Digitized by Google

36
17 E
10

Ex Bibliotheca
PP. Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

36.17.E.10

INSTITVTIONVM MORALIVM.

IN QVIBVS VNIVERSAE QVAESTIONES
Ad conſcientiam rectè, aut prauè factorum
pertinentes, breuiter tractantur.

PARS PRIMA.

AVCTORE
IOANNE AZORIO LORCITANO,
SOCIETATIS IESV, PRESBYTERO THEOLOGO.

OMNIA SVNT VEL EX THEOLOGICA DOCTRINA, vel ex iure Canonico, vel Ciuili, vel ex probata rerum geſtarum narratione deſumpta: & Confirmata teſtimonijs vel Theologorum, vel iuris Canonici, aut Ciuilis interpretum, vel Summiſtarum, vel denique Hiſtoricorum.

CVM PRIVILEGIO.

ROMAE,
Apud Aloyſium Zannettum. MDC.

SVPERIORVM PERMISSV.

36.17.E.10

INSTITVTIONVM MORALIVM.

IN QVIBVS VNIVERSAE QVAESTIONES
Ad conſcientiam rectè, aut prauè factorum
pertinentes, breuiter tractantur.

PARS PRIMA

AVCTORE

IOANNE AZORIO LORCITANO,

SOCIETATIS IESV, PRESBYTERO THEOLOGO.

OMNIA SVNT VEL EX THEOLOGICA DOCTRINA,
*vel ex iure Canonico, vel Ciuili, vel ex probata rerum geſtarum narratione
deſumpta: & confirmata teſtimonijs vel Theologorum, vel iuris
Canonici, aut Ciuilis interpretum, vel Summiſtarum,
vel denique Hiſtoricorum.*

CVM PRIVILEGIO.

14.8.R.15-16

ROMAE,
Apud Aloyſium Zannettum. M D C.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

II

SANCTISSIMO PATRI
CLEMENTI OCTAVO
SVMMO CATHOLICÆ
ECCLESIAE PONTIFICI.

IOANNES AZORIVS FOELICITATEM.

NON fuit mihi, Pater Sanctiſsime, diu deliberandum, cuinam primos hoſce libros, quos de Inſtitutionibus Moralibus, non ſine magno ſtudio, opera, & labore conſcripſeram, vetere conſuetudine, noſtris etiam approbata temporibus, deſtinarem. Debebantur tuo nomini: debebantur Summo Sacerdoti: maximo Catholicæ Eccleſiæ Pontifici, cuius munere & officio, & auctoritate nihil eſt in terris Mirabilius: nihil Illuſtrius: nihil Sanctius: nihil Auguſtius. Iure optimo Chriſtiani hominis, pro Chriſtiano Populo continuata per multos annos literarum ſtudia, communi Chriſtianorum Parenti, Magiſtro, & Gubernatori offeruntur. Meritò religioſi hominis, pro iuuandis in Morali ſtudio religioſis hominibus, libentèr ſuſcepti, & alacritèr tolerati labores, Summo poſt Chriſtum Dominum totius Chriſtianæ religionis Capiti, Paſtori, & Duci dicantur. Hoc tibi, Pater Beatiſsime, filius, quamuis indignus & minimus Societatis Ieſu, Apoſtolicæ Sedi multis nominibus obligatæ ſummo iure debebat. Hoc tua merita poſtulabant: hoc tua morum integritas, vitæ probitas, officij dignitas Pontificia, Moderatio, Manſuetudo, Clementia, Religio, Pietas, & Sanctitas

exigebant. Petri Sedem Apoſtolicam tenes. Speculæ Dominicæ præſides, gregem Chriſti Domini paſcis, nauiculam regis, ouile cuſtodis. Vnicam Dei ſponſam, puram, ſynceram, & candidam columbam, videlicet redemptam pretioſo ſanguine Domini Eccleſiam, ſacris fontibus irrigatum, Diuinæ legis ſarculo excultum, & cæleſtis gratiæ præſidio communitum hortum, & agrum immiſsis falcibus purgas, & tueris incolumem. Sacerdos es magnus, Summus Pontifex, Princeps Antiſtitum, Petri ſucceſſor, Apoſtolorum hæres, Primatu, vt cum S. Bernardo loquar, velut alter Abel, gubernatione velut alter Noe, Patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, Pontificatu, & vnctione tanquam alter Aaron, Auctoritate Moſes, in iudicando Samuel, in Poteſtate & muneris functione Petrus. Es denique, Pater Maxime, & Optime Summus in terra Chriſti Vicarius, cœli ianitor, Diuinæ voluntatis interpres, Dei nuncius, vitæ Magiſter, Chriſtianorum omnium Pater, ſpiritalis militiæ Dux, hoſtium vltor & vindex, cuius eſt, mores deprauatos corrigere, reſtituere collapſam rectæ vitæ diſciplinam, ſancire leges, decreta componere, iura & præcepta viuendi dare. Hæ me, Pontifex optime, cauſæ impulerunt, vt præ cęteris offerre tibi hos qualeſcunque primos mearum lucubrationum fętus, tanquam laborum & operum primitias, auderem. Eędem niſi fallor, tuam iſtam Clementiam in faſtigio tam excelſo eminentem mouebunt, vt eos in publicum ſub Auguſti nominis tui patrocinio, tutelaque prodijſſe patiare. Tuum erit, Pater Sanctiſsime, hoc in te meę obſeruantię teſtimonium læto vultu, & affectu paterno, vt cętera ſoles, tuę auctoritatis pręſidio ſuſtinere, nominis ſplendore illuſtrare, & clementię benignitate defendere. Accipe igitur, Pater Beatiſsime, munuſculum, multis rationibus debitum, rem quidem nulla ex parte tanta Maieſtate dignam, ſed parem offerentis ſeruuli paruitati. Quod reliquum eſt, Beatitudinem tuam Deus immortalis, ad ſui nominis gloriam, & Eccleſię Catholicę firmamentum quam diutiſsimè tueatur, & ſeruet.

Lib. 2. de Conſideratio. ad Eugeniũ

AD

AD LECTOREM.

QVOS de Moralibus Inſtitutionibus libros ſcripſeram, edere incipio: vtinam tam fælix, tam iucundum & gratum opus, quàm iuſtum, quàm pium & omnibus debitum obſequium! Quidam fortaſſis opinabuntur, hos libros, quos nunc in publicum profero, nondum ſatis maturos in aſpectum, & lucem publicam prodire: cum optimum ſit illud Horatij conſilium, qui monet, ne præcipitetur editio, ſed nonum prematur in annum. At me, vt eos iam emitterem, multa coegerunt. In primis, quidam opus hoc deſiderijs & precibus expetebant: quidam quotidiano ferè conuitio efflagitabant: nonnulli miſſis ad me litteris requirebant: plerique vrgebant: demum ij, quorum iuſſa recuſare iure non potui, ſuo nomine quaſi debitum officium poſtulabant. Componendis his, & cæteris libris, quos, vt ſpero, Deo duce, foras propediem dabo, multos, crede mihi, dies, & annos impendi. Nam multum tempus datum eſt, & legendis auctoribus, qui ſunt innumerabiles, & tot, tantarumque rerum veritati inquirendæ, quæ ſæpius craſſis circumfuſa tenebris deliteſcit. Multa quoque diligentia, & opera poſita eſt, in controuerſijs inſtituti operis propè infiniti, ad certos locos & numeros dilucidè, diſtinctè, & breuitèr redigendis. Eſt enim longè difficillimum multa in pauca contrahere: & nihil, quod deſideretur, omittere: & perſpicuitatem cum breuitate coniungere: & quæ poſt multum laborem inueneris, ad certa artis præcepta reuocare: cum magni iudicij & facultatis eſſe debeat, qui inuenta aptè & rectè diſponit. Feci, quod potui: qui ingenio ſuperent, multos numeres: qui dicendi arte, & ſermonis cultu præſtent, paſſim inuenies: qui rerum ſcientia & doctrina excellant, potiores ſint alij: qui ſua accuratiùs confirment, & aliena ſubtiliùs confutent, reperies fortaſſe non paucos: qui ad hæc omnia nonnullam facultatem, licet tenuem & paruam, adiunxerit, ſed magnam animi voluntatem & ſtudium, paucos, niſi mea me fallit opinio, nominabis. Memineris in expedienda tanta quæſtionum & rerum materia, in perluſtranda tanta opinionum & ſententiarum ſylua, numquam offendere, pluſquam humanæ fœlicitatis eſſe. Homo ſum, hominis eſt labi, errare, falli. Si quid temerè, ſi quid minus cautè dixiſſe, ſi quid minus ſapienter docuiſſe videbor, ingenij mei tenuitatem, virium imbecillitatem agnoſcam. Syncero animo cauſam ipſam age: ſine contentionis ſtudio, lege, euolue, corrige, vbique memor humanitatis. Fœlicioribus ingenijs, & doctioribus hominibus patefacta ſemper eſt via: ſemper apertus eſt campus: vbi eruditionem & doctrinam oſtentent. Memineris te quamuis magnum alioqui virum ingenio, doctrina, & rerum experientia præſtantem, hominem tamen eſſe, qui dum aliena errata corrigis, dum aliorum ſcripta coarguis, decipi, & errare facilè poſſis.

Hos libros inſcripſi Inſtitutiones Morales, ſcriptores veteres imitatus, quorum quidam Diuinas, alij Ciuiles, alij oratorias Inſtitutiones vtilitèr poſteris tradiderunt. In his ea breuitèr complector, quæ Theologi, quæ Canones & Leges, quæ Pontificij, & Ciuilis iuris interpretes, quæ Summiſtæ litteris prodiderunt de ijs, quæ pertinent ad conſcientiam rectè aut prauè factorum.

Vniuerſam materiam ad quattuor capita reduxi, videlicet ad Decem Diuinæ Legis præcepta, quæ Decalogo continentur, ad ſeptem inſtituta à Chriſto Domino Sacramenta: ad tres Eccleſiaſticas cenſuras, & alias pœnas, quibus delicta puniuntur, & ad remiſſiones ſiue condonationes peccatorum, quas Indulgentias vocamus: demum ad ea, quæ de ſtatu hominum, & de bonorum ac malorum finibus diſputantur.

Cæterùm tamquam prima totius operis elementa ſeptem primis libris ea tracto, quæ in Prima Secundæ. S. Thomas recto ordine diſputauit: nimirum de Actionibus humanis: de honeſtate & turpitudine humanarum actionum: de Affectibus, quibus ad bonum, aut malum ſæpius incitamur: de Habitibus, qui aſſidua exercitatione comparantur in nobis: de virtutibus vniuerſim, quæ nos ad bonum impellunt: de peccatis itidem generatim, quibus leges & iura perfringimus: de Legibus humanis, de Diuina inſuper & naturali lege, de quinque Eccleſiæ mandatis, quibus omnibus tamquam regulis actiones hominum diriguntur: in ſex alijs Primæ partis libris, de ijs diſſero, quæ ad Fidem, Spem, Charitatem, religionemque pertinent, de iureiurando itidem, de voto, & de ijs, quæ ad Monachorum, Religioſorumque omnium ſtatum Spectant: & ita Primæ parti finem impono.

CLEMENS PAPA VIII.

AD FVTVRAM REI MEMORIAM.

CVM ſicut accepimus, dilectus filius Aloyſius Zannettus, in Vrbe Impreſſor, quoddam opus à dilecto etiam filio Ioanne Azorio, Presbytero Societatis Ieſu compoſitum, & Inſtitutionum Moralium Inſcriptum in tribus tomis imprimere cœperit, vereaturque ne poſtquam in lucem prodierit, alij qui ex alieno labore lucrum quærunt, opus prædictum typis cudi facere curent, in ipſius Aloyſij damnum, & præiudicium. Nos ipſius Aloyſij indemnitati, ne ex impreſſione huiuſmodi nimium diſpendium patiatur, prouidere, eumq; ſpecialibus fauoribus, & gratijs proſequi volentes, & a quibusvis excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, alijsq. Eccleſiaſticis ſententijs, cẽſuris, & pœnis, a Iure, vel ab homine, quauis occaſione, vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtit ad effectum præſentium duntaxat conſequendum, harum ſerie abſoluentes, & abſolutum fore cenſentes, ſupplicationibus eius nomine nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati, eidem Aloyſio, vt decennio proximo à primæua dicti operis (dummodo antea a Magiſtro Sacri Palatij approbatum ſit) impreſſione computando durante, nemo tãm in Vrbe, quam in vniuerſo ſtatu noſtro Eccleſiaſtico immediate, vel mediate nobis ſubiecto, opus huiuſmodi ſine ſpeciali dicti Aloyſij, aut eius hæredum & Succeſſorum, vel ab eo, & eis cauſam habentium licentia imprimere, aut ab alio, vel alijs ſine huiuſmodi licentia impreſſum vendere, aut venale habere, ſeu proponere poſsit, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium concedimus, & Indulgemus. Inhibentes propterea Vniuerſis, & ſingulis vtriuſq. Sexus Chriſtifidelibus, præſertim librorum Impreſſoribus, & Bibliopolis ſubquingentorum ducatorum auri de Camera, ac amiſsionis librorum, & Typorum omnium, pro vna Cameræ noſtræ, Ac pro alia eidem Aloyſio, ſeu illius hæredibus, & Succeſſoribus, aut ab eo, vel eis cauſam habentibus, ac pro reliqua tertijs partibus Accuſatori, & Iudici exequenti irremiſsibiliter applicandis, & eo ipſo incurrendis pœnis, ne dicto Decennio durante opus prædictum, aut quamlibet illius partem, tãm in magno, quam in paruo folio, etiam prætextu declarationum, ſiue additionum, tam in Vrbe, quam in reliquo ſtatu Eccleſiaſtico prædictis ſine huiuſmodi licentia imprimere, aut ab alijs impreſſum vendere, aut venale habere quoquo modo audeant, ſeu præſumant. Mandantes vniuerſis, & ſingulis Venerabilibus Fratribus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & alijs locorum Ordinarijs, ac Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, & Prætoribus in ſtatu noſtro Eccleſiaſtico huiuſmodi, vt pœnam ſupradictam in Contrauenientes eo ipſo irremiſsibiliter exequantur, ipſiq Aloyſio, ſeu ab eo deputatis, vel cauſam habentibus in præmiſsis efficacis defenſionis præſidio aſsiſtant, Contradictores per prædictas, & alias eis beneuiſas pœnas, ac opportuna, iuris & facti remedia appellatione poſtpoſita compeſcendo. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac ſtatutis, & conſuetudinibus, etiam Iuramento, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoq. indultis, & litteris Apoſtolicis in contrarium præmiſſorum quomodolibet conceſſis, confirmatis, & approbatis, cæteriſque contrarijs quibuſcunque. Volumus autem, vt præſentium tranſumptis, etiam in ipſo opere impreſſis, manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides adhibeatur, quæ ipſis præſentibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum ſub Annulo Piſcatoris, die xvi. Iulij. M. DC. Pontific. noſtri Anno nono.

M. Veſtrius Barbianus.

Claudius Aquauiua, Societatis Ieſu Præpoſitus Generalis.

Cum tomum hunc primum Inſtitutionũ Moralium, à P. Ioanne Azorio noſtræ Societatis Theologo compoſitum, quatuor eiuſdem Societatis Theologi, quibus id commiſimus, recognouerint, ac in lucem edi poſſe probauerint; facultatem conceſſimus, vt typis mandetur, ſi ita Reuerendiſsimo D. Viceſgerenti, & Reuerendiſs. Patri Magiſtro Sacri Palatij placuerit. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus, Romæ viiij. Septembris 1600.

Claudius Aquauiua Soc. Ieſu Præpoſitus Generalis.

Imprimatur ſi videbitur R.P. Magiſtro Sacri Palatij

B. Gypſius Prouiceſgerens.

Imprimatur

Fr. Angelus Baronius Venetus Magiſter, & Reuerendiſs. P. M. Sacri Palatij Socius Ord. Præd.

INDEX CAPITVM PRIMAE PARTIS

Capita Primi Libri ſunt X X X.

1 Quid ſit Actus Humanus.
2 Quid ſit Actio Libera.
3 Quid ſit Actio voluntaria.
4 Quando in Iure communi tacens tamquam conſentiens habeatur.
5 Quando ex hoc quod quis aliquid facit, conſentire tacitè iure videatur.
6 Quando in iure voluntas tametſi longè ante præterita, tacitè permanere videatur.
7 An effectus cauſam voluntariam conſequutus voluntati imputetur tempore, quo in noſtra poteſtate non eſt.
8 Quando voluntas in Actibus ſubſequentibus poteſtate dumtaxat permanere intelligatur.
9 Quod vis ſiue violentia in Actionibus voluntarijs non ſit.
10 Quando voluntarium ex toto, vel ex parte, metu tollitur.
11 Quædam aliæ Quæſtiones de Metu diluuntur.
12 De Ignorantia, qua voluntarium aufertur.
13 Quarum rerum poſſit eſſe in nobis ignorantia probabilis, & iuſta, quæ inuincibilis appellatur.
14 Quomodo ignorantia ſit iuſta peccati excuſatio.
15 Quomodo is, qui per ignorantiam peccat, à pœnal[illegible] ſit liber.
16 Quomodo peccatum contra Legem humanam [illegible] vel ex parte excuſetur.
17 Quomodo Affectus animi ſcilicet, ira vel cupiditas voluntarium, aut inuoluntarium efficiat.
18 Quomodo circumſtantia actus voluntarium aut ex toto, aut ex parte minuat.
19 De Actibus voluntatis, qui eliciti vocantur.
20 De Actu voluntatis elicito, qui dicitur velle.
21 Quanam ratione voluntas ſit ſuarum actionum cauſa.
22 De Amore actu voluntatis elicito.
23 De Deſiderio actu voluntatis Elicito.
24 De Delectatione actu voluntatis Elicito.
25 De Intentione ſiue Propoſito, qui eſt Actus voluntatis Elicitus.
26 De Electione Actu voluntatis Elicito.
27 De Conſenſu, Actu elicito voluntatis.
28 De vſu, Actu elicito voluntatis.
29 De Conſultatione rationis.
30 De imperatis Actibus voluntatis.

Capita Secundi Libri ſunt. X X I.

1 In quo conſiſtat Bonitas, aut Prauitas Actus humani.
2 Quo pacto Bonitas aut Prauitas Actus humani ex fine deriuetur.
3 An Bonitas vel Prauitas Actus humani ex Circumſtantia ſumatur.
4 Quando circumſtantia tribuat, aut mutet ſpeciem Actus.
5 De Bonitate, & turpitudine Actuum interiorum voluntatis.
6 De Bonitate, & Prauitate Actus exterioris humani.
7 Aliæ quædam de Bonitate, & Prauitate humanorum Actuum Quæſtiones diluuntur.
8 De Conſcientia errante.

9 De

INDEX.

9 De Conſcientia opinante: & primum de opinionibus deligendis, quacumque in re agenda, prima præceptio.
10 Secunda Præceptio.
11 Tertia Præceptio.
12 Quarta Præceptio.
13 Quinta Præceptio.
14 Quinam ſint Auctores, Scriptoreſue Claſſici.
15 Sexta Præceptio.
16 De Opinionum delectu in rebus agendis ſecundum Conſcientiam.
17 Quædam aliæ Quæſtiones de opinionum delectu diſſoluuntur.
18 De Conſcientia dubia.
19 Aliæ quædam Quæſtiones de Conſcientia Dubia diluuntur.
20 De ſcrupuloſa Conſcientia.
21 De quibuſdam circumſtantijs, quæ ad bonitatem actus humani ſunt neceſſaria.

Capita Tertij Libri ſunt. XXXVI.

1 QVidnam ſit animæ Affectus.
2 Cuius facultatis, & inſtrumenti actus ſit.
3 De numero Affectuum animæ.
4 De Amore.
5 De cauſis, & effectibus Amoris.
6 De Fauore.
7 De veneratione, ſeu reuerentia.
8 De Deſiderio.
9 De Spe.
10 De Delectatione.
11 De Riſu.
12 De Odio.
13 De Triſtitia.
14 De Fletu.
15 De Metu.
16 De Verecundia.
17 De Ira.
18 De Bonitate, & prauitate humanorum Affectuum.
19 In quos cadant animæ Affectus.
20 De Habitibus. Quid ſint, & in quibus facultatibus hominis habitus comparentur.
21 Quomodo Habitus acquirantur.
22 Quomodo Habitus augeantur.
23 De Habituum Diminutione, & interitu.
24 De varietate & differentia Habituum.
25 De Virtutibus vniuerſim. Quid ſit virtus.
26 Quot ſint Virtutes Morales.
27 De quibuſdam, quæ Virtutes non ſunt, ſed Semiuirtutes.
28 Quo pacto Virtutes Morales acquirantur, & in qua re, & materia obiecta verſentur.
29 Quomodo Virtutes Morales connectantur inuicem, augeantur, & amittantur.
30 Quæ Virtutes, aliæ ſint alijs præſtantiores.
31 De Iuſtitia originali, cum qua Primus homo fuit conditus à Deo.
32 Quædam aliæ Quæſtiones diluuntur, quæ ad eandem rem pertinent.
33 Quonam modo primus Parens Iuſtitiam originalem acceperit à Deo.
34 Quot, & quinam fuerint iuſtitiæ originalis effectus.
35 Quid boni homo creatus cum ſolis naturæ viribus præſtare potuiſſet.
36 Quid boni homo Iuſtitia originali præditus obire, & facere poſſet.

Capita Quarti Libri ſunt. XXXIV.

1 QVid ſit Peccatum.
2 Quomodo Peccata ſpecie inter ſe differant.
3 De eo genere Peccati, quod Omiſſionis, vel Commiſſionis nominatur.
4 De Peccatis cordis, oris, & operis.
5 De varijs Cogitationis, & cordis Peccatorum Generibus.
6 De Moroſa Delectatione.
7 De Cæteris Peccatis, quæ in actu voluntatis interiori terminantur.
8 De Peccati differentia, quod veniale, & mortale Theologi paſſim appellant.
9 Aliæ quædam Quæſtiones de Peccati venialis, & lethalis differentia diluuntur.
10 Quibus modis Peccata venialia deleantur.
11 Quomodo, & quando venialia peccata ex opere operato deleantur.
12 De ſeptem capitalibus peccatis. Et primum de ſuperbia.
13 De Inani Gloria.
14 De Ambitione.
15 De Auaritia.
16 De Luxuria.
17 De Ira, & Inuidia.
18 De Gula, & Accidia.
19 De Magnitudine, hoc eſt grauitate, & leuitate, ſeu paruitate peccatorum.
20 Quod aliunde etiam peccata ſint alia alijs deteriora.
21 Quanam in animæ parte peccata ſedem habeant.
22 De Cauſis Peccatorum.
23 De Peccato, quod dicitur ex Malitia.
24 De Peccati effectis.
25 De Peccato Originali.
26 In quo ſita ſit Peccati Originalis vis ratio, & natura.
27 Argumenta Aduerſariorum diluuntur.
28 Hæreticorum errores de Peccati originis ratione, & natura confutantur.
29 Quædam Quæſtiones de Peccati originis natura diluuntur.

30 Quo-

INDEX.

30 Quomodo Peccatum originale traducatur.
31 Qua in parte anima inhæreat peccatum originis.
32 Quænam ſint Peccati originalis effecta.
33 De Peccati originis Pœna.
34 Quomodo Peccatum originis deleatur.

Capita Libri Quinti ſunt. XXX.

1 VNde Lex dicatur, & quid ſit.
2 Aliæ Quæſtiones de eadem re diluuntur.
3 De promulgatione ad legis ſubſtantiam, & rationem neceſſaria.
4 An oporteat legem vſu recipi, vt ea omnes teneantur.
5 Qualis debeat eſſe lex.
6 De vi, & poteſtate legis humanæ.
7 De poteſtate legis humanæ pœnam in reos conſtituentis.
8 Aliæ Quæſtiones ad eandem rem pertinentes diluuntur.
9 Quibus modis dignoſci queat lex continens pœnam ipſo iure latam, & ea, quæ continet pœnam ſententia iudicis ferendam.
10 Quam poteſtatem habeat lex humana in actus mentis ſimpliciter internos.
11 Quinam humanis legibus teneantur.
12 Quo iure Clerici ſint ciuilibus Principum legibus ſoluti, adſtrictiue.
13 Quædam Laicorum ſtatuta, quibus immunitati Eccleſiaſticæ derogatur, diſcutiuntur.
14 Quo iure cauſæ quædam ſiue quæſtiones Eccleſiaſticæ apud Iudices ciuiles tractari, & iudicari ſoleant.
15 De relaxatione legis, quæ diſpenſatio vocatur, qua Princeps aliquos ſuis legibus ſoluit.
16 De abrogatione, & interpretatione legis.
17 De conſuetudine, quæ vim legis habere dicitur.
18 Quædam aliæ Quæſtiones de conſuetudine diluuntur.
19 Quædam conſuetudines contra ius commune inductæ diſcutiuntur.
20 Ciuiles aliquas leges Canonico iure abrogatas vel correctas eſſe.
21 De alijs legibus Ciuilibus Canonico item iure correctis aut ſublatis.
22 De priuilegijs.
23 Aliæ Quæſtiones de Priuilegijs diluuntur.
24 De Reſcriptis Principum.
25 De ſtatutis, ſiue municipalibus legibus.
26 Aliæ Quæſtiones diluuntur de quibuſdam ſtatutis Ciuitatum.
27 De verborum ſignificatione.
28 De vi, poteſtate & effectu coniunctionis copulatiuæ.
29 De totius iuris Canonici diuiſione.
30 De Iuris Ciuilis diuiſione.

Capita Libri Sexti ſunt. LXIV.

1 DE lege naturali.
2 De lege diuina vetere, & noua.
3 De legibus, & Præceptis Hebræo populo in lege vetere datis, primùm generatim, deinde ſpeciatim.
4 Præcepta de Rege eligendo, & creando.
5 Præcepta de æquitate, & charitate inter ciues tenenda, & conſeruanda.
6 Præcepta de alienationibus, & venditionibus.
7 Præcepta de Mutuo.
8 Præcepta de pignore.
9 Præcepta de locato, & conducto.
10 Præcepta de depoſito.
11 De præceptis, ad bella ſuſcipienda, & gerenda pertinentibus.
12 Præcepta de vxoribus ducendis, & nuptijs contrahendis.
13 De eiſdem præceptis ad nuptias ſpectantibus, quædam Quæſtiones diluuntur.
14 Leges à Moſe latæ de ſucceſſione ex teſtamento, vel ab inteſtato.
15 Præcepta de ſeruis, & ancillis.
16 Præcepta de parentibus, & filijs.
17 Præcepta circa externos, & peregrinos.
18 Præcepta de iudicijs.
19 Præcepta de diuerſis pœnis in improbos conſtitutis.
20 De ſeptimo quoque anno, qui dicitur annus remiſſionis.
21 De anno quinquageſimo, quem lex Moſis Iubilæum appellat.
22 De ijs, quæ lege vetere immunda cenſebantur, & primùm de cibis immundis, ſiue de ciborum delectu.
23 De hominibus qui in vetere lege immundi cenſebantur, & de rebus itidem immundis.
24 De Nazaræis.
25 De Sacrificijs.
26 Hoſtia pro peccato ſummi Sacerdotis.
27 Hoſtia pro peccato Principis.
28 Hoſtia pro peccato populi.
29 Hoſtia pro peccato priuati hominis.
30 Hoſtia pro delicto.
31 De diebus ſacris & feſtis apud Iudæos.
32 De Neomenia, ſiue Calendis.
33 De Paſchate.
34 De diebus feſtis azymorum.
35 De Iudæorum Pentecoſte.
36 De die feſto Tubarum.
37 De die feſto expiationis.

38 De celebritate Tabernaculorum, & de die feſto cœtus ſiue collectæ.
39 De die ignis cælitus dati.
40 De Encenijs.
41 De Sacerdotibus Leuiticis.
42 De Veſtibus ſacerdotalibus.
43 De Arca Teſtamenti ſeu fœderis.
44 De Propitiatorio.
45 De duobus Cherubinis obumbrantibus Propitiatorium.
46 De Altari thymiamatis.
47 De Menſa, & Panibus Propoſitionis.
48 De Candelabro.
49 De duabus Columnis in porticu templi conſtitutis.
50 De Mari aneo, quod erat in templo Salomonis, videlicet in atrio ſacerdotum.
51 De Altari holocauſtorum.
52 De Salomonis Templo eiuſque partibus.
53 De Atrijs ante Templum conſtitutis.
54 De operarijs, vaſis & impenſis, quæ facta ſunt in Templi ædificatione.
55 De tempore quo templum Salomonis extructum eſt ac perſtitit.
56 De annis, qui fluxerunt ab excidio templi vſque ad Chriſti Domini aduentum.
57 De tempore, quod inter egreſſum Hebræorum ex Aegypto, duce Moſe, interceſſit, vſque ad Templi extructionem.
58 De annis, qui inter mundi exordium & templi ædificationem effluxerunt.
59 De præceptis nouæ legis, & Euangelica.
60 De quibuſdam legibus principalium Rerum pub. quæ apud Ethnicos floruerunt.
61 Lycurgi leges, quas Lacedæmonijs tuliſſe fertur teſte Plutarcho in vita eius.
62 Leges Regiæ Romanorum.
63 Leges duodecim Tabularum.
64 Leges Romanorum à diuerſis Magiſtratibus latæ.

Capita Libri Septimi ſunt. X X X.

De præceptis Eccleſiæ.

1 DE primo Eccleſiæ præcepto quo rem diuinam in diebus feſtis audire debemus.
2 Qui nam præcepto teneantur rem diuinam audiendi.
3 Quid in præcepto audiendi rem diuinam præcribatur.
4 Quibus diebus vi præcepti rem diuinam audire debeamus.
5 De attentione, quæ in re diuina audienda requiritur.
6 Quædam aliæ Quæſtiones eadem de re diluuntur.
7 De cauſis, quibus excuſantur qui rem diuinam non audiunt.
8 De ſecundo Eccleſiæ præcepto, quo ſtatutis certiſque diebus ieiunium obſeruare debemus.
9 An ieiuniorum diebus ſemel tantum comedendum.
10 De genere, & qualitate ciborum, quibus in ieiuniorum diebus vti licet.
11 Quota diei hora in ieiuniorum temporibus edendum ſit.
12 Quibus diebus ex iure communi ſit ieiuniũ ſeruandum, & primum ieiunij Quadrageſimæ inſtitutio quã nam ſit.
13 De ieiunio, quod in peruigilijs Sanctorum, Apoſtolorum Suſcipitur, & colitur.
14 De ieiunijs, quæ in quatuor anni temporibus ſeruantur.
15 De ieiunijs, quæ in ſabbato, quarta & ſexta feria, & alijs diebus ſuſcipiuntur.
16 De ieiũnio, quod in Septuageſima, Sexageſima, Quinquageſima, & Aduentu Domini ſuſcipi, & coli ſolitum eſt.
17 De cauſis, quibus aliqui à ieiunij lege eximuntur.
18 Aliæ Quæſtiones de eadem re diluuntur.
19 Quam vim habeat conſuetudo in ieiunijs, vel obſeruandis vel violandis.
20 De peccatis, quæ ieiuniorum violatione committuntur.
21 Quænam alia in diebus ieiuniorum ſint iure Canonico, & Ciuili prohibita.
22 De ieiunio, quod ius naturale præſcribit.
23 De tertio Eccleſiæ præcepto, nimirum de Decima fructuum parte ſoluenda.
24 Qui nam Decimam ſoluere lege debeant ex quibus etiam bonis: vbi & quando ſit perſoluenda.
25 Quo modo Decima peti ac exigi debeat.
26 An Decima derogari aut tolli ex toto vel ex parte poſſit.
27 De primitijs, & oblationibus.
28 De ſacra peccatorum Confeſſione quotannis ſemel facienda.
29 Quædam aliæ quæſtiones de eodem præcepto annuæ confeſſionis diluuntur.
30 De ſacro Domini corpore in Paſchate ſumendo.

Capita Libri Octaui ſunt. XXVII.

De primo præcepto decalogi.

1 De his, quæ ad fidem pertinent.
2 De eadem re aliæ Quæſtiones ſoluuntur.
3 De vulgatæ latinæ editionis auctoritate.
4 De Diuinis, & Apoſtolicis Traditionibus.

5 De

INDEX.

5 *De Fidei articulis credendis.*

6 *Quædam quæſtiones circa ea, quæ quis credere debet, diluuntur.*

7 *De numero præceptorum Fidei; deque obligatione qua fideles tenentur.*

8 *De peccatis quæ contra Fidem admittuntur.*

9 *De Hæreſi.*

10 *De pœnis hæreticorum. Et primò de excommunicatione.*

11 *Quos hæreticos, & quibus in rebus vitare debeamus.*

12 *De alijs hæreticorum pœnis.*

13 *De quarta hæreticorum pœna, qua ſuis dignitatibus, honoribus, publicis officijs, & beneficijs priuati ſunt, vel priuari merentur.*

14 *De relapſis in hæreſim.*

15 *De credentibus, receptatoribus, defenſoribus, & fautoribus hæreticorum.*

16 *De legentibus, aut retinentibus apud ſe libros hæreticorum.*

17 *De imprimentibus, tranſcribentibus, vel aſportantibus aliundè libros hæreticorum.*

18 *De ſacris Apoſtolicis Inquiſitoribus.*

19 *De abſolutione ab hæreſi.*

20 *De Schiſmaticis.*

21 *De Apoſtatis.*

22 *De obſtinata Iudæorum perfidia: & de his qui à Chriſtianis ad Iudæos nefariè & impiè tranſeunt, vel redeunt.*

23 *De Saracenis; & his qui à Chriſtianis ad eos tranſeunt vel redeunt.*

24 *De Paganis.*

25 *Quædam aliæ quæſtiones de Paganis diluuntur.*

26 *De cæteris peccatis, quæ contra Fidem admittuntur.*

27 *De peccatis quæ contra Fidei confeſſionem admittuntur.*

Libri Noni Capita ſunt XXXVII.

De Spe, Charitate, & Religione in Deum.

1 *QVid de Spe, virtute Theologica, tenendum ſit.*

2 *De peccatis, quæ contra ſpem committuntur.*

3 *De charitate in Deum.*

4 *De peccatis, quæ charitati in Deum aduerſantur.*

5 *De Pietate & Religione in Deum.*

6 *De cultu & veneratione ſacrarum imaginum.*

7 *Aliæ quæſtiones de cultu & veneratione ſacrarum imaginum diſſoluuntur.*

8 *De colendis & honorandis ſacris Reliquijs Sanctorum in cœlo regnantium.*

9 *Aliæ quædam de eadem re quæſtiones ſoluuntur.*

10 *Quænam virtus ſit Religio, & qui proprij eius actus & officia.*

11 *De peccatis, quæ contra Religionem committuntur.*

12 *De peccatis, quæ per Diuinationem patrantur.*

13 *De Diuinatione per Aſtra.*

14 *De Diuinatione, quæ ex elementorum obſeruatione ducitur.*

15 *De Diuinatione, quæ ſumitur ex varia volucrum obſeruatione.*

16 *De Diuinatione, quæ ex corporis humani membris & partibus ducitur.*

17 *De Diuinatione per ſomnia, quæ Græcè dicitur Onirocritica vel oniromantia.*

18 *De Diuinatione per Omina.*

19 *De Diuinatione oſtentorum, portentorum, & prodigiorum.*

20 *De Diuinatione, quæ ducitur ex Mortuorum vmbris & cadaueribus.*

21 *De Diuinatione, quæ ſumitur ex ſortibus.*

22 *De Diuinatione, quæ ex ſuperſtitioſis & vanis quibuſdam obſeruationibus ſumitur.*

23 *De Diuinatione, quæ ex inuocatione Dæmonum petitur.*

24 *Quædam quæſtiones de Diuinatione.*

25 *Quædam aliæ quæſtiones de varijs ſuperſtitionibus diſſoluuntur.*

26 *Aliæ quæſtiones circa eandem materiam diluuntur.*

27 *De ſacrilegio, quod contra Religionem admittitur.*

28 *De blaſphemia.*

29 *Quid ſit oratio, quæ eſt Religionis actus.*

30 *Qui nam ſint à nobis orandi.*

31 *Pro quibus ſit orandum.*

32 *De Partibus, ex quibus conſtat Oratio.*

33 *De Orationis vi & efficacia.*

34 *De Orationis circumſtantijs.*

35 *De Orationis neceſſitate.*

36 *De Conditionibus in Oratione ad impetrandum requiſitis.*

37 *Breuis admodum & ſimplex Orationis Dominicæ explicatio.*

Capita Decimi Libri ſunt XXXV.

1 *DE origine, inſtitutione, & numero Horarum Canonicarum.*

2 *De ſeptem precibus horarijs, & Canonicis ſpeciatim.*

3 *A quibuſnam preces horariæ ſint iure perſoluendæ.*

4 *Aliæ quæſtiones de eadem re diluuntur.*

5 *Clericos ſacris ordinibus initiatos ad preces horarias recitandas communi iure compelli.*

6 *De Religioſis ad Diuinum officium perſoluendum adſtrictis.*

7 *De Horarijs precibus Canonicis integrè & perfectè recitandis.*

8 *De Precibus Canonicis continenter ac ſine*

vlla

vlla interruptione recitandis.

9 De tempore, quo preces horariæ perſolui debent.

10 De ordine, quo preces horariæ Canonicæ recitari debent.

11 De modo, quo preces horariæ ſunt à Clericis perſoluendæ.

12 De attentione, quæ in recitandis precibus Canonicis iure communi requiritur.

13 De cauſis, quæ nullam precationum Canonicarum vacationem, & excuſationem dare queunt.

14 De reſtitutione fructuum ob Eccleſiaſticum officium prætermiſſum.

15 De ijs, ex quibus conſtant horariæ preces Diurnæ nocturnæq.

16 De alijs quibuſdam, quæ vnà cum precibus Canonicis recitari conſueuerunt.

17 Quidnam ſacrificium ſit & quotuplex.

18 De inſtitutione ſacrificij Miſſæ.

19 In qua actione cõſiſtat ratio ſacrificij Miſſæ.

20 Miſſam eſſe ſacrificium propitiatorium ſimul atque impetratorium.

21 De eadem re aliæ quæſtiones diluuntur.

22 Pro quibuſnam ſacrificium Miſſæ iure poſſit offerri.

23 De idoneo, ac legitimo miniſtro ſacrificij Miſſæ.

24 Quibus diebus ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium immolare Sacerdotes iure poſſint & debeant.

25 Quota diei hora ſit Miſſæ ſacrificium faciendum.

26 Quibus in locis ſit Miſſæ ſacrificium faciendum.

27 De Altari, in quo ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium iure fieri debeat.

28 De calice, corporalibus, & cæteris veſtibus ſacris, quibus vtitur Sacerdos, dum Miſſæ ſacrificium facit & offert.

29 Aliæ quæſtiones ad eandem rem attinentes ſoluuntur.

30 De Miſſæ ſacrificio in vino & aqua, & per Sacerdotem ieiunum faciendo.

31 De munditia tum mentis, tum corporis ad Miſſæ ſacrificium neceſſaria.

32 Quædam aliæ quæſtiones de Miſſæ ſacrificio diluuntur.

33 De vitijs & erratis quæ in Miſſa contingunt, quemadmodum ea corrigi & emendari queant.

34 De ijs, quæ in Miſſa adhiberi ſolent, cæremonijs & ritibus.

35 De eadem re aliæ quæſtiones breuiter diluuntur.

Capita Libri vndecimi ſunt XXIIII.

De ſecundo præcepto Decalogi,
Non aſſumes nomen Domini tui in vanum.

1 QVid nam hoc præcepto imperetur.

2 Quid ſit Iuſiurandum.

3 De varijs iuriſiurandi modis & formis.

4 De Iureiurando, cui videtur veritas aliquo modo deeſſe.

5 De iureiurando, in quo Iuſtitia deeſt.

6 Aliæ quædam de eadem re quæſtiones diluuntur.

7 Quando, & quomodo iuſiurandum contractus, & conuenta confirmet.

8 Quo pacto iuſiurandum, quo quis ſe alteri obligat, interpretari debeamus.

9 De iuriſiurandi relaxatione.

10 De legitima iuriſiurandi commutatione.

11 Diluuntur quædam quæſtiones de iureiurando, quod in publico iudicio interponi ſolet.

12 De periurio, & eius deformitate, ac pœnis.

13 De Voto. Quid ſit votum, & quænam ad eius ſubſtantiam, & naturam requiratur.

14 De re, & materia voto ſubiecta.

15 De voti vinculo, & obligatione.

16 De ijs, qui vouere poſſunt.

17 Quando, & quomodo vota poſſint irrita reddi.

18 De voti commutatione.

19 De votorum abſolutione.

20 De votorum interpretatione.

21 De ſimplici caſtitatis, ſiue continentiæ voto.

22 De ſimplici Religionis voto.

23 De Religioſorum ſtatu in vniuerſum.

24 Qualis nam ſit Religioſæ vitæ ſtatus.

Capita Duodecimi Libri ſunt XXIIII.

1 DE ingreſſu in Religionem.

2 De Nouitiorum probatione.

3 Aliæ quæſtiones de Nouitijs diluuntur.

4 De Profeſſione Religionis.

5 Aliæ quæſtiones de eadem re diſſoluuntur.

6 De vi & poteſtate ſolemnium votorum, quæ in profeſſione approbatæ Religionis emittuntur.

7 Quid poteſtatis habeat Romanus Pontifex in ſolemnia vota Religionis.

8 Quo iure bona profitentium Monaſticam vitam, tranſeant in ius & dominium Monaſterij.

9 De Religioſorum Peculio.

10 Cuinam acquiratur id, quod Monachus Religionem profeſſus acquirit.

11 An Religioſus ſit alicuius iuris capax.

12 De peccatis, quibus violatur Paupertas, aut Caſtitas ſolemni religionis voto promiſſa.

13 De modis, quibus Religioſus violat obedientiæ votum.

14 De tranſitu Religioſorum ex vna Religione ad aliam.

15 Aliæ quæſtiones ad eandem rem pertinentes ſoluuntur.

16 De fugitiuis, Eiectis, & apoſtatis Regularibus.

17 Aliæ quæſtiones de eadem re diſſoluuntur.

18 De

INDEX.

18 *De ijs, quæ pertinent ad quoſlibet Religioſos.*
19 *De Monachorum inſtitutis.*
20 *De Abbate Monachorum Præfecto.*
21 *De innumerabili Monachorum multitudine.*
22 *De ordine Canonicorum Regularium.*
23 *De Mendicantium ordinibus.*
24 *Aliæ quæſtiones eiuſdem argumenti diluuntur.*

Capita Decimitertij Libri ſunt XIIII.

1 *De certis quibuſdam Priuilegijs conceſſis Religioſorum Mendicantium Ordinibus.*
2 *Aliæ quæſtiones de Mendicantibus ordinibus diluuntur.*
3 *De Militaribus Religioſorum ordinibus.*
4 *Aliæ quæſtiones de eadem re diſſoluuntur.*
5 *De eiſdem Militaribus ordinibus aliæ quæſtiones diluuntur.*
6 *De eiſdem Militaribus ordinibus certæ aliæ quæſtiones tractantur.*
7 *Nonnulla de Societate Ieſu auctoritate Pontificia confirmata ponuntur.*
8 *De Sacris Virginibus voto Religionis adſtrictis, quas Sanctimoniales vocamus.*
9 *Aliæ quæſtiones de Sanctimonialibus diſſoluuntur.*
10 *De Abbatiſſa, quam vocant, & de Sanctimonialium Cœnobijs.*
11 *Quæ & quot ſint approbatæ regulæ Religioſorum ordinum.*
12 *De continentia & cælibatu Sacerdotum, & aliorum Miniſtrorum Eccleſiæ.*
13 *Aliæ quæſtiones de eadem re diluuntur.*
14 *Quædam aliæ quæſtiones circa eandem rem.*

IOANNIS AZOR LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. I.

DE ACTIBVS HVMANIS.

Quid ſit actio humana. *Cap.* I.

A ANTEQVAM præceptorũ Decalogi, & Sacramentorum tractationẽ aggredior, pauca quædam, tanquam prima totius operis elementa explicare conſtitui, quæ cæteras a me dicẽdis maiorem, pleniorémque lucem afferre poſſint. Ea autem ſunt de actibus humanis, in quibus omnis officij laus, & vituperatio conſiſtit: de eorum bonitate, & prauitate: de communibus animorum affectibus, ex quibus ſæpe peccata oriuntur, & quorum vna moderatrix eſt virtus: de virtutibus, ex quibus bonorum operum fructus exiſtunt: de peccatis generatim, quæ pœnis iure debitis B plectuntur: de meritis hominum, quæ ſuis quoque honoribus, & præmiorum mercedibus compenſantur: de legibus demum, quæ benefactis præmia, malefactis ſupplicia certa conſtituunt. Quæ omnia ex S. Thoma optimo videlicet harum rerum tradendarũ magiſtro, velut ex fonte puro, & liquido hauſta, Deo duce, & auſpice, primis ſeptem libris expediam dilucide, & ſingula, qua potero breuitate perſtringam.

Quæritur Primò, quænam ſit actio humana? Reſpondeo, eam eſſe, quæ ex libera hominis voluntate originem habet: hæc autem actio eſt, quæ ex rationis deliberatione ſeu mentis conſultatione progignitur: ita vt actio humana idem penitus ſit, quod actio hominis deliberata, ſiue actio, quæ ex ratione deliberante promanat?

Secundò quæritur, An actio humana eadem ſit, quæ actio conueniens homini, vt homo eſt. Reſpondeo, S. Thomã tria de actione humana tradidiſſe. Primo, eam eſſe, quæ conuenit homini, quatenus homo eſt. Secundò, eſſe eam, cuius homo dominus eſt. Tertiò, huiuſmodi actionem eſſe, quæ ex libera hominis voluntate proficiſcitur. S.Tho.1. 2. q.1.ar.1. Sed hæc tria inter ſe non videntur cohærere: non enim videtur eſſe eadem actio hominis, vt homo eſt, quæ actio humana, ſeu libera? Nam prima rei obiectæ cogitatio, quæ in mentem noſtram incurrit, & omnem voluntatem antecedit, eſt actio hominis, vt homo eſt, quippe quæ non eſt homini cum belluis communis, & tamen humana actio non eſt, quia ex libera hominis voluntate non profluit. Deinde in ipſa quoque voluntate ſæpe inſunt primi quidam motus, & actus omnẽ rationis deliberationem præcurrentes; qui actus ſunt hominis, vt homo eſt, quoniam ſunt hominis proprij. Et tamen non ſunt actiones humanæ, cum liberi actus non ſint. Adde quod ridere, flere, & loqui, ſunt actiones hominis, vt homo eſt, cum non ſint homini cum cæteris animantibus communes; & tamen actiones humanæ non ſunt; conueniunt enim etiã pueris, & amentibus, in quibus libera actio non eſt. Accedit item his, quòd in ſeruis humanæ actiones ſunt propriè, quia ex deliberatione rationis agunt, & tamen ſerui non ſunt ſuarum actionum domini; earum enim ius, & poteſtatem habent ij, quorum ſunt iuri, poteſtati, & dominio ſubiecti.

Ad hæc omnia Caietanus, & iuniores reſpondent dicentes, S. Thomam loquutum eſſe de actionibus hominis in moribus; in re autem morali actio hominis, vt homo eſt, ea dicitur, quæ libera eſt: licet in naturalibus actio hominis, vt homo eſt, non ſemper ſic libera, ſed ſolum hominis propria, per quam a cæteris animantibus omnino diſtinguitur. Item aiunt, S. Thomam accipere nomine actionis Caiet. 1. 2. q. 1. art. 1. Victoria citatus a Medina 1. 2. q. 1. ar. 1.

A con-

conuenientis homini, vt homo eſt, eam, quæ tum per naturam, & ſubſtantiam, tum per modum, quo ſit, eſt hominis propria: & huiuſmodi actionem eſſe humanam, & hominis propriam: & huiuſmodi actionem eſſe humanam, & liberam: quoniam modus agendi proprius in hominibus eſt ex ratione, & voluntate. Ceterùm fortaſſis S. Thomã facilius interpretari poſſumus, ſi dicamus, cũ docet, actionem humanã eſſe, quæ conuenit homini, vt homo eſt, perinde eſſe, ac ſi dixiſſet, quæ congruit homini per rationis, & voluntatis facultatẽ: nam actiones conuenientes homini ex ſola intelligendi, ridendi, flendi, & loquendi vi, quæ uis ſolius hominis propriæ ſint, non tamen dicuntur eſſe actiones hominis, vt homo eſt, quia ſolum conueniunt homini ex aliqua parte, & facultate certa, licet hominis propria, non ex omni parte: homo enim, vt homo eſt, id dicitur eſſe, quod ex toto eſt, non quod ex parte eſt: ex toto autem homo eſt, ex rationis, & voluntatis facultate; non verò ex ſola intelligendi, ridendi, flendi, aut loquendi poteſtate. Quare ſequitur, vt rectè tradiderit, S. Thomas, actionem hominis, vt homo eſt, hoc eſt, quæ conuenit homini ex toto, non ex parte, eſſe humanam, & liberam. Eodem pacto primi voluntatis actus, qui rationis deliberationem præcurrunt, quamuis ſolius hominis ſint proprij, non tamen ſunt actus hominis, vt homo eſt: quoniam non conueniunt homini ex toto, ſed ex parte, nempe ex voluntate rationem penitus præueniente. Sic etiam ad id, quod obiectum eſt de ſeruorum actionibus reſpondeo, cum S. Thomas docet, eam eſſe actionem humanam, cuius homo dominus eſt, non loqui tum de dominio ciuili, quale dominus habet in actiones, opera, & officia ſerui; ſed de dominio naturali, quod quiſque habet in ſuas functiones, & opera ob liberum arbitrium, quæ eſt facultas rationis, & voluntatis, ex quibus laudari, aut vituperari iure benefacta & malefacta poſſunt.

A

B

S.Tho. 1. 2. q.1.ar. 2.

Tertio Quæritur, An actio humana eadem ſit, quæ libera hominis actio? Reſpondeo, S. Thomam docuiſſe, idem eſſe, cum ait, actionem humanam dici cuius homo dominus eſt. Verum facile quis obijciat; in patria cœleſti Beati Spiritus clarè intuentur, & diligunt Deum, eiuſque aſpectu perpetuò fruũtur; & huiuſmodi tres actiones ſunt propriè humanæ: nec tamen liberæ in Beatis illis mentibus, quoniam neceſſariò Deum manifeſtè vident, neceſſariò diligunt, & eius delectantur conſpectu. Reſpondeo; Cum actionem humanam liberam eſſe dicimus, loquimur de ijs actionibus humanis, in quibus nos ipſi in hac vita mortali exercemus: tres autem illas, quas in cœlo Beati Spiritus præſtant, liberis huius vitæ actibus ex Dei gratia profectis conſecuti ſunt, quamuis modo eis neceſſario perfunguntur.

C

Ariſtot.lib. 2. Phyſ. tex. 49.

Quarto Quæritur, An proprium ſit hominis propter finem agere? Hoc ideo quæritur, quia Ariſtoteles apertè docet, naturam agere propter finẽ. Reſpondeo, id dupliciter contingere poſſe, primo, vt aliquid propter finẽ ab alio agente cum cognitione dirigatur: quo pacto ſagitta euiſſa dicitur moueri propter finem: non quòd eum ſagitta cognoſcat: ſed is, a quo in finem refertur. Et in eum ſenſum dixit Ariſtoteles, naturam omnem propter finem agere; quia à Deo eam in finem referente dirigitur. Altero modo aliquid agit propter finem, quod agit cum cognitione finis. Sed hoc rurſus bifariam contingit. Primo cum quiſpiam agit cum cognitione rei, quæ eſt finis; non tamen cũ cognitione finis, vt finis eſt. Deinde cum quiſpiam agit cum agnitione finis, quatenus finis eſt, hoc eſt, quatenus eſt id, cuius gratia aliquid fit. Belluæ agunt propter finem primo modo: nam dum potum, aut cibum capiunt, quia ſiti, aut fame vexantur, ſitim, & famem ſenſu percipiunt; item ipſum cibum, & potum, cuius deſiderio mouentur, ſenſu cognoſcunt, non tamen agunt propter finẽ ſecundo modo, quoniam non cognoſcunt reſpectum, & ordinem, quo id, quod eſt ad finem, tanquam idoneum, & aptum ad eum aſſequendum refertur.

D

Solius igitur hominis eſt propter finẽ moueri, & agere cum cognitione non ſolum rei, quæ eſt finis, ſed etiã finis quà finis eſt; quia cognoſcit, & adhibet ea, quæ ſunt ad finem, quatenus vtilia, & commoda ad eum aſſequendum, & gratia ipſius finis adipiſcendi. Brutæ ſiquidem animantes ſolo inſtinctu, & impulſu naturæ ad ea feruntur, quæ ſunt ad finem apta, & idonea; feruntur tamen ad ea ſolum quia ijs delectantur, & proinde quidquid perquirunt, & ſectantur, auidè gratia delectationis exquirunt, & conſectantur, cum tamẽn homo multa cupiat, amet, & amplexetur, vt vtilia ad aliquid aliud conſequendum: ita vt, etiã illud ſit ſibi moleſtum, graue, & acerbum, nihilominus tamen eligat, quia eſt vtile ad id, quod appetit obtinendũ. qua ratione potionem ſibi amaram ſumit ægrotus: & dux difficile bellum aggreditur: mercator nauigationem ſuſcipit periculoſam; miles ſtrenue, & fortiter pugnat.

A

Quinto Quæritur, An cuiuſcunque actionis humanæ ſit aliquis finis vltimus? Nam peccati, quod veniale vocatur, non videtur eſſe aliquis finis vltimus; nec Deus certe eius peccati finis eſt, vt manifeſte liquet; nec vero res aliqua creata; alioqui enim veniale in crimen, ſiue peccatum lethale tranſiret. Reſpondeo, finem vltimum bifariam dici; vno modo per affirmationem, qui finis eſt cæteris ſuperior, & id, cuius gratia reliqua fiunt; Altero modo per negationem, qui in nihil aliud refertur, quamuis ipſe finis non ſit, id, in quo & cætera diriguntur. Cuiuſcunque igitur actionis humanæ eſt aliquis finis vltimus; non enim eſt in infinitum progreſſus, quoniã ſic actio noſtra eſſet inanis & vana: ſed noſtrarum actionum finis aliquando eſt vltimus per affirmationem; vt, cum quicquam agimus propter Deum, in quem omnia bona ſuapte natura referuntur, à quo, vt à fonte pleniſſimo promanarunt; aliquando verò eſt finis vltimus tantummodo per negationem. Cum veniale itaque peccatum admittimus, ipſum peccatum quatenus nobis iucundum eligimus, & amplectimur, nec in Deum, aut in aliquid aliud referimus; ſed propter ipſum, vt tale eſt; quia nimirum eo delectamur, admittimus. Nec tamẽ continuò ſequitur, vt omne peccatum ſit lethale; poteſt enim eſſe leuis, & venialis noxa, vel quia materia eſt per ſe exigua, & minima; vel quia rationis deliberatio plena nondum ſit, & omni ex parte perfecta.

B

Sexto Quæritur, An omnium actionum humanarũ ſit vnus tantum vltimus finis? Reſpondeo, vltimum finem eſſe duplicem, Vnum priuatum & ſpecialem, alterum communem & generalem. Actionum igitur humanarum omnium vnus eſt vltimus finis communis, non tamen priuatus, & ſpecialis. Nam dum aliquid homo agit, etiam dum peccat, vnum commune bonum appetit, quod eſt, vt bene habeat, & omni malo careat; at vero Deum, qui eſt omniũ bonorum finis vltimus ſpecialis, non ſemper optat, & expetit.

C

Septimo Quæritur, An actionis humanæ plures fines vltimi eſſe queant? Reſpondeo, Si finis vltimus ſit per affirmationem, nequeunt eſſe plures fines vltimi; quia finis, qui refertur in aliũ eo ipſo non eſt vltimus; At vero ſi finis ſit per negationem vltimus, poſſunt eſſe, & multarum actionum noſtrarum, & eiuſdem actionis multi fines vltimi poteſt enim quis multa peccata committere inter ſe omnino diuerſa, quorum vnum minime in aliud referatur. Deinde poteſt quis eodẽ actu velle, & appetere æque duo peccata diſtincta, ita vt vnum non velit propter aliud, ſed vtrumque propter ipſummet; quia vtroque æque, & pariter oblectatur, aut vtrumque tanquam ſibi vtile, & iucundum bonum, ſed contra leges, & iura concupiſcit.

Quid ſit actio libera. Cap. II.

QVAERITVR primum, Quid ſit actio libera? Reſpondeo, libertatem, vt ex Magiſtro ſententiarum colligitur, quadrifariam dici. Eſt enim libertas, qua quis eſt liber à peccato; altera verò, qua quis liber eſt à miſeria, & pœna; tertia à violentia; quarta à neceſſitate. Libertas, qua quis liber a peccato eſt, ea eſt, de qua Apoſtolus ait; Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas; & Christus Dominus Iudæis dixit; Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis. Libertas, qua quis liber eſt à miſeria, eſt, de qua idem Apoſtolus ait. Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Liberum à violentia eſt, quicquid in agendo, vim extrinſecus illatã nõ patitur. Libertas, qua quis liber eſt à neceſſitate, eſt, cum non ex neceſſitate naturæ operatur, ſed ex rationis, & voluntatis facultate ſic agit, vt agere nõ poſſit.

Mag. 2. ſen. diſt. 25.

D

2. Cor. 3

Ioan. 8.

Rom. 8.

Secundo Quæritur, in quibus ſit libertas; vnde quis dicitur liber à peccato? Reſpondeo, eiuſmodi libertatem natura ſua vni tantum Deo congruere, quoniam eſt per naturam bonus. Deinde Chriſtus etiam Dominus, quatenus homo eſt, omnibus modis abſolutam habet libertatem à peccato; nam quamquam vi, & conditione ſola naturali

turali humanæ naturæ aſſumptæ eam nõ habeat, habet ta- A mẽ ex propria ratione perſonæ diuinæ in humana natura ſubſiſtentis, & cum ea admirabili nexu & vinculo coniunctæ. Perſona enim diuina in quacumque natura ſubſiſtat, peccare nequit, quippe quæ ex ſe ipſa bonitatem habet, & ſanctitatem. Tertio Beati ſpiritus ex vi gratiæ pleniſſimæ, & beatitudinis, quam Dei beneficio ſunt conſecuti, peccare non poſſunt, quoniam eadem ratione Deum neceſſariò diligunt. Quarto Beatiſſima Virgo, Apoſtoli, & confirmati in bono, & gratia diuina, dum in hac vita mortali degunt, peculiari & ſingulari Dei prouidentiæ munere per totum huius vitæ curſum ita ſuauiter ducuntur & diriguntur, vt à bono nunquam grauiter, vel leuiter peccantes, aut ſaltem grauiter aberrent & excidant. Huiuſmodi autem ſingulare & eximium diuinæ prouidentiæ donum in eo ſitum eſt, vt confirmatus in bono, ſic certis quibuſdam & peculiaribus diuinæ gratiæ præſidijs præuenientibus, comitantibus & ſubſequentibus efficaciſſime dirigatur, vt à recto nunquam deflectat, quamuis liber prorſus ſemper exiſtat in bonis operibus præſtandis, & mandatis quoque diuinis exequendis & obeundis citra vllam violentiam, & neceſſitatem: nam vbi, & quando, & cui B vult Deus, bonam cogitationem, ita opportunam & commodam inijcit, vt id velit, quod vult Deus, quamuis poſſit non velle: & ita aduerſus malũ cogitationem ſuggerit, vt id reſputat & fugiat, licet poſſit non fugere. Ad extremum quiſquis in hac vita ſingulari Dei beneficio diuinam gratiam aſſequitur, à peccato liberatur: quia diuina gratia peccatum omne, ſiue originis, ſiue lethale penitus euellit, ac tollit, etſi non omnia ſemper venalia extinguit, & remittit.

Tertio Quæritur, in quibus ſit libertas, qua quis liber eſt à miſeria? Reſpondeo, hac libertate eos frui, qui ad patriam cœleſtem iam, & beatitudinem peruenere: & hac fruebatur etiam primus homo ante peccatum, ita tamen, vt eam amittere potuerit, ſicut & re vera amiſit. Beati verò cœli incolæ ita liberi ſunt à miſeria, vt miſeri amplius eſſe non poſſint.

Quarto Quæritur, quibus inſit libertas, qua quis liber eſt à violentia? Reſpondeo, Libertatem hanc eſſe in omnibus ijs, quæ inuitè non fiunt, ſiue ex voluntate, ſiue ex naturæ neceſſitate libertas ea proficiſcatur. Natura enim, C dum naturali propenſione mouetur, vim non patitur: & voluntas, dum ex cognitione, aut cum cognitione operatur, ſponte ſua, & non per vim agit, & tametſi neceſſario aliquando velit, non cogitur. quoniam ſi voluntatis eſt actus, eo ipſo eſt iuxta naturalem voluntatis propenſionẽ effectus. Eſt enim voluntas ad volendum ſuæ naturæ conditione procliuis. Ex dictis igitur efficitur, vt triplex, quã deſcripſimus, libertas dici meritò poſſit, libertas gratiæ, qua ſumus à peccato liberi: libertas gloriæ, quæ omnis miſeriæ eſt expers & neſcia: libertas naturæ, quæ à violẽtia immunis exiſtit.

Quinto Quæritur, quibus inſit libertas, qua quidpiã eſt liberum à neceſſitate, & in quo cõſiſtat? Reſpondeo, huiuſmodi libertatẽ in hoc eſſe ſitam, vt ea cauſa dicatur liberè agere, quæ poſitis omnibus in agendo requiſitis ita operatur, vt abſq. vlla varietate, vel mutatione in ſe, vel in altero facta, poſſit agere, & non agere. Dicimus primò (omnibus poſitis ſeu requiſitis ad agendum) quoniã ſi aliquid eorum deſit, cauſa in agendo non idcirco libera ex ſe non eſt, nã ſi non poteſt oppoſita, id ideo eſt, quia deeſt aliquid neceſſarium ad agendum, velut ſi deſit voluntati generale Dei auxilium ad volendum, non poteſt voluntas velle, quamuis ſit ſuapte natura libera. Dicimus ſecundò (abſque vlla varietate vel mutatione in ſe, vel in altero facta,) quia in hoc diſtinguitur cauſa libera à cauſa neceſſaria, quòd cauſa libera, poſitis neceſſarijs ad agendum, & non mutatis ita agit, vt poſſit non agere etiam abſque vlla mutatione in ipſa, vel in alio exiſtente: ſic enim liberè volumus, loquimur, & legimus; vt poſſimus non velle, non loqui, non legere, rebus omnibus eodem modo ſe habentibus. at verò cauſa neceſſaria poſitis omnibus requiſitis ad agendũ, ſi firma & non variata permaneant, ita ex conditione naturali agit, vt non poſſit non agere, nec poſſit ab actione deſiſtere. quod ſi deſinat agere, aut oppoſitum faciat, id ideo eſt, quia in ijs, quæ ſunt neceſſaria ad agendũ aliqua eſt facta mutatio: aut quia ſunt ſubtracta in totum, vel ex parte: aut quia ſunt impedita: aut aliqua alia ratione variata. Sic leuia ſuæ naturæ conditione ſurſum aſcendunt,

Mag. 2. ſen. diſt. 25.

2. Cor. 3

Ioan. 8.

Rom. 8.

A grauia deorſum feruntur, aqua refrigerat, ignis exurit. Sic etiam belluæ, quamuis præeunte cognitione ſenſus moueantur, neceſſaria tamen naturæ vi rapiuntur: immo etiam pueri & amentes abſque libertate huc, & illuc quodam naturæ impetu feruntur. Huiuſmodi libertas dici ſolet indifferentiæ, contrarietatis, & contradictionis. Indifferentiæ quidem, quia cauſa in agendo libera non vnũ certò ac definitè, ſed quod mauult, ac probat ſuo arbitratu determinat. Contrarietatis verò dicitur, quia cauſa libera poteſt ita vnum præſtare, vt poſſit etiam contrarium proſequi: nam poteſt voluntas rem aliquam amare, & odiſſe. Contradictionis autem dicitur, quia cauſa libera poteſt vnum agere, & poteſt etiam obire, & exequi quod id ipſum per negationem tollit: poteſt voluntas amare, poteſt odiſſe, poteſt optare; item poteſt etiam non amare, non odiſſe, non optare. Libertas, qua quippiam eſt liberum à neceſſitate conuenit hominibus, Angelis, & Deo; eſt enim hæc libertas propria naturæ intelligentia præditæ.

Sexto Quæritur, quando actio ſit libera? Ratio dubitandi eſt, quia antequam ſit, libera non eſt, quoniam nondum eſt: & poſtquam fuit, non eſt libera, quia præterijt, & modo non eſt: at vero quando eſt, non videtur B eſſe libera, nam omne, quod eſt, quando iam eſt, neceſſe eſt eſſe. Reſpondeo, actionem eſſe liberam quando eſt, non enim opus eſt, vt cauſa ſit libera in agendo, vt prius tẽpore fuerit libera: nam Deus ab æternitate voluit procreatarum rerum bonum, quod nunc habent, & tamen liberè voluit, nec æternitatem vllum tempus anteceſſit, veruntamen in ipſa æternitate ita voluit, vt poſſet non velle. voluntas itidem primo temporis puncto, quo incipit eſſe, libere agere, & mereri quidpiam poteſt: & is, qui peccat, eo temporis momento, quo perperam agit, poteſt ſi velit, non male agere. Quidam Ochamum, Petrum Aliacenſem, & Gabrielem damnant, vt temerè & periculoſe loquentes, quod dixerint voluntatem in eo temporis puncto, quo agit, poteſtatem non habere, vt non agat. verum non eſt, cur viros Catholicos, & doctos calumniemur: docent profecto illi, voluntatem, quo temporis momento vult, vel agit, poſſe non velle, poſſe non agere, ſed non in hoc libertatem conſiſtere, vt voluntas quo temporis puncto vult, poſſit ſimul non velle, ita vt fieri queat, C vt voluntas eodem temporis momento velit, & non velit; vt quis ſimul ſtet, & ſedeat, loquatur pariter, & ſileat; horum enim poteſtas non eſt, quamuis libere quis velit, ſtet, loquatur, ſedeat, taceat. libertas, inquiunt, conſiſtit in hoc, quod voluntas quo temporis puncto vnum vult, poteſt non velle, quamuis ſi vult, fieri nequeat, vt pariter nõ velit; alioqui enim fieri poſſet, vt ſimul vellet, & non vellet, quod eſt abſurdum: ſi igitur, quidpiam vult, & ponis eam non velle, id erit alio temporis momento non eodem, quo vult: hæc eſt illorum auctorum ſententia. in 1. d. 38. q. 1. Præterea actio non poteſt dici aut eſſe libera poſtquam elapſa eſt, ſed dicetur libere facta, & libere elapſa, quia cum facta eſt, potuit non fieri, & ita potuit non præterijſſe. Eſt igitur actio libera quando fit, tunc enim liberum nobis eſt facere, aut non facere; quod ſi facimus, in poteſtate noſtra eſt non facere: quod ſi non facimus, facere tamen poſſumus: nec in poteſtate noſtra eſt, vt ſimul faciamus, & non faciamus: hoc etenim non poſtulat libertatis conditio, aut natura, ſed ſolum, vt cum facimus, omnibus requiſitis ad agendum eodem modo ſe D habentibus, poſſimus non facere. Nihilominus tamen libertas etiam in hoc conſiſtit, vt cum quippiam liberè agimus, poſſimus ab actione deſiſtere. ſimiliter etiam antequam quippiam agamus, ſumus in eo liberi, quòd in noſtra poteſtate ſit illud agere, aut non agere: & cum agimus poſſumus ab agendo ceſſare.

Septimo Quæritur, An in animantibus mentis expertibus, vel in pueris & inſanis vſu rationis carentibus poſſit eſſe actio libera? Reſpondeo, in his actionem liberam reperiri non poſſe, quia huiuſmodi actio ſine rationis & voluntatis facultate eſſe non poteſt. Vnde merito Damaſcenus ait; Bruta animantia naturam non ducunt, ſed à natura ducuntur, ac proinde naturalem affectum comprimere, aut moderari nequeunt, ſed naturæ quodam inſtinctu & impulſu cum primum aliquid appetiuerint, ad actionem feruntur. Contra homo, vt pote ratione præditus, naturam potius ducit, quàm ab ea ducatur, & animalem appetitum cohibet, frenat, & ducit quò vult. Quod ſi quis obijciat; Nonnunquam refrenantur & coercerentur

Damaſc. li. 2. Fid. ortho. c. 72.

belluæ à re aliqua proſequenda. Deinde canis duobus ſibi cibis obiectus primo quidem quaſi hæſitans aliquantulum ſubſiſtit, & deinde vnum arripit, alterum reſpuit. Præterea ceruum aliquando canis inſecutus, & ad biuium delatus, odoratu primum explorat, an ceruus hanc potius, quàm illam viam fugiendo tenuerit; deinde eam carpit qua ceruum fugientem proceſſiſſe deprehendit. Adde quod apes, araneæ, vermes, formicæ, hirundines plurima mirabili prudentia & arte conficiunt. Reſpondeo, In brutis animantibus ineſſe quidem artis, prudentiæ, & virtutis ſimulacrum & vmbram, ſed non rationem, vt quidam falſo opinati ſunt. Plutarchus duo opuſcula conſcripſit, vnum vtra animantium plus rationis habeant terreſtria, an aquatilia; alterum quod bruta animantia ratione vtantur. Plin. lib. 8. fatetur bruta intelligentia & ratione prædita. Quod ſi aliquando actionem intermittunt, id non à ratione, aut libertate proficiſcitur, ſed aliquo vehementiori affectu deterrita, ab incepto opere reuocantur; Vt ſi equus pabulum appetat, quod eſt in proſpectu, aut canis etiam, memor tamen ſit verberum prius inflictorum, quod alias ſimile pabulum, aut cibum ceperit, metu verberationis ſibi iterum infligendæ, abſtinent à pabulo & eſca. Sic memoria præteritæ aduſtionis perpeſſæ, ob carnes elixas, vel aſſas clanculum ex igne ſublatas, feles ab illis ruſſus ſubmouendis deterrentur, tametſi fame ſtimulante crucientur. Quocumque igitur vehementior ſenſuum appetitus traxerit, illuc impetu naturæ bruta animalia impelluntur, ſiue nidos mire conſtruant, ſiue ſolicite prolem alant, ſiue congruentia alimenta præparent; ſiue dominos fideliter inſequantur, ſiue imperantibus pareant. Eodem modo pueri, & inſani, in quibus vſus rationis nequaquam elucet, ſenſu, imaginatione, & appetitu, non autem ratione, & libertate ducuntur. Et bruta quidem animantia commodi cupiditate pertrahuntur: pueri vero, & inſani non ſolum commodi affectione, ſed etiam inuidia, æmulatione, pudore, exemplo, laudis & honoris ſtudio, ſpe præmij, metu pœnæ alliciuntur ad bonum, auocantur, aut etiam deterrentur à turpi.

Octauo Quæritur, In quonam differat libertas, quæ eſt in actionibus hominis, vel Angeli, ab ea, quæ eſt in Deo? Reſpondeo, In homine ante liberum voluntatis delectum præcedere ſolitam conſultationem, quia is multa ignorat; Deus autem cum omnia comperta & perſpecta habeat, conſultatione non eget ad aliquid agendum; Angelus etiam cum plura perſpiciat, quam homo, minori eget conſultatione. Præterea libertas, ſiue hominis, ſiue Angeli, à Dei libertate diſtinguitur, eo quod homo, vel Angelus liber eſt, quia libera voluntate poteſt in ſe elicere actum volendi, atque eius oppoſitum: actus enim quo homo, aut Angelus probat & amat, aut reſpuit & reijcit aliquid, accidens eſt à voluntate productum, & in ea vt in ſede ſibi ſubiecta receptum, & re ab ea diſtinctum. At vero Deus non eſt liber reſpectu & ordine ad actus oppoſitos, vel diuerſos, quos poſſit in ſe producere; in ipſo enim velle, eſt eius ſubſtantia, & natura, non accidens. Eſt tamen Deus liber comparatione & ordine ad res obiectas, quas vult, aut non vult, quarum vnam eligit ac probat, alteram repudiat & reijcit. natura igitur intellectu & ratione prædita eſt libera reſpectu & ordine ad actus oppoſitos & re à ſe diſtinctos: Deus vero eſt liber non quidem relatus ad actus oppoſitos, & re ipſa à ſe differentes, ſed relatus ad res obiectas & diuerſas. Ad hæc cum homo vel Angelus quippiam velle ceſſat, definit in ſe ipſo actum re à ſe diſtinctum producere. at Deus ex hoc, quod à volendo aliquid deſiſtit, nullum in ſe actum re ipſa habere definit, qui antea in ipſo fuerit, ſed voluntas in eo ceſſat ordinem & reſpectum habere ad rem obiectam, quam primum volebat. Actus enim in Deo ipſa eſt eius ſubſtantia. eſt enim Deus per ſuam ſubſtantiam rerum omnium notitia, & voluntas, & amor eorum, quæ diligit, vt tamen actus voluntatis diuinæ eſt, habet reſpectum & ordinem ad rem obiectam. Deus itaque abſolute & ſimpliciter Deus eſt, & ſubſtantia abſque vlla ad aliquid aliud comparatione & reſpectu; volens tamen non eſt ſine reſpectu & ordine ad aliquid voluntati obiectum atque propoſitum. Cum ergo definit velle, nihil re vera dimittit aut perdit; ſed ſolum definit ad rem obiectam referri.

Nono Quæritur, An peccandi poteſtas ſit pars libertatis? Reſpondeo, Minime, ut recte tradidit, & probauit B. Anſelmus. Nam Deus liber eſt, & Chriſtus Dominus & Beati cælites libere multa operantur; & tamen Deus, & Chriſtus ratione etiam naturæ humanæ ſibi adiunctæ, & Beati illi ſpiritus peccare non poſſunt. At vero quamuis peccandi facultas pars libertatis non ſit; peccatum tamen libera hominis voluntate committitur. Sequitur ergo, ut ſi peccatum ſit, eo ipſo liberum ſit: non tamen ſi quis in poteſtate ſua habet, ut poſſit agere, & non agere, continuo peccare poterit: eſt enim vt dixi, in multis libertas ad bonum tantum, non ad malum; id quo modo fieri queat ſuo loco dicemus. Si roges, Quid ſibi velit Anſelmus cum docet magis liberos eſſe, qui peccare nequeunt, quam qui poſſunt. Reſpondeo, Apud Anſelmum ſæpe libertatem accipi non ſolum pro ea, quæ eſt libertas, qua quis liber eſt à violentia, & neceſſitate; ſed etiam pro libertate qua liberi ſumus à peccato & miſeria: qui ergo peccare non poſſunt, magis ſunt liberi, quia quadruplici libertate prædíti, nimirum à violentia, neceſſitate, peccato, & miſeria, vt Deus, Chriſtus, & Beati cælites, ſed qui peccare queunt, liberi quidem ſunt ab omni vi, & neceſſitate: à peccato, & miſeria non item.

Decimo Quæritur, An quicquid prece, admonitione, perſuaſione, vel increpatione geritur, eo ipſo libera voluntate fiat? Gregorius Nyſſenus, aut potius Nemeſius aperte tradit, quod nobis liberæ actiones inſint, id admonitiones, increpationes, & orationes oſtendere. Ceterum facile quis obijciat, pueros, & inſanos vſu rationis carentes multa facere admonitionibus, increpationibus, & precibus inuitatos. Reſpondeo: Re vera admonitiones, obiurgationes ad alium directæ ſæpe in eo libertatem oſtendunt: verum aliquando non quidem libertatem ſed intelligentiam & captum, quo noſtros ſermones percipere poſſit, indicant. Ac ita pueros, & amentes admonemus, obiurgamus, reprehendimus, rogamus: quia, tametſi libertate careant, noſtros ſermones intelligunt, & deinde vel metu pœnæ, vel ſpe præmij naturaliter pertracti aliquid obeunt & præſtant. concedit Victoria pueros, & inſanos libere multa facere, ſed ſine boni, & mali, honeſti & turpis perfecta notitia.

Quid ſit actio voluntaria. Cap. III.

PRIMO Quæritur, Quid ſit voluntarium? Reſpondeo; Ex ſententia Nyſſeni, & Damaſceni, id eſſe, quod nec vi, nec ignorantia geritur. Sed quidam calumniantur hanc definitionem, quod ea per negationem ſit tradita, & videatur congruere etiam ijs, in quibus nihil eſt voluntarium. Nam cum leuia ad ſuperiora feruntur, aut deorſum grauia pondere & grauitate mouentur, nec vi vlla, nec ignorantia agitantur, quippe quæ natura non ſenſu, aut cognitione ducuntur: & tamen motus in his voluntarius non eſt. Verum iſti calumniando, nihil efficiunt. Nam leuia & grauia, & his ſimilia, licet per vim non moueantur, cum ad loca propria, ſuapte natura, feruntur; ſine cognitione tamen ſuis motibus cientur. Vnde eorum motus voluntarij non ſunt. At quoniam res non exacte per negationem definiuntur; idcirco voluntarium accuratius ijdem Patres definierunt eſſe id, cuius principium eſt in agente cum notitia eius quod geritur: nam eo ipſo quod principium eſt in agente, voluntarium à violento diſcernitur: & ex hoc, quod quis ſciens facit aliquid, diſtinguitur à natura, quæ tametſi ex principio interno agit, non tamen cum notitia eius quod efficit. Et hoc eſt quod in prima definitione dicebatur, per ignorantiam fieri, id eſt, ſine cognitione. Voluntarium igitur eſt quod quiſque ſciens agit. Sic brutæ animantes appetitu cibi ſibi commodi voluntarie feruntur: Inſani & amentes metu pœnæ auocantur ab aliquo: pueri conſpecto pomo ſe ſe mouent, & viſo leone diffugiunt. At vero in animantibus, cibi concoctio, nutritio, auctio, reciproca ſpiritus agitatio, quam Medici pulſum appellant, actiones voluntariæ non ſunt; ſed opera facultatis naturalis, vel vitalis, abſque cognitione officia ſua obeuntis. Porro ſigna voluntarij ſunt, quod cum bonum futurum prævidemus, deſideramus, deſideratum aſſecuti delectamur, & eo priuati contriſtamur, vel iraſcimur: & contra, cum malum futurum, vel imminens præſentimus, timemus, & aliquando perhorreſcimus, & cum adeſt mœrore conficimur.

Secundo Quæritur, Quot modis voluntarium diuidatur? Reſpondeo, Multis: de qua diuiſione ſigillatim eſt dicen-

Cap. 1. & 5.

Anſelmus in Dial. de lib. ar. c. 1.

Anſel. loco citato.

Niſſen. li. 7. Philoſo. c. 1

Niſſe. lib. 5. Philoſo. c. 3 Damaſcen. lib. 2. fidei Orthod. c. 24. Ariſt. li. 3. Ethic. 1.

dicendum. Primo, voluntarium dicitur de re obiecta, & de actu, & de effectu ex actu proficiſcenti; Res enim, quam appetitus cum cognitione proſequitur, voluntaria dicitur. Voluntarius item dicitur actus, quo ſcienter aliquid appetimus. Tum etiam commodum, aut incommodum, & damnum ex voluntario actu profectum, voluntarium dicitur: Vt ſi Caius Titij domum ſponte & voluntate exuſſerit, ſegetem conculcauerit, ſeruum occiderit, aut rem aliquam fregerit aut ruperit. Secundo diuiditur voluntarium, ita vt aliud ſit, quod fit uoluntate propria, vt quod quis ſponte ſua gerit; aliud voluntate aliena; & hoc multifariam contigit. Primò: Vt ſi Titius ſponte ſua transferat conſenſum ſuum in Caium; ita vt quod Caius nomine Titij geſſerit, voluntate ipſius Titij actum habeatur, & hoc modo mandantis voluntas transfunditur in mandatarium, & voluntas conſtituentis procuratorem ad omnia vel certa negocia & cauſas, traducitur in conſtitutum procuratorem: & collegium conſenſum ſuum in adminiſtratorem; populus vel ciuitas in ſenatores deriuat atque trāſmittit. Secundo, Auctoritate Iuris vel Iudicis officio voluntas vnius cenſetur alterius voluntas, tanquam in ipſum tranſlata. Sic tutorum voluntas eſt pupillorum, & curatorum conſenſus eſt minorum in adminiſtratione bonorum. auctoritate etiam Iudicis aliquando prodigo datur adminiſtrator, ne res ſuas prodige diſſipet. Tertio, Vnius voluntas reputatur alterius, quia vnus continetur in alio tamquam ſub eius poteſtate, & iure conſtitus; hoc modo, infantium, vel perpetuo amentium cum propria uoluntas non ſit, voluntas parentum habetur voluntas eorum in ijs, quæ pertinent ad ſalutem ipſorum ſiue, animæ, ſiue corporis. Vnde filij dum paruuli ſunt, immo etiam adulti, perpetuo tamen amentis, voluntate parentum baptiſmum ſuſcipiunt. Eodem modo in multis voluntas dominorum exiſtimatur ſeruorum voluntas. Quarto, quando vnus continetur in alio, & is, qui continet alium ex inſtitutione, vel pacto alterius accipit aliquid ſibi, & alteri ſub ſe contento; tunc voluntas continentis cenſetur eius, qui continetur: vt ſi Rex, vel Princeps caſtrum donet, vel priuilegium concedat Titio eo pacto, vt accipiat ſibi, & poſteris, Titij voluntas ex pacto, vel inſtitutione iudicatur voluntas poſterorum; ita vt ſi priuilegium conceſſum cōſeruet, aut perdat, cenſeatur ſibi, & poſteris perdere, aut retinere. Et hac ratione peccatum originis eſt voluntarium in poſteris Adæ; nam vt colligitur ex Tridentino Concilio Seſſ. 5. primus hominum parens, cum iuſtitiam & ſanctitatem inſtitutione Dei accepiſſet ſibi, & poſteris conſeruandam, aut amittendam, & deinde peccauerit, eam ſibi, & poſteris perdidit; veluti ſi non peccaſſet, eam iuſtitiam, & ſanctitatem vna cum natura ex Dei inſtitutione, & beneficio tranſmiſiſſet in poſteros, quia tunc eam ſibi, & poſteris conſeruaſſet. Tertio, Diuiditur voluntarium in id, quod eſt actu, aut vi & poteſtate voluntarium; actu quidem, vt cum aliquid explicite volumus: poteſtate verò, quando ex voluntate priori, aut vi actus voluntarij antecedentis quippiam agimus; veluti ſi ex actu præcedenti voluntario relictum ſit aliquid tanquam effectus ipſius, & ex eo moti quippiam aliud agamus etiam obliti actus antecedentis, erit uoluntarium. vt ſi Titius ex Hiſpania in Italiam iter faciat voluntate Romam veniendi ad inuiſenda limina Apoſtolorum Petri, & Pauli, in toto itinere, etiam dum prandet, & ad alia diuertit, dicitur voluntarius Romam venire aut pergere. Hac ratione dum quis Sacramenta confert, etiam non aduertens id quod agit, ſponte, & voluntate dicitur Sacramenta miniſtrare, quia ea confert ex voluntate præcedente, qua voluit ſuum officium præſtare, & obire; vel qua ad Sacramēta conferenda voluntarius acceſſit. Sed roget quis, quandiu duret voluntatis vis & poteſtas ad hoc, vt voluntariū cenſeatur id, quod ſubſequitur? Quidam putant durare quandiu prima voluntas non reuocatur. Sed alijs videtur admodum difficile, vt tandiu perſeueret; alioqui enim non ſolum ad multos dies, & menſes; ſed etiam ad annos, immo & ad totam vitam permanere diceretur. Quare verius exiſtimant alij eam perſeuerare, quandiu non reuocatur, & manet aliquid relictum ex ea tanquam effectum, ex quo ad aliquid aliud agendum incitamur. Vt cum ſacerdos ſacrarium petit eo animo, vt faciat & offerat Miſſæ ſacrificium. deinde nihil animaduertens in ſacrario veſtibus ſacris induitur, in publicum prodit, panem in altari collocat, incipit Miſſæ ſacrificium, & rem ſacram operari, inde præſentem panem conſecrat; hæc omnia ſua ſponte & voluntate præſtat, quia prima voluntas manet in aliquo ex ea effectu relicto. Eodem modo ſi in ſacrario Sacerdoti multæ paruulæ panis particulæ in altari conſacrandæ porrigantur, & eas accipiat, vt conſecret vnà cum pane ad Miſſæ Sacrificium parato, ſi deinde omnes in altari poſitas conſecret non animaduertens actu, omnes creditur voluntarius conſecrare. Pari ratione qui recitat preces Horarias, tametſi cogitationibus diſtrahatur, vltro tamen recitat, quia vi & ratione prioris voluntatis preces & ſuum munus perſoluit: Immo eo ipſo, quod initio incipit recitare voluntate ſuum debitum officium obeundi, omnes preces ſua ſponte, & voluntate exoluiſſe perhibetur, quamuis animo in multa diſperſo huc, & illuc cogitatione diuagetur, & nihil animaduertat. Tum etiā eo ipſo, quod precationum codicem ſumit in manus more ſolito vltro ad preces recitandas, tota ſubſecuta recitatio precum habetur voluntaria ex voluntate præcedenti. Verum de hac re, quandiu ſcilicet prima voluntas in actibus ſubſequentibus permanere credatur, latius dicendum inferius eſt capite octauo. Quarto, diuiditur voluntarium, ita vt aliud ſit voluntarium in ſe, aliud voluntarium in altero: & hoc ſiue de re obiecta, ſiue de effectu loquamur. Res obiecta voluntaria in ſe dicitur, quam per ſe voluntas appetit; effectus verò voluntarius in ſe accipitur, quē voluntas proxima producit; vt ſi Titius occidat Caium, Caij interitus per ſe in Titij voluntatem confertur. Obiectum verò tunc eſt voluntarium in alio, quando voluntas non per ſe id proſequitur & appetit, ſed ex hoc, quod vult aliud. Sic in toto volumus partem, in cauſa effectum eius neceſſarium. Item cum volumus id, quod antecedit, volumus etiam quod non aliunde, aut ex accidenti conſequitur, ſed neceſſariò ex antecedenti. Tum etiam, cum quippiam uelumus, ea quoque, quæ ipſi accedunt, uel coniuncta ſunt, uel ipſum comitantur iure dicimur uoluiſſe. Effectus autem iudicatur voluntarius in alio, quando ex hoc, quod quippiam voluntarie facimus, aliquid aliud efficitur. Vt ſi ex effectu noſtro voluntario damnum aliquod in alterum redundet ac recidat: Veluti ſi ædificium tuum altius attollas, ex quo effectum eſt, vt vicini tui luminibus officias; aut ſi opus feciſti, vnde pluuia, vel aqua mihi nocuiſſe videatur. Quinto, diuidi ſolet voluntarium, vt aliud dicatur directò voluntarium, aliud indirectò. Directò voluntarium eſt quod per ſe volumus; indirectò verò, quod cum facere debeamus non facimus, cum tamen id præſtare poſſimus, Ita voluntarium eſt in Titio, ſi ratione muneris publici, quo fungitur debeat aliquid prohibere, vel impedire, & id non faciat: ſic etiam ſi te tui peccati non pœniteat, cum tamen te pœnitere oporteret; ſi non reſtituas, cum alioqui reſtituere poſſis & debeas; ſi delinquentem non moneas, aut increpes, cum tamen alioqui deberes. Vltimo, voluntarium diuiditur, vt aliud ſit voluntarium expreſſe, aliud tacite: & id, quod dicitur tacite voluntarium, ſolet etiam dici Iuris fictione, ſiue interpretatione rationis voluntarium. Id verò, quod eſt expreſſe voluntarium, dicitur vere & re ipſa voluntarium. Quid verò ſit tacitè, aut Iuris fictione, aut interpretatione rationis voluntarium, capite ſequenti explicabo.

Tertio Quæritur, In quibus nam inueniatur voluntarium? Reſpondeo, ex Ariſtotele, Nyſſeno, Damaſceno, & S. Thoma voluntarium conuenire cuicunque rei, quæ præeunte intellectus, aut ſenſus cognitione aliquid agit & præſtat, quia voluntarium eſt, cuius principium exiſtit in operante cum cognitione eius, quod agitur. Eſt autem duplex appetitus, qui cognitionem ſequitur, voluntas rationis, quæ agit ex cognitione intellectus. Appetitus animalis, qui ſenſus cognitione dirigitur. Reperitur ergo voluntarium in Deo, Angelis, hominibus, belluis, pueris, & amentibus; qui licet rationis præſcriptum non ſequantur, ſenſu tamen corporis, & imaginatione ducuntur.

Quarto Quæritur, Quomodo ſe habeant inter ſe actio libera, & voluntaria? Reſpondeo, Quanquam Almainus vnà cum alijs de Libero, & Voluntario promiſcue loquatur vnum cum altero confundens; liberum tamen à voluntario diſtinguitur, quoniam latius patet voluntarium, quàm liberum. Nam voluntarium, vt dixi, eſt in belluis, in pueris, & amentibus: in quibus tamen libertas non eſt. Voluntarium igitur eſt, quod à principio interno cum cognitione proficiſcitur: at verò liberum eſt,

Gen. 4.

Ariſt. Nyſſen. Damaſcē. S. Tho. locis ante citatis.

Alma. tractatu 1. Moralium 2. c.

quod non ſolum fit à principio innato cum cognitione eius, quod geritur: ſed eſt etiam in poteſtate agentis, vt fieri, aut non fieri queat.

Scot. Quodlib. 16. ar. 2. & 3. Gabri. diſt. 11. q. 2. a. 1. & 2.

Quinto. Quæritur, An in naturis intellectu præditis eadem ſit actio libera, quæ voluntaria? Scotus cenſet in eiuſmodi naturis idem eſſe liberum, quod voluntarium: ita vt libere fieri dicatur, quod voluntate cum cognitione intellectus efficitur. Vnde ſecundum eum auctorem, Deus etiam cum ſe ipſum diligit, liberè ſe diligit: & Pater, & Filius liberè Spiritum ſanctum producunt: Beati etiam Spiritus Deum liberè diligunt, & Deus liberè diligit in creaturis, non ſolum id quo exiſtunt, ſed etiam id quod per ſuam naturam ſunt: quoniam ſecundum eum libertas non diſtinguitur à neceſſitate: Et ideo quamuis in prædictorum ſingulis ſit neceſſitas, eſt tamen libertas. Sed diſtinguitur (inquit) libertas ſolum à violenta, & natura citra cognitionem intellectus agente: & proinde omne quod voluntarie cum cognitione intellectus agitur, etiam ſi neceſſario, libere tamen agitur. Ceterum verius eſt quod docet S. Thomas, libertatem etiam in naturis quæ ſunt intellectus ſeu rationis participes, diſtingui non ſolum ab omni vi, & natura abſque cognitione operante ſed etiam à neceſſitate. Non enim Philoſophi aut Theologi, id quod neceſſario fit, fieri liberè docuerunt. Quare verius eſt, Deum ſe diligere neceſſariò non libere, & neceſſario non libere a Patre & filio Spiritum ſanctum profluere, & Deum diligi neceſſariò, non libere à Beatis illis mentibus. liberum enim eſt quod facere, & non facere poſſumus.

S. Tho. prima par. q. 41. ar. 2. & 3.

Quando in Iure communi tacens tanquam conſentiens habeatur.

Cap. IV.

MAGNA exiſtit quæſtio apud vtriuſque Iuris conſultos, quando tacens conſentire videatur, eo quod in Cap. Qui tacet de Regulis Iuris in 6. aperte dicitur: Qui tacet; conſentire videtur: & tamen in ſequenti Capite ſubiungitur: Is qui tacet; non fatetur; Sed nec vtique negare videtur: & in l. Qui tacet, ff. de Reg. Iuris, habetur: Qui tacet; non vtique fatetur; ſed verum eſt, eum nõ negare. Et quoniam hæc Iuris præceptio ad multa definienda conducit, de ea in præſenti diſputabo: de qua multa tradiderunt Bartolus in l. Quæ dotis, ff. ſoluto matrimonio, Baldus, Abbas, & Felinus in cap. Nonne. de præſumptionibus. Dinus & Io. Andreas in cap. Qui tacet. de Regu. Iuris. in 6. Gloſſa in l. Filius familias, § Inuitus. ff. de Procuratoribus. & Gloſſa in cap. Qui tacet. & cap. Is qui tacet de Regulis Iuris in 6. Cinus, & alij in l. Inuitus. C. de procuratoribus.

Primo. Quæritur, Quando Iure ciuili, vel canonico communi is, qui tacet, eo ipſo quod tacet conſentire credatur? Abbas, & Felinus merito aiunt, certam huius rei præceptionem tradi non poſſe. Vnde ipſi poſt aliquas regulas conſtitutas, multos deinde caſus excipiunt, & tandem concludunt, pro varietate rerum, perſonarum, & circunſtantiarum ex coniecturis, & ſignis eſſe iudicandum. Verum de hac quæſtione referam fideliter quicquid in vtroque Iure, tum Ciuili, tum Canonico me legiſſe memini.

Filij puberes, vel impuberes ſi præſentes fuerint, nec contradixerint ſuis parentibus in ſponſalibus, vel coniugio conſenſum præſtantibus contrahere dicuntur, cap. 1 §. Porrò de deſponſat. impuberum. in 6. tametſi in l. ſed quæ patris, ff. de ſponſalibus id ſolum de filia ſtatuatur. Sciendum tamen eſt in coniugijs contrahendis ſeruandũ eſſe decretum Concilij Tridentini vbicumque fuerit promulgatum quod habetur ſeſſio. 24. c. 1. de reformat. matrimo. ubi ſtatuitur Qui aliter quã præſente parocho, vel alio ſacerdote de ipſius parochi ſeu ordinarij licentia, & duobus, vel tribus teſtibus matrimonium contrahere attentabunt; eos Sancta Synodus ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit. Sic ibi. quod igitur in præſenti dicimus de filijs in matrimonio contrahendo tacitum conſenſum præſtantibus; intelligendum eſt locum habere ſeruato in omnibus prædicto Cõcilij Tridentini decreto. Dubitatur tamen inter Doctores, an idem ſit dicendum, ſi alij conſanguinei conſenſum præſtiterint. Gloſſa cum

A Goffredo, & Hoſtienſi cenſet idem eſſe dicendum de cæteris conſanguineis; vt ſi frater patruuſue ſuum aſſenſum præbeat. Sed oppoſitum eſt verius, quod communiter docent Canonici Iuris interpretes, & hac in re Gloſſam reijciunt Io. Andreas, Archidiaconus, Petrus Ancharanus, Philippus Francus, Innocentius, Io. Imola, Abbas, Felinus, & Couarruuias.

Io. Andr. Archid. Anchara. Francus in c. de deſponſat. impuberum in 6. Imola, Abbas, Felin. in c. Nonne de præſumpt. Couar. in epit. in 4. part. 2. c. 4. nu. 4.

Dubitatur ſecundo An ſi huiuſmodi filij taceant, tutore conſenſum præſtante pro conſentientibus habeantur. Gloſſa ſentit idem eſſe dicendum de tutoribus, quod de parentibus. Sic etiam Theologi, Richardus, Paludanus, Sotus Verum oppoſitum Iuris Pontificij Doctores communi conſenſu tradunt hac in re non ſufficere niſi parentum conſenſum, quia hæc eſt Iuris interpretatio gratia matrimonij, & parentum conſtituta. Et certe in l. ſi puellæ, ff. de ſponſalibus, aperte ſtatuitur, non poſſe ſolos tutores ſponſalia conſtituere, niſi voluntate puellæ facta ſint. quare verior eſt hac in re Iuris canonici conſultorũ opinio. Tertio. Dubitatur, An parentibus conſenſum præſtantibus ſufficiat in filijs præſentibus ſolus tacitus conſenſus, an vero nutus etiam, vel ſigna requirantur? Angelus & Gloſſa in cap. Tuæ de ſponſalibus videntur nutus,

Richard. in 4. diſt. 29. art. 1. q. 4. Palud. in 4. diſt. 29. q. 2. ar 3. Sotus in 4. diſ. 27. q. 1. ar. 3 Angel. Matrimonium 2. num. 5. Sylues. Verbo. Matrimonium 2. q. 7. Couar. loco citato.

B vel ſigna requirere. Sed verius eſt quod Sylueſter, & Couarruuias aiunt, ſufficere ſolum tacitum conſenſum. Quarto. Dubitatur, An ſufficiat matris conſenſus in filio præſente, & tacente? Reſpondeo, ſufficere, vt aiunt Io. Andreas, Ancharanus. Philippus: quia lex generatim ſtatuit, parentibus conſentientibus: neque enim diſtinguit de patre. Quinto. Dubitatur, An ſit idem dicendum, quãdo filius eſt emancipatus? Reſpondeo. Idem iuris eſſe, ſic ſentiunt Io. Andreas, Ancharanus, Philippus, quoniam Ius nihil diſtinguit. Sexto. Dubitatur, An ſit idem Ius, ſi filius abſens, certior tamen poſtea factus de conſenſu parentum pro ipſo, taceat, verum tacens eo ipſo ratum habere conſenſum videatur? Io. Andreas, & Philippus negant idem iuris eſſe. Sed Ancharanus, & Imola affirmãt idem iuris eſſe in abſentia, quod in præſentia Mihi magis placet hæc ſecunda ſententia.

In patre quo præſente filius familias Decurio creatur, ſi non contradicit, ſufficit tacitus conſenſus, vt muneribus, quæ Decurioni filio iniunguntur, obſtringatur

C quaſi fideiuſſor pro filio, l. Quoties, ff. ad municipalem, & de Incolis, & l. 1. C. de filiis familias in lib. 10 Fideiuſſor à tutore nominatus ſi præſens fuerit neque contradixerit, & nomen ſuum referri in acta publica paſſus ſit, perinde tenetur, atque ſi iure legitimo ſtipulatio interpoſito fuiſſet. l. cum oſtendimus, §. fideiuſſores, ff. de fideiuſſoribus, & nominatoribus, & hæredibus tutorum.

Si paſſus ſim aliquem pro me præſente fideiubere, vel alias interuenire, mandati teneor, l. ſi remunerandi, §. ſi paſſus, ff. mandati. Locator horrei, qui cum ſciret aurum, argentum, margarita inferri paſſus eſt, perinde obligatur, ac ſi expreſſe conſenſiſſet. l. cum in plures, §. locator, ff locati. Si nauta, caupo, ſtabularius ſcienter paſſus ſit aliqua inferri in nauim, cauponam, vel ſtabulum omnium earum rerum cuſtodiam in ſe recipit. l. 1. § vltimo, ff. nautæ, caupones, ſtabularij. Hoc tamen verum eſt in his ſpecialiter ex Iure ſcripto, non tamen in alijs generatim. Vnde ſi ego patiar, vt inferas res tuas in domum meam, non ſum tibi obligatus, vt eas cuſtodire debeam Baldus, Io. Andreas, & Felinus. Inſuper ſi Titius ſocius meus, vi-

Bal. Io. Andr. Felin. in locis ante citatis.

D cinus, aut amicus me præſente, vidente, & tacente relinquat librum ſuum, veſtem, vel pecuniam in cubiculo meo, non eo ipſo videor conſentire, vt depoſiti tenear, vt docuerunt Cinus, & Ancharanus. Item filia ſi præſens non contradicit, cum pater agit de dote, pro conſentiente habetur. l. ſolutio. § voluntatem, ff. ſoluto matrimonio Item ſi prope ædificium alienum intra legitimum modũ mortuus illatus fuerit, poſtea eum prohibere non poterit ædificij dominus, quo minus alium mortuum eò inferat, vel monumẽtum ædificet, ſi ab initio domino ſciente hoc fecerit. l. ſi propius, ff. de mortuo inferẽdo. Præterea ſi quis precario rem ad tempus habeat, finito tẽpore etiam ſi ad hoc tempus precariò non rogauerit, poſſidere tamen precariò videtur. intelligitur enim dominus, cum patitur eũ qui precariò rogauit, poſſidere, rurſus precariò concedere. l. In rebus, §. Item, ff de precario, Sic etiam ſi is, qui ad certum tempus conducit, finito quoque tempore in conductione manet, ſciente, & tacente locatore. Intelligitur enim dominus, cum patitur conductorem in fundo eſſe, ex

Cinus in l. inuitus. C. mandati. Ancaran. in c. licet. de procuratoribus in 6.

integro

integro locare C.l.Qui ad certum,ff. Locati. Item quam- A
uis inſtrumento non ſit comprehenſum, quod tibi ſit tra-
dita poſſeſſio; ipſa tamen rei veritate id conſecutus es, ſi
ſciente venditore in poſſeſſione fuiſti. In l. Minus C. de
acquirenda & retinen. poſſeſſ. Item ſi ſeruus, ſciente do-
mino, & non contradicente, in clericum ab Epiſcopo ele-
ctus fuerit, ex hoc ipſo liber, & ingenuus eſt.l.ſi ſeruus. C.
de Epiſcopis & clericis, & cap.ſi ſeruus, diſt.54. Item cum
ſtatutum eſſet in ſponſalibus, etiam conſenſum eorum
exigendum, quorum in nuptijs deſideratur, ſubiungitur:
Intelligi tamen ſemper filiæ patrem conſentire niſi eui-
denter diſſentiat.l.in ſponſalibus, ff.de ſponſalibus. Præte-
rea ex l.ſi ſine §. Quod ſi patientiam. C. Ad ſenatus conſ.
Velleianum, colligitur rem vxoris ea præſente, & non con-
tradicente poſſe obligari, ita vt ipſi noceat, hoc eſt, vt à
Velleiano iure excludatur, & eo iuuari nequeat. Sed hoc
ideo (vt in ea lege dicitur) conſtitutum eſt, quia vxor ta-
cuit, vt creditor deciperetur, qui mutuã ſuam pecuniam
marito dabat. Eſt igitur hoc ſpeciale in vxore quando
præſens patitur, vt maritus, rẽ ſuam creditori obliget: ſed
vxor tacet doloſè, vt creditor fallatur. Item in l.Quam
Tuberonis, §.ſunt quidam, ff.de peculio, dicitur: ſunt qui- B
dam, qui peculium putant ſeruum habere non poſſe niſi
concedente domino. Ego autem puto non eſſe opus con-
cedi à domino peculium ſeruum habere, ſed non adimi, vt
habeat. Alia enim cauſa eſt peculij liberæ adminiſtra-
tionis; nam hæc ſpecialiter concedenda eſt. Item in l. ſi
ſeruus communis, ff.de donationibus inter virum & vxo-
rem, decernitur, ſi ex tribus fratribus vnus vxorem ha-
buiſſet, & rem communem vxori donaſſet, ex parte ter-
tia donatio viri non valet, quia eſt inter virum, & vxorem
ex reliquis autem duabus partibus donatio vim habet, ſi id
ſciuerint fratres. Item ex l.ſed etſi §. ſed etſi proponis, ff.
de iudicijs colligitur: ſi Titius quibuſdã clariſſimis viris
Romæ auri vel argenti pondo legauit, licet maior pars pa
trimonij alibi ſit, dũmodo Romæ tantũ patrimonij ſit, vt
ſufficiat ad legatũ, eſſe præſtãdũ Romæ legatũ: quia nõ eſt
(inquit) lex, veriſimile, teſtatorẽ, qui voluit honorẽ habi-
tũ his, quibus legatũ reliquit, tam modica fidei commiſiſſe
alibi quã Romæ præſtari. Item, te præſente & tacente, mã-
daui Titio, vt mutuas tibi daret pecunias: ex hoc ipſo tacito
obligatus es mihi actione mãdati, perinde ac ſi mihi man- C
daſſes, vt ego Titio mandarem.l.qui patitur, ff. mandati.
Non tamen idem iuris eſt, ſi te præſente, & tacente ego
vendidi, vel donaui rem tuam. Item ſi ſciente, & tacente
vicino, opus faciam, ex quo ei aqua pluuia noceat non te-
neor actione aquæ pluuiæ arcendæ, hoc eſt, non cogor le-
ge opus demoliri, quamuis damnum illatum reſarcire de-
beam. l.labeo, ff. de aqua pluuia arcenda. Præterea ſi
quis iuxta ædificium ſuum, ſepulchrum vel monumentũ
fieri paſſus ſit, de damno infecto poſtea ei cauendum non
erit: nec poteſt agere, vt opus diruatur, quia rem illicitam
committit.l. qui bona, §.ſi quis iuxta, ff. de damno infecto.
Item ſi quis in communi vicinum, vel ſocium aliquid fa-
cere paſſus ſit, non poteſt agere, vt opus tollat, ſed ſolum, vt
damnum reſarciat: quia opus prohibere potuit, & nõ pro-
hibuit, cum poterat prohibere. l. ſabinus ff. de communi
diuidundo. Item fundum mihi obligaſti iure hypothecæ,
vel aliquid aliud mihi pignori dediſti: deinde me ſciente,
& tacente vendidiſti, ex hoc ipſo ius hypothecæ vel pi-
gnoris videor remiſiſſe, & me in iudicio agentẽ exceptio-
ne repellet emptor.l.ſi probaueris ff. de remiſſione pigno- D
ris. creditor igitur, qui tacite conſentit in alienatione hy-
pothecæ, vel pignoris, eo ipſo remittit ſeu perdit ius pi-
gnoris. Præterea ſi rei venditæ nominatim morbus excep
tus non ſit, talis tamen morbus ſit, qui potuit omnibus ap-
parere, veluti cæcus homo vendebatur; aut qui cicatricem
euidentẽ & periculoſam habebat, vel in capite, vel in alia
parte corporis, ædilitij edicti nomine nõ tenetur vẽditor,
perinde ac ſi nominatim morbus exceptus fuiſſet. l.quæri-
tur. §. ſi venditor, ff.de ædilitio edicto. Itẽ ex l.An in totũ,
C. De ædificijs priuatis colligitur ruina domus, Magiſtra-
tibus, aut vicinis ſcientibus ruinæ periculum, & tacentibus,
nec prohibentibus, eo ipſo tacito eorum conſenſu con-
tigiſſe. & in l.1. §.ſcientiam. ff. de tributoria actione de-
cernitur: ſi ſeruus contrahat, ſciente domino, & tacẽte,
dominus obligatur tributoria actione ex contractu ſerui.
Præterea in ijs, qui ratione publici muneris, quo fungun-
tur, prohibere debent, ſi ſcientes non prohibeant, cum poſ
ſint, tacitus conſenſus tanquam expreſſus reputatur. Vn-

A de in l. in omnibus, ff de noxalibus actionibus ſtatuitur,
in omnibus noxalibus actionibus, vbi exigitur ſcientia do
mini, ſic accipienda eſt, ſi, cum prohibere poſſet, non
prohibuit. Et in l.ſi ſeruus, ff.de noxalibus actionibus di-
citur: ſi ſeruus, ſciente domino, occidit, in ſolidum do-
minum obligat: ipſe enim dominus occidiſſe videtur: ſi
autem neſciente domino occiderit, nox alis eſt actio. Et in
l.ſcientiam ff.ad legem Aquiliam ſtatuitur: ſcientiam ſic
pro patientia accipimus, vt qui prohibere potuit, teneatur
ſi non fecerit. Idem habetur in l.1 ff. ſi familia furtum fe-
ciſſe dicatur, & in l. ſi familia ff.eodem tit. dicitur: ſi fami-
lia ſeruorum mihi cõmunis cum Titio fecerit furtum, me
inſcio, ſciente tamen Titio, tenetur Titius nomine ſingu-
gulorũ: vnde pro vnoquoque ad pœnã ſoluendã iure cõpel
litur: ſic etiam quicunque corrigere commodè alium, aut
impedire peccatum alterius, aut ſubuenire alteri indigẽti
lege miſericordiæ, vel charitatis poteſt, & debet, peccat ſi
id non præſtet; quia tacite conſentit. Præterea cõtumax
reſpondendo, tanquam conſentiens in eo, in quo ſibi ipſi
incommodat, & nocet, habetur, cum tacet. Vnde in l. de
ætate, § qui tacuit ff.de interrogatorijs actionibus dici-
B tur, ſi quis eſſet ex parte hæres inſtitutus, & interrogatus à
Prætore, an ſit hæres, taceat, in ea cauſa eſt, vt inſtituta a-
ctione in ſolidum conueniatur, quaſi negauerit, ſe hæredẽ.
nam omnino qui non reſpondet, contumax eſt. contuma-
ciæ autem pœnam hanc ferre debet, vt in ſolidum conue-
niatur, veluti ſi negaſſet: quia Prætorem contemnere vi-
tur. Ex quo efficitur, vt Iudex ter admonitus, vt appel-
lationem admittat, ſi ſemper taceat, tanquam admittens
appellationem reputatur. Felinus ex Hoſtienſi, Gloſſa, & Felin. in c.
communi opinione. Et in cap.ſi poſt præſtitum de con- Nonne de
feſſis in 6. habetur: Si poſt præſtitum iuramentum veri- præſumpt.
tatis, vel calumniæ reus, vel procurator ipſius oppoſitio-
nibus ſibi ab aduerſario factis interrogatus, & iuſſus à Iudi
ce, reſpondere abſque rationali cauſa nolit, ſed contu-
maciter diſceſſerit, ipſo iure tanquam confeſſus cenſetur.
Nempe vt Petrus, Ancharanus, Francus, Gloſſa, Domini-
cus, Archidiaconus, & Io. Andreas interpretantur, in his
quæ ipſi incommoda obiunt: in his vero quæ ipſi proſunt
tanquam diſſentiens habetur. Ex quo etiam efficitur, vt
ſi quis vocetur, vt conſentiat, vel contradicat, & poſtea
C præſens taceat, eo ipſo conſentire credatur. Felinus ex Felin. in c.
Innocentio, Archidiacono, Federico, & Panormitano. Nonne de
quare ſi collegium, conuentus, vel communitas congrege- præſumpt.
tur, vt conuocati conſentiant, vel diſſentiant, qui tacent,
conſentientes habentur, niſi agatur de alienatione rei Ec
cleſiaſticæ perpetua, in qua expreſſus requiritur cõſenſus,
cap.1.de his quæ fiunt à Prælatis. Verum in alienatione
rerum Eccleſiaſticarum ad tempus, ſatis eſt, ſi collegium
præſens non contradicat, cap. Continebatur, de his, quæ
fiunt à Prælatis. Item in cap.Ephesijs, diſt.43.dicitur: Pa
ſtor, qui increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio
tacendo occidit. Et in cap.Error. diſt.83. habetur: Error
cui non reſiſtitur, approbatur: & veritas, cum non defen-
ditur, opprimitur. Negligere, cum poſſis perturbare per-
uerſos, nihil aliud eſt quàm fouere: nec caret ſcrupulo ſo-
cietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare.
Totum hoc caput intelligitur de his qui ratione ſui mune
ris, & officij obire aliquid debent, & id non præſtant. Itẽ
in cap. ſi forte diſt.65. habetur: Si Epiſcopus ab alijs pro-
uinciæ Epiſcopis vocatus ad ordinationem Epiſcopi, venĩ
D re neglexerit, literis admoneatur: quod ſi illis acceptis ta-
cuerit, tunc cæteri Epiſcopi prouinciæ Epiſcopum ordi-
nent, vt populis ſatisfaciant.

Et ex c.Nonne, de præſumptionibus colligitur. Quan-
do alicui duo crimina obijciuntur, & ad vnum reſpondet
ſe tacendo, de altero verò omnino tacet id, in quo tacet
videtur concedere, & confiteri.

Quando ex hoc quod quis aliquid faciat, conſentire tacitè iure videatur.

Cap. V.

PRAECEDENTI capite dixi quando quis eo ip-
ſo quod tacet, tanquam conſentiens iure communi
habeatur: Aliquando in vtroque Iure ciuili, & canonico,
hoc ipſo quod quis aliquid agit, tacite conſentire intelli-
gitur. In cap. Vidua, de Regularibus. quando quis facit
ſciens habitu Monaſtico legitime ſuſcepto, actum ex
iure

iure, vel more ſolum Profeſſis conuenientem, tacitè Religionem profiteri, creditur. ¶ Item ſi quis triduo geſtet ſcienter habitum proprium, & diſtinctum, qui dari profitentibus ſolet, Religionem tacite profitetur, cap. Ad noſtram de Regularibus in 6. Præterea ſi quis poſt decimum quartum ætatis annum geſtet ſcienter habitum Nouitijs, & Profeſſis communem, aut non manifeſto diſtinctum per annum integrum, Religionem tacitè profitetur. Cap. ex parte de Regularibus, & cap. Is, qui. de Regularib. in Sexto, & Clement. eos de Regul. Sed hæc, quæ de tacita religionis profeſſione iure communi ſunt côſtituta accipienda, & intelligenda modo ſunt iuxta decretum Concilij Tridentini. ſeſſ. 25. c. 15. de regulari, & moniali, vt ſuo loco dicemus. Item in cap. Diaconus diſt. 27. Diaconus, qui eligitur, ſi conteſtatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit, ſe in caſtitate manere non poſſe, hic non ordinetur; quod ſi in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit cum poſtea matrimonium deſiderauerit, ſit alienus à miniſterio, & Clero. Ex quo fit, vt inter Doctores dubitetur, an Præfectus eo ipſo, quod promouet ſcienter Titium ad publicum munus, Magiſtratum, ordines, honorem, vel dignitatem, tollere relaxationis priuilegio, vel abſolutionis beneficio videatur impedimenta, & vincula, quibus Titius implicatus eſt & obſtrictus, & à quibus eum ſoluere iure poteſt. In quare communis eſt opinio, vt colligitur ex Innocentio, & Panormitano, ſi Præfectus eſt Princeps, & promouet ſcienter, eo ipſo tacite legem relaxat: Si vero eſt Principe inferior, nequaquam ante cognitionem cauſæ, & abſque cauſa legitima: at verò ſi cauſa iuſta ſubſit, & ea etiam ſit in iudicio cognita, eo ipſo, quod eum ſcienter inhabilem, tacitè eum eximere à lege cenſetur. Quare Epiſcopus ſcienter indigno beneficium conferens abſque cauſa legitima, & ante cauſæ cognitionem, iure puniendus eſt. Gloſſa, Panormitanus, Sylueſter. Pari modo Epiſcopus ſi loquatur cum eo, in quem excommunicationis ſententiam tulerat, aut ſi ſcienter coram ſe ſuſpenſum ab ordinum Officio, quem abſoluere poterat, rem diuinam facere permittat, iure puniri poteſt. Similiter Epiſcopus ſi Titium, in quem indulgentiæ beneficium conferre poteſt ad ordines ſacros prouchat ſcienter, eo ipſo tacitè cum lege ſoluit ac liberat, ſi id faciat ex cauſa legitima, & ea pariter cognita. Sic etiam Abbas. Et Ordini Religioſorum Præfectus ſubditum mittens ſcienter ad Ordines ſuſcipiendos, tacite abſolutionis, & relaxationis beneficio vtitur in ijs impedimentis, à quibus ſoluere ipſe poteſt, ſi mittat ex cauſa legitima, & de eiuſmodi impedimentis certior factus. Cæterum ſunt qui cenſeant, hæc duo ¶ Quod cauſa ſit legitima.] & ¶ Quod cauſa impedimenti ſit in iudicio cognita. ¶ requiri in foro tantum exteriori: ſed in foro conſcientiæ interiori, ſufficere ſi Præfectus, qui eſt inferior Principe, ſciat impedimentum, & ab eo ſoluere iure poſſit. Quibus duobus poſitis tacite in conſcientiæ foro ius relaxare perhibetur, quamuis in foro exteriori puniri queat. Item qui ſubſcribit in inſtrumentis, in actis, in conſilijs, eo ipſo tanquam conſentiens habetur. l. Fideiuſſori, §. Pater, ff. de pignorib. & l. ſicut, §. Non videtur, ff. Quibus modis pignus, vel hypotheca ſoluitur. Verum hoc intelligitur, quando is, qui ſubſcribit, legerit, vel audiuerit ea, quæ ſubſcribit: nam alioqui conſentiés minime putatur, vt aiunt Baldus, Angelus, & Felinus. Ad ipſum tamen pertinet probare, ſe neque legiſſe, nec audiſſe, quæ ſubſcripſit, vt tradit Paulus.

Innoc. in c. Præterea de teſtib. cogen. Panor. in c. cum in cunctis de elect. Bart. in l. Barbarus, ff. de offic. Prætoris. Hoſt. in c. Diuerſis de cleri. coniug.

Glo. in c. 1. de ætat. & quali. ordin. in 6. Panorm. in c. cum inimictis de electio.

Sylueſ. Diſpenſ. q. 15. Sylu. verb. Diſpenſatio q. 15.

Sylu. verb. Irregularitas, in fine. & Relig. 3. q. 19.

Nauar. in Manuali c. 25. n. 74.

Si roges, An Principes, vel alij, qui ſubſcribunt in chartis, vel ſchedulis albis, & vacuis, in quibus nihil eſt ſcriptum, eo ipſo reputentur ea, quæ poſtea ſcribuntur, confirmare? Reſpondetur, Non reputari, niſi de ijs ſpecialiter fuerint præmoniti. Baldus, Angelus, & Felinus. Præterea is, qui ſigillo ſuo inſtrumentum, vel ſcripturam ſignat, eo ipſo quæ ſcripta ſunt confirmaſſe videtur. l. Diſtrahente, C. De rebus alienis non alienan. & l. Fideiuſſor, §. Pater, ff. de Pignoribus. Bartolus, & Baldus, & Felin. Sed ſciendum eſt in l. Diſtrahente citata, aperte dici. [Si vxor ignorans inſtrumentum venditionis, quo maritus vendit rem eius, ſigillo ſuo ſignauerit, ſcilicet putans, rem locari, non vendi, nihil ſibi nocet.] Item in l. Quod ſi neque, ff. de periculo, & commodo rei venditæ habetur: [Videri autem trabes traditas, quas emptor ſignaſſet.] ſenſus eſt, in venditione mercium rem traditam eſſe, intelligi quandocunque ab emptore ſignatur

Bal. & Ang. in l. Ita ſtipulatus, §. Chryſogonus, ff. de verb. oblig. Felin. in c. Quoniam contra, de probationibus.

Bal. Ang. Felin. locis ante citatis.

A quaſi ſigillo. hoc tamen non habet locum, & vim in mercibus, quæ per deguſtationem vendi plene, & tradi intelliguntur. Quare in l. 1. ff. de periculo, & commodo rei venditæ dicitur: Si dolia, vel vaſa ſignata ſint ab emptore, vina tamen non dum fuerint deguſtata, adhuc periculum eſſe venditoris. Et licet in ea lege memoretur, Trebatium ſenſiſſe, ſi dolium ſignatum fuerit ab emptore, traditum videri; Labeo tamen contra docuiſſe dicitur; & hoc eſſe verum: dolium enim vini magis ſignatur, ne ſubmittatur aliud vinum, quam vt traditum eſſe videatur. Item in l. Minus, C. De acquiren. & retinen. poſſeſſione habetur: Licet inſtrumento non ſit comprehenſum, quod tibi tradita ſit poſſeſſio: ipſa tamen rei veritate id conſecutus es, ſi ſciente venditore in poſſeſſione fuiſti, & in l. Qui in futurum, ff. De Pactis; ſtatuitur: Qui in futurum vſuras à debitore acceperit, tacite pactus videtur, ne intra id tempus ſortem petat. Præterea in l. Item quæritur, §. Qui impleto tempore, ff. locati. ſtatuitur. Qui impleto tempore conductionis remanſit in conductione, non ſolum reconduxiſſe videtur, ſed etiam pignorum videtur durare obligatio.] Cuius legis ſenſus eſt: Si conductor

B finito tempore conductionis remaneat in prædio ruſtico conducto, eo ipſo videtur in annum vna cum pignoribus renouata conductio. Item ex l. Quamuis Baſſa C. De vſur. colligitur, vt exponit Salicetus: Si creditor, cui ſunt promiſſæ maiores vſuræ in caſu, quo minores vſuræ promiſſæ nô fuerint ſolutæ, minores exigat eo tempore, quo maiores petere potuit, ſibi ita obeſt, vt maiores exigere nequeat.] Ex quo colligit Baldus: ſi Titius ex duabus clauſulis eiuſdem contractus vnam eligat, ſcilicet leniorem, eo ipſo videtur renunciaſſe grauiori. Præterea in Libro xx. Digeſtorum extat Titulus II. In quibus cauſis tacite pignus, vel hypotheca contrahitur: Et idem Titulus habetur in Codice lib. 8. Ex quibus legibus colligitur ſæpe contrahi tacitè Hypothecam ex hoc, quod quis aliquid facit: de qua re dicam, cum agam de Pignoribus, & Hypothecis. Item in Clement. 1. de Procuratoribus, habetur; Si Titius abſens conſtitus à Caio ad cauſas, vel negocia procurator, ſcienter recipiat inſtrumentum, vel literas, in quibus conſtituitur; niſi officium recuſet, tacitè ratum habet. Et tamen in l. Dummodo, ff. De Procura-

C ribus, dicitur; Abſens procurator dari poteſt, dummodo certus ſit qui dari intelligitur, & is ratum habuerit.] In Clementina igitur citata iure decernitur, vt ratum habere videatur ſtatim atque mandatum ſuſceperit ſcienter, & non recuſauerit. ¶ Notandum eſt, aliquando eum, qui tacet, in iure non haberi pro conſentiente, in l. Sicut, §. Non videtur, ff. Quibus modis pignus, vel Hypotheca ſoluitur: verba hæc ſunt: Non videtur creditor conſenſiſſe, ſi ſciente eo rem debitor vendiderit, cum ideo paſſus eſt venire, quod ſciebat vbique pignus ſibi durare. Item in l. ſi quis, ff. De furtis, habetur, Si quis cum ſciret quid ſibi ſurripi, non prohibuit, non poteſt furti agere.] & ſubiungitur: [Immo contra, ſi quis ſcit ſibi rapi, & quia non poteſt prohibere quieuit, furti agere poteſt: at ſi potuit prohibere, nec prohibuit, nihilominus furti aget.] Quæ lex non videtur ſibi conſtare, quia cum ex diuerſis Iuriſconſultis accepta fuerit, contrarium ſtatuere videtur, eo quod contraria Iuriſconſulti ſentire videbantur: Nihilominus tamen lex ſeipſam explicat. Nam cum ait:

D [Si potuit prohibere, nec prohibuit nihilominus furti aget;] loquitur de eo, quem præſentia furis ad reſiſtendum pudor impedit: vt ſi patronus liberto quid rapiat. Item in l. Filius familias, §. Inuitus, ff. De procuratoribus cum dictum eſſet: Inuitus procurator non ſolet dari, ſubiungitur: [Inuitum accipere debemus non eum tantum, qui contradicit: verum eum quoque, qui conſenſiſſe non probatur.] Præterea in l. Qui vas, §. Vetare, ff. De furtis, quoniam conſtitutum erat furem non eſſe, qui aliquid inuito domino ſuſceperit, non animo celandi, dicitur; Vetare autem dominum accipimus etiam eum, qui ignorat, hoc eſt eum, qui non conſentit. [Item in l. In eo iure, §. Deinde, ff. de ritu nuptiarum, cum ſtatutum eſſet, ne liberta, quæ patrono nupſerat, poſſet eum dimittere, & alium accipere eo inuito, ſubiungitur; Inuitum accipere debemus eum, qui non conſentit ad diuortium.] Item in l. Inuitum, ff. De ſeruitutibus vrbanorum prædiorum, decernitur] Inuitum in ſeruitutibus accipere debemus non eum ſolum, qui contradicit, ſed & qui non conſentit.] ſubiungitque; Ideo & infantem, & furioſum

inuitos

inuitos recte dicimus. Ex quo efficitur, vt quamuis tranſeam per prædium tuum, vel ſtillicidium auertam in tectum, vel aream tuam, vel altius attollam tectum, & tuis luminibus officiam, te ſciente, & tacente, ſeruitus mihi non acquiratur. Pari modo ſi Titius præſens, & tacens procurator eligitur, pro conſentiente nequaquam habetur, l. Inuitus. C. De Procuratoribus. Idem Iuris eſt, ſi Titius executor teſtamenti inſtituatur, aut ſi in lite, vel cauſa arbiter, vt ex communi ſententia tradit Felinus.

Felin. in c. Nonne de Præſumptionib.

Quando in Iure voluntas tametſi longe ante præterita tacitè permanere videatur. Cap. VI.

QVONIAM ſæpe accidit, vt dubitemus, num tranſactus prioris voluntatis conſenſus tacite adhuc perſeuerare, an contra deſijſſe intelligatur: ideo referam etiam quid in vtroque Iure de hac re ſit conſtitutum.

In l. Certe, ff. De Precario, cum in lege præcedenti ſtatutum eſſet; [Si quis precario rem ad tempus haberet, & finito tempore poſſideret, tacitè precarium renouari: quia dominus, cum patitur rem precario poſſideri, tacitè intelligitur eam precario concedere: ſubiungitur: [Certe ſi interim dominus furere cœperit, vel deceſſerit, precarium non redintegratur.] Hoc ideo conſtituit lex, quia furioſus, vel defunctus, niſi expreſſe precarium confirmauerit, non creditur tacite confirmaſſe. Ergo in furore, vel morte voluntas præcedens, etiam non mutata, non intelligitur perſeuerare. Item in l. Qui ad certum, ff. Locati, ſtatutum erat, finito tempore conductionis, colono in fundo permanente, fundum ex integro locari: quia eo ipſo, quod dominus patitur colonum in fundo eſſe, intelligitur locationem reuocare:] ſubiungitur: [Si interim dominus furere cœperit, vel deceſſerit, locatio non redintegratur.] Ergo lex inſinuat, priorem voluntatem, etiamſi non varietur in furioſo, vel mortuo, non permanere. Item in l. ſi tibi, §. Vnitus, ff. de optione, vel electione legata; decernitur hoc modo: Vnius hominis mihi, & tibi optio data eſt, quia Titius legauit mihi, vt vnũ ex ſeruis ſuis optarem, & deinde eodem modo legauit tibi, vt optares, & deceſſit, & ego poſtea optaui Caium ſeruum Titij, & tu quoque poſtea eundem Caium optaſti: Caius eſt communis vtrique, mihi, & tibi ſeruus; niſi ego, cum optaſſem, mutaſſem voluntatem, quod ſi poſtquam optaſſem, & antequam tu optares, deceſſiſſem, aut furioſus factus eſſem, non erit ſeruus communis; quia non videor conſentire, qui ſentire non poſſem. Humanius autem erit, vt & in hoc caſu, quaſi ſemel electione facta, fiat ſeruus communis.] Hactenus lex. Ex qua colligitur, priorem voluntatem etiam non mutatam poſt furorem, aut mortem non permanere. Præterea in l. Inter cauſas. & l. ſi quis alicui §. morte, ff. mandati, & in l. Mandatum, C. Mandati, & Inſtit. De Mandato, §. Non tantum, aperte dicitur, mandatum morte domini finiri. At verò contrarium in alijs legibus videtur conſtitui. nam in l. Soluto, §. Voluntatem, ff. Soluto Matrimonio, cum ſtatutum eſſet, filiam, niſi euidenter contradicat, eo ipſo conſentire, cum pater agit de dote; ſubiungitur, quaſi ex voluntate patrem experiri, ſi furioſam filiam habeat. nam vbi non poteſt per dementiam contradicere, conſentire quis meritò creditur.] Hæc in lege. Item in Inſtit. De Codicillis, §. Non tantum, ſtatuitur, Codicillos ſiue ante, ſiue poſt teſtamentum factos, ipſo Iure tacitè confirmari in teſtamento, vel præcedenti, vel ſequenti, ſi appareat, eum, qui teſtamentum fecit, à voluntate, quam in Codicillis expreſſerit, non receſſiſſe; licet olim codicilli non valerent niſi teſtamento expreſſe cõfirmarentur. Præterea in cap. A nobis. 2. De ſententia excommunicationis, conſtituitur, vt excommunicatus, in quo ſigna debitæ pœnitentiæ præceſſerant, abſoluatur poſt mortem: quia intelligitur in ea pœnitentiæ voluntate deceſſiſſe. Item in Concilio Carthaginen. 3. can. 34. & refertur, de conſecr. Diſt. 4. cap. Aegrotantes, ſtatutum eſt, Infirmos, qui pro ſe reſpondere non poſſunt, cum voluntas eorum teſtimonium ſui dixerit, baptizandos eſſe. Ergo Concilium inſinuat, voluntatem præcedentem, à qua non eſt receſſum, in ipſa ægritudine permanere. Item vt colligitur ex c. Paruuli, de conſecr. d. 4. Subitò obmuteſcens baptizari, aut pœniten-

A tiam accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium aliorum verbis habet. Tandem in cap. Maiores §. vltimo, De Baptiſmo, & eius effectu conſtituitur, Dormientes, & amentes, ſi prius, quam amentiam incurrerent, aut dormirent, in contradictione perſiſterent: quia in eis intelligitur contradictionis propoſitum perdurare, ſi ſic fuerint baptizati, characterem non ſuſcipiunt. Secus autem ſi prius Catechumeni extitiſſent, & habuiſſent propoſitum Baptiſmi. Vnde tales in neceſſitatis articulo conſueuit Eccleſia baptizare. Hactenus conſtitutio. Quapropter colligit Sotus, ſi Titius inquit, adultus ſciens quid fiat, ſinat ſe baptizari, vngi oleo, confirmari, vel ordinari, eo ipſo videtur tacite conſentire. Ne igitur huiuſmodi leges ſibi contrariæ eſſe videantur, animaduertendum eſt in his, in quibus ſatis eſt non contradicere, Iura ſtatuere, priorem voluntatem, ſi quis ab ea non receſſerit, permanere in amentia, ebrietate, ſomno, vel ægritudine: In his verò, in quibus neceſſarius eſt conſenſus, eadem Iura conſtituunt, voluntatem præcedentem non perdurare; etiamſi in ea variatio facta non fuerit. Poſteriores ſupra citatæ leges de priori caſu loquuntur: priores verò conſtitutiones de poſteriori caſu oportet intelligi.
B

Sotus 4. diſtin. 5. q. 1. ar. 7.

An effectus cauſam voluntariam conſecutus, voluntati imputetur tempore, quo in noſtra poteſtate non eſt. Cap. VII.

SOLET in quæſtionem vocari ob multos rerum euentus, An effectus, qui cauſam voluntariam conſequitur, ſit voluntati imputandus eo tempore, quo ita ex cauſa antéa data contingit, vt in noſtra poteſtate non ſit? De qua re agit Altiſiodorenſis in Summa lib. 2. Tract. 29. cap. 1. q. 4. & cap. 2. q. 3. Bonauentura. 2. Diſt. 22. art. 2. q. 3. Gab. 2. Diſt. 22. q. 2. art. 2. concluſ. 3. & Diſt. 41. q. 1. art. 3. Dub. 3. Almainus Tract. 1. Moral. cap. 5. Cordubenſis lib. 2. De Ignorantia q. 18. Caſtrus lib. 2. De lege pœnali cap. 14. Couarruuias in Clement. Si Furioſus, De homic. par. 3.
C initium, nu. 4. S. Thomas 2. 2. q. 150. ar. 4. & q. 79. a. 3. ad 3. & 1. 2. q. 1. ar. 5. Marſilius in 2. q. 21. art. 2. memb. 9. & q. 23. memb. 7. Maior in 4. Diſt. 17. q. 8. & Diſt. 9. q. 2. Buridanus lib. 3. Ethico. q. 10. Sotus in 4. Diſt. 12. q. 1. art. 7.

In hac quæſtione poſſunt multi caſus accidere; veluti ſi Titius ſponte ſua incidat in ebrietatem, & poſtea in ebrietate deſtitutus vſu rationis, aut multa bona præſtet, aut peccata committat, Quæritur, an eiuſmodi bona, vel mala in ebrietate admiſſa in eius voluntatem cõferantur. Item culpa ſua quis factus eſt furioſus, vel amens, & in furore, vel amentia delinquit ac peccat in legem, An ea peccata ſint in eo voluntaria? Præterea, Titius ventri, & gulæ ſerenter indulget, ex quo poſtea in ſomno polluitur. An nocturna pollutio per quietem ex nimio cibo, & potu profecta, ſit in eo voluntaria, & peccatum? Mane etiam quis ſomno ſe dedit, & cum Miſſæ ſacrificio deberet intereſſe, vt par erat, cum dies feſtus eſſet, id omittit ſomno oppreſſus, An ea præcepti omiſſio ſit vitio, & culpæ tribuenda? Ad hæc, Titius mittit ſagittam, vt Caium interimat, ad quem priuſquam illa perueniat, eum facti
D pœnitet, & deinde Caius Sagittæ ictu percuſſus perit; Quæritur, an Caij cædes Titio, licet pœnitenti, ac dolenti culpæ ſit danda. Mandat item Titius ſeruo ſuo vt Caium occidat, quod antequam eueniat, voluntatem Titius reuocat: nihilominus tamen ſeruus interim Caium interficit, an Caij mors ſit in Titij voluntatem referenda etiam eo tempore, quo voluntatem mutauit, & cædem impedire non potuit. Item Titius Caium vulnerat, & vulneratus dies aliquot lecto decumbit, interim Titius dolet Caium vulneraſſe, & Caius vulnere perijt, an Caij interitus vnà cum vulnere ſit voluntate, & culpa Titij ſubſequutus? Præterea Titius multis negotijs diſtractus ſui debiti officij heris obliuiſcitur, & ideo officium, quod præſtare debebat omittit, an Titius huiuſmodi omiſſione delinquat.

In hac quæſtione duæ ſunt opiniones, Prima docet, effectum ex cauſa voluntaria natum, voluntati minime imputari eo tempore, quo ita ex cauſa data naturaliter profluit, vt iam amplius in poteſtate voluntatis non ſit. Primo, quia non poteſt eſſe voluntarium, quod

non

non eſt in noſtra poteſtate. Deinde, quia nemo in ſomno, ebrietate, furore, vel amentia promereri aliquid poteſt: ergo nec peccare: nam ſicut in peccato libertas requiritur, ſic etiam in merito. Item quia ſi ego quippiam mali vellem, & antequam id re ipſa ſubſequeretur, à voluntate recederem, deinde vero effectus me nolente contingeret, ego peccaſſem: quod videtur abſurdum: fieri enim poteſt, vt ego ex vera cordis pœnitentia voluntatem depoſuerim Dei gratiam conſecutus, quam non poſſum amittere ex effectu contra meam voluntatem ſubſecuto. Accedit, his, quod cum dormit quis, vel furioſus, amens, aut ebrius eſt, vſu rationis amiſſo, perinde eſt, ac ſi infans, vel animal expers rationis fuiſſet, in quibus peccatum eſſe non poteſt; preſertim cum ex oppoſita ratione conficeretur, vt ſi Titius culpa ſua in morbum incidiſſet, ex quo præcepta exequi, & præſtare non poſſet, in eo peccata eſſent omnes præceptorum omiſſiones: Aut ſi Titius præsbyter longum iter conficiens, codicem precationum ſponte ſua à ſe abijceret; aut amitteret, ac deinde eum facti pœniteret; in eo peccatum eſſet quæcunque diuini officij omiſſio poſtea ſubſecuta. Immo ſequeretur etiam, vt Titius, ſi prauum peierandi habitum acquiſiſſet, quem poſtea abijcere conaretur, ex prauo habitu, etiam nolens, aut prorſus ignorans, quid loquitur, peierans aſſiduè peccaſſet; quod re vera eſt abſurdum; quia cum quippiam agimus, facimuſue ſola imaginatione ducti, ex habitibus nec laudamur, nec vituperamur, ſed ex actibus humanis ratione, & voluntate libera factis: actus autem ex habitus ſolo proficiſcentes contra voluntatem noſtram, voluntarij eſſe non poſſunt. Huius opinionis ſunt Gabriel, Almainus, Maior, Caſtrus, Couarruuias, Cordubenſis. Secunda opinio ait, effectum cauſam voluntariam ſubſecutum, voluntati imputari debere eo etiam tempore, quo in poteſtate noſtra non eſt. cuius ſententiæ ſunt Alexander, Altiſiodorenſis, & S. Thomas, Sotus, & alij iuniores, eamque probant. Primo, quia voluntarium poteſt eſſe aliquid in cauſa, & origine: nā qui vult antecedens, aut cauſam, eo ipſo vult etiam conſequens, aut effectum. Item quia omnis actus exterior ex imperio volūtatis, & rationis profectus, ſolum eſt voluntarius, vt in cauſa, in ipſo actu voluntatis, & rationis; ergo ad hoc, vt aliquis effectus ſit voluntarius, ſufficit voluntas antecedens. Adde, quod Ariſtoteles laudat eos legiſlatores, ex quorū legibus ebrij duplici pœna plectuntur: tum quia ſponte, & culpa ſua facti ſunt ebrij: tum quia in ebrietate, mala ſæpe committunt. Accedit his, quod ſi Titius verbi gratia dum vigilat, nocturnam in ſomno pollutionem futuram aut optet, & expectet, aut ſtudioſe curet, dubitari non poteſt, quin nocturna pollutio poſtea in ſomno ſubſecuta voluntaria ſit; ſiquidem aut optata, aut etiam expectata, quæſita, & attentata contingit. Præterea, quia ſi Titius contra ſui domini mādatum dormiat, totus illius ſomnus eſt voluntarius; & tamen poſtquam dormire cœpit, non amplius reliqua ſomni pars eſt in eius poteſtate. Vltimo furioſus, vel ebrius, vel dormiens poteſt baptiſmate ablui, confirmari, à peccatis abſolui, vngi oleo ſacro, ex præcedenti, quam habuerit voluntate, à qua ille ante furorem, ſomnum, vel ebrietatem nullo modo receſſerat.

Locis ſupra citatis.

Locis ſupra citatis.

Ariſt. lib. 3. Ethico. c. 5. & lib. 2. Poli. c. 10. in fine.

In hac re ſanè magni, & grauis momenti, quæ ad plurima definienda conducit, mihi quædam dicenda ſunt: Primum, nullum effectum malum ex quacunque voluntate, vel cauſa voluntaria proficiſcentem voluntati tribui, ſi per veram pœnitentiam emendata, aut per contrarium animi affectum depoſita, derelictaque ſit prior voluntas. Hoc docent Sotus, Maior, & alij iuniores. Ratio verò id firma, & efficax comprobat. quia eo ipſo, quòd à priori voluntate receditur, iam non ex ea, ſed aliunde effectus naturaliter emanat. Velut ſi Titius Caij ſeruus ſe abijciat, & præcipitet in puteum, vel foueam, vnde exire non poſſit, & cum ſui facti pœniteat, in voluntatem eius conferri nec debet, nec poteſt, quòd domini ſui iuſſa non faciat interim dum in puteo, vel fouea iacet ſua ſponte proſtratus. Pari modo iudicandum eſt de cæteris ſimilibus; Veluti ſi Titius ſponte, vel culpa ſua ſomno ſe det; ſi ebrius, vel furioſus, vel amens factus ſit; ſi denique in ægritudinem, periculum, aut eam vitæ conditionem deuenerit, vt ea præſtare nequeat, quæ alioqui eum obire oportebat. In his enim omnibus in Titij voluntatem nequaquam ſunt conijcienda aut bona, quæ geruntur, aut mala, quæ patrantur, quandocunque voluntatem priorem mutauit. Con-

A ſequitur etiam, vt ſi Titius mandatum, quo iuſſit Caium interfici, reuocauerit, in ipſius amplius voluntatem conferenda non ſit cædes Caij poſtea ſubſecuta. Eodem modo ſi lethali vulnere Caium affecerit, ac deinde doluerit, ſe eum vulneraſſe, & poſt aliquot interim dies Caius vulnere exanimatus interijt. Deinde mihi videtur longe probabilius, & verius, neminem in ſomno, ebrietate, furore, vel amentia ex quacunque culpa prouenienti etiam per veram pœnitentiam non ſublata, aut per contrarium voluntatem non mutata peccare: quod tradunt Gabriel, Maior, Couarruuias, Caſtrus, Almainus, Cordubenſis quibus ſupra diximus locis. Ratione id comprobo: non enim peccat quis in eo, quod cauere, & declinare non eſt in ſua poteſtate; ſed nemo in ſomno, ebrietate, vel amentia, quando rationis compos non eſt, poteſt impedire, aut deuitare effectum, etiam ſi culpa, & voluntate præcedenti ſomnus, ebrietas, vel amentia contigerit: nec eſt maior ratio, cur tunc mala potius tribuantur voluntati, quam bona, ſed tanquam certum communi ſententia receptum eſt, neminem in ſomno, ebrietate, vel amentia mereri aliquid poſſe. Et certe ex Auguſtino, Ambroſio, Hierony-
B mo, & Origene colligi videtur hæc ſententia. ait enim Auguſtinus, culpandum eſſe Loth non quantum inceſtus in ebrietate admiſſus, ſed quantum ebrietas meretur. Tertio, dicendum eſt, in his, in quibus non requiritur conſenſus, ſed ſatis eſt non contradicere, vt quis tacitè conſentiens habeatur, præcedens voluntas perſeuerat in ſomno, ebrietate, vel amentia, ſi ante non fuerit per contrariam voluntatem depoſita. In ijs verò, in quibus eſt neceſſarius conſenſus, antecedens voluntas non creditur in ebrietate, furore, vel amentia permanere, etiamſi ab ea receſſum non fuerit. Ideo in ſacramentis recipiendis, quoniam ſatis eſt, ſi voluntas non ſit contraria, merito quis in amentia, ebrietate, vel furore ablui ſacro baptiſmatis fonte poteſt, confirmari, abſolui, vngi, vel ordinibus initiari, ſi horum voluntas præceſſerit, nec fuerit mutata. Sic etiam poteſt abſolui ab excommunicatione, ac cæteris Eccleſiaſticis cenſuris, ſententijs, & pœnis. at vero ad meritum, culpam ſiue peccatum neceſſarius eſt conſenſus: quare in amentia, furore, ebrietate, vel ſomno nemo mereri, aut peccare poteſt.

Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. c. 44. & refertur xv. q. 1. cap. Inebriet. Verū. Ambro. lib. De Patriar. Abrah. c. 8. & refertur xv. q. 1. c. ſanè. Hieron. ad Euſto. De cuſto. virginit. Orig. in Geneſ. ho. 5. quos duos auctores citat Couar. loco ſupra citato.

C Quod ſi obijcias, ſufficere precedentem voluntatem, præſertim quando effectus in ebrietate, amentia, vel ſomno ſubſequitur, antea optatus, expectatus, aut etiam ſtudioſè conquiſitus. Reſpondeo, tunc temporis meritum, vel culpam totam fuiſſe in voluntate, & cauſa precedenti; id vero, quod poſtea ſubſecutum eſt, eſſe quidem effectum peccati, non tamen peccatum: fuit autem culpa in cauſa, quia poterat voluntas, & debebat cauſam auertere, & ſummouere, quod tamen non fecit: ſed in effectu peccatum non eſt, quia cum eſt ſubſecutus, in poteſtate voluntatis non fuit. Quarto, Dicendum eſt, ſæpe aliquem incidere in pœnas iuris humani ob effectum ex culpa enatum, etiamſi quando ſubſequitur, volontarius, aut peccatum non ſit: vt colligitur ex cap. Si quis. 15. quæſt. 1. vbi dicitur, leuiorem pœnitentiam eſſe imponendam ei, qui inſaniens alium occiderit, veluti ſi Titius telum in clericum iaciat, & mox antequam ad ipſum perueniat, incipiat dolere. incurrit in excommunicationem, cum poſtea telo clericus vulneratur Sic etiam contrahit irregularitatem, ſi ſagitta in alium immiſſa ipſum interimat. Pari
D modo naſcitur obligatio reſtituendi damna ex eo effectu creata, quoniam pœnæ non tantum malefacientibus irrogantur ob voluntatis affectum, ſed etiam ob externum effectum inde procreatum. Item, obligatio reſtituendi damnum, potius oritur ex ipſo effectu, quo damnum eſt alteri illatum, quam ex voluntatis affectu. Meritò igitur Ariſtoteles ſenſit, ebrios duplici pœna eſſe plectendos: tum quia apud homines puniuntur effectus ex peccato profecti. quoniam tametſi peccata non ſint, ſunt tamen alijs incommodi; tum etiam quia aliquando ebrij rationis vſu non omnino, ſed ex parte priuantur. Rogabis, ſi Titius vulneret Caium, & deinde Caio ex vulnere in lecto decumbente, peccatum ſuum ſacerdoti ſacra confeſſione fateatur, poſtea verò Caius ob vulnus intereat, debeat ne Titius de integro confiteri, ſe hominem occidiſſe, an verò ſatis ei ſit, prius fuiſſe confeſſum ſe lethale ei vulnus inflixiſſe. Similiter ſi Titius dum vigilat optauerit, aut ſtudioſè, & ſolicitè nocturnam in ſomno pollutionem ſobſecuturam curauerat, & mox ante ſomnum

num

num peccati pœnitens confiteatur, ſe voluntariè pollutionis cauſam in ſomno dediſſe, & poſtea pollutio in ſomno contingat, num ipſe iure compellatur ad confitendum denuo ſe in ſomno ex voluntate antecedente pollutum; an verò ſufficiat ſola, quam fecerat ante confeſſio? Sotus negat, confeſſionem præcedentem ſufficere: ideo nimirum, quia putat cædem hominis, & pollutionem noua confeſſione explicandam, eo quòd ſit cædes, vel pollutio ex culpa præcedenti profecta. Sed contra hoc in primis vim habet argumentum: nam tametſi eiuſmodi damnum, & incommodum ex præcedenti voluntate ſit natum peccatum tamen non eſt, quia Titius priorem voluntatem iam penitus exuerat. Item ſatis eſſe videtur, ſi Titius in priori confeſſione expreſſerit, ſe cauſam idoneam, & efficacẽ mortis, & pollutionis præbuiſſe. Quare dubia eſt, & incerta hac in re Soti ſententia. Alia verò ratio eſt de actu exteriori, aut de mandato alteri dato, quando à voluntate priori non receditur: tunc enim actus exterior, aut per nos ipſos, aut per mandatarium opere completur, & voluntati tribuitur, cum deuitari poteſt, ac debet, & id non fit. atq; ideo in confeſſione eſt exponendus eo ipſo, quòd malus eſt per ſe, quoniam rationi rectæ diſſentaneus, atque contrarius: & voluntatis obiectum, & terminus, qui in actum mentis internum, vt cauſa deformitatem, & turpitudinem transfundit.

Sot. in 4. d. 12. q. 1. a. 7.

Quauda voluntas in actibus ſubſequentibus poteſtate duntaxat permanere intelligatur. Cap. VIII.

NON eſt admodum facilè cognoſcere quo modo, & quandiu voluntas, quæ præceſſit poteſtate permaneat in actibus ſubſequentibus, quando illos præſtamus nihil actu cogitantes de fine, quem nobis initio propoſuimus. Altiſiodorenſis putat, voluntatem præcedentem in actibus ſubſequentibus vi, & poteſtate perdurare, donec per contrarium actum ab ea recedatur, vel temporis decurſu ea finiatur. Veluti ſi Titius animo ſuo ſtatuerit elargiri eleemoſynam pauperibus ſibi in via occurrentibus, donec ad certum templum, quò pergit peruenerit; huiuſmodi voluntas ipſo temporis proceſſu finitur, quia vſque ad certum tempus erat ab initio conſtituta, & deſignata. quod ſi ad certum tempus non fuiſſet, in ea Titius perſeueraſſet, donec per contrarium actum fuiſſet voluntas prior mutata. Sic etiam tempore deſinit voluntas, quia ab initio decernit quis, ſe certo quodam numero bona opera, & virtutis officia obire, quæ non niſi certo tempore præſtari queunt. Vt ſi deliberet Titius decem aureorum eleemoſynam dare decem pauperibus, qui ſibi primi obuiam occurrerint, huiuſmodi voluntas finitur data eleemoſyna decem primis pauperibus ſibi obuijs. Quæres, quid ſit dicendum ſi Titius conſtituit ad certum templum pietatis cauſa progrediens erogare eleemoſynam ſtudio, & gratia charitatis in Deum, quibuſcumque, quos in via obuios habuerit, egenis atque mendicis, ac deinde nihil actu cogitans de Deo, dat Caio pauperi ſibi primum occurrenti, naturali quadam pietate, & commiſeratione commotus atque incitatus? Ait Altiſiodorenſis, huiuſmodi actum eſſe charitatis, & vitæ æternæ præmium Titium promereri, quia quòd ex naturali pietate quadam, & charitate humana proficiſcatur, nil impedit, quin etiam diuinæ charitatis impulſu, & imperio adhuc virtute permanenti geratur. Eſt enim actus pietatis iuxta, & charitatis; pietatis quidem, actu, & expreſſe mouentis; charitatis verò vi, & poteſtate tantùm, non actu imperãtis. Quare ex Altiſiodorẽſi licet inferre, vt ſi Titius nunc ſua omnia virtutis, & honeſtatis officia generaliter dirigat in Dei cultum, honorem, & amorem, vniuerſa eius opera deinde ex honeſtate, & virtutis ſtudio, & cauſa progenita in Dei cultũ, & amorẽ, referantur, donec Titius priorem voluntatem, & animũ per actum contrariũ deponat.

Altiſiod. in ſumma lib. 2. Tract. 29. cap. 3. q. 3.

Cæterum Bonauentura docere aliter videtur: Primum enim ait, virtute voluntatem manere, quandocunque initio operis, quod geritur, adfuit; tunc enim licet per horam duret opus, & nihil de voluntate priori cogitetur, omnis pars operis ſubſecuti fieri virtute voluntatis præcedentis videtur. ait deinde, Quandocunque incipit quis opus, quod refert in Deum, & deinde ſuccedunt alia opera, ita ſibi inuicem connexa, vt alia profluant ex alijs, &

Bonau. 2. ſent. Diſt. 4. a. 1. q. 3. ad vltimum argum.

A omnia oriantur ex primo, quoniam ſecundum, ex quo cætera naſcuntur, ex primo proficiſcitur; tunc voluntas primi operis virtute permanet in cæteris ſubſequentibus. Si tamen alia opera fiant, quæ non emanent ex primo; in eis voluntas primi non perſiſtit, ſed oportet voluntatem renouari. Ait præterea idem auctor, non ſufficere, ſi quis initio diei referat generaliter in Deum omnia opera illius diei, menſis, vel anni; ad hoc, vt omnia opera in Deum relata eſſe dicantur, ſed illa ſolum opera, quæ proficiſcuntur, & oriuntur ex illa prima voluntate diei, menſis, vel anni, in Deum virtute diriguntur. Tandem concludit, ſi iuſtus, qui deliberat cauſa, & amore Dei generaliter omnia perficere, poſtea verò de Deo nihil actu cogitans aliquid boni præſtet amore honeſtatis, & ſtudio virtutis, tale opus etiam in Deum referri virtute. vt ſi pauperi eleemoſynam Titius eroget pio, & bono affectu, videlicet cauſa honeſtatis. Additque Religioſum virum, qui ſtatuit Præfecto in omnibus parere, vniuerſa, quæ ſtudio virtutis efficit, eo ipſo cauſa, & amore Religionis efficere. Gabriel autem docet, trifariam poſſe aliquid in Deum referri, actu, virtute, & habitu: Actu quidem, cum de Deo

Gabr. 2. diſtin. 41. q. 1. ar. 3. dub. 2.

B cogitamus, & ob eius cultum, vel amorem aliquid agimus: id verò virtute in Deum referimus, quod eſt effectus alterius antea in Deum relati operis: tunc autem eſt effectus, quando ſecundum non fieret niſi primum præceſſiſſet: Item quando ita ſe habet, vt ſi rogaremur, Cur hoc facis? reſponderemus, quia primum volui; vt puta cum impendimus eleemoſynam in vſus pauperis, nihil cogitantes actu de Deo. Si rogati, cur impendis, reſpondemus, ſtudio Religionis, & charitatis in Deum, hoc ſatis eſt, vt eleemoſyna propter Deum erogata cenſeatur. Quando verò aliquid ex habitu ſolum refertur in primum, quod eſt ſponte, & voluntate factum, non ſufficit ad hoc, vt voluntarium ſicut primum habeatur. nam ex habitu aliquando operamur ſola imaginatione, non ratione ducti, quoniam dormientes, aut in furore, vel dementia citharœdi, vel cantores cantant, aut digitos, tanquam citharam pulſantes mouent imaginatione, & habitu, quo ſunt aſſueti. Ex quo efficitur, vt ſi quippiam agamus hoc pacto, non ſit actio humana, quippe quæ ex

C ratione deliberante non ſit. vt ſi Titius preces Horarias recitaſſet, ſola imaginatione, & habitu, officium minime perſoluiſſet, ſi eas hoc modo inchoaſſet, continuaſſet, & abſoluiſſet. nam ſecus eſſet ſi ſponte ſua incœpiſſet, & poſtea animo citra voluntatem in multa diſperſo fuiſſet cogitatione diſtractus: quid horum verum ſit, ſuo loco trademus.

Quod vis, ſeu violentia in actionibus voluntarijs non ſit. Cap. IX.

PRIMO quæritur, An poſſit eſſe vis in actibus voluntarijs? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, quæ eſt ex Ariſtotele accepta, eſſe non poſſe. Ratio eſt, quia vis non ſolum cum eo, quod, naturaliter ſit, ſed etiã cum eo, quod voluntarium eſt pugnat; violentũ enim eſt, quod eſt ab externo agente eo, quod mouetur, vel patitur, nullam vim conferrente, hoc eſt, nihil adiuuante. In his

Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 1.

D verò, quæ naturaliter fiunt, materia, aut res ipſa, quæ patitur, adiumenti aliquid præſtat, quia vt minimum actionem adiuuat, eo quòd, vel naturalem propenſionem habet ad excipiendum id, quod actione fit, aut quòd apta, ſuapte natura eſt ad patiendum motum extrinſecus impreſſum. Pari modo in his motibus, & actibus, qui voluntarij ſunt, voluntas conſenſum accommodat expreſſe, vel tacitè: ideo enim uoluntarium aliquid eſt, quia aliquo modo à voluntate manat, & profluit. In Iure ciuili, Iuris periti vim definiunt eſſe maioris rei impetum, qui repelli non poteſt. l. Vis autem, ff. De eo, quod metus cauſa geſtum eſt. Quo circa in eodem Iure ciuili extat Titulus De ui, & ui armata, vbi ius continetur, quo Iudicis au&toritate ſubueniatur ei, qui ui deiectus eſt ex poſſeſſione, ad eam recuperandam: veluti cum quis è ſolo, vtpote fundo, vel ædificio vi deijcitur. Idem iuris continetur in Titulo, Vnde vi, qui eſt Titulus quartus in lib. viij. Codicis. Item extat alius Titulus, Quod vi, & clam, vbi ius conſtituitur, quo hi, qui vi, aut clam, aliquid moliuntur, reſtituere coguntur. eſt etiam Titulus, Ad legem Iuliam, De

vi

vi priuata contra eos, qui vi aliquid alteri rapiunt, aut in re aliqua nocent; & alius præterea Titulus ad legem Iuliam, De vi publica, contra eos, qui vi aliquid contra Rempublicam, vel ſalutem communem agunt, & perpetrant. & in Iure canonico extat Titulus De iis, quæ vi metuſuè cauſa fiunt. Et in Codice lib. 2. Titulus xx. eſt De iis, quæ vi, metuſvè cauſa geſta ſunt. Ex dictis perſpicitur in donationibus, legatis, teſtamentis, contractibus, & quaſi contractibus, in promiſſionibus, pactis, & obligationibus, nihil valere, quod per vim geſtum eſſe conſtiterit.

Secundò, Quæritur, quo pacto intelligi debeat, quod dicitur in Regula iuris, l. Inuito, ff. de Regu. Iuris: Inuito beneficium non datur. nam contra huiuſmodi Regulam facere omnino videtur, quod excommunicatus etiam inuitus ab excommunicatione abſolui poteſt, & à ſuſpenſione, interdicto, & irregularitate. Item pro inuito quis poteſt appellare. l. Non tantum, ff. De appellationib. & rela. vbi ſtatuitur: Si reſiſtit qui damnatus eſt aduerſus prouocantem, nec velit, eius appellationem admitti perire feſtinans, adhuc puto differendum eſſe eius ſupplicium. Item in l. 1. ff. De liberali cauſa decernitur, vt ſi quis ingenuus in ſeruitute ſit, nec velit libertatem, quando commodè poteſt à ſeruitute liberari, cum hoc ſit in iniuriam parentũ, & generis, poſſint parentes eum etiam inuitum in libertatem vendicare: quod ſi parentes non fuerint, poſſint cognati. Et idem iuris conceditur filijs, vt poſſint parentes etiam inuitos in libertatem aſſerere, ſi fuerint in ſeruitutem redacti. Et in l. Amplius, ff. eodem tit. conceditur matribus, vt poſſint litigare pro neceſſarijs ſibi perſonis, etiam inuitis. Idem tribuitur patrono pro liberto, vxori pro marito, vt ei commodè ſuccurratur.

In hac re dicendum exiſtimo, Regulam Iuris antè citatam veram exiſtere, quia beneficium, & priuilegium eſt in rem, & ad bonum eius, cui datur. & ideo inuito non conceditur; nihilominus tamen poteſt quis inuitus ab excommunicatione ſolui; ita vt abſolutio valeat; tum quia excommunicatio eſt pœna irrogata, & inflicta ab Eccleſia, & ſicut Eccleſia eam conſtituit, ſic etiam poteſt eam remittere: tum etiam, quia vt excommunicatus tanquam idoneus, & habilis ad quem legis actum, quo ei erat interdictum, præſtare queat, poteſt Eccleſia eum etiam inuitum ad tempus abſoluere. & cum ſuſpenſio, interdictum, & irregularitas ſint pœnæ, & impedimenta ab Eccleſia conſtituta, poteſt Eccleſia etiam inuitos, & repugnantes ab huiuſmodi pœnis, & impedimentis abſoluere, ita vt abſolutio vim, & locum habeat. ſic etiam Ius ciuile pro inuito appellationem admittit, ne quis iudicio damnatus ſibi noceat appellationem recuſans. & in tuenda libertate concedit ius, vt pro inuitis litigetur, ne ſeruitus alicuius cedat in iniuriam, & dedecus generis, & aliorum, quorum intereſt libertas. Eadem ratione iura aliquando prohibent, quominus quis ſuo iure cedat, quando huiuſmodi iuris abdicatio alios eiuſdem conditionis, & ſtatutus iniuria afficere videatur.

Tertiò Quæritur, An in delictis, & maleficijs, is, qui vi cogitur illa committere, liber ſit à peccato; Vt ſi Titius voluntate diſſentiens Idola colere cogatur; aut ſi à diuinis, & ſacris audiendis, quibus intereſſe ratione præcepti debet, per vim arceatur: aut ſi puella virgo per vim ſtupretur, & illa nec clamet, nec renitatur, cum tamen id facere commodè poſſit? Reſpondeo, in his omnibus eſſe animaduertendum, non ſufficere voluntate, atque animo diſſentire; ſed oportere etiam ab actu externo, qui ſua natura malus eſt, abſtinere, ne in actu externo quis ſe peccati labe, & ſorde contaminet. Tunc igitur quis erit immunis à peccato, quando non ſolum voluntate repugnabit, ſed etiam cæteras corporis facultates omnes, & vires ab actu malo externo ſubmouebit. quod ſi ipſis etiam membris externis, & facultatibus vis afferatur, nullum erit peccatum; quia nihil ſponte, & voluntate geritur. quo fit, vt Titius peccet, tametſi voluntate alioqui diſſentiens actu externo idola veneretur, aut ſi Chriſtianum, vel Catholicum ſe eſſe neget: quoniam licet animo obſiſtat; volens tamen, actum externum ſua natura malum præſtat: nempe coram Idolo genu flectit, vel ei thura offert, vel voce Chriſti fidem abnegat. Si cum tamen vi à ſacris audiendis repellas, aut in manu eius thura ponas, & per manum eius offeras Idolo, aut hoſtias immoles; iuſtam tunc ille peccati excuſationem habet: quia non ſolum voluntas eius diſſentit, ſed etiam corpori vis infertur, vti Gratianus docet 32. quæſt. 5. Idem de puella virgine dicendum, aut etiam de quacunque fœmina, cum qua per illatam vim rem quiſpiam habet: Si enim obniti, & repugnare ſaltem clamore poteſt, tunc non ſatis eſt, ſi animo renitatur; ſed neceſſe eſt clamore inſuper, aut alia ratione, qua commodè poteſt, vim illatam depellere, ne in tanto periculo in peccatum conſentiant, quod ſi etiam minime ſuccedat, quamuis clamet, aut quippiam aliud conetur, ac tentet; tunc ſatis eſt voluntate, & animo diſſentire: vt recte oſtendit Gratianus loco paulo ante citato. 32.q.5.

Quartò Quæritur, quo modo violentum voluntario opponatur; Reſpondeo, hoc modo, quia, ſi quippiam ſponte ac voluntate geritur, id voluntas vult, & approbat: at vero quando vi aliquid agitur, eſt à principio extrinſeco, eo, quod mouetur, aut patitur, minime iuuante. At voluntas cum quippiam vult, eo ipſo actum præſtat. Obijcies; ſi quis dormiens ex alto præcipitetur, pulſetur, vratur, torqueatur, ſecetur, violenter mors, vel abſciſsio membri in eo contingit; & tamen eius voluntas nihil confert, neque repugnat. Reſpondeo, huiuſmodi mortem, aut abſciſſionem membri ideo eſſe violentam, quia non eſt à natura, ſed potius ab externo efficiente contra naturam; & ita animantes aliquando natura pereunt, aliquando vi extrinſecus illata; natura quidem, cum ſenio conficiuntur: vi, cum vulnere ex telo inflicto extinguuntur. Item ſi dormiens quis præcipitetur, vratur, ſecetur, eſt violentum; quia etiam eſt contra voluntatem, non actu, ſed habitu, quoniam ſi vigilaſſet, animo penitus diſſenſiſſet, ac recuſaſſet.

Quintò Quæritur, An poſſit voluntas aliquo modo cogi; Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, tum Philoſophorum, tum Theologorum, voluntatem poſſe quidem aliquando neceſſariò moueri ad aliquid appetendum, vel repudiandum; non tamen poſſe cogi inuitam: quia, ſi cogeretur, eo ipſo vellet ſimul, & non vellet, id quod, & abſurdum eſt, & fieri non poteſt. Nam ſi cogitur, ergo inuita vult: ſi vult inuita, eo ipſo, quòd eſt inuita, non vult, quia cogitur, vt velit: at verò eo ipſo, quòd vult, licet inuita, vult, ergo vult ſimul, & non vult. Animaduertendum tamen eſt flecti poſſe voluntatem magnis precibus, perſuaſionibus, terroribus, & minis incuſſis: & tunc voluntas vulgò dicitur trahi, atque adeo compelli: non quia verè, & propriè ſit vis, aut vere cogatur; ſed quia alioqui voluntas non vellet, niſi hæc, & alia ſimilia adfuiſſent.

Sextò Quæritur, An voluntas cogi poſſit in ſuis actibus imperatis; Reſpondeo, poſſe: poteſt enim quis inuitus quippiam videre, audire, guſtare, loqui; Item poteſt loco moueri nolens etiam, & inuitus: huiuſmodi enim actus, miniſtro, & comite aliquo corporis membro geruntur: vis autem poteſt inferri corpori, & eius membris: poteſt enim manibus, pedibus, naribus, & auribus vis afferri: vt ſi Titium ligatis pedibus, & manibus pertrahas quò velis. Porrò ſunt huiuſmodi actus violenti, non quidem quatenus ab ipſis naturæ facultatibus efficiuntur; nec enim viſus, ſi cernat vim patitur, nec auditus cogitur audire, ſi audiat, ſed quatenus fiunt contra voluntatem, quæ cum ſit proprius hominis appetitus, eſt communis omnium membrorum, & facultatũ in homine: & quatenus vis infertur membris corporis, quibus vti voluntas prohibetur. Quare cum quippiam cernere, audire, vel loqui cogimur, violentum eſt, quia contra voluntatem facultates noſtræ, vel membra ad aliquid feruntur, & illata vi pertrahuntur.

Quando voluntarium ex toto, vel ex parte metu tollitur. Cap. X.

De hac re agit Ariſtoteles lib. 3. Ethicorum c. 1. Nyſſenus, ſiue Nemeſius lib. de Homine cap. 1. Damaſcenus, lib. 2. Fidei Orthodoxæ cap. 24. S. Thomas in Prima, ſec. q. 6. art. 6. Extat Titulus 2. lib. 4. Digeſtorum, de eo, quod metus cauſa geſtum eſt, & in Codice lib. 2. Titulus XX. eſt de his, quæ vi, metuſuè cauſa geſta ſunt. Et lib. 1. Decretalium Titulus XL. eſt de his, quæ vi metuſvè cauſa fiunt. Porrò de hac re tractant Theologi in 4. diſt. 29. Sotus ibidem q. 1. art. 2. & 3. Couarruuias de Matr. & ſponſalibus, Par. 2. cap. 3. §. 4. & 5. & Summiſtæ in verbo Metus. Quare tractatio de Metu, ad multa in moribus, & humanis actibus definienda conducit.

Primò

Primò Quæritur, Quid in iure Metus appellatione accipi debeat? Reſpondeo, In l. 1. ff. De eo quod metus cauſa geſtum eſt, decerni, Metum eſſe inſtantis periculi, vel futuri cauſa, mentis trepidationem: non enim periculi timoris, ſed imminentis, vel veriſimiliter mox futuri iuſta formido eſt. Sic etiam Philoſophi docuerunt Metum eſſe animi perturbationem prouenientem ex cogitatione, ſeu præhenſione mali, vel imminentis, vel probabiliter expectati, tam pericula aduerſa, & mala, vel cum imminent, vel cum ventura certò credimus, animum commouent, perturbant atque deterrent.

Secundò Quæritur, Quomodo in Iure Metus diuidatur? Reſpondeo, multis modis. Primò enim alius metus dicitur iuſtus; alius non iuſtus, ſecundo. Alius dicitur probabilis; alius non probabilis, 3. alius dicitur leuis, vel vanus, alius grauis. 4. eſt alius cadens in conſtantem virum, alius non cadens. Porrò Metus iuſtus, probabilis, grauis, & cadens in conſtantem virum eſt quidem re verà, & idem, diuerſis tamen appellationibus dictus. Dicitur enim iuſtus, quia cum ſcripta iura, & leges excuſant quæcunque per eam quidpiam agatur. Probabilis, quia eum, ſiquidem iura, & leges approbant. Grauis, quia eſt alicuius magni periculi inſtantis, vel futuri formido. Dicitur cadens in conſtantem virum, quia eſt metus, quem ij iam habere ſolent viri conſtantes, & fortes, licet ſcripta iura & leges non ſcirent: perinde ac ſi diceres, per huiuſmodi metum virum quempiam, ſcriptum ius omittentem, aut labefactantem, non amittere ſuæ conſtantiæ, & fortitudinis meritum, & laudem; aut non deſinere aliquem eſſe virum conſtantem, & fortem quamuis leges, & ſcripta iura perrumpat. Huiuſmodi autem metus eſt is, quo aliquis patitur iniuriam minorem, vel iacturam minoris boni, vt vitet iniuriam maiorem, vel in maiori bono detrimentum, & damnum: qui ſuſtinet Titius infamiam, vel contumeliam, aut patrimonij iacturam, ne mortem, & pœnam capitis ſubire cogatur. Sic etiam proijcit merces in mare, ne paſſus naufragium intereat: offert peregrinus ſuas pecunias latroni, veritus vincula, verbera, ſupplicium, & necem. Pari modo ſinit ſe quis interimi, ne aliquod ſiue lethale ſiue veniale peccatum admittat, quia ſcilicet deterius malum eſt peccatū, quam quodcunque aliud corporis incommodum.

Tertiò Quæritur, Quænam ſint mala, quæ metu iuſto, & cadente in conſtantem virum metuuntur? Reſpondeo, eſſe multiplicia. Primū eſt metus mortis corporalis, C. De ijs quæ vi metuſuè cauſa geſta ſunt. Secundū, eſt metus cruciatus corporis, vel abſciſionis membri corporalis, l. ſi per vim & l. ſi donationis, C. De ijs, quæ vi, metuſue cauſa geſta ſunt, & l. Interpoſitas C. de tranſactionibus. Tertium, eſt metus amittendi libertatem propter captiuitatem, vel ſeruitutem, l. Iſti quidem, ff. De eo, quod metus cauſa geſtum eſt. Quartum, eſt metus verberum, carceris, ſtupri, quò virginalis integritas violetur, & amittatur. l. Nec timorem, & l. Qui in carcerem, ff. Quod metus cauſa geſtum eſt.

Bart. in l. Si ob turpē, ff. De condi. ob turpem cauſam.

Quartò Quæritur, An metus, quo quis timet amittere omnia bona temporalia ſit iuſtus? Reſpondeo, eſſe iuxta communem tum Ciuilis, tum Canonici Iuris interpretū, Summiſtarum, & Theologorum ſententiam. Sic enim docent Bartolus, Baldus, Panormitanus, & Couarruuias: Ratio eorum eſt, quia patrimonium eſt neceſſarium ad vitæ conſeruationem, & communes vſus.

Bal. in l. 1. in fine C. De eo, quod metus cauſa. Gloſſ. & Panorm. in C. Abbas, de ijs, quæ vi, metuſuè cauſa ſunt. Couarr. de matrim. & ſponſalib. Par. 2. c. 3. §. 4. nu. 19. Panorm. & Couarr. locis citatis in quibus reliquos referunt.

Quintò Quæritur, An ſi quis timeat amittere maiorem partem bonorum temporalium, metus ſit iuſtus? Reſpondeo, ex communi ſententia eorundem vtriuſque Iuris interpretum, eſſe; quia eſt metus grauis periculi, & mali. Cinus, Iaſon, Goffredus, Panormitanus, & Couarruuias, & colligi poteſt ex l. Propter litem, ff. de excuſationibus tutorum, & temporibus earum.

Sextò Quæritur, An metus infamiæ, vel dedecoris ſit iuſtus? S. Thom. Durand. Palud. 4. diſt. 29. aiunt, non eſſe iuſtum. Sed Reſpondeo ex dictis, eum eſſe iuſtum; quia meliora bona ſunt fama, gloria, & honor, quam ſit patrimonium; ergo grauior eſt metus amittendi aliquid aliorum, quam timor perdendi patrimonium. Et hoc intelligitur (iuxta Syluestrum) quando timemus infamiam Iuris: nam cum facti infamiam formidamus, metus non eſt iuſtus: atque hoc proculdubio, S. Thomas, Durandus, Paludanus docuere dicentes, infamiæ metum iuſtum non eſſe: vt, ſi in delicto deprehenſus teneatur incluſus, alligatusvè, donec promittat aliquid, ne prodito crimine, & ad iudicem delato, famam amittat, & Iuris infamiam contrahat, iuſtus eſt metus.

Septimò Quæritur, An metus excommunicationis ſit iuſtus, cadens in conſtantem virum; Sotus cenſet non eſſe. Sed communis eſt Iuris Pontificij Doctorum opinio, eſſe iuſtum, vt dic. Io. Andr. Panormi. Felinus, & Couarruuias, qui aſſerunt hanc ſententiam eſſe communem. Et certe hæc eſt vera opinio: quia excommunicatio eſt malum animæ, ergo eſt grauius malum, quam patrimonij temporalis iactura, & quam infamia, vel dedecus: Sed metus, quo timemus amittere patrimoniū eſt iuſtus; ergo & metus excommunicationis. Sed eſt animaduertendum, tunc metum excommunicationis eſſe iuſtum, quando timetur excommunicatio iniuſta, non iuſta: & quando excommunicatio iniuſta commodè aliogui cauari non poteſt, vt ſi Epiſcopus opibus, gratia & potentia valens, & qui facile indignari, & ſæuire in alios ſolitus eſt, comminetur Caio, ſe in eū ſententiam excommunicationis laturum, niſi ei promittat vel vendat, vel commodato det rem certam, aut niſi beneficium deponat; munere, quo fungitur, ſe abdicet, aliouè ſuo iure cedat.

Sot. in 4. d. 29 q. 1. a. 2. Io. Andr. Felin. Panor. & Couarr. locis citat. cannoniſtæ in c. cū dilectus, de ijs, quæ vi, metuſuè cauſa ſunt. Couarr. de matrim. par. 2. c. 3. §. 4. nu. 18.

Octauò Quæritur, Quid accipi debeat nomine capitalium minarum, cum dicatur in l. Si donationis, C. de ijs quæ vi, metuſvè cauſa geſta ſunt, capitales minas efficere metum iuſtum. Aliqui reſpondent, debere accipi pro periculo ne caput amittamus, ex quo vita hominis pendet. Sed quia in lege citata, capitales minæ poſt mortis periculum ponuntur; ideo verius eſt, quod eo loco tradit Accurſius, intelligi periculum, quo quis metuit libertatis iacturā ſiue etiam incurrere in pœnam legis, qua ciuitas amittatur. Nam in Iure Ciuili capitales pœnæ dicuntur mors corporalis, & mors ciuilis, qua perdit aliquis libertatem, vel ciuitatem.

Nono Quæritur, An ſemper ſit iuſtus metus, qui per mala ſupradicta incutitur. Reſpondeo, minime; ſed tunc tantū eſſe, quando prædictorum malorum periculum vitari nequit, aut certe non niſi cum difficultate: talem enim metū leges, & Iura iuſtū appellant, cui obuiari, aut qui repelli nō poteſt. quare ſi facile, & commodè prædicta mala caueri, & declinari queant, metum iuſtum non afferunt. Item ſi aliquod prædictorum malorū immineat, vel propriæ perſonæ, vel liberorum, aut vxoris, iuſtum metum efficit, l. Iſti quidem ff. de eo, quod metus cauſa geſtum eſt. ſolent enim parentes, & mariti pro affectu in liberos, vel vxores magis timere. Item metus iuſtus eſt, cū quis aliquod ex prædictis malis, vel ſuis, vel ſibi impendens, vel ſaltē in minis timet, quando vero ſimiliter credit poſt minas conſecuturum.

Decimò Quæritur, An Metus in Iure aliter diuidatur; Reſpondeo, ſcribunt iuris interpretes Metum diuidere in ſpecies quinque. Primus dicitur [illegible]; ſecundum appellant facti, qui metus oritur ex periculo præſentis mali, aut certè probabiliter proximè futuri. Tertius dicitur potentiæ, qui incutitur ſubdito à Principe, Magiſtratu, aut aliqua alia ſuperiore poteſtate humana. Quartus appellatur reuerentiæ, quo libertus patronum, filius patrem, vxor maritum, Clericus Epiſcopum, Regularis Præfectū reuerens timet. Quintus metus eſt perhorre, cū aliquis ad quippiam agendum permouetur, quia metuit aliquem perſuadere ſibi, vel ſuis grauiter nociturum. Veluti ſi quis morbo laborans rogatur à Medico, vt donet, vel vendat ei fundum, inter medendum id faciat ex timore, quem habet, ne medicus ſibi medicamenta aduerſa ſuppeditet l. Medicus, ff. De varijs, & extraordinarijs cognitionibus. Sed eſt animaduertendum, metum potentiæ, qui oritur ex ſolo imperio, vel precibus ſuperioris poteſtatis, & metum reuerentiæ non inijcere metum iuſtum, niſi interueniant minæ, vel verbera, vt docet Bartolus & Gloſſa, Innocentius, & Panormitanus. Item, In minis ad hoc vt iuſtum metum inferant, requiritur, vt is, qui minatur, ſolitus ſit ſæuire in eos, quibus eſt comminatus.

Bart. Gloſſ. Innoc. Panormit. ſup. citat.

Vndecimò Quæritur, An metus ſit iuſtus, quo aliquis tenetur ex ſuo præcedenti delicto, aut ob cauſam iuſtam antecedentem; Reſpondeo, leges, & iura, huiuſmodi metum pro iuſto non habere: Veluti ſi Titius metu, in quem incidit ob delictum ſuum, vel ob aliam iuſtam cauſam, donet, vel promittat, vel ſe obliget alteri, valet obligatio: quia metus non eſt iuſtus. In l. Si mulier. ff. De eo, quod metus cauſa geſtum eſt, ſic habetur: Si mulier contra Patronum ſuum ingrata, ſciens ſe ingratam cum de ſuo ſtatu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel

promiſerit, ne in ſeruitutẽ redigatur, vt ingrata, valet promiſſio, vel donatio; nec datur in iudicio repetitio eius, quod eſt donatũ, quoniam ipſa ſibi hunc metum infert. Itẽ ſi medicus dicat ægroto periclitanti: Non tibi medebor, niſi promiſeris, te ducturum vxorẽ filiã meam: ſi promittat ægrotus, abſque metu tamen perfidiæ, metu ſolo, ne deſtitutus pereat vi morbi, promiſſio valet. Præterea ſi fœmina aliqua dicat Titio condemnato ad mortem, vel captiuo apud hoſtes: Ego te pecunia liberabo, ſi promiſeris, te ducturum me in vxorem, vim habet promiſſio, ſi fiat. Item ſi Iudex dicat iuueni, qui virginem violauit, ob quod flagitium ille condemnari debeat. Non te condemnabo, ſi eã duxeris vxorem, facta promiſſio valet. Hæc omnia colliguntur ex l. Continet, §. ſed vim, ff. De eo, quod metus cauſa geſtum eſt: idemque docent Sotus, Almainus, Syluester, Angelus, & alij communiter. Imo tradit Couarruuias ex aliorum ſententia, quos refert ipſe, conſuetudine legitima more, aut Principis, vel Reipublicæ auctoritate confirmata, qua damnati ad mortem ob certa delicta abſque pœna liberi dimittuntur, ſi aliquam meretricem in vxorem accipiant, contractum matrimonium valere: quia huiuſmodi metus à nemine [illegible] contrahendum infertur nec in prædictis in iudicio actio datur, qua repetatur, quod donatum eſt, aut qua promiſſio, obligatio, vel contractus reſcindatur. Sunt tamen alij caſus, in quibus in iudicio datur actio, Quod metus cauſa; nempe vt contractus diſſoluatur, licet metus ex præcedenti delicto naſcatur: veluti ſi adulter deprehenſus in adulterio donet aliquid, vel promittat, vel ſeſe iuriſiurandi religione obſtringat, & obliget alteri, ne occidatur ab eo, qui ipſum deprehendit: Item ſi fur in furto deprehenſus promittat certam pecuniæ quantitatem, ne conijciatur in vincula. Pari modo ſi quis deprehenſus in flagitio aliquo donet, vel promittat aliquid, ne prodatur, vel ne accuſetur, in his omnibus promiſſiones, obligationes, vel contractus metu facti, in foro interiori valent; in iudiciali verò actio datur, vt poſſint reſcindi, l. Nec timorem, & l. Isti quidem, ff. De eo, quod metus cauſa geſtum eſt. Si quæras cauſam, cur in his caſibus leges concedant actionem, qua diſſoluantur, quæ metu geſta ſunt, & in primis caſibus ſupradictis non concedant, cũ tamen in omnibus metus ex delicto præcedenti, vel cauſa voluntariè data proueniat; Reſpondeo, diuerſam eſſe rationem in his, atque in prioribus. nam ſi adulter, & quicumque alius in flagitio deprehenſus, ex iure prodi, vel accuſari quidem poteſt; ſed qui is, qui accipit pecuniam, vel rem aliam, ne prodat, vel accuſet, vel occidat, vel conijciat in carcerem, vel vincula, male accipit, & contra commune bonum; ideo leges concedunt repetitionem pecuniæ acceptæ. Item licet fur, vel adulter deliquerit, iuſtè tamen metu mortem, vel vincula pertimeſcit. at vero in prioribus caſibus, veluti patrono, qui à liberta ingrata accipit pecuniam, ne eam in ſeruitutem redigat, promiſſiones, obligationes, & contractus non ſolum valent, ſed nec reſcinduntur in Iudicio: quia pecuniam accipere in huiuſmodi caſibus, nec eſt aliqua lege prohibitum, nec bonos mores corrumpit, neque peruertit.

Duodecimò Quæritur, An mala metu cadente in conſtantem virum facta, excuſentur in totum, vel ex parte; quod perinde eſt, ac ſi quæratur, An culpa careat malum, quod fit ob malum aliud grauius, & deterius euitandum. De hac re S. Thomas ſecunda ſecundæ, q. 125. art. 4. & Caietanus ibidem, & Prima ſecundæ, q. 96. art. 4. Sotus lib. 1. de Iuſtitia q. 6. art. 4. & in 4. diſt. 22. q. 1. art. 4. Couarruuias de matrimonio, & ſponſalibus Par. 2. cap. 3. §. 4. & 5. Almainus Tract. 1. Moralium cap. 3.

Ariſtoteles apertè ait, nullo metu conſtantem virum poſſe aliquid turpe committere; eſſe tamen aliqua turpia, quæ vir conſtans metu mortis poſſit efficere. Quare Euſtratius in commentarijs in Ariſtotelem docet, ob metum mortis incuſſum à tyranno, poſſe aliquem non ſolum mentiri (nã mendacium, inquit, hic auctor, cuius nomine illa commentaria feruntur vtilitatis gratia dici iure poteſt) ſed etiam rem habere cũ fœmina ſibi non nupta, aut cum vxore aliena, vt commodè tyrannũ interimat, & vt vitam ſuam, vel parentũ, vel filiorum tueatur, & ſeruet. & probat, quoniam hoc non eſt abſolutè malũ admittere, ſed malum deterius, & grauius deuitare, & Gloſſa in l. penultima. ff. ſi familia furtum feciſſe dicatur, aſſerit, ſeruum facientem aliquod delictum metu, ne interiret, niſi domino imperanti obediens feciſſet, non peccare. quam Gloſſam approbaſſe videtur Iaſon de Actionibus, §. [illegible] ait: Si tyrannus in carcerem detruſerit duos innocentes, & vni imperet, vt trucidet alterum, ſin minus ipſum necabit, occidens alterum non peccat, & Cinus in l. [illegible] Vnde [illegible] quærit, Quidam habens vxorem ſuſpectã de adulterio, ſeruo ſeu familiari ſuo imperauit, vt eam occideret, alioqui ipſi mortem comminatus; ſeruus metu mortis interemit, an ſeruus eam occidendo peccauerit; Concluſit nõ peccaſſe, quia ſeruus interfecit ne ipſo occideretur, vt ipſe [illegible] qui in nos vi, & impetu, armis, & per iniuriam inuadit: Eodem exemplo vtitur Salicetus idẽ affirmans in l. [illegible] idem tradit Bartolus in l. [illegible] nihil deliquiſſe, qui domino iubenti obtemperauit [illegible] ſententiam videtur ſecutus Io. Anania in cap. [illegible] De Homicidio, vbi ait: Si [illegible] occidit Titium, excuſatur [illegible]. Sed verè vt tradit Panormitanus, huiuſmodi [illegible] Doctorum ſententia apertè pugnat cum ſacris canonibus, cum Ariſtotele, cum Auguſtino, & cum recta ratione. Nam in cap. Sacris, [illegible] quæ vi, metuue cauſa fiunt, dicitur non eſſe [illegible] peccatum mortale committendum; at homicidium [illegible] peccatum [illegible], & Ariſtoteles [illegible] turpia, vt furtum, & adulterium [illegible] metu eſſe admittenda: & Auguſtinus in lib. de mendacio, & lib. contra mendacium, late probat non eſſe peccandum, vt aliud malum deuitemus. Hoc etiam efficaciſſima ratio naturalis oſtendit: quia omne lethale peccatum eſt mors animæ: at longe peius malum eſt mors animæ quam mors corporis; ergo cõtra rationẽ eſt eligere mortẽ animæ, vt corporis mortem cauere, & deuitare poſſimus.

Panorm. in c. ſacris, de iis, quæ vi, metuuè cauſa fiunt.

Hæc igitur in re communis eſt omnium Theologorum, & Pontificij Iuris interpretum opinio, mala, quæ ex ſua natura peccata ſunt & idcirco prohibita, nullo metu excuſari: quia, quod eſt ex ſuo genere ſuo malum, ſemper eſt peccatum. Quare Euſtratius maximè fallitur, ſicut etiam cæteri iuris interpretes, quos in medium paulo ante produximus. Nec pro eis quicquam Ariſtoteles facit, aut lex ſupra allegata. Ariſtoteles enim turpe non accipit (vt putauit Euſtratius) id, quod eſt per ſe, & ſecundũ animum turpe, hoc eſt, honeſtati, & rectæ rationi cõtrarium; ſed quod eſt opinione hominũ, aut ſecundũ corpus turpe, qualia ſunt ſordida, vilia, & abiecta. Ariſtotelis ergo ſenſus eſt, virũ bonũ aliquando facere, aut pati turpe, id eſt, ſordidũ opus, aut vile propter metũ, hoc eſt, vt tyrannũ occidat ob ſe, vel ſuos liberos conſeruãdos. Quod ſi obijcias Ariſtotelem eo loco differentiam conſtituere, cũ ait: Aliquando vir bonus turpe aliquid facit, aut ſuſtinet propter metum. Aliqua tamẽ inquit, ſunt turpiſſima, quæ nunquam facit, vel patitur, quale eſt occidere parentẽ, patriam prodere, fidem perfringere, & religionem violare. Ergo ſignificat Ariſtoteles inter turpia, & inhoneſta, aliqua eſſe leuia, quæ metu excuſantur, alia eſſe grauiora, quæ nullo metu à peccato liberantur. Reſpondeo, vt dixi, nomine turpis Ariſtotelem intelligere quicquid virum bonum dedecet, aut quia eſt vile, & abiectum; aut quia opinione, vel natura ſua cum præſcripto rectæ rationis, & honeſtate pugnat. Item lex ante citata rectè accipitur, ſi intelligamus, ſeruum nihil deliquiſſe, qui domino iubenti obtemperauit, nimirum in his, quæ ſolum ſunt iure ſcripto prohibita: ita vt in his non ſit ſeruus iure, & legibus puniendus.

3. Ethi. c. [illegible]

Perſpicitur ex dictis Primò, falſam quoque eſſe ſententiã eorum, qui docent poſſe quẽ licitè mentiri metu mortis: quoniam etſi officioſum ſit mendacium, quod metu mortis dicitur, mẽdacium tamẽ eſt: at mendacium per ſe ſemper rectæ rationi aduerſatur. Colligitur deinde ex communi Canonici Iuris interpretum, & Theologorum doctrina, quam tradidit Auguſtinus lib. contra mendaciũ, cap. 8. nullo metu peccatum veniale eſſe committendum, quidquid aliqui ſcripſerint; quia id rectæ rationi repugnat vt peccatum ſit, & tamen licitè fiat: nam eo ipſo, quod peccatum eſt, quantumcunque leue veniale ſit, eſt diuina lege prohibitũ. Quod ſi obijcias, multa, quæ alioqui mala eſſent, aliquo caſu bene fieri, veluti, enſem depoſitũ domino repetenti negare, malum eſt; ſic etiã alienũ nõ reſtituere peccatum eſt, & tamen ſi furioſus, vel amens petat, vel ſi mihi, aut alteri inde interitum minetur, iure denego depoſitum, aut non reddo alienum: ergo metu mortis poſſunt mala excuſari. Reſpondeo, Malum in præſentia accipi id, quod

Sotus, Almai. 4. diſt. 29. Sylueſ. Angel. in verb. Metus. Couar. de matrim. par. 2. c. 3. §. 4. nu. 17.

Ariſtot. 3. ethic. ca. 1. Euſtra. ibidem.

quod per ſe, & ſuæ naturæ conditione ex omnibus ſuis adiunctis malum eſt: enſem depoſitum domino repetenti denegare, non eſt ita per ſe malum, vt ſi aliqua circunſtãtia deſit ſit malum: nam ſicut bonum id eſt, quod ratio præſcribit, vt fiat quando oportet, & ſicut oportet, ita malum eſt, quod ratio vetat fieri, prout cum ſuis circumſtãtijs cõiungitur. At ratio non vetat arma depoſita furioſo domino denegare cum eſt meæ, vel alienæ mortis periculum. Cæterum ei, quod per ſe malum eſt, ſola circonſtantia metus incuſſi iuſtam excuſationem afferre, non poteſt.

Locis ſupra citatis.

Tertiodecimò Quæritur, An quæ metu gerũtur ſint voluntaria; Reſpondeo, ex Ariſtotelis doctrina, quem Nemeſius, Damaſcenus, & S Thomas ſequuntur, eſſe quidem partim voluntaria, & partim inuoluntaria. Id probat Ariſtoteles exemplo, quo communiter omnes vtuntur, quando quis naufragium paſſus, ne vna cum alijs intereat, ſuas merces iactat in mare; aut peregrinus pecunias ſuas latroni offert, ne occidatur ab eo; aut tyranno aliquid dat metu mortis, quam ei comminatur: Tunc ait Ariſtoteles, huiuſmodi mercium proiectionem eſſe partim voluntariã, partim inuoluntariam, ſed magis tamen voluntariam: tum quia eligitur: at quod eligitur, eſt magis voluntarium: tum quia voluntarium, immo omnis actio nominatur à fine: at qui profundit merces, id facit, vt vitam ſuã conſeruet: vitæ quoque conſeruatio eſt magis voluntaria, quam mercium; quia magis vult quiſque vitam, quàm merces: Ergo proiectio mercium, vt eſt ad vitam tuendam neceſſaria, magis eſt voluntaria. Item qui proijcit merces, vt ſe ſaluum faciat, laudatur, at nemo iure laudatur niſi ob factum voluntarium. Nihilominus tamen ea mercium proiectio eſt inuoluntaria ex parte; nec enim merces iactaſſet in mare, ſi naufragium paſſus non eſſet, neque vitæ diſcrimen incurriſſet. Quidam aiunt eſſe pro tempore, pro loco, pro occaſione data, aut pro conditione poſita voluntariam proiectionem mercium: inuoluntariam verò abſolutè, & ſimpliciter. Id probant, quia abſolute ſi metus mortis abeſſet, merces non iactarentur in mare, at verò ex metu proijciũtur: ergo ex conditione, & occaſione metus proiectio eſt voluntaria. Alij contra docent proiectionem mercium eſſe abſolutè, & ſimpliciter voluntariam: inuoluntariam verò ex conditione. Sic S. Thomas & alij Theologi. Sed reuera Ariſtoteles quod metu geritur, ſolum magis voluntarium, quàm inuoluntarium eſſe planè docuit, & id eius ratio firmè concludit vt dixi, & ita Nemeſius, Damaſcenus, Euſtratius, & alij communiter Ariſtotelem interpretantur. Quare ſequitur, vt quæ metu geruntur, mixta ſint; ex parte nimirum voluntaria, ex parte verò inuoluntaria: magis quidem voluntaria, licet non abſolutè; ſed pro loco, pro tẽpore, pro occaſione, & conditione volũtaria ſint.

Locis ſupra adductis.

Quædam aliæ quæſtiones de metu diluuntur. *Cap. XI.*

PRimo Quæritur, An mala, quæ metu mortis committuntur contra legem aliquam humanam, ſiue ciuilẽ, ſiue Canonicam, iuſtam peccati excuſationem habeant. Duæ ſunt opiniones. Prima aſſerit, minime excuſari. Sic Adrianus, Caietanus, & ferè omnes Pontificij Iuris interpretes, vt Ioan. Andreas, Hoſtienſis, Panormitanus, Ancharanus, Felinus, & alij. Quod probant in primis ex cap. Sacris, De ijs, quæ vi, metus vè cauſa fiunt; vbi habetur, non excuſari, ſi quis cum excommunicato ſermonem, commerciumuè habeat quocũque metu, & redditur ratio: quia nullo metu eſt mortale peccatum committendum. Deinde quia Princeps, vel Reſpublica poteſt aliquid iubere etiã ſi ſit periculum mortis ſubeundum, vt planè conſtat ex militarium ducum imperijs: ergo poteſt aliquid lege conſtitui etiam cum periculo mortis coniunctum. Accedit his, quod aliqui gradus conſanguinitatis, & affinitatis ſunt ſola humana lege prohibiti; & tamen, ſi quis abſque relaxationis Eccleſiaſticæ beneficio in huiuſmodi gradibus matrimonio contracto metu mortis vteretur coniugali copula, proculdubio peccatum lethale committeret. Secunda opinio aſſerit excuſari. Ita paſſim ſentiunt Theologi, Sot. loco citato Gab. 4. diſtin. 18. q. 3. art. 3. dub. 4. Mai. diſt 14. quæſt. 4. Almai. & Med. locis ſupra cit. Angel. excom. 8. num. 18. Sum. confeſſorum lib. 3. tit. 34. quæſt. 165. Aſten. lib. 7. tit. 11. ar. 1. q. 1. Roſel. excom. 6. initio. Syluest. excom. 5. q. 14. Tabien. excomm. 8. num. 9. & 10. & Armil. excomm. 59. Id probant. Primò quia ſi quis fame, & extrema inedia laboret poteſt cibum quærere inter homines anathemate affectos. Item ſi quis excommunicationis vinculo obſtrictus fame ita prematur, vt in extremũ vitæ diſcrimen incurrat; poſſumus ei alimenta ſubminiſtrare: Item ſi inter factamus per prouincias eorum, qui ſunt excommunicationis ſententia damnati, poſſumus ab eis neceſſaria ad victum accipere: & loquimur de ijs excommunicatis, quos euitare Eccleſiaſtica lege debemus: ſi quis etiam in iudicium vocatus nõ poſſit abſque periculo mortis ſe ſiſtere, eo quod ei tranſeundum ſit per medios hoſtes, vel latrones, nullo iure compellitur ad id faciendum cum ſuæ vitæ detrimento. Ergo præcepta, vel leges humanæ non inducunt obligationem cum mortis periculo. Præterea quia præcepta obſeruandi ieiunia, vel dies ſacros, & feſtos non habent vim nos alligandi inſtante mortis periculo. Poſtremo, vt Nauarrus vnà cũ alijs ait in Manu. c. 27. nu. 239. & nos ſuo loco fuſius trademus, qui occulto excommunicationis vinculo tenetur, vel eſt occulta irregularitate affectus, poteſt tuta conſcientia ſemel, aut iterum miſſæ ſacrificium facere, vt manifeſtum, vel probabile mortis, aut notabilis infamiæ periculum euadat. Hæc opinio mihi verior videtur, tum propter rationes eius; tum etiam, quia tametſi præcepta, & leges humanæ poteſtatem habent iubendi aliquid, quod ſit cum mortis periculo coniunctum ob ſalutem, & bonum commune ſeruandum; non tamen ſemper huiuſmodi obligationis onus imponunt. Ex quo efficitur, vt militaria Ducũ imperia ſæpe obligationem inducant cum vitæ diſcrimine. Sic etiam Epiſcopus, peruadente in plebem peſte, poteſt præsbyteris cum mortis periculo imperare, ne ex vrbe diſcedant, vt neceſſaria ſacramenta pereuntibus ſubminiſtrent. Poteſt item Reſpublica, vel Princeps præcipere, ne medici in tanto periculo ciuitatis abſint, neuè vrbe abſint: & ciuibus mandare, vt arma capiant imminente aliquo graui hoſtium incurſu. Et pluris faciendam exiſtimo S. Thom. in hac parte ſententiam, quam multorum iuris canonici doctorum, qui quodlib. 11. ar. 9. ad 3. & in addi. q. 23. ar. 3. ad 1. ſecundam opinionem amplectitur, & exponit id, quod habetur in ca. ſacris. fortaſſis primæ opinionis Auctores nihil aliud docere voluerunt, niſi oportere nos potius necem perpeti, quam Eccleſiæ legem, aut præceptum perfringere, ſi quis nobis mortem minetur, quia vult, vt Eccleſiæ leges, & præcepta contemnamus.

Ad argumenta verò obiecta reſpondeo. Ad primũ quidem in cap. Sacris. ante citato, Ideo Pontifex negat metũ mortis iuſtam excuſationẽ afferre; quoniam conuictus, & ſocietas erat cum excommunicato in crimine, ob quod excommunicationis vinculo conſtrictus tenebatur, quod nõ eſt peccatum contra legem humanam, ſed naturalem; & quia eiuſmodi cum excommunicato commercium erat cũ contemptu Eccleſiaſticæ cenſuræ: veluti, ſi tyrannus mihi mortem comminetur niſi ieiunium ſoluam; aut niſi carnes prohibitas comedam ob contemptum Eccleſiæ; tunc debeo potius mortem perferre, quam Eccleſiæ præceptum violare: non quia ſit præceptum humanum, ſed quia contemptus Eccleſiæ eſt peccatum, quod contra legem naturalem, & diuinam admittitur. Ad ſecundum Reſpondeo, poſſe Rempublicam, & Eccleſiam aliquid iubere cũ mortis periculo coniunctum ob ſalutem communem; non tamen ita ſeuere imperat in alijs cauſis, vt ante iam diximus. Quare res certa non eſt, quã vt certam tamen, ac indubitatam Caietanus proponit, Si tyrannus aliquis imperet ſacerdoti, vt Miſſæ ſacrificium faciat, & offerat ſine linteis corporalibus, aut ſine libro cõtinẽte canonẽ, ſine altari, ſine lumine, aut ſine veſtibus ſacris: ſin minus certo illi eſſe moriendum. Certe ſi id iubeat ob Eccleſiæ cõtemptũ, mors eſt eligenda, & ſuſtinẽda: ſi verò ob contemptum non faciat, non eſt obligatio cum vitæ periculo: nam huiuſmodi Caietani ſententiam duram ſatis eſſe ait Nauarrus in Manuali c. 25. n. 84 certe Caietanus, nihil aliud voluiſſe videtur, niſi eiuſmodi ſacerdotẽ potius mortẽ pati debere, quã ſic iuſſum ſacrificare, quoniã qui id iuberet præcipere videretur, vt Eccleſiæ canones, leges, præcepta, & iura deſpicerentur, & idem iuris eſſe puto, ſi quis metu mortis imperaret vt ſacerdos Miſſæ ſacrificium faceret coram aliquo qui eſſet notorie excommunicationis vinculo obſtrictus, id enim facere videretur, vt Eccleſiæ præceptum, & auctoritas negligeretur. Ad tertiũ Reſpondeo interim dũ gradus cõſanguinitatis, vel affinitatis prohibiti ſunt, nullũ

Adria. in 4. q. 3. De clar. lib. in 8. ex ceptione. Caiet. 1. 2. q. 96. art. 4. Canoniſtæ in c. ſacris, De ijs, quæ vi metusve cauſa fiunt.

Cai. 1. 2. q. 96. a. 4.

eſſe matrimonium contractum; & ideo acceſſus ad fœminam eſt in culpa, & vitio; non enim res cum vxore, ſed cum ſcorto habetur, quod eſt peccatum non cum lege Eccleſiaſtica pugnans, ſed cum naturali: quo circa nullus metus mortis poteſt iuſtam excuſationem dare.

Secundo Quæritur, An metu mortis cadente in conſtantem virum mala, quæ committuntur contra legem diuinam ſcriptam, quam nominant poſitiuam, excuſentur; Circa hoc ſunt duæ etiam opiniones: nam auctores, qui in quæſtione præcedenti primam opinionem ſecuti ſunt, in hac etiam cenſent nequaquam excuſari, immo etiam Ocham, Gabriel & Maior, qui ſequuntur ſecundam ſententiam, in hac idem ſentiunt, quod cæteri huius primæ opinionis Auctores. Ratio huius ſententiæ eſt, quia maiorem vim habet lex diuina quàm humana; ſed quæ ſunt contra legem humanam metu mortis, minimè excuſantur; ergo multo minus quæ ſunt contra legem diuinam. Auctores verò ſecundæ opinionis putant etiam metu mortis excuſari, quæ admittunt contra legem diuinam ſcriptam, aut ſolo Dei nutu conſtitutam.

In hac re Primò dicendum puto, ſæpe excuſari mala, quæ metu mortis factitantur contra legem diuinam ſcriptam: Nam Dauid, ne vnà cum ſuis fame periret, panes propoſitionis comedit, quod aliòqui erat laicis diuina lege interdictum; atque hoc Dauidis factum Chriſtus Dominus minime condemnat. Matthathias item, exercitu collecto, & inſtructo, pugnauit contra hoſtes ſabbato, neceſſitate compulſus. Conſtat præterea ex ſacris literis, Hebræos circumciſionem omiſiſſe toto quadraginta annorum tempore, quo ſunt peregrinati per ſolitudinem, à qua abſtinuerunt eam ob cauſam, ne ingraueſcente vulneris dolore in via, aut mortis periculum incurrerent, aut ne corpto ab itinere tam laborioſo, & tam diuturno retardarentur & impedirentur. Deinde quotieſcunque violatio diuinæ legis, aut eſt cum contemptu fidei, & religionis; aut eſt cum detrimento, & offenſione aliorum; tunc nullus metus mortis excuſat: & hac rõe mortem ſubiere Machabæi illi fratres intrepidi & inuicti, quia ob contemptũ diuinæ legis, Leui. 11. Deut. 14. ad ſuillæ carnis eſum ab impio rege adigebãtur. Tertiò, quandocumque ob ſalutem, & bonũ aliorũ neceſſe eſt præcepta diuinæ legis implere; tunc etiã nullus metus mortis excuſationem habet. Et ideo peſte ſæuiente, aut naufragio, vel bello, vel fame premente nequaquam excuſantur epiſcopi, vel presbyteri ſi metu mortis greges ſibi commiſſos deſtituant: Item ſi vita paruulus periclitetur, nec ſit alius, qui poſſit ei baptiſma conferre, debeo illum ſacra baptiſmatis vnda luſtrare, etiamſi alius mihi perniciem, & interitum comminetur, ne paruulus ſine baptiſmate decedens condemnetur. Quarto, ſæpe præcepta diuina obire, & ſeruare debemus etiam cum periculo mortis, quando id eſt neceſſarium remedium ad ſalutem propriam: veluti ſi diuinum præceptum confitendi peccata, vel Baptiſmum ſuſcipiendi iubet, ſuſcipere ipſo iure cogor, quamuis mihi tyrannus mortem minitetur; quia huiuſmodi ſacramenta ſunt diuinitus inſtituta, & præcepta, vt neceſſaria ad ſalutem ſempiternam. Quod ſi obijcias, metu mortis vrgente ſatis eſſe ſi votum habeamus ea ſacramenta ſumendi: quia hæc ſacramenta vel re, vel voto præcepta ſalutem afferunt; Reſpondeo, Nobis minime conſtare noſtram cordis pœnitentiam, quæ extra ſacramenta eſt ad ſalutem neceſſaria; & ideo cum de ea dubitemus, cogimur ſacramenta ſuſcipere, quæ ex inſtitutione Chriſti vim habent gratiam conferendi, qua expurgemur à ſordibus peccatorum, & ad diuinam amicitiam reuocemur.

Tertiò Quæritur, An metu mortis liberemur ab obligatione bonorum, quæ aliòqui iure naturali, vel diuino ſancito, & ſcripto præſtare deberemus? Reſpondent aliqui liberari nos, quod probant duplici ratione, Primùm quia nos metus mortis excuſatione iuſta defendit, ſi peccantem non corripiamus, aut ſi alteri grauiter laboranti non ſuccurramus. Item obligatio reſtituendi alienum in tempus differtur, ſi in reſtituendo mortis periculum incurramus. Iuſiurandum item, & votum à nobis emiſſum nos minime tenent, & ligant cum periculo mortis, & tamen iuris eſt naturalis vota, & iuſiurandum, & cætera promiſſa perſoluere. Sed re vera dicendum eſt, nos metu mortis ab huiuſmodi bonorum obligatione non liberari, quia vt ante dictum eſt, huiuſmodi leges, iura, & præcepta nos tenent, vbi, quando, & ſicut oportet, hoc eſt poſitis omnibus circumſtantijs adtractis, quas ipſa ratio præ-

1.Reg.21.
Matth.12.
Leuit.24.
Deut.28.
1.Mach.2.
Ioſu.5.

Med. 1. 2. q.6.ar.6. ad finem.

A ſcribit. Vota autem, & iuſiurandum, & cæteræ leges, quæ obijciuntur, non alligant nos vi iuris naturalis cum propriæ vitæ diſcrimine: in ipſa enim iuris naturalis obligatione intelligitur hoc diſcrimen exceptum, quare nihil eſt, quod peculiarem quis difficultatem nobis in his præceptis potius, quam in alijs faciat, & ingerat.

Quartò Quæritur, An votum factum, vel iuſiurandum emiſſum in naufragio, peſte, bello, morbo, vel alijs huiuſ generis periculis habeat vim nos alligandi, cũ metu mortis imminentis iuramus, vel vouemus; Reſpondeo, ex communi ſententia Theologorum, iuris canonici Doctorum, & Summiſtarũ, omnibus huiuſmodi votis, & iuriſiurandi vinculis vim ineſſe, quæ obligatur nos Deo: quia non eſt metus ab homine incuſſus; ſed ex cauſis naturalibus ordine à Deo conſtituto agentibus proueniens; idem iuris eſt, ſi votum fiat ex conceptu metu Dei, aut metu gehennæ, aut metu ne æternam beatitudinem amittamus, hic enim metus diuinitus ſpeciali gratia nobis immittitur ad hoc, vt virtutis officium præſtemus. Abb. in c. Tale renunc. & c. 2. De ijs, quæ vi, metuſvè cauſa. Couarr. de matrimonio p. 2. c. 3. §. n. 16. Syluest. Votum 2. q. 12. & colligitur ex c. 2. de

B Regularibus.

Quinto Quæritur, An promiſſa, vel pacta, vel obligationes, vel contractus metu in virum conſtantem cadente facti valeant; De hac re extant Gloſſa, & Ioan. Andreas, Panormitanus, Anchaianus, Antonius Butrius, & alij canonici iuris interpretes in ca. Abbas, De ijs, quæ vi, metuſvè cauſa fiunt, Angelus, Sylueſter, & alij ſummiſtæ in verbo Metus, Hoſtienſis in ſumma, Tit. de ijs quæ vi metuſvè cauſa fiunt, Theologi, S. Thomas, Richardus, Scotus, Paludanus, Almainus, Maior, Sotus in 4. Diſt. 29. Couarruuias de ſponſalibus, & Matrimonio Par. 2. cap §. 5. Ex quibus auctoribus colligitur octo, vel nouem eſſe ea, quæ eò quod metu in virum conſtantem cadente geruntur, ſunt ipſo iure infirma, & irrita. Primum eſt Matrimonium metu contractum, cap. Veniens 2. & cap. Cum locum, & cap. Conſultationi, De ſponſalibus. Ac licet Cardinalis aſſerat, hoc iure non probari; quoniam putat matrimonium metu contractum eſſe ratum; & firmum; ſed auctoritate Eccleſiæ eſſe reſcindendum, verius tamen eſt quod tradit Panormitanus communi cõſenſu receptus, ex iure plane colligi nullũ

C eſſe matrimoniũ, metu vxore ſuſcepta. Hoc enim deducitur ex cap. ſignificauit, de eo, qui duxit vxorem, quam corruperat per adulterium, vbi ei, qui metu primum matrimonium contraxerat, conceditur libera facultas ad aliud matrimonium tranſeundi; quæ facultas re vera dari non poſſet, ſi primum matrimonium metu initum valuiſſet.

Sexto Quæritur, Quo iure num diuino, aut naturali, vel gentium, an ſolum canonico matrimonium metu contractum ſit irritum; Reſpondeo communi Theologorum conſenſu refutari ſententiam quorundam aſſerentium matrimonium huiuſmodi eſſe ratum, ſed ab Eccleſia diſſolui; quoniam probabiliter credit in eo non fuiſſe conſenſum ex parte eius, qui metu coactus matrimonium iniuit. Duæ itaque circa hoc ſunt opiniones. Prima docet eſſe irritum iure diuino ſeu gentium & naturali; quia metus pugnat cum natura matrimonij; matrimonium enim ex ſua inſtitutione, & natura eſt perpetuum, & indiſſolubile: ergo exigit plenam libertatẽ, quam minuit magna ex parte formido. Sic Scotus, S. Th. Richar. Gabr. ſupplementũ. Secun-

D da opinio tradit matrimonium metu contractum iure tantum Eccleſiaſtico irritum eſſe. Paludanus, Durandus, Maior, Almainus, & Sotus probant triplici ratione. Primò quia quod metu geritur, eſt ſimpliciter voluntarium: ſed in matrimonio ſufficit conſenſus verbis expreſſus. Deinde, quia cætera, quæ iure ipſo ſunt irrita, eo quod metu geſta ſunt, ſolum ſunt irrita iure Eccleſiaſtico; ergo & matrimonium: Præterea, quia metus quicumque, etiam leuis minuit, & detrahit aliqua ex parte libertatem; & tamen omnes conueniunt ex leui metu contractum valere: ergo iure Eccleſiaſtico effectum eſt, vt nullum ſit matrimonium iuſto metu celebratum, & initum. Hæc opinio eſt verior, quam probant & firmant rationes allatæ. Et quia differentia, qua metus diſtinguitur in leuem, & grauem, ac iuſtum, vt grauis metus pacta, contractus, & promiſſiones diſſoluat, leuis non item, ex iure Eccleſiaſtico nata eſt; quoniam multa alia ſunt, quæ ex metu graui, & iuſto geruntur, & nihilominus valent, quia iure Eccleſiaſtico non dirimuntur. Et profectò primæ opinionis Auctores ſolum voluiſſe exiſtimo, iure optimo Eccleſiam, Prin-

Card. in cap. Abbas, de his, quæ vi metuſve cauſa.

Sco. 4. diſt. 29. q. 1. art. 2. S. Thom. Diſt. 29. q. 1. art. 3. cuius ſententiæ videtur accedere Rich. 4. d. 29. a. 1. q. 1. & a. 2. Gab. 3. diſt. 29. q. 1. a. 2. concl. 8. Palud. in 4. d. 29. q. 1. ar. 3. Dur. in 4. d. 29 q. 2. Maio. in 4. diſt. 29. q. 1. Almai. 4. d. 29. q. 1. ar. 3.

cipum,

cipem, vel rempublicam legem ſtatuere poſſe, qua fiat irritum eiuſmodi matrimonium, qualis lex condi poteſt apud paganos, & alios, qui ſunt à fide, & Religione Chriſtiana alieni.

Septimo Quæritur etiam inter Doctores, An ſponſalia metu iuſto facta, ſint irrita; In hoc communis eſt ſentẽtia Pontificij iuris interpretum, Summiſtarum, & Theologorum, eſſe irrita iure Eccleſiaſtico; & hoc ob bonum commune coniugij, vt ex perfecta libertate nuptiæ coniungantur.

Secundus caſus, in quo res, quæ metu iuſto geritur, ipſo iure non valet, eſt in dote: nam dos, ſiue promiſſa, ſiue ſoluta, metu in virum coſtantem cadente, nullam vim habet. l. Si mulier, §. Si dos. ff. De eo, quod metus cauſa geſtum eſt.

Tertius Caſus eſt in Iuriſdictione: nam Iuriſdictio metu collata non transfertur l. 2. ff. de iudicijs. Rurſus, quando metu prorogatur non valet prorogatio, vt in eadem lege. vnde electio Prælati metu facta vim non habet, vt in cap. Vbi periculum §. Cæterum, De electione in 6.

Quarto Nulla eſt auctoritas tutorum metu extorta. l. 1. §. vlt. ff. De auctoritate tutorum.

Quintò Nulla eſt per metum obtenta abſolutio ab excommunicatione, ſuſpenſione, vel interdicto. Item nulla eſt reuocatio huiuſmodi cenſurarum metu facta, cap. 1. De ijs, quæ vi metuſue cauſa fiunt in 6.

Sexto Teſtes in teſtamento metu adhibiti, vel detenti, ipſo iure teſtificandi vi, & auctoritate carent. l. Qui teſtamento, ff. De teſtamento.

Sot. 4. d. 25. q. 1. a. 2.

Septimo Votum metu factum ipſo iure eſt irritum. cap. Perlatum, De ijs, quæ vi, metuſuè cauſa fiunt: quare ſi quis vi, aut metu mortis adactus ſacris ordinibus initiaretur, aut Religionis inſtitutum profiteretur; caſtitatis, aut religionis voto minime teneretur de hac re ſuo loco dicam.

Octauo Cum quis in carcerem detruditur, aut detinetur metu in virum fortem cadente, omnis promiſſio, vel obligatio facta in gratiam eius, qui coniecit in carcerem aut detinet, ipſo Iure eſt irrita. l. Qui in carcerem ff. De eo, quod metus cauſa geſtum eſt.

Nono omnis eleemoſyna, & quæcunque donatio metu extorta, rata, & firma non eſt: quia ſuapte natura poſtulat donatio, vt gratis, & liberaliter fiat.

Hoſtien. loco citato. Gloſ. & Panormit. locis præcitatis.

Octauo Quæritur, An ſententia metu lata ſit ipſo iure irrita; Hoſtienſis cenſet, nullam eſſe ſententiam, quæ metu fertur. Sed verius eſt oppoſitum, quod communiter docent, Gloſſa, Archidiaconus, Panormitanus.

Nono Quæritur, An abdicatio beneficij metu facta valeat; Antonius Butrius ſentit, ipſo iure non valere, quamuis interueniat ſuperioris conſenſus. ſic etiam quidã alij. Sed verius eſt, eam ratam eſſe, & firmam, vt pleríque docent, Innocentius, Gloſſa, & Panormitanus, Romanus, vt apud Panormitanum, qui alios refert, legimus: poſſe tamẽ repeti reſtitutionem actione, Quod metus cauſa, & fit reſtitutio in priſtinum ius ſine noua ipſius beneficij impetratione, licet fuerit titulus amiſſus, vt docet Panormitanus.

Decimò Quæritur, An conſtitutio Procuratoris ad cauſas, vel negocia metu extorta ipſo iure ſit irrita; Hoſtienſis negat, eam ratam eſſe; ſed Panormitanus, Romanus, & alij cõmuni cõſenſu affirmant, valere; poſſe tamen reuocari actione, Quod metus cauſa. Couarruuias tamen opinionem communem reſtringit, dicens Conſtitutionem Procuratoris metu factam ad matrimonium contrahendum, eſſe irritam. ſed hoc nullo iure corroborat.

Vndecimo Quæritur, An electio, qua non certa perſona eligitur, ſed vna incerta ex certo genere perſonarum vt puta ex certo Collegio Canonicorum vel Regularium, ſi per metum fiat, ipſo iure ſit irrita; ¶ Communis eſt opinio, quando certa perſona eligitur, & electio eſt metu extorta, eam non valere, quia per electionem iuriſdictio confertur, & iuriſdictio metu obtenta non valet, vt dixi: At verò, quãdo electores metu non coguntur certam perſonam deligere, ſed vnam ex certo genere perſonarum, tunc electionem eſſe firmam, quia ſubſtantia electionis eſt libera, cum libere poſſit eligi hæc, aut illa perſona. Sic Panormitanus communi conſenſu receptus in c. cum terra. de elect. Feli. & alij, quos citat Couarruuias in 4. p. 2. c. 3. §. 5. n. 8. Quod ſi roges, Quid ſi electio ſit futura inter duos & metu cogantur electores alterutrum ex illis eligere? Romanus, quem Couarruuias citat, ait nullã eſſe electionem. Sed verius eſt quod ait Couarruuias, electionẽ valere: nã ſufficit ſi inter duos ſit futura, eo .n. ipſo fit libera electio.

Hinc perſpicitur, quid ſit iudicandum, quando ciuitas exercitu militum obſeſſa, vel tyranno compulſa deligit & creat magiſtratus. Si enim metu cogatur certam perſonam deligere, electio non valet; Si verò ſolùm compellatur vnum ex certo genere perſonarũ eligere, electio eſt rata & firma. Si tamen quæras an, ſi Titius metu cogatur vxorem ducere, non quidem certam filiam Caij, ſed alteram ex duabus, huiuſmodi matrimonium tanquam metu contractum ſit irritum, an verò tanquam liberè factũ, ſicuti de electione ſimili diximus, vires habeat? Couarruuias ſentit, nullum eſſe huiuſmodi matrimonium, quia eſt per metum extortum, & probat auctoritate Bartholi, Baldi, Decij, Philippi, quos ipſe citat. Sed certe ſicut ex communi opinione electio metu facta non certæ perſonæ, ſed vnius ex certo genere perſonarum valet: Sic etiam videtur firmum eſſe matrimonium, quando metus ſolum eſt, vt vxor accipiatur vna de multis filiabus Caij: & ita ſentiunt teſte Couarruuia, Abbas, Felinus, Imola, Iaſon, & alij quos refert.

Couarr. in 4. p. 2. c. 3. § 5. nu. 8.

Duodecimo Quæritur, An iuſiurandum metu extortum, quo alteri aliquid promittitur, valeat; Reſpondeo, Ex cõmuni ſententia Pontificij iuris Doctorum, & Theologorum, valere: vt docent Abbas, Archidiaconus, Salicetus, Syluester, & Angelus, Caietanus, & Sotus, & colligitur ex c. Debitores, c. Si vero, & cap. Verum. De iureiurãdo Is qui iureiurãdo promittit latroni pecunias, ne occidatur ab eo, debet iuſiurandum ſeruare, & promiſſum exoluere, niſi eius abſolutionem impetret ab Eccleſia: aut is, cui aliquid eſt iureiurando promiſſum, illud remittat. Item qui iureiurando promittit vſurarum ſolutionem compellitur iuriſiurandi religione ad vſuras ſoluendas, aut debet iuriſiurandi relaxationem ab Eccleſia impetrare. Obijcies forſitan; ſimplex promiſſio homini metu facta nõ valet, ergo nec iuſiurandum, quod ſimplicem promiſſionem confirmat: nam quod vires non habet, non poteſt iureiurando confirmari. Reſpondeo, Promiſſionem iureiurando firmatam eſſe ſoluendam, quotieſcunque ſeruari poteſt abſque iactura ſalutis æternæ, ne fiat iniuria Deo, per quem tanquam per teſtem iuramus. Nec ex hoc conficitur, vt iuſiurandum eam ſimplicem promiſſionem metu factam corroboret, quæ nulla ſit iure diuino vel naturali, ſed eam tantum, quæ iure ciuili vel canonico irrita fit; ſimplex enim latroni, tyranno, aut vſurario facta promiſſio iure quidem naturali, aut diuino valet, non enim malum eſt promittere, aut promiſſum latroni ſoluere: nam etſi latro vel vſurarius, qui metum incuſſit, & pecunias extorſit reſtituere iure cogitur, ego tamen, qui metu iuraui, ſolum debeo ſoluere quod iureiurando promiſi, aut iuriſiurandi relaxationem obtinere: Iure igitur humano ſimplex promiſſio latroni facta reſcinditur, & irrita fit, iureiurando firmata non item. Ex quo efficitur, vt in his minime locum habeat Regula Iuris in cap. Acceſſorium, De Regulis iuris in 6. & in l. Cum principalis. & in l. Nihil dolo, §. Cum principalis, ff. De Regulis iuris quibus in locis habetur; Id, quod accedit rei, ſemper ſequi conditionem, & naturam principalis. Vt ſi alicui matrimonij cauſa cõmittatur, eo ipſo committitur etiam cauſa dotis, quia dos matrimonio accedit, nec ſine eo poteſt conſiſtere. At vero huiuſmodi Regula iuris vim, & locum non habet in præſentia: quia ſimplex promiſſio, cui iuſiurandum accedit, fit homini, & cum metus ab homine inferatur contra bonos mores, in pœnam latronis, tyranni, vel vſurarij iure humano fit irrita, quoniam extorquet eam latro, ſiue tyrannus turpiter contra bonos mores: attamen iuſiurandum, quod accedit ſimplici promiſſioni fit Deo; Deus autem iuſiurandum ſibi delatum nec extorquet, neque accipit turpiter, neque contra bonos mores: & ideo iuſiurandum vim habet, quoniam illud Eccleſiaſtico iure irritum factum non eſt, licet ſimplex promiſſio non valeat, vtpote quæ iure ſcripto irrita, & inanis effecta eſt.

Locis ſupra citatis.

Tertiodecimo Quæritur, An matrimonium per metum initum, & iureiurando confirmatum valeat; Abbas, & alij, quos refert Couarruuias, videntur ſentire idem iuris eſſe de matrimonio per metum contracto, & iuriſiurandi vinculo, & nexu munito, quod eſt de ſimplici promiſſo per metum iureiurando confirmato: quare iuxta horum ſententiam, ſicut peregrinus, qui metu latroni promiſit, & iurauit, ſe pecunias ei daturum, ante

abſolutionem iuriſiurandi ipſo iure compellitur ad implendum, quamuis promiſſum non valeat: ſic etiam, qui metu matrimonium iurauit, debet ante relaxationem iuſiurandum ſeruare, quamuis nullam vim matrimonium habeat: Et iuxta hunc ſenſum interpretantur prædicti auctores id, quod habetur ex Auguſtino in cap. Inter cætera. 22. quæſt. 4. vbi matrimonium metu contractum, ſed iureiurando munitum firmum eſſe, docere videtur Auguſtinus. Sed communis eſt omnium Canonici Iuris interpretum, Summiſtarum, & Theologorum ſententia, non ſolum matrimonium non valere metu, ita vt diximus, contractum, ſed nec iuriſiurandi religione ſic iurantem obſtringi. Quare is, qui metu matrimonium iurauit, etiam ante iuriſiurandi relaxationem, poteſt liberè ad ſecundum matrimonium tranſire. Quod ſi obijcias, Matrimonium eſſe ſacramentum, & Eccleſiam non habere poteſtatem ſacramenta irrita faciendi: Reſpondeo; licet Scotus, & Richardus doceant, matrimonium huiuſmodi eſſe irritum iure diuino; verius tamē eſt, quod canonici iuris Doctores, & alij Theologi tradunt, iure ſolum Eccleſiaſtico, & ciuili eſſe inutile, & inane, & Eccleſiam habere ius, & facultatem legem conſtituendi, qua decernat nulla eſſe huiuſmodi matrimonia. Nam etſi Matrimonium eſt ſacramentum, nihilominus tamen eſt contractus quidam humanus, & ciuilis ex iure naturali originem habens, & eatenus eſt Eccleſiæ auctoritati ſubiectus. Si ſecundò obijcias, alia ſacramenta, vt Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinem, etiam metu ſuſcepta valere, ergo & Matrimonium. Reſpondeo, eſſe diuerſam rationem, quia in alijs Eccleſia non habet auctoritatem ad decernendum, vt ſuſcepta non valeant, quoniam ex Chriſti inſtitutione ſuam vim habent ex certa materia, & forma conſtata, quæ Eccleſia mutare non poteſt: at Matrimonium non habet vim, niſi ſit contractus humanus; Contractus vero humanus firmus non eſt, niſi iuxta Principiū leges, & iura celebretur. Si tertiò, Obijcias id, quod habetur in cap. Inter cætera 22. quæſt. 4. Matrimonium valere metu contractum, ſed iureiurando firmatum. Reſpondeo, Gloſſam, & Panormitanum, Sotum, Couarruuiam, & alios variè decretum illud interpretari. Sed mihi probabilius videtur id, quod ait Maior, tempore Auguſtini, cuius eſt id, quod in eo capite traditur, aut non eſſe editam Eccleſiæ conſtitutionem, qua nulla eſſe huiuſmodi matrimonia inſtitutum eſt, aut ſaltem nondum eſſe more, & vſu receptam. Sed quid ſi aliquis metu mortis non ſolum coniugium inire cogatur, ſed etiam perficere, & conſummare. Reſpondeo cum Scoto, Richardo, & aliis antiquis Theologis, quidquid dixerint quidam iuniores eum potius mortem ſubire debere, quā matrimonium conſummare, quoniam cum matrimonium ſit irritū, coitus eſſet nefarius, at quod per ſe turpe eſt, metu mortis licite nō fit.

Scot. 3. diſt. 29. q. 1. a. 2. Rich. 4. diſ. 29. a. 2. q. 1. & Sot. Ledeſmius. Victoria eam opinionem probabilem eſſe ſentiūt.

Decimo quarto, Quæritur, An idem iuris ſit de ſponſalibus metu contractis, & iureiurando firmatis, quod diximus eſſe de matrimonio; Reſpondeo, ex communi omnium ſententia idem iuris eſſe.

Decimo quinto. Quæritur, quid ſit dicendum de cæteris pactis, promiſſionibus, & contractibus metu iuſto factis; Reſpondeo, ea valere tum in foro interiori, tum in foro iudiciali. Venditio igitur, vel emptio metu facta iuſto tamen pretio, firma eſt: pari modo permutatio, locatio, inita ſocietas, commodatum. At verò in iudicio quādo hæc fiunt metu in conſtantem virum cadente, datur actio, vel exceptio, quæ dicitur Quod metus cauſa. Actio quidem poſt traditionem, & ſolutionem rei, qua reperitur quod datum, vel ſolutum eſt, & qui accepit, reddere cogitur: exceptio verò datur in promiſſionibus ante traditionem rei, qua is, qui promiſit, vel ſe alteri obligauit, excipit, ſe id metu feciſſe, petitque ſe ob id liberari ab obligatione fidei datæ, atque promiſſæ.

Decimoſexto. Quæritur, An quando aliquid geſtum eſt metu leui in virum conſtantem non cadente valeat; Iuris ciuilis, & canonici interpretes reſpondent ſecundum canones, & leges in vniuerſum, quicquid metu leui geſtum eſt, vel datum, aut acceptum, non ſolum valere, ſed etiam in iudicio non reſcindi per actionem, vel exceptionem; Quod metus cauſa, vt conſtat ex. l. Vani timoris, ff. De Regu. Iuris, & l. Metum, ff. De eo, quod metus cauſa. Sed Syluester, & Angelus, & Theologi cōi conſenſu docēt in foro interiori uim non habere, id quod donatum eſt metu leui, quamuis aliæ promiſſiones, obligationes, & contractus valeant. Eorum ratio eſt, quia donatio natura ſua poſtulat, vt fiat gratis, & liberaliter; cui liberalitati repugnat metus etiam minimus. quòd ſi verum eſt, ſequitur, vt remiſſio debitæ pecuniæ, eleemoſynæ elargitio, legatum, vel teſtamentum rata, & firma non ſint, ſi metus etiam leuis intercedat, quia in horum ſingulis eſt quædam donatio gratuita, & liberalis. Cæterum in hac re arbitror, diſtinguendum. In foro enim interiori videndum eſt, an metus leuis fuerit finis, cuius gratia donatio fiat; an vero cauſa tantùm impellens, & mouens; tunc eſt finis, cuius gratia donatio eſt, quando abſolute donatio non fieret, ſi metus abeſſet; tunc vero eſt cauſa tantum mouens, & excitans, quando eo metu ſublato ſimpliciter quidem donatio fieret; ſed non æquè citò ac faciles ita vt metus non fuerit cauſa, qua donaretur aliquid, ſed vt citius & facilius donaretur. Quando igitur metus leuis fuerit finis, cuius cauſa donatio fit, nulla eſt in foro interiori donatio; quando vero fuerit cauſa impellens, aut mouens donatio vim habet.

Syl. metus. q. 9. & q. 12. Angel. metus q. 13. & q. 15.

Decimo ſeptimo. Quæritur, An ſi metus ſolum ſit reuerentiæ, vt vocant, hoc eſt is, quo aliquis alium reueretur valeat, quod eo metu factum eſt, promiſſum, datum, vel acceptum; vt ſi patronus accipiat aliquid ſibi datum à liberto metu, quo eum reueretur; ſi filius ob ſui patris metum ſe obligauerit ad ſoluendum de ſuo æs alienum pro patre; ſi clericus non reſcindit ac dirimit abdicationem beneficij, ob reuerentiam aduerſus Epiſcopum; ſi vxor ob reuerentiam in virum non contradicit venditioni, alienationi vel abdicationi iuris hypothecæ: ſi ſubiectus alteri, ob reuerentiam in ipſum ſe aliquid obſtrinxit. Iuris ciuilis, & canonici interpretes generatim docent, quæ huiuſmodi metu geruntur, valere, nec in iudicio reſcindi actione, vel exceptione, Quod metus cauſa; niſi vna cum metu minæ, aut verbera interueniant. Cæterum quicquid ſit de foro iudiciali; ſaltem in foro interiori diſtinguendum eſt. Si enim ſermo ſit de metu, quo quis alium reueretur, qui eſt in donationibus, tunc ſi metus ſit ſolum cauſa impellens, aut mouens, tuta conſcientia donationes vim habent, quia metus ſolum eſt cauſa, vt citius, & facilius donationes fiant, non tamen, vt ſimpliciter fiant. Si vero ſit cauſa, qui eſt finis, non ſunt in foro interiori ratæ, ac firmæ donationes, quia donatio per ſe gratis, & liberaliter fieri debet. Cæteri vero contractus, qui donationes non ſunt, tuta conſciētia valent, ſiue fiant metu, qui ſit cauſa impellens, aut mouens, ſiue finis, cuius gratia res fit.

Decimo octauo, Quæritur, An is, qui facit aliquid per metum, conſentire cenſeatur, ſi poſtea ex interuallo temporis taceat; Reſpondeo, ex Innocentio, & Gloſſa non cenſeri conſentientem, niſi ex interuallo temporis efficiat aliquid, quo id, quod metu geſſerat, firmum, & ratum habere iudicetur. veluti ſi ſponſa, quæ metu nupſerat, poſtea cum viro ſponte habitet, & viuat, aut ab ipſo debitum exigat, aut reddat petenti.

Innocen. & Gloſſa locis ſupra citatis.

Vltimo quæritur, An ea, quæ metu exorta ſunt, reſtitui debeant; Reſpondeo, Ex his, quæ hactenus de metu dicta ſunt, colligi poſſe, quid ſit de reſtitutione dicendum. Nam ſi accepta ſint donatione metu facta, reſtitui tacita conſentia debent; ſi vero accepta ſint vi contractus alterius, ſecundum Dei forum non ſunt reſtituenda, niſi contractus diſſoluantur actione, vel exceptione, Quod metus cauſa; vel Iudicis officio, & auctoritate.

De ignorantia, quæ voluntarium aufertur. Cap. XII.

DOcet Ariſtoteles, 3. Ethic. cap. 1. & poſt eum Nemeſius, Damaſcenus, & S. Thomas, & communiter omnes, tum ciuilis, & canonici Doctores, tum Summiſtæ, & Theologi, per ignorantiam, aut tolli ex toto, aut minui ex parte voluntarium: & ideo tractatio de ignorātia eſt omnino inſtituto noſtro neceſſaria.

Nyſſe. lib. 5 de homine c. 1. Damaſ. lib. 2. de fide Ortho. c. 24. & S. Tgom. 1. 2. q. 6. art. 8.

Extat Titulus XXI libro. 1. in Codice De iuris, & facti ignorantia, & lib. XXII. Digeſtorum Titulus VI. eſt de Iuris, & facti ignorantia, & in VI. de Regulis iuris extat regula; Ignorantia facti non Iuris excuſat. Porro de ignorantia Iuris, & facti tradit nonnulla Gratianus. 1. quæſt. 4. §. Notandum, & Gloſſa diſt. 39. in ſumma. Theologi vero 2. diſt. 22. Bonau. ibi. a. 2. Richar. art. 2. Scot. d. 22. q. 2. Duran. 2. d. 22. q. 3. S. Thom. 1. 2. q. 76. Alexand. p. 2. q.

Theologi. 2 diſt. 22. ibi Gabr. q. 2. Summiſtæ in Verb. Ignorantia. S. Tho. 1. 2. q. 76.

p.2.q.112. Adria. quodl. 4. q.1. ad 2. Conſtibenſis in ſuis quæſtionibus lib.2.tractat de ignorantia triginta quæſtiones. & Altiſſiodorenſis in ſumma lib.2.tract.29.ca.1.Gabr. 2.diſt.22.q.1.Almain.Tract.1. Moral.c.4.

Primo Quæritur, Quot modis ignorantia diuidatur? Reſpondeo, Multis. Primo quidem diuiditur apud Philoſophos, & Theologos ratione notitiæ ſiue ſcientiæ, cuius eſt priuatio: alia enim dicitur ignorantia prauæ diſpoſitionis, alia negationis, alia priuationis. Ignorantia prauæ diſpoſitionis eſt, cum quis habet errorem intellectus veritati contrarium: tunc enim quia non ſolum ignorat, ſed etiam errat, dicitur eſſe praue diſpoſitus, hoc eſt, male affectus. Ignorantia vero negationis eſt, cum quis non habet notitiam rationis, nec tamen eam habere poteſt aut debet: & hæc in infantibus ac in perpetuò amentibus exiſtit. Ignorantia priuationis eſt, cum quis caret notitia alicuius rei, quam noſſe poteſt, ac debet. Priuatio enim eſt alicuius formæ abſentia in re ſubiecta, quæ poteſt aut debet ipſam formam habere.

Secundo diuiditur ignorantia ratione obiectæ rei, quæ ignoratur. Eſt enim alia ignorantia Iuris, alia facti. Vt ſi Titius contractum ineat cum minore, cum prodigo, vel B furioſo, ignorans cum huiuſmodi, & ſimilibus ſe non poſſe contractū iure, eſt ignorantia Iuris: ſi vero cum huiuſmodi contrahat ignorans ſolum ſe contrahere cum minore, cum prodigo, cum furioſo, eſt ignorantia facti. Pari modo ſi ignorem me habere ius ſuccedendi in bonis Titij cognati mei eſt ignorantia Iuris: ſi verò ſolum ignorem Titium eſſe meum cognatum, eſt ignorantia facti. Item ſi ignorem conſortium excommunicati eſſe deuitandum, eſt ignorantia Iuris ſi verò tantum ignorem Titium eſſe excommunicatione affectum, eſt ignorantia facti. Rurſus ignorantia Iuris diuiditur eo modo, quo ipſum ius: alia eſt enim ignorantia Iuris diuini, quod poſitiuum vocatur, hoc eſt ignorantia Iuris diuini ſcripti, ſiue poſiti, & dati, alia Iuris naturalis: alia Iuris humani ciuilis, alia Iuris humani canonici; alia qua ignoratur Ordinariorū Conſtitutiones, quæ dicuntur ſtatuta particularia, aut Iura municipalia. Item ignorantia facti eſt alieni vel proprij; veluti ſi ignorem Titium teſtamentum condidiſſe, aut primo natum fuiſſe, aut primùm huiſe ingreſſum in palatium regium, eſt ignorantia facti alieni; Si vero ignorem me C ſummo mane officium diuinum perſoluiſſe preces Horarias recitaſſe eſt ignorantia facti proprij. Rurſus ignorantia facti, vel eſt totius, vel circunſtantiæ, vel effectus inde profecti.

Tertio Ignorantia diuiditur ex reſpectu, & ordine ad voluntatem. Alia enim theologis dicitur inuincibilis, alia vincibilis. Inuincibilis eſt, cum is, qui laborat ex inſcitia, adhibita diligentia ad ſciendum, aut non poteſt eam vincere, hoc eſt eam depellere; aut ſi quidem poſſit, non tamen debet. Vtputa Titius templum adiuit die ſacro, & feſto, quo tempore Parochus dies ſacros, & ieiunia populo indicere conſueuit, & non indixit, & ideo Titius ignorauit: huiuſmodi ignorantia in Titio eſt inuincibilis, quia ſtudium ſuum in ea re collocauit: cum templum adierit, in quo ſolent dies feſti, & ieiunia obſeruanda per hebdomadam indici. Item Titius cum dubitaret, num vſurarius eſſet contractus, quem cum Caio inibat, conſuluit de ea re viros doctos, & pios, an eſſet vſurarius: & reſponſum accepit non eſſe vſurarium, cum tamen re uera eſſet, ignorantiam a ſe repellere non potuit. Vincibilis vero ignorantia eſt, quæ adhibito ſtudio diligenti vinci, & ſuperari, hoc eſt, depelli, & abijci poteſt, & debet: non enim D ſufficit, ſi poſſis eam exuere ac depellere, niſi etiam de ea depellenda tenearis. Ex quo efficitur, vt ignorantia inuincibilis ſit inuoluntaria, quoniam deponi, & excludi, aut non poteſt, aut non debet; contra vero vincibilis ſit voluntaria, quia depelli poteſt. & debet. Legum, & Canonum interpretes appellant inuincibilem, probabilem, vel iuſtam ignorantiam, Vincibilem vero, improbabilem, vel iniuſtam, eo quod leges, canones, & Iura priorem approbant, poſteriorem non item, & quod prior bona fide ſine culpa, poſterior vero mala fide contrahatur.

Quarto diuiditur ignorantia, quæ dicitur vincibilis in affectatam, & craſſam. Affectata eſt, cum quis de induſtria, & vltro ignorat aliquid, ne ab agendo, quod vult, retardetur, retrahatur vel impediatur, ſi ſciat: vtputa ſi Titius ſcire nollet ieiuniorum tempora, aut dies ſacros, vt liberius edendo, & bibendo ventri indulgeret, aut Miſſam

A ſacrum omitteret. Craſſa vero ignorantia eſt, cum quis negligenter ſe gerit in ſciendis ijs, quæ alioqui noſſe deberet: & quia huiuſmodi ignorantia ex deſidia naſcitur craſſa dicitur; quoniā qui craſſi, & pingues ſunt, ſolent eſſe deſides, & pigri: & pari ratione vocatur ſupina ignorātia, qualis ſolet eſſe in his, qui ſupini iacent, & dormiunt, vt qui nihil curant. Ignorantia affectata eſt directò, & expreſſe voluntaria: craſſa verò indirectò, & implicitè.

Quinto diuiditur ignorantia ratione peccati, quod admittitur. Alia eſt enim ignorantia antecedens, alia comitans, alia conſequens peccatum, quod fit. Antecedens eſt, cum quis ſi ſciret, non peccaret, & quia ignorat, delinquit: quare meritò dicitur antecedere peccatū, quoniam eſt cauſa peccati, quod quis non committeret, ſi ſcientiam haberet, ſicut abſentia nautæ perit nauis, minime alioqui peritura, ſi nauta non abfuiſſet. Ignorantia comitans eſt, cum quis peccando ignorat, ſe peccare; ſed nihilominus peccaſſet, tametſi notitiam habuiſſet. Vt ſi Titius hoſtem interimat ignorans eſſe hoſtem ſuum, quem ſi cognouiſſet, libentius occidiſſet. Vnde ignorantia comitans nec eſt effectus, nec cauſa peccati, quod fit. Ignoran- B tia conſequens eſt, quæ tamquam effectus ex peccato naſcitur; qualis ea eſt ignorantia, in quam quis incidit culpa ſua ex ebrietate, furore, vel amentia: nam ebrij, furioſi, vel amentes ex ignorantia laborant. Vel dicitur ignorantia conſequens, quoniam conſequitur actum voluntatis, vel directò, & expreſſè, vel implicitè, & indirectò, quæ eſt peccatum nempe negligentia: Et propterea ignorantia, quæ ante dicta eſt Affectata vel Craſſa, eſt cōſequens, eo quòd voluntatem negligentem ſcire quod deberet, cōſequatur. Sicut Antecedens ideo dicitur Antecedens, quia antecedit peccatum, quod fit, aut ipſam voluntatem, ex ignorantia peccantem: & Comitans dicta eſt, quòd comitetur peccatum, quod committitur, aut ipſam voluntatem, quæ ignoranter peccat, licet non per ignorantiam. Aliud enim eſt, Titium homicidium ignoranter admittere, aliud vero per ignorantiam. Cum Titius ignoranter peccatum admittit, ignorantia in eo non eſt cauſa peccati, ſed comitatur peccatum, quod perpetrat; at cum per ignorantiā peccat, ignorantia in eo eſt cauſa peccati; & ideo dicitur per ignorantiam, aut inſcitiam peccare.

C Secundò Quæritur, quo pacto ſe habeant inter ſe ſupradictæ ignorantiæ diuiſiones. Reſpondeo, Primò. Ignorantiam prauæ diſpoſitionis, ſeu priuationis poſſe eſſe Iuris, & facti; quoniam ſicut ius, vel factum aliquando ignoramus, ſic etiam in Iure, vel facto nonnunquam erramus. Secundò, Ignorantiam ſiue Iuris, ſiue facti poſſe eſſe vincibilem, aut inuincibilem, vt vocant, hoc eſt iuſtam, & probabilem, aut vitioſam & improbabilem, vt ſtatim dicemus. Tertiò, Ignorantiam inuincibilem hoc eſt probabilem & iuſtam, ſiue Iuris, ſiue facti eſſe interdum Antecedentem. & aliquando poſſe eſſe etiam conſequentem, non tamen Comitantem: quia ignorantia vocata inuincibilis eſt inuoluntaria, vt poteſt nonnunquam eſſe ebrietas, furor, vel amentia peccatum conſecuta: ergo eiuſmodi ignorantia poteſt eſſe conſequens. non tamen poteſt eſſe comitans, quia ea ignorantia, etſi eſt cauſa operis mali, quod fit, quod alioqui non fieret, ſi ſcientia non abeſſet, proprie tamen inuincibilis vocatur, eò quod inuoluntaria ſit: at ignorantia comitans, quamuis aliquando inuoluntaria ſit, non eſt tamen cauſa mali, quod committitur, quia nihilominus fieret, ſi ſcientia non deeſſet. Sequitur ergo, vt igno- D rantia vocata inuincibilis ſit aliquādo antecedens, aliquando conſequens varijs appellationibus, & rationibus diſtincta. Quartò, Non omnis ignorantia antecedens eſt inuincibilis, hoc eſt probabilis & ſine culpa iuxta aliquorū ſententiam. nam etiam affectata, vel craſſa ignorantia poteſt dici antecedens, vt præcedit peccatum, quod aliquādo ex ignorantia affectata, vel craſſa committitur. Mihi tamen affectata vel craſſa ignorantia non videtur antecedēs, nec inuincibilis. Quintò, Ignorantia vocata vincibilis, eſt ignorantia ſecundum aliquos, aliquando antecedens, aliquando autem conſequens, & è contrario, ignorantia conſequens eſt vincibilis: quia omnis ignorantia eſt voluntaria, aut directò & expreſſe, vt Affectata; aut indirectò, & implicitè, vt Craſſa. Sed omnis huiuſmodi ignorantia affectata, vel craſſa eſt conſequens; ergo omnis ignorantia cōſequens eſt vincibilis, quippe quæ aut in ſe, aut in ſua cauſa potuit vinci, & depelli. Sextò, Ignorantia comitans nec dicitur vincibilis, nec inuincibilis. Non inuincibilis quidem,

A

dem, quia non omnino eſt inuoluntaria; non vincibilis verò, quoniam non eſt penitus voluntaria, qualis eſt Affectata, aut Craſſa. Dicitur tamen ignorantia comitans, vt comes eſt mali, quod committitur, ſiue ſit inuoluntaria, ſiue voluntaria. Eſt igitur voluntaria quidem ignorantia, quia poteſt eam quis exuere, atque depellere ſi velit: Vincibilis tamen non dicitur, quoniam non eſt affectata, vel craſſa, ſed tantum comitatur actum malum, qui fit, & idcirco peculiari nomine dicitur ignorantia comitans: neque enim quis per eam peccat, ſed cum ea peccat, aut ea affectus, aut ex ea laborans delinquit.

Hanc quæſtionem, & ſequentem tractat Cordubēſis lib. 2. de Ignorantia. q. 6.

Tertiò quæritur, An ignorantia ſit peccatum; Ratio dubitandi eſt, quia ignorantia nulli virtuti morum aduerſatur, ſed ſolum ſcientiæ, quæ non eſt virtus moris. Duæ ſunt opiniones. Prima aſſerit non eſſe peccatum, ſed ſolum eſſe cauſam, & effectum peccati: quam ſententiam citat Aegidius: quia ignorantiam pœnitentia non delet, & tamen omne lethale peccatum tollit, & abolet pœnitentia. Item ſi Titius verbi gratia hodie ignoret, & cras addiſcat, ignorantia deponitur: & tamen abſque vlla pœnitentia, ergo non eſt peccatum per ſe. Deinde ſi Titius hodie ignoret, & cras pœnitentia doleat ſe ignoraſſe, & non addiſcat

B

ignorantia eadem in eo permanet, ergo non eſt per pœnitentiam ſublata: Secunda opinio docet, ignorantiam eſſe peccatum. Primò quia quiſque lege, ac præcepto cogitur ſcire quæ pertinent ad ſuum officium, & munus, quod ſuſceptum, & iniunctum gerit, ergo in eo huiuſmodi ignorantia eſt peccatum. Item quia Chriſtianus adultus noſſe debet ſententias fidei, & præcepta Decalogi, quoniam ad articulos fidei credendos ipſo iure compellitur; at nemo poteſt credere niſi cognoſcens, ac ſciens. Præterea debet quæ ſunt prohibita deuitare, & quæ ſunt imperata obire & implere; ſed hæc præſtare non poteſt, niſi cognoſcat quid ſit prohibitum, quidque fugiendum: quid imperatũ & quid faciendum: ergo ſaltem ignorantia rerum credendarum, & agendarum eſt in vitio, & peccato. Deinde quia diſtinct. 38. apud Gratianum ignorãtia rerum credendarum, & agendarum dicitur damnabilis, & grauiſſimè peccare eos qui ignorant credenda, vel agenda. Poſtremò, quia omnes leges, & iura ciuilia, & Canonica ignorantẽ condemnant, iuxta illud Pauli: [Si quis ignorat ignorabitur.] & ideo ignorantibus pœnas irrogant. Hæc ſententia eſt vera.

1. Cor. 14.

C

Itaq; ſimpliciter in hac re dicendum eſt, ignorantiã eſſe aliquãdo peccatum: Sed ſciendũ eſt, aliquid dupliciter eſſe peccatum. Primo per ſe, vt furtũ, homicidiũ, adulteriũ, & quidquid ratione ſui, & non alterius eſt præcepto, aut lege prohibitũ, ſiue præceptũ ſit diuinum, ſiue humanum, ſiue naturale. Secundo modo aliquid eſt peccatum non ratione ſui, ſed alterius, nimirum, quia eſt cauſa, aut occaſio proxima, aut probabile peccati periculum: & tunc eſt peccatum damnabile, quia eſt nobis noxium, & periculoſum. Res eſt plane comperta, ignorantiam eorum, quæ ſcire lege, & iure cogimur, eſſe peccatum, communi conſenſu Theologos 2. ſent. diſt. 22. docuiſſe. Sed quæſtio eſt, An ſit per ſe peccatum ignorãtia, an vero ratione alterius rei ſibi adiunctæ, & annexæ tantummodo. Ignorantiam igitur non eſſe peccatum primo modo, Altiſiodorenſis, Alexander, Aegidius, & quidam alij tradiderunt: Idque probant primæ opinionis rationibus allatis: eſſe tamẽ peccatum ſecundo modo, nimirum quatenus eſt proximum

D

peccati periculum, docent iidem Altiſiodorenſis, Alexander, & Aegidius. Nam ſicut cognitio eius, quod eſt credẽdum, vel eius, quod eſt euitandum, vel faciendum, per ſe meritum aut laudem non habet, ſed quatenus ſua ſponte, & voluntate ſcit quis, vt credat, vel agat quod oportet; & proinde in huiuſmodi cognitione eſt meritum, & laus ratione eius, quod credi, aut fieri debet: quoniam cognitio rei credendæ, vel agendæ per ſe ſolum accepta nihil aliud eſt, quam ſpeculatio quædam rei: ſic etiam, inquiunt, credenda, vel agenda neſcire, per ſe peccatum non eſt, niſi quatenus eſt nobis periculoſa eiuſmodi ignorantia; & quatenus cauſa eſt, aut non credendi, aut non agendi, quod iure debemus. Item ſicut abſentia nautæ per ſe peccatum non eſt, niſi quatenus naui exitium affert: ſic ignorãtia peccatum eſt, vt cauſa peccati, quod admittitur. Item ſi Titius Caio imperet, vt pulſet cãpana æra in altã turri pendẽtia, ſi Caius non pulſet, peccat, & in eo huiuſmodi omiſſio eſt per ſe peccatum, quia domini ſui iuſſum non fecit, cum potuit, ac debuit. Quod vero turrim non conſcendat,

A

peccatum quidem eſt, ſed non per ſe, ſed quatenus ex eo, quod turrim non aſcendit, æra non pulſat. Ex quo efficitur, inquiũt, vt eò ipſo, quòd aliqua credere, & quædam facere, & quædã fugere, & euitare debemus, præcepto quoque, ac lege ſcire cogamur, quid ſit credendum, quid faciẽdum, quid fugiendum. Ex quo etiam fit, vt præceptum aliquid ſciendi, non ſit ſpeciale præceptum per ſe nobis impoſitum, ſed implicitè, & poteſtate contentum in eo præcepto, quod nos ad aliquid credendum, aut quippiam agendum compellit: nam eodem præcepto, quo quiſque cogitur quicquam facere, aut deuitare, compellitur etiam omnes cauſas, occaſiones proximas, & pericula, ne faciat contra mandatum præcidere, iuxta illud: [Qui amat periculum in illo peribit.] Vnde id, quod ait Gratianus ex Ambroſio, eos, qui ignorant grauiſſime peccare, exponunt Altiſiodorẽſis. Alexander, & Aegidius. grauiſſimè, hoc eſt, periculoſiſſimè. Mihi tamen videtur ignorantia eſſe per ſe peccatum, quando eſt eorum, quæ ſcire debemus, vt ſtatim exponam.

Quartò quæritur, An ignorantia ſolum ſit peccatum ratione negligentiæ adiunctæ in ſciendo, quod noſſe præ-

B

cepto, aut lege debemus, an verò ratione ſui? Quidam iuniores putant eſſe peccatum ratione ſui tantùm, quia eſt præceptum ſciendi, quæ credi, & fieri debent a nobis. ergo ignorantia credendorum, & agendorum, per ſe ipſa eſt peccatum. Exempli cauſa: Sicut eo ipſo, quòd rem diuinam audire, aut ieiunium obſeruare nos oportet, ſola omiſſio rei diuinæ, vel ieiunij per ſe peccatum eſt: ſic etiã eò ipſo, quòd præcepto quippiã ſcire, credere, aut facere compellimur, ſola omiſſio eſt peccatum per ſe. Deinde quia negligentia potius eſt peccatum, eò, quòd eſt cauſa omittendi aliquid, quod facere, & præſtare debemus; ergo negligentia habet rationem peccati ex omiſſione, & non omiſſio ex negligentia. Poſtremò, etiamſi omnis negligentia abſit, ſola tamen eius omiſſio, quod facere vi præcepti cogimur, ſi voluntaria ſit, eſt per ſe peccatum: Ergo ſola omiſſio ſciendi, quod ſcire lege, aut præcepto cogimur, eſt per ſe peccatum, quandocunque eſt voluntaria.

Locis ſupra citatis.

Theologorũ, Summiſtarumq; conſtans, & cõmunis opinio cenſet ignorantiam non eſſe peccatum, niſi ratione adiunctæ negligentiæ. Alexander, Bonauentura, Richar-

C

S. Thom. 1. 2. q. 54.

dus, Aegidius, Durandus, Caietanus, Marſilius, Gabriel ita opinantur. Idemque videtur docere S. Thomas. Et re vera ita eſſe ſentiendum, & dicendum, pleriqque arbitrantur: ſi tamen negligentiam non preſsè, & anguſte, vt putant iuniores, ſed fusè, & latè accipiamus. Non enim dubitari poteſt, inquiunt, quin ignorantia eorum, quæ ſcire debemus ſit peccatum, ſi voluntaria ſit. Nam ignorantia eſt in intellectu: ſed nihil, quod eſt in intellectu, peccati rationem habere poteſt per ſe, niſi ſit voluntarium. Porrò voluntarium poteſt eſſe, vel expreſsè & directò, aut implicitè, tacitè, & indirectò: Quare ſi ignorantia ſit voluntaria directò & expreſsè, peccatum quidem eſt, quia eſt voluntaria directò & expreſſe, qualis eſt affectata ignorantia; ſi verò tantùm ſit voluntaria implicitè, & indirectò, cenſent, eam eſſe peccatum ratione negligentiæ adiunctæ. quod perinde eſt, ac ſi diceretur: Quando ignorantia non eſt directò, & expreſsè voluntaria, eſt peccatum ratione negligentiæ in ſciendo, quod ſcire debemus: ſicut dubitari nõ poteſt, quin omiſſio eius, quod præſtare oportet, ſit peccatum, quando eſt directò, & expreſsè voluntaria. Sed ſi ro-

D

gentur illi; Quid dicendum, quando eſt ſolùm voluntaria implicitè, & indirectò? Reſpondent, tunc eſſe peccatum ratione negligentiæ in præſtando, quod facto opus eſt. quare ſicut nullam inquiunt, omiſſio eſt peccatum, niſi ſit volũtaria; ſic ignorantia, quæ eſt ſcientiæ debitæ abſentia, peccatum non eſt, niſi expreſsè, & directò, aut implicitè ſit voluntaria. Quod ſi obijcias illis, Quando omiſſio eſt peccatum. negligentia potius habet peccati rationem ex omiſſione, quam omiſſio ex negligentia; ergo pari ratione negligentia in ſciendo, quod ſcire neceſſe eſt, potius habet rationem peccati ex ignorãtia, quæ eſt omiſſio eius, quod ſcire debemus, quàm ignorantia ex negligentia. Reſpondent, Primùm, hac in re, Negligentiam dici, omnem voluntatem, ſiue directam, ſiue indirectam, per quam ignorantia eſt voluntaria, ita vt ignorantia ex negligentia culpetur, hoc eſt quatenus ex voluntate oritur, ac profluit. nã ſiue de induſtria velis aliquid ignorare, ſiue quia ita te geras, ac ſi velles ignorare, re uera negligis, ac velut repellis ſcientiam. Deinde, ideo ignorantiam culpari aiunt, ex

negligen-

negligentia, quia ſi diligentia adhiberetur ad ſciēdū, ignorantia in culpa non eſſet. Poſtremò aſſerunt: Sicut quæcumque omiſſio quoties culpæ datur ob cauſam, vel occaſionem proximam præcedētem, ideò culpæ tribuitur, quia negligentia præceſſit in cauſa, aut occaſione proxima ſubmouenda, ſic etiam quia ignorantia in culpa ponitur eò, quod ſit cauſa peccati, culpæ imputari non poteſt, niſi ob negligentiam depellendi ignorantiam, quæ eſt cauſa peccati. Ego tamen exiſtimo, Ignorantiam eſſe per ſe peccatum, hoc eſt malum rationi contrarium, & nihilominus negligentiam requiri, ſine qua culpa non eſſet: non quod negligentia ſit ratio, quia ignorantia peccatum ſit rectæ rationi diſſentaneum, ſed quod ſine ea culpa eſſe non poſſit, quoniam ignorantia ſine ea voluntaria non eſt. nam vt libro 2. dicemus, ad omnem culpam voluntarium requiritur: Sed multa ſunt per ſe peccata, hoc eſt rationi, & legi contraria, quia per ſe a ratione diſſident, atque diſſentiunt, vt furtum, homicidium, adulterium. Sic etiam omiſſio præcepti vel legis, quam ſeruare deberemus, eſt per ſe peccatum, ſed non ſine voluntate culpa eſt: Pari ratione ignorantia rerum fidei, vel Decalogi, vel aliorum, quæ ſcire, aut noſſe nos oportet, eſt per ſe peccatum, quia à recta ratione diſſentit; ſed tamen, niſi voluntaria aliquo modo eſſet huiuſmodi ignorantia in culpa nō eſſet. Sicut igitur in naturalibus cauſa, & ratio cur ignis exurat, eſt calor, ſed niſi ignis eſſet ligno vicinus, lignum non exureret, ita in moribus etiam, ignorantia eorū, quæ noſſe debemus, per ſe ſuapte natura eſt rationi diſſentanea, & proinde mala in moribus: ſed requiritur voluntas tamquam id, ſine quo culpā non haberet. Quare communem opinionem docentem ignorantiam eſſe peccatum ratione negligentiæ, & non ratione ſui puto in hoc ſenſu quem dixi, intelligi oportere: nimirum ignorantiam eius, quod ſcire nos oportet ex voluntate culpam contrahere, ſed malam eſſe ad rationem relatam, quia cum recta ratione pugnat.

Quintò Quæritur, An ignorantia ſit peccatum ſpecie diſtinctum a cæteris peccatis; Ratio dubitandi eſt, quia imprudentia eſt quædam ignorantia, & nihilominus eſt peccatum ſpecie diſtinctum a cæteris, vtpotè prudentiæ, quæ eſt virtus ſpecialis, contrarium: Item infidelitas cum ſit error intellectus in rebus fidei, eſt quædam ignorātia, quia omnis error eſt ignorantia prauæ diſpoſitionis: ſed infidelitas eſt ſpeciale peccatum fidei contrarium. Reſpondent quidam, Ignorantiam non eſſe ſpeciale peccatum, ſed generale, quia vt ante dixi, putant ignorantiam eſſe peccatū, quia ſit occaſio, periculum, & cauſa peccati, ſed omne periculum peccati, in ea ſpecie peccati reponitur, cuius eſt cauſa & periculum: ſcilicet occaſio, & cauſa furandi, non eſt peccatum ſpecie diſtinctum à furto; ſed eſt ipſummet furtum inchoatum tantum in ſua cauſa, & periculo. Et pari ratione in cæteris cauſis, & periculis peccatorum eſt iudicandum. Conſequitur ergo vt ignorantia credendorum pertineat ad peccata fidei contraria, & aduerſa ita vt huiuſmodi ignorantia ſit infidelitas quædam in cauſa, & periculo inchoata. Et ignorantia agendorum ſpectet ad eam peccati ſpeciem, ad quā pertinet peccatum, quod in facto & actione conſiſtit. Ex quo efficitur, vt ſi Titius per ignorantiam in hæreſim incidat, aut furtū, vel adulterium admittat, non ſint in eo duo peccata, vnum quidem quod ſit hæreſis, furtum, vel adulterium, alterum, quod ſit ignorantia fidei, aut furti, vel adulterij, ſed vnum peccatum tantūmodo, nimirum hæreſis, furtum, vel adulterium: & ſufficit ſi hoc vnum peccatum ſacra confeſſione ſacerdoti Titius aperiat. Sicut ſi idem Titius ſacrum, ad quod audiendum lege, & iure compellebatur, omittat, quia voluit, aut venari, aut piſcari, vnum tantum eſt peccatum, nempe omiſſio ſacri, quoniam venatio, aut piſcatus, vel aucupium ſolum fuit cauſa omittendi ſacrum; & mala, non ratione ſui, ſed extrinſecus duntaxat, quia fuit cauſa mali. Sic etiam ignorantia, quæ fuit cauſa hæreſis, furti, vel adulterij, fuit extrinſecus mala, quia cauſa peccati.

Ego tamen, vt paulo ante dixi, exiſtimo, ignorantiam eſſe per ſe peccatum aliquando; qualis eſt ignorantia credēdorum, aut agendorum. at nihilominus ſi quis per ignorātiam peccet, vnum peccatum admittit, vt ſi occidat, furetur, peieret, aut detrahat, vel aliquid contra fidem credat, quia tunc ignorantia cauſa peccati eſt, nimirum homicidij, furti, periurij, detractionis, vel hæreſis tunc verò ignorantia eſt ſpeciale delictum, non quando eſt cauſa aliorum peccatorum, ſed quando eſt per ſe ſeorſum ab alijs pecca-

A tis ſeiuncta: Vt quando quis ignorat res fidei, Decalogi præcepta, aut ea, quæ ratione ſui muneris noſſe debet. Animaduertendū etenim eſt, Titium eo ipſo peccaſſe, quòd venationi, piſcatui, vel aucupio ſe dederit cum occaſione omittendi rem diuinam. quare licet poſtea caſu acciderit, vt ſacrum audiret, confiteri eum oportet non quidem ſe omiſiſſe ſacrum, ſed cauſam præbuiſſe, & occaſionem illud omittendi. Ita, ſi Titius culpa ſua ignoret res, quas credere, aut agere præcepto cogitur, tametſi nunquam hæreſim admittat, debet nihilominus confiteri, non quidem ſe aliquid contra fidem credidiſſe, vel contra legem ſibi ſeruandam admiſiſſe, ſed ignoraſſe ea, quæ credere, aut agere debebat, ac periculum ſubijſſe per ſuam negligentiam, ex quo crederet aliquid cum fide pugnans, aut etiam periculum vnde contra leges, & iura delinqueret.

Ad obiecta verò non eſt difficilè reſpondere. Nos enim (quod primo loco obijciebatur) dicimus, Imprudentiam eſſe ſpeciale peccatum, quia eſt ſpeciali virtuti contrariū: & quoniam ſicut prudentia præſcribit, & præcipit quid agendum, & quid vitandum: ſic imprudentia ſuadet, & monet agendum quod non oportet; & fugiendum quod erat
B alioqui faciendum. At ſi quis per imprudentiam agat, aut omittat, quod deuitare, aut facere deberet, non duo peccata committit, quoniā imprudentia tunc eſt peccati cauſa, nec eſt ab alijs peccatis ſeiuncta. Idem penitus de ignorātia dicendum nam cum eſt ab alijs peccatis ſemota, & auulſa, eſt per ſe, & ſpeciale peccatum: cum tamen eſt coniuncta cum cæteris, vt illorum cauſa, non eſt per ſe ſpeciale peccatum. Vt ſecundum diluamus obiectum, Infidelitatem dicimus eſſe ſpeciale peccatum, quia eſt aſſenſus contra fidem. Fides autem eſt ſpecialis virtus: at ignorātia nequaquam eſt contra ſpecialem aliquam virtutem, quando eſt cauſa peccati, & coniuncta cum cæteris peccatis; licet quando eſt per ſe à reliquis ſecreta, & abiuncta, ſit ſpeciale peccatum. Obijcies numquam eſſe ignorantiā certæ, & ſpeciali virtuti morali contrariam. ergo numquā eſt ſpeciale peccatum. Reſpondeo, Ad peccatum ſatis eſſe, ſi ſit contra ſpecialem rectam rationem; quamuis non alicui peculiari virtuti morali aduerſetur: & ignorantia quando eſt per ſe ab alijs peccatis ſeiuncta cum recta ſpeciali ratione pugnat, nimirum cum ea, quæ præſcribit, vt
C quiſque ſciat res fidei, Decalogi præcepta, & ea, quæ ad ſua munia pertinent.

Quarum rerum poſſit eſſe in nobis ignorantia probabilis & iuſta, quæ inuincibilis appellatur. Cap. XIII.

PRimo Quæritur, An rerum, quæ ſunt Iuris naturalis, poſſit eſſe ignorantia probabilis, & iuſta. Quod perinde eſt, ac ſi quæreretur, An ignorantia Iuris naturalis liberum reddat ignorantem à culpa; Ratio dubitandi eſt, quia Gloſſa Diſtinct. 38 in ſumma, & 1. quæſt. 4. cap. vlt. ait huiuſmodi ignorantiam neminem à peccato defendere, & cap. Ignorantia. De Regul Iuris in 6. dicitur Ignorātia facti, non autem Iuris excuſare. Item ius naturale eſt, quod naturalis ratio hominis præſcribit; ſed cuiq; autem eſt naturalis ratio per ſe nota iuxta illud Pauli: [Gentes naturaliter ea, quæ legis ſunt faciunt.] Reſpondeo, Ea, quæ ſunt Iuris naturalis, aliquando eſſe per ſe nota, ita vt non
D ex alijs, ſed ex ipſis comperta, & explorata cuique reddātur, qualia ſunt, Bonum eſt amplectendum: Malum fugiendum: Caſtè viuendum: Nulli nocendum: Quod tibi non vis alteri ne feceris: Vnicuique ſuum ius tribuendum; & horum ignorantia probabilis, & iuſta in nullum hominem cadere poteſt. Alia verò non ſunt per ſe nota, ſed facilimè ex per ſe notis colliguntur, qualia ſunt præcepta Decalogi: & horum licet poſſit eſſe ignorantia probabilis ad tēpus breuiſſimum, non tamen diu, quia eo ipſo quod ex per ſe notis euidenter conficiuntur, abſque magno negotio innoteſcunt at interim dum ea quis ex per ſe notis concludit, poteſt bona fide, & ſine culpa ignorare, ſed diu non poteſt ea ignorātia laborare, aut in ea permanere, quia facile poſitis per ſe notis inferuntur. Ex quo efficitur, vt vero ſimile non ſit quod Bardeſanes, & Euſebius, & alij hiſtorici tradiderunt apud aliquas gētes furta licuiſſe, apud alias adulteria, apud alias ſtupra, & promiſcua coniugia, & homicidia: hæc enim facile ex per ſe notis concluduntur tamquam

Hanc quæſtionem diſputat Corduba li. 2. de ignorantia. q. 4.

Rom. 2.

Exo. 20.

Hanc ſententiam habet Cordub. in q. ſ. lib. 2. de ignorantia. q. 4. prop. 5.

Bardeſanes apud Euſebium. lib. 6. Præpara. Euange. c. 8

quam mala. Exiſtimo tamen hæc, & alia ſimilia apud certas nationes fuiſſe permiſſa, vel impunita: ita vt auctores horum ſcelerum impunè permitterentur, non quòd hæc exiſtimarentur honeſta, bona, & licita, ſed quòd huiuſmodi peccata minimè pœnis debitis punirentur, vel ob gẽtis illius ignauiam, aut malitiam, aut ob alia grauiora mala vitanda, aut ob propria tuenda, conſeruandaque commoda. Alia item ſunt Iuris naturalis, aut iuri naturali contraria, & aduerſa, quæ licet poſitis ijs, qui per ſe manifeſta, notaque ſunt, inducãtur, haud tamen ita facilè, & perſpicuè inferuntur. Talia mala ſunt ex mutuo vſurã, & lucrum exigere, proprias iniurias vlciſci: plures vxores habere, repudiare legitimam, furari ad ſuccurrendum egenis, ſurripere aliquid hoſtibus, tyrannum occidere priuata auctoritate ſine iudicis ſententia, ad ſcortum accedere, mentiri propter ſalutem alterius, vel ob malum grauius & deterius cauendum, vel ob bonum commune ſeruandum: carnibus humanis veſci metu mortis mali aliquid committere, ſororẽ in vxorem accipere. negari non poteſt, quin horum, & ſimilium cadere in aliquos poſſit ignorantia probabilis, & iuſta, nam non ſolum ethnici, nec ſolum indocti, ſed Chriſtiani homines etiam, & docti horum nonnulla Iure naturali licita eſſe arbitrantur. Caſſianus certè, Origines, & Plato putauerunt licere aliquando vti mendacio ob maius malum diuitandum, aut bonum tuendum, & conſeruandum. Durandus & alij tradiderunt ſimplicem cum ſcorto congreſſum, aut multitudinem vxorum, aut repudium legitimæ vxoris, non eſſe iure naturali, ſed tantum diuino prohibita. Item huiuſmodi mala licet ex principijs per ſe notis naturali ratione ducantur, dubitari non poteſt, quin ſit opus magna ratio nis intelligentia in his argumento, & ratione colligendis; ergo poteſt quis ea bona fide ignorare. Eſt tamen animaduertendum apud Chriſtianos ignorantiam probabilem huiuſmodi malorum rariſſimam eſſe, aut nullam ferè: quia apud Chriſtianum populum eſt frequẽs diuini verbi enunciatio, vitiorum reprehenſio, honeſtatis, & virtutis commendatio, bonorũ prædicatio, quibus ſcorta, mendacia, fraudes, iniuriæ, vſuræ, multitudo vxorum, & repudium paſſim condemnantur, vt per ſe mala, & fugienda. Poteſt tamen eſſe ignorantia probabilis apud vulgares, & rudes homines putantes licere mendacium leue, aut officioſum propter communem ſalutem, & magnum aliquod bonum aliorum retinendum, & tuendum.

Caſſia. col. 17. 2. c. 17. vſque ad. 6. Stroma. Plato. lib. 3. de Repub.

Secundo Quæritur, an poſſit eſſe ignorantia probabilis & iuſta eorum, quæ ſunt Iure diuino ſcripto, quod poſitiuũ appellant, conſtituta? Duæ ſunt opiniones. Prima ait, quandocumque ius diuinum eſt neceſſarium ad ſalutem non poſſe eius in aliquem cadere ignorantiam eiuſmodi à peccato, & vitio defendentem. Ita videntur ſentire antiqui Theologi Hugo Sancti Victoris, Gulielmus Pariſiẽſis, & Altiſiodorenſis, quos poſtea ſecuti ſunt Gerſon, Conradus, Adrianus, & Gabriel. Probant illi primò. Quia ſine eo, quod eſt neceſſarium ad ſalutem, nulli poteſt ſalus cõtingere: at ſi ignorantia probabilis poſſet eſſe iuris diuini ad ſalutem æternam neceſſarij, tunc abſque remedio ad vitam ſempiternam neceſſario poſſet quis ſalutem adipiſci: ſiquidem ignorantia probabilis, & iuſta, quatenus talis eſt, abſque peccato contingit. Deinde quoniam ſi quis ignorantiam iuris diuini neceſſarij ad ſalutem bona fide haberet, aut faceret id, quod debet ad ſciendum, aut non faceret: ſi non faceret, tunc ignorantia in eo non eſſet probabilis, ſed culpæ, & vitio tribuenda: ſi faceret, tunc Deus aut per ſeipſum interiùs mentẽ illuſtraſſet, aut miniſterio Angeli, vel hominis eum docuiſſet. Deus enim in his, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, nunquam deeſt facienti, quod in ſua eſt poteſtate. Secunda opinio ait poſſe contingere ignorantiam probabilem, & iuſtam eorum, quæ iure diuino ſunt inſtituta ad ſalutem neceſſaria, vt fidei, Baptiſmi, & aliorum ſacramentorum. Hæc ſententia clare colligitur ex S. Thoma, eſtq; communium Theologorum conſenſu recepta, & quam probat, & firmat efficax ratio. Quoniã pleræque ſunt modo gentes, apud quas Chriſti Domini Euangelium nondum eſt promulgatum, & Chriſtus ait: [Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent.] Et Paulus; Fides, inquit, ex auditu; & paulo poſt: [Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante?]

Hug. Gali. Altiſſ. ger. cita. Adria. quodlib. 4. ſic Conr. q. vlt. de contract. Gabr. 2. d. 22. q. 2. a. 3. dub. 1.

S. Tho. 2. 2. q. 10. a. 1. & p. 3. q. 69. a. 4. ad 2. Ioan. 15. Rom. 10.

In hac re dicendum exiſtimo. Primò poſſe eſſe ignorantiam probabilem Iuris diuini non neceſſarij ad ſalutẽ. A in hoc omnes conueniunt. Secundo poſſe bona fide ſine vlla culpa contingere ignorantiam neceſſariorum ad ſalutem: quia ignorantia talis eſt, quæ depelli, & deponi, aut non poteſt, aut certè non debet; ſed qui nihil vnquam audiunt de iure diuino neceſſario ad ſalutem, ignorantia huiuſmodi exuere, & excludere nõ poteſt; ergo in eo eſt ignorantia bona fide. Item facta promulgatione Euangelij die Pentecoſtes Hieroſolymis, cœpit Chriſti Euangelium vim legis habere neceſſariæ ad ſalutem; ſed Iudæi, qui eo die Hieroſolymis aberant, bona fide ignorabant Euangelium Chriſti, quippe qui nihil antea audierant; ergo etiã nunc poteſt eſſe probabilis, & iuſta ignorantia Euangelij in his hominibus, qui nihil penitus audierunt.

Ad ea verò quæ obiecta ſunt, Reſpondeo. Ad primum duplicitèr aliquid eſſe neceſſarium ad ſalutem: Vno modo tamquam remedium diuinitus inſtitutum, quod tamẽ præceptum non eſt, quoniam id Deus ipſe facit, qualis eſt prædeſtinatio, ſpecialis Dei vocatio, gratia, & auxilium, & alia ſimilia; & ſine his ſiue bona, ſiue mala fide ignorentur, nulli poteſt ſalus contingere. Secundo modo aliquid eſt neceſſarium ad ſalutem tamquam remedium ſimul, & præceptum nobis diuinitùs datum, qualia ſunt aliqua B præcepta fidei, & ſacramentorum, & ſine his poteſt quis ſalutem adipiſci, quia eo ipſo quod præceptum, vel legem quis ignorat probabiliter, & iuſtè, liber eſt à violatione præcepti, vel legis. Nemo enim peccat in eo, quod bona fide ignorat: nam ignorantia probabilis, & iuſta voluntaria non eſt. Dixi, aliqua præcepta fidei, quoniam ad ſalutem neceſſaria ſimpliciter eſt fides ſupernaturalis, hoc eſt fides, qua aliquod obiectum ſupernaturale diuinitus patefactum, & oſtenſum credatur: neque enim per ſolam legis naturalis cognitionem, & obſeruationem poteſt ſalus vlli contingere. & licet Deus ſit, qui arcana fidei ſupernaturalia reuelat, homo tamen ea diuinitus patefacta credere præcepto diuino cogitur; & ea poteſt ſpeciali, & ſupernaturali Dei auxilio tum ex parte intellectus, tum voluntatis motus, & adiutus credere; homo igitur poteſt aliqua fidei myſteria bona fide ignorare, non tamen omnia: nam ſi aliquid ſupernaturale diuinitus patefactum credit in eo virtute, & implicitè credit reliqua fidei arcana, quæ probabiliter ignorat: ſecus eſt de eo, qui nihil ſuper- C naturale credit. ¶ Ad ſecundum Reſpondeo, vt ignorantia cum mala fide, & in culpa ſit, neceſſe eſt, vt negligentia præcedat in ſciendo id, quod eſt neceſſarium ſcire; at vero in his, qui nihil de fide, & ſacramentis audierunt, huiuſmodi negligentia non eſt. Quod ſi obijcias; Is qui ignorat neceſſaria ad ſalutem, aut facit, quod poteſt aut non facit: ſi non faciat, ex negligentia peccat; ſi faciat, diuinitus ad omne virtutis officium inſtruetur. Reſpondeo, ſufficere ſi faciamus, quod debemus facere, item ſi ſciamus, quod ſcire nos oportet. Sed is, qui de fide, & Sacramentis nihil penitus audiuit, licet poſſit diligentiam, & ſtudium conferre ad ſciendum, quod ignorat, non tamen debet, quia nullum in eo prudentiæ iudicium eſt, quod præſcribat in ea re oportere, eum diligẽtiam adhibere. Si ſecundo obijcias; is qui ignorat neceſſaria ad ſalutem, aut eſt in peccato, aut non eſt. Si ſit in peccato, eo ipſo non facit quod debet; Si verò non ſit, facit, quidquid oportet facere ad ſalutem, & proinde mens eius eſt diuinitus illuſtrata in ijs, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Reſpondeo, Hominem huiuſmodi probabiliter ignorantem poſ- D ſe, & cum peccato, & abſque peccato eſſe. Si ſit cum peccato, eo ipſo non fecit, quod debuit vt à peccato expurgaretur; nec tamen inde conſequitur, vt non fecerit, quod eum oportuit facere ad ſciendum, quod ignorat; non enim debuit peccatum per pœnitentiam expiare, vt ignorantiam à ſe repelleret, quare tametſi eſt in peccato, non tamen culpæ tribuitur ignorantia, qua laborat. Sicut ſi Iudæus ſeſe voto adſtrinxiſſet adeundi Hieroſolymam die Pentecoſtes, ſi votum emiſſum perſoluiſſet, Chriſti Euangelium, & fidem audiuiſſet: Fingamus tamen eum die Pentecoſtes Hieroſolymam non adiſſe, conſequitur, vt peccauerit votum factum non ſoluens, non tamen peccauit ignorans Euangelium Chriſti, nam Hieroſolymã adire quidẽ debebat, quia adire voti religione cogebatur, non tamen ad eundum iure compellebatur, vt ignorantiã exueret. Sic etiã ethnicus, qui probabiliter, & iuſtè Chriſti Euangelium ignorat, eſt quidem cum peccato, eo quod aliquid aliud contra legem naturalem ſibi notam admiſerit, & debet ſtudium, & diligentiam in eo ponere, vt pecca-

tum per veram pœnitentiam extinguat, & deleat, alioqui ob peccatum, cuius eum non pœnitet condemnabitur: nõ tamen debet huiuſmodi diligentiam præſtare vt ignorantiam, qua laborat, expellat; nec ob huiuſmodi ignorãtiam damnabitur. Item fieri poteſt, vt huiuſmodi ethnicus per veram cordis pœnitentiam peccatum abiecerit, ac proinde in peccato non ſit, quod ſecundo loco ante conceſſi; & tamen laboret adhuc bona fide ignorantia baptiſmatis, & Euangelij, & noſtræ Chriſtianæ religionis. quare per pœnitentiam non omnis ſuriſdiuini neceſſarij ad ſalutẽ ignorantia remouetur, & pellitur. Si obijcias, is igitur homo poterit ſalutem aſſequi ſine eo, quod eſt remedium ad ſalutem neceſſarium. Reſpondeo neminẽ poſſe ſalutem conſequi ſine remedio neceſſario re, vel ſaltem voto explicitè, vel implicitè ſuſcepto: is ergo homo gratiam, & iuſtitiã poterit adipiſci, voto ſaltem implicito præſtandi id, quod eſt remedium ad ſalutem obtinendam; nam ſi aliquid ſupernaturale ſibi diuinitus patefactum credit explicitè, hoc enim, vt paulo ante iam dixi, neceſſariũ ſimpliciter eſt ad ſalutem, alia fidei myſteria etiam ad ſalutem neceſſaria vel diuini præcepta, credit virtute & implicitè; & hoc ſufficit ad ſalutem, nec enim ꝑ partes omnia explicitè credere, vt ſuo loco fuſius explicabo.

Tertio Quæritur; An poſſit eſſe probabilis, & iuſta ignorantia Iuris humani; Reſpondeo; ex communi ſententia vtriuſque Iuris interpretum, & Theologorum, poſſe bona fide probabiliter ignorari ſtatuta, quæ ſunt Ordinariorũ ſpeciales priuataque conſtitutiones, & iura municipalia, quæ ſunt etiam ſpeciales conſtitutiones editæ à Republica, vel Communitate. Totus controuerſiæ ſtatus eſt de legibus, & conſtitutionibus Principum, quæ pertinent ad Ius commune, Ciuile, vel Canonicum, quarum non videtur eſſe ignorantia probabilis. nam cap. Ignorantia de Regulis Iuris in 6. dicitur: Ignorantia facti, non iuris excuſat: & in. l. conſtitutiones, C. de Iuris, & facti ignorantia habetur: Conſtitutiones Principũm, nec ignorare quemquam, nec diſſimulare permittimus: & in. l. leges ſacratiſſimæ, C. de legibus, & conſtitutionibus dicitur, leges ſacratiſſimæ, quæ conſtringunt hominũ vitas, intelligi ab omnibus debent: vt vniuerſi, præſcripto earum manifeſtius cognito, vel inhibita declinent, vel permiſſa ſectentur.

In hac quæſtione, dicendum arbitror. Primò in foro animæ interiori dubitari nõ poſſe, quin aliquando ſit probabilis, & iuſta ignorantia Iuris humani communis: quia, vt ante iã diximus, Iuris naturalis, & diuini ſcripti poteſt in aliquo eſſe bona fide ignorantia, ergo in pluribus hominibus poteſt contingere probabilis, & iuſta ignorantia Iuris humani. Secundò in foro iudiciali poſt publicam, & ſolemnem promulgationem legis, & conſtitutionis communis, non admittitur ignorantia probabilis, quæ reum defendat, & liberet à pœna legis; & hoc eſt quod dicitur in legibus ante citatis. Nam in huiuſmodi foro admittitur iuſta, & probabilis ignorantia facti, & ignorantia ſtatutorum, & iurium municipalium; non tamen ignorantia legum, & conſtitutionum Principum, quoniam huiuſmodi conſtitutiones ſolent publico, & ſolemni ritu, ac voce præconis in curia Principum promulgari, & poſtea ex coniecturis, & ſignis agitur contra quoslibet reos; & ideo Iuris ciuilis, & Canonici Doctores facti, & ſtatuti ignorantiam probabilem concedunt, hoc eſt, inuincibilem, quam probabilem appellant, eo quòd eam Iura, & leges permittant, & probent: Iuris verò cõmunis non admittunt ignorantiam probabilem, hoc eſt, inuincibilem, quia eam leges, & iura non approbant.

Quomodo ignorantia ſit iuſta peccati excuſatio. Cap. XIV.

PRimo Quæritur, An ignorantia non ſolum bona fide, ſed etiam mala contracta, vtpote craſſa, & affectata peccatum excuſetur; Reſpondeo, Apud omnes rem eſſe compertam probabili, & iuſta ignorantia, ſiue Iuris, ſiue facti, culpam excuſari. Verum dubiæ quæſtionis eſt, an quod fit ex ignorantia craſſa & affectata, ſit etiam aliqua ex parte à culpa liberum. Duæ ſunt opiniones. Prima aſſerit, quod factum eſt ex eiuſmodi ignorantia, liberum eſſe ex parte à peccato, Et probat, quia omnis ignorantia, etiam craſſa, & affectata minuit aliqua ex parte voluntarium, quoniam, quatenus ex ignorantia quippiam agitur, eo ipſo minus ſcienter fit. Deinde, quia Paulus Apoſtolus fatetur ſe veniam conſecutum, quoniam per ignorantiam fuerat Eccleſiam perſecutus; & tamen videtur in eo fuiſſe ignorantia craſſa, & ſupina hoc eſt, cum peccato coniuncta, eo quòd in perſequendo Eccleſiam Chriſti putabat ſe obſequium Deo præſtare; & id faciebat ſtudio, & cauſa religionis paternæ, & aliter in ſuis ciuibus conſeruandæ. 1. Timot. 1. Gal. 1. Secunda opinio ait peccatum per ignorantiam probabilem factum in totum excuſari; at verò commiſſum per ignorantiam affectatam nulla ratione minui: & quod ex ignorantia craſſa committitur non ex toto, ſed ex parte excuſari. Quoniam quod ex ignorantia affectata fit, eſt omnino ex parte voluntarium; cum ignorantia affectata, voluntaria ſit directò, & expreſſè. Item quod per ignorantiam craſſam admittitur, bona ex parte voluntarium eſt, cum ignorãtia craſſa implicitè, & indirectò voluntaria ſit. Præterea quod per ignorantiam probabilem fit, eſt omninò inuoluntarium, ergo peccatum per ignorantiam affectatam admiſſum nõ minuitur, ſed augetur, & quod per ignorantiam craſſam committitur, non ex toto, ſed ex parte minuitur: quod verò per ignorantiam iuſtam, & probabilem fit, in totum iuſtam excuſationem habet. Hæc eſt cõmunis opinio Theologorum, & Summiſtarum. In qua quæſtione mihi videtur eſſe probabile, quod prima ſententia docet, ſcilicet peccatum per ignorantiam affectatam admiſſum, etiam minui quadam ex parte, tametſi alia quadam ex parte augeatur. Primum probo, quoniam quicquid per ignorantiam admittitur, eo ipſo minus voluntariè fit, quàm ſi ſcienter admitteretur, quod enim ſcienter fit, in ſeipſo, & per ſeipſum voluntarium eſt; ſed quod per ignorantiam etiam affectatam agitur, ſolum eſt voluntarium in cauſa, eo quod nolumus diligentiam adhibere ad ſciendum, quod nos facere oportet. Item quia dubitari non poteſt, quin adulterium ſcienter perpetratum, ſit magis voluntarium, quàm adulterium per ignorantiam affectatam admiſſum: nam primum adulterium directò, & per ſe eſt voluntarium, at ſecundum eſt voluntarium indirectò, & in cauſa ſua, nempe ob negligentiam de induſtria, & voluntate affectatam. Item primum adulterium tale eſt, vt quatenus ſcienter, ſponte, & voluntate factum, non potuerit non eſſe adulterium: at verò ſecundum, ſolum eſt adulterium temerarium, & periculoſum; nam eo ipſo quod Titius acceſſit ad fœminam, & nihil curauit, obſeruauitue, eſſetne illa aliena vxor an ſua, cum tamen dubitaſſet, inconſideratè, & temerè acceſſit, ac proinde adulterium temerarium, & periculoſum admiſit, nam tale fuit, vt quamuis potuerit nõ eſſe ad alienam vxorem acceſſus, potuerit quoque eſſe ad ſibi ſanguine coniunctam, vel voto caſtitatis adſtrictã fœminam. Titius enim cum temere rem habuit cũ fœmina, ſicut accidit, vt accederet ad alienam vxorem, ſic etiã potuit accidere, vt ad ſuam accederet, ad quam ſi acceſſiſſet, adulterium quidem affectu, & voluntate, non opere, & re ipſa cõmiſiſſet, & ideo nihilominus peccaſſet, eo quod fuit temerarius, & periculoſus acceſſus. & eadem ratione, quia temerè egit, fieri potuit, vt, aut inceſtus, aut ſacrilegij crimen admitteret. Denique hoc idem patet in alijs multis exemplis: vt ſi Titius per negligentiam, & ignorantiam affectatam ſagittam proijciat, & hominem configat, & necet, eſt homicidium temerarium, & periculoſum, non directò voluntarium: & qua ratione occidit hominem, potuit quoque caſu contingere, vt non interfeciſſet hominem, ſed belluam: & potuit etiam accidere vt patrem, vel Principem, vel Clericum necaret. ita etiam ſi Titius ineat cum Caio contractum per negligentiam, & ignorantiam affectatam, cum dubitaſſet enim, an contractus vſuræ labe inficeretur, de induſtria nihil voluit inquirere, contractus eſt temerarius, & periculoſus: neque enim Titius vſuræ crimen admiſit directò, & per ſe voluntarium, ſed quoniam temerè, & periculoſè contraxit; Pari ratione ſi ſacerdos volens rem diuinam facere, & dubitans, ſit nec ne interdictus locus, ſit ne altare conſecratum, an non, & per negligentiam, & ignorantiam affectatam, nihil prorſus de his curat, temerè, & periculoſè agit abſque dubio, & proinde minus voluntariè delinquit, quàm ſi ſcienter in templo interdicto, vel altari non conſecrato Miſſæ ſacrificium offerret. Secundo dixi huiuſmodi peccati deformitatem per ignorantiam affectatam admiſſi ex alia parte augeri: quia, vt ex productis in medium paulo ante exemplis plane conſtat, adulterium per ignorantiam affectatam admiſſum, nõ ſolum eſt adulterium, ſed etiam temerarium, & periculoſum;

ſum; & idem etiam ſi Titius ad fœminam accedere operet, & re ipſa adulterium non commiſiſſet, peccaſſet nihilominus quia temere, & periculoſè acceſſit: qua ratione potuit etiam grauius, & deterius crimen admittere. Quapropter in hac cauſa grauius deliquit, cum tamen adulterium ſciret, & ſponte, ac voluntate commiſiſſet, ſi quis ſit adulterium abſque vlla alia temeritate, & periculo ne grauius, & deterius malum perpetraſſet.

Secundò Quæritur, An ignorantia probabilis, & iuſta ſemper ex toto peccatum excuſet? Reſpondeo ex communi ſententia Theologorum, & Summiſtarum, aliquando ex toto, aliquando ex parte ignorantiam eiuſmodi dare in ſtatu peccati excuſationem; ſi peccatum quod fit, ex toto ignoretur, hoc eſt, ſi omnes circumſtantiæ ignorentur, quæ ad [illegible] circumſtantiam [illegible] excuſatur. Vt ſi Titius patrem ſuum cædat, pulſet, vel occidat, ignorans eſſe patrem ſuum, ſciens tamen eſſe hominem, homicida quidem eſt, parricida non eſt. Si clericum occidat, ignorans eſſe clericum, ſciens tamen eſſe hominem, homicida eſt, non tamen ſacrilegus. Si cognoſcat ſecundùm cognatam, ſciens eſſe alienam vxorem, non tamen cognatam, adulterium committit, non tamen inceſtum. Sic de alijs ſimilibus iudicandum. B

De hac q. fuſè & latè Cordub. lib. 2. de ignor. q. 18.

Tertiò Quæritur. An ignorantia probabilis originem habens ex culpa, vel cauſa voluntaria peccatū excuſet ex toto, vel ex parte. Verbi gratia Titius ſponte ſua, vel culpa factus eſt ebrius, furioſus, vel amens, ac deinde in ebrietate, furore, vel amentia, vſu rationis omninò carēs, occidit hominem. Quæritur, An huiuſmodi homicidium ſit minus peccatum eo ipſo, quod fuerit in ebrietate commiſſum? Duæ ſunt opiniones. Prima aſſerit, peccata in ebrietate, furore, vel amentia admiſſa, excuſari ex parte, non tamen ex toto, quādo ebrietas, vel amentia ex culpa, vel cauſa voluntaria ſuam duxit originem; Si tamen orta ſit ſine vlla culpa ex cauſa voluntaria priori, in totum excuſari. Hæc opinio eſt multorum Theologorum, & Summiſtarum; quā probant in primis, quoniam licet ebrietas, vel amētia omninò vſum rationis ademerit, fuit tamen voluntaria in culpa, vel cauſa præcedenti, & eatenus peccata commiſſa fuerunt etiam voluntaria. Deinde quia voluntas prior non eſt ante ebrietatem, vel amentiam reuocata, ergo in ebrietate, vel amentia permanet. Item quia ebrietas, vel amentia eſt effectus præcedentis voluntatis, & peccata ſunt effectus ebrietatis, vel amentiæ, ergo ſunt etiam effectus antecedentem voluntatem conſecuti. Præterea quia teſte Ariſtotele ebrius meritò duplici pœna iure, & lege punitur. Secunda opinio ait, huiuſmodi peccata in ebrietate, vel amentia facta abſque omni vſu rationis in totum excuſari, etiamſi ebrietas, vel amentia ex culpa, vel cauſa voluntaria naſcatur, hoc eſt ea per ſe peccata nō eſſe, niſi in cauſa, & origine, in qua præuiſa, & voluntaria fuerunt. Probat hoc, quia peccatum non eſt, niſi ſit voluntarium, ſed voluntarium abſque vſu rationis nullum eſſe poteſt. Item quia nihil refert, an ebrietas, vel amentia ex culpa, vel cauſa voluntaria oriatur an non: quia effectus aliquam cauſam ſubſecutus, non poteſt culpæ tribui, niſi in poteſtate noſtra ſit, vt ex cauſa data non exiſtat, alioqui enim ſolū cauſam naturaliter conſequetur: Et ſupra oſtendimus culpam non imputari effectum ex aliqua cauſa voluntaria naturaliter, quando ſequitur, impediri non poteſt. Accedit quod homicidium in ebrietate commiſſum, ſolum eſt voluntarium ob cauſam, qua quis ſponte, vel culpa ſua factus eſt ebrius, & ea cauſa in qua præuiſum eſt veriſimiliter homicidium futurum, ſolùm eſt in vitio, & culpa indirectò; nam directò quidem voluntaria eſt ebrietas, indirectò verò homicidium, quia cauſa temerè, & periculoſè data eſt. Hæc opinio videtur mihi, cum priori poſſe facilè conciliari. In primis ſi voluntas ebrietatis, vel inſaniæ priuſquā ebrius, vel amens, & furioſus effectus ſit quis, per cordis pœnitentiam reuocetur, tunc mala in ebrietate commiſſa in totū liberantur à culpa, quia non oriuntur ex priori voluntate vnquam effectus, cum ab ea ſit omninò receſſum, ſed naturaliter, hoc eſt, abſque vllo rationis iudicio in ebrietate, vel amentia committuntur. Secundò etiamſi voluntas ebrietatis, vel dementiæ non ſit per pœnitentiam depoſita, atque mutata, mala ab ebrio, amente, & furioſo facta per ſe ipſa in culpa, & vitio non ſunt, nam aliam deformitatem non habent præter eam, quam ex cauſa ſua, & origine traxerunt, eo quod ſolùm in cauſa voluntaria fuerunt, ac proinde cauſa eo ipſo, quod voluntaria extitit, fuit cauſa ebrietas, vel inſaniæ non qualiſcunque, ſed temerariæ, & periculoſæ: ſponte poteſt quis dupliciter in ebrietatem, vel amentiam deuenire, aut cum occaſione mala plurima cōmittendi, aut ſine ea: prior illa proculdubio, & periculoſa peior eſt, atque deterior, poſterior verò per ſe ipſam eſt in culpa & vitio: nam ebrietas etiamſi occaſione mali periculo careat per ſe mala eſt, rectæ rationi diſſentanea, [illegible]. Mala igitur in prima commiſſa culpæ, & vitio tribuuntur, quia ex cauſa [illegible] voluntaria ſunt. Argumenta verò primæ opinionis ſolum inferunt mala in ebrietate voluntaria facta [illegible] excuſationem habere, quoniam non in ſe ipſis peccata ſunt, ſed ex ſua cauſa, & origine: & hoc idem eſt quod auctores ſecundæ ſententiæ volunt.

Auctores citat Cordub. loco citato.

Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 5.

A — C — D

Quartò Quæritur, Num ignorantia probabilis, & iuſta concomitans peccatum excuſet. Verbi gratia ſi Titius bona fide putans ſe belluam occidere, non hominem, Caium aduerſarium interficiat, ignorans eſſe Caium, & eſſe hominem, quem tamen ſi cognouiſſet, libenter occidiſſet. Quæritur modò, An homicidium illud omninò excuſetur, [illegible] factū ſit. Duæ ſunt opiniones. Vna eſt D. Thomæ planè aſſerentis, ſic homicidium non excuſari. Probat quia ignorantia concomitans non facit inuoluntarium, vt rectè Ariſtoteles oſtendit, ſi quidem is, qui per ignorantiam concomitantem male agit, nec dolet, nec pœnitentia ſolet affici, cum poſtea factum reſciuerit, immò potius delectatur. Deinde quia ignorantia concomitans non eſt cauſa mali, quod fit, cum etiā fieret, ſi ſcientia adeſſet: ergo non poteſt peccatum excuſari. Ea enim ignorantia excuſat, ex qua peccatum fit, quod non fieret, ſi ſcientia non deeſſet. Præterea quia vna cum ignorantia concomitante eſt deprauatus animi affectus, quo ignorans cupit aduerſarium occidere: ergo ignorantia concomitans cum huiuſmodi affectum non remoueat, & pellat, excuſare homicidium non poteſt. Secunda opinio tenet peccatum per ignorantiam concomitantem probabilem admiſſum in totum excuſare. Quod probat in primis, quia per ignorantiam concomitantem actus licet non fiat inuoluntarius, fit tamen non voluntarius: id quod etiā S. Thomas & Ariſtoteles docuerunt: ſed peccato non ſolum inuoluntarium repugnat, ſed etiam non voluntarium, nam voluntarium debet eſſe peccatum: ergo ſi per ignorantiam concomitantem voluntarium aufertur, peccatum remanere non poteſt. Item peccatum quod in opere externo conſiſtit, eſt imperio voluntatis admiſſum: ſed actum externum, qui per ignorantiam concomitantem fit, voluntas imperare nequit, quoniam non imperat niſi ex præſcripto rationis, quod cum huiuſmodi ignorantia eſſe non poteſt. Accedit item quod ignorantia concomitans non eſt cauſa operis mali, quod fit, vt etiam S. Thomas, & Ariſtoteles fatentur: ergo ſicut eo ipſo, quod non eſt cauſa, nō accuſat, & damnat malum quod fit, hac pari ratione excuſat, quoniam eo ipſo quod non accuſat, videtur excuſare, ſiquidem [illegible] non accuſat, quatenus ignorantia non eſt voluntaria, nec eſt cauſa mali, quod ab ignorante committitur.

Hanc quæſtionem tractat Cordub. lib. 2. de igno. q. 19. ex Almaino & Angelo in Moralib. S. Th. 1. 2. q. 76. ar. 3. & q. 6. ar. 8. Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 1.

Sic Almain. tract. 1. mor. c. 4. Cordub. cum Angelo.

In hac controuerſia. Primò, Mihi videtur, Titium per ignorantiam concomitantem probabilem, & iuſtam, Caij inimici ſui cædem admittentem, quē belluam eſſe exiſtimauit, quadrifariam habere ſe poſſe. Primò, vt putauerit bona fide eſſe belluam, ſed permanens in priſtino affectu, quo iamdiu Caij perniciem, & interitum concupiuit, licet modo nihil de eo cogitet, & tunc peccatum non eſt in opere externo, quo Caium occidit, quoniam huiuſmodi actus ortum [illegible] non habet ex prauo illo Titij affectu, & ex præpoſtera ac peruerſa voluntate. nam alioqui omnia ſtudia, & opera infidelium peccata fuiſſent, ſiquidem eorum operum ſemper eſt comes prauus animi affectus, quo ſe ſimulacris & falſis dijs, ac dæmonibus tradiderunt. Secundo modò Titius poteſt ſe habere, ita vt cum occidit Caium putās probabiliter eſſe belluam, voluntatem habeat interficiendi quemcunque in ſuo proſpectu habet, tametſi [illegible] non nouit eſſe Caium inimicum ſuum; tunc ſi hac animi voluntate ſagittam proijciat, homicida eſt, quia voluntariè Caium interimit, eo ipſo quod generaliter in voluntate habet eum occidere, quem ante oculos poſitum videt, ſiue ſit homo, ſiue ſit bellua: & de hoc quæſtio præſens nō intelligitur. Tertiò modo ſe poteſt habere Titius, ſi, cum occidit Caium, quem credit eſſe belluam, memor ſit ſui inimici, & occidat Caium exiſtimans eſſe belluam, volens tamen ſuum inimicum Caium necare, putat enim ſe fortaſſis decipi, & eum quem cernit, licet credat eſſe belluā,

forſitan

forſitan eſſe inimicum ſuum Caium, & tunc Titius etiam eſt homicida affectu, & voluntate, quia quamuis non Caiū, ſed belluam interficeret, homicidium voluntarium affectu committeret; nam ageret contra conſcientiam, & prauo animi affectu: perinde ac ſi idem Titius vxorem ſuam cognouiſſet, quam tamen exiſtimaſſet eſſe alienam, aut quam vellet eſſe vxorem alterius non ſuam, voluntate, & animo adulter eſſet: & de hoc etiam nihil in præſentia diſputamus.

Quarto modo poteſt ſe Titius habere, ita vt bona fide probabiliter exiſtimet ſe belluam occidere, & non Caium, expreſſim tamen cogitet de Caio inimico ſuo, & oderit eū illius necem & interitum optans. Sed huiuſmodi cogitatio, & affectus animi prauus tantum comitatur actum externū, quo Caius occiditur, nec quicquam mouet, nec incitat Titium ad ſagittam emittendam. Et de hoc intelligitur præſens quæſtio: & mihi videtur homicidium in totum excuſari, quia actus externus non habet originem ex prauo voluntatis imperio, ſed ſolum ex voluntate belluam occidendi, quæ voluntas mala non eſt, licet comitem habeat malū animi affectum. ¶ Ariſtoteles verò, & S. Thomas cum aiunt huiuſmodi ignorantiam comitantem non excuſare homicidium quod fit, intelligunt eo ſenſu, nempè non excuſare eo quòd malum animi affectum non excludat, & pellat è mente, quod eſt verum; ſed nihilominus in actu externo homicidium non conſiſtit.

Quintò Quæritur, An ignorantia probabili non ſolum malum à culpa, & peccato excuſetur, ſed etiam opus, quod fit, ſit bonum, & laude, ac præmio dignum, quatenus per ignorantiam iuſtam bona fide factum. Reſpondeo, Poſſe cōtingere, vt huiuſmodi actus non ſolum ſit ab omni culpa liber, ſed etiam bonus, laudabilis & meritum habens apud Deum; veluti ſi Titius accedat ad vxorem alienam, quam tamen probabiliter, & iuſtè exiſtimat eſſe ſuam, non ſolum non peccat, ſed fieri poteſt, vt benè ſecundum virtutem, & honeſtatem agat, quia ſua exiſtimatione acceſſus eſt rectæ rationi conſentaneus; accedit enim ſuo iudicio ad propriā vxorem gratia, & ſtudio, ſobolem procreandi. Pari ratione fieri poteſt, vt ſit actus præmio dignus apud Deum, vt ſi accedat ſtudio, & cauſa charitatis in Deum, ſic Almainus tracta. 1. Moral. c. 5. ad finem contra Martinum, & Angeſt. in moralib. c. 7 & 8. Cordub. lib. 2. de ignor. q. 23. ſic Dur. 2. d. 3 q. 1. Obijcies, Huiuſmodi acceſſus eſt ad vxorem alienam, & proinde iuſtitiæ legibus aduerſus, ergo bonus eſſe non poteſt, ſiquidem deeſt obiecta res, & materia debita. Reſpōdeo, In actionibus humanis bonitatem, & prauitatem non ſolum reſpondere obiectæ rei, & materiæ per ſe ſumptæ, ſed etiam aliquando ſecundum rationis exiſtimationem: & tunc actio humana non eſt intrinſecus, & per ſe bona, vel mala, ſed extrinſecus, & ex accidenti ob bonam rationis exiſtimationem. Ex quo efficitur, vt poſſit quis eſſe hæreticus credens ſententiam fidei; vt ſi Titius credat Iſaac eſſe filium Abrahæ, putans tamen Eccleſiam, aut ſcripturam aliter docere, eſt hæreticus affectu, quia ſua exiſtimatione, & opinione credit id, quod cum Eccleſiæ doctrina, & ſcriptura pugnat. Et è contrario poteſt quis in fide manere, cum tamen aliquid falſi credat, quod ſit a fide alienum: veluti ſi Titius ruſticus credat Angelos eſſe colore affectos, craſſa materia coniunctos, terrenis, concretiſque corporibus immixtos: quia hoc docentem Parochum audiuit, & putat ita Eccleſiam docere. Pari ratione poteſt Titius eſſe adulter, nempè voluntate, & affectu, ſi contra ſuæ conſcientiæ præſcriptum accedat ad propriam vxorem ratus eſſe alienam, & è contrario poteſt bene agere, ſi per probabilem & iuſtæ rationis ignorantiam ad alienam accedat. Nihil igitur impedit, quominus materia, quæ re ipſa eſt indebita, fiat debita extrinſecus ob exiſtimationem rationis ex probabili ignorantia profectam; & materia alioqui per ſeipſam debita, fiat indebita extrinſecus ob conſcientiam probabiliter putantem.

De hac quæſtione Cai. 1. 2. q. 76. ar. 4. Cordub. lib. 2. de ignor. q. 24.

Sextò Quæritur, An peccata per ignorantiam facta, ſint eiuſdē ſpeciei, cuius eſſent, ſi ſcienter committerentur? Veluti ſi Titius per ignorantiam hominē interimat, & Caius quoq; ſed ſcienter, quæritur, An Titius ſit etiā homicida ſicut & Caius. Reſpondeo, Rem eſſe planè compertam, ſi Titius occidat ex ignorātia bona fide, homicidā nō eſſe: quia vt diximus, in totū probabilis & iuſta ignorantia peccatū excuſat. Quæſtio igitur eſt de peccatis ex ignorantia mala fide cōtracta admiſſis, ſiue ea ſit affectata, ſiue craſſa. In qua controuerſia ex cōmuni ſententia dicendū eſt, eſſe eiuſdem ſpeciei, quando peccata ex ignorantia iuris naturalis mala fide fiunt. Quod vt intelligamus, ſciendum eſt, eſſe aliqua peccata, quæ in opere externo cōſiſtunt, & in eo perficiuntur, vt eſt homicidiū, furtū, adulteriū, ſtuprum; Et hæc ſiue ſcienter, ſiue ex ignorantia volūtaria, & vitioſa admittantur, in eadē ſpecie reponuntur. Quod ſi obijcias, homicidiū ex ignorantia, licet voluntaria alioqui, & praua admiſſum, nō eſſe directo, & per ſe voluntariū, quale eſt homicidiū cū ſciēter admittitur: ac proinde nō ad eadē ſpeciē pertinere; Reſpōdeo, In his peccatis, quæ ſunt per ſe mala, & quibus proximè ius naturale violatur, & quorū deformitas in opere exteriore conſiſtit, ſufficere voluntariū ſiue directò, ſiue indirectò; & voluntariū ſiue per ſe, ſiue per aliud, quia obiectū externū per ſeipſum malū eſt, vtpotè rectæ rationi contrariū: & hanc prauitatem, quā per ſe habet, tranſmittit in voluntatē, licet ipſa voluntas per ſe directò non velit rem obiectā, quatenus rectæ rationi, aut Dei legi inimicā, & aduerſam. Homo enim cum peccat, nollet opus malū, quod facit, eſſe rationi contrariū; nam peccatum vult, approbat, & appetit, vt ſibi vtile, & cōmodum, vel iucūdū; & fur qui ſurripit rem ſacram, nollet eſſe ſacrā, ſed eā tamē, vt ſibi vtilē ſurripit. In his igitur omnibus, & ſimilibus, quia deformitas actus eſt in ipſo opere externo quod fit, ſufficit, ſi indirectò, aut in alio, aut per aliud ſit voluntaria. Alia verò ſunt peccata, quorum prauitas, aut in actu voluntatis interno conſiſtit, aut ſaltem pendet ex propoſito voluntatis expreſſo, & ſpeciali, qualia ſunt odiū, contēptus, ira, ſuperbia, inuidia, ambitio: hæc enim actu volūtatis interno cōplentur: & ideo ſpeciale volūtatis propoſitū requirunt. Porrò ſcandalum, hæreſis, non obedientis animi crimē, licet in opere exteriore verſentur, pendēt tamē ex ſpeciali voluntatis propoſito: Non enim, qui ieiuniū ſoluit, continuò non obedientis animi crimē admittit, & tamē cōtinuò eo ipſo eſt intēperans: nam intēperans eſt ſtatim, atq; ieiunium violat; edit enim quando, aut quod nō debet: ſed non obediēs tunc eſt, quando ieiuniū ſoluit eo animi affectu, vt præcipientis Eccleſiæ voluntatē, ius, legemq; perfringat: eadē ratione, ſi Titius coram alijs publice peccet, aut alijs peccandi conſilium det, imperetq; rem malam, non propterea ſtatim ille ſpeciale ſcandalum admittit: nam ſi hæc agat ob proprium cōmodum, aut voluntatē ſpeciale ſcandalum non committit; ſi tamē hæc fecerit ſpecialiter ea animi voluntate, vt alij peccent, & gratiæ diuinæ iacturā faciant, tunc in ſpeciale ſcandalum incurrit. In huiuſmodi igitur peccatis, quæ ſuæ naturæ cōditione ſpeciale voluntatis propoſitū poſtulant, nō ſufficit voluntariū qualecunque, ſed requiritur voluntariū directò, & per ſe. Quandocunq; igitur ſunt per ſe mala, hoc eſt iure naturali prohibita opera externa, tunc per ignorantiam vitioſam admiſſa, eandem ſpeciem habent, quam ſciēter facta. Obijcies, Peccatū eſt voluntarium, ergo ſi non eſt per ſe voluntarium, non eſt per ſe peccatum: ſed malum per ignorantiam mala fide commiſſum non eſt per ſe voluntarium, ergo non poteſt eſſe per ſe peccatum, & proinde ad aliā ſpeciem reuocatur; Reſpondeo, Voluntarium requiri neceſſario in omni peccato; ſed ſpecies peccatorū non accipiuntur a voluntario, ſed ab re obiecta, quæ eſt rectæ rationi contraria: ſufficit enim ſi voluntarium adſit, ſiue indirectò, ſiue per ſe, ſiue per aliud. ſpecies verò peccati talis eſt, qualis eſt deformitas operis externi quod fit, quatenus eſt rectæ rationi diſſentaneum. Poſtremò obijcies, Omne lethale peccatum eſt mors animæ, quia gratiam diuinam adimit, in qua animæ vita conſiſtit, ergo quicunque peccato lethali ſe obſtringit, eſt ſuæ animæ homicida, ſi ad peccatum ſufficit qualecunque voluntarium. Item omne peccatum iniuſtitiæ contra alterum admiſſum, erit peccatum odij in alterum, ſi ſufficit ad peccatum odij, velle quomodocunque malum alicui. Reſpondeo, Nullum eſſe homicidam ſuæ animæ, niſi ſpeciali voluntatis propoſito velit ſuæ animæ interitum; & ideò non quicunque ſeſe lethali peccato commaculat, continuò eſt ſuæ animæ homicida. Spirituale enim homicidium ſpecialem, & expreſſam voluntatem requirit, & poſtulat, hanc tamen homicidium corporale non poſcit, ad quod ſufficit, ſi alteri qualicunque voluntate corporis vitam eripias. Item non omne peccatum iniuſtitiæ, eſt peccatum odij in alterum, quia per iniuſtitiam inferimus malum alteri, ſed aliquando ex ira, hoc eſt, ex cupiditate vindictæ: aliquando ex inuidia, qua ſecundis, & proſperis rebus alterius tristamur, etiamſi nihil prorſus nobis officiant: aliquando, ex odio, quando cupimus alicui malum propter ipſum, non ob aliud, niſi quia perſona eius per ſe ipſis diſpliceat, quod eſt velle ne perſona alterius,

quia nobis non placet, ſit in rerum natura. Optare igitur, aut inferre interitum alteri non ſemper eſt ſpeciale odium quoniam ſpecialem voluntatem depoſcit, vt ſit ſpeciale peccatum.

Caiet. 1. 2. q. 76. ar. 4

Cordub. lib. 2. de ignor. q. 24. prop. 3. Medina. 1. 2. q. 76. ar. 4.

Septimò Quæritur, An in ijs quæ ſunt iuris ſcripti diuini, vel humani, peccata ex ignorantia voluntaria mala fide commiſſa, in eadem ſpecie reponantur, in qua eſſent alioqui, ſi ſcienter fierent? Caietanus cenſet aliam eſſe rationem in his peccatis, quàm ſit in ijs, quibus ius naturale cõuellitur, de quibus dixi quæſtione præcedenti. Sed re vera longe verius eſt, quod docet Cordubenſis, & alij iuniores, eandem prorſus eſſe rationem in vtriſque peccatis; quare peccata contra ius ſcriptum, quod poſitiuum vocatur, admiſſa, ex voluntaria ignorantia, eiuſdem ſunt ſpeciei, cuius ſunt peccata ſcienter facta; quia in his etiam peccatis ſufficit, ſi voluntarium adſit, ſiue directò, ſiue indirectò. Nam intemperans eſt, qui ex ignorantia iuris voluntaria Eccleſiæ ieiunium violat: Item ius religionis tranſgreditur, qui mala fide ex ignorantia iuris rem diuinam facit in templo interdicto, aut loco non ſacro, aut ſine veſtibus legitima auctoritate ſacratis, aut ſine lumine. Contra religionem itē delinquit, qui ex ignorantia voluntaria iuris diuini ſcripti, integram confeſſionem ſuorum peccatorum non facit, vel ſacratum Domini corpus lethalis peccati conſcius ſuſcipit. Item ſacrilegus homicida eſt, qui clericum occidit ſciens eſſe clericum, ignorans tamen mala fide legem Eccleſiæ id prohibentem. Iniuſtus item eſt, & ad reſtituendum Eccleſiæ lege compellitur, qui per ignorantiam voluntariam decimam fructuum partem Eccleſiæ debitam ſurripit, vſurpat, detinet.

Octauo Quæritur, An peccata admiſſa ex ignorantia facti voluntaria, ſint in eadem ſpecie collocanda, in qua collocarentur ſi ſcienter fierent? Caietanus, Cordubenſis exiſtimant non in eadem ſpecie conſtitui; & ideo aliam eſſe rationem in peccatis, quæ ex ignorantia facti ſponte contracta ſunt, aliam in peccatis quæ ex ignorantia voluntaria Iuris admittuntur. Quare ſi Titius ex ignorantia mala fide ſagittam emittens Caium occidat, cenſent prædicti auctores huiuſmodi peccatum non eſſe homicidium, ſed tantum temerarium, & periculoſum ſagittæ iactum, & ob cædem Caij ſubſecutam paulo maiorem prauitatem ſortitum, quàm ſi vel nihil detrimenti ſequeretur, vel ſaltem aliud minus incommodum accidiſſet, & ſic de cæteris ſimilibus iudicandum. Sed certe longe verius eſt, huius generis peccata etiam eandem ſpeciem habere, quam haberent, ſi ſciēter admitterentur, quia ſufficit etiam in his peccatis, ſi voluntarium, ſiue directò, ſiue indirectò adſit. quare vere eſt homicida Titius, qui temere ex ignorantia voluntaria ſagittam proiecit, & Caium interimit: & verus eſt inceſtus eius, qui ex ignorantia mala fide ad cognatam accedit: & ſic eſt ſacrilegus, qui ex ignorantia voluntaria rē ſacram ſurripit; idem de reliquis eiuſdem generis dicendum. Nam etſi cauſa, aut periculum veriſimile peccati abſque opere ipſo ſubſequuto, in ea ſpecie non reponitur verè, & propriè per ſe, in qua eſt ipſum peccatum: quando tamen re ipſa peccatum conſequitur, propriè in ea ſpecie reponitur malum quod ſit: periculum, & occaſio furti ad furtum pertinet: periculum periurij, ad periurium, ſolum vt cauſa, & periculum, ſiue occaſio furti, vel periurij. furtum tamen quod cauſam ſponte, & voluntate datam conſequitur verè, & propriè furtum eſt.

D

Nono Quæritur, An error in fide ex ignorantia voluntaria, & vitioſa admiſſus, ſit eiuſdem ſpeciei, ac ſi ſcienter admitteretur? Veluti ſi Titius negligentia affectata, vel craſſa res fidei ignoraret; & per eam ignorantiam aliquid ſentiat, quod cum fide pugnet, animo tamen parato ad correctionem, hoc eſt, ad credendum oppoſitum, ſi illud Eccleſia teneat, ac ſentiat. Sotus putat huiuſmodi errorem eſſe

Sot. 4. d. 22. q. 2. ar. 3.

verè hæreſim, & proinde Titium eſſe hæreticum, & incidere in pœnas à iure hæreticis irrogatas. Probat id, quia generaliter omne peccatum ex ignorantia voluntaria commiſſum, in ea ſpecie reponitur, ad quam pertineret, ſi ſcienter fieret. Sed mihi multo verius videtur, quod tradiderūt Syluester, Canus, Cordubenſis, & alij iuniores, huiuſmodi

Bañes 2. 2. q. 11. ar. 2. Arago. 2. 2. q. 11. ar. 1.

errorem non eſſe hæreſim, nec Titium eſſe vere hæreticum. Canus quidem lib. 12. de locis Theol. c. 9. ad 3. Sylu. hæreſis. 1. q. 1. Et Cordub. lib. 1. q. 18. §. 7. fatentur non eſſe hæreticum eum, qui errat in fide per ignorantiam ſupinā & craſſam, & quidam alij recentiores idem ſentiunt, & docent de eo, qui errat per ignorantiam affectatam, quia alia

A

eſt ratio in hæreſi, alia in aliis peccatis: nam hæreſis per ſe & natura ſua pertinaciam poſtulat: pertinacia autem non eſt, niſi adſit in intellectu cognitio eorum, quæ ſunt fidei, & in voluntate electio, qua quis velit adhærere ijs, quæ nouit fidei eſſe contraria. aut ſaltem qua nolit Eccleſiæ rem fidei definienti aſſentiri. Quandocumque igitur eſt ignorantia rerum credendarum, licet vitioſa, craſſa alioqui, vel affectata error in fide eſt, non tamen hæreſis ſi ſit animus paratus ad correctionem, & emendationem erroris. Hæreſis igitur eſt ex numero eorum peccatorum, quæ, vt paulo ante iam dixi, in mente, & animo perficiuntur, & ſpecialem, & expreſſam voluntatis electionem, & propoſitum depoſcunt.

Caiet. 1. 2. q. 76. ar. 4. Cord. lib. 2. de ignor. q. 24.

Decimò Quæritur, An quando ignorantia eſt probabilis, & iuſta, orta tamen ex culpa; vel cauſa voluntaria, qualis eſt ſæpenumero ebrietas, vel inſania, quæ prorſus hominem vſu rationis ſpoliat, peccata per huiuſmodi ignorantiam commiſſa, ſint eiuſdem ſpeciei, tunc quando in ebrietate, vel amentia, vel ſomno committuntur, cuius ſunt ſcienter admiſſa. Duæ ſunt opiniones. Prima aſſerit eſſe eiuſdem ſpeciei. Hæc opinio eo nititur argumento, quod

B

mala opera eiuſmodi ab ebrijs, vel inſanis commiſſa, peccata ſunt non ſolum in cauſa, & origine, ſed etiam quando in ebrietate, vel inſania admittuntur: quare cum peccata ſint, in eadem ſpecie reponi debent, cuius eſſent, ſi ſcienter fierent: ſaltem ſi ſint peccata, quibus proxime ius naturale violatur. Ratio huius opinionis eſt, quia huiuſmodi mala opera ſunt voluntaria non quidem per ſe, ſed per aliud, nimirum per cauſam ſuam, a qua originem ducunt. Secunda opinio ait non eſſe eiuſdem ſpeciei. Et hæc ſententia id fundamenti, ac præſidij habet, quod ignorantia probabili huiuſmodi mala excuſantur, & ſolum ſunt peccata in cauſa, & origine, quam conſequuntur. Sic Caietanus, & Cordu-

Caietan. & Cordub. locis præallegatis.

benſis: exiſtimant enim non eſſe peccata, quando ſunt, ſed in ſua cauſa, & principio peccati rationem habuiſſe, ac tunc non eandem ſpeciem mali ſortita, quam haberent, ſi ſcienter admitterentur, ſed ſolum fuiſſe peccata quòd ſint actus temere, & cum periculo aliorum facti. Hæc opinio mihi partim probatur, partim non item: placet quidem in eo quod ait, non eſſe peccata niſi in cauſa, & origine, vt ſupra demonſtratum eſt, quoniam huius generis mala nullam

C

aliam deformitatem habent præter eam, quam ex ſuo principio, origine, & cauſa contraxerunt: ea enim cauſa data, poſtea huiuſmodi mala naturaliter conſecuta ſunt, & ſolū ſunt effecta peccati, non autem peccata. ſiquidem in poteſtate ebrij, vel inſani non fuit, vt euitarentur, & ideo cauſa, & origo illiuſmodi malorum fuit voluntas prior, quæ eo ipſo quod dicta mala probabiliter ſubſecutura prædidit, fuit temeraria, & periculoſa. Hinc eſt, vt ebrietas voluntaria non ſolum damnetur, vt ebrietas; ſed etiam vt temeraria, & periculoſa & noxia: in qua peccatum eſſet, etiamſi præuiſa mala caſu aliquo non contigiſſent. Falſum tamen eſt, quod docet ſecunda opinio, hæc peccata non eſſe eiuſdem ſpeciei. Nam, vt ſupra dixi, etſi cauſa, & periculum homicidij non eſt homicidium verè, & propriè: periurij periculum non eſt periurium directò, & expreſſe, ſi re ipſa periurium non ſequatur, ſed ſolum in cauſa. attamen quando homicidium, furtum, vel periurium ex cauſa, vel periculo voluntario re ipſa exiſtit, verè, & propriè homicidium, furtū, vel periurium eſt, quoniam ſufficit ſi in cauſa, & principio ſit voluntarium: non enim requiritur, vt ſit voluntarium directò, & per ſe, quemadmodum hactenus oſtendi contra

D

Caietanum; Veluti ſi Titius ſcienter ſagittam emittens, vel venenum porrigens Caium interimat, homicida eſt verè, & propriè, licet ſolum voluntarium ſit homicidium in cauſa, affectu, & animo. Quod ſi caſu aliquo impedita mors Caij non eſſet conſecuta, re homicida non fuiſſet. ſed ſagittæ iactus temerarius, & periculoſus, veneni item ſubminiſtratio periculoſa, & maligna at vero vt prædixi, cauſa, & periculum peccati in eadem ſpecie peccati reponitur, in qua eſſet ipſum peccatum, ſi re conſecutum fuiſſet: ac nihil obſtat, ſi non ſequatur caſu impeditum. ſicut voluntas furandi, licet caſu impedita, non compleatur, eiuſdem ſpeciei eſt, cuius eſt furtum: ſic iactus ſagittæ temerarius cum periculo necis alterius præuiſo licet non optato, in ſpecie homicidij reponitur, tametſi homicidium numquam contingat.

A

Quomodo is qui per ignorantiam peccat à pœna legis ſit liber. Cap. XV.

PRimò Quæritur, An qui ex ignorantia mala fide peccat contra legem diuinam, vel naturalem, ignorans tamen omninò poenam ipſius legis, ſit liber ab ea; Reſpondeo, Primò, Rem eſſe compertam, Titium bona fide, & probabiliter ignorantem ius diuinum, vel naturale non peccare, quia id non ſponte, & voluntate agit, & proindè liberum eſſe ab omni poena legis non obtemperantibus irrogata. Secundò, Si Titius ſciens legem diuinam, vel naturalem, ignarus tamen poenæ iure diuino, vel naturali debitæ peccato delinquat, huiuſmodi poenæ ſubeundæ ſubijcitur, quare qui cumque, etiam Gentiles, qui ius diuinum, vel naturale perrumpunt, quamuis inferorum poenas ignorent, eo ipſo ſunt æternis ſupplicijs obligati, & obnoxij: quoniam obligatio hæc non oritur ex conſenſu Gentilium contra leges, & iura peccantium, ſed ex poteſtate Dei, qui tales poenas peccantibus iure conſtituit. Deinde quicumq. ſcienter ius diuinum, vel naturale perfringit, eo ipſo ſpõtè ſeſe obſtrin-

B git Deo legislatori ad poenam peccato debitam luendam. Nam eo ipſo, quod ſcienter leges, & iura contemnimus, cognoſcimus nos oportere eas poenas perferre, quas peccata promerentur, quamuis ignoremus diſtinctè, & præciſè eas futuras eſſe perpetuas. Præterea quicumque ſcienter delinquit, ſponte ſua, & voluntate conſentit in cauſa, ob quam poena peccato debetur: quia peccatum eſt cauſa, ob quam malefacta puniuntur. Conſtat ex dictis Titium, ex ignorantia voluntaria contra ius diuinum, vel naturale peccantem obſtrictum, & obligatum manère ad poenam æternam apud inferos ſuſtinendam, quamuis eam ignoret: quia is qui peccat ex ignorantia eiuſmodi, ſponte & voluntate delinquit, vt ex prædictis apertè concluditur.

Secundò Quæritur, An ſi Titius ſciens ius diuinum, vel naturale, peccet, ignorans poenam Iure ciuili irrogatam ijs qui ius diuinum, vel naturale cõuellunt, ſit Iuris ciuilis poenæ ſubiectus; Reſpondeo, Rem eſſe certam huiuſmodi culpæ reum ſubiectum manere etiam poenis Iure ciuili conſtitutis in eos, qui Ius naturale contemnunt. Sic enim fures ſu-

C ſpenduntur ob furtum, homicidæ gladio necantur, hæretici igni exuruntur, alij relegantur, alij bonorum publicatione, & confiſcatione damnãtur: quia ſufficit ſi is, qui peccat, nouerit, opus quod facit, cum Iure diuino, vel naturali pugnare, & ſic leges ipſas, ac iura labefactare: poenæ enim licet Iure ciuili irrogentur, non ex conſenſu peccantium pendẽt ſed auctoritate principis imponuntur, ne delicta maneant impunita, & ne boni vexentur à ſontibus, vt improbi, & facinoroſi deterreantur à vitijs, ac vt omnes in officio contineantur.

Tertiò Quæritur, An ſi quis contra ius diuinum, vel naturale delinquat ſcienter, vel per ignorantiam culpa ſua, vel mala fide contractam, ſed ignorans ius Canonicum afficiens excommunicatione omnes, qui non obtemperant, incidat in excommunicationem iure illo Canonico conſtitutam; Reſpondeo, Duas eſſe in hac controuerſia opiniones tum inter iuris Canonici interpretes, tum inter Theologos. Prima aſſerit quandocumque ius Canonicum commune prohibet aliquid alioqui iure diuino, vel naturali damnatum, ſi quis peccet ſciens ius diuinum, vel naturale,

D quamuis bona fide ignorans ius Canonicum excommunicationem conſtituens, eum incurrere in excommunicationẽ. Verbi Gratia; Titius ſcienter vulnerauit Caium clericum, ignorans tamen bona fide ius Canonicum excommunicatione puniens clericorum percuſſores, licet nouerit Caium eſſe clericum, ſiue hominem, incidit in excommunicationem iure irrogatam. Et idem aiunt huius opinionis auctores eſſe dicendum in cæteris ſimilibus. Veluti ſi quiſpiam ſcienter, vel ex ignorantia voluntaria furtum rei ſacræ cõmittat, & ignoret bona fide ius Canonicum fures rerum ſacrarum excommunicatione efficiens, nihilominus excommunicationem contrahit. Sic ſentiunt inter Teologos, Scotus, Gabriel, Adrianus Maior, Cordubenſis: inter Canonici iuriſconſultos Gloſſa, Ioan. Andreas, Ancharanus, & Imola, Couarruuias, & inter iuris ciuilis interpretes Bartolus, Baldus, Cynus, Socinus, Iaſon: inter Summiſtas Roſella. Probant in primis, quia qui ſcienter, aut vltro ius diuinum vel naturale contemnit, ſponte ſe ſubijcit poenæ Principis, vt quæſtione ſuperiori iam dixi de poenis iuris ciuilis hac

Scot. 4. d. 6. qu. 8. art. 1. Gab. 4. d. 6. q. 2. art. 3. dub. 8. Adrian. 4. de claui. q. 3. §. ſed magis

A enim ratione fures, & homicidæ iuris ciuilis poena debita puniuntur. Deinde quia poenæ, quas male agentibus leges irrogant, non ſunt ex conſenſu peccantium, ſed ſunt auctoritate Principum conſtitutæ. Item quia quicumque delinquit, ſe obligat legislatori, ac ſe legis poenæ ſubmittit & ſubijcit, quam culpa promeretur: ſed peccata lethalia contra ius diuinum, vel naturale commiſſa quamcumque poenam etiam excommunicationis merentur. Poſtremò quia contra ius diuinum, vel naturale peccantes alijs poenis Eccleſiaſticis tenentur obſtricti, vtpotè irregularitatis, depoſitionis, degradationis, infamiæ, priuationis officij, amiſſionis beneficij, confiſcationis bonorum: licet huiuſmodi poenæ, & Eccleſiaſticæ leges, quibus irrogantur bõna fide abſque culpa ignorentur. Secunda opinio ait, huiuſmodi reos ſine vlla culpa ignorantes ius commune Canonicum prohibens, quod alioqui ſcitur diuino, vel naturali iure damnatum, non incidere in excommunicationem iuris. Sic inter Theologos ſentiunt Sotus, Ledeſmus, Caſtrus, Angelus, Antoninus, Syluester, Tabienſis: inter Canonici iuris interpretes Antonius Panormi. Philipp. Felinus, & alios citat Couar. in c. Alma mater. de ſent. excommun.

B in 6. p. 1. §. 10. nu. 8. & ſeq. & Adria. 4. q. 3. de claui. §. ſed magis dubium in 7. exceptione, & hoc etiam ſentit Nauar. in Manual. c. 27. nu. 16. & ſequen. Atque hæc opinio eſt magis æquo, & bono conſentanea, licet prior forſan magis cum iure congruat. Quare hæc poſterior videtur eligenda cum ſit æquior, ac mitior. Et non leui ratione probetur. Is enim, qui peccat ſciens ius diuinum, vel naturale, ignorans tamẽ bona fide ius Canonicum, agit quidem contra Dei, aut contra rectæ rationis, & naturæ legem, non tamen facit contra Eccleſiam, cum Eccleſiæ ius, & legẽ ignoret: ſed excommunicatio conſtituitur in eos, qui Eccleſiæ non parent. Item durum eſt dicere, Titium ſcienter clerico vulnus inſligentẽ ignorantem tamen ius Eccleſiæ interdicentis, ne clerici, pulſentur, percutiantur, vulnerentur, in excommunicationem incurrere. Item ſi Titius rem ſacram ſcienter furetur, ignorans tamen ſine culpa ius & legem, ſiue canonem Eccleſiæ rei ſacræ furtum interdicentis, non videtur in excõmunicationem incidere, ſi quidem contra ius Eccleſiæ non facit, nec canonem Eccleſiæ violat, quamuis in legem naturæ delinquat.

C Ad ea verò quæ principio obiecta ſunt; Reſpondeo, eſſe ſpecialem rationem in poena excommunicationis, quæ nõ eſt in alijs poenis, quoniam excommunicatio conſtituitur in eos, qui non obtemperant Eccleſiæ decretis ac legibus: ſed is qui huiuſmodi iura, & leges iuſte, & probabiliter ignorat, contra ea facere non cenſetur. At verò cæteræ poenæ ſpecialem huiuſmodi contemptum, aut contumaciam non poſtulant ſed ſola Principis poteſtate irrogantur, & proinde ſola auctoritate Principis iuris diuini, vel naturalis neglectio, & violatio, poena debita videlicet exilio, carcere, verberibus fuſtibus, aut etiam morte multatur. Si obijcias in cap. Vt animarum, de conſtitutionibus in 6. apertè dici. [Vt animarum periculis obuietur ſententijs per ſtatuta quorumcumque Ordinariorum ligari nolumus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia craſſa non fuerit, aut ſupina.] Ex quibus verbis colligi, videtur à contrario ſenſu ligari, & affici ignorantes ſententijs, & poenis iuris Canonici communis, etiam quando ignorantia eſt iuſta, & probabilis ipſius iuris Canonici, ſi alioqui id, quod ſit, ſcitur iure diuino, vel naturali eſſe prohibitum. Hoc argumento ple-

D rique primæ opinionis auctores, vt Gloſſa, & Io. Andreas, Bartholus, Ancharanus, Imola, Adrianus, Maior, Roſella, Cordubenſis, & alij, quos partim citat Cou. in c. alma mater. de ſent. excom. in 6. p. 1. §. 10. n. 8. & 12. & partim citat ipſe Cordubenſis de ignorantia. q. 27. prop. 1. poſt tertiam rationem, permoti ſunt ad aſſerendum non eſſe idem de iure communi, quod de ſtatutis Ordinariorum: ita vt cum ius commune excommunicationis pœnam conſtituit ob delictum iure diuino, aut naturali alioqui damnatum, ignorantes etiam bona fide ius Canonicum excommunicationem contrahant, & ad hoc ſufficere iuris diuini, vel naturalis notitiam. Si verò ſint ſtatuta Ordinariorum, in excommunicationem nequaquam incidere, qui ius diuinum, vel naturale perfringit, ſi ſtatuta eiuſmodi ſine vlla culpa neſciat. Probant hoc. Primo, Quia in iure argumentum à ſenſu contrario ductum vim habet; ſed in cap. citato, Vt animarum, ſpecialiter conſtituitur de ſtatutis Ordinariorum, ergo ius commune non eſt eo capite abrogatum. Deinde ſi ius commune in eo capitis prædi-

dubiũ. Maior. 4. d. 18. q. 4. Dried. quem citat Couar. in c. alma mater p. 1. §. 10. nu. 11. Cord. li. 2. q. 27. Glo. Io. And. Anchar. Imol. quos partim citat Adria. partim Couar. loc. cit. & Bart. Baldus, Cyn. Soci. Iaſ. quos refert Coua. tandẽ Roſel. ignorantia in additio. concl. 3. hãc putat vt tutiorẽ victo de excom. nu. 8. Soc. 4. d. 22. q. 1. a. 2. caſu. 4. 3. Ledeſ. 4. p. 2. q. 24. a. 6. Caſt. lib. 2. de legib. poena c 14. Angel. excommun. 7. caſu vlt. nu. 3. Anto. p. 3. tit. 24. c. 33. ad finẽ. Silu. ignorantia. q. 8. verſi. 3. tabien. excommun. 7. n. 2.

ſti conſtitutione comprehenderentur, fruſtra eſſet expreſſum per ſtatuta quorumcumque Ordinariorum, breuius dici potuiſſet: ſententijs cuiuſcumque iuris, aut legis nolumus ligari ignorantes. Item quia eſt ſpecialis ratio in ſtatutis Ordinariorum, quæ cum plurima ſint, & paſſim edantur, ac frequenter occurrant, multorum abſque dubio conſcientias obſtringerent; & ideo huic tanto periculo Pontifex ſua auctoritate, & lege conſuluit. At vero canones, leges, & iura communia, nec tam multa conduntur, nec paſſim ſe nobis obijciunt: nec tam frequenter iuſte, & probabiliter ignorantur. Cæterum his nihil obſtantibus dicimus in poena excommunicationis, Interdicti, & Suſpenſionis, quæ fertur ob contumaciam, aut contemptum, non autem ob infamiam, poenam, vel animi, aut corporis vitium, idem eſſe iuris, ſiue ſit lex Canonica communis puniens delictũ alioqui diuino, vel naturali iure damnatum, ſiue ſit ſtatutũ Ordinariorum, quia in vtroq. eſt eadem ratio: & prædictæ poenæ non tãtum diuinæ legis, vel naturalis, ſed etiam Canonicæ, & Eccleſiaſticæ contemptum, & hominis contumaciam non obtemperantis decretis Eccleſiæ requirunt. At cum ignorantia iuſta, & probabili, non ſtat huiuſmodi contumacia, vel Eccleſiæ iniqua contemptio: ſi quidem eius lex bona fide ignoratur, licet ius diuinum, vel naturale ſit notum.

Ad obiecta verò ex cap. Vt animarum; Reſpondeo, Argumentum a contrario ſenſu ductum in iure non ſemper eſſe firmum, & certum, præſertim ſi ex ipſo iure contrariũ colligatur, aut ſi ſpecialis ratio oppoſitum prorſus oſtẽdat. Ad ſecundum reſpondeo, Male Syluestrum, & quoſdam alios, qui noſtram ſententiam ſequuntur aſſerere, in cap. citato, Vt animarum, appellatione Ordinariorum etiam intelligi ipſum Summum Pontificem, qui eſt conditor iuris Canonici communis: quia, inquiunt, etiam Romanus Pontifex eſt Ordinarius Iudex. Sed verè falluntur in hoc: nam Ordinarius in iure non accipitur niſi is, qui in certa Ciuitate, Prouincia, vel loco iuriſdictionem certis limitibus cõtentam, & veluti quibuſdam cancellis circumſcriptam habet: & poteſtatem exercet: at Romanus Pontifex in omnes prouincias, & loca in tota Chriſtianorum ditione, & imperio conſtituta ius habet, & auctoritatem. Quare meo iudicio in cap. citato. Vt animarum, &c. Speciale eius eſt conſtitutum, ne ſtatutis poenis Ordinariorum ignorantes teneantur obſtricti. Et conſtitutio intelligi debet non quidem de poenis excommunicationis, Suſpenſionis, aut Interdicti: quia vt ante iam dixi, his non afficiuntur, qui contra ius Canonicum commune per iuſtam, & probabilem ignorantiam aliquid faciunt, ac proinde in hac parte ſtatutum à iure communi non diſtat: ſed intelligitur de cæteris poenis quæ ſolent ſtatutis Ordinariorum peccantibus irrogari. Ad tertium reſpondeo, Poenam excommunicationis non contrahere ignorantes ſtatutum Ordinariorum poenale, propterea quod excommunicatio ſpecialiter hominis contumaciam, vel legis contemptionem requirat c. nemo Epiſcoporum. 11. q. 3. & c. ſacro, de ſen. excom. quæ ratio locum etiam habet in quocunque iure communi poenali Canonico, dummodo ſine culpa, bona fide neſciatur.

Quarto Quæritur, An quando ſtatutum Ordinarij excõmunicationis poenam in malefactum alioqui diuino, vel naturali iure prohibitum conſtituit, ea afficiatur, is qui ſciẽter peccat in ius diuinum, vel naturale, Ordinarij ſtatutum probabiliter ignorans? Duæ ſunt opiniones, Prima docet, eum in excommunicationem incurrere. Sic ſentiunt quidam ex ijs, qui generaliter exiſtimant peccantem in ius diuinum, vel naturale poenas contrahere iure humano ſcripto irrogatas delictis ipſo iure diuino, vel naturali damnatis, quamuis ius humanum probabiliter ignoretur. Sic enim in vniuerſum cenſet gloſſa, Scotus, Bartolus, Baldus, Cynus, Socinus, Couarruuias, Iaſon; non tamen idem cenſent inter Theologos, Adrianus, Driedonius, Cordubenſis, Maior; inter Canonici iuriſconſultos, Ancharanus, & Imola. Secunda opinio tradit non incidere in excommunicationem. Sic Ioan. Andreas Geminianus, Antonius, Philippus, Panormitanus, & Felinus; Inter Summiſtas, Angelus, Syluester, Roſella, Tabienſis, Nauarrus; Inter Theologos, Sotus, Ledeſmus, & Victoria. Quæ quidem opinio verior mihi videtur, nec ſolum cum æquo, & bono magis conuenit, ſed iuri etiam ipſi magis eſt conſentanea. Quoniam in cap. Vt animarum, aperte definitur poenas conſtitutas ſtatutis Ordinariorum, non afficere eos, qui probabiliter ignorant. Vbi conſtitutio nihil diſtinguit, ſed vniuersè, ac generatim

Couar. in c. alma mater de ſent. excom. in 6. p. 1. §. 10. n. 8. & ſeq. vbi reliquos citat.

A decernit. Immò ſtatim ſubiungit, ſtatuto poenali Epiſcopi quo in omnes, qui furtum commiſerint, excommunicationis ſententia fertur, ac pronunciatur, non teneri ſubditos furtum extra ipſius Epiſcopi dioeceſim admittentes. Ex quibus verbis colligitur, in eo capite agi de ſtatutis poenalibus Ordinariorum punientibus furtum, quod alioqui diuino, & naturali iure prohibetur. Nec mihi probatur ſententia Couarruuiæ dicentis, præfatam Cõſtitutionem in duas partes eſſe diſtinguendam, quarum prior generalis eſt, definiens ſtatutum Epiſcopi minimè ligare, ignorantes, ſi probabili, & iuſta ignorantia laborauerint: in hac parte nequaquam, inquit ille, ponit Pontifex exemplum in furto alioqui naturali, & diuino iure damnato. Ex quo efficitur, ait vt hæc pars ſit generaliter intelligenda; poſterior vero pars, vbi ſubijcitur exemplum de ſtatuto Epiſcopi furtum alioqui diuino, & naturali iure prohibitum poena mulctantis, non agit de ignorantibus, ſed de hominibus non ſubiectis Epiſcopo extra dioeceſim furantibus, qui nec tenentur poenali Epiſcopi ſtatuto, nec vllo modo ſtatuti poena afficiuntur. Hæc ſententia, inquam, Couarruuiæ tanquam abſque fundamento ſolido, ac firmo tradita, meo iudicio merito

B confutatur; quia aperte conſtitutio loqui videtur in vtraq. parte de ſtatuto Epiſcopi furtum excommunicatione mulctantis. Quare ſi quæras generaliter an prædicto capite Cõſtitutio ſolum debeat intelligi de ſtatutis Ordinariorum poenalibus punientibus aliquid non alioqui communi iure prohibitum; Reſpondeo, vt paulo ante iam dixi, in hac re duas eſſe opiniones; vna ait, in prædicto capite nõ comprehendi poenalia Epiſcoporum ſtatuta punientia factum alioqui communi iure damnatum; quapropter iuxta hanc ſententiã, ſtatutis Ordinariorum poenalibus puniri poſſunt, & debent ignorãtes ea probabiliter, ſi ſcienter deliquerint in ius diuinum, vel naturale: nam conſtitutio ſolum habet locum in ſtatutis puniẽtibus factum nullo communi iure prohibitum. Altera opinio cenſet conſtitutionem intelligi generatim, ita vt eius ſenſus ſit, quandocumque ſint ſtatuta Ordinariorum poenalia puniẽtia aliquod factum ſiue alioqui communi & vetere, ſiue nullo antiquiori iure damnatũ ea non teneant, ac ligant ignorantes illa ſine culpa bona fide; & qui ea violauerint, ſi peccatum fuerit contra ius diuinum, vel naturale, non ſunt ſtatuti poena puniendi. Atque

C hæc eſt verior opinio, quia conſtitutio nihil diſtinguit, ſed generaliter tantum decernit, ſtatutis Ordinariorum poenalibus nequaquam ligari ignorantes, niſi quando eorũ ignorantia fuerit affectata, vel craſſa.

Sextò Quæritur, An peccantes ex ignorantia voluntaria & vitioſa, ſcilicet affectata, vel craſſa in ius Canonicum excommunicationem conſtituens in eos, qui non obtemperant, incidant in ipſam excommunicationem? Quæſtionẽ mouet, quod ſententia excommunicationis non fertur in aliquem, niſi ob eius contumaciam, aut legis, iuriſque contemptum. Sed hominis contumacia, aut legis contemptio non eſt, niſi malum quis faciat ſpeciali voluntate, & ſtudio violandi Superioris præceptum, aut cauſa deſpiciendi id, quod lege imperatur, quæ voluntas eſſe non poteſt, niſi ex certa ſcientia. Reſpondeo. Rem eſſe planam, ad excommunicationem ſufficere, ſi peccatum ſit ex ignorantia mala fide contracta, videlicet affectata, vel craſſa contra ius canonicum admiſſum. Nam in cap. Vt animarum, ante citato aperte habetur: Statutis Ordinariorum (& multo ma-

D iori ratione legibus communibus) ligari, & teneri ignorantes, ſi ignorantia fuerit affectata, vel craſſa. Et hoc ipſum ratio demonſtrat, quia ignorantia affectata, & craſſa in iure eſt lata culpa, & negligentia: ſed lata culpa cũ dolo æquatur in iure. dolus autem, aut eſt expreſſus, & ſpecialis, qui dicitur verus, aut eſt tacitus, & implicitus, qui iuris fictione dolus habetur, qualis eſt in eo, qui peccat ex ignorantia affectata, vel craſſa. Item contumacia alicuius, vel legis cõtemptio, aut eſt expreſſa, & hæc continet certam legis, aut præcepti notitiam; aut eſt tacita, & implicita, & hæc eſt in eo, qui ex ignorantia affectata, vel craſſa præceptum infringit, aut legem. Excommunicationis autem poena, quæ delictis iure ipſo irrogatur, expreſſum, & ſpecialem legis contemptum, aut hominis contumaciam non poſtulat, ſed tacitam, & implicitam tantummodo requirit.

Septimo Quæritur, An qui delinquit in ius canonicũ ex ignorãtia probabili, & iuſta ipſius iuris, incidat in alias poenas eo iure conſtitutas, vtpotè in poenas, quas vocant irregularitatis, depoſitionis, degradationis, amiſſionis beneficij, & officij, publicationis, ſiue confiſcationis bonorum; Reſpon-

ſpondeo, ex cōmuni ſententia iuris Canonici Doctorum, & Theologorū, & Summiſtarū, poena irregularitatis affici etiā ignorantes bona fide, quando irregularitas contrahitur ob defectū, vt aiunt ſacramenti. Vt ſi quis per ignorantiā corruptam foeminam in matrimonium ducat, vel adulteram vxorem ſuam cognoſcat, eſt digamus, & irregularis. Item quando irregularitas cōtrahitur ob vitium natalium, ob defectum ætatis, vel ob vitiū, aut morbum corporis, vel animæ, vel ob defectū idoneæ, & conuenientis litteraturæ, vel libertatis, vel lenitatis, nam ex his ſingulis irregularitas cōtracta non tā vere poena eſt, quam impedimentū Canonicum, quo ij qui ſunt his vitijs affecti, à ſacris ordinibus arcentur, & ab eorū miniſterio excluduntur. Idem iuris eſt, quando quis irregularitate ob infamiam, afficitur. Cæterū aliquando etiam irregularitaté ſuſtinet quis ob delictum, quamuis ignoret probabiliter ſine culpa ius canonicum irregularitaté conſtituēs. Vt ſi quis ſciens ſe excōmunicatiōnis maioris ſententia, & vinculo conſtrictū, poena Interdicti, vel Suſpenſionis affectū, ſacrum ordiné ſuſcipiat, irregularitate contrahit, etiamſi probabiliter ignoret, irregularitate affici eos, qui ſic ſacris initiantur ordinibus: vt colligitur ex cap. Cum illorū, De ſententia excom. Vbi rogatus Pontifex de quibuſdā, qui cum ſcirent ſe eſſe excōmunicatione maiori ligatos, ordines ſuſcepere; Reſpondet, ſi id ſcienter egerint, perpetuò deponi debere: Si verò factum ignorauerant, quia iuri delicti memores non fuerint, vel ius neſcierint, quo Eccleſia excōmunicatos ab ordinibus repellit, cum illis diſpenſetur. Hæc ibi. Si ergo iuris relaxatione indigebant, in poenam proculdubio irregularitatis incurrerant. Nec mihi probatur quod tradit Sotus, Pontificé ibi loquutū de ignorantia probabili, & iuſta, de hac enim nulla poterat eſſe dubitatio, nec opus erat Pontificem conſulere. Irregularitas igitur, quia eſt impedimentum canonicum, contrahitur, etiamſi adſit ignorantia bona fide iuris eam conſtituentis. Idē iuris eſt, ſi quis ſciens ſe maiori excōmunicatione teneri, aut eſſe ſuſpenſum, vel interdictū, rem diuinā fecerit, ſic enim irregularis, licet probabiliter ignoret, tales affici irregularitate. Item ſi quis ſciens ſe eſſe ſalutari baptiſmate renatum, iterū baptiſmatis vnda luſtretur, aut ſcienter baptiſmum miniſtret alteri, qui eſt baptiſmate ablutus, incidit in irregularitaté, quamuis ſine culpa, bona fide ignoret irregularitaté contrahi: De his omnibus ſuo loco plenius, ac fuſius diſſeremus. Itē ſi ſit poena legis, vt cōtractus reſcindantur, vel alia pacta, & conuēta ſimilia diſſoluantur, aut ſint irrita, & inania, eam poenā etiam ignorantes probabiliter ſuſtinere iure coguntur. Idē iuris eſt, ſi lex poenā irrogat, qua ſtatuitur, ne quis faciat ſuos certæ rei fructus, vel ne ſibi beneficiū, officiū, adminiſtrationevè Eccleſiaſticam, aut aliam ſimilem facultatem iuris poſſit acquirere.

Sot.4 d.25. ar.3.

Quomodo peccatum contra legem humanā per ignorantiam admiſſum ex toto, vel ex parte excuſetur. Cap. XVI.

PRimo Quæritur, Quomodo intelligatur Regula iuris in 6. Ignorantia facti non iuris excuſat, Reſpondeo, Primò, in foro iudiciali, facta publice & ſolemni ritu promulgatione legis, & legitimo a promulgata lege tempore elapſo non valere ignorantiam iuris; cum tamen facti ignorantia excuſationé habeat. at in foro conſcientiæ approbatur, & habetur accepta ignorantia non ſolum facti, ſed etiam iuris, & fides habetur reo veriſimiliter dicenti, ſe ius aut factum probabiliter bona fide neſciuiſſe. Quare Regula citata iuris habet locum in foro iudiciali tantummodo: & id quidem in poenis, & damnis deuitandis, in lucris acquirendis, in impenſis ſoluendis, aut retinendis.

Secundò Quæritur, An aliquando ignorantia iuris in foro iudiciali iuſtam excuſationem habeat, Reſpondeo habere aliquando, cum legitime probatur: Probatur autem legitime. Primò in re dubia, ſi reus iuret ſe iuſte, & probabiliter ignoraſſe, cap. Cum in tua, Qui matrimonium accuſare poſſunt. Sic Gloſſa, Panormitanus ibidem, & cæteri. Secundo, Si reus legitime probet abſentiam, hoc eſt, ſe abfuiſſe à Prouincia, vel loco, quando facta eſt promulgatio legis, cap. Cum in tua, ante citato. Tertio, Si probet reus legitimum impedimentum, vtputa ſe grauiter, & periculoſè ægrotaſſe, vel furioſum, aut amentem fuiſſe tempore, quo facta eſt legis promulgatio. Quarto, Si reus vnum teſtem producat, qui iureiurando confirmet, ipſum legem latam bona fide ignoraſſe. Sed animaduertendum eſt hac in re, iuſiurandi vim tolli, ſi contrariæ coniecturæ probabiles appareant. Item ſi contra iuſiurandum faciat præſumptio iuris, ſic vulgo vocata, vt docet Nauarrus ex Bart. Item admittitur ignorantia iuris, quando ius eſt obſcurum, ambiguum, vel dubium. Item quando vſus iuris creber, ac frequens non eſt. Item ſi reus probet id ſe feciſſe auctoritate alicuius magni, aut claſſici Doctoris, vt ait Nauarrus. Item admittitur ignorantia iuris in certo hominum genere, in militibus nempe, in ruſticis, in mulieribus, in minoribus, quod attinet ad ius ſibi aliquid comparandi, vt ſi aliquid ſibi debitum non petierint, non acquiſierint, non ſumpſerint: quia ius, aut factum ignorauerant. l. regula. ff. de iur. & fact. igno. & l. ne paſſim C. de iur. & fact. ignoran.

Nauar. to. 1. conſilio de conſtit. côſ. 1. n. 7. Nau. to. 1. conſ. de his quæ vi. met. conſ. 3. nu. 11. Nau. to. 1. conſil. de vſur. conſil. 20. nu. 3. Nauar. to. 1. conſil. de cō ſtit. conſ. 1. nu. 2.

Tertio Quæritur, Quo pacto obliuio in rebus agendis, & peccatis vitandis ad ignorantiam redigatur; Reſpondeo, Idem eſſe dicendum de obliuione, quod eſt de ignorantia dictum. Poteſt enim obliuio dupliciter accidere, aut culpa, & vitio ob negligentiam affectatam, vel craſſam in memoria retinendo id, quod oportet. & hæc peccatum non excuſat: Aut poteſt accidere, abſque vlla culpa, veluti ſi quis penitus immemor ſit iuris, vel facti, ita vt nulla cogitatio in mentem veniat eo tēpore, quo iuri, vel præcepto obtemperare deberet: & huiuſmodi obliuio iuſtam dat peccati excuſationem. Quare ex obliuione iuris, vel facti probabili & iuſta, vel voluntaria & vitioſa, vſu venit interdum, vt quis ſacrum die feſto non audiat: ieiunium ab Eccleſia indictum ſoluat, ac violet aliquod aliud officium, & munus ſibi commiſſum, & creditum prætermittat.

Quarto Quæritur, An inconſiderantia ad ignorantiam etiam reuocetur, veluti cum quis, alioqui iuris ſcientiam habens, contra ius inconſiderate delinquit. Reſpondeo, etiam ad ignorantiam inconſiderantiam reduci: quare inconſiderantia quoque poteſt eſſe, vel iuris, vel facti culpam habens, vel omni culpa vacans. Culpam habet, cum oritur ex negligentia affectata, vel craſſa inconſiderando id, quod fieri, vel vitari, oporteret: culpa verò vacat, quæ accidit ex obliuione quadam ſubito contingenti, vel ex aliquo negotio, aut caſu mentem repente præter ſpem, & opinionem omnium diſtrahente. Occurrunt enim nobis interdum ſubitæ cogitationes, quæ animum in varia diſpergunt, & priora mentis cogitata aliud alio facile diſſipantur.

Quinto Quæritur, Quo pacto diſcerni queat, an ſit in nobis iuſta, & probabilis ignorantia iuris, vel facti; Reſpondeo, Primò. Si generaliter loquamur, & non de ijs, qui certo muneri obeundo ſunt adſcripti, & deſtinati, ignorantia eſt probabilis, & iuſta, ſi homo dum incipit aliquid factitare, nihil prorſus dubitet de eo, quod fieri, oportet. Item ſi nulla penitus in ipſius mentem cogitatio incurrat, debeat ſecus facere, nec ne. quoniam quotieſcunque nobis opus aggredientibus nulla dubitatio, aut cogitatio rei alteri faciendæ obijcitur, & offertur, ignorantia eſt inuoluntaria, ſi quidem nemo poteſt ignorantiam exuere, atque deponere, niſi prius credat, putet, ſuſpiceturue ſe ignorare, aut ſaltem niſi prius ambigat de eo, quod fieri, oportet, aut liceat: tūc enim incipit dubitare, an debeat operam, ſtudium, & diligentiam conferre ad ſciendum, num id, quod facere, tētat, & ingreditur, fieri fas ſit, ac liceat. Deinde ſi quis ſpecialiter ad obeundum certum munus, & officium, ſtatuto, lege, mandatoue ſuperioris compulſus ſit, ignorantia excuſari non poteſt, quin ſaltem dubitet, aut cogitet de his, quæ ad illud munus generaliter, aut ſpecialiter pertinere, videantur: nā cuiuſcumque muneris, & officij quædam ſunt partes, & obligationes communes, quædam vero ſpeciales. Communes, compertæ ſtatim debent eſſe ei, cui munus, & officium mandato, vel lege, & iure committitur: ſpeciales licet non ſtatim notæ omnes, & perſpectæ ſint; cura tamen ſtudio, & diligentia diſci, & ſciri debent. Quare cū Reipublicæ, vel Principis auctoritate munus defertur, & officij onus imponitur, in primis eum oportet exquirere, quæ, & quot ſint illius muneris onera, quæ leges, quæ iura, ac interim ſi communia officij onera, nota & perſpecta ſint, & diligentia adhibeatur in cæteris ſpecialibus addiſcendis, & animus paratus ſit ad dubitandum de eo quod fieri aut deuitari debet, & ad inquirendum id, quod oportet, quodque fas eſt, aut ad conſulendum peritiores, ſeu verſatos, & ſatis exercitatos in eo munere, & officio præſtando, ignorantia ſi qua erit, probabilis & iuſta, ſeu inuoluntaria iure cenſebitur.

Sexto Quæritur, Quantam diligentiam adhibere de-

beat quiſque: vt ignorantiam deponat, & exuat; Reſpondeo, Si quis certo munere, & officio fungatur, oportet eũ ad diſcere, noſſeque ea, quæ generatim, & frequenter ad ſuum munus, & officium pertinent: qua diligentia & ſtudio in ea re collocatis, ignorantia erit probabilis, & iuſta, etiamſi adhuc in animo reſideat. Item ſi nobis aliquod aggredientibus opus, dubitatio, aut cogitatio offeratur de eo quod oporteat in ea re nos facere, conſulere debemus viros bonos & doctos, vt iuxta eorum conſilium factitemus. Deinde ſi quis ab homine fide digno audierit, ſe ad hoc, vel illud faciendum, vel vitandum iure compelli, debet operam & diligentiam in eo ponere, vt ſciat, quibus nam legibus, & obligationibus teneatur. Præterea ſi quis conſilium docti & boni viri ſecutus, quippiam agat, quamuis erratum fuerit in facto, excuſatur; nam eo ipſo quod ex tali conſilio id fecerit, prudẽter, ac benè feciſſe, cenſebitur Poſtremò in hâc rẽ ſatis eſt, ſi ea cura, & diligentia humana conferatur, quæ in re alioqui graui, & neceſſaria collocari, & adhiberi ſolet.

Quomodo affectus animi ſcilicet ira, vel cupiditas voluntarium, aut inuoluntarium efficiat. Cap. XVII.

PRimo Quæritur, An perturbatio animi, qui eſt affectus animalis, qualis eſt ira, vel cupiditas, faciat voluntariũ; an potius inuoluntarium? Plotinus, Platonici, & Cyrenaici philoſophi ſenſerunt, Iram & cupiditatem inuoluntarium facere: Immò Plato videtur docuiſſe, quæ ex ira, & cupiditate fiunt, eſſe inuoluntaria. Plato dixit, honeſta, & bona ſponte; turpia, & mala inuiti facimus. Ego illum ſic interpretor: virtutem eſſe naturæ hominis conſentaneam; vitium contra naturam hominis: nam virtus cum ratione congruit; vitium & peccatum cum ratione pugnat. Peccatum, quo peccatum eſt, teſte Auguſtino lib. 3. de lib. arbit. c. 13. contra naturam eſt, S. Th. 1. 2. q. 71. ar. 2. idem docet. Ariſtoteles lib. 3. Ethi. c. 1. apertè tradit hæc non eſſe inuoluntaria, ſed voluntaria. Quod probat. Primò, quia pueri, & belluæ multa ex ira, & cupiditate faciunt: & tamen voluntarium eſt in belluis, & pueris. Deinde, quia in multis, quæ ex ira, & cupiditate efficimus, iure laudamur: Vt ſi quis ex ira tyrannum necauerit: aut ſtudio, pietatis patriam egregiè, ac feliciter defenderit. Item ob multa quæ ex ira, & cupiditate facimus, meritò vituperamus; veluti ſi turpe quippiam contra ius faſque committimus. Accedit quod ira, vel cupiditate incitati ſæpe multa factitamus, & poſtea dolore, & poenitentia afficimur. Poſtremò quia quædam ſunt quæ oportet, nos appetere, vt ſanitatem, diſciplinam, communem patriæ ſalutem: & quædam ſunt ob quæ iraſci debemus, veluti contra tyrannum, contra hoſtem, contra latrones, pyratas, & patriæ proditores. Quare S. Thomas rectè in hoc Ariſtotelem ſecutus, oſtendit, quæ ex ira, vel cupiditate fiunt, magis eſſe voluntaria, quam inuoluntaria. Quibus verbis non ſignificat, ira vel cupiditate voluntarium augeri, vt quidam falſo interpretantur: ſed ſolum docet, quod Ariſtoteles ante tradiderat, ea quæ ex ira, vel cupiditate factitantur, non eſſe inuoluntaria, ſed voluntaria.

S. Th. 22. q. 6. ar. 7. & q. 77. ar. 6. & 7

Secundo Quæritur, An ira, vel cupiditas voluntarium aliqua ex parte minuat? Ratio dubitandi eſt, quia quamuis ea, quæ ex ira, vel cupiditate fiunt voluntaria ſint, minus tamen libera ſunt, & liberum eſt idem, quod voluntarium in naturis ratione præditis, ergo minus voluntaria ſunt, quàm ſi abſque vlla ira, & cupiditate fierent. Hæc quæſtio plurimum conducit ad ſciendum, an quæ ex infirmitate naturæ, vel animi fiunt, minus mala ſint, & an ſint venia, miſericordia, & abſolutione digna. S. Thomas docuit quandocunque ira, vel cupiditas voluntatem præcedit, tunc quæ ira, vel cupiditate geruntur, minus eſſe voluntaria; & propterea minora, ac leuiora eſſe peccata: quandocunque verò ira, vel cupiditas voluntatem conſequitur, tum quæ ex ira, vel cupiditate fiunt, non eſſe minus voluntaria. Sed re vera, negari non poteſt, ea, quæ fiunt ex ira, vel cupiditate tamquam ex cauſa, ſine qua alioqui non fierent, eſſe minus voluntaria, hoc eſt minus libera; quapropter ira, vel cupiditas quæ eſt cauſa eius, quod fit, aliqua ex parte volũtarium, quod eſt liberum, minuit. Minus enim peccat qui foeminæ alicuius pulchritudine allectus concupiſcit, quam qui deformẽ puellam appetit. & minus procuidubio peccat, qui maximi præmij ſpe incitatus turpe quippiam admittit, quàm qui nulla ſpe lucri contra ius, faſq. delinquit. Ira enim, deſiderium, ſpes, voluptas, cupiditas, rationem ſæpè præueniendo, perturbãt, & ad ſe voluntatẽ flectunt, & inuitant. Et huiuſmodi peccatum eſt, quod Scholaſtici paſſim appellant peccatum ex naturæ infirmitate commiſſum. Si obijcias, Quæſtione præcedenti ex Ariſtotele, & S. Thoma, docuiſſe nos, ea, quę ex ira, & cupiditate fiunt, non eſſe inuoluntaria; quomodo igitur nunc dicimus, ira vel cupiditate voluntarium aliqua ex parte diminui; Reſpondeo, Ariſtotelẽ & S. Thomam docuiſſe, quæ hac ratione fiunt, non eſſe inuoluntaria, contra Platonem, & Cyrenaicos, qui dicebant, ea eſſe inuoluntaria: nec vnquam Ariſtoteles, & S. Thomas tradiderunt quæ ex ira, vel cupiditate factitantur, magis eſſe voluntaria, quã ſi abſq. ira, vel cupiditate fierent: ſed magis eſſe volũtaria, quã inuoluntaria: quorum vtrumq. eſt verum. Nam inuoluntaria non ſunt, cum omnis vis ſiue violentia, metus, & ignorantia abſint, quæ faciunt inuoluntariũ. Sunt ergo voluntaria, quia ſponte, & voluntate geruntur, porrò ſunt minus libera, & voluntaria, nempe in natura intelligentiæ, & rationis cõpote, quàm ſi abſq. ira, & cupiditate fierent, quoniam ira, & cupiditas quadam ex parte rationem anteuertunt, commouent, alliciunt, & frequenter impellunt: quod autem ex minori rationis conſultatione, & deliberatione geritur, minus eſt voluntarium, & liberum. Hinc fit, vt peccata ex ira, vel cupiditate commiſſa aliqua ex parte venia, & miſericordia ſint digna, vtpotè leuiora, & idcirco mitiori poena mulctanda, ac leuiori ſupplicio vindicanda. Hinc etiam fit; vt ſi quis promiſſa voto, vel iureiurando firmata ex ira, vel cupiditate faciat, indulgentiam Principis, ac voti, & iuriſiurandi relaxationem, & abſolutionem faciliùs, & liberiùs impetret: vt eſt communis canonici iuris interpretum, & Theologorum opinio.

Quomodo circumſtantia actus, voluntariũ aut ex toto, aut ex parte minuat. Cap. XVIII.

PRimo Quæritur, Quidnam nomine circumſtantiæ actus accipiatur; Reſpondeo cum Angelo, Circumſtantiam dici rem, quæ circumſtat actum quaſi extrinſecus conſideratam. porrò à voce circumſtantia non abſtinemus, quoniam ea vſi ſunt Quintilianus, & Gellius. Hic enim ait. Oſtendit exitum de loci importunitate, & hoſtiũ circumſtantia. Ille verò ſic inquit, Hoc genus argumentorũ ſane dicamus ex circumſtantia. Præterea circumſtantiæ in iure variæ omnia, vt inde æquitas colligatur: & ſunt ſeptẽ. Cauſa, quare aliquid factũ ſit Perſona: quis, & cum quo fecerit, locus, vbi factum ſit. Tempus, quando factum ſit. Quantitas: magnitudine, & graue, an paruum, & leue ſit factum. Qualitas: quomodo factum ſit. Euentus an metu, vi, errore, dolo, culpa, caſuvè factum ſit. Circumſtantiæ itidem ſunt notæ rerum, & perſonarum communes, & externæ, ex quibus iuris definitio non ſolum in delictorum poenis, verum etiam in omnibus contractibus, & humanarum functionum negotijs ducitur, ex quibus ius ipſum, vel intenditur, vel remittitur.

Ang. circumſtantia.

Quint. lib. 5. c. 10. Gelli. lib. 3. c. 7.

Secundo quæritur, At circumſtantia humanæ actionis ſit accidens actus; Reſpondeo, Omnium eſſe ſententiam, circumſtantiam eſſe accidens humani actus, non ſolum quatenus actus accipitur ſecundum ſubſtantiam naturalem, quã conſtat, ſed etiam quatenus ſumitur ſecundum rationẽ moralem, quam habet: hoc eſt, non ſolum quatenus quidam actus naturalis eſt, ſed etiã vt eſt actus moralis, nimirum actus rationi, quæ eſt norma, & regula morum, conſentaneus aut diſſentaneus, qui ex libera hominis voluntate exiſtit. Sed hanc quæſtionem plenius diſſoluam. lib. 2. c. 4. q. 4.

Tertiò Quæritur, Quot ſint circumſtantiæ actionis humanæ; Reſpondeo, Circumſtantias humanorum actuum conſiderari, & tractari à Rhetoricis, Theologis, Iuriſcõſultis, & Ariſtotele. Rethores quidem circumſtantias expendunt ad laudandum, vel vituperandum factum: ad exaggerandum, vel minuendum id, de quo dicunt: ad ſuadendum vel diſſuadendum. nam circumſtantiæ quæſtionem, & controuerſiam circumſtant. Iuriſconſulti in. l. aut facta, ff. De poenis, circumſtantias conſiderant, vt delicta grauius, leuiusvè puniantur: Scholaſtici Theologi, vt humanorum actuum bonitatem, vel prauitatem maiorem, minoremuè diſcernant: Ariſtoteles vero de circumſtantijs diſſeruit, vt oſtenderet, quo pacto ex circumſtantijs voluntarium ex toto vel ex parte tolleretur, & hac ratione nos in præſentia circumſtantias accipimus. Theologi itaque communiter ſeptem circumſtantias enumerant hoc carmine comprehẽſas.

Ariſt. lib. 3. Ethi. c. 1.

Quis,

Quis, Quid, Vel, Quibus auxilijs, Cur, Quomodo; Quando.

Explicemus ſingulas. Prima circunſtantia eſt ¶ Quis.] Hæc autem non ſignificat perſonam efficientem, quoniam perſona agens ad actionis ſubſtantiam pertinet, ſed ſignificat perſonæ qualitatem, ſtatum vel conditionem: veluti ſi ſit voti religione, vel iuriſiurandi vinculo quis adſtrictus, aut liber. Item ſi ſit matrimonij nexu vinctus, & colligatus, aut ſolutus: ſi Clericus aut laicus. Et perſona duplicē habet reſpectū, præſertim in delictis, pœnis, & malis tum eius, qui fecit, tum eius, qui paſſus eſt: aliter enim (vt habetur in.l. Aut facta, ff. De pœnis citata) puniuntur ex eiſdem facinoribus ſerui atque liberi; & aliter qui quippiā in dominum aut parentem eſt auſus, ac is qui in extraneum: aliter qui in magiſtratum, atque is, qui in priuatum. In perſonæ quoque conſideratione ratio habetur ætatis.

Secunda Circunſtantia ¶ Quid ¶ Non accipitur ipſius actionis rei obiecta. hoc enim ad actus ſiue operationis ſubſtantiam ſpectat; verum rei obiectæ quantitas. vnde furti magnitudo vel paruitas eſt circunſtātia Quid, & ideo in prædicta Lege, Aut facta, dicitur: Quantitatis diſcernit furem ab abigeo: nam qui vnam ſuem ſurripuerit, vt fur coercebitur: qui gregem, vt abigeus. Cæteræ circunſtantiæ ſupradictæ per ſe patent: nec egent explicatione.

Animaduertendum eſt, Iuriſconſultos ex circunſtantijs delictorum grauitatem, aut leuitatem expendere ſolere; & proinde diuerſas delicti pœnas, & leges, & iura conſtituūt. Conſiderant autem ſeptem circunſtantias, quæ habentur in l. Aut facta. ff. De pœnis, nimirum cauſam, Perſonam, locum, Tempus, Qualitatem, Quantitatem, Euentum: Cauſam, vt in verberibus, quæ à magiſtro vel parente illata impunita ſunt, quoniā emendationis, non iniuriæ gratia adhiberi ſolent. Puniuntur, cum quis per iram ab extraneo pulſatus eſt. Perſonam expendunt, vt ante dixi, & tū eius ſcilicet, qui fecit, tum eius, qui paſſus eſt, ſtatum & cōditionem perſpiciunt, atque perpendunt. Locus facit, vt idem vel furtum vel ſacrilegium ſit, & capitis pœna, aut minori ſupplicio luatur. Tempus diſcernit furem diurnum à nocturno. Qualitas facit, vt factum ſit grauius vel leuius: vt furta manifeſta à non manifeſtis diſcernantur, expilationes item & latrocinia à furtis. Quātitas diſcernit eo modo quem ante dixi. Euentus ſpectatur, vt ſi caſu quis alium occiderit, ſegetes incēderit. Atque hæc ſufficiant de iis, quæ actum circunſtant ſecundum Theologos, & Iuriſconſultos acceptis.

Ariſ. lib. 3. eth. c. 1.

Quartò Quæritur, An res actum humanum circunſtās, vt Ariſtotelis ſentētia, voluntarium tollat, aut minuat: Reſpondeo, ſecundum Ariſtotelem res circunſtantes actum ſex eſſe, nempe: Quis, Quid, Circa quid, Quo inſtrumento, Cuius gratia, Quomodo. Quod ad primū attinet ¶ Quis ¶ Apud Ariſtotelem ſignificat perſonam quæ eſt actionis auctor, atque principium; non autem perſonæ qualitatem, vel conditionem: nam ſecundum eundem, perſona agens cum ſe ignorare non poſſit, inuoluntarium non facit, quod ſi perſona ex Ariſtotelis ſententia, alicuius hominis conditionem ſignificaret, poſſet perſona ſeipſam ignorare, & ex hac parte in actione humana voluntarium minueret: poteſt enim quis voti nexu, & vinculo adſtrictus, bona fide obliuiſci ſui voti, cum peccat. Nihilominus tamen apud Ariſtotelem nomine perſonæ, poſſumus intelligere ipſam hominis conditionem, quæ frequenter ipſi agenti ſolet eſſe notiſſima.

Secunda Circunſtantia ¶ Quid. ¶ Apud Ariſtotelem, ſicut & apud Theologos, ipſius rei obiectæ qualitatem vel quantitatem, ſignificat, vt conſtat ex eiuſdem Ariſtotelis exemplo. Excuſarunt enim Iudices Aeſchilum poetā, qui arcana Cereris patefecit: eo quod ignorauerit eſſe arcana. Quare ſecundum Ariſtotelem hæc circunſtantia poteſt incognita eſſe alicui, & eatenus voluntarium minuere.

Tertia circunſtantia in Ariſtotele eſt ¶ Circa quid ¶ Veluti ſi quis ignorans Titium patrem ſuum, occidat eū putans eſſe Caium inimicum ſuum, inuoluntariū eſt parricidium, licet voluntarium ſit homicidium. Huius igitur circunſtātiæ appellatione intelligit Ariſtoteles qualitatē, & conditionem materiæ, in qua tanquam in re obiecta actio humana verſatur: quamuis Theologi intellexerint in Ariſtotele huiuſmodi nomine, Circa quid, locum ac tempus. Quare ſecundum Ariſtotelem hæc circunſtantia poteſt per ignorantiam latere, & eatenus voluntarium ex parte minuere.

A Quarta circunſtantia in Ariſtotele eſt ¶ Quo inſtrumento ¶ vt ſi quis alium haſta percuſſerit, quam putauit mucrone, & ferro carere, & ita occidit: Item ſi quis in alium lapidem iecerit putans eſſe pumicem, vel aliquid leuius; hæc igitur inſtrumenti circunſtantia poteſt ignorari, & proinde inuoluntarium reddere.

Quinta Circunſtantia eſt ¶ Cuius gratia ¶ Intelligit Ariſtoteles huius circunſtantiæ nomine, euentum ipſius actionis; vt ſi quis alium mente exturbatum ſecet, aut vulneret, vt ſanet eum, & tamen occidit hæc etiam circunſtantia per ignorantiam latere poteſt, & ſolet; & voluntarium ex parte detrahere.

Sexta Circunſtantiā eſt ¶ Quomodo; ¶ Qua etiam Ariſtoteles intelligit vel modum actionis, vel euentum ipſam actionem conſecutum: Vt ſi duo inter ſe pugnent, & vnus alterum vehementius, quam putauit, aut voluit, percuſſerit. Et hæc etiam circunſtantia ignota facienti eſſe poteſt, & eatenus voluntarium tollere.

Quintò Quæritur, Qua ratione tractatio de circunſtantijs ad actus humanos conducat. Reſpondeo conducere in multis. Primò ad diſcernendum quando circunſtantiæ tri-

B buant, aut mutēt ſpeciem actus humani Nam qui presbyterum occidit, peccatum admittit duplici deformitate infectum homicidij ſcilicet, & ſacrilegij; Item qui contra votū caſtitatis emiſſum cum fœmina rem habet, dupliciter peccat, & contra religionem, cuius actus eſt votum, & contra caſtitatem; Pari ratione qui rem ſacram ſurripit, & furtum, & ſacrilegium committit. Quæ verò circunſtantiæ mutent ſpeciem actuum humanorum, dicemus inferius. Secundò, circunſtantiæ conferunt ad multa in commercijs, & contractibus humanis diſcernenda. Ex circunſtantijs enim contractus aliquando non conſiſtunt, eo quod ſint ex aliqua circunſtantia inuoluntarij, quippe quæ fuit in ipſo contractu ignota. Quare in l. ſi ego ff. de rebus creditis ſi certum petatur dicitur; [Si ego pecuniam tibi quaſi donaturus dedero, tu quaſi mutuū accipias, nec donatio eſt, nec mutuum. Ratio legis eſt, quoniā ex certa cauſa nempe iure donationis, ego volui ad te pecuniæ meæ dominiū pertinere; quæ cauſa non ſubſiſtit, quia tu quaſi mutuū eā accepiſti. Item ibidem; [Si ego quaſi deponens tibi dedero, tu quaſi mutuum accipias, nec depoſitum, nec mutuum

C eſt. Idem iuris eſt, vt ibidem dicitur, ſi tu mihi quaſi mutuā pecuniam dederis, ego quaſi cōmodatum acceperim, Item ex. l. In venditionibus, ff. De contrahen. emptio, colligitur; [Si ego vendo, tu vero credis me tibi donare, nec venditio eſt, nec donatio.] Item ibidem habetur; Si erratum fuerit in corpore rei emptæ, venditionem non valere, Vt ſi ego me fundum emere Cornelianum putarem, tu mihi, te vendere Sempronianum putaſti, non eſt emptio, quia in corpore diſſenſimus. Item ſi ego me ſeruum Caium emere, tu Pamphilum ſeruum te vendere putaſti, emptio non conſtat, quia eſt in corpore diſſenſum. Itē ſi erratum ſit in ſubſtantia, ſiue materia rei emptæ, emptio non ſubſiſtit, vt ſi pro vino acetum veneat. quoniam licet Marcellus Iuriſconſultus, vt in l. citata habetur, putauerit emptionem valere, quia acetum & vinum nec ſubſtantia, nec materia differunt, ſed ſolum qualitate; verius tamen eſt quod tradidit Vlpianus, emptionem non conſiſtere; ſi ab initio tamen vinum erat & poſtea acuit, venditio ſubſiſtit; quoniam in commercijs aliquando non ſubſtantia aut materia conſideratur, ſed vſus humanus, quem res ipſæ emptæ

D præſtant; vinum autem, & acetum, quamuis ſubſtantia & materia non differant, ad diuerſos tamen vſus adhibentur. Item ſi æs pro auro, aut plumbum pro argento veneat, nulla eſt venditio. l. Qui tamē, in fine, & l. In venditionibus, in fine. ff. De contrahen. emptione. Sed dubitatio eſt, Si quis menſam argento vel auro coopertam mihi ignoranti pro ſolido argento vel auro vendiderit imprudens, an valeat emptio; Reſpondet Iulianus Iuriſconſultus in l. Cum ab eo. ff. De contrahen. emptione, nullam eſſe emptionem, & pecuniam eo nomine datam condici poſſe. at verò Vlpianus iuriſcon. in l. Quid tamen, ff. De contrahen. emptione ait; ſi inauratum aliquid ſit licet ego aureum putem, venditionem conſtare, etiamſi magna ex parte id ſit æneum.] Qua in re iſti duo Iuriſconſulti ſibi aduerſari videntur; quā antinomiam, id eſt, legum repugnantiam in hunc modum Ciuilis Iuris interpretes ſoluunt. Si inauratum ſit aliquid, quod ſit materia penitus diuerſum veluti lignum, vitrum, lapis; tunc ſi pro auro vendatur, venditionem non valere; & hoc eſſe quod dixit Iulianus de menſa inaurata pro ſo-

lido

lido auro vendita. Cum verò inauratum eſt aliquid ex genere metallorum, tunc ſi pro auro veneat æs, vel plumbū inauratum, venditionem conſtare, quia non eſt materia penitus diuerſa ſed cognata. & hoc eſſe quod [illegible] pignus. At enim nimia eſt hæc Iuriſconſultorum [illegible], & in foro conſcientiæ puto venditionem non conſiſtere, ſi inauratum pro ſolido auro venieris, ſiue ſit æs, vel plumbum, ſiue ſit lignum, vel vitrum, quia non eſt in materia conſenſum.

Porrò in venditionibus emptionem non vitiat, ſi in nomine tantum erretur; quoniam vt in eadem lege [illegible] citata. In venditionibus, planè habetur, ſi in nomine diſſentiamus, verum de corpore conſtet, nulla dubitatio eſt, quin valeat emptio. nihil enim facit error nominis cum de corpore conſtat. Item ſi ſolum erratur in qualitate rei emptæ emptio conſiſtit, dicitur enim in l. [illegible] ff. De contrahen. emptio. Si aurum quidem fuerit deterius, quam emptor exiſtimaret, emptionem valere. Quapropter in [illegible] ff. de contrahen. emptio. ſubiungitur: Si ergo me virginē emere putarem, cum eſſet iam mulier, emptio valet; quia non eſt in ſexu erratum. Si tamen cum ego mulierē venderem, tu puerum emere, exiſtimaſſes, quia in ſexu error eſt, nulla emptio. **B** Animaduertendum eſt non ſemper locum habere, præſertim in foro conſcientiæ, id, quod Iuriſperiti docent, nimirum emptionem conſtare, ſi ſolum erretur in qualitate rei emptæ: quoniam re vera aliquando nulla eſt emptio, etiam quando ſolum eſt error in qualitate; propter ea quod aliquando emuntur res non ſolū propter ſubſtantiam eius, ſed etiam propter qualitates, quas habet, emuntur enim res, vt vſus habet apud homines, [illegible] autem ſæpe pendent ex qualitatibus mercium, vt cernere eſt in pannis, & in ſerico, & in alijs mercibus. Si obijcias contra propoſita, aliquando emptorem eſſe cæcum & minus peritum mercium diſcernendarum, tunc huiuſmodi emptores cum non videant, aut non ſatis [illegible] quod emitur, non videntur in corpus conſentire. [illegible] deo, Si error non ſit in corpore, eos verè conſentire [illegible] certa conditione emunt, ſi in corpore non erretur [illegible] de ſi erratum ſit in corpore, nec cæcus, nec [illegible] emptor conſentire cenſetur. Ex dictis intelligitur, ſi ego lapidem precioſum vendidi, quē talem [illegible] **C** lā eſſe venditionē, quia erratum eſt in ſubſtantia. Si [illegible] ſciēs eſſe lapidē pretioſum, vendidi Titio [illegible], cui nō vendidiſſē ſi hoſtē eū cognouiſſem, emptio valet: quia huiuſmodi error nihil facit ad ſubſtantiam emptio[illegible] Si quæras, Quid ſi non ſit conſenſum in pretio, Reſpondeo ex l. Si decem, ff. locati, vbi habetur: [Si decem tibi fundum locauero, tu autem exiſtimas quinque te conducere, nihil agitur.] ſenſus legis eſt, huiuſmodi locationem aut reſcindi debere, aut ſaltem conductorem compellendum eſſe ad augendam mercedem locati fundi, ita vt iuſta ſit. In eadem lege ſubiūgitur, [Si ergo minoris me locare ſenſero, tu pluris te conducere, vtique non pluris erit conductio, quam quanti ego putaui. Prætereà in matrimonio, quod eſt quidam contractus inter virum & vxorem, pari ratione eſt iudicandum. Nam ſi in perſona erratur, matrimonium non ſubſiſtit; vt ſi tu cum putares te accipere Catharinam, accepiſti Semproniam. Si tamen ſolum erretur in qualitate perſonæ, matrimonium conſtat, vt ſi duxiſti ignobilem vel pauperem, cum tamen exiſtimares eſſe nobilem vel diuitem. **D** Obijcies, Si quis ducat ancillam, quam tamen putauit eſſe liberam, matrimonium non valet, & tamen ſolum erratur in qualitate perſonæ. Item ſi quis accipiat feminam ineptam ad coeundum, & ad generandum prolem, matrimonium non conſiſtit, & tamen ſolum eſt error in qualitate perſonæ. Reſpōdeo, Huiuſmodi matrimonium valere, ſi ſolum iuris naturalis ratio haberetur: at vero nulla ſunt hæc matrimonia, quia ius humanum conſtituit eadem non valere. ca. Ad noſtram, de coniugio ſeruo. cap. Si quis liber. cap. Si quis ingenuus. c. Si femina 29. q. 1. & cap. Laudabilem. c. conſultationi, De frigidis, & maleficiatis.

Item ſi quis alteri eleemoſynam eroget ad indigentiā ſubleuandam putans eſſe pauperem, cum tamen diues ſit, donatio non valet, & qui accipit reſtituere debet eleemoſynam acceptam: quoniam licet ſit error in qualitate perſonæ, huiuſmodi tamen qualitas in eleemoſyna ad ſubſtantiam pertinet, quia eleemoſyna datur ad miſeriam, & inopiam indigentis ſubleuandam. Vbi verò quis ab omni miſeria, & inopia liber eſt, alius eleemoſynam ei præſtare, lege & iure non cogitur: ſicut ſi quippiā ſit datū ob cauſam, **A** et minime ſubſecuta, non ſubſiſtit donatio. Pari ratione lucrum, quod ex mutuo per vſuram accipitur, debet reſtitui, quia acceptum eſt tanquam donatum ab eo, qui mutuum accepit. at donatio debet eſſe ſimpliciter libera, cui repugnat qualiſcunque metus, & qualiſcunque vis, præſertim cum eſt [illegible] lucrum accipi [illegible] poſſit. Sed qui promittit vſuram, nō niſi neceſſitate compulſus eam pollicetur, & ſoluit. Item ſi qui alteri gratis & ſponte alimenta præbet in vitæ ſubſidium, vt habeat vnde viuat, alio qui minime præbiturus, ſi nollet ipſi alimēta aliunde ſuppetere, donatio non valet, quia per ignorantiam data ſunt alimenta: & proinde donatio catenus eſt inuoluntaria. Si roges, Quid ſi Epiſcopus conferat Eccleſiaſticum beneficium Clerico, quem putauit, eſſe pauperem & ſanctum, quia paupertatem, & [illegible] ſanctitatem huiuſmodi Clericus ſimulauit. Reſpondeo, Si Clericus alioqui idoneus eſt ad functionem, & onus, quod beneficium requirit & poſtulat, beneficij adeptionem valere, quia non eſt erratū in ijs, quæ ad ſubſtantiā impetrationis, ſiue adeptionis ſpectant: tametſi non ſit idoneus, adeptio non eſt rata, & firma, non quia clericus diues ſit, & ficta ſimulataq. ſanctitatis, **B** ſed quia beneficio eſt indignus, & caret his dotibus, quas beneficium poſtulat.

Item ſi hoſpitalis domus erigatur, & in ea certa quædā alimenta conſtituta, & relicta ſint ad alendos certæ nationis, prouinciæ, vel loci pauperes; veluti ad alendos Italos, [illegible] Gallus alioqui pauper, fingens ſe eſſe Italum, alatur, ac ſuſtentetur, cogendus eſt reſtituere impenſas in alimentis factas, quia in huiuſmodi alimentis erratum quidem eſt in qualitate, ſed quæ pertinet ad ſubſtantiam, quoniam alimenta non ſunt relicta niſi ad pauperes Italos ſuſtentandos.

De actibus voluntatis qui eliciti vocantur.

Cap. XIX.

PRimò Quæritur, Quiſnam actus elicitus voluntatis vocetur. Reſpondeo, Duos eſſe voluntatis actus, vnum quem Theologi paſſim appellant elicitum, alterum quem dicūt imperatum. **C** Elicitus vocatur, qui fit à volūtate proximè, & per ſe ipſam, & qui excipitur tanquam in ſede ſua in ipſa voluntate, a qua proximè producitur, veluti ſunt hæc, velle, amare ſperare, concupiſcere, nolle, odiſſe. Dicitur elicitus, quia in ipſa voluntatis poteſtate contentum, & latentem quaſi foras educimus: res quum primum voluntati præ ſe ferens boni faciem, & formam obijcitur, eam excitat, mouet, allicit, & flectit, ac veluti impulſu quodam elicit ex ea ſui appetitionem: ſic ex ſilice ictu ferri ignita flamma, & corporum conflictu ſonus elicitur: actum igitur elicitum volūtatis proximè ex ipſa voluntate paritur & quaſi gignitur ex bono. Imperatus verò actus eſt, qui fit a voluntate miniſterio & opera alterius facultatis, quæ eum actum proximè gignit. Quare actus imperatus non excipitur, neque inhæret in voluntate, ſed in ea facultate à qua proximè producitur, & tranſit interdum in materiā aliquam externam. Tales actus ſunt credere, intelligere, videre, audire, loqui, comedere, deambulare, ſaltare, canere, verberare, occidere quotieſcunque motu, & imperio voluntatis actitantur, aut factitantur.

D Secundò Quæritur, Quot ſunt actus eliciti voluntatis. Reſpondeo, Sex eſſe in vniuerſum, nimirum velle, intendere, frui, eligere, conſentire & vti: quorum actuum numerum S. Thomas commode inducit, & colligit. Nam bonum, quod voluntati ſolet offerri, duplex eſt: aut finis, ad quem aſpirare contendimus: aut id, quod nos ducit ad finem: quare bonum appeti bifariam contingit. Primo bonum, quod eſt finis, qui propter ſe appetitur tanquam iucundum vel honeſtum: ſecundò bonum, quod eſt vtile ad finem aſſequendum. Rurſus bonum, quod eſt finis, poteſt trifariam expeti. Primo ſimpliciter, vt eſt quid iucundū, vel honeſtum, quod per ſe & propter ſe voluntati placet, ac libet: & hac ratione velle, qui eſt actus voluntatis verſatur in bono: quod ſtatim atque voluntati obijcitur, eam ſolet allicere: ita vt id voluntas approbet ac ſequatur. Secūdò modo bonū appetitur propter ipſum, & cuius gratia alia expetitur, ita vt ſit finis & terminus eorū, & habeat rationem finis, quem dixerunt Philoſophi, eſſe id, cuius gratia aliquid fit: & tunc amatur, & appetitur tanquam finis, per

S.Tho. 1. 2 q. 8. & ſeq.

per aliquid aliud obtinendus. Et hoc eſt finem intendere qui eſt ſecundus actus voluntatis. Tertiò poteſt appeti, approbari, & amari bonum, prout in eo voluntas conquieſcit, vt in vltimo fine obtento, ex quo voluptatem vt fructum delibat & capit, & hic actus dicitur fruitio.

Secundò accipitur bonum, vt eſt quid vtile ad bonum aliud adipiſcendum: & circa huiuſmodi bonum verſantur tres actus voluntatis, eligere, conſentire, & vti. electio eſt rei alicuius acceptæ ex rationis conſultatione: vt conducit ad finem propoſitum conſequendum. Conſenſus eſt actus, quo voluntas ratam & acceptam habet, ſiue quo approbat ſententiam rationis conſultatione, & deliberatione concluſam. Vſus verò eſt actus, quo voluntas aliquid adhibet ad aliud aſſequendum. nam vti, eſt quippiam aſciſcere ad aliquid adipiſcendum: quare vſus ſemper eſt eius quod ducit ad finem.

Tertiò Quæritur, Quomodo ad hos ſex actus, quos enumerauimus, cæteri voluntatis actus reducantur, veluti Amor, Delectatio, Spes, Deſiderium, Gaudium. Reſpondeo, Hoſce omnes actus in ſex primis comprehendi. Nam Amor, aut eſt beneuolentiæ, aut concupiſcentiæ. Vterque eſt velle quoddam, quoniam Amare nihil aliud eſt, niſi velle bonum alicui: quod ſi volumus ei bonum propter ipſum, eſt amor qui dicitur beneuolentiæ ſeu amicitiæ. Si verò cauſa noſtri, vel alterius cuiuſpiam amemus eſt amor, qui dicitur cupiditatis, ſiue concupiſcentiæ. Deſiderium item, actu intentionis continetur: nam ſæpe ad id, quod in votis habemus, aſpirare, & peruenire conamur, quod eſt finem intendere. Porrò ſpes eſt deſiderium rei cum fiducia conſequendæ. Delectatio inſuper ad fruitionem reuocatur, quoniam bonum, quod habetur, oblectat. & quatenus iucunde, & ſuauiter boni aliquid percipimus, eo læti perfruimur. Præterea Gaudium ad fruitionem redigitur: & cum nihil ſit re a Delectatione diſtinctum, & delectatio ſit quædam fruitio, ſequitur, vt gaudere ſit perfrui.

De actu voluntatis elicito qui dicitur velle. Cap. XX.

PRimò Quæritur. Quiſnam actus ſit voluntatis, qui dicitur velle; Reſpondeo, eſſe actum, qui eſt veluti primus quidam ad bonum progreſſus: exit enim voluntas obuiam bono venienti, vt id complectatur; vnde naſcitur, vt optet ſe cum illo coniungere, quantum fieri poſſit, vt hoc modo ſit illi bonum, & bene illi ſit. contra nolle eſt veluti quidam voluntatis a malo receſſus: ad primum enim mali conſpectum, illud voluntas auerſatur, reſpuit, & defugit, ne ſe illi applicet, quo fiat ei malum. Sunt igitur duo voluntatis primi actus contrarij, approbatio, & amplexus boni venientis in cognitionem mentis: & reprobatio ac depulſio mali incurrentis in animum, ex his duobus actibus tanquam ex fontibus cætera veluti riuuli deriuantur.

S.Tho. 1.2. q.8.ar.2.

Secundò Quæritur, An velle ſit tantum finis. Reſpondeo, finem dupliciter accipi, vno modo vt eſt bonum, quod voluntas appetit propter ipſum, quale eſt iucundum, & honeſtum: nam honeſta propter virtutem ipſam expetimus; & iucunda item propter ſe ipſa, eo quod illa nos placide oblectent. Et hoc modo, velle eſt finis, ſic enim volumus ſanari, bene habere, vincere, honorari, ditari, beate viuere. Altero modo accipitur Finis, ſtrictius ac preſſius: nempe magis proprie, vt eſt bonum, quod propter ipſum appetitur, & cuius gratia cætera appetuntur: quo pacto ſe habent ſanitas, & medicina ſalutaris, quoniam medicinam optamus atque diligimus propter ſanitatem: & ſanitatem propter ipſam vt iucundam & vt rem medicinæ munere & præſidio obtinendam. Quando finis hoc modo concupiſcitur, tunc eſt finis propriè, ac proinde intentio eſt actus, quo finis, tanquam finis appetitur, cuius gratia aliquid fit. Electio verò eſt rerum vtilium ad finem: & ideo eligere, intendere & velle diſtinguuntur: quia finem volumus, aut intendimus; bona vero, quæ ſunt vtilia ad finem conſequendum, eligimus.

Ariſ. 3. eth. ca. 2. Nyſſe. li. 5. de Homine c. 4. Damaſc. li. 2. fidei orthod. c. 22.

Tertiò Quæritur, An velle aliquando ſit eorum quæ fieri non poſſunt: & quæ Philoſophi, & Theologi impoſſibilia vocant. Reſpondeo, ex Ariſtotelis doctrina, Velle, & Eligere, in multis diſtingui, ſed præſertim in hoc, quod volumus aliquando, quæ eſſe, vel fieri non poſſunt; non tamen eligimus: niſi ea quæ fieri queunt. Volumus enim inquit ille, non mori, nunquam tamen eligimus non mori. Idem penitus ex Ariſtotele docuere Nyſſenus, & Damaſcenus: Ratio huius eſt, quia non eligimus niſi id, quod eſt vtile ad finem conſequendum: cum primum nouimus finem non poſſe nos aſſequi, ab eligendo deſiſtimus; at verò Velle eſt circa finem: finis autem, vt ante iam dixi, aliquando eſt bonum iucundum vel honeſtum, quod propter ſe placet: & ideo quia ſæpe intelligentia, & cognitione percipimus aliquid boni, quod reuera voluntatem delectatione afficit, id uolumus; & licet id fieri, nequeat, nihilominus tamen volumus tanquam bonum, eo quod abſolutè, & per ſe cognitum delectat. Cogitat quis v. g. ſe eſſe Angelum, & delectatur: cogitat ſe in auem mutatum volare per aera, ſe nemini ſubijci, ſe nunquam moriturum; ſe nullius rei indigere, & inde delectationem capit. Quæres an velle ſit aliquando eorum, quæ ſimpliciter eſſe aut fieri, nequeunt; an vero tantum eorum, quæ ſolum eſſe, aut fieri non poſſunt ex accidenti, eo quod iam ante præterierint. Caietanus & alij communiter tradiderunt, velle nunquam eſſe eorum, quæ ſimpliciter ſunt impoſſibilia; quare is, quẽ ſui peccati commiſſi pœnitet, vellet non peccaſſe. quod ſimpliciter, inquiunt, non eſt impoſſibile, ſed ex accidẽti, quia actus peccati commiſſi præterijt; mater, cuius filius eſt mortuus, vellet vitam filij, quæ non eſt ſimpliciter impoſſibilis, ſed ſolum ex accidẽti, quoniam ea cum amiſſa fuerit, eſſe iam deſijt. Pari ratione Dæmones odio Deum habentes vellent Deum non eſſe, non quidem abſolute, ſed ex accidẽti, quia vellent, ne flagitia vindicaret, ne delicta puniret Sed ſecundum alios Ariſt. Nyſſen. & Damaſc. locis ante citatis, abſolute docent velle aliquando eſſe eorum, quæ fieri non poſſunt; vbi nihil diſtinguunt, immo exẽplo rem confirmant, quod locum habet in eo, quod ſimpliciter impoſſibile vocant. Quia volumus, inquiunt, non mori. Sic ſentiunt Scot. 2. d. 7. q. 1. §. Reſpondeo. Gab. 2. d. 6. q. 1. art. 3. dub. 2. Mai. 2. d. 6. q. 1. Item Caietani diſtinctio nihil facit ad rem; quia ſicut appetimus, quæ ſunt ex accidenti impoſſibilia, eo quod ea cogitamus vt bona, quæ per ſe delectant; ſic etiam poſſumus appetere ea, quæ ſimpliciter ſunt impoſſibilia, quia ea poſſumus aliquando ratione, & intelligentia concipere, quatenus ſimpliciter per ſe voluntatem oblectant, omnis enim boni iucundi ratio abſolute cognita ſiue ſit boni, quod fieri poteſt, ſiue boni, quod fieri non poteſt, voluntatem mouere, & allicere ſolet. Si ſecundo Roges, An appetitio boni impoſſibilis ſit ſolùm conditionalis (vt aiunt) quidam actus, an verò abſolutus. Quidam cenſent ſolùm eſſe actum conditione affectum, vtpotè qui explicatur cum conditione v. g. vellem non mori. Sic Capr. 2. diſ. 4. q. 1. ar. 3. ad argumenta cõtra 2. concluſ. Sotus 4. diſ. 14. q. 2. ar. 1. ad 3. diſt. 17. q. 2. ar. 1. ad 2. Ferrar. lib. 3. contra Gent. cap. 109. At iuxta aliorum ſententiam Ariſtoteles ſimpliciter & abſolutè docet, nos impoſſibilia aliquando velle. Nam quando bonum iucundum vt iucundum, aut honeſtum quatenus honeſtum per ſe eſt, mentis cogitatione percipitur, abſolutè poſſumus illud appetere: omnis enim facultas animantiũ ſimpliciter format, & elicit actum circa rem obiectam ſibi propoſitam, & oblatam. Quæres tertiò An voluntas poſſit appetere impoſſibile, quando ratio vt tale illud cognoſcit, ac perſpicit. Quidam opinantur ex Ariſtotele colligi, etiam tunc poſſe nos velle, & appetere impoſſibile: quia alioqui ſi tantum velle poſſumus impoſſibile, vt poſſibile iudicatum, etiam poſſumus impoſſibile eligere, ſi ratio putauerit id eſſe poſſibile; & tamen Ariſtoteles planè docuit poſſe nos velle impoſſibile, eligere non item. Dicendum igitur breuiter exiſtimo; cum voluntas fertur ad aliquid ſiue ſimpliciter, ſiue ex accidenti, ſiue per ſe, ſiue ex alio impoſſibile; tunc quamuis ratio cognoſcat id eſſe impoſſibile, apprehendit tamen & concipit ſimplici notitia, nihil affirmando, aut negando, tanquam bonum iucundum, quia abſolutè perſpicit, & animaduertit in eo rationem boni iucundi, & grati; immo nouit etiam id eſſe bonum in aliquo, vt quando volumus non mori, licet cognoſcamus id in nobis eſſe, aut fieri non poſſe, percipimus tamen abſolute & ſimpliciter tanquam bonum ſuaue, & iucundum; immo etiam id eſſe bonum in Angelis & Deo; & proinde cum intellectus percipiat abſolute id bonum, quod per ſe ſimpliciter delectat, quamuis ſimul etiã videat id eſſe impoſſibile, voluntas ſimpliciter vult & approbat bonum vt iucundum ſibi propoſitum & oſtenſum, Obijcies id, quod non eſt, nec vlla ratione exiſtere in rerũ natura aut fieri poteſt, velle & appetere nequimus, niſi habeat

Caiet. 3. p. q. 63. art. 3. & p. 1. q. 63. art. 3. Sotus 4. d. 14. q. 2. art. 1. ad 3. & d. 17. q. 2. a. 1. ad 2. Adrian. in 4 q. 1. de pœn. §. ſed dubiũ videtur Alexan. p. 4. q. 12. m. 1. a. 2. §. conſequẽter quæritur de alia parte definitionis.

habeat rationem rei alicuius ſubſiſtentis; alioqui enim res fictas poſſemus appetere; ſed quod cognoſcimus eſſe impoſſibile, nouimus id eſſe fictum, ergo non poſſumus illud appetere. Reſpondeo, Nos velle non poſſe quod nouimus eſſe fictum: nihilominus tamen quandocunque cognoſcimus aliquid eſſe nobis impoſſibile, ſed mente & ratione concipimus tanquam bonum, gratum & iucũdum, & animaduertimus id per ſe abſolute eſſe bonum, & iucundum, immo in alijs eſſe bonum, quale eſt non mori in Deo, & Angelis: & in volucribus volare per aera, eiuſmodi impoſſibile velle, & approbare ſimplici quadam voluntate poſſumus, quia ſimul cognoſcimus id impoſſibile quidem eſſe in nobis, at per ſe abſolutè eſſe quid poſſibile bonum, & iucundum, & tanquam iucundum & gratum ſimplici notitia & cognitione nihil affirmando aut negando percipimus.

Ferrar. lib. 3. contra Gen. c. 109. Quartò Quæritur, An poſſit eſſe in voluntate peccatum cum aliquid impoſſibile volumus, & approbamus. Reſpondeo, Poſſe: nam contingere poteſt interdũ, vt aliquid, quod contra fas, & omne ius eſt, ſit impoſſibile, & nihilominus quia tanquam bonum iucundum abſolutè concipitur, id velit quis & approbet. Veluti ſi quis intellectu percipiat ſe nulla lege, & iure conſtringi, non ſubijci imperio, aut legi rationis, vel Dei, & voluntariam capiat delectationem ex eo, animaduertens id eſſe malum, & rectæ rationi contrarium. Pari modo ſi quis cogitãs de re aliqua turpi, ſibi tamen impoſſibili, ſciens & volens de ea lætaretur: aut qui item adulterium, furtum, homicidium impoſſibile ſecum mentis cogitatione reuolueret, ac volens ſeſe in eo oblectaret, proculdubio contra leges, & iura delinqueret.

Quinto Quæritur, An voluntas non ſolum bonum, ſed etiam malum velle poſſit, & ſimiliter an bonum æque ac malum auerſari, & reſpuere queat. Conſtat inter omnes voluntatem interdum velle quod malum eſt, & quod bonũ eſt repudiare. quia malum voluntati aliquando ſe offert vt faciem & ſpeciem boni habens: ac proinde voluntas id appetit, & amplectitur, quatenus bonum iudicatur, & bonũ itidem aliquando mali imaginem & ſimilitudinem refert, & idcirco voluntas id auerſatur & reſpuit.

Quod igitur in quæſtionem vertitur, eſt An voluntas malum, qua malum eſt à ratione iudicatum poſſit velle, approbare & amplecti; & bonum vt bonum eſt, odiſſe & abijcere. Quidam probabile exiſtimauerunt, malum ſic poſſe appeti, & bonum repudiari. ſed certe longe verius eſt, quod omnium ferè conſentiens opinio tradit, neque poſſe voluntatem malum velle & appetere, nec bonum nolle & odiſſe. Nam hæc eſt voluntatis vi & natura, vt ſit ad bonum propenſa; vnaquæque enim hominis facultas in re aliqua certa tanquam in materia ſibi propria verſatur, ergo voluntas quoque ad certum aliquid ſua natura fertur, tanquam ad proprium obiectum & finem: Sicut ergo ratio & intelligentia falſi non eſt, ſed tantum veri, ſic voluntas tantum eſt boni, non mali.

At obijciunt in primis, aliquando quis ex animi malitia & improbitate delinquit. ergo malum, vt præ ſe fert prauitatem amplectitur. Reſpondeo, Non dici peccatum ex malitia contractum, quia malum qua malum eſt appetatur, ſed quia ſcienter, & abſque vlla animi infirmitate vel habitu deprauato, vel appetitur vel perturbatione incitante cõmittitur. Si dicas, Quo pacto ſcienter voluntas malum admittit, ſi id vult quatenus bonum: nam ſi in malum tendit, vt faciem & ſpeciem boni tenet, non malitia ſed errore delinquere dicetur. Reſpondeo, ex malitia peccatum commiſſum dici, non quod malum qua malum velit voluntas, ſed quod ſcienter nullo alio extrinſecus incitante in id feratur quod eſt lege ac iure prohibitum, at tunc licet animaduertat per rationem illud contra fas iuſque eſſe, vult tamen & amat vt ſibi iucundum, aut vtile, peccatum verò dicitur errore contractum, quia eſt per ignorantiam ſuſceptum, quale nõ eſt quod ex malitia committitur. Deinde obijciunt, voluntatem eſſe omnino liberam, ergo poteſt bonum odiſſe, & malum velle. Reſpondeo, Voluntatem ideo liberam eſſe, quia à nullo certo bono neceſſitate trahitur: quicquid enim boni proſequitur poteſt non proſequi, ſi velit. Quo circa à cæteris hominis facultatibus maximè differt: nam reliquæ quadam naturæ neceſſitate ad res ſibi obiectas feruntur: ratio enim non ſolum abhorret à falſo, ſed etiam oblatò ſibi verò neceſſario aſſentitur: at voluntas quamuis malum velle non poſſit, obiectum ſibi bonum poteſt, ſi velit, non amare. Poſtremò obijciunt, poſſe voluntatem oblato ſibi quocũque bono, mereri & peccare, ergo poteſt & bonum refutare, & nolle. Reſpondeo, Inde poſſe peccare, quia in quacunque re ſibi obiecta offert ſeſe illi triplex ratio boni, Honeſti, Iucundi, & vtilis: ac propterea neglecto reiectoque honeſto, contra fas iuſque omne, poteſt iucundum vel vtile proſequi.

Sextò Quæritur, An voluntas à ratione moueatur: inter omnes conuenit, eam à ratione moueri, & impelli tanquã ab offerente, & proponente bonum: voluntas per ſe nihil lucis habet. ac proinde ratio eſt lux & dux eius. Mouet igitur ratio voluntatem tanquam conſultrix, magiſtra atque præceptrix excitando, inſtigando, ſuadendo, dirigendo docendo, & monendo meliora. Sed venit in dubium, An rei obiectæ notitia moueat voluntatem vt cauſa efficiens, an vero potius vt finis. Sunt duæ opiniones, vna eſt mouere inſtar cauſæ efficientis, ſiquidem cauſa efficiens eſt, qua poſita, effectus conſequitur: ſed boni oblati notitia poſita voluntas ſuum actum producit. Deinde variata rei obiectæ notitia, variantur quoque voluntatis actus: ſicut etiam pro varietate cognitionis à ſenſibus profectæ, variantur pariter animalis appetitus affectus. Altera opinio eſt, potius inſtar finis notitiam rationis mouere: quæ ſententia longe probabilior videtur: nam ratio mouet (vt dixi) voluntatem excitando, ſuadendo, monendo, & dirigendo: quod præſtat, quia rem volũtati obijcit, ac offert, ergo notitia nihil aliud eſt, quàm rationis actus, quo res voluntati proponitur, vt ſi velit, approbet illã, & amet; ſin minus improbet & reſpuat: bonum enim quod extra nos eſt, ratio intra ſeipſam concipit, & ſic conceptũ voluntati oſtendit & obijcit; ac proinde ipſum bonum tanquam finis voluntatem mouet, ratio verò tanquam dux, & magiſtra ad finem voluntatem ducens ac dirigens. Ergo notitia eſt, per quam ratio dirigendo mouet voluntatem: ipſa autem voluntas circa rem per notitiam rationis oſtenſam & oblatam ſibi, ſuum actum parit atque producit. Et quamuis Philoſophi dictitent rei obiectæ notitiam actum voluntatis efficere, potius metaphoricè & figuratè, quam propriè loquuntur. Et actus voluntatis variari quidem ſolent pro varietate notitiæ, ſed illud non fit, niſi primò ipſius rei obiectæ extra nos exiſtentis ratio, & natura varietur: quemadmodum amor, deſiderium & delectatio actus ſunt voluntatis omnino diſtincti, non quia bonum, in quo verſantur, diuerſo modo ratio concipiat, ſed quia deſiderium eſt boni futuri, quod nondum poſſidetur. Delectatio verò eſt in bono, quod iam habetur. Amor verò eſt boni tum præſentis, tum abſentis, tum poſſeſſi, tum expectati.

Septimò Quæritur, An fieri poſſit, vt in aliquid voluntas feratur ratione non cognitum. Conſtat inter omnes tam Philoſophos, quàm Theologos per naturam id fieri non poſſe, cum ſit ratio tanquam dux & magiſtra voluntati à natura data. Sed quæſtio eſt, An ſaltem Dei poteſtate id fieri queat; de qua fuſius capite ſtatim ſequenti tractabo. Non defuere Theologi, qui id affirmauerint: immo ſunt quidam qui doceant aliquando mentem rerum cœleſtium & diuinarum ſtudioſam ad tantum Dei amorem prouehi, vt in eo multa diligat, & amet per rationem nec oſtẽſa nec cognita. Alij tamen quamuis hoc nõ expreſſe fateãtur, contendunt tamen fieri à Deo poſſe, vt voluntas bonum, quod ratio nullo modo cognoſcit, amet & proſequatur. Et hi quidem non concedunt voluntatem poſſe bonum velle, & amplecti ſibi non cognitum, ſed docent vicem & locum rationis, bonum voluntati ſubijcientis atque monſtrãtis, Deũ ſupplere poſſe. Voluntas, inquiunt, per ſe cœca eſt, ac proinde magiſterio & ductu alterius indiget, quem ratio ſuapte natura voluntati præſtat: ſupra naturam autem Deus munus & officium, quo ratio fungitur ſupplere poteſt: & tunc voluntas fertur in bonum ſibi per Deum, non autem per rationem oblatum. Deus enim per ſeipſum rerum notitias menti ingenerare poteſt. Mihi verò hæc ſubtiliter & acute quidem dici videntur, ſed non verè. Si enim voluntas, quia per ſe cœca eſt, bonum incognitum amare non poteſt, conficitur inde, vt nõ niſi à ratione ſibi propoſitum bonum velle queat, eo quod propoſitum eſſe voluntati non poſſit, niſi cognitum, & cognitum eſſe nequit niſi per rationem: eſt enim cognitio ſiue notitia actus vitæ à ratione productus; & ſicut velle, & nolle, qui ſunt volũtatis actus, fieri nulla ratione poſſunt niſi à voluntate, ſic etiam intelligere, & ſentire nõ niſi à ratione, intelligentia vel ſenſu gigni & produci queunt: neque enim dicitur aliquis rem intelligere quia eius notitiam habeat ab externo principio ſolummo-

ſolummodo genitum atque ſuſceptum, ſed quia in ſe ipſe illius notitiam parit, & editam in ſe excipit & retinet.

Octauò Quæritur, An voluntas ab appetitu ſenſus moueatur. Reſpondeo, Trifariam ab eo voluntatem moueri poſſe. Aut enim appetitus animalis imaginationem excitat, & deinde imaginatio rationem, & ratio voluntatem: Aut primò appetitus corpus intium afficit, vt ſæpe ſolet: mox verò corpore ſic aut aliter affecto, ratio res, quæ extra nos ſunt varie cõcipit; quiſque enim, vt eſt ipſe affectus, ſic ſolet de rebus iudicare; poſtea verò ratio quod iudicat ſubijcit voluntati: Aut tertiò appetitus vehementer commotus, ad ſe flectit ac trahit quodamodo voluntatem, cũ ſint vires inter ſe quodã naturæ nexu & vinculo colligatæ.

Nonò Quæritur, An voluntas humana à bonis vel malis Angelis moueri queat. Reſpondeo, Poſſe, non quod Angeli actum voluntatis efficiant, ſed quod rationi aliquid obijciant, & ſuggerant, ſiue proximè per ſe ipſos, ſiuè miniſterio ſenſuum; deinde ratio rem ſibi cognitam voluntati ſubijcit. Poſſunt igitur Angeli per noſtri corporis affectionem, vel ſenſum vel mentis rationem mouere voluntatem; ac proinde mouent tantummodo inſtigando, ſuadendo, monendo, ſuggerendo quod volunt.

B

Decimò Quæritur, An voluntas humana à cœlo & aſtris moueri queat. Reſpondeo, Minime niſi primò corpus ipſum afficiant: aliter enim cœlum, & aſtra ad voluntatem noſtram aſpirare non poſſunt. varijs tamen corpus noſtrũ afficiunt qualitatibus, quibus quiſquis fuerit affectus, ſic aut aliter iudicat, ac proinde varium rationis iudicium varius in voluntate actus conſequitur.

Vndecimò Quæritur, An voluntas à ſeipſa ſolummodo vt à cauſa efficienti moueatur, an verò etiam à Deo. Reſpondet S. Thomas à ſe aliquando moueri, aliquando verò à Deo. Cum finem, inquit, vult, appetit, & amat, non à ſeipſa, ſed à Deo efficienter mouetur, Rurſus, cum incipit aliquid velle, à Deo mouetur, non a ſe. Cum autem fertur in id quod nos ducit in finem, ſeipſam mouet. Hæc S. Thomas: ſanè veriſsima, quamuis difficultate nõ careant, quidam enim opinantur voluntatem ideo non à ſeipſa moueri ſed à Deo, quia actum ipſa vt cauſa efficiens non pariat, & producat, ſed à Deo factum, & impreſſum in ſe ipſa excipiat, conſeruet, atque ſuſtentet. quæ ſententia ab alijs merito refutatur, quoniam actus voluntarius nec eſſe, nec dici poteſt, quin ſit a voluntate productus: eſt enim actus vitæ, ac proinde naturæ & formæ, & à vi, & principio interno profectus. Alij verò dixerunt voluntatem tunc non à ſe ipſa moueri, cum libere non mouetur, ſed quadam naturæ neceſsitate; Cæterum neque hoc cæteris probatur; nam S. Thomas perſpicuè tradit voluntatem minimè à ſe ipſa moueri, cum incipit quippiam velle, & cum finem ſibi propoſitum vult, & approbat; at non ſemper cum incipimus aliquid velle, aut cum finem nobis oblatum appetimus, neceſſario volumus; nam poſſumus non velle. Ideo alij ſenſerunt voluntatem non a ſe moueri, cum motibus, quos Theologi primò primos appellant, cietur & agitatur, quia hiſce motibus naturaliter ſubijcitur: cũ vero reliquis motibus huc illucque fertur, & ducitur, ſe ipſa mouet, quia non naturaliter, ſed libere eos tanquam ſuos actus producit. & à Deo moueri voluntatẽ, aiunt, quia Deus per ſe ipſũ eã excitat, flectit, ac mouet. Sed certe S. Thomas nihil hic de primis, ac ſubitis motibus dixit; ac generatim docuit, voluntatem incipientem aliquid velle, a Deo externo principio moueri; & appellatione finis non ſolum ſummum & vltimum finem communem accepit, ſed vniuerſim quemcunque finem. Quare longe verius eſt, voluntatem tunc à ſe ipſa moueri, cum ex alia priori voluntate mouetur, hoc eſt, ex alterius boni approbatione, & appetitione; & hinc fit, vt tunc voluntas ſe mouere dicatur, cum quippiam ex rationis conſultatione vult & appetit; nec enim ratio conſultat, niſi de ijs de quibus vult voluntas. Rurſus cum ex appetitione finis propoſiti voluptas venit in id, quod ducit ad finem, ſe ipſam dicitur mouere. Præterea cum voluntas à Deo externo principio mouetur, non propterea id fit, quia ſemper Deus proximè per ſe ipſum abſque aliarum cauſarum naturalium aut ſupernaturalium miniſterio & opera, vel menti cogitationem ingeneret, vel voluntati rei cupiditatem & amorem inſtillet; ſed quia tanquam naturæ auctor & conditor voluntati dedit principium motionis. quapropter prima bona cogitatio, & appetitio, cum non ex alia priori voluntate promanet, ac ſurgat, in ipſum Deum tanquam auctorem refertur. Quare Philoſophus rectè ac

S.Tho. 1. 2. q. 111. ar. 2. & q. 9. ar. 6. & clarius ar. 4.

C

De his omnibus. Cai. Conra. Medi. 1. 2. q. 111. ar. 2.

D

Ariſt. lib. 7. Mora. c. 18. ad Eude.

A

ſapienter dixit, in voluntatibus deueniri aliquando ad primam bonam cognitionem ab externo principio, non a voluntate ſuã originem habentem. nam ſi ab ipſa voluntate eſſet, tunc non prima cogitatio, aut primus amor, & cupiditas diceretur. Hinc igitur fit id, quod vere tradidit S. Thomas, vtcũ voluntas incipit aliquid velle, non a ſe, ſed a Deo moueatur; quod locum habet ſiue illud ſit naturæ, ſiue gratiæ bonum; & rurſus in eo voluntas mouetur a Deo non ſolum tanquam auctore gratiæ, & ſupernaturalium bonorũ, ſed etiam tanquam a naturæ conditore, & bonorum naturalium largitore. Deinde cum voluntas fertur in finem, ſiue ſummum & vltimum, ſiue alium quemcunque, communem & generalem, ſiue priuatum & ſpecialem, a Deo dicitur cieri; quia tunc non ex priori volũtate & appetitione ſe ipſam mouet voluntas, nec de fine conſultat; ſed mouetur a Deo, qui primam bonam cogitationem iniecit.

Duodecimo Quæritur, An voluntas ad aliquid naturaliter & neceſſario moueatur. Affirmat S. Thomas. Quod ſi quæras, Quænam ſint huiuſmodi bona, ad quæ voluntas naturaliter & neceſſario fertur. Reſpondeo, Eſſe finem extremum, & vltimum communem, quod eſt hominem in omnibus ſe bene habere, & omni malo carere. hoc enim vniuerſi naturaliter appetimus. Rurſus naturaliter voluntas eſſe, ac viuere, intelligere, ac ſcire deſiderat. Animaduertendum eſt eodem modo eſſe accipiendum hoc, quo illud Ariſtotelis, omnis homo naturaliter ſcire deſiderat; nec enim Philoſophus eo loco ſignificat, deſiderium ſcientiæ non eſſe actum voluntatis elicitum; nec rurſus vult, vt ſemper ſcientiæ appetitionem, & deſiderium elicitum habeamus; nec item, vt neceſſario, non libere ſcire uelimus; ſed ſignificat ſcientiæ deſiderium eſſe voluntatis actum ipſius naturæ conſentaneum & conuenientem, quia eſt cupiditas rei homini maximè congruentis. Sic etiam naturaliter voluntas ſui conſeruationem deſiderat, non quod actu eam ſemper affectet, ſed quod omnis natura ſuopte ingenio ſe tueri, & conſeruare conatur; nec ſi actum eliciat, poteſt ſui conſeruationem odiſſe, niſi decepta eam reſpuat tanquam mali ſpeciem, & imaginem referentem.

S.Tho. 1. 2. q. 10. ar. 1.

Tertiodecimò Quæritur, An ſit certum & ſpeciale aliquod bonum, ad quod voluntas neceſſario trahatur, ita vt non poſſit non trahi. Reſpondeo, Nullum eſſe in hac uita mortali bonum, quod huiuſmodi neceſsitate ad ſe uoluntatem rapiat & attrahat; quia in quocunque ſpeciali bono, quod ratio uoluntati proponit, ſpecies aliqua mali ſemper obijcitur; eo quod quamuis magnum, eximium, & excellens ſit; in eo ſaltem imago & facies ardui, operoſi & difficilis cernitur. Porro rei obiectæ difficultatem ac laborem recuſat & defugit uoluntas. Item quamuis in bonis uoluntati propoſitis nulla mali ſpecies cerneretur, nihilominus ipſa uoluntas cum ſuapte natura libera ſit, poteſt oblatum ſibi bonum non uelle, quamuis nolle & odiſſe aliquando non poſsit.

Decimo quartò Quæritur, An voluntati primò inſit libertas. Decepti ſunt quidam rati libertatem primò quidẽ ineſſe rationi, quam volũtati; cum tamen nulla ſit in ratione libertas, niſi ex libero voluntatis impulſu. Eſt igitur voluntas prima libera facultas, quæ ſuo nutu & arbitrio libere vult quicquid amat & appetit: ac cæteras hominis facultates ſibi ſubiectas ſuo arbitratu mouet, & impellit, quo vult. At verò negari non poteſt, quin ipſa ratione inſit prima quædam libertatis origo & initium, nõ quod ratio ante voluntatem ſit libera, cum quicquid agit, ex naturæ neceſſitate agat; ſed quia cum bonum voluntati ſubijcit, & offert, triplicem in eo boni faciem & imaginem oſtendit, videlicet honeſti, iucundi, & vtilis. Ex quo fit vt voluntas in id, quod vult ſeſe conferat, interdum honeſtum iucundo, & vtili anteponens interdum iucundum vel vtile, honeſto poſthabito, amplexata.

Dur. 2. d. 24. q. 3.

Decimoquintò Quæritur, Quomodo cum Dei præuiſione & præſcientia voluntatis libertas conſiſtat, ſiquidem Dei cognitio falli nõ poteſt: ergo ſi Deus prænouit & præuidit futurum eſſe voluntatis conſenſum, conſequens eſt, vt ſit certo futurus. Reſpondeo, Quemadmodum cum te video legentem, diſputantem, vel currentem, meus aſpectus nihil prorſus de tuo libero curſu vel diſputatione detrahit: eo quod meus aſpectus ideo eſt verus, quia tu legis, diſputas, aut loqueris; nec quia ego te video legentem aut diſputantem, idcirco tu legis, aut diſputas, ſed quia vis: ſic æterna Dei præuiſio, qua liberum voluntatis conſenſum futurum prænouit, nihil minuit, aut lædit libertatem arbi-

Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 4. Anſel. de cõcord. præſc. & lib. arbit. cap. 1. Boet. lib. 5. de conſola. proſa ultima. Aug. de prædeſ. & gratia. c. 15.

trij. etenim nuda Dei cognitio, rei viſæ nullam neceſſitatem affert, ſed eſt notitia rei ſicuti in ſeipſa eſt. Vnde veteres illi Patres Iuſtin.q.58.Orig.lib.7.in Epiſt.ad Rom.c.8. Hieron.in c.2.Ezech c.26.Herem.c.16.Hat. dialog.3.contra Pelagianos. Chryſoſt.hom.10.in Matth. Aug lib.5. de ciuit. cap.10.& lib.de prædeſt.& gratia.c.5.Cyrill.lib.9.In Ioan.c.10.Damaſ.in dialo. aduerſus Manichæos. Leo. ſer. 16.non ideo inquiunt, quia Deus præuidit ſcandala futura, ſunt futura, ſed potius quia ventura ſunt ſcandala præſciuit & longe ante prædixit. Sunt enim futura tam certo & euidenter Deo nota & perſpecta, quam præſentia. Nec tamen inde colligis Deum futura præuoſſe, quia ſint futura, neque enim Deus ſcientiam ſuam ſicut nos à rebus accepit, ſed ex ſe & per ſe ipſe natura ſua rerum omnium futurarum certam præcenſionem habet. Et ideo diximus, quæ ſunt futura prænouit, non quia futura ſint, ſed quia per ſe ipſam eſt prima & ſumma cuiuſcunque veritatis notitia. Ergo ſi verum eſt vt quippiam ſit futurum, eo ipſo ex omni æternitate eſt Deo notum atque perfectum.

Decimoſextò Quæritur, quomodo cum æterna diuinæ voluntatis præfinitione, qua futura bona præfiniuit ſalua ſit humanæ voluntatis libertas? Nam voluntas diuina eſt efficaciſſima cui nihil poteſt obſiſtere. Ergo ſi quippiam præfiniuit, neceſſe eſt vt eueniat, ac proinde cum humanæ voluntatis conſenſum in bonis præfinierit non poteſt non fore. Hanc quæſtionem infra commodius, diluemus, in præſentia dixiſſe ſufficiat, Deum ſic noſtrum in bonis conſenſum præfiniſſe vt ſuo loco & tempore ita opportunam & commodam bonam cognitionem iniiciat, vt id velimus & ſequamur, quod deus nos ſequuturos præfiniuit: licet poſſimus, non ſequi. Sic itidem opportunis & accommodatis auxilijs voluntatem excitat ac mouet, vt ipſius Dei ductum homo libere ſequatur, de hac re alio in loco ſuſius diſputabo.

Decimoſeptimò Quæritur, Qua ratione cum diuina actione qua ſimul nobiſcum agit Deus conſiſtat libertas humanæ voluntatis. Res enim creata non agit niſi vt à Deo mouetur, & ab eo in ſua actione pendet: rurſus non agit niſi vt Dei inſtrumentum, ergo voluntas humana vt à Deo mota, non poteſt non moueri, ac proinde non poteſt non agere. Quidam arbitrantur Deum cum rebus creatis operari, quia prius ſaltem natura, origine, & cauſa eas præueniat, excitet, & moueat, ita vt prius in ipſis motū quendam & impulſum imprimat, & deinde ipſæ motæ & impulſæ agant. Et nihilominus libera, inquiunt, voluntas relinquitur, quia motus ille Dei & impulſus excipitur in ipſa pro ratione & modo ipſiuſmet voluntatis. Et quia volūtas eſt libera, motum illum ſibi diuinitus impreſſum excipit libere. Alij contra opinantur Deum operantem cum cauſis ſecundis nullum ante earum actionem motū, & impulſum imprimere, ſed ſimul cum ipſis conuenire ad effectum producendum: ita vt Deus & cauſa ſecunda ſimul, & proximè effectum præſtent & nec Deus prius quàm ſecunda cauſa effectum attingat, nec hæc prius quàm Deus. Et hoc modo aſſerunt iſti Deum cum humana voluntate liberè conſentiēte operari, ita vt Deus & voluntas ſimul cōſenſum efficiant. Animaduertendum eſt receptiſſimum eſſe Deum ante liberum voluntatis conſenſum multa in nobis ſine nobis efficere, hoc eſt, abſque vllo noſtro libero conſenſu: ſic in mente cogitationes bonas immittit, & in voluntate motus quoſdam bonos ingenerat & excitat. Verum de ijs auxilijs, quibus Deus humanam voluntatē præuenit, in præſentia non agimus. ſed de eo auxilio, quo Deus cum voluntate conſentiente libere in bonis operatur, quem generalem Dei concurſum ſiue ſpecialem, ſcholæ Theologorum appellant. Notandum item eſt, dubitari non poſſe quin Deus ſit cauſa prior cæteris perfectione, & dignitate; quia dignior atque præſtantior, & duratione, cum Deus ſit per ſe ipſum æternus, & origine, cum ex ſe & per ſe ipſe exiſtat: & auctoritate, cum ſummā habeat in omnes res poteſtatem, imperium & ius; & neceſſitate, cum ſine ipſo nulla alia cauſa quippiam poſſit efficere; ipſe verò per ſe abſque miniſterio & opera cauſarum præſtare queat, quod nunc miniſterio & opera aliarum cauſarum facit. His annotatis quidam Theologi iuniores docent voluntatis libertatem omnino ſaluam, integram eſſe cum ipſa operatione Dei quoniam hæc tempore non antecedit voluntatis actionem, ſed comitatur eam: ita vt Deus & voluntas ſimul veluti conſpirent, atque conueniant ad vnam eandem actionem & effectum: voluntas quidem ſuo . nutu: & arbitratu, Deus verò cum illa operans. Obijcies; Voluntas non agit niſi vt mouetur, & pendet à Deo in agendo; item non agit, niſi vt Dei inſtrumentum, hoc eſt vt cauſa mota à Deo, igitur à Deo præueniente excipit motum, & principium motionis. Reſpondent iidem, agit vt mota, & vt pendens a Deo, agit itidem vt Dei inſtrumentum quia agit vt cauſa ſecunda. Item quia voluntas nihil boni præſtare poteſt ſine Deo cum ipſa operante, cum tamen ſine voluntate Deus efficiat ſæpe quam plurima dicitur inſtrumentum Dei, quia ſine eo nihil boni poteſt, & cum eo facit quidquid boni præſtat. At quia nutu ſuo, & arbitratu agit cum ſuum munus & officium obit. dicitur liberum inſtrumentum. Sed quoniam tota hæc quæſtio pendet ex multis alijs, ideo alio in loco commodius tractabitur.

Quanam ratione voluntas ſit ſuarum actionum cauſa. Cap. XXI.

PRimò Quæritur, An creata voluntas ſit ſuarum actionū cauſa efficiens. Reſpondeo, negari non poſſe quin voluntas ſit ſuarum actionū efficiens cauſa: alioqui enim vt Damaſcenus lib.2.Ortho.fidei.c.26.& cap. 27. & cæteri Patres concludunt euidenter, nec laus, nec vituperatio in voluntatis actionibus eſſet, nec præmium vllum benefactis daretur, nec malefactis ſupplicium conſtitueretur. nam voluntas libera non eſſet, ſi ſuos actus ipſa non gigneret, ſed tantum aliunde factos exciperet in ſe. Amare igitur, aut uelle, non eſt ſolum, voluntatem actum amandi aut uolendi recipere, & habere, ſed etiam gignere & elicere. Itaque cum quippiam uolumus, & actum uolendi producimus, & & productum in nobis excipimus, & habemus, & uoluntas eo actu à ſe genito, & in ſe recepto ad propoſitum bonum ſua ſe ſponte conuertit. An uero potius in agendo, quam in patiendo ac recipiendo hoc quod eſt uelle, conſiſtat, quæſtionis eſt dubiæ inter aliquos. Mihi tamen magis arridet eorum ſententia, qui putant in agendo conſiſtere: ita ut uelle, ſit potius uolendi actum elicere ac gignere, quam genitum ac productum excipere & habere. Nec item uoluntas cum quippiam uult, ad materiam externam, extra ſe ſuum actum tranſmittit; ut ignis cum lignum exurit, ſuam in lignum actionem transfundit. Dices; idem actu & poteſtate ſimul eſſe non poteſt; at ſi uoluntas uolendo agit, neceſſe eſt actu ſit quatenus agit, quod ſi itidem volendo patitur, ergo ſimul etiam eſt poteſtate. Deinde ab vno eodemque principio, multa & diuerſa proficiſci nequeunt: qua igitur ratione ab vna voluntate tam varij actus oriuntur? Poſtremò, ſi cauſa nunc quippiam efficiat quod ante non faciebat, neceſſe eſt, vt aliqua motio antecedat: vt in ſingulis cauſis agentibus cernimus: ergo non poteſt voluntas aliquid nunc velle, quod antea nolebat, niſi motio præcedat, qua ipſa voluntas extrinſecus mutetur. Verùm ad hæc omnia, & ſingula reſpondeo, aut nihil omnino concludere; aut tantummodo locum habere in his, quæ neceſſitate naturæ quippiam efficiunt, & natura ac corpore conſtant, & per motum agunt. In ijs enim quæ voluntariè & liberè fiunt, voluntas & valet ad volendum, & ad ſuum proprium actum excipiendum: nam ſuum actum, quem gignit, excipit. In ipſis etiam naturalibus rebus aqua extrinſecus calefacta, ſe ad priſtinum frigus, & ſuæ cōditionis & naturæ ſtatum reducit: quandiu enim aqua eſt, formam ſuam ſeruat & retinet, qua veluti principio ſuas vires amiſſas recuperat, ac ita per ſuam formam actu aqua eſt, & poteſtate frigida: & ideo quatenus actu aqua agit, ac ſe ſe paulatim ad primùm ſuæ naturæ ſtatum refert ac reuocat; & ex eo quod eſt poteſtate frigida, fit actu frigida. Angelus ſe loco mouet, anima item ratione prædita, & corporis vinculo & nexu ſoluta, ex vno ſe in aliū locum confert. Sic voluntas, actu eſt voluntas, & quatenus actu talis, agere ac velle poteſt, & eadem ſimul poteſt in ſe ſuum actum excipere, quia eo ipſo quod voluntas eſt, & valet ad gignendum, & ad excipiendum ſuum actū; quia velle, vt Paulo ante iam dixi, eſt volendi actum elicere, & excipere: ergo voluntas & agit, & patitur: præſertim cum ſæpe voluntas ex appetitione vnius, ad expetendum alterū moueatur, & ex fine ſibi propoſito ſe ipſe transferat ad ea, quæ nos ducunt in finem. Item in cauſa naturali ſiue corporea, ſiue ſpirituali non contingit vt nunc quippiam efficiat, vel agat, quod antea non faciebat, vel agebat, quin ſit prius aliquid [illegible], quo impedimentum ſubmoueret quoniam

Gabr. 2. d. 37. quæſ. 1. Mai. 1. d. 1. q.6. Buri. li. 3. eth. q. 24

quoniam poſitis omnibus neceſſario ad agendum requiſitis cauſa naturalis agit neceſſario. At in cauſa quæ ſua ſponte, & voluntate agit, quamuis ſint poſita omnia, quæ illa cauſa ad agendum requirit ac poſtulat, poteſt ſuo nutu & arbitratu agere & non agere, & poteſt hoc aut illud efficere, & poteſt ſic vel aliter operari. In hoc enim voluntas & actio libera à naturali cauſa & actione diſtinguitur.

Gab. Mai. Burid. locis citatis.

Secundo Quæritur, An creata voluntas ſit tota cauſa efficiens ſuarum actionū. Non quærimus modo, an citra Dei auxilium, eiuſmodi voluntas poſſit ſuos actus efficere, de hoc enim ſtatim dicemus; ſed an præter illud cõmune Dei auxilium, aliqua alia cauſa creata, cum voluntate conſpiret ad actum volendi gignendū. Conſtat inter omnes, cogitationem bonam vel malā, ſimul cum voluntate coniungi ad rem eam appetendam vel reſpuendam: nec enim voluntas poteſt incognitum velle, vt docet Aug. ſicut enim appetitus animalis ſequitur ſenſum, nec poteſt ad aliquid moueri quin ſit ſenſu perceptum: ſic appetitus hominis intelligentia & ratione ducitur, & ad quodcunque ſe conferat, id neceſſe eſt ſit ratione conceptum: verum vero notitia tanquam cauſa efficiens cum voluntate conſpiret ad volendi actū producendum, diſſenſio eſt inter auctores: de qua quæſtione nos ſuo loco iam diximus. Opponat aliquis, ſæpe nos ardētius amare rem, quā remiſſius tamen cognoſcimus & cogitamus: ergo poterit cogitatio ita remitti, vt prius ex toto finiatur ac deſinat, quam actus voluntatis. Reſpondeo nihil inde effici, quia quandiu volūtas quippiā vult, neceſſe eſt vt de eo cogitatio duret ac maneat, & ſtatim vt rei obiectæ cognitio perit, voluntatis actus euaneſcit. Nec inde fit, vt quò quippiam feruentius amamus, magis illud cognoſcamus: poteſt enim voluntas rem minus cognitam magis amare, quia vult; ſed nequit rem penitus ignotam diligere: poteſt quis pauciora de re quapiam cogitans plus amare, quam alter plura cognoſcens de eadē re obiecta: quia in illo pauciora quæ cogitat, iucundiora vel vtiliora apparent.

S. Aug. lib. 10. de Tri. c. 1. & 2.

Secundo quis obijciat aliquando voluntatē præcipere vt intellectus, exquirat id, quod neſcit; & vt inquirat id, cuius eſt animus penitus oblitus: multa itidē ſcire cupimus, quæ neſcimus. Ad hæc reſpondeo: ſicuti cum reminiſcimur, ex vno quod eſt nobis notum, in cognitionē eius, cuius ſumus obliti, deuenimus: ſic voluntas, cum quippiā ſcire ſtudet, mouet rationē, vt ex aliqua re nota, aliā perquirat. Sic cū vocē audis, qua quid ſignificatur, ignoras; vocē ipſam cognoſcis quam aure percipis, & rei alicuius eſſe ſignū intelligis: ſed quia, cuius ſit ſignū neſcis, id ſcire deſideras, ſic virū bonū, cuius faciem nunquā vidimus, amamus, quia virtutes eius audiuimus; & nos ad aliquid amandū, laudantium & prædicantiū accendit auctoritas. ſæpe ex auditis vel lectis rebus, ſtudia diſcentium excitantur. Poſtremò aliquis dicat, fieri poſſe vt Deus actum voluntatis conſeruet ſine vllo actu rationis, cū ſint actus à ſe inuicem numero & re diſtincti. Reſpondeo: ſicut voluntatis actus abſque actu intellectus naturaliter gigni non poteſt, ita nec naturaliter conſeruari. vtrum verò poteſtate diuina aliter fieri queat, dubium eſt. nam quidā Theologi id fieri poſſe contēdunt; alij verò negant. Quicquid ſit, certe ſi Deus conſeruaret, per eum actū voluntas nihil vellet, quia nihil ſibi haberet obiectū ſicut ſi Deus ſine re viſa conſeruaret in oculo viſionem quatenus qualitas quædā eſt, nihil per eā oculus videret. Dices, quid ni poterit Deus voluntati bonū oſtendere & obijcere, & cū ea ſimul conſpirare ad illud volendū abſque hoc quod ratio huiuſmodi bonū cognoſcat & offerat voluntati? Reſpondemus, nos de eo loqui, quod per naturam fieri poteſt, per quam bonum obijci, & offerri voluntati non poteſt niſi ratione perſpectū; & negamus etiā ſimpliciter aliqua poteſtate fieri poſſe, vt volūtas velit aliquid, niſi id ratio cognouerit; quoniā voluntatis obiectū eſt bonū, quod ratio perſpicit.

Mai. loco ſup. cit. Almai q. de libertate voluntatis, ubi citat Scotū Gregorium Ochamum. Ariſt. li. 10. Ethic. c. 4.

Tertiò Quæritur, An vnico tēporis momento poſſit voluntas ſuū actum elicere. Reſpondeo: quāuis olim inter Philoſophos dubitatū fuerit an res aliqua fieri queat vno temporis puncto; id tamen negari nulla ratione poteſt; nā multa ſiunt vnico tēporis momento, ut lumen in aere, viſio in oculo, & alia ſimilia. Ariſtoteles quoque viſio, inquit, quouis in tēpore perfecta eſt; nihil enim ipſi deeſt, quod poſtea factū, ſpeciem ipſius perficiat, quaſi dicat, Tota fit ſimul, & non per partes cum tēpore aut motu. Quare ibidem docet, delectationē totā ſimul fieri poſſe, & nō per partes. Ex quo fit, vt vno tēporis pūcto mereri, aut peccare poſſit voluntas; vt ſi de bono quod honeſtū eſt, gaudeat, vel id amet & appetat; aut de eo quod perperam egit, doleat; aut quæ turpia

A ſunt, odio proſequatur; vel cōtra, ſi in eo quod turpe eſt, tanquā vtili & iucūdo oblectetur, aut id cōcupiſcat & diligat.

Med. 12. q. 10. ar. 4.

Quarto Quæritur, An voluntatis actus eſſe queat tantummodo ad vnū temporis punctū. Reſpondeo, diſſenſionē eſſe inter Philoſophos an res aliqua poſſit ſubſiſtere ad vnicum tantum temporis momentū. Ego magis eorū ſententiam probo, qui id affirmant: ſicut etiam exiſtit ipſum temporis punctū. Et tunc res illa inciperet per primum eſſe, & deſineret per vltimū eſſe: ita vt verum eſſet dicere, nunc res eſt, & ante hoc proximè non fuit: & nunc eſt, proximè verò poſt hoc non erit; quare nō ſequitur vt res illa eodē puncto temporis ſit, & nō ſit. Dices; cū eſt, deſinit: ergo cū eſt, non ſubſiſtit. Reſpondeo, rem deſinere, non ſolū cum per motū progreditur, ita vt amplius non ſit; ſed etiā quæ cū nūc ſit, proximè poſt hoc nō erit: ſicut res dicitur nūc incipere quia nunc eſt, & proximè ante non fuit. nam ſic etiā deſinunt, & incipiunt ipſamet tēporis momēta. At inquies; ſi res poteſt ad ſolū temporis momentū exiſtere; ſequitur vt eam Deus reparare queat in proximo tēporis momento, quod eſt abſurdū; cum duo tēporis puncta ſibi proxima eſſe nequeant. Reſpondeo, ex hypotheſi, ſi res tantummodo ad vnum tem-
B poris punctū exiſtat, nequit reparari in proximo temporis momento; ſicut vnum tēporis punctum exiſtit ad unum momentum, & tamen non ſequitur proximè poſt ipſum aliud temporis punctū, ſed tempus: ita etiā, ex hypotheſi, ſi Deus vnum Angelū creauerit ſubito tēporis momento, nō poterit alius Angelus creari in pūcto temporis proxime poſt primum ſequenti, ſed creabitur in alio momento diſtanti & remoto à primò. Nihilominus tamē quemcunque actum bonæ voluntatis, quatenus qualitas quædam eſt, poteſt Deus ſimpliciter quocumq. tēporis pūcto reparare, ſicut poteſt Angelum in nihilū redactum, iterū creare quocumq; momēto: quia fieri poteſt vt reparetur in momento, quod ſit totius alicuius temporis finis & terminus. Opponeſ; id quod durat, neceſſe eſt vt ad tempus quamuis breue & exiguum, ſtet & maneat: id enim durat, quod cū motu, & in tempore ſubſiſtit. ergo nihil poteſt ad punctū tēporis exiſtere. Reſpondeo, nominis eſſe quæſtionē, non rei, An quod ad vnū temporis momentum ſubſiſtit, durare, ſtare, manere, & conſeruari dicatur: eo quod hæc id ſignificare videantur, quod ad aliquā temporis moram eſt; ita vt quamuis res quæ durat,
C manet, ſtat, & conſeruatur, per ſe ſucceſſione careat, quia tota ſimul, non per partes eſt, nihilominus tamen ſubſiſtat ad tempus; quod quia cum motu eſt, non totum ſimul, ſed per partium ſucceſſionem exiſtit: verum quicquid ſit de hoc, nemo ſanè negauerit, quin aliquid ad punctum temporis ſubſiſtat, ſiue durare, ſiue non durare dicatur.

Mai. Medi. locis cita.

Quintò Quæritur, An vno tēporis puncto productus voluntatis actus, ad tempus poſtea continuari poſſit; vt ſi quis quippiam amet, vel odio habeat. Reſpondeo, non eſſe dubitandū quin hoc fieri queat: & ideo poteſt quis ad tempus amādo mereri, vel odio aliquid habēdo peccare. Obijcies, id ſi detur, inde fieri, hominē infinitum poſſe mereri præmiū, aut pœnā. vt ſi fingamus ad breuē temporis moram, ad quadrantem videlicet horæ, in bono, vel malo voluntatis actu perſiſtere, cū in quauis temporis parte ſint infinita momenta: fit, vt ſi in quouis tēporis puncto homo mereretur, ad illius temporis finem & exitū infinitè mereatur. Sed negamus, aliquid inde concludi. Nam ſi ponamus ſemel in primo horæ puncto certū aliquid per actū voluntatis homi-
D nem meruiſſe, fieri nequit vt tantundem mereatur in puncto horæ proximo; ſed ſolum in tempore proximè ſequēti: quia poſt primū punctum horæ nō ſequitur proximè aliud punctum. ſed tempus; & ideo in tempore erit ſecundū hominis meritū, quod poteſt eſſe minus, vel maius, vel æquale primo. Sed quantūcunque ſit, etiā exiguū (nec enim eſt meritum minimum, quo aliud minus eſſe nequeat, poteſt infinitè diuidi; ac ita meritū hominis in toto illo tēpore tale eſt, vt prius minor pars illius, ſubſtiterit, & prior minor & minor: ac proinde ſequitur, vt ad finem totius temporis non ſit infinitū meritum voluntatis, quāuis toto eo tēpore interruptū non fuerit. Quoniam etiamſi voluntas in primo horæ puncto certum quid meruerit, & meritum continuauerit poſtea ad quadrantē horæ, in primo tamē puncto meruit, in proximo verò mereri tantundē non poteſt, ſed in tēpore proximè ſequēti; quia proximè non punctum, ſed tēpus conſequitur; & in eo tēpore voluntas aut meretur tantundem, quātum meruit in primo puncto, vel minus, vel maius præmiū; ſicut etiā in naturalibus, ſi accretio vel diminutio formæ, vel qualitatis cōtinuo fiat per partes minores, & maio

res, fit cum motu & tempore, ſicut etiam incipit ac deſinit; ſi verò interruptio fiat, fieri poterit per minimas partes, quæ eſſe poſſunt, ſiue per partes æquales, ſiue maiores.

Sextò Quæritur, An Deus cum voluntate creata conſpiret ad bonos eius actus tanquam cauſa proxima, an potius tanquam remota, quamuis alioqui principalis: & generatim quæri poteſt an Deus omnium effectuum, qui a cauſis creatis proficiſcuntur, proxima cauſa ſit; Ratio quæſtionis eſt, quia videtur eſſe remota cauſa, non proxima; ſiquidem Eccleſiaſt. 15. dicitur: Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui. Adiecit mandata, & præcepta ſua. Si volueris mandata ſeruare: Appoſui tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manũ tuam. Ante hominem vita, & mors: bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. B. quoque Auguſt. ſic Deus, inquit, res quas condidit, adminiſtrat, vt eas agere proprios motus ſinat. Anſelmus item; Deus facit omnes actiones, & omnes motus; quia ipſe facit res, à quibus, ex quibus, & in quibus ſiunt: & nulla res habet vllam poteſtatem volendi, aut faciendi, niſi ipſo dante. Idem rurſus: Non Deus qui prædeſtinat, facit voluntatem cogendo aut reſiſtendo voluntati; ſed in ſuo eſſe dimittendo. Reſpondeo, Deum eſſe cauſam omnino proximam omnium effectuũ, qui a creata voluntate, vel natura fiunt. Et in hac parte meritò quidē ab omnibus Theologis refellitur Durandi ſententia in 2. ſent. vbi, ne fateri cogeretur, peccata in Deũ vt auctorē referri, dicere maluit, Deum eorũ operũ etiã bonorũ, quæ à creata voluntate fiunt, non eſſe proximã cauſam; ſed ſolũ dare voluntati naturã, vim & poteſtatē agendi, & eam pariter conſeruare; & voluntatē ipſam per vim ſuã proximè datam, & conſeruatã à Deo ſuos actus, ſiue rectos, ſiue prauos elicere, & gignere. De malis actibus ſuo loco dicemus, de bonis in præſentia.

S. Aug. lib. 7. de ciuit. Dei. c. 30. Anſel. in li. de concor. præſc. Dei cum lib. ar. prope finē. Anſelm. de cõcor. prædeſtin. Dei cum lib. ar. cap. 1.

Quod vt clarius intelligatur, animaduertendum eſt, cauſam dici proximã multis modis. Primò comparatione effectus: talis eſt quæ producit effectũ, & nihil aliud eo effectu prius. vnde cum ignis alterũ ignem procreat, non eſt hoc modo cauſa proxima: nam prius quàm lignũ ſibi ſubiectũ, in ignem conuertat, illud exurit ac ſiccat. Altero modo dicitur cauſa proxima ratione ipſius cauſæ, quæ ita gignit effectum, vt inter ipſam, & effectũ nulla alia cauſa ſit interiecta, quam faciat, & ex qua tota & ſola generetur & exiſtat effectus; & hoc modo auus non eſt cauſa proxima nepotis; ſed remota, auus enim gignit patrem, & pater ſine auo filiũ procreat. Tertio modo dicitur cauſa proxima, quæ loco & ſitu corporis interiecti, ab effectu non diſtat; & hoc modo rex cum per ſuos magiſtratus, & adminiſtros Rempublicã guberbat, non eſt cauſa proxima gubernationis, nec talis eſt, cum dominus opera ſerui vel famuli quippiam efficit; nec artifex, qui inſtrumentis adhibitis aliquid facit: nec tu cum brachio & manu baculum moues, & aquam baculo; nec ſol, qui lumine, & ſuo ad nos acceſſu, & receſſu multa in terra gignit & procreat. Quartò modo dicitur cauſa proxima, quæ efficit aliqua ſua vi & poteſtate, non aliena; & talis non eſt ſeruus cũ ex pecunia, & iuſſu Domini eleemoſynam indigenti porrigit, nec tales ſunt Regũ, & Principum adminiſtri, qui regia poteſtate Rempublicã adminiſtrant.

His poſitis Deus ſiuè cũ creata voluntate ad actus liberos, ſiue cũ natura ad neceſſarios effectus conſpiret, modis omnibus eſt cauſa proxima omnium effectuum, qui ſiunt. Nam in primis vt aliquid faciat, non neceſſariò quicquam aliud efficit, quod ſit prius illo effectu quē facit: neque enim indiget, ſicut ars & natura, re aliqua, quã operi præmittat. Secundò, inter ipſum & effectum quem præſtat, nõ eſt interiecta creata aliqua cauſa, quæ ſola ſine Deo faciat per vim ſuam & facultatem datam, & cõſeruatam ab ipſo. Nã vt ſtatim ſubijciam, non ſolum natura & facultas agēdi eſt à Deo, ſed etiam omnis motio & omnis actio; eo quod motio, & actio aliquid re ipſa eſt, at ſine Deo nihil exiſtit aut eſt. Item ſi motio & actio ſine Deo eſſet, Deus ipſe omnipotens nõ eſſet, nam à creata cauſa aliquid exiſteret, quod à Deo non fieret. Tertio Deus eſt omnium effectuum cauſa proxima, ita vt nulla alia cauſa inter ipſum, & effectum ſubſiſtat cui ſoli proximè adſit Deus & ab effectu, loco, & ſitu corporis interiecti diſtet, nihil enim eſt, à quo Deus loco diſtet: eſt enim vbique, & in omnibus per ſe ipſe præſens, Et cum motio, & actio cuiuſcumque cauſæ creatæ ſit reuera aliquid, vt dixi: neceſſe eſt vt ipſi motioni & actioni proximè & per ſe ſit Deus ipſe præſens.

Ex his etiam perſpicitur, Deum eſſe omnium, quæ ſiunt, proximam cauſam vi & poteſtate, quoniam natura & vi

A ſua non aliena virtute agit: alioqui enim nec eſſet prima omnium cauſa, nec infinitæ virtutis, nec omnipotens. Per ſe ipſe agit, & non aliunde motus ac pendens, quoniam ex ſe, & per ſe ipſe ſubſiſtit; Et cum in Scriptura dicitur, hominem eſſe relictum in manu conſilij ſui; id propterea dicitur, quia data eſt homini rationis & intelligentiæ vis, qua agenda, & fugienda perſpicere queat; & voluntas qua ſponte ſua poſſit eligere & ſequi quod malit; ſed ſine Deo operante cum homine, nec ratio perſpicit, nec voluntas eligit. Neque enim homini datæ ſunt iſtæ facultates, vt per ipſas ſine Deo quippiam agat vel faciat, ſed vt cum eo agat & efficiat. Et hoc eſt quod Auguſtinus, & Anſelmus docere voluerunt, facultates ac vires agēdi eſſe creatas à Deo, quibus res ſuas functiones & opera exequuntur & præſtant: ſed non ſine Deo. Dices, Deum miniſterio & opera rerũ creatarum facere quæ in mundo ſiunt, ergo non eſt cauſa proxima eorum effectuum; & S. Th. 1. p. q. 103. ar. 6. docet, Deum gubernare quædam medijs alijs cauſis. Reſpondeo, ſolum argumento conuinci, Deum non ſolum per ſe præſtare quæ ſiunt, ſed ſua ſponte & voluntate vti rerũ creatarũ naturis, viribus & facultatibus ad faciendũ quod per ſe ipſe, ſi vellet, facere B poſſet. Dedit quidē rebus ipſis vires, quibus, dum manēt, & conſeruantur a Deo, poſſunt; ſed non quibus faciãt ſine eo cũ ipſis agente: Dati ſunt homini oculi, & vis ſiue facultas, qua cernere queat, & tamen non cernit in tenebris ſine lumine: datũ eſt animantibus quò poſſint viuere, & tamen ſine alimento nõ uiuunt. Aliud igitur eſt te habere quo poſſis, aliud te habere quo facias; multis datur primũ, ſecundũ nõ item vt tradit Aug in li. de corr. & gra. c. 11. & 12. in operibus pietatis, gratiæ, & ſalutis, ſed idē iuris eſt in operib. ciuilib.

Eccleſ. 15.

Septimo Quæritur, An Deus agens cũ cauſis creatis, dici poſſit tota cauſa effectus, an non. Gabriel, Ochan, Gregorius, & alij ingenuè fatentur, Deum eſſe cauſam partialem, vt ipſi uocant, & non totalē: hoc eſt, eſſe quidē perfectam cauſam, & quæ totũ effectum, non partē producat; ſed non eſſe totam cauſam effectus, quia non ſine cauſa creata, ſed una cum ea producit effectũ. Alijs tamen hæc ſententia nõ placet, qui ſentiunt & Deũ eſſe totam cauſam, & ipſam pariter cauſam ſecundam eſſe totã, ſed vtramque cauſam eſſe totã ſui generis & ordinis. Sciendũ eſt, cauſam poſſe dici totam multis modis. Primò, comparatione effectus, & talis C eſt ea, quæ totum effectũ producit, & non partē ipſius, v. g. multi qui portant, & in vnũ locũ coaceruãt, ex quibus fit lignorum congeries; ſinguli ſuã partē detulerunt, ac proinde nullus eorũ eſt tota cauſa. Sic quidã vnã ſocietatem contrahentes, ſuã induſtriã, artē, & pecuniã in commune conferunt, ſuã quiſque partē. Secundo modo dicitur cauſa aliqua tota, non quidē comparatione effectus, ſed ipſius cauſæ quia etſi totũ præſtat effectum non tamen niſi cum alia cauſa coniuncta, quarum neutra per ſe ſatis efficeret cum duo ſimul nauē trahunt, è terra ſimul idem pondus attollunt, vel ſimul trabe deferunt. Tertiò modo dicitur tota cauſa, quæ ſine alia euſdē generis gignit effectum, quamuis non ſine cauſa alterius generis. Sic interdum quattuor genera cauſarum ad eundē effectum coeunt, materia, forma, efficiēs, & finis. Quarto modo cauſa dicitur tota, quæ ſine alia eiuſdē ordinis parit effectum, quamuis non ſine alia alterius ordinis cauſa. Talis eſt ſecundum Ariſt. equus, qui vna cum ſole gignit equum. Gabriel itaq; & alij cum ipſo Ariſt. docēt, Deũ cauſã totã non eſſe eorum, quæ per naturam, uel per uoluntatem creatã efficiuntur, quia non Deus ſolus per ſe, ſed per naturã et uoluntatē facit, totã enim cauſã appellãt, eã quæ D ſola per ſe effectum progignit: quare nec Deus, nec humana voluntas tota eſt humanarum actionum cauſa, eo quod nec Deus eas per ſe, nec ſine Deo humana voluntas producat. Cæteri vero dicunt Deum & ſimul ipſam humanam voluntatem, totã eſſe cauſam; quia etiamſi Deus non ſine homine, & homo non ſine Deo effectum faciat, homo tamen quãcunque aliam ejuſdem generis, & ordinis cauſam excludit, & Deus vnà cum eo ſine alis tamen eiuſdem generis, & ordinis cauſa conſpirat; & ideo vterque eſt ſui generis, & ordinis tota cauſa. Bonau. in 1 ſent. de cauſa futurorum euentuum loquēs: futurum, inquit, in triplici differētia eſt: quoddam, cuius Deus eſt tota cauſa: vt ſunt illa quæ creantur: Quoddã, cuius creatura aut voluntas eſt tota cauſa, vt ſunt defectus, & peccata; Quoddam, cuius Deus, & creatura ſimul ſunt cauſa, vt ſunt opera naturalia, & moralia, quia Deus creaturæ cooperatur, ſic ille. Quicquid ſit, negandum non eſt, Deum cum natura uel humana voluntate operantē, eſſe totam cauſam; nec dicendum eſt, cauſam talem eſſe

Gab. 2. d. 1. q. 2. a. 1. notab. 2. & d. 37. q. 1. a. 1. ad arg. De tertia via & quinta via. Greg. 1. d. 45. q. 1. a. 1. cõcl. 5.

qualẽ

20

qualis eſt is, qui unà cum alio nauem trahit, uel trabem deſert, uel pondus attollit: quia in his, quamuis duo ſe inuicē iuuent, nec unus ſine altero faciat effectum; neuter tamen alteri efficiendi uim et facultatem præſtat, uel alterum mouet ad faciendum, uel alteri cauſa eſt ut faciat; uterque cum altero facit. At Deus naturæ et uoluntati ad agendum uel faciendum uim et poteſtatem præbet, et facit ut ipſa natura uel uolūtas agat ut faciat, quæ alioqui nihil faceret per ſeſe, quamuis agendi et faciendi uim et facultatem datam et conſeruatam haberet. Deus itidem quamuis ſine natura et uoluntate, opera, et functiones earum non præſtet, per ſe tamen ipſe citra naturam, et uoluntatem poſſet præſtare ſi uellet. Atq; hinc quoque efficitur, ut quamuis unus ſine altero pondus per ſe attollere, uel trabem deferre nequeat, tētare tamen et conari per ſe poſſit. At uoluntas humana, uel quæcunque alia natura creata nihil ſine Deo tentare conariuè poteſt. Denique in duobus ſimul nauem trahentibus, uel trabem aut pondus deferentibus, ordo non eſt, quo unus moueatur ab altero: at inter Deum et uoluntatē ſiue naturam neceſſarius eſt ordo, ita ut natura, uel uoluntas nihil planè efficiat; nihil poſſit ſine Deo, nec res aliqua creata cogitari ſinguiè poteſt, quæ ſine Deo quippiā agat uel efficiat, tum quia nihil eſt creatum quod à Deo et ſubſiſtendi, & mouendi, & agendi principiū, & vim non habeat: tum etiam quia Deus ipſe eſt omnipotens, & ideo ſicut nihil eſt verum, quod eius ſcientiam latere poſſit; ſic nulla eſt res, nulla actio, nulla motio, quæ eius poteſtatem effugiat. vnde Auguſtinus præclare: Illum Deum colimus, inquit, qui naturis à ſe creatis & ſubſiſtendi, & mouendi initia, progreſſus, fineſq. conſtituit. Obijcies; ſi Deus tota eſt cauſa eorum quæ fiunt, ergo cauſæ creatæ, ſiue naturales, & neceſſariæ, ſiue voluntariæ & liberæ nihil agunt. Reſpondeo, nihil argumento concludi: quia Deus licet ſine natura, & voluntate poſſet opera præſtare, non tamen præſtat; voluit enim vt ipſæ etiam creatæ cauſæ per vires ſibi vna cum naturis inditas efficerent, ac proinde non ſolus Deus per ſe, ſed vna cum ipſis agit, certo tamen inter Deum & ipſas ordine, vt dixi. Inſiſtes; ergo Deus & cauſæ creatæ vel vna, vel duplici actione operantur: quod vtrumque falſum eſt. Non vna, quia non vna agendi facultate: non duplici, quia vnus tantum eſt effectus: ſicut cum nauis vna trahitur à multis, vel pondus ſimul à pluribus defertur. Reſpondeo, actionem poſſe dupliciter accipi, aut ratione effectus, aut ratione principii & poteſtatis agendi. quod attinet ad effectum, vna poteſt dici actio, quia vnum eſt quod fit, non plura; quod vero ad principium & vim agendi ſpectat, duæ poſſunt dici actiones: quia duo ſunt principia agendi, & à duobus principijs actio manat ac ſurgat: Cæterum actionē primo modo frequentius ſolemus accipere.

Aug. lib. 7. de ciu. c. 29

Octauo. Quæritur. An Deus quando cum natura vel voluntate operatur, ipſam moueat & applicet ad agendum; S. Thomas aperte ſic ait: Deus non ſolum dat formas rebus, ſed etiam conſeruat eas, & applicat ad agendum, & eſt finis omnium actionum. Ibidem etiam: Deus, inquit, non ſolum mouet & applicat formas rerum, & virtutes earum ad agendum, vt artifex, ſed etiam dat & conſeruat. Quibuſdam difficilis admodum videtur hæc S. Thomæ ſententia, videlicet quod Deus moueat, & applicet ad faciēdum cauſas à ſe creatas. Nam cum ignis, inquiunt, materiam ſibi obiectam attingit, immotus comburit; quod ſi ad exurendum moueretur, & applicaretur à Deo, non niſi in ſe mutatus exureret. at re ipſa nihil excipit in ſe, cum lignum exurit. Deinde ſi Deus ignem ad vrendum, & aquam moueret ad refrigerandum, cum ille vrit, & hæc refrigerat; Deus ipſe non eſſet cauſa proxima, eo quod non ageret niſi mouendo ignem ad vrendum, & aquam ad refrigerandū; prius enim Deus in ignem, vel aquam motū imprimeret; quam una cū igne vreret, & cū aqua refrigeraret: ac proinde cauſarum creatarū effectus non ſic a Deo prouenirent, quin alij effectus anteirent. Accedit quod ignis ad vrendū, nullo alio motu & applicatione indiget, niſi Deo vna cum ipſo ad vrendum agente; nam in ſe ignis vrendi uim habet, dum ea manet, pendet, & conſeruatur a Deo: ergo ſi ei ligna apte diſpoſita ſubijcias, ſine alio motu vret; alioqui etiam ſi motu indiget, ſatis virtū à Deo non habuit ad vrendum, ſiquidem motu ſibi impreſſo redditur efficacior. Id quoque probant teſtimonio Theologorum; e quibus Gabriel ait; cauſa ſecunda non ita mouetur a prima, quaſi prima aliquid de nouo cauſet, vt influat in voluntatē. quia voluntas uoi ita ſed, quia producit voluntatē liberam, ponēt

S. Tho. 1. p. q. 105. ar. 5. ad 3.

Gabr. 2. d. 3 q. 1. ar. 1. 5. Ad ſecundum in eadem uia.

actum ſuum in ſua poteſtate. Et alibi docet inter Deum agentem cum cauſa ſecunda, non eſſe alium ordinem: niſi perfectionis, illimitationis, & neceſſitatis; eo quod Deus, inquit, ſit cauſa perfectior, & illimitatior, & ſine quo nullo modo effectus a cauſa ſecūda fieri poſſit. Item Gregorius Ariminenſis; Prima cauſa, & cauſa ſecunda ſine ordine in agendo conueniunt, hoc ſenſu, quod una non agit mediante alia, nec tamen à caſu, quia ſecundum ordinem Diuinæ prouidentiæ conuenerunt, quæ ab æterno ſtatuit, vt approximatis rebus, quibus inditurus erat cauſales uirtutes alias quas facturus erat, horum effectuum ſuſceptiuas, ipſe ad coagendū cōcurret. & Scotus ait, cauſam ſecundam agere in uirtute alterius, non eſt recipere tunc aliquid ab illo altero; ſed tantum habere ordinem inferiorem ad illud alterum agens in ſuo ordine ſimul. Et paulo poſt: Ex hoc patet quod cauſæ primæ in cauſam ſecundam propriè dictam, quando ſimul agunt, non eſt influentia noua, quæ ſit creatio alicuius inhærentis cauſæ ſecundæ, ſed influentia ibi eſt determinatus ordo iſtarum cauſarum in agendo effectum communem. Hæc ille. Sic etiam Dionyſius Carthuſ. 2. d. 25.

Idem 2. d. 1. q. 1. ar. 3. dub. 5. ad. 2.

Greg. 1. d. 45. q. 1. a. 1. poſt 1. concluſionem.

Sco. in 4. d. 2. q. 1. ad ultimum.

Cæterūm mihi videtur veriſſima S. Thomæ ſententia; eam enim planè videtur Auguſt. tradere lib. 3. de Trinit. c. 3. 4. 5. & 6. nam c. 4. ait; Nihil fit viſibiliter, & ſenſibiliter, quod nō de interiori, inuiſibili atque intelligibili aula ſummi Imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, ſecundum ineffabilem iuſtitiā præmiorum atque pœnarum, gratiarū & retributionum in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam, immenſaque republica. Et paulò poſt, cum hæc omnia Deus operatur, mouens prius inuiſibilia miniſtrorum, ſiue animos hominum, ſiue cunctorum ſpirituum ſibi ſubditas ſeruitutes. Et cap. 5. Quis ea facit quæ in terra gignuntur, niſi qui dixit, vt hæc terra produceret, & in eodem uerbo ſuo, quo creauit, regit, atque agit. ſic ille. Deinde inter primam cauſam agentem, & ſecundam eſt ordo, quo vna neceſſario pendet ab altera, ergo ſecunda non agit, niſi à prima ad agendum mota, & applicata. Aduertendum, inquit Almainus, tract. 1. Mora. cap. 1. eſt, quod cauſa prima non ſolum eſt cauſa effectus producti à cauſa ſecunda, ſed etiam eſt cauſa, vt cauſa ſecunda producat talem effectum. v. g. cum uoluntas agit volitionem, non ſolum Deus eſt cauſa volitionis, ſed etiam eſt cauſa quare voluntas illam producit volitionem. hæc ille. Ideo enim dici videtur cauſa ſecunda, quia mouetur a prima; alioqui enim ſolum eſſet cauſa cum prima, ſicut cum ſimul duo trabem portant, vbi quia unus ad portandum non mouetur, & applicatur ab altero, dici non poteſt cauſa ſecunda alteri comparata, ſed eſt ſimul cum altero cauſa. At uero Deus non ſic agit cum cauſa ſecunda. verbi gratia, Deus & ignis lignum exurunt, non præciſe tamquam duo nauem trahentes. quod ex multis perſpici poteſt. Primo, cum duo ſimul nauim trahunt, unus non facit ut alter trahat, ſed ſimul cum altero trahit, & ideo ad trahendum non mouet, & applicat alterum; ſed Deus non ſolum cum igne vrit, ſed etiam facit, ut ignis urat; quia ſicut ignis non ſubſiſtit, niſi Deo uolente & faciente ut ſubſiſtat; ſic non urit, non mouet, non efficit, niſi Deus uelit & faciat, ut urat, moueat, efficiat. Secundo cum duo ſimul nauem trahunt, uno deficiente, alter non poteſt trahere, niſi in eo virtus duplicetur, ita ut ſuppleat efficacitatem alterius. Cæterum cūm Deus & ignis urunt, etiam ſi ignis in totum deficeret, non egeret ad urendum aliqua uirtute ſupplente efficacitatem ignis, tamquam cauſæ ad vrendum ſimpliciter neceſſariæ, quia nulla cauſa deeſſet ad id penitus neceſſaria; ſed ſolum eas, quam Deus cum rerum naturas inſtituit, & earum ordine ſeruato operatur, uoluit, ut ſecum ad vrendum conueniret, qui eſt ignis. Tertiò, ut recte aiunt Petrus Aliacenſis Gabriel ait, plus facit Deus producendo cum cauſa ſecunda aliquem effectum, quam ſi eundem per ſe ipſe ſine cauſa ſecunda præſtaret; quia cum facit cum cauſa ſecunda, ipſe non ſolum producit effectum, ſed etiam facit cauſa ſecunda cum eo efficiat, quod in duobus nauem trahentibus non contingit. Cum igitur ignis urat, aqua refrigerat, non niſi uolente Deo, & decernente vt ignis vrat, & aqua refrigeret, ille urit, & hæc refrigerat; alioqui enim ignis ureret, & aqua refrigeraret ſolum id ſciente & permittente Deo, non autem uolente; quod certe dici non poteſt. Obijcies; ignis cum urit, in ſe nihil excipit. immotus enim vrit; ergo Deus eum ad urendum minime mouet, & applicat; cum enim ipſo motum aliquam, & uirtutem imprimeret.

Gen. 1.

Gab. 4. d. 1. q. 1. a. 1. nota. 3. & Ruardus ſuper ar. 7. de lib. arbit. contra Luterū.

A meret Reſpondeo, in hoc cauſas ſecundas ab inſtrumentis artificum diſtingui, quòd inſtrumenta artifex mouet, & in eis nullam vim, & virtutem aliam niſi motionem imprimit, & idcirco inſtrumenta non mota nihil efficiunt; at cauſæ ſecundæ, cum ſunt inſtitutæ, vires & facultates naturæ ſuæ accommodatas acceperunt, quibus poſſent, non quibus facerent ſine Deo, & ita cum faciunt, non faciunt niſi Deo volente, & decernente vt faciant. Cum creatus eſt ignis, datum eſt illi quo poſſet vrere: deinde cum vrit vult, & facit Deus vt vrat; nullam virtutem denuo recipit, quâ poſſit, nihilominus non vrit niſi Deo ante volente vt vrat, & motum excipit, quo vrat, & præcedit Dei voluntas, vt vrat. quare cum vrit, hoc habet, quoniam Deus vult & volendo facit vt ignis vrat. Ignis igitur immotus vrit, quia nullam vim denuo aut virtutem excipit qua poſſit; ſed nihilominus vrit, & hoc ipſum quod vrit, & vrendo efficit, habet, quia Deus vult vt vrat, & faciat; ſed nunquid quando ignis vrit, mouet eum Deus ad vrendum? Mouet quidē non quia vim, virtutē, formamvè vllā denuo imprimat; ſed motionem, qua Deus mouet, & ignis mouetur; neque enim fieri poteſt vt Deus ignem moueat ad agendum, & ignis non moueatur. Quid eſt, dices, ignem ad vrendum B moueri? Reſpondeo nihil aliud eſſe niſi Deum vti igne ad vrendum. nam Deus ſine igne vrere poteſt: at ignem adhibet ad vrendum; ſed quid eſt Deum igne vti, vel ignē adhibere ad vrendum? Reſpondeo Deum igne vti ad vrendum, eſt ignem mouere ad vrēdum, quia vult vt vrat, & volendo motionem in igne imprimit, qua vna cum Deo vrit ignis, motus ab ipſo Deo ad vrendum. Cauſæ igitur ſecundæ à Deo ipſo mouentur & applicantur ad ſuas functiones, & opera: quoniam Deus in ipſis motionem imprimit, & ideo mouendo facit, vt cauſa ſecunda faciat, quoniam vult, decernit, ac mouet vt faciat. Et hoc eſt quod dixit S. Thomas, mouet & applicat cauſas ſecundas ad agendum. Dices; Quid eſt hoc quod dicitur: Deus facit, vt ignis faciat? Reſpondeo; nihil aliud, niſi Deum velle vt ignis vrat ea vi, & facultate quam initio accepit: ſic etiam Deus vult vt tu hoc, aut aliud velis, vult vt ſic, & non aliter loquaris: vult vt hoc loco, & tempore diſputes. vnde cum Deus naturas inſtituit, vires agēdi, vel faciendi tribuit, & ideo natura quæque cum facultate ſibi à Deo data, & conſeruata poteſt, ſed C nūquam aget, aut faciet, niſi Deus velit vt agat, aut efficiat. cum igitur Deus facit vt natura faciat, non nouam tribuit facultatem & vim qua poſſit, nec formam vllam qua in ſe natura mutetur; ſed vult vt faciat. Deum eſſe cauſam alicuius, ait Almainus, non eſt, niſi Deum velle, vt aliud ſit, vel fiat. Hoc autem fit, quia cum ignis lignum vrit, Deus non ſolum cum igne facit calorem, quo lignum exuritur; ſed etiam facit ipſam actionem, qua lignum comburitur ab igne; hoc autem eſſe non poteſt, niſi Deus pariter faciat, vt ignis vrat. Nam quemadmodum actio, qua lignum exuritur, quia in ſe ipſa boni aliquid eſt, nequit eſſe niſi Deo volente, & faciente vt ipſum lignum vratur, ſic etiam actio, qua ignis vrit, cū in ſe bona ſit, nō eſt, nec eſſe poteſt, niſi Deo volente, & faciente vt ignis vrat. Nam quicquid boni fit, nō niſi Deo volente fit; & quicquid boni aliquis vult aut facit, non vult aut facit niſi Deo volente vt velit aut faciat. Et ſecus eſt, quando actio ex parte eius quod patitur, bona eſt, ex parte verò eius quod facit, peccatum eſt, vt cū martyr iuſſu tyranni pulſatur ac cæditur, ex parte martyris D bona eſt pulſatio qua afficitur, & quicquid boni in ea eſt, Dei munus, beneficium, & opus eſt; ex parte verò tyranni, vel carnificis martyrem verberantis, mala eſt, & Deus non vult, nec facit, vt tyrannus perperam agat, & inique martyrem pulſet ac verberet. Obijcies, ſatis eſſe ad generale auxilium, quo prima cauſa cum ſecunda operatur, ſi prima cauſa potēte ſua cum ſecunda producat totum id, quod fit, videlicet actionem & effectum in materia ſuſceptum; nec opus eſt vt cauſam ſecundam, ad agendum moueat & applicet. nam in peccatis, quæ perperam committuntur, cum voluntate humana Deus etiam operatur id, quod fit, & eſt, & tamen Deus ipſe non facit, aut vult vt quis peccet, nec voluntatem ad peccandum flectit aut mouet. Reſpondeo; quod Deus, velit & faciat vt nos bona velimus & faciamus, & quod non velit, aut faciat vt nos peccemus, differentia non ſolùm prouenit ex parte Dei, cuius poteſtas nec creſcit, nec minuitur, ita vt maior minorvè ſit, ſed ex ipſa etiam natura, & conditione eorum quæ fiunt. nam bonorum, non malefactorum, Deus eſt auctor primus; peccata etenim non facit ipſe, aut vult, ſed permittit longe ante

Almai. tra. 1.Mor.c.1.

prænoſcens. Et ideo quod Deus alioqui omnipotens non velit, aut non faciat peccata licet cum voluntate peccante operetur id, quod in peccato re ipſa eſt & fit, propterea eſt, quia peccatum fieri non poteſt Deo volente, & faciente vt quis peccet. at bona quæ natura facit vel voluntas, fieri nequeunt niſi volente & faciente Deo vt ipſa voluntas vel natura faciat. Hæc enim rerum, quæ ſiunt, conditio eſt, vt aliæ ſint quas volumus, & facimus, præcognoſcente quidē, & permittente Deo, ſed non volente & faciente vt faciamus; aliæ vero ſunt, quas volumus & facimus Deo volente, & faciente vt efficiamus. quemadmodum non eſt in Deo minor voluntas ſiue poteſtas, quàm ſciētia; hæc enim & illa æquè eſt infinita & immenſa; tamen non omnia, quæ Deus cognoſcit, vult, aut decernit, & facit vt faciamus, nam peccata nouit, & tamen non vult, nec ſtatuit vt faciamus. In bonis operibus, inquit, Anſelmus lib. de concor. præſcien. Dei cum lib. arbitrio prope finem, Deus facit quod ſunt & quod bona ſunt; in malis verò facit id, quod ſunt, ſed non quod mala ſunt. Nec ex dictis colligitur, cōtingentes & fortuitos euentus ex natura rerum tolli. nam in natura ſunt multæ cauſæ, & quæ & impediri queunt, & re ipſa impediuntur interdū Deo volēte, & faciente, vt hæc vel illa cauſa hāc vel aliam impediat; nec tamen Deus ſeipſum impedit, quia id euenit, quod ipſe voluit; ut eueniret, Creatæ cauſæ ſi ſe aliquādo impediūt, Deo nihil eſt fortuitum, ſed naturæ, vel uoluntati creatæ, quæ nec omnia præfinivit, nec omnia præuidit antequā eueniant, quibus ſi fortuito aliquid accidit, Deus ipſe decernit. Nec in hac parte contra S. Th. ſentētiam, quam uerissimā puto, Scotus, Gregor. Gabriel, & Diony. ſupra citati aliquid dixerunt, quoniam ſolùm locis ante productis docent, effectum nō prius à Deo quam a cauſa ſecunda produci, quod alium ſenſum habet, ut conſtat ex dictis. Si dicas, Ignis ſua natura urit, uoluntas ſuo arbitratu deligit, ergo non ſolum habet ſua natura ignis quo poſſit urere, ſed etiam habet quo urat, & uoluntas quod uelit et eligat. Reſpondeo, ignis, dum eius natura, et uis urendi manet et conſeruatur a Deo, habet eo ipſo naturaliter quo poſſit urere, non tamen eo ipſo habet quo urat, alioqui ſemper ureret. nam ſicut naturā et uim urendi non habet niſi Deus det et conſeruet, ſic nec urit, niſi Deus uelit ut urat. Pari ratione homo, dum natura eius manet, et conſeruatur a Deo, liberum habet arbitrium, ſi mentis ſit compos quo poſſit uelle et eligere bonum, ſed non eo ipſo uult et eligit, niſi uelit Deus ut uelit, et eligat.

De amore actu voluntatis elicito.
Cap. XXII.

PRimò Quæritur, Quidnam ſit amor in uoluntate; Reſpondeo, eſſe actum, quo uoluntas vult alicui bonum intelligentia uel ratione perceptum, ac iudicatum. eſt enim primus uoluntatis actus quo res bona per rationem oblata uoluntati placet, grata et accepta habetur; quæ boni approbatio confirmata amor eſt, ac ueluti quidam corroboratus in animo uoluntatis complexus. Quare odiſſe nihil aliud eſt niſi uelle alicui malum. Ex quo efficitur, ut Deus cuncta, quæ facit, amet, quia amare, eſt uelle alicui bonum; ſed Deus nihil condit ac procreat, quin tribuat ipſi bonum, nam faciens res, cauſa eſt ut res ipſæ ſint; et hoc quod eſt rem eſſe, eſt aliquid bonū; ideo Dominus faciens ſive conſeruans res, amat eas, quoniam fecit ut eſſent, ac ſeruat eas, ne in nihilum, ex quo, ipſo auctore, fluxerunt, penitus relabantur. Solum uerò peccatum odit Deus, quia uult, ut peccatum non ſit; ipſos uerò peccatores partim odio habet, et partim amat; diligit quidem eos, quatenus naturam et reliquas omnes naturæ conditiones habent, uult enim ut homines ſint, ſenſu, ratione, uoluntate, et arbitrio uigeant, et præſtent; odio uero habet eos ut peccatores non enim homines uel Angelos uult, ut peccatorum ſordibus inquinatos.

S.Tho.1.2. q.26.&Gabriel.3.d.27.q.1.a.1.

Secundò Quæritur, Quotuplex ſit Amor in uoluntate; Reſpondeo, eſſe duplicem, nimirum amorem amicitiæ, qui dicitur etiam amor beneuolentiæ, et amorem concupiſcentiæ. Amor amicitiæ uel beneuolentiæ eſt, quo uolumus bonum alicui propter ipſum, hoc eſt, non quia ex eo utilitas aliqua nobis obueniat; et hoc amore diligimus Deum et amicos, cum eos charitate complectimur abſque ullo noſtri commodi reſpectu. Amor uero concupiſcentiæ eſt, quo uolumus bonum alicui non propter ipſummet; ſed propter nos, hoc eſt, quia ex eo aliqua in

S.Tho.1.2. q.26.art.4. Gabr.3.d.27.q.1.a.2.

nos ipſos vtilitas manet, deriuetur; veluti cum Petrum diligimus propter ipſum quia bonus eſt dicitur amor amicitiæ vel beneuolentiæ: cum verò Petro cupimus bonam valetudinem, dignitatem, honorem, artes diuitias, eſt amor concupiſcentiæ erga valetudinem, artes vel diuitias. quare amor amicitiæ per ſe directò fertur in perſonam, quæ propter ſe nobis placet, quia bona eſt: amor verò concupiſcentiæ per ſe directò refertur ad ea bona, quæ optamus ei, quem beneuolentiæ amore proſequimur. Animaduertendum eſt amorē amicitiæ in præſentia non ideo dici, quia referatur ad alterum, qui tanquam amicus nos viciſſim amet; ſed quia huiuſmodi amore alium diligimus propter ipſum. Dicitur itaque amor amicitiæ, quia amicus amore complectitur alterum, eo quod in ſe bonus ſit, ita vt eum amet propter ipſum; amici enim ſe ſe amore proſequuntur ob beneuolentiam, non ob propria commoda. Et accipimus modo amicitiā, quæ in honeſtate cōſiſtit.

Efficitur ex dictis, vt inimicos & peccatores, cum eos charitate diligimus, amemus amore amicitiæ, hoc eſt, beneuolentiæ, quamuis ipſi nos viciſſim non ament. Item licet amicitia non ſit niſi ad alterum, nos tamen ipſos charitate vel amore amicitiæ, hoc eſt, beneuolētiæ diligimus, quia propter nos amamus nos ipſos. Sequitur etiam vt honeſtatem & virtutes non amore amicitiæ, ſed amore tantū concupiſcentiæ diligamus: honeſtati enim & virtutibus volumus bonum, id eſt, cupimus, vt ſint propter nos ipſos, quoniam ſunt bona commoda & vtilia nobis. Si obijcias Ariſtotelem & Philoſophos communiter docuiſſe honeſtatem, & virtutes eſſe bona, quæ propter ſe expetuntur; ergo amore amicitiæ diliguntur. Reſpondeo, eos auctores intelligi in hunc modum; honeſtas & virtus expetuntur propter ſe, quia non propter aliud concupitum iucundum vel vtile bonum in quod referantur, diliguntur. Nihilominus tamen appetuntur propter aliud bonū, quod amore amicitiæ diligimus, hoc eſt, propter nos ipſos: ſeipſum quiſque charitate complectitur.

Tertiò quæritur, Vndenam vnus amor ſit altero maior, ſiue ſit amor amicitiæ, ſiue concupiſcentiæ; Reſpondeo, Si amor amicitiæ cum amore concupiſcentiæ confeϊratur, eſt maior & melior eo, & natura, cauſa, & origine prior: quoniam amor concupiſcentiæ ex amore beneuolentiæ manat, ac pendet: & in ipſo tanquam fine ſuo terminatur. Si verò duos amores amicitiæ inter ſe comparemus, vnus eſt maior altero, vel quia intenſior actus eſt, & vehementior; vel quia vni homini maius bonum, quam alteri volumus; vel quia plura bona vni quā alteri cupimus; vel quia vnus amor firmior eſt, aut feruentior, aut tenerior altero: aut demum quia amore vnius, & non alterius libenter plura bona facimus, vel mala ſuſtinemus. Ex quo efficitur, vt licet charitate Deum, & hominem propter ipſos diligamus, nimirum quia Deus per ſeipſum bonus eſt, & intrinſecus, & natura ſua, homo verò beneficio diuinæ gratiæ, & charitatis & actione atque officio virtutis: ipſum tamen Deum magis amamus, quia ei præſtantiora, maiora & plura bona volumus, & cupimus. Volumus enim eum eſſe Deum, omnipotentem, æternum, immenſum, infinitū, & cætera bona habere, quæ in eo eſſe ratio naturalis oſtendit, vel fides Chriſtiana profitetur. Et eiuſdem charitatis ſtudio impulſi inducimur ad hoc, vt plura pro Deo difficilia, & dura patiamur, ita vt ſi in Deum, vel in hominem amorem deponere cogeremur, potius amorem in hominem quàm in Deum aut negligere, aut etiam exuere deberemus. Illud firmius amamus, à cuius amore difficilius auellimur: vndè magis Deum, quam quodcunque aliud procreatum bonum amare debemus: ſic etiam finem magis diligimus, quam id, quod ducit ad finem: parentes quam amicos; notos & familiares, quā extraneos & ignotos; id item, quod firmius amamus, anteponimus alteri, quod minus firmè diligimus, huius enim facilius quam illius amorem deponimus. vnde fit vt vno eodemque actu duo ſimul amemus, & tamen vnum magis quam alterum diligamus, quoniam vnum firmius, quam alterum amamus, & vni potiora pluraque bona quam alteri exoptamus. Porrò ſurgit amor ex iudicio pulchri aut boni, qui deinde ipſum iudicium confirmat: eſt amor primus voluntatis motus reliquorum motuum dominator, moderator, ductor & rector: eſt motus incitatiſſimus initio: animi arbitrio facile ſumitur; ſed non facile deponitur: ſenſim illabitur; ſed ingreſſus diu & firmè animo inhæreſcit, nec facilè diſcedit etiamſi alas habere fingatur.

Gabr. 3. d. 27. q. 1. art. 3. nota. 6.

De deſiderio, actu voluntatis elicito. Cap. XXIII.

PRimò Quæritur, Quid ſit deſiderium in voluntate. Reſpondeo, eſſe actum voluntatis, quo bonum futurum & expectatum tanquam nobis conueniens, & commodum volumus: quamuis deſiderium cupiditas ſit aſſequendi bonum, ſi abſit, & conſeruandi ſi adſit. Et diſtinguitur deſiderium ab amore, quia amor eſt boni tum præſentis tum abſentis, Deſiderium verò ſolum eſt boni abſentis, vel expectati, vel futuri: non enim ea deſideramus quæ habemus. Item amor eſt tum perſonæ tum rei, & duplex nimirum, vel beneuolentiæ & amicitiæ, vel cupiditatis, & concupiſcentiæ: amore amicitiæ diligimus Petrum aut Paulum propter ipſum; amore concupiſcentiæ res Petri, Paulive amamus. At verò deſiderium omne eſt amor concupiſcentiæ non beneuolentiæ; & per ſe directò eſt rei; optamus enim diuitias, decus, famam, gloriam, artes, virtutes, dignitatum, & honorum gradus, valetudinem, potentiam, imperium nobis vel noſtris. Perſonæ verò eſt, quatenus eam nobis cupimus tanquam bonum nobis conueniens & commodum: Sic enim deſideramus præſentiam amici, vt eum videamus, vel cum eo colloquamur, uel ut boni aliquid ex eius aſpectu vel ſermone capiamus.

S. Thom. 1. 2. q. 40. a. 1.

Secundò quæritur, Quonam pacto ſpes à deſiderio diſtinguatur in voluntate. Reſpondeo, commune eſſe ſpei cum deſiderio, quod ſit boni futuri, & abſentis. nam teſte Apoſtolo, Quod habetur, non ſperatur; [Quod enim videt quis, inquit, quid ſperat? Item, ſicut deſiderium eſt rei vt nobis conuenientis & commodæ, ſic etiam ſpes. Vnde charitate Deum diligimus propter ipſum, ſpe vero cupimus Deum tanquam bonum nobis conueniens. At verò ſpes à deſiderio ſecernitur, quod ſpes eſt boni futuri, & abſentis cum certa quadam fiducia conſequendi, & poſſidendi, quam fiduciam deſiderium non addit. Eſt igitur ſpes veluti quædam cupiditatis & deſiderij forma videlicet fiducia aſſequendi bonum optatum, quomodo vero ſpes in appetitu ſenſus à deſiderio differat, & qua ratione in voluntate ſit virtus, ſuis locis explicabo.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 17. [illegible]

Rom. 8.

Tertiò Quæritur, An deſiderium, & ſpes ſint boni à nobis ſeiuncti, an vero tantum boni nobis coniuncti Durandus cenſet, ſpem (& idem proculdubio dicere cogitur de deſiderio) non eſſe ſimpliciter Dei, ſed Dei tanquam viſi; quaſi dicat, ſpei actu ſperare nos videre Deum, non autem ſperare ipſum Deum. Sic (inquit) non ſperamus cibum vel potum, ſed ſperamus edere aut bibere. Verum certe nimis ſubtiliter in hac parte Durandus diſputat, & dum hæc docet, non conſiderat ſpem virtutem eſſe theologicam; porro virtus Theologica circa Deum tanquā proximum obiectū, & materiam uerſatur. Nō igitur ſolus Dei conſpectus, quæ eſt actio noſtra, obiectū eſt ſpei, ſed etiam Deus ipſe quatenus eſt bonum noſtrum. Item Ariſtotele teſte. 2. de anima tex. 28. Sitis eſt appetitus frigidi & humidi, & fames eſt appetitus calidi, & ſicci: cum ergo ſitimus, vinum, aut aquam optamus; cum fame laboramus, eſcam appetimus. Item ſæpe alijs optamus valetudinem & ſanitatem. Quare meritò communi conſenſu Durandus refellitur, vt videre eſt apud Caiet. 2. 2. q. 17. a. 5. Argen. 1. d. 1. q. 1. ar. 2. Ocham, & Gabr. 1. d. 1. q. 4. ar. 2. Marſ. 1. q. 4. ar. 2. Dicendum igitur eſt, ſpei obiectum eſſe rem & adeptionem rei, non tanquam duo obiecta, ſed tanquam vnum obiectū integrum quod eſt aſſecutio & poſſeſſio rei: aſſecutio verò fit interueniente aliqua functione, & operatione noſtra; ſicut in patria cæleſti beati ſpiritus claro aſpectu, & grato obtutu Deum adipiſcuntur & poſſident.

Dur. 1. d. 1. q. 2.

De delectatione, actu voluntatis elicito. Cap. XXIV.

PRimò Quæritur, Quidnam ſit delectatio in voluntate. Arbitratur. Sco. 3. d. 15. q. 1. 5. Aliter poteſt dici & 4 diſ. 49. q. 7. Baſſolis. 1. diſt. 1. q. 2. Delectationem, dolorem & triſtitiam in voluntate non eſſe actus elicitos, ſed eſſe formas, vel qualitates, quibus voluntas afficitur, atq; ideo non eſſe operationes, ſed affectus & paſſiones genitas ab obiecto cogitatione percepto tanquam incommodo, vel tanquam commodo & conuenienti naturæ. Sed Scotum argumentum manifeſtè coarguit, quia alioqui in delectatione, dolore vel triſtitia nulla eſſet laus vel vituperatio, nullum me-

ritum aut peccatum: & tamen multæ delectationes, & triſtitiæ ſunt laude aut vituperatione dignæ, & in multis rerũ caſibus delectationibus, & mœroribus, at luctibus meremur, aut peccamus: veluti cum in actione, & officio virtutis & ſtudio bonorum operum delectamur: & ob peccata turpiter admiſſa contriſtati dolemus atque lugemus. Item Scoti opinio communi Theologorum conſenſione refutatur à Caietano, Gregorio, Ochamo, Gabriele, Durando, Conrado, & alijs. Ergo delectatio vel triſtitia non ſolum eſt perpeſſio in nobis ab obiecto producta. Ocham 1. d. 1. q. 3. ar. 1. Gabr. 1. d. 1. q. 3. ar. 2. conc. 2. & Maior 1. d. 1. q. 20. cenſent delectationem eſſe actum quidem voluntatis, ſed qui neceſſario amorem boni præſentis tanquam effectus conſequitur, & ideo ſecundum hanc opinionem, in delectatione, & triſtitia erit laus vel vituperatio, meritum aut peccatum, quatenus amor boni præſentis vel mali, ex quo oblectatio exoritur & ſurgit, poteſt eſſe in laude vel vituperatione, in merito vel peccato. Ariſt. lib. 10. eth. c. 4. & 5. & lib. 7. c. 12. late probat delectationem non eſſe operationem, ſed comitem actionis tanquam eius perfectionem, ornatum, & pulchritudinem; nec comitem eſſe cuiuſcunque actionis, ſed eius duntaxat, quæ eſt ſenſus vel rationis, quatenus facultas rectè affecta operatur circa obiectum ſuum bonum, & maximè perfectum ac pulchrũ. Non enim delectatur viſus quarumcunque rerum aſpectu, ſed quando vna cum oculo corporis eſt bene affectus, & cernit colorem pulchrum, & ſe bene habentem. Sic etiam idem docet de guſtatu, odoratu, & tactu, & idem prorſus eſt de voluntate. Quidam putant delectationem, vel triſtitiam eſſe comitẽ cuiuſcunque operationis in quacunque facultate cognoſcente: aiunt enim viſum rectè affectum cernentem pulchra delectari; pari ratione guſtatũ, & tactum, & cæteros ſenſus oblectari, vel contriſtari, ac dolere. Sed eos ratio manifeſta redarguit; quia delectatio vel triſtitia non eſt facultatis cognoſcentis, ſed facultatis ex rei cognitione quidpiam appetentis aut repudiantis: & veriſſime docent Anſelmus, Bonaventura, Richardus, & Argentina ſolum appetitum delectari. Gregorius putat delectationem eſſe amorem quamuis non omnem amorem delectationem eſſe fateatur; ſed eum planè argumentum conuincit, quia multa amamus, ſiue diligimus, quibus tamen non delectamur. Item Dæmones optant, & incitant homines ad peccandum, quorum ſuaſione & impulſu aliquando contra fas, leges & iura perrumpunt, & tamen Dæmones lapſu hominum non delectantur, quoniam delectatio cum ſumma eorum triſtitia, & dolore eſſe non poteſt. Item triſtitia non eſt odium: nam ſuperni & beati ciues patriæ cœleſtis odio habent peccata; nec tamen ob id triſtitia, mœrore, doloreuè afficiuntur, ergo delectatio non eſt amor. amorem Gregorius accipit late, vt ſit amare idem, quod velle: amor idem quod voluntas. In hac igitur controuerſia conſtat in primis delectationem in voluntate eſſe actum ex amore boni præſentis, quod habetur, exortum: & triſtitiam eſſe actum profectum ex odio mali præſentis, quod inuiti patimur, & ſuſtinemus. Differt igitur delectatio ab amore, & deſiderio: quod amor eſt boni tum præſentis, tum abſentis; tum rei, tum perſonæ: Deſideriũ verò, eſt boni futuri, expectati, vel abſentis: Delectatio verò eſt boni præſentis, quod habetur: & per ſe directò eſt rei, indirectò vero perſonæ, quatenus eius præſentia, aſpectu, aut ſermone oblectamur atque gaudemus. Ex quo efficitur, vt triſtitia delectationi contraria, ſit mali præſentis quatenus nobis incommodi: Et ſicut delectatio manat, & fluit ex amore boni præſentis, & nobiſcum coniuncti; ſic dolor ſiue triſtitia naſcitur ex odio mali præſentis, quod nos afficit ac tangit; timor verò eſt mali futuri & expectati, aut nobis veriſimiliter imminentis. Non enim remotiora pericula aut mala, ſed præſentia, quæ inſtant, aut probabiliter creduntur ventura formidamus. Obijcies: ſæpe delectamur aut contriſtamur ob bonum, aut malum, quod nobis non ineſt. Reſpondeo, Ideo nos delectari vel contriſtari, & mœrere, quia cogitamus bonum, vel malum nobis ineſſe, licet non inſit. præterita bona, dum memoria repetuntur, ſolent oblectare: & futurum bonum, dum ſperatur, delectat: quod eſt dicere oblectari nos memoria, & cogitatione boni præteriti, & ſpe futurorum bonorum. Animaduertendum eſt, id eſſe verũ, quod Ariſtoteles docuit delectationẽ non capi niſi facultas ſit bene affecta, & niſi obiectũ ſit pulchrũ, & nobis maxime conueniens. & propterea nos triſtitia afficimur, vel ex hoc, quod ſumus male affecti, quales ſunt ægri, & maxi-

Caiet. 1. 2. q. 31. art. 4. & 1. par. q. 64. ar. 3. & Greg. 1. d. 1. q. 1. art. 2. cõcl. 1. Ocham. 1. d. 1. q. 3. ar. 1. Gab. 1. d. 1. q. 3. art. 2. concl. 1. Duran. 1. d. 1. q. 1. verſ. 7. Conra. 1. 2. q. 31. art. 1. ad 1. & q. 32. 2. 1. Maior. 1. d. 1. q. 7. & Ferr. 1. cont. Gent. c. 90. Maior 1. d. 1. q. 20.

Anſel. li. de concep. Virgi. c. 4. Bonauen. 1. d. 1. a. 2. 2. q. 1. ad 1. Richar. 1. d. 1. ar. 2. q. 1 ad 3. & Argen. 1. d. 1. q. 1. a. 2. Greg. 1. d. 1. q. 2. a. 2. concluſ. 2.

A

B

C

D

lè valentes; vel ex hoc, quod res obiecta eſt nobis incommoda, & noxia. Cæterum de delectatione lib. 3. fuſius agetur.

Secundo Quæritur, Quidnam ſit actus fruendi in voluntate. Reſpondeo, Actum fruendi ad delectationem pertinere. Sed eſt animaduertendum, aliquos Theologos Scot. in 4. d. 49. q. 1. art. vlt. docuiſſe, frui eſſe actum rationis, eo quod Aug. lib. 1. de doct. Chriſt. cap. 32. 33. lib. de moribus Eccleſ. cap. 3. aliquando tradiderit, frui aliqua re, eſſe, eam videre: & frui eſſe præſto habere quod amas. Sed re vera actus fruendi ad voluntatẽ ſpectat, vt eſt conſentiens Theologorum opinio; & Auguſtinus frui dixit eſſe videre, non quia putauerit eſſe videre ſecundum naturam ſuam, ſed ſecundum cauſam & originem, quia ex hoc, quod videmus aliquid, eo fruimur, & ſæpe res non per naturas earum, ſed per cauſas exprimimus, & definimus. Item Scotus exiſtimat frui eſſe amare rem præſentem, eo quod Auguſtinus doceat frui, eſſe amore inhærere alicui rei propter ſe ipſam. Sed verius eſt quod S. Tho. 1. 2. q. 11. ar. 1. & communiter cæteri Theologi tradiderunt, frui eſſe delectari ſuauiter & iucunde: vt ex Auguſtino alijs in locis facile & manifeſte colligitur. Item animaduertendum eſt, Theologos Auguſtinum ſecutos accepiſſe actum fruendi aliter, atque apud Philoſophos accipitur. Auguſtinus enim in voluntate duos actus diſtinguit, actum fruendi, & vtendi; actum fruendi docet eſſe erga bonum, quod tanquam vltimus finis omnium expetitur, ita vt propter ipſum cætera omnia appetantur, ipſum vero non referatur in aliud. Quare ait Auguſtin. loco præcitato, & lib. 1. de doct. Chriſt. cap. 33. ſolo Deo nobis eſſe fruendum, quia Deus propter ſe ipſum expeti debet; at cætera propter ipſum; actum vero vtendi idem Auguſtinus affirmat eſſe circa bonum, quod propter vltimum finem operatur; & propterea docet procreatis rebus, & bonis vti nos debere, non frui, quia nullum bonum creatum eſt, quod poſſit tanquam vltimus finis hominis deſiderari, & expeti. Ex quo colligit Auguſtinus peccatum eſſe, ſi bonis creatis fruamur, aut ſi Deo vtamur, quoniam rectus voluntatis ordo in vtroque peruertitur; & ob id ipſis etiam virtutibus frui non poſſumus, ſed vti. quamuis virtutes dicantur expeti & amari propter ſe. ſed hoc intelligitur, non quod amentur vt vltimus finis ſimpliciter; ſed ob id, quod ipſæ non expetantur propter aliud minus bonum concupitum. Item propterea quod tanquam bona iucunda & pulchra per ſe, & honeſta diligantur, vt docet Magiſter. At verò apud Philoſophos, actus fruendi eſt quædam delectationis ſpecies; ita vt ſit quædam delectatio, quatenus cum iucunditate & ſuauitate percipitur, tanquam fructus dulciſſimus, qui ex arbore cum voluptate colligitur. Sicut igitur ſpes eſt deſiderium cum certa fiducia aſſequendi id, quod optatur; ſic actus fruendi eſt delectatio cum certa ſuauitate percepta; & ſicut delectatio eſt finis, & boni, quod propter ſe expetitur & amatur; ſic actus fruendi eſt finis, non eius, quod eſt ad finem, & eſt finis vt propter ſe concupiti & amati: quale eſt bonum, iucundum, pulchrum vel honeſtum.

Ric. 1. d. 1. a. 2. q. 1. Bona. 1. d. 1. a. 2. q. 2. Duran. q. 1. Ochã, & Gabriel. q. 3. Argent. 1. d. 1. q. 1. art. 2. Scot. 1. d. 1. q. 3. Greg. 1. d. 1. q. 2. ar. 3. Aug. lib. 1. de doctri. Chriſt. c. 3. 4. et 5. et ex eo Magiſ. 1. d. 1.

Aug. li. 83. quæſ. q. 30.

Magi. 1. d. 1.

De intentione ſiue propoſito, qui eſt actus voluntatis elicitus. Cap. XXV.

PRimo Quæritur, Quid ſit actus intentio in voluntate. Reſpondeo, eſſe actum quo voluntas fertur in bonum tanquam in terminum, & finem aliorum, quæ appetuntur propter ipſum: quandocunque enim voluntas appetit bonum vt finem, & terminum obtinendũ per aliqua, quæ ducunt ad finem, dicitur finem illum intendere. nam intendere propriè eſt velle per aliquid in aliud peruenire; intentionẽ Cicero propoſitum dicit, ſed vtar hoc nomine intentio, vt Philoſophorũ, & Theologorum more clarius loquar.

Secundo Quæritur, Intentio quot modis accipiatur à Theologis. Reſpondeo, accipi bifariam; Primo vt latè patet, & eſt actus, quo voluntas quippiam vult, nam eo ipſo tendit in ipſum, quod vult, & hoc modo omnis actus voluntatis dicitur intentio, Secundo modo accipitur vt eſt actus quo voluntas appetit finem, vt per aliqua aſſequendũ, tunc enim vult ad finem ſibi propoſitum per aliqua peruenire, & ita accipitur in præſentia.

Tertio Quæritur, An intentio ſit actus ſolius voluntatis. Bonauentura videtur aſſerere eſſe actum voluntatis, & rationis cæteri docent eſſe actũ ſolius voluntatis. Sed reſpondeo, ſubſtantia & re ipſa eſſe actum voluntatis, ſed origine

De intentione S. Tho. 1. 2. q. 12. Bonau. 2. d. 38. a. 2. q. 1. et 2. Ricar. 2. d. 38. ar. 3. q. 1. 2. 3. Duran. 2. d. 38. q. 2. Gabr. et Greg. 2. d. 38. q. 1.

Bonu. loco citato.

& cauſa

& cauſa eſſe actum rationis, quoniam eſt actus voluntatis ea intellectu dirigente, & referente ad finem, vt per aliqua idonea, & accommodata remedia conſequendum.

Quartò Quæritur, quare Matth. 6. intentio in rebus agendis dicitur oculus, & lumen. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus: Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt: ipſæ tenebræ quantæ erunt? Gloſſa exponit oculum, & lumen, ideſt, intentionem; Reſpondeo, eatenus dici lumen, & oculum, quatenus ex intentione finis dirigitur electio eorum, quæ nos ducunt ad finem, vt inferius explicabo.

Quintò Quæritur, quænam mentis, ſiue rationis cognitio præcedat actum intentionis; Reſpondeo, Commune eſſe omnium actuum voluntatis, vt ſequantur poſt aliquam mentis, & rationis notitiam, vt præcedentem, & dirigentē ipſam voluntatem. Voluntas enim non fertur, niſi in rem cognitam rationis intelligentia iudicatam: intentionem igitur voluntatis præcedit cognitio, & iudicium, quo perſpicitur bonum tanquam finis, & terminus per ea, quæ nos ducunt ad finem obtinendus, hoc eſt præcedit notitia rationis quæ oſtendit finem, & alia in ipſum relata. Quare in hoc actu intentionis, finis habet perfectam rationem finis, hoc eſt, cauſæ quæ mouet, vt finis iuxta placita Philoſophorum: nam perfecta ratio finis eſt, vt ſit id, cuius gratia aliquid fit, aut propter quod alia appetuntur. In actibus autem ſimplicibus voluntatis, qui ſunt velle, amare delectari, frui, non habet perfectam rationem finis bonum, quod amatur, quia ſolum in hiſce actibus bonum dicitur finis, eo quod appetitur propter ſe, veluti cum bonum iucundum, pulchrum, vel honeſtum amore proſequimur; licet nihil aliud ad ipſum relatum appetamus.

Sextò Quæritur, An poſſit quis ſimul plures fines intendere; Reſpondeo, rem eſſe plane compertā, poſſe nos ſimul plures fines intendere, quando vnus ex illis, vel ſuaptè natura refertur in alterū, vel ſaltem à nobis appetitur propter alium finem. vt ſi quis optet obitum Titij, vt eius hæreditatem obtineat: Eſt enim naturæ ordo inter fines talis, vt vnus ſit ſuaptè natura ſuperior altero. Præterea etiam quādo fines ſunt omninò inter ſe diuerſi, vt vnus non ſit propter alterum, poſſumus nos ſimul æque eos fines intendere, ita vt vnum non referamus in alium: poteſt enim quis quippiā agere, vt æque Titio, & Caio placeat, vel vt Petri, & Ioannis æqualiter beneuolentiam ſibi conciliet: Ex quo efficitur, vt poſſit quis deteſtari lethale peccatum, quatenus cum recta ratione pugnat; quatenus diuinæ legi aduerſatur; Deum ipſum offendit: & ſempiternæ fœlicitatis detrimentum affert: & ſupplicium meretur æternum: ſimul enim omnes huiuſmodi fines ratione cogniti poſſunt voluntatem noſtram permouere, vt noſtrorum nos peccatorum pœniteat. Sic etiam amor in Deum excitat, & impellit nos, vt peccata, & ſcelera deteſtemur. Pari ratione quis aliquando appetit beneficium, aut penſionem Eccleſiaſticam, dignitatem, aut aliam officij adminiſtrationem, tum vt Deo inſeruiat, & communi Eccleſiæ, & Chriſtianæ reipublicæ ſaluti conſulat: tum vt habeat vnde ſe, & ſuos alere, & ſuſtentare commode poſſit.

Septimò Quæritur, An ſit idem re actus, intentio finis, & electio ejus, quod ducit ad finem; Sunt tres opiniones. Prima habet ſemper eſſe duos actus re diſtinctos, quandocunque vnum volumus, vel intendimus propter alterum; quia tunc appetitio vnius eſt cauſa appetitionis alterius; ſed cauſa, & effectus ſemper re diſtinguuntur inter ſe; ergo vbicunque ſunt duo actus, quorum vnus eſt cauſa efficiens, & alter eſt effectus, neceſſario re ipſa differunt. Ita Gregor. 1. d. 1. q. 1. ar. 1. Marſil. 1. q. 4. ar. 1. dub. 2. Secunda opinio docet, intentionem finis, & electionem eorum, quæ ſunt ad finem conſequendum ſemper eſſe eundem re, & numero actum. Sicut, inquiunt, in motu quo quis ex vno loco recedens accedit ad alium: vbi receſſus ex uno loco, & acceſſus ad alium, ſunt re vnus, & idem motus. Item ſicut quādo vnum & idem ſuperna loca ſua leuitate petit, & vi deinde deorſum tractum deſcendit, aſcenſus, & deſcenſus ſunt vna, & eadem res ſurſum tendens, & poſtea deorſum delata: ſic etiam cum quis finem intendit, vt per aliqua vtilia remedia obtinendum, & cum deinde ea vtilia eligit ad finem conſequendum, idem eſt actus re, quo ex fine ſibi propoſito, & optato ad ea deuenit, quæ vt apta, & idonea deligit, & ex electis demum ad finem tandem adſpirat, ac peruenit. Tertia opinio tradit aliquando intentionem, & electionem eſſe eundem re, & numero actum; aliquando vero eſſe diuerſos actus: hoc probant Ocham. & Gabriel. 1. d. 1. q. 1. ar. 3. dub. 2. & 2. d. 38. q. 1. ar. 3. dub. 2. Mai. 1. d. 1. q. 10. quia aliquando ea quæ ſunt ad finem eligimus, non quidem ex appetitione finis excitati, & moti, ſed ſolum ex ipſa finis bonitate impulſi; ita vt vnus prorſus ſit actus, quo ea quæ ſunt ad finem volumus ob bonitatem finis, non autem ob eius appetitionem: volumus medicinam, vt vtilem ad ſanitatem conſequendam, volumus eleemoſynæ largitionem, vt charitati congruentem. Sicut enim finis appetitio poteſt nos permouere ad eligenda quæ referuntur ad finem, ſic etiam bonitas finis ſæpe nos allicit, & mouet ad amplectenda, quæ ducunt ad finem: nam quæcunque res voluntati obiecta tanquam bona, & conueniens, poteſt nos excitare, & impellere ad appetendum, & ſicut ratio voluntati poteſt offerre finem, verbi gratia ſanitatem, vt medicinæ vel deambulationis remedio obtinendam: ſic voluntas vno actu poteſt velle, & eandem ſanitatem, vt hoc, vel illo remedio comparandam. Aliquando verò appetimus ea, quæ nos ad finem dirigunt moti, & impulſi ex appetitione ipſius finis: & tunc ſunt in nobis duo actus: vnus, qui eſt appetitio finis, alter eſt appetitio eorum, quæ diriguntur ad finē: & prior actus præcedit, & eſt cauſa, & origo ſecundi. Sed cum appetimus, quæ referuntur ad finem ex bonitate finis incitati, tunc non ſunt duæ appetitiones: eo quod nulla antecedit appetitio finis: ſed ſolum bonitas finis alliciens gignit, ac parit in nobis appetitionem eorum, quæ ducunt ad finem: pari enim ratione bonitas rei iucundæ, gratæ, pulchræ, vel honeſtæ inuitat, allicit, mouet, & impellit voluntatem: & in ea ingenerat appetitionem, & amorem ſui. Fatemur igitur cum Gregorio Ariminenſi, quotieſcunque appetimus, quæ diriguntur ad finem ex appetitione, & amore finis, eſſe duos actus re diſtinctos, quorum vnus eſt cauſa efficiens alterius: at verò dubitari non poteſt, quin aliquando ſit vnus actus, quo appetimus, quæ referuntur ad finem moti ſolummodo ex bonitate finis: eadem ratione cum quis peccatum odio habet propter Deum, poteſt eſſe vnus actus odij, & poſſunt etiam eſſe duo actus: vnus, qui ſit odium peccati, & alter, qui ſit amor in Deum. Si enim peccatum deteſtemur ſolummodo moti ex bonitate Dei, qui peccatis offenditur, tunc vnus tantum eſt actus, nimirum odium, vel deteſtatio peccati ob offenſum Deum animo, & voluntate ſuſcepta: vnus actus eſt ſimplex, quo deteſtor peccatum, vt Dei charitati contrarium, vt Deum ipſum offendit: licet duo ſint actus, quum deteſtor peccatum, quia Deum, quem per peccatum offendi, diligo. Sic vnus eſt actus, quo volo, & appeto medicinam, vt vtile, & commodū remedium ad ſanitatem conſequendam: quamuis duo ſint actus, cum medicinam volo, & eligo, quia ſanitatem concupiſco. Sic vnus actus eſt cauſa alterius, videlicet appetitio finis cauſa eſt electionis eius, quod nos ducit ad finem: illic verò ſolum bonitas finis eſt cauſa, ob quam eligimus, quod eſt vtile ad finem aſſequendum.

Ad id verò quod dicebatur in ſecunda opinione, receſſum ex vno loco, et acceſſum ad alium, ſemper eſſe vnum, & eundem motum; Reſpondeo, rem ex uno loco recedentem, & accedentem ad alium eſſe quidem eandem; ſed acceſſum tamen, & receſſum eſſe duos motus, quia ſunt ad fines, & terminos diſtinctos. Idem dicimus de aſcenſu, & deſcenſu eiuſdem rei. Sic etiam ortus rei unius eſt interitus alterius, ut Philoſophi tradiderunt nihilominus tamen ſunt mutationes diuerſæ. Obijcies; Appetitio eius, quod ducit ad finem ſuapte natura continet finem: rurſus appetitio finis, vt per aliquid obtinendi, includit neceſſario id, per quod ipſum aſſequimur; ergo appetitio eius, quod refertur ad finem, ſemper eſt finis: & è contrario appetitio finis ſemper eſt eius, quod ad finem dirigitur. Reſpondeo, finem, & id, quod ducit ad finem ad ſe inuicem referri; & ideo quandocunque id, quod eſt aptum ad finem, appetitur; uel appetitur ob bonitatem finis, uel ob appetitionem, et amorem eiuſdem finis, et ita uno, uel duobus actibus: pari ratione cum appetitur finis, ut per aliquid obtinēdus, in huiuſmodi appetitione neceſſarium eſt id, per quod finem conſequimur, tanquam utile ad aſſequendum finem, includi; non tamen appetitio eius ſemper in ea continetur, ut actus ab intentione diſtinctus. ex his omnibus perſpicitur id eſſe uerum, quod Ocham, Gabriel, et Maior, et alij tradiderunt eundem actum eſſe poſſe amorem, et odium comparatione diuerſorum, ut amor Dei, et odium peccati propter

S. Th. 1. 2. q. 8. ar. 3. et q. 12. art. 4. Bonau. 2. d. 38. dub. 4. circa text. Ricar. 3. d. 38. ar. 3 q. 4. Dur. 2. d. 38. q. 3. 1. d. 1. q. 1. ar. 3 poſt ſolutionē argumē. cont. 4. cōcl. Caiet.

Cōra. Med. 1. q. 12. ar. 4. et q. 8. ar. 3.

pter Deum. item eodem actu, poſſe nos duo diligere vnum pluſquam aliud, vt cum diligimus Deum & proximum propter Deum, finem, & id, quod nos ducit ad finem, parentem magis quam amicum, quoniam licet idem actus ſimul intenſior, & remiſſior eſſe non poſſit, poſſumus tamen vnum firmius amare, quam aliud, quia difficilius ab amore vnius, quam alterius auellimur: quod minus amamus eius amorē facilius deponimus. item cum duo ſimul amamus, vnum magis quam aliud diligimus, quia ei potiora, & plura bona cupimus, vt Deo plura, & maiora bona volumus, quam proximo. Sic eodem actu, ſimul plura peccata deteſtamur, & vnum magis, quam aliud: quia vnum eſt alio deterius, & peius.

De electione, actu voluntatis elicito.
Cap. X X V.

De electione S. Th. 1. 2 q. 13. Nyſſe. lib. 5. c. 24. Damaſc. lib. 2. c. 25. fid. Orth. Ariſt. lib. 6. Ethic. c. 2.

PRimo Quæritur, An electio ſit actus elicitus in voluntate, Ariſtoteles aliquando vt rem dubiam reliquiſſe videtur, vtpotè qui dixerit, electionem eſſe, aut intellectum appetentem, aut appetitum intelligentem: Sed alibi tamen plane ſtatuit, electionem eſſe actum voluntatis, non qualēcunque, ſed ex conſultatione, & deliberatione rationis, & quia electio natura ſua requirit conſultationem rationis, ex qua proficiſcitur: ideo Ariſtoteles dixit, electionem eſſe, aut appetitum intelligentem, aut intellectum appetentem: hoc eſt, ... rationem conſultantem, aut appetitum intelligentem: quod eſt dicere, voluntatem ex conſultatione rationis exortam. Animaduertendum tamen primò eſt, nos cum finē aſſequi ſtudemus ſtatim inquirere ea, quæ ſunt vtilia ad finem aſſequendum, & in hac inquiſitione conſultamus, quid ſit vtile, vel magis vtile ad finem optatum, ac deinde iudicamus quid ſit vtilius cæteris, vel quid vtile. Et poſtquam iudicatum eſt, voluntas eligit inter plura vtilia id, quod vtilius iudicatur. Ex quo efficitur, vt electio in nobis duplicem reſpectum, & ordinem habeat, vnum ad finem, quoniam ex fine mouemur ad eligendum, quod conducit ad finem; alterum ad remedia inquiſita iam, & inuēta tamquam ad finem vtilia, & conducibilia, quibus cōparatur, & præfertur id, quod eligitur, vt vtilius ad finē aſſequendum. Et ideo electio Græce dicta eſt prohæreſis quaſi prælectio, qua vnum alijs inter multa vtilia antepoſitur. Cum enim plura ſint inuenta remedia electio eſt approbatio vnius, cæteris neglectis, & reiectis.

Ricar. 1. d. 1. ar. 1. q. 4.

Secundò Animaduertendum eſt, Electionem trifariam accipi ſolere. Primò, vt eſt actus, quo abſolutè, & ſimpliciter inter plura vnum amamus cæteris relictis etiam ſine vlla conſultatione priori, & huiuſmodi electio conuenit Deo, qui inter multa vnum vult, & approbat alijs poſthabitis, & omiſſis: & hæc voluntas dicitur electio. Quia tamē Deus omnia nouit, conſultatione non vtitur ad eligendum: nos verò quia multa ignoramus, ideo eligimus perquirēdo, conſultando, & iudicando, & propterea Damaſc. inquit, lib. 2. de fide ortho. c. 22 in Deo voluntatem quidem dicimus, at electionem propriè non dicimus, neque enim deliberat Deus: ignorantis quippè eſt conſultum ire, ſic ille. Secundò modo electio accipitur, vt eſt actus, quo quippiam volumus, ita tamen, vt id poſſimus non velle; Et propterea libere volumus: & eatenus dicimur ad bonum, quod volumus, eligere, quia cum aliquid poſſimus velle, & non velle, volumus tamen: & hæc libertas ſufficit ad cuiuſcumque peccati, vel meriti rationem, tametſi nulla alia adſit rationis conſultatio. nam ſufficit integra rei oblatæ notitia, qua poteſtas nobis eſt eam appetendi, vel reſpuendi. Tertio modo accipitur electio, vt eſt actus, quo voluntas ſibi obiectis, atque propoſitis duobus bonis iucundis, vel duobus honeſtis, vel vno iucundo, & altero honeſto, vnum vult & appetit, altero poſthabito, & neglecto abſque vlla alia conſultatione: atque hæc etiam libertas ſufficit ad peccati, vel meriti rationem in noſtris actionibus ponendam.

Ariſt. lib. Ethic. 3. c. 2. Nyſſ. & Damaſc. & S. Th. loc. cit.

Secundo Quæritur, An electio poſſit eſſe finis, an verò ſolummodo ſit eorum, quæ referuntur ad finem; Reſpondeo, Ariſtotelem apertè docere, electionem ab actu volendi & intendendi differre. nam velle, & intendere ſunt finis: Velle quidem eſt finis, vt per ſe, & abſolutè boni, & proinde eſt boni, vel iucundi, vel honeſti, quoniam iucunda, & honeſta propter ſeipſa appetuntur. Intendere verò, eſt finis non ſimpliciter, ſed tamquam boni per aliquid obtinēdi, quare eſt finis tamquam boni, cuius gratia alia expetuntur: Electio verò ſemper eſt boni tanquam vtilis ad finem conſequendum. Velle igitur, & intendere, ſunt bonorum, quæ iucunda, vel honeſta re ipſa, vel hominum exiſtimatione, & opinione ſunt. Electio verò tantùm eſt bonorum vtilium. Ex quo efficitur, vt velle, & intendere ſint abſque conſultatione, eligere verò nonniſi ex conſultatione rationis. Nam vt rectè docet Ariſtoteles, nulla eſt conſultatio de fine: nec enim medicus conſultat, an ſanare debeat, nec dux, & imperator belli, an vincere oporteat, nec Orator an perſuadere, nec ciuis an ciuitatem tueri cōueniat, nec mercator an lucrifaciendum ſit. nec itidem prudens conſultat, an ſit caſtè viuendum, an iuſtè agendum, an fortiter pugnādum; Sed tota conſultatio eſt, an ad ſanitatem, vel victoriā obtinendam, vel ad perſuadendum, vel caſtè, & iuſtè viuendum, hæc an illa bona ſint amplectenda; hoc an aliud remedium adhibendum.

Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 3.

Tertio Quæritur, An electio ſit tantum eorum, quæ eſſe, aut fieri poſſunt. Ariſtoteles plane docuit, electionem ab actu volendi diſtingui, quòd ſæpè volumus, quæ fieri nequeunt, non tamen eligimus, quæ eſſe non poſſunt. Nam ſtatim, atque cognoſcimus finem nos aſſequi non poſſe, ab eligendo deſiſtimus: at verò cum quippiam animaduertimus in noſtra poteſtate non eſſe, vt ſit, vel fiat, ſed abſolutè, & per ſe tamquam bonum iocundum intelligentia, & mentis cogitatione concipimus, id volumus, & appetimus, eo quod nos per ſe delectat, & tamen nihil adhibemus tanquam remedium ad id aſſequendum.

Ariſt. lib. 3. Ethi. c. 2. & Nyſſen. Damaſc. S. Th. loc. cit.

Quarto Quæritur, An electio ſit tantum eorum, quæ per noſipſos geruntur; Conſtat etiam Ariſtotelem tradidiſſe hoc inter electionem, & actum uolendi diſtare, quod uolumus ſæpè ea, quæ per nos non aguntur, & ea quæ ad nos minimè pertinent: at uerò non eligimus, niſi quæ per noſipſos fieri debent, aut ad nos aliqua ratione ſpectant; Cupimus enim, & uolumus, ut Petrus amicus noſter ex carcere, uel ex mortis periculis, uel ex tyranni alicuius, aut hoſtis e manibus liber euadat, non tamen hoc eligimus. Volumus Titium in pugna, uel lite, uel ludo, uel paleſtra uictorem eſſe, non tamen id eligimus. Sed inter plura, quæ poſſunt conducere ad liberationem Petri, illud unum eligimus, quod eſt in noſtra poteſtate ſitum. Si obijcias, Poſſumus eligere tanquam utile ad liberationem Petri preces Pauli, promittimus Paulus ſuis precibus patrocinium Petro ferat. Reſpondeo, Nos non eligere preces Pauli, niſi ſimul etiam eligamus nos loqui cum Paulo, & ab eo enixè petere ut pro Petro deprecetur. Quotieſcunque igitur quippiā eligimus, uel id eſt in noſtra poteſtate, uel aliquid in eo eſt quod ſit in noſtra poteſtate conſtitutum. Secundo, Obijcies; In Republica aliquando eligimus uiros ad magiſtratus, & adminiſtrationes officiorum publicas; ergo non ſemper electio eſt eorum, quæ per nos geruntur. Reſpondeo, Semper in eiuſmodi uiris eligendis eſt aliquid, quod per nos agimus, & id eligimus: nam eligimus ſuffragium noſtrū ferre Petro, & non Paulo. Tertio, Obijcies, Ii, qui ſunt a cōſilijs regum, & Principum ſæpè conſultant de ijs, quæ ad ipſos Principes pertinent; & parentes de ijs, quæ ad filios; & amici de ijs, quæ ad amicos ſpectant. Reſpondeo, Hæc & ſimilia, ideo in electionem, & conſultationem ueniunt, quia ad nos aliquo modo attinere iudicantur.

Ariſt. lib. 3. ut ſup.

Quinto Quæritur, An in ſola electione libertas ſit; Reſpondeo, Si electio propriè, ſtrictè, & preſsè accipiatur, quatenus ex rationis conſultatione, & deliberatione fit, non ſolum in ea eſſe libertatem: nam Deus liberè amat bona, quæ extra ſe vult: & tamen non ex conſultatione diligit, aut eligit. Item duobus bonis iucundis propoſitis, aut duobus honeſtis, aut uno iucundo, & altero honeſto, liberè poſſumus unum uelle, & amplecti, alterum reſpuere, & abijcere; Item uno iucundo, uel honeſto nobis oblato, liberè poſſumus id uelle, aut nolle abſque ulla conſultatione. Quare ſequitur, ut non ſemper libertas in electione ſolum propriè accepta conſiſtat.

a Sic Henr. quodl. 1. q. 16. Ric. 2. d. 38. ar. 2 q. 4 ad 4. Ma. 2. d. 38. q. 1. & probant ex Aug. lib. de ciu. 12. c. 2. 6. & ex libertate uoluntatis.

Sextò Quæritur, An ex duabus rebus obiectis æque bonis libere poſſit uoluntas alterutram eligere; Duæ ſunt opiniones; una docet liberam penitus eſſe uoluntatem ad alterā, quam maluerit, deligendam. a Secunda opinio tradit ad neutrā poſſe uoluntatem moueri, quia ambæ ſunt æque bonæ; & proindè una non efficacius mouet, quam altera. b

b Ita ſentit Grego. 2. d. 42. 43. q. 1. art. 2. ad 3. Conrad. 1. 2. q. 13. ar. 6. Medi. 1. 2. q. 13 a. 6. et ſic uidetur ſentire S. Th. 1. 2. q. 13. ar. 6

In hac quæſtione animaduertendum eſt poſſe hoc dupliciter contingere. Primò, ut duo ſint obiecta bona, uel iucunda, uel honeſta, ſiue unum iucundum, & alterum honeſtum; & tunc id appetit voluntas, quod efficacius allicit,

cit, et mouet. quod ſi ambo æqualiter permoueant, neutrũ uoluntas proſequitur, donec ratio in altero maiorem boni rationem perſpiciat, ac iudicet; quoniam uoluntas ad bonum tanquam ad proprium obiectum ſe flectit, ac mouet; ita ut liberè ab eo bono moueatur, quod efficacius allicit, ac trahit. Secundo modo poteſt accidere, ut duo obiecta bona appareant æque, et pariter utilia ad finem, in quem reſpicimus, conſequendum; et tunc uoluntas neutrum eligit; quia huiuſmodi electio nõn fit, niſi ex conſultatione rationis; conſultatio autem non eſt inter ea, quæ creduntur æqualiter utilia. Ideo enim conſultamus, ut iudicemus, quid inter multa magis conducat ad finem, quem adipiſcendum curamus. Quare quandiu duo uidentur æque utilia ad finem, nec conſultatio, nec electio fit, ſed rurſus ratio ex integro inquirit, et conſultat, ſit ne aliquid aliud utilius; et tunc inter multa id, quod opinamur cæteris utilius eligimus, ad eam rem quam appetimus obtinendam. Quapropter mihi magis ſecunda opinio probatur. nam uoluntas noſtra ſeſe mouet ad bonum excitata, et illecta rei bonitate; at quando duo uidentur æque bona, non magis unum quam alterum allicit, ac mouet uoluntatem, ergo non magis ad unum, quam ad alterum mouetur uoluntas. Dicetis eſt libera, ac proinde, ut ſe eſſe ſui iuris atque mancipij declaret, unum ſequetur, alterum reſpuet. Reſpondeo, eſſe quidem liberam, quoniam utrumque ſuo nutu, et arbitratu poteſt, ſi uelit, æque repellere, et dum ambo æque bona iudicantur, uel neutrum amplectetur, uel in alterutro aliquã boni maiorem rationem exquiret, qua ad illud ſeſe conuertat: reliqua quæ obijci poſſunt quæſtione proxime ſequenti diluemus.

Prima opinio eſt horũ auctorum, quos ante citaui quæſtione ſuperiori.

Septimò Quæritur, An duobus obiectis propoſitis, quarum vnum ſit minus bonum altero, poſſit voluntas liberè eligere, vel appetere, quod minus bonum eſt maiori poſthabito, & reiecto. De hoc ſunt etiam duæ opiniones. Vna affirmat. Sed longè probabilior, & verior altera quibuſdã videtur, quæ docet non poſſe minus bonum appeti, vel eligi. Et hoc ratione euidenti putant huiuſmodi doctores ſe concludere: nam minus bonum cum maiore collatum habet rationem mali, at voluntas malum qua malum eſt, non poteſt appetere, vel eligere: Item ſi de appetitione loquamur, qua vel bonum iucundum, vel honeſtum propter ipſum volumus, non poteſt voluntas, quod minus bonum apparet, velle, & appetere: quia maius bonum vehementius excitat, mouet, & impellit voluntatem. Si verò de electione tractemus, multo minus poteſt voluntas inferius bonum deligere, quia electio non eſt, niſi ex cõſultatione rationis; conſultatio verò non fit, niſi facta collatione inter multa, vt eligatur, quod vtilius cæteris creditur. Quare cum duo ſunt, quorum vnum eſt altero minus vtile, nec conſultamus, nec eligimus, ſed ratio iterum incipit inquirere, an ſit aliud vtilius, vel vtrum inter duo vtilia aliqua ratio inueniatur qua vnum ſit vtilius altero, & tunc eligitur, quod magis ſalutare, & quod vtilius iudicatur. Hæc de opinionibus Philoſophorum, & Theologorum, eſt igitur quæſtionis dubiæ, & incertæ, an fieri queat, vt duobus bonis ſeſe voluntati offerentibus, quod minus eſt, velit, aut diligat voluntas eo contempto, & poſt habito, quod maius videtur. Nec quæritur in præſentia an minus bonum velle, vel eligere poſſimus, qua bonum iudicatur: nam conſtat minora bona nos ſæpe deligere, quatenus utiliora, aut iucundiora, & aptiora arbitramur: ſed inquiritur, an minus bonum, qua minus eſt, velle, aut eligere poſſit uoluntas. Mihi verum apparet id eam non poſſe, quamuis oppoſitum veroſimile eſſe videatur. nam malum, qua malum eſt, voluntas velle non poteſt, at minus bonum cum maiore collatum mali faciem, & ſpeciem habet: ergo vt minus iudicatum nequit voluntas amplecti. Obijcies, minus bonum etiam qua minus eſt, non omni bonitate denudatur, & vacat, ac proinde malum non eſt: ergo qui dicit voluntatem minus bonum eligere, aut velle, non continuò ſequitur, vt malum velle fateatur. Reſpondeo, In minori bono duo contineri, & quod bonum eſt, & quod altero inferius eſt; qua bonum eſt poteſt voluntas id ſimpliciter velle, quia non cum altero maiore comparatur, at qua minus iudicatur, cum altero confertur, & tunc voluntatem mouere non poteſt, tum quia eatenus malum eſſe cẽſetur, tum quia quod maius eſt vehementius mouet, & allicit. Vrgebis: Bonum nõ ex neceſſitate attrahit uoluntatem: ergo licet maius bonũ in præſentia minoris per ſe maiorem efficacitatem habeat ad voluntatem permouendam, voluntas tamen erit libera

Opinio ſecunda eſt eorum quos citaui in 1. opinione quæſtionis præcedentis.

A ſit, ab eo non trahitur. Reſpondeo, Non diffiteri nos voluntatem tunc eſſe omninò liberam, ſed libertas in eo conſiſtit, vt quamuis duo ſint oblata bona, unum maius altero, voluntas nutu ſuo, & arbitratu poſſit vtrumque relinquere, & nihilominus ſi alterutrum velit, aut eligat, quod maius eſt, minore poſthabito complectetur. Obijcies Tertio, experientia docemur multis propoſitis, oſtenſisque bonis, etiamſi efficax, & valida ratio vnum aliquod probet, ac ſuadeat, ſi quid tamen aliud faciem aliquam boni præ ſe ferat quamuis tenuiſſimam, in hoc ſe voluntatem flectere, ad hoc ſe applicare, & adiungere, & uel ex ſola ſuſpiciuncula hoc adſciſcere, alia reijcere. Sæpè etiam quo ſe voluntas oſtendat ſe ſui iuris eſſe, omnia ſpernit, ac reſpuit, non aliter, ac princeps, qui ne videatur à quoquam regi, & alterius conſilio duci ſalutaria omnia monita repudiat, & fit illud: Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione libido, & hoc ſtatuit eſſe ſibi bonum, vt libertatem ſuam cuncti cognoſcant: hoc enim princeps aliquando pluris facit quàm conſilia omnia præſenti rerum, & negotiorum ſtatui, & conditioni commoda. Adoleſcentes etiam nonnulli, vt ſe liberos eſſe declarent, nec cuiuſquam imperijs, & iuſſis parere, omnia parentum, præceptorum, & amicorum vtiliora, & meliora B monentium faſtidiosè, & contumaciter aſpernantur. Reſpondeo, His experimentis non probari voluntatem velle, uel eligere, quod minus eſt bonum cum maiore collatum; ſed vtrumque deſerere, & interim quod minus eſt aliquam maioris boni ſpeciem voluntati obijcit; & tunc voluntas eo ſe flectit, ac mouet. Obijcies Quartò, Deus non ſemper facit, aut vult quod melius eſt, nam poſſet res meliores efficere. Reſpondeo, aliam eſſe rationem in Deo, atque in nobis: quoniam Deus non agit ex conſultatione rationis, nec mouetur ex bonitate rerum, ſed propter bonitatem ſuam ex ſeipſo, & nutu ſuo agit, aut vult quæ extra ipſum exiſtunt, & ideò nec ſemper, quod maius bonum eſt, vult, nec efficit, ſed id quod ſibi gratum, & acceptum eſt: nos verò quippiam eligimus, ac volumus ex eius bonitate moti, & incitati.

Octauò Quæritur, An data, & poſita efficaci intentione finis, & vno tantum vtili bono ad finem aſſequendum per rationem iudicato, uoluntas neceſſariò eligat eiuſmodi bonum? Reſpondeo, Aut voluntas in finis intentione perſiſtit, C aut non: Si ſecundum dederis, certum eſt & exploratum, eam non eligere ex neceſſitate: quia bonum utile non niſi ad finem aſſequendum eligitur, ergo ſi ab intentione finis uoluntas receſſerit, nulla fit electio. Si autem uoluntas in eadem finis intentione perſeueret, neceſſariò eligit bonum utile ad finem conſequendum, ſi tantum unicum appareat, quoniam nulla ratio mali in eo cernitur, ob quam reſpuatur.

At forſitan obijcies; Si bonum, quod eſt unicum remedium ad finem aſſequendum, ex neceſſitate eligatur, nulla erit meriti, aut peccati ratio in eo eligendo. Reſpondeo, Ad meritum, uel peccatum electionis ſufficere ſi ſit libertas ſimpliciter, quamuis ſit ex conditione neceſſitas, & quando in efficaci finis intentione perſiſtimus, & unicum tantum eſt remedium neceſſarium ad finem, ex conditione ſolummodo neceſſitas eſt illud eligendi, non ſimpliciter, ſiquidem libere poſſumus ab intentione finis recedere; quod ſi eam non mutemus, ipſi nobis neceſſitatem imponimus eligendi. Quare ſi id quod eligitur ſit per ſe bonũ, D erit in eo eligendo meritum diſtinctum ab eo, quod eſt in intentione, & propoſito uoluntatis ueluti ſi ſit intentio honorandi, colendi, & amandi Deum, & propterea eligamus, uel in Religionem ingreſſum, uel perpetuum caſtitatis uotum, erit duplex ratio meriti, quia id quod eſt ad finem delectum, habet etiam per ſe bonitatem. Pari ratione ſi fuerit mala intentio finis, & deinde ex neceſſitate remedium, quod unicum apparet, eligatur, erit nouum peccatum, ſi id per ſe quoque malum ſit. Illuſtremus rem exemplo. Si quis in adulterium animum conijciat, & ob id furtum eligat: ut habeat pecunias, quibus adulterium admittat, eſt etiam peccatum in electione furti, ſiquidem cum furtum malum eſſe ratione naturali conſtet, oporteret eo ipſo adulterij uoluntatem deponere. Quandocumque uerò in remedio, quod eligitur, non eſt per ſe bonitas, uel uitioſitas, non eſt noua meriti, uel peccati ratio. ueluti cum Titius ad necem Caij animũ adiecit, domo egreditur, rus petit, & obuiam Caio procedit. Secundò obijcies; Sæpè experimur nos, etiamſi ſanitatem optemus, non eligere obſciſſionem membri, quando conſtat huiuſmodi remedium eſſe neceſ-

ſarium ad ſanitatem, eo quod difficilem membri amputationem exiſtimamus. Reſpondeo, Quandocunque à membri præciſione deſiſtimus, eo ipſo à finis intentione recedimus: & hoc ſemper in nobis contingit, quandocumque id, quod eſt neceſſarium ad finem, difficile, laborioſum, moleſtum, vel arduum iudicatur; tunc enim rei difficultate, acerbitate, vel moleſtia deterriti, finis voluntatem exuimus atque mutamus: at qua ſi perſeueremus, eius, quod eſt neceſſarium ad finem, difficultatem, moleſtiam, & magnitudinem ſuperamus. Hac enim ratione ægrotus ſumit cibū, aut potionem licet amaram; & dux belli ſe infert in diſcrimina aliaqui grauiſſima, & multa alia periculoſa acerba, & aduerſa libenti animo ſuſtinemus. Tertio obijcies, Solum Deus ex neceſſitate poteſt noſtram voluntatem mouere: ergo nullum eſt procreatum bonum, quod ex neceſſitate appetamus. Reſpondeo, In patria cœleſti Deus Angelis, & hominibus manifeſtè perſpectus & cognitus, in quo nulla poteſt mali ratio apparere, voluntatem beatorum ſpirituum ad ſe diligendum neceſſario trahit: & hac neceſſitate ad aliquod procreatum bonum amandum numquam mouentur; nihilominus tamen ex conditione aliquando creatum bonum neceſſario appetimus, & amamus: & huiuſmodi neceſſitatem fatemur eſſe, cum ex efficaci propoſito, & intentione finis id eligimus, quod eſt neceſſarium ad finem propoſitum conſequendum.

Damaſ. lib. 2. de fide orthod. c. 22.

Nono Quæritur, An Deus ex electione operetur. Reſpondeo, Ex Damaſceno in Deo non eſſe electionem propriè, & expreſſe ſumptam, quia non agit ex conſultatione rationis, quippe qui nihil ignorat, aut dubitat; at in eo eſſe electionem tantum latè, & generatim acceptam, prout eſt actus, quo voluntas inter multa vnum præ alio diligit, ac amat. In Angelis vero eſt propriè, & ſtrictè electio, in quibus eſt conſultatio, licet ex vno in aliud ratiocinando non tranſeant.

De conſenſu, actu elicito voluntatis. Cap. XXVI.

De conſenſu tractat. S. Tho. 1. 2. q. 15. Bonau. 2. d. 38. a. 2. q. 2.

PRimò Quæritur, Quid ſit conſenſus. Reſpondeo, Conſenſum eſſe actum, quo voluntas approbat, tanquam ſibi placentem, ſententiam conſultatione rationis iudicatam. Nam vt rectè docet Bonauentura: conſenſus eſt concordia voluntatis, & rationis ad aliquid faciendum. Ex quo efficitur, vt in belluis, pueris, & amentibus, in quibus nulla eſt conſultatio, conſenſus quoque non ſit, licet ſit voluntarium in eis. Ex quo item fit, vt conſenſus preſſius, & propriùs tantum ſit eorum, quæ ſunt ad finem; non autem finis, quia, vt dixi, conſenſus propriè conſequitur conſultationem rationis, de fine autem non conſultamus, ſed de his, quæ ad finem conducunt.

Secundo Quæritur, quot modis conſenſus accipiatur. Reſpondeo; Trifariam accipi. Primò, vt eſt actus, quo voluntas duobus ſibi obiectis bonis, iucundis, vel honeſtis, vel vno iucundo, & altero honeſto, in vnum liberè conſentiens fertur altero neglecto. Secundò modo accipitur, quatenus eſt actus, quo voluntas bonum ſibi obiectum liberè appetit, cum alioqui, vel poſſet non appetere, vel poſſet reſpuere.

Tertio modo accipitur ſtrictius, & proprius, vt eſt actus, quo voluntas appetit bonum rationis conſultatione iudicatum: eiuſmodi enim actus eſt veluti approbatio eius, quod ratio conſultando definiuit, atque concluſit. Quocumque modo accipiatur, conſenſus, eſt libera voluntatis actio, in qua meritum, aut peccatum eſſe poſſit: quoniam licet in primo, aut ſecundo conſenſu, conſultatio rationis nequaquam interueniat: eſt tamen libertas, qua poteſt voluntas vnum appetere inter plura bona iucunda, vel honeſta ſibi oblata; aut ſaltem ita poteſt vnum ſibi obiectum bonum velle, & amplecti, vt etiam id non velle, & proſequi liberè poſſit.

De vſu, actu elicito voluntatis. Cap. XXVII.

De vſu tractant Theologi. 1. d. 1. Bonau. 1. d. 1. ar. 1. q. 1.

PRimò Quæritur, Quid ſit vſus voluntatis; Reſpondeo; Inter omnes conuenire, Vti, eſſe actum voluntatis; & propterea ſolum congruere his, qui voluntate ſunt præditi: eo quod vſus ſit actus, quo voluntas aliquid aſciſcit tamquam idoneum, & aptum ad id quod appetit aſſequendum

A Vti re aliqua eſt eam adhiberi ad debitum ſuum finem: & Abuti eo, eſt eam aſſumere ad finem ſuæ naturæ, & conditioni contrarium. Ex quo fit, vt vſus ſit in ijs bonis, quæ ſunt vtilia ad finem obtinendum. quare Vti etiam, ſicut eligere non eſt finis, ſed eorum quæ referuntur ad finem; Ita vt Vti ſit ex intentione finis, & conſultatione rationis aliquid accommodare ad finem adipiſcendum.

Ricar. ar. 1. q. 1. Duran. q. 3. Marſil. q. 4. ar. 3. Ocham, & Gabr. 1. d. 1. q. 1. Argent. 1. d. 1. q. 4. & 5. Th. 1. 2. q. 16.

Secundò Quæritur, Quo pacto Vti ſtrictè, & propriè apud Theologos accipiatur; Reſpondeo, Communiter Theologos Auguſtinum lib. 83. quæſt. 30. & lib. 10. de Trinit. c. 11. ſecutos inter Vti, & Frui ponere diſcrimen: quod Frui, ſit in bono deſiderato, & obtento, cum delectatione ſuauiter, & iucundè acquieſcere: ita tamen, vt eiuſmodi bonum ſit finis ſimpliciter vltimus, in quem vniuerſa referantur, & ipſum in nihil aliud dirigatur; & proinde ſolo Deo nobis eſſe perfruendum: Vti verò, ſit actus quo voluntas aliquid boni adhibet ad aliud conſequendum; & propterea rebus procreatis, non autem Deo eſſe nobis vtendum. Nos verò dicamus, Frui, eſſe, delectari ſuauiter, & iucundè in bono quocumque, quod propter ſe appetitur, ſiue ſit ſimpliciter ſummum, & vltimum, & cuius gratia cætera omnia appetantur, ſiue ſit iucundum, & ſuaue bonum, ſiue honeſtum,

B & pulchrum. Nam cum primum nobis iucunda bona, vel honeſta obiecta ſunt, ſtatim oblectant: & voluntas in ipſis conquieſcit, & hoc eſt bonis perfrui: Vti vero eſt aliquid vltro, & liberè aſciſcere propter aliud conſequendum. Quapropter ſtatim, atque voluntas ex conſultatione rationis aliquid, quod eſt ad finem aptum, & accommodatum eligit, eo vtitur, vt finem optatum commodè conſequatur.

Tertiò Quæritur, An in humanis noſtris actionibus Vſus ſit actus voluntatis re ab electione diſtinctus. S. Thomas apertè docet in nobis, cum quippiam agimus, primùm eſſe intentionem finis; mox electionem eius, quod ad finē vtile iudicatur; & deinde vſum, id eſt alium volūtatis actū, quo voluntas adhibet cæteras corporis facultates ad faciendum id, quod eſt a nobis electum. Veluti pedibus vtitur ad inceſſum, videlicet ad progrediendum, & perueniendum in quo vult: vtitur oculis ad videndum, auribus ad audiendū; hoc eſt mouet, & excitat aſpiciendi vim & facultatem, & oculos ipſos ad intuendum id, quod appetit & aures ad audiendum.

S. Th. 1. 2. q. 16. ar. 4. & ad 1. & ad 3. Rica. 1. d. 2. ar. 1. q. 4. Cajet. Conrad. Med. 1. 2. q. 16. ar. 4.

C Cæterum alij tradiderunt non eſſe neceſſarium ponere huiuſmodi actum ab electione diſtinctum, ſed ſufficere efficacem electionem eius, quod eſt vtile ad finem conſequendum; quoniam eiuſmodi electionem conſequitur neceſſario actus, & motus facultatum exequentium: ſiquidem omnes corporis vires, quæ rationi, & voluntati ex neceſſitate naturæ ſubijciuntur, ſtatim vt adeſt efficax voluntatis electio, ex conditione, & neceſſitate ſeſe applicant ad faciendum, quod electum eſt non aliunde impeditæ. Sed certè S. Thomas admodum probabiliter docet, Vſum in humanis actibus eſſe actum ab electione diuerſum; electio etenim ad duo refertur nempè, & ad finem, & ad id cui præfertur conſilio, & iudicio rationis id, quod eligitur: ſed vſus tantùm comparatur, & confertur cum fine, ad quem aſſequendum aſſumitur id, quo vtimur, vt rectè docuit Richardus. Non enim eſt cur negemus, facta efficaci electione eius, quod eſt ratione iudicatum vtile ad finem, voluntatem ſeſe applicare ad id exequendum, & opere complendum; hoc autem nihil aliud eſt, niſi vti cæteris corporis facultatibus a natura datis ad id quod volumus officium obeundum.

Colligi videtur ex Almano tract. 3. Mor. c. 2.

Ricar. 1. d. 1. ar. 1. q. 4.

D Vti verò facultatibus, nihil aliud eſt, niſi voluntatem ſeſe ad opus accingentem, cæteras facultates ad id exequendum applicare & accommodare. Quicquid verò de ijs opinionibus ſit, certum eſt, vſum ab electione diſtingui in his, quæ agimus miniſterio, & opera alicuius inſtrumenti extrinſecus adhibiti, quod dicitur inſtrumentum ſeiunctū. Nam cum quippiam exurere volumus, ignem admouemus quod eſt igne vti ad exurendum: pari ratione machinas adhibemus ad deijciendos parietes, & ſocios nobis adſciſcimus, & adiungimus tamquam adminiſtros ad aliquid faciendum: ſic vtimur calamo ad ſcribendum, penicillo ad pingendum, cultello ad ſcindendum.

De conſultatione rationis. Cap. XXVIII.

De conſultatione agit Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 3.

PRimò Quæritur, Quidnam ſit conſultatio in humanis actibus; Reſpondeo, Eſſe inquiſitionem in rebus dubia faciendis. Dicimus (inquiſitionem) quoniam inquiſitio latius patet, quam conſultatio: nā in ſpeculandis

rebus

rebus etiam eſt inquiſitio, propterea quod aliquando quippiam eſt dubium: & inquirimus ad ſciendum: immò etiã inquiritur in reos, & improbos, quo eorum facta planè cognoſcantur, ac vt puniantur pro meritis ipſorum, vel abſoluantur. Cum igitur inquiſitio fit in re agenda alioqui dubia, eſt conſultatio. Dicimus [in re dubia:] quia quando res eſt planè comperta, nulla eſt inquiſitio, aut conſultatio. Inquiſitio eſt excogitatio rationis, aut rei alterius vtilis ad ſciendum, vel agendum. Conſtat igitur conſultatio ex inquiſitione, & conſilio in re dubia facienda: nã conſilium eſt rei faciendæ, vel non faciendæ excogitata ſententia.

Secundò Quæritur, An conſultatio ſit actus rationis an voluntatis; Reſpondeo, Re, & ſubſtantia eſſe actum rationis; cauſa vero, & origine voluntatis. Sicut enim electio eſt actus voluntatis ex iudicio rationis tamquam ex origine profectus; ſic enim conſultatio eſt actus intellectus ex propoſito, & intentione voluntatis in finem tamquam ex principio ſurgens; nam voluntas primo in finem mentis oculos conijcit, ipſum appetit, ac vult, & per aliquod vtile remedium curat obtinendum. Ex hac intentione finis ratio mouetur ad conſultandum de eo, quod eſt vtile ad finẽ aſſequendum: conſultatione facta iudicat ratio quid ſit vtile, aut inter multa, quid reliquis vtilius ad finem adipiſcendum, & tunc fit electio in voluntate. Ex his intelligitur meritò paſſim dici electionem fieri ex conſultatione, vel ordinatione, vel deliberatione rationis: hæc enim tria idem penitus ſignificant. Ordinatio rationis eſt, cũ mens quippiam cognoſcit, & iudicat relatum ad aliud; & ante electionem ratio id perſpicit, & diſcernit, quod conducit ad finem. Deliberatio rationis dicitur eo ipſo, quod mens iudicando decernit hoc vel illud eſſe vtile ad finem commodè conſequendum.

Tertiò Quæritur, An conſultatio ſolum in rationis inquiſitione conſiſtat, an verò etiam in iudicio? Caietanus docet conſultationem ex inquiſitione, & iudicio conſtare. Alij vero putant conſultationem in ſola inquiſitione conſiſtere, quandoquidem conſultatio nihil aliud eſt niſi inquiſitio eius, quod eſt ad finem vtile in re dubia facienda Et certè hoc eſt probabilius, & verius.

Caieta. 1.2. q. 14. art. 1. Medi. 1.2.q. 14.ar.1.

Quartò Quæritur, An tantum conſultemus ea, quæ diriguntur ad finem? Ariſtoteles ſatis manifeſtè docet nos nequaquam conſultare de fine, vt ſæpe iam dixi: quare non conſultamus de bono iucundo, vel honeſto; hoc enim bonum ſui gratia appetitur, non alterius: at in conſultationẽ ac deliberationẽ cadit id, quod ad aliud conſequendum vtile apparet: conſultamus enim de vtili. Nihilominus tamẽ conſultari, ac deliberari ſolet, verum hoc, aut illud ſit honeſtum, an turpe; & duobus propoſitis honeſtis, Verum ſit honeſtius: item verum hoc ſit iucundum, an moleſtum, & iniucundum, & duobus iucundis oblatis, verum ſit iucundius. V. G. conſultatio eſt, an in tanto cibo, aut potione ſit temperãtia, ſit iucunditas. At verò tunc non conſultatur de fine abſolute: ſed de fine ad certam materiam contracto, & deducto, vt Ariſtoteles tradidit.

Ariſt. lib. Ethic. 3. ca. 3.

Quintò Quæritur, An in vniuerſum libera actio conſultationem requirat? Quidam arbitrantur in hominibus non eſſe liberam actionem ſine conſultatione rationis: in Deo tamen eſſe pleniſſimam libertatem abſque vlla conſultatione. Sed dicendum exiſtimo etiam in nobis eſſe liberas actiones abſque conſultatione. Nam libera actio tripliciter poteſt contingere: Primò cum duo, aut plura bona, vel iucunda, vel honeſta; aut cum vnum iucundum, alterum verò honeſtum voluntati offeruntur: & tunc voluntas libere vnum velle & amare poteſt cæteris reiectis: in hoc enim libertas eſt, cum plura bona voluntati offerantur; & hæc ſufficit ad meritum, vel peccatum. & tamen non eſt conſultatio, quia non conſultamus, deliberamuſue niſi de bono ad finem vtili. Secundò modo libertas eſt, cum vnum tantum, vel iucundum, & ſuaue bonum, vel honeſtum voluntati obijcitur, quod voluntas velle, & non velle aut nolle poteſt: nam catenus eſt libertas ad plura, quatenus voluntas bonum ſibi propoſitum poteſt amplecti, aut non amplecti. Hæc etiam libertas quamuis ſine conſultatione ſit, ad meritum, vel peccatum ſufficit. Tertiò libertas eſt in iis, quæ conſultatione rationis eligimus ad finem vtiliter conſequendum.

Sextò Quæritur, An poſſit voluntas ad quippiam appetendum moueri ex ſola rei obiectæ cogitatione, & notitia ſimplici? Duæ ſunt opiniones, Vna docet non poſſe, quia Ariſtoteles apertè tradit non moueri appetitum, niſi mens

A ſiue ratio opinetur, & iudicet, hoc eſt, niſi quippiam affirmet, aut neget: Altera tradit aliquando voluntatem ex ſimplici rationis notitia permoueri ad aliquid appetẽdum, quia non minus voluntas poteſt a ratione moueri, & impelli, cuius conſilio regitur, quam appetitus animalis ſenſu: ſed animantes ad bonum feruntur, & malum auerſantur. & fugiunt ex ſola imaginatione ſimplici, ſiquidem nihil affirmant, aut negant, non enim belluæ enunciationes affirmãdo, aut negando componunt, & formant, vt quidam falſo arbitrantur. In hac quæſtione dicendum eſt voluntatem ex ſimplici mentis notitia poſſe moueri ad aliquid appetẽdum, vel repudiandum. Animaduertendum eſt ſimplicem rationis notitiam poſſe duplicem eſſe: vna eſt, qua mens intelligendo concipit rerum imagines & res ipſas tantum modo, vt veras percipit, non vt bonas. Et hæc ſimplex rei notitia voluntatem ad faciendum non mouet. Altera vero notitia eſt, qua mens ſiue ratio cognoſcit, ac perſpicit aliquid, vt bonum homini conueniens, & commodum nempè vt iucundum, vel honeſtum, vel vtile, & huiuſmodi notitia quamuis ſit ſimplex, hoc eſt, quæ nihil affirmet, aut neget, non eſt abſque iudicio rationis, & hæc ſine vlla enunciatione

Ariſt. lib. 2. de ani. text. 154. & lib. 3 de ani. text. 46.
Sic Medi. 1. 2.q.9. art. 1. propè fin. ex S. Th. 1.2. q. 9. ar. 1 ad 2. & 2.d.24.q. 2. ar. 1.
Sic Marſil. 2 q. 16. ar. 1. in ſupp. 1. & 2.

B ſufficit ad voluntatem permouendam, vt aliquid appetat, tamquam ſibi conueniens, vel aliquid reſpuat tamquam ſibi perniciosum, & noxium; quoniam omnis facultas appetens ſeſe confert in rem ſibi obiectam tamquam in finem ſuæ naturæ congruentem, ſed bonum cogitatione perceptum, vt boni rationem, ſiue ſpeciem habet, eſt voluntatis obiectum, ergo ſtatim atque eſt voluntati propoſitum, & iudicatum, vt bonum, voluntas illud velle, & proſequi amore poteſt, ac ita Beatæ illæ mentes, & ſpiritus in patria cœleſti vnico ſimplici aſpectu ſicut cognoſcunt, ac iudicãt Deum trinum, & vnum, ſic etiam intuentur, vt bonum; & ideo ſummo quo poſſunt amore amplectuntur; & quoniam cognoſcunt Deum, vt ſupremum omnium rerum dominũ, & principem, eum reuerentur, & colunt. Quare Ariſtoteles, S. Thomas, & alij tum Philoſophi, tum etiam Theologi cum communiter tradunt per ſimplicem rei obiectæ notitiam voluntatem non moueri, notitiam accipiunt pro ea, qua ſimplices, & nudæ rerum veritates cogitantur, & cognoſcuntur: quod nos etiam confitemur: non autem intelligunt eam notitiam qua quippiam perſpicitur, & iudi-
C catur, vt bonum honeſtum, vtile, vel iucundum.

De imperatis actibus voluntatis.
Cap. XXIX.

HActenus explicuimus actiones elicitas voluntatis: reliquũ eſt, vt nõnihil de imperatis actibus diſſeramus.

Primò Quæritur, An imperare ſit actus voluntatis, an potius rationis? Duæ ſunt opiniones. Prima vult eſſe actum voluntatis. Ita videntur ſentire Anſelmus, & Bonauentura, atque id apertè tradunt Scotus, Henricus, Ocham, Durandus Almaynus, & Medina. Id probant in primis: quia voluntas eſt veluti domina, regina, & imperatrix omnium humanarum facultatum: nam ipſa omnes mouet, & impellit, quo vult, & ad id, quod vult, & ipſa eſt omnium ſuprema. Deinde quia actus imperandi ſemper eſt cum vi impellente, & cogente: at ratio non cogit, non impellit ad opus, ſed voluntas. Item quia voluntas omnes hominis facultates adhibet, & applicat ad ſua munera, & officia obeunda: & ipſa eſt quæ omnibus facultatibus vtitur tam-
D quam adminiſtris. Poſtremò quoniam ad imperium pertinent duo illi actus, nimirum, Fac, vel, Ne facias: at huiuſmodi actus non poſſunt eſſe rationis, ſed voluntatis mouentis, & impellentis ad agendum. Secunda opinio tradit imperium eſſe actum rationis. Sic apertè ſentiunt S. Tho. 1.2.q.17 a.1. & ibi Caiet. Conrad. Medi. Sot. lib. 1. de Iuſt. q.1. ar.1. Ricar. 3.d.33. ar.2. q 6. ad 3. & probant, quia teſte Ariſtotele, Prudentiæ eſt propriè præcipere, non ſolum exquirere, & iudicare: Sed Prudentia eſt rationis, igitur hæc imperat, non voluntas. Item ad actum imperandi ſpectat dirigere, & præſcribere quid ſit agendum, & quid euitandum. Item imperantis eſt denunciare alteri, quid oporteat eum facere. Sed denunciare non eſt voluntatis, ſed rationis. Ad hæc, imperare, & obedire ad ſe inuicem referuntur; ſed obedire, eſt rationis, nam cætera animantia rationis expertia non parent, ſed ex neceſſitate, & conditione naturæ cientur: ergo imperare etiam eſt rationis. Poſtremò, lex eſt norma, regula, & recta ratio rerum agendarum, ergo

Anſel. li. de concep. Vir. c.4. Bonau. 3.d.17. a.1. qu. 1. n.12. Hen. quodl. 9.q.6. Scot. 3.d.36. q.1. ar.2. Dur. 2. d.24.q.2. & 37 q. 2. Almai. tract. 3. mor. c.2. Medi. de pæni. tra.6.q.2. de occ. Mal. 3. d.33.q.7. Caſtrus li. 1. de leg. pæn. c. 1 Gabr. 2. d. 39.q.1. ar. 2 nota. 3.

lex

lex eſt rationis actus; ſed legis eſt imperare. Niſſenus ſiue Nemeſius ſæpè dicit imperium eſſe rationis.

In hac controuerſia. Primò compertum eſt, tria ad actum imperandi pertinere; vnum eſt ordinem agendorum præſcribere. Alterum denunciare ſubditis, quid ſit faciendum: tertium eſt ad ad agendum alterum mouere, & impellere; non enim omnis, qui alterum mouet, denunciat: nec ordinem rerum agendarum præſcribit; nec omnis qui denunciat aliquid factitandum, ordinat; conſtat inter omnes ordinare res agendas eſſe rationis dirigentis; & denunciare pariter eſſe rationis, ratio enim intelligendo loquitur; mouere autem voluntatis eſſe. Prima opinio affirmat, actū imperandi eſſe, impellere alterum ad opus præſcribendo, & denunciando ei, quod eſt facturus; & propterea eſſe actum voluntatis mouētis ad opus ex denunciatione, & præſcripto rationis. Secunda opinio docet, imperium eſſe præſcriptum, & denunciationem rationis ex motu, & impulſu voluntatis profectam. & hæc opinio mihi videtur probabilior, quotieſcunque loquimur de imperio vnius hominis in alterum; cuiuſmodi ſunt leges, & conſtitutiones Principum, & aliorum Magiſtratum edicta, et quorumcumq Ducum, et Præfectorum imperia.

Secundò Quæritur, An in humanis actionibus præter actum eligendi, neceſſario poni debeat alius actus imperandi, quo ratio præſcribat, et denunciet ceteris hominis facultatibus ex impulſu voluntatis quid fieri, oporteat. S. Thomas apertè docet actum imperandi neceſſario eſſe ponendum ab electione diſtinctum, et poſt electionem conſequentem, quia poſtquam facta eſt electio eius, quod eſt vtile ad finem, ratio imperat, id eſt, ex voluntatis impulſu præſcribit, et denunciat eſſe agendum, vel faciendum, quod eſt electum, ac deinde aliæ facultates id exequuntur. Almainus verò, et Adrianus docent in actionibus humanis neceſſarium non eſſe huiuſmodi imperium poſt electionem. Et hæc ſententia quibuſdam iunioribus magis probatur; Sed parum refert, hanc aut illam ſententiam ſequamur; quoniam S. Thom. ſolum docere voluit poſt electionem ſequi imperium rationis in hunc modum. Voluntas vtitur reliquis facultatibus, hoc eſt applicat eas ad id exequendum, quod eligimus, ſed non applicat, niſi ductu, et imperio rationis, quod licet electionem anteceſſerit, manet tamen adhuc poſt electionem. Primo, quia denunciatio rationis non eſt niſi ad eos, qui auſcultare, et auſcultando, et intelligendo parere poſſunt; at poſt electionem, cæteræ hominis facultates ex neceſſitate naturæ rationi ſubiectæ ſua munera, et officia exequuntur. Deinde teſte Ariſtotele, Prudentiæ eſt præcipere; Sed prudentia neceſſaria eſt ad eligendum; ergo Prudentiæ præceptum (quod ſecundum Ariſtotelem nihil aliud eſt, niſi rectæ rationis præſcriptum, quo iudicatur, et decernitur, quod fieri oporteat ad finem conſequendum) electionem omnino antecedit, ac proinde ante, non poſt electionem imperium rationis exiſtit. Item ex Ariſtotelis ſententia virtutes morales non gignuntur, niſi ex præcepto Prudentiæ, et propterea virtus moralis eſt, qua eligimus id quod eſt vtile ad finem; at prudentia quatenus prudentia conſtituit, id quod ad rectè eligendum conducit; ergo præceptum Prudentiæ ſemper eſt ante actum virtutis, cuius eſt bonum eligere, rationis conſilio, et iudicio definitum. Ex quo efficitur, vt cum Ariſtoteles docet, Prudētiæ eſſe, præcipere, non ſit intelligendum, eſſe actum rationis, vel Prudētiæ, quo mens verbis imperatiui modi præcipiat aut vetet, Fac, vel Ne facias; ſed eſſe actum quo ratio prudenter iudicat, præſcribit, et decernit, quò ſit eundum, vnde recedendum, hoc eſſe faciendum, illud cauendum, et fugiendum, vt conuenienter virtuti operemur, et huiuſmodi rectæ rationis iudicium, ductum, et decretum appellat Ariſtoteles Prudentiæ præceptum ſiue præſcriptum. Obijcies, Ariſtotelem ponere tres actus, quos Prudentia requirit, et poſtulat, nimirum inquirere quod eſt vtile ad finem, et hūc actum ait ad εὐβουλίαν, ideſt, bonam inquiſitionem pertinere; et iudicare, et hunc actum ſpectare ad σύνεσιν ideſt, ad vim, et facultatem iudicandi: et præcipere, et hūc actum ait proprium eſſe Prudentiæ. Reſpondeo, eo loco Ariſtotelem actus Prudentiæ poſuiſſe vnum quidem, qui eſt bona inquiſitio, et inueſtigatio eorum, quæ ducunt, et dirigunt ad finem, et ita εὐβουλίαν, eſſe actum Prudentiæ; alterum vero quod eſt rectum iudicium, quo prudenter iudicamus de ijs, quæ ſunt ad finem vtilia; hoc appellat præceptum Prudentiæ. Præter hos duos Prudentiæ actus ponit etiam Ariſtoteles alios habitus, vel actus ad Prudentiam neceſſarios, inter quos eſt Σύνεσις quæ latinè eſt ſagacitas, et Perſpicacia, quæ ponitur ab Ariſtotele tāquam habitus ad Prudentiam requiſitus, quo poſſumus rectè iudicare de eo, quod per Prudentiam ſtudioſè inquiſiuimus, et conſultauimus diligenter. Pari ratione γνώμην ponit Ariſtoteles tamquam habitum ad Prudentiam maxime neceſſarium, quo quis poteſt ſecundum bonum, et æquum ſententiam ferre de eo, quod prudenter inquiſiuit, et inquirendo decreuit; γνώμη, enim Græcè idem eſt, quod latinè ſententia.

S. Th. 1. 2. q. 17. art. 3. ad 1.

Alma. tract. 3. mora. c. 2. Adr. quodl. 4. ar. 1. Ma. 3. d. 33. q. 7.

Ariſt. lib. 6. Ethic. c. 8. 9. & 10.

Tertiò Quæritur, Quo pacto vulgariter actus voluntatis dicantur eſſe imperati, vel non imperati, ſi imperium nō eſt actus voluntatis. Reſpondeo, Actus vſitate dici imperatos, aut non imperatos voluntatis, quoniam fiunt motu, et impulſu voluntatis ex conſilio, iudicio, et deliberatione rationis, Quare imperium, a quo actus imperati voluntatis dicuntur; nihil eſt aliud, niſi motus, et impulſus voluntatis ex conſilio, iudicio, et præſcripto rationis ad aliquid agendum vel faciendum.

Quartò Quæritur, Qui actus, & motus in homine voluntatis, & rationis imperio ſubijciantur. quod eſt quærere, quænam hominis facultates, & vires pareant, & obtemperent. Ariſtoteles docet duas eſſe in homine vires, vnam quæ rationi obſequatur, & rationis conſilio, & iudicio dirigatur; alteram quæ rationi non obediat, nec poſſit rationis conſilio gubernari. Facultas namque concupiſcendi, vel iraſcendi rationi interdum auſcultat, cuius conſilium, & ductum aliquando ſectatur: at verò naturalis facultas hominis, quæ eſt vis nutriendi, augendi, generandi, rationi non paret. Item alio in loco docet Ariſtoteles mentem, ſiue rationem imperare facultati appetendi principatu politico; corpori verò principatu deſpotico. Vult dicere, Mens, & ratio ſuo conſilio, & iudicio gubernat vim appetentem, veluti Rex ciues ſibi ſubiectos, qui non neceſſitate, ſed ſpōte, & voluntate ſcientes obtemperant: at verò corpus moderatur, & regit, ſicut dominus ſeruum ſibi obligatum, qui neceſſitate, non libera voluntate, eius mandata & iuſſa ſemper facceſſit. Primum igitur, vt omnes voluntatis actus imperatos enumeremus: actus voluntatis poteſt eſſe imperatus ab alio actu voluntatis, atque ita voluntas ſibi ipſi imperat aliquando, hoc eſt, ex vno actu ſeſe mouet, & applicat ad aliud volendum; & hoc modo nos ex amore, vel timore, vel religione in Deum excitati ad peccata deteſtanda permouemur, ac propterea peccatorum deteſtatio eſt actus imperatus ab amore in Deum. Secundò actus rationis poteſt eſſe imperatus à voluntate, hoc eſt, ex motu, & impulſu voluntatis. Hac ratione actus credendi eſt quidem actus elicitus rationis, ſed imperatus à voluntate quoniam proficiſcitur ex pio affectu, & impulſu voluntatis, quo, qui credit, ſuum præſtat aſſenſum. Quandocumque autem mens, vel ratio rei euidentia conuicta aſſentitur, non ſubijcitur ſpontaneo, & libero voluntatis imperio: quando verò ſolum eſt ratio probabilis rei dubiæ faciens fidem, tunc noſter aſſenſus pendet ex pio voluntatis impulſu, & affectu, quia ratio, & argumentum probabile nequaquam nos euidenter, & manifeſto conuincit. Tertiò, Actus facultatis concupiſcentis, vel iraſcentis poſſunt eſſe imperati, licet interdum omne voluntatis, & rationis imperium antecedāt. Quare imperio hoc eſt motu, & impulſu voluntatis poſſumus aliquando iraſci, contriſtari, dolere, timere, deſiderare, delectari, & amare. Quartò, Actus virium ſentientium poſſunt eſſe imperati: poſſumus enim ex motu voluntatis, & rationis conſilio, & iudicio cernere, guſtare, audire, loqui, odorari, tangere. Quintò Actus facultatis animalis loco mouentis poſſunt eſſe imperati. Vis loco mouens in animantibus generatim eſt, qua alia progrediuntur, alia natant, alia volant, alia humi ſerpunt. In hominibus verò eſt vis incedendi, & propterea inceſſus hominis, imperio voluntatis ſubijcitur: poteſt etiam homo imperio mentis aliud corpus impellere, vel circumferre, vel proijcere, vel ad ſe trahere, aut alio deferre, & portare, quæ ſunt quædam ſpecies motus in loco, vel circa locum. Actus verò in homine, qui imperio voluntatis, & rationis non parēt pertinent ad vires, quas Philoſophi, & Medici, naturales & vitales appellant. Vis naturalis, eſt facultas nutriendi, & augendi; quæ quatuor alias ſibi habet tamquam adminiſtras, quæ ſunt; Vis attrahendi, retinendi, concoquendi, & expellendi. Primum enim attrahitur cibus, attractus retinetur; retentus concoquitur, & quod ex concoctione abundat, expellitur. Eſt item naturalis facultas, vis generandi.

Ariſt. lib. 1. Ethic. c. 13.

Ariſt. lib. 1. Polit. c. 3.

Ha-

Harum virium actiones non ſunt rationis imperio ſubiectæ, quia ex conditione, & neceſſitate naturæ mouentur, & ſua munera, & officia naturaliter præſtant, in ſomno abſque voluntate ſemen emittimus, & innata eſt animantibus naturalis coeundi, & generandi cupiditas. Vitalis facultas eſt duplex, vna, quæ in motu ſpiritus per arterias conſiſtit, quem motum Medici pulſum appellant: Et huiuſmodi actus imperium rationis non ſequitur. Altera eſt reſpirandi facultas, qua ſpiritum ex pulmone emittimus, ne nimiũ cor incaleſcat, & nouum attrahimus, vt cor refrigeretur. Huius facultatis actionem non eſſe voluntariam Ariſtoteles tradit. Nyſſenus naturalem eſſe dicit: nam in ſumno etiã reſpiramus. Medici quidam imperio voluntatis ſubiectam eſſe arbitrantur, atque id experientia, & ratione confirmãt. Nam multi, vt diutius ſub aquis immorentur, ad tempus ſpiritum comprimunt. Nonnulli etiam, vt ſibi ipſis mortem conſciſcerent diu à reſpirando ſeſe continuerunt: denique ſponte ſua poteſt quis reſpirare, & non reſpirare, quamuis diu reſpiratione repreſſa ſuffocatus intereat. Obijcies, Nihil cogitantes reſpiramus. Reſpondent, hoc minime impedire, quin reſpiratio poſſit eſſe voluntaria: nam

Ariſt. lib. 8. Phyſ. tex. 51 Nyſſen. lib. citato. c. 19.

A & aliquando nihil cogitantes incedimus, loquimur, aſpicimus; tamen incedere, loqui, & aſpicere ſunt aliquando voluntaria. Poſtremò ſunt duo alij appetitus, qui imperio rationis non parent, niſi ob materiam ſponte, & voluntate ſubtractam, nempè ſitis, & fames. Sitis eſt cupiditas teſte Ariſtotele, frigidi, & humidi videlicet potionis. Fames verò eſt cupiditas calidi, & ſicci, nimirum cibi; huiuſmodi cupiditates naturæ neceſſitate, & conditione excitantur, & ſurgunt: poteſt tamen quis vltro ſeſe ab eſca potuque abſtinere, ac proinde ſitim, ac famem ſuo nutu, & arbitratu perpeti. Rationi quoque non auſcultant, nec obtemperant voluntati quidam naturales motus, & impetus, qui ex affecto corpore excitati naſcuntur: vt mœror, & luctus in morbo ex atra bili premente: geſtiens lætitia ex liquido, & puro ſanguine, quo ſolet eſſe cor circum fuſum: offenſio ex plaga accepta: ſternuramenta ex aliquo in nares coniecto, vel immiſſo, ſudor ex agitatione corporis vehementi: Hi & alij huius generis motus ita ſunt celeres, ac rapidi, vt ante rationis iudicium præcurrant, ac
B præuolent.

Ariſt. lib. 2. de Anima text. 28.

Libri Primi Finis.

IOANNIS AZOR LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM. LIB. II.

DE BONITATE ET PRAVITATE Humanarum Actionum.

In quo conſiſtat Bonitas, aut Prauitas actus humani. Cap. I.

PRIMO. Quæritur, Quidnam ſit Bonitas, ſiue honeſtas, & quid Prauitas humanæ actionis. Reſpondeo: Actum humanum ex eo eſſe bonum, quòd ſit cum recta ratione congruens; aut ſaltem ex eo, quòd iuxta Prudentiæ præſcriptum exiſtimetur rectæ rationi conſentaneus. Malus verò actus eſt, eo quòd ſit rectæ rationi contrarius, aut iuxta Prudentiæ præceptum talis eſſe ratione iudicetur.

Secundò Quæritur, An ſit idem actus liber qui bonus laudabilis, & qui vulgari, & quotidiano ſermone dicitur meritorius? hoc eſt actus, quo quis præmium promeretur. Reſpondeo, Hæc omnia eſſe proprietates, & conditiones actus ob varios reſpectus, & ordines quos habet actus humanus, cum diuerſis multipliciter comparatus. Primò actus eſt liber ob originem, quam trahit ex libera voluntate, conſilio, & iudicio, ac ductu rationis, vel ſaltem ſuo nutu, & arbitratu operante. Secundò actus eſt bonus ob reſpectum, quem habet ad rectam rationem, quæ eſt regula humanorum actuum. nam actus eatenus eſt bonus, quatenus eſt ſuæ regulæ, nimirum rectæ rationi congruens. Tertiò actus humanus eſt laudabilis ob ordinem ad dignã commendationem, quatenus eſt laude, & commendatione dignus: ſicut vituperabilis actus eſt, quia reprehenſione ſit dignus. Humanus actus præmium meretur, qui ideo dicitur vulgo meritorius, quatenus ad remunerationé, & remunerantem refertur: nempè quatenus eſt præmio dignus: ſicut actui malo poena debetur, quem idcirco de- A meritorium vocant, quatenus eſt poena, & ſupplicio dignus. Et animaduertendum eſt, actum præmium mereri, quamuis ſine præmio in perpetuum maneret, quia ſufficit ſi actus ſit per ſe præmio dignus, nimirum talis cui præmium debeatur. Veluti actus etiam eſt laudabilis, qui eſt commendatione, & laude dignus, licet numquam in perpetuum vllis laudibus prædicetur. Pari ratione è contrario actus mali mulctam, & poenam merentur, quia per ſe ſunt cruciatu, & ſupplicio digni, etiamſi omni poena in æternum carerent. Poſſent enim crimina impunita manere, licet poenam promereantur; & ſunt vituperabiles actus, tametſi nulla vmquam reprehenſione improbentur. Porrò vt actus ſit bonus, vel malus in moribus, laudabilis, vel vituperabilis, & vt poenam, vel præmium mereatur, opus eſt, vt ſit voluntarius, & liber, quamuis libertas in actu diuerſum reſpectum, & ordinem habeat ab eo, quem B bonitas, vel meritum habet. Aliunde ergo actus eſt voluntarius, & liber, & aliunde eſt bonus, & laudabilis, & poena, vel præmio dignus.

Tertiò Quæritur, Quo pacto bonitas naturæ differat à bonitate moris in actibus. Reſpondeo, Bonum in quodam reſpectu, ordine & comparatione conſiſtere, ſicut etiam verum rationis. Quemadmodum enim intelligentia ſiue ratio eſt vera, quatenus intelligendo cum re ipſa conſentit, & congruit, eo quod eam intelligit, ſicut eſt: ſic etiam Bonum nihil aliud eſt, niſi id, quod eſt rei certæ conueniens. Calor enim eſt malum aquæ, quia non eſt aquæ conueniens, & eſt bonum ignis, quoniam eſt igni congruens, & commodus. Quare bonitas naturalis diſtinguitur à bonitate morali: quòd bonum naturæ eſt id, quod conuenit rebus, prout naturam habent, hoc eſt, quod

A rei cuiuſque naturæ congruit, veluti bonum eſt aquæ frigere, & refrigerare. Contra bonum eſt ignis calefacere, & exurere. Omnes igitur naturæ conditiones, & proprietates dicuntur eſſe bona naturæ. At bonum moris dicitur id, quod eſt rectæ rationi conſentaneum; Sicuti Deum amare, reuereri, & colere; caſtè viuere, & reddere cuique quod ſuum eſt, ſunt bona moris, quia rectæ rationi congruunt. His vero contraria ſunt mala moris, quia ſunt rectæ rationi inimica, & aduerſa. Idem igitur eſt bonum moris, quod bonum rationis; ſicuti bonum naturæ eſt idem, quod bonum rei; & idcirco intereſt plurimum inter bonum moris, & bonum naturæ; nam bonum naturæ, cum ſit bonum rei, neceſſariò debet cum re ipſa congruere, nec ſufficit, ſi ſolum congruere exiſtimatione, & opinione credatur: at verò bonum moris eſt bonum rationis, & idcirco ſufficit ſi rectæ rationi conſentaneum prudentis iudicio exiſtimetur. Vt ſi Titius accedat ad vxorem alienam bona fide putans eſſe coniugem ſuam, acceſſus eſt bonus bonitate moris, qui eſt iuxta rectæ rationis præſcriptum, & proinde cum recta ratione conueniens.

Quarto Quæritur, An bonitas moris, vel prauitas ſit, ſolus reſpectus, & ordo ad rationem. Reſpondeo, Sicut B bonitas naturæ non eſt ſola alicuius rei cum natura collatio, ſic & bonitas moris in actibus humanis non eſt ſolus reſpectus ad rectam rationem; nam vt veritas in actu rationis reipſa eſt aſſenſus mentis, ſiue rationis cum reipſa conſentiens. aſſenſus autem eſt quædam qualitas mentis, ſiue rationi inſidens, reſpectum, & ordinem habens ad rem cum qua congruit; Sic etiam bonitas naturæ eſt quædam qualitas, conditio, vel proprietas, vel ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum accidens cum ipſa rei natura concordans: & bonitas moris reipſa eſt actus voluntarius, ac liber rectæ rationi conſentaneus, ac proinde bonitas moris cum reſpectu, & ordine ad rectam rationem eſt; Sed non eſt ſolus ille reſpectus, & ordo ad rationem; pari modo prauitas in actibus moralibus non eſt ſolus reſpectus, ſed eſt vel actus voluntarius, & liber rectæ rationi contrarius vel eſt omiſſio eius, quod facere deberemus; vt mentiri, odio alterum habere, rem diuinam lege mandatam, aut ieiunium ab Eccleſia indictum negligere, ſunt actus cum recta ratione pugnantes.

Quinto Quæritur, An prima bonitas moralis in actibus C humanis ex re obiecta pendeat. Reſpondeo, Rem eſſe compertam apud omnes, huiuſmodi primam bonitatem ſumi ab obiecto; ideo enim velle credere, quæ ſunt à Deo prædicta, eſt bonum, quia credere Deo aliquid dicenti eſt bonum. Item velle Deum colere, & reuereri, vel amare, eſt bonum quia cultus, reuerentia, vel amor in Deum eſt bonus; & rurſum cultus, vel reuerentia, vel amor in Deum eſt bonus, quia Deus cultu, reuerentia, & amore eſt dignus; quoniam hæc ipſi omni iure debentur. Item velle mentiri, furari, vel occidere, ideo eſt malum, quia mentiri, furari, vel occidere eſt malum; & huiuſmodi bonitas, vel prauitas, quæ ex obiecto in actum deriuatur, eſt omnium prima, & tamquam prima, & maxime generalis ad certam ſpeciem trahitur per alias bonitates, quæ a fine, & circunſtantijs ducuntur, non quidem vt genus per differentias conſtituentes ſpecies, ſed vt ſubſtantia rei per accidentia, quæ accedunt, & adueniunt: & hæc bonitas dicitur a Theologis Bonitas ex genere, hoc eſt, Bonitas ex ſpecie, & natura actus, accepto genere pro ſpecie, & natura. Obijcies; Si quis vo- D luntatem habeat generatim rectè viuendi, aut numquam peccandi, eſt quidam actus bonus, & tamen ab obiecto non ſumit ſpeciem, quia obiectum eſt quid commune, quod non poteſt ſpeciem peculiarem noſtræ actioni præſtare. Eodem modo ſi Titius velit male viuere, & peccare, eſt malus actus, & tamen obiectum, quod eſt commune, ſpeciem actui præbere non poteſt. Reſpondeo, Cum dicimus ab obiecto ſpeciem accipi in actibus, non ſignificamus actum eſſe eiuſdem ſpeciei, cuius eſt res obiecta, cum poſſit obiectum eſſe commune, & nihilominus actum eſſe in certa ſpecie conſtitutum. ſed ſignificamus, ſpeciem actus duci, & peti ab ordine, & reſpectu ad obiectum: & quamuis obiectum ſit commune, ordo & reſpectus ad illud eſt ſpecialis, eo quod ſpecialiter diſtinguitur ab ijs, quæ ad obiectum ſpeciale referuntur. Verbi gratia in naturalibus notitia, qua cognoſco ens vniuerſum, & generatim acceptum eſt notitia quædam ſpe-

A cialis, ſiquidem eſt vna numero, & ſingularis, & tamen obiectum eſt commune: Cæterum notitia entis eſt ſpecialis, quia diſtinguitur ex ordine, & reſpectu ad ens à cæteris notitijs, quibus cognoſco aliquod ens ſpeciale. Notitia, qua cognoſco animal generatum acceptum, eſt ſpecialis, quoniam ſpecialiter diſtincta ex ordine ad ſuum obiectum a cæteris notitijs, quibus percipio aliquod ſpeciale animal. Item aſpectus, vel viſio albi, nigri, & rubri, eſt ſpecialiter diſtincta à viſione albi ſolummodo, quia in priori viſione videntur communiter tria; in poſteriori verò cernitur ſolummodo candidum. Idem in moribus contingit: nam voluntas rectè viuendi, aut numquam peccandi, aut malè agendi, eſt ſpecialis; quamuis obiecta ſint communia, quia reſpectus, & ordo ad huiuſmodi communia eſt ſpecialis, ſpecialiter diſtinctus a cæteris actibus, quibus volumus aut peculiare bonum, aut ſpeciale malum. Si quæras cuius virtutis, aut vitij ſunt huiuſmodi actus: Velle bene viuere, aut velle malè, & perperam facere. Reſpondeo, Priorem actum ad ſynderesim pertinere, quæ eſt recta ratio vniuerſe præſcribens eſſe bene viuendum, & huiuſmodi præſcriptum B ſequitur bona voluntas ſtudioſa, & cupida bonæ vitæ; & voluntas perperam faciendi eſt contra ſynderesim, & ideo mala, quia rectæ rationi contraria: quamuis nulli ſpeciali virtuti morali aduerſetur.

Quo pacto bonitas, aut prauitas actus humani ex fine deriuetur. Cap. II.

PRimò Quæritur, An bonitas, vel deformitas actus ex fine ducatur. Reſpondeo, Certum eſſe apud omnes Theologos, poſt primam bonitatem, vel deformitatem, quæ ab obiecta re deriuatur, actum exteriorē ſumere ſecundam bonitatem ſuam, aut prauitatem a fine quem ſibi voluntas conſtituit. Veluti ſi Titius interimat Caium, vt omnia bona eius ſurripiat, actus eiuſmodi primam prauitatem habet ex obiecto; & hac ratione eſt homicidium Caij; at vero ex fine furandi bona Caij, quem finem ſibi Titius præſtituit, idem actus furti ſpeciem naturamq. ducit, ac ſumit, C quod ſi actus exterior ratione ſuæ obiectæ materiæ, in qua verſatur, ſit medius, & indifferens, totam ſuam bonitatem, vel prauitatem ſumit à fine.

Sed eſt controuerſia in hac re, An finis relatus ad internum voluntatis actum, tribuat ei primam bonitatem, vel prauitatem an verò ſecundam? Quæſtionem mouet, quia finis ſi ad internum voluntatis actum referatur, eſt proprium eius obiectum, ergo bonitas, vel deformitas à fine ſumpta in actibus voluntatis internis eſt prima tanquam ab obiecto proprio deriuata. Duæ ſunt opiniones, Prima diſtinguit in hunc modum. Vel actus voluntatis internus eſt intentio, vel electio: Si intentio, tunc bonitas, vel deformitas a fine ducta eſt prima, & tota, quia finis eſt proprium obiectum intentionis, ergo bonitas, vel prauitas ex fine orta, & profecta deſcendit ab obiecto, ac proinde eſt prima: at verò ſi actus interior voluntatis eſt electio, tunc bonitas, vel deformitas electionis ſumpta ex fine, nec eſt prima, nec tota, ſed ſecunda, quia obiectum electionis non eſt finis, ſed id quod eſt vtile ad finem: ergo electio a ſuo proprio obiecto accipit primam D bonitatem, & ſecundam a fine. Sit exemplum: cum Titius reſpiciens, vt finem ſibi propoſitum, charitatem in Deum, eligit largitionem eleemoſynæ in pauperum vſus, tunc intentio ex obiecto eſt actus charitatis, in quo actu Deus eſt finis, & obiectum; electio verò ex obiecto proprio eſt actus miſericordiæ: & hæc eſt prima bonitas in electione, qua Titius eleemoſynam deligit; ex fine verò conſtituto eſt actus charitatis, quæ eſt ſecunda bonitas nata ex fine tamquam ex circunſtantia electionis, non autem tanquam ex obiecto. Quando verò id, quod eligitur ad finem conſequendum, per ſe bonum non eſt, tunc electio totam ex fine bonitatem habet: vt cum ægrotus ſumit potionem amaram. Si verò ſermo ſit de actu externo: aut in eo nulla eſt per ſe bonitas, vel prauitas, quia eſt actus medius, & indifferens per ſe: & hic primam bonitatem, vel deformitatem ſumit à fine: aut in eo eſt bonitas, vel prauitas ex obiecto proprio, & proxima materia, in qua verſatur, & hæc eſt prima bonitas, vel deformitas

S.Th.1.2.q.18.ar.6.

Medi.1.2.q.18.a.4.&6.

actus exterioris, altera vero ex fine manans, ac ſurgens, ſemper eſt ſecunda: quia actus exterior habens ſuum proprium obiectum, & materiam, in qua terminatur, quando obiectum eſt per ſe bonum, eò ipſo ſumit ab eo bonitatem: & proinde bonitas ex fine deriuata, tunc eſt in actu exteriori ſecunda, quoniam finis habet rationem circunſtantiæ, non obiecti, eo quod actus exterior natura ſua in nihil aliud refertur, præterquam in ſuum obiectum; & propterea ſolummodo conſilio, & ductu rationis, & voluntatis impulſu refertur in eum finem, quem voluntas ſibi proponit.

Caiet. & Cor. & S. Th. 1. 2. q. 18. ar. 6. [illegible] Caiet. 1. 2. q. 13. ar. 4.

Hæc ferè prima opinio. Altera verò docet in omni actu interiori uoluntatis, ſiue ſit intentio, ſiue electio, bonitatem a fine acceptam eſſe primam, & integram, quia in omni huiuſmodi actu finis eſt proprium, & totum obiectum; ergo tota, vel prima bonitas à fine profecta, ex obiecto videtur exiſtere, & proinde prima appellatur: ita vt ea bonitas, vel deformitas, quam habet id, quod eligitur ad finem, ſi ſit per ſe honeſtum, & bonum, vel turpe, ſit ſecunda, eo quod ſit ex circunſtantia ſumpta, non ex obiecto. In alio verò cum prima opinione conſentit, nempè, actus exterioris bonitatem à fine ſumptam, eſſe ſecundam; & primam eſſe eam, quæ ab obiecto proprio, & proximo deriuatur. Veluti, homicidium a Titio commiſſum cauſa adulterij perpetrandi, eſt ex obiecto homicidium, quæ eſt prima in hoc actu exteriori deformitas, ſed ex fine eſt adulterium, quæ eſt ſecunda prauitas actionis. Certè hæc ſecunda opinio eſt longe probabilior, & verior. Ita vt bonitas, vel prauitas eius, quod eſt ad finem, vel tota penitus a fine, vel ſaltem prima deriuetur. Nam ſi loquamur de actibus voluntatis interioribus, qui in fine, vt in materia verſantur, cuiuſmodi ſunt actus appetendi, volendi, optandi, amandi, fruendi, intendendi: qui actus terminantur in aliquo obiecto, iucundo, vel honeſto: tunc bonitas in huiuſmodi actibus eadem prorſus eſt, ſiue ex fine, ſiue ex obiecto ſumpta: quia ipſum iucundum, vel honeſtum, cum propter ſe appetatur, & ametur, & eſt obiectum, & eſt finis. Si verò ſermo ſit de actibus interioribus voluntatis, qui verſantur circa id, quod eſt vtile ad finem; quales ſunt Electio, Conſenſus, & Vſus: tunc etiam in huiuſmodi actibus tota, & prima bonitas, vel deformitas, ex fine deriuatur, ac pendet, tamquam ex obiecto proprio tota, & accepta: quoniam cum quippiam eligitur, vt eſt vtile ad finem aſſequendum, quatenus eligitur, vt relatum ad finem, non habet per ſe bonitatem, quia non habet aliam, niſi vt eſt vtile; quod planum eſt, & manifeſtum in ægroto, qui potionem amaram ſumit recuperandæ valetudinis gratia: ſicut etiam cum ſæpè nos alia difficilia, ardua, & acerba ſuſtinemus, & facimus, ſolùm quatenus vtilia ſunt ad finem, quem reſpicimus conſequendum continent bonitatem, niſi id, quod eſt ad finem appetamus propter ipſum, vt eſt per ſe bonum, honeſtum, vel iucundum: Sed tunc non illud eligimus, ſed potius intendimus, quamuis hæc intentio imperetur ab altera; & proinde ſunt actus imperatus, & imperans: de quibus ſtatim dicemus. Ergo quod eligitur, vt vtile, eligitur propter bonitatem finis; & proinde bonitas electionis prima ponitur in fine propoſito, & optato. Nec refert ſi id quod eligitur, aliunde ſit bonum, quia hoc ex accidenti conuenit ei, quod eligitur. Cauſa exempli: Gratia, & ſtudio charitatis in Deum, eligit Titius largitionem eleemoſynæ; electio eleemoſynæ, vt electio eſt, primam, ac totam bonitatem ſumit ex amore in Deum, & proindè huiuſmodi electio re ipſa eſt charitatis opus, & officium; at verò quia aliunde per ſe habet bonitatem propriam, ex qua eſt actus miſericordiæ; ideo huiuſmodi bonitas eſt ſecunda in electione, non quidem vt eſt electio, ſed vt intentio: nam electioni, vt electio eſt, ex accidenti conuenit omnis bonitas aliunde exorta, & profecta, præterquam à fine. Nam quod eſt, & ducit ad finem, aut appetitur gratia ſui, vt eſt per ſe bonum honeſtum, vel iucundum, & tunc intenditur, non eligitur: ſicut cũ ægrotus vult medicinam non ſolum, vt remedium vtile ad ſanitatem, ſed etiam vt dulcem, & ſuauem, & iucundam per ſe: Aut appetitur gratia finis, & tunc eligitur, non intenditur, quoniam eligitur, vt vtile, & commodum ad finem conſequendum, & ideo eligitur non gratia ſui, ſed alterius, ex quo bonitatem accipit. Dices, Quando id quod ducit ad finem, eſt etiam per ſe bonũ, videlicet honeſtum, vel iucundum, appetitur propter ſe ſimul, & propter aliud. Sed contra; ergo tunc eligitur ſimul, & intenditur: Eligitur quidem non ob ſuam bonitatem quam per ſe habet, ſed ob bonitatem finis, ad quam eſt vtile; intenditur verò, quoniam eſt per ſe bonum, honeſtum, vel iucundum, & propterea S. Thomas in vniuerſum docet, in actibus interioribus voluntatis, bonitatem ex fine ſumptam ab obiecto pendere, ac proinde primam eſſe, nihilque inter Intentionem, & Electionem diſtinguit. nã cum id quod eſt per ſe bonum, eligitur ad finem, parum aut nihil refert ſit per ſe bonum, necnè; nam etiam ſi bonum per ſe non eſſet, eligeretur tamen, ſi eſſet ad finem vtile, & commodum. Accedit igitur ei bonitas aliunde proueniens. Veruntamen fortaſſis quæſtio hæc eſt nominis, non rei. Nam video ſecundam opinionem cum prima poſſe facile conciliari, nec enim prima negare contendit bonitatem eius, quod eligitur, vt vtile ad finem, totam à fine deduci; ſed docet in actu, qui eſt electio, quando id; quod eligitur, non ſolùm eſt vtile ad finem, ſed etiam per ſe bonum, duplicem eſſe bonitatem, vnam ſumptam a fine, & conuenientem electioni, vt electio eſt; alteram per ſe conuenientem electioni, non vt electio, ſed vt intentio eſt, quam bonitatem habet per ſe id, quod eligitur. [illegible]

S. Th. 1. 2. q. 18. ar. 6.

Secundò Quæritur, An idem ſit dicendum de actibus interioribus, quorum vnus refertur ad alterum tamquam imperatus actus, ad eum, cuius imperio ſit; quod dicitur de actu exteriore, & interiore, quorum exterior ex interioris imperio ad alium finem dirigitur. Veluti ſi Titius habeat duos actus, vnum, qui ſit charitatis in Deum, alterum, quo velit Deo pro ſuis peccatis ſatisfacere Deum precando, ieiunia colendo, & ſeruando, eleemoſynas largiendo: quæ eſt voluntas agendi pœnitentiam: ita vt impulſu, & imperio charitatis, nimirum, quia amat Deum velit pro peccatis ſua culpa contractis ſatisfacere, velit ieiunium ſeruare, Deum precari. Quæritur an in Titio voluntas ſatisfaciendi pro peccatis admiſſis, aut voluntas ſuſcipiendi ieiunia, aut actum precandi ſumat ſecundam bonitatem ab actu charitatis, ex cuius imperio pendet. Caietanus ait, in his actibus eſſe eandem rationem, quæ eſt in actu exteriore imperato, & interiore, a quo imperatur exterior: ſequitur enim ſecundam in actu interiore imperato bonitatem a fine ſumi, quem voluntatis imperium conſtituit: ſicuti actus exterior ſecundam bonitatem habet a fine, quem interior præſtituit. Et prima bonitas actus interni imperati in voluntate, non ſumitur a fine actus qui imperat, ſed à proprio, & proximo obiecto ipſius actus imperati, qui in hoc ſe habet ſicut actus exterior. Alij vero Caietanum oppugnant aſſerentes non eſſe idem dicendum de actu imperato, quod dicitur de actu exteriore, qui ſit imperio voluntatis. aiunt enim, in actibus voluntatis internis primam, ac totam bonitatem, aut prauitatem actus imperati ſumi a proprio obiecto, & fine proximo, & non à fine alicuius alterius actus. Probant non eandem eſſe rationem de actu interiore imperato, quæ eſt de exteriore, quia exterior non eſt per ſe intrinſecus voluntarius, & liber, ſed extrinſecus per actum voluntatis; at actus interior licet ſit imperatus eſt per ſe, & intrinſecus voluntarius, ergo a proprio obiecto, & fine proximo habet primam, & integram bonitatem aut deformitatem; actus verò exterior cum ſit voluntarius per actum internum, cuius imperio ſit, neceſſario per eum accipit bonitatem, aut prauitatem à fine, quem actus interior conſtituit. Et quia actus interior quamuis ſit imperatus, eſt tamen completus, & perfectus per ſeipſum, quippe qui eſt per ſe voluntarius, & liber, & habet ſuum proprium obiectum, & finem; ideo per ſeipſum eſt actus humanus bonus, vel malus, vel indifferens: at actus exterior non eſt actus humanus per ſeipſum perfectus, ſed per actum voluntatis, cuius imperio ſit, & proinde ab eo ſumit bonitatem, vel prauitatem, non quidem primam, ſed ſecundam. Nam actus interni voluntatis imperans, & imperatus per ſe ſunt duo actus diſtincti in genere naturæ, & non ſolum moris: at actus exterior in genere naturæ ſæpè eſt vnus, & idem, quamuis in genere moris extrinſeco voluntatis imperio mutato, & variato fine, modo ſit bonus, modo malus: Vt ſi in templum eas gratia furandi, deinde mutato fine eas cauſa rem ſacram audiendi.

Caiet. ibid.

Et ideo actus internus, qui imperatur, & is qui imperat interior, diſtincti, completi, & perfecti in duplici ſpecie

moris

moris reponuntur, nam vterque ex proprio obiecto, & fine proximo ſuam ſpeciem, & formam habet tanquam actus voluntarius & liber, virtutis, vel vitij. Porrò alijs videtur, in his actibus primam bonitatem, aut deformitatem à fine deſcendere, quem dat actui imperato interno ille, qui imperat, ita vt ſit eadem ratio de his actibus, quæ eſt de actibus voluntatis internis, qui verſantur in eo, quod ducit ad finem, vel etiam, qui terminantur in ipſo fine: in quibus vt ante iam dixi, prima bonitas, aut turpitudo habetur ex fine, quem ſibi proponit voluntas, vel intendens in illum, vel eligens aliquod remedium ad conſequendum. Quod probant, quia actus imperatus voluntatis, licet per ſe habeat proprium obiectum, & finem; nihilominus tamen motu, & imperio voluntatis, & rationis refertur ad eum finem, quem ipſi voluntas imperando præſtituit: Et propterea ſicut electione prima bonitas, aut prauitas actus ex fine propoſito tanquam ex proprio obiecto deriuatur; & prima bonitas, aut deformitas eſt illa in vniuerſum, quæ à cuiuſque actus obiecto pendet: ſic etiam quando ſunt duo actus voluntatis, vnus, qui imperat, alter imperatus, ſi actus qui imperatur, habet bonitatem ex obiecto, ea eſt ita propria, vt conueniat ei per ſe, citra vllum voluntatis imperium: & ideo nec deriuatur, nec pendet ex fine, quem conſtituit is actus, qui imperat: at bonitas, vel deformitas quam habet actus imperatus quatenus imperatur, deſcendit ex fine, quem conſtituit is actus, qui imperat. Vt puta, ſi actus charitatis ſit, cuius imperio, & impulſu eſt voluntas ſatisfaciendi Deo pro peccatis, vel voluntas ſperandi vitam æternam, vel ieiunium ſeruandi, vel precandi Deum; tunc erit ea voluntas actus charitatis, quamuis per ſe ſit pœnitentiæ, vel ſpei, vel abſtinentiæ, vel religionis. Contra verò, ſi actus pœnitentiæ, vel ſpei ſit, cuius imperio actus charitatis elicitur, tunc erit actus pœnitentiæ, vel ſpei, licet per ſe actus ſit charitatis.

Hæc controuerſia mihi videtur potius quæſtio nominis quàm rei. In primis dubitari non poteſt, quin actus internus voluntatis, qui imperatur ab alio interno voluntatis actu, ſæpe ſit honeſtus, vel turpis duplici ex parte, & cauſa, aut per ſe, aut ex actu, cuius imperio fit. Sit exemplum. Quia Deum diligo, impero mihi ipſe, vt velim pauperis miſeriam ſubleuare; indigentis miſereri per ſe bonum eſt, nam cum recta ratione conuenit; item pauperis miſereri, quia Deum diligo, qui monet vt miſerear, habet bonitatem ex charitatis imperio, & impulſu, ergo ſubuenire indigenti eſt bonum, quia per ſe eſt opus miſericordiæ, & eſt itidem bonum, quia fit ſtudio charitatis. Martyrium eſt opus fortitudinis, & eſt opus, & officium charitatis: fortium eſt mala perpeti, & vitæ periculum adire cauſa communis ſalutis; at charitatis eſt pro Deo ſanguinem, & vitam fundere. Ait igitur Caietanus: Sicut actus exterior per voluntatem refertur in alium finem præter eum, quem habet per ſe, ſic actus voluntatis internus in alium finem dirigitur per voluntatem ſibi alium finem proponentem: vnde fit, vt actus imperatus eum finem attingat, quem reſpicit voluntas dum imperat. Hoc docuit Caietanus, vt S. Thomam exponeret, dicentem: Ordinari ad talem finem, etſi accidat exteriori actui, non tamen accidit actui interiori voluntatis, qui comparatur ad exteriorem, ſicut formale ad materiale. Sic ille. Cum ergo Caietanus, ait eandem eſſe rationem de actu imperato, comparato cum actu, cuius imperio fit, quæ eſt de actu exteriori collato cum interiori, per quem denuo in aliquem finem refertur: non loquitur generatim de actu exteriori, qui voluntarius, & liber non eſt citra voluntatis actum internum: neque enim furari, eſt opus humanum, niſi ſcienter, & ſpontè fureris: at actus imperatus voluntatis internus, eſt actus humanus, etiamſi citra alium internum voluntatis actum imperantem exiſteret; nam ex imperio alterius actus habet, vt in alium finem denuò referatur: ſed non habet, vt ſit voluntarius, & liber, quia cum ſit actus voluntatis internus citra alium actum voluntatis, à voluntate ipſa, non per alium actum habet, vt ſit voluntarius. Quare Caietanus comparat ſolum exteriorem actum cum interiori, per quem denuo in finem refertur, & ex quo denuo eſt voluntarius, & liber, cum antea eſſet voluntarius, & ſuum proprium obiectum & finem haberet. Rem exemplo declaro: Dat quis eleemoſynam Petro indigenti, vt eius inopiam ſubleuet, facit officium miſericordiæ; ſed dat etiam amore, & charitate Dei: tunc opus exterius habet bonitatem ſecundam à fine quem charitas conſtituit. Sic etiam, inquit Caietanus, voluntas dandi eleemoſynam indigenti, ſi imperetur ab alia voluntate Deum diligendi, habet primam bonitatem ab obiecto proprio, eſt enim ſtudioſa voluntas miſericordiæ, & accipit aliam bonitatem à fine, quem charitas proponit, & cuius imperio exiſtit voluntas eleemoſynam erogandi. Ac propterea quod S. Thomas ait, actum externum in finem dirigi, & referri per actum voluntatis internum: intelligitur de eo actu externo, qui cum ſit voluntarius, & in ſua propria materia obiecta verſetur, & proprium finem reſpiciat, denuò per alium actum voluntatis internum, in finem dirigitur; & ideo dixit accidere, vt actus exterior in finem per interiorem dirigatur. Et cū ſubijcit S. Thomas, non accidere, vt actus interior per alium in finem referatur; locum habet, vt rectè ait Caietanus, in eo actu voluntatis tantum, cuius eſt alium dirigere, & ad aliud referre; nam voluntas & ſibi, & alijs hominis facultatibus imperare poteſt: & ſuos actus, ſicut etiam aliarum facultatum functiones & opera, poteſt denuò in aliquem finem referre.

S. Th. 1.2.q.18.ar.6.

Tertiò Quæritur, An cum ſupradictis conſentiat id, quod Ariſtoteles tradit, eum, qui lucri gratia adulterium admittit accepta pecunia, magis eſſe iniuſtum, quam intemperantem; ſed adulterum, qui pecunias dat, & ob id damno afficitur, eſſe potius intemperantem, quam iniuſtum. Reſpondeo, in his Ariſtotelem cum antedictis conuenire, nimirum in actibus voluntatis internis bonitatem, vel deformitatem primam à fine tanquam ab obiecto deriuari; eſſe verò ſecundam bonitatem, vel prauitatem, eam, quæ ab obiecto electionis manat, ac fluit; quia eſt à circunſtantia ſumpta: nam vt ante iam dixi, intentioni qua ſibi finem conſtituis, accedit bonitas, aut deformitas eius, quod eſt, & ducit ad finem; quoniam ſiue ſit res per ſe bona, aut mala, eligitur, vt vtilis ad finem conſequendum, quæ intentioni finis accedit: quamuis ſi adulterium ſumatur, vt actus etiam interior imperatus à cupiditate lucri, tunc primam prauitatem ab obiecto ſuo ſumat, ſecundam à fine, eo quod accidit adulterio, vt voluntatis cupidæ imperio & impulſu ad lucrum referatur. Et ideo is, qui lucri gratia adulterium admittit pecuniam accipiens, hoc eſt, lucri cauſa, ſiue cupiditate pecuniæ, potius eſt, inquit Ariſtoteles, iniuſtus, quàm intemperans, quia ex fine ſibi propoſito eſt iniuſtus; proinde hæc eſt prima deformitas in actu voluntatis: Sed qui cupiditate, & cauſa adulterij pecunias dat, & damnum ſuſtinet, intemperans, inquit Ariſtoteles, eſt, non iniuſtus, eo quod finem ſibi propoſitum habet intemperantiam, non iniuſtitiam, hoc eſt, non cupiditatem lucri ex adulterio. Fortè roges, quo pacto dicat Ariſtoteles eſſe iniuſtum, qui lucri gratia eſt adulter accepta pecunia; cum lucri cupiditas non ſit iniuſtitia, ſed auaritia. Reſpondeo, lucri nomine, & appellatione Ariſtotelem accipere id quod aduerſus iuſtitiæ leges vſurpatur, ac debet ſecundum leges, ac iura reſtitui: veluti, ſi pluris vendas merces quàm valeant: nam id, quod amplius iuſto pretio lucrifeciſti, lucrum quidem eſt tibi, ſed contra iuſtitiam; & ſecundum leges ciuiles, iuxta quarum præſcriptum Ariſtoteles eo loco determinat, pecunia ex adulterio comparata turpe lucrum cenſetur: & adulter qui pecunias accipit, reſtituere cogitur criminis condemnatus. Secundo rogabis quomodo dicat Ariſtoteles huiuſmodi hominem eſſe iniuſtum, nō adulterum. Reſpondeo Ariſtotelem non negare, eum eſſe adulterum, & intemperantem, ſed potius eſſe iniuſtum, quia prima prauitas actus ex fine deſcendens eſt iniuſtitia. Pari ratione cum ait: Si quis ſit prodigus diſſipator bonorum ſuorum propter adulterium, cum potius eſſe intemperantem, quàm prodigum, nempè quia eſt intemperans ex fine optato, atq. propoſito.

Ariſt. lib.5. Ethic.c.2.

An bonitas, vel prauitas actus ex circunſtantijs ſumatur. Cap. III.

S.Th.1.2.q.18.ar.3.

PRimò Quæritur, An actus bonitatem, vel prauitatem ſuam ex circunſtantijs accipiat. Reſpondeo, Inter omnes conſtare, actum eſſe bonum, vel malum ex circunſtantia: Vt ſi Titius è loco ſacro rem furtiuus ſit, eſt furtum ſacrilegum: item ſi clericum interimat, eſt homicidium ſacrilegum: ſi rem habeat cum conſanguinea, vel cognata, aut cum foemina voti religione conſecrata, eſt congreſſus inceſtus, vel ſacrilegus. Verum quæſtio eſt, an cum circunſtantia tribuit actibus ſpeciem boni, vel mali, tranſeat in naturam, & conditionem obiecti. Quidam opinantur ſemper in obiectum tranſire, ſi loquamur de actibus voluntatis internis: ſi vero ſermo ſit de actibus exterioribus, non tranſire in obiectum, ſed circunſtantiam manere. Id probant, quia voluntas omne id habet tamquam obiectum, ad quod volendo ſe flectit, ac mouet. at verò non eſt eadem ratio in actu exteriori, qui ſemper habet proprium obiectum proximum, in quo tamquam in ſua materia verſatur, & voluntatis affectu, motu, & impulſu trahitur ad eas circunſtantias, quæ tamquam accidentia actum exteriorem comitantur, vel antecedunt, vel conſequuntur. Exēplum ſit: Si Titius rem ex loco ſacro ſurripiat, voluntas eius tamquam in obiectum fertur in totum hoc, quod eſt res aliena ex loco ſacro: at vero in ipſo furto exteriori obiectum ſolummodo eſt res aliena, locus autem ſacer eſt circunſtantia imperio voluntatis adiecta. Sed alij quidam arbitrantur abſolutè, & ſimpliciter, ac per ſe circunſtantiam in obiectum non ſemper, ſed frequentius tranſire etiam in actibus voluntatis internis, ſi circunſtantias ſumamus uti ſunt accidentia, ſine quibus actus interiores voluntatis etiam in genere moris conſtitui, & reponi queunt. Non enim, inquiunt, negari poteſt, quin locus ſit circunſtantia, ſi hac ratione ſumatur. Item dubitari non poteſt, quin qualitas hominis agentis, ſiue facientis, nimirum quod ſit voto adſtrictus, aut ſolutus omni vinculo is, qui libidinosè peccat, ſit circunſtantia, hoc eſt, accidens actus voluntatis interni. Item conditio, & qualitas eius, contra quem peccatur, aut rei conditio, in qua peccatur, negari non poteſt, quin ſit circunſtantia actus humani voluntarij. Vt ſi quis velit clericum occidere, aut cum puella virgine Deo conſecrata, aut cum cognata rem habere, aut ſi quis velit rem ſacrā furari. Quod ſi illis obijcias, Omnes circunſtantiæ actus interni ſunt voluntariæ: ergo tranſeunt in conditionem obiecti. Reſpondent voluntarias quidem eſſe, ſed tamquam circunſtantias, hoc eſt, tamquam accidentia actus, non tamquam obiecta. Si ſecundo obijcias, Circunſtantia ſæpe dat ſpeciem boni, vel mali actibus; ergo tranſit in naturam obiecti: nam ſpecies in actibus humanis ab obiecto deſcendit. Reſpondent, Ab obiecto exoriri ſpeciem actus; quia bonitas, aut prauitas ab obiecto accepta prima eſt; bonitas vero, aut deformitas prima præbet ſpeciem actibus, quia ante huiuſmodi bonitatem, vel deformitatem actus in ſpecie moris conſtitutus non erat, ſed ſolum in genere naturæ. Ceterum bonitas, aut prauitas ex circunſtantia deriuata nō eſt prima: & idcirco ſpeciem non tribuit ſecundum ſubſtantiā, ſed tantum ſecundum accidens, quoniam accedit actui iā ante in genere moris conſtituto: quomodo ſi Titius rem alienam ex loco ſacro furetur, actus huiuſmodi ſecundum ſubſtantiam in ſpecie furti reponitur, quoniam eſt prima deformitas ab obiecto profecta: Speciem vero ſacrilegij ſumit, ac trahit a loco ſacro ſolummodo ſecundum accidens, eo quod huiuſmodi prauitas, ac deformitas à circunſtantia manat, ac ſurgit, quæ conuenit actui iam prius in genere, & ſpecie moris repoſito ex obiecto furti. Species igitur boni, & mali in actibus humanis nata, & accepta ex circunſtantijs eſt ſecundum accidens; at ſpecies actus ab obiecto deducta eſt ſecundum ſubſtantiam. Mihi vero videtur, circunſtātias in actibus uoluntatis internis ſemper vel magna ex parte in obiectum tranſire, quoniam ſunt uoluntariæ, vnde ad voluntatem relatæ, aut ſunt obiectum, aut ſaltem obiecti voluntarij pars, vt inferius dicam: voluntas enim cum vult opus exterius, vult id totum, quod eſt in illo, ergo omnis circunſtantia exterioris operis, quod vt obiectum ſibi voluntas habet, ad actum uoluntatis relata, tranſit in obiecti naturam.

Ochā quod libet.3.q.15 Gab.3.d.23. q.1.a.1.Caiet.1.2.q.18 ar.10.

Secundò Quæritur, An circunſtantia, quæ tranſmittit in actum primam bonitatem, aut turpitudinem, tranſeat in naturam, & conditionem obiecti; veluti cum actus qui alioqui eſſet ex re obiecta bonus, aut ſaltem medius, & indifferens ſit malus propter malum finem adiectum. qualis eſt elargitio eleemoſynæ ſtudio, & cauſa laudis, & gloriæ inanis, vel hoc quod eſt arma capere, domo egredi, rus petere ob inferendam necem alteri: in huiuſmodi actibus deformitas à circunſtantia finis ſumpta, prima cenſetur. modò quæritur, an eiuſmodi circunſtantia migret in naturam obiecti. Duæ ſunt opiniones, Prima negat in obiectum tranſire, quia paſſim dicere ſolemus actum eſſe ab obiecto bonum, vel indifferentem, & ex fine fieri malum: ergo ſignificamus deformitatem à fine ſumptam, ex circunſtantia deriuari. Ita Conradus. Secunda opinio affirmat, huiuſmodi bonitatem in obiecti naturam, & ſubſtantiam abire: eo quod eſt prima. Sic Caietanus, vt eum quidam interpretantur, quod plerique putant probabilius, & verius, quoniam quandocumque eſt prima bonitas, vel deformitas actus per eam, ipſum, opus, quod ſit, in ſpecie moris collocatur: nam ſi ante eam actus ſpeciem moris haberet, eſſet quoque actus bonus, vel malus in moribus: ergo prima bonitas, vel turpitudo vndecumque ducatur, eo ipſo quod eſt prima, tribuit ſpeciem actui in genere moris: quippe quæ non conuenit actui iam ante in ſpecie moris conſtituto. Sed bonitas, vel deformitas dans ſpeciem actui, ſemper ab obiecto ſumitur: ergo circunſtantia ſpeciem conſtituens, & tribuens primam bonitatem, circunſtantiæ rationem retinere non poteſt: quoniam circunſtantia eſt accidens conueniens actui in genere, & ſpecie moris iam ante repoſito. Obijcies, Quando actus ſolum ſit malus ob malum finem adiectum, eſt bonus, vel ſaltem indifferens ex obiecto; ergo prima deformitas quamuis ſit prima, ex circunſtantia exiſtit, & non ex obiecto. Reſpondent, Quando quis erogat eleemoſynam, aut ſacris intereſt ob inanem gloriam, in totum actus eſt malus, vt dicam inferius: & ideo falſum eſt, quod aſſumitur, huiuſmodi actum ex obiecto bonitatem, vel indifferentiam habere. Secundò obijcies, Communem eſſe ſententiam, in actibus exterioribus finem ex propoſito voluntatis adiectum, circunſtantiæ rationem habere; ergo cum Titius eleemoſynam ob inanem gloriam largitur, actus exterior eleemoſynæ ſolum eſt malus ex circunſtantia. Reſpondent, Quandocumque actus exterior habet proprium obiectum, a quo ſumit honeſtatem, aut turpitudinem, tunc huiuſmodi actum exteriorem ex fine voluntatis propoſito, tamquam ex circunſtantia ſecundam bonitatem, aut deformitatem accipere, quia tunc finis voluntatis accedit actui primam ex obiecto proprio & proximo honeſtatem, aut foeditatem habenti, vt ante iam dixi. At verò quando actus exterior ex obiecta materia bonus eſt, vel ſaltem medius, & indifferens, tunc finis ex propoſito voluntatis adiectus, turpitudinem habens, non præbet actui ſecundam deformitatem, ſed primam; imo totam, quoniam actus nullam per ſe prauitatem habebat: & nihilominus actus ille vere, & eſt, & dicitur turpis & malus ex fine ſiue circumſtantia, & honeſtus, & bonus ex obiecti materia, vel ſaltem medius, & indifferens: talis eſt actus, cum eleemoſynam erogas, vel Dei verbum annuncias inanis gloriæ ſtudio, & cupiditate. Item cum iudex ſontes ſecundum leges, & iura, ſed odio, vel ira condemnat. Quare prima opinio etiam eſt vera, quoniam loquitur de actu exteriori, cuius ſubſtantia non variatur, circunſtantia mutata, vt dicam inferius.

Conr. 1.2. q.18.a.10. Caiet. 1.2. q.18.a.10.

Tertiò Quæritur, An circunſtantia, quæ dat primam bonitatem, aut deformitatem actui, tribuat ſemper diſtinctam à priori? Conradus exiſtimat aliquādo tribuere diſtinctam: aliquando tamen dare bonitatem, vel deformitatē intra priorē ſpeciem contentā: quod probat ratione ſumpta à peccatis luxuriæ. Nā in adulterio, inquit, inceſtu, ſtupro, raptu, ex circumſtantijs prima quidem deformitas augetur, ſed intra priorem luxuriæ ſpeciem retenta, eo quod omnia huiuſmodi peccata ſecundum turpitudinem, & fœditatem quam habent, ſunt ſpecies ſub luxuriæ genere comprehēſæ. Sed probabilius alijs videtur, quotieſcumque circunſtātia addit ſpecialem bonitatem, vel deformitatem, eſſe eam ſpecie a priori diſtinctam: nec enim fieri poteſt vt actus in ſpecie infima & vltima conſtitutus, rurſus ad aliam ſpeciē eiuſdem generis trahatur; alioqui enim vltima ſpecie altera inferior & poſterior eſſet, quod eſt abſurdum. Actus igitur ſpeciem vltimam ſortitus, trahitur ſecundum accidens ad ſpeciem alterius generis ratione circunſtantiæ ſibi denuo accedentis. Et falſum eſt quod Conradus ait, prae-

Contra. 1.2. q.18.a.10.

ta luxuriæ ex circumſtantijs in eadem ſpecie ſecundum turpitudinem augeri vel differre. Nam in adulterio eſt duplex obſcænitas ſpecie & genere diuerſa: Vna eſt luxuriæ quatenus adulter accedit ad fœminam ſibi non nuptam; alia verò prauitas iniuſtitiæ quatenus adulter violat matrimonij fidem, & rem habet cum vxore aliena; eo enim ipſo ius ſuum alteri eripitur, atque detrahitur. Item in inceſtu eſt duplex turpitudo & fœditas, vna eſt luxuriæ, quia cognoſcit quis eam, quæ ſibi nupta nõ eſt, & eſt alia, qua pietas cognatis & propinquis debita violatur. In ſtupro item & raptu, & eſt deformitas luxuriæ, quia rem habet quis cũ ea, quæ ipſi ante non nupſit, & eſt iniuſtitia, eo quod parentum iuri derogatur contra ipſorum uoluntatem puella virgine corrupta vel rapta. Coitu item ſacrilego contrahitur duplex turpitudo & deformitas ſpecie & genere diſtincta, una luxuriæ qua rem habet quis cum fœmina ſibi minime in matrimonium collocata, & altera contra religionem, quatenus eſt coitus uel in loco ſacro, vel cum puella Deo conſecrata.

Quartò Quæritur, An aliquis actus ita ſit bonus, vt ob malum finem nequeat fieri malus: Et è contrario, Verum aliquis actus ita ſit malus, vt ob bonum finem fieri bonus non poſſit. Reſpondeo, rem eſſe planè compertam, actum malum fieri poſſe bonum; & è conuerſo; & hoc quidem extrinſecus ob conſcientiam bona fide errantem: nam vt inferius explicabo, peccatum eſt, ſi quis agat contra conſcientiam, vt ſi quis per errorem uel ignorãtiam exiſtimet, quod bonum eſt, eſſe malum, vel è contrario. Item ſi quid ſit bonum vel malum, non quidem natura ſua, ſed quia eſt lege humana imperatum ſiue prohibitum: tunc variata & mutata lege vel præcepto, actus ex bono fieri poteſt malus extrinſecus. vt ſi antea lex vel præceptum datum non ſit, & fiat actus, eſt bonus; deinde eſt malus quatenus contra legem, præceptumuè factus: rurſus ex malo fit bonus ſublato præcepto vel lege abrogata. Item conuenit inter omnes, poſſe actus bonitatem vel prauitatem mutari, ſi aliqua actus circumſtantia varietur. Exempli cauſa hominem interficere malum eſt; ſed ſi is, qui inique in alterum irruit, vt necet illum, interimatur, non eſt malum: furari malum eſt: ſed ſi quis extrema egeſtate preſſus, aliquid ex bonis alterius ſibi capiat, vt ſuam vitam tueatur, nõ eſt malum: malũ eſt, eſt depoſitum non reddere, ſed ſi domino furioſo arma depoſita denegentur, malum nõ eſt. Pari ratione ſi quis vel alienum capiat & occupet, vel ſibi retineat iuſſu Dei, malum non eſt: pauperis inopiam ſubleuare bonum eſt; ſed ſi id facias ob inané gloriam, malum eſt. In his omnibus eodem præcepto permanente, ob mutatam tamen circumſtantiam obiecti, actus, qui fit, bonitatem ſuam, aut deformitatem amittit. Quare cum ex voluntate, vel iuſſu Dei quippiam fit cõtra aliquod præceptum Decalogi, peccatum non eſt; nec tamen idcirco legem Deus relaxat aut ſoluit, ſed ſola fit mutatio circumſtantiæ. Nam Deus, cum ſit Dominus vitæ & necis, & omnium bonorum, potuit Abrahæ imperare, vt filium ſuum Iſaac ipſi immolaret: & Hebræis, ne mutuo accepta Aegyptiis redderent; & Oſeæ vt accederet ad fœminam libidinoſam, & intemperãter meretricijs quæſtibus expoſitam, quoniam uel eos Deus coniugio copulauit abſque eorum conſenſibus, cum fieri poſſit coniugium Deo autore coniugum ſupplente conſenſum, & tradente vtrique ius, & poteſtatem in corpus alterius: Vel denique eos legitimo matrimonio coniunxit interuenientibus eorum conſenſibus: potuit enim Deus ſubito vtriuſque voluntatem mutare, & conſenſum mutuum elicere. His & ſimilibus caſibus exceptis, multi ſunt actus ita mali vt non poſſint fieri boni ob qualemcunque finem bonum, veluti, mentiri, & odio habere Deum, ob nullum finem bonum poſſunt fieri bona, quoniam finis adiectus nec mutat eorum obiectum, nec finem proprium, nec circumſtantias; & ideo his omnibus manentibus, huiuſmodi actus mali permanent. Contrà uero ſunt alii actus ita boni, vt mali eſſe non poſſint ob finẽ malum adiunctum; veluti, diligere Deum, quod eſt charitatis opus & officium, non fit malus actus ob lucrum uel inanis gloriæ cupiditatem; quia huiuſmodi finis non mutat eius obiectum, aut finem proprium aut circumſtantias: Et propterea quandiu manet actus charitatis, eſt bonus, quoniam diligitur Deus propter ipſum. Obiicies; Poteſt quis quippiam diligere æque propter duos fines, ergo poterit Deum diligere propter ipſum & propter inane lucrum uel falſæ laudis, & gloriæ ſtudium. Reſpondeo, ſi in huiuſmodi dilectione æque duos, quos diximus, fines ſibi proponat, ac uelit, tunc vnus tantum eſt actus, qui non eſt charitatis, ſed malus, quoniam actus quo æquè duos fines optamus, bonum ſcilicet & malum, in totum inficitur ab eo fine, qui malus eſt, hoc autem non eſt actum charitatis fieri malum ob malum finẽ adiectum, ſed actum eſſe malum quo Deus ſimul & aliquid vanum, & inane æquè diliguntur. Actus igitur charitatis quo Deus diligitur propter ipſum, nõ fit malus extrinſecus ob malum finem ex propoſito uoluntatis adiectum; opus tamen exterius, cum ſit unum & idem, poteſt eſſe aliquando charitatis in Deum uel hominem, interdum vero malus ob malum finem. Veluti ſi Titius in Caium beneficium conferat propter Deum, mox uero propter inane lucrum, vel ob quippiam obſcœnum: actus enim exterior, motu, impulſu & imperio uoluntatis poteſt in bonum, vel malum finem referri: & tunc ſi actus exterior habet obiectum proprium, ex eo bonus uel malus, uel medius & indifferens exiſtit, & ex fine adiecto totam ſiue primam, uel aliam bonitatem aut deformitatem tanquam ex circunſtantia ſumit vt ſi Titius furetur propter adulterium. Si uero actus exterior ex ſuo proprio fine, & obiecto non ſit opus ſpecialis uirtutis aut uitii, tunc ex fine adiuncto ſpecialem honeſtatem, aut vitioſitatem accipiet: quemadmodum alteri benefacere, poteſt eſſe actus charitatis, miſericordiæ, liberalitatis, iuſtitiæ: item poteſt etiam eſſe actus vitii, nimirum quo quis effuſe & prodige viuit, vel inanem gloriam concupiſcit, aut turpe lucrum affectat, pro varietate diuerſæ voluntatis in finem.

Quinto Quæritur, An actus voluntatis interior ita ſit actus uirtutis, vt vitioſus eſſe nõ poſſit. quod perinde eſt, ac ſi quæreremus, An actus uoluntatis interior ita ſit per ſe bonus, ut malus fieri & eſſe nequeat. Reſpondeo, ex his quæ hactenus diximus, colligi, interdum voluntatis actum rè ipſa mutari, ſi aliqua circumſtantia mutetur; quoniam id, quod circumſtantiæ rationem habet, comparatione actus externi, tranſit in partem obiecti, comparatione actus interni uoluntatis. Exemplum ſit; ſi quis furetur rem in loco ſacro, comparatione furti locus eſt circunſtantia; at comparatione voluntatis, eſt pars obiecti, quoniam vult furari rem in loco ſacro. Sic etiam, ſi quis furetur rem ſacram, comparatione furti, circunſtantia eſt quod res furtiua ſit ſacra; ſed reſpectu uoluntatis, pars eſt obiecti, quoniã vult rem ſacram furari, & idem de cæteris circumſtantijs eſt dicendum. Vnde fit, vt idem actus externus poſſit eſſe virtutis & vitij, quoniã circunſtantia mutata, idem re ipſa actus manet, & modo uirtutis eſt opus, modo vitij. Sicut ſi pugnes egregie cauſa uirtutis, aut gloriæ cupiditate & ſtudio: at uero actus uoluntatis internus, ſi eſt virtutis actus, neceſſe eſt, vt ſit per ſe bonus, quoniam eſt gratia honeſtatis; ſi uero fine mutato, idem velis quod antea, non eſt idem uoluntatis actus, ſiquidem obiectum mutaſti. Si igitur factus eſt malus, non idem, ſed alius eſt actus. Hoc igitur intereſt inter actum voluntatis internum, & externum, quod externus ex bono fit malus, etiamſi idem re ipſa maneat; nam circunſtantia, quæ eſt accidens actus, mutatur; at uero internus, per ſe eſt bonus, aut per ſe malus, nec idem ex bono tranſit in malum, eo quod mutatur obiectum, mutata parte obiecti; qua mutatione facta idem actus voluntatis non manet.

Gen. 22. Exod. 12. Oſeæ. 1.

Quando circunſtantia tribuat aut mutet ſpeciem actus. Cap. IV.

PRimo Quæritur, An circunſtantia vt mutet ſpeciem actus debeat eſſe per ſe, & directò & expreſſe voluntaria. Quæſtio inde mouetur: quia id vnde virtutis aut vitij ſpecies accipitur, opus eſt, vt ſit voluntarium per ſe & directo; quoniam actus virtutis aut vitij non ſumunt ſpeciem niſi ob obiecto. Ex altera verò parte videtur ratione probari circunſtantiam non debere eſſe per ſe, & directo voluntariam: tum quia peccatum eſt quandocunque quippiam agitur contra legem Dei, etiamſi is, qui peccat, per ſe & directò voluntatem non habeat contra Dei legem agendi: tum quia actus eſt malus quotieſcunque rectæ rationi eſt diſſentaneus, quamuis agens non velit huiuſmodi actum quatenus rectæ rationi contrarium. Hanc quæſtionem multis locis Caietanus propoſuit, ſed nunquam meo iudicio, plenè diſſoluit; ſed tandem ille confitetur ſe in has quæſtione ſoluenda malle diſcipulum eſſe quam doctorem,

Caiet. 1. 2. q. 72. a. 9. & 1. 2. q. 73. ar. 8. & 1. 2. q. 76. ar. 4. & 2. 2. q. 53. a. 2. ad 3.

ctorem, quoniam, inquit, docere nec me nec alios noui.

Nos vero, vt eam diluamus prius animaduertendum arbitramur, eſſe quoſdam actus exteriores ſiue bonos ſiue malos, qui ſpeciale voluntatis propoſitum requirunt, quoniam in huiuſmodi propoſito, & intentione voluntatis conſiſtunt, & perficiuntur. Exempli cauſa, ſpecialis obedientia à cæteris virtutibus diſtincta non eſt, niſi imperantis legem aut præceptum ſerues ea ſpeciali voluntate, vt jubenti pareas: ſic etiam ſpecialis, vt vulgo vocatur, inobedientia nõ eſt, niſi præceptum violes eo animo & mente, vt cõtra imperata facias. Pari ratione non eſt alteri de te bene merito gratus, niſi acceptum beneficium cõpenſes eo animi propoſito, vt gratias benefacienti agas vel referas: ſic etiam è contrario, ingratus non es, niſi beneficium acceptum deneges animo ingrato. Alia verò ſunt exteriora opera, quorum bonitas aut deformitas ſpecialem animi voluntatem non poſtulat, eo quod in obiecto & materia exteriori conſiſtit; quale eſt homicidium, adulterium, furtum, ſacrilegium & ſimilia; quorum operum prauitas in obiecto exteriori conſummatur, in quo ſita eſt. In hac igitur quæſtione duæ ſunt præceptiones certæ. Prima eſt; Quandocunque opera exteriora peccata talia ſunt, quæ ſpecialem animi voluntatẽ requirant, in qua perficiuntur, neceſſe eſt, ſpeciali voluntatis propoſito, & directò eſſe voluntaria, vt actibus ſpecialẽ turpitudinem tribuant; velut, ſi quis jeiunium ab Eccleſia indictum prætermittat; aut ſacris quibus intereſſe, lege Eccleſiaſtica compellitur non adſit, is cõtra temperantiam vel religionem peccat, non tamen ſemper ſpeciale hominis non obedientis crimen admittit. Item qui in alterum de ſe bene meritum, peccat, non eſt ſemper ingratus: nec item qui opere vel exemplo ſuo, occaſionẽ peccandi alteri præbet; aut qui verbo vel conſilio alterum ad peccandum inducit ſpeciale ſcandali peccatum committit; niſi ea voluntate & animo fecerit, vt ille peccet; quoniam ſcandalum, vt ſpeciale peccatum ſit, huiuſmodi ſpecialem animi voluntatem depoſcit: Eodem modo is cuius cauſa alter in lethale crimen incurrit, non eſt propterea homicida ſpiritualis alterius, quoniam id non facit ſpecialiter, vt ille alter Dei gratiam & charitatem amittat. Pari ratione cætera peccata, quæ in actu exteriori conſiſtunt, vt ſint ſpecialiter peccata ex odio in alterum, ex contemptu, ex inuidia, ex ira, ex ſuperbia, ſpecialem animi voluntatem, & propoſitum poſtulant. Quare in his omnibus peccatis, vt circumſtãtia ſpecialem deformitatem præſtet, debet eſſe per ſe, & directò, voluntaria.

Altera præceptio eſt: Peccata, quorum prauitas in actu exteriori proprium obiectum, & materiam habenti conſiſtit, non requirunt ſpecialem voluntatem, vt ſpecialia peccata ſint. Ex quo efficitur vt eiuſmodi peccatis circumſtantia, licet ſolummodo ſit indirectò & non per ſe voluntaria, ſpecialem det actui deformitatem: veluti ſi Titius furetur eo animo, vt adulterium committat, verè fur eſt, quamuis furtum non velit per ſe & directò, ſed propter adulterium. Item ſi Caium occidat vt eius bona diripiat vel eius vxorẽ accipiat, verè eſt homicida, etiam ſi occidat cauſa & ſtudio furti committendi aut explendæ libidinis gratia. Item ſi quis furandi voluntate rem alienam, quam nouit eſſe ſacrã vel in loco ſacro depoſitam aſſeruatam ſiue relictam clam ſibi capiat, verè eſt fur ſacrilegus, quamuis nollet rem alienam eſſe ſacram, vel in loco ſacro aſſeruari. Item ſi Titius occidat Caium, ſciens eſſe Clericum, quem tamen nollet eſſe clericum, verè eſt homicida ſacrilegus. Si quis item libidinis gratia, cum fœmina ſibi ſanguine coniuncta ſcienter coierit, verè inceſtum admittit, quamuis nollet eſſe conſanguineam, & ſibi cognatam & propinquam: Et ſi quis contra votum caſtitatis Deo nuncupatum cum ſcorto rem habeat, coitus eſt contra religionem ſacrilegus, etiamſi per ſe & directò luxuriæ, & libidinis gratia peccet.

Ex his perſpicitur. Primò Ad peccatum ſufficere ſi quis ſcienter agat contra legem Dei, vel rectam rationem, licet ſolius voluptatis, & delectationis gratia opus efficiat, nec velit opus per ſe & directò vt diuinæ legi vel rectæ rationi contrarium. Secundò verum eſſe, quod docet S. Thomas, peccata à conuerſione in obiectum ſpeciem ſumere: & non ab auerſione, qua ob admiſſum peccatũ nos ipſi auertimus, & alienamus à Deo: cuius rei rationem reddit, quia conuerſio, inquit, in obiectum eſt per ſe & directò voluntaria, non autem auerſio: & peccatorum ſpecies ſunt ab eo, quod eſt per ſe & directò voluntarium. Hæc omnia ſunt vera iuxta duas paulo ante traditas præceptiones: quoniam

A auerti & disiungi à Deo, quod eſt gratiam & charitatem amittere, ſpeciale peccatum eſſe non poteſt, niſi eo ſpeciali animo & voluntate faciamus, vt contra gratiam, & charitatem peccemus. Sufficit autem ad ſpeciale peccatum conuerti ad obiectum, quod eſt per ſe malum, ſiue id mali per ſe directò, ſiue indirectò, implicitè & tacitè velimus.

Secundò Quæritur, Quænam circunſtantia poſſit tribuere ſpeciem peccati? Reſpondeo, ex ſeptem circunſtantiis, quas Theologi enumerant hoc carmine comprehenſas.

Quis, Quid, Vbi, Quibus auxilijs, Cur, Quomodo, Quando.

Prima Circunſtantia ¶ Quis ¶ quæ eſt qualitas & conditio operantis, poteſt præſtare ſpeciem actui ſiue in bonis ſiue in malis, ſi fuerit homo voto, iureiurandouè adſtrictus. Item ſi ratione muneris & officij ſui ad aliquid faciendum, impediendum, vel euitandum ſe alteri obſtrinxerit; aut ſi ſpeciali lege, præcepto, iureuè alio aliquid exequi, & obire cogatur. Ex quo fit, vt qui ratione publicæ adminiſtrationis furta & homicidia impedire debet, ſequuta damna ob negligentiam ſuam reſarcire & compenſare eum oporteat, licet alter, qui officio tali non fungitur, ad reſtituendũ compellendus non ſit.

B Secunda Circunſtantia ¶ Quid ¶ quæ eſt qualitas, conditio, aut quantitas obiecti, aut materiæ, in qua actus verſatur, tribuit ſpeciem actui, ſi ſit is in quem peccatur, perſona ſacra & religioſa; ſi ſit ſanguine coniuncta, aut ſit publica: Item ſi res in qua peccatur, ſit ſacra. Ex quo efficitur, ut ſi quis parentem occidat, ſit parricida, quia agit cõtra pietatem parentibus debitam: & qui Clericum interimit, ſit homicida ſacrilegus; & qui rem ſacram furatur, ſacrilegus fur. Sequitur etiam vt ſicut obiectum dat ſpeciem actui, ſic etiã numero multiplicatum multiplicet peccati numerum, non ſpeciẽ. Vt ſi quis uno uoluntatis actu uelit tres homines necare, aut ſi uno teli iactu tres occidat, aut uno ictu tres clericos percutiat & vulneret. Si quis uno mentis actu uelit tria adulteria, uel tria periuria, aut uelit tria ieiunia ab Eccleſia indicta ſoluere, aut tria ſacra prætermittere, quibus intereſſe debet, perinde peccat, ac ſi tria numero eiuſmodi peccata cõmittat. Et idem de cæteris iudicandum: quia ſicut res obiecta ſpeciem præbet, ſic quoque numerum dat. Secundo ſequitur, vt ſi quis uelit, & optet ſimul uel atque

C duo aut tria peccata ſpecie ex obiectis diſtincta, peccatum admittat in duplici, uel triplici ſpecie conſtitutum: vt ſi Titius vnica & ſimplici voluntate velit homicidium, furtum & adulterium, tota huiuſmodi voluntas licet ſit una, habet triplicem deformitatem, & turpitudinẽ ſpecie & ratione diſtinctam.

Tertia Circunſtantia ¶ Vbi ¶ qui eſt locus, tribuit ſpeciem aliquando furti: vt ſi res profana in loco ſacro depoſita aſſeruataue ſurripiatur, eſt furtum ſacrilegũ: Aliquando luxuriæ, vt ſi quis cum fœmina rem habeat in loco ſacro, eſt luxuria ſacrilega; Aliquando ex hoc, quod reus ad Eccleſiam confugiens ab ea extrahitur, ſumit ſpeciem peccatum: quoniam contra immunitatem Eccleſiæ peccatur. In his omnibus locus ſacer dat ſpeciem peccato, quia vel polluitur & violatur ſanctitas templi, aut agitur contra venerationem vel immunitatem loco ſacro debitam, nam templa conſecrantur, vt in eis tanquam in locis ſanctis res diuina fiat & vt ſontes in certis delictorum generibus eorũ ſanctitate tanquam propugnaculo protegãtur, vt tuti ſint, nec inde auelli ſine piaculo poſſint. At verò ſi quis peieret

D in loco ſacro, vel alium conuitijs afficiat, non eſt ſpeciale peccatum ex eo quod vel periurus ſit, vel contumelioſus in alterum in loco ſacro.

Quarta Circunſtantia eſt: ¶ Quibus auxilijs. ¶ Vt puta, ſi Titius Chriſtianus & Catholicus vtatur auxilio Turcarũ, vel Hæreticorum vel Paganorum. Item ſi quis ad peccandum ſocios & adminiſtros adſciſcat ſibi; tunc enim eſt cauſa, cuius motu, impulſu, conſilio, hortatu, ductu, imperio, & auctoritate cæteri peccant: Item ad hanc circunſtantiam reducitur omne id, quod quis eligit tanquam vtile ad finem, quem ſibi conſtituit, aſſequendum: vt ſi homicidium eligat propter adulterium; furtum ad eleemoſynam porrigendam; mendacium ad ſeruandam vitam alterius, vel ad ſe tuendum. Ex his intelligitur, quando huiuſmodi circunſtantia ſpeciem noſtris actibus præbeat.

Quinta Circunſtantia, ¶ Cur, ¶ Eſt finis voluntate operãtis adiectus: vt ſi quis cupiditate turpis lucri aliquid perperã faciat, eleemoſynã eroget propter inanẽ gloriã; ſi furetur propter adulterium; adulterium enim non eſt proprius

ſuus

ſinis furti; ſed voluntate efficiendi ſuccedit. Quare quatenus furtum eligitur ad adulterium aſſequendum, eſt circumſtantia. Quibus antillis, vt antè dixi; quatenus verò adulterium eſt, id cuius gratia furtũ admittitur, eſt circumſtantia finis. Ex quo planè conſtat, quando huiuſmodi circumſtantia ſpeciem noſtris actibus afferat.

Sexta Circumſtantia eſt ¶ Quomodo, ¶ qui eſt modus quidam actionis. veluti ſi quis occidat alterum dolo, fraude, proditione, inſidijs vel pecunijs ad id acceptis; ſi quis occidat de induſtria, aut caſu; ſi quis peccet ſcienter, aut per ignorantiam; ſi quis alienam rem ſurripiat clam, aut manifeſtè; alteri detrahat apertè vel occultè; ſi quis lædat per iniuriam vel abſque ea; ſi Titius quippiam agat cũ detrimento vicini, aut ſecus. Nunquam autem huiuſmodi circumſtantia ſpeciem actibus præſtat, niſi modus ad ſubſtantiam actionis quadam ex parte pertineat. Sic enim differt furtum à rapina: nam furtum, eſt rei alienæ vſurpatio inſcio domino; at rapina eſt domino ſciente & renitente.

Vltima Circumſtantia eſt ¶ Quando, ¶ quod eſt tempus in quo actio fit; Ex qua circumſtantia leges diſtinguunt furem diurnum à nocturno. Verum vero peccata eo ipſo quod fiant ſacro & feſto tempore, ſint deteriora, aut nouam ſpeciem accipiant, dicemus loco ſuo in explicatione tertij præcepti Decalogi.

Tertiò Quæritur, An actus poſſit eſſe in genere moris indifferens, hoc eſt, qui nec ſit bonus nec malus, nec vllius virtutis officium, nec vitij opus, nec rectæ rationi conſentaneus nec diſſentaneus; S. Thomas, & cæteri Theologi planè docent, eſſe actus ex obiecto vel ſpecie indifferentes. Verum tota controuerſia eſt, an poſſit eſſe actus medius, & indifferens ſingularis, qui ſit vnus à cæteris numero diſtinctus; duæ ſunt opiniones, Prima docet eſſe non poſſe ita opinantur S. Thomas, & omnes eius diſcipuli, Capreolus, Conradus, Caietanus, & alij: ſic etiam Albertus, Aegidius, Ricardus, Durandus, Gregorius, & Maior. Id probant, quia opus quod facimus, aut propter rectam rationem facimus, aut ſecus. Si propter rectam rationem, eſt bonus; ſin minus eſt malus, quia eo ipſo quod homo eſt recta ratione præditus, debet agere ſecundum rectam rationem: alioqui perperam, quia contra naturam ſuam facit, quippe qui natura & ratione abuti, videatur. Deinde verbum otioſum eſt malum, ſiquidem de eo ſumus rationem reddituri; at otioſum verbum eſt, teſte Gregorio homil. 6. in Euangelia quod non eſt iuxta neceſſitatem, aut quod vacat debita vtilitate: aut teſte Baſilio in Moralib. reg. 25. c. 2. & in regulis breuior. interrogat. & reſponſione 23. Greg. hom. 5. in Euãgelia otioſum verbum eſt, quod in bonum vſum non dicitur; ergo otioſum opus eſt, quod caret vel neceſſitate, vel vtilitate debita, aut quod in bonum finẽ non refertur. Denique ſi actus eſſent medij, & indifferentes, poſſet ex ipſis frequenter repetitis habitus indifferẽs generari; ſed in moribus habitus medios, & indifferentes Philoſophi nequaquam poſuerunt. Secunda opinio affirmat actus poſſe eſſe indifferentes. Ita ſentiunt Bonau. 2. d. 41. ar. 1. q. 3. Scot. 2. d. 41. q. 1. & quodl. 18. a. 1 Gabr. 2. d. 41. q. 1. ar. 3. concl. 1. Almai. tract. 1. moral. c. 14. dub. 2. Eorum rationes ſunt. Primo quia ſi quis eleemoſynam dederit abſq. vllo ſtudio & amore honeſtatis, non eſt actus virtutis; quia, teſte Ariſtotele, ad virtutem requiritur vt actus fiat, primò ſcienter: ſecundo ex electione; tertiò ob honeſtatem; nec dicendum eſt huiuſmodi actum eſſe malum, quoniã non ſit alicuius mali gratia, ſed tantum ex quadam naturali commiſeratione in alterum, ergo eſt actus medius & indifferens. Item quia poteſt quis ſæuiente frigore, confricare manus ob ſolum naturæ commodum, ſcilicet vt frigus naturæ contrarium depellat; Si quis itidem naſum aut aluum purget ſolum, gratia ſe moleſtia leuandi, actus eſt indifferens. Poteſt item quis deambulare, aut rus exire, res ruſticas inuiſere, tantũ reficiendi animi, & naturæ cauſa; ſi quis item, teſte Bonauentura alterum ſalutet vrbanè, aut alicuius inopiã ſubleuet ſola miſeratione motus, huiuſmodi actus nec ſunt boni, quia non fiunt ob honeſtatem; nec ſunt mali quia cum recta ratione non pugnant, ergo medij ſunt & indifferentes. Certè in quæſtione hac nec eſt efficax ratio, quæ primam opinionem concludat, nec quæ ſecundam ita confirmet, vt primam prorſus oporteat deſerere, vt quidam exiſtimant. Et inter Patres Hieronymus apertè confitetur eſſe aliquos actus medios & indifferentes. Quales (inquit) ſunt deambulare, confricare manus aut barbam, proijcere purgamenta naribus, aluum exonerare. Auguſtinus verò

S.Th. 1. 2. q. 18. art. 8. & 9. Alber. 2. d. 40. art. 4. Aegid. 2. d. 40. q. 2. ar. 3. Ricard. 2. d. 40. art. 2. q. 3. Dur. 2. d. 40. q. 1. Gregor. 2. d. 38. q. 1. Mai. 2. d. 41. q. 3. Capr. 2. d. 40. q. 1. Caiet. Conra. Medin. 1. 2. q. 18. art. 8. & 9.

Matt. 12.

Hiero. epiſ. 11. quæ eſt ad Aug.

Aug in lib. contra Iul. præſertim lib. 4. c. 3.

A omnes prorſus actus indifferentes videtur excludere. Prior, inquit, Bonauentura, ſententia vitam noſtram aſtringit, & contrahit poſterior verò remittit & laxat. Primum igitur conuenit inter omnes, actus omni rationis deliberatione vacantes, nec bonos eſſe nec malos in moribus; verum de his præſens quæſtio non eſt; quia non ſunt actus in genere moris conſtituti, cum careant deliberatione rationis, ſine qua genus moris nulla ratione conſtit. Secundo dubitari non poteſt; quin bonus ſit actus, quo quippiam facimus ad tuendum & conſeruandum ius, & vitam noſtram aut aliorum: nam vitam tueri eſt rectæ rationi conſentaneum & nos ad id omnino propenſos auctor naturæ procreauit, imò res vnaquæque inſtinctu naturæ ſibi nocitura aſpernatur, reſiſtit, ac defugit. De his igitur actibus præſens quæſtio non intelligitur. Tertiò Dubitari etiam, nequit, quin opus ſit malum, ſi otioſum ſit, hoc eſt, quod neceſſitate vel vtilitate debita caret. Ideo enim dicitur otioſus quiſquis negotio neceſſario vel vtili & debito vacat. Ergo pari ratione otioſum eſt opus, quod ſine debita neceſſitate vel vtilitate geritur. Tota igitur controuerſia in eo poſita eſt, an actus ex rationis deliberatione facti ſolum propter noſtra vitæ commoda, hoc eſt, ad recreandam tantummodo cum quadam delectatione naturam ſine alia neceſſitate, vel vtilitate debita, ſint actus indifferentes. nam ſi fiãt ob neceſſitatem vel vtilitatem debitam noſtram, vel aliorum, tunc actus boni ſunt, quia rectæ rationi conueniunt, vt indigentem ſubleuemus. Prima igitur opinio docet prædictos actus eſſe otioſos, & proinde malos, ſi ſolum fiant, ſine vllo vitæ & naturæ commodo. Secunda vero opinio tradit eſſe indifferentes, quia finis quod eſt naturæ commodum, nec eſt bonus, nec malus; nec homo, quatenus homo eſt, lege vlla compellitur ad operandum ob honeſtum finẽ dummodo nihil agat contra rectæ rationis iura, ſiue leges debitas honeſtatis. Et profectò, inquiunt, huius opinionis auctores opus factum ob naturæ vtilitatem, non videtur eſſe actus virtutis: Virtus eñim in arduo & difficili verſatur; at opus quod fit ob iucunda naturæ commoda, non eſt arduum aut difficile; nam ad huiuſmodi bonum brutæ etiam animantes ſunt ſua natura procliues. Mihi prior ſententia videtur eſſe probabilior, & verior; nam actus bonus eſt quum ſit aliquid vt naturæ vtile, & ſalutare; quoniam bonũ

C eſt reſpuere, & declinare, quæ naturæ nocent, ſequi & amplecti, quæ ſunt naturæ grata, & iucunda, quare bonum eſt ſi manus confrices, vt frigus naturæ contrarium & inimicũ depellas, ſi naſum aut aluum purges, vt te omni moleſtia liberes, ſi naturali quadam commiſeratione motus alteri benefacias, indigentiam alterius ſubleues, alterum vrbane ſalutes, humaniter excipias, ſi adipiſcendi, augendi, & retinẽdi commodi cauſa quippiam efficias, nec requiritur ad bonitatem horum & aliorum ſimilium, vt fiant ſtudio & cauſa certæ alicuius virtutis & honeſtatis, ſatis eſt, ſi fiant gratia eius, quod eſt noſtræ naturæ commodum, & vitandi eius, quod naturæ moleſtiam affert, hic enim finis rationi eſt conſentaneus. Et quum obijcitur, quo pacto fieri poſſit, vt actus aliquis in ſpecie ſit medius & indifferẽs, & non vt indiuiduus: nihil enim in genere & ſpecie reponitur, quod indiuiduum certum & definitum non ſit. Reſpondeo, Actum dici per ſpeciem ſuam & naturam indifferentem; quia ex re obiecta in qua verſatur, nec bonitatem, nec prauitatem trahat, non quia ſit in ſpecie aliqua, & genere,

D conſtitutus, & indiuiduus non ſit; quemadmodum ergo homo per ſe natura ſua non eſt affectus colore, ex accidentibus tamen, quæ habet vt indiuiduus, candidus eſt aut ater, ſic actus quidam per ſe & natura ſua nec ſunt boni, nec mali, ſed ex circumſtantiis, cum quibus ſociantur, tales exiſtunt & non indifferentes.

Quarto Quæritur, An omnis circunſtantia actus exterioris relata ad actum voluntatis internum tranſeat in obiectum. Quæſtio non intelligitur de ijs adiunctis, quæ ipſum voluntatis actum comitantur, aut conſequuntur; vt cum Titius vehementer iraſcitur, dolet, aut triſtatur, aut cum ardenter quippiam amat vel odio habet, ſed de ijs, quæ actũ exteriorem, quem obiectum ſibi & propoſitum voluntas habet comitantur, antecedunt, vel conſequuntur, & denique circunſtant: nec enim dubitari poteſt, eſſe modum actus interni cum tepidè, remiſsè & frigidè quippiã amas, cum feruenter diligis, aut vehementer doles; ſed merito dubitatur, an cum vis in loco ſacro rem cum fœmina habere vel rem in loco ſacro depoſitam & aſſeruatam furari, locus ſacer, ſicut eſt circunſtantia furti quod fit, ſic etiam ſit circunſtantia

Ochã, quod lib. 3. q. 15. Gab. 3. d. 23. q. 1. 2. q. 18. art. 10.

cunſtantia malæ voluntatis. Quidam exiſtimant circunſtantias omnes operis externi relatas ad voluntatem, qua opus externum volumus, in obiectũ aut partẽ obiecti tranſire; quod probant primo, quia omnes circunſtantiæ ſunt voluntariæ; ergo voluntatis actus in omnibus terminatur. Secundò, quia voluntas habet vt obiectum ſibi propoſitum ipſum opus externum: ergo eo ipſo vult quidquid antecedit, comitatur, conſequitur & circunſtat opus: vt ſi velis furari rem ſacram, vel magnam pecuniæ quantitatem, vel in loco ſacro rem depoſitam ſurripere vel clericum occidere, vel quippiam ob inanem gloriam efficere, tua voluntas tanquam partem obiecti habet finem, & quantitatem furti, & qualitatem ac conditionem eius, contra quẽ peccas, aut cum quo turpiter & perperam facis, & locum ac tempus, & quancunque aliam circunſtantiam operis, quod implere deſideras. Alij vero negãt omnẽ circunſtantiã operis externi in obiectũ abire ad voluntatẽ relatã; quoniã etiã ſi finis, locus, tempus, quantitas, & qualitas, ac modus & conditio vel rei, in qua opus externũ verſatur, vel eius, contra quem, vel cum quo peccatur, migret in obiectum, vel ſaltem obiecti partem; at hoc non videtur locum habere in conditione, & qualitate eius, qui agit vel facit: vt ſi Titius voti vel iuriſiurandi religione deuinctus velit quippiam facere, in quo voti vel iuriſiurandi vinculũ ſoluitur, non videtur tanquam obiectum habere ſuæ perſonæ conditionem: finge eum iuraſſe nunquam ſe amplius furaturum, deinde velle furari: furtum ſibi vt obiectum proponit, non iuriſiurandi violationem. Mihi probabilior prima opinio videtur: eam tamen ſic intelligo: omnis circunſtantia operis externi, quod voluntas concupiſcit, eo ipſo, quo eſt voluntati nota, aut nota eſſe debet, eſt voluntaria directè & expreſſim, aut ſaltem indirectè & implicitè; & propterea eſt obiectum uel pars obiecti, quod ſibi propoſitum voluntas habet: nam voluntaria eſſe non poteſt, niſi ad eam expreſſim vel implicite voluntas feratur. ſed obiectum voluntatis eſt id, in quo voluntas ipſa verſatur, terminaturvè. Nec obeſt, ſi dixeris velle voluntatem opus externus vt obiectũ, ſed quæ ipſum opus circunſtant, velle vt obiecti conditiones adiunctas: nam eo ipſo quo voluntas vult operi adiunctas conditiones, habet eas vt ſui obiecti partes: id, quod volumus noſtræ eſt voluntatis obiectum: ergo ſi volumus operis circunſtantias, in eas tanquam in obiecta vel obiecti partes ferimur. item ſi aliqua circunſtantia operis nos per iuſtam & probabilem ignorantiam bona ſide latet, voluntaria non eſt; quia in obiectum voluntatis non cadit: ergo ſi eſt voluntati nota, in obiectum tranſit non quidẽ primariũ ſed ſecundarium. Et is, qui voti vel iuriſiurandi vinculo obſtrictus delinquit contra votum vel iuſiurandum, non ſolum vult opus externum, in quo peccat; ſed etiã vult ſui voti vel iuriſiurandi violationem; nam ſi ſui voti vel iuriſiurandi memor & conſcius peccat, eo ipſo vult contra iuſiurandum vel votum quippiã efficere. Quibuſdam hæc quæſtio videtur eſſe non rei ſed nominis: quoniam quidquid ſequamur, dicere oportet circunſtantias operis voluntarias eſſe; ſiue quia in obiecta tranſeant, ſiue quia obiecti conditiones ſint. Si dicas, cur dicuntur circunſtantiæ, ſi ſunt voluntatis obiecta. Reſpondeo cum Ochamo & Gabriele eſſe circunſtantias actuum exteriorũ, qui ſunt actus cuiuſcunque alterius facultatis præterquam voluntatis, ſed ipſius voluntatis ſunt obiecta ſecundaria. Circunſtantia enim actus eſt id, quod ad ſubſtantiam actus non pertinet, & quo variato non variatur actus: vt ſi ſpeculeris diſputes, vel deambules modo ob honeſtatem & virtutem, modò ob inanem gloriam, idem actus permaneat. At ſi velis pœnitentiam agere nunc metu gehennæ, nũc amore Dei, ſubſtantia actus mutatur, hoc eſt, non permanet idem voluntatis actus. ergo finis eſt circunſtantia actus exterioris quia cum mutatur, actum exteriorem non variat, ſed non eſt circunſtantia voluntatis, quoniam ſi mutatur variat omnino voluntatis actum.

De bonitate, & turpitudine actuum interiorum voluntatis. Cap. V.

S.Tho. 1. 2. q. 19. art. 1.

PRimo Quæritur. An bonum & malum ſint differentiæ ſecundum ſubſtantiam actuum interiorum voluntatis; ita vt eius actus bonus interior ſemper ſit per rationem, & ſubſtantiam ab actu malo diſtinctus. Duæ ſunt opiniones: prima tradit eſſe differentias ſecundum ſubſtantiam actuũ

A interiorum voluntatis; eſſe verò differentias ſecundum accidens actuum exteriorum, hoc eſt, aliarum virium aut facultatum. Ita ſentit Conradus, Capreolus, & Ferrarienſis, & huius ſententiæ S. Thomam fuiſſe contendunt. Probant, quia actus catenus eſt in genere moris, quatenus eſt voluntarius & liber; ergo ſi actus quatenus eſt voluntarius mutatur, eo ipſo per naturam, & ſubſtantiam in totũ variatur. Sed actus voluntatis interior de bono in malum mutari non poteſt, niſi quatenus liber & voluntarius exiſtit, ergo in ſua natura & ſubſtantia mutatur, ſi ex bono tranſit in malum. At verò actus exterior quia extrinſecus ſolum eſt voluntarius ob imperium voluntatis & rationis, ideo poteſt idem in ſua natura & ſubſtantia permanere, quamuis voluntatis imperium mutetur; vt plane conſtat in eo, qui deambulat ob honeſtatem & deinde mutata voluntate & animo in deambulatione perſeuerat ob malum finem ſibi propoſitum. Secunda opinio docet bonum & malum tum actuum exteriorum, tum interiorum voluntatis eſſe ſecundum accidens differentias. Ita ſentiunt Bonauentura, Durandus, Caietanus, Maior & alij. Hæc opinio quibuſdam iunioribus verior apparet: quod probant.

Contra. 1. 2. q. 19. ar. 1. c. 2. d. 40. q. 1. art. Ferrarien. lib. 3. con. gen. c. 10. Ocham & Gabr. 2. d. 41. q. 1. a. 2. Ricar. 2. d. 40. ar. 2. q. 1. Almain. tract. 1. Moral. c. 6.

Bona. 2. d. 41. a. 1. q. 2. Dur. 2. diſ. 40. q. 3. Caiet. 1. 2. q. 19 art. 1. & q. 20. a. 6. Maior. 1. d. 17. q. 8. Medi. 1. 2. q. 10. a. 4.

B Primo quia verum & falſum dumtaxat aſſenſum intellectus ſecundum accidens diſtinguunt: nam Socrate ſedente, aſſenſus meus, quo aſſentior, Socrates ſedet, eſt verus: Socrate vero ſtante, ſi permaneam in eodem iudicio, & ſententia, qua credo Socratem ſedere, aſſenſus eſt falſus, & ita docuit Ariſtoteles, orationem eſſe veram aut falſam ſola mutatione rei obiectæ. ergo bonum & malum ſolum etiam ſecundum accidens actum voluntatis diſtinguunt: quoniam ſicut verum & falſum in reſpectu, & ordine ad rem obiectam conſiſtunt, ita bonum & malum in comparatione cum ipſa ratione; & ſicut poteſt res obiecta mutari abſque vlla mutatione aſſenſus; ſic etiam poteſt noſtra ratio variari abſque ulla uarietate in actu voluntatis ſuæ. Inde idem actus voluntatis aliquando primo bonus, malus: quia nihil ratio ante conſiderat, & animaduertit, & deinde incipit eſſe malus, quia continuatur iam conſiderante & animaduertente ratione. Item fieri poteſt; ut quis in actu voluntatis perſiſtat, etiam poſt Principis vel Prætoris & Magiſtratus interdictum, per ignorantiam vel obliuionem, mala fide contractam & ſuſceptam. proinde ante legem auctoritate Principis latam

C erat bonus cum nulla lege uetaretur; poſt interdictum vero Principis quod latet per ignorationem, uel obliuionem craſſam incipit eſſe malus: ergo actus uoluntatis ſola accetione præcepti vel legis, poteſt ex bono fieri malus. Si Titius (v. g.) vult feria quinta ante mediam noctem carnibus veſci, & deinde poſt mediam noctem exactam, id ipſe ſua culpa ignorans, in eadem uoluntate perſiſtit, in eo actus uoluntatis ex bono fit malus. Item cum presbyter vult in æde ſacra rem diuinam facere, & deinde Superiore id prohibente, in eadem uoluntate perſeuerat, ex bona in malam tranſit uoluntas. Poſtremo genus moris naturæ accedit; ſicut etiam ars naturæ iam ante conſtitutæ, tanquam quidam adhibitus ornatus adiungitur; ſed una eademque materia artificis ingenio, & opera poteſt diuerſas ſpecies & formas artis ſuſcipere: ergo vnus & idem naturæ actus poteſt in genere moris diuerſas ſpecies ſecundum bonum & malum habere, quoniam tum ars, tum etiam genus moris ſunt naturæ accidentia, at naturæ ſubſtantiam

D accidentia mutare non poſſunt. Mihi uerò prior ſententia multo magis arridet, quoniam variato obiecto ſubſtantia & natura actus mutatur, cum ab obiecta re actus ſpeciem ſuam, naturam & ſubſtantiam ſumat; ſed uoluntatis obiectum eſt bonum, honeſtum, iucundum, vel vtile, vt à ratione propoſitum: at ratio proponit & offert bonum voluntati ſuis circunſtantiis determinatum. ergo quandocumque actus uoluntatis interior ex bono fit malus, mutatur eius obiectum ex toto uel ex parte, quia mutatur aut finis, aut alia circunſtantia. Finis eſt præcipuum uoluntatis obiectum, alia quæcunque circunſtantia eſt ſaltem pars rei obiectæ voluntati, vt patet in ſubiectis exemplis: ſi vis ſacrificare in loco non debito, aut tempore non legitimo, locum & tempus tua voluntas reſpicit: ſi vis edere & veſci loco non debito, aut vti pecunia vetita per legem Principis nũc poſitam, voluntas tua tendit in id totum, quod ratio ſcienter, vel per ignorantiam aut obliuionem vitioſam, & mala fide contractam proponit, quoniam mutatur obiectum. Pari quoque modo actus voluntatis interior ex bono tranſit in malum, eo quod ratio bona fide mihi oſtendat vt bonum,

num, quod reuera eſt malum, modo vera mala ſide idem proponit vt bonum; ac proinde voluntas modo peccat, ſed eius actus eſt omnino in natura ſua & ſubſtantia mutatus; quoniam voluntatis, prior actus terminatur in alio obiecto, videlicet in eo, quod ratio vt ex omni parte bonũ oſtendebat; at nunc terminatur in eo, quod ratio, vt ex aliqua parte malum proponit: non enim voluntas in obiectũ fertur vt eſt in rebus ipſis, ſed vt eſt à ratione propoſitum: quare mutato iudicio rationis, voluntatis obiectum mutatur: & eo variato, voluntatis actus idem permanere nõ poteſt. ſecus verò eſt in aſſenſu rationis, qui ex vero fit falſus ſola mutatione rei. nam cum tu iudicas Socratem ſedere, eo ſurgente & ſtante; ideo tuum iudicium eſt falſum, quod erat ante verum, quia mutato Socrate in tuo iudicio, quo antea iudicabas Socratem ſedere, perſiſtis, & idcirco falleris ſola mutatione Socratis. Verum igitur & falſum, accidentia ſunt iudicij tui ad rem quæ extra te eſt, relata; at bonum & malum non ſunt ſemper accidentia actus voluntatis interni, ſed externi, ſcilicet actus alterius facultatis, quàm voluntatis.

Secundo Quæritur, An actus voluntatis interior lapſu temporis poſſit eſſe bonus & malus? Duæ ſunt opiniones: Prima docet, proprium eſſe actus exterioris, vt proceſſu & curſu temporis bonus & malus poſſit eſſe, quia poteſt ad tempus continuari, & eo tempore voluntas mutari poteſt ob finem bonum vel malum oblatum. At verò interior actus voluntatis ſi primum eſt bonus, & deinde incipit eſſe malus, hoc non poteſt accidere niſi mutato voluntatis obiecto, quo variato, actus voluntatis ſecundum ſubſtantiam mutatur. Sic ſentit Conradus. Secunda opinio cenſet eundem voluntatis actum progreſſu temporis ex bono in malum tranſire, poſſe. Eſt opinio Durandi, Caietani, & Maioris, quæ verior videtur quibuſdã alijs, non mihi, quod probant. Nam, vt dixi, actus voluntatis poteſt, eſſe circa aliquod obiectum minimè aduertente ratione turpitudinẽ eius. poteſt quoque, accidere, vt idem actus in voluntate, permaneat intellectu rei obiectæ deformitatem conſiderante; & tunc huiuſmodi actus voluntatis erit idem ſecundum ſubſtantiam, & tamen initio non erat malus; & poſtea malus euadit. Item vt paulo ante iam dixi ſi Titius feria quinta ante mediam noctem habeat in animo carnes edere, non eſt mala voluntas, & poteſt, contingere, vt in eadem voluntate perſeueret poſt mediam noctem per ignorantiam ſua culpa ſuſceptam, putans nondum mediam noctem fluxiſſe; & tunc decurſu temporis voluntas Titij facta eſt mala. Deinde vt etiam iam dixi ſi Titius presbyter velit in templo ſacris non interdicto rem diuinam facere, & interim dum in hac voluntate perſiſtit, templum interdicitur ſacris id Titio culpa ſua ignorante, tunc voluntas Titij cum ante eſſet bona, facta eſt mala. Pari ratione Titio continuante voluntatem efficiendi aliquid, poteſt, accidere, vt ſuperioris præceptum accedat, quo id fieri, vetetur Titio tale ignorante ſua culpa præceptum. Sed in his non mihi videtur eadem volũtas permanere, quia variatur obiectum, vel obiecti pars, in quod fertur voluntas, vt hactenus dixi.

Contra. 1. 2. q. 19. ar. 1. & q. 20. art. 6. Dur. Caieta. Maior locis ante citatis.

Tertio Quæritur, An bonitas actuum interiorum quos elicit voluntas ſolum à re obiecta ſumatur. Duæ ſunt opiniones. Prima docet ſolummodo ab obiecto & non à circunſtantijs deriuari; quoniam actus interior voluntatis nullam circunſtantiam habet, cum circunſtantiæ nequaquam comitentur actum interiorem, ſed exteriorem tantummodo, vti planè conſtat in circunſtantijs quæ ſequuntur, nimirum Cur, Quid, Vbi, & Quando; nam locus & tempus & quãtitas obiecti, & conditio & qualitas uel eius cui peccando nocemus vel eius, qui peccat, vel rei & materiæ in qua peccatum uerſatur, & finis propoſitus, ſub voluntatis obiectum cadunt; quoniam ſi velis rem è loco ſacro furari, tua uoluntas omnino fertur tãquam in obiectum in rem & locum ſacrum; quare licet circunſtantiæ ad actum exteriorem relatæ, vel ad obiecta inter ſeſe, circunſtantiarum rationem habeant, relatæ tamen ad actum interiorẽ voluntatis, obiecti conditionem accipiunt. Ita S. Thomas, Durandus, Ocham, & Gabriel videntur ſenſiſſe. Secunda opinio tradit etiam in actibus interioribus voluntatis bonitatem, aut deformitatem non ſolum ab obiecto, ſed etiam à circunſtantijs deduci. Haſce duas opiniones facili negotio ſibi inuicem conciliari poſſe nonnulli, ſaiſo, vt mihi videtur, exiſtimant; aiunt enim Circunſtantiã dupliciter accipi. Primo modo vt eſt accidens conueniens rei, ſine quo

S. Tho. 1. 2. q. 19. art. 2. Dur. 2. diſ. 39. q. 1. n. 8. Ocham 3. d. 10. q. 1. & quodl. 7. q. 16. Gab. 2. d. 42. q. 1. 2. 2. in proba. 4. concluſ. & 3. d. 23. q. 1. ar. 1.

A poteſt actus in genere & ſpecie moris conſiſtere. Veluti ſi Titius velit rem è loco ſacro ſurripere, locus ſacer accidẽs eſt huiuſmodi voluntatis, ſiquidem poteſt eſſe ſola furandi cupiditas. Secundo modo poteſt circunſtãtia ſumi, quatenus conditio quædam, quæ actum comitata circunſtat. Si circunſtantia primo modo conſideretur, tunc circunſtantiæ ſicut ſunt accidentia actus exterioris, ſine quibus poteſt actus exterior omnino conſtare, ſic etiam poſſunt eſſe accidẽtia actus interioris, ſine quibus poſſet etiã interior actus eſſe. At vero ſi circunſtantia ſecundo modo ſumatur, tunc aliquæ circunſtantiæ ſunt actus exterioris, non autem interioris, nam dubitari, inquiunt, non poteſt quin locus & tempus actum exteriorem tanquam circunſtantiæ comitentur, ſunt enim quædam conditiones quæ actum exteriorem circunſtãt; at vero ad uoluntatem relata locus, & tempus in obiecti conditionem tranſeunt; non enim actum interiorem circunſtant, ſed potius una cum obiecto in actũ voluntatis cadunt. Quare locus & tempus actus exterioris circunſtantiæ ſunt actus uero interioris ſunt obiecti quædam conditiones & partes. Item circunſtantia finis in actu interiori verè obiecti rationem habet, cum tamen actus exterioris ſolum ſit circunſtantia. B Inſuper quantitas obiecti quæ eſt circunſtantia, Quid, vt quod furtum ſit magnum vel paruum, actus exterioris circunſtantia eſt; verum interioris, eſt obiecti pars & conditio. Ad hæc, qualitas eius, qui peccato læditur, vel qualitas materiæ, in qua peccatur, in actu interiori, obiecti rationem habet, cum in actum uoluntatis incurrat, licet in actu exteriori ſolum rationem circunſtantiæ retineat. Quare nullo modo, inquiunt, uidetur dubitandum, quin circunſtantia hominis agentis etiam in actu interiori voluntatis poſſit proprie circunſtantiæ rationem habere. Vt ſi Titius voto caſtitatis adſtrictus velit explendæ libidinis gratia cum ſcorto rem habere. Item tempus etiam in actu interiori poteſt aliquando ſolum habere vim circunſtantiæ, vt ſi Titius amet aliquid, quando aliud amare lege & iure debet, & amore eius, quod diligit, ab alio, quod amare oportebat ſe ſe alienat, ac ſeuocat, quamuis potius in non amando, quod alioqui amare iure & lege cogitur, peccet. Hæc tamen mihi minimè probantur, & prior opinio uerior uidetur; quoniam circunſtantia ad actum interiorem voluntatis relata, uel eſt obiectum præ- C cipuum, ut eſt finis, uel ſaltem eſt rei obiectæ pars, cuiuſmodi ſunt reliquæ circunſtantiæ, cum enim uis furari rem in loco ſacro aſſeruatam, aut in die feſto laborare, locus & tempus ſunt tuæ uoluntatis obiecta ex parte. Item circunſtantia eſt accidens humani actus, quia mutata, vel accedẽte uel recedente actus idem omnino permanet, ut cum uis ſpeculari, orare, uidere, audire, loqui, ingredi modo cauſa Dei, modo ſtudio inanis gloriæ actus exterior qui eſt alterius facultatis non uoluntatis, idem re ipſa manet, licet finis mutetur uoluntatis imperio: at ipſe uoluntatis actus interior omnino mutatur, quoniam uariatur obiectum, qui eſt finis; locus igitur, tempus, finis & aliæ circunſtantiæ quum ad actum exteriorem referuntur ſunt accidentia, & eum non mutant, quia is actus, cum ſit alterius facultatis ſuum proprium obiectum habet, unde ſuam naturam ſumit, ut patet in prædictis actibus, at uoluntatis actus interior refertur ad finem & alias circunſtantias ut ad ſua obiecta ex toto uel ex parte, ſed obiecto uariato mutatur etiam actus, qui circa obiectum uerſatur, unde ſubſtantiam habet.

D Quarto Quæritur, An bonitas actuum interiorũ quos producit uoluntas à recta ratione pendeat. Reſpõdeo, rem eſſe planè compertam, pendere: quoniam obiectum uoluntatis pendet à ratione propoſitum, ergo bonitas voluntatis pendet à ratione rem bonam offerente, & monſtrante. Item aliquando obiectum eſt malum, & tamen voluntas eſt bona, ſolum quia ratio huiuſmodi obiectum ut bonum proponit iuxta rectum prudentiæ præſcriptum; & hoc eſt quod ante iam dixi, actum eſſe bonum, quia eſt cum recta ratione congruens, aut quia prudenter talis eſſe iudicatur. Verum tota quæſtio in eo ſita eſt quænam recta ratio dicatur, hoc eſt, Quidnam ratio poſtulet, ut recta ſit in iudicando. De hoc multa Doctores tradidere. Sed rem ipſam breuiter expeditam. tunc recta ratio dicitur, quando in iudicando quid ſit faciendum, quid fugiendum, eſt prudens, ac ſapiens, tunc uero eſt prudens, quando cura & diligentia ad rem agendam collata, quæ pro uiribus poteſt adhiberi, habet rationem probabilem, quæ moueat ad agendum. Veluti cum Titius accedit ad ſeminam ſibi nomine matrimonio coniunctam, quia bona fide ac ... diligentia

A collocata puta probabiliter, eſſe vxorem ſuam, tunc huiuſmodi acceſſus eſt bonus, quia cum recta ratione congruit, licet fœmina illa ſit vxor aliena. Pari ratione cum dubitarem, veſtis, quam poſſideo, eſſet mea nec ne, poſita opera & ſtudio in domino eius conquirẽdo, probabiliter iudicaui eſſe meam, nullum eſt retinendo peccatum, licet veſtis ſit aliena, quia retinendi actus eſt rectæ rationi conſentaneus iuxta vulgatiſſimã regulam in dubijs, vel pari alioqui cauſa melior eſt conditio poſſidentis, & idem eſt de cæteris ſimilibus iudicãdum. Quæres, quid ſit id, quod Ariſtoteles docet, veritatem in rebus agendis, eſſe appetitui recto conſentaneam. Ex quo S. Thomas colligit in agendis aut faciendis veritatem ſumi ex eo, quod ſit appetitui recto conueniens. Reſpondeo, Ariſtotelem eo loco docere, In ſpeculationibus bonum & malum, nihil aliud eſſe niſi veri & falſi cognitionem; at verò in actionibus, inquit, veritas eſt, quæ cum recto appetitu congruit, hoc eſt, actio ideo eſt bona vel mala, quia electio (quam ibi rectum appetitum appellat Ariſtoteles) eſt recta vel praua: ex bona enim electione actio bona proficiſcitur: aut ſenſus Ariſtotelis eſt: In rebus agendis electionem eſſe bonam, quæ

Ariſt. lib. 6. ethic. cap. 2. S. Tho. 1. 2. q. 57. art. 5. ad 3.

B eſt rectæ rationi conſentanea. Si enim rectum eſt voluntatis propoſitum, quæ intentio vocatur, recta quoque eſt conſultatio & electio. Non igitur eo loco Philoſophus docet rationem eſſe rectam ex reſpectu, & ordine ad appetitum rectum in rebus agendis, ſed ſolũ actionem eſſe rectã, quia cum recta ratione conſentiat: aut electionem eſſe bonam, quia ſit recto voluntatis propoſito cõſentanea ex intentione. ſequitur ergo, vt recta ratio ſit, veluti paulo ante iam dixi, ea, quæ adhibita diligentia, per prudentiã ex probabili ratione iudicat, ac decernit quid ſit agendum, quid fugiendum. Secundo ſi roges, Quo pacto Ariſtoteles intelligatur, cum ait, In virtutis opere requiri: Primò, vt quis ſcienter agat, non per ignorantiam vel errorem. Secundò, vt ex electione operetur, non caſu, aut violenter. Tertiò, vt propter honeſtatem vel rectam rationem faciat. Ex quibus Scotus, Ocham, & Gabriel colligunt, non eſſe opus

Scot. 2. diſ. 41. q. 1. Gabr. 2. d. 41. q. 1. ar. 2. in prob concl. 4. & 3. d. 23. q. 1. a. 2. Ocham citatur à Gabriele.

virtutis, ſi Titius eleemoſynam eroget, niſi ea ratione dederit, quia recta ratio, hoc eſt prudentia præſcribit eam eſſe indigentibus porrigendam. Sed ſi hoc verum eſſet, certè ruſtici aut alij plebei, & vulgares homines rarò virtutis officium præſtarent, quia rarò operantur, aut quippiam efficiunt ea animi voluntate, quòd id, recta ratio præcipiat. C Ariſtotelis eo loco ſenſus eſt, In opere virtutis requiri, vt tametſi quis habeat ſibi propoſitum bonum vtile, iucundum, honeſtum, probet & ſequatur honeſtum, vtili & iucũdo poſthabito & neglecto; atque hoc eſt agere ſtudio, & gratia honeſtatis, & virtutis, aut propter honeſtatẽ. Quæres, An ſi Titio ſola ratio honeſti offeratur, & eam ſibi obiectam amplexetur, & eligat, ſit virtutis actus. Reſpondeo; Quandocunque quis perſpicit rationem honeſti, & per huiuſmodi notitiam ad honeſtum cognitum vt tale, ſe flectit, & mouet, eiuſmodi actus eſt virtutis opus & officium; quia ſit gratia virtutis.

S. Tho. 1. 2. q. 19. art. 7. Benau. 2. d. 40. ar. 1. Ricar. 2. d. 40. ar. 1. q. 1. Almai. tra. 3. moral. c. 18. Medi. 12 q. 19. ar. 7.

Quinto Quæritur, An quandocunque electio eſt mala, intentio quoque mala ſit? Quod eſt quærere, An bonitas electionis ex bona intentione promanet? Veluti ſi quis furetur, vt eleemoſynam eroget: An ſicut eſt mala electio furti, intentio quoque dandi eleemoſynã ſit mala? Almainus & quidam alij diſtinguunt: Quando intentio eſt efficax, nec eſt niſi vnum, quod poſſit eligi, & id eſt malum, tunc ſi- D cut electio eſt mala, ita etiam intentio, quoniam eo ipſo quod malum eſt id, quod eligi poteſt ad finem aſſequendum, ab eligendo deſiſtere oportet ſi vnicum tantum eſt id, quod eligi debet. Si verò duo ſint, ex quibus fieri poſſit electio, & vnum ſit bonum, alterum malum, tunc ex electione mala non fœdatur intentio; Vt ſi quis ex proprijs bonis vel ex alienis furto ſublatis, eleemoſynam præſtare poſſit, non continuò commaculatur intentio, ſi ex alienis bonis & non proprijs eligendo dare conſtituit. Id probant: quia electio eius, quod ad finẽ refertur, non eſt circunſtantia intentionis, ergo mala electio intentionem non inficit. Item, quia Titius eleemoſynã largiri decernẽs habet duo, quorũ alterũ eligere poteſt. Nam habet propria, & aliena bona: & poteſt largiri ex proprijs, & non ex alienis, ergo eo ipſo quod ſtatuit dare ex alienis, deprauatur electio non autem intentio. Inſuper quia electio eſt veluti quædam concluſio ex intentione deducta; at veritas principiorum falſitate concluſionis non tollitur, ergo nec bonitas intentionis prauitate electionis polluitur. Sed verior eſt ſententia, quã

A ſequi videntur Bonauentura, Ricardus & Gabriel, in vniuerſum, ſi electio eſt mala intentionem quoque prauã eſſe. Ratio huius eſt, quia intentio eſt voluntas finis obtinẽdi per aliquid, quod ducit ad finem; ergo in intentione finis eſt voluntas eius quod eſt vtile ad finem; ſed ſi id, quod ad finem dirigit, ſit malum, neceſſe eſt, vt ſit etiam mala voluntas eius, quod refertur ad finem, & proinde mala quoque intentio, quia eſt voluntas finem malis modis, artibus, & auxilijs conſequendi. Deinde quia electio eius, quod eſt ad finem, ad intentionem relata, eſt veluti circunſtantia,

Locis ſup. citatis.

Quibus auxilijs, quoniam eſt id, per quod peruenitur ad finem: at ex mala circumſtantia opus corrumpitur, ergo ex mala electione deprauatur intentio. Sed eſt animaduertendum, intẽtionem finis poſſe dupliciter accidere, vno modo ſi Titius finem velit, & appetat & ea, quæ ducunt ad finem, generatim tantummodo velit non autem explicitè, & diſtinctè & tunc poteſt eſſe bona intentio, nec inficitur, ſi poſtea mala fiat electio, quoniam intẽtione generaliter præcedenti non fuit definitè voluntarium aliquod malum eorum, quæ diriguntur ad finem. Altero modo poteſt contingere vt Titius finem optet, & ſibi proponat vt obtinendum B diſtinctè per id, quod eſt malum, & eiuſmodi electione mala maculatur intentio. Ex quo efficitur, vt ſi Titius propria, & aliena bona habeat, & conſtituat elargiri eleemoſynam, & definitè non ſtatuat dare ex bonis alienis, quamuis poſtea ex alienis præſtet, non inquinetur prior intentio, quia fuit finis, vt per aliquid generatim obtinendi.

Sextò Quæritur, An mutato fine intentionis mutetur electio reipſa, ita vt eadem non maneat. Duæ ſunt opiniones, vna eorum, qui affirmant, eandem electionem manere, quamuis voluntatis finis propoſitus mutetur. Id probant primò, quia idem in cæteris humanis actibus contingit; vt ſi Titius ad ſacram ædem ſe conferat ſtudio pietatis & charitatis in Deum, & deinde finem mutet, & eat ſui commodi gratia, quamuis finis mutetur; idem tamen iter conficit Titius. Pari ratione ſi quis primò Deum oret cauſa religionis, deinde verò ſtudio humanæ gloriæ captandæ; precatio eſt eadem, quamuis finis voluntatis mutatur. Secundo, quia ſi Titius velit pauperi eleemoſynam dare, primò quidem cauſa Dei, deinde verò ob inanem gloriam, voluntatem dandi eleemoſynam non mutat, ſed finem C duntaxat: ergo electio non variatur. Tertiò ſi Titius velit Caio eleemoſynam porrigere, vt eius inopiam ſubleuet, actus eſt miſericordiæ Deinde ſi in eodem actu perſeueret, amore Dei, prior actus non deſinit eſſe miſericordiæ, ſed incipit eſſe charitatis officium; at proinde opus eſt in duplici virtute repoſitum; quemadmodum ſi primò videas colorem album, & deinde, ſimul etiam videas nigrum, non deſinis videre album, ſed incipis nigrum cernere vna cum albo; ergo non mutatur electio, qua eleemoſynam volo, vt indigenti ſubueniam, ſi ſimul etiam eandem velim cauſa Dei. Secunda opinio negat, eandem electionem re ipſa manere variato fine intentionis; quæ quidem opinio magis mihi probatur, quoniam quandocunque mutatur obiectum, idem actus permanere nõ poteſt, ſiquidem actus circa rem obiectam verſatur; at finis, eſt ratio, qua id, quod ducit ad finem eligitur; ergo mutato fine, variatur ratio, qua eligitur id, quod eſt ad finem, vnde fit, vt electio mutetur, quoniam non manet eadem ratio eligendi.

D Ad argumenta vero obiecta, reſpondeo ad primùm non eſſe idem iuris de cæteris actibus, qui à voluntate imperantur, quod eſt de electione, vel de elicitis voluntatis actibus. nam actus aliarum facultatum à voluntate imperati, ſua habent obiecta, in quibus verſantur; & ideo quandiu ea obiecta non mutantur, manent reipſa iidem actus, quamuis voluntas finem ſibi propoſitum mutet, is enim finis extrinſecus accedit; nihil igitur mirum eſt, ſi eadem ſit precatio, eadem peregrinatio, quamuis modo cauſa Dei, modo gratia tui commodi Deum preceris, uel peregrineris. At vero ſermo eſt de electione; quoniam ſi tibi propoſitũ finem mutes, omnino recedis à ratione, qua ante eligebas; variata uero eligendi ratione, eadem electio manere non poteſt. Ad ſecundum reſpondeo; cum primum uis eleemoſynam largiri ſtudio virtutis, deinde ob inanem gloriam, electio tota mutatur, quoniam licet eadem res eligatur, videlicet eleemoſynæ largitio, non eſt tamen eadem ratio eligendi; electio uero non iccirco eſt eadem; quia idem eligimus, ſed quia eadem ratione eligimus, quod eſt ad finem. Nam in ipſis quoque ſcientiis non eſt eadem ſcientia, ſi ratio ſciendi varietur, quamuis idem ſciatur; nec eſt

eadẽ ſcientia, ſi ratio ſciendi varietur, quãuis idem ſciatur nec eſt eadem ſaltem ſpecie & ratione fides, ſi idem credamus humano teſtimonio, aut diuino, permoti, cum ſit non eadem, ſed diuerſa ratio credendi.

Ad tertium, cum quis vult eleemoſynã dare, vt indigenti ſuccurrat, eligit quidẽ officiũ miſericordiæ; deinde cum eandem eleemoſynam vult amore Dei, res electa eſt eadẽ, electio non itẽ; quoniam non manet eadem ratio eligẽdi: & quamuis qui vult opus miſericordiæ nõ mutet ſpeciem virtutis, mutat tamen numerum: nã modo vult aliud officium miſericordiæ propter Deum: nec idem iuris eſt de Titio primo vidẽte colorẽ album, & deinde vna cũ eo vidente nigrũ tunc enim in Titio prior viſio mutata non eſt quoniam perſeuerat Titius in videndo albo; & ideo obiecto manẽte, idẽ actus videndi permanet, ſolum Titius incipit videre nigrũ cum albo; ſed nõ cernit album per nigrum. Secus eſt in electione, quoniã Titius prius elegerat id; quod eſt ad finẽ cauſa Dei, ſiue virtutis; deinde verò eligit eandẽ rem, ſed per rationem diuerſam, videlicet ob finẽ alium ſibi propoſitũ: ergo non eligit idem, quod antea, per eandẽ eligendi rationẽ.

Ex dictis perſpicitur, quod ſit dicendum cum quæritur, an ſit idem odium peccati, cum quis id deteſtatur, amore Dei, vel metu gehennæ, uel ſpe cœleſtis beatitudinis, uel odio turpitudinis, uel timore dedecoris, & infamiæ, uel cupiditate alicuius commodi terreni, & caduci: odium enim diſtinguitur pro varietate finis, cuius gratia peccatum deteſtamur. Hinc etiam fit, vt longe verior ſit eorum opinio, qui cenſent, attritionem hoc eſt, actum quo dolemus de peccato metu gehennæ, vel odio turpitudinis: uel ſpe præmii cœleſtis, non tranſire in contritionem, qui eſt dolor de peccato, amore Dei, quoniam non eſt idem obiectum contritionis, quod attritionis. Peccatum quidem eſt idem, de quo per attritionem, uel contritionem dolemus, ſed non eſt eadem ratio dolendi, ſi doleas metu gehennæ, uel amore Dei: quamuis verum ſit quod Theologi tradiderunt, pœnitentẽ, ex attrito aliquando fieri contritum per ſacramenta, quoniam hoc non eſt, attritionem in contritionem tranſire, ſed pœnitentẽ ex peccatore per ſacramenta fieri iuſtum, & dolor, de peccato metu gehennæ, ſi duret poſt ſacramẽtum receptum incipit gratia & charitate formari, & perfici.

Septimo Quæritur, An è contrario mutetur intentio finis, ſi varietur electio eius, quod eſt ad finem. Sunt etiã duæ opiniones; quidã enim negant, affirmant alii. Mihi verius apparet, penitus intentione mutari re ipſa electione uariata: quoniã intentio non eſt qualiſcunq; uoluntas, qua finem appetimus; ſed qua finẽ volumus, his uel illis auxiliis, inſtrumentis, & remedijs conſequendum, vnde ipſa intentione finis, volumus quoque id, quod eſt utile ad finem: ergo ſi mutetur quod eſt ad finẽ, nõ poteſt eadẽ finis intentio manere, quamuis perſeueremus in eodem fine volendo, v. g. Titius alienas pecunias impẽdere vult, vt eleemoſynam det, & deinde non vult alienas, ſed proprias inſumere, vt eundẽ finẽ aſſequatur; intẽtio Titij eſt omnino mutata, quia eſt mutata electio; nam priori intentione uolebat Titius eleemoſynã largiri ex aliena pecunia; poſteriori uerò vult eleemoſynã erogare ex bonis propriis, ergo pars obiecti eſt penitus mutata; ac proinde eadem intentio manere non poteſt.

Octauo Quæritur, An bona intẽtio finis minuat malæ electionis deformitatẽ: Veluti ſi Titius furetur, ut det eleemoſynam, aut mentiatur, ut uitam ſeruet innocẽtis; Quæritur an minus peccet, quam ſi ob malum finem furaretur aut mentiretur. Almainus ait, quoſdam ſenſiſſe, non minus peccare; quia ſi ex bono fine turpitudo & fœditas electionis decreſceret, ex meliori fine magis remitti deberet; ergo ex optimo fine in totum prauitas tolleretur; quod tamen dici non poteſt. Item quia finis bonus nihil boni malæ electioni præſtat, ergo non poteſt minuere eius deformitatẽ. Veluti in naturalibus aquæ frigus minui, & remitti non poteſt, niſi aqua aliquid caloris excipiat. Deinde quia teſte Auguſtino in cap. Forte. 14. Quæſt. 5. Qui furatur, & dat pauperibus, magis peccatum auget, quam minuat, vel excuſet. Nam ſi totum, inquit, tribuat pauperibus, quod abſtulerat, potius addit peccatum quam minuit. Sed uera ſententia eſt, bono fine intentionis, minui malæ electionis prauitatẽ, vt ipſe Almainus, Maior, & conſentiens multorum opinio docet: & id colligitur apertè ex Auguſtino in libris contra mendacium, in quibus manifeſto tradit, mentiri quidem ob finem bonum eſſe peccatum, ſed eſſe minus quam mentiri ob malum finem.

Almai. tra. 3. mor. c. 12.

Ma. 2. d. 42. q. 4. & 5.

Ad obiecta verò Reſpondeo: Ad primum, Nullo modo

A ſequi vt, ſi finis ſit optimus, turpitudo malæ electionis ex toto auferatur: quia bonus finis prauitatem electionis non minuit aliquid boni ei conferendo, ſed ſolum minuit extrinſecus, quia ſummouet malum finem, qui ſi adeſſet, peior & deterior eſſet electio. Et eodem modo ad ſecundum. Reſpondeo, In naturalibus non remitti qualitatem contrariam, niſi per aliquid contrariæ qualitatis ſuſceptum; at in moribus minuitur deformitas electionis ſolum ex eo, quod per bonum finem voluntati obiectum, malus finis detrahitur, quo peior redderetur intentio. Ad tertium ex Auguſtino Reſpondeo, peccatum augeri, ſi res furto ſublata detur pauperibus, quia qui dat, hoc ipſo alienum diſtrahit, & conſumit; in quo etiam eſt peccatum: quia dat, & impendit nõ ſua; ſed aliena; & quæ abſtulerat, reſtituere domino, non pauperibus erogare, debebat: & loquitur Auguſtinus de pauperibus, qui communes & ſolitas neceſſitates patiuntur.

Nono Quæritur, An quando actus æquè ex duobus finibus exiſtit, quorum neuter refertur ad alterum, poſſit eſſe ſimul bonus & malus; bonus quidem ex bono fine, malus verò ex malo. Vtputa ſi Titius templum adeat, & ſacris interſit precationis gratia, & inanis gloriæ ſtudio & cupiditate, Quæritur inquam, an hic actus Titij ſit bonus ſimul & malus? Reſpondeo, Si duo fines ſint æque propoſiti, bonus & malus, etiamſi neuter referatur ad alterum, in totum actus eſt malus. Ratio huius eſt, quia actus ſecundum ſubſtantiam eſt vnus tantummodo, & ex vno bono fine bonus eſſe non poteſt, quoniam bonum ex integra cauſa exiſtit: & cum malum ex peculiari quocunque vitio oriatur; ſequitur vt huiuſmodi actus in totum ſit malus: nam ad turpitudinem & prauitatem actus, ſufficit ſi vnus tantum finis ſit malus: quoniam ad bonitatem eius integra cauſa requiritur. Et proinde quando actus æquè duos fines habet, neceſſe eſt vtrumque eſſe bonum vt actus ſit bonus. Si igitur vnus finis eſt malus, ex toto, non ex parte malus eſt actus. Animaduertendum eſt, ſi actus ſit bonus ob finem proprium bonum, ad quem refertur, minimè corrumpi, ſi poſtea malus finis acceſſerit, quia huiuſmodi acceſſu nequaquam actus ſuum bonum finem amittit. Ex quo efficitur, vt actus vel officium charitatis, vel alicuius alterius virtutis opus ob honeſtatem factum, & continuatum, non inquinetur, ſi ob inanem gloriam, & laudem abſoluatur; quoniam inanis gloria finem charitatis, aut virtutis non ſubmouet: ſine autem proprio virtutis retentio actus ipſe continuatur, qualis antea cœperat. Nec obſtat, ſi homo faciens charitatis vel virtutis officium, ſimul quoque vanam laudem, & gloriam, vt finem ſibi propoſitum concupiſcat: actus etenim charitatis aliquando cum veniali peccato ſimul exiſtit, & continuatur: cum quis ſimul præſtat opus & officium charitatis ſiue virtutis, & ex alia parte inanis gloriæ deſiderio & cupiditate maculatur: actus enim charitatis, aut virtutis, ſi verè charitatis aut virtutis opus & officium eſt, peccatum eſſe, non poteſt.

De bonitate & prauitate actus exterioris. *Cap. VI.*

PRimò Quæritur, An actus exterior ſit per ſe & extrinſecus bonus aut malus? Quod eſt quærere, An bonitas aut turpitudo moris ſolum conueniat actui interiori voluntatis per ſe, an verò etiã actui exteriori: Et nomine quidem actus exterioris, intelligitur omnis actus cuiuſcunque alterius facultatis à voluntate diſtinctæ. De hoc tres ſunt opiniones; Prima docet bonitatem aut vitioſitatem moris ſolum actui interiori voluntatis per ſe, & intrinſecus conuenire; in actu verò exteriori ſolum extrinſecus exiſtere, nimirum vel tanquam in cauſa, vel tanquam in effectu. verbi gratia cupiditas furandi eſt per ſe, & intrinſecus mala, furtum vero ſi accipiatur ut obiectum voluntatis, eſt malum tanquam cauſa & origo malæ voluntatis: Si vero accipiatur, vt eſt actus à voluntate productus in opus, furtum eſt malum tanquam effectus & ſignum malæ voluntatis. Sicuti in naturalibus animal eſt per ſe ſanum, quia ſanitatem habet; medicina verò eſt ſana tanquam cauſa ſanitatis: urina autem eſt ſana tanquam effectus, & nota ſanitatis. Sic opinantur, Durandus, Ocham, Gabriel, Almainus, Scotus, Ricardus, & Bonauentura. Id probant quia actus non habet bonitatem, aut prauitatem moris niſi quatenus eſt volũtarius & liber: at actus exterior

S. Tho. 1. 2. q. 20. art. 1.

Dur. 2. diſ. 42. q. 1. Ochã, quodl. 1. q. 20. Gabri. 2. d. 42. q. 1. Almai. tra. 3. mor. c. 18. Scotus quodl. 18. a. 2. Ricar. 2. d. 42. art. 1. q. 1. Bon. 2. d. 42. art. 1. q. 1.

non eſt per ſe & intrinſecus voluntarius, & liber;ſed ſolum extrinſecus per actũ voluntatis ; ergo non eſt per ſe & intrinſecus bonus aut malus, Secunda opinio diſtinguit actus exteriores & ait;ſi ſint intellectus vel appetitus ſenſus, poſſunt eſſe intrinſecus & per ſe boni aut mali ; Si vero ſunt aliarum virium exequentium id, quod appetit & eligit voluntas , ſolummodo poſſunt eſſe extrinſecus boni aut mali. Ratio huius ſententiæ eſt,quia putat liberum aliqua ex parte ineſſe per ſe & intrinſecus actibus Intellectus vel appetitus ſenſus; nullum vero libertatem habere actus aliarũ exequentium facultatum Tertia ſententia affirmat actus exteriores,qui ſunt boni vel mali ex obiecto & circunſtātijs, eſſe per ſe & intrinſecus bonos aut malos . Sic mihi videntur ſentire S.Th.1.2.q.20.a.1.Caiet.1.2.q.20.a. 1. & 2. & hæc ſententia eſt probabilior : quoniam bonitas aut deformitas moris non ſolum ſumitur ex reſpectu & ordine , quem habet actus exterior ad voluntatem ; ſed etiam ex eo , quem habet ad rationem; quādo actus ex obiecto,materia,& circunſtantijs conſideratur. Quoniam ſi actus per ſe eſt rectæ rationi conſentaneus ; per ſe & intrinſecus eo ipſo bonus exiſtit : & è contrario, actus rectæ rationi diſſentaneus eſt per ſe malus:Sed actus exterior furandi vt eſt rationis obiectum,eſt rectæ rationi contrarius,ergo eſt per ſe & intrinſecus malus , & actus caſte viuendi , aut reddendi cuique, quod ſuum eſt , cum recta ratione congruit. ergo eſt per ſe bonus. Quod vt plenius intelligas , animaduerte quod tradit.S,Th.1.2.q 20.a.1.2. & 3. opus exterius dupliciter accipi poſſe; aut enim accipitur vt rationis obiectum , aut quatenus in facto conſiſtit; primo modo eſt bonum vel malum rationis,quia vel eſt rationi cōſentaneum, vel diſſentaneũ , etiam antequam fiat, immo ſiue fiat , ſiue non fiat : ſecundo modo non eſt bonum, vel malum, niſi quia noſtra ſponte & voluntate factum ,

Ad id verò , quod prima opinio obijcit, Reſpondeo, Voluntarium & liberum requiri quidē ad genus moris;quando in facto conſiſtit;ideo enim actus belluarum,amentium vel infantum non ſunt in genere moris conſtituti, quia voluntarij & libera non ſunt; ſed bonitas & prauitas moris nō ſolum ſunt ex comparatione cum voluntate vel libertate , ſed ex reſpectu & ordine ad rationem cuius nimirum opus exterius eſt obiectum antequam fiat. Actus igitur,cum primum eſt humanus in facto, videlicet voluntarius & liber, reponitur in genere moris: Diſtinguitur verò ſpecie in bonum & malum , eo quod cum recta ratione conuenit , aut pugnat tāquam rationis obiectum . Et falſum eſt , quod ſecunda opinio exiſtimat,in actibus intellectus uel appetitus ſenſus,liberum aliqua ex parte ineſſe per ſe & intrinſecus , quoniā liberũ eſt per ſe in actibus voluntatis tātummodo,

Secundo Quæritur, Num prauitas prius ſit in actu interiori voluntatis,a quo deinde in actum exteriorē deriuetur an potius contra prius inſit actui exteriori , poſtea verò in interiorē tranſmittatur. Duæ ſunt opiniones, Prima docet, omnem turpitudinē & fœditatem moris prius eſſe in actu interiori voluntatis,& inde in actum exteriorē transfundi, Eſt hæc ſententia Bonauenturæ, Ricardi , Durandi, Gabr. Ocham,& Almaini quæ nititur ratione paulò ante in medium adducta in quæſtione præcedenti. Secunda opinio diſtinguit;Aut actus exterior eſt malus ex obiecto & circunſtantiis,aut ex fine voluntatis optato & propoſito. Si ſit malus ex obiecto & circunſtantijs,tunc prauitas primum ineſt actui exteriori,& poſtea conuenit actui interiori voluntatis ; quoniam exterior cum interiore ſuam cōmunicat deformitatem.Si verò ſit malus ex fine voluntatis adiecto deformitas primo ineſt interiori,ſecundo actui exteriori voluntatis. tunc enim interior ad exteriorē ſuam prauitatem traducit. Et hæc opinio eſt verior , quam habet S.Tho.1.2. q.20.ar.2.Primo quoniam velle furari ideo eſt malum,quia furari eſt malum.Item quia vt oſtendimus quæſtione ſuperiori,actus exterior malus ex obiecto, & circunſtantijs per ſe & intrinſecus eſt malus , quia eſt rectæ rationi diſſentaneus, ergo furari prius natura malũ eſt, quàm velle furari; nam opus exterius, antequam velis efficere , eſt malum ex obiecto,materia & circunſtantijs, quia rationi contrarium exiſtit . At vero quando actus eſt malus ex fine voluntatis concupito amato & propoſito , tunc deformitas prius ineſt in actu voluntatis,quia intentio voluntatis eſt ab huiuſmodi fine,mala;& talem deformitatē actus interior habere nō poteſt, niſi ex intentione voluntatis:cujuſmodi eſt factitare quidpiam ob inanem gloriam,vel ob inuidiam,vel ob vindictam,contemptum,odium,ſuperbiam , ſemper in his &

Locis ſup. citatis,

A ſimilibus actibus exterioribus,deformitas finis propoſiti & ſpectati ineſt ob intentionem voluntatis ; nam intentio ex fine voluntatis mala , ſuam prauitatem ad actum exteriorem tranſmittit .

Animaduertendum eſt primò . Quando actus exterior eſt malus ex obiecto & circunſtantijs,& deformitas dicitur prius ipſi conuenire,quam actui voluntatis , intelligitur de actu exteriori ſumpto cum reſpectu & ordine ad rationem cogitatione rem apprehendentem ; videlicet quatenus eſt rationis obiectum . quod perinde eſt ac ſi diceretur ; Actus exterior prout relatus ipſa cogitatione mentis ad rationem eſt malus,quandocunque eſt rectæ rationi diſſentaneus Quādo verò actus exterior accipitur prout eſt re ipſa deductus in opus,tunc prius eſt prauitas & turpitudo in actu interiori quam in exteriori , quia actus interior eſt cauſa exterioris, & proinde natura & origine prior exiſtit. non tamen ſequitur,vt deformitas ex actu interiori ad exteriorem emanet,ſed ſolum vt deformitas , quæ primo fuit in actu exteriori relato ipſa animi & mētis cogitatione ad rationē,per actum interiorem veluti per cauſam deriuetur, & tranſeat in actum exteriorem tanquam in opus a voluntate vltro, &

B ſponte factum .

Secundo Animaduertendum eſt , cum dicimus deformitatem ex fine propoſito voluntatis prius interiori actui conuenire,quam exteriori; intelligimus quando voluntas tanquam finem concupiſcit, & ſibi proponit aliquid , quod in ipſo voluntatis actu interiori perficitur . Veluti cum finem ſibi conſtituit voluntas inanem gloriam,vindictam,odium, inuidiam,contemptum,iram, ſuperbiam , & ſimilia ; hæc enim omnia in voluntate complentur .

Tertio Quæritur, An idem ſit dicendum, quando voluntas ſibi præſtituit tanquam finem, actum exteriorē malum: qualis actus eſt , cum quis furatur, vt cum ſcorto rem habeat;vel occidit alterum,vt adulterium committat ; Quæritur inquam , an etiam in huiuſmodi actibus prius deformitas, quæ ſumitur ex fine,conueniat actui interiori quam exteriori,ſicuti diximus de prauitate , quæ deriuatur ex fine,qui in ipſa voluntate perficitur.Reſpondeo , eandem eſſe rationem : quoniam cum quis furatur, vt turpe quid faciat ; deformitas luxurioſæ libidinis non poteſt furto conuenire niſi ex intentione,vel electione voluntatis : furtum

C enim ex ſuo obiecto & alijs circunſtantiis , non habet huiuſmodi prauitatem,ergo eam accipit à voluntate . Differt tamen huiuſmodi finis turpitudo à deformitate finis , quæ in voluntate completur ; quod ea deformitas cum ſit finis, qui in actu exteriore conſiſtit,intentionem voluntatis ideo reddit malam,& turpem,quia obſcena & luxurioſa libido , ad quam voluntas ſpectat , eſt mala. At verò intentio inanis gloriæ,ideo eſt mala,non quia alicuius actus exterior ſit malus , ſed quia ipſa cupiditas inanis gloriæ eſt per ſe mala. Atque idem eſt dicendum de cæteris intentionibus quæ in ipſo interno uoluntatis opere conſummantur.

Quarto Quæritur, An ſicut turpitudo & prauitatis actuū qui ex obiecto & circunſtantiis ſunt mali , prius ineſt in actu exteriori, quàm in interiori; ſic etiam bonitas actuum ex obiecto & circunſtantiis accepta , prius actui exteriori conueniat,quàm interiori. Ratio dubitandi eſt, quia actus exterior non eſt bonus, niſi fiat ſtudio & cauſa ipſius honeſtatis: nam idem actus exterior, nimirum benefacere alteri, fieri poteſt vel gratia noſtræ vtilitatis & commodi , vel delectationis , uel honeſtatis . Quod autē fiat ſtudio & cau-

D ſa honeſtatis, habet ex affectu & intentione uoluntatis:ergo bonitatem moris habet ex voluntate : quoniam ſi fieret tantummodo vel ob commodum , & emolumētum , uel ob delectationem noſtram , bonitate moris careret . Quidam exiſtimant etiam in actibus exterioribus, qui ex obiecto & circunſtantijs ſunt boni,conuenire prius actui exteriori bonitatem quam interiori : quoniam velle caſtè viuere , aut fortiter agere,eſt bonum, & cum recta ratione congruens. Item domino depoſitum reddere bonum eſt , quia eſt rectæ rationi conſentaneum; ergo ſicut deformitas ex obiecto & circunſtantijs prius eſt in actu exteriori,quā in interiori, ſic etiā bonitas, Alijs probabilius videtur oppoſitum, eo,quod actus exterior quāuis ſit obiecti boni,nō continuo eſt per ſe bonus,niſi exiſtat etiā ex bono voluntatis affectu atque propoſito;ex fine eñim malo optato,& propoſito ſæpe corrumpitur:ergo bonitas prius ineſt in actu uoluntatis interno,quā in externo;& actus exterior per ſe malus, cum ſit rationi contrarius prius in ſe deformitatē habet quā voluntas,Ad obiectum uero Reſpōdent,ad bonū opus virtutis

requiri

requiri bonum voluntatis affectũ, cum tamen actus exterior ſæpe malus ante malam voluntatem exiſtat, ſiquidem bona finis propoſiti voluntas actũ exteriorẽ, qui eſt ex re, & materia obiecta malus, bonum non reddit: vt conſtat ſi Titius furari velit, vt habeat, vnde eleemoſynam indigẽtibus det, etiamſi bonum ſit Titij propoſitum, furtũ eſt malũ; quia per ſe cum ratione pugnat: Ergo prius furtũ eſt malũ, quoniam rationi aduerſum, quàm voluntas furandi ſit mala. At exterior actus alioqui ex obiecto bonus, ex malo voluntatis propoſito ſæpius inficitur: vt ſi Titius depoſitũ reddat, iuſtum quidem facit, non tamen conſequens eſt, vt iuſte faciat. Mihi magis prior ſententia probatur: neque enim video diuerſam eſſe rationem.

Quintò Quæritur, An quãdo actus interior verſatur circa actum exteriorem tamquã materiam, & rem ſibi obiectam, ſint duo peccata actus interior, & exterior; an verò vnum peccatũ ſolummodo: quod eſt quærere, An voluntas furandi & furtum ſint duo peccata, an verò vnũ; Duæ ſunt opiniones, vna docet eſſe duo peccata, & hæc eſt Scoti putantis vtrumque actum interiorem & exteriorem eſſe in ſe ipſo & per ſe & intrinſecus malũ. Ocham verò, Gregor. & Gabriel quãuis exiſtiment interiorẽ actũ dumtaxat eſſe per ſe & intrinſecus malum, aiũt tamen eſſe duo peccata, quia ſunt duo actus interior ſcilicet & exterior. Altera opinio aſſeuerat eſſe vnum tantũ peccatum, ſententia eſt S. Tho. 1.2.q.20.ar.3. Bonau.2.d.42.a.1.q.1. Ricar.2.d.42.a.1.q.1.n.6. & videtur verior opinio, quia actus interior, & exterior vnum ſolum humanũ actum conſtituũt. Itẽ quia actus interior & exterior ſunt vnus actus voluntarius & liber; ergo cum non ſit niſi vna voluntas, non poteſt eſſe niſi vnũ peccatum. Et eadem ratione electio, & intentio licet ſint duo actus in genere naturæ, ſunt tamen vnus dumtaxat humanus actus in genere moris. Pari ratione actus imperatus, & imperans, in genere naturæ ſunt duo, in genere autẽ moris ſunt vnus tantum humanus actus. Poſtremo quoniã vt docet S. Th. 1.2.q.20.a.3.ad 3. quando aliquid ab vno deriuatur ad alterum per analogiam, & proportionẽ, tũc eſt vnum tantum numero; vt ſanũ quod eſt in corpore animalis, traſfertur ad medicinã, & vrinã, & ideo eſt vna ſanitas, quã in ſe habet animal, quãq; dat cibus vel medicina, & ſignificat vrina. Sic vna tantũ eſt bonitas, vel deformitas in actu interiori & exteriori, quoniã per analogiam quandam ab vno tranſit ad alterum: ſi enim opus exterius ſumas vt eſt rationis obiectũ, eſt per ſe bonũ vel malum, quia cum ratione cõſentit, vel diſſentit: & inde actus voluntatis eſt bonus vel malus, quoniã eſt obiecti boni vel mali, hoc eſt rationi conſentanei vel diſſentanei. Si ſumas vt re ipſa in facto conſiſtit, eſt bonum vel malum, quia bonæ vel malæ voluntatis effectus & ſignũ. Obijcies, Animal, medicina & vrina ſunt tria ſana, licet ſanitas ſit vna tãtum, ſoli animali tanquam forma & accidẽs inhærens, cæteris verò extrinſecus: ergo ſimiliter actus interior & exterior ſunt duo peccata, quamuis prauitas ſit tantum vna per ſe vt forma actui interiori conueniens. Reſpondeo, Actum interiorẽ & exteriorẽ non ſolum ideo eſſe vnum peccatum, quia ſit vna deformitas in vno per ſe & intrinſecus, ſed etiam quia huiuſmodi duo actus vnam actionem humanam voluntariam, & liberam conſtituunt; at verò animal, vrina & medicina ſunt tria ſana licet ſit vna ſanitas, quia ſunt tres ſubiectæ res. Iterum Obijcies, etiam actus interior & exterior ſunt duo actus. Reſpondeo, eſſe quidẽ duos actus, ſed tanquã partes vnius actionis humanæ; at verò animal, vrina & medicina ſunt tres res, & non tanquã partes totius, ſed tanquam materia ſubiecta, cauſa efficiens & indiciũ ſanitatis. Si è contrario Quæras, an actus vnus, in quo ſunt duæ prauitates ſpecie diſtinctæ, ſint vnum peccatum, an verò duo, veluti cũ furtũ eſt ſacrilegũ, aut coitus inceſtus, aut ſacrilegũ homicidium & ſimilia. Reſpondeo, eſſe vnum peccatum, ſed duplici turpitudine & deformitate affectũ & maculatum, quale eſt, ſi Titius calleat duas vel tres artes, diſciplinasvè ſpecie diuerſas, eſt & dicitur vnus artifex, doctor & magiſter; quia quandocunque forma eſt accidens rei per ſuam ſubſtantiam iam antea conſtitutæ conueniens, non multiplicat rem, in qua vt in ſede ſibi ſubiecta reſidet; tametſi ipſa ſpecie multiplicetur: & è contrario; licet ipſa ſit vna numero; ſi tamẽ res ſubiectæ, quibus inhæret, ſint plures numero, etiã formæ multæ pariter eſſe dicuntur. Quare vnus eſt artifex, licet præditus multis artibus ſpecie diſtinctis; vnũ eſt peccatum, ſi ſit vnus actus, licet multis prauitatibus ſpecie diuerſis infectus. è contrario verò ſi vnus numero calor in duobus ineſſet hominibus, non vnũ, ſed duo calida dicerentur.

Sco. quodl. 18. ar. 3. Ochã quodl. 1. q. 10. Gre. 2. d. 41. q. 1. concl. 5. & 6. Gabr. 2. diſ. 42. q. 1. ad calcem.

Sextò Quæritur, An actus exterior actui interiori coniũctus augeat eius bonitatẽ, aut prauitatem, hoc eſt, an actus interior vna cũ exteriori ſociatus eo ipſo fiat peior aut melior: quod perinde eſt, ac ſi quæratur, an quando efficax eſt voluntas furandi, nec furatur, propterea quod omnis furandi occaſio erepta ſit, tam mala cẽſeatur, quam eſt voluntas, quæ oblata occaſione furandi, furtũ admittit. Duplex eſt opinio; vna docens per actũ exteriorem bonitatẽ aut prauitatem in actu interiori volũtatis augeri, quæ innititur auctoritate Scoti, & Gloſſæ & Auguſtini. nã Gloſſ. in c. Si cui etiã d. 1. de pœnit. plus peccare ait eũ, qui peruenit ad opus & Aug. inquit, mala voluntate uel ſola, quiſque miſer efficitur, miſerior poteſtate qua deſideriũ malæ voluntatis impletur; & loquitur de miſeria culpæ. Deinde quia nos hactenus oſtendimus actũ exteriorẽ intrinſecus & per ſe eſſe bonũ, vel malũ, ergo uoluntas melior aut deterior efficitur eo ipſo, quod opere deſideriũ impletur. Accedit, quod Titius quãuis efficacẽ habeat voluntatẽ necẽ ſuſtinendi pro Chriſto nõ eſt tamen nec dicitur martyr, niſi pro Chriſto interimatur. Poſtremò idem probari poteſt, quia inter errores Petri Abailardi numeratur tertiusdecimus error in hunc modũ; [Nos verò dicimus, quod ſola voluntas a Deo in perpetuum remuneratur, ſiue in bonis ſiue in malis; nec propter opera peior vel melior efficitur quis, niſi forte dum operatur, eius voluntas augeatur.] Secunda opinio docet actui interiori ex actu exteriori nihil bonitatis, aut deformitatis accedere. Sic S. Th. 1.2.q.20.a.4. Bonau.2.d.42.ar.1.q.1. Ricar.2.d.42.a.1.q.2.& d.40.a.1.q.4. Dur.2.d.42.q.1.n.8.& 9. Greg.2.d.42.q.1.concl.5.6.& 7. Gabr.2.d.42.q.1.a.2.concl.1. & hæc opin. eſt verior; & colligitur ex Aug. lib. 1. de lib. arb. c. 3. qui ait, non minus reum eſſe eũ, qui cupit, & ſi poteſtas daretur, exequeretur, quam ſi in ipſo facto deprehendatur. Et in alio loco docet voluntate bona & mala metiri Deum bona aut mala merita. Greg. idem quoque tradit his verbis; Exteriora noſtra Domino quamlibet parua ſufficiunt; cor namque & non ſubſtantiam penſat, nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. & id, quod nomine Hier. paſſim fertur, In martyre voluntas vnde mors naſcitur, coronatur. Hugo ſancti Victoris, Non eſt, ait, inæquale meritũ, ſi æqua ſit volũtas. Bern. item; Quid plenius, inquit, quàm quòd voluntas pro facto reputatur, vbi factum neceſſitas excludit. Idem ratione probatur: quia eadẽ eſt bonitas aut deformitas in actu interiori. Præterea cũ inuiti & coacti quippiã efficimus, nihil meriti aut præmij in noſtris operibus amittimus; ergo etiamſi deſit actus exterior, dũmodo voluntas fuerit efficax & perfecta nihil bonitatis aut prauitatis amittit, inſuper Hugo ſic ait lib. 2. de ſacr. p. 14. c. 6. Opus requiritur, vt ipſo opere volũtas augeatur; & ſubijcit. Effectus opere nutritur, vt creſcat, & amplior ſit; poſſunt eſſe voluntate pares, qui facultate ſunt impares. Multum dedit Zachæus, qui diues erat, & multum habebat; vidua illa, quæ duo minuta miſit, parũ habuit, tamen tantũ dedit, quantũ Zachæus; minores facultates ferebat, ſed parẽ voluntatẽ habebat; ſi attẽdas, quæ dederunt, diuerſa inuenies, ſi attendas vnde dederunt, paria inuenies. Sic ille. Animaduertendũ eſt huiuſmodi opinionẽ intelligi, quando uoluntas eſt efficax; tunc autẽ eſſet efficax & perfecta, quãdo re ipſa exequeretur opus, ſi exequendi cõmoda & opportuna offerretur occaſio; nam ea voluntas efficax non eſt, quæ data occaſione opus exequendi & complendi, id non præſtat ac perficit. Præterea ſciendum eſt voluntatis etiã efficacis bonitatẽ aut deformitatẽ ex actu exteriori augeri per accidens, nimirũ eo quod voluntas eſt diuturnior ratione actus exterioris, in quo perſeuerat. Item aliquando actus exteriores ſunt per ſe iucundi & grati, uel moleſti & laborioſi, & ideo ſolẽt voluntatẽ uel magis allicere, incitare, impellere, intendere; aut contra reuocare & alienare, retardare, reflectere, atque remittere, & catenus augent vel minuunt voluntatẽ. Poſtremo annotandum eſt, antedictam opinionẽ intelligi de bonitate aut prauitate, quã habent actus per ſe, non autem de ea, quã habent aliunde ſumptam. Quare per ſacramenta re ipſa ſuſcepta plus gratiæ & charitatis percipitur, quàm ſi ea voto tantum & deſiderio ſumerentur. Pari ratione irregularitas excommunicatio, & aliæ pœnæ Canonicæ, & Ciuiles contrahuntur ob factum exterius, & iam conſummatum, non autem ob ſolam animi voluntatẽ, quia leges factis pœnas irrogãt non uoluntatibus. Item reſtituere quis lege, & ipſo iure cõpellitur eo, quod facto & opere alteri nocuerit, non autem

Sco. quodl. 18. a. 3. Aug. lib. 13. de Tri. c. 5.

Aug. epiſt. 44. quæ eſt ad Deo gratias q. 4. Greg. hom. 5. in Euan.

Hugo. de ſacr. lib. 2. p. 14. c. 6.

ſolo animo & voluntate: nam reſtitutio debetur vel ob iniuriam, vel ob damnum illatum alteri, vel ob alienum retentum, ſola tamen voluntate alteri minimè nocemus: nec æs alienum contrahimus. Sic etiam Deus muneribus,& beneficijs quibuſdam gratuitis remunerat benefacta, ſed non voluntates; veluti ob factum Martyres, Doctores, & Virgines diuinitus Aureolis donantur; & Eccleſia Indulgentias, id eſt, condonationes & remiſſiones peccatorum factis, & operibus externis, non autem voluntatibus concedit. Ad obiecta verò Reſpondeo ad primum ideo Auguſtinum dixiſſe, Miſeriorem eſſe qui mala voluntate conſequitur id, quod appetit: non quia ex actu exteriori plus deformitatis,& prauitatis accedat, ſed quia voluntas ſolet actu exteriore vel replicari, & iterari, vel approbari, & confirmari, ac maiori tempore perſeuerare. Ad ſecundum; licet actus exterior ſit per ſe & intrinſecus bonus vel malus; non tamen habet aliam, atque interior, bonitatem aut prauitaté. Ad tertium reſpondet Gregorius Ariminenſis, non connumerari inter errores Abailardi prædictum errorem: vt conſtat ex S. Bernardo epiſt. 188. & 192. error illius erat, Non eſſe priorem aliquem propter opera ſiue interna ſiue externa, vt ait Gregorius. Ex quo errore inferebat adulterum, vel furem non eſſe peiorem, quam ſi furtum vel adulterium non faceret voluntate vel opere.

Aliæ quædam de bonitate & prauitate humanorum actuum quæſtiones diluuntur. Cap. VII.

PRimò Quæritur, Quomodo in actibus humanis diſtinguantur hæc quinque. Bonum: Rectum: Studioſum; Laudabile: & Meritum. Et contra in malis actibus quo pacto differant hæc etiam quinque: Malum: Peccatum. Culpa. Vituperabile & Demeritum, quod ſic Theologi uocant. Reſpondeo, Bonum latius patere, quàm Rectum, ſtudioſum, laudabile & meritum: quoniam Bonitum dicitur tum de rebus; tum de actibus: & dicitur de perſonis, & habitibus; cum tamen cætera proprie ſolum de actibus dicantur. Item Bonum & rectum dicuntur de bonis naturæ, & artis & moris; cætera verò de bonis moris propriè dicuntur tantùmodo. Rurſus rectum differt ab ſtudioſo, quia latius patet; nam rectum dicitur de actibus & naturæ, & artis & moris. Omnis enim actus vt eſt cum ſua regula naturæ, artis, vel moris conueniens, dicitur rectus: ſed ſtudioſus non eſt, niſi vt factus ex alicuius virtutis electione,& rectæ rationi, quæ eſt regula morum, conſentaneus. Præterea idem actus in moribus, qui eſt rectus & ſtudioſus, eſt etiam laudabilis, & meritum vel meritorius, vt paſſim vocatur, ob alias rationes, nimirum laudabilis, vt eſt commendatione,& laude dignus. Meritũ eſt vt eſt præmio vel ſtipendio,& mercede dignum, hoc eſt, quod vel apud Rempublicam vel Prencipem vel Deum, vel alium, quippiam promeretur:

Pari ratione in malis latiùs funditur malum quàm peccatum vel culpa: quia malum dicitur de perſonis, rebus, habitibus & actibus: Peccatum verò & culpa ſolum de actibus. Item peccatum amplius patet, quam culpa: Peccatum enim dicitur de actibus naturæ, artis,& moris, quatenus à recta regula diſſentiunt; at vero culpa non dicitur niſi de actibus moris qui ſunt voluntarij & liberi. Actus autem qui eſt culpa, dicitur vituperabilis; culpa quidem, quia eſt libera voluntate factus; vituperabilis verò, quoniam vituperatione,& reprehenſione dignus eſt. Et hic idem actus dicitur vulgò demeritum ſiue demeritorius, quatenus pœnam & ſupplicium promeretur.

Secundo Quæritur, An bonitas vel prauitas actus pendeat ex lege æterna Dei imperante bonum, & malum vetãte, Quod eſt quærere, An actus humani ſint boni vel mali, eo quod vel cum lege Dei æterna conſentiant, vel pugnent. Quidam exiſtimant bonitatem vel deformitaté humanorum actuum ita ex lege Dei æterna pendere, vt ſi ex hypotheſi lex æterna nõ eſſet, actus nec boni, nec mali fuiſſent. Addunt alij; ſi quis contra rectam rationem egiſſet, penitus tamen ignorans legem Dei æternam, non peccaſſet. Mihi tamen videtur animaduertendum, actus aut eſſe bonos vel malos per ſe & natura ſua: cuiuſmodi ſunt ea opera, quæ iure naturali vel imperantur, vel damnãtur; vt mendacium, furtum, homicidium, adulterium, in malis; in bonis verò caſte viuere, depoſitum reddere, Deum colere & venerari, parentes reuereri: in promiſſis fidem ſeruare. Alij verò

A actus ſunt boni vel mali, non per ſe & natura ſua, ſed quia aliqua lege humana præcipiuntur vel vetantur: Alij item non ſunt per ſe boni uel mali, ſed eo quod aliqua lege Diuina ſcripta, poſitaué ſunt imperati vel prohibiti: quales ſunt actus quibus aliqua ſacramenta ſuſcipiuntur, aut alijs conferuntur; actus tales fuerunt multi quos olim lex diuina ſcripta precepit aut vetuit. Actus igitur iure naturali boni vel mali ſunt per ſe tales, quia per ſe rectæ rationi conſentanei vel diſſentanei. Quare ſicut in naturalibus quamuis ſi ex hypoteſi Deum non eſſe fingeres, verum eſſet dicere, hominem eſſe animal, eſſe ſubſtãtiam, eſſe corporeum; quia hæc ad naturã hominis pertinent, & Deus rerum naturas non mutat: ſic etiam in moribus quamuis Deum non eſſe quis ex hypotheſi fingat, aut mentis cogitatione concipiat, nihilominus malum eſt mẽtiri, furari; & bonum eſt reuereri parentes, depoſitũ reddere, caſte viuere, quia hæc ad naturam actuum ſpectant, eorumque natura eſt vt cum recta ratione conueniant vel pugnent. Et quia quicquid eſt rectæ rationi conſentaneum, vel aduerſum, eſt legi diuinæ congruens, vel contrarium, quæ lex diuina eſt ipſe Deus, qui per naturam eſt recta ratio, lex & regula agendorum; B ideo bonitas aut prauitas actuum dicitur a lege æterna dependere. Sicut enim actus bonus vel malus reſpectum & ordinem habet ad rectam rationem, ſic etiam ad legem Dei æternam. Cæteri verò actus, qui nõ ſunt per ſe boni vel mali, ſed quatenus lege humana vel diuina prohibiti vel imperati, extãte lege ſunt boni vel mali, quia rectæ rationi ſunt conſentanei vel contrarij, quandiu lex viget; ea verò abrogata & ſublata, non ſunt amplius boni vel mali. Ex quo efficitur, vt ſi quis ſcienter agat cõtra rectam rationem, quinis penitus ignoret legem Dei æternam, verè peccatũ admittat, quia facit opus rectæ rationi contrarium. Præterea conſequitur vt nulla poteſtate ius naturæ ſolui, tolli, & deleri queat, quia (vt diximus) rerum naturæ mutari non poſſunt. Hinc etiam perſpicitur, ideo aliquid dici iuris naturalis, quia naturalis recta ratio præſcribit id ita eſſe faciendum aut fugiendum; ita vt ſi omittatur, aut violetur, labefacteturue, contra rectam naturalem rationem ſit omiſſio vel factum. Id vero dicitur eſſe ſolum conſilium quia etiam ſi omittatur, non eſt contra rectam rationem omiſſio. Hinc etiam perſpicitur id quod Ariſt. docet lib. 5. C Eth. c. 7. dupliciter aliquid eſſe bonũ, aut enim eſt bonũ per ſe & natura ſua, aut eſt bonum lege poſita ſiue dato præcepto. Quod eſt per ſe bonum, vbique bonum eſt; & quia ſua natura bonum, ideo lex imperat; vt fiat: quod eſt ſecundo modo bonum, vim habet vbi & quando lex præcipit. Sic etiam aliquid aut eſt per ſe malũ,& propterea lege interdictum: aut eſt malum ſolummodo; quia lege ſiue præcepto vetitum,& proinde vbi lex prohibet, aut præceptum vetat, eſt euitandum. Poſtremò ſciendum eſt legem non ſolũ intelligi eam, qua conſtituitur aliquid in hunc modum, Fac, aut Ne facias hoc aut illud, ſed etiã qua fugienda vel agenda iudicantur; videlicet, Ius ſuum eſt cuique tribuendum, nulli nocendum, caſtè viuendum, depoſitum reddendum Greg. 2. d. 35. q. 1. ar. 2. Gab. 2. d. 35. q. 1. ar. 1.

De conſcientia errante. Cap. VIII.

ANimaduertendũ eſt, actum humanũ tunc eſſe bonum vel malum, quando eſt rectæ cõſcientiæ congruẽs vel D contrarius; immo aliquando eſſe bonũ, etiamſi cum errãte conſcientia conſentiat; & malũ ſi à conſcientia errante diſſentiat. Et ideo tractandum nobis eſt de conſcientia erran- Secundo de conſcientia opinante. Tertio de conſcientia dubitante. Quartò de conſcientia ſcrupuloſa. De conſciẽtia agunt Theologi in 2. d. 39. Cordubenſis edidit tractatũ diuiſum in 14. quæſt. qui eſt in lib. 3. ſuarum quæſtionum.

Primò Quæritur. Quid ſit conſcientia; Reſpondeo, ſecũdum aliquos conſcientiã ad voluntatem pertinere, at ſecundum alios ad vim & facultatem rationis, & hoc eſt verius. eſt enim conſcientia animi quædam ratio, vis & lex, à qua & de rectæ factis, & malefactis admonemur; eſt in homine veluti quædam rectæ rationis ſcintilla bonorum malorumque facinorum iudex & iudex. Sed adhuc inter hos eſt controuerſia, an ſit habitus rationis, an actus. Quidam nempe Scot. Bonau. Dur. putãt eſſe habitum in ratione exiſtentem. Sed iuxta. S. Thomas. Gabriel. Cordub. & alios, conſcientia eſt actus rationis, & hoc eſt longè probabilius. In præſentia igitur, conſcientia nihil aliud eſt niſi actus rationis, quo ipſa præſcribit, quid ſit agendum quid fugien-

fugiendum. Item quid ſit bonum, quid malum, quid fas ſit, ac liceat, quid non liceat: Item quid ſit ratione præcepti præſtandum, quid vi legis cauendum, & reſpuendum. Conſcientiæ enim eſt teſtificari, accuſare, increpare, arguere, præſcribere, monere, ſuadere, ſtimulare, & hinc fit vt conſcientia eſſe dicatur violatæ legis, & rectæ rationis triſtis quædam cogitatio, & morſus: qui infixus homini viuit, quandiu ille, nec vi nec fraude extinguitur: conſcientia itidem dicitur eſſe affectuũ corrector, & animæ pedagogus; flagrum poſt peccatum: quia perfecto demum ſcelere magnitudo eius intelligitur. Frænum ante peccatum, quia infixa nobis eam rem auerſatur quam lex vel natura damnauit; conſcientia eſt malefactorum teſtis, immo & tortor, vrit enim, cædit & verberat animum: vnde mala conſcientia etiam in ſolitudine anxia & ſollicita eſt, neque vigiliis, neque quietibus ſedari poteſt.

Secundo Quæritur, quid ſit conſcientia errans? Reſpondeo, eſſe actum rationis, quo illa præſcribit aliquid eſſe bonum, aut vi & ratione præcepti faciendum; cum tamen malum ſit, aut ſaltem cum debitum & imperatum non ſit. Et è contrario præſcribit aliquid eſſe malum, aut vi & imperio legis vitandum, cum tamen bonum ſit: aut nulla lege interdictum: vt ſi quis putet eſſe mentiendum aut furandũ ad vitam alterius ſeruandam & tuendam.

Tertio Quæritur, An peccatum ſit agere contra conſcientiam errantem; Gloſſa in cap. Omnes. 28. quæſt. 1. recenſet quorundam ſententiam aſſerentium non eſſe peccatum, ſi alioqui imperatum uel uetitum ſi id, quod conſcientia ſuadet, ac monet: quia malum eſt quod conſcientia errans præſcribit; ergo non eſt peccatum contra conſcientiam errantem facere in re alioqui imperata, vel vetita: vt ſi conſcientia errans præciperet eſſe furandum, depoſitum non eſſe reddendum, fidem datam eſſe violandam, peccatum non eſſet ſi contra eam ageretur. Vnde inquiunt, rectè & ſapienter dixit Cicero: viro bono fixum in omni vita eſt, tranſuerſum vnguem à recta conſcientia nõ diſcedere: à recta dixit, non ab errante. Sed communis omnium Doctorum ſententia eſt; eſſe peccatum facere contra errantem conſcientiam: quod ratione concluditur: quia quippiam quod fieri oportet agere debemus vt eſt à ratione propoſitum: ergo ſi cõſcientia bona fide errans aliquid proponat vt agendum vel vitandum, id nos oportet facere aut vitare. Et hoc tanquam certum ponitur in cap. Omnes 28. q. 1. cap. per tuas. 2. de Simonia. cap. Per litteras, de reſtitutione Spoliato. cap. Quoniam omne, De præſcriptionibus. Sicut enim ſi Titius deſpiceret Caium, militẽ priuatum, putans regem eſſe non militem: regem ipſum non militem deſpexiſſe meritò crederetur. Sic etiam ſi quis cõſcientiam errantem contemnat, eſt diuinæ legis contemptor; quoniam conſcientia, lex diuina reputatur. Idem colligitur ex Paulo dicente ad Roman. 14. [Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.] vbi loquitur Apoſtolus de ijs, qui in diſcernendis & comedendis cibis conſcientiam minime ſequebantur. Ac licet. Aug. lib. 1. contra duas epiſt. Pelag. c. 3. Fulgen. lib. de incarnat. & gratia Chriſti. c. 24. Proſper. in epiſt. ad Ruf. de gratia & li. arb. huiuſmodi Pauli locum interpretentur de fide, qua credimus & Chriſtiani ſumus. Communis tamen Patrum ſenſus eſt de fide, id eſt, de conſcientia. [Omne quod non eſt ex fide (hoc eſt, id quod iuxta conſcientiam aliquid mandantẽ non fit,) peccatum eſt.] Origenes, Chriſoſtomus, Ambroſius, Theodoretus, Theophilactus, Oecumenius, Anſelmus. Et reuera hæc videtur eſſe mens Apoſtoli in eo loco, vt ex antecedẽtibus & conſequentibus planè legenti cuique conſtabit.

S. Tho. 1. 2. q. 19. art. 5. Cord. q. 4. duo. 1. Medin. 1. 2. q. 19. a. 6. dub. 4.

Quarto Quæritur, An facere contra conſcientiam errantem ſit peculiare peccatũ in certa quadam ſpecie conſtitutum contra ſpeciale præceptum: Reſpondeo, non eſſe ſed in ſpecie certa conſtitui pro uarietate præcepti; contra quod conſcientia errans exiſtimat ſe peccare: veluti ſi quiſpiam conſcientia errante putet ſibi eſſe hodie ieiunium ſeruandum, intemperans eſt, ſi ieiunium ſoluat: ſi credat oportere ſe rem Diuinam audire, contra religionem peccat, ſi rei ſacræ & Diuinæ non adſit: ſi exiſtimet eſſe furandum, vt pauperi indigenti eleemoſynam largiatur, niſi furetur contra miſericordiam delinquit. Item ſi credat eſſe mentiendum vt vitam ſeruet innocentis, homicida eſt, niſi mentiatur. Idem de cæteris iudicandum.

Cord. q. 4. Med. 1. 2. q. 19. ar. 6.

Quinto Quæritur, An ſit lethale, an veniale peccatum contra conſcientiam errantem agere? Reſpondeo, Interdũ eſſe lethale, interdum veniale peccatum, pro uarietate materiæ grauis & magnæ, vel leuis & paruæ, in qua conſcientia errat, & pro uarietate iudicii, quo aliquid ſuadendo vel monendo aberrat à lege. Poteſt enim accidere, vt conſcientia exiſtimet aliquid eſſe veniale peccatum, & quatenus tale uitandum, licet alioqui ſit materia grauis: item poteſt exiſtimare aliquid eſſe lethale crimen & quatenus tale cauendum, & fugiendum, cum tamen res ſit alioqui leuis vel media & indifferens.

Sexto Quæritur, Quid dicendum, ſi conſcientia errando præſcribat generatim aliquid eſſe malum ſiue peccatum & non determinate & diſtinctè lethale aut ueniale; nec definire contra hoc vel illud præceptum, uel contra hanc vel illam ſpeciem virtutis: an tunc contra conſcientiam agere ſit lethale peccatum, & ad certam peccati ſpeciem pertineat: Reſpondeo ad primam partem quæſtionis propoſitæ, eſſe lethale delictum, quia ſe exponit conſcientia graui periculo magni peccati. Quemadmodum enim ſi Titius in animo habuiſſet peccare, & male agere in uniuerſum, & hoc animo & uoluntate in peccatum incidiſſet, eius peccatum fuiſſet lethale, propterea quod ex huiuſmodi affectu, & voluntate in periculum incurriſſet grauis, peccati quamuis caſu ueniale tantum peccatum alioqui admiſiſſet. Ita etiam ſi quis ageret contra conſcientiam per errorem monentem in vniuerſum aliquid eſſe peccatum, & non diſtinctè ac ſpeciatim lethale vel veniale, abſque dubio grauiter peccaret, quia ſecundum ſuæ conſcientiæ æſtimationem, ſubiret periculum lethalis peccati. Ad ſecundam: ſicut ſi Titius uellet uniuerſim, & generatim peccare, aut male uiuere, in eo ſpeciale eſſet peccatum contra ſynderesim, quæ vniuerſe præſcribit, eſſe bene agendum & bene viuendum; ita ſi conſcientia per errorem ſuadeat aut præcipiat aliquid eſſe faciendum, aut penitus vitandũ, vel aliquid eſſe peccatum vel malum, & contra eam agatur; erit peccatum contra ſynderesim, non contra aliquam certam ſpeciem virtutis; ad peccatum enim ſufficit, ſi quippiam fiat, quòd à recto diſſentiat.

Septimò Quæritur, An ſi quis faciat contra rectam rationem non errantem, peccatum duarum deformitatum admittat; Veluti ſi Titius Caium vel alium interficiat ſciẽter contra conſcientiam præſcribentem homicidium eſſe peccatum. Quidam putarunt eſſe duas prauitates in omni peccato, quod contra rectam & veram conſcientiam admittitur; ſed probabilius aliis videtur, vnam tãtum eſſe peccati deformitatem, nempe contra eam ſpecialem virtutem cui peccatum aduerſatur; quoniam recta, & uera conſcientia eadem penitus ratione præſcribit peccatum eſſe uitandum, qua virtus præcipit, idem peccatum eſſe fugiendum. Vna enim & eadem ratio eſt, qua iuſtitia monet ac præcipit nemini eſſe nocendũ, & qua conſciẽtia recta & vera ſuadet & imperat ne alteri noceatur. At verò vbicunque eadẽ ratione aliquid imperatur aut prohibetur, una eſt legis ſiue præcepti ratio, licet plures ſint, qui prohibeãt, uel imperẽt.

Octauo Quæritur, An conſcientia errans vim habeat nos ſibi obligandi, hoc eſt, vt eam ſequi & iuxta ipſius præſcriptum agere debeamus; Duæ ſunt opiniones. Prima aſſerit non habere vim obligandi, ſed ligandi: ait enim obligari & ligari plurimum inter ſe differre; quando namque conſcientia obligat, nõ ſolum peccatur, ſi contra eã agitur, ſed etiam iuxta eius præſcriptum facere nos oportet; at vero quando conſcientia ligat & non obligat, tunc ſi contra eam agatur, peccatũ quidem admittitur, non tamen ſecundum eam agere debemus, quoniã poſſumus huiuſmodi conſcientiam errantẽ deponere. Et ideo ligamur, quia ſi cõtra eam facimus, peccamus; itidem ſi iuxta eam agimus, hoc eſt eam ſequimur, etiã delinquimus. Atque hoc eſt quempiam eſſe ligatũ & non obligatum: ligatũ quidem, quia ſiue iuxta conſcientiã, ſiue contra eam agat, peccat: non obligatũ vero, quia licet contra conſcientiã errantem facere non poſſit aut debeat, nulla tamen lege & iure cogitur eam ſequi, quoniã cuique licet errorẽ relinquere; Sic Dur. 2. d. 39. q. 5. nu. 7. Greg. 2. d. 39. q. 1. a. 2. Almai. tract. 1. mor. c. 5. ad calcem. Alex. p. 2. q. 120. m. 3. a. 1. immo etiam S. Th. 1. 2. q. 19 ar. 1. videtur idem docere; nunquam enim ait cõſcientiam errantem obligare, ſed ligare. Secunda opinio docet conſcientiam errantem non ſolum ligare; ſed etiam obligare, & idem eſſe in hac re obligare & ligare. Mihi probabilius videtur quod alij diſtinguendo reſpondent conſcientiam errantem aut ex errore uitioſo aut probabili, & iuſto proficiſci. Si ex vitioſo oriatur, tunc conſcientia errans non habet uim obligandi, ſed ligandi; & in hoc caſu non

Cord. q. 4. dub. 3. Medin. 1. 2. q. 19. a. 6. Gabr. 2. d. 39. q. 1. art. 3. dub. vl. propè finem.

eſt idem obligari quod ligari: quod hac ratione conficitur quoniam ſi conſcientia erret & error ſit vitioſus hoc eſt mala fide ſuſceptus, quandiu ea permaneat, contra eam abſque peccato agere non poſſumus & proinde quaſi obſtricti & ligati tenemur ne contra eam faciamus; nec tamen eam ſequi debemus, quia cum ex errore vitioſo manet, & ſurgat, vim obligandi non habet, quoniam error eſt voluntarius, & idcirco eum deponere & abijcere nos oportet. ergo ſiue contra huiuſmodi conſcientiam errantem factitemus, ſiue eam ſequamur, peccamus; nec tamen ſequitur vt ſimpliciter ex neceſſitate peccemus, quia licet nobis eam conſcientiam exuere, & proinde abſolute etiam fas eſt contra eam non agere cum relinqui & deponi iure poſſit. Et in huiuſmodi caſu verum eſt, quod ait prima opinio, conſcientiā errantē ligare, non obligare. Si verò conſcientia erret, & error probabilis & iuſtus ſit hoc eſt bona fide cōtractus, tunc habet vim obligandi: & idem eſt in caſu propoſito ligari, quod obligari, quoniam impediti & quaſi vinculo conſtricti ſumus, ne contra eam facere iure poſſimus: & eam ſequi lege compellimur; nec tamen eam ſequendo delinquimus, quia error eſt bona fide probabilis & iuſtus, & proinde abſque voluntate noſtra creatus in animo, qui eo ipſo quod bona fide ſine vitio & culpa eſt, depelli ratione non poteſt. & in hoc caſu locum habet, quod ſecunda opinio tradit. Quæres; Quare quando conſcientia labitur decepta errore voluntario & vitioſo, peccatum cum contra eam quidpiam agitur, & nihilominus tamen ſi quis eam ſequatur, & ſecundum eam agat, non eo ipſo bene agere iudicatur. Reſpondeo, Ad operis bonitatem ſemper requiri integram cauſam, in malis autem ſufficere qualiſcunque circumſtantiæ vitium peculiare & ſingulare. Vt igitur bonum ſit agere ſecundum conſcientiam errantem voluntariè, & vitioſè, oportet exiſtimationem conſcientiæ bonam eſſe & cum recta ratione cōgruentem: at vero quando mala fide, & proinde ſponte & voluntate conſcientia errat, eiuſmodi exiſtimatio bona eſſe non poteſt, qualis eſſet ſi bona fide erraret, Agere autem contra conſcientiā vitioſam mala fide errantem, ideo eſt malum, quia eo ipſo quod eſt error voluntarius & vitioſus, poteſt deponi ac ratione depelli, qui quandiu non abijcitur ſponte ac voluntate noſtra permanet; eo vero permanente, malum eſt contra conſcientiam errantem agere, quoniam agitur contra id, quod conſcientia monet, præſcribit, ac præcipit.

Baſſol. 2. d. 38, q. 1. a. 3.

Nono Quæritur, An peccatum ſit grauius, facere contra conſcientiam mala fide errantem quam eam in operando ſequi? Quidam putarunt maius eſſe peccatū ſequi conſcientiam vitioſe errantē, quam agere contra eam. Quoniā inquiunt, grauius peccatur, cum ſuperioris poteſtatis præceptum, quam cum inferioris negligitur ac violatur. Sed cum in malis conſcientiam mala fide errantem ſequimur, Dei, & rectæ rationis legem, malum quod fit, prohibētem perfringimus, & noſtræ conſcientiæ quæ eſt longe inferioris auctoritatis, præceptum exequimur. Verum probabilius apparet quod Durandus, & Almainus tradiderunt, in hoc certam regulam conſtitui non poſſe: aliquando enim accidere poteſt, vt grauius ſit agere contra huiuſmodi conſcientiam errantem, quam ipſam audire. Veluti, ſi Titius putet eſſe mentiendum ad ſeruandam vitam alterius: niſi mentiatur, grauiter peccat, quoniam homicidæ in ſe culpā admittit; Si vero mentiatur, ſolum peccat officioſum mendacium dicendo, & vitam alterius conſeruat. Aliquando verò eſt minus peccatum facere contra conſcientiam vitioſè errantem, quam eius præſcripto parere. Vt ſi Titius exiſtimet, non furari ob eleemoſynam pauperibus erogandam, eſſe quidem peccatum, ſed tantum veniale; tunc ſi Titius furetur, peccati lethalis ſe ſe culpa deuincit, & tamen ſi nō furetur, tantùm veniali noxa tenetur obſtrictus. Quare in hac quæſtione eſt de grauitate peccati iudicandum pro qualitate rei efficiendæ vel omittendæ, quam conſcientia mala fide errans præſcribit, ac præcipit.

Dur. Alm. Cord. Media locis ſup. cit.

Bonau. 2. d. 29. ar. 1. q. 3. ad vltim.
Alex p. 2. q. 160. m. 3. ar. 2.
S. Th. 2. d. 39. q. 1. a. 2. vl. ad 3. Med. 1. 2. q. 19 ar. 6.

Decimò Quæritur, An conſcientia errans nos arctiori vinculo obſtringat quam Præfecti, ſiue ſuperioris hominis præceptum: Bonauentura ſenſit maiorem obligandi vim habere Superioris præceptum: quia poſſumus, & aliquando debemus conſcientiam, errantem deponere ob Præfecti præceptum ſeruandum. At S. Thomas, & alij docent arctius nos alligari conſcientiæ errantis præſcripto quam Superioris præcepto, quoniam obligatio ex conſcientia errante exiſtens ac ſurgēs, iuris eſt naturalis, quo iure facere nos oportet prout noſtra ratio præſcribit agendum aliquid aut fugiendum. Exiſtimo dum conſcientia errans permanet errore non abiecto, maiorem nos ſibi obligandi vim habere, quam Superioris præceptum. fas tamen eſt conſcientiæ errorem ad Superioris nutum, & voluntatem iuſtam deponere; quia poſſumus idem ſentire quod ille; & proinde cōſilio aut præcepto ipſius noſtrum errorem exuere, quo depoſito amplius conſcientia nos ſibi non obligat, ſed Superioris præceptum datum.

Cord. q. 4. citata ſuperius.
Medi. 1. 2. q. 19. art. 6

Vndecimo Quæritur, An præceptum non agendi contra conſcientiam errantem, indulgentiæ diuinæ beneficio relaxari, & abrogari iure poſſit: Quidam ſentiunt poſſe. At verius eſt quod alij tradiderunt, non poſſe, quia eſt iuris naturalis præceptum & lex, a qua nullius indulgentia, & auctoritate poteſt quis ſolui & eximi.

Med. 1. 2. q. 19. ar. 6.

Duodecimò Quæritur, An ſi Titius per conſcientiam erret, ita tamen vt eius error non ſemper actu in iudicando permaneat, ſed habitu tantum, peccet quotieſcunque factitat contra conſcientiam non actu in iudicando errantem, ſed habitu in animo infixā. Quod eſt quærere, an peccatum ſit facere contra conſcientiam errantem non actu, ſed habitu; ut ſi Titius per errorem perſuadeat ſibi peccatū eſſe, operam dare magiſtro, & doctori Scolaſticæ Theologiæ, quo quidem errore nondum abiecto, operam & ſtudium conferat in Scholaſticam Theologiam, prorſus immemor ſuæ conſcientiæ errantis; Quidam cenſent Titium peccare, quandiu conſcientia errans antiqua non eſt reuocata; quare ſatis eſſe, inquiunt, ad peccatum, ſi contra conſcientiam errantem antiquam, & adhuc habitu non actu manentem quippiam operetur. Verius tamen videtur, quod alij ſentiunt, non eſſe peccatum: alioqui enim in ethnicis hominibus omnia peccata impietatis, & infidelitatis culpa macularentur, quia in ipſis infidelis, & impia voluntas & conſcientia errans habitu perſeuerat. Deinde vniuerſa eorum opera in vitio eſſent & culpa, propterea quod ipſi habitu ſemper in praui animi affectu, & voluntate perſiſtunt. Non ergo ſufficit ſi conſcientia errans habitu tantum ſtet ac permaneat in animo; ita ut ab ea nunquam per actum contrarium receſſerimus; verum requiritur prætèrea ad peccatum, vt cōtra conſcientiam actu per errorem iudicantem quippiam factitemus.

Tertiodecimo Quæritur, An actus per conſcientiam bona fide ſine peccato errantem, factus non ſolum culpa careat, ſed etiam ſit bonus. Teſte Almaino. tract. 1. Moral. c. 4. Martinus. q. 1. de ebrietate ad 9. ſenſit eiuſmodi actum, qui alioqui eſt malus ex obiecto, ob ignorantiam bona fide ſine peccato contractam, excuſari quidem a culpa & vitio, ſed bonum non eſſe. Idem cenſet Angeſtus, ut teſtatur Cordub. q. 23. de ignorantia, quod probant; quia non eſt actus virtutis, eo quod circa malum obiectum verſetur, vt ſi quis rem alienam ſibi ſumat bona fide putans eſſe ſuam ſi accedat ad uxorem alterius, ratus bona fide ad ſuam accedere. Oppoſitum tamen docent Almainus, & Cordubenſis, Forasſis quæſtio eſt nominis non rei; nam Martinus, & Angeſtus nihil aliud videntur docere, niſi, huiuſmodi actū, non eſſe bonum per ſe, & natura ſua, quia circa materiam malam verſatur, non negant eſſe bonum actum ex accidenti, hoc eſt non negant eſſe bonum exiſtimatione, & opinione rationis, & conſcientiæ bona fide ſine peccato errantis.

De conſcientia opinante, & primum de opinionibus deligendis quacunque in re agenda. Cap. IX.

ANntequam ad eam quæſtionem venio, An liceat cuiquam contra propriam opinionem facere, pauca quædam breuiter diſputabo de opinionum delectu, præſertim in rebus agendis. Porrò de opinionibus diligendis poſſumus diſputare dupliciter, nimirum aut in foro exteriori conſcientiæ, aut in foro interiori, Primum expediam, Quænam opinio ſit in foro exteriore amplectenda: Secundò loco explicabo, quæ opinio ſit in foro conſcientiæ alijs præferenda. In foro exteriore verſantur Iudex in iudicando, & ferendo ſententiam; Aduocatus in patrocinio ſuſcipiendo, & cauſis defendendis; Doctor in docendo; Qui conſulitur in conſilio dando. Medicus in medendo.

Quod igitur attinet ad forum externum id à Summiſtis per multas regulas explicatur, ut videre eſt apud Angelum,

lum, Silueſtrum Roſellam, Tabienſem, Armillam, & Nauarrum. Nos verò vt totam rem paucis perſtringamus, certas quaſdam præceptiones, & regulas ſuis exemplis confirmatas in medium proferemus.

Prima Præceptio.

QVotieſcunque ſententia, aut definitio Fidei verbis apertis manifeſta eſt, tunc quicquid Doctores alioqui grauiſſimi tradiderint, opinio quæ huiuſmodi ſententia, vel definitione Fidei videtur inniti, & fulcira, aut quæ ei maxime accedit, eſt omninò tanquam certa, & vera quorumcumque Doctorũ ſententia poſthabita, tenenda. Hoc patet exemplis. Ex Concilio Tridentino ſeſſ. 7. cap. 1. planè colligitur omnia Sacramenta eſſe à Chriſto Domino inſtituta. Quare reijcienda eſt ſententia Alexandri, & Bonauenturæ docentium, Confirmationis ſacramentum non eſſe a Chriſto, ſed a Spiritu ſancto per Apoſtolos, vel per Eccleſiam in Concilio Meldenſi inſtitutum. Item ſeſſ. 14. Concilij Tridentini can. 1. habetur, Extremam vnctionem eſſe a Concilio inſtitutam; ac proinde refellitur ſententia Hugonis ſancti Victoris lib. 1. de ſacra Par. 2 c. 2. Magiſ. 4. diſt. 23. c. 1. Bonau. 4. d. 23. ar. 1. q. 2. aſſerentium auctoritate Chriſti, vel Spiritus ſancti inſtinctu, & afflatu Apoſtolos extremam Vnctionem inſtituiſſe. Item ſeſſione 24. eiuſdem Concilij Tridentini cap. 1. ſtatuitur, Matrimonium eſſe verè, & propriè ſacramentum, & gratiam conferre; quare nihil auctoritatis habet, quod Hoſtien. in ſum. tit. de ſacram. non iteran. num. 7. Alex. p. 2. q. 167. m. 4. ar. 1. ad 2. Duran. 4 d. 26. q. 3. Gloſſ. 1. q. 1. cap. Quicquid inuiſibilis, tradiderunt, per Matrimonium gratiam non dari. Item ſeſſione. 14. c. 5. dicitur, ſacram peccatorum confeſſionem eſſe a Chriſto Domino inſtitutam, & traditam: quicquid ſecus dixerint Alex. 4. p. q. 18. nu. 3. ar. 2. Bonau. 4. d. 17. ar. 1. q. 3. & Gloſſ. de Pœnit. q. 5. cap. In poenitentia. Panor. in c. omnis vtriuſque de poenit. & remiſſionibus affirmantes eã, auctoritate Chriſti, ab Apoſtolis, vel auctoritate Spiritus ſancti vniuerſalis Eccleſiæ traditione, aut Concilij generalis decreto, & lege ſancitam. Item eadem ſeſſione cap. 8 dicitur, Confeſſionem huiuſmodi eſſe inſtitutam Ioan. 20. illis verbis [Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c.] Quare nihil eſt, quod eorum ſententiam ſequamur, qui aut hoc diſſitentur, aut in dubitationem vocant, aut confeſſionem ex alijs Scripturæ locis colligendam curant hoc Ioannis teſtimonio tam claro, & certo poſthabito, & neglecto. Item in Concilio Florentino in decreto Fidei ſub Eugenio Quarto dicitur, Panem triticeum eſſe materiam Euchariſtiæ. propterea reijcitur ſententia Alberti, quam Argentina, & Gabriel ſequuntur, Euchariſtiæ materiam eſſe panem ex quocumque frumento confectum, dummodo, inquiunt, frumenti appellatione quicquid ariſtas supernè procreat intelligatur. Immo addit Gabriel, temerarium eſſe definire, triticeum panem eſſe neceſſariam Euchariſtiæ materiam. Item Exo. 25. apertè dicitur, Deum imperaſſe, vt propitiatoriũ In arca Domini ex auro puriſſimo fieret: & cap. 37. fertur Moſes feciſſe propitiatorium ſicut ei Dominus præceperat. Quare nihil auctoritatis habent codices, S. Tho. 1. 2. q. 102. a. 4. ad. 6. fortaſſis viciati, & corrupti, aut ſcriptorum negligentia & incuria, aut lapſu memoriæ in S. Thoma, dicentes, propitiatorium fuiſſe tabulam quandam lapideam. Dixi, Codices, S. Thomæ, quoniam probabile mihi nequaquam videtur, id S. Thomam docuiſſe, aut credidiſſe; nam ſuper Epiſtolam Pauli ad Heb 9 lect. 1. ſic ait, inter duas autem alas, quibus tangebant ſe videlicet Cherubim, erat tabula aurea eiuſdem longitudinis, & latitudinis, cuius arca ſcilicet duorum cubitorum in longitudine, cubiti, & ſemis in latitudine: & erat ſupereminens, quæ dicebatur propitiatorium. Hæc S. Thomas in eo loco. Hoc tene, & ne codicum 1. 2. q. 102. a. 4. ad 6. lectione fallaris. Item ex Euangeliſtis ſatis clarè perſpicitur, Chriſtum Dominum in extrema coena ſub ſpecie panis, & vini ſuum corpus; & ſanguinem conſecraſſe verbis illis [Hoc eſt corpus meum: & Hic eſt calix ſanguinis mei.] Quare merito confutatur opinio Innocentij Tertij aſſerentis non conſtare ex ſacris litteris, an verbis, an verò ſolo facto Chriſtus Dominus ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum confecerit. Immo putat eum ſine vllis verbis ſola voluntate, & nutu ſuo per actionem, quam voluit, conſecraſſe. Sic aut ipſe virtute

A diuina confecit, & deindè formam expreſſit, qua poſteri cõficerent. In Concilio item Florentino in Decreto Fidei ſub Eugenio Quarto dicitur, materiam confirmationis eſſe chriſma ex oleo, & balſamo confectum. Quare vt exiſtimo, nihil auctoritatis habet, quod docuerunt Caiet. 3. p. q. 72. ar. 3. Sot. 4. d. 7. q. 1. a. 1. Vict. in ſum. ſacra. de confir. nu. 40. & Ledeſ. in 4. p. 1. q. 13. a. 2. dub. 3. Nau. in Man c. 22. n. 8 aſſerentes balſamum non eſſe ex neceſſitate materiæ; ſed Eccleſiæ præcepto in ſacramento confirmationis adhibendum: quamuis teſtentur illi auctores communem Theologorum, & Canonici iuris interpretum opinionem oppoſitam eſſe tutiorem. Nec obſtat quod in eodem Concilio decernitur, materiam in conſecratione Euchariſtiæ eſſe vinum, cui tamen aqua debeat adiungi; cum tamen aqua nõ ſit neceſſitate ſacramenti, ſed Eccleſiæ præcepto apponenda. ergo eodem modo, inquiunt, interpretandum eſt decretum Concilij materiam confirmationis eſſe Chriſma ex oleo, & balſamo confectum. Ita vt Concilium his verbis ſacramenti materiam aſſignauerit, tum eam, quæ neceſſitate ſacramenti, tum eam, quæ præcepto Eccleſiæ adhibetur: Nihil, inquam, obſtat, hoc argumentum, quia Concilium
B non eodem modo loquitur: nam vbi Euchariſtiæ materiã proponit, ait eam eſſe vinum ex vite, additque præterea: (cui aqua debeat adiungi,) quæ verba ex inſtituto Concilium addidit, vt explicaret aquam non neceſſitate Sacramenti, ſed Eccleſiæ præcepto vino admiſceri: At verò vbi materiam Confirmationis tradit, non ait eſſe oleum, cui debeat apponi, & adiungi balſamum, ſed eſſe Chriſma ex oleo, balſamoque confectum. Ne tamen tantæ doctrinæ, & auctoritatis magiſtros, quos dixi, facile damnes; nam fortaſſis nihil aliud dicere voluerunt, niſi materiam confirmationis non eſſe balſamum illud verum, & legitimũ, quod in Paleſtina naſci fertur: eo quod ad ſacramenti ſubſtantiam ſatis eſſe videatur balſamum, quod ex India ad nos affertur: quamuis poſſit Eccleſia præcipere ne hoc genere balſami, ſed priori in cõferendo Sacramento, vel Chriſmate conſecrando vtantur Epiſcopi. Concil. itidem Trid. ſeſſ 14 c. 1. de extrema Vnctione definit, materiam eius eſſe oleum ab Epiſcopo benedictum. Qua propter refutanda eſt eorum opinio qui cenſent, ad extremæ Vnctionis materiam Eccleſiæ præcepto, non neceſſitate ſacramenti
C requiri oleum ab Epiſcopo conſecratum; & firmum, ac ratum eſſe ſacramentum, ſi oleo communi, vſitato, & profano, aut ſaltem a ſacerdote ſimplici conſecrato ægrotus vngatur.

Animaduertendum eſt, in hac præceptione prima, Theologos interdum aliqua docuiſſe ante compertam Eccleſiæ definitionem, ſiue ante fidei decretum editum: & tunc huiuſmodi Doctores damnandi quidem minimè ſunt, eorum tamen ſententiæ penitus improbandæ: vt exemplis ante poſitis conſtat. Ita S. Thomas docuit, irregularitatem cõtrahere eum, qui occidit alterum in ſe irruentem, etiam ſi illum occiderit ad propriam ſuam vitam tuendam. Et tamen poſt S. Thomam in Clem. Si furioſus, de homicidio definitum eſt, eum irregularitate non affici. Item nonnulli ex S. Thoma aſſeuerantur docent, votum ſolenne, quod in profeſſione Regulares emittunt, conſiſtere in quadam conſecratione, ſeu formula ſpirituali ad Deum pertinenti, quæ ex Apoſtolorum inſtitutione, & iure diuino, non autem ſtatuto Eccleſiæ adhibetur: & tamen poſt S. Thomam Bonifacius Octauus in cap. 1 De Voto, & Voti redempt. in 6. apertè decernit, huiuſmodi voti ſolennitatem, ſiue cele-
D britatem, eſſe Eccleſiæ inſtituto introductam. Sic enim ait: Voti ſolennitas ex ſola Eccleſiæ conſtitutione eſt inuenta. Nec tamen puto S. Thomam vnquam docuiſſe, quod aliqui eius diſcipuli contendunt, voti ſolennitatem eſſe iure diuino inſtitutam; ſolum dixit; in quadam formula conſiſtere, quæ Apoſtolorum inſtitutione adhiberi ſolet. At non omnis Apoſtolorum inſtitutio, diuini iuris eſt: aliqua enim Apoſtoli conſtituerunt, vt Eccleſiarum Antiſtites ad commodiorem Chriſtianæ reipublicæ adminiſtrationem. Item alij ex S. Thoma ſimiliter apertè videntur docuiſſe, non eſſe perfectiorem paupertatem, qua quis rerum omnium tum communi, tum priuato dominio, & proprietate ſe abdicat, quam eam, qua tantum ſe abdicat ſuis rebus priuatim, non communiter. Et tamen Nicolaus IIII. poſt S. Thomam in Conſtitutione quæ incipit: Exijt, qui ſeminat, in Sexto, de Verbo. Significa, manifeſto conſtituere videtur, eſſe arctiorem, perfectiorem, & ſanctiorem paupertatem, qua quis tum commune, tum priuatum à ſe abijcit

S. Th. 2. 2. q. 64. ar. 7. ad. 3.

Idem 2. 2. q. 188. a. 7.

Id. 2. 2. q. 88 ar. 7. & 11.

ijcit dominium rerum, quàm eam, qua alter tantũ priuato exuit ſe rerum dominio. Verba enim Pontificis eo, quem diximus, loco ſic habent: Chriſtus Dominus, & viam per-
Ioan. 13. fectionis exercuit, & extulit, & imperfectorum infirmas ſemitas non damnauit; Sic infirmorum perſonam ſuſcepit in loculis. Et poſtea ſubiungit. Egit namque Chriſtus, & docuit opera perfectionis; egit etiam infirma, vt patet in fuga & loculis. Et paulo ante dixerat, paupertatem nihil habentiũ communiter aut priuatim, eſſe viam perfectionis quam Chriſtus verbo docuit, & exemplo firmauit. Ego quidem exiſtimo. S. Thomæ ſententiam nequaquam cum Romani Pontificis decreto in hac parte pugnare: quoniam Pontifex ſolum definit; paupertatem Religioſorum nihil proprium habentium priuatim, & communiter arctiorem, ſanctiorem, & perfectiorem eſſe, quam eam, qua Religioſi priuatim nõ communiter ſe rerum dominio abdicarint, ita vt aliquid cõmuniter poſſideant, quod ſit in ipſius Religionis bonis, & quaſi patrimonio. Hoc certè S. Thomas non negauit, nec negare vlla ratione potuit: ſed ſolum docuit, Chriſtianæ vitæ perfectionem in charitate conſiſtere, non in paupertate: quia paupertatem eligimus, vt ad vitæ perfectionem aſpiremus: paupertas viam munit ad perfectionem vitæ, non eſt ipſa vitæ perfectio: & ideo quo quis maiori eſt charitate præditus, eo eſt perfectior, non quo pauperior eſt, perfectior habetur. Hinc colligit S. Thomas, Religionem non eſſe perfectiorem, eo quòd ſit pauperior, quia licet minus arctam paupertatem ſequatur, poteſt aliunde, nimirum ex vitæ & inſtituti ſui fine, eſſe perfectior.

Deinde eſt animaduertendum; quæſtiones phyſicas, & ad ſpeculationem tantùm pertinentes, à practicis quas vocant, & ijs, quæ in actione verſantur, debere ſecerni. Verbi gratia: Apud doctores ſunt opiniones, An aqua quæ ex herbis, vi caloris elicitur, ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt aqua naturalis. Sed quicquid ſit de his opinionibus, quæ in ſpeculatione conſiſtunt, & apud Philoſophos tractantur, pro certo eſt habendum, nullum eſſe baptiſmum collatum in aqua ex herbis vi artis expreſſa; quia materia Baptiſmi eſt aqua naturalis. Item inter Philoſophos eſt controuerſia, num vinum ex fructibus arborum effectum, ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt vinum ex vite; alijs aſſerentibus eſſe eiuſdem ſpeciei, alijs verò negantibus. Verum quicquid ſit de ijs opinionibus, certum, & compertum eſt, materiam Euchariſtiæ in vini conſecratione eſſe vinum ex vite. Item Philoſophi in quæſtionem, & dubitationem vertunt, an vinum album, & rubrum ex vite ſint diuerſæ ſpeciei, ob diuerſas vires, & qualitates, quibus huiuſmodi vina affecta ſunt. Cæterum ſiue hoc, ſiue illud in re Phyſica teneatur; tanquam certum, & exploratum ſequi debemus, ad materiam Euchariſtiæ, nihil prorſus referre, ſit vinum album, aut rubrum, dummodo ſit vinum ex vite. Præterea, quæſtio eſt phyſica, an balſamum, quod ex India in Europam adfertur, ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt balſamum, quod ad nos ex Iudæa vel ex Palæſtina aduehitur. Attamen hiſce opinionibus poſthabitis, videtur Sacramentum Confirmationis poſſe conferri in balſamo ex India allato; nam licet quidam exiſtiment illud balſamum non eſſe verum, & legitimum; alij tamen melius ſentiunt, eſſe quidem verum balſamum, ſed alterius tamen ſpeciei, atque illud quod in Palæſtina naſcitur. Ad Sacramentum verò Confirmationis ſufficit verum balſamum, quamuis ſit alterius ſpeciei, & naturæ Quid enim, ſi balſamum non ſpecies infima, ſed genus ſit, ſicut aliquorum eſt opinio canes ſpecie differre, ita vt canis non ſpecies vltima, ſed genus ſit certum quorundam animantium. Quæſtio inſuper inter Philoſophos agitata eſt, an gelu, nix, glacies, grando, & pruina ſpecie inter ſe differant ob diuerſas vires, proprietates, & effectus. Verum quicquid de iſtiuſmodi controuerſia ſit, non eſt dubitandum, valere
Sot. 4. d. 3. q. 1. ar. 4. Baptiſmum in aqua naturali miniſtratum, ſiue aqua ſit ex flumine, fonte, puteo, mari: ſiue ex pluuia è coelo decidenti; ſiue ſit ex gelu, glacie, grandine, niue, & pruina ſolis calore diſſoluta, quia omnes huiuſmodi aquæ ſunt naturales, non arte factæ. Res item dubia eſt inter Philoſophos, & Medicos, poſſit Eunuchus necnè vtroque teſticulo carẽs rem habere cum foemina, & ſemen emittere; alijs affirmantibus, alijs verò negantibus. Ex quo fit, vt inter Theologos quæſtio diſputetur, an Eunuchus ſit idoneus ad matrimonium contrahendum. Et alij quidem docent eum eſſe idoneum, quia licet ſemen emittere nequeat, rem tamen habere cum foemina poteſt. Alij verò omninò negant eſſe idoneum, eo quod aptus ad ſeminandum non ſit: quæ

A opinio longè verior videtur. Sed quicquid Auctores hactenus ſcripſerint, Sixtus V. Pontifex Romanus anno ſalutis humanæ. 1587. die 27. Iunij diplomate pontificio in hũc modum conſtituit: Committimus fraternitati tuæ, & mandamus, vt coniugia per dictos, & alios quoſcumque Eunuchos, & ſpadones vtroque teſte carentes, cum quibuſlibet mulieribus defectum prædictum, ſiue ignorantibus, ſiue etiam ſcientibus contrahi prohibeas, eoſque ad matrimonia quomodocumque contrahenda inhabiles auctoritate noſtra declares, & tam locorum ordinarijs, ne huiuſmodi cõiunctiones de cætero fieri quoquo modo permittant, interdicas; quàm eos etiam qui ſic de facto contraxerint, ſeparari cures; & matrimonia ipſa ſic de facto contracta, nulla, irrita, & inualida eſſe decernas. Eos etiàm qui ſic iam de facto contraxerunt, ſi apparet, illos non vt caſtè ſimul viuant contraxiſſe, ſed actibus carnalibus, & libidinoſis operam dare, ſimulque in vno eodemq́ue lecto cum prædictis mulieribus dormire conſueuerunt, omninò ſimiliter ſeparari cures. Sic Pontifex, qui ad Nuncium ſuum Apoſtolicũ in Hiſpania commorantem diploma miſit. Item inter Philoſophos, & Medicos controuerſia eſt, num ſanguis ſit pars
B animalis viuens & animata. Quidam enim affirmant, alij diffitentur. Enimuerò quicquid ſit de hac controuerſia, certiſſimum, & veriſſimum eſt in Theologia, ſanguinem in Chriſto eſſe aſſumptum ad hypoſtaſis, & perſonæ diuinæ vnitatem: quamuis Richardus, Durandus, Gabriel, & Abulenſis id negare videantur. Sed fortaſſis intelligunt, aliquem ſanguinem Chriſti Domini effuſum in terris cum paſſus eſt mortem, non fuiſſe reſumptum, cum ſurrexit à mortuis, quia non fuerat cum diuinitate coniunctus. Quicquid ſit illud eſt exploratum, & certum, quod definit Synodus Tridentina his verbis: Statim poſt conſecrationem verum Domini noſtri corpus, verumque eius ſanguinem ſub panis, & vini ſpecie vna cum ipſius anima, & diuinitate exiſtere: ſed corpus quidem ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſub ſpecie vini ex vi verborum: ipſum autem corpus ſpecie vini, & ſanguinem ſub ſpecie panis, animamque ſub vtroque vi naturalis illius connexionis, & concomitantiæ, qua partes Chriſti Domini, qui iam ex mortuis reſurrexit, non amplius moriturus, inter ſe copulantur. Sic ibi. Et licet in quæſtionem vocetur, num ſanguis anima-
C lis ſit viuens, & animatus: pro certo tamen apud Philoſophos & Medicos habetur, partem eſſe neceſſariam ad conſtitutionem & vitam animalis; ac ideò tanquam talis in Chriſto eſt hypoſtaſi, & perſonæ diuinæ coniunctus. Res eſt controuerſa, & dubia, an oleum ex iunipero, vel lino, vel amygdalis, vel piſce Balæna expreſſum, ſiue collectum, ſit verè, & propriè oleum, & an ſit eiuſdem naturæ, cuius eſt oleum oliuarum: Sed ſiue hoc, ſiue illud in quæſtione phyſica dicamus, conſtat inter omnes Chriſma, Confirmationis materiam, eſſe debere ex oleo oliuarum. Poſtremò, omnes ferè Philoſophi Linum a Cannabi ſpecie diſtinguunt aiunt. Linum eſſe herbam notiſſimam, quæ in lanæ mollitiem contuſa, netur in vſum veſtium intimarum. Plinius Plin. lib. 19.
aìt Cannabim eſſe fruticem, & in lanæ quoque mollitiem c. 1. & lib. 20
contundi, & neri in vſum chordarum, funium, retium, & cap. 23.
veſtium. Et tamen id quod ſtatutum eſt. c. Conſulto. de Conſec Diſt. 1. Vt ſacrificium altaris non in ſerico panno, Tab. Miſſa.
aut in tincto quis faciat, ſed in puro lino. Tabienſis, & Ar- q. 9. Armil.
milla ſic interpretantur, vt appellatione Lini Cannabim Miſſa. n. 6.
D etiam intelligant. Immò Plinius ex goſſipio Lina Xylina confici teſtatur.

Secunda Præceptio. *Cap. X.*

INter duas opiniones ea eſt præferenda, quæ in legis, & iuris ſenſu, & intelligentia magis innititur, aut quæ cõſuetudine, & vſu recepto magis comprobatur.

Primò eſt animaduertendum, contra legem diuinam, vel naturalem conſciencias hominum ligandi vim non habere humanam conſuetudinem, vt eſt res comperta apud omnes.

Secundò, Conſuetudinem humanam receptam, & approbatam habere vim, & auctoritatẽ legis, & proindè vim obſtringendi conſcientias, & ex toto, vel ex parte leges humanas, ciuiles, ſiue canonicas abrogandi.

Tertiò, Conſuetudinem tunc haberi tanquam receptam & approbatam, quando tacito quodam totius Reipublicæ, vel maioris partis conſenſu eſt confirmata: tunc autem

cenſe-

cenſetur tacitus huiuſmodi conſenſus adeſſe, quando conſuetudo nota eſt,& cum eam negligentes qui poenis debitis puniri commodè poſſent,permittuntur impunè:aut quãdo totus populus maiorue pars legem latam non ſeruant. Item conſuetudo etiam contra canones vſu recepta, & approbata exiſtimatur, quando legitima præſcriptione temporis munita, & confirmata eſt: de quibus omnibus dicam in quinto libro, in quo de legibus diſputabo. Hinc eſt, vt multa in ieiuniorum diebus ſint conſuetudine abrogata: multa ex officijs clericorum Eccleſiaſticis detracta: multa contra canones, & leges inducta. His præmiſſis, ex dicta Regula perſpicitur quid ſit dicendum cum controuerſia eſſe ſoleat in multis, num in eadem Eccleſia, Verbi gratia, poſſit quis ſimul dignitatem,vt vocant,& canonicatum habere;alijs aſſerentibus non poſſe,quoniam plura beneficia, & præſertim ſub eodem tecto, hoc eſt, in eadem Eccleſia ſimul quempiam habere,non ſolum eſt iure canonico interdictum, ſed etiam naturali damnatum; alijs contra affirmantibus poſſe, eo quod ſit vſu, & conſuetudine receptum. Iuxta propoſitam igitur Regulam ſecundam verius apparet, id poſſe tuta conſcientia fieri,vbicumque fuerit in more poſitum,vti eſt in Gallia, Hiſpania. & Germania.Obijcies, Conſuetudinem vim nullam habere contra legem naturalem. At iure naturali damnatum eſſe videtur vt quis plura beneficia, quorum alterum ſufficit ad vitam, ſimul habeat. Reſpondeo, Non ſemper iure naturali eſſe damnatum aliquem plura beneficia ſimul poſſidere, niſi quando ſine iuſta cauſa id fit: neque enim ratio naturalis prohibet in vniuerſum quempiam in eadem Eccleſia dignitatem ſimul, & Canonicatum habere, vt inferius docebo Item valet conſuetudo, qua ij, qui beneficia ſimplicia poſſident, ſi Canonicatus, aut Portiones non ſint, à ſuis Eccleſijs abſint, & per alios in ſui locum ſubſtitutos inſeruiant,quamuis communi canonico iure in Eccleſijs, in quibus clerici beneficia habent,commorari debeant, vt per ſe ipſi ſuum munus,& officium exequantur. Præterea ob hãc regulam mihi admodum diſplicet ex parte opinio Soti,aſſerentis,Sanctos coeli ciues, qui ſunt foelicitatem, & vitam æternam adepti,non orare pro ijs,quorum errata leuia, & poenæ criminum igne purgatorio mundantur:nam vſus,& mos Eccleſiæ oppoſitum docet; precari etenim Eccleſia eos ſanctos coeli ciues, ſolet hoc modo: Sancte Michael ora pro eo: Sancte Petre ora pro eo: Sancte Paule ora pro eo. S.Th.4.d.45.q.3.ar.3. ad 6. Concedit quidem Sanctos coeli incolas orare pro ijs, quorum peccata igne purgatorio expiantur,ſed orare impetrando non ſatisfaciendo pro ipſis more viuentium, qui ſuis precibus pro mortuis ſatisfaciunt, & hoc puto Sotum docere voluiſſe. Nam eo loco ille ſui magiſtri.S.Thomæ ſententiam exponebat,vnde nihil aliud ſignificare voluit, niſi id ipſum, quod S. Thomas docuerat, eos non more viuentium ſatiſfaciendo, ſed impetrando orare. Item omnes ferè Summiſtæ docent in die natali Domini tria Miſſarum ſacrificia, quæ iure communi de more offeruntur, non eſſe noctu ante lucem diurnam facienda. Angelus,Roſella, Silueſter, Tabienſis, Aſtenſis, Armilla,Nauarrus. Cæterum ſi huiuſmodi opinionem ſequeremur,damnare oporteret ſacerdotes, qui ea nocte de more ante lucem diurnam, ter aut ſaltem bis ſacris operantur. Quare huic nihil obſtat opinio,quæ tradit tria illa Miſſarum ſacrificia fieri ante lucem poſſe, quia hoc eſt in more poſitum. Nec impedit quod obijcitur ex Gloſſa in cap. Conſuluiſti,de celebrat.Miſſarum,& in cap.Nocte.de conſecr. diſt 1. ea tria ſacrificia ita fieri, & offerri debere, vt primum ſtatim poſt mediam noctem, ſecundum in aurora, tertium, exorto iam ſole offeratur: nam facile reſpondetur hoc eſſe ex vetere Eccleſiarum more, & communi iure, cui tamen videtur eſſe derogatum per conſuetudinem vſu receptam. Ex quo efficitur, vt mos, & ius antiquum nouæ conſuetudini cedat, vbicumque ea fuerit viuentium moribus approbata. In dubium etiam reuocant Doctores, an Parochus poſſit indulgentiæ beneficio facultatem dare ſibi ſubdito, ne die conſtituto ab Eccleſia ieiunium ſeruet, aut vt opus ſeruile in die feſto, & ſacro faciat; quibuſdam aſſerentibus penes Parochum hoc iuris,& auctoritatis non eſſe, ſed ſolum penes Epiſcopum; ea vna ratione permotis, quod per indulgentiam legem communem relaxare, aut aliquem ab ea ſoluere, eſt actus iuriſdictionis ad forum exterius pertinentis, quam Parochus non habet; alijs verò affirmantibus poſſe Parochum id beneficij conferre,quia hoc eſt conſuetudine receptum: at conſuetudi-

Sot.4. d.45. q.3.a.2.ad ſinem.

A ne,aut præſcriptione poteſt, quis iuriſdictionem acquirere: & horum opinio videtur mihi longè probabilior, ac verior. Sed eſt animaduertendum id licere Parochis facere in eo caſu, in quo id poſſet Epiſcopus,& cum ad eum facilis non pateret acceſſus, & ad tempus, non in perpetuum: nam ob hanc difficultatem ad tempus Epiſcopum adeundi, videtur conſuetudine eſſe introductum, vt id officij genus Parochus præſtare poſſit. Præterea quidam aiunt iure cõmuni omnes ordines Eccleſiaſticos, etiam minores eſſe per temporum interualla conferendos, ita vt duo pluresuè eodem die dari nequeant:quoniam in.c.in ſingulis,& c. quicumque.d.77.conſtitutum eſt,vt per temporum interſtitia conferantur,quod Synodus Tridentina renouauit Seſſ. 23. c.11.de reformat. Alij tamen ſentiunt quatuor Minores eodem die ab Epiſcopo poſſe tutò etiam iure communi cõferri. Sic Gloſſa in c.de eo.de temporib.ordin. verb.minores & c.cum.ſſ.de eo qui ordinem furtiuè. Sic etiam Goffredus quem citat Silu.Ordo.2.q.7. Sed ſiue iure communi id vetitum ſit,ſiue ſecus,ſaltem vt docent Innocentius, Hoſtienſis,Ioannes Andreas,& Abbas.c.de eo.de temp.ordin. id tuta conſcientia facere poteſt Epiſcopus, quando canon
B Concilij Tridentini de interſtitijs ſeruandis iuſta de cauſa & legitima relaxatur;& quia hoc eſt more,& conſuetudine receptum. Et certè vbicunque id fuerit in more poſitum poſt Concilium Tridentinum dubitandum non eſt, quin eodem die tradi, & dari queant. Ius enim commune poteſt hac in re conſuetudine abrogari, & idem dicendum eſt de conſuetudine ſi recepta fuerit,vt eodem die prima clericorum tonſura, & quatuor minores ordines conferantur, vt teſtatur Silu. Ord.2.q.7. Inter Doctores quoque in controuerſiam vocatur, An damnatis ad mortem poſſit iuſtè Euchariſtia denegari,qua in re quæſtio alia admiſcetur, An extremo vitæ tempore Euchariſtiam ſuſcipere diuino, an tantum canonico iure cogamur. Duæ enim circa hoc ſunt opiniones,vna eorum qui aſſerunt,ſolùm eam percipi oportere Eccleſiaſtico præcepto,& eſt Alexandri, Sancti Thomæ, Bonauenturæ,Gabrielis,Silueſtri, & aliorum. Altera opinio eſt affirmantium eam ſumere iuris diuini præcepto quemque debere. Sic Dur.4.d.9.q.2.nu.7.Petrus Sot.de inſtitut.Sacer.tract.de Euchar.lect.9. Dominicus Sotus 4. d. 12.q 1.a.11. Victo. in ſum. de ſacr nu.85.Ex his opinioni-
C bus factum eſt, vt quidam docuerint damnatis ad mortem Euchariſtiam nulla conſuetudine denegari poſſe; quod ſenſit Sotus, quia eam iuris diuini præcepto percipere nos oportet. Sed contra ius diuinum nulla conſuetudo humana vim habet,ergo nuſquam poteſt conſuetudine introduci,vt ad mortem damnato Euchariſtia denegetur. Alij verò exiſtimant, huiuſmodi conſuetudinem vbicumque ea fuerit recepta,& approbata,corruptelam non eſſe, ſed tuta conſcientia tamquam vim habentem poſſe ſeruari: quia ſæpè vſu venit, vt reus ob delicti atrocitatem ſit alligandus ad palum, vel gladio iugulandus, vel igni exurendus, nec poſſit commodè mortis poena in aliud tempus differri, & Euchariſtiam conferre ei, qui ſtatim patibulo affigi, vel igne cremari debet,non videtur illa ratione decere. Profectò quicquid opinentur auctores in hac materia, non eſt facilè conſuetudo, vbi recepta fuerit condemnanda, nec iuri diuino videtur eſſe contraria; vt ſuo loco dicemus, nec item tam facili negotio Euchariſtia videtur eſſe damnatis ad mortem deneganda. Non enim arbitror conſuetudi-
D nem eſſe introductam, vt facilè in quibuſcumque delictis, & criminibus damnati ad mortem hoc tam ſalutari ſacramento priuarentur; Sed potius videtur eſſe nimia Iudicum hac in parte ſeueritas, abuſu potius, quàm iuſto ac pio more firmata. Docet Nau.tom.2.conſil. tit. de poenit. & rem.conſ.16.q.2.nu.12.damnato ad mortem ieiuno iure poſſe Euchariſtiam miniſtrari ante quatuor,vel tres horas, immò etiam ante vnam horam. Pari ratione amplectenda eſt ſententia aſſerentium, in ieiuniorum diebus fas nobis eſſe capere refectiunculam veſpertinam, quamuis eam ſomni gratia ſumere neceſſe non ſit, eo quod conſuetudine receptum eſt ea in vniuerſum vti, tametſi ad ſomnum capiendum illa non egeamus: & ſicut mos, & vſus communis eam generaliter introduxit in omnibus ieiuniorum diebus; ſic etiam in more poſitum eſt, vt refectiunculam paulo maiorem ſolito ſumamus in peruigilio Natalis Domini. Eodem pacto probanda eſt Soti, & Maioris opinio dicentium, cuique ſacerdoti fas eſſe ſacrificium facere priuatim in die coenæ Domini, itidem etiam in ſabbato, quod proximè Paſcha antecedit.Sot.4. d.13.q.2.a.1. ad 2.

Teſtat. Sot. 4.d.12.q.1. ar.11.

ait,

ait in Sabbato ſancto conſenſu ſuperioris poteſt licitè Sacerdos ſacrificare priuatim. Mai.4.d.12.q.5.§.dubitatur.in die,inquit Paraſceues ſacrificari non poteſt : quælibet alia dies apta eſt ad ſacrificium faciendum : nam licet quidam opinentur id fieri iure non poſſe, quia tamen conſuetudo eſt alicubi recepta, vt etiam eo die poſt Miſſæ ſacrificium publica, & ſolemni celebritate, & ritu factum, priuatim ſacerdos ſuperioris conſenſu, & iuſta aliqua de cauſa id exigente rem diuinam faciat, non eſt condemnanda vbicumque fuerit vſu recepta. Ex his perſpicuum etiam eſt, quid dici poſſit ad eam quæſtionem, An vectigal ſiue gabellam, vt vulgò vocant, liceat exigere ex rebus, quæ ſunt ad vitæ vſus neceſſariæ. Nam ſi Summiſtas conſulamus, omnium ferè eſt conſentiens opinio, id non licere, quia apertè iure ciuili communi interdictum ſit, Cæterum conſuetudine receptum eſt, vt in multis prouincijs, aut oppidis, & locis ex huiuſmodi rebus, quæ nobis ſunt vſui, certa aliqua penſio exigatur, & ſoluatur. Aliquorum item eſt opinio, Eccleſiarum Antiſtites, & alios Principes peccare, ſi concedant in locis ſibi ſubiectis, vt Iudæi vſuras à Chriſtianis exigant, & accipiant. Si ſtatuta condant, vt vſuræ Iudæis à Chriſtianis promiſſæ ſoluantur, aut ne ſolutæ repetantur in iudicio : quia iure naturali, & diuino & Canonico in Clem.1.de vſur. damnantur; ita opinantur. Silue. vſura.9.q.22.Angel.vſura.2.q.14.Armi.vſura. nu. 54. Alij contra, nimirum Bart. Paulus, Anchar. Alex. Imolenſis, quos citant Silueſter, & Angelus in Clem. 1.de Vſuris, excommunicatio fertur in Principes, Dominos, & Reſpublicas, ſtatuta vſuras approbantia, aut permittentia condentes, putant eos in hac parte minimè peccare, ſi ſolùm impunè permittant. Nam aliud eſt ſtatuta condere approbantia, vel permittentia vſuras, vt iure conceſſas, nimirum præcipiendo, vt vſuræ tanquam iuſtæ ſoluantur, aut impediendo ne ſolutæ reſtituantur. nam hæc omnia naturali, & diuino iure prohibentur, nec vlla conſuetudine abrogari queunt. Aliud verò eſt ſtatuto decernere, ne Iudæi immoderatas vſuras exigant, vt ipſi itidem certam quantitatem vſuræ, & non ea maiorem expoſcant, vel accipiant: & hoc eſt quod alicubi Iudæis Principes permittunt; nec videtur eſſe antedicta Clementina damnatum, vt Silueſter ex Laurentio Rodulpho & Panormitano tradidit. Item aliud eſt poenis non plectere Iudæos accipientes vſuras, Aliud verò eſt conſtituere legem qua vſuræ approbentur, vel aliqua ratione concedi videantur : hoc enim eſt naturali iure damnatum. Illud verò damnandum non eſt vbicunque fuerit vſu receptum ad euitandum grauius malum, vel aliquod bonum inde prouenturum, tuendum, vt docet Iulius Clarus lib. 5. recept. ſentent. in pract. crimin. verb. vſura nu.7. Præterea licet in Clementina paulò ante producta cautum ſit, ne leges, aut ſtatuta ponantur, quibus imperetur, vt qui Iudæis vſuras promiſerunt, eas ſoluere in iudicio cogantur, aut ne ſolutæ repetantur officio, & auctoritate Iudicis, conſuetudo tamen vſu recepta valet alicubi, qua hæc duo permittuntur, hæc enim Clementinarum iure damnātur, ſed non iure naturali, aut diuino, & contra Clementinæ ius, conſuetudo vim habet, vt ſuo loco dicemus; neque enim per ſe malum eſt promiſſum exoluere: non igitur peccatur, iure omni ſcripto remoto, ſi tibi præcipiam, vt vſuras, quas te ſoluturum ante promiſeras, ſoluas: nam Eccleſia iubet te ſoluere vſuras, ſi iureiurando promiſeris, te eas ſoluturum : vult enim, vt vel iuriſiurandi relaxationem obtineas, vel quod iuraſti perſoluas. Silueſter tamen Angelus, & Armilla locis citatis hæc ſtatuta condemnant tamquam iuri naturali, & diuino contraria : &, id verum eſt ſi ſtatuta concedant vſuras tanquam iure, & tuta conſciētia permiſſas. Sed de hac re ſuo loco tractabo. Item quidā putauerunt nulla ratione eſſe permittendum meretricibus in certa vrbis, vel oppidi parte habitare, vel ipſis domum locare : & tamen conſuetudine vbiquē locorum videmus receptum vtrumque permitti. Vndè non eſt facile condemnandum, id quod Maior in 4.d 15.q.35.& Nauarrus in Manua.c 17.nu.195. tradidere: neque enim domus locatur eis vt peccent, & meretricium quæſtum acquirant, ſed vt habeant domicilium, in quo habitent, nam quiſque vt ſuam vitam ſuſtentet, indiget victu, veſtitu, & habitatione, quarum rerum præſidio viuimus.

Alex. de Neuo. conſ. 100 n.9.& n.13. & conſ. 101. nu.14.

Silu. vſur.9. qu. 22. ita q. Ange. vſu.2.q. 14.

Tertia Præceptio. Cap. XI.

QVotieſcumque res eſt, quæ apud ciuilis, aut canonici iuris interpretes dicitur Poenalis, vel quæ ad odia nō

A fauores ſpectat, tunc inter duas, pluresque opiniones ea eſt amplectenda, quæ eſt benignior, & mitior, iuxta Regulam iuris, quæ habet; Poenæ, & odia ſunt reſtringenda. Hæc regula patebit exemplis. Eſt opinio quorundam fas non eſſe aſſurgere excommunicato ad nos accedenti, caput aperire, ſubmittere, aut alio corporis motu beneuolentiam oſtendere, qua eum benignè, & comiter excipiamus, etiam abſque vllo ſermone, ita opinantur Silu. excōmunicatio. 5.nu.3.Roſel. excommunic.8 nu.30. Nauar. in Manua.c.27.nu.20. immò Silueſter, & Nauarrus teſtantur hanc eſſe communem ſententiam, & citant Innocentium. Imolam, Directo. & Cardi. in Clem. vlt. de ſent. excomm. ita quoque Armil. excommunicatio.n.41. Aiunt enim illi, ſigna eſſe vice verborum, quare cum prohibeamur eos alloqui, aut verbis ſalutare, eſt quoque interdictum ne nutu vel alio corporis motu cum eis vnà verſemur, aliqua rerum communione vtamur. Alij vero arbitrantur hoc, nullo eſſe iure damnatum. quia licet in alijs rebus nutus, & ſigna verborum vicem habeant, & ſuppleant, in hac tamen re, in qua de poena excommunicatorum agitur, reſtringenda videntur verba legis poenam irrogantis, ac in mitiorē partem interpretanda.
B Et proinde verbum Vale, quo ſalutatio interdicitur, ſtrictè accipiendum eſſe cenſent. Et certè hæc opinio eſt admodum probabilis, quamuis prima eſt iure ſcripto magis conuenire videatur. hanc ſecundam ſequuntur. Sot.4.d.22 q.1.a.4.Mai.4.d.18. q.2. Tab. excommunicat.8.nu.5. Anton.p.2.tit.26.c.2.Ange excommun.8. nu.4.& Palu. 4. d. 18. diſputat. 3. Item inter auctores in controuerſiam vocatur, An excommunicati ita ſint ſacramentorum perceptione priuati, vt ſi ſuſceperint ea, nullo modo rata, & firma ſint, & excommunicati à ſacramentis penitus arceantur tamquam ad ea inepti : an vero tantum a ſacramentis ſummoueantur; ita vt ſi ea perceperint, peccent quidem, ſed vera ſacramenta ſuſcipiant. Quidam enim opinantur eſſe primò modo priuatos : contra alij putant ſolum eſſe excluſos ſecundò modo. Ac tota quidem controuerſia ſita eſt in ſacra abſolutione, qua poenitens à peccatis abſoluitur. Nam ſi primo modo excommunicatus à ſacramentis remouetur, ſequitur, vt nulla ſit abſolutio; cum quis prorſus ignorans ſe eſſe excommunicatum, vel penitus excommunicationis oblitus, ſacerdotis miniſterio à peccatis, antequam ab excommunicatione, abſoluitur :
C ita vt ſacram peccatorum confeſſionem repetere, & abſolutionem percipere debeat, obtenta prius abſolutione, qua ab excommunicationis vinculo, & ſententia ſoluatur. ita opinantur Ricar.4 d.18.a 9.q.4. Palu. 4.d.18.q.6.ar.3. Gab.4 d 17 q. 1.a.3.dub 2.Adria.q.1.de Matrim.& q.3.de Claub.Silu.Confeſſio ſacramentalis.1.n.8. Tabien.Confeſſor.2 q.24.& abſolutio.1.q.10. Roſel. Confeſſor. 1. nu.10. Ant.p.3. tit.14.c.18.§.4. Sotus 4.d.22.q.1.a.1. Ledeſm. 4. p. 2.q.28.a.1.vbi ait eſſe hanc ſententiam communem, & tutiorem. Si verò ſolum ſecundo modo a ſacramentis prohibentur excommunicati, tunc valet abſolutio, nec eam iterum impetrare lege vlla, & iure compellūtur. quare iuxta prædictam tertiam Regulam cum ſint duæ opiniones, & in poena verſentur, videtur ſecunda opinio tamquam benignior præferenda primæ : quam ſecundam, vt mitiorem ſequuntur, Caiet. in ſum. verbo abſolutionis impedimenta, & verb. confeſſionis iteratio. Nauarr. in Manua. c. 9. num. 4. & de Poenit.d.5.c.1.§.fratres nu.45.& 50 Couar. in c. Alma mater. de ſent. excom. in 6.p.1.§ 6.nu.7.Medin.de Confeſſ.q.18.Armil.abſolutio.nu.5 & confeſſ.n 11.
D Ang. confeſſio. 5.§.10 qui citat Monaldum.Supplem.confeſſor.1.§.4. Medina in ſua inſtructione confeſſ. lib. 1. c.18. §.3.Item quidam cenſent fas non eſſe in Miſſæ ſacrificio, dum ſubmiſſa voce tacitè viuorum, & mortuorum ſit commemoratio, pro excommunicatis orare; aiunt enim ſacerdotem in Miſſæ ſacrificio offerendo, Eccleſiæ miniſtrum agere : & proinde pro excommunicatis, pro quibus Eccleſia non orat, precari iure non poſſe : hanc ſequuntur Sotus 4. d. 22.q.1.a.1.Ledeſm.4.p.2.q.23.a.3.Alij verò exiſtimant id facere ſacerdoti licere; dummodo non Eccleſiæ, ſed ſuo tantum nomine precetur. Et certè quia hæ opiniones de re ad poenam pertinenti tractant, poſterior ſententia tamquam mitior eſt amplectenda: quam tuentur Sil. Excommunicatio.1.§.2.& Miſſa.1.§.8.verſi.4.Couar. cap. Alma mater de ſent. excomm. in 6.p.1.§.6.nu.4.Nauarr. in c.Quando de conſec.d.1.notab.19 nu.71. vbi citat Silueſtrum. Sic etiam Sum.confeſſ.lib.3.tit.33.q.149. Ang.Miſſa.nu.51. Tabi. excommunic. 1. nu. 5. In quæſtionem item vertitur,

vertitur, an irregularitatem contrahat, qui alteri digitum abſciderit; quibuſdam aſſerentibus eum in irregularitatem incidere; quippe qui alterum mutilauerit; cum digitus ſit pars corporis,& proprio officio,ac miniſterio fungatur: digitis enim ſcribimus,depingimus,ſculpimus,& inſtrumenta muſica pulſamus,& alia pleraque facimus humanæ vitæ perutilia; alijs verò negantibus, ob eam rationem, quod digitus in iure,corporis pars non cenſetur,ſed potiùs alterius partis,nimirum manus particula. Primam ſententiam ſequitur Caie. 2.2.q.65.a.1. Secundam ſequuntur plerique, & eam communem eſſe teſtatur Cou. in Clem. ſi furioſus de homici p.3.initium. nu.8.verſic.ab eadem radice. Certè quæſtio eſt de re poenali, & proinde cum ſint duæ opiniones, ſecunda eſt benignior: & digitum in iure membri nomine non accipi,docet ex Bartholo, & alijs Abbas in c. cum illorum,de ſent.excomm.nu.8. Item ſunt qui ſentiant eum poena irregularitatis affici,qui membrum alterius ita debilitat, vt efficiat inutilem, & ineptum ad miniſterium ſuum & vſum ordinum,quamuis non amputauerit, ita opinati ſunt Abbas in.c.cum illorum, de ſent. excomm. nu.8. Silu. homicidium.3.q.3. verſic.tertium, ſi membrum. Angel. homicidium.5.nu.5.Roſel.homicidium.4. nu. 19. Tabien.irregularitas.3.q.26.Armilla.irregularitas. nu.61. Sũt contra alij,qui id negant:quoniam in iure is irregularitatẽ contrahit, qui membrum alterius truncat,& amputat,non autem qui tantum debilitat. Res ad poenam pertinet, & iura apertè conſtituunt, nullum in irregularitatem incurrere, niſi id fuerit iure expreſſum. Et propterea ſecunda opinio hac in re mihi magis probatur, quam magis probant Couar. in Clem. ſi furioſus,de homicidio p.3.initium.nu. 8.Nauar.in Manual.c.27.nu.206.& ipſe Abbas ſibi contrarius in c.1.qui clerici, vel vouen. Nam in iure videlicet in Clem. ſi furioſus,de homic.habetur per diſiunctionem,qui occiderit, vel mutilauerit. Si obijcias quod dicitur in c. accuſaſti, de accuſation. debilitatus eſt, & in c.quicunque 23.q.vlt.vel membris debilitauerit. Reſpondeo, cum gloſſa in c.accuſaſti.citato,canones debilitatum membris accipere pro mutilato; nam ibi gloſſa debilitatum interpretatur mutilatum membris. Præterea multi putarunt eum in irregularitatem incidere, qui homicidium nomine ſuo factum ab altero,ratum, & gratum habuerit, ita Nicolaus Plouius,& alij quos citat Cou.in Clem.ſi furioſus.p.2.§.1. num.4.contra vero alij negarunt, dummodo nihil operæ contulerit ad homicidium committendum: quæ opinio in re poenali mitior eſt. Obijcies, In excommunicatione ratihabitionem mandato æquiparari, pari ratione in irregularitate. Reſpondeo, plurimum intereſſe inter excommunicationem,& irregularitatem, quoniam ex iure res eſt comperta excommunicatione obſtringi non ſolùm mandãtem,ſed etiam eum, qui ſuo nomine homicidium illatum, aut vulnus infixum clerico, ratum habuerit:at vero in iure apertè conſtitutum eſt nullam irregularitatem contrahi,niſi ſit iure expreſſa. Secundam ſententiam ſequuntur Gloſſ. Speculat.vt citat,& ſequitur Cuarr.loco citato. Præterea quidam opinantur, eum in irregularitatem incurrere, qui ſcienter iterat Sacramentum Ordinis,autConfirmationis; ſicut irregularitate afficiuntur ij,qui Baptiſmum repetunt, vel conferendo,vel ſuſcipiendo,quod crediderunt Archi.c. 1.d.88.Ricar.4.d.7.a.6 q 1.Gloſſ.in c. dictum. de conſecr. d.5.Anton.p.3.tit.28.c.5.§.3 Mai.4.d.7.q.1.ad finem. Nauar.in Manu.c.27.nu. 247. Alij verò negant, quia ſolum iure expreſſum eſt, irregularitatem contrahere eos,qui iterant Baptiſmum: quæ opinio tamquam in re poenali, vt benignior, videtur eſſe amplectenda, niſi obſtet conſuetudo: Nauarrus enim teſtatur hanc ſententiam eſſe magis iuri conſentaneam, ſed primam magis eſſe vſu receptam. Primam ferè omnes Canonici iuris interpretes ſequuntur. Secundam Theologi magis probant. Scot.4. d.7.q 5. Palu. 4.d.7.q.2.Sot.4.d.7.q.1.a. 5. vbi ait ſecundam proculdubio veram eſſe. Item eſt quorundam ſententia irregularitate ebrium obſtringi, qui alium occiderit, vel mutilauerit in ebrietate omnem vſum rationis adimente, ſed ſpontè ſuſcepta: quia in Clementina,ſi furioſus, De homicidio, ſolum excipitur ab irregularitatis poena infans,aut dormiẽs, aut amens, ſi abſque vſu vllo rationis alterum interficiat: non autem excipit ebrium Clementina,quem tamen facilè potuiſſet excipere,ſi voluiſſet; ita opinantur Cardinalis, Imola,Zenzelinus,Villadiegus,Silu. quos refert Couar. in Clem ſi furioſus, de homic p.2.initium.nu.23. Contra verò alij negant vllam contrahi irregularitatem,quando quis

A ſine culpa, dolo alterius factus eſt ebrius, ita Marianus Sozinus,& alij quos citat,& ſequitur Couarruuias loco citato. Quod probant,quia idem eſt iuris de ebrio,quod de amente, infante, & dormiente: Siquidem illi excipiuntur, eo quod abſque vſu rationis occidant: Sed ebrium etiam ponimus abſque vſu rationis, & citra culpam in cauſa, vnde ebrietas extitit,interficere: ergo idem eſt de ebrio iudicandum. Cum igitur in materia poenali opiniones verſentur, & altera earum ſit mitior, videtur magis probanda. Similiter eſt aliquorum opinio, quando leges poenam his verbis delinquentibus irrogant. Priuamus officio, Dignitate,vel beneficio, aut ſit ipſo iure priuatus; contrahi ſtatim poenam in foro conſcientiæ ante vllam criminis condemnationem: ita vt Beneficiarius non ſolum fructus beneficij non faciat ſuos,ſed etiam beneficio,officio,aut Dignitate ſe abdicare debeat. Alij verò putant huiuſmodi poenam in foro conſcientiæ ante iudicis ſententiam non afficere delinquentes, ita vt antequam condemnentur, officium, vel beneficium deponere nullo iure cogantur. Probant, quia leges cum poenam conſtituunt hiſce verbis, Priuamus,vel Ipſo iure ſit priuatus,hoc ſenſu accipiuntur, vt ſtatim, atB que lata fuerit iudicis ſententia in reos, ea retrotrahatur ad diem commiſſi criminis, & ſontes ab ea die iure beneficij, officij, vel Dignitatis priuentur: quæ materia cum poenalis ſit,& prima ſententia paulo rigidior, & ſeuerior fuerit, videtur illi poſterior anteponenda. Item quidam exiſtimant: ſi Iudex in Caium ſententiam ferat his verbis: Suſpendo te ab officio, vel beneficio; ratam, & firmam eſſe. Contra alij opinantur huiuſmodi ſententiam non ſubſiſtere, quia eo ipſo, quod per diſiunctionem fertur, eſt incerta; neſcitur enim à quo ſuſpendat,ab officio nè an à beneficio: & ſententia qua in ſontes animaduertimus, debet eſſe certa,ac nota nocentibus; quæ opinio in re poenali eſt benignior, ac proinde probabilior. Hanc ſententiam ſequitur Silu. ſuſpenſio. q.5 verſi. ſi iterum ſuſpenſio, nam ex.l.hæc ſententia. C. de ſent. quæ ſine cer. quanti. habetur, non eſſe à iudice ſententiam proferendam ſine certa quantitate. Obijcies, Si presbyter in ſacra peccatorum confeſſione poenitenti poenam conſtituat, vt triduo ieiunium ſuſcipiat, vel preces horarias recitet, rata eſt huiuſmodi ſententia. Item ſi quis ita voueret. Si hoc vel illud C mihi contigerit, promitto me per triduum ieiunium ſeruaturum, vel preces horarias recitaturum: ergo eadem ratione ſi Iudex ſententiam hanc tulerit; Suſpendo te ab officio, vel beneficio valet. Reſpondeo, Plurimum diſtare inter hæc, quoniam presbyter qui audit confeſſiones peccatorum,& per diſiunctionem ieiunium, vel preces iniungit, liberam poenitenti optionem relinquit, vt quam maluerit partem, eligat. Item quando quis cum diſiunctione vouet,ſeſe voto adſtringit,ita vt facere debeat id, quod ipſe poſtea maluerit: at verò Iudex ferendo ſententiam his verbis: Suſpendo te ab officio, vel beneficio, non videtur liberæ nocentis voluntati relinquere, vt quam magis ipſe probauerit, poenam exoluat: quare cum certò neutram irroget, ſententia manet in totum incerta, & propterea irrita cenſetur.

Animaduertendum eſt,ex hac Regula,eſſe exceptionem iure expreſſam. Nam cap.Si quem,De ſententia excommunic.dicitur: Si quis excommunicatur à Iudice his verbis, Excommunico te,vel ſi Iudex dicat, Nemo faciat hoc ſub D poena excommunicationis, intelligitur de excommunicatione maiori, non minori; & tamen iuxta tertiam noſtrã Regulam deberet intelligi,de excommunicatione minori; quia in poenis, & odijs pars mitior eſt accipienda. Quare Regula noſtra locum habet, quando contrarium Canones, Leges, & iura non exprimunt.

Quarta Præceptio. Cap. XII.

QVando in cæteris duæ opiniones ſunt pares,ſed altera earum eſt tutior, ea vt plurimum eſt anteferẽda: id quod ex ſubiectis patebit exemplis. Plerique opinantur, Eunuchum non poſſe matrimonium contrahere; alij verò (vt ante iam dixi) affirmant poſſe, & matrimonium valere, ſi cum foemina eius vitium ſciente contraxerit; licet ſi contrahat cum ignorante nullum ſit canonico iure matrimonium. Quamuis hæ duæ opiniones in cæteris eſſent pares, tutius eſt Eunuchum non contrahere, hæc pars eſt eligenda, præſertim antequam ſit matrimonium

nium contractum etiam remota declaratione Sixti Quinti, de qua ſupra. Item multi arbitrantur, circunſtantias peccatorum ſpecié non mutantes, quamuis alioqui deformitatem eorum grauiter augentes, non eſſe in ſacramento Poenitentiæ neceſſario explicandas: Nau. de poenit. d. 5. in principio.nu.6. vbi citat alios. Contra alij affirmant, eſſe in confeſſione exprimendas, licet in cæteris pares eſſent opiniones, quia tamen tutius eſt eas confiteri, & exprimere, ideò hæc pars vt tutior videtur præferenda, quam ſequitur Sot. vna cum alijs 4.d.18.q.2.a.4. Eſt etiam multorum opinio, ſacram abſolutionem per literas, & nuntium datam non valere; ita opinantur Cai. in ſum, confeſſio, in cond.11.Vict.de Sacram.tract.de confeſſion.nu.171.Sot.4.d.18.q.2.a.6. Angel.confeſſio.1 nu.31.Roſel.confeſſio.1.n.8.Ledeſ.4.p.2.q.28.a.3.Canus.relect.de poenit.p.5. verſic. alterum quod in eodem quinto argumento. Cæterum quidam alij putant vim habere abſolutionem in abſentem collatam; id cenſent Palu.4.d.17.q.2.a.1.in 3.definitione magiſtrali.& d.5.q.2.a.2.Anto.p.3.tit.17.c.12.& c.21.§.3.Sil. confeſſio.1.q.15.& confeſſio.3.in principio.Medi.de confeſſio.q.15.Nau.in Manual.c.21.nu.36.Petrus Sot.de confeſſ.lect.11.Pala.4.d.17 diſput.vlt.quia tamen tutior eſt opinio prima.quæ negat ratam,& firmam eſſe, ea eſt eligenda, ne poenitens periculo exponatur in abſolutione per nuncium recepta confiſus: & ne ſacrilegij periculum abſoluens Sacerdos incurrat. Hinc etiam fit ſimili quadam ratione, vt longe probabilior ſit eorum opinio, qui cenſent cognationem ſpiritualem non contrahere regem, vel principem, qui per procuratorem, vel nuncium, vel mandatarium tenet, aut ſuſcepit aliquem in baptiſmo, quam ſententiam ſequuti ſunt Archidiaconus, Ioan. Andreas, Archaranus, Dominicus, Francus quos refert, & ſequitur Nauarrus, & ſic etiam Baldus, Henricus, Præpoſitus, Federicus, Romanus quos citat, & approbat Couarruuias: ſic quoque Silueſter, Sotus, Ledeſmus, quamuis Cardinalis: Marſilius, Abbas, & Felinus oppoſitum docere videantur: nam huiuſmodi cognationes ſpirituales per Canones inſtitutæ reſtringi, potius quam laxari debent. Præterea multi cenſent in ſuſpiciendis Ordinibus ad Sacramenti ſubſtantiam non neceſſario pertinere, vt qui promouetur ad Ordines, manu tangat materiam ſibi in ipſis Ordinibus porrectam ſed tantum vt eam ab Epiſcopo in medium productam cernat: Aliorú vero eſt ſententia ad eam neceſſario requiri, vt materia ab Epiſcopo porrigatur, & tangatur ab eo, qui ad Ordines eligitur, primam ſententiam tenuerunt. Bonau.4.d.24. p.2.a.1.q.4. Alber.4.d.24.a. 38.ad 2.Sot.4.d.24.q.1.a.2. Vict.de ſacramen.ordin.Ledeſm.4.p.2.q.36.a.3.Armil.ordo. nu.4. Tabien.ordo.2.n.1.Secundam opinionem ſequuntur, Palu. 4.d. 24.q.1.a.1.Anton.p.3.tit.14.c.16.Angel.ordo. 1. nu.8. Roſel.ordo.2.nu.1.Silu.ordo.2.q.5.verſi.3. Aſten. in ſumm. lib.6.p.2.tit.1.ar.5.q.3.Cai.tom. ſuorum opuſculorum tractat.11.ad finem,& tract.26.quoniam igitur huiuſmodi opiniones ſunt pares in cæteris; & alioqui tutius eſt; vt qui initiatur Ordinibus materiam tangat: ideo hæc opinio videtur anteponenda. Eſt item multorum opinio, eſſe iure naturali damnatum, vt quis ſimul habeat plura beneficia etiam ſimplicia, quorum vnum ad honeſtam,& commodam vitæ ſuſtentationem ſufficit; & propterea iuſtam cauſam requiri, vt quis Pontificiæ indulgentiæ priuilegio ſimul plura poſſideat: alioqui nullam eſſe in foro conſcientiæ indulgentiam; hanc ſententiam tuetur Abbas in repetit.ad caput.extirpandæ.§. qui verò. de præb. num. 17. & probat eam aliorum teſtimonio. Alij verò exiſtimant non eſſe naturali, aut diuino, ſed ſolum canonico iure vetitum, plura huiuſmodi beneficia ſimul quempiam habere; & idcirco ſi plura Pontificiæ indulgentiæ beneficio etiam ſine iuſta cauſa quis ſimul habeat, indulgentiam in foro conſcientiæ valere, licet in ea petenda, aut conferenda peccetur: eo quod iuris canonici relaxatio vim habeat in foro conſcientiæ, quamuis peccet Pontifex in ipſo iure relaxando abſque cauſa iuſta, & legitima; ita opinantur Innoc. Goffr. Io. Andr.& alij quos citat, & ſequitur Card. in clem. gratiæ, de reſcrip. nu.12. Sed cum hæc ſit minus tuta ſententia, illa prior videtur mihi magis probanda. Sunt qui etiam opinentur, Parochos, & Epiſcopos in ſuis Eccleſijs quibus præſunt, commorari diuino iure non cogi; ſed ſolum ad id canonica lege compelli; proinde indulgentiam Romani Pontificis auctoritate obtentam, etiam ſine iuſta cauſa, in foro conſcientiæ ratam, & firmam eſſe, quia ſolius iuris Canonici eſt relaxatio. Cathar. in opuſcu. de reſidenț. & Albinian. in tract. de reſiden. ita ſunt opinati. Alij contra putant, vt Cai. 2.2.q.185.a.5.dicêtes iure diuino Parochos, & Epiſcopos reſidere debere, & propterea in foro conſcientiæ nullam eſſe indulgentiam abſque iuſta cauſa impetratam: quæ ſententia, quia tutior eſt, videtur ſuadenda. Item multi cenſent præceptum æleemoſynam erogandi vim ſolùm habere, quando pauper neceſſitate extrema, aut quaſi extrema laborat, non autem ſi graui tantùm aliqua neceſſitate vexetur, quam ſententiam ſequuti ſunt, Abbas, Antoninus, & alij quos citat Couarr. lib. 3. variar. reſolut. c. 14. num. 5. Contra alij exiſtimant eiuſmodi præcepto etiam nos tunc teneri, quando pauper ad ſolam grauem indigentiam deuenit, quod vt rectè ait Couarruuias plerique ſenſerunt, quæ ſententia tutior cum ſit, meritò eſt præferenda. Inſuper eſt quorundam opinio eleemoſynæ erogandæ præceptum impleri, ſi ſimpliciter, & omnino indigenti pecuniam mutuam demus, quod ſenſerunt Adria. quodl. 1.a.1.Nau.in Man.c.17. nu. 61. Couar. in regula peccatum.p.2.§.1.nu.4. Aliorum verò eſt ſententia, quando pauper ſimpliciter indiget, ita vt nec hic, nec alibi quicquam habeat, vndè poſſit ſibi ſuccurrere, & habendi in futurum ſpe omni careat, eleemoſynæ largiendæ præcepto minimè ſatisfieri mutuum aliquid dando, niſi gratis, & liberaliter donemus id, quo ſimpliciter indiget ad ſuæ vitæ vſum neceſſarium; quæ opinio, vt tutior eſt, eligenda. Quam docuerunt Medi. tract. de eleemoſyna.q.6.Sot.lib.4.de iuſti.q.7.a.1.ad 4.Mai.4.d.15.q.7.§.vt autem. clare videas. Ledeſm.4.p.2.q. 15.ar.3. Quorundam eſt opinio nullum peccatum admittere eum, qui minus idoneum eligit ad beneficium Eccleſiaſticum digniori poſthabito: Contra alij oppoſitum docuerunt, hoc tamquam tutius tenendum. quidquid ſenſerint gloſſa, & alij, quos citat Couarr. in regula peccatum. p. 2.§.7.nu.7.nu.3.

Nau. to. 2. conſ. de cogna.ſpi.cōſ. 2. n.7. Cou. in epit. p.2. c.6.§.4. n.7. Sil.matri. 8. q.7.ver. 14. Sot.4. d.42. q. 1.a.2.Ledeſ.4.p. 2.q. 58.a.2.ad 6.

Quæritur, An inter opiniones ſemper tutiorem ſequi debeamus? Quidam exiſtimant oportere nos ſequi ſemper tutiorem. tum quia iure conſtitutum eſt, vt in dubijs id quod tutius eſt teneamus. c. iuuenis de ſponſ. & in c. ſi quis de poenit. d.7. dicitur, quod certum eſt teneatur, dimittatur quod eſt incertum; tum etiam, quia opinio eſt aſſenſus, nō certus, & firmus, ſed cum formidine, qua putamus partem oppoſitam eius, quod opinamur, veram eſſe. Cæterum verius eſt, non ſemper inter opiniones debere nos eligere tutiorem, vt ex ſubiunctis exemplis conſtabit. Nam multi ſenſerunt poenitentiæ præcepto nos compelli in diebus feſtis, & ſacris ad deteſtationem, & dolorem peccatorum habendum; alij verò negarunt. Et certè prior opinio tutior eſt; & tamen poſteriorem eligere tuta conſcientia poſſumus. Quorundam ſententia eſt debere nos peccatorum noſtrorum confeſſionem facere ſtatim, vt eſt nobis oblata opportunitas, quod tutius quidem eſt, ſed tutò oppoſitam aliorum ſententiam amplectimur. Item multorum fuit opinio, admiſſum in die feſto peccatum, temporis circunſtantiam habere in ſacra peccatorum confeſſione neceſſariò exprimenda: Alij tamen oppoſitum tenent: ac licet prior opinio ſit tutior, eam tamen ſequi iure non cogimur. Senſerunt etiam nonnulli nefas eſſe ex mutuo ratione lucri ceſſantis quidpiam exigere, vel accipere; affirmarunt alij id licere. Et tutius quidem primum eſt, ſed ad id tamen amplectendum nullo iure compellimur. Eſt item aliquorum ſententia promiſſionem iureiurando firmatam licet in re alioqui leui adeo vim obligandi habere, vt lethale peccatum ſit talis iuriſiurandi violatio: Contra vero alij tradiderunt, ſolum venialem committi culpam in tali iureiurando frangendo, quod quamuis minus tutum ſit, tutò ſequi poſſumus. Fuit S. Thomæ, & aliorum quoque ſententia poſſe iudicem tuta conſcientia poena legis, etiamſi capitalis ſit, condemnare eum, quem ipſe Iudex priuatim quidem nouit eſſe innocentem, ſed ſecundum ea, quæ ſunt in iudicio allegata, & probata reum mortis, cum tamen Scotus, Adrianus, Panormitanus, & alij quos refert Couarruuias loco citato aperte tradiderint nullo modo licere Iudici, capitali ſupplicio in eum animaduertere, quotieſcumq. ei priuatim nota fuerit innocentia: quæ opinio licet tutior quidem ſit, attamen ſine vllo peccato relinquitur: nam liberum nobis eſt priorem ſententiam, & ſequi, & iuxta eam agere ſalua animi conſcientia. Plerique item cenſent nulli licere pro ſuis rebus defendendis furem præſertim diurnum occidere, quamuis liceat nobis eum, qui in nos irruit, interficere pro vita noſtra tuenda. Hanc ſententiam ſequuntur Gloſſ. & Abbas, Anania, Felinus, & alij quos refert,

S.Tho. 2.2. q.67.ar.2.& alij quos citat, & ſequitur Cou. lib. 1.var. reſol. c.1.n.1.& 3.

ſert, Couarr. in Clem. ſi furioſus. de homic. p. 3. §. 1. num. 6. A At contra alij ſentiunt, etiam pro rebus noſtris ad vitæ vſus neceſſarijs ſeruandis fas eſſe furem perimere; quod etſi minus tutum ſit, eſt tamen tuta cõnſcientia liberum, alteram partem amplecti, quam defendunt Caiet. 2. 2. q. 64. a. 7 Silu. excommunicatio. 6. §. 6. verſi. 9. Sot. lib 5. de iuſt. q. 1. art. 8. Couarr. loco citato, quam ſententiam intelligunt locum, & vim habere in rebus, quæ ſunt alicuius momenti, & quæ aliter defendi nequeunt contra vim furis, niſi illum occidamus. Ego tamen eam interpretor in hunc modum; iure poſſumus furem interimere per vim rapientē bona noſtra, quæ ſunt vitæ ſimpliciter neceſſaria, & aliter ea tueri nequimus, niſi raptorem occidamus: tunc enim vitam noſtram contra vim defendimus; quam tueri licet. Vt quando equus, quem habes, eſt tibi neceſſarius ad vitam fuga conſeruandam: aut arma ad te protegendum: aut pane ſimpliciter indiges, ne fame pereas. Alioqui illud eſt tenendum, quod ait Aug. lib. 1. de lib. arbi. c. 5. quomodo peccato ſunt liberi, qui pro ijs rebus, quas contemni, oportet, humana cæde polluti ſunt? Præterea eſt quorundam opinio, nefas eſſe, ſi quis ſit iuſtè condemnatus, vt in carcere moriatur, manere in carcere, quando liber ei patet aditus ad B fugiendum. Ita nefas eſſe panem, aut cibum oblatum reſpuere, quamuis quis ſit iure condemnatus ad carcerem perpetuum, vt ibi fame pereat. Alij vero contra exiſtimarunt licere ei cibum oblatum refutare, repudiare, ab eo ſe abſtinere, & in carcere manere ad ſatisfaciendum iuſtæ Iudicis ſententiæ, quæ eum perpetuò carceri mancipauit. Priorem ſententiam ſequuntur Cai. 2. 2. q. 69. ar. 4. Victo. relect. de homic. nu. 28. Cordub. lib. 1. q. 36. Caſtr. lib. 2. de lege pœna. c. 8. Couar. lib. 1. var. reſol. c. 2. nu. 10. Poſteriorem tuentur Sot. lib. 5. de iuſt. q. 6. a. 4. Mai. 4. d. 15. q. 22. Ange. fugere nu. 1. ad finem. Salon. 2. 2. q. 69. ar. 4. controuer. 4. Sed quamuis prior opinio ſit tutior, et tamen minimè cogimur adhærere. Item multi docuere, Lucrum partum ludo legibus interdicto in foro conſcientiæ eſſe reſtituendum: Contra alij tradiderunt illud non debere reſtitui: Et ſanè licet prius ſit tutius, poteſt quis tamen id lucri in foro conſcientiæ tutò retinere. Quoniam licet priorem ſequantur, Bon. 4. d. 15. p. 2. a. 2. q. 1. Palu. 4. d. 25. q. 3. a. 5. Ricar. 4. d. 15. a. 1. q. 8. Gab. 4. d. 15. q. 13. a. 1. nota. 4 Ange. ludus. q. 7. Poſteriorem tamen tuentur Alexan. Adria. Caſtr. Sot. quos refert, C & ſequitur Salon. 2. 2. q. 61. tract. de dominio. q. 5. ita etiam ſenſerunt Cai. Mai. Medi. vt citat, & defendit Couar. in regul. peccatum. p. 2. §. 4. nu. 2. Aliquorum eſt quoque ſentententia, ad rectè ſuſcipiendum Baptiſmum, vel Pœnitentiæ ſacramentum, eum peccatorum dolorem requiri quam vocant contritionem ſcitam, & cognitam: vel ſaltem eum dolorem, quæ attritio appellatur, quæque exiſtimetur bona fide eſſe contritio. Ita videtur docere Nauar. in Manua. c. 1. n. 36. Cuius oppoſitum alij opinantes dixerunt ſufficere ſolam attritionem. etiamſi peccator eam attritionem eſſe cognoſcat, dummodò tamen talis ſit, quæ omnem peccandi voluntatem, & prauum affectum excludat: qualis eſt peccatorum dolor conceptus metu gehennæ, aut deſiderio, & ſtudio vitæ æternæ, aut odio turpitudinis peccatorum ex Spiritus ſancti dono cum ſpe veniæ impetrandæ; hoc tradit Canus. de pœnit. p. 5. verſi. Deinde etiam attritio efficax. Primum non eſt dubitandum tutius eſſe, tamen ſecundum ſuadere, & eligere poſſumus citra vllum animæ periculum.

Ad obiecta verò in principio. Reſpondeo, Iure eſſe con- D ſtitutum, vt in rebus dubijs, quod tutius, & certius eſt, teneamus, quod generaliter verum eſt. Nuſquam tamen in iure habetur, vt inter opiniones tutiorem ſequamur: non enim idem eſt iuris de dubijs, quod de opinionibus. Nam qui dubitat, neutri parti aſſenſum præſtat, qui verò opinatur, vni tantum parti aſſentitur, quamuis non ſine aliqua formidine. Quare is, qui dubitat, niſi dubitationem deponat, & exuat, non poteſt agere contra dubiam conſcientiam: quia quamcumque partem ſequatur, ſe exponit peccati periculo, eo ipſo quod facit contra conſcientiam dubitantem, vt inferius dicemus. Ad ſecundum Reſpondeo; Quando quis opinatur, licet vi opinionis certò, & firmè non adhæreat parti, quam opinatur, nulli periculo peccati ſe obijcit: quoniam in opinionibus, quæ ſunt probabiles, licet eam ſequi quam malumus. Et propterea vt huius principij extrinſeci, nimirum inter probabiles opiniones licere hanc, aut illam eligere, in eligendo nullum peccatum admittimus; nã quamuis minus tutam, minus certam, & firmam eligamus A eligimus tamen id quod licet facere, & quod eſt nobis iure conceſſum.

Quinta Præceptio. Cap. XIII.

VT plurimum communis opinio Doctorum in rebus agendis eſt anteponenda. Hanc Regulam intelligimus locum habere, quando nulla ex quatuor ſupradictis præceptionibus locum habuerit. Et quoniam res agenda, aut poteſt ad materiam Legalem, aut Canonicam, aut Theologicam pertinere: Communem opinionem accipimus iuxta ſubiectam rei cuiuſque materiam. Quare ſi materia eſt Theologica, communis opinio intelligitur, quæ communi Theologorum conſenſu fuerit recepta. Si materia ſit Legalis, communis opinio cenſetur, quam communis iuris Ciuilis interpretum conſenſus approbarit. Si materia ſit Canonica, communis opinio habetur, quæ communi iuris Canonici Doctorum ſenſu confirmatur. Illuſtremus rem exemplis. Communis Theologorum eſt opinio; Baptiſmum in hanc formam ſuſceptum: Ego te baptizo in nomine B Genitoris, Geniti & procedentis ab vtroque; vel in hanc formam: Ego te baptizo in nomine Chriſti, non valere: quæ opinio eſt omninò eligenda. Licet Caietanus cum quibuſdam alijs affirmauerit Baptiſmum ſic collatum, ratum, & firmum eſſe: præſertim cum communis Theologorum opinio ſit etiam in hac controuerſia tutior. Theologorum, præſertim veterum eſt communis ſententia, quatuor minores Ordines eſſe verè ſacramenta, & characterē imprimere, gratiamque ſuſcipientibus dare: & ea mihi videtur præferenda eorum ſententiæ, qui noſtro tempore oppoſitum tradiderunt. Quidam Theologi opinantur Ordines ſacros per ſolam impoſitionem manuum, & verba Epiſcopi ſine vlla traditione inſtrumentorum ſacrorum conferri: quia eos ſic Apoſtoli conferebant, quando nullus erat Euangeliorum liber, qui Diacono traderetur, & Græci eos ita conferre prohibeantur. Conſtans tamen eſt omnium ferè Theologorum, & Canonici iuris interpretum, & Summiſtarum ſententia, eos Ordines nullo modo dari, & ſuſcipi abſque ſacrorum inſtrumentorum porrectione: hæc eſt tenenda.

Sot. 4. d. 3. q. 1. ar. 5.
Caie. p. 3. q. 66. a. 5.
S. Th. Bona. Ric. cum Magiſt. 4. d. 24.
Petr. Sot. de inſt. ſac. tra. de Sacr. ord. lect. 5.
Oſius in cõfeſ. fid. Cath. de Sacr. ordi. c. 50. 53.

C Primò Quæritur, Quo pacto communis opinio diſcerni & internoſci queat. Reſpondeo, Sæpè vſu venire, vt res ſit penitus dubia, quoniam auctores aliquando aiunt hanc vel illam opinionem eſſe communem; cum tamen alij ſcribãt communem eſſe contrariam. Veluti ſi ſimplex presbyter cum concubina rem habuerit; Dubitatur, cum agitur de iuris pœnis, quibus delicta plectuntur, num ea copula cenſeri debeat tamquam ſimplex congreſſus viri omni vinculo ſoluti, cum fœmina etiam ab omni vinculo libera: an verò tamquam ſacrilegium: an potius tamquam inceſtus. Quod ſi voluerimus noſſe, quæ ſit in hac quæſtione communis opinio, prorſus eſt difficile, eo quod auctores inter ſe diſſentiant. Iulius Clarius tradit eſſe communem opinionem, dictum congreſſum eſſe inceſtum. Sed alij eodem teſte docuerunt tamquam communem ſententiam eſſe ſacrilegium. Rurſus alij tamquam communem ſcripſerunt eſſe ſimplicem, vt vocant, fornicationem, ac vt talem eſſe puniendam. Idem Iulius Clarius ſcribit eſſe communem ſententiam, poſito ſtatuto, vt quilibet publicè relegatum, & proſcriptum, quem Bannitum appellant, occidere poſſit im- D punè: immo etiam ſuum patrem proſcriptum necare: ius eſſe cuique id facere; & tamen prædictus auctor eo loco ait alios aſſerere tamquam communem ſententiam, nemini licere id facere, etiam poſito ſtatuto prædicto. Idem auctor ibidem tradit communem eſſe opinionem, poſito prædicto ſtatuto ius eſſe publicè proſcripto ſeſe defendendo occidere eum, qui in ipſum irruerit ad eum interimendum. Alij verò tradunt eſſe communem ſententiam nefas eſſe, ſi publicè proſcriptus ſui tuendi cauſa illum occidat: Sicut nefas eſſet, ſi reus ad mortem damnatus ſe defenderet a Iudicum miniſtris, eoſque interficeret: numquam enim bellum poteſt eſſe ex vtraque parte iuſtum. Idem auctor ſcribit eſſe communem opinionem, poſito prædicto ſtatuto, licere cuique priuato, publicè proſcriptum, vel per proditionem, vel per inſidias, & fraudes, & acceptis ad id pecunijs necare. Alij verò tradidere tamquam communem opinionem nefas eſſe, his modis, & artibus trucidare.

Clar. lib. 5. recep. ſent. §. fornic. n. 16.
Ibid. §. homicid. nu. 46.

Quando igitur ſcriptores ita diſſentiunt, vt alij affir-

ment hanc vel illam opinionem eſſe communem, alij verò, oppoſitam; tunc ſi ex lege, vel ex more, & conſuetudine recepta nihil certi elici poſſit, tutior pars eſt eligenda. Siquidem communis opinio facilè internoſci non poteſt. Deinde nonnunquam etiam communis opinio diſcerni nõ poteſt, cum ſæpe contingat, vt ſententia quæ olim erat recepta communi conſenſu, modo non ſit. Et tunc, tempora ſunt diſtinguenda, & ſcriptores ſtudioſè, diligenter, & attente legendi. Nam vſu venit non raro, vt ſcriptores doceant hanc, vel illam ſententiam eſſe communem; vt in Theologia dicere ſolent Bonauentura, Ricardus, Henricus, Aegidius, Durandus: In iure Pontificio, & Canonico, Gloſſa. Ioan. Andreas, Abbas, Felinus; In Iure Ciuili Decius, Salicetus, Iaſon; & tamen intelligendum eſt eos auctores loqui iuxta tempora, in quibus ipſi ſcribebant. Quare videndum eſt an qui poſtea ſucceſſere ſcriptores, eam ne opinionem, an aliam habuerint: quoniam frequenter accidit, vt quæ opinio paucis ab hinc annis in vſu non erat, modò communi conſenſione recipiatur. Inſuper eſt animaduertendum, habendam eſſe rationem prouinciarum nationũ, & gentium: nam ſolet etiam euenire, vt quæ opinio in vna prouincia, natione, vel gente communis eſt, in alia recepta non ſit. In Gallia enim aliquæ opiniones communi cõſenſu docentur, quæ tamen in Hiſpania, vel Italia fere ab omnibus refutantur, & improbantur. Veluti, Crucem nõ eſſe colendam honore, & veneratione latriæ, ſed alio inferiori cultu nonnulli ſcriptores in Germania, & Gallia tradiderunt: in Hiſpania communi conſenſu docetur Cruci cultum, & honorem latriæ deferendum. Si roges, An communis opinio exiſtimari, & intelligi, debeat ex numero, an potiùs ex auctoritate opinantium. Reſpondeo, vt plurimum ex numero, & auctoritate opinantium eſſe iudicandũ, non autem ex ſolo numero auctorum: nam opinionem aliquam plurimi vnum aliquem auctorem ſectati docuerunt more ouium, vel volucrum, quæ plures vnam præeuntem ſecutæ eandem viam arripiunt, vt tradit Nauarrus, Decius, Alexander. Et ſciendum eſt inter Theologos eſſe aliquos, qui certarum partium factionis, vel ſectæ dicuntur, eo quòd certi auctoris doctrinæ ſint addicti, tamquam iurati in verba magiſtri; inter religioſorum familias videas ſcriptores omnibus certi doctoris, & fortaſſis non immeritò ſententiis alligatos, vt ei quaſi conſecrati eſſe videantur. Quidam S. Thomæ, alij fere Scoto addixerunt, cui tamquam ad ſaxum adhæreſcunt; alij item ſicut Gabriel, & plerique Nominalium Ochamo. Quare Thomiſtæ (vt vocari conſueuerunt) vna cum S. Thoma connumerari debent; Scotiſtæ cum Scoto; Gabriel, & alij ferè Nominales cum Ochamo. Alij verò auctores nullarum partium ſunt, vt Henricus Gãdauenſis, Alexander, Albertus, Bonauentura, Ricardus, Aegidius, Gregorius, Durandus, & Adrianus. Aliquando verò communis opinio ex numero opinantium exiſtimatur; quando vt docent Ioan. Andreas, & Nauarrus cum ſequutis, ij qui ſunt, qui vnam opinionem ſequuntur, ſi cum ijs, qui ſenſere contrarium, conferantur. Si ſecundò quæras, quinam, & quot numero auctores opinionem aliquam communem conſtituant. Reſpondeo ex Nauarro, oportere eos auctores eſſe claſſicos, hoc eſt, quorum auctoritas in Scholis ſit approbata. Item oportere eos eſſe plures: non enim vnus tantùm, aut alter ad communem opinionem ſufficit. Verbi gratia, ſi ſeptem, aut ſex ex inſtituto quæſtionem aliquam tractent; & quinque eorum vnum opinentur, vno aut altero contrarium docente communis eſt opinio ea, quam quinque vnanimi conſenſu tradiderunt. Præterea animaduertendum eſt, poſſe nonnunquam vnius auctoris ſententiam multorum, & maiorum opinioni præferri, iuxta id, quod dicitur in l. Deo auctore, C. de vetere iure enucleando, cuius hæc ibi verba habentur: Sed neque ex multitudine auctorum, quod melius, & æquius eſt iudicatote; cum poſſit vnius forſan, & deterioris ſententia multos, & maiores aliqua in parte ſuperare. Sic ibi. Vt ſi ſententia vnius meliori, ſubtiliori, ac firmiori ratione comprobetur. Nam in cap. Cappellanus, de Ferijs, cum duæ eſſent propoſitæ opiniones, poſterior electa eſt. Cuius rei ratio ſubiũgitur: Quia meliori, inquit Pontifex, & ſubtiliori ratione nitebatur. Porrò qui ſint in iure Ciuili, aut Canonico pertractando; aut in re Theologica diſputanda; aut in enucleandis criminibus, quos conſcientiæ caſus vocant, auctores claſſici; operæpretium faciam, ſi hoc loco ſumma qua potero perſpicuitate, & breuitate perſcripſero.

Nauarr. in Man ca. 27. nu. 189.

Nauar. loco citato.

Io. An. in c. 1. de conſt. Nau. loco citato.

Quinam ſint Auctores, Scriptoreſue Claſſici. Cap. XIIII.

QVoniam in deligendis opinionibus ea habetur ſententia probabilis, quæ Claſſici Scriptoris, auctoriſue teſtimonio comprobatur: ideo in hoc capite viſum eſt mihi auctores claſſicos recenſere. Tales autem habentur ij, quorum auctoritate tamquam probabili, Scholæ frequenter vti ſolent; nam vt conſtat ex Gellio. lib. 19 c. 8. Scriptores alij ſunt Claſſici; alij Proletarij. Claſſici ſunt, quos ſæpè lectitamus, & aſſidue euoluimus, & eorum teſtimonio frequenter vtimur: cæteri tanquam viliores Proletarij habentur. Auctores porrò Claſſici approbati, alij ſunt in re Theologica: alij in Canonica, & Pontificia: alij in Ciuili, & legali. Alij in caſibus, quos vocant conſcientiæ definiendis, quique Summiſtæ vulgò appellantur. Inter Auctores item huiuſmodi alij ſcripſerunt ab anno Domini 1140. quo tempore floruit Petrus Lombardus, qui dictus eſt Magiſter ſententiarum, vſque ad annum Domini 1300. quos quidem in prima claſſe reponimus. Alij ſunt ſecundæ Claſſis, qui ſcripſerunt ab eodem anno Domini. 1300. vſque ad annum 1400. Tertiæ Claſſis ſunt, qui floruerunt ab anno Domini 1400. vſque ad annum 1500. In quarta Claſſe numeramus eos, qui ſcripſerunt ab annó 1500. vſque ad noſtram ætatem: nam Claſſes ipſas diſtinguimus pro varietate temporum, in quibus Auctores vixerunt, non pro ipſorum ſcriptorum auctoritate, & dignitate.

Prima Claſſis Theologi.

1130 Floruit. Hugo ſancti Victoris Saxo.
1140 Petrus Lombardus vulgò dictus Magiſter ſententiarum.
1150 Ricardus ſancti Victoris.
1216 Guilelmus Epiſcopus Pariſienſis Aluernus.
1200 Guilelmus Altiſiodorenſis Epiſcopus.
1240 Albertus Magnus Theutonicus, Dominicanus.
1270 S. Thomas Italus Dominicanus.
1270 S. Bonauentura Italus, Franciſcanus.
1280 Aegidius Romanus, Auguſtinianæ familiæ.
1280 Petrus Tarantaſius Italus Dominicanus, & poſtea Pont. Rom. Innocentius V.
1290 Henricus Gandauenſis, Flander.
1290 Ricardus cognomento de Media villa, Anglus, Franciſcanus.

Secundæ Claſſis Theologi.

1300 Ioannes Duns Scotus, Franciſcanus.
1317 Petrus Aureoli Italus, Franciſcanus.
1320 Guilelmus Okam Anglus, Franciſcanus.
1324 Auguſtinus Triumphus cognomento de Ancona, Auguſtinianus.
1320 Aluarus Pelagius, Hiſpanus, Franciſcanus.
1300 Durandus cognomento de Sancto Portiano, Italus, Dominicanus.
1350 Petrus Paludanus Gallus Dominicanus.
1350 Gregorius Ariminenſis, Auguſtinianus.
1350 Thomas Argentinas Auguſtinianus.
1350 Ioannes Bacconius Anglus, Carmelitanus.
1390 Marſilius cognomento de Inguen, Anglus.

Tertiæ Claſsis.

1415 Ioannes Capreolus Toloſanus, Dominicanus.
1415 Alphonſus Toſtatus, Epiſcopus Abulenſis, Hiſpanus.
1420 Ioannes Gerſon, Gallus.
1420 Thomas Vualdenſis Anglus, Carmelitanus.
1460 Dionyſius Riccel, Theutonicus, Carthuſianus.
1490 Conradus Summehart, Theutonicus.
1490 Gabriel Biel, Theutonicus.

Quarta

A

Quarta Claſſis.

1510 Flo- Ioannes Maior Scotus.
1515 ruit. Iacobus Almainus Gallus.
1515 Thomas cognomento de Vio Caietanus, Dominicanus.
1516 Adrianus Flander poſtea Rom. Pont.
1540 Franciſcus Victoria Hiſpanus, Dominicanus.
1550 Dominicus Sotus Hiſpanus, Dominicanus.
1550 Melchior Canus Hiſpanus, Dominicanus.
1555 Martinus Ledeſmus Hiſpanus, Dominicanus.
1550 Petrus Sotus Hiſpanus, Dominicanus.
15 Ioannes Viguerius Granatenſis, Dominicanus,
1550 Ioannes Medina complutenſis Theologiæ Doctor, Hiſpanus.
1550 Alphonſus à Caſtro Hiſpanus, Franciſcanus.
1560 Antonius Cordubenſis Hiſpanus, Franciſcanus.

Præter hos ſunt quidam alij, quos ego tantam auctoritatem habere iudico, quantam habent ij, quorum ſentẽtijs adhæſerunt; aut quanti ponderis, & momenti ſunt rationes, & argumenta, quibus vtuntur in ſuis opinionibus comprobandis: quos etiam aliquando, cum opus fuerit, citabo,

Sunt itidem alij Theologi, quorum auctoritate ſcholæ Theologorum interdum vtuntur, cuiuſmodi ſunt,

Franciſcus Maironis, Franciſcanus.
Adam Godam, Anglus.
Ioannes Baſſolis.
Rupertus Olchot, Anglus, Dominicanus,
Herueus Brito, Dominicanus.
Ricardus Rodulphus, dictus Armachanus,
Henricus Oyta Theutonicus.
Gulielmus de Rubione, Franciſcanus,
Petrus de Altaco, Flander,
Andreas cognomento de Caſtro.
Ioannes cognomento de Neapoli.
Gothafredus cognomento de Fontibus,
Dionyſius Ciſt rcienſis.
Franciſcus, Lichetus, Brixienſis, Frãciſcanus.

Iuris Canonici interpretes.
Prima Claſſis.

1245 Flo- Innocentius Quartus Pater Iuris.
1255 ruit. Henricus de Seguſia, vulgò dictus Hoſtienſis, fons, & ſplendor Iuris.
1271 Gulielmus Durandus, vulgo Speculator,

Secunda Claſſis.

1300 Guido de Bayſio, vulgo Archidiaconus magnæ auctoritatis vir.
1340 Ioannes Andreæ filius, Bononiẽſis, lucerna Iuris
1340 Federicus Senenſis,
1340 Paulus cognomento de Leazaris.
1340 Oldradus cognomento de Laude.
1354 Lapus de Caſtelione, Patritius Florentinus.
1340 Lapus Abbas S. Miniati.
1355 Ioannes Calderinus Bononienſis.
1374 Ioannes de Lignano, Bononienſis,
1383 Egidius de Bellamera.
1390 Henricus Boich, Leonenſis.
1350 Boniſacius cognomento de Vitalinis,

Tertia Claſſis.

1442 Dominicus de ſancto Geminiano.
1494 Io. Antonius de S. Georgio, vulgo Præpoſitus, Cardinalis poſteà Alexandrinus.
1408 Petrus de Anchiarano, Bononienſis,
1408 Antonius de Butrio Bononienſis.
1410 Gaſpar Calderinus, Bononienſis.
1430 Ioannes de Imola.
1416 Franciſcus de Zabarellis, Peruſinus, Cardinalis,
1434 Ludouicus Pontanus, vulgò Romanus.
1434 Nicolaus de Tedeſchis, vulgò Abbas, & Panormitanus, lucerna Iuris.
1434 Ioannes de Turrecremata, Hiſpanus, Dominicanus, poſtea Cardinalis.
1466 Andreas Siculus, vulgò Barbatius.

Quarta Claſſis.

1502 Felinus Sandeus.
1504 Ioannes Selua Gallus, Lemouicenſis.
1518 Petrus Paulus Paraſius, Coſentinus, poſtea Cardinalis.
1550 Auguſtinus Berous, Bononienſis.
1515 Rochus Curtius, Patauinus.
1550 Petrus Rebuffus, Gallus.
1560 Didacus Couarruuias, Hiſpanus.
1506 Antonius Burgos, Hiſpanus.
1518 Ludouicus Gomecius Hiſpanus, poſtea Epiſcopus Sarnenſis.
1530 Fortunius Garzia, Hiſpanus.
1560 Martinus Nauarrus Hiſpanus.

Iuris Ciuilis Interpretes.
Prima Claſſis.

B 1551 Poſt Irnerium Romanarum legum inſtauratorẽ quem idcirco Iuris Ciuilis interpretes, lucernam Iuris appellant, & poſt Hugolinum, Bulgarum, Placentinum, Ioannem, Boſianum.
1200 Azo Bononienſis,
1200 Roſredus Beneuentanus.
1227 Accurſius Florentinus auctor Gloſſæ in vniuerſum Ius Ciuile.
1256 Ioannes de Blanaſco Burgundus.
1260 Odofredus Beneuentanus,
1271 Iacobus de Bellouiſo,

Secundæ Claſſis.

1300 Dynus Mugellanus.
1300 Petrus de Bellapertica Burgundus.
1300 Iacobus de Arena Parmenſis.
1300 Martinus de Sulmanis.
1300 Gaufredus de Trano.
C 1300 Ricardus de Malumbris Cremonenſis.
1310 Oldradus de Ponte Laudenſis.
1305 Iacobus de Rauani.
1300 Nicolaus de Malumbra.
1320 Rainerius Arſendus de Foroliuij.
1320 Iacobus Butrigarius.
1330 Signorolus de Homodeis Mediolanenſis.
1335 Cynus Piſtorienſis.
1350 Bartolus de Saxo Ferrato.
1350 Ioannes Fabri Gallus.
1350 Albericus Bergomenſis.
1350 Andreas de Iſernia, Neapolitanus.
1550 Nicolaus Spinellus Neapolitanus.

Tertia Claſſis.

1400 Baldus de Vbaldis, Peruſinus.
1423 Nellus ſancti Geminiani, Florentinus.
1400 Angelus de Vbaldis, Peruſinus.
1400 Petrus de Vbaldis, Peruſinus.
D 1404 Franciſcus de Rampombus, Bononienſis,
1408 Bartholomæus de Saliceto, Bononienſis.
1420 Benedictus de Plombino.
1430 Raphael Fulgoſius, Placentinus.
1430 Raphael Cumanus, Comenſis.
1434 Florianus a S. Pet. Bononienſis.
1434 Paulus de Caſtro.
1442 Guido Papæ, Gallus.
1442 Matthæus Matthæſilanus.
1440 Martinus Laudenſis.
1466 Martinus Cæpolla Veronenſis.
1461 Franciſcus de Accoltis.
1470 Angelus de Aretio.
1470 Marianus Socinus Senior Senenſis.
1470 Ioannes Bertachinus, Firmianus,
1482 Franciſcus Curtius Senior.
1470 Alexander de Imola.
1498 Iaſon Maynus Mediolanenſis.
1499 Ludouicus Bologninus Bononienſis.
1489 Antonius Corſetus Siculus.

1498 Flo- Bartholomæus Bologninus, Bononienſis.
1498 ruit. Bartholomæus Socinus, Senenſis.

A

Quarta Claſſis.

1500 Lancellottus Decius, Mediolanenſis.
1502 Philippus Decius, Mediolanenſis.
1502 Paulus de Citadinis, Mediolanenſis.
1552 Vincentius Herculanus, Friſius, Peruſinus.
1510 Thomas Parpalea, Taurinenſis.
1513 Ioannes Crotus.
1519 Ioannes Franciſcus Ripa.
1519 Rubertus Maranta, Venuſinus.
1520 Paulus Orianus, Brixienſis.
1520 Carolus Ruinus, Rhegienſis.
1524 Hippolytus Marſilius, Bononienſis.
1523 Ioannes Franciſcus Purpuratus.
1520 Vdalricus Zaſius.
1530 Ludouicus Gozadrinus.
1530 Franciſcus Curtius Iunior, Patauinus.
1546 Hieronymus Cagnolus, Vercellenſis.
1533 Ioannes Antonius Rubeus, Alexandrinus.
1540 Andreas Alciatus, Mediolanenſis.
1512 Andreas Gammarus, Bononienſis.
1520 Andreas Tiraquellus, Gallus.
1530 Nicolaus Boerius, Gallus.
1540 Bartholomæus Caſſaneus.
1540 Aymon Crauetta Gallus.
1546 Ioannes Coraſius, Toloſanus.
1550 Franciſcus Connanus, Gallus.
1540 Arias Pinellus, Hiſpanus.
1550 Emmanuel Coſta, Hiſpanus.
1550 Antonius Gomezius, Hiſpanus.
1540 Fortunius Garçia, Hiſpanus.
1550 Hugo Donellus, Gallus.
1540 Ioachimus Minſinger, Germanus.

B

Summiſtæ. Prima Claſſis.

1200 Azonis Bononienſis, Summa.
1555 Henrici vulgò, Hoſtienſis.
1260 Raymundi de Peña Fort, Dominicani.
1290 Ioannes de Friburgo Dominicani, quæ dicitur Summa Confeſſorum.
1261 Hugonis Barchinonenſis Dominicani.
1270 Vlrici Argentinatis, Dominicani.
1280 Goffredi Tarnenſis Summa.

Secunda Claſſis.

1317 Monaldi Franciſcani Summa.
1317 Aſtenſis Franciſcani, dicta Aſteſana.
1320 Bartholomæi de Sancto Concordio, Piſani Dominicani, quæ dicitur Piſana.

Tertia Claſſis.

D

1414 Rainerij Piſani Dominicani Summa, quæ inſcribitur Pantheologia.
1440 Petri Caſuel Franciſcani Directorium iuris.
1435 Ioannis Nider, Dominicani Præceptorium.
1443 S. Bernardini Senenſis, Franciſcani.
1454 Nicolai Auſmo Franciſcani Supplementum.
1484 Pacifici Nouarienſis, Franciſcani, dicta Pacifica.
1484 Ioannis Baptiſtæ de Salis, Franciſcani, quæ vulgo dicitur Roſella, aut Baptiſtiniana
1454 S. Antonini Dominicani, vulgò dicta, Defecerũt. Eiuſdem alia Summa Theologiæ in quatuor partes diuiſa.
1460 Henrici de Herp, Franciſcani Aureum ſpeculum.

Quarta Claſſis.

1515 Siluestri Dominicani Summa, quæ dicitur Silueſtrina.
1516 Ioannis Tabienſis Dominicani, quæ dicitur Tabiena.
85 Bartholomæi Fumi Dominicani, quæ dicitur Aurea Armilla.
1515 Thomæ de Vio Caietani, Dominicani.
1560 Manuale Nauarri.

Ego verò in vniuerſo hoc opere ex Theologis quidem antiquioribus potiſſimum vtar teſtimonijs Alexandri Halenſis, S. Thomæ, Henrici Gandauenſis, Ricardi de Media Villa, Paludani, Gabrielis nam cæteri pauca de moribus attigerunt, cætera quæ ad ſpeculationem attinent, potius perſequentes. Ex recentioribus, vtar frequentius auctoritatibus, Caietani, Adriani, Dominici Soti, Ioannis Medinæ Complutenſis, Ioannis Maioris, Iacobi Almaini, Antonij Cordubenſis, Martini Ledeſmij; hi ſiquidem auctores plura quam cæteri de Moribus tradiderunt. Ex Canonici Iuris interpretibus præter Gloſſam crebrius vtar teſtimonijs Innocentij Quarti, Hoſtienſis, Ioannis Andreæ, Archidiaconi, Abbatis Panormitani. Ex Iunioribus Felini, Couarruuiæ, Nauarri. Ex Iuris ciuilis Interpretibus ſæpius proferam teſtimonia Gloſſæ in primis, Bartoli, Baldi, Angeli, Alberici, & Pauli de Caſtro. Ex Iunioribus vero, Decij, Alexandri, Iaſonis, Sozini, Alciati. Summiſtas verò potiſsimum adhibebo ad ſententias confirmandas, Aſtenſem, Summam Confeſſorum, Angelum, Auctorem Roſellæ, S. Antoninum, Silueſtrum, Tabienſem, Caietanum, Auctorem Armillæ, & Nauarrum.

Animaduertendum eſt, plures ex Theologis de certis quibuſdam rebus ad Mores pertinentibus opuſcula conſcripſiſſe quamplurima. Ex iuris item Canonici, & Ciuilis interpretibus multi varios edidere tractatus: nã alij Conſilia, alij Singularia, alij Repetitiones, alij Lecturas, vt vocant, alij Practicas Criminales, Ciuiles, ſiue Canonicas, alij Dictionaria Iuris, alij Deciſiones euulgarunt: quorum omnium auctorum, vbi opus fuerit, teſtimonia in medium C adducam, vt vel mea confirmem, vt aliena confutem.

Sexta Præceptio. Cap. XV.

QVandò plures ſunt opiniones in cæteris omnibus pares, ea eſt eligenda, quæ magis religioni, pietati, & iuri fauet. Et in cauſis ad Matrimonium pertinentibus, ea quæ matrimonio, præſertim antea contracto ſuffragatur. In materia de voto, Iureiurando, Vltima voluntate teſtatoris, quæ his magis conueniens eſt; ſic etiam ea, quæ magis patrocinatur pupillis, viduis, peregrinis, & alijs huiuſmodi, quæ miſerabiles perſonæ in iure dicuntur. Quare iuxta hanc regulam, amplectenda eſt ſententia dicentium vnam tantum eſſe Magdalenam, de qua in quatuor Euangelijs ſermo eſt, licet aliqui ex Patribus tradiderint duas fuiſſe, immò, vt quidam alij, etiam tres, vnam Galilæam, & publicam in Ciuitate peccatricem, de qua apud Lucam. 7. Secundam item Galilæam Chriſti Domini beneficio liberatam a ſeptem dæmonibus, a quibus vexabatur oppreſſa. Luc. 8. Mar. 15. Tertiam honeſtæ vitæ, Marthæ, & Lazari ſororem. Sed D cum prima opinio magis cũ officio Eccleſiaſtico congruat, eſt merito præferenda. Præterea quidam ex Patribus ſenſerunt Ioſephum B. Virginis Deiparæ ſponſum aliam antè eam vxorem habuiſſe, ex qua filios ſuſceperit, qui in Euangelijs Fratres Domini appellantur. Cæterum quia magis eſt pia ſententia aſſerentium Ioſephum tantum vnã vxorem ſumpſiſſe B. Virginem habuiſſe; meritò communi Theologorum ſenſu eſt recepta. Ita etiam communi ferè conſenſu ſcriptorum olim traditum fuit Annam B. Virginis parentem tribus viris nupſiſſe, ex quibus tres filias habuerit Mariæ nomine appellatas, Noſtra tamen ætate ante poni videtur ſententia dicentium, eam tantùm viro Ioachimo fuiſſe coniugio copulatam, ex quo in ſenectute ferè Deiparã genuit, & certè illam hiſtoriam de duabus ſororibus Deiparæ Virginis, & filiabus Annæ non probat. S. Th. in comment. ad Galat. c. 1. lect. 5. & eam reijciunt. Caniſ lib. 1. de B. Maria. cap. 4. propè finem, & Ianſe. Ioann. 19. cap. 143. concordiæ Euangel. Nec obſtat, quod Ioann. 19. legitur

Euſeb. lib. 2. Eccl. hiſt. c. 1. Hila. can. 1. in Matth. Ambr. in li. de inſt. Vir. t. 6. Epiph. lib. 2. contra hæreſ. c. 51. & 78. quam opinionem reijcit Hier. lib. contra Helui. & c. 13. in Mat.

gitur ſoror Matris Domini iuxta crucem ſtetiſſe: quam ma terteram Domini gloſſa ordinaria vocat Gala. 1. nam ſoror vocabatur Deiparæ, quia ei erat affinitate coniuncta. Præterea inter Theologos. Scot. 3. d. 19. & 20. q. 1. & 4. d. 15. q. 1. Dur. 3. d. 20. q. 2 & 4. d. 15. q. 1. Gab. & Almain. eiſdem locis. Medi. Cod. de poenitent. tractat. 3. de ſatisfact. q. 1. do cere Chriſti Domini ſatiſfactionem, qua peccatorum noſtrorum debitum exoluit, perfectæ ex omni parte iuſtitiæ rationem non habuiſſe: at verò. S. Thomas aſſeruit fuiſſe in ea perfectam iuſtitiæ rationem; quæ certè opinio, vt magis pia, quippe quæ magis Chriſti Domini dignitatẽ, merita, & ſatiſfactionem commendat, meo iudicio alteri illi debet anteponi. Inſuper controuerſia eſt inter Theologos: An Chriſtus Dominus quatenus homo eſt, fuerit ſummus in temporalibus totius mundi Rex, & Dominus; quibuſdam affirmantibus, alijs vero negantibus. Sed certè mihi verior ea opinio ſemper viſa eſt, quam ſequitur S. Thomas opuſc. 20. de regimin. princip. à cap. 12. vſque ad cap. 15. quæ affirmat eum fuiſſe regem, & dominum, non quidem vſu, & actu, quoniam eo ſponte ſeſe abdicauit, vt ſummæ paupertatis hominibus præberet exemplũ, ac vt rerum humanarum deſpectionem, & contemptionẽ doceret; benè autem iure, poteſtate, & habitu, quia huiuſmodi ius, & poteſtatem eo ipſo habuit, quòd fuit mundi Redemptor, & Iudex viuorum, & mortuorum diuinitus conſtitutus. Sicut enim Deus quatenus Mundi opifex, & rerum omnium conditor, earumque conſeruator, iure eſt totius orbis terrarum Dominator, & Rex: Sic etiam Chriſtus ea ratione qua eſt vniuerſi mundi Redemptor, iure ſuo & poteſtate eſt totius mundi Rex, & Dominus. Et quia tale ius, & poteſtatem non habuit electione hominum, aut inſtitutione, & iure humano, ſed diuinitus, quatenus à Patre eſt mundi Redemptor conſtitutus. Ideò ipſe dixit: (Regnum meum non eſt de hoc mundo) quaſi diceret; Non ſum Rex electus voluntate, aut inſtitutione humana, quales ſunt huius mundi Principes. Atque hæc opinio magis pietatem fouet, ac promouet, quippe quæ magis Chriſti Domini dignitatem, & maieſtatem, decet. Præterea licet, Scot. 4. d. 15. q. 1. a. 4. Gab. 4. d. 16 q. 2. a. 3. dub. 3. Dur. 4. d. 21. q. 2. & d. 16. q. 2 d. 15. q. 2. Medi. codi. de poenit. tractat. 3. de ſatisfact. q. 3. Mai. 4. q. 15. q. 1. exiſtimauerint, dimiſſa per poenitentiam culpa, poſſe quempiam ſatisfacere ex iuſtitia pro poena temporali debita, tametſi peccato lethali infectum: immo poſſe etiam apud inferos pro poena temporali Deo ſatisfieri: maioris tamen ponderis eſt eorum ſententia, qui docent cum. S. Tho. p. 3. q. 87. a. 4. & 4. d. 16. & d. 21. q. 2. nec apud inferos, nec in hac vita cum peccato lethali eſſe vllam ſatiſfactionem acceptam Deo pro poena temporali debita peccatis poſt dimiſſam culpam; hæc enim opinio magis videtur cum pietate congruere, cum nulla videatur eſſe ſatisfactio Deo accepta, niſi Chriſti Domini meritis innixa. & Chriſti merita, iuſtitiæ lege non communicentur cum his, qui ſunt lethali peccato inquinati. Item aliqui ex Scholaſticis Theologis putarunt hominem iuſtum non ſatisfacere Deo ex iuſtitia pro alio iuſto ad poenam temporalem illius ſoluendam; ſed huiuſmodi ſatiſfactionem tantum per impetrationem alteri iuſto prodeſſe: Et eam impetrationem miſericordiæ, & liberalitatis diuinæ tantum auxilio, non iuſtitiæ legibus fulciri. Cæterũ eligenda eſt, vt magis pia, ſententia dicentium, iuſtum pro alio iuſto ſatisfacere ex iuſtitia ad poenam temporalem, quam debebat exoluendam. Item S. Tho p. 1. q. 95. a. 4. veteres Theologos ſui temporis aliquando ſecutus videtur docuiſſe, vt eum quidam diſcipuli interpretari contendunt, quantitatem meriti apud Deum in noſtris bonis operibus, æſtimari quantitate charitatis, & gratiæ, ex qua noſtra opera proficiſcuntur: & huiuſmodi charitatis quantitati reſpondere præmium, quod vocant ſubſtantiale in patria conferendum. Ex quantitate vero boni operis, quæ pendet ex magnitudine rei obiectæ, vel difficultate, aut bonitate operis non augeri meritum, nec maius præmium ſubſtantiale in patria deberi, ſed tantum accidentarium, quod vocant gaudium, & præmium. At verò quia magis pia eſt oppoſita ſententia, quã m cæteri, & ipſe etiam S. Thomas alibi ſequuntur, eligenda eſt. Ego verò S. Thom. 1. p. q. 95. ar. 4. Sic intelligo, tantum eſt meriti in opere externo, quod ex bona voluntate exiſtit, ac ſurgit, quantum eſt meriti in ipſo voluntatis actu interno, qui eſt operis externi cauſa, & origo: hoc eſt, opus externum non auget meritum voluntatis, niſi voluntas pariter augeatur, creſcit enim, & fit amplior

Medi. de ſatiſfa. q. 5. & de orat. q. 19 ad fi. Cord. lib. 5. q. 5. ad 8. Soc. 4. d. 19 q. 2. a. 4. ad fin.

S. Th. 3. p. q. 89. a. 5. ad 3.

A voluntas, quia ſe ad opus fundit, ac porrigit & quia continuatur, dum ſeſe amplius extendit. Bern. quoque de interio. domo. c. 8. docet totum meritum in voluntate eſt, quantum vis, tantum mereris: quantum creſcit voluntas tua, tantum creſcit meritum tuum, & Hug de ſacram. lib. 2. p. 14. c. 8. non penſat Deus quantum datur, ſed ex quanto datur. ſi æqualis in duobus voluntas habeatur, differens meritum non eſt. Opinantur etiam quidam, S. Thomam docuiſſe eum, qui per poenitentiam reſurgens à peccato in minorẽ charitatem reſtituitur, cum qua ex hac vita decedit, conſecuturum in patria præmium, quod eſt vita æterna in clara Dei viſione conſiſtens iuxta charitatis quantitatem, quam habet cũ è viuis excedit; propter opera verò in prima charitate facta, quam per peccatum amiſerat, recepturum ſolum gaudium, & præmium maius accidentarium, vt vocãt; quod eſt dicere, bona charitatis opera, & merita per peccatum amiſſa, tametſi per poenitentiam recuperentur, & reuiuiſcant, non compenſari in integrum præmio quod eſt vita æterna, & clara Dei viſio. Alij contra tradiderunt talia opera in regno cœleſti vita æterna, & clara Dei viſione tanquam debito præmio donari. Profectò hæc opinio magis

B eſt pietati conſentanea, & ideò præferenda: nec S. Tho. vnquam oppoſitum docuit, vt lib 7. cum de gratia diuina agã, fuſius explicabo. Præterea Sotus, Cordubenſis, & alij quidã opinantur non eſſe iuris diuini, vt ſummus totius Eccleſiæ Pontifex ſit quoque Vrbis Romæ Epiſcopus, hoc eſt, ſummum in toto terrarum orbe Pontificatum non eſſe cum humano Epiſcopatu diuino iure coniunctum: contra alij oppoſitum docent. Turrecrem. c. rogamus. 24. q. 1. & in ſum. lib. 2. c. 36. Cai. to. 1. tract. 3. de Rom. Pontif. inſtit. c 13. quorum opinio eſt meo iudicio eligenda; quia magis cum ipſo Canonico iure conuenit; eam enim mihi videntur Romanorum Pontificum decreta, & iura tradidiſſe. Anacletus in cap. Sacroſancta. diſt. 22. Marcellus Primus in c. Rogamus 24 q. 1. Iulius Primus. c. Dudũ. 3. q 6. Innocentius Tertius in c. Per venerabilem, qui filij ſint legitimi. Nicolaus in c. Fundamenta. de elect. in 6. Conſtantinus Imperator in c. Conſtantinus, Diſt. 96. Sunt item qui doceant, iuſtum actibus, & operibus charitatis remiſſis, vitam æternam mereri, non tamen nouum vitæ æternæ gradum, & incrementũ, ſed priſtinum nouo iure, & nomine, ita quidam. S. Tho. di

C ſcipuli, qui id ex eo colligere volunt, quod docet 4. d. 27. q. 1. a. 5. ad 2 & ex Conr. 1. 2. q. 114. a. 8. ad 3. ſed nihil tale vnquam S. Thomas docuit. Cæterum maiorem præſefert pietatem opinio eorum qui aſſerunt eos actus charitatis remiſſos nouum vitæ æternæ incrementum, & gradum promereri. Docuerunt etiam nonnulli ex Scholaſticis. Conr. 1. 2. q 114. a. 8. Bañes. 2. 2. q. 24. a 6. dub. 2. concl. 4. et c. 4. d. 14. q. 2. a. 3. ad argumenta Scoti contra. 2. concluſionem; actus charitatis remiſſos minimè charitatem augere, ac in perpetuum coeleſti debito ſibi præmio, quæ eſt vita æterna clara viſio carituros, ſi iuſtus abſque maiori, & feruentiori charitatis actu ex hac vita deceſſerit. Verùm magis pium eſt credere, & aſſerere eos actus charitatis in coeleſti patria debitum ſibi præmium habituros, etiamſi charitatis habitus actibus remiſſis in hac vita non creuerit; & licet iuſtus antequam mortem obierit, nunquam in actum feruentiorem eruperit.

Animaduertendum tamen eſt, non ideo ſemper opinionem eſſe eligendam, quia magis pia eſſe videatur: nam in

D hoc non ſufficit ſola pietatis ſpecies, ſi ratio, vel maior auctoritas repugnet. Quare licet pium appareat credere habitum gratiæ in Chriſto Domino eſſe qualitatem, & habitum magnitudine infinitum; nequaquam id tamen ſentiendum exiſtimo, quia cum ratione pugnat aliquid procreatum eſſe quantitate, aut qualitate infinitum. Item pium videtur aſſerere, Deum quia eſt per ſe ipſum ſubſtantia infinitus, & immenſus actu extra mundum exiſtere in illis infinitis ſpatijs, quæ ſola mentis cogitatione percurrimus: quod quia rationi aduerſari videtur, non eſt meo iudicio, admodum certum, & verum, & cum Theologorum communi ſententia pugnat Sco. 1. d. 37. q. 1. Bonau. 1. 2. q. 1. Ricar. ar 1. q. 4. Dur. q. 1. Capreo. q. 1. ar. 3. ad 4. Aureoli licet Mai. 1. d. 37. q. 2. & alij eſſe actu Deum extra coelum arbitrentur, quam ſententiam erroream eſſe dicit, ſed immerito Aquarius lib. 2. Metaphyſic. dilucid. 4. Docent quidem Patres Hilarius lib. 1. de Trinit Hieron. Iſai. 66. Aug. lib. 1. confeſſi cap. 2. & 3. Nazianz. orat. 2. de Theologia, Dionyſ. de diui. nomin. c. 1. Aug. lib. 11. de ciui. c. 5. Deum eſſe in omnibus, & extra omnia, forinſecus, & intrinſecus, ſed profe-

S. Th. p. 3. q. 89. a. 5. ad 3.

Sot. 4. d. 2. 4. q. 2 a. 5. prope finem. Cord. lib. 4. q. 1. propoſ. 8 dub. 1.

A ctò nihil aliud dicere volunt, niſi Deum mundo à ſe procreato non concludi, quoniam eſt immenſus, & infinitus, nullo loco circumſcribi, nullo ſpatio definiri, determinarive poteſt; & ideo eſt extra mundum, quia non concluditur mundo; eminet inter omnia, quia ſuperat vniuerſa. Quod verò extra mundum actu non ſit, non eſt, quia per ſeipſe immenſus non ſit, ſed quia extra mundum actu nihil eſt. Sicut etiam Deus omnipotens eſt, & tamen quod eſſe non poteſt, ab eo fieri nequit. Atque hæc quidem nobis de delectu opinionum in foro exteriori, & ad docendum, iudicandum, patrocinandum, & concludendum in cauſis, & litibus dicta ſufficiant.

De opinionum delectu in rebus agendis in foro Conſcientiæ. Cap. XVI.

RESTAT vt nunc breuiter explicemus, quæ opinio ſit in foro Conſcientiæ deligenda.

Primò Quæritur, An Regulæ, ſeu Præceptiones traditæ à capite 9. vſque ad 13. ſint etiam in foro conſcientiæ obſeruandæ. Reſpondeo, Regulas priores tres, capite ſcilicet, nono, decimo, & vndecimo traditas, etiam in foro Cõſcientiæ eſſe ſeruandas; quia in vtroque foro locum, & vim habent, vt ex ipſis plane conſtat.

Hanc quæſt. tract. Med. 1. 2. q. 19. a. 6. prope fin. & Cord. de cõſc. q. 9. Mai. 4. q. 2. in prolog.

Secundò Quæritur, An in foro conſcientiæ ſemper oporteat eligere opinionem tutiorem. Caietanus in ſumma, verbo, Opinionis vſus, reſpondet his verbis: In operandis niſi tutiorem partem eligendo, non licet opinionē cuiuſcumque aſſumere, vt regulam operis: quoniam eo ipſo quòd operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ, quia opinio omnis ambigua eſt, utpotè cum formidine alterius partis. Et quia præſupponitur, quòd non eligatur tutior pars; conſequens eſt, vt operatio committatur regulæ ambiguæ ad caſum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi; quod conſtat eſſe illicitum. Hæc Caietanus quem ſequutus auctor Armillæ, ſic ait: Vbi ſunt opiniones, ſemper tutior pars eſt eligenda. Et Almainus tract. 3. Moral. c. 18. & tract. 1. c. 14. aperte tradit, non ſufficere ad bonitatem actus aſſenſum opinātem, quia opinio ſemper habet formidinem partis oppoſitæ. Ergo, inquit, is qui in agendo opinione ſola ducitur, ſe exponit periculo peccati. Idem S. Thomas ſenſiſſe videtur, nam cum quæreret, Vtrum peccet habēs plura beneficia, eo quod ſint de hac re opiniones. Reſpondet in hunc modum: Si is qui poſſidet plura beneficia ſecundum opinionem iuſtificantem, habet conſcientiam de contrario, peccat contra conſcientiam, quamuis non contra legem. Si non habet conſcientiam de contrario, ſed certitudinem, ſed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, ſic ſi tali dubio manente habet plures præbendas, ſe periculo committit: & tunc proculdubio peccat magis amans beneficium temporale, quam propriam ſalutem; quod ſi in nullam dubitationem inducitur, non peccat. Hæc S. Thomas. Nec Alexander diſſentit: Quæritur, inquiens, de illo, qui dubitat de aliquo contractu, Vtrum ſit ſimonia an non, eo quod, quidā Doctores dicunt eſſe Simoniam, quidam alij negant. Quid ergo ſit facturus, cum ignoret, Reſpondet ei eſſe abſtinendum ab huiuſmodi contractu, ne ſe committat diſcrimini. Melius enim eſt, vt incidat in damnum temporale, quàm in ſpirituale. Idem prorſus docet Adrianus. Quare horum omnium eſt aperta ſententia, in agendo, quando ſunt opiniones, tutiorem partem eſſe eligendam alioqui ſe obijceret quis peccati periculo; quia opinio ſemper habet dubitationem admixtam: & in dubijs, id quod tutius eſt, ſemper eſt amplectendum, iuxta iuris Regulam. Et animaduertendum eſt, hanc ſententiam intelligi eo modo quo eam explicat Caietanus. Opinio enim debet accipi propriè, & ſtrictè, vt eſt cum formidine, & dubitatione partis oppoſitæ, qualis plerumque ſolet eſſe opinio. Si tamē quis ita opinetur, vt nullam dubitationem habeat, qualis ſolet eſſe certitudo moralis; veluti cum opinamur, Conſtantinopolim eſſe in rerum natura, nihil prorſus ea de re dubitantes; tunc in agendo poteſt opinionem etiam minus tutam ſequi, quia ei certò, & citra vllam dubitationem adhæret. Et hoc æque accidit viris peritis, ac etiam imperitis; periti quidem examinatis opinionum rationibus, cognoſcentes earū pondera, & momenta, firmioribuſq. ac melioribus rationibus moti, & innixi, certò abſque vlla ambiguitate vni opinioni ſolent accedere, & ita in agendo eam poſſunt eligere. Experientia certè didicimus, ita homines aliquos ſuis opinionibus adhæreſcere, ac ſi ſaxo alligarentur, & perinde, ac ſi eas certa, & euidenti ratione concluderent. Rudes verò, & imperiti, conſultis viris bonis & doctis, ſolent in agendo eorū conſilio duci, rati, certò, & abſque vlla dubitatione, in hoc ſe benè factitare. Porrò ad benè agendum ſatis eſt, ſi certum aſſenſum omnem dubitationem remouentem habeamus, quamuis res euidenter nobis perſpecta non ſit. Hæc igitur prima opinio duo continet, vt eam quidam explicant. Primum eſt, Quando opiniones ſunt æquè probabiles, certæ, & tutæ, poſſe vnumquemque in agendo, quam maluerit eligere: ſicut ſi duo eſſent æque beneficio Eccleſiaſtico digni; vel æque ad publicam adminiſtrationem idonei, poſſum ego quem illorum maluero, meo ſuffragio eligere; ita ſi duæ ſint opiniones æque probabiles & tutæ, licet mihi earum, quam magis probauero, vnam amplecti. Alterum eſt: Si altera opinio ſit tutior, etiamſi fuerit minus probabilis eam in agendo nos ſequi debere. Eſt alia ſecunda opinio, quæ affirmat tutò nobis licere in agendo opinionem minus tutam eligere, quan-

S. Th. quodl. 8. q. 13.

Alex. p. 2. q. 112. de ign. m. 8 caſu vltimo.

Adri. quodl. 2. a. 1.

B do eſt probabilior: quando verò ſunt opiniones æque probabiles tutiorem nos ſequi oportere. Ita ſentire videntur Cordubenſis, Medina, & Maior: docent enim fas eſſe probabiliorem ſequi opinionem, quamuis minus tutam.

Cordub. de conſc. q. 9. & Medi. 1. 2. q. 19. a. 6. Maior. 4. q. 2. in prolog. concl. 3.

Vt in hac re certi aliquid ſtatuam. Primò eſt animaduertendum, tutiorem opinionem dici eam, quæ cenſet id, de quo, quæſtio eſt, eſſe peccatum: Minus tutam dici eam, quæ ait non eſſe peccatum. Verbi gratia, eſt controuerſia, an peccatum ſit eligere minus dignum ad beneficia, vel publicas adminiſtrationes digniori neglecto: tutior opinio dicitur eſſe ea, quæ credit eſſe peccatum; quia digniorem eligentes, peccatum vitamus: Minus tutā dicitur eſſe, quæ exiſtimat non eſſe peccatum, quia ſi eam ſecuti, prætermiſſo digniori, minus dignum eligamus, peccati periculo nos ipſos obijcimus. Tutior igitur eſt opinio, quæ omne peccati periculum declinat, vel in qua rependa nullum peccatum admittitur. Deindè animaduertendum eſt aliquando duas opiniones tales eſſe, vt quamcumque ſequamur, in peccati diſcrimen incidamus; Verbi gratia, eſt opinio, quæ cenſet iudicem peccare, ſi quem ipſe nouit innocentem, ſed

C iuxta allegata, & probata in iudicio reum criminis conuictum, non condemnet; & eſt alia opinio, quæ putat peccatum admittere, ſi eum condemnet. Certè tunc ambæ opiniones ſunt æque tutæ, quia quamcumque ſequamur, vel peccati periculum incurrimus, vel ſumus a peccato omnino liberi, iuſtam excuſationem habentes; quare ſolum videndum eſt vtra illarum ſit probabilior. Inſuper animaduertendum eſt, poſſe nos rei alicui aſſentiri, vel ex principijs eius proprijs, & internis; aut ex principijs communibus, & extrinſecus aſſumptis. Si aſſentiamur ex cauſis rei, vel ex proprijs eius effectibus, vel ex proprijs affectionibus aut alijs quæ ſunt cum re ipſa connexa: tunc aſſentimur rei ex proprijs principijs & internis: ſi aſſentiamur verò ſolo teſtimonio, & auctoritate dicentium, vel argumentis, rationibus, coniecturis, vel ſignis tantùm probabilibus permoti, tunc aſſentimur ex principijs communibus, & extrinſecus adhibitis. Nam teſtimonia dicentium, extrinſecus petuntur, & argumenta probabilia communia tantum ſunt, non propria; quoniam vtramque quæſtionis partem probabilem conficiunt. Poſtremò eſt animaduertendum, poſſe nos duos aſſenſus de eadem re ſimul contrarios habere; v-

D num ex principijs proprijs, & cum reipſa coniunctis: alterum ex principijs communibus, & extrinſecus accedentibus. Exempli gratia putat quis ſe peccare, ſi ex mutuo commodum exigat, & accipiat ratione lucri ceſſantis, ponamus eum ita ſentire ob rationes, quas putat eſſe ex mutui natura deductas, & nihilominus credit, ſe nihil mali committere id emolumenti ex mutuo petendo, quia nouit eſſe opinionem communem maximè probabilem, aſſerentem, nullum in ea re committi peccatum; hic ex diuerſis principijs diuerſa concludit; pari ratione aliquando contingit, vt quis dubitet an res, quam poſſidet ſit ſua, an aliena: an eam reſtituere debeat, an verò ſibi retinere tuta conſcientia poſſit; & nihilominus ex alio principio aliundè ſumpto, iure poteſt rem eam ſibi retinere: quia in rebus ad iuſtitiam pertinentibus melior eſt conditio poſſidentis. Ex hoc igitur principio extrinſecus ſumpto motus, ac ductus exiſtimat, non debere ſe rem, quam poſſidet, reſtituere; ex alijs verò principijs dubitat, an ſibi liceat retinere.

His

His igitur poſitis; Si opinio minus tuta eſt probabilior aut certior, eam in agendo nobis ſequi licet, vt aiunt Cordubenſis, & Maior. Probabilior autem vel certior dicitur ea, quæ firmiori, & meliori ratione fulcitur. Id illuſtro exẽplis in medium productis. Opinio eſt dicentium nobis nõ licere, emere cenſus in perpetuum vel ad tempus conſtitutos; & tamen licet nobis in agendo ſequi opinionem, aſſerentium nullum admitti peccatum in emptione eiuſmodi cenſuum: & prior nihilominus opinio tutior eſt, ſed minus probabilis. Item quamuis quidam opinentur, data opportunitate confitendi peccata lethalia, vi & ratione præcepti diuini nos ad ea confitenda compelli: licet tamen nobis eã opinionem eligere quæ oppoſitum omnino docet; cum tamen minus ſit tuta, ſed certè probabilior. Eſt quorundam opinio, quemlibet de ſuis peccatis dolere oportere in diebus Dominicis: contra alij oppoſitum opinantur. Tutius eſt primum, & tamen omnes ſecundam ſententiam docemus & ſequimur. Item quidam exiſtimant, ſi quis in die feſto lethali peccato ſe deuincit; eam temporis circunſtantiam confiteri debere. Alij oppoſitum tradiderunt: & licet prior opinio ſit tutior, ſecundam amplectimur maiori probabilitate firmatam. Item quorundam opinio docet, ſi prætermiſſo digniori minus dignum ad Eccleſiaſtica beneficia, vel adminiſtrationes publicas eligamus, oportere nos digniori poſthabito reſtituere; & tamen licet nobis eam opinionẽ eligere, quæ omnino negat aliquid ei reſtituẽdum, quæ minus quidem tuta eſt, ſed tamen probabilior pleriſque videtur. Deinde, ſi opinio minus tuta, fuerit communis, nobis licet eam in agendo ſectari. Id patet tum exemplis iam ante allatis: tum quia opinio eo ipſo quod eſt communis, eſt probabilior. Item quando opiniones ſunt æquè probabiles, iure poſſumus minus tutam in agendo præferre: immo etiam ſi quæ minus tuta eſt, minus probabilis habeatur, vt ſtatim dicam. Hoc licet auctores non tradiderint, ratione tamen efficaci concluditur, quia id bene agitur, quod prudenter geritur: ſed qui aliorum conſilio ducitur, prudenter agit: ergo qui in agendo opinionem Doctorum probabilẽ ſequitur, prudenter rem gerit. Deinde poteſt quis ex rationibus à re ipſa ſumptis certò iudicare hoc eſſe ſibi cauẽdũ; & ex principijs communibus, vel extrinſecus petitis certò item exiſtimare, hoc eſſe ſibi faciendum. Sicuti vſu venit, vt quis ex principijs rei motus, putet eſſe ſibi hodie ieiunium ſeruandum, ex cõſilio tamen, aut præcepto Superioris credit ſe nullo modo ieiunium hodiernum ſuſcipere cogi. Sic etiam quamuis Titius, ex principijs à re ſumptis putet, fas nõ eſſe iter in die feſto facere quia tamen nouit eſſe probabilem multorum ſententiam, tutò iter fieri in die feſto, putat ex opinione probabili hoc ſentientium, ſibi licere in die feſto iter conficere. Accedit his, quod communis opinio, item & probabilior, quamuis minus tuta ſit, vt antea iã dixi, poteſt eligi abſque ullo peccato: ergo quando opiniones ſunt æquè probabiles, aut altera minus probabilis, poteſt alterutra deligi: quia quandocunque opinio eſt probabilis, temeritatis vel imprudentiæ crimen effugimus, ſi eã ſequamur. Id enim dicitur temere fieri, quod abſque ratione & cauſa probabili geritur. Nec in vllum item peccati periculum incidimus. ſi hoc enim eſſet, etiam quãdo opinionem communem ſed minus tutam eligimus, peccati periculum incurremus.

Duo poſſunt obijci, Vnum eſt Regula iuris, qua dicitur, Tutiorem partem eſſe eligendam, c. iuuenis de ſponſa. Sed reſpondeo, eam Regulam iuris intelligi in dubiis, nõ autem in opinionibus: qui enim opinatur, vni quæſtionis parti aſſentitur, & ideo dubius non eſt. Deinde poteſt obijci; Qui minus probabilem, aut minus tutam opinionem eligit, ſe periculo peccati committit, quia opinio ſemper habet dubitationem admixtam partis oppoſitæ. Reſpondeo, eum, qui probabili opinione ductus quidpiam agit, nullum peccati periculum ſubire: quia quamuis pars oppoſita eſſet vera, peccatum in agendo deuitat, eo quod ex probabili opinione operatur. Quemadmodum is qui conſilio boni & periti uiri aliquid efficit; prudenter & bene agit, quamuis re ipſa malum ſit id, quod eligit.

Tertio Quæritur, An in foro cõſcientiæ opinio probabilior eligi ac præferri debeat, ſi alioqui opiniones ſint æquè tutæ. quia ſi probabilior ſit, quæ minus tuta eſt, iam dixi eã poſſe tuto eligi eo ipſo quod ſit probabilior. Quæritur ergo an probabiliorem oporteat eligere, quando ſunt æquè tutæ; Maior, Cordubenſis & Medina videntur aſſerere, tũc debere nos eam eligere, quia ſi probabilior ſit, minus peccati periculum habet; & ſicut peccati periculum declinare debemus, ita & oportet nos deterioris & grauioris peccati periculum deuitare & minus eligere, ſi vtrumque fugere, & cauere nequeamus. Cæterum ex antedictis colligi videtur, frequenter quidem probabiliorem opinionem eſſe eligendam: item ſi ex principijs à re ſumptis moueamur, probabiliorem opinionem præferre oportere. Et hoc probat argumentum adductum: ſed ex principijs communibus vel externis iure poſſumus minus probabilem ſententiam eligere, quoniam hac in re ſufficit ſi opinio probabilis ſit: ſicut in agendo poſſumus aliorum conſilio duci, quandocunque illud veri ſimilitudine & probabilitate munitur.

Quarto Quæritur, An communis opinio ſit eligenda, quando alioqui opiniones æquè ſunt extra omne peccati periculum: Si quidem ante diximus fas eſſe communem eligere, quamuis ſit minus tuta. Reſpondet Maior, communem opinionem eſſe tunc temporis præferendam, tum quia eſt probabilior: tum quia in crimen imprudentiæ, & temeritatis videmur incidere, ſi communi opinione poſthabita, alteram deligamus. Veruntamen licet frequenter communis opinio eligenda eſſe videatur, peccatum tamen non eſt, minus communem eligere; tum quia tutior eſſe poteſt, tũ etiam quia aliquando minus communis opinio, firmiori & meliori ratione fulta ſuſtinetur: & in opinionibus, non ſententiæ numerantur, ſed ponderantur. Præterea ex principijs comunibus, vel extrinſecus aſſumptis (vt ſæpe iam monui) iuſte poſſumus iudicare hoc eſſe nobis agendum; ergo in hac re ſatis eſt ad omne peccati periculum euitandum, ſi opinionem probabilem, licet minus communem ſequamur.

Quintò Quæritur, An eo ipſo, quod plures vnum aliquid ſentiant, ea ſententia in foro conſcientiæ tanquã probabilior opinio ſit iudicanda. Reſpondeo non ſemper pro tali eſſe habendam; quoniam non bene res ſe habere videtur vbi ſuffragiorum numerus, non pondus eorum vel momẽtum examinatur. nam ſæpe vſu venit; vt in ſuffragijs ferendis maior pars meliorem vincat, & ob multitudinem opinantium, varijs affectibus agitata ad peiorem frequenter inclinet. Quare Dominus in veteri lege præcepit, in iudicando, plurimorum (aut turbæ, vt ex Hebræo commodè, verti põt) ſentẽtiæ nõ acquieſces, vt a vero deuies. Obijcies forſitan, id quod ex Iſidoro refertur in cap. Placuit. d. 16. his verbis; Canones qui dicuntur Apoſtolorum præferuntur cæteris concilijs, quoniam licet à quibuſdam dicantur apocryphi, plures tamen eos receperunt. Et in c. In canonicis, d. 19. ex Auguſtino dicitur: In illis ſcripturis, quæ non ab omnibus recipiuntur, præponendas eſſe eas, quas plures grauioreſq recipiunt, his, quas pauciores minoriſque auctoritatis Eccleſiæ admittunt. Reſpondeo frequentius probabiliorem opinionem haberi eam, quæ maiori opinantium numero comprobetur: aliquando tamen numerum ſentientium, grauitas aliorum vincit, ac ſuperat

Sextò Quæritur, An in foro conſcientiæ liceat aliquando cõtra communem opinionem vnius tantum claſſici auctoris ſententiam tenere: Reſpondeo, id paſſim aut crebro non licere; aliquando tamen vitio & culpæ dandum nõ eſt, ſi eam ſingularem opinionem ſequamur. nam contingit interdum, vt contra communem vnius Claſſici Doctoris opinio firmiori meliorique fundamento nitatur. Ponamus exemplum: Communis opinio eſt, Beneficium Eccleſiaſticum quamuis tenuè & exiguum, nos vinculo iuris obſtringere, ita vt totum diuinum officium perſoluere debeamus: contra quam opinionem ſenſit & ſcripſit Sotus ea ratione ductus, quòd Beneficium propter officiũ confertur: Ergo ſi tenue eſt & exiguũ, nulli ſubijcit obligationi poſſeſſorem, qua preces horarias recitare cogatur. Et certè quibuſdam valde probabile videtur quod Sotus ait; quod ſanè ſi quiſpiam ſequeretur, non condemnarem. Præterea communis eſt opinio, peccatum lethale contrahere ſi quis Matutinis precibus non peroratis, & abſque iuſta & debita cauſa faciat Miſſæ ſacrificium. Contra quam ſententiam. Sot. lib. 10. de iuſti. q. 5. art. 4. concl. 2. & in 4. diſt. 13. q. 2. ar. 2 ad finem ſcripſit, negans lethale in ea re peccatum ineſſe; eo quod tale quippiam nec ex iure colligatur, nec ex vſu & more, nec ratione efficaciter comprobetur: quia nõ omnes conſuetudines tanti ſunt ponderis & momenti, vt violatores earum tanquam reos peccati lethalis condemnent. Negari non poteſt, quin Soti ſententia ſit mediocriter probabilis, nec facile & citò condemnanda, niſi vbi Epiſcoporum conſtitutiones ſanciuerint, ne quis Matutinarũ precũ non

Exod. 23.

Sotus. li. 10. de iuſt. q. 5. a. 3. concl. 2

non abſoluto penſo rem diuinam faciat. Inſuper vt exemplo quorundam vtar, eſt omnium fere communis ſententia, conſtitutiones Pontificias, quas Bullas vulgo nominamus, ſi in curia Romana promulgentur, omnes vbique locorum tenere, ita vt vniuerſi eas obſeruare debeant. Cõtra quam opinionem ſcripſit Sotus, probans eas vbique terrarum vim obligandi non habere, niſi in ſingulis prouincijs Antiſtitum opera & cura denuncientur. Et Sotum ſecuti ſunt alij, & id ipſum ante Sotum tradiderant Angelus, & quidam alij; ſanè mihi in hac re opinio communis ſemper viſa eſt non ſolum tutior, ſed verior etiam & certior, & in agendo amplectenda. Veruntamen aliquos nonnunquam audiui dicentes, dubitari non poſſe, quin opinio Soti aliqua probabilitate innitatur; quippe quæ non ipſius duntaxat Claſſici alioquì auctoris; ſed Angeli quoque & quorundã aliorum auctoritate & teſtimonio muniatur. Ex quo efficitur, inquiunt, vt ſi quis eam fuerit in agendo ſecutus, in foro conſcientiæ nullum temeritatis, aut imprudentiæ crimen incurrat. Cæterum aliter ego dicendum exiſtimo: ſi quis Soti in hac parte ſententiam ſequatur, nullam excuſationem non habet; quia vt ſuo loco fuſius explicabo; probabilis opinio Soti non eſt, niſi quando pontificiæ conſtitutiones vſu receptæ non ſunt, quamuis alioqui in Romana Curia publicè promulgatæ. Item communis eſt Theologorũ opinio Miſſæ ſacrificium certi, ac finiti eſſe fructus & ponderis, ac proinde pro pluribus oblatum, minus ſingulis prodeſſe, quam ſi pro vno tantum offerretur. At Cai. to. 2. opuſculorum tract. 3. q. 2. & quidam alij, de quibus Herueus quodl. 10. q. 13. cenſent non eſſe certæ, & finitæ efficaciæ per ſe, ſed infinitæ; finiri tamen eam in alijs pro quibus offertur & ipſi nõ offerũt; ſola Chriſti Domini voluntate; in ijs vero pro quibus offertur, & ipſi ſunt offerẽtes finiri pro maiori, minoriue eorum ſtudio & affectu; & quando pro his offertur etiã ſi pro multis offeratur non minus ſingulis prodeſſe, quã ſi pro vno tantum offerretur. Mihi ſemper verior eſt viſa prima ſententia; ſed ut aliqui ſentiunt, Caietani opinio ſua probabilitate nõ caret, vt ſuo loco explicabo. Inſuper communis omnium opinio ſentit irregularitate affici, ſi quis vt innocentem parentem, vxorem aut filium, immo etiam cognatum, vicinum, amicum, aut etiam extraneum defendat ab iniqua morte, occiderit eum, qui per iniuriam in aliquem ipſorum irruit; at Couarruuias Fortunium ſecutus probabiliter cenſuit in nullam irregularitatem incurrere. Item conſtans eſt omnium ſententia irregularitatẽ contrahere, ſi quis occiderit furem, vt res ſuas tueatur & ſeruet; Couarruuias oppoſitũ tradit; certè in vtraq. quæſtione eum, qui vt probabilem ſententia Couarr. ſequeretur, non damnarem. Et idem dicendum de Clerico, qui ne patria euerteretur ab hoſtibus, aut ne exercitus Chriſtianorum deleretur, aut ne Rex, vel princeps necaretur, hoſtem occideret communis opinio ſentit eum in irregularitatẽ labi, at Couarruuias putat oppoſitum eſſe valde probabile. quamuis contra eum facere videatur, quod reſpondet Pontifex in c. Petitio, de Homici. Animaduertendum tamen eſt, quando vnus, vel duo, vel tres claſſici Doctores contra communem ſententiam opinantur, non continuò eſſe adhærendũ; quia tres, quatuorue ſunt; videndum enim eſt an poſt eos etiam alij plures ſcripſerint, qui eos communi conſenſu refellãt, & opinionem communem amplius corroborent, tunc certe in agendo, non eſt contra communem opinionem ſentiendum. V.G. contra communem ſentit Sotus, eum, qui Simoniæ crimen committens, temporale commodum acceperit, nulla obligatione compelli ad id pauperibus reſtituendum, vel Eccleſiæ ante iudicis ſententiam, ſed ei, à quo accepit: at poſt Sotum alij ſcripſerunt, & eius opinionem communi conſenſu refutarunt. Quare non eſt in agendo contra communem, Soti opinio tenenda. Item contra communem docuit Sotus. lib. 5. de iuſti. q. 3. art. 3. ad 2. cuius ſententiam ſequuti ſunt Ledeſm. 4. p. 2. q. 24. q. 1. art. 5. Merca. c. 15. de reſtitutione. Salon. 2. 2. q. 66. a. 5. controuer. 3. & Petrus Nauar. lib. 4. de reſti. c. 2. nu. 75. probabilem putat. Medi. lib. 1. in ſua inſtructi. c. 14. §. 43. rẽ alienã inuẽtam non comparente domino diligentia adhibita poſſe ſibi inuentorem retinere, nec eſſe in pauperum vſus erogandam; ſed poſt Sotum alij ſcripſerunt quorum plures eum confutant: videndum eſt, an ſit opinioni Soti contra communẽ accedendum; quoniam nonnulli ſcripſerunt eam eſſe probabilem ſententiam, quamuis alijs nequaquam probatur. Præterea contra communem ſcripſit. Nauar. in Manua. c. 27. nu. 34. & 35. & de pœni. d. 6. c. 1. §. labores. nu. 10. & 11. & ante ipſum alij quos citat. Couar. in c. alma mater, de ſent. excom. in 6. p. 2. §. nu. 7. quotquot ſunt notorij excommunicati, aut publici denunciati, eſſe omnino euitandos: & tamen ante & poſt Nauarrum ſcriptores plerique docent ſolum duo excommunicatorum genera eſſe deuitanda, nimirum qui ſunt notorij Clericorum percuſſores, aut qui ſunt publicè nominatim denunciati. Vnde opinione Nauarri neglecta, cõmunis ſententia eſt tenenda. Item contra communem omnium ſententiam docuit fas eſſe Titio, qui Caio debet centum aureos ad certum tempus ſoluendos redimere ac emere minoris, ſi eos anticipata pecunia redimat, qui ante Nauarrum, & qui poſt eum ſcripſere oppoſitum tradiderunt. Similiter contra communem ſententiam ſenſit Can. lib. 8. de locis Theol. c. 5. ad 3. Matrimonium ſine Sacerdote miniſtro coniuges copulante contractum non eſſe verè, & propriè ſacramentum. Item contra communẽ pariter. Cai. in opuſc. to. 1. tract. 12. q. 1. ſcripſit Matrimoniũ inter abſentes per literas procuratoreſque initum non eſſe verè & propriè ſacramentum. Sic itidem contra communẽ opinionem ſcribit Canus Romanum Pontificem in approbandis Religioſis ordinibus labi & errare poſſe. Gregorius itidem Ariminenſis cum communi Theologorum ſententia pugnat, paruulos, ſine baptiſmo decedentes perpetuo igne torqueri docens.

Sot. li. 1. iuſ. 1. q. 1. art. 4. Medin. 1. 2. q. 90. a. 4. Angel. lex. q. 12.

Cou. clem. ſi furioſus de hom. p. 3. §. 1. nu. 5.

Sot. li. 9. de iuſt. q. 8. a. 1.

Nauarr. in Man. c. 17. n. 231. 232.

Can. lib. 5. de locis. c. 5. q. 5. prope finem. Greg. 2. d. 30. q. 3.

Quædam aliæ quæſtiones de opinionum delectu diſſoluuntur. Cap. XVII.

PRimò Quæritur, An opinio probabilior exiſtimetur, ita vt meritò præferri debeat; eo quod ſit Antiquorũ ſententia, & altera ſit recentiorum, ſiue id ſit inter Canonici, ſiue Ciuilis iuris interpretes, ſiue Theologos. Reſpondeo; Quando cætera opiniones ſunt pares, ſæpe Antiquorũ opinio, iuniorum ſententiæ præfertur, non tamen lege, aut ratione efficaci compellimur ad eam ſemper anteferendã: nam vſu aliquando venit, vt recentior opinio firmiori, & meliori ratione confirmetur. Sit exemplum: Theologorũ, & Pontificij iuris Doctorum veterum opinio fuit, debere nos in foro conſcientiæ reſtituere lucrum partum ex ludo lege humana interdicto & damnato; at communis eſt iuniorum Theologorum, & Canonici iuris interpretum opinio, id lucrum in foro conſcientiæ non eſſe reſtituendum: quæ opinio profectò amplectenda eſſe videtur vt probabilior atque ſolidior.

Secundò Quæritur, An quando Scholaſticorum Theologorum communis opinio pugnat cum communi veterum patrum ſententia, Patres ſint Scholaſticis Theologis præferendi. Quod ergo ſciam, nulla eſt cõmunis omnium Scholaſticorum Theologorum opinio, quæ communi omnium Patrum ſententiæ repugnet. Non diffiteor tamen aliquorũ patrum ſententias cum communi Scholaſticorum opinione pugnare. Exempli gratia; quidam patres crediderunt, paruulos qui ſine Baptiſmate diſcedunt, igne perpetuò cruciari: at conſtans eſt omnium Scholaſticorum (vno dempto Gregorio Ariminenſi) opinio; eos talem pœnam non perpeti. Item ex Patribus non pauci in ea fuere ſententia, vt dixerint Angelos eſſe corporeos; & tamen communis Scholaſticorum opinio tradit eos corporis eſſe, & materiæ expertes. Item videntur ſentire nonnulli patres, Auguſtinus. lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas. cap. 12. Ambroſius in cap. 4. Epiſtolæ ad Epheſ. ad finem, Chryſoſtomus in homil. 62. in Matth. cap. 18. Hilarius in Matth. can. 18. ad finem, Theophylactus, & Euthymius in Matth. 18. & alij, quos citat Magiſter in 4. diſt. 22. & Gratianus, de Pœnit. diſt. 4. cap. conſtat. & c. Reuertar. c. Qui diuinus, peccata ſemel à Deo dimiſſa ob ſequens peccatum redire, qui patres videntur eſſe Euangelica parabola permoti de eo ſeruo, à quo quia conſerui ſui debitoris miſertus non fuit, Dominus repetiuit omne debitum, quod ante dimiſerat. Sed vna eſt omnium Scholaſticorum ſententia, peccata ſemel per pœnitentiam dimiſſa non reuerti ob ſequens peccatum; quia ſine pœnitentia ſunt dona Dei, & quia Deus cũ peccata per gratiam delet, ſimpliciter & abſolutè dimittit, non ſub conditione: & quod ſemel eſt extinctum, nõ reuiuiſcit. Nulla eſt repugnantia, quòd Deus pœnam æternam peccato debitam ſub conditione dimittat; nimirum ſi peccator in peccatum non recidat: Sic enim apud Romanos olim iure ciuili ſeruus manumittebatur, dummodo tamen domino non eſſet in futurum ingratus; alioqui in priſtinam ſeruitutem

Matth. 19.

ad Ro. 11.

ſeruitutem recidebat. Sic etiam interdum aliquis excommunicationis vinculo ſoluitur ad certum tempus, ea conditione, vt illo tempore tranſacto, in priorem excommunicationem relabatur. Eodem modo, reus maieſtatis, iuſſu Regis vel Principis poteſt à crimine abſolui, ita tamen, vt ſi crimen aliquod admiſerit, pœnas luat læſæ maieſtatis. Potuiſſet igitur Deus ſub conditione peccata dimittere; ſed abſolutè & ſimpliciter ea condonat, pœnam æternam in temporalem commutando. Item Patres, Auguſtinus, Hieronymus, Proſper, Fulgentius, Gregorius, Beda, vt quidam arbitrantur, licet ego aliter ſentiam, quod libro ſeptimo explicabo; videntur docere, nihil boni, etiam quod ad mores ſpectat, poſſe naturæ ſuæ viribus liberum arbytriū, ſine ſpeciali & gratuito Dei munere: at communis Scholaſticorum ſententia tradit, poſſe quidem præſtare multa opera honeſta, quamuis non ardua & difficilia, vel ad longum tempus. Inſuper plerique Patrum ſenſerunt, Ioſephum B. Virginis Deiparæ ſponſum, ex alia vxore filios genuiſſe, qui in Euangelio fratres Domini vocantur Epiph. hæreſi. 51. & hære. 78. Euſe. lib. 2. Eccl. hiſt. c. 1. Hil. can. 1. in Matth. Ambro. Gal. 1. Theophylact. Matt. 23. & 27. Ioan. 19. Euthym. Matt. 12. & 27. & Ioan. 19. Oecume. Actuū. 2. Sed communi eſt Scholaſticorum conſenſu receptum, eum non niſi B. Virginem ſponſam, & coniugem habuiſſe S. Th. Galat. 1. lectio. 5. Hugo. S. Victoris, q. 5. in Epiſt. ad Gala. Ruper. lib. 1. de gloria filij hominis in Matth. Beda. Matth. 6. Ioan. 2. Luc. 8. Anſel. Matth. 12. Bernar. ſermo. 2. in illa verba Miſſus eſt. Præterea, omnes ferè patres voluerunt Lucam in recenſenda Chriſti generatione cum Matthæo conuenire, quod hic commemorauerit genitores Ioſephi naturales, ille verò legales, eo quod Matthath duos filios habuerit Iacob & Eli; mortuo verò Eli ſine prole, eius vxorem relictam duxit ſecundum legem frater Iacob, qui ex ea genuit Ioſephum ſponſum Virginis: & ita Ioſephus fuit filius naturalis ipſius Iacob, fuit verò filius legalis ipſius Eli: ita Africanus in epiſt. ad Ariſtidem. Iuſti. q. 131. Hierony. Anſel. Beda Matt. 1. Dama. lib. 4. fi. Orth. cap. 15. Euſeb. lib. 1. hiſt. Eccl. cap. 6 Amb. in Lucam c. 3. At verò quidam Scholaſticorum Lucam cum Matthæo conciliare contendunt, dicentes, Lucam Chriſti primogenitores per B. Virginem perduxiſſe vſque ad Chriſtum; Matthæum verò per Ioſephum ſponſum Virginis.

Luc. 3. Matth. 1.

Tertio Quæritur, An ſit habenda probabilior opinio, ita vt anteponi debeat ob eam cauſam, quod hæc ſit Theologorum ſententia; illa verò Canonici, vel Ciuilis iuris interpretum. Exempli cauſa, Pontificij iuris conſulti communi conſenſu opinātur in creandis & eligēdis Epiſcopis, Canonici iuris peritum Theologo præferri debere tanquam digniorem, & magis idoneum. Contrà verò Theologi omnes exiſtimāt Theologum Iuriſcōſulto eſſe aptiorem & digniorem, & idcirco anteponendum. Quæritur an Theologorum opinio Canonici aut Ciuilis iuris interpretum ſententiæ ſit præponenda, quando aliter ſentiunt atque illi. Reſpondeo, In re Theologica opinionem Theologorum omnino eſſe iuris prudentium ſententiæ præferendam. Item cum agitur de foro conſcientiæ, Theologi Iuriſcōſultis præferri iure debent, præſertim iuris ciuilis peritis. Nam Iuriſconſulti potius tractant res quatenus ad forum iudiciale pertinent: in re tamen iuris Canonici, quales ſunt cenſuræ, & pœnæ Eccleſiaſticæ, aliquando Pontificij iuris interpretum opinio, Theologorum ſententiæ præponitur. Solent enim illi Iuris Canonici eſſe peritiores quam hi. Item in re legali & ad forum exterius ſpectanti, frequentius etiam legum interpretes Theologis merito anteponuntur. fere ſemper tamen in quæſtionibus, in quibus diſputatur, an hoc an illud ſit iuris diuini an hoc liceat, necne: Theologorū opinio, eſt Canonici iuris peritorum ſententiæ anteferenda. Illuſtremus exemplis quod diximus. Docent Pontificij iuris interpretes omnes etiam nunc, decimas præſertim prædiales ſolui oportere iure diuino: Contra verò Theologi ſentiunt eas ſolum Pontificio & Canonico iure deberi. Alex. p. 3. q. 51. m. 3. S. Tho. 2. 2. q. 87. ar. 1. Henri. quodl. 4. q. 28. Silu. Decima. q. 3. & 4. Ange. Decima. n. 2. Item iuris Canonici conſulti communi conſenſu dicunt primam Tonſurā, & epiſcopatū eſſe Ordines à cæteris Ordinibus diſtinctos, & proinde eſſe nouem Eccleſiaſticos Ordines: Cōtra verò Theologi communi conſenſione tradunt ſeptem eſſe tantum Ordines, à quibus primā Tonſuram, & Epiſcopatum excludunt. Qua quidem in re magis probabilis videtur Theologorum ſententia, quam Pōtificij iuris interpretum.

Sot. 4. d. 30. q. 2. art. 1. Can. lib. 11. de locis. c. 5. Cani. de Deipa. lib. 2. c. 3. Cai. Ianſe. Mat. 1

A Item Canonici iuris doctores paſſim opinantur teſte Couar. in regu. peccatum. p. 2. §. 11. n. 3. ius diuinum & etiā naturale Romani Pontificis auctoritate poſſe relaxari, remitti, mutari, immo & abrogari: at Theologi communi conſenſu docent oppoſitum; quamuis in voto & iureiurando veram opinionem illorum eſſe fateantur. Inſuper omnes ferè canonici iuris doctores opinantur votum ſolo animi, & voluntatis propoſito ſine vlla promiſſione perfici: cōtra Theologi opinantur. Item communis eſt illorum opinio, ex inceſtu cum propria conſanguinea oriri impedimentum ad matrimonium contrahendum cum quacunque alia fœmina. cuius oppoſitum Theologi ſentiunt illi Canones & iura citant ex c. ſi duo. 35. q. 6. & ex c. vlt. 35. q. 8. ex c. de inceſtis. 36. q. 3. ſi quis viduā. 32. q. 7. & ita opinantur Nau. in Man. c. 22. nu 74. & 75. & ita ſenſiſſe Panormitanum, Præpoſitum & alios teſtatur. Sic etiam Ang. inceſtus. nu. 5. Theologi verò rationes & argumenta proponunt quibus oppoſitam ſententiam probare contendunt. Sot. 4. d. 37. q. 1. ar. 2. Antoni. p. 3. tit. 1. c. 16. §. 4. Silu. matrimonium. 7. impedim. vlt. In his certè duobus, Canonici iuriſconſultorum opinio forſan eſt verior & magis iuri, & conſuetudini

B conueniens. Animaduertendū itidem eſt, aliquando Theologos iuris Canonici Doctoribus videri quidem ſed reuera tamen non eſſe contrarios. Exempli gratia; Innocentius. c. 1. de Baptiſmo & eius effectu à cæteris communi conſenſu receptus, docet Eccleſiam poſſe, materias & formas ſacramentorum mutare: contra Theologi cenſent, eas ab Eccleſia mutari non poſſe, vtpotè à Chriſto Domino inſtitutas; ſed certè nulla eſt in re ipſa diſſenſio: quoniam Innocentius & cæteri tātummodo docent, materias & formas ſacramentorum poſſe Eccleſiæ auctoritate mutari, dummodo idem ſenſus retineatur, quāuis verba vel addantur, vel detrahantur, vel in alia mutentur; veluti ſi Eccleſia cōſtituat, vt in forma Abſolutionis pœnitentium Sacerdotes dicant, remitto vel condono tibi peccata tua. Sic poteſt, inquit, Innocentius, Latina Eccleſia in Baptiſmo conferendo, vti forma Græcorum, videlicet, Baptizo, vel Baptizetur ſeruus Chriſti in nomine Patris, &c. quia hæc etiā eſt vera forma Baptiſmi. nam Græci ea vtentes verum Baptiſmum adminiſtrant: Non tamen poteſt Eccleſia, inquit, idē Innocentius, nouas formas vel materias ſacramentorum

C inducere Hoc idem Theologi admittunt, ac proinde non diſſident rē, ſed verbo duntaxat. Similiter Innocentius, & cæteri tradunt, poſſe Eccleſiam Ius diuinum mutare; contra Theologi paſſim docent id Eccleſiam non poſſe; quoniam Inferior poteſtas nequit Superioris iuſſa conuellere, aut aliqua ex parte mutare. Verum Innocentius, & alij ius diuinum latius accipiunt quam Theologi. nam ius diuinū appellant quicquid in ſacris litteris continetur, ac proinde iuris eſſe diuini teſtantur Sabbati cultum atque obſeruantiam; quod tamē Sabbatum in diei Dominici obſeruationē mutauit Eccleſia. Simili ratione diuini iuris eſt: vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum; & tamen poteſt Eccleſiæ auctoritate fieri, vt in quibuſdam cauſis neceſſarium ſit plurium teſtimoniū. Eadem ratione, inquiūt, iuris diuini eſt, ne homicida vel digamus ad Ordines promoueatur, quoniam in Epiſtolis Pauli, ab ordinibus homicidæ, & digami repelluntur: & tamen Eccleſiæ auctoritate tales homines poſſunt ordinibus initiari: At Theologi ſtrictius & preſſius ius diuinum accipiunt, videlicet, pro eo

Deut. 19.

1. Tim. 3 & Tit.

D quod Chriſtus Dominus inſtituit; vel ex his quæ ipſe fieri iuſſit, certò, & euidenter colligitur, cuiuſmodi ſunt Fidei præcepta & Sacramentorum; at hæc mutare Eccleſia nequit, nec enim nouam Fidem condere, vel alia ſacramenta inſtituere poteſt. Idem præterea Innocentius dicto cap. 1. De Baptiſmo, & eius effectu, communi conſenſu à cæteris approbatus ait, non valere Baptiſmum adminiſtratum à Latino miniſtro ſub forma qua Græci vtuntur, ſi credit eā non eſſe veram formam Baptiſmi. Adrianus in 4. quæſt. 11. de Baptiſmo ait hunc eſſe Innocentij errorem. Sotus verò dicit nullam probabilitatem habere huiuſmodi Innocentij ſententiam. At enim difficile eſt credere, Innocentium à cæteris communiter receptum in re tam manifeſta erraſſe. Nō enim Adrianus, Sotus & alij intellexerunt quod docuit Innocentius, id ſolum dicens, ſi Latinus miniſter verā Baptiſmi formam pronunciet, qualis eſt ea qua Græci vti ſolent, cum alioqui credat eam non eſſe veram formam, & quia hoc credit, vult vti ea forma, ne baptizet, eo quod habeat in animo Baptiſmū nō conferre, tūc Baptiſmū non confert; non quia vera forma vſus non fuerit, ſed quia noluerit

Sot. in 4. d. 3. q. 1. ar. 5

luerit

fuerit baptizare, & ac proinde Baptiſmus non valuit intentionis, & voluntatis in miniſtro defectu, non formæ eſt enim neceſſarium ad verum Sacramentum, vt miniſter voluntatem habeat faciendi, quod facit Eccleſia, cum Sacramenta adminiſtrat.

Quarto Quæritur, An diſcipulus iure poſſit ſui magiſtri, & præceptoris ſententiā ſequi, ita vt eam ſecutus, probabiliter ſentire cenſeatur. Reſpondeo, Poſſe, hoc enim colligitur ex Abbate, Innocentio, & Syluestro. Nam probabile eſt teſte Ariſtotele, quod omnibus, aut pluribus, aut cuiquā ſuæ artis perito videtur & Cicero: officium eſt inquit, quod ita factū eſt, vt eius facti probabilis ratio reddi poſſit. Et idem dicendum eſt de eo, qui operam nauat legendis auctoribus, vt doctrinam ſibi comparet: qui ſi quam legerit, apud probatum quempiam auctorem ſententiā, ſequatur, probabiliter opinari meritò creditur: & proinde tum hic tum diſcipulus ſuum magiſtrum ſecutus à temeritatis crimine liber eſt.

Quinto Quæritur, An ſit eadem ratio in his omnibus de homine rudi, & imperito, quæ eſt de perito, & docto viro? Reſpondent Henricus, & Conradus non eſſe eandē rationem. Nam ſi vir ſit peritus, & doctus debet opinionum rationes & pondera examinare & excutere, vt prudēter agat: ſi vero rudis ſit & imperitus, eius non eſt opinionum fundamenta diſcutere: quare vt prudenter faciat, ſatis eſt ſi boni & docti viri conſilium & opinionem ſequatur.

Henricus quodl. 4. q. 33. Con. de contra. q. 90. concl. 3.

Sexto Quæritur, Quid ſit dicendum, quando vir bonus & doctus contra communem opinionem nullum claſſicū, & probatum auctorem habet, nihilominus tamen habet rationem manifeſtam & firmam; an probabiliter ſentire dicetur, ſi contra communem opinionem ſenſerit vrgenti aliqua & firma ratione permotus? Reſpondeo, In foro conſcientiæ non eſt cur temere & imprudēter agere videatur, ſiquidem probabilem, ac iuſtam rationem & cauſam ſequitur. Animaduertendum eſt, in quæſtionibus rerum agendarum aliquando contingere, vt eæ ex inſtituto vel à nullo auctore tractentur, vel ab vno ſolo. Si de iis nemo diſputauerit, tunc vir doctus eam partem poteſt eligere, quæ ex rationibus ſibi probabilis viſa fuerit. Si vero eas vnus tantum tractauerit, etiam tunc temporis doctus & peritus probabili ratione ſuffultus poteſt cōtra eum auctoré opinari. v. g. Nauarrus docet peccare lethaliter Chriſtianos captiuos in triremibus Turcarum, vel Saracenorum in remigando contra Chriſtianos metu mortis. quæ ſententia licet probabilis ſit, vir tamen doctus poteſt cōtra eam probabiliter ſentire. Nam aliud prorſus eſt quando huiuſmodi Chriſtiani capriui iubentur alios Chriſtianos occidere, aut contra eos pugnare; hæc enim duo ſunt per ſe mala, quia Turcarum & Saracenorum contra Chriſtianos bellum iniuſtum eſt; & proinde etiam metu mortis non poteſt quis aut Chriſtianos occidere, aut cōtra eos in huiuſmodi bello pugnare. Aliud vero eſt, quando Chriſtiani captiui, vel remigant vel alia opera ſeruorum ſiue captiuorū metu mortis præſtare coguntur: hoc enim non eſt per ſe malum, cum nihil aliud ſit, niſi dominorum iuſſa perficere in officio, quo antea fungebantur, obeundo; quod officium ex ſe indifferens eſt, nimirum remigare: onera, & ſarcinas aſportare; arma deferre: ſcalas & machinas ad muros admouere.

Nauarr. in Man. c. 27. n. 63. & in c. ita quorū dam. de iudæis, nota. 1.

Septimo quæritur, An cuique liceat in foro conſciētiæ probabilem aliorum ſequi ſententiam contra propriā opinionem. Titius v. g. probabiliter opinatur in articulo mortis ſe non poſſe ſacram à peccatis abſolutionem conferre ei, qui nullum ſpeciale peccatum exprimendo, ſigna tantū confeſſionis, pœnitentiæ, & doloris ſui vultu generatim oſtendit. Quæritur an Titius contra ſuam propriam eiuſmodi opinionem tuta conſcientia poſſit, iam iam moriturum Caium à peccatis abſoluere, ſecutus probabilem quorundam ſententiam aſſerentium poſſe tunc temporis tutò abſolutionem à peccatis concedi. Ita enim opinatur Cordub. de indulgen. q. 39. in opin. 3. Sed oppoſitam ſententiā tuetur Sot. 4. d. 18. q. 2. a. 5. Abul. in Math. c. 16. q. 79. Item Titius exiſtimat probabiliter nullam eſſe peccatorum cōfeſſionem informem; ac proinde iterare ſe debere confeſſionem antea factam. Quæritur an poſſit tutò ab huiuſmodi confeſſione informi repetenda deſiſtere, ſecutus S. Thomæ, & aliorum probabilem ſententiam, docentium ratam eſſe peccatorum confeſſionem informem, nec eſſe vi & ratione præcepti repetendam. Ita enim opinantur diſcipuli S. Tho. vt conſtat ex Soto, 4. d. 18 q. 3. art. 2. & qui ipſum S. Tho. ſequuti. 4. d. 17. q. 3. ar. 4. licet oppoſitā ſentiat Maior. 4. d. 17. q. 3. & q. 9. vna cum alijs multis. Duæ ſunt opiniones. Prima eſt Adriani & Cordubenſis, dicentium non licere alicui contra propriam opinionem probabili aliorum ſententiæ in agendo adhærere. Ratio eorum eſt, quia nemini ius eſt contra conſcientiam agere: ſed qui contra propriam opinionem, aliorum ſententiam ſequeretur, ageret proculdubio, inquiunt, contra conſcientiā. Secunda opinio eſt quorundam docentium id cuique integrum eſſe facere. Probant, quia cuique fas eſt, probabile conſilium alterius ſequi contra propriam: ergo contra propriam ſententiam cuique licet ſequi aliorum opinionē. Deinde cuique licitum eſt communiorem opinionem eligere, vel ſaltem tutiorem vel probabiliorem: ergo ſi Titij propria opinio fuerit minus tuta vel minus probabilis, aut contra communē; abſque dubio ius ipſi erit contra ſuam ipſius opinionem, ſententiæ aliorum accedere. Item ſubdito licet Superioris opinionem ſequi contra propriam, quando præcepto ſui Superioris compellitur ad id faciendum, cuius oppoſitum ipſe opinatur. Item ſi ego probabiliter putem hominem è longinquo a me viſum eſſe Titium, cōtra verò alij qui me cum vna ſunt, ſentiant non eſſe Titium, poſſum prudenter contra meam opinionem, aliorum ſententiæ aſſentiri, vel quia plures ſunt, vel quia puto eos certius ac perſpicacius remota cernere; ergo poſſum etiam in alijs prudenter contrā meam ſententiam, aliorum opinionem amplecti. Hæc opinio eſt probabilior & verior. Et certè prima nihil cū hac ſententia pugnat. nam Adrianus & Cordub. ſolum docuiſſe videntur, nemini licere contra propriam ſententiā aliorum opinioni adhærere, dum iudicat id ſibi minimē licere facere. At inquies, Nemini ius eſt contra propriam conſcientiam agere. Fateor id eſſe verum, quando conſciētia eſt abſque vlla dubitatione: vt quando eſt de re euidēti, aut certa ex fidei diuinæ infuſæ lumine: aut cū iudicat fas ſibi non eſſe aliorum opinionem ſequi contra propriam ſententiam. Obijcies, ſecundo, Duo aſſenſus contrarij de eadē re ſimul in eodem eſſe non poſſunt, ergo Titius nō poteſt contra propriam opinionem in aliorum ſententiam venire: nā vel propriam deponit, & tunc contra propriam non agit; aut non deponit, & tunc duos aſſenſus contrarios habebit. Propter hoc argumentum, quidam aiūt oportere nos propriam opinionem exuere, ſi aliorum ſententiam ſequamur. Sed profectò opus non eſt, vt propriam nos opinionem deferamus; nec inde continuo fit, vt ſimul de eodem ſint duo aſſenſus oppoſiti, quia Titius propriam opinionem habet ex rationibus & principijs à re ipſa ſumptis, ex quibus iudicat hoc ſibi non licere facere; at verò ex principijs communibus, vel extrinſecus ductis, videlicet ex aliorum probabili conſilio, vel ſententia (quam ſequi cuique licet) exiſtimat hoc ſe poſſe tuta conſcientia facere, & hoc eſſe ſibi faciendum.

Octauo Quæritur, An aliquando in foro conſcientiæ liceat alicui contra ſuam certam, & euidentem ſcientiam aliorum probabilem opinionem ſequi. Ratio dubitandi eſt propter Iudicem, cui aliquando conſtat certò, & euidenter Titium eſſe innocentem, cum tamen ex teſtibus in forum & iudicium productis Titius ſit reus criminis conuictus. Quæritur an Iudex tunc temporis tuto poſſit probabilem, S. Thomæ 2. 2. q. 67. art. 2. & aliorum ſententiam ſecutus, Titium condemnare, & ponamus criminalem eſſe cauſam, in qua agatur de Titij fama, honore vel vita. Tres ſunt opiniones. Prima negat poſſe tuto Iudicem condemnationis ſententiam ferre contra Titium, aut abſoluere contra acta publica; ſed debere cauſam ad Iudicem ſuperiorem deferre, coram quo ipſe teſtificetur Titij innocentiam; vel debere publicum Iudicis officium deponere, quo depoſito Titij innocentiam ſuo teſtimonio confirmet & comprobet; aut debere prorogare ſententiam. Ita opinantur Panormit. in c. Paſtoralis, §. Quia verò, n. 7. De offic. Iudic. delegat. Adria. quodl. 2. punct. 3. ad 5. Cæterum quæſtio non plenè diluitur, quia controuerſia non eſt de Iudice, qui commodè poteſt ſe magiſtratu abdicare, aut Titium ad ſuperiorem iudicem mittere, apud quem eius innocentiā teſtificari queat, aut cauſam differre: ſed tota quæſtionis lis in eo verſatur An tuta conſcientia, Titius innocens condemnari queat, cum Iudex eſt ſupremus Princeps, & abſque magna offenſione populi Titium conuictum maleficij abſoluat non poteſt: vel quando inferior eſt Iudex, qui neque Titium ad Superiorem mittere, nec officio cedere, nec cauſam differre poteſt; quia populus inſtat & vrget, vt Titius condemnetur: quem ſi abſoluat Iudex, non paruam populi offenſionem creabit.

42

ætreabit. Secunda opinio quam habent Calderi. in c. Paſtoralis. §. quia vero. de offic. iudi. dele. Ang. & Imo. in l. a Diuo Pio. ff. de ſent. & re iudi. Ange. Iudicare. n. 7. Roſel. Iudex. 1. q. 18. docet abſolutè, Iudici nefas eſſe Titium condemnare, fas tamen eſſe abſoluere contra publica acta, ſi neque cauſam prorogare, nec ad ſuperiorem deferre poteſt, nec ſe publico munere abdicare: quia nemini licet contra ſuam certam & euidentem ſcientiam agere. Deinde quia ius gentium iuri naturali derogare non poteſt; ſed iuris gentiũ eſt, vt iudicia ſecundum acta publica fiant: Iuris verò naturalis eſt, vt innocẽtem à morte liberemus. Tertia opinio ait, integrum eſſe Iudici Titium damnare. Sic S. Th. 2. 2. q. 67. art. 2. & q. 64. ar. 6. ad 3. Alex. p. 3. q. 40. mem. 6. a. 2. Caiet. 2. 2. q. 67. art. 2. Couar. Syluest. verb. Iudex. 2. q. 5. vbi citat Innoc. Io. Andr. Cardin. Bart. Gloſſa, & Archidiac. Sic etiam Ricar. quodl. 3. q. 25. Maior. 4. d. 33. q. 30. quæ eſt 4. de Iuſtitia. Anto. p. 3. tit. 9. c. 2. §. 6. qui omnes ſentiunt nunquàm iudici fas eſſe contra ſuam cõſcientiam agere, ſed fas eſſe agere in iudicio contra id, quod ipſe priuatim extra iudicium certò nouit: & hæc ſententia eſt verior: quia commune bonũ priuato præferri debet. ergo ne populus in offenſionem incurrat, Iudici licet innocentem Titium condemnare criminis in iudicio conuictum.

Ad obiecta verò Reſpondeo, Ad Primum quidem, in eo caſu Iudici licere probabilem opinionem contra ſuam certam ſcientiam amplecti, quia certa Iudicis ſcientia eſt priuata tantum non publica, quæ ex publicis in iudicio actis ortum ducit: & Titius ex allegatis & probatis in iudicio eſt conuictus, quam publicam ſcientiam iudex ſequi debet ad communem pacem & ſalutem ſeruandam, quæ priuato commodo naturali iure præponitur. Ad ſecundum. Sicut iure gentium bella, captiuitates & ſeruitutes ſunt introducta, nihilominus tamen iure belli pueri, & alij inſontes capti abducti in ſeruitutem rediguntur, immo etiam necantur ob communem Reipublicæ ſalutem, cum aliter tranquillitas pax & ſalus communis cõſeruari nequeat: Sic etiã iure gentium inductum eſt, vt iudiciis, ex iis, quæ allegantur & probantur ſententia pronuncietur: & hoc iure introducto bonum commune poſtulat vt innocens condemnetur interdum. Nec mirum eſt, nam etiam vſucapiones & præſcriptiones iure gentium ſunt conſtitutæ: vnde efficitur, vt quis abſque vlla culpa & peccato rem ſuam amittat, nimirum ad commune bonum tuendum; vt ſic innumeræ lites dirimantur ac finiantur; & pax & tranquillitas Reipublicæ vbique ſeruetur.

Loco citato.

Nono Quæritur, An ſubdito liceat contra propriam opinionem ſentẽtiæ, & præcepto Superioris accedere. Adrianus putat non licere, quia nefas eſt agere contra conſcientiam. Sed verius eſt quod tradit Cordubenſis, id licere facere; quia vt ex dictis perſpicitur, cuique integrum eſt, cõtra propriam opinionem in aliorum probabilem ſententiã ire. Et animaduertendum eſt, vt ſubditus Superiori iubẽti obedire & parere debeat, opus eſſe, vt iudicet Superioris ſententiam eſſe probabilem: ſicut etiam neceſſe eſt, vt exiſtimet ſibi ius eſſe iuxta Superioris ſententiam agere; nam alioqui contra conſcientiam delinquet; & hoc eſt reuera, quod Adrianus docere contendit.

Adr. quodlib. 2. art. 3. Cord. lib. 3. ſuarũ quæſtionũ. q. 9.

Decimò Quæritur, An ſacerdos qui pœnitentium confeſſiones audit, iure poſſit contra propriam ſententia probabili pœnitentis opinioni adhærere. Ponamus duas eſſe inter auctores opiniones probabiles, & pœnitens vnam ſequatur, presbyter vero eius confeſſionem excipiens oppoſitam teneat; Quæritur an tuta conſcientia poſſit contra propriam, ſequi & amplecti pœnitentis opinionem. Adrianus. in 4. q. 5. de confeſs. dub. 7. §. De ſecundo: docet tria Primum eſt: ſi pœnitẽtis opinio eſt cum alterius damno, Presbyter eum à tali opinione debet auertere, ſi ſperet ſua monitione ſe aliquid profuturum. Alterum eſt: ſi talem ſpem non habeat, poteſt tutò presbyter contra propriam opinionem, in pœnitentis ſentẽtiam venire, & eum à peccatis abſoluere. Tertium eſt: ſi pœnitentis opinio non ſit cum damno alterius, quippe cum non agatur de re alteri reſtituenda: tunc iure poteſt presbyter eius opinionem contra propriã amplecti. Antoninus verò, Syluester & Conradus aliter reſpondent, diſtinguẽtes; Aut presbyter, qui confeſſiones pœnitentium audit, eſt ordinarius, qualis eſt Parochus, qui ſuorum confeſſiones excipere ratione ſui muneris, & officij debet: aut ſolum alterius mandato & commiſſione confeſſiones audit, quales ſunt cæteri presbyteri legitime approbati. Si ſit ordinarius; contra propriam opinionem ſententiæ pœnitẽtis probabili accedere poteſt, ac debet. Si verò ſola commiſſione alterius confeſſiones pœnitentium audit, nullo iure compellitur pœnitentium opinionem contra propriam habere. Tertia opinio eſt aliorum diſtinguentium ſic. Aut presbyter ſuo officio functus, aut commiſſione alterius audit confeſſiones: & rurſus opinio pœnitentis aut eſt cum damno alterius, nimirum de re alteri reſtituenda; aut eſt abſque vllo alterius detrimento. Si presbyter, inquiunt, ratione ſui muneris & officij confeſſionis audit, poteſt & debet cõtra propriam opinionem pœnitẽtis probabili ſententiæ adhærere, ſiue ea ſit cum damno alterius, ſiue non. Si vero mandato & commiſſione alterius tantum audiat, & opinio pœnitentis ſit cum damno alterius, non poteſt eius ſententiã ſequi. ſi autẽ ſit abſque damno, poteſt & debet ſententiæ pœnitentis accedere. Quarta opinio eſt Sot. in 4. diſt. 18. q. 2. ar. 5. ad 5. Nauar. in Manu. c. 26. n. 4. & in c. ſi quis autẽ. De pœnit. d. 7. n. 68. Ang. cõfeſſio 4. n. 2. imo vniuerſum aſſerentiũ integrum eſſe presbytero contra propriam, pœnitentis ſententiam tenere. Et hæc eſt verior opinio; quia cum pœnitentis ſententia ſit probabilis, imprudenter aut temere presbyter non agit, ſi eam contra propriam ſequatur. Ex quo efficitur, vt tunc temporis presbyter debeat pœnitentem abſoluere, cum eius confeſſionem audiuerit. nam eo ipſo pœnitens iure abſolutionem petit. Immo etiam Parochus compellitur ad pœnitentis confeſſionem audiendam, tametſi nouerit pœnitẽtem aliam opinionem probabilem habere, atque ipſe habet: quoniam Parochus ratione ſui muneris & officij cogitur eorum, quorum curam habet, confeſſiones audire; quando id iuſta cauſa petunt; iuſta autem cauſa eſt, cum peccator reſipiſcens diuinã gratiam ſibi conciliare deſiderat, & ob id ſtudet Sacerdoti ſua crimina confiteri. Ea verò diſtinctio de presbytero, vel officio & auctoritate ſua, vel commiſſione confeſſiones excipienti, nihil impedit: quia is, qui mandato & commiſſione alterius audit, poteſt quidem pœnitentis confeſſionem non audire: in quo à Parocho plurimũ differt: ſi tamen audierit, iure non poteſt abſolutionẽ pœnitenti denegare. Ea item diſtinctio de pœnitentis opinione, quando eſt cũ alterius damno, vel abſque eo, nihil etiam obſtat, quia is, qui confeſſiones pœnitentium audit, eorum ſaluti proſpicere debet; & ſicut pœnitens probabilem opinionem ſecutus poteſt tuta conſcientia rem alienam ſibi retinere, nec ad reſtituendum vlla lege compellitur: ſic etiam confeſſionis auditor presbyter iure non cogitur, pœnitenti præcipere, vt rem alteri reſtituat, quam ipſe bona fide poſſidet, quia melior eſt conditio poſſidentis.

Anton. 3. p. tit. 12. c. 20. §. 2. Syluest. cõf. 3. q. 17. Conrad. q. vlt. de contra. concl. 7.

Vndecimo Quæritur, An in morbis curandis, in quibus eſt graue mortis periculum, Medicus tutiorem, vel communiorem, vel probabiliorem opinionẽ ſequi debeat, vbi ſunt duæ opiniones aduerſæ, ſed probabiles. Animaduertendũ eſt, poſſe hoc duobus modis contingere. Primò quando ſunt inter Theologos opiniones, quarũ vna affirmat poſſe Medicum ægroto hanc vel illam medicinam porrigere: & altera negat. Deinde quando inter Medicos ſunt duæ opiniones quarum vna aſſeuerat hoc remedium eſſe ægroto ſalutare; altera contra, illud docet eſſe lethale. Quæritur modo an Medicus contra propriam opinionem tuta conſcientia poſſit aliorum probabilem ſententiam ſecutus, medicinam grauiter ægrotanti præbere, cum tamen ipſe exiſtimet eã eſſe lethiferam. Reſpondeo, Manifeſtum eſſe iure nõ poſſe Medicum remedium ægroto adhibere, quando dubitat an ſit ei profuturum, an nociturum. quia in dubijs tutior & certior pars eſt eligenda. Quæres, Quid agendum, ſi de remedio dubitetur, an ſit ſalutare, & aliunde certò conſtet ægrotum moriturum, ſi nullum ei adhibeatur remedium. Reſpondeo, Si tunc temporis ægrotus moriatur, in Medicum culpa conijci iure non poteſt, quia non ipſe ſed morbus ægroto vitam eripit: nam interdum ægroti nõ vitio & culpa Medici, ſed vi morbi pereũt. At vero ſi medicus medicinam præberet, de qua dubitat ipſe, ſit necne ei ſalutaris, exponeret periculo vitam ægroti. Deinde perſpicuum etiam eſt, quando ſunt opiniones probabiles ſibi contrariæ, eſtque aliud remediũ certum; tunc nefas eſſe Medico certo remedio poſthabito ægrotantibus ſecundum probabiles opiniones mederi. Eſt enim regula iuris: certum eſt tenendum & dimittendum incertum. Inſuper etiam eſt pro certo habendum: Medicum peccare, ſi remedijs nihil probabilitatis habentibus vtatur ſolum, vt experiatur, an ea ſint ſalutaria an noxia: huiuſmodi enim experimenta ſolẽt eſſe cum graui ægrotantiũ periculo coniuncta. Tota igitur

De hac quæſtione. Syl. Medicus. q. 4. & Ang. Medicus. n. 2. Item ... De Homic.

con-

controuerſia in eo eſt, quando ſunt cõtrariæ opiniones, an liceat Medico contra propriam opinionem, ex probabili aliorum ſententia medicinam ægroto porrigere. Ad quam reſpondeo, ſi aliorũ opinio ſit cõmunis, vel tutior, vel probabilior, ius eſſe Medico id facere: quia tunc imprudenter non agit, nec vlla iniuria damnoue ægrotum afficit. Item ſi aliorum opinio ſit probabilis quidem, licet nec tutior, nec probabilior, nec communis, etiam Medico integrum eſt eã opinionem in curando ſequi: quia quod ex probabili ratione & cauſa fit, imprudentia & temeritate vacat; & proinde Medicus nullum in ea re peccatum admittit.

Duodecimò Quæritur, An aduocatus in alicuius patrocinio ſuſcipiendo poſſit litem & cauſam defendere contra propriam opinionem, aliorum probabilem ſententiam ſecutus. Hæc quæſtio ſicut præcedens etiã in duobus poteſt locum habere. Primo quando inter Theologos ſunt duæ opiniones & vna affirmat, poſſe iure aduocatum hanc vel illam cauſam & litẽ tueri: altera verò negat. Secundo quando inter ipſos Iuriſconſultos ſunt duæ opiniones, vna affirmat in hac cauſa & lite tuenda ius eſſe: altera verò diffitetur. Quæritur ergo an in his tuto poſſit aduocatus cauſam defendere contra propriã opinionem, aliorũ probabili ſententiæ adhærens. Hac in re conuenit inter omnes non poſſe cauſam ſuſcipere & agere, quando certum in lite eſt aduerſarij ius: quia bellum nequit eſſe ex vtraque parte iuſtũ. Deinde certum eſt contra Sotum, Aduocatum poſſe tuta conſcientia cauſam tueri quando dubium eſt ius aduerſarij. Ita docẽt Syluest. Aduocatus. q. 10. Antonin. p. 2. tit. 1. c. 8. §. 19. Armil. Aduocatus nu. 10. Nauarr. in Manual. c. 25. nu. 28. Et id probatur, quia Aduocatus nullam ſententiam fert, ſed tantum rationes, teſtimonia & iura pro cliẽte cõtra aduerſarium coram Iudice proponit; & Iudicis eſt, ijs qui litigant auditis, ſententiam pronunciare. Ergo Aduocatus dummodo falſa ſcienter teſtimonia vel iura non citet, dubiam litẽ tueri iure poteſt. Caput igitur huius quæſtionis eſt, quando de æquitate & iure cauſæ ac litis ſunt opiniones contrariæ. In quo Sotus ſicut etiam in præcedenti diſtinguit: aut cauſa eſt, inquit, criminalis, qualis eſt ea, in qua agitur de vita, vel honore, vel fama vel libertate, vel poſſeſſione officij aut muneris, vel beneficij Eccleſiaſtici: aut eſt ciuilis & parui momenti. Si cauſa criminalis ſit, debet tutiorem, vel probabiliorem partem tueri & defendere. Si verò ciuilis & leuis ſit cauſa, ad id nulla lege & iure cõpellitur. Cæterum ex ijs, quæ ante iam dixi, cõſtat poſſe tutò Aduocatum etiam in criminalibus cauſam contra propriam opinionem ſuſcipere & protegere, dummodo probabilem aliorum ſententiam ſequatur, nam vt ſæpe dixi: prudenter agit is, qui quidpiam gerit veriſimili & probabili cauſa & ratione permotus. In dubijs inquies, tutior pars eſt tenenda. Reſpondeo, quando ſunt opiniones probabiles qui vnam in agendo ſequitur, dubius non eſt: quia nõ dubitat ſibi ius eſſe, probabili aliorũ adhærere ſentẽtiæ. Immo vt prædixi liceret Aduocato, tametſi cauſa eſſet dubia, patrociniũ ſuſcipere: ex Syluestro, Antonino, Armilla, Nauarro locis præcitatis. Item dices; Melior eſt conditio poſſidentis: ergo ſi aduerſarius eſt in poſſeſſione rei, nequit Aduocatus contra eum cauſam ſuo patrocinio tueri. Reſpondeo, Aduocatum dum alicuius patrocinium ſuſcipit ſententiam non ferre; ac proinde aduerſario de rei poſſeſſione nihil detrahere; ſed tantum iura & teſtimonia proferre & citare. Iudex enim eſt qui litigantem a rei poſſeſſione ſua ſententia deijcit. Pari modo reſpõdeo ad id, quod obijcitur, Neminem in dubijs eſſe condemnandum; id locum habere, tum in Iudice, cuius eſt rem huic parti vel illi per ſententiam addicere: tum etiam in nobis, quando dubitamus, ita vt neutri quæſtionis parti aſſentiamur: quod locũ non habet quando probabiliter hoc vel illud ſentimus; vel quando ſolum ambigimus de iure cauſæ & litis; non autem dubitamus ſit necne quis patrocinio defendendus.

Sot. lib. 5. de iuſt. q. 8. a. 3.

De conſcientia dubia. *Cap. XVIII.*

PRimò Quæritur, Quid ſit conſcientia dubia? Reſpondeo eſſe eam, quæ in quæſtione, de qua agitur, neutri parti aſſentitur. Verbi gratia, vocatur in quæſtionem an liceat Titio ius, quod Caius habet ad centum nummos aureos exigendos à Seio, minoris emere, quãdo neutri huius quæſtionis parti per aſſenſum adhæremus, dubij de quæſtione ſumus.

Secundo Quæritur, Quot modis poſſit accidere conſcientia dubia. Reſpondeo, Tot modis poſſe quot ſunt genera quæſtionum. Porrò duo ſunt quæſtionum genera: aut enim quæſtio eſt rerum agendarum, aut ſpeculandarum: illa actionis: hæc ſpeculationis quæſtio dicitur. Illa eſt gratia operãdi; hæc, gratia ſciendi. Sit exemplum; Quæſtio eſt de re agenda, an pridie Pentecoſtes ſit ieiunium ſeruandũ. Quæſtio vero eſt de re ſpeculanda, An Mundus potuerit ab omni æternitate poteſtate Diuina produci. Rurſus ſicut quæſtio poteſt eſſe iuris vel facti, ſic etiam dubitare poſſumus aut de iure, aut de facto. De iure dubitamus, cum ambigimus, an nobis liceat in die feſto iter facere; an teſtamẽtum minus ſolemne ſit ratum & firmum; De facto vero hæſitamus: cum ambigimus, an quis votum fecerit an iurauerit, an occiderit; an vim intulerit. Item ſicut quæſtio duplex poteſt eſſe: aut de re generatim accepta, aut ſpeciatim; ſic etiam dubitari poteſt, aut de re generaliter ſumpta, vt ſi in vniuerſum dubitemus an leges quæ dicuntur poenales, vim habeant obligandi conſcientias, ita vt earum violatores ſeſe peccato obſtringant, ſpeciatim vero ambigimus, cum dubitamus; an hæc vel illa lex poenalis nos teneat. Et animaduertendum eſt, aliquas eſſe quæſtiones & dubitationes quæ tametſi ad ſpeculationem pertinere videantur, potius tamen ad actionem ſpectant vt cum quæritur aut dubitatur an hoc ſit malum an bonum; ſit peccatum necne: hæc enim potius operandi gratia quam ſciendi quæruntur. nam idem eſt quærere an hoc ſit peccatum; quod eſt, an hoc ſit fugiendum, ſit cauendum.

Tertio Quæritur, An nobis liceat agere contra dubiam conſcientiam? Reſpondeo ex communi omnium ſententia non licere; vt docent Adrianus, Syluester, Cordubenſis, Nauarrus, Angelus & alij. Id probatur in primis, quia Apoſtolus ad Romanos cap. 14. ait. [Quod non eſt ex fide, peccatum eſt,] ſed qui dubitat neutri quæſtionis parti aſſentitur; ergo ex fide non operatur. Deinde quia dubius animus ſi quippiam agat, ſeſe peccati periculo committit. Accedit quod contra amicitiæ legem agit quis, ſi id faciat, de quo dubitat, an ſit amico gratum, an contra: ergo contra legẽ charitatis in Deum facit is, qui cum dubium animum habeat, nihilominus operatur. Poſtremo quia actus ad ſui bonitatem, rectam cognitionẽ rei agendæ requirit & poſtulat.

Adr. quodl. 2. a. 1. Sylu. Dubiũ. q. 2. Cordub. li. 3. q. 5. Angel. Dubiũ. n. 1. Med. 1. 2. q. 19. a. 6. dub. 4. Nauar. de poenit. d. 7. c. ſi quis autẽ.

Quarto Quæritur, An quando dubius eſt animus, tutior pars ſit eligenda. Reſpondeo eſſe Regulam iuris in cap. Significaſti. 2. & in cap. Ad audientiam. & in cap. Petitio, De Homicidio; cap. Iuuenis, De ſponſalibus, in dubijs tutiorẽ partem eſſe eligendam. Quæres, quæ pars tutior cenſeatur in quæſtionibus & dubitationibus rerum agendarum; Reſpondeo, eam eſſe, in qua eligenda certum eſt nullum ineſſe peccatum. Præterea ea etiam pars eſt tutior, in qua tenenda minus & leuius peccatum eſt, ſi neutra quæſtionis pars abſque peccato ſuſcipi & teneri queat.

Quinto Quæritur, Quid ſit dicendum, quando alter coniugũ dubium animũ habet de matrimonio, eo quod cœperit ambigere, an prior coniux viuat, aut dubitare cœperit; ſit necne matrimonium, quod contraxit, irritum ob occultum impedimentum conſanguinitatis, vel affinitatis; aut eo quod idoneus & legitimus ad matrimonium conſenſus defuerit. Reſpondeo, de hac re apertam eſſe in iure Canonico definitionem. Nam in cap. Dominus, De ſecundis nuptijs. & cap. Inquiſitioni, De ſent. excom. ſtatutum eſt, huiuſmodi coniugem poſſe debitum alteri petenti reddere, non tamen petere, quandiu dubiam conſciẽtiam habuerit. Verum hæc iuris definitio magnum certè pleriſque negocium faceſſit. Primo, quia ex Regula iuris paulo ante citata; In dubijs tutior pars eſt amplectenda. ergo coniux dubius de matrimonio, ſicut debitum iuſte petere nequit, ſic nec reddere poteſt; quia ſiue petendo, ſiue reddendo, ſeipſum obijcit peccati periculo. Deinde ſi dubitatio ſit de matrimonio, an fuerit contractum ſuperſtite priori coniuge. in reddendo debito periculum eſt, ne vnus coniux iniuſtitiæ crimen contra alterum ſuperſtitem coniugem committat. Adde quod in pari cauſa iuſtitiæ, melior eſt conditio poſſidentis. Ergo coniux quamuis dubiam habeat conſcientiam, ſicut poteſt debitum reddere, ita & exigere; quia eſt in legitima poſſeſſione coniugij. Propter hæc & ſimilia argumenta variæ ſunt inter auctores ſententiæ in ſenſu ſupradicti iuris Canonici explicando. Prima opinio eſt Adriani aſſerentis huiuſmodi coniugem oportere examinare dubitationis rationes, & diligentiam adhibere in rei veritate requirenda. Vnde antequam examinet & diligentiã conferat ad rem ipſam ſciendam

dam

A dam, nec poteſt debitum reddere, nec exigere: & diſcuſſis rationibus, & diligentia in ea re poſita aut dubitationem exuit, & tunc poteſt debitum ſoluere & petere, aut ſemper adhuc eſt in dubio animo, & ſuſpenſo, & ſic nec poteſt petere, nec reddere. Et probat ex prædicta Regula iuris, In dubijs tutiorem partem eſſe eligendam: denique concludit Adrianus, definitionem iuris in cap. Dominus. & in c. Inquiſitioni; ſolum in foro exteriori vim, & locum habere. Sed certè definitio Pontificum his in locis in foro interiori conſcientiæ locum habet; quia eſt ad ſcrupulũ animi depellendum: quare Adriani ſententia communi omnium conſenſione refellitur. Secunda opinio eſt Soti docentis, prædictam iuris definitionem intelligi, de coniuge dubium animum habente antè omnem diligentiam adhibitam, qui tunc temporis etiam in foro conſcientiæ, poteſt debitum reddere non tamen petere: poſt collocatam vero in ea re diligentiam, ſi coniux dubio adhuc ſit animo; tunc inquit, & reddere & petere poteſt. At profectò huiuſmodi Soti ſenſum meritò. Cordub. lib. 3. quæſt. ſuarum. q.8. refutat. Nam Pontifices generatim loquuntur de coniuge dubium animum habente, & ratio ipſa efficaciter probat idem iuris eſſe de coniuge, qui poſt adhibitam diligentiam dubio

Sotus in 4. d.27.q.1.2.3.& lib. 4. de Iuſt. q.5.a.4.

B eſt animo, quod de coniuge qui ante vllam diligentiam ad eam rem collocatã dubius, incertus ac ſuſpenſus animo pendet. & ratio Soti in vtroque locum habet, quia coniux eſt in legitima poſſeſſione coniugij, & in pari iuſtitiæ cauſa melior eſt conditio poſſidentis. Tertia opinio eſt Palud. in 4. diſt. 36.q.2.ar.3. aſſerentis eiuſmodi coniugem hæſitantem nec poſſe reddere, nec petere debitum, eo quod in dubijs tutior pars ſit amplectenda: ſed ex præcepto Eccleſiæ poſſe reddere, quamuis non petere. Et hoc ſenſu putat intelligi debere definitionem Pontificum in cap. Inquiſitioni, videlicet vt coniux, dum ambigit de matrimonio, debitum reddat, ſed non exigat: quia ita præcipit Eccleſia in his locis paulò ante citatis. Cæterum huiuſmodi Paludani ſententiam meritò cæteri reijciunt, quia Eccleſia ſtatuere nequit: vt id quod ſua natura malum eſt, bene fiat ergo ante Eccleſiæ præceptum, vel malum erat debitum reddere & non exigere, vel bonum erat: Si malum per ſe erat, ergo ob Eccleſiæ præceptum non fit bonum: Si verò bonum erat, ergo Eccleſiæ præcepto opus non eſt. Quarta igitur

C ſententia eſt vera, quã communi conſenſu auctores ſequuntur. Couar. de matrim. p.2.c.3.§.2.n.7. Nauarr. in Manua. c.27.n.288. Cordub. lib. 3.q.8. Idem Nauar. in cap. Si quis. De pœnit. diſt.7.n.101. Medina de reſtit. q.12. Bartholom. Medi.1.2.q.19.a.6. Sylueſt. Matrimonium. 6.q.8. Ang. Matrim. 9.nu 4. Armill. Matrim. n.45. Coniugem dubium animum habentem, in foro conſcientiæ poſſe debitum reddere, non tamen petere, vt habet prædicta Pontificum definitio, quæ Regulæ illi ſupradictæ innititur: In dubijs tutior pars eſt eligenda. Vt enim ſuperius indicaui, tutior pars eſt, quæ certò omne peccatum declinat, aut quando neutra quæſtionis pars abſque peccato deligi poteſt, quæ minus leuiuſque peccatum eligit, tutior eſt, quoniã inter duo mala minus eſt eligendum, vt conſtat ex c. duo mala. & c. nerui. d.13. non quod eligendo id, quod minus malum eſt, peccet, qui eligit, peccatum enim eligere nobis nũquam licet; ſed quod nobis inter duo mala poſitis, lex quæ prohibet, quod minus malum eſt, deſinit nos obligare, vt quod grauius & deterius eſt malum, deuitemus. Rurſus quando duo

D præcepta, vel duo iuris vincula ſimul ſeruari nequeunt, maius præceptum, quod arctioris eſt vinculi, ſeruandum eſt. Quotieſcunque igitur dubius eſt coniugis animus de matrimonio, tunc in debito exigendo, ſe obijcit periculo peccati contra caſtitatem, & ideo petere debitum iure nequit. In reddendo enim coniux ſimplicis libidinis periculũ incurrit, negãdo verò infert ſe in iniuſtitiæ periculũ: nam forcaſſis violabit fidem in matrimonio datam, & denegabit ius alteri coniugi debitum. Quare cum ſint duo mali pericula aut enim faciet contra caſtitatem, aut contra iuſtitiã, & arctioris præcepti, & iuris ſit vis iuſtitiæ, quam caſtitatis; iure debet arctius præceptum ſeruare, & grauioris peccati periculum cauere: ac proinde ſequitur, vt poſſit coniux ac debeat debitum reddere. nam vt in conc. Tolet. 8. habetur, & refertur. d.13. c. duo mala. Duo mala licet omnino cautiſſime ſint præcauẽda tamen ſi periculi neceſſitas vnũ ex his perpetrare compulerit, id debemus reſoluere, quod minori nexu noſcitur obligare. & c. nerui. eadẽ d. ex Gregorio legimus. Si omnino nullus ſine peccato euadendi aditus patet, minora ſemper eligantur, quia & qui murorum

A vndique ambitu ne fugiat, clauditur, ibi ſe in foueam præcipitat, vbi breuior murus inuenitur. hæc ibi, & cum quis quod minus malum eſt, deligit, ne quod deterius eſt, faciat; peccatum non facit, quoniam minoris præcepti vinculo non tenetur.

Ad obiecta verò in principio, Reſpondeo, In dubijs tutiorem partem eſſe præferendam: ſed quandiu coniugis dubius eſt animus de Matrimonio, tutior eſt pars in reddendo debitũ, quam in denegãdo; tũc enim coniux in reddendo, deterioris peccati periculum euitat, vt dixi. Ad ſecundum Reſpondeo, quando dubitatio eſt de matrimonio an fuerit contractum ſuperſtite priori coniuge, ius habet coniux ſoluendi debitum ob aliam Regulam iuris (de qua inferius dicam) In pari iuſtitiæ cauſa melior eſt conditio poſſidentis. Cum igitur Matrimonium ſit bona fide contractum, & cauſa ſit par, præſentis & prioris coniugis, cũ iuſta ſit dubitatio, præſens coniux eſt in legitima poſſeſſione coniugij, & proinde melior eſt eius conditio, & tuto poteſt perſoluere debitum Tertium argumentum diluitur: licet coniux in legitima ſit poſſeſſione connubij, non continuo tamen ſequitur, vt iure poſſit debitum exigere, quia in

B exigendo ſimplicis contra caſtitatem libidinis periculum ſubit: & ſe à debiti petitione abſtinẽdo, nullum ius amittit; poſſeſſionem enim coniugij non perdit, nec ſibi in vlla re nocet; ergo ea obligatione iuris tenetur, qua tutiorem in dubijs partem deligere & ſequi debemus.

Sexto Quæritur, Quid ſit dicendum, quando vterque coniux dubio eſt animo de matrimonio, quia ambigit, an in eo inſit impedimentum occultum; vtrum tunc temporis alter coniugum reddere debitum petenti debeat? Reſpondeo, Definitionem Pontificum in cap. Dominus, & c. Inquiſitioni, in tali caſu minimè locum habere; quia ſi vterque coniux dubiam conſcientiam habet, de impedimento coniugij, ius petendi debitum, ob animum dubium amittit. Cum igitur neuter iure debitum poſſit exigere, alter ab obligatione reddendi liber ac ſolutus eſt; & cum ad debitum ſoluendum minimè compellatur; ſequitur vt neque id reddere iure poſſit, quia alter ius petendi nõ habet; & proinde etiam in reddendo luxuriæ, & libidinis periculum incurrit, eo quod, qui in eo caſu reddit, liber à peccato eſſe non poteſt, cum non reddat, vt ſuum alteri ius tribuat.

C hæc enim ratio vim non habet, quando qui petit, de impedimento coniugij dubitat. Definitio ergo Pontificium locũ habet, quando vnus tantum coniugum dubio eſt animo, tunc enim alter cum bona fide debitum petat, ſuo iure ſpoliari & priuari non poteſt.

Septimo Quæritur, Quid ſit dicendum, quando Titius mala fide matrimoniũ contraxit; hoc eſt cũ de occulto matrimonij impedimento dubitans ad nuptias tranſijt, an matrimonio contracto iure poſſit alteri coniugi debitum ſoluere? Reſpondet Sotus tuta conſcientia non poſſe, quia mala fide eſt in poſſeſſione coniugij; poſſidenti autem, mala fides nihil ſuffragatur. Vnde inquit, Pontificum definitionem in decretis ante citatis nõ eſſe de huiuſmodi coniuge intelligendam. Sed reuera ex cap. Dominus contrarium elicitur, quia in eo cap. ſermo eſt de eo qui, cum dubio animo eſſet, matrimonium contraxerat; & de eo ſtatuitur, debere reddere, non autem poſſe petere. Et ratio manifeſtè Sotum conuincit; quia cum alter bona fide matrimonium inierit, in legitima eſt matrimonij poſſeſſione, er-

Sot. locis citatis.

Cordu. lib. 3. quæſtio. ſuarũ q.8.

D go debitum petendi ius habet, & proinde alter licet dubio ſit animo, contra ius faſque denegat; non enim eius dubitatio, vel mala fides dubium animum, quo matrimonium iniJt, alteri bonam fidem habenti nocere poteſt, nec debet. Si tamen vterque mala fide ſe matrimonio coniunxerit cum de impedimento dubitaret, iure petendi debitum caret; & ideo tunc neuter aut exigere, aut reddere tuta conſcientia poteſt.

Aliæ quædam quæſtiones de dubia Conſcientia diluuntur. Cap. XIX.

PRimò Quæritur, An Titius, qui per ignorantiam duxit ancillam in matrimonium bona fide putans eſſe liberam, deinde proceſſu temporis incipit ambigere ancilla ſit necne, ad reddendum debitum petenti compellatur. nam certum eſt, petẽti debitum poſſe tuta conſcientia reddere, quia licitum eſt illi, matrimonium denuo confirmare: quoniam etiamſi ancillam eſſe reſciuerit, poteſt ſi velit eam vxorẽ ducere, & ita in matrimonio habere. Caput igitur quæſtionis eſt, an dum animo eſt dubio, debeat petenti debitũ reddere iuxta definitionem Pontificum in iure ſuperius allegatam; Reſpondeo ex communi omnium ſententia; in 44. diſtin. 36. nullo iure compelli ad debitum reddendum: quoniam etſi vxor ancilla debitum bona fide petat, id tamen eſt cum magno detrimento viri, eo quod vir per ignorantiam cum ea matrimonium contraxerat. Quod ſi cum ambigit de ſeruitute vxoris, debitum ei ſoluere iure cogeretur, tunc temporis ancillam in matrimonium ducere deberet, id quod in magnum cederet Titij detrimentum. Definitio ergo Pontificũ locum tantum habet in coniuge, qui dubio animo eſt de matrimonij impedimento abſque ſuo magno huiuſmodi incommodo. Cordubenſis tamen & alij putant etiam tunc temporis, Titium iure compelli ad debitum petenti reddendum: ratio eorum eſt, quia poteſt id ſoluere abſque vllo ſuo detrimento: veluti ſi reddat non voluntate iterum contrahendi, vel ratum habendi matrimonium ante contractum, ſed ſolum in animo habens reddere id, quod in tali dubio vxori debet; tunc enim & abſque peccato ad vxorẽ accedit, & nullum ſibi detrimentum infert, quemadmodũ ſi duo ſe matrimonio per ignorantiam copulauerint, in quo ſit impedimẽtum occultum, ſublato deinde impedimento, non eo ipſo quod matrimonio ante inito vtantur, id confirmant, & ratum habẽt; quia vtuntur eo, bona fide putantes ſicut antea, matrimonium eſſe legitimum: probabilis eſt opinio.

Secundo Quæritur, Quid ſit dicendum quando alter coniux de impedimento matrimonij incipit dubio eſſe animo, & matrimoniũ conſummatũ non eſt, ſed tantum ratum; num in eo caſu vir dubitãs cõpellatur ad debitũ petenti vxori ſoluendum? Et ponamus eos adhuc eſſe intra ſpacium duorũ menſiũ, quod eſt ab Eccleſia conſtitutũ, vt alteruter coniugũ poſſit, ſi velit, ad meliorẽ Religionis ſtatũ conuolare. Reſpondeo, Prædictũ coniugẽ minime cogendum debitũ reddere: ex quo efficitur vt intra id tẽporis, nec ſoluere, nec exigere debitũ poſſit. Nam debitũ vxori denegando, iniuriã non facit; & ex altera parte periculũ eſt, ne luxuriæ & libidinis peccatũ in reddendo committat: ergo tuta conſcientia non poteſt reddere. At poſt elapſum duorum menſium tempus, dum anceps animi eſt de impedimẽto coniugij, petere quidem debitũ non poteſt, petenti autẽ vxori reddere, aut Religionis inſtitutum continuum ſuſcipere iure cõpellitur.

Tertiò Quæritur, quid ſit dicendum in caſu; cum Titius per ignorantiam matrimonium contraxit, in quo fuit impedimentum, quod Canones, & iura vocant frigiditatis aut maleficij, & proceſſu temporis incipit dubitare de tali impedimento; an iuxta Pontificum definitionem ſupra allegatam, debitum petenti reddere debeat; & an poſſit etiam exigere? Reſpondeo, etiamſi vterque dubitet de tali impedimento, & reddendi debitum & petendi ius habet, quoniam illud impedimentum matrimonium non dirimit, niſi perpetuum ſit, & ideo vterque coniugum iure poteſt matrimonio vti, vt experiatur, num impedimentum ſit perpetuum, an ad tempus; experiri autem non poteſt niſi ipſo matrimonio vtatur. Et quoniam tempus ex rei natura ad id experiendum, definitum non eſt: Eccleſia ſuo decreto conſtituit, vt ſit triennium, c. laudabilem. & cap. litteræ, de frigi. & malefi. quo elapſo, ſi impedimentum durat, Eccleſia matrimonium diſſoluit, hoc eſt, iudicat nullum fuiſſe coniugium propter perpetuam naturæ imbecillitatem, quæ in iure frigiditas appellatur.

Quarto Quæritur, Quid ſit dicendum, quando alter coniugum dubium animum habet de impedimento occulto matrimonij ante contracti, an debeat huiuſmodi dubitationem alteri coniugum bonam fidem habenti declarare & detegere, ne debitum petat? Reſpondeo, ad id nullo iure compelli, quia alter coniux bonam fidem habet: & plerunque ex eiuſmodi declaratione plura, aut deteriora mala naſcuntur, nec vlla ſolet eſſe ſpes futuræ vtilitatis

Quintò Quæritur, Quid ſit iudicandum in caſu, cum Titius fundum bona fide hactenus poſſederit; modo incipit hæſitare ſuus nè ſit an alienus: num quia dubio eſt animo, fundum debeat reſtituere, an verò iure poſſit illum ſibi retinere? quoniam in dubijs tutior pars eſt eligenda: ergo fundum debet Titius reſtituere: nam in reſtituendo, certum eſt nullum peccatum ineſſe; cum tamen in retinendo periculum ſit, ne crimen iniuſtitiæ committat. Tres ſunt opiniones. Vna eſt Adriani dicentis Titium compelli ad diligentiam adhibendam: qua adhibita, ſi adhuc in dubio animo perſtiterit, tunc debere fundum reſtituere: veruntamen ante diligentiam in ea re poſitam, poſſe Titiũ ſibi retinere, quoniam tanquam cuſtos depoſitariuſuè poteſt quis tutò rem alienam poſſidere. Probat Adrianus ex Regula iuris, Tutius in dubijs eſſe eligendum. Secunda opinio eſt Soti in 4. lib. de Iuſt. quæſt. 5. art. vlt. propè finem. Titium in dubio permanentem oportere dimidiam fundi partem reſtituere; id probare contendit, quia ratione dubitationis æquale eſt ius Titij, & alterius: ergo ſi Titius dubitat, an fundus, quem poſſidet, ſit ſuus, an Caij, parte ſibi retenta, debet alteram dimidiam Caio reddere. Quemadmodum cum dubitat quis, an res, quam reſtituere debet, ſit Caij, an Seij, diuidi inter Caium, & Seium ea res debet: ita etiam ſi Titius ambigat, an res à ſe poſſeſſa ſit ſua, an Caij, eam cum Caio partiri debet. Tertia opinio eſt Medinæ de reſtitu. q. 17. §. licet tamen. Sylu. Præſcriptio. 1. q. 3. Cordub. lib. 3. q. 8. ad primam rationem. Couar. in Regula Poſſeſſor, par. 2. §. 7. num. 4. aſſerentium tuto poſſe Titium fundum ſibi retinere: & hæc opinio eſt verior; quia in dubia & pari cauſa iuſtitiæ, melior eſt conditio poſſidentis. Quare Regula iuris videlicet. Tutior pars eſt eligenda, locum non habet in cauſa iuſtitiæ, quando eſt dubia, & ex vtraque parte æqualis, & penes vnum eſt rei poſſeſſio.

Adria. in 4. de reſtit. in quæſtione de Præſcriptio. §. Hoc ſuppoſito. & quod. 2. ad 2. confirma. Arg. 8.

Sexto Quæritur, An Titius, habens dubium animum ſit ſua, necne res, quam poſſidet, ea poſſit vti; ita vt ipſam tuta conſcientia alienare queat. Duæ ſunt opiniones, Prima eſt Cordubenſis, eam nec alienare poſſe, nec etiam ad proprios vſus aſſumere. Id probat primo ex. l. Alienationis, ff. de verborum ſignificat. Ex qua colligitur, eum, qui vſucapere nequit, alienare non poſſe; ſed Titius rem de qua dubitat, ſit ſua, nec ne, vſucapere non poteſt, ergo nec alienare. Deinde quia ſi alienet, vel ad ſuos vſus adhibeat, ſeipſum in peccati periculum conijcit; nam forte rẽ alienam conſumet: quod eſt cum detrimento alterius. Item quia coniux dubitans de impedimento matrimonij occulto, licet ſit in legitima coniugij poſſeſſione, vti matrimonio debitum petendo non poteſt: ergo nec Titius poteſt vti re à ſe poſſeſſa, dum ambigit, ſit ſua, necne. Secunda opinio eſt aliorum docentium iure poſſe Titium re huiuſmodi vti, dummodo eo animo ſit, vt ſi poſtea rei dominum comperierit, eam illi reddat, vel pretium eius, vel rem aliam, quæ tantidem æſtimetur. Hæc opinio eſt verior: nulla enim ratione cogitur talis poſſeſſor à rei vſu abſtinere; nam ſicut rei legitima poſſeſſio concedit ius eam retinendi, ſic etiam dat ius vtendi ea, dummodo in animo poſſeſſor habeat domino comparenti plenè ſatisfacere. Quare ſi res ſit, quæ vſu conſumitur, qualia ſunt vinum, oleum & cætera, quæ in iure dicuntur functionem habere, poteſt Titius ea vti, & eam in quos voluerit vſus impendere; & poſtea de domino rei certior factus, reddet ipſi aliam eiuſdem generis, & functionis. Si vero res ſit, quæ vſu non conſumitur; poteſt Titius eam vendere, diſtrahere, alienare, dummodo & emptorem de ſua, quam habet, dubitatione moneat, & eo animo ſit, vt vero domino comparenti tantundem, quanti res valet, reſtituat. Ex quo fit, vt ſi dubium ſit, res ne Titij ſit, an Caij, neutro poſſeſſionem habente, rem inter vtrũque diuidi oporteat, ſiquidẽ æquale eſt ius vtriuſque. Deinde efficitur etiã, vt ſi Titius certo cognoſcat rem à ſe poſſeſſam eſſe alienam, & ambigat, num ſit Titij, an potius Caij, eam diuidere debeat inter Titium & Caium. Poſtremo fit: vt ſi Titius rem poſſideat, quam reſciuerit eſſe alienã, ignoret tamen prorſus cuius ſit, debeat eam in pauperum vſus erogando reſtituere.

Ad obiecta Cordub. Reſpondeo ad Primũ, in. l. Alienationis ſolum dici, Alienationis verbũ etiã vſucapionẽ continet. nam latius patet alienatio, quam vſucapio; & vſucapio eſt quædam alienationis pars: & proinde non inde efficitur, vt qui alienare poteſt, poſſit & vſucapere: ſicut non

rectè quis colligeret, eſt animal, ergo eſt homo; eſt virtus, ergo eſt fortitudo; quia latius patet animal, quam homo; virtus, quam fortitudo, & ideo non rectè concluditur, poteſt quis alienare, ergo poteſt vſucapere. Nec item rectè colligitur, non poteſt quis vſucapere ergo non poteſt alienare: ſicut non bene concluderes, non eſt homo, ergo non eſt animal: non eſt fortitudo, ergo non eſt virtus: quare licet rem alienam, cum dubio ſum animo, ſit aliena necne, vſucapere iure nequeam, poſſum tamen, vt dixi, alienare. Ad ſecundum, Reſpondeo nullum damnum rei domino inferri, ſiquidem Titius, cum re a ſe poſſeſſa vtitur, eo animo eſt, vt domino, quãdo is comparuerit, plenè ſatisfaciat. Ad tertium reſpondeo, non eſſe idem iuris de matrimonij, quod de rei poſſeſſæ vſu. Nam coniux dubitans de occulto coniugij impedimento, ex parte poteſt matrimonio vti, ex parte verò non poteſt, quia poteſt reddere debitum petenti coniugi, vt grauius peccati periculum declinet ac vitet, nè contra fidem & ius alterius coniugis faciat: nequit verò debitum exigere, nè ſe conijciat in libidinis, & luxuriæ periculum, & ideo ab vſu petendi ſeſe continere debet.

Septimò Quæritur, Quid ſit reſpondendum quando Titius filius familias hæſitauerit, ſit ne legitimus, an ſpurius: num iure poſſit cum alijs legitimis fratribus hæreditatem paternam adire? Ratio dubitandi ex vna parte eſt, quia Melior habetur conditio poſſidentis, ſed Titius filius cenſetur legitimus, ergo iure poteſt hæres eſſe, & vnà cum fratribus paterna bona partiri. Rurſus in dubijs potius eſt pro matrimonio ſententia pronuncianda, ergo Titius filius legitimus eſt iudicandus. Ex altera parte periculum eſt, ne contra iuſtitiam alios fratres legitimos integra hæreditate ſpoliet ac priuet. Reſpondeo, Titium poſſe tuta conſcientia hæreditatem paternam adire, quoniam etiâſi hoc cum aliorum fratrum detrimento eſſe videatur; Titius tamen in dubio legitimus filius cenſeri, & haberi debet: & in cauſis ambiguis, nempe quando partium iura ſunt dubia, & obſcura, ſententia eſt potius pro reo, quam pro actore proferenda.

Octauò Quæritur quid dicendum, quum certò conſtat Caium eſſe filium ſpurium, & Titius & Seius dubitant vter ipſorum ſit pater Caij. An Titius, an potius Seius paterno iure & officio alimenta Caio ſuppeditare cogatur. Reſpondeo, vtrumque, Titium, inquam, & Seium compelli ad Caium alendum & ſuſtentandum, ita vt ſi vterque id præſtare commodè poſſit, inter vtrumque ſit alimentorum onus diuidendum: ſi alter verò aut non poſſit, quia ſit egeſtate & penuria oppreſſus, aut nolit, tunc alter in totum debet Caio alimenta præbere.

Nono Quæritur, quid ſit reſpondendum ſi ponamus Titium ſubditum, cuius Præfectus ſuperior ſit Caius, Titiuſq. dubitet de re aliqua facienda, an accedente Caij Superioris præcepto, poſſit tutò facere rem ſibi imperatam; Duæ ſunt opiniones. Prima eſt Adriani negantis Titium id poſſe facere, niſi dubiam conſcientiam deponat, quia nemini licet, contra propriam conſcientiam operari, nec poteſt Superior contrarium præcipere. Secunda opinio eſt Syluest. Obedientia. q. 2. Angel. obedientia. nu. 6. Palud. 4. diſt. 19. q. 4. nu. 7. Sot. in lib. de ratione tegen. & detegendi ſecretũ. mem. 3. q. 2. & omnium communi conſenſione recepta, poſſe Titium in re dubia ſuperioris præcepto parere, & id quidem ea ratione probant: quia ſuperior eſt in legitima poſſeſſione, ergo ſubditus in re dubia obtemperare debet, ne ſe exponat peccati periculo. nam forſitan detrahet aliquid de iure & poteſtate Superioris, ac ne admittat crimen, quo obedientiam Superiori debitam deneget Enimuero dicendum eſt ſubditum in re dubia obedire debere, quia quamuis ex principijs a re ſumptis dubium animam habeat, ex principijs tamen communibus extrinſecis, vt rem planè compertam habet, ſibi licere in re dubia ſui Præfecti imperio parere: ſicut in re dubia, cuique ius eſt, probabile boni & periti viri conſilium amplecti, & probabili aliorum opinioni adhærere. Adrianus verò ſolum docere voluit, minimè licere, Superioris præcepto obedire contra propriam conſcientiam dubitantem, videlicet quãdo quis ambigit; liceat ſibi necne Superioris præcepto parere in eo, de quo dubitat, num id peccatum ſit: in hoc enim cæteri conueniunt, tunc eſſe dubium animum deponendum. Ex quo perſpicitur poſſe nos in multis rerum euentis, dubitationum moleſtijs liberari. Exempli gratia, Titius ſubditus morbo laborans ambigit, an ſit ſibi ieiunium ſeruandum, an debeat

Adr. quod. 2 pũct. 2. ad 2.

A ab eſu carnium abſtinere, officium Eccleſiaſticum perſoluere, rem diuinam audire; id faciat, quòd iuſſerit Superior. Pari ratione miles iure poteſt ſuo Principi, Regi, Duci vel Reipublicæ in bello obedire, cum dubitat, ſit ne Principis bellum, quod aduerſus alterum gerit, iuſtum: quoniam in his, & id genus alijs ſubditus, dummodo probabile Superioris præceptum ſit, non eſt cur dubitet, ſibi licere, ſuo Superiori parere. Quæras, Quid de militibus exteris mercede ad bellum conductis, vel alia de cauſa vocatis. Reſpondeo non eſſe idem iuris de illis, quod de ſubditis. nihilominus tamen ſi de iure belli hæſitent, & aliũde nouerint Principem à quo ſunt conducti & vocati, virum eſſe pium & bonum, & qui bellum niſi iuſtum ſuſcipere non ſoleat; tunc milites illi tuta conſcientia poſſunt probabiliter putare Principem iure bellum alteri inferre: Id etiam facere illis eſt integrum, quando ex probabili aliorum conſilio ad id faciendum adducti permouentur.

Decimò Quæritur, An Titius ſi dubio ſit animo an votum Deo fecerit, an quidpiam iurauerit, an promiſerit, an cum alio ineundo contractum conſenſerit, debeat tanquam tutiorem partem amplexus exiſtimare ſe votum feciſſe, iuraſſe, promiſiſſe aut in contractu conſenſiſſe.
B Sotus putat in his non eſſe Regulam iuris tenendam, quæ ait Tutiorem partem eligi oportere, ſed aliam qua dicitur, Meliorem eſſe conditionem poſſidentis. Et quia quiſque eſt ſuæ libertatis poſſeſſor, cum hæſitat, an quippiam vouerit, iurauerit, promiſeritue, tuto iudicare poteſt ſe non vouiſſe, neque que iuraſſe, aut promiſiſſe. At profectò longe verius eſt, quod alij tradiderunt, in his & alijs huiuſmodi, tutiorem partem eſſe eligendam. Et cum tutius ſit, vt quis putet, ſe vouiſſe vel iuraſſe, vel in contractu conſenſiſſe, ſeruanda ſunt hæc omnia: aliqui peccati periculum ſibi creat, nam forte aut votum, aut iuſiurandum aut fidem in contractu datam violabit. Nec in his locum habet dicta Regula Iuris: Melior eſt conditio poſſidentis: hæc enim Regula locũ habet in re & materia iuſtitiæ alioqui pari & ambigua. Ex quo fit vt ſi Titius dubitet, homicidium ne, an aliud crimen admiſerit, in quod ſit iure conſtituta excommunicatio ſuſpenſio, interdictum vel Irregularitas, debeat tutiorem partem ſecutus ſe a diuinis officijs continere.

Sot. lib. 7. de iuſt. q. 3. a. 2 paulò poſt cõcl. 4. Med. in inſtr. cõf. lib. 1. c. 14. §. 7.

Vndecimò Quæritur, Quid ſit dicendum, ſi Titius iuris
C dubitationem habeat, nimirum an hoc, an illud crimen in iure excommunicatione, ſuſpenſione, aut irregularitate afficiatur? Reſpondeo, Regulam iuris eſſe ſeruandam: odia & poenæ ſunt reſtringendæ, & in his locum habet id, quod habetur in cap. Is qui, De ſenten. excomm. in 6. Nullum eſſe irregularem cenſendum, niſi in iure exprimatur. Quare in poenis & odijs, fidem non facit argumentum à pari, vel ſimili ſumptum: poenæ enim & odia vnius delicti, ad aliud ſimile minimè trahuntur: licet in ijs, quæ ad commodum, & bonum ſingulorum ſpectant, locum & vim tenere poſſit argumentum a pari vel ſimili ductum; ita vt quod eſt de vno iure ſtatutum, ad aliud ſimile protendatur.

Duodecimò Quæritur, Quid dicendum ſit, quando Titius dubio & ancipiti animo eſt de iure, videlicet an hæc, an illa lex excommunicationem, ſuſpenſionem vel irregularitatem conſtituens homines teneat ac liget, quia ambigit, an ea lex ſit vſu recepta. Reſpondeo; Cum materia ſit in odijs vel poenis, Titius in foro conſcientiæ poteſt eam partem amplecti, quæ negat legem vſu eſſe receptam. Et
D idem iuris eſt ſi inter auctores ſint probabiles ſententiæ, quibuſdam affirmantibus eam eſſe vſu receptam, alijs contra negantibus. poteſt enim quis ſententiæ negantium adhærere tuta & ſalua conſcientia.

Tertiodecimò Quæritur, An poſſit Titius cum generatim dubitat, liceat necne in die feſto iter facere, ſpeciatim certò opinari, fas eſſe ſibi, in hoc aut illo die feſto iter facere: Caietanus in 1. 2. q. 19. a. 5. & Nauar. de poenit. d. 3. cap. Si quis autem. nu. 62. & alij in vniuerſum docent poſſe aliquem dubitare generaliter de re aliqua facienda, & nihilominus ſpecialiter certò credere rem in hoc aut illo caſu ſe poſſe tuta conſcientia facere. Cordubenſis tamen lib. 3. ſuarum quæſtionum quæſt. 8. nititur hanc ſententiam conuellere ea ratione, quòd particularis concluſio ex generali colligitur: ergo ſi Titius hæſitat generatim, an liceat in die feſto iter conficere, neceſſariò etiam ambigit, an poſſit in hoc die feſto iter facere. Attamen prima opinio verior mihi videtur; quia intelligitur iuxta ea, quæ hactenus diximus, poſſe aliquẽ de re facienda dubitare ex principijs ab

Aliæ quædam quæſtiones de dubia Conſcientia diluuntur. Cap. XIX.

PRimò Quæritur, An Titius, qui per ignorantiam duxit ancillam in matrimonium bona fide putans eſſe liberam, deinde proceſſu temporis incipit ambigere ancilla ſit necne, ad reddendum debitum petenti compellatur. nam certum eſt, petenti debitum poſſe tuta conſcientia reddere, quia licitum eſt illi, matrimonium denuo confirmare: quoniam etiamſi ancillam eſſe reſciuerit, poteſt ſi velit eam vxorē ducere, & ita in matrimonio habere. Caput igitur quæſtionis eſt, an dum animo eſt dubio, debeat petenti debitū reddere iuxta definitionem Pontificum in iure ſuperius allegatam; Reſpondeo ex communi omnium ſententia, in 44. diſtin. 36. nullo iure compelli ad debitum reddendum: quoniam etſi vxor ancilla debitum bona fide petat, id tamen eſt cum magno detrimento viri eo quod vir per ignorantiam cum ea matrimonium contraxerat. Quod ſi cum ambigit de ſeruitute vxoris, debitum ei ſoluere iure cogeretur, tunc temporis ancillam in matrimonium ducere deberet, id quod in magnum cederet Titij detrimentum. B Definitio ergo Pontificū locum tantum habet in coniuge, qui dubio animo eſt de matrimonij impedimento abſque ſuo magno huiuſmodi incommodo. Cordubenſis tamen & alij putant etiam tunc temporis, Titium iure compelli ad debitum petenti reddendum: ratio eorum eſt, quia poteſt id ſoluere abſque vllo ſuo detrimento: veluti ſi reddat non voluntate iterum contrahendi, vel ratum habendi matrimonium ante contractum, ſed ſolum in animo habens reddere id, quod in tali dubio vxori debet; tunc enim & abſque peccato ad vxorē accedit, & nullum ſibi detrimentum infert, quemadmodū ſi duo ſe matrimonio per ignorantiam copulauerint, in quo ſit impedimētum occultum, ſublato deinde impedimento, non eo ipſo quod matrimonio ante inito vtantur, id confirmant, & ratum habēt; quia vtuntur eo, bona fide putantes ſicut antea, matrimonium eſſe legitimum: probabilis eſt opinio.

Secundo Quæritur, Quid ſit dicendum quando alter coniux de impedimento matrimonij incipit dubio eſſe animo, & matrimoniū conſummatū non eſt, ſed tantum ratum; C nū in eo caſu vir dubitās cōpellatur ad debitū petenti vxori ſoluendum? Et ponamus eos adhuc eſſe intra ſpacium duorū menſiū, quod eſt ab Eccleſia conſtitutū, vt alteruter coniugū poſſit, ſi velit, ad meliorē Religionis ſtatū conuolare. Reſpondeo, Prædictū coniugē minime cogendum debitū reddere: ex quo efficitur vt intra id tēporis, nec ſoluere, nec exigere debitū poſſit. Nam debitū vxori denegando, iniuriā non facit; & ex altera parte periculū eſt, ne luxuriæ & libidinis peccatū in reddendo committat: ergo tuta conſcientia non poteſt redere. At poſt elapſum duorum menſium tempus, dum anceps animi eſt de impedimēto coniugij, petere quidem debitū non poteſt, petenti autē vxori reddere, aut Religionis inſtitutum confeſtim ſuſcipere iure cōpellitur.

Tertiò Quæritur, quid ſit dicendum in caſu, cum Titius per ignorantiam matrimonium contrexit, in quo fuit impedimentum, quod Canones, & iura vocant frigiditatis aut maleficij, & proceſſu temporis incipit dubitare de tali impedimento; an iuxta Pontificum definitionem ſupra allegatam, debitum petenti reddere debeat; & an poſſit etiam exigere? Reſpondeo, etiamſi vterque dubitet de tali impe- D dimento, & reddendi debitum & petendi ius habet, quoniam illud impedimentum matrimonium non dirimit, niſi perpetuum ſit, & ideo vterque coniugum iure poteſt matrimonio vti, vt experiatur, num impedimentum ſit perpetuum, an ad tempus; experiri autem non poteſt niſi ipſo matrimonio vtatur. Et quoniam tempus ex rei natura ad id experiendum, definitum non eſt: Eccleſia ſuo decreto conſtituit, vt ſit triennium, c. laudabilem. & cap. litteræ, de frigi. & malefi. quo elapſo, ſi impedimentum durat, Eccleſia matrimonium diſſoluit, hoc eſt, iudicat nullum fuiſſe coniugium propter perpetuam naturæ imbecillitatem, quæ in iure frigiditas appellatur.

Quarto Quæritur, Quid ſit dicendum, quando alter coniugum dubium animum habet de impedimento occulto matrimonij ante contracti, an debeat huiuſmodi dubitationem alteri coniugum bonam fidem habenti declarare & detegere, ne debitum petat? Reſpondeo, ad id nullo iure compelli, quia alter coniux bonam fidem habet: & plerunque ex eiuſmodi declaratione plura, aut deteriora A mala naſcuntur, nec vlla ſolet eſſe ſpes futuræ vtilitatis.

Quintò Quæritur, Quid ſit iudicandum in caſu, cum Titius fundum bona fide hactenus poſſederit; modo incipit hæſitare ſuus nè ſit an alienus; num quia dubio eſt animo, fundum debeat reſtituere, an verò iure poſſit illum ſibi retinere? quoniam in dubijs tutior pars eſt eligenda: ergo fundum debet Titius reſtituere: nam in reſtituendo, certum eſt nullum peccatum ineſſe; cum tamen in retinendo periculum ſit, ne crimen iniuſtitiæ committat. Tres ſunt opiniones. Vna eſt Adriani dicentis Titium compelli ad diligentiam adhibendam: qua adhibita, ſi adhuc in dubio animo perſtiterit, tunc debere fundum reſtituere: veruntamen ante diligentiam in ea re poſitam, poſſe Titiū ſibi retinere, quoniam tanquam cuſtos depoſitariuſuè poteſt quis tutò rem alienam poſſidere. Probat Adrianus ex Regula iuris, Tutius in dubijs eſſe eligendum. Secunda opinio eſt Soti in 4. lib. de Iuſt. quæſt. 5. art. vlt. propè finem. Titium in dubio permanentem oportere dimidiam fundi partem reſtituere; id probare contendit, quia ratione dubitationis æquale eſt ius Titij, & alterius: ergo ſi Titius dubitat, an fundus, quem poſſidet, ſit ſuus, an B Caij, parte ſibi retenta, debet alteram dimidiam Caio reddere. Quemadmodum cum dubitat quis, an res, quam reſtituere debet, ſit Caij, an Seij, diuidi inter Caium, & Seium ea res debet: ita etiam ſi Titius ambigat, an res a ſe poſſeſſa ſit ſua, an Caij, eam cum Caio partiri debet. Tertia opinio eſt Medinæ de reſtitu. q. 17. §. licet tamen. Sylu. Præſcriptio. 1. q. 3. Cordub. lib. 3. q. 8. ad primam rationem. Couar. in Regula Poſſeſſor, par. 2. §. 7. num. 4. aſſerentium tutò poſſe Titium fundum ſibi retinere: & hæc opinio eſt verior; quia in dubia & pari cauſa iuſtitiæ, melior eſt conditio poſſidentis. quare Regula iuris videlicet. Tutior pars eſt eligenda, locum non habet in cauſa iuſtitiæ, quando eſt dubia. & ex vtraque parte æqualis, & penes vnum eſt rei poſſeſſio.

Adria. in 4. de reſtit. in quæſtione de Præſcriptio. §. Hoc ſuppoſito. & quod. 2. ad 2. confirma. Arg. 8.

Sexto Quæritur, An Titius, habens dubium animum ſit ſua, necne res, quam poſſidet, ea poſſit vti; ita vt ipſam tuta conſcientia alienare queat? Duæ ſunt opiniones. Prima eſt Cordubenſis, eam nec alienare poſſe, nec etiam ad proprios vſus aſſumere. Id probat primo ex. l. Alienationis, ff. de verborum ſignificat. Ex qua colligitur, eum, C qui vſucapere nequit, alienare non poſſe; ſed Titius rem de qua dubitat, ſit ſua, nec ne, vſucapere non poteſt, ergo nec alienare. Deinde quia ſi alienet, vel ad ſuos vſus adhibeat, ſeipſum in peccati periculum conijcit; nam forte rē alienam conſumet: quod eſt cum detrimento alterius. Item quia coniux dubitans de impedimento matrimonij occulto, licet ſit in [illegible] coniugij poſſeſſione, vti matrimonio debitum petendo non poteſt: ergo nec Titius poteſt vti re à ſe poſſeſſa, dum ambigit, ſit ſua, necne. Secunda opinio eſt aliorum docentium iure poſſe Titium re huiuſmodi vti, dummodo eo animo ſit, vt ſi poſtea rei dominum comperierit, eam illi reddat, vel pretium eius, vel rem aliam, quæ tantidem æſtimetur. Hæc opinio eſt verior: nulla enim ratione cogitur [illegible] poſſeſſor à rei vſu abſtinere; nam ſicut rei legitima poſſeſſio concedit ius eam retinendi, ſic etiam dat ius vtendi ea, dummodo in animo poſſeſſor habeat domino comparenti plenè ſatisfacere. Quare ſi res ſit, quæ vſu conſumitur, qualia ſunt vinum, oleum & cætera, quæ in iure dicuntur functionem habere, poteſt Titius ea vti, & D eam in quos voluerit vſus impendere; & poſtea de domino rei certior factus, reddet ipſi aliam eiuſdem generis, & functionis. Si vero res ſit, quæ vſu non conſumitur; poteſt Titius eam vendere, diſtrahere, alienare, dummodo & emptorem de ſua, quam habet, dubitatione moneat, & eo animo ſit, vt vero domino comparenti tantundem, quanti res valet, reſtituat. Ex quo fit, vt ſi dubium ſit, res ne Titij ſit, an Caij, neutro poſſeſſionem habente, rem inter vtrūque diuidi oporteat, quippe æquale eſt ius vtriuſque. Deinde efficitur etiā, vt ſi Titius certo cognoſcat rem à ſe poſſeſſam eſſe alienam, & ambigat, num ſit Titij, an potius Caij, eam diuidere debeat inter Titium & Caium. Poſtremo fit: vt ſi Titius rem poſſideat, quam reſciuerit eſſe aliena, ignoret tamen prorſus cuius ſit, debeat eam in pauperum vſus erogando reſtituere.

Ad obiecta Cordub. Reſpondeo ad Primū, in. l. Alienationis ſolum dici, Alienationis verbū etiā vſucapionē continet. nam latius patet alienatio, quam vſucapio; & vſucapio eſt quædam alienationis pars: & proinde non inde efficitur, vt qui alienare poteſt, poſſit & vſucapere: ſicut non

rectè

A rectè quis colligeret, eſt animal, ergo eſt homo; eſt virtus, ergo eſt fortitudo; quia latius patet animal, quam homo; virtus, quam fortitudo, & ideo non rectè concluditur, poteſt quis alienare, ergo poteſt vſucapere. Nec item rectè colligitur, non poteſt quis vſucapere ergo non poteſt alienare: ſicut non bene concluderes, non eſt homo, ergo non eſt animal: non eſt fortitudo, ergo non eſt virtus: quare licet rem alienam, cum dubio ſum animo, ſit aliena necne, vſucapere iure nequeam, poſſum tamen, vt dixi, alienare. Ad ſecundum, Reſpondeo nullum damnum rei domino inferri, ſiquidem Titius, cum re à ſe poſſeſſa vtitur, eo animo eſt, vt domino, quãdo is comparuerit, plenè ſatisfaciat. Ad tertium reſpondeo, non eſſe idem iuris de matrimonij, quod de rei poſſeſſæ vſu. Nam coniux dubitans de occulto coniugij impedimento, ex parte poteſt matrimonio vti, ex parte verò non poteſt, quia poteſt reddere debitum petenti coniugi, vt grauius peccati periculum declinet ac vitet, nè contra fidem & ius alterius coniugis faciat: nequit verò debitum exigere, nè ſe conijciat in libidinis, & luxuriæ periculum, & ideo ab vſu petendi ſeſe continere debet.

Septimò Quæritur, Quid ſit reſpondendum quando Titius filius familias hæſitauerit, ſit ne legitimus, an ſpurius: **B** num iure poſſit cum alijs legitimis fratribus hæreditatem paternam adire? Ratio dubitandi ex vna parte eſt, quia Melior habetur conditio poſſidentis, ſed Titius filius cenſetur legitimus, ergo iure poteſt hæres eſſe, & vnà cum fratribus paterna bona partiri. Rurſus in dubijs potius eſt pro matrimonio ſententia pronuncianda, ergo Titius filius legitimus eſt iudicandus. Ex altera parte periculum eſt, ne contra iuſtitiam alios fratres legitimos integra hæreditate ſpoliet ac priuet. Reſpondeo, Titium poſſe tuta conſcientia hæreditatem paternam adire, quoniam etiamſi hoc cum aliorum fratrum detrimento eſſe videatur; Titius tamen in dubio legitimus filius cenſeri, & haberi debet: & in cauſis ambiguis, nempe quando partium iura ſunt dubia, & obſcura, ſententia eſt potius pro reo, quàm pro actore proferenda.

Octauò Quæritur quid dicendum, quum certò conſtat Caium eſſe filium ſpurium, & Titius & Seius dubitant vter ipſorum ſit pater Caij. An Titius, an potius Seius paterno iure & officio alimenta Caio ſuppeditare cogatur. Reſpondeo, vtrumque, Titium, inquam, & Seium compelli ad Caium **C** alendum & ſuſtentandum, ita vt ſi vterque id præſtare commodè poſſit, inter vtrumque ſit alimentorum onus diuidendum: ſi alter verò aut non poſſit, quia ſit egeſtate & penuria oppreſſus, aut nolit, tunc alter in totum debet Caio alimenta præbere.

Nono Quæritur, quid ſit reſpondendum ſi ponamus Titium ſubditum, cuius Præfectus ſuperior ſit Caius, Titiuſq. dubitet de re aliqua facienda, an accedente Caij Superioris præcepto, poſſit tutò facere rem ſibi imperatam; Duæ ſunt opiniones. Prima eſt Adriani negantis Titium id poſſe facere, niſi dubiam conſcientiam deponat, quia nemini licet, contra propriam conſcientiam operari, nec poteſt Superior contrarium præcipere. Secunda opinio eſt Syluest. Obedientia. q. 2. Angel. obedientia. nu. 6. Palud. 4. diſt. 19. q. 4. nu. 7. Sot. in lib. de ratione tegen. & detegendi ſecretũ: mem. 3. q. 1. & omnium communi conſenſione recepta, poſſe Titium in re dubia ſuperioris præcepto parere, & id quidem ea ratione probant: quia ſuperior eſt in legitima poſſeſſione, ergo ſubditus in re dubia obtemperare debet, ne **D** ſe exponat peccati periculo. nam forſitan detrahet aliquid de iure & poteſtate Superioris, ac ne admittat crimen, quo obedientiam Superiori debitam deneget. Enimuerò dicendum eſt ſubditum in re dubia obedire debere, quia quamuis ex principijs à re ſumptis dubium animam habeat, ex principijs tamen communibus extrinſecis, vt rem planè compertam habet, ſibi licere in re dubia ſui Præfecti imperio parere: ſicut in re dubia, cuique ius eſt, probabile boni & periti viri conſilium amplecti, & probabili aliorum opinioni adhærere. Adrianus verò ſolum docere voluit, minimè licere, Superioris præcepto obedire contra propriam conſcientiam dubitantem, videlicet quãdo quis ambigit; liceat ſibi necne Superioris præcepto parere in eo, de quo dubitat, num id peccatum ſit: in hoc enim cæteri conueniunt, tunc eſſe dubium animum deponendum. Ex quo perſpicitur poſſe nos in multis rerum euentis, dubitationum moleſtijs liberari. Exempli gratia, Titius ſubditus morbo laborans ambigit, an ſit ſibi ieiunium ſeruandum, an debeat

Adr. quod. 2 puſt. 2. ad 2.

A ab eſu carnium abſtinere, officium Eccleſiaſticum perſoluere, rem diuinam audire; id faciat, quòd iuſſerit Superior. Pari ratione miles iure poteſt ſuo Principi, Regi, Duci vel Reipublicæ in bello obedire, cum dubitat, ſit ne Principis bellum, quod aduerſus alterum gerit, iuſtum: quoniam in his, & id genus alijs ſubditus, dummodo probabile Superioris præceptum ſit, non eſt cur dubitet, ſibi licere, ſuo Superiori parere. Quæras, Quid de militibus exteris mercede ad bellum conductis, vel alia de cauſa vocatis. Reſpondeo non eſſe idem iuris de illis, quod de ſubditis: nihilominus tamen ſi de iure belli hæſitent, & aliũde nouerint Principem à quo ſunt conducti & vocati, virum eſſe pium & bonum, & qui bellum niſi iuſtum ſuſcipere non ſoleat; tunc milites illi tuta conſcientia poſſunt probabiliter putare Principem iure bellum alteri inferre: Id etiam facere illis eſt integrum, quando ex probabili aliorum conſilio ad id faciendum aducti permouentur.

Decimò Quæritur, An Titius ſi dubio ſit animo an votum Deo fecerit, an quidpiam iurauerit, an promiſerit, an cum alio ineundo contractum conſenſerit, debeat tanquam tutiorem partem amplexus exiſtimare ſe votum feciſſe, **B** iuraſſe, promiſiſſe aut in contractu conſenſiſſe. Sotus putat in his non eſſe Regulam iuris tenendam, quæ ait Tutiorem partem eligi oportere, ſed aliam qua dicitur, Meliorem eſſe conditionem poſſidentis. Et quia quiſque eſt ſuæ libertatis poſſeſſor, cum hæſitat, an quippiam vouerit, iurauerit, promiſerituè, tuto iudicare poteſt ſe non vouiſſe, neque que iuraſſe, aut promiſiſſe. At profectò longe verius eſt, quod alij tradiderunt, in his & alijs huiuſmodi, tutiorem partem eſſe eligendam. Et cum tutius ſit, vt quis putet, ſe vouiſſe vel iuraſſe, vel in contractu conſenſiſſe, ſeruanda ſunt hæc omnia: aliqui peccati periculum ſibi creat, nam forte aut votum, aut iuſiurandum aut fidem in contractu datam violabit. Nec in his locum habet dicta Regula Iuris: Melior eſt conditio poſſidentis: hæc enim Regula locũ habet in re & materia iuſtitiæ alioqui pari & ambigua. Ex quo fit vt ſi Titius dubitet, homicidium ne, an aliud crimen admiſerit, in quod ſit iure conſtituta excommunicatio ſuſpenſio, interdictum vel Irregularitas, debeat tutiorem partem ſecutus ſe à diuinis officijs continere.

Sot. lib. 7. de iuſt. q. 3. a. 2 paulò poſt cõcl. 4. Med. in inſtr. cõf. lib. 1. c. 14. §. 7.

Vndecimò Quæritur, Quid ſit dicendum, ſi Titius iuris **C** dubitationem habeat, nimirum an hoc, an illud crimen in iure excommunicatione, ſuſpenſione, aut irregularitate afficiatur? Reſpondeo, Regulam iuris eſſe ſeruandam: odia & poenæ ſunt reſtringendæ, & in his locum habet id, quod habetur in cap. Is qui, De ſenten. excomm. in 6. Nullum eſſe irregularem cenſendum, niſi in iure exprimatur. Quare in poenis & odijs, fidem non facit argumentum à pari, vel ſimili ſumptum: poenæ enim & odia vnius delicti, ad aliud ſimile minimè trahuntur: licet in ijs, quæ ad commodum, & bonum ſingulorum ſpectant, locum & vim tenere poſſit argumentum à pari vel ſimili ductum; ita vt quod eſt de vno iure ſtatutum, ad aliud ſimile protendatur.

Duodecimò Quæritur, Quid dicendum ſit, quando Titius dubio & ancipiti animo eſt de iure, videlicet an hæc, an illa lex excommunicationem, ſuſpenſionem vel irregularitatem conſtituens homines teneat ac liget; quia ambigit, an ea lex ſit vſu recepta. Reſpondeo; Cum materia ſit in odijs vel poenis, Titius in foro conſcientiæ poteſt eam partem amplecti, quæ negat legem vſu eſſe receptam. Et **D** idem iuris eſt ſi inter auctores ſint probabiles ſententiæ, quibuſdam affirmantibus eam eſſe vſu receptam, alijs contra negantibus. poteſt enim quis ſententiæ negantium adhærere tuta & ſalua conſcientia.

Tertiodecimò Quæritur, An poſſit Titius cum generatim dubitat, liceat necne in die feſto iter facere, ſpeciatim certò opinari, fas eſſe ſibi, in hoc aut illo die feſto iter facere: Caietanus in 1. 2. q. 19. a. 5. & Nauar. de poenit. d. cap. Si quis autem. nu. 62. & alij in vniuerſum docent poſſe aliquem dubitare generaliter de re aliqua facienda, & nihilominus ſpecialiter certò credere rem in hoc aut illo caſu ſe poſſe tuta conſcientia facere. Cordubenſis tamen lib. 3. ſuarum quæſtionum quæſt. 8. nititur hanc ſententiam conuellere ea ratione, quòd particularis concluſio ex generali colligitur: ergo ſi Titius hæſitat generatim, an liceat in die feſto iter conficere, neceſſariò etiam ambigit, an poſſit in hoc die feſto iter facere. Attamen prima opinio verior mihi videtur; quia intelligitur iuxta ea, quæ hactenus diximꝰ, poſſe aliquẽ de re faciẽda dubitare ex principijs ab

ipſa re ſumptis, & nihil prorſus ambigere de eadem re facienda, ex principijs communibus, vel extrinſecus petitis & ductis. Quare poteſt Titius dubio eſſe animo ex principijs acceptis arte generatim, an liceat in die ſacro iter in locum aliquem habere; & tamen certò & indubitato credere, ſibi licere hoc die ſacro & ſolenni id facere; quia de hoc die poſſunt eſſe probabiles ſententiæ, quæ oppoſitum doceant: rurſus poteſt eſſe probabile boni, & periti viri conſilium, licere hoc die feſto iter ſuſcipere: Inſuper quia Titius nouit alios bonos, & doctos viros hoc die ſacro iter facientes. Ex quo efficitur; vt quamuis rudis & imperitus quiſpiam ſit, poſſit aliter atque ex Parocho, Magiſtro vel Concionatore accepit, aliquid factitare. Sit exemplum. Titius ruſticus concionantem Parochum audiuit, ſignificantemque hoc aut illud facere nefas eſſe, incipit dubitare liceat necne ſibi id facere, cum ante crediderit id licere. Quamuis igitur modo hæſitare cœperit, poteſt iure cõtrarium agere, quia poteſt probabiliter exiſtimare Parochum forſitan eſſe deceptum, aut certè ex probabili aliorum conſilio oppoſitam ſententiam amplecti.

De ſcrupuloſa conſcientia. Cap. XX.

PRimo Quæritur, Quæ ſit ſcrupuloſa conſcientia. Reſpondeo, ſcrupulum eſſe in anima ſollicitudinem, ſuſpicionem, & dubitationem hominis conſcientiam pungentem & cruciantem inſtar lapilli exigui in calceo latentis, qui pedem lædit, & vexat. Scrupuloſus igitur animus eſt, qui in quæſtione ad actionem pertinẽte vni parti adhæret, ſed motus ex leuibus dumtaxat coniecturis, vel argumentis. Et ſcrupuloſus animus aliquando vni parti quæſtionis aſſentitur, ſed de parte oppoſita dubitat; an ea potius ſit vera, & an partem eam, cui per aſſenſum adhæret, ſibi liceat ſequi: aliquando in vtraque parte quæſtionis hæſitat non ſine moleſtia.

Secundo Quæritur, Quid differt inter conſcientiã ſcrupuloſam & dubiam. Reſpondeo, Intereſſe plurimum. nam qui dubio animo eſt, neutri quæſtionis parti ſuum præſtat aſſenſum; at ſcrupuloſa conſcientia, vni pari quæſtionis per aſſenſum accedit, verum de parte oppoſita dubitat, an ea ſit verior; ac rurſus ita vni parti aſſentitur, vt leuiter vel ab aſſenſu recedat: vel incipiat dubitare. Inſuper dubia conſcientia propter probabiles vtriuſque partis rationes ambigit; at vero ſcrupuloſus animus propter leuiuſcula quæque argumenta hæſitat, immo aliquando abſque vlla ratione dubitat.

Tertiò Quæritur, Quomodo ſcrupuloſus animus dignoſcatur; Reſpondeo, eo quod in re vna pluribusuè ſæpiſſimè abſque argumento probabili dubitat, & eſt animo ſuſpenſo. Deinde eo quod frequenter leui ex cauſa motus in dubitationem res quaſcunque vocare conſueuit.

Quartò Quæritur, Quot modis ſcrupuli contingant. Reſpondeo, Scrupulos ad duo potiſſimum capita reuocari. Nam ſcrupuloſus aliquando quis eſt in diſcutiendis, & internoſcendis peccatis ante commiſſis: aut in ſuis operibus examinandis; velut cum ſcrupulis quis angitur, an integrè, ac vti oportebat, ſua peccata Sacerdoti fuerit confeſſus; an peccato conſenſerit: an quidpiam vouerit, an aliquid ſe facturum iurauerit: an ſuum officium rite fecerit: an hoc aut illud omiſerit. Aliquando vero ſcrupuloſus quis eſt in peccatis in futurum cauendis, vt cum dubitat paſſim, an hoc, an illud ſibi liceat facere. Aliquando ſcrupuloſi vexantur, dubitantes anxiè, an ſint aliqua excommunicatione, ſuſpenſione vel irregularitate adſtricti, & affecti. Aliqui ſcrupulis vrgentur, eo quod ambigant, an votum faciant in omnibus ijs, quæ ſe facere decernunt; & an ſint charitate & gratia Dei præditi: & num in bono vitæ ſtatu ſint, an malo: vnde miſere diſcruciantur.

Quinto Quæritur, Ex quibus cauſis ſcrupuli oriantur. Reſpondeo, Ex multis ac varijs. Nam aliquando dæmone ſuggerente ſcrupuli inijciuntur animis: Aliquando ex imbecillitate capitis naſcuntur: Aliquando ex mala corporis conſtitutione, ex animi infirmitate, ex inſcitia, ex hominum ſcrupuloſorum conſortio & familiaritate exiſtunt. Demum aliquando nonnulli ob pœnam peccati alicuius, vel ob ſalutem, & maius bonum ipſorum diuina voluntate ſcrupulis quibuſdam diuexantur, exercentur ac probantur.

Sextò Quæritur, Quibus modis ſcrupuli ex conſcientia eximantur. Reſpondeo, Multis & diuerſis; ſed inter alia his etiam. Primo quidem ſi ſcrupuloſus præcepto ſui Superioris obtemperet. Quidam (vt fertur) ſancti Bernardi diſcipulus ſcrupulis adeo premebatur miſer, vt ſacrum facere non auderet; fecit tandem ille, obedire volens ſancto Bernardo ſibi dicenti; Vade & mea fide confiſus, ſacrifica; quod poſtquam fecit, ab ſcrupulis deinceps liber, & ſolutus penitus euaſit. Secundo modo: ſi ſcrupuloſus boni & periti hominis conſilio ducatur; & rogatus, non ſuo iudicio ſenſuque proprio vt plurimum fallaci. Vnde ſcrupuloſo cuidam amicus poſt obitum occurriſſe perhibetur, à quò, cum de ijs, quibus angebatur ſcrupulis ſententiam rogaret, reſponſum accepit: vade, & conſule bonos & doctos, & in eorum conſilijs, & monitionibus acquieſce. Tertio ſi ſcrupuloſus ſuos ſcrupulos frequenter deponat, & abijciat, aliorum conſilium ſecutus. Quarto modo ſi quis contra ſuos ſcrupulos ſæpe factitet, probabili aliqua ratione permotus. Denique ſi in omnibus ei Sacerdoti, cui de more ſua peccata confitetur, fidem habeat, ac pareat.

Gerſon. p. 2. tract. de præpar. ad Miſſam conſiderat. 3. Syluest. de ſcrup. n. 3.

Septimo Quæritur, Quibus remedijs vti poterit, qui ſcrupuloſi hominis confeſſiones audire conſueuit, ad pacandam eius conſcientiam, & vt eius animum tranquillet. Reſpondeo vltra ſpiritualia multa alia remedia, hæc etiam adhibeat. Primo eum admoneat, vt nullum eſſe lethale peccatum exiſtimet, niſi eſſe, certo cognouerit. Secundo eum moneat, vt aliorum bonorum hominum conſilijs & ſententijs acquieſcat. Tertio frequenter, & vt plurimum non admittat eius dubitationes, nec ad ſe dubitandi, & interrogandi gratia eum accurrentem excipiat, ſed excludat hominem & amandet, & ſi opus ſit etiam verbis ad id appoſitis & accommodatis abſterreat. Quarto Non permittat eum vllo modo de ſcrupulis, & dubijs confiteri: imperet autem ei, vt tantum ea, quæ manifeſte peccata eſſe cognouerit, confiteatur: alioqui certè nunquam ex animo eius ſcrupulos euellet. Poſtremo ſcrupuloſi hominis dubitationes ſemper in mitiorem, & meliorem partem accipiat, ac interpretetur: dubia enim in meliorem partem accipienda ſunt. cap. eſtote. de regulis iuris. & in re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus iuſtum eſt, quam tutum. l. proxime. ff de his quæ in teſtam. delen. Multa alia de ſcrupuloſis hominibus curandis legi poſſunt apud Syluestrum de ſcrupulis, & de ſcrupuloſis; vbi multa habet ex Gerſone, & alijs accepta.

De quibuſdam circunſtantijs quæ ad bonitatem actus humani ſunt neceſſariæ. Cap. XXI.

PRimo Quæritur, An vt opus humanum ſit bonum in moribus, neceſſe ſit, vt expreſſe vel implicite fiat cauſa Dei. Duæ ſunt opiniones. Prima eſt Ariminenſis, qui docet eſſe neceſſarium, vt fiat propter Deum. Ait enim, vt opus ſit bonum in moribus, hoc eſt, ex obiecto & materia, & fine & omnibus circunſtantijs, oportere, vt actu vel ſaltem virtute, & ratione alicuius actus prioris referatur in Deum, ita vt ſit & dicatur vere opus factum propter Deum. Et proinde vult hanc circunſtantiam, quam diximus, eſſe vnam ex debitis & requiſitis, quæ ſi deſit, actus quidem erit bonus ex obiecto genere, vel natura ſua: malus tamen eo quod non fiat propter Deum, cuius cauſa fieri debet, eo ſcilicet tempore, quo eiuſmodi circunſtantia in actu requiritur. Quod ſi actui non deſit, tunc actus nec erit bonus, nec malus: non quidem bonus, quia non fit cauſa Dei, quod actus bonitas deſiderat, ac poſtulat: non malus quia non deeſt huiuſmodi circunſtantia, quando adeſſe deberet: erit tamen actus indifferens. Huius generis, inquit, opera ſunt honorare parentes, depoſitum reddere, miſeriam indigentis ſubleuare, non quidem cauſa Dei facta, ſed ſolo pietatis ſtudio. Hæc ex Gregorio, qui idcirco hanc ſententiam eſt ſecutus; quia Auguſtinus & alij, Patres contra Pelagium ſæpe docent opera non eſſe bona niſi fiãt cauſa Dei, ſtudio pietatis, religionis, & amoris in ipſum. Altera opinio eſt communi

Ariminen. 2. d. 26. q. 1. a. 3. ad arg.

Ocham. 1. diſt. 1. q. 1. Gab. 1. d. 1. 1. q. 1. & 2. diſ. 28. q. 1.

omni Theologorum conſenſu approbata, vt opus aliquod ſit bonum in moribus ſufficere, ſi fiat ſtudio, & cauſa honeſtatis: ita vt ſi ex obiecto fine, & circunſtantijs ſit honeſtum dicatur & ſit ſimpliciter bonũ in moribus. Atque hæc opinio vera eſt & probanda. Nam quicquid fit gratia & ſtudio virtutis, hoc ipſo ſua natura refertur in Deum tanquam in finem totius honeſtatis & virtutis. nõ ergo oportet vt actu vel ratione alicuius actus prioris in Deũ referatur. Neque verò dici poteſt actum ſtudio & cauſa honeſtatis factum eſſe indifferentem, cum ſit virtutis & rectæ rationis officium & opus. Si tamen actus alioqui bonus, & honeſtus ex obiecto, fieret cauſa & ſtudio laudis humanæ, honoris, gloriæ, vel famæ, virtutis non eſſet, ſed potius vanus, aut ſaltem indifferens. nam honeſtas dignius & maius bonũ eſt humana laude, honore gloria & fama. Non igitur honeſtas propter laudem hominum, honorem, vel gloriam appetitur, ſed contra potius hæc propter honeſtatem optare, & amare nos oportet. Item bonum opus honeſtatis gratia factum, hoc ipſo fit propter Deum: Deus enim eſt primum, & ſummum honeſtum: ergo cætera honeſta & bona, hoc ipſo quod ſunt honeſta, in ipſum referuntur tanquam in auctorẽ virtutis & honeſtatis. Si tamen opus honeſtum ſtudio laudis vel gloriæ humanæ fiat, non continuò fit propter Deum; laus enim, gloria, & fama ſunt bona media & indifferẽtia, quibus bene & male vti poſſumus.

Secundo Quæritur, An voluntas noſtra, vt bona ſit, debeat cum Dei voluntate conſentire, ita vt velit id, quod Deus: & an hoc ipſo quod à Dei voluntate diſſentit, ſit mala? De qua controuerſia Theologi tractarunt, primo ſententiarum partim diſt. 48. partim vero 46. Gab. in Cano. Miſſæ lect. 68. Cordub. lib. 1. q. 51.

Ad huius quæſtionis maiorem intelligentiam animaduertendum eſt in primis, voluntatem Dei aliquando eſſe actum, quo Deus vult aliquid fieri, aut non fieri; qui actus eſt ipſamet ſubſtantia Dei, cum reſpectu tamen & ordine ad rem quam vult: & hanc voluntatem Theologi appellat beneplacitũ. Aliquando verò voluntas Dei dicitur id, quod vult ipſe Deus fieri: id enim dicitur voluntas Dei, nõ quod ſit actus in Deo, ſed quod ſit ſignum eius, quod vult Deus, vt fiat in rebus ipſis. Sic enim ſigna iræ dicuntur ira; ſigna amoris, amor; Et teſtamentum dicitur vltima teſtatoris voluntas. & ideo Theologi appellant hanc voluntatem ſigni, aut quod reuera ſit ſignum alicuius actus in Deo, aut quod ſignificet id, quod oportet nos facere; vel fugere vt ipſi placeamus. Porrò quinque ſigna huius diuinæ voluntatis Theologi cõſtituunt, videlicet Præceptum, Prohibitionẽ, Conſilium, Opus, Permiſſionem: quod eſt dicere, voluntatem Dei eſſe id, quod præcipit, prohibet, conſulit, facit aut permittit. Rurſus voluntas, quam Beneplaciti Theologi appellant, vel eſt antecedens vel conſequens. Antecedentem vocant, qua Deus dat aliquid nobis, vt aliud conſequamur, paratus nobiſcum agere & operari, ſi id conſequi velimus. Conſequentem dicunt, qua Deus dat id, quo re ipſa finem adipiſcimur; & proinde aiunt voluntate antecedenti, non tamen conſequenti velle Deum vt omnes ſalui fiant, quia omnibus remedia & auxilia præſtat idonea & apta, quibus poſſint ſalutem aſſequi ſempiternam, quamuis ad eam non omnes aſpirent, atque perueniant. Verum Damaſcenus aliter voluntatem antecedentem, & conſequẽtem diſtinguit. Voluntas, inquit, antecedens eſt, quam Deus ex ſe ipſo habet, nõ ex cauſa noſtra, hoc eſt, cum Deus abſolute ſine noſtro conſenſu quippiam agit, vt cum nobis naturam & naturæ vires ac facultates liberaliter donat: cum nos vocat & excitat ante conſenſum: ita leges & præcepta tulit, & dedit ſine nobis. Conſequẽs, inquit, voluntas eſt, quam Deus non ex ſe, ſed ex noſtra cauſa habet, hoc eſt, propter noſtrũ conſenſum: vt cum punit delicta, cum ſontes & improbos malis & calamitatibus coercet, & pœnis debitis punit: aut hominũ meritis & benefactis ex ipſius gratia profectis iuſtũ præmium reddit. Deinde animaduertendum eſt poſſe voluntatem noſtram cum diuina conſentire, vel in volendo quod Deus vult, aut in volendo ſicut Deus vult, aut volendo ob finem propter quem Deus vult, aut volẽdo id, quod Deus vult nos velle.

His igitur poſitis res eſt comperta apud omnes, voluntatẽ noſtram in aliquo cum voluntate diuina debere congruere, quia diuina eſt ſuperior & prior, eſt itidem regula & lex cuiuſcunque creatæ voluntatis: volũtas autem diuina cum nullam habeat ſuperiorem & priorem, per ſe ipſam eſt iuſta, recta & bona. Item etiam cõuenit apud omnes, in præ-

S.Tho. 1. p. q. 19. art. 12. & Dur. 1. d. 15. q. 3. Ric. 1. d. 45. ar. 3. q. 1. Gabr. 1. d. 46. q. 1. & in can. Miſſæ lect. 68.

1. Tim. 2.

Damaſce. li. 2. Fidei ort. c. 24.

A ceptis Dei debere nos cum voluntate diuina conſentire; In præceptis quidem, quibus aliquid fieri imperatur, conuenire debemus in hoc, vt non velimus vnquam contrarium, nec velimus omittere, quod nos præſtare, & implere oportet: in ijs vero quæ facere prohibemur, vt nũquam velimus contrariũ, hoc eſt ne velimus facere, quod lex diuina prohibet. Inſuper etiam exploratum eſt nullo nos præcepto aut lege compelli ad conſentiendum cum diuina voluntate in conſilijs, dummodo tamen ea ne contemnamus tanquam vtilia, & parui momenti.

Tota controuerſia in eo verſatur, an vt volũtas ſit bona, neceſſe ſit, vt conſentiat in ijs, quæ voluntate Dei definite fiunt; nam in ijs, quæ ſolo Dei permiſſu contingunt, non oportet nos cõſentire, cuiuſmodi ſunt peccata. Cum igitur eueniunt vrbium incendia, deuaſtationes agrorum, interitus animalium, bella, captiuitates, ſeruitutes, morbi & peſtes hominum, calamitates noſtrorum temporum ſterilitates & id generis mala, Quæritur an voluntas noſtra ſit mala, ſi hæc & ſimilia nolit? Duæ ſunt opiniones. Prima tradit voluntatem noſtram minime compelli lege, aut præcepto ad hæc mala volenda, dummodo contra Deum horum

B malorum auctorem non ſe ægrè, & moleſte gerat. Ita Alexander S. Thomas & Durandus, vt teſtatur Cordubenſis & Gabriel locis citatis. Docent enim voluntatem noſtram non debere cum voluntate diuina congruere in rebus ipſis, quas Deus vult; quia nulla eſt lex aut præceptũ Dei, vt voluntas noſtra eas res velit. Secunda opinio docet, In huiuſmodi malis oportere voluntatem noſtram cum diuina conuenire, ſi aliquem actum habeat; alioqui ſi nolit, eſſe malam. Sic Gregorius, Ocham, Gabriel, Maior & alij vt refert Cordubenſis. Probant hoc; Huiuſmodi, inquiunt, mala definitè vult Deus, & eo ipſo, quod definitè contingunt, compertum eſt nobis ea Deum velle; ergo nos iure non poſſumus ea nolle; hoc eſt, nequimus velle, vt ea mala non ſint, nõ accidant; nã alioqui, ſi nobis licet ea mala refutare, poſſemus optare, orare & impedire ne eueniant; quod nihil aliud eſſet, niſi velle Dei voluntati reſiſtere. Certo videtur probabile poſſe nos recuſare & deprecari huiuſmodi mala etiam deliberata ratione, quoniam ea ſunt naturæ moleſta, aduerſa & noxia; at id, quod eſt noſtræ naturæ noxium & malum quatenus tale, poſſumus deteſtari, odio ha-

C bere, defugere, Nec in hoc tamen contra Dei voluntatem quippiam agimus; nam Deus ipſe vult, vt naturæ malum quatenus eiuſmodi eſt, fugiamus, & odio habeamus. Sic Chriſtus Dominus necem, vt naturæ malam & infeſtam, etiam recta ratione recuſabat & deprecabatur. Sic Beatiſſima Virgo iure nolebat ſeu refutabat Filij mortem vt naturæ contrariam & inimicam. Sic Filius ſui patris interitũ etiam alioqui certum & indubitatum; iure auerſatur, reſpuit & odit vt naturæ aduerſum atque contrarium. At verò in his omnibus malis voluntas noſtra debet cum diuina congruere, quatenus ſunt res definitæ à Deo ad rectum, & iuſtum finem directæ & relatæ. Falſum igitur eſt quod Secundæ opinionis auctores docent, ideo poſſe nos diligentiam adhibere, vt vrbis incendium reſtinguatur, vel peſtes & morbi depellantur, quia ignota ſit nobis Dei voluntas; quamuis enim notum ſit Deum velle calamitates, & aduerſa omnia & mala, quæ patimur; rectè tamen velle poſſumus & optare ea ne contingant, quia ea recuſamus, & deprecamur, quatenus naturæ aduerſantur & officiunt; & Deus ipſe vult, vt quatenus talia ea deteſtemur, & reſpua-

D mus; malum enim vt malum, odio habemus, aſpernamur, ſed non vt bonum quod deſcendit à Deo, immo volumus eiuſmodi mala eadem ratione, qua Deus, nẽpe vt ſint iuſtæ improborum hominum pœnæ, & vt per patientiam, vitam æternam promereamur: ſicut filius odit necem patris ſui etiam debitam tanquam ſibi malam & noxiam, & nihilominus eam vult tanquam meritam & iuſtam.

Tertio Quæritur, An ſi Deus patefecerit Titio ſuam æternam damnationem, poſſit Titius eam recuſare, & ab eo petere ne condemnetur. Hanc quæſtionem tractant Scholaſtici in Primo, Diſtinctione vltima. Sed varie reſpondent. Dicendum exiſtimo Non ſolum poſſe Titium ea refutare, ſi credat ſententiã Dei eſſe comminatoriam, vt paſſim Theologi confitentur, ſed etiã quando nouerit Deũ definitè ſtatuiſſe, vt ipſe condemnetur; quia cũ Deus ſtatuit definitè Titij condemnationem, nõ ſtatuit abſque præuiſo conſenſu eius in peccato lethali ad extremum vitæ finem, & proinde non ſtatuit ſine Titij conſenſu præcognito. Et ideo cum Titio diuinitus eſt patefactum, condemnaberis,

Matth. 16.

De hac q. S. Th. de veri. q. 23. a. 8. ad. 2. Cordubẽ. lib. 1 q. 51. Ban. 2. 2. q. 22. a. 3. dub. 2. Greg. 1. d. 48. q. 1.

perinde eſt, ac ſi Deus ipſi nunciauerit: Præuideo te in fine A & extra vitæ peccaturum: quo præuiſo ſtatui vt condemneris. Sicut cum Chriſtus Dominus prædixit Petro. Ter me negabis, idem erat ac ſi dixiſſet. Præuideo te negaturū ter, me i n te eſſe diſcipulum. Ex quo fit, vt facile reſponderi poſſit ad multa, quæ Theologi in hac materia rogare ſolét, nimirum an Titius, cui eſt ſua damnatio patefacta diuinitus, debeat bene viuere, & naturalis legis præcepta ſeruare. Dicendum enim eſt eum id factitare debere: quia id, quod per ſe bonum eſt, & quatenus tale imperatum, recta ratio iuber fieri, & vetat id, quod per ſe malum eſt. Titius igitur etiam tūc temporis deberet depoſitum reddere, illata damna reſarcire, Deum colere & reuereri, parentes honorare, furtum, homicidium, adulterium, ſacrilegium deuitare. Item ſicut Petrus poſtquam ei prædictum eſt a Domino: Ter me negabis, adhuc lege cogebatur non negare ſe eius diſcipulum eſſe, quia ſe a peccato continere debebat: nam Deus etiamſi prædixerat; non tamen ſine ipſius Petri conſenſus prænotione ſimpliciter & abſolute permiſit, vt ipſe Petrus id negaret: & ideo ſolum prædixerat, quod erat euenturum ex libero Petri conſenſu. Sic etiam cum Deus prædicit Titio, eum fore condemnandum, præ- B nunciat ſolummodo, quod eſt futurum in vltimo fine vitæ ex libero eius conſenſu; numquam tamen abſolutè voluit, vt Titius condemnetur ante præuiſum in vltimo ipſius vitæ fine peccatum mortiferum. Secundò rogant Theologi, Verum Titius poſſit & debeat vitam æternam ſperare, & Dei opem implorare ad eam conſequendam. Reſpondēt nonnulli eum ſolui, & eximi à lege & præcepto amplius vitam æternam ſperandi, diuinamq. opem ad id inuocandi: quod probant autoritate Aug. lib. 21. de ciu. cap. 24. dicentis. Denique ſi de aliquibus ita Eccleſia certa eſſet, vt qui ſint reprobi etiam noſſet: non magis pro illis oraret, quam pro illis qui ſunt ad inferos damnati: ſed quia de nullo certa eſt, orat pro omnibus hominibus. Deinde quia ij, qui ſunt ad perpetuas poenas condemnati, ſuam ſalutem deſperando, non peccant vt docet. S. Tho. 2. 2. q. 20 ar. 1. ad 3. Verum profectò dicere conuenit eum ſperare, & inuocare Dei opem poſſe, & etiam debere: quod hac vnica ratione conficitur. Quia numquam Deus ita abſolutè definiuit condemnationem Titij, vt non præſenſerit atque præuiderit futurum eius conſenſum. At diuina futurorum præuiſio non impedit, quin poſſimus nos curam & diligentiam in id conferre, ne eueniant ea, quæ ex libero noſtræ voluntatis conſenſu futura eſſe præuidentur, ac prænunciantur. Secus verò eſt de ijs qui ſunt perpetuo ſupplicio damnati: quoniam certa Dei lege ſunt extra ſalutis viam poſiti, & omni fidei & ſpei auxilio deſtituti: & ideo Auguſtinus dixit pro illis Eccleſiam non orare.

Bañes 2. 2. q. 22. a. 1. du. 2. Gre. 1. d. 48. q. 1. Cordu. loco citat.

Quartò Quæritur, Quid dici oporteat, ſi Deus patefaciat alicui vrbem eſſe venturam in manus hoſtium, an is poſſit & debeat remedia adhibere, ne id malum contingat. Reſpondeo eadem propemodū ratione. Quotieſcunque Deus prænunciat mali aliquid futurum, quod tamen ex libera noſtra voluntate pendeat: tunc poſſumus & debemus ei malo obuiam ire. Si tamen Deus prædixerit aliquid futurum, quod nullo modo in hominum arbytrio ac voluntate conſiſtat, ſed tantùm poſitum ſit in cauſis naturalibus: tunc quā- B do nobis conſtiterit id eſſe diuinitus prænunciatum: nec velle nec impedire debemus, ne illud eueniat. Ratio huius eſt, quia illud cum pendeat a voluntate hominis, nunquam Deus abſolutè conſtituit, vt eueniat citra hominis conſenſum ac voluntatem. Hoc verò poſterius cum ſolum exiſtat & ſurgat a cauſis naturalibus, Deus definitè voluit, vt accidat abſque hominis voluntate Et ideo ne id contingat, impedire iure non poſſumus: hoc enim eſſet velle reſiſtere abſolutæ & definitæ Dei voluntati, quando nobis illa conſtiterit. Nam ſi nihil de ea ſciamus, iure poſſumus remedium adhibere, ne etiam hoc malum eueniat.

Ex his patet reſponſum ad quæſtionem ſupra poſitam de vrbe in hoſtiles manus ventura. Eſt enim hoc malum diuinitus præuiſum, & prænunciatum tamquam futurum ex malis ac peruerſis hominum voluntatibus, quas nos impedire optimo iure & poſſumus, & debemus.

Secundi Libri Finis.

IOANNIS AZOR LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM. LIB. III.

DE AFFECTIBVS ANIMÆ HABITIBVS, & Virtutibus.

PRimo loco de Animæ affectionibus, quæ paſsiones vulgò vocantur. Secundò de Habitibus. Tertiò de Virtutibus. Quartò de Originali primi hominis iuſtitia hoc præſenti libro Deo duce breuiter diſputabo.

Quidnam ſit animæ affectus. *Cap. I.*

Cic. Tuſc. 4. Quinti. lib. 6. Inſt. ora. ca. 6. vocat affectus. Seneca. li. de ira. Affectiones vocat Gell. lib. 19. Noctium Attic. cap. 12. Motus animi Macro in ſomniũ Scipio. lib. 1. cap. 16. Aug. lib. 9. de ciuitate Dei. c. 4.

PRIMO Quæritur, Quibus nominibus animi affectus appellari ſoleant. Gerſon edidit tractatum, in quo agit breuiter clarè, & diſtinctè de affectibus animorum, cui titulus eſt de paſſionibus in p. 3. ſuorum operum. Reſpondeo, Apud Ciceronem, perturbationes animi vocari; quia in contemplando, & agendo, animam perturbant. Ab alijs vero dicuntur animi motus, affectiones, & perpeſſiones; eo quod huiuſmodi motibus ſoleant animantes commoueri, affici, & aliquid etiam perpeti. Vnde Auguſtinus ait; Animi motus, quos Græci πάθη, noſtri autem, quidam ſicut Cicero, perturbationes; quidam affectiones, vel affectus; quidam vero ſicut Apuleius de Græco expreſſius paſsiones vocant; quia exprimunt paſſionis nomen commotionem animi, & corporis. Hæc Auguſtinus. Rogabis fortitan, cur nos de his animi affectibus in præſentia diſſeramus. Reſpondemus; De affectibus animorum aliter Rhetores agere; aliter verò Philoſophos Rhetores quidem de his loquuntur, vt doceant, quomodo ſit Oratori aſcendum ad auditorum animos in hortando, ſuadendo, accuſando, defendendo per mouendos. At Philoſophi, qui de moribus tractant, de affectibus diſſerunt, vt oſtendant, qua ratione virtutibus praui animi affectus curentur, & corrigantur. Circa eoſdem affe-

A ctus Philoſophi naturales verſantur gratia ſciendi eorum naturam, principia, cauſas, proprietates, & effecta. Nos igitur de his meritò in præſenti loco tractare inſtituimus; quia inde ſæpius vitia, & peccata naſcuntur; Sunt enim veluti funiculi quidam, quibus ad hoc, vel illud quaſi vincti quodammodo aliquandò homines trahuntur; ſunt veluti quidam igniculi, quibus inflammamur, & accẽdimur; ſtimuli, qui nos frequenter pungunt, & angunt; ſunt veluti nerui, quos aliquando contrahimus, aliquando porrigimus; venti, quibus noſter animus tanquam mare procelloſum perpetuo exagitatur; claui denique, quibus miſer homo configitur; & nubes, quibus mens, & ratio obſcuratur. Expedit, vt horum affectuum origines, cauſas, & effecta cognoſcamus, & remedia, quibus curantur, perſpecta habeamus.

Secundo Quæritur, Quanam ratione affectus in animantibus generentur. Reſpondeo: primum omnium, Res quæ corporis ſenſibus obijcitur, ſub Imaginationem venit. Secundo, imaginandi facultas eam percipit, vt talem, vel talem: hoc eſt vt veram, vel falſam eo modo, quo in ſenſibus externis, vel internis, verum aut falſum eſſe poteſt.

B Tertio, vt bonam, vel malam, ſiue vt iucundam, aut moleſtam, ſalutarem item, aut noxiam. Quarto, imaginandi vis, cum percipit rem, vt veram, aut falſam, appetitum nequaquam excitat; Nec item cum primum apprehendit vt bonam, vel malam abſolutè, ſed ſtatim vt eam cognoſcit, ac percipit vt bonam, vel malam nobis, vel rebus noſtris, appetitum mouet, & excitat. Quinto, appetitus ab

ima-

imaginatione excitatus rem ſibi obiectam, vel approbat, (A) & appetit, vel improbat, & reſpuit, hoc eſt, vult, vel non vult. Sextò conſequitur continuò in animantibus commotio ſpirituum vitalium, qui per arterias ex corde in totum corpus diffunduntur; & ſanguis qui ex iecore per venas ad omnes, & ſingulas corporis partes delatus emanat: quibus duobus motis, cor, & præcordia, & omnia corporis membra ipſum denique corpus commouentur. Hæc enim omnia, aut frigeſcunt, aut caleſcunt, aut contrahuntur, aut dilatantur: & inde animal, quò vult, membra flectit, contorquet, porrigit, contrahit. Ex quo efficitur, vt plurimi in corpore effectus, & motus conſequantur. nam [illegible] cupiditate, & lætitia ſeſe dilatat, ac fundit; mœrore, & triſtitia contrahitur; metu refrigeſcit, ac tremit; ira incaleſcit, & feruet; inuidia item corpus tabeſcit; pudorem rubor conſequitur; terrorem pallor, tremor, & dentium crepitus comitantur; dolore in ſuſpiria, gemitus & lamenta prorumpimus: Amantis ſermo eſt mollis, ac tener; irati acer, & vehemens. In ira vox eſt atrox, aſpera, denſa, & reſpiratione crebra; in metu verò contracta, & remiſſa.

Tertiò Quæritur, Quidnam ſint affectus animi, an ſint opiniones, & iudicia, an motus, an actus, an perpeſſiones? (B) Siquidem hæc omnia, vt iam explicuimus, in affectibus comperiuntur. Reſpondeo ex Nyſſeno; Motum eſſe tranſitum alicuius ex vno in aliud: vt cum quippiam ex loco in locum transfertur, aut impellitur; quamuis ſecundum Ariſtotelem, & peripateticos motus ſit progreſſio formæ alicuius imperfectæ ad ſuam perfectionem. Vndè in motu ſemper eſt receſſus ab vno, & acceſſus ad aliud; & ideo cum aliquid fit ex calido frigidum, in qualitate mouetur; cum ex paruo magnum, in quantitate. Actus verò generatim acceptus, quo quippiam operamur, vel efficimus, eſt alicuius facultatis animi, vel corporis functio. Actus ſunt cognoſcere, videre, guſtare, appetere, loqui, ſaltare, & ædificare. Paſſio verò eſt, qua aliquid certa qualitate permouetur. Vnde propriè paſſiones corporis dicuntur, vt cum morbis, vulneribus, verberibus, cruciatibus, doloribus, inciſionibus, exulcerationibus corpus afficitur. Pari modo cum animus ſuis morbis, & ægritudinibus commouetur, eæ dicuntur paſſiones animi. Modo igitur quæſtio eſt, an affectus animi ſit cognitio, & iudicium, quo res obiecta tanquam bona, vel mala iudicatur; an vero actus, quo appetitus (C) approbat, vel repudiat bonum, vel malum ſibi oblatũ; an potius ſit motus, & perpeſſio, qua cor vna cum corpore afficitur, commouetur, & patitur? Stoici, teſte Cicerone, Affectus animi definiebant eſſe iudicia, & opiniones. Vnde aiebant, Dolorem, eſſe opinionem mali præſentis; Metum opinionem mali futuri, & expectati: Lætitiam opinionem boni præſentis: Cupiditatem, opinionem boni futuri, & nondum poſſeſſi. Peripatetici verò, affectus aliquando, aiunt, eſſe actus appetitus, aliquando vero animi perpeſſiones. Vera autem ſententia hæc eſt, Affectum animi eſſe actum appetitus, qui ſequitur cognitionem, ſiue iudicium rationis, vel ſenſus, & corporis commotionem generat. Non itaque affectus animi eſt paſſio corporis, ſed actus appetitus cum paſſione corporis coniunctus, aut cauſa paſſionis efficiens. Nec eſt opinio, vel iudicium facultatis cognoſcentis, ſed eſt actus appetitus cognitionem, & iudicium conſequens. Stoici affectus animi iudicia, & opiniones eſſe definierunt, eos per cauſas, & origines, vndè proximè exiſtunt, explicuerunt: ſed exactius Peripatetici appetitus actus, & motus eſſe dixerunt affectus, eos per formam definientes. (D)

Nyſſ. lib. 4. Philoſ. c. 8. Ariſt. lib. 3. Phiſ. c. 1. 2.

Cic. Tuſ. 4. & Gal. lib. 4 de decr. Hypocr. & Plat.

Cuius facultatis, & inſtrumenti actus ſint animæ affectus. Cap. II.

PRimò Quæritur, Cuiuſnam facultatis actus ſint animi affectus, ſint ne voluntatis rationem ſequentis, an verò appetitus animalis, qui ſenſu regitur. Reſpondeo, eſſe actus appetitus, qui ſenſus cognitionem, & iudicium ſequitur; quia licet appetitus rationem ſæpe præcurrat, poteſt tamen ratione dirigi, & temperari. Atque hæc eſt Ariſtotelis ſententia, quam Theologi communi conſenſu approbarunt. & ideo huiuſmodi affectus dicuntur animales, & imaginandi actum proximè conſequuntur. Quare fames, & ſitis inter affectus animæ non computantur, quoniam licet fames ſit cupiditas ſicci, & calidi; & ſitis, appetitus frigidi, & humidi: mentis tamen cognitionem præue- (A) niunt nec poſſunt rationis imperio gubernari; & idcircò naturalis ſunt facultatis. Obijcies, Parua animalia, cuiuſmodi ſunt vermes, formicæ, muſcæ, culices, & id genus alia, imaginandi vi carent, tamen appetitu ſunt prædita, & ſuis quoque affectibus mouentur, & viuunt. Reſpondeo, Nullum eſſe animal, quantuis exiguum, quod imaginandi facultate, vel ſenſu aliquo interno vacet, licet in eo ea imaginandi vis ſit etiam parua, & exigua. Vnde fit, vt hæc animalia tacta ſtatim contrahantur, aut dilatentur, aut aliquo modo ſeſe flectant, & contorqueant: eo quod cum primum tanguntur, dolore, aut delectatione afficiuntur, & eorum tactũ appetitus comitatur.

Arif. 1. Eth. c. 14. Plut. opuſ. de virt. moralib.

Nyſſ. li. 4. c. 8. & Damaſc. li. 2. c. 12.

Secundò quæritur, Cuiuſnam inſtrumenti actus ſint affectus animi; nam omnis corporalis animantium actus alicuius eſt facultatis, & inſtrumenti. Plato videtur facultati appetenti duo corporis inſtrumenta tribuiſſe. Nam vim concupiſcentem tanquam in ſede ponit in iecore, iraſcentem in corde. Idem etiam ex Platone docuere Nyſſenus, & Galenus, eo quod ſpiritus ex corde proficiſcuntur, & in ira plenius eſt ſpiritus. Ex iecore verò ſanguis exoritur, & in ſanguine, ac iecore viget cupiditas. Medici, vt ait La- (B) ctantius lib. diuin. inſtit. 6. c. 15 docent, lætitiam eſſe in ſplene, iram in felle, metum in corde, cupiditatem in iecore. Hoc idem innuit Gloſſa in cap. 1. Ezech. & Gab. 2. d. 39 q. 1. a. 1. notab. 3. Scotus ait diuerſa eſſe inſtrumenta; ſed quæ ſint illa minimè expreſſit; exiſtimo eum intelligere cor, iecur, & ſplenem, ſic etiam Henri. quodli. 8 q. 15. Theologi quidam potius videntur ſenſiſſe facultatis appetentis cor eſſe inſtrumentum, quia cor eſt primum, quo animi affectus potiſſimum commouetur, vt patet in ira, cupiditate metu, lætitia, & dolore, qui triſtitia dicitur. S. Tho. planè tradidit inſtrumentum potiſſimum harum affectionum animi eſſe cor; quanquam quibuſdam magis probatur medicorum opinio. Platonis, & Nyſſeni; mihi tamen magis placet S. Thomæ ſententia; nam etſi quidam affectus in iecore, alij in ſplene, alij in felle dominari videntur, ſed omnes in corde ſedem habent; item omnes incipiunt in iecore, ſed perficiuntur in corde.

Niſſen. ibid. & Philoſ. c. 8. Gal. lib. 4 de decr. Hipocr. & Plat.

Tertiò Quæritur, An iraſcendi, & concupiſcendi facultas ſubiecto, & re diſtinguantur, an verò ſolum ratione? nã duas eſſe, & aliquo modo differre, apertè docent Nyſſenus, (C) & Damaſcenus locis citatis. Duæ ſunt opiniones, Prima docet ſolum ratione diſtingui, quoniam animantium vires & facultates ex re obiecta, & ſubiecto & inſtrumento diſtinguuntur, & differunt: at cor eſt ſubiectum proximum, & inſtrumentum huiuſmodi facultatum; ergo ex ſubiecto, & inſtrumento non differunt. Scot. & Gabr. 2. diſt. 16. ar. 1. cenſent vires ab anima, & inter ſe, ſola ratione differre, niſi inſtrumento ſecernantur. Henr. quodl 8. q. 15. appetitum iraſcentem, & concupiſcentẽ ſola ratione diſtinguit. Quia res obiecta, ſola ratione ſeiungitur, quoniam vt eſt bona, iucunda, vel ſalutaris, concupiſcitur; vt vero eadem eſt difficilis, & ardua, ad iraſcendi facultatem ſpectat. Ergo ex re obiecta dictæ facultates non differunt. Secunda opinio tradit re eiuſmodi facultates diſtingui, & ſeparari, eo quod ex re obiecta differant. Nam obiectum facultatis concupiſcentis eſt bonum abſolutè; iraſcentis verò eſt bonum arduum atque difficile. Deinde quia eæ facultates inter ſeſe officio diſtant: nam vis concupiſcens eſt à natura tributa, vt ſingula animalia ea, quæ ſunt vtilia, & ſalutaria, ac ſibi profutura appetant, & conſectentur: facultas verò iraſcendi data eſt, vt contrarijs obſiſtat: vnde hæc vis eſt qua- (D) ſi conſeruatrix, tutrix, propugnatrix, & vltrix facultatis concupiſcentis. Accedit quod cætera naturalia, cuiuſmodi grauia ſunt, & leuia, diſtinctis qualitatibus mouentur, & agunt: nam leuitate, vel pondere ad ſua loca feruntur: Sed calore, & frigore agunt, & pugnant cum ſuis contrarijs. Cæterum in hac re, etſi multum non refert, hanc, aut illam opinionem ſequamur. Si quis tamen diceret inter concupiſcentem vim, & iraſcentem dumtaxat rationis, & nominis diſcrimen eſſe non rei; ita vt eadem facultas appetendi, diuerſis nominibus, ex actibus, & officijs vocetur, tum concupiſcens, tum iraſcens; non continuo videretur penitus improbandus; eodem modo cenſerem de appetitu ſenſus, quo de appetitu rationis; ſicut enim in voluntate, quæ eſt appetitus rationem ſequens, ſola ratione, & nomine differunt iraſcens, & concupiſcens vis, ſic in appetitu ſenſus; ſicut etiam Bonum abſolutè ſumptum, & vt habet aliquid ardui, & difficilis ratione tantum: & nomine diſtinguitur & quemadmodum res naturalis eadem vi, & qualitate agit

S. Th. 1. 2. q. 23. ar. 1. Ricar. 3. d. 25. a. 1. q. 3. Bonau. 3. d. 26. a. 2. q. 4.

& obſi-

& obſiſtit contrarijs : negari tamen non poteſt, quin vis cõcupiſcendi, & iraſcendi, quamuis iuxta horum, vel illorum ſententiam ſit vna, multis vtatur omninò diuerſis corporis membris, & inſtrumentis in ſuis actibus, & officijs obeundis. Nam in ira, vtitur potiſſimum corde, & felle, & ſpiritibus à corde in totum corpus diffuſis : in concupiſcendo verò, vtitur præcipue iecore; in lætitia, ſplene; in metu, corde : quemadmodum ſitis potiſſimum viget in bile flaua, & fames in atra bile. Quare, teſte Nyſſeno, datum eſt à natura iecur, molle membrum, ad molles ac teneros amoris, deſiderij, & cupiditatis motus ſuſcipiendos : Cor datum eſt validius, duriuſque ad vehementes iræ motus, & impetus ſuſtinendos : ſplen abundat craſſo, & melancholico ſucco; fel verò calido, & amaro humore; & fel ſugit, & haurit ex ſplene, & trahit ad ſe ſanguinem, & humorem amarum; quapropter in ſplene reſidet & humor dulcis, in quo lætitia ponitur; in felle verò eſt ſanguis amarus, & humor, in quo viget ira. Sed quidquid dicant alij, puto has facultates concupiſcendi inquam, & iraſcendi, vires eſſe re diſtinctas ex obiecto, inſtrumentis, officio, munere, & functione.

Nyſſ. lib. 4. c. 8. Philoſophiæ.

B Quartò Quæritur, Quid interſit inter Bonum abſolutè, quod eſt obiectum facultatis concupiſcentis, & Bonum difficile, & arduum, quod eſt obiectum iraſcentis facultatis. Reſpondeo, De hoc eſſe duas opiniones: Prima dicit, Bonum facultatis concupiſcentis eſſe id, quod ad corpus pertinet, tum abſens, tum præſens. qualia ſunt bona iucunda, quæ in ſenſus incurrunt : Bonum vero iraſcentis eſſe id quod abſens eſt potius, quam præſens, id quoque, quod potius animo, quam ſenſu percipitur : hæc autem ſunt lucrũ, imperium. potentia, dignitas, victoria, vindicta, honor, gloria, fama, præmium, diuitiæ, & id genus alia : quia cum hæ facultates inter ſe differant, neceſſe eſt, vt earum obiecta inter ſe quoque diſtinguantur. Secunda opinio docet, obiectum concupiſcentis eſſe Bonum abſolutè, & ſimpliciter; Iraſcentis verò obiectum eſſe Bonum, vt eſt magnum, difficile, & arduum; propterea quod ſit quadam cum difficultate id conſequendi coniunctum. Nam Amor, Deſideriũ, & Delectatio, qui ſunt affectus appetitus concupiſcentis, ſunt abſolute, & ſimpliciter bonorum: Spes autem, quæ eſt affectio appetitus iraſcentis, non eſt, niſi cum quadam fiducia adipiſcendi aliquid arduum : Item & audacia non eſt, niſi ad ea, quæ factu difficilia ſunt, vt ad pericula, ad bella, ad terribilia : Metus eſt mali expectati, & quod non facile ſuperatur, diffidentia: Deſperatio eſt ægritudo ſine vlla rerum expectatione meliorum. Ira ſimiliter appetit aliquid, ſed non niſi vindictam, quæ ſua difficultate non caret. Et hæc eſt communis ſententia Philoſophorũ, & Theologorum, cui ego magis accedo; quamquam videam aliquos qui ſicut vim concupiſcentem ſola ratione ab iraſcente ſeiungi arbitrantur, ſic etiam exiſtimant obiectum concupiſcentis ratione tantum ab obiecto iraſcentis diſtingui.

S. Th. 1. p. q. 81. a. 2. Hen. quodli. 8. q. 15. Scot. 3. d. 34. q. 1.

De numero affectuum Animæ. Cap. III.

PRimò Quæritur, Quot ſint animæ affectus. Reſpondeo, Licet quidam ſenſerint eos eſſe innumeros. Alij verò tantùm duos; Delectationem, & Triſtitiam. Alij eſſe decem, alij nouem, alij octo, alij ſeptem : tres tamen ſunt celebriores ſententiæ, vna aſſerentium eſſe quatuor animæ affectus, nempe Cupiditatem, & Lætitiam, Metum, & Triſtitiam. Hæc olim fuit communis Stoicorum, Academicorum, & Peripateticorum ſententia, quam habet Cicero quarta Tuſculana. Fuit etiam Lactantij, Nyſſeni, Auguſtini, Proſperi, Hieronymi, & Damaſceni. Quare ſecundum hanc ſententiam ſcripſit Boetius primo libro de Conſolatione, metro vltimo.

Lacta. lib. 6. diu. inſt. c. 16 Niſſe. lib. 4. de homic. c. 8. Augu. lib. de ciu. 14. c. 8. & 9. & lib. 9. c. 4. Proſp. & alios.

Gaudia pelle.
Pelle timorem.
Spemque fugato.
Nec dolor adſit.
Nubila mens eſt.
Vinctaque frenis.
Hæc vbi regnant?

& Poeta dixit. lib 6. Aeneid.

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque nec auras, &c. Secunda ſententia octo tradit eſſe animi affectus quatuor in appetitu cõcupiſcendi, totidem in appetitu iraſcendi. videlicet Deſiderium, & Fugam; & Delectationẽ, & Triſtitiã in concupiſcente appetitu, Spem, & Deſperationẽ Timorem, & Audaciam in iraſcente; nam bonum, aut eſt futurum, aut non; ſi eſt futurum gignit Deſideriũ, ſi eſt præſens, & habetur, delectat. malum ſi eſt futurum parit metum. ſi præſens gignit Iram, quæ eſt vindictæ cupiditas, & mali, quod patimur repellendi libido : Spes verò eſt boni futuri, & ardui deſiderium, cum fiducia aſſequendi. Audacia eſt mali futuri, ardui, cum fiducia repellendi. Tertia opinio docet eſſe vndecim affectus animæ, Amorem, & Odium, Deſiderium, & Fugam, Delectationem, & Triſtitiam; & has ſex animi perturbationes vult eſſe in facultate concupiſcente : Spem, & Deſperationem, Timorem, & Audaciam, & Iram, quos quinque affectus in facultate iraſcente conſtituit. Ita docet S. Thomas, Ricardus, & alij. Quibuſdam prima opinio videtur admodum probabilis. Nam quatuor affectuum prædictorum numerus, rectè colligitur ex ipſis rebus obiectis : nam quæ obijciuntur appetitui aut ſunt bona, aut mala. Ex bonis duo naſcuntur affectus, ex malis item duo. Rurſus tum bona, tum mala, aut ſunt præſentia, aut futura. Bonorum præſentium eſt Lætitia, ſiue Delectatio: futurorum eſt Cupiditas, ſiue Deſiderium. Malorum præſentium eſt Triſtitia, ſiue Dolor; futurorum verò eſt Metus, ſiue Timor. Nam ſimul ac obiecta eſt res bona, ad eam adipiſcendam illecti, & inflammati natura impellimur, natura ducimur; cum verò bonum concupitum adeptus eſt quis, naturali propenſione præ lætitia effertur, & geſtit. Mala prætereà, quæ futura expectata, & venientia metuuntur, eadem cum inſtant, Dolorem, & Triſtitiam efficiunt, & pariunt. Lætitia gignit profuſam hilaritatem, & riſum : Metus, receſſum, fugam, & deſperationem : Triſtitia odium, cruciatum, fletum, & gemitum : Cupiditas effrenatam appetentiam, ſpem, & audaciam. Quòd ſi quæras ab eis Amor, & Odium ad quemnam affectum animi reducantur. Reſpondent, Amorem ad cupiditatem ſiue Deſiderium, & ad Delectationem reuocari. Nam ſi Amor eſt boni præſentis, erit Delectatio; ſi futuri, Cupiditas, vel Deſiderium. Pari ratione odium ad Triſtitiam reduci, & ad Metum : quoniam ſi ſit mali præſentis erit Triſtitia; ſi futuri, Metus. Si ſecundò Roges, Spes Deſperatio, Audacia, & Ira ad quem affectum rediguntur? Reſpondent ſpem, Ad Deſiderium, quoniam deſiderium boni futuri cum fiducia conſequendi eſt ſpes : Deſperatio verò eſt triſtitia, vel metus ſine vlla rerum expectatione meliorum. Ira item cũ ſit vindictæ cupiditas, partim ad Triſtitiam, partim ad Deſiderium refertur. Audacia vero eſt ſpei quidam effectus. Sic illi philoſophantur. Cæterùm non video, cur Amor ad deſiderium, & delectationem reuocetur, Odium verò ad Metũ, & Triſtitiã: nec enim Amor boni præſentis, & quod habetur, eſt delectatio, ſed delectationem gignit, ac parit; nec Amor boni futuri eſt Deſiderium, ſed parit Deſideriũ; amor enim eſt boni per ſe, & abſolutè ſiue præſentis, ſiue abſentis, quia bonum eo ipſo quo bonum, appetitui oblatũ placet : ſic etiam Odium eſt mali, ſiue præſentis, ſiue futuri, ſed per ſe, & abſolutè, quoniam malum, qua malum eſt ſtatim vt eſt nobis obiectum diſplicet : Spes verò, Deſperatio, Timor, Audacia, & ira quamuis ſint bonorum, aut malorum præſentium, aut futurorum, ſunt tamen eorum, quæ magna, & ardua apparent. Non ergo ſunt deſiderium, fuga, & triſtitia. Vnde quia cum pluribus ſentiendum, & loquendum eſt; ſententia tertia, quæ eſt opinio Sancti Thomæ, ac aliorum communis mihi magis probatur; & vndecim affectuum prædictorum numerus hunc in modum colligitur. Primò res obiecta, ſi bona ſit, ſtatim excitat in nobis ſui Amorem, quo res vt bona, & grata per ſeſe appetitui placet, ac libet. Secundò ex hoc quod res obiecta, vt bona placet, ad eam adipiſcendam, ſi abſens ſit, Cupiditate, & Deſiderio mouemur. Tertiò ex hoc, quod eſt bona concupita, & obtenta, Delectationem parit. Contrarij his tribus affectibus ſunt, Odium, Deteſtatio, & Triſtitia. Porrò ſi res obiecta bona quidem, ſed magna, difficilis, & ardua ſit & futura, & quæ poſſit obtineri, excitat in nobis Spem; ſi mala futura, & expectata, incutit Timorem: Si verò præſens ſit, contra eam indignamur, & eam a nobis conamur expellere, & gignitur in nobis Ira. Spei autem, & Timori opponuntur Deſperatio, & Audacia. Ac ita vndecim perturbationes animi colliguntur.

S. Th. 1. 2. q. 23. ar. 4. Ric. 3. d. 26. ar. 1. q. 3.

S. Th. & Ric. vt ſup.

Secundò Quæritur, Quænam partes vnicuique affectui ſubijciantur? Cicero Tuſculana quarta ſequutus Stoicos ponentes quatuor præcipuos affectus, abſque methodo, & arte vniuſcuiuſque affectus partes ſubiectas enumerat,

& ſuis

& ſuis definitionibus explicat. Sed certè in ijs partibus enumerandis multa confundit, dum effectus paſſionum cum ipſiſmet paſſionibus permiſcet. Melius ergò cum Nyſſeno Damaſceno, & S. Thoma dicamus. Si quatuor illi affectus præcipui, quos Stoici poſuerunt, generatim ſumantur vt comprehendunt vtriuſque appetitus perturbationes circa bonum, vel malum, abſolutum, vel contractum, præſens vel futurum: partes triſtitia ſubiectas habet Miſericordiam, Inuidiam, Acidiam, Anguſtiam, quibus poſſumus adiungere Pœnitentiam, Aemulationem, Iram, vel Indignationem, Zelotypiam. Partes cupiditati ſubiectæ ſunt, Deſiderium, Spes, Audacia, Odium, Amor, & Deſperatio. Partes Timori ſubiectæ, ſunt variæ Metus ſpecies. Sicut etiam partes Lætæ, ſunt variæ ſpecies Delectationis; de quibus ſingulis dicemus inferiùs.

De amore. Cap. IIII.

Ariſtotil. 2. Rhet. c. 4.

PRimò Quæritur, Quid ſit Amor. Reſpondeo ex Ariſtotele (cuius ſententia communi conſenſu recepta eſt) actum eſſe, quo quis vult alicui bonum, nimirum ſibi, aut alteri.

Secundò Quæritur, Quot modis Amor diuidi ſoleat. Reſpondeo, à Philoſophis, et Theologis; Primò diuidi in Amorem, quem dicunt complacentiæ, et ego ſimplicem appello, et Amorem, quem vocant Deſiderij. Amor complacentiæ is eſt, quo quis ſibi bonum obiectum, vt acceptũ et gratum ſibi, habet, et approbat, nempè cum bonum, vel ſuum, vel alterius ipſi placet, ac libet. Quæres, An Amor huiuſcemodi ſit boni præſentis, et eius quod habetur: an verò futuri, et eius quod expectatur. Reſpondent aliqui propriè eſſe boni præſentis, et eius quod habetur: non verò futuri, et expectati: Sed quatenus id iam iure, ſpe, vel poteſtate quodammodo poſſidetur. Mihi tamen probabilius videtur, hunc Amorem eſſe boni ſimpliciter per ſe, quia res obiecta vt bona, ſtatim per ſe nobis probatur, et placet. Amor deſiderij, eſt actus, quo quis ſibi, aut alteri vult bonum abſens, futurum, et expectatum; quare huiuſmodi amor nihil aliud eſt, niſi deſiderium; quod ſi ſit cum quadam fiducia conſequendi, et cum rei magnitudine, et difficultate coniuncta, eſt ſpes. Secundo, Amor ſumi ſolet, aut pro voluntatis affectu, aut pro amoris effectu: illum vocant amorem affectiuum, hunc effectiuum: Affectiuus amor, eſt actus appetitus elicitus, quo quis ſibi, vel alteri vult bonum. Effectiuus amor, eſt actus, quo quis hominẽ amatum beneficio afficit, ſiue verbo, ſiue opere; cum quis de altero bene meretur. Vnde omnis noſtra in alium beneficentia, dicitur Amor, hoc eſt, amoris effectus. Cauſæ enim nomen raro ad effecta transfertur; ita vt cauſæ nomine vocetur effectus. Tertio, Diuiditur Amor in amorem amicitiæ, et concupiſcentiæ. Amor amicitiæ eſt, quo quis vult alicui bonum propter ipſum abſque vllo ſuo emolumento, et ideò talis amor dicitur etiam beneuolentiæ. Amor concupiſcentiæ eſt, quo quis vult bonum alicui, ſed gratia ſui proprij commodi, quod ſibi ex eo prouenturum credit, ac iudicat.

Dur. 3. d. 27 q. 1. & Buri. lib. 7. Ethi.

Tertiò Quæritur, An Amor ſit actus re an ſola ratione à Deſiderio, et Delectatione diſtinctus? Duæ ſunt opiniones, vt aiunt Durandus, et Buridanus. Prima docet, non re, ſed tantum ratione differre, quoniã Deſiderium, et Delectatio ſunt duæ ſpecies Amoris; ita vt Amor genus ſit ſub ſe continens Deſiderium, et Delectationem; et Deſiderium ſit amor boni futuri, et expectati: Delectatio verò ſit amor boni præſentis, quod habetur, Amor verò vt genus latius patens, vt voluntas boni, ſiue præſentis, ſiue abſentis. Probant primò, quia in naturalibus appetitus naturæ duobus ſolùm actibus, et motibus conſtat, et totus abſoluitur. Graue enim, et leue, vel ad locum, quem nondum habet, motu fertur; aut in loco, et fine obtento conquieſcit: ergo pari modo animalis appetitus duobus actibus totum ſuum progreſſum abſoluit, ac perficit. Item teſtibus Nyſſeno, Damaſceno, Auguſtino, Cicerone, et Stoicis; Amor non videtur poni affectus à Deſiderio, et Delectatione ſeiunctus: immò Auguſtinus omnes quatuor affectus per amorem definit. Cupiditas, inquit, eſt amor inhians bonum, quod non habemus. Lætitia eſt amor fruens bono, quod habetur: Metus eſt amor fugiens malum venturum. Triſtitia, amor nolens malum, quod habemus. Accedit his, quod amare non eſt, niſi velle alicui bonum: Sed

Nyſſ. de hominis li. 4. c. 7 & 9. Dam. li. 2. fid. ort. c. 12. & Cic. q. 3. & 4. Tuſc. Aug. lib. 14. de ciu. c. 7.

A hoc nihil aliud eſt, niſi cupere, vt is, cui bonum volumus, conſequatur bonum, quod non habet; vel optare vt fruatur bono, quod habet. Denuum Amor, eſt actus, quo bonũ obiectum nobis placet: Sed hoc idem eſſe videtur, quod actus, quo nos bonum oblectat, aut actus quo bonum ipſum ſui in nobis deſiderium excitat. Secunda opinio cenſet, Amorem diſtingui re à Deſiderio, & Delectatione, ita vt ſit tertius quidam actus voluntatis, deſiderio, & delectatione re ipſa non ſolum ratione prior. Hæc opinio eſt communi conſenſu recepta; & probari ſolet triplici ratione. Primò, quia natura in cæteris rebus primò indidit propenſionem ad finem, inde motum ad finem adipiſcendum, & tandem in fine obtento quietem. Sic etiam in animantibus primò imprimit amorem, qui eſt pondus, & propenſio ad rem amatam; deinde deſiderium, quò amans in rem amatam ſeſe flectit, ac mouet; poſtremò delectationem in re amata, cum illa adeſt, & habetur. Deinde quia Amor eſt boni ſimpliciter per ſe, ſiue præſentis, ſiue futuri; Deſiderium verò eſt tantum boni futuri, & expectati: Delectatio autem eſt tantum de bono præſenti, quod tenetur. Poſtremò quia amor amicitiæ non eſt deſiderium, neque delectatio.

B In hac re, etſi quibuſdam vtraque opinio probabilis videtur, & licet appareant rationes, in quibus ambæ innituntur, probabiles; arbitror tamen omninò cum pluribus ſentiendum; quare de Amore loquendum eſt, perinde ac de tertio actu appetitus re à deſiderio, & delectatione diſtincto. nam primum res bona nobis obiecta placet, & gignitur amor in nobis: deinde poſt amorem, rem amatam, ſi abeſt, habere cupimus, poſtremò cum adeſt, in ea oblectamur. Auguſtinus verò quatuor præcipuos animorum affectus per amorem definiuit tamquam per originem, & cauſam, vnde oriuntur, non per formam, qua ſunt. Et quamuis Cicero Stoicos ſequutus, & Nyſſenus etiam ac Damaſcenus quatuor præcipuas animi perturbationes connumerent, nec inter eas amorem recenſeant: nihil refert, quoniã non tam exactè, & diſtinctè de amore tractarunt, quam poſtea cæteri Philoſophi, & Theologi.

Quartò Quæritur, An Amor re obtenta finiatur, & deſinat? Duæ ſunt opiniones. Prima tradit finiri, & probat primo, quia Amor nihil aliud eſt, niſi Deſiderium, cum amare ſit velle bonum alicui: Sed hoc idem prorſus eſt, quod

C alicui bonum optare, vel gratia ſui, qui eſt amor beneuolentiæ, & amicitiæ; vel cauſa noſtri commodi, qui eſt amor cõcupiſcentiæ. Rurſus Amor, eſt veluti pondus, & propenſio in rem amatam; ſed deſiderium cum ſit motus in bonum, verè, & propriè eſt propenſio. Item res naturalis ſuũ finem adepta quieſcit; nec amplius mouetur; pari modo cum res augentur, & creſcunt, perfecto incremento ceſſant à motu, ergò noſtri appetitus amor penitus deſinit, cum rem amatam conſequimur. Adde, quod omnis actio completur, & abſoluitur aſſequuta ſuum finem, & terminum. Secunda opinio docet non finiri. Primò, quia charitas in cæleſti patria permanet. Deindè quia amor eſt boni ſimpliciter, per ſe, & proindè & eſt boni præſentis, & futuri. Item quia amicus cum præſens adeſt, amatur. Cum Amor, vt paulò ante dixi, iuxta quorundam ſententiam ſit genus ſub ſe continens duas ſpecies ſibi ſubiectas. Deſiderium, & Delectationem ſecundum rationem, iuxta eam opinionem re obtenta non deſinat; quia ſiue deſideremus, ſiue delectemur, in vtroque ſemper eſt ratio amoris eadem genere, non tamen ſpecie: Sicut in equo, & homine eſt ratio animalis

D eadem genere, ſpecie non item. Ex quo efficitur, inquiũt, vt in re acquiſita, & parta, verè amor, qui eſt deſiderium terminetur ac deſinat, perduret tamen amor, qui eſt re ipſa delectatio, aut ſaltem cum delectatione coniunctus. Sed ante iam dixi, amorem eſſe tertium actum re à deſiderio, & delectatione diſtinctum: & ideo non deſinit amor, etiam cum bonum adeſt, & habetur; quoniam non eſt boni futuri, & expectati, ſed eſt abſolutè, & ſimpliciter boni, quod cum primum nobis obijcitur, & offertur, placet: at bonum etiam cum adeſt, & poſſidetur, placet: etiam ſi illius deſiderium amplius non ſit: bonum primum omnium hoc habet, vt cum appetitu conueniat, & proinde placeat.

Quinto Quæritur, An amor re à deſiderio differat? Duæ ſunt opiniones. Prima cenſet re minimè diſtingui, quod probat rationibus paulò ante allatis. Quod ſi obijcias nos amare bona præſentia, quorum tamen deſiderium non eſt; rurſus in cœlo charitatem manere, vbi tamen diuinarum cœleſtiumque rerum, quæ iam habentur, deſiderium am-

plius

plius non eſt. Reſpondeo amari præſentia, propterea quod cupimus in poſterum, à boni amati præſentia non auelli, non disiungi. Optamus item vt res amata, quæ præſens adeſt, in poſterum ea bona habeat, quibus eam præditam eſſe gaudemus: & propterea amor etiam, poſtquam, rem ſumus adepti, permanet, quia durat adhuc deſiderium quo volumus, vt res ea bene ſe in poſterũ ſemper habeat. Hæc opinio nihil aliud vult, niſi amorem, & deſiderium differre tãquam genus, & ſpeciem, nõ vt duos actus re diſtinctos, ita vt amor latius ſeſe fundat, ac pandat, quippè qui ſit aliquando boni præſentis, quod habetur; deſideriũ verò ſit amor quidam contractior, reſtrictior, videlicet amor boni futuri, quod expectetur: Sicut velle quoque, & deſiderare non ſunt duo actus re ipſa, ſed ratione diuerſi, & diſcreti, vt genus, & ſpecies. nam quicunq deſiderat, vult, ſed non quicunque vult deſiderat: eſt enim voluntas etiam abſentium bonorum, & præſentium; deſiderium nõ niſi bonorum quæ abſunt, & expectantur. Secunda opinio eſt aſſerentium amorem eſſe actum appetitus re ipſa à deſiderio diſtinctum; hæc eſt probabilior, ac verior, vt facilè colligitur ex iis, quæ hactenus dixi; nam amor eſt abſolute & ſimpliciter boni, quod nobis cum primum offertur, & conueniens apparet, placet: deſiderium verò eſt boni futuri cupiditas.

Sexto Quæritur, An Amor boni præſentis ſit re idem quod delectatio? Duplex eſt opinio, nam quidam putant talem amorem re à delectatione minimè differe quia ſicut amor (inquiunt) boni futuri, & expectati, eſt re idem quod deſiderium, ſic etiam amor boni præſentis quod habetur, re nequaquam a delectatione ſecernitur. Si illis obiicias; Chriſtus Dominus, Beatiſſima Virgo etiam, cum magnopere contriſtabantur, & dolebant, amabant: rurſus Dæmones amant lapſus, & caſus noſtros, nec tamen delectantur: item ſeipſos amant & nulla delectatione afficiuntur: ad hæc beati illi cœli habitatores, odio habent, & deteſtantur maximè peccata; & tamen non contriſtantur: Ergò ſicut odium mali præſentis, non eſt triſtitia, ſic amor boni præſentis delectatio non eſt. Reſpondent, amorem boni præſentis re nequaquam a delectatione diſtingui; at verò amorem boni futuri aliquando ſimul nobis ineſſe cum delectatione alterius boni præſentis. Ac ideo Dæmones lapſus caſusque noſtros amant, ideſt deſiderãt, & deindè cum labimur & a bono aberramus, minimè delectantur: neq; amãt caſus noſtros præſentes, ſed cupiunt, vt freqenter è bono decidamus, & iterum, ac ſæpiùs in poſterũ peccemus. Beati item ſpiritus cœli incolæ, odio habent peccata amicorum, quia cupiunt; vt in ipſis ampliùs huiuſmundi peccata non ſint, hoc eſt, optant vt per pœnitentiam expiata penitus deleantur: & ideò tale odiũ non eſt triſtitia, ſed eſt actus, quo volunt, & cupiunt malũ iis peccatis, quibus amici ſeſe deuinxerunt quia cupiunt, ut ea peccata ampliùs non ſint. Secunda opinio tradit Amorem boni præſentis re, non ſolum ratione à delectatione ſeiungi. Hæc eſt opinio communis. ac licet prior quibuſdam probabilis eſſe videatur, vt ante iam dixi, eſt tamen cũ pluribus ſentiendum; ac ideò de amore loquendum non ſecus, ac ſi re à delectatione differat. Nam etſi prima opinio nihil aliud contendit, niſi amorem latius patere, quã delectationem, ita vt delectatio ſit amor contractior, ſicut eſt etiam reſtrictior voluntas, nimirum amor, & voluntas boni præſentis quod habetur; amor vero latiùs, & fuſius pateat, vt genus, vt ſit boni tum abſentis, tum præſentis: nihilominus tamen longè verior mihi ſecunda opinio videtur, vt amor ſit re à delectatione diſtinctus; amor eſt abſolutè, & ſimpliciter boni: bonum abſolutè cum appetitu conuenit, & ita ſtatim, vt eſt nobis oblatum placet, vt conueniens: at delectatio eſt de bono, quod habetur, quod quia habetur, cùm antea optatum eſſet, cum quadam ſuauitate percipitur, vt fructus captus ex arbore.

Septimo Quæritur, An Amor ſit omnium affectuum primus. Reſpondet: Siue amor ſit actus, & affectus re à deſiderio, & delectatione diſtinctus, ſiue ſola ratione, vt genus a formis ſub ſe contentis, eſt omnium affectuum in animantibus primus; nam amor eſt boni, ergò ſicut bonũ prius eſt malo, ſic affectus bonorum ſunt natura, & origine priores affectibus malorum. Rurſus res bona ſtatim atque eſt appetitui obiecta, excitat amorem, & deſiderium ſui; ad primum boni conſpectum appetitus allicitur, excitatur, mouetur, ita vt bono venienti quaſi obuiam exire videatur, vt id complectatur. Et ſicut canes domino ſuo ſaltibus, nu-

A ribus, ac motibus aliis adulantur, ſic appetitus bono ſibi obiecto confeſtim arridet, & applaudit.

Octauò Quæritur, An omnis in anima affectus ſit amor? Quæſtionem mouet, quia Auguſtinus, vt ante iam monui, omnes quatuor animæ affectus, Cupiditatem, Lætitiam, Metum, & Triſtitiam, per Amorem definiuit. Item amor, eſt quædam cupiditas; ſed in omni affectu quædam cupiditas ineſt. Nam metus, cupiditas eſſe dicitur, qua optamus, ne malum futurum nobis contingat. Triſtitia eſt cupiditas, qua volumus, vt malum, quod adeſt remoueatur, & abſit a nobis. Reſpondeo, Affectus qui ſunt circa mala, non eſſe amores, vel cupiditates; non enim triſtitia eſt delectatio, vel cupiditas: nec odium; amor, nec metus, deſiderium, vel ſpes. Affectus itidem, qui in bono verſantur, non ſunt cupiditates propriè, niſi cupiditatis nomen latè, & fuſè ſumatur, vt ſignificat quemcunque appetitus actuum, qui dicitur appetitio, ſiue voluntas; qui vero affectus in malo conſiſtunt, non ſunt amores, ſed ſunt amoribus oppoſiti. Auguſtinus verò per amorem tanquam per cauſam, & originem omnes affectus definiuit: non autem quod omnis affectus ratione ſua, & natura ſit amor. Sæpe res definiuimus B per cauſas, ex quibus oriuntur, non per formas, ex quibus habent, vt ſint.

Aug. lib. 14. de ciu. Dei. c. 7.

De cauſis, & effectibus amoris. *Cap. V.*

PRimò Quæritur, Quæ res amorem gignant, & excitẽt. Reſpondeo, In vniuerſum quicquid eſt bonum, ſui amorem in animis ingenerat. Speciatim verò quæ ſunt vtilia, commoda, & ſalutaria amare ſolemus: Item quæ iucunda, ſuauia, grata, & placida: quæ itidem honeſta, quæ pulchra, quæ ſunt nobis ſimilia: inſuper quæ nobis aliquo nexu & vinculo neceſſitudinis coniuncta. Poſtremò eos, à quibus accepimus beneficia, vel accepturos nos eſſe ſperamus: vnde benemeritos de nobis, vel de noſtris, amore proſequimur.

Secundo Quæritur, Qui ſint amoris effectus? Sanctus Thomas plurimos enumerat, ſed inter eos quatuor potiſſimum. Primò, Amor, ſi res amata habeatur, cor & animum voluptate quadam emollit; ita vt animus mollis, tener, & C flexibilis effectus, facile ſequatur, quò ducitur. Vndè amore rei amatæ præcordia, & viſcera liqueſcunt, animus fit paratus, promptus & expeditus ad officia, & obſequia in cũ quem amat: hinc amantis prompta obedientia in his omnibus, quæ ad eum, quem amat, ſpectant: hinc amans ſeſe dedit, addicit, & obſtringit officiis eius, quem amat. Item ſi res amata ſit præſens, parit Amor lætitiam: & hanc pleraque alia effecta comitantur. Deinde ſi res amata abſit, gignit Amor in amante triſtitiam ob rei amatæ abſentiã, quæ dicitur languor animi; hæc enim triſtitia reddit animum amantis ſollicitum & anxium: generat quoque inflammatum, accenſum, & vehemens deſiderium rem amatam, quæ nondum adeſt, videndi, & conſequendi, & hoc deſiderium vocatur feruor. Demum in præſentia rei amatæ cor ſe dilatat, pandit, ac porrigit, quaſi velit, & cupiat intra ſe rem amatam excipere, & complecti.

S.Tho. 1.2. q.28.

Præterea idem S. Thomas alios quatuor amoris effectus recenſet. Amor (inquit) voluntates, & animos amantium coniungit, & copulat; & ideò generat amicitias, concordiam, pacem: Ex quo efficitur, vt amor ſit maximè liberalis, omnia enim bona, cum amico, & perſona amata cõ D municat: omnia cordis arcana, & occulta amico pandit, & aperit. Deindè (ait S. Thomas) gignit amor aliquando extaſim: porrò extaſis eſt mentis, & exceſſus, quo animus quaſi extra ſe abiens totus in re amata inhæreſcit, ac figitur, nihil de ſe cogitat, ſibi non proſpicit, vt amico conſulat: vnde amor cæcus depingitur. Quidam ad inſperatum amicorum conſpectum mente exceſſiſſe memorantur. Hinc illa Prouerbia. Animus amantis magis eſt, vbi amat, quam vbi animat. Item & illud, Amans viuit, vbi non eſt; moritur vbi eſt Item illud; Amicus alter ego. & illud, Amicus dimidium animæ meæ. Ad hæc Amor gignit zelum: zelus autem eſt actus, quo quis indignatur, aut contriſtatur, eo quod alius potiatur bono, quod ipſe concupierit Inſuper optat amans in amatum mutari: cupit pro amico mori; ardet, vritur, æſtuat; modo feruet, modo friget, neſcit loco conſiſtere. Item Amor premit, cruciat, exagitat, ſtimulat, & vrget. Vltimò his addo, Amorem eſſe mollem, ac tenerum, lenem, mitem, dulcem; naturæ

Ibid. ar. 1.

Ibid. ar. 3.

naturæ calidæ, & humidæ, aereæ, & ſanguineæ teſte eodem **A** ſancto Thoma. Et hinc eſt, vt amorem ij, qui ſunt calidi facilè concipiant: tum etiam loco, tempore, & alijs calidis facilius amor excitatur. Sed plerique calidorum leuibus de cauſis amorem deponunt; partim, quia facilè offendi ſolent; partim quod ſubeunt affectus alij velut ſpinæ, qui amorem præfocent ira, inuidia, arrogantia, ſuperbia: partim quod facile tranſeũt ad alios amores, qui priores excutiũt. Quod ſi ſanguis ſit tenuis, & ſpiritus rari, extinguitur amor veluti leui motu flamma in leui materia concepta. Sin verò ſit materia denſior, & firmior, nec facile mutationibus cedens; tunc amor validiſſimè dominatur ſemel accenſus. minus offenduntur temperati, & ſanguinei, amorem diutius, & fidelius conſeruant: priores ſunt veluti ſtupæ, hi verò ſicuti ligna: impetus quidem in illis maior eſt, in his perſeuerantia. Frigidi lentius amant, & ſegnius. Sed in eis ſi ſemel amor inualuerit, amant firmius, & conſtantius.

De Fauore. Cap. VI.

PRoximus amori fauor eſt, qui ex boni alicuius iudicio **B** naſcitur. Et eſt quædam beneuolentia; ita vt nullus ſit amor abſque fauore: fauor autem eſſe aliquis ſine amore poſſit. Nam interdum alicui, quem non amamus, cupimus benefactum: fauor cum amore fortior eſt, & diuturnior; ſiue illo breuior, & leuior: Et ſicut fauere linguis, eſt vocibus bene precari, ſic fauere animo eſt bene optare, & cupere: ſimplicibus, & innocentibus fauemus: pueris fauetur ab omnibus. immo mutis etiam animantibus in ea ætate fauemus: lupis enim, & leonibus paruulis, & vulpeculis parcimus, atque blandimur. Cauſæ omnes, quæ ad amorẽ, ad fauorem quoque valent; fauemus illi, de quo bene ſentimus, & quem dignum re aliqua bona cenſemus. Oritur etiam fauor ex miſericordia, vt cum quis eſt ab alio iniuria affectus, qua dignus non eſt, cupimus id detrimenti, alia in re ſi fieri queat, reſarciri. Fauor cum non eſt amore fultus, leuiſſimis de cauſis tollitur: quod iudicium de dignitate temere eſt, & exigua de cauſa ſuſceptum, leuiſſimè quoque deponitur. Eo citius fauor ſubtrahitur, quò in eo ineſt aliquid, vel damni, vel periculi, vel moleſtiæ. Cui pretio inducti fauemus, huic vel perſoluto pretio tãquam ſublata cau- **C** ſa fauere definimus, vel non perſoluto indignamur. Si cui odio vel inuidia alterius fauemus, recedente illo animi motu langueſcit fauor.

De Veneratione, ſeu Reuerentia. Cap. VII.

VEneratio oritur, ac ſurgit ex iudicio, quo magnum, & excelſum bonum in alio eſſe cognoſcimus; & quod bonum nobis non nocet, nam ſi nocere, aut nociturum iudicemus, illud metuimus, non veneramur. Habet nihilominus omnis veneratio aliquid metus, ſeu potius pudoris admiſtum; eſt enim veluti animi compreſſio, & contractio ex cognitione magnitudinis bonæ, aut certè nobis innoxiæ. Poſita eſt veneratio in conſideratione, & collatione magnitudinis cum exiguitate noſtra; & ſicut ex reputatione, & exiſtimatione ſui ipſius dilatatur animus, ita ex cogitatione alienæ magnitudinis comprimitur, atque con- **D** trahitur. Qui alterum reueretur, ſeſe ſubmittit ac ſubijcit, eius magnitudinem admiratus, quippe venerationi admiratio coniũgitur: quæ non admiramur, ea neque reueremur. Porrò varia apud varias gentes ſunt honoris, & venerationis ſigna: apud nos quidem poplitem flectere, genu ponere, caput demittere, ſe deijcere ad pedes alterius, procumbere, oſculari manum vel pedem, aſſurgere venienti, caput aperire, quod eſt Græco, & Romano more ſeruitutis indicium, ſicut pileus libertatis: loco & via cedere, aſſectari, deducere, reducere, quibus fatemur illum eſſe nobis potiorem: ſilentium, quo vel audientiam damus, vel timemus reprehenſionem: ſermo, quo illius dignitatem, & magnitudinem declaramus; bonos diligimus, ac dignitate, auctoritate, potentia, virtute, ſapientia, viribus, ætate præſtantes veneramur, & colimus. Verba, & facta grauia, virilia, conſtantia, ſublimia ſine vanitate, & manifeſta arrogantia magnitudinem decent, & ideo tuentur, & conſeruant venerationem: contra eleuant verba, & facta puerilia, muliebria, ſcurrilia, laſciua, leuia, vana, inconſtantia, demiſſa, **A** abiecta, hæc enim ab excellentia, cui honor, & veneratio defertur, penitus abhorrent. Faſtidioſa, arrogantia, iactabunda, iracunda, minacia venerationem ſimiliter diminuunt; Non bene conueniunt, nec in vna ſede morantur, dixit quidam Poeta maieſtas, & amor; nimirum amor officij, & dignitatis oblitus blanditur, arridet, precatur, nugatur, ineptit, ſeſe dijcit, inter quæ veneratio prorſus eliditur: tollitur enim veneratio eius excellentiæ opinione ſublata, vnde fuerat orta, & profecta.

De Deſiderio. Cap. VIII.

PRimò Quæritur, An Deſiderium ſit eadem animi affectio, quæ cupiditas, & libido. Reſpondeo, Eſſe eandem. Nam libido quamuis frequentius in deteriorem partem capi ſoleat, ex Auguſtino tamen, Cicerone & alijs ſcriptoribus nouimus aliquando eſſe generale nomen omnis cupiditatis. Ira enim dicitur vleiſcendi libido: Auaritia, habendi pecuniam. Peruicacia, libido quomodocumque vincendi: Iactantia, libido gloriandi. Licet item nomen **B** libidinis ſit multarum rerum; tamen cum libido dicitur, neque cuius rei libido ſit, exprimitur, non alia accipi ſolet, præterquam ea, qua obſcœnæ corporis partes excitantur, & commouentur. S.Tho. 1.2. q.30. Aug & Cic. loc. ſup. cit.

Secundò Quæritur, Cuius boni ſit Deſiderium. Reſpondeo, verſari circa bonum futurum, vndè deſiderium eſt boni futuri, & expectati, quo quis ſibi, vel alteri bonum futurum optat, & cupit.

Tertio Quæritur, Quid interſit inter Deſiderium, & Spem. Reſpondeo ex S. Thoma. Deſiderium, eſſe affectum animi re ab ſpe diſtinctum, eo quod Spes, ſit affectus facultatis iraſcentis; & proinde ſpes eſt cupiditas boni difficilis, & ardui: at Deſiderium eſt boni ſimpliciter, vel ſaltem boni ad corporis ſenſus pertinentis; ſpes verò boni futuri magni, & ſublimis, quod magis ad animum, quàm ad corpus ſpectat: cuiuſmodi ſunt victoria, honor, gloria, fama nominis æſtimatio, imperium, potentia, dignitas, lucrum, præmium, & ſimilia. Gabriel vero & alij aiunt ſpem eſſe deſiderij effectum: nam Deſiderium boni futuri, gignit Spem conſequendi illud; & Spes parit audaciam. Probabi- **C** le quibuſdam videtur Deſiderium, & Spem ſola ratione ſecerni. Deſiderium ſi ſit cum fiducia conſequendi, eſt Spes, ſiue ſit boni ardui, & difficilis, ſiue cuiuſcumque alterius: ſiue item ſit boni ad ſenſum, & corpus, ſiue ad animum pertinentis. Quare vt ipſis placet, Spes, & Deſideriũ ſunt re idem affectus; Sed Spes habet fiduciam de bono futuro conceptam; & ſpes eſt veluti quædam deſiderij forma: nam ſperamus euenturum, quod cupimus: ſperamus optata. Cæterum mihi magis S. Thomæ ſententia probatur, Deſiderium eſt boni futuri, & expectati, non magni, & ardui cupiditas. Spes verò eſt boni futuri magni, & ardui expectatio, cuiuſmodi eſt ſpes vindictæ, victoriæ, honoris, & gloriæ, famæ, dignitatis, potentiæ, lucri. Porrò qui nam ſint deſiderij, vel cupiditatis effectus capite ſequenti explicabo. S.Th.1.2.q. 40.a.1. Gabr. 3. d. 26.q.1. a.3. dub.1.

Quartò Quæritur, Quot ſint partes Deſiderio, & cupiditati ſubiectæ? Philoſophi communi conſenſione recepti docent, cupiditatum alias eſſe naturales, quæ ſcilicet à natura nobis inſunt; vti eſt cupiditas potus, & cibi, appeti- **D** tus procreandi, & educandi prolem: Alias verò eſſe animales, quales ſunt eæ, quæ ad corporis ſenſus pertinent: Alias eſſe animi ſiue rationis, vt ſunt, quæ animo, & rationi conueniunt, videlicet cupiditas honoris, victoriæ, dignitatis, gloriæ, laudis, potentiæ, & famæ, Deſiderium ſciendi, ſtudium, & appetitus honeſtatis, & virtutis. Porrò ſpecies Cupiditatis ſunt multæ pro varietate rerũ, quæ appetũtur.

Ambitio, quæ eſt Cupiditas rerum magnarum, honorum, imperij, dominatus, potentiæ, dignitatum.

Superbia, quæ eſt Cupiditas propriæ excellentiæ, & eminentiæ cum deſpectione aliorum.

Iactantia eſt Cupiditas gloriæ, ex qua naſcitur, vt quis immodicè ſeſe efferat. Aug. lib. de ciuit. 14. c. 15. ad finem.

Auaritia eſt Cupiditas pecuniæ, lucri, & diuitiarum. Auguſt. ibidem.

Arrogantia eſt Cupiditas, qua affectamus, quæ non deberemus, ex qua fit, vt plus æquo nobis tribuamus.

Pertinacia, eſt Cupiditas vincendi in re, de qua contentio eſt; accipitur tamen aliquando, & in bonam partem, pro conſtantia, & firmitate: Sic dicitur virtus pertinax, labor,

hoc, ſtudium pertinax, ideſt, conſtans, & firmum.

Peruicacia, eſt cupiditas quomodocumque vincendi: vnde peruicax eſt contentioſus, nulli cedens, perſeuerans cum quadam vi. Auguſt. loco citato.

Proteruia, eſt cupiditas quemuis laceſſendi.

Procacitas, cupiditas laceſſens, & prouocans ad libidinoſa.

Petulantia, cupiditas cum laſciuia immodica ad quoduis vitium.

Curioſitas, cupiditas ſciendi lapſus, & errata aliorum: item ſciendi quæ ad nos nihil attinent. Sunt, inquit Aug. lib. de ciu. 14. c. 15. multæ, variæq. libidines, quarum nonnullæ habent etiam vocabula propria, quædam verò non habent. Quis enim facilè dixerit, quid vocetur libido dominandi, quam tamen plurimum valere in tyrannorū animis etiam ciuilia bella teſtantur. Sic ille.

De Spe. Cap. IX.

SPes euidentiam ſcientiæ non habet, ſed opinionis coniecturam, vel probabilem, vel poſſibilem, quod ſæpe factum eſt ſimile, quod aliquando acciderit; quod in pari, vel ſimili idem euenerit; quod aliqua ratione, & cauſa fieri debet; quod par eſt, vt fiat; quod credibile eſt futurum in hoc, ab hoc, hoc tempore, hoc loco, hoc negocio; quod promiſſum eſt nobis. Nihil eſt tam leue, tam minutum, tam procul remotum, tam alienum, ad quod animus facile excitatus non adhæreſcat. Adeo leuis eſt ſpes, obſcura, cœca, ambigua, incerta, exigua, tenuis & vana. Iucundiſſima eſt ſpei perſuaſio, & vitæ in primis neceſſaria inter tot humanæ vitæ miſerias, calamitates, res duras, & intolerabiles. Si ſpes abſit, ſine ſapore ſunt omnia: nihil tam acerbum, quod ſpes vna conditum non reddat. Prudenter in tabula Pandoræ de pixide fictum eſt, effuſis rebus omnibus ac perditis, ſpem in fundo relictā eſſe; voluit Deus, vt ſpes leuiſſimis de cauſis naſcatur, & ſurgat, quæ homines in malis ſuſtentat, conſolatur, & recreat. Sapienter quoque Poetæ finxerunt, in cœlum fidem, iuſtitiam, pietatem, pacem euolaſſe, ſolam ſpem in terris hominibus relictam. Multa ſibi promittunt inania, qui ſpe ducuntur: mobiles ſunt miſerorum ſpes: fallaces humanæ ſpes; in medio curſu rerum ſæpius præciduntur, infringuntur, & corruunt, & ante in ipſo curſu obruuntur, quàm portum conſpicere potuerint. Spes paſcit exules, ſuſtentat agricolas, ægrotos, captiuos, vinctos in carcere, naufragos. Spes eſt vigilantium ſomnium, miſerorum extremum, & commune ſolatium; inſperata ſæpè contingunt; dulcis eſt ſpes.

Quæſtio eſt inter Theologos, an actus ille, quo nunc beatæ hominum mentes ſuorum corporum futuram vitam, & gloriam ſempiternam expectant, & cupiunt, ſit verè ac propriè ſpes, an potius deſiderium. Item an in Chriſto Domino actus, quo olim ſui corporis immortalitatem, & gloriam cœleſtem expectabat, & optabat, fuerit propriè ſpes, an verò deſiderium dumtaxat? Durandus in 3. Diſtinct. 26. quæſt. 3. & Caietanus parte. 3. q. 7. art. 4. Spem negant propriè eſſe, aut fuiſſe, ſed deſiderium; eo quod ſpes non ſit, niſi boni magni, & ardui expectatio: at beatis hominum mentibus cæleſtem animæ gloriam, & felicitatem adeptis arduum, & difficile non eſt ſuorum corporum gloriam adipiſci, cum certo nouerint ſe eam conſecuturos tempore certo, ac definito diuino nutu. S. Thomas 3. par. quæſt. 7. art. 4. Sic ait: Chriſtus Dominus virtutem ſpei non habuit, habuit tamen ſpem reſpectu aliquorum, quæ nondum erat adeptus. Et ibidem: Ad primum, inquit, quædam alia ſperauit nondum habita, ſicut dictum eſt. Quicquid ſit, nam quæſtio nominis, non rei videtur eſſe, negari non poteſt, quin illæ beatæ hominum mentes multa futura bona, quæ nondum habent, ſed certò nouerunt eſſe futura, expectent, & optent: Et Chriſtus Dominus, dum inter homines verſabatur, multa quoque bona certò futura expectauit; qui quidem actus, etſi virtutis ſpei officium non fuerit, aut non ſit in beatis hominum ſpiritibus, fuit tamen in illo, & eſt in his futuri boni expectatio, nec opus eſt, vt ſit virtutis ſpei. Charitas mouet, & incitat beatos illos cæli habitatores, vt multa nobis, & ſibi bona precentur, optent, & expectent. Porrò ſpei opponitur deſperatio, quæ diffidentia abſque vlla expectatione rerum meliorum eſt.

A

De Delectatione. Cap. X.

PRimo Quæritur; Quid interſit inter delectationem, gaudium, lætitiam, exultationem, & voluptatem? Reſpondeo, Gaudium, potius ad animum, & ad rationis appetitum pertinere: Delectationem vero, frequentius eſſe affectum appetitus, qui ſenſum ſequitur: Lætitiam autem, eſſe delectationis effectum: propriè enim eſt cordis dilatatio ex delectatione profecta: Exultatio, eſt delectationis effectus, quia eſt quidam membrorum & corporis motus delectationis indicium, & effectus. Voluptas verò quamuis in malam partem aliquando accipiatur, generale tamen eſt nomen omnis delectationis.

Secundo quæritur, An delectatio ſit motus? Ariſtoteles. 1. Rhetor. cap. 10. ad finem, ſic ait: Supponatur igitur a nobis, voluptatem eſſe quendam animi motum. Sed 1. Ethic. cap. 4. contra quoſdam, qui docebant, delectationem in motu conſiſtere, eo quod delectamur edendo, potando, ſaltando, equitando, pulſando citharam, currendo, ludendo; tribus rationibus probat non eſſe motum.

B Primò, quia motus fit in tempore, at delectatio vno temporis momento ex aliqua operatione percipitur, vt verbi gratia, contemplatione rei alicuius. Secundò, quia motus eſt gratia finis, ad quem res mota progreditur: ſed voluptas, eſt operationis finis, & terminus. Tertiò, quia motus in ſucceſſione conſiſtit, non totus ſimul eſt, ſed pars eius poſt partem ſuccedit; at voluptas tota eſt ſimul, nec vna pars eius alteri ſuccedit. Et hæc eſt vera ſententia. Nam motus accipitur tripliciter. Primò, vt eſt progreſſio formæ imperfectæ ad perfectionem, vel mobilis corporis ex vno loco ad alium; & hic motus fit in tempore, & in ſucceſſione partis poſt partem conſiſtit; neque enim poteſt totus ſimul eſſe. Et talem motum negat Ariſtoteles eſſe voluptatem. Secundo, motus accipitur, vt eſt tranſitus alicuius ex vno in aliud, etiamſi ſubitò contingat; poteſt enim vno temporis momento res aliqua in aliam mutari? & hic motus, potius dicitur mutatio. Nec delectatio eſt talis motus, quoniam non eſt tranſitus alicuius ex vno in aliud, ſed operationem conſequitur. Tertiò, motus ſumitur, vt eſt aliquid a ſua cauſa efficienti continuò

C pendens, & manans: ita conſeruatio rei, præſentia ſuæ cauſæ, vnde fit, indigentis, dicitur hac ratione motus. Sic lumen pendet in aere e præſentia corporis lucidi: imago rei viſæ in ſpeculo, e quo veluti reſiliens in oculum recurrit, ac recidit. Sic viſio pendet à re, quæ videtur: & hoc modo dixit Ariſtoteles primo Rhetorico. cap. 10. Delectationem eſſe quendam animi motum; fluit enim ac pendet ex re, quæ nos per operationem delectat. Item motum conſequitur ſæpe delectatio; & ideo delectatio dici poteſt motus, videlicet in cauſa, & origine; ſed non ſemper motum comitatur, quoniam operationem, ſed non motum conſequitur.

Tertiò Quæritur, An delectatio ſit aliqua generatio? Reſpondet Ariſtoteles lib. 10. Ethi. cap. 4. & lib. 7. c. 13. non eſſe generationem, quia generatio fit in tempore, & eſt, qua aliquid ab eo, quod poteſtate tantum eſt, in actum deducitur. Hoc ſimiliter dixit Ariſtoteles contra eos, qui docuerant delectationem in generatione conſiſtere, hoc eſt, in aliqua mutatione, qua aliquid fit; vt cum quis diſci-

D plinam, vel artem addiſcit, domum extruit, pingit, ſculpit, deſcribit. Sciendum eſt, apud Ariſtotelem, Generationem dupliciter accipi. Primo vt eſt mutatio, qua vna ſubſtantia ex interitu alterius producitur, & incipit eſſe, & hæc fit vnico temporis puncto. Secundo, pro vt eſt quædā mutatio, qua aliquid, quod ante non erat, incipit eſſe, ſiue accidens ſit, ſiue ſubſtantia: Et hoc modo extructio domus dicitur generatio; & cum aliquid depingitur, cū ars, vel diſciplina addiſcitur, dicitur generari, hoc eſt, fieri: & hæc generatio fit in tempore. Negat igitur Ariſtoteles, delectationem eſſe generationem, quia cum ſubitò ex operatione tota ſimul capiatur, non eſt generatio, quæ cum tempore fit. Et quamuis prior illa generatio, quam dixi eſſe ortum ſubſtantiæ, ſubitò fiat; talis tamen delectatio non eſt, quoniam voluptas operationem conſequitur, at generatio ſubſtantiam ex eo, quod eſt poteſtate, in actum deducit.

Quarto Quæritur, An delectatio careat oppoſito? Ariſtoteles libro 7. Ethic. cap. 13. docet felicitatem eſſe operationem præſtantiſſimam omni malo vacantem; hæc autem eſt

voluptas. Sed lib. 10. Eth. c. 4. non vult eſſe operationem, ſed operationis comitem, finem, terminum, & quaſi fructum. Certe Ariſt. non negat eſſe appetitus actum, ſed negat eſſe operationem eam, quam ipſa delectatio conſequitur. Verbi gratia cum videndo, contemplando, odorando, audiendo, tangendo, edendo, potando, equitando, canendo, citharam pulſando, ſaltando, delectamur, voluptas non eſt aliqua ex his operationibus, ſed actus appetitus, quo in illis operationibus delectamur. Cum vero delectatio aliqua dicitur operatio, vocatur talis in cauſa, & origine.

Quinto quæritur, An delectatio ſit qualitas? De hoc nihil expreſſum Ariſtoteles: ſed ſumdamus libro. 7. Ethico. quæſt. 40 ait, eſſe quantitatem. Meo iudicio, delectatio nomine actionis ſignificatur: ſed reipſa videtur eſſe qualitas, continue tamen fluens, & pendens ab appetitu, & eo quæ nos per operationem delectatricem vt delectari in re aliqua; nihil aliud ſit, niſi appetitum in ſe gignere qualitatē quandam ex re iucunda pendentem. Sed quæſtio ĵam eſt dubia, an delectari, potius ſit appetitum in ſe huiuſmodi qualitatem elicere, an vero illam in ſe habere; nam ſimilis quæſtio eſt de notitia cuiuſcunque facultatis cognoſcentis. Omnes enim conueniunt, eſſe qualitatem nomine actionis ſignificatam, quæ dicitur cognitio, fluentem ex ipſa facultate cognoſcente, & re cognita: ab obiecto enim, & facultate paritur notitia. Vtrum verò cognoſcere potius conſiſtat in hoc, quod facultas ab obiecto excitata gignat, & eliciat eam qualitatem, an vero potius in hoc, quod eam in ſe excipiat, & habeat, diſſentiunt a ſeipſis tum Philoſophi, tum Theologi. Nam quidam volunt potius conſiſtere in eo, quod facultas eam qualitatem in ſe recipiat, & habeat; ac proinde cognoſcere, potius in patiendo poni debere, quam in agendo. Et eadem ratione multo magis, inquiunt, delectari conſiſtit in hoc, quod appetitus qualitatem, quæ eſt voluptas, in ſe excipiat, & habeat: & delectari, ſit quoddam pati, magis quam agere. Contra alij volunt, cognoſcere potiſſime ſitum eſſe in hoc, quod facultas gignat, & eliciat notitiam, quæ dicitur qualitas. Et pari ratione, delectari, in eo præcipue eſſe, quod appetitus eliciat in ſe eam qualitatem, quæ dicitur voluptas; ac proinde tam cognoſcere, quam velle, potius in agendo, quam patiendo conſtare.

Sexto quæritur, An delectatio, tota ſimul ſit, an vero per partes comparetur: quod perinde eſt, ac ſi quæreretur, an fiat cum tempore? Ariſtoteles lib. 10. Ethic. cap. 4. aperte negat eſſe cum tempore; ideo enim non vult eam eſſe motum, vel generationem. Animaduertendum eſt, delectationes appetitus qui dicitur ſenſu, in facultate corporea, qualis eſt ipſe appetitus, ſedem habere; ac proinde eſſe accidentia, quæ ratione ſubiectæ rei, cui inſunt, diuiſionem partium admittunt; quales non ſunt voluptates mentis, quæ ſunt ſpirituales. Rurſus, delectationes appetitus cum intendi, ac remitti queant, partes etiam habent intenſionis, ac remiſſionis. Hinc cum tempore delectatio intendi, ac remitti poteſt ob id, quod res, quæ delectat, magis minuſq. iucunda ſit; ac proinde magis, minuſue cum appetitu conueniens; vel eo quod ſit appetitui vicinior, vel ab eo remotior; vel cum eo magis minuſue congruat, propterea quòd corpus noſtrum mutationem aliquam recipit: nam cum frigemus, calidis delectamur; contra frigidis, cū æſtuamus. Sic etiam lumen, quamuis cum tempore non fiat, intendi tamen, ac remitti poteſt ob eam cauſam, quòd corpus lucidum magis minuſue lucidum ſit, aut magis minuſue propinquum corpori, quod illuminatur; aut quia corpus, quod lumen excipit, magis minuſue perſpicuum clarumque redditur. De his igitur partibus quæſtio minime intelligitur.

Ariſtotelis ergo ſententia eſt: Quemadmodum lumen in aere, vnico temporis momento totum producitur, & tantum, quantum corpus lucidum producere, & tantum quantum aer perſpicuus excipere poteſt: ſic etiam delectatio, ſicut & viſio in oculo ſimul tota gignitur, & tanta quanta poteſt in appetitu produci, & quantam poteſt res iucunda generare. Non igitur per partes, aut cum tempore delectatio producitur, quamuis cum tempore intendatur, & remittatur in nobis. Aliqua enim ſæpe nos primum vehementer delectant, quæ paulatim poſtea deficiunt, immo etiam vertuntur in tædium.

Septimo quæritur, An delectatio operationem perficiat? Ariſt. lib. 10. Ethi. c. 4. docet perficere, quia eam conſeruat, continuat, confirmat, ac roborat. etenim meditando, diſcen-

A do, legendo, docendo, diſputando delectamur, & delectati diutius in his actionibus perſeueramus: operamur ardentius, ac ſtrenue, & quaſi ad denuo operandum promptius incitamur. Eſt igitur voluptas, cauſa, cur diuturnior, firmior, ac vehementior ſit operatio: nam qui cantum, & iocoſa verba cum delectatione audit, aut qui ludos ſpectat, diutius in his perſiſtit.

Octauo Quæritur, Quomodo voluptas perficiat operationem? Reſpondet Ariſtoteles loco citato inquiens: Non perficit, vt forma materiam, quia formæ capacitatem præparatam inducitur. Item, quia delectatio non eſt ſemper in eadem facultate, in qua ineſt operatio. Nec perficit, vt habitus, qui habenti extrinſecus accedit: Nec perficit, vt cauſa efficiens, quoniam hæc id, quod efficitur, de potentia in actum deducit, & ſuo effectu prior eſt; at voluptas operationem conſequitur: Nec perficit, vt res obiecta ſenſum, quia hæc ſenſum, qui ante iam fuerat, excitat, & mouet. Sed perficit, inquit Philoſophus, operationem voluptas, vt finis ſuperueniens, vt terminus in quo operatio terminatur vt fructus & partus; vt venuſtas denique florem ætatis. Obijcies 1. Quod prius eſt, à poſteriore non perficitur; ſed **B.** operatio eſt prior delectatione. Item, operatio eſt delectatione præſtantior. Præterea, operatio eſt gratia ſui ipſius, ergo non habet voluptatem, vt finem. Reſpondeo, operationem non perfici delectatione tanquam re aliqua nobiliore, & priore, ſed tanquam eo, quod ipſam operationem reddit diuturniorem, firmiorem, & vehementiorem, & eam quam quod alteri accedit; & ſuperuenit: id enim quod additur, quamuis exiguum, dicitur perficere rem, cui adiungitur.

Nono Quæritur, Quam operationem delectatio perficiat, an noſtram duntaxat, an etiam eam, quæ extra nos eſt? Ratio dubitandi eſt, quoniam ſæpe delectamur operatione quæ extra nos eſt: nam tranquillo, & ſedato mari, illuminato aere, qui ante nubibus tegebatur, & hyeme calefacto cubiculo, vel lecto, & æſtate refrigerato potu delectamur. Item non ſola operatione, ſed rebus ipſis delectamur: delectat enim nos ignis, dum frigemus; cibus, cum eſurimus, & cum ſitimus, potus. Reſpondeo, bona ipſa nobis minime delectationem afferre, niſi facta ſint noſtra; ac noſtra non ſunt, niſi nobiſcum aliqua ope**C.** ratione coniuncta. Delectamur igne, quia alget corpus noſtrum, & accedens ad ignem calefit: Ita cibo, & potu delectamur, quia edimus, ac bibimus. Quare quandocunque nos aliorum actio delectat, ſemper nobis aliqua operatione ſenſus, vel mentis coniungitur, qua illud bonum, ac noſtrum exiſtimamus. Sic ludorum aſpectus, nouarum rerum auditio, ſedatum mare, illuſtratæ tenebræ, nobis ſunt bona iucunda, quia ſenſum noſtrum, vel mentem voluptate perfundunt: Nullum igitur bonum delectat appetitum, niſi prius mens, vel ſenſus, illud tanquam bonum ſibi conueniens, & commodum percipiat. Vnde delectatio quamuis ex aliorum operatione capiatur, eam non perficit, ſed noſtram, qua ſenſus, vel mens eam, vt ſuum bonum iucundum apprehendit, ac percipit. Sic etiam delectamur, quòd alij nos diligant, venerentur, ſuſpiciant; admirentur: quod ab alijs amemur, laudemur, honoremur; quia nimirum amari, & honorari, vt bonum noſtrum percipimus.

Decimo Quæritur, An delectatio ſit tantum de bono, **D** quod habetur. Reſpondeo cum Ariſtotele delectari nos ſæpe ſpe futurorum, & recordatione præteritorum. Sed hoc ideò eſt, quia ſperamus nos aſſecuturos bonum, quod diligimus, & quia recordamur eorum, quibus quondam potiti ſumus. Delectamur igitur, quòd bonum aliquod aſſequemur, & quod in bonis aliquando fuimus. Id, inquit Ariſtoteles, quod cum aderat, voluptatem pariebat, cum in mentem venit, oblectat: nec ſolum, quæ cum aderant, voluptatem afferebant, ſed etiam quæ dolorem. Delectamur enim, quòd pericula effugimus: quod labores, & moleſtias ſuperauimus, quòd morbos euaſimus, denique quòd ex infinitis malis emerſimus, eo quòd iucundum eſt malo carere, quod aliquando pertulimus. Spes futurorum, vel iuris, & poteſtatis aliquid nobis affert, vel fiduciam præbet aſſequendi: recordatio præteritorum ea nobis quaſi præſentia facit. Hinc etiam ira voluptatem affert, quia qui iratus eſt, ſperat ſe vindicaturum iniuriam. Eodem planè modo cupiditates, & deſideria conſequitur voluptas. Qui febri laborat, vel ſiti premitur, aut fame vexatur, ex altera parte gaudet, ſe bibiturum

bibe,

biſſe, vel comediſſe: & cum ſperat ſe poturum, vel cibum ſumpturum. Qui itidem ſe viciſſim amant abſentes, cum ſibi inuicem ſcribunt, ſeſeque humaniter, & officioſè conſalutant, lætantur; quia vnus alterum veluti præſentem alloquitur.

Vndecimò Quæritur, Quomodo delectatio mœrorem, luctum, & fletum aliquando comitetur. Id Ariſtoteles declarat primo libro Rhetoricorum cap. 11. quoniam triſtor, quod mali aliquid inuitus patiar: ſed gaudeo, quia ſpero me illud malum aliquando euaſurum. Triſtor etiam, quod careo bono, quod opto: ſed lætor ſperans me illud aſſecuturum. Ita quoque poenitentia, qua peccatorum nos poenitet, contriſtat: ſed in ipſa poenitentia gaudemus, quia eam nobis ſalutarem, & vtilem iudicamus.

Duodecimo Quæritur, An delectatio ſit aliquando de alienis bonis. Reſpondeo, non eſſe, niſi ea bona ad nos aliqua ratione pertineant. Sic bonis filiorum, vxorum, parentum, & amicorum ſinguli delectantur, quia illorum bona, vt ſua cogitant, & ad ſe deriuant. Qui alterum amat etiam abſentem, delectatur cum cogitat eum bene ſe habere: triſtatur, cum audit, eum male valere. Ita gaudemus, cum noti, & amici ad honorum, & dignitatum gradus, & titulos euehuntur, quia nimirum eorum bona, noſtra eſſe arbitramur; & inde emolumentum aliquod ſperamus.

Decimotertio Quæritur, An delectatio ſit Amor? Quidam affirmant, delectationem eſſe amorem boni, quod habetur; quoniam ei, qui amat, placet res amata: at is delectatur in aliquo, cui gratum eſt id, de quo delectatur. Item omnis actus appetitus in bono, vel eſt deſiderium futuri, vel delectatio de præſenti. Præterea, amor, vel eſt concupiſcentiæ, vel amicitiæ: ſed omnis huiuſmodi amor videtur eſſe delectatio. Attamen negari non poteſt, quin Amor ſit actus a delectatione diſtinctus, nam Amor, eſt boni tum præſentis, tum abſentis; Delectatio verò non eſt niſi de bono præſenti, aut de futuro, vel præterito per ſpem, vel memoriam præſenti facto. Item amo amicum præſentem, & dum cogito illum male valere, triſtor; ergo dum cogitans illum bene habere, delector, re uera amor meus in amicum, differt a delectatione, quia in amore perſeuero, & dum triſtor, putans eum malè valere: & dum delector cogitans illum bene habere. Amplius, Amor eſt boni per ſe abſolutè, & ſimpliciter ſumpti; delectatio non item. Poſtremo, Amor verſatur etiam vniuerſe circa ipſa genera bonorum: amamus enim omnes caſtos, iuſtos, ſapientes, fortes; at delectatio non eſt de ipſis generibus bonorum, ſed de ſingulis.

Decimoquarto, Quæritur, An operatio ſit propter delectationem conſequentem, an potius delectatio ſit propter operationem quam conſequitur? Ratio dubitandi eſt, quia operationem perficit delectatio, ergo operatio eſt propter delectationem. Deinde operationem conſequitur delectatio, vt finis, vt fructus, & terminus: ergo eſt vltimum bonum, quod appetitur. Reſpondeo ex communi omnium ſententia, operationem non eſſe propter delectationem. alioqui enim felicitas, quæ in optima hominis operatione conſiſtit, propter delectationem eſſet. Contemplatio item, aliæque ſimiles operationes ſunt gratia ſui, non voluptatis. Accedit, quod cibum, & potum ſumimus, non vt delectemur, ſed vt alamur, & viuamus. Immo etiam in coniugali complexu voluptatem natura conſtituit ad ſobolis procreationem. Ad obiectum verò argumentum reſpondeo, voluptatem non dici operationis finem, & terminum, quia natura operationem in voluptatem referat; ſed quia voluptas operationi accedit, & ſuperuenit; & proinde eſt vltimum, quod operationi adiungitur: eam autem adiunxit natura, vt ipſa operatio diuturnior, conſtantior, & vehementior redderetur.

Decimo quinto Quæritur, Quæ delectationes apud Ariſtotelem 1. Rhetor. c. 11. appellentur Naturales, Rationales & præter naturam. Reſpondeo, Naturales, dici, quæ pertinent ad naturam tuendam, & conſeruandam; cuiuſmodi ſunt quæ captantur ex cibo, potu, & his, quæ ad generationem prolis diriguntur: Naturaliter etiam poſt defatigationem quieſcendo delectamur: ac proinde naturales quoque dicuntur delectationes, quæ ex lecto, & habitatione, & veſtitu neceſſario captantur. Delectationes rationales vocantur, quæ ſunt hominis propriæ, vt quæ oriuntur ex hoſtium noſtrorum victoria, ex lucro, honore, fama, gloria, dignitate potentia, ſtudio, & officio virtutis, ex doctrina, ſcientia, & arte. Præter naturam delectationes dicuntur, quæ ex aliqua deprauata corporis parte, vel ſenſu naſcuntur; quidã enim delectantur eſu carbonis, terræ, & aliarum rerum ſimilium. Sicut enim ægrotantibus amara ſunt dulcia ob vitiatum, & corruptum guſtum; ſic quibuſdam res alioqui per ſe guſtui ingratæ placent, & ſapiunt ob corpus male affectum. Idem accidit in ipſis venereis, & libidinoſis delectationibus: quædam enim earum dicuntur præter naturam; cuiuſmodi ſunt nefaria, & auerſa libido, hominis cum beſtia concubitus, & aliæ ſimiles delectationes execrandæ, & deteſtabiles, quæ vel nominatæ pudicas & honeſtas aures offendunt.

Decimoſexto Quæritur, Quæ partes ſint delectationi ſubiectæ. Reſpondeo ex Philoſophorum, & Theologorum ſententia, alias delectationes eſſe naturales, quæ ſunt de bonis ad naturam pertinentibus, qualis eſt voluptas, quæ capitur ex cibo, potu, coitu, ſic defatigati quieſcẽdo delectamur: alias eſſe animales, quæ corporis ſenſibus percipiuntur, inter quas præcipuæ ſunt, quæ oriuntur ex tactu, guſtatu, odoratu, auditu: alias vero eſſe delectationes rationis, quæ ſunt de bonis ad mentem, ſeu rationem ſpectantibus: vt cũ quis delectationem capit, ex honore, gloria, fama, excellentia, dignitate, imperio, potentia, opibus, victoria, lucro, contemplatione rerum, officio, & actione ſtudioſa.

Decimoſeptimo Quæritur, Quænam cauſæ, & effectus ſint delectationis. Reſpondeo, vt ſupra dixi, quia nonnulli arbitrantur, Amore boni futuri eſſe eundem affectum, quod deſiderium dicimus, & Amorem boni præſentis, quod habetur, re ipſa eſſe delectationem; idcirco putant eiuſdem cauſas, & effectus deſiderium habere, quos habet Amor boni futuri, & exercitati: & pari ratione eaſdem cauſas, & effectus habere delectationem, quos habet Amor boni præſentis, quo quis potitur. Sed quidquid dicatur, certè delectatione ſicuti & amore cor ſe dilatat, ac fundit, & deſiderio ſeſe porrigit: Nihilominus delectatio, vt prædixi, gigni ſolet ex ſpe; quia cum boni aliquid ſpe habemus, quaſi aliquo modo adepti, eo delectamur. Præterea lætitia, ſeu delectatio, affectus eſt mollis, tener, dulcis; eſt naturæ calidæ, & humidæ; ac proinde aereæ, & ſanguineæ. Lætitiam in ſplene ſedem habere Medici docent. nam ſplen ſuccos craſſos, & melancholicos in iecore genitos ad ſe attrahit, quorum parte ſubtiliſſima cum ſe aluerit, quod ſupereſt proprio quodam meatu ad ventriculum remittit. Qui molli, & tenero corde ſunt, facilè lætantur, vt pueri, iuuenes, adoleſcentes, bene valentes, & qui in otio verſantur. Porrò lætitia calore ſuo ſanguinem purgat valetudinem roborat, colorem florẽtem, nitidum, gratum, & pulchrum inducit. apud Macrobium. li. 7. Saturnalio c. 11. quærit Seruius, qui gaudẽt cur rubeſcũt. Reſpondet Diſarius Philoſophus, gaudium, inquiens, extrinſecus contingit: ad hoc animoſo occurſu natura feſtinat, quam ſanguis comitando, quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem tingit cutem, & inde ſimilis color naſcitur. Sic ille.

De Riſu. Cap. XI.

DElectatio, ſeu lætitia parit riſum, riſus autem affectus non eſt, ſed eius effectus, videlicet motus, primum in parte oris, mox in oculis; deinde in tota hominis facie ex cordis dilatatione profectus; naſcitur autem riſus ex noua & recenti lætitia cordis, ex re inſperata, & inopinata. Aliquando tamen vehemens cogitatio riſum impedit, adimit, prohibet; quare viri ſapientes, prudentes, graues, maximè experti, alue facti his vel aliis rebus rarius ridere ſolent. excitatur riſus ex caſibus innoxijs quidem, ſed foedis, ex dictis, fatuis ſcurrilibus, ex interpretationibus, vel rogationibus abſurdis, reſponſis acutè detortis in alium ſenſum, quã quem poſtulabant rogata: ex imitatione per verba, quæ eſt genus quoddam mimicæ repræſentationis; geſticulationibus deformitate dicti, vel facti. Ii ſunt ad riſum proni, in quibus flaua bilis redundat: eo quod ex immodico calore facile cor ex porrigitur. Et qui pituita, aut atra bili abundãt aut infeſtantur, ſunt ad riſum lenti, & tardi ob frigoris tarditatem. Corde delicijs modefacto magni, & crebri riſus oriuntur, vt vino, luſibus, amoribus, fabellis feſtiuis, concentu, laſciuia, & id genus alijs.

De Odio. Cap. XII.

S.Tho. 1. 2. q. 29.

PRimò Quæritur, Quid ſit Odium. Reſpondeo, Odium Amori aduerſari; quare ſicuti Amor, eſt actus, quo quis ſibi, vel alteri bonum vult, & optat; ſic odium, nihil aliud eſt, niſi actus; quo quis ſibi, vel alteri malum vult ſine aliquo ſuo commodo, & emolumento. Nam cum alteri iraſcimur, malum ei cupimus: Sed ira non eſt odium, quia iraſci, eſt malum alteri velle ob emolumentum noſtrum, nimirum vindictam, qua iniuriam acceptam vlciſcimur. Itē inuidere alteri, non eſt propriè eum odiſſe: nam inuidere, eſt triſtari de bono alterius, quo ipſe careas, quod habere cupias, ſed non poſſis; cum tamen aliqui tis ei ſimilis, vel æquatus; Odiſſe verò alterum, eſt ei malum velle, nec ob aliud omnino niſi quia perſona alterius nobis diſpliceat. Odium igitur, eſt actus, quo quis ſibi, vel alteri malum vult ſine proprij emolumenti cauſa.

Ariſt. lib. 2. Rhet. c. 4. S Th. 1. 2. q. 29

Secundò Quæritur, Cuius obiecti ſit odium. Reſpondeo, Odium eſſe tum perſonæ, tum rei; ſicut & Amor, perſonæ eſt & rei. Odium perſonæ, eſt actus, quo perſonæ alterius malum volumus, ſolùm quia ipſa perſona nobis ſit infenſa; quod ſi ei malum velimus ob aliquod noſtrum emolumentum, odium perſonæ non eſt. Odium verò rei, eſt actus, quo alicui rei malum volumus propter ipſam, nō quia nobis aliqua ratione noceat, aut quia rebus noſtris damno ſit, ſed quia ea per ſe nobis diſplicet, & odioſa eſt, tanquam res per ſe contraria, & inimica nobis. Vnde qui odio rem habet, cupit interitum, & exitium eius. Inter ipſa animalia exiſtunt odia, & inimicitiæ, quia quædam eorum perſequuntur alia, vt ſibi aduerſa, & inimica. Rectè igitur Cicero Tuſculana quarta definiuit, Maleuolentiam eſſe ex malo alterius ſine emolumento ſuo. Caietanus, Odium perſonæ, vocat odium inimicitiæ: Odium rei, appellat odium abominationis. Ego vero odium perſonæ intelligo actum, quo perſonæ malum volumus, nonniſi quia perſona alterius nobis diſpliceat: & odium rei accipio actum, quo rei alicui malum cupimus, quia ea per ſe nobis non placeat. Ex quo efficitur, vt multis modis poſſit quis alterius necem optare, ex odio, ſcilicet, inuidia, ira, indignatione, metu, iuſtitia. Ex odio appetit, cum optat non ob aliud, niſi quia ei perſona alterius diſplicet per ſe; & ideò cupit, ne eiuſmodi perſona in hac rerum vniuerſitate ſit. Ex inuidia verò optat alterius mortem, quia triſtatur rebus eius ſecundis, & proſperis, etiamſi nihil officiant; & propterea, ne eiuſmodi felicitate potiatur, quæ eſt ei odioſa, & infenſa, cupit interitum illius. Ex ira autem, quatenus cupit illi mortem, quod ſit ab eo iniuria læſus. Ex indignatione, quia contriſtatur bonis alterius, eo quod ea indignus habeat, vel indignè ea adminiſtret. Ex metu verò, quia exiſtimat alterum ſibi nociturum. Ex iuſtitia autem, quia putat alterum reum eſſe mortis, eo quod capitale crimen admiſerit. Sequitur item, vt aliquando quis optet mortem alterius, non quidem odio perſonæ, ſed odio rei alicuius. Verbi gratia, mater optat mortem filiarum, propterea quod eas vel ob inopiam, vel ob deformitatem in matrimonium collocare, vt vellet, non poteſt, aut quia cauſa earum perſuadet ſibi ſe à marito contemni, & durè tractari. Pari modo quis ſeipſum interimit, non odio quidem ſuæ perſonæ, ſed odio rei: nam odio habet aduerſa, & mala quæ ſuſtinet, aut quia tyranni potentiā, & iram pertimeſcit, aut quia triſtatur ex detrimento, & iactura ſuorum bonorum, aut quia de ſua ſalute, & vita penitus deſperat, fruſtratus omni ſpe, & expectatione rerum meliorum. Dæmones ſcilicet, & homines improbi ſempiternis gehennæ ſupplicijs deſtinati odio habent Deum, & ſeipſos, non quia perſona Dei, aut propria ipſorum perſona per ſe ſimpliciter diſpliceat, ſed odio pœnarum, quas velint, nolint, ſuſtinere coguntur; & idcirco nec Deum punire, nec ipſi tantam pœnarum acerbitatem, quantam ferūt miſeri; perferre vellent.

Cai. 1. 2. q. 29. ar. 1.

Tertiò Quæritur, Quæ ſint, quæ odio habemus rerum obiecta. Reſpondeo, Odio nos habere deformia, iniucunda, moleſta, turpia; quæ item faſtidium generant; omnia item naturæ inimica, & aduerſa; præterea, vt ante iam dixi, odio habemus tum perſonas, tum res: ad hæc odio habentur non ſolum ſingularia, ſed etiam ipſa genera perſonarum, vel rerum: Odioſum enim nobis eſt vniuerſum genus latronum, proditorum, ſicariorum, maleficorum, item omne genus turpitudinis.

A Quarto Quæritur, Cui affectui odium opponatur. Reſpondeo, Directò & per ſe opponi Amori: nam Amor eſt boni per ſe, & ſimpliciter, odium verò mali per ſe, & abſolutè. Sed animaduertendum eſt, Amorem vt ante diximus, iuxta quorundam ſententiam, eſſe genus ſub ſe continens Deſiderium futuri boni, & delectationem de bono præſenti: Odium igitur cum Amori opponatur, ſequitur iuxta eorum ſententiam, vt ſit genus ſub ſe complectens duos affectus circa mala contrarios Deſiderio, & delectationi; ita vt ſicut Deſiderium eſt amor boni futuri, & expectati, & Delectatio eſt amor ex bono præſenti cum quadā ſuauitate, & voluptate perceptus: Sic etiam odium aliquādo ſit actus, quo cupimus ne malum futurum quod imminet contingat; aliquando verò ſit actus, quo cupimus, vt malum quod adeſt, & contriſtat nos, penitus abeſſet. Longe verius eſt odium eſſe mali per ſe, & abſolutè, ſicut amor eſt ſimpliciter, & per ſe boni.

De Triſtitia. Cap. XIII.

B PRimo Quæritur; An Triſtitia ſit idem animi affectus qui Dolor. Reſpondeo, Stoicos nomine doloris intellexiſſe omnem triſtitiam; quam Cicero quarta Tuſculana ægritudinem vocat; & deinde dolorem tamquam partem ægritudinis ſubijcit. Reuera, Triſtitia non tam latè patet, quam Dolor: nam dolor & dicitur de animo, & de corpore; Triſtitia vero ſolum de animo dicitur. Dolet enim, non tamen triſtatur corpus, ſed animus: dolemus, cum nobis membrum inciditur, cum corpus ſecatur, cum cædimur, cū torquemur, cum vulneramur, cum pes noſter offenditur. In præſenti tamen triſtitiam latè capimus pro omni tum animi, tum corporis dolore, qui etiam mœror, aut mœſtitia vocatur. S.Th. 1. 2. q. 35. art. 2.

Secundo Quæritur, In quo obiecto triſtitia verſetur. Reſpondeo, In malo, quod inuiti patimur, vel in nobis ipſis, vel in rebus noſtris. Ex quo fit, vt Triſtitia ſit affectus delectationi oppoſitus: Nam Delectatio, eſt de bono concupito, & quo potimur, ac fruimur. Triſtitia vero eſt de malo, quod cum timeremus, euenit. Triſtitia affectus eſt terreſtris, frigidus, & aridus, & durus, & in atra bile conſiſtens.

C Tertiò Quæritur, Quæ & quot ſint ſpecies Triſtitiæ? S. Thomas ex Nyſſeno, & Damaſceno quatuor Triſtitiæ ſpecies commemorat, Inuidiam, Miſericordiam, Angorem, & Accidiam; quibus commodè poſſumus adiungere alias tres quatuorum ſpecies, Aemulationem nempe, Indignationē, Zelotypiam, & Pœnitentiam, & Impatientiam: de quibus ſigillatim pauca dicemus, vt omnes affectus animi recto, & diſtincto ordine cognoſcantur. S. Tho. 1. 2. 35. a. 8. Niſſ. lib 4. Philoſo. c. 12. Damaſ. lib. 2. ſi de. ort. c. 14.

Inuidia igitur, eſt triſtitia ex proſperitate alterius, quæ nihil inuidenti nocet. Nam ſi quis doleat rebus ſecundis alterius, quia ab eo iniuria affectus ſit, non inuidet, ſed iraſcitur: Si doleat de proſperitate alterius, quia ab eo ſibi aliquid mali timeat, non eſt inuidia, ſed metus. Si doleat, quia alter proſperitate potiatur, indignus, vel indignè ſeſe in rebus proſperis gerat, non eſt inuidia, ſed indignatio. Si doleat, quia alius bonis potiatur, quæ ipſe cōcupierat, nec eſt aſſecutus, potius eſt Aemulatio, quam Inuidia. Si doleat; quia alterius perſona ipſi diſpliceat, Odium eſt, non Inuidia. Ariſt. lib. 2. Rhet. c. 10. Cic. Tuſc. 4. Nyſſe. lib. 4. Philoſ. c. 12 Damaſ. lib. 2. fid. orth. c. 14.

D Miſericordia, eſt triſtitia, teſte Ariſtotele, Cicerone, & Nyſſeno, ex miſeria, & malis alterius indignè, & immeritò laborantis: cum caſum, conditionem, & incommoda aliena deploramus. Nam ſi dignè, & meritò mala ſuſtineat, vicem eius haud miſeramur; nemo enim mentis compos ad parricidæ, tyranni, aut proditoris ſupplicium, quod merentur, miſericordia commouetur. Ex quo fit, vt maxime miſereamur eorum, & vicem eorum, qui imbecilli, & infirmi ſunt ad aliquid agendum, vel ſuſtinendum, cuiuſmodi ſunt infantes, mente capti, pueri, viduæ ſui viri, & omni humano præſidio deſtitutæ; ægroti, inopes, & egeni, ſimplices, itidem ij, qui ex magna rerum proſperitate, qua olim perfruebantur, deturbati, deiectiq. ſunt. Item qui in mala inopinata miſerè deuenerunt. Porrò mala, ob quæ vicem, & conditionem alicuius miſeramur, ſunt morbi, mors, fames, ſitis, tormenta, plagæ, ſpoliatio, captiuitas, ſeruitus, miſeramur itidem deformes, mancos, tardos, rudes, & ſtultos; indigni ſunt malis opinione noſtra boni viri, & qui rectè ſuo munere, & officio Ariſtot. vt ſup.

pertum

perſuncti creduntur: tum etiam qui malis ſunt impares, vt A mulieres, ſenes, ægri delicati; item & ij, quibus non licuit bonis ſuis frui: vt cum magni ingenij vir in medio ſtudiorum ſuorum curſu tollitur è viuis.

Nyſſen. & Damaſc. locis citat.

Accidia Græcis dicta eſt ἄχος, & proprie eſt dolor acerbus, qui ita premit animum, vt nihil boni ei agere libeat: quam ſemper comitantur tædium mentis, ſatietas & faſtidium, torpor, pigritia, ignauia, inertia, & ſomniculoſa deſidia.

Nyſſen. & Damaſce. locis citat.

Anxietas teſte Cicerone quarta Tuſculana, eſt triſtitia premens, & ſollicitans; qualem patiuntur ij, qui ſunt in magnis periculis, & qui cum alio periculosè luctantur, & decertant. Item & ij, qui morbo ingraueſcente iamiam morituri, acerbius ſolicitantur, & vehementius anguntur. Vnde vulgo dicta eſt Agonia mortis.

Nyſſen. & Damaſce. locis citat. Ariſt. lib. 2. Rhetor. c. 11.

Aemulatio dupliciter accipi ſolet: eſt enim, & in laude, & in vitio nomen. Laudis eſt, quando Aemulatio nihil aliud eſt, niſi imitatio virtutis, qua videmus alios præditos, nos verò carere: vitium verò eſt, quando triſtatur quis, eo quòd bonum quod concupierit, alius obtineat, ipſe careat.

Zelotypia eſt triſtitia, eo quod alter quoque fruatur forma, quam ille ipſe concupiuerit. Nam vt nomen ipſum ſonat, Zelotypia eſt zelus de forma: ea eſt triſtitia, vel metus ne is, quē nos nollemus, forma aliqua potiatur: id verò dupliciter, vel vt nos fruamur ſoli, vel vt is fruatur ſolus, quē ipſi volumus; nā & de liberis, & ſororibus, & de matribus, & pupillis, & curæ noſtræ concreditis tangimur Zelotypia, non vt nos illarum forma fruamur, ſed vt ipſæ ſolum ſua forma potiantur: animantes quædam Zelotypia tanguntur, vt cygni, columbi, galli, tauri. creſcit, & decreſcit Zelotypia ex perſonis, locis, temporibus, negotijs. gignit in animo Zelotypia anxietates, curas, ſollicitudines, per dies, ac noctes, & ſuſpiciones innumeras: tranſit aliquando in odium, & rabiem.

Ariſt. lib. 2. Rheto. c. 9.

Indignatio verò eſt triſtitia, propterea quod alter bonis potiatur indignus, aut ea adminiſtret indignè. Græcis dicitur zelus. Sicut miſericordiæ eſt dolere, quod quis immerito mala ſuſtineat, ſic zeli, vel indignationis eſt moleſtè ferre, quod quis indignus bonis potiatur: pungimur, offendimur, indignamur, quod indignus, vel expetit bona, vel quod grauius eſt, adipiſcitur. Succenſet ſibi quis, cum indignum ſe atque imparem negotio iudicat, & indignatur ſibi ipſe, quod illud expetierit, ambierit, acceperit. Stomachamur, ſi quis ſupra vires, aut meritum ſuum aliquid aggreditur: velut magiſtratum, honores, decus, certamen cū potiore; indignatio plurimum viget, & inualeſcit in ſuperbo, qui vt ſe maximis bonis cenſet dignisſimum, ſic alios omnes, vel mediocribus bonis impares, & indignos.

Pœnitentia, eſt triſtitia, qua quis dolet ob aliquid à ſe male geſtum, vel prætermiſſum. Gellius. lib. 17. c. 1. docet pœnitere proprie dici in rebus voluntarijs; cum quæ ipſi fecimus, vel diximus, aut quæ de noſtra voluntate, noſtroue conſilio facta ſunt, ea nobis poſtea incipiunt diſplicere, ſententiamque in ijs noſtram permutamus: neminem pœnitet, quod natus ſit, quod mortalis ſit, quod ex offenſo fortè vulneratoque corpore dolorem ſentiat, aut quod deformi natus ſit corpore.

Impatientia eſt triſtitia animi nullius laboris, doloris, faſtidij, & moleſtiæ patiens.

Quarto Quæritur, Quæ ſint cauſæ, & effecta Triſtitiæ. D Reſpondeo, Triſtitiam naſci ex malo præſenti, quod inuiti toleramus: Item ex amiſſione boni concupiti: Vnde expletis, & finitis epulis, conuiuijs, iocis, ludis, ſpectaculis, & exactis diebus feſtis, et lætis, contriſtari ſolemus. Præterea Triſtitia cum ſit affectus frigidæ, & ſiccæ naturæ quaſi terreſtris, viget in frigidis, & ſiccis temporibus, ac locis, Autumno, Hieme, nocte, in hominibus bili atra abundantibus; refrigerat cerebrum, et ſomnum inducit; hebetat ingeniū; obſcurat, et turbat mentis rationem; amat loca obſcura; odit froquentiā hominum: parit luctum, qui eſt Triſtitia, ex eius, qui charus fuerit, interitu acerbo. Triſtitiam comitantur Moeror, qui eſt triſtitia flebilis: Aerumna, quæ eſt triſtitia laborioſa, & diuturna: Dolor, qui torquet, & cruciat: Lamentatio, quæ eſt cum eiulatu: Solicitudo, quæ eſt cum cogitatione; Moleſtia, quæ eſt triſtitia permanens; Afflictatio, quæ eſt cum vexatione corporis; Deſperatio, quæ eſt ſine vlla rerum expectatione meliorum.

De Fletu. Cap. XIV.

Fletus non eſt affectus animi, ſicuti nec riſus, ſed eſt triſtitiæ, ſeu mœroris effectus. Nam parit triſtitia fletum, ſuſpiria, & gemitus, & inceſſum lentum, vultus pallorem, & capitis demisſionem. Porrò fletus eſt humor ex cerebri calore per oculos defluens: vndè exiccato nimirum cerebro lacrymæ minimè profluunt: vt in ira, in diuturno, & longo mœrore, quo ſolet cor exiccari, vt in melancholicis. Cum, tamen cor molle eſt, & tenerum, & cerebrum humectatum, tunc facile lacrymæ delabuntur, & defluunt: vt videre eſt in pueris, fœminis, ægrotis, & ebrijs. Quare ex commiſeratione alieni mali, ex amore, & cupiditate, fruēdi concupitis, ſolent etiam facilè lacrymæ profundi. exiſtunt ſæpè ex vento valido, & fumo. Item cum quid videmus, vel legimus, vel recordamur piè, ſanctè, officiosè dictum, aut factum à quopiam, & eo magis, ſi is, qui fecit, aut dixit, periculum, aut damnum ſuſtinuit. Tributus eſt homini fletus quo ſuum dolorem teſtaretur, & oſtenderet, vt alios in ſui miſerationem, & ad opem ferendam citius, & vehementius permoueret. Lacrymæ itidem in quibuſdam, B qui ſunt tenero corde, ac molli facilè profluunt, in alijs tardius. Facile tamen, & citò lacrymæ exareſcunt.

De Metu. Cap. XV.

Ariſt. lib. 2. Rheto c. 5. Damaſ. lib. 2. fidei ortho. cap. 15. Nyſſen. lib. 4. Philo. c. 14. Cic. Tuſcul. 4. S. Tho. 1. 2. q. 41.

PRimo Quæritur, Quid ſit Metus. Reſpondeo ex Ariſtotelis, & Damaſceni doctrina, Nyſſeni itē, & Sancti Thomæ, metum, eſſe affectum animi, quo nolumus malum futurum, quod nobis, vel noſtris impendet, quodque adeo graue videtur, vt facilè ſuperari non poſſit.

Secundo Quæritur, Cuiuſnam rei tanquam materiæ obiectæ ſit Metus. Reſpondeo, eſſe mali: nam bona non metuuntur, ſed optantur. Deinde metus eſt mali futuri: nam mala præſentia non metu conturbant animum, ſed triſtitia, & mœrore conficiunt. Item eſt mali futuri appropinquantis, & impendentis, nam pericula, & mala longè poſita non formidamus. Demum eſt mali, quod lædere, vel cōtriſtare poteſt; ſed cui obſiſti facilè nequit; non enim timemus C mala, quæ ſine difficultate declinare, cauere, impedire, vel vincere poſſumus. Vnde quò quis maior, ſuperior, & potentior eſt, minus terrore concutitur, minus formidine perturbatur.

Tertiò Quæritur, Quænam & quot ſint partes metui, & timori ſubiectæ? Cicero ſubijcit metui pigritiam, qui eſt metus conſequentis laboris: Terrorem, qui eſt metus concutiens: Timorem, qui eſt metus mali appropinquātis: Pauorem, qui eſt metus animum perturbans, & quaſi loco mouens: Exanimationem, qui eſt metus pauoris comes, & quo animus quaſi deficit; Conturbationem, qui eſt Metus excutiens animo cogitata: Formidinem, qui eſt metus permanens.

Sed Nyſſen. lib. 4. Philo. c. 14. Damaſc. lib. 2. fid. orth. ca. 15. S. Tho. 1. 2. q. 41. 2. ſex Metus ſpecies enumerant; videlicet Segnitiem, Verecundiam, Pudorem, Stuporem, Terrorem, Angorem.

Segnities ſiue Pigritia eſt metus conſequentis in agendo laboris, cum quis metuit aggredi opus, eo quod difficile, & laborioſum exiſtimet. Hinc opera ſæpè differimus, D ita, vt difficultate, & labore victi ſuccūbamus. Ex Pigritia, deſidia, ignauia, negligētia, inertia, & mollities enaſcūtur.

Socordia, eſt metus conſequentis laboris in conſulendo meditando, & proſpiciendo quid opus ſit facto.

Verecundia, eſt metus admittendi aliquid turpe, ne id cum cognitum fuerit, dedecore, aut infamia afficiat auctorem. Alij definiunt eſſe metum iuſtæ reprehenſionis, quia verecundia aliquando eſt rectè facti. Alij vero eſſe metum ignominiæ, aut infamiæ ob turpe, vel aliud factum contrahendæ. Porrò verecundia eſt affectus bonus animi ingenui, & modeſti, & qui deceat maximè adoleſcentes, & iuuenes. Eſt enim veluti frænum, quo animus ob ætatis florem & ſanguinis, & cupiditatis feruorem æſtuans à malis committendis abducitur: quare iuuentutem continet in officio, ne præceps in vitia prolabatur, ad quæ grauiter libidines impellūt. De hoc affectu ſtatim pauca ſubijciā inferius.

Pudor, qui à quibuſdam Erubeſcentia dicitur, eſt metus poſt turpe aliquid factum, quō quis mali anteacti conſcius, timet ex eo dedecus, infamiam, conuicium ſibi illatum iri; hic etiam affectus eſt bonus, quia à lapſu animum

erigit, ac ne iterum in eum relabatur, ſolicitè cauet, & ne in conſuetudinem habeat, defendit: Sed maiori laude, & commendatione digna eſt verecundia, quæ ne omninò tur pe quid admittatur, prohibet. Sæpè tamen vnus affectus pro altero ponitur; multum in iis pudor valet, qui honoris ſunt cupidi.

Stupor eſt metus ingens ex vehementi ſubita, & inopinata cogitatione mali profectus, ſenſum adimens: ſtupida enim membra dicuntur, quibus eſt ſenſus ex toto ereptus, aut aliqua ex parte detractus.

Terror, eſt metus concutiens, qui ſolet ab aliquo incuti ob comminationem mali infligendi, vel ob difficultatem, & grauitatem maximam ſuſtinendi.

Angor, qui dicitur etiam Agonia, eſt timor animum ſolicitans, & vexans ob malum extrinſecum iamiam perferendum, cui reſiſtere facilè non poſſumus. Veluti cũ quis in futuro certamine, aut in quocunque alio periculo graui, & difficili tolerando, quod deuitare, ſubterfugere, & depellere ægre poteſt, exagitatur, premitur, & extimeſcit: vnde & agonia laborare dicitur. Apud Lucam de Chriſto Domino legimus, quod factus in agonia prolixius orabat: cuius agoniæ fuit tanta vis, quam ipſe ſponte ſuſcepit, ac pertulit, vt ſanguineum in eo ſudorem exprimeret. Quidam definiunt eſſe timorem caſus incerti, miſeri, & calamitoſi; quoniam cum incertus eſt rei exitus, & veremur in ea re aliquem ſucceſſum infelicem & miſerum, agonia premimur, ac diuexamur.

Luc. 22.

Quarto Quæritur, Quinam ſint effectus Timoris. Reſpondeo, Metu contrahi, & debilitari cor, ad cuius opem, & ſubſidium, calorem ſuperiorum partium ei natura ſubtrahit, atque ſuppeditat. Vt enim in obſeſſa, & trepidante ciuitate omnes ad Principem confugiunt: ſic corde metu perterrito, & conſternato, omnia corporis membra calorem ei exanimato ſubminiſtrant; & cum ſuperior calor non ſufficit, etiam inferiorem natura, mirabili prouidentia, eò rapit, & trahit. Apud Macrobium lib. 7. Saturnalio. c. 11. quæſtio tractatur, cur qui metuunt, palleſcunt. Et reſpondet Diſarius Philoſophus; natura cum quid de extrinſecus contingentibus pertimeſcit, in altum tota demergitur, ſicut nos quoque cum metuimus, latebras & loca nos occultantia perquirimus: ergo tota deſcendens, vt lateat, trahit ſecum ſanguinem, quo velut curru ſemper vehitur, hoc demerſo humor dilutior cuti remanet, & indè palleſcit. Vnde metũ conſequitur pallor, frigus, & tremor, præſertim verò pectoris, & manuum, vox eſt exilis, ac tremit, lingua titubat, & dentes etiam aliquando concrepant, capilli inhorreſcunt frigore compreſſi, aluus laxatur, & ſoluitur. Nam calor, ſi deſcendat deſerto corde, ventrem ſoluit. Apud eundẽ Macrobium ibidem dicebat Diſarius, laxamentum ventris comitatur timorem, quia muſculi, quibus claudebantur retrimentorum meatus, fugientis introrſum animæ virtute deſerti, laxant vincula, quibus retrimenta vſque ad digeſtionis opportunitatem continebantur. Sicut timentes tremũt, quia virtus animæ introrſum fugiens neruos relinquit, quibus tenebatur fortitudo membrorum, & indè ſaltu timoris agitantur. hæc ille. Eandem cauſam Ariſtotelem reddidiſſe in problematis teſtatur Gellius. lib. 19. c. 14. Qui craſſo ſunt ſanguine, & multo, & calido circa cor, ſecuro ſunt animo, & audaci. Qui parum caloris, & ſanguinis habent circa cor, ignaui ſunt; ideo qui proportione ſanguinis magno ſunt corde, natura ſua ſunt meticuloſi, vt lepores. Qui itidem felle carent vnde ſanguis accendi poſſit, timidi ſunt vt columbi, & cerui. Quum facies in metu rubeſcit, argumẽtum eſt animi degeneris; cum verò expalleſcit, ſignum ſtrenui, & fortis: eo quòd natura cor, ſubmiſſis illi vndiq. ſubſidiis caloris & ſanguinis, corroborat. Metus item mentem perturbat, cogitationes confundit; vnde metu perterriti conſilio, & ſapientia deſtituuntur: ſuſpitiones gignit: meticuloſi omnes ſuſcipioſi ſunt, omniaque augent in maius: nec vnquam tantum eſt periculum, quantum ſibi fingunt.

Quintò Quæritur, An timori opponatur audacia. Ariſtoteles lib. 2. Rheto. c. 5. docet audaciam eſſe timori contrariam: quoniã metus eſt mali futuri, & expectati, & quod non facile ſuperatur diffidẽtia; ſed audacia eſt fidentia, per quam magnis, & periculoſis in rebus multum ipſe animus fiduciæ certa cum ſpe incommoda, & pericula ſuperandi concipit; vnde fit, vt quo minus quis expertus eſt, ſit audacior, eo quòd minus incommoda, & pericula reformidet; ex altera parte experti, ſed in periculis ſæpe victores, ſolẽt eſſe audaciores, quia putant ſe victoriam, ſicut alias ſæpe, adepturos: exercitati in re aliqua, item qui viribus, qui opibus, qui amicorum copia, qui potentia valent, ſunt audaciores, quia minus metuunt. Animantes magni cordis minus audent; contra parui cordis magis audent, teſte Ariſt. lib. 3. c. 4. de parti. animal. quia quæ magni cordis ſunt, minus caleant, & ideo magis timent: vnde problem. 4. ſect. 27. ait animantes magni pulmonis ſanguinei audaciores ſunt, quia plus caloris habent: veteri prouerbio; Audaces fortuna iuuat; quia periclitandæ ſunt vires, oportet experiri, & tentare, vt non ſimus veluti cochleæ, quæ perpetuo latent intra teſtas; eſt dictum prouerbium in timidos.

De Verecundia. Cap. XVI.

PRimo quæritur, Quid ſit proprie Verecundia, & an a pudore aliqua ratione diſtinguatur. Reſpondeo, Verecundiam propriè eſſe metum dedecoris, ſiue iuſtæ reprehenſionis. Quidam a pudore ita volũt eſſe diſtinctam, quòd pudor ſit animi ſibi male conſcii ob delictum perpetratum: verecundia vero ſit, ingenui, & modeſti hominis iuſtam reprehenſionem metuentis: Ita vt pudor ſit metus dedecoris ob turpe aliquod factum: verecundia vero metus infamiæ, & dedecoris ob factum aliquod, quod hominum exiſtimatione turpe habetur, quamuis reuera tale non ſit. Vt ſi ingenuus, & modeſtus vir ſuis veſtibus ſpoliatus, & nudus in forum, vel theatrum exire cogatur, hominum coetu inſpectante. verum quicquid ſit, hæc duo nomina ſæpe confunduntur. Verecundia igitur eſt metus dedecoris, vel ob aliquid turpiter admiſſum, vel quod opinione hominum turpe cenſetur.

De Verecũdia agit S. Tho. 2. 2. q. 144. ex Ariſt. lib. 4. Eth. c. vlt. & lib. 2. c. 7. & lib. 3. c. 8 & lib. 2. Rhetor. c. 6.

Secundo Quæritur, an Verecundia ſit virtus, an potius affectus animi. Ariſtoteles. 4. Ethic. cap. vlt. & 2. Eth. cap. 7. plane docet non eſſe virtutem, ſed affectum animi: & id quinque rationibus concludit 4. Ethic. cap. vlt. Primo à definitione, quia nullus metus eſt virtus. ſed verecundia eſt metus dedecoris. Secundò a tempore, quia virtus conuenit hominibus cuiuſcunque ætatis. ſed verecundia ſenibus non conuenit. Tertiò a contrario, quia virtus ſolùm cadit in bonos, at verecundia cadit etiam in malos. Quarto a proprio, quia virtus per ſe laudem meretur; at verecundia non niſi in pueris, & adoleſcentibus. Poſtremo a ſubiecto: quia omnis virtus eſt voluntaria; at verecundia non item: nam metu dedecoris ſubitò verecundamur, & erubeſcimus.

Obiicies Philoſophum 3. Ethicorum cap. 8. dicentem, Verecundiam eſſe virtutem. ait enim, fortes eſſe, qui dura perferant ob honeſtatem, & virtutem, & tales eſſe, qui metu dedecoris, aut ſpe, & ſtudio honoris fortiter agunt. Deinde Seneca lib. 1. Epiſt. 11. ad Lucilium videtur verecundiam facere virtutem; Ambroſius quoque lib. 1. De officiis cap. 18. ait pulchram virtutem eſſe verecundiam, quam multis laudibus ibidem extollit. Cicero, in Partitio. Virtutum omnium cuſtodem verecundiam appellat. idem in lib. 1. de finibus bonorum, & malorum, ait. Sine ea nihil rectum, nihil honeſtum eſſe poſſe. Nihilominus Ariſtotelis ſententia in hac parte eſt veriſſima, Verecundiam non eſſe virtutem: quoniam licet ſit actus, quo fugimus id, quod eſt turpe, vel quod turpis ſpeciem habet, vel quod hominum iudicio turpe exiſtimatur: id tamen fugimus metu dedecoris, & infamiæ. At virtutis officium non eſt, niſi cũ bona facimus, aut mala deuitamus ſtudio, & amore honeſtatis, & odio turpitudinis; nam qui metu infamiæ, vel dedecoris malum declinat, non fugiet id turpe, quod dedecore, & infamia auctorem non afficit. Neque verò ſibi ipſi eſt Ariſtoteles contrarius. nam cum. 3. Ethico. cap. 8. Verecundiam virtutem vocat, latius virtutis nomen accepit, vt ibi Euſtratius annotauit, pro actu, vel habitu laudabili. Laus enim etſi ſimpliciter, & per ſe virtuti debeatur, ex accidenti tamen bonis etiam affectibus tribuitur. Eodem modo Seneca, Cicero, & Ambroſius virtutis nomen verecundiæ dederunt.

Secundo obiicies, Verecundiam in mediocritate quadã inter duos animi affectus conſiſtere, vt docet Ariſtoteles lib. 4 Ethic. cap. vlt. Sed hoc proprium eſt virtuti. Reſpondeo, quoſdam etiam eſſe animorum affectus inter duos alios oppoſitos conſiſtentes; taliſque eſt Verecundia, cui opponitur Impudentia. Impudens eſt, qui nullo dedecoris, vel infamiæ metu a turpi deterretur. Verecundo item opponitur pauidus. qualis eſt is, qui vmbram etiam dedecoris timet, ita vt leuiſſimis de cauſis erubeſcat.

Tertiò

Tertiò Quæritur, An in bonos & in ſenes quoque cadat verecundia. Ariſt.li.4.Ethic.cap.vlt. negat aut ſeni,aut magnanimo, forti,& probo viro verecundam conuenire. Certè aut verecundia ſumitur prout eſt metus dedecoris,& ignominiæ ob turpe factum, vt ſumit Ariſt. & ita ſenibus, aut ſtudioſis, & probis viris non conuenit, quia non decet eos turpe aliquid committere.Et hinc eſt,vt in his verecundia ſit vituperabilis potius quam laudabilis. Nam cum ſenex, vel vir ſtudioſus turpiter quippiam facit, argumẽtum eſt malitiæ altius infixæ, ita vt non ex infirmitate ignorantiauè deliquiſſe videatur: Aut verecundia ſumitur vt eſt metus infamiæ, vel dedecoris ob aliquod factum, quod reuera turpe non eſt,ſed ſola hominum exiſtimatione turpe iudicatur,& hæc verecundia in ſenes,viros probos,& ingenuos cadit.

Quarto Quæritur, cur puerorum & adoleſcentum verecundia in laude ponatur. Reſpondeo quia eſt futuræ probitatis indicium; & quia ignorantia quadam, & infirmitate naturæ turpiter facere credũtur. Vnde Socrates Xenophontem probum iuuenem laudauit, quod purpura virtutis,hoc eſt,verecundia malas tinxerat.& Diogenes cuidam puero, cuius genas purpureus color infecerat præ verecundia, dixit,Macte virtutis puer, macte: nam hic eſt color virtutis.

Quinto Quæritur, cur timorem ſequatur pallor externus, & verecundiam rubor,cum tamen verecundia ſit metus: eſt enim pudor iuſtæ reprehenſionis timor.Reſpondeo præ timore mali impẽdentis ſpiritus ad ipſum cor natura detrudit,& contrahit tanquam ad arcem in qua ſe tueãtur, & quam conſeruent incolumem, & proinde vultus ſpiritibus deſtitutus palleſcit: contra tamen, quia verecundia eſt metus dedecoris, vel iuſtæ reprehenſionis, ſpiritus ad faciẽ aduolant, vt eam à dedecore defendant ac protegant. Hãc quæſtionem in Problematis teſte Gellio lib. 19. c.6. Ariſtoteles propoſuit, & verè dicit,quod accideret diffuſo ſanguine aut contracto,ſed cur ita fieret non dixit. Eandem quæſtionem optimè ſoluit Macro.lib.7. Saturna. c.11. natura, inquit, pudore tacta ſanguinem ante ſe pro velamento diffundit & obtendit, vt videmus quemque erubeſcẽtem manum ſibi,ante faciem frequenter opponere quia iuſtam reprehenſionem & inde opprobrium & dedecus timet.

Vltimo Quæritur, An verecundia ex alterius malis aliquando contingat. Reſpondeo ex malis vxorum, filiorum, & amicorum aliquando oriri, quia ea noſtra putamus, & ducimus.

De Ira. Cap. XVII.

Nyſſ. lib. 4. Phil. c. 13.

PRimò Quæritur, Quid ſit Ira. Reſpondeo à Nyſſeno definiri, eſſe ſanguinis feruorem in corde ex euaporatione,& turbatione fellis proficiſcentem. Ariſtoteles verò & Cicero eam definiunt eſſe cupiditatem puniendi,& vlciſcendi eum, a quo ſumus iniuria læſi. Vnde iraſcimur, eo quod putamus ab alio iniuria nos affici: vel deſpici & contemni. Et propterea ait Nyſſenus, Iram eſſe mixtum affectũ non ſimplicem. Conſtat enim ex dolore, & triſtitia iniuriæ acceptæ, & cupiditate cum ſpe, & fiducia vlciſcendi, in qua vindicta ſumpta, poſtea delectatur tanquam in re concupita & obtenta. Seneca tres libros de ira conſcripſit, in quibus Stoicorum ſententiam ſequutus eſt.

Ariſt. lib. 2. Rheto. c. 2.

S.Tho. 1. 2. q.46. art. 2, & 3.

Secundò Quæritur, Quid diſcriminis ſit inter Iram, & Odium. Reſpondeo, magnũ eſſe diſcrimen inter hos duos affectus. Nam per iram volumus alicui malum, quia nobis iniuriam intulerit,quam cupimus vindicare: per Odiũ verò optamus alicui malum, etiamſi nulla ab eo iniuria ſimus affecti, ſed ſolum quia nobis per ſe ipſe diſpliceat; vel quia nobis aduerſetur; vel denique quod is per ſe malus, & improbus ſit. Odio enim habemus improbos ob id ſolum quod tales ſint,tametſi nobis nulla in re noceant,aut incommodent. Præterea per odium volumus alteri malum,vtpote exilium,carcerem, mortem, vt ei malum eſt: per iram verò cupimus alteri malum, vt puniat ac vindicat iniuriam acceptam. Vnde qui odit alterum, contentus eſt, ſi ille malum ſuſtineat: at iratus nunquam quieſcit, donec alter nouerit ſe malum ferre, & eo ipſo contriſtetur & doleat.

S.Tho. 1. 2. q.46.art.2.

Tertio Quæritur, In qua re tanquam materia ſibi obiecta ira verſetur. Reſpondeo, In malo alterius, nimirum in pœna & vindicta iniuriæ illatæ, quam iratus habet vt bonum ſibi, is vero,cui iraſcimur, eam ſubſtinet vt ſibi grauẽ moleſtam & malum.

Quarto Quæritur, Quot ſint partes tanquam ſpecies iræ: Reſpondeo,tres colligi ex Ariſt.lib.2.Rheto.c. 2. Nyſſ. lib 4.Philo c.13.Damaſ.lib. 2.fide orth.c. 16.S.Tho. 1.2. q. 46.a.8. Ariſt.4.Eth.c.5.Excandeſcentiam, quæ eſt ira breuis; Iram,quæ eſt diuturna; Furorẽ,quæ eſt ira inueterata, quæ non quieſcit nec finitur, donec vindicta potiatur.

Ariſt.lib. 4. Eth.c.5.

Quinto Quæritur, Qui affectus ſit iræ contrarius. Reſpondeo, Lenitatem, Manſuetudinem, & Clementiam. Lenitas & Manſuetudo eſt erga omnes: Clementia potius eſt Principium & dominorum erga eos, qui ſunt ſuæ poteſtati ſubiecti. Hic affectus eſt bonus,& laudi datur: quia non plus pœnarum ſumit, quam ratio patiatur, & poſtulet. Verum huic affectui ſolet etiam eſſe contrarius & aduerſus præter irã alius, nimirũ Crudelitas, qua plus pœnæ quis repetit ab alio, quam ſit promeritus. Sæuitia & Feritas, qua inſtar belluarum in alium ſæuimus, atroces pœnas ab eo repetentes. Ariſt.lib.4.Eth.c.5. & S. Tho. 1. 2.q.23.a. 3.docent Iræ nihil eſſe contrarium, quoniam ira generatur in nobis ex malo aliquo,quod nos offendit, aut lædit: quod ſi vlciſci cupimus, vt illud quaſi repellere videamur, iraſcimur; ſi vero malo ſuccumbimus, quaſi victi & ſuperati, triſtamur & dolemus: non iraſcimur, quia non ſperamus illud malum nos propulſaturos. at triſtitia & dolor, iræ nequaquam opponitur: ſupereſt ergo vt iræ tantum opponatur id, quo à motu ceſſamus atque deſiſtimus, videlicet Lenitas Manſuetudo,Clemẽtia: non motus,quo vel contra malum pugnemus,vel malum odio habeamus, vel ob malum triſtemur, vel in bono obtento delectemur.

Ariſt. lib.4. Eth.c.5.

Sexto Quæritur, Qui ſint effectus Iræ. Reſpondeo,Iram calidæ eſſe & ſiccæ naturæ; vnde eſt ignea, fellea, ardens, vehemens, furioſa & violenta,per quam oculi ardeſcunt; vox tremit,lingua titubat,& vultus alternis maculatur coloribus. nunc enim ſuffuſo rubore facies accenditur, nunc pallore albeſcit. Præterea ex Ira cum non cohibetur innumera damna & mala,cuiuſmodi ſunt odia, diſſidia, inimicitiæ, ſimultates,lites, rixæ, contentiones, iurgia, cædes,& bella naſcuntur. Hæc ait Lactantius ex Seneca, vrbes ſubuertit populos delet,prouincias deuaſtat, imperia demolitur. Baſilius homiliam de Ira ſcriptam reliquit.

Lact.lib. de ira Dei c. 5.

Senec.lib. 1. de ira.c.2.

De bonitate & prauitate humanorum affectuum. Cap. XVIII.

PRimo Quæritur; An affectus animi ſint per ſe boni an praui. Reſpondeo, Perſpicuum eſſe ex Cicerone, Seneca, Plutarcho & Auguſtino, Stoicos ſenſiſſe omnes affectus animi eſſe prauos, & vitioſos, vt aduerſos ſcilicet, inimicoſque rectæ rationi hominis. Stoici nihil numerabant in bonis,niſi quod honeſtum eſſet: nihil in malis, niſi quod turpe: cætera media & indifferentia eſſe dicebant. Affectus itaque in malis ponebant hiſce rationibus. Primò quia ſunt morbi & ægritudines animi. Secundò quia rationem perturbant, & iuſtum eius imperium recuſant, detrectant, deſerunt. Tertio quia debent virtute corrigi & temperari, ergo ſunt mali. Quarto quia inuidia, auaritia, ambitio, iactantia, ſuperbia, accidia, pigritia, inanis gloria, crudelitas, ſocordia ſunt affectus animi, & tamen culpa non vacant. Quinto quia cum ratione pugnant. Sexto quia manſuetudo, lenitas & clementia commendantur, & tamen ſunt iræ aduerſæ & contrariæ; ergo ira eſt affectus ſua natura malus. At Peripateticorum, & Academicorum ſententia fuit, Affectus animi quando immodici ſunt atque rationi aduerſantur, malos eſſe & culpæ imputari,& ideo tales debere virtute regi, cohiberi & ſedari: Quando vero ſunt tẽperati non eſſe malos,neque culpæ dari. Probant hæc illi, Primo quia miſericordia, verecundia, pudor, æmulatio virtutis, pœnitentia, ſunt affectus animi, & boni itidem manſuetudo & lenitas ſunt affectus laudabiles. Deinde quia amor,odium,deſiderium,ira,non ſemper affectus ſunt mali; odio enim habemus proditores, latrones, ſacrilegos, homicidas, calumniatores,periuros, & id genus homines, & in culpa non ſumus. hoſti inſuper & tyranno iraſcimur, nec ideo culpamur. Ad hæc bonos, & de nobis benemeritos amamus: honeſta item expetimus abſque vllo vitio. Poſtremo affectus ſunt naturæ inſiti & innati, ergo mali non ſunt.

In hac

In hac re tota huiuſmodi Philoſophorum lis & contentio fuit de nomine potius quàm re. Stoici enim motus rationem præcurrentes quibus primo rerum obiectarum occurſu mouemur, & afficimur motus quidem naturales vocabant; affectus vel affectiones non item. Rurſus motus animi rationis præſcripto temperatos, non appellabant animi affectus, veluti Cupiditatem, Lætitiam, Mœrorem vel Metum, ſed actus voluntatis & affectus rationis bonos: nimirum pro cupiditate voluntatem; pro lætitia gaudium, pro metu cautionem. Perturbationes igitur vel affectus vocabant eos actus, quibus contra rationem quis cupiebat, lætabatur, metuebat, aut contriſtabatur. At verò Peripatetici & Academici, non ſolum vocabant Affectus animi eos, quos recta ratio experitur ſibi aduerſos & contrarios, ſed etiam ipſos animi motus, qui natura rationem præueniunt; eos item, quos ratio reprimit, moderatur & temperat. Et certè Peripatetici, & Academici, melius loquebãtur quam Stoici, quia non eſt cur inficiemur animi motus, qui imaginationem ſequuntur & rationem antecedunt, eſſe affectus; ſiquidem ſunt animales motus, cum cognitione ſenſus, & corpus immutant & afficiunt, & tamen vt rationem præcurrunt, praui non ſunt. Item motus animi ratione temperati vere & propriè affectus ſunt; quippe qui ſunt animales motus ſenſus & rationis cognitionem ſequentes, commouentesque corpus, & mali non ſunt. Adde quod in brutis animantibus, vt ſtatim dicemus, ſunt animales affectus qui tamen, non ſunt rationi contrarij & aduerſi.

Secundo Quæritur, An affectus animi cadant in virum ſapientem, id eſt prudentem & bonum? Stoici ſentiebant non cadere; quia vt prædixi, putabant omnes affectus eſſe rationi aduerſos, & proinde malos; at in virum ſapientem vitia non cadunt. Item quia ſapiens, id eſt vir prudens & bonus, animo valet recto & ſano; ſed affectus ſunt animi morbi & ægritudines. non tamen negabant Stoici (vt rectè ex Gellio docet Auguſtinus) ſapienti conuenire motus animi, qui ſubito ex cogitatione ad primã rerum obiectarum ſpeciem ante omnem rationis vſum imprimuntur. Vnde fatebantur ſapientem virum, ſi aliquid formidabile accidiſſet, animo pauliſper moueri, contrahi & palleſcere: ſed hunc motum vocabant (vt dixi) naturalem, non tamen motum hominis, aut affectum, quia nihil in eo mens & arbitrium hominis operabatur. Sed verior fuit ſententia Peripateticorum, & Academicorum, ſapienti verè & propriè affectus animi conuenire; quæ ſententia ex dictis paulo ante concluditur.

Aug. lib. 9. de ciu.c.4.

Tertio Quæritur, An affectus animi poſſint penitus euelli? Conſtat Stoicos ſenſiſſe non ſolum funditus poſſe tolli, ſed etiam debere prorſus extirpari. Probabant hoc, quia ſunt praui, & vir ſapiens, id eſt, prudens & bonus debet vitio carere. At verò Peripateticorum, & Academicorum ſententia fuit, Affectus animi nec debere, nec poſſe radicitus excindi, bene tamen amputari & minui; cum poſſint ac debeant recta ratione frænari, cohiberi, & temperari, vt rectum mentis imperium ſequantur, non præcedant. Atque hæc eſt ſententia veriſſima, quam ſancti Patres & Theologi communi conſenſu receptam tradiderunt. Aug. lib 9. de ciuit.c.4. & lib. 14.c.9. S. Tho. 1.2. q 24.a.2, Proſper. lib. 3. de vita contemp. c. 34.

Quarto Quæritur, An affectus animi belluis inſint? Reſpondeo; Vt ex Seneca conſtat, Stoici dicebant, Affectus animi ſolum hominibus conuenire, non belluis: ſed in belluis tamen ineſſe motus quoſdam naturales, videlicet impetus affectibus ſimiles. Sunt enim leones feri, canes ad rabiem propenſi, lepores & cerui quaſi meticuloſi: aliæ animantes ſunt quaſi laſciuæ, aliæ feroces. Probabant, quia affectus ſunt virtutum, & vitiorum materia; ſed bellua non eſt virtutis vel vitij capax. Deinde quia in belluam ira non cadit: nam ignoſcere & parcere nec nouit nec poteſt; quod poſſunt irati: at in quem ira non cadit, nequeunt quoque alij affectus cadere. Poſtremo quia metus eſt mali futuri; ſed bellua, futura non percipit, ergo affectibus, qui circa futurum verſantur, caret. Sed Peripateticorum, & Academicorum fuit ſententia, belluis etiam Affectus animi cõgruere, quam vnanimi conſenſu Theologorum Schola comprobauit; & ex ſupradictis efficaciter colligitur: viget in leone & gallo audacia; in tigride, & apro ira; in porco, hirco, paſſere libido & voluptas, in fele, Bubone; noctua triſtitia; in cane adulatio; in equo quaſi ſuperbia; timor in lepore, ceruo, & oue; in vulpe & ſerpente calliditas. Animaduertendum tamen eſt, multo plures affectus hominibus quam belluis conuenire. Brutis animantibus inſunt quattuor affectus communes & præcipui: nam cupiunt, metuunt, delectantur, & contriſtantur. Sed hominibus conueniunt alij, qui ſunt ipſorum proprij, cuiuſmodi ſunt cupiditates eorũ quæ non ſenſu, ſed animo percipiuntur, vt cupiditas laudis, honoris, gloriæ, dignitatis, imperij, potentiæ, famæ, lucri, pecuniæ, opum, præmij. Sunt etiam proprij hominum affectus, miſericordia, inuidia, verecundia, pudor, pænitentia, ambitio, iactantia: quoniam huiuſcemodi affectus in materia verſantur, quam belluæ cognoſcere nequeunt; neque enim proſperitatem, vel miſeriã alterius, neque ignominiam vel dedecus vel infamiam, neque omnino aliquid turpe percipiunt.

Sene. lib. 1. de ira.c.3.

Quinto Quæritur, An affectus omnes ſint ex obiecto & materia in qua verſantur, mali an boni? Reſpondeo, Ex illis aliquos eſſe bonos, qui in laude ponuntur, vt ſunt Miſericordia, Verecundia, Pudor, Pœnitentia, Lenitas, Clementia, Parſimonia: Alios eſſe prauos, qui in vitijs numerantur; tales ſunt Inuidia, Accidia, Ambitio, Auaritia, Iactantia, Superbia, Crudelitas, Impatientia, Pigritia. Alios item ex obiecto & materia indifferentes, ſcilicet Amorem, Odiũ, Deſiderium, Spem, Metum, Iram, Triſtitiam, Æmulationem, Indignationem, Delectationem. Nam ſicut odiſſe bonos malum eſt, ſic odio habere ſontes & improbos, bonum eſt: amare aut cupere turpia, malum eſt; ſed bona diligere & appetere bonum eſt. Pari ratione iraſci bonis, iniquum eſt; ſed iraſci contra proditores & tyrannos bonũ eſt.

Sexto Quæritur, An Quattuor Affectus animi communes & præcipui vt cupiditas, Delectatio, Metus & Dolor, non ſolum inſint in facultate concupiſcente, ſed etiam in iraſcente? Duæ ſunt opiniones. Vna tradit timorem ſolũ eſſe facultatis iraſcentis, & alios tres affectus tantum eſſe concupiſcentis; quia timor eſt mali ardui, & difficilis, in quo vis iraſcendi verſatur. Cæteri verò tres affectus ſunt abſolutè boni vel mali, quod eſt obiectum concupiſcentis facultatis. Altera opinio docet, omnes quattuor affectus eſſe vtriuſque facultatis communes, circa materias tamen & obiecta diuerſa. Nam facultas iraſcendi ſuum proprium obiectum, quod eſt potius abſens, quam præſens, & arduum cum difficultate adipiſcendi coniunctum, vel quod eſt bonum aut malum, quod magis animo quam ſenſu percipitur, amat & appetit tanquam ſibi conueniens, & commodum, & in eo obtento delectatur: contra verò malũ, quod cum difficultate declinatur, metuit, refugit, ac reſpuit; & contriſtatur, ſi aduenerit. Verbi gratia, facultas iraſcens amat & optat vindictam, quam conſequuta oblectatur; metuit item iniuriam, ignominiam, infamiam, quibus acceptis mœrore conficitur. Sed prior ſententia eſt communis, & eſt annotandum omnes animi affectus terminari & finiri in delectatione vel dolore, & omnes ab amore ſuum ortum habere. S. Tho. 1.2.q.25.ar.4.

S.Tho. 1.2. q.25.a.4.

Septimo Quæritur, Quibus virtutibus Affectus animi corrigantur, ac temperentur? Reſpondeo, Temperantia & alijs virtutibus ei ſubiectis & cum ea coniunctis; cuiuſmodi ſunt ſobrietas, pudicitia, caſtitas, emendari & reprimi delectationes, quæ guſtu & tactu percipiuntur; & proinde moderatur temperantia deſideria, cupiditates, amores, triſtitias, & odia rerum ad guſtum & tactum pertinentium. Fortitudine coercentur, & corriguntur timores, audaciæ, & temeritates in periculis, & rebus formidabilibus ſubeundis; cuius generis ſunt exilia, carceres, verbera, vulnera, cruciatus, tormenta, & mors ipſa. Magnanimitate reprimuntur cupiditates rerum magnarum, vt ſunt cupiditas honorum, dignitatum, imperandi libido & dominandi. Magnificentia verò cohibet appetitus immodicos habendi, & augendi rem familiarem & domeſticã: temperat item ſumptus, & impenſas nimias in bonis adminiſtrandis. Clementia certum modum imponit in pœnis delinquentium repetendis. Manſuetudine temperantur iræ: Patientia verò faſtidia & dolores, qui ſentiuntur ex difficultate, aut diuturnitate bene operandi. Liberalitas frænat immodicos appetitus habendi pecunias, lucrum, & opes. Charitate, quæ eſt humanitas ſiue benignitas, corriguntur odia & inuidiæ in alios. Hoſpitalis præſcribit modum in excipiendis aduenis, peregrinis & alijs hoſpitibus, ijſque humaniter & amice tractandis. Miſericordia præcipit quo pacto ſit egenis, & miſeris ſuccurrendum. Prudentia ſecundum aliquos corrigit homines in conſilijs præcipites, in iudicijs in conſideratos, in propoſitis inconſtantes, & leues: ſed hæc potius ſunt rationis vitia, quam animi affectus. S. Tho. 1. 2. q. 53. art. 5.

S.Tho. 1.2. q.60.a.5.

ar.5.veritas fidem ſeruat in promiſſis, commercijs & contractibus, in verbis modum adhibet comitas, affabilitaſque ſermonis. Præterea ſi Temperantia, Fortitudo, & Iuſtitia accipiantur vt ſunt generales quidam virtutum modi, & conditiones, ſiue vt ſunt communes Virtutes, Temperātia moderatur & reprimit animum in iis omnibus, quæ ſenſus & corpus delectant; Fortitudo in iis omnibus, quæ triſtitia afficiunt, vt moleſta & aduerſa: Iuſtitia in iis omnibus, quæ ſunt ad alterum. tunc tamen quælibet non eſt vna ſimplex virtus, ſed eſt collectio multarum virtutum, vt dicam inferius.

In quos cadant animi Affectus. *Cap. XIX.*

Lact. in lib. de ira Dei.

PRimum Quæritur, An affectus animi Deo conueniāt? contra Stoicos omnino negantes in Deum affectus animi cadere Lactantius multipliciter probat Deo congruere miſericordiam, qua hominum miſerias ſubleuat: gratiā & benignitatem, qua omnes beneficiis innumeris afficit: Clementiam, & Lenitatē, qua culpas condonat, & pœnas mitigat: & iram, qua merito improbis iraſcitur, delinquentes corrigit & malefacta coercet, ac punit. Sed communis eſt omnium Theologorum ſententia, affectus animi, qui ſunt appetitus ſenſus, Deo conuenire non poſſe, vt planè perſpicuum eſt; & proinde in Deo non ſunt motus, quibus affectus ad appetitum ſenſus pertinentes ſolent noſtra corpora immutare, & afficere. Deinde affectus rationis, qui ſunt ex obiecto & materia mali, Deo congruere nequeūt, id quod per ſe ſatis eſt manifeſtum. Affectus itidem appetitus rationis, hoc eſt voluntatis, qui ex obiecto & materia aliquid imperfecti continent, in Deum nequeunt cadere, neque enim Deus poteſt timere, & proinde nec contriſtari. Pari modo pœnitentia, verecundia, aut pudor vel æmulatio virtutis in Deum quadrare non poſſunt. At vero alij actus voluntatis affectibus ſimiles Deo congruunt: amat enim Deus bonos, odit improbos, cupit ſalutem omnium, gaudet benefactis, delicta plectit ac vindicat, pœnitentibus ignoſcit, & parcit ſupplicibus, fert opem miſeris, liberalis eſt, & munificus erga omnes, nocentes pœnis addicit, & ſubiicit: iuſtorum hominum benefacta, & merita præmiis compenſat.

Matth.26. Matth.4. Ioan.19. S.Tho. p. 3. q.15. art 3.

Secundò Quæritur, An fuerint in Chriſto Domino affectus animi? Ratio dubitandi eſt, quia ex Sacris litteris conſtat eū doluiſſe, timuiſſe, mœſtū fuiſſe, lætatum fuiſſe, & cupiſſe; ſicut etiam legitur eſuriiſſe & ſitiiſſe. Reſpondeo, ex communi omnium Theologorum ſententia, in Chriſto fuiſſe affectus, ſed non eodem modo, quo in nobis inſunt. Primo enim Chriſtus Dominus eos animi affectus non habuit vt peccato per originem a primis parentibus contractos, vt nos habemus. Deinde non fuerunt in eo affectus vt ex conditione, & infirmitate naturæ rationem præuertunt. Inſuper non fuerunt ii, quatenus rationis imperium detrectant, & recuſant, nec vt deſerunt, neque vt rationem victam ad ſe pertrahunt, quod in nobis aliquando contingit, præterea non fuerunt in eo, vt ſuis motibus ſubitis ante omnem rationis vſum corpus afficiunt, & immutant. Ad hæc nec fuerunt in eo affectus, qui ſunt ex obiecto & materia mali, vt inuidia, auaritia, ambitio, iactantia, arrogantia. Poſtremò in eo fuerunt affectus ratione temperati, & menti obſequentes, & voluntarie ſuſcepti. Sicut enim eſuriebat, & ſitiebat quando & quomodo volebat; ſic etiam timuit, doluit, mœſtus fuit, expauit, fleuit, iratus eſt, turbatus & grauiſus quando & quomodo voluit. verū, inquit, Aug. li. de ciui. 14. c. 9. Chriſtus Dominus hos motus animi certæ diſpenſationis gratia; ita cum voluit, ſuſcepit animo humano, vt cum voluit, factus eſt homo. & paulò inferius. habemus ergo eas animi affectiones, ex humanæ cōditionis infirmitate, non ita Dominus Ieſus, cuius & infirmitas fuit ex poteſtate. Sic ille. In manu igitur Domini noſtri erant eius affectus, laxabat eos vel contrahebat ſuo nutu, & arbitratu. Negat Hieronymus Matth. 5. & 26. & in ep. ad Euſtochium de cuſtodia virginit. in Chriſto Domino fuiſſe paſſiones: vocat Hieronymus paſſiones quatenus ſunt animi perturbationes, quæ rationem & voluntatem præcurrunt, non quatenus ſunt motus animi recta ratione, & voluntate temperari: pari ratione cum Hilarius. lib. 10. de Trin. & in Pſal. 53. & 68. inficiari videtur vllum ſenſus, & corporis dolorem Chriſtum Dominum fuiſſe perpeſſum, dolorem accipit eum, quem cōditione naturæ etiam inuiti patimur,

A non eum, quem ſponte noſtra ſuſcipimus, ac toleramus; & ſicut fames ac ſitis in eo vera erat, licet voluntaria, ſic verus quoque fuit dolor, metus & mœror, ſed voluntarius.

Tertio Quæritur, An Beatis patriæ cæleſtis incolis Affectus conueniant. Reſpondeo, cum Auguſtino. lib. de ciui. 14. c. 9. affectiones eſſe huius vitæ, non illius, quam futuram ſperamus, & ſæpe etiam inuiti illis cedimus: ac proinde conſtat, in ſpiritus beatos eos affectus non conuenire, qui ſunt ex obiecto & materia mali, quia cum eorum ſtatu et conditione pugnant. Deinde Beati ſpiritus metu rei formidabilis periculoſæ, ſæuæ vel aſperæ, & triſtitia nequaquam afficiuntur, quia etiam eorum felicitati & beatitudini repugnant. Item Beati illi cœli habitatores habent volūtatis actus ſimiles affectibus appetitus ſenſus: amant enim bonos, et honeſta, oderunt improbos, ac turpia; egenis et miſeris opem afferunt. Eſt tamen apud Theologos peculiaris Quæſtio, An Beatis illis mētibus inſit verus timor Dei, an vero ſolum timor Dei, vt eſt pietas quædam et reuerentia, qua Deum ſupplici et religioſo animo colunt, et reuerentur. Veruntamen nihil eſt de hac quæſtione cur in præſentia dicamus, poſtea in proprio loco diſputaturi.

Ariſt. lib. 9. de ciu. c. 6.

B Quartò Quæritur, An Angeli habeant Affectus; Reſpondeo; Eos omnino carere affectibus, et motibus qui ad appetitum ſenſus ſpectant, quod plane liquet. Deinde affectus appetitus rationis, hoc eſt, voluntatis, cōueniunt Angelis: poſſunt enim inuidere, amare, cupere, odiſſe, gaudere, contriſtari, iraſci, ſuperbire, ambitione et inani gloria permoueri. Et ſermo eſt de Angelis, non vt beati et felices, aut æterno iam ſupplicio damnati, et ſua culpa deprauati ſunt: ſed vt conſiderantur a nobis abſolute ex eo, quod habent naturæ ſuæ conditione.

S.Tho. p. 1. q.95. art. 2. ex Aug. li. de ciui. 14. c. 10. et c. 26. et lib. de corrept. et gratia. c. 11. et Theologi. 2. d. 29.

Quinto Quæritur, An in primis noſtris parentibus ante lapſum fuerint affectus? Reſpondeo ex communi omnium Theologorum ſententia, quam a Patribus acceperunt, in eis non fuiſſe affectus, qui in malo verſantur; nec affectus, vt nimii ſunt et immodici; nec vt rationem præueniunt, aut recuſant, aut deſerunt, aut ad ſe renitētem pertrahunt: neque vt ſubitis motibus corpus perturbant, et commouent quia ſunt in gratia, et ſanctitate, Dei beneficio conditi, magna prudentia et ſapientia prædití et ornati, diuinis ſingularis prouidentiæ præſidiis muniti et inſtructi. quorum omnium

C auxilio omnes animi affectus in debito virtutis officio continebant: ita vt motus etiam arcerent, et auerterēt à ſe, quibus corpora noſtra, ex rebus imaginatione ſubita perceptis, aut conceptis, coloris et ſanguinis mutationem patiuntur.

S.Tho. 1. 2. q.85. art. 3. & 5.

Sexto Quæritur, An affectus inſint in nobis ex peccato primorum parentum contracti, an vero ex ipſa naturæ noſtræ conſtitutione ſuſcepti? quod eſt quærere, An affectus ſint nobis innati, et inſiti tanquam naturales effectus, an verò ſint primi peccati pœna? Reſpondeo, Philoſophos, vt qui peccatum originis ignorauerunt, docuiſſe, affectus eſſe naturales, hoc eſt naturæ noſtræ conditiones. Nos tamen fide diuina illuſtrati, idem de affectibus credimus, quod de morbis corporis. ſicut enim morbi corporis ex parte naturales ſunt, quia natura noſtra ex ſua conſtitutione eſt morbis obnoxia, nihilominus tamen ſunt primi peccati pœna quoniam ſi primus homo ſeruata lege Dei, in gratia et ſanctitate, in qua fuerat diuinitus procreatus, ſeſe continuiſſet, naturam liberam à morbis, et ægritudinibus, qualem

D acceperat ſibi ac poſteris, beneficio ipſius Dei, non autem humanæ naturæ conſtitutione in omnes poſteros traduxiſſet; quia tamen peccatum admiſit, naturam gratiæ et ſanctitatis munere deſtitutam, et proinde morbis obſtrictam in poſteros tranſmiſit. Ita quoque ſi liber à peccato perſtitiſſet, naturam liberam ab affectibus cum ratione pugnantibus in poſteritatem omnem transfunderet; Verum quoniam peccato infectam naturam propagatione cum poſteris communicauit, tranſmiſit quoque eam affectibus rationi obnitentibus ſubiectam. Poſtremo ſciendum eſt affectibus appetitus animalis, totidem in voluntate ſimiles affectiones reſpondere: nam voluntas, ſua bona amat præſentia vel abſentia, odit contraria, expetit et optat habere bonum, quod amat, et nō habet, eo adepto delectatur, ſperat quoque, metuit, deſperat, deteſtatur, iraſcitur, triſtatur, et dolet. eos autem voluntatis motus ratio temperat, moderatur, ſedat, componit, excitat, confirmat, prout expedire perſpexerit.

De habitibus, Quid ſint & in quibus facultatibus hominis habitus comparentur. Cap. XX.

Ariſt. lib. 2. Ethi. c. 5.

PRimò Quæritur, Quid ſit Habitus: Reſpondeo, Tria eſſe in anima ex Ariſtotelis ſententia communi Theologorum conſenſu recepta, affectus nempe, Facultates & Habitus. De affectibus hactenus diximus: reliquum eſt, vt de habitibus pauca dicamus.

Animaduertendum eſt, facultatem animæ eſſe vim & partem, qua anima certum actum, certam functionem, & opus ſuum præſtat. Et quando animæ facultas ſuo officio fungi nõ poteſt niſi alicuius corporei inſtrumenti præſidio, eiuſmodi facultas dicitur corporalis; cuius generis ſunt vires ſentiuum. Ea vero facultas ſpiritualis eſt, quæ ſuam poteſtatem exercet, & ſui muneris functionem & opus facit ſine vllo inſtrumẽti adminiculo, vt eſt intellectus ſiue mẽs & voluntas: Porro quanquam facultas animæ ſecundum probabilem quorundam Theologorum ſententiam, re ab anima non differt, ſed ratione, ita vt facultas animæ ſit eadem res, quæ anima. Diſtinguuntur tamen facultates animæ inter ſeſe, vel inſtrumento, quo vtũtur, vel officio, quod obeunt, & præſtat, vel obiecto & materia, in qua verſantur, & propterea anima iuxta eorum ſententiam, quatenus verum cognoſcit, & percipit, eſt intelligendi facultas, quatenus verò bonum iam cognitum amat, & appetit, eſt voluntas: vt ſuſceptas vel conceptas rerum imagines conſeruet, & retinet, eſt Memoria: Denique vt per oculos quippiam videt vel per aures ſonos percipit, eſt videndi vel audiendi facultas. Habitus verò eſt quædam qualitas extrinſecus accedens, & in ipſa animæ facultate inhærens: animæ facultas dat homini, vt ſimpliciter poſſit operari, ſed habitus nõ præſtat ei, vt ſimpliciter poſſit agere ſiue facere, ſed vt certo modo ſuos actus & opera exequi, & obire queat. Habitus igitur eſt qualitas comparata, & acquiſita ex repetitis frequenter actibus facultatis animalis, quæ aſſueſcit: quæ qualitas poſt facultatis actum permanet, & ad actus ſimilimis, ex quibus genita eſt, mouet. Dicitur [acquiſita ex actibus] quia ſolum ſermo eſt de his habitibus, qui noſtris actibus efficiuntur, non de his, qui Dei beneficio infuſi accipimus. Dicitur [ex actibus facultatis animalis] quia ex actibus facultatis abſque vlla cognitione operantis habitus minime comparantur. Dicitur [quæ aſſueſcit] quia ſenſus externi in ſuis obeundis muneribus non aſſueſcunt, & ideo habitus operando non efficiunt, non gignunt.

Secundo Quæritur, Cuius rei gratia habitus ſit neceſſarius? Siquidem facultas poteſt ſimpliciter abſque habitu ſua opera præſtare, & officio ſuo fungi. Reſpondeo, Habitum eſſe, vt facultas facilè, promptè, & expedite ſuos actus & functiones exequatur. Per facultatẽ ſumus habiles, apti & idonei ad agendum: per habitum verò prompti & parati. per facultatem multa poſſumus, ſed per habitum abſque difficultate & moleſtia operamur. Item per facultatem ſumus robuſti & valentes effecti, ſumus nati ad varia opera; ſed per habitum, ad certum genus operis ſumus accommodati, & expediti. Præterea per facultatem ſumus ad agendum idonei & appoſiti, ſed inconſtantes & leues; per habitum firmamur, & roboramur: quicunque enim ex habitu quippiam agit, id firme & conſtanter efficit; quoniam ad id faciendum eſt exercitatus, eſt aſſuetus.

Tertio Quæritur, An habitus vna cum facultate totam actus ſubſtantiam efficiat, an vero ſola facultas per ſe actus ſubſtantiam, & habitus modum tantum producat. Duplex eſt opinio, Prima ait, Habitum nec eſſe ad ſubſtantiã actus, nec ad vehementiorem actum producendum, ſed hæc duo a ſola facultate præſtari: habitũ vero ſolum tribuere, vt actus facilè, expedite & conſtanter fiat. Huius ſententiæ eſt Dur. 3. d. 23. q. 2. & 3. Sed ante ipſum idẽ ſenſiſſe videtur. Scot. 1. d. 17. q. 2. Secunda opinio docet, totã ſubſtantiam actus, & a facultate & ab habitu proficiſci: ita opinantur. S. Tho. 1. 2. q. 49. a. 3. & Cai. eo loco. Ocham. quodl. 3. q. 20. & 21. Gab. 3. d. 23. q. 1. a. 1. Alma. tract. 1. Mora. c. 20. Maio. 3. 23. q. 4. quæ ſententia eſt communis & vera. Nã modus actus non eſt aliquid re diſtinctum ab actu: ſi ergo modus actus ab habitu fit; conſequitur vt ſubſtantia actus ab habitu producatur: facultas enim & habitus ſunt duæ cauſæ inter ſe coniunctæ ad actum præſtandum. Ita tamen ſunt inuicem connexæ & copulatæ, vt facultas per ſe abſque habitu poſſit ſuum actum & officium obire, vna tamen cum habitu id præſtat facilè, promptè & firmius. Habitus vero eius eſt naturæ & conditionis, vt quamuis ingenti magnitudine ſit, nunquam abſque facultate actum producere queat. Obijcies, Actus vitæ cuiuſmodi ſunt intelligere, cupere, amare, velle, ideo vitæ ſunt, & dicuntur, quia a principio intrinſeco oriuntur; ſed habitus eſt extrinſecum principium, ergo à ſola facultate actus vitæ naſcuntur. Reſpondeo, Ad actum vitæ requiri quidem principium internum & innatum: non tamen opus eſſe vt omne principium ſit intrinſecum; nam actus etiam vitæ fieri nequeunt abſque Dei auxilio, quod tamen extrinſecum eſt.

Quarto Quæritur, In qua facultate animæ, vt in ſubiecto habitus inſit? In qua re ſunt ſequentes controuerſiæ. Prima, An in aliquo corporis membro ponendus ſit habitus: Secunda An in brutis animantibus: Tertia An in aliquo ſenſu externo; Quarta An in ſentibus internis: Quinta An in appetitu rationis circa proprium voluntatis bonũ honeſtum. Tota huius rei controuerſia in eo ſita eſt, vtrum habitus in ea facultate conſtitui debeat, quæ non eſt ad vnum tantum, ſed ad multa & varia opera propenſa. Duæ ſunt opiniones. Prima tradit eam facultatem habitu egere, quæ poteſt benè vel malè operari; in ea vero, quæ non eſt æque ad bonum & malum, nullum habitum poni: ex quo huius ſententiæ auctores inferunt, in corpore, aut in corporis membris, & ſenſibus externis nullum habitum ineſſe. Porro voluntatem ad proprium bonum honeſtum propenſam, habitum non acquirere. Verum contra hanc opinionem alij putant ſe multa valide concludere; quia Intellectus ad aſſenſum primis principijs eſt natura propenſus, & tamen Ariſtoteles in eo habitũ circa prima principia conſtituit. Deinde experientia apertè indicat habitum ineſſe in facultatibus ſenſuum, quæ tamen corporis vires ſunt: nam vſu & exercitatione facultates eiuſmodi facilius, promptius & conſtantius operãtur. Item voluntas licet ad bonum in vniuerſum ſit per naturam procliuis, & proinde habitu non egeat, vt velit, & appetat bonum generatim acceptum, vel beatitudinem ſimpliciter amet, ſeu vt ſe diligat; non eſt tamen ad bonũ honeſtum ita naturaliter prona. Secunda opinio docet habitum collocari in omni facultate animali, quæ aſſiduitate & conſuetudine redditur promptior & expeditior ad agendum; & hæc opinio quibuſdam magis ad veritatem videtur accedere; ita Scot. 3. d. 33. q. 1. ad 3. Ocha. quodl. 3. q. 17. quodlib. 2. q. 16. & in 3. q. 10. & q. 11. Gab. 3. d. 23. q. 1. ar. 3. dub. 1. Almai. tract. 1. Mora. c. 17. Mai. 3. d. 23. q. 2. imo etiam Dur. 3. d. 23. q. 1. ad 1. Ex quo deducſit, Habitus poni debere in corpore & corporis membris. Cytharœdi enim, inquiunt, vſu & exercitatione experiuntur manus promptiores: textores quoque & ſaltatores aſſidue texendo, & ſaltando pedes manuſque habent expeditiores; pari modo ſcriptorum & pictorũ manus redduntur faciliores ſcribendi & pingẽdi aſſiduitate; lingua etiam, ſi quis frequenter peieret, aſſueſcit periurijs. Deinde inferunt in ſenſibus internis vſu, & aſſuetudine habitus comparari; Nam imaginandi vis, & memorandi promptior efficitur. In ſenſibus tamen externis habitus nõ acquiritur, quia huiuſmodi ſenſus nunquam experimur aſſiduitate reddi promptiores, eo quod nihil percipiant, niſi præſens adſit id, quod ſentiunt; ſenſus tamen interni rerũ abſentium imagines effingunt et concipiunt. Colligunt iidem in mente, & intellectu habitus eſſe, quia frequenti vſu aſſuefacta mens facilius, expeditius & firmius intelligit, recordatur et appetit. Præterea ſentiunt, in appetitu ſenſus etiam habitus ineſſe, quia crebrò operando aſſueſcit, et fit ad aliquid appetendum vel reſpuendum promptior, et expeditior; eadem ratione appetitus rationis, aſſiduitate agendi ſibi varios artium, et diſciplinarum habitus comparat. Poſtremo docent, in appetitu rationis ineſſe etiam habitus virtutum circa proprium bonum honeſtum; nam voluntas frequenti vſu temperanter et fortiter agendi, fit expeditior et exercitatior. Similiter cenſent, etiam in brutis animantibus habitus acquiri; nam vſu et exercitatione progredi, redire, ſe in altum attollere, ſaltare, immo etiam certos ſonos, & voces edere aſſueſcunt, faciliuſque deinde et conſtantius operantur, vt ſatis ſuperque, inquiunt, experientia demonſtrat. Hæc illi, vt ex actè has opiniones intelligamus, ſciendum eſt, Scotum et eum ſecutos Durandum, Ocham, Gabrielem, Almainum, et Maiorem locis ſupra citatis habitus poſuiſſe in corpore, hoc eſt, in mẽbris corporis, in brutis animantibus, in ſenſibus internis, in intellectu in

Ait in vtroque appetitu tum rationis, tum ſenſus: ſolum negaſſe in viribus ex neceſſitate naturæ agentibus, & in ſenſibus externis: quia generatim habitum conſtituunt in omni facultate, & parte corporis, quæ aſſueſieri poteſt, eo quod aſſuetudine, & exercitatione fit expeditior, & promptior ad agendum; item aſſuetudine & exercitatione fit, vt deinde etiam in ſubitis, & repentinis caſibus operentur: quod eſt argumentum, & ſignum habitus aſſuetudine comparati. Cæterum S. Tho. negat vllos eſſe habitus in membris aut externis ſenſibus corporis, quia naturaliter mentis imperio parent, & ab anima naturaliter mouentur. Nullos quoque in belluis verè, & propriè habitus, niſi quadam ex parte conſtituit ac ponit: bene tamen in ſenſibus hominum internis ad faciliè recordandum, cogitandum, & imaginandum, & in ſenſibus belluarum internis, quibus ipſæ belluæ conſuetudine faciliè recordantur multarum rerum, multa diſcunt, multa factitant, quamuis nullo voluntatis imperio, vt homines hiſce quaſi habitibus vtantur; in illis enim manent impreſſæ non ſolum rerum abſentium imagines, ſed etiam quædam qualitates, quæ ſunt actionum præteritarum ſimulacra, quibus recordantur belluæ, ſe hoc vel illud ante ſæpius feciſſe, ſe torbere vel fuſte percuſſa frequenter fuiſſe: ſic vel aliter membra corporis agitaſſe, ſaltaſſe, cucurriſſe. In intellectu ſimiliter ponit S. Thomas habitus ad faciliè & expeditè cognoſcendum; in voluntate ad volendum, & amandum faciliè & promptè bonum alterius: negat tamen vllum eſſe in ea habitum ad volendum, & amandum id, ad quod eſt naturaliter propenſa; veluti ad ſe diligendũ, tuendum & conſeruandum; ad appetendum bonum generatim acceptum, vel ad amandam beatitudinem vniuersè ſumptam; nec enim indigemus habitu, quo velimus eſſe felices, hoc eſt, nos bene in omnibus habere, & malo carere. Et ita non ponit habitum S. Doctor, in voluntate ad odio habendum, & reſpuendum malum vniuerſim acceptum, & miſeriam generaliter quoque ſumptam: natura etenim nolumus eſſe miſeri. Ponit itidem habitus in appetitu ſenſus, ad retinendos, & temperãdos animi affectus, qui in eo dominantur & vigent. Et hæc tota opinio eſt multo probabilior & verior. Nec enim eſt, quod habitum ponamus in manu citharœdi, pictoris vel ſcriptoris aſſuefacta pulſare inſtrumenta muſica, pingere vel ſcribere, aut in pede textoris, vel ſaltatoris, aut in lingua aſſueta mendacijs, periurijs & cantibus. hæc enim membra menti ipſi naturaliter obediũt: & quamuis linguam, & manum aſſuetã eſſe dicamus; nihil tamen aliud dicere volumus, niſi hominem aſſuetum eſſe ſermoni, cantui, vel ſaltationi, qua ſe & membra corporis in ijs & alijs ſimilibus diu exercuerit: & propterea in animo & internis eius ſenſibus habitũ, exercitatione comparauerit, quo faciliè & promptè corpus, & eius membra quo vult, mouet & agitat, contorquet, flectit, & ducit, eaque, cum menti naturaliter pareant, facile & expedite mouentur. Dices, ſi pictori, aut ſaltatori, aut textori alia manus vel pes daretur, nõ ita faciliè & expedite ſaltaret, pingeret, texeret; ergo in manu vel pede eius exercitato habitus eſt comparatus. Item ſi Deus alicui ſubito habitum ad pingẽdum, ſaltandum, texendum infunderet, non faciliè & promptè ſaltaret aut pingeret, vel texeret, ergo non ob aliud, niſi quia manus, vel pes habitum non haberet. Reſpondeo, non eſſe huius cauſam, quòd manus, vel pes habitũ compararet; ſed cauſam eſſe, quod homo artem pingendi texendi, ſaltandi, pulſandi cytharam, ſcribendi ſic vel aliter, loquendi, cantandi, acquiſierit in animo, non quomodocunque, ſed ex actibus ſæpius repetitis, quibus frequenter ſui corporis hæc & non alia membra exercuerit: ergo in manu habitus non eſt. Et hinc etiam eſt, vt ſic aſſuefacti homines in ſubitis, & repentinis facile operentur, quia ex habitu in animo comparato factitant. Pari ratione dormientes, ſomniantes, in amentiam & furorem acti, multa ſæpius actitant, de quibus nihil ante cogitauerant, quia rerum abſentium imagines in animo conſeruant & retinent; quæ ſic vel aliter compoſitæ, hoc vel illud referunt, & præter animi cogitationem homines mouentur. Eadem quoque ratione cytharœdus etiam in tenebris recto ordine cytharam pulſat, non quia in manu, ſed quia in animo habitum tenet, quo rectum ordinem in pulſando ſeruat, & manum mouet. Negare tamen nõ poſſumus, quin aſſiduo labore, & exercitatione membra corporis ad curſum, ad motum, ad actionem expeditiora reddantur, non quia habitus comparauerint, ſed qualitates corporales, cuiuſmodi ſunt calor & ſiccitas, & aliæ ſimiles, quæ magis iuuant ad actionem & motum, quàm frigus & humor & alia huiuſmodi, quibus ſolẽt membra corporis torpere, retardari, & impediri: ſunt enim corpora noſtra exercitatione ſicciora, firmiora, & validiora, nam motu recaleſcunt. Sed inquies, quid de belluis dicendum, quæ longa conſuetudine faciliè & expedite ſaltant cantant, & humanas voces referunt, & alia multa promptè & expeditè factitant, & conſuetudine domãtur & manſuetæ redduntur. Reſpondeo, eas artem non acquirere, vt ſolent homines comparare; ſed in eorum ſenſibus internis imprimuntur rerum abſentium, & actionum etiam præteritarum imagines, quæ diuturna conſuetudine, & exercitatione conſeruatæ, faciliè ſeſe ſenſibus offerunt, & referunt ea, quorum ſimilitudinem gerunt, ac propterea hiſce rerũ imaginibus excitatæ belluæ faciliè, & expeditè multa factitant. Sic etiam inſani, amentes & pueri quibuſdam rebus aſſueti citò mouentur, manent enim rerum, & præteritarum actionum ſimulacra & imagines, quibus faciliè recordantur, ſe ſic vel aliter actitaſſe, factitaſſeque, indeque faciliè ad motus feruntur. Sic aliquis aſſuefactus quotidie ſummo mane e lecto ſurgere, citò ac promptè ſurgit. Non igitur eſt cur Scotus, & alij arbitrentur, habitus in membris eſſe ponendos, quia aſſueti faciliè ac promptè etiam in repentinis caſibus factitemus: aſſuetudine enim & exercitatione comparatur habitus, ſed in ea facultate, quæ capax ſua natura eſt; cuiuſmodi membra, & externi ſenſus humani corporis non ſunt. In cæteris verò, quæ habituum capacia non ſunt, rerum abſentium & actionum præteritarum imagines, & ſimulacra gigni, & imprimi poſſunt, quæ ad motus plurimum iuuant. In hominis igitur animo eſt habitus, quo faciliè & promptè corpus mouet, non in corpore, quod animo naturaliter paret.

S.Tho. 1. 2. q. 50. a. 1.
S.Tho. 1. 2. q. 51. art. 3. ad. 2.

Quomodo habitus acquirantur.
Cap. XXI.

AN aliqui habitus per naturam ſint in ijs, in quibus inſunt. Tota ratio dubitandi eſt de habitu, primorum principiorum, quem Ariſtoteles ponit in mente, ſecundo libro Poſteriorum. cap. vlt. Reſpondeo nullum habitũ eſſe innatum & inſitum: quia habitus, vt ante iam dixi, in hoc à facultate diſtinguitur, quod facultas eſt ingenita naturæ; habitus vero vſu ac exercitatione comparatur. Item ſi habitus per naturam eſſet, ſimpliciter vim agendi præberet, quod eſt proprium facultatis. Poſtremo, habitus eſt, quo facultas animæ ad agendum habilis aptaque redditur; ſed hoc non fit, niſi vſu & conſuetudine frequenti. In præſentia vero habitum non accipimus fusè & latè, ſed preſsè & strictè; nam habitus etiam paſſim vocantur valetudo, pulchritudo, robur & vis corporis homini à natura data. De habitu principiorum, qui dicitur intellectus, eſt peculiaris controuerſia, an ſit acquiſitus, an innatus. Durandus ait, habitum primorum principiorum eſſe ipſam vim & facultatẽ naturæ ad aſſentiendum primis principijs per ſe naturaliter notis; habitum vero aliorum principiorum, quæ prima non ſunt, eſſe generatum in nobis ex primis principijs. Ricar. 3. d. 23 ar. 1. q. 2 per habitũ primorũ principiorũ intelligit ipſam intelligendi vim, & facultatẽ, quam etiam ſententiam Sotus lib. 1. de iuſti. q. 4. a. 1. videtur ſequutus. Scotus, teſte Almaino tract. 1. Mora. c. 17. nullum ponit in mẽte habitum primorum principiorum, eo quod intellectus naturaliter primis principijs præſtat aſſenſum, vnde habitũ principiorum quem Ariſtoteles poſuit, intelligit eſſe habitum, quo aſſentimur ijs principijs, quæ ex primis per ſe notis certa demonſtratione colliguntur. Caietanus putat, habitum primorum principiorum, naturaliter gigni ex actu quo primis principijs aſſentimur. Nam ſtatim vt eiuſmodi principijs aſſenſum præbemus, pullulat in nobis huiuſmodi habitus. Alij verò exiſtimant, eſſe cum intellectu ab Auctore naturæ nobis inditum. Sicut enim, inquiũt, in Angelis ſunt ab Auctore naturæ rerum imagines acceptæ, & diſciplinarum naturalium habitus inditi, ſic etiam in nobis intellectus a ſuo Conditore habitum primorum principiorum accepit. Et hinc eſt, vt primis principijs tum ad ſpeculationem, tum ad actionẽ pertinentibus ſubitò aſſentiamur: huiuſmodi ſunt: omne totum eſt maius ſua parte; quodlibet eſt, vel non eſt; ſi ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia: omne bonum eſt amplectendum, malum eſt fugiendum.

Dur. 2. d. 24. q. 1. & in 3. d. 33. q. 1. ad. 2.
Cai. 1. 2. q. 51. ar. 1.

Cæterum

Cæterum Ariſtoteles 2. libro Poſteriorum.cap. vlt. planè docere videtur, habitum primorum principiorum eſſe ponendum, & diſtinctum a vi, & facultate intelligendi, & ab eo habitu, quo aſſentimur ijs, quæ ex primis principijs concludendo cognoſcimus. Item habitũ primorum principiorum non eſſe naturæ innatum, & inſitum, eo quod vt ibidem tradit, inductione ſingularia colligendo, eum habitum cõparamus, vnde fit, vt ab habitu artis, & disciplinæ omnino differat, nam diſciplinam ſiue doctrinam, ſiue ſcientiam ex primis principijs per ſe notis demõſtratione conficimus: at habitum primorum principiorum, non demonſtratione, ſed inductione, & ſingularium enumeratione comparamus. Et alibi docet intellectum noſtrum eſſe tanquam tabulam raſam, in qua nihil eſt depictum. Non igitur eſt cum natura acceptus habitus primorum principiorum, ſed inductione acquiſitus. Eſt quidem data homini naturalis facultas, qua primis principijs, nõ ex alijs principijs aſſentitur, ſed experientia, qua ſingularia ſub communi principio contenta percipit. Sed dices: natura, quæ non niſi vnum facere poteſt, habitu non indiget. nec enim grauia, vt deorſum ferantur, aut leuia vt ſublime petant, egent habitu: nec ignis, vt exurat, vel aqua, vt refrigeret: at intellectus naturaliter primis principijs aſſentitur, ergo habitu non eget. Deinde intellectus aſſidue ſe exercens in aſſentiendo primis principijs, nequaquam fit expeditior, & promptior: ergo nullum omnino habitum acquirit. Reſpondeo, habitum principiorum non dare intellectui vim, qua aſſentiatur, ſed facultatem, qua facilè, promptè, & expeditè inductione ſingularia numeret, & commune principium concludat, & ei præſtet aſſenſum, hoc enim aſſiduitate, & exercitatione concludendo ex ſingularibus comparamus.

Ariſt. lib. 3. de ani. c. 4.

Secundo Quæritur, An ex vno actu habitus comparetur? Sunt duæ opiniones, vna negat vllum habitũ vno tantũ actu acquiri, præter habitum diſciplinæ ſiue ſcientiæ, qui vna demonſtratione generatur in nobis, eo quod demonſtratio intellectum penitus conuincat: ac propterea conuictus intellectus ſtatim concluſioni ex primis principijs neceſſario & euidenter confectæ aſſenſum præſtet. Altera opinio affirmat, quemcumque habitum ex vno actu produci: quia quilibet actus etiam primus, quippiã efficit; ſed non aliud niſi habitum. verum certè vt Ariſtoteles dixit, vna hirundo non facit ver, ſic nec vna dies beatum, nec vnus actus fortem vel temperantem. Habitus item aſſiduitate & labore comparantur, ergo non fiunt niſi ex actibus identidem repetitis. Accedit, quod vis, & facultas non redditur expeditior, & promptior niſi aſſidua exercitatione. Hæ duæ opiniones conciliari facile queunt. Prima enim opinio habitum vocat, generatim qualitatem ex actibus productam, mouentem nos ad actus ſimiles his, ex quibus eſt comparata. Et ita per primum actum incipit habitus acquiri; totus enim habitus per partes, non ſimul comparatur, & gignitur. Secunda opinio habitum intelligit qualitatem generatam in nobis, qua facile, promptè & expeditè facimus actus ſimiles his, ex quibus eſt genita. hæc enim qualitas nonniſi ex actibus frequenter iteratis efficitur; illa vero poteſt vno tantum actu comparari. Sic enim habitus ſcientiæ, vnico duntaxat actu generatur in nobis; & habitus virtutum moralium, non niſi ex multis actibus generantur; artes ſimiliter longo labore & aſſiduitate, & exercitatione comparantur; immo ipſe habitus ſcientiæ, vt reddit hominem expeditum, & promptum ad colligendam concluſionem ex principijs, vnde conficitur, conſuetudinem colligendi requirit: nam conſuetudine & exercitatione facile, & promptè ratiocinamur, & expedite concludimus ex vno aliud colligentes; hoc enim præſtat etiã habitus ſcientiæ; ſicut ars vſu & exercitatione comparatur ſic & ipſa recta ratio ratiocinandi, & demonſtrandi confirmatur ex actibus ſæpius repetitis.

S. Tho. 1. 2. q. 50. a. 3.

Gabr. 3. d. 23. q. 1. a. 3. du. 4. Alm. 3. d. 23. q. 2. a. 3. Dur. 1. d. 17. q. 8. Mai. 3. diſt. 23. q. 3. Henri. quodl. 5. q. 16. 1. Ethic. 7.

Tertio Quæritur, An cum habitus in nobis acquiritur ex multis actibus frequenti exercitatione replicatis, incipiat ſtatim per primum actum fieri & acquiri? Duæ quoque ſunt opiniones; vna eſt negantium, per primum actũ, habitum gigni; ſed tantum vim & facultatem præparari, & aptari ad hoc, vt frequẽter actibus repetitis, habitum ſibi comparet atque ſuſcipiat, ſicut vna aut altera pluuiæ gutta lapidem non cauat, ſed ad hoc accommodat, vt vltima, vi & poteſtate priorum guttarum lapidem excauet.

S. Tho. diſcipuli. 1. 2. q. 51. a. 3.

Altera opinio affirmat, in vniuerſum per quemcumque actum etiam primum, ex parte habitum acquiri, & deinde actibus iteratis habitum ante acquiſitum augeri, roborari, firmari & perfici: ita vt ab initio per partes cum tempore comparetur: habet enim habitus magnitudinem quandã; & ideo per primum actum incipit, deinde creſcit, & tandem confirmatur. Ita ſentiunt Henri. Duran. Gabr. Almaſ. Maior in locis ſupra citatis quæſ. ſuperiori. Vtraque ſententia à quibuſdam hunc in modum conciliatur. nam prima habitum ſumit, vt eſt qualitas quædam, qua facultas redditur expeditior, & promptior ad eliciẽdos actus ſimiles illis, ex quibus eſt facta; hæc enim qualitas per primum actum non fit, ſed aſſiduitate & exercitatione. Secunda opinio, habitum intelligit qualitatem mouentem hominẽ ad producendos actus ijs ſimiles, ex quibus eſt initio genita. Ipſe verò aliter dicendum exiſtimo; habitũ ſcilicet, quo prompti ac expediti reddimur ad aliquid efficiendum, per partes acquiri, quoniam intenſione eſt maior & minor; & quilibet actus habitum ex parte producit, qui tandem augetur, ac propterea per primum actum generatur in nobis habitus, ſed imperfectus; poſtea verò repetitis actibus, perficitur; tunc habitu corroborato, & perfecto, redditur facultas habilior & aptior ad agendum. Non enim reddimur prompti, & expediti ad operandum habitu imperfecto, ſed frequenti actuum exercitatione perfecto. habitus enim doctrinæ, vel diſciplinæ quamuis vno actu comparetur non reddit hominem expeditum, & promptum ad ratiocinandum, niſi conſuetudine & exercitatione roboretur.

Quarto Quæritur, An habitus hominẽ moueat ad præſtandos actus ſimiles his, ex quibus eſt genitus? Reſpondeo ex Ariſtotelis ſententia communi conſenſu recepta, mouere; vt nos experientia docet; Obijcies, ſit puella virgo inuita, vel neſcia, vel ſponte corrupta, ſeſe ſemper inclinat ad actus caſtitatis eliciendos, quemadmodum etiam antea; & tamẽ amplius in ea actus virginitatis nõ ſunt, quamuis ſint caſtitatis. Pari ratione Monachus, vel Religioſus quicunque ieiunijs aſſuetus, & poſtea in morbum lapſus, ex habitu mouetur ad ieiunium, quod in eo ægrotante actus temperantiæ aliquando non eſt. Diues itidem liberalis, & magnificus ad inopiam inuitè vel voluntarie redactus, vel Religionem profeſſus, ex habitu incitatur ad pecuniam liberaliter dandam, & magnificè impendendam; qui actus liberalitatis, & magnificentiæ non ſunt, cum in eo culpa vacare non poſſint. Reſpondeo, cum Maiori. 4. diſt. 23. q. 5. per habitum ſeſe hominem inclinare ad actus eiuſdem ſpeciei, cuius fuerunt actus, ex quibus eſt habitus comparatus, ſed quod ſint eiuſdem ſpeciei actus antecedentes, et conſequentes habitum, hoc ideo eſt, quia omnes in eodem obiecto & materia verſantur; ac propterea eorum actuum ſubſtantia & natura eſt eiuſdem ſpeciei: quamuis quod ad genus morum ſpectat, ſit ratio diuerſa; actus enim priores fuerant in genere moris virginitatis, temperantiæ, liberalitatis, & magnificentiæ; cum tamen poſteriores tales non ſint; eo quod ſit facta mutatio, ex accidenti ratione perſonæ agentis aliter ſe habentis; at vero quod attinet ad ſubſtantiam et naturam actuum ſunt actus eiuſdem ſpeciei, hoc eſt eiuſdem naturæ & ſubſtantiæ. Secundo obijcies; habitus principiorum mouet hominem ad aſſentiendum concluſionibus inde deductis. Reſpondeo mouere quidẽ proxime ad aſſentiendum principijs; remotè vero concluſionibus ex principijs confectis. Tertio obijcies; actus, quo id, quod eſt ad finem eligimus, ſolum mouet hominem ad eligendum, ergo habitus ex huiuſmodi actibus repetitis cõparatus, non mouet ad producendos actus, qui terminentur in fine. Reſpondeo, actus virtutum, quibus quæ ſunt ad finem eligimus; pendent ex fine, qui eſt ratio, qua quippiã eligimus; & propterea habitus ſtudioſus ſemper mouet hominem ad eligendum, quod eſt vtile ad finem conſequendum. Ex his perſpicitur actus, ex quibus habitus comparatur, eſſe ſimiles his, qui poſtea ex actu proficiſcuntur, hoc eſt, eiuſdem ſpeciei; quia in eadem obiecta materia verſantur, et ad eundem finem referũtur; et eidem regulæ, et rationi innituntur. Nec obſtat ſi primi actus fiant ſola vi facultatis; cum tamen ſequentes ex facultate et habitu producantur. Nam quod facultas per habitum promptè, et expedite facit, poteſt per ſe ipſa, quamuis non ita facilè præſtare.

Almaſ. tra. 1. c. 21. Maio. 3. d. 23. q. 5.

Quinto Quæritur, An ex actibus in appetitu ſenſus frequenter repetitis, habitus comparetur? Ocham, et eum ſequutus Gabriel probabile putarunt, nullum habitum gigni in appetitu ſenſus, quamuis frequenter in actibus nos ipſos exerceamus, quod probant: quia appetitus ſenſus naturaliter mouetur: alioqui etiam equis in belluis habitus gignetur.

Ocham. quodl. 2. q. 16. Gab. 3. d. 23. q. 1. a. 2. du. 1. propoſit. 5.

getur. Secundo, quia ſic, vel aliter facilè, & expeditè appetitus ſenſus nos mouet, & incitat prout eſt corpus his, vel illis qualitatibus affectum: Nam ſi calore abundet, facile ad libidinem excitatur; contra vero ſi frigeat. Item qui abundant ſanguine, vel atra bile, vel flaua, vel phlegmate pro varietate humoris, ad hæc vel illa mouentur. Denique poſt nimium cibum, ac potum, vel mediam, facilè ad certa quædam opera nos ipſi inclinamus & flectimus. tandem, curſu, motu, & exercitatione recaleſcimus: cõtra vero otio, & deſidia frigemus, inertia torpemus, medicamentis itidẽ his, vel illis ſumptis, ſic, vel aliter, corpus afficitur, & appetitus ſenſus facile excitatur. Conſtans eſt omnium ſententia, in appetitu ſenſus humani, habitus exercitatione cõparari: nam in eo humani affectus ſæpè dominantur: & deinde labore & aſſiduitate minuuntur, refrænantur, & cohibentur: itidem ſenſus internus habet rerum abſentium imagines, ac proinde his vel illis rebus aſſueſcit; ſecus verò eſt de ſenſibus externis, qui non niſi res præſentes percipiunt, & ideo non aſſueſcunt. Non inficiamur, corpus ſic vel aliter affectum ad hæc vel illa incitari prout magis minusve incaleſcit, aut friget. Cæterum negandum non eſt, quin habitus generentur in appetitu ſenſus, ſiquidem facultas, quæ ſua natura capax eſt habitus, ſi aſſueſcat aliquid facere, habitum ſibi comparat; nam pari ratione, in memoria, phantaſia, intellectu, & voluntate habitus acquiruntur. Belluæ verò in appetitu ſenſus habitus non comparant ſicut nec artes in ſenſibus internis, ſed rerum abſentium imagines & ſimulacra; quæ ipſis poſtea frequenter occurrunt, ex quibus facilè mouentur; habitus enim ſunt qualitates, quibus vti poſſumus, cum volumus, quod in belluis locum non habet.

Sexto Quæritur, An ex actibus habituum infuſorum frequenter repetitis, generetur in nobis aliquis habitus, qui in nobis dicatur acquiſitus. V.G. ſunt quattuor habitus diuinitus infuſi fides, ſpes, charitas, pœnitentia; quæſtio eſt, an actibus fidei ſæpius iteratis habitus comparetur? Duas opiniones inuenio, vna eſt S. Th. 1.2.q.51.a.4. ad 3. negantis ex actibus habitus infuſi vllũ habitũ gigni; ſed priorẽ roborari, confirmari, & perfici: quod probat: nam actus virtutis infuſæ, aut generant habitũ eiuſdẽ ſpeciei, aut diuerſæ. Non primũ, quoniã habitus infuſus talis eſt, vt per naturã fieri non poſſit: ſed acquiſitus habitus per naturã fieri põt: Non ſecũdum, quia habitus fit ex actibus eiuſdem ſpeciei. Deinde actus virtutis infuſæ sũt ſupernaturales, eo quod per naturam fieri nequeunt, ergo habitũ gignunt naturalem, vel ſupernaturalem: non naturalẽ, quia ille non eſſet eiuſdẽ ſpeciei, cuius ſunt actus, ex quibus comparatur: non ſupernaturalem, quia alioqui ex actibus noſtris nõ fieret, & acquiſitus habitus non eſſet. Tertio, quia actus fidei eſt, quo credimus aliquid, quia dictum à Deo: actus ſpei, quo ſperamus bona cæleſtia, & diuina, videlicet bona gratiæ, & gloriæ quatenus promiſſa nobis à Deo, & ab eo ſingulari beneficio habenda: actus charitatis, quo amamus Deum, vel aliquem alium propter ipſum Deum, hoc eſt, cui volumus bona diuina, aut ipſam gratiã, & gloriam ex ipſo Deo, & propter ipſum Deũ. nam modus charitatis pertinet ad ſubſtantiam ipſius actus charitatis: & actus pœnitẽtiæ eſt, quo peccatum commiſſum deteſtamur ob amorem, & charitatem Dei: at ex his actibus habitus acquiſitus fieri non poteſt, quoniam aut per illum habitũ ſimiles actus producemus, aut ſecus: ſi ſimiles, ergo in hæretico eſſet actus, quo crederet aliquid quia dictum à Deo: & in eo, qui deſperat, eſſet actus, quo ſperaret aliquid quia promiſſum à Deo: & in peccatore eſſet actus charitatis, quo ſe vel alterũ, & Deũ diligeret ex ipſo & propter ipſum Deum, & eſſet actus pœnitentiæ, quo de peccato doleret ob amorẽ Dei quæ ſingula ſunt abſurda; Non diſſimiles, quia vt ſæpè iam dixi, habitus non gignit actus niſi ſimiles iis, ex quibus eſt genitus. Altera opinio eſt Sco. 3.d.23.q.1.a.1. Henri. quod. 5.q.23. Dur. 3.d.17.q.10.n.21. Ocham, & Gab. 3.d.23.q.1. Marſ. 3.q.14.a.1 Almai. 3.d.23.q.3.& tract. 2. Moral. c.3 Maior. 3.d.23.q.3.&, ad tertiũ B. Tho. videlicet, ex actibus habituũ infuſorum habitũ generari, qui eſt & dicitur habitus acquiſitus. Id probant experientia, & ratione: nam Hæreticus poſt amiſſam fidem infuſam, facilè, & expeditè credit, veros eſſe cæteros fidei articulos, in quibus ipſe non errat: facile quoque & promptè, ſperat ſe conſecuturũ bona cæleſtia, quæ antea, dum erat catholicus, ſperabat. Is itidẽ, qui in lethale peccatũ lapſus charitatẽ amiſit, experitur ſe habilem, & promptum ad Deum amandũ. Secundo quia fieri non poteſt, vt quis ſe in alicuius virtutis actibus ſæpius exerceat, quin habitum ſibi comparet: nam frequens exercitatio ſponte & voluntate ſuſcepta, reddit hominem expeditum, & promptum ad producendos actus ſimiles iis, in quibus, ſeſe diu exercuit. Tertio quia habitus ſupernaturalis non impedit, quin homo ſe in voluntariis actibus exerceat; ſed voluntarij actus frequenter repetiti neceſſariò generãt habitũ, quo promptiores efficimur ad agendũ. Certè hæ duæ opiniones conciliari queunt. vnde Ricar. 4.d.14.a.4.q.1. vtramque opinionem eſſe probabilem exiſtimauit. Quidam hunc in modum conciliant, dicentes, actus habituum infuſorum, quod ad eorum ſubſtantiam ſpectat, eſſe eiuſdem ſpeciei, cuius ſunt actus habituum acquiſitorum in eodem obiecto, & materia verſantes, & ſolum differre modo, quod videlicet illi ſunt ſupernaturales actus, hi verò naturales, hoc eſt, illi actus ſunt ex habitu ſupernaturali, ſiue ſupernaturali Dei auxilio facti, hi verò ex habitu acquiſito, ſiue auxilio Dei generali communi; ſicut, in quibus, quæ ſunt natura, vel arte facta, vt calor vel candor, ſubſtantia non differunt, ſed modo. Item ſicut furtum & homicidium per ignorantiam, vel amentiam, vel ſomnum commiſſa, ſubſtantia non diſtinguuntur ab homicidio, & furto, ſcienter, & volũtariè perpetratis: quamuis moraliter diſtinguantur; hæc enim ſunt in vitio & culpa, illa nõ item. Actus igitur habituum infuſorum cum eiuſdem ſint ſubſtantiæ, cuius ſunt actus habituum acquiſitorum, gignunt habitus acquiſitos, non quatenus ſunt actus ſupernaturales, hoc eſt, non quatenus ſunt ex habitu, vel auxilio Dei ſupernaturali, ſed quatenus ſunt eiuſdẽ ſubſtantiæ, cuius ſunt actus habituũ acquiſitorũ: quemadmodũ ex ſtatua lignea poteſt generari lignũ, non vt eſt arte facta, ſed quatenus lignea eſt; & ideo prima opinio cum negat, ex actibus habituum infuſorum vllum habitum generari, vera eſt; quia non generatur ex illis, quatenus ſunt ſupernaturales ex ſupernaturali habitu, vel auxilio facti. & hoc optimè concludunt argumenta à S. Tho. propoſita. Secunda vero opinio docet ex prædictis actibus habitum comparari, quia de his actibus loquitur, quatenus ſubſtantia non differunt, ab actibus habituum acquiſitorum. Sed quia maximè dubium eſt, an actus huiuſmodi ſubſtantia differant de quo ſtatim dicam; ideo has opiniones conciliandas aliter exiſtimo. Quapropter eſt animaduertendum actus habituum infuſorum, formam, & rationem habere qua ſunt quidam actus, & ſunt etiam rationis, vel voluntatis opera: hoc enim commune habent actus naturales, & ſupernaturales, quamuis propriam rationem habeant, qua ſpecie à ſe inuicem diſtinguuntur, quatenus ſunt naturales, vel ſupernaturales. Et quemadmodum huiuſmodi actus, ſiue naturales, ſiue ſupernaturales ſint, ex ea ratione, qua ſunt actus à nobis facti, generant ſimulacra quædam, & imagines, quibus recordamur nos credidiſſe, ſperaſſe, amaſſe, & per pœnitẽtiam de peccato doluiſſe: ſic etiam, ea forma, & ratione, qua ſunt actus voluntarij, & à nobis ſæpius repetiti, generãt habitus quoſdã, quibus prompti, & expediti reddimur ad credendum, ad ſperandum, diligendum, & per pœnitentiam de peccato dolendum. Quapropter iuxta primã S. Tho. ſententiã, actus huiuſmodi ex propria ratione, quam habent, vt ſunt ſupernaturales, nullũ habitum generare queunt; ſed iuxta ſecundam opinionem ex ea forma, & ratione, qua ſunt actus voluntarij, & diu ac frequenter iterati, habitum gignunt, & pariunt; nam propria eorũ ratio, qua ſunt ſupernaturales actus, non impedit quo minus id faciant, quod ex communi ratione efficere queunt; nec enim ſæpius repeti poſſunt, quin habitũ pariant; non quidẽ ad ſupernaturaliter, ſed ad voluntariè tantum, & ſimpliciter credendum, ſperandum, diligendum Deum, & de peccatis vtcunque dolendũ. Ad id verò, quod eſt in principio quæſtionis obiectũ reſpõdeo; ex actibus habituũ infuſorũ ſæpius replicatis, habitũ generari naturalẽ non ſupernaturalẽ; quia non fit ex eiuſmodi actibus, quatenus ſunt actus ſupernaturales, ſed quatenus frequenter repetuntur; nam facultas in actibus ſupernaturalibus ſeſe diu & ſæpius exercens redditur expeditior & promptior ad agendum; non quidẽ quod reddatur expeditior ad ſupernaturaliter operandum; hoc enim habet non ex vſu, & exercitatione, ſed ex habitu ipſo. vel auxilio ſupernaturali; ſed eo quod ſæpius credit, ſæpius ſperat, ſæpius diligit Deũ, & ſæpius ob amorem Dei peccatũ deteſtatur, fit habilis, expedita, & prompta ad credendũ, ſperandum, diligendum Deũ, & ad dolendum de peccatis, vſu et exercitatione; vnde hæreticus credit ea, in quibus non errat, non quidẽ ex habitu

[A] fidei infuſo, ſed ex aſſuetudine, & habitu, quem ſæpius ante credẽdo comparauit; nec credit ea, quia Deus dicit, ſed quia eſt aſſuetus credere. Quomodo, inquies, actus, qui eſt ſupernaturalis poteſt naturalem habitum generare? Scotus, Durandus, Ocham, Gabriel, & cæteri reſpondent, poſſe, quia actus, V.G. credendi res fidei, naturalis, & ſupernaturalis, reipſa & ſubſtantia non differunt, ſed modo & ratione, eo quod naturalis fit per naturam, ſiue habitu vel auxilio Dei ſupernaturali: ſupernaturalis vero actus non eſt, niſi fiat ex ſupernaturali habitu, vel auxilio Dei: & quemadmodum ſtatua lignea lignum generat, non vt eſt ex vt arte facta, ſed vt eſt natura ligni; ſic actus credendi, non eſt ex ſupernaturali principio, videlicet habitu infuſo, vel auxilio Dei; ſed vt eſt actus rationis & voluntatis ſæpius iteratus, generat habitum nõ ſupernaturalem, qui vim naturæ ſuperat, ſed naturalem, qui ipſo vſu & exercitatione credendi comparatur. Verum quidquid ſit in hac re & difficultate, qua quæritur naturalis actus & ſupernaturalis credendi differant ne re, & ſubſtantia, an modo rationeue, videtur dicendum per actum credendi etiam ex ſupernaturali habitu, vel auxilio Dei profectum, ſi ſæpius iteratur, hominem aſſueſcere: at aſſueſieri non poteſt, quin fiat [B] magis habilis & promptus ad credendum: nam ſi frequenter credidero, facile recordor me ſæpius credidiſſe; facile veniunt mihi in mentem imagines rerum, quas identidem credidi. Si frequenter Deum ipſum amaui, ſubito recordor me id ſæpius actitaſſe, & quia in ea re ſum exercitatus, facile me ipſe inclino ad amandum. Eodem modo ad cætera, quæ ſunt obiecta, reſpondeo.

Septimo Quæritur, An actus habituum infuſorum ſint eiuſdem ſubſtantiæ, cuius ſunt actus habituum acquiſitorum circa eandem obiectam materiam? Duæ ſunt opiniones, prima affirmat eſſe eiuſdem ſubſtantiæ, & ſolum ſpecie differre, modo, & ratione, videlicet quod illi fiant ex habitu, vel auxilio ſupernaturali diuino; hi vero per vim naturæ, & commune Dei auxilium: & hæc opinio non ſolum eſt Scoti. 4. diſt. 14. quæſt. 2. Almaini. 4. diſt. 14. quæſt. 2. Gabrielis. 3. diſt. 27. quæſt. 1. & 4. diſt. 14. quæſt. 1. art. 2. concl. 5. & art. 3. dub. 2. vbi citat Ochamum, & Petrum Aliacenſem & aliorum, Scoto adhærentium, ſed etiam eſt diſcipulorum Sancti Thomæ, Palud. 4. diſtinct. 14. quæſt. 1. Cap. 1. [C] diſt. 17. quæſt. 1. ar. 3. ad argumenta Aureoli, Cai. 1. 2. quæſt. 109. art. 4. Medin. 1. 2. quæſt. 109 art. 4. dub. 2. verſic. ad argumenta reſpondendum eſt. quanquam hic ſibi contrarius eſſe videatur. 1. 2. quæſt. 63. art. 2. dub. 2. Ait enim Sotus, lib. 1. De Natura, & Gratia. cap. 22. nullus prorſus eſt actus vnus ſingularis in vero iuſto, cuius ſimilis quantum ad ſubſtantiam eſſe non poſſit in eo, qui eſt extra gratiam Dei, & lib. 2. de natura, & gratia. cap. 14. prope finem docet in hunc modum, quemcunque actum poteſt habere ille qui eſt in gratia, poteſt etiam quantum ad ſubſtantiam operis elicere peccator ex puris naturalibus. Immo aiunt huius ſententiæ eſſe Sanctum Thomam, qui ſecunda ſecundæ, quæſt. 171. art. 2. ad 3. ait; Omne donum gratiæ hominem eleuat ad aliquid, quod eſt ſupra naturam humanam quod poteſt eſſe dupliciter, vno modo quantum ad ſubſtantiam actus, ſicut miracula facere, & cognoſcere occulta, & incerta diuinæ ſapientiæ; & ad hos actus non datur homini donum gratiæ habituale. Alio modo eſt aliquid ſupra naturam humanam, quantum ad modum [D] actus, non autem quantum ad ſubſtantiam ipſius, ſicut diligere Deum, & cognoſcere eum in ſpeculo creaturarum, & ad hos datur donum gratiæ habituale. In tertio ſententiarum diſtinctione 26. quæſt. 2. ait: Nulla virtus eſt vera virtus ſine gratia, nec ipſa charitas; vbi, vt ait Sotus, ſignificat actum eſſe poſſe charitatis, quod ad ſubſtantiam attinet abſque gratia. Et idcirco abſque modo charitatis. Probant igitur prædictos actus ſubſtantia non differre, ſed modo, & ratione ſiue ſpecie, quia teſtimonio humano poteſt quis credere ea omnia, quæ fide diuina credimus: poteſt enim Caius Titium docere, Deum eſſe vnum & trinum; & cætera, quæ fide Catholica profitemur: & Titius cum credat Caium eſſe veracem, ei fidem habet. Et ideo eius teſtimonio motus credit vera eſſe, quæ fides Catholica tradit. Pari ratione poteſt ſperare conſecuturum ſe bona cœleſtia, & diuina, videlicet bona gratiæ & gloriæ, quia credit Caio, dicenti ea bona eſſe expectanda, & poſſe ea nos conſequi. Tertiò, quia Titius fidem habet Caio dicenti, Deum vnum & trinum gratiæ & gloriæ largitorem, eſſe præ cæteris bonis diligen-

[A] dum, bonis omnibus amorem Dei anteponit Titius. Itidẽ vi naturæ, & rectæ rationis cognoſcere poteſt Deum eſſe ſummum bonum, & honeſtum: ergo poterit eius amorem rebus omnibus anteferre; ſimili etiam ratione Caio dicenti, Deum peccatis noſtris offendi, & oportere, vt doleamus, quia ipſum offendimus, credit Titius: & ideo de peccatis perperam factis dolet. Hi actus ſunt naturales; quia in coniectura, & ratione humana innituntur, & tamen ſunt eiuſdem ſubſtantiæ, cuius ſunt actus habituum infuſorum. nam in eadem obiecta materia verſantur, quamuis modo & ſpecie differant, eo quod ſupernaturales actus teſtimonio diuino, & auxilio ſupernaturali fulciantur, & fiant; ſed naturales teſtimonio, coniectura, & ratione humana. Probabilis eſt hæc opinio. & multorum auctoritate ſuffulta: & pro ea faciunt argumenta non infirma; primum, ſi fingamus Iudæum paulo ante quàm naſceretur Chriſtus, elicientem hunc aſſenſum, Chriſtus naſcetur & continuantem eundem aſſenſum nato iam Chriſto, idem eſſet actus continuatus, & ante natum Chriſtum erat actus fidei diuinæ, poſt natum non item. Secundo poteſt quis continuare actum credendi, primum ob finem bonum, poſt, [B] ob malum finem; ergo pari ratione continuare poteſt primum ob diuinum teſtimonium, poſt, ob humanum. Tertio actus ſubſtantia non mutatur ob cauſam efficientem externam: ergo nec actus fidei ob teſtimonium dicentis. Cæterum mihi huiuſmodi actus ſubſtantia inter ſe differre videntur; quamuis putem contrariam ſententiam eſſe probabilem, de qua re alio in loco tractabo, & argumenta contraria diſſoluam; ſufficit in præſentia dixiſſe huiuſmodi actus inter ſe ſubſtantia diſtare. Nam in primis aliquid credere, quia a Deo, vel quia dictum ab homine, non videtur eſſe eiuſdem ſubſtantiæ actus, eo quod ratio credendi eſt ſpecie, & ſubſtantia diuerſa; & propterea, quod teſtimonio credis humano, falſum eſſe poteſt; quod verò, autoritate diuina, non item. Præterea dolor per quem peccatum deteſtamur amore Dei, vel ſtudio, & cauſa cuiuſcunque alterius boni & commodi creati, non eſt eiuſdem ſubſtantiæ actus, quoniam idem obiectum non eſt. Nam vt ſuperiore libro docuimus, electio omnino mutatur, pro varietate huius vel illius finis propoſiti. Vnde etiam fit, vt ſperare bona cœleſtia & diuina; qualia ſunt gratiæ & [C] gloriæ, vt promiſſa à Deo & ſingulari eius ope & auxilio obtinenda, vel ſperare eadem ex aliqua coniectura, & ratione humana, idem actus non ſint; quia non eſt idem obiectum. Pariter quoque Deum amare ex ipſo, & propter ipſum tanquam amicum noſtrum amore beneuolentiæ in communicatione bonorum gratiæ & gloriæ, ſubnixo, vel amare ex aliqua ratione humana, & gratia alterius boni & commodi non eſt idem actus. Sed Titius qui Caij teſtimonio & auctoritate ductus credit, quæ ſunt fidei diuinæ, ratione diuina non credit. Item qui ſperat bona gratiæ & gloriæ vt à Caio ſibi patefacta, & denunciata, non ſperat ea vt ſunt diuinitus promiſſa, & vt Dei auxilio conſequenda. Similiter etiam Deum, vt amicum amare ex ipſo & propter ipſum, & cauſa alterius cuiuſcunque boni, & commodi, non eſt eiuſdem ſubſtantiæ actus, quia diuerſum eſt obiectum. Inſuper dolere de peccato amore Dei, vel alia quacunque de cauſa, non eſt idem actus, quoniam obiecta differunt. Tandem quicquid ſit de his opinionibus, id vnum conſtat eos actus ratione & ſpecie diſtingui, & eum, qui [D] credit res fidei non teſtimonio diuino ductus, ſed humana dumtaxat coniectura & auctoritate permotus, nequaquam implere præceptum de rebus fidei credendis; nam præcepta fidei, ſpei, charitatis, & pœnitentiæ non ſeruantur à nobis, niſi eo modo ſeruentur, quo voluit Deus, videlicet, niſi credamus teſtimonio ducti diuino, & ſperemus bona cœleſtia tanquam diuinitus promiſſa, & Dei auxilio obtinenda, Deum vt amicum noſtrum diligamus ex ipſo, & propter ipſum, & de peccatis doleamus amore & charitate Dei. Nam modus, quo tales actus fiunt ex peculiari ſcilicet, & ſupernaturali Dei auxilio, vel habitu infuſo antecedente ipſos actus, vel ſaltem conſequente, pertinet ad ipſam ſubſtantiam præceptorum, vt ſuo loco fuſius explicabo.

Quomodo Habitus augeantur.
Cap. XXII.

PRimo Quæritur, An habitus augeatur? Conſtans eſt omnium opinio, habitus in ſeipſis incrementa ſuſcipere

pere & habere, ita vt non ſolum generentur, ſed etiam perficiantur. Ac de infuſis quidem habitibus id conſtat: nam Apoſtoli petebant à Domino, Adauge nobis fidem,
Luc 17. & Chriſtus dixit Petro, Modicæ fidei quare dubitaſti?
Matth. 14. & Apoſtolus; vt charitas, inquit, magis ac magis abundet,
Phili 1. in ſcientia, & in omni ſenſu: & recte Auguſtinus:
Aug. tra. 5. Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici: &
in epiſt. Io. Eccleſia Deum precatur: Da nobis fidei, & ſpei & charitatis augmentum. De acquiſitis habitibus id etiam eſt omnibus compertum, eos duplex incrementum habere: Aut enim perficiuntur, & confirmantur in eo, in quo inſunt; aut ideo creſcunt, quia ad plura obiecta ſeſe protendunt ac fundunt: vnus enim perfectiore habitu poteſt modo eandem rem ſcire, quam antea prius perfecte callebat; aut poteſt ſcire plura quàm antea. Sed an hoc poſterius ex eodem ſimplici habitu diſciplinæ ſciat, an ſecus, magna eſt diſſenſio inter Auctores, de qua poſtea ſuo loco.

Secundo Quæritur, Quomodo habitus augeatur? Tres ſunt opiniones: prima docet, in omni habitus acquiſiti incremento, nouam partem habitus gigni, & priorem interire. Sed hæc opinio communi eſt conſenſu, & meritò, reiecta: nam infuſus etiam habitus augetur, & tamen nulla pars prior abijcitur aut deſinit. Cum item ex paruo fit habitus maior & amplior, non eſt neceſſe, vt pars aliqua prior intereat, ſatis eſt ſi accedat noua pars. Secunda opinio eſt S. Tho. 1. 2. quæſt. 52. art. 2. & 2. 2. q. 24. art. 4. Aegi. quodlib. 2. quæſt. 14. docentium cum habitus augetur, nullam partem nouam acquiri, vel accedere, nullam priorem auferri & perire, ſed ipſum habitum in eo, in quo ineſt, magis firmari & hærere. Probant, quia docet Ariſtoteles quarto libro Phyſico. aliquid fieri magis calidum, non acceſſione calidi: ſicut, inquit, fit circulus maior non acceſſione circuli: Et alibi tradit, rerum naturas eſſe ſicut ſpecies numeri, quæ penitus mutantur, ſi quippiam addideris, vel detraxeris. Item ſi habitus augeretur acceſſione partis, aut ea pars eſſet numero eadem, quæ prior, aut diuerſa, non diuerſa, quia ex duabus partibus numero diſtinctis vnus habitus fieri non poteſt; & ſimiliter, quia duo accidentia ſolo numero diſtincta in eodem ineſſe non poſſunt: non eadem, quia denuo non gigneretur, denuo non accederet. Poſtremo ea pars à priori differre numero non poteſt, quoniam vnum accidens numero ab alio accidenti diſtingui nequit, niſi per ordinem ad diuerſas materias, in quibus ſint; at pars illa noua in eadem penitus materia ſubiecta recipitur, in qua prior inſidet; ergo à priori differre non poteſt. Tertia ſententia eſt Scot. 1. diſt. 17. quæſt. 3. & Henrici quodlib. 5. quæſt. 16. Gregor. 1. diſt. 17. quæſt. 4. art. 1. Gab. 1. diſt. 17. quæſt. 4. & reliquorum omnium Theologorum, aſſerentium, in habituum accretione nouam partem generari, & priori accedere, & cum ea coniungi; & inde habitum fieri maiorem, & ampliorem; eaſque partes vnum habitum conſtituere non tanquam potentiam, & actum, nec continuatione, extenſione, colligatione vlla, ſed intentione, quia ſunt partes eiuſdem habitus intenſioris in eadem ſubiectæ materiæ parte inhærentes. Id probant, primo, quia intelligi non poteſt, habitum fieri maiorem, firmiorem, robuſtiorem & perfectiorem, quin aliquid acquirat. Item cum habitus augetur, noua actione creſcit, ergo incrementum non ſuſcipit, niſi aliquid acquirat: nam actio in aliquo terminatur, ergo noua actio in nouo termino. Profecto quamuis Sanctus Thomas, ad hæc facile reſpondere queat, videlicet actiones, aliquando non terminari in re aliqua, quæ per actionem fiat, ſed in nouo modo quo res ſic, vel aliter ſe habet: eo quod res aliqua corporea ſic ſoleat, etiam varie figurari: probabilius tamen videtur, habitum firmiorem, perfectiorem, intenſioremve non fieri, niſi quia noua pars gignitur, & cum priori coniungitur. Ariſtoteles vero cum negauit, magis calidum fieri acceſſione calidi, nihil aliud ſignificauit, niſi nouam materiam, & ſubſtantiam calidam non accedere; non autem negauit nouam partem caloris produci: Et nullam partem materiæ fieri denuo calidam, quæ non fuerit antea calida; & cum docuit rerum naturas eſſe ſicut ſpecies numerorum, locutus eſt de naturis rerum, quæ ſpecies conſtituunt, non quæ indiuidua; hæc enim & accidentia ſint, maiora, minoraque fiunt, & intenduntur ac remittuntur. Et cum quæritur, aut noua pars habitus, quæ accedit, a priori numero diſtinguatur, aut ſecus.

A Reſpondeo, diſtingui, quia noua actione fit; ſed facta & cum priori coniuncta, facit cum ea vnum habitum magnitudine ſcilicet intenſionis.

Tertiò Quæritur, An actus faciat habitus incrementum? Reſpondeo, aut habitus eſt acquiſitus, aut diuinitus infuſus. Si acquiſitus, tunc actus eſt cauſa efficiens incrementi; nam quemadmodum actus, vt cauſa efficiens habitum gignit; ſic etiam auget, confirmat, & perficit. Si à Deo infuſus ſit habitus, tunc noſter actus non eſt cauſa efficiens incrementi, quia ſicut initio Deus, vt cauſa efficiens facit & infundit habitum, ſic conſeruat, auget, & perficit. Cæterum noſter actus aliquando meretur incrementum habitus infuſi, aliquando vero non meretur; ſed præparat hominem, vt habitus augeatur. Verbi Gratia, In homine iuſto Dei gratia prædito, actus charitatis, fidei, ſpei, aut pœnitentiæ, cum ſint gratia formati, merentur eorum habituum incrementum; in peccatore vero, in quo manent fides, & ſpes charitatis forma & vita priuatæ, augeri poſſunt, quia poteſt peccator actus fidei, & ſpei maiores & vehementiores, & intenſiores elicere qui actus cum ſint peccatoris Dei gratia carentis, non merentur;
B ſed ſunt debitæ & legitimæ præparationes, quibus ipſi habitus augentur; Deus enim conſtituit, vt ſtatim atque actus fidei, vel ſpei fuerit intenſior, habitus incrementum ſuſcipiant, auctiores, & maiores effecti. Quidam fatentur Med. 1. 2. q.
etiam in peccatore habitum fidei, vel ſpei augeri merito 52. a. 2. du. 2
hominis feruentiorem actum producentis; ſed exiſtimo eos meritum accipere ipſam hominis præparationem, qua fidei, vel ſpei actum maiorem habitu producit peccator. habitus verò pœnitentiæ, quia nunquam ſine charitate eſt, non creſcit niſi in homine iuſto. Et ideo actus pœnitentiæ non ſolum eſt tanquam debita, & legitima hominis præparatio ad conſequendum incrementum, ſed etiam illud promeretur, quia eſt actus qui ex impulſu, & imperio charitatis exiſtit.

Quarto Quæritur, An quilibet actus augeat habitum? Reſpondeo, aut habitus eſt acquiſitus, aut infuſus. Si acquiſitus, tunc opinio eſt Sancti Thomæ intenſiores actus
augere habitum; æquales vero præparare hominem ad S. Tho. 1. 2.
hoc, vt tandem habitus augeatur; remiſſiores autem, nec q. 62. a. 3.
augere, nec ad incrementum, ſed potius ad interitum præ-
C parare. Hoc vltimum probat ex Ariſtotele, ſecundo Ethicorum, cap. 2. vbi docet; ſicut corporis vires, & valetudo paruo labore & exercitatione modica minuuntur, ſic etiam
habitus. Scoti vero Henrici, Durandi, Gabrielis, & cæte- Sco. Henr.
rorum Theologorum ſententia eſt, habitum acquiſitum Gabr. locis
augeri quocunque actu etiam remiſſiori; quia quilibet actus cit. Duran.
facit partem habitus. Item quia quiſque operando fit 1. d. 17. q. 8.
exercitatior; ergo expeditior & promptior. Quidam haſce duas opiniones in hunc modum conciliare contendunt; nam Sanctus Thomas (inquiunt) habitum intelligit, qualitatem frequenti & vſu, & exercitatione comparatam, & qua redditur homo promptior ad agendum; hæc qualitas non niſi multis actibus repetitis expeditiorem facit hominem ad operandum; quoniam ſupra diximus, nec vno, nec quolibet actu vim noſtram ſpendi effici promptiorem. Scotus vero & alij, habitum accipiunt qualitatem genitam ex noſtris actibus, qua inclinamur ad producendos alios actus ſimiles his, ex quibus eſt acquiſita; Et hæc qualitas vno actu generatur, & deinde ſingulis actibus perficitur. Mihi verò non videntur hæ duæ opi-
D niones poſſe facilè conciliari. Præterea cum Sanctus Thomas ait remiſſiores actus ad interitum habituum, non ad incrementum præparare, non hoc ideo dicit, quia actus remiſſior per ſe ad habitus interitum faciat, ſed ex accidenti. Cum enim negligentius & remiſſius operamur, minus contrarijs habitibus & affectibus obſiſtimus, ac propterea obrepunt, & valent affectus contrarij, quibus validioribus effectis, paulatim habitus euaneſcit. Infuſum habitum ſi ſit charitatis, opinio eſt S. Thomæ, quæ fuit etiam Scoti, Durandi, & veterum Scholaſticorum, intenſioribus actibus ſtatim augeri, remiſſioribus verò, aut æqualibus, promereri quidem hominem iuſtum Dei gratia præditum incrementum, ſed non ſtatim id conſequi; ſed cum feruentiorem, maiorem, intenſiorem actum præſtat, aut ſaltem in altera vita, cum primum è viuis receſſerit. V.G. ſi Titius habeat charitatis habitum quatuor partium magnitudine intenſum, & faciat actum vnũ, vel alterum remiſſum vnius tantum partis magnitudinem habentem, nõ confeſtim auget habitũ, ſed meretur nouum

incrementum gloriæ & gratiæ; quod in hac vita conſequetur ſi actum intenſiorem eliciat. Vt ſi faciat opus intenſum quinque vel ſex partes magnitudinis habens, quod ſi in hac vita nunquam actum feruentiorem, & intenſiorem præſtiterit; conſequitur in altera vita incrementum, quod actu promeruit intenſiore. Gabriel verò, Almainus, Maior, Medina, & alij docent, quolibet actu charitatis remiſſiori ſtatim habitū gratiæ, & charitatis augeri. De habitibus vero fidei, & ſpei, qui inſunt in peccatore informes, nihil expreſſim dixerut augeanturne remiſſioribus actibus, an ſolum intenſioribus: exiſtimo id eos dicturos fuiſſe, quod de habitu gratiæ dixerunt, quamuis peculiari argumento & ratione moti id de habitu gratiæ dixerint, eo quod gratia ſit ius conſequendi gloriam: & quolibet etiam remiſſiori actu charitatis iuſtus mereatur gloriæ incrementum: ac proinde fiat acceptus ad maiorem gloriam, ergo non niſi cum maiori iure: ſed ius gloriam conſequendi, eſt gratia. De hac re ſuo loco ſuſius agemus: interim hæc ſufficiant, probabiliorem eſſe S. Thomæ ſententiam communi conſenſu Theologorum receptam. Cuius rei hæc eſt ratio, quia habitus gratiæ, & charitatis in hac vita datur, & augetur vt forma; in altera vero datur vt præmium meritorum, & vt ſtipendium, & merces laborum. quare in altera vita tantundem gloriæ datur, quantum meritum & laboris in hac vita præceſſerit; vt referat vnuſquiſque prout geſſit in corpore ſuo, & metant ſinguli prout ſeminauerunt. Sed quia forma maior minorve in materiam inducitur pro maiori minoriue præparatione eius, cui ineſt; hinc eſt, vt in hac vita habitus gratiæ & charitatis non creſcat ſtatim, vt actus remiſſior exiſtit, quia huiuſmodi actus non eſt debita, & idonea hominis præparatio ad incrementum. Deinde, habitus gratiæ, & charitatis cum initio diuinitus infunditur, datur maior aut minor, pro maiori, minoriue hominis ad eum præparatione; ergo deinde non augetur, ita vt amplior, & perfectior euadat, niſi fuerit intenſior, & maior hominis præparatio. Poſtremo, quia in peccatore Chriſtiano, in quo manent ſine charitate habitus fidei, & ſpei, augeri queunt, ſed non niſi intenſioribus actibus fidei, & ſpei, eo quod in peccatore eiuſmodi informes habitus merito noſtro minime augentur, ſed noſtris actibus tanquam legitimis, & idoneis præparationibus, quales non ſunt niſi intenſiores actus. Obijcies, ſufficere, ſi ex parte hominis meritum præcedat: quoniam incrementum charitatis actus noſter non facit, ſed meretur: at quilibet actus charitatis meretur incrementum, ergo illud ſtatim aſſequitur. Verum eſt meretur quidem, ſed ſtatim non aſſequitur, donec ſit idonea, & legitima hominis ad incrementum præparatio. Deinde obijcies; Quolibet actu etiam remiſſiori, iuſtus gloriam cœleſtem promeretur, ergo fit acceptus Deo ad ampliorem cumulatioremque gloriam, ac proinde ius ad pleniorem gloriam habet: ſed gratia eſt ius ad gloriam, ergo eo ipſo habet maiorem gratiam. Reſpondeo; per actus remiſſiores charitatis acquirimus ius ad gloriam, tanquam ad præmium meritorum, & mercedem laborum; ſed per habitum gratiæ, ceu filij adoptionis eſſequi conſequimur ius ad gloriam tanquam ad hæreditatem; ac proinde non eſt neceſſe, vt quo plura ſunt hominis iuſti merita, hoc ipſo ſtatim conſequantur maiorem habitum gratiæ; ſicut enim faciunt; vt ſibi plenior gloria debeatur, quā tamē minimè continuo aſſequuntur; ſic etiam faciunt; vt ſibi debeatur gratiæ incrementum, ſuo tamen tempore non ſtatim obtinendum. Quæres, an actus noſter intenſior augeat habitum ea tantum magnitudine qua excedit, an verò potius tota ea magnitudine, qua conſtat actus? Gabriel, Almainus, & Maior cenſent, incrementum habitus infuſi fieri tota ea magnitudine, quam habet actus intenſior, eo quod huiuſmodi actibus iuſtus promeretur incrementum habitus; ſed per totum actum meretur vt habitus augeatur, ergo non auget ſolum ex magnitudine, qua habitum excedit, ſed etiam ex tota quam habet quantitate. Deinde gloria reſpondet merito, & toti eius magnitudini; ergo reſpondet etiam gratia & charitas. Sed probabilius eſt, quod S. Thomas, Scotus, & cæteri Scholaſtici tradiderunt, intenſiori actu habitum gratiæ, & charitatis augeri; non quidē ex tota magnitudine, qua conſtat actus, ſed ex ea, quæ habitum gratiæ vincit, & ſuperat, quia ex ea parte eſt debita præparatio ad incrementum. Item quia in peccatore, in quo remaneat informes habitus fidei & ſpei, creſcunt quidem illi duo habitus infuſi, ſed ſolū intenſioribus actibus, & tanta magnitudine, quanta eſt in actibus, vt intenſiores ſunt. Nec idem iuris eſt de gloria cœleſti, quæ reſpondet & datur toti magnitudini meritorum, quod eſt de habitu gratiæ & charitatis, in hac vita, quæ datur, vt forma quæ reſpondet debitæ, & legitimæ hominis præparationi; at idonea præparatio, actus noſter non eſt, niſi ex ea parte, qua eſt habitu intenſior, ſuperior, & maior; quare in altero ſæculo dabitur incrementum gloriæ reſpondens toti magnitudini actus; nam etiam cum opus charitatis eſt melius vel maiori bonitate rei obiectæ, vel difficultate ipſius operis, vel continuatione maiori, cumulatiorem gloriam promeremur; & tamen non ſtatim in hac vita, ampliorem habitum gratiæ conſequimur. Si ſecundo roges; cum iuſtus plures charitatis actus remiſſiores facit, quandonam conſequetur incrementum? Reſpondet Sanctus Thomas. tunc, quando feruentiorem actum produxerit. Exempli cauſa; Titius habet gratiam quattuor partium magnitudine intenſam, facit actus quattuor, quorum ſinguli ſunt remiſſiores, vnius tantum partis magnitudinem habentes; ſi deinde fecerit actum intenſiorem quinque partes habentem, conſequetur vnam partem reſpondentem intenſioni actus, & alteram partem reſpondentem vni actui remiſſio; quod ſi fecerit actum ſex partibus intenſum, recipiet quattuor partes intenſionis, duas quidem debitas intenſioni actus, alias vero duas, quæ debentur duobus actibus remiſſis. Si fecerit actum ſeptem partibus intenſum, recipiet tres intenſioni actus reſpondentes, & tres alios qui debentur tribus alijs remiſſis. Si fecerit actum intenſum octo partium magnitudine, aſſequetur octo partes; quattuor reſpondentes intenſioni actus, & quattuor alias quæ quattuor alijs remiſſis actibus debebantur. Cætera fuſius ſuo loco dicentur.

Gab. 1. diſ. 17. q. 4. a. 3. dub. 2. & 4. d. 14. q. 3. a. 3. du. 3. Almai. tract. 1. Moral. c. 10. Mai. 1. d. 17. q. 4.

S. Tho. 2. 2. q. 24. art. 6. ad. 1.

De habituum diminutione, & interitu. Cap. XXIII.

PRimo Quæritur, An habitus diminuantur? Reſpondeo, aut habitus eſt acquiſitus, aut infuſus. Si acquiſitus, decreſcit, & diminuitur paulatim actibus contrarijs; eo quod actus oppoſiti, habitum priori contrariū gignunt vnde tantum de habitu priori diminuitur, quantum contrarius habitus proficit; & quo maior habitus contrarius generatur, eo ex maiori parte prior habitus decreſcit. Verbi Gratia, Titius habitum temperantiæ comparauit, deinde intemperanter ſæpius agit; ſenſim habitum intemperantiæ repetitis actibus acquirit; vnde fit, vt habitus temperantiæ paulatim quoque minuatur: nam eo ipſo quo fit amplior habitus intemperantiæ, fit minor habitus temperantiæ; quare habitus acquiſitus minuitur proxime per habitū paulatim creſcentē, tanquam per formam contrariam; remotè vero minuitur per actus oppoſitos, veluti per cauſam efficientē, ex qua ſenſim habitus contrarius comparatur. Si ſit habitus infuſus, nō minuitur, ſed vel totus cōſeruatur, vel totus amittitur. Et ratio eſt, quia habitus infuſos noſtri actus non faciunt, ſed vel merentur eorum incrementum, vel interitum. Exempli cauſa habitus charitatis lethali peccato totus amittitur; veniali vero non minuitur quidem: ſi enim minueretur, paulatim euaneſceret, donec penitus tolleretur, quoniam ſicut primum veniale peccatum ex parte minueret, ſic ſecundum, tertium, & quæ ſequerentur, donec tandem venialia peccata repetita totam charitatem extinguerent: vt ſi primum veniale peccatum centeſimam videlicet partem charitatis auferret, centum veniales noxæ totam charitatem delerent. Quod quidem hic dici nequit, quoniam iuſtus tametſi venialiter delinquat, à Dei gratia & charitate non excidit. Pari quoque ratione habitus fidei, & ſpei, ſiue informes illi ſint, ſiue charitate formati, non minuuntur: nam quandiu contra fidem, vel ſpem lethale peccatum non facimus, eos habitus non amittimus. Quod ſi contra fidem, vel ſpem lethaliter peccemus, his habitibus ex toto priuamur; veniales vero culpæ huiuſmodi habitus non minuunt; alioqui enim ſi eos habitus per partes minuerent, tandem ex toto abolerent. Quæres, cur cum habitus infuſi augeantur, non etiam minuantur? nam omnis forma vt poteſt augeri, & perfici; ita minui & decreſcere. Reſpondeo,

deo, habitus infuſos natura ſua poſſe diminui, quoniam magnitudinis, hoc eſt intenſionis partes habent, ſed non minuuntur. nam vel à Deo vel à nobis minuerentur: non à Deo, quia eos non tollit, aut minuit, niſi culpa noſtra mereatur, vt eos Deus tollat, aut minuat: ſed cum lethaliter peccamus contra habitum infuſum, non minuimus, ſed ex toto ipſum habitum amittimus: & cum venialem culpam contrahimus, non minuimus habitum infuſum; nam ſi minueremus conſequens eſſet, vt paulatim venialiter peccando habitum ex toto amitteremus: quod dici non poteſt. ergo quamuis habitus infuſus per ſe minui poſſit, non minuitur, ſed vel ex toto amittitur, vel conſeruatur, vel augetur & creſcit. Item noſtris actibus habitus infuſi non fiunt, aut producuntur, ſed fiunt & infunduntur à Deo. Noſtri vero actus, vel merentur eorum incrementum, vel nos ita præparant, vt ampliores habitus conſequamur. Et hinc eſt, vt a ſolo à Deo conſeruentur tanquam à cauſa efficiente; à nobis verò vel tanquam merentibus incrementum, vel tanquam idonee, & legitime præparantibus animum. Ergo poſtquam ſunt diuinitus infuſi, vel conſeruantur, vel augentur, vel penitus amittuntur; nunquam autem minuuntur. At, inquies, noſter actus ſicut meretur infuſi habitus amiſſionem, ſic etiam meretur diminutionem. Contra hoc eſt argumentũ quod modo propoſui; nam noſter actus, vel eſt venialis, aut lethalis culpa. Si venialis, eos habitus non minuit, ſic enim ſæpius repetita leuia delicta, eos tandem penitus extinguerent, cum ſecundum veniale peccatum poſſit tantundem auferre, quantum primum; & omne finitum ſi per partes æquales minuatur, tandem abſumitur in totum, quod eſt falſum. Si verò lethalis culpa fuerit directè contra habitum infuſum commiſſa, eum tollit, nõ minuit. At venialia peccata, inquies, feruorem minuunt charitatis; ſed feruor charitatis eſt charitas; ſicut feruor caloris eſt calor. Reſpondeo primo, feruorem charitatis, non eſſe magnitudinem, vel intenſionem ipſius habitus; ſed frequentem vſum, & exercitationem charitatis. vnde peccata venialia habitum charitatis non minuunt, ſed frequentem eius vſum impediunt. Rurſus oppones; feruor charitatis, eſt aliquid ipſius charitatis: ergo ſi minuitur feruor, eo ipſo aliquid charitatis minuetur. Reſpondeo, feruorem charitatis in hac parte eſſe aliquid charitatis, non quod ſit in ipſo habitu charitatis, ſed quod ab eo, vt à cauſa manet & effluat; minuit enim veniale peccatum feruorem charitatis non detrahendo, ſed potius apponendo impedimentum, quo charitas impeditur, nè ſuo officio fungatur. Pari ferme ratione, Sanctus Thomas, inquit. 1. 2. quæſt. 85. art. 2. quodlibet peccatum minuit bonum naturæ, non ſubtrahendo, ſed impediendo, quo minus natura hominis bene operetur. Reſpondeo deinde, peccata venialia, non minuere aliquid quod ſit in habitu charitatis; feruor enim charitatis, quem venialia peccata diminuunt, non eſt magnitudo, (vel intentio habitus, ſed actus), & frequens charitatis vſus & exercitatio. Venialis igitur culpa minuit feruorem charitatis, hoc eſt, actum & vſum; non habitum, quoniam eo ipſo, quo quis venialiter peccat, impeditur; en ſe in actibus charitatis exerceat, in quibus alioqui, ſi vellet ſeſe poſſet exercere. & quo ſæpius venialiter delinquimus, eo ſæpius impedimur ab actuum, & officiorum charitatis vſu & exercitatione. Ergo ſingula venialia errata ſingulos actus charitatis impediunt & tollunt, & multa multos. Inſiſtes adhuc inquiens, Iuſtus, qui vno peccato veniali tenetur minus charus eſt Deo, quam iuſtus omni culpa veniali liber, ergo venialis noxa charitatem minuit. Reſpondeo, non eſſe minus carum Deo, hoc eſt, non minus iuris ad gloriam habere, nec eſſe ad minorem gloriam acceptum; ſed eſſe minus charum, hoc eſt, eum feciſſe opus, vnde gratus non eſt: nam veniale peccatum Deo diſplicet, ſed de charitatis habitu nihil diminuit. Poſtremo obijcies; ſi veniale peccatum feruorem charitatis minuit, ergo partem tollit, & proinde venialia peccata totum feruorem charitatis per partes auferent, & proinde charitas ſine vllo prorſus feruore remanebit; quod videtur incommodum. nam ſi totus omnino feruor charitatis ſemel extingueretur, ſequentia peccata venialia nihil minuerent; & tamen ſemper omne veniale peccatum minuit, & quo grauius eſt, eo magis minuit; & quo ſæpius admittitur, eo etiam magis imminuit feruorem charitatis. Reſpondeo, feruorem charitatis, vt paulo ante dixi, in hac parte non eſſe aliquid in habitu charitatis, ſed eſſe actum; & propterea quandiu iuſtus venialiter peccat, tandiu ab actibus charitatis deſiſtit; nam eo ipſo, quod peccat, ſe in actibus charitatis non exercet, & teſte ſancto Doctore, cum aliquid minuit alterum, non ſubtrahendo, ſed impediendo, ne ſuum officium faciat, quamuis ſemper minuat per partes æquales, vel maiores, nunquam tamen totum auferet; ſicut peccata ſemper minuunt bonum naturæ, & quo plura ſunt, aut deteriora, magis minuunt, ſed nunquam tamen totum abſumunt. S.Tho. 1. 2. q. 85. art. 2.

Secundo Quæritur, An habitus interimi, & deleri queant? Reſpondet Gabr. 3. diſtinct. 23. quæſt. 1. art. 3. dub. 6. habitum acquiſitum, per habitum contrarium expelli & extingui: per actus verò contrarios non niſi remote. Nam actus generat habitum; habitus verò contrarium ſibi habitum delet. Sicut igitur actus contrarij ſibi inuicem repugnant, & viciſſim ſe perimunt; ſic etiam habitus: actus vero cum habitu contrario conſiſtere poteſt. Exemplum ſit: Titius habitum temperantiæ frequenti vſu & exercitatione comparauit, deinde incipit intemperate viuere: actus intemperantiæ non ſtatim temperantiæ habitum extinguunt, ſed paulatim minuunt, & tandem totum abijciunt & interimunt. Sed dicendum eſt abſolutè cum Maiore. 3. diſt. 23. q. 7. & Almain. tract. 1. Moral. c. 18. habitum acquiſitum vi actus contrarij perire, non quidem ita, vt vi vnius actus contrarij pereat ex toto, ſed ex parte: nam vnus actus gignit ex parte habitum, & ex parte tollit habitum contrarium, quippe qui minuit habitum ſibi aduerſum, & oppoſitũ. Habitus ergo acquiſitus, & per actus contrarios, & per habitum oppoſitum deletur. per actus quidem contrarios tanquam per cauſam efficientem, à qua paulatim minuitur, donec totus euaneſcat, & pereat: per habitum vero oppoſitum, tanquam per formam ſibi aduerſam atque contrariam.

Tertio Quæritur, Quomodo habitus infuſus amittatur vel auferatur; hoc eſt, An tollatur per actus contrarios tanquam per cauſam efficientem ſiue contrariam. S. Thomas perſpicuè tradit, habitum charitatis per lethale peccatum excludi, & deleri non ſolum tanquam per id, quo meremur, vt charitas auferatur a nobis, ſed etiam effectiuè, vt eius verbis vtar. nam peccatum, ait, lethale non ſolum meritoriè, ſed etiam effectiuè, charitatem expellit ac tollit, hoc eſt, non ſolum merito, ſed etiam vi ſua & conditione cum charitate pugnat; & iccirco excludit illam. Ratio eſt, quia charitas, eſt amicitia hominis ad Deũ, qua Dei amorem rebus omnibus anteponimus: ſed qui lethale peccatum admittit, amorem boni creati vtilis vel iucundi, Dei amori præponit; ergo lethale peccatum vi, & natura ſua, Dei charitati aduerſatur, & proinde per ſe, & conditione ſua Dei amicitiam, hominiſque diſſoluit. De cæteris habitibus infuſis nihil expreſſim Sanctus Thomas docuit: videlicet, An fidei, & ſpei habitus infuſi deleantur per actus contrarios tanquam per cauſam efficientem, ſeu potius tanquam per formam vi ſua & natura contrariam, an verò ſolum tanquam per id, quod fidei amiſſionem, & interitum meretur. Videtur, iuxta Sancti Thomæ ſententiam idem quoque dici debere de ijs habitibus, quod dicitur de habitu charitatis; hoc eſt, hæreſim hominis, non ſolum mereri amiſſionem & interitum fidei, ſed etiam fidem ipſam vi ſua & conditione auferre & extinguere: quia quemadmodum lethale peccatum eſt charitati contrarium, & propterea delet eam; ſic etiam abnegare aliquid, quod eſt dictum a Deo, cum fide pugnat, quæ credit vera eſſe, quæ dicuntur a Deo. Scotus, Henricus, Ocham, Durandus, Gabriel, & Almainus, ſolum aiunt lethale peccatum hominis mereri iacturam, & interitum charitatis, non autem facere. Immo generatim docent, per actus noſtros, habitus infuſos non tolli tanquam per cauſam efficientem ſiue formam vi, & natura ſua contrariam, ſed tanquam per id, quo meremur, vt auferantur à nobis: hæreſis (inquiunt) fidem, deſperatio ſpem, non per ſe vi ſua, ſed merito depellit ex animo. Id probant, quia huiuſmodi habitus ſunt ſupernaturales, & a ſolo Deo fiunt, pendent, & conſeruantur, ergo nihil eſt naturale, quod eos tollat ac deleat. hoc argumentum vires habet, & firmamentum mea ſententia magnum. Deinde ſi quis bona fide per ignorantiam erraret in fide, habitum fidei non amitteret: ergo error in fide non eſt

Li. 7. de hac opinione tractabo.

per ſe fidei contrarius, ſed ratione culpæ. Similiter qui bona fide id faceret, quod alioqui eſt per ſe malum, a Dei charitate non excideret. ergo lethale peccatum ex ſubſtantia, quam habet, charitatem non tollit. Tertio, quia peccata, habitus virtuſos ſolum expellunt quatenus ſunt actus voluntarij, & mala fide facti: ergo natura ſua non pugnant cum charitate. Accedit his, quod multa ſunt, quæ non quia ſint per ſe mala, ſed quia poſita aliqua lege prohibentur, peccata ſunt: ergo ea per ſe charitatem non tollunt, ſed quia poſita lege ſunt vetita ac mala. Poſtremo cum quis omittit aliquod præceptum, quod alioqui ſeruare deberet, lethaliter peccat: ergo habitum charitatis amittit; & tamen nullum facit actum, ſed ſolum omittit, quem facere eccleſiæ lege compellitur. Mihi ſententia S. Thomæ in hac parte probatur. nam ſi hæreſis non vi, & ratione ſua, qua cum fide pugnat, ſed tantum merito habitum fidei tollit, cur odium Dei, cur maledictum coniectum in Deum, fidem & ſpem non adimant; cum deteriora & peiora peccata ſint? cur alia peccata grauiſſima quoque fidem non auferunt? quale eſſet ſi quis populum in errorem fidei contrarium adduceret, nihil ipſe credens contra fidem. non voluit S. Thom. docere, peccatum lethale charitati aduerſari, ex ipſa re, & ſubſtantia quam habet, ſed quatenus peccatum eſt dictum, factum, aut concupitum, vel omiſſum contra legem, & charitatem Dei. & ſic at peccatum accipit. S. Thomas, non vt res quædam eſt, & actus quidam, ſed vt Diuinæ legi aduerſatur, ſiue ſit actus, ſiue actus debiti omiſſio: Sic etiam ſumit habitum charitatis non ſolum, vt eſt quidam habitus, & qualitas abſoluta in mentem ſiue animum infuſa, ſed pariter vt reddit hominem amantem, & amicum Dei: hæc enim duo ſecum inuicem pugnant; videlicet, vt ſponte tua cunctis rebus Dei amorem, & amicitiam anteponas, & è contrario, vt alicuius alterius boni vtilis, vel iucundi amorem Dei amori, & amicitiæ præferas. Hæc igitur duo, inquit, S. Thomas, tamquam ſibi contraria, ſe impediunt, ac tollunt. Pari quoque ratione ſecum inuicem aduerſantur hæc duo: ſcilicet, vt credas verum eſſe, quod fides Catholica profitetur, quia dictum à Deo; & vt dubites vel abneges ſcienter ac voluntariè aliquid, quod eſt dictũ à Deo; ac propterea hæc duo ſe tollunt vt contraria, non ex re ipſa & ſubſtantia quam habent, ſed vt ſunt actus ſponte noſtra facti: & hoc fortaſſis cæteri Theologi docere voluerunt, cum dixerunt, lethale peccatum ratione naturæ, rei & ſubſtantiæ, quam habet, nequaquam cum charitate, vt eſt abſoluta quædam qualitas mentis ſeu animæ pugnare. quod etiam S. Thomas ingenuè fatebitur. Nihilominus tamen lethale peccatum, quod eſt dictum concupitum, factum vel omiſſum ſcienter, & voluntariè contra legem Dei ſimul cum charitate, hoc eſt, cum Dei amicitia eſſe non poteſt. nec voluit itidem S. Thomas, per lethalis peccati ſubſtantiam tanquam per cauſam efficientem ſiue formam contrariam habitum charitatis extingui; ſed ſolum docuit, quod dixi, peccatum lethale, qua tale eſt, cum charitate, vt eſt hominis & Dei amicitia, pugnare, & propterea cum peccato lethali habitum charitatis ſimul eſſe non poſſe, eo quod ſibi aduerſentur. Vnde nihil refert, ſi peccatum in omiſſione conſiſtat, & omiſſio actus non ſit. nam etiam charitati, hoc eſt amicitiæ cum Deo initæ, qualis eſt hominis Dei gratia præditi repugnat, vt aliquid prætermittas, quod alioqui facere debebas; ſic etiã multa alia peccata ideo mala ſunt, quia ea lex prohibet, quorum actuũ ſubſtantia, & natura, cum per ſe mala non ſit, minimè pugnat cum charitate, & tamen eo ipſo, quod peccata lethalia ſunt, charitati hoc eſt Dei amicitiæ aduerſantur. ſimiliter quoque ſi lex vetat, quo minus quis armatus incedat, aut hoc vel illo veſtimento indutus, aut in certo loco ſtet, vel iaceat, peccatũ eſt, ſi contra fiat: & tamen armatum vel veſtitum eſſe, ſtare, vel iacere, actus non ſunt; & nihilominus hæc, quatenus peccata ſunt, cum charitate, & Dei amicitia ſimul eſſe non poſſunt. Pari ratione hæreſis, quod attinet ad ſubſtantiam actus, cum fidei habitu non pugnat: vnde in amente & inſano, vel in homine per ignorantiam iuſtam & probabilem in fide errante eſſe poteſt aſſenſus fidei contrarius cum ipſo habitu fidei: nec item habitus fidei vt eſt abſoluta quædam animæ qualitas cum hæreſi re ipſa, & ſubſtantia pugnat, ſed hæreſis, vt eſt voluntarius error in fide, & fides, vt eſt id, quo credimus, quod eſt dictum a Deo, ſecum inuicem pugnant: nec enim fieri poteſt, vt credas quæ dicuntur à Deo, & neges vel dubites ſcienter, quæ renũtiatur a Deo.

Quarto quæritur, An habitus acquiſitus intereat ſolum eo quod ab opere ceſſamus. Duæ ſunt opiniones: prima affirmat, ſæpe habitum perire, ſi ab agendo ceſſemus quia teſte Ariſtotele ſcientiam non ſolum error, aut deceptio delet, ſed etiam obliuio, & alibi docet: Magnæ amicitiæ diuturno ſilentio diſſoluuntur. Poſtremo, quia ſicut multa alia non conſeruantur, niſi præſente cauſa, à qua ſunt effecta, vt lumen in aere, viſio in oculo, ſic etiã habitus, quamuis conſeruantur ad tempus ſine actibus, ex quibus ſunt geniti, diu tamen conſeruari non poſſunt, vt nos id experientia docet. Altera opinio eſt S. Thomæ negantis habitus acquiſitos ſola operis intermiſſione aboleri, & extingui, niſi fiant actus contrarij. Et hæc opinio eſt verior, quam etiam ſequuntur Henricus, & Maior: accidentia enim non pereunt, niſi expulſa à contrario, aut cauſæ conſeruantis receſſu & abſentia; aut interitu rei ſubiectæ, in qua ſedem habent; ſed habitus non intereunt ratione ſubiectæ materiæ, cui inſunt, ſiquidem anima, & eius facultas quam afficiunt, perſeuerant, nec intereunt conſeruantis cauſæ receſſu, quoniam actus licet maximè iuuat, & faciat ad habitum tuendum, non eſt tamen ſimpliciter neceſſarius ad conſeruandum. alioqui enim dormientes habitum amitteremus. Non igitur extinguitur habitus ex eo quod ab opere, & actione deſiſtimus, ſed amittitur ex accidenti, ſcilicet operis vacatione, eo quod nimio otio cõtrarij habitus geniti ex actibus oppoſitis, in animum paulatim irrepunt, & habitus ante iam comparatos minuunt & expellunt. Ariſtoteles verò, cum ait, ſcientiam obliuione deleri, loquitur de actu ſcientiæ, non habitu. aut id propterea dixit, quia errorem ſcientiæ contrarium obliuio frequenter inducit. Pari ratione aliquando amicitia ſilentio dirimitur, quoniam ſilentium ſolet amicitiæ impedimenta afferre quamplurima.

Quinto Quæritur, An habitus primorum principiorum aliquando pereat. S. Thomas negat, quia primis principijs per ſe notis, aſſenſum naturaliter præſtamus. Almainus vero affirmat, hunc quoque habitum interdum extingui, ſi diu ab opere ceſſemus: ſed re vera ſolum docere voluit Almainus, poſſe interire habitum genitum in nobis quo aſſuefacti ſumus prima principia inductione, vel exemplo per ſingularia colligere. nam exercitatione, & labore reddimur etiam prompti, & expediti ad colligenda ex ſingularibus prima principia. At verò S. Thomas merito dixit habitũ primorum principiorum nunquam deleri quia eorum imagines, & ſimulacra memoria perpetuo retinemus, nec primis principijs aliquid eſt contrarium, cui aſſentiamur; & ideo habitus primorum principiorum vi habitus contrarij perire non poteſt.

Sexto Quæritur, An habitus acquiſitus vi vnius actus contrarij deleri, & perire queat? Reſpondeo, habitus morales, qui conſuetudine, & exercitatione comparantur, per vnum actum contrarium nunquam interire, eo quod ſicut frequenti vſu multis actibus repetitis gignuntur; ſic etiam contrarij habitus non niſi ex multis actibus ſæpius iteratis generantur. At verò habitus diſciplinarum, quos vocant habitus ſcientiarum, poſſunt multipliciter accipi. Aut enim conſiderantur ex parte imaginum & ſimulacrorum, quibus rerum ſcitarum recordamur; & hac ratione per vnum actum contrarium, videlicet errorem, aboleri queunt: quemadmodum enim vna ratiocinatio ſcientiam ſic acceptam gignit, ſic altera contraria parit errorem: aut accipiuntur quatenus ſunt habitus quidam, quibus frequenti vſu comparatis expediti & prompti ſumus effecti ad ratiocinandum, & concluſiones ex ſuis principijs aptè, & ritè colligendas. Et tunc habitus diſciplinarũ non vi vnius tantum actus contrarij, ſed multorum, qui ſæpius repetuntur, intereunt.

Gab. 3. diſt. 33. q. 1. a. 3. dub. 6. Almai. tract. 1. Mor c. 18

S. Tho. 1. 2. q. 53. art. 3. Hen. quodli. 5. q. 18. Mai. 3. diſt. 33. q. 7.

S. Tho. 1. 2. q. 53. art. 1. Almai. tra. 2. Mora. ca. 18.

A B C D

De

58

De charitate; & differentia habituum. Cap. XXIIII.

S.Th.1.2.q. 51.ar.4.

PRimò Quæritur, An ſint aliqui habitus diuinitus infuſi. Reſpondeo ex communi omnium Theologorum ſententia eſſe, quoniam tametſi olim dubitabatur, an paruulis, qui ſalutari Baptiſmate abluuntur; ſtatim vna cum gratia habitus virtutum diuinitus infunderentur, an verò tunc temporis, cum rationis compotes fiunt; quibuſdam negantibus in Baptiſmate infundi, quoniam eſſent habitus infuſi otioſi toto tempore, quo durat ætas infantum; alijs verò contra affirmantibus eos infundi, cum primum paruuli baptiſma ſuſcipiunt, ſed conſtans fuit ſemper Theologorum opinio, his, qui ſunt adultæ ætatis, habitus infundi fidei, ſpei, & charitatis, & pœnitentiæ. Id eſt tamen animaduertendum, quod Caietanus annotauit, habitus infuſos eſſe duplices: alij enim ſunt infuſi per ſe, alij ex accidenti. Infuſi per ſe dicuntur, quia aliter in nobis eſſe non poſſunt, niſi diuinitus infundantur. Alij verò ſunt infuſi ex accidenti, qui aliter haberi poſſunt. Sed Deus eos voluit liberaliter infundere. Sic primò hominum parenti habitus diſciplinarum, & artium, Deus tribuit beneficio ſingulari. An verò ſint aliquæ virtutes morales, quæ ſint per ſe infuſæ ab acquiſitis ſpecie diſtinctæ, ſuo loco inferius explicabo.

Caie.1.2.q. 51.ar.4.

S.Tho.1.2. q.63.a.4.

Secundò Quæritur, An habitus infuſus natura, & ſubſtantia differat ab acquiſito. Reſpondeo, vel habitus eſt infuſus per ſe, vel ſecus. Si primò, non ſolum ſpecie, ſed natura etiam, & ſubſtantia diſtinguitur, quia eſt ſupernaturalis per ſe, ac ideo fieri per naturam non poteſt: Sed acquiſitus eſt per ſe naturalis, & qui naturæ viribus comparari poteſt. Si verò ſit habitus infuſus, ex accidenti duntaxat, ab acquiſito ſpecie non differt, quoniam quod diuinitus infundatur, habitui accidit, qui alioqui per naturam potuit comparari. Sicut primus homo a Deo factus, eiuſdem fuit ſpeciei, cuius cæteri homines naturaliter procreati: & viſus homini cæco diuinitus reſtitutus ſpecie nō differt à viſu per naturam dato: nec vinum, quod Chriſtus Dominus in nuptijs mirabiliter effecit, a vino, quod natura gignit, aliud, & diuerſum ſpecie fuit. Quæres an habitus per ſe infuſus ab acquiſito ſpecie differat, tanquam in obiecta re, & materia, in qua vterque verſatur, diuerſam rationem habens. Vtar exemplo; habitu fidei infuſo credimus eſſe vera, quæ fides Catholica profitetur, quæ etiam humana fide credere poſſumus: Quæritur an in eo obiecto quod creditur, re ipſa ſit aliqua ratio diuerſa, qua huiuſmodi duo habitus ſpecie diſtinguantur? Quidam negant, dicentes, habitum infuſum, & acquiſitum ſolum diſtingui per externa principia, vnde fiunt, & exiſtunt, videlicet, quod infuſus fiat a Deo, acquiſitus a nobis, quod probant, quia in re ipſa obiecta nulla eſt ratio intrinſeca, in qua vterque habitus terminari non poſſit. Verbi gratia nulla eſt in Deo veritatis ratio, quæ ſi diuinitus patefacta innoteſcat, non poſſit credi auctoritate diuina, & humano item teſtimonio probabiliter: nulla eſt bonitas, quæ diuinitus reuelata non queat ſperari, & amari tum ſpe, & charitate humana, tum ſpe, & charitate diuina: nihil re vera peccato conuenit, quod non poſſit odio haberi pœnitentia ſupernaturali, & naturali, ſi diuino teſtimonio id innotuerit: quæ ſententia alijs falſa penitus videtur. Etenim tales habitus in re obiecta verſantur: quæ licet ex ſubſtantia, quam habet, ſit eadem, attamen ratione diſtinguitur: ratio enim, qua habitus in aliqua materia verſantur, eos omnino diſtinguit. Mathematicus enim, & Phyſicus aliquando eaſdem concluſiones ratiocinando colligunt, ſed non eiſdem principijs: id concedet prima opinio; ſed dicet principia ex quibus Mathematicus, & Phyſicus concludūt, ſumuntur intrinſecus ex ijs, quæ res inſunt. At in fide, ſpe, & charitate, & pœnitentia, ratio, qua habitus infuſus, ab acquiſito ſpecie diſtinguitur ex parte rei obiectæ, ſumitur ex principijs extrinſecis, videlicet ex auctoritate dicentis, promittentis, vel mouentis ad diligendum Deum, & peccatum deteſtandum. Quidquid ſit, mihi magis prima ſententia arridet, quoniam ratio ipſa credendi, ſperandi, diligendi eſt omnino diuerſa: nam habitu fidei infuſæ credimus veros eſſe articulos fidei, ſed vt dictos a Deo, quāuis teſtimonio fideque humana poſſimus eoſdem fidei articulos credere veros eſſe, ſed vt dictos ab homine, non a Deo; ergo ratio credendi eſt omninò diuerſa. Sic etiam habitu diuinitus infuſo ſperamus bona cæleſtia, illa videlicet, quæ ſunt gratiæ, & gloriæ; ſed vt nobis diuinitus promiſſa, & ſingulari Dei gratia obtinenda: At ſpe humana, & acquiſita poſſumus eadem bona ſperare; ſed vt humana aliqua ratione, & teſtimonio promiſſa, vel conſuetudine, qua ea bona ſperare conſueuimus. Pari quoque ratione; charitate infuſa deum diligimus, ſed ex ipſo, & propter ipſum, & tanquam amicum, amicitia quadam, quæ in cœleſtium, & diuinorum bonorum communicatione conſiſtit; & cæteros, quos charitate proſequimur, etiam amamus tanquam amicos, qui nobiſcum in eadem bonorū communicatione conueniunt, vel conuenire poſſunt. Ipſe enim Deus voluit, vt eos ſic amaremus, & charitatem nobis impertit, qua diligimus, quicquid amamus infuſa charitate: at verò charitate humana Deum, vel alios diligimus gratia alicuius alterius boni, & commodi naturalis, videlicet cauſa honeſtatis, & virtutis moralis, vel aſſuetudine & vſu, quo ipſos diligere ſolemus. Similiter etiam habitu pœnitentiæ infuſæ de peccatis ſponte noſtra factis dolemus, ſed ob amorem, & charitatem Dei, & ſpem veniæ obtinendæ. At pœnitentia naturali de peccato dolemus ob rationem aliquam naturalem, odio videlicet turpitudinis, amore honeſtatis, vel metu alicuius incommodi, puta dedecoris, infamiæ, & aliorum huiuſmodi malorum. Cæterū de hac quæſtione alijs in locis plenius, & fuſius diſputabo. Nam prima opinio ſolum contendit, in materia, & re obiecta horum habituum non eſſe aliquid intrinſecum, quod diſtinguat habitus; ſed ſolum extrinſecum, nimirum, quia credimus, ſperamus, diligimus, ſed teſtimonio promiſſione vel auxilio diuino, vel humana auctoritate, coniecturaque probabili, ſiue naturali ratione: de qua re dicam inferius ſuis in locis.

Tertiò Quæritur, An tum habitus acquiſitus, tum etiam infuſus ſit vna ſimplex qualitas? Inter omnes conſtat, habitum infuſum erga obiecta omnia, in quibus verſatur, eſſe vnum habitum ſolum, & vnam ſimplicem qualitatem; ita vt vnus ſit ſimplex habitus Fidei, quo credimus ea, quæ ſunt Fidei, & vnus ſimplex habitus ſpei, quo ſperamus quicquid boni nobis Deus ipſe promiſit. Similiter etiam habitus charitatis; quo Deum, nos ipſos, & corpus noſtrum, & proximum diligimus, eſt vnus ſimplex habitus tantum. Vnus itidem eſt habitus Pœnitentiæ, quo de omni peccato ſponte noſtra commiſſo dolemus ob amorem Dei. Quamuis igitur res obiectæ, in quibus huiuſmodi habitus verſantur, ſpecie differant, vnus tamen eſt habitus, quia vt ſuperiori quæſtione iam dixi, ratio, qua habitus in ipſis rebus obiectis terminatur, eſt vna duntaxat; & quia habitus infuſi ex actibus non comparantur, ſed infunduntur a Deo. Nam etiā quælibet animæ facultas eſt vna ſimplex qualitas, quia eſt a natura data, non ex actibus genita. Tota controuerſia eſt in habitu acquiſito; An ſit etiam vnus, & idem. Duæ ſunt opiniones, vna eſt aſſerentium, non eſſe vnum habitū ſolum, ſed tot eſſe habitus ſimplices, quot ſunt obiecta ſpecie diſtincta. Sic Okam, Gregorius, Gabriel, Aureolus, Almainus, & alij. Id probant, primò, quia huiuſmodi acquiſiti habitus noſtris actibus comparantur: Sed actus noſtri ſpecie diſtinguuntur, ergo & habitus actibus comparati. Nam habitus non generantur, niſi ex actibus eiuſdem ſpeciei, nec mouent facultates ad producendos, & eliciendos actus, niſi ſimiles ijs, ex quibus ſunt geniti. Gratia exempli: in vna diſciplina, vel arte ſunt multi habitus ſimplices, quia res cognitæ ſpecie differunt. Pari ratione ad Fortitudinem, Temperantiam, Iuſtitiam, & Prudentiam multæ res ſpecie diuerſæ pertinent: ergo ex actibus ſpecie diuerſis vnus habitus ſimplex artis, vel diſciplinæ, fortitudinis, temperantiæ, prudentiæ, vel iuſtitiæ acquiri non poteſt. Deinde, ſæpe contingit, vt quis ſe frequenter exerceat in certa materia fortitudinis, & non in alia, ergo habitum acquirit, quo promptior efficitur ad ſe in illa materia exercendum. Poſtremò, quia aliquando vſu venit, vt quis in certa quapiam materia erret, & non in alia eiuſdem diſciplinæ, vel artis, & certam rem ante iam ſcitam obliuioni tradat, aliam verò non item: & habitus circa vnam materiam maior efficitur frequenti vſu, & exercitatione, cum tamen circa aliam materiam eiuſdem artis, diſciplinæ, & virtutis minimè augeatur. Dices; Quomodo ergò dicitur vna diſciplina, vna ars, vna Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Iuſtitia. Reſpondent, non eſſe vnam diſciplinam, artem vel virtutem, quia ſit vnus ſimplex habitus, ſed quia multi habitus inter ſe vnum ordinem habent, & ad vnum finem

Okam. q.2. prol. Greg. q.3.prol.a.2 Gab.q.8. Aure.q. 4. pro. Almain. tr. 2.mor.c.3.

Ioan.2.

refe-

referuntur, vel quia diuerſas affectiones de vna, eademque ſubiecta re, demonſtratione concludunt; vel eandem affectionem multis ſpecie diuerſis rebus probant conuenire. Ita vt diſciplinæ, artis, vel virtutis nomen ſit collectionis, & ordinis multorum habituum; quemadmodum populus, ciuitas, exercitus, ſunt vnum, ſed non ſimpliciter, ſed collectione, & ordine. Ita etiam numerus, eſt plurium vnitatum collectio. Eodem modo, Diſciplina, ſiue Scientia, eſt multorum habituum inter ſe ordinem habentium complexio. Altera eſt ſententia S. Thomæ, Henrici, & aliorum veterum Theologorum, docentium, quamlibet ſcientiam, artem, diſciplinam, & virtutem eſſe ſimplicem habitum, quoniam etſi res obiectæ ſpecie diſtinguantur; habent tamen vnam rationem, qua ad eandem diſciplinam, ſiue ſcientiam, & virtutem ſpectant. Ratio verò, qua quis in vna aliqua materia ſcientiæ, artis, vel virtutis verſatus eſt, non in alia, non arguit diuerſos eſſe habitus, ſed diuerſas tantum rerum imagines, quibus recordatur, ſic vel aliter concluſiſſe, egiſſe, feciſſeue. Et hinc etiam eſt, vt vnius materiæ recordemur non alterius: in vna re fallamur, non in alia: in vna prompti ſimus, & expediti, in alia minime. Vtraque opinio eſt probabilis; nec alterutra poteſt efficaci ratione, & argumento confutari.

S.Tho. 1. 2. q 54.a.4.

Quarto Quæritur, An habitus infuſus moueat ad actus ſpecie diuerſos. Reſpondeo, eundem habitum infuſum verſari quidem in rebus obiectis ſubſtantia, & ſpecie diuerſis, ſed vna tamen ratione. Nam quæ eodem habitu fidei diuinæ credimus, ſpecie inter ſe differunt; ſed ea omnia credimus auctoritate diuina, ſic etiam eodem habitu ſpei ſperamus multa, ſed vt nobis diuinitus promiſſa, & peculiari Dei auxilio obtinenda. Pariter quoque eodem habitu charitatis Deum, nos ipſos, & proximum diligimus, ſed ratio diligendi eſt vna, videlicet amicitia Diuina, ex qua, & propter quam nos, & proximum amamus. Vltimo eodem habitu pœnitentiæ, peccata ſpecie diuerſa deteſtamur; quia odio habemus ob amorem, & charitatem Dei, at verò habitus acquiſitus ſpecie diſtinguitur pro varietate obiectorum ſpecie differentium. Ratio vtriuſque eſt, quia habitus infuſus minime ex noſtris actibus comparatur, ſed diuinitus infunditur. Vnde quemadmodum eſt vna facultas, quæ circa diuerſa obiecta verſatur, eo quod ea facultas eſt à natura data, non noſtris actibus acquiſita: natura vero facultatem ſpecie non variat, quia dat vnam, quæ ſub vna ratione ad diuerſa obiecta terminetur. Sic etiam Deus dat vnum habitum infuſum, qui ſub vna ratione ad obiecta moueat diuerſa. Sed habitus acquiſitus, quia noſtris actibus comparatur & habitus non mouet ad actus, niſi ſimiles his, ex quibus eſt genitus; ideo in vna diſciplina, ſcientia, arte, & virtute ſunt multi habitus acquiſiti ſpecie diuerſi.

Okam. q. 2. prol. Greg. q. 3. prol. a. 2 Gab. q. 8. Aur. q. 4. pro. Almain. tr. 3. mor. c. 3.

Quinto Quæritur, An in eadem animi facultate multi habitus inſint. Reſpondeo, conuenire inter omnes, multos habitus inhærere. Verumtamen eſt neceſſe rationem reddere, cur ſit eadem animi facultas, & tamen habitus ſpecie diſtinguantur. ſiquidem facultates, & habitus ex obiectis differunt, in quibus verſantur. Reſpondeo facultatem animi, ſuperiori quadam ratione circa obiecta verſari. Verbi gratia, In vno intellectu ſunt multæ diſciplinæ & artes: nam intellectus ſua obiecta percipit tamquam vera, quæ eſt vna ratio ſuperior: at diſciplinæ, & artes in vna ſpecie communi conuenire non poſſunt; quia ex diuerſis principijs ratiocinatione, vel alio modo concluduntur. Sic etiam vna eſt voluntas, quia id omne, quod appetit tanquam bonum appetit. Sed in ea facultate ſunt diuerſæ virtutes, videlicet Spes, & Charitas, quia ſpe appetimus Deũ tamquam bonum noſtrum: Charitate vero diligimus propter ipſum.

Sexto Quæritur, An habitus recte diſtinguantur in bonos, & malos: & an ſint vlli eorum indifferentes. Reſpondeo, infuſos habitus, eſſe bonos; acquiſitos vero, alios eſſe bonos, alios malos. Boni ſunt habitus, qui ex bonis actibus comparantur, & ad bonos actus mouent; contra verò, mali habitus ſunt, qui ex malis. Vnde fit, vt habitus non dicatur bonus & malus, quia in eo inſit culpa, ſed quia ex bonis, vel malis actibus generetur, & ad bene, vel male faciendum moueat. Et morales habitus nequaquam ſunt indifferentes, quoniam actus ſæpius iterati, ex quibus gignuntur, licet aliquando per ſe indifferentes eſſe poſſint; vt tamen ſunt hi vel illi actus, indifferentes non ſunt: At habitus diſciplinarum & artium per ſe nec boni, nec mali ſunt. Immò, iuxta multorum ſententiam, habitus quicun-

A que ponuntur in appetitu ſenſus medij & indifferentes per ſe cenſentur: actus vero bonos, vel malos producunt, vt impulſu voluntatis eis ad bonum vel malum vtimur.

Septimo Quæritur, An habitus, ex obiectis diſtinguantur inter ſe. Conſtat inter omnes, diſtingui: ſed id locum habet, cum obiecta non ſumuntur, ex ſubſtantia, quam habent, ſed ex ratione, qua pertinent, & referuntur ad habitus. Sic enim habitus fidei diuinæ, & fidei humanæ ſpecie differunt, quamuis idem obiectum verum eſſe hac, & illa fide aliquando credamus.

Octauo Quæritur, An ex venialibus peccatis ſæpius repetitis, habitus generetur. Reſpondeo, Cum venialia peccata talia ſunt, vt incerta aliqua materia verſentur: quæ venialia ex certo genere dicuntur, ſi frequenter iterentur, habitum pariunt: nec enim dubitari poteſt, quin aſſuetus nugis, mendacijs iocoſis, vel otioſis verbis habitum acquirat; quo promptior, & expeditior ſit ad ſimilia mendacia, vel verba, vel nugas. Quæres, an ex peccatis, quæ ideo venialia ſunt, & leuia, quia ſine perfecta hominis deliberatione committuntur, habitus comparetur. Reſpondeo, ex eiuſmodi actibus, vt incerta materia verſantur, habitus generari; qui

B non tenent eundem modum, quem actus facti ex perfecta hominis deliberatione habent: nam habitus acquiritur ex actibus ſæpius geminatis, quatenus ſunt, non quidem modo, ſed ſubſtantia tales. Subſtantia enim actus facit ad habitum generandum, non modus. Vnde eiuſmodi habitus, quo quis, Verbi gratia, aſſuetus eſt furtis exiguis, eum abſolutè, & ſimpliciter mouet & incitat ad furandum.

De Virtutibus vniuerſim. Quid ſit virtus. Cap. XXV.

PRimò Quæritur, Quotuplex ſit virtus. Reſpondeo, Apud Philoſophos duplices conſtitui virtutes, alias mentis & rationis; cuiuſmodi ſunt diſciplinæ, & artes; alias vero moris, quales ſunt illæ, quæ Cardinales dicuntur, Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia. Præter has ſunt tres virtutes Theologicæ, quas ex ſacris litteris didicimus Fides, Spes, Charitas. eſt etiam Pœnitentia virtus diuinitus infuſa: quatenus in ijs quos ſuorum peccatorum pœnitet, vt oportet, conſequitur charitatem. Virtutes mentis, rationem & intelligentiam perficiunt, & illuſtrant, & magna ex parte ſunt gratia ſciendi, non agendi, aut efficiendi de quibus nihil eſt in præſentia diſſerendum: at omnes virtutes moris ſunt cauſa operandi, & Morales vocantur, tum quia aſſuetudine comparantur, conſeruantur, & roborantur, tum quia rectos vitæ mores tanquam rem obiectam, & materiam in qua verſantur, habent; & de his virtutibus eſt pertractandum. Hæ autem à Theologicis differunt. Primò obiecto, materia & fine: nam Theologicarum obiectum, finis, & materia proxima eſt Deus; at Moralium eſt res ratione recta præſcripta. Obijcies, Obedientia, Pietas, & Religio in Deum, ſunt virtutes ad mores pertinentes, & tamẽ Deum habent, vt obiectum; vt & pœnitentia, qua Deo pro peccatis ſponte commiſſis, ſatisfacimus. Reſpondeo, Prædictas virtutes non verſari circa Deũ tanquam proprium obiectum: nam religionis obiectum eſt cultus, qui Deo tribuitur. Pietatis, honor & reuerentia, quæ Deo deferetur: Obedientiæ, obſequium quod Deo præſtamus, & quo ei tanquam Domino paremus: Pœnitentiæ verò officium eſt opus, quo Deo pro peccatis, charitatis impulſu & imperio ſatisfacimus. Deinde differunt, quod Theologicæ virtutes regulæ diuinæ innituntur: nam Fides credit res, prout ſunt a Deo patefaciente prædictæ: Spes vitam æternam, diuinam gratiam, & alia bona, quibus ad præmia cœleſtia peruenitur, expectat, prout ſunt diuinitus promiſſa. Charitas Deum, vt amicum noſtrum propter ipſum diligit, & cæteros omnes amat, vt a Deus ipſe voluit, tanquam amicos diuinæ gratiæ, & æternæ felicitatis compotes. At vero virtutes morales recta ratione, & prudentia tanquam regula diriguntur, vt Ariſtoteles tradidit. lib. 2. Ethic. c. 6.

Secundo Quæritur, Quid ſit virtus Moralis. Reſpondeo teſte Ariſt. 6. Ethic c. vlt. Socrates, quem Stoici in hac parte ſequuti ſunt, omnem virtutem definiuit eſſe ſcientiam: prudentiam quidem rationem, ſiue ſcientiam recte eligendi: fortitudinem ſcientiam aduerſa, acerba, & mala ſtrenue preferendi, temperantiam, ſcientiam moderatè

ſuen-

fruendi delitijs, & voluptatibus: iuſtitiam ſcientiam ius ſuū cuique tribuendi; partim, inquit Ariſtoteles, errauit Socrates, partim quod verum eſt, dixit: peccauit, quod dixit, virtutem eſſe rationem, ſiue ſcientiam rectè agendi, ſiue viuendi: in eo vero non errauit, quod ad virtutem, ſcientiam requiri docuit, quia licet virtus ſcientia non ſit, ſine ſcientia tamen, hoc eſt ſine prudētia eſſe non poteſt: certe Socrates virtutem moris definiuit non per formam, ſed per cauſam, originem, & regulam ſuam; ita enim multa ſæpe Philoſophi definiunt: ira eſt quidam ſanguinis aſcenſus in cor: linea quædam puncti in longum deductio. Sic prudentia non eſt forma, ſed origo, norma & regula virtutis. Ariſtoteles lib. 2. Ethic. cap. 6. initio definit, Virtutem eſſe quæ eum cuius eſt, bonum, & opus etiam eius bonum reddit. Sunt quidam opinati, virtutem moralem hoc loco ab Ariſtotele definiri: Sed hoc falſum eſſe ex ipſomet Ariſtotele plane conſtat, qui ſubiunctis ſtatim exemplis definitionem probauit. Nam oculi, inquit, virtus ea eſt, quæ oculum ad intuēdum reddit idoneum: & equi virtus eſt, quæ ipſum facit aptum ad curſum. Ergo in eo loco Ariſtoteles Virtutem in vniuerſum acceptam definiuit, quatenus partes ſubiectas habet, tum virtutes moris, tum mentis, & naturæ.

B

Arist. lib. 7. Phiſic. tex. 17.

Præterea alibi Ariſtoteles Virtutem definiuit eſſe diſpoſitionem perfecti ad optimum; quaſi diceret, eſſe qualitatem id, cuius eſt, perficientem ad optimum actum præſtandum. Cæterum in eo loco Ariſtoteles tantum abeſt, vt virtutem moralem ſolam definierit: vt etiam Habitus generatim definitionem tradiderit; vt aperte conſtat ex adhibitis exemplis de valetudine, pulchritudine, & robore, qui ſunt habitus corporis fuſius, & latius accepti. Auguſtinus, aut ſaltem ex eo Theologi Virtutem definiunt eſſe bonam qualitatem mentis, qua rectè viuimus, & qua nullus male vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Sed vt rectè animaduertit S. Thom. 1. 2. q. 55. ar. 4. & Gabr. 3. d. 33. q. 1. ar. 3. dub. 2. hæc definitio eſt ſolum virtutis diuinitus infuſæ, nō moralis, quæ vſu, & conſuetudine comparatur. Immo, vt exiſtimo, eo loco Auguſtinus vſum virtutis gratis infuſæ definiuit, non habitum: nam ibi virtutem Auguſtinus vocauit, quam alijs in locis gratiam operantem appellat, quo nomine intelligit omnia diuina auxilia, quibus ſolet Deus ante omnem voluntatis conſenſum nos præuenire, vocare & excitare; & idcirco dixit (quam Deus in nobis ſine nobis operatur.) Definitio igitur virtutis moralis acquiſitæ, eſt ab Ariſtotele tradita lib. 2. Ethic. cap. 6. vbi ait, Virtutem eſſe habitum, quo poſſumus eligere bonum in mediocritate conſiſtens, prout recta ſapientis, id eſt, prudentis ratio præſcribit. Ait eſſe (habitum) quia virtus nec eſt ipſa animæ facultas, quoniam virtus acquiritur, facultas autem eſt naturæ inſita: nec eſt affectus animi, quia affectus virtute corriguntur: nec eſt actus, quia virtus, etiam cum ab opere deſiſtitur, in animo permanet. Dicitur (poſſumus bonum eligere) quia virtus tota in eligendo conſiſtit: nam virtutum ſemina ſiue germina, ipſa naturæ vis nobis indidit inſeruit, & impreſſit; quoniam Synderesis eſt, quæ præſcribit caſtè eſſe viuendum; pro patria fortiter pugnandū; ſuum cuique ius tribuendum; neque de his conſulcamus, aut inquirimus, neque ea eligimus, ſed ea dumtaxat, quæ ad hæc adipiſcenda conducunt, & iuuant. Rectè igitur Ariſtoteles virtutem ait eſſe habitum, quo poſſumus eligere bonum in mediocritate conſtitutum. Dixit (in mediocritate) quia omnis virtus moralis, quæ in animi perturbationibus cohibendis verſatur, ordinem & modum conſtituit inter duos affectus animi, alterum nimium, & immodicum, alterum verò exiguum, & minimum, vt inferius oſtendemus. Dixit (prout Sapiens præſcribit) quia modus certus, quem in affectibus eligit virtus, recto prudentiæ iudicio definitur. Eſt igitur virtus habitus bonus, animi iudicio, & electione ſuſceptus, in mediocritate conſiſtens; ſic ratione rectus, vt prudens præſcripſerit. Eſt habitus non infuſus a Deo, non a natura inſitus; ſed vſu, & exercitatione comparatus: non malus, ſed bonus: non corporis, ſed mentis: non temeritate, non caſu, non vi, ſed iudicio, conſilio, ſponte, & voluntate ſuſceptus; non in exceſſu, aut defectu, ſed in medio tam vitiorum, quam affectuum conſtitutus. non perturbatione, ſed ratione, & prudentia directus; hoc eſt, non vt quiſpiam ſibi, ſed vt prudens cuique agendi modum, & circumſtantias præſcripſerat. Auguſt. lib. 1. de morib. Eccleſiæ cap. 15. omnem virtutem Cardinalem, dixit eſſe amorem; temperantiam, amorem, quo quis ſe integrum, & incorruptum Deo ſeruat; fortitudinem, amorem, omnia propter Deum facilè perferentem: iuſtitiam, amorem cæteris propter Deum ſua tribuentem; virtus amor eſt, non quidem quod amor ſit virtutis forma, ſeu cauſa, & origo.

Tertiò Quæritur, In qua animi facultate tamquam in ſubiecto virtus inhæreat. Duæ ſunt opiniones, Vna docet ex quattuor virtutibus moralibus, Prudentiam eſſe in intellectu, Iuſtitiam in appetitu rationis, ſcilicet voluntate, Temperantiam, & fortitudinem, in appetitu ſenſus. Temperantiam quidem in appetitu concupiſcendi, Fortitudinem vero in appetitu iraſcendi; ita S. Thomas 1. 2. q. 56. ar. 4. 5. & 6. & 2. 2. q. 53. art. 4. Duran. 3. d. 33. art. 4. Hernæus quodl. 4. q. 12. & tract. de virtut. q. 4. Immo tradit Durandus hanc eſſe opinionem communem. Ratio opinionis eſt, quia iuſtitia eſt ad alterum, voluntas autem non eſt ad bonum alterius ſua natura propenſa, & ideo habitu virtutis eget, quo ad bonum alterius ſeſe inclinet, ac flectat. In appetitu vero ſenſus concupiſcendi, & iraſcendi, affectus animi dominantur, qui debent virtutibus reprimi, & temperari; & propterea in eo appetitu Temperantia, & Fortitudo reponuntur: affectibus vero perdomitis, voluntas virtute non eget ad bonum fortitudinis, & temperantiæ eligendum; quia ad huiuſmodi bonum, cum ſit cuiuſque proprium, voluntas prona eſt ſua natura, & habitus non ſunt neceſſarij, vbi facultas eſt naturaliter ad aliquid procliuis. Deinde, quia Ariſtoteles 1. lib. Ethic. cap. 13. ait Temperantiam, & fortitudinem eſſe in parte animæ rationis expertes: at appetitus ſenſus eſt talis. Ibidem docet Ariſtot. has duas virtutes eſſe in appetitu iraſcendi, & concupiſcendi: Sed hæ differentiæ ſunt appetitus ſenſus, non appetitus rationis. Secunda opinio tradit duplices eſſe habitus morales ad virtutem moralem pertinentes. Alios in appetitu ſenſus ad cohibendos, & coercendos affectus: Alios verò in appetitu mentis, ad bonum rationis, quod Prudentia præſcribit, eligendum: & habitus, qui in appetitu ſenſus ponuntur, non eſſe per ſe virtutes, quoniam appetitus ſenſus, cuius ſunt habitus, circa honeſtum minime verſatur. Ex quo efficitur, vt eius habitus ſint medij, & indifferentes, ex electione tamen voluntatis, & rectæ rationis præſcripto ad bonum honeſtum mouens, & trahunt appetitum ſenſus; & ea ratione extrinſecus eiuſmodi habitus ſunt virtutes, vt ſcilicet a voluntate, & recta ratione ad bonum honeſtum referuntur. Habitus verò, qui ſunt in voluntate, propriè, & per ſe ſunt virtutes: quia voluntatis eſt rectæ rationis bonum eligere. Hæc igitur opinio docet, Fortitudinis, vt eſt virtus duos eſſe habitus, vnum in appetitu ſenſus iraſcendi, reprimentem affectus circa moleſta, ardua, & periculoſa; ne videlicet appetitus ſit, vel nimium audax, vel nimium timidus: alterum in voluntate ad bonum in materia fortitudinis eligendum. Pari ratione in temperantia inſunt duo habitus; vnus in appetitu ſenſus, qui moderatur affectus in ijs, quæ ſenſum, & corpus oblectant; ne appetitus, vel nimium concupiſcat, vel plus æquo, quæ bona ſunt faſtidiat, & reſpuat: alter in voluntate, quo voluntas bonum in materia temperantiæ à recta ratione præſcriptum eligit. Sic Bonauentura, Ricardus, Henricus, Scotus, Ocham, Gabriel, Buridanus, Almainus, Maior. Hæc opinio pleriſque magis probatur. Primo, quia omnis virtus moralis habet affectus, quos corrigat, ac temperet, ergò neceſſe eſt vt in appetitu rationis, vel ſenſus habitus acquiratur, qui poſſit eos affectus moderari. Item omnis virtus moralis in bono rationis eligendo verſatur: ergo neceſſe eſt, vt in volūtate, cuius eſt eligere, habitus etiam comparetur, quo facile, prompte, & conſtanter fieri poſſit electio. Deinde omnis virtus, vt recte ſuo officio fungatur, poſtulat facultatem animæ recte affectam: ſed omnis virtus circa electiones, & operationes, & circa affectus occupatur, nimirum vt hos cohibeat, & corrigat. illas vero expedite, prompte, & facile eliciat, & præſtet; ergo ad virtutis officium requiritur vt vtraque facultas tum appetitus ſenſus, tum rationis ſit bene affecta. Accedit, quod voluntas licet ſit naturaliter propenſa ad beatitudinem, & ad bonum generatim acceptum: non tamen eſt ad hoc, vel illud bonum honeſtum naturaliter inclinata: ergo eget habitu non ſolum iuſtitiæ, ſed etiam fortitudinis, & temperantiæ, vt facile, expedite, promptè, & ſatis firmè, bonum rationis in harum virtutum materia poſſit eligere. Obijcies, Ariſtotelem dixiſſe abſolutè, Fortitudinem, & temperantiam eſſe partes animæ ratione vacantis: Reſpondent, Non eſſe negandum in appetitu ſenſus, quem eo loco Ariſtoteles partem rationis exper-

Augu. lib. 3. de lib. arb. c. 18. 19. & Theol. in 3. d. 33. & 23.

Bonau. 3. d. 33. a. 1. q. 3. Ricar. 3. d. 33. a. 1. q. 1. Henricus quodl. 4. q. 22. Scot. 3. d. 33. q. 1. Ocham. 3. q. 10. Gab. 3. d. 33. q. 1. a. 2. conclu. 3. & 4. Almai. in Moral. tract. 3. c. 6. Burid. li. 1. Ethic. q. 22. Maior. 3. d. 36. q. 1. & 2.

referuntur, vel quia diuerſas affectiones de vna, eademque ſubiecta re, demonſtratione concludunt; vel eandem affectionem multis ſpecie diuerſis rebus probant conuenire. Ita vt diſciplinæ, artis, vel virtutis nomen ſit collectionis, & ordinis multorum habituum; quemadmodum populus, ciuitas, exercitus, ſunt vnum, ſed non ſimpliciter, ſed collectione, & ordine. Ita etiam numerus, eſt plurium vnitatum collectio. Eodem modo, Diſciplina, ſiue Scientia, eſt multorum habituum inter ſe ordinem habentium complexio. Altera eſt ſententia. S. Thomæ, Henrici, & aliorum

S.Tho. 1. 2. q 54.a.4. veterum Theologorum, docentium, quamlibet ſcientiam, artem, diſciplinam, & virtutem eſſe ſimplicem habitum, quoniam etſi res obiectæ ſpecie diſtinguantur; habent tamen vnam rationem, qua ad eandem diſciplinam, ſiue ſcientiam, & virtutem ſpectant. Ratio verò, qua quis in vna aliqua materia ſcientiæ, artis, vel virtutis verſatus eſt, non in alia, non arguit diuerſos eſſe habitus, ſed diuerſas tantum rerum imagines, quibus recordatur, ſic vel aliter concluſiſſe, egiſſe, feciſſeue. Et hinc etiam eſt, vt vnius materiæ recordemur non alterius: in vna re fallamur, non in alia: in vna prompti ſimus, & expediti, in alia minime. Vtraque opinio eſt probabilis; nec alterutra poteſt efficaci ratione, & argumento confutari.

Quarto Quæritur, An habitus infuſus moueat ad actus ſpecie diuerſos. Reſpondeo, eundem habitum infuſum verſari quidem in rebus obiectis ſubſtantia, & ſpecie diuerſis, ſed vna tamen ratione. Nam quæ eodem habitu fidei diuinæ credimus, ſpecie inter ſe differunt; ſed ea omnia credimus auctoritate diuina, ſic etiam eodem habitu ſpei ſperamus multa, ſed vt nobis diuinitus promiſſa, & peculiari Dei auxilio obtinenda. Pariter quoque eodem habitu charitatis Deum, nos ipſos, & proximum diligimus, ſed ratio diligendi eſt vna, videlicet amicitia Diuina, ex qua, & propter quam nos, & proximum amamus. Vltimo eodem habitu pœnitentiæ, peccata ſpecie diuerſa deteſtamur; quia odio habemus ob amorem, & charitatem Dei, at vero habitus acquiſitus ſpecie diſtinguitur pro varietate obiectorum ſpecie differentium. Ratio vtriuſque eſt, quia habitus infuſus minime ex noſtris actibus comparatur, ſed diuinitus infunditur. Vnde quemadmodum eſt vna facultas, quæ circa diuerſa obiecta verſatur, eo quod ea facultas eſt à natura data, non noſtris actibus acquiſita: natura vero facultatem ſpecie non variat, quia dat vnam, quæ ſub vna ratione ad diuerſa obiecta terminetur. Sic etiam Deus dat vnum habitum infuſum, qui ſub vna ratione ad obiecta moueat diuerſa. Sed habitus acquiſitus, quia noſtris actibus comparatur & habitus non mouet ad actus, niſi ſimiles his, ex quibus eſt genitus; ideo in vna diſciplina, ſcientia, arte, & virtute ſunt multi habitus acquiſiti ſpecie diuerſi.

Okam. q. 2. prol. Greg. q. 3. prol. a. 2 Gab. q. 8. Au 12. q. 4. pro. Almain. tr. 2. mor. c. 3. Quinto Quæritur, An in eadem animi facultate multi habitus inſint. Reſpondeo, conuenire inter omnes, multos habitus inhærere. Veruntamen eſt neceſſe rationem reddere, cur ſit eadem animi facultas, & tamen habitus ſpecie diſtinguantur. ſiquidem facultates, & habitus ex obiectis differunt, in quibus verſantur. Reſpondeo facultatem animi, ſuperiori quadam ratione circa obiecta verſari. Verbi gratia, In vno intellectu ſunt multæ diſciplinæ & artes: nam intellectus ſua obiecta percipit tamquam vera, quæ eſt vna ratio ſuperior: at diſciplinæ, & artes in vna ſpecie communi conuenire non poſſunt; quia ex diuerſis principijs ratiocinatione, vel alio modo concluduntur. Sic etiam vna eſt voluntas, quia id omne, quod appetit tamquam bonum appetit. Sed in ea facultate ſunt diuerſæ virtutes, videlicet Spes, & Charitas, quia ſpe appetimus Deũ tamquam bonum noſtrum: Charitate vero diligimus propter ipſum.

Sexto Quæritur, An habitus rectè diſtinguantur in bonos, & malos: & an ſint vlli eorum indifferentes. Reſpondeo, infuſos habitus, eſſe bonos; acquiſitos vero, alios eſſe bonos, alios malos. Boni ſunt habitus, qui ex bonis actibus comparantur, & ad bonos actus mouent; contra verò, mali habitus ſunt, qui ex malis. Vnde fit, vt habitus non dicatur bonus & malus, quia in eo inſit culpa, ſed quia ex bonis, vel malis actibus generetur, & ad bene, vel male faciendum moueat. Et morales habitus nequaquam ſunt indifferentes, quoniam actus ſæpius iterati, ex quibus gignuntur, licet aliquando per ſe indifferentes eſſe poſſint; vt tamen ſunt hi vel illi actus, indifferentes non ſunt: At habitus diſciplinarum & artium per ſe nec boni, nec mali ſunt. Immò, iuxta multorum ſententiam, habitus quicun

A que ponuntur in appetitu ſenſus medij & indifferentes per ſe cenſentur: actus vero bonos, vel malos producunt, vt impulſu voluntatis eis ad bonum vel malum vtimur.

Septimo Quæritur, An habitus, ex obiectis diſtinguantur inter ſe. Conſtat inter omnes, diſtingui: ſed id locum habet, cum obiecta non ſumuntur, ex ſubſtantia, quam habent, ſed ex ratione, qua pertinent, & referuntur ad habitus. Sic enim habitus fidei diuinæ, & fidei humanæ ſpecie differunt, quamuis idem obiectum verum eſſe hac, & illa fide aliquando credamus.

Octauo Quæritur, An ex venialibus peccatis ſæpius repetitis, habitus generetur. Reſpondeo, Cum venialia peccata talia ſunt, vt incerta aliqua materia verſentur: quæ venialia ex certo genere dicuntur, ſi frequenter iterentur, habitum pariunt: nec enim dubitari poteſt, quin aſſuetus nugis, mendacijs iocoſis, vel ocioſis verbis habitum acquirat, quo promptior, & expeditior ſit ad ſimilia mendacia, vel verba, vel nugas. Quæres, an ex peccatis, quæ ideo venialia ſunt, & leuia, quia ſine perfecta hominis deliberatione committuntur, habitus comparetur. Reſpondeo, ex eiuſmodi actibus, vt incerta materia verſantur, habitus generari; qui

B non tenent eundem modum, quem actus facti ex perfecta hominis deliberatione habent: nam habitus acquiritur ex actibus ſæpius geminatis, quatenus ſunt, non quidem modo, ſed ſubſtantia tales. Subſtantia enim actus facit ad habitum generandum, non modus. Vnde eiuſmodi habitus, quo quis, Verbi gratia, aſſuetus eſt furtis exiguis, eum abſolutè, & ſimpliciter mouet & incitat ad furandum.

De Virtutibus vniuerſim. Quid ſit virtus. *Cap. XXV.*

PRimò Quæritur, Quotuplex ſit virtus. Reſpondeo, Apud Philoſophos duplices conſtitui virtutes, alias mentis & rationis; cuiuſmodi ſunt diſciplinæ, & artes: alias vero moris, quales ſunt illæ, quæ Cardinales dicuntur, Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia. Præter has ſunt tres virtutes Theologicæ, quas ex ſacris litteris didicimus Fides, Spes, Charitas. eſt etiam Pœnitentia virtus di

C uinitus infuſa: quatenus in ijs quos ſuorum peccatorum pœnitet, vt oportet, conſequitur charitatem. Virtutes mentis, rationem & intelligentiam perficiunt, & illuſtrant, & magna ex parte ſunt gratia ſciendi, non agendi, aut efficiendi de quibus nihil eſt in præſentia diſſerẽdum: at omnes virtutes moris ſunt cauſa operandi, & Morales vocantur, tum quia aſſuetudine comparantur, conſeruantur, & roborantur, tum quia rectos vitæ mores tanquam rẽ obiectam, & materiam in qua verſantur, habent; & de his virtutibus eſt pertractandum. Hæ autem à Theologicis differunt. Primò obiecto, materia & fine: nam Theologicarum obiectum, finis, & materia proxima eſt Deus; at Moralium eſt res ratione recta præſcripta. Obijcies, Obedientia, Pietas, & Religio in Deum, ſunt virtutes ad mores pertinentes, & tamẽ Deum habent, vt obiectum; vt & pœnitentia, qua Deo pro peccatis ſponte commiſſis, ſatisfacimus. Reſpondeo, Prædictas virtutes non verſari circa Deũ tanquam proprium obiectum: nam religionis obiectum eſt cultus, qui Deo tribuitur. Pietatis, honor & reuerentia, quæ Deo defertur: Obedientiæ, obſequium quod Deo præ

D ſtamus, & quo ei tanquam Domino paremus: Pœnitentiæ verò officium eſt opus, quo Deo pro peccatis, charitatis impulſu & imperio ſatisfacimus. Deinde differunt, quod Theologicæ virtutes regulæ diuinæ innituntur: nam Fides credit res, prout ſunt a Deo patefaciente prædictæ: Spes vitam æternam, diuinam gratiam, & alia bona, quibus ad præmia cœleſtia peruenitur, expectat, prout ſunt diuinitus promiſſa. Charitas Deum, vt amicum noſtrum propter ipſum diligit, & cæteros omnes amat, vti Deus ipſe voluit, tanquam amicos diuinæ gratiæ, & æternæ felicitatis compotes. At vero virtutes morales recta ratione, & prudentia tanquam regula diriguntur, vt Ariſtoteles tradidit. lib. 2. Ethic. c. 6.

Secundo Quæritur, Quid ſit virtus Moralis. Reſpondeo teſte Ariſt. 6. Ethic c. vlt. Socrates, quem Stoici in hac parte ſequuti ſunt, omnem virtutem definiuit eſſe ſcientiam: prudentiam quidem rationem, ſiue ſcientiam rectè eligendi: fortitudinem ſcientiam aduerſa, acerba, & mala ſtrenue preferendi: temperantiam, ſcientiam moderatè

hum-

fruendi delitijs, & voluptatibus: iuſtitiam ſcientiam ius ſuũ cuique tribuendi; partim, inquit Ariſtoteles, errauit Socrates, partim quod verum eſt, dixit: peccauit, quod dixit, virtutem eſſe rationem, ſiue ſcientiam rectè agendi, ſiue viuendi: in eo vero non errauit, quod ad virtutem, ſcientiam requiri docuit, quia licet virtus ſcientia non ſit, ſine ſcientia tamen, hoc eſt ſine prudẽtia eſſe non poteſt: certe Socrates virtutem moris definiuit non per formam, ſed per cauſam, originem, & regulam ſuam: ita enim multa ſæpe Philoſophi definiunt: ira eſt quidam ſanguinis aſcenſus in cor: linea quædam puncti in longum deductio. Sic prudentia non eſt forma, ſed origo, norma & regula virtutis. Ariſtoteles lib. 2. Ethic. cap. 6. initio definit, Virtutem eſſe quæ cum cuius eſt, bonum, & opus etiam eius bonum reddit. Sunt quidam opinati, virtutem moralem hoc loco ab Ariſtotele definiri: Sed hoc falſum eſſe ex ipſomet Ariſtotele plane conſtat, qui ſubiunctis ſtatim exemplis definitionem probauit. Nam oculi, inquit, virtus ea eſt, quæ oculum ad intuẽdum reddit idoneum: & equi virtus eſt, quæ ipſum facit aptum ad curſum. Ergo in eo loco Ariſtoteles Virtutem in vniuerſum acceptam definiuit, quatenus partes ſubiectas habet, tum virtutes moris, tum mentis, & naturæ.

Ariſt. lib. 7. Phiſic. tex. 17.

Præterea alibi Ariſtoteles Virtutem definiuit eſſe diſpoſitionem perfecti ad optimum; quaſi dixerit, eſſe qualitatem, id, cuius eſt, perficientem ad optimum actum præſtandum. Cæterum in eo loco Ariſtoteles tantum abeſt, vt virtutem moralem ſolam deniierit: vt etiam Habitus generatim definitionem tradiderit; vt aperte conſtat ex adhibitis exemplis de valetudine, pulchritudine, & robore, qui ſunt habitus corporis fuſius, & latius accepti. Auguſtinus, aut ſaltem ex eo Theologi Virtutem definiunt eſſe bonam qualitatem mentis, qua recte viuitur, & qua nullus male vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur, Sed vt recto animaduertit S. Thom. 1. 2. q. 55. ar. 4. & Gabr. 3. d. 33. q. 1. ar. 3. dub. 2. hæc definitio eſt ſolum virtutis diuinitus infuſæ, nõ moralis, quæ vſu, & conſuetudine comparatur. Immo, vt exiſtimo, eo loco Auguſtinus vſum virtutis gratis infuſæ definiuit, non habitum: nam ibi virtutem Auguſtinus vocauit, quam alijs in locis gratiam operantem appellat, quo nomine intelligit omnia diuina auxilia, quibus ſolet Deus ante omnem voluntatis conſenſum nos præuenire, vocare & excitare; & idcirco dixit: [quam Deus in nobis ſine nobis operatur.] Definitio igitur virtutis moralis acquiſitæ, eſt ab Ariſtotele tradita lib. 2. Ethic. cap. 6. vbi ait, Virtutem eſſe habitum, quo poſſumus eligere bonum in mediocritate conſiſtens, prout recta ſapientis, id eſt, prudentis ratio præſcribit. Ait eſſe (habitum) quia virtus nec eſt ipſa animæ facultas, quoniam virtus acquiritur, facultas autem eſt naturæ inſita: nec eſt affectus animi, quia affectus virtute corriguntur: nec eſt actus, quia virtus, etiam cum ab opere deſiſtitur, in animo permanet. Dicitur (poſſumus bonum eligere) quia virtus tota in eligendo conſiſtit; nam virtutum ſemina ſiue germina, ipſa naturæ vis nobis indidit inſeruit, & impreſſit; quoniam Synderesis eſt, quæ præſcribit caſte eſſe viuendum; pro patria fortiter pugnandũ; ſuum cuique ius tribuendum; neque de his conſultamus, aut inquirimus, neque ea eligimus, ſed ea dumtaxat, quæ ad hæc adipiſcenda conducunt, & iuuant. Rectè igitur Ariſtoteles virtutem ait eſſe habitum, quo poſſumus eligere bonum in mediocritate conſtitutum. Dixit (in mediocritate) quia omnis virtus moralis, quæ in animi perturbationibus cohibendis verſatur, ordinem & modum conſtituit inter duos affectus animi, alterum nimium, & immodicum, alterum verò exiguum, & minimum, vt inferius oſtendemus. Dixit (prout Sapiens præſcribit) quia modus certus, quem in affectibus eligit virtus, recto prudentiæ iudicio definitur. Eſt igitur virtus habitus bonus, animi iudicio, & electione ſuſceptus, in mediocritate conſiſtens; ſic ratione rectus, vt prudens præſcripſerit. Eſt habitus non infuſus a Deo, non à natura inſitus; ſed vſu, & exercitatione comparatus: non malus, ſed bonus: non corporis, ſed mentis: non temeritate, non caſu, non vi, ſed iudicio, conſilio, ſponte, & voluntate ſuſceptus: non in exceſſu, aut defectu, ſed in medio tam vitiorum, quam affectuum conſtitutus. non perturbatione, ſed ratione, & prudentia directus; hoc eſt, non vt quiſpiam ſibi, ſed vt prudens cuique agendi modum, & circumſtantias præſcripſerit. Auguſt. lib. 1. de morib. Eccleſiæ cap. 15. omnem virtutem Cardinalem, dixit eſſe amorem; temperantiam, amorem, quo quis ſe integrum, & incorruptum Deo ſeruat: fortitudinem, amorem, omnia propter Deum facilè perferentem: iuſtitiam, amorem cæteris propter Deum ſua tribuentem; virtus amor eſt, non quidem quod amor ſit virtutis forma, ſed cauſa, & origo.

Augu. lib. 3. de lib. arb. c. 18. 19. & Theol. in 3. d. 33. & 23.

A

Tertiò Quæritur, In qua animi facultate tanquam in ſubiecto virtus inhæreat. Duæ ſunt opiniones, Vna docet ex quatuor virtutibus moralibus, Prudentiam eſſe in intellectu, Iuſtitiam in appetitu rationis, ſcilicet voluntate, Temperantiam, & fortitudinem, in appetitu ſenſus. Temperantiam quidem in appetitu concupiſcendi, Fortitudinem vero in appetitu iraſcendi; ita S. Thomas 1. 2. q. 56. ar. 4. 5. & 6. & 2. 2. q. 53. art. 4. Duran. 3. d. 33. art. 4. Hernæus quodl. 4. q. 12. & tract. de virtut. q. 4. Immo tradit Durandus hanc eſſe opinionem communem. Ratio opinionis eſt, quia iuſtitia eſt ad alterum, voluntas autem non eſt ad bonum alterius ſua natura propenſa, & ideo habitu virtutis eget, quo ad bonum alterius ſeſe inclinet, ac flectat. In appetitu vero ſenſus concupiſcendi, & iraſcendi, affectus animi dominantur, qui debent virtutibus reprimi, & temperari; & propterea in eo appetitu Temperantia, & Fortitudo reponuntur. affectibus vero perdomitis, voluntas virtute non eget ad bonum fortitudinis, & temperantiæ eligendum; quia ad huiuſmodi bonum, cum ſit cuiuſque proprium, voluntas prona eſt ſua natura, & habitus non ſunt neceſſarij, vbi facultas eſt naturaliter ad aliquid procliuis. Deinde, quia Ariſtoteles 1. lib. Ethic. cap. 13. ait Temperantiam, & fortitudinem eſſe in parte animæ rationis expertem: at appetitus ſenſus eſt talis. Ibidem docet Ariſtot. has duas virtutes eſſe in appetitu iraſcendi, & concupiſcendi; Sed hæ differentiæ ſunt appetitus ſenſus, non appetitus rationis. Secunda opinio tradit duplices eſſe habitus morales ad virtutem moralem pertinentes. Alios in appetitu ſenſus ad cohibendos, & coercendos affectus; Alios verò in appetitu mentis, ad bonum rationis, quod Prudentia præſcribit, eligendum: & habitus, qui in appetitu ſenſus ponuntur, non eſſe per ſe virtutes, quoniam appetitus ſenſus, cuius ſunt habitus, circa honeſtum minime verſatur. Ex quo efficitur, vt eius habitus ſint medij, & indifferentes, ex electione tamen voluntatis, & rectæ rationis præſcripto ad bonum honeſtum mouent, & trahunt appetitum ſenſus; & ea ratione extrinſecus eiuſmodi habitus ſunt virtutes, vt ſcilicet a voluntate, & recta ratione ad bonum honeſtum referuntur. Habitus verò, qui ſunt in voluntate, propriè, & per ſe ſunt virtutes: quia voluntatis eſt rectæ rationis bonum eligere. Hæc igitur opinio docet, Fortitudinis, vt eſt virtus duos eſſe habitus, vnum in appetitu ſenſus iraſcendi, reprimentem affectus circa moleſta, ardua, & periculoſa; ne videlicet appetitus ſit, vel nimium audax, vel nimium timidus: alterum in voluntate ad bonum in materia fortitudinis eligendum. Pari ratione in temperantia inſunt duo habitus; vnus in appetitu ſenſus, qui moderatur affectus in ijs, quæ ſenſum, & corpus oblectant; ne appetitus, vel nimium concupiſcat, vel plus æquo, quæ bona ſunt faſtidiat, & reſpuat; alter in voluntate, quo voluntas bonum in materia tẽperantiæ à recta ratione præſcriptum eligit. Sic Bonauentura, Ricardus, Henricus, Scotus, Ocha, Gabriel, Buridanus, Almainus, Maior. Hæc opinio pleriſque magis probatur. Primo, quia omnis virtus moralis habet affectus, quos corrigat, ac temperet, ergò neceſſe eſt vt in appetitu rationis, vel ſenſus habitus acquiratur, qui poſſit eos affectus moderari. Item omnis virtus moralis in bono rationis eligendo verſatur; ergo neceſſe eſt, vt in voluntate, cuius eſt eligere, habitus etiam comparetur, quo facile, promptè, & conſtanter fieri poſſit electio. Deinde omnis virtus, vt rectè ſuo officio fungatur, poſtulat facultatem animæ rectè affectam: ſed omnis virtus circa electiones, & operationes, & circa affectus occupatus, nimirum vt hos cohibeat, & corrigat, illas vero expeditè, promptè, & facile eliciat, & præſtet; ergo ad virtutis officium requiritur vt vtraque facultas tum appetitus ſenſus, tum rationis ſit bene affecta. Accedit, quod voluntas licet ſit naturaliter propenſa ad beatitudinem, & ad bonum generatim acceptum; non tamen eſt ad hoc, vel illud bonum honeſtum naturaliter inclinata: ergo eget habitu non ſolùm iuſtitiæ, ſed etiam fortitudinis, & temperantiæ, vt facile, expeditè, promptè, & ſatis firmè, bonum rationis in harum virtutum materia poſſit eligere. Obijcies, Ariſtotelem dixiſſe abſolutè, Fortitudinem, & temperantiam eſſe partes animæ ratione vacantis: Reſpondent, Non eſſe negandum in appetitu ſenſus, quem eo loco Ariſtoteles partem rationis exper-

B

C

Bonau. 3. d. 33. a. 1. q. 3. Ricar. 3. d. 33. a. 1. q. 1. Henricus quodl. 4. q. 22. Scot. 3. d. 33. q. 1. Ocham. 3. q. 10. Gab. 3. d. 33. q. 1. a. 2. conclu. 3. & 4. Almai. in Moral. tract. 3. c. 6. Burid. li. 3. Ethic. q. 22. Maior. 3. d. 36. q. 1. & 2.

D

expertem appellat habitus acquiri fortitudinis, & temperantiæ: ſed præter hos habitus aiunt, etiam alios generari ad rectè eligendum; qui duplices habitus totam fortitudinis, & temperantiæ rationem conſtituunt, vt ante probauimus. Certe Aug. lib. de Trinit. 12. c. 24. & lib. 9. de ciu. c. 5 & 6. virtutes in ea parte animæ ponit, in qua eſt ſapientia: nec puto S. Thomam inficiari, fortitudinem, & temperantiam quatenus virtutes completæ ſunt, in voluntate conſtitui; ſed ſolum docere in appetitu ſenſus habitus eſſe, quibus eius affectus corriguntur, & difficultas vincitur ac ſuperatur: quæ ſi in appetitu non eſſet, voluntas ad fortiter, & temperate agendum eſſet habilior.

Quartò Quæritur, An virtutes morales in angelis inſint. Ariſt. lib. 10. Ethic. c. 8. manifeſte negat in Dijs, quos Angelos intelligit, virtutes quattuor morales inhærere: neque enim Angeli commutant, depoſita reddunt, commercia tractant: neque pericula ſubeunt, nec nummos habent quos dent, quos liberaliter impendant: nec libidines coercent, quibus carent. Certe dubitari non poteſt, quin careant virtutibus moralibus, vt contractis ad materiam affectuum, & perturbationum, quibus aſſiduè appetitus ſenſus agitatur: item carent Angeli ijs habitibus virtutum moralium, quibus appetitus ſenſus ducitur ac regitur, & in officio continetur: ſed non video, cur Angeli iuſti non ſint, liberales non ſint, religioſi & pij non ſint; nam licet pecunias & commercia non tractent, multa in nos beneficia liberaliter conferunt: cuique, quod ſuum eſt, tribuunt: pericula, fateor, non ſubeunt, delitias ſenſus non cohibent; at ſummum, & primum bonum omnibus anteponunt, ante omnia eligunt, ipſi firmiſſimè adhærent, eo delectantur, quod eſt formæ non materiæ in fortitudine, & temperantia: Deum vt ſupremum dominum agnoſcunt, cui ſe ſponte ſubijciunt.

Quot ſint virtutes morales. Cap. XXVI.

PRimò Quæritur, Quot numero virtutes Morales oporteat conſtitui? Reſpondeo, licet quidam innumeras eſſe tradiderint, alij verò vnam tantum, alij quattuor; Ariſtoteles tamen vndecim videtur conſtituiſſe, videlicet Temperantiam, Liberalitatem, Magnificentiam, Magnanimitatem, Fortitudinem, Iuſtitiam, Manſuetudinem, Gratiam, Humanitatem ſiue Affabilitatem, Vrbanitatem, Integritatem.

Animaduertendum eſt ex communi Philoſophorum, & Theologorum conſenſu, quattuor eſſe præcipuas virtutes morales, quæ Cardinales vulgò nominantur, Prudentiam, Iuſtitiam, Fortitudinem, Temperantiam: quarum numerus ex parte facultatum animæ, quas afficiunt, aperte colligitur. Nam virtus, aut eſt in mente, & ratione, quæ cum quadam animi ſolertia quid in rebus agendis tenere, & ſequi debeamus, perſpicit, & hæc eſt Prudentia: Aut eſt in appetitu rationis, quæ alteri tribuit, quod ſuum eſt, & hæc eſt Iuſtitia: Aut eſt in appetitu iraſcendi, ne per vim lædamus alterum; & vt ardua, & magna, & moleſta libenter, & prompte ſuſcipiamus; ne quis rei difficultate deterritus officium recuſet, aut deſerat, & hæc eſt Fortitudo: Aut eſt in appetitu concupiſcendi, vt quiſque in appetendis voluptatibus modum, & ordinem ſeruet, & hæc eſt Temperantia. Idem numerus virtutum moralium ex officio virtutis recte deducitur. Nam vt Cicero docet, omne vitæ humanæ officium ex quattuor partibus oritur: Aut ex ea, qua quis quid in rebus agendis verum, quid faciendũ, quid fugiendum perſpicit: Aut ex ea, quæ in hominum ſocietate tuenda, tribuendoque ſuum cuique, & in rerum cõtractarum fide ſeruanda verſatur: Aut ex ea, quæ in animi excelſi, & inuicti magnitudine, & robore conſiſtit: Aut ex ea, quæ in omnium, quæ fiunt, quæque dicuntur, modo, & ordine conſtituta eſt. Præterea ratione affectuum, qui virtutibus corriguntur, idem quattuor virtutum numerus comprobatur. Nam vt ſupra dixi, Affectus animi præcipui ſunt quattuor, Cupiditas, Voluptas, Metus, & Dolor. Cupiditates, & voluptates, quæ ſenſus, & corpus oblectãt, emendat, & corrigit temperantia. Metus, & dolores, qui nos moleſtia & triſtitia afficiunt, refrænat, & temperat fortitudo. Prudentia verò præſtat, vt ſimus in agendo incõſtantes, leues, temerarij, & præcipites: inconſtantia enim, eſt, qua quis facilè conſilium mutat: Temeritas verò eſt, qua quis facile nullo adhibito conſilio credit: præceps verò eſt is, qui ſine conſideratione, ac modo quippiam agit: ſtudium, & amorem, ac cupiditatem lucri, & pecuniæ cõpeſcit liberalitas, vt iuſtitia æquum in commercijs, & contractibus ordinem teneat: & fortitudo eſt veluti columna ciuitatis, aut domus; temperantia veluti frænum, & habena affectuum, ſeu morum; prudentia eſt veluti norma, & regula rationis; iuſtitia eſt veluti trutina æquitatis. Hoc veluti quadrigarum curru, vita hominis ſapienter, & rectè vehitur, ad finem rationi congruentem.

Secundo Quæritur, Quare dictæ ſint virtutes Cardinales? Reſpondeo, Propterea quod ſint principales: nã cardinalis idem eſt, quod principalis: hæ quattuor virtutes ſunt tamquam aliarum omnium fontes & cardines; & vt fores circa cardines vertuntur, ſic omnes vitæ honeſtæ rationes, & officia in illis verſantur, & vniuerſa boni operis ſtructura in ipſis innititur. Vnde Ambroſius haſce quattuor virtutes Cardinales, Gregorius principales appellat. De his quattuor virtutibus primarijs multa Philoſophi tradiderunt, multa quoque Patres; Ambroſius, Gregorius, Auguſtinus: de his Bernardus ſerm. 22. in cantica, & Proſper. in lib. 3. de vit. contem. c. 18. quaternarium, inquit, numerum perfectioni ſacratum penè nullus ignorat. Siquidẽ totus orbis, Oriente, & Occidente, Aquilone, & Meridie quattuor determinari partibus ſiue angulis inuenimus; & ipſe Adam qui eſt humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo quattuor literis explicatur. Corpus quoque quattuor elementis extructum, quaternarij numeri continet Sacramentum: ipſius etiam animæ quattuor ſunt affectiones. Sed & quatuor flumina, quæ de paradiſi fonte procedunt: quattuor quoque Euangeliſtæ; Ezech. 1. diuini currus rotæ quattuor, & animalia, & eorum alæ quattuor & facies. Sic illc. Iob. 1. quattuor angulis domus Iob ſuſtentabatur. Exod. 28. in rationali ſummi ſacerdotis quattuor erant ordines lapidum pretioſorum. Exo. 25. per vectes immiſſos in quattuor circulos aureos, arca fœderis aſportabatur. Et Zach. 1. quattuor fabri ſunt contra quattuor cornua; hoc eſt contra quattuor potentias mundi.

Ambr. lib. 5. in Luc. in illa verb. Deſcendit cum illis, & ſtetit in loco campeſtri.

Tertiò Quæritur, Quo pacto cæteræ omnes virtutes morales ad has quattuor reuocentur? Reſpondeo, Ad eas cæteras virtutes reduci, vel quia ſunt quædam partes, & ſpecies ipſis ſubiectæ; vel quia affinitatem aliquam, & cognationem cum ipſis habent. Vnde Cicero iuſtitiæ ſex partes enumerat; religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obſeruantiam, veritatem. Macrobius verò ſeptem partes iuſtitiæ ponit, innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, & humanitatem. Sed vt recto ordine partes iuſtitiæ ſubiectas oſtendamus, eſt animaduertendum iuſtitiæ ſubijci eas virtutes, quæ ſunt ad alterum; cuiuſmodi ſunt.

Cic. lib. 2. de inuent.

Religio, quæ cultum, & honorem Deo tribuit. Pietas, quæ patriæ, parentibus, & propinquis honorem debitum præſtat. Obſeruantia, qua cæteros homines dignitate præſtantes reueremur. Obedientia, qua maiorum, & præfectorum iuſſis, & imperijs obtemperamus. Fides, qua in promiſſis, pactis, & conuentis veritatem ſeruamus. Veritas, qua in cæteris omnibus mendacia deuitamus. Gratia, qua grato animo ſumus erga eos, qui ſunt de nobis bene meriti. Liberalitas, qua liberaliter & gratis pecunias noſtras cum alijs communicamus; quæque in pecunijs quærendis, atque erogandis modum imponit. Benignitas, quæ dicitur Humanitas, vel Charitas, qua beneficia in aliũ conferimus abſque vllo emolumento noſtro, ſed ſolummodo propter ipſum, quia bonus eſt, vel quia ipſius perſona nobis placet. Vindicatio, quæ delicta, & malefacta pro meritis coercet, & punit. Clementia, quæ in pœnis delinquentium repetendis, certum modum tenet, ac ſeruat. Diſtributio, quæ pro ſingulorum meritis honores, dignitates, & cætera communia beneficia, & publicas adminiſtrationes conuenienter diſtribuit. Miſericordia, qua miſeriam, & indigentiam alienam ſubleuamus. Hoſpitalitas, qua hoſpites, præſertim aduenas, & peregrinos benigne, & amanter excipimus.

Fortitudinis Cicero quattuor partes enumerat, magnificentiam, fiduciam, patientiam, & perſeuerantiam. Macrobius ſeptem, magnanimitatem, fiduciam, ſecuritatem, magnificentiam, conſtantiam, tolerantiam, firmitatem. Dicere poſſumus ad fortitudinem eas virtutes redigi, quæ quandam animo magnitudinem præſtant, vel in aduerſis, moleſtis, acerbis, & malis ſubeundis, & ſuſtinendis; vel in aggrediendis periculis, vel in arduis ſuſcipiendis, vel in bo-

nis no-

60

nis noſtris impendendis, vel in honoribus, & dignitatibus contemnendis. Sunt igitur fortitudinis partes fiducia ad aggrediendum, & ſuſtinendum; Magnificentia in pecunijs abundanter expendendis, & in ſumptibus faciendis. Magnanimitas ad arduas, & excelſas rerum adminiſtrationes ſuſcipiendas; in quibus ſunt honores, & dignitates, imperia, & principatus. Patientia, ſiue tolerantia, in ſuperandis rerum difficultatibus, quæ moleſtiam, faſtidium, & dolorem ſolent adferre. Perſeuerantia in victoria curæ, ſollicitudinis, & moleſtiæ, quam temporis diuturnitas parit.

Temperantiæ partes ſunt eæ virtutes, quæ cupiditates, voluptates, dolores ſenſuum, & corporis corrigunt, hæ itē quæ iras emolliunt, & mitigant, cuiuſmodi ſunt abſtinentia, quæ eſt in cibis; ſobrietas, quæ eſt in potionibus; Caſtitas, cuius eſt luxuriam repellere; & huic virtuti ſubijciuntur caſtitas coniugum, viduarum, & virginum; & eorum, qui cælibem vitam agunt. Pudicitia, quæ voluptates in oſculis, amplexibus, & tactibus refrænat: Clementia, quæ ordinem, & modum præſcribit in pœnis infligendis, & ſumendis: hæc enim virtus, vt eſt ad bonum alterius, iuſtitiæ ſubijcitur: vt verò cohibet affectum, ad temperantiam pertinet. Manſuetudo, quæ iras temperat: Modeſtia, quæ in vultu, inceſſu, geſtu, & alijs corporis motibus rectum ordinem ſeruat; Vrbanitas, quæ in verbis, & ſermonibus rectæ rationis modum conſtituit.

Prudentiæ vero tres ſpecies conſtituuntur, vna, quam Monaſticam paſſim vocant, ſed latinum commune nomen retinuit, & Prudentia appellatur, quæ eſt ad propriam cuiuſque vitam optime dirigendam: Oeconomica, latine domeſtica, quæ eſt ad rectam familiæ gubernationem: Politica Græcis, Latinis ciuilis, quæ tota in communi Reipublicæ ſalute tuenda, & adminiſtranda verſatur; quæ item in duas diſtribuitur, vna eſt, quæ in legibus ferendis, & magiſtratibus eligendis, & conſtituendis conſiſtit; altera in parendo legibus, & magiſtratibus, ac præfectis. Conſtat autem prudentia memoria præteritorum, intelligentia præſentium, & prouidentia futurorum, circumſpectione, vigilantia, ſolertia, perſpicacia, cautione, bona remediorum, & eorum, quæ ducunt ad finem inquiſitione, conſultatione, iudicio, & in bene exequendo, vel præſcribendo conſtantia, & firmitate.

Quartò Quæritur, Quænam virtutes dicantur Euangelicæ. Reſpondeo, eas, quæ ex Chriſti Domini admonitionibus, & conſilijs colliguntur; quæ ſunt potiſſimum ſex. Matt. 5. Paupertas ſpiritus, quæ in rerum caducarum contemptione, & deſpectione conſiſtit, qua quis ſponte, & ex animo ſe ſuis bonis abdicat, vt Chriſti veſtigijs inſiſtat: quæ ad temperantiam poteſt reuocari. Secunda eſt caſtitas virginum, qua corporis integritas ſeruatur, aut firmo animi propoſito, aut etiam ex facto voto ſuſcepta. Tertia, eſt obedientia, præſertim religioſa, qua quis ſeipſum abnegans voluntatem ſuam alienæ voluntati ſubijcit, & mancipat, vt amore Chriſti maiorum ſuorum iuſſa exequatur. Quarta eſt humilitas, qua animum noſtrum moderamur, ne alta, & ardua proſequatur: quæ ad magnanimitatem redigi poteſt. Quinta eſt Pœnitentia, qua pro peccato admiſſo ſatisfacimus Deo, nos ipſos certis quibuſdam pœnis punientes, vt Deum nobis infenſum, & iratum placemus, & iniuriam ipſi illatam, iuſto, & debito dolore ex charitate ſuſcepto cōpenſemus. Sexta eſt ſimplicitas, quæ & ipſa poteſt ad temperantiam reduci: nam in quadam morum, & vitæ ſinceritate conſiſtit, & qua ſumus iuxta rectæ rationis præſcriptum, in omnibus faciles, & benigni.

Quintò Quæritur, An quattuor virtutes Cardinales ſpecie differant, an vero potius ſint vna virtus modis quattuor, ſiue quattuor officijs, ſiue functionibus diſtincta? hoc eſt, An diuiſio virtutis in quattuor Cardinales ſit generis in ſpecies partitio, an vero potius eiuſdem virtutis in quattuor modos, ſiue accidentia. Quidam olim cenſuerunt vnā eſſe virtutem, quattuor officia obeuntem: ſicut vna eſt Solis lux, quæ vrit, illuminat, exiccat; vna mens hominis, quæ recordatur præteritorum, intelligit præſentia, futuraque prouidet, & bona expetit, & diligit: Id probant Ambroſij teſtimonio dicentis: Eſt ergo indiuiduum ſapientiæ, atq. iuſtitiæ contubernium, ſed vulgi vſu diuiditur; vna quædā forma virtutum ſit nobis, communis opinionis gratia quadripartita facta diuiſio. & Gregorij auctoritate, qui ait: Greg. li. 22. Moral. c. 1. Vna itaque ſine alijs, aut nulla eſt virtus, aut imperfecta: quia neque prudentia vera eſt, quæ iuſta, temperans, & fortis non eſt; nec temperantia, quæ fortis, iuſta, & prudens

A non eſt: nec fortitudo integra, quæ prudens, & iuſta, & temperans non eſt; nec vera iuſtitia, quæ prudens, temperans, & fortis non eſt. Ariſtoteles in omni virtute requirit, vt ſit prudens; vt ſit conſtans, & fortis; vt ſit moderata, & temperans; vt rectum in omnibus ordinem tenens, cuiq. tribuat, quod illi debetur. Arist. lib. 2. Ethi. c. 4. Accedit his, quod vna virtus hominem ſimpliciter bonum non reddit, niſi fuerit prudens, fortis, temperans, & iuſta. Ergo quattuor primariæ virtutes potius ſunt quattuor vnius virtutis modi quidam, & conditiones, quā ſpecies vni generi ſubiectæ. Poſtremo, vna diſciplina verſatur in multis rebus ſpecie diſtinctis: ſic etiam vna animi facultas: ſic quoque vna fides eſt multarum rerum ſpecie diuerſarum; ergo vna eſt virtus, quamuis in multis rebus ſpecie diuerſis occupetur. Cæterum conſtans eſt Philoſophorū & Theologorum opinio, quattuor virtutes primarias ſpecie, & natura differre. Nam habitus ex rebus obiectis diſtinguuntur. Dubitari non poteſt, prudentiam ſaltem ſpecie, à tribus illis ſecerni, cum prudentia in mente, & ratione ſedem habeat, reliquæ tres in appetitu. Ambroſius vero, Gregorius, & Ariſtoteles ſolum dicere voluerunt, eas eſſe ſibi inuicem colligatas; non tamen eſſe vnam virtutem, cū B in rebus genere, & ſpecie diuerſis verſentur.

Sextò Quæritur, An quælibet virtus moralis ſit ſimplex habitus, an verò habitus ex multis habitibus tanquam partibus conſtitutus? Duæ ſunt opiniones; prima docet, omnem virtutem ſiue rationis, ſiue moris, ſiue acquiſitam, ſiue infuſam, eſſe ſimplicem habitum: quia omnis virtus eſt alicuius obiecti, & materiæ. Et quamuis ad vnam virtutem diuerſæ materiæ, & res obiectæ pertineant; earum tamen omnium vna eſt ratio, quam in illis virtus conſiderat, & tractat; Veluti Temperantia in multis materijs, & rebus obiectis verſatur; omnia tamen, vt ad Temperantiam ſpectant, vnius videntur eſſe rationis. Secunda opinio tradit, omnem quidem virtutem infuſam eſſe ſimplicem habitum, cuiuſmodi ſunt Fides, Spes, Charitas, & Pœnitentia: omnem verò virtutem ſiue rationis, ſiue moris acquiſitam, eſſe habitum ex multis habitibus tamquam partibus conflatum, atque compoſitum. Probant, quia vnaquæq. virtus ex diuerſis actibus ſpecie diſtinctis, pro varietate obiectæ rei & materiæ comparatur. Deinde, quia ſicut Titius poteſt rem vnam ſcire, & in alijs eiuſdem diſciplinæ ſiue ſcientiæ errare, vt apertè experientia indicat: ſic etiam poteſt ſeſe in C vna temperantiæ materia, & non in altera exercere. Accedit, quod ipſa experientia docemur, nos facilè, conſtanter, expeditè, & promptè in certa vnius virtutis materia aſſiduè confirmari, & roborari; cum tamen in alia eiuſdem virtutis obiecta re habitus decreſcat minuaturque. Hæc opinio multis iunioribus magis probatur, quoniam reuera virtus cum ſit habitus acquiſitus, noſtris actibus comparatur; actus vero re obiecta, & materia diſtinguuntur. Ex qua ſententia perſpicitur, virtutem in multorum habituum collectione conſiſtere, & virtutis nomen eſſe collectionis; ſicut, numerus eſt collectio vnitatum, & figura linearum, exercitus militum, ſub eodem Duce, ſeu Imperatore pugnantium, & populus multorum hominum ſub eiſdem legibus, & moribus humaniter viuentium. Ita quoque virtus eſt collectio multorum habituum ad idem obiectæ rei, & materiæ genus pertinentium. Ex dictis etiam intelligitur, aliam eſſe rationem de virtutibus infuſis, quas non actibus noſtris comparamus, & acquirimus; propterea quælibet infuſa virtus eſt ſimplex habitus diuinitus infuſus, quamuis D ad diuerſa obiecta, & materias referatur: non enim pro varietate obiecti, vel materiæ ſecernitur; ſicut nec animæ facultas, quamuis vna ſit, & ſimplex, quia eſt à natura inſita, & accepta, ad diuerſa obiecta ſeſe protendit, ac fundit, nec tamen eorum varietate diſtinguitur. Sicut enim vna animæ vis, & facultas multa diuerſorum habituum obiecta, vna quadam altiori, & ſuperiori ratione complectitur, ſic vnus ſimplex habitus infuſus ad multas diuerſorum actuum res obiectas, & materias refertur. De hac quæſtione iam ante tractaui.

Septimò Quæritur, An ſingulæ aliæ virtutes præter quattuor primarias natura, & ſpecie diſtinguantur? Crediderim multas alias differre, ſed non omnes; vt patebit cū de ſingulis diſputabo; nunc enim de virtutibus generatim & vniuerſe tracto. Magnificentia, & liberalitas in eadem voluntate ponuntur, idem obiectum habent, videlicet pecuniam; eadem extrema, prodigum, & auarum: niſi quod inter magnificum, & liberalem hoc intereſt, quod ille in magnis pecuniæ ſumptibus, hic tamen in paruis cernitur

liberā.

liberalis: idem exiſtimo de modeſtia, ſi cum magnanimitate in honoribus; de temperantia, ſi cum continentia in voluptatibus: de manſuetudine, ſi cum comitate in affectu animi conferatur; quemadmodum ergo vnus idemque homo nunc magiſtratus publicam perſonam in ſumma dignitate, nunc priuati hominis perſonam in mediocritate ſuſtinet: ſic vna eademque virtus aliquando magis ſplendeſcit, vt magnificentia, aliquando minus, vt liberalitas.

De quibuſdam, quæ virtutes non ſunt, ſed ſemiuirtutes. Cap. XXVII.

Ariſt. lib. 2. Rheto. c. 8. Cic. Tuſ. 4.

PRimò Quæritur, An miſericordia ſit virtus? Reſpondeo, Ariſtotelem eam inter affectus animæ collocaſſe. Cicero item Stoicos ſecutus docuit miſericordiam eſſe affectionem, & malam: ſed in oratione pro Q. Ligario, cum de Cæſaris laude diceret, virtutem appellat, vt Auguſt. annotauit lib. 9 de ciuit. c. 5. Lactan. lib. 5. diui inſtit. c. 14. Stoicos reprehendit, quod miſericordiam virtutem eſſe negauerint, Idem miſericordiam intelligit beneficentiam. At Theologi docent eſſe virtutem. Sed animaduertendum eſt, Miſericordiam poſſe dupliciter accipi: Vno modo vt eſt animæ affectus, & tunc non eſt virtus, quia virtus eſt habitus eligendi bonum, ſtudio & cauſa honeſtatis, hoc eſt, rectæ rationis præſcripto, quod in honeſtate verſatur: At vero Miſericordia quæ eſt affectus animi, eſt dolor & triſtitia ex aduerſis rebus alterius, ab impulſu, & inſtinctu naturæ ducens initium. Quare licet ſit affectus bonus, & laudabilis, quia dolere ob res aduerſas alterius bonum eſt, virtus tamen eſſe non poteſt, quandiu ex ſolo naturæ impulſu & motu exiſtit, ac ſurgit. Stoici vero Miſericordiam malum affectum putarunt eſſe, quia opinabantur omnes animæ perturbationes eſſe nimias, & immodicas; & proinde rectæ rationi inimicas, & aduerſas. Secundo modo Miſericordia accipitur, vt eſt vis, & voluntas ſubueniendi inopiæ, & indigentiæ alterius, ſtudio & gratia honeſtatis: Eſt enim actus rectæ rationi conſentaneus, dolere & triſtari rebus aduerſis alterius, & eius egeſtatem, & inopiam ſubleuare, dummodo ex recta animi electione fiat; & tunc dubitari non poteſt, quin Miſericordia ſit virtus ſpecialis, & a cæteris virtutibus diſtincta, vt quidam opinantur; vel vt alij, eadem virtus, quæ eſt charitas: de qua re alio in loco dicemus.

Secundo Quæritur An verecundia ſit virtus? De hac quæſtione diſputaui ſupra hoc eodem libro, c. 16. Ariſtoteles plane duobus in locis docet non eſſe virtutem lib. 4. Ethic. c. vlt. lib. 2. c. 7. quod & ipſum S. Thomas p. 3. q. 85. ar. 2 ad 2 & 2. 2. q. 144. a. 1. tradidit Ariſtotelem ſecutus. Sed alio tamen in loco idem Ariſtoteles aperte teſtatur eſſe virtutem. ait enim lib. 3. Ethic. c. 8. eſſe quandam fortitudinem, quæ metu ignominiæ, aut ſtudio honoris, aut turpitudinis euitandæ gratia pericula ſubit. Et ſubiungit, huiuſmodi fortitudinem ob virtutem eſſe; videlicet ob verecundiam, vel ob ſtudium honoris, vel ob cauſam fugiendi, quod turpe eſt.

In hac re dicendum exiſtimo id, quod ſupra iam dixi: Verecundiam, aliquando eſſe affectum animi, qui eſt metus ignominiæ, & dedecoris ob factum, quod re ipſa, vel ſaltem opinione hominum turpe iudicatur; pleraque enim hominum more, & inſtituto turpia cenſentur: veluti ſi vir in foro comederet, aut quid aliud, quod eius dignitatem dedeceret, publice faceret. Cum autem verecundia eſt affectus; tunc ex naturæ impulſu exiſtit, & proinde virtus non eſt, tametſi bonus, & laudabilis affectus ſit. Aliquando verecundia, eſt actus voluntatis, quo quis ſponte, & voluntarie timet ignominiam ob turpe factum. ſiue hoc, ſiue illo modo ſumatur verecundia, numquam eſt virtus, vt recte Ariſtoteles exiſtimauit. Primò, quia virtus turpe factum non admittit; at verecundia eſt cum turpi facto. Deinde quia virtus bonum eligit ſtudio, & cauſa honeſtatis: at verecundia aliquando quidem ſeſe à turpi continet ſed metu probri, & dedecoris: Poſtremo, quia virtus non ſolum hominem à turpi reuocat, & auertit; ſed etiam ad bonum præſtandum impellit, ac mouet; at verecundia ſolum eſt veluti frænum adhibitum, quo homines à turpi abducuntur. Obijcies, Pœnitentiam eſſe virtutem, vt Theologi communi conſenſu docent; & tamen Pœnitentia non eſt niſi de peccato, quod ante fuerit admiſſum. Reſpondeo, longe diuerſam eſſe rationem: quia Pœnitentia peccatum tollit, & abijcit: & tamen verecundia turpe ſecum admittit, nec repellit; cum tamen Pœnitentia non ſolum conetur peccatum depellere, ſed etiam deleat, & extinguat. Deinde, Pœnitentia (quod eſt in virtute præcipuū) bonam voluntatis electionem efficit, quia per eam non ſolum malefacti nos pœnitet, ſed etiam ſtatuimus in futurum peccata deuitare: nam Pœnitentia etiam eſt voluntas peccatum in futurum cauendi, & fugiendi, ne Deus offendatur. Poſtremo pœnitentia odio peccatum habet ob amorem Dei, & deteſtationem turpitudinis, at verecundia metu dedecoris, & non ſtudio honeſtatis.

Ariſt. lib. 2. Rheto. c. 9.

Tertio Quæritur, An indignatio, qui dicitur zelus, ſit virtus. Reſpondeo, Ariſtotelem aſſerere, Indignationem eſſe affectum animi, qui eſt dolor ex eo, quod alius res ſuas, vel adminiſtret indignè, vel ex eo, quod rebus bonis potiatur indignus: quem affectum, zelum paſſim vocant, qui virtus non eſt, quoniam ex motu, & impulſu naturæ manat, ac ſurgit, qui ſi nimius, & immodicus fuerit, virtute eſt temperandus. Eſt tamen affectus ex obiecto, & materia bonus, & laudabilis. Idem eſt penitus dicendum de affectu animi, qui dicitur æmulatio virtutis.

Quarto Quæritur, An continentia, aut tolerantia ſit virtus? Ariſtoteles poſtquam de ſingulis virtutibus moralibus diſputauit, de continentia, & tolerantia tractat toto ſeptimo libro Ethicorum, vbi oſtendit continentiam, & tolerantiam non eſſe virtutes. Animaduertendum eſt aliquando continentiam accipi, quatenus idem eſt, quod caſtitas, quæ libidines ſenſuum compeſcit, ac reprimit, & tunc virtus eſt. Aliquando continentia ſumitur vt eſt eadem, quæ temperantia, & tunc etiam eſt virtus. Tertio autem modo accipitur, vt eſt habitus, quo bonum, & rectum in delectationibus eligimus, ſed cum interna pugna ſenſuum: videlicet cum immodicis contra rectam rationem affectibus obſiſtentibus: & hoc modo Ariſtoteles continentiam à temperantia diſtinguit: nam temperans bonum eligit prompte, conſtanter, & hilariter abſque affectibus contra rectam rationem reluctantibus, eo quod temperantia voluptatibus, & cupiditatibus dominatur, quas aſſiduitate bonorum operum ſuperauit, ac vicit. Continens vero is eſt, qui, quod bonum eſt in delectationibus eligit, ac tenet, ſed cum pugna affectuum rectæ rationi obnitentium. Vnde continentia eſt habitus, quo certa ſenſuum, & corporis voluptates animi affectus rectæ rationi ſubiectos nondum habet; & de hoc habitu eſt quæſtio, an ſit virtus. Præterea eſt etiam ſciendum tolerantiam aliquando eſſe eandē que eſt Patientia, vel Fortitudo, & tunc tolerantia eſt virtus Patientiæ, vel Fortitudinis; Aliquando vero tolerantia eſt habitus, quo bonum in medijs doloribus eligimus. Sed hic habitus à patientia, & fortitudine differt, quod in patiente, vel forti affectus dolorum ſunt domiti, & ſubiecti rationi, at vero in tolerante, dolores adhuc domiti nō ſunt; & ideo etiam de hoc habitu eſt quæſtio, an ſit virtus. Docet igitur Ariſt. iſtos hos habitus virtutes non eſſe, quia virtus cum affectibus immodicis non conſiſtit, at continens, vel tolerans, nimijs affectibus vrgetur, ac premitur. Deinde, quia virtus bonum eligit hilariter, faciliè, prompte & expedite, ſed continens, & tolerans eligit quidem bonū rationis, ſed cum pugna affectuum rectæ rationi reſiſtentium. Teſte Ricar. 3. d. 33. a. 1. q. 1. ad 1. Stephanus Epiſcopus Pariſienſis anathematis ſententiam in eos tulit, qui docebant continentiam non eſſe virtutem: continentiam accipiebat ipſam temperantiam, vel caſtitatem. S. Tho. 2. 2. q. 155. a. 1. cum Ariſtotele docet continentiam ea ratione, qua Ariſtoteles ſumpſit, non eſſe perfectam virtutem, ſed bonum, & laudabilem habitum. Sic etiam Ricard. 3. d. 33. a. 5. q. 4. Quæres, Quid interſit inter intemperantem, & incontinentem. Reſpondeo, ſicut temperans eſt, qui bonum eligit abſque affectibus cum recta ratione pugnantibus; Continens verò bonum eligit in media pugna renitentium affectuum; Sic è conuerſo, intemperans eſt, qui in delectationibus conſentit etiam conſulto, & imperio rationis tali, & prompte ad delectationes permotæ; at vero incontinens eſt, qui delectationes ſequitur, ſed recta ratione contra eas monente, & obluctante. Temperans igitur, & continens conueniunt in hoc, quod vterque habet rectum rationis præſcriptum, & modum in voluptatibus tenet: ſed differunt, quia temperans modum, & ordinem ſeruat, & habet abſque interna pugna ſenſuum, & rationis; at continens cum pugna ſenſuum, appetitus, & affectuum rationi aduerſantium. Intemperans verò, & incontinens conueniunt

Ariſt. lib. 7 Ethic. c. 2.

ueniunt in hoc, quod vterque ſenſuum, & corporis delectationibus indulget, & obſequitur: differunt tamen quod incontinens ſuccumbit affectibus, recta ratione obtinente; & ideo quamuis voluptatibus conſentiat contriſtatur, & dolet ob rectam rationem contradicentem: at verò intemperans, voluptatibus cedit abſque interna rectæ rationis pugna; & idcirco victus affectibus in turpia prolabitur: gaudetq. potius quam doleat; nam facile, libenter, & promptè ad affectus ſenſuum eius ratio permouetur.

Quinto Quæritur, An continentia ſit habitus re à temperantia diſtinctus; tolerantia item a fortitudine, ſiue patientia? Duæ ſunt opiniones, Prima tradit eſſe habitum re diuerſum: quia temperantia eſt abſque interna appetitus concupiſcentis pugna cum recta ratione, quoniam eſt cum voluptatibus ſenſuum, & corporis repreſſis, & ad mediocritatem reuocatis: Continentia vero eſt cum pugna ſenſuum, & rationis, mentis, & corporis, quoniam eſt cum voluptatibus rationi obſiſtentibus; & idem eſt de tolerantia, & fortitudine. Secunda opinio docet continentiam non eſſe habitum re à temperantia diſtinctum, nec tolerantiam a fortitudine, quia habitus temperantiæ cum incipit acquiri, antequam vires, & robur accipiat, & confirmatus delectationes moderetur, eſt & dicitur continentia: poſtea vero vſu, & aſſiduitate corroboratus, deuictis affectibus immodicis eſt & dicitur temperantia. Ita vt cõtinentia nihil aliud ſit, quã habitus temperantiæ inchoatus, & imperfectus; temperantia vero ſit idem habitus, cum eſt confirmatus, conſummatus, iam & perfectus. Et idem dicitur de habitu tolerantiæ, & fortitudinis ſiue patientiæ, cum enim incipit habitus fortitudinis comparari cõtra dolores, triſtitias, et metus, tunc eſt, et dicitur tolerantia, nondum affectibus domitis, et ſuperatis; cum verò robuſtior factus eſt habitus affectibus immodicis repreſſis, et deuictis, eſt, et dicitur fortitudo. Hæc opinio verior mihi videtur.

Sexto Quæritur, in qua animæ facultate, vt in ſubiecto, continentia, et tolerantia reponantur? Duæ ſunt opiniones Prima docet hoſce duos habitus in voluntate ſedem habere. Primo, quia in ea parte animæ poni debent, quæ ſenſuũ affectibus reſiſtit, et repugnat; at voluntas, ſenſuum affectibus aduerſatur. Deinde, quia huiuſmodi habitus in appetitu ſenſus nequeunt ineſſe, quoniam in eo appetitu cupiditates, et affectus dominantur. Poſtremò, quia hi duo habitus ſunt neceſſarij, ne appetitus rationis in pugna ſenſuum interna affectibus victus ſuccumbat; ergo debent in appetitu rationis reponi. Ego profecto non dubito, quin continentia in voluntate inſit, ſiue ſit alius habitus in appetitu ponendus, ſiue ſecus, vt prædictæ rationes, et argumenta concludunt. Secunda opinio tradit continentiam eſſe duplicem habitum, vnum, qui in appetitu ſenſus inhæreat, alterum, qui inſit in voluntate: et hæc opinio eſt etiam probabilis: quia continentia non eſt habitus re a temperantia diſtinctus: ergo in eadem facultate inhæret, in qua temperãtia. Vt autem ſuperius iam docui, temperantia eſt duplex habitus, vnus in appetitu rationis, alter in appetitu ſenſus. Item incontinentia ex parte, eſt in appetitu ſenſus, vnde affectus immodici exiſtunt, inſultant, dominantur: et ex parte eſt in voluntate, quæ affectibus incitata conſentit; Ergo continentia partim eſt in appetitu ſenſus, partim in voluntate. Inſuper continens voluptatibus obnititur, ergo eius voluntas habitu eget ad reſiſtendum affectibus. Continens item affectibus ſuccumbit, contriſtatur, & dolet ob lapſum ergo continentia ex parte quoque in appetitu ſenſus ſedem habet.

Septimò Quæritur, An amicitia ſit virtus? Ariſtoteles per totum librum 8. & 9. Ethicorum de amicitia diſſeruit; & initio ſtatim docet eam eſſe virtutem, aut non ſine virtute: hoc eſt, aut virtutem eſſe, aut virtutis effectum. Quidam opinantur non eſſe virtutem, quia inter virtutes eam Ariſtoteles minime connumerauit. Alij contra ſentiunt eſſe virtutem iuſtitiæ ſubiectam tanquam partem, quia eſt ad alterum. Mihi probabilior videtur eorum opinio, qui dicunt eam eſſe charitatem; non quidem virtutem Theologicam diuinitus infuſam, ſed partem eius charitatis, quæ a Philoſophis benignitas, vel humanitas appellatur; quoniam per amicitiam amicum amore proſequimur, & beneficijs afficimus propter ipſum, quia bonus eſt, & quia nobis placet tanquam acceptus, & charus, quod eſt charitatis officium. Intereſt tamen inter amicitiam, & charitatem: quia charitas eſt amor beneuolentiæ ad omnes, etiã ad eos, qui nos viciſſim minime diligunt; at vero amicitia eſt amor beneuolentiæ ad amicos tantum, & propterea amicitia eſt pars charitatis ſubiecta. Loquimur autem de amicitia, quæ bono honeſto innititur, non autem de ea, quæ tota in bono iucundo, pulchro, vel vtili conſiſtit; hæc enim amicitia leges veræ, & propriæ amicitiæ non habet. Porro amicitia amicis, ſicut charitas omnibus tria præſtat, beneuolentiam, concordiam, & beneficentiam. Beneuolentia, eſt amor voluntatis internus, quo alterum propter ipſum amamus Concordia, eſt animorum, & voluntatum conſenſus. Beneficentia, eſt beneficiorum collocatio, quibus alterum verbo, aut re, & opere iuuamus.

Quo pacto virtutes morales acquirantur, & in qua re, & materia obiecta verſentur. Cap. XXVIII.

PRimò Quæritur, In qua materia, & re obiecta virtus moralis verſetur? Sunt duæ opiniones. Prima docet, iuſtitiam circa actiones, operationeſue, non autem circa animi affectus verſari: Fortitudinem verò, & temperantiam totam in affectibus occupari. Ita S. Thom. 1.2.q.60. art. 3. & 4. & 2.2. q. 58. ar. 9. Ricard. 3. diſt. 33. art. 5. q. 3. Durand. 3. diſt. 33. q. 5. Bonau. 3. diſt. 33. art. 4. q 4. & Baſſolis 3. diſt. 33. q. 3. art. 1. Probant, quia iuſtitiæ, eſt diſtribuere bona omnia pro cuiuſque meritis, aut debitis poenis delicta punire, aut in commercijs, & contractibus ius ſuum cuique reddere, quæ tria actiones ſunt: Nec vllos iuſtitia affectus coercet, & comprimit. At verò fortitudo tota verſatur in cohibendis affectibus appetitus iraſcentis, videlicet audacia, & timore, ſpe, & deſperatione, & temperantia in moderandis appetitus concupiſcentis, deſiderijs, voluptatibus, doloribus, atque moleſtijs. Ita vt vtriuſque effectus, ſiue obiectum ſit mediocritas in affectibus conſtituta. Secunda opinio tradit, omnem virtutem moralem, etiam iuſtitiam, circa animi affectus verſari: Omnem item virtutem moralem etiam temperantiam, & fortitudinem, habere actiones ſibi obiectas tamquam materias. Sic Buridan. lib. 5. Ethic. q. 1. & lib. 2 q. 9. Martin. q. 1. de fortitudine. Almain. in moralibus tract. 3. cap. 5. idque probant. Primo, quia Ariſtocles in vniuerſum ait omnem virtutem moralem circa volupeates, & dolores verſari, hoc eſt, circa ea, quæ delectationem, & triſtitiam pariunt, [Ariſt. lib. 2. Ethic. c.3.] Deinde, quia etiam iuſtitia ſuos habet affectus, quos debeat temperare, ſcilicet amorem, deſiderium, & delectationem lucri, ſpem, metum, & triſtitiam in quærendo, & amittendo lucro. Nam ſi huiuſmodi affectus dominentur, in diſtributionibus bonorum, aut alieni reſtitutionibus, aut in commercijs, & contractibus, fieri bene electio non poteſt. Hæc igitur opinio ſecunda docet generatim, omnem virtutem moralem circa actiones, & circa affectus animi verſari. Circa affectus quidem, vt eos ad rationis mediocritatem reducat, circa operationes vero, quia omnis virtus eſt habitus eligendi bonum rationis: ergo omnis virtus facit rectam voluntatis electionem. Item, quia ſicuti iuſtitiæ, eſt alienum reſtituere, diſtribuere præmia meritis, delicta punire, ius ſuum cuique tribuere; ſic etiam fortitudinis eſt aggredi, pugnare, defendere, pati, ſuſtinere ſicut oportet: & temperantiæ, eſt ieiunium ſeruare, comedere, bibere; prout ratio præſcribit: quæ ſunt veræ actiones. Præterea, quia Ariſtoteles in vniuerſum docet [Ariſt. lib.5. Ethic.c.4.] virtutis, potius eſſe benè agere, quam benè pati, aut turpè non facere. Hæc opinio probabilis quibuſdam videtur ſi ſic intelligatur, fortitudinem, & temperantiam magis in affectibus, quam in actionibus occupari; contra vero iuſtitiam potius in actionibus verſari, quam in affectibus cõprimendis Non eſt profecto, quod opiniones communi omnium conſentione receptas ſuo loco moueamus. Fortitudo, & temperantia habitus ſunt, qui appetitus nimios, & immodicos affectus moderantur, & temperant, ſunt etiam habitus, quibus voluntas poſt ſedatos appetitus affectus, bonum eligit, & operatur: nec hoc Ariſtoteles, aut ſanctus Thomas inficiantur. Contra verò iuſtitia habitus eſt, qui in actionibus, & operationibus ad alterum verſatur, videlicet iuſtitia bona communia diſtribuit, merita remunerat, malefacta punit, ac vindicat, cuique ius ſuum tribuit: quod ſi in hæc appetitus affectus irrepſerit, non per iuſtitiam, ſed per alias virtutes corriguntur, crudelem clementia temperat, iratum manſuetudo mitigat, auarum

tum, & tenacem ac reſtrictũ liberalitas moderatur: prodigum, & profuſum frugalitas: Si quis itidem caſtus non ſit, non ſit temperans, non ſit fortis, liberalis, iuſtus quoque nõ erit, & leges, ac iura perfringet, & quemadmodum actus eſt fortitudinis velle patriam tueri, etiam cum nihil cogitatur de affectibus: & actus temperantiæ eſt velle ieiunium colere etiam, vbi nulla eſt cogitatio de affectibus: Sic iuſtitiæ actus eſt in commercijs æquum, & iuſtũ ſeruare: at pecuniæ, & lucri amorem, & cupiditatem liberalitas temperat.

Ariſt. lib. 2. Ethic. c. 1. Secundo Quæritur, Qua ratione virtutes morum acquirantur in nobis? Reſpondeo, Primo, Ariſtotelem docuiſſe nequaquam per naturam extitiſſe. In hoc enim à facultatibus differunt, quæ ſunt natura nobis innatæ, & inſitæ: Virtutes verò ſunt induſtria noſtra diligentia comparatæ. Deinde, Ariſt. lib. 2. Ethi c. 1. Ibidem. tradit Ariſtoteles, virtutes morales more, & aſſuetudine acquiri: hoc enim intereſt inter eas, & virtutes rationis, quod hæ doctrina, diſciplina, aut multa experientia comparantur, cuiuſmodi ſunt artes, & ſcientiæ: at virtutes moris aſſuetudine, & more acquiruntur: mos verò ab experientia differt, quod experientia eſt tum alienarum actionum, tum propriarum obſeruatio: mos vero, & aſſuetudo non in alienis factis conſiſtit, ſed eſt propriarum actionum exercitatio. Nec dictis obſtat, quod virtutes, natura eſſe, homini dicantur: ſunt enim naturales, quoniam rationi conſentaneæ: ſicut vitia ſunt contra naturam quia contra rationem: ſunt etiã virtutes naturales, quia ſunt homini indita ſemina, & principia virtutum. ſic intelligitur id quod ait Bernar. de vita ſolit. ad fratres de monte Dei; ſicut vitium naturale eſt, virtus vero omnis naturalis eſt: nam alibi lib. 2. de conſide. ad Eugenium c. 11. ait, virtutes non natura, ſed vſus facit.

Tertio Quæritur, An prudentia ſit virtus moris an verò potius rationis? Reſpondeo, eſſe virtutem partim rationis partim moris: nam ab Ariſtotele inter habitus, & virtutes rationis numeratur. Item, quia prudentia non eſt virtus appetitus; & tamen Ariſtoteles virtutes moris in appetitu cõſtituit. Inſuper, quia prudentia acquiritur doctrina, diſciplina, & experientia; quibus modis docet Ariſtoteles virtutes rationis comparari. Poſtremo, quia prudentia non verſatur in temperandis appetitus affectibus, in quibus ait Ariſtoteles virtutes moris occupari: Nihilominus tamen prudentia ſolet merito virtus moralis vocari, quippe quæ dirigit omnes virtutes morales, & verſatur in materia etiam, quæ ad mores pertinet; præſcribit enim quid ſit agendũ, & quid fugiendum.

S. Tho. 1. 2. q. 63. ar. 3. Quarto Quæritur, An ſint virtutes morales infuſæ ab acquiſitis re, & ſpecie diſtinctæ? Duæ ſunt opiniones, vna eſt S. Thomæ docentis præter quattuor præcipuas virtutes morales acquiſitas, eſſe alias quattuor morales infuſas re, & ſpecie diuerſas; atque huiuſmodi morales infuſas ſemper eſſe comites charitatis, & proinde vna cum charitate quocumque peccato lethali amitti, & pariter cum charitate diuinitus infundi: nec eas actibus noſtris acquiri, augeri, conſeruari. Probat autem has virtutes eſſe, quoniam acquiſitæ hominem perficiunt circa bonum rationis, & finem hominis naturalem; & ratione humana tanquam regula innituntur: at infuſæ hominem exornant, perficiunt, & dirigũt ad bonum, & finem ſupernaturalem, & rationibus diuinis tamquam regulis fulciuntur. Verbi gratia, temperantia acquiſita moderatur appetitum rationis, vt modus rationis ſeruetur, & vt viuatur, prout naturalis finis hominis poſtulat. At vero temperantia infuſa, in appetitus voluptatibus mediocritatẽ quærit, ſeruat, ac tenet, vt caro ſpiritui ſubijciatur, vt mẽti corpus obediat, vt diuinis legibus pareat voluntas humana, vt cœleſtis, & æternæ vitæ præmia conſequatur. Secunda opinio tradit, huiuſmodi virtutes morales Henricus quodl. 6. q. 12. Scot. 3. d. 23. q. 1. ar. 3. Ocham 4. q. 3 & alios. ſiue infuſas, non diſtincta opinantur Henricus, Scotus, Ochã Durandus, Argentina, Gabriel. Hæc ſententia à S. Thomæ opinione differt, quod S. Thomas docet eſſe virtutes infuſas morales ab acquiſitis natura, & ſpecie diſtinctas, indiuiduas comites charitatis: at cæteri Theologi, fatentur dari virtutes morales infuſas, ſed eiuſdem naturæ, & rationis, cuius ſunt morales acquiſitæ: nam pueri, & alij, qui nondũ virtutes morales vſu, & exercitatione compararunt, cum ſacro baptiſmo abluuntur, Dei munere accipiunt vna cum charitate virtutes morales, quas alij aſſiduitate, & conſuetudine adepti ſunt: quibus deinde non priuantur ob lethale peccatum, licet charitatem amittant: qui vero virtutibus moralibus prædicti ad baptiſmum accedunt, theologicas diuinitus infuſas conſequuntur, non morales: & quod virtutes morales hominem ad Deum finem ſupernaturalem

A dirigant, & ad eum humana opera, & ſtudia referant, habent non vi, & natura ſua, ſed charitatis imperio, & impulſu. Ratio eorum eſt, quia nec ex ſcripturis, nec ex partibus, nec ex Eccleſiæ definitione, nec ratione vlla efficaci virtutes morales infuſas ab adquiſitis natura, & ſpecie diuerſas conſtituere cogimur, quoniam ſufficiunt virtutes acquiſitæ morales, quæ extrinſeco fidei diuinæ, & charitatis impulſu, & motu ad finem vltimum ſupernaturalem diriguntur; ita vt fides, & charitas virtutibus morum acquiſitis præſtent, quo ſuas actiones, & officia ad finem ſupernaturalem, & alterius vitæ commoda dirigant, & referant. Porro licet opinio S. Thomæ tamquam admodum probabilis haberi debeat; poſterior tamen ſententia non eſt tãquã temeraria refellenda, vt nonnulli tradiderunt, ſiquidẽ multorum Theologorum, quos iam ante citauimus grauiſſimo teſtimonio comprobatur. Medi. 1. 2. q. 63. ar. 3. Nec horum auctorum opinio negat ſimpliciter virtutes morales interdum diuinitus dari, & infundi, & eatenus eſſe dona Dei, ſolum negat eſſe virtutes morales infuſas ſpecie, natura, & ſubſtantia ab acquiſitis diſtinctas; ponit virtutes morales non ex genere ſuo infuſas, ſed ex accidenti.

B Quinto Quæritur, An omnis virtus moralis in mediocritate rationis conſiſtat? Duæ ſunt opiniones, Prima eſt S. Thom. 2. 2. q. 59. ar. 10. Ricar. diſt. 33. ar. 2. 3. q. 4. & videtur eſſe Ariſt. lib. 5. Ethic. c. 6. 7. & 8. omnem virtutem moralem eſſe conſtitutam in medio, quod eſt inter duo extrema, nempe inter nimium, & parum: ſed hoc intereſſe inter iuſtitiam, & alias morales virtutes, quod iuſtitia conſiſtit in medio, inter nimium ſcilicet, & parum rei, non rationis: Fortitudo verò & temperantia in medio inter nimium, & parum rationis, non rei. Porro medium rei eſt idem apud omnes; medium verò rationis non item, quia in quadam proportione, habita perſonarũ ratione conſiſtit, Verbi gratia inter decem & duo, ſex ſunt medium rei, quia ab extremis æque diſtant: vt plane conſtat. Iuſtitia igitur conſiſtit in medio rei, quia tantum debes ſoluere, quantum accepiſti; & non amplius, aut minus: Item totidem oportet, te reddere, quot debes, vt iuſtitiæ æquitatem ſerues. At vero temperantia non eſt in medio rei, ſed rationis conſtituta: non enim quantum Titius ex cibo, & potu ſumit, tantumdem Caius capere debet: nec ſi Titius iuxta

C fortitudinis regulam fugere pericula, & aduerſa, & mala debet; ideo Caius eadem mala iuxta prudentiæ præſcriptum vitabit: quoniam quod eſt medium debitæ rationis in vno, non eſt in alio. Secunda opinio ait, omnem virtutẽ moralem etiam iuſtitiam, in medio rationis conſiſtere. Sic Burida. lib. 5. Ethic. quæſt. 13. Maior. 3. diſt. 36. q. 9. concluſ. 3. Probant hoc, quia teſte Ariſtotele generatim virtus eſt habitus eligendi quod in mediocritate conſiſtit, quatenus prudentiæ ratio determinat. Deinde, quia iuſtitia, quæ in bonorum diſtributionibus verſatur, ſemper in bonis communibus diuidendis rationem perſonarum habet, & cuiq. diſtribuit pro varietate dignitatis. Item, quia in benefactis compenſandis, & remunerandis meritis, iuſtitia quoque ponderat perſonarum rationem. Præterea, in reſarciendis iniurijs, & damnis, & puniendis delinquentium erratis, Iuſtitia ſemper attendit, quis læſerit, & offenderit; quis item læſus fuerit, & offenſus: & quo modo quis læſerit, ſciens, an ignorans, occulte, an manifeſte, per vim, an ſecus, per inſidias, & fraudes necne. Poſtremo, etiam in cõ-

D mercijs, & contractibus, veputa in venditionibus, emptionibusq. pretia variantur habita ratione perſonarum. Nam vni poſſum ego vendere rem meam minoris, quam alteri, quia amicus meus, vel vicinus, aut propinquus eſt: & ob copiam, vel paucitatem emptorum, vel venditorum, ſolet pretium mercium creſcere, vel minui. Præterea, eadem res pro varietate locorum, vel emptorum, vel pecuniæ, vel indigentiæ humanæ, pluris minoriſue æſtimari, ac vendi ſolet. In hac igitur controuerſia prima opinio, vt communi conſenſu Theologorum recepta tenenda eſt: iuxta quam arbitror dicendum, omnem virtutem moralem in mediocritate conſiſtere, non quod ſit ea mediocritas inter duos habitus vitioſos, hanc enim aliquæ virtutes tantum habent, non omnes. Exempli cauſa, liberalitati duo extrema vitia opponuntur, Auaritia, quæ minus dat, quam oportet. Prodigi vitium, qui plus dat, quam decet: iuſtitiæ tamen vnum tantum vitium aduerſatur iniuſtitiæ. Deinde, mediocritas virtutis moralis eſt modus inter nimium, & parum; hoc eſt, inter conditiones, & circunſtantias, quæ conueniunt fini, & rectæ rationi, ſcilicet vbi oportet, quan-

tum,

tùm quando, & quomodo oportet. Præterea mediocritas virtutis moralis, ſemper eſt certus quidam modus, & ordo præſcripto rationis in affectibus animi, vel actionibus conſtitutus: Nam vt ſupra dixi, omnis virtus moralis in affectibus, vel actionibus verſatur. Cum ergo virtus moralis ſit habitus eligendi, prout ſapiens decernit, in mediocritate actionum, vel affectuum conſiſtit. Perſpicitur ex dictis, vt omnis virtus moralis, in medio rationis quadam ex parte ſubſiſtat, licet hoc ſit iuſtitiæ proprium, vt etiam mediũ rei habeat, vt prima opinio tradidit ex Ariſt. 5. lib. Ethic. c. 6. Virtus cõſiſtit in medio rationis, videlicet, quam dirigit: in medio affectionis, quam ſupprimit: in medio vitioſitatis, quam extinguit, & tollit: eſt enim virtus, norma, & regula rationis, habena affectionis, vitiorum fuga. eſt itidẽ virtus qua mediocritatem certam eligimus, vt prudentiæ regula, & norma definit: nihilominus tamen, iuſtitiæ medium eſt rei, non rationis: quale eſt medium fortitudinis, & temperantiæ: quoniam medium, in quo iuſtitia conſiſtit, idem eſt apud omnes: at fortitudinis, & temperantiæ medium non eſt idem omnibus: nam quod vni ex cibo, vel potu eſt nimium vel parum, alteri tale non eſt: in quo vnus eſt audax, vel timidus, alter non eſt. Sed qui mutuo decem debet, vel ex empto, vel conducto, vel furto, totidem ſoluere iuſta lege compellitur: quamuis rerum pretia multis de cauſis ſæpè varientur: nec huic obſtat, quod in diſtributionibus bonorum communium, & in pœnis delictorum & ſcelerum, perſonarum merita expendantur, quoniam ad rem ipſam faciunt, quam augent, vel minuunt, non ad animi affectũ: ſic etiam maior eſt iniuria, ſi principem offendas, quam ſi priuatum hominem: grauius delinquis, & maiorem pœnam mereris, ſi ſciens, quam ſi per errorem pecces.

Quomodo virtutes morales connectantur inuicem, augeantur, & amittantur.

Cap. XXIX.

PRimo Quæritur, An virtutes morales ſint ſibi inuicem connexæ? Senſus quæſtionis eſt, An ita ſint inter ſe cõiunctæ, vt qui vnam habet, eo ipſo omnibus alijs ſit præditus; & qui vna caret, nullam habeat. Duæ ſunt opiniones Theologorum. Prima eſt S. Th. 1. 2. q. 65. a. 1. aſſerentis; virtutes morales eſſe inter ſe copulatas, non quidem vt habitus ſunt boni, & laudabiles, ſed vt virtutis rationem habent. Primo, quia caſtus ſi fortis non ſit, metu mortis contra temperantiam aget: Item ſi iuſtus non ſit, ſpe pecuniæ, aut cupiditate lucri, præmij, muneriſue, vitijs ſuccumbet. Deinde, quia teſte Ariſtotele in lib. 6. Ethic. c. 1 c. c. 8. c. 17. & lib. 2. Ethic. c. 6. omnis virtus moralis eſt cum prudentia colligata: ſed prudentia eſt cum cæteris virtutibus coniuncta, ergo omnes virtutes inter ſe communi prudentiæ nexu, & vinculo copulantur. Accedit, quod hoc Philoſophi docuerũt, Socrates, Ariſtoteles, Cicero, Seneca, Plutarchus, ſancti quoque Patres idem tradiderunt. ait etiam Ambroſius lib. 5. in Lucã ſuper illa verba: Beati pauperes ſpiritu, & lib. 2. offic. c. 9. [illegible] [illegible], & Hieronymus in Iſaiam c. 56. Virtutes, [illegible] inuicem ſe ſequuntur, & ſibi hærent, ita vt qui vnam habuerit omnes habeat; & qui vna caruerit, cunctis careat. Gregorius quoque ſcribit hom. 3. in Ezech. lib. 22. mor. c. 19. Virtutes primas (intellige cardinales) cõſe connexas. Alio in loco ſcribit: Nulla virtus eſt, ſi alijs virtutibus mixta non ſit. Item alibi: nullas eſſe virtutes, ſi cum prudentia non coniungantur. Rurſus alibi lib. 22. moral. c. 3. hom. 22. in Ezech. Vna, inquit, virtus ſine alia vel nulla eſt omnino, vel minima, vt ſi ſint ſua coniunctione [illegible]. Idem apertè docet Aug. lib. 6. de Trin. c. 4. quem refert Magiſter in 3. ſententiarum diſt. 36. ſic Bernardus de conſid. ad Eugen. c. 6. ait: Aduertere [illegible] [illegible], quandam concatenatam complexionem, [illegible] que alteram ex altera pendere, & Gregorius lib. 22. moral. c. 1. multis verbis oſtendit, virtutes quattuor principales eſſe ſibi inuicem colligatas, vnde factum eſt, vt Henr. quodl. 5. q. 17. & Medina 1. 2. q. 65. a. 1. adſtruant; hanc eſſe ſanctorum Patrum ſententiam, & omnium Philoſophorum. Secunda opinio tradit, non eſſe inter ſe connexas, quatenus habitus aut virtutes ſunt, propriam rem obiectam, & materiam habentes; licet conſocientur, vt virtutes ſunt perfectæ, & heroicæ. Virtus enim poteſt dupliciter ſumi. Primò, vt eſt habitus facile, expedite, & hilariter eligendi bonum ſtudium

A & gratia honeſtatis in propria materia, & re ſibi obiecta: & hoc modo virtutes morales non ſunt inter ſe iunctæ, & catenatæ: nam vnus poteſt in vna virtute eſſe ſatis verſatus, non item in alia. Experientia oſtendit aliquos eſſe fortes, & ſtrenuos belli duces, aut milites; & tamen eſſe intemperantes: Item aliquos ſeſe diu exercuiſſe in officijs, & actionibus vnius, & non alterius virtutis: item quoſdam eſſe aptiores, & promptiores ad opera, & functiones vnius virtutis, quam alterius: præterea aliquos inſtrumenta habere ad ſtudia, & actiones vnius virtutis, non alterius. Sunt multi pauperes, caſti, & temperantes, qui tamen inſtrumentis carent liberalitatis, & magnificentiæ. Sunt aliqui a pueritia educati, & inſtituti in officijs vnius virtutis, & non alterius. Secundo modo, virtus poteſt accipi, vt eſt habitus eligendi bonum in certa materia, & re obiectã; ob communẽ tamen honeſtatis rationem, & animo parato contra omnẽ appetitus affectum, etiam contra timorem cuiuſcunq. rei aduerſæ, & contra metum mortis, contra omnes ſenſuum, & corporis voluptates, & dolores, omni lucro, pretio, munere, & commodo contempto. & hoc modo virtus eſt perfecta, & heroica; & virtutes morales ſunt inter ſe copulatæ: B non enim poterat quis, hoc modo eſſe temperans, niſi fortis ſit, & iuſtus: nec fortis, niſi ſit iuſtus, & temperans. Hãc ſententiam hoc modo explicatam, ſequuntur Scotus, Ricardus, Bonauentura, Henricus, Ocham, Argentina, Gabriel, Almainus, & Maior, atque hæc ſententia a S. Thomæ opinione non diſſidet, quidquid alij dicant; hoc enim modo ſancti Patres, & ipſe etiam S. Thom. virtutes inuicem connexas eſſe voluerunt. Profecto Hieronymus, cum pro Pelagianis diceretur: legimus; Qui vnam habuerit, omnes videtur habere virtutes, Reſpondit, Participatione, non proprietate: & tamen hoc quod legiſſe te dicis, vbi ſcriptũ ſit, neſcio. Et cum diceretur pro Pelagianis, Ignoras hanc Philoſophorum eſſe ſententiã? Reſpondit Hieronymus: ſed non Apoſtolorum; neque enim mihi curæ eſt, quid Ariſtoteles, ſed quid Paulus doceat, & Auguſtinus in epiſt. 29 quæ eſt ad Hieronymum, videtur docere Philoſophorũ eſſe ſententiam, non autem ſacrarum literarum, vel Apoſtolorum, virtutes morales ita ſe ſibi inuicem cohærere, & ſociari, vt poſſe hominem vnam habere; quin aliam habeat. Denique quattuor virtutes principales ſunt connexæ, quatenus ſunt quattuor generales conditiones virtutis: omnis C enim virtus, bonum in propria re obiecta, & materia eligit ſapienter, conſtanter, & firme, modeſte, & recte; primum eſt prudentiæ: ſecundum fortitudinis: tertium temperantiæ. quartum iuſtitiæ; item cum virtutes morales conſociatæ eſſe dicuntur, id tantum locum habet iuxta Philoſophos in quattuor primarijs virtutibus, quæ ad communem cuiuſque vitam ſpectant, non in cæteris, quæ propriæ ſunt ſingulorum. Non, igitur eſt Ariſtotelis, Philoſophorum, & ſanctorum Patrum opinio, virtutes etiam quattuor principales eſſe ſimpliciter, & abſolute copulatas: ſed eo modo quem dixi, & in hoc omnes Theologi etiam cum S. Thoma conſentiunt.

Secundo Quæritur, An quælibet virtus moralis ſit cũ prudentia neceſſario connexa? Ariſtoteles plane docet, omnem virtutem moralem cum prudentia coniũgi; quia virtus, inquit, moralis non eligit, niſi ex recto prudentiæ præſcripto. Hanc Ariſtotelis ſententiam omnes Theologi communi conſenſu, approbarunt; & animaduertendum eſt, virtutem moralem, ſi prout in facto, vel opere conſiſtit, capiatur, D connecti cum prudentiæ actu, opere, & officio: neque enim virtutis moralis actio, vel officium conſiſtere poteſt, niſi etiam prudentia ſuo actu, & munere fungatur. Eſt enim actus prudentiæ origine, & cauſa prior vt qui dirigit cuiuſcunque virtutis functiones. Si item virtus moralis in habitu conſiſtat, nequit eſſe ſine habitu prudentiæ, quia ſicut actibus virtus moralis acquiritur, ſic etiam habitus prudentiæ ſuis actibus comparatur. Ergo ſi actus virtutis moralis habitum efficiunt, & eiuſmodi actus fieri nequeunt ſine actibus prudentiæ; Sequitur, vt cũ habitus virtutis moralis acquiritur, habitus quoque prudentiæ comparetur: & quando habitus virtutis moralis contrarijs actibus expellitur, habitus quoque prudentiæ pariter excuſſus, actibus imprudentiæ contrarijs deleatur.

Tertio Quæritur, An prudentia neceſſario ſit cum virtute morali coniuncta, ita vt qui habet prudentiam, habeat quoque omnem virtutem moralem? Duæ ſunt opiniones. Prima affirmat eſſe neceſſario connexam. Primo, quia id Ariſtoteles manifeſte tradidit. Deinde, quia prudens ne-

Ariſt. lib. 6. Ethic. c. 13.

Lib. 2. mor. c. 1.

Scot. Ricar. Bonau. & alij.

Hier. in Dialog 1. contr. Pelag.

Ariſt. lib. 6. Ethic. c. 13.

S Th. 1. 2. q. 58. a. 4.

mo eſſe poteſt, niſi ſit in rebus agendis bene affectus, atque compoſitus: ſed talis eſſe nullo modo poteſt, niſi virtute morali ſit præditus; ergo prudentia natura ſua virtutem moralem requirit. Poſtremo, quia prudentiæ præſcriptum verum eſſe non poteſt, niſi appetitus ſit rectus: quia qualis vnuſquiſque eſt, talis ei res agenda, & finis apparet: ſed appetitus rectus eſſe non poteſt, niſi ſit virtute morali exornatus, & cultus. Secunda opinio docet, prudentiam neceſſario non eſſe cum virtute morali copulatam, ita opinantur Scot. 3. d. 36 q. 1. a. 2. Ocham 3. q. 12. & quodl. 3. q. 6. Gabr. 3. d. 36. q. 1 a. 2. p. 3. concl. 3. & ar. 3. dub. 3. & Buri. lib. 6. Eth. q. 21. quod probant. Primo, quia prudentia, cauſa, & origine eſt virtute morali prior, ergo prius acquiritur: alioqui etiam ſi cum virtute morali neceſſario coniungeretur, aut virtus moralis eſſet ea prior, aut ſine virtute morali comparari non poſſet. Item, quia prudentia eſt virtus rationis, ergo doctrina, diſciplina, & experientia poteſt acquiri: Sed virtus moralis more, & conſuetudine comparatur, at doctrina, diſciplina, vel experientia poteſt nobis contingere ante morem, & aſſuetudinem. Inſuper, quia experientia indicat poſſe nos iudicare prudenter, hoc aut illud eſſe agendũ, aut fugiendum abſque hoc, quod appetitus agat, aut proſequatur, aut fugiat, & vitet: ergo ex actibus rationis aſſidue repetitis, ſine hoc quod appetitus quippiam agat, poteſt cõmode habitus prudentiæ comparari. nam moralis virtus ſine electione voluntatis nunquam acquiritur, & tamen ex iudicio rectæ rationis, quod nulla electio conſequatur, acquiri poteſt prudentia abſque virtute morali, quæ in electione conſiſtit. Hæc opinio parum, aut nihil a prima diſcrepat, quoniam prudentiam accipit multo latius, quam primæ opinionis auctores, qui prudentiam intelligunt preſſe, & ſtricte, vt eſt recta ratio rerum agendarum in peculiari, & ſingulari materia iudicans, atque præcipiens conuenienter recto appetitui. quia reuera electionem voluntatis præcedit iudicium rationis: nec iudicium rationis ex neceſſitate, voluntatis electio ſubſequitur; ſiquidem ſæpe bene iudicamus, nec tamen eligimus, facimus, aut operamur. Ad rectæ autem rationis iudicium ſufficit appetitum eſſe per ſynderesin bene affectum abſque vlla alia virtute morali: Synderesis enim eſt, quæ præſcribit honeſte eſſe viuendum, caſte agendum, fortiter pro patria pugnandum, cuique ſuum ius tribuendum, Item ad prudentiæ præſcriptum ſufficit, ſi doctrina, diſciplina, inſtitutione, & experientia bene ſimus in rebus agendis affecti. Experientia enim oſtendit, iratum dulci, ac blando ſermone placari, & beneficijs hominum animos, & voluntates conciliari, etiamſi nos manſuetudine, & gratia careamus. Ariſtoteles vero cum docet, prudentiam cum virtutibus moralibus ſociari, & coniungi, eam accipit latius, & fuſius, quam nos in præſentia, nempe vt etiã ſynderesin continet, & omnem rectam rerum agendarum rationem: ſiue generaliter præſcribentem, bene agendum: ſiue ſpecialiter monentem in hac, aut illa re, & materia, hoc loco, & tempore nobis obiecta, ſic & non aliter agendũ eſſe: prudentia igitur hac ratione ſumpta cum morali virtute connectitur, vt docuit D. Thom. loco citato Ariſtotelem ſecutus.

Quarto Quæritur, An prudentia virtuti morali finem præſtituat? Duæ ſunt opiniones. Prima affirmat, quia (teſte Ariſtotele) virtus moralis eſt habitus eligendi bonum in mediocritate conſiſtens, prout Sapiens decernit. Item quia prudentia in iudicando, virtus moralis in eligendo verſatur: & virtus moralis eligit, quod prudentia iudicauit. & proinde prudentia dicitur lux, magiſtra, præceptrix & quaſi auriga virtutum moralium. Secunda opinio docet, finem virtutis moralis non a prudentia, ſed à ſynderesi proponi, & deinde, virtutem moralem eiuſmodi finem à ſynderesi acceptum, prudentiæ tribuere: ita videtur docere S. Tho. 1. 2. q. 58. ar 3 & 4. & 5. & 2. 2. q. 47. ar. 6. Probat; quia antequam prudentia iudicet in hac, aut illa materia eſſe mediocritatem rationis, oportet appetitum eſſe bene affectum, atque compoſitum in materia temperantiæ, fortitudinis, & iuſtitiæ: quia alioqui ſi appetitus nõ ſit rectus male ratio iudicabit: nam eo modo, quo ſumus affecti, de agendis iudicamus. Hæc quæſtio, Cai. 1. 2. q. 58. a. 4. viſa eſt obſcura, & difficilis: ſed certè prima opinio mihi probabilior videtur, & eius rationes ſunt firmiores. Animaduertendum eſt, finem communem, videlicet, caſte eſſe agendum, fortiter pugnandum, iuſtè viuendum, a ſynderesi, non autem a virtute morali prudentiæ proponi. hoc verò fine communi a ſynderesi conſtituto, prudentia ea perquirit, & de ijs conſultat, iudicat, & præcipit, in quibus ſpecialiter, & ſingulariter caſtitatis, fortitudinis, & iuſtitiæ officium reperitur: & hic eſt finis ſpecialis, & ſingularis in mediocritate conſiſtens, quem prudentia virtuti morali præſtituit: priorem autem finem communem non prudentia, ſed ſynderesis virtuti morali præſtat: cum autem ſynderesis ſit etiam recta ratio rerum agendarum, appellatione prudentiæ, iuxta Ariſtotelis ſententiam, continetur; & ideo Ariſtoteles ſimpliciter, & generatim docuit finem virtuti morali a prudentia præſtitui. Cæterum quoniam virtus moralis affectus refrænat, appetitum recte componit, & corrigit, inde eſt, vt rationis iudicium plurimum in bonis iuuet, & ideo catenus dicitur finem prudentiæ dare, prudens enim bene de agendis conſultat, iudicat, & præceptum dat, qui bene eſt affectus, atque compoſitus.

Quinto Quæritur, An qui eſt in vna materia, & officio virtutis prudens, ſit quoque in alijs materijs, & officijs virtutum prudentia præditus? Duæ ſunt opiniones, Prima ait eum eſſe in omnibus prudentem. Probat primo; quia circa res agendas non eſt niſi vna prudentia. Deinde, qui vnam virtutem moralem habet, cæteras quoque habet: ergo ſi prudens eſt quis in vno officio virtutis, prudens quoque eſt in cæteris. Secunda opinio aſſerit, ſæpenumero aliquẽ eſſe prudentem in vno officio virtutum, qui non ſit in alijs: quæ ſententia mihi magis probatur. Primo, quia experientia aperte indicat aliquos eſſe maxime prudentes in re militari, qui ſunt alioqui imprudentes in alijs: alios eſſe prudentes in Reipublicæ adminiſtratione, non in alijs: aliquos etiã eſſe prudentes in certa quadã materia, quia in ea ſunt probe inſtituti, educati, ſatis experti, diu verſati, & tamen in alijs rebus non ſunt. Item quia licet circa res agendas dicatur eſſe vna prudentia, quod multi inficiantur; ea tamen, vt ſupra diximus, ſe habet quemadmodũ alius habitus acquiſitus diſciplinæ, vel artis; ergo ſicuti quicunq. alius habitus acquiſitus, non eſt ſimplex habitus, ſed ex multis tanquam partibus conſtitutus, ita vnius materiæ & rei obiectæ, vnus eſt habitus prudentiæ, cum alterius materiæ ſit alius.

Sic aliqui S. Tho. diſcip.

Sic Scot. Ocham, Gab. Burid. locis citatis.

Sexto Quæritur, An virtutes morales ſine fide diuina eſſe poſſint? Duæ ſunt opiniones Prima negat, tum quia teſte Paulo (Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.) & alibi. (Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.) tum quia Auguſtinus contra Iulianum aperte demonſtrat, nullas eſſe ſine fide virtutes; Gregorius item nullas ait eſſe virtutes, nulla bona, ſi in fide non connectantur. Idem plane tradit Bernardus. Virtutes veras, inquit, non habuere mundi ſapientes ſine Christo. Beda in lib. de ſubſtan. & Proſper. ad capitula Genuen. reſponſione 3. & 8. fundamentũ omniũ virtutum eſt fides, & in Concilio Arauſicano can. 17. dicitur: Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Chriſtianorum Chriſti charitas facit: quæ concilij ſententia ſumpta eſt ex Auguſtino lib. de patien. c. 17. ergo virtutes morales ſine fide Chriſti, mũdanæ cupiditates, non virtutes ſunt, & Hiero. in epiſt. ad Gal. c. 3. alijs verbis iuſtus ex fide viuit, Faciamus & nos, inquit, aliud ſimile huic, quod dicitur, iuſtus ex fide viuit, & dicamus Caſtus ex fide viuit, ſapiens ex fide viuit, fortis ex fide viuit, & ſic cæteris virtutum partibus vicinam ſententiam proferamus aduerſum eos, qui in Chriſtum non credentes fortes, & ſapientes, temperantes ſe putabant eſſe vel iuſtos, vt ſciant, nullum abſque Chriſto viuere, ſine quo omnis virtus in vitio eſt. Secunda opinio docet veras virtutes morales poſſe ſine fide Chriſti conſiſtere id quod plane videtur concedere Hieronymus apud Matthæum cap. 22. vbi ait; inter ipſos quoq. Ethnicos eſt diuerſitas infinita, cum ſciamus alios eſſe procliues ad vitia, & ruentes ad mala, alios ob honeſtatem morum, virtutibus deditos. Atque hæc opinio minime cum ſanctorum Patrum ſententia pugnat. Primo, quia virtus moralis eſt ad bonum eligendum ex prudentiæ præſcripto, non fidei. Deinde, quia ad virtutem moralẽ ſufficit, ſi quis ſtudio & gratia honeſtatis operetur. Poſtremo, quia Gentilis abſq. vlla fide Chriſti, fidem datam alteri, & promiſſa ſeruat in commercijs, & contractibus humanis, reddit depoſitum domino, reſtituit alienum, de ſe bene merenti gratias agit, & indigenti eleemoſynam tribuit. Item Paulus ait: Gentes naturaliter ea, quæ legis ſunt faciunt; & Græcos reprehendit, qui cum cognouiſſent Deum, non eum glorificauerunt. Auguſtinus vero, Hieronymus, Gregorius, Proſper, & Bernardus negant in Ethnicis veras virtutes fuiſſe, quia ſteriles erant, & abſque cæleſti, & æterno præmio, & fructu; & plerumq. ſtudio, & gratia humanæ laudis, honoris, vel gloriæ & quia

Rom. 14. Hebr. 11. Aug. lib. 4. contr. Iulia. c. 3. Greg. lib. 1. mor. c. 33. Bern. ſerm. 23. in cant.

Rom. 2. Rom. 1.

& quia qui fidem non habent, charitate quoque vacant, quæ ſine fide in hac vita eſſe non poteſt: at vera virtus quæ hominem ſimpliciter, & omni ex parte bonum reddat, & ad finem ſimpliciter vltimum explicitè dirigat, ſecundum Aug. Fulgentium, Bedam, & Proſperum ſine charitate eſſe non poteſt, vt ſtatim dicemus. Hi patres contra Pelagium & Iulianum diſputabant: qui errore decepti docebant, poſſe liberum arbitrium per vim, & naturam ſuam acceptam à Deo, ſine vllo alio auxilio gratuito, virtutes morales cõparare, & aſſequi, quibus vitam æternam promereretur, & eas ex æthnicis aliquos adeptos fuiſſe. Contra illi patres tradiderunt in ethnicis ſine fide, & charitate viuentibus nullas virtutes fuiſſe, quibus mererẽtur vitam æternam, ſed eas fuiſſe ſteriles, & infructuoſas, & ſtudio potius honoris humani, & gloriæ, quam Dei amore comparatas.

Ad id vero quod ex Apoſtolo opponebatur, ſcilicet; [Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.] Reſpondeo, vt præmonui, non ibi eſſe ſermonem Apoſtolo, de fide diuina (quamuis id Auguſtinus, Proſper, atque Fulgentius aſſeruerint) ſed de fide, quæ eſt recta conſcientia. Ita vt ſententia Pauli ſit: Quod ex conſcientia non ſit, peccatum eſt; vt explicant Origenes, Ambroſius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophilactus, & Oecumenius, vt alio in loco iam dixi.

Quidam Theologi iuniores.

Septimò Quæritur, An virtutes morales ſint cum charitate connexæ, ita vt nemo qui charitate caret, & peccator eſt, poſſit virtutes morales habere. Duæ ſunt opiniones. Prima affirmat eas neceſſario cũ charitate copulari, ita vt in peccatore nullæ veræ virtutes morales inſint. Fatentur tamen huius ſententiæ auctores habitus virtutum, quatenus habitus ſunt, poſſe ſine charitate conſiſtere, & eos eſſe bonos, atque laudabiles, ſed ſine charitate in peccatore veram virtutis rationem non habere. Probant primo, quia virtus moralis eum, cuius eſt, bonum reddit, & eius opus bonum; ſed qui peccator eſt, bonus non eſt; ergo in peccatore nulla eſt vere virtus moralis. Item quia peccator eo ipſo, quod eſt a fine ſupernaturali alienus, eſt quoque a naturali hominis fine auerſus, quia peccatum lethale non ſolũ eſt contra finem, & rectam rationem ſupernaturalem, ſed etiã contra rectam naturalem rationem; ſed virtus dirigit, & perficit hominem ad naturalem hominis finem, ergo peccator nullam habet virtutem moralem. Insuper quia Apoſt. ait.

1. Cor. 13.

[Si diſtribuero in cibos pauperum oẽs facultates meas, &c. charitatem autem non habuero: nihil mihi prodeſt.] Sap. 8 dicitur: [ſobrietatem, & prudentiam docet, (ſermo eſt de diuina ſapientia) & iuſtitiam, & virtutem; quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus] ergo nulla eſt virtus moralis ſine vera Dei ſapientia, & ſapientia Dei non eſt ſine charitate. Item Auguſtinus quod ante dixerat Philoſophos vera pietate non præditos luce virtutis fulſiſſe, retractat. Et alio in loco ait. Vera pudicitia in eo non eſt, cuius animus à Deo fornicatur. Docet igitur hæc opinio, in peccatore ſine charitate veras virtutes morales non eſſe, eſſe tamen habitus bonos, atque laudabiles, vel cum charitate in homine iuſto ante acquiſitos, & vna cum peccato lethali permanentes; vel poſt lethale peccatum bonorum operum moraliũ vſu, & aſſuetudine comparatos. Docet, item, ſi homo abſque vllo peccato, & charitate, puram, & integram naturam haberet, in eo poſſent reperiri virtutes morales, quoniam hominem ad naturalem eius finem dirigerent, quod in peccatore non præſtant.

Aug. lib. 1. Retr. c. 3.
Augu lib. 4. con. Iulian. c. 3.

Secunda opinio docet poſſe in peccatore veras eſſe virtutes morales; quoniam non ſint tam perfectæ virtutes, quam ſunt eæ, quæ cum charitate ſociantur. Primò, quia charitas extrinſeca forma eſt virtutum moralium, & ſolum eis præſtat, quo ad vitam dirigantur æternam, quod autem ſint veræ virtutes, habent ex hoc quod eligunt bonum rationis in mediocritate conſiſtens ex prudentiæ præſcripto. Deinde, quia in peccatore manent Synderæſis, recta ratio, & Prudentia; Sed ex his poteſt quiſque honeſtatis officio fungi, ex quo virtus moralis acquiritur. Præterea quia ſi in peccatore poſſunt eſſe habitus moralium virtutum boni & laudabiles, non eſt cur in eo veras eſſe virtutes morales negemus, quia non eſt neceſſe, vt virtus moralis reddat hominem ſimpliciter bonum circa finem ſupernaturalem, ſed ſolum requiritur ad virtutem moralem, vt ſit habitus eligendi bonum in mediocritate cõſiſtens, prout Sapiens definit, ac præcipit. Item virtus moralis reddit hominem bonum in eo genere, quod ipſi conuenit, nimirum in genere moris, & in actione, & officio honeſtatis. Hæc opinio eſt vera, nec cum patrum ſententia pugnat. Nam Auguſtinus, Proſper, Beda, & Fulgentius cum diſputant contra Pelagianos, veras eſſe virtutes ſine charitate negant; primo quidem quia ſunt ſine fructu, & præmio ſempiterno hoc eſt ſteriles, & infructuoſæ; & ideo etiam Apoſtolus dixit, nihil bona opera ſine charitate nobis prodeſſe; ſecundo, quia virtutes quamuis magnæ ſine charitate hominem ſimpliciter, & omni ex parte bonum non reddunt, nec ipſum ad finem ſimpliciter vltimum explicite referũt, tertio, quia Patres contra Pelagium diſputabant, qui in hac re ſequutus eſt Stoicorum errorem impium, & ſtultum. Stoici enim, quibus Seneca acceſſit epiſt. 41. dicebant; dari a Deo imperia, opes, vires corporis, pulchritudinem, vitam, ſalutem, ſed non virtutes, non bonam mentem, & voluntatem, ſed ſibi quemque ſuis viribus, per naturam datam a Deo comparare. Perſeueras, inquit Seneca, ire ad bonam mentem, quam ſtultum eſt optare, cum poſſis a te impetrare: non ſunt ad cœlum eleuandæ manus, nec exorandus ædituus, vt nos ad aures ſimulacri, quaſi magis exaudiri poſſimus, admittat; vnde Horatius impie quoque dixit. Hæc ſatis eſt orare Deum, qui donat, & aufert, det vitam, det opes: æquum mi animum ipſe parabo. Quare Auguſtinus, Hieronymus, Proſper, Fulgentius, Beda contra Pelagianos docent non poſſe hominem veras virtutes acquirere per ſolas naturæ vires, ſine auxilio gratuito Dei mouentis, & iuuantis hominem ad bonum cogitandum, volendum, & perficiendum; hoc auxilium ipſi Patres contra Pelagium, gratiam Dei vocant, non quod ſit habitus gratiæ, vel charitatis vel aliquod aliud ſupernaturale donum; ſed quod ſit adminiculum Dei gratuitum, hoc eſt ſine hominis merito datũ, nam Pelagius ſufficere dicebat ad bene volendum, & agendum, ſolam naturam initio datam a Deo, & conſeruatam aſſidue, quodcunque aliud auxilium etiam quod Theologi commune & generale vocant, neceſſarium eſſe negabat, vt latius lib. ſeptimo ex Auguſtino, & alijs patribus oſtendam. Bern. in lib. de modo bene viuen. ſerm. 3. homo, inquit, nihil boni habet proprium, & paulo inferius. ſine gratia Dei præueniente, comitante, & cooperante nihil boni poſſumus facere; gratia Dei præuenit, vt velimus bonum: comitatur vt bonum incipiamus, cooperatur vt bonum perficiamus, ergo a Deo datur nobis bonum velle, incipere, & perficere: igitur a Deo dantur nobis virtutes: vitia vero & peccata oriuntur ex nobis: & Proſper de vit. contemplat. c. 18. virtutes a Deo ſunt.

Octauo Quæritur, An virtutes morum poſſint augeri? Stoicorum fuit opinio eas augeri non poſſe: Opinabantur enim virtutem aut non eſſe, aut eſſe ſummam & perfectam, & cum cæteris omnibus cohærentem. Sed communi Philoſophorum, & noſtrorum Theologorum conſenſu meritò Stoici redarguuntur. Virtutes enim ſunt habitus, qui opere, & aſſuetudine acquiruntur, nutriuntur, corroborantur, augentur, & experientia indicat nos vſu, & more in officio virtutum robuſtiores effici, & euadere, habet, inquit Gregorius hom. 15. in Ezech. Omnis virtus exordium, progreſſum, & perfectionem.

Sene. epiſt. 66.

Quidam iuniores.

Nono Quæritur, An omnes virtutes morales æque augeantur? Duæ ſunt opiniones. Prima affirmat quattuor Cardinales æqualiter augeri, & roborari; ita vt vna creſcente, creſcant pariter aliæ virtutes. Primo, quia omnes ſunt cum prudentia connexæ, ergo nulla poteſt augeri, quin creſcat quoque prudentia; ſed prudentia aucta, cæteræ quoque virtutes augentur. Item quia omnes virtutes morales ſunt inter ſe inuicem coniunctæ, ergo ſi vna earum creſcat, cæteras augeri neceſſe eſt. Inſuper, quia id apertè Auguſtinus docet, cũ ait virtutes, quæ ſunt in animo humano, quamuis alio, & alio modo ſingulæ intelligantur, nullo tamen modo ſeparari ab inuicẽ; vt quicunq; fuerint æquales, Verbi gratia, in fortitudine, æquales ſint in prudentia iuſtitia, & temperantia. Si enim dixeris æquales eſſe illos in fortitudine; ſed illum præſtare prudentia, ſequitur vt huius fortitudo minus prudens ſit, ac per hoc nec fortitudine æquales ſunt, quia eſt illius fortitudo prudentior, atque ita de cæteris virtutibus inuenies, ſi omnes eadem conſideratione percurras. Docet igitur hæc opinio omnes virtutes morales æqualiter creſcere, vt rationem virtutis, non tamen vt rationem habitus boni, & laudabilis habent, ſicut ſunt inter ſe, & cũ prudentia, vt virtutes connexæ non tamen vt habitus. Secunda opinio, virtutes morales ait non æqualiter augeri, cũ id experiẽtia apertè demonſtret; nam ſæpe uſu uenit, ut quis ex unius virtutis, & non alterius etiã

Aug. lib. 6. de trin. c. 4.

S. Th. 1. 2. q. 65. ar. 2.

alijs actionibuſq. verſetur. Nec primæ opinionis argumẽta de cõnexione virtutũ momẽti,& ponderis quicquã habent; quoniam ſuperius iam docui, quo pacto quattuor virtutes ſibi inuicem cohæreant.Nec eſt quod quiſpiam Auguſtinũ in præſentia nobis obijciat aſſerentem,virtutes morales æqualiter augeri:ipſe enim alibi teſtatur non eſſe virtutes inter ſe coniunctas; loquitur ergo ſolum de quattuor virtutibus primarijs, vel quatenus ſunt generales omnium virtutum modi,& conditiones, vel quatenus ſunt in omni materia perfectæ, Si de cæteris virtutibus loquamur, ex ſcripturis plane colligimus, aliquos commendari tanquam in certæ cuiuſdam virtutis ſtudio, & operibus exercitatos; alios vero laudari tamquam in alterius virtutis officijs magis verſatos.Quis enim neget alios præſtitiſſe hoſpitalitate,alios obedientia,alios manſuetudine,patientia, alios caſtitate,alios denique alijs virtutibus excelluiſſe?

Decimò quæritur, An virtutes morum in hac vita finiantur? hanc quæſtionem tractat Aug.lib.14.de trin. c.9. S.Tho.1.2.q.67.ar.1. Reſpondeo, Finiri virtutum moralium in hac vita functiones, & officia, quibus refrænantur, & cohibentur perturbationes animorum; quia cum hac vita affectus animi terminantur,& deſinunt,in quibus temperandis virtus moralis conſiſtit.Item commercia,& contractus,in quibus iuſtitia verſatur,præſentis tantum vitæ ſunt non æternæ. Item in futura vita nemo alterius ope,liberalitate, & magnificentia indigebit: nullæ erunt in ea vita rei alienæ,aut damni reſtitutiones,nullæ iniuriarum actiones,nullæ ſatisfactiones. compenſationes nullæ; quoniam ibi nemo alienum ſurripiet, nemo alterum damno lædet, nemo iniuria afficiet. Permanebunt tamen virtutes morales tanquam certa ornamenta animorum,vt eſt communis Theologorum ſententia:& permanebunt etiam teſte Auguſtino prudentia ſine vllo iam periculo erroris, fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorum, temperantia ſine repugnatione libidinum, iuſtitia ſine ſubleuatione miſeriæ alienæ. Sed Deum omnibus præponent,ei firmiſſime adhærebunt,ei ſubdentur,eo perfruentur: nam licet in beata altera vita non maneat,quod eſt materiæ in virtute morali, videlicet affectuum, & perturbationum compreſſio; manet tamen quod eſt formæ,videlicet ſummum, & primum bonum cæteris præferre,ipſum firmiſſime tenere, eo perfrui, de eo gaudere, ipſi quæ debentur,obſequia præſtare, rectæ rationi parere; quæ recta ſunt, æqua & iuſta exequi, & obire,

Quæ virtutes aliæ ſint alijs præſtantiores. Cap. XXX.

S.Th.1.2.q.66.ar.3.

PRimò Quæritur, An rationis virtutes, dignitate,& excellentia virtutibus moris antecellant? Duæ ſunt opiniones,vna affirmat eas antecellere duabus præcipue rationibus,tum ratione ſubiecti,cui inſunt;inhærent enim rationi,quæ eſt potior facultas,quam appetitus; tum ratione rei obiectæ,& materiæ; quia in ſpeculatione veri verſantur;at ratio veri eſt communior,& magis a materia remota,quam ratio boni. Altera opinio,quam ſequuntur Scot.3.d.33.q.1. Gab,1.d.33.q.1.a.3,dub.1.Maior.3.d.33.q.32.quæ eſt quinta de iuſtitia, docet virtutes morales eſſe potiores. Primo, quia reddunt hominem ſimpliciter bonum,quod tamen virtutes rationis non præſtant, cuiuſmodi ſunt diſciplinæ, & artes. Deinde, quia virtutes morales in honeſtate verſantur;at virtutes rationis in totum occupatæ ſunt in bono vtili,iucundo,pulchro,laudabili, honorabili; ſed inter huiuſmodi bona potiſſimũ eſt bonum honeſtum. Præterea, quia præſtantior eſt rectè viuendi voluntas,& regula,quam præbent virtutes morales,quam notitia,& ſcientia veri.Poſtremo,quia virtutum moralium habitus ſunt ſimpliciter virtutes; at vero habitus virtutum rationis,quales ſunt diſciplinæ,& artes,non ſunt abſolute, ſimpliciter & ex toto virtutes, ſed ex parte, nempe virtutes rationis. Abſurdum itidẽ eſt dicere,artes infimas,cuiuſmodi ſunt mechanicæ, ex eo quod ſint artes & virtutes rationis, præcellere virtutibus morum. Hæc opinio meo quidem iudicio cum prima facile conciliatur: nam virtus moralis ad rectè viuendum vtilior eſt, ſed virtus rationis, qualis eſt diſciplina, nobilior eſt dignitate rationis,quæ voluntate præſtantior, & nobilior facultas habetur.

Secundo Quæritur, An prudentia alijs virtutibus moralibus præſtet? Duplex eſt opinio, vna aſſeris eam eſſe præſtantiorem. Primo,quia eſt in ratione,quæ eſt nobilior facultas voluntate.Deinde,quia eſt lux,dux,magiſtra,moderatrix,regina,& imperatrix omnium virtutum moralium. Item quia finem omni virtuti morali præſtituit,ex quo eſt regula,& norma,qua virtutes morales diriguntur;ita quidam S.Thomæ diſcipuli. Altera opinio affirmat virtutem moralem prudentiæ antecedere. Ratio eius opinionis eſt, quia melius eſt bene agere,quam noſſe, & ſcire bene agendi officium;& præſtat velle bene viuare,etiamſi ignoretur, quemadmodum id fieri oporteat,quam ſcire, & noſſe bonã vitam,abſque hoc,quod bene viuatur. Item peius eſt male agere,& viuere; quam bonam vitam neſcire,& tamen bene viuere.Deinde,quia ex hoc,quod prudentia dirigat omnes virtutes morales,non inde fit,vt præcellat cæteris:nam fides ſpem quoque &charitatem dirigit,nec tamen eſt charitate dignior,atque præſtantior. Item philoſophia moralis virtutes etiam dirigit, quibus tamen minime excellit. Præterea omnis cognitio, quæ ad actionem refertur, eam dirigit,nec tamen actione nobilior eſt, quoniam tota eiuſmodi cognitio eſt gratia actionis; proinde actio tanquam finis cognitioni præſtat.Has duas opiniones ego ſic concilio;vtiliores,& fructuoſiores ſunt virtutes morales, virtute rationis; ſed virtus rationis præſtat,& eminet mentis, cui ineſt,nobilitate & dignitate: Et hoc eſt, quod prima opinio tuetur; nec enim dubitari poteſt,quin prudentia cæteris præſtet rationis,cui inſidet,dignitate,& nobilitate veri boni,quod perſpicit,indicat,& præcipit.

Ad obiecta vero ex vtraque parte reſpondeo, prudentia eſt lux virtutum moralium: id autẽ ex eo tantum eſt, quod illas dirigat; at vt dixi, non eſt ad recte viuendum vtilius dirigere vitam,quàm velle bene viuere; nam philoſophia quoque moralis dirigit virtutes,nec tamen eſt idcirco vtilior, & melior: Non ſemper ex ſubiecto ducitur nobilitas accidentis: ſæpe enim vſu venit, vt in ſubiectis vilioribus accidentia perfectiora inhæreant,vt exempli cauſa,lux ineſt carboni,ac flammæ incenſæ:candor niui,& cygno:cum tamen homines non ſint lucidi, nec ita candidi. Cæterùm virtutis nobilitas ſimpliciter ſumitur ex maiori obiectæ rei amplificatione,& altiori, ac ſuperiori ratione. Prudentia ſeſe fundit, ac porrigit ad omnia virtutum moralium obiecta,& id quidem ſuperiori quadam, & altiori ratione: nimirum perſpicit, quid in quaque materia habeat rationem veri,quod ſequi,& amplecti debeamus, ne deſeramus bonæ vitæ inſtitutum.

Tertiò Quæritur, An inter tres alias virtutes cardinales,iuſtitia ſit præſtantiſſima? Reſpondeo,ex cõmuni Philoſophorum,& Theologorum ſententia,iuſtitiam inter omnes, primas partes habere. Primo ex obiecto, materia, & officio,quia eſt ad bonum alterius, quod eſt difficile,& arduum, cum ſimus ad propria commoda noſtra propenſi. Item noſtra bona cum alijs communicare eſt quid diuinũ: Vnde iuſtitia non ſibi ſoli nata eſt, ſed alijs etiam. Deinde ex effectis,quia iuſtitia concordiam, pacem, & ſocietatem inter homines tuetur, & ſeruat. Inſuper iuſtitia eſt neceſſaria in omni loco,omni tempore,& quocumq. ſtatu hominum:nulla enim ſocietas humana,violata iuſtitia,diu conſeruari poteſt.Eſt item neceſſaria in familiæ,ciuitatis,& totius orbis terrarum communi ſalute, & bono tuendo: quæ tres ſocietates ſunt præcipue, & naturali iure,& gentiũ cõſtitutæ.Præterea iuſtitia conſeruat res,facultates, honorẽ, gloriam, & vitam aliorum, quæ ſunt potiſſima hominum bona:accedit his, quod iuſtitia, eſt virtus propria Regũ,& principum; vnde videtur eſſe virtutum omnium domina, &regina:hæc vna leges ſanciuit,reges,& magiſtratus creauit,ciuitates cõſtituit,ab hac vna,viri boni appellãtur;hæc benefacta remunerat,peccata punit:honorum titulos,dignitatum gradus, & officiorum partes æquo ordine,pro cuiuſque meritis diſtribuit. Vltimo ex dignitate, & multitudine virtutum, quæ iuſtitiæ ſubiectæ, & annexæ ſunt. nam ſunt plures, ac longe præſtantiores, quas enumerauimus cap.26. huius libri,quæſt.3.Obijcies,Fortitudo verſatur in materia magis difficili,& laborioſa,velut in periculis vitæ ſubeundis. Reſpondeo ex hoc capite virtutis dignitatem non pendere; quia alioqui iuſtitiæ bonum eſt magis per ſe neceſſarium, & ſalutare. Item ſi pax conſeruetur, bella & mortis pericula remota, & ſublata conquieſcent. Deinde obijcies,fortitudinis eſſe pro patria, pro legibus, pro Deo mortem ſubire, quod eſt nobiliſſimum virtutis officium. Reſpondeo, hanc nobilitatem officij aliunde proficiſci, videlicet vel ex charitate in Deum, vel ex religione,vel

ne, vel ex pietate in patriam, vel denique ex dignitate perſonæ, pro qua mortem fortiter ſuſtinemus. Nec item nobilitas virtutis per ſe ex actus perfectione concluditur, ſed ex materia, & re obiecta, & hanc nobiliorem iuſtitia habet, quam fortitudo. Tertio Obijcies, iuſto pretio vendere piſciculos, paſſerculos, olera ve non eſt precioſior actus, quam fortiter pugnare. Reſpondeo, virtutem non eo eſſe inferiorem, quia opera præſtet aliquando infima: nam nobilitas virtutis per ſe ex re obiecta, non ex actibus pendet.

Quarto Quæritur, An iuſtitia non ſolum præſtet duabus alijs virtutibus moralibus, fortitudinis (inquā) & temperantiæ; ſed etiam quibuſcunque alijs virtutibus morum? Ratio dubitandi eſt, quia Iuſtitiæ antecellere videntur Religio, Obediētia, Humilitas, Miſericordia, Liberalitas, Magnificentia, Magnanimitas, Patientia. S. Thomas 2.2. q. 30. ar. 4 docet Miſericordiam eſſe omnium virtutum moraliū præſtantiſſimam. quæſt. 81. ar. 6. inter virtutes morales, principatum Religioni tribuit: quæſt. 104. ar. 3. videtur virtutum moralium, obedientiæ deferre primatum: quæſt. 161. art. 5. videtur Humilitatem cæteris virtutibus moralibus anteferre. Dicendum eſt, Iuſtitiam ex obiecto & materia per ſe cæteris omnibus virtutibus eſſe digniorem: nihilominus tamen, aliquæ illarum aliunde præcipuū quid habent, vnde Iuſtitiæ antecellant & præſtent. Verbi gratia, Religio ratione perſonæ, cui cultum & honorem debitum defert, Iuſtitiæ anteponitur: nam Deo tribuit honorem. Pari ratione obedientia & miſericordia, poſſunt Iuſtitiæ præferri ratione perſonæ, cui obedimus, vel cuius miſeriam ſubleuamus: veputa ſi Regi imperanti obtemperemus; vel Principi in periculo conſtituto opem feramus: ita, ſi pro communi patriæ ſalute mortem oppetamus. Liberalitas, item Magnificentia, Humilitas, Magnanimitas & Patientia addunt quidem aliquid magnum & præcipuum, in quo Iuſtitiæ præcellunt; ſed eas tamen virtutes ex obiecto, per ſe, Iuſtitia vincit, ac ſuperat dignitate. Porrò de ſingularum virtutum laudibus, commendatione, præſtantia & dignitate ſuis locis; cum de ſingulis agam, plenius tractabo.

Quinto Quæritur, An præter virtutes morales, rationis, & theologicas, ſint dona Spiritus ſancti, habitus infuſi re ab hiſce omnibus diſtincti? Duæ ſunt opiniones, vna aſſerentium, dona Spiritus ſancti eſſe habitus, rè à virtutibus morum, rationis, & theologicis diſtinctos: atque hæc fuit veterum Scholaſticorum Theologorum opinio. Alber. 3. d. 34. S. Tho. ibidem. & 1.2. q. 68. a. 1. Bona. Ricar. Henr. quodl. 4. q. 23. Argen. 3. d. 34. q. 1. nu. 1. & 2. qui moti ſunt hac potiſſimum ratione: quia virtutes Theologicæ circa finem hominis ſupernaturalem verſantur, vt huiuſmodi finis cognoſcatur, appetatur, & propter ſe diligatur; at virtutes rationis dirigunt hominem in rebus naturalibus cognoſcendis, & virtutes morales, in agendo iuxta naturale rectæ rationis præſcriptum: ergo indiget homo alijs habitibus diuinitus infuſis, quibus facile, prompte & hilariter dirigatur, in bene viuendo iuxta regulas diuinas. Homo enim in bene agendo interdum à naturali ratione ſibi indita; interdum a Spiritu ſancto ſupra naturam mouetur; & proinde; vt vtriuſque impulſum & motum, perfecte & expeditè ſequatur, duobus eget habitibus. Secunda opinio eorum eſt, qui docent dona Spiritus ſancti, eſſe quidem habitus diuinitus infuſos, ſed ſola ratione non re diſtinctos à ſeptem virtutibus, tribus Theologicis, & quattuor Cardinalibus; ita vt nomine conſilij, quod eſt vnum ex donis Spiritus ſancti, prudentia intelligatur; & in timore, temperantia; in Pietate, iuſtitia; Fortitudo vero ſuo nomine exprimitur; appellatione verò ſcientiæ, fides; & nomine intellectus charitas intelligitur, quæ ſine ſpe eſſe non poteſt. Hæc ſententia fuit Scoti, quam poſtea ſecuti ſunt alij Theologi, Ochā, Gabriel, Almainus, Maior & alij, qui vnanimi conſenſu docent ſeptem virtutes, & ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ ex Eſaiæ c. 11. colliguntur & octo Beatitudines, quæ Matt. 5. habētur, eoſdem habitus intelligi, ſed ratione diſtinctos. Ita vt dicantur dona, quia infunduntur & dantur a Deo; virtutes verò quia ornant, & dirigunt animum in bonæ vitæ officijs; Beatitudines porro, quia ſpe, iure & merito nos beatos efficiunt, quatenus bonis actibus vitam promeremur æternam. Ex quibus omnibus, duodecim Spiritus ſancti fructus percipiuntur, de quibus ad Galatas. 5. Qui fructus ſunt delectationes quædam & gaudia ex virtutum officijs & actionibus, ſuauiter percepta. Certe Gregorius dona Spiritus ſancti re à ſeptem virtutibus diſtinguere videa-

Gabr. Almai. 3. diſt. 34.

A tur: nam. lib. 1. Mora. c. 28. docet, ſeptem Spiritus ſancti dona ſignificari typicè in ſeptem filijs Iob. & tres virtutes Theologicas in tribus filiabus, & lib. 2. Mora. c. 36. diſtinguit eadem ſeptem dona a quattuor virtutibus moralibus, quas dicit ſignificari in quattuor angulis domus Iob: at verò Ambroſius, quem Magiſter in 3. diſt. 34. citat. hæc dona, ſeptem virtutes eſſe docet, proinde re non videtur à ſeptē virtutibus dona Spiritus ſancti ſeiungere. Mihi certè prior opinio cum ſua ratione magis probatur; quam ſi quis ſequi velit, dicere etiam debet dona Spiritus ſancti, eſſe habitus vna cum charitate diuinitus infuſos, & perpetuo vinculo copulatos, qui cum ea conferuntur, ſubſiſtunt, conſeruantur: & pariter cum ea ob quodcunque lethale peccatū amittuntur. Ac ſicut tres virtutes Theologicæ, naturæ viribus cōparari, & conſiſtere, conſeruari & augeri nequeunt; ſic etiam dona Spiritus ſancti, quia ſunt habitus ſupernaturales, & à virtutibus acquiſitis re, & ſpecie differentes, ſola naturæ vi, nec acquiri, nec augeri, nec cōſeruari queūt; ſed gratuito & peculiari Dei munere conferuntur, confirmantur, augentur. At verò ſecundæ opinionis auctores ſentiunt, tria dona Spiritus ſancti, quæ ſunt habitus trium virtutum Theologicarum, eſſe habitus infuſos, & alterius ſpeciei, atque ſunt habitus acquiſiti, & ab eis re ipſa diſtinctos. quattuor verò reliqua dona, eſſe habitus quattuor virtutū Cardinalium; & proinde, aliquando diuinitus infundi, ſed non ſemper: quia licet Dei munere nonnunquam vna cū Charitate conferantur, non tamen ſunt Habitus cum ea neceſſario connexi: & cum ſint eiuſdem ſpeciei, cuius ſunt virtutes Cardinales acquiſitæ, poſſunt noſtris actibus comparari, augeri, & conſeruari: ſicut ſi Dei munere diſciplina humana, vel ars alicui conferatur, quæ naturæ vi poſſet acquiri, eſſet eiuſdem ſpeciei, cuius fuiſſet acquiſita, ac poſſet deinde humanis actibus conſeruari, augeri, & perfici. Deus enim interdum tribuit, quod alioqui magno ſtudio, & diligentia poteſt aliquis adipiſci, cuiuſmodi eſt donum aliquarum linguarum. vt paulo ante iam dixi. Mihi prior ſententia verior apparet. reliquum erat, vt aliqua generatim; & vniuersè de virtutibus Theologicis dicerem, ſed alio in loco, de hac re commodius diſputabo.

C

De Iuſtitia originali.
Primum hominem a Deo conditum fuiſſe Cum iuſtitia originali.
Cap. XXXI.

QVoniam Iuſtitia originalis ſingulare admodum fuit diuinæ gratiæ beneficium, in primum hominum parentem collatū, breuiter intuendum & explicandum puto, quod, quale, quantumque donum illud fuerit, vt appareat, quid boni homo tanto munere exornatus ac præditus præſtare potuerit.

Et primo quidem omnium illud quæri à Theologis ſolet, Quid appellatione Iuſtitiæ originalis intelligatur? Reſpondeo, intelligi Iuſtitiā totius hominis, qua ſcilicet corpus omni ex parte ſubditum, recto animæ nutu, & imperio regebatur: ſenſus & vires inferiores rationi & menti, & denique mens ipſa, tota plene & perfectè pro huius vitæ ſtatu & conditione, Deo auctori ſuo & Domino ſubiectæ parebant: Ex qua re nomen accepit Iuſtitia originalis. Erat
D quidem Iuſtitia, hoc eſt iuxta aliquorum ſententiam, coaceruata omniū virtutum cōmunitas, peculiari Dei prouidentia, & protectione mirabiliter vndique munita, & multis beneficijs & opibus ornata, & exculta: vel iuxta aliorū placitum, gratia diuinitus data, quæ totum hominem in officio & Dei amore continebat. Originalis vero quia primo generis humani parenti conceſſa. & quia pariter cum ipſa natura in prima ſua inſtitutione ſuſcepta: Immo quia erat in poſteros ipſius quoque Dei munere transfundenda.

Secundo Quæritur, An ex ſanctis Patribus deducatur primum hominem a Deo accepiſſe Iuſtitiam originalem? Reſpondeo, ex Patribus colligi, quæ ſequuntur. Irenæus lib. 3. contra Hæreſes. cap. 37. ita ſcribit; Eam quam habuit Adam ab Spiritu ſanctitatis ſtolam, per peccatum amiſit. Tertullianus libro de Patientia cap. 5. Adam, inquit, innocens erat, & Deo de proximo amicus. Cyprianus ſermone De Patientia, Adam in mortem cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia cuſtode ſeruauit. Athanaſius in oratione contra Idola: Primum hominem, aiunt Scripturæ principio, liberioris fiduciæ mentem erga Deum habuiſſe,

buiſſe, & cum ſanctis conuerſatum fuiſſe in contemplatione intelligibilium. Nazianzenus oratione quarta in ſanctum Paſcha, & carmine 6. de anima: Simplex erat & innocens homo ſpiritus & caro: ſpiritus per gratiam, & caro propter ſuperbiam. Baſilius homil. 10. in Geneſim, & in Pſalmum. 48. dum explicat illa verba: [Homo cum in honore, &c.] multa tradit de honore & dignitate, primi hominis: & homil. Quod Deus non eſt auctor malorum ait: Erat aliquando Adam in ſublimi non loco ſed arbitrio, quando ſtatim anima ſumpta in cœlum lætus aſpexit, & cũ vehementer amans a quo beneficium tantum, & æternæ vitæ fruitione m acceperat, & æque cum Angelis regnare ac viuere, & diuinæ vocis participem eſſe. Ambroſius, lib. 6 Hexameron. cap. 7. Adam creatus fuerat ſecundum imaginem Dei, ſecundum quam habebat in ſe gratiam enitentem & ſplendorem pietatis. Idem epiſt. 41. quæ eſt ad Sabinũ. Solus erat Adam, & non eſt præuaricatus, quia mens eius adhærebat Deo. In Pſalmum quoque. 118. Sermone. 55. ſuper illum Verſiculum: [Miſerere mei ſecundum verbum tuum] Dominus fecit hominem, inquit, ſecundum animam ad imaginem ſuam, id eſt rationalem, iuſtum, pudicum, &c. Hieronymus libro primo aduerſus Iouinianum non longe à principio; Primi parentes in Paradiſo abſque vlla macula Virgines, Dei conſortio fruebantur. Chryſoſtomus homil. 16. in Geneſim expendens illud: (vt cognouerunt quod nudi eſſent.) Nudati, inquit, propter peccatum ſupernæ gratiæ amictu. & paulò inferiùs: Mandati præuaricatio veſtem illam nouam & admirabilem gloriæ, & ſupernam beneuolentiam ſuſtulit. Epiphanius lib. 2. to. 1. hæreſi 1. Adam erat ſimplex & innocẽs. Cyrillus Alexandrinus in Theſau. ſuper Ioannem lib. 10. cap. 11. Adam denudatus data ſibi gratia propter inobedientiam eſt. Et in Dialogo de Trinit. lib. 6. ait: Humana natura à principio vbertim accepit; vt particeps eſſet diuini ſpiritus, & per ſanctificationem ad Dei effigiem formaretur. Auguſt. lib. 14. de Ciuitate Dei. cap. 11. & cap. 26. viuebat, inquit, homo ſecundum Deum in Paradiſo. & cap. 10. ait: Amor eorum (Adæ ſcilicet & Euæ) erat imperturbatus in Deum: libro item. 6. de Geneſ. ad literam. cap 27. & 28. tradit, hominẽ per peccatum amiſiſſe ſtolam primam, quæ aut erat ipſa iuſtitia, vnde lapſus eſt, aut indumentum corporeæ immortalitatis. Libro de Corrept. & gratia cap. 11. docet, primũ hominem gratiam & quidem magnam accepiſſe, & habuiſſe corpus, & vires interiores plenè in omnibus ſubiectas animæ & rationi. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ. c. 12. ait: Creauit Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni virtutum genere exornatum, omnibus bonis ornatum. Hæc ex Patribus.

Gen. 1.

Gen. 3.

Tertio Quæritur, An ex ſacris literis tanquam ex proprio loco, & fonte, Iuſtitia originalis, primi hominis erui & deduci queat? Reſpondeo ex ſcripturis colligi ea, quæ ſubijciam. Eccleſiaſtes. 7 dicitur; (Solũmodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum;) quo teſtimonio vtuntur Theologi, & plerique Patrum ad rem propoſitam declarandam. Eccleſiaſtici. 17. (Deus creauit de terra hominem, & ſecundum imaginem ſuam fecit illam, & ſecundum ſe veſtiuit virtute.) vbi verba illa (ſecundum ſe) poſſunt referri, vel ad hominem vel ad Deum. Si ad hominem referantur, ſenſus erit: Veſtiuit eum virtute, id eſt, robore & viribus, prout congruebat hominis naturæ; ſi verò ad Deum referantur, hoc ſignificant; veſtiuit eum robore, & fortitudine (ſecundum ſe) id eſt, vt decebat ipſum Deum bonorum omnium conditorem & largitiorem. Virtus autem hoc loco videtur ſignificare virtutem moris vitio oppoſitã; potius tamen deſignat robur & fortitudinem, tum corporis, tum animæ, vt conſtat ex Græcia litera, vbi non ponitur ἀρετὴ, quæ eſt virtus moris, ſed ἰσχὺς, quæ vox ſignificat robur & fortitudinem. Et multa in eo capite Sapiens de honore & dignitate hominis, eximia ſanè & præclara pertractat. Item Sapientiæ 10. habetur. (Qui primus formatus eſt pater orbis terrarum (ſermo eſt de Adamo primo homine) cum ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit & eduxit illum è delicto ſuo; & dedit illi virtutem continendi omnia.) ſenſus eſt: Dei ſapientia cuſtodiuit primum parentem antequam peccaret, & poſt lapſum eripuit illum e peccato ſuo; & dedit illi virtutem, id eſt, poteſtatem cõtinendi omnia, quod eſt dicere, habendi imperium, & dominatum in omnia: nam verbum Græcum κρατεῖν, licet frequenter ſignificet tenere: ſæpè tamen idem valet, quod habere imperium & dominatum in alium. Præterea Geneſ. primo cum dicitur: (Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtrã) nonnulli ex Patribus, imaginem referunt ad bona naturæ, eo quod fuerit homo creatus rationis cõpos, & arbitrio liber, & omnium rerum corporalium dux & Imperator; Similitudinem verò pertinere putant ad dona gratiæ, quod homo conditus fuerit cum virtutibus, & donis gratiæ, vt poſſet, & ſtuderet Deum ipſum imitari vitæ ſtudijs & officijs. Et ita hunc ſcripturæ locum interpretantur Origines lib. 3. De Principijs. cap. 6. Baſilius, hom. 10. in Geneſim. Ambroſius. lib. 6. Hexameron. cap. 7. & 8. Nyſſenus homil. de creatione hominis. cap. 4. & 5. Eucherius in Geneſim. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ. cap. 12. Rupertus. lib. 2. de Trinitate & operibus eius. cap. 3. Magiſter in 2. diſtinct. 16. S. Thomas, 1. part. q. 93. art. 4. Alij vero Patres opinantur vnum, & idem ſignificari nomine imaginis & ſimilitudinis, more Scripturæ ad maiorem emphaſim. Ita Chryſoſtomus, Auguſtinus, Theodoretus. Hebræi enim cum rei copiam, & abundantiam ſignificare volunt, geminare ſolent vocabulum. Vt hæc ſententia eius loci poſſit eſſe: faciamus hominem nobis quam ſimillimũ. Et reuera factus eſt homo, in multis Deo conditori ſuo ſimilis, tum in naturæ, & corporis dotibus, tum in ipſis animæ virtutibus. Quidam illud ad Epheſ. 4. Induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. ad eandem, quam dixi, intelligentiam accommodant. At vero Ambroſius (ſi tamen ille auctor eius operis in Paulum eſt) nouum hominem exponit Chriſtum, quaſi id velit Apoſtolus: talem vitam traducite, qualis decet hominem per baptiſma in Chriſto renatum. Hieronymus eodem quoque modo interpretatur. Alij vero id, (ſecundum Deum) explicant, ita vt ſenſus ſit de primo homine, quem nouum appellat Apoſtolus, quia factus eſt Deo ſimilis. Præterea, ad idem ipſum comprobandum, ea item Apoſtoli verba ad Coloſſenſes. 3. non incepte eſſe iudicant: Expoliantes, vos veterem hominem cum actibus ſuis & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionẽ ſecundum imaginem eius, qui creauit illum. Verum huius loci ſenſus eſt hic literæ congruentior: Deponite vetus vitæ genus, & viuite vt decet homines per Chriſtum renatos (in agnitionem eius, Dei ſcilicet.) Hebraiſmus eſt, idem ſignificans, quod, per agnitionem Dei, quaſi dicat; vt decet hominem renatum in Chriſto per veram Dei cognitionem.

Quarto Quæritur, An iuſtitia originalis fuerit donum vltra naturæ vires, & dotes a Deo ſuſceptum? Fuit quorundam ſententia, Iuſtitiam originalem nil aliud fuiſſe niſi integram ipſam hominis naturam, abſque vlla peccati labe, & macula, ac ſine vlla virtute morum; verum cum ſolis naturæ facultatibus ac dotibus, diuinitus inſtitutam. Id quod conantur illi oſtendere quadruplici ratione. Primo, quia hoc ipſo, quod homo conditus eſt abſque vllo peccato, & virtute moris, eſt integer, innocens & rectus: ſed ſcriptura & Patres nihil aliud aiunt, niſi hominẽ eſſe creatum integrum, ſimplicem, & rectum. Et quamuis dicant fuiſſe iuſtum, innocentem, & cum virtutibus; hoc ideo dicunt, vt doceant creatum fuiſſe cum naturæ dotibus ſanis & integris, quas appellant virtutes; & eas quidem rectas, ſimplices & puras, tanquam omni peccato liberas. Secundo, quia pugna inter carnem & ſpiritum, corpus & animam, ſenſum & mentem eſt pœna & effectus peccati, ergo homo niſi peccato eſſet infectus, huiuſmodi pugna careret. Tertio, quia homo cum ſolis naturæ viribus reuera miſer non eſſet; idem iuxta rectum rationis præſcriptum viueret; intenderet quoque in aliquem vltimum finem, & felicitatem naturalem, cuius gratia bene ageret, ergo eſſet quod ſpectat ad id, quod eſt naturæ debitum, beatus & felix. Poſtremo, quoniam Clemens Alexandrinus conditum, ait, fuiſſe non cum virtute, ſed cum propenſione ad virtutem, Fulgentius vero ſcribit creatum hominem natura bonum. Proſper in epiſtola de libero arbitrio, ad Ruffinum ait; Amiſſa naturali innocentia homo exul ac perditus ambulabat ſine via, & Auguſtinus lib. de correct. & gratia cap. 10. & 11. ait: Deus ſic ordinauit Angelorum & hominum vitam vt prius in eis oſtenderit, quid poſſet liberum arbitrium; deinde, quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium. At communis eſt omnium Theologorum opinio, Iuſtitiam originalem fuiſſe virtutem homini vltra naturæ vires, facultates & dotes diuina liberalitate collatam; ita docent S. Tho. 1. p. q. 95. a. 1. Bonau. 2. d. 29. a. 1. q. 2. Ricard. d. 30. ar. 3. q. 2. Henr. quodl. 6. q. 5. & in quodl. 1. q. 12. Scot. 2. d. 29. quæſt. 1.

Clem. li. Strom. 2.

quæſt. 1. Dur. 2. d. 20. q. 5. Gab. 2. d. 30. q. 1. a. 3. dub. 4. Argentina. 2. d. 28. q. 1. art. 3. Marſil. 2. d. 19. q. 1 art. 2. Aegid. 2. d. 29. q. 1. art. 2. dub. 3. 4. & 7. Mai. 2. d. 30. q. 1. conc. 3. & 4. & extat conſtitutio Pij Quinti, & Gregorij XIII. qua certæ quædam Doctoris Louanienſis propoſitiones damnantur; inter quas vna eſt: Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, ſed naturalis eius conditio. Secunda propoſitio: Falſa eſt Doctorum ſententia, primum hominem potuiſſe à Deo creari, & inſtitui ſine Iuſtitia originali, & naturali. Hæc propoſitio colligitur ex prima. Tertia eſt: Humanæ naturæ ſublimatio & exaltatio in conſortium diuinæ naturæ, debita fuit integritati primæ conditionis; & proinde naturalis dicenda eſt, & nõ ſupernaturalis. Item, abſurda eſt eorum ſententia, qui dicũt hominem ab initio, dono quodam ſupernaturali & gratuito, ſupra conditionem naturæ fuiſſe exaltatum, vt fide, ſpe & charitate Deum ſupernaturaliter coleret. Quarta Propoſitio: A vanis & otioſis hominibus, ſecundum inſipientiam Philoſophorum excogitata eſt ſententia; hominem ab initio ſic conſtitutum, vt per dona naturæ ſuperaddita, fuerit largitate conditoris ſublimatus & in Dei filium adoptatus. Quæ propoſitiones merito damnatæ ſunt tanquam temerariæ: non ſolum enim communi ſcholaſticorum ſententiæ aduerſantur, ſed etiam ſanctorum veterum Patrum doctrinæ plane repugnãt, qui, vti nos ſupra retulimus, apertè tradiderunt, primum hominem accepiſſe a Deo gratiæ dona & virtutes: & cum eo fuiſſe amicitia, ſocietate, beneuolentiaque coniunctum; harum propoſitionum Author nomine iuſtitiæ originalis nihil aliud intelligebat niſi naturam hominis vel angeli creatam a Deo, omni peccato ſolutam & liberam: vt eo ipſo natura, ratione ſeu intelligentia prædita iuſtitiam originalem habeat, quo creatur à Deo omnis peccati expers. In quo maxime errabat. Ad obiecta vero Reſpondeo; ad primum naturam humanam conditam abſque peccato, eſſe quidem ſanam & integram, non tamen per id cum Deo amicitiæ, & beneuolentiæ vinculo ſociatam: quod ſancti Patres vno ore teſtantur. Ad ſecundum Reſpondeo, pugnam inter ſenſum & mentem, carnem & animam eſſe quidem naturalem homini, & nihilominus effectum & pœnam peccati; & proinde etiamſi primus homo non delinqueret, eam pugnam pateretur, niſi iuſtitiæ originalis beneficium & donum ſuſciperet. Eſt verò effectus & pœna peccati eiuſmodi pugna, quonia niſi homo peccaret, iuſtitiam originalem, quam gratuito Dei munere acceperat, retineret, quæ eam pugnam ſuſtentam dirimebat. Ad tertium: Nihil certi ſcire poſſumus de felicitate, quam homo poſſet adipiſci, ſi cum ſolis naturæ dotibus crearetur, certo tamen credimus Patrum & Theologorum grauiſſima auctoritate permoti, primum hominem gratuitum & ſupernaturale originalis iuſtitiæ donum, ſuſcepiſſe; quoniam conſtat eum per peccatum ſupernæ gratiæ amictu, & diuinæ beneuolentiæ munere denudatum. Obijcies; homo ſi eſſet ſuæ naturæ relictus, non eſſet auerſus, nec alienus a Deo, quia omni peccato careret, ergo hoc ipſo eſſet ad Deum conuerſus. Reſpondeo, hominem ex naturæ conditione, nec eſſe à Deo auerſum, nec conuerſum ad Deum conuerſione, aut auerſione ſupernaturali, morali, quæ eſt iuſtitia, vel iniuſtitia; habere autem quandam conuerſionem naturalem, quia omnis natura cum eſt ſana & integra, ſuo fini naturali coniungitur, ſcilicet conuerſione naturali; haberet item quandam auerſionem à gratia & amicitia diuina; quæ auerſio non eſt gratiæ priuatio, ſed ſola negatio, quia non eſt abſentia & vacuitas formæ, quæ ineſſe deberet. Secundo Obijcies; homo ſua natura miſer non eſt, ergo cum ſolis naturæ dotibus eſſet beatus felicitate naturali. Reſpondeo, eum non eſſe miſerum miſeria moris, quæ eſt peccatum; ſed nec eſſe beatum beatitudine morali, quæ iuſtitiam & bonitatem moris requirit: habere tamen naturam cum ſolis viribus, & dotibus naturaliter debitis. Tertio Obijcies; homo cum ſola natura conditus, ſi virtutis moralis officium præſtaret, placeret Deo, cui etiam eſſet acceptum & gratum bonũ opus, quod faceret. Reſpondeo, naturam hominis abſque peccato gratam eſſe & acceptam Deo; ſola tamen natura, non ſupernaturali aliqua bonitate, & bonum opus virtutis moralis quod præſtitiſſet homo, fuiſſet quidem Deo acceptum tanquam bonum morale, quod quatenus tale, laudem & commendationem meretur; ſed non fuiſſet acceptum tanquam vita æterna, Dei beneuolentia, amicitia, & ſocietate, aut aliquo ſupernaturali præmio dignum. Quæres po-

A ſtremo, vnde colligatur originalem iuſtitiam fuiſſe donum gratuitum, & ſupernaturale naturæ hominis adiectũ. Reſpondeo, quæſtionem eſſe facti, an primus homo ante lapſum aliquid vltra naturam acceperit, & proinde ad eius definitionem ſatis eſſe communem Theologorum, & Patrum conſenſum; qui ex ſcripturis acceperunt, vt ſupra docuimus, primum hominem à Deo iuſtitiam, & ſanctitatem habuiſſe.

Quinto Quæritur, An iuſtitia originalis fuerit habitus, an actus? Vt quæſtionem diluam, prius animaduertendum exiſtimo aliquid fieri à Deo in homine dupliciter, primo quidem modo miniſterio habituum, qui ſupra naturam infundũtur in animos, & inhærent homini: ſic credimus, ſperamus, & diligimus Deum virtutum Theologicarum præſidio. Secundo modo, ſingulari quodam auxilio & beneficio, quo Deus cum homine peculiariter operatur. Id quod facit homo primo modo, agit per formam ſibi inhærentem; quod facit ſecundo modo agit vna cum Deo ſibi aſſiſtente, & cum eo operante. Quæſtionis itaque propoſitæ ſenſus eſt; an effectus iuſtitiæ originalis eſſent in homine à Deo per aliquem habitum inhærentem. Commu-

B nis eſt omnium Theologorum opinio, iuſtitiam originalẽ fuiſſe habitum homini inſidentem. Quæ ſententia ex Patribus facile colligitur. Docent enim primum hominem ante lapſum fuiſſe iuſtum, etiam dum nihil operabatur: ergo eius iuſtitia non erat actus ſed habitus. Obijcies, aliquos fuiſſe iuſtitiæ originalis effectus, qui per habitum reſidentem in homine præſtari non potuerint. corpus enim hominis (gratia exempli) erat animæ plene ſubiectum, ita vt nec dolere, nec defatigari, nec fame, vel ſiti premi poſſet, nec tentari, & diuexari morbis, nec moleſtijs vllis & incommodis affici. Similiter ſenſus & vires corporis erant integræ, ita vt pati nõ poſſent vim extrinſecus irrumpentem, vt iterum belluæ, hominis, dæmonis vel cuiuſcumque alterius ſimilis cauſæ; poſſet itidẽ homo teſte Aug. li. de correp. & gratia. c. 11. ſi vellet, non mori; poſſet non peccare: poſſet nõ cadere, & nõ decidere à bono ſi vellet. Reſpondeo; negari non poſſe, quin fuerint multi effectus quos homo ſingulari Dei prouidentiâ, & munere, tunc temporis præſtabat. nec enim omnes ab habitu ſolo profluebant;

C erat tamen iuſtitia originalis habitus quidam, cui præſto erant Dei auxilia ſingularia, quibus homo omnem vim extrinſecus accedentem propulſabat; quibuſque eximia quadam Dei prouidentia protegebatur. Appellatione autem iuſtitiæ originalis intelliguntur pariter habitus iuſtitiæ infuſus homini, & quæ diximus ſingularia diuinæ protectionis præſidia. Secundo Obijcies; aliquando appellationes rerum & perſonarũ ſunt ab aliquo, quod non ineſt, ſed a iure quod nobis conuenit; veluti quis vſu fructuarius vocatur qui ius habet vtendi & fruendi re aliena ſalua eius ſubſtantia. Penſionarius, qui ius habet exigendi penſionẽ ex alieno beneficio Eccleſiaſtico. Beneficiarius, qui iure ſuo percipit redditus & fructus ex bonis Eccleſiæ: ergo pari modo poterat Adamus eſſe & nominari iuſtus ex eo ſolo, quod haberet ius Dei munere, & beneficio acceptum, vt vna cum eo Deus ipſe operaretur, dum homo in primo naturæ ſtatu permaneret. Reſpondeo, in iure ſiue Ciuili, ſiue Canonico, multas eſſe nominum appellationes ſumptas à iure, quod penes aliquẽ ineſt: at vero in moribus iuſtus, bonus, aut ſanctus nemo dicitur niſi à iuſtitia, bonitate, &

D ſanctitate inhærenti. Tertio oppones Clementẽ Alexandrinum lib. 6. Stromatum prope medium, qui cum quæreret, an homo ſit creatus perfectus; reſpondet ipſe non eſſe talem creatum, quia conditus eſt (inquit) aptus ad virtutem: ergo non cum virtute, ſed cum propenſione ad eam. Fulgentius ait hominem procreatum natura bonum. Reſpondeo, horum Patrum eſſe ſententiam, hominem creatum abſque vllo peccato naturam ſanam, & integram accepiſſe, propenſam, & aptam ad virtutes & honeſtatis officia: quod verum eſt etiamſi cum iuſtitia, gratia, et virtutibus fuerit procreatus & conditus. Virtus enim et eſt animæ ſanitas, et integritas, et ſimul eſt quædam ad bene agendum proclmitas. eſt item virtus nomen habitus, et actionis; acceperat homo habitum virtutis, quo ad bene agendum erat propenſus.

Quædam aliæ quæſtiones diluuntur quæ ad eundem rem pertinent.
Cap. XXXII.

PRimo Quæritur, An iuſtitia originalis fuerit habitus naturalis, an ſupernaturalis: obſeruandum eſt, eum habitum eſſe propriè et dici ſupernaturalem, qui naturæ vi, et facultate fieri, comparariuè nequit; & proinde talem eſſe, qui ſolo Dei beneficio et munere ſupra naturam in hominis mentē infunditur: ille verò habitus eſt naturalis, qui naturæ viribus acquiritur, vel ſaltem acquiri poteſt: nam quamuis Deus certo cuidam homini rerum naturalium diſciplinas et artes, aut moralium virtutū habitus infundat: ſunt tamen illi habitus naturales, quia naturæ viribus poſſet eorum ſubſtantia comparari. Henricus ſenſit iuſtitiam originalem re, ex natura ſua eſſe quendam habitum naturalem tributum homini, et ſimul gratiæ diuinæ coniunctū; ſicut (inquit) linea eſt recta, et rectum aliquid eſt lineæ naturaliter conueniens, ſic homo erat rectus, et integer: at illa integritas, ac bonitas nihil aliud erat, niſi habitus quidā naturæ cōſentaneus. Quam ſententiam meritò oppugnauit Scotus: tum quia inde fieret, vt per peccatum aliquid naturale amiſerit homo, ſiquidem eſt iuſtitia originali denudatus, et ea erat habitus, et qualitas naturalis: tum quia iuſtitia originalis præſtabat effectus, qui naturæ viribus effici non poterant; quoniam corpus animæ ſubijciebat, ſenſus, appetitum, ac vires inferiores rationi, et menti obedientes reddebat, cōtinebat totum hominem in obſequio Dei. Communis itaque eſt Scholaſticorū opinio, iuſtitiam originalē fuiſſe habitum ſupernaturalem. Sic apertè tradiderunt S. Thomas, Ricardus, Scotus, Durandus, Marſilius, Gabriel, Maior, et alij. Obijcies; ſæpe à Theologis vocari habitum iuſtitiæ originalis naturalem. Reſpondeo, ideo talem appellari tribus de cauſis; Primo, quia fuit ſingulare Dei beneficium pariter cum natura ſusceptum. Deinde, quia erat cum natura in poſteros tranſmittendum, ſi in ea primus homo perſtitiſſet. Poſtremò, quia appetitum ſenſus rationi ſubdebat, quod opus eſt naturæ hominis conſentaneum.

Henricus quodl. 6. q. 11.

Sco. 2. d. 29 q. 1. Baſſ. 2. diſ. 29. q. 1. ar. 1.

Locis ſup. cit. in q. 4.

Secundo Quæritur, An iuſtitia originalis fuerit vnus tantum habitus, an plures, ita vt illi habitus per collectionem vna iuſtitia originalis appellentur. Duæ ſunt opiniones: vna docet, fuiſſe plures habitus, qui ſingulas hominis facultates perficerent, vt expeditè, et commodè ſuis officijs fungerentur: Ita Marſ. 2. quæſt. 19. ar. 3. poſt. 4. conc. Maio. 2. diſt. 30. q. 1. ita nunc etiam ſentiunt quidam iuniores in ſcholis quam opinionem vt probabilem reliquit. Scot. in diſtinct. 29. quæſt. 1. et Gabr. 2. ſent. 30. quæſt. 1. artic. dub. 3. et Baſſo. 2. d. 29. q. 1. a. 1. Horum vnicum duntaxat eſt fundamentum non debile, quia iuſtitia originalis hominem omni ex parte perfectum reddebat, ergo eius vires & facultates erant bonis et rectis habitibus affectæ, alioqui ſi ipſa ſola voluntas erat habitu perfecta, non fuerat totus homo vndequaque bene compoſitus. Item, ſicut voluntas indigebat habitu, vt perfectè et commodè dominaretur, imperaretque ſenſibus: ſic etiam ſenſus ipſi egebant habitu, quo facile et promptè rationi parerent. Præterea, appetitus ſenſus erat planè rationi ſubiectus, ergo habitu refrænabatur, ne rationis imperium præcurreret, perturbaret, ſubterfugeret, aut recuſaret: quidam veriſimile admodum putant, iuſtitiam originalem non fuiſſe vnum habitum ſimplicem, ſed omnium virtutum collectionem, quæ dicta eſt iuſtitia originalis eo quod tota illa virtutum communio hominē in honeſti et boni officio contineba, prout ſtat primæ inſtitutioni congruebat. Et ſicut Deus primum hominem perfecta rerum naturalium ſcientia repleuerat, vt doctorē ac magiſtrum omnium; ſic etiam plena virtutum omnium honeſtate exornauit, tanquam optimum ceterorum parentem ac ducem. Iuſtitia itaque (ſecundum hanc ſententiam) erat virtutum omnium in vnum collectio, communio. Altera opinio tradit iuſtitiam originalem, fuiſſe vnum re et ſubſtantia habitum in parte animæ ſuperiori inſidentem. Sic Alber. 2. d. 30. art. 3. ad 5. S. Tho. 1. p. q. 8. 95. ar. 1. ad 2. Bonau. Aegid. Ricar. Dur. 2. diſt. 29. et alij, quibus nō pauci poſtea acceſſere, quorum ſententiam ipſe libentius amplector. Etenim præter gratiam adoptionis, & charitatem, & dona Spiritus ſancti, & virtutes morum infuſas, quæ diuinitus conferuntur eum ad finem, vt quis ſit iuſtus, rectus, ſanctus, diuinæque conſors naturæ: nulli alij habitus requiruntur, vt quæſtione proximè ſequenti apparebit: ergo iuſtitia originalis, aut erat omnium virtutum collectio, & communio, aut quod verius puto, ipſa gratia adoptionis erat coniuncta & copulata virtutibus, & ſtuta, atque munita ſingularibus diuinæ prouidentiæ præſidijs. At iuſtitia, inquies, originalis, reddebat totum hominem omnibus ſuis partibus abſolutum, atque perfectum. Reſpondeo, Ad id ſatis fuiſſe gratiam adoptionis charitate, fide, donis Spiritus ſancti, & virtutibus moralibus infuſis ornatam. Obijcies deinde; Appetitus ſenſus, cum ratione frequenter & aſſiduè pugnat, & certat: ergo ad eam litem & pugnam componendam, indigebant ambæ hominis facultates habitibus. Reſpondeo, infuſa fuiſſe Spiritus ſancti dona, & reliquas virtutes morales, quibus appetitus ſenſus in officio continebatur. Deinde opponet: Hæc omnia non ſatis fuiſſe ad primum hominis ſtatū, quia cū quis baptiſmate renaſcitur, aut per pœnitentiæ Sacramentū diuinæ amicitiæ reſtituitur, recuperat ſibi ope Dei gratiā, charitatem, dona Spiritus ſancti, & virtutes morales infuſas; & tamen ad iuſtitiam originalem non redit. Reſpondeo, reuera appellatione iuſtitiæ originalis, non ſolum intelligi gratiam adoptionis, quæ ſibi coniuncta habebat dona Spiritus ſancta & virtutes morales infuſas, ſed etiam ſingularia, vt antè iam dixi, diuinæ protectionis auxilia, quibus homo ab omni malo, tū culpæ, tum pœnæ, ſiue intrinſecus, ſiue extrinſecus irruente defendebatur: & propterea homo quamuis à peccato diuina gratia mundetur; iuſtitiæ tamen originalis minimè reſtituitur: quia illa ſingularia diuinæ protectionis præſidia non recuperat; conſequuturus ea, cum ad patriam cœleſtem admiſſus, in fœlici illo Beatorum ſpirituū domicilio cōſtituetur, vt ſupernæ vrbis ciuis & incola.

Tertio Quæritur, An iuſtitia originalis fuerit habitus re à gratia adoptionis diſtinctus? Tres ſunt Theologorum ſententiæ: Prima affirmat, atque hæc videtur fuiſſe communis. Ita enim docent. Alex. p. 2. q. 90. m. 1. a. 1. Bonau. 2. d. 29. a. 2. q. 2. Aegid. 2. diſt. 29. q. 1. a. 3. Dur. 2. d. 20. q. 5. Marſ. 2. d. 13. a. 3. conc. 4. Gabr. d. 29. q. 1. a. 3. dub. 2. & Maio. 2. d. 30. q. 1. & alij. Aiunt iſti, primo homini duos habitus fuiſſe infuſos, Gratiam ſcilicet adoptionis, quæ eum Deo gratū, acceptum & amicum reddebat, quæque ei ius ad hæreditatem cœleſtem tribuebat; & habitum iuſtitiæ, quo homo iuſtus & rectus fiebat, vt ipſa recta ratio requirebat. Gratia itaque ad finem ſupernaturalem hominem reuocabat: iuſtitia verò ad finem tantum naturalem recto naturæ ordine dirigebat. Gratiæ item præſidio, opera homo præſtabat vita æterna, vt debita mercede & præmio digna. Iuſtitiæ verò originalis auxilio, ſolum operabatur bene, iuxta naturalis rectæ rationis præſcriptum. Quod ſi eis opponas; ad hoc ſecundum officium obeundum, ſufficere potuiſſe ſolas virtutes morales, quas iterata Deo homo cōſequutus. Reſpondent, non ſatis fuiſſe ad id exequendum in perpetuum: vnde iuſtitia originalis conferebatur, vt perpetuò rectæ rationis præſcriptionem, & ductum homo ſequeretur, id quod virtutes morales nōn tribuunt: aut quod ſecundum hanc opinionem probabilius exiſtimo, iuſtitia originalis erat virtutum moralium collectio, & copulatio ſocietas, non autem ſimplex habitus re, ac ſubſtantia à virtutibus diſtinctus. Erat itidem virtutum moralium, communio non quæcunque, ſed peculiaris & eximia diuinæ prouidentiæ cura ſoruata, qua homo in honeſto, æquo & bono mirabiliter continebatur, ac propterea donum erat ſupernaturale. Secunda opinio, iuſtitiam quidem originalem, non fuiſſe habitum à gratia adoptionis diſtinctum. Ita Sotus & quidam alij S. Thomæ diſcipuli, quorum ſententia eo nititur fundamento, quod iuſtitia originalis fuerit gratia adoptionis, ſed non præcisè talis, qualis iuſtis nunc temporis per Baptiſmum, vel pœnitentiam recuperatur, ſed quatenus ea Dei munere primo ſibi habebat diuinæ prouidentiæ, & protectionis auxilia, quibus omne malum repellebat. Tertia ſententia eſt Caietani, & aliorum aſſerentium, iuſtitiam originalem fuiſſe quidem habitum re, à gratia diſtinctum; ſed qui habebat eam, tamquam comitem, indiuiduam ſemper coniunctam. Vnde hæc opinio differt à prima, quod hæc nunquam ponit iuſtitiam originalē re à gratia ſeiunctam; at illa docuerunt ſolum poſſe eam à gratia ſeiungi, ſed etiam fuiſſe in primo homine diſiunctam & ſeparatam. Mihi tamen ſecunda opinio magis arridet: nam tota iuſtitiæ originalis ratio, & natura completur, ſi concipiamus cogitatione mentis hominem cum gratia adoptionis, vna cum donis Spiritus ſancti, & virtu-

Sot. lib. 1. de natu. & gratia. c. 5. Zumel. 1. p. q. 95. a. 1. Caiet. 1. p. q. 95. ar. 1.

virtutibus moralibus infuſis conſtitutum, & ex pacto ſeu potius inſtitutione Dei adeo ſingulari prouidentia gubernatum, ac rectum, vt nullo poſſet malo perturbari, ſi in eo iuſtitiæ officio ſeſe contineret, nec ab eo vnquam propria voluntate aberraret, deflecteretue. Homo item in eo vitæ ſtatu & conditione, miniſterio opeque virtutum moralium erat bene compoſitus circa bonum rationis, & proinde circa finem naturæ debitum: & dono gratiæ erat bene affectus circa finem ſupernaturalem, & mirabili Dei ipſum protegentis beneficio ab omnibus malis, quæ poſſent extrinſecus occurrere, arcebatur. ergo præter tria hæc, quid opus eſt alium habitum homini datum eſſe confingere.

Quarto Quæritur, An primus homo ante lapſum, adoptionis gratiam acceperit? Duæ fuerunt olim inter Theologos ſententiæ; vna affirmabat nunquam ante peccatum habuiſſe illum gratiam adoptionis, ſed tantum iuſtitiam rationi naturali congruentem, quam dicunt fuiſſe gratiam, hoc eſt donum gratuitum, peculiare & ſupernaturale, & & ideo à patribus vocari iuſtitiam gratiam, integritatem ſanitatem, & ſanctitatem naturæ, quod ſi primam in perſeuerantia, & virtute tentationem ſuperaſſet, ſtatim Dei beneficio eum gratiam fore conſecuturum. Ita Marſilius, Argentina, & ante eos Aegidius. Idque probant ex Auguſtino libro Quæſtionũ Noui & veteris teſtamenti, q. 123. vbi ait, Adamum non habuiſſe ante peccatum, Spiritum ſanctum: & Magiſter in ſecundo, diſtin. 24. tributum eſſe ait homini auxiliũ in ſua creatione, quo ſtare poterat, ſed non quo proficere poſſet. id eſt, mereri, quod Magiſter accepiſſe ſe putat ex Auguſtino, cuius multa ad id teſtimonia producit, idem etiam probant ex Hugone, in ſumma ſententiarum tract. 4. cap. 7. & hic Auctor citat Auguſtinũ. lib. de correptione, & gratia. cap. 11. Probant item ex Auguſtino. lib. 11. de ciuitate Dei, cap. 12. vbi inquit quantum pertinet ad delectationem præſentis boni, beatior erat primus homo in Paradiſo, quam quilibet iuſtus in hac infirmitate mortali: quantum vero ad ſpem futuri boni, beatior eſt quilibet in quibuslibet cruciatibus corporis, cui nõ opinione, ſed certa veritate manifeſtum eſt, ſine fine ſe habiturum ſocietatem Angelorum, omni moleſtia carentem, in participatione ſummi boni, in qua erat iſte homo ſui ca ſus incertus in magna illa fœlicitate Paradiſi. Hæc ille: ergo ſecundum Auguſtinum, primus homo ſpem patriæ cœleſtis non habebat, ac proinde nec gratiam. Altera opinio fuit ſemper communi Scholaſticorum conſenſu recepta, primum hominem ante lapſum iuſtitiam, & gratiam adoptionis accepiſſe. Hoc tradiderunt. Altiſio. in ſum. lib. 4. tract. vlt. c. vlt. Alex. 2. p. q. 9. m. 2. a. 1. Alber. 2. d. 29. art. 1. S. Thom. 1. p. q. 95. ar. 1. Bonau. 2. d. 29. a. 2. q. 2. Ricar. 2. d. 29. ar. 1. q. 1. Scot. 2. d. 29. q. 4. Dur. 2. d. 4. q. 1. Gabr. 2. d. 29. q. 1. & Mai. 2. diſt. 4. q. 1. In hac quæſtione prior ſententia poſt editum concilium Tridentinum, temeritate, periculo, & errore non caret; quoniam ſeſſ. 5. can. 1. de peccato originali, ſtatuit in hunc modum: ſi quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in Paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſanctitatem & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſiſſe, anathema ſit.] Quod ſi ſanctitatem acceperat primus homo, ergo gratiam adoptionis. Item de Pœnit. diſt. 2. cap. Tolle 5. Adam, Gratianus per aliquot capita ex Auguſtino, & Ambroſio deſumpta concludit, primum hominem in charitate fuiſſe conſtitutum, quam ob peccatum amiſit. Præterea, multis veterum Patrum teſtimonijs ſupra productis oſtendimus, Adamum, ob peccatũ fuiſſe, diuinæ gratiæ munere denudatum ac beneuolentiæ & charitatis amictu & dono priuatum.

Marſi. 2. q. 16. a. 6. cõc. 2. Argen. 2. d. 29. q. 1. a. 3. conc. 2. & d. 4. q. 1. art. 2. conc. 1. Aeg. 2. d. 29. q. 1. a. 2. & d. 4. q. 1. a. 3. dub. 7.

Ad obiecta verò Reſpondeo, Ad primum, Auguſtinum vel eius operis Auctorem, non enim puto eſſe Auguſtinum vt Louanienſes rectè, annotarunt, in ea quæſtione, docere quoſdam ex Patribus animi ſimplicitate tradidiſſe, Adamum ante peccatum habuiſſe Spiritum ſanctum: quod ibi ille Auctor refutat & improbat: & meritò; nam re uera Patres illi docebant, Adamum habuiſſe Spiritum ſanctum more fidelium ac piorum hominũ, quibus per baptiſma renatis confertur, quod proinde erat ac ſi dicerent, habuiſſe Spiritum ſanctum ea gratiæ plenitudine, & abundantia, quam renati in baptiſmo ſuſcipiunt; & proinde eos eſſe conſecutos ſtatim cœleſte regnum poſt obitum: quæ eſt propria noui teſtamenti, & legis gratia. Vnde is Auctor in eo loco docet generatim veteris teſtamenti Patres quãuis iuſtos & ſanctos, ad inferos deſcendiſſe; cum tamen iuſti modo ex hac vita decedentes, cum plena peccatorum

A ſatisfactione, ad cœleſtem patriam, & Beatorum ſpirituũ gaudia conuolent. Potius itaque Auctor, de primo homine poſt peccatum gratiam adepto, ſermonem habet, quam de eo recto, & integro ante lapſum creato. Sic piè, & benignè eum Auctorem S. Tho. 1. p. q. 95. ar. 1. ad 2. interpretatur. nec arbitror vt quidam cenſent, eum Auctorem in hac parte non fuiſſe catholicum; quoniam quamuis in eo opuſculo in multis ab Auguſtino diſſentiat, immo etiam erret quod Louanienſes obſeruarunt; in hac tamen parte mitius & benignius explicari poteſt, quod dicit: nec exiſtimo, eũ auctorem: Hieronymo & Auguſtino eſſe antiquiorem, ſed iuniorem. Ad Magiſtrum, & Hugonem Reſpondeo, eos fortaſſis in prima opinione fuiſſe: Auguſtinus autem in lib. de correptione, & gratia cap. 11. ſolum ait accepiſſe gratiã Adamum, qua poſſet in bono permanere, ſi vellet; non tamen eam gratiam, vt vellet in bono permanere, quod eſt dicere, Adamum accepiſſe gratiam, quà poſſet in bono perſeuerare; non tamen eam, qua perſeueraret; cum tamen modo multi iuſtorum accipiant gratiæ beneficium, non ſolum quo poſſint perſeuerare, ſed quo perſeuerent. Magiſter verò & Hugo aliter, ac Auguſtinus loquuntur, cum

B aiunt accepiſſe gratiam Adamum, qua ſtare poſſet, non qua poſſet proficere, hoc eſt, non qua poſſet vitã æternã promereri. Auguſtinus ſolum dixit; accepit primus homo, quo poſſet non peccare, ſi vellet; quo poſſet non mori; quo poſſet non cadere & nõ deficere à bono: ſed non accepit, quo non peccaret, quo non caderet; non accepit, quo perſeueraret. Quicquid ſit, Magiſter & Hugo id ſolum tradidere, primum hominem in ſua prima creatione, gratiam minime accepiſſe; non tamen negarunt eam ante caſum habuiſſe: id enim apertè Magiſter affirmat in ſecundo diſt. 29.

Quinto Quæritur, An primus homo fuerit cum iuſtitia originali, & gratia procreatus? Duæ ſunt opiniones, Prima docet ante lapſum fuiſſe duos primi hominis ſtatus, primũ quidem, quando fuit à Deo creatus, & tũc ſolam naturam accepit ſuis viribus, & dotibus ornatam: ſecundum, quando poſtea accepit gratiam & charitatem; ita opinantur. Alex. p. 2. q. 90. m. 1. ar. 1. Alber. in ſum. p. 2. tract. 14 q. 90. m. 1. 2. & 3 Bonau. 2. d. 29. a. 2. q. 2. Ricar. 2. d. 29. ar. 1. q. 1 Baſſol. 2. d. 29. q. 1. ar. 2. & Gloſſa de Pœnit. diſt. 2. cap. Tolle. ait, hanc opinionem eſſe celebriorem. Et eſt animad-

C uertendum huius opinionis Auctores, cum dicunt primum hominem cum ſolis naturæ dotibus, & facultatibus fuiſſe conditum, minime inficiari eſſe quoque cum iuſtitia originali creatum: ſed eiuſmodi iuſtitiam, gratiam quidem gratis datã appellant, ſed naturalem; quia naturæ hominis cõgruebat, eo quod erat virtus rationi admodum conſentanea; eamque ad finem tantummodo naturalem dirigebat; hoc enim expreſſe docent Argen. 2. d. 29 q. 1. ar 3. Marſ. 2. q 16. a. 6. conclu. 2 Aegid. 2. d. 29. q. 1. a. 2. Secunda opinio affirmat primum hominem eſſe cum iuſtitia, & gratia cõditum: ſic S. Tho. 1. p q. 95 a. 3. Dur. 2. d. 4 q. 2. Mai 2. d. 4. q. 1. Porrò Scotus, & Gabriel, vtramque opinionem vt probabilem amplectuntur. Ipſe tamen ſecundæ ſententiæ magis aſſentior: nam ex teſtimonijs veterum Patrum, quæ ſupra commemoraui, colligi videtur hominem eſſe creatum ita rectum, vt iuſtitiam haberet apud Deum: quæ iuſtitia ſine gratia adoptionis eſſe non poteſt. Obijcies, Auguſtinũ lib. de correptione & gratia. cap. 10. & 11. dicentem: Deus ſic ordinauit Angelorum, & hominum vitam, vt prius in

Scot. 2. diſ. 32. q. 4. ad arg. q 4. & Gabr. 2. d. 29. q. 1. a. 3. dub. 1. & d. 4. q. 1. ar. 2.

D eis oſtenderit, quid poſſet liberum arbitrium: deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium. Ergo ſecundum Auguſtinum non eſt homo cum gratia creatus. Item Magiſter in ſecundo diſt. 24. & Hugo in ſumma ſententiarum tract. 3. cap. 6. tradiderunt primum hominem in ſua creatione accepiſſe, quo ſtare poſſet, non quo poſſet proficere: quod eſt dicere, accepiſſe Adamum iuſtitiam originalem, gratiam non item. Reſpõdeo de Auguſtino, eum alijs in locis, quos ante produxi, ſenſiſſe primum hominem eſſe cum gratia procreatum: quid itidem ſignificare voluerit, cum dixit Deus ſic ordinauit Angelorum & hominum vitã, vt prius in eis oſtenderit, quid poſſet liberũ arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, plane liquet: nam eius mens fuit, accepiſſe Angelos & hominem Dei auxilium, quo per liberum arbitrium in bono ſtare potuiſſent, & omne peccatum vitare, ſed in peccatum lapſos, per liberum arbitrium poſtea ſurgere non potuiſſe, ſine gratia ipſius Dei, naturam ſanante: item habuiſſe eos Dei auxiliũ, quo poſſent, ſi vellent, non peccare, vt deinde acciperent gratiam conſummatam videlicet gloriam ſempiternam, qua nunquam amplius

A plius poſſent peccare. De Magiſtro vero, & Hugone non oportet nos eſſe ſollicitos; videntur enim ſententiam ſecuti, Adam eſſe quidem cum iuſtitia originali, ſed ſine adoptionis gratia conditum: & certè ex Auguſtini locis quibus Magiſter mouetur anſam non paruam acceperunt.

Sexto Quæritur, An primus homo ſibi & cæteris iuſtitiam originalem acceperit? quod eſt quærere, An acceperit transfundendam quoque in poſteros? vel quod alij quærunt, An poſteri, ſi Adamus iuſtitiam originalem conſeruaſſet, nati in ea fuiſſent? Conuenit inter Theologos ſibi & poſteris accepiſſe. Alex. 1.p.q.89.m.1.a.1. S.Tho. 1. p. q. 100.a.1. Aegid. 2.d.20.q.1.a.4. Ric. 2.d.20.q.3.a.2. Scot. 2. d. 20.q.1. Dur.d.20.q.5. Gabr. 2.d.20.q.1.a.2.conc. 2. Mar. 2.q.13.ar.1. Mai. 2.d.20.q.1. Baſſol. 2.d.20.q.1. ar.2. & alij. Vnus tamen eſt Hugo qui lib. de ſacramentis Par.6. c. 23. & 24 tradidit, Adamum ante peccatum generaturum fuiſſe filios ſine peccato quidem, ſed non paternæ iuſtitiæ hæredes: quem Auctorem S. Tho. & Alexander mitius interpretantur. Sed reuera Hugo videtur ſenſiſſe, cum iuſtitia originali filios Adæ minimè naſcituros fuiſſe. Obſeruandũ porro eſt, originalem iuſtitiam in poſteros minime fuiſſe tranſmittendã vi ſeminis, aut naturæ, ſed beneficio & mu- B nere conditoris, qui eam primo parenti concesserat in filios deriuandam. Nam erat donum gratuitum, & proinde vi naturæ traduci non poterat. Si roges, an hæc Theologorum ſententia, veterum Patrum doctrina innitatur? Reſpondeo, eam perſpicue Anſelmum tradidiſſe. lib. de conceptu Virginali & peccato originali cap. 1. ad finem, & c.2.10.& 14. & in libro cur Deus homo c.18. immo Gregorius lib.4. Moralium cap.36 amplius quiddam aperte docet; primum parentem, ſi in bono perſeueraret, ſuſcepturum ſolùm ex vxore eos, qui ſunt ad cœleſte regnum electi: ita enim ait; Si parentem primum, inquit, nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex ſe gehennæ filios generaret, ſed illi qui nunc per redemptionem ſeruandi ſunt, ſolum ab illo electi naſcerentur. Auguſtinus lib.14. de ciuit. Dei, cap.10 ait, permanente in Paradiſo primi hominis felicitate, donec per illam benedictionem, qua dictum eſt, creſcite & Gen.1. multiplicamini, prædeſtinatorum ſanctorũ numerus compleretur. Denique Tridentina Synodus ſeſſ. 5. de peccato originali can.2. definit: Si quis Adæ præuaricationẽ ſibi ſoli, & non illius propagini aſſerit nocuiſſe, & acceptã a Deo C ſanctitatem & iuſtitiam, quam perdidit, ſibi ſoli, & non nobis etiam eam perdidiſſe: anathema ſit. Ex quo deducitur Adamum, etiam ſuæ ſoboli iuſtitiam accepiſſe: nam ſibi eam & poſteris amiſit: ergo acceperat traducendam in ſobolem; alioquin enim eam tantummodo accepiſſet, vt ſingulare perſonæ donum. Conſequitur quoque, male Albertum Pighium Campenſem dixiſſe, hoc eſſe quidem Theologorum dogma, ſed non verum: & probabile tantum ob Theologorum teſtimonium, ſine ratione tamen aſſertum. [Alb. Pigh. in tract. de pecc. origi.] Parcendum eſt viro & docto & pio, & ante Synodum Tridentinam ſcribenti. Enim vero illi ſatis eſſe debuerat, vel vnius Anſelmi auctoritas, vel argumentũ a poſteriori ſumptum; Nam peccatum originis ex Adamo tranſiuit in poſteros: ergo eſt priuatio iuſtitiæ originalis, quæ in poſteros tranſire debuerat. Præterea animaduertendum eſt, S. Thomam, & alios, prædictam ſententiam alio argumento colligere; videlicet, accidentia ſpeciei, & naturæ ipſam cõſequuntur, ſed iuſtitia originalis erat accidens naturæ humanæ; ergo traduci vna cum natura debebat in poſteros; D quam rationem infirmat, & diluit Durandus. Quoniam tantum, inquit, locum habet in accidentibus naturalibus non gratuitis. [Dur. 2. diſt. 20.q.5.n.7.] Attamen quidquid velit Durandus, ratio optimè concludit ex hypotheſi: Cum enim Deus hominẽ condiderit cum iuſtitia originali deriuanda in progeniem, rectè conficitur, iuſtitiam originalem fuiſſe accidens ſpeciei & naturæ, id eſt, totius generis humani, non quidem vi ipſius naturæ, qualia ſunt accidentia naturalia, ſed dono & munere conditoris.

Septimo Quæritur, An poſteri eſſent accepturi vna cũ natura, & iuſtitia originali gratiam adoptionis, ita vt iuſti & ſancti naſcerentur? Duæ ſunt opiniones, vna generandos quidem ait cum iuſtitia originali, ſed ſine gratia; eſt Alexandri opinio & Ricardi, nec aliam certè arbitror, fuiſſe eorum Theologorum, qui, vt ſupra iam dixi, rati ſunt iuſtitiam originalem & gratiam, fuiſſe duos habitus re diſtinctos, & primum ſine ſecundo accepiſſe in ſua creatione primum parentem. [Alex. p. 2. q.89.m.1.a.2. Ricar. 2. d 29.a. 1.q. 1.ad 2.] Vnde iuxta horum Theologorum ſententiam; iuſtitia originalis erat donum toti generi huma- A no in primo parente conceſſum; at vero gratia adoptionis erat perſonæ ſolius donum; & ideo illud in ipſa creatione ſimul cum natura ſuſcepit primus homo, ſed hoc accepit poſtea, ante lapſum ſuo proprio actu, tãquam præparatione debita bene & conuenienter aptatus. Præterea gratia erat donum, quod per cordis pœnitentiã recuperari poterat, ſi amitti, contingeret; vt reuera recuperauit Adamus, vt ex libro ſapientiæ colligitur. [Sap.10.] At iuſtitia originalis per pœnitentiam minimè reſtitui, aut recuperari in hac vita poteſt. Altera opinio, poſteros naſcituros tradit cum iuſtitia originali, & gratia. Ita S. Tho. 1.p.q.100.a.1. ad 2. Duran. 2. d.20.q.5.a.3 ad 1, & alij; quibus ipſe quoque libentius accedo. Et certè verba concilij Tridentini mirificè pro hac ſententia faciunt, quæ ſic habent; (& acceptam ſanctitatem, & iuſtitiam, quam perdidit, ſibi ſoli et non nobis perdidiſſe, etc.) Ergo non obſcure inſinuat ſancta ſynodus, vtrumque donum, gratiam ſcilicet et iuſtitiam, ſibi et nobis Adamum perdidiſſe: vtrumque igitur erat beneficium toti naturæ in primo parente tributum, et proinde vtrumque tranſiturum in poſteros; non quidem, quod gratia vi aut merito naturæ redundatura eſſet in poſteros; [nam ſi B gratia eſt, hoc ipſo gratis confertur, teſte Apoſtolo] ſed inſtitutione, vti ante iam dixi, et beneficio conditoris. Præſertim cum ſupra dictum ſit, iuſtitiam originalem, et gratiam eſſe re vnum, et eundem habitum, ac ſola ratione differre.

Octauo Quæritur, An ante peccatum procreandi eſſẽt Adæ poſteri in iuſtitia originali confirmati? Duplex eſt opinio; Prima id affirmat fore, eſt Anſelmi lib. 1. cur Deus homo cap.18. vbi ait; In illa iuſtitia in qua erãt, ſi viciſſent, vt tentati non peccarent, ita confirmarentur cũ omni propagine ſua, vt vltra peccare non poſſent; quemadmodum quia victi peccauerunt, ſic infirmati ſunt, vt quantum in ipſis eſt, ſine peccato eſſe non poſſint. Quis enim audeat dicere, plus valere iniuſtitiam ad alligandum in ſeruitutem hominem in prima perſuaſione ſibi conſentientem, quam valeret iuſtitia ad confirmandum eum in libertate, ſibi in eadem prima tentatione adhærentem? ſicut ergo tota natura victa eſt in primo parente peccante; ita tota viciſſet in eo ſi non peccaret. Hæc Anſelmus, cuius ſententiam ſequuntur Gabr. 2.d.20.q.1.ar.2. conc.2. Mai. 2.d.20. q. 1. C 5. circa hanc quæſtionem Secunda verò opinio negat. hanc tenent. Alex. p.2.q.89.m.1.art.3. S. Thom. 1.p.quæſt. 100. a. 2. Scot. 2.d.20.q.1. Dur. 2.d.20.q.5. Ric. 2.d.20.art. 2.q.5 Marſ. 2.q.13.ar.4.concl 4.& 5. et Baſſo. 2.d. 20 q.1.a.1. Et quidam iuniores non verentur aſſerere, primam opinionẽ inanem eſſe, et friuolam, cum S. Thom. tradiderit fieri non potuiſſe, vt confirmati ederentur in lucem. [Med. 1.2.1. q.81. art. 5. dub. 2]

Sed eſt animaduertendum, confirmationem alicuius hominis in bono poſſe dupliciter contingere; vno modo ex vi certi doni, quod in homine inhæreat; et talis eſt confirmatio Beatorum ſpirituum in patria cœleſti; nam vi et ratione viſionis beatæ, amplius nullo modo in perpetuum peccare poſſunt; et hæc confirmatio ita eſt propria beatorum cœli incolarum, vt viatorum eſſe non poſſit; Et de hac intelligendus eſt S. Thom. negans fieri potuiſſe, vt confirmati naſcerẽtur cum iuſtitia originali; quia viatores nequaquam beati erantq́; procreandi. Altero modo poteſt confirmatio contingere ex peculiari ope et auxilio Dei, quo aſſiſtit alicui, facitque, ne vnquam erret, aut peccet: præcidit enim omnem peccandi anſam; depellit, ac remouet om- D nia malorum irritamenta, immittit cogitationem bonam, mouet et excitat voluntatis affectum ad bonum, nec tollit aut minuit liberam hominis poteſtatem agendi. Atque hæc confirmatio in bono poteſt eſſe viatorum; et de hac intelligenda eſt prima opinio, quæ cum fuerit Anſelmi, immerito ſane vt inanis, et friuola à iunioribus notatur. Et Gregorius lib. 4. Moralium (vt ſupra iam dixi.) cap. 36. aliud quid ſimile inſinuat his verbis: Si parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex ſe filios gehennæ generaret; ſed ij, qui nunc per redemptionẽ ſaluandi ſunt, ſoli ab illo electi naſcerentur.] quod videtur Gregorius ſumpſiſſe ex Auguſtino, qui libro 14. de ciuitate cap. 10. ait. Permanente in Paradiſo primi hominis felicitate, donec per illam benedictionem qua dictum eſt; creſcite et multiplicamini, prædeſtinatorum ſanctorum numerus compleretur. [Gen. 1.] Nihilominus tamen mihi magis ſecunda opinio probatur, quam Auguſtinus videtur tenuiſſe; primo enim libro Retractationum. cap. 13. ait; eſſent ergo illæ cognationes, atque affinitates, ſi nullus delinqueret,

queres; & nullus moreretur. & lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 10. inquit: Si nec illi primi parentes malum in poſteros traijceret, nec quiſquam ex ſtirpe eorum iniquitatem committeret. Quibus locis videtur Auguſtinus tanquam verum ponere, eos potuiſſe delinquere.

Nono Quæritur, An inter Deum, & primum hominem interceſſerit pactum de iuſtitia originali, & gratia communicanda cum poſteris, ſi in ea ipſe homo conſtitiſſet. Baſſo. 2. diſt. 30. q. 1. art. 3. & Marſil. 2. q. 19 art. 2. ad finem, tradiderunt, ex pacto Dei, iuſtitiæ donum originalis redundaturum in poſteros. Ambroſius Catharinus affirmat huiuſmodi pactum inter Deum, & hominem interceſſiſſe. Sot. lib. 1. de nat. & gra. cap. 3. ait eſſe confictum, quia id nec ex ſacris literis, nec ex Patribus, nec ex Theologis colligi poteſt. Albertus Pighi. in opuſ. de pecc. originis, non ſolum negat tale pactum fuiſſe, ſed etiam eſſe potuiſſe inficiatur: Quoniam maniſeſte (inquit) pugnat cum ratione naturali. Quomodo enim potuit primus homo poſteros nondum conceptos, & natos pacto, & lege obligare? Dicendum itaque exiſtimo nullum pactum expreſſum interceſſiſſe: ad hoc enim aſſeuerandum, nec ratione, nec auctoritate, probabiliuè Patrum, aut Theologorum teſtimonio compellimur, implicitum tamen & tacitum fuiſſe pactum videtur, quod nihil aliud fuit, niſi ipſa primi hominis inſtitutio. Deus enim primum parentem iuſtitia originali exornauit, ita tamen vt voluerit eam iuſtitiam eſſe donum in totum genus humanum, in ſuo primo parente collatum: Et hanc inſtitutionem nonnullis Theologorum pactum placuit appellare.

Cathar. in opu. de peccato origi. cap. 7. & in Gen. c. 3.

Decimo Quæritur, An ſi primus parens primam cōtra perſeuerantiam, & virtutē tentationem ſuperaſſet, confirmandus eſſet poſtea in iuſtitia originali et gratia? Duæ ſunt opiniones: Prima affirmat fore confirmandum: ita opinantur. Scot. 2. diſt. 20. quæſt. 1. Baſſo 2. diſtin. 20. q. 1. art. 2 quod probabile eſſe aliquando tradidit S. Thomas. Secunda opinio negat; eſtque etiam S. Thom. 1. p. q. 100. art. 2. ad 4. qui id alio in loco aperte negauit. Scotus intellexit de confirmatione in bono, quā ſupra iam dixi poſſe viatoribus conuenire. S. Thomas verò, de ea videtur intellexiſſe, quæ propria eſt eorum, qui ſunt cœleſtem patriam conſequuti, ſi de priori loquamur, probabile eſt, quod affirmauit Scotus: verumtamen ex ſcripturis, aut Patribus nihil certi elici poteſt: Idem aiunt Scotus, & Baſſolis de poſteris Adæ, eos nimirum fore tētandos, qui ſi primam contra virtutem tentationem vincerent, eos tunc in bono confirmatum iri.

S. Tho. 2. d. 20. q. 2. art. 4. ad 5.

Quonam modo primus parens iuſtitiam originalem acceperit a Deo.
Cap. XXXIII.

PRimo Quæritur, An iuſtitia originalis fuerit in primum parentem collata ex meritis Chriſti Domini? Quidam noſtra ætate mordicus tuentur: filium Dei, carnem humanam ſuſcepturum fore, tametſi primus homo lapſus in peccatum non eſſet: quam ſententiam ſi quis tenere voluerit, facilè defendere poteſt, omnem gratiam, & iuſtitiam ab orbe terrarum condito eſſe tributam hominibus ex meritis Chriſti, ita vt ex ipſo tanquam primo capite, & fonte omnes acceperint. Verum ſi quis Sancti Thomæ, opinionem ſequatur (quam ego probabiliorem exiſtimo) filium Dei, nequaquam cum humana carne venturum, ſi primus homo minime deliquiſſet, ægre aut vix tueri poteſt, iuſtitiæ originalis, & gratiæ donum conceſſum Adamo ante peccatum, ex meritis Chriſti fuiſſe. Atque hoc ſenſere. Sot. libro primo de nat. & gratia. cap. 6. Gabr. 2. diſtinct. 29. quæſt. prima, articulo ſecundo, conc. 2. Medin. par. 3. quæſt. prima, articulo tertio, ad quartum, & quæſt. 24. articulo tertio. Immo idem ipſum arbitror fuiſſe opinatos Alex. parte ſecunda, quæſt. 91. m. 2. art. 1. §. 4. Bonauent. diſt. 29. art. 3. quæſtione ſecunda Aegid. 2. diſtinct. 29. quæſt. 1. art. 2. dub. 7. Ricard. 2. diſtinct. 29. artic. ſecundo, quæſt. 1. qui manifeſtè tradiderunt merita hominis primo inſtituti, non habuiſſe tantam efficacitatem, quantam habuerunt merita iuſtorum

S. Tho. p. 3. q. 1. art. 3.

A poſt lapſum Adæ, quia illa non erant ex Chriſti Domini meritis, ex quibus tamen hæc vim ſuam habuerunt. Et Auctor librorum Hypognoſticon, lib. 3. paulo poſt initium ait: Quid opus erat Deo, ſi ſtatus integer naturæ humanæ permaneret, carnem noſtram ſuſcipere?

Ambroſius de Incarnationis Dominicæ ſacramento c. 6. Didiciſtis igitur, quando ſacrificium de noſtro obtulit. Nam quæ erat cauſa Incarnationis, niſi vt caro quæ peccauerat per ſe, redimeretur?

Auguſtinus lib. 1. de Peccatorum meritis & remiſſionibus; Quibus appareat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, non ob aliam cauſam in carne veniſſe, ac forma ſerui accepta factum obedientem vſque ad mortem Crucis, niſi vt facta diſpenſatione miſericordiſſimæ gratiæ, omnes quibus tanquam membris in ſuo corpore conſtitutis, caput eſt, ad capeſſendum regnum cœlorum viuificaret, ſaluos faceret, liberaret, redimeret, illuminaret. Et cap. 27. eiuſdē libri id concludit multis teſtimonijs in medium productis. Phil. 2.

Idem Auguſtinus explanans Pſalm. 68. eumque verſiculum; (Infixus ſum in limo profundi) Deus, inquit, fecit hominem, ſubſtantiam fecit, atque vtinam maneret in eo, quod Deus fecit. Sed peruerſitatem fecit homo: venit filius Dei ad limum profundi, & infixus eſt. Sermone. 8. de verbis Apoſtoli; Si homo non periſſet, filius hominis non veniſſet: perierat homo, venit Deus homo. Et infra ait: Alia cauſa non fuit quare veniret in mundum, niſi peccatores ſaluos facere. Item ſerm. 9. de verbis Apoſtoli: Nulla cauſa fuit veniendi Chriſto Domino, niſi peccatores ſaluos facere; tolle morbos, tolle vulnera, & nulla cauſa eſt medicinæ. 1. Tim. 1.

B

Leo ſermone tertio, de Pentecoſte: Si enim homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus, in ſuæ naturæ honore manſiſſet, neque diabolica fraude deceptus à lege ſibi poſita deuiaſſet, Creator mundi creatura non fieret, neque aut ſempiternus temporalitatem, neque æqualis Deo Patri Filius Deus formam ſerui, & ſimilitudinem carnis peccati aſſumeret. Gen. 1.

Athanaſius ſermone 3. contra Arianos: cur filium Dei (inquit) oportuit carnem geſtare? Neceſſitas quippe, indigentiaque hominum anterior eſt quam illius natiuitas: qua ſublata, carnem non induiſſet. Et mox ex ſcripturis colligit veniſſe in mundum, vt ſaluum faceret hominem, qui perierat.

C

Nazianzenus oratione quarta de Theologia; Quæ cauſa naturæ humanæ ſuſceptæ, quam noſtra gratia, & noſtra ſalus?

Bernardus in ſermone de Vigilia Natiuitatis: Quare filius Dei factus eſt homo, niſi vt homines faceret filios Dei? Item. Propter peccatum filius Dei venit, vt ex ſcripturis, perſpicuè conſtat, Matthæi quidem. cap. 18. & Lucæ. 19. dicitur; Venit filius hominis quærere, & ſaluum facere, quod perierat. Ioann. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filiū ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Matth. 9. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Paulus quoque ad Galat. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorū reciperemus. 1. Tim. 1. Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Nec verò firma, & ſolida ratione caret hæc ſententia. Nam ſi filius Dei non erat cum carne venturus, ergo totus ille primi hominis ſtatus integer manſiſſet ex vi diuini decreti, quo illum ante conſtituerat. Merita item Chriſti ſunt merita redemptionis à peccato & lapſu Adæ ſublato, ſaluaque eius innocentia, & integritate naturæ, quanam redemptione, & reparatione genus humanum eguiſſet? ſed tota primi hominis inſtitutio fuit ante peccatum, ergo ante reparationem, & redemptionem præuiſam.

D

At enim contra hæc, multa obijci poſſunt. Primum ex Hugone libro primo de Sacramentis parte octaua, capitulo vndecimo, vbi ait: Omnem gratiam ab initio mundi collatam hominibus, acceptam fuiſſe ex meritis Chriſti. Reſpondeo, Hugonem, vt annotauit Aegidius, eius opinionis fuiſſe (quam ſupra refutauimus) primum hominem antequam peccaret, gratiam minime accepiſſe, vt mirum non ſit, id dixiſſe Hugonem: aut fortaſſis dixit, ab initio mundi; hoc eſt, a lapſu primi hominis, qui contigit initio mundi. Secundo, obijciunt Sanctum Thomam

M

S. Tho. 3. p. q. 7. ar. 9. & art. 11. S. Tho 3. p. q. 7. a. 11.

mam, qui ait Chriſtum Dominũ habuiſſe gratiam tanquã A vniuerſale principium in genere iuſtorum, & alio in loco ait, eum habuiſſe gratiam, vt vniuerſale principium gratificationis in humana natura. Reſpondeo, ſatis eſſe, ſi dicamus Chriſtum habuiſſe, tanquam generale principium totius gratiæ, de qua ſcripturæ loquuntur. Scripturæ verò gratiam Chriſti apertè prædicant, fuiſſe gratiam redemptoris, & proinde omnis gratia poſt lapſum Adæ in homines collata Chriſto referenda eſt accepta, tanquam vindici ac totius humanæ libertatis aſſertori. Tertio, obijcitur; Gloria cœleſtis, qua primus homo nũc fruitur, eſt ex meritis Chriſti: ſed ea reſpondet meritis, & benefactis Adæ ante lapſum eius, quæ per pœnitentiam reuixerunt: ergo eiuſmodi merita fuerunt etiam per Chriſtum: Reſpondeo, Merita Adæ, quæ fuerunt ante peccatum, vt poſtea reparata & reſtituta per pœnitentiam, vim ſuam & efficacitatẽ habuiſſe a Chriſto, & eiuſmodi meritis recuperatis reſpondet in patria cœleſti, fœlicitas quam adeptus eſt Adã: at verò eadẽ merita abſolutè, & ſimpliciter, quod attinet ad eorum ſubſtantiam, accepta, non fuerunt ex Chriſto: quod eſt dicere, Pœnitentia Adæ orta eſt ex Chriſti meritis, & B proinde reparatio meritorum, quæ per peccatum erant amiſſa: at verò quod ante peccatum primus homo meruerit, non fuit per Chriſtum, quoniam meruit ex gratia adoptionis, quam Dei beneficio ſuſceperat. Quod ſi vrgeas, Prima gratia quam Adamus accepit ante peccatum, erat prædeſtinationis effectus: ergo fuit ex meritis Chriſti. Reſpondeo, Chriſtum Dominum eſſe quidem prædeſtinatorum omnium primum, idque Synodus Tridentina, definit ſeſ. 6. c. 7 quotquot enim homines ſunt prædeſtinati, ex Chriſti Domini meritis prædeſtinationẽ acceperunt: at prima gratia Adæ ante peccatum, licet fuerit effectus cuiuſdam prouidentiæ diuinæ ſingularis, non tamen prædeſtinationis ipſius: nam ſi in eo vitæ ſtatu, & conditione manſiſſet, vna cum alijs iuſtis aliunde prædeſtinatus fuiſſet, quam ex meritis Chriſti. Quarto, obijcitur illud Apoſtoli ad Epheſ. 1. Benedictus (inquit) Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus, in Chriſto. Item ad Coloſſ. 1. Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis, & in C terra: & ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principiũ, primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipſum: Ioan. 1. Plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus: Reſpondeo, Scripturas ſæpè intelligi, & explicari debere per alias ſcripturas: & quia in alijs locis, vt dixi, perſpicuè legimus gratiam Chriſti, fuiſſe redemptoris & reparatoris, ideo cum ſcripturæ aiunt à Chriſto nos eſſe repletos omni benedictione ſpirituali, intelligendum eſt de nobis omnibus, per primum Adæ peccatum lapſis: item Chriſtus vt homo, omnium prædeſtinatorum eſt primus, nec vllus eſt niſi meritis ipſius prædeſtinatus, etiam Adamus ipſe: reconciliauit item omnia Chriſtus, quia nimirũ lapſum genus humanũ erexit, mundum peccato perditum reparauit. Quinto, quidam arguunt: Primus homo ante lapſum Chriſti venturi fidem habuit; nam Geneſ. 2. dixit; hoc nunc os ex oſſibus meis, &c. quod Apoſtolus D Epheſ. 5. interpretatur de Chriſto, & Eccleſia ſponſa cum illo coniuncta. Reſpondeo, Primum hominem iuſtitiam, & gratiam accepiſſe per fidem, ſpem, et charitatem in Deum, poſtea vero habuiſſe fidem Chriſti venturi: nam eſt illi Chriſti aduentus diuinitus patefactus, non tamen ſui peccati caſus. Sexto, arguunt ex S. Thoma, qui ſecunda ſecundæ quæſt. 2. art. 7. ait Adamum habuiſſe fidem in Chriſtum, vt in ſuæ gloriæ conſummatorem: ergo habuit fidem in eum, vt Auctorem ſuæ iuſtitiæ, & gratiæ: nam gratia eſt ius gloriam conſequendi. Reſpondeo, hoc ideo dixiſſe S. Thomam, quia Adamus non erat gloriam conſecuturus niſi per Chriſtum: at vero gratia quæ unque ſit illa, eſt ius conſequendi gloriã tametſi non ſit per Chriſtum accepta. Adam igitur ante lapſum habuit gratiam, & non per Chriſtum, & proinde habuit ius adeundi gloriam ſine Chriſto: ſed poſtea cognouit, & verè credidit ſe adepturum gloriam per Chriſtum, quia per ipſum recuperaturus erat gratiam ob peccatũ amiſſam, in qua deinde per Chriſti merita perſeueraturus erat. Septimo, obijciunt: Quod eſt honoris, & dignitatis tribuendum eſt Chriſto A Domino, ergo gratia innocentiæ primo homini data, accepta referenda eſt Chriſto. Reſpondeo, tribuendũ Chriſto quicquid eſt dignitatis, dummodo rationi naturali euidenter non repugnet aut ſcripturis; at in ſcripturis, vt ante iam dixi, gratia Chriſti eſt redemptionis, reparationis, reconciliationis; ergo omnis gratia poſt primum peccatũ generi humano conceſſa, per Chriſtum eſt, non alia ante peccatum.

Secundo Quæritur, An Adamus acceperit iuſtitiam originalem per proprium voluntatis actum, ad eam ſeſe præparando? Theologi, qui ſenſerunt primum hominem, in ſua creatione iuſtitiam originalem, ſine gratia adoptionis accepiſſe, poſtea vero gratiam; videntur ſignificare eum iuſtitiam originalem ſine vlla ad eam præparatione accepiſſe; gratiam vero ſua ipſius præparatione, quia illam ſimul cum natura ſuſcepit, hanc vero nonniſi ſponte ſua conſentiendo. At verò qui cum Sanct. Thoma ſentiunt, iuſtitiam originalem non fuiſſe habitum re, & ſubſtantia à gratia diſtinctum, pariter docent primum hominem iuſtitiam ſimul, & gratiam per propriam præparationem accepiſſe, non ſine illa. Diſcipuli nihilominus, B S. Thomæ in hac controuerſia ſecum ipſi diſſentiunt, dum quidam eorum opinantur Adamum, ſine vllo proprio cõſenſu, & actu ſuſcepiſſe, id quod tradidit Sotus; alij verò cenſent per propriam præparationem accepiſſe, quorum quidem opinio Sancti Thomæ doctrinæ magis accedit, quippe qui manifeſte, docet primum hominem accepiſſe gratiam conſentiendo, quod eſt operando per actus fidei, ſpei, & charitatis vna cum Deo eam infundente, & hoc magis approbo; nam primus homo iuſtitiam, & gratiam adeptus eſt, non in modum paruulorum, qui baptiſmate abluti gratia, & charitate donantur; ſed adultorum more, qui conſentientes, ad diuinam gratiam, iuſtitiam, & amicitiam per cordis pœnitentiam reſtituuntur. Quæres, qui fieri potuerit vt primo creationis momento, Adamus ſimul naturam, iuſtitiam & gratiam ſuſceperit, et quod amplius eſt, eodem plane temporis puncto actus fidei, ſpei, & charitatis ediderit; res enim prius natura ſubſiſtunt, quam operentur. Reſpondeo, hæc omnia vno, et eodem temporis momento fieri potuiſſe; neque enim vlla eſt repugnantia, ſi ſimul cum natura; iuſtitia, & gratia conferantur, & res, quæ C vno temporis articulo agunt, poſſunt eodem quoque temporis puncto, quo incipiunt eſſe, operari: ſol enim & aſtra primo ſuæ creationis momento terras ſuo lumine complexerunt; & ſatis eſt, ſi res prius natura, & cauſa exiſtant, quam operentur. Obijcies; deinde, Primus homo nequiuit libere conſentire, niſi præcedente rationis conſultatione; conſultatio autem præterquam in tempore non fit. Reſpondeo, conſultare nos in rebus dubijs, non autem in perſpicuis & certis. Vnde, primo creationis momento, primus parens cõſultatione minime indiguit; quia id, in quod mentem, et animum intendit, Deus vt certum propoſuit. Totus igitur ſtatus atque progreſſus primi hominis in creatione, ſi non temporis, ſed naturæ ordo ſpectetur, ita ſe habuit; Prius ille naturam cum ſuis omnibus viribus facultatibus, & dotibus ſuſcepit; Deinde, Conditori Deo per peculiarem ſuam opem & ſupernaturalem vocanti, & excitanti, ſponte, et libere conſenſit, & ita gratiam conſecutus eſt.

Alex. p. 2. q. 90. m. 1. a. 1. & Bon. 2. d. 29. a. 2. q. 2.

Sot. li. 1. de nat. & gra. cap. 5.

S. Tho. 1. p. q. 95. art. 1. ad 5.

D Tertio Quæritur, Quanam in animæ parte & facultate primus parens iuſtitiam originalem acceperit. Quattuor ſunt opiniones. Prima eſt eorum, qui (vt prædixi) ſenſerunt, iuſtitiam originalem non fuiſſe re, & ſubſtantia vnum habitum, ſed omnium virtutum collectionem, & proinde fuiſſe in multis hominis facultatibus, in quibus virtutes reponuntur, ſcilicet in ratione, voluntate, & appetitu ſenſus; quam opinione ſupra diximus a quibuſdam iudicari probabilẽ. Secunda opinio eſt Durandi aſſerentis partim in appetitu ſenſus fuiſſe, partim in voluntate. Videtur enim conſtituere duos habitus, qui ad iuſtitiam originalem pertinebant, vnum in voluntate, ſuo imperio mouentem hominẽ: alterum in appetitu ſenſus, ductum rationis, & mentis ſequenti: ita vt iuſtitia originalis fuerit duorum habituum complexio, Tertia ſententia eſt Scoti iuſtitiam originalem in voluntate ponentis: quia putauit eſſe vnum habitum infuſum, quo operaretur homo, quod iuſtum eſt, & æquum iuxta rationis præſcriptum. Poſtrema ſententia eſt, Sancti Thomæ 1. 2. quæſt. 83. artic. 2. ad 2. Alber. 2. diſt. 31. ar. 3. ad 5, dicentium, iuſtitiam originalem in ipſa animæ

Dur. 2. diſt. 20. q. 5. n. 4.

Scot. 2. diſt. 29. q. 1.

ſubſtantia

ſubſtantia fuiſſe, quoniam tacit ſunt gratiam, & iuſtitiam originalem eſſe vnum, & eundem habitum, gratiam autem ipſi in anima conſtituunt, quamuis alij in certa aliqua animæ parte, et facultate. Nos vero cum S. Thoma, & Alberto ſentimus; nam ſupra tradidimus, iuſtitiã originalem, non eſſe habitum à gratia re, et ſubſtantia diuerſum, et hoc cum S. Thoma docuimus. Septimo vero libro cum eodem. S. Thoma docebimus; gratiam eſſe habitum re, à charitate diſtinctum, et in ipſa anima inhærentẽ; et proinde ſi iuſtitia originalis eſt idem habitus qui gratia, et gratia in anima ſedem habet: conſequitur vt iuſtitia originalis fuerit habitus in anima conſtitutus; nec mirum hoc eſt: nam iuſtitia originalis, fuit donum naturæ datum, ac proinde fuit in ipſa animæ natura repoſitum, Quamuis dicere quis poſſet, non fuiſſe naturæ donum, ideo quod in ipſa animæ natura fuerit exceptum, ſed quod fuerit toti generi humano in primo parente diuina liberalitate conceſſum. Deinde, iuſtitia originalis reddebat totum hominem iuſtum et rectum; ergo in ipſa animæ ſubſtantia ſedem habebat. Video poſſe facile reſponderi, iuſtitiam originalem fuiſſe habitum ad iuſte beneque operandum, et proinde in voluntate conſtitutum, quæ eſt iuſte et bene agendi facultas: et ita probabilis eſt Scoti ſententia, iuſtitiam, in voluntate ponentis; ſed mihi magis ſententia S. Tho. probatur.

Quarto Quæritur, An per quodcunque lethale peccatum iuſtitia originalis ſicut, et gratia foret amittenda? Ambroſius Catharinus aſſerit, Primo, iuſtitiam originalem fore ſolum amittendam per eſum fructus arboris interdictũ; at vero gratiam quocumque lethali crimine perdendam. Secundo, Euam ante eſum vetiti fructus, voluntate, et affectu peccaſſe, et gratiam amiſiſſe, ſed non ſtatim iuſtitiã originalem; quia (inquit) ante Adæ peccatum non erubuit. Tertio, pari ratione. Adamum prius affectu, quam opere peccaſſe, et ante eſum fructus gratiam quidem, non tamen iuſtitiam originalem perdidiſſe; non enim erubuit; donec fructum comedit. Quarto, inquit Catharinus, idem futurum fuiſſe in quibuſcunque poſteris, ſi Adamus iuſtitiam originalem conſeruaſſet, nam qui ex poſteris eius deliquiſſet, cum gratiam amiſſurum, non iuſtitiam originalem. Hæc Catharinus, et ante eum *Lyran.* in Gen. cap. 3. tradiderat, Euam ante peccatum Adæ amiſiſſe gratiam, non iuſtitiam originalem. Hoc idem Abule. in 3. c. Gen. q. 97. immo Burgenſis docet fuiſſe eſum fructus interdictum, non autem cupiditatem, et voluntatem edendi. Sed hæc omnia pugnant cum communi Scholaſticorum doctrina, vt recte Maior annotauit. Nam etſi Theologi inter ſe diſſentiunt; quibuſdam opinantibus iuſtitiam originalem, et gratiam eſſe duos habitus, re, et ſubſtantia diuerſos, et iuſtitiam prius eſſe collatam, quam gratiam; alijs vero aſſerentibus fuiſſe vnum, et eũdem habitum, aut ſaltem duos, ita tamen, vt iuſtitia fuerit cum gratia coniuncta, et connexa, tanquam cum cauſa et principio, ex quo promanabat; omnes tamen conueniunt in hoc, quod lethale peccatum qualecunque ſit, ſicut cum gratia pugnat, quam tollit, ſic etiam cum iuſtitia originali; quoniam ſtatus hominis cum iuſtitia originali, eſt ſtatus in innocentia, et integritate naturæ. Innocentiæ verò ſtatus is eſt; cum quis nunquam peccauit, et in integra, quam ſemel accepit, natura perſeuerat; innocens eſt, qui nunquam cecidit. Quare quemadmodum fieri nequit, vt virgo, quæ eſt corrupta, in virginitate permaneat; ſic eſſe non poteſt, vt qui ſemel deliquerit, perſeueret in innocentia; et vt virgo corrupta poteſt per veram cordis poenitentiam, mentis caſtitatem recuperare, non tamen virgineam corporis integritatem; ſic innocens, qui per peccatum innocentiam amiſit, poteſt quidem per veram cordis poenitentiam, poſtea Dei beneficio, ad diuinam gratiam, cum cæteris virtutibus comitibus charitatis reſtitui, non tamen ad innocentiam. Nec in hac vita mortali amplius originalis iuſtitia, quæ Deo hominis mentem plene ſubijcit, recuperatur, quoniam vt ſupra tradidimus, licet ea fuerit idem habitus re, et ſubſtantia, qui gratia, id tamen erat, quatenus cum iuſtitia originali coniungebatur omnium virtutum chorus, et comitatus, et ſingularis Dei prouidentia, protectio, atque cuſtodia ad bonum proſequendum, repellendumque malum. Quod ſi Eua, et Adamus dum erant innocentes et integri, nihil de nuditate ſua erubuerunt, id factum diuino conſilio eſt, nimirum vt eorum obedientia probaretur hoc idem Maior, et Caietanus perpendere. Objicies,

Catharin. in Gen c. 3. Gen. 2.

Ibidem.

Burg. in additionibus, ad Lyr. c. 3. in Gen.

Mai. 2. diſ. 30. q. 1.

Mai. 2. diſt. 30. q. 1. & Cai. in Geneſ. c. 3.

A ſcripturam ſolum ob eſum fructus, tanquam poenam, mortem propoſuiſſe: ergo non quocumque peccato lethali iuſtitia originalis erat amittenda. Reſpondeo, ex ſupradictis, mortis comminationem fuiſſe explicatam, quoniam Deus fructum arboris interdixerat homini: nihilominus tamen quodcumque lethale peccatum, quod feciſſet Adam, mortem ei, & interitum corporis allaturum foret.

Quinto Quæritur, An gratia Adæ cum iuſtitia originali data eum redderet filium Dei, adoptione. Aliquorum fuit opinio, iuſtos veteris teſtamenti homines, non fuiſſe filios Dei adoptione quoniam hoc videtur eſſe proprium gratiæ Euangelicæ: nam Ioan. 1. dicitur: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, & 1. Ioan. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & ſimus: ad Rom. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum, in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater; & Galat. 4. Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, vt adoptionem filiorum reciperemus: & paulò poſt: Miſit Deus ſpiritum Filij ſui in corda veſtra clamantem Abba, Pater. Itaque iam non eſt

B ſeruus, ſed filius.

Attamen dubitari nulla ratione poteſt, nec debet, quin iuſti veteris teſtamenti homines, filij Dei, & fuerint verè, & nominati ſint: nam gratia, hoc ipſo, quod talis eſt, cum Deo hominem charitate, & amore coniungit, & copulat; tribuit ius ad gloriam & hæreditatem coeleſtem; & proinde diuinæ naturæ conſortem eum reddit, & bonorum cœleſtium hæredem. Præterea ad Roman. 9. de illis dicitur. Quorum eſt adoptio filiorum, & Iſai. 1. de tota Iſraelitica gente, filios enutriui, & exaltaui; & in Exodo. Filius meus primogenitus Iſrael; & in Pſalmo, de magiſtratibus, ac cæteris principibus, qui terras ac plebes ſibi commiſſas gubernant, tanquam Dei vice fungentes dicitur: Ego dixi Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Paulus item ad Galat. 4. Quanto tempore (inquit) hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo, &c. ad Rom. 8. de omnibus iuſtis ad cœleſtem gloriam electis, in vniuerſum ait: Quos præſciuit & prædeſtinauit, &c. Objicies primo, Cur ergo lex vetus vocatur lex timoris, lex ſeruorum, non autem filiorum? Reſpondeo, dictam eſſe legem timoris,

Exod. 4.

Pſal. 81.

C quia cum lata eſt, populum metu perculit, & poenas in reos conſtituit. Pari ratione, dicta eſt lex ſeruorum, quia metu poenæ magis quam charitate ſeruabatur, nec vi & ſubſtantia ſua gratiam, & charitatem conferebat: lex verò Euangelica, eſt, & dicitur lex amoris, quia per eam Spiritus ſanctus; qui eſt fons & origo gratiæ, & charitatis nobis datur, per quẽ ex charitate ſeruatur. Dicitur quoque lex filiorum, quia per eam gratia, & charitas confertur, quam tamen lex vetus, non præſtabat, ſed ſignificabat. Deinde, objicies; veteres Patres Chryſoſtomum, Cyrillum, Ambroſium, & alios tradidiſſe, iuſtos veteris teſtamenti homines, non fuiſſe filios veritate, & reipſa, ſed typo, & figura. Sic Chryſoſto. ad Rom. 8. in illa verba, in quo clamamus Abba. Oecumen. ibidem Theophylact. Ioann. 1. Illis verbis, qui non ex ſanguinibus. Cyrill. in Ioann. lib. 1. cap. 14. Ambroſ. Galat. 4. in illa verba, quoniam autem eſtis filij Dei. Reſpondeo, id ideo ſanctos Patres docuiſſe, quo ſignificarent, eos iuſtos, ex vi, & ſubſtantia ſcriptæ legis gratiam non ſuſcepiſſe, ſed ex fide, & meritis Chriſti. Demum oppones, in nouo teſtamento

D ſæpe dici Chriſtum Dominum dediſſe credentibus, vt filij Dei ſint. Item Chriſtum Dominum ſacramenta inſtituiſſe, inter quæ, Baptiſmus regenerat homines; cum tamen ſcripta lex nullum habuerit regenerationis ſacramentum. Reſpondeo, Chriſtum regni cœleſtis ianuam patefeciſſe, & proinde per ipſum modò patere ad hæreditatem cœleſtem aditum, qui erat ob peccatum penitus interclusus. Dedit itaque poteſtatem, vt filij Dei ſint, qui credunt in ipſum viua fide per charitatem operante, quoniam iuſti nunc decedentes, in hæreditatem, & regnum cœleſte, ſoluti corporibus recipiuntur, cum tamen olim non in coelum poſt mortem euolarent, ſed ſub terræ locis detinerentur incluſi vſque ad aduentum Chriſti, qui inde eos tandem erutos liberaret. Præterea lex Euangelica conſtat Regenerationis ſacramento, quia Baptiſma Chriſti Domini inſtitutione vim habet, qua homines renaſcantur in Chriſto; at verò ante Chriſtum nullum fuit ſacramentum quod eiuſmodi virtutem haberet, quia priſcæ

Ioan. 1.

legis & antiquæ ſacramenta, & ſacrificia nequaquam vi, & ſubſtantia ſua, ſed ratione fidei in Chriſtum venturum iuſtitiam, & gratiam conferebant; & proinde homines renaſcebantur non aliquo illius legis ſacramento, ſed meritis Chriſti participatis per fidem quam illi in ſacramentis typice, & adumbratè profitebantur.

Quot & quinam fuerint iuſtitiæ originalis effectus. Cap. XXXIV.

Dur. 2. diſ. 29. q. 1.

PRimo Quæritur, An primus homo ſimul cum iuſtitia originali omnes virtutes acceperit? Durandus negat omnes virtutes morum accepiſſe, quoniam eæ (inquit) aut verſantur in malis purgandis, & depellendis, aut in affectibus reſecandis, & coercendis: ſed in eo vitæ ſtatu nulla mala fuerunt propulſanda, cum à malis omnibus primus homo immunis eſſet & liber: nec fuerant affectus animi cohibendi, cum nullis planè foret obnoxius. Quare ſolum iuxta Durandum, cum iuſtitia originali ſuſceptæ ſunt virtutes Theologicæ, & morales, quæ non verſantur in malis fugandis, vel animæ perturbationibus reprimendis, ſed in cæteris vitæ humanæ officijs, & actionibus. S. Thomas apertè docet Adamum, cum iuſtitia originali ſuſcepiſſe omnium virtutum moralium habitus: cuius ſententia communi Scholaſticorum conſenſu recipitur. Auguſtinus in concione ad Cathecumenos, contra Iudæos, Paganos & Arianos, & refertur de Pœnitentia diſtinct. 1. cap. Deinceps, ait; Cum dæmon videret hominem à Deo factum ex limo terræ ad imaginem eius, pudicitia ornatū, temperantia compoſitum, charitate circundatum, &c. Damaſcenus item libro 2. Fidei orthodoxæ cap. 12. tradit hominem eſſe factum à Deo omni virtutum genere exornatum: Præterea Auguſtinus, Proſper, Fulgentius ac cæteri Patres plane docent eſſe conditum hominem rectum, iuſtum, ſanum, & integrum, quique poſſet, ſi vellet, omne bonum præſtare. Quare dicere oportet cum iuſtitia originali collatas eſſe, in Adamum progenitorem noſtrum Theologicas virtutes, dona Spiritus ſancti, & virtutes morales: Et proinde eum habuiſſe plenam rerum agendarum ſcientiam, facultatem, & virtutem. Obijcies, Pœnitentiam eſſe virtutem moralem, nec eam accepiſſe primum parentem, quoniam pœnitentia eſt odium, & deteſtatio admiſſi peccati cum animo, & voluntate ſatisfaciendi pro iniuria facta Deo: S. Thom. 1. par. quæſt. 95. art. 3. & Ricar. 4. diſt. 14. art. 3. quæſt. 2. cenſent Adamum etiam habitum pœnitentiæ, & miſericordiæ non tamen actum accepiſſe, quoniam etſi non peccauerit, præuouerat tamen Deus futurum eius peccatum, & genus humanum mala & miſerias contracturum; vnde ſi innocentiæ ſtatum ſemper conſeruaſſet, opera pœnitentiæ, miſericordiæ, & patientiæ, non feciſſet, quia mala non eſſent, quæ paterentur, ſed quoniam potuit peccatum admittere, & ob id in miſerias incurrere & pœnas, ideo habuit virtutes pœnitentiam, miſericordiam, & patientiam. Sed Almainus 4. diſt. 14. quæſt. 2. ad finem putat ſe hoc fundamentum fortiter euertere; quoniam ſi præuidebatur Adam peccaturus, præuidebatur quoque eo peccato pœnitentiā amiſſurus: quorſum igitur ea virtus conferretur, quæ erat per peccatum amittenda? Reſpondent quidam, cæteras quoque virtutes, quæ vocantur infuſæ morales, peccato fuiſſe deperditas: ſed vrget Almainus; ita eſt; excidit quidem homo ab ijs virtutibus, quæ ſunt perpetuæ charitatis, & gratiæ comites; ſed illæ datæ ſunt, quia gratiam in quocunque iuſto conſequuntur, neque ſunt ad peccatum expiandum, ſed ad iuſtum & ſanctum hominem reddendū; At verò pœnitentia non eſt abſolutè, & ſimpliciter cuiuſcunque iuſti, ſed hominis duntaxat ſuum peccatum admiſſum deteſtantis & plangentis, & pro eo ſatisfacere volentis legitimè, & ab eo per charitatem conſcientiā mundantis: quare non eſt virtus ad ſtatum innocentiæ pertinēs. Sed quidquid dicat Almainus, fuit pœnitentiæ habitus in Adamo, quia talis erat à Deo creatus, vt peccare poſſet, & per pœnitentiæ actum à peccato ſurgere: ergo accepit, quo poſſet de peccato, quod poterat admittere, per pœnitentiam legitimè dolere; nec refert, quod pœnitentiæ virtutem peccando amiſit, quoniam pœnitentiæ habitus datur homini, qui peccare poteſt, vt habeat, quo poſſit

S.Tho. 1. p. q. 95. art. 3. Alber. in ſum. par. 2. tract. 14. q. 90. m. 4. Alex. p. 2. q. 90. m. 2. art. 2. §. 2.

A odio peccatum proſequi, in quod poteſt incidere: & ſic etiam paruulis baptiſmate ablutis, vna cum alijs virtutibus pœnitentia datur, vt habeant virtutem, qua deteſtari queant peccatum, quod poſſint admittere: & quamuis peccando vna cum charitate infuſam pœnitentiam amittant, quam acceperunt, ac proinde ille pœnitentiæ habitus actum ſuum producere nequeat, cum per lethale peccatum intereat; alius tamen habitus pœnitentiæ eiuſdem ſpeciei & rationis, poteſt in eis gignere legitimum pœnitētiæ actum, vt rectè docuit Ricar. 4. diſt. 14. art. 3. quæſt. 2. Quod ſi itidem ab innocentibus, vt multi opinantur, veniale peccatum poteſt ante lethale committi, tunc per eundem habitum pœnitentiæ, quem acceperunt, & nondum perdiderunt, poſſunt de peccato veniali dolere, vt idem Ricardus teſtatur. Deinde obijcies, in eo ſtatu feliciſſimo nulla erat futura miſeria, ergo nec vlla miſericordia, nulli futuri erant mortis metus, terrores, ac pericula, ergo nec patientia, nec perſeuerantia: nulla libidinis illecebra, ergo nec caſtitas, nec temperantia. Reſpondeo ideo datas eiuſmodi virtutes, vt per eas ea mala procul ſubmouerentur, fugarentur & penitus impedirentur: virtutes enim non ſolum malos animi affectus moderantur, B & corrigunt, ſed etiam præcauent, & impediunt, ne irrepant, & irruant. Et quia oportebat primum hominem eſſe plenè, & integre ſanum ac rectè compoſitum, idcirco decuit eum eſſe omnibus hiſce virtutibus ornatum, atque munitum.

Secundo Quæritur, Quomodo intelligatur plena, & perfecta primi hominis tranquillitas, qui fuit alius iuſtitiæ originalis effectus? Theologi reſpondent; primum parentem nullis animi affectibus fuiſſe obnoxium; vnde iuſtitia originalis ſubijciebat plene appetitum, & ſenſus menti, & corpus animæ. Sed quæſtio eſt, qua ratione id fieret, vndeque manaret hæc perfecta tranquillitas, ita vt nulla eſſet inter mentem & carnem, inter rationem & ſenſum pugna. Scot. 2. diſt. 29. quæſt. 1. tanquam probabile reliquit dicēs, id dupliciter potuiſſe contingere; vno modo, ita vt caro nihil contra Mentem, ac Spiritum concupiſceret, et proinde nunquam immodice cuperet, doleret, timeret, aut lætaretur; Altero modo, ita vt quamuis caro contra voluntatem, & rationem quippiam appeteret, et proſequeretur, volun- C tas tamen immota intra rationis metas perſiſtens minimè traheretur ad ſuauitas, et repentinas ſenſus, et appetitus cupiditates; quare licet caro doleret et triſtaretur, voluntas tamen gauderet, et lætaretur. Sed longe probabilius alij opinantur, eam tranquillitatem contigiſſe primo modo: nam reuera ſi caro contra ſpiritum concupiſceret, eo ipſo doleret, timeret, triſtaretur, angeretur, ac alijs id genus affectibus, et perturbationibus vexaretur, et proinde homo eſſet hiſce malis ſubiectus; at id plane pugnat cum Auguſtino alijſque patribus; gratia Dei, inquit, Auguſt. li. 4. contra Iulian. cap. vltimo magna ibi erat, vbi terrenū, et animale corpus beſtialem libidinem non habebat, et lib. 14. de ciuit. cap. 10.: quam igitur fœlices erant primi homines, et nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum lædebantur incommodis, tam fœlix vniuerſa, & c. ſic Auguſt. Præterea, licet carne hæc mala, perferente, fieri poſſet Dei munere et beneficio, vt voluntas nihil mali ſentiret, ſeſe in officio continendo; nihilominus tamen totus homo nondum eſſet plene, et perfecte ſecurus, et liber a malis, et proinde nec perfecte ſanus et D integer.

Theol. 2. d. 29. ex Auguſt. lib. de ciuit. 14. c. 10. & c. 26. et li. de corrept. c. 11.

Cai. 1. p. q. 95. a. 2. ſol. li. 1. de nat. et gra. c. 5. prope fin.

Tertio Quæritur, quo pacto per iuſtitiam originalem fieri poterat, vt homo eo malo careret, quod extrinſecus potuiſſet accidere, illatum a Dæmone, vel ab homine, vel per cauſas naturaliter agentes inuectum: fieri enim poterat, vt horrificus ſonus, vel teter aliquis odor, vel quippiam aſpectu terribile in ſenſus incurreret; quibus rebus obiectis ſenſus non poſſent non commoueri ac proinde appetitus non poſſet non perturbari. Reſpondeo; ſicut primi parentis corpus erat immortale, nimirum quod poſſet non mori, ſi peccatum caueret; et hæc immortalitas corporis partim ex fructu arboris vitæ, partim ex ſingulari Angelorum cuſtodia, partim ex peculiari Dei protectione, partim denique ex proprio ipſius hominis ſtudio, et cura pendebat; Sic etiam, quod eius ſenſus, et vires nihil paterentur extrinſecus, id ex cuſtodia Angelorū, ex circumſpecta et accurata conſideratione ipſius hominis, et denique ex ſingulari, et eximio diuinæ protectionis beneficio, et munere fiebat.

bat; iuſtitia itaque originalis hominem ex parte corporis reddebat ſolutum ac vacuum ab omni morbo, corruptione, & malo: ex parte vero animæ, liberum prorſus ab omni ægritudine & perturbatione. Sed quemadmodum illũ primum effectum eiuſmodi iuſtitia præſtabat, non ſolum per intrinſeca ſuſcepta dona, ſed etiam per extrinſeca diuinæ prouidentiæ præſidia: ita & hoc ſecundum officium eadem iuſtitia originalis per intrinſeca beneficia, & per extrinſecam Dei protectionem & curam explebat. At dices; ſi iuſtitia originalis in his, quæ diximus, præſtandis, extrinſeco Dei indigebat auxilio: ergo ex bona per ſeipſam non efficiebat. Reſpondeo: quandiu homo in iuſtitia originali conſtitiſſet, eiuſmodi auxilia Dei extrinſeca fuiſſent homini data, non quidem ex conditione ſola naturæ, ſed inſtitutione, & beneficio diuino, & quaſi pacto quodã: nam talem hominem creauerat Deus, vt ſi datam ſibi iuſtitiam retineret, & ſeruaret ſaluam & integram, prædicta auxilia ſibi quaſi debita ſemper in promptu haberet, quibus ab omni malo alienus, & liber eſſet.

Quid boni homo creatus cum ſolis naturæ viribus præſtare potuiſſet.
Cap. XXXIIII.

Calet. 1. 2. q. 109 a. 2. Soc. li. 1. de nat. & gra. cap. 3. & 4. Med. 1. 2. q. 109.

VT propoſitam quæſtionem diluam, animaduertendum exiſtimo, poſſe, iuxta aliquorum ſententiam, ſex hominis ſtatus mentis cogitatione concipi: Primus ſtatus eſt quo cõcipitur homo cum ſolis naturæ viribus, et dotibus, Secundus, quo homo conſideratur cum his omnibus, quæ ſunt rationi conſentanea; Tertius, cum cogitatur homo, vt iuſtitia originali prædictus; Quartus, vt peccato originis infectus; Quintus, vt gratiæ diuinæ poſt lapſum reſtitutus; Sextus, vt fœlicitate iam cœleſti donatus. Sed quia nihil ad præſens inſtitutum noſtrum poſtremus hic ſtatus facit: rurſus, quia ſecundus parum aut nihil à tertio diſtinguitur, ideo ſatis erit, ſi quattuor tantum hominis ſtatus, his duobus prætermiſſis, mentis cogitatione comprehendamus, videlicet, aut cum ſolis naturæ dotibus ac viribus; aut cum C iuſtitia originali: aut cum peccato originis; aut denique cum gratia poſt peccatum iam ſublatum & extinctum. Tum poſtea inferius docebimus, quid boni poſſit homo peccato corruptus efficere; quid item boni in gratiam Dei reuocatus. Quare in præſentia explicandum nobis eſt, quid boni potuerit homo originali iuſtitia donatus; & quid item boni poſſet homo, qui cum ſolis ac puris naturæ viribus conderetur. Deinde ſciendum eſt ſecundum Auguſtinum, Proſperum atque Fulgentium, contra Pelagianam hæreſim diſputantes, vt ſeptimo libro docebo, auxilium Dei gratuitum, vel gratiam dici latè, quia gratis, hoc eſt, citra hominis meritum datur; & hoc modo etiam commune, & generale auxilium Dei datum homini ad bonum cogitandum, volendum, & faciendum dicitur latius, non preſſius & ſtrictius gratia, vel donum gratuitum Dei. Pelagius enim vt conſtat ex Hieronymo, dialo 1. contra Pelagia. & epiſtola ad Creſiphontem, & ex Aug. lib de gratia Chriſti, cap. 3. 4. & 5. ſolum gratiam Dei vocabat naturam hominis gratis acceptam à Deo cum omnibus naturæ facultatibus, aut legem ipſam Dei patefactam hominibus; & D hominem dicebat per ſuam naturam abſque alio quocunquè Dei auxilio poſſe omne bonum; ac propterea Auguſtinus, Hieronymus, Proſper, Fulgẽtius & Beda docent præter naturam adhuc hominem indigere Dei auxilio, ad bonum cogitandum, volendum, & faciendum; & illud auxilium vocant gratiam Dei ſiue gratuitum donum, hoc eſt, auxilium datum à Deo gratis ſine merito hominis, quia cum natura, quandiu conſeruatur à Deo, habet homo, quo poſſit bonum præſtare, ſed non habet, quo cogitet, velit, ac faciat bonum niſi moueatur, & iuuetur à Deo. Scholaſtici Theologi hoc auxilium datum homini ad bonum moris cogitandum, volendum, & faciendum appellant commune, & generale Dei auxilium, quia omnibus tum malis, tũ bonis hominibus dari ſolet; & ad omnia opera bona tum naturæ, tum moris; ſed nihilominus, S. Tho. 2. d. 28. q. 1. a. 4. ad 1. ait, gratia aliquando latè dicitur ipſemet Deus gratis dans, & hoc modo intelligitur illud, Chriſti Domini; ſine me nihil poteſtis facere, hoc eſt, ſine me vobis gratis dante, quo bonum faciatis: quaſi diceret ſine me vobiſcum

A operante. Altiſio. in ſum. lib. 2. tract. 11. c. 1. q. 1. Gratia, inquit, dicitur latè id, quod gratis datur a Deo, & hoc modo nullum bonum poſſumus, ſine gratia Dei, iuxta illud ſine me nihil poteſtis facere. Bonau. 2. d. 28. a. 2. q. 3. ad 1. generale Dei auxilium, ait, dici Dei influentiam gratuitam, per quam cætera conſeruat, vt compleant operatione ſuas: & ſic intelligitur illud Ioan. 14. ſine me nihil poteſtis facere, ſic ille. (Ioan. 14.) Inſuper auxilium latiſſimè ſumptum, vt dixi, eſt vel ſpeciale, vel commune & generale. Speciale vocant Theologi, quod quibuſdam hominibus, non omnibus confertur: & quod datur ad quædam opera non ad omnia: cuiuſmodi eſt, quod dat Deus homini ad præſtanda opera gratiæ, vel fidei: ſiue ad ea, quæ dirigunt ad vitam æternam: ſiue quæ præparant mentem hominis ad gratiam ſuſcipiendam: quamuis inter Theologos, quidam ſpeciale dicant auxilium, quod homini confertur ad quodcunque bonum moris ſiue virtutis volendum & faciendum: ita enim docent Gregorius Ariminenſis, Maior & quidam alij iuniores, vt fuſius libro ſeptimo explicabo. (Greg. 2. d. 28. q. 1. a. 1. & 2. Maio. 2. d. 28. q. 1.) Hi etenim huiuſmodi auxilium ideo ſpeciale appellant: quia non eſt tam generale, quam eſt aliud, quo Deus cum homine facit opera mala, B non quatenus mala ſunt, ſed quatenus quidam actus ſunt: nam facit cum homine bona non ſolum, vt bona ſunt, ſed vt actus ſunt; facit quod bona ſint & quod ſint: at cum homine facit mala, quòd ſunt, nõ quod mala ſint. Quicquid ſit de horum Theologorum ſententia, de qua libro ſeptimo tractabo, in præſentia ſatis ſit dicere, ſpeciale Dei auxilium etiam vocari quod datur à Deo, ad ſemper vel diu honeſte ac bene viuendum, ad opera ardua & difficilia virtutis facienda: ad magnas & vehementes tentationes vincendas. Præterea auxilium Dei eſt vel naturale, vel ſupernaturales. Naturale vocatur, quod datur homini ad faciendum bonum conueniente naturæ & rationi. Supernaturale verò quod homini confertur ad ea opera præſtanda quæ ſupernaturalia ſunt, ſiue, quæ vim & facultatem naturæ ſuperant. Poſtremo, duplex eſt Dei auxilium ad bene agendum neceſſarium, mouens ſiue præueniens, & adiuuans ſiue comitans. Mouens auxilium ſiue præueniens quod ad intellectum ſpectat, eſt cogitatio, qua bonum oblatum cognoſcimus, & quicquid ante conſenſum hominis allicit, inuitat, flectit & mouet hominem ad bonum C monendo, docendo, dirigendo: Quod verò ad voluntatem attinet, eſt motus quo Deus voluntatem mouet, vt bonum velimus, quamuis ſimpliciter poſſimus, aut id non velle, aut oppoſitum velle; ſiue id efficiat Deus per ſeipſum ſuo nutu & arbitratu; ſiue opera & actione alicuius cauſæ ſecundæ naturalis vel liberæ; ſiue miniſterio cauſæ ſupernaturalis. Adiuuans ſiue comitans auxilium eſt, quo Deus cum homine iam excitato & moto, operatur in volendo & perficiendo bono, ſiue id bonum ſit honeſtatis & moris, ſiue gratiæ; & vtrumque auxilium vocatur, vt dixi, gratia; ideo quod gratis, & liberaliter detur, hoc eſt ſine vllo hominis merito: & ſpeciale, eo quod quibuſdam non omnibus conferatur, aut quia ad quædam opera, non ad omnia detur, vt ſpeciale ſit dictum, quia non conſuetum atque commune.

Primo itaque Quæritur, quid boni poſſet homo præſtare, qui cum ſolis naturæ dotibus ac viribus crearetur à Deo. Quidam putauere, illum hominem ad omne boni poſſe perficere; quod poterat homo iuſtitia originali præditus: quia iuſtitia originalis, inquiunt, nihil aliud fuit, D niſi naturalis hominis conditio ſana, pura & integra ab omni peccati contagione libera. Quod ſi aliis opponas, indigeret tunc ille homo auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum; Reſpondent, egeret quidem: ſed eiuſmodi auxilia tunc temporis præſto eſſent homini: nam hoc ipſo, quod eſſet talis inſtitutus, nimirum à peccato ſolutus, & vacuus, & cum ſanis & incorruptis naturæ viribus, iuuaretur à Deo in bene agendo auxilijs mouentibus & ſubſequentibus: quæ tunc eſſent homini quaſi debita beneficia; non quidem vi & conditione naturæ, ſed inſtitutione, & quaſi promiſſione diuina, qua homo eſſet purus, ſanus, & integer creatus. Verum communis eſt omnium Scholaſticorum ſententia, iuſtitiam originalem fuiſſe virtutem vltra naturales facultates homini datam, & proinde fuiſſe gratuitum & ſupernaturale Dei donum, & beneficium, ad bonum ſemper faciendum, & malum fugiendum. Ex quo illud efficitur, vt non quicquid boni poterat homo iuſtitia originale præditus, id poſſet cum ſolis naturæ viribus procreatus. Nam iuſti-

tia originali donatus poterat, videlicet per auxilium Dei, ipſi iuſtitiæ originali conſentaneum ſenſus, & omnes carnis illecebras comprimere, ſuperare, & vincere tentationes, omne virtutis officium diu facere, omne malum cauere, & declinare, vt infra apparebit: quæ quidem omnia ſolis alioqui naturæ viribus, & per auxilium commune, & naturale, hoc eſt naturæ conſentaneum nequaquam poſſet, niſi Dei motus, & adiutus auxilio gratuito, ſpeciali, & ſupernaturali præueniente, & adiuuante.

Secundo Quæritur, An ſtatus hominis cum ſolis naturæ viribus conditi, differat a ſtatu hominis peccato originis corrupti? Nec quæritur modo an abſolute, & ſimpliciter hi ſtatus inter ſe diſtent: nam alter eorum eſt peccato liber, alter vero minime: ſed, an poſſit homo corruptus omne bonum præſtare, quod poſſet alioqui purus, & integer. Qui opinantur iuſtitiam originalem fuiſſe naturalem hominis conditionem ſecretam, & liberam ab omni peccato, docere videntur, plurimum eſſe diſcriminis inter eos duos hominis ſtatus; quoniam homini hoc ipſo, quod eſt peccato maculatus, non amplius præſto ſunt auxilia Dei mouentis, & adiuuantis ad officium virtutis, quæ tamen homini puro, & integro non deeſſent; & proinde homo B peccato infectus ſine Dei auxilio gratis, & liberaliter dato nihil boni poteſt efficere; cum id tamen poſſet homo purus, & ſanus. Non quod ex naturalibus, vel internis naturæ principijs, conditionibus & viribus aliquid ſit per peccatum detractum; hæc enim poſt peccatū extincta, aut ſublata, aut læſa non ſunt, ſed integra manent; verum quod auxilium Dei mouens, & adiuuans ad bene agendum requiſitum ante peccatum, præſto eſſet quaſi debitum hominis ex ipſa inſtitutione, qua purus & integer eſſet a Deo procreatus; at poſt peccatum ſæpe denegatur, ſæpe ſubtrahitur, & proinde quibus confertur, gratis & liberaliter datur, hoc eſt, ſine vllis hominum meritis, immo potius indignis, & male merentibus: & propterea eſt in illis beneficium gratiæ; Sic illi; Caietanus, Sotus, & alij Iuniores cenſent, nihil re differre, ſed tantum ratione, hos duos hominis ſtatus. Quemadmodum, inquiunt, homo nudus, & ſpoliatus idem ſunt, ratione tamen diſtinguuntur; quia quod nudus veſtibus careat, nec culpa, nec pœna peccati eſt; quod vero careat ſpoliatus, aut eſt peccatum, aut peccati pœna. Sic etiam homo ante, & poſt lapſum idē prorſus eſt, ratione tamen diuerſus; quoniam ante peccatum, quod bono aliquo careat, nec eſt culpa, nec pœna; poſt verò, aut eſt peccatum, aut pœna peccati. Ex quo deducere videntur, nihil boni poſſe hominem purum præſtare, quod non poſſit homo peccato vitiatus; quare ſicut ille non poſſet efficere id, quod pertinet ad gratiam, & vitam æternā ſine gratuito, & ſupernaturali Dei munere, ita nec hic. At quemadmodum ille poſſet præſtare, quæ ſunt honeſtatis, & virtutis, & iuris naturalis, abſque auxilio Dei gratuito, & peculiari, motus tamen & adiutus naturali, & communi, quod conditis rerum naturis reſpondet, & cum ipſis pariter congruit: ſic etiam hic. Quemadmodum etiam hic pugna ſenſus, & rationis vexatur, ita & ille premeretur pugna carnis & mentis, et corporis incommodis læderetur; quam ad pugnam dirimendam, vterque homo indiget auxilio Dei gratuito & peculiari, ac ſupernaturali. Hæc ſententia non omnino alijs probatur, multis de cauſis. Primo enim, inquiunt, dubitari non poteſt, quin teneatur aliquo præcepto homo peccato corruptus, quo præcepto, et lege homo purus ſolutus eſſet; nam qui eſt peccato infectus, ſi aliud propria voluntate contraxit, per legitimam pœnitentiam expiare lege compellitur; ſi verò aliena voluntate ſuſcepit, ab eo liberari non poteſt ſine gratia, naturam ſanante, & ſine remedio ad id diuinitus inſtituto. At verò homo purus, ab his omnibus liber eſſet, quia omni prorſus peccato careret. Poſtremo, id probant auctoritate Scoti in 2. d. 29. q. 1. ad 3. vt i ex in hunc modum: ad tertium dico quod exiſtens in puris naturalibus non eſt æqualis ei, qui peccauit exiſtens in iuſtitia, non quia iſte habeat aliquam curuitatem quam ille non habet, ſed quia iſte debitor eſt iuſtitiæ originalis, quam accepit, ille non: ideo iſte eſt reus, ille non: & ſi neutri cōferatur viſio Dei, vni tamē eſt carentia viſionis pœna, alij non eſt: reus enim priuatur ea propter reatum peccati, alter verò priuatur ea ex conditione naturæ, hæc ille. Cæterum Sotus, Caietanus, & alij id non negabunt; nam præceptum de peccato per pœnitentiam deteſtando, peccatoribus ſolis, non innocentibus datum eſt. Deinde obijciunt, dicentes eam ſententiam Soti, & A Caietani, minime cum Auguſtini, Proſperi atque Fulgentij ſententia conuenire, quia plane & perſpicue paſſim contra Pelagianos tradiderunt, hominem peccato maculatum, eſſe infirmum & debilem: hominem verò purum non eſſe infirmum, & ægrotum: & infirmum hominem non poſſe id omne, quod poteſt ſanus, & integer. Quemadmodum item ægrotus indiget medici opera, & auxilio, quo non eget ſanus, ita etiam homo in peccatum lapſus indiget Chriſti ope, & gratia, vt ſanetur, cum tamen hac non indigeat homo purus; & docent Theologi, cum Magiſtro. 2. d. 35. & S. Thom. 1. 2. q. 85. art 1. & 3. hominem per peccatum corruptū, & eſſe gratuitis bonis ſpoliatum, & in naturalibus vulneratum ac læſum. Longe itaque probabilius eſſe opinantur, hominem peccato vitiatum auxilio egere gratuito, & peculiari Dei mouentis, & adiuuantis ad quodcumque bonum honeſtatis & virtutis, quia ei tum auxilium mouens: tum adiuuans commune, minime ſemper præſto eſt: quod ſi quibuſdam datur; gratis & liberaliter datur, cum nec perſonæ, nec naturæ debeatur: non perſonæ, quia non eſt laboris & operis merces, & ſtipendium; non naturæ, quoniam non omnes homines ſtu-B dioſè, & bene operantur; & tamen omnes intelligunt, ſentiunt, appetunt, mouentur, nutriuntur, augentur & creſcūt: ſicut omnis ignis exurit, & omnis aqua refrigerat. At verò homo purus, ex debitis & datis naturæ beneficijs, & cōditionibus haberet, quo poſſet bene & honeſtè operari, & ex altera parte præſto illi fuiſſet Dei auxilium mouens, & adiuuans, quod tunc non eſſet omnino gratuitum, hoc eſt, indigno & malè merenti collatum, ſed eſſet naturæ inſtitutioni, quaſi ex pacto debitum beneficium hoc eſt conueniens, ac in eo ſtatu hominis conſuetum & ordinarium. Veruntamen nec vera ſunt, quæ dicunt, nec quidquam contra Sotum, & Caietanum concludunt, quoniam facilè reſpondebunt in homine lapſo eſſe infirmitatem, tanquam peccati pœnam, & effectum, in homine verò puro futuram infirmitatem non peccati pœnam, ſed naturæ conditionē; & homo lapſus non poteſt diu bene operari, & omne bonū facere, ob infirmam naturæ conditionem: & in vtroque homine Dei auxilium mouentis & adiuuantis ad bonum virtutis, eſſet gratuitum, hoc eſt, ſine vllis hominis meritis conceſſum. Quidquid ſit, certè Sotus, & Caietanus, nega-C re non poſſunt aliquod eſſe iuris naturalis præceptū, quod homo purus, & ſanus poſſet implere, cum tamen homo lapſus non poſſit; poſſet homo purus Deum pluſquam omnia diligere amore naturali, hoc eſt, vt naturæ auctorem, & finem per auxilium gratuitum quidem, ſed naturale, hoc eſt, naturæ & rationi conſentaneum, non ſupernaturale, vt dicam inferius, at homo peccato corruptus nequit huiuſmodi amore Deum diligere per ſolum auxilium naturale ſine gratia Dei naturam ſanante: eo quod peccatum quandiu non deletur, impedit quominus peccator Deum diligat pluſquam omnia etiam amore naturali: itē ſicut hoc præceptum homo lapſus, ſine gratia Dei naturā ſanante implere non poteſt, ſic nec omnia iuris naturalis præcepta, quia in omnibus illud includitur: at purus homo eo ipſo, quo poſſet, Deum diligere pluſquam omnia amore naturali abſque gratia ſanante naturam, poſſet vniuerſa iuris naturalis præcepta complere, quoniam qui diligit Deum pluſquam omnia amore naturali, vniuerſam legem naturalem obſeruat.

D Tertio Quæritur, An homo cum ſolis naturæ viribus procreatus, pugnam carnis & ſpiritus, ſenſus & Mentis pateretur: nam ex vna parte, videtur eiuſmodi pugna hominem cariturum, quoniam eſt peccati pœna & effectus: ergo ſi homo purus eſſet, ei carnis ſenſus infeſti, & inimici non eſſent. Ex altera parte videtur non defuturam fuiſſe eiuſmodi luctam, quippe quæ ex ipſa natura hominis, & conditione deſcendit. Siquidem homo conſtat ſenſu & mente, carne & ſpiritu: caro autem & ſenſus ſuapte natura feruntur in ea, quæ ſunt ſibi vtilia, commoda, & iucunda: quæ ſane res ſæpenumero rationi aduerſantur, quia turpes ac malæ ſua natura ſunt, vel lege interdictæ. Quibuſdam viſum eſt eam pugnam non eſſe futuram, ſi homo purus abſque gratia, & peccato crearetur à Deo: non quod tam inteſtinum, & domeſticum bellum ſola per naturam hominis conditio præcideret, & deleret; ſed quod puræ, & nudæ hominis naturæ, præſto eſſet diuinum auxilium, quo ea pugna, & contentio dirimeretur; quod quidem illi eo argumento conficiunt, quod totum hoc malum ſit ex peccato contractum, tanquam

Caiet. 1.2. q.109. a. 1. & Sot.lib. 1 de nat. & grat.c. 3. & 4.Med.1.2. q.109.

Teſte Marſ. 2.q.18.a. 1. & ita ſenſit Hen. quod lib.6. q.11.

70

quam pœna. Cæterum vera eſt eorum Theologorum ſententia, qui aſſeueranter dicunt, in eo homine id pluſquam ciuile bellum futurum, quoniam ex ipſis hominis principijs ortum habet. ita docent Marſil. 2. quæſt. 18. quæſt. 1. Sotus lib. 1. de nat. & grat. cap. 3. Cai. 1. 2. q. 109. a. 1. Medin. 1. 2. q. 109. a. 1. & ante eos Scot. 2. d. 29. q. 1. ad 1. Nec tamen quippiam obſtat, quod ſit ex peccato ſuſceptum. Si quidem homo eſt cum iuſtitia originali conditus, quæ eam litem, & contentionem diuina ope, & munere componebat, & ſedabat: & proinde iuſtitia per peccatum deperdita, pugna, quæ alioqui naturalis eſt hominis conditio, facta eſt pœna peccati: quemadmodum etiam mors corporis, peccatum ſubſecuta eſt tamquam primi peccati pœna, & effectus, & tamen mors quoque ex naturali hominis conditione contingeret: eſſet igitur ea pugna in eo homine non peccati pœna, & effectus, ſed naturæ conditio. Illi verò primi auctores reſpondent, idem eſſe dicendum de huiuſmodi pugna, quod de morte corporis: aiunt enim, vtramque ex naturali hominis conditione prouenire; & proinde non poſſe hominem per naturam ſolutum, & liberum eſſe a morte, aut pugna: vtrumque vero eſſe Dei donum, & beneficium collatum in hominem in prima ſua inſtitutione; Et proinde ſi purus, & ſolutus ab omni peccato cum ſolis naturæ dotibus permaneret, alienus, inquiunt, proculdubio tunc eſſet, a pugna, & a morte; non quidem ex ipſa naturæ conditione, ſed Dei dono, & munere, debito quidem, hoc eſt conuenienti, non naturæ per ſe, ſed inſtitutioni diuinæ, qua talis eſt homo creatus, vt poſſet, ſi vellet, ex ſibi datis, & conceſſis a Deo præſidijs non peccare, & proinde non mori, nec infeſtis, & aduerſis corporis ſenſibus oppugnari: nam eo ipſo, quo poterat non peccare, poterat quoque non mori. Et propterea cenſent, mortem corporis, & pugnam ſenſuum cum ratione abſolutè, & ſimpliciter eſſe pœnam peccati; quia licet ex naturæ conditione conuenirent homini, quatenus tamen ab omni vitio, & peccato purus, & vacuus conderetur, hiſce malis careret; ergo per peccatum, in ea mala, & miſerias incurrit. Sed quonam pacto homo, qui eſt a Deo conditus, ex ſibi collatis auxilijs poſſet ſi vellet, ſe contra mortem, & pugnam tueri? Reſpondent illi, hoc ideo eſſe, quia poſſet ex donis, & beneficijs acceptis bene ſemper agere, & ex auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum, honeſte ac bene viuere, quod auxilium eſſet hominis inſtitutioni debitum, hoc eſt conueniens: ac propterea ſi ſe in eo virtutis officio contineret homo: tunc abſque morte ad cæleſtem patriam, & vitam æternam per Dei gratiam tranſiret, cum qua nec mors, nec pugna carnis cum mente eſſe poteſt. Ergo iuſtitia, dices, originalis ſupernaturale donum non fuit, ſiquidem ex puris naturæ dotibus homo nullam inter ſenſum, & mentem pugnam ſentiret, mortem corporis non ſubiret. Reſpondet Henr. quodl. 6. q. 11. originalem iuſtitiam ſupernaturale donum fuiſſe, quia dabat homini, quo poſſet, non peccare, quo poſſet in bono accepto permanere, ſi vellet, in quo ſi perſeueraret, naturaliter inde fieret, vt non moreretur, quia eſſet naturæ hominis debitum vt viueret quandiu peccati expers eſt. Sed quidquid ſentiat Henricus dicendum exiſtimo; abſolute & ſimpliciter, homo etiamſi crearetur purus, ſanus, & ab omni peccato vacuus, & liber, non poſſet morte corporis, & pugna ſenſus cum mente carere ſine diuino beneficio, & munere gratuito ſpeciali, & ſupernaturali: neque enim illud donum eſt naturæ debitum, nec ex vi vlla naturali contingere potuit.

Sic Henric. quodl. 6. q. 11

Quarto Quæritur, An voluntas rationis particeps poſſit a Deo creari, quæ per naturam ſuam peccare nequeat? Sancti Patres perſpicue tradiderunt, non poſſe naturam vllam eſſe, quæ ſine Dei auxilio gratis, & liberaliter dato omne peccatum vitare, & cauere queat. Anſelmus certe in libro 2. Cur Deus homo cap. 10. Creatura, inquit, iuſtitiam à ſe habere non poteſt (deinde ſubiungit.) Homo aliàs Deus erit, qui omne bonum, quod habebit, a ſe habebit. Rurſus cum diſcipulus quæreret, cur tales non fecerit Deus angelos, & duos primos parentes, vt peccare non poſſent? Reſpondet: Quia non potuit, inquit, nec debuit, vt vnuſquiſque eorum eſſet, idem ipſe, qui Deus. Auguſtinus item libro aduerſus Maximum 3. cap. 12. Cuicumque creaturæ rationali præſtatur, vt peccare non poſſit, non eſt hoc naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ, ac per hoc ſolus Deus habet immortalitatem, qui non cuiuſquam gratia, ſed natura, nec potuit, nec poteſt aliqua conuerſione mutari, nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Hieronymus in

Theol. in 2. d. 23.

A Dialogo primo aduerſus Pelagianos: ſine peccato, inquit, eſſe perpetuo, diuinæ ſolius eſt poteſtatis. Idem in epiſt. ad Damaſum de filio prodigo, prope finem ait: ſolus eſt Deus, in quem peccatum non cadit: cæteri, cum ſint liberi arbitrij, in vtramque partem poſſunt ſuam flectere voluntatem. Damaſcenus lib. 2. fid. ortho. c. 12. ait: fecit Deus hominẽ ſine peccati labe, & contagione; ſed peccati capacem, nemo enim præter Deum extra peccandi aleam eſt. Itẽ cum de Angelis loqueretur, docet eos natura ita comparatos, vt ad malum ægre moueri, non tamen omnino, vt non moueri poſſint; non a natura, ſed ab Spiritu ſancto habent ſanctitatem, nec eorum naturæ, ſed gratiæ tribuendũ eſt, quod bono ſemper adhæreant. Nunc vero ea iam conditione eſſe, vt ne vnquam quidem moueri, & inflecti queant; quod tamen non eorum naturæ, ſed gratiæ, eique, qua Deo vnice bono adhærent, conſtantiæ tribuitur. Demum Baſil. in Pſal. 32. explicans illa verba: verbo Domini cæli firmati ſunt. Nazianz. oratione 44. quæ eſt in ſanctam Pentecoſtẽ planè ſcripſerunt, Angelos non eſſe ſua natura ſanctos, & iuſtos, ſed Dei gratia. & Ambroſius lib. 1. c. 1. in Lucam ait ita nec ab initio immaculata [humanæ enim hoc impoſſiB bile eſt naturæ] ſed per Dei gratiam eſt. Hæc Patres.

Damaſc. lib. 2. ortho. fid. c. 3.

Inter Scholaſticos verò tres video opiniones. Prima eſt aſſerentium, non poſſe fieri, nec creari voluntatem rationis participem, & liberam in tãta perfectione, vt ſit per naturam abſque gratia Dei ſancta, & iuſta; quam ſententiam defendunt veteres Theologi. S. Thom. p. 1. q. 63. ar. 1. & 2. d. 23. q. 1. a. 1. Ricar. in 2. d. 23. a. 1. q. 1. Aegid. 2. d. 23. q. 1. a. 1. Argen. 2. d. 23. q. 1. a. 4. Bonau. 2. d. 24. a. 1. q. 1. eamque & ipſe Scotus approbat in 2. diſt. 23. q. 1. verſ. Dico igitur ad quæſtionem. ob Patrum tamen teſtimonia. Eo verò in primis fundamento nituntur huius ſententiæ Doctores, quoniam omnis ſubſtantia creata, ſi per ſe conſideretur, & eſt ex nihilo, & in nihilum, ex quo condita eſt, recideret, niſi conſeruaretur, & teneretur a Deo; ergo niſi fuerit excitata diuinitus, & adiuta, ab omni peccato declinare non poteſt. Præterea, nulla poteſt eſſe voluntas creata, quæ ſit ſibi ſibi bene agendi norma, & regula. Item, omnis voluntas creata eſt libera, & poteſt in vtramque partem flecti, & moueri, ergò auxilio indiget Dei gratis, & liberaliter præuenientis, mouentis, & adiuuantis, vt ſeſe potius in hanc parC tem bonam, quam in malam inflectat. Secunda opinio docet, poſſe voluntatem creari, quæ neceſſario bonum velit, & amet, ac proinde, quæ per naturam ſuam peccare nequeat: eſtque Gabrielis, Maioris, & aliorum: quam ſententiam illi his colligunt argumentis. In primis, quemadmodum intellectus circa prima principia, tum rerum agendarum, tum ſpeculandarum errare non poteſt; ſic etiam poſſet Deus voluntatem creare, quæ ex naturæ neceſſitate ſemper bonum appeteret, & proſequeretur. Præterea ſicut non poſſumus velle eſſe miſeri, aut nolle eſſe beati; ita poſſet creari voluntas, quæ ſemper vellet ex ſuæ naturæ conditione bonum, & ſemper malum reſpueret. Huc accedit, quod appetitus ſenſus natura ſua ſenſum ſequatur; poſſet ergo fieri appetitus rationis, qui ſemper per naturã ſuam ratione duceretur, ita vt ſemper bene iuxta rectæ rationis præſcriptum factitaret. Denique nihil repugnat, quin poſſit creari voluntas, quæ per naturam habeat plenam bene agendi notitiam, ſecundum quam neceſſario operetur. Tertià ſententia eſt Durandi, diſtinguentis, poſſe quidem voluntatem a Deo creari, quæ vi ſuæ naturæ pecD care nequeat in naturæ bonis, non tamen in bonis fidei, & gratiæ, quæ ſupra naturam ſunt; idem videntur ſenſiſſe Cap. 2. d. 22. q. 1. art. 3. ad 1. Cai. 1. p. q. 63. ar. 1. & S. Thom. de mal. q. 16. a. 3. Vtrumque Durandus concludit hoc argumento; quia poteſt, inquit, condi voluntas, quæ circa naturalia plene perſpiciat, quid ſit agendum, quid fugiendum, & quæ ad rationis, & naturæ bonum neceſſario feratur; at vero fidei, & gratiæ bona, per naturam nec cognoſci, nec præſtari queunt. Sunt qui dicant ſcholaſticos harum duarum opinionum auctores, cum Patribus ſupra citatis pugnare.

Duran. 2. d. 23. q. 1. n. 8.

Inter has opiniones prima eſt amplectenda. Quod vt plenius, & apertius oſtendam, animaduertendum puto, non ſufficere, ſi reſpondeas cum ſecundæ, vel tertiæ opinionis auctoribus, Patres ſolum locutos eſſe de naturis creatis, nõ autem de ijs, quæ creari poſſunt; nam aperte docent, id nequaquam poſſe fieri. Item, numquam peccare manifeſte teſtantur Patres, non eſſe naturæ, ſed gratiæ Dei: at quod ſolius eſt gratiæ diuinæ, nemini poteſt per naturam conueni-

uenire. Quare ad primam ſententiam perſpicuè, & planè
intelligendam ſciendum eſt, Patres cum ſcholaſticis non
admodum diſſidere. Nam patres appellatione naturæ ac-
cipiunt liberam voluntatem creatam, & conſeruatam à
Deo cum ſolis internis principijs, & viribus, & carentem
omni extrinſeco auxilio Deo mouentis, & adiuuantis ad bo
num agendum, & gratiam Dei vocant omne auxilium, quo
voluntas, præterquam quod eſt creata, & cõſeruata, indiget
vt velit, & faciat bonum: nam creata, & conſeruata a Deo,
adhuc indiget Deo mouente, & iuuante ad bonum volendũ
& faciendum, quod auxilium, vocant Dei gratiam, hoc eſt
gratis, & liberaliter ſine vllo merito hominis datũ, & ideo
aiũt nullam voluntatem creari poſſe, quæ per naturam ſuã
omne peccatum deuitare queat: hoc eſt, quæ præter bene-
ficium, & gratiam creationis, qua crearetur, & conſeruare-
tur a Deo, non indigeat etiam gratuito alio auxilio Dei
mouentis, & adiuuantis ad bonum agendum, & malum vi
tandum: quod veriſſimum eſt. Scholaſtici verò nomine
naturæ intelligunt voluntatem creatam non ſolum inter-
nis facultatibus præditam, ſed Dei auxilio generali, & con
ſueto ad agendum ſubnixam, & ad bonum ſe neceſſariò nõ
libere mouentem. Et propterea, docent, poſſe voluntatem
B procreari ad bonum naturaliter propenſam, quæ Dei cõ-
muni auxilio, eius conditioni, & inſtitutioni conſentaneo,
& conuenienti poſſet ab omni peccato libera, & immunis
eſſe. Sicut, inquiunt, ſimiliter Patres tradiderunt, nihil
poſſe creari, quod ſit per naturam ſuam immortale, ſed per
gratiam Dei: quoniam nihil fieri poteſt; quod etiam poſt-
quam creatum fuerit, per ſeipſum, ita ſit, vt Deo gratis con
ſeruante non egeat. Quemadmodum enim quod factum eſt
aut fieri poteſt, non a ſeipſo habet, aut habere poteſt, vt ſit:
ita etiam niſi Deus illud conſeruaret, prorſus eſſe deſineret;
ſicut nec inciperet eſſe, niſi a Deo fieret. Quod ſi illis obij-
cias, Angelos, & multa alia à Theologis, & Philoſophis ap
pellari res ſuapte natura ab interitu alienas; cum tamen na
turalia cætera ſint prope innumera, in quo interitus cadat.
Reſpondent, eſſe quidem res quaſdam, quæ tum ex prin-
cipijs internis interire queunt, tum vi aduerſa & contraria
agentis naturalis extrinſeci, cuiuſmodi ſunt res naturales
ex contrarijs compoſitæ: alias verò eſſe, quæ nequeunt ex
principijs internis perire; quæ idcirco dicuntur per natu-
C ram ſuam ab interitu ſecretæ, & liberæ, vt ſunt Angeli,
& animæ rationis participes. Cæterum non ita ſunt im-
mortales per naturam ſuam, vel per ſe, vt Deo conſeruan
te non egeant, à quo quidem, nutu, & arbitratu ſuo in nihi
lum redigi poſſunt. Si illis rurſus opponas, debitum eſſe
huiuſmodi naturis auxilium, quo conſeruentur, ex quo ſe-
mel extiterunt. Reſpondent, eſſe debitum quidem tale au
xilium, non tamen naturæ, & conditioni ipſarum intrinſe-
ce, ſed inſtitutioni ac legi Dei, qua tales voluit condere,
vt perpetuò permanerent, ac nunquam deficerent: & pro-
pterea quod perpetuò durent, ac duraturæ ſint, nequaquam
ſine Deo ex eorum natura, & conditione prouenit, ſed ex
lege, & inſtitutione Dei, qui voluit, vt inciperent aliquan
do, ac vt nunquam, durante, & conſtante primæ inſtitu-
tionis, & naturæ ordine, deſinerent eſſe; nihil enim quod
eſt procreatum à Deo, poteſt per naturam ſuam, vel per ſe
ſine Deo ipſo conſeruante conſiſtere. Pari modo, inquiunt,
nulla voluntas poteſt creari, quæ non egeat Deo, & mouen
te, & adiuuante ad bonum, præſertim ſi ad bonum, & ma-
lum libera relinquatur. Immo etiamſi crearetur ad bonum
neceſſariò propenſa, & erga bonum bene, & optimè affe-
D cta, indigeret adhuc & mouente, & adiuuante Deo ad bo-
num perſpiciendum, volendum, & proſequendum: nulla
enim voluntas eſt, aut eſſe poteſt creata, quæ in bene agen
do non egeat Deo, vel per ſeipſum, vel per alias cauſas na
turales, aut ſupernaturales, & bonum proponente, & offe-
rente, & volente, vt fiat, & ad illud iuuante. At inquies,
hoc ſolum pertinet ad auxilium Dei generale, quem Theo
logi concurſum Dei conſuetum, & communem appellant,
naturis, & rebus creatis conſentaneum, & conueniens.
Reſpondent; ſiue appelles generalem concurſum, ſiue ſpe-
cialem, hoc vnum eſſe verum, extrinſecum Dei auxilium
non eſſe ex naturalibus, & internis rei principijs, & condi-
tionibus, nec ipſis ſimpliciter, & abſolute ex debito reddi,
eſſe ex voluntate Dei, & ſoli eius inſtitutioni, legi, & ordi-
ni à ſe conſtituto, iure conueniens. Poteſt enim Deus vo-
luntatem creare, ita vt ſtatuat eam ſemper ſuo auxilio ad
bonum mouere, & iuuare. Deinde obijcies, non eſſe o-
pus, vti Deus per ſeipſum bonum proponat, & offerat vo

A luntati; ſiquidem poteſt id miniſterio cauſarum ſecunda-
rum naturalium efficere: at quod opere, & miniſterio hu-
iuſmodi cauſarum fit, id naturaliter fieri perhibetur. Reſ-
pondent, hoc nihil referre, quia ſiue per ſeipſum Deus, ſi-
ue per alios adminiſtros, & cauſas id præſtet, diuini eſt mu
neris & prouidentiæ, qua ſic omnia gubernantur, & dirigũ-
tur, vt id fiat, quod voluit, atque conſtituit, vt fieret. Ex
quo efficitur, vt Scholaſtici Theologi prædicti cum Patri-
bus hac in parte non pugnent, vt quidam calumniantur; &
verum ſit, fieri non poſſe voluntatem a Deo, quæ ſiue per
habitum, ſiue per formam aliam inhærentem ita ſit in bo-
no confirmata, vt nullo amplius indigeat auxilio Dei mo-
uentis, & adiuuantis ad bonum; quoniam quicumque habi
tus, & forma creata, in agendo indiget Deo volente, vt
agat, & iuuante, & vnà cum ea operante. Ex dictis etiam
perſpicitur, quamcumq. voluntatẽ, etiamſi quaſi ad manum
ſibi habeat ad bene agendum, auxilia Dei præuenientis, ſi-
ue mouentis, egere nihilominus auxilio Dei adiuuante, &
vna cum ea operante. Si roges, qua ratione fieri queat per
diuinam gratiam, vt voluntas creata peccare non poſſit.
Reſpondeo, præter voluntatem humanam Chriſti Domi-
B ni, quæ per admirabilem cum verbo diuino cõiunctionem
ſingulariter habuit, vt peccare non poſſet; & præter volun-
tatem beatorum ſpirituum, & mentium, quæ per beatitudi
nem habent, vt amplius peccare non poſſint, creata volun-
tas per diuinam gratiam, & opem habere poteſt, vt pecca-
re nequeat; ſi Deus ita ad bonum ſemper moueat, & iuuet
vt voluntas bonum neceſſario velit, & faciat, & malis dene
get, & ſubtrahat ſuam operationem, qua ſolet cum homini-
bus operari actus malos, ſed vt actus.

Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, rectè concludere eos S.Th. 1.2.q.
veteres Theologos, qui probant, ideo liberam voluntatem 23.ar.q 1.2.
creatam non eſſe, per naturam à peccato ſolutam, ac liberã, 1. Bonau. 2.
quia hoc ipſo, quod creata eſt, cum ſit ex nihilo cõdita, per d.24.a 1.q.1
ſe deficere poteſt: hæc enim ratio (quamuis eam quidam
oppugnent) firma eſt in hunc modum; Sicuti res creata, ni
ſi conſeruetur a Deo, deſinit eſſe, ac proinde præter benefi-
cium creationis, indiget auxilio Dei conſeruantis; ſic libe-
ra voluntas creata, etiam dum conſeruatur à Deo, in volen
do, & agendo deficiet, & aberrabit a recto; niſi moueatur, &
iuuetur ad bonum a Deo: Et ideo præter beneficium crea-
C tionis, & conſeruationis, quo accepit, vt exiſteret, & perpe-
tuò accipit, vt ſit, indiget alio auxilio Dei mouentis, & ad-
iuuantis ad bonum: nam quemadmodum nihil ſumus, niſi
Deo dante, & conſeruante, vt ſimus; ſic nihil boni cogita-
mus, volumus, aut facimus. Omnis enim natura, omnis a-
ctio, omnis motio hoc ipſo, quòd bona eſt, habet a Deo, &
quod ſit, & quod bona ſit.

Quinto quæritur, An homo cum ſolis naturæ dotibus
procreatus, poſſet per naturam ſuam promereri vitã æter-
nam? Quidam ſenſere, eum poſſe, duplici ratione permoti,
Primum, quia putant hominem per omne opus honeſte fa-
ctum ſtudio, & amore faciendi, quod lex ipſa, & recta ratio
iubet, vitam æternam mereri, niſi fuerit peccati labe & ſor
dibus inquinatus; ſicut per omne lethale peccatum, ſempi-
ternum ſupplicium promeretur. Altera ratio eſt: Si homo
abſque peccato, & gratia eſſet, per naturam poſſet bene, &
honeſte operari: & tunc, inquiunt, vita æterna eſſet ſimplici
ter merces, & iuſtitia; non gratia, debita bonis operibus ex
gratia adoptionis profectis: nunc enim eſt quidem merces
bonorum operum, ſed non niſi in iuſtis hominibus per gra-
tiam Dei a peccato ſanatis.

D Cæterum hæc ſententia Pelagianiſmum ſapere videtur.
Pelagius enim docebat liberum arbitrium per naturam ſuã
poſſe præſtare, & bona opera virtutis ac moris, & vitã æter
nam promereri. Contra quem multis, iiſque firmiſſimis
ſcripturarum teſtimonijs, & rationibus Hieronymus, Augu-
ſtinus, Proſper, Fulgentius, & Beda comprobarunt, vt libro
ſeptimo docebo; fieri non poſſe, vt per bona opera vitam æ-
ternam promereamur, niſi facta ſint ex gratia Dei. Alij ve
ro exiſtimarunt, hominem per omne quidem opus virtutis
quod facit, vt rectæ rationi, & legi pareat, vitam ſempiter-
nam mereri, ſed Dei auxilio indigere; tale tamen, inquiũt,
diuinum auxilium homini præſto ſemper eſſet, vt debitum
ſi abſque peccato cum ſolis naturæ conditionibus crearetur:
putarunt enim illi ob primi parentis peccatum, hoc
auxilium homini denegari, & ſubtrahi, & gratuito con-
ferri ijs, quibus confertur. Verum huius quoque ſenten-
tiæ vtrumque fundamentum communi Theologorum con-
ſenſu [illegible]. Neque enim [illegible] opus, quod
facimus,

facimus, vt rectæ rationi, & legi obediamus, ſi Dei gratia ca reamus, vita æterna dignum eſt; neque auxilium Dei ad honeſte, et bene ſemper vſque ad exitum, et finem vitæ operandum, ſoli hominis naturæ, et conditioni debetur, cum non ſit aliquid intrinſecum, quod ad naturalem hominis conditionem pertineat. Ideò alij dixerunt, per omne opus honeſtum, hominem vitam ſempiternam promereri, et requirere Dei auxilium; verumtamen illud non ſoli, et puræ hominis naturæ deberi, vt ipſi naturæ conueniens, ſed inſtitutioni, ac legi Dei, quod perinde eſt, ac ſi dixiſſent; ſi homo cum ſolis naturæ facultatibus conderetur, poſſet quidē non per ſolam naturam, ſed per Dei auxilium honeſte operari, quo vitam mereretur æternam, atque hoc auxilium præſto homini eſſet tanquam debitum, aut conueniens, non quidem humanæ naturæ, ſed diuinæ inſtitutioni, legi, et ordini, quoniam poena eſt peccati, quod id homini denegetur; et ex altera parte diuina promiſſio eſt, vt qui legē, ſiue mandata Dei ſeruat, vitam æternam conſequatur. At vero certa eſt Theologorum ſententia, ad vitam ſempiternam promerendam requiri in homine, ſiue in Angelo gratiam adoptionis, ſine qua opera bona quamuis ſtudio, et cauſa colendæ virtutis, et legis ſeruandæ fiant, vita perpetua, et cœleſti hæreditate digna non ſunt, tametſi aliquid temporarium promereri queant. Nam vitam æternam promiſit Deus facientibus quidem ipſius mandata, ſed ex gratia et charitate, ſine qua teſte Paulo etiam ſi quis corpus ſuum tradiderit, ita vt ardeat, vel dederit cuncta quæ habet, nihil prodeſt; quod ex ſcripturis facile, et perſpicue Patres, et Theologi collegerunt.

1.Cor. 13.

Sexto Quæritur, an homo ſolis cum naturæ dotibus procreatus ea poſſet, quæ ſunt Fidei arcana credere, et ſperare? Reſpondeo, Pelagianos tradidiſſe, eſſe quidem Dei gratiam quod creati ſimus, quod liberum habeamus arbitrium; quam gratiam illi, Gratiam creationis appellabant; eſſe itidem gratiam Dei, quòd nobis ſint Fidei arcana patefacta, quam vocabant gratiam fidei, et reuelationis, et doctrinæ; cæterum quod reuelata credamus, et ſperemus, nequaquam eſſe diuinæ gratiæ, ſed naturæ. Hoc enim (aiebant) poteſt liberum arbitrium præſtare per naturæ vires, vna cum ipſa natura a Deo accepta ſine alio quocumque auxilio Dei mouentis, et adiuuantis voluntatem ad credendum et ſperandum. At enim Aug. tract. 5. & tract. 8. in Ioann. Hiero. dialog. 1. contra Pelag. & in epiſt. ad Ctesiphontē, Proſper in epiſt. ad Demetriadem, quæ eſt apud Ambroſiū 84. Fulgent. lib. de incarn. & gratia Chriſti, c. 24. concil. Arauſi. Can. 9. & Can. 22. ex ſcripturis luculenter & aperte deduxerunt, hæc bona nequaquam poſſe per naturam ſuam liberum arbitrium, niſi Dei ope ſpeciali, & ſupernaturali, ſic enim eos intellexiſſe puto excitatum & adiutum: etiamſi homo nullo crimine teneretur obſtrictus. Ita vt nō ſolum ſit diuini muneris & gratiæ, myſteria & arcana Fidei homini vel Angelo patefacere, ſed etiam ſit diuini, & ſupernaturalis auxilij, quod intellectus reuelatis a Deo rebus aſſenſum præſtet. Neque enim per Fidem aſſentitur niſi quatenus ea dicuntur a Deo: at nemo credere aliquid, vt dictum a Deo poteſt, niſi diuino teſtimonio intellectus moueatur: nec intellectus diuino teſtimonio motus credit, niſi voluntas quoque ipſa peculiari & ſupernaturali Dei auxilio excitata, moueatur ad credendum: Sic etiam homo bona æterna & coeleſtia, vt diuinitus promiſſa, & Dei auxilio obtinenda ſperare nequit, niſi Dei ſupernaturali auxilio motus, & adiutus.

Quidam tamen aiunt: Poſſet homo eiuſmodi bona, ſi cū ſolis naturæ viribus conderetur, non quidem per naturam ſolam, ſed Dei mouentis, & adiuuantis ope & auxilio fultus quod tunc ipſi hominis conditioni puræ & integræ omni peccato carenti daretur vt debitum: vel, vt alij dicunt, quod Dei inſtitutioni, qua hominem procrearet, debitum eſſet. Nunc enim, ob primi parentis delictum, indigno, & male merenti gratis datur. Sed prior ſententia eſt omnino tenēda, & amplectenda. Nam auxilium diuinum ad credendū, & ſperandum, & ſupernaturale eſt, nec datur ex merito, ſine ex debito.

Septimo Quæritur. Num homo ſi cum ſolis naturæ dotibus crearetur, poſſet ſola naturæ vi & facultate honeſte operari, ac viuere. Pelagiani dixere: Poſſe, ſi ſic conderetur: Ita vt diuinæ quidem gratiæ eſſet, quod libera voluntate & arbitrio præditi eſſemus; verùm, quod honeſte & ſtudioſè ageremus, naturæ eſſet noſtræ, non gratiæ diuinæ; hoc eſt, non gratuiti Dei auxilij & muneris, videlicet ſine merito hominis dati. Pelagius enim, vt dicam inferius in ſeptimo libro, cum de gratia diuina tractabo; præter alia, in hoc etiam errauit, liberum arbitrium dicens, dum conſeruatur a Deo, poſſe bonum virtutis, ſine alio quocumque auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum. Cæterum præcitati patres euidentibus ſcripturæ teſtimonijs concluſerunt, nihil boni per inditam ſibi naturam liberum arbitrium poſſe niſi Dei auxilio motum, adiutum, & ſuſtum.

Nam Chriſtus dixit. Sine me nihil poteſtis facere; & Paulus, Quid habes quod non accepiſti? iterumque, Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis; & alibi, In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus; & Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt &c. Ioannes item, ſine ipſo factum eſt nihil. Quibus omnibus ſcripturarum teſtimonijs Pelagius conuincitur, præter naturam humanam acceptam a Deo, quam ille Creationis gratiam vocabat, hominem indigere auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum: quod auxilium Hieronymus, Auguſtinus, Proſper, & Fulgentius, & Beda gratuitum vocant, hoc eſt, ſine vllo merito hominis datum à Deo, ſiue ſit ad opera bona ſupernaturalia, ſiue ad opera honeſta rationi, & naturæ conſentanea. Quamquam inter ſcholaſticos Theologos, quidam illud auxilium Dei commune, & generale vocent: tum quia datur omnibus probis & improbis, Chriſtianis, & Paganis: tum quia datur ad bona opera natura, & rationi conſentanea. Alij vero vt Gregorius, & Capreolus, & Maior ſpeciale illud appellare maluerunt; quia diſtinctum ab eo quo Deus cum homine facit actum malum, non vt malum, ſed vt actum. Omnes tamen contra Pelagium conueniunt; illud auxilium neceſſarium ad bene cogitandum, bene volendum, bene operandum; & eſſe gratuitum auxilium hoc eſt, ſine vllo hominis merito dari: nec eſſe ſupernaturale, quia datur ad opera naturæ, & rationi conſentanea, non ſuper naturalia. De qua re fuſius libro 7. diſputabo.

Ioan. 15.
1.Cor. 4.
2. Cor. 3.
Act. 17.
Iacob. 1.
Ioan. 1.

Octauo Quæritur, an homo abſque peccato, gratia, & iuſtitia conditus, poſſet per ſolas naturæ vires omne peccatum deuitare? Pelagiani quoque docebant: Si ſic homo crearetur a Deo poſſet per naturam quidem ab omni peccato declinare, quod eſt contra honeſtatem, & legis ſiue iuris naturalis præcepta; ea vero peccata, quæ ſunt contra Fidei mandata, poſſet per ſolam, naturam cauere, ſi gratia Dei ſemel forent Fidei myſteria patefacta. Verum & hoc Pelagianum dogma egregie eſt a Patribus, & Concilijs confutatū. Quidam ita reſpondent, poſſet tunc temporis homo omne peccatum vitare, non quidem ſola naturæ facultate & præſidio, ſed Dei peculiari auxilio, quod quidem auxilium, vt fatentur, conditioni hominis deberetur, ſi pura, ſi peccati expers crearetur, ſi abſque omni peccato conſiſteret; nunc vero ob peccatum primi parentis, merito denegatur. Aut (ſicut tradiderunt alij) hoc diuinum auxilium ad omne peccatum declinandum, naturæ quidem hominis puræ non deberetur, verum ipſi inſtitutioni diuinæ, ſi purus homo, & integer, cum ſolis naturæ viribus conderetur. At communis Theologorum ſententia docet, eſſe gratuiti muneris, & auxilij diuini, hoc eſt, ſine vllo ipſius hominis merito collati, quòd homo cum ſolis naturæ viribus ac dotibus poſſet omne peccatum defugere; ad hoc enim egeret, & Dei mouentis & adiuuantis beneficio, quo agenda perſpiceret, cogitaret, vellet, ac faceret, & fugienda cognoſceret, odiſſet, atque reſpueret; hoc eſt, non poſſet per ſolam naturam ſine Deo gratis mouente, & adiuuante ad bonum; tunc enim ſolum haberet homo gratiam creationis, ſi nullum aliud præterea Dei auxilium acciperet. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an poſſet per auxilium diuinum gratuitum quidem ſed commune & naturale hoc eſt naturæ hominis conſentaneum, non ſuper naturale. Reſpondeo vt ex quæſtionibus ſtatim ſequentibus conſtabit; poſſet, dummodo tum nullum iuris ſupernaturalis præceptum haberet, ſed tantum iuris naturalis: at vero illud auxilium, ſpeciale potius, quam generale iuxta quoſdam fuiſſet, quoniam quibuſdam, gratis; nōn omnibus daretur hominibus, videlicet non iis, qui contra leges & iura facerent: & eſſet diſtinctum ab eo per quod Deus cum homine facit opus malum, non quatenus malum ſed vt opus quoddam eſt.

Nono Quæritur, an homo cum ſolis naturæ dotibus creatus, poſſet per auxilium diuinum humanæ naturæ reſpondens, Deum pluſquam omnia diligere? Reſpondeo: non poſſet diligere Deum, vt eſt charitatis obiectum, hoc eſt ſuper naturali amore amicitiæ conſtitutum in communicatione

bono-

bonorum cœleſtium, & æternorum, quæ per gratiam adoptionis aſſequimur; hic enim amor nequaquam conſiſtere poteſt cum aliquo, quod ſit Dei amicitiæ contrarium; & fidem, & ſpem requirit, & ſine gratia adoptionis non eſt; quare per naturam, & auxilium commune, & generale diuinum, naturæ humanæ conueniens, eſſe non poteſt. Poſſet tamen ille homo, vt docent Ricar. 2. d. 3. a. 9. q. 1. Hen. quodl. 4. q. 11. Marſil. 2. q. 18. a. 2. conclu. 1. item Ricar. 3. d. 28. a. 1. q. 1. Med. 1. 2. q. 109. a. 3. verſic. de dilectione Dei naturali, concl. 2. Deum ante, & pluſquam omnia diligere amore quodam naturali; hoc eſt, poſſet per naturam, & Dei auxilium, quamuis gratuitum, naturæ tamen conſentaneum, abſque alio ſupernaturali adminiculo gratiæ additæ naturalibus; diligere Deum ſuper omnia, vt naturæ, & bonorum naturalium auctorem, & finem: hic enim actus eſt ipſi rectæ rationi hominis conueniens, & conſentaneus. Quapropter poſſet ille homo cognoſcere Deum eſſe omnium bonorum naturalium auctorem, & finem, eſſe primum ac ſummũ bonum; ac ideo ante, & pluſquam omnia alia bona diligendum, & amandum propter ipſum, quia non ipſe Deus propter alia, ſed alia propter ipſum ſint bona. Et cum in eo homine nulla eſſet peccati labes, nihil impediret, quominus ille Deum ſuper omnia amore naturali diligeret. nam ſe ſicut cætera omnia, in Deum ipſum referre poſſet, vt in naturæ auctorem, & finem, & in illius amorem. Cæterum, quanquam auxilium diuinum ad id datum ſupernaturale non eſſet, quum daretur ad faciendum opus naturæ hominis conſentaneum, ſpeciale tamen potius, quam generale eſſet; quoniam quibuſdam hominibus non omnibus daretur, & ab eo differret, per quod homo facit mala, non vt mala, ſed vt actus quidam ſunt.

Decimo Quæritur, An homo cum ſolis naturæ viribus conditus, poſſet per naturam, & Dei commune auxilium, naturale quidem, hoc eſt, ipſi naturæ hominis conſentaneũ, ſed gratuito, & liberaliter datum, iuris naturalis præcepta ſeruare? Reſpondeo, poſſet; nam poſſet, vt dixi, Deum vt naturæ auctorem, & finem, pluſquam omnia diligere. Sed hic amor eſſe nequit ſine obſeruatione omnium præceptorum iuris naturalis; ſicut charitatis amor ſupernaturalis non eſt niſi cum obſeruatione totius legis tum naturalis, tum ſupernaturalis. Nam charitas eſt plenitudo legis, & qui Deum amat vt amicum, vult ei in omnibus placere. Qui itidem Deum amat ante, & pluſquam omnia, eum omnibus anteponit: nihil igitur vult, quod ipſi aduerſetur, nihil, quod ſit ipſius mandatis, & legi omnino contrarium. (Rom. 13.)

Vndecimo Quæritur, An ille homo poſſet in officio honeſtatis, & virtutis vſque ad exitum vitæ perſeuerare, per ſolam naturam, & generale Dei auxilium ipſi naturæ conueniens? Reſpondeo, Non poſſet ſine alio, præter generale, & commune, ſingulari auxilio, & gratuito munere Dei eum ſemper in virtutis officio continentis. Nam homo etiam originali iuſtitia præditus, teſte Auguſtino, indiguit ſpeciali Dei auxilio ad perſeuerandum. & nunc quoque iuſtus ſine peculiari Dei munere in bono gratiæ non perſeuerat: ergo multo minus ille in officio virtutis perſeueraret. Denique in bono vſque ad vitæ finem perſeuerantia eſt peculiare Dei donum. Nam quemadmodum cum quis in Dei gratia perſeuerat, accipit ſpeciale Dei donum ſupernaturale, præter illud gratiæ munus, quod ab initio diuinitus accepit: ita etiam cum quis perſeuerat in honeſto virtutis moralis officio, accipit ſpeciale Dei donum naturæ hominis cõſentaneum, præter illud virtutis, quod initio habuit. Nam quidam accipiunt, quo bene vitam incipiant, non quo perſeuerent: alij vero, quo non ſolum bene inchoent, ſed etiam quo bene progrediantur, immo etiam quo bene proficiant ad tempus: ſed non accipiunt, quo bene perſiſtant vſque ad extremum vitæ. Præterea natura dum conſeruatur à Deo integra ſine labe peccati, habet, quo bene poſſit; ſed non habet, quo bene agat, niſi auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum. Sicut is, qui habet oculos ſanos, habet quo poſſit colores aſpicere, ſed non aſpiciet ſine lumine, qui item bene corpore valet, habet quo poſſit viuere, ſed ſine alimentis extrinſecus aſſumptis non viuet. Natura verò communi auxilio Dei mota, & adiuta ad bonum, eo ipſo accipit, quo bene operetur, non tamen eo ipſo accipit, quo bene perſeueret; quam ſi acciperet, vtique perſeueraret: ſed non omnes in bono perſeuerant vſque ad vltimum vitæ finem. Dices: homo ille poſſet poſt vnum, aut alterum virtutis officium mori, & ita breui vitam abſoluere; & tamen ad bonum per breue tempus non indiget homo ſingulari Dei auxilio præter generale; & commune ipſi naturæ conueniens. Reſpondeo: quamuis homo ad breuiſſimum tempus viuat in bono honeſtatis, donum accipit, & habet à Deo, vt in bono ad extremum vſque vitæ perſeueret: quoniam generale auxilium Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum rectæ rationi conueniens, ſolum dat homini, quo hoc, aut illud bonum faciat, non quo perſeueret. Ergo quod in bono diem claudat extremum, peculiare eſt Dei donum, & munus. (Aug. lib. de corrept. & grat. c. 11. & lib. 14. de ciui. c. 27. & in Enchirid. c. 106. & in cõcil. Arauſi. can. 19.)

Duodecimo Quæritur, An ille homo diu ſe in officio virtutis contineret per ſolam naturam, & generale auxilium Dei, naturæ, & rationi conueniens? Minime: nam teſte S. Thoma, iuſtus homo nunc a peccato liber, diu ſibi ab omni peccato lethali non temperat ſine alio peculiari auxilio Dei mouentis, & adiuuantis naturam ad bene diu operandum: ergo multo minus ille homo id ipſum præſtaret. Nã ſicut cum ſemel, aut iterum bene operamur, id non facimus per ſolam naturam acceptam, & conſeruatam a Deo ſine communi auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad agendum conuenienter naturæ: ſic etiam cum diu bene factitamus, accipimus peculiare quidem, ſed naturale auxilium Dei mouentis, & adiuuantis ad diu factitandum conuenienter rectæ rationi: multi enim accipiunt, & habent, quo bene ſemel, aut iterum agant, & tamen non eo ipſo habent, quo diu bene faciant, alioqui enim hoc ipſo ſe diu in virtutis officio continerent. (S. Tho. 1. 2. q. 109. a. 9.)

Decimotertio Quæritur, An ſi homo cum ſolis naturæ viribus procreatus lethale peccatum admitteret, poſſet per naturam, & generale auxilium Dei naturæ conueniens illud peccatum per pœnitentiam expiare? Minime, quia pœnitentia, per quam lethale peccatum deletur, non eſt ſine charitate: neque enim pœnitentia peccatum extinguit niſi Dei amore nos peccaſſe pœniteat: nullus de peccato dolor acceptus eſt Deo ſine ipſius Dei charitate: nulla pro peccato, hoc eſt, culpa vel pœna culpæ debita ſatiſfactio Deo eſt grata ſine munere charitatis: at homo ille non poſſet charitatis officium præſtare per naturã, & commune auxilium Dei, naturæ conueniens. Poſſet quidem deteſtari peccatum odio turpitudinis, quia generali Dei auxilio cognoſceret turpe eſſe peccatum, cum iure naturali, & cum honeſto virtutis officio pugnans: Sed hoc non ſufficit ad peccati veniam conſequendam. Immo quamuis quis fidei diuinæ præſidio, & ſpe cœleſti ſuffultus poſſit odio habere peccatum metu gehennæ, & deſiderio beatitudinis æternæ cum ſpe etiam veniæ: non tamen hoc ſatis eſſet ad peccatum extra ſacramenta delendum ſine amore, & charitate Dei: nec per naturam, & generale auxilium Dei ipſi naturæ conueniens, fidem habere, aut ſpem veniæ, aut fœlicitatis æternæ, ille homo conſequi poſſet. Porro, vt ait Apoſtolus, ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Obijcies, Poſſet ille homo per naturam, & commune auxilium Dei naturæ conueniens de peccato dolere odio turpitudinis, ergo poſſet ſe a peccato, quod perperam admiſit, auertere. Reſpondeo per huiuſmodi dolorem homo ille deponeret voluntatem peccandi, ſed peccatum admiſſum minime expiaret: neque enim peccatum deletur, niſi de eo doleamus amore Dei, quem per peccatum offendimus, nec ſufficit ad peccatum eluendum qualiſcunque peccati deteſtatio, niſi grata, & accepta ſit Deo, at Deo grata eſſe non poteſt, niſi ex Dei amore, & charitate exiſtat. Dices, poſſet ille homo in peccatum lapſus culpam deteſtari amore Dei ſuper omnia naturali, licet non amore ſupernaturalis charitatis. Reſpondeo, Non poſſet ille homo peccato corruptus Deum diligere pluſquam omnia amore naturali, ſine gratia naturam ſanante; quoniam ſicut ſupernaturalis amor charitatis ſimul eſſe non poteſt cum peccato aliquo Dei amicitiæ contrario: ſic naturalis amor Dei ſuper omnia, omne quod eſt rectæ rationi, & honeſtati, & iuri naturali contrarium excludit: nam ſi diligis Deum ante, & pluſquam omnia, vt omnium bonorum naturalium auctorem, & finem, eo ipſo Deum cuicunque alteri bono creato vtili, iucundo, & honeſto præponis, & teipſum, & omnia alia bona creata in Dei amorem refers. Sed qui peccato lethali tenetur obſtrictus, aliquid contraxit, quod cum ipſo Dei amore ſuper omnia pugnat, quoniam per peccatum lethale ſe homo à Deo alienat, & auertit: ergo, niſi a peccato mundetur, Deum ſuper omnia diligere nequit. At, poſt peccatum, inquies, hominis natura eſt adhuc integra; nam peccatum naturalia non tollit. Ergo ſi homo ante peccatum integer, & ſanus, poteſt Deum diligere ſuper omnia amore naturali, per (Heb. 11.)

A li. per naturæ vires, & generale auxilium Dei naturæ reſpondens; poterat etiam amare poſt peccatum; alioqui enim Deus denegaret homini, quod ipſius naturæ debetur. Reſpondeo, Per peccatum nihil homini detrahi, quod ex eius natura promanet: ſed impedimentum inferri, quo minus poſſit officium obire ſuæ naturæ conueniens; ſicut aer nubibus contectus non naturam ex toto, vel ex parte deperdit, ſed impeditur, quo minus id præſtare queat, quod ipſius naturæ conuenit; aliud enim eſt ex toto, vel ex parte naturam auferri, aliud impediri naturam, ne aliquid valeat efficere, quod ipſi eſt conſentaneum. Ergo peccator, inquies, præſtare non poteſt omne id bonum naturale, quod poſſet alioqui integer, & ſanus. Fateor; ſed hoc non propterea eſt, quia aliquid ei peccatum ex naturæ principijs detraxerit, ſed quia attulit impedimentum, ne id boni facere queat. Eſt enim homo per peccatum impeditus, eſt infirmus: nec Deus peccatori denegat aliquid, quod ipſius naturæ debeatur, ſed homo ipſe ſeſe per peccatum, quod ſua ſponte contraxit, impediuit, quo minus ſuum officium obire, & exequi poſſit. Quare ſi Deus illi homini in peccatum lapſo, pœnitentiæ, & gratiæ donum dediſſet, vtique gratis, non debitum dediſſet: Si denegaſſet, iure id denegaſſet. B

Decimo quarto Quæritur. An ſi homo cum ſolis naturæ viribus conditus in veniale peccatum incideret, poſſet per naturam, & generale Dei auxilium naturale, pro eo peccato legitimè ſatisfacere? Reſpondeo (quicquid dicat Paludanus) non poſſe, quoniam nulla hominis ſatisfactio pro culpa, vel pro poena culpæ debita, accepta, & grata Deo eſt, niſi ipſe homo, qui ſoluit, quod debet, ſit Deo acceptus & gratus. Eſt enim ſatisfactio, iuſtitiæ officium: ſed inter hominem, & Deum iuſtitia non eſt, niſi Dei gratia præcedat. Quid ſi homo ille, de veniali noxa doleret? Reſpondeo: Dolor ille non eſſet legitima, & idonea ſatisfactio pro veniali delicto, quia eſſet hominis Dei gratia carentis. Poteſt, inquies, homo gratia non præditus, bona huius vitæ temporalia per virtutis honeſta opera, & officia promereri. Romanis enim dicitur Deus terrarum imperium dediſſe, vt multorum eorum bonorum operum præmium, ergo poſſet etiam ille homo per virtutis opera venialium peccatorum remiſſionem obtinere. Reſpondeo, non eſſe idem iuris: nam ſi Deus peccatoribus bona temporalia det, gratis C dat, non ex iuſtitia, & dignitate bonorum operum moralium quæ ſine Dei gratia factitantur. Cæterum nos negamus poſſe hominem delicti, quamuis leuis, ſine gratia Dei veniam ex iuſtitia, & dignitate bonorum operum moralium promereri: Poſſet quidem Deus illum hominem culpæ venialis reum poena non afficere: ſed nihilominus ſicut eſſet culpæ reus, ita etiam eſſet poenæ debitor. Dices; ergo illi homini non poſſet venialis noxa dimitti ſine gratia diuinitus infuſa: cum tamen ſæpe in hominibus iuſtis, nunc culpa venialis ſine gratia denuo infuſa, eluatur. Reſpondeo, in hominibus iuſtis neceſſe non eſt gratiam infundi ad peccata venialia delenda, quoniā cum ſint iuſti Dei gratia præditi, pro culpis venialibus poſſunt legitimè ſatiſfacere: at is, qui Dei gratia caret, non poteſt, quia caret gratia, quam legitima pro culpa veniali ſatisfactio requirit. Vt enim culpa venialis pœna æterna non punitur per ſe, ſed ex accidenti, quatenus qui ſoluit pœnam, ſoluit ſine gratia Dei; & proinde ſoluendo non ſatisfacit, vt debet; ſic etiam venialis culpæ remiſſio per ſe gratiæ infuſionem nō D poſtulat, ſed ex accidenti, quatenus is, qui venialem culpā admiſit, aut eſt ſine gratia Dei, aut lethali peccato tenetur obſtrictus.

Paludanus 4. d. 16. q. 1. a. 1. ad finem.

Decimoquinto Quæritur, Quænam officia virtutum pro Deo, poſſet ille homo facere, & obire per naturam, & naturale Dei auxilium conſuetum, & generale, ſi cum ſolis naturæ dotibus conſeruaretur? Reſpondeo, Poſſet Deo, vt ſupremo omnium rerum naturalium domino, cultum, & honorem debitum deferre, quam Latriam Theologi vocant; poſſet ei, vt ſummo Principi obedire, ei vota facere, ſacrificia offerre: poſſet ipſum orare, ab eo precibus, votis, & ſacrificijs opem, & auxilium implorare, bona petere: ei gratias agere, & habere, tanquam bonorum omnium naturalium auctori. Hæc enim ſingula, & alia ſimilia naturali rectæ rationis luce cognoſceret, & communi, ac generali Dei auxilio rationi cōſentaneo præſtare, & exequi poſſet.

Quid boni homo iuſtitia originali præditus obire, & facere poſſet.
Cap. XXXV.

Primo Quæritur, An homo cum originali iuſtitia, vel integritate naturæ conditus, poſſet per ſeipſum omne bonum honeſtatis, & virtutis efficere? Sanctus Thomas ſatis perſpicuè docet potuiſſe: & proinde ſequitur, vt potuerit omne honeſtum agendum, & omne malum fugiendum cognoſcere. Nam homo eſt iuſtus, & integer procreatus, ergo accepit ea, quibus poſſet, ſi vellet, agenda, & fugienda perſpicere, & bona præſtare, ac mala deuitare. Animaduertendum tamen eſt, hominem in eo primo vitæ ſtatu, quo eſt a Deo procreatus, potuiſſe quidem hæc, quæ diximus, at non per ſolam naturam ſuam datam, & conſeruatam a Deo, ſed auxilio Dei & mouentis, & adiuuantis ad bonum operandum: prædicta item non potuiſſe per ſola dona iuſtitiæ originalis infuſa, & accepta, ſine Dei mouentis, & adiuuantis, & vna cum homine operantis, præſidio. B Nam Auguſtinus, & ex Auguſtino Arauſicanum Concilium, manifeſte tradiderunt, etiam in eo ſtatu indiguiſſe hominem auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum agendum.

S. Th. 1. 2. q. 109. a. 2.

Aug. in Enchir. c. 106. Arauſi. ca. 19

Vt hoc exactius intelligamus, ſciendum eſt, Pelagium, vt in multis alijs, ita in hoc etiam grauiter erraſſe, quod opinabatur liberum arbitrium per naturam ſuam datam, & conſeruatam a Deo, ſine alio auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum faciendum poſſe quodcumque virtutis officium obire. Vnde Hieronymus contra Pelagianos diſputans concludit: In ſingulis rebus quas gerimus, indigere nos Dei adiutorio, etiam cum calamum temperamus ad ſcribendum, & temperatum pumice terimus, manumque aptamus literis, cum tacemus, cum loquimur, ſedemus, ſtamus, ambulamus, currimus, comedimus, ieiunamus, flemus, ridemus, & cætera huiuſmodi, niſi Deus iuuerit, non poſſumus. Et Concilium Arauſicanum: Natura, inquit, humana etiamſi in illa integritate, in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſeipſam creatore ſuo non adiuuante ſeruaret. Et Aug. lib. de ciuit. 14. c. 27. nam ſicut in hac C carne viuere ſine adiumento alimentorum non poſſumus, non autem in ea viuere in poteſtate eſt, quod faciunt, qui ſeipſos necant: ſic benè viuere ſine adiutorio Dei etiam in paradiſo non erat in poteſtate, erat autem in poteſtate malè viuere. Idem in Enchir. c. 106. & lib. de corrept. & gratia ca. 11. Idem quoque Concilium Arauſicanum can. 26. ex Auguſt. lib. 2. cont. duas epiſt. Pelagia c. 8. Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo: nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præſtat, vt faciat homo. Rurſus can. 9. ex ſententijs Proſper. cap. 22. Diuini eſt muneris, cum rectè cogitamus, & pedes noſtros a falſitate, & iniuſtitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiſcum, vt operemur, operatur. Iterum idem can. 22. ex Aug. tract. 5 in Ioan. Nemo habet de ſuo, niſi mendacium, & peccatum. Si quis autem homo habet veritatem, atque iuſtitiam, ex illo fonte eſt, quem debemus ſitire in hac eremo, vt ex eo quaſi guttis quibuſdam irrorati, non deficiamus in via. Ipſe quoque Aug. tract. 81. in Ioannem. Siue parum, inquit, ſiue multum, ſine illo fieri non poteſt, ſine quo nihil fieri poteſt. Concedebat igitur Pelagius vnā D gratiam teſte Auguſtino lib. 1. de gratia Chriſti. ca. 2. 3. & 4. videlicet creationis, hoc eſt, liberum arbitrium eſſe datum a Deo, ſed dicebat illud, dum conſeruatur a Deo poſſe omne bonum per naturam ſuam ſine alio auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum præſtandum.

Hier. Dial. 1 & epiſt. ad Cteſiph.

Conc. Arau. c. 19. ex Auguſt. ep. 106

Ioan. 1.

Secundo Quæritur, An homo cum iuſtitia originali creatus, ea præcepta implere poſſet, quæ ſunt fidei, & ſpei. S. Thomas cum veteribus ſcholaſticis aperte docet, huiuſmodi officia obire in eo ſtatu hominem non potuiſſe: nam veteres illi Theologi cenſent iuſtitiam originalem fuiſſe habitum re, a gratia, fide, ſpe, & charitate diſtinctum, & prius hominem iuſtitiam originalem accepiſſe, quam gratiam; & proinde vi iuſtitiæ originalis ſolum potuiſſe ea præcepta ſeruare, quæ recta ratio naturalis præſcribit. Et quanquam S. Thomas putauerit, iuſtitiam originalem, aut fuiſſe vnum, & eundem habitum, qui eſt gratia, aut cum ea talem neceſſario connexum, & in prima hominis creatione ſimul cum natura ſuſceptum: nihilominus tamen, quia eos habitus ratione diſtinguit, docet pariter cum cæteris

S. Th. 1. 2. q. 109. a. 2. Alexan.

Theo-

Theologis, hominem non potuiſſe complere, & exequi præcepta, quæ ſunt fidei, & ſpei ſiue virtutis infuſæ per acceptum iuſtitiæ originalis beneficium, & donum; ſed ſolum potuiſſe honeſtatis, & virtutis moralis officia. Hæc Scholaſtici. Auguſtinus vero, Proſper, & Fulgentius maniſeſte docent (vt in ſeptimo libro dicam) hominem in prima illa naturæ integritate, & iuſtitia potuiſſe implere præcepta, quæ ſunt fidei, & ſpei. Nec tamen ob id arbitror, Scholaſticos cum his Patribus pugnare. Auguſtinus enim appellatione iuſtitiæ, & virtutis originalis intelligit dona omnium virtutum moralium, & theologicarum ſupernaturalium, quibus homo vndique ornatus præſtare poterat omne bonum naturæ, moris, & gratiæ, quamuis indigebat auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum perſpiciendum, volendum, & faciendum: acceperat enim dona quibus poſſet, ſed ſemper egebat auxilio Dei, quo faceret, quo vellet, quo perficeret. Scholaſtici vero Theologi nomine iuſtitiæ originalis intelligunt habitum homini inhærentem, re, aut ſaltem ratione a virtutibus Theologicis diſtinctum: & ideo quatenus re, vel ratione diuerſus, non dabat homini facultatem, & vim, qua poſſet præcepta virtutum theologicarum implere. Vera igitur eſt ſententia Auguſtini, & reliquorum Patrum, hominem in prima naturæ innocentia, præcepta, quæ ſunt fidei, & ſpei, ſeruare potuiſſe, non quidem per naturæ vires, & facultates, & auxilium commune Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum naturæ, vel moris, hoc eſt, vel iucundum, vel honeſtum: ſed per gratuita, & ſupernaturalia dona virtutum theologicarum, & auxilium Dei mouentis, & adiuuantis: gratuitum, quidem, & ſupernaturale, ſed cum ipſis habitibus, & actibus ſupernaturalibus virtutum Theologicarum conueniẽs. Sicut enim natura hominis, quæ datur, & conſeruatur à Deo, indiget auxilio ipſius Dei mouentis, & adiuuantis, vt faciat bonum, quia natura data, & conſeruata a Deo, habet quidem, quo poſſit bonum ſibi conueniens: ſed non habet quo faciat, niſi moueatur, & iuuetur a Deo per auxilium naturæ conueniens: ſic etiam habitus ſupernaturalis dat homini, quo poſſit ſupernaturalia opera præſtare: ſed non dat, quo ea præſtet ſine ſupernaturali auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonum fidei, vel gratiæ.

S.Tho. 1. 2. q. 109. a. 3.

Tertio Quæritur, An homo cum iuſtitia originali conditus, poſſet Deum propter ipſum, ante, & plus quam omnia, aut quod idem eſt, ſuper omnia diligere? S. Thomas, & quidam alij ſcholaſtici diſtinguunt hunc in modum: Poteſt Deus propter ſe diligi, vel vt eſt naturæ auctor, & finis: vel, vt eſt gratiæ, & gloriæ obiectum, & cauſa. Priori modo potuit homo Deum propter ipſum amore, non quidem per ſolas naturæ vires abſque naturali auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad morale bonum rectæ rationis præſtandum, ſed per naturam adiutam huiuſmodi auxilio Dei communi, & conſueto: Non tamen potuit homo Deũ ſecundo modo acceptum diligere. Auguſtinus tamen, & alij ſupra citati patres inter hæc nihil diſtinguunt: ſed abſolutè, & ſimpliciter teſtantur potuiſſe Deum propter ſe, & ſuper omnia ab homine diligi. Sed facile Scholaſtici cum Auguſtino conciliantur. Nam Auguſtinus primum hominem in naturæ integritate conſtitutum ſemper accipit, vt ſingulari Dei beneficio virtutibus moralibus, & theologicis infuſis ornatum. Scholaſtici verò accipiunt eundem hominem, vt ſolo habitu iuſtitiæ rectæ rationi conſentaneo, re, vel ratione ab habitu gratiæ diſtincto præditum, & naturali itidem communi, & conſueto Dei auxilio gubernatum, & rectum.

Cæterum quidam S. Thomæ ſententiam confutant, qua diſtinguit Amorem, quo Deum ſuper omnia diligimus, in amorem, quo ipſum amamus, vt auctorem, & finem naturæ, & in amorem, quo eundem Deum diligimus, vt gratiæ, & gloriæ obiectum, & cauſam. Aiunt enim hanc amoris differentiam eſſe Patribus ignotam; Item, vtrumq; amorem poſſe naturalem eſſe: nam ſolum eſt differentia in intellectu, quoniam Deus, vt eſt auctor, & finis naturæ, cognoſcitur naturæ lumine: at, vt eſt obiectum, & finis gratiæ, & gloriæ, cognoſcitur lumine fidei; ſed in voluntate nulla eſt differentia: nam voluntas ſicut poteſt diligere Deum cognitum, vt vnum, iuſtum, bonum, ſapientem: ſic poterit diligere cognitum per fidem, vt trinum, vt datorem gratiæ, & gloriæ. Item ſi quis credat Tritio dicenti Deum eſſe trinum, & vnum, & largitorem gratiæ, & gloriæ, poterit ipſum amare. Dicendum exiſtimo, amorem, quo Deum ſuper omnia diligimus, eſſe duplicem, vnum, qui eſt actus naturalis, hoc eſt, qui fieri poſſit per naturam, & Dei auxilium naturale; talis eſt amor, quo diligimus Deum, vt ſummum, & maximum bonum, vt auctorem, & datorem omnium bonorum naturalium; hoc enim ratio naturalis cognoſcit, & voluntas, ſi ſit in ſtatu naturæ integræ, poteſt amare: nam poteſt velle Deo plura, & potiora bona, quam cuicumque alteri: & hoc eſt, quod docet S. Thomas. Alter eſt homo ſupernaturalis, hoc eſt, qui fieri non poteſt, niſi auxilio Dei ſupernaturali, tum in intellectu, tum in voluntate: & hic amor eſt charitatis virtutis theologicæ: neque enim fit, niſi ab habitu charitatis diuinitus infuſo, aut ſaltem non fit, niſi auxilio Dei ſupernaturali, & nunquã eſt ſine habitu gratiæ, & charitatis, fidei, & ſpei: & hunc amorem appellat S. Tho. 1. 2. q. 100. a. 10. ad. 3. amorem Dei, vt eſt obiectum beatitudinis; quibus verbis voluit eum amorem vocare ſupernaturalem, & quo diligimus omnem Dei bonitatem, quam ex ſe, & in ſeipſo habet, & diligimus propter ipſum Deum, non cauſa alterius commodi: & diligimus ſuper omnia, non ſolum, quia ipſi Deo potiora, & plura bona, quam cuicunque alteri volumus: ſed quia modo etiam, & actu ſupernaturali volumus, videlicet per ipſum charitatis habitum; vel ſaltem per auxilium Dei ſupernaturale. Nam vt ait S. Thomas, modus diligendi pertinet ad actum, & præceptum charitatis; ſcilicet, vt Deum diligamus ex ipſa gratia, & charitate Dei, & diligamus, vt amicum noſtrum amore beneuolentiæ in charitate, & gratia conſtitutæ.

S.Tho. 1. 2. q.100.a.10. & 2.2.q.44. a.1. ad 1.

Ibid. q.109. ar. 4.

Quarto Quæritur, An homo in eo iuſtitiæ originalis ſtatu poſſet omne Dei præceptum, & legem ſeruare? Sanctus Thomas, & Scholaſtici reſpondent diſtinguentes. Aut præcepta ſumuntur ſolum ſecundum ſubſtantiam operum; & ita potuiſſe hominem ſolo communi, & naturali Dei auxilio adiutum complere. Aut accipiuntur, vt referuntur ad Dei charitatem, gratiam, & gloriam, & ita ea minime exequi, & obire potuiſſe abſque ſupernaturali Dei auxilio, & ſine habitu gratiæ, & charitatis antecedente, vel ſaltem comitante, & conſequente eiuſmodi actum. Auguſtinus tamen, & alij Patres nihil diſtinguunt, ſed abſolute, & ſimpliciter fatentur hominem ante peccatum omnem Dei legem implere potuiſſe: quod quidem, ideo tradunt illi, quia accipiunt hominem, non quidem, vt habentem ſolummodo vim ſuam, & facultatem naturæ, communi, & naturali Dei auxilio ſuffultam, ſed vt ſingulari, naturali, & ſupernaturali omnium virtutum moralium, & theologicarum munere vndique vallatum, & ſeptum; qua in re idem quoque Scholaſtici tradiderunt.

Ibid. ar. 5.

Quinto Quæritur, An homo cum iuſtitia originali creatus poſſet cœleſtem, & æternam vitam promereri? Sanctus Thomas cum tota Theologorum ſchola eodem modo reſpondet, nequiuiſſe hominem per accepta ſolius iuſtitiæ originalis dona, ſed per gratiam beneficio, & dono Dei adiectam, & coniunctam iuſtitiæ originali. Auguſtinus tamen ſimpliciter concedit, id boni potuiſſe hominem, non quidem per naturam, ſed per iuſtitiam per integritatem naturæ; quoniam illius nomine, vt dixi, intelligit, omnia gratuita dona, tum quæ per naturales, & morales, tum quæ per ſupernaturales virtutes conferuntur ad omne bonum præſtandum, quibus fuit, cum integer adhuc, & innocens eſſet homo, vndequaque munitus. Sed quæſtionis eſt dubiæ, an primo homini cum iuſtitia originali creato, vita æterna eſſet tantum merces, & non gratia, an verò eſſet, & merces, & gratia ſicut nunc vtrumque eſt. Quidam affirmant tantum futuram vitam æternam mercedem bonorum operum, ſicut fuit angelis bonis, idque colligunt ex Aug. lib. de corrept. et gratia, cap. 11. Sic dicente: Primus homo, quia noluit permanere, profecto eius culpa fuit; cuius meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet. Sicut fecerunt Angeli ſancti, qui cadentibus alijs per liberum arbitrium, per liberum idem arbitrium ſteterunt ipſi, et huius manſionis debitam mercedem recipere meruerunt, et eodem libro c. 10. loquens de ſtatu primi hominis ante lapſum, in quo ſtatu, inquit, recto, ac ſine vitio, ſi per ipſum liberum arbitrium manere voluiſſet, profecto ſine vllo mortis, et infelicitatis experimento accepiſſet illam, merito huiuſmodi permanſionis, beatitudinis plenitudinem, qua et ſancti Angeli ſunt beati, ideſt, vt cadere non poſſet vlterius, et hoc certiſſime ſciret. Ergo ſecundum Auguſtinum primus homo, ſi non cecidiſſet, meritus fuiſſet per liberum arbitriũ vitam æternam, ſicut boni Angeli per liberum arbitrium meruerunt. Verum profecto vita æterna, et nobis, et primo ho-

Aug. lib. de corrept. & grat. c. 10. 11

mo ho-

mo homini, & Angelis fuit, & eſt gratia, & merces laboris & boni operis; eſt etiam gratia adoptionis, & reparationis. Merces quidem, quia redditur bonis operibus Dei charitate, & gratia factis; gratia vero, quia primum datur gratia nobis in hac vita, qua a peccato ſanamur, & filij Dei adoptamur; vt bona opera faciamus, & promereamur vitam æternam. Auguſtinus vero ſolum docet, in primo homine futuram eſſe mercedem bonorum operum, & non gratiam reparationis, quia ei data quidem fuit gratia, qua mereretur; ſed non qua repararetur, & ſanaretur a lapſu; ſiquidem nondum ceciderat: at nobis vita æterna, & eſt merces laboris, & eſt gratia reparationis; quia primum data eſt nobis gratia, qua repararemur, & ſanaremur a peccato & deinde mereremur. Primus homo cum creatus eſt, vel ſaltem ante lapſum, factus eſt iuſtus, & Deo carus, cum antea iuſtus non eſſet, non tamẽ ex peccatore factus eſt iuſtus; nos autem iuſti, & cari Deo reddimur, cum antea mali, & impij ſimus. De hac re ſuo loco latius tractabo.

Sexto Quæritur, An homo ante lapſum poſſet ſeſe ad diuinam gratiam præparare? S. Thomas, & Scholaſtici reſpondent, nec per naturam cum communi, & conſueto Dei auxilio conuenienti, & reſpondenti naturæ id potuiſſe, nec per iuſtitiam originalem acceptam cum omnibus præſidijs, & auxilijs cum ipſa congruentibus, ſed ſolum per ſpeciale gratuitum, & ſupernaturale Dei beneficium, ac donum; quoniam iuſtitia originalis erat habitus re, aut ſaltẽ ratione à gratia, & charitate diſtinctus. & ideo qua talis, ſolum dabat homini facultatem, & vim, qua poſſet omne bonum naturæ, & rectæ rationi naturali conueniens, præſtare. Auguſtinus tamen, & alij patres dicerent hominem id potuiſſe præſtare; quoniam iuſtitiæ originalis nomine intelligunt virtutes, dona, & omnia ſingularia Dei auxilia ad omne bonum naturæ, moris, & gratiæ cogitandum, volendum, & faciendum.

Septimo Quæritur, An homo cum iuſtitia originali creatus poſſet ſine alia gratia Dei in bono perſeuerare? Auguſtinus lib. de correpṫ & gratia cap. 10. 11. 12. & lib. de bono perſeue. c. 7. manifeſte tradit, potuiſſe: ratio eſt, quia poterat non peccare, ſi voluiſſet, & omne Dei præceptum ſeruare. Hoc intelligitur in eum ſenſum, quem idem tradit Auguſtinus, quia acceperat homo, quo poſſet perſeuerare, quamuis non accepit, quo perſeueraſſet; nam ſi id habuiſſet, perſeueraſſet. Nihilominus tamen ad ſeſe in bono conſeruandum, & proinde ad non peccandum, quod eſt in bono perſeuerare, indigebat Deo mouente, adiuuanteque ad bonum agendum. Quare in Concilio Arauſicano dicitur: Natura humana etiamſi in illa integritate, in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſeipſam Creatore ſuo non adiuuante ſeruaret. Vnde cum ſine gratia Dei ſalutem non poſſet cuſtodire, quam accepit, quomodo ſine gratia Dei poterit reparare, quod perdidit? Hæc ibi Concilium, deſumpta pene ad verbum ex Auguſtino. Qui quidem etiam ipſe docet, primum hominem, & Angelum in ſua prima inſtitutione accepiſſe gratiam, qua poſſent in bono perſeuerare; at vt in bono permanerent, indiguiſſe auxilio gratiæ, ſine quo id omnino non poſſent. Iſtam gratiã, inquit, non habuit homo primus, qua numquam vellet eſſe malus, ſed ſanè habuit, in qua ſi permanere vellet, numquam malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe non poſſet; ſed eam tum per liberum arbitrium deſerere poſſet. Nec ipſum ergo Deus eſſe voluit ſine ſua gratia, quem reliquit in libero eius arbitrio; quoniam liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem nihil eſt, niſi adiuuetur ab omnipotente Deo. Sic ille, conſtat hominem, nec Angelos qui peccarunt, accepiſſe Dei gratiam, qua perſeuerarent. In quo differt, inquit Auguſtinus, gratia per Chriſtum in multos collata, a gratia prima hominis, & Angelorum, qui ceciderunt, quoniam per Chriſtum multis eſt datum non ſolum, quo poſſint perſeuerare, ſed etiam quo perſeuerent; at vero primus homo, & Angelus acceperunt, quo poſſent perſeuerare, ſed non quo perſeuerarent. Ratio huius eſt, quia vt ſæpe iam dixi, quẽadmodum natura data à Deo, dum conſeruatur ab eo, vim habet, qua poteſt id, quod cum ipſius naturæ conditione conuenit, nihilominus tamen non habet, quo id faciat, niſi moueatur, & iuuetur a Deo, videlicet, niſi moueatur auxilio diuino cum ipſius naturæ conditione congruenti; ita quicunque habitus ſupernaturalis diuinitus infuſus, dum conſeruatur a Deo, dat homini, quo poſſit opus ſupernaturale facere; nam habitus eſt, quo poſſumus, ſed non eo ipſo dat homini, quo opus ſupernaturale cogitet, velit, & faciat; & ideo adhuc indiget homo auxilio Dei mouentis, & adiuuantis, quo perſpiciat, cogitet, velit, & faciat opus ſupernaturale; & hoc auxilium eſt ſupernaturale, nimirum tale, quale eſt opus, ad quod faciendum datur, & qualis eſt habitus, qui tribuit homini ſupernaturalem vim, & facultatem. Primus igitur homo acceperat beneficio Dei virtutes, & dona, quibus dum in eo ſtatu innocentiæ conſeruabatur a Deo, poterat in bono perſeuerare; ſed non eo ipſo accepit, quo perſeueraſſet: nam adhuc indigebat auxilio Dei, quo perſpiceret, vellet, & faceret bonum vſque in vitæ finem; quod non accepit, quia in bono ſua culpa non perſtitit; nam quod peccando ceciderit, non id voluntate Dei, ſed ſua ſponte fecit, & ideo prius ipſe Deum deſeruit, quam deſereretur ab eo. Idem quoque fuit de Angelis, qui a Dei charitate, amicitia, & gratia exciderunt; hi enim acceperant virtutes, & dona, & auxilia, quibus potuiſſent, niſi ſponte ſua peccare maluiſſent, in bono perſeuerare; ſed non acceperunt, quo perſeueraſſent. Boni tamen Angeli, & habuerunt, quo perſeuerare poſſent, & quo perſeuerarunt. Si roges, quid eſt, quod Auguſt. ait lib. de correpṫ. & gratia. c. 11. primus homo, vt bonum reciperet, & haberet, gratia non egebat, quia nondum perdiderat; & c. 7. in lib. de bono perſeue. dicit de primo homine, fuiſſe in eius poteſtate per liberum arbitrium, ne caderet, poſt caſum vero hominis voluit Deus, vt ad gratiam pertineat, quod homo accedat ad eum, & vt ad gratiam quoque pertineat, quod homo non recedat ab eo. Reſpondeo, Auguſtini ſententiam eſſe primum hominem, quia bonum a Deo acceperat, & habuerat, non eguiſſe gratiæ adminiculo, vt reciperet bonum; quia illud bonum acceperat, & nondum amiſerat, at indiguiſſe, ait, gratiæ auxilio, vt in eo bono, quod acceperat, permaneret; poſt caſum vero hominis, indiget, & gratiæ auxilio, vt ad Deum accedat, ſeu redeat, & indiget etiam gratiæ adminiculo, ne recedat Deo, & cum ait primum hominem per liberum arbitrium potuiſſe non cadere; ideo dicit, quoniam vt ibidem docet primus homo hæc tria habuit; per liberum arbitrium potuit non peccare, potuit non mori, potuit non deſerere Deum, ſiue bonũ, quod acceperat; vult dicere Auguſtinus, vt hæc tria poſſet, non egebat alio gratiæ adminiculo, quia iam acceperat, vt tria illa poſſet, & nondum perdiderat; ſed non vult Auguſtinus hominem non eguiſſe gratiæ auxilio, vt non peccaret, non moreretur, non deſereret Deum.

Octauo Quæritur, An primus homo potuerit omne peccatum tum lethale, tum veniale vitare viribus originalis iuſtitiæ? Reſpondeo, potuiſſe, non quidem per ſolam naturam, vt falſo Pelagius putabat; immo nec etiam per naturam; ſolo auxilio Dei mouentis, & adiuuantis ad bonũ naturali munitam, ſed per acceptas vna cum iuſtitia originali virtutes, & dona ſupernaturalia; quoniam, vt dixi, poterat in bono perſeuerare. Vnde primus ille hominis ſtatus, in hoc a noſtro ſtatu diſtinguitur, quod primus homo acceperat ſingulares virtutes, & dona, quibus poſſet omne peccatum, etiam veniale cauere: immo accepit etiam auxilium Dei mouentis, & adiuuantis, quo omne veniale ante lapſum deuitauit: at vero in præſenti mortalis vitæ ſtatu, nullus etiam iuſtus poteſt omne veniale delictum vitare ſine ſingulari Dei beneficio, & auxilio, quoniam id non poteſt per ſolam naturam, nec per naturam naturali Dei mouentis, & adiuuantis auxilio ſubnixam, vt conſtat: nec id etiam poteſt per virtutes, & habitus diuinitus infuſos, & commune auxilium ſupernaturale Dei mouentis, & adiuuantis hominem conuenienter habitibus acceptis, hoc eſt, ad opus ſupernaturale prædictis habitibus infuſis conſentaneum: quoniam virtutes, & habitus ſupernaturales infuſi dant homini, quo à peccati labe ſeruetur, & quo poſſit lethalia peccata in poſterum deuitare, ſed non dant, quo poſſit omnia venialia declinare. Eadem ratione commune ſupernaturale auxilium Dei prædictis habitibus infuſis conſentaneum dat homini, quo a peccato ſurgat, & quo lethalia peccata deuitet, ſed non dat, quo omnia venialia peccata declinet: quoniam eſt auxilium cum habitibus ſupernaturalibus infuſis congruens, & illis reſpondens. Quare ſicut habitus huiuſmodi non dant, quo poſſit homo omnia venialia peccata defugere; ita nec tale auxilium, dat homini, quo omnia venialia peccata deuitet; & ideo eget homo iuſtus alio auxilio ſpeciali præter ſupernaturale commune, & conſuetum, quo poſſit vniuerſa delicta venialia cauere.

Aug. lib. de correpṫ. & gra. c. 11.

Conc. Arau. cano. 19. ex Aug. ep. 106

Aug. vt ſup.

Nono Quæritur, An primi hominis ante lapſum merita efficaciora eſſent, quam ſint merita iuſtorum hominum poſt lapſum? Reſpondeo, ex communi Theologorum ſententia, hæc eſſe efficaciora, quam illa, ea ratione, qua hæc Chriſti Domini meritis innituntur, hoc eſt tot, ac tantis beneficiis, quibus labores, & tandem mortem acerbiſsimã crucis, pro nobis patienter ſuſtinuit.

Theologi in 4. d. 29. Sic Bonau. 2. d. 29 a. 3. q. 2. Ricar. 2. d. 29. a. 2. Gabr. 2. d. 29. q. 1. a. 2. conclu. 2.

Sed dubiæ quæſtionis eſt primum, an in eo ſtatu hominis ante lapſum, iuſti amplius mererẽtur ex æquali gratia, quam iuſti poſt lapſum primi hominis mereantur. Reſpondeo, cum Bonauentura, Ricardo, & Gabriele, plus mereri nunc iuſtos, quam tunc mererentur; quoniam longe maior eſt modo in iuſtis ad bonum difficultas ob pugnam domeſticam carnis, & mentis; ergo maior, & glorioſior eſt victoria, triumphus, & corona: item in ſtatu naturæ lapſæ ſunt, & fuerunt quarundam virtutum inſignium eximia, & egregia opera, quæ tunc non fuiſſent in iuſtis, cuiuſmodi eſt patientia, & perſeuerantia Martyrum, Euãgelica religioſorum hominum paupertas, obedientia, & caſtitas, aſpera, ſeuera, & diſta Monachorum vita, rigida multorum pœnitentia, & alia ſimilia virtutum officia: at ex altera parte, tunc iniuſtis promptior, & expeditior eſſet voluntas ad bonũm, eſſet conſtantior, robuſtior, & firmior, & eatenus iuſtorum merita augerentur.

Dubiæ itidem quæſtionis eſt, an tunc iuſtis copioſior, & abundantior gratia daretur, non eſt quæſtio an plures iuſti futura eſſent in eo naturæ integræ ſtatu, quam in ſtatu naturæ peccato corruptæ: nec eſt quæſtio, an aliquis tunc eſſet futurus iuſtus cum maiori gratia, quam ſint modo aliqui iuſti, ſed quæſtio eſt, ſi ſtatus naturæ integræ cum ſtatu naturæ lapſæ comparetur, an tunc plura, & maiora gratiæ munera darentur, quam nunc dantur: nam ex vna parte videtur gratia, tunc abundantior, & amplior futura, quia promptius, & expeditius, & ardentius præpararẽtur homines ad gratiam excipiendam, cum paucioribus, & longe minoribus impedimentis implicarentur, ex altera parte, vt docent Bonauentura, Ricardus, & Gabriel, cumulatior gratia videtur, nunc a Deo cõferri, quia maiori gratiæ auxilio indigemus, & Deus in neceſſarijs non deeſt; veriſimile itidẽ eſt, Deũ ex caſu primi hominis maius, & amplius bonũ elicuiſſe, quam eſſet illud futurum bonum, ſi nullus hominis lapſus contigiſſet; conuenit inter omnes gratiam, quæ datur iuſtis ex tot, & tantis Chriſti Domini meritis vberiorem longe fuiſſe, ſed de hac gratia quæſtio non eſt: ſed præciſe de gratia, vt decet ſtatum naturæ integræ, & naturæ lapſæ.

Finis Libri Tertij.

IOANNIS AZOR LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. IIII.

DE PECCATIS.

Quid ſit Peccatum. *Cap. I.*

PRIMO omnium quæritur, quodnam ſit diſcrimen inter vitium, peccatum, & culpam? Reſpondeo, Vitium à peccato, & culpa diſtingui in eo, quod vitium, & in habitibus, & in actibus virtuti contrarijs: at peccatum, & culpa, ſolum in actibus conſiſtunt. In præſentia autem, peccatum accipimus, prout eſt id, vndè quis eſt, & dicitur peccans; nō autem quatenus eſt id, a quo quis eſt, & nominatur peccator poſt actum culpæ præteritum. Deinde, inter peccatum, & culpam hoc intereſt: quod peccatum latius patet, quam culpa: Peccatum enim eſt tū in actibus naturæ, & artis, tum in actibus rationis, & moris. Peccatum enim, eſt actus, qui a iuſta, & debita regula diſſentit, ac deficit: Porro in ijs, quæ natura conſtant operibus, regula eſt natura: in ijs, quæ arte efficiuntur, ars: in moribus vero, eſt ratio. Quare monſtra, quæ in natura gignuntur Ariſtoteles appellat peccata naturæ; ipſos quoque artifices ſæpe dicimus contra artem multa peccaſſe. At verò culpa, ſolum in actibus moris, & rationis, voluntarijs, & liberis, eſt: qui quidem, eo quod contra rectam rationem voluntarie, & libere fiunt, culpæ tribuuntur & poenæ. In præſenti, peccatum accipitur, vt eſt in actibus rationis, & moris. Ex quo efficitur; vt omnis culpa ſit peccatum, omne peccatum vitium: non autem è contrario, omne vitium peccatum; nec omne peccatum culpa: quare vitium eſt, quia habitus eſt, vel actus virtuti contrarius; Peccatum vero, quia actus a recta regula diſcrepans. Culpa, actus voluntarius, & liber à recta ratione diſſentiens.

Ricar. d. 21. ar. 4. q. 3.

Ariſt. lib. 2. Phyſ. tex. 82

Secundo Quæritur, Quo pacto peccatum definiatur? Reſpondeo, Peccatum aliter ab Auguſtino, aliter ab Ambroſio definiri. Auguſtinus quidem peccatum definit eſſe, dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei

Magiſt. 3. d. 35. S. Tho. 1. 2. q. 71.

A æternam: Ambroſius vero, Peccatum dicit eſſe tranſgreſſionem diuinæ legis, & inobedientiam cæleſtium mandatorum. Animaduertendum eſt, appellatione legis Dei æternæ, vel diuinæ, vel mandati cæleſtis intelligi poſſe rectam rationem: ita vt peccatum, ſit actus contra rectam rationem factus, vel omiſſus. Cum autem ratio diuina ſit per ſuam naturam recta: Sequitur, vt quicquid eſt rectæ rationi cōtrariū, ſit diuinæ rationi aduerſum, & inimicū. Quare etiāſi ex hypotheſi impoſſibili Deus nō eſſet, vel ratio diuina eſſet per ſe recta, & non diuina, vel nihil imperaret, aut prohiberet per legem ſcriptam, aut poſitam, & conſtitutā nutu ſuo; nihilominus omnis actus contra rectam rationé admiſſus, hoc ipſo eſſet peccatum, quod is rectæ rationi eſſet aduerſus. Vt enim in naturalibus res, quæ ſunt per ſe veræ, vt homo eſt animal rationis compos, equus eſt ſubſtantia, ſunt ſemper veræ, ſiue Deum eſſe, ſiue non eſſe, mentis cogitatione cōcipias, aut fingas: ſic in moribus, quod eſt per ſe peccatum, & malum, ideo eſt tale, quia rectæ rationi aduerſatur, ſiue Deum eſſe in rerum natura, ſiue non eſſe omnino tu cogites. Porro quia peccatum, quatenus tale, cum recta ratione ſimul ter pugnat, ſequitur, vt a diuina quoque ratione diſſentiat, quæ eſt per ſuam naturā recta; & proinde etiam a diuina vel æterna, vel cæleſti lege diſſideat, quæ per ſe quoque eſt recta ratio. Ambroſius enim per cæleſte mandatum, nil aliud intelligit, niſi diuinam legem, hoc eſt, rectam rationem diuinam. Poſſumus etiam appellatione legis æternæ, vel cæleſtis mandati, accipere proprie diuinum præceptum, quod eſt a Deo conſtitutum: nam omne peccatum, ſiue ſit contra ius, & legem naturalem, ſiue contra ius humanum, eſt contra legem Dei; non quidem quia ſit contra ius diuinum ſupernaturale; ſed quia Deus iubet legi naturali, & humanæ parere: & proinde quicquid a iure naturali, vel humano diſſidet, à Dei quoque lege, & ordine diſſentit, & diſcrepat.

B

Secundo eſt animaduertendum appellatione dicti, facti, A vel concupiti, nequaquam intelligere Auguſtinum rem, quæ concupiſcitur, aut quæ verbo exprimitur, dicitur, aut fit: non enim peccatum eſt vxor, vel pecunia aliena, quæ appetitur: nec peccatum eſt vas aureum, vel argenteum, quod in die feſto elaboratur: ſed actum intelligit Auguſtinus, quo aliquid concupiſcimus, dicimus, aut facimus. Ita vt peccatum, ſit actus, quem aut concupiſcendo, aut dicendo, aut faciendo quippiam, contra rectam rationem elicimus. Immo actum etiam latè accipere oportet: nam armatum, aut veſtitum eſſe, quieſcere, ſtare, in lecto iacere, peccata eſſe poſſunt; vt ſi quis contra legem, ius, aut præceptum armatus incedat, ſi quieſcat, ſtet, aut in lecto iaceat; & tamen actus proprie non ſunt.

Tertio animaduertere conuenit, dicti, facti, vel concupiti nomine, voluiſſe Auguſtinum tria peccatorum genera complecti; nimirum peccata cordis, oris, & operis: quare vt paucis peccatum definiam, dicendum arbitror, eſſe, Actum contra rectam rationem admiſſum. Sed, actum, neceſſe eſt latius accipere, quam frequenter accipi ſoleat: ſcilicet, vt comprehendat etiam omiſſionem debiti actus contra rectam rationem. Ex quo efficitur, vt peccare, ſit B quippiam agere, vel omittere contra rectam rationem: & peccatum ſit contra rectam rationem actus, vel omiſſio. At inquies. Is, qui legem humanam iuſtam violat, hoc ipſo peccat, quod contra legem agit: ergo peccatum non ſolum contra rectam rationem, ſed etiam contra legem humanam committitur. Reſpondeo, legem humanam, qua ratione iuſta eſt, cum recta ratione congruere: nam hoc ipſo quod eſt iuſta, eſt rectæ rationi conſentanea; & proinde qui contra legem humanam peccat, contra rectam rationem agit. Deinde obijcies; Qui violat præcepta iuris diuini ſupernaturalis, qualia ſunt Fidei, & ſacramentorum mandata; & qui delinquit contra virtutes infuſas, vti contra ſpem, fidem, & charitatem, vere peccat, nec tamen agit contra rectam rationem, quoniam recta ratio, eſt naturalis mens hominis, quæ naturaliter præſcribit, quid ſit agendum, quidue fugiendum; ſed naturalis hominis ratio nihil eorum, quæ ſunt, vel virtutis infuſæ, vel iuris diuini ſupernaturalis præſcribit, aut iubet, quia ea minime cognoſcit, ac perſpicit. Reſpondeo [rectam rationem] non intelligi ſolum mentem hominis naturaliter aliquid præcipientem, ſed abſolute quamcumque rectam rationem imperantem, vel prohibentem: talis autem eſt ratio diuina C aliquid ſiue naturale, ſiue ſupernaturale præcipiens: ea enim eſt ratio per ſe iuſta, & recta. Item poſitis diuinis Fidei, & Sacramentorum præceptis, immò quibuſcumque alijs Dei mandatis, recta ratio abſolute, ſiue ſit hominis, ſiue Angeli, ſiue cuiuſcunque alterius, modo ea recta ſit, præcipit illa eſſe obſeruanda. Tertiò dices, Quid ſi Deus nihil iuberet, nihil vetaret? Reſpondeo Siue Deus imperet aliquid, ſiue non imperet, atque prohibeat, peccatum nihilominus eſt contra rectam rationem, nam hæc eſt peccati vis, ratio & natura: Sicut ſiue Deus agat, ſiue nō agat; calor, vt calor eſt, aquæ malum eſt; ita quoque licet Deus nihil vetaret, vel etiamſi Deus in rebus, aut in natura non eſſet, vel quamuis homo non eſſet, peccatum eſſet malum rationis, hoc eſt, rationi contrarium.

S.Tho. 1. 2. q. 71. a. 2. & Aug. lib. de ſpiritu, & litera c. 28.

Tertio Quæritur, Qua ratione peccatum omne dicatur eſſe contra naturam? Reſpondeo, Sicut in naturalibus, Malum dicitur id, quod eſt naturæ contrarium, & incommodum; ita enim calorem dicimus eſſe malum aquæ, quia eſt aquæ aduerſus & inimicus, ſic etiam in moribus, dicimus D aliquid eſſe malum, quia eſt rectæ rationi contrarium. Et quia recta hominis ratio, quæ agenda, & fugienda definit, eſt natura hominis; ideo, cum dicimus, peccatum eſſe contra naturam, perindè eſt, ac ſi dicamus, Peccatum eſſe contra rectam rationem; nam recta ratio eſt natura hominis, Angeli, & ſubſtantiæ intelligentia prædita, & omnis virtus, quæcunque ſit ea, dicitur eſſe ſecundum naturam, non quòd naturaliter eam ratio præſcribat, ſed quod ſit rectæ rationi conſentanea. Quædam vero peccata peculiariter eſſe dicuntur contra naturam, quia ſunt contra naturalem hominis vſum; cuiuſmodi ſunt certa quædam deteſtabilia, & maxime execranda libidinis, & luxuriæ crimina; vel quia ſunt contra totam naturæ propenſionem, quale eſt hominem conſciſcere ſibi mortem. Omnis enim res naturaliter ſeipſam tuetur, & homo ex omni parte, qua eſt, naturaliter ſeipſum defendit, atque conſeruat. Sed quæret aliquis, quomodo ſint contra naturam ea peccata, quæ A tantummodò contra leges humanas perperam committuntur? Reſpondeo, Eſſe contra naturam, hoc eſt, contra rectam rationem, quæ eſt natura hominis, & eſſe contra naturam, non quidem per ſe, ſed quia lege humana interdicta; non enim ſunt per ſe mala, ſed quia ſunt lege, & ſcripto iure damnata: & propterea quatenus ſunt lege vetita, cum ratione diſſentiunt.

S.Tho. 1. 2. q. 71. art. 6. ad 5. Caiet. ibidem.

Quarto Quæritur, An peccatum hoc ipſo, quod eſt contra rectam rationem, Deum offendat? Reſpondeo, Peccatum, quatenus tale eſt, rectam rationem offendere, quia eſt ipſi inimicum, & aduerſum; quatenus vero rectam rationem offendit, neceſſariò cum diuina ratione pugnare, quæ per ſuam naturam eſt recta; ergo peccatum, quatenus tale eſt, Deum offendit. Deus enim peccatis offenditur, quia ipſi peccata diſplicent; & hinc eſt, vt Deus peccantibus iraſcatur; & velit eorum ſcelera debitis, & iuſtis pœnis vlciſci, & punire. Obijcies, Philoſophos nouiſſe peccatum eſſe contra rationem, non tamen nouiſſe Deum peccatis offendi. Reſpondeo, nihil obſtare, quo minus peccatū quatenus tale eſt per ſe, in offenſa ſit apud Deum; quoniam cū res aliqua per ſe, hoc eſt, per ſuam ſubſtantiam, ad multa B ordinem habet, poteſt cognoſci vnus ordo abſque ordine ad aliud; ſicut res naturales cognoſci queunt, vt naturales ſunt, tametſi non cognoſcantur, vt ſunt creaturæ; ſic peccatum, vt eſt contra rationem cognoſci poteſt, licet nō cognoſcatur ea ratione, vt eſt contra Deum. Nihil etiam refert, is qui peccat, nouerit necne Deum offendi peccato; vel in eo ſit necne gratia, vel charitas Dei infuſa, aut diuinitus accepta; ſiquidem qui peccat, ſcit ſe contra rectam rationem agere, & hoc ipſo agit contra Deum, & contra id omne, quod nos cum Deo ipſo coniungit, & copulat. Pari ratione ſequitur, vt peccatum quatenus tale eſt, modo ſit graue, Dei hominiſque amicitiam diſſoluat, ac dirimat; & proinde gratiæ, & charitati diuinæ ſua ratione aduerſetur, eamque tollat. Ratio huius eſt, quia peccatum eſt contra rectā rationem, ergo contra amicitiā, & gratiā Dei, quæ eſt per ſe recta ratio, & omnis boni regula, & norma.

Quinto, Quæritur, An peccatum per ſe, hoc eſt ratione ſua cum graue ſit, hominem auertat, & alienet a Deo? Reſpondeo, Auertere, quoniam ſicut per ſe eſt rationi inimicum, & aduerſum, ſic etiam eſt Deo contrarium, qui eſt C per ſeipſum recta ratio. Quæres, An per ſe hoc eſt ratione ſua etiā Dei gratiæ, & charitati aduerſetur? Reſpondeo aduerſari, quoniam amicitiam diuinam dirimit, ac tollit; quod ſi gratia non eſſet, nihil obſtaret, quoniam peccatum cum graue eſt, mereatur Dei iram, & odium. Rogabis an peccatum quoque per ſe, cum graue eſt, hominem eius auctorem pœnis æternis ſubijciat? Reſpondeo, maximè, hoc tamen ſenſu, quod eas promereatur, poteſt enim Deus pœnas meritas de peccato non ſumere.

Sexto Quæritur. An peccatum ſit per ſe alicuius boni debiti priuatio? quod eſt quærere, An peccati ratio per ſe conſiſtat in re aliqua, & natura, an potius in aliqua priuatione, & abſentia boni, & quæſtio locum habet in peccato quod committendo, non quod omittendo quis facit. In qua quæſtione ſanè difficili, & obſcura, duæ ſunt ſententiæ, quæ mihi minime probantur; prior eſt Caietani aſſerentis, malum ſimpliciter cuius generis ſunt mors, cæcitas, ſurditas, tenebræ, in ſola priuatione ratione ſua conſiſtere, aut in ſola negatione, vt non ens, nihil, chimæra, & cæteræ fictæ res quæcunque ſint: at vero malum, inquit, moris ratione ſua & natura, non in priuatione, ſed in re aliqua conſiſtit. Ait D enim Caietanus, in peccato, quod eſt malum moris, tria contineri, primum, Actum in genere naturæ; Secundum, priuationem boni, & recti, quod deberet actus habere; Tertium, inquit, eſt, res, quædam media abſoluta, videlicet qualitas inter illa duo prædicta, & in hac re media, & abſoluta inter actum, & priuationem cenſet Caietanus ſitam eſſe totam rationem peccati, quod eſt malum moris; quoniam actus in genere naturæ, eſt veluti res, & materia ſubiecta, nec malum moris eſt; priuatio vero conſequitur rem, quæ eſt malum moris: ergo in priuatione nequit ratio peccati conſiſtere; quare neceſſario ratio peccati conſtituta eſt in re quadam abſoluta, quæ inter actum, & priuationem intercedit. Hæc Caietanus de ratione peccati ſentit, & docet; quæ ſententia, aut eſt eadem omnino cum vltima, quam in medium proferemus; aut certe eſt, niſi in eum ſenſum accipiatur, quē mox explicabo, falſa, & improbabilis, quāuis quibuſdā videatur abſurda, & temeraria. Nā ex ea, inquiūt, colligitur eſſe rem aliquā abſolutā per ſe malā, & Deū vel

Cai. 1. 2. q. 71. ar. 6. & q. 18. art. 5. ſic Medina 1. 2. q. 71. a. 6. vbi ait Canum quoq. cum Caiet. ex parte ſenſiſſe.

non

non eſſe auctorem, & cauſam alicuius rei, vel certe eſſe auctorem peccati. quoniam media illa abſoluta res, ſiue qualitas inter actum, & priuationem, eſt res quædam ſecundũ Caietanum abſoluta, ſcilicet qualitas per ſe mala in genere moris; ergo illius Deus, vel eſt cauſa, vel non eſt. ſi hoc ſecundum, Deus igitur non eſt cauſa omnis rei abſolutæ. Si primum, ergo Deus eſt cauſa peccati. Cæterum Caietanus putat ſuam ſententiam eſſe S Thomæ doctrinam lib. 3. contra gent. cap. 9. & 1.2. q. 18. a. 5. ad 2. & 2.2. q. 10. a. 5. ad 1. & p. 1. q. 48. a. 1. ad 2. Ego tamen id verum eſſe non puto, niſi Caietani ſententiam initius, & benignius in alium ſenſum trahamus, vt inferius declarabo. Secunda opinio docet peccati rationem ex duobus, & in duobus conſiſtere; ex re inquam, vel ex actu, & priuatione. Hanc colligit ex S. Thoma 1.2. q. 71. a. 6. Ferrar. 3. contra Gent. ca. 9. Sed hoc dici non poteſt; nihil enim ratione, & natura ſua conſiſtere poteſt ex his duobus, nimirum re, & priuatione. Priuatio enim rem ſequitur, non conſtituit: quare, aut ratio alicuius eſt ſola priuatio; cuiuſmodi eſt ratio mortis, cæcitatis, tenebrarum; aut negatio, vt non entis, chimæræ, aut tragelaphi; aut eſt res aliqua, vt caloris, frigoris: niſi dixeris peccatum eſſe priuationem boni in aliquo actu conſiſtentem, quod prædictis locis S. Thomas manifeſto tradidit, vt ſtatim explicabo.

His igitur ſententijs exploſis, duæ ſunt opiniones, prima communi ferè Theologorum conſenſu eſt recepta, quam docuerunt Altiſio. lib. 2. tract. 7. c. 1. & tract. 14. c. 1. Alex. p. 2. q. 94. m. 1. & q. 97. m. 1. Bonau. 2. d. 34. ar. 2. q. 3. Ricar. 2. d. 34. ar. 1. q. 1. & d. 35. ar. 1. q. 1. Henr. quodl. 1. q. 25. Scot. 2. d. 34. & 35. 36. 5. illæ quæſtiones. Dur. 2. d. 15. q. 2. Ocham quodl. 3. q. 6. & q. 14. Gabr. 2. d. 35. q. 1. a. 2. Almai tract. 3. mora. c. 17. & Marſil. 2. q. 21. a. 1. Peccati rationem ſola priuatione compleri, ex hoc quod peccatum ſit alicuius boni & recti, quod deberet cum ratione congruere, priuatio. Auguſtinus, & alij Patres paſſim docuerunt, Peccatum in negatione, ſeu priuatione conſiſtere; & ideo ſine Deo fieri; quia alioqui aliquid eſſet, quod ſine Deo fieret, per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil; peccatum enim abſque Deo fit, ergo nihil eſt. Deinde, quia omne quod eſt, hoc ipſo quod eſt, bonum etiam eſt: Si igitur malum eſt, ideo eſt, quia recto caret, quod deberet habere. Accedit his, quod ſtatim, atque aliquid concipitur mentis cogitatione recto carere, quod deberet habere, intelligitur eſſe malum, ante non item. Hæc ſententia eſt ſumpta ex Patribus. Dionyſ. lib. de diuin. nom. c. 4. Auguſt. de Manichæ. moribus c. 5. 6. 7. & 8. & in illud Ioan. 1. Sine ipſo factum eſt nihil, & Leo, epiſt. 93. ad Toribium c. 6. Anſelm. de cauſ. diab. c. 8. 9. 10. 11. & 15. & 16. & de concept. Virg. c. 4. 5. & 6. Secunda opinio, peccati rationem, ait totam in re ſine priuatione perfici, ex hoc quod peccatum ſit actus rectæ rationi contrarius: idque probat multis argumentis. Primo, quia odium Dei, mendacium, & alij actus per ſe mali, peccata non ſunt ob id, quod careant recto, quod deberent habere: nihil enim recti habere queunt, cum ſint per ſe mali: ergò ideo ſunt peccata, quia ſunt actus cum recta ratione pugnantes. Deinde, vni virtuti multa vitia, & peccata opponuntur. Iuſtitia enim (exempli gratia) eſt vna ſpecie virtus; & tamẽ iniuſtitiæ peccata ſunt multa, homicidium, adulterium, detractio, contumelia, furtum: Item liberalitas, vna eſt virtus; & tamẽ vitia oppoſita ſunt duo; Auarus enim, & prodigus, liberali opponuntur: Caſtitas item, vna virtus eſt, & tamen multa vitia, & peccata ſunt luxuriæ, & libidinis vni caſtitati, & pudicitiæ inimica, & aduerſa, nempè cum Scorto congreſſus, adulterium, inceſtus, ſtuprum, & alia his coniuncta. Ergò eiuſmodi vitia, & peccata non ſunt priuationes boni, vnius enim boni vnica tantum priuatio eſt. Ergo ideo ſunt tot peccata virtuti contraria, quia ſunt multi actus in vnius virtutis ſubiecta re & materia, rectæ rationi contrarij: aliter enim cum recta ratione pugnat, qui alteri vitam adimit, atque is, qui honori, aut famæ alienæ detrahit, aut alienum ſurripit, aut rem cum aliena habet vxore. Item quia habitus vitioſus omnino eſt virtuti contrarius, at duo habitus cõtrarij abſque vlla priuatione ſibi inuicem aduerſantur: quemadmodum etiam in phyſicis, calidum, & frigidum; ſiccum, & humidum ſunt inter ſe contraria: ergo etiam duo actus virtutis, & vitij, cum ſibi inuicem aduerſentur, abſque priuatione ſunt. Poſtremo, quoniam omnis priuatio in re aliqua, ut in ſubiecta materia inhæret: at in actibus, qui ſunt per ſe mali, cuiuſmodi ſunt odium Dei, & mendacium,

A furtum, homicidium, adulterium, detractio; res ſubiecta non eſt; non enim eſſe poteſt ipſe actus, nec uoluntas, nec homo, vt certum, & compertum eſt; uoluntas enim, aut homo peccare dicitur, peccatum non item. Hæc opinio meo iudicio eſt eadem, quæ Caietani, non tamen eo ſenſu, quem inſinuaſſe Caietanus videtur: quoniam non cenſet cum Caietano peccati rationem conſiſtere in qualitate, formula, ſiue re aliqua abſoluta, quæ ſit per ſe mala, ſed in reſpectu, & ordine rationi contrario, qui conſequitur actum humanum, vt ſcienter, & voluntarie ac liberè contra rationem ab homine fit, non autem ut fit à Deo, quia homo, non Deus contra ius, fas, & rationem agit. Aliud uero eſt dicere peccatum ſua ratione conſiſtere non in aliquo abſoluto, quod ſit per ſe malum, ſed in quodam ordine, & reſpectu rationi contrario, qui conſequitur actionem humanam, non ut profectam a Deo, ſed vt productam ab homine, aliud vero eſt, dicere peccati rationem conſiſtere in aliquo abſoluto, quod eſt per ſe malum. Hoc ſecundum videtur Caietanus docere, niſi mitius interpretemur: illud primum cenſet ſecunda ſententia, quam dixi.

B In hac controuerſia prima opinio ſemper fuit communi Theologorum conſenſu comprobata; nec ita firmæ, & validæ ad eam conuellendam rationes adhibentur, ut diſſolui nequeant; licet quidam exiſtiment efficacitius eam argumentis confutari; quare cum adeo ſit inter Theologos communis, non eſt, cur quiſpiam merito putet eam improbabilem eſſe. Quod ſi eam ſequi malumus, tunc iuxta aliquorum ſententiam dicere oportet, actus, qui ſunt per ſuam naturam mali (cuiuſmodi ſunt odium Dei, & mendacium, et id genus alij, vt ſæpe iam diximus) ideo eſſe peccata, non quia bono et recto careant, quo præditi deberent eſſe, quatenus tales actus ſunt in certa ſpecie repoſiti: nam ut tales ſunt, nihil recti, aut boni habere poſſunt in ſe; ſed quia ut conſtituuntur in genere actus humani, et uoluntarij, recti, et boni deberent eſſe, cum tamen ſint mali. In naturalibus enim aliqua etiam dicuntur priuari forma ſibi debita, non quidem ut ſpecie talia ſunt, ſed ut certo genere conſtant. nam talpæ ex tota ſua ſpecie viſu, & oculis priuatæ eſſe dicuntur; quia ſaltem ea ratione, qua ſunt animalia, deberent eſſe aſpectu prædita, quem tamen non habere perhibentur. Item licet uolun-

G tas lege, aut præcepto aliquo non compellatur ad Deum nunc diligendum, aut amandum Titium: hoc ipſo tamen quod operatur, conuenienter rationi deberet agere, & ideo peccat odio habendo Deum, aut Titio inuidendo: quia actus eius hoc ipſo, quod eſt uoluntarius, & liber, deberet eſſe rectæ rationi conſentaneus: Ergo eſt malus, quoniam caret recto, quod deberet habere, vt actus voluntarius, & liber eſt. Inſuper, actus ideo malus eſt, quoniam caret reſpectu, & ordine cum recta ratione, & Dei lege conuenienter; ſicut actus bonus eſt, qui cum recta ratione, & Dei lege congruit. Præterea, vni virtuti multa peccata ſpecie diſtincta opponuntur, non ſimpliciter, ut ſunt vnius virtutis priuationes: hac enim ratione cum forma ſit unius ſpeciei, eius priuationes ſpecie differre non queunt, ſed quatenus ſunt priuationes alicuius boni ſpecie diſtincti, & rationi debiti. Verbi gratia, iuſtitiæ eſt una tantum ſpecies; adulterium tamen, homicidium, detractio, contumelia, furtum, ſunt peccata iniuſtitiæ ſpecie diuerſa: nam licet iuſtitia ſit una tantummodo, iniuſtitia tamen in ſpecies diuiditur, eo quod iniuſtitia, priuatio quidem iuſtitiæ eſt, ſed

D cum damno, & iniuria alteri illata: quæ varia eſt ex hoc, quod verſatur in re, & materia ſpecie diuerſa. Adulterium enim in materia luxuriæ, & libidinis caret bonitate debita, quia eſt cõgreſſus cum fœmina, quæ eſt vxor aliena, cũ damno, & iniuria alterius coniugis: Homicidium eſt actus, quo alteri homini vitam eripimus; Detractio eſt, qua famæ alienæ; contumelia uero, qua honori proximi nocemus: Furtum, quo rem alienam ſurripimus. Omne igitur peccatũ, qua tale eſt, priuatio eſt, uel certi actus, qui fieri deberet. cuiuſmodi eſt omiſſio, vel materiæ, vel obiecti, vel circumſtantiæ debitæ, vt actus alioqui ex obiecto, et materia bonus factus tamen in loco, uel tempore interdicto, vel modo vetito; uel ob finem malum, vel ab homine, qui id operis facere prohibetur, vel denique eſt priuatio ordinis, & conuenientiæ rationis; Sicut enim actus bonus eſt, qui fit conuenienter rationi, ſic actus malus eſt, qui caret conuenientia rationis, cum tamen eo ipſo, quod actus humanus eſt, congruenter rationi, & Dei legi fieri deberet. Mihi communis Theologorum prædicta ſententia proba-

tur; eam ſic intelligo, actus bonus ideo eſt bonus; quia eſt rationi conſentaneus, nec bonitas in eo eſt qualitas, vel res aliqua accedens, ſed eſt ordo, & conuenientia rationis: ſicut enim actus intellectus eſt verus, quia conuenit cum re, de qua quidpiam affirmamus, vel negamus, ſic etiam actus voluntatis eſt bonus, quia cum recta ratione conuenit: actus igitur malus eſt, qui caret ordine, & conuenientia rationis: vnde peccatum, quia actus eſt, in re aliqua, & materia verſatur, at quia malus eſt, vacat ordine, & conuenientia rationis, ſed incerta aliqua materia, & re obiecta, in qua actus ipſe terminatur. Non igitur communis Theologorum ſententia intelligit peccatum vniuersè eſſe priuatione certæ virtutis, aut actus debiti, ſed boni, quod rectæ rationi debetur, hoc eſt reſpectus, & ordinis rectæ rationi, & legi Dei conſentanei; & propterea, licet virtus ſit vnius tantum formæ, peccata tamen ei oppoſita poſſunt ſpecie differre ob varias circumſtantias loci, temporis, modi, perſonæ, finis, materiæ, & rei ſubiectæ. Ita vt peccatum omne, ſit actus carens recto, quod deberet habere; eo quòd careat, vel debito obiecto, materia, modo, fine, vel alia circumſtantia. Denique eo quod careat reſpectu, & ordine, cum recta ratione, & Dei lege congruente, vel quòd careat ordine, & conuenientia rationis, quam habere deberet: omnis enim actio humana, vt humana eſt liberè facta, conuenienter rationi fieri debet, ergo ſi non ſit, caret conuenientia rationis debita. Obijcies in hunc modum, Actio mala, vt humana eſt, rationem generis tantùm habet, at ſic accepta non caret aliquo ſibi debito, ſiquidem totam generis rationem habet, eſt enim actio voluntaria libere facta, cui rationis conuenientia non debetur, eo quòd actio, vt humana eſt, generatim accipitur, nec potius eſt bona, quam mala. Reſpondeo, actum humanum, in bonum, & malum non diuidi, vt genus in ſpecies, ſed potius diſtingui per habitum, & priuationem; nam actus vt humanus eſt, debet conuenienter rationi fieri, ac proinde cum non ſit congruenter rationi, caret ordine, & conuenientia rationis, quam habere debet. Si quæras, quando actus ſunt per ſe mali, cuiuſmodi ſunt odiũ Dei, mendacium, furtum, homicidium, vbi nam hæreat, & inſit priuatio. Reſpondeo, priuationem in actibus malis non ſemper eſſe abſentiam alicuius formæ abſolutæ, qualis priuatio eſt in naturalibus, cuiuſmodi eſt cæcitas, ſurditas, mors, tenebræ. Sed eſſe priuationem alicuius ad alterum relati, nimirum ordinis, & conuenientiæ rationis, & habet hanc actus malus, eo ipſo quod actus humanus eſt a lege Dei, & recta ratione diſſentiens: nam homo quatenus ſponte ſua, & voluntate agit, conuenienter rationi, ac proinde legi Dei debet agere, & idcirco actus per ſe mali carent ordine, & conuenientia rationis, vt libere ab homine ſiunt, ab efficiente enim actus mali inquinantur: qui ab alio facti non macularentur. neque enim mendacium, qua actus eſt, vel quatenus eſt, malus eſt, ſed quatenus vacat ordine, & conuenientia rationis: nam omne, quod eſt, hoc ipſo quòd eſt, bonum eſt, ſed quia malum rationis eſt, caret ordine, & conuenientia rationis; & ideo peccatum eſt, quo modo vero hæc duo cohæreant inter ſe, videlicet peccati rationem in priuatione conſiſtere, & nihilominus peccata ſpecie per obiecta diſtingui, & patet ex dictis, & inferius, cum de peccatorum diſtinctione tractabo, commodius exponam. Secunda opinio quibuſdam videtur probabilis, & quæ non minus facilè, quam prima defendi, & intelligi poteſt. Sed non eo modo, quem in Caietano ſuperius confutaui. Etenim peccatum, eſt actus, vel omiſſio debiti actus contra rectam rationem, quæcunque ſit illa, ſiue naturalis, naturaliter aliquid agendum, vel fugiendum præſcribens; ſiue humana lege, & inſtitutione principum, iuſte aliquid præcipiens, aut vetans; ſiue diuina, & ſupernaturalis. Ratio igitur peccati completur, ac perficitur in ea ratione, qua actus voluntarius, & liber, eſt rectæ rationi contrarius: quemadmodum enim bonum moris cõſiſtit in hoc, quod ſit actus, cum recta ratione conſentiens: ſic malum rationis, quod eſt peccatum, conſiſtit in hoc, quod cum recta ratione pugnet. Neque, inquiunt, hinc efficitur; vt peccatũ ſit a Deo: quoniam ſicut actus, iuxta primam opinionẽ ex omni parte, qua res, & actus eſt, a Deo dicitur eſſe, & fieri; quia omne, quod eſt, à Deo habet, vt ſit; nihilominus tamen, vt eſt ordine, & conuenientia rectæ rationis ſibi debita priuatus, non eſt a Deo, ſed ab homine peccante: ita etiam idem actus peccati, vt eſt cum reſpectu, & ordine rectæ rationi contrarius, non eſt a Deo, ſed ab homine: nam licet Deus eo ipſo, quod eſt auctor rerum omnium, ſit quoque cauſa

A reſpectus, & ordinis boni, qui rem aliquam conſequitur, non tamẽ continuò ſit, vt ſicut eſt cauſa operis, vt actus quidam eſt, ſit etiam cauſa ordinis, & reſpectus, quem actus malus habet rationi contrarium. Deus enim contra rectam rationem non agit; cum tamen homo, dum peccat, rectæ rationi aduerſetur, ac propterea reſpectus, & ordo rationi contrarius ſequitur actũ, vt ſit ab homine, non vt ſit à Deo. Et fortaſſe hoc idem dicere voluit Caietanus ſecundum ſuam illam opinionem ſuperius a me confutatam, ſi ad benigniorem ſenſum trahamus. Hæc enim opinio ſecunda non docet in actu malo, ſiue peccato tria eſſe, ſed tantũ duo. ſcilicet rem ipſam, quæ eſt peccatum, hoc eſt actum hominis, quatenus actus quidam eſt: & reſpectum, & ordinem cum ratione pugnantem: ait igitur hæc opinio peccati rationem conſiſtere in eo reſpectu, & ordine, qui eſt rationi contrarius. At Caietanus in peccato tria eſſe affirmat: primum, inquit, habet peccatum, quòd ſit quidam actus in genere naturæ, habet etiam, quod careat recto, quòd habere deberet, in quo priuatio conſiſtit: item habet quod ſit quiddam medium inter actum in genere naturæ poſitum, & priuationem: quoniam antequam priuationem vllam
B cogitemus, actus habet peccati rationem. Et hoc eſt, quod ſuperius dixi eſſe abſurdum, & iuxta aliquorum ſententiã temerarium: ſi tamen velit Caietanus peccati rationẽ conſiſtere in actu, non quatenus eſt actus quidam, ſed quatenus eſt cum reſpectu, & ordine diſſentaneo, ſiue contrario rationi, tunc cum ſecunda ſententia conuenit, quam licet egò non probem, temerariam tamen eſſe non credo.

Septimo Quæritur, An ſint aliqui actus, ita per ſe mali, vt nulla ratione bene fieri queant, & ita mali, vt remoto etiam quocumque Dei præcepto, peccata ſint: an verò omne peccatum, ideo ſit peccatum, quia Dei præcepto repugnet. Sed hanc quæſtionem inferius expediam.

Quomodo peccata ſpecie inter ſe differant. Cap. II.

PRimò Quæritur, An id verum ſit, quod communis Theologorum ſchola tradit, In omni peccato præſertim lethali eſſe auerſionem a Deo, & conuerſionẽ ad crea-
C turam. Auguſtinus enim, à quo deinde acceperunt Theologi ſecundo ſententiarum diſt. 35. Malum, inquit, eſt auerſio voluntatis ab incommutabili bono ad mutabilia bona; quod tamen non videtur verum in vniuerſum. Nam in odio Dei nulla videtur ineſſe conuerſio ad creaturam: & in odio, maleuolentia, & inuidentia in proximum, nulla ineſt auerſio a Deo. Non enim peccatum omne contra Deum proxime ſit, cum multa etiam contra hominem committantur. Reſpondet Scot. diſt. 35. q. 1. §. ex iſta ſolut. & Gabr. 2. d. 36. q. 1. ar. 3. dub. 1. Poſſe nos dupliciter auerti a Deo. vel expreſſè, & explicitè, vel tacite, & implicitè: Expreſſe quidem, & explicite auertimur per actum contrariũ & aduerſum fidei, ſpei, vel charitati: vel cum actum fidei, ſpei, vel charitatis omittimus, cum credere alioqui, ſperare, vel amare deberemus. Implicite vero, & tacite a Deo auertimur, hoc ipſo, quod a re neceſſaria ad ſalutem æternam, nos ipſi auertimus, & auocamus. Sicut hoc ipſo (exempli gratia) quòd ægrotus ſeſe abducit, & abſtrahit a cibo, vel potu neceſſario ad ſalutem corporis adipiſcendam, deflectit, & aberrat a fine, qui eſt corporis ſanitas. Eodem prorſus modo, cum quis à re neceſſaria ad ſalutem æternã
D auertitur, hoc ipſo a Deo, qui vltimus finis hominis eſt, ſe ipſe alienat, & ſeparat. Indè ſit, vt in omni peccato lethali ſit auerſio a Deo implicita tantum non explicita: nam quiſquis grauiter peccat, agit cõtra præcepta Dei: at Chriſtus Dominus ait: [Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.] Omne igitur graue peccatum contra aliquid eſt, quod ſit ad gloriam cœleſtem conſequendam neceſſarium. Item omne peccatum lethale nos ſeiungit, & diuellit a gratia, & charitate Dei, ergò nos quoque auertit a Deo, qui noſter eſt finis, cum quo nos gratia, & charitas coniungit, & copulat. Quæres, qua ratione in omni peccato ſit conuerſio ad creaturam; id enim non videtur locum habere in peccato, quo quis odio habet Deum, aut peccatorum veniam, & vitam æternam deſperat. Reſpondeo, Hominem, quando grauiter peccat, nequaquam intendere in malum, quatenus malum eſt, ſed quatenus vtile ſibi, vel iucundũ, quod tamen nouit eſſe rectæ rationi cõtrariũ: & proinde dicitur ad creaturã conuerti, quia peccando, vtilitatẽ, & delectationẽ ſuã

in eo,

Aug. lib. 12. de ciuit. c. 6. & lib. 2. de lib. arb. c. 19 & 20.

Matth. 19.

A in eo, quod perperam facit, quærit & amat. Item qui peccat, ſeſe conuicit ad actum aliquem, quo à gratia Dei, & charitate excidit, & propterea hoc ipſo, ſeſe abducit, & auertit à Deo.

Secundo Quæritur, Quomodo peccatum in Theologorum Schola dicatur hominem vulnerare in naturalibus; cũ tamen Dionyſius apertè tradiderit, in Angelis poſt peccatum naturalia omnia integra permanſiſſe. Reſpondent, Alex. p. 2. q. 95. in 2. S. Thom. 1. 2. q. 85. art. 1. & 2. & cæteri omnes in 2. diſtin. 35. commune eſſe Theologorum axioma, per peccatum hominẽ in naturalibus vulnerari: quod vnde acceperint, mihi plane non conſtat. Putant quidam, id eos ex Beda; alij ex Gloſſa ſumpſiſſe, quamuis ij auctores non id adeo perſpicuè, & clare docuerint. Sed quicquid ſit de illius ſententiæ Auctore, negandum non eſt, id proditum à Magiſtro ſententiarum fuiſſe, quem omnes poſtea ſunt ſecuti. Gloſſa in c. Lucæ 11. Peccata vulnerant (inquit) quia humanæ naturæ integritas violatur. Auguſtinus item in Enchiridio cap. 11. ſic ait: Animorum vitia, naturalium ſunt priuationes bonorum.

Diony. c. 4. de Diuin. nominib.

Senſus itaque eius axiomatis Theologici eſt, non quod B aliquid ex naturalibus, vel proprijs principijs, aut cõditionibus naturæ, ſit ex toto, vel ex parte detractum: atque hoc voluit Dionyſius, naturalia dicens manſiſſe integra in Angelis poſt peccatum. Nec item quod per actum malum aliquid ſit in homine genitum, aut inuectum in animum, quod poſt actum permaneat: nam etſi ex peccatis frequenter repetitis habitus vitioſi comparentur, non tamen peccatum ſemper prauum generat habitum, ſed quia, vt Scot. 2. d. 35. q. 1. §. ex iſta ſolut. in fine. Gab. 2. diſt. 37. q. 1. art. 3. dubio 3. docent, per peccatum homo fit minus habilis, & idoneus ad bonum rectæ rationis vſum. Vt enim corpus accepto vulnere, minus expeditum, & aptum eſt ad ſuas functiones obeundas, ita & animus per peccatum admiſſum eſt minus idoneus, & habilis ad bene, & honeſte viuendum. Per peccatum igitur impeditur extrinſecus homo, ne rectæ rationis officium præſtet: & quo ſæpius peccat, eo magis à virtutis, & honeſtatis officio recedit: Immo ipſum peccatum, quia eſt rationi contrarium, hoc ipſo eſt hominis naturæ aduerſum, & proinde vulnus.

Tertio Quæritur, An peccata ſpecie diſtinguantur per C virtutes, quibus opponuntur, ſpecie diuerſas? Reſpondeo, Minime: quamuis Scotus, & Gabriel, diſtingui fateantur per virtutes oppoſitas, quod probant tum auctoritate B. Auguſtini lib. 12. de ciuitate cap. 8. tum ratione: quia peccatum natura ſua in recti priuatione conſiſtit, ergo peccata ſpecie ab ſe inuicem diſtant, cum ſint priuationes boni, & recti ſpecie diuerſi, nimirum, quia carent diuerſis circunſtantijs rectæ rationi debitis. Præterea, quia in peccato actus & conuerſio ad obiectum ſe habent vt materia; at priuatio & auerſio eſt veluti forma; ſed ſpecies rei à forma exiſtit, ac ſurgit. Nihilominus tamen probabilis etiam eſt oppoſita ſententia multis de cauſis. Primum enim iuſtitia eſt vnius formæ, & ſpeciei: at iuſtitiæ peccata, ſunt multa ſpecie diuerſa, vt ſuperius iam dixi. Deinde, aliquando peccatum non eſt certæ alicui virtuti contrarium: non enim peccatum ideo dicitur, quod ſit virtuti vniuerſim aduerſum, ſed quod cum recta ratione pugnet, quæ eſt quid maius, excellentiusque virtute: quod ſubiectis patebit exemplis. Voluntas, qua quis vult generatim male viuere, & male agere, certum eſt peccatum, non tamen con- D tra certam aliquam virtutem, ſed contra Syndereſim, vel rectam rationem, quæ præſcribit, ac præcipit eſſe bene viuendum: nec enim certa aliqua virtus ponitur ad bonum vniuerſe proſequendum, aut ad malum generatim fugiendum, quia ad hæc ſumus naturaliter propenſi per ſyndereſim, quæ eſt quippiam, vt paulo ante dixi, virtute maius; nec ad id habitu indigemus. Item, cum quis ſibi mortem conſciſcit, non ſemper ex odio, ira, vel meliorum rerũ deſperatione ſe interficit: aliquando enim ex bono alioqui voluntatis affectu, videlicet nè in poſterum peccet, ac Diuinam maieſtatem offendat, aut ne corporis integritatem amittat, aut ne in Tyranni alicuius, vel hoſtis poteſtatem deueniat, ſibi mortem affert. At verò quacunque cauſa ex prædictis ſeſe interimat, niſi ad id diuinitus incitetur, graue abſque dubio peccatum admittit, quia id per ſe rectæ rationi repugnat. Non enim humana ratio tantum naturaliter præcipit, vti ſuam quiſque vitam defendat, & ſeruet, ſed omnibus etiam animantibus, immo rebus vniuerſis, eſt à natura inſitum vt ſeipſas tueantur, & protegant

Sco. & Gabriel, locis paulo ante citatis.

& contrarijs obſiſtant. Nec eſt vlla in homine ſpecialis virtus ad ſe tuendum, & conſeruandum; quoniam quiſque ex omni parte, qua eſt, naturali propenſione ducitur ad ſeſe tuendum: & ideo ad ſe diligendum habitu non indiget. Poſtremo, quia Liberalitas eſt virtus ſpecie tantum vna; at liberali Auarus, & Prodigus opponuntur, ac proinde Auari, & Prodigi peccata ſpecie diſtincta, vni liberalitati aduerſantur: ſi quis vellet Scoti opinioni adhærere, facilè poſſet hæc argumenta diluere: nam appellatione virtutum intelligit ille Auctor non habitus ſtudioſos vitijs oppoſitos, ſed circunſtantias varias rectæ rationi conſentaneas, quarum priuationes ſunt peccata, pro ipſarum circunſtantiarum varietate diuerſa.

Quartò Quæritur, An peccata per obiectas res, diſtinguantur ſpecie? Reſpondeo cum S. Thom. 1. 2. q. 72. art. 1. cuius ſententiam vno ore eius diſcipuli ſequuntur, diſtingui per obiecta: ſic enim illi loquuntur. Peccata etenim ſunt actus; at actus per res obiectas ſpecie inter ſe diſtant. Sed eſt animaduertendum obiecta, accipi debere cum reſpectu & ordine, quo ſunt rectæ rationi cõtraria: ſæpè enim accidit, vt obiecta quatenus certæ res ſunt, ſpecie differãt, nec tamen habeant, cum recta ratione repugnantiam ſpecie diuerſam. V. G. quiſpiam edendo carnes, vel piſces, intemperans fit, carnes quidẽ vel piſces, ſpecie diſtinguuntur, vt res ſunt; non ita tamen differunt, vt rectæ rationi aduerſantur. Sic etiam hominem occidere, vel iugulando, vel ſuffocando, vel igni exurendo, vel lapidibus obruendo, vel cruci affigendo, vel alijs modis, actus ſunt ſpecie diuerſi, & tamen homicidiũ eſt vnius rationis. Et hoc eſt, quod dici ſolet, obiecta in genere moris non differre interdum ſpecie; cum tamen in genere rei, ſiue naturæ inter ſe inuicem diſtent. Et è contrario (exempli gratia) ſi centum aureos ſurripias clanculum ac inſcio domino: aut per vim, & iniuriam illatam rapias, & tibi vſurpes: in genere rei ſiue naturæ nulla eſt ſpecie diſtinctio; at in genere moris ſunt duo peccata ſpecie diuerſa, Rapina, & Furtum; quia per vim, aut clanculum, alienum occupare non eodem modo cũ recta ratione diſſentit. Quæres; quo pacto hæc duo inter ſe conueniant: Peccatum ſua ratione, & natura in priuatione conſiſtere, vt ſuperius oſtendi; & peccata ſpecie differre per res ſibi obiectas? Ob id Scotus, (quod paulo ante iam dixi) tradit peccata, vt priuationes, diſtingui per varias circunſtantias rectæ rationi congruentes, quarum ſunt priuationes, & profectò, cum peccatum in priuatione conſiſtat, probabiliſſime loqui videtur. Nihilominus tamen S. Thomam quidam ſequuti reſpondent: peccata conſiſtere in priuatione, vel debitæ materiæ, & rei obiectæ, vel debiti finis, vel circunſtantiæ; & proinde peccata ſpecie diſtingui non vt priuationes, ſed quia ſunt actus, qui verſantur circa res obiectas rationi contrarias, licet omne peccatum ſit priuatio. Cæterum hoc alijs minime probatur; nam ſi peccatum generatim acceptum, in priuatione ſua pte natura conſiſtit, neceſſe eſt, vt eo ipſo quo vnum peccatum ab alio ſpecie diſtinguitur, diuerſam ſpecie priuationem contineat; ita vt quot ſunt peccata ſpecie diſtincta, totidem ſint priuationes bonorum. Reſponderi facile poteſt, peccatum eſſe actum ordine, & conuenientia rationis carentem, vnde peccata ſunt etiam ſpecie diuerſa, vt priuationes, quoniam carent rationis ordine, & conuenientia in rebus obiectis ſpecie diſtinctis. V. G. furtum & homicidium, odium Dei, & mendacium ſunt peccata ſpecie diuerſa, quia carent ordine, & conuenientia rationis in re, & materia ſpecie diſtincta, & ideo. S. Tho. peccata merito per res obiectas diſtinxit, quoniam actus ſunt.

Quinto Quæritur, An peccata ſpecie diſtinguantur per præcepta quibus vetantur? Scot. 2. d. 37. q. 1. Gabr. 2. d. 35. q. 1. ar. 3. videntur docere, ea peccata ſpecie differre, quæ contra diuerſa virtutum præcepta committuntur. Verum S. Tho. 1. 2. q. 71. ar. 6. ad 2. Alex. par. 2. q. 115. in 2. aperte tradunt, peccata inter ſeſe non ideo ſpecie diſtare, quod ſint contra diuerſa præcepta; nam diſtincta ſunt Decalogi mandata; Non furaberis; Non concupiſces rem proximi tui; & tamen furtum, cupiditasque furandi ſunt eiuſdem ſpeciei. Diuerſa item ſunt præcepta Decalogi hæc; Non mœchaberis, & Non concupiſces vxorem proximi tui; ſed Adulterium, & voluntas id perpetrandi ad eandem ſpeciẽ omnino referuntur. Præterea diuerſa præcepta ſunt hæc; Non furaberis, & Reſtitues rem alienam; & tamen furari, & Rem alienam non reſtituere, ſunt peccata eiuſdem ſpeciei, vtpote contra iuſtitiam alteri debitam. Hæc opinio

magis

magis accedit ad veritatem: neque enim peccata ex præceptis diſtinguuntur, niſi quatenus præcepta certam, & ſpecialem cum recta ratione repugnantiam habent. Quo fit, vt peccata præciſè inter ſe inuicem ſpecie diſtent, quia ſpecialiter ſunt rectæ rationi contraria, ſiue diuerſis præceptis, ſiue vno & eodem vetentur: & propterea peccata, quæ contra diuerſas ſpecie virtutes admittuntur, ſpecie differunt, quia ſpecialiter cum recta ratione diſſentiunt, & pugnant. Quare ſi quis voto Caſtitatis adſtrictus, cum aliena vxore rem habeat, peccatum in triplici ſpecie conſtitutum committit: vnum quidem luxuriæ ſiue libidinis, quia rem habet cum fœmina ſibi non nupta; alterum iniuſtitiæ, quia ad vxorem alienam accedit: tertium Religionis violatæ, cuius actus eſt votum Deo nuncupatum. Pari ratione, qui ex odio occidit alterum, duplex peccatum admittit ſpecie diſtinctum; primum eſt odij, quod eſt contra charitatem; ſecundum iniuſtitiæ, quia alteri homini vitam admittit tantopere charam & iucundam cuique. Ex his omnibus licet intelligere, poſſe aliquod peccatum eſſe eiuſdem ſpeciei quanquam alioqui ſit lege naturali damnatum, & diuina, & humana interdictum, quia tum diuina, tum humana lex poteſt id prohibere eadem ratione qua lex naturalis vetat, & damnat. Exemplum horum, quæ diximus, eſto; lex naturalis prohibet furtum ſimplex, quia eſt ſpeciale peccatum certam cum recta ratione repugnantiam habens: eſt enim rei alienæ inuito domino vſurpatio, quæ hoc ipſo à ratione diſſentanea eſt. Interdicit quoque idem furtum Diuina lex ſcripta id etiam vetant leges humanæ ſed non propterea furtū ſpecie diſtinguitur, quia licet ſint tria præcepta, eadem tamen ratione furtum condemnant, & prohibent.

Sexto Quæritur, An quādo duo numero præcepta vno actu violantur, inſint in eiuſmodi actu duæ peccati prauitates, an vna tantummodo? Nauarrus in vniuerſum ait eſſe duas peccati turpitudines, numero in genere moris diſtinctas, & debere in ſacra peccatorum confeſſionē detegi: vtputà, ſi inciderit aniuerſaria celebritas Sancti Matthiæ, in diem Dominicam, aut peruigilium Sancti Matthæi in ieiunium Quattuor temporum, & Titius, vel ieiunium in peruigilio Apoſtoli, vel rem diuinam omiſit in die Dominica, peccatum duplicis deformitatis admittit. At enim hæc ſententia mihi minime probatur. Nec enim in eiuſmodi omiſſione, duo peccata eſſe poſſunt, eo quod duobus præceptis aduerſentur: nam vt ante iam dixi, peccata ſpecie non differunt ex ſola diſtinctione præceptorum, quia leges ſpecie diuerſæ poſſunt eadem ratione, certū aliquod peccatum prohibere; ergo pari modo ex hoc, quod præcepta ſint numero diſtincta, non ideo fit, vt peccata numero differant, cum diuerſa alioqui numero præcepta certum peccati genus eadem penitus ratione inhibere queant. Præcipit Eccleſia, vt in die ſanctis Apoſtolis ſacro, & in Dominico item die res diuina audiatur, & ab opere ſeruili abſtineatur, id iubet tanquam opus, & officium religionis Deo debitæ. Indicit præterea ieiunium in quattuor anni temporibus, & in ſacris Apoſtolorum peruigilijs, ſed id tanquam actum Virtutis Temperantiæ. Ex opinione quoque Nauarri multa colligerentur, quæ minime videntur probanda. In primis qui beneficium habens Eccleſiaſticū, & ſacris ordinibus initiatus recitare Diuini officij preces omitteret, duo profecto iuxta eam ſententiam peccata cōmitteret, & ratione beneficij, & ratione ſacri Ordinis; nā his duabus de cauſis eſt præceptum, & lex, penſum Diuini officij perſoluendi. Deinde, qui tria quattuorue iuſtæ, ac legitimæ Pontificiæ indulgentiæ priuilegio, beneficia Eccleſiaſtica haberet, & officium diuinum prætermitteret, tria ille quattuorue peccata ſimul faceret; quia quodlibet Eccleſiaſticum beneficium per ſe, recitandi preces Horarias, legem, & præceptum continet. Presbyter item grauis alicuius criminis conſcius Miſſæ ſacrificium faciens & offerens, lethale triplex peccatum incurreret; namque ille præcepto compellitur ad digne conſecrandum, & ad dignè offerendum, & ad digne itidem corpus Domini ſumendum, & edendum quod conſacrauit & obtulit; quæ tria præcepta violat, rem diuinam faciendo: quod ſane videtur abſurdum. Præterea, qui votum ſemel tantum Deo nuncupatum centies confirmaret, quotieſcunque contra illud ageret, peccatum centum maculis affectum committeret; quia centies votum confirmando, toties ſeſe Deo obligauit. Titius inſuper præceptum ſibi à tribus Præfectis, quibus eſt ſubiectus, datum violando, crimen admitteret triplici deformitate maculatum. Poſtremo, Titius Religionē

A profeſſus, & ſacris ordinibus initiatus, ſi contra caſtitatem deliqueret, dupliciter peccaret, quia ageret contra votum in profeſſione Religionis, & ſacrorum ordinum ſuſceptione factum. Peccata igitur ſicut ſpecie non differunt per præcepta, niſi quando certam & ſpecie diuerſam cum recta ratione repugnantiam habent, ſic etiam non poſſunt numero diſtingui, niſi ſint actus qui numero ab eadem ratione diſſentiant: quod quidem minime cernitur in eo actu, qui vnus eſt numero contra diuerſa numero præcepta certam peccati ſpeciem eadem ratione prohibentia. Inde fit, vt ſi Collegij alicuius Præfectus, uel Academiæ Rector, ſcholaſticis, uel collegis ſibi ſubiectis aliquid præcipiat ratione iuriſiurandi præſtiti & adhibiti, quod alioqui ſit, vel lege diuina, uel naturali imperatum, duplicis fœditatis peccatum admittant Scholaſtici, ſi Præfecti, vel Rectoris præceptū negligant. Nam contra iuſiurādum agere, eſt ſpeciale peccatum, virtuti religionis, cuius actus & officium eſt iuſiurandum, manifeſtè contrarium; & peculiare aliud peccatum eſt agere contra legem naturalem, vel diuinam, quam ponimus à Scholaſticis etiam illis, vel collegis fuiſſe violatam. Pari ratione ſi Religioſi cuiuſpiam
B ordinis Præpoſitus virtute ſanctæ obedientiæ aliquid præcipiat ſibi ſubdito iure alioqui naturali uel diuino damnatum, dupliciter peccabit ille Religioſus id præceptum non ſeruans, tum quia uotum uiolat, tum quia contra legem naturalem uel diuinam facit. Ex quo fit, vt Religioſus ſexta feria, in quam incidit peruigilium Sancti Matthæi, ieiunium violans, duplici peccati prauitate ſeſe obſtringat, ſi eo die vi voti, vel inſtituti ſui profeſſione ieiunium ſeruare debeat cum etiam id ſuſcipere, & colere Eccleſiæ præcepto ſeu lege cogatur.

Septimo Quæritur, An peccata contra legem naturæ commiſſa, ſpecie diſtinguantur ab iis, quæ contra legem diuinam, uel humanam admittuntur? vt commodius propoſitæ quæſtioni reſpondeam, annotandum puto, ea eſſe legis naturæ, quæ ratio naturaliter præſcribit; cuius generis ſunt omnia præcepta Decalogi: Ea uero eſſe legis Diuinæ, quæ Deus proxime præcipit uel uetat, cum tamen rationē naturalē fugiant, late ancq. & huiuſmodi ſunt præcepta Fidei & ſacramentorum, atque hæc quidem ad legē Diuinam, ſed ſupernaturalē ſpectant ea itē quæ Deus proximè
C per ſeipſum iubet, aut prohibet, quæ tamen ratio naturalis, nec præcipit, nec uetat legis diuinæ ſunt, & talia erāt præcepta in lege veteri ſcripta, quæ ad cæremonias, & iudicia pertinebant. Ea autem ſunt legis humanæ, quæ voluntate, & inſtitutione hominum præcipiuntur; cum tamen ea nec lex naturæ, nec diuina imperet aut vetet; & tunc peccata contra tres huiuſmodi leges commiſſa inter ſeſe ſpecie diſtinguuntur, eo quod certam & peculiarem cum recta ratione repugnantiam contineant. Nam quæ lege naturæ damnantur, rectæ rationi planè contraria ſunt: quæ vero lege humana imperantur, in certa aliqua uirtutis materia, & officio reponuntur. Exempli gratia: Præcipit Eccleſia vt decima pars fructuum, qui quotannis colliguntur, ſuis miniſtris ſoluatur, hoc ipſo decimam ſoluere, eſt actus iuſtitiæ, ita ut eam denegare, ſit furtum: imperat item lex ciuilis ut Principi tributa pendantur: & proinde in reddendis ijs, eſt officium iuſtitiæ; in detrahendis eſt peccatum furti. Ab Eccleſia indicuntur ieiunia, quibus indictus ieiunium ſeruare, eſt actus Temperantiæ; illud uero negligere, intemperantiæ. Item ob ſanctitatem loco ſacro debitam,
D præcipit Eccleſia, ne templa polluantur, voluntaria aut ſanguinis effuſione, aut emiſſione ſeminis: propterea ſi contra fiat, ſpeciale peccatum committitur, & contra ſpecialem religionis virtutem, cuius eſt ſacra religioſè, & ſanctè tractare: eadem ratione, quia prohibet Eccleſia, ne ad templa ſalutis cauſa confugientes homines extrahantur ad carceres; ideo ſi ſecus fiat, ſpeciale peccatum admittitur contra immunitatem Eccleſiarum. Ita etiam lex diuina multa iubet aut vetat, quæ hoc ipſo in aliquo debito virtutis officio conſtituuntur, quamuis alioqui eſſent per ſe media, & indifferentia. Multa item vouemus, vel iuramus quæ ante libera erant, ſed vi voti vel iuriſiurādi ſunt debita religionis officia. Colligitur ex dictis, in ijs, quæ lege humana imperantur, cum alioqui eſſent indifferentia, animaduertendum eſſe, in qua virtutis materia, & officio ea reponantur: inde enim patebit quale peccatum ſit legis humanæ violatio, ſiue contemptio.

Octauo Quæritur, An peccata per cauſas, ex quibus oriuntur, & proficiſcuntur, vt quædam effecta, ſpecie diſtinguuntur?

Nau. in Manua. c. 11. nu. 4.

S. Tho. 1. 2. q. 72. art. 3.

guantur? Reſpondeo, minime diſtingui: nam peccata ex materia, vel obiecta re, vel ex fine, ſpecie, & ratione differunt, non ex cauſis efficientibus vel mouentibus: quoniam homicidium cum ſit vnum & idem, poteſt oriri ex ſuperbia, contemptu, ira, odio, inuidia, ac ſimilibus alijs. Item cũ quis ſibi ipſi manus infert violentas, ſemper vnius ſpecialis rationis peccatum admittit, videlicet contra rectam rationem, quæ naturaliter præſcribit, & præcipit cuique, vti, ſeipſum tueatur & ſeruet: quo modo etiam vniuerſæ res naturali propenſione ſeſe conſeruant, & ijs, quæ ſibi aduerſantur, obſiſtunt, & tamen multos videmus, qui ſeipſos interimant, ex varijs affectibus, quibus ducũtur, aliquando bonis, aliquando malis, ex ira, ex timore malorum, metu Tyranni vel hoſtium, denique ex deſperatione rerum meliorum. Animaduertendum eſt, ex communi Theologorum ſententia, tres eſſe generales peccatorũ cauſas veluti fontes & origines. Peccata enim aut ex ignorantia, aut ex infirmitate, & fragilitate naturæ, aut ex malitia committũtur. Ex ignorantia quidem, cum quis ideo peccat, quia ignorat: de ignorantia verò, ante ſuo loco iam dixi. Ex infirmitate naturæ delinquit quis, cum aliqua animi affectione impulſus, & motus contra rectam rationem agit. Omnis enim animi perturbatio & affectus, dicitur naturæ infirmitas: ſuo item loco de animi affectibus diſputaui. Ex malitia dicitur is peccare, qui praua voluntatis electione nulla ignorantia deluſus, nec vlla ſenſuum affectione incitatus, & motus, leges & iura perfringit. Quare is, qui ex infirmitate labitur, animaduertit ſe contra honeſtatem, & officium agere, ſed aliquo ſenſuum affectu impulſus, & illectus, bonum vtile vel iucundum honeſtati, & rectæ rationi anteponit; ſicut qui per ignorantiam delinquit, vtile vel iucundum amplectitur, honeſto per ignorantiam poſthabito: qui vero ex malitia peccat, vtile vel iucundum honeſtate neglecta proſequitur, nulla perturbatione animi incitatus nec per ignorantiam deceptus. Hinc fit, vt non ideo ex malitia quis diuinã legem infringere, & violare dicatur, quod malum vt mali faciem habet, eligat: nemo enim malum quatenus malum, affectat, amat, aut eligit, ſed quod abſque vlla ignorantia, vel affectu incitante, atque impellente, malum vt ſibi vtile, vel iucundum, poſtpoſita ſcienter

Ariſt. lib. 3. Ethic. c. 1.

honeſti ratione velit, ac proſequatur. At dices cum Ariſtotele: omnis peccans eſt ignorans. Reſpondeo, ſenſum Philoſophi eſſe, omnes, qui peccant eſſe ignorantes, nimirum

Prou. 14.

eos in eligendo, & operando aberrare, quoniam perperam eligũt & operantur. In eandem ſententiam dixit ſapiens: errant, qui operantur malum. Error autem in hoc conſiſtit, quod animaduertens quis aliquid eſſe turpe, & rectæ rationi aduerſum, ac lege interdictum, id nihilominus appetit, probat, eligit, efficitque: nam id amat vt ſibi vtile & cõmodum, vel iucundum, honeſtati præferens vtilitatem, vel iucunditatem, vel voluptatem.

S. Tho. 1. 2. q. 72. ar. 4.

Nono Quæritur, An peccata ſint ſpecie diuerſa, ex eo, quod committuntur in Deum, vel in proximũ, vel ex hoc, quod quis in ſeipſum peccat? Reſpondeo, ea peccata contra Deum fieri, quæ per ſe proxime pugnant cum ijs virtutibus, quarum obiecta res, ſiue materia, finis & regula eſt Deus: cuiuſmodi ſunt, quæ contra fidem, ſpem & charitatem admittuntur. Ea peccata contra proximum ſunt, quibus læditur & violatur iuſtitia alteri debita. Tunc vero quis in ſeipſum delinquit, cum aliquid agit contra debitum temperantiæ, aut fortitudinis officium, vel contra rectam naturæ propenſionem, qua nos ipſos, & noſtra tueri & curare debemus. Ex quo fit, vt quæ diximus tria peccatorum genera ſint ſpecie diſtincta, quia certo & peculiari modo a recta ratione diſcordent. Dices. Omne peccatum quo quis in ſeipſum, vel in proximum delinquit, contra Deum eſſe. Reſpondeo, eſſe quidem contra Deum, non tamen ſpecialiter & directe, ſed generaliter, qua ratione omne peccatum dicitur admitti contra Deum. Animaduertere oportet, omne peccatum contra nos ipſos, vel contra proximum admiſſum, etiam eſſe poſſe ſpeciale peccatum contra Deum, nimirum ſi id fiat eo ſpeciali affectu, & animo vt contra Deum peccetur, & offendatur Deus: tunc enim qui peccat, agit ſpecialiter cõtra charitatem in Deũ. Pari etiam modo, quamuis in omni peccato contra proximum admiſſo ſit ratio generalis, qua proximus offenditur, erit tamen ſpeciale peccatum contra proximum, ſi ea voluntate & animo fiat, vti proximus offenſus in re aliqua lædatur, aut male afficiatur. tunc enim ſpecialiter peccatur contra charitatem & beneuolentiam proximo debitam, cum quippiam agitur, vt male ſe Proximus habeat: cum quis delinquit, vt alteri noceat.

De eo genere peccati quod omiſſionis vel commiſſionis nominatur.
Cap. III.

PRimo Quæritur, An peccatum omiſſionis ſpecie differat ab eo, quod dicitur commiſſionis? Reſpondet S. Thomas, hæc duo peccata minime inter ſe inuicem ſpecie diſtare; Probat, quia contra eandem virtutem peccat, qui indictum ab Eccleſia ieiunium prætermittit, & is qui comedit, cum alioqui ieiuniũ ſuſcipere, & ſeruare lege cogatur. Vnum etiam & idem peccatum eſt eius, qui non reſtituit alienum, & eius qui alienum ſurripit. Quare concludit, prædicta peccata ſpecie conuenire, quando in eadem materia ſubiecta verſantur; differre verò, quando in diuerſa rei obiectæ materia conſiſtant. Peccata enim omiſſionis ſunt contra ea præcepta, quibus aliquid facere iubemur, Commiſſionis verò, contra iura & leges, quibus aliquid facere prohibemur. At enim exempla duo a S. Thoma propoſita, id quod vult non videntur concludere: quia ieiunij præceptum, quamuis voce videatur in affirmatione conſiſtere, ſenſu tamen negationem continet: nam ieiunium ſeruare, nihil aliud eſt, niſi, Non comedere; & proinde in comedendo eſt violatio præcepti, quod in affirmatione conſiſtit; quodque eſt peccatum commiſſionis. Pari ratione præceptum reſtituendi voce quidem affirmationẽ habet, ſed ſententia tamen, etiam negatione conſtat, nempe, Alienum non retinere; & proinde qui non reſtituit, commiſſionis peccatum admittit, quia retinet alienũ, quod eſt contemnere, & violare præceptum per negationem datum, ne alienum retineas. Quare peccata omiſſionis, vel commiſſionis ſi proprie & vere talia ſint, poſſunt etiam ſpecie diſtingui in eadem materia ſubiecta. Vt ſi quis in die feſto omittat rem diuinam audire, vel rem Diuinam faciat, aut res ſacras tractet indigne: aliud enim eſt Miſſæ ſacrificio non intereſſe, ſiue non audire rem diuinam, aliud mali quidpiam committere contra religionem Miſſæ ſacrificio debitam. Sic etiam aliud eſt, ſimpliciter indigenti nõ ſubuenire, quod cum ipſa miſericordia pugnat, aliud vero ipſum occidere, quod iuſtitiæ aduerſatur, & eius leges labefactat, ac rumpit. Aliud item de te benemerito gratias nõ agere, aliud illi obſtare & officere; verum quod docet. S. Thomas, hæc duo genera peccatorum, quæ in omittendo vel committendo conſiſtunt, ſpecie, non differre, negarĩ non poteſt, quia aliquando non differant, & id exempla à S. Thoma propoſita concludunt, nam ieiunij ſeruandi præceptum, & reſtituendi alienum in affirmatione quadam ex parte conſiſtit, iubemur enim aliénum ſuo Domino reddere, & ieiunia ab eccleſia indicta ſeruare.

S Th. 1. 2. q. 72. ar. 6.

Secundo Quæritur, An commiſſionis & omiſſionis peccatum ſit peccatum ſpeciale? S. Thomas vno quidem loco docet eſſe generale in ijs omnibus, quæ contra præcepta admittuntur vel omittuntur; alio verò loco tradit eſſe ſpeciale: attamen in eo ſibi ipſi S. Thomas non aduerſatur; quoniam ſi quis aliquid lege vetitum, agat ſpeciali voluntate & ſtudio contra legem agedi; ſpeciale peccatum commiſſionis admittit, quando vero ſpecialis huiuſmodi voluntas deeſt, generale eſt peccatum commiſſionis. quando quis item præceptum omittit ea voluntate, affectu, & animo, vt quod ſibi imperatum eſt, prætermittat, ſpeciale peccatum omiſſionis incurrit, alioqui generale eſt peccatum omiſſionis.

S. Tho. 2. 2. q. 79. ar. 2.

Tertio Quæritur, An peccatum omiſſionis poſſit eſſe abſque vllo actu? Duæ ſunt opiniones; Prima negat eſſe poſſe. Quam tribuunt. S. Thom. 1. 2. q. 71. ar. 5. Alex. p. 2. q. 113. m. 10. ad 2. Bonau. d. 35. ad dubium 1. circa textum. Henr. quodl. 12. q. 24. Gabr. 2. d. 41 q 1. ar. 3. dub. 3. Secunda affirmat eſſe poſſe, eſt hæc opinio Ricar. 2. d. 35 a 1. q. 1. & quodl. 1. q. 22. Dur 2. d. 36 q. 2. Ocha. 3. q. 10. ad dub. 1. Marſil. 2. q. 21. ar. 2. concluſ. 4. Almai. tract. 3. Mora. c. 25. Adria. 3. q. 3. de Euchar. quæ incipit: vlterius videndum eſt. Maior 4. d. 42. q. 1 Probant primo quia voluntas poteſt ab omni ſuo actu deſiſtere. Deinde quia omne peccatũ omiſſionis ſimul eſſet commiſſionis crimen. Adhuc, quia aliquando contingit, vt actus omiſſionis peccato coniunctus

ſit per

ſit per ſe bonus. Accedit his, quod omiſſio ex actu ſibi cõiuncto vel libere, vel neceſſariò proficiſcitur. Si neceſſariò, ergo in omiſſione peccatum non erit, ſed in actu, ex quo ſurgit, ac manat omiſſio: Si libere, ergo in omni omiſſione erit duplex peccatum, videlicet vnum in opere, quod fit, alterum in ipſa omiſſione.

Enimuero prima ſententia verior videtur multis: quam ſic confirmant, quoniam ſi omiſſio eſt exterior, qualis eſt omiſſio ſacri audiendi in die feſto, eſſe non poteſt niſi ex eo, quod fit alia actio exterior, qua impeditur auditio rei ſacræ, & diuinæ: Si vero omiſſio eſt in intellectu, ſimiliter nõ eſt, niſi quia mens in alia re intelligenda occupatur. Pari ratione in voluntate ideo quis omittit aliquid velle, quia vult aliud, quò impeditur. Mihi tamen veriſimilius eſt, in actu interno ſaltem voluntatis poſſe contingere peccatum omiſſionis ſine vllo prorſus actu; vt ſi Titius tempore, quo vi legis, aut præcepti Deum amare deberet, aut certũ quid velle iuberetur, ſuſpenſam voluntatem teneret, peccaret ſine vllo actu. Et S. Thomam ſolum duo docere puto, vnũ, peccatum omiſſionis ſua ratione, & natura, ſine actu concipi, & intelligi, nam ideò omittendo peccas, quia non facis, quod debes, non facis, quod facere lege, & præcepto cogeris: alterum, peccatum omiſſionis, re ipſa non fieri, niſi vel aliquid agamus, vel ſaltem in aliquo immoti perſeueremus, quo impedimur, ne debitum præſtemus officium. Quare Reſpondeo, poſſe cogitatione totam peccati omiſſionis rationem concipi abſque vllo actu, in quo omnes conſentiunt, re tamen ipſa abſque vllo prorſus actu rariſſime peccatum omiſſionis eſſe poſſe, ſaltem illud peccatum, quod in alicuius actus exterioris debiti omiſſione conſiſtit. Prauitas enim omiſſionis tota in eo concipitur, quod cogitatione intelligimus aliquid non fieri a nobis, quod tamen fieri deberet. Immo actus, qui eſt cauſa, & origo omiſſionis, ideo eſt malus, quia ipſa omiſſio eſt mala: at vero in re, omiſſio ſine vllo actu rarò eſſe poteſt, quoniam nunquã aliquid omittimus, niſi quia aliud agimus, vel facimus, ex quo debitum officium prætermittimus: veluti cum, omittit quis in die feſto, Miſſæ ſacrificio intereſſe, quia diu certo in loco, qui longe à templo abeſt, ſcienter & vltrò demoratur, aut quia dormiens in lecto iacet, aut pila vel alea ludit. Vnde ſi tempore, quo quis incedere aut iter facere deberet, quieſceret, vel ſederet, aut quando loquendi lege ac præcepto teneretur, ſileret, quies aut ſilentium in præſentia appellatione actus accipitur. Si peccatum, inquies, omiſſionis ſemper eſt cum actu permiſtum: non ergo iure poteſt peccatum omiſſionis vocari. Reſpondeo, peccatum omiſſionis ideo eſſe & vocari, non quia omni actu vt cauſa careat, ſed quia ob illum actum adiunctum, quidam alius actus ex lege debitus prætermittitur. Item, actus cum omiſſione coniunctus, quique eſt cauſa ipſius, ſiue ſit per ſe malus, ſiue bonus, ſiue medius, & indifferens, omiſſionis deformitate corrumpitur; eſt exemplum. Titius vult in die feſto ſacrum omittere, aut tempore, quo ſacrum audire deberet, ſponte ſua ludit, dormit, venatur, piſcatur, ludendi, dormiendi, venandi, vel piſcadi voluntas, eſt peccatum quia licet ſit actus, ob eam tamen voluntatem tanquam ob cauſam, ſacrum relinquitur. Præterea, finge Titium quo tempore ſacrum deberet audire, literarum ſtudijs operam dare, quo ſtudio impeditur, quo minus ſacrum audiret: tunc actus eiuſmodi alioqui per ſe bonus, vel indifferens, ex malæ omiſſionis inficitur prauitate. Deindè, obijcies; Aliquando præceptum omittitur abſque vllo actu, vt ſi Titius eo tempore, quo erat ſacrum auditurus, in lecto decumbere nihil aliud agendo; in lecto enim iacere, non eſt actus. Reſpondeo, nomine actus accipi id omne, quod lege vel præcepto imperari, aut vetari poteſt, cuiuſmodi ſunt ſtare, ſedere, iacere, quieſcere, armatum, veſtitum eſſe. Poſtremo obijcies, ſaltem omiſſionem internam eſſe poſſe abſque vllo actu; velut ſi Titius, quo tempore Deum amare deberet, ſuſpenſam voluntatem teneret, ita vt non amaret, tunc eſſet abſque vllo actu omiſſio. Reſpondeo, hoc eſſe potiſſimum ſecundæ ſententiæ argumentum, & præſertim de omiſſione interna voluntatis: at vero, vt ante iam monui, appellatione actus accipimus, id omne, quod lege vel præcepto imperari, vel interdici poteſt, & tale eſt animum ſuſpenſum tenere tempore, quo quis diligere aliquem deberet. Sicut ſi quis tempore, quo iter ſibi faciendum eſſet, loco quieſceret; aut quando locuturus ratione ſui muneris eſſet, taceret: aut iter reſpondeo ad eum modum, quem ſupra indicaui, poſſe nonnunquam omiſſionem eſſe ſine vllo actu, qui proprie ſit actus.

Quarto Quæritur, Quando nam omiſſionis peccatum fieri dicatur? an ſcilicet fiat eo tempore, quo quis ſe periculo exponit, aut cauſam præbet, qua debitum officium omittit, an verò eo tempore, quo ad aliquid faciendũ præcepto compellitur: explico rem. Titius omittit ſacrum in die feſto, quia ſponte & ſcienter ſe ſomno dedit, nulla ſacri audiendi habita ratione, Quæritur an in peccatũ omiſſionis inciderit tunc, cum ſomnum cœpit, an verò cum eo dormiente res diuina facta eſt, quam audire lege cogebatur. Duas opiniones inuenio, vna docet, nunquam omiſſionis peccatum eſſe, niſi eo tempore, quo præceptum in affirmatione conſiſtens prætermittitur: ita opinari videntur S. Thom. 2. 2. q. 79. ar. 3. ad 2. Altiſ. lib. 2. ſum. tract. 29. c. 2. q. 3. Marſil. 2. q. 21. art. 2. in 1. opinione. & 2. Altera ait tunc fieri, quando cauſa datur omiſſionis. Hanc ſententiam ſequuntur Alex. p. 2. q. 153. m. 7. Ricar. 4. d. 9. a. 2. q. 3. Adria. 3. q. 3. de Euchar. quæ incipit, Vlterius videndum eſt ad 7. arg. Gabr. 2. diſt. 22. q. 2. ar. 2. poſt 3. concluſ. Quidam vero has duas ſententias conciliare nituntur hac diſtinctione: peccatum omiſſionis, inquiunt, poteſt dupliciter contrahi, vel affectu & voluntate, vel re ipſa. Affectu quidem committitur, cum cauſa datur omittendi præceptum: Re, verò contrahitur, cum eo tempore, quo præceptum ſeruari deberet, omittitur. Ac primam opinionem locum habere volunt in peccato omiſſionis, quod affectu ſolo, & voluntate committitur; ſecundam vero in omiſſione, quæ re ipſa & facto contingit. Cæterum mihi magis probatur aliorum opinio has duas ſententias aliter conciliantium. Eſt enim animaduertendum, omiſſionem poſſe dupliciter accidere, vno modo, cum præceptum prætermittimus, quando alioqui id ſeruare commode poſſumus: ita vt in noſtra poteſtate ſit vtrumque, tum omittere, tum ſeruare præceptum, & tunc omiſſio peccato, & culpæ tribuitur eo tẽpore, quo re, & facto noſtro voluntario contingit, quia eam impedire, & deuitare poſſumus, & debemus. Altero modo, omiſſio interdũ accidit, ita vt ſolum ſit in noſtra poteſtate cauſa; non item omiſſio: velut ſi quis ſcienter ſua ſponte, & voluntate ſe ſomno dedat, cum periculum eſt, ne rem diuinam audiat, ac deinde eo dormiente, res Diuina fit: tunc eiuſmodi omiſſio in culpa eſt, quando cauſa fuit data non audiendi ſacrum: nam eo tempore, quo præceptum erat opere implendum, in dormientis poteſtate non erat id ſeruare; & propterea omiſſio eius temporis, culpæ dari nõ poteſt, & ſolum eſt effectus naturaliter ex cauſa data profectus. Effectus autem naturaliter ex cauſa quamuis alioqui voluntaria natus & exiſtens, in culpa non eſt, niſi ob cauſam vltro datam. Alioqui enim qui alteri venenum porrexiſſet, continuò peccaret toto eo tempore, quo propinatum venenum ſuum effectum præſtaret. Qui item ex immodico cibo, vel potu in morbum incidiſſet, toto eo tempore delinquere diceretur, quo cibus vel potus concoqueretur in corpore: quæ certè incommoda, & abſurda videntur. At, inquies, aliquando vſu venit, vt qui mane ſomnum cœperit cum periculo, quominus ſuum debitum officium præſtet, excitatus a ſomno illud non omittat: ergo nondum eſt re, & facto peccatum omiſſionis admiſſum. Reſpondeo, parum aut nihil referre, ſi poſt cauſam datam poſtea omiſſio caſu aliquo impediatur præceſſit enim omiſſionis culpa in cauſa, ſiue deinde omiſſio ſubſecuta ſit, ſiue impedita: prima opinio intelligitur primo modo, ſecunda vero ſecundo.

Quinto Quæritur, An actus coniunctus omiſſioni ſit peccatum? Dur. 2. d. 36. q. 2. n. 6. ait aliquando eſſe bonum; cuiuſmodi eſt ægrotum inuiſere eo tempore, quo ſacrum in die feſto eſſet audiendum: Marſi. Ricar. Almai. Gabr. Henric. locis ante citatis; cenſent eſſe peccatum commiſſionis; & proinde in omni omiſſione, in qua eſt actus, qui eſt eius cauſa, eſſe duplex peccatum, vnum commiſſionis, omiſſionis alterum. S. Thom. de malo. q. 2. a. 1. ad 7. in vniuerſum aſſerit, actum, qui eſt cauſa omiſſionis eſſe malum, quoniam ipſa omiſſione cuius eſt cauſa, polluitur. Alij vero diſtinguunt dicentes, actum, qui eſt cauſa omiſſionis eſſe ſemper peccatum: nec tamen commiſſionis, ſed præciſe omiſſionis, quoniam non eſt per ſe peccatum, ſed cauſa peccati, & prauitate omiſſionis inficitur: actum vero, qui non eſt cauſa omiſſionis; ſed ſolum comes, non ſemper eſſe malum. Porrò actus ille dicitur cauſa omiſſionis, ex quo naſcitur omiſſio, etiamſi aliunde exiſteret omiſſio illa abſque eo actu, ſatis enim eſt, ſi ex illo actu nunc oriatur, quamuis etiã

Medi. 1. 2. q. 71. ar. 5.

ſimul

ſimul ex alio actu fiat ac manet, actus verò eſt comes tantum omiſſionis, quando nullo modo ex eo pendet omiſſio, quod verum eſt, & hoc claret exemplo: ſtatuit quis non audire ſacrum in die feſto, eiuſmodi voluntas eſt mala, quia eſt cauſa omittendi ſacrum; ſi poſtea autem cum id ſtatuerit, velit nō eſſe otioſus domi ſuæ, vbi manet tempore, quo erat ſacrum auditurus, & ideo vel literis det operam, vel preces ad Deum fundat, vel ægrotum inuiſat, nequaquam peccat in his actibus, quoniam non ſunt cauſæ omiſſionis, ſed comites: alioqui enim toto tempore omiſſionis continenter peccaſſet: rurſus alioqui pariter deliquiſſet, legem, vel præceptum aut officium aliud implendo tempore, quo præceptum omittit. Hoc tamen locū habet, quando actus, qui eſt omiſſionis comes, non eſt talis, vt ſufficiat ad impediendum præceptum, quod prætermittitur. Vt ſi Titius lege, vel præcepto ad perſoluendū diuinum officiū compulſus, codicem precationū in mare proijceret, aut tempore, quo ſacrum deberet audire, alio ſe conferret: tunc enim etiamſi Titius hæc vel alia ſimilia efficeret, poſtquam firmo animo decreuit officium omittere Diuinum, aut ſacrum non audire, peccaret denuo precum Horariarum libellum abijciendo, aut ſe alio conferēdo, eo quod denuo ſeſe impedit, quo minus officij Diuini penſum perſoluat, aut Miſſæ ſacro interſit. Idem iuris eſt in eo, qui poſt votum caſtitatis Deo factum, vxorem ducit & in eo, qui rem, quam furto ſubripuit, vendit & alienat: nam eo ipſo ille ſeſe impedit, quo minus votum exoluat, & hic quominus rem furto ſublatam reſtituat.

S.Th.1.2.q.6.ar.3.

Sexto Quæritur, An vt omiſſio ſit voluntaria indirecte, neceſſe ſit, vt aliquid facere poſſimus & debeamus? S. Tho. ad omiſſionem indirectè voluntariam duo videtur requirere. Primo vt poſſimus. Secundo vt debeamus vi, & ratione præcepti aliquid operari. Nam ſi abſit præceptum, & lex, non ſufficit poteſtas, quia culpæ minimè tribuitur quicquid impedire poſſumus, licet non impediamus, cum ad impediendum nulla lege compellimur; ita etiam Deus peccata non impedit, cum tamen alioqui, ſi vellet, poſſet. Almainus vero in omiſſione voluntaria ſolum poſtulat, vt poſſimus, & ſcienter non faciamus: quod probat. Primo, quia non ſtatim atque aliquid eſt voluntarium, vitio, & culpæ datur: ergo non ideo, quod omiſſio eſt voluntaria, culpam habet. Deinde, qui nulla lege, nulloque præcepto cogitur ſuſcipere, & ſeruare ieiunium, poteſt ſi velit, & a cibo abſtinere, & ventri indulgere: ſi ſponte & voluntate ſua ieiuniū negligat, in eo eſt ieiunij omiſſio voluntaria, & tamen ab omni culpa, & peccato libera; ergo ad omiſſionem voluntariam minimè requiritur, vt ſit præceptum, ac lex aliquid faciendi. Quidam diſcipuli S. Thomæ eius doctrinam ab Almaini calumnijs in hac parte defendunt, in hunc modū dicentes S. Thomam de peccato omiſſionis non loqui, ſed de effectu, qui omiſſionem conſequitur: & vt effectus omiſſionem conſecutus nobis vitio tribuatur, opus eſſe, inquiūt, vt poſſimus, & debeamus aliquid facere; alioqui effectus vitio verti, & dari non poteſt, vt ſubiectis patebit exemplis. Si nauis periclitetur, & nauta & miles poſſint commode ſubuenire, nautæ eius periculum negligenti, culpæ datur nauis exitium, militi non itē, non ob aliud certe, niſi quia nautæ erat, periclitanti naui ſubſidium ferre, non militis. Item æditiuo vitio, & culpæ tribuitur, quod templi fores non clauſerit, ex quo furtum eſt in templo commiſſum: & tamen ſi priuatus quiſpiam templum minimè clauderet, quod commode poſſet, haud meritò culparetur. Præterea peccata, quæ fiunt, nec debent, nec poſſunt in Deum conijci, & tamen eius permiſſu cōtingunt; quæ, quoniam impedire ea nequaquam debet, quamuis poſſit, ſi velit, in eum referri nequeunt. Cæterum meo iudicio Almainus nō eſt S. Thomæ mentem aſſequutus: nam S. Thomas nunquam negaret omiſſionem eſſe voluntariam, quando quippiam ſcienter, & ſponte prætermittimus, etiam ſi id facere nullo præcepto cogamur, tunc enim omiſſio eſt expreſſim voluntaria per ſe, de qua S. Thomas non loquitur, ſed de omiſſione, quæ eſt indirectè, & implicitè voluntaria, hæc enim cum non ſit voluntaria, reipſa per actum voluntatis expreſſum, requirit omnino, vt ſit ſolum voluntaria indirectè, & implicitè: leges autem, canones & iura voluntariam non habent aut iudicant omiſſionem, niſi cum quis alioqui præcepto, vel lege compellitur ad aliquid faciendum: ſicut eū qui tacet, conſentire dicimus, quum alioqui loqui deberet; quamuis reipſa, neque conſentiat, neque diſſentiat, nam conſentit tacita quadam voluntate, quia tacentem pro conſentiente, & loquente habemus, quum loqui deberet.

Almai.trac.3.Moral.c.1

Septimo Quæritur, An in ſacra peccatorum confeſſione explicari debeant ij actus, qui ſunt cum peccato omiſſionis coniuncti, an vero ſatis ſit, ſolam omiſſionem confiteri. Quidam ſenſerunt narrari debere eos actus, qui ſunt omiſſionis cauſa. Cæterum probabilius exiſtimo, nulla nos ad id lege cōpelli. Nam vel actus ſunt per ſe alioqui boni, aut indifferentes, aut mali: ſi boni aut indifferentes, ipſa omiſſionis prauitate extrinſecus corrumpuntur, & inquinantur, & ideo ſatis eſt in confeſſione exprimere omiſſionem. Rem declaro: Titius tempore, quo ſacrum audire debebat, equitauit, vel dormiuit, vel luſit, vel literis operā dedit, hæc non neceſſe eſt in confeſſione explicare, quia non ſunt mala, niſi ex omiſſionis peccato, quo inter confitendum patefacto tota culpa detegitur. Si vero actus ſint alioqui mali debet pœnitens eos confeſſario referre, non quidem propter omiſſionis peccatum, ſed quia ſunt per ſe mali atque vitioſi: vt ſi tempore, quo ſacrum audire deberet, furtum admitteres.

Octauo Quæritur, An grauitas peccati in omiſſionibus exiſtat, ac pendeat ex bonitate actus, qui prætermittitur?

B Reſpondeo, pendere, quoniam omiſſio eſt priuatio actus, qui fieri deberet. Si quæras an actus, qui eſt cauſa omiſſionis, ex eo quod ſit bonus vel melior, minuat omiſſionis deformitatem; V. ſi Titius ſacrum omiſit, quia ægrotum inuiſit; Caius verò prætermiſit, quia luſit, an Titius minus peccauerit quam Caius. Quidam reſpondent, minus peccaſſe. Sed dicendum eſt, reuera non minui omiſſionis deformitatem; tum quia alioqui ex bonitate actus poſſet ex toto auferri prauitas omiſſionis: tum quia macula, & fœditate omiſſionis polluitur actus, quamuis ſit alioqui bonus: ſicut etiam electio, ex mala finis voluntate maculatur atque corrumpitur. Si ſecundo roges, an omiſſio, quæ eſt explicite voluntaria, ſit grauior ea, quæ tantum eſt tacitè, & implicitè voluntaria. Vtar exemplo. Titius in die feſto rem ſacram, & diuinam omittit, quia non vult Miſſæ ſacrificio intereſſe, & rem diuinam audire: Caius vero omittit, quia alijs rebus implicatur, & rem ſacram audiendam non curat. Reſpondeo, Titiū per ſe grauius delinquere, quia omiſſio in eo eſt explicite voluntaria. Si tamen Caius animaduertat ſe alijs rebus impediri, & ob hoc rem ſacram omittere, & ſcienter nihil curet rem diuinam audiendam, tunc

C æque grauiter peccat ac Titius, quia æqualiter ſcit, & nihilominus alijs ſe implicat rebus, & Miſſæ ſacrificium reipſa & facto prætermittit ac negligit.

De peccatis cordis, oris, & operis. *Cap. IIII.*

PRimo Quæritur, Quomodo accipi debeat ea diuiſio atque diſtinctio peccatorū, quia alia dicuntur eſſe cordis, alia oris, alia operis. Reſpōdeo, hæc peccata accipi poſſe dupliciter: vno modo, vt ſingula ſunt per ſe perfecta: & tunc peccata cordis dicuntur ea, quæ in ipſa voluntate, ſiue ratione complentur, qualia ſunt odium Dei, vel proximi, hæreſis, inuidia, ira, ſuperbia, contemptus, auaritia, ambitio, iudicium temerarium. Ea vero peccata oris ſunt, quæ in ſermone conſiſtunt, & in eo conſumantur, eiuſmodi ſunt detractio, mendacium, periurium, falſum teſtimoniū, conuitium, maledictum coniectum in Deum vel eos, quos in ſanctorum numerum Eccleſia retulit. Porro ea peccata dicuntur eſſe operis, quæ opere perficiuntur, vt furtum, latrocinium, homicidium, veneficium, proditio patriæ, adulterium, ſtuprum, ad ſcortum acceſſus, inceſtus, rapina. Altero modo hæc peccata poſſunt accipi, quatenus peccata cordis vel oris ſunt veluti quidam progreſſus ad opus. Peccatum enim, quod conſiſtit in opere, ortum habet ex corde, & tunc voluntas & cupiditas furandi vel occidendi alterum, dicitur Peccatum cordis ſiue cogitationis, quia eſt furtum vel homicidium affectu, vel voluntate ſuſceptum. Pari ratione, alteri furtum, homicidium vel adulterium ſuadere, eſt peccatum oris. & tunc peccata cordis vel oris ſunt veluti initia & origines, fontes vel cauſæ eorum peccatorū quæ opere conſumantur; immo opus ipſum eſt obiectum, finis, & materia cogitationis, locutioniſque, ſiue ſermonis.

S.Th.1.2.q.72.art.7.

Matth.15.

Secundo Quæritur, An prædicta peccatorum genera ſint inter ſeſe ſpecie, & natura diſtincta? Reſpondeo, ſpecie differre

differre peccata, quæ in voluntate ipſa conſummantur ab ijs, quæ verbo aut opere complentur: quoniã quandocunq. talia ſunt, re obiecta & materia differunt. Nam ambitio, ſuperbia, contemptus, odium, ira, inuidia, hæreſis, quæ ſunt peccata cordis, ſpecie diſtinguuntur a cõtumelia, detractione, conuitio, maledicto, periurio, mendacio, quæ verbo perficiuntur, & a furto, adulterio, homicidio, quæ in opere, & facto conſiſtunt. Quandocunque verò peccata cordis vel oris reſpectum, & ordinem habent ad opus, quia ſunt cauſæ, & origines malefactorum ſiue malorum operum, tunc peccata cordis, vel oris, a peccatis operis ſpecie non differunt vt voluntas, cupiditas, & deſiderium furandi eiuſdem ſpeciei eſt, cuius eſt furtum: & perſuadere alteri adulterium, in eadem ſpecie, in qua adulterium, reponitur.

Tertio Quæritur, Quo pacto peccata cogitationis multiplicentur ſpecie, vel numero? Reſpondeo, ſpecie multiplicari ex diuerſitate obiecti, ſiue materiæ ſpecie diſtinctæ, tametſi vnus numero ſit voluntatis actus; veluti ſi Titius velit Caium occidere, & vniuerſa eius bona ſurripere, etſi vnus eſt voluntatis affectus, ſunt duæ tamen peccati prauitates ſpecie diuerſæ. Deinde, ex obiecto & fine, ſpecie, & ratione diuerſis, peccatum cogitationis ſpecie diſtinguitur: quemadmodũ ſi Titius velit furari, vt habeat, quod donet meretrici. Itẽ, quãdo in obiecto, & materia ſunt ſimul duæ contra rectam rationem prauitates, peccatum cordis eſt etiam ſpecie diuerſum, quale eſt, ſi Titius velit rem ſacram furari, aut poſt votum caſtitatis Deo nuncupatum cum ſcortorem habere, clericum occidere, vel in templo alterum necare: numero vero multiplicantur peccata cordis etiam ex ex parte obiecti ſiue materiæ, licet vnus alioqui voluntatis ſit actus: vt eſt voluntas mala habens reſpectum, & ordinẽ ad duo obiecta numero diſtincta. Quemadmodum enim actus inter ſe ſpecie diſtant, per obiecta ſpecie diuerſa, ita etiam ex obiectis numero diſtinguuntur: Quomodo ſi Titius eodem actu velit occidere tres homines; aut tria furta committere, eſt triplex peccatum, ſiue furti, ſiue homicidij. Et eadem ratio eſt de peccatis omiſſionis; vt ſi quis vna voluntate velit Miſſæ ſacrificio abeſſe, tribus diebus feſtis, aut trium dierũ indicta ieiunia prætermittere, aut tria vota, quibus tenetur adſtrictus, violare. Ex his omnibus intelligi poteſt, quantæ prauitatis ſit voluntas, qua quis vult necem omnium hominum, aut qua vult omittere indicta in tota Quadrageſima ieiunia. Obſeruandum autem eſt, obiecta debere eſſe integra per ſe, ita vt vnum non ſit pars alterius, nec omnia tamquam partes, totum aliquod conſtituant: tunc enim non ſunt obiecta numero diuerſa. Hinc quoque perſpicue intelligitur, quid dicendũ ſit de eo, quod quærit, & tractat Nauarrus, An ſi Titius velit occidere Caium cum tota eius familia, duo tantum peccata homicidij committat voluntatis affectu, an verò tot homicidia, numero, quot ſunt homines in familia. Ait ille non eſſe tot homicidia, quot ſunt homines; quia tota, inquit, familia in iure, vna perſona reputatur. l. 1. ſi familia furtum feciſſe dicatur. Deinde, quia familia eſt multarũ perſonarũ collectio; ſicut domus eſt quoddam totum ex multis rebus tanquam ex partibus conſtitutum. Quare ſi quis vellet domũ comburere, vel omnes certæ alicuius Bibliothecæ libros furto ſurripere, aut tritici ingentem aceruum, aut magnum aliquem aureorum cumulum furari, aut ouium totum gregem, vel totum boum, aut equorum armentum abigere, vnum tantum peccatum admittere diceretur. Verũ enimverò hæc Nauari opinio mihi non omni ex parte placet. Primum, quia vt dixi, Peccata numero diſtinguuntur ex obiectis; ergo ſi quis velit ſex, vel ſeptem certæ familiæ viros occidere, tot numero homicidia voluntate committit, quot ſunt viri, vel homines. Præterea, fingamus, in familia Caij eſſe Clericum, neque id ignorare Titium, cum vult & machinatur familiæ totius interitum, certè negari non poteſt, eiuſmodi affectum, & voluntatem ea ratione, qua fertur in perſonam Clerici eſſe ſacrilegam. Accedit his, quod ſinguli familiæ homines, ſunt integra per ſe obiecta homicidij, & ideo tot neceſſe eſt, vt ſint homicidia, quot ſunt homines occiſi. Nec argumenta Nauarri vllam vim habent. Domus enim eſt quoddam totum ex multis rebus, tanquam partibus conſtans; perſonæ vero familiæ quamuis iuris fictione dicantur vnam perſonam, videlicet fictam efficere; non tamen vere, & re ipſa dici poſſunt vna perſona: idem dicendum de eo, qui vult omnes Bibliothecæ libros ſurripere, aut ingentem tritici cumulum furari, aut gregem ouium, vel porcorum abigere, quod dixi de eo, qui vellet domum totam exurere: in his enim omnibus vnum tantum peccatum eſt, quia oues vel porci vnum gregem, & plures boues vnum armentum, & plures libri vnam Bibliothecam, & plures nummi vnum cumulum efficiunt; peccatum igitur in his ſingulis eſt vnum quamuis eo grauius, & maius, quo materia peccati maior eſt.

Quarto Quæritur, An peccata voluntatis interna temporis interruptione multiplicentur: Vt ſi Titius velit Caium occidere, & deinde dormit, vel nihil de Caij cæde cogitat ad alia diſtractus, & poſtea expergefactus, vel ad ſeipſum reuerſus, iterum vult, & optat interitum Caij, Quæritur an ſint, duo numero peccata, an verò vnum tantummodo? Duæ ſunt opiniones: Vna docet, peccata voluntatis in vniuerſum temporis interruptione multiplicari. Hoc apertè videntur docuiſſe S. Tho. 2. d. 42. q. 1. art. 1. Armill. Peccatum n. 4. Tab. Peccatum. 1. q. 8. Mai. 4. d. 15. q. 29. & ex qua definitione Anton. p. 2. tit. 5. cap. 1. §. 10. Cui ſententiæ plurimum fauet & ratio: quia ad vnitatem motus, & actus requiritur vnitas temporis. Nam ſi quiſpiam apertis oculis cernat, & deinde non videat, ac poſt paululum tẽporis iterum cernat, erunt duo actus: alioqui enim quod ſemel interijt, idem per naturam rediret, quod fieri nequaquam poteſt. Ergo duæ ſunt voluntates numero diſtinctæ, ſi quippiam volo, ac deinde ceſſo, & poſt moram temporis iterum volo. Deinde, quia dubitari non poteſt, quin ſint duo numero peccata, ſi Titius odio Caium habeat, vel ei inuideat, ac deinde ab eo actu deſiſtat, interualloque temporis elapſo odium renouet, aut inuidiam reuocet. Poſtremo, quemadmodum peccata externa ſemel admiſſa, ſi iterentur, vere ſiunt plura, & augentur numero; eodem modo & peccata, quæ voluntatis affectu conſummãtur, toties multiplicantur, quoties interiectu temporis repetuntur. Altera opinio tradit peccata cordis interna multiplicari, quando, poſtquam ſunt per contrariam voluntatem interrupta, replicantur. Exemplum eſt: Si Titius poſtquam necem, & interitum Cai concupiuit, ac decreuit animo, ab ea voluntate per pœnitentiam receſſit, & iterum deinde concupierit, erunt duo numero peccata, ſi tamen priorem voluntatem non exuat, ac deponat, ac interim dormiat, vel nihil de nece Caij cogitans negociatur, & poſtea iterum Caij cædem exoptet, vnum erit peccatum, quia prior voluntas licet non actu, habitu tamen permanet, & ideo ſecunda voluntas accedens priorem non multiplicat, ſed confirmat. Sicut (inquit Caietanus) lumen denuo productum, & priori accedens auget antiquum, non autem facit aliud. Ita ſentiunt Caiet. opuſculorum tom. 1. tract. 31. qui eſt reſponſionum. 17. reſponſione 15. ad 2. dubitationem. Nauarr. in Man. c. 6 nu. 16. & de pœnit. d. 5. c. conſideret. nu. 42. & ſequentibus. quanquam Caietanum, Nauarrus, ex parte tantum ſequitur: fatetur enim peccata, ſi ſint ex ijs, quæ in volũtate complentur, vere fieri plura ſolo temporis interiectu, cuiuſmodi ſunt odiũ, ſuperbia, inuidia, hæreſis, delectatio moroſa, iudicium temerarium, ambitio: ea verò, quæ facto vel verbo perficiuntur, cuiuſmodi eſt deſiderium, cupiditas & voluntas mali aliquid perpetrandi, non multiplicari ſola temporis interruptione, niſi prior etiam volũtas mutetur. Probant Caietanus, & Nauarrus ſuam ſententiam ſimili exemplo: ſi quis enim longum iter faciat voluntate, & ſtudio certæ cuiuſdam rei faciendæ, toto tempore, quo durat iter ſuſceptum, permanere quoque prior voluntas videtur, quæ licet millies in itinere repetatur, & redintegretur, confirmari dicitur, multiplicari non item. Quibuſdam recentioribus prima opinio magis arridet multis de cauſis. Tum, quia peccata quæ in voluntate complentur, vere ſunt multa, cum lapſu temporis replicantur, vt rectè dixit Nauarrus: tum etiam quia in vniuerſum actus voluntatis, ſi ad aliquod tempus eſſe deſinat, idem numero non redit, ſed ſimilis: manet autem aliquando voluntas in aliquo eius effectu, vt cum ex voluntate, & ſtudio aliquid faciendi iter ſuſcipimus. Cum autem voluntas in effectu ſuo perſiſtit, tandiu perdurat, quamdiu permanet effectus. Et huiuſmodi voluntas dicitur confirmari, quoties effectus, licet plurimi ſint inuicem connexi, & coniuncti ſuccedunt: ego tamẽ exiſtimo prædictas duas opiniones facile conciliari poſſe in hunc modum, ideſt, peccata, quæ in voluntate perficiuntur, curſu temporis multiplicantur, cum iterantur: quod dixit Nauarrus, & hoc Caietanus non negauit; Secundo voluntas aliquid faciendi vel omittendi, quæ facto completur vel omiſſione, quandocunque habet effectum, quem facit, quamuis multiplicetur, effectu eodem manente, non con-

A tinet tot merita, vel peccata, quot repetitiones, & hoc eſt, quod docere voluit Caietanus, vt ſi longam peregrinationem ſponte ſuſcipias, & in itinere voluntatem ſæpius replices: vnum eſt tuum meritum in vna longa peregrinatione, ſic etiam ſi vnum quid fureris, & dum furatis, voluntatem repetis, vnum eſt furtum; quia voluntas furandi in furto cõpletur, & ideo mala eſt, quia furtũ eſt malum, parũ refert, fureris ex vna volũtate, an ex voluntate ſæpius iterata, & hoc etiã dicet prima opinio. Ex his omnibus intelligi põt, quid reſpondere, oporteat ei quæſtioni, qua quæritur, quo pacto huiuſmodi malæ voluntates ſint in confeſſione ſacerdoti explicãdæ, quãdo ſunt peccata numero diſtincta nã cum peccatorum numerus exprimi debeat, multiplicatã voluntatẽ ſacerdoti in cõfeſſione oportet exponere ſed quia ſæpe vſu venit vt difficile ſit tot volũtates repetitas memoria retinere; ideo ſatis eſt pœnitenti, quæ interceſſit, temporis moram, & diuturnitatem declarare, ſi id adijciat, ſe voluntatis affectum toto eo temporis ſpatio ſæpius iteraſſe.

Quinto Quæritur, quando & quo modo peccata, quæ ſermone complentur, numero augeantur? Reſpondeo, ſpecie fieri multa, & augeri numero, quando verbũ ſeu ſermo B dirigitur, & refertur ad obiecta ſpecie diuerſa, veluti ſi Titius contumelioſè Caium compellet hæreticũ, latronem, adulterum, tria peccata contumeliæ committit ſpecie diſtincta. Præterea, ſi vnus homo hæreſim, maledictum in Deum, & falſum teſtimoniũ dixerit, tria erunt peccata Item ſi ſermo terminetur in obiecto vno quidem, ſed duplici prauitate corrupto, erit etiam in duplici ſpecie. vt ſi alterum per contumeliam appelles rerum ſacrarũ furem Quæres an numero plura ſiant hæc peccata, ſi vno iræ impetu per iniuriam quis compellet alterum ter, aut quater latronẽ; item ſi quis maledixerit Deo, & certo alicui ſancto, an ſint duo peccata numero diſtincta, an vnum ſolummodo? Nauarrus videtur docere, non multiplicari numero peccata, ſi bis, aut ter eodem continenter ſermone aliquem compellaueris furem: nec augeri numero conuitia, vel maledicta pro numero eorum, quibus obijciuntur. Vt ſi quis, inquit, maledicat ſimul Deo, & duodecim Apoſtolis, non erit niſi duplex maledictum in Deum, & Apoſtolos. Sed quidam Nauarrum oppugnant non eſt, inquiunt, cur qui vno ſermonis impetu ter mentitur, vel peierat, vel maledicit, tria peccata non C committat, ſi is etiam, qui alium contumelioſè latronem, & hæreticum, proditorem, & ſicarium appellat, tria vel quattuor peccata perpetrat. Item non eſt maior ratio, cur qui vno ictu occidit tres homines, tribus ſe peccatis, obſtringat, quam is, qui vno ſermone maledicit Deo S. Petro & S. Paulo: quoniam ſicut trium hominum cædes ex obiectis numero diuerſis diſtinguitur, licet ſit vno ictu patrata; ſic etiam maledictũ in Deum, S. Petrum, & S. Paulũ contectum, per obiecta numero diſtincta ſeiungitur, quamuis quis ſimul tribus maledicat. Ex quo etiã efficitur, vt ſi quis maledictum in Deum, & in duodecim Apoſtolos conferat tot criminum culpam contrahat, quot ſunt perſonæ ſanctæ, quibus obiecerit maledictũ. Quod & ratione & argumento conficere nituntur, quia hæc peccata verbo complẽtur: ergo ſicut ſi ter mentiaris, tria peccata committis, quoniã ſingula ſuo verbo conſummantur; ita etiam ſi ter quempiã latronem dixeris, tria erunt peccata, quia vnumquodque illorum eſt eodem verbo, ter tamen repetito conſummatũ. Præterea, ſi cum primum eum latronem nominaſti, ſemel D peccaſti: ergo etiã cũ ſecundo, & tertio contumeliã repetiſti; non enim eſt maior ratio, de primo quam de ſecundo, & tertio. Ego vero in hac parte cum Nauarro, in vno conuenio, in altero diſſentio: conuenio quidem in hoc, quod exiſtimo, ſi quis ter, vel quater, vel ſæpius continuato ſermone alterũ latronẽ compellet, vnũ eſſe peccatum contumeliæ, quia vna eſt pugna, rixa, contentio vel lis, & tres illi actus, licet ſint mali, ſunt tamen partes vnius pugnæ, rixæ, contentionis vel litis: ita etiã ſi quis cum altero dimicet, & eum ter, vel quatuor pugno percutiat, aut vulneret, vnum eſt peccatum quia vna eſt pugna, cuius ſunt partes vulnera. ſic etiam ſi quis vnum poſt alterum librum ſurripiat & totam Bibliothecam expilet, vnum eſt furtum, licet deterius, quo plures libri ſurripiũtur: pari ratione ſi quis alterum verberet centies, aut millies cõtinuato opere, vna eſt verberatio, ſed eo grauior, quo ſæpius alter verberatur: item furatur quis rem vnam, ſed eam dum defert, ſæpe deponit, & ſæpe reſumit, immo dum defert, alius ei furatur, & eam ipſe mox recuperat, & deportat, quouſque ad locum deſtinatum peruenit, vnum eſt furtũ, quia non eſt completũ, donec in loco A deſtinato reponit. In altero vero à Nauarro diſſentio, quod puto plura eſſe peccata, ſi quis vno ſermone in Deum, & plures ſanctos homines maledicta conijciat, quia plures contumelia afficit, ſicut ſi vno ictu vulneraret, vel occideret plures. Ex his perſpicitur non a vero abeſſe Gloſſ. d. 31. q. 2 dicentem: Qui vno impetu in iudicio ter appellauit, ſemel appellaſſe cenſetur. Item in l. cum quæſtio, C. De legatis, S. ſed & alia, dicitur: Qui eandem rem cuipiã in teſtamento bis, aut ter legauit, perinde eſt, ac ſi ſemel legauerit. Quidam, de quibus paulo ante iam dixi, reſpondere contendũt non ſemper argumentum vim habere in foro conſcientiæ, ex hoc, quod locum, & vim habeat in foro exteriori, vbi quod attinet ad ſententiam ferendam, pro eodem iudicatur ſemel aut ſæpius, vno impetu aut continuato actu iudicem alium appellaſſe & pro eodem, ſi quis alteri eandem rem ſemel aut ſæpius eodem teſtamento legauerit. Quod verò ad culpam ſpectat in foro conſcientiæ, non eſt, inquiunt, idem, ſi quis alterum ſemel latronem appellet, ac ſi bis, repetito & continuato ſermone: ſicut nõ eſt idem ſemel mentiri vel peierare, vel falſum teſtimonium dicere, quod bis terue continuato ſermone; quia ſecundum mendacium, B vel periurium, vel maledictum in alium, ſuam habet per ſe prauitatem, nec eam accepit à primo. Cæterum quidquid iſti dicant, prædicta Gloſſa in vtroque foro locum habet, quia ſi vno continuato ſermone ter, vel quater mentior, uel peiero in eadem re, & materia ſubiecta, vnum peccatum cenſetur, quia tria mendacia, ſiue tria periuria, ſunt vnius continuati ſermonis partes, & ſermo in vltimo mendacio ſiue periurio perficitur.

Sexto Quæritur, Quo pacto peccata, quæ opere conſummantur, ſpecie vel numero fiant multa? Reſpondeo, compertum eſſe, ea ex obiectis ſpecie diuerſis numero augeri, veluti adulterium, furtum, homicidium. Item, ex obiecto plures ſpecie diſtinctas prauitates habente, vt furtum rei ſacræ, vel ſi quis voto caſtitatis aſtrictus cum ſcorto rem habeat; Item ex obiecto & fine ſpecie diuerſis; vt ſi Titius Caiũ interimat vt ſibi bona eius vſurpet. Deinde, hæc peccata plura numero fiunt, tametſi vnus ſit actus, modo reſpectum, & ordinem habeat ad obiecta numero differentia, ſed contra rectam rationem; vt ſi Titius vno teli iactu duos ſimul homines occidat. Præterea, cũ hæc peccata C facto conſummentur, tot ſunt numero, quot actus ſunt vnus poſt alterũ; quemadmodum ſi quiſpiã bis terue ſubinde fœminã ſibi non nuptã cognoſcat, nam poſt conſummatũ primum actum, qui ſequitur eſt omnino alius & diuerſus ſua per ſe turpitudine malus atque vitioſus. Quæres, an Titius ſi tria adulteria, vel tres ſimplices fornicationes admittat cum tribus fœminis rem habens explicare in confeſſione peccatorum debeat ſe rem habuiſſe cũ tribus fœminis ſeu nuptis ſeu matrimonio ſolutis; an vero ſatis ſit fateri ſe tria adulteria, vel tres fornicationes admiſiſſe? Ratio dubitandi eſt, quia fornicatio, vel adulterium poteſt ter cum eade fœmina committi, aut ter cum tribus fœminis. Reſpondeo nihil referre, modo numerus fornicationum, uel adulteriorũ exprimatur, ſit eadem fœmina, an diuerſa quoniam fornicationis, uel adulterij deformitas non habet diuerſam cũ recta ratione repugnantiam ex hoc, quod ſit cum eadem, vel diuerſis fœminis, eiuſdem tamen ſtatus, & conditionis. Docent Maior. 4. d. 17. q. 4. & Nauar. in Man. c. 16. n. 5. tam grauiter peccare eũ, qui decies cũ eadem fœmina rem habet, D quam eum, qui decies cũ decẽ fœminis eiuſdẽ conditionis, & ſtatus rem habet. At, inquies, qui decẽ fœminas cognoſcit, cauſa eſt, vt decẽ fœminæ peccent, quod locũ nõ habet in eo, qui decies ad eandẽ fœminã accedit. Reſpondeo hunc eſſe cauſam, ut eandem fœmina decies peccet, ſicut ille decẽ fœminas ad peccãdum induxit. itẽ cum dicimus tã grauiter peccare, qui decies cũ eadẽ fœmina rẽ habet, quam qui decies cũ decẽ fœminis, id intelligimus locũ habere, ſi in cæteris ſint pares: vt ſicut decem fœminas ad libidinẽ inuitat hic ſic ille inuitat decies eandẽ fœminã ad luxuriæ peccatũ. Secundo Quæres, An actus, qui præcedũt, comitãtur, vel cõſequuntur peccata, ſint delicta numero diſtincta, quales ſunt multi actus, qui vnum, & idem luxuriæ peccatum præcedere, comitari et cõſequi ſolẽt. Reſpõdeo, aliquãdo actus tales per ſe eſſe malos, aliquãdo indifferentes. Exempli cauſa, Titius arma capit ad Caiũ interficiendum domo exit, & dum rure eum quæritat, ſata aliena graui cum proximi detrimento conculcat; arma capere, domo egredi, & rus petere, actus ſunt per ſe indifferentes, & ideo ſunt mali duntaxat extrinſecus ob finem malum animo conceptum.

promereri: in iuſtis tamen hominibus eos motus beneficio Dei minimè culpæ imputari. Quorum ſententia licet aliqua ex parte cum Henrici opinione conſentiat, vt alibi dicam, neutiquam quod cum Fidei decretis, & doctrina pugnat; Philoſophiæ quoque ipſi, & rectæ Rationi aduerſatur, ſecundum quam nihil in moribus peccati rationem habet, quod voluntarium non ſit: qua de re, cum de Peccato originis agam, fuſius diſputabo. Secunda opinio tradit eos motus, quos Theologorum Schola primo primos appellat ſiue ſenſum corporis, aut naturaliũ virium actiones, ſiue imaginationem, tum præſentium, tum abſentium rerum conſequentes, omni culpa carere, quoniam Rationis vſum omnino præcurrunt: quæ ſententia communi eſt Theologorum conſenſu recepta, ita enim opinantur. Ricar. 2.d.21.ar.2.q.3. Scot. 2.d.42.ad tertiam.quæſt. Lyran. Matt 5. Almain. tract.3. Moral. cap.24. Nider. in 9. Præcep. Decalogi. cap.4. Cordub. lib.2. quæſt. 23. dub. 9. Angeſt. c.6. Moral. Et meritò quidem, quia ante omnẽ Rationis vſum nihil voluntarium eſſe poteſt; quippe voluntarium neceſſario eſt cum cognitione rei: ergo vbi nulla eſt mentis ſiue rationis cognitio, voluntarium eſſe non poteſt. Porrò licet ratio ſæpè imaginationem præuenire, & corrigere queat, non tamen ſemper poteſt, nam multæ imaginationes præteruolant, nec Ratio poteſt ita eſſe peruigil ac prudens, vt omnes aduertere, & præcauere queat: præſertim cum ea, quæ ſubito in ſenſus incurrunt, repente quoque in imaginationem irrepant, & influant, ita vt citius in eam illabantur, quam ratio poſſit aduertere. Quare motus, qui imaginationem conſequuntur, aut omnem rationis vſum præueniunt, aut tantum perfectam quidem rationis deliberationem præcurrunt, ſed imperfectam ſequuntur: ſi omnẽ deliberationem rationis præueniunt, culpa vacant: ſi non omnem deliberationem anteuertunt, ſed tantum perfectã & plenam, ita vt imperfectam aliquam deliberationẽ mentis conſequantur, in culpa ſunt, non quidem lethali, ſed veniali. Verum objicies; primam opinionem non intelligi de ijs motibus, qui in ſenſus pariter, & imaginandi vim ex improuiſo obrepunt: ſed de ijs motibus, qui ſolam imaginationem conſequuntur. Contra hoc eſt argumentum, quia tales quoque motus aliquando ex imaginatione ſubita oriuntur, ita vt mentis cogitatione præuideri nequeant: & omnem rationis conſiderationem præcurrant. Exiſtimo verò Theologos veteres primæ opinionis Auctores appellatione motuum imaginationem conſequentium, intellexiſſe hominis motus, qui imperfectam & ſemiplenã rationis intelligentiam, & deliberationem conſequuntur, & ideo dixerunt eiuſmodi motus in culpa eſſe; quia ſunt voluntarij & liberi, non quidem plenè & perfectè, ſed aliqua ex parte imperfectè.

Tertio Quæritur, An motus qui vocantur à Theologis ſecundo primi, in culpa & vitio ſint: & primo primi omni culpa vacent? Conſtat apud omnes Theologos motus primo primos culpæ non dari; cum tamen ſecundo primi in culpa eſſe dicantur. Verum, qui ſint primo primi motus, & qui ſecundo primi, non eodem modo explicant Auctores. Nam veteres illi Theologi, quos, dixi, primam opinionem docuiſſe, motus primo primos appellant, qui non ſolum Rationem, ſed etiam imaginationem præueniunt; quales ſunt ij, qui ſenſus corporis, aut vim naturalem, aut vitalem ſiue altricem facultatem conſequuntur, aut improuiſum inopinatum ac ſubitum rei præſentis incurſum: cuius generis ſunt ſitis, fames, libidinum titillatio, voluptatum illecebræ, & quædam blandimenta, quæ nobis natura gignit. Secundo primos vocant eos motus, qui imaginationem rerum abſentium conſequuntur, rationem tamen præcurrunt; eo quod motus huiuſmodi cum ſint imaginatione tamquam cauſa, & origine, vnde manant, & ſurgunt, poſteriores, motus primo primi dici nequeunt: ac proinde ſunt ſecundoprimi. Illi autem, qui omnem imaginationis motum præueniunt, primoprimi nominantur: quoniam ſunt omnium motuum primi. Et ideo, dicunt, motus ſecundoprimos culpam habere, ſed venialem dumtaxat. Lethalis enim culpa ante omnem animi deliberationem nulla eſſe poteſt: quia tamen eos motus cauere, & impedire, ne exiſtant, ratio poteſt, cui imaginatio rerum abſentium ſubijcitur, ideo culpa veniali non vacant: at primoprimos omni, aiunt, vitio & culpa carere, quia naturaliter ad ſenſus affluunt, & naturaliter in animum illabuntur: ita vt per rationem præuideri, impediri, & auerti, non poſſint.

A Communi ſane Theologorum conſenſu receptum eſt motus primoprimos eſſe & dici eos, qui omnem rationis vſum præuertunt ſiue ſenſum corporis, ſiue imaginationẽ ſubito conſecuti, & ideo voluntarij eſſe nequeunt. Motus vero ſecundo primi vocantur, quotquot plenam quidem mentis deliberationem anteuertunt, ſed aliquantulum tamen rationis vſum conſequuntur: quo efficitur, vt præcaueri ac repelli queant: quia tamen ſunt ante plenam, & perfectam deliberationem, nequaquam grauia peccata, ſed leuia eſſe iudicantur, videlicet venialia; non quidem ex leuitate materiæ, ſed ex imperfecto rationis vſu, conſilio, & deliberatione. Quæres, an motus in appetitu ſenſus ſecundoprimi ſint peccata omiſſionis, an vero commiſſionis? Scotus, & Almainus eos motus peccata omiſſionis appellant, quoniam ideo peccata ſunt, quia ratio cum poſſet, eos motus non præuidet, non præcauet, non repellit. At Henricus & alij ſupra memorati ſentiunt eſſe peccata commiſſionis; & hoc eſt verius, quia ſunt actus mali, quãuis re vera deformitatem nullam haberent abſque tacito, & implicito mentis conſenſu qui non obſtat, cum minus eiuſmodi motus ſint quidam actus, non omiſſiones.

Scot. Alm. Nider, Angeſt. Lyra. Cordub. & alij ſupra citati Auctores.

B Quarto Quæritur, An in ipſa mente & ratione ac voluntate ſint etiam motus, & actus primoprimi, & ſecundoprimi? Cauſam dubitandi præbet, quod fieri nequeat, vt in ratione motus exiſtant & ſurgant, qui omnem mentis vſum, & deliberationem præcurrant; nam actus rationis hoc ipſo, quod eſt talis, vſum rationis conſequitur; ante omnem item rationis actum, imaginationis & ſenſus motus exiſtit, ergo nullius rationis actus poteſt eſſe motus primoprimus. Hoc argumento permoti nonnulli, ſenſerunt in ratione nõ eſſe talium motuum differentiam ſtatuendam. At verius tradiderunt alij, reperiri quoque in ratione huiuſmodi motus repentinos ac ſubitos. Non enim negari poteſt, quin aliquando res obiectæ rationi ipſam naturaliter excitent, alliciant, & permoueant, & aliquando imperfectè; quare in odio, maleuolentia, ſuperbia, inuidia, ira, ambitione, cõtemptu, inani gloria, nonnunquam leuiter ſolum peccatur, quoniam res obiecta aliquando tanquam iucunda, vel vtilis & commoda primo mentis aſpectu ſeſe offert, & voluntatem delectat, antequam ratio eam turpem eſſe & malam animaduertat; & proinde ſi res vt iucunda, uel vtilis, C & commoda, & corpori ſalutaris, non autem vt turpis, & mala, delectatione nos afficit, naturalis eſt volũtatis actus, quo naturaliter iucundum uel vtile bonum, quatenus eſt bonum, placet, & cum ſit actus circa iucundum quidem, [illegible] ante omnem prorſus honeſti, & turpis notitiã eſt primoprimus omni culpa carens; deinde cum incipit aliquantula apparere turpitudinis notitia, non tamen perfecta; ſi tunc quoque res turpis, & vetita uoluntati placeat, actus erit venialis culpa; quia cum adeſt turpitudinis cognitio, ſtatim res turpis auerti, & repudiari debet, cum is actus circa obiectum malum verſetur. Hinc etiam eſt, vt in ijs, quoque quæ ſunt contra Fidem, poſſit quis grauiter, & leuiter peccare; poteſt enim ſententiã fidei contrariam tanquam veram ſubito credere, antequam eam Eccleſiæ, vel fidei catholicæ ſenſu eam diſſidere, & pugnare cognoſcat animaduertat, vel cogitet: & tunc actus eſt liber a culpa. Si vero incipiat eſſe cognitio aliquantula non plena, & perfecta, qua deprehendat eam diſſentire, & diſcrepare ab Eccleſiæ decretis, veniale tunc peccatũ erit, ſicut lethale poſt D plenam mentis notitiam, & deliberationem. Idem etiam poteſt accidere cum de rebus fidei dubitamus; nã poſſunt eſſe ſubitæ, & repentinæ dubitationes, quæ naturaliter in mentem obrepant; & poſſunt eſſe aliquando cum imperfecta animi deliberatione. idem iuris eſt in motibus iræ ſuperbiæ, inuidiæ, odij, inanis gloriæ, & alijs ſimilibus.

Quinto Quæritur, Quibus modis delectatio, quæ moroſa vocatur, circa obiectũ malum contingat: Animaduertendum eſt, delectationẽ dici moroſam, non ob temporis moram, licet ab ea nomẽ acceperit, ſed eo quod ex plena animi deliberatione deſcendat: ita ut delectatio moroſa ſit eadem, quæ delectatio deliberata. Et quoniam deliberatio rationis vno temporis momento fieri, & eſſe poteſt, ideo delectatio moroſa, tota poteſt in temporis puncto conſiſtere. Res enim voluntati obiecta vno tẽporis puncto poteſt nobis placere, & nos ſua iucunditate perfundere. Secundo, ſcire conuenit, delectationẽ ſemper generari ex eo, quod res aliqua iucunda cũ appetitu per operationẽ coniungitur; operatio aute põt eſſe multiplex; quare aſpectu rerũ, auditione narratione, & ſermone, guſtatu, odoratu, & tactu oblecta-

mur: iſtâ apprehenſione & poſſeſſione rei: ſic etiã, cũ res veluti præſentes animi cogitatione fingimus, immo cũ multa ficta, quæ eſſe aut fieri nequeũt, uiete concipimus. Porrò delectatio cum mẽtis cogitatione capitur, poteſt tripliciter percipi: Aut enim primo ex re ipſa cogitata capitur: & tunc res eſt obiectum, & materia delectationis, cogitatio vero non eſt obiectum, ſed operatio, per quam res cum appetitu coniungitur. quo modo ſæpe per aſpectum, guſtatum, auditum, odoratum, vel tactum copulatur. Secundo modo, interdum delectatio ex cogitatione percipitur: & tunc cogitatio, licet in re aliqua externa verſatur, eſt tamen obiectum, & materia delectationis, ita vt nos ipſa rei cogitatio vel recordatio delectet: quod ſolet accidere iis, qui imagines in tabella dipictas aſpiciunt: aliquando enim delectantur rebus in imagine adumbratis, & effictis, aliquando verò ipſis rerum imaginibus, eas enim contemplãtur vt pulcrè in tabella deſcriptas, ita vt placeat earum imaginum conueniens, & apta pictura. Sic etiam delectamur aliquando, quia res mentis cogitatione concepta tanquam pulchra, & nobis iucunda placet; Aliquando vero ex eo, quod ipſa rei cogitatio, tanquam iucunda quædam conceptio nobis eſt grata, vt ſolet eſſe iis, qui dicturi, diſputaturi, vel concionem habituri ſunt, contra res obſcœnas, & turpes; quibus nimirum res ipſæ obſcœnæ diſplicent, at verò placent cogitationes conceptæ. Tertio modo poteſt delectatio euenire, eo quod ex deſiderio, ſpe, ſtudio boni iucundi, vel vtilis, & commodi capiatur; & tunc huiuſmodi delectatio cum appetitu coniungitur per voluntatem, & actũ perueniẽdi ad opus externum cum tamen primæ duæ delectationes antedictæ, ſint abſque voluntate operis complendi; & propterea hæc poſtrema delectatio coniuncta, copulataque eſt cum voluntate opus perficiendi; & ideo ſequitur cupiditatis & deſiderij naturam.

De delectatione moroſa. Cap. VI.

S. Tho. 1. 2. q. 74. art. 8.

PRimo Quæritur, An delectatio moroſa circa obiectum malum ſit peccatum? Tres in hac re inuenio ſentẽtias. Prima eſt quam refert S. Thomas, non eſſe peccatum, modo ſit abſque ſtudio, & voluntate malefaciendi, & abſque omni occaſione conſentiendi in opus, & factum malum quam ſententiam Cordubenſis lib. 1. quæſtionum, q. 23. dub. 11. Martino adſcribit, & ait eam eſſe probabilem, licet minus tutam, & publice minimè docendam. At vero Martinus q. 3. de luxuria ad 17. argumentum, vbi hanc quæſtionem attigit, eam peccatum eſſe planè fatetur; ita tamen, vt dicat, non eſſe facilè condemnandum eum, qui cogitatione mala delectatur. Prima hæc ſententia poteſt probari dupliciter, Primo, auctoritate Chriſti Domini;

Matth. 5. Exod. 20.

[Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo,] & in nono ac decimo præceptis Decalogi ſolum dicitur: Non concupiſces vxorem, vel rem proximi tui.] ergo cupiditas, & voluntas mali perpetrandi eſt peccatum, non tamen ſola delectatio, quæ de malo cogitato percipitur. Deinde, exemplo probatur: quoniam poteſt quis de bello iniquo apud ſe cogitans, animo fingere, ſe ducem eſſe & imperatorem, exercitum per varia loca traijcientem, contra hoſtes ſtrenuè pugnantem, mirificè ſeſe defendentem: in qua delectatione non videtur facilè peccati condemnandus. Præterea, nõ videtur peccare, qui ſolo aſpectu ludi, vel duelli aut ſpectaculi lege aliqua interdicti oblectatur. Poſtremo, nõ peccat, qui tempore, quo ieiunium ſeruare præcepto compellitur, de eſu carnium cogitans in eo ſeſe delectat. Secunda opinio diſtinguit in hunc modum: aut res, inquit, cogitata per ſe mala eſt, qualia ſunt, quæ iure naturali damnantur; aut ſolum eſt mala, quia lege aliqua ſcripta prohibetur, vti eſus carnium certis quibuſdam anni temporibus interdictus, ludi & ſpectacula; quæ lex humana vetat. Si res igitur ſit per ſe mala, tunc delectatio, quæ ex ea capitur, eſt peccatum, quia cum res ſit per ſuam naturam mala, rectæ rationi repugnat, & proinde delectatio ex ea recepta eſt mala. nam quicquid delectat, hoc ipſo placet, & approbatur; at peccatum eſt, approbare, & gratum & acceptum habere id, quod malum ac turpe eſſe, cognoſcitur. Si verò res lege tantummodo ſcripta vetetur; tunc delectatio, quæ ex ea re abſolutè, ſimpliciter, & per ſe cogitata percipitur, nullum eſt peccatum, modo non delectemur eiuſmodi re, quatenus lege interdicta. Fiet, quod dico exemplo perſpicuum. Titius in ieiuniorum temporibus cogitans de eſu carnium abſolutè & per ſe delectatus in eo, non tamen vt lege interdicto, ſic minime peccat. Confirmant hoc multiplici ratione. Primo, quia delectatio cogitationem conſequitur, ſed cogitatio eſt circa eſum carniũ abſolutè per ſe ſumptum, at eſus carnium per ſe non eſt malus; ergo huiuſmodi delectatio non eſt circa obiectum malum. Item, quia ſicut intellectus, vel ratio, quæ ſunt re coniuncta, poteſt cogitatione ſeiungere, & vnum abſque alio concipere; ſic etiam voluntas poteſt, quæ ſunt re ipſa connexa ſecernere, & vnum ſine altero uelle; ergo poteſt in eſu carnium abſolute, & per ſe cogitato delectari, non quatẽnus eſt lege interdictus, ſed quatenus carnium vſus ſimpliciter iucundus, aut vtilis cogitatur. Deinde, quia alioquin peccarent, quotquot delectantur aſpectu ſimplici ludi uel ſpectaculi, humanis legibus damnati. Accedit his, quod leges humanæ multa opera externa vetant, & proinde uoluntatem ea faciendi, & delectationem, quæ capitur ex iis, vt ſunt lege interdicta, non tamen condemnant delectationem abſque vllo ſtudio, & uoluntate operis complendi; non enim leges humanæ, actus mentis inter nos imperant, aut prohibent; niſi ea ratione, qua referuntur, & diriguntur ad opus. Tertia opinio, abſolute docet, omnem delectationem circa obiectum malum, eſſe peccati. Hæc opinio eſt communi Theologorum conſenſu approbata, & recepta; illud tamen animaduertendum puto, eam intelligi de delectatione qua quis delectatur in malo, ut malum eſt: nam in malis ſæpe, poteſt aliquid boni cogitatione apprehendi, ita vt voluntas oblectetur in ea boni ratione cogitata. Explico me: Titius ex equo, iumento vel curru decidit, & caſu grauiter vulneratur, aut læditur; quia caſus ille ex equo, iumento, vel curru ſine ridiculus, riſum excitat, lætitiam; tunc is, qui lætatur & ridet, nequaquam delectatur de malo, neque enim oblectatur de vulnere, aut membri incommodo; aut corporis offenſione, uerum de modo ridiculo, quo ille decidit. Ad eundem modum, cum narrantur furta quædam, fraudes, & inſidiæ mirabili dexteritate & artificio paratæ, & inſtructæ ad nocendum ridere conſueuimus, & dulcem quandam animo voluptatem percipere; quæ enim noua & inſolita, quæ mira, & ſubtilia ſunt, ea ferè natura ſua pariunt voluptatẽ. Similiter aſpectu ludi, uel ſpectaculi non boni, duelli item & belli iniqui, delectamur, quod ſubtiliter, & ingenioſè aliquid agatur, quod fortiter & ſtrenuè pugnetur, quod arma reſplendeant, lituus perſonet, tuba clangat. Hæc omnia doctè, & verè Caietanus annotauit.

Caietan. in ſum. delectatio moroſa.

In hac igitur quæſtione prima ſententia, videtur eſſe temeraria, quia eſt contra communem omnium Theologorum ſententiam Aris. lib. 2. tract. 28. cap. 4. quæſt. 2. Alex. parte ſecunda. quæſt. 109. m. 11. Sanctus Thomas prima ſecundæ, quæſt. 74. art. 8. Bonauentura. 2. diſtin. 24. par. ſecunda art. 2. q. 2. Ricard. 2. diſtin. 24. art. 4. q. 4. Scot. 2. diſt. 42. q. 1. 5. ſequitur ſecundum. Duran. 2. d. 24. q. 6. & Gabr. 4. diſt. 15. q. 13. art. 3. dub. 2. Mai. 2. diſt. 42. quæſt. 18. Antoni. 2. par. tit. 1. cap. 4. §. 1. Ang. Sylu. Tabien. Armil. Caiet. uerbo cogitatio, & verbo delectatio. & Nauarr. cap. 16. num. 9. videtur quoque eſſe contra Patrum doctrinam; ſcilicet contra Chryſoſt. hom. 17. in Matth. Hilari. in Matth. cano. 4. Auguſt. lib. 12. de Trini. cap. 12. Greg. lib. 21. Mora. cap. 3. Iſido. qui citatur. 22. quæſt. 7. cap. non ſolum. & Bernar. de interio. domo. cap. 40. Videtur etiam cum ratione pugnare. Etenim res mala, vt mala eſt in moribus, cum recta ratione diſcordat & pugnat: ergo uoluntati rectæ diſplicere debet; at uoluntas, quæ ea delectatur; eam approbat, & tanquam ſibi gratam & acceptam habet; ergo hoc ipſo peccat. Secunda uero opinio, non eſt, quod diſtinguat ea, quæ ſunt ex lege interdicta, ab iis, quæ ſunt per ſe mala: quoniam ſi is, qui delectatur cogitans de eſu carnium abſolutè & per ſe, non autem vt eſt certis temporibus interdictus, non peccat, ideo eſt, quia delectationem non capit ex re mala, quatenus mala, nam eſus carnium per ſe malus non eſt, ſed medius & indifferens. At uero idem iuris eſt in iis, quæ ſunt per ſe mala, quoniam ſi in iis, aliqua boni ratio poteſt mentis cogitatione concipi, et uoluntas in ea, ut bona eſt, delectetur, peccatum non contrahit, ut in exemplis, ſuprà allatis dixi, idemque in multis aliis eluceſcit. nam etiamſi bellum ſit iniuſtum, ſi quis tamen cogitatione ſe ſingat ducem, decoris armis indutum, ſtrenuè exercitum ductantem per loca ardua,

ardua, & inacceſſa ſine periculo aut dãno, arte & induſtria ſingulari, non videtur lethaliter peccare (me iudicio) ſeſe ijs rebus animo confictis oblectando, dummodo ex ea parte, qua bellum eſt iniquè ſuſceptum, aut ex vulneribus, cædibus, incendijs, & id genus malis, delectationem non capiat. Pari ratione non erit ſemper peccatum in eo, qui delectatur aſpectu duelli, ludi, aut ſpectaculi publicè exhibiti, quo ſolent animi recreandi gratia, agitari feræ cum multorum hominum interitu vel damno. Qui præterea animo ſe fingit locupletẽ, magnos quotidie ſumptus facientem, plurima gratis, & liberaliter donantem, cũ tamen alioqui reuera ſit pauper, & voto voluntariæ paupertatis adſtrictus, in eo non videtur peccare lethaliter. Quare tertia opinio eo modo, quem explicuimus, meritò eſt amplectenda.

Secundo Quæritur, num Delectatio moroſa ſit lethalis culpa, an venialis, pro varietate materiæ grauis, vel leuis in qua verſatur? Quidam exiſtimant Delectationis moroſæ, quæ in culpa, & in vitio eſt, deformitatem nequaquam reſpondere magnitudini vel exiguitati materiæ: quia (ſecundum eos) materia prauitatem, quam habet, in delectatione minimè transfundit. Sic videtur ſentire Ledeſmius. p. 1. in 4. q. 21. ar. 7. ſic Cordub. in lib. 2. quæſtionum. q. 30. dub. 1. Ratio eorum eſt, quia inter delectationẽ moroſam, & voluntatem faciendi opus, hoc intereſt: quod voluntas totam ſuam turpitudinem ſumit ab opere externo, quod tanquam obiectum ſibi propoſitum habet, quia eſt voluntas perueniendi ad opus: At verò Delectatio moroſa, cum omni voluntate careat opus complendi, per ſe in ipſa voluntate finitur, ac conſummatur: non enim eſt veluti quidam gradus, & tranſitus ad opus externum, ergo per ſe deformitatis grauitatem vel leuitatem habet, non autem ex obiecto & materia. Deinde, ſi per vim quiſpiam adigeretur ad libidinem externam, aut ſi virgo inuita violaretur, & tamen interius delectaretur, peccatum ſeſe delectando ſuſciperet, cum alioqui actus libidinis exterior vacaret omni culpa, vtpotè violentus: Ergo moroſa delectatio per ſe, & ex ſe habet prauitatem. Adhæc, aliquando in obiecta re, & materia externa nulla turpitudo, nulla deformitas ineſt, & tamen delectatio, quæ inde capitur, eſt mala. Vt ſi quis peruigil oblectaretur, quod ſe in ſomno polluiſſet, aut quod dormiens, vel ebrius, vel mente captus aliquem occidiſſet, aut quod peierasſet. Verum enimuerò communi Theologorum conſenſu receptum eſt, vt videre eſt apud Dur. Ricar. Caiet. Antoni. Gabr. Angel. Syluest. Armill. Nauar. locis citatis, delectationis moroſæ grauitatem, vel leuitatem ex materia magna, vel parua æſtimari: ita vt ſi materia ſit leuis, delectatio ſit venialis, lethalis verò, ſi grauis. Id quod ratio ex his, quæ haſtenus dixi, ſatis oſtendit: quia obiectum, quatenus malum in moribus, cum ſit rectæ rationi diſſentaneum, à voluntate approbari, & gratum atque acceptum haberi, iure non poteſt: ergo voluntas ſeſe delectando in malis, vt mala ſunt, & grauius leuiusue peccat, quo ſubiecta materia grauior aut leuior eſt.

Ad obiecta verò non magni operis eſt reſpondere; & ad primum reſpondeo, delectationem moroſam: eſſe quidem peccatum, quod in ſola voluntate completur; nihilominus tamen illa obiectum habet ſuum: omnis enim delectatio de aliquo obiecto, & materia capitur, in qua terminatur, licet in actum exteriorem non tendat, ſiue ad opus non veniat voluntas, quæ ſolum delectatur interius. Quare ſicut odium eſt peccatum, quod conſummatur in mente, non quia obiecto careat (hoc enim fieri non poteſt) ſed quia in ſola voluntate perficitur, citra vllum opus externum: ita etiam delectatio moroſa eſt peccatum, quod interius in voluntate completur, non quidem ſine obiecto, & materia, ſed abſque vllo actu exteriori. Sufficit autem, ſi obiectum, quatenus malum eſt, voluntati placeat, & ipſam delectet; nam hoc ipſo peccat voluntas. Ad ſecundum argumentum reſpondeo: ſicut Magiſtratus ſecundum leges, reum criminis morte puniens, in actu externo, quem præſtat, non peccat, ſi tamen ex odio, vindicta, vel ira quam pœna plectat alioqui iuſta, & debita, delinquit interius, & grauiter, quia odium, inuidia, vel ira in obiecto malo verſatur. eodem modo, ſi quis cum ſcorto rem habeat inuitus, interius tamen ſponte oblectetur, quamuis in actu exteriori liber non ſit, in delectatione tamen moroſa peccat, quia hoc ipſo, quod ſponte delectatur, quamuis rem turpem faciat inuitus, libidinem, & luxuriam interius, non autem exterius ſibi gratam, & acceptam habet. Ad tertium argumentum pari modo reſpondeo; delectationem moroſam in eo [illegible], & [illegible], non eo, quod ille ſe in ſomno polluerit, ſed eo quod [illegible] delectatione in pollutionem vt in obiectum & finem intendat: veluti ſi bellua Titium occideret, & Caius ea nece ſeſe oblectaret, actus quidem exterior, vt à bellua proficiſcitur, culpa vacaret, delectatio tamen Caij, eſſet in vitio, quia necem Titij, vt rem ſibi gratam & acceptam haberet.

Tertio Quæritur, An moroſa delectatio ſpeciem ſuam ſumat à varietate materiæ [illegible] ſubiectæ? Rem declaro: in operæ luxuriæ tanquam genere, multæ ſpecies continentur fornicatio, adulterium, inceſtus, ſtuprum, raptus, ſacrilegium, Quæritur [illegible] an delectationes moroſæ, quæ capiuntur ex re [illegible] [illegible], inter ſeſe ſpecie differant, ſicut etiam opera [illegible] externæ? Quidam opinantur delectationis moroſæ ſpecies non ſumi ex varietate operis externi, ſed ſui obiecti, quod opus externum non eſt, cum delectatio ad actum exteriorem non referatur, ſed potius tota in voluntate conſummetur. Quod [illegible] argumentis. Nam actus externus aliquando eſt [illegible], & tamen delectatio moroſa eſt mala: [illegible]; vt Titius rem cum propria vxore habens [illegible] cogitans de vxore aliena. Item, quia inter ſpecies luxuriæ quædam ſunt propriè contra iuſtitiam, vt adulterium, ſtuprum, & raptus: quædam contra pietatem, & reuerentiam debitam ijs, qui ſunt ſanguine, & cognatione coniuncti, vt eſt inceſtus; quædam contra religionem, vt ſacrilegium. At in delectatione moroſa nulla apparet talis varietas: non enim ſiquis delectationem capiat ex cogitatione congreſſus cum vxore aliena, quam adamat, aut cum [illegible] virgine, aut cum puella rapta parentibus, [illegible] ſibi propinqua, aut voto caſtitatis adſtricta, [illegible] violat, [illegible]. Accedit, quod delectatio moroſa non eſt gradus, & [illegible] ad opus externum, vt eſt voluntas, & cupiditas [illegible]. Ergo tametſi voluntas, & affectus, qui dirigitur ad opus, ſpecie eſt diuerſus, pro varietate operis, quod eſt eius finis & terminus, non tamen delectatio moroſa, quæ vnico voluntatis actu terminatur: non in opere externo. At vero communis eſt Theologorum ſententia Antoni. parte ſecunda, tit. 5. cap. 1. §. 6. Nauarr. in Manual cap. 16. nu. 3. & c. 6. nu. 8. Angel. & Syluest. locis citatis, & Sot. 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 4. poſt ſeptimã concluſionem, Tabien. cogitatio moroſa nu. 1. Caietan. ſecunda ſecundæ quæſtione 154. art. 4. ad 2. delectationes moroſas pro varietate operis externi ſpecie abſe inuicem diſtingui, fortaſſis prima opinio à ſecunda verbis tantum, non re ipſa diſſentit. Quod vt maiori explicationis luce declarem, animaduertendum arbitror, [illegible] neminem, prauum voluntatis affectum, qui ad opus tanquam finem, & terminum refertur, ſpecie differre pro diuerſitate operis, in quod, vt in finem dirigitur, quare ſicut variæ ſunt luxuriæ ſpecies, ſic etiam voluntas, & cupiditas luxuriæ diſtinguitur ſpecie, & quale fuerit luxuriæ opus externum, talis quoque erit voluntas, & deſiderium luxuriæ atque libidinis. At verò delectatio [illegible] & materia libidinis, à voluntate, & affectu differt, quod voluntas, & cupiditas libidinis ſemper eſt eiuſdem ſpeciei, cuius eſt libido, & ſemper habet eandem, qua libido exterior inficitur, prauitatem. At delectatio [illegible] ſpeciem, & turpitudinem ſumat ab obiecto, non ſemper tamen totam ſpeciem, maculam, & fœditatem externæ luxuriæ, & libidinis habet; exterior libido ſemper omnem ſuam ſpeciem deformitatemque, in voluntatem & deſiderium operis transfundit; cum tamen non [illegible] in delectationem moroſam tranſmittat. Pono exemplum: Si Titius habeat rem cum vxore aliena, vel cum fœmina ſibi ſanguine coniuncta, vel cum puella virgine Deo ſacra, adulterium, inceſtum, vel ſacrilegium committit, ad quod ſatis eſt, ſi nouit eſſe vxorem alienam, vel propinquam, vel ſacram, etiamſi nollet eſſe alienam, propinquam, vel ſacram; huius enim generis circunſtantiæ cum ſint in ipſo opere, ſeparari, & ſeiungi nequeunt ab ipſo: & proinde ad luxuriæ fœditatem ſufficit earum notitia, ex qua ſit vt Titius hoc ipſo, quod uult, & appetit opus, uelit quoque eiuſmodi circunſtantias. Sic etiam ſi idem Titius uelit, & optet rem habere cum fœmina, quam nouit eſſe uxorem alterius, uel affinem ſibi, uel Deo uoto ſacro addictam, [illegible] eius cupiditas eſt adulterij, inceſtus, vel ſacrilegij, [illegible] eſt [illegible] progreſſus quidam & motus ad inceſtum, adulterium, uel ſacrilegium. At uerò ſi delectetur Titius in cogitatione

complexus cum vxore aliena, quam talem vere nouit eſſe, non ſuam, non hoc ipſo, quod nouit eſſe alienam, delectationem moroſam capit ex adulterio, poteſt enim Titius delectari in cogitato congreſſu, non vt eſt cum vxore aliena, ſed abſolutè, vt eſt cum fœmina ſibi non nupta: delectatio enim terminatur in fœmina, prout eſt in cogitatione Titij, at prout eſt in cogitatione Titij, non eſt vxor aliena, ſed abſolutè tantum omni vinculo ſoluta, & proinde delectatio ſolummodo tunc habet ſpeciem, & deformitatem libidinis, & luxuriæ ſimplicis, quia talis nimirum eſt res cogitata, in quam Titius delectatione fertur. Si tamen de ea delectetur, vt cogitatione apprehenditur tanquam vxor alterius, vel fœmina ſibi propinqua, & cognata, aut quæ Deo vouerit virginitatem, tunc delectatio habet rationem adulterij, inceſtus, vel ſacrilegij. Quare ſi generatim loquamur; ſicut delectatio moroſa, in vitio & culpa habet grauitatem, vel leuitatem, ex varietate materiæ grandis vel paruæ; ita etiam ſumit ſpeciem ab obiecto & materia, ita tamen vt obiectum tunc omnem ſuam ſpeciem, & prauitatem in delectationem moroſam deriuet, quando delectatio ex re obiecta capitur, vt cogitata ex omni malo, quod habet in ſe. Si enim res cogitetur, vt ex parte tantum mala, non ex toto, turpitudinem ex parte, non ex toto tranſmittet in delectationem. Nam pari ratione ſuperius iam dixi, non eo, quod res eſt mala, delectationem eſſe malam, quia poteſt delectatio terminari in aliqua boni ratione, quæ ineſt in re mala; ad eundem modum, licet res mala duabus tribusuè prauitatibus ſit infecta, poteſt nihilominus delectatio vnius tantummodo eſſe deformitatis, quoniam ad vnam duntaxat cogitatione conceptam turpitudinem, refertur.

Quarto Quæritur, num delectatio, quæ verſatur in cogitatione, qua res mala cogitatur, hoc ipſo ſit mala? Hactenus dixi de delectatione, quæ verſatur, & finitur in re mala, ſed nobiſcum mentis cogitatione coniuncta, hoc eſt, de delectatione, quæ ex re mala cogitata capitur: ſiue de delectatione, cuius obiectum eſt malum; ita vt cogitatio ſolum ſit operatio, per quam nobiſcum res exterior mala coniungitur: Nunc vero dicere oportet de delectatione, cuius obiectum eſt cogitatio, qua rem malam cogitamus. In qua re, non eſt tanta controuerſia, aut difficultas, quippe inter omnes conuenit, huiuſmodi delectationem, aliquando eſſe bonam, aliquando immundam, & malam: aliquando vanam & inutilem, aliquando indifferentem. Delectatio bona eſt, quando Titius diſputaturus, docturus, cõcionaturus ſue delectatur abſque vllo peccati periculo, de argumentis, rationibus ſubtiliter, & acutè excogitatis, & inuentis contra res turpes & obſcœnas. Vana & inutilis eſt delectatio, ſi Titio eiuſmodi cogitationes vanæ, & inutiliter ſine iuſta, & probabili cauſa placeant, Mala porrò delectatio tunc erit, quando in hiſce cogitationibus delectatio fuerit cum periculo peccati, vtpote vel conſenſus in opus, vel delectationis moroſæ in re mala.

Quinto Quæritur, An vt delectatio moroſa, ſit in vitio & culpa lethali, ſufficiat eam eſſe implicitè, tacite, & indirecto voluntariam, an vero etiam oporteat, vt ſit voluntaria explicitè ſeu expreſſe, & directo, Hunc conſenſum appellant Doctores expreſſum; illum autem, tacitum, & interpretatiuum. Exempli cauſa, in appetitum ſenſus, vel in ſenſum ipſum irrepit, & influit certa quædam delectatio ex cogitatione turpi, & immunda: voluntas verò (etiamſi eam delectationem in ſenſu ratio animaduertat) nec reprimit, nec auertit, cum tamen poſſit, nec acceptam habet, ſed ſolam permittit, ac ſinit appetitum ſenſus in ea delectatione perſiſtere: Quæritur, an quia non refrænat, compeſcit, & repellit voluntas cum tamen poſſit, eo ipſo grauiter peccet.

Quod ad hanc rem pertinet, vno ore fatentur omnes, lethali culpæ tribuendum, quando imminet probabile periculum expreſſi conſenſus in eam delectationem: nam ſtatim atque tale periculum præuidetur, debet voluntas ſe conuertere ad eam comprimendam: ita quoque ſi periculum impendeat conſenſus in opus immundum, & turpe. illud etiam omnes concedunt, voluntatem grauiter delinquere, quotieſcunque talis delectatio eſt tacitè, & implicitè voluntaria. Nam licet teſte Bonauentura, in ſecundo, diſtinctione vigeſimaquarta, articulo quarto, quæſtione ſecunda, aliqui ſenſerint ad lethale peccatum contrahendum in delectatione moroſa, non ſufficere tacitum conſenſum, ſed requiri etiam expreſſum: Ipſe tamen Bonauentura, in eo loco, & Ricardus, in ſecundo; diſtinctione vigeſimaquarta, articulo quarto, quæſtione quarta, &

A cæteri Scholaſtici Theologi vnanimi conſenſu docuere; ſatis eſſe tacitum, implicitumque conſenſum. Tunc verò eſt talis conſenſus, cum voluntas nõ ſolum poteſt delectationem cohibere & auertere, ſed etiam debet, Verum quæſtio eſt, an hoc ipſo, quod ratio animaduertit talem ineſſe delectationem in appetitu ſenſus, debeat eam reprimere, arcere, & propellere? Illud quoque certo conſtat, non eſſe voluntatem in culpa, cum eam delectationem non depellit, & ſupprimit, quando non debet, tametſi poſſit. His poſitis, ſunt duæ opiniones; vna docet non eſſe tacitum, aut implicitum conſenſum ex hoc ſolo, quod voluntas delectationem non repudiet, & auertat, cum id tamen poſſit: & proinde culpæ, & vitio non dari ſaltem lethali, quando voluntas eam non coercet, reſpuit, & eijcit, dummodo abſit omne probabile periculum expreſſi conſenſus in eam. Quare iuxta hanc opinionem, excitata in appetitu ſenſus, vel ſenſu delectatione turpi & obſcœna, ſi ea voluntati placeat, erit lethale peccatum: ſi minime, tunc aut ratio animaduertit, inſtare periculum conſenſus expreſſi in eam, & tunc illam comprimere, & repudiare voluntas debet; alioqui contrahit culpam lethalem: Aut ratio nequaquam animaduertit periculum imminere conſenſus, quia

B reuera abeſt omne periculum: tunc voluntas eam non reſpuens, & auertens delectationem, peccat quidem, ſed non grauiter. In hac ſententia videntur eſſe Ange. cogitatio. n. 2 Sylueſ. Delectatio. quæſt. 1. verſ. quartum. propè finem. Tabiee. Cogitatio moroſa. q. 6. propè finem. Caietan. in ſum. Delectatio moroſa, §. magna tamen. Armil. cogitatio. n. 3. Nauarr. in Manu. cap. 11. n. 12. 13. verſ. quartum vt abſque rationabili cauſa. Ratio eorum ad id probandum eſt, quia ſi nullum periculum impendeat, vel conſenſus expreſſi in delectationem, vel in opus exterius, nulla lege compellitur voluntas ad eam cohibendam vel depellendã, licet in ſua poteſtate ſit eam cohibere, & auertere; quoniam ex multis cauſis, poteſt eiuſmodi delectationem in corporis ſenſu relinquere, ita vt tuta conſcientia permittat appetitum ſenſus, vel ſenſum in ea delectatione perſeuerare; quod probant exemplo non abſimili. Nam ob id, quod quiſpiam, cum à Dæmone, vel ab alio hoſte tentatur eius probitas & virtus, tentationem non repellit, cum poteſt cõmode, tacite vel implicite in eam conſentire nequaquam

C videtur: non enim ſtatim atque poteſt, eam propulſare, auertere, & abijcere debet, modo omne periculum conſenſus in eam, vel in opus exterius, declinet, ac vitet. Accedit his quod Bernardus ait cap. 40. de interiori domo: cogitatio immunda mentem non inquinat, cum pulſat, niſi cum hanc ſibi per delectationem ſubiugat. Altera opinio docet lethaliter aliquem delinquere non reprimendo, & repellẽdo eiuſmodi delectationem, & hoc ipſo, ineſſe illi tacitum implicitumue conſenſum voluntatis, dum eam non reſpuit & auertit, cum poſſit: quia ex eo, quod eam poteſt voluntas repellere, lege compellitur ad id faciendum: & ni faciat, tacitum illi præbet aſſenſum. Deinde, quia naturaliter fit, vt appetitu ſenſus vel ſenſu ſeſe in aliquo oblectante, ſimul quoque voluntas ſponte ſua delectetur, niſi repugnet & obſiſtat; Ergo ſi ratio animaduertat, & voluntas cum appetitum non coerceat, cohibeat & reprimat, eo ipſo vna cum appetitu animali mens proculdubio ſponte, & libere delectabitur; ergo ſi mentem cogitatio immunda pulſet, voluntas debet eam refrænare & auertere.

D Vt propoſitam controuerſiam magis explicem, notandum puto, aliquas eſſe cauſas, ob quas delectationem in appetitu ſenſus, vel ſenſu excitatam ac ſurgentem poſſimus abſque culpa non propulſare, & eijcere. Eæ ſunt in primis cum oritur eiuſmodi delectatio, ex ſacris peccatorum confeſſionibus audiendis; aut ex cogitatione, uel lectione rerũ turpium, & obſcœnarum, diſputandi, docendi, uel concionandi gratia, ſuſcepta, aut ex itinere, quod equo facimus; Aut ex aſpectu fœminæ, aut ſermone cum ea habito, honeſto tamen, neceſſario aut vtili ipſi uel nobis; in his enim nullo iure cõpellimur ad cauſas earũ delectationũ in ſenſus & animũ illabentium remouendas. Porrò nobis in cauſa ipſa alioqui iuſta, & honeſta inſiſtentibus, & immorantibus, delectatio permaneret, quæ ſicut ea ex cauſa exiſtit, ac naſcitur ſic ea quoque retẽta, & præſente conſeruatur, & durat. Pari ratione (vt mihi quidẽ uidetur) ſi quis uir probus, ac timens Deum fatigetur, & laboret in ea delectatione repellenda, & cogitatione auertenda, & nihilominus eam adhuc permanere uideat, & ſentiat, non peccat illam amplius reprimendam, & propulſandam non curans; ſatis enim eſt,

ſi im

ſi in eam non conſentiat expreſſe: nec ſi deinceps talem ille delectationem abijcere non ſtudeat, læthalis ſe culpæ crimine obſtringit. Si quis item expertus ſit delectationem, eo magis roborari, & inualeſcere, quo eo magis obnititur, & obſiſtit, & aliquando eam minui ex parte, immò etiam ex toto deſinere, cum negligitur: Tunc, mea quoque ſententia, ſi nihil, aut minimum de ea laboret, dummodo non præbeat aſſenſum, non eſt ille reus lethalis criminis & de his caſibus, & alijs ſimilibus exiſtimo loquutos fuiſſe primæ opinionis auctores. At verò cum nulla iuſta, debita, & legitima, aut rationabilis ſubeſt cauſa, ex qua delectatio in ſenſum, aut appetitum irrepens oriatur, probabilior mihi videtur opinio, docens tacite, & implicitè eum conſentire, qui non repellit, & auertit, cum poſſit, eam delectationem: quoniam delectatio turpis, & obſcœna, vel quacunque alia ratione mala, & vitioſa per ſe allicit & trahit appetitum, & animum: ergò ſi ratio animaduertat, & voluntas commodè eam poſſit exuere, & deponere, hoc ipſo ad eam reprimendam, & exterminandam iure compellitur. Quæres, quid dicendum, cum cauſa delectationis iuſta ſubeſt, & delectatio poteſt facilè repelli, cauſa vndè enaſcitur adhuc permanente, neque abiecta, neque relicta, an tunc eiuſmodi delectationem eijcere, atque depellere à nobis debeamus? vt exemplo explicem, finge dum pœnitentium confeſſiones excipis, poſſe te facili negocio obſcœnam delectationem arcere, & fugare abſque hoc, quod ab audiendis peccatorum confeſſionibus ceſſes; an debeas immundam cogitationem, & delectationem ſenſus auertere. Reſpondeo, meo quidem iudicio nos ad id faciendum rectâ ratione compelli, & ea eſt, quia vtrumque poſſumus minimo labore, & facili negocio: quoniam & cauſa alioqui iuſta, & legitima non deſeritur, & delectatio facilè excluditur cauſa adhuc non prætermiſſa; ergo debemus delectationem repellere; ſi quidem cauſam iuſtam, & ex qua delectatio exiſtit, ac ſurgit, omittere non cogimur: ea igitur retenta, delectatio deponi, arceri, & fugari debet, ſi facile poteſt.

Naua. c. 11. n. 12. & 13.

Sexto Quæritur. An vidua cogitando de actu coniugali præterito, ſi eo delectetur, grauiter delinquat? Duæ ſunt opiniones, vna negat eſſe huiuſmodi delectationem per ſe lethalem, modo vidua extra omnem occaſionem ſit ſeſe ſponte, & voluntate polluendi aut conſentiendi in maritalem complexum, quo nunc vti non poteſt. Hoc tradunt Palud. 4. d. 9. q. 3. concluſ. 1. Angel. cogitatio. num 2. Roſel. delectatio. nu. 3. Caietanus in opuſculis to. 1. tract. 14. dub. Medin. 1. 2. q. 74 a. 8. Armill. delectatio. num. 3 Prima ratio eorum eſt; quia delectatio in bono, vel malo talis eſt, qualis, & operatio, quam ſequitur: ſed actus coniugalis præteritus fuit bonus, & delectatio eſt de eo actu, qui præterijt, ergo eſt bona. Deinde, quia delectari, eſt gratum, & acceptum aliquid habere; at vidua iure poteſt complexum coniugalem præteritum habere gratum, & acceptum ſibi. Item, quia memoria præteritarum rerum bonarum, quamuis nos delectet, ſine culpa eſt. Præterea, argumentum ſumunt ab exemplo iudicis, qui citra omnem culpam delectari poteſt, quod improbos morte punierit, atque damnauerit. id etenim poteſt tuta conſcientia alijs enarrare, gratumq. ſibi, & acceptũ id operis habere. Secunda opinio affirmat grauiter viduã peccare de coniugali congreſſu præterito cum delectatione cogitantem, quod ſic conantur oſtendere: quia licet cogitatio ſit de maritali complexu, qui iam tranſijt, iuſto nimirum, & legitimo; delectatio tamen eſt de virili congreſſu, quem vidua cogitatione nunc concipit, vt præſentem; ita videntur ſentire Siluef. delectatio q. 3. Tabien. cogitatio q. 7. Nauar. in Manua. c. 16. nu. 10. Cordub. in ſuis quæſtionibus lib. 1. q. 23. dub. 12.

Cæterum in hac quæſtione non videtur eſſe magna difficultas. Eſt enim eiuſmodi delectatio in viduis peccatum ex ſuo genere graue: nam ſi vidua maritalem complexum mentis cogitatione concipit tamquam præſentem, ita vt coniugales amplexus, oſcula, & tactus præteritos animo ſuo fingat, ac ſecum cogitando voluat, & ea animi cogitatione excitet delectationem in appetitu, vel ſenſu, tunc ſi in eam conſentiat, proculdubio lethali culpa mentem, & animum commaculat, tametſi nullum aliud conſenſus, vel peccati periculum ſibi creet. Quoniam licet actus præteriti coniugales re ipſa inter coniuges boni fuerint, iuſti, & honeſti, cum tamen illi tamquam præſentes animo concipiuntur ab ijs, qui matrimonio ſoluti iam ſunt, ſi voluntatem, & animum ſua iucunditate, & delectatione deliniant,

A culpa non carent; quoniam eiuſmodi delectatio eſt de actu, qui in eo, qui delectatur, amplius coniugalis non eſt. Omnis autem delectatio ex viri, & fœminæ complexu percepta extra legitimum coniugium, libidinoſa, & venerea eſt; & propterea mala, & vitioſa, eam ſolummodo excuſat maritalis congreſſus. Si item ex memoria actus coniugalis, qui præterijt, oriatur, & ſurgat in appetitu, vel ſenſu delectatio, quam ſua ſponte vidua acceptam habeat, & ſibi gratam, culpa etiam non vacat: licet nullius alterius peccati periculum vidua incurrat. At vero ſi vidua ſolum ratum, & firmum, aut etiam gratum, & acceptum habeat actum coniugalem priſtinum, ex quo olim delectationem percepit: tunc nullam culpam ſuſcipit, nullum peccatum contrahit: & in hoc prima opinio locum habet: quæ dicit eam non peccare, quia ſolum placet ei actus, qui tranſijt, & fuit bonus, atque legitimus, & tota delectatio ex actu bono fuit ante percepta. Et hoc eſt, quod dicere voluit Caietanus, quem alij iuniores ſupra citati ſequuntur, delectari eo actu, ſolummodo eſſe, cum gratum, & acceptum habere, ſcilicet quod fuerit. Obijcies, complexus coniugalis eſt bonus, ergo delectatio, quæ capitur ex eo cogitato, eſt bona, ſiquidem ex obiecto bono percipitur.

B Reſpondeo, ſolum argumento concludi bonam eſſe delectationẽ, quæ ex maritali congreſſu, dum re ipſa eſt, percipitur; non tamen eam, quæ capitur ex eo, dum cogitatur: actus enim coniugalis non ex eo, quod cogitatione mentis concipitur, ſubſiſtit. Delectatio igitur capta ex actu coniugali cogitato, extra matrimonium percipitur, & proinde ex obiecto malo: actus etenim coniugalis, qui re ipſa ſubſiſtit, bonus eſt per ſe, atque iure ipſo diuino, & naturali conceſſus: Sed qui tantum cogitatur, & re vera non eſt; & dum cogitatur, voluntatem, & animum oblectat, malum obiectum eſt, quoniam hoc ipſo, quod delectatio eſt de actu coniugali tantummodo cogitato, extra coniugium percipitur. Aliud verò eſt de oblectatione, quæ capitur ex iuſta & debita nocentum hominum pœna, & vindicta, ſiue dum ſontes auctoritate publica puniuntur, ſiue dum eorum pœnas meritas cogitamus: ea enim delectatio ex obiecto bono percipitur: quare merito iudex delectatur, quod reos, nimirum meritis pœnis affecerit; quod in ſontes animaduerterit; hoc enim nihil aliud eſt, niſi gaudere de re bona, & in

C opere, ac obiecto bono delectari.

Septimo Quæritur, An eadem ratio ſit de eo, qui cogitat de futuro coniugio, eaque cogitatione, ſua ſponte delectatur? Reſpondeo, eandem eſſe. Sic etiam Cordub. lib. 1. q. 23. dub. 13. licet Medina Victoriam ſequutus tradiderit non eſſe peccatum. Sit exemplum, Matrimonio ſoluti optant nuptias inter ſe contrahere, qui interim cogitant, gaudentque de complexu coniugali futuro, delectantur deſiderio, & ſpe futuri coniugij: an peccent iſti, quãuis extra omne periculum ſint alicuius alterius peccati, ſi cogitatio ſit de actu coniugali, quatenus eum animo præſentem concipiunt: finge Titium deſiderantem nuptias cum Sempronia contrahere, & interim cogitantem maritalem cum ea futurum congreſſum. Titius dum id cogitat, delectatur, perinde ac ſi iam cum Sempronia, cuius nuptias concupiſcit, rem haberet, quæritur, num peccet Titius, cum de eo futuro complexu delectatur. Cordub. lib. 1. q. 23. dub. 13. cenſet peccare, quoniam delectatur extra coniugium de maritali congreſſu. Medin. 1. 2. q. 74. a. 8. negat Titium peccatum admittere, quia ſolum delectatur ſpe, & deſiderio

D futuri coniugij, & in futuro coniugali complexu. Mihi magis probatur Cordubenſis opinio; tunc enim delectatio capitur ex obiecto malo, quia eſt de congreſſu coniugali, qui non ſubſiſtit in re, verum ſola mentis cogitatione confingitur, & in culpa eſt delectatio, quæ ſponte percipitur ex maritali complexu cogitato, non facto, conficto, non vero. Quare delinquere videtur Titius, ſi delectatio oriatur in appetitu, vel ſenſu, & in eam ipſe conſentiat, vel certè periculum conſenſus incurrat. Nec excuſatur ex eo, quod delectatio veniat ex deſiderio, & ſpe futuri coniugij: peccatum enim non eſt coniugium optare, aut ſperare, & concupiſcere actus, qui coniugium expectatum conſequentur: vel deſiderare delectationem, quæ proueniet ex coniugio futuro, & ex peccato; Sed peccatum eſt, conſentire in delectationem præſentem, quæ in ſenſum, vel appetitum irrepit, & influit ex deſiderio, & ſpe eius, quod ſequetur, optati coniugij.

Octauo Quæritur, An coniuges, qui loco, & tempore prepediti maritali congreſſu vti nequeũt, peccent grauiter

ſi de coniugali complexu futuro, vel præterito cogitent, & A delectentur? Reſpondeo. In his eandem propemodum, licet paulo minorem eſſe controuerſiam: quia reuera etſi ſunt coniuges, non tamen ex cogitatione bonam delectationem capiunt, quoniam non de materiali congreſſu, qui re ſubſiſtat, ſed qui tantum animo cogitatur, & fingitur; & proinde extra matrimonium oblectantur in eo, quod matrimonium conſequitur, quod vt dixi, malum eſt. etiamſi omne periculum alicuius alterius peccati abeſſe videatur, ſecus eſt de delectatione, quam coniuges, ſiue ſponſi capiunt ex oſculis, amplexibus, & tactibus, quibus inuicem vtuntur, tanquam mutuæ beneuolentiæ, & amoris indicijs, & inuitamentis: His enim actibus iure, & tuta conſcientia coniuges vtuntur: & ideo delectatio, quam ex ipſis percipiunt, mala non eſt.

Sic etiam Nau. c. 16, nu. 10.

Nono Quæritur, An lethali crimine teneatur is, qui delectatur peccatis a ſe per ignorantiam, violentiam, ſomniū, ebrietatem, amentiam admiſſis. Vt rem explicem vtor exemplis. Titius in ebrietate, vel amentia peierauit, vel occidit alterum, vel in ſomno ſe polluit, aut per ignorantiā mali aliquid fecit; Quæritur an lethaliter delinquat hiſce malis ſeſe delectando, poſtea eorum recordatus, dum vigilat, aut cum ad priſtinam mentem redit, aut cum rei notitiam habet? Duplex eſt opinio, vna docet eum peccare grauiter. Primo, quia licet hæc mala in ſomno, amentia, ebrietate, vel ignorantia, voluntaria non fuerint, & ideo ſint a culpa libera; at ſi poſtea eorum recordatur, dum vigilat, vel dum ſobrius eſt, vel cum ad ſanam mentem redit vel dum ignorantia amplius non laborat, & ſponte ſua delectatur, quòd ea mala fecerit, tunc incipit ea mala ſcienter velle, & propterea tunc temporis peccat. Deinde, quia peccaret is, qui ea mala vellet committere in ebrietate, amentia, ſomno, vel per ignorantiam. Poſtremò, ille quoque delinqueret, qui delectaretur, quod bellua Caium occiderit, & deuorauerit, aut quod quis amens periceret, aut quod per ignorantiam quis falſum teſtimonium dicat, vel ſententiam iniquam ferat. Sic Palud, 4.d.9.q.3.a.1. Adria. 4. quæſtione, quæ incipit, Quia dictum eſt, quod ſomnus de Euchariſtia, & quodl. 10.a.2. Sot. 4.d. 12. q 1. a.7. Cordub. in ſuis quæſt lib. 2. q. 30. Altera opinio contendit non peccare eum grauiter; quia delectatur opere, vel effectu, qui culpa, & vitio vacat, & delectatio talis eſt, qualis, & actio, quam conſequitur. Ego tamen priori opinioni tanquam veriori magis aſſentior: quam firmis rationibus Adrianus comprobauit. Alioqui enim non peccaret puella optans, vt quis eam inuitam, & reluctantem violet: neque hoſpes, qui maritum inuitaret ad rem habendam cum aliena vxore, quam tamen per inſcitiam putaret maritus eſſe ſuam. Peccat item is, qui ſuaſione, vel prece monet amentem ad necem hominis, vt etiam is, qui ignorantem inuitat ad peierandum: ille quoque, qui dum vigilat, curat ſe ſe poſtea in ſomno polluendum. Ratio horum omnium eſt, quia factum exterius liberum eſt a culpa, cum illud excuſat ignorantia, amentia, ebrietas, ſomnus, ſiue violentia; At vero delectatio interior culpa non caret, cum nullam ignorantiæ excuſationem habeat, nec vim patiatur vllam; ac proinde tota illa delectatio eſt voluntaria; cumque in obiecto malo verſetur, eo ipſo eſt mala. Cum vero objicitur: factum exterius eſt bonum, quia ob ignorantiam culpa caret; ergo delectatio, quæ ex benefacto capitur, vacat omni vitio, & peccato. Reſpondeo, factum exterius bonitatem ſuam, quam ex accidenti habet, cum illud a peccato excuſat ignorantia, non transferre in delectationē quia voluntatis delectatio per ignorantiā non capitur, ſed ſcienter ex re alioqui mala: quemadmodum ſi presbyter ſciens non eſſe panem, vel vinum conſecratum, populo ignoranti exhiberet, atque proponeret, vt tanquam verum Chriſti corpus, & ſanguinem veneraretur, & coleret, grauiter procul dubio peccaret, quia eius voluntas cum certa notitia rei, malum pro bono in publico poneret; & tamen populus inſcienter panem, aut vinum venerando, & colendo nequaquam peccaret. Factum igitur ob ignorantiam, circa materiam bonam verſatur, quia res alioqui mala, bona fide putatur recta, & honeſta, ab omnique fraudis, & fallaciæ ſuſpicione remota: at vero voluntas, quæ ſciens rem eſſe malam in eam intendit, eamque proponit, eo ipſo vult malum, vel in malo delectatur, vel ad malum alios inuitat, & allicit, & propterea delinquit.

Decimo Quæritur, An ſi quis delectaretur ijs rebus, quæ malæ ſunt, ea tamen conditione, niſi eſſent malæ, eſſet lethalis culpæ reus? velut ſi delectaretur furto, vel homicidio, niſi eſſet iure damnatum? Ratio dubitandi eſt, quia cum panem communem, & profanum, tanquam ſacrū veneraremur per errorem bona fide ſub tacita, vel expreſſa conditione, ſi panis ſit conſecratus, peccatum non eſſet, quia per ignorantiam id faceremus. Haud abſimili ratione docent paſſim omnes, extra culpam eum hominem eſſe, qui tribuit honorem, & cultum dæmoni ſimulanti ſe angelum lucis: quia ei cultum defert ea conditione, ſi ſit bonus Angelus, alioqui id minimè facturus: ergo eadem ratione ſi Titius delectaretur re mala ſub conditione, ſi mala non eſſet, non peccaret. Adrianus tamē probauit eum grauiter peccare; quoticſcumque voluptatem capit ex ijs rebus, quæ ſunt per ſe malæ, quales ſunt, quæ iure naturali damnantur: docetque eſſe idem iuris de eo, qui optat, ne furtum ſit malum: quoniam cupere ne mala ſint, quæ naturale ius prohibet, ac damnat, nil aliud eſt, quam velle, vt rerum naturæ mutentur: nam quæ iure naturali ſunt vetita, vt diximus, ſunt per ſe, & ſuapte natura mala; at velle, & optare, vt rerum naturæ mutentur, eſt contra rectam rationem. Ita ſcienter etiam velle aliquam delectationem B in furto ſub conditione, niſi malum eſſet, omnino eſt contra rectam rationem, quia hoc ipſo, quod quis ſcit furtum eſſe per ſe malum, nec vllè optare poteſt, ne ſit malum, nec tanquam gratum, & acceptum habere, ne ſit malum. Alia vero ratio eſt, vt idem tradit Adrianus, de ijs, quæ ſolum ſunt ex lege ſcripta, non autem per ſe, & ſua natura mala: quæ idcirco optare quis poteſt, ne mala ſint, cum hoc non ſit, niſi cupere, & velle, ne lege vetentur: ſimul quoque optare, ne huiuſmodi lex ſit: & proinde non peccat, ſi ijs ce rebus delectetur, modo delectatio nō ſit de ijs rebus, quatenus ſunt lege interdictæ: tunc enim delectatio non percipitur ex ijs ea ratione, qua malæ ſunt, ſed vt ſunt abſolute, & ſimpliciter res quædam bonæ.

Adr. quodl. 10.a.2

Ad obiecta vero reſpondeo, cum panem profanum veneramur, & colimus, aut dæmonem tribuimus numine, culpamur, quia bona fide credimus panem eſſe conſecratū, vel dæmonem eſſe Angelum bonum: quæ dum ipſi ignoramus, tacita conditio merito nos defendit, & excuſat à culpa, alioqui non item, cum rem ipſam nouimus. Et ideo cum perſpicuum ſit ea eſſe per ſe mala, quæ ius naturæ C prohibet, nihil nos a peccato, & culpa liberat adiecta conditio. Eadem ratio videtur eſſe, (vt ex Caietano, quem ſequitur etiam Armilla, colligitur) de ijs, quæ ſolum ſunt mala ex aliqua circumſtantia. Explicabo rem. Titius non peccat, optans certam fœminam in vxorem ducere, & ideo deſiderat, cum ea rem habere, ſi foret vxor ſua: quia licet ſit matrimonio ſolutus, cupit tamen coniugalem complexum. Addit etiam Caietanus eum quoque hominem non peccare, qui vellet, & deſideraret delectationē ex congreſſu, cum fœmina ſibi non nupta, ſub conditione ſi eſſet vxor ſua: quamuis (vt idem Caietanus affirmat, peccatum ſit delectatio, quæ capitur ex cogitato coniugali complexu, quoniam alia eſt ratio de deſiderio, atque de delectatione; quia cum conditione iure poſſumus quippiam optare; & proinde Titij deſiderium refertur, non abſolute, & ſimpliciter, ſed ſub conditione ad maritalem congreſſum, at verò cum delectatio capitur ex cōiugali complexu cogitato, vel ficto, non facto, & vero, abſque conditione, capitur abſolute, & ſimpliciter; & ideo eſt mala, cum circa malum obie-D ctum verſetur, vt antè iam dixi.

Vndecimo Quæritur, An lethalis ſit delectatio moroſa, quæ capitur ex cogitatis oſculis, amplexibus, & tactibus impudicis, ac libidinoſis? Reſpondeo, eſſe lethalem, quando tactus, & oſcula ſunt libidinoſa, qualia ſolent eſſe, quæ gratia, ſtudio, vel deſiderio luxuriæ, & libidinis fiunt: ea itē oſcula, & tactus, quibus partes corporis naturaliter ad coniugalem complexum procreatæ cōtrectantur; in his enim partibus, ac membris ſenſus eſt voluptatis: Sed cum ea ſit à natura propter maritalē congreſſum, & ſobolis procreationem inſtituta; contra rectam rationem ſunt oſcula; amplexus, & tactus in hiſce corporis membris generationi naturaliter deſtinatis, tametſi ad ſolam delectationem ſenſus capiendam, citra omne periculum alicuius alterius luxuriæ, vel libidinis dirigantur.

Præcipua ergo quæſtio eſt, an delectatio, quæ capitur ex oſculis, amplexibus, & tactibus in cæteris corporis partibus, ſit impudica, & libidinoſa hoc ipſo, quod quis oſculatur, amplectitur, contrectat tantummodo gratia voluptatis, quæ in ſenſu, ex ipſo oſculo, amplexu, vel tactu exiſtit, ac

ſurgi ta

ſurgit: nam ſit talis ſi pariter quoque delectatio moroſa, quæ percipitur ex cogitatione eiuſmodi actuum, lethali culpa animum commaculat. Caietanus exiſtimat ſimiles actus eſſe impudicos, quotieſcunque aliquis facit eos ſtudio & amore voluptatis illius, quæ inde in ſenſum irrepit, etiã omni alio prauo voluntatis affectu, ſemoto, & peccandi occaſione ſecluſa; ex quo etiam colligit, delectationem moroſam ex talium actuum cogitatione perceptam, eſſe impudicam; & proinde grauem, & lethalem culpam. Qua de re fuſius dicam Deo adiuuante in explanatione ſexti decalogi præcepti, vbi explicabo quidnam peccati inſit in oſculis, amplexibus, & tactibus, quibus aliquis vtitur gratia ſolius delectationis, quæ ex illis in ipſo ſenſu excitatur.

Caí. 2. 2. q. 154. a. 4.

Duodecimo Quæritur, An delectatio, quæ capitur ex aſpectu feminæ pulchræ, & venuſtæ, omni alio affectu vitioſo; vel peccati illecebra ſemota, culpa lethalis ſit? Caietanus non obſcure docet intereſſe plurimum inter delectationem, quæ in tactũ incurrit, & eam, quæ in alios corporis ſenſus illabitur; quod delectatio voluntaria, quæ ex tactu exiſtit, ac manat, hoc ipſo, ſit impudica, & libidinoſa, quia eam natura conſtituit propter coniugalem complexum, & ſobolis procreationem: & proinde extra coniugiũ eam velle, & optare, eſt luxurioſus affectus: at vero delectatio, quæ ex operatione aliorum ſenſuum capitur voluntate, non eſt eo ipſo impudica, eã enim natura non indidit propter congreſſum coniugalem, vel prolem; & proinde per ſe non eſt grauis, & mortifera, ſed leuis, & venialis tãtummodo culpa, tanquam vana, otioſa, vel inutilis voluptas de qua tamen differentia loco citato diſſeremus. Quæres, quid vero dicendum ſit de delectatione, quæ capitur ex aſpectu rei turpis, & obſcœnæ, vel ex auditione, narratione, vel lectione laſciuæ, immundæ, & inhoneſtæ rei. Reſpondeo huiuſmodi delectationes frequenter eſſe cum probabili periculo voluntariæ immunditiæ, vel conſenſus expreſſi in opus luxurioſum, & libidinoſum. Denique, aliquando etiam accidit, vt vel in appetitu ſenſus, vel in appetitu rationis aliæ delectationes moroſæ oriantur, excitentur, incaleſcant; In quibus omnibus graue peccatum, vel eius certe periculum ineſſe mihi videtur. Si tamen ſola capiatur delectatio ſenſus ex aſpectu, auditione narratione, vel lectione rerum turpium citra periculum alterius peccati, non erit lethalis culpa, ſed venialis: quod ex Caietano alijſque colligitur.

Cai. in opuſc. 1. tra. 14. dub. 3. & in ſum. impudicit. peccatũ.

Ex his omnibus deducitur inter delectationem, & conſenſum, & deſiderium plurimum diſtare: quia conſenſus, & deſiderium, ſiue voluntas efficax referuntur ad opus externum, tamquam progreſſus quidam, & motus ad terminum, at vero delectatio, quam vocant ſimplicem complacentiam, ad opus exterius minime refertur, ſed ſolum eſt ſimplex quidam voluntatis affectus, quo res obiecta tamquam iucunda placet, & grata, & accepta habetur. Atque hæc quidem de moroſa delectatione, quam potui clare, diſtincte, & breuiter diſputaui.

De cæteris peccatis, quæ in actu voluntatis interiori terminantur. Cap. VII.

PRimo Quæritur, Quænam ſint alia peccata, quæ interius conſumantur, ſiue abſque opere exteriori, ſiue vna cum eo fiant? Reſpondeo, multa eſſe huiuſmodi peccata, quæ diſcernere aliquantulum eſt difficile. Inter hæc eſt ſuperbiæ crimen, quod ab ambitione, arrogantia, quæ præſumptio vulgo nominatur, inani gloria, auaritia, & contemptione diſtinguitur. Nam ſuperbia, eſt immoderata propriæ excellentiæ cupiditas: Ambitio verò, eſt immodica honorum, imperiorum, dignitatum, & potentiæ cupido: Arrogantia ſeu præſumptio, eſt nimia publicarum adminiſtrationum, officiorumve, quæ vires exuperant, cupiditas. Inanis gloria, immodicus laudis, gloriæ, ac famæ appetitus: Auaritia, nimia præter modum pecuniarum, & diuitiarum libido. Contemptio vero, eſt deprauata voluntas cum aliorum deſpectione. Superbus igitur immoderate propriam excellentiam affectat: vnde hoc ipſo, vult alijs non ſubijci: ſicut è contrario, qui vere corde, & animo humili, & demiſſo eſt, vult, & amat cæteris eſſe ſubiectus. Quo fit, vt, quemadmodum in omni peccato poteſt eſſe crimen obedientiæ contrarium, & poteſt eſſe contemptus, ſiue neglectio: ſic etiam in omni peccato ſuperbia ſit, quia in omni peccato inuenitur diuinæ legis violatio. Et propterea vniuerſe, & late ſumpta ſuperbia, eſſe mortiferum quodcunque peccatum quoniam cum lethale crimen admittitur, diuina lex contemnitur, & perrumpitur, cui non vult is, qui peccat, ſubijci, & obſequi. Porrò hæc tria crimina, ſuperbia inquam, contemptio, & inobedientia quam vocant, ſpecialem habent differentiam inter ſe. & ſpecialia ſunt peccata. Explicemus ſingula: Cum quis agit, & peccat in legem eo animo, ne imperanti pareat, eſt ſpeciale inobedientiæ crimen. Si ideo delinquat, vt legem deſpiciat, vt legislatorem contemnat, eſt peccatorum contemptionis. Si autem legem quis perfringat, quia non vult alteri ſubeſſe, tunc ſuperbiæ crimen incurrit. Ergo inobediens legem diſſoluit, labefactat, ac violat; quia nollet ſibi præceptum dari: contemnens, quia vellet præcepti neglectionem, & deſpicientiam: ſuperbus, quia cupit nulli ſubijci, ac ita cæteris excellere: Ambitioſus, imperia, dignitates & quicquid potentia valet, ac præſtat, appetit. Auarus, bona, quæ dicuntur externa, quæque Ethnici Philoſophi fortunæ bona appellarunt, pecunias, dico, diuitias, lucra, atque emolumenta terrena concupiſcit. Qui vero arrogantiæ, quam præſumptionem dicunt, crimine tenetur, immoderatè adminiſtrationes rerum publicarum ſuis humeris, ac viribus, longè ſuperiores, affectat. Inanis gloriæ cupidus amat laudari ab hominibus, & clarus haberi. Porro in his tripliciter poteſt accidere, vt quis peccet, nempe aut appetendo, aut acquirendo, aut retinendo, & conſeruando. Peccat enim qui indigne hæc concupiſcit, quærit, aut retinet: qui etiam in his appetendis, comparandis, vel retinendis, vtitur malis artibus, ac modis iniquis: præterea cum hæc ipſa in malum finem refert, ac dirigit. Cum itaque excellentiam, honorem, laudem, gloriam & ſui nominis claritate quis appetit, aut quærit ex rebus malis, vanis, vel falſis, male agit, vt clarius patebit, cum de capitalibus peccatis inferius diſputabo.

Sunt, & alia peccata interna, quæ non facile dignoſci queunt, videlicet, odium, inuidia, ira. Inter quæ hoc intereſt, quod is, qui odit alterum, vult illi malum ſine aliquo ſuo commodo, ex eo ſolum, quod ei diſplicet eius perſona: quo fit, vt in quocunque peccato, quod eſt contra bonum alterius, dicatur odium ineſſe, ſed generaliter acceptum. Quod vt plenius intelligi queat, eſt animaduertendum, odium, eſſe actum, quo malum alteri volumus, quatenus eſt ei malum: Et quoniam quoties in alterum peccamus, ei aliquo modo nocemus, in eo peccato ineſt odium, ſed latè, & generaliter ſumptum, nempè quatenus ei malum inferimus; Speciale tamen peccatum odij non eſt, niſi cum alteri incommodamus obid, quod ei malum volumus, ex eo, quod nobis eius perſona ſit odioſa, & infenſa, & ſine vllo alio noſtro emolumento. Quare quandocunque re ipſa alterum lædimus, prius in eo peccato ineſt ſpeciale aliquod iniuſtitiæ crimen, quam odium. Nam ſi famæ alienæ derogamus, eſt detractio: ſi probo alterum afficimus, contumelia: Si vitã alicui adimimus, homicidium: Si bona ſurripimus, furtum. Et ſic de cæteris iudicandum. Hoc autem ipſo, quod iniuſtitiæ crimen eſt, odium quoque generaliter cenſetur. Specialis verò odij prauitas tunc accedit, cum aliquid horum malorum inferimus alteri, quia eius perſonæ ob id, quod nobis illa diſpliceat, malum optamus. Inuidiæ crimen eſt, cum ex alienis bonis, quibus caremus ipſi, mœrore conficimur. Differt igitur inuidus à maleuolo, tum quod non vult quidem malum alteri, ſed triſtatur, quod bonis, quæ ipſe non habet, ille potiatur: Maleuolus verò hoc ipſo, quod odio habet alterum, vult malum illi: tum etiam quia inuidus ideo triſtatur de alienis bonis, quia ipſe caret illis: at verò maleuolus propterea malum vult alteri; quia eius perſona ſibi non placet. Porro ira ab odio & inuidia hoc differt, quod ſit immoderata vindictæ cupiditas: quare ex ira malum alteri volumus, quia vlciſci de eo cupimus, quod nos iniuria, & dedecore affecerit, vel damno illato læſerit. Præterea, ſcandali quoque peccatum voluntate completur, quo alteri iacturam boni ſpiritualis, & animi ruinam optamus. Nam etſi monitores, ſuaſores, auctoreſue ſimus, vt alter diuinã gratiã, & ſpiritualia bona ex parte, vel ex toto amittat, in ſpeciale nihilominus peccatũ ſcandali non incurrimus, niſi cauſam eo affectu, & animo præbeamus, vt ab eiuſmodi bonis excidat; aliquando enim verbo, conſilio, hortatu, ſuaſione, exemplo, factoue tuo alter peccat, ſed tu id non feciſti vt ille peccaret, ſed in tuum emolumentum, & commodum intendens cauſa alteri peccati fuiſti, in ſcandalum generaliter non ſpecialiter accepeum

ptum incidiſti, vti ſuo loco clarius explicabo.

Secundo Quæritur, Quo pacto hæc quæ diximus interiora peccata ſpecie differant ab ijs, quæ in deſiderio, vel delectatione circa eandem materiam ſubiectam verſantur. Reſpondeo, ex ijs, quæ dixi, id facile deduci. Nam cũ quis necem hominis concupiſcit, affectus eſt iniuſtitiæ, eſt enim eiuſdem ſpeciei, cuius homicidium: neque huiuſmodi deſiderium eſt ſpecialiter odium, ſicut nec homicidium, niſi cum necem hominis optamus, eo quod nobis eius perſona diſpliceat. Cum item cogitando de interitu alicuius hominis delectamur, etiam talis delectatio deprauata, iniuſtitiæ voluntas eſt, quo modo, & homicidium, eſt iniuſtitiæ crimen: nam per huiuſmodi delectationem, nobis homicidium placet, ergo eſt eiuſdem ſpeciei, cuius homicidium: homicidium enim, & quodcunque aliud iniuſtitiæ crimen, aut eſt iniuſtitiæ peccatum facto, & opere, aut affectu, & voluntate, Nec delectatio, qua de alterius nece delectamur, erit ſpecialiter odium, niſi ea ratione delectemur, quia eius perſonam habeamus infenſam. Ita etiam, ſi alienæ famæ nocere velimus, affectus erit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt detractio: quemadmodum etſi cogitando de alienæ famæ detractione delectemur talis erit in ſpecie voluptas, qualis eſt detractio. In vniuerſum igitur, prauum deſiderium, & moroſa delectatio ſunt eiuſdem ſpeciei peccata, cuius ſunt obiecta circa quæ verſantur, & quibus terminantur.

S.Tho. 1,2, q 62. art. 7. Tertio Quæritur, An peccata ſpecie diſtinguantur per exceſſum, vel defectum circa eandem virtutem? Reſpondet S.Thomas ſpecie diſtingui: veluti prodigi, vel auari peccatum, meticuloſi hominis fuga, & audacis temeritas. Exceſſum autem, & defectum accipit ſanctus Doctor ex reſpectu, & ordine ad obiectum virtutis, eo quod contra rectam rationem, ex materia virtuti ſubiecta plus æquo, quippiam ſumat, aut minus quam debeat: vt ex cibo, vel potu, ſi honoribus, præmijs, diuitijs, pecunijs oneribus, commodis, & lucris. Et hoc modo diſtinguit etiam idem S. Thomas alio in loco infidelitatis ſpecies, vt in primo præcepto decalogi docebo.

Quarto Quæritur, An peccata inter ſeſe ſpecie differant per circunſtantias ſpecie diuerſas? Reſpondet S. Thomas ſpecie diſtingui, quandocunque circunſtantia ſpecialem habet cum ratione repugnantiam. Explicemus hæc ſingula ſuis exemplis. In materia luxuriæ ſunt peccata ſpecie diuerſa ob circunſtantias ſpecie differentes, quæ ſpecialiter rectæ rationi aduerſantur. Nam luxuriæ peccatum eſt, cum quis rem habet cum fœmina ſibi non nupta, quæ ſi fuerit vxor aliena, adulterium erit: Si ergo inuitè corrupta, ſtuprum: ſi puella per vim parentibus erepta, raptus: Si Deo dicata, ſacrilegium: ſi aliqua ſanguinis cognatione coniuncta, inceſtus: ſi omni vinculo ſoluta, fornicatio. Atque ita de cæteris peccatorum formis in alia quacunque materia iudicandum. In quibus peccatis ſi ſpecialis rectæ rationis repugnantia ſit, ſpecialis quoque peccati differentia erit.

S.Tho. 1.2. q.72. art. 9.

De peccati differentia, quod, veniale, & mortale Theologi paſſim appellant. Cap. VIII.

PRimo Quæritur, An peccati venialis, & lethalis diſtinctio, ſolum e Theologorum Scholaſticorum doctrina deducta, & accepta ſit? Reſpondeo, Veniale aliquando dici ex cauſa, quando facilius veniam conſequitur, quia ex certa cauſa committitur, cuiuſmodi eſt delictum, quod ex infirmitate naturæ, aut per obliuionem, imprudentiam, & ignorantiam fit: Aliquando ex euentu, quod veniam adeptum ſit, vt omne lethale, quod eſt diuinitus dimiſſum. Et hoc modo accipit Ambroſius, cum ait lib. de Para. cap. 14. omne peccatum per pœnitentiam fieri veniale. At vero in præſentia veniale non ſumitur his modis, ſed vt eſt peccatum, quod à Deo venia data, remittitur ob materiæ leuitatem, vel ob imperfectum opus, quod ex plena animi deliberatione effectum non eſt. Veniale dicitur quaſi venia dignum, quod ſit exiguum, & leue erratum, parua noxa; aut potius, quod venia dimitti ſoleat ſemper in iuſtis.

Quidam noſtræ tempeſtatis hæretici non dubitarunt aſſerere, hanc peccati diuiſionem, in veniale ſcilicet, & lethale ex Patrum veterum doctrina non colligi, verum eſſe tantum Theologorum Scholaſticorum inuentum. At enim illi certè magnopere hallucinantur; Namque apud Auguſtinum non raro peccata legimus modica, minuta, quotidiana, parua, atque minima. lib. de ciuitate Dei 21. c. 27. ait B. Auguſtinus: Si enim minima peccata, ſine quibus non eſt etiam vita iuſtorum. Et paulo ante dixerat; Peccata, ſine quibus nec vos eſtis, & propter hæc docet Dominus, dicere ſemper iuſtos: Dimitte nobis debita noſtra. Idem ſermone de ſanctis 41. capitalia peccata enumerat plurima, deinde minuta multa, quæ ait igne purgatorio mundari, ſine quibus, inquit, nullus ſanctorum eſſe potuit, aut eſſe poterit. In lib. de bono coniuga. c. 6. ait coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam; concupiſcentiæ ſatiandæ cauſa, venialem culpam habet; adulterium verò lethalem, & c. 9. ait Qui bonis, quæ propter aliud neceſſaria ſunt, non ad hoc, propter quod inſtituta ſunt, vtitur, peccat alias venialiter, alias damnabiliter. Ab eodẽ item Auguſtino, & alijs Patribus antiquis peccata diſtingui videmus, partim quidem in leuia, partim in grauia: neq fingi poteſt, per leuia, Patres intelligere lethalia crimina alijs leuiora; quia leuia appellant ea, propter quæ quotidie dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, & de quibus dixit Ioannes: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt; Ergo de venialibus peccatis illa ſunt dicta. Gregorius etiam libro 4. dialogorum cap. 39. aperte docet eſſe quædam peccata, quæ poſt hanc vitam condonantur; at poſt obitum hominis, culpæ veniales duntaxat, non lethales dimittuntur, & abolentur. Præterea, apertè colligitur hæc peccatorum diſtinctio ex Concil. Trident. ſeſſ. 6. c. 11, & Conci. Mileui. can. 6. 7. & 8. — Matt. 6. — 1. Ioan. 1.

Secundo Quæritur, An ex ſacris literis colligi poſſit omne peccatum eſſe lethale? Hæretici contendunt ex ſacris literis deduci peccatum omne, lethale eſſe, nullum veniale: inde argumentantes, quia Paulus ait; Stipendia peccati mors: & apud Ezechielem Dominus; Anima, inquit, quæ peccauerit ipſa morietur; Iacobus item Apoſtolus, Peccatum cum conſummatum fuerit, generat mortem; & Ioannes, Qui facit peccatum ex diabolo eſt; rurſus, Qui natus eſt ex Deo peccatum non facit, præterea; Os, quod mentitur, occidit animam; & perdes omnes, qui loquuntur mendacium. &, Qui offendit in vno factus eſt omnium reus; & Maledictus qui non permanſerit in ſermonibus legis huius & eos opere non perfecerit, & ad Rom. 2. Quicunque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Et ita non ſi leue, & veniale aliquod peccatum eſſet, id eſſet mendacium, præſertim officioſum. & Baſil. in regulis breuio q. 4. Quis eſt, qui peccatum vllum cuiuſcunque modi illud ſit, leue audeat appellare, cum aſſeruerit Apoſtolus, qui per tranſgreſſionem Deum inhonoras? & q. 293. ait. Differentiam majorum, & minorum peccatorum nuſquam in nouo Teſtamento reperiri, ſiquidem vna eſt Domini ſententia; Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Sed certè negari non poteſt, ex ſcripturis colligi, aliqua eſſe leuia & venialia peccata. Et enim Ioannes ait: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: At Apoſtoli, & iuſti homines lethali peccato carent. Iacobus quoque; In multis, inquit, offendimus omnes; & Salomon: In multiloquio non deerit peccatum: Quæ quidem ſcripturæ teſtimonia de lethali crimine intelligi nequeunt; vere autem de minutioribus, & leuioribus peccatis, in quæ ſæpenumero labimur. Paulus etiam Epiſcopum inſtituens, cum docet talem eſſe oportere, qui ſit ſine crimine, at licet, quis liber ab omni crimine ſit, graui ſcilicet, & lethali, non tamen a modicis, & leuibus peccatis. Vnde Gregorius, in hac vita, inquit, multi ſine crimine, ſed nullus ſine peccato eſt. Obiecta verò ex ſcripturis in contrarium, in peccato duntaxat graui, & lethifero locum habent; non autem in omni generatim culpa, atque delicto; & eodẽ modo loquutus eſt Baſilius, quo ſcriptura. — Rom. 6. Ezech. 19. Iacobi 1. 1. Ioan. 3. Ibidem. Sap. 1. Pſal. 5. Iacob. 2. — 1. Ioan. 1. — Iaco. 3. Prou. 10. — 1. Tim. 3.

Tertio Quæritur, An veniale peccatum ſit contra legem Dei? Noſtri temporis Hæretici Theologos Scholaſticos calumniantur, eo quod doceant veniale peccatum non eſſe contra, ſed præter legem Dei; quod, inquiunt, eſt abſurdũ; quia peccatũ, quatenus tale eſt, definitur ab Auguſtino, dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei æternam: ſed venialis culpa eſt peccatum, ergo eſt contra legẽ Dei. Deinde, quia omne peccatum eſt contra rectam rationem: Sed quicquid eſt contra rectam rationem, eſt cõtra legem Dei. Ad extremum, præcepto decalogi: Non furtum facies; non ſolum graue, & magnum furtum, ſed etiam paruum, & leue damnatur: & mendacium officioſum

ſum etiam perexiguum, ac leuiculum, hoc ipſo, quod eſt tamen datum, lege eſt interdictum.

Dur.2.d.42. q.6. Olim longe ante Lutheranam hæreſim, Durandus quoque inter Theologos tradidit, veniale non tantum eſſe præter, ſed etiam contra legem Dei. Equidem negare non poſſumus veteres Theologos, Altiſio. in ſum. lib.2. tract. 28. Alex.p.2.q 108.m.6 Alb.p.2. tract.18. q.125. S. Tho.1.2.q.88.ar.1.ad 1.& 2.d.42.a 4.ad 4. Bonau.2. d. 42. a.2.q.2. Egid.2.d.42.q.1.a.3.ad 1, Ricar.2. d.42. a.2. q. 2. & alios docuiſſe veniale delictum non eſſe contra, ſed præter legem Dei. Sed nihilominus Hæretici, more ſuo, perperam eos criminantur. Nam Chriſtus Dominus ſatis perſpicuè dixit cuidam adoleſcenti. Si vis ad vitam ingredi

Matth.19. ſerua mandata; & tamen ſi quis abſque vlla grauiore, & lethali culpa decedat, in gratia, & charitate Dei huius vitæ curriculum abſoluit; nemo autem Dei gratiam nanciſcitur, niſi omnia Dei mandata ſeruet, ac impleat: poteſt igitur quiſpiam Dei gratiam, & charitatem habere, quamuis veniali peccato teneatur. Ergo qui peccato veniali tenetur, ſi fuerit gratia Dei, & charitate præditus, vniuerſa Dei mandata exequitur, & complet: Ex quo fit, vt culpa venialis aliqua ratione contra legem Dei non ſit: ſiquidem iuſtus omnem Dei legem ſeruat, & tamen non continuo omni veniali peccato caret.

Dicendum igitur eſt, vt docuerunt Dur.2.d.42.q.6. Caiet.1.2.q.72.a.5. Vega ſuper Concil. Trident. de iuſtificat. lib.14.c.13.& Mai.2. d.42. q.5. circa hanc. Veniale peccatum eſſe quidem contra legem Dei, quia tenera lex Dei cum ſit iuſta, & recta ratio, prohibet, & grauia, & leuia peccata: id quod argumenta aduerſariorum comprobarunt: at vero veniale non eſt contra ſpecialem Dei legem de eius amicitia comparanda, & conſeruanda: nec eſt contra ſpeciale præceptum de diuina eiuſdem amicitia nunquam violanda, ac diſſoluenda, eſt enim vnicum, & maximum Dei mandatum, vt nihil faciamus, quod eius amicitiam, & charitatem dirimat tanquam cum ea pugnans. Et ideo Paulus ait Roman. 13. Plenitudo legis eſt dilectio, & rurſus; Qui diligit proximum legem impleuit 1. Ioan. 2. Si quis dixerit, quia diligo Deum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt. ergo mutuo ſe conſequuntur diligere Deum, & mandata eius ſeruare. Veniale ergo peccatum diuinæ amicitiæ, & charitati non aduerſatur, quemadmodum graue, & mortiferum. Et in hunc ſenſum veteres Theologi tradidere, veniale non eſſe contra legem Dei, quia eius amicitiam, & charitatem, neque euertit, neque diſſoluit: eſſe tamen præter legem Dei, quia ſeruata, & retenta Dei gratia, & Dei amicitia interdum illud admittimus, & hoc ipſo, impedimur ac retardamur a feruentibus charitatis officijs.

Ex his perſpicitur, impudenter, ac temere Hæreticos reprehendere Concilij Tridentini decretum, quo dicitur,

Conc.Trid. ſeſſ.6. c.11. poſſe iuſtos ſeruare mandata Dei, & tamen aliquando cadere in peccata venialia. Hinc conſtat, immeritò ab eiſdẽ reprehendi Theolo. Altiſio. in ſum.lib.2. tract 27.c.2.q.3. Alex.p.2.q.18.m.6. Bonau.2.d.42.a.2.q 1.cum tradunt veniale peccatum non eſſe lege prohibitum, ſed cohibitum. Nam pie eos interpretari oportet, vt ex eorum ſcriptis manifeſte liquet. Legem enim Dei prohibentem, accipiunt eam, cuius violatio hominem gratia nudatum auertit, & alienat a Deo.

Quarto Quæritur, An veniale delictum ſit vere, proprie, & ſimpliciter peccatum S. Thomas 1. 2. q. 88 art. 1. docet, diuiſionem peccati in veniale, & lethale, eſſe analogi in ea, quæ in vna ratione peccati æqualiter communi nõ conueniunt; & proinde lethale eſſe proprie, & ſimpliciter peccatum, veniale non item, quod idem ante S. Thomam Altiſiodorenſis, & Albertus locis citatis tradiderãt, & poſt S. Thomam Aegid.2.d.42. q.1.ar.3.ad 1. Caiet. 1.2.q.88. ar.1.Sed Durandus in 2.d.42.q 6. diuiſionem peccati in lethale, & veniale, docet eſſe generis in ſpecies, & propterea tum veniale, tum lethale eſſe proprie, & ſimpliciter peccatum, quia vtrumque eſt Dei lege interdictum; quamuis vnum ſit altero grauius. Profecto negari non poteſt, quin ſcripturæ veniale dicant abſolute, ſimpliciter abſque vlla adiectione peccatum, vt compertum eſt ex teſtimonijs in ſecunda quæſtione productis. Ioannis quoque 20. ait Chriſtus Apoſtolis: Accipite Spiritum ſanctum; quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & reliq. at ſi ſolum leuioribus peccatis teneretur quis, poſſet nihilominus poſt ſacram delictorum confeſſionem vere abſolui. Vere igitur, & proprie peccata ſunt veniales culpæ. Nec tamen

A propterea Altiſiodorenſis, Albertus, & S. Thomas reprehenſionem merentur oppoſitum indicantes. quia licet veniale abſolute, & ſimpliciter ſit peccatum; ratio tamen peccati maior eſt in lethali culpa: & aliquando analoga eſſe dicuntur ea, quæ licet ſimpliciter in vna aliqua ratione conueniant, inæqualiter tamen ſibi communem eiuſmodi rationem participant.

Quinto Quæritur, An in culpa veniali, ſit offenſa apud Deum. S. Bonau. 2 d.42.a.2.q 2. ad vlt. negat peccato veniali Deum offendi: Quia non offenditur, inquit, niſi quando contemnitur; ſed veniale non eſt contemptus Dei. Vega ſuper Conc. Trident. lib.14.cap.13, ſcriptum reliquit, hoc quamuis a magno alioqui viro, eſſe incaute dictum; quia veniale peccatum vere diſplicet Deo, & proinde ipſũ offendit. Et certe Iacobus aperte dixit: In multis offendimus omnes: quod de venialibus culpis dictum eſt. Scot. 4. Iac. 3.
d.21.q. 1. Veniale peccatũ dicit eſſe Dei offenſam. S. Tho. peccatum veniale ait diſplicere Deo, ſed non diſplicere perſonam peccantem, quia gratiam Dei retinet. Capreolus docet Deum offendi peccato veniali, ſed non offendi in peccantẽ, quia Deus punit, & odio habet ipſum peccatum

B veniale, at non peccantem. Hæc omnia pie interpretari conuenit: quoniam peccato dicitur Deus offendi, eo quod ipſi diſplicet: & quia diſplicet, id punit, & damnat: ſicut etiam dicitur peccatis iraſci, quia ea vlciſcitur, & vindicat. Quia igitur Deus veniale delictum meritis pœnis plectit, & quia ipſi id peccati diſplicet, eo offenditur; & quoniam illud etiam vindicat, & iraſci quoque dicitur. Eodem modo Deus odio habet peccatum veniale, quoniam vult debita pœna mulctare, & vlciſci, ita etiam in peccantem, ob delictum veniale, pœna teporali animaduertit; & ideo ei quoque dici poteſt iratus, & offenſus, non vt homo eſt, aut Dei amicus, ſed quia venialem culpam admiſit. Pie itaque interpretari B. Bonauenturam rationi congruit; quomodo etiam eundem, & veteres Scholaſticos benigne interpretamur, cum docent, veniale peccatum non eſſe contra legem Dei, aut Dei lege non prohiberi.

Sexto Quæritur, An veniale peccatum ſit contra amicitiam Dei? Ratio dubitandi inde exiſtit, quod culpa venialis Deum offendit, ipſique diſplicet. Item veniale peccatum Deus vetat, reprobat, punit, ac vindicat tamquam

C malum; ergo eſt contra amicitiam Dei. Huic quæſtioni reſpondeo, Veniale peccatum non eſſe contra amicitiam Dei, hoc eſt, amicitiam hominis cum Deo non dirimere, neque diſſoluere: nam gratiam, & charitatem non tollit: non tamen negari poteſt, quin venialis culpa diſpliceat Deo. Item venialis culpa cum ſit verè, & propriè peccatum, & malum in moribus, Deus vere illud improbat, ac prohibet, iuſtis quoque, & debitis ſubijcit pœnis.

Septimo Quæritur, An etiam in veniali peccato ſit auerſio a Deo, & conuerſio ad creaturam? S. Bonauentura eumq. ſecutus Argentina diſtinguunt; ita vt dicant, veniale peccatum non alienare, & auertere hominem a Deo, hoc eſt non adimere gratiam, charitatem, & neceſſaria ſalutis æternæ ſubſidia; eſſe tamen actum quendam, qui vere diſplicet Deo, quique in Deum referri non poteſt; & proinde actus eſt alienus, & auerſus a Deo, quamuis hominem non abſtrahat, & auellat a Dei coniunctione, ſocietate, & amicitia. Item venialis culpa non conuertit hominem ita ad bonum creatum, vt in eo vltimum finem is, qui peccat, Bonau. 2 d. 42.a. 2.q. 1. Argen. 2.d. 42.q.1. a. 2. concl.1.

D conſtituat: is enim, qui veniale peccatum facit, eo eſt animo, & affectu, vt gratiam Dei, & charitatem rebus cæteris anteponat: nihilominus tamen ipſe venialis peccati actus, eſt quædam conuerſio ad creatum bonum iucundum, vel vtile, non honeſtum.

Octauo Quæritur, An veniale peccatum ſit macula quædam mentis. S. Thom. 1.2.q 86 a.1.& 2.& q.109.a 7 videtur tanquam proprium effectum peccati mortiferi, maculam conſtituiſſe: quia macula, inquit, nihil aliud eſt, niſi priuatio gratiæ, quæ eſt animi nitor, & cultus. Alex. p.4.q.15. m.3.a.3.§.4.ait, Veniale peccatum eſſe natura ſua maculã, & tenebras Bonau.2.d.42.a.2.q.1.& Argen. 2 d.42.q.1.a.2. concl.1.ad 2. diſtinguunt maculam. Aut enim inquiunt, eſt priuatio gratiæ, quæ eſt mentis munditia, & decor; & tunc venialis culpa macula non eſt, nec inducit maculam in animum: aut macula dicitur actus carens bonitate & honeſtate, quam actio hominis voluntaria debet habere. & tunc venialis culpa hoc ipſo, quod malum in moribus eſt, & Deo diſplicet, macula cenſetur.

Dicendum igitur breuiter puto, lethale peccatum maculam

ſeant, aut conturbent: nam ea nullius firmamenti ſunt ad oppoſitum comprobandum. Quoniam licet veniale peccatum ſit per ſe leue, numquam tamen, niſi liberaliter Deo ignoſcente remittitur. Obijcit tamen ille: Ergo perpetuo maneret, niſi gratuito illud beneficio, Deus delinquentibus condonaret. Reſpondeo, peccatum veniale non deleri, niſi poena quoque temporaria ei debita ex toto, vel ex parte remittatur, ita vt vel tota tollatur, vel in minorem mutetur. Is igitur, qui eiuſmodi culpam admiſit, aut in ea actu, & affectu perſiſtit, aut ab ea ceſſat omnino, ſi perſeueret, tunc tandiu poenæ temporariæ obnoxius eſt, quandiu in actu, & affectu malo perdurat; quod ſi ſemper in eo perſiſtat, merito in perpetuum punitur ex accidenti, quia ſemper peccat. Si autem ab actu deſiſtat, aut eſt iuſtus, aut impius, aut eſt homo, quem fingere animo poſſumus, creatum a Deo cum ſolis naturæ viribus, ac dotibus. Si ſit iuſtus, poenam temporariam iuſtè, ac legitimè ſoluit, ac luit, vel in hac vita, vel altera, & culpa ſimul ipſi condonatur. Si impius, perpetuas culpæ venialis poenas exoluet, non quia eas talis culpa mereatur, ſed quia poenæ temporariæ ſolutionem numquam iuſta, & debita ſatisfactione compenſat. Is enim, qui Deo inimicus eſt, quamuis poenas ſuſtineat, numquam tamen iuſte, ac debitè ſatisfacit: quoniam noſtra ſatisfactio pro peccatis apud Deum iuſta, ac debita non eſt, niſi ei ſit grata, & accepta, ſed accepta Deo non eſt ſine gratia, & charitate. Pari ratione, ſi homo cum ſolis naturæ viribus, extra gratiam, pro culpa veniali multa pateretur, numquam iuſtam, ac debitam poenam temporariam perſolueret: & proinde quamuis perpetuo puniretur, numquam ſatisfaceret, quoniam eſſet poenæ ſolutio abſque gratia, & charitate Dei; & proinde ei minimè grata, & accepta, ergo non iuſta, ac debita: perinde enim eſſet, ac ſi nihil poenarum daret. Et hoc forſitan voluit docere Gerſon: nam benignius, & mitius eius mentē interpretari poſſumus, nimirum veniale peccatum, niſi quia eſt ab homine iuſto Dei gratia, & charitate prædito commiſſū perpetuo puniretur: nec tamen indè conficitur, vt paria peccata eſſe cenſeat, quoniā licet omnia in perpetuum puniantur; quia tamen vnū grauius, & deterius alio eſt, vnum durius, & acerbius punitur, quam aliud, vt ante iam monui.

Quarto Quæritur, An veniale a lethali differat ſpecie, quando vtrunque circa eandem rem obiectam, & materiam verſatur. Reſpondeo, minimè, quoniam paruum, & magnum in eadem obiecta re, & materia, ſpeciem non mutant. Obijcies, lethale peccatum eſt mors animæ, auertitque hominem à Deo, noſque ab eius gratia, & charitate diſiungit; eo quod Dei, & hominis amicitiam diſſoluat: ſed horum nihil peccato veniali ineſt, ergo ſpecie diſtinguuntur. Reſpondeo, ex eo ſolum deduci, poenas peccato veniali, & lethali debitas ſpecie eſſe diuerſas, non tamē actus peccatorum. Quæres, quonam igitur pacto hæc duo peccata, vt actus ſunt, inter ſe inuicem diſtant? Reſpondeo, lethale crimen eſſe actum grauiter cum recta ratione; veniale vero actum leuiter cum eadem ratione pugnantē.

Quinto Quæritur, in quo venialis culpæ deformitas conſiſtat, quando peccatum veniale omiſſione, vel facto committitur. Quidam exiſtimant conſiſtere in hoc, quod is, qui peccat, eo ipſo, eſt obnoxius, & ſubiectus poenæ temporali. At hæc ratio merito ab alijs refellitur: quia prius natura, cauſa, & origine eſt culpa, qua ſe quiſpiam obſtringit, quam reatus poenæ, cui ob culpā is, qui peccat, ſubijcitur. Aiunt alij, in eo ſitam eſſe venialem culpam, quod temporali ſupplicio ſit digna. Verum & hoc eadem ratione conuellitur: nam ex eo, quod culpa venialis a recta ratione diſſentit, iure poenam meretur, propterea quod quicquid rationem offendit, poena dignum eſt, ita vt ſecundum æquitatis, & iuſtitiæ leges puniri, & vindicari debeat.

Dicendum igitur exiſtimo: quandocunque veniale peccatum pro actu, vel omiſſione ſumitur, quo quis peccat nihil aliud eſſe, niſi actum vel omiſſionem leuiter rectæ rationi aduerſantem. Omne enim peccatum, quod in actu conſiſtit, eſt actio voluntaria a ratione diſcrepans: quæ ſi magnopere cum recta ratione pugnet, lethalis; ſi parum, venialis eſt culpa; ob quam is, qui peccat poenæ temporali addictus, ſubiectuſque eſt: vt ea poena dignus.

Sexto Quæritur, quidnam in homine, maneat, cuius cauſa dicatur eſſe in peccato veniali poſt actum peccati præteritum. Ratio dubitandi eſt, quoniam qui ſemel in veniale peccatum eſt lapſus, tandiu in eo permanere creditur, quandiu id non eſt a Deo liberaliter dimiſſum; & tamen poſt actum culpæ tranſactum, nihil eſt in homine. Reſpondeo, minimè ſatisfacere eum qui dixerit (quemadmodum, & ſuperius oſtendi) poſt actum culpæ tranſeuntem, hoc vnum tantummodo manere, hominem ſcilicet poenæ temporali eſſe ſubiectum. Non enim ideo, quod eſt poenæ addictus, dicitur eſſe in peccato; ſed potius contra, quia eſt in peccato, & culpa, eſt poenæ obnoxius: & quia peccato tenetur, poenæ quoque reus, & debitor eſt. Eam ob cauſam ſunt, qui opinentur, poſt actum culpæ præteritum, hominem dici eſſe in peccato veniali, quia peccatum admiſit, quod nondum eſt diuinitus condonatum; ac proinde ob reſpectum rationis ad actum culpæ, qui præterijt, nondum Dei beneficio remiſſum, dici eſſe in peccato veniali: multa enim talia eſſe dicuntur ob reſpectum, & ordinē ad actum, qui amplius non eſt. Exemplum dò. Titius mutuo accepit pecuniam a Caio, ea poſtea conſumpta, dicitur debitor Caij, Caius vero creditor Titij; in quibus nihil remanet, niſi ratio dati, & accepti. Dices, in Caio eſſe ius exigendi pecuniam a Titio; in Titio verò obligationem, qua pecuniam ſoluere debet. At contra eſt argumentum, quia eiuſmodi ius, nihil aliud eſt, niſi quidam vt aiūt, reſpectus, & ordo rationis, quo Titius eſt debitor, Caius vero creditor. Idem, inquiunt, plane accidit in præſenti controuerſia: Nam qui peccato veniali, tenetur quandiu eius culpa non tollitur, dicitur eſſe in peccato veniali, ob reſpectum, & ordinem, quem habet ad peccatum præteritum, nec dum dimiſſum. Ex quo, inquiunt, intelligitur, aliud eſſe, Titium eſſe in peccato veniali, aliud, Titium debitorem eſſe poenæ temporalis: poteſt enim Deus culpam dimittere poena non ex toto dimiſſa, quamuis in minorem, & breuiorem mutata. In hoc igitur, quod Titius in peccato veniali eſſe dicitur, duo pariter continentur: & quod Titius veniale peccatum admiſerit, nec illud ſe commiſiſſe doluerit; & quod nondum ſit diuinitus ſublatum: tandiu autem venialis culpa non condonatur, quandiu temporalis poena non remittitur ex toto, vel ex parte: non quod remiſſio poenæ ſit condonatio culpæ, ſed quod ſimul vna cum poena in totum remiſſa, aut in minorem, & breuiorem mutata ipſa culpa condonatur: non enim relaxatur poena, niſi cum eam homo luit, & ſoluit: at non eſt iuſta, & debita ſolutio poenæ, niſi cum eam Deus gratam, & acceptam habet. Ego tamen aliter arbitror dicendum, quod vt clarius explicem, ſciendum puto, tria eſſe peccatorum genera; Primum eſt originale, & hoc eſt priuatio iuſtitiæ, id eſt gratiæ debitæ. Sed non per propriam voluntatem contracta, ſolum per voluntatem primi parentis ſuſcepta: & ideo huiuſmodi peccatum inducit in homine priuationem, & abſentiam gratiæ debitæ, a qua dicitur, & eſt quis peccator, & dicitur eſſe in peccato videlicet originali. Secundum genus peccati eſt lethale, quod poſt actum præteritum relinquit in homine auerſionem à Deo, maculam ſiue priuationem gratiæ debitæ, propria voluntate contractam, & conuerſionem ad bonum creatum iucundum, vel vtile, & non honeſtum, in quo voluntas inhæret, & permanet, quandiu non mutatur per actum contrarium acceptum, & gratum Deo. Tertium genus peccati eſt veniale, ex quo non fit in homine priuatio gratiæ, ſed relinquitur quædam conuerſio ad bonum creatum, in quo voluntas male inhæret quaſi habitu tandiu, quandiu per aliquem dolorem, & actum poenitentiæ ipſi Deo gratum, & acceptum non ſe auertit: manet igitur in homine poſt actum peccati venialis præteritum voluntas, peccato, quod ſemel admiſit, inhærens quaſi in habitu, & in hoc culpa venialis conſiſtit, poſt actum præteritum.

Septimo Quæritur, quot modis veniale peccatum contingat in homine? id eſt quærere, quotuplex ſit veniale peccatum? Reſpondeo, eſſe triplex; Vnum, quod veniale ex genere appellant, illud nimirum, quod ex obiecta re & materia graue non eſt, ſed leue; vti verbum otioſum, iocoſum mendacium, vana, & inutilis cogitatio, riſus ſolutior, & immodicus, nugæ, & his ſimilia. Alterum, quod veniale dicitur ex leuitate materiæ, vt rei minimæ furtum; parentibus nummulos, ſodalibus ligulas, aut globulos, & aciculas furari; ſimile illud quoque, obuios non ſalutare. Tertium, veniale ex imperfectione actus appellatur. In his duobus poſtremis id, quod alioqui lethale eſſet ex natura ſua, fit exiguitate materiæ veniale. huius generis ſunt leuiſſimum furtum, exiguum conuitium, percuſſio parua. quod alias item lethale foret, ſi ex plena animi deliberatione fieret, veniale peccatum eſt, ſi abſque perfecta fiat

animi deliberatione. Tales eſſe ſolent ſubiti, nec plene deliberati impietatis, odij, deſperationis, inuidiæ, & ſuperbiæ actus: talia itidem imperfecta libidinis deſideria. Cuiuſmodi venialia ſæpe contingunt in interioribus animi actibus, & in motibus noſtri appetitus animalis, cum eos Ratio, vt poſſet, & deberet, non coercet, & reprimit.

Octauo Quæritur, Vnde cognoſci queant peccata, quæ ex genere ſuo venialia eſſe dicuntur? Reſpondeo, venialia ob leuitatem materiæ, imperfectionemue actus facile dignoſci poſſe ex eo, quod materiæ exiguitas, aut imperfectio actus abſque magno negotio diſcernitur. Attamen difficile admodum eſt certam aliquam formulam præſcribere, ad dignoſcenda peccata, quæ ſunt ex ſuo genere, & natura venialia. Qua in re nulla alia, meo quidem iudicio, regula certior, ac melior conſtitui poteſt, quam ea, quæ communi conſenſu a Theologis adhibetur nimirum, ea eſſe venialia peccata, quæ charitatem Dei, aut hominis grauiter non lædunt; alioqui lethalia ex ſuo genere erunt, non venialia. Hinc apparet, peccata quæ contra aliquam virtutem Theologicam, fidem, ſpem, vel charitatem committuntur, ex genere ſuo eſſe lethalia: Secundo, eiuſdem quoque generis eſſe peccata, quæ fiunt contra iuſtitiam hominis, vel contra charitatem, aut religionem Deo debitam: Ea item peccata quæ ad luxuriam, & incontinentiam ſpectant, vel ad res bonæ, præſertim imperatæ contemptum. Quarto, peccata quæ quis committit ſolum contra bonum ſuum, magna ex parte ſunt venialia ex genere ſuo; veluti cum quis peccat in vane, & inutiliter cogitando, concupiſcendo, ſe oblectando, immoderate ridendo, cachinnum tollendo, reſpondendo impatientius, tempus otio conterendo, loquendo quantum, & quandolibet, nugando, otioſe agendo, ſua bona male adminiſtrando, aut prodige diſſipando, aut auare retinendo, intemperanter comedendo, bibendo, vt cum quis citra ſitim potat, delicatioribus epulis ventriculum diſtendit; in cultu etiam, & veſtitu immoderato, noxas, & delicta ſua oſcitanter confitendo negligenter preces horarias recitando, ſe ingenio, memoria, viribus, & forma corporis omnibus alijs præferendo, ac ſimilibus pleriſque.

Nono Quæritur, An veniale peccatum poſſit tranſire in lethale? quod eſt quærere, An actus qui per ſe venialis tantum eſt culpa, nulla alia lege, vel præcepto accedente, poſſit eſſe lethalis? Reſpondeo, rem eſſe compertam, actũ, qui eſt venialis culpa, eo quod non plena animi deliberatione fiat, in lethalem conuerti, ſi plene deliberante ratione permaneat circa idem obiectum, & materiam malam alioqui grauem: veluti ſi quis ante plenam animi deliberationem, alicuius hominis necem concupierit, & plene deinde animaduertente ratione in eodem deſiderio maligno ſciens, ac volens perſeuerauerit. Illud etiam eſt certum actus imperatos, quales ſunt exteriores, quibus ineſt culpa venialis, in lethale crimen deſinere ex eo, quod continuentur ob finem mutatum, & maxime malum; Veluti ſi Titius templum adierit ſtudio, & deſiderio inanis gloriæ dũtaxat, ac deinde fine mutato, ſolum iter proſequatur, vt Caium interimat, vel aliquid in templo ſurripiat: actus enim exterior idem numero perſeuerat, licet finis ex voluntatis affectu mutetur.

Quæſtio igitur eſt de actibus voluntatis interioribus, qui dicuntur eliciti, an actus, cui ineſt culpa venialis, poſſit in lethale crimen tranſire. Duæ ſunt opiniones; Vna affirmat poſſe: & probat, quia quando actus voluntatis ex obiecto, & materia eſt indifferens, poteſt ex fine diuerſo primum culpa venialis eſſe, deinde lethalis. Exemplum adhibeo huiuſmodi; vt ſi Titius, ſummo mane ſurgens velit templum petere ob inanem gloriam; poſtea vero eadem in voluntate perſiſtens mutet finem, videlicet Caij necem exoptans; tunc licet ſit finis propoſiti mutatio, nulla tamen eſt variatio in actu, quo Titius vult templum adire, & quo, modo ad hunc, modo ad illum finem refertur. Sic Alma. tract. 3. mor. c. 21. Altera opinio negat, quæ eſt Gab. 3. d. 23. q. 1. a. 1. & Ocham quodlib. 3. q. 15. item Gab. 4. d. 16. q. 5. a. 3. dub. 4. quamuis hunc auctorem putet Almainus pro ſe facere. Atque hæc opinio eſt vera: quia actus voluntatis interior omnino re ipſa, natura, & ſubſtantia mutatur variato fine, vel aliqua circunſtantia actus. Nam actus voluntatis ſubſtantiam, & ſpeciem ſuam ſumit, & habet ab obiecto: Sed actus voluntatis interior in finem ſibi propoſitum refertur tanquam in obiectum; & ipſam circunſtantiam, quando eſt directo voluntaria, reſpicit ſimiliter tanquam partem obiecti; ergo mutato fine, vel circunſtan-

A tia, interior voluntatis actus idem re ipſa, natura, & ſubſtantia perſeuerare non poteſt. Et proinde Titius primum volens templum adire ob inanem gloriam, & deinde ob cædem Caij, vel ob furtum, in eadem re vera voluntate non permanet: actus vero exterior, finis mutatione nequaquam variatur, quoniam, vt ſecundo libro tradidimus, opus exterius per ſe, proprium obiectum, & materiam habet; ad finẽ vero refertur extrinſecus à voluntate, quæ alium finem ſibi proponit, & actus exterioris ſubſtantiam non mutat.

Decimo Quæritur, An veniale peccatum in lethale deſinat ex eo, quod nouum præceptum Dei, hominiſue accedat? Exempli cauſa; Titius vult loqui otioſè, vel iocosè mentiri: Quæritur, an hic actus tranſeat in lethalem culpam, ſi Titius in eo perſeueret accedente Dei, vel ſuperioris præcepto, quod prohibet, ne eum actum proſequatur, neue perficiat. Almainus, Dionyſium Ciſtercienſem ſecutus, ſenſit eiuſmodi venialem culpam in lethalem deuenire ratione præcepti noui, quod acceſſit. At certe, vt verum fatear, vterque falli videtur. Nam ſi actus ex leuitate materiæ venialis tantum eſt culpa: accedente autem nouo Dei mandato, vel humano imperio, materia minime mutatur, ergo leuis ſemper cenſetur: & ob id non lethalem, ſed duplicem venialis delicti habere poterit deformitatem: tum quia eſt contra ius naturale, tum quia contra præceptum Dei, vel hominis, qui id operis vetat: modo ne Titius in eo actu permaneat ob contemptum hominis, vel Dei, vel præcepti denuo dati, & accepti; tunc enim venialis culpa in lethalem iure ipſo conuertitur. Animaduertere tamen oportet, eſſe in controuerſia poſitum, an votum de re minima Deo factum, tantam vim obligandi conſcientiam habeat, vt eius violatio ſit mortifera: adeo vt peccatum, quod veniale ex genere ſuo tantum eſſet, euadat ratione voti mortiferum, & graue. Verum hac de re ſuo loco dicetur, cum de voto tractabitur. Item, quæſtio ſolet eſſe, An mendacium alioqui leue, fiat lethale ex eo, quod in ſacra peccatorum confeſſione, quæ coram ſacerdote fit, vel in publico iudicio coram ciuili iudice, & magiſtratu, profertur; de qua etiam quæſtione alibi opportunius agetur. Interim illud ſciendum eſt; exploratum apud omnes eſſe, mendacium etiam leuiſſimum, fieri grauiſſimum, ſi iureiurando confirmetur, vt proprio loco dicetur: quoniam Deo grauem iniuriam irrogas, dum ipſum in teſtem mendacij etiam leuiſſimi accerſis.

Vndecimò Quæritur, An veniale mutetur in lethale ex eo, quod frequenti quodam vſu, & conſuetudine committitur? Fuere, qui id ſenſerint auctoritate Auguſtini permoti; qui, vt refertur diſt. 25. cap. Vnum orarium, ait: Ebrietas ſi nimia ſit, crimen eſt. Rurſus; Qui ex conſuetudine contra legem delinquit, hoc ipſo ex legis contemptu peccat. Sed communis Doctorum ſententia eſt, in lethale peccatũ minimè tranſire; quod expreſsè Scot. 3. d. 29. q. 1. Gab. 4. d. 16. q. 5. a. 3. dub. 5. Alma. tract. 3. moral. c. 21. tradiderunt. Ratio id concludit manifeſto, quoniam actus replicati ſunt eiuſdem ſpeciei, cuius eſt primus, ergo eiuſdem deformitatis. Auctoritas vero illa, allata de ebrietate, ſiue ſit Auguſtini, ſiue Gratiani, nihil concludit contra nos. Nec enim in ea dicitur, ebrietatem eſſe mortiferam ex eo, quod ſit aſſidua, ſed ſignificat eſſe crimen connumerandum inter ea, de quibus Apoſtolus meminit dicens, eum, qui in Epiſcopum eligitur, debere eſſe ſine crimine. Eſt tamen animaduertendum, aliquando veniale mutari in lethale ex vſu, & conſuetudine frequenti, non præcisè quidem ob frequentiam actuum, ſed ob periculum peccati grauiſſimi, in quod nonnunquam ex ipſa conſuetudine, Deo permittẽte, homines incurrunt: nec frequentia, & conſuetudo venialium eſt propriè contemptus legis, vel præcepti; ſed affert ſecum, & creat interdum, vt dixi periculum contemptus; at qui amat periculum, peribit in illo.

Duodecimo Quæritur, An venialia peccata hoc ipſo, quod multiplicantur, vnum aliquod lethale efficiant? Gloſſa, in cap. Tres ſunt, diſt. 1. de poenit. videtur innuere, poſſe efficere. ſicut multæ, inquit, aquæ guttæ in flumen euadunt, domum deijciunt: multa grana aceruum grande conſtituunt, ſic generatim, multæ res paruæ vnam grandem componunt. Item, quia Auguſtinus (vt in eo cap. refertur) ait; Peccata quamuis parua, aliquando crebro ſubrepunt, quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt, & opprimẽt, ſicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur, & obruatur, aut paulatim ſubrepens aqua in ſentinam, &

per

[Margin notes: Alm. tract. 3. mor. c. 21. — Aug. in ep. 108. quæ eſt ad Seleucianam.]

per negligentiam derelicta, atque contempta impleat nauem, & ſubmergat. Ergo ſignificare videtur Auguſtinus his verbis, multis marinis fluctibus paruis ſimul irruentibus, nauem perinde obrui, & ſubmergi, atque ſi vna graui procella opprimeretur. Alibi quoque videlicet in lib. de decem chordis cap. 11. Morſus, inquit, vnus vel alter homini exitium non affert; ſed ſi examen apum, vel agmen pulicum pungentium eſt, lethale erit. Et ita peccata venialia quamquam ſingula non ſunt mortifera, agmen tamen eorum eſt lethale. Poſtea ſubiungit: Modica peccata attendite, quia modica ſunt, & cauete quia plura ſunt. Nam humana natura minutiſſimis etiam beſtijs interimi poteſt: & arenæ minutiſſimæ ſunt; ſi tamen multæ in nauem mittantur, eam ita poſſunt mergere, vt pereat. Tandem concludit: Peccata quidem quotidiana, cuiuſmodi ſunt verbum durum, vel otioſum, immoderatus riſus, nugæ vanæ, quotidiana ſunt, ſed tamen peccata, & non leuia, quia plura: & quia quotidiana, & plurima, timenda eſt ruina multitudinis, & ſi non magnitudinis. Hæc Auguſtinus. Præterea, ſi famulus ſuo domino ſurripiat ſingulis diebus aſſem, poſt vel ſub exitum anni mortiferè proculdubio delinquet, ob multitudinem aſſium quos per partes furto abſtulit. Non ſecus, ac ſi quis ex vinea aliena per multos dies vnum racemum furaretur: quemadmodum itidem ſi Titius ad annum promiſiſſet, ſe ſingulis diebus pio alicui Collegio Sodalium in eleemoſynam vnum aſſem daturum, promiſſione neglecta, lethalem maculam contraxiſſet. His tamen nihil obſtantibus, vera eſt ſententia. S. Tho. 1. 2. quæſt. 88. art. 4. Alex p. 4. q. 15. mor. 3. a. 1. §. 1. Ric 4. diſt. 16. a. 2. q. 2. ad finem. communi conſenſu recepta venialia peccata quantumcumq. aucta, & multiplicata, numquam in lethalem culpam tranſire: quia vti iam dixi actus repetiti ſunt eiuſdem ſpeciei, cuius fuit primus. nec propterea quod collecti ſimul ſint, & aggregati, naturam mutant, & variant.

Ad obiecta vero reſpondeo, ad primum quidem, Gloſſam non expreſsè docere, venialia peccata, hoc ipſo quòd plura ſunt, vnum grande peccatum efficere; ſed innuere, in peccatis paruis, & leuibus ſæpè tamen iteratis ſubrepere aliquando præcepti, legiſue contemptum; ſaltem imminere contemptus periculum. Ob quæ Auguſtinus etiam in eo, quem recenſui libello de decem chordis, merito docet modica peccata eſſe fugienda. Ad illud vero de furtis. Reſpondeo, in eis ineſſe lethalem noxam, non ideo, quod multa furta vnum grande conſtituant, ſed quia res aliena per minimas partes furtim ſublata tandem graue damnum domino infertur, vt dicam, cum de furto tractabo. In præſentia dixiſſe ſufficiat venialia peccata, quamuis multiplicentur non efficere lethale; ſed aliquando venialium peccatorum materia eſt talis, vt per partes minutas maior effecta lethalis peccati materia ſit: quoniam facta ſit grauis: vt ſi mille aſſes fureris millies, furto vnius aſſis repetito. Similiter ſi Titium leuiter percutias, & toties leuiter, vt multis leuiuſculis ictibus eum grauiter lædas. Si ex dolio parum vini effundas, & ita ſubinde parum effundas, vt totum vinum exhaurias: pariter promiſiſti, te pauperibus quotidie vnum aſſem erogaturum, mille nunc debes, quia millies denegaſti. Secus eſt, quando materia per partes non creſcit, quia ſingula peccata per ſe integram materiã, & obiectum habent, vt mendacia, otioſa verba, leues nugæ, riſus immoderatior: ſermo inurbanus, abſurdus ſonus, intempeſtiuus inceſſus.

Decimotertio Quæritur, An veniale peccatum in mortiferum vertatur ex eo, quod nobis placet, hoc eſt, quia ex certa rationis deliberatione peccamus. Ratio huius dubitationis eſt, quoniam diſtinctione 25. cap. Vnum orarium, tãquam ex Auguſtino profertur, nullum peccatum adeo veniale eſſe, quod mortale non fiat, dum placet. Reſpondeo, venialem culpam, quæ ex genere, obiecto, & materia, vtpotè leui, & modica peccatum eſt, in lethalem nequaquam mutari: quoniam quamuis ex plena rationis deliberatione committatur, veniale tamen delictum tantum eſt ob obiecti, & materiæ leuitatem. S. Tho. 1. 2. q. 88. a. 4. Alexan. p. 4. q. 15. mor. 3. a. 1. §. 1. Ricar. 4. diſt. 16. ar. 2. q. 2. ad finem, Gab. 4. d. 16. q. 5. ar. 3. dub. 6.

Id verò, quod ex Auguſtino opponitur, licet potius videatur eſſe deſumptum ex Gloſſa, quam vocant, ordinaria cap. 11. epiſt. 1. ad Corinthios ſuper illa verba: Reus erit corporis, & ſanguinis Domini, vbi ait: Nullum peccatum veniale eſt, quod, dum placet, non fit mortale: Si vero diſpliceat, nullum iudicatur: intelligi debet, vel de peccato, quod ſolum ob imperfectam rationis deliberationem veniale eſt, & in lethale deſinit, dum placet, accedente plena animi deliberatione, quæ ante perfecta nondum erat: vel in vniuerſum intelligitur de omni peccato veniali quod dum placet, nimirum quatenus Deum offendit, cum Dei, aut legis, præceptiue deſpectione ſit mortiferum; & proinde venialis erit culpa, ſi leuis fuerit obiecti materia, quamuis plena deliberatione nobis placeat; lethalis vero, ſi ex cõtemptione præcepti, vel legis approbetur.

Decimoquarto Quæritur, An veniale in lethale tranſeat ex dignitate eius, qui veniale peccatum admittit. Fuere, qui putauerint, venialia etiam ex materia, & obiecto modica, cuiuſmodi ſunt verba otioſa, ſeu duriuſcula, iocoſa mendacia, nimij riſus, ac vani, lethalia euadere in viris alioqui perfectioris vitæ ſtatum profeſſis; cui ſententiæ videntur ſubſcripſiſſe. Bonauen. 2. diſt. 21. ar. 3. quæſt. 1. Ricar. 2. diſt. 21. ar. 3. q. 2. Dicendum tamen exiſtimo id verum non eſſe; quia dignitas, vel ſanctitas eius, qui peccat auget quidem peccati grauitatem; non tamen adeo, vt quod veniale eſt, in lethale tranſire faciat, cum materia, & obiectum ſint leuia: aut cum plena, & perfecta deſit rationis deliberatio.

Decimoquinto Quæritur, an veniale efficiatur lethale ex eo, quod ex contemptu legis, vel præcepti committitur? Reſpondeo, ex communi omnium conſenſu, lethale euadere: quia licet materia ſit alioqui tenuis, ac parua, qualis eſt in iocoſo mendacio, aut verbo otioſo contemptus tamen præcepti, vel legis ea prohibentis, eſt grauis. Quare Chriſti Domini conſilia, quibus nos ſibi minime obſtrinxit de quibus præcepta non dedit, ex contemptu prætermittere, etiam eſt grauiſſimum peccatum: licet enim in omittendo conſilio nulla ſit culpa, in contemnendo tamen, peccatũ eſt non paruum: nam hoc ipſo, quod Dei conſilium, lex, vel præceptum contemnitur, Deus ipſe deſpicitur, qui conſilium dedit, aut præceptum poſuit, aut legem tulit. Illud tamen ſcire oportet aliquos tradidiſſe eum hominem ex contemptu contra legem, vel præceptum facere, qui ex vſu, & conſuetudine contra legem delinquit. Cæterum falluntur iſti: peccatum enim contemptus in voluntate interius perficitur, non autem in opere, quod exterius. Quocirca contẽptus legis, vel præcepti non eſt, niſi eo animo, & voluntate quis peccet, vt lex, vel præceptum contemnat; & proinde quamuis frequenter, quis contra præceptum, vel legem faciet, numquam ex contemptu peccare videtur, niſi cum ex voluntate perperam facit eo animo, vt legem, vel præceptum deſpiciat.

Decimoſexto Quæritur, An veniale peccatum ex parte charitatem minuat? Nulli dubium eſt, veniale peccato non amitti habitum charitatis. Quidam tamen ſenſerunt minui ex parte; quorum ſententia, Theologorum communi conſenſu merito confutatur. Ratio Theologorum eſt, quia quicquid ex parte aliud remittit, cum eo pugnat tanquam contrarium, & paulatim, ac ſenſim ita minuit, vt tandem ex toto auferat, ac tollat; ergo ſi venialis culpa habitum charitatis remittit ex parte, multiplicatis venialibus peccatis, poterit eiuſmodi habitus totus euelli: non enim eſt maior ratio, cur prima culpa venialis diminuat ex parte charitatem, cæteræ vero ſubſequentes ex parte, etiam illam non remittant. Communis ergo eſt omnium ſententia, peccatis venialibus non minui habitum charitatis, ſed feruorem. Quæſtio tamen eſt, quo pacto feruor charitatis minuatur. Nam appellatione eiuſmodi feruoris, vel intelligimus habitus magnitudinem, quam intenſionem appellant: vel quantitatem, & intenſionem actus; at veniale peccatum ex habitu charitatis nihil detrahit omnino, & cum veniali poteſt ſimul, vel feruentiſſimus etiam charitatis actus conſiſtere. Reſpondeo, veniali peccato nõ ideo feruorem minui charitatis, quia vel habitum, vel actũ ex parte remittat, ſed quia hominem charitate præditũ ex parte retardet, aut impediat, ne charitatis opus, & officium exequatur; quod poſſet alioqui præſtare, ſi peccatum veniale non admitteret: tunc enim charitatem feruere dicimus, cum opus ſuum, & officium præſtat, & implet, quod debet. Ergo, per contrarium, charitas tepere, aut refrigeſcere merito dicitur, cum a ſuo munere obeundo deſiſtit, ac ceſſat. Obijcies, venialia peccata feruorem minuunt charitatis: Sed feruor charitatis eſt charitas, ſicut feruor caloris eſt calor, ergo, minuunt charitatem. Reſpondeo, feruorem charitatis non eſſe magnitudinem, vel intenſionem ipſius

A habitus, ſed eſſe frequentem vſum, & exercitationem charitatis, vnde peccata venialia habitum charitatis non minuunt, ſed frequentem eius vſum impediunt. Secundo obijcies; ſi veniale peccatum feruorem charitatis minuit, ergo partem tollit, ac propterea venialia peccata totum feruorē charitatis per partes auferent, & charitas ſine vllo penitus feruore remanebit, quod videtur incommodum. Reſpondeo vt ante iam dixi, feruorem charitatis, in hac parte, nō eſſe aliquid in habitu charitatis, ſed vſum, & actum & ideo quā diu quis venialiter delinquit, tandiu ab actibus charitatis deſiſtit: nam eo ipſo, actum charitatis non facit, & teſte S. Tho. 1. 2. q. 85. a. 2. cum aliquid minuit alterum, non aliquid ſubtrahendo, ſed impediendo, ne ſuo officio fungatur, quamuis ſemper minuat, numquam tamen totum aufert.

Quibus modis peccata venialia deleantur. *Cap. X.*

B Antequam propoſitam quæſtionem explicem, alteram illam prius expedire, conſtitui: An culpa venialis potuerit ſimul conſiſtere cum prima Angeli vel hominis integritate, & innocentia, in qua fuerant Dei munere, & beneficio procreati. In qua re conſtat inter omnes Theologos, ſimul cum ea Angeli, vel hominis innocentia nequaquam potuiſſe conſiſtere venialem noxam, & culpam ex imperfecto actu. Id ratio docet, ac probat; quia eiuſmodi venialia errata ſunt motus quidam, plena animi deliberatione carentes, qui ex ſurreptione, ac infirmitate naturæ exiſtunt, & ſurgunt; at in prima illa Angeli, vel hominis inſtitutione, nulla erat naturæ infirmitas, nulla fragilitas; in homine enim dū mens, & ratio Deo per gratiam adhærebat, omnis quoque inferior pars plene erat rationi ſubiecta. In Angelo itidem voluntas rectam rationem ſequebatur, interim dum gratiā diuinam, & amicitiam mens non deſerebat. Quo circa nec in homine appetitus ſenſus, ſuis motibus contra rationem irruebat; nec in voluntate Angeli ſubiti, ac repentini motus peccati venialis, etiam minimi, rectam rationem præuertebant.

C Caput igitur controuerſiæ eſt; An in illo primi hominis, Angeliue ſtatu, potuerit venialis culpa contingere, ex leuitate materiæ, tametſi plena cum animi deliberatione contracta. De hoc ſunt duæ opiniones; Prima affirmat potuiſſe; quam ſequuntur. Scot. 2. d. 21. q. 1. Gabr. 2. d. 22. q. 1. art. 3. dub. 2. Baſſo. 2. d. 21. q. 1. ar. 1. Almai. In mora. tract. 3. c. 22. Diony. 2. d. 21. q. 1. Maio 2. d. 21. q. 2. Altiſio. in ſum. lib. 2. tract. 10. c. 3. q. vlt. Probant in multis rationibus: In primis, arctius, & perfectius hominem cum Deo gratia, charitaſque coniungit, quam primi hominis, vel Angeli iuſtitia: ſed in viris quantaecumque gratia, & charitate præditis, immo etiam in his, qui ſunt in gratia confirmati, quales olim Apoſtoli fuere, poteſt venialis culpa contingere. Deinde, quoniam alioqui tam venialis, tum lethalis caſus primam illam hominis iuſtitiam, & integritatem euerteret, ac deleret, quod falſum eſt. Accedit his, quod primus homo, in ea vitæ conditione, liber penitus erat in bene, vel male agendo: poterat ergo leuiter delinquere, vel otioſe loquendo, vel mentiendo modice, vel vxorem, ac filios, & ſeipſum, pluſquam par erat, diligendo. Ad hæc, fructus arboris potuit interdici; ita vt eius vſus culpa tantummodo veniali mentem, & animum maculares, hominemque temporariæ pœnæ ſubijceret. Poſtremo, quia ſaltem in partem ſuperiorem, qualis ratio, & voluntas eſt, potuiſſent irrepere ſubiti infidelitatis, deſperationis, odij inuidiæ, iræ, & ſuperbiæ motus. Secunda opinio negat potuiſſe. Eam tuentur. S. Tho. 1. 2. q. 89. a. 3. Bonau. 2. d. 21. a. 3. q. 1. Dur. 2. d. 21. q. 4. Aegid. 2. d. 21. q. 1. a. Argen. 2. d. 21. q. 1. a. 1. Alex. p. 2. q. 103. m. 6. Ricar. 2. d. 21. art. 3. q. 1. Ricardus vero qui vtramque opinionem exiſtimat eſſe probabilem, huic poſteriori potius accedit. Quod ſic concludunt. Omne peccatum eſt miſeria; ſed homo in eo vitæ ſtatu feliciſſimo, alienus ab omni prorſus miſeria fuiſſet. Deinde, peccatum cum innocentia, & integritate naturæ pugnat: innocens enim, & integer dicitur, qui non cecidit. Quicumque item peccat, reus fit, & debitor pœnæ; at ille vitæ ſtatus liber erat ab omni pœna. Amplius, omne peccatum eget pœnitentia, qua expiari, & deleri queat; at pœnitentia dolorem habet, & triſtitiam adiunctam; ergo cum ea vitæ conditione omnis peccati pœnitentia pugnabat. Præterea, alioqui potuiſſet in primo homine

A ex peccatis venialibus frequentius iteratis gigni habitus peccandi; at ea ratio vitæ hominis ab omni procliuitate ad malum procul aberat. Ad extremum, quemadmodum in ea felicitate, hominis corpus, omni vitio, & infirmitate carebat, ita animus quoque liber erat ab omni ægritudine: Omne autem peccatum eſt quædam animi ægritudo. Quæ profecto rationes magni ſunt momenti, & ponderis, & quæ hanc ſententiam probabiliorem faciant. Scotus eas eludere conatur duplici argumento. Primum eſſe ait, ſtatum innocentiæ non fuiſſe tantæ perfectionis, vt dici poſſet modis omnibus abſolutus, in quem lapſus venialis non caderet, ſed fuiſſe talem tantummodo, qui omne lethale crimen prorſus excluderet. Deinde, leuem, & venialem noxam, ſi quam incurriſſet homo, non eguiſſe ad ſui expiationem, & purgationem pœnitentia: potuiſſet enim, Deo id volente, certo aliquo charitatis actu eſſe lui, atque mundari. Veruntamen hæc Scoti reſponſio, nequaquam omnem animo dubitationis ſcrupulum adimit; ea enim, vel vnica ratio contra eum firma, & efficax eſt: quod ſtatus innocentiæ erat ab omni prorſus miſe-B ria, & pœna ſolutus ac liber: at omne peccatum quatenus tale, miſeria animi eſt, & per ſe debitæ pœnæ ſubiectum, quamuis Deus illud poſſet, ſi vellet, pro ſua ſapientia, & bonitate, pœnam delinquenti remittere, & condonare. Quare is ſtatus vitæ feliciſſimus, venialem caſum nullum admittebat, quippe qui nec Dei gratiam excludit, nec eius amicitiam diſſoluit, ac delet. Dum igitur primus homo integer, & innocens, ita vt fuerat à Deo conditus, permanebat, nullius minimi peccati capax eſſe poterat. Modo vero iuſti homines in venialia ſæpenumero labuntur, quia licet Dei gratia ſint præditi, primam tamen illam iuſtitiā non habent, quæ omni tum corporis, tum animi miſeria, & pœna vacabat. Scire tamen conuenit, Bonauenturam, & Ricardum locis ſupra citatis, eo vti argumento ad probandam prædictam ſententiam, quoniam in eo naturæ ſtatu, peccatum, quod alioqui veniale eſſe potuiſſet, lethale fore: quia ex Dei contemptu, aut quia in ſtatu tantæ gratiæ plenitudine, & vitæ perfectione conſtante committeretur. Sed huiuſmodi argumentum infirmum eſt: quia, vt dixi, peccatum, quod ex leuitate materiæ, vel imperfecto actu
C eſt venialem, in lethale non tranſit ob eius qui peccat dignitatem, perfectionem, & ſanctitatem.

Secundo Quæritur, Quidnam dum peccatum veniale remittitur, deleatur in homine? Duæ ſunt opiniones; vna, reatum tolli, id eſt, ſiue pœnam ex toto, vel ex parte, cui erat peccator addictus: ita vt remiſſio peccati venialis nihil aliud re ipſa ſit, niſi condonatio pœnæ temporalis ex toto, vel ex parte. Hoc videntur aſſerere. Gab. 4. diſt. 16. quæſt. 5. art. 1. Almai. 4. diſt. 21. quæſt. 1. Maio. 4. diſt. 21. quæſt. 1. Medi. de pœnit. tract. 1. q. 1. huic rationes adducti. Primum, quia tranſeunte actu peccati venialis, nihil manet, niſi pœnæ debitio. Deinde, venialis culpa non relinquit maculam in mente, quæ eſt priuatio gratiæ: ergo licet in peccati lethalis remiſſione gratia infundatur, qua priuatio eius excluditur; in veniali tamen delendo, nec gratia inducitur, nec aliqua priuatio reijcitur. Altera opinio tradit remiſſionem peccati venialis non eſſe condonationem pœnæ debitæ, nec ex eo veniale remitti, quod pœna, quam meretur, ex toto relaxetur, vel ex parte. Hu-D ius ſententiæ fuit S. Thomas, cuiuſque diſcipuli, Scotum magnopere reprehendentes, qui docuerit, peccatum tolli, eſſe idem, quod reatum auferri. Nam Scot. 4. diſt. 21. q. 1. docet eſſe probabile, quum peccatum veniale dimittitur, pœnam ſolummodo temporalem condonari: ſed tandem magis accedit oppoſitæ ſententiæ, quoniam ex partibus, inquit, conſtat, aliud eſſe culpam deleri, aliud pœnam culpæ debitam remitti. At S. Thomæ diſcipuli ſe eandem ſententiam comprobant. In primis, quia poteſt remitti culpa non remiſſa ex toto pœna. Deinde, e contrario, poteſt pœna condonari non remiſſa culpa. Præterea etiam, quia non ex eo, quod quis pœnæ eſt ſubiectus, aut quia debitor eſt pœnæ, dicitur eſſe in peccato veniali; quam tuam prius origine, & cauſa Titius eſt in culpa, quam ſit in reatu, & debitione pœnæ. Poſtremo, nemo poteſt dici eſſe in peccato ex eo, quod ſolum & debitæ pœnæ ſubijcitur. At certe ſi Scotus, & alij eius ſectatores recte explicentur, nihil erit cauſæ, quare reprehendantur. Primum enim dicere voluit, poſt actum peccati venialis præteritum, nihil re ipſa in homine manere. Deinde, ob hominis culpam venialem admiſſam, eſſe in Dei volun-

tatem

tatem puniendi, quæ voluntas dicitur etiam ira, & iuſtitia Dei, hominemque, vti eiuſmodi voluntatis obiectum eſſe poenæ debitorem: quæ poena ſoluitur, ac leuitur ſaltē ex parte, cum venialis culpa deletur: nam eo ipſo, quo culpa venialis dimittitur, poena eius in minorem, & breuiorem mutatur. Nolunt tamen illi, hominem dici peccatorem, aut eſſe in peccato à debitione poenæ, quem ipſi reatum appellant, ſed ab actu culpæ præterito, qui tandiu Deo volente, eiuſque iuſtitia exigente, ſubiectus poenæ manet, quamdiu culpa perſeuerat in anima: & tandiu perſeuerat, quandiu voluntas ſe a peccato, quod ſua ſponte voluit, per aliquam poenitentiam non auertit, & reuocat. Neque vero, remitti poenam, volunt illi, eſſe idem, quod culpam deleri: nam dimiſſa culpa veniali, poena poſtea temporalis ſoluitur, & igne purgatorio poenæ venialium peccatorum expiantur, quorum ſæpe in hac vita fuit culpa dimiſſa; ſed nunquam, inquiunt, Deus venialem culpam delet, quin aliquid de poena etiam minuat, ac detrahat pro ſua miſericordia: aliquando enim totam poenam condonat, aliquando in minorem, & breuiorem commutat. Rogabis; Quid ergo eſt, noxæ venialis culpam deleri? Reſpondent, actum culpæ venialis præteritum non amplius obiectum eſſe diuinæ iræ, & iuſtitiæ, vt poenā merita dignum; quamuis hoc non fiat ſine aliquo actu ipſius hominis, quo dolet expreſſe, vel tacite ſe peccaſſe, & quo priorem voluntatem, qua ſponte deliquit, deponit, ac mutat, & quo ſe ad peccati veniam diuinitus impetrandam idoneē, & legitime præparat: neque enim fit peccati venialis remiſſio, ſola extrinſeca voluntate Dei non imputantis homini culpam, ſed fit gratuito quodam Dei beneficio, homine per aliquam poenitentiam explicitam, vel implicitam reſipiſcente, & priſtinam voluntatem, qua peccato adhæſit, mutante: nam per huiuſmodi actum homo ſe auertit à culpa, quam ſua ſponte commiſerat.

Petrus Sot. de Sacram. Poenit. lect. 18.

Tertio Quæritur, an remiſſio culpæ venialis, ſit diuinæ gratiæ iuſtificantis effectus. Item, an ſit ex gratuito Dei beneficio, hoc eſt, ex auxilio Dei ſpeciali, & ſupernaturali; an verò per naturam fieri poſſit? Aiunt nonnulli, Scotum, Durandum, Gabrielem, Almainum, & Maiorem aſſerere, venialem noxam per naturam poſſe tolli, hoc eſt, per actus liberi arbitrij ſolis naturæ viribus elicitos: quorum ſententiam, vt temerariam damnant. Verum prædicti auctores id nequaquam docent. Solum hoc illi affirmant, tranſeunte actu peccati venialis, re nihil manere in homine, niſi poenæ reatum, & poſſe peccatorem Dei gratia vacuum plene, atque integre pro venialibus erratis ſatisfacere: immo & apud inferos idem poſſe concedunt: & addunt, venialem noxam per qualecumque opus poenitentiæ, vel charitatis expiari, & elui. Quæ ſingula per ſe licet falſa ſint, vt ſtatim docebo, nunquam tamen ij, quos nominaui, auctores, aſſeruere peccatum veniale deleri abſq. gratuito, & ſpeciali Dei munere per ſolas naturæ vires, & generale Dei auxilium cum natura conueniens.

Ex communi igitur Theologorum ſententia dicendum arbitror, primò, venialis remiſſionem peccati, gratuitum, & ſupernaturale eſſe beneficium Dei: id, quod facile colligi poteſt ex Concilio Mileuitano canone 5.6.7.& 8.& ex Arauſicano 2. cano. 14.& 22. Omnis enim miſeriæ liberatio eſt Chriſti Domini donum, beneficium, & munus: item Deum quotidie precamur: Dimitte nobis debita noſtra: quia quotidie in veniales culpas incurrimus. Remiſſio inſuper peccati venialis ad gloriam cæleſtem adipiſcendam conducit, & iuuat; at quicquid hominem promouet ad vitam æternam, gratuitum, & ſpeciale Dei donum eſt. nihil itidem homo poteſt per ſeipſum præſtare, quod peccati veniam mereatur. Præterea, veniale peccatum Deum offendit, & hoc ipſo, Deus iraſcitur. Iraſci enim Deum, eſt eum velle peccatum punire, & vlciſci. At per ſolas naturæ arbitrij noſtri vires, ſolo Dei generali auxilio adiutas, Deum nobis placare non poſſumus: ipſe igitur Deus peccantibus, & malè merentibus liberaliter ignoſcit. Remiſſio ergo peccati venialis non ſolum eſt gratuitum, & ſpeciale Dei beneficium, ſed etiam eſt diuinæ gratiæ iuſtificantis effectus, hoc eſt, nemini extra gratiam Dei conſtituto peccatum veniale dimittitur, vt ſtatim probabo. Quæres, Quid dicendum ſit, ſi homo aliquis cum ſolis naturæ conditionibus crearetur, & veniale peccatum admitteret? Reſpondeo, Non poſſet homo ille peccatum exuere, niſi Deus hoc illi gratuito condonaret. Poteſt quidem homo in peccatum per ſeipſum cadere; at ſurgere per ſe

A ipſum è peccato non poteſt. Immo ſi in prima ſui inſtitutione homo venialem culpam, & noxam contraxiſſet, niſi Deus pro ſua miſericordia deleuiſſet, nunquam contractum peccatum eluere, & abſtergere, potuiſſet. Sed objicies; Ergo veniale peccatum, Deo illud non remittente, perpetuò manebit, & poenam proinde merebitur ſempiternam. Reſpondeo, abſque dubio, niſi Dei beneficio condonetur, duraturum perpetuo, & poena ob id perpetua puniendum: non quod veniale per ſe æterno ſit dignum ſupplicio: quoniam per ſe Dei gratiam, & charitatem non aufert, & proinde non tollit principium, quo poſſit homo pro illo idoneè, & legitime ſatisfacere: ſed ex eo, quod quandiu non remittit Deus, tandiu homo in culpa eſt: quæ culpa dum permanet, debita poena punitur. Veniale itaque ſolum temporariæ poenæ ſubiectum eſt, modo ſemel culpa diluatur, aut gratia adſit, qua poſſit elui, & expiari. Paludan. in 4. diſt. 18 quæſt. 1. art. 1. docet ſi homo ſolum peccato veniali, & originali teneretur obſtrictus, poſſet viribus naturalibus Deum diligere ſuper omnia, & per eum actum reformare voluntatem, quam per peccatum veniale deformaſſet, & poſſet gratus B eſſe Deo, tum ad bona, & commoda naturalia, tum etiam ad poenam ſenſus deuitandum, licet gratus non eſſet ad gloriam cæleſtem aſſequendam, & effugiendam poenam damni peccato originali debitam. Hæc ille, ſed falſo, vt in alijs locis oſtendi. Neque enim peccator per naturam poteſt Deum pluſquam omnia diligere, aut idoneè, & legitimè, vt debet, de peccato contracto dolere.

Quarto Quæritur, An veniale delictum remitti queat homini, diuina gratia, & charitate carenti? quod eſt quærere, an homini in peccatum lethale, & veniale lapſo, poſſit veniale ſine lethali condonari? Duæ ſunt opiniones præcipuæ: vna affirmat poſſe, quam ſequuntur. Scot. 4. diſtin. 21. quæſt. 1. Duran. 4. diſt. 16. quæſt. 2. Gab. 4. diſt. 18. quæſt. 1. art. 3. dub. 2. Almain. 4. diſt. 21. quæſt. 1. Maior. 4. diſt. 21. quæſt. 1. Medi. de poenit. tract. 3. quæſt. 2. Id probant multiplici ratione. Nam in primis, peccator poteſt bona temporaria mereri, ergo etiam mereri poteſt poenæ temporariæ debitæ veniali peccato remiſſionem: Sed omni poena culpæ venialis ſoluta, culpa quoque ipſa aboletur. Deinde, vſu venit interdum, vt iuſtus leuiter delin- C quat, & poſtea ea culpa dimittatur, poena non ex toto relaxata; qui ſi deinde grauiter peccet, poterit plene ſatisfacere pro poena culpæ veniali debita, & ante caſum non ſoluta: ea enim poena eſt temporaria. Præterea, ſi quis cum peccato lethali, ac veniali ex hac vita diſcederet, haud dubie de vtroque in perpetuum puniretur: quod videtur abſurdum, cum veniale ſumptum per ſe, temporariam ſolummodo poenam mereatur. Item, peccatori multa alia beneficia diuinitus conferuntur, in quibus potiſſimum numerantur fides, ſpes, & auxilia ſpecialia ad multa bona præſtanda, ergo poteſt etiam peccator a Deo impetrare auxilium, quo peccatum veniale per poenitentiam eluat, & expiet. Poſtremo, remiſſio peccati venialis fit abſque vlla infuſione gratiæ; ergo poteſt peccatori venialis culpa dimitti. Altera opinio oppoſitum affirmat: quæ fuit veterum Scholaſticorum ſententia Alex. p. 4. q 15. m. 3. a. 3. §. 4. Alber. 4. d. 21. a. 9. S. Tho p. 3. q. 87. a. 4. Bonau. 4. d. 21 art. 5. quæſt. 1. Ricar. 4. diſt. 21. art. 2. quæſt. 3. & diſt. 16. art. 5. quæſt. 2 qui omnes vnica ea ratione mouentur, quod D nemo culpam exuere, & deponere poſſit, niſi per idoneā, & legitimam ſatisfactionem: at talis apud Deum ſatisfactio hominis eſſe non poteſt, niſi ipſi Deo ſit grata, & accepta, quæ in peccatore nequit eſſe, cum ſit Dei inimicus. Præterea, ſatisfactio pro culpa, quam peccator exhibet, vel ex iuſtitia remiſſionem culpæ venialis meretur, vel ex gratuito Dei beneficio: Non ex iuſtitia, quæ peccatoris ad Deū nulla poteſt eſſe; non ex gratuito Dei munere, quia talis minimè datur, niſi Deo ſit grata, & accepta. Item, quia alioqui apud inferos, damnatis hominibus venialia poſſent peccata dimitti, quod dici poſſe tuto non videtur, quoniam cum eiuſmodi reprobis, et damnatis Chriſtus Dominus ſua merita non communicat; et tamen veniales culpæ ſine Chriſti merito non abolentur. Ad hæc argumenta, Scotus, Gabriel, et Durandus reſpondent, duplicem aientes eſſe ſatisfactionē; Vnam qua vitam æternam promeremur, quæq. iratum Deum homini reconciliat, et placat; Alteram quæ tantummodo poenam debitam ſoluit: qua ſoluta, culpam quoque delet, ac tollit: Vnde peccator licet primam ſatiſfactionem præſtare nequeat, ſecundam tamen poteſt. Sed

certe magis pia videtur ſecunda ſententia, & proinde mihi A quoque magis arridet: quoniam nulla culpa contracta poteſt ſine Deo gratis, & liberaliter remittente deleri. Is enim, qui Deo inimicus eſt, ipſi ſatisfacere non poteſt, niſi eam ſatisfactionem Deus ipſe acceptam, & gratã habeat: nam eam ſatisfactionem Deo peccator debet, ſed debitum Deo non ſoluitur, niſi ipſe ſit noſtra ſolutione contentus. Item, ſatisfactio eſt debiti ſolutio, ergo iuſtitiæ actus inter debitorem, & creditorem, inter offenſum, & eum, qui offendit; ſed inter hominem, & Deum nulla eſt iuſtitia, niſi in nobis ſit gratia, per quam Deus ſe nobis, quodammodo obſtrigit, & obligat: poteſt verò peccator a Deo impetrare commoda, & bona temporalia huius vitæ, ſed non veniam peccatorum leuiorum promereri ſine gratia Dei, quia nequit pro ipſis idonee, & legitime ſatisfacere.

Quinto Quæritur, An veniale cum lethali peccato coniunctum perpetuo apud inferos ſupplicio puniatur? Triplex eſt ſententia, Prima eſt. Scot. 4. d. 21. q. 1. Gab. 4. d. 18. a. 3. dub. 2. Maior. 4. d. 21. q. 1. Almai. 4. d. 21. q. & tract. 3. moral. c. 23. In vniuerſum aſſerentium, etiam apud inferos peccatum veniale dimitti, eo vnico argumento, quod veniali per ſe, poena ſolum temporaria debetur; qua perſoluta eluitur, B & tollitur culpa; ac licet Deus poſſet poenam non tamen culpam condonare; facto tamen, cum ex toto Deus poenã peccati venialis relaxat, culpam quoque ſimiliter delet. Obijcies veniale peccatum cum mortifero coniunctum, ex accidenti perpetua poena, & ſupplicio puniri. Contra vrget Scotus; quia veniale per ſe temporaria ſolum dignũ eſt poena, & Deus proclinior eſt ad ignoſcendum, quam ad puniendum. Præterea, Deus alioqui maiores poenas repeteret, ac ſumeret, quàm venialis culpa mereretur. Secunda opinio eſt veterum Scholaſticorum. Altiſiod. lib. 2. tract. 18. c. 4. q. 3. Alex. p. 4. q. 15. m. 4. a. 3. Alber. 4. d. 21. a. 8. & in ſum. p. 2. tract. 18. m. 4. a. 4. S. Tho. 4. d. 21. q. 1, ar. 2. ad 4. q. 3. & 1. 2. q. 87. a. 5. ad 2. & 3. Bonau. 4. d. 21. a. 1. q. 1. ad finem. Ricar. 4. d. 21. a. 1. q. 3. nullam eſſe apud inferos peccati venialis remiſſionem: quod duplici potiſſimum argumento probare contendunt. Primum eſt, quia nulla eſt apud inferos redemptio. At reſpondet Scotus, nullam eſſe redemptionem, ſcilicet qua inde liberentur. Verum contra Scotum inſtant alij ea ratione; quia ſaltem apud inferos ex parte minuerentur, & relaxarentur poenæ, quod ſi- C ne meritis Chriſti fieri non poteſt: ſua autem merita Chriſtus Dominus minime cum damnatis voluit eſſe communia. Item, poſſemus orare, & ſacriſicia offerre pro ijs, qui ſunt ad inferos damnati, & ipſis poſſent indulgentiæ pontificiæ prodeſſe. Hoc argumento quidam vtuntur, & eo euidentiſſime Scotum, & alios conuinci putant, ſed profecto falluntur; nam Scotus, & alij ſolum docent apud inferos damnatos poſſe pro ſuis peccatis venialibus ſatisfacere; non item nos pro ipſis, quoniam ſunt extra communionem ſanctorum. Alterum argumentum eſt; quod damnatis hoc ipſo, quod ſunt tales, Dei nempe capitales hoſtes, ſummoque eum odio proſequentes, ſpecialia auxilia denegantur, quibus poſſit eos ſuorum malefactorum poenitere: at quamdiu quis in culpa eſt, tamdiu poenæ reus, & debitor eſt. Tertia opinio eſt Duran. 4. d. 21. q. 2. ita diſtinguentis: Aut quis, inquit, cum lethali peccato decedit, & cum obligatione, quad ebeat ſoluere poenam temporariã venialis culpæ, iam ante in hac vita dimiſſæ, & hic apud inferos ad tempus, non in perpetuum poenas luet. Aut decedit cum mortifera, & veniali culpa, dum viueret non dimiſſa, & hic, vtriuſque culpæ poenas æternas ſuſtinebit. D Vtrumque probat Durandus. primum quidem, quia culpa veniali dimiſſa, poena temporaria omni ex parte ſoluitur patiente, & perferente criminis reo poenam, quam debet: tunc enim de eo debitæ poenæ ſumuntur ad tempus. Secundum ita confirmat; quia quamdiu quis in culpa perſeuerat, iuſtæ poenæ ſubijcitur. Et in hoc Durandus ab Scoto diſſentit. Et certè contra Scotum eſt magnum argumentum. Nam ſi in hac vita venialis culpa dimiſſa non eſſet poſtea apud inferos, cum ſemper in damnatis permaneat, perpetuum ſupplicium promereretur. Quamquam Gab. Almainus, & Maior fatentur apud inferos venialem culpam remitti, non quia peccator bonum aliquod opus efficiat, ſed quia poenam temporariam quam debet, ſuſtinet, & exoluit. Ex quo iam argumentum illud diluitur, quo obijciebatur veniali per ſe poenam duntaxat temporariam deberi: hoc enim verum eſt, quia veniale peccatum per ſe gratiam, & charitatem non admittit, qua poteſt aliquis

A pro eo idoneè, & legitimè ſatisfacere Deo; Secus verò eſt ex accidenti: nam ſi homo ſit extra Dei gratiam, & charitatem, non habet, vnde pro culpa veniali, aut pro eius poena legitimè ſatisfaciat; & ideo quamuis poenam ſuſtineat, numquam tamen ſoluit, quod debet, quia non ſoluit, vt Dei lex, & iuſtitia poſtulat, Et ideo ſiue in hac vita culpa veniali dimiſſa, ſiue ante non remiſſa, poena ſupereſt ſoluenda. Mihi certè in hac controuerſia ſecunda opinio veterum Scholaſticorum videtur magis pietati, rationiq. congruere; vel ob id ſolum, quod remiſſio poenæ, quam veniale mereretur, etiam poſt culpam dimiſſam, non videtur vlli concedi citra Chriſti Domini merita, quæ damnatis minimè Deus impertit. Sine gratia item Dei, idonea, & legitima pro peccatis ſatisfactio non redditur, ergo licet, quæ debetur, poena non ſit æterna; quia tamen iuſta, apta, & conueniente ſatisfactione non ſoluitur, numquam finitur, numquam extinguitur, & deſinit; neque enim creditori debitor, aut offenſo is, qui offendit, ſatisfacit, niſi ſecundum leges, & iura ſatisfaciat, at nulla hominis ſatisfactio apud Deum idonea, & legitima habetur, niſi fuerit ipſi grata, & accepta.

B Sexto Quæritur, An veniale peccatum cum peccato originis coniunctum, perpetua poſt hanc vitam poena plectatur. S. Thomas, & Alexander, Bonauentura, Ricardus locis ſupra citatis, negant poſſe quempiam decedere cum ſolo veniali, & originali, eo adducti argumento, quod puer cum primum vſus rationis ſit compos, aut conuertitur ad bonum rationis, aut non: Siquidem, tunc ſpeciali Dei auxilio iuuatur, & gratiam ſibi diuinam conciliat, qua ab originali mundatur; Sin minus, lethale peccatum contrahit quia Dei præceptum violat, quo tunc temporis vnuſquiſq. compellitur ad bonum rationis diligendum, hoc argumento vtitur. S. Tho. 1. 2. q. 89. a. 6. & de malo q. 5. a. 2. ad 8. At enim eo tempore, vnumquemque hominem ad bonum rationis præſtandum peculiari præcepto, & rationis lege compelli, pauci Theologi tradiderunt. Palu. 4. d. 16. q. 1. a. 2 admittit poſſe aliquem cum ſolo veniali, & originali decedere; addit tamen ex liberali Dei benignitate poſt exitum animæ è corpore, huiuſmodi veniale dimiſſum iri, per aliquem bonum actum, quem poteſt homo naturæ viribus eliçere. Verum hæc abſque ratione probabili dici videntur. C Tum, quia nihil certi eſt de ea liberalitate Dei, quam Paludanus futuram diuinam: tum etiam, quia, vt præmonui, venialis culpa maior eſt, quam vt ſolis naturæ viribus deleri queat. Scotus 4. d. 15. q. 2. a. 4. & eum ſequutus Ledeſ. 4. p. 1 q. 28. a. 4. veniale concedit poſt hanc vitam cum ſolo originali: docet tamen perpetuo ſupplicio puniendum; ſed ex accidenti, quia tunc decedens ſemper manet in culpa, & proinde ſemper debitam poenam luit. Probabilius meo iudicio hic auctor, quam Paludanus de hac re loquitur. Quibuſdam veluti etiam Durando 4. diſt. 21. quæſt. 2. ad 1. non videtur probabile, huiuſmodi hominem cum cæteris damnatorum punitum iri, qui infelices, & miſeri ſunt obſtinatæ voluntatis & animi, Deum perpetuo odio habẽt, in ipſum iraſcuntur, maledicta ſemper conijciunt, denique ipſius leges, & præcepta contemnunt: quæ res de eo homine cum ſolo originali, & veniali mortuo vix credi poſſunt. Quare, inquiunt, aut alibi perpetua poena, & leuiori mulctabitur; aut certe (quod ego magis approbo) numquam bonitas diuina patietur, quemquam cum ſolo veniali ſimul, & originali ex hac vita decedere; cum in altero ſæculo conſtituta ſunt diuinitus loca, in quæ bene, vel male merentes D recipiantur; inter quæ locus ille, quem dixi, minime reponitur, & numeratur.

Septimo Quæritur, An ad remiſſionem culpæ venialis ſit diuinæ gratiæ infuſio neceſſaria. Sunt qui cenſeant eſſe neceſſariam, At communis eſt Theologorum opinio eam non requiri, quia veniale peccatum ſine lethali iuſtis hominibus condonatur; & infuſio gratiæ ſolum eſt ad lethalis culpæ remiſſionem neceſſaria. Sanctus vero Bonauentura. Sanctus Thomas, Alexander, & Albertus ſolum docuerunt gratiam gratum facientem eſſe neceſſariam, vt venialia remittantur, quod eſt dicere; Quando veniale eſt vna cum lethali crimine coniunctum, numquam veniale ſine lethali remitti: & hoc negandum non eſt, verum enim eſt, vt ante probauimus: at quando venialia ſine mortiferis ſunt, remitti, & deleri queunt ſine gratiæ infuſione, niſi quiſpiam velit in peccati venialis remiſſione, non eſſe primæ gratiæ infuſionem, ſed ſecundæ, quæ eſt gratiæ incrementum, qua de re ſtatim dicemus.

Octauo

Octauo Quæritur; An quandocunque extra ſacramenta, prima gratia adoptionis infunditur, venialia peccata deleantur? S. Thom. p. 3. q. 87. art. 2. ait quandocunque de nouo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur. Sic ille ea ratione: quia tunc temporis, primæ gratiæ infuſio nõ eſt abſque legitimo pœnitentiæ actu, quæ dicitur contritio, qua quis ob amorẽ Dei, dolet ſe peccaſſe, & ſtatuit nunquã amplius peccare, ac vult Deo pro peccatis ſatisfacere, vt eius gratiam ſibi concil et malefactorum venia impetrata; ſed hic actus omnem peccandi voluntatem excludit; ergo omne veniale peccatum expurgat. Alij negãt, inde probantes, quod poteſt quis primam adoptionis gratiam adipiſci, vel per ſacramenta, vel per proprium actum, & debitam animi ad ſacramenta ſuſcipienda præparationem, & ſiue hoc, ſiue illo modo aſſequatur, poteſt in peccati venialis ſtudio, deſiderio, & voluntate manere, ita vt vel eo delectetur, vel id committere deſideret, & decernat. Et contritio expellit quidem omnem peccati grauioris voluntatem, non tamen leuis, ſeu venialis. Cæterum S. Thomas non loquitur de eo, qui á lethalium criminum labe per primam iuſtificationem abſtergitur cum peccati venialis ſtudio, deſiderio, & cupiditate, ſed de eo, qui cum in gratiam, & iuſtitiam reſtituitur, explicitè, vel implicitè omnem culpæ venialis voluntatem deponit, & abijcit, cui quidem homini omne veniale remitti, S. Thomas arbitratur: quod eſt valde probabile.

Nono Quæritur, An quandocunque veniale peccatum per proprium actum remittitur, amplior gratia cõferatur? Sectatores S. Thomæ negant cum ipſo S. Thoma, inde cõprobantes, quod actibus charitatis remiſſioribus gratia nequaquam augetur: at venialis culpa poteſt per remiſſiores charitatis actus deleri: ergo non eſt neceſſe, vt venialis peccati remiſſio ſit ſemper cum incremento gratiæ: quam ſententiam puto eſſe, S. Thomæ, & verã. Cæterum cum prædicti Auctores ea ratione, & ſententia innitantur, qua putant minus intenſis charitatis actibus gratiam nequaquam augeri: ideo hoc alijs minime probatur: quoniam vt ſuo loco inferius docebo iuxta aliorum probabilem ſententiã, quocumque charitatis actu etiam remiſſiore, gratia ſtatim augetur, ac proinde quandocunque per proprium charitatis actum veniale dimittitur, gratiæ quoque incrementum confertur. Atque hoc proculdubio, ni fallor, eſt quod ſuperius nonnulli tradiderunt, remiſſionem nempe peccati venialis ſemper eſſe cum gratiæ infuſione coniunctam, non quidem primæ, ſed ſecundæ. At verò lib. 7. vbi de gratia diuina tractabo, S. Thomæ, & aliorum veterum ſententiam probabo, gratiam & charitatem actibus tantum feruentioribus, quos intenſiores appellant, creſcere, ac proinde exiſtimo actibus charitatis remiſſioribus, aliquando culpas veniales remitti ſine gratiæ incremento.

Decimo Quæritur, An quando venialis culpa per propriũ actum deletur, actus pœnitentiæ requiratur? Inter omnes conuenit, actum pœnitentiæ eſſe neceſſarium. Pœnitentiæ verò actum non omnes eodem modo accipiũt. Alij enim quemcumque charitatis actum appellant pœnitentiam, non quidem expreſſam, ſed implicitam, & tacitã. Alij verò pœnitentiam requirunt expreſſam: & ideo in præſentia quæritur, an veniale peccatum in homine iuſto per quemcunque charitatis actum elicitum, vel imperatũ deleatur. Scot. 4. d. 21. q. 1. quem alij ſequuntur, præſertim Gab. 4. d. 16. q. 5. ar. 2. concluſ. 4. cenſet eſſe probabile, ad venialis expiationem culpæ, ſufficere qualecumque opus charitatis; quia plus boni & meriti habet in ſe quilibet charitatis actus, quam mali inſit in veniali peccato. Præterea, actio quæcumque charitatis cũ Deo nos perfectè coniungit, ergo hoc ipſo venialem culpam expellit; non exiſtimo Scotum generatim, omnem charitatis actum accepiſſe, ſed eum duntaxat, quem homo iuſtus refert, ac dirigit ad remiſſionem peccatorum venialium obtinẽdam: hunc enim actum appellat pœnitentiam implicitam. Probabilius eſſe alij opinantur, nõ quocunque charitatis opere veniale delictum auferri, quando id proprio actu dimittitur: quia bonum opus quatenus tale, voluntatem peccati venialis non tollit, ergo cum eo peccato minime pugnat. Culpa vero venialis eo actu expiari, & condonari videtur, qui ei aduerſatur: niſi reſpondere Scotus velit, non ſe loqui de veniali quod actu placet, ſed de eo, cuius, poſt actum præteritum voluntatem exuimus; tunc enim ad veniale, à cuius voluntate deſiſtimus, auferendum ſufficit qualecumque charitatis officium. Scotus item reſpondere poteſt, noſtris actibus

A veniale peccatum non tolli vi, & natura ipſorum, vt inferius dicam, ſed tanquam præparationibus Dei inſtitutione requiſitis, ad venialem culpam delendam: talem autem eſſe quemcunque charitatis actum, nec ad hanc remiſſionem requiri actum peccato veniali contrarium. Sed quicquid velit Scotus probabilior eſt ſententia S. Th. p. 3. q. 87. art. 1 ad venialis culpæ remiſſionem, requiri, tanquam debitam animi præparationem, eum charitatis actum, qui, ſi culpa venialis occurreret, omnem eius voluntatem, & ſtudium depelleret: non quod in eiuſmodi actu lateat aliqua conditio ex futuro pendens, nam ob tales conditiones, nec laudamur, nec vituperamur, & proinde nec bene, nec male meremur, ſed quod talis ſit actus charitatis aliquando, vt in ſe eam vim & poteſtatem habeat implicitam, per quam deteſtamur veniale delictum noſtra ſponte cõmiſſum, quando in mentem cogitatiomemque venit: tunc enim actus eiuſmodi charitatis peccato veniali repugnat, & eius ſtudium, deſiderium, & voluntatem excludit.

Vndecimo Quæritur, An per actum feruidum charitatis in Deum, peccata venialia deleantur? Durandus in 4. d. 16. q. 2. nu. 9. negat, per actus charitatis in Deum feruen- B tiores peccata venialia expiari, cui aſſentitur Sotus in 4. d. 15. q. 2. ar. 1. Id vterque probat, quia feruentiſſimus charitatis actus poteſt ſimul, cum veniali peccato conſiſtere: quia aliquando vſu venit, vt is, qui feruide Deum amat, habeat veniale peccatum, in quo delectatur, vel quod admittere decernit: nam à viris etiam integerrimæ, & ſanctiſſimæ vitæ peccata aliqua venialia committũtur. Sed videtur Sotus à ſuo Magiſtro in hac parte diſcedere. Profecto S. Tho. in 4. diſt. 15. q. 2. ad quæſtiunculam 2. ad ſecundum, ad primum ſic ait: Feruor charitatis conſumit, vel aliqua, vel omnia peccata uenialia, etiam ſine memoria, & cogitatione illorum, quia eo ipſo continet diſplicentiam aliquorum, uel omnium. nam ei qui feruide Deum amat, eo ipſo diſplicet omne id, quod eum à Dei amore retardat, & q. 7. de malo, ar. 11. ait: ueniale, quantum ad culpam remittitur per feruorem charitatis, mortale uero per gratiæ infuſionem. Et paulo inferius ſufficit, inquit, ad remiſſionem uenialium quantum ad culpam, & fortaſſis etiam quantum ad pœnam, ſi ſit intenſa dilectio in Deum. Sic etiam Richardus in 4. diſt. 16. art. 5. q. 1. ad 2. Ledeſmius in 4. par. 1 C q. 23. ar. 1. dub. 2. Tabienſis uerbo aqua q. 2. Has duas opiniones quidam conciliare contendunt: ita ut prima tantũmodo neget dimitti uenialia peccata, per actum feruentiorem charitatis, qui uirtute non continet tantum odium uenialium culparum, ut ſi ea memoriæ occurriſſent, deteſtaretur, & execraretur ea; & ſecunda affirmet per actum charitatis feruidum, uenialia peccata deleri, quando ita eſt feruidus, ut uirtute contineat dolorem de omnibus uenialibus delictis; Et ita tota quæſtio eo reuocabitur, an per actum charitatis eo ipſo, quod eſt feruens, omnia uenialia peccata condonentur. Durandus, & Sotus negant, nec S. Thom. locis ſupra citatis uidetur oppoſitum tradidiſſe, dicens per huiuſmodi actum, uel aliqua, uel omnia deleri: ergo non ſemper omnia expiantur, ſed ea duntaxat, quorum odium feruidus charitatis actus contineat uirtute. Sed hoc idem eſt, quod Durandus, & Sotus affirmant. Alij & fortaſſis uerius ſentiunt omnino Durandũ, & Sotum, cũ S. Tho. pa. in hac parte pugnare; eo quod S. Thomas docere uoluerit per actum charitatis feruentem uenialia peccata dimitti, dummodo ea uoluntati noſtræ non placeant, ita ut eiuſmodi D actus charitatis, ſit lege Dei, certa, idonea, & debita præparatio mentis ad uenialium peccatorum remiſſionem impetrandam, & ſit meritum, quo eam remiſſionem promeremur. Hinc facilè argumenta ſoluuntur. Nam ſi obijcias, fieri poteſt, ut ſit feruentiſſimus charitatis actus, & nihilominus ut is, qui ita diligit, aliqua ueniali noxa oblectetur, uel eam committere ſtatuat, ergo actus charitatis feruentior cum delicto ueniali non pugnat; Reſpondeo, ſi dixeris, per actum charitatis feruidum uenialia peccata expiari, quatenus eorum deteſtationem uirtute continet ut Durandus. & Sotus aiebãt: tunc dicas per actum charitatis feruidum, ſolum ea delicta uenialia deleri de quibus, uir iuſtus dolet explicite, uel implicitè, uirtute uel actu. Si uero aliorum ſententiam ſequaris uidelicet, per actum feruidum charitatis omnia uenialia peccata diuinitus condonari, non quia feruidus charitatis actus cum ueniali peccato pugnet. ſed quia Deus feruidum charitatis actum certa lege acceptum, & gratum habeat ad noxarum uenialium remiſſionem concedendam tunc dicas ea tantum uenialia delicta condonari,

quo-

quorum obicem vehemens charitatis actus in iuſto homine non inuenit: obicem autem inuenit, cum iuſtus feruidè Deum amans in aliquo veniali peccato, cum voluptate verſatur, vel id facere conſtituit. Si ſecundo opponas, feruidus charitatis actus non eſt delicto veniali contrarius: ergo non cõtinet virtute poenitentiã, qua de peccato veniali doleamus. Reſpondeo, per huiuſmodi actum tolli veniale peccatum, non quidem tanquam per cauſam efficientem, ſed tanquam per debitam, & idoneam præparationem hominis, & tanquam per meritum: ergo ſatis eſt, ſi talis actus ſit legitima præparatio cordis ad veniam leuiorum culparum impetrandam: ſatis eſt quoque, ſi quis per eum actũ promereatur hanc veniam: at reuera talis eſt huiuſmodi actus, nam qui feruidè Deum diligit, meretur, vt ſibi peccatum veniale diuinitus condonetur, quod remoratur duntaxat hominem à feruore charitatis in Deũ, & eo ipſo, quod aliquis actus, eſt iuxta, & debita præparatio mentis ad remiſſionem leuioris culpæ obtinendam, implicite, vel virtute continet pœnitentiam, ſi eo actu vtamur, vt idonea, & debita præparatione, & vt remedio ad veniam peccati aſſequendam adhibito: nobis etenim ſic præparatis Deus ſtatim certa lege factus propitius, culpam venialem remittit. Rogabis, quemnam actum charitatis in hac parte, appellemus feruidum. Reſpondet Ledeſmius. par. 14. q. 28. art. 1. dub. 2. talem actum eſſe, quo quis internus vult ex animo placere Deo in omnibus, aut quo vult omnia Dei mandata ſeruare, aut quo vult non offendere Deum vlla in re, aut actum, quo ipſi diſplicet omne peccatum, aut quo ſtatuit ſe deinceps ſingula peccata deuitare, aut ſe in omnibus emẽdare. Mihi hoc quidem eius dictum probatur. nam in ſingulis hiſce actibus explicitè, vel implicitè continetur noxarum venialium deteſtatio; ſed præter hos actus, videtur ſufficere, ſi ſit actus charitatis intenſus, vt dixit S. Thomas De Malo. q. 7. art. 11. Non eſt ignorandum, actum charitatis dupliciter feruidum dici, & eſſe poſſe, videlicet extenſione aut intenſione. Extenſione eſt feruidus, qui ſeſe fundit, & extendit ad plura, vt cum volo Deo in omnibus placere, eius omnia mandata ſeruare, meam omnem vitam corrigere. Intenſione eſt feruidus, vt cum volo, & gaudeo vehementer tantam, & talem in Deo bonitatem eſſe, quãtam, & qualem ipſum habere, mentis cogitatione, & fidei actu conſidero. Et feruor charitatis dicitur per metaphoram inſtar caloris: ſicut enim caloris feruor talis ac tantus eſt, vt eo aqua igne ſubiecto ebuliat, ac proinde multa excoquat, & abſumat; ſic charitas ſuis actibus igne Spiritus ſancti ſuppoſito, diuinitus accenditur, & tunc quaſi ebulliendo erumpit, & venialia peccata eluit, & extinguit: aliquando per peccatorum odium, quod gignit; aliquando per dolorem, quo de peccatis triſtatur; aliquando per deſiderium, quo vitæ emendationẽ ſibi, vt finem proponit; aliquando per mentis propoſitum, quo iuſtus habet in animo omnia diuinæ legis mandata ſeruare; aliquando per actum egregium, quo vir iuſtus de Dei bonitate cogitans, gaudet, quod Deus ſit, & habeat in ſe, quicquid eſt, & poſſidet, hoc eſt, quod ſit omnipotens, ſapiens, immenſus, iuſtus, bonus, quod ametur, & religioſè colatur ab omnibus: quod ſint ipſi vniuerſa ſubiecta, in quæ ſupremum dominatum, & imperium habeat.

Duodecimo Quæritur, An veniale peccatum poſſit ſine pœnitentia deleri. Reſpondet S. Thomas tertia parte. q. 87 ar. 8. ſæpe deleri ſine poenitentia, quæ eſt ſacramẽtum: at non ſine poenitentia, quæ eſt virtus. Sciendum eſt, inter omnes conuenire, non dimitti veniale peccatum, per aliquid, dum uoluntati ipſum peccatum placet, ac libet. Item conſtat etiam inter omnes, non remitti ſine actu poenitentiæ explicito, vel implicito, hoc eſt, ſine actu, quo peccatum veniale, quod noſtra ſponte contraximus, nobis aliqua ratione diſpliceat. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an ſit neceſſarius expreſſus actus poenitentiæ, quo de veniali noxa, quam admittimus, doleamus; an ſufficiat actus tantum implicitæ poenitentiæ. Durandus, in 4. d. 16. q. 2. n. 9. & d. 21. q. 1. ad finem, videtur requirere explicitum actum pœnitentiæ, ſed communis eſt Theologorum opinio, implicitum ſufficere. ita docent Bonau. 4. d. 21. a. 1. q. 2. Ricar. 4. d. 16. ar. 5. q. 1. Scot. 4. d. 21. q. 1. Palu. 4. d. 16. q. 1. a. 1. & 2. Gabr. 4. d. 16. q. 5. a. 1. nota. 2. & 3. Cai. p. 3. q. 87. a. 1. Sot. 4. d. 15. a. 1. Atque id quidem ratione concluditur: nam ad peccatum veniale tollendum, ſolum neceſſarius eſt actus, qui voluntatem in peccato veniali, actu, vel habitu inhærentem mutemus: ergo ſufficit qualiſcumque actus, per quẽ ab ea voluntate recedamus ſpe, & cauſa veniæ impetrandæ. At, inquies, per venialem noxam rectæ rationis ordinem uoluntas deformauit: ergo neceſſe eſt, vt per alium actum, illum ordinem voluntas reformet, & corrigat. Item, per ueniale peccatum rectum ordinem ſponte noſtra tranſiliuimus: ſed qui certos terminos, & fines tranſilit, neceſſe eſt ad eos reuertatur. Item, quum ueniale peccatum admittimus, in eo uoluntatem noſtram conſtituimus, ergo oportet, ut eam inde remoueamus; ſed id non facimus, quouſque per actum uoluntatis contrarium ab ea uoluntate recedamus. Reſpondeo, his argumentis ſolum concludi, eſſe neceſſarium non ſolum ab actu culpæ uenialis ceſſare, ſed etiam aliquem actum facere, quo uoluntatem priorem deponamus: at uoluntatem priorem in peccato ueniali manentẽ abijcimus, cũ opus aliquod præſtamus, per quẽ Deo nos ipſi ſubijcimus, cauſa ueniæ conſequendæ. nam in eo ipſo, quo aliquid facimus, id tanquam remedium adhibentes ad ueniam impetrandam à Deo, uolumus, ut ueniale peccatum in nobis amplius non ſit: ergo eo ipſo uoluntatem, qua illud ultro contraximus, per alium actum mutamus.

Tertiodecimo Quæritur, An ſufficiat ad peccatum ueniale delendum, actus poenitentiæ, qui dicitur Attritio; hoc eſt, dolor de peccato conceptus metu gehennæ, uel ſpe gloriæ cœleſtis, uel odio turpitudinis, quæ eſt in peccato cum ſpe ueniæ conſequendæ. Quidam negant hunc ſufficere dolorem, eo quod talis dolor cum ueniali peccato ſimul conſiſtere queat: ſed hæc ratio parum firmamenti, & uirium habet, non enim quærimus, an deleatur per attritionem uenialis culpa, dum ea nobis placet; nam hæc nec per ipſa ſacramenta aboletur, quoniam placet, etiam dum ſacramenta ſuſcipimus, ac proinde remiſſioni culpæ uenialis obicem ponimus: ſed id ſolum quæritur: an per attritionẽ prædictam in homine iuſto remittatur ueniale delictum, quod fuerat ante commiſſum, & iam amplius uoluntati non placet. Sotus reſpondet, deleri per huiuſmodi dolorem, cũ is a charitate imperatur. Mihi hoc probatur, ſed nondum Sotus quæſtionem plene diſſoluit, quoniam nõ accipit attritionem per ſe, ſed ut a charitatis actu profectam. Et tunc dicere quis poſſet, venialẽ noxã expiari, & auferri per actũ charitatis ad attritionem hominem mouentem, non autem præciſè per ipſam attritionem. Et hoc eſt, quod quærimus. Quare dicendum eſt, cum Bonau. Scoto, & Gabriele, locis ſupra citatis, ſufficere in uiro iuſto ipſam attritionem, ad illud omne peccatum ueniale tollendum, à quo uoluntas ipſa per huiuſmodi dolorem recedit; quia eſt actus poenitẽtiæ, quamuis imperfectæ, quo uoluntatem, in peccato ueniali quaſi habitu manentem deponimus. Item, licet attritio non ſit dolor de peccato ueniali, Dei amore ſuſceptus, eſt tamen metu gehennæ, uel ſpe præmij ſempiterni, uel odio turpitudinis, uel amore uirtutis conceptus; qui cum ſit actus hominis iuſti, & Dei gratia prædití, promeretur apud Deum uenialis culpæ remiſſionem, & eſt ad eam idonea, & debita præparatio.

Ledeſ. 4. d. 28. a. 1. du. 10.

Sot. 4. d. 15. q. 2. a. 1.

Quartodecimo Quæritur, An ad uenialis delicti remiſſionem ſufficiat dolor de peccato ueniali metu ignominiæ, uel alicuius incommodi temporalis, uel ſpe honoris, famæ uel alterius cuiuſuis humani præmij ſuſceptus. Reſpondeo, minime. nam S. Tho. in 3. par. q. 87. art. 1. ſic ait. Vnde ſequitur, quod requiratur aliqua uirtualis diſplicentia, puta; cum aliquis hoc modo fertur ſecundum affectum in Deum, & res diuinas, ut quicquid ſibi occurreret, quod eum a motu in Deum retardaret, diſpliceret ei. Hæc ille. Item, dolor de peccato metu dedecoris, uel ſpe honoris, uel ſtudio, & amore humanæ gloriæ, per ſe eſt actus indifferens; nam dedecus, ignominia, & infamia, & alia huiuſmodi incommoda temporalia, non ſunt mala, & turpia per ſe. Honor itidem, fama, & gloria, & ſimilia humana commoda non ſunt bona, & honeſta per ſe; nec referuntur in Deum, niſi impulſu, & imperio charitatis; ac proinde non ſufficit dolor de peccato metu horum malorum, aut ſpe, & amore huiuſmodi bonorum. At dices: per hunc dolorem uoluntatem in peccato, acquieſcentem mutamus; at ſupradiximus ſufficere qualemcunque poenitentiæ actum, quo ueniale peccatum nobis incipiat diſplicere, ergo ſufficit huiuſmodi dolor. Reſpondeo, debere eſſe actum, quo peccatum nobis diſpliceat ſpe, & cauſa ueniæ conſequendæ à Deo. Sed quando metu huiuſmodi malorum, uel ſpe, & ſtudio talium bonorum de peccato ueniali dolemus, non triſtamur ſpe, & gratia ueniæ impetrandæ. Nec dolor hic per ſe Deum ut finem habet; at dolor de peccato concep-

tus

prius metu gehennæ, vel ſpe cœleſtium bonorum, vel amore virtutis, vel odio turpitudinis per ſe, niſi mala alia circumſtantia polluatur, in Deum vt vltimum finem refertur. Et ideo hic dolor ſpe, & ſtudio veniæ obtinendæ ſuſceptus ſufficit:

Decimoquinto Quæritur, An ſufficiat quicunque dolor idoneus & legitimus, ſed remiſſus, & paruus. Reſpondeo, ad veniale peccatum auferendum, in quo ſpontaneo actu voluntatis adhæreſcimus, nō ſufficit quiciſque actus, etiāſi fuerit vera contritio intenſa, & vehemens; quoniam culpa venialis non tollitur, dum voluntati placet. nam fieri non poteſt, vt peccatum deleatur, & nihilominus in voluntate permaneat & quandiu peccatum placet, in voluntate permanet: & in hoc omnes conueniunt, vt conſtat ex S. Th. p. 3. q. 87. a. 1. Palu. 4. d. 16. q. 1. a. 1. Gab. 4. d. 16. q. 5. a. 2. concluſ. 1. Sot. 4. d. 15. q. 2. art. 1. Quare ad delendum aliquod veniale peccatum, quod in mentem, & cogitationem venit, ſufficit contritio, etiam remiſſa, & parua, qua nobis illud diſpliceat ob ſpem veniæ obtinendæ. Itē, ſi nos generatim pœniteat omnium delictorū venialium, quamuis nullū ſpeciatim nobis cogitantibus occurrat, ſufficit contritio, tametſi fuerit remiſſior, ad omnium peccatorum venialium de quibus vniuerſe dolemus, culpam abolendam.

Decimoſexto Quæritur, An iuſtus per contritionem mereatur peccati venialis remiſſionem: quod perinde eſt, ac ſi quæreretur, an culpa venialis, ratione contritionis in homine iuſto remittatur ex merito, & ex debito. Quidam videntur negare iuſtos mereri ex dignitate operis, vel ſatisfactionis remiſſionem peccati venialis: atque id probant ex concilio Mileuitano, Arauſicano, vſu Eccleſiæ, auctoritate Auguſtini, & S. Thomæ, vt ipſi citant. Sed conſtans eſt opinio Theologorum, in hoc veniale peccatum à lethali differre, quod lethale non remittitur per contritionem ex debito, aut ex vllo hominis merito; quia contritio ſolum eſt vltima hominis præparatio, quam Deus requirit in nobis ad peccatum per gratiam auferendum: ſed contritio non tantum hominem præparat ad remiſſionem culpæ venialis, ſed etiam iuſtus per eam meretur remiſſionem eiuſdē. Et id videntur aperte docuiſſe S. Thom. p. 3. q. 87. a. 3. ad 3. Scot. 4. d. 21. q. 1. Palu. 4. d. 16. q. 1. a. 2. concluſ. 2. Dur. 4. d. 21. q. 1. & d. 18. q. 2. Gab. 4. d. 16. q. 5. a. 2. concluſ. 4. Atque idem ratio ipſa cogit fateri; quoniam iuſtus per actus pœnitentiæ, & charitatis ſatisfacit Deo pro tota pœna temporali, quæ peccato veniali debetur, & non ſolum pro tota pœna, ſed etiam pro culpa: nam per eam ſatisfactionem, pœnam delet ſimul, & culpam, ergo ex iuſtitia, & dignitate operis per contritionem iuſtus culpæ venialis remiſſionem promeretur. Item, per contritionē iuſtus gratiæ incrementum meretur: ergo & veniam leuiorum peccatorum. Accedit, quod per actus pœnitentiæ, & charitatis vitam promeretur æternam: ergo meretur quoque vt tollantur ea omnia, quibus à conſequenda gloria cœleſti impeditur. Qui enim finem vltimum meretur, ea etiam mereri poteſt quibus ad illum peruenitur, niſi fuerit prima gratia, aut principium meriti, aut perſeuerantiæ donum. Sed culpæ veniales impediunt quominus vitam ſempiternam conſequamur, ergo qui meretur vitam æternam, mereatur quoque peccatorum venialium remiſſionem. Poſtremo, contritio quatenus gratia, & charitate formatur, magis nos ex iuſtitia, & dignitate operis, poſita Dei lege, & promiſſione cum Deo ipſo coniungit, & diuinæ amicitiæ reſtituit quam nos à Deo culpa venialis auertat, quæ ſimul cū charitate conſiſtit: ergo magis Deo contritio placet, quam ipſi peccatum veniale diſpliceat, ſiquidem per contritionē vitā æternam certa Dei lege meremur, & tamen culpæ veniali ſolum per ſe, tantum temporalis pœna debetur.

Ad ea verò, quæ obiici poſſent; Reſpondeo, S. Tho. 3. p. q. 87. art. 4. ſolum docere, remiſſionem culpæ venialis fieri non poſſe, in homine à Dei gratia, & charitate alieno, non negare in iuſtis fieri per contritionem ex iuſtitia, & dignitate operis lege Dei conſtituta. Item ſolum docet remiſſionem peccati venialis non fieri, per ſolam naturam ſine gratuito Dei beneficio. Sed hoc non impedit, quin iuſtus viator per contritionem, culpæ venialis remiſſionem mereatur; nam tota remiſſio eſt gratuita in origine, & cauſa, quæ eſt in homine iuſto: is enim non promeretur veniam leuiorum culparum per cōtritionem, niſi vt gratia, & charitate formatam. Quare ſicut Paulus, ad Romanos ait, gratiam eſſe vitam æternam, quia nobis confertur, ex merito quidem, & debito, & benefactis noſtris, ſed quæ non

Petrus Sotus de inſt. ſacer. lect. 18. de pœnit.

A niſi per gratiam habemus: ſic etiam gratia Dei eſt remiſſio peccati venialis in ſua cauſa, & origine, videlicet in gratia Dei, non in ipſa ſola hominis natura. Eodem modo intelligitur illud ex conc. Mileuit. Arauſicā. ex Auguſtino, & vſu Eccleſiæ, quo Deum oramus Dimitte nobis debita noſtra, quod locum habet in peccatis venialibus, hoc ſolum probat extra gratiam, remiſſionem peccati venialis non eſſe. Item, ſine gratuito Dei muſere nos præſtare non poſſe per naturam, & commune auxilium, quod naturæ datur, actum, quo peccata venialia deleantur; & ideo quotidie iuſti precantur, vt det eis auxilium, quo faciāt opera, quibus ex iuſtitia, & dignitate, culpæ venialis remiſſionem, ſicut etiam vitam æternam, & incrementum gratiæ mereantur.

Decimoſeptimo Quæritur, An iuſtus per contritionem, non ſolum veluti per legitimam, & idoneam mentis præparationem impetret, & mereatur ex iuſtitia, & dignitate operis, peccatorum venialium remiſſionem, ſed etiam vi, natura, & efficacitate ipſius operis, eam remiſſionem efficiat. Hanc quæſtionem expreſſim tractauit Palud. 4. diſt. 16. q. 1. ar. 2. concl. 2. Animaduertendum eſt, idem non eſſe, B mereri aliquid, quod illud efficere: nam vnus meretur præmium, & alter præmium confert tanquam ipſius Auctor; ſic etiam nos meremur vitam æternam, & gratiæ incrementum, & tamen Deus ſolus efficit gratiā in nobis, & vitam æternam largitur. Item nō eſt idem, materiam præparare ad aliquam formam excipiendam, quod formam in materiam inducere: nam vi naturalium cauſarum præparatur corpus, ad animam rationis participem recipiendam, & tamen ſolus Deus eam creando, in corpus infundit, & inducit: ſic etiam homo ſuis actibus ſupernaturalis Dei auxilio factis præparatur, ad excipiendos habitus infuſos, & ſupernaturales, Deus tamen ſolus eos efficit, & infundit. Quæritur ergo, an iuſtus per contritionem ſolum præparetur ad remiſſionem peccati venialis obtinendam, & eam ex iuſtitia, & dignitate operis mereatur: an verò eam etiam efficiat, an potius Deus ſolus ſit, qui peccati venialis remiſſionem faciat. Ait Paludanus loco citato, eſſe hac de re duas opiniones; vnā, quæ affirmat, iuſtum per contritionem non ſolum mereri, ſed etiam efficere peccati venialis remiſſionem, eo quod contritio ſit actus vi, & natura C ſua peccato veniali contrarius. Altera opinio docet, iuſtū per contritionem præparare ſe, & mereri leuiorum culparum veniam, non eam efficere. Huic ſententiæ Paludanus magis accedit: & eam ſolam veram exiſtimo. Nam Scripturæ paſſim affirmant, ſolius Dei eſſe remittere peccata, & Gloſ. ad Rom. 4. teſtatur id generatim dici, & locum habere in omnibus peccatis: ergo etiam in venialibus. Item, peccatum non remittitur, niſi Deo facto nobis propitio, & placato: ſed ipſe Deus ſeſe nobis propitium, & placatum reddit, quia deſinit nobis malum velle. His accedit, quod in Scripturis Deus dicitur peccata remittere, nobis ea non imputare, ea tegere, eorum obliuiſci. Adde, quod 1. Ioan. 2. dicitur de Chriſto. Ipſe eſt propitiatio, & hoſtia oblata patri pro omnibus peccatis noſtris. Et ex Paulo ad Heb. 9. colligitur. Non ſine ſanguine ipſius effuſo, placuiſſe Deo quenquam ſibi reconciliare. Poſtremo, quia alioqui ſequeretur, venialia peccata deleri per contritionem etiam in homine ante Dei gratiam infuſam, ſiquidem tollitur, vt docet oppoſita ſententia vi, & natura ipſius contritionis, quatenus eſt quidam actus peccato veniali cōtrarius. Quare lon- D ge verius eſt, per huiuſmodi actum remitti tanquam per legitimam præparationem mentis, quam ſua lege Deus requirit nobis, vt leuiorum culparum veniam conſequamur: & tanquam per actum, quo peccati venialis remiſſionem promeremur, quia eſt actus gratia formatus, & deo acceptus, & gratus ad vitam æternam, & ad noxam venialem delendam.

Quomodo, & quādo venialia peccata, ex opere operato deleantur. Cap. . . .

HActenus explicaui breuiter, & dilucidè, vt potui, quēadmodum propriis noſtris actibus venialia expietur, quod Theologi appellare ſolent, ex opere operantis: Reliquum eſt iam, vt exponam quando nam ex opere operato, vt ipſi loquuntur, auferantur. Tunc ex opere operato (vt hoc obiter attingam) peccatum deletur, cum vi alicuius ſigni, vel remedii, ad id inſtituti remittitur.

Primo Quæritur, An ex opere operato per omnia ſacramenta tollantur venialia delicta? Reſpondent; nonnulli, tolli quidem per Baptiſmum, per Pœnitentiã, & Euchariſtiam; per reliqua ſacramenta non item: quod ea ratione probare contendunt. Baptiſmus enim eſt regenerationis ſacramentum, quod omnem culpam delet ac pœnam: Pœnitentia verò, eſt lapſi hominis reparatio Euchariſtia, eſt iuſtorum hominum alimentum. Verum. S. Tho 3.p.q.87. a. 3. aperte tradit in vniuerſum per ſacramenta veniales culpas auferri: quod longè verius eſt: hoc enim de extrema Vnctione negari non poteſt, quod fatetur. S. Th. p. 3.q.87. ar.3. cum ſit ſacramentum ad delendas peccatorum reliquias inſtitutum, vt patet ex Iacobi verbis: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, &c. Et ſi in peccatis fuerit, remittentur ei:] Idem docet expreſſum. S Thom, de de Euchariſtia. 3.p.q.87.ar.3. Idem & de cæteris ſacramentis dicendum puto, quoniam licet ea ad peculiares fines, & effectus ſius à Chriſto Domino inſtituta, hoc tamen commune habent, vt ſint certa quædã & ſalutaria peccatorum remedia, & ſpiritales medicinæ: & per eorum ſingula ſæpe etiam prima gratia confertur, qua lethalia peccata penitus extinguuntur. Obijcies, interdum euenire, vt qui ſuſcipit ſacramentum, peccati venialis ſtudio, & voluntate teneatur. Reſpondeo, hoc argumentum æquè in omnibus ſacramentis locum habere: nullum quipppe ſacramentum, etiam Baptiſmus id peccatum veniale delet, in cuius deſiderio, & voluntate homo perſiſtit. Immo nec ipſa quoque prima adoptionis gratia eiuſmodi peccatum expellit: nam ea peccati voluntas impedit, ne ſacramentum, aut gratia culpam aboleat, Quare ſacramenta, ea duntaxat venialia videntur delere & eijcere, quorum deſiderium & voluntas eſt omnino depoſita, Item, cum per ſacramenta peccata dilui dicimus, intelligimus, dummodo is, qui ad ſacramenta accedit, idoneè & legitime præparatus accedat, alioqui enim impedit, vt ſacramentum, quod poteſt, efficiat. V. G. ſi venialibus tantum delictis tenearis, & ſine vllo penitus dolore confitearis, impedis, ne ſacramentum faciat, quod poteſt: quoniam ſacramentum pœnitentiæ conſtat materia, quæ in tribus pœnitentis operibus conſiſtit, confeſſione, contritione, & ſatisfactione. Pari ratione ſi vnum tantum peccatum veniale, quod habes, confitearis ſine vllo prorſus dolore, veniam. & gratiam non conſequeris; quia confeſſio peccatorum requirit dolorem. Deinde, obijcies: ſacramentum cum peccato veniali nequaquam pugnat, vti nec prima adoptionis gratia: ergo neque illud tollit. Reſpõdeo, cum peccata venialia noſtris proprijs actibus eluuntur, tũc tales debent eſſe actus, quibus homo peccati venialis ſtudium, & deſiderium abijciat, quibuſque voluntas, & animus mutetur: non eo quidem, quod vi ſua, & poteſtate peccata expient, & deleant: ſed quod talem in nobis Deus præparationem poſtulet ad peccati veniam cõſequendam. At vero quod veniales culpæ per ſacramenta deleantur, inde profectò eſt, quod Deus ſacramenta conſtituit tanquam ſigna, remedia, atque inſtrumenta, quibus vtitur ad peccata tollenda. Quare mirum non eſt, ſi ea cum peccato veniali non pugnent tanquam cauſæ phyſicæ, & naturales inter ſe inuicem contrariæ. ſed tanquam ſigna quædam, & inſtrumentariæ cauſæ, a Chriſto Domino inſtitutæ ad culparum venialium remiſſionem.

Secundo Quæritur, An ſacramenta per ſe ipſa deleant veniales culpas, ſiue peccata, an vero per motum, & actum pœnitentiæ, quem in ſuſcipientibus excitant, & gignunt. Fuere, qui ſenſerint generatim peccata, ſiue lethalia, ſiue etiam venialia non tolli per ſacramenta proxime, ſed per actum pœnitentiæ, quem in nobis ingenerant ſacramenta rite ſuſcepta. Et Quemadmodum lethalia, inquiunt, per ſacramentum pœnitentiæ non tolluntur per ſe ac proximè, ſed quia ſacramentum tanquam certum Dei ſignum, & inſtrumentum generat motum, & actum veræ & perfectæ pœnitentiæ. quo deinde actu mortifera peccata delentur; ſic etiã per ſacramenta eluuntur veniales culpæ, non quidẽ per ſe, & proximè. ſed tanquam per certa quædam Dei ſigna, & cauſas inſtrumentarias, quibus actus pœnitentiæ, & charitatis in ſuſcipientibus excitantur, qui actus poſtea veniales culpas conuellit. Hæc ſententia nata eſt ex ea, de qua paulo ante dixi, lethale peccatum vi contritionis auferri, & veniale delictum deleri noſtris pœnitentiæ actibus vi, & natura ipſorum, non tanquam præparationibus ad id diuinitus inſtitutis. Enimuerò hæc opinio nullum videtur firmum ac ſolidum habere fundamentum. Mirum enim eſt,

A eorum, qui ſacramenta ſumant, adhuc neminem experiri ac perſentiſcere in ſe eiuſmodi poenitentiæ actum, & motum. Verius ergo ac melius alij reſpondent, ſacramenta per ſe, & proxime tanquam ſigna, remedia & inſtrumenta diuinæ bonitatis venialia peccata delere, cum eam ad rem ſint diuinitus inſtituta.

Tertio Quæritur, quænam ſit iuſta ac debita præparatio in nobis requiſita ad venialium remiſſionem vi ac miniſterio ſacramentorum conſequendam? Dubitatio inde oritur, quia vel attritio omnem peccati voluntatem excludens requiritur, uel contritio, & tunc potius per talem actum veniam conſequimur, quam vi ſacramenti; vel nullus actus eſt acceſſarius niſi ipſa ſacramenti ſuſceptio, & ita ſacramenti ſuſcepti virtute omnia uenialia tolluntur, adeo, vt nunquam quis ſacramenta percipiat, quin ab omnibus venialibus mũdetur. Opinio eſt quorundam debitam ſatis, & idoneam eſſe præparationem, quandocunque quis depoſito, & abiecto peccati venialis deſiderio, ad ſacramentum acceſſerit. Mihi tamen magis probatur eorum ſententia, qui requiri volunt eum actum in homine, quo ſacramentũ ſuſcipere velit, ut remedium diuinitus conſtitutum ad venialium culparum ſuarum remiſsionem, uolo dicere, vt ad B ſacramentum accedat, ſtudio deſiderio, & voluntate vtendi ſacramento tanquam remedio ad peccata venialia tollenda: & loquor in præſentia de eo, qui alioqui debitã attritionem, vel contritionem habens, qua dolet de lethalibus peccatis, ad confeſsionem accedit animo, & voluntate, vt per eam confeſsionem venialia quoque peccata ipſi remittantur: uel de eo, qui accedit legitime dolens de vno peccato veniali, vt cætera omnia per confeſsionem auferãtur; nam alioqui ſacra peccatorum confeſsio neceſſaria parte careret, nimirum debita contritione; ergo hoc legitimo dolore poſito, per confeſsionem, poſſunt cætera venialia peccata deleri, ſi ſacra confeſsione vtamur, vt remedio ad peccatorum remiſſionẽ conſequendam. Ac proinde qui alioqui legitime contritus, uel attritus confitetur, ueniam leuiorum culparum obtinebit, ſi confiteatur vtens confeſſione, ut remedio ad peccata auferenda, tunc enim eſt in eo poenitentia implicita, quamuis non explicita; nec eſt in eo vllus obex ſacramenti.

Quarto Quæritur, An per ea, quæ ſacramentalia Theo- C logi vocant, ueniales culpæ deleantur ex ipſorum opere, an ex opere hominis iuſti ipſis vtentis. Exempli gratia; An per aquam luſtralem & ſacram, quam benedictam dicimus, peccatũ veniale tollatur ipſa actione, per quam aqua illa aſpergimur, an verò per actum noſtræ pœnitentiæ, quẽ concipimus ob deteſtationem, & odium peccati, & per quẽ aqua perfundimur. Duæ ſunt opiniones, altera negat peccata auferri opere eiuſmodi ſacramentalium; ſic opinantur Palu. 4.d.16.q.1.a.2. concl.4 & d.1.q. 1.art.2. concl.2. Sylueſt. verbo. aqua benedicta q.1. Angel.q.2. Tabien. n.4. Gabr.4. d.16.q.5.art.3 dub.3. Abulen. 4.Regum.c.2.q. 39. Petrus Sot. tract. de poenit. ſacramen.lect. 19. Mari. 4.d.23 q.9: & eam ſententiam tribuũt Theologis antiquioribus. Alexan p.4.q.15.m.3.a 4 §.2. S.Tho.p.3.q.87. a. 3 Bon. 4. d.21. p.1.a.1.q.2. Ricar.4.d.16.ar.5.q.1.ad 2. Vnico argumento hi Auctores mouentur, quia ueniale delictum ſaltẽ lege communi, & conſueta, non tollitur abſque actu poenitentiæ, quo nos peccaſſe dolemus. oportet enim, ut voluntatem, qua peccato ſpõte adhæſimus, mutemus; ſed hæc ſa- D cra opera, & officia pietatis per ſeipſa ſine actu poenitentiæ voluntatem noſtram à peccato non abſtrahunt, ſiquidem non ſunt peccato ueniali contraria. Nam ſæpe quis ſacra aſpergitur aqua nihil de peccatis uenialibus cogitans, immo eis interdum ſe oblectans; ergo huiuſmodi opera per ſe ipſa culpas non delent. Deinde, ſi eiuſmodi aqua per ſeipſam peccata venialia aboleret, ſequeretur, vt quis ea reſperſus nihil penitus animaduertens, immo etiam dormiens, aut mortuus à culpis uenialibus purgaretur. Altera opinio affirmas, quam ſequuntur. Sot. 14.d.5.q.2 a. 3. Can. relect. de ſacramentis.p.1.ad 6. & lib,12. de locis Theologi. c 13. ad 9. Vualden. tom. 3. de ſacramentali.tit.4 c.68. 1. edel. 4.1.p. q.28.art.3. dub.3. quæ & mihi magis probatur. nam inter opiniones ea eſt præferenda, quæ magis pietati fauet, dummodo nihil cum recta ratione pugnare uideatur; ſed hæc talis eſt, ergo eſt tenenda. Annotare tamen oportet, aquæ ſacræ poſſe duplicem vſum eſſe; aut enim eam adhibemus ad communes vſus uidelicet, ad purgandas corporis ſordes. aut ea utimur, ut ſacra, & inſtituta ab Eccleſia ad veniã leuiorum culparum cõſequendam, & hic uſus eſt religioſus, & ſan-

& ſanctus, nō profanum: & nihilominus eſt vſus ipſius aquæ. Cum igitur ſecunda opinio docet per eas, res quæ ſacramētales dicuntur, peccata venialia extingui, opus ipſarum rerum accipit, quatenus eſt vſus quidam ſacer, per quem his rebus vtimur, vt remedijs ad remiſſionem peccatorum venialium obtinendam. Hoc poſito, ſecunda opinio probatur decreto Alexandri. 1. quod habetur de conſe. diſtin. III. cap. Aquam, vbi legimus, aquam ſale conſperſam in populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi ſanctificentur, & purificentur. Et poſtea: Si enim cinis vitulæ aſperſus populum ſanctiacabat, atque mundabat, multo magis aqua ſale conſperſa populū ſanctificat, & mūdat: & ſi ſale aſperſo per Eliſeum prophetā, ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis diuinis precibus ſacratus ſal ſterilitatem rerum aufert humanarum: & inquinatos ſanctificat, & purgat. Sic ibi. Et Eccleſia ipſa, quando precationibus adhibitis conſecrat aquam ſale mixtam, ait: vt ſit ſumentibus ſalus mentis, & corporis. Solent quidam reſpondere, in hoc decreto peccata ſumi pro pœnis, quæ venialibus noxis debentur. Sed hi facilè refutantur, quoniam ipſis verbis Alexandri, & Eccleſiæ conuincentur, cum non ſolum dicant, peccata per aquā auferri, ſed eos, qui aſperguntur aqua, ſanctificari, mundari, purgari: quæ verba non de pœnis, ſed de culpis intelligenda ſunt: Alij reſpondent, per hæc, quæ ſacramentalia dicuntur, ueniales noxas aboleri, quatenus mentem excitant in nobis ad pœnitentiæ actum, & odium peccatorum, quo illa expiantur; & ideo non ex ipſorum ſacramentaliū opere, ſed noſtro actu peccata delentur: Cæterum his primum opponimus, quod in decreto pontificio dicitur: ſi cinis vitulæ aſperſus ſanctificabat, multo magis aqua ſanctificat nos ea aſperſos. Deinde, ſi Propheta Eliſeus ſale in aqua immiſſo, ſterilitatem aquarum ſuſtulit, multo magis aqua ſale commixta, diuinis precibus adhibitis, curat ſterilitatem animarum; ac cinere vitulæ aſperſi ab immunditijs legalibus purgabantur, & ſale velut inſtrumento Eliſeus aquas ſanauit: ergo per aquam nos a peccatis mundamur. Secundo, ſi aqua, & reliqua ſacramentalia, peccata ſolum extingunt, quia nos ad pœnitentiæ, actum excitāt: cur nouem, aut decem tantum ſacramentalia numerantur, cum ſint innumera, quæ nos ad huiuſmodi actum incitare, & mouere queant? Reſpondent Gabriel, & Abulenſis, nouem, aut decem tantum referri, quia ea potiſſima ſunt, quibus ad odium peccatorum venialium excitamur; & inuitamur: & quia cætera ad hæc parua revocantur. At illi profecto falli videntur, tum quia alia non deſunt efficaciora remedia, cuiuſmodi ſunt actus pœnitentiæ expreſſæ, opus feruidum charitatis, ſacrificium Miſſæ: tum quia reliqua cum ſint innumera, & maxime ab his diuerſa non videntur poſſe commodè ad hæc pauciora reſtringi, & contrahi. Alij reſpondent, per hæc, veniales culpas dimitti, quoniam qui his ſacramentalibus vtuntur, certa Dei lege mouentur ad peccatorum venialium odium, niſi ipſi impediant, quo minus excitentur, & moueantur: & proinde ſacramentalia, non proxime per ſeipſa, ſed per pœnitentiæ actum, quem illa certò in nobis ingenerant, maculam abluunt peccatorum. Sed certe non minus difficile eſt creditu, hanc legem eſſe diuinitus conſtitutam, vt ſemper pœnitentiæ actum è nobis eliciant, quam opere ipſorum ſacramentalium peccata mundari. Accedit, quod ea lex nuſquam extat, nec vnquā experimur illum, pœnitentiæ actū in nobis.

Ad argumenta primæ opinionis reſpondeo, non inficior quin Antiquiores Theologi Alexander, Bonauentura, S. Thomas, Ricardus, locis citatis apertè doceant per ſacramentalia veniales culpas deleri, & non ſine actu pœnitētiæ ſed exiſtimo eos ſolum docere, in vſu ſacramentaliū oportere vt adſit actus pœnitentiæ alioqui peccata, non remittuntur: ſed actum pœnitentiæ implicitum, non explicitū intelligunt; hic autem adeſt, quoties ſacramentalibus vtimur tanquam remedijs ad peccata venialia abolenda. Ad ſecundū reſpondeo quidem, venialem culpam tolli non poſſe, niſi hominis voluntas à peccato, cui haeserat, auellatur: ſed nego, per ſacramentalia, à peccato voluntatem non non reuocare, niſi ſimul illud expreſſum deteſtemur. Nam cum ſacramentalia adhibemus, vt remedia ad leuiorum culparum veniam aſſequendam, eo ipſo, peccata venialia tacite, & implicitè deteſtamur, & odio habemus, quoniam nolumus, ea amplius in nobis eſſe, & hoc ſufficit.

Tertio argumentabantur ſupra citati doctores. Si culpas ſacramentalia delerent per ſe ipſa, inde fieret, vt qui ni-

A hil de peccatis cogitans, aut etiam dormiens aſpergeretur aqua, eo ipſo, peccatorum ueniam obtineret. Reſpondeo, nihil concludi, quoniam qui ad ſacramentalia non accedit tanquam ad remedia ab Eccleſia inſtituta contra veniales culpas; is utitur aqua ad vſum communem, & profanum non ſacrum: ac proinde ſuſcipit ſacramētalia, ſine ullo pœnitentiæ actu explicito, & implicito.

Quarto obijciunt primæ opinionis Auctores. Si opus eſt, vt vtamur ſacramentalibus, tanquam remedijs ad peccata delenda, ergo non conditione, & vi ſua culpas extinguunt: ſed per actum noſtrum, quo ipſa nobis applicamus. Reſpondemus vſum, quo ſacramentalia adhibemus, vt remedia ad peccata expiāda, nō diſtingui in hac parte ab opere ipſorum ſacramentalium: Et hic vſus tanquam idonea præparatio requiritur, vt nos a peccatis mundemur: cauſa enim efficiens, & inſtrumentalis poſtulat in materia debitam præparationem, vt in eam formam inducat. Pari quoque ratione ſacramenta, quibus ineſt vis gratiam conferendi, eam non efficiunt, niſi qui ipſa ſuſcipiunt, legitimè præparati accedant. Nec itidem ueniales culpas tollunt, niſi ea ſumantur, tanquam remedia ad uenialia peccata
B delenda.

Quinto, obijciunt: Si per ſacramentalia datur venia peccatorum, ergo ſunt ſacramenta, non ſacramentalia. Negamus, quod infertur; quia ſacramenta primam gratiam adoptionis conferunt; ſacramentalia non item; ſed tantum remiſſionem leuiorum culparum. Inſiſtes; in Decreto Alexandri ſupracitato habetur inquinatos per aquam ſanctificari, & mundari, ergo gratia, quæ eſt ſanctitas confertur. Reſpondeo, iuſtos homines culpa ueniali tanquā labecula inquinari, licet à gratia non decidant; quoniam ipſa culpa, quamuis minima, quidam actus eſt à recta ratione, & Dei lege diſſentiens, ac proinde ij, quibus peccatū veniale condonatur, labe mundantur, & ſanctificantur; quemadmodum enim ipſum veniale peccatum eſt labes, quamuis leuiſſima, ſic remiſſio peccati eſt quædam ſanctificatio, licet non prima illa, qua impius redditur iuſtus: Si vrgeas, in eodem decreto Alexandri. contineri, aqua, domus, & loca noſtra eſſe aſpergenda. Eccleſia itidem eadem aqua mortuos aſpergit; ergo non eſt ad peccata venialia tollenda. Reſpondeo; Aquæ luſtralis eſſe multos effectus, vt ex eodem Ale-
C xandri decreto, & precationibus, quibus eam conſecrat Eccleſia, patet; inter alios ſunt duo. Vnus eſt, quo Dæmones arcet à nobis; alter, quo nos mundat à culpis. Loca igitur, & corpora mortuorum aqua perfundimus, vt Dæmones abigamus, & vt fugati loca noſtra, & mortuorum corpora omni oppugnatione libera relinquant.

Sexto obijcitur; ſolus Deus peccata remittit, at ſacramentalia ſunt ab Eccleſia inſtituta; ergo vim non habent, vlla peccata delendi. Eccleſiæ enim poteſtas data non eſt, vt inſtituat remedia ad peccata tollenda alioqui poſſet Papa legē ſtatuere, vt quicunque hoc uel illud fecerit, leuiorū culparum veniam conſequatur. In hoc argumento controuerſia eſt, vnde habeat Eccleſia facultatem, qua remedia conſtituat ad remiſſionem venialium peccatorum aſſequendam. Ad quam reſpondeo, ex eiſdem verbis habere, ex quibus habet auctoritatem à Chriſto, qua poſſit extra ſacramenta concedere condonationes peccatorum, quas Indulgentias uocamus; videlicet ex illis uerbis Ioann. 20. Acci-
D pite Spiritum ſanctum; quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Obijcies, hæc dixiſſe Chriſtum, ut ſuæ Eccleſiæ daret ius, & auctoritatem, qua poſſet per ſacramentum pœnitentiæ a peccatis abſoluere, non autem, qua poſſet extra ſacramentū. Reſpondeo, generatim eſſe dictum. Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: & habere Eccleſiam poteſtatem remittendi lethalia quidem peccata, per ſacramentum pœnitentiæ; uenialia, uero ſiue per idem ſacramentum, ſiue abſque eo, nam qui totum dicit nihil excludit. Accedit, quod Eccleſia his uerbis accepit, à Chriſto poteſtatem pœnas culpis debitas remittendi extra ſacramentum; ergo non eſt, cur negemus accepiſſe quoque facultatem condonandi ueniales noxas extra ſacramentum, ſiquidem non ſunt materia neceſſario ſubiecta ſacramento pœnitentiæ. Vrgebis etiam, Chriſtum ſimul dixiſſe, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt eis. ergo locutus eſt tantum de peccatis lethalibus, è quibus nemo liberatur, niſi per ſacramentum pœnitentiæ re, aut ſaltem voto ſuſceptum. Et propterea ſi lethalia crimina retineat Eccleſia, hoc eſt, ſi ab eis non abſoluat, vel

reipſa

re ipſa, vel ſaltem voluntate, Deus non remittit. At venialibus peccatis etiamſi Eccleſia abſolutionē deneget, Deus interdum remiſsionem concedit. Et ideo poteſt quiſque eorum veniam adipiſci, etiamſi nolit illa ſacramento pœnitentiæ per ſacram confeſſionem ſubijcere. Reſpondeo, in prædictis verbis generalē quidem Chriſti Domini ſententiam contineri, ſed intelligendam de peccatis lethalibus, & venialibus iuxta eorum conditionem, & naturam: nam lethalia ſunt materia neceſſaria confeſſionis, ita vt remitti nequeant, niſi illa, vel re ipſa, uel ſaltem voluntate, & voto pœnitens confiteatur; venialia verò ſunt uera quidē materia confeſſionis, ſed voluntaria tantum, non tamen neceſſaria: ita vt ſi illa confiteri velimus, poſſimus uere per ſacramentum abſolui: ſi autem confiteri nolimus, eorum veniam obtinere poſſimus abſque vllo ſacramento, re, vel voto ſuſcepto, per actum pœnitentiæ interiorē, vel charitatis, uel per aliqua remedia ab Eccleſia inſtituta. Condonantur enim iuſtis hominibus veniales culpæ, vel ipſorum hominum, uel Eccleſiæ merito. Nam quemadmodum cum Eccleſia condonationes peccatorum concedit, quas vocamus indulgentias, merita Chriſti Domini, & ſanctorum hominum triumphantium in coelis nobis impertit & applicat, quibus pœnæ peccatorum noſtrorum ſoluuntur; ita & per ſacramentalia communicat nobiſcum, & Chriſti Domini, & ſua merita, quibus veniales noxæ eluuntur. Vt enim pœnæ ex peccatis relictæ, & culpis debitæ ingreſſum iuſtorum in cœleſtem patriam remorantur, quamuis non in perpetuum prohibeant, ſic etiam leuiores culpæ iuſtos retardant, quo minus ſtatim in cœlum euolent, ſed non in perpetuum impediunt, in hoc enim, aut in altero ſæculo, penitus expiantur. Accepit igitur Eccleſia poteſtatem à Chriſto, quo peccata uenialia ſine vllo ſacramento dimitteret, & ideo accepit etiam auctoritatem, vt poſſet inſtituere remedia, quibus illa penitus tollerentur. Nec inde tamen conficitur, vt poſſit Papa legem ſuo arbitratu ferre, vt qui hoc vel illud quocunque modo fecerit, ab omni culpa ueniali ſoluatur: niſi ea lex talis ſit, vt pium aliquod charitatis, pœnitentiæ, vel religionis, officium præcipiat, hoc enim eſt quod tradidit S. Tho. p. 3. q. 87. ar. 3. ſcilicet veniales culpas deleri non poſſe niſi per opera virtutum, videlicet charitatis, pietatis, pœnitentiæ, religionis, quibus quis ſe Deo, uel rebus diuinis ſubijcit, quæ ad cultum, & honorem diuinum quoquo modo referantur: tunc enim huiuſmodi remedijs Eccleſiæ auctoritate inſtitutis vtetur iuſtus ad ſua peccata venialia penitus eluenda: Non ſecus ac modo luſtrali vnda perfunditur eandem ob cauſam.

Quinto Quæritur, quot numero ſint ſacramentalia, quibus venialia expiari ſolent? Reſpondeo, cum Gloſſa in 6. proemio, in ver. benedictionē, & Hoſtienſi, eſſe nouem, quæ ſunt, oratio Dominica, pia & religioſa percuſſio pectoris, Generalis peccatorū confeſſio, largitio eleemoſynæ, Pontificia, ſeu Epiſcopalis precatio, qua Epiſcopus ſolemni ritu, & cæremonia ſigno Crucis adhibito, populo bona, & ſeliceſa precatur, quam benedictionem uocant, ieiunium religioſè ſuſceptum, uenerabilis eucharistiæ perceptio, vnctio ſacra, & aqua luſtralis, quæ dicitur benedicta; ex nouem hiſce ſacramentalibus, quatuor prima non ſunt ab Eccleſia inſtituta.

Circa precationem Dominicam animaduertendum eſt, eius meminiſſe Auguſtinum, non vno in loco, ſed multis; videlicet in Epiſt. 108. ad Seleucianam, in libro quinquaginta Homiliarum, in vltima. c. 3. lib. de Pœnitentiæ medicina. cap. 2. & in Enchiridio. cap. 71. Concilium quoque Toletanum. 4. cap. 9. Item, de pœni. d. 3. c. de quotidianis.

Percuſſionis pectoris, piæ, & religioſæ, meminit idem Auguſtinus in epiſtola ad Seleucianā prædicta. Item, fit mentio de pœnit. diſt. 1. cap. tres ſunt autem actiones.

Confeſsionis generalis peccatorum licet nulla reperiatur apud Patres mentio, ad probandum venialia eius virtute deleri, ueteres tamen Scholaſtici, S. Thomas, Albertus, Bonauentura, Ricardus, & alij in quarto, diſtin. 21. id communiter tradiderunt. Hoſtienſis. in c. omnis. de pœn. Gloſſa, loco citato.

De eleemoſyna, quod proſit ad peccatorum ueniam promerendam, tradit Auguſtinus in Enchiridio. cap. 72. & 73. Item, tractatu 13. in Ioannem, vbi idem dicit de remiſſione iniuriarum, & generatim id ipſum etiam tribuit operibus miſericordiæ, & ieiunio. Et diſt. 1. de Pœnitentia. c. Medicina, & c. Medicamentū, & c. Quamobrem, ex Ambroſio, Hieronymo, & Chryſoſtomo teſtimonia proferuntur, in quibus aperte traditur nos operibus miſericordiæ pro peccatis Deo ſatisfacere. & cap. ſane cauendum. de pœnit. d. 3. ex Auguſtino.

De Benedictione (quam uocant) Pontificia, ſeu Epiſcopali, iure Canonico nullus extat Canon, nec ulla in Patribus traditio. Communiter tamen Scholaſtici Theologi. 4. d. 16. & Hoſtienſis, & Gloſſa docent per eam uenialia deleri; quamuis Palu. 4. d. 16 q. 1. a. 2. citet caput. Dictum eſt, & cap. Maledicam, cap. intra. cap. Benedictio. 1. quæſt. 1. in quibus tamen locis, nihil certi hac de re expreſſe traditur.

Precationem fuſam in templis ſiue in ſacris Aedibus, nonnulli Theologi addiderunt, nihil etiam ſcriptum reperitur in iure Canonico, & tamen alioqui Scholaſtici, id etiam tradidere.

De ſacra Vnctione habetur integre, titulus in Iure Canonico, licet nihil expreſsim de uenia peccatorum dicatur.

De venerabili Euchariſtia piè, & religioſè percepta, habetur. cap. cum omne, de conſecra. diſtinctione ſecunda.

De ieiunio, pietatis, & pœnitentiæ, ac religionis ſtudio & gratia ſuſcepto, legimus, cap. ſanè cauendum. de pœnitent. diſt. 3.

Aliqui addunt etiam panem ſacrum, quem benedictum vocamus, de quo nihil certi habeo ex antiquis patribus: nō nulla in epiſt. 31. quæ eſt Paulini, ad Auguſtinum tom. 2 operum Auguſtini, & epiſtola 34. quæ eſt Auguſtini, ad Paulinum, & apud Auguſtinum libro ſecundo de Peccatorum meritis, & remiſſ. cap. 26. legimus, videlicet. Panē ſacrare conſueuiſſe Eccleſiam pro Cathecumenis; quia enim ab Euchariſtia arcebatur, loco eius panis a Parocho inuocatione Dei, crucis ſigno, & alijs cæremonijs ac ritibus adhibitis ſacratus in omnes Cathecumenos diſtribuebatur. Poſtea vero coepit etiam mos in Eccleſia introduci, vt panis ſingulis quibuſque diebus Dominicis, à Parocho ſacratus, certa precationis formula ſubminiſtraretur fidelibus, de quo Pane Thomas Vualdenſis de ſacramentalibus tom. 3. tit. 13. cap. 167. & 268.

De aqua luſtrali, quam dicimus benedictam, extat Alexandri Primi epiſtola prima, quæ refertur de Pœnitentia, diſt. 3. cap. Aquam, vbi apertè dicitur Aquam benedici, & ſacrari, in ſanctificationem, & purificationum fidelium; eamque comparat cæremonijs legis antiquæ, quæ coinquinatos emundabat a maculis contractis.

Sexto Quæritur, An unum ueniale poſsit abſque alio ſeorſim dimitti? Reſpondeo, liquido conſtare, remitti poſſe. Hoc enim diſcrimen eſt inter mortiferum, & ueniale peccatum, quod lethalia omnia ſimul delentur, quia per gratiam infuſam tolluntur; hæc autem cum quocunque crimine lethali pugnat, & proinde ſimul uniuerſa depellit, & eijcit: veniale autem ad ſui expurgationē minime eget gratia infuſa. Illud etiam pro certo ſtatuendum, ſæpe vnū ueniale ſine alio dimitti: uſu enim uenit non raro, ut quis de uno, non de alio angatur, ac doleat; & ſtatuat unum cauere, non aliud. Rogabis, an ſi quis de omnibus doleat, uel omnia deuitare conſtituat, per eiuſmodi actus omnia uenialia expientur? Reſpondeo, expiari omnia. At oppones, ergo iuſtus poterit ad tempus omni prorſus ueniali carere, & uere, ſe omni peccato liberum eſſe, affirmare: is igitur minime egebit ea precatione; Dimitte nobis debita noſtra. Reſpondent nonnulli, iuſtum hominem breui temporis morula poſſe omni ueniali culpa uacare, & nihilominus neminem, licet ad tempus breuiſſimum, plane omnis peccati uenialis expertem, abſque mendacio, hoc eſt, abſque omni mendacij periculo, poſſe dicere, ſe ſine peccato eſſe. Atque huc referendum eſſe dictum illud Apoſtoli Iohannis: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt.] Eorum tamen ſententiæ ego minime aſſentior; non enim definitio, uel traditio Eccleſiæ in hoc ſolummodo conſiſtit, quod iuſtorum nullus per omnem vitæ curſum, aut certè ad longum tempus poſſit omni ueniali carere, ſine peculiari Dei munere, & beneficio, ſed nec breuiſsimum etiā temporis momentum. Nam quod quis nullo peccati uinculo teneatur, id diuinæ gratiæ dono, tribuendum eſt. Sicut enim, cum quis ſacro baptiſmate abluitur, ab omni peccati labe mundatur, quodque ad modicum tempus ſe in ea animi mundicie, & ſanctitate conſeruet, in diuinam eſt gratiam referendam, in quam ipſum quoque Baptiſma refertur: ita etiā ſi quis de omnibus uenialibus admiſſis uere doleat, omnia quidem per eiuſmodi dolorem expiabit; ſed non ſolum is

dolor,

dolor, diuinæ gratiæ donum eſt, ſed etiã ipſa vitæ ſanctimonia ad breue temporis ſpatiũ, ab omni labe peccati aliena, ſingulare eſt Dei munus. Illud eſt veriſſimũ, quod Ioannes affirmauit: Neminé poſſe dicere, Peccatũ non habeo, quia aut veniale aliquod habet, aut non; ſi nullum, indè profectò, eſt, quia id dimittit, & condonat Deus ſuæ gratiæ beneficio ſingulari, aut quia ita hominẽ ita dirigit, ita ſuis auxilijs gubernat, ac mouet, vt venialia peccata caueat, deuitet ac fugiat. ſi verò habet aliquod peccatum, ſoluta eſt omnis dubitatio. Hoc enim voluit Ioannes dicere, nec poſſe nos omni peccato carere ſine Dei gratia, nec ſine ea vnquã poſſe iuſtum verè dicere, ſe eſſe ſine omni peccato.

Septimo Quæritur, An cum venialia peccata per ſacramenta deleantur, vnum ſine alio tollatur? Reſpondeo, quandocunque ſacramentum aliquod ſumitur, & homini ſuſcipienti placet aliquod veniale delictũ cui voluntate adhæreſcit, cum tamen de alio doleat: tunc ſacramento deletur veniale, quod diſplicet, alio, quod placet, remanente. Si tamen omnia diſpliceant, tunc vniuerſa expurgat ac tollit ſacramentum. Quæſtio tamen eſt, quando nullũ affectu uel actu placet, nec tamen de omnibus dolor concipitur, an tunc omnia ſacramentum aboleat? Reſpondeo; ſi Baptiſmus ſit, vniuerſa delet, quia omnem culpã ſoluit, & pœnam: & idẽ exiſtimo de extrema vnctione, & de ſacramento Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, eomodo, quo ſupra explicaui. De cæteris verò ſacramentis minus certũ eſt: fortaſſis enim venialia deleant pro varietate præparationis, qua ſuſcipiuntur; ſicut etiam poenam relaxant, ſiue remittunt pro varia ſuſcipientium præparatione.

Octauo Quæritur, An venialia peccata poſt hanc vitam in homine iuſto deleantur. Fuit vetus quorundam opinio id negantium, ita videntur ſenſiſſe Hugo, S. Victoris. lib. 2. de ſac. p. 15. c. 13. Alex. p. 4. q. 15. m. 3. a. 3. §. 5. ea ratione quòd in alio ſæculo nullũ eſt meritum hominis, nec vlla ſatisfactio: at culpæ venialis remiſſio, ſine vllo hominis merito, & ſatisfactione non eſt. Quare cũ quis decedit è vita, aut dolet ſe peccaſſe, aut non dolet. Si quidẽ dolet tunc à venialibus liberatur; ſi non dolet, hoc ipſo, lethale peccatum admittit, quia beatitudinẽ ſuam temoratur. Sed meritò hæc opinio communi omniũ conſenſu confutatur: nam frequenter vſu venit, vt quis penitus oblitus cum peccato veniali decedat. Deinde, nullo argumento conuincitur, eſſe lethale crimen eius hominis, qui venialis culpæ memor, & conſcius ex hac vita migrat abſque dolore vllo. Alexander cenſuit ſimiliter omnia venialia extremo huius vitæ tempore deleri. Cæterum eadẽ ratione, hæc ſentẽtia refellitur: Tum quia ſine argumento probabili dici videtur, venialia vniuerſa pariter cũ vita finiri, & deleri, ſiquidẽ poteſt accidere, vt nulla tunc temporis adſit venialiũ deteſtatio: tum etiã quia interdum contingit aliquẽ hominem hinc decedere cum peccati venialis deſiderio, & voluntate. Nec eſt firmũ Alexãdri perfugium dicẽtis eiuſmodi affectum, & propoſitũ tunc tẽporis eſſe lethale crimen: aut merita hominis, in ante acta vita, venialium remiſſionẽ ſub vltimũ vitæ exitum impetrare, & aſſequi, cum nulla id ratio perſuadeat. Standũ igitur eſt cõi Theologorũ ſententiæ, aliqua venialia poſt hanc vitã auferri tũ quod ad culpã: tũ quod ad pœnã attinet: ita S. Th. Bonauen. Ricar. Sot. Paludanus, Gabriel, Dur. 4. d. 21. Atque hæc ſententia videtur apertè colligi ex Aug. Greg. & Iſid. Beda. Anſel. Ruperto, Mag. ſenten. & Gratiano, qui ex verbis Chriſti apud Matth. c. 12. Colligunt eſſe aliquot peccata, quæ in alio ſæculo remittuntur, cũ dixerit eſſe quædam quæ neque in hoc ſæculo neque in futuro deleantur. Gre. 4. dial. cap. 39. perſpicuè docet leniores, & minores culpas poſt obitũ cõdonari: nec eſt, quod dicas ipſum loqui de peccatis lethalibus leuioribus: quoniã ibi exẽpla ponit venialiũ peccatorũ: ſicut, inquit, eſt aſſiduus otioſus ſermo immoderatus riſus, vel peccatũ curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa, vel ab ipſis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, ſciunt. Aug. li. 21. de ciu. Dei. c. 26. ait de illis, qui ædificant lignũ, fœnũ, ſtipulã, de quibus Apoſt. 1. Cor. 3. loquebatur, inueniẽt ignẽ tribulationis tranſitoriæ, cremabit ædificia, quæ ſecũ portauerũt homines, cremantem. Et verè Aug. lib. 6. contra Iul. c. 5. & lib. 21. de ciu c. 24. & Greg. lib. cit. Beda. Gloſſa. Anſel. Ruper Magiſt. ſent. 4. d. 21. Gratia. d. 25. c. qualis hinc. de peccatis venialibus interpretãtur locum illũ Matt. 12. quo dixit Chriſtus eſſe peccata. quæ nec in hoc ſæculo, nec in altero remittuntur. Nam quãuis ſcripturæ phraſis ea poſſit eſſe, quod nec in hoc ſæculo, nec in futuro tollantur, perinde ac ſi diceretur, nunquã dimittentur; negari tamen non põt quin Patres hunc locũ intellexe-

A rint eo modo, quo diximus: nam ſi nullum peccatum in altero ſæculo remittitur, non dixiſſet Chriſtus eſſe aliquod quod nec his, nec illic dimittitur: ſicut nõ benediceret qui vxorem non ducam, nec in hac vita, nec in altera. quoniam in altera vxor non ducitur. Ratio quoque hoc idẽ oſtendit: ſiquidem poteſt quiſpiam decedere cũ peccati venialis deſiderio, vel eius penitus immemor, præſertim in tot tantiſque moribundi hominis anguſtijs, & difficultatibus. Nec ſatis fit dicendo, diuinæ eſſe prouidentiæ, ne id ita contingat: hoc enim ratione probabili caret, & Patrũ auctoritate. Sed obijciunt Hugo, & Alex. Primo, quia teſte Dama. li. 2. de fide. 2. c. 4. quod eſt in Angelis caſus, eſt in hominibus mors. ſed Angelus poſt caſum, à nullo peccato liberatur: ergo nec homo poſt obitũ. Secundo, Glo. in illud. 1. Io. 5. eſt peccatũ ad mortem, ait quod in hac vita non corripitur, fruſtra poſt mortem eius venia poſtulatur. Tertio, ex Aug. habetur. c. tempus. 13. q. 2. omne hic meritũ comparatur, quo poſſit poſt releuari quiſpiam, aut grauari. Quarto, quia poſt hanc vitam locus poenitentiæ, aut meritorum non eſt, quoniã amplius homo in via, & peregrinatione non eſt. Quinto, quoniã facilius homo in peccatum labitur, quàm à peccato ſur-
B git, ſed poſt mortẽ iuſtus amplius peccare nequit. ergo nec à peccato liberari. Ad hæc omnia reſpondeo Damaſc. Gloſ. & Augu. intelligere poſt mortẽ locum pœnitentiæ in peccatis lethalibus non eſſe: item, in altera vita non eſſe meritum, quo vel vitæ æternæ, vel gratiæ incrementum mereamur, aut pœnæ æternæ remiſſionẽ impetremus, nihil omiinus tamen eſſe remiſſionẽ peccatorũ venialium. Item, facilius labimur in peccatum, quam ſurgãmus ab eo, quoniam ſurgere nemo poteſt niſi per gratiam Dei, & peccatum eſt ex nobis, ſed iuſtus poſt mortem confirmatur in bono, ita vt amplius peccare non poſſit: & quia eſt in gratia, per actũ charitatis obtinet remiſſionem peccati venialis.

Nono Quæritur, quo pacto venialia iuſtorum hominum delicta in futuro ſæculo remittantur? Cauſam dubitandi dedit, quod poſt exitum animæ à corpore nec vllũ eſt meritum hominis neque ſatisfactio: at culpa venialis abſque hominis merito, vel ſatisfactione iuſta, & debita non tollitur. Tres ſunt Theologorũ ſententiæ. Prima docet venialia in futuro ſæculo condonari propter merita hominis in ante acta vita: quod eſt dicere, iuſtos per charitatis, & pœnitẽ-
C tiæ opera, quæ dum viuerent effecerunt, prometuiſſe, vt veniales culpæ ſtatim poſt obitum remitterentur, videlicet in primo temporis momento, quo eorum anima corpore ſoluta tranſit ad ignẽ purgatoriũ: licet certo tempore pœnas debitas perſoluant: ſic Scot. 4. d. 21. q. 1. Hoc tamen ratione vlla non comprobat, hoc docuit, vt defenderet venialia peccata non dimitti ſine merito hominis in hac vita, quum in altera homo nequeat promereri. Secunda opinio eſt Gab. Almai. & Maioris. 4. d. 21. aſſerentiũ peccati venialis remiſſionem eſſe poenæ tẽporalis, ex toto uel ex parte relaxationẽ: & ideo in altero ſæculo venialis noxa dimittitur: quia hominis iuſti anima corpore ſoluta in igne purgatorio detenta, ab omni pœna culpæ debita liberatur: ſed falſum eſt quod iſti ponunt, in remiſſione culpæ venialis ſolum pœnã temporariam condonari. Tertia ſententia eſt. S. Th. 4. d. 21. q. 1. a. 3. ad 1. & ad 4. culpas veniales iuſtorũ hominum in altero ſæculo remitti merito boni operis, quo ipſorum animã corporis vinculis libera, & ad ignẽ purgatoriũ tranſlata diligit Deũ, & de ſuis peccatis dolet, & pœnam patienter ſu-
D ſtinet ſic Sot. 4. d. 19. q. 3. a. 3. ad finẽ. Caie. 2. 2. q. 124. a. 4 ad 2. ſenſit animam primo tẽporis momento, quo à corporis vinculis ſoluitur, nec eſſe omnino extra hanc vitã, cũ adhuc ſit in termino, & fine vitæ, nec eſſe omni peccandi poteſtate liberã. & ob eam cauſam bene & male mereri poſſe. Sed certè hæc ſentẽtia probari nulla ratione poteſt, quia terminus vitæ, aut eſt extrinſecus, aut intrinſecus: ſi de extrinſeco Caiet. loquatur, tunc talis terminus eſt primũ momentũ alterius ſæculi intrinſecum, in quo anima eſt iam corpore exuta, & ſic meriti, & ſatisfactionis capax non eſt: at terminus intrinſecus huius vitæ eſſe non poteſt, quia res naturales per terminũ intrinſecum, eſſe non deſinunt. Quare exiſtimo dicendum venialia, per charitatis actum primo ſtatim alterius ſæculi initio deleri, & extingui, & poenã deinde paulatim relaxari, & ſolui. Ad argumentũ verò reſpondeo in altero ſæculo nullum eſſe meritũ hominis nimirum quo cæleſtem gloriam mereatur: nam ille charitatis actus, quem dixi, culpæ quidẽ venialis remiſſionem teſte S. Tho. promeretur, nouum verò beatitudinis gradum non itẽ. Similiter in alio ſæculo nulla eſt culpæ ſatisfactio, ſcilicet, quæ tanquam debita, & legitima præparatio primam gra-

tiam conciliet, noſque Dei amicitiæ reſtituat, quæque beatitudinem, aut eius incrementum promereatur: bene tamē poteſt pro culpa leuiori eſſe ſatisfactio, quia venialia delicta nobis diuinitus condonentur.

De ſeptem capitalibus peccatis. De Superbi. Cap. XII.

AGendum nobis, nunc eſt de ea peccatorum diſtinctione, qua peccata in ſeptem capitalia diuidi ſolent, de qua re, Alex. p. 2. q. 135. m. 1. & 2. S. Th. 1. 2. q. 84. ar. 4. Nau. in Man. cap. 23.

Primò Quæritur, quam ob cauſam peccata omnia, in ſeptem potiſſimum capitalia diſtribuantur; cum pleraque alia ſint, quæ ad ea ſeptem minime reuocari queāt? Reſpondeo, Septem capitalia peccata, non ideo dici, quod ſint cæterorum omnium cauſæ, & origines; ſed quia vnumquodque illorum ſit multorum aliorum caput, & cauſa. Ac licet apud Apoſtolum Ioanne habeatur, omne quod in mundo eſt, aut concupiſcentiam carnis eſſe, aut concupiſcentiam oculorum, aut ſuperbiam vitæ: vbi tria præcipua peccatorum genera ponuntur, videlicet Superbia, Auaritia, & Libido, eo quod cæteris frequentiora, & vſitatiora ſint in hominum vita: Nihilominus tamen ſtatuendum eſt è communi Theologorum doctrina, ſeptem eſſe capitalia crimina, ſcilicet, Superbiam, Auaritiam, Luxuriam, Iram, Gulā, Inuidiam, & Accidiam. de quorum ſingulis breuiter, & dilucidè eo, quem poſui, ordine, eſt mihi in præſentia diſſerendum, vt ita facilè quandonam ea lethalia ſint, quando venialia, internoſci queat.

Secundo Quæritur quot modis Superbia accipi ſoleat? Reſpondeo, ex Greg. lib. 31 Mora. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 162. a. 1 & 8. & Nau. in Man. c. 23. Alex. p. 2. q. 136. m. 1 2. & 3. Primo eam ſumi latius, prout eſt voluntas violandi legem ſiue præceptum: & tunc omne peccatum eſt ſuperbia, quia eſt alicuius præcepti ſeu legis violatio. Dicitur autem omne peccatum, Superbia, quia aliquid commune habet, quod eſt ſuperbiæ proprium. Superbus enim propriam excellentiam concupiſcit, & quæritat ideo vult, & amat excellere, ac eminere cæteris; & propterea vellet, quantū poteſt, nemini ſubijci. Omnis autem, qui peccat, hoc ipſo, quod legem perrumpit, & præceptum perfringit, vellet nulli legi, aut præcepto ſubeſſe; facto, ſaltem, licet non affectu. Deindè, accipitur Superbia preſſius, & ſtrictius, quatenus ſcilicet eſt quædam legis, & præcepti contemptio; quod etiam ſolet eſſe ſuperborum, qui cum propriā excellentiam appetant, cæteros homines deſpiciunt, vt ſeipſos extoliant, & efferant. Tertio modo, accipitur ſuperbia adhuc reſtrictius, prout eſt immoderata propriæ excellentiæ cupiditas, ſed in quacunq. re ſiue materia. Sic ſuperbi dicuntur, qui amant cæteris eſſe, & haberi, ſuperiores in doctrina, diſciplina, arte, ingenio, facultate, poteſtate, adminiſtratione quaruncunque rerum: ac tales ſolent eſſe alijs omnibus odioſi, & infenſi. Tandē Superbia ſumitur propriè; eo, inquā, modo, vt eſt immodica propriæ excellentiæ cupido in honoribus, ſiue ijs in rebus, quibus honor, & reuerentia debetur. Quo fit, vt Superbia ſic accepta à cæteris peccatis, quæ cum ea affinitatē habent, diſtinguatur; Nam ſuperbus, vt talis, propriam excellentiam concupiſcit in his, quæ reuerentia, & honore ſunt digna, honos autē, & reuerentia debetur ijs, qui ætate, ſapientia, dignitate, pōtate, auctoritate, vel virtute præſtant.

Tertio Quæritur, An ad rationē ſuperbiæ pertineat Dei aliorumue deſpectio, atque cōtemptus? Cai. 2. 2. q. 162 ar. 2. & in ſum. ſuperbia, id videtur affirmaſſe. At enim ſuperbus ſolet quidē Deum cæteroſq. deſpicere, ad rationē tamen ſuperbiæ, nō attinet contēptus, & diuerſæ peccatorum formæ ſunt ſuperbia, & contemptus: vt teſtatur Nau c. 23. n. 6. ſuperbus enim, perſonæ ſuæ excellentiam in honoribus affectat; contemptus autē eſt deprauatus animi affectus, quo quis alios ſpernit, infra ſe ducit, ac pro nihilo putat, & æſtimat.

Quarto Quæritur, cuinam virtuti ſuperbia opponatur? Reſpondeo, cum S. Th 2. 2. q. 162. a. 1 ad 3. Alex. p. 2. q 136 m. 11. Humilitati, ac magnanimitati Humilis enim eſt, qui ſeſe alijs ſubijcere amat, & ſtudet, iuxta rectæ rōnis præſcriptum; unde etiā ſe pari, & æquali inferiorē præbet, prout ratio poſtulat. Humilis itē ſe a magnis rebus, & excelſis gerendis abſtinet, quātum poteſt: primatum omnē, & excellentiam recuſat, & fugit. Magnanimus autē eſt qui magna quidem, & excelſa amat, & appetit: ſed iuxta rectæ rationis, & prudentiæ regulas: quare licet magnitudinem, principatum, & excelſitatem optet; non eo tamen animo, vt propriam excellentiam quærat, ſed ut magnas res adminiſtret ac gerat eo modo, quem recta ratio homini a natura inſita, uel etiam lex ipſa diuina ſuadet, ac præcipit.

Quinto Quæritur, quandonam ſuperbia lethale culpam inducat? Reſpondeo, cum S. Th. 2. 2. q. 162. ar. 5. Alex. 2. p. q. 137. m. 5. Nau. c. 23. n. 8. tunc, quādo quis appetit propriā excellentiam immeritā, aut ſuis meritis maiorē, aut malis artibus, hoc eſt, modis minime debitis, videlicet contra ius omne, & fas, lege vel præcepto violato, aut cum damno, & detrimento notabili aliorum. Itē, quando propria excellentiā concupiſcit, captat, aut quærit ex re falſa, uel uera, ſed mala: uel bona quidē, at in malum finem relata. Eſt vero veniale peccatum, Superbia, quādo caret plena, & perfecta animi deliberatione, cuiuſmodi ſunt ſubiti animi motus, quibus preſtantiā propriā quis affectat. itē, quando res in qua primatum, & excellentiam appetimus, parua eſt, & exigua.

Sexto Quæritur, quot & quæ ſint Superbiæ filiæ, hoc eſt, ſpecies ſiue partes? Reſpondeo, cum Gre. li. 23. Mor. c. 7. S. Tho. 2. 2. q 162. a. 4. Alex. 2. p. q. 136. m. 10. Nau. c. 23. n. 7. quatuor. Prima eſt: qua quis putat bona, quę habet, a ſe habere, nō aliunde, ſiue ea ſint naturæ ſiue gratiæ bona: nā & naturæ quidem bona ſiue ſint animi, ſiue corporis, ſiue externa, Dei dona ſunt. Quoniā quicquid boni in nobis ineſt, id omne referendum eſt acceptum uni Deo bonorum omnium fonti, & auctori. Altera filia ſuperbiæ eſt, cum quis agnoſcit quidem bona, quæ habet, ſe à Deo accepiſſe, ſed tanquā ſuis meritis digna, & debita. Tertia eſt, cum quis ſibi aſſumit, ac tribuit bona, quæ habet, aut maiora, quam habet. Quarta, cum quis alios contemnit, aut non vult cuiquā ſubijci. Eſt tamen animaduertendum, ſuperbiā propriè non eſſe iudicium rationis, quia ſuperbia in actu voluntatis conſiſtit, ſupradicta autem mentis iudicia dicuntur ſuperbiæ filiæ, quia eo inflato, & ſuperbo uoluntatis affectu mens tenebris offuſa obſcuratur, & talia iudicia fingit, ac format.

De inani gloria. Cap. XIII.

AD ſuperbiā rediguntur deprauati uoluntatis affectus, quibus magnum quiddam, & excelſum animo licèt concupiſcimus: & talis animi affectio, inanis gloria eſt atque Vana gloria nominatur.

Primum itaque quæritur, in quo conſiſtat inanis gloriæ peccatum? Reſpondeo, cum S. Tho. 2. 2. q. 132. a. 1. Alex. 2. p. q. 137. m. 1. Nau. c. 23. n. 9. in eō, quod ſit immoderata gloriæ, laudis, famæ, vel ſui ipſius exiſtimationis libido. Nam fama, nominis celebritas, laus, & gloria, mala quidem per ſe non ſunt, nec per ſe bona, ſed media tantum, & indifferentia; cum tamen ea captamus, aut captare cupimus, vel ab ijs rebus, quæ laudē nō promerentur, uel ab ijs perſonis, a quibus laus, & cōmendatio noſtra expectanda nō eſt, uel malis artibus, & modis iure uetitis, uel ob finē malum, uana ſunt. Quo fit, ut qui virtutis officium præſtat eo animo ut humanā laudem aucupetur, inanis gloriæ vitiū contrahat. Virtus enim ipſa per ſe quidē laude eſt, & cōmendatione digniſſima; ſed eā à Deo ſolo, & nō ab hominibus quærere, & expectare debemus. Præterea, uirtus laude humana longe maius, & præſtantius bonū eſt, & per ſe laudē habet: ergo virtutē in humanam laudem tanquam in finē referre, uanū & inane.

Secundo Quæritur, quando Inanis gloria lethalis ſit? Reſpondeo, cum S. Th. 2. 2. q. 132. a. 3. Alex. p. 2. q. 137. m. 2. Nau. c. 23. n. 10. eſſe tunc quando optatur, aut quæritur ex re ualide mala, aut malis artibus, aut ad malum finem relata. Ex quo etiam efficitur, ut ſciri poſſit, quando ea uenialis ſit. ſæpe enim irrepunt, & influunt in animum ſubiti quidam motus, quibus laudem, & gloriam humanam auide concupiſcimus, quos reprimere, ac frænare negligimus.

Tertio Quæritur, An laudem, & gloriā humanā captare ſit malum? Reſpondent, S. Th. Alexand. & Nauar. locis cit. eſſe, ſi ſolam hominum laudem, uel gloriā aucupemur. Apoſtolus aiebat; Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Gloſſa item Matt. 6. Laus hominū (inquit) appeti non debet, nimirum ſola. Laus enim, & gloria, vt ſit rationi congruens, expectari debet ab ijs, à quibus oportet: ſicut etiam appetenda eſt in rebus, in quibus expeti debet: a ſolis autē hominibus, qui labi, decipi, & falli, & alios item fallere, ac decipere poſſunt, nequaquā eſt laus, & gloria quærenda, uel expectanda. Poterit autem citra ullum uitium humana laus amari, & appeti, quando non ſola, ſed propter Dei honorem & hominum ſalutem expetitur.

Nau. c. 23. n. 9. Cai. 2. 2. q. 102. a. 4. verſ. & con ſr m. hoc.

Quarto Quæritur, An ob virtutum officia & opera liceat humanā laudem, & gloriā exquirere? Dubitatio inde oritur

quia

quia virtutis opus per ſe laude, honorem, & gloriã promeretur. Item, Matth. 5. dicitur: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt uideant opera veſtra bona. Apoſtolus quoque, Prouidentes, inquit, bona, non tantum coram Deo, ſed etiam coram hominibus: ſapiens etiam nos admonet, vt curã boni nominis habeamus; quin & multi ſapientes, & probi viri ſtudio & laudis, & honoris plurima præclare geſſerunt; unde ille: Honos (inquit) alit artes, & omnes ad ſtudia accendimur gloria. Reſpondeo, Chriſtum Matth. 6. monuiſſe nos. Nam attendite, inquit, ne iuſtitiã veſtram faciatis corã hominibus, ut uideamini ab eis: ac poſtea ſubiungit de inanis gloriæ cupidis; Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuã. Virtus, itaque amanda, & colenda eſt propter ſe. honeſtas enim per ſe eſt expeteda, & cũ obiectum laude & commendatione eſt digna. Reſpondeo; Verum eſt, & cum ita ſit, virtus proinde eſt colenda, quia per ſe laudabilis, & honorabilis, non eo quidem, vt ob eam fas ſit humanã laudem, & gloriã venari, ſed vt ſtudioſè, & bene agatur, cum virtuti & honeſtati laus, & gloria debeatur; eam autem expectare debemus a Deo, apud quẽ virtus, & honeſtas certam habet laudem, & commendationem, iuxta illud Apoſtoli de Iudæo, qui vere eſt circumciſus corde, in ſpiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.

Quinto Quæritur, quænam ſint, & dicantur filiæ Inanis gloriæ? Reſpondeo ex Greg. lib. 31. Mor. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 132. a. v. Alex. p. 2. q. 137. m. 10. Nau. c. 23. n. 10. eſſe ſeptẽ, & propterea quidem Inanis gloria pro capitali vitio ponitur, Superbia excluſa: aiunt enim illi, ſuperbiam inter capitalia crimina numeranda non eſſe, quia eſt omniũ fons, & origo peccatorũ, vt docet Greg. li. 31. Mor. c. 31. Cõis tamen opinio ſuperbiã inter capitalia peccata recẽſet, & ad eã potius Inanem gloriam, & filias eius reuocat. Sunt itaque Inanis gloriæ filiæ ſeptẽ hæ, quæ ſequuntur teſte Greg. loco cit. Iactantia, Nouitatum, vel Nouarum rerum cupido, Hypocriſis, Pertinacia, Diſcordia, Contentio, Inobedietia: hæc enim omnia ſunt quidam immoderati voluntatis affectus, quibus homo præter modum propriam excellentiam affectat factis, & verbis [illegible]

Iactãtia, eſt qua quis ſe immodicè extollit, & effert. Qui ſi ſe laudet ob rem malè factã, falſam, vanam vel inutilem, peccat; quod ſi cũ graui hominis detrimento, lethalis erit culpa. Velut ſi ſe aliqua in arte, adminiſtratione, vel diſciplina peritum & expertum prædicet, cum tamen ſit ignarus, rudis, & ineptus.

Cupiditas nouitatum, aut rerum nouarum, cum nimia eſt, & immoderata, culpam habet, lethale quidem, quando graui damno quempiam afficit, aut finis deprauatus exquiritur; venialem verò, quando eſt de re vana, inutili, & leui. Qui igitur noua ciborum, epularum, veſtium, ludorum, ſpectaculorum, & ſimiliũ rerum genera in ciuitates inuehunt, qui rerum nouarum inuenta, ſine cauſa introducunt, in vitio, & culpa ſunt. Qui item nouas opiniones in ſcholas inducunt, meritò notantur, & arguuntur.

Hypocriſis, eſt vitium, quo, quis factis vitæ integritatẽ & ſanctimoniam fingit, ac ſimulat, cupiens, & ſtudens bonus haberi, & prædicari.

Pertinacia, vitium eſt, quo quis ſuo iudicio adhærens, aliorum ſententiæ non cedit. is enim dicitur Pertinax, qui ſuæ ſententiæ, & iudicij nimium eſt tenax; quare pertinacia, voluntas eſt, & ſtudium vincendi in eo, quod quis ſentit, & iudicat.

Diſcordia, eſt qua quis ſuæ voluntati adhæreſcens, alienæ voluntati minime conſentit.

Contentio, qua, quis cum alio pertinaciter decertat.

Inobediẽtia, eſt vitiũ, quo quis imperata facere recuſat, ac refugit. Quæ aliquando generale crimen eſt, aliquando ſpeciale à reliquis diſtinctũ. Generale eſt, cum leges, & iura perfringimus, cũ contra iura, & præcepta delinquimus; ſpeciale verò, cum eo animi affectu peccamus, vt iuſſa, & imperata nolemus; ad inobedientiam enim, ut talis ſit, voluntas, & amor non parẽdi ſuperioris imperio requiritur.

Annotandum eſt, in his tũc lethalẽ culpam ineſſe, cum Proximo graue damnũ infertur, aut grande aliquod imminet peccati periculũ, aut cum in deprauatũ finem animum, & mentem intendimus. Deinde, ſciendũ eſt, aliqua ex his, quæ diximus, interdũ, ex alijs peccatis oriri, talis eſt Contẽtio, Pertinacia, & Diſcordia, quæ vitia ſæpe ortũ habẽt ex Ira. Præterea, ſæpius in finem alium malum diriguntur, velut Hypocriſis, & Iactantia ob lucrum comparandum. At vero ſiue ex alijs peccatis enaſcãtur, ſiue in alium finẽ referantur, ſemper ex ſuo genere, & natura ſunt ſpecies Inanis gloriæ, quoniam quiddam ſuperbiæ propriũ retinẽt ſibi, nimirum propriæ gloriæ, & excellentiæ ſtudium, & amorem.

De Ambitione. Cap. XIV.

PRimo Quæritur, In quonã conſiſtat Ambitionis prauitas? Reſpondeo cum S. Th. 2. 2. q. 131. Alex. 2. p. q. 141. m. 7. in eo, quod ſit immodicus honoris, potentiæ, vel dignitatis appetitus, cupit Ambitioſus honores, dignitates, imperia, publicas rerũ adminiſtrationes, dominatus, & alios honorificos titulos, & gradus. Ex quo fit, vt Ambitioſus à ſuperbo differat, quod hic cæteris omnibus excellere cupit, ac ſtudet, & proinde nemini ſubijci, ille uerò proprium honorem, & dignitatem, potentiam & dominatum affectat. Diſtinguitur etiã Ambitioſus ab inanis gloriæ cupido, quod ille ad potentiã, imperium dominatũ aſpirat auide, hic verò amat honorari & clarus haberi. Quo fit, ut in appetẽdis beneficijs Eccleſiaſticis, aut in publicarũ rerũ adminiſtrationibus poſſit quis diuerſis rõnibus in ſuperbiã, ambitionẽ inanem gloriam, auaritiã & arrogantiam incurrere. Si enim præ lucta concupiſcat, vt alijs excellat, eſt ſuperbus; ſi ut potentia, & dominatu valeat, ambitioſus; ſi laude, & gloriam humanam aucupatur, gloriæ cupidus: ſi lucrum appetit, Auarus, Arrogans uero eſt, cum vltra vires ſuas publica officia, & adminiſtrationes affectat, & cupidè conſectatur.

Secundo Quæritur, quando Ambitio ſit lethifera? Reſpondeo, eodem modo eſſe de Ambitione dicendum, quo de inani gloria diximus. Nam ſi quis ex re mala, uana, inutili, falſa, honorẽ aut dignitatẽ concupiſcat, peccat; itẽ, ſi malis artibus, ac modis contra ius, & fas ea ſibi comparet; ſi ad malum finẽ dirigat, ſi indignè ea retineat. Indigne autẽ videtur acquirere, uel retinere is, qui contra legem naturalẽ, diuinã, vel humanam ſibi ea comparauerit, uel ante quæſita retinuerit. Idem plane eſt dicendum de Arrogantia, quã præſumptionem appellant. peccat enim, qui cum ſit rudis, imperitus inexpertus, aliqua alia ratione minime idoneus, rerum publicarum adminiſtrationes appetit, uel aſſumit ſibi, uel ſuſcipit etiam oblatas.

De Auaritia. Cap. XV.

PRimo Quæritur, cui virtuti Auaritia ſe opponat? Reſpondeo, cum S. Th. 2. 2. q. 118. a. 1. Alex. 2. p. 141. m. 8. Nau. c. 23. nu. 69. Liberalitati, & Iuſtitiæ; nam Iuſtitiæ eſt, tribuere cuique quod ſuum eſt: Auarus autem, aliquãdo etiã quod alienum eſt, ſibi retinet, uſurpat, & occupat. Liberalis viri eſt ex ſuis bonis alteri gratis aliquid dare, eo affectu, & animo, ut donet, conuenienter tamen rectæ rationi, nimirum ijs, quibus æquum eſt, & ſicut oportet; Auarus vero ſuorum bonorum nimium eſt tenax: quo fit, vt ad reſtituendum cõpelli debeat, quando contra iuſtitiã peccat non autem ſi contra liberalitatẽ agat. nã quãdo agit contra liberalitatẽ, ſolũ ſua alteri denegat, quãdo uero contra Iuſtitiã alteri eripit, quod ſuum eſt, aut quod eſt alienũ, ſibi retinet.

Secundo Quæritur, in qua materia & re obiecta verſetur Auaritia? Reſpondet. S. Th. 2. 2. q. 118. a. 2. & 3. Alex. 2. p. q. 141. m. 1. in pecunijs, & diuitijs præter modum acquirendis, augendis, conſeruandis, & retinendis: vnde auaritia opponitur liberalitati. Eſt itaque Auaritia, nil aliud niſi immodica lucri cupiditas; lucrum autem maxima ex parte in re pecuniaria conſiſtit, & ex ea comparatur.

Tertio Quæritur, quot & quænam ſint Auaritiæ filiæ? Reſpondeo, ex Greg. lib. 31. Mor. c. 31. S. Th. 2. 2. q. 118. a. 8. Nau. c. 23. n. 72. Alexan. p. 2. q. 141. m. 1. & q. 144. m. 5. eſſe ſex vitia, quorum caput, & origo eſt Auaritia, videlicet, Duritiam cordis, & Immiſericordiam, qua neceſſaria ad vitæ vſus inopi denegantur; Nimiam mentis ſollicitudinem, diuitiæ namque auari animum ſollicitant, & angunt; earũque curæ velut ſpinæ pungunt, & cruciant. Tertia filia Auaritiæ. eſt violentia, quæ ſæpe alijs infertur. Quarta eſt Perfidia, qua fides in promiſſis, pactis, conuentis, & rebus creditis frangitur, atque violatur. Quinta, Periurium: Sexta, Fraus, & Dolus, qui in negocijs contrahendis ſæpenumero intercedit. Et quamuis huiuſmodi vitia ex alijs oriantur, frequẽtius tamen ex Auaritia enaſcuntur. Ex dictis cernere eſt, quando Auaritia ſit lethalis. tunc enim eſt, quando ea infert alteri graue detrimentum, & damnum.

De Luſſuria. Cap. XVI.

PRimo Quæritur, Quare Luxuria dicatur capitale vitium? Reſpondeo, cum S. Th. 2. 2. q. 153. a. 4. Alex. 2. p.

q. 143.m.1. Naua.c. 24.n.112 non ideo dici:quia ſex uel ſeptem, ſub ſe ſpecies habeat. de quibus in ſexto Decalogi, præcepto diſſerendum erit, ſed quia aliqua vitia tanquam filias quaſdam gignat, ac procreet, quæ iuxta. B. Greg li. 31. Mora c. 31. S. Th. 2.2.q. 153.a. 5. Alex. p.2.q. 144.m. 7. Nau.c.23.n.113.ſunt octo, Coecitas mentis, Præcipitatio rationis, Inconſiderantia, Inconſtantia, Immodicus amor ſui, Nimius huius ſæculi amor, Horror futuri, Odium Dei; quæ omnia ex alijs quoque vitiis licet pullulent, ſæpius tamen ſolent eſſe luxuriæ partus.

Secundo Quæritur, quid ſit luxuria, ut eſt capitale vitiũ? Reſpondeo, immoderatam eſſe rerum libidinoſarum cupiditem, quæ in eo conſiſtit, quod ſit extra legitimum coniugium. S. Th. 2. 2.q.153.ar.4 Alex.2.p.q.113.m.3. & 6. Quo vero pacto luxuria ſit in noſtris factis, dictis, vel affectibus, in eodem ſexto Decalogi Præcepto late explicabo.

De Ira, & Inuidia. Cap. XVII.

PRimo Quæritur Quid ſit Ira, vt eſt capitale vitiũ? Reſpondent. S. Th. 2.2.q.155. ar.1. & ar.2.& ar.6. Alex.p. 2. q.139.m.1.Nau. c. 23. n.115. nequaquam eſſe animi affectum, ſed deprauatum habitum, vel actum quo præter modum iniuriæ acceptæ vindictã appetimus; quare manſuetudini, clementiæ, rectæq; ac debitæ uindicationi aduerſatur.

Secundo Quæritur, quot ſint Iræ ſpecies? Reſpondeo. cum Greg. lib. 31. Mora. c. 31. S. Th. 2.2.q.158 a.7. Alex.2. par. q. 144. m.3. Nau. c. 23. nu. 115. ſeptem, quæ ſunt Indignatio, Tumor, Clamor, Blaſphemia, Contumelia, Opprobrium, & Rixa. Addunt quidam his quattuor alias, nempe Maledictum, Seditionem, Bellum, & Vindictam, ſed prioribus ſeptem concluduntur.

Tertio Quæritur, quando Ira ſit culpa mortifera? Reſpondeo, cum S. Th. 2.2.q.158.a.3. Alex. p.2.q. 139.m.5.6 & 8. Nau. c.23.n. 115.116.& 117. ad hoc requiri primo plenam animi deliberationem; Deinde, ut ira ſit abſque iuſta cauſa, & legitima; alioqui enim peccatũ non eſt. Poſtremo, vt ſit in re graui, quæ non parũ habeat momẽti, & ponderis.

Quarto Quæritur, cui uirtuti opponatur inuidia? Reſpondent. S. Tho. 2.2.q.36 ar.1. & 2. Alex.2.p.q.13.m.8. Nau.c. 23.n. 118. Charitati, quæ gaudet bonis alterius. Non tamẽ ita opponitur, ut ſit vitium Charitati contrariũ; tale enim eſt odium: ſed opponitur charitatis effectui. Charitas enim lætitiã parit, qua delectamur alienis bonis; Inuidia uero eſt huic lætitiæ cõtraria; triſtatur.n. proſperitate aliena, qua ipſi nos caremus, quo fit, ut Inuidia ſæpe ſit lethalis; quia cũ charitate pugnat, quæ rebus ſecundis alterius delectatur.

Quinto Quæritur, Quare Inuidia inter capitalia uitia numeretur? Reſpondeo, cum Greg. lib. 31. Mora. c. 31. S. Tho. 2.2.q. 36.a.4. Alex. 2.p.q.144.m.2. Nau.c.23.nu.118. Ideo, quod gignit quinque alia uitia tanquam filias, Odium (inquam) Detractionem, Suſurrationem, Lætitiam de rebus aduerſis, & Triſtitiã de ſecundis rebus alienis; quæ omnia ex ſuo genere, & obiecto lethalia ſunt crimina; venalia uerò, uel ob materiæ paruitatẽ, uel ob imperfectionẽ actus.

De Gula & Accidia. Cap. XVIII.

PRimo Quæritur, In quo Gula, vt eſt capitale uitium, conſiſtat? Reſpondeo, cum S. Th. 2.2.q.148.a. 1.& 2. & a.5. ex Greg. lib. 30 Mora. c. 27. Alex. 2.p.q.142. m. 1. Nau. c.23.n. 119. in cibis, & potibus, quibus auidè ultra modum vtimur; quare Gula Temperantiæ, & Sobrietati aduerſatur.

Secundo Quæritur, quot ſint Gulæ partes? Reſpondeo, ex S. Greg. lib. 31. c. 31. & S. Tho. 2.2.q.148.a. 6. Gulam ob id eſſe capitale uitium, quod pariat alia quinque uitia, Hebetudinem mentis, immoderatam lætitiam, Multiloquiũ, Scurrilitatem, & Spurcitiam, quæ ex alijs quoque peccatis naſcuntur, ſed frequentius ex Gula.

Tertio Quæritur, An ſint aliquæ veræ, & propriæ ſpecies Gulæ? Reſpondeo, S. Tho 2.2.q.148 art. 5. Alex. 2.p.q. 142.m.6 Nau.c.23.n.119. Alexan. p 2.q. 144. m. 6. quinque ſpecies enumeraſſe ſequenti uerſiculo contentas.

Præpropere: Laute; Nimis; Ardenter; Studioſè.

Videlicet, Ante tempus edere, uel potare: Nimis feſtinanter uel auide; aut nimio apparatu uel ſumptu. Alij uero hæc quinque non ſpecies Gulæ, ſed modos quoſdam appellant, in quibus non eſt lethalis culpa ex genere ſuo, ſed venialis dũtaxat: de quibus, & de alijs cõtra Temperantiã, & Sobrietatẽ peccatis dicetur cum de Ieiunio tractabitur.

Quarto Quæritur, quid ſit Accidia, vt eſt capitale vitiũ? Reſpondeo, cum S. Th. 2.2.q. 35 a.1.& 2. Caſſia. lib. 10. de inſtitu. cœno. In principio & lib. 9. Alex. p.2.q.140. Nau. c. 23. n.124. eſſe vitium, quo quis faſtidit res diuinas & ſpirituales. Vnde S. Tho. Accidiam docet eſſe Triſtitiam de rebus diuinis: ſed propriè conſiſtit Accidia in quodam animi tædio rerum diuinarum: quo fit, vt Accidia etiam Charitati repugnet: quia aduerſatur alacritati, iucunditati, & lætitiæ de rebus diuinis, qua Charitas piorum hominum animos perfundit, & complet.

Quinto Quæritur, An Accidia ſit idem, quod Pigritia? Reſpondeo, ex S. Th. 2.2.q. 35. art. 1. Alex. 2.p.q. 140. m. 6. Nau.c.13. n. 124. Græcis Accidiam eſſe anxietatem, triſtitiam, mœrorem, quo quis conficitur, pigritiam, eſſe ignauiam, & deſidiam, qua quis officium deſerit. In præſentia tamen pro triſtitia ſumitur. Nam pigritia res diuinas, aut bonas refugit, & auerſatur vt laborioſas, difficiles aut moleſtas: piger enim timet in agendo laborem, difficultatem, aut moleſtiam. At uero accidia res ipſas diuinas, uel bonas faſtidio quodam aſpernatur, ac reſpuit, nulla etiã laboris, difficultatis, aut moleſtiæ habita ratione. Vnde accidia ſi latina vox eſſet, uideri poſſe nomen accepiſſe ab Acore, eo quod res bonæ, & ſalutares velut acidæ nobis videãtur: ita ut ſicut res, quæ aceſcunt, faſtidimus, & auerſamur: ſic etiam res bonas, ueluti aceſcentes cum tædio quodam reſpuamus, & reſiſtemus.

Sexto Quæritur, Quot ſint Acidiæ filiæ? Reſpondeo, ex Greg. lib 31. Mora c.31. Iſido. lib. 2. de ſum. bon, S. Th. 2.2 q. 35. a.4 Alex. p.2. q. 144.m. Nau.c. 23 n. 125. eſſe quinque, Deſperationem, Puſillanimitatem, Torporem animi, Rancorem, & Euagationem mentis: quæ omnia ex genere ſuo lethalia ſunt, quia aduerſantur plurimum charitati.

De magnitudine, & prauitate peccatorum, Cap. XIX.

HActenus explicui modum, quo peccata inter ſe diſtinguuntur reliquum eſt, vt exponam, quæ peccata ſint alia aliisq; grauiora, quæ leuiora. [S.Tho. 1.2. q.73. art. 1.]

Primo Quæritur, An peccata vniuerſa ſint ſibi inuicem connexa? Reſpondeo, non eſſe: neque enim qui contra vnũ aliquod præceptum delinquit, contra alia omnia peccat. Solum huic rei illud videtur obſtare, quod Iacobus Apoſtolus ait; Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in uno, factus eſt omniũ reus:] quæ ſententia non paruum quibuſdã negotium faceſſit: quo pacto omnium præceptorum reus ſit, qui vnum tantum præceptum violauit. [Iacob. 2.] non enim quiſquis fur eſt, idem homicida, periurus, aut adulter eſt. Quidam exponunt eſſe reum omnium, ratione beatitudinis cœleſtis amiſſæ, quia eam amittit perinde, ac ſi contra omnia præcepta deliquiſſet. Alij, ratione gratiæ, & charitatis, quæ quocunque graui crimine amittitur. Auguſtinus, & Beda explicant: Qui offenderit in vno, hoc eſt in præcipuo charitatis præcepto, quæ eſt plenitudo legis, eſt omnium reus, quia illud præceptũ violauit, in quo pendent omnia. [Rom. 13 Matth. 22.] Alij eadem uerba intelligũt de ingrati animi uitio; Alij uero exponunt ſic: factus eſt omnium reus, quia legis uniuerſitatem, inquiunt, quã implere oportebat, non ſeruauit. Alij demum ratione pœnæ, quam Theologi appellant Damni, interpretantur; quia quicunque in uno offenderit, ab omni iure hæreditatis cœleſtis excluditur. Sed reuera germana uidetur eſſe ſententia Apoſtoli, quam alij tradiderunt; quam ut plenius, & clarius explicem animaduertendum puto. Primis Eccleſiæ naſcentis temporibus fuiſſe hæreticam quorundam ſententiam putantium quocunque lethali crimine Deum minime offendi; niſi cũ quis vniuerſam legem perfregiſſet, aut contra charitatem in Deum peccauiſſet. Leuia item peccata, aiebant, eſſe, charitatis officium erga homines, etiam ſæpius denegare, & deſerere. Vnde quidã; peccata interiora, non eſſe peccata arbitrabantur. Contra quos Dominus pronunciauit. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. [Matth. 5] Ita etiã alij cenſebant vnum, aut alterum legis præceptum diſſoluere, non eſſe graue peccatum, quo Deus offenderetur, niſi omnia legis mandata violarentur; nec omne peccatũ eſſe iniquitatẽ: nec vllũ eſſe facinus, aut crimẽ hominis, qui charitatis officium erga aliũ hominẽ prætermitteret. Cõtra quos ſcripſerunt Iacobus, & Ioan. Apoſt. vt merito Iacobus dixerit; Qui totã legẽ ſeruauerit; in uno autem offenderit, factus eſt omnium reus, quod idẽ valet, ac ſi dixiſſet; Falli, ac decipi, qui putãt, eos ſolum eſſe reos legis, qui omnia legis præcepta cõuellerent: qui enim in uno offenderit, reus erit legis. ſicut etiam eſt reus, qui

contra

contra ius & legem omnem peccauerit. Et ideo ſubiungit Apoſtolus: Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit, & Non occides. Quod ſi non mœchaberis, occidas autem, factus es tranſgreſſor legis. quaſi dicat, Deus, qui legem tulit, non ſolum offenditur, quando tota lex violatur, hoc eſt, quando ex toto perfringitur, ſed etiam quando contra aliquod unum præceptum delinquitur: hoc eſt quando lex ex parte ſoluitur, quoniam qui uniuerſam legem condidit, ſingula quoque eius præcepta conſtituit. Aduerſus eos qui oque ſcripſit Ioannes dicens. Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum eſt iniquitas: quaſi diceret, qui peccatum facit, etiam inique facit, quoniam peccatũ eſt iniquitas, & ſubijcit. Qui non facit peccatum, ex Deo eſt rurſus, qui non diligit fratrem ſuũ, in tenebris eſt. Quæres, an vitia, qui ſunt habitus deprauati, inter ſe inuicẽ iuncta, copulataque ſint? cuius quæſtionis cauſa eſt, quod virtutes inter ſeſe connectuntur omnes, atque colligantur, ergo & vitia omnia una cum Imprudentia debent eſſe mutuo ſociata, & colligata. Reſpondeo, non eſſe: ſæpe enim contingit, ut quis certo alicui vitio aſſueſcat, & non alijs. Nec virtutes omnes ſibi copulantur, & cohærent, vt tertio libro demonſtraui.

Secundo Quæritur, An peccata omnia ſint paria? Cicero in tertio Paradoxo docet Stoicorũ fuiſſe ſententẽtiã, æqualia eſſe peccata, & Aug. tom. 6. de Hæreſib. hæreſi. 82. tradidit Iouinianum ſenſiſſe cum Stoicis, Peccata eſſe paria. Verum enimuero non ſolum abſurda, & ridicula, quippe quæ cum omni ſenſu generis humani pugnat, ſed hæretica etiam hæc ſententia eſt. Ait enim Pilato Chriſtus: qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Nec contra hæc illud multum ualet ex Stoicis aſſertum, id quidem, in quo peccatur, aliud alio maius eſſe, aut minus, ſed peccatum vnum eſſe, hoc inquam, nihil obſtat: nam reuera peccatũ eſt, quatenus rationi contrarium unũ uerò grauius quia magis rationi aduerſatur, quam aliud. qui enim neget magis contra rectam rationem agere, & peccare eum, qui parentem, aut domeſticũ, aut principem uirum necauerit, quam qui ignotum hominem, extraneum, aut priuatũ? Quis item niſi mentis inops inficiari audeat, odium, & maledictum coniectum in Deum peius eſſe, quam maledictum in hominem, aut quam odium eius, & maleuolentia? quis furtum mille aureorum, dicat minus eſſe furto aureorum centum pauciorumue? At obijciunt Stoici ad ſuæ opinationis patrocinium: Peccatum conſiſtit in priuatione debitæ rationis, ſed priuationes aliæ alijs maiores, aut minores nõ ſũt: non enim rectè quis dixerit, magis mortuum eſſe, qui multis ab hinc annis deceſſerit, qua quis tertio ab hinc die, nec minor eſt gubernatoris inſcitia & negligentia, ſi nauem pericliitari ſinat nimio auri, argentiue pondere, quam ſi immodica arenæ, vel ſalis grauitate. Item, ſi peccare eſt rectæ rationis metam tranſilire, ad augendã in tranſeundo culpã, nihil refert, quam longe progrediaris, cum iam ſemel tranſieris. Reſpondeo, ad hæc omnia, ea facilè dilui: aſſerimus enim peccatum non eſſe ſolam formæ debitæ priuationem, qualia ſunt mors, cæcitas, tenebræ, & his ſimilia pleraque; ſed etiam eſſe actum contra rectam rationem factum, vel debiti operis omiſſionem. Grauius igitur peccatur, cum magis contra rectam rationem agitur, aut cum magis debitum officiũ deſeritur, & negligitur, aut cum maius præceptum prætermittitur. Nec vero ſimilia dici poſſunt: Rectæ rationis metas tranſilire, aut certi loci lineas tranſgredi, & rectæ rationis normam, & regulam præterire. Nam in tranſiliendis lineis, tota culpa ſæpenumero exiſtit, nec ſemper grauius peccat, qui cum ſemel tranſierit, longius procedit, at vero quo magis metas rationis prætergredimur, eo magis delinquimus, quia peccatum eſt contra rationem agere. Deinde, obijcies; Pœna peccatis debita, quæ Damni vocatur, eſt vna, nec maior nec minor, ergo peccata ſunt æqualia. Fuere, qui ſenſerint, non ſolum pœnã ſenſus male agentibus debitam inæqualem eſſe, ſed pœnam etiam Damni; quia cum peccata non ſunt æqualia, pœnæ etiam nequeunt eſſe pares; præſertim cum quiſque ea Dei viſione, & aſpectu priuetur quem obtineret, ſi bene mereretur. Sed dicendum exiſtimo, pœnam damni eſſe æqualẽ, quæ eſt perpetua hæreditatis, & regni cœleſtis priuatio, & ſicut peccati macula in eo eſt ſita, vt ſit priuatio gratiæ, nec vlla ratio habetur quanta ſit gratiæ portio, a qua quis exciderit, maior ne an minor; ſicut non eſt maior, aut minor cæcitas ex eo, quod maior, aut minor aſpectus oculorum ſit amiſſus; ita nec maior etiam, aut minor pœna damni eſ-

A ſe poteſt, quòd maior, aut minor futura eſſet clara Dei viſio, & cœleſtis hæreditatis adeptio. Poſtremo obijcies, peccatum ideo eſſe malum, quia eſt priuatio recti, ac debiti ordinis; & priuatio maior, aut minor non eſt. Reſpondet S. Tho. 1. 2. q. 73. ar. 3. Ricar. 2. diſt. 42. ar. 4. q. 2. Peccatum non eſſe priuationem ex toto formam remouentem, ſed ex parte: priuationes autem, quæ ex parte tantum formas excludunt, alias alijs maiores eſſe, aut minores. Et probat, peccatum nequaquam ex toto rectum rationis ordinem auferre ex Ariſtotele lib. 4. Ethic. cap. 5. dicente, Malum ſi ex toto malum eſſet, ſeipſum perderet. Quo loco S. Thomas peccatum accepit ex parte auerſionis. nam lethale crimen, nos auertit a Deo, & ab eius ſocietate, gratia, & amicitia ex toto diſiungit, atque diuellit. Verum, quemadmodum peccata ex conuerſione ad obiecta, vna cum S. Thoma ſpecie diſtinguimus: eodem modo peccata ex obiectis inæqualia fatemur. Item, leuia & venialia delicta alia alijs maiora, minoraue ſunt, & tamen nec nos gratia ſpoliant, nec a Deo ſeparant. Certè negari non poteſt, multa eſſe peccata, quibus omni ex parte rationis ordo euertatur, cuiuſmodi ſunt odium, mendacium, homicidium furtum, periurium, a-
B dulterium: ſunt enim actus per ſe mali. Nec item Ariſtoteles in eo loco ſignificat, peccatum non eſſe malum ex toto; tantummodo docet, eum, qui præter modum iraſcitur, ideo nimis iraſci, quia iraſcitur, quibus non conuenit, & quando, & quomodo non debet, citius nimirum, aut diutius quã par eſſet. Non tamen (inquit) ita, vt eidem iræ omnes exceſſus inſint, non enim id poteſt, nam malum etiam ſe ipſum perdit; & ſi integrum ſit, intolerabile euadit. Quod idẽ eſt, ac ſi dixiſſet: ſi eidem iræ omnes exceſſus ineſſent, vnus alterum euerteret, quoniam ſunt ſibi contrarij, & aduerſi. Verbi cauſa, Qui citius iraſci ſolet, citius quoque placari conſueuit: vnde qui citius iraſcitur, hoc ipſo, citius iram deponit. Item, ſi in eundem iratum hominem omnes iræ exceſſus caderent, eſſent intolerabiles. Malus item non ſolum in alijs, ſed etiam ſibi ipſi nocet, quia ſibi contrarius. Si itaque immodice iratus omnes iræ exceſſus haberet, contra ſeipſum quoque iraſceretur, & ſibi noceret, & ſibi quoque intollerabilis eſſet. Ad obiectum itaque argumentum reſpõdeo, Peccatum non eſſe ſolam debiti ordinis priuationem, ſed actum contra debitum rationis ordinem: & quo actus
C magis a recta ratione diſſentit, eo grauius eſt peccatum, & magis rectum ac debitum rationis ordinem peruertit.

Tertiò Quæritur, An peccata alia alijs grauiora, & deteriora ſint ex obiecto? Reſpondeo, eſſe; & ob eã cauſam peccata per ſe proxime contra Deum eſſe maiora his, quæ cõtra homines admittuntur, & peccata contra præcepta primæ tabulæ Decalogi, eſſe grauiora ijs, quibus violantur præcepta ſecundæ tabulæ.

Quarto Quæritur, An peccata ſint grauiora quo maiori virtuti opponuntur? Reſpondeo, eſſe; ſed nomine virtutis accipere oportet: tum virtutem, tum id, quod eſt virtute maius, qualis eſt ſynderesis, & recta naturæ propenſio, & amor erga ſeipſum; quo enim virtus, vel rectæ rationis præſcriptum eſt maius, eo grauius eſt peccatum, quod cum virtute pugnat, vel a recto diſſidet rationis præſcripto. Obijcies, ſimplex cum ſcorto congreſſus, qui dicitur ſimplex fornicatio eſt peccatum furto maius: at furtum iuſtitiæ aduerſatur, & fornicatio caſtitati; & tamen iuſtitia eſt caſtitate nobilior, & præſtantior virtus. Item, odium proximi charitati
D repugnat; impietas pietati ſiue religioni, & infidelitas fidei; at peius eſt infidelitatis, & impietatis crimen quam odium proximi; & tamen charitas eſt virtus fide, & pietate maior, & dignior. Amplius, in rebus naturalibus, viſus potior, & nobilior ſenſus eſt tactu; & tamen tactu carere, multo peius eſt quam aſpectu oculorum priuari; ergo peccata non ſunt inde grauior, quod maiori virtuti aduerſantur. Reſpondeo, non ſemper maiora eſſe peccata, quæ ſunt præſtantiori virtuti contraria; quia grauitas, vel leuitas peccatorum poteſt etiam aliunde proficiſci, vt in fornicatione, & furto videre eſt: nam licet furtum iuſtitiæ repugnet, & fornicatio caſtitati. eſt tamen fornicatio peior furto, quia eſt contra ſobolem, & bonum prolis, quæ ex fornicatione nata malè educatur, & inſtituitur. Pari ratione, infidelitas ſiue impietas cenſetur peior odio; nam qui ſunt à Dei fide, & religione alieni, ab ſpe quoque, & charitate procul abſunt; hæc enim abſque vera Dei fide, & religione eſſe non poſſunt, & propterea infideles, & impij in multis peccatis, & criminibus tenentur; ſed qui proximum odio proſequitur, non continuo fide, & ſpe caret. Cum itaque peccata grauiora aut

ra, aut leuiora reputantur ex eo, quod pugnent cum maiori, minoriuè virtute, id tunc accidit, quando in reliquis ſunt paria. Et idcirco etiam in naturalibus, non ideo quod viſus ſit tactu nobilior, peior eſt priuatio viſus, quam tactus: quoniam ſtatim atque animal tactu vacat, expers vitæ eſt, non tamen, quia viſus amittitur, ideo animal vita caret. Vni item virtuti aliquando multa crimina opponuntur, vt iuſtitiæ plura iniuſtitiæ vitia: quare tunc peccatorum inæqualitas, non ex vna virtute, cui aduerſantur, exoritur, ſed ex varijs obiectis, & circumſtantijs.

S.Tho.1. 2. q.73. art. 6.

Quarto Quæritur, An peccata ſint alia alijs deteriora ex eo, quod ex cauſa maiori, vel minori proficiſcantur? Reſpondeo, modo in cæteris ſit æqualitas, eſſe grauiora. nam peius, & grauius peccat, qui ex induſtria, & dedita opera delinquit, quam qui per ignorantiam: peius item agit, qui ſcienter, & ſponte peccat, quam qui metu adactus, aut violentia compulſus. Præterea, minus eſt flagitium, quod vehementi animi perturbatione committitur; quam quod nullo ſenſus, & appetitus impulſu. Eadem ratione maiora ſunt crimina, quæ finis peioris gratia perpetrātur.

S.Tho.1. 2. q.73. art. 7.

Quinto Quæritur, An peccata ſint maiora ex eo etiam capite, quod ex circumſtantijs deterioribus oriantur? Reſpondeo, eſſe. quod tripliciter contingit. Primo modo, quia vni, & non alteri peccato circumſtantia accedit: vt ſi Titius & Caius adulterium admittant, & Titius ſit voto caſtitatis adſtrictus, Caius vero ſolutus. Secundo modo; quando crimen plurium concurſu circumſtantiarum augetur: & ſic parricidium, teſte Cicerone in Paradoxo. 3. peius eſt ſimplici homicidio. Quod parentem, inquit, necare, eſt eum occidere, qui te genuit, qui aluit, qui inſtituit, & erudiuit, qui in domo, & republica collocauit. Quibus verbis non ſignificat in parricidio tot ineſſe prauitates, quot ſunt prædictæ circumſtantiæ: ſed parricidiū ideo maioris eſſe deformitatis, quoniam iuſtitia, & pietas in parentem violatur: quæ duo merito ponderauit ex eo, quod parens filium gignit, educat, inſtituit, informat, & in domo, ac republica collocet. Tertio modo: quando circumſtantia maior eſt ex magnitudine materiæ; vt ſi quis furto ſurripiat ingens auri, argentiuè pondus, alius vero multo minus.

Quod aliunde etiam peccata ſint alia alijs deteriora. Cap. XX.

S.Tho.1. 2. q.73. art. 3.

PRimo Quæritur, An peccatorum magnitudo ex damno, & detrimento illato augeatur? S.Tho. reſpondet augeri, ſed diſtinguit in hunc modum. Si damnum eſt præuiſum, & voluntarium, auget directè per ſe; ſi verò ſit præuiſum tantum, non tamen voluntariū, auget quidē, ſed indirectè. Si autem neque voluntarium ſit, neque præuiſum, tunc aut ex accidenti ſubſequitur, aut per ſe directò. Si primo modo, non auget, licet pœnis iure humano irrogatis ſubijciatur; vt ſi quis rei illicitæ dabat operam, contrahit irregularitatē ex homicidio, illud opus, quamuis ſine culpa, conſecuto. Si vero ſecundo modo, tunc auget magnitudinem peccati. Hæc ferè S. Tho. At contra has S. Tho. regulas eſt argumentū. Qui alterū incitat ad libidinem, & luxuriam nocet ei grauiſſime; cauſa enim eſt, vt gratiam, & charitatem amittat: & tamen deterius eſt hominem occidere, quam fœminam ad libidinem, & luxuriam allicere. Item, qui publico verbo, vel facto alios ad peccandum inuitat, & mouet, damno maximo eos afficit, & tamen grauius peccat homicida. Ergo peccatorum magnitudo ex damno non pendet. Caietanus, & alij S. Tho. diſcipuli valde in his argumentis diluendis laborant. Sed horū ſententijs omiſſis, dicendum arbitror: non ſemper damnū illatum nouam peccati ſpeciem afferre, Quod vt planius intelligamus, animaduertere oportet. quædam, peccata opere exteriori, alia vero interiore duntaxat voluntatis affectu, & actu compleri. Quæ exterius perficiuntur; ea nouam prauitatem ſuſcipiunt, quæ operi exteriori ineſt, ſiue ſit voluntaria directo per ſe, ſiue indirectò tacite, & implicitè. Et propterea homicidium eſt ſacrilegum, ſi quis clericum occiderit ſcienter, aut per ignorantiam craſſam, etiamſi nollet eum eſſe clericum. Furtum quoque eſt ſacrilegum, ſi quis ſcienter rem ſacram ſurripiat, quamuis nollet eſſe ſacram. Et in his peccatis locum habet id, quod tradidit S. Thomas, peccati prauitatem augeri ex damno, quo alteri ſcienter, & vltro nocemus. Ea uero peccata, quæ terminantur, ac perficiuntur interius; non omnem prauitatem, & ſpeciem ab opere ſumunt externo, niſi directò per ſe voluntaria ſint. Quapropter qui alterum attrahit ad libidinem atque luxuriam, haud ſe ſcandali ſcelere obſtringit; niſi eo animo id fecerit vt peccet ille: nec qui publico ſuo verbo, vel facto alios ad peccandum incitat, ſcandali peccatum admittit, niſi eo animi affectu coram alijs deliquerit, vt illi ad peccandum moueantur.

Ad obiecta itaque reſpondeo: grauius homicidam peccare, quam eum, qui ad luxuriam, & libidinem alium inuitat, ac mouet, is enim in ſcandali crimen non incurrit, qui allicit ad peccandum alium libidinis explendæ gratia, non vt ille à Dei gratia, & charitate excidat, peccando. At, inquies; Qui conſilio, ſuaſione, prece, aut imperio, aut ſuo facto alterum ad furandum permouet, & ſimul cum eo furtum committit, reus eſt tum furti, quod ipſe perpetrat, tum eius peccati, quod alius admittit ipſius conſilio, ſuaſione, hortatu, prece, iuſſu, vel facto. Reſpondeo, eum duplici furto numero diſtincto teneri, vt rectè argumento probatur: at verò ſi quis facto ſuo, aut verbo alium ad furandum alliciat, & moueat, non ſe peculiari ſcandali delicto, ſed furto duntaxat ſuo facto, vel verbo commiſſo commaculat: quia ſcandalum ſpecialem requirit voluntatis affectum, quo quiſpiam velit peccatum alienum, & alienæ gratiæ iacturam, vt ſuo loco fuſius dicetur. Ex dictis apparet, non augeri peccati grauitatem ex eo, quod quiſque clam lethalē culpam contrahit, & animæ ſuæ affert interitum, quo à gratia, & charitate excidit hanc enim animæ mortem per ſe directo non vult: quamuis ſi directo per ſe, vellet, tunc peccati deformitas augeretur.

Secundo Quæritur, An is, qui directò & per ſe, verbo, vel facto alterum promouet ad mortem ſpiritualē animæ, grauius peccet, quam is, qui alteri mortem corporis infert? Duæ ſunt opiniones, prima eſt Caietani. 1. 2. q. 73. art. 8. aſſerentis eum grauius peccare, quia multo peior eſt mors animæ, quam corporis: ergo ſi vtraque per ſe directò infeatur, grauius peccatum erit mors animæ, quam corporis. Secunda opinio eſt aliorum, qui aſſerunt magis peccare eum, qui vitam corporis admit[t]it, quia eſt integra cauſa mortis, cum tamen is, qui ſuo conſilio vel hortatu, vel facto alium allicit ad peccandum, non ſit auctor ex toto alieni peccati, ſed ex parte: tum etiam, quia vita corporis ſemel erepta reſtitui non poteſt; at verò gratia, & charitas amiſſa poteſt recuperari. Sed certe probabilior eſt Caietani ſententia, quam eius ratio, & argumentum comprobat. Nec verò rationes ſecundæ opinionis quicquam efficere videntur; alioqui enim grauius eſſet homicidium, quam crimen, quo quis populum à Chriſti fide, & religione alienaret. Item, maius eſſet homicidium, quàm odium Dei, infidelitas, hæreſis, deſperatio: quia per hæc peccata à gratia decidimus, in quam tamen per pœnitentiam redire poſſumus, & tamen vitam corporis ſemel ademptam nec recuperare, nec reparare amiſſam poſſumus.

S.Tho. 1. 2. q.73. art. 8.

Tertio Quæritur, An qui alterum directo, & per ſe ad veniale peccatum permouit, grauius peccauerit, quam qui alium interfecit? Quæſtionem mouet, quod veniale delictum maius eſt malum, quàm quodcunque malum pœnæ: ergo maius eſt damnum quempiam ad veniale peccatum permouere, quàm vitam corporis auferre. Reſpondeo, eum, qui homicidium patrauit, hoc ipſo, lethale crimen contraxiſſe: at verò, qui alium hominem in venialem culpam induxit, non hoc ipſo, in lethale crimen videtur incurriſſe; nam ſolum ſe obligauit eo delicto, in quod alter ex eius conſilio, & impulſu prolapſus eſt.

S.Tho.1. 2. q.73. art. 8.

Quarto Quæritur, quo pacto damnum alterius hominis præuiſum, non tamen voluntarium augeat indirectò peccati deformitatē? Nam ſi præuiſum, & cogitatū eſt, hoc ipſo, eſt voluntariū, ſi ex peccato enaſcatur. Sæpius autē admonui, in ijs peccatis, quæ exterius complentur, ex circumſtantia etiam indirectò voluntaria, ſpeciem deſumi; ergo ex ea quoque peccati grauitas augetur. S. Th planè docuit præuiſum ac cogitatum damnū, & non voluntariū augere peccati grauitatē indirectò: vt puta ſi quis, inquit, ad furandū, vel occidendū domo egreſſus, aliena ſata cōculcet, id tamen nolēs per ſe, & directò. In hac re negari nō poteſt, quin huiuſmodi perſona, & furti, vel homicidij cōmiſſi, & conculcatæ ſegetis crimine teneatur, & ad hoc ſufficit. ſi conculcatio ſegetis indirectò ſit voluntaria: nam circumſtantia indirectò voluntaria, tribuit actibus humanis bonitatem, vel prauitatem. Quod autē S. Thomas, damnum ait conculcatæ ſegetis augere indirectò furti, vel homicidij cōmiſſi prauitatē; ideo dixit.

dixit, quia Titius furtum, vel homicidium volebat, non autem ſegetis conculcationem: ea enim ſolum fuit voluntaria in cauſa, non per ſe, & proinde indirectò, ideſt, ex eiuſmodi conculcatione indirectò voluntaria, maior effecta eſt furti, vel homicidij prauitas. Non tamen inde efficitur, vt neget S. Thomas, in facto Titij ineſſe peccatum furti, vel homicidij, & peccatum conculcatæ ſegetis.

Quinto Quæritur, An damnum, quod caſu ex peccato alicuius exiſtit, ac ſurgit, neque præuiſum, neque voluntarium, irrogatis iure ſcripto pœnis ſubijciatur, abſque hoc quod culpæ detur? S. Thomas docet id verum eſſe; nam ex iure Canonico irregularitas ſæpe contrahitur ex hoc, quod mors alicuius hominis contigerit ex facto, quo quis rei vetitæ operam dabat, etiamſi neque voluntaria fuerit, neque præuiſa, ſed caſu tantum conſecuta. Verum hæc res non eſt huius loci: ea enim ad materiam de irregularitate referenda eſt, vbi hoc breuiter, & luculenter tractandum eſt.

Sexto Quæritur, An damnum neque præuiſum quidem, neque voluntarium, natum tamen per ſe ex noſtri peccati actu, augeat directò, & per ſe criminis prauitatem? S. Thomas ait, augere: quod probat hoc exemplo: Vt ſi quis peccet publicè coram alijs, ita vt ſuo facto ad peccandū alios inuitet, & alliciat. Quod ad hanc quæſtionem attinet, negari etiam non poteſt, quin id detrimenti conſecutum, criminis turpitudinem augeat: verum id ſanè eſt difficile, quo modo, ſecundum B. Thomam, augeat directò, & per ſe, cum neque voluntarium ſit, neque præuiſum. Nihilominus tamen dicimus ſufficere, ſi ex noſtro malefacto oriatur, & manet, hoc enim ipſo videtur præuiſum, & voluntarium. Quod autem ſanctus Doctor aſſerit, nec eſſe voluntarium, neque præuiſum: intelligitur non eſſe in ſe, ſed in alio voluntarium; nimirum in noſtro malefacto. Obijcies; Ergo Titius, qui publicè coram alijs delinquit, & ſuo facto eos ad peccandum impellit, ſcandali crimine contaminatur. Negamus id ſequi: neque enim peccat Titius eo animo, vt faciat eos delinquere, & a Dei gratia decidere: neq; S. Thomas voluit id eſſe ſcandalum; ſed Titium duplici crimine obligari: & eo, quod ipſe per ſe perpetrat: & eo, ad quod ſuo facto alios incitat, & mouet: ita vt ſi ipſe furetur, & ſuo facto alios ad furandum alliciat, duplicis furti ſcelere ſeſe obſtringat, & polluat.

Septimo Quæritur, An crimina eò ſint grauiora, quò maior, aut dignior eſt is, in quem peccatur? Reſpondet S. Thomas, eſſe: quod dupliciter contingit: primo, quando perſonæ dignitas, aut conditio diſtinctam tribuit peccato ſpeciem. Et hac ratione parricidium peius eſt ſimplici homicidio: illo enim pietas propinquis debita, hoc vero iuſtitia, non pietas violatur. Item, cædes clerici non ſolum eſt ſimplex, ſed ſacrilegum etiam homicidium. & hoc modo in peccatis luxuriæ inſunt circumſtantiæ ſpeciem mutantes. Secundo modo, dignitas perſonæ offenſæ auget quidem criminis grauitatem, nouam tamen peccato ſpeciē non præſtat. Vt, ſi quis hominem innocentem, iuſtum vel ſanctum, vel illuſtrem, & inclytum trucidet, aut vulneret, aut pulſet, & verberet.

Octauo Quæritur, An ex dignitate eius, qui delinquit, peccati grauitas augeatur? Reſpondet S. Thomas augeri: quod etiam poteſt accidere dupliciter; Vno modò, vt perſonæ conditio nouam peccati ſpeciem conſtituat; veluti ſi perſona ſit voto adſtricta, aut matrimonio coniuncta; & contra matrimonij, aut voti leges, & iura faciat: aut ſpeciali lege, vel præcepto teneatur; quales ſunt religioſi, vel clerici in multis, non in omnibus, in quibus delinquunt. Altero modo, perſonæ conditio nouam peccato ſpeciem non dat, auget tamen criminis prauitatem. Vt ſi amicus amicum lædat: ſi quis de ſe bene meritos offendat, ſi vir probus, & ſanctus peccet, ſi religioſus ſuperbiat, maledicat alicui, ſi mentiatur. Quæres, an ex hoc capite omne peccatum eo ipſo, quod eſt a Chriſtiano homine commiſſum, ſit deterius, & peius, quam ſi ab Ethnico, & Pagano cōmitteretur? Reſpondet S. Thomas, eſſe grauius, licet eiuſdem ſpeciei crimen ſit. Obijcies alio in loco eum docere; ſi religioſus, & alius, qui eſt a religione ſolutus, & liber, in idem peccati genus incurrerit, minus religioſum peccare, quam laicum. Reſpondeo, negari non poſſe, quin religioſi hominis peccatum magna ex parte ſit grauius, quatenus vel ex maiori legis, vel præcepti contemptu, aut cum aliorum offenſione, aut ex pleniori rei agendæ ſcientia, vel ex maiori negligentia committitur: Nihilominus tamen vero S. Thomas affirmauit religioſum ex alia parte minus

A peccare, quia minus liberè, & voluntariè delinquit: nimirum, quia aut occaſione incitatus, aut perturbatione animi commotus labitur, & peccat. Item minus voluntariè peccat vir religioſus, quia renitente, & obluctante ratione, quod nō debet malum facit; cum tamen laici liberius peccare ſoleāt minus obſiſtente, & repugnante ratione. Ex quo etiam fit, vt religioſi homines in peccatum lapſi citius, & faciliùs reſipiſcant, & ad ſaniorem mentem redeant; cum tamen laici diutius mente obſtinata in peccatis perſiſtant, eo quod maiori voluntatis affectu malis inhæreſcant.

Quanam in animæ parte, peccata ſedem habeant. Cap. XXI.

PRimo Quæritur, An omne peccatum in voluntate tanquam in ſubiecto, quod appellant, inhæreant? Reſpondet S. Thom, 1.2.q.74. ar. 1. omne peccatum in voluntate ineſſe. Probat, quia omne peccatum eſt voluntarium: ſed omnis voluntarius actus ſedem habet in voluntate, cum
B ſit actio immanens, quæ in ea animi facultate tanquam in ſubiecto excipitur, ac manet, a qua fit. Obijcies; hæreſis eſt peccatum, & tamen non in voluntate, ſed in ratione inhæret, quippe quæ eſt aſſenſus, vel error intellectus contrarius fidei. Vitia item, & virtutes ſedem habent in appetitu ſenſus, vti temperantia, & fortitudo, hiſque vitia contraria; ſed habitus, & actus in eadem animi facultate reponuntur. Ad hæc, in ſermone, & locutione, verberatione, percuſſione, qua quempiam vulneramus, cædimus, pulſamus, peccatum ineſt, & tamen non ſunt actus immanentes, quia in externam materiam tranſeunt. Conradus, & alij S. Thomæ diſcipuli, aiunt S. Thomam non ſentire omne peccatum ſedem habere in voluntate, cum doceat multa peccata in alijs animæ facultatibus inhærere. ſed ſolum omne peccatum eſſe in voluntate, non vt in ſubiecto, ſed vt in principio, & cauſa, cui tribuitur, & imputatur. Sed S. Thomæ aduerſantur: qui docet, peccatum ideo eſſe in voluntate, quia omne peccatum eſt voluntarium, & actio immanens. Quare cum Caietano reſpondemus ad hæc omnia concedendo peccata in alijs quoque animæ faculta-
C tibus ineſſe, vt ſtatim oſtendemus: at nihilominus omne peccatum in voluntate, etiam vt in ſubiecto inhærere; quia nequit eſſe peccatum niſi voluntarium; ſed voluntarium nihil eſt, niſi quia voluntas id velit, aut non impediat, cum tamen poſſit, & debeat impedire. Quare fatemur hæreſim quidem ineſſe in intellectu, & ratione: cæterum hoc ipſo, quod hæreſis eſt peccatum, neceſſario eſt error contra fidem voluntarius, & liber: ergo, vt error, in ratione reponitur: vt vero voluntarius, & liber, in voluntate. Eodem modo, peccata contraria virtuti temperantiæ, vel fortitudini, ſedem quidem habent in appetitu ſenſus; verum, quia actus ſunt voluntarij, in voluntate quoque hærent, & inſident. Pari ratione, ſermo, locutio, verberatio, percuſſio, quamuis ex parte tranſeant in externam materiam; hoc ipſo tamen, quod ſunt peccata, ſunt neceſſario voluntaria, quare in voluntate itidem collocantur.

Secundo Quæritur, An peccata inſint quoque in cæteris hominis facultatibus? Reſpondet S. Thom. 1.2.q.74. ar.2. ineſſe: quod perſpicuè colligitur ex paulo ante dictis:
D Nam virtutes, & vitia in cæteris etiam facultatibus reponuntur, vt fides, hæreſis, imprudentia, in ratione. Fortitudo, temperantia, abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, manſuetudo, clementia, ira, triſtitia, inuidia, in appetitu ſenſus. Quæres, quomodo hæc duo ſibi cohæreant; Omne peccatum inhærere in voluntate, & tamen, multa ineſſe quoque in alijs facultatibus? Sed facilis eſt reſponſio, vt docet Cai. 1.2.q. 74. artic. 1. hæc ſibi conſtare: quia omne peccatum, quatenus voluntarium, reſidet in voluntate; at quatenus eſt actus quidam ratione ſuæ ſubſtantiæ, ſedem quoque habet in alijs hominis facultatibus, veputa hæreſis, cum ſit error in fide, per ſubſtantiam ſuam actus eſt intellectus; ſed quia voluntarius, inhæret itidem in voluntate. Ad eundem modum, intemperantiæ actus, ratione ſuæ ſubſtantiæ inſidet in appetitu ſenſus; ſed quatenus voluntarius, ineſt quoque in voluntate. In hoc enim Caietanum ſequi poſſumus, ita S. Thomam explicantem: niſi potius ſequi velimus Conradum, & alios S. Thomæ diſcipulos aſſerentes, non omnia peccata in voluntate, vt in ſubiecto inhærere, ſed aliqua in alijs hominis viribus ineſſe; omnia tamen in voluntatem, vt in originem, & cauſam conferri: ita vt bene

pecca-

peccatum ſit voluntatis tamquam cauſæ, vnde exiſtit, ac pendet. Ex his perſpicitur, in ratione hærere peccata duplicia, videlicet ignorantiam eorum, quæ ſcire, & noſſe, lege aliqua, vel præcepto compellimur, & hæreſin, & cætera, quæ contra fidem crimina admittuntur, quoniam fides eſt in ratione; in appetitu vero ſenſus reponuntur peccata temperantiæ, & fortitudini contraria; quia fortitudo, & temperantia in eo appetitu reſidere, dicuntur.

Tertio Quæritur, An in ſenſibus externis, & membris corporis peccata inhæreſcant. S. Tho. 1.2.q.74.ar.2.ad 3. concedit quidem in intellectu, & appetitu ſenſus neſſe peccata, negat tamen in externis ſenſibus, & membris corporis. Quidam putant, non ſibi S. Thomam conſtare: quia qua ratione in appetitu ſenſus, & intellectu peccata reponuntur, poni quoque in ſenſibus debent; omnes enim huiuſmodi facultates, a voluntate mouentur, quamquam per ſe ſunt libertatis expertes. Præterea, ſicut error intellectus, quatenus voluntarius, ſæpe vitio, & culpæ tribuitur, ſic etiam in aſpectu, ſermone, auditione voluntaria frequenter ineſt peccatum. Adhæc, exteriores actus ſunt ſenſuum & membrorum functiones, & opera, vt furtum, homicidiũ, percuſſio, adulterium, detractio: qui tamen actus vitioſi ſunt, & praui ſuapte natura. Dices; actus quidem exteriores tranſire in externam materiam, ſed peccata eſſe ipſos actus immanentes. Sic Caiet. Conrad. 1.2.q.74.ar.1. & 2. & Medi. & alij S. Thomæ diſcipuli; nihilominus hoc facile refellitur: dicimus enim actus immanentes, eſſe peccata, & eatenus eſſe peccata, quatenus ſunt actiones voluntariæ rationi contrariæ; ſed idem etiam conuenit actibus exterioribus, quippe qui ſunt voluntarij actus, quatenus peccata. Præterea, S. Thomas videtur ſecum pugnare: nam alibi, nimirum 1.2.q.81.ar.1. aperte fatetur actus membrorum exteriorum aliquando eſſe peccata lethalia. Certe diffiteri non poſſumus, in actibus externis peccata ineſſe eadem ratione, qua ſunt in actibus intellectus, & appetitus ſenſus, videlicet quatenus actus voluntarij ſunt. At vero S. Thomas (vt alij quidam interpretantur) ideo negauit in membris peccata inhærere, quia in vniuerſum iam ante tradiderat, nimirum 1.2.q.56.ar.4.& 5. habitus ſtudioſos, vel vitioſos in ſenſibus externis; & in membris minime ineſſe: & quia habitus, & actus in eadem hominis facultate ſedem habent, idcirco inficiatur S. Doctor in externis ſenſibus, & membris peccata reſidere, hoc eſt, habituum vitioſorum actus: cum igitur ait S. Thomas, in corporis membris, & ſenſibus externis non eſſe peccata, nihil aliud dicere voluit niſi in ipſis non eſſe vitia: nam vitia pro peccatis, & peccata pro vitijs ſæpius ponuntur. Alij intelligunt S. Thomæ ſententiam in hunc modum, non quod neget S. Thomas in corporis membris, & ſenſibus externis eſſe actiones, quæ peccato tribuantur & culpæ, quatenus a voluntate exiſtunt, & pendent: ſed quod neget vlla eſſe peccata eo modo, quo eſſe poſſunt in ratione, & ſenſibus internis, vel appetitu ſenſus; nam in his facultatibus ſolent eſſe peccata venialia, quæ præueniunt plenam, & perfectam rationis, & voluntatis deliberationem, quamuis imperfectam ſequantur. at in membris corporis, & ſenſibus externis non ſolent eſſe talia peccata: quia vt ait S. Tho. 1.2.q.74.a. 2. ad 3. membra corporis, & ſenſus externi non ſunt principia actionum: hoc eſt non ſe mouent, non ſe excitant ad agendum ſine animo, a quo naturaliter mouentur, & cui naturaliter parent. Nobis tamen (quicquid de S. Thomæ ſententia iudicare velis) probabilius videtur, in ſenſibus, & membris aliquando peccata inhærere: multi enim ſunt ſenſuum actus immanentes, vt deguſtare, videre, audire, odorari qui actus, vt ex voluntatis imperio, & impulſu fiunt, peccato, & crimini dantur. Deinde, quamuis membrorum actus ſæpe tranſeant in materiam externam, coniunguntur tamen cum motu, qui membris ineſt: neque enim locutio fit abſque motu linguæ, nec homicidium, aut furtum abſque motu manuum. Inſuper, vt ſupra docuimus, peccatum non ſemper eſt actus proprie acceptus, ſed quicquid ſe habet inſtar actus, quod legibus imperari, aut interdici poteſt, laudari, vituperarive: cuius generis ſunt ſtare, ſedere, ſeu quieſcere, armatum, veſtitum eſſe, in foro commorari, in lecto iacere, hæc enim ſingula præcipi, aut vetari queunt, & propterea in laude, aut vituperatione conſiſtunt, & tamen actus non ſunt.

Quarto Quæritur, An in actibus reliquarum facultatum ſint peccata per ſe, & intrinſece, an vero ſolum extrinſece, & per aliud? ita vt in ſola voluntate ſint per ſe, & in-

A trinſece peccata. Duæ videntur eſſe opiniones: Prima eſt Sco. 2.d.42.q.4.ar.2.§.ad primum. Dur. 2.d.42.q.1. art. 1. Ocham 3.q.10. & quodl. 1.q.20. Gab. 2.d.42.q.1.ar.1.& 2. Almai. tract. 3. mor. c. 18. Bonau. 2.d.42.a. 1.q.1. Ricar. 2.d.42.a.1.q.1. Mai. 2.d.42.q.1. peccata proprie, & per ſe, ac vt ipſi loquuntur, formaliter ſolummodo eſſe in actu voluntatis interiori, extrinſecus vero in actibus reliquarum facultatum: qui actus non ſunt peccata per ſe, ſed per actum voluntatis, per quem ſunt voluntarij, & liberi: quod hac vnica ratione conantur oſtendere. Peccatum eſt voluntarium, & in genere moris conſtitutum: at ſolus actus voluntatis interior eſt per ſe voluntarius, & liber; cæteri vero ſunt extrinſecus voluntarij, & per voluntatem in genere moris repoſiti, ſine voluntate enim actus quicunque ſit ille, genus ſolum naturæ, non moris habet: ergo ſolus voluntatis actus interior eſt per ſe malus, reliqui vero extrinſecus per internum actum ſunt mali. Secunda ſententia docet actus externos, qui ex materia, & re obiecta, in qua verſantur, ſunt mali, ſi accipiantur, quatenus ſunt rationis obiecta, eſſe malos per ſe; hoc eſt, ante voluntatẽ ex ſe, & in ſe prauitatem habere, non ab ipſa voluntate: ſi

B vero ſumantur, vt ſunt facti, ſiue vt in facto conſiſtunt, non ſunt prius mali, quam voluntas ſit mala. vnde ſicut a voluntate mala fiunt, ſic per malam voluntatem mali ſunt. At vero omnes actus externi, qui mali non ſunt ex materia, & re obiecta, ſed ex malo voluntatis affectu, & propoſito quomodocumque conſiderentur, non ſunt mali de ſe, ſed per malum voluntatis, & mentis propoſitum: vt ſi quis inopi eleemoſynam porrigat ob inanem gloriam, prius voluntas eſt mala, quam largitio pecuniæ, & ex ipſo voluntatis malo affectu opus eſt malum, non ex materia, & re obiecta; at ſi quis furetur, peieret, mentiatur, quamuis actus ipſi, vt ſunt facti, à mala voluntate ſint, furtum tamen periurium, mendacium, vt ſunt rationis obiecta, per ſe mala ſunt, non a malo voluntatis ſtudio, & affectu quoniam ante voluntatis actum ſunt obiecta rationi diſſentanea; ex ſe, & per ſe ſunt obiecta cum recta ratione pugnantia, & inde eſt, vt malam voluntatem efficiant. Sic S. Tho. 1. 2. q. 20. a. 1. & 2. & de malo q. 2. art. 3. Hæc opinio mihi magis probatur: tum quia voluntas (verbi gratia) furandi, ideo eſt mala, quia malum eſt furari, non autem è contrario:

C tum etiam, quia periurium, mendacium, furtum, homicidium, detractio, contumelia, adulterium per ſe ipſa a recta ratione diſſentiunt, ergo per ſe ſunt mala; nam malum in moribus eſt, quod a ratione diſcrepat, & cum ea pugnat. Obijcies, Peccatum non eſt, niſi voluntarium; at voluntarium nihil eſt, niſi per actum voluntatis internum. Reſpondeo, peccata eſſe quidem actus voluntarios, & liberos: Rationem item voluntarij, & liberi requiri ad actus morales quatenus fiunt, ſine qua in genere moris nequaquam eſſent; non tamen vt rationem, per quam ſint in moribus mali: ac propterea in beluis, pueris, & amentibus, actus moris locum non habent, quia libere non agunt. At vero, quod actus voluntarius, & liber ſit malus in moribus, inde eſt, quod a recta ratione diſſideat, non autem ideo diſſidet quia ſit voluntarius, & liber, ſed quia circa obiectum rationi contrarium verſatur. Nam quemadmodum ignis ſuo calore exurit, & ſuo pondere, ac leuitate ſuperna loca petit; ſed nec in ſublime fertur, niſi impedimento ſemoto, nec vrit, niſi ligno, quod exuritur, propinquo: ſic actus, qui fit, eſt malus in moribus, ſed non niſi voluntarius, & liber.

D At ſi opus malum ſumatur, vt rationis obiectum, non eſt malum, quia voluntarium; nam ante voluntatem eſt rationis obiectum, & rectæ rationi contrarium; ergo ante voluntatem eſt malum obiectum rationis. Si adhuc vrgeas; actus rectæ rationis eſt bonus, quia voluntarius, & liber, alioqui enim non eſſet laude, & præmio dignus, ergo actus malus non eſt, niſi voluntarius, & liber ſit. Reſpondeo, in actibus, qui fiunt, requiri omnino voluntarium, & liberum, vt laudem, præmium, vel poenam mereantur; item, vt ſint in laude, vel culpa; at quatenus opera ſunt rationis obiecta, voluntatem non poſtulant, vt ſint mala, quoniam ante omnem voluntatem, furtum, homicidium, adulterium, periurium, mendacium, vt ſunt rationis obiecta, a recta ratione diſcordant, & diſſident; ergo eo ipſo ſunt mala: nam malum in moribus eſt, quod cum recta ratione pugnat. Ex quo efficitur primo, vt actus, qui fiunt, in quibus ratio liberi non eſt, culpa, peccato, omniq. moris deformitate careant. Deinde, vt actus libere facti, in culpa, & vitio ſint ex eo, quod a rationis præſcripto recedant. Rurſus obijcies; Ge-

nus

tus moris primo conſtituitur per rationem voluntarij, & liberi: Bonum autem, & malum ſunt differentiæ moris; ergo per rationem quoque voluntarij, & liberi conſtituuntur in ſpecie boni, & mali. Reſpondeo, in obiectis, genus moris non conſtitui per rationem voluntarij, & liberi: conſiſtitur quidem libertas in actibus, qui fiunt, ad genus moris, actus enim, qui vi, & facultate ſola naturæ fiunt citra reſpectum, & ordinem ad rationem, tantummodo ſunt naturales: Conſtituitur tamen genus moris in obiectis per ordinem ad rationem, actus enim, qui rationi obijciuntur, per ſe, eo ipſo in genere moris ſunt, quatenus rationi conſentanei, aut diſſentanei, medij, & indifferentes ex obiecto: Omnis autem actus, qui in genere moris reponitur, neceſſario eſt voluntarius, & liber, cum ſit, licet non inde genus moris ducat, aut ſaltem rationem boni, mali, vel indifferentis, vt obijcitur rationi, ſed quia per ſe cum ratione conſentit, vel pugnat.

Quinto Quæritur, An in appetitu ſenſus peccata inhæreant lethalia, quem appetitum Theologi frequenter ſenſualitatem appellant? quod eſt quærere: an poſſit in ſenſualitate lethale peccatum ineſſe? S. Tho. 1.2.q.74.ar.4. veteres ſcholaſticos ſecutus, de venialibus peccatis id conceſſit, de lethalibus negauit, venialia ſcilicet in ſenſualitate, inquit, poſſunt inhærere, lethalia ſolum in ratione, & voluntate ſedem habere queunt. Quæ ſententia, & cognitu, & explicatu ſanè per quam difficilis eſt. Aut enim peccatum accipitur, vt eſt quidam actus per ſubſtantiam ſuam, & naturam, & hoc modo poteſt eſſe in appetitu ſenſus, vt aperte liquet: aut vt eſt quippiam voluntarium, & liberum & tunc, & veniale, & lethale eſt in voluntate, & ratione, cũ omne peccatum ſit voluntarium, & ex aliqua mentis deliberatione proficiſcatur. Caiet. 1.2. q 74. ar. 4. vt S. Thomæ ſententiam tueretur, nouam aliam, ſed non veram excogitauit; nimirum, appetitum ſenſus in homine per ſe, abſque vllo rationis, & voluntatis actu, hoc eſt, ſine conſenſu explicito, aut implicito eſſe libertatis participem, ſed exiguæ tantæ ſcilicet, quæ ſufficiat ad leue, & veniale delictum, ad lethale non item, quod plenam animi deliberationem requirit. Id autem probat eo argumento; quod ſenſus interni in hominibus, hoc ipſo, quod ſunt cum intelligentia, & ratione connexi, & coniuncti, functiones aliquas obeunt, quas belluæ præſtare, & exequi nequeunt: Et ita, inquit, ſenſus interior aliquando ratiocinatur in homine circa ſingularia. Quæ ſententia communi cæterorum Theologorum conſenſu reijcitur. Et merito ſane: quia ex Auguſtino lib. 1. retract. c. 13. & lib. 3. de lib. arbi. c. 17. & 18. & philoſophia morali aperte conſtat, nullum eſſe peccatum, quin ſit voluntarium. Deinde, ſi vera eſſet Caietani ſententia, omnes in appetitu ſenſus, actus, qui verſantur in malo, & in eo, quod turpe eſt, eſſent peccata: poſſent etiam homines dormientes peccare, quia appetitus ſenſus ſolutus eſt ſomno, licet ratio ſit oppreſſa. Conrad. 1.2.q.74.a.4. vt prædictam S. Thomæ ſententiam retineret, docuit ad lethale peccatum neceſſarium eſſe expreſſum voluntatis conſenſum, & proinde rationis, & voluntatis actum: ad veniale vero ſufficere implicitum, & tacitum conſenſum, qui ſine vllo actu rationis, & voluntatis eſſe poteſt. Sed hoc fundamentum planè infirmum, & falſum eſt: quia in lethali quoque crimine implicitus, & tacitus ſufficit voluntatis conſenſus. Dur. 2.d.24.q.5. Medi. & alij iuniores 1.2.q.74.a.4. & Corduben. lib. 1. ſuarum quæſtionum q. 23. aiunt, appetitũ ſenſus dupliciter accipi, vno modo ſumitur, vt præuenit plenam rationis deliberationem, & tunc appellatur ſenſualitas: ita vt ea nihil aliud ſit, niſi appetitus ſenſus perfectam animi deliberationem præcurrens. Altero modo, vt plenum rationis ductum ſequitur, & ita vocatur appetitus ſenſus, non ſenſualitas: quo fit, vt omne lethale crimen ſit in ratione, & voluntate; quia abſque plena animi deliberatione non committitur: Veniale vero poſſit inhærere in ſenſualitate, quæ plenam mentis deliberationem anteuertit, & proinde leuiter, non grauiter poteſt delinquere. In appetitu tamen ſenſus poſſunt eſſe actus, qui ſint venialia, & lethalia peccata, quippe qui ex plena animi deliberatione aliquando operatur. Quorum ſententia quibuſdam non placet, quia cum S. Thomæ, & veterum Theologorũ mente ſentiunt non conueniret nam S. Tho. p. 3. q. 18. a. 2. & 1. p. q. 81. a. 1. plane, & manifeſte teſtatur in Chriſto Domino fuiſſe ſenſualitatem, in quo tamen appetitus ſenſus rationem ſequebatur, non anteibat. Præterea, veteres ſcholaſtici ideo negant in ſenſualitate lethale peccatum eſſe

A poſſe, quoniam auertit a fine, & a Deo; & rationis eſt, vel in finem quippiam dirigere, aut ab eo abducere. Vnde opinantur ſententiam S. Thomæ, & aliorum veterum ſcholaſticorum eſſe, veniale peccatum non auertere hominem a Deo, cum eius amicitiam non dirimat, nec gratiam tollat: ſed lethale alienat hominem a Deo, quia ab eius amicitia, & ſocietate diſiungit, & propterea lethale inſidet in ratione, & voluntate, quibus mortem, & interitum ſpiritualem affert: Veniale vero poteſt quidem rationi, & voluntati ineſſe, in quibus ſæpe exiſtunt, & pullulant ſubiti, & repentini ſuperbiæ, inuidiæ, ambitionis, inanis gloriæ, impietatis, iræ & odij motus; ineſt tamen ſenſualitati, in qua inhærent quoque actus inuidiæ, iræ, & cupiditatis: qui actus licet, quatenus vitioſi, voluntarii ſint, & proinde non abſque ratione, & voluntate fiant; vere tamen per ſubſtantiam ſuam, actus, ſunt appetitus ſenſus: lethale autem nequit eſſe in ſenſualitate, id eſt, appetitu ſenſus non quod actus lethalis culpæ non ſit ſæpe actus eius appetitus, ſed quod lethale crimen mors eſt, & interitus animæ, & proinde rationem, & voluntatem auertit, & alienat a Deo. Veniale autem, cuius actus eſt in appetitu ſenſus; in ratione, & voluntate non po-

B nitur: non quia quatenus eſt voluntarium peccatum ad rationem, & voluntatem non ſpectet, ſed quia mortem, & interitum gratiæ non infert menti; & proinde eam a Deo non auellit, & abſtrahit; cum tamen appetitum ſenſus a recto, & bono dimoueat. Et hæc quidem illi, vt S. Thomæ ſententiam exponant. Fortaſſis ſententia S. Thomæ conſiſtit in his. Primo, lethale peccatum, quamuis aliquando ſit actus, qui re ipſa ſit in appetitu ſenſus, vt in ſubiecto, cui ineſt, ſemper tamen eſt rationis, & voluntatis tanquam mouentis, vel ſaltem non reprimentis appetitum ſenſus, quoniam lethale peccatum non ſit, niſi mens ipſa expreſſe, vel tacite conſentiat: vnde menti tanquam mouenti, aut nõ refrenanti appetitum ſenſus lethalis culpa tribuitur, potius quam appetitui ſenſus. Secundo, veniale peccatum ſæpe eſt in appetitu ſenſus præueniente plenam mentis deliberationem, & ſequenti ſemiplenam, & imperfectam rationem; vnde huiuſmodi peccatum potius in appetitum ſenſus, quam in mentem conijcitur: & potius eſt peccatum appetitus, quam mentis: quia non mens huiuſmodi peccatum facere plene deliberat, ſed appetitus ſeipſe mouet ad

C id, quod turpe, & malum eſt, perfectam quidem mentis deliberationem præcurrens, ſed imperfectam rationem ſequens. Quare S. Tho. 1.2.q.74. a. 3. ad 3. ait; illud, quod homo facit ſine deliberatione rationis, non perfecte ipſe facit; quia nihil operatur ibi, id quod eſt principale in homine: vnde non eſt perfecte actus humanus: & per conſequens non poteſt eſſe perfecte actus virtutis, vel peccati, ſed aliquid imperfectum in genere horum: vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniens, eſt peccatum veniale, quod eſt quiddam imperfectum in genere peccati; ſic ille. Hinc etiam eſt, vt idem S. Thomas 1.2.q 74.a.2. ad 3. negauerit, peccata eſſe in membris, aut ſenſibus externis: quia membra, inquit, corporis non ſunt principia actuum, ſed ſolum organa: vnde, & comparantur ad animam mouentem, ſicut ſeruus, qui agitur, & non agit. potentiæ autem appetitiuæ interiores, comparãtur ad rationem quaſi liberæ, quia agunt quodammodo, & aguntur. Sic ibi, ſignificat S. Thomas, appetitum ſenſus aliquando perfectam mentis deliberationem præcurrere, & ideo aliquando in eo eſſe venia-

D lia peccata, quæ homo ex plena deliberatione non facit, & ideo potius dicuntur eſſe peccata appetitus, quam mentis: at cum membra corporis, & ſenſus externi feruntur ad malum, in culpa eſt mens ipſa potius, quam corporis membrũ, aut ſenſus: quia membrum, aut ſenſus corporis non ſe mouet, ſed mouetur ab animo.

Sexto Quæritur, An omne lethale peccatũ inſit in parte, ſiue ratione ſuperiori? Auguſtinus lib. 12. de Trinitate cap. 12. 13. & 14. duas partes diſtinguit in anima, ſuperiorem, et inferiorem. Superiorem vocat, quæ externa contemplatur, & perſpicit, aut de temporalibus ſecundum æternam diiudicat. Inferiorem vero, quæ temporalia tantũ modo cogitat, & curat. Porro partis inferioris nomine, nõ intelligit ſolum partem ſenſus, ſed totam mentem ratione, & voluntate conſtantem, temporalibus tamen intentam. Ex qua Auguſtini doctrina. S. Thomas 1.2.q.74 ar. 4. & 9. & Theologi cum Mag. in 2. d. 24. collegerunt omne lethale peccatum ſedem habere in parte ſuperiori. quia lethaliter non peccatur, niſi cum æterna Dei regula directo, vel indirecto deſeritur; quia peccatum eſt directum, factũ, vel

concupiſcitum contra legem Dei, Quare ſicut omne peccatum, quatenus eſt voluntarium, ... in voluntate; ſic omne lethale crimen, cum ſit legis æternæ violatio, in parte reſidet ſuperiori, licet actus, qui eſt lethalis, per ſubſtantiam ſuam inſit in parte inferiori. Obiicies; Ethnicus homo, aut Chriſtianus rudis, & ignarus ſæpe lethaliter delinquit, nihil cogitans de æterna Dei lege, quam deſerit, & violat, ergo lethale non ſemper ineſt parti ſuperiori. Reſpondeo, Omne lethale peccatum committi cum notitia honeſtatis, & rectæ rationis, quæ deſeritur, ac negligitur; non enim poteſt eſſe peccatum, niſi cum ſcienter contra rationem, & legem admittitur. Omnis autem a lege, & iure declinatio, eſt hoc ipſo a regula æterna aberratio; quia ſi volumus bona æterna adipiſci, oportet nos ipſos in officio virtutis continere. Vt ergo qui, quod eſt neceſſarium ad finem deſerit, reſpuitur, eo ipſo, a fine deflectit; ita qui grauiter neglecta lege, & recta ratione delinquit, in eo, ſeſe abducit, & auertit a Deo. Lethale igitur omne crimen explicite, aut implicite eſt a regulis æternis aberratio, proinde inſidet in parte ſuperiori, cuius eſt, vel æterna perſpicere, vel illa deſerere, atque contemnere.

Septimo Quæritur, An peccatum, quod eſt conſenſus in delectationem, in hoc differat ab eo, quod eſt conſenſus in opus, quod hoc ſit in parte ſuperiori, illud vero in parte inferiori? S. Thom. 1. 2. q. 74. a. 6. & 7. Auguſtinum ſecutus, hæc peccata ita diſtinguit, quod conſenſus in delectationē, ad rationem inferiorem pertineat, ad ſuperiorem vero conſenſus in opus, quæ ſententia eſt magna difficultate implicata. Nam conſenſus in delectationem ſæpè eſt lethalis, at lethale crimen ad rationem ſuperiorem diximus pertinere. Præterea, multa ſunt delectationis mortiferæ peccata, quæ interius tantummodo perficiuntur, veluti ſuperbia, inanis gloria, odium, ambitio, ira, inuidia; ergo huiuſmodi peccata ſolum parti inhærent ſuperiori. Caietanus reſpondet; ideo conſenſum in delectationem ſpectare ad partem ſuperiorem, quia ſuapte natura ad opus refertur, & dirigitur, conſenſus vero in opus non refertur in aliud: ſuperioris autem partis eſt dirigere, non dirigi; contra vero inferioris dirigi, non dirigere. Sed certe hoc fundamentum poſitum a Caietano aliis non placet quia multa ſunt maleficia, quæ minime in ſeipſis finiuntur, & deſinunt, ſed in aliud referuntur; pleræque item delectationes internæ ſunt, quæ in ſeipſis terminantur, & complentur, vt diximus. Alii videntur intelligere nomine delectationis ſolum veniale peccatum, Sed Auguſtinus etiam de lethali, mortifera delectatione loquitur, cum eam dicit ad partem inferiorem pertinere: ait enim propter eam hominem totū damnari, niſi Chriſti gratia remittatur. Quare nec eſt, quod multum laboremus hac in parte de Auguſtini ſententia: nec item eſt, quod Caietani interpretationem facile retinemus. Nam Auguſtinus docere voluit, cum opere, & facto ipſo delinquimus, tria eſſe, ſicut in primo noſtri parentis Adæ peccato, tria fuerunt: fuit in illo ſerpens ſuggerens malum: fuit mulier malum viro proponens; fuit vir in peccatum conſentiens: ſic cum facto ipſo peccamus, ſæpe vſu venit, vt ſit ſenſus carnis, obiiciens illecebras voluptatis, & blandimenta corruptæ libidinis: & ſit appetitus animalis, mentem ipſam voluptate deliniens, & alliciens: & ſit mens ipſa, quæ in opus conſentit. Ergo verum eſt, quod ait Caietanus; Auguſtinum ſcilicet & S. Thomam locutos fuiſſe de peccato, quod ex cogitatione, & ſenſu, & delectatione ad opus peruenit: incipit ex ſenſu ſuggerente malum, continuatur in appetitu voluptate quadam hominem incitante ad opus, & tandem completur in opere, quia mens ipſa conſentit. Non loquuntur Auguſtinus, & S. Thomas de iis delectationibus, quæ interius conſumantur in mente, ſed de iis, quibus peruenitur ad opus, in quo tota peccati culpa completur; & ipſum opus non refertur in aliud.

De cauſis peccatorum. Cap. XXII.

ANimaduertendum eſt, multas eſſe peccatorum cauſas, alias quidem intrinſecas, vt vocant, ex parte hominis, alias extrinſecas. Inter intrinſecas autem cauſas cenſentur ignorantia, animi perturbatio, metus, ira, cupiditas; de quibus ſuo loco diſputatum eſt: item mala voluntatis electio, & habitus vitioſus, de quibus nonnihil attingam. Inter extrinſecas vero ſunt res, quæ nobis obiectæ in ſenſus incurrunt, peccatorum occaſiones innumeræ, impulſus dæmonum mala ſuggerentium; de quibus nihil attinet diſputare, At quia Deus peccati auctor nequaquam eſt, & tamen ſine eo actio, quæ eſt peccatum, non ſit, quo iudice, & vindice peccata puniuntur; item quia accidit, vt peccatum vnum ſit pœna alterius; ideo diligenter explicare, oportet, quo pacto Deus peccati cauſa, & auctor non ſit.

Primò igitur quæri ſolet, An Deus aliquo modo cauſa peccati dici queat? Mag. 2. d. 37. ait eſſe quorundam opinionem peccatum, quatenus actio eſt, a Deo non eſſe: ſed ab homine, vel diabolo, S. Tho. 2. d. 37. q. 2. ar. 2. & Aegid. 2. d. 37. q. 1. a. 2. docent eam ſententiam eſſe errori proximam immò errorem continere; vnde ea opinio communi Theologorum conſenſu reiicitur. 2. d. 37. nam ſicut quidquid eſt, ſine Deo fieri, aut eſſe non poteſt, eo quod Deus ſit prima omnium cauſa, primum bonum, ſic etiam cum Deus ſit primus actus, primum agens, primum mouens, nullus actus, nulla actio, nulla motio eſſe poteſt, quæ non ſit a Deo. Dur. 2. d. 1. q. 5. & 2. d. 37. q. 1. Aureo. 2. d. 37. q. 1. ſenſerunt Deum cum cauſis ſecundis non agere proxime, ſed remote, nam eas conſeruat & ſinit operari, & efficere per vires ipſis datas, cum fuerunt a Deo initio procreatæ. At hæc opinio, vt errorem etiam in fide continet communi Theologorum conſenſu refellitur. Tota huius rei controuerſia in eo ſita eſt, cur peccatum in hominem conferatur, in Deum non item: cum tamen Deus, & homo ipſum opus efficiant, cui eſt priuatio coniuncta, per quam actus bonitate debita, & conuenienti rationis ordine caret. Quidam ingenue fatentur, Deum non quidem peccare, ſed eſſe, & mali operis auctorem, & boni: quia quodcunque opus, licet malum ſit, actus quidam eſt, & actus hoc ipſo quod eſt, ſine Deo fieri non poteſt. Quod autem Deus non peccet, inde eſt, quod peccatum non fiat eius ſuaſione, impulſu, conſilio, vel iuſſu. Sed adhuc argumentum vrget: nam hoc non ſufficit, eo quòd cum peccantibus oportet etiam nos non operari, aut conſentire, ne peccemus. Scotus reſpondet Deum auctorem peccati non eſſe, quia nullis legibus tenetur; & ideo non debet actum, qui malus eſt deuitare, homo vero debet. Sed nodum difficultatis plene non ſoluit: quoniam peccatum ſæpe eſt actus per ſe malus: ergo fieri bene etiam a Deo nequit. Gab. Ocham, Maior, & alij reſpondent, Deum facere actum, qui malus eſt, ſed non peccare; & dici poſſe Deum eſſe cauſam peccati, at non peccare, quoniam peccare non eſt idē, quod facere actum, qui malus eſt, ſed facere actum malum male. Deus autem non facit malè, ſed homo. Cæterum dici non poteſt, Deum eſſe cauſam peccati, quoniam peccatum, vt peccatum eſt, contra rectam rationem, & Deum eſt; ſed Deus non facit actum malum, vt malus eſt, licet faciat actum, quatenus actus eſt, qua ratione, mali rationē non habet. Sotus ait, Deum non eſſe cauſam peccati, quia non facit actum malum, vt cauſa moralis videlicet ſuadendo, præcipiendo, conſilium dando, ſed vt cauſa naturalis. Sed contra vrget argumentum, quoniam Deus extra ſeipſum quidquid facit, ſponte ſua facit, & hoc ſufficit, vt quis peccare queat, ſi ſcienter, & libere operetur. Canus ait, rationem peccati non eſſe rationem rei, ſed intellectus non placet. Inter Scholaſticos igitur hæc controuerſia exagitata, variis modis diluitur, quibus prætermiſſis breuiter dicendum exiſtimo, nihil fieri a Deo, niſi ſit a Deo volente: Deus enim non niſi per voluntatem quicquam in rebus efficit: actum vero peccati, quatenus peccatum, non quatenus actio quædam eſt. Deus voluntate (quam vocant) antecedenti non vult, nec enim ſuadet vllo modo, vel iubet fieri peccatum, nec conſilium dat, vt fiat, nec naturam rationis compotem condidit, aut vires, facultates, auxiliaue vlla præſtat ad peccandum, nec vllum hominem ſua opera præuenit, hoc eſt, nemini ſuggerit cogitationem malam, vt delinquat; ſed contra potius omnem actum malum prohibet, ac ne fiat, apta, & idonea ſubſidia confert. Solum igitur operatur cum homine peccante, at ea Dei operatio non eſt qua, qui peccat incitetur, vel moueatur ad peccandum, ſed eſt operatio hominis conditæ naturæ conueniens: res enim inſtitutæ, & diuinitus procreatæ, nihil prorſus efficerent, niſi Deo cum ipſis operante. Quo fit, vt actus peccati, non quatenus actus quidam eſt, hoc enim modo non mali, ſed potius boni rationem habet ſed quatenus peccatum eſt conuenienti, & debito rationis ordine vacans permittente Deo fiat, non tamen volente. At, inquies;

Sot. apud Med. 1. 2. q. 79. a. 2.

Canus apud Med. 1. 2. q. 79. a. 2.

Non

Non permittit, niſi volens. Reſpondeo, permittere quidem Deum volentem eo, quod vult permittere peccatum hominis, ſed peccatum haud velle; & propterea magnum diſcrimen eſt inter operationem diuinam, qua cum hominibus operatur in bonis, & inter operationem eius, qua operatur in malis. Operatur enim in bonis volens; vt ea ſint, & fiant, nō ſolum, vt actus ſunt, ſed etiam, vt bona ſunt, & ad ea commodum, & opportunum auxilium dat, ac mouet, flectitque voluntatem, & facit, vt velit: at vero operatur in malis, vna cum homine peccante faciens actum, vt actus eſt, non tamen volens, aut faciens actum, vt malus eſt: Et idcirco peccatum in peccantem ipſum, vt in auctorem confertur, in Deum non item: quoniam is, qui peccat, eo ipſo perperam, & malè vult actum, vult enim contra rectam rationem: Deus eundem actum vult, & facit, ſed non male, quia non contra legem, aut rectam rationem.

Oppones 1. Homo cum peccat, non vult peccatū, vt malum, quia nemo malum, vt malum velle poteſt, nec malum, vt malum appeti poteſt; ergo homo, cum peccat, etiā malum ipſum vult, vt bonum eſt. Reſpondeo, ideo hominem
B
peccare, quia vult, quod turpe, & malum eſt, licet id velit, vt ſibi vtile, vel iucundum: & ideò vult, quod eſt contra legem, & rectam rationem, quamuis id velit, vt ſibi vtile, vel iucundum: Deus verò cum facit actum malum cum homine peccante, non vult, aut facit, quod eſt turpe, vt ſibi vtile, vel iucundum: ſed ſolum facit vna cum homine actum malum, vt actus eſt, ac proinde illum male non facit, aut vult. homo, cum peccat, vult facit turpe, non vt malum eſt, ſed vt eſt ſibi iucundum, vel vtile, vult tamen, & facit turpiter, & male, quia contra rationem, & conſcientiam: Deus vero vult, & facit cum homine, ſed non male; quia non contra rationem, eò quòd tantum vult, & facit actum, vt actus eſt, qui ea ratione ſine Deo fieri nequit.

Obijcies 2. Sunt quidam actus per ſe, hoc eſt, ſua natura mali, cuiuſmodi ſunt odium Dei, mendacium, ergò huiuſmodi actus fieri bene non poſſunt etiam a Deo, nihil enim fieri poteſt ſine ſua natura: alioqui enim homo fieri poſſet, & non ratione prædirus. Reſpondent aliqui, nullum actum ita eſſe moraliter per ſe malum, quin fieri bene queat: nam quicunque actus per ſe malus, actus quidam eſt. & hoc ipſo,
C
quòd actus eſt, mali rationem non habet, ſed ideo eſt per ſe malus, quia non eſt malus eo, quod lex aliqua ſcripta, vel poſita ipſum prohibeat; ſed quia talis eſt, vt nemo præter Deum poſſit eum benè ſcienter facere, aut velle, quia ſi ſcienter, & ſponte voluerit, aut fecerit, eo ipſo volet, aut faciet contra conſcientiam, aut rectam rationem. Sed certe actus per ſe malus ideo eſt, quia bonus eſſe non poteſt, Quare aliter dicendum exiſtimo odium Dei, vt odium eſt, mendacium, quatenus mendacium, furtum, vt furtum, homicidium, vt homicidium eſt, nunquam, aut a nemine fieri poteſt bene: ſed Deus non facit odium, vt odium, ſed vt eſt quidam actus & vt actus eſt, boni rationem habet, non mali, boni, inquam, naturalis, non mali moralis, homo vero facit odium Dei, vt odium eſt, & non vt actus quidam eſt. Similiter, Deus non facit mendacium, vt mendacium eſt, furtū, vt furtum, aut homicidium, quatenus homicidium; ſed quatenus actus quidam eſt. homo vero eſt auctor mendacij, furti, & homicidij, & ideo homo eſt auctor peccati, ſiue mali moralis, non Deus. Tertio obijcies, ſi quis ſcienter
D
operaretur cum altero peccante, vna cum eo delinquere diceretur, etiamſi nollet actum peccati, nec conſilio ſuo, ſuaſione, imperio, vel prece peccatum alter committeret: Cur ergo Deus cum volens operetur cum peccantibus, auctor peccati non eſt? Propter huius argumenti vim quidam affirmant, in Deum nequaquam peccatum poſſe conijcri ob id, quod cum peccantibus operetur tamquam cauſa naturalis, non moralis: peccatum autem quatenus tale, non in cauſas naturales, ſed in morales referendum eſt, quippe quæ conſilio, hortatu, iuſſu, prece, vel impulſu ſuo mouent ad agendum. Cæterum non videtur hoc reſponſum omnem argumenti vim labefactare, quoniam Deus voluntarie, & libere extra ſeipſum operatur, non naturaliter, hoc eſt, non ex neceſſitate naturæ: & ingenue fatemur peccata referri non poſſe in cauſas ex conditione naturæ neceſſario operantes: ad peccandum enim conſpirant intellectus quidem cognoſcendo, & res, quæ obijcitur, mouendo, habitus vitioſus reddendo habilem voluntatem, & animū, quæ ſuis viribus conſociatis agendo non peccant, cum naturaliter agant, vel faciant; at vero Deus libere cum peccante homine operatur: cur igitur, ſi quis libere operare-
A
tur cum peccante, delinqueret, & non Deus? Reſpondent Deum non eſſe cauſam moralem conſilio, hortatu, mandato, impulſu, vel auctoritate ad peccandum mouentem. Contra hoc vrget adhuc argumentum: quia quilibet alius peccaret. etiamſi ſolum cum peccante operaretur nihil ſuadendo, præcipiendo, rogando, auxiliando, vel impellendo. Reſpondent, Deum non eſſe auctorem peccati, quia peccatum nulli tamquam auctori eſt tribuendum, niſi talis ſit in agendo cauſa, vt poſſit a recto deflectere. At enim hoc eſt, quod in argumento quæritur, cur potius homo, qui cum peccante operatur, a recto deficiat, quam Deus. nā hoc ipſo, quod Deus cum peccantibus operatur, videtur a recta ratione recedere. Reſpondent, hominem cum peccante operantem delinquere, & a recto aberrare, quia legibus rectæ rationis in agendo ſubijcitur, quibus operari prohibetur cum altero peccante; at Deus in natura ſubſiſtit omnibus legibus ſoluta; ipſe enim eſt per ſe recta ratio, lex, & bonitas. Aliud quippiam, meo iudicio, addi oportet, vnde argumento plene ſatisfiat, Deum nempe tantummodo cum peccante operari, quæ quidem operatio omni
B
vitio, & culpa vacat, eo quod Deus eſt prima omnium cauſa, ſine cuius operatione nihil omnino naturæ ab eo conditæ, & inſtitutæ facere queunt. Inter naturas autem, hominem ratione, & libero arbitrio prædium procreauit, ac ſicut reliquas ſinit iuxta conditiones, ac vires ſibi datas agere, & propterea ipſis ſuam operationem non ſubtrahit, ita etiam naturam rationis, & libertatis compotem permittit agere iuxta voluntatem, & arbitratum ſuum: alioqui enim aut operationem ſuam denegare, aut liberum arbitrium neceſſitate quadam cogere deberet. Melius autem Deus iudicauit ſinere in vniuerſum, vt naturæ omnes iuxta facultates, & vires ſibi inditas operentur, quam ſuam operationem ſubducere. Quo fit, vt liberum arbitrium in ſuis actionibus, vt præmij, & laudis capax eſt, ſit etiam pœnæ, ac vituperationi obnoxium. Ex quo etiam perſpicitur, magnum eſſe diſcrimen inter hominem operantem cū eo, qui peccat, & Deum ipſum: nam homo cum peccante operatur cum poſſet, & deberet non operari; eius enim operatio non eſt peccanti ad agendum debita; at vero operatio
C
diuina, ex ipſa prima rerum inſtitutione, eſt omni creatæ cauſæ agenti neceſſaria, & debita. Poſſet quidem Deus non operari, & proinde voluntarie, & libere operatur: Verum id agit iuxta modum naturis iam inſtitutis debitum.

Sed quæſtionis eſt dubiæ, an peccatum, vt actus quidam eſt, fiat a Deo, non ſolum cum homine faciente illum actum ſed etiam mouente hominem ad ipſum actum. Greg 2.d. 34. q. 1. ar. 3. quem ſequitur Cap. 2. d. 28. q. 1. a. 3. ad 12. ſentit Deum facere quidem cum homine actum malum: ſed nō incitare, aut mouere hominem ad actum malum. hoc enim dicere eſt impium, nemo enim Deo mouente peccat, aut fit deterior. Meda 1. 2. q. 109. a. 2. ad finem, Capreolum in hac parte reprobat, ait enim rem eſſe certiſſimam voluntatem hominis nihil poſſe velle boni, aut mali, niſi prius moueatur a Deo ad operandum, ſicut calamus nihil poteſt efficere, niſi prius a ſcriptore moueatur ad efficiendum. Sed nihil eſt, quod in Grego. aut in Capreolo reprehendat Medina: quoniam ſolum docuerunt Deum aliter in bonis operari cum homine, aliter in malis: nam bona facit cum homine, non ſolum quod ſunt, ſed etiam quod bona
D
ſunt, & mouet hominem ad bona, non ſolum quatenus ſunt ſed quatenus bona ſunt, & ideo homo fit Deo auctore bonus, & melior, at in malis Deus facit cum homine, quod ſunt: non quod mala ſunt: mouet hominem ad mala, quatenus bona quædam ſunt, ſed non quatenus mala ſunt: & propterea homo non fit Deo auctore malus, aut peior Non igitur mouet Deus hominem ad peccatum: ſicut nec facit cum homine peccatum, quoniam peccatum mali rationē habet, & Deus eam deformitatem, & turpitudinem, nec facit cum homine, nec mouet hominem ad faciendum, ſed facit cum homine actum malum, quatenus actus quidam eſt, & boni naturalis rationem habet: ac propterea non mouet hominem ad malum, ſed ad bonum. Si quæras, an Deus voluntate antecedenti velit peccatum, vt actus quidam eſt, an ſolum voluntate conſequenti. Bonau. 2. q. 37. a. 1. q. 1. ad vltimum, ait Deum velle bona, voluntate antecedenti; mala vero, ſolum voluntate conſequenti, quia de malis nullum præceptum, aut conſilium dedit: item, quia quod ad ipſum pertinet mala non faceret cum homine, niſi ipſe homo faceret: item, per ſeipſum ſæpe hominē mouet ad bona, ad mala vero non niſi per cauſas ſecundas,

cum

cum quibus ipſe operatur. Henr. quodl. 1. q. 16. flectitur, inquit, voluntas ad bonum per ſeipſam, non excludendo primum motorem dirigentem omne agens tum naturale, tum liberum: flectitur vero ad malum omnino per ſeipſam ſolam. Hæc ille. flectitur, inquit, ad malum per ſeipſam ſolam, hoc eſt ad malum, vt malum eſt: item per ſeipſam ſolam, hoc eſt ſine voluntate Dei antecedenti, idem penitus docet Mai. 2.d.37.q.2. Ægi. 2.d.37.q.1 Argen. ibidem.

Secundo Quæritur, An Deus præfiniat peccata? Præfinire, eſt ante ſtatuere, atque decernere, quid ſit in rebus a-

1. gendum. Sunt tres opiniones, quarum Prima docet Deum nullum opus liberum præfiniſſe, ſed tantum quicquid ex neceſſitate naturæ fit, ita vt omnes naturales cauſas ad ſuos effectus deſtinauerit, liberas vero in ſuo arbitratu reliquerit, quamuis cum ipſis operetur. Quod probat auctoritate Damaſceni lib. 2. de fide orthodoxa cap. 30. dicentis, Deum omnia quidem prænoſſe, non tamen præfinire; Ac ſubdit rationem: Peccatum enim admitti non vult, nec virtuti vim afferet quære, inquit; prænoſcit quidem Deus, ſed non præfinit, quæ ſunt in liberi arbitrij poteſtate. Huius ſententiæ fundamentum eſt; quia ſi ea, quæ ſunt in liberi arbitrij poteſtate præfiniſſet Deus, libertatem ſuſtuliſſet. Diuinum enim decretum eſt efficaciſſimum, cui reſiſti non poteſt: Si enim conceſſeris poſſe ſtetiſ diuino decreto, liberum arbitrium poſſe contrarium efficere, neceſſe erit, vt fatearis poſſe diuinam voluntatem impediri, variari, mutari, tolli. Rurſus, in noſtra poteſtate non eſt diuinum decretum ponere; quia Deus per ſeipſum ſine nobis omnia præfiniunt. Ergo ſi iam ab æternitate poſitam impedire, aut mutare non poſſumus, ſequitur, vt ex neceſſitate operemur: hoc autem dici non poteſt, ergo Deus nō

2. omnia præfiniuit. Secunda opinio concedit, Deum omnia bona ſiue naturalia, ſiue libera præfiniſſe, ſed non peccata. Et certe Auguſtinus, Proſper, & Fulgentius locis infra citandis videntur id magna ex parte docuiſſe. Sentiunt enim contra Pelagianos, Deum prædeſtinaſſe quidem hominum benefacta, & merita, non tamen peccata. Iuxta hanc itaque poſteriorem ſententiam præfinitio diuina nihil de libertate voluntatis detrahit: quamuis enim eius patroni fateantur Deum benefacta liberi arbitrij præfiniſſe; malefacta tamen ideo inficiantur præfiniſſe, non quia præfinitio diuina noſtri arbitrij libertatem tollat, aut minuat, ſed quia ad malum, nullum præueniens auxilium præſtat, hoc eſt nemini malam cogitationem ſuggerit, cum tamen ad omnia benefacta opem ferat, hoc eſt bonam cogitatio-

3. nem inſtillet. Tertia opinio in vniuerſum ait Deum præfiniſſe benefacta, & malefacta hominum. Benefacta quidem omni ex parte, qua ſunt; malefacta vero, quatenus ſunt quidam liberi arbitrij actus, non tamen quatenus a recta ratione diſſentiunt, aut debita bonitate carent: quia vt actus ſunt, re ipſa exiſtunt, fiunt, & conſeruantur, & ideo boni rationem habent. Id probant vnica ratione, quia diuina voluntas omnium rerum eſt prima cauſa, ſine qua nihil eſt, aut fit, ſiue ſit natura, ſiue res, ſiue actio, ſiue motio: ergo ab æternitate voluit, vt eſſet omnis res, natura, motio, actio, quæ proceſſu temporis ſit. Inter has opiniones quidam pauci iuniores Theologi primam tuentur, vt liberi arbitrij vim, & facultatem in agendo liberam defendant; ſed forte, ſi, vt voluntatem noſtram liberam faciant, faciunt ſacrilegam, dum negant Deum libera noſtra opera bona præfinire. Alij itidem recentiores ſecundam ſententiam acriter tuentur, ne Deum peccati auctorem faciant, & ne cum Caluiniſtis, & Luteranis ſentire videantur, dicentibus Deum in nobis peccata facere, ſicut facit etiam ipſemet bona noſtra opera. Alij vero tertiæ ſententiæ ita adherēt, vt aſſerant cæteros cum Pelagianis ſentire, dum negant actus noſtros etiam malos non præfiniri a Deo, vt actus re ipſa ſunt. Alijs videtur tertiam ſententiam, neſcio quid abſurdi, & incommodi habere, quod malefacta nimirum præfiniat Deus, quoniam inde colligi videtur, voluntate, decreto Dei mala, & peccata fieri; at is ante ſtatuere, & deliberare aliquid videtur, qui finem conſtituit, & ea, quæ conducunt ad aſſequendum finem, deſtinat, ac dirigit: Sed Deus nullum peccatum proponit, vt finem, in quem intendamus, & quem actione veluti curſu petamus, nec aliquid adhibet, vt aliquis peccati actum eliciat; ſed tantum cum ijs, qui peccant, operatur. Nec obſtat, ſi dicas, præfiniſſe quidē Deum actum peccati, vt actus eſt, ſed non vt rectæ rationi contrarius, aut debita bonitate priuatus; quia obijciunt alij hoc idem de eo, qui peccat, dicere oportere. Qui

A enim peccat, tantummodo ante decernit facere actum, qui malus eſt, & ſolum vult actum, qui eſt peccatum; neque enim vult, quæ eſt in actu malo cum recta ratione repugnantiam, nec debitæ bonitatis priuationem: hæc enim, cum in quodam reſpectu, & ordine conſiſtant, per ſe, & directo non ſunt voluntaria; ſed conſequuntur actum, qui eſt peccatum. Prima item opinio neſcio quid bonis operibus ac potiſſimum gratiæ diuinæ, & Deo omnipotenti derogare videtur. Verum de hac ipſa opinione ſatis ſuperque, noſtro quidem iudicio dicemus, cum de gratia diſputabimus. In præſentia ſolum contra tertiam, & ſecundam opinionem argumenta proponemus, vt clarius intelligamus, in quo ſita ſit huiuſce rei difficultas. Contra tertiam, videtur omnino, a Deo malefacta præfinita minime fuiſſe: nam præfinire, vt prædixi eſt ante ſtatuere, quid ſis, in quibuſcumque rebus acturus, quid vitaturus; at Deus, ſicut quia omnium præſcientiam habet; ideo quid ſit in quaque re futurum, ex omni æternitate certò prænouit; ſic quia omnia prouidet; idcirco ſuo conſilio; & nutu ex æternitate de ſingulis conſtituit, quid ſuo tempore ſit facturus, quid refutaturus. At de peccatis quidem decreuit ea non facere, & præterea

B fieri prohibuit, ac vetuit. Præfinire item, eſt ante velle quid ſit agendum; at Deus numquam voluit, vt mali quicquam fieret. Amplius, præfinire, eſt ante aliquid decernere de fine propoſito aſſequendo, & de commodis, & idoneis remedijs ad eum conſequendum opportune adhibendis; Deus vero nunquam peccatum, vt finem præſtituit, nec quippiā adhibet, proponit, aut offert, quo quis peccet. Ad hæc, cum quis peccat, Deus non ſuadet, non præcipit, non excitat, nō impellit, non conſilium dat, vt faciat actum, qui eſt peccatum: ergo non præfiniuit malefacta. De bonis ideo longe ante ſtatuiſſe dicitur, quia decreuit ad ea ſuadere, hortari, monere, excitare, & impellere. Obijcies S. Thomam 1.p.q.57.a.4.ad 2. aſſerentem fieri non poſſe; vt aliqua faciat Deus, quæ non præſciuerit, & præordinauerit facere; quia ipſum facere ſubditur præſcientiæ, & præordinationi ipſius. Reſpondent cæteri, nihil fieri, quod non prænouerit Deus, non quia decreuerit omnia facere, quia malum ſiue peccatum non facit; ſed quia conſtituerit cum rebus ſingulis operari. Et negamus, inquiunt, eſſe a Deo præfinita mala eo pacto, quo ſunt bona diuinitus conſtituta: nam

C in bonis ſtatuit non ſolum operari cum naturis, aut voluntatibus bene agentibus, ſed etiam eas ad id commodis auxilijs præuenire; at vero in malis ſolum conſtituit permittere ſponte ſua, vt quis peccet, & ſolum decreuit, operari cum voluntate male operante, non tamen eam ad malum excitare, aut præueniente aliquo ſuo auxilio præparare. Deinde, ſi obijcias; peccatum eſt actus, & ea ratione eſt quædam res; at quicquid rationem, & vim habet rei, ſubijcitur diuinæ voluntati, quæ poteſt efficere nutu ſuo, & arbitratu quicquid poteſt eſſe. Reſpondent cæteri, peccatum eſſe actum quidem, ſed cum ratione pugnantem; actus vero rationi aduerſos, & inimicos Deus non vult, & ideo ex æternitate eos nequaquam præfiniuit; auctores vero tertiæ ſententiæ ita colligunt: quia Deus eſt ipſum primum, quod eſt, ideo nihil eſt, quod ab eo non ſit, ſic quia eſt primus actus, primum agens, primum mouens; ideo ſine ipſo eſſe non poteſt vllus actus, vlla actio, vlla motio; ergo peccatum, vt eſt quædam actio ſine eo eſſe, aut fieri non poteſt; ſed Deus extra ſeipſum nihil facit, niſi ab æternitate voluerit, vt id certo tempore fieret. Item, peccatum, vt actio eſt,

D mali rationem non habet, ſed boni: nam ſi homo peierando, occidendo peccat amens tamen, ſiue furioſus, vel dormiens peierando, vel occidendo non peccat: ergo idem eſt naturaliter actus, qui in vno eſt moraliter bonus in altero malus; & ideo odio peccatum, vt actio eſt, Deus nō habet; nihil enim odio habet eorum, quæ facit: ſicut Deus non odio habet naturam hominis, licet in eo, odio habeat iniquitatem. Item, ſicut opus bonum eſt a Deo, non ſolum, vt actio eſt, ſed vt bona actio eſt, eo quod Deus; ſicut eſt primum agens, ſine quo nulla actio eſt, ſic etiam primum bonum, ſine quo nullum bonum eſt: ita etiam peccatum quatenus actio eſt, ſine Deo non fit, at quatenus malum eſt, a Deo non eſt. Quidquid ſit de hiſce opinionibus, quæ fortaſſis ſi benignius, & mitius explicentur, ſecum non pugnāt quamuis verbo inter ſe plurimum diſtare videantur, nihil in præſentia definio, ſed ſolum oſtendo, quid viri aliquot Catholici, & docti ſentiant, quid doceant, quid dicant, & quid in ſingulis eorum ſententijs difficile appareat. Aliorum eſto iudicium. Ego quidem primam opinionem in

cum

eum ſenſum accipio, in quem exiſtimo eam accepiſſe Damaſcenum, cum dixit, Deum prænoſcere omnia, ſed non præfinire omnia; id dixit Damaſcenus contra Manichæos, qui omnia dicebant fatali quadam neceſſitate euenire: & ita cuncta ex ſuis cauſis eſſe decreta, vt ſuis quæq. temporibus neceſſario contingant: & proinde liberum arbitrium è medio iuxta Manichæorum hæreſim tolleretur: ita S. Tho. 1.p.q.23.ar.1. ad 1. Damaſcenum explicant. Secunda ſententia ſolum contendit, Deum opera hominum, quæ mala ſunt, numquam voluiſſe voluntate antecedenti, ita vt Deus nec præceptum, nec conſilium de peccato det, nec malam cogitationem ſuggerat. Tertia opinio tantum docet, opus, quod malum eſt, vt actio quædam eſt, boni naturalis rationem habere, & eatenus fieri a Deo, quatenus eſt actio, & motio.

In hac itaque controuerſia concludo cum Auguſtino libro primo de prædeſtinatione Sanctorum capite decimo; Prædeſtinatio eſt, quæ ſine præſcientia eſſe non poteſt; at poteſt eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus: præſcire autem poteſt etiam ea, quæ ipſe non facit, ſicut quæcunque peccata: & cum Fulgentio libro ad Monimum cap. 24. Deus omnia hominum opera, ſiue bona, ſiue mala præſciuit: ſed ſola bona prædeſtinauit, quæ ipſo [illegible] gratia facturum eſſe præſciuit. Item eodem capite, Non omnia prædeſtinauit, quæ præſciuit, quamuis omnia prædeſtinata præſciuerit. Præſciuit enim voluntates hominum bonas, & malas; prædeſtinauit autem non malas, ſed ſolas bonas. cap. 26. Quod daturum ſe præſciuit, in æterna bonitatis diſpoſitione prædeſtinauit: ipſa eſt enim prædeſtinatio Dei ſempiterna nempe diſpoſitio futuri operis Dei; in iniquis autem puniturus eſt, quod vt eſſent mali non dedit, nec eos ad iniquitatem aliquam prædeſtinauit, quia vt iniqui vellent, hoc eis daturus [illegible] fuit. Idem ibidem cap. 17. 18. & 19. Proſper ad obiectiones Vincentianas in reſponſione decima; Cuius prædeſtinatio numquam extra bonitatem eſt: adulteria enim coniugatorum, & corruptelas virginum non inſtituere nouit Deus, ſed damnare, nec diſponere, ſed punire. Non ergo [illegible] nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædeſtinatio Dei, aut excitauit, aut [illegible], aut impulit. Idem in reſponſione vndecima: Nihil ergo malorum negociorum prædeſtinauit Deus, vt fierent, nec animam turpiter. & [illegible] victuram ad hoc, vt taliter viueret, præparauit, ſed talem futuram non ignorauit, ac de tali iuſte ſe iudicaturum eſſe præſciuit: atque ita ad prædeſtinationem eius nihil aliud referri poteſt, niſi quod ad debitam iuſtitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem. Idem quoque tradit in reſponſione 12. 13. 14. 15. Auctor librorum Hypognoſticon libro ſexto, ſtatim poſt initium, ait. Prædeſtinatio quippe a præuidendo, & præueniendo, vel præordinando futurum aliquid, dicitur. Deus quicquid, antequam ſit, præſcit, prædeſtinat; & propterea prædeſtinat, quia quale futurum ſit, præſcit. Sed non omne, quod præſcit, prædeſtinat: mala enim tantum præſcit, & non prædeſtinat; bona vero, & præſcit, & prædeſtinat. Quod ergo bonum eſt, præſcientia prædeſtinat; hoc eſt, priuſquam ſit in re, præordinat, hoc enim cum ex ipſo auctore cœperit, ordinat, & diſponit. Id ipſum aſſerit auctor Auguſtini nomine prænotatus, in reſponſione ad articulos ſibi falsò impoſitos, ar. 10. 11. 13. 14. Et Anſelmus in lib. de concordia præſcientiæ, & prædeſtinationis Dei cum libero arbitrio cap. 2. Certe hi omnes Patres videntur ſenſiſſe, nihil boni poſſe nos facere ſine Deo præueniente, & adiuuante: hoc eſt, ſine Deo bonam cogitationem ſuggerente, & ſine Deo faciente, vt velit voluntas bonum, quod Deus ipſe ſuggeſſit; ſine Deo incipiente bonum, quod facimus, & ſine Deo perficiente nobiſcum bonum, quod cœpit: at peccata facit homo ſine Deo malam cogitationem dante, & ſine Deo perficiente malum, quod ipſe cœperit: neque enim cum quis peccat, in eo perficit Deus vllum malum, quod cœperit.

Ex quibus omnibus multi colligunt, Deum peccata non præfinire; quia voluntate antecedenti non voluit, vt quis vmquam peccet, nec ſtatuit Deus præuenire hominis voluntatem ad malum, quia numquam decreuit malam cogitationem ſuggerere. Colligunt etiam bona ideo præfiniri a Deo, quia cum fiunt, Dei voluntate antecedente, & præueniente geruntur, Deo hominem mouente, & inſtillante bonam cogitationem, quam per ſe ipſum, vel an-

A gelos ſuggerit, & idonea, & commoda auxilia ſe[illegible], ac deinde hominem opportunis auxiliis excitatum, & [illegible] adiuuante ad bonum cogitandum, volendum, & faciendum. At vero peccata quia non fiunt Deo auctore, nec fiunt Deo volente, vt fiant, ideo Deus ea prohibuit, non voluit, vt fierent. Benefacta, inquiunt, præfiniuntur a Deo, malefacta non item: quoniam illa ſunt a Deo hominem præueniente, & adiuuante, & [illegible], vt fiant; tum quatenus ſunt, tum quatenus bona ſunt. Hæc vero ſunt ab homine, Deo quidem faciente, & volente voluntate conſequenti, non antecedenti, vt fiant, etiam quatenus actus ſunt. Obiicies, ſæpe peccata fieri, aut conſilio, & ſuaſione Dæmonum, aut hominum prece, & hortatu, aut impulſu rerum in ſenſus naturaliter incurrentium, aut incitante appetitus illecebra: Sed Deus cum his omnibus cauſis agentibus operatur, ergo ſicut hæc ſingula hominem peccantem [illegible], ita etiam Deus. Reſpondent; quæ mouent hominem in peccatum, naturaliter agere, aut liberè: quæ vero naturaliter agunt non efficiunt, vt hominem ad peccandum impellant, & moueant, ſed vi, & conditione ſuæ naturæ agunt, & Deus cum illis operatur, quia

B debita eſt rebus ratione primæ creationis diuina operatio; & rurſus res naturaliter agentes bene, non male agunt: homo vero ſua voluntate peruerſa rebus male vtitur, ac male vtendo peccat. Quæ vero liberè mouent ad peccandum, vt dæmones, & improbi, ac perditi homines, ad malum alios impellunt, & deprauata ſua voluntate mouent, non autem Deo auctore. Deus enim cum illis operatur dumtaxat, ſicut etiam cum iis, qui peccanti conſentiunt; non tamen hos, aut illos impellit, & mouet ad malum faciendum, vel ad male ſuadendum. Obiicies; Aliquando Deus quædam ante hominem proponit, ex quibus mouetur homo ad peccandum. Reſpondeo, ea eſſe tantum bona, quæ Deus proponit, aut offert, ſed homo eis male vtitur & ſua ſponte, & voluntate peccat; ſic miraculis, & prodigiis tot, ac tantis a Deo editis obſtinatior nihilominus in malo erat Pharao. Non igitur Deus mala proponit, ſed bona quibus homo male vtitur.

Tertio Quæritur, An habitus vitioſus fiat a Deo tanquam cauſa? Quidam arbitrantur a Deum, nec peccata vlla, nec habitus vitioſos poſſe conferri: tum quia habitus vitio- *Victoria in relect. de homic. n. 2. Medin. 1. 2. q. 74. a. 2. ad 5.*

C ſus [illegible] malis actibus comparatur, tum etiam quia habitus vitioſus [illegible], & natura mouet ad malum: voluntatem, & animum ſæpe [illegible] ad praua. Concedunt [illegible] habitus vitioſos, vt habitus ſunt, eſſe a Deo; negant tamen eſſe a Deo, vt vitioſi ſunt: nam vt habitus ſunt, boni naturalis rationem habent, non mali moralis. Quorum ſententiam nos etiam probamus. Cæterum non eſt eadem prorſus ratio de actibus, quæ de habitibus vitioſis: quia nec eorum in moribus, eſt actus voluntarius, & liber, qui a ratione [illegible], ac ducitur; & proinde culpæ tribuitur, & pœnæ debitæ [illegible]: at vero habitus vitioſus non eſt actus, nec rationis, & voluntatis imperio ſubiicitur. Homo enim a peccatis mundatus, & diuinæ gratiæ reſtitutus, vitioſos adhuc habitus retinet, nec propterea [illegible], nec plectitur. Quare habitus vitioſus [illegible] non habet in ſe, quam habet opus malum, ſed [illegible] acquiritur mali ſunt: nec tamen quia [illegible] continuo ſequitur, vt ipſe habitus ex malis [illegible] comparatus ſit malum moris. Ex adulterio enim [illegible] proles mala non eſt: Nec item [illegible] culpandus eſt habitus, quia

D procliuem, & propenſum hominem reddit ad malum, ea enim in habitu propenſio non eſt aliquis actus, ſed eſt ipſa habitus ſubſtantia, natura, atque conditio: & peccatum in eo eſt, quòd voluntas ſua ſponte conſentiens [illegible] propenſionem ſequatur; non in eo, quod habitus ex naturæ ſuæ conditione eam promptè, & facile moueat; quia tamen malus habitus quædam qualitas [illegible] eſt, & eius facultatibus inhærens, licet culpa vacans, ex malis tamen actibus genita, & ad malum rationis mouens, & [illegible], quatenus ex malis actibus comparata, qua ratione in [illegible], pueris, & infantis non reperitur, qui agendo non peccant; ideo Deus per ſe ipſum proxime habitum vitioſum creare non poteſt; nam vt vitioſus eſt, ex malis actibus comparatur. Item, vitioſus habitus ad malum [illegible], idcirco a Deo proxime non fit: quamquam in habitu peccatum non eſt, quod ad malum moueat, ad ſuum [illegible], & actum naturaliter impellit; non autem ſuaſione, conſilio, prece, vel iuſſu libero: at Deus quidem cum cauſis naturaliter agentibus operatur, & [illegible] magis [illegible]

turæ conditionem factitaret non tamen per ſe, ipſe facit aliquid, quod mouet ad malum.

Quinto Quæritur, An error rationis hoc eſt falſus intellectus aſſenſus, ex bona fide omni vitio, & culpa carens in Deum, vt in auctorem, & cauſam referri queat. Simili quoque ratione dicendum exiſtimo errorem in Deum, vt auctorem falſi conijciendum non eſſe: quoniam Deus per ſeipſum errare non facit; nec errorem immittit: nam licet alia ſit ratio de mendacio, & quocumque alio peccato, atque de errore a culpa libero, & immuni. Deus tamen per ſeipſum nos errare non facit; ſed cauſæ ſecundæ libere, vel naturaliter operantes nos in errorem inducunt, cum quibus tamen Deus ipſe operatur. Mendacium quidem eſt actus rationi contrarius; & ideo in Deum nec cadere vllo modo, nec conijci poteſt: At vero error ſine culpa, eſt tantummodo falſus rationis aſſenſus, qui ſicut a cauſis libere, vel naturaliter agentibus exiſtit, ſic a Deo non quidem proxime, ſed cum ipſis cauſis operante. Obijcies, inde concludi, Deum fallere, & decipere: nam ſi eſt cauſa erroris, quo intellectus labitur, & errat, inde fit, vt eiuſmodi intellectum errantem Deus ipſe fallat. Errare enim ſenſum, vel intellectum, eſt labi, falli, & decipi. Reſpondeo, Deum non eſſe cauſam doli, & fraudis, hæc enim ſunt mala, quia rectæ rationi contraria, at error qui omni culpa caret, fraus & dolus non eſt, cum peccatum non ſit, & naturaliter eueniat. Deus igitur fallere nequit, hoc eſt, teſtificari falſum, non poteſt, nec ſuo teſtimonio, auctoritate, ſuaſione, conſilio, imperio falſum confirmare: operatur tamen cum cauſis, quæ naturaliter errorem, & falſum aſſenſum in nobis ingenerant, & voluit cauſas naturales iuxta vim ſuam, & conditionem actitare, cum tamen numquam voluerit, vt quiſpiam peccet, numquam voluerit, vt perperam faciat: nõ igitur Deus per ſeipſum in errorem quempiam inducit; Sed cum cauſis naturaliter in errorem inducentibus operatur.

Quinto Quæritur, An peccatum quod eſt pœna alterius peccati, ſit a Deo tamquam auctore. Caj. lib. 2. Reg. c. 12 in illa verba, ego ſuſcitabo ſuper te malum, & 2. Reg. c. 16. (quem alij etiam ſequuntur) ingenue fatetur, eiuſmodi peccatum eſſe a Deo, quia eſt pœna alterius delicti, & proinde eſt iuſtitiæ peccatorum vindicatricis effectus. (Rom. 1.) Deus enim quoſdam in reprobum ſenſum tradidiſſe perhibetur, quia peccauerant; itemq. alios excæcaſſe dicitur quoque 2. Reg. 16. Dominus præcepiſſe Semei, vt malediceret Dauidi: & c. 12. eiuſdem libri ait Dominus ad Dauidem Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis ſolis huius. Sed certè Auguſt. lib. de prædeſti. ſancto. c. 10. non concedit peccata, etiam quæ ſunt aliorum pœnæ, a Deo fieri; eius enim hæc ſunt verba: Etſi ſunt quædam, quæ ita peccata ſunt, vt pœnæ (Rom. 1.) etiam peccatorum ſint: Vnde dictum eſt: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum; nõn ibi peccatum Dei eſt, ſed iudicium. Mihi itaque videtur dicendum, nequaquam Deum eſſe auctorem peccatorum, licet illa ſint aliorum pœnæ, quoniam peccatum a recta ratione, & proinde a diuina lege diſcordat, ac diſcrepat: at intelligi nequit, Deũ eſſe auctorem, & cauſam eius, quod cum recta ratione pugnat, & a diuina lege diſſentit, licet malefacta condemnet, ac pœnis meritis ſubijciat: hoc enim eſt iuſtitiæ diuinæ præuiſa peccata deputantis, & deſtinantis ad pœnas; peccatum vero eſt hominis, qui a recto, & æquo aberrat, & deficit. Notandum eſt, quædam eſſe crimina, quæ pœna aliqua ſuos auctores afficiunt, nimirum dedecore, ignominia, infamia, dolore, triſtitia, cruciatu, anxietate, metu, ac interdum etiam amiſſione libertatis, liberorum interitu, rei familiaris ſpoliatione, honoris, & famæ iactura, & huiuſmodi pœnarum, & malorum cum Deus eſt cauſa, quemadmodum reuera eſſe poteſt, dicitur eſſe cauſa eorum peccatorum, quibus tales pœnæ debentur, & quæ prædicta incommoda, & damna pariunt. Quare in Deum proprie nequit maledictum conijci, quod Semei in Dauidem peccando conferebat, quod vero Semei maledicta eſſent Dauidi dedecori, ignominiæ, triſtitiæ, & dolori, Deus cauſa erat. Pari ratione quod Abſalon ſui patris vxores violaſſet peccatum erat ipſius Abſalonis, non Dei: quod vero parens Dauid ignominiam, & dedecus, ac tantæ calamitatis & mali dolore ſentiret, & ſui peccati pœnam debitam ſuſtineret, Deus faciebat. Ex quo licet nobis colligere, ea, quæ pœnæ ſolam rationem habent, in Deum eſſe referenda, non autem quæ

A culpæ, & peccati, cum hæc diuinæ bonitati repugnent. Deinde, animaduertendum eſt, ſacrarum eſſe litterarum phraſim, qua ea, quæ ſolo Dei permiſſu fiunt, ipſi Deo, ac ſi ipſe feciſſet, attribui ſolent; atque hoc modo ex Scriptura conſtat, quoſdam a Deo traditos fuiſſe in reprobum ſenſum, alios excæcatos, alios deceptos, & ſeductos. Immo in peccatis etiam vtitur interdum Scriptura ſacra, modo imperandi, cum de Deo loquitur, ac ſi malum quod quis facit, ipſius Dei iuſſu, & auctoritate faceret. Legimus Chriſtum Dominum dixiſſe Iudæ proditori; Quod facis, fac (Ioan. 3.) citius, quem tamen infelix ille, Iudæis tradendum, tunc (Matt. 26.) temporis curabat. Fac citius, ac ſi diceret, Permitto, id ſceleris quem citiſſimè facias, nihil obſto, nihil impedio. Licet hæc verba per ironiam dicta eſſe, intelligi poſſint. Et in libris Regum, Deus ad malum ſpiritum dixiſſe perhibetur: Egredere, & fac ita, & tamen dixerat, Decipies & præualebis. (3. Reg. 22.)

B

De peccato, quod dicitur ex malitia *Cap.* XXIII.

THeologi communi conſenſu tradiderunt, quædam peccata ex malitia committi, alia ex affectu appetitus, alia demum per ignorantiam. (Theol. 2. d. 42. S. Th. 1. 2. q. 78.)

Primo Quæritur, Quodnam peccatum dicatur fieri ex malitia? Scot. 2. d. 43. q. 2. eſſe probabile, cenſet, malum, quatenus malum eſt, poſſe appeti, & deligi, & propterea peccatum ex malitia eſſe, cum quis malum, vt malum eſt, eligit. Sed meritò hæc Scoti ſententia, quamuis Ochamo, Gabrieli, & alijs 2. d 43. probabilis eſſe videatur, aliorum melius iudicantium communi conſenſu refellitur. Nam quicquid appetit voluntas, appetit, amat, & eligit, vt bonum ſibi, videlicet vt vtile, vel iucundum eſt, & proindè communem ſibi propoſitum finem ſemper habet, bonum nimirum in vniuerſum, aut beatitudinem generatim, quod eſt bonum habere, & carere malo: ita vt ipſi quoque, qui peccant, in finem bonum intendant ge-

C neratim acceptum: peccando enim volunt bonum habere, & malo carere, quod eſt beatitudo vniuerſè ſumpta: at deficiunt, & aberrant a vera beatitudine, quæ in Deo, vt in primo, & ſummo bono ſpeciatim conſiſtit. Præterea, peccando bonum ſibi iucundum, vel vtile conſectantur; ſed ideo peccant, quia ab honeſto deflectunt; hoc eſt; poſthabito honeſto, vtile, & iucundum perperam proſequuntur. S. Thomas 1. 2. q. 78. ar. 1. peccatum ex malitia vocat, cum quis ſcienter malum eligit, non quod per ſe directe, vt contendit Scotus, appetat, & velit malum, ſed quia vult, vt bonum ſibi vtile, vel iucundum, ſcienter tamen eſſe turpe, & ratione, ac lege damnatum. Bonau. 2. diſt. 43. ar. 2. quæſt. 1. & Duran 2. quæſt. 43. q. 1. merito adiungunt, peccatum ex malitia eſſe, cum quis ſcienter malum eligit, neque ex aliqua animi perturbatione incitatus. Non enim ſufficit ad peccatum ex malitia (quod dixit S. Thomas) malum ſcienter eligere; ſed neceſſariò eſt quoque, ne appetitu inſtigante malum eligat voluntas: nam alioqui peccatum ex malitia erit quidem diſtinctum ab eo, quod per ignorantiam contrahitur, non ta-

D men ab eo, quod ex animi affectu, ſeu perturbatione committitur.

Secundo Quæritur, An peccatum quod fit ex habitu, dicatur fieri ex malitia? S. Thom. 1. 2. quæſt. 78. ar. 2. aperte fatetur eſſe ex malitia, ſiue id fiat ex habitu in appetitu ſenſus, ſiue ex habitu in appetitu rationis inhærente. Probat hac ratione: Habitus mouet voluntatem, aut per extrinſecas cauſas, aut per ipſammet voluntatem: ſed quoquo modo id fiat, voluntas neque per ignorantiam mouetur, nec ab vllo appetitus affectu pertrahitur; ergò per ſe ipſam incitata, & commota delinquit. Hinc fit, vt quis malo habitu affectus poſſit ex ignorantia, aut perturbatione peccare, etiamſi non ex malitia delinquat: nimirum cum Titius habens vitioſum habitum quidpiam perperam facit; ſed non motus ex habitu, ſed vel perturbatione incitatus, vel ignoratione deceptus.

Tertio Quæritur, An qui ex malitia peccat, ex habitu quoque peccet? Negat S. Thomas 1. quæſt. 78. art. 3. & meritò: poteſt enim plerumque fieri, vt quis citra vllum habitum ſcienter eligat malum, nulla animi perturbatione commotus, nullo affectu ſenſus, & carnis impulſus.

Quartò

Quarto Quæritur, An qui ex mala naturæ conditione, aut deprauato corporis morbo peccat, videatur peccare ex malitia? S. Thom. 1.2.q.78.ar.3. videtur id concedere. Sed non aperte id docet: quia ſolent hæc in naturam verti, & proinde videtur voluntas à ſeipſa mota, & impulſa delinquere. Probabilius meo iudicio eſt, eiuſmodi peccata fieri ex perturbatione animi, quia morbus corpus immutat, quo mutato varijs motibus appetitus afficitur, ac deinde voluntas pro huiuſmodi motuum varietate huc illucque ducitur. Pari quoque ratione praua conditio naturæ ſolet corpus, & appetitum ſenſus variè afficere, & proinde voluntatem quoque mouere, & flectere. Cernere eſt pueros libenter veſcentes carbonibus, cinere, terra, & alijs ſimilibus, in quibus deprauata humorum infirmitas dominatur. Ex quibus omnibus intelligitur, id peccati, ex affectione, & perturbatione animi fieri, quod perturbationis dominantis impulſu committitur. Quod tripliciter poteſt accidere: vno modo, quando perturbatio mentem, & rationem diſtrahit, ita vt non perſpiciat, quid fieri oporteret: altero modo, quando perturbatio corpus afficit, & proinde voluntatem varijs corporis affectionibus exagitatam, allicit, ducit, & torquet, & mouet ad ſe. Tertio modo, quando appetitus ſenſus ita viget, & valet, vt ad ſe moueat, & flectat quodammodo voluntatem aliquando obluctantem, aliquando ſua ſponte obſequentem.

Quinto Quæritur, An poſſit eſſe in voluntate peccatũ abſque vllo errore mentis, ſiue rationis? quod eſt quærere, An voluntas poſſit malum eligere contra rationem perfectè, ac plenè ſcientem quid agere oporteat? Fuit communis veterum Theologorum ſententia; quandocunque quis ſponte ſua, & voluntate delinquit, aliquem in eo præcedere, non quidem tempore, ſed natura errorem intellectus, ita vt niſi erret ratio, voluntas peccare nequeat. Sic S. Tho. 1.2.q.77.art.2. Gotifre. quodl. 5.q.1.2. quodl. 8.q.16. Henr. quodl. 10.q.10. & q.13. quam ſequuti ſunt poſtea. Duran. 2 d.39.q.1. Adrian. quodl. 4.q.1.ar.1. Burida. lib. 7. Ethic q.7. ſic omnes S. Thomæ diſcipuli Cai. Conra. Med. 1.2.q.77. a.2. At enim difficile explicatu eſt, quiſnam ſit ille rationis error, quem mala voluntatis electio conſequitur. Quidam facile ſe expediunt dicentes, errorem intellectus non ad ſpeculationem, ſed ad praxim, & actionem pertinere: ita vt perfectè, & plenè ratio perſpiciat, quicquid eſt ſpeculationis, actionis non item; & propterea ante quamcunque malam electionem præire rationis errorem, quo ratio iudicat hoc loco, & tempore, hoc aut illud malum eſſe amplectendum, vel appetendum, honeſto poſthabito. Alij vero Scot. 3.d.36.q.1.a.2. Ocham 3.q.12. & quodl. 4.q.6. Gab. 3.d.36.q.1.a.2.p.2. conclu. 3 putant tale rationis iudicium minimè in intellectu præcedere, eo quod huiuſmodi iudicium ſine errore contra fidem eſſe non poſſit. Fides enim non ſolum generatim præſcribit, omne turpe eſſe deuitandum, ſed etiam ſpeciatim hoc, & hoc turpe eſſe fugiendũ. Deinde, iudicante recta ratione, hoc aut illud non eſſe faciendum, voluntas aut poteſt facere, aut non poteſt facere; ſi poteſt; ergo nihil errante ratione, voluntas poteſt malum eligere; ſi non poteſt, ergo voluntas libera in eligendo non eſt, ſi quidem actum ſuum in ſua poteſtate non habet. Adde his, quod extant hac de re tres articuli Pariſienſes, quorum primus eſt: Stante ſcientia in vniuerſali, & particulari, voluntas non poteſt oppoſitum eligere. Error. Vel, exiſtente maiori in actu, & minori in actu in Syllogiſmo, voluntas non poteſt oppoſitum velle. Error. Secundus articulus; Si recta ratio eſt, recta quoque voluntas eſt. Error. Tertius: exiſtente voluntate in vltima diſpoſitione homo nõn poteſt oppoſitum velle. Error. Qui articuli videntur eſſe editi contra ſententiam prædictorum veterum Theologorum S. Thomæ, Gotifredi, Henrici, qui omnes apertè docent contra rectam rationem perfectè, & plenè ſcientem generatim, & ſpeciatim quid ſit agendum, non poſſe voluntatem malum eligere. Caietanus, Conradus, & alij aiunt contra iudicium rationis, quod in conſultatione, & conſilio conſiſtit, poſſe voluntatem malum appetere, & eligere; non tamen contra rationis præceptum, quo ratio voluntati denunciat, Hoc facias, illud ne facias: In quo actu nihil affirmatur, nihil negatur; & proinde nullus eſt in fide error, & tamen eſt error rationis. Alij non placet huiuſmodi ſententia, eo quod putant rationis præceptum eſſe non poſſe abſque enunciatione aliquid aiente, aut negante.

Tota hæc controuerſia videtur facilè expediri poſſe, ſi

A animaduertamus, poſſe voluntatem aliquid velle, appetere, eligere, proſequi abſque vlla rationis enunciatione, vt iam ante annotaui; ſiquidem puerorum, amentium, & belluarum appetitus ad aliquid proſequendum, vel reſpuendum mouetur; & tamen eorum ſenſus enunciationes non format. Satis enim eſt, vt voluntas in aliquid feratur, ſi ratio id proponat tamquam bonum, vtile, iucundum, vel honeſtum, etiamſi nihil affirmet. Quare ex his duo conficiuntur, quæ tamquam certa mihi videntur: Vnum eſt nullum peccatum eſſe voluntatis, quin antecedat rationis error. Alterum eſt, eiuſmodi errorem non eſſe in Fide, alioqui enim, quoties aliquis delinquit, contra Fidem faceret. Eſt igitur error rationis abſque vlla enunciatione, & proinde in Fide intellectus non errat; ſed quia voluntati ratio proponit malum, quatenus maius bonum, vtile, ſcilicet vel iucundum, quam ſit honeſtum. Nam in re voluntati propoſita ratio ipſa tres boni rationes obiicit, videlicet vtilis, iucundi, & honeſti: at rationem vtilis, vel iucundi efficacius ponit ante oculos; & idcirco tamquam maius bonum; voluntas vero ex hypotheſi ſi velit, ad maius bonum fertur, ac ducitur. Neque enim poteſt, quod minus bo-

B num apparet, eligere, ac proſequi maiori bono neglecto, licet nutu ſuo poſſit, nec minus, nec maius bonum amplecti. Et ideo peccatur, quoniam vtile, vel iucundum efficacius mouens eligitur honeſto poſthabito. Quod autem vtile, vel iucundum vehementius alliciat, & moueat inde eſt, quod non omnia æqualiter ratio perſpiciat: & propterea aliquantula interuenit inconſiderantia. Error autem eſt abſque vlla enunciatione, cum ratio vtile, vel iucundum proponit ex maiori vi, & efficacia, quam honeſtum. Ac proinde veriſſimum eſt numquam voluntatem in eligendo peccare, quin ratio erret in proponendo. Verum item eſt, peccantem ideo contra conſcientiam agere, & id proſequi, quod eſt lege interdictum, quia vtile, vel iucundum eligit honeſto poſtpoſito. Et quo magis perſpicitur turpe, & malum, quod fit, eo maior eſt conſcientiæ accuſatio. Nec item ſequitur, vt in ratione duo iudicia contraria antecedant voluntatem male eligentem: nam etiamſi demus rationem iudicando affirmare, vel negare, vnum tamen eſt iudicium, quo iudicat, hoc eſſe turpe, ſiue non faciendum, ſiue lege vetitum; alterum eſt iudi-

C cium, hoc nempe, idem obiectum corpori, vel ſenſibus minus vtile, & minus iucundum eſſe: quæ duo iudicia de eadem re obiecta contraria non ſunt, quamuis diuerſa: nã verbi gratia furtum, vel verbum otioſum, ratio non ſolum dicit, eſſe malum, eſſe turpe, eſſe vitandum: ſed etiam proponit illud voluntati, vt corpori, vel ſenſibus male affectis tamquam vtilius, vel iucundius, & tunc voluntas eligit quod vtilius, & iucundius eſt corpori, vel ſenſibus, honeſto contempto.

De peccati effectis. Cap. XXIIII.

INter, peccati effectus Theologi recenſent maculam, reatum, & pœnam: de quibus eſt breuiter diſſerendum.

Primo Quæritur, quidnam appellatione maculæ accipiant Theologi? Reſpondeo, quemadmodum in rebus corporalibus priuatio inducta rem priuat forma ſibi debita, vt cæcitas priuat oculos aſpectu, & proinde priuat etiam re

D obiecta, & fine quoque debito: cæcus enim priuatus eſt luce, colore, & omni eo fine, quem propoſitum ſibi aſpectus, ſi adeſſet, haberet: Ita etiam lethale crimen priuationem quamdam affert, qua quis gratia, & charitate nudatur, & eo ipſo, peccatum hominem a Deo diſiungit, & auertit, qui eſt finis ſibi congruens. Et quia gratia eſt quidam nitor, ſplendor, & decor animæ, & priuatio eius merito macula nuncupatur.

Secundo Quæritur, Num ſi homo cum ſolis naturæ dotibus, ac viribus a Deo procrearetur, & deinde laberetur in peccatum, vllam in animo maculam contraheret: nam macula vti dixi diuinæ eſt gratiæ priuatio, ſed tunc peccatum hominem nulla orbaret gratia, quam non acceperat. Reſpondeo, parum aut nihil referre, acceperit quis gratiam necne, quoniam lethale crimen diuinæ gratiæ aduerſatur, eamque, aut vi, & efficacitate ſua, aut ſaltem merito excludit, vbi eſt, & excluderet, ſi inueniret inductam. Quemadmodum etiam hoc ipſo, quod eſt lethale peccatum hominem a Dei amicitia diuellit; quia quie-

quid eſt rationi contrarium, a Dei amicitia, & charitate diſſentit, & propterea illam diſſoluit, ac dirimit: etiamſi nulla hominis cum Deo amicitia præceſſerit. Ex dictis etiam perſpicitur, quo pacto poſt primum peccatum ſecundum, & tertium, quamuis lethale quoque ſit, gratiam quidem non tollit, quia erat per primum ſublata, ſecundum tamen, vel tertium eam, eatenus repelleret, niſi eſſet per primum expulſa.

Tertio Quæritur, An aliquis deſiſtens, & ceſſans ab actu, qui eſt peccatum, ſit adhuc, & dicatur peccator ob maculam in animo ſuſceptam, & adhuc remanentem? Tres inuenio opiniones; prima cenſet peccatorem eſſe, & nominari non ob aliquid quod re ipſa in homine poſt actũ malum permanet, quoniam nihil manet præter quam habitus vitioſus: ob habitus vero peccatores non dicuntur, qui, per quos per gratiam adoptionis minime excluduntur: ſed ideo dici peccatorem vult ea opinio, quia in Deo eſt actus, quo ipſum debitis ſupplicijs addicit, & ſibijcit ob id, quod peccatum admiſerat. Homo igitur quatenus eſt obiectum diuinæ voluntatis perpetuum ſupplicium ob crimen patratum irrogantis, dicitur & eſt vere peccator. Hæc fuit ſententia Scot. 4. d. 14. q. 1. a. 1. verſ. dico ergo. Ocham 4 q. 8. & 9. Gab. 4. d. 14. q. 1. a. 1. nota. 2. Alma. 4. d. 14. q. 1. quam tamen ſancti Thomæ diſcipuli communi conſenſu refellunt. Scotus illi, poſt præteritum malum actum re nihil in homine manere, a quo dicatur, ac nominetur peccator, ſed tantum reſpectum rationis, quo eſt homo obiectum diuinæ voluntatis in eos, qui perperam fecerunt, pœnam decernentis; & quatenus eiuſmodi reſpectus, & ordo rationis eſt cum damno, & detrimento hominis, per metaphoram macula nominatur: quatenus vero refertur ad pœnam, quam culpa meretur, reatus. Et quatenus terminatur in pœna ob culpæ vindictam, offenſa. Deum enim peccatis offendi, nihil iuxta hanc Scoti ſententiam aliud eſt, niſi velle in delictum debitis pœnis vlciſci. Attamen hæc opinio, ideo ab alijs rejicitur, quia diuinæ voluntatis actus, cuius peccator ipſe eſt obiectum, eſt iuſtitiæ opus, & efficientem autem non poteſt, vt quis peccator eſſe dicatur ab actu, & officio diuinæ iuſtitiæ. Deinde, in peccatore Scotus nihil aliud remanere putat, niſi reatum; at reatus tantummodo eſt cuiuſdam obligationis vinculum, quo peccator eſt pœnis obnoxius, quæ tamen obligatio peccatorem minime conſtituit; ſed reum, & debitorem pœnæ. Nam qui peccauit pœnæ certæ Dei lege ſubijcitur. At Scotus his facilè reſpondet, non dici peccatorem a ſolo reatu, ſed ex eo, quod Deus eum ſubijciat pœnis ob maleficium perpetratum; ita vt peccator ſit quis, quia pœnis ſit ob ſuum malefactum obnoxius, vbi, & eſt reſpectus, & ordo ad pœnam, cui ſubijcitur, & ad delictum, quod fecit, quamquam Ochamus, & Gabriel volunt dici peccatorem non a reſpectu rationis, quo homo eſt diuinæ voluntatis obiectum, ſed a peccato præterito: multa enim nominari ſolent ab actibus tranſactis, etiamſi nihil deinde reuera permaneat in ipſis. Exemplum ſit, Titius a Caio pecuniam mutuam accepit, Titius dicitur debitor, & Caius creditor, quia vterque cum altero contraxit & vnus dedit, alter accepit mutuam pecuniam. Similiter dicitur aliquis peccator, non ob aliud, niſi quia peccauit, & nondum eſt ei peccatum remiſſum. Obijcies, ergo perpetuo peccator appellari poterit ſi ſemel deliquerit, quoniam in perpetuum verum erit dicere eum peccaſſe. Reſpondent illi, non dici peccatorem ob actum tranſactũ ſimpliciter, ſed ob culpam ex actu præterito contractam, & nondum diuinitus remiſſam, & per contrariam voluntatem Dei beneficio, & munere, reuocatam. Et hæc fuit Scoti, & aliorum ſententia, quæ non videtur improbabilis, quamuis a Soto, Caietano, & alijs S. Thomæ diſcipulis acriter improbetur. Nam ſecundum Scotum in peccatore duo reſpectus inſunt, vnus quidem ad actum præteritum, quo quis deliquit, ratione cuius, in culpa eſſe dicitur, & proinde peccator: alter ad Deum deſtinantem hominem ad pœnas, & volentem punire eo, quod deliquerit, qua ratione dicitur debitor, & reus pœnæ. Alijs tamen ſicut, & mihi magis arridet veterum Scholaſticorum opinio dicentium, poſt actum malum in homine maculam manere, quæ eſt diuinæ gratiæ priuatio, a qua peccator quis nominatur, & eſt: ita vt peccator ſit ideo, quia per peccatum ſe diuina gratia denudauit. Iuxta hanc pariter ſententiam in peccatore duo continentur, videlicet, abſentia, ſiue vacuitas gratiæ, & quod ea ſit ob malefactum, ſiue peccatum contracta.

His quædam obijcit Scotus. Indè, inquit, fieret; vt cætera peccata poſt primum, nullam maculam inducerent, quippe quæ gratiam non tollunt, quam primum peccatum excluſerat. Reſpondeo, reuera gratiam depellerent, niſi ea per primum peccatum ſublata eſſet. Vndè, omne lethale crimen, aut merito, aut ſua vi, & conditione hominem diuina gratia, & charitate ſpoliat, ac nudat. Deinde obijcit, fieret, inquit, vt vniuerſa peccata ſint eiuſdem ſpeciei, quia ſunt diuinæ gratiæ priuationes, quæ non niſi per formas, & habitus diſtinguuntur; ſed gratia eſt vna, ergo peccata inter ſe minime differunt. Reſpondeo, nihil argumento concludi: nam peccatum poſt malum actum præteritum, licet ſit diuinæ gratiæ priuatio, eſt tamen voluntaria hoc eſt, eius, qui peccat, voluntate ſuſcepta, non naturaliter contracta. Et priuationes quamuis naturales priuationes per formas, & habitus dumtaxat ſpecie diſtinguantur; peccata tamen ſpecie differunt, quia per actus voluntarios ſpecie diuerſos contrahuntur. Tertio obijcit, ſequeretur, ait, peccatores alios alijs non eſſe peiores, & deteriores, cum priuatio gratiæ non ſit maior in vno peccatore, quam in alio. Reſpondeo eam ſiue priuationem eſſe proprio hominis actu ſuſceptam, vt dixi, quia eſt propria eius voluntate contracta: in vno autem homine peiori, & deteriori voluntate contrahitur, quam in alio, eo, quod, aut pluribus maleficijs, aut deterioribus ſuſcipitur, ſicut vmbra maior, minorue eſt eo, quod maius, minuſue corpus opacum ſit interiectum. Sic reſpondet S. Thomas 1. 2. q. 86. a. 1. ad 3. Quarto opponit, ſi homo abſque gratia, & iuſtitia conditus peccaret; ceſſans deinde ab actu, vere eſſet, & diceretur peccator, & tamen gratiam non amitteret, quia nullam acceperat. Reſpondeo, peccatum lethale per ſe gratiæ priuationem mereri: ſatis igitur eſt, ſi in eo hominis ſtatu, & conditione peccatum per ſe gratiam depelleret, ſi ea in homine adeſſet. Eſt enim lethale crimen merito, aut vi, & conditione ſua gratiæ aduerſum, atque contrarium. Quinto Scotus argumentatur. Gratiam ſolus Deus efficit, confert, intendit, & conſeruat, ergo eam peccatum non tollit ſed ſolum meretur qui peccat, vt ſibi auferatur. Reſpondeo, poſſe quidem gratiam abſque peccato hominis diuinitus auferri, & tunc abſentia gratiæ in homine priuatio non eſſet, ſed ſola negatio, qualis fuiſſet, ſi Deus hominem ſine gratia procreaſſet: at vero crimen gratiam expellit merito, aut conditione, & vi ſua, vt formam ſibi contrariam; & talis abſentia gratiæ eſt voluntaria quædam priuatio per quam ſcilicet aliquis caret forma, quam habere debuiſſet.

Quarto Quæritur, An lethale peccatum vi, & natura ſua gratiam expellat, an vero ſolum mereatur, vt Deus gratiam tollat? quod eſt quærere, an vi, & conditione ſua eam ejiciat, tamquam formam ſibi aduerſam, atque contrariam; an vero merito duntaxat. Duas video Theologorum opiniones, prima affirmat ſolum merito, non autem vi, & natura ſua crimen gratiam excludere. Sic ſentiunt Henri. quodlib. 5. q. 23. Scot. 3. diſt. 23 q. 1. ad argumenta Ocham quodl. 3. q. 7. Dur. 1. diſt. 17. q. 10. num. 15. Gabr. 1. diſt. 17. q. 4. ar. 3. dub. 3. propoſit. 3. & in 2. d. 35. q. 1. a. 1. concluſ. 3. Almai. tract. 2. moral. c. 5. tribus, vel quattuor adducti argumentis. Primo, quia gratia eſt forma, & habitus ſupernaturalis diuinitus infuſus, & in animo conſeruatus, ergo ſolus Deus poteſt gratiam tollere. Vis enim, & facultas naturæ ea, quæ ſupra naturam ſunt, attingere non poteſt, ergo neque ea delere. Deinde, quia ea, quæ ſe mutuo naturaliter expellunt, ac perimunt, ſemper ſe ejiciunt, ac pellunt; etiamſi per ignorantiam in eodem homine ponantur; vt frigus, & calor, lumen, & tenebræ. At vero non ita ſe habent peccatum, & gratia. nam ſi quis ex ignorantia errauerit in fide, gratiam non amittit, ergo error in fide nõ eſt vi, & natura ſua gratiæ contrarius. Adde his, quod multa ſunt peccata, non quia per ſe mala ſunt, ſed quia humana lege prohibentur. ergo eiuſmodi peccata per ſe gratiam auferre non poſſunt. Poſtremo, in omiſſione ſæpe peccatum admittitur, & tamen omiſſio non videtur, niſi merito gratiam excludere; hæc opinio admodum probabilis quibuſdam hoc tempore videtur. Secunda docet, peccatum lethale non tantum merito, ſed vi, & natura ſua gratiam expellere. Ita S. Thomas videtur ſentire 2. 2. q. 24. art. 10. cuius ea vnica eſt ratio, efficax quidem ad id conuincendum, quoniam peccatum per ſe, & directo eſt gratiæ contrarium: nam gratia reddit hominem dignum amicitia, & conſortio diuino, Deo item gratum, charum, & acceptum.

Pecca-

Peccatum vero hominem alienat prorſus, & auertit a Deo, & proinde facit eum indignum amicitia, & charitate diuina. Hæc autem duo ſecum inuicem pugnant, dignum, & indignum eſſe amicitia, coniunctione, & ſocietate diuina: item, eſſe gratum, & charum Deo, & ſimul alienum, & aduerſum ab eo. Et gratia eſt efficacis diuinæ dilectionis effectus; ergo lethale peccatum vi, conditione, & ratione ſua Dei, & hominis amicitiam diſſoluit, ac dirimit: nam contraria ſe inuicem pellunt. Hæc ſententia mihi probatur, de qua libro ſeptimo fuſius diſputabo: interim dicere ſufficiat, peccatum in præſentia ſumi, non ſolum pro actu qui eſt malus, ſed pro eo, quod cum recta ratione, & lege diuina pugnat, ſiue in opere, ſiue in ſermone, ſiue in omiſſione ſiue in aliquo alio conſiſtat, quod Dei legi aduerſetur. Item accipitur peccatum, vt eſt malum in moribus, ac proinde, vt eſt malum rationis, hoc eſt ſcienter, & voluntariè contra rectam rationem admiſſum: & non quatenus eſt aliquid naturaliter factum; nam amens rationis vſu carens facit quidem malum, ſed non malè: facit id, quod eſt peccatum, ſed non peccat: qui per ignorantiam probabilem, & iuſtam errat in fide, aſſentitur ei, quod eſt contra fidem ſed in crimen hæreſis non incidit, quia nec voluntarie, nec ſcienter contra fidem credit; ergo res, quæ eſt peccatum cum gratia, & charitate non pugnat, pugnat tamen, vt peccati rationem habet: & hoc modo peccatum accipit S. Thomas: quamuis Scotus acceperit primo modo. Quare ad obiecta reſpondeo; Ad primum quidem, fateor, gratiam eſſe formam, & habitum ſupernaturalem, quia nulla vi, & facultate naturæ fieri poteſt: nego tamen eam, nihil poſſe habere ſibi contrarium: Nam quatenus eſt habitus quidã reddens hominem dignum Dei beneuolentia, amicitia; & conſortio diuino, & regno cœleſti, non autem præcisè abſolutè, & ſimpliciter, quatenus eſt ſupernaturalis quædam animæ qualitas ornans, & perficiens mentem, vi, conditione, & ratoine ſua, habet tamquam ſibi aduerſum, atque contrarium lethale peccatum, quod hominem reddit tantis Dei muneribus, ac donis indignum. Nihil igitur, mirum eſt, ſi gratia, quæ a ſolo Deo fit, & infunditur, peccati intereat prauitate, vtpote ſibi contraria, tamquam priuatione oppoſita, quandocumque ſumitur gratia, vt reddit hominẽ Deo charum. Nam quod ſubſtantias, quæ a ſolo Deo procreatæ conſeruantur, nulla naturæ vis, & facultas perdere poſſit, indè profecto eſt, quia nihil habent ſibi contrarium, cuius vi intercidere, & perire queant. Ad ſecundum reſpondeo: gratiam habere aliquid contrarium, quod eam naturaliter excludat; nimirum peccatum, quod per ſe diuinam amicitiam ſoluit, ac dirimit, qua ſublata, tollitur neceſſario gratia, quæ reddit hominem Deo gratum, & charum: pugnat autem ex natura rei gratia, non quidem cum re ipſa, & ſubſtantia, quæ peccatum eſt, ſed cum ratione peccati, videlicet quatenus ſcienter, & ſponte quis lethaliter peccat; nam eo ipſo contra Dei amicitiam facit: quod ſi peccatum voluntarium non ſit, res quædam erit, peccatum tamen non erit; ac proinde error in fide ex ignorantia proueniens gratiam non delet, aut perdit, quia non eſt peccatum. Ad vltimum reſpondeo. Quamuis omiſſio non ſit actus, eſt tamen voluntaria expreſſè, vel tacite, contra Dei præceptum, & legem: & ita hoc ſufficit ad gratiam tollendam, nam vt ante iam dixi, peccatum, non quia eſt res aliqua, ſed quia eſt peccatum, gratiæ inimicum, & aduerſum eſt, & proinde vt peccatum eſt, non quatenus res aliqua, gratiam expellit, ac delet. Et hinc etiam ſoluitur id, quod eſt obiectum. multa, fateor, eſſe peccata, quæ non ſunt per ſe mala; ſed quia aliqua lege ſcripta vetantur: Vnde non eorum ſubſtantia cum gratia pugnat, ſed quatenus peccati rationem habent, pugnant cum gratia, & charitate, non vt gratia ſimpliciter eſt qualitas ſupernaturalis, ſed vt facit hominem Deo gratum, charum, & amicum: vt ſeptimo libro explicabo.

Quinto Quæritur, An lethale peccatum vi, & natura ſua expellat reliquos habitus infuſos virtutum, & donorum, qui ſemper charitatem comitantur; ſicut gratiam expellit, & charitatem? S. Thomas vna cum gratia, & charitate cenſet infundi virtutes morales ad communem iuſtorum hominum vitam neceſſarias, dona etiam Spiritus ſancti. Quã opinionem ſi ſequamur, ſentire quoque cum S. Thoma oportet, lethali peccato dona Spiritus ſancti, & infuſas virtutes morales excludi: non quidem quod omne crimen virtutibus moralibus infuſis, aut donis Spiritus ſancti, vi, & natura ſua aduerſetur, ſed eo, quod omnes eiuſmodi habitus infuſi gratiam, & charitatem comitentur, & cum ea nexu quodam, & vinculo coniungantur. Quare hoc [illegible], quod lethale peccatum vi, & ratione ſua hominem gratia ſpoliat & orbat, cæteris quoque habitibus moralibus infuſis, & Spiritus ſancti donis denudat, ac priuat. Scot. Gabr. & alij videntur docere Spiritus ſancti donis peccatorem priuari, non eo, quod lethale peccatum vi, & ſubſtantia, ſiue natura ſua pugnet cum eiuſmodi donis: ſed eo, quod is, qui lethaliter peccat, ea dona, quatenus cum gratia, & charitate ſociantur, ſuo merito amittat.

Sexto Quæritur, An ſicut lethale crimen natura ſua gratiam, & charitatem excludit, ita etiam peccatum Fidei Speiue contrarium, ipſum fidei, vel ſpei habitum infuſum, & ſupernaturalem vi, & conditione ſua depellat? Quæſtionem mouet, quod, quemadmodum omne lethale peccatum eſt gratiæ contrarium, & propterea vi ſua eam eijcit, ſic etiam hæreſis eſt fidei contraria; ergo vi, & ratione ſua fidem excludit. Eſt vna opinio, fidei, vel ſpei habitũ per peccata contraria ſua natura expelli; alioqui enim ſi tantum ob meritum hominis expelleretur, alijs etiam peccatis fides poſſet amitti. Si quis enim totum populum aliquẽ in errorem fidei contrarium induceret, cum tamen ipſe non contra fidem crederet, ac ſentiret, fidem mereretur amittere, quam tamen non amittit: ergo fides non amittitur ex merito, ſed ex natura peccati contra fidem admiſſi; & idem inquiunt ſentiendũ eſt de habitu ſpei. Si quis enim aliquos in deſperationem adduceret, ſpei habitum mereretur amittere, quem tamen non amittit, niſi propriam ſalutem deſperet: ergo ſpei habitus non ob meritum, ſed ob naturam & rationem peccati contrarij depellitur. At multorum fuit Theologorum ſentẽtia habitum fidei, vel ſpei per hæreſim, vel deſperationem tolli, non quidem vi, & natura ſua, ſed ob meritum peccantis: nam alioqui, inquiunt, ſi quis per ignorantiam probabilem, & iuſtam quidpiam contra fidem abſque vlla culpa crediđiſſet, habitum fidei amiſiſſet, quod eſt abſurdum. Acceſſit, inquiunt, quod credere aliquid contra fidem vi, & natura ſua pugnat quidẽ cum actu fidei; & ideo naturaliter fidei actum extinguit, ſed non pugnat cum habitu fidei, qui ſupernaturalis eſt, & a ſolo Deo pendet, efficitur, & conſeruatur; contraria igitur ſunt, rem aliquam fidei credere, & non credere, quare ſimul eſſe non poſſunt; non autem pugnant naturaliter fidelem eſſe per habitum diuinitus infuſum, & rem aliquam fidei non credere; hæc opinio fuit. Scot. 3 d. 23 q. 1. ad argumenta. Hen. quodl. [illegible] q. 23. Ocham quodl. 3 q. 7. Dur. 1 d. 17. q. 10. n. 15. & Gab. 1. d. 17. q. 4. ar. 3. dub 3. propoſi. 3. & 2. d. 35. q. 1. a. 1. conclu. 3. Almai. tract. 2. mor. c. 5. Mihi tamen magis prima opinio probatur eam tamen ſic intelligo: primum, hæreſis ſuapte natura pugnat cum fide, & deſperatio cum ſpe, quatenus hæreſis eſt aſſenſus, quo quis ſcienter, & ſponte credit aliquid fidei contrarium, neque enim error in fide ſuſceptus per ignorantiam probabilem, & iuſtam abſque vlla culpa fidem tollit: neq. deſperatio inuoluntaria habitum ſpei, quoniam hæreſis, & deſperatio fidei, & ſpei contraria ſunt, quatenus peccati rationem habent, non quatenus actus ſunt naturaliter facti. Et hoc puto Scotum, & alios Theologos docère voluiſſe, videlicet non tolli habitum fidei per errorẽ contrarium ex natura rei, hoc eſt per errorem fidei contrarium naturaliter, non voluntarie ſuſceptum. At S. Tho. conuenienter ijs, quæ docet 2. 2. q. 24. a. 10. dicit tolli per voluntarium errorem fidei contrarium, non ſolum ob meritum peccati, ſed etiam ob repugnantiam, quæ eſt inter fidem, & hæreſim, vt fidei, & hæreſis rationem habent; alioqui enim cum ſint alia deteriora, & grauiora crimina, quam hæreſis, cur fidem non auferunt? Deinde, animaduertendũ eſt hoc quotieſcumque certum aliquod in fide dogma ſcienter, & voluntarie negatur, aut in dubitationem vertitur, eo ipſo totam rationẽ credendi negari, quoniam fide creditur, quicquid creditur ob teſtimonium diuinum. Si ergo vnum aliquid, quod ſit diuinitus patefactum, & dictum neges; hoc ipſo, totam fidei rationem euertis. Si enim Deus, prima veritas, & ſumma, nos fallit, aut fallitur, quod fieri non poteſt, in cæteris quoq. nutabit eius auctoritas. Quare eadem ratione, qua Deo in re vna fidem habemus, in reliquis quoq. omnibus habere neceſſe eſt. Idem prorſus de ſpe dicendũ: quicquid enim ſperamus, idcirco ſperamus, quia eſt nobis diuinitus promiſſum, ergo qua ratione vnum ſperamus, cætera quoque diuinitus promiſſa ſperare debemus: quod ſi vnum eorum, vel minimum deſperaueris, totam ſpei rationem tollis. Deus enim in reddendis promiſſis æque eſt fi-

delis, & verax : non igitur vnum ſperare licet, aliud deſperare. Primo obijcies, actus cum habitu non pugnat, ſed cũ actu; ergo in fide error ſimul eſſe poteſt cum habitu fidei. Reſpondeo, actum cum actu propriè pugnare, ſed remotè cum habitu. Secundo obijcies, habitus fidei eſt ſupernaturalis, à ſolo Deo efficitur, pendet, & conſeruatur : ſed actus hæreſis eſt naturalis, ergo non ſunt contrarij. Reſpondeo, actus naturalis non pugnat cum ſupernaturali, quatenus vnus eſt naturalis, alter ſupernaturalis, ſed quatenus habitus fidei mouet ad credendum, & hæreſis diſſentit a fide. Tertio obijcies hæreſis efficientia non poteſt expellere habitum fidei, qui a ſolo Deo pendet, & conſeruatur. Reſpondeo ſiue efficiat ſiue non efficiat, hoc vnum contendo per hæreſim fidem expelli, non ſolum ob meritum hæreſis, ſed etiam ob repugnantiam. Quarto obijcies fides poteſt infundi in hominem habitum hæreſis habentem quum de ſuo peccato dolet. Reſpondeo, ſolum in præſentia dicitur per hæreſim tolli fidem tanquam per formam contrariam, quãdo peccatum eſt, non negatur poſſe infundi habitum fidei, & ſimul eſſe cum habitu hæreſis in hæretico recens per legitimam pœnitentiam conuerſo, quoniam habitus fidei, non cum habitu hæreſis, ſed cum actu pugnat : vt de fit, vt non poſſit conſiſtere lege Dei habitus fidei in ſummo hominis, qui diſſentit ſciens, & ſponte ab ijs, quæ ſunt fidei; dixi conſiſtere lege Dei, quoniam Deus abſolute etiam poteſt facere, vt cætera contraria ſint ſimul in eodem, quamuis ex natura rei eſſe non poſſint : calor enim, & frigus Deo id efficiente in eodem ſimul eſſe queunt.

Septimo Quæritur, Quibuſnam pœnis, & malis lethale peccatum hominem afficiat? Reſpondeo : primo, hominem gratia & charitate lethale crimen ſpoliat, ratione cuius macula in animo contrahitur. Hac item ratione peccatum hominem a Deo alienat, & auertit : quia gratia è contrario hominem, in quo eſt, cum Deo ſocietate quadam & amicitia coniungit, vt vtrique quodam modo cum eo efficit. Hac eadem ratione peccatum hominem a debito ſuo fine abſtrahit, quia nos disiungit a Deo, qui noſter eſt finis. Præterea, hoc ipſo, quod lethali crimine præceptum aliquod violamus ad ſalutem, & vitam æternam neceſſarium, a fine deficimus; quia deflectimus ab aliquo, quod eſt ad finem conſequendum neceſſarium. Secundo, lethale crimen hominem ab hæreditate cæleſti excludit, & huiuſmodi malum Theologi appellant pœnam damni; eſt enim æternæ felicitatis amiſſio. Tertio, hominem mancipat æternis ſupplicijs; quæ pœna ſenſus ab eiſdem Theologis nominatur quæ pro qualitate criminis maior eſt, & minor. Quartò, ante acta vitæ merita abrumpit, ac veluti intercidit : nam impedit, ne ijs cæleſtis gloria, & hæreditas reddatur : quam pœnam Theologi hunc in modum explicare ſolent; lethale crimen, inquiunt, antecedentia quidem hominis merita non extinguit, ſed quaſi ſopita, atque obruta reddit. Id autem ideo docent, vt oſtendant eadem merita per pœnitentiam, & gratiam reuiuiſcere, inſtar arborum, & fruticum, qui hyeme quidem non intereunt, ſed veluti langueſcunt, & vere nouo reuireſcere incipiunt, ac refloreſcere. Item, vt differentiam conſtituant, inter merita præcedentia, & opera bona moralia peccatoris : nam hæc, vtpote mortua, & extincta, nequaquam per pœnitentiam, vt illa, reuiuiſcunt, nec redeunt amplius.

Octauo Quæritur, An ſicut pœna ſenſus eſt inæqualis ſic & pœna damni inæqualis ſit? Conuenit inter omnes eſſe æqualem per ſe, aliunde tamen eſſe inæqualem : inæqualitatem tamen diuerſis modis conſtituunt, & explicant. Quidam enim ideo inæqualem eſſe arbitrantur, quia de felicitatis amiſſione vnus magis triſtatur, ac dolet, quam alter, prout grauius, aut leuius peccauit. Sic Abulen. in Matth. c. 25. q. 640. Sot. in 4. d. 50. q. 1. a. 4. & ante eos Ric. 4. d. 50. a. 5. q. vlt. Hæc tamen triſtitia dicitur, inquiunt, pœna damni, non ſenſus, quoniam eam parit, ac gignit æternæ hæreditatis amiſſio, non ignis, qui torquet, & diſcruciat improbos perpetuis ſupplicijs damnatos. Cæterum hoc ſolum probare videtur pœnam ſenſus eſſe inæqualem, non damni : nam triſtitia, quæ concipitur ex æternæ felicitatis iactura, pœna eſt ſenſus, non damni, quæ in eo ſolum conſiſtit, vt perpetuo quis careat cæleſti hæreditate. Alij vero pœnam damni inæqualem eſſe volunt, non quidem per ſe, nec ob æternam felicitatem amiſſam, ſed vt ordinem, & reſpectum habentem tantummodo ad peccata : pœna enim per ſe peccato debetur; quo igitur maius, & deterius eſt peccatum, eò grauiori, & acerbiori pœna ſuum afficit

A auctorem : nam alioqui ſi quis cæleſti præmio ſine vlla propria ſua culpa careret, pœnam non lueret; pœna etenim non eſt, niſi ob culpam admiſſam, ita opinantur Alma. tract. 3. moral. c. 19. ad finem. & Supple. Gabr. 4. d. 50. q. 2. a. 2. propoſit. 4. Hi ſimiliter auctores pœna damni non ſenſus mœrorem appellant, quem inducit peccati præteriti recordatio, non autem ignis perpetuus : pœnam vero apud inferos eam ſenſus eſſe fatentur, quam ignis parit, ac affert. Verum hoc ſolum argumento probatur, pœnam ſenſus maiorem, aut minorem deberi maiori, aut minori peccato; non tamen pœnam damni oportere eſſe inæqualem : quia hoc ipſo, quod quis habere ſibi videtur plus iuris ad bonum aliquid, ad quod aſpirat, conſequendum, magis dolet & angitur, cum ſe eo bono deiectum, ac deturbatum videt & animaduertit ab omni ſpe eius potiundi decidiſſe. Vt ſi quis ius ad regnum haberet, & ſua culpa illud amitteret. & proinde tanto magis quiſque affligitur, & diſcruciatur de æternæ beatitudinis iactura, quanto plus iuris, & meritorum habebat ad eam. Ergo conſentiunt omnes, pœnam ſenſus in damnatis hominibus inæqualem, ac imparem eſſe, quoniam triſtitia, & dolor, pœna eſt animum diſcrucians,
B & torquens, ſiue eam ignis ingeneret, ſiue peccati præteriti recordatio, ſiue æternæ felicitatis amiſſio, ſiue iuris ad cæleſte regnum conſequendum iactura : Pœna vero damni in eo ſolum conſiſtit, quod quis cæleſti felicitate careat, quam poterat, & debebat habere. Priuatio vero eiuſdem formæ, vna alterâ maior, aut minor non eſt, etiam ſi forma, quæ poſſet, ac deberet ineſſe, magnitudinem, aut paruitatem haberet : quemadmodum enim cæcus vnus alio magis, aut minus cæcus non eſt, quia vnus aſpectum acutiorem, acriorem, & perſpicaciorem, alius vero hebetiorem, & tardiorem amiſerit : ſic vnus non eſt maior peccator, aut minor, eo quod a maiore, ampliorève Dei gratia per peccatum exciderit : nec vnus item magis æterna beatitudine caret, quod maius ad eam ius aliquando obtinuerit, ſed quia magis affligitur quiſque, vel eo, quod animaduertat, ſe a maiori iure excidiſſe, vel grauius, & deterius peccaſſe. Apud inferos igitur pœna ſenſus eſt vna per ſe maior, aut minor alia; pœna damni per ſe non item, quatenus in ſola priuatione conſiſtit; ſed quatenus ex maiori, minorive cauſa ſoluitur : ſicut vmbra maior, minorve eſt ex maiore, mi
C norève corpore opaco interiecto, pari ratione. S. Tho. 1. 2. q. 86. a. 1. ad 3. docet peccata eſſe alia alijs deteriora, & grauiora, & proinde maculam animæ, quæ eſt priuatio gratiæ aliam alia eſſe maiorem, minoremve, quia macula, inquit, non eſt ſola priuatio gratiæ, ſed quatenus eſt per peccatum grauius, aut leuius tanquam per cauſam inducta. Et Maior. 4. d. 50. q. 2. conclu. 2. ait : pœna damni non, vt eſt ſola præmij, ſiue gloriæ cæleſtis priuatio, ſed vt eſt priuatio cum mœrore, & triſtitia ob grauius, vel leuius peccatum admiſſum, grauior, leuiorve eſt.

Nono Quæritur, An poſſit eſſe peccatum, quod nulla vmquam pœna ſenſus ſit puniendum? Reſpondeo, iuxta legem diuinitus inſtitutam in rebus, nullum eſſe, aut eſſe poſſe peccatum, propria hominis voluntate contractum, quod aliqua pœna ſenſus non puniatur. Almain. tract. 3. moral. c. 15. At vero præter rerum ſolitam legem, & ordinem, eſſe poteſt peccatum, de quo nulla vmquam ſenſus pœna ſumatur; nihil enim impedit, quo minus Deus a peccatore pœnas non repetat. Nam lege ſua peccata punit :
D at vero peccatum, quamuis Dei nutu impunitum perpetuo maneret, nihilominus tamen eſſet ſupplicio dignum. Peccatum igitur, quatenus peccatum eſt, pœnam, aut perpetuam, aut temporalem meretur. Item, peccato, vt peccatum eſt, pœna debetur, nec peccatum eſſe poteſt, quod non ſit pœna dignum. At vero, quod pœna perpetuo, vel ad tempus puniatur, id poſtulant diuinæ iuſtitiæ leges in ſontes, & perditos conſtitutæ.

Decimo Quæritur, An poſſit eſſe peccatum, quod nec lethale, nec veniale ſit? Quidam affirmant eſſe poſſe. Almain. tract. 3. moral. cap. 15. teſtatur Maſtinum, & Durandum ſenſiſſe, id fieri poſſe, ſi abſolutè, & ſimpliciter loquamur, præter rerum ordinem ac legem, eo quod poſſit Deus peccatum aliquod nec perpetua, nec temporaria pœna punire. Sed reuera, aut lethale, & veniale peccatum vocamus, quod pœna ſenſus perpetuo, vel ad tempus punitur : aut quod pœna perpetua, vel temporaria dignum eſt. Si primo modo lethale, & veniale peccatum ſumamus; poteſt quidem eſſe peccatum, ſemota Dei lege, quæ eſt conſtituta, quod nulla vmquam pœna, vel æterna, vel

tem-

A temporaria ſit puniendum: at verò ſi ſecundo modo accipiamus; non poteſt eſſe peccatum propria hominis voluntate commiſſum, quod non ſit lethale, aut veniale, hoc, eſt, quod non, vel pœnam æternam, vel temporariam mereatur. Peccatum enim eſt, vel graue, vel leue: Si graue, dignum eſt ſupplicio ſempiterno; ſi leue, pœnam temporariam promeretur. Peccatum itidem, aut hominem a Dei gratia, & charitate diiungit, quippè quod eſt diuinæ amicitiæ inimicum, & aduerſum; & huic perpetua pœna debetur: aut Dei gratiam, & charitatem non delet; & hoc temporariam pœnam meretur.

Vndecimo Quæritur, An actus aliquis voluntarius, ac liber ita per ſe malus ſit, vt nullo modo carere deformitate queat? Sunt, qui cenſeant, nullum eſſe humanum actum qui ſe malum, ac peccatum, qui ab omni prauitate denudari non poſſit; ſic quidam iuniores. Immo Almain tracta 3. moral. cap. 15. ait ſenſiſſe Martinum, & Durandum, & alios, quos ibi citat; Fatentur quidem, actus alios eſſe lege naturali damnatos, alios ſcripta lege diuina, vel humana interdictos: & illos eſſe per ſe malos, non quia non poſſint non eſſe mali, ſed quia ante omnem legem ſcriptam ſunt mali; hos verò non eſſe malos per ſe, ſed tantummodo malos, quia lege ſcripta vetantur. Cæterum aiunt, eos etiam actus qui ſunt iure ac lege naturali damnati, non eſſe ita per ſe malos, vt omni prauitate ſpoliari nō poſſint; quod vnica ratione conuincere conantur. Nam omne peccatum ideo eſt peccatum, quia diuina lege vetitum: ergo ſi Deus legem deleat, ac tollat, peccatum non eſt: vtputa homicidium adulterium, furtum, detractio, periurium, falſum teſtimonium, ac mendacium, ſunt peccata, & per ſe mala, quia legi naturali contraria. Sed finge, non eſſe Dei præceptum, quod hæc fieri prohibeat, tunc peccata non erunt: at Deus, quicquid iubet, aut vetat, ſuo nutu, & arbitratu iubet, ac vetat: ergo fieri poteſt, vt nihil iubeat, nihil prohibeat. Sed longè verior eſt eorum ſententia, qui docent peccata iuri naturali contraria, ita eſſe per ſe mala, vt omni deformitate carere non poſſint, nimirum, odium Dei, mendacium, periurium, & cætera huiuſmodi, non poſſunt non eſſe mala. Greg. 2. diſt. 35. q. 1. a. 2. Gab. 2 d. 35. q. 1. a. 1. nota. 1 Alma. tract. 3 Mora. c. 16. qui vt hanc ſententiam tueantur, & propoſito aliorum argumento reſpondeant,
C docet Dei præceptū poſſe dupliciter accipi, aut verbis Imperatiui modi conceptū, & datum; aut verbis Indicatiui modi: Verbi Gratia; mendacium, odium Dei, periurium, dupliciter vetari queunt: Vno modo ſic, Ne mentiaris, ne odio habeas Deum, ne peieres. Aut ſic, Non eſt mentiendum, ſiue mentiri non licet: Non eſt peierandum, ſiue peierare, nefas eſt: ſi primo modo præceptum ſumatur, omnia, inquiunt, præcepta, etiam legis naturalis, ſunt nutu Dei poſita, quoniam Deus, quicquid extra ſe ipſum vult; liberè vult. At verò ſi ſecundo modo præceptum accipiatur, Iuris naturalis præcepta, non ſunt a Deo nobis libere data, quoniam neceſſario verum eſt: furari, nefas eſt: peierare, mentiri, non licet: immo etiamſi, ex hypotheſi, Deum in rerum natura non eſſe, fingeres, nihilominus eſſet verum, Mentiri non licet: & peccatum, inquiunt, quo ius naturale perfringitur, non eſt peccatum præcisè, quia interdictum Dei præcepto verbis Imperatiui modi dato, ſed quia pugnat cum præcepto Dei per modum Indicatiuum poſito. Sed certè, quicquid ſit de hac diſtinctione præcepti, negari non poteſt furtum, homicidium, adulterium, odium Dei, periurium, mendacium, & id genus alia, ita eſſe per ſe
D mala, vt non poſſint, non eſſe mala: ita Almai. tract. 3. Mora. c. 16. & ait ſic ſenſiſſe. S. Tho. Bonauenturam, Ochamū, & alios. Nam quemadmodum in his, quæ in natura conſiſtunt, aliqua ita ſunt per ſe vera, ut non poſſint non eſſe vera: neque enim vlla ratione, & poteſtate fieri poteſt, vt homo non ſit animal, non ſit corpus, non ſit ſubſtantia, quoniam hæc ad hominis naturam ſpectant, nec rerum naturæ mutari queunt, vt aliud quidpiā ſint, quam illud, quod ſunt, uel vt non ſint id, quod ſunt. Sic etiam in moribus, quæ ſunt per ſe mala, hanc naturam, & rationem habent, vt per id, quod ſunt, ſint rationi contraria, & aduerſa. Adulterium, ſiue homicidiū, nec eſſe, nec intelligi poteſt, quod non ſit rationi contrarium. Sicut enim calor eſſe non poteſt quin ſit aquæ inimicus, aduerſus, & noxius; ſic nec mendacium eſſe poteſt, neque periurium, quod non ſit rationi diſſentaneum. Et hoc eſt, quod Gregorius, Almainus, & alij docuerunt. Semper eſſe verum dicere, Mentiri, peierare, furari non licet, ratio enim ſi recta eſt, præſcribit non eſſe peierandum. Dices, ergo furtum ideo eſt malum, quia ratio præſcribit, non eſſe furandum; cum tamen ideo, ratio præſcribat, non eſſe furandum, quia furari eſt malum. Certe hæc duo ſe inuicem conſequuntur, Furari eſſe malum, & rationem præſcribere non eſſe furandum: & mutuo ſe ponunt, ac inferunt; ſicut ſi patrem dicas, intelligis ſimul & filium, quia pater non eſt, niſi filij pater & è contrario filius non eſt, niſi patris filius; ſic etiam ſi furtum dicas, ſimul etiam dicis rationi inimicum, & aduerſum; quoniam furtum non eſt niſi malum rationis. Similiter ſi ratio præſcribit, non eſſe furandum, ſequitur, ut furtum ſit malum. Et idem iuris eſt, in cæteris, quæ ſunt per ſe mala, eo, quod cum naturali iure pugnent. Sciendum tamen eſt prædicta peccata eſſe per ſe mala: ita vt benè fieri nequeant ab homine ſcienter, & ſponte operante in materia, & re obiecta ex ſuo genere, & circunſtantijs mala: nam alioqui extrema neceſſitate oppreſſus, re aliena iure vtitur, vt ſuam vitam conſeruet; & bello iuſto etiam innocentes, una cum alijs iure necantur, & ſontes, auctoritate publica, ſine peccato occiduntur, & iuſſu Dei vitæ, & necis habentis imperium poteſt innocens abſque vllo peccato iugulari.

Controuerſia eſt inter auctores, an quod eſt per ſe malum, ſaltem a Deo ſolo, ſine homine fieri queat? Verbi Gratia: an odium Dei poſſit Deus per ſe facere: nam ſi id fecerit, malum non erit. Verum lis hæc, & controuerſia ad noſtram quæſtionem non pertinet: nam in præſentia ſolum eſt quæſtio, an Adulterium, homicidium, furtum voluntariè, & liberè ab homine fieri queant, ita vt mala non ſint: & dicimus, fieri non poſſe, vt mala non ſint. Si obijcias, ſi nullum ſit datum Dei præceptum de non furando, furtum malum non erit. Reſpondeo, ſicut furtum eſſe non poteſt, quin cum ratione pugnet; ſic nec ratio recta eſſe nequit, quæ non præſcribat, non eſſe furandum. Diuina autem ratio per ſe ipſam eſt recta, ac proinde non poteſt non præſcribere, furari eſſe malum, aut furari, non licere; eſt enim ratio recta cum rei natura conſentanea. at furtum per ſe eſt malum, ergo recta ratio omnino præſcribit furtum eſſe malum, eſſe fugiendum, eſſe vitandum; ſiue præceptum ſcripto detur, aut lex promulgetur de non furando, ſiue ſecus, furtum ſemper eſt malum rationis, ſemper ſuaptè natura rectæ rationi contrarium.

De peccato originali.

HActenus explicui peccatorum genera, quæ in aliqua actione conſiſtunt, quæque propria hominū voluntate contrahuntur. Supereſt iam, vt breuiter diſputem de Peccato originis, quod ſingulis hominibus innatū eſt, eo quod ab Adamo primo parente, in omne genus humanum communi ſeminis propagatione peruaſerit; ita vt in vno quoque hominum a primo ortu ſuo, atque conceptu ſit vna cum ipſa natura ſuſceptum.

Peccatum originis clarè, & euidenter ex ſcripturis, Patribus, & decretis Eccleſiæ colligi. Cap. XXV.

PRimo quæritur; An peccatum originis euidenter ex ſacris litteris colligatur? In concilio Tridentino, ſeſſione 5. de Peccato originali cap. 3. definitum eſt, peccatum originis eſſe in poſteros a primo parente, per propagationem traductum; quod olim fuerat contra Pelagianos decretum in concilio Mileuitano, Carthaginenſi, & Arauſicano 2. quam fidei definitionem concilia collegerunt, ex Paulo ad Rom. 5. vbi ait, Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.]. In hac igitur Eccleſiæ definitione tria continentur; Primum eſt, prædictum Apoſtoli locum non eſſe intelligendum de alio, quam de peccato originis à primo genitore Adamo, in totam ſuam progeniem tranſmiſſo propagatione, non imitatione. Ita concilium, Tridentinum, Mileuitanū, Carthaginenſe, & Arauſicanum. Hoc autem ideo definitum eſt, quia Pelagiani Apoſtolum interpretabantur de omni peccato transfuſo a primo parente, in genus humanū non quidem propagatione, ſed imitatione, exemplo, doctrina,

& occa-

& occaſione; ac ſi Paulus indicare voluerit, ſactos eſſe poſterosq; Adæ peccatores; quia prauum ſui primi parentis exemplum imitantur, vt filij ſolent parentum exempla ſectari, & diſcipuli magiſtrorum veſtigijs inſiſtere. Et quemadmodum multi, occaſione accepta ex aliorum peccatis, mala ſæpe committunt.

Secundo definitum eſt, Pauli ſententiam eſſe, per peccatum Adæ, non ſolum mortem corporalem, & alias huius vitæ pœnas, in omne genus humanum permanaſſe, ſed etiã verè, & propriè peccatum, quod eſt mors animæ. Ita concilium Tridentinum, & Arauſicanum: quod itidem eſt contra Pelagianos decretum, qui contendebant poſteros Adæ contraxiſſe quidem mortem corporis, cæteraque huius vitæ mala, & pœnas, quæ in ſacris litteris nonnunquam peccata nominantur, ac ideo concedebant, ex primo parente contrahi quidem peccatum, id eſt, peccati pœnam, non autem quod eſt verè, & propriè peccatum.

Tertio conſtitutum eſt, Mortis nomine apud Paulum prædicto in loco intelligi debere mortem corporis, quam Deus fuerat Adæ comminatus. Gen. 2. illis verbis. Quacunque hora comederis ex eo, morte morieris. Sic concilia Tridentinum, Mileuitanum, Carthaginenſe, & Arauſicanum. Quod ſimiliter ſtatutum eſt aduerſus Pelagium aientem, eam comminationem Domini de morte propter peccatum ſuſtinenda, intelligi de morte ſpirituali animæ, non autem corporis naturali. Docebat enim Pelagius, ſiue peccaret Adam ſiue non eum & omnes eius poſteros fore morituros: quia mors, aiebat, eſt conditio naturæ, non pœna, & effectus peccati. Hoc ille concludebat ex ipſa interminatione diuina: In quacunque hora comederis, morte morieris: nec tamen ſtatim Adam eſt mortuus, ergo talis comminatio ad mortem animæ, non corporis, pertinebat: cum primum enim comedit ex fructu arboris ſibi interdicto, gratiam diuinitus acceptam amiſit, ac ita in animæ mortem incurrit. At enim Pelagius ſcripturæ phraſim, & hebraiſmum minimè didicerat: ſcriptura enim futuro tempore frequenter vtitur pro eo, quod fieri ſolet, debet, aut põt. & è contrario. quo modo vſurpauit Dominus cum dixit; Omnes, qui gladium acceperint, gladio peribunt, indicare volens homicidas mereri, vt gladio pereant. Eodem illud pertinet Prophetæ; Sacerdotes peccata populi mei comedent: ſignificat enim; ſacerdotes viuere ſolent, ac debent ex victimis pro peccatis à populo oblatis; necnon & illud; os habent, & non loquentur; pedes habent, & non ambulabunt, cuius loci ſenſus eſt; os quidem, & pedes habent, loqui tamen, & incedere nequeunt, aut non ſolent. In eandem igitur ſententiã accipienda eſt comminatoria illa Domini vox ad Adamum; Morte morieris; id eſt, Reus eris mortis, aut morti obnoxius.

Secundo Quæritur, An ex prædicto Apoſtoli loco peccatum originis neceſſaria conſecutione concludatur. Pelagiani negabant; ſed certè ex ipſo Apoſtoli contextu ſatis aperte colligitur peccatum originis, vt tergiuerſari Pelagius niſi temere, & impudenter non poſſit; Primo ex illa particula; (Per vnum hominem peccatum intrauit.) Nam ſi de tranſitu peccati, per imitationem loqueretur Apoſtolus, certè dicere debuerat, Per diabolum peccatum in hunc mundum intraſſe; nam Sap. 2. dicitur: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius. Deinde ex uerbo (Mors) quam proponit Apoſtolus, vt comitem peccati: ſed mors pertranſijt in omnes, etiam infantes, qui primum parentem peccando nequaquam imitantur, ergo & peccatum. Item, ex illis verbis: [In quo omnes peccauerunt] ſiue intelligas (In quo) id eſt, in primo peccato, ſiue (In quo) id eſt, in primo parente omnes peccauerunt: ſed infantes non peccauerunt imitando, ergo ideo, quia contraxerunt peccatũ communi propagatione concepti, & nati. Præterea ex illa particula: (Nam iudicium ex vno in condemnationem,) tanquam id uellet inſinuare: Ex vno delicto condemnatum eſt genus humanum, quoniam in omnem poſteritatẽ vnus Adamus peccatum ſimul cum natura tranſmiſit. Poſtremo ex illa ſententia: (Regnauit mors etiam in eos, qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ.) ergo regnauit etiam in omnes infantes: nec alio ſenſu Apoſtolum hiſce omnibus in locis interpretati ſunt Patres Auguſtino iuniores; Primaſius nempe, Sedulius, Proſper, Fulgentius, Leo, Gregorius, Beda, Anſelmus, Bernardus, & alij.

Tertio Quæritur, An ex alijs ſcripturæ locis peccatum originis aperte conſtet. Certè alter ſcripturæ locus eſt in Pſalmo quinquageſimo (Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea) quo loco communi conſenſu, vtuntur Patres ad peccatum originis comprobandum Cyprianus, Origenes, Hilarius, Nazianzenus, Baſilius, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Gregorius, Cyrillus, Leo, Fulgentius, Ruffinus, Caſſiodorus, Beda. Quæres; cur Dauid dixit numero multitudinis, (in iniquitatibus, & peccatis) cum peccatum originis ſit vnum, non plura? Reſpondet Leo epiſt. 86. Primo in illo vno peccato multa commiſiſſe primum parentem, videlicet ſuperbiam, ſacrilegium, homicidium, furtum, auaritiam. Secundo ait, peccatis parentum etiam filios adſtrictos teneri. Hæc autem ſumpſiſſe uidetur Leo, ex Auguſtini doctrina in Enchiridio. cap. 45. 46. 47. Nihilominus reſpõdeo, in Hebræa littera utrobique dici in ſingulari numero, (in peccato: in iniquitate.) Septuaginta vero interpretes uerterunt in numerũ multitudinis & fortaſſis eum numerum pro ſingulari vſurparunt: Hebræi enim cum ſignificare volunt vnum aliquid ex pluribus, numero multitudinis vtuntur. Gen. 13. Moratus dicitur Lot, in oppidis iuxta Iordanem; videlicet in vno ex illis oppidis. Ionæ primo. Deſcendit (Ionas) ad interiora nauis; intellige, ad vnum ex interioribus. Iacobi 5. Infirmatur quis in uobis inducat presbyteros, id eſt vnum ex presbyteris. Cautè igitur legendus eſt Euthymius, qui eum Pſalmi verſiculum ad alium ſenſum traxit. Natus ſum (inquit) ex nuptijs, quæ per peccatum intrauerunt vna cum concupiſcentia carnis. Secutus eſt hic auctor (vt videtur) aliorum Græcorum ſententiam dicentium: Si Adam perſeueraſſet in prima iuſtitia, non erant futuræ nuptiæ, nec per nuptias procreatio ſobolis; ita ſenſerunt Niſſenus de creation. hominis. c. 18. Damaſ. lib. 2 de fide ortho cap. 30. & lib. 4. c. 25. Chryſoſt. hom. 18. in gene, Procopi. c. 4. in gen. Quæ ſententia ab alijs Patribus meritò eſt reiecta. ab Aug. lib. 9. ſuper Geneſim ad litteram. 2. cap. 3. vſque ad capit. 11. & lib. 14. de ciui. c. 26. & lib. 1. Retrac. c. 10. & c. 19. S. Tho. 1. p. q. 98. & Mag. 2. d. 20. Dauid igitur in eo loco veniam ſui peccati precabatur, eo quod quadam naturæ fragilitate peccaſſet; & ideo dicebat: Ecce enim ſumus in peccato nati, & concepti; & propterea ad peccandum procliues.

Tertius ſcripturæ locus eſt apud Iob, cap. 14. vbi latina lectio habet: (Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es.) Septuaginta verterunt; (Nemo mundus a ſorde, nec infans: cuius eſt vita unius diei ſuper terram,) qua lectione vtuntur paſſim veteres Patres ad inferendum ex ſcripturis peccatum originis. Dionyſius Areopag. Origenes, Cyprianus, Baſilius, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Proſper, Fulgetius, Caſſiodorus. Obijcies; editionem Septuaginta modo vim, & auctoritatem non habere in Eccleſia, quæ vulgatam editionem latinam, vt authenticam approbauit. Reſpondeo, Eccleſiam hanc approbaſſe quidem, ita tamen vt illam minimè reprobauerit, quam citauit aliquando Chriſtus Dominus, citarunt Apoſtoli, quaque vſa eſt Eccleſia per quingentos, & eo amplius annos, præterquam quod in his locis, quibus communi conſenſu Patres vtuntur, auctoritatem non amiſit ſuam. Deinde obijcies, Iuſtinum martyrem in opuſculo. 146. Quæſtionum, quæſt. 88. ſcriptum reliquiſſe, illud ex Iob, quo dicebatur, Neminè quamuis illi vnius diei vita fuerit ſuper terram, immunem eſſe a peccato, nullo modo ad infantes accommodari poſſe. Nam uita (inquit) quæ in Græco dicitur βίος, in eo loco Iob, pro conuerſatione, & conſuetudine uiuendi ſumitur; quaſi Iob dicere voluerit: Nemo mundus à ſorde, etiam paruulus, cuius conuerſatio fuerit unius diei ſuper terram. Reſpondeo auctorem illius opuſculi, non eſſe Iuſtinum martyrem. nam quæſt. 8: & 86. citat Originem, qui tamen fuit Iuſtino poſterior: & quæſt. 115. profert Irenæum martyrem Epiſcopum Lugdunenſem, qui vel fuit Iuſtino aliquanto iunior, vel ſaltem æqualis. Non igitur eum auctorem hac in parte approbamus, aut ſequimur.

Poſtremus locus habetur in epiſt. Pauli, ad Epheſ. 2. (Eramus, inquit, natura filij iræ ſicut & cæteri:) quem tamen locum non æquè firmum iudicamus, atque præcedentes ad peccatum originis comprobandum: quippe cuius duo extant apud Patres ſenſus: primus; Eramus filij iræ, id eſt, vindictæ, & ſupplicio obnoxij. (natura) id eſt, origine, & natiuitate per peccatum corrupta. Sic Auguſtinus libro 13. de Trinitate cap. 12. quem ſecuti ſunt poſtea Pri-

Primaſius

maſius, Beda, Anſelmus, S. Thomas, & ſic ferè explanant hunc locum, Hieronymus, & Sedulius: (Natura) id eſt, ab adoleſcentia noſtra. Alter ſenſus eorum Patrum eſt, qui verbum: (Natura) accipiunt pro aduerbio reuera, vel prorſus & omnino, vt hoc velit Apoſtolus: omnes eramus reuera obnoxij vindictæ, & ſupplicio, eo quod iram Dei prouocauimus. Hunc ſenſum agnouerunt Chryſoſtomus, Theophylactus, Oecumenius, Theodoretus.

Illo prætereà argumento vtuntur frequenter Patres ad peccatum originis concludendum, ſumpto ex communi traditione Eccleſiæ, quæ ſacro ac ſalutari baptiſmate abluit infantes in remiſſionem peccatorum: quia traditione, & conſuetudine vſa eſt ſemper Eccleſia à primis Apoſtolorum temporibus; nam profectò falluntur quidam noſtri temporis Hæretici aientes paruulorum baptiſmum cœpiſſe tempore Origenis; cuius tamen baptiſmi meminit Dionyſius Areopagita, capite vltimo, de Eccleſiaſtica Hierarchia, Clemens Romanus lib. 6. Conſtitutionum Apoſtolicarum cap. 15. Irenæus lib. 2. cap. 39. Tertullianus lib. de Anima. cap. 39. Cyprianus lib. 3. epiſtola 8. quæ eſt ad Fidum, Origenes homil. 8. in Leuiticum, & ad Rom. 6. ſuper illa verba: [Vetus homo noſter] quibus locis ait eſſe Apoſtolicam traditionem, Ambroſius lib. 2. de Abraham cap. vltimo, Cyrillus Catecheſi myſtagogica, Nazianzenus in oratione in ſanctum lauacrum, Baſilius in exhortatione ad Baptiſmu, Chryſoſtomus ad Neophitos, & in Pſalmu 14. Hieronymus Dialogo 3. contra Pelagium ad finem. Auguſtinus lib. 3. de Geneſi ad litteram, cap. 23. lib. 4. contra Donatiſtas cap. 24. Quod ſi obijcias cum Pelagio, & infantes debere ſalutaris aquæ ſacramento initiari, vt in Eccleſiæ ſocietatē cooptentur, & Chriſto inſiti inter filios Dei cēſeantur, vt ad regnum cœleſte admittantur tanquam filij Dei per gratiam adoptionis ad hæreditatem paternā, ſed non vt alicuius peccati remiſſionem conſequantur. Habent quidem paruuli (aliquis alius opponet) ſolam naturam à peccato, & gratia liberam, ſed tamen ſacramento muniuntur, vt armis Chriſti muniantur contra diabolicos incurſus. Inſuper obijciet alius, ſi infantibus Baptiſmatis ſacramentum confertur, vt a peccato originis expientur, cur dicit Eccleſia eos ſacro baptiſmatis fonte ablui in remiſſionem peccatorum: ſiquidem vno tantum peccato originis tenentur obſtricti. His omnibus reſpondeo, in Eccleſia ſemper eſſe creditum, baptiſmum in remiſſionem peccatorum ſuſcipi, quia ex Paulo ad Rom. 6. apertè colligitur baptiſmate nos conſecrari in morte Chriſti, & in eius reſurrectione: ita vt baptiſmus ſit ſacrum ſymbolum mortis, & ſepulturæ Chriſti: vt ſicut ille mortuus eſt vita temporali depoſita, ſic etiam ipſa immerſione aquæ, profitemur mori quoque nos peccatis veteris hominis extinctis, & obrutis: deinde emerſione ex aqua profitemur nos vna cum Chriſto reſurgere in nouitate vitæ. Porro baptiſmus confertur in remiſſionem peccatorum, quia vbicunque ſunt multa crimina, & expurgat & delet omnia; cum verò vnum tantū eſt, id emundat, & eluit.

Contra hæc omnia opponet aliquis, multos ex Patribus prædictum Pauli locum intellexiſſe de peccato Adæ in poſteros deriuato imitatione duntaxat, & exemplo, non propagatione ſeminis. In his ſunt Oecumenius ad Rom. 5. explicans illa verba Apoſtoli, (Per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi) In omnes, inquit, primi parentis peccatum pertranſijt imitatione, & doctrina. Et poſtea ſubiungit: Mortem contraximus, quia omnes peccauimus iuxta ſimilitudinem illius. Photius itē Patriarcha Conſtantinopolitanus, apud Oecumenium in eum locum Pauli: Ex Adam initium peccati, ſcribens: Quia nos, inquit, ſumpta occaſione peccamus. Theodoretus quoque in eandem Apoſtoli ſententiam ad Rom. 5. & Dauidis illam in Pſalmo 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, &c. docet, mortem & pœnas ad omne genus humanum tranſiiſſe, peccatum vero occaſione. Idem auctor in Epitome diuinorum decretorum cap. 13. tradit multos ſanctorum vixiſſe iuxta legem, & præſcriptionem naturæ, nec fuiſſe obnoxios peccato Adæ. Euthymius in Panoplia lib. 2. cap. 12. aſſerit peccato primi parentis morbos, & mortem cœpiſſe, ſupplicia autem æterna non primæ tranſgreſſioni eſſe conſtituta, ſed ſingulis hominibus, qui ſe peccato obſtrinxere. Arnobius in Pſalmum quinquageſimum ſuper id; ecce enim in iniquitatibus, &c. Is autem, inquit, qui naſcitur, ſententiam Adæ habet, peccatum vero ſuum non habet. Hieronymus in explanatione

A epiſtolæ ad Romanos expendens illud (Per vnum hominem) Peccatum ait, intrauit exemplo, & forma, dum ita peccant, & ſimiliter moriuntur. Id etiam quod ſequitur: In quo omnes peccauerunt, ita explicat: Exemplo Adæ peccantē, & cum dicit Paulus per peccatum mortem intraſſe, ait intellexiſſe Paulum mortem animæ, iuxta illud Ezechielis: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, & ad Rom. 7. ſine lege peccatum mortuum erat, &c. Inſaniunt, inquit, qui de Adam aiunt per traducem ad nos venire peccatum. Ambroſius in commentarijs, ad Rom. 5. Illis verbis (Per vnum hominem) ſcribit: Mors eſt diſſolutio corporis, ac ſubdit: Eſt alia mors quæ dicitur ſecunda, in gehenna, quā non peccato Adæ patimur, ſed eius occaſione proprijs peccatis acceſſimus. Chryſoſtomus homil. 10. 11. 12. & 13. in Epiſtolam ad Romanos docet intraſſe mortem, & effectus peccati, & affectus malos per peccatum primi parentis, & ex eo peccatores omnes eſſe conſtitutos, id eſt, addictos & obnoxios morti, & alijs pœnis corporis. Idem colligitur ex homilia 39. in primam ad Corinth. cap. 15. in illud: Sicut in Adam omnes moriuntur.) & ex homilia 17. in cap. 6. eiuſdem epiſtolæ. & homil. 24. in Epiſtolam ad Epheſios, ſuper vltima verba capitis ſexti. Theophylactus item dum

B interpretatur verba Apoſtoli ad Rom. 5. Per vnum hominē peccatum, &c. eodem modo loquitur quo Chryſoſt.

Reſpondeo, ad hæc omnia, in primis, non oportere nos laborare in defendendis, vel interpretandis Oecumenio, Photio, Theodoreto, Euthymio, Theophylacto, & Arnobio. Si quis autem velit eos mitius ac benignius interpretari, id ei facere licebit, vt volet, ac poterit. De Hieronymo verò dicimus Commentarios illos, qui nomine ipſius circumferuntur in epiſtolam ad Romanos, nequaquā ipſius eſſe, vt multi viri docti noſtra ætate probarunt. Et certè Hieronymus alijs in locis aperte confitetur, & agnoſcit peccatum originis; quod egregiè conuincit Auguſtinus libro 2. contra Iulianum cap. 2. necnon id quoque certo argumento deprehenditur ex ijs, quæ ſcripſit in caput tertiū Ionæ prophetæ, vbi hoc peccatum ex ſcripturis deducit: & in Dialogo tertio contra Pelagianos probat, primum auctoritate B. Cypriani, deinde traditione totius Eccleſiæ in baptiſmate paruulorum in remiſſionem peccatorum. Accedit his, quod illud verbum (inſaniunt) non videtur tanti Doctoris modeſtiæ, aut grauitati conuenire. Quod ad

C Ambroſium attinet; dubitari, non poteſt, agnouiſſe eum aperteque docuiſſe peccatum originis, quod ex multis hinc inde congeſtis Ambroſij teſtimonijs concludit Auguſtinus libro 2. contra Iulianum cap. 2. Merito tamen ambigere quis poſſit, an ſint ipſius Commentarij in Epiſtolas Pauli, nomine Ambroſij prænotati. Verum quiſquis auctor eorum commentariorum fuerit, is certè ad Rom. 5. paulo ante verba ſuperius obiecta, illa inquam: Per vnum hominem, &c. apertè ait: In quo, id eſt, in Adamo, omnes peccauerunt. Manifeſtum eſt in ipſo omnes peccaſſe quaſi in maſſa; ipſe enim per peccatum corruptus, quos genuit omnes ſub peccato generauit, ex eo igitur cuncti peccatores, quia ex ipſo ſumus omnes. Hæc ille. Porro Chryſoſtomū Iulianus Pelagij diſcipulus aiebat cum Pelagio ſenſiſſe, nullum eſſe peccatum originis. Auguſtinus libro 1. contra Iulianum cap. 2. multis verbis Chryſoſtomum defendit ab Iuliani calumnijs, & pie interpretatur eos locos quos ex eo Iulianus produxerat. Noſtra tempeſtate quidam Monachus

D in Annotationibus ſuper Chryſoſtomum, a concilio tamē Tridentino damnatis, tribuit Chryſoſtomo idem, quod olim Iulianus tribuerat. Iacobus Faber Epiſcopus Viennen. in Apologia ſuorum Commentariorum in Paulum, ait peccatum originis Chryſoſtomo nihil aliud eſſe, quam obligationem humani generis ad mortem, & ad alias pœnas corporis. Certe non eſt, cur minus modeſti & pij ſimus in Chryſoſtomum, tantum videlicet Eccleſiæ Catholicæ lumen, quam fuerit Auguſtinus, qui commode ac benigne eius mentem, & ſententiam eſt interpretatus. Præſertim cum homilia 40. in priorem ad Corinth. epiſtolam, idem dicat aperte Chryſoſtomus; In regenerationis lauacro mentem gratia tangit, hinc radicale peccatum euellit. Vbi, radicale peccatum quod Baptiſmus extinguit, videtur intellexiſſe, quod eſt a radice, & origine contractum. Animaduertendum eſt in primo tomo operum Chryſoſtomi contineri ſermones quoſdam in certa quædam capita Geneſeos, qui non creduntur eſſe ipſius: inter eos vnus eſt ille, qui inſcribitur, de Adam, & Eua, cum inſtitutus eſſet Deus inſtitutor Mundi, in quo aperta fit mentio de pec-

de peccato originis. Sed videtur totus ille ſermo compilatus ex operibus Auguſtini, præſertim verò ex certis quibuſdam capitibus libri de Eccleſiaſticis dogmatibus, qui tribuitur Auguſtino.

Secundo objicitur contra ea quæ diximus, eo quod in prædicto Pauli loco quædam dicuntur, quæ minus congruenter de peccato originis intelligi queunt. Primo, Origenes, & Ambroſius, tametſi locum Apoſtoli ex parte interpretentur de peccato originis, bonam tamen eius partem exponunt de peccato imitatione tranſmiſſo. Secundò diſſident omnino à noſtra vulgata editione: nam vbi latina habet: (Mors regnauit ab Adam vſque ad Moſen etiam in eos, qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,) ipſi per affirmationem legunt, (in eos qui peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ.) Tertio, bis Paulus dixit (multos.) non autem (omnes) vnius, inquit, delicti peccatores conſtituti ſunt multi, & mox (Per vnius inobedientiam mortui ſunt multi) videtur ergo loqui Apoſtolus de peccato per imitationem traducto: nam peccatum originis, ſi detur, omnes inficit, & interitum omnibus attulit. Quarto, Paulus dixit apertè gratiam Chriſti in plures abundaſſe quam peccatum Adæ: at ſi Adam ſuum peccatū in omnes effudit, nam in plures potuit gratia Chriſti abundare? quarto ſic dictum Pauli non videtur peccato originis poſſe accommodari, ſed peccato imitatione tranſmiſſo. Sicut enim per Chriſtum non omnes gratiam, & iuſtitiam accipiunt, ſed qui ipſum imitantur vitæ moribus; ſic non omnes ſunt per Adam peccatores, & mortui, ſed ipſius in peccando imitatores. Sextò, ſi peccatum Adæ etiam non peccantibus, nimirum paruulis nocuit: ergo iuſtitia Chriſti prodeſſe quoque debet non credentibus. Septimo Paulus 1. ad Corinth. 15. ſolùm ait: (Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur) vbi mortem per Adamum inuectam in mundum ait, non peccatum; ac ita reſurrectionem hominum per Chriſtum futuram. Ad extremum, Eccleſiaſtici 25. ſolum dicitur, à muliere factum eſſe initium peccati, & per illam omnes nos mori; quaſi dicat illam primum cœpiſſe peccare, & ex ea deinde introductam eſſe moriendi neceſſitatem.

Ad hæc omnia ſuo ordine reſpondeo. Ad primum negare non poſſumus, in Græcis codicibus olim fuiſſe variam lectionem, vti Ambroſius, & Origenes annotarunt, & Auguſtinus ſimiliter epiſt. 89. & lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſ. c. 11. Et quamquam Ambroſius, & Origenes, lectionem per affirmationem præferant; (Regnauit mors ab Adam in eos, qui peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ:) Auguſtinus tamen ante ponit lectionem, per negationem: (etiam in eos qui non peccauerunt) & certe ipſi etiam Græci per negationē legunt ſicut & nos, Chryſoſtomus, Theodoretus, Photius, Theophylactus, Oecumenius. Præterea, ad ſecundum reſpondeo licet Ambroſius, & Origenes, magna ex parte Paulum interpretentur de peccato imitationis: ea tamen verba: (Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit.) vſque ad ea (In quo omnes peccauerunt) de peccato originis explanant, ſicuti, & Concilia ac cæteri Patres. Solum igitur Origenes, & Ambroſius, ab Auguſtino, & reliquis diſſident, quod cætera Pauli verba illi interpretantur de peccato imitationis, hi vero de peccato originis communi propagatione tranſmiſſo. Quare S. Thomas, in Paulum merito dixit, ea verba: (Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit.) vſque ad eum locum: (In quo omnes peccauerunt) ſolum intelligi de peccato originis: cætera verò poſſe intelligi, tū de peccato originis, tum de peccato imitationis. Ad tertium reſpondeo, Paulum interdum dicere (omnes) interdum (multos:) ſed vt rectè adnotarunt Ambroſius, Auguſtinus, & Chryſoſtomus, promiſcue videtur Apoſtolus vſus vtroque verbo, & multos appellat omnes; & omnes vocat multos, quia multos intelligit totam hominum multitudinem, aut generis humani vniuerſitatem. Ad quartum reſpondeo, cum Paulus dicit in plures abundaſſe gratiam Chriſti, vt Chryſoſtomus ac cæteri Græcorum annotarunt, plures ſumpſit pro multis, eſt enim græciſmus, quo nomina comparatiua ſolent pro poſitiuis frequenter vſurpari. Senſus itaque verborum Pauli eſt hic, gratia Chriſti abundauit multo magis, quam peccatum Adæ: nam licet Chriſtus non mundauerit plures, quam Adam corruperit, plura tamen bona attulit Chriſtus, quam mala humano generi Adam intulerit. Item, iuſtitia & meritum Chriſti maiorem vim habuit per ſe ad homines per gratiam ſeruandos, quam habuerit peccatum Adæ, ad eos corrumpendos. Ad quintum reſpondeo, in hoc Pauli ſimilitudinem conſiſtere: Vt ſicut peccatum Adami in omnes) nimirum communi propagatione genitos peruaſit, ita vt ſi alij eſſent aliunde procreati, peccatum Adæ minimè contraherent, vt poſtea apparebit; ſic iuſtitia Chriſti permanat in omnes, nempe renatos in ipſo. Eſt tamen aliquid diſcriminis; quod alij homines non ſunt, qui ex Adamo genus propagatione non ducant; cum tamen ſint aliqui, qui non renaſcantur in Chriſto, ſemper tamen eſt veriſſima ſimilitudo ſicut peccatum Adæ deriuatum eſt ad omnes, qui ab eo procreantur, ſic iuſtitia Chriſti tranſijt in omnes, qui in ipſo renaſcuntur. ſicut enim ad peccatum originis contrahendum neceſſe eſt, vti generentur ab Adamo, ſic ad participandum iuſtitiam Chriſti, oportet, vt renaſcantur per Chriſtum. Ad ſextum quod Pelagius magnificiebat, reſpondeo, peccatum Adæ nocuiſſe non peccantibus, nimirum paruulis, quia ſunt ab eo generatione propagati: Acceperat enim Adam iuſtitiam, & gratiam ſibi & ſuis poſteris; qui deinde diuinam legem ſibi impoſitam violando, eandē gratiam atque iuſtitiam ſibi quoque, & poſteris amiſit: at verò Chriſti iuſtitia nequaquam prodeſt niſi his, qui renaſcuntur in eo, non autem renaſcuntur extra baptiſmū adulti, niſi voto ipſius baptiſmi, & fide viua, quæ per dilectionē operatur, ipſi adhæreſcant, & adiungantur; infantes vero, niſi ſalutari baptiſmatis vnda abluti mundentur. Ad ſeptimum reſpondeo. Quando Paulus Corinthijs ſcribit; (Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto, & reliq.) loquitur de communi omnium reſurrectione futura per Chriſtum, ſicut communis mors omnium hominum eſt per Adamum inducta. Ergo cum ait; (omnes viuificabuntur) non ſolum id dicit de vita gratiæ, ad quam non omnes reſurgunt, ſed etiam de vita corporis. omnes enim (ait Chriſtus Dominus) qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei; & qui audierint, viuent: Omnes ergo per Chriſtum iudicem ſuſcitabuntur ad corporis vitam, quam in Adamo genus humanum perdiderat; & improbi ad ſupplicium æternum damnati ſecunda morte interibunt, quæ eſt gehennæ pœna; boni vero ad cœleſtem hæreditatē admiſſi, ſecunda vita donabuntur, quæ eſt perpetua in cœleſti patria felicitas. Hæc eſt de eo, Pauli loco, quem attulimus, Theodoreti, Theophylacti, Anſelmi, & S. Thomæ ſententia. Cùm vero opponit aduerſarius Apoſtolum ibi ſolum de morte corporis per Adæ peccatum in orbem terrarum inuecta meminiſſe; Reſpondeo eo in loco Paulum minimè ſermonem habuiſſe de peccato Adæ, & de iuſtitia Chriſti, de quibus tamen fuit ſermo ad Rom. 5. Solum igitur cum Corinthijs Paulus agebat de generali reſurrectione futura, quam colligit ille futuram ex Chriſti reſurrectione. Ad vltimum concedimus verum eſſe, per Euam peccatum cœpiſſe, & per Adamum; negamus tamen vna eademque ratione, ſed diuerſa. Per Euam quidem peccatum cœpit tanquam per fœminam ſuggerentem, & incitantem; per Adamum vero tanquam per cauſam, & originem: quod vtrumque diuina ſcriptura diuerſis locis non obſcure indicauit.

Ex his omnibus licet animaduertere, perperam Eraſmū in Annotationibus ſuis in Paulum tradidiſſe prædictum locum Apoſtoli, ſi reſpiciamus proprietatem ſermonis, ſeriem contextus, & continuationem lectionis potius intelligi debere de peccato imitationis quam originis; quod probat ille, quia vbi latine dicitur; (Per vnum hominem, Græce habetur, δι᾽ ἑνὸς ἀνθρώπου quod potius ſignificat, Propter vnum hominem. Sed reuera fallitur, quia præpoſitio græca διὰ non minus ſignificat per, quam propter. Deinde, opponit Eraſmus, cum dicitur; (In quo omnes peccauerunt, in Græco haberi, Ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον) id eſt, inquantum, vel quatenus omnes peccauerunt; non autem, ἐν ᾧ, id eſt, in quo. Reſpondeo. Græcam præpoſitionem ἐπὶ aliquando etiam ſignificare in. Et notandum Auguſtinum dixiſſe illud (in quo) referri poſſe vel ad hominem, vel ad peccatum: verum ex Græco textu conſtat referri potius debere ad hominem, quia in Græco præceſſerat vox, ἁμαρτία, id eſt, peccatum, quod tamen eſt fœminini generis. Poſtremo objecit ille, non conſtare continuationem ſermonis, ſi de peccato originis Apoſtolus intelligatur, vnde nam, inquit, Paulus intulit. Propterea ſicut per vnum hominem. Reſpondeo, intuliſſe ex ijs, quæ præmiſerat, omnes eſſe ſub peccato, & egere gloria Dei:

Præterea

Præterea ex eo: (Si cum adhuc inimici eſſemus, reconci-
liati ſumus Deo per ipſum,) & reliq.

In quo ſita ſit peccati originalis vis, & ratio, & natura. Cap. XXVI.

PRimo Quæritur, in quo ſita ſit peccati originis ratio?
B. Auguſtini tempore, & Scholaſticorum ætate ſemper
difficiles explicatus habuit controuerſia de peccati origina
lis ratione, & natura. Apud Theologos fuerunt quædam
opiniones falſæ, & inter Hæreticos quædam ſententiæ lon
ge a fide alienæ. Prima fuit Theologorum ſententia aſſeren-
tium eſſe morbidam qualitatem in anima genitam ab alia
qualitate morbida corporis ſiue carnis. Ponit enim hæc
opinio duas morbidas qualitates vnam in carne, quæ com-
muni ſeminis propagatione genus, & originem ducit ab A-
damo, in cuius itidem carne fuit alia genita, vel à venenato
flatu ſerpentis, vel ab eſca ſibi interdicta, perinde ac ſi fru-
ctus ille venenatus extiterit. Corpus itaque Adæ infectum,
genuit poſteros ſecundum carnem infectos, morbida quali-
tate: ſed hanc carnis qualitatem non eſſe peccatum, cuius
caro capax non eſt, eſſe tamen aliam morbidam qualitatē
in anima generatam ab ea, quæ eſt in carne, & hanc eſſe
propriè peccatum originis: ita Henric. quodli. primo quæ-
ſtione 21. Ocham. quodl. 2. quæſt. 11. & quodl. 1. quæſt. 21.
Gregorius ſecundo diſtinctione 30. quæſt. ſecunda Gabr. 2.
diſt. 3 P. q. 1. a. 1. & 13. Magis. 2. d. 31. Alexan. p. 2. q. 105.
mem. 4. dicentes animam infici ex carne, ſicut liquor cum
infunditur in vaſculum immundum, inde polluitur atque
corrumpitur, quod ex Auguſtino hauſiſſe videntur dicente,
lib. 4. hypognoſti, poſt initium, vel non longe ab initio. Si-
cut nunc in peccatore flatu peſtifero ſerpentis venenum in-
fligitur, & per illud mori compellitur; ſic tunc fraudife-
ro flatu diaboli venenoſa, & peſtifera libido inflicta eſt, &
per illa peccatum & mors. Et contra Pelagium diſputans,
aliquando ait: li. de nupt. & concup. 1. c. 25. peccatum ori-
ginis eſſe affectionem quandam malæ qualitatis, qualis eſt
languor. non enim, inquit, ſubſtantialiter manet ſicut ali-
quod corpus, aut ſpiritus, ſed affectio eſt quædam malæ
qualitatis ſicut languor. Alibi contra Iulianum lib. 1. c. 9.
ſcribit animam in carne vitiari, ſicut liquor mundus in va
ſe polluto vitiatur, & alibi ait, animam ex carne peccatum
contrahere. Et li. 1. de bapt. paruu. c. 9. ait, occulta etiā ta-
be carnalis concupiſcentiæ ſuæ, tabificauit in ſe omnes de
ſua ſtirpe venturos, & lib. 6. contra Iulian. c. 7. 8. 9. & 10. ſæ-
pe dicit peccatum originis non eſſe ſubſtantiam, ſed quali-
tatem ſeu affectionem malam. Sed hæc opinio quamuis in
Auguſtino fundamentum habere videatur, communi ta-
men Theologorum conſenſu iam pridem è ſcholis eſt eie-
cta, & exploſa, Primum, quia difficile explicari, aut defen-
di poteſt, quomodo, & à quo hæc qualitas ſit genita in car-
ne primi parentis. Deinde, eſt etiam per difficile explica-
tu, quo pacto anima, quæ ſpiritualis eſt, infici queat tactu
carnis corporiſue; & qua ratione qualitas carnis, quæ tota
eſt corporalis, gignat in anima, quæ ſpiritus eſt, qualitatem
ſpiritalem. Præterea, vix intelligi poteſt, illam qualitatem
non fieri maiorem, aut minorem, nunquam interire, cum
ea tamen ſit qualitas corporalis. Demum, quia quæcun-
que de peccato originis dicuntur, commode & dilucide
percipi, ac defendi queunt abſque huiuſmodi qualitate
morbida. Sicut enim indomita bellua ruptis vinculis
ſæuit vehementius; aut nauis amiſſo gubernaculo hac,
& illac procellis agitata trahitur; ſic homo amiſſa ori-
ginali iuſtitia, in totum corruptus, innumeris ſenſus, & ap
petitus affectibus concutitur, commouetur, perturbatur,
iactatur.

Secunda ſententia docet peccatum originis eſſe reatum,
quo propter primi parentis peccatum, genus humanum
cogitur poenam perferre, excluſum à regno coeleſti in per-
petuum, niſi illud Dei gratia remittatur, ſic Altiſiodoren.
in ſum. lib. 2. tract. 28. c. 2. Dur. 2. diſt 30. q. 2. & 3. Maior. 2.
diſt. 31. q. 1. ar. 1. Et probant ex Auguſtino, qui multis in
locis contra Pelagium videtur docuiſſe peccatum originis
eſſe reatum; nimirum primo lib. Retractationum cap. 13 &
primo lib. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 39. & lib. 2. cap.
4. item lib. 1. de Nupt. & concup. cap. 26. & 32. quibus locis
docet peccatum originis remitti, quando reatus dimittitur:
tandiu vero manere, quandiu manet reatus poenæ: & poſt

A baptiſmum manere quidem concupiſcentiam actu, ſed non
reatu, & tunc peccatum auferri. Ambroſius Catharinus, in
opuſc. de pecc. origin. ait huiuſmodi ſententiam eſſe er-
rorem, quia Reatus non eſt culpa, aut peccatum propriè,
ſed eſt obligatio, qua quis ob peccatum ſe Deo obſtrinxit
ad poenam debitam per ſoluendam. Deinde, reatus, boni ra
tionem habet, & ad iuſtitiam pertinet: nam qui peccant,
hoc ipſo ſe obligant Deo ad poenas, pro peccatis luendas.
Præterea, paruulus reus eſt poenæ, ergo aliquo peccato te-
netur, aut nullo, Si nullo igitur addictus, & ſubiectus eſt
poenæ ſine culpa, quod eſt abſurdum; ſi aliquo, ergo prior
eſt in paruulo ratio peccati, quam reatus. Ad extremū, per
leges diuinitus latas poenis ſubijcimur, quia deliquimus, er
go peccatum, non in eo conſiſtere poteſt, quod quis ſit poe
nis obnoxius. Cæterum Magiſter in Secundo diſt. 30. cum
dixiſſet hanc eſſe aliquorum Doctorum ſententiam, eam
minime damnauit. Et certè quamuis tam ſeuere condem-
nanda non ſit, communi tamen Doctorum conſenſu re-
fellitur.

Tertia opinio eſt aſſerentium originis peccatum eſſe cō-
cupiſcentiam mali, ſic Hugo ſancti Victoris in Tomo ter-
B tio de ſacramentis Chriſtianæ fidei lib. 1. par. 7. cap. 27. &
28. & Magiſter in ſecundo diſtin. 30. cuius ſententiæ vide-
tur Auguſtin. fuiſſe multis in locis contra Pelagianos di-
ſputans, præſertim in lib. 1. de pecc. mer. c. 16 lib. 2. de nup.
& concup. c. 25. lib. 5 contra Iulian. c. 3. & lib. 1. retract. c.
15. ait, concupiſcentia eſt reatus originalis peccati. Ani-
maduertere tamen debemus, dupliciter in nobis concupi-
ſcentiam accipi; vno modo; vt eſt quædam propenſio ad
malum, ex parte inferiorum facultatum Appetitus, & ſen-
ſus: & hanc concupiſcentiam horum opinio, vult potius eſ
ſe poenam, quam peccatum; quippe quæ eſt cupiditas cor-
poris, & corpus peccati capax non eſt. Altero modo ſumi-
tur concupiſcentia prout eſt ad malum propenſio, ex parte
voluntatis & mentis; & hanc aiunt eſſe peccatum originis.
Peccatum enim in voluntate ſedem habet, & huiuſmodi
concupiſcentia eſt aliquid mali, quod voluntati, & menti
inhæret, quo tamen carere deberet. Quam ſententiā mul-
tis argumentis refellunt Pighi. in opuſc. de pecc. orig. Ca-
thar. in opuſc. de pecca. orig. Sotus lib. 1. de Natu. & Gra-
tia, cap. 8. & 9. Primo, quia hæc concupiſcentia eſt natura-
C lis, & eſſet in homine, qui cum ſolis naturæ viribus, &
dotibus conderetur. Deindè, quia poſt Baptiſmum manet
in homine, & tamen peccatum originis per ſalutarem Ba-
ptiſmatis aquam penitus aboletur. Accedit, quod concu-
piſcentia ſolum habet rationem pœnæ, non culpæ, Poſtre-
mo, quia peccatum omne eſt actus, nimirum dictum, fa-
ctum vel concupitum contra rationem: ſed concupiſcen-
tia non eſt actus, ſed quædam tantum ad malum procliui-
tas: quæ eſt quædam naturæ conditio, & primi peccati pœ-
na, & effectus, non tamen peccatum, & culpa: hoc poſtre-
mum argumentum infirmum eſt: nec cætera magnam
vim habent.

Quarta opinio, peccatum originis, ait eſſe priuationem
iuſtitiæ originalis. Sic Anſelmus lib. 1. de conceptu Virgi-
nali cap. 22. 26. 27 & 28. Ex quo ſumpſerunt Scholaſtici
Scotus, Ocham, Bafſolis, Gabriel, & Maior, in diſt. 30. &
31. & Marſil. 2. q. 19. a. 3. dub. 2. propoſit. 4. & 5. Eam tamē
refellunt Catharinus, & Sotus multis argumentis, quorum
aliqua ſatis firma non ſunt. Primò, quia per ſacrum Baptiſ-
ma nequaquam reſtituitur iuſtitia originalis; & tamen pec-
catum originale per Baptiſmum eluitur, ergo conſiſtere
D non poteſt in eo, quod in paruulis poſt baptiſmum perma-
net: at in illis iuſtitiæ originalis priuatio perſeuerat. Dein-
de, ſi quis ſola natura præditus à Deo procrearetur, care-
ret illa originali iuſtitia, & tamen peccato originis non eſ-
ſet infectus. Adde, quod ipſa iuſtitiæ originalis abſentia,
pœnæ rationem habet, non peccati. Deus enim ob delictū
Adæ poſteros iuſtitia originali priuauit, orbauitque dato
munere. Ad hæc, quia priuatio iuſtitiæ originalis non eſt
actus contra rationem, ergo non eſt peccatum, quod eſt di-
ctum, conceptum, vel factum contra legem Dei. Poſtremo,
huiuſmodi priuatio non fuit in Adamo voluntaria: voluit
quidem ille fructu ſibi interdicto veſci; ſed nec in ſe, nec
in poſteris voluit priuationem iuſtitiæ.

Quinta opinio eſt aſſerentium peccatum originis ratio-
ne formæ eſſe priuationem iuſtitiæ originalis, ratione ma-
teriæ eſſe concupiſcentiam. Sic S. Th. 1. 2. q. 82. ar. 3. Alber-
tus 2. d. 30. & 31. Alex. p. 2 q. 105. m. 2 a. 3. Bonau. Aegid &
Ricar. 2. d. 30. & 31. quæ opinio ſimul coniungit tertiam, &
quartam

quartam ſententias; & proinde eam Catharinus oppugnat eiuſdem argumentis, quibus tertiam, & quartā oppugnarat.

Sextā ſententiam Catharinus in ſcholam Theologorum inuexit, peccatum videlicet originis eſſe idem illud peccatum, quod Adamus admiſit: quod ideo dicitur, originis, quia id commiſit Adam qui fuit origo, & caput totius generis humani: poſteros verò eſſe, & dici peccatores ab illo actu peccati, quod fecit Adam. Cui ſententiæ videtur etiam accedere Albertus Pighius in opuſc. de pecca. orig. Sed certè præterquam quod noua eſt, & a Catharino excogitata; cum decretis concilij Tridentini videtur pugnare; nam concilium definit, hoc peccatū vnum origine, propagatione, non imitatione tranſfuſum ineſſe vnicuique proprium; quod ideo dicit, quia licet ſit vnum ſecundum originem, multiplicatur tamen in ſingulis hominibus, propterea quòd quiſque contrahit ſuum peccatum, quod in ipſo inhæret. Præterea, hæc opinio occaſionem præbere poteſt hæreticis ſui erroris defendendi, quo pertinaciter ſentiunt, nos iuſtos fieri, non per iuſtitiam nobis inhærentem, ſed ſolum extrinſecus per iuſtitiam Chriſti nobis imputatam. Deinde, iuxta Catharinum, peccatores eſſemus, ac diceremur extrinſecus, ob peccatum Adæ nobis imputatū. Adhæc, nonniſi abſurde dicitur, quemquam peccatorem eſſe ſolum ob peccatum, quod eſt in alio, & non ob aliquid quo ipſe teneatur obſtrictus, & quod in ipſo inſit, & hæreat alioqui enim ſi nihil eſt in paruulis vnde ſint verè, & nominentur peccatores, nihil erit, quod ſacrum Baptiſma deleat, ac tollat.

Septima opinio eſt, quam Sot. lib. 1. de nat. & grat. c. 8 & 9. & alij modo in ſcholis Theologorum tuentur, Peccatum, inquit Sotus, originis eſt quidem iuſtitiæ originalis priuatio, non tamen quomodocunque, ſed, vt ſpoliat & orbat hominem gratia, quæ illum cum Deo ſocietate, & amicitia copulabat. Obſeruandum eſt, Iuſtitiam originalem eſſe donum ſupernaturale, quod mentem hominis perfecte, & plenè Deo conditori ſuo per gratiam ſubijcit, cuius munere, & offi. io omnes hominis facultates Rationi, & corpus Animæ parent, & obſequuntur. Peccatum itaque originis eſt priuatio iuſtitiæ originalis, non prout rectum ordinem in corpore, & ſenſibus conſeruabat, ſed prout mentem, & animam cum Deo amicitiæ fœdere, & vinculo coniungebat. Peccatum enim in corpore, & ſenſibus minimè reſidet, ſed in mente, & animo, in quo gratia Iuſtitiæ originalis reſidebat, & propterea iuſtitiæ priuatio, in mente habet rationem peccati, in corpore verò, & ſenſibus habet rationem pœnæ, peccati non item. Hæc de opinionibus Catholicorum. Inter quas hæc poſtremo loco poſita, & declarata mihi valde probatur, quam exiſtimo fuiſſe Beati Anſelmi, Scoti, Ochami, Marſilij, & Maioris, vt in quarta opinione indicaui. Nec enim hæc differt à quarta ſententia, niſi in eo, quod plenius, & exactius explicat rationem, & naturam peccati originis. Quod vt faciliorem habeas intelligentiam, noſſe oportet, Iuſtitiam originalem accepiſſe Adamum ſibi, & poſteris, ac proindè ſibi quoque ac poſteris perdidiſſe peccando. Sit igitur peccatum originis priuatio iuſtitiæ originalis debitæ, cōmuni ſanguinis propagatione ab Adamo deriuata. Dicitur (priuatio) quia nō eſt ſola negatio, ſiue abſentia iuſtitiæ, qualis eſſet, ſi homo cum ſolis, & integris naturæ conditionibus procrearetur à Deo. (Debitæ) quia ſi Deus iuſtitiam originalem homini abſque vlla illius culpa abſtuliſſet, non fuiſſet vllū in homine peccatū, propterea quod non careret iuſtitia ſibi debita: non enim homo debet habere iuſtitiam, quam Deus ſuo arbitrio, & voluntate tolit. (Debitæ item) vt explicetur, priuationem iuſtitiæ eſſe voluntariam, quam iuſtitiā ſi Adam conſeruaſſet, poſteri quoque eius ſuſcepturi erant; & proinde iuſtitiæ priuationem Adam ſua voluntate, & culpa contraxit, & contractam tranſtulit in poſteros, qui iuſtitiam deberent, vna cum natura ab Adamo Dei inſtitutione ſuſcipere: at iuſtitia per peccatum amiſſa, priuatio ipſius ſimul eſt cum natura ſuſcepta; ergo per generationē traducta. In Adamo itaque poſt præteritum actum, quo ipſe peccauit, fuit quidem priuatio iuſtitiæ debitæ, ſed non erat originale peccatum, quia eam ipſe propria voluntate contraxerat: at verò poſteri per originem, & communem propagationem ſuſcipiunt.

His vtcumque explicatis, poſtremam ſententiam vnica ratione confirmo. Peccatum originis, neceſſe eſt, vt ſit aliquid, quod ex Adamo redundarit in poſteros: at nihil aliud poteſt eſſe niſi iuſtitiæ originalis priuatio, non enim eſt in primis, vti ante iam dixi, morbida qualitas, nec reatus pœnæ, nec concupiſcentia, nec ille actus malus, quo peccauit Adam: ergo eſt priuatio iuſtitiæ originalis debitæ: hæc enim poſt actum illum malum in Adamo permanſit, & ex eo eſt in poſteros tranſmiſſa. Et cum peccatum originis non ſit priuatio iuſtitiæ originalis, quatenus rectum ordinem tenebat, & ſeruabat in corpore, & ſenſibus: aut quatenus erat donum iuſtitiæ re à gratia, & Dei charitate diſtinctum; ſequitur vt ſit priuatio iuſtitiæ originalis, quatenus erat idem donum, quod gratia, aut ſaltem neceſſario cum Dei gratia coniunctum, quæ cum Deo mentem hominis charitatis, & amicitiæ nexu, & vinculo ſociabat. Hinc eſt, vt ſicut iuſtitia originalis hominem reddebat iuſtum, rectum, gratum, & amicum Deo, ſic priuatio iuſtitiæ originalis debitæ faciat homines auerſos, & alienos a Deo, peccatores, & inimicos Dei. Et quoniam eiuſmodi priuatio, reſtituto per ſacrum Baptiſma diuinæ gratiæ dono, omnino deletur, ideo ſacro Baptiſmate abluitis hominibus, peccatum originis penitus condonatur atque remittitur.

Argumenta aduerſariorum diluuntur, Cap. XXVII.

QVæritur, quo pacto argumenta aduerſariorum diluantur. Primum obijcitur: Per Baptiſmum peccatum originis aboletur, & tollitur, nec tamen reſtituitur originalis iuſtitia, ergo poſt Baptiſmum manet iuſtitiæ originalis priuatio, & proinde ea non poteſt eſſe vera ratio peccati originis. Hoc argumento Sotus, Catharinus, aliique commoti, cenſuerunt, vt nos quoque ſentimus, peccatū originis non eſſe priuationem iuſtitiæ originalis, ſed gratiæ. At veteres Scholaſtici Scotus, Ricardus, Bonauentura, Aegidius, Durandus, reſpondent priuationem iuſtitiæ originalis per Baptiſma tolli, quatenus eſt priuatio iuſtitiæ debitæ, manere tamen quatenus eſt quædā negatio iuſtitiæ, quia poſt Baptiſmum amplius homo non debet iuſtitiam originalem habere, licet eam neque recuperet, neque habeat; & tamen ante Baptiſmum illam habere debebat. Quæres, vnde ergo fit, vt abſentia iuſtitiæ ante Baptiſmum ſit priuatio iuſtitiæ debitæ, at poſt Baptiſmum nequaquā ſit priuatio ſed ſola negatio? ſiquidem abſentia formæ in re apta ad formam recipiendam eſt priuatio. In naturalibus, inquiunt, priuatio ſolum eſt abſentia formæ in re, quæ poteſt illam habere, & non habet: at in moribus priuatio non eſt ſola abſentia formæ, quæ poteſt ineſſe, & non ineſt, ſed debitæ: alioqui enim homo cum ſola natura, abſque vllo alio Dei munere procreatus cenſeretur priuatus iuſtitia, & gratia. Secundo obijcies; Per Baptiſmum minimè reſtituitur originalis iuſtitia, ergo abſentia eius, etiam vt eſt priuatio, per Baptiſma minimè tollitur. Reſpondent, Iuſtitiam quidem originalem non reſtitui, ſed gratiam, & charitatem, qua recuperata, non amplius homo debet iuſtitiam originalem habere. Ante Baptiſmum vero ideo eſt homo iuſtitia originali priuatus, quia illam deberet habere, vel gratiam. Tertio oppones; Nulla formæ priuatio excluditur niſi per formam ſibi oppoſitam, ergo priuatio iuſtitiæ originalis nunquam abijcitur, niſi iuſtitia originali reſtituta. Reſpondent, in naturalibus priuationem non auferri, niſi per formam oppoſitam, at vero in moribus non eadem eſt ratio, quoniam priuatio iuſtitiæ ideo eſt peccatum, quia eſt priuatio iuſtitiæ debitæ, ſed qui eſt reſtitutus in gratiam, non amplius debet iuſtitiam habere. Et hæc dicta ſint iuxta mentem Scoti, Ricardi, Bonauenturæ, & veterum Theologorum, qui putarunt iuſtitiam originalem fuiſſe habitum ſupernaturalem, & re a gratia diuerſum. Nos verò arbitramur iuſtitiam originalem, & gratiam fuiſſe vnum, & eundem habitum: niſi quod illa prima hominis iuſtitia inſtitutione diuina, ſibi coniuncta habeat extrinſeca Dei auxilia, quibus mentem, & animum Deo plene ſubijciebat, ſenſus quoque, & omnes inferiores vires Rationi, & totum corpus animæ: quos effectus gratia adoptionis modo non præſtat, ſed ſolum primum illum atque præcipuum, quo mens hominis cum Deo charitatis, & amicitiæ fœdere, coniungit, & proinde ei grata, & accepta habetur, diuinæ naturæ conſors atque particeps effecta. Quo circa ad argumentū reſpondeo, per Baptiſmum peccatum originis remitti, nec reſtitui omnes iuſtitiæ originalis effectus; quia peccatum non eſt priuatio iuſtitiæ, quæ omnes malos motus impediat

recupe-

recuperatur autem gratia, quæ mente hominis Deo perfectè ſubmittebat, & cuius priuatio alienat, & auertit hominem à Deo. Reſtituitur itaque per Baptiſmum iuſtitia originalis, prout erat gratia, quæ cum Deo hominem amicitiæ vinculo copulabat.

Secundo objicitur: Priuatio iuſtitiæ originalis ſolum habet rationem pœnæ; ergo non eſt peccatum originis. Deus enim ob peccatum Adæ iuſtitiam originalem ſuſtulit, quippe quæ erat habitus ſupernaturalis, quem Deus homini conferebat, & conſeruabat in eo. Item, huiuſmodi priuatio eſt effectus peccati Adæ; ergo non peccatum Adæ. Præterea, peccatum eſt culpa, quæ eſt actus voluntatis: at priuatio iuſtitiæ originalis non eſt actus; ergo non eſt peccatum. Inſuper, omne peccatum eſt contemptio, & violatio legis; at priuatio iuſtitiæ originalis non eſt contemptio legis, nec enim paruulus ea infectus vllam legem perfringit, vel deſpicit. Deniquè, in Adamo, & Eua, fuit priuatio iuſtitiæ originalis, nec tamen fuit in illis peccatum originis. In nobis item quo pacto poteſt aliquid habere rationem peccati, quod in illis peccatum non erat? ſed in illis priuatio iuſtitiæ originalis non erat peccatum, ſed effectus, & pœna peccati. Ad hæc omnia reſpondeo; iuſtitiā originalem re ipſa fuiſſe habitum gratiæ, vti ſupra ſæpe dixi, & licet habitus gratiæ poſſit à Deo tolli, & auferri: nihilominus tamen per lethale peccatum, tanquam per aliquid ſibi contrarium expellitur. Vnde primo parenti nequaquam Deus, ſed peccatum, abſtulit iuſtitiam originalem & non ſolum Adamo, ſed ſuis etiam poſteris. Deindè priuatio iuſtitiæ originalis fuit quidem in Adamo, & Eua, ſed propria ipſorum voluntate contracta: & propterea in illis non habebat rationem peccati originis, ſed peccati, quod actuale Theologi appellant, in quod quiſque per proprium actum incurrit: In paruulis vero huiuſmodi priuatio non propria, ſed aliena voluntate per originem, & propagationem contrahitur. Præterea, priuatio iuſtitiæ originalis in Adamo non erat peccatum, vnde quis vere eſt, & cenſetur peccans, (ab actu enim dum permanet, tales nominamur, & ſumus) ſed erat peccatum, vnde quis vere eſt, & habetur peccator poſt actum malum præteritum. Quo fit, vt ex Adamo poſteri propagati naſcantur peccatores, id eſt, peccato infecti, iuſtitia originali debita ſpoliati, & orbati. Item, priuatio iuſtitiæ originalis in Adamo erat effectus peccati, id eſt, effectus malefacti, quo ille peccauit Dei lege neglecta, verè tamen, & proprie erat peccatum, vnde quis poſt actum malum eſt, & nominatur peccator. Et proinde in paruulis etiam priuatio iuſtitiæ originalis, ſi referatur ad opus malum, quod Adam peccando fecit, effectus eius eſt, quippe quæ ex eo actu in genus humanum permanauit, nihilominus tamen per ſe ipſam eſt peccatum in paruulis innatum, vnde peccatores vere ſunt, & nominantur: quoniam huiuſmodi priuatio iuſtitiæ originalis verè, & propriè eſt mors animæ, auerſio a Deo, gratiæ, & charitatis excluſio, à lege, & iuſtitia declinatio, non quod ſit actus, ſed quod inſtar habitus permaneat.

Tertio objicitur: Si homo cum ſolis naturæ dotibus conderetur à Deo, poſteros omni iuſtitia, & gratia priuatos generaret, ergo tametſi ille non peccaſſet, filios procreaſſet peccato originis infectos, quod cum abſurdum ſit, ſequitur, vt peccatum originis non ſit priuatio iuſtitiæ originalis. Reſpondeo: vt hoc demus, non inde tamen conficitur in illis fore peccatum originis, quia tunc abſentia gratiæ, & iuſtitiæ, non eſſet priuatio, ſed ſola negatio, vt ſæpè dixi: homo enim non deberet iuſtitiam, & gratiam habere, cum ea, non vi, & conditione naturæ, ſed Dei beneficio, & munere accipiatur. Cum ergo eam Deus non conferret, homo illam habere non poterat.

Quarto objicitur; Si homo abſque gratia, & iuſtitia crearetur, peccare poſſet, & tūc peccatū etiam in ſuos poſteros traduceret; in quibus tamen nulla eſſet iuſtitiæ originalis priuatio, & tamen in eis eſſet peccatum originis propagatione ſusceptum. Reſpondeo, dupliciter fieri potuiſſe id, quod in argumento ponitur, Primo modo: ita vt Deus hominem conderet eo pacto, & conditione, vt ſi primam tentationem ſuperaret, ſibi & poſteris gratiā, & iuſtitiam acciperet: ſin minus, ſibi & poſteris amitteret; tunc ſi peccaſſet, peccatū originis redundaſſet in poſteros, quod fuiſſet priuatio iuſtitiæ originalis debitæ. Et cū objicitur: iuſtitiam & gratiam ex hypotheſi homo non acceperat, ergo priuationē non tranſmiſiſſet in poſteros: Reſpondeo, priuationem non ſolum eſſe formæ ante acceptæ, ſed etiam illius, quæ

A alioqui ineſſe deberet: nam aliter nullus eſſet à primo ortu cœcus: tunc igitur ex hypotheſi vere eſſet in poſteris priuatio iuſtitiæ originalis debitæ, quia ſi homo nō peccaſſet, ſed potius primā tentationem deuiciſſet, poſteri omnes naſcendo, iuſtitiā, & gratiā ſuſcepiſſent. Secundo modo potuit accidere, vt primus homo abſque gratia, & iuſtitia crearetur, & ſine vllo pacto, & lege eā ſibi, & poſteris ſuſcipiendi: & tunc ſi peccaret, peccatum ſuum minime deduceret in poſteros, quia ſibi tantum, & nō poſteris ſuo peccato noceret, & per illud ſibi duntaxat gratiam, & iuſtitiam amitteret, aut conferendam impediret.

Quinto objicitur: Priuatio iuſtitiæ originalis in paruulis, ſolum eſt extrinſecus voluntaria, quia fuit in Adamo voluntaria, ex quo originē traxerunt: ergo ſolum eſt peccatum extrinſecus exiſtens. Præterea, Adam cum deliquit, non voluit ſe, aut poſteros iuſtitia priuare, ſed ſolum edere fructū, quo ipſi fuerat diuinitus interdictum. Reſpondeo, poſtea eſſe tractandū, quo pacto peccatū originis ſit voluntariū: modo ſatis eſt dicere cū Aug. lib. 1 Retract. c. 12. & 15. & li. 3. contra Iulia. c. 5. ad peccatum originis, vt tale ſit, ſufficere voluntatē capitis, ex quo omnes homines genus ducunt: voluntas vero primi hominis non eſt poſterorum ex vi, & cōditione naturæ, alioqui enim omnis voluntas parentum ſemper eſſet uoluntas filiorum ante adultam ætatem, ſed ex inſtitutione, & pacto Dei, quoniam Deus Adamum cum iuſtitia, & gratia condiderat, ita tamen vt iuſtitiam ſibi, & poſteris haberet; quam ſi conſeruaret, eam retineret ſibi, & poſteris. Vnde effectum eſt, vt illam per peccatum amittendo ſibi quoque, et poſteris amiſerit. Inſuper etiam vt priuatio iuſtitiæ originalis eſſet voluntaria in Adamo, neceſſe non erat, vt eam per ſe, & directo vellet: ſufficiebat enim, ſi cū noſſet eam ſibi et poſteris diuinitus collatam, voluntariè peccaſſet: peccando enim, ſibi & poſteris iuſtitiam ſponte ſua, & voluntate amittebat.

Ad ea vero quæ ex B. Auguſt. pro prima, ſecunda, et tertia opinionibus afferebantur, reſpondeo: nuſquam Auguſtinum docuiſſe, Adamum eſſe infectum ex flatu peſtifero ſerpentis, aut ex venenato cibo: auctorē tamen opuſculi Hypognoſticon, quod nomine Auguſtini circunfertur, id ſolummodo ſignificaſſe, ex quo prima opinio morbidā qualitatem inuexit in ſcholam Theologorum. Præterea, nunquam Auguſtinus dixit, Peccatum originis eſſe Reatū pœnæ: Sed docuit tunc remitti, & deleri peccatum, cum reatus pœnæ æternæ remittitur; quod veriſſimum eſt: nam una cum remiſſione culpæ remittitur pœnæ æterna, temporaria non item. Inſuper, negari non poteſt ſæpe Auguſtinum tradidiſſe, peccatum originis eſſe concupiſcentiam: Verumtamen id docuit contra Pelagium, qui aſſerebat, concupiſcentiam, quæ nobis ineſt, eſſe naturæ conditionē, at Auguſtinus merito ex ſcripturis hoc eius dogma confutauit, paſſim docens eſſe malum, & peccatum, non conditionem naturæ, quia id contendebat Auguſtinus contra Pelagianos, vt fateri cogerentur concupiſcentiam eſſe pœnā, & effectum peccati, non naturæ conditionem: quia niſi Adam peccaſſet, concupiſcentia non eſſet effrænata illa, et indomita, qualis nunc eſt; non itidem eſſet tot, & tantorum peccatorum cauſa, et origo.

Hæreticorum errores de peccati originis ratione, & natura confutantur.

Cap. XXVIII.

QVæritur, quinā fuerint Hæreticorum errores in peccato originis? Zuinglius Lutheri diſcipulus cum ſuis aſſeclis, aſſerit peccatum originis eſſe mortē corporis, et obligationem, qua totum genus humanum ob peccatum Adæ miſerias corporis perferre compellitur. Contra quos Tridentina Synodus ſeſſ. 5. de peccato originis can. 2. definiuit: Si quis dicat inquinatum primum hominem per inobediētiæ peccatum mortem, et pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudiſſe, non autem peccatum, quod eſt mors animæ; anathema ſit. quod idem prius fuerat conſtitutum in concilio Arauſicano ſecundo.

Secundus error Caluiniſtarū, et Lutheranorum eſt, ſententiā peccatū originis eſſe totius hominis corruptionem, ita vt quicquid in eo eſt, à voluntate, et anima uſque ad carnē, ſit peccato inquinatum. Vnde argumentatur, Omne id, quod ſit ab homine eſſe peccatū, licet in renatis baptiſmate, aut pœnitentia renouatis a Deo, non imputetur ad cul-

pam. Aiunt item hanc hominis corruptionem non eſſe aliquod accidens, quod homini acceſſerit, ſed eſſe totam ipſius naturam, & ſubſtantiam corruptam: & Scholaſticos Theologos reprehendunt eo, quod dixerint peccatum originis eſſe priuationē iuſtitiæ originalis debitæ, qua poſteri Adæ male affecti naſcuntur. putant enim illi in hac re Theologos peccati originis prauitatem magna ex parte minuiſſe, quod tantum dicant eſſe boni priuationem, cum tamen ſit fons, & ſcaturigo perpetua erumpentium aquarum corruptarum, & veluti fornax accenſa ſcintillas, & flammas teterrimas ſemper emittens. Quorum error facile conuellitur. nam per huiuſmodi totius hominis corruptionem ab ipſis confictam, vel intelligunt corruptionem aliquam poſitiuam, vt paſſim in ſcholis vocare ſolent, vel priuatiuam. Si primum dederint, id nequit fieri, niſi per acceſſum certæ cuiuſdam formæ: de qua tunc quærimus ex ipſis; vel ea eſt ſubſtantia, vel accidens: ſi ſubſtantia, ergo tota hominis natura eſt, quod attinet ad ſubſtantiam mutata, quod dicere, ſtultum eſt: ſi accidens, ergo incidunt, velint, nolint, in opinionem Catholicorum ponentium qualitatem morbidam, quæ meritò eſt reiecta. Si autem ſecundum dederint, eſſe videlicet corruptionem priuatiuam, id fieri non potuit, niſi fuerit, vel corruptio ſubſtantiæ hominis ex toto, vel ex parte: & tunc ſequitur, per peccatum fuiſſe aliquid homini detractum ex eius ſubſtantia, quod ſimiliter fatuum eſt affirmare. Vel corruptio accidentis, quod fuerat in homine: & tunc, velint, quoque ac nolint, delabuntur in opinionem Theologorum dicentium peccatum originis eſſe priuationem iuſtitiæ, quam Adamus ſibi & poſteris acceperat.

Tertius error eſt aliorum aientium peccatum originis eſſe in paruulis propenſionem voluntatis ad malum in habitu, non actu: ex qua fit, vt paruulis quandiu in eis eſt peccatum originis, vſu rationis accedente legi Dei repugnent. Ad quem errorem profligandum valet idem argumentum quod paulo ante protulimus.

Quartus error eſt aliorum Lutheranorum aſſerentium peccatum originis conſiſtere in prauis deſiderijs, quibus homo inuitus tenetur: quæ volunt eſſe peccata illo Domini præcepto damnata. Non concupiſces: ita vt omnes concupiſcentiæ motus ſint vera legis contemptio: Ratio eorum eſt, quia quæcunque fit in mente, & voluntate a recta ratione, & lege aberratio, eſt peccatum, ſiue ſit in habitu ſiue in actu, ſiue voluntaria, ſiue inuoluntaria. Quorum dogma non ſolum cum Patribus, & ſcripturis pugnat, ſed cum tota quoque philoſophia, & ratione. Nunquam enim eſt hactenus auditum, peccatum eſſe inuoluntarium, & mereri nos poenam ex eo, quod inuiti, & coacti facimus, patimurue, & motus omnem prorſus rationem præcurrentes eſſe peccata. Nec eſt quod nobis obijciant Paulum concupiſcentiam peccatum vocantem, & dicentem etiam; Quod nolo malum, hoc ago.] peccatum enim appellat concupiſcentiam, quia eſt poena, & effectus peccati, & quia ad malum hominem incitat, ac mouet. Et eodem modo motus, qui rationem præcurrunt, quoſque inuiti ſuſtinemus, malos vocat, quia ex malo deſcendunt, hoc eſt, ex peccato, quod ex Adamo contraximus; & quia ad malum nos alliciunt, flectunt, ac mouent.

Quædam quæſtiones de peccati originis natura diluuntur. *Cap. XXIX.*

PRimo Quæritur, An peccatum originis ſit culpa? Quidam iuniores putant non eſſe, ſed eſſe tamen peccatum, iniquitatem, iniuſtitiam: aiunt enim inter Peccatum, & culpam, hoc eſſe diſcriminis, quod omnis culpa eſt peccatum, non tamen e contrario: peccatum enim poteſt eſſe ſine culpa, & proinde ſunt peccata contra artem, & naturam; velut ſi quiſpiam barbare loquatur ignoratione grammaticæ, vel abſurde canat inſcitia muſicæ, vel a via deflectat, & proinde ab eo loco, quem curſu petit. Peccatum itaque eſt omnis à certa regula, & norma declinatio, ſiue ea regula ſit naturæ, ſiue artis, ſiue rationis & moris. Iniquitas vero eſt omnis ab æquitate aberratio. Iniuſtitia, eſt à iuſto, & recto auerſio: at vero culpa, eſt actus, nimirum, dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Vnde colligunt, peccatum originis eſſe quidem peccatum, iniquitatem, & iniuſtitiam, quoniam in eo eſt aliqua à iuſti-

A tia, æquitate, & lege declinatio; non tamen eſſe culpam, quia non eſt actus, ſed priuatio iuſtitiæ ſingulis hominibus ab Adamo propagatis innata. Sed quicquid illi dicant, diffiteri non poſſunt apud Patres peccatum originis dici etiam culpam originalem. Sic enim Gregorius appellat libro nono Moralium capitulo 16. & homil. 39. in Euangelia; ſic Auguſtinus in Pſalmum 50. explicans illa verba; [Ecce in iniquitatibus conceptus ſum; Sic auctor opuſculi Hypognoſticon libro ſecundo, prope finem, ſic Proſper ad obiectiones Vincentianas, in Reſponſione quarta; ſic etiam Gloſſa ſuper Exodum capitulo 13 ibi Primogenitum aſini, &c Sic denique Magiſter ſententiarum in ſecundo diſtinctione 30. Sic ibidem Theologi. Animaduertendum itaque eſt Peccatum latius patere quam culpam: quia peccatum, eſt tum in operibus naturæ, & artis, tum in actionibus rationis, & moris. Culpa vero ſolum eſt in actibus rationis, & moris. Si tamen peccatum preſſius ſumatur, prout eſt in actibus moris, tunc peccatum, & culpa ſecundum Patres pro eodem videntur accipi: nam & ipſum Peccatum originis, culpam originalem appellant. Ergo ſicut peccatum in moribus aliquando vocatur id, vnde quis eſt,

B & dicitur peccans, & tunc eſt actus à regula rationis diſcrepans; aliquando vero id, vnde quis eſt, & nominatur peccator; & tunc non eſt actus, ſed aliquid ex actu relictum, ſiue id ſit priuatio gratiæ, ſiue reſpectus quidam, & ordo ad actum præteritum, nec à nobis per poenitentiam reuocatum, nec diuinitus per gratiam dimiſſum; Sic etiam culpa poteſt accipi dupliciter; vno modo, vt eſt actus voluntarius & liber, qui vitio tribuitur; & tunc peccatum originis non eſt culpa. Altero modo, vt eſt id, vnde quempiam poſt actum malum præteritum dicimus eſſe, & manere in culpa; & hoc modo peccatum originis vere eſt culpa. Vt enim paruulos non dicimus peccantes, ſed natos vere peccatores; vere infectos, & corruptos peccato, quod in ortu ſuo, & conceptu contrahunt, ſic etiam eos non culpamus, quod peccauerint, aut male fecerint: ſed cū culpa concipi, generari, & in lucem edi, ac in culpa verè eſſe patenter confitemur, & à culpa originali mundari, cum ſacro baptiſmate abluuntur.

Secundo quæritur, An peccatum originis ſit verè, & proprie peccatum? Duran. ſecundo diſtinct. 30. q. 2. num. 6.

C. videtur docuiſſe non eſſe proprie peccatum, quia non eſt proprie voluntarium. Eſt enim ſolum voluntarium voluntate capitis, & originis. Item, quia potius videtur habere rationem poenæ, quam culpæ. Alij affirmant eodem modo eſſe peccatum, quo eſt voluntarium; & quia eſt voluntarium in alio videlicet ſola voluntate primi parentis, ideo extrinſecus videlicet in alio eſſe peccatum. Alij vero ſentiunt eſſe quidem verè, & proprie peccatum, ſed ad peccatum non requiri voluntarium, quia ſatis eſt ſi ſit a iuſtitia, & lege declinatio in natura rationis, & mentis particepe. Verum hæc omnia communi Theologorum conſenſu refutantur, vt conſtat apud Mag. in 2. d. 30 31. 32. Peccatum itaque originis abſolute, & ſimpliciter eſt peccatū, ſic enim id appellant concilia, & Patres contra Pelagianos. Præterea, priuatio iuſtitiæ originalis, quæ debuerat in poſteris primi parentis ineſſe, vere & proprie eſt peccatum, cum ſit mors, qua mens ipſa eſt a iuſtitia, gratia, & lege Dei aliena: Dei amicitia, & charitate nudata, & proinde poenis debitis ſubiecta.

D Tertio Quæritur, An peccatum originis ſit peccatum verè, ſimpliciter, & proprie, an tantum per Analogiam, & ſimilitudinem? Capreolus in 2. d. 30. q. 1. a. 3. vult eſſe peccatum alia ratione, qua lethale, aut veniale, tum quia non eſt voluntarium, vt veniale, vel lethale; tum quia non eſt dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Ricardus 2. d. 32. a. 3. q. 2. plane confitetur eſſe per Analogiam peccatum, quia vi & conditione ſua habet reſpectum, & ordinē ad peccatum, quod admiſit Adamus.

Quod ad quæſtionem hanc attinet, illud in primis videtur eſſe compertum, & indubitatum, peccatum originis non vocari peccatum per Analogiam, inſtar eorum, quæ hac ratione talia eſſe perhibentur: nimirum extrinſecus propter aliud, ad quod referuntur, ſicut vrina, & eſca, & medicina appellantur ſana, non quia in ſeipſis ſanitatem habeant, ſed extrinſecus, quia ſanitatem, quæ eſt in animāte, indicāt, vel efficiunt, vel tuentur, & ſeruāt. peccatū enim originis per ſe eſt vere peccatū, cum ſit priuatio iuſtitiæ originalis, qua homo præditus eſſe deberet: Illud etiā oportet affirmare, peccatū originis non vocari peccatū per Analo-

tar,

giam, cui modũ eorum, quæ per ſimilitudinem talia nominantur, propterea quod ad ea alterius rei nomen per metaphoram, & quandam ſimilitudinem transferatur; ſic homo pictus appellatur homo, ſic prata cum vireſcunt, & florent, dicuntur ridere. Si enim peccatum originis hac ratione ſolum diceretur peccatum, pœna & effectus peccati potius eſſet, quam peccatum; haud ſecus quam pictura, vel ſcriptura vocatur manus pictoris, vel ſcriptoris, quia eſt eius effectus. Peccatum igitur originis verè, & re ipſa non per ſimilitudinem, non per metaphoram eſt peccatum, ſed propriè; nimirum priuatio iuſtitiæ debitæ. Tertio, ex his omnibus hucuſque explicatis manifeſte perſpicitur, peccatum originis eſſe abſolutè, & ſimpliciter peccatum, ſi peccatum non accipiatur pro actu, vnde peccantes nominantur, & ſunt; ſed pro auerſione à lege Dei, & iuſtitia, vnde quis dicitur, & eſt peccator, & alienus à Deo, etiam poſt opus malum tranſactum. ſic enim paruuli verè in peccato concepti, & nati ſunt, & verè peccatores ſunt auerſi, & alieni à Deo. Poſtremo colligitur, peccatum originis quodãmodo per Analogiam peccatum dici; quia cætera peccata venialia, vel lethalia peccata ſunt ſine vllo reſpectu, & ordine ad aliud peccatum; at verò peccatum originis rationem peccati non habet, niſi cum reſpectu, & ordine ad peccatum, quod Adamus admiſit. Si enim homo gratia, & iuſtitia careret, abſque vllo reſpectu, & ordine ad actum malum præteritum, eſſet quidem abſque iuſtitia, & gratia Dei, vacaret tamen culpa, & peccato, quia careret priuatione ex opere malo contracta, & careret priuatione eius, quam debuiſſet habere, iuſtitiæ.

Quarto Quæritur, An peccatum originis ſit habitus? S. Th. 1.2.q.82.a.1. obſcurè docet, eſſe habitum: & proinde inter eius diſcipulos eſt controuerſia, vtrum voluerit eſſe habitum poſitiuum, an priuatiuum, vt vocant. Caietanus 1.2.q.82.a.1. ad dub. 2. contendit iuxta S. Thomæ mentem eſſe habitum poſitiuum; At Capreolus 2. d. 30. q. 1. a. 2. concluſ. 3. priuatiuum. Certè ſi iuxta S. Thomam peccatum originis eſt habitus poſitiuus, neceſſe eſt, vt S. Thomas incidat in eam Theologorum ſententiam, qui id peccati ſentiunt eſſe morbidam qualitatem. Probabilius ergo eſt, dicere ſancti Doctoris mentem fuiſſe, Peccatum originis ratione formæ eſſe habitum priuatiuum hoc eſt, priuationem iuſtitiæ originalis, quæ homini ineſſe debuerat; quæ priuatio vocatur habitus quia in ea ceſſante actu homo permanet; quoniam in modum habitus durat etiam poſt actum: Ratione vero materiæ, eſſe habitum poſitiuum non quidem, qui homini acceſſerit, aut fuerit natura, & propagatione comparatus, ſed qui ſit ipſa hominis concupiſcentia, quæ inſtar habitus perdurat, etiam cum ab omni actu ceſſamus. quæ nihil aliud eſt, niſi hominis propenſio ad malum, id eſt, ipſe appetitus ad malum procliuis; & primi parentis peccato corruptus: non quod concupiſcentia per ſe peccatum ſit, ſed pœna peccati, & quæ ad peccatum nos incitet, alliciat, & moueat.

Quinto Quæritur, An in peccato originis, ſicut in lethali, vel veniali, ſit aliquid quod ſe habeat, vt materia, & aliquid quod formæ rationem obtineat. S. Thom. 1. 2. q. 82. ar. 3. Bonau. 2. d. 30. a. 2. q. 5. Ricar. 2. d. 32. a. 1. q. 1. Alex. p. 2. q. 105. m. 2. a. 3. & alij veteres Theologi Scholaſtici docuerunt eſſe; nimirum concupiſcentiam materiam; formam verò priuationem iuſtitiæ originalis. Et concupiſcentiam accipiunt tantum propenſionem voluntatis ad malum, non autem eam, quæ eſt in appetitu corporis, & ſenſibus. Alij verò vtramque propenſionem ad malum, tum voluntatis, tum Appetitus corporis, & ſenſus intelligunt. Sed certè nihil oportet in peccato originis laborare de materia, & forma diſtinguenda, quoniam huiuſmodi peccatum non eſt; actus, in modum cæterorum peccatorum, debita bonitate priuatus, aut contra rationem admiſſus, ſed ſolum eſt priuatio iuſtitiæ originalis, quæ debebat vna cum natura in Adami poſteros deriuari.

Sexto Quæritur, An in peccato originis ſicut in lethali, ſint illa duo, conuerſio ad bonum creaturæ, & Auerſio à Deo? Quidam tradunt etiam hæc duo in peccato originis diſtingui debere. Cap. 2. d. 30. q. 1. art. 3. ad argumenta Dur. cõtra concl. 3. hæc duo ponit in peccato originali. At Alex. p. 2. q. 105. m. 2. a. 3. in peccato originis, hæc duo non diſtinguit. Profectò nulla ratio efficax, & firma cogit nos affirmare id, quod Capreolus aſſerit, quoniam peccatum originis eſt priuatio iuſtitiæ originalis, & hoc ipſo eſt auerſio à Deo, quæ in modũ habitus homini inhæret: nec tamen dicendum eſt, quod quidam aiunt, eſſe quidem auerſionem à Deo fine ſupernaturali, non tamen à fine naturali: peccatum enim originis, & eſt à gratia auerſio, & à recta ratione aberratio actu, vel habitu. At ſi dicas concupiſcentiam in peccato originis habere rationem materiæ, priuationem verò gratiæ rationem formæ, tunc in peccato originis aſſignari poteſt conuerſio, & auerſio vt docent Alex par. 2. quæſt. 105. m. 2. a. 2. S. Tho. 1. 2. q. 82. art. 1. Dur. 2. d. 30 quæſtio. 2. Alber. 2. diſtinct. 30. art. 1. pro tertia via. ad tertio.

Septimo Quæritur, quo pacto peccatum originis ſit voluntarium? Hoc ideo quæritur, quia peccatum nullum eſt ſine voluntario. Pelagiani hæretici plurimum Auguſtinũ, & catholicos vrgebant, ac premebant hinc, & inde concludentes nullum eſſe peccatum originis in poſteris Adæ: quia quicquid aſſeratur eſſe peccatum originis, voluntariũ eſſe non poteſt, cum id poſteri ſolum naſcendo contrahant. Noſtra verò tempeſtate Martinus Kemnitius hæreticus, dicere eſt auſus, nihil eſſe in hac parte de philoſophia curandum, quæ ad rationem peccati voluntarium requirit & de voluntarijs actionibus, & hominis officijs ſolummodò loquitur, ſed ſentire & dicere nos oportere de peccato originis ex his, quæ per ſcripturas, & Dei legem cognita, & perſpecta habemus, in quibus omnis, quæ eſt in mente, & voluntate, ſiue in natura rationis compote, auerſio à norma diuinæ legis, eſt peccatum, ſiue ſit voluntarium, ſiue inuoluntarium, ſiue actus, ſiue habitus.

Theologi quibuſdam exemplis adhibitis oſtendunt, quo pacto peccatum originis ſit voluntarium. In primis Sanctus Thomas, prima ſecundæ, quæſtione octuageſima prima, articulo primo: ad id declarandum tribus exemplis vtitur. Primum ex membris, & partibus corporis ſumit. Quemadmodum, inquit, partes Collegij, vel Communitatis alicuius dicuntur voluntarie id facere, quod facit is, qui eſt toti collegio Præfectus ita homines, qui vna cum Adamo ſunt veluti quædam communitas, & corpus, reputantur id feciſſe, quod fecit Adamus. Hoc tamen exemplum minus videtur eſſe ad rem accommodatum, quia collegæ in Præfectum ſuam voluntatem expreſſe, vel tacite tranſtulere: At verò poſteri Adæ nondum nati, nequaquã potuere in Adamum, ſuam voluntatem transferre. Secundum exemplum Sancti Doctoris tale eſt: Sicut ex auctoritate Porphyrij, participatione ſpeciei omnes homines ſunt vnus homo; ſic participatione voluntatis Adæ, voluntates omnium hominum fuerunt, vna voluntas; & proinde, quod fuit in Adamo voluntarium, in poſteris quoque voluntarium cenſetur. Hoc item exemplum non videtur rem propoſitam ſatis idoneè, & firmè concludere: quia teſte Porphyrio, omnes quidem homines ſunt vnus homo, ſed communione ſpeciei, ſicut communione generis, omnes animantes vnum animal: non tamen inde conficitur, vt voluntate Adæ, omnium hominum voluntates fuerint una, & eadem: quoniam illa ab his numero ſecernitur, & differt. Tertium exemplum: ſicuti cum quis peccat, miniſterio linguæ, vel manus male loquendo, vel percutiendo, voluntas totius hominis reputatur voluntas ipſius manus, vel linguæ: ſic etiam voluntas Adæ habetur pro voluntate omnium hominum, quia omnes homines vnum corpus efficiunt. At enim multa in hoc exemplo continentur, quæ potius obeſſe negocio, quam prodeſſe videantur. In primis, lingua, & manus propriam non habent voluntatem, ſed voluntas totius eſt voluntas partis. at poſteri Adæ ſuis quique proprijs voluntatibus conſtant. Deinde, cur in primo peccato Adæ, & non in cæteris poſteri peccaſſe dicuntur? Siquidem quodcumque hominis peccatum miniſterio manus admiſſum, manui quoque crimini, & culpæ datur. Præterea, cur cæterorum parentum peccata non contrahimus? ſiquidem & ab illis, & ab Adamo naturam humanam naſcendo ſuſcepimus, in quibus tanquam in origine continebamur. Adhæc, cum quis manu, vel lingua abutitur, manum ipſam, vel linguam ad peccandum mouet; ſed Adamus poſteros nondum natos quanam ratione potuit ad peccandum mouere? hæc tria à S. Thoma exempla propoſita, ſi in bonum ſenſum interpretemur, non male præſenti negotio conueniunt: nam primus parens ſibi, & poſteris iuſtitiam, & gratiam diuinitus accepit, vt ide eam ſibi, & poſteris conſeruaſſet, ſi à diuina lege non aberraſſet, quare peccando ſibi, & poſteris amiſit: Dei igitur inſtitutione totum genus humanum in Adamo, vt in capite, quod ſibi, & poſteris gratiam

acce-

acceperat, continebatur, & ſicut in illo gratiam acceperat, ſic in illo etiam gratiam amiſit, & ideo ei huius inſtitutionis diuinæ, totum genus humanum in Adamo erat velut vnum corpus, vna communitas, velut vnus homo.

Quartum exemplū adfertur ab Anſelmo, ex quo Theologi communiter accepere; hoc nempe; Veluti ſi rex quiſpiam infimæ conditionis hominem non meritis illius, ſed propria tantum liberalitate, & munificentia impulſus, ſummis opibus, & honoribus afficeret, ea lege & pacto, vt omnia bona ſibi, & poſteris acciperet, & haberet; is verò deinde in regem delinqueret; ob quod delictum maieſtatis læſæ, quicquid bonorum, & honorum acceperat, amitteret, eius quoque poſteri, & naſcerentur, & viuerent hiſce bonis & regijs muneribus ſpoliati, & orbati. In quibus vtique poſteris tantorum bonorum priuatio, voluntaria eſſet, nō quidem voluntate propria, ſed paterna. Hoc exemplum mirè quadrat propoſito. Id verò vt commodius, & plenius intelligamus, animaduertere oportet, in paruulis recens natis peccatum originis, non eſſe voluntarium, voluntate propria: & hoc Auguſtinus libro 1. Retractationum cap. 12. & 15. B apertè tradit: immo libro 1. de peccato. meri. & remiſſionib. cap. 17. refellit quoſdam aientes, peccatum originis eſſe voluntarium voluntate propria paruulorum contractum. Non (inquit) eſt ſic de ſenſibus humanis deſperandum, vt illud nobis perſuadeant. Animaduertendum quoque eſt, quando quippiam eſt voluntarium in nobis voluntate aliena, id poſſe multis modis accidere: Primo, quia in alium voluntatem, & conſenſum noſtrum expreſſe tranſtulimus. Sic, quod procurator agit, voluntarium cenſetur, in eo, qui eum ad ſua negocia gerenda procuratorem delegit. Secundo modo, auctoritate legis, voluntas vnius reputatur voluntas alterius: ita voluntas tutoris habetur pro voluntate pupilli, & voluntas magiſtratuum, & Senatorum pro voluntate plebis. Tertiò, voluntas vnius exiſtimatur voluntas alterius pacto, conuentione, vel inſtitutione rei alicuius: & hoc modo in exemplo Anſelmi, & Theologorum ſuperius allato, voluntas patris cenſetur voluntas filij: hoc item modo voluntas Adami fuit voluntas omnium poſterorum: accepit enim Dei beneficio, & munere, non vi, & conditione naturæ, iuſtitiam & gratiam ex pacto, & C inſtitutione, vt ſi in officio manens conſeruaret eam, tranſmitteret, & deriuaret in poſteros. Ex quo liquet, vt ſicut eam ſibi, & poſteris voluntarie ſuſceperat, vt conſeruatam communicaret cum illis, ita voluntarie peccando, ſibi & poſteris amiſerit. Neque verò quicquam refert omnino, interceſſerit nec ne pactum expiicitum. Quidam enim arbitrantur interceſſiſſe. Alij vero diffitentur. Baſſo 2.d.30 q. 1.ar.3. & Marſi.2.d.19.a.2.ad finem. Cath. in opuſc. de pecca. orig. c.7. & in gen. cap. 3. affirmant Sot. lib. de nat. & grat. c.3. Pighi. in opuſ. de peccat. orig. negant. Satis eſt ſi dicamus primum hominem ita eſſe procreatum à Deo, vt ipſa inſtitutione iuſtitiam, & gratiam ſibi & filijs naſcituris ſuſceperit, & talis inſtitutio diuina non immerito pactum vocatur, non quidem explicitum, & expreſſum, ſed implicitum, & tacitum.

Obijcies, adhuc rem ipſam exemplo propoſito non plene explicari; quia ex eo ſolum colligitur, filios Adæ contraxiſſe pœnam, peccatum non item: quemadmodum in exemplo B. Anſelmi, & Theologorum, amiſſio munerum regalium in filijs illius propoſiti hominis, quem reum læſæ maieſtatis mentis cogitatione fingimus, non eſſet culpa, D ſed poena. Reſpondeo, exemplum non adferri, vt priuationem iuſtitiæ originalis probemus eſſe peccatū, ſed ſolum, vt oſtendamus, eſſe voluntariam in poſteris tacitè, & implicite: quod enim priuatio iuſtitiæ originalis, ſi concedatur aliquo modo voluntaria, peccatum ſit aliunde conſtat, quam exemplo. Fatemur itaque amiſſionem regalium donorum eſſe tantum poenam, nō culpam: id tamen ideo eſt, quia non eſt priuatio alicuius iuſtitiæ ſiue virtutis moralis, ſed iactura tantum bonorum temporalium: at verò voluntaria priuatio iuſtitiæ originalis debitæ, eo ipſo, eſt peccatum, quia eſt declinatio à recto, & auerſio à Deo, arbitratio a lege, & recta ratione, denique non alicuius boni temporalis, aut naturalis, ſed diuinæ gratiæ iactura, & amiſſio, quæ vera eſt mors animæ. Ex quo etiam efficitur, ut mors corporis, & cæteræ carnis miſeriæ, quæ mala ex peccato contraximus, poenæ, & non culpæ rationem habeant, quia iacturæ ſunt, & priuationes bonorum pertinentium ad corpus, & naturam ipſam, non ad mentem, & mores, non ad A iuſtitiam, & ſanctitatem.

Ex his etiam intelligitur, merito in quadam conſtitutione Pontificia edita a Pio V. & Gregorio XIII. condemnari duas propoſitiones Louanienſis cuiuſdam Doctoris; Primam affirmantem; ad rationē peccati non pertinet voluntarium: nec definitionis quæſtio eſt, ſed cauſæ & originis, an omne peccatum debeat eſſe voluntarium. Secunda erat illa, [Peccatum originis habet rationem peccati ſine relatione, & reſpectu ad voluntatem, à qua originem trahit.] Si roges, an dici rectè poſſit in Adamo peccaſſe poſteros eius? Reſpondeo, verbum Peccandi in ſcripturis, & proinde in Patribus, & Theologis dupliciter accipi, Primo, vt ſignificat idem, quod malum opus facere: Secundo, vt valet idem, quod, Peccatum contrahere. Si priori modo ſumatur; poſteri non proprie in Adamo peccauerunt, quia nondum nati non potuerunt opus malum facere; quod ſi, aliquando Adæ poſteros legimus in illo, vt parente comediſſe ex fructu interdicto, & ſic legem Dei perfregiſſe, locutio eſt ſecundum cauſam, & originem accipienda. Comederunt enim in alio nimirum in ſuo capite, & parente Adamo; nam effectus in ſua quidem cauſa eſſe perhibetur, ſed B virtute & poteſtate. Si ſecundo modo accipiatur, poſteri reuera in Adamo peccarunt, id eſt, in eo, & ex eo peccatū originis contraxerunt. Ita etiam legimus poſteritatem Adæ in eo concidiſſe, quia ipſe ſibi, & poſteris gratiæ, & iuſtitiæ iacturam attulit.

Quando peccatum originis traducatur.
Dap. XXX.

PRimo Quæritur, qua ratione peccatum originis tranſfundatur in poſteros ex Adamo communi lege naturæ procreatos? Pelagiani olim Auguſtinum aliosque Catholicos hac de re diſputando vexabant; rogabat enim Pelagius, teſte Auguſtino libro ſecundo de Nuptijs, & concupiſcentia c.27. & 28. per quas rimas hoc peccatum originis latèter intraſſet? reſpondit Auguſtinus; cum habeat ianuam apertiſſimam, rogas, per quas rimas ſit ingreſſum. Paulus ait; ad Rom. 5. Per unum hominem peccatum in hunc mū- C dum intrauit. Certe Pelagianorum ratio, quæ quæſtionem mouebat, ea erat; Anima a ſolo Deo creatur in corpore, Deus autem peccati auctor non eſt, ergo eam mundam, & ab omni peccato liberam in corpus infundit; nec poteſt ex corpore maculari, tum quia eſt ſpiritalis, ſpiritus autem tactu corporis nequaquam polluitur, tum quia peccatum in corpore ſedem non habet. Nec potuit anima peccatum ex Adamo, hominum progenitore contrahere, quia ex Adamo corpus tantum non animum ſuſcipimus. Potuit igitur morbus, & labes corporis ex Adamo contrahi, non animæ macula. Hoc erat totum Pelagiani dogmatis fundamētum. Auguſtinus in explicanda Animæ origine, & proinde peccati originalis in poſteros traductione ſæpenumero angebatur, quare tertio libro de libro arbitrio cap. 21. & 22. quattuor opiniones de Animæ origine enumerat, quibus minime ſubſcribit. Deinde, Oroſium virum Hiſpanum ad B. Hieronymum miſit, vti ab eo quid, de hac quæſtione ſentiret, ediſceret, ut conſtat ex epiſtola uigeſima octaua, ad Hieronymum. Præterea, lib. 10. de Geneſi ad litteram cap. 3. & ſequentibus, & lib. 7. per aliquot capita eandem tractat quæſtionem; & quattuor libros de Anima ſcripſit D ad Renatum. Tandem lib. primo Retractat. cap. 1. adhuc ſe neſcire fatetur, an nouæ Animæ quotidie ſiant à Deo per creationem in corpore, an uero aliquo alio modo ueniant in corpora. Sed quicquid de hac re Auguſtinus dubitauerit, dogma eſt Theologorum communi conſenſu receptum quotidie nouas animas hominum a Deo creari in corporibus: & Hieron. in Apologia prima, & ſecunda contra Ruffinum uidetur aſſerere, hanc eſſe Eccleſiaſt. ſent. Idem ait, Damaſc. lib. 2. Fidei orth. c. 12. Gennadius in lib. de Eccleſ. dogmatib. c. 14. qui liber falſo Auguſtino tribuitur. Tertull. malè audiuit, eo quod docuerit animas hominum generatione traductas in corpora venire, quod annotauit B. Aug. in lib. contra hæreſes, num. 86. & 81. idem contra Luciferianos animaduertit. Hieronym. quoque Tertull. & Luciferianos accuſat eo nomine, vt videre eſt in epiſt. 47. Hoc igitur tanquam certum, & indubitatum haberi oportet, nouas animas hominum quotidie à Deo creari & infundi corporibus.

Quæ

Quo conceſſo vrget Pelagianorum argumentum, Quomodo peccatum originis in Adami poſteros tranſmittitur, & vnde anima in corpore polluatur: In qua re Auguſtinus varie uidetur eſſe locutus. Aliquando docet peccatum traduci per concupiſcentiam, & libidinem, & videtur inſinuare libidinem eſſe peccatum. Alias vero ait, Adamum ſuo peccato omnes poſteros corrupiſſe. Interdum, inquit malum concupiſcentiæ, eſſe affectionem quandam malæ qualitatis, inſtar languoris. Ex quibus conſtat ſecundum Auguſtinum, concupiſcentiam in nobis eſſe veluti morbidam quandam qualitatem, per quam peccatum tranſit in animam. Magiſter in ſecundo diſt. 31. ait cum Auguſt. lib. 4. contra Iulia. c. 4. & 9. animam ex carne inquinari, & infici, ſicut liquor infuſus in vaſculum immundum ex eo maculatur, atque corrumpitur, idem quoque tradunt Alex. p. 2. q. 105. m. 4. & Henri. quodl. 1. q. 21. Alber. 2. d. 30. a. 1. pro quarta via ad. 1. ex quibus opinio de morbida qualitate fuit in ſcholas inuecta.

Cæterum his omnibus prætermiſſis, res ſic ſe habet, vt recte explicuit Dur. 2. d. 31. q. 1. nu. 8. & 9. Homo generat hominem, non quod ipſe faciat animam, ſed quod creatam à Deo coniungat cum corpore naturaliter ad eã ſuſcipiendam aptè, & conuenienter affecto, & præparato. Quemadmodum ſi quis candore ab alio facto parietem afficeret, vere, & proprie parietem album redderet, non quod faciat ille candorem, aut parietem, ſed quod in parietem candorem inducat. Vnde efficitur, vt quicquid naturaliter eſſet inſtrumentum ad generandum hominem, hoc eſt naturam humanam traducendam, vel ad animam creatam à Deo cũ corpore copulandam, eſſet quoque inſtrumẽtum beneficio, & munere Dei, ad tranſmittendam iuſtitiam originalem diuinitus Adæ collatam, ſi eam ille conſeruaret acceptam ſibi, & poſteris; quia ſicuti qui traducit naturam, traducit quoque omnes naturæ dotes, vires, & facultates, ac conditiones; ſic etiam qui tanquam inſtrumentum naturam trãſmitteret, tanquam inſtrumentum etiam iuſtitiam originalem transfunderet. Niſi quod naturalia accidentia traducuntur vi, & conditione naturæ: iuſtitia vero originalis tranſmittenda erat non ex vi naturæ, ſed beneficio conditoris. Sic etiam eo ipſo, quod Adam iuſtitiam originalem amiſit, eam ſibi, & poſteris perdidit, & proinde traduxit in omnes poſteros naturam humanam iuſtitia originali nudatam, quam ſuſcipere debuerunt; quod eſt dicere, Adam homo genuit homines, qui ſi iuſtus permanſiſſet, iuſtos quoque procreaſſet: peccator effectus generauit peccatores: non quod animam Adamus generando traducat, uel impertiat; immo etiam ſi corpus nec tranſmitteret, nec nobiſcum communicaret, vere, & proprie priuationem iuſtitiæ originalis in poſteros deduceret ex eo ſolum, quod naturam humanam traduceret, & hominem generaret, animam cum corpore coniungendo; quia ſicut iuſtitiam originalem acceperat Adam ſibi, & poſteris, ſic peccato ſuo ſibi, & poſteris illam deperdidit, & proinde generando hominem, non potuit eum, niſi peccatorem gignere, & copulando animam cum corpore, non potuit, niſi animam iuſtitia originali priuatam corpori copulare.

Cum ergo quæritur, quid ſit illud, quo peccatum originis traducitur? Reſpondeo, eſſe id, quo natura humana ex Adamo deriuatur in poſteros, quod nihil aliud eſt, niſi ſemen ex Adamo communi generationis lege ſuſceptum.

Ex his omnibus intelligitur manifeſtè, cur Chriſtus Dominus peccatum originis contrahere nequiuerit; nimirum quia in vtero Virginis conceptus eſt Spiritus ſancti virtute. Suſcepit enim naturam humanam, ſed non communi generationis, & naturæ lege ex Adamo propagatam. Obijcies, Chriſtum Dominum fuiſſe filium Dauidis, & Abrahæ, & proinde filium Adami. Reſpondeo, ſtetiſſe quidem filium illorum, quoniam Filius Dei naturam humanam ſibi mirabiliter coniunxit ſuſceptam ex Beatiſſima Virgine, quæ genus, & originẽ ex Adamo traxerat, & proinde carnem Chriſtus Dominus ex Adamo deductam ſuſcepit; ſed non communi ſeminis propagatione transfuſam. Inſiſtes; Quid igitur Auguſtinus toties per concupiſcentiam, & libidinem inculcat in poſteros peccatum originis ex Adamo traduci? Reſpondeo, nequaquam fuiſſe mentem, & ſententiam Auguſtini, ſemper inter coniuges libidinem eſſe peccatum, licet id nonnulli exiſtiment inſinuaſſe Auguſtinum: ſed ſenſum eius eſſe; ſi Adam in iuſtitia originali perſtitiſſet, ex eo homines propagatum iri abſque vlla carnis libidine, quæ eſſet peccatum, aut pœna peccati, aut ad malum inuitans, ſed quæ eſſet quædam naturæ conditio. Nunc vero in natura peccato corrupta, libido carnis licet non ſit peccatum in coniugibus, non tamen eſt ſola naturæ conditio, ſed eſt etiam poena peccati. Auguſtinus itaque concupiſcentiam ideo frequenter appellat malum, & peccatum, quia contra Pelagianos diſputabat, aientes eam ſolum eſſe conditionem naturæ, non peccatum; nec eſſe malum, nec pœnam peccati: Auguſtinus autem docet ſemper eſſe peccatum: quia vel eſt malum in ſe, vt cum ei aſſenſum noſtrũ ſponte præſtamus, vel peccati poeña ex culpa primi parentis contracta. Quare ſi homo ſolam naturam accepiſſet humanam, in eo eſſet concupiſcentia, & libido carnis, pugna mentis, & ſenſus, corporis, & animæ; verutamen vt naturæ conditio, non peccati pœna, & effectus, vt nunc eſt.

Secundo Quæritur, An cætera peccata primi parentis, quæ feciſſet, tranſmitterentur in poſteros? S Thomas 1. 2. q. 81. ar. 3. & cæteri Theologi communi conſenſu tradiderunt, ea tranſmiſſum non iri: quod idem apertè Anſelmus tradiderat. Sed in huius reddenda ratione quæſtio eſt, cur primum potius peccatum tranſmiſſum eſt, cætera non itẽ. Iidem Theologi reſpondent primum peccatum fuiſſe naturæ, cætera vero perſonæ, non naturæ. At uiget adhuc quæſtio, cur potius primum fuerit peccatũ naturæ, quam cætera? nam ſi ideo fuit naturæ, quia omnes in Adamo peccante continebamur, pariter etiam eramus in eo, ſi iterum peccaret. Verum ergo fuerit dicere, rationem huius rei ex ipſa primi hominis inſtitutione ſumi oportere. Eſt enim procreatus à Deo cum iuſtitia originali, quam beneficio, & munere diuino acceperat ſibi, ac poſteris; & proinde quodcunque primum peccatum lethale eam iuſtitiam ab eo, ac tota poſteritate depelleret. Poſtea vero Adamus Dei gratiã, charitatem, & amicitiam per poenitentiam recuperauit ſibi, non poſteris: quocirca ſi gratiam recuperatam ſecundo peccato amiſiſſet, ſibi dumtaxat, non poſteris amiſiſſet. Immo, ſi ſecundo peccaret antequam in diuinam gratiam rediret, peccatum eiuſmodi illi ſoli noceret non poſteris, quia ſecundum peccatum eſſet quidem contra legem, & gratiam Dei, non tamen contra gratiam, aut iuſtitiam, quam ſibi, ac poſteris accepiſſet. Hinc perſpicitur, quem ſenſum habeat id, quod Theologi docuerunt: primũ Adæ peccatum fuiſſe naturæ; non enim ſignificare volunt naturam humanam peccaſſe, nec enim natura peccare, aut mereri poteſt, ſed homo. Nec item ſenſus eſt, poſteros nõdum conceptos, & natos voluntate propria deliquiſſe, aut contraxiſſe peccatum: Sed ideo fuit naturæ, quia eo peccato iuſtitiam originalem non ſolum Adamus, ſed poſteri quoque amiſerunt, quia eam acceperat Adam ſibi, & poſteris: quo etiam modo iuſtitia originalis erat naturæ donum, non quod eſſet naturæ conditio, tanquam accidens naturam hominis conſequens; ſed quod beneficio, & dono Dei foret in poſteros, cum ipſa natura pariter tranſmittenda. Deinde, etiam conſtat, primum Adæ peccatum non eſſe traductum in poſteros ex eo ſolum, quod fuit eſus fructus interdicti, ſed quia fuit primum: nam qualecunque aliud lethale crimen perpetraſſet Adamus, in ſuos quoque poſteros deriuaſſet: quia per qualẽmcunque lethalem culpam, ille iuſtitiam originale ſibi, & poſteris amiſiſſet. Obijcies ex ſcriptura, dictum illi fuiſſe, Quocunque die comederis ex eo, morte morietis; ergo Deus mortem eſt comminatus, ſi comediſſet fructum arboris interdictum. Reſpondeo, illis uerbis declaraſſe Deum vim, & naturam iuſtitiæ, & gratiæ, quam in Adamum contulerat; & quia præcepto dato, veſci primos parentes ex arboris fructu vetuerat, ideo lethalis criminis admiſſi poenam, in ea præcepti violatione expreſſit. Iuſtitia tamen, & gratia diuinitus accepta, quocunque lethali crimine perderetur, quia cum eo in uniuerſum pugnabat; amiſſa autem gratia, non ſolum Adæ, ſed toti poſteritati amitteretur; & hoc ipſo mors corporis in totum genus humanum, eſſet pariter perſuaſura.

Tertio Quæritur, Cur proximorum parentum peccata non fuerint in poſteros traducta, quemadmodum crimen primi parentis? Reſpondeo, ex his quæ proxime dixi, rationem conſtare; continebamur quidem nos in proximis etiam poſt Adamum parentibus; Sed illi gratiæ donum ſibi tantum non nobis acceperant, & proinde ſibi, non nobis amiſerunt. Et hæc eſt Theologorum ſententia, dicentium, proximorum parentum peccata fuiſſe perſonarum, non naturæ. Adæ vero peccatum fuiſſe non ſolum perſonæ, ſed etiam naturæ, vt ait S. Thomas 1. 2. q. 81. ar. 2.

Quarto Quæritur, An omne peccatum non ſolum ſuum auctorem inficiat, ſed etiam poſteros? Reſpondeo, in Pontificia conſtitutione, quam ſupra memoraui Pij V. & Gregorij XIII. condemnari propoſitionem, qua Doctor quidam Louanienſis aſſerebat, omne crimen eius eſſe conditionis, vt ſuum auctorem, & omnes poſteros eodem modo inficere poſſit, quo infecit primum Adæ peccatū: quæ ſententia merito eſt condemnata, quia generatim proponitur, quo modo catholicū ſenſum nequit admittere: eam enim oporteret diſtinguere. Nam ſi quiſpiam eo pacto, & lege accepiſſet à Deo gratiam, vt ſibi & ſuis poſteris eam, in officio virtutis ſeſe continendo, conſeruaret; & poſtea ſcelus admitteret, eam ſibi, & poſteris deperderet, & peccatum deriuaret in poſteros; non tamen inde fit in vniuerſum, vt crimen omne eius ſit naturæ, vt ſuum auctorē, & poſteros pariter contaminet: quandocunque enim gratiam diuinam quis accipit ſibi, & nō poſteris, tunc ſuo crimine ſibi nocet non poſteris: & proinde ſcelus in ipſo manens nequaquam redundat in poſteros. Sed oppones, Peccator cum ſit gratia Dei orbatus, non poteſt niſi peccatores ſui ſimiles filios generare. Reſpondeo, ſi peccator gratiam ſibi tantum accipiat, gignet quidem filios gratia vacuos; verum quod illi gratia careant, nullum eſt ipſorum peccatum, quia nón priuantur gratia vlla, quæ in ipſis ineſſe deberet; & proindè abſentia gratiæ in ijs propriè eſſet negatio, non autem priuatio.

Quinto Quæritur, An ſi quis diuinitus ex humana carne ab Adamo decerpta procrearetur, contraheret peccatū originis? Henrici, quodl. 1. q. 11. fuit opinio, ſi quis talis formaretur homo ex quauis particula Adami, vel hominis ab eo naturaliter propagati, peccato originis eum fore maculandum. Id ille probat argumento ducto à ſimili: Si quis, inquit, formaretur ex parte hominis lepra infecti, lepram pariter, & ipſe contraheret; ergo homo ex homine per peccatum originis corrupto formatus, neceſſe eſt vt ſit ipſe quoque corruptus, & infectus. Ex quo concludebat ille, poſſe quidem virtute diuina hominem fieri ex Adami particula liberum prorſus, & purum ab originali labe peccati; ita tamen vt Dei poteſtate, ea particula prius ab omni macula, & contagione peccati mundaretur: quemadmodum ne ex homine lepra infecto, lepræ vitium trahatur, neceſſe eſt, vt prius fiat mundus à lepra. Verum hæc tota Henrici opinatio de peccato originis, in illa ſua Morbida qualitate in Scholas inuecta innitebatur.

Verius igitur cum S. Th. 1. 2. q. 81. a. 4. Ricar. 2. d. 31. a. 2. q. 2. ad. 1. Dur. 2. d. 31. q. 2. Marſi. 2. q. 19. d. 3. paulo ante finem. Gab. 2. diſt. 30. q. 1. a. 2. concl. 1. dicendum, exiſtimo, huiuſmodi hominem, quem cogitatione finximus, nullo originis peccato infectum iri: quia longe diuerſa ratio eſt de homine, qui è corpore lepra infecto effingeretur: in eo enim lepra, eſſet infirmitas, & qualitas corporis, quæ in particula ex eo tracta, & excerpta, ad formandum hominem permaneret, ſed peccatum originis non eſt morbida corporis qualitas, ſed eſt animæ vitium, quod communi ſeminis propagatione tranſmittitur. Ex quo illud etiam perſpicitur, ſi Eua ex Adæ latere formaretur poſt peccatū, eam peccatum originis minimè contracturam, quia non eſſet ex Adamo ſeminis propagatione progenita.

Sexto Quæritur, quo pacto is, qui ſacro Baptiſmate à peccato originis mundatur, traducat in filios peccatum originis, quod ipſe non habet? Reſpondeo, fuiſſe Pelagianorum argumentum, vt ex Aug. colligitur lib. 3. de peccatorum meritis, & remiſſionib. c. 8. Peccatum originis (illi aiebant) nemo poteſt in alium deducere, quod ipſe non habent; ſed renatus in Chriſto non habet illud, ergo in poſteros minime tranſmittit. Auguſtinus autem eo loco reſpondet. Sicuti, inquit, circuncifus generat non circuncifum, & triticum purgatum à palea, gignit triticum cum palea; ſic mirum nō eſt quod Baptiſmate renatus in Chriſto, generet hominem peccato originis infectum. Et libro primo de Nuptijs, & concupiſcentia c. 19. ait: Sicut ex ſemine oleaſtri nō naſcitur niſi oleaſter; ex ſemine tamen oliuæ gignitur aliquando oliua, aliquando oleaſter: ſic ex Adamo peccatore nonniſi peccator: ſed ex parente iuſto peccator quoque, non iuſtus generatur. Vrgebat Pelagius: cur ſicut ex oliua non ſemper oleaſter, ſed oliua aliquando naſcitur, ex iuſto nunquam iuſtus, ſed ſemper peccator? lib. 6. contra Iulianum c. 3. ait: Aug. vt huic argumento reſpondeat; Ex homine cæco naſcitur, homo oculatus, ergo dat homo, quod non habet: & proinde nihil eſt mirum ſi iuſtus peccatorem gignat S. Th. 1. 2. q. 81. art. 3. ad 2. aliter huic argumento reſpondet: ita enim per Baptiſmum, & poenitentiam peccatum originis condonari, & remitti, ita ut culpa, & reatus tollatur; ſed manere concupiſcentiā carnis: & quia per hanc homines procreantur, ideo peccatores naſcuntur. At enimuerò ſua adhuc argumento vis ineſt, cur ex iuſto homine, in quo peccati culpa ſublata carnis permanet concupiſcentia, non generatur filius mundus quidem à peccato, quamuis carnis concupiſcentia preſſus. Simplicius itaque, & facilius reſpōderi poteſt; hoc ipſo, quod Adamus iuſtitiam, & gratiam ſibi accepit, & poſteris, factum eſſe ut ſibi, & poſteris in vniuerſum amiſerit. Deinde vero, cum Dei beneficio, & gratia à peccato originis expiatus accepit gratiam; & ſui peccati remiſſionem ac ueniam ſibi ſoli, & non filijs accepit, & ideo in eos ſui peccati remiſſionem minimè tranſmiſit. Hinc efficitur, ut qui ex Adamo originem trahunt, eo ipſo ſine iuſtitia, & gratia naſcantur, naturam habentes à proximis, qui eos genuere parentibus alioqui iuſtis, ſine ulla peccati remiſſione, quia peccati veniam ipſi parentes ſibi, & non poſteris acceperunt.

Septimo Quæritur, An ſi aliquis ex poſteris Adæ peccaret, ipſo Adamo non peccante, gigneret filios peccatores? Duæ ſunt opiniones: vna eſt aſſerentium, ſi ita eſſet, eos naſcituros cum peccato originis: ita docuerunt S. Tho. de mal. q. 5. a. 4. ad 8. Scot. 2. d. 32. q. 1. ad argumenta vlt. quæſtionis: Contra. 1. 2. q. 81. a. 2. quia, inquiunt, ſi Adamus in iuſtitia permaneret, eā deriuaret in poſteros; & quia amiſit, traduxit peccatum: Ergo ſi eo non peccante Cainus delinqueret, in filios à ſe procreatos peccatū effunderet, quia Cainus ſicut Adamus iuſtitiam ſibi, & poſteris accepiſſet; ergo ſicut retentam in filios tranſmiſiſſet, ſic etiam deperditam. Altera opinio docet filios Caini, abſque vllo peccato originis procreandos. Sic opinantur Dur. 2. d. 33. q. 1. n. 9 Medi. 1. 2. q. 81. a. 5. quia ſolus Adamus iuſtitiam, & gratiam accepit ſibi poſteriſque ſuis: & proinde ſi Cainus illā perdidiſſet, ſibi tantum, & non ſoboli nocuiſſet. Nihil in hac re certi ex ſcripturis, aut Patribus colligi poteſt: niſi quod prior opinio maiori eſt Theologorum auctoritate firmata; poſteriorem tamen magis probo; quoniam ſi iuſtus ex Adamo filius naſceretur, quamuis iuſtitiam retinuiſſet, peccante poſtea patre, eam in prolem à ſe genitam minimè deduxiſſet, vt ſequenti proxime quæſtione dicetur: ergo nec peccatum proximi genitoris redundaſſet in filios, ſi Adamus iuſtitiam conſeruaſſet acceptam. vnde parentes peccatores tunc iuſtos filios procreaſſent, ſicut nunc ex iuſtis parentibus peccatores filij naſcuntur.

Octauò Quæritur, An ſi Adam iuſtus poſt aliquot filios genitos peccauiſſet, ſuo peccato illis ante progenitis nocuiſſet; ita vt ſi Adamus iuſtitiam originalé perdidiſſet, ipſi quoque pariter perdituri eſſent. Ambroſ. Cathar. in opuſc. de peccato orig. c. 8. diſtinguit; eos dicens iuſtitiam quidem originalem amiſſuros, ſed non gratiam adoptionis. Iuſtitia enim originalis, & gratia erant duo habitus, re penitus a ſe inuicem diſtincti. & Adamus acceperat iuſtitiam tranſmittendam in poſteros. Gratiam verò adoptionis ſolum ſibi non poſteris acceperat.

Longe tamen verius eſt, quod Durandus affirmat. 2. diſ. 33. q. 1. n. 7. eos nec iuſtitiam, nec gratiam amiſſuros: quod etiam videtur poſſe colligi ex Auguſtino ſuper Pſalmum 84 in illum verſiculum: [Auerte iram tuam à nobis;] Vbi ſic habet: ea peccata parentum non pertinent ad filios, quæ faciunt parentes natis filijs: nam filij iam nati ad ſe pertinent, & parentes quoque ad ipſos: & quicquid accidit ipſi Adæ, ſecutum eſt etiam nos, quia eramus in Adamo, quando peccauit. Hæc ille, & Gratianus 24. quæſt. 3. §. Quod autem. ad finem ait: Peccato Adæ ideo omnes teneri dicuntur, quia nondum aliquis ex illo materialiter fuerat proſeminatus. Ex quibus verbis videtur colligi, ſi quis eſſet ante lapſum Adæ progenitus, eum iuſtitiam originalem nequaquam amiſſurum. Ratio quoque id videtur perſuadere. Adultus enim, qui iuſtus, & amicus eſt Dei, iuſtitiā & amicitiam diuinam non amittit inuitus. Deinde, qui Deo carus eſt, voluntatem habet ſeruandi, & implendi omnia diuinæ legis præcepta, ergo abſurdum eſt dicere eum tali affectu, & voluntate præditum, à Dei gratia, iuſtitia, & amicitia decidere. Obijcies; quid ſi illi adulti non eſſent, ſed paruuli nondum rationis compotes effecti? Reſpondeo, eos quoque iuſtitiam minime amiſſuros: quoniam ex ſcripturis, & Patribus ſolum didicimus peccatum originis communi ſeminis propagatione in poſteros tranſ-

fundi,

A fundi, eo quod nati, & concepti, iuſtitiæ originalis priuatio nem vna cum natura ſuſcipiunt: ergo filij ante lapſum geniti iuſtitiam originalem nequaquam amitterent.

At contra hæc nobis obijcies. Primo, Adam accepit iuſtitiam ſibi ac toti generi humano, ergo quocumque tempore per peccatum illam amiſiſſet, ſibi quoque ac toti generi amiſiſſet; ſed filij ante lapſum geniti ad genus Adæ pertinebant, ergo Reſpondeo, Adamum accepiſſe iuſtitiã tranſmittendam quidem dono Dei in omnem ſobolem, ſed ex eo communi ſeminis propagatione venturam; & proinde non in filios ante iam natos.

Secundo oppones: Si filij iam nati ante peccatum iuſtitiam retinuiſſent poſt Adæ peccatum, eam quoque in ſuos poſteros traduxiſſent, quia eam beneficio quidem Dei, ſed ſed per Adamum acceperant, & proinde ſibi & poſteris. Reſpondeo, eam iuſtitiam poſt Adæ peccatum non fuerant tranſmiſſuri, quia eorum poſteri, licet ab eis proximè generarentur, nihilominus tamen eſſent veri poſteri Adæ, & ab eo proſeminati: quare licet ex proximis progenitoribus peccatum originis minime contraxiſſent: per generationem tamen ab Adamo peccatore iam facto naturaliter propagati ſuſcepiſſent. Ad id vero quod ſecundo loco obij- B ciebatur, progenitores eorum proximos iuſtitiam accepiſſe ſibi, ac poſteris. Reſpondeo, poſt Adæ peccatum eos retenturos fore, quam acceperant iuſtitiam ſibi, & non ſoboli: Vnde quando iuſtitiam accepiſſent tranſmittendam in poſteros, id quidem eſſet Adamo eam retinente, qui eam traduceret per eos: ipſo vero Adamo per peccatum amittente, in filijs iam genitis iuſtitia deſineret eſſe commune totius generis donum, & eſſet in illis perſonæ priuilegium, & beneficium.

Tertio obijcies: Si Rex conceſſiſſet militi certum donum, ac munus ea conditione, vt ſi in officio manſiſſet, illud ſibi, & poſteris habuiſſet; ſin minus, ſibi, & ſuæ poſteritati perdidiſſet: tunc huiuſmodi milite ab rege deficiente, beneficium, & donum acceptum non ſolum poſteri generandi amiſiſſent, ſed etiam filij ante progeniti. Reſpondeo, exemplum ex humanis ductum non ſemper locum habere in diuinis: quia amiſſio regalis muneris in militem collati tantummodo poteſt poenæ rationem habere; ac proinde filij quicunque ob paternum crimen poſſunt eo priuari: at vero priuatio iuſtitiæ originalis non eſt poena, ſed C culpa. Deus autem neminem odio habet, vt a ſe alienum, & auerſum, & ſibi inimicum propter alienum peccatum tantummodo extrinſecum.

Quarto oppones, Iuſtitia originalis, & gratia erant duo habitus re diſtincti; ergo licet gratia ſemel accepta, nonniſi propria voluntate amittatur, iuſtitia tamen originalis poteſt amitti per alienam voluntatem. Reſpondeo, fuiſſe quidam multorum Theologorum ſententiam, iuſtitiam originalem, & gratiam eſſe habitus inter ſe re ipſa diuerſos. Nos tamen probabiliorem exiſtimamus eam, quæ tradit eſſe re vnum, & eundem habitum ratione diſtinctum; & proinde quodcumque lethale crimen ſicut gratiam, ita iuſtitiã originalem tollere, atque delere. Ex quibus intelligi poteſt, quid ſit dicendum in ea quæſtione, An ſolo Adamo peccante, Eua nullum peccatum admittens eſſet iuſtitiam originalem amiſſura per peccatum ipſius Adæ? Ambroſius Catharinus affirmat, eam amiſſuram fuiſſe iuſtitiam originalem, ſed non gratiam, quia data eſt Adæ iuſtitia eo pacto vt cæteri omnes ex illo, & per illum eam acceptam haberent; ſed dicendum exiſtimo, Euam neque gratiam, neque D iuſtitiam originalem amiſſuram: quod idem dixi de filijs ex Adamo ante peccatum progenitis.

Nono Quæritur, An ſi Eua peccaret, & non Adamus peccatum originis poſteros quoque foret conſecuturum. Reſpondeo, minime ex Anſelmo lib. de peccato originis cap. 6. ex quo hauſiſſe videntur. S.Tho. 1.2.q.81.ar.5. Alexan.p.1.q.105.mor.3 ar.2. Dur.2.d.31.q.2. & alij, quia Adamus, non Eua iuſtitiam ſibi, ac poſteris acceperat. Eua enim eam habuit, vt ſibi propriam, & peculiarem, non communem.

Decimo Quæritur, An ſi ſolus peccaret Adam peccatum eius ad poſteros quoque pertineret? Reſpondeo, Maxime, quia ipſe Adamus, vt fons, & origo iuſtitiam acceperat ſibi, & poſteris, & proinde ſibi, & poſteris retinuiſſet, vel amiſiſſet, etiam ſi ſolus ipſe, non Eua peccaſſet.

Alex.p. 2.q. 105.m.3.ar. 2.ad fin.

Qua in parte Animæ inhæreat peccatum originis. Cap. XXXI.

QVæritur, Vbinam inſit, vt in re ſubiecta peccatum originis? Tres ſunt opiniones: prima aſſerentium inhærere in ipſa animæ ſubſtantia. Sic opinantur Alber. 2. d. 30.a.4.ad 5. S.Tho.1.3.q.83.ar 2. Aegi.2.d 31.q.2.ar.1. Argen.2.d.31.q.1.a.4. Ratio eorum eſt: quia putant iuſtitiam originalem in ipſa ſubſtantia animæ ſedem habuiſſe; & peccatum originis eſt priuatio iuſtitiæ: ſed forma, & eius priuatio in eadem facultate inſident. Secunda opinio docet peccatum originis ineſſe in Appetitu ſenſus. Ita Durandus ſentit 2.d.20.q.5.nu.4. quia iuſtitiam originalem ponit in appetitu ſenſus, cuius effectus primus erat ſubijcere appetitũ ſenſus rationi, & Deo. Tertia opinio, peccatum originis in voluntate conſtituit. Eſt Scot. 2.d.32.q.1. verſ. quo ad primum. Bonau.2.d.31.ar.1.q.2. quam putat probabiliorem Ricardus 2.d.31.a.1.q.1. cui etiam quidam nunc iuniores accedunt; tu ſi malueris, eam ſequere. Id probare conatur Sco- B tus, quoniam peccatum, inquit, originis eſt priuatio iuſtitiæ originalis: ſed iuſtitia re erat idem habitus, qui gratia; gratia autem non eſt habitus re a charitate diſtinctus: ſed charitas in voluntate reponitur, ergo, & gratia, & iuſtitia originalis, & proinde eius quoque priuatio, quod eſt peccatum originis. Oppones; Peccatum originis eſt peccatum naturæ, quia iuſtitia originalis erat naturæ donum: ergo vtrumque pariter eſt in ſubſtantia animæ. Reſpondet Scotus, iuſtitiam originalem fuiſſe naturæ donum, non quia eſſet in natura, aut quia eſſet naturalis aut naturæ conditio, ſed quia collatum Adæ in commune bonum totius generis humani, & proinde in omnes homines Dei beneficio, & munere tranſiturum. Eodem ſenſu peccatum originis vocatur peccatum naturæ; non quia proxime inſit in natura, ſed quia eſt peccatum, quo Adam ſibi, & omnibus hominibus a ſe propagandis iuſtitiam perdidit originalem. Secundo oppones: Peccatum originis totam animam polluit, & inficit, non vnam aliquam eius partem commaculat: ergo ineſt in ipſa animæ ſubſtantia. Reſpondet Scotus, ſicut gratia, & charitas inhærens in voluntate totam animam red- C dit gratam, & acceptam Deo, ita etiam priuatio gratiæ, & charitatis, licet proxime in voluntate reſideat, totam animam alienat, & auertit a Deo, & proinde totam contaminat. Sed certè cum peccatum originis ſit gratiæ priuatio, & gratia a charitate diſtincta, in ipſa anima ſedem habeat, rectè colligit S. Thomas in anima eſſe peccatum originis, quamuis cætera peccata in voluntate ponantur, quia non ſunt gratiæ priuationes, ſed actus rectæ rationi contrarij.

Quænam ſint peccati originis effecta. Cap. XXXII.

PRimo Quæritur, Quot, & qui ſint peccati originis effectus? Reſpondeo, eos ad tria potiſſimum quatuorue capita reuocari poſſe. Primus eius effectus eſt pugna, qua ſenſus cum ratione, ſeu mente, caro cum ſpiritu, corpus cum anima colluctantur: quam pugnam Apoſtolus explicuit multis in locis, vti cum eam appellauit legẽ carnis, legem peccati, legem membrorum, concupiſcentiã, D & veterem hominem. Theologi vero fomitem peccati, & ſenſualitatẽ paſſim appellant. Hæc autem pugna in tribus præcipuè conſiſtit. Primum, in eo, quod tum appetitus ſenſus, tum rationis propenſus eſt ad malum: Deinde, quod ad bonum tardus ac piger: Poſtremò, quod ratio ſæpe eſt ignara æqui, & boni. Secundus effectus peccati originalis ſunt animæ perturbationes, quas Theologi animales paſſiones nominare ſolent, quæ mentem hominis perturbant, & commouent, rationẽ ſæpe præcurrunt, & aliquando obſiſtentem quodammodo ad ſe flectunt. De quibus animi affectibus tertio libro a nobis pro inſtituti noſtri ratione fusè diſputatum eſt. Tertius effectus: Omnes corporis morbi, & ægritudines miſeriæque innumeræ; è quibus ſunt dolores, fames, ſitis, laſſitudo: Animaduertendum eſt, hæc omnia partim eſſe naturæ ipſius conditiones: conſtat enim homo ex contrarijs, item ex ſenſu & ratione. Vnde homo ſi cum ſolis naturæ dotibus procrearetur, hiſce malis foret obnoxius ex ipſa conditione naturæ: partim verò ſunt peccati effecta, quia primus homo ex quo omnes fati, pro-

creati-

creatique ſumus, Dei beneficio iuſtitiam, & ſanctitatem acceperat, quæ totum hominem in officio continebat; quæque, ſi eam Adamus conſeruaſſet, deriuaretur in poſteros: quare ea deperdita, quæ ſuperius mala commemoraui, in hominem irrepſerunt. Mala itaque, quæ alioqui ex conditione naturæ hominem conſecutura, ſed iuſtitiæ originalis beneficio repreſſa erant, tanto Dei munere deperdito, totum genus humanum inundarunt. Lutherani plures alios peccati effectus enumerant, vt ignorantiam Dei, contemptum, blaſphemiam, inobedientiam, odium, diffidentiam, deſperationem, ac ſimilia non pauca; Verum illi profecto magnopere hallucinantur. Nam horum appellatione ſi intelligant actus, & motus ſubito erumpentes, tunc erunt perturbationes, & affectus animi: ſi vero actus plena animi deliberatione elicitos accipiant, tunc ſunt lethalia crimina, propria voluntate contracta.

Secundo Quæritur, An mors corporis ita ſit peccati originis effectus, vt in omnes ſit peruaſura? Olim inter Patres duæ fuere ſententiæ: Quidam enim ſenſerunt, eos omnes, quos in extremo ad Iudicium aduentu Chriſtus Dominus viuos reperiet, non eſſe morituros, ſed in nubibus obuiam proceſſuros Chriſto veniente, & proinde tranſituros citra mortem vllam, ex hoc ſtatu mortali ad immortalem Beatorum in cœlis habitantium vitam, omnis corruptionis atque miſeriæ expertem. Hoc autem ſi probare nitebantur auctoritate ſcripturæ, ea in primis, quæ habetur in prima ad Theſſalonicenſes cap. 4. vbi dicitur: [Nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera.] Vbi Paulus ſe annumerat hominibus tunc temporis victuris: non quod ipſe victurus eſſet vſque ad nouiſſimum mundi diem, ſed more ſcripturæ loquitur, quo vſus etiam Dominus noſter dixit: Quem occidiſtis inter templum, & altare.] & tamen non illi, quos tunc Chriſtus alloquebatur Iudæi, ſed eorum parentes occiderunt. Ita dictum eſt, ab eodem Apoſtolo: nouiſſimè diebus iſtis loquutus eſt nobis in Filio. Illud quoque Pauli teſtimonium ad idem comprobandum adiiciebant illius opinionis auctores, quod eſt in prima ad Corinthios c. 15. vbi quod latina lectio habet: [Omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur] Græci codices legunt: [Non omnes dormiemus, ſed omnes immutabimur.] quaſi diceret Apoſtolus, Non ſumus omnes morituri, omnes tamen tranſituri ex hoc ſtatu mortali, ad ſtatum vitæ immortalis. Tertium eorum argumentum erat, quia credimus Chriſtum venturum ad iudicandum viuos, & mortuos, ergo aliqui ſunt viui futuri, quando Chriſtus ad iudicandum adueniet, eoſque viuos deprehendet. Hæc opinio fuit Chryſoſtomi homil. 41. in primam ad Corinth. c. 15. Theodoreti, Theophylacti, Epiphanij lib. 2. Tomo 1. Hæreſi 64. prope finem vbi exponit illud primæ ad Theſſalonicenſ. 4 (Rapiemur cum illis) Qui rapitur, inquit, non moritur; Tertullianus item lib. de Reſurrectione carnis, cap. 42. lib. 5. aduerſus Marcionem cap. 20. Hieronymus idem tenet in epiſtola ad Marcellam, quæ incipit: Magnis nos prouocas quæſtionibus quæſt. 3. Auctor Commentariorum nomine Ambroſij 1. Cor. 15. ait: omnes reſurgemus, qui in aduentu Domini mortui inueniemur: non omnes immutabuntur, qui in corpore ſunt reperti, quia ſancti ſoli beatitudinis gloriam conſequentur: Auguſt. libro ſecundo de peccatorum meritis, & remiſſione c. 33. & in libro de octo Dulcitij quæſtionib. quæſt. 3. idemq. ſenſiſſe Theodorũ, Apolinarium, Diodorum ſcribit Hieronymus in epiſtola ad Minerium, & Alexandrum; quam ſententiam noſtris temporibus ſequi maluerunt Eraſmus, Faber, Caietanus, Iſidorus Clarius, in epiſt. primam ad Corinth. cap. 15.

Secunda opinio fuit aliorum Patrum, eos omnes morituros, tam celeri tamen obitu, vt ſtatim, vitæ redditi Chriſto Domino venienti ſint obuiam proceſſuri; hanc ſequitur Auguſtinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 20. & lib. 2. Retractationum cap. 34. Auctor etiam Commentariorũ in Epiſtolas B. Pauli, qui Ambroſij nomine prænotantur, in explicatione quarti capitis epiſtolæ prioris ad Theſſalonicenſes, cæteri quoque qui poſt Auguſtini tempora ſcripſerũt Primaſius, itaque, Beda, Sedulius, Anſelmus 1. ad Corin. 15. & 1. ad Theſſalonicen. 4. Hieronymus ibidem in epiſtola citata ad Minerium, & Alexandrũ refert ita ſenſiſſe Didymum, Alexandrum, & Achatium. Eandem ſententiam amplexati ſunt Scholaſtici doctores in Quarto diſtinct. 43. Albertus S. Thomas, Bonauentura, Ricardus, Scotus, Durandus. Probant id quoque multiplici diuinarum litterarum teſtimonio: primum inde; Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori, poſt hoc autem Iudicium. Deinde, ex illis verbis. In Adam omnes moriuntur; & alibi, In omnes homines mors pertranſijt. Eodem pertinet illud Pſalmi. Quis eſt homo, qui viuit, & non videbit mortem? Paulus quoque prædicto cap. 15. prioris ad Corinth. loquens de ſemine; Non viuificatur, inquit, niſi prius moriatur. Denique in Symbolo Athanaſij confitemur omnes reſurrecturos in ſuis corporibus: Reſurrectio autem non eſt niſi eorum, qui per mortem ceciderunt.

In hac veterum Patrum diſcordia ſanè graui componenda, & concilianda, illud prius obſeruatione dignum exiſtimo, in eo, quem proxime poſui loco, primæ, inquam ad Corint. 15. Tres fuiſſe lectiones, vt notauit B. Hieronym. in Epiſtola ad Minerium & Alexandrum. Prima fuit hæc; Omnes reſurgemus, ſed non omnes immutabimur, quam frequenter vſurpant latini codices, item Tertullianus, Ruffinus in expoſitione Symboli, Auctor Commentariorum in epiſtolas B. Pauli, ſub Ambroſij nomine, Auguſtinus atque Fulgentius. Secunda lectio ea erat: Non omnes dormiemus, ſed omnes immutabimur:] quam lectionem habent Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Occumenius, Origenes, Auctor quæſtionum 146. quæ tribuuntur ſancto martyri Iuſtino: Eandem habent biblia quoque Syriaca. & Græci ferè omnes codices. Tertia lectio. [Omnes quidem dormiemus, ſed nõ omnes immutabimur:] Hac lectione vſi ſunt olim. Didymus, Alexander, & Achatius teſte Hieronymo, eamque modo haberet biblia Complutenſia & Pagninus in ſua verſione. Sed hæc lectio nihil differt a prima, quæ eſt noſtra vulgata latina.

Deinde obſeruandum eſt, Ambroſium Catharinum, & Sotum, ſeueros nimis, & acres fuiſſe cenſores primæ opinionis. nam Catharinus 1. Cor. 15. non eſt veritus dicere Græcam lectionem falſam eſſe, & periculoſam, nec poſſe niſi proterue ſuſtineri: Præterea, Chryſoſtomum fuiſſe deceptum, nec exactius rem conſideraſſe. Sotus vero 4. d. 43. q. 2. a. 4. ſaltem ait, poſt Concilium Tridentinum, quod vulgatam latinam editionem approbauit, primam opinionem non carere aliquantula temeritate; quia cum vulgata editione latina minime cohærere poteſt. Catharinus ſanè de B. Chryſoſtomo, tanto videlicet Eccleſiæ Chriſti doctore modeſtius loqui debuerat. Nec prima opinio ceu falſa, & periculoſa damnanda eſt, quam ſequuntur tot, ac tanti Patres, quos ſupra memoraui, & Hieronymus ea, quam retuli ſuperius ad Minerium, & Alexandrum epiſtola, relinquit vtranque lectionem lectoris arbitrio, vt eligat, quam maluerit. Auctor quoque libri de Eccleſiaſticis dogmatibus in alterutra conſtituere negat aliquid hæreticum. Auguſtinus Catholicos eſſe, inquit, qui hanc vel illam ſequuntur, & libro 2. Retractationum cap. 33. minime retractat, quod ante docuerat ſecutus primam opinionem, ſed rem totam ait diligentius expẽdendam, & tractandam. Magiſter etiã neutram eſt auſus improbare, aut damnare: demum S. Thomas vtramque docet eſſe probabilem.

Poſtremo eſt animaduertendum, Græcam lectionem. 1. ad Corinth. 15. [Non omnes dormiemus, ſed omnes immutabimur,] ſi ſenſus cum vulgata lectione conuenire nequeat eſſe omnino relinquendam: ſi tamen poſſit conuenire, tunc nec eſſe reſpuendam, neque primam opinionem damnandam: & licet Sotus, & Catharinus putauerint eam non poſſe cohærere: nobis tamen contra videtur, verbis quidem differre, ſed non ſenſu a latina lectione in hunc modum: Non omnes dormiemus.] id eſt, Non omnes moriemur:] nam ſcriptura non rarò mortem ſomnum appellat: [Sed nihilominus omnes immutabimur:] hoc eſt reſurgemus; ita tamen vt hæc reſurrectio late ſumatur pro eo, quod eſt, de ſtatu vitæ mortalis ad ſtatum immortalem tranſire ſiue morte intercedente, ſiue non intercedente morte. Latina vero editio quæ habet: [Non omnes immutabimur] eam immutationem appellat tranſitum ad vitam cœleſtem, & gloriam ſempiternam, quæ erit tantum iuſtorum. Cum autem Græci codices legunt: [omnes immutabimur] alio ſenſu immutationem acceperunt, pro tranſitu videlicet ex hoc ſtatu mortali ad immortalem; & proinde vtraque lectio reſurrectionem generalem futuram confitetur, ſed diuerſa ratione. Nam latina lectio habet, eã eſſe futuram interueniente morte: Græca vero eam futuram inſinuat abſque morte omnium generali, ſed ſolo tranſitu aliquorum a mortali vita ad immortalem. Hinc efficitur, vt ſola ſit differentia circa mortem, an ſcilicet ſit omnium

nium communis futura, an non: quæ res ſita eſt in opinione. Poſſunt etiam ambæ lectiones conciliari aliter; ita vt ſenſus Græcæ lectionis ſit: Non omnes dormiemus; quaſi dicat. Ij qui viui reperientur in extremo mundi interitu, quamuis ſint morituri, non tamen dormituri, hoc eſt non tradentur ſepulturæ, nec in ea reſoluentur in cineres, & putredinem, ſicut mortui, qui iam pridem dormierunt, ſed vel in ardentiſſima terrarum omnium deflagratione, quæ abſumet, & depaſcet omnem hunc mundum, vel in ipſo raptu ſubito interibunt, & rurſus breui reuiuiſcent, ac reſurgent, & viui rapientur in aera, vt occurrant Domino venienti. Quare prima opinio nihil habet temeritatis, vel periculi contra fidem: nam ſi opponas ſcripturæ teſtimonia quibus generatim aſſeritur omnes morituros. Reſpondebitur, ſi quippiam de hominibus ſcriptura aliquando generaliter tradit, id eſſe intelligendum iuxta aliud eiuſdem ſcripturæ teſtimonium, aliquos excipiens: ita vt ſignificet omnes morituros, niſi quos Domino ſeruare, ac ſuperſtites eſſe placuerit. Et quoniam in priori ad Theſſal. 4. Paulus videtur aliquos excipere, ideo probabiliter opinantur, qui eos excipiunt.

At vero longe nobis ſolidior videtur eſſe ſecunda ſententia. Nam difficile creditu eſt aliquos ſuperſtites, & viuos futuros poſt triſtem adeo, ac lugubrem totius huius mundi conflagrationem. Quemadmodum enim olim omnes generali acquarum inundatione perierunt. Sic vniuerſo deflagrante orbe terrarum omnes homines ardore flammarum vndique ſæuientium arrepti conſumentur. Obijcies: ſicut olim octo iuſti ſalui euaſerunt ex aquis diluuij; ita etiam iuſti, qui tunc viui reperientur, erepti ſeruabuntur ex flammis communis orbis incendij. Reſpondeo, aquis intactos, & incolumes octo homines euaſiſſe; ſed Dei beneficio, & munere, at verò a generali terrarum omnium deflagratione, niſi miraculum interueniat, ſeruabitur nullus. Verum de miraculo huiuſmodi nihil certi habere, niſi diuinando poſſumus. Deinde obijcies verba Apoſtoli; Nos qui viuimus, qui relinquimur, &c. Reſpondeo, nequaquam ſignificare Apoſtolum illis verbis eos non morituros; ſed aut acerbiſſimo, quo terræ concident, igne extinguendos, aut ipſo raptu defunctos ſtatim ad vitam redituros, ac ſi mortui non eſſent, & Domino venienti paulo poſt obuiam proceſſuros: ita vt qui iam præmortui fuerant, ad vitam eo tempore reuocati, eos, qui vna cum mundo ardoribus deflagrante peribunt, viuos reperturi ſint: Et propterea iuſti, qui tunc erunt, ſi quid ex peccatorum ſordibus purgandum contraxerint, eo terrarum incendio, aut breuiſſima in raptu morte expiabunt. Auguſtinus, Auctor commentariorum in Pauli epiſtolas Ambroſij nomen præſeferens, Oecumenius, Beda, Anſelmus perſpicuis verbis docent eos in ipſo raptu citiſſime morituros, & ſtatim vitæ redditos, ad immortalem ſtatum tranſituros. Poſtremo obijcies, in ſymbolo profiteri nos credere, viuos, & mortuos iudicandos, ergo non omnes tunc erunt vita defuncti. Nonnulli reſpondent, mortuorum vocabulo intelligi peccatores, & viuorum nomine iuſtos: verum ſatis improprie. Quare ſimplicius, & apertius interpretari poſſumus iudicandos mortuos, eos ſcilicet, qui ante iudicium mortui fuerant: & viuos, ideſt, qui viui tunc inuenientur tempore iudicij futuri appetente, hoc eſt, ſub Chriſti domini ad iudicandum aduentum.

Tertio Quæritur, An ſicut proximorum parentum peccata, non tranſeunt in poſteros, quod attinet ad culpam, ita etiam quod pertinet ad poenam? Quæſtionem hanc pariunt duo ſcripturarum teſtimonia, quæ videntur ſecum ipſa pugnare. Nam Ezechiel. 18. propheta plane contendit oſtendere, neminem puniri, niſi propter culpam ſuam: [Anima, inquit, quæ peccauerit, ipſa morietur: filius non portabit iniquitatem patris:] At vero Exodi 20. & Deute. 5. dicitur: Ego ſum Dominus Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum, in filios in tertiam, & quartam generationem. Quæſtionem hanc tractauit Auguſtinus in Enchiridio cap. 46. & 47. ac fere inſolutam reliquit: eo tamen magis accedit, vt doceat, aliquando puniri filios propter parentum delicta, quod idem multis alijs in locis tradit lib. quæſt. ſuper vetus teſtam. q. 24. in Deuteron. & q. 7. ſuper Ioſue, & lib. 6. con. Iulia. c. 4. & ſuper pſal. 84. in verſiculum: Auerte iram tuam a nobis. Pſalm. 105. verſ. vlt. Peccauimus cum patribus noſtris. pſal. 8. verſ. In memoriam redeat iniquitas. Idem ſenſit etiam Leo epiſt. 86. & deſumpſit ad verbum ex Auguſtino: Ita Gratianus 24. q.

A 3. 5. Quod autem, &c. ſi habes, & 1. q. 4. 5. Item peccato, immo id communi conſenſu Theologi tradiderunt S. Tho. 1. 2. q. 81. art. 2. ad 1. Bonau. 2. d. 33. art. 1. q. 1. Alber. d. 33. Aegid. q. 1. art. 2. Ricar. art. 1. q. 2. Dur. q. 1. Argen q. 1. 2. 4. Gabr. q. 1. ar. 2. quorum omnium ſententia eſt, filios etiam innocẽtes aliquando puniri poena corporali, vel temporali propter parentum peccata, non tamen æterna, vel ſpiritali. Et propterea Ezechielis teſtimonium explanant, ita vt dicant filios non portaturos peccatum patris, ideſt, poenam ſpiritalem, vel æternam patri debitam. Exodi vero locum illum interpretantur, filios videlicet aliquando puniri, vel ad tempus, vel poena corporis ob parentum flagitia. Totum hoc hauſerunt Theologi ex Aug. epiſt. 75. Hæc tamen conciliatio alijs non admodum placet. Tum quia toto capite Ezechielis 18. ſermo prophetæ eſt de poena temporali, & corporali: reprehendit enim eo loco Iudæos captiuos in Babylonem abductos a Nabuchodonoſore, eo quod conquererentur de Domino dicentes; Patres noſtri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt, quaſi dicerent: Nos captiui miſera ſeruitute premimur propter noſtrorum parentum crimina; ipſi deliquerunt, nos eorum poenas miſeri ſuſtinere, & perferre compellimur. Quibus Propheta reſpondet eos eſſe abductos in captiuitatem, & in ſeruitutem redactos propter ſua ipſorum peccata, quæ ibi enumerat, non autem propter ſuorum parentum crimina. Tum etiam quia teſtimonium Exodi 20. manifeſte loquitur de filijs tertiæ, & quartæ generationis peccata parentum imitantibus, vt ex ipſo literæ contextu, ſerieque ſermonis planum eſt. Nec aliter B. Gregor. lib. 15. mor. cap. 22. Chryſoſt. hom. 77. in 23. cap. Matthæi. Auguſt in quæſtionib. ſuper Deuteron. q. 42. hunc locum exponunt.

In hac igitur controuerſia probabile mihi videtur, ſi ſermo ſit de poena proprie ſumpta, qua Deus culpam punit, & vindicat, ex ſcripturis nos minime compelli ad aſſerendum filios innocentes plecti aliqua poena, ſiue æterna, ſiue temporaria, ſpiritali, ſiue corporali ob culpam parentum: nec ob ſolum ſuorum parentum crimen eos grauius puniri, quam ipſi merentur: hoc enim ex loco Ezechielis citato colligitur, vbi Propheta ita generaliter ait, vt inſinuet vnumquemque ob culpam ſuam debitis poenis affici; & Apoſtolus ad Gal. 6. generatim quoque docet vnumquemq. onus ſuum portaturum. Verum in hanc ſententiam quædã obijci poſſunt: Primum, teſtimonium productum Exo. 20. & Deutero. 5. vbi ob peccata parentum filii dicuntur poenas luere vſque ad tertiam, & quartam generationẽ; quod cum allato Ezechielis teſtimonio videtur pugnare. Reſpondeo, ſenſum eius loci eſſe: Deum non ſolum ſemel & iterum, ſed etiam tertio, & quarto poenas ſumere conſueuiſſe de ijs, qui vſque ad tertiam, & quartam generationẽ, parentum malos mores imitantur, tamquam diceret, non ſemel, aut iteram, ſed etiam ſæpius puniam improbos. Vel ſenſus eſt, pepercillem vtique filiorum peccatis, ſi ſemel, aut iterum etiam imitati parentes peccauiſſent; ſed cum tertio, & quarto parentum ſcelera ſuorum imitentur; ideſt cum adeo obſtinato animo peccent, & eorum peccata ſint inueterata, debitas poenas repetam. Cum itaque parentum peccatum tandiu perſeueret in filiis, vt imitatione, & exemplo vſque ad tertiam, & quartam generationem protendatur, vltionem meam non amplius differam. Deinde D obijcitur: multis exemplis ſcripturarum conſtat, filios ob culpas parentum poenas temporarias pertuliſſe. Legimus enim Gen. 19. infantes incendio ſodomitico periiſſe, Gen. 7. infantes vna cum adultis generali aquarum inundatione fuiſſe ſubmerſos. Exod. 9. Aegyptiorum primogeniti (& veroſimile aliquos eorum infantes fuiſſe) interempti ſunt ab Angelo percutiente ob peccatum regis, & parentum recuſantium dimittere populum Dei. Num. 16. tota familia Core, Dathan, & Abiron, ob principum ſeditionem contra Moſen interiit. 1. Reg. 15. ob peccatum Amalecitarum paruuli iuſſu Dei ſunt interfecti. Ioſue 17. ob peccatum Achan imperauit Dominus, vt domus eius etiam cum paruulis tota penitus deleretur. 2. Reg. 12. conſtat filium Dauidis mortem obiiſſe propter homicidium, & adulterium patris. 1. Reg. 4 propter peccatum filiorum Heli, victus eſt populus Dei, magnaque clade affectus à Philiſthæis 2. Reg. 24. ob peccatum regis Dauidis populus peſte infectus diminutus eſt. 3. Reg. 14. Ieroboam ob peccatum ſuum in familia punitur. Similiter 3. Reg. 16. Baaſa rex Iſraelis, & 2. Reg. 12. Propheta dixit Dauidi: Non recedet

cedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum: Item poſteri Achab ob peccatum eius pœnas dederunt. Gen. 9. Cham peccante in patrem ſuum Noe, maledictus eſt filius eius Chanaam. 4 Reg 5. Giezi peccante, lepra eius tranſmittitur ad poſteros. Malach. 1 Odium Dei in Eſau tranſijt ad illos. Matth. 23. ait Dominus Iudæis: Donec veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram; & cap. 27. dixerunt Iudæi Pilato; ſanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros, Pſalmo quoque 108. dicitur; In memoriam redeat iniquitas patrum eius.

Verum ad omnia hæc reſponderi poteſt, paruulos aliquando morte perijſſe, mors illorum tamen corporalis fuit pœna communis omnium hominum ex peccato originis contracta; adultos vero extinctos fuiſſe, vel communi hominum morte, ſi innocentes erant; ſi nocentes vero, ſuorũ peccatorum pœnas luiſſe per mortem inflictam. Objicies ex allatis exemplis plane deduci ſæpius parentes in ſuis filijs puniri, immo ipſæ ſcripturæ ita loquuntur. Reſpondeo, ſontes a Deo aliquando puniri, non ſolum in ſe ipſis; ſed etiam in rebus ſuis: ſolet enim Deus greges, & armenta deſperdere, fruges abſumere, poſſeſſiones exurere, vrbes delere, prouincias, & regna vaſtare propter regum, aut dominorum facinora: nam, eo ipſo, quod res alicuius damno calamitate pereunt, maxima ille triſtitia, dolore, pœna conficitur. Nocentium itaque hominum, atque improborum res, & bona diſſipat, & perdit Deus, vt eorum dominos propter ipſorum flagitia mœrore, & triſtitia afficiat. Ita etiam aliquando, vt parentes doleant, & conficiantur acerbo filiorum interitu, aut alio caſu aduerſo, & calamitoſo rapiuntur filij, extinguuntur, trucidantur, & mors eorum eſt communis hominum pœna ex peccato originis contracta, & eſt quoque parentum pœna ob peccatum ſuum. Deinde objicies; Aliquando paruuli, qui è medio tolluntur, ſunt a peccato originis mundati, ergo illi nequaquam moriuntur propter peccatum originis. Reſpondeo, peccati culpam condonari a Deo, non tamen remitti omnem pœnam temporariam, ſed æternam: hæc enim ſimul cum culpa aboletur, illa vero durat, ac permanet, vt ſit probatio, & exercitatio virtutis, & proinde inſtrumentum bene merendi. Poſtremo objicies; ſi teſtimonium Exod. 20. & Deuter. 5. intelligitur de tertia, & quarta generatione eorum, qui parentum peccata imitantur, ergo quid opus erat addere hæc verba (in tertiam, & quartam generationem?) nam ſi poſteri ex eo, quod prauum, ac peruerſum ſuorum parentum exemplum ſequuntur, puniuntur; etiam dici poterat, vel etiam debebat viſitans peccata vſque ad centeſimam, vel milleſimam generationem. Auguſt. q. 4. ſuper Deuter. citata reſpondet, tria, & quatuor efficere numerum ſeptenarium, qui in ſcripturis ſæpe pro multis vſurpatur: & proinde ſenſum eſſe. (In tertiam, & quartam generationem) id eſt, in multas generationes. Cæterum poteſt etiam reſponderi, eſſe ibi ſcripturæ phraſim, quæ inſinuet non ſolũ ſemel & iterum, ſed tertio, & quarto filios peccantes puniri diuinitus; quemadmodum Amos 1. & 2. ſæpè repetitur hæc phraſis: Super tribus ſceleribus, & ſuper quartum non conuertam eum; id eſt, non parcam, nec tamen ijs in locis explicantur tria illa ſcelera, cum quartum alioqui exprimatur; quare veriſimile eſt eſſe Hebraiſmum, vt hoc ſignificetur illis Domini verbis: Si ter tantum peccaſſent, ignoſcerem vtique; ſed cum quater quoque delinquat, non parcam, ſed vlciſcar ſcelera eorum. In Exodo itaque apte, & conuenienter dicitur: In tertiam, & quartam generationem: tum quia patres non ſolent, vt plurimum niſi ad quartam generationem viuere, & proinde vſque ad quartam generationem dolore, ac triſtitia affici ex ſuorum filiorum calamitatibus, & malis: tum etiam quia poſteri vſque ad quartam generationem ſolent ad peccatum induci, & moueri prauo parentum ſuorum exemplo.

De peccati originis pœna. Cap. XXXIII.

HOc loco ponamus oportet, ob primum Adæ peccatum genus humanum multis pœnis affici, ac puniri, inter quas eæ ſunt omnium communes, rerum agendarum ignorantia, bene agendi difficultas, hoc eſt, ad malum procliuitas, & ad bonum proſequendum tarditas, Mors corporis, pugna carnis, & mentis. Nam homo ſi naturæ integritatem, in qua fuerat inſtitutus a Deo, conſeruaret, nec mortis ſubijceretur imperio, nec vllis ſẽſuum vexaretur affectibus.

A Primo itaque quæritur, An paruuli ſine baptiſmo decedentes pœnam ignis æternam ſuſtineant? Auguſtin. de fide ad Petrum c. 27 ſerm. 13 & 14. de verbis Apoſtoli, & 5. libro Hypognoſticon tradidit, nullum eſſe locum medium inter dexteram, & ſiniſtram, ſed omnes aut a ſiniſtris Chriſti futuros, aut a dexteris in generali Dei iudicio: & eos, qui a dextris erunt, vna cum Angelis ad cœleſtem hæreditatem admittendos; detrudendos vero in ignem æternum, qui a ſiniſtro, vt perpetuis gehennæ ſupplicijs torqueantur. Eidem aſſenſit Fulgent. de incarnat. & gratia Chriſti c. 14 & 30. Gregor. lib. 9. moral. c. 16. videtur eidem etiam ſententiæ ſubſcripſiſſe. Ea enim verba Iob explanans, quæ ſunt in cap. 9. eius libri (Multiplicabit vulnera mea etiam ſine causa,) ita ſcribit: Et hic paruuli ex proprio nihil egerunt, & illuc ad tormenta perueniunt, perpetua tormenta percipiunt, qui nec ex propria voluntate peccauerunt. Ex Theologis Scholaſticis vnus Gregor. 2. diſt 33. q. 3. huic opinioni maluit accedere; qui idcirco appellari ſolet tortor puerorum. Driedo. lib. 1. de gratia, & lib. arb. tract. 3. c. 2. ſcribit hanc ſententiam magis cum ſcripturis B conuenire. Cæterum communi Scholaſticorum conſenſu recepta eſt ea ſententia, quæ tradit huiuſmodi paruulos ab igne minime cruciari, ſed ea tantum pœnam ſuſtinere, quæ vocatur Damni, qua ſunt in perpetuum a cœleſti patria Beatorum ſpirituum excluſi. Ita Magiſt. 2. d. 33. Altiſiod. in ſum. lib. 2. tract. 27. c 6. Alex. p. 2. q. 105. memb. 10. §. 1. Alber. in ſum. p. 2. tract. 18. q. 113 S Tho 2. d. 33. q. 3. q. 1. Aegid. 2. d. 33. q. 2. a. 1. Ricar. 2. d. 33. a. 3. c. 1. Henric. quodl 6. q. 21. Scot. 2. d. 33. Dur. Argent. Baſſolis, Gabr. Maior. 2. d. 33. Marſil. 2 q. 19 a. 5. Bonau. 2. d. 33. a. 3. q. 2 & alij: atque hæc opinio eſt merito amplectenda, eſt enim pietati, & rationi magis conſentanea, ac tot tantorumque virorum, quos iam retuli, auctoritate fulcita. Eandem habet expreſſe Innocentius Tertius in cap. Maiores, de Baptiſmo, & eius effectu. vbi ait, peccati originalis pœnam eſſe carentiam viſionis diuinæ: actualis autem, gehennæ perpetuum cruciatum. Auctor commentariorum Ambroſij nomine ad Rom. 5. in illa verba; Per vnum hominem, &c. Mors, inquit, quæ dicitur gehenna, quam non patimur peccato Adæ, ſed eius occaſione proprijs peccatis acquirimus C & Apoc. 18 2. ad Corin. 5. Vnuſquiſque punitur, prout geſſit, & peccauit in corpore: ſed paruuli nihil propria voluntate peccauere. Præterea, non videtur diuinam clementiã, & bonitatem decere, vt tam ſeueras, & graues pœnas de ijs paruulis ſumat.

Ad ea verò, quæ ex S. Patribus objiciuntur, Reſpondeo; In primis de Auguſtini mente certi aliquid colligi nequit. In Enchiridio enim cap. 93. ad Laurentium aperte ait: Quicunque a perditionis maſſa non liberatur per mediatorem Dominum, reſurget quidem, ſed vt cum Diabolo puniatur. Idem cap. 95. in eodem libro tradit mitiſſimam eorum pœnam futuram, qui præter peccatum originis aliud nullum addiderunt. Alijs in locis docet poſt mortem non eſſe locum medium iudicandorum inter ſiniſtram, & dexteram. Sed enim ex his locis, qui certè ſunt Auguſtini, non colligitur aperte paruulos eſſe igne torquendos: at quia Pelagiani tradebant huiuſmodi paruulos ad cœleſtem patriam, & ſedem nec recipiendos, nec condemnandos quidem, ſed ſacro baptiſmate eos ablui debere, vt poſſint in cœleſte regnum, & Beatorum ſpirituum domicilium aditum D habere, non vt à peccato, quod nullum contraxerunt, abſoluantur, ideo paſſim docuit Auguſtinus inter dexteram, & ſiniſtram nullum medium locum intercedere; & proinde paruulos decedentes ſine baptiſmo fore damnandos. Et cum ait eos vna cum diabolo puniendos, reuera ignis pœnam videtur innuere, ſed non clare, & apertè hoc enim ideo affirmat, vt doceat paruulos eſſe peccato inquinatos, & propterea tanquam peccatores perpetuam pœnam ſubituros. De Fulgentio autem haud ægre diffitemur eum in priorem deſcendiſſe ſententiam: ſed eius auctoritati opponimus illam Innocentii Tertii, & Scholaſticorum, & Auctoris commentariorum in epiſtolas Pauli ſub Ambroſii nomine. Auctor vero libri de Fide ad Petrum negari non poteſt, quin fuerit in eadem ſententia, qua Fulgentius; eum tamen fuiſſe Auguſtinum negamus; nam Iſidorus, & Honorius eum librum tamquam regulam fidei editam a Fulgentio citant, & ipſe auctor initio eius libri pollicetur ſe certam fidei regulam traditurum. Auctor item librorum Hypognoſticon eidem ſententiæ ſubſcripſit, cui Fulgentius; ſed is auctor Auguſtinus minime cenſendus eſt.

Dubi-

Dubitatur quoque, ſint ne ne Auguſtini, ſermones de verbis Apoſtoli. Gregorium vero putamus non apertis id verbis tradidiſſe, ſed locutum more Auguſtini, cum ait; ad tormenta paruulos damnandos; ac ſi diceret eos perpetuas poenas perpeſſuros. Secundo obijcitur locus Matth. 25. vbi iudicio generali futuro, omnes erunt hoedi, vel oues; omnes item a ſiniſtris, vel a dextris; at paruuli non erunt a dextris, aut inter oues. Matth. 3. congregatur triticum in horreum, paleæ autem igni comburuntur inextinguibili, ſed paruulus triticum non eſt. Luc. 3. Arbor non faciens fructum bonum in ignem mittitur. Matt. 22. Non habens veſtem nuptialem in tenebras exteriores detruditur. Apocal. 20. Beatus, & ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima, in his ſecunda mors non habet poteſtatem. At c. 21. ſecunda mors dicitur ſtagnum ignis, & ſulphuris, & qui nõ eſt inuentus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis. Hiſce omnibus obiectis reſpondeo, ijs in locis ſermonem haberi de adultis, vt ex ipſo literæ contextu facilè iudicari poteſt. Et cum ſcripturæ ſcripturis non repugnet, Paulum opponimus dicentem, 2. ad Corint. 5. Vnuſquiſque referet propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Tertio obiicitur: Paruuli dum hac vita funguntur, plurimas ſenſus poenas patiuntur, ergo nihil eſt mirũ, ſi poſt obitum perpetuum ignis ſupplicium perferant. Reſpondet S. Thomas 2. d. 33. q. 2. a. 1. ad. 3. huius vitæ poenas eſſe ad tempus, alias vero perpetuas fore. Paruuli autem cum ſint in hanc lucem editi, præſentis vitæ malis, & poenis ſubiiciuntur; at vero diuinæ iuſtitiæ leges, perpetua gehennæ ſupplicia, pueris ſolo originis peccato pollutis, non irrogant. Inſiſtes; Potuerant paruuli Deo id conſtituente, dum in hoc mundo viuerent, perpetuo igne torqueri. Reſpondeo, potuiſſe quidem Deum id afficere, ſed peccatum originis tantum poenæ, & ſupplicij minime meretur, & proinde talis cruciatus eſſet quidem paruulorum malum, ſed non poena peccato debita, id igitur mali Deus infligeret ſecundum alium ſuæ voluntatis ordinem. Quarto oppones, Paruulorum abſque baptiſmate decedentium corpora expertia omnino erunt eius dotis, quæ a Theologis vocatur impaſſibilitas, ergo multis malis, & poenis erunt expoſita, & obiecta. Reſpondet S. Thomas, eorum quidem paruulorum corpora caritura omni dote, qua beatorum hominum corpora donabuntur; & nihilominus aliena prorſus erunt ab omni poena ſenſus, eo quod, Dei prouidentia impedientur, arcebunturque cuncta aduerſantia, ne vi ſua, & poteſtate, ea corpora exerceant; nec tamen inde licet inferre, id factum iri miraculo diuino: nam ante generale iudicium in miraculum merito refertur, ſi cauſæ naturales ab eo, quod naturaliter poſſunt, diuina operatione ſubtractæ impediantur, quia permittuntur agere iuxta naturas, & vires ſibi ab initio datas: at vero poſt iudicium res, & naturæ operabuntur iuxta poſitas diuinæ iuſtitiæ leges, non iuxta naturalem rerum ordinem inſtitutum.

Secundo Quæritur, An paruuli cum peccato originis hac vita excedentes triſtitia afficiantur ex hoc, quod perpetuo Dei aſpectu ſint carituri? Duæ ſunt ſententiæ, prima eſt aſſerentium, eos in moerore, & triſtitia futuros, qui eo argumento permouentur, quod eiuſmodi paruuli cognoſcent ſe a regno coeleſti excluſos propter peccatum originis ex primo parente contractum; at quotieſcunque aliquis nouit ſe ab inſigni aliquo, & eminenti honoris, & dignitatis gradu excidiſſe, ad quem niſi intercluſus ſibi aditus fuiſſet, haud dubie fuiſſet euectus, moerore conficitur. Hanc autem animi triſtitiam aiunt illi non eſſe poenam ſenſus, ſed ad poenam damni pertinere, quippe quæ non naſcitur ex aliquo malo, quod paruulis inferatur, ſed hoc ipſo quod illi ſunt regno coeleſti excluſi, & eiecti triſtantur, & dolent: quæ eſt poena damni, non ſenſus ab igne promanans. Sic Abulen. in Matthæum c. 25. q. 671. Immo opinantur aliqui paruulos poſt Chriſtum Dominum natos, & abſque baptiſmate decedentes maiorem triſtitiam paſſuros, quam cæteros, qui ante Chriſtum perierunt. Secunda opinio communi conſenſu Theologorum eſt recepta nulla eos triſtitia afficiendos. Ita Altiſiodorenſis, Alexander, S. Thomas, Bonauentura, Ricardus, Scotus, Durãdus, Gabriel, Marſilius, & alij locis ſupracitatis, quæ opinio longe maiorem, quam prima, probabilitatem habet, & ideo illi præferenda. Nam triſtitia eſt poena, & quidem grauis, & acerba, quæ voluntati perperam facienti debetur: quomodo autem fieri poſſit, vt paruuli cognoſcant quidem ſe propter peccatum originis cæleſte regnũ amiſiſſe, in quod

A reciperentur, ſi Adamus ſeſe in officio continuiſſet; & tamen nulla inde triſtitia, & dolore vexentur, difficile explicatu eſt. Quidam reſpondent, paruulos ſui ſtatus, & conditionis nullam notitiam habituros, quod S. Tho. non improbat de malo. q. 5. a. 3. Verum hoc alijs minime probatur, id certe S. Tho. alibi, & Bonau. videlicet 2. d. 33. q. 2. a. 2. refutant. Nec enim ſimile vero eſt ignorare paruulos ſe peccatum originis contraxiſſe, & ob id a cæleſti hæreditate, & regno alienos eſſe. Obijcies, Nemo poteſt cognoſcere ſe a regno excidiſſe cæleſti, niſi id nouerit, vel ex fide, vel ex notitia ſupernaturali. Alij reſpondentes hoc infirmant, & diluunt, quoniã paruuli eiuſmodi, in generali iudicio futuri ſunt, ergo ex eo ſaltem tempore fient certiores, vnde exciderint, & quantum boni, & quid iuris perdiderint ob primi parentis peccatum. Alij reſpondent eos paruulos id quidem ſimpliciter cognituros, nullam tamen inde triſtitiam, nullumue dolorem habituros. Ad id vero quod eſt ſupra obiectum, ex tali notitia triſtitiam naturaliter generari, Reſpondeo eodem modo, quo dixi paulo ante: Quemadmodum eorum corpora nihil mali accipient a contrarijs aut cauſis extrinſecus agentibus; alioqui enim earũ

B vi, & actione poſſent tandem perire, & eſſe deſinere; ſic etiam eiuſmodi notitia nihil moeroris, dolorisue inferet, quia Deus ſuam operationem ſubmouebit, & ſubtrahet, ita vt eorum voluntas nil triſtetur, ac doleat. Ita Marſi. 2. q. 19. ar. 5. Nec id propterea miraculo tribuendum erit; quia ſicut cæteræ cauſæ naturales, tunc temporis non agent ſecũdum conſuetum in hac vita naturæ ordinem, ſed iuxta præſcriptas diuinæ iuſtitiæ leges: Sic etiam mentis notitia, quæ nunc naturaliter ſolet triſtitiam parere, tunc nullum inducet, inferetue moerorem diuinitus impedita. Ita S. Th. Bonauentura. Marſilius locis citatis.

Tertio Quæritur, An paruuli cum peccato originis mortui, in generali iudicio ſint affuturi? Dur. 2. d. 33. q. 3. id negauit, eo quod qui non credit, Ioan. 3. iam iudicatus eſt. Medi. 1. 2. q. 83. ar. 4. ad 4. hanc ſententiam, vt temerariam condemnat, quia Matt. 25. dicitur: Congregabuntur ante eum omnes gentes: & ad Rom. 14. 2. Corinth. 5. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, & Apocal. 5. Veniet, & videbit eum omnis oculus. Et certe ratio Durandi leuis, & futilis eſt: alioqui enim impij a Chriſti Do-

C mini fide, & religione alieni, qui in adulta ætate non crediderunt eſſent ab vltimo iudicio abfuturi. Aderunt igitur paruuli, non vt eorum peccata diſcutiantur, ſed vt ſententia in eos proferatur, qua ob peccatum originis vna cũ corporibus reſumptis ipſorum animæ detrudantur in tenebras.

Quarto Quæritur, An eiuſmodi paruuli poſt generalè iudicium ſint in hac terra habituri? nam ante illud omnes fatentur eorum animas ſub terram abditas commorari. Ambroſius Catharinus in opuſculo de ſtatu puerorum abſque baptiſmate decedentium ſenſit, in hoc orbe terrarum habitaturos, & frequenter viſitandos ab Angelis, & ab his qui regno coeleſti potientur, a quibus ſæpe conſolationẽ accipient: addit, eos pariter in rerum naturalium ſcientia, & cognitione magnum facturos profectum. Nimius eſt in hoc Catharinus. Baſſolis 4. d. 33. q. 1. a. 3. ait. De loco vbi erunt neſcio, Quidam aiunt, eos in hac terra habitaturos, in locis amoenis vna cum ſocietate mutua, & iucunda pulchriori, & delectabiliori, quam habent quidam peccatores modò. Sic ille. Sotus 4. d. 48. q. 2. ar. 4. ad finem, videtur

D aſſerere huiuſmodi ſententiam eſſe temerariam, quia felicitatem aliquam eiuſmodi paruulis concedit, cum tamen Auguſtinus, & alij Patres contra Pelagianos aſſerentes communi conſenſu tradiderint, eos in perpetuum ad imum ſub terra locum condemnatum iri. Et certe diſt. 4. de conſecratione cap. Dominus, ex Auguſt. lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 23. aperte dicitur eos eſſe in tenebris futuros. & cap. Ad limina Apoſtolorum 30. q. 1. habetur eos perpetua morte damnandos. Auguſtinus lib. 2. contra Pelagium, & Celeſtium cap. 18 & 20. & epiſt. 106. ait eos æterna morte mulctandos, & lib. 1. de origine animæ c. 9. & lib. 2. c. 12. & lib. 1. de pecca. meri. c. 25. & in Enchi. c. 93. & auctor etiam Hypognoſticon lib. 5. manifeſte docet nullum eſſe tertium locum poſt generale iudicium futurum, niſi vitam æternam in cælo, & mortem perpetuam ſub terra; idem docent Proſper de voca. gen. lib. 2. c. 8. Beda in Ioann. 14. Scholaſtici Theologi fere omnes aiunt eos eſſe ſub terra manſuros in tenebris, ac loco vili, & abiecto, vicinoque ei, in quo dæmones, & improbi homines ad inferos detruſi

ſempi-

ſempiterni ignis ſupplicijs cruciantur. Sic Alex. p. 2. q. 105 mem. 1. ſ. 1. Alber. in ſum. p. 2. tract. 18 q. 113. S. Tho. 2. d. 33. q. 2. a. 1. Bonau. 2. d. 33. a. 3. q. 1. Marſi. 2. q. 19 ar. 5. Gab. 2. d. 33. q. 1. a. 2 concl. 4.

Quinto Quæritur, An ijdem paruuli beatitudine aliqua naturali fruentur? Ambroſius Catharinus opuſculo citato ſcribit, eos eam felicitatem habituros. Lyranus ea verba, quæ in Eccleſiaſte capite quarto habentur enarrans; Et indicaui vtroque feliciorem eum, qui nec dum natus eſt: ſcribit eos potituros vita iucundiori, quam poſſit in hoc mundo naturaliter haberi: & hoc, ait ille, dicere omnes Doctores. Ricar. 2. d. 33. a. 3. q. 2. affirmat eos habituros bonum, & gaudium percepturos ex eo, & forte plus gaudij de bonis creatis, quam peccatores habeant in hac vita. Scot. 2. d. 33. q. 1. tamquam probabile cenſet eos conſecuturos rerum omnium naturalium cognitionem longe maiorem, quam Philoſophi habuerint, & proinde aliquantulam beatitudinem naturalem percepturos ex notitia Dei, quam ex ipſa mundi conſtitutione naturaliter habebunt. S. Thom. 2. d. 33. q. 4. ar. 2. & 5. tradit eos non parum participaturos de diuina bonitate, & naturalibus perfectionibus, ac ſubdit, B futuros cum Deo, coniunctos quodam bonorum naturalium communione, & proinde gaudium habituros, quod ex rerū naturalium cognitione, & delectatione percipient. Quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet, eos lætitiam percepturos ex mundi ornatu, pulchritudine, varietate. Et Marſil. 2. q. 19, art. 5. paulo ante finem, ait eos Deum ſuper omnia amaturos, & eum, vt Dominum veneraturos. Hæc Scholaſtici Doctores. Ex quibus ſolum licet colligere, eos carituros omni poena ſenſus: non tamen id, quod infert Catharinus, eos felicitate naturali potituros, & in hac terra victuros, habitaturosq. ita vt poſt extremum mundi tempus non ſint amplius futuri ad ima, & tenebroſa ſub terra loca damnati, & detruſi: videtur docere eos tandem ex perpetua damnatione, & poena liberos euaſuros. Ex Auguſtino conſtat eos futuros in morte, & damnatione perpetua, & in tenebris ſub terra: Sed hæc eſſe nequeunt cum naturali hominis felicitate. Præterea, beatitudo naturalis naturam requirit, ac poſtulat, rectam, ſanam, integram, & puram; at homo peccato corruptus, talem naturam non habet; ergo paruuli cum ſint peccato originis C obſtricti, & infecti, felicitatem naturalem habere non poſſunt: hæc enim licet Dei gratiam minime contineat, quatenus præciſe eſt naturalis hominis felicitas, cum peccato tamen eſſe non poteſt, quod eſt a recta ratione aberratio, & auerſio. Inſuper, qui peccato tenetur, hoc ipſo miſer eſt, & poenam meretur, animam itidem habet peccati contagione pollutam, & vita gratiæ nudatam: quæ res nequaquam poſſunt cum naturali hominis felicitate conſiſtere. Ad extremum paruulus peccato originis maculatus differt a paruulo, qui abſque vllo peccato naſceretur: at in nulla alia re poteſt diſtingui, niſi quod hic prorſus eſt innocens, & proinde nulli poenæ obnoxius, & qui poſſit Dei beneficio, & munere naturalem hominis felicitatem adipiſci, cuius eſt capax: ille vero eſt peccator, miſer, poenæ addictus, & ſubiectus, & propterea naturalis beatitudinis expers. Rogabis, an huiuſmodi paruuli rerum omnium naturalium, quæ naturæ lumine percipi queunt, notitiam ſint comparaturi, habiturive? Reſpondeo, non multum referre, alterum horum dicamus: illud ſolum mihi certo dici poſſe videtur, eos naturali D hominis beatitudini carituros; quæ ſicut intellectum naturaliter perfectum depoſcit, ita & voluntatem rectam, ac bene affectam; at peccatoris voluntas talis non eſt, quamquā intellectus poſſit eſſe naturali rerum cognitione perfectus: nam & dæmones ſunt omni rerum naturalium notitia præditi, cum tamen miſerrimi ſint, infeliciſſimi, & peccatorum ac malorum pleniſſimi. Deinde quæres, an ij paruuli ſint habituri appetitum ſenſus rationi obſiſtentem, quem Theologi peccati fomitem appellant? Quidam cenſent in eis pugnam ſenſus, & mentis futuram, has ob cauſas. Primo, quia ea eſt peccati originis effectus, & poena; deinde, quia nec diminuitur, componitur, nec tollitur, niſi Dei beneficio, & munere. Secundo, quia ea pugna licet in paruulis ſit habitu, & proinde quaſi ſopita; poſtea tamen in adultis eſt actu, & quaſi ardens flamma, vnde aiunt, in eis futuros eſſe motus, & actus contra rationem, & proinde malos, ſed poenis denuo non imputandos: poſt mortem enim licet quis bene, aut male agat, præmijs tamen, aut poenis denuo non afficitur. Verum communis eſt Theologorum ſententia, in eis non eſſe futuram huiuſmodi pugnam, & luctam. Quare reſpondeo, poſt obitum eos, quos dixi, paruulos non amplius peccaturos,

A ros, & propterea etſi eorum appetitus, & ſenſus non erit rationi perfecte ſubiectus; hoc enim ex vi, & conſtitutione naturæ eſſe non poteſt; nihilominus tamen motus contra rationem vitioſos, & prauos, qui ſint in culpa propria voluntate contracta, minime pariet, eliciet ue, Deo generalem operationem ſuam rebus omnibus conuenientem alioqui ſubtrahente: & proinde tales paruuli, motibus appetitus contra rationem obrepentibus, aut prorſus carebunt, aut certe aſſenſum ſuum minime accommodabunt. Lignum enim (ait Salomon in Eccleſ. 11.) ſi ceciderit ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Et voluntas talis poſt obitum permanet, qualis ex vita deceſſit.

Quinto Quæritur, An peccatum originis ſit peccatorū minimum? S. Thom. in 2. d. 33. q. 1. ar. 1. ad 1. aperte docet eſſe minus veniali delicto, & propterea eſſe peccatorum minimum. Quia peccatum, inquit, originis eſt minus voluntarium, quam veniale, quod propria voluntate committitur. Capreolus diſtinguit, & ait, peccatum originis ratione poenæ, & effectus eſſe multo grauius, quam veniale, quia gratia & charitate diuina hominem denudat, & priuat, eumque B alienat, & auertit a Deo, ac perpetuis mancipat poenis: quibus malis ſane ingentibus peccatum veniale prorſus eſt liberum, & immune. Si peccatum vero, vt voluntarium ſumatur, veniale, inquit, eſt grauius, quam peccatum originis, quia eſt magis voluntarium. Sed quæſtio eſt abſolute, & ſimpliciter, vtrum eorum grauius, & deterius ſit, peccatum ne originis, an veniale. Reſpondeo, grauius eſſe peccatum originis, quia gratiam tollit, & animæ mortem, & interitum affert, & hominem diſiungit, & ſeparat a Deo. Si roges an omnium paruulorum cum peccato originis decedentium ſit æqualis poena futura? Reſpondeo, quoſdam ſenſiſſe minime æqualem futuram, ſed maiorem minoremue, prout facilius, aut difficilius ab eo peccato liberari potuerant; & proinde maiorem poenam futuram puerorum poſt Chriſti Euangelium abſque ſacro, & ſalutari baptiſmatis aqua morientium, quam eorum, qui ante Chriſtum cum peccato originis perierunt; quia illi facilius, quam hi potuerunt ab omni peccati contagione purgari. Sed communis eſt omnium ſententia, & vera omnium huiuſmodi paruulorum æqualem eſſe poenam futuram. Ratio eſt, quia peccatum eſt C vnum, & omnibus commune; ergo poena pariter æqualis, nec maior, minorue. Marſil. 2. q. 19. ar. 5. Almai. tra. 3. mor. c. 29.

Quomodo peccatum originis deleatur. Cap. XXXIIII.

INter Hæreticos noſtri ſæculi quidam errores verſantur, quos oportet cognitos habere, vt eos tamquam ſcopulos deuitemus.

Primus error Lutheranorum eſt dicentium; in renatis per baptiſmum non tolli peccatum originis, ſed ſolum per Chriſtum fieri, vt non amplius deſtinetur, deputeturue ad culpam, & poenam æternam.

Secundus error eſt, Baptiſmate nequaquam deleri peccatum originis, ſed radi, hoc eſt, minui, & remitti ex parte; ita vt incipiat in hac vita extingui, & auferri, numquam ta- D men omni ex parte, niſi in futura euelli, ac tolli. Duo iſti errores eo vnico fundamento ſane debili nituntur: quod in renatis manent cupiditates, & motus carnis contra rationem, hoc eſt motus appetitus animalis, qui rationem ſæpe præcurrunt, & aliquando perturbant. Sed ex ſcripturis, inquiunt, præſertim ex Paulo, & ex Patribus, maxime Auguſtino perſpicue didicimus concupiſcentiam, & motus carnis contra rationem eſſe peccata. Præterea, Auguſtinus contra Pelagianos ait. Peccatum deleri, nihil aliud eſſe, quam, Non imputari ad culpam: immo ipſæ ſcripturæ eodem modo loquuntur. Nam Auguſt. lib. 1. de nupt. & concup. cap. 25. ait: peccatum quidem in baptiſmo remitti, non vt non ſit, ſed vt in peccatum non imputetur, & in Pſalm. 31. legitur, Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Ad hæc, Auguſtinus ſimiliter docet peccatum originis non omnino tolli, nec aboleri, ita vt numquam ſimus abſque peccato. Numquam enim Auguſtinus ait, in hac vita illud præceptum implemus, Non concupiſces, ſed ex parte nunc in hoc ſæculo, & poſt in futuro perfecte exequemur. Huiuſmodi errores Concilium Tridentinum

ſeſſione ſexta de peccato originis tali decreto damnauit; Si quis per gratiam, quæ in Baptiſmo confertur; reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam aſſerit non tolli id, quod veram, & propriam rationem peccati habet, ſed illud dicit tantummodo radi, aut non imputari, anathema ſit. Hæc concilium; & Auguſt. lib. 1. de nupt. & concup. c. 25. non dixit peccatum remitti, non vt non ſit, ſed vt non imputetur ad peccatum: Sed ſolum ait, concupiſcentiam remitti in baptiſmo, non vt non ſit, ſed vt non imputetur ad peccatum. Ac licet ſcriptura aliquando dicat, non imputari peccatum; frequenter tamen etiam aiunt, tolli, deleri, remitti, ſeu dimitti. Paulus prætere a 1. Cor. 6. Renatos in Chriſto appellat mundatos, ſanctificatos, ablutos, illuminatos, dilectos, & caros Deo. Nec non Auguſtinus perſpicuis verbis contra Iulianum lib. 6. cap. 7. docet peccatum originis omnino tolli, & deleri; ergo non raditur. Sic enim ibi dicit; Percipitur in baptiſmo Chriſtiano perfecta nouitas, & perfecta ſanitas ab eis malis omnibus, quibus eramus rei, non autem ab eis, cum quibus confligendum eſt, ne ſimus rei. Hæc ille; & quod in lib. de perfect. iuſtitiæ, reſponſione 11. docet, numquam nos eſſe abſque peccato, quia numquam in hac vita ſeruamus, & implemus duo illa præcepta legis, diliges Deum ex toto corde tuo, &c. Non concupiſces, intelligit, non quod per gratiã Dei peccatum non perfecte remittatur, ſed quod ſemper manemus in malis, cum quibus eſt confligendum, nempe concupiſcentijs.

Tertius eſt error Caluiniſtarum aſſerentium per Baptiſmum in paruulis non tolli, quoniam ab eo mundantur hoc ipſo ſolum, quod a pijs, & fidelibus parentibus progenerētur, aut ex hoc, quòd ſint ſingulari Dei beneficio ad cæleſte regnum prædeſtinati; & proinde eorum baptiſma non eſſe remedium ad peccatum originis delendum, conferri tamen ob id, quod ſit Chriſti Domini præceptum, vt paruulis quoque miniſtretur. Putant enim illi filios parentum fidelium iam inde a mundo condito, à peccato originis mundari ſolum ex hoc, quòd Deus eos peccatores non habet, quia ex fidelibus parentibus oriantur. Quod probare contendũt ex capite 17. Geneſeos, vbi fœdus percuſſit Deus cum Abrahamo dicens; Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Deinde ex Paulo 1. Cor. 7. vbi inquit: Sanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem; alioquin filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt. Poſtremo, quia nemo dat, quod non habet: ſed parentes fideles ſunt a peccato originis mundati; ergo illud non tranſmittunt in filios. Contra iſtos decernit Tridentina Synodus; Si quis negat paruulos baptizandos, etiamſi fuerint a parentibus fidelibus orti, anathema ſit. Eoſdem illud manifeſte conuincit, & iugulat: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

Ad obiectiones verò Caluinianas reſpondeo. Ad primam quidem, quæ ſumpta eſt ex Geneſis 17. capite; Ero Deus tuus, & quæ ſequuntur, ſententiam in eo loco ſcripturæ eſſe: Faciam, vt te mortuo, poſteri tui me colant tamquam verum Deum, & eos ego protegam ſingulari meæ prouidentiæ beneficio. Ad illud Pauli: Sanctificatus eſt vir infidelis per mulierem fidelem, & reliq. Dicimus ijs verbis docere Apoſtolum non eſſe matrimonium diſſolutum, eo quòd vno coniuge ad Chriſti fidem, & religionem conuerſo, alter in ſua impietate perſiſteret abſque vlla in Chriſtũ Dominum iniuria, non enim vinculum coniugale ante contractum diſpar religionis cultus dirimebat hoc eſt vno ex coniugibus ad Chriſti fidem veniente, non diſſoluebatur coniugium, ſi coniux infidelis, & impius volebat abſque omni in Chriſtum iniuria, cum pio, & fideli coniuge viuere. c. gaudemus de diuor. & Theologi cum Magiſtro 4. d. 39. nec eſt alia profecto Pauli mens, atque ſententia eo in loco. Tunc enim apud quoſdam Corinthios erat ſcrupulus, exiſtimantes matrimonij vinculum ſolui religionis diuerſitate, vno videlicet coniugum ad Chriſtum conuerſo, & altero infideli manente. Quorum errorem corrigens Apoſtolus ſcribit non dirimi tale coniugium; ac ideo ſubdit hæc verba: Sanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem, quaſi diceret; Ad vſum, habitationem, & congreſſum coniugalem: quia vxoris infidelitas vinculum matrimonij non tollit. additque; Alioqui filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt, vult dicere, Vere ſancti ſunt, ex legitimo matrimonio nati, non autem immundi, quaſi non legitimè ſuſcepti. Hic eſt germanus, & verus Pauli ſenſus, quem habent Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, Anſelmus, Ambroſius, S. Thomas, & ex antecedentibus, & conſequentibus facile colligitur. Licet non ignorem ea verba Apoſtoli in alium ſenſum accipi a Tertullia. lib. 2. ad vxorem. Hieron. lib. 2. contra Iouinia. & epiſt. 153. Auguſt. lib. 2. de peccato. meri. & remiſſionibus. cap. 26.

Quartus error eſt quorundam arbitrantium paruulos ſine baptiſmate decedentes, poſt generale iudicium, ſingulari Dei beneficio eſſe a peccato mundandos, & in cæleſtẽ patriam recipiendos. Quem errorem manifeſte coarguit illud Chriſti Domini ad Nicodemum: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Ioan. 3.

Porrò inter Catholicos ſunt aliquot ſententiæ, aut omninò falſæ, aut minus ſaltem probabiles.

Prima eſt Caiet. 3. p. q. 68. ar. 2. aſſerentis paruulis natis quibus Baptiſma conferri non poteſt, ſufficere, vt ſalui ſint, ſi ſigno Crucis, & inuocatione Trinitatis muniantur: quam ſententiam Sotus in 4. d. 5. q. 5. art. 2. merito conuellit. Nam huiuſmodi paruuli, aut certo, & definitè ſalutem æternam conſequentur, aut ſolum ex pietate, & liberalitate Dei. Primum dici non poteſt, quia pugnat cum eo, quod Chriſtus ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, &c. Ibidem. Secundum quoque dici nequit: quia de Dei pietate, & liberalitate nihil certi diuinare poſſumus in ijs, quæ ſunt ad vitam ſempiternam neceſſaria, niſi innitamur ſcripturis, traditione, vel decretis Eccleſiæ, aut Patrum teſtimonijs, aut ſaltem certa, & firma ratione.

Secunda ſententia eſt eiuſdem Caietani affirmantis idẽ de infantibus, qui in vtero matrum concluſi, ſi vita periclitentur; ſalui, inquit, erunt ſi nomine Trinitatis inuocato, & ſigno Crucis muniti deceſſerint. Quam etiam ſententiã vt temerariam refellit Sotus loco citato, eam tamẽ aliquos habuiſſe, teſtatur Ricar. 4. d. 1. a. 5. q. 3.

Tertia eſt ſententia Mag. in 4. d. 1. vbi inquit: olim in Circumciſione delebatur peccatum originis, ſed gratia adoptionis minimè conferebatur. Quæ ſententia cõmuni Scholaſticorum conſenſu refutatur; & merito, quia priuatio non tollitur, niſi per formam contrariam. Magiſtrum ſequuta eſt gloſſa in c. quod autem, de conſe. d. 4. Theo. ibid.

Quarta ſententia eſt aſſerentium: In circunciſione, nec gratiam conferri, nec peccatũ originis deleri; quia Circunciſio erat tantummodo ſignum externum, quo Iudæi a gentibus diſtinguebantur. quod probare ſe putant ex Paulo, qui eam appellat ſignaculum fidei, & iuſtitiæ acceptæ: tum etiam ex Patribus qui videntur innuere eam eſſe diuinitus inſtitutam ad populum Dei diſtinguendum a Gentibus. Rom. 4. Sed enim hæc opinio nequaquam eſt recipienda: pugnat enim cum tota Theologorũ ſchola, & cum Auguſtino, Gregorio, & Beda, qui planis, ac perſpicuis verbis tradiderunt circũciſione olim a peccato mundatos paruulos. Mag. & Theolo. 4. d. 1. Aug. lib. 2. de nupt. cap. 11. ex quo inſtituta eſt circumciſio in populo Dei, quæ erat tunc ſignaculum iuſtitiæ fidei ad ſignificationem purgationis valebat paruulis originalis veteriſq. peccati, ſicut & baptiſmus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis, ex quo inſtitutus eſt. & Greg. lib. 4. mor. c. 2. & habetur de conſe. d. 4. c. quod autem. Quod autẽ apud nos valet aqua baptiſmatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus virtus ſacrificij, vel pro ijs, qui de Abrahæ ſtirpe prodierunt myſteriũ circumciſionis. Beda in Luc. 2. idem ſalutiferæ curationis auxilium circumciſio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptiſmus agere reuelatæ gratiæ tempore cõſueuit, excepto, quòd cæleſtis regni ianuam nondum intrare poterant circumciſi ante Euangelicam legem, necnon & Innocentius III. in c. Maiores. de Baptiſmo, & eius effectu; Culpa, inquit, originalis per Circumciſionis myſterium delebatur, quaſi dicat, Tollebatur per circumciſionem, tamquam per myſticum rerum futurarum ſignum. Et quamuis inter Theologos duæ ſint ſententiæ, vna, quæ affirmat, circumciſionem vim habuiſſe ex inſtitutione diuina tollendi peccatum, altera, quæ tribuit eam vim fidei in Chriſtum venturum, quam explicite, vel implicite profitebantur ij, qui circumcidebantur in adulta ætate, vel ij, qui paruulos circũcidebant; Omnes tamen conueniunt in eo, vt dicant fuiſſe ſaltem ſignum diuinitus inſtitutum, quo miniſtri circumciſionis, fidem Chriſti venturi profitebantur expreſſe, vel tacite quaſi fide, & Chriſti meritis gratiam circumciſi ſuſcipiebant, & a peccato originis purgabantur.

Quinta eſt ſententia aliorum quorundam dicentium,

ante tempora ſcriptæ legis nullum fuiſſe à Deo inſtitutum remedium, quo peccatum originis paruulis remitteretur, & eos toto eo tempore fuiſſe omni remedio ad id peccati delendum plane deſtitutos, quæ ſimiliter opinatio nullo modo mihi videtur probabilis; primò, quoniam aduerſatur Augu. lib. 5. contra Iulia. cap. 9. vbi ait. Nec ideo tamen credendum eſt, & ante datam circuncisionem famulos Dei, quando quidem eis inerat mediatoris fides in carne venturi, nullo Sacramento eius opitulatos fuiſſe paruulis ſuis, quamuis quid illud eſſet, aliqua neceſſaria cauſa ſcriptura latere voluerit: nam & ſacrificia eorum legimus, quibus vtique ſanguis ille figurabatur, qui ſolus tollit peccata mūdi. Apertius etiam legis iam tempore naſcentibus paruulis offerebantur ſacrificia pro peccatis. Hæc Auguſtinus S. Tho. p. 3. q. 70. a. 4. ad 2. ait, probabile eſt, quod parentes fideles pro paruulis natis, & maximè in periculo exiſtentibus aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent, quod erat quoddam ſignaculum fidei, ſicut adulti pro ſeipſis preces, & ſacrificia offerebant: ſic ille. Secundo, quia cum omnium Theologorum ſententia apertè pugnat. Tertio etiam, quia nulla auctoritate, aut ratione comprobatur: & certe veriſimile non eſt, tanto tempore, diuinam prouidentiam tam humanæ ſalutis amātem paruulis ſubſidium ad vitam æternam neceſſarium denegaſſe; erat igitur Sacramentum, quo paruuli a peccato originis mundabantur: ſed quodnam fuerit, & an vnum certum, & definitum fuerit, ignoramus, vt dixit Auguſtinus. Obijcies, nihil conſtare de remedio ad peccatum originis delendum, ante legem Circumciſionis. Item, totò eo tempore homines lege tantummodo naturali regebantur, & gubernabantur; ergo nullum erat Sacramentum externum. hoc enim non poteſt, niſi lege diuina conſtitui. Reſpondeo, id temporis quidem non legimus fuiſſe ex lege diuina aliquod certum, & definitum ſignum externum, ſed fuit, & Deus pro ſua benignitate, quibus voluit, gratis, & liberaliter parentibus patefecit, ſignum fidei, & religionis Sacramentum, quo infantes munirent, vt eos a peccato originis mundarent. At oppones, inde concludi, poſt Chriſtum natum, aditum in cælum difficiliorem eſſe redditum, & deterioris conditionis nunc pueros eſſe: Siquidem ante Circumciſionem inſtitutam ſalui eſſe poterant his illiſue ſymbolis adhibitis, cum tamen nunc nonniſi baptiſmate ſuſcepto poſſint. Reſpondeo, non eſſe viam ſalutis factam difficiliorem paruulis, quia tunc erat etiam certa lex diuinitus lata, de remedio ſalutis paruulorum, ſed non ſcripto, at per traditionem a Maioribus accepta. Et quibus volebat Deus, eam viam, & rationem delendi peccati patefaciebat: erat igitur remedium ſalutis, quod è traditione Maiorum, non è certa ſcripta lege hominibus innotuit. At vero nunc inſtituta eſt lex certa, & in terrarum orbe promulgata; quod vero non omnes eam norint, id ex accidenti eſt: præſertim cum Deus poſſit etiam interius, quibus ipſe voluerit, inſpirare, & patefacere baptiſmum eſſe neceſſarium ad ſalutem. Pari ratione poſt legem Circumciſionis latam, remedium contra peccatum originis in feminis paruulis, & in maſculis infantibus ante octauum diem certum, & definitum ex ſcripta lege, nullum erat: paruuli enim ante octauum diem circuncidi non poterant; quare ſiue mares, ſiue feminæ ſalui fiebant eo ſymbolo fidei, & iuſtitiæ, de quo parentes, vel traditione Maiorum, vel Dei inſtinctu, & afflatu facti erant certiores.

Sexta opinio eſt aliquorum putantium tempore ante circumciſionem inſtitutam, paruulos a peccato originis mundari ſolitos ex eo ſolum, quod piorum parentum filij eſſent, & ex piis parentibus naſcerentur: hoc enim erat fide parentum ſaluos fieri. Communi tamen doctrinæ Scholaſticorum repugnat, qui docent fide parentum paruulos ſaluari, quatenus ea fides aliquo actu externo referebatur, & dirigebatur in paruulos.

Septima ſententia fuit aliquorum, qui docuerunt, ante Circumciſionis legem infantes a peccato originis purgari ſola interiori parentum fide, nullo ſigno exterius adhibito, quod probant; quia Gregorius lib. 4. mor. ca. 2. aperte ſcripſit, tunc temporis adultos Sacramētis, vel ſacrificijs a peccato mundari, paruulos verò ſola parentum fide. Sic Sot. 4. d. 2. q. 1. a. 4. S. Tho. 4. d. 1. q. 2. a. 3. ad 2. Ricard. 4. d. 1. art. 5. q. 3. Magiſt. 4. d. 1. At communior eſt inter Theologos Scholaſticos opinio, non ſola fide interiori parentum paruulos à peccato liberatos fuiſſe, ſed aliquo etiam Symbolo externo accedente, quo parentes ſuam fidem profitebantur exterius. Cum autem Gregorius ait, ſola fide, minime excludit ſymbolū exterius; ſed quod de adultis antea dixerat, nimirum ſacramenta, & ſacrificia. Signum enim, quod exterius aſſumebatur, non quatenus ſacramentum virtute ſua, ſed quatenus fidei ſymbolum, & ſignum erat peccatum originale delebat. Sic Alex. p. 4. q. 2. m. 5. ar. 1. Scot. 4. d. 1. q. 7. Duran. 4. d. 1. q. 8. Palud. 4. d. 1. q. 5. art. 5. Gab. 4. d. 1. q. 2. a. 3. Mai. 4. d. 1. q. 5. contra 1. concluſionem.

Octaua ſententia eſt aliorum aientium, paruulis per baptiſmum, gratiam, & virtutes minime infundi, tolli tamen peccatum originis; aiunt enim illi, virtutes eſſe habitus ad operandum infuſos, & ideo infantibus non conferri, cum adhuc per ætatem operari nequeant: concedū tamen gratiam, per quam, à peccato originis mundentur. Quæ ſententia, vt dubia inter Theologos relicta eſt in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio Tertio, vt conſtat ex cap. Maiores, de baptiſmo, & eius effectu. Poſtea vero in Concilio Viennenſi ſub Clemente Quinto (vt habetur in Clementina. Fidei Catholicæ, de ſumma Trinitate, & Fide Catholica) tamquam probabilior, & dictis Sanctorum magis conſentanea recepta eſt opinio, quæ affirmat, paruulis in Baptiſmate infundi gratiam, & virtutes. Tandem in Concilio Tridentino ſeſſ. 6. can. 10. decretum eſſe, multi docent gratiam, & virtutes infundi. Si quis, inquit, dixerit hominem iuſtificari per ſolam imputationem iuſtitiæ, vel per ſolam peccatorum remiſſionem excluſa gratia, & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum ſanctum infundatur, & quæ illis inhæreat: anathema ſit. Sed paruulis non infunditur charitatis actus, ergo habitus qui eſt virtus ad agendum: quam virtutem, non puto, eos Theologos (de quibus fit mentio in Concilio Lateranenſi, & Viennenſi) infundi negaſſe, quia fatebantur gratiam conferri. Exiſtimabant autem gratiam, & charitatem eſſe eundem habitum. Solum igitur diffitebantur infundi virtutes morales, & Fidem, & Spem; de quibus in paruulis, nihil Concilium Tridentinum definiuit, quamuis vt teſtatur S. Tho. p. 3. q. 69. a. 6. falſum omnino ſit, paruulos per baptiſmum non conſequi gratiam, & virtutes. Vera tandem ſententia hæc eſt per Baptiſma, paruulis gratiam, & charitatem, fidem, & ſpem infundi, & per gratiam, & charitatem proxime eos a peccato originis mundari. Poteſt etiam peccatum originis in adultis vna cum lethali deleri, vel per Baptiſmum vel interdum etiam per cordis poenitentiam, vel per martyrium, aut verum, & feruentem charitatis actum cum voto explicito, vel implicito baptiſmatis, vt colligitur ex S. Tho. p. 3. q. 69. a. 4. ad 2.

Secundo Quæritur, An poteſtate Dei abſoluta poſſit peccatum originis tolli ſine gratia, & quocumque alio dono infuſo, quod nobis inhæreat? De hac controuerſia, quoniam ſeptimo libro tractabo; ideo in præſentia nihil dicam, ne idem bis diſputem.

Tertio Quæritur; Quomodo Beatiſsima Virgo fuerit à peccato originis ſeruata, ne vmquam caderet? In hac quæſtione illud minime explicare conabor, fuerit ne illa abſq; originis labe concepta, cum hæc res ad præſentem locum minus facere videatur: Sed hoc vno poſito, eam fuiſſe citra peccatum originale conceptam, modum, & rationem inquiram, qua id factum ſit: nam quæſtionem mouet; quod repugnantia quædam appareat in eo, quod fuerit ſine huiuſmodi peccato concepta: hæc nempe. Nam primo temporis momento, quo eſt concepta, erat filia Adæ communi generatione propagata; ita vt prius naturæ ordine fuerit Adæ filia, nimirum natura ab Adamo ſuſcepta, ergo eo temporis puncto peccatum contraxit; quoniam eo temporis articulo erat per naturam Adæ filia, & ea natura gratiā vtique non habebat, ergo erat gratia priuata, ac proinde cum peccato concepta. Quidam eam ſeruatam eſſe a peccato quominus illud contraheret, contendunt in hunc modum: Animam eius antequam infunderetur in corpus, fuiſſe à Deo creatam vna cum gratia, & ſanctitate: quod fundamentum certe nequit omnino conſiſtere. Quippe cuiuſlibet hominis anima eodem temporis puncto, quo creatur, in corpus infunditur: nec enim prius creatur, quàm infundatur. Secundo, alij volunt eſſe ſeruatam B. Virginē hoc modo: aiunt enim carnem eius mundatam fuiſſe ab omni peccati originalis labe, ac macula, antequam in eam infunderetur anima, & proinde animam in eius corpus infuſam, nulla carnis contagione pollutam fuiſſe. Tertio, alij dicunt carnem eius in parentibus ſuis fuiſſe purgatam ab omni peccati corruptione, priuſquam in matris vtero conci-

110

conciperetur. Sed horum fundamentum innititur illi ſententiæ, quæ ponit morbidam qualitatem tum in carne, tum in anima, ex peccato Adæ deriuatam in poſteros, quam ex communi Theologorum conſenſu iam ſupra reieci. Quarto opinantur alij, ſic eam fuiſſe abſque peccato conceptam, quia quando peccauit Adamus, & in eo pariter nos omnes, Deus ſingulari beneficio prouidit, ne Beatiſſima Virgo in illo peccaret. Sed nec fundamentum hoc ſatis firmum & ſolidum eſt, quia in Adamo non peccauimus actu & voluntate propria, cum nati nondum eſſemus, ſed voluntate capitis & originis, in quo capite omnes poſteri continebantur. Deinde, quia in eo ſuſcepimus quidem peccatum, ſed tanquã in ſemine, cauſa, & origine; poſtea vero cum concipimur cõmuni generatione ab Adamo procreati, ſinguli proprium peccatum contrahimus. ac proinde tunc, cum quis communi lege concipitur, aut diuino munere & beneficio ſeruatur ne in peccatum incurrat, aut ſecus, non antea. Catharinus, & quidam alij ſenſerunt Sanctiſſ. Virg. in Adamo non peccaſſe, quia tunc, quum ille peccauit, ea eſt ab eo peccato ſingulari Dei munere ſeruata, ne caderet. Quam ſententiam, quatenus docet Virginem in Adamo non peccaſſe, alij vt temerariam reijciunt; nam ſi minime in Adamo peccauit, non B indiguit redemptione facta per Chriſtum, quod ſcripturis non conuenit: nam teſte Paulo ſicut in Adam omnes moriuntur, ita omnes in Chriſto viuificantur: Item, Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui erant in Adamo. Deinde, ſacra Virgo ex Adamo poenam mortis corporalis ſuſcepit, ac traxit; ergo in eo etiam peccauit: nam ſi ab eo poenam peccati traxit, conſequitur, vt in eo peccauerit, cum mors Adæ peccatum, vt cauſam, & originem conſequatur. Dicere fortaſſis Catharinus voluit, in Adamo Deiparã non peccaſſe, quia tunc ſingulari Chriſti venturi merito ſeruata eſt, ne cum Adamo cadente decideret alioqui caſura, cũ eſſet ex eo communi lege propaganda: nã Deus cum primum hominem procreauit, ea lege, & pacto teſte Catharino cum iuſtitia, & gratia condidit, vt ſi peccaſſet, eam ſibi ac poſterius amitteret, alioqui ſibi, & poſteris retinuiſſet: ſic ab ea lege, quod ad peccatum ſpectat, Sanctiſſ. Virginem excepit, ne Adamo peccante peccaret: & quamuis in eo non peccauerit, quia tamen erat alioqui peccatura, niſi ſeruaretur diuinitus, & ab ea lege eximeretur; ideo eſt vere redempta per Chriſtum, cuius meritis eſt diuinitus, ab ea lege excepta, & ſeruata a caſu, & ruina peccati; & pro ea mortuus C eſt Chriſtus, vt ſeruaretur, ne caderet, & quia erat alioqui cum Adamo ruitura, ideo corporis mortem ab eo traxit, quoniam eſt quidem a peccato diuino beneficio ſeruata, ſed non ab omni peccati poena. Nihil video, quod nos id aſſerere, & cum Catharino ſentire cogat. Caietanus Apoſtoli verba; Omnes in Adam peccauerunt, ſic intelligit, nõ quod omnes ab eo peccatum traxerint, ſed quòd neceſſitatem incurrendi in peccatum ſuſceperint: ac proinde, ex Apoſtolo non habemus Deiparam ex Adamo peccatum traxiſſe, ſed neceſſitatem trahendi peccatum. Alij quoque hanc Caietani ſententiam, vt temerariam confutant: nam alioqui cer-

A ta fide non crederetur hunc, aut alium ex Adamo peccatum traxiſſe, ſi tantum Apoſtolus ſignificare vult omnes ex eo neceſſitatem contrahendi peccatum ſuſcepiſſe, non peccatũ traxiſſe. Fortaſſis voluit Caietanus aſſerere, ſententiam Apoſtoli fuiſſe, omnes ex Adamo peccatum originis trahere, niſi quis ſingulari Dei priuilegio ſeruetur. is enim nõ peccatum, ſed neceſſitatem incidendi in peccatum trahit, hoc autem priuilegium non habet niſi is, cui tale beneficium eſſe conceſſum, Patrum auctoritas, vel Eccleſiæ teſtimonium probauerit. Quare vera ſententia eſt quam explicat Gab. 3. d. 3. q. 1. a. 2. concl. 1. eam eſſe ſeruatam a peccato originis, quia in ipſo primo temporis momento, quo eſt concepta, fuit vna cum gratia, & ſanctitate: gratia autem ſimul cũ peccato originis eſſe non poteſt, nullum igitur temporis punctum interceſſit, quo Beatiſſima Virgo fuerit ſine gratia, iuſtitia, & ſanctitate. Obijcies, eo temporis momento erat naturalis filia Adæ, ergo peccato infecta. Reſpondeo, futura erat procul dubio vna cum peccato, niſi Dei gratia, & ſanctitate repleretur. Deinde oppones; Prius ordine naturæ, & generationis traxit ex Adamo naturam, & ex naturæ conditione gratiam non habebat, ergo ſuſcepit naturam gratia denudatam. Reſpondeo, negari non poſſe, quin natura B humana prius ordine generationis exiſtat, quam gratiã ſuſcipiat, aut habeat; ſed in eo temporis momento nõ habet, niſi quæ ipſi naturaliter conueniunt, & proinde nec gratiam habet ex ſe, nec peccatum, ſed ſolum naturæ dotes, vires, facultates, & conditiones, alioqui enim gratia eſſet, aut peccatum ex natura. Cum deinde concluditur, ergo tunc erat B. Virgo gratia priuata; id nego, quia ea ratione natura humana ſuſcepta, licet ex ſe ſine gratia ſit, priuata tamen gratia non eſt; quoniam natura ſicut ex ſe gratiam nõ habet, ita nec eam ex ſe habere debet. Et cum obijcitur, Erat filia Adæ, ergo gratia priuata, quam habere deberet. Reſpondeo, ſolum inde colligi, ex vi conceptionis fore eam peccatum originis contracturam, niſi ſeruaretur per acceptam a Deo gratiam, & ſanctitatem. Et proinde differt Beatiſſima Virgo ab eo, qui a ſolo Deo crearetur: hic enim homo ex vi, & conditione, qua incipit eſſe in rerum natura, peccatum contrahere non poteſt, quod quidem peccatum haud dubie Virgo ſuſcepiſſet, niſi gratia præueniens obſtitiſſet. Item obijcies, cum Apoſtolo dicente: In Adam omnes peccauerunt. Reſpondeo, omnes homines ex vi conceptionis peccatum originis contrahere, niſi diuinitus ſeruentur. C Vnde omnes peccauerunt, quia omnes ex eo ſuſcipiunt, & trahunt peccatum, vel ſaltem ipſa generatione communi contraherent, niſi eſſent diuina gratia, & charitate donati. Demum oppones; Quonam igitur modo Beatiſſima Virgo fuit redempta per Chriſtum, ſi expers, & immunis peccati originis fuit? Reſpondeo illam indiguiſſe redemptione, quia contractura omnino erat hoc peccatum, ac fuiſſe liberaliter redemptam eximio Chriſti Domini beneficio, quia fuit ſingulari Dei gratia, & charitate exornata, antequam peccatum originale contraheret. Ac de hac quidem quæſtione hæc dicta ſufficiant.

Finis Libri Quarti.

IOANNIS AZOR LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM. LIB. V.

DE LEGIBVS ET CONSTITVTIONIBVS.

LEGIBVS ciuitates, & populi gubernantur, actiones humanæ diriguntur, quibus aut permittuntur, aut puniuntur, aut imperantur, aut vetantur: Et ideò de ipſis diſputare nos oportet; cum lex ſit certa quædam norma, & regula rerum agendarum, fundamentum libertatis, fons, mens, & conſilium æquitatis. Ac primum de lege Humana, poſtea vero de Naturali, ac Diuina breuiter diſſeremus.

Vnde Lex dicatur, & quid ſit. Cap. I.

ANIMADVERTENDVM eſt in Iure Canonico extare Titulum de Conſtitutionibus, qui eſt ſecundus ordine in Decretalibus, & in Sexto: & in Digeſtis libro primo Titulus tertius eſt de Legibus, & Senatus conſultis; et Titulus quartus de Conſtitutionibus principum; & in Codice lib. 1. Titulus 17. eſt de Legibus, et Conſtitutionibus. Theologi in Tertio diſtinctione 37. pauca quædam de Legibus tradiderunt, de quibus tamen S. Thomas vberius, et fulius diſputauit. 1.2. à quæſtione 90. vſque ad 108.

Primo Quæritur, Vnde ſit dicta Lex? Reſpondeo dictam eſſe latine iuxta quorundam ſententiam a legendo, hoc eſt deligendo: nam verbum legendi ſignificat etiam teſte Varrone deligere; eo quod lex ſit certa norma, & regula deligendi rectum: vel quod ſit multorum conſultatione, et conſenſione delecta: Vel quod ex multis, quæ poſſent conſtitui, vna lex ſit ad id, quod facto opus eſt, delecta. Nam vt ait Cicero, lex, eſt recti præceptio, prauique depulſio: eo quod recta deligat, contrariaque reijciat; vt alij volunt, lex dicta eſt à legendo, eo quod ſit ſcripto tradita, vt nota ſit omnibus, & ab omnibus obſeruata. Leges enim tabulis inciſæ parieti affigebantur, vt à populo legerentur. Secundũ alios lex dicta eſt à ligando, eo quod is, qui legem fert, ſubiectos ita obſtringat, vt agere cogat iuxta id quod ſua lege conſtituit; nam lege condita populi tenentur. Græce lex dicitur νόμος ἀπὸ τοῦ νέμειν, quod eſt tribuere, vt inquit Cicero, eo quod lex ſuum ius cuique tribuat. Hebraice dicta eſt thorah ab Hebræo verbo iarah, quod eſt docere, quia ſcilicet lex doceat quid ſit agendum, quid fugiendum, vt lex dicta ſit thorah Hebraice quaſi Latinè doctrina, inſtitutio, præſcriptio. Caldaicè dicta eſt vraieta, à verbo vr, quod ſignificat illuminare, nimirum quod lex veluti ſplendor, & lux vniuerſos illuminet dirigendo. Iuxta multa itaque legis officia, ex varijs nominibus eſt appellata.

Margin notes: Var. lib. 5. de ling. lat. — Cic. lib. 2. de natura Deorum. — Iſid. lib. 5. Ethym. c. 3 & c. lex. d. 1. — Cic. lib. 1. de legib. — תורה — ירה — אוריתא — אור

Secundò

Secundo Quæritur; Quot modis Legis nomen accipiatur? Reſpondeo, multipliciter accipi: Primò, Lex quarumlibet doctrinarum præcepta, & quamlibet conuentionem, & conditionem ſignificat. Secundò idem valet, quod ius, ideſt, iuſſum; vndè, ſicut ius ipſum, diuiditur in legem naturalem, diuinam, & humanam. Tertio ſtrictius, ac preſſius accipitur, vt eſt idem, quod ius ſcriptum, quod a conſuetudine differt; quæ non eſt ſcriptum ius. Præterea, lex hoc modo ſumpta aliquando accipitur, vt eſt quodlibet ius ſcriptum; hoc eſt, ius ſiue iuſſum cuiuſlibet Magiſtratus, aut Principis, vel alterius poteſtatem habentis, ſiue ſit ius Canonicum, & Eccleſiaſticum, ſiue Ciuile: & tunc lex comprehendit omnia iura Eccleſiaſtica, & Ciuilia. Et hæc ciuilia, vel ſunt totius populi, ideſt Senatorum, Patritiorum, & omnium ciuium leges: vel Plebiſcita, vel Senatus conſulta, vel Principum conſtitutiones, ſiue reſcripta, vel Magiſtratuum edicta, vel prudentum reſponſa. Secundo modo accipitur, prout a Canone, ideſt, Eccleſiaſtica conſtitutiooe, ſeu decreto diſtinguitur: & tunc lex ſolum eſt ius ſcriptum Ciuile; qua ratione Legiſtas vocat vulgus iuris ciuilis doctores, & interpretes: Canoniſtas vero, Iuris Pontificij, & Eccleſiaſtici enarratores peritos. Tertio modo ſumitur lex, prout eſt ius ſcriptum ciuile, diſtinctum a Plebiſcitis, Senatus conſultis, Principum decretis, Magiſtratuum edictis, & reſponſis prudentum; & ſic vſurpatur diſtinctione 2. cap. Conſtant, & cap. lex, & inſtitut. De iure naturali, Gentium, & ciuili. §. conſtat, & l. Neceſſarium. §. Ita in ciuitate. ff. de origine iuris. Nam lex eſt populi iuſſum rogante Magiſtratu, hoc eſt, Senatorio, & populo iubente conſtitutum. Inſtit. de iure naturali, Gentium, & Ciuili, §. lex eſt, vbi habetur. Lex eſt, quod populus Romanus Senatorio Magiſtratu (veluti Conſule) interrogante conſtituebat. Atteius Capito ad Gellium lib. 10. c. 20. ait: Legē eſſe generale iuſſum populi rogante Magiſtratu; olim enim populo Romano coacto Conſul rogabat, quod conſtituendum eſſet; & populus iubebat, ac decernebat quod fieri lege oportebat: & huiuſmodi iuſſum conſt tutum, lex appellabatur. Plebiſcitum vero erat Plebis ſtatutum, nam ſciſcere eſt ſtatuere: ea igitur quæ Plebs ſuo ſuffragio ſine Patribus, Senatoribus ſcilicet, & patritijs viris, plebis magiſtratu, vtpotè Tribuno rogante iubebat, Plebiſcita vocabantur, vt ait Gellius lib. 10. cap. 20. & in inſtit. loco citato. Porro Plebs à populo differt, tamquam pars a toto: nam appellatione populi, vniuerſi ciues, & Romanorum ordines ſignificantur, connumeratis etiam Patritijs, & Senatoribus. Gellius libro decimo, capitulo 20 & l plebs ff. de Verborum ſignificatione. Senatus conſultum, erat Senatus ſtatutum, quod coactus Senatus iubebat, ſine comitijs, & ſine vllo plebis, aut populi ſuffragio: quoniam Cæſarum, & Imperatorum potentia factum eſt, vt penes Senatum, vice populi, leges condendi eſſet auctoritas. Poſtea vero conſtituto imperio, populus omnem ſuam poteſtatem in Imperatorem tranſtulit; & quicquid Imperator per epiſtolam conſtituebat, vel cognoſcens decernebat, vel edicto iubebat, dici coepit conſtitutio, hoc eſt, Principis Placitum, Decretum, & iuſſum. Inſtit. de iure naturali, Gentium, & Ciuili, §. ſed eo quod. Magiſtratuum edictum dicitur, quodlibet Prætoris iuſſum ſine populi, vel plebis ſuffragio. Inſtit. de iure Gentium, Naturali, & Ciuili, §. Prætorum, & l. Neceſſarium, §. eodē tempore, ff. de orig. iuris, & l. Ius ciuile, §. Ius Prætorum ff. de Iuſtitia, & Iure. Edicebant autem omnes Magiſtratus, non modo Prætores, aut Ediles Curules, ſed & Conſules, Cenſores, & Tribuni plebis, vt conſtat ex Gellio lib. 15. c. 11. vbi edicunt Cenſores. Ex Cicerone Verrina quarta, vbi edicunt Tribuni plebis: & ex oratione Sextiana, vbi edicit Conſul. Prætores vero edicebant, quia in album referebant, quomodo anno ſuo ius dicturi eſſent. Erant enim prætores, annui magiſtratus, & quia variabant in edictis annuis, quæ populo, vel prouinciæ proponebant, ſtatutum eſt, ne amplius variarent pro libito, vt eorum edictum eſſet perpetuum. Reſponſa prudentum erant ſententiæ, & opiniones eorum, quibus permiſſum fuerat de Iure reſpondere: nam antiquitus conſtitutum erat, vt eſſent, qui iura, & leges publica auctoritate a principe, vel Republica conceſſa interpretarentur: quibus ab Imperatoribus ius reſpondendi datum eſt; qui propterea Iuriſconſulti appellabantur: quorum omnium ſententiæ, & opiniones eam auctoritatem habebant, vt Iudici ab eorū

A reſponſis, recedere minimè liceret. Quæ omnia habentur in Inſtit. De Iure Naturali, Gentium, & Ciuili, §. Reſponſa. Sed quod dicitur, minimè Iudici licere recedere à reſponſis prudentum, intelligitur, temere ſcilicet, aut facile, aut poſtquam reſponſa eiuſmodi vim legis habere coeperunt, tacito populi conſenſu, vel auctoritate Cæſarum Imperatorum: & ex huiuſmodi prudentum reſponſis totum Ciuile ius Pandectarum, ſiue Digeſtorum conflatum eſt.

Tertio Quæritur, Qua in re lex a ſtatuto differat, & a ſanctione. Reſpondeo, legem eſſe Principis ſupremi, veluti Imperatoris, Regis, & Romani Pontificis, aut totius populi cōſtitutionem: ſtatutum verò eſſe inferiorum Principum, aut Ciuitatum, & populorum in principis poteſtate. & ditione degentium: Sanctio vero eſt lex, quæ certam poenam, præſertim capitis irrogat non obtemperantibus, l. Sanctio, ff. de poenis, & Gloſſa diſt. 2. cap. Rhodiæ. Sed preſſius, & ſtrictius Principum ciuilium iura, & conſtitutiones dicuntur leges. Romanorum vero pontificum decreta vocantur conſtitutiones, potius quam leges.

Quartò Quæritur, Quænam fuerit legum, & ſcripti B iuris origo? Reſpondeo, Demoſthenem, Ciceronem, Platonem, & Plutarchum ſcriptum reliquiſſe, legem, eſſe diuinum inuentum, & donum; & propterea omnes legiſlatores patrios Deos ſuarum legum auctores dixiſſe. Cæterum ſi legum in vniuerſum origines, & initia inquirere velimus, ea ſunt æterna, diuinaque ratio, & rerum omnium, quæ natura conſtant, certa prouidentia, diſpoſitio, cura, & gubernatio; naturalis rebus omnibus ingeneratus inſtinctus, quo ſuas actiones præſtant, & ad fines ſibi propoſitos diriguntur: denique mens, & ratio humana. Ex his quattuor initijs, & fontibus leges apud omnes nationes promanarunt, & propterea iure gentium, aut naturali ſimul eſſe coeperunt ciuitates, & populi, Reges, & Principes, Magiſtratus, & Iudices, & leges: hæc omnia tuendæ, conſeruandæque iuſtitiæ, & communis Reipublicæ ſalutis, & pacis, conſtituta ſunt. Ciuitates quidem, vt mutuo ſocietatis foedere, & vinculo ſeſe homines tuerentur, & mutuis obſequijs, & officijs iuuarent. Reges, vti populi aduerſus hoſtes protegerentur: Magiſtratus, & Iudices, vt imbecilliores contra opulentorum potentiam defende- C rentur; vt boni, & innocentes abſoluerentur, contra vero ſontes, & improbi meritis ſupplicijs plecterentur: leges vero, vt tamquam perpetui Iudices ſemper vna, eademque voce loquentes, ad æqualitatem vniuerſa reuocarent. Si vero legum, & ſcripti iuris Romani initium inueſtigemus, egregie tradit Pomponius in l. Neceſſarium, ff. De origine iuris, & omnium Magiſtratuum, his verbis: Initio ciuitatis Romanæ populus ſine certa lege, ſine certo iure primum agere coepit, omniaque nutu, & manu Regis gubernabantur. Sic ille Iuriſconſultus, qui quidem hoc ideo dicit, quia Populus Romanus ſine certa lege, & iure viuebat, hoc eſt, ſine certis legibus ſcriptis, ſed ſolum more, æquitatis, & rationis præſcripto: hoc enim modo cæteri etiam populi, cum primum coacti ſunt, regi coeperunt. Poſtea, inquit, aucta ciuitate, traditur, Romulum in triginta partes populum diuiſiſſe, quas Curias appellauit: propterea quòd tunc Reipublicæ curam, per ſententias earum expediebat, & ita leges quaſdam Curiatas, ipſe ad populum tulit, & tulerunt cæteri ſequentes reges. Sic ibi. D Conſtat ex hiſtorijs, vniuerſum populum Romanum a Romulo in tres partes primum diuiſum, quas tribus appellauit; & ſingulis præfectos fuiſſe; qui obid dicti ſunt Tribuni. Singulas vero Tribus ſecundò diuiſas in decem partes, quas vocauit Curias; & proinde fuiſſe triginta, & ſingulis præfectos eſſe aſſignatos, qui dicti ſunt Curiones: ſingulas quoque Curias in Decurias diſtributas, quarum Præfecti appellati ſunt Decuriones: Hos vero omnes Præpoſitos Populi Romani ſuffragijs viritim in comitiis Curiatis fuiſſe creatos. Subiungit Pomponius leges a Romulo, & cæteris Regibus ad populum latas, Curiarum ſententiis & ſuffragiis fuiſſe conſcriptas, in libro Sexti Papyrij, viri principalis, tempore Tarquinij Priſci Demarati filij: & cū librum appellarunt Ius ciuile Papyrianum: non quia Papyrius de ſuo ibi quicquam adiecerit; ſed quia leges ſine vllo ordine latas, & ſparſas in vnum volumen redegerit. Exactis, inquit, Regibus; iterum coepit populus Romanus incerto magis iure, quàm ſcripto vti: hoc eſt, iterum gubernari coepit more, æquitate, & ratione naturali: poſtea verò, quia Plebs conquerebatur de ni-

A mia Patrum potentia, eo quòd Magiſtratus ab ipſis creabantur, & leges ferebantur, videlicet in comitijs Centuriatis, in quibus patritiorum ſuffragia valebant, cœpit petere, vt Legati in Græciam mitterentur, qui inde leges deferrent ad optimam Reipublicæ gubernationem pertinentes, miſſi ſunt tres legati: qui peracto triennio redeuntes, retulerunt inciſas in decem tabulis ligneis Solonis, & Draconis Legiſlatorum Athenienſium leges, quas in tabulis decẽ æneis perſcriptas pro Roſtris Romanis propoſuerunt, vt poſſent ab omnibus perſpici, & legi. Sed quia rumor erat in ciuitate, oportere aliqua in his legibus, addi, ſuppleri, mutari, & corrigi; ideò decemuiri ſunt electi, quibus eo anno datum eſt ſummũ ius in ciuitate, vt, & leges corrigerẽt, & interpretarentur, nec vlla fieret ab éis prouocatio; qui ſequenti anno duas alias tabulas ad decem adiecerunt, vndè appellatæ ſunt leges duodecim tabularum.

His legibus latis cœpit deſiderari, & peti earum interpretatio; & proinde cœperunt conſuli prudentes, qui conſulti reſponſa dabant: quæ deinde Iudicibus, & Magiſtratibus litigantes proponebant, ſecundum quæ Iudices, ſententias in cauſis pronunciabant. Atque hinc orta ſunt, quæ vocantur reſponſa prudentum.

B Eodem etiam tempore, inquit Pomponius, legis actiones introduci coeperunt, vt in cauſis, ac litibus quiſque ſciret, qua ratione ius ſuum tueretur, quo pacto aduerſario in foro reſponderet, quomodo illum vinceret, & cauſam obtineret. Omnium tamen huiuſmodi legitimarum actionum, quæ erant populo in cauſis neceſſariæ, interpretatio erat penes Collegium Pontificum, ex quibus conſtituebatur vnus, qui ſingulis quibuſque annis præeſſet priuatis. Poſtea verò cùm Appius Claudius in formam redegiſſet has legis actiones, Cn. Flauius Scriba eius, & Libertinus ſurreptum librum populo tradidit: qui liber indè appellatur Ius Flauianum, cui de ſuo Cn. Flauius nihil adiecit. Poſt multum temporis ſpatium Sex. Aelius alias actiones compoſuit, & librum populo dedit, qui vocatur Ius Aelianum. Item, cum ſæpè plebs (vt eſt natura leuis, & inconſtans) à Patribus diſcederet, de eis nimirum conqueſta; tandem obtinuit, vt ſine Patribus ipſa quoque leges ferret, quæ vnà cum populo Patres ipſos tenerent; & huiuſmodi leges appellantur Plebiſcita: quæ primum quidem Tribuno plebis C rogante, & plebe iubente conſtituebantur, Senatores tamẽ minimè adſtringebant: deinde vero lege Publilia, Horatia, & Hortenſia factum eſt, vt Senatores quoque, & vniuerſum populum tenerent. Inſuper, quia Reipublicæ adminiſtratio, & cura penes ſenatum erat, introduci coepit, vt quicquid Senatus conſtituiſſet, obſeruaretur, tanquam lex ab omnibus, quoniam ratum habebatur à populo.

Porro Pomponius in l. Neceſſarium. ff. de origine Iuris, §. Deinde, & Iuſtinianus inſtit. de iure naturali, Gentium, & Ciuili, aiunt; propter ciuium copiam, populi poteſtatem eſſe ad Senatum tranſlatam: Sed verius eſt, id factum eſſe Cæſarum aſtutia, & calliditate, & potentia, qui vt eam tuerentur, Senatus potentiam auxerunt. Ait enim Tacitus libro primo; Tum primum è Campo Martio comitia ad Patres tranſlata ſunt, nam ad eum diem, etſi potiſſima Principis arbitrio, at quædam tribuum ſtudijs fiebant, neque populus ademptum ius queſtus, niſi inani rumore: Suetonius in Cæſare: Comitia cum populo partitus eſt, vt exD ceptis conſulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur, pro altera parte, quos ipſe dediſſet. Idem in Tiberio: Neque tam paruum quicquam, neque tam magnum publici, priuatique negocij fuit, de quo non ad Patres conſcriptos referretur. Idem in Caligula: Tentauit, inquit, & comitiorum more reuocato, ſuffragia populo reddere. Ex his conſtat Cæſarum potentia, populi poteſtatem eſſe ad Senatum tranſlatam, & ob id Senatum iura, & leges populo dediſſe, quæ dicuntur Senatusconſulta.

Præterea, eſt etiam more introductum, vt quæ iura Prætores reddebant, obſeruarentur pariter ab omnibus: & ea iura dicta ſunt edicta Prætorum: quæ, quia ſicut Senatus conſulta, & Plebiſcita, coeperunt omnes ciues tenere, & ligare, dictæ ſunt leges. Tandem populus omnem ſuam poteſtatem, & auctoritatem in Imperatorem tranſtulit: poteſtas autem ferendarum legum erat penes populum, ideo eſt in Imperatorem deducta, & transfuſa. Sicque Imperatorum iuſſa, Conſtitutiones, & leges dici coeperunt. Atque hæc quidem eſt, qualem breuiter deſcripſi, totius Iuris ciuilis origo.

A Quinto Quæritur, Quot modis lex diuidatur? Reſpondeo, multis modis.

Primò quidẽ diuiditur à ſancto Thoma, in quatuor quaſi ſpecies, & partes, in legem æternam, naturalem, Humanã, & diuinam. Aeterna ſumitur, aut fuſius, & latius, aut preſſiùs, & ſtrictiùs. Latius ſumpta eſt mens, & ratio diuina, quæ cuncta ſapienter, & recte diſpoſita, conſtanti, & certo ordine gubernat, vt conſtitutos, ac præfixos ſibi fines aſſequantur: cui legi vniuerſa, quæ ſunt ex nihilo condita, ſubijciuntur. Preſſiùs verò, lex eſt ratio diuina, recta, & bona præcipiens, praua, & mala prohibens: & ab hac vna lege vniuerſæ aliæ leges, ſcilicet, naturalis, & humana proficiſcuntur: & hoc modo ſumpta eſt, cum dixit Auguſtinus: Peccatum eſt concupitum, dictum, vel factum contra legem æternam: quoniam quicquid iuſtè humana lex, vel naturalis vetat, aut imperat, id quoque lex Dei æterna præcipit, & prohibet. Naturalis lex, eſt rectæ rationis præſcriptum in bonis agendis, maliſque fugiendis. Humana lex, eſt certi alicuius hominis poteſtatem habentis iuſſum, quod eſt, vel Canonicum, & Eccleſiaſticum, quod B conſiſtit in rebus ad bonam Eccleſiarum adminiſtrationem pertinentibus; vel Ciuile, quod conſtat ex rebus, quæ ad ciuilem Reipublicæ gubernationem attinent. Diuina lex, eſt quam Deus per ſeipſum ad homines tulit. Atque hæc quidem duplex eſt, Vetus, & Noua. Vetus triplicis generis præcepta continebat, Cæremonialia videlicet de rebus ſacris ad diuinum cultum pertinentibus: Iudicialia, quæ erant de rebus ciuilibus, ad rectam populi curam, & adminiſtrationem ſpectantibus; & Moralia quæ erant ad ſingulorum mores, iuxta rationis præſcriptum componẽdos. Lex noua conſtat quadruplicis generis præceptis: habet enim præcepta Fidei, Spei, Charitatis, & Sacramentorum.

S.Tho. 1. 2. q. 71. a. 1. 2. & 3.

Lib. 12. con. Fauſt. c. 27.

Secundò diuiditur Lex, ſicut & ipſum Ius, in legem naturæ, gentium, & ciuilem. Lex naturæ eſt id, quod ratio hominis naturaliter præſcribit; cuius tamen aliquod quaſi veſtigium eſt quoque in animantibus, vel cæteris etiam rebus: qui eſt inſtinctus à natura inſitus; qualia hæc ſunt, quæ ſequuntur: Vim vi repellere: ſeipſum tueri: ſibi ſalutaria quærere, & curare; noxia, contrariaque fugere, & C vitare: prolem generare, educare, & alere. Lex gentium eſt, quod ratio naturalis præcipit, vel prohibet; hoc eſt, quod recta ratio omnes gentes docet; cuius veſtigium nullum eſt in brutis animantibus, qualia ſunt religio, & cultus Dei, honor, vel obedientia parentibus præſtanda, ac cætera Decalogi præcepta. Hac lege ſunt introducta rerum dominia, bella, captiuitates, ſeruitutes hominum; conſtituti reges, creati magiſtratus, ſancitæ leges, ciuitates fundatæ, & erectæ, legati, fœdera, commercia, & contractus depoſiti, mutui, & commodati, locati, & conducti, empti, & venditi, pignoris, ſocietatis. Ciuilis lex, quæ eſt Ius ciuile ſcriptum, conſtat ſex partibus: Legibus nempè, Plebiſcitis, Senatus conſultis, Edictis Prætorum, Conſtitutionibus Principum, Reſponſis prudentum: vt colligitur ex l. Ius ciuile, ff. de Iuſtitia, & Iure, & ex l. Neceſſarium, ff. de origine Iuris, §. ita in ciuitate, & inſtit. de iure naturali, Gentium, & Ciuili, §. Conſtat autem. Quamuis in l. Neceſſarium, ſeptem partes connumerentur, quoniam ſex prædictis adijcitur alia, videlicet, legis actiones, D & in l. Ius gentium, ff. de Pactis, §. Prætor, ſolum recenſeantur quinque partes, vbi reſponſa prudentum prætermittuntur: de quibus omnibus infra ſeparatim agemus.

Tertio diuiditur lex ratione adminiſtrationis, qua Reſpublica gubernatur. Aut enim gubernatio eſt Democratia, quæ eſt penes populum vniuerſum: aut eſt Ariſtocratia, cũ pauci, & optimates gubernant: aut Monarchia, cum ſolum vnus rerum potitus dominatur, quæ eſt regius principatus: aut eſt gubernatio ex his omnibus mixta. Leges igitur, aut ſunt totius populi auctoritate conditæ; aut paucorum, & optimatum conſilio, & gubernatione conſtitutæ; aut vnius Regis, aut Principis poteſtate ſancitæ.

Quartò diuiditur à tabulis, in quibus ſcriptæ, vel inciſæ ſunt: quales fuere apud Romanos duodecim tabularum leges, & apud Græcos præſertim Athenienſes, decem tabularum, quæ fuerunt Draconis, & Solonis, hæ fuerunt in tabulis ligneis, illæ in tabulis æreis deſcriptæ. Sic ſuas leges Carthaginenſes in tabulis eburneis conſcripſerunt: & Moyſes diuinas leges in duabus tabulis lapideis digito Dei ſcriptas accepit. Exod. 31.

Quintò diuiditur ab eo, quòd imperatur, aut vetatur, ſic

apud

apud Romanos fuerunt leges Agrariæ ab agris; Sumptuariæ, à ſumptibus; frumentariæ, à frumento, fœnebres, a fœnore & vſuris; Muneraies, à muneribus; Ambitus, & Maieſtatis, & aliæ id genus plurimæ.

Sexto diuiditur lex ex loco, vbi ferebatur; ex auctoritate eius, à quo promulgabatur: ex modo quo ſanciebatur: vnde aliæ ſunt leges Curiatæ, aliæ Centuriatæ, aliæ Tribunitiæ, aliæ conſulares, aliæ ſacratæ. Curiatæ ſunt quæ in comitijs Curiatis; Centuriatæ quæ in comitijs Centuriatis; Tribunitiæ quæ in comitijs Tributis ferebãtur, vel quæ à Tribuno plebis promulgabantur, vel quæ rogante Tribuno plebis, & iubente plebe ſine Senatoribus condebantur, quæ alio nomine Plebiſcita vocantur. Conſulares verò dicebantur, quæ à Conſulibus promulgabãtur, vel quarum conſules auctores erant, iubente tamen, & decernente populo: Sacratæ vero, quæ in loco ſacro editæ fuerunt, quibus teſte Liuio, lib. 2. ſancitum erat, vt ſi quis aduerſus eas feciſſet, ſacer alicui Deorum cum familia, pecuniaque eſſet.

Apud Romanos porrò tria erant Comitiorum genera, Curiata, Centuriata, Tributa. Comitia dicebantur, quia vniuerſi ciues coibant, vel ad magiſtratus creandos, vel ad leges ſanciendas, vel ad res belli paciſue decernendas. Hæc enim tria ad vniuerſum populum pertinebant. Cum autem conuocati Ciues curiatim, hoc eſt, per curias diuiſi ſuffragium ferebant, dicebantur comitia Curiata. In Centuriatis vero ſuffragia centuriatim populus ferebat, in Tributis tributim. Eſt autem ab Romulo illud ſane, & ſagaciter inuentum, & prudenter conſtitutum, quod alij quoque reges eum inſecuti ſeruarunt, vt viritim omnes ſuffragium eadem vi eodemque iure ferrent. Populus quidem fuerat in triginta Curias diuiſus; at quoties ad tria, quæ diximus, comitia coibant, curiatim colligebantur ſuffragia, & tantundem, teſte Dionyſio, valebat pauperrimi, quantum ditiſſimi calculus; cumque pauci eſſent diuites præ multitudine pauperum, vincebantur ſuffragijs, quæ populus ferebat per curias: quiſque in ſua Curia ſuffragium inibat, & quicquid pluribus curijs viſum erat, id ratum, & firmum habebatur: & ideo hæc comitia Curiatà vocabantur, & leges in eiuſmodi comitijs conſtitutæ, Curiatæ leges dicebantur. Hoc inſtitutum ab Romulo primum in Romanam Rempublicam introductum; deinceps à ſequentibus regibus ſeruatum eſt.

Lib. 2. & 4.

Primus autem Ser. Tullius ſex gradus ſuffragiorum fecit, & pro Curiatis Centuriata comitia introduxit, vt neque excluſus quiſquam ſuffragio videretur, & vis omnis penes primores ciuitatis eſſet. Diſtinxit enim populum in ſex claſſes, iuxta æſtimationem bonorum, & facultatum cuiuſque: & claſſes in Centurias diuiſit; ita vt ditiſſimum quemque prima claſſis contineret, vltima tenuiſſimum quemque: & in prima claſſe octoginta centuriæ peditum, & decem, & octo equitum cenſerentur. qua etiam in claſſe, teſte Liuio, erant duæ quoque fabrorum Centuriæ, & proinde prima claſſis conſtabat Senatoribus, & Patricijs viris, qui centum millibus æris cenſebantur. Secunda claſſis continebat viginti centurias, decem ſeniorum, decem iuniorum, quorum cenſus erat ſeptuaginta quoque millium æris. Tertiæ claſſis erat cenſus quinquaginta millium æris, & conſtabat centurijs viginti, decem ſeniorum, & decem iuniorum: Quartæ erat cenſus vigintiquinque millium æris, & in ea erant viginti centuriæ, decem ſeniorum, & decem iuniorum. In quinta claſſe cenſus erat vndecim milliũ æris, & continebant triginta centurias, quindecim ſeniorum, & quindecim iuniorum. Additæ ſunt tres aliæ centuriæ, eodẽ teſte Liuio, Tibicinũ, & Cornicinũ, & Opificũ Cẽſus autẽ minor vndecim millibus reliquam ciuiũ multitudinem habuit, quæ erat maior populi copia, quam in vnam Centuriam redegit à militia, & tributo immunem, ac liberam: & hæc erat ſexta claſſis. Centuriæ itaque, non ſolum cenſu, ſed ætate etiam cenſebantur. Fecit enim Rex alias Centurias ſeniorum, qui quadrageſimum quintum annum excedebant, alias iuniorum a decimo ſeptimo anno vſque ad quadrageſimum. In comitijs igitur centuriatis ciues ſuffragia ferebant, prout cenſu, & ætate diſtincti: & ita ciues primæ claſſis, prima ſuffragia inibant. Quibus conſentientibus reliquæ claſſes ad ſuffragia minime vocabantur: ſed id decernebatur, quod viſum fuerat primæ claſſis centurijs: quæ ſæpe vincebant; his vero variantibus ad ſuffragia vocabantur centuriæ ſecundæ claſſis: quod ſi nec tunc quidem calculi conuenirent, tertia claſſis vocabatur, & deinceps quarta: idque fiebat, donec ſeptem, & nonaginta centuriarum conuenirent ſuffragia. Vnde cum in curiatis comitijs ante Seru. Tullium paria ſuffragia eſſent pauperum, & locupletum: quia pauperes plures erant, pauci vero locupletes, omnia tunc tẽporis erant in magiſtratibus creandis, & legibus ferendis, & bello ac pace decernenda penes pauperum poteſtatem: ac proinde in huiuſmodi comitijs plebs, non Senatores valebant: id cum ſuſtuliſſet Seru. Tullius, factum eſt, vt in comitijs centuriatis Senatores, & Patricij valerent, non plebs. Id vero Plebs ægre ferens, à Patribus ſeceſſit, & non ſolum magiſtratus proprios creauit, ſed etiam leges conſtituit, & comitia ſine Senatoribus. Et hæc comitia dicebantur Tributa; & leges, Plebiſcita. Et quia à Tribunis plebis promulgabantur, Tribunitiæ leges vocabantur. Tandem id obtinuit plebs, vt plebiſcitis ſuis Senatores quoque tenerentur: inde Plebiſcita leges dici cœperunt, eo quod vniuerſos ciues penitus alligarent.

Lib. 1.

Dion. li. 4.
Polyb. li. 6.

Aliæ quæſtiones de eadem re diluuntur.
Cap. II.

PRimo Quæritur, An lex ſit Rationis, an voluntatis? Duæ ſunt inter Theologos ſententiæ: prima legem ait ad voluntatem pertinere; ita vt nihil aliud ſit niſi voluntas Principis ciuibus, & populis ſibi ſubiectis propoſita, & denunciata. Sic opinantur. Henr. quodl. 9. q. 6. Bonau. 3. diſt. 17. a. 1. q. 1. n. 18. Scot. 3. d. 36 q. 1. art. 2. Dur. 2. d. 24. q. 2. & d. 37. q. 2. Gab. 2. d. 39. q. 1. a. 2. nota. 3. Almai. tract. 3. Mor. c. 2. Maior. 3. d. 33. q. 7. Medi. q. 2. de oratio. Caſt. de lege pœna. lib. 1. cap. 1. Probant hoc auctoritate. B. Anſelmi libro de conceptu Virginali, cap. 4. Deinde, quia Imperare, eſt mouere, & impellere ad agendum, ſed voluntas eſt quæ mouet cæteras hominis vires, & facultates ad opus faciendũ. Item, quia imperãtis eſt mouere dicendo, fac, vel, ne facias; at huiuſmodi actus intellectus, & rationis, eſſe non poteſt. Poſtremo, quia in. l. 1. ff. de Conſtitutionib. Principum legimus, Quod Principi placuit, legis habet vigorem: & Inſtit. De iure Naturali, Gentium, & Ciuili, §. conſtat, dicitur: Principum placita, & arbitria eſſe leges, & conſtitutiones.

Secunda opinio docet, legem eſſe Rationis: quod tradidit. S. Th. 1. 2. q. 90. a. 1. Rica. 3. p. 33. ar. 2. q. 6. ad 3. & alio in loco S. Tho. 1. 2. q. 17. art. 1. generatim ſcripſit, Imperiũ eſſe actũ Rationis: quæ opinio mihi magis probatur, ſecundum quã Lex eſt actus rationis, quo Princeps ſuis ciuibus denunciat, ac proponit voluntatem eos compellentem, ad aliquid faciendum, vel fugiendum. Ariſtoteles enim ait, li. 10. Eth. c. 9. legem eſſe λόγον, id eſt, rationem ſiue ſermonem a prudentia mente, vel intellectu profectum. Cicero lib. 1. de legib. teſtatur legem eſſe rationem à diuina mẽte conſtitutam, quæ recta ſuadet, vel imperat, prohibetue cõtraria. Præterea, Lex, eſt certa norma, regula, & lux rerum agendarum: eſt illuminatrix, & directrix populorum, ſapiens gubernatrix ciuitatũ, magiſtra vitæ, præceptrix æquitatis. Poſtremo, legis eſt præſcribere, quid faciendũ, quid fugiendum: at ratio præſcribit non voluntas; legis eſt cuncta ordinare, ſed ratio nõ voluntas ordinat. hæc itaque omnia rationi per ſe, non voluntati conueniunt. Animaduertendum tamen eſt, ita legem eſſe rationis, vt contineat etiã voluntatem mouentem ac obligantem ſibi alios. Nam tria ad legem requiruntur, ſcilicet motus, & impulſus voluntatis, non qualiſcumque, ſed Principis obligantis ſubditos ſibi ciues, & mentis præſcriptum res agendas ordinans, & denunciatio Rationis motum, & impulſum Voluntatis proponens, & patefaciens: Ex quibus tribus prima opinio cenſet eſſe in lege præcipuum voluntatis impulſum, & motum per rationem præſcriptum, & denunciatum. Secunda verò ſententia ait, præcipuum in lege eſſe rationis præſcriptum impulſum voluntatis denuncians, quod probabilius videtur, & verius.

Argumenta vero contrariæ opinionis facili negocio diluuntur: nam ad primum reſpondeo, nouum non eſſe, res per cauſas definiri: quare Anſelmus cum dixit, Imperium eſſe voluntatis actum, cauſam explicuit, non formam: Imperium enim natura, & vi ſua eſt rationis præſcriptum denuncians, quod voluntas volendo, aut nolendo præcipit, aut vetat. Ad ſecundum argumentum. Reſpondeo, legem mouere, & impellere per id, quod habet à ſua cauſa, & origine,

gine, at per formam eſſe rationem, quæ facienda præſcribit, atque denunciat: ratio enim eſt, quæ præſcribit, hoc vel illud eſt faciendum, hoc vel illud eſt fugiendum: & hoc rationis præſcriptum, eſt lex. Ad tertium reſpondeo, Imperium, ſiue præceptum legis eſſe rationis actum, quo denunciatur quid ſit agendum, quid fugiendum. Et ſicut Prudentiæ præceptum, ſiue præſcriptum non eſt fac, vel, ne facias, ſed iudicium rationis, ſcilicet, faciendum eſt, aut non faciendum. ſic etiam legis imperiū eſt, hoc agēdum eſt, illud vitandum. Quartum argumentum obijciebatur: Quod Principi placuit, habet legis vigorem: verum eſt, ſed hoc ni mirum, cum eſt per rationem ciuibus promulgatum, & denunciatum. Item, placita, & arbitria Principum ſunt leges, ſcilicet, vbi denunciantur: & certè iuriſconſultus in his legem per cauſam, non per formam definiuit.

Secundo Quæritur, An lex ſit habitus, an actus? Nam vis ipſa, & facultas animæ eſſe non poteſt, ergo neceſſe eſt, vt ſit habitus, vel actus; at videtur eſſe habitus: quoniam omni actu ceſſante lex permanet, etiam cum dormimus, leges extant, quibus tenemur. S. Thomas, reſpondet nec actum eſſe, nec habitum, ſed quiddam per rationis actum conſtitutum, quod dicitur rationis præſcriptum, ſiue principis iuſſum, prout ratio iubet, aut prohibet, aut princeps vetat, aut imperat.

S. Tho. 1. 2. q. 90. art. 1. ad 2. & q. 93. a. 1.

Cæterum ſimplicius, & facilius dici poteſt: aut enim loquimur de lege ſcripta, aut de naturali: ſi de ſcripta, eſt id, quod Princeps, vel Reſpublica iubet, quod aut ſcripto traditur, aut ciuibus verbo denunciatur, & inde memoriæ impreſſum inhæret. Si de naturali loquamur, lex eſt id, quod ratio ipſa naturalis iubet, vel prohibet, quodque aliquando actu eſt, aliquando vero habitu manet in mente conceptis, & retinentis rerum agendarum imaginibus, & ſimulacris: ante omnem verò actum, & habitum lex naturalis eluceſcit; quatenus lex dici poteſt ipſa Rationis facultas, legis ſeminarium, fons, cauſa, & origo. Lex naturalis ſæpius vocatur ipſum naturalis rationis lumen, quo bona, & honeſta, praua item, & mala perſpicimus, & diſcernimus, quo agenda & fugienda dijudicamus. Item, legem naturalem appellamus ipſa prima rerum agendarum, & fugiendarum principia; bonum eſt amplectendum, malum eſt fugiendum: quod tibi non vis, alteri ne feceris: quæ ſunt per ſe nota, & ex quibus alia iura deducuntur.

Tertio Quæritur, quid ſit lex? Papinianus in l. 1. lex eſt ff. de legib. Demoſthenem ſecutus ita definit: Lex eſt, inquit, commune præceptum, virorum prudentium conſultum; delictorum, quæ ſponte vel ignorantia contrahuntur, coercitio; ſponſio denique Reipublicæ communis. Qua definitione, quattuor legis propria officia exprimuntur. Debet enim lex coli, & ſeruari ab omnibus generatim, debet quoque prudentium virorum conſilio ſanciri, & promulgari: ſupplicia item malefactis, præmia vero benefactis proponere. Marcianus in l. nam & Demoſthenes. ff. de legi. Chryſippi Stoici definitionem commendat. Lex, inquit, eſt diuinarum humanarumque rerum regina, dux, Princeps, & præſes bonis, & malis, & regula iuſtorum, quæ docet agenda, & facienda compeſcit. Cicero vero legem definire tentauit libro primo de legibus; Lex, ait, eſt ſumma ratio inſita in natura. item ibidem, rectam rationem, & à numine deorum tractam, legem appellat, recta imperantē & contraria prohibentem, & lib. 1. de nat. Deorum, inquit, Lex eſt recti præceptio, prauique depulſio. Rurſus li. 1. de legib. Lex, eſt æternum quiddam quod vniuerſum mūdum regit, ac temperat. Item, ſapientia, & ratio ad iubendum & prohibendum idonea. Sed his definitionibus Tullianis videtur lex naturalis, & cætera deſcribi, nō humana & ſcripta. Apud Gellium, quē quidam Agellium appellant, Capito Iuriſconſultus; Lex, inquit, eſt generale iuſſum populi, aut plebis, rogante Magiſtratu. Hæc autem definitio ſolum conuenit legibus a Romano populo, vel plebe conſtitutis. Lex eſt, inquiunt alij, inuentio, & donum Dei, & communis conſtitutio ciuitatis, & correptio vtrinque erratorum.

Gel. lib. 10. noct. Att. 19

Theologi Gabriel, Almainus, & Maior Gerſonem ſecuti definiunt ad hunc modum: Lex eſt ſignum verum, angelo, vel homini denuncians præſcriptum alicuius obligās ad aliquid agendum, vel fugiendum. Dicitur (Signum verum.) quia quod falſum eſt, vim legis habere non poteſt: nam ſi conſcientia errans ſuo nos præceptocompellit ad aliquid faciendū, non per ſe, ſed ex accidenti habet, nempe ex ignorantia, qua decepti putamus teneri nos lege. Dicitur (obligans) quoniam ad legem non ſatis eſt ſi velit Prin-

Gab. 3. diſt. 37. q. 1. ar. 1. Almain. & Maior. eo. lib. & diſt.

A ceps, ut ciues quippiam efficiant, ſed etiā neceſſe eſt, vt velit eos ſua lege, quam decernit, adſtringi & obligari: ad naturam, & rationem legis pertinet, ut vim habeat, obligandi, ſi nos non teneat, & alliget, lex non eſt. An vero leges, quæ poenales uocantur conſcientiam, & animam ligent, & an leges conſilium dantes, vel aliquid permittentes ſint propriè, & ſimpliciter leges, dicemus inferius.

Quarto Quæritur, An ad legis ſubſtantiam, rationem, & vim ſcriptura pertineat? quod eſt quærere, An oporteat, legem humanam eſſe ſcriptam, vt nos liget, ac teneat, & quæſtio intelligitur tantum de lege, quæ eſt a conſuetudine, vim legis habente, diſtincta, & intelligitur, an vim legis ſine ſcriptura habeat etiā in foro iudiciali. Hanc quæſtionem latè pertractarunt Felinus, & Aug. Beroius profeſſe verò, & paucis Panormitanus in Rubrica de conſtitutionibus. Sunt duæ opiniones: prima affirmat ſcripturam requiri ad legem humanam. Sic Albericus, Salicetus, Gloſſa, & Archidiaconus citati a Felino, & Beroio. Immo hanc opinionem eſſe communem Iuris ciuilis interpretum tradit Beroius. Secunda opinio negat ad legis ſubſtantiam ſcripturam eſſe neceſſariam, ſed ſufficere ſi tantum teſtibus

B comprobetur. Sic Ioann. Andreas, Speculator, Antonius Imola, Abbas, quos refert Felinus, & Beroius, & communem eſſe inter Canonici iuris doctores, ait idem Beroius. Cui ſententiæ magis accedo, tanquam probabiliori. In foro itaque conſcientiæ, immo etiam iudiciali ad ſubſtantiā vel rationem legis humanæ ſcriptura minime requiritur, ſatis eſt, ſi aliunde conſtet, ſaltem iure canonico communi: nam multæ leges primo fuerunt vſu receptæ, deinde verò ſcripto mandatæ. leges item primo conduntur, feruntur ad populum, voce publica promulgantur, deinde verò in ſcripturam rediguntur, vt ex ſcripto legantur ab omnibus. Præterea, cap. in iſtis. diſtin. 4. habetur: Tunc leges conſtituuntur, cum ſolemniter promulgantur. Sed ſæpe fit, vt lex primo publicè promulgetur, deinde vero literis conſignetur. Accedit, quod dicitur in cap. Conſuetudo, diſt. 1. Conſuetudo pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex. Nec differt ſcripturane, an ratione conſiſtat; quoniam ratio legem commendat. Hæc ibi. Et capitulo. Inſtitutionis. vigeſimaquinta, quæſtione ſecunda, legimus. Inſtitutionis noſtræ decreta, ſiue quæ ſcripto decernimus, ſiue quæ in noſtra præ-

C ſentia videntur eſſe diſpoſita. Et capit. 1. de Iureiurando in 6. ſcriptum eſt; Nā iuramenta, ſtatuta, & conſuetudines Eccleſiarum, ſcripta, aut non ſcripta inuiolabiliter obſeruare, &c. Ex quo eſſicitur, vt etiam in foro iudiciali ad legis ſubſtantiam, ſcriptura iure canonico minime neceſſaria ſit. Immo in iure etiam ciuili communi, non videtur, ſcriptura requiri; nam inſtit. de Iure Naturali, Gentium, & Ciuili. §. ſed & quod conſtitutum eſt. Quodcumque ergo Imperator per epiſtolam conſtituit, vel cognoſcens decreuit, vel edicto præcepit, legem eſſe conſtat.

Verum contra hæc obijciuntur nonnulla: Primum eſt, quod cap. ſex. diſt. 1. ex Iſidoro refertur. Lex eſt conſtitutio ſcripta. Auguſtinus Beroius laborat plurimum in hoc argumento diſſuendo. Sed facilius eſt dicere, Iſidorum locutū fuiſſe de eo, quod in legibus ſæpe contingit. frequenter enim, ac vt plurimum ſcripto mandantur; non tamen inde conficitur, vt ad legis ſubſtantiam ſcriptura pertineat. Secundo obijcitur: Lex à conſuetudine differt: quod conſuetudo eſt ius non ſcriptū, ergo Lex, vt à conſuetudine diſtincta, eſt ius ſcriptum. Reſpondeo, hoc legem a conſue-

D tudine differre, quod conſuetudo approbata vim legis habeat, ita vt conſuetudo per ſe nunquam ſit ius ſcriptum; at vero Lex plerunque in ſcripto conſiſtit. Tertio obijciunt nonnulli, Inſtit. de Iure Naturali, Gentium, & Ciuili, §. conſtat. ſic haberi, Ius ſcripto, aut non ſcripto conſiſtit: ſcriptū autem, eſt lex, Plebiſcitum, Senatus conſultum, Principū placita, Magiſtratuum edicta, Reſponſa prudentum. Et §. ſine ſcripto, ſubiungitur. Sine ſcripto ius venit, quod vſus comprobauit. Et diſt. 1. cap. Ius generale, dicitur: Ius autem legibus conſtat, aut moribus. Et deinde ſequitur: lex, eſt conſtitutio ſcripta; Mos, eſt longa conſuetudo ex moribus vtentium tantummodo tracta. Et cap. Conſuetudo, concluditur: Quæ in ſcriptis redacta eſt, vocatur conſtitutio, lex ſiue ius: quæ verò in ſcriptis redacta non eſt, conſuetudo appellatur. Reſpondeo, hæc omnia ideo eſſe dicta, vt intelligeremus, hoc inter conſuetudinem, & legem diſtare, quod conſuetudo vſu tantum, non ſcripto conſtat; at vero lex ſæpe ſcripto conſtat. Poſtremo obijcitur, quod in l. Humanum, C. de legibus legitur. Si in poſterum non

na Lex

ut Lex ſtatuatur, eam ab omnibus proceribus tractari debere: & ſi vniuerſis placuerit, tunc dictari: & collectis omnibus recenſeri: & cum omnes conſenſe. int in ſacro imperatorio conſiſtorio recitari. Et ſubiungitur, non aliter in poſterum legem promulgandam, niſi fuerit prædicta forma ſeruata. Reſpondeo, in ea lege nihil contineri, quo probetur, ſcripturam ad legis ſubſtantiam eſſe neceſſariam, niſi quatenus ſcribebatur, vt ex ſcripto coram omnibus recitaretur, & eſſet omnibus nota.

Quinto Quæritur, an ſit neceſſaria ſcriptura ad ſubſtantiam, & rationem Priuilegij & facultatis a Principe conceſſæ? Hanc quæſtionem fuſe quoque tractarunt Felinus, & Auguſtinus Beroius in Rubrica de Conſtitutionibus; breuiter autem perſtrinxit Abbas in cap. Cum noſtram. de reſcriptis. De hoc duæ ſunt opiniones, prima ait ſcripturam requiri, ita vt omnis facultas à Principe conceſſa ante ſcripturam, vi & robore careat. Qui ſint huius opinionis auctores referunt Felinus, & Beroius. Secunda opinio tradit, omnem facultatem, & Priuilegium ſolo verbo à Principe conceſſum eſſe perfectum, & proinde quamlibet facultatem à Romano Pontifice, datam vim habere ſtatim atque ſupplicationi, quam vocant, hoc eſt, petitioni B ſignatæ, & ipſi oblatæ reſpondet Pontifex ſubſcripto verbo. Placet, vel fiat. Hanc ſententiam ſequuntur Panormitanus, Felinus, Beroius, & Baldus in l. vltima. C. De legibus, & Gloſſa cap. Inſtitutionis 25. Quæſt. 2. Ex quo deducunt Abbas, & Baldus; Si Romanus Pontifex ſolo verbo compellaret Titium Epiſcopum, vel Abbatem, continuo ea ſola compellatione Titius eſſet creatus Epiſcopus, vel Abbas, hoc eſt, eo ipſo iuriſdictionis poteſtatem, non tamẽ ordinis acciperet; aiuntque hanc eſſe opinionem communem, præſertim Pontificij iuris interpretum. Et probant ex cap. Inſtitutionis 25. quæſt. 2. & Clemen. Dudum, §. Nos enim, De ſepulturis.

In hac controuerſia annotandum eſt, hanc Iuris canonici doctorum ſententiam intelligi debere ſecundum commune ius Canonicum, aut Ciuile, quoniã ex more, & conſuetudine, vel peculiari ſtatuto, vel vſu ſaltem Curiæ Romanæ poteſt aliud eſſe introductum. Secundo ſciendum quoque eſt, Beneficiariorum, id eſt, Clericorum Beneficium Eccleſiaſticum habentium, inter alias obligationes, C quibus ſunt Eccleſiæ obligati, vnam hanc eſſe, vt poſt Beneficium obtentum conceſſu & munere Romani Pontificis, decreto, & lege compellantur ad litterarum Pontificiarum expeditionem, quotieſcunque Beneficium Eccleſiaſticum eſt à Romano Pontifice collatum, confirmatum, vel vnitum, Vnde inter Extrauagantes communes de electione extat conſtitutio edita à Bonifacio huius nominis octauo, quæ incipit. Iniunctæ, in qua præcipitur, vt ſi Epiſcopatus, vel Superiores Abbatiæ, vel Prioratus fuerint à ſede Apoſtolica collati, confirmati, vel vniti, nemo poſſit ante litteras expeditas poſſeſſionem apprehendere: alioqui totum ſit irritum. Et quia huiuſmodi conſtitutio in vniuerſum non loquitur de omnibus Beneficijs; ideo, qui ſucceſſere, Pontifices idem ius protendiſſe legimus ad omnia quoque Beneficia inferiora. Extat Pauli Tertij conſtitutio, quæ incipit: Cum nobis, alia Iulij Tertij, quæ incipit, Sanctiſſimis: in quibus Pontificum Conſtitutionibus comprehenduntur omnia inferiora Beneficia ſedis Apoſtolicæ conceſſu impetrata. Extat item alia à Iulio ſecundo edita, cuius initium eſt, Romani Pontificis, quæ complectitur om- D nes Epiſcopatus, Abbatias, Prioratus ſiue in Titulum, ſiue in Commendam, ſiue in adminiſtrationem datos. Et ex Cõſtitutione Iulij ſecundi citata conſtat ad omnia Beneficia, quæcumque ſint à ſede Apoſtolica accepta, vel per collationem, vt vocant, vel per confirmationem, vel vnionem, vel diſpenſationem de retinendis Beneficijs poſt promotionem ad alia Beneficia, requiri litteras expeditas, ita vt qui ſine huiuſmodi litteris. Beneficia apprehenderint pro intruſis, & uiolentis poſſeſſoribus habeantur, nec faciant fructus ſuos, ſed in conſcientia ad reſtituendum ipſo iure adigantur: nec iuuari queant Regula Cancellariæ, de Annali, biennali, triennaliue poſſeſſore; & ipſo iure priuantur Beneficijs obtentis, quorum poſſeſſionem apprehenderunt ante litteras Apoſtolicas, & inhabiles redduntur ad alia beneficia conſequenda. Ex quo perſpicitur, nullam vim habere, quod docet Nauarrus in cap. accepta de reſtit. ſpoliat. Oppoſi. 8. n. 24. redrehendens Felinum, & alios aſſerentes, huiuſmodi Beneficiarios ante litteras expeditas Beneficia apprehendentes, eſſe pro intruſis habendos. Nam

A quamuis ſententia Nauarri id negans vera ſit ſecundum commune ius, & ſecundum prædictam Bonifacij conſtitutionem, quæ incipit, Iniunctæ, non tamen iuxta nouum Põtificiarum conſtitutionum ius, & ſecundum morem in Romana curia receptum.

Tertio animaduertendum eſt, aliud eſſe de Beneficijs Ordinariorum conceſſis, & auctoritate collatis. Nam ſi quis poſt impetratum beneficium Ordinarij auctoritate, ante litteras expeditas Beneficij poſſeſſionem adeptus fuerit, nullis iuris poenis afficitur, quia ſupradictæ Pontificiæ cõſtitutiones ſolum loquuntur de Beneficijs à Romano Pontifice impetratis.

Quarto ſciendum, extare Regulam. 25. ordine Cancellariæ, vt Gratia Apoſtolica informis cenſeatur, id eſt, imperfecta ante litteras expeditas, & ne iudicetur iuxta formam ſupplicationum ſignatarum, ſuper quibuslibet impetrationibus, & conceſſionibus ſubſcripto verbo Placet, vel Fiat. ex quo quidam deducunt, omnes impetrationes, & facultates Pontificias robore carere, ante litterarum expeditionem. Alij verius exiſtimant, quod ait Felinus in c. Cognoſcentes. de Conſtitutionibus num. 6. exceptis cauſis B beneficiarijs, Impetrationes Apoſtolicas abſque litteris expeditis, in foro quidem conſcientiæ vim habere, licet in foro iudiciali robore careant. Regulam porrò Cancellariæ citatam, de foro tantummodo iudiciali eſſe intelligendam. in ipſa enim Regula legitur. ¶ Vt non iudicetur. ¶ quibus verbis innuitur ſermonem eſſe de foro iudiciali tantummodo. ergo tamen arbitror id eſſe tenendum, quod in hac parte, curiæ Romanæ vſus habuerit.

Quinto ſciendum eſt, ad facultatem non reſidendi in Beneficijs curam animarum habentibus requiri præter iuſtam cauſam etiam facultatẽ impetratam ab Ordinario in ſcriptis, ex Tridentino Concilio ſeſſione. 23. c. 5.

Sexto eſt animaduertendum, Gloſſam in c. 1. de cenſibus in 6. verbo, In ſcriptis, enumerare trigintaquattuor caſus, in quibus ex iure ſcriptura requiritur; quos in præſentia ſilencio prætermitto, cum facile apud Gloſſam legi poſſint.

Ex his omnibus colligitur, quid ſit dicendum de multis priuilegijs, facultatibus, indultis, & diſpenſationibus, vt vocant, quæ paſſim à Pontifice Romano impetrantur: Vt ſi C alicui facultas conceditur eligendi Presbyterum, qui poſſit eius confeſſiones excipere, vel ingrediendi clauſtra ſacrarum puellarum, vel virginum, vel faciendi, & offerendi hoc, aut alio modo ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, uel non ſeruandi ieiunium temporibus ab Eccleſia indictis; vel ſuſcipiendi ſacros ordines ante legitimam ætatem, uel extra tempora, vel iuris interſtitijs minime obſeruatis, hæ & id genus Pontificiæ facultates, vim habere videntur in foro conſcientiæ. ſtatim atque eas Romanus Pontifex conceſſerit ſubſcripto verbo Placet, vel, Fiat.

Vltimo Quæritur, An ad ſubſtantiam, & rationem legis requiratur, ut teneat ac liget conſcientiam? quod eſt quærere, An ſi lex neminem alliget, legis vim, & naturam habeat? Reſpondeo non habere. alioqui enim conſilia Chriſti Domini in Euangelio data, leges & præcepta fuiſſent: Mutuum date; Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Obijcies, communem eſſe ſententiam Canonici iuris interpretum, quam docet Fe- D linus, legem conſulentem tantum bono ciuium, quam conſultoriam appellant, eſſe legem, licet ea nemo teneatur obſtrictus. Item, iuris Ciuilis doctores in l. legis virtus, ff. de legibus, communi conſenſu tradunt, legis aliquando eſſe cõſilium dare, & aliquæ tum in iure Ciuili, tum Canonico leges continentur, quæ tantum nobis conſilium dant, obligationem non inducunt. Reſpondeo, legem vocari conſilium, quia legis ſimilitudinem, & modum obtineat; non tamen quia præcipiat aliquid, & iubeat: conſilium enim propriè dirigit, ac docet, quod eſt ipſi cum lege commune, non tamen imperat, & ligat, quod eſt propriũ legis. Proinde conſilia ab Iuriſconſultis nomine quidem non re, & ſubſtantia leges appellantur, & tanquam normæ quædam, & regulæ directrices in agendo inter leges recenſentur. vnde quamuis notum ſit nobis, vt ait, Gab. 3. d. 37. q. 1. a. 1. nota. 1. velle Principem, ut aliquid faciamus, lege minime tenemur, niſi velit nos obligare.

Luc. 6. Matt. 5. Ibidem. Feli in Rubri. de conſtitut.

Quæres, An Lex, cuius contemptor, aut violator poenæ reus tantum eſt, non culpæ, uim & rationem legis obtineat? quod eſt quærere, An Lex, quæ non obtemperantem

quamuis

quamuis à culpa liberum, pœnæ tamen obſtrictum tenet, ſit proprie Lex? quidam aiunt non eſſe proprie legem, ſed conuentionem inter Principem legislatorem, & ſubditos initam, vt pœnam luere debeant non obedientes, licet culpam minime contraxerint: at probabilior eſt ſententia eorum, qui putant eſſe vere, & propriè legem; quoniam licet non ita liget conſcientiam, vt qui eam non implet ſeſe culpa obſtringat; ſic tamen ligat, vt contemptor, aut violator ipſius pœnam debeat ſuſtinere, & id quidem non eſt ex voluntate, qua ſubditi ſeſe pœnæ ſubiecerunt, ſed auctoritate legislatoris, non obtemperantes adigentis ad pœnã perferendam: ad legis autem rationem ſatis eſt, ſi hoc aut illo modo liget, ac teneat ciues Principi ſubiectos.

Quæres deinde, An quando Religioſorum Inſtitutũ decernit in vniuerſum, ne regulæ, & Conſtitutiones conſcientiam ligent, hoc modo: Nolumus per aliquod noſtrum ſtatutum aliquem obligare ad culpam, ab ea generali Conſtitutione intelligere oporteat exceptum eſſe ſtatutum illud ſpeciale, quo ſuperior apertiſſimis verbis oſtendit ſe obligationem inducere ad poenam perferendam, dicendo: Volumus, & declaramus, vt Conſtitutiones noſtræ non obligent ad culpam, ſed ad pœnam ſubeundam. Caietanus cum quæreret, an reus non ſeruans ſtatutum obligans ad pœnã non ad culpam, peccatum incurrat, ſi pœnam non dederit, Reſpondet: Vbi eiuſmodi generale ſtatutum eſt de non obligando ad culpam, qualia ſunt, inquit, ſtatuta Dominicani inſtituti, nullam culpam contrahi, quamuis quis poenam ſtatuto irrogatam non ſoluat. Sicut enim, ait, non peccat, ſi quis ſtatutum de ſilentio ſeruando perfringat; ſic nec culpa vlla ſe maculat, ſi poenam ob ſilentium violatum, vi ſtatuti debitam non luat. Quod probat, quia generalis eſt Conſtitutio, ne Dominicani ordinis ſtatuta obligationem inducant contrahendi culpam: ſed ſpecies ſub genere continentur; & qui totum dicit, nihil excludit: ergo ſilentij cõtemptor, ſicut violando ſilentium non peccat, ita nec peccat, ſi poenam violati ſilentij non perferat. Alphonſus Caſtrenſis Caietanum confutat eo vno argumento, quod S. Thomas apertè teſtatur Dominicanos, licet in nullam culpam incurrant vi ſuarum Conſtitutionum, ſi eas non ſeruent, compelli tamen ad poenam perſoluendam. Item, ſtatuti conditor apertè dicit ſe obligare ad poenam, quamuis culpam non contrahant, qui ſtatutis non parent, & obtemperant: at vbi obligatio eſt, ibi præceptum eſſe oportet, & præcepti, ac obligationis omiſſio in culpa eſt. Obijcies; Vbi culpa non præceſſit, pœna non debetur: poena enim ob culpam irrogatur. Item, ſtatuto nõ parens poenam luere debet, vi ipſius ſtatuti. at ſtatutum aperte habet, culpæ reos non eſſe, qui ipſum non ſeruant: ergo nec vlla culpa tenentur, qui ſtatutum violant, & pœnam non ſoluunt. Reſpondeo, poſſe quemlibet ſeſe alteri obligare ad poenã luendam, quamuis nihil delinquat. Item, ſuperior ius, & poteſtatem habet obligandi inferiorem ſibi ſubiectum ad poenam ſuſtinendam, etiamſi non deliquerit: nam poena poteſt conſtitui ſine peccato, dummodo iuſta cauſa ſubſit. vnde regula iuris in 6. habet; ſine culpa, niſi ſubſit cauſa, nõ eſt aliquis puniendus. & poenam proprie acceptam eſſe peccati effectum: at fuſius, & latius ſumpta poena vocatur, quicquid moleſtum, & acerbum quis abſque vlla etiam culpa cogitur ſuſtinere. Hæc opinio mihi magis probatur: nam S. Thomas. 2. 2. q. 186. a. 9. ad 1. ait, tale ſtatutum non obligat ad culpam, ſed ſolum ad poenam taxatam ſuſtinendam. Nec obſtat, quod Caietanus opponit ſpeciale ſtatutum cum generali pugnare, ſi eſt obligatio ad poenam ſubeundam. Nam generale ſtatutum, quo dicitur: Nolumus noſtras Conſtitutiones ad culpam obligare, intelligitur ea excepta Conſtitutione, in qua conditor eius exprimit ſe obligare ad poenam ſtatuto irrogatam patiendã, quamuis nulla ſit, in violatione ſtatuti, culpa contracta.

De promulgatione ad legis ſubſtantiam, & rationem neceſſaria. Cap. III.

PRimo Quæritur, An promulgatio ad legis naturam, & ſubſtantiam ſit neceſſaria? Reſpondeo, ex cõmuni omnium, tum Ciuilis, tum Canonici iuris interpretũ, & Theologorum ſententia, eam requiri: quod naturalis ratio manifeſtè conuincit. Nam lex, eſt iuſſum populi, Principis vel alterius poteſtatem habentis ciuibus patefactum, ac denun-

A ciatum, at nõ poteſt iuſſum alteri eſſe notum, niſi ei ſit indicatum, & promulgatum. Item, ex Iure Canonico conſtat promulgationem ad legem opus eſſe. Nam in cap. In iſtis. diſtinct. 4. dicitur: Leges inſtituuntur, cum promulgantur. Præterea, idem eſt in iure ciuili conſtitutum: nam in C. de legibus, L. leges, habetur: Leges ſacratiſſimæ, quæ conſtringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debẽt. Et in Autentica, Vt factæ nouæ Cõſtitutiones, decernitur tunc valere leges, ex quo in commune factæ ſunt manifeſtæ. Olim apud Romanos primum lex à Magiſtratu ſcribebatur domi ſuæ priuatim, & de ea cum viris prudentibus conſultabat: ne lex abſurdi, vel incommodi aliquid contineret. Deinde, Magiſtratus in comitijs curiatis, vel Centuriatis, vel Tributis populum, aut plebem rogabat his verbis; Velitis, iubeatis hoc aut illud conſtitui. Populus, vel plebs ſi improbabat, tel, ondebat, A, id eſt, Antiquo, quaſi diceret, Antiqua probo, noua non item: ſi probabat, reſpondebat: V. R. id eſt, Vt rogas, quaſi diceret, Probo, & decerno vti rogas: & hæc apud ſcriptores Romanos dicebatur Rogatio legis. Poſtea Magiſtratu rogante, Populo vel plebe iubente, & decernente, hoc uel illud ſtatui debere,

B Lex ipſa ſcripta promulgabatur trinis nundinis, hoc eſt, publice proponebatur: nam, ut ait Feſtus, promulgari idẽ eſt, quod proponi, vt propoſita in publico loco legi poſſet ab his, qui in Vrbem ex agris, ac ruſticis tribubus, ac municipijs veniebant. Nundinæ, dicebantur ruſticorum feriæ, quibus nono quoque die intermiſſo ruris labore, quo per octo dies opera faciebant, in Vrbem mercandi, & vendendi gratia conueniebant. Vnde leges trinundino die promulgari dicebantur, hoc eſt, tribus continuis nundinis, & lege Licinia, & Didia ſtatutum eſt, vt trinis nũdinis propoſita Lex eſſet, antequam ferretur ad populum, & in tabulis æneis incideretur poſt tertias nundinas, nam ipſo nundinarũ die ferre legem, non licebat teſte Macrob. lib. 1. Saturna. c. 16. Magiſtratus in eum locum, vbi legem laturus erat populum conuocabat. Ibi cum legẽ præco ſubijciente ſcriba recitaſſet, is qui legem promulgarat, populo ſuadebat, vt rogationem, & legem acciperet, & deinde cæteri, uel ſuadebant, uel diſſuadebant: & tandem ſi quis tribunus plebis vellet intercedere, hoc eſt, impedire, ne lex ſtatueretur, id faciebat: tandem Promulgata lex, in ære incisa

C ad populum ferebatur pro roſtris. Si roges, an aliquando Lex abſque promulgatione vim, & auctoritatem habeat; ex his, quæ dicta hactenus ſunt colligit Nauar. conſ. 1. de conſtitu. num. 3. ſequutus Decium c. 1. de poſtulatio. nu. 19. Falſam eſſe Abbatis ſententiam in cap. 1. De poſtulatio. n. 10. Conſtitutionem ligare etiam antequam publice promulgetur, dummodo, inquit, ſolemniter fuerit edita, in publico populi conuentu; quod ſi non ſit ſolemniter lata, non alligare, donec publicè promulgetur, quod probat ex eo, quod eo capite definitur, conſtitutio, cum ſolemniter editur, aut publicè promulgatur. Sed hæc Abbatis opinio cũ communi omnium ſententia pugnare videtur: & certè S. Th. 1. 2. q. 90. a. 4. & Theologi in 3. d. 37. ad rationem legis promulgationem requirunt.

Secundo Quæritur, qualis debeat eſſe promulgatio legis, vt legitima cenſeatur? quod eſt quærere, Vbinã oporteat legem promulgari? & promulgata Lex quando ciues omnes incipiat alligare? Reſpondeo, ex iure Ciuili Autentica ſupra citata, manifeſte conſtare, legibus promulgatis omnes teneri poſt duos menſes à ſolemni, & publica promulgatione. Et deinde ſubiungitur, legem promulgari de-

D bere in ſingulis prouincijs. Ergo lex incipit omnes ligare poſt duos menſes elapſos ab ea ſingulis prouincijs publice promulgata. Vnde cõmunis eſt iuris ciuilis, & Canonici doctorum, & Theologorum opinio, particularibus populorum, ciuitatum, aut inferiorum Principum ſtatutis omnes teneri ſtatim atque in ipſo populo, Republica, vel curia Principis promulgantur, quoniam huiuſmodi populorum, Ciuitatum, aut Principium iuriſdictio ſolet eſſe per anguſta; neque enim ita ample, & late patet atque ſupremi Principis poteſtas. Quare leges Imperatoriæ, vel Regiæ, cum ad diuerſos populos, & prouincias ferantur, promulgari ſolent, & debent in ſingulis prouincijs, niſi aliud ipſi Imperatores, vel Reges decreuerint. Conuenit quoque inter omnes, Quotieſcunque lex ſupremi Principis certũ tempus conſtituit, a quo incipiat ciues adſtringere, ſtatim ab eo tempore, & non ante, ciues ea lege obligari: & propterea Autentica ſupra citata ſolummodo intelligitur de legibus ſupremi Principis, & quæ certum tempus non exprimunt.

primunt. Ex quo efficitur, vt ſi lex Imperatoria, vel Regia ita feratur; Volumus hac noſtra ſanctione, poſt tres menſes, aut ſic: Volumus ſtatim atque fuerit hæc lex in noſtra curia publicè promulgata, omnes teneri: iudicandũ ſit omnes ea lege alligari poſt tres menſes, aut ſtatim iuxta præſcripta legis verba, & ſecundum tempus in ea lege decretũ.

Tertio Quæritur, An Romani Pontificis Conſtitutiones, quæ Bullæ Pontificiæ, aut Diplomata vocantur, nec in corpore iuris continentur, requirant iure communi duorũ menſium ſpatium, & promulgationem in ſingulis prouincijs: ita vt non antea incipiant omnes tenere, & ligare: An vero ſtatim, vt in Curia Romana, ſolemni more propoſitæ denunciantur, omnes obſtringant, etiam antequam in ſingulis prouincijs promulgentur? Duas opiniones inuenio. prima docet iure communi, non ſufficere promulgationem in Curia Romana publicam, & ſolemnẽ, niſi etiam in ſingulis prouincijs promulgentur. Item, non ligare, niſi poſt duos menſes exactos à promulgatione in prouincijs. Abbas in c. Cognoſcẽtes, de Conſtitution n 7. primũ dubitat ſed tandem huic ſententiæ videtur accedere quamuis in c. Noueris de ſententia excommunic. oppoſitum dixerit: Sic etiam Antonius Butrius, Ioannes Imola, Ioannes Lignanus, Cardinalis Zabarella in.cap. Cognoſcentes, de conſtitutionibus, num. 4. q. 6. qui tamen oppoſitũ tradit in Proœmio Clementinarum, verbo, vniuerſitati, q. 4. Sic etiam Felinus, & Beroius, in cap. cognoſcentes, de conſtit. Hanc ſententiam inter Theologos ſecuti ſunt, Sot. lib. 1. de iuſt. q. 1. ar. 4. verſ. at vero de ſummo Pontifice Ange. lex. q. 12. & Med. 1. 2. q. 90. a. 4. verſ. ſed quæritur, qui citat etiam Caietanum, ſed falſo. Probant etiam multis. Primo, quia eadem videtur eſſe ratio de Pontificijs, quæ eſt de Imperatorijs Conſtitutionibus; nam Ius ciuile, vbi Iuri Canonico, non aduerſatur, ſeruari ab Eccleſia ſolet, vt deducitur ex cap. 1. de Noui operis nunciatione, vbi dicitur; ſicut leges non dedignantur ſacros Canones imitari; ita ſacrorum Canonum ſtatuta, Conſtitutionibus Principum adiuuantur. Idem habetur in cap. ſi in adiutorium, diſt. 10 & ibi Gloſſa ait; Vbi deſunt Canones, leges citari poſſunt; ſed ius Ciuile in hac re non eſt Iuri canonico contrarium, ergo ſeruari debet. Item, Lex ideo dicitur communis quia vbique promulgatur, vt vbique ſit nota. Deinde, quia in cap. Cum infirmitatis, De pœnitentijs, & remiſſionibus, planè ſtatuitur, lege Medicos non teneri, niſi poſtquam eam Prælati promulgauerint, & cap. Propoſuiſti, diſt. 82. habetur: Si ad aliquos forma Eccleſiaſticæ vitæ, quæ ab Epiſcopo Siricio ad omnes prouincias commeauit, non probatur perueniſſe, ignorantibus venia non negatur. Præterea, cap. Quod dicitis, diſtinct. 16. decernitur non poſſe excuſari ignorantiã, cum Sardicenſe Concilium ab omni Eccleſia fuerit receptum. Item, quia nimis oneroſum eſt, vt ſtatim atque Pontificiæ leges Romæ promulgantur, omnes Chriſtiani nominis, & religionis, per vniuerſum terrarum orbem ſparſas prouincias alligent.

Secunda opinio, docet iure ipſo cõmuni ſufficere promulgationem in Curia Romana publicam. Sic Ioannes Monachus in cap. in Generali, de Regulis iuris in. 6. Franchus, ſuper data, in ſexto. n. 13. & Henr. in c. cognoſcentes. de conſtitut. Paul. de Eleeza. in proœmio Clem. Ioan. Andre. cum Gloſſa, ſuper data. Sexti. verſ. anno quarto Aegi. c. 2. de conſti. Anchar cap. 2. de conſti. Silu. Lex. q. 6. Roſel. lex. nu. 8. Gome. de regul. Cancella. in prohæ. q. 2. lit. d. e. f. Nau. conſi. 1. de conſti. q. 4. n. 14. & ſequen. & q. 9. num. 37. Quod probant, quia alioqui Decretalibus, & Sexto, Clementinis, & Extraugãtibus non teneremur, quia nunquam ſunt in prouincijs promulgatæ. Deindè, quia contrarium eſt in more poſitum. Nam Regulæ Cancellariæ in Prouincijs non promulgantur, & tamen iuxta earum præſcriptũ, cauſæ omnes ad quoslibet Chriſti cultores, qui in toto terrarum orbe verſantur, pertinentes definiuntur. Accedit his, quod nuſquam ius Canonicum ſtatuit, vt Pontificiæ conſtitutiones in ſingulis prouincijs promulgentur: nec iure ciuili Romani Pontifices tenentur. Item, Pontificiæ Cõſtitutiones, quæ vocantur Bullæ in Cœna Domini, non ſolent niſi Romæ publicari: & tamen ſecundum eas vbique iudiciales ſententiæ pronunciantur. Poſtremo, quia alioqui Concilij Tridentini Decreta, non vbique omnes ligarent, cum nõ ſint adhuc in ſingulis prouincijs promulgata.

In hac quæſtione diſtinguendum eſſe, quidam exiſtimant. Si enim, inquiunt, ius ſcriptum ſequamur, prima opinio magis eſt iuri conſentanea, ſi autem ſecundum conſue-

A tudinem vſu receptam loquamur, ſecunda opinio eſt verior, ac ita amplectenda. Vnde primæ opinionis auctores ſecundum ius ſcriptum loquuntur: Auctores vero ſecundæ ſententiæ, ſecundum morem, & conſuetudinem approbatam. Antonius enim Butrius, Ioannes Imola, Felinus, & Franchus qui primam ſententiam ſequi videntur, ſubiungunt aliter eſſe dicendum ſecundum conſuetudinem: & Nauarrus, qui ſecundam ſententiam tuetur, apertè docet, primam opinionem magis cum iure ſcripto congruere, ſecundam vero eſſe tenendam propter conſuetudinem. vſu confirmatam, ſed ego non video quo pacto, prima opinio magis cum ſcripto iure conueniat: nam vel intelligit ius ciuile, vel canonicum: ſi ciuile, Pontificiæ conſtitutiones non ſunt ad ius ciuile contrahendæ: ſi canonicum, certè nullum extat, quod magis pro prima ſententia faciat, quam pro ſecunda. Et reuera conſuetudine receptum eſt, vt quãuis nulla ſit in prouincijs publica denunciatio, iudicetur ſecundum pontificias conſtitutiones in Romana Curia promulgatas. ac propterea primæ ſententiæ argumenta facilè diluuntur.

Ad primum reſpondeo, licet non videatur eſſe iuris cõ-
B munis, vt Pontificiæ conſtitutiones ſtatim, vt in Romana Curia promulgantur, omnes vbique teneant, ſed more, & conſuetudine receptum eſſe videmus, vt ſola ſufficiat promulgatio Romæ, ritu, & more ſolemni facta, vt omnes vbique alligentur.

Ad ſecundum reſpondeo, id, quod habetur in cap. Cum infirmitas, eſſe ſpeciale illius conſtitutionis ius, non tamen eſſe ius generaliter conſtitutum.

Ad tertium reſpondeo, graue nimis non eſſe, vt ſtatim omnes teneantur. Nam qui legem rite promulgatam bona fide abſque culpa ignorãt iuſtam excuſationem habent, ſi contra fecerint. Vt hanc igitur controuerſiam plenè dirimam, in primis ſciendum eſt, Caietanum pro prima opinione non facere 1. 2. q. 90. art. 4. vt falſo quidam putarunt, quoniam ſolum dicit hæc verba. Quod ſi Romæ noua Lex promulgatur, & nec curia ipſa procurat, vt promulgatio ad Eccleſias Cathedrales deueniat: nec prælati, qui ibi ſunt, inſinuant ſuis Eccleſijs, accuſari nec apud Deum, nec apud homines ignorantiæ poſſunt abſentes neſcij: quibus verbis ſignificat Caietanus conſtitutiones Pontificias Ro-
C mæ publicè promulgatas omnes vbique obligare, & tenere, ſed ignorantes eas iuſtam excuſationem habere, quoniam neſciunt, ſint, necne promulgatæ. Item, Sotus loco citato, ideo putat neceſſariam eſſe promulgationem conſtitutionis Pontificiæ in prouincijs, quia creditur, inquit, Põtifex non aliter velle obligare omnes, & vbique niſi conſtitutio in prouincijs promulgetur. ergo ſi vſu, & more nobis conſtat Pontificem velle obligare vbique, ſuis conſtitutionibus Romæ publicè promulgatis, non eſt cur aliquis dicat generatim Sotum docuiſſe Pontificias conſtitutiones, non vbique obligare niſi in prouincijs ſingulis promulgentur. Præterea, Animaduertendum eſt, ad Conſtitutiones Pontificias, quæ continentur in iure, vel quæ ſunt vbique more vſuque receptæ, opus non eſſe promulgationem in Prouincijs; quales ſunt leges contentæ in Decreto Gratiani, aut in Decretalibus, aut in Sexto, Clementinis, & Extrauagantibus, quæ corpus iuris efficiũt. Præterea, in cõſtitutionibus Pontificijs, quæ antiquo vſu Romæ tantum proponi, & denunciari ſolent. & non alibi, non eſt neceſſaria promulgatio in prouincijs: cuiuſmodi ſunt conſtitutiones, quæ continentur in Regulis Cancellariæ & in conſti-
D tione, quæ dicitur Bulla in cœna Domini, & quæ Romæ publicè recitari, & promulgari in hebdomada ſanctaſolet. Item, in his conſtitutionibus, in quibus Pontifex exprimit velle ſe, vt omnes teneantur ea lege ex eo tempore, quo fuerit Romæ ſolemni more promulgata, non requiritur alia promulgatio id Prouincijs; Et in hoc Sotus, etiam cũ ſecunda opinione conſentit. Vnde Tridentinæ Synodi decreta, quæ pertinent ad reformationem, & ius Canonicum cœperunt omnes adſtringere Kalendis Maij, anno 1564. Sic enim declarauit Pius Quartus, in ſua conſtitutione, qua eam Synodum confirmauit, quæ incipit: Sicut & ſacrorũ. Poſtremo, iuxta quorundam ſententiam annotandum eſt. de alijs Pontificijs conſtitutionibus, quæ nouæ quotidie ſanciuntur, in foro conſcientiæ, ſi quis ſequeretur primã Soti, Angeli, & Panormitani opinionem, poſſet a peccato aliquando excuſari, vt aſſirmare quoſdam nonnunquam audiui, eo quod probabili aliquorum Doctorum ſententia. ſe ſe tueri queat, licet in iudiciali foro damnetur. Ego tamen

eorum

eorum excuſationem accipiendam eſſe non arbitror, niſi quando Pontificiæ conſtitutiones, vſu receptæ non ſunt, quæ vim, & auctoritatem, aut nõ retinent, aut non ſumũt: non quia in prouincijs promulgatæ non ſint, ſed quia conſuetudine ſunt abrogatæ, vel vſu non receptæ. non enim video, quo pacto ſit probabilis Angeli in hac parte ſententia, cum nullum ſit canonicum ius, quod requirat, & poſtulet, vt Pontificiæ conſtitutiones, in prouincijs ſingulis promulgentur: nec probabiliter credi poteſt, quod Sotus exiſtimauit, non aliter Pontificem velle, vt ipſius conſtitutiones vim habeant vbique obligandi: ideo dixit Ioannes Monachus Pontificem pedes plumbeos habere, nec poſſe per prouincias diſcurrere, ſed immobilem dare, vt cuncti alij moueantur.

Quarto Quæritur, An conſtitutio Canonica liget ſtatim poſt duos menſes à promulgatione exactos? Gloſſa in cap. Propoſuiſti, diſtinct. 82. verſ. Nõ probatur: docet ſecundum leges ſiue ius ciuile, Canonicas conſtitutiones obligare ſtatim poſt duos menſes a promulgatione elapſos: at ſecundum Canones non ligare ante ſex menſes a promulgatione tranſactos: ſed hæc opinio merito communi conſenſu reijcitur, vt aiunt, Abbas, Felinus, Beroius in cap. cognoſcentes, de conſtitutionibus.

Quinto Quæritur, An priuilegia ſuam vim, & auctoritatem habere incipiant, cum primum conceduntur a Principe, An vero poſtquã nota ſunt ei, cui conceduntur. Duæ, ſunt opiniones: prima docet a die notitiæ, non a die priuilegij dati, acquiri ius ei, in quem priuilegium confertur. Sic Gloſſa, ſic Ioannes Monachus, Ioann. Andreas Ancharanus. Dominicus in c. 1. de conceſſ. præben. in 6. Sic etiam Cardinalis. Abbas, Decius, Albericus, & Iaſon, quos omnes citant, & ſequuntur Felinus, & Beroius, in c. cognoſcentes, de conſti. eo quod beneficium, priuilegium, & fauor auctoritate Principis cum alicui conceditur, videtur dari tacita conditione, ſi ipſe illud ratum, & acceptum habeat. Opinio ſecunda tradit, a die dati priuilegij, ſtatim ante notitiã acquiri ius abſenti, cui conceditur priuilegium, ſic Bartholus, Innocetius, Hoſtienſis, Archidiaconus, Paulus, Vitalinus, quos in medium producunt Felinus, & Beroius, loco citato: nam legatum acquiritur abſenti. l. Magis puto, §. Fundum. ff. de rebus eorum qui ſub tutel. & l. Legatum ita. ff. de legat. 2. & l. cum pater §. fundo. ff. de lega 2. libertas quoque ſtatim acquiritur, ſi ſeruus abſens ex teſtamento Domini manumittitur, & reſtitutio deportati ſtatim abſenti acquiritur: ergo & priuilegium; nam gratia æquiparatur legatis. In Deciſione 14. p. 2. nu. 2. definitum, aut iudicatum eſt in Rota, priuilegium impetratum per nunciũ, vel procuratorem, vel literas ad id miſſas ſtatim vim ſuam transferre ad abſentem, à die quo datum eſt, quamuis illud ipſe repudiare queat, cum reſcierit ſibi datum: vt ſi Titium abſentem Princeps in ſuum familiarem admittat. Itẽ ſi tibi abſenti conceditur priuilegium, vt ſis à tributo, vel alio onere immunis, ac liber. Item, ſi tibi conceditur ne poſſis ab Epiſcopo pœna aliqua puniri. Vnde communis eſt ciuilis, & Canonici iuris interpretum opinio, quam referũt Ioannes Imola, & Felinus, in cap. Cognoſcentes de conſtitutionibus, ſtatim ſuam vim Priuilegia ſumere, a die quo ſunt auctoritate Principis conceſſa: citatque Felinus, Innocentium, Hoſtienſem, Archidiaconum, Abbatem, Ioannẽ Andream, Geminianum, & alios plures. Verum nonnulli, hanc ſententiam intelligunt hoc ſenſu; Priuilegiũ conteſtim atque eſt a Principe conceſſum abſenti, & ignoranti, vim ſuam habere, ita vt nequeat reuocari ante conſenſum eius, cui conceditur, qui abſens, & ignorans continuo, acquirit ius ad rem, non tamen acquirit ſemper ius in re: ad hoc enim comparandum requiritur conſenſus abſentis, quo acceptum, & ratum habeat priuilegium ſibi conceſſum; vti deducitur ex capite; Si tibi abſenti, de præbendis in 6. quod & annotauit Decius in. cap. cognoſcentes, de Conſtitutionibus. Cæterum, in eo capite ſolum agitur de beneficio Eccleſiaſtico, quod Ordinarius in abſentem clericum confert. Non video cur Princeps ſupremus non poſſit reuocare priuilegium, quod abſenti, & ignoranti concedit, antequam priuilegiarius per ſe, vel procuratorem, vel nuncium, uel literas ratum, & acceptum habeat. Duo ex Doctoribus colliguntur. vnum eſt, quando princeps nutu ſuo, & motu priuilegium concedit alicui abſenti, & ignoranti, prodeſt illi, a die quo datum eſt, in eo, in quo alius poteſt priuilegiario nocere; vel ſi Romanus Pontifex concedat Titio, ne in eum Epiſcopus poſſit anathematis ſententiam ferre; vel ſi rex concedat Caio, ne cogi poſſit tributum ſoluere, nec in carcere mitti, nec torqueri, non tamen prodeſt abſolutè in cæteris, niſi poſtquam priuilegiarius conſenſerat. Alterum eſt, quãdo quis auctoritate Principis impetrat priuilegium per literas ad id miſſas, vel nunciũ, aut procuratorem ad id deſtinatum, gaudet priuilegio a die, quo datum eſt: ſecus vero quando abſens, & ignorans aliter impetrat, tunc enim eo nõ gaudet, donec ad ipſum peruenerit. Sed de hac quæſtione iterum agam inferius, cum de priuilegijs diſputabo.

Sexto Quæritur, An leges abrogantes priuilegia, aut facultates, habeant ſuam vim ſtatim, vt latæ ſunt, an verò poſtquam ſolummodo denunciatæ, aut notæ fuerint ijs, quibus erant priuilegia, & facultates conceſſæ. communis eſt quoque ciuilis, & Pontificij iuris doctorum ſententia, vt conſtat ex Felino, & Abbate, non habere vim quouſque denunciatæ fuerint ijs, quorũ priuilegia, & facultates erãt. Idem quoque tradidit Sotus. Sed aduertendum eſt, aliquando priuilegium concedi certo loco pio, vel Collegio, vel Seminario adoleſcentum, aut ſodalitati, ſiue Confraternitati, quam vocant, aut toti diœceſi, aliquando toti certo regno, cui ſubiacent multæ prouinciæ; aliquando certo populo, aliquando certo homini priuato. Quæritur ergo quomodo de his omnibus, ſit communis ſententia intelligenda. Reſpondeo, Si priuilegium eſt priuato homini datum, non intelligitur ſublatum donec lex id abrogans ſit ipſi denunciata, vel manifeſta. Si verò priuilegium conceſſum fuerit ob certi pij loci Seminarij, vel Collegij commodum, non deſinit quouſque lex id tollens ſit denunciata, vel nota Collegio, vel ijs qui ipſi præſunt, & curam eius habent. Quod ſi priuilegij beneficium ſit in totam Diœceſim, vel Prouinciam collatum, non finitur, donec abrogatio ſit in Metropoli denunciata, vel ſcita. Si priuilegium ſit in totum regnũ collatum, non videtur extinctum, donec eius abrogatio in his locis ſit nota, quæ ſunt capita prouinciarum. Appellatione denunciationis, accipimus notitiam certam, qua priuilegij abrogatio ſit illi nota, cuius eſt priuilegium. Ex his colligitur, acta ualere Procuratoris abſentis, & ignorantis, donec reuocatio ſit ipſi nota, Felin. in c. ex parte Decani. de reſcri. Gloſſ. in c. vlt. de procura. ver. ignorantem in 6. & colligitur ex l. ſi forte præſes. ff. de offi. præſi. ſi forte præſes prouinciæ manumiſerat, uel tutorem dederit prius quam cognouerit ſucceſſorem aduenisse, erunt hæc rata. & ex. l. Si mandaſſem. ff. manda. ſi mandaſſem tibi vt fundum emeres, poſt ſcripſiſſem ne emeres, tu antequam ſcias me vetuiſſe emiſſes, mandati tibi obligatus ero. Sic ibi. At procurator ad nuptias contrahendas, ſi reuocatus a Domino contraxerit, irritum eſt, quod facit, etiam ſi ignoret ſe eſſe reuocatum. l. ſi pœnitunt. ff. de rita nupti. & c. vlt. de procura. in 6. conſtat etiam eſſe firma acta executoris, Nuncij, vel legati Apoſtolici, quouſque certior ſit factus ſe eſſe a Pontifice reuocatum. Calderi. conſ 4. de offi. legati, quæ item facit Vicarius, donec ſciuerit ſe eſſe reuocatũ. Calder. ibidem. Præterea colligitur Indulgentias, quæ ſunt peccatorum condonationes, non tolli, donec de earum reuocatione certiores facti ſint illi, quibus fuerint Pontificum beneficio conceſſæ, præterquam cum ſuſpenduntur acceſſu anni quinquageſimi, ſiue viceſimi quinti, in extrau. quemadmodum de pœni. & remiſ. inter communes.

Septimo Quæritur, An nouæ conſtitutiones, quæ abrogant antiquas, incipiant vim, & auctoritatem habere ſtatim atque ſunt ad populum latæ atque promulgatæ. Quidam è iunioribus docuerunt, huiuſmodi leges, quæ derogant antiquis ante iam latis, uim ſuam habere quamprimũ fuerit interior Principis uoluntas, qua uelit, leges a ſe ante iam latas nullam vim retinere: quod eſt dicere, legem antiquam ceſſare ſtatim, ut Princeps uult eam eſſe abrogatã. Id inde probant illi, quod lex neminem tenet, & obligat niſi ex uoluntate Principis, ergo quando deſinit Principis uoluntas, finitur, ac deſinit quoque tota uis legis. At enim longe uerius, eſt leges eiuſmodi, quæ tollunt alias, incipere ſuam uim habere ſtatim, ut ſunt legitimè promulgatæ. V. G. ante Concilium Tridentinum, omnis ſacerdos, etiã minime approbatus ad confeſſiones peccatorum audiendas, poterat more, & conſuetudine excipere confeſſiones aliorum ſacerdotum, ſed in concilio Trident. ſeſſ. 23. cap. 15. de Reformatione, conſtitutum eſt, vt nullus etiam regularis poſſit audire confeſſiones ſæcularium, etiam ſacerdotum; neque ad id idoneus reputetur, niſi aut parochiale beneficium, aut ab Epiſcopis approbationem accipiat.

Priuilegij

Priuilegijs quibuſcumque non obſtantibus. Vnde ſi quis Sacerdos poſt promulgationem Concilij Tridentini, audiret confeſſiones peccatorum, cum non ſit alioqui approbatus ad eas excipiendas, poſſet quidem a culpa excuſari, ſed abſolutio eſſet irrita, & proinde repetenda. Item, ponamus aliquod eſſe peccatum, cui ex Conſtitutione Pontificia ſit excommunicatio conſtituta: & deinde alia conſtitutione Pontificia abrogetur excommunicatio; tunc ſi incidat quis in id peccati, poſt eam cenſuram abrogatam excommunicatione non afficitur. Si tamen ante derogationem in peccatum incurrerat, excommunicationis vinculo tenetur, quoniam abrogatio ad excommunicationem præteritam trahi, & protendi non poteſt. Rogabis, Quid ſit dicendum, ſi illa excommunicatio erat Pontifici reſeruata, at deinde alia Conſtitutione tollitur prorſus reſeruatio? Reſpondeo, poſt reſeruationem ſublatam, excommunicationem quidem manere, ſed non eſſe amplius reſeruatam.

Quæres etiam; Quid dicemus, ſi antequam reſeruatio à medio tollatur, inciderat quis in excommunicationem, & nunc reſeruatione per legem remota petit abſolutionem, an is poſſit abſolui per quemlibet Sacerdotem approbatum ad confeſſiones pœnitentium audiendas? Quibuſdam videtur in vniuerſum abſolui poſſe, quia excommunicatio nunc temporis, quando quis ad ſacram peccatorum confeſſionem accedit, amplius reſeruata non eſt Pontifici, licet eſſet ante reſeruata, quando fuit peccatum admiſſum. Sufficit autem, ſi modo cum quis à peccato, & cenſura abſoluitur, excommunicatio amplius reſeruata non ſit. Alijs vero hoc non probatur abſolutè; & ſimpliciter. Nam diſtinguunt in hunc modum: aut reſeruatio tollitur ſolum in peccatis, quæ in futurum committuntur, & tunc ab excommunicatione reſeruata, quæ contrahitur antequam reſeruatio tollatur, nequit abſoluere quilibet legitimus Confeſſarius, quia reſeruatio, inquiunt, non eſt ſublata in delictis ante commiſſis: aut reſeruatio tollitur ſimpliciter etiam in delictis ante patratis, & tunc quilibet Confeſſarius idoneus poteſt abſoluere, etiamſi excommunicatio erat reſeruata tempore; quo fuit delictum admiſſum: quoniam Conſtitutio, quæ reſeruationem tollit, ad præterita peccata protenditur.

Quod ſi quæras ab illis, quādo cōſtitutio, quæ tollit reſeruationē, ad præterita trahatur? Reſpondent, tunc trahi, cū conſtitutio ſequēs ſtatuit, ne amplius excommunicatio etiam ante contracta Pontifici ſit reſeruata: quando verò cōſtitutio ſequens ſolum omittit excommunicationem reſeruatam non numerans eam inter excommunicationes reſeruatas, aut non numerans inter excommunicationes, ea conſtitutio nō trahitur, inquiunt, ad præterita. Exemplū vtriuſque ſit. Pius V. in Conſtitutione publicè legi, & recitari ſolita in die Cœnæ Dominicæ Anathemate percuſſit eos, qui haberent, aut legerent libros Magorum, etiam ſi hæretici non eſſent, & voluit eam Excommunicationem eſſe Pontifici reſeruatam: poſtea vero Gregorius. XIII. & alij, qui ſucceſſere Pontifices, eam Excommunicationem omiſerunt nihil de ea ſtatuentes. Hæc Conſtitutio Gregorij XIII. & aliorum Pontificum ad præterita non trahitur, & ideo, ſi quis inciderat tempore Pij V. in eam Excommunicationem non poterit abſolui nunc per quemlibet approbatum Confeſſarium: quoniam adhuc reſeruata eſt. Præterea, Sixtus V Excommunicationem tulit in eos, qui abortum aliquo modo faciendum curaſſent, & eam Pontifici reſeruauit: ſed Gregorius XIIII. eam ſuſtulit, & ſtatuit ne amplius ea Excommunicatio, videlicet etiam ante contracta, eſſet Pontifici reſeruata: hæc conſtitutio ad præterita protenditur; ita vt ij, qui tempore Sixti V. abortum faciendum curarunt, quamuis in excommunicationē reſeruatam incurrerint, poſſint nunc poſt tempus Gregorij XIIII. abſolui ab ea per quemlibet legitimum Confeſſarium. Cæterum dicendum puto quandocumque Conſtitutio ſequens decernit, ne excommunicatio ſit amplius reſeruata, poteſt ab ea abſoluere Confeſſarius legitimus, & idoneus: quoniam hæc conſtitutio, non hoc ipſo trahitur ad præterita facta, ſed abſolutionem ab excommunicatione liberam relinquit: & ſtatuit de abſolutione futura poſt ipſam conſtitutionem, ne ſit reſeruata: quod perinde eſt ac ſi conſtitutio diceret: antea abſoluere non poteras, nunc potes: & Confeſſarius qui nunc abſoluit, non abſoluit ab Excommunicatione reſeruata: & cum dicimus, caſum hunc, vel illum, peccatum hoc vel illud, cenſuram hanc vel aliam eſſe reſeruatam, nihil aliud ſignificare volumus, niſi abſolutionem eſſe reſeruatam? ergo ſi cum abſoluitur

A quis, abſolutio non eſt reſeruata, certè iure, & tuta conſcientia abſoluitur, nec refert, quod fuerit antea excommunicatio reſeruata: quoniam is, qui incidit in excommunicationem reſeruatam, non abſoluitur tunc, cum incurrit in eam, ſed abſoluitur poſtquam excommunicatio reſeruata eſſe deſijt.

Octauo Quæritur, An promulgata lege, & duobus menſibus nondum elapſis, ab eius promulgatione, ſcientes eam promulgatam eo ipſo, ſtatim ea lege adſtringantur, ante duos menſes exactos, & quæſtio proponitur de lege principis, quæ nullum certum tempus conſtituit; quo incipiat populum ſibi obligare. Duas video eſſe opiniones. Prima eſt communis Ciuilis, & Canonici iuris interpretum, vt conſtat ex Abbate cap. 2. de Poſtulat. Prælatorum, & Felino in cap. Cognoſcentes de Conſtitutionibus nu. 7. Verſ. ſecundo limita. ſtatim omnes ſcientes teneri lege ante duos menſes elapſos, quando lex tempus nullum conſtituit, quo incipiat omnes in vniuerſum ciues alligare. Et in hanc ſententiam citat Felinus plures vtriuſque iuris doctores. Sic gloſſ. in c. hoc conſultiſſimo. de reb. Eccle. non alié. in 6. verb. hactenus & c. cum ſingula. de præb. in 6 verb. peruenerit. Barth. in l. omnes populi. ff. de iuſti & iur. q. 7 Bal.
B Hoſtien. Paul. Cardi. Imola. Domini. quos refert, & ſequitur Felinus loco citato: Sic etiam Abbas in c. cognoſcentes. de conſtitu. n. 7. & c. 1 de poſtula. præla. num. 11. Ioannes Ligna. in c. cognoſcentes. de conſti. Sic etiam Sylu. verbo lex. q. 6. ad finem. Ange. lex. q. 12. Roſel. lex nu. 7. Secunda opinio docet, quando lex nullum tempus præſcribit, quo Princeps ciues incipit obſtringere ſcientes legem promulgatam, ea nequaquam ligari ante duorum menſium tempus exactum. Sic Antonius Butrius, Decius, & Paulus Eleazarus, & Francus quos citat & ſequitur Nauarrus in conſ. 1. de conſtitu. num. 17. quam probat Primo. Nam ex Authentica, vt nouæ factæ Conſtitutiones. §. 1. collat. 6. videtur plane deduci tempus duorum menſium definiri, & conſtitui vt poſt eorum elapſum incipiant populares omnes lege teneri, & adſtringi. Rurſus, duorum menſium tempus, tacitè, & implicite conſtitui videtur, veluti induciarū tempus, quo Princeps liberos a lege ciues relinquit. Præterea; hoc duorum menſium tempus conſtitutum tacitè intelligitur, vt uno eodemque tempore omnes æqualiter in-
C cipiant lege alligari, & non hi, priuſquam alij. Si quæras quid ſi lex Principis certum tempus conſtituit, an ſcientes, ea lege teneantur ante illud tempus elapſum? Reſpondet procul dubio non teneri in foro conſcientiæ: de hoc enim inter ſe auctores non diſſident, nec dubitari poteſt, quin lex ante certum illud tempus populum non teneat, quia idcirco certum tempus præſcribitur, vt ab eo tempore lege obligemur; non ante: aut enim lex ſic fertur, nolumus ante duos menſes hac lege ſubditos alligari, & hæc non obligat; aut fertur ſic, volumus poſt duos menſes exactos hac lege vniuerſos aſtringi, aut ſic, volumus, vt poſt duos menſes cuncti incipiant hac lege teneri: & ſiue hoc, ſiue illo modo ponatur, non habet vim obligandi ante certum tempus conſtitutum; vt docet idem Nau. de conſtit. conſ. 1. q. 4. n 19. Hoc autem ſciendum eſt, primam ſententiam, quam dixi eſſe communem, in iudicio apud ipſos magiſtratus, & iudices plurimum valere: vnde in foro exteriori, vt annotauit Nauarrus, conſuetudine eſt receptum, præſertim Romæ, vt omnes contra legem promulgatam, quæ nullum certum tempus conſtituit, ſcienter agentes, etiamſi
D nondum ſint duo menſes elapſi à promulgatione, ſecundum eam, iudicentur, & puniantur, niſi iuſtam ſuæ ignorantiæ excuſationem habeant.

Ex his apparet quid ſit dicendū ſecundum Nau. in multis, quæ poſſunt accidere. V. G ſit lata lex, vt frumenti modius certo quodam pretio vendatur, & non maiori, & in ea nullum certum, & definitum tempus præſcribatur, ex quo incipiat omnes tenere. Titius ſciens legem promulgatam ante elapſos duos menſes, pluris vendidit frumenti modiū, nimirum iuſto pretio ante legē conſueto, non compellitur ſecundū Nauarrum in foro conſcientiæ Titius ad reſtituendum incrementum pretij lege taxati, quāuis in foro iudiciali compelli poſſit, auctoritate, & ſententia Iudicis ad reſtituendum id, quod amplius accepit. Conſtat enim apud omnes, ſi lex certū tempus deſignet, ex quo legiſlator velit ciues teneri, non obligari ea lege etiā in iudicio, ante conſtitutum tempus ſcientes. At contra Nauarrum objicies id, quod in cap. Eum qui, de Regulis iuris, in ſexto dicitur, eum, qui certus eſt, certiorari viterius non oportet; & ex c. cū cōtingat, de officio Iudicis delegati, Regula generalis

 elicitur:

quod illæ tolli poſſunt per deſuetudinem ſiue non vſum, hæ verò non item. Aiunt enim, in deſuetudine legis a ciuili Principe latæ, adeſſe tacitum Principis conſenſum, & propterea legem deſinere, hoc tamen de Pontificijs conſtitutionibus dici non poſſe. quod probant, quia Principum ſæcularium leges hac conditione tacita ferri videntur, vt vim habeant, ſi vſu fuerint receptæ; ſin minus, vi careant. nam vt habetur in Inſtitut. de iure Naturali, gentium, & Ciuili, §. Sed & quod, Populus tranſtulit ſuam poteſtatem in Principem: ergo Princeps non obligat ſibi populum, niſi ex tacito ipſius populi conſenſu; at verò Romanus Pontifex ſuam poteſtatem proxime accepit à Chriſto Domino, & proinde ſuis legibus Chriſtianum populum adſtringit abſque vllo ipſius populi tacito conſenſu, ſed ſola Chriſti Domini auctoritate accepta, cæteri Eccleſiarum Præſules ſuis ſtatutis plebes ſibi commiſſas alligant Romani Pontificis auctoritate. Sed hæc differentia nihil facit ad rem, quoniam, vt dixi, iure etiam Canonico conſtitutum eſt, vt leges Eccleſiaſticæ vim non habeant, niſi fuerint vſu receptæ. Et capitulo vltimo, de conſuetudine, apertè dicitur, tolli leges conſuetudine rationabili, & præſcripta: ſicut ergo abrogantur ſemel receptæ conſtitutiones per vſum contrarium, ſic impediuntur, ne vim habeant per deſuetudinem, quia vſu non recipiuntur.

Ad obiectiones verò initio propoſitas reſpondeo, legem promulgatam, & vſu minime receptam extingui, & deſinere, non quod populus ius habeat tollendi leges à Principe ſancitas, ſed quia leges cum inſtituuntur, & promulgantur, ea conditione conduntur, vt omnes teneant, ſi vſu recipiantur; ſin minus, neminem ligent.

Secundo Quæritur, An vt lex vſu non recepta vi ſua careat, expreſſus Principis conſenſus neceſſario requiratur? Quidam ſenſerunt (quos refert Dominicus capitulo In iſtis, diſtinctione quarta) requiri expreſſum Principis conſenſum, quo ſcilicet Princeps dicat, ſcribat, vel innuat deſuetudinem legis ſe tolerare. At verius mihi videtur, quod docent Abbas, & Felinus capitulo primo de treuga & pace. Dominicus in capitulo. in iſtis, diſtinct. quarta ſufficere tacitum Principis conſenſum: cui ſententiæ Baldus accedit, quem illi citant. Quæres quidnam requiratur vt tacitus Principis cõſenſus adeſſe probabiliter credatur? Reſpondent quidam permoti auctoritate Abb. in capitulo primo de Treuga Zabarell. in proœm. clement. Ioan. Andreæ. cap. 1. de Tregu. Syluest. Ver. Lex. quæſt. 6. verſ. 4. requiri ſcientiam Principis, hoc eſt, vt Princeps nouerit legem vſu non recipi, & nihilominus toleret, cum tamen poſſit commodè punire non ſeruantes legem. Probabilius tamen Dominic. diſt. 4. cap. In iſtis. §. leges. Felinus cap. 1. de Tregua. n. 13. verſ. conſidera ſecundo, vbi citat Galdetinum, Imolam, & Antonium Butrium, & hos ſequutus Nauarr. conſ. 1. de conſtitut. quæſt. 4. num. 22 opinantur tacitum Principis conſenſum eſſe ipſam tacitam conditionem, qua leges ponuntur. nam hoc ipſo, quod leges feruntur, eo pacto condi videntur, vt omnes obſtringant, ſi vſu recipiantur, & proinde non requiri Principis ſcientiam: ſufficit enim hæc implicita conditio, qua leges initio ſanciuntur. Item, Princeps ſtatim atque legem conſtituit, & promulgat, poteſt miniſtros adhibere, qui populum compellant ad obſeruationem legis: ad hoc enim habet ius & poteſtatem, quod ſi non faciat, & ob id lex vſu minime recipiatur, ſibi imputet, non populo; & propterea, eo ipſo, tacite conſentit: Siquidem poteſt commode efficere, vt lex vſu recipiatur, nec id faciendum curat.

D Tertio Quæritur, quando lex cenſeri poſſit non vſu recepta? Reſpondeo, cum Felino, Dominico, & Nauarro, non ſufficere, ſi quidam legẽ ſeruent, alij vero non ſeruent. Tunc itaque lex dicitur uſu recepta, quando tota communitas, vel maior pars eam obſeruat, & proinde minor pars cum contra legem facit, delinquit, ac peccat. Si igitur lex lata fuerit ad certum populum, & totus populus, vel maior pars ipſi paruerit, recepta vſu cenſetur. Eadem ratio eſt, quando lex ad certam Prouinciam, vel Regnum, vel Collegium fertur. Quare ea lex non eſt vſu recepta contra quam vel tota Reſpublica, vel eius maior pars factitat. At vero multæ leges Pontificiæ, Imperatoriæ, aut Regiæ ſunt, quæ licet a maiori Prouinciarum parte, vſu receptæ ſint, in alijs tamen Prouincijs vim non habent, quoniam in illis non ſunt vſu approbatæ. Videmus multos Canones in Italia, Hiſpania, & alijs Prouincijs vſu receptos, qui tamen in Gallia, vel Germania, vel Polonia, nullius ſunt

A firmamenti, & auctoritatis: quia ibi non ſunt vſu recepti, vel ſaltem, quia eos conſuetudo abrogauit. Item, quando variæ ac multæ Prouinciæ, vni Principi ſubiectæ ſunt, diuerſarum gentium ſæpe diuerſis moribus, ritibus, cæremonijs, & legibus vtuntur, ac proinde tunc non ſufficit, ſi legem maior pars Prouinciarum recipiat, vt in alijs quoque prouincijs vſu recepta habeatur.

Quarto Quæritur, An vt lex per non vſum vi, & auctoritate careat, neceſſaria ſit aliqua præſcriptio, vt vocant recentiores legum & canonici iuris interpretes. Quidam opinantur præſcriptione opus eſſe, & addunt legitimum præſcriptionis tempus eſſe decennium, quod in iure ciuili longum tempus vocatur: Et in hoc non vſum, vel deſuetudinem à Conſuetudine legi contraria differre, quod conſuetudo, ut legem uſu receptam aboleat, & abroget; debet continuari vſque ad quadraginta annorum ſpatium; at vero non vſus legis ſiue deſuetudo, vt vim, & auctoritatem habeat, ſatis eſt ſi uſque ad decennium continuetur, vt teſtatur Couarru. libro ſecundo Varia. reſolut. cap. 16. n. ſexto ex Imola. Felino capitulo primo de treug. & pace. num. 13. Calderi. Abbate, & Iaſon, & alijs quos B ibi citat, & ſequitur: Et ſufficit decennium, ut deſuetudo uim habeat, hoc eſt, vt Canon, uel lex per decennium uſu, & more non recepta, ui, & auctoritate careat, etiam Principe ignorante ipſam deſuetudinem, ut docent Felinus Imola, & Couarruuias, una cum Calderino, Abbate, & alijs. Sic etiam docet Nauar. de conſtitut. conſil. 1. q. 5. nu. 24.

Porrò quidam alij ſentiunt leges ciuiles, & quæcunque ſtatuta Municipalia, per non uſum ſiue deſuetudinem decennij tempore confirmatam uim amittere; Canonicas uero Conſtitutiones, nonniſi per deſuetudinem quadraginta annorum ſpatio continuatam finiri. Alij uero ſentiunt, ad deſuetudinem nullam requiri præſcriptionem, quamuis ad conſuetudinem contra legem præſcriptio ſit neceſſaria.

Dicendum iuxta primam ſententiam mihi uidetur, legem ſaltem Canonicam uſu receptam, per conſuetudinem contrariam non tolli, niſi ea conſuetudo per quadraginta annos confirmata continuataque ſit, quamuis legem ciuilem conſuetudo contraria, decennij tempore poſſit C auferre; lex uero promulgata quæcunque ſit, Canonica ſiue Ciuilis, ui & poteſtate non caret per deſuetudinem, niſi illa per decennium fuerit continuata. Ex quo efficitur, ut Princeps habeat intra decennium ius, & poteſtatem affigendi poenis etiam conſtitutis, populum ad ſeruandam legem legitime promulgatam: nec opus eſt intra id tempus, ut legem denuo conſtituat, etiamſi non fuerit recepta, quia cum non ſit ante decennium per deſuetudinem ſublata, ſufficit, ſi Princeps imperet populo, ne contra eam faciat. Si tamen non uſus, ſiue deſuetudo continuetur per decennium, lex amplius non ualet, nec iure poteſt Princeps punire ciues non implentes legem, niſi legem redintegeret, ac renouet. Quæres, quam igitur uim habeat ante decennium deſuetudo ſiue non uſus? Reſpondeo; uim habere impediendi, ne promulgata lex incipiat ualere: non enim abrogat legem, cum nondum ea cœperit uim habere; ſed impedit, ne ualeat: ita tamen impedit intra decennium, ut intra id tempus poſſit lex uſu recipi, & poſſit quoque Princeps populum compellere ad recipiendam eam.

Quinto Quæritur, quid diſcriminis ſit inter deſuetudiD nem ſiue non uſum legis, & conſuetudinem legi contrariam? Reſpondeo, uel ut ibi Dominico in capitulo In iſtis, §. leges, ad finem. Diſtinctione quarta Felino in cap. primo de Tregu. & pace. num. 13. uerſic. Intellige quarto Nauar. conſi. 1. de conſtitution. quæſt. 4. num. 24. primis ea differre, quod primi, qui conſuetudinem contra legem inducunt, delinquunt; niſi ex aliquo accidenti excuſentur: ſucceſſores non peccant, quia bona fide poſſunt legem negligere ſecuti primos, qui contra legem fecerunt. At uero quando lex non eſt uſu recepta, etiam primi, qui frangunt, non peccant, id ſciente legiſlatore, & non puniente, cum poſſit commode punire quamuis peccent ignorante Principe deſuetudinem, aut ſciente, & non puniente, quia punire commode nequit, ut docent Imola, Felinus, & Couarruuias, & Nauarrus, locis citatis, quoniam bona fide moueri queunt, ut præter, aut contra legem agant, quia uident legem nondum eſſe uſu receptam, eum uidentque Principem non punire, cum poſſit,

& hoc ſolum poteſt eos à culpa excuſare præter alias cauſas. Secundo, contra legem receptam conſuetudo per errorem, aut ignorantiã introducta præſcriptionis vim habere non poteſt. nam conſuetudo introduci non poteſt, niſi ab ijs qui poſſunt & volunt eam introducere vt ſuo loco dicetur; at verò lex vſu non recepta, vim & poteſtatem habet, etiamſi per errorem, vel ignorantiam ipſe Non vſus, vel deſſuetudo introducatur, vt tradidit Nauarrus. Tertio, Cõſuetudo legi contraria vim, & auctoritatem non obtinet, niſi per præſcriptionem continuata: & præſcriptionis tẽpus, non incipit a primis, qui peccant, conſuetudinem contra legem inducentes; ſed a ſucceſſoribus, qui primos bona ſiue ſequentes, in conſuetudine ante iam cœpta perſeuerant. Et interrumpi poteſt præſcriptio, quæ interrupta nequit amplius continuari, ſed erit alia, quæ denuo inceperit, ſi iterũ renouetur. At vero non vſus ſiue deſſuetudo, ſtatim ab initio vim incipit habere in primis lege non vtentibus; & ſtatim deſinit, ſi lex incipit ſeruari. Quarto, conſuetudo legẽ tollit, & abrogat, quæ erat vſu recepta, & omnes obſtringebat. Deſſuetudo vero ſiue Non vſus legem non tollit, ſed impedit, ne vim, auctoritatem, & poteſtatem aſſumat. Nam quamuis lex ſit inſtituta, & promulgata, non tamen ciues alligat, donec vſu recipiatur: ergo per Non vſum ſiue Deſſuetudinem lex minime abrogatur, ſed impeditur, ne vi ſua populum teneat, vt Abbas, & Felinus, locis ſupra citatis tradiderunt.

Sexto Quæritur, quam vim habeat Deſſuetudo ſiue Non vſus contra legem legiſlatore ſciente, & non puniente, cũ poſſit. Reſpondeo: Tunc non vſum ſiue deſſuetudinem potius habere vim abrogandi legem, quoniam hoc ipſo, quod ſcit legiſlator deſſuetudinem, ſiue non vſum, nec punit cum poſſit, tacitè videtur legem abrogare. Item, duo actus, vel tres ſufficiunt contra legem, quando fiunt legiſlatore ſciente, & non puniente cum poſſit, vt tradit Abbas loco citato. At verò ad Non vſum ſiue deſſuetudinem requiritur decennium, vt ante iam dixi: videlicet cum legiſlator nihil nouit de ijs, qui legem non ſeruant.

Septimo Quæritur, quomodo intelligi debeat deſſuetudo, vel non vſus legis? Reſpondeo: quandocunque caſus legis non accidit, non cenſetur non vſus, ſiue Deſſuetudo, etiamſi per cẽtum, vel mille annos lex non ſeruetur, quod idem eſt, ac ſi cum iuris vtriuſque doctoribus dicas, appellatione non vſus, vel Deſſuetudinis non accipi actus ſimpliciter negatiuos. Pono exemplum, ſi per centum annos nullus natus eſt hermaphroditus, & propterea populus vſus non eſt lege aliquid conſtituente, vtputa l. Quæritur, ff. De ſtatu hominum, vbi decernitur hermaphroditum magis eius ſexus æſtimandum, qui in eo præualet: talis non vſus vel deſſuetudo nihil inducit contra legẽ, quia eſt actus ſimpliciter in negatione conſiſtens. Quare Deſſuetudo ſiue non vſus is accipitur, quo caſus legis accidit, & tamen lex non impletur à tota cõmunitate, vel maiori eius parte. Et hinc liquet, quomodo intelligendum ſit, quod docent Ioannes Andreas in c. Ioannes. de cleri. coniuga. & Felinus. c. 1. de treguis, & pace, videlicet legem non tolli per nõ vſum, hoc eſt, nihil continentem contra legem, vt rectè dicit Naua. conſ. 1. de conſtit. q. 6. nu. 25.

Octauo Quæritur, quando priuilegium impetratum à Principe amittatur per non vſum? Reſpondeo, ſi per decennium priuilegio non vtamur, illud nos videmur amittere. l. 1. ff. de Nundinis. dicitur. Nundinis impetratis à Principe non vtendo, qui meruit, decennij tempore vſum amittit. Hæc ibi. Vt ſi ciuitas, vel populus impetraſſet facultatem celebrandi nundinas, & per decennium eas non feciſſet: Item, ſi Princeps ciuitati vel populo conceſſiſſet priuilegiũ ſcholas erigendi ob ſtudium literarium generale, & decennij tempore non erexiſſet, priuilegium perdidiſſet. Præterea, ſi quiſpiam beneficio Principis liber eſſet, & immunis à tributis pendendis, vel ſoluendis decimis, vel militibus hoſpitio excipiendis priuilegium amitteret per non uſum, aut contrarium actum. At ſciendum eſt oportere deſſuetudinem, vel non uſum eſſe uoluntarium: nam ſi ſit neceſſarius, priuilegium non amittitur; Verbi Gratia, ſi quis non eſt uſus priuilegio, quia non potuit, aut quia ſe occaſio non obtulit, l. Vnus ex ſocijs. §. vltimo, & l. ſequenti, ff. de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum, vbi habetur, non amitti ſeruitutem mihi debitam de aqua ducẽda in fundum meũ, ſi ideo non vtor, quia fons exaruit: item, ſi aliqua ciuitas obligata ſit Principi, ita ut compellatur ad militum exercitum cogendum, quando Princeps cogit, & centum anno-

A rum tempore Princeps non cogit, non deſinit ciuitas eſſe obligata, eo quod occaſio non ſe obtulit. Item, ſi Princeps non vocauit populos ſibi obligatos ad certum aliquid faciendum, quia alij quorum miniſterium, & opera ſibi ſufficit, præſto fuerunt, nequit Principi tribui deſidiæ, & negligentiæ, ſi non vocauerit populos ſibi ad id deuinctos. Vnde ciuis libertatem non recuperat contra dominum, ſi Dominus non vtatur eius miniſterio, & obſequio, quia nunquam fuit oblata occaſio, in qua eſſet opus vti. Præterea, ut priuilegium amittatur per Non vſum ſiue deſſuetudinem neceſſe eſt, vt ſimpliciter detur facultas aliquid faciendi. Nam ſi princeps Titio priuilegium conceſſerit, vt eo poſſit vti, ſi velit, aut non vti, prout ſibi libuerit, nõ perdit illud, etiamſi multo tempore eo Titius non vtatur. Vt ſi Imperator, vel Rex facultatem concederet Caio ſextruendi molendinum in communi, & publico flumine, eo adiecto, vt faciat, aut non faciat, ut ſibi libuerit, non idcirco quod molendinum non extruit, Caius priuilegio ſuo cadit. At vero ſi quis facultatem impetret a Romano Pontifice Miſſæ ſacrificium faciendi, & offerendi, tempore, aut loco ſacris interdicto, & decennij ſpatio ſacrum non faciat,

B priuilegium amittit, quia eſt ſimpliciter data facultas, vt ſacrificare queat, non autem vt immolet, aut non immolet arbitratu ſuo. Pari ratione, ſi quis Principis arbitrio priuilegium impetrauerit, ne coram Iudice ordinario conueniri poſſit, & ſinat ſe conueniri, aut iudicari, & ab eius ſententia ad principem non prouocet, ſuum priuilegium deperdit.

Qualis debeat eſſe Lex. Cap. V.

PRimo Quæritur, quot & quæ requirantur, vt iuſta ſit lex? Reſpondeo, in hac re non eſſe Iſidori regulam contemnendam, monentem, ut lex ſit honeſta, iuſta, & eorum, quibus imponitur, moribus accommodata, ut fert natura hominum, & patriæ conſuetudo: loco & tempori conueniens; neceſſaria, utilis, manifeſta: hoc eſt, non obſcura, non captioſa, ob nullum priuatum commodum, ſed communem ciuium ſalutem, & vtilitatem conſcripta. Hæc ille; à quibus non longe abſunt, quæ ſcripſit

C Quintilianus: lib. 2. cap. 4. Vitium legis, inquit, aut in verbis, aut in rebus eſt. In uerbis quæritur, an ſatis ſignificent, an ſit in his aliquid ambiguum. In rebus, an lex ſibi ipſa conſentiat, an in populum ferri debeat; an in ſingulos homines: maxime vero commune eſt quærere, An ſit honeſta, an vtilis. Nec ignoro plures fieri à pleriſque partes: ſed nos iuſtum, pium, religioſum, cæteraque his ſimilia Honeſto complectimur. Iuſti tamen ſpecies non ſimpliciter excuti ſolet. Aut enim de re ipſa quæritur, vt digna ne pœna, uel præmio ſit: aut de modo præmij pœnæue. Qui tam maior quam minor, culpari poteſt. Vtilitas interim natura diſcernitur, interim tempore. Quædam an obtineri poſſint, ambigi ſolet: ne illud quidem ignorare oportet, leges aliquando totas, aliquando ex parte reprehendi ſolere. Hæc Fabius dilucide de vitijs atque virtutibus legis. Iſocrates in Panathenaico laudat leges, quæ ſunt faciles cognitu, claræ, manifeſtæ, utiles, inter ſeſe congruentes, ad publica, non ad priuata commoda conſtitutas.

Sed in hac re duo potiſſimum conſideranda eſſe uiden-

D tur: primum, An leges, de quibus ferendis agimus, de totius Reipublicæ ſalute, & utilitate ſanciantur, an vero vnum atque alterum articulum contineant: nam in illo primo legiſlatorem oportet omnia genera rerum publicarum, omnes qualiſcumque populi mutationis, & conſeruationis modos diligenter perſcrutari, Ciues, & totam Rempublicam probe noſſe, & ad illum ſtatum perducere, qui ad bene viuendum quam maxime accedit, & quantum humano ingenio, & prouidentia fieri poteſt, quam diutiſſime in bono populus conſeruetur. Quæ omnia, Ariſtotelis præcepta ſunt. lib. 1. Rhetor. capit. 4. lib. 3. Polit. capitulo ſeptimo. libro quarto, capitulo primo. libro quinto, cap. 9. & lib. 6. cap. 5. & lib. 7. cap. 2. lib. 10. capitulo 9. Ethicor.

Secundo Quæritur. An leges oporteat omnes ad virtutem referri. Reſpondeo: omnes, quàm maximè fieri poteſt, eſſe debere virtutum officijs accommodatas: quoniam ex hoc ciuiũ ſalus, Reipublicæ incolumitas, libertas, pax, concordia, gloria, decus, & rerum omnium abundantia naſcitur, ac pendet. Quo fit, vt eorum non ſit probanda

ſententia,

ſententiæ, qui putant leges potiſſimum eſſe conſtitutas, vt earum metu hominum cõprimatur audacia. Contra enim Plato lib. 1. de legib & Cice. lib. de legib. legis putant eſſe perſuadere, non autem omnia vi ac minis cogere: Et Diod. lib. 1. biblio. Barbarorum leges reprehendit, quæ magis punire, quam docere videantur. & Xenophon. lib. 1. de Cyri vita, Perſarum inſtituta plurimum laudat, quod non, vt cæteri, de pœnis criminibus ex lege conſtituendis ſolliciti ſint; ſed multo magis caueant, ne qua apud ipſos crimina perpetrentur.

Animaduertendum eſt, leges quæ aliquid fieri præcipiunt, id in aliquo virtutis officio reponere, etiamſi alioqui non eſſet ex natura ſua per ſe bonum: Vt cum Eccleſia ieiunia certis temporibus indicit, ea ad Temperantiam referuntur: fructuum decimam partem ſolui ſacerdotibus lege imperat, ad Iuſtitiam pertinet: ſic etiam cum Principes iubent, ſibi pendi tributa. Item, præcipit Eccleſia, vt in diebus feſtis ſinguli fideles, & pij Chriſti cultores Miſſæ ſacrificio interſint. Item, vt presbyteri certis quibuſdam cæremonijs Sacramenta miniſtrent. Prohibet templa, vaſa, altaria, & res alias pollui, aut à laicis tangi, tractarìue: Hæc omnia ad Religionem, & diuinum cultum ſpectant.

3 Tertio Quæritur, An legis ſit vitia prohibere? Reſpondeo, eſſe, præſertim ea, quibus Iuſtitia omnium violatur, incolumitati, & communi Reipublicæ ſaluti nocetur; pax, concordia, ſocietas, & amicitia humana diſſoluitur. Vt rectè Demoſthenes dixerit, & refertur. l. 1. & 2. ff. de legib. legis eſſe coercere delicta, quæ ſponte, vel ignorantia contrahuntur. Scire tamen oportet, legis humanæ non eſſe omnia ea mala vetare, quæ prohibet ratio naturalis: leges enim aliquando permittunt mala, vt grauiora, & deteriora alia, vel plura deuitentur: Permittunt, verbi cauſa, leuiores vſuras, vt a longe maioribus vſuris ciues abſtineant; concubinatum, & meretrices, vt adulteria, & alia his turpiora crimina caueantur.

Quarto Quæritur, An legis ſit benefacta præmijs afficere: & contra, malefacta pœnis debitis punire? Reſpondeo, eſſe ne impunita crimina delin quendi cupiditatē, & audaciā improbis, ac perditis hominibus addant, & augeant. Vnde Cicero lib. 3. de legib. merito ſcripſit, Noxæ pœnam parē eſſe debere, & in ſuo vitio oportere quemquā plecti, ita vt vis altera illata, capitis pœna: auaritia, pecuniæ multatione; ambitio, & immodica honorum cupiditas ignominia, & dedecore ſanciatur. Platone etiam teſte lib. 9. de legib. vt ciues ad bene agendum alliciantur, oportet quoque legibus præmia benefactis conſtitui: & idcirco milites, quorum ſtrenua opera, duces & imperatores victoriam conſequuntur, muneribus, & præmijs donare Reſpublica conſueuit. Item, Nobilibus immunitas multorum onerū dari à Principibus ſolet: Præterea, Magiſtratibus atque Iudicibus, ne illi ob quæſtum, & lucrum poteſtatem exerceant, & iura reddant & ſententias pronuncient; ſtipendia debita tribuuntur. Denique, vt ait Cicero in epiſt. ad. M. Brutum his duabus rebus præmio, & pœna Rempublicam in officio contineri Solon, & Plato docuerunt. Extat Martiani elegans admonitio in l. reſpiciendum. ff. de pœnis, in leuioribus cauſis proniores ad leuitatem iudices eſſe debere: in grauioribus pœnis ſeueritatem legum aliquo benignitatis temperamento leniendam mitigandam, & exequendam.

Quinto Quæritur, quot & quinam ſint legis actus? Reſpondeo, quattuor enumerari à Modeſtino iuriſconſulto. in l. legis virtus, ff. de legibus, vbi ait, legis virtus hæc eſt; Imperare, Vetare, Permittere, Punire. Imperat Lex, vt cū iubet Lex Iulia, de Adulterijs, Accuſantem, & Accuſatum, & aduocatos eſſe præſentes quando ſerui torquētur in cauſa adulterij. Item, Præcipit Lex, vt cum iubet ſeruos publicari, l. ſi poſtulauerit, §. Quæſtione, & §. Iubet, & ff. ad legē Iuliam, de Adulterijs. Vetat verò Lex, vt cum prohibet res immobiles minorum ſine decreto alienari: Item, cum prohibet, ne res Eccleſiaſticæ diſtrahantur, l. Iubemus ſecunda. C. de ſacroſanctis Eccleſijs. Permittit Lex, qualis eſt illa quæ militi, etiam poſt ſententiam vti permittit exceptionibus ſuis, l. 1. C. De iuris, & facti ignorantia. Punit maleficia Lex; quales ſunt illæ leges, quæ pœnas irrogant delictis: vt conſtat in toto Titulo de Pœnis in Digeſtis, & Codice. Obijcies, Legis eſſe quintum actum, Conſulere: Vt cum extraneis Lex conſulit, ne impendant agendo querelam, in l. 1. ff de inofficioſo teſtamento. Item, quando conſulit Lex, commodius eſſe poſſeſſorio, quam petitorio iure rem, & cauſam agere. l. Is qui. 1. ff. De rei. vindic. & conſultius eſſe tráſactioni pœnā addere, l. Pacto, ff. De Tranſa. Reſpondeo, Verbo Permittendi etiā verbū cõſulendi cõtineri.

Sexto Quæritur, An legē oporteat ferri de his, quæ frequenter accidunt? Reſpondeo, ex Theophraſto. qui citatur, in l iura. ff. de legib Quæ ſemel, aut bis contingunt, legiſlatores contemnere. l. Quoniam, ff de legibus, & l. Nam ad eam, ff. De legibus dicitur: Ad ea potius debet aptari ius, quæ & frequenter, & facilè, quàm quæ perrarò eueniunt. Et l. Neque leges, ff. de legibus, cauetur: leges non ita ſcribi poſſunt, vt omnes caſus, qui quandoque inciderint, comprehendant, ſed ſufficit ea, quæ plerunque accidunt, continere. L. ex his, ff. De legibus, ſtatuitur: ex his, quæ forte vno aliquo caſu accidere poſſunt, iura non conſtituuntur.

Septimo Quæritur, An legum deceat eſſe multitudinem, & frequentiam? Reſpondeo, minimè, vt docuit Iſocrates in Areopag. & vt ait Thucydides apud Stobeum c. 41. Arceſilaum dixiſſe ferunt: Vbi plurimæ leges, & medicamenta forent, illic morborum, & iniuſtitiæ, ac criminum plurimum eſſe. Item, vbi plurimæ leges conduntur, facile contemni ſolent, eo quod ciues onerari grauiter videantur. Iſocrates loco citato dicebat, legum multitudinem ſigna eſſe mali ſtatus Reipublicæ, propterea quod dum delicta quaſi aggeribus coercere nituntur, leges cumulantur. Non ſunt, inquit, legibus porticus implendæ, ſed ciuium animi Iuſtitia, & virtute imbuendi: homines bene inſtituti paucis legibus facile diriguntur: improbi omnes leges facile contemnunt: bonis igitur paucæ leges ſufficiunt: malis innumeræ ſatis non ſunt.

De vi & poteſtate legis humanæ. Cap. VI.

PRimo Quæritur, An lex humana habeat vim alligandi ciuium conſcientias? De hac quæſtione illud eſt certum, & compertum omnibus penes Eccleſiam eſſe poteſtatem ſanciendi leges, quæ hominū conſcientias obſtringāt. Hoc enim definitū eſt in Concil. Conſtan. ſeſſ. 8. & 15. contra Ioan. Vvicleff. & Ioann. Hus, & in conſtitutione Pontificia Leonis X. contra Lutherum, ar. 27. idem ſtatuitur: quod facilè etiam ex ſcripturis colligi poteſt. Nam ad Rom. 13. Omnis anima, ait B. Apoſtolus, poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Infra. Qui poteſtati reſiſtit: Dei ordinationi reſiſtit. (vnde deducit.) Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Præterea, ibidem; Ideo neceſſitate ſubditi eſtote; non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. His plane affinia tradit. B. Petrus Apoſtolus: ſubditi, inquit, eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue Regi, & quæ ſequuntur. Matt. 18. ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Luc. 10. Qui vos ſpernit, me ſpernit.

Præterea, conuenit inter omnes, penes Eccleſiam eſſe poteſtatem, & ius condendi Canones, ſiue leges, & iura quæ alligent conſcientias, etiam in ijs rebus, quæ ſcriptæ non ſunt in ſacris literis. Noſtræ enim tempeſtatis Hæretici contendunt oſtendere, Eccleſiarum Præſules, ac Romanos Pontifices non poſſe eiuſmodi leges, Canones, vel conſtitutiones ferre, niſi de ijs, quæ in ſcripturis continētur, ad maiorem, & pleniorem eorum obſeruationem. Sed profectò illi apertè conuincuntur ex eo, quod refertur Actorum. 15. vbi Apoſtoli ſcripſerunt ad Gentes nuper ad Deū conuerſas, in hæc verba; Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus cuſtodientes vos, bene agetis. Hoc eſt; vt abſtineatis vos à ſanguine, & ijs cibis, qui ſunt Deorum ſimulacris immolati, & ab omnibus quoque animantibus, quæ ſuffocata moriuntur. Quæ tria erant quidem veteris legis præcepta, ſed omnino Chriſti Domini morte abrogata, ea tamen Apoſtoli gentibus impoſuerunt ad tempus, vt vna cum Iudæis poſſent interim commode ſocietatem coire, & inter ſeſe cohærere: Fornicationis autem meminerunt in ea lege, quoniam licet ſit in vniuerſum iure naturali damnata, erat tamen eius apud Gentes magna ignorantia. Poteſt igitur Eccleſia aliquid nobis præcipere, quod non ſit ſacris literis imperatum. Monet item Apoſtolus, vt obediamus præpoſitis noſtris, & ſubijciamur eis, qui ſunt pro nobis Deo rationem reddituri.

A Præterea, conſentiunt itidem omnes, poſſe Principem ciuilem, aut Rempublicam profanam, legibus ciuium conſcientias aſtringere. Nam Apoſtoli Paulus, & Petrus locis ſupracitatis in vniuerſum de omni poteſtate tum ciuili, tum Eccleſiaſtica loquuntur.

Contra hæc obijciuntur nonulla. Primo, ex B. Auguſtino, lib. 22. contra Fauſtum, c. 27. Peccatum eſt factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei; ergo is, qui facit contra legem humanam, non peccat. Reſpondeo, Peccatum eſſe, quia eſt rectæ rationi contrarium; Auguſtinus autem, vt omne peccatum comprehenderet, definiuit peccatum eſſe contra legem æternam, ſeu contra legem Dei, quoniam lex Dei, eſt æterna eius ratio, quæ per naturam ſuam eſt recta. Vnde quicquid eſt contra rationem naturalem, vel contra quamcumque legem humanam eſt contra legem, & rectam rationem diuinam, remote quidem, non proxime. Si enim lex humana ſit, eo ipſo, eſt quoque recta ratio aliquid iubens, vel vetans; & proindè qui legem humanam contemnit, & violat, rectæ rationi aduerſatur, & eo ipſo, legi quoque, & inſtitutioni Dei, quæ in lege naturali, & humana implicitè continetur. Secundo obijcitur id, quod 1. ad Timotheum. 1. dicitur: Iuſto B Lex non eſt poſita: ergo qui Dei beneficio iuſtitiam adeptus eſt, non eſt amplius humanis legibus ſubiectus. Reſpõdeo, plurimũ hallucinari Lutheranos interpretantes hunc Apoſtoli locum, ita vt dicant, iuſtum per fidem eſſe omni lege ſolutum, etiam naturali, & diuina: quoniam etiamſi cum ſcorto, inquiunt, iuſtus rem habeat, culpam ei Deus non imputat, hoc ipſo, quod credit in Chriſtum. Putant enim illi, omnia noſtra opera eſſe mala, ſed iuſtis per fidẽ Chriſti, culpæ, & damnationi minimè imputari. Præterea, vehementer errant alij quoque Hæretici docentes iuſtos liberos eſſe ab omni humana lege, quamuis lege naturali, & diuina teneantur. Senſus itaque catholicus, & germanus eius loci eſſe poteſt triplex. Primus quidem ille, vt Lex iuſto non ſit poſita; quaſi dicat, Non eſt lata Lex propter iuſtos, ſed propter improbos, vt coerceantur à malis, vt ſubiuncta Apoſtoli mox verba declarant: Sed iniuſtis, & ſubditis, impijs, & peccatoribus, &c. confirmatur ex illis etiam verbis ad Galat. 3. Lex propter tranſgreſſores poſita eſt: ſed quamuis ſit conſtituta propter nocentes, ſemel tamen poſita alligat, & tenet omnes, & bo- C nos, & malos, iuſtos, & iniuſtos. Accidit enim, vt etiam leges humanæ ſint conditæ propter aliquas hominum cauſas, quæ frequenter eueniunt: attamen leges ſemel poſitæ omnes in vniuerſum adſtringunt. Secundus ſenſus eſſe poteſt: Lex non eſt poſita iuſto; quaſi hoc velit Apoſtolus: iuſti per Chriſtum amplius non ſunt ſub lege Moſis, & veterum cæremoniarum, ſub qua lege Iudæi antea concludebantur. At verò iuſti nomine, tunc accipere oportet eum qui adeptus eſt beneficio Dei iuſtitiam per Chriſtum. Iuſti enim ante Chriſti aduentum apud Hebræos veteri lege tenebantur. Tertius ſenſus eſt: Iuſto non eſt poſita Lex, vt ſub ea, nimirum tanquam ſub pædagogo quodam contineatur. Nam Paulus ad Gala. 3. teſtatur: Iudæos eſſe ſub lege veteri cuſtoditos tanquam ſub pædagogo, quo dirigerentur in bonis, & abducerentur à malis: donec patefacta Chriſti fides eſſet. Iuſto igitur, inquit, vt ſignificet, iuſto per Chriſtum, amplius lex, quæcumque ſit illa, non eſt veluti pædagogus coercens, & deterrens à malo, & ad bonum impellens, quoniam ſpiritu charitatis per Spiritum ſanctum infuſæ, in bonum iuſtus dirigitur, & à malis ſtudijs, & acti- D bus auocatur.

Tertio obijcitur dictum Apoſtoli, ad Galatas 5. Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege, quod Hieronymus exponit in hunc modum; liberi eſtis à iugo legalium cæremoniarum. Sed mihi magis probatur Auguſtini ſenſus, qui appellatione legis, omnem legem in vniuerſum intelligit, vt videtur Paulus accipere, cum ait, Non eſtis ſub lege, tanquam diceret: Non tanquam ſerui metu pœnæ, quod bonum eſt, præſtatis, ſed ſpiritu charitatis; nam ſub lege eſſe apud Paulum, eſt idem, quod vrgeri, premi, & adigi legis pœna ad aliquid faciendum. at iuſtum ad bene viuendum, non pœnæ metus; ſed charitas allicit, inuitat, flectit, ac mouet. Alij vero interpretantur: Non eſtis ſub lege, nimirum accuſante, & condemnante nos, eo quod per gratiam Chriſti ſalui facti eſtis, & vires conſequuti eſtis ad bene agendũ. At vero Paulus. 1. ad Cor. 9. illud ſub lege, aliter accipit, cũ ait: factus ſum ijs, qui ſub lege ſunt; quaſi ſub lege eſſem (cũ ipſe non eſſem ſub lege) vt eos, qui ſub lege erant, lucrifa- A cerem. Eſt periphraſis qua vtitur Paulus ad Iudæos nominandos, eos enim eſſe dicit ſub lege; ſicut contra, eos, qui ſunt ſine lege, vocat Gentes. Poſtremo, obijcitur id, quod Deuteron. 4. habetur: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo; & Prouerb. 30. Omnis ſermo Dei ignitus, &c. Ne addas quicquam verbis illius, ne arguaris. ad Gal. 1. Sed licet nos, aut Angelus de cœlo Euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis; anathema ſit. Reſpondeo: illud dici addi, & adijci quod eſt Dei legi contrarium: at vero id, quod dicitur ad maiorem, & pleniorem diuinæ legis obſeruationem, explicationemue, minime cenſetur illi contrarium, quoniam ad rem, & intelligentiam ipſius legis conducit.

Secundo Quæritur, An lex humana poſſit conſcientias hominũ alligare, ita vt eius violatio lethalem culpam inducat? Gerſon tract. de vita ſpirituali. lect. 4. co. ſeu parte. 3 tradidit nulla lege humana, immo nec etiam naturali ita conſcientias hominũ teneri, vt lethale peccatum ſit, ſi contra eam fiat, niſi ea lex ortum habeat a lege diuina, cuius ſolius violatio lethali culpæ tribuitur. Cuius auctoris ſententia eſt aliquantulum obſcura; & propterea quidam exiſti- B mant eam ſolo nomine differre, a cõmuni cæterorũ theologorum ſententia. Sotus vero lib. 1. de iuſt q. 6. art. 4. putat parum, aut nihil diſtingui a refutata paulo ante hæreticorum ſententia. Enimuero ſi rectè expendatur, cum hæreſi Lutherana minime conuenit. Gerſonis enim ſententia eſt, lege humana non adſtringi conſcientiam, niſi in his, quæ conſtituit declarando legem diuinam, uel certum definiendo tempus, aut locum, & certas alias circunſtantias, quas lex diuina abſolutè, & ſimpliciter non determinat. Si autẽ ſint res ſimpliciter ſe aliter habentes, tunc lex humana nõ habet uim, & auctoritatem alligandi conſcientiam. Ex quo Gerſon colligit primo, præceptum ieiunia ſeruandi certis temporibus ab Eccleſia indicta, & colendi religioſe dies feſtos, & in his ſacrum audiendi, & quotannis ſacerdoti confitendi peccata, & in Paſchate ſacroſanctam Euchariſtiam ſuſcipiendi, & fructuum collectorum decimam partẽ Eccleſiæ miniſtris ſoluendi, & excommunicatorum conſortiũ deuitandi, & pendendi debita Regibus atque Principibus tributa, & id genus alia, adſtringere hominum conſcĩetias, quoniam hæc ſingula originem ducunt à Lege diuina. Se- C cundo, ait, omnia præcepta Eccleſiæ, cenſuras, & pœnas Eccleſiaſticas irrogantia in ijs rebus, quæ pertinent ad cultum, honorem, venerationem, & adminiſtrationẽ rerum, ſpiritualiũ habere vim alligandi conſcientias. Tertio: excõmunicationes, quibus Eccleſiarum Antiſtites homines ſibi ſubiectos afficiunt ob peccata, in commodis ac bonis temporalibus admiſſa quales, inquit, multæ ſunt, nullam auctoritatẽ habere alligandi conſcientias. Hæc omnia Gerſon, conatur oſtendere ex eo, quod iuris diuini eſt abſolute, & ſimpliciter Diuinis obſequijs ſtudere aliquo tẽpore vel loco. Et quia ius Diuinũ nullum ad id certũ tempus cõſtituit, liberũ reliquit, vt Eccleſiæ auctoritate ſtatueretur. Pari modo, iuris diuini eſt temperato cibo, & potu vti; peccata ſacerdoti confiteri, Eccleſiæ miniſtros alere, Reipublicæ Magiſtratus, & Principes tueri. At vero Eccleſia, vel Reſpublica in his omnibus, uel tempus, uel locũ, uel perſonã, uel alias circunſtantias definit. Præterea, data, inquit, eſt Eccleſiæ poteſtas contumaces arcendi a ſacris, & ab Eccleſiaſtica communione excludendi, ab officio remouendi, dignitate priuandi, nimirum in ijs, quæ ad ſalutem ſpiritualẽ anima- D rum pertinent; non autẽ in ijs, quæ ad lites temporales dirimendas, & terrena bona recuperanda ſpectant.

Verum quicquid uelit ſibi Gerſonis opinio, cõi Theologorũ conſenſu refellitur, eorum nempe, qui poſt ipſum ſcripſerunt. Eam enim refutant. Gab. 4. d. 16. q. 3. art. 1. nota 6. vbi citat. S. Th. Bonau. Io. And. Dominicũ Abbat. Barthol. & ait oppoſitã ſententiã eſſe irrationabile, & periculoſam. Almai. de poteſta. Eccleſ. c. 12. & Mai. 3. d. 37. q. 10. Adria. quodl. 2. concl 2. Victo. relect. de poteſta. ciui. n. 15. & ſeq. Sot. li. 1. de iuſt. q. 6. a. 4. Caſt li. 1. de lege pœna. c. 4. & profecto iure optimo reijcitur; quia omnis lex hoc ipſo, quod eſt iuſta, cũ recta ratione conuenit, & proinde ea tenemur, & ligamur. Rurſus in matrimonijs, & ſponſalibus aliquos conſanguinitatis, & affinitatis gradus Eccleſia interdixit, qui tamen iure diuino damnati non erant. Præterea, lex humana, ſi iuſta ſit, communi bono, & ſaluti proſpicit; ergo omnis lex iuſta ortum habet ab eo, ſaltem iure diuino, quo ſalutem Reipublicæ communem priuato noſtro commodo præferre debemus.

Cæterum

Cæterum his,quæ dicta ſunt, quædam obijcit Gerſon: Legiſlator,inquit,qui non poteſt pœnam conſtituere, nequit aliquid imperare; ita vt eius præcepti violatio eam pœnam mereatur. Verbi cauſa, ciuilis Princeps,quia non poteſt excommunicationis pœna quempiam afficere, proindè nihil poteſt iubere,pœna excommunicationis in eos, qui non paruerint conſtituta. Eccleſiarum item Antiſtites nequeunt capitis pœna nocentes plectere;& propterea ſtatuta ſancire non poſſunt pœna capitis contemnentibus irrogata.Sed nulla hominum auctoritas poteſt pœnam æternam imponere,aut diuina gratia quempiam ſpoliare:ergò non poteſt conſcientiam ita ligare ſuis legibus, vt earum violatio ſit lethale peccatum. Reſpondeo, poteſtatem humanam ex inſtitutione Dei habere, vt quempiam ita teneat,& alliget,vt ſi contra fecerit,ſit æternæ pœnæ reus,nõ quidem directò proximè, & per ſe, ſed quia poteſt iuſtam legem ferre:& Lex eo ipſo,quòd eſt iuſta,cum recta ratione congruit, & proindè cum diuina quoque ratione: quo fit,vt eiuſmodi legis violatio ſit grauis,& proindè culpæ lethali detur; & mereatur eo ipſo, pœnam æternam, quam Deus ipſe expoſcet,ac ſumet;Princeps verò ciuilis, neque per ſe directò, neque indirectò poteſt quempiam pœna B excõmunicationis afficere neque Eccleſiæ Præfectus pœna capitis aliquem punire. Secunda Gerſonis obiectio eſt. Quoniam Eccleſia, inquit,nõ poteſt voluntatis actus internos cognoſcere,eo ipſo nequit eos prohibere,aut punire:Sed poteſtas humana non cognoſcit poenam æternam, & proinde eam non poteſt imponere. Reſpondeo, poenã æternam non imponi ab homine. Sed is legem iuſtam cõdit, cuius violatio culpa grauis eſt,eoque ipſo,poena æterna digna: hanc autem ſumit Deus de ijs omnibus,qui ſeſe lethali peccato obſtrinxerunt. Tertia obiectio: Quemadmodum ſi ægroto medicus dicat hunc, vel illum cibum eſſe mortiferum, ægrotus debet eo cibo abſtinere, nõ quod medicus eius conſcientiam liget, nec quod ægrotus medico id ſibi imperanti, vt ſuperiori parere cogatur, ſed eo, quod quiſque iure naturali debeat ſuam vitam tueri,& ſeruare: at lex humana inſtar medici oſtendit, quid ſit agendum,quid fugiendum:non autem habet vim alligandi conſcientiam. Reſpondeo, exemplum a Gerſone productum nihil probare: quia medici ſolum eſt docere, quid in cibo, C & potu ſit ſalutare, quid noxium; & deinde ægrotus iure naturali compellitur noxia deuitare; at vero Legiſlatoris eſt non ſolum oſtendere, docereue quid ſit agendum, quid vitandum,ſed etiam leges iuſtas ferre,quæ eo ipſo quod iuſtæ ſunt,hominum alligant conſcientias.

Tertio Quæritur, An Lex ciuilis a Principe, vel Republica ſancita, habeat vim obſtringendi conſcientiam,ita vt eius violatio ſit lethalis? Reſpondeo, habere vim, & poteſtatem,quamuis quidam id negent. Nam ſiue Eccleſiaſtica ſiue ciuilis ſit lex, eo ipſo quod eſt iuſta, eiuſmodi vim, & auctoritatem habet. Animaduertendum tamen eſt aliquas eſſe leges ciuiles, & ſtatuta auctoritate Magiſtratuum inferiorum edita,quæ ciuium conſcientias minime ligant: non quia ad id vim, & poteſtatem non habeant, ſed quia ratione probabili credimus,Legiſlatores non eo animo,& volũtate condidiſſe,vt tenerent,& adſtringerent:quales multas eſſe inferius apparebit. Obijcies: Magiſtratus ciuilis ſolum eſt conſulere communi pacis, & tranquillitatis commodo, & ſaluti; ergo non habet vim alligandi conſcientiam,ita vt eius violatio ſit mortifera. Nihil argumento, D concluditur; quoniam directo, & proxime, per ſe Magiſtratus ciuilis ſolum rationem habet ſalutis, & boni communis; & inde efficitur, vt legem communi ſaluti neceſſariam conſtituat: Ex quo deinde ſit, vt qui eiuſmodi legem perfringit grauiter contra rectam rationem delinquat. Secundo oppones:Multæ leges ciuiles ſunt a Iuris peritis, vel Principibus Ethnicis conſtitutæ, qui hominum conſcientias obligare non poterant: nihil enim de lethali peccato nouerant.Reſpondeo, Vt leges hominum conſcientias teneant, & alligent,ſatis eſſe,ſi ſint iuſtæ,& Reipublicæ ſalutares. Tertio obijcies, Ethnicos Legiſlatores non eo animo, & voluntate leges ſanxiſſe, vt conſcientias ligarent. Reſpondeo, hoc eſſe ex accidenti; at quæſtio præſens non eſt facti quæſtio,ſed Iuris: nec enim tractamus, an ciuiles leges conſcientias obſtringant,ſed an habeant vim, & poteſtatem alligandi: ita vt alligare queant.

Quarto Quæritur, An lex humana poenam conſtituẽs, conſcientiam ità adſtringat, & teneat, vt eius violatio ſit peccatum. Tres opiniones inuenio; prima in vniuerſum A docet,nullam legem ciuilem poenam irrogantem, ita conſcientiam tenere, vt eius violatio culpæ tribuatur. Ita ſenſit Imol.in c.cum contingat de iureiur. Feli.in c.4. de ſponſali. Calderin. quem citat Abbas in rubri.de obſeru.ieiun. Nau.in Manual c.23.nu.55.Secunda opinio diſtinguit; Aut lex,inquit,quam poenalem appellãt. Eccleſiaſtica,ſiue Ciuilis,eſt abſolute,& ſimpliciter poenalis,aut mixta. Si mixta ſit, ita conſcientiam tenet, vt qui contra facit, culpam contrahat. Si vero ſit ſimpliciter poenalis, violator eius nullam in culpam incurrit, poenam tamen a lege irrogatã meretur. Sic olim ſenſit Henricus, cui acceſſit Angelus, & poſt Angelum,Alphonſus,Caſtrenſis:id docet Henr.quodlib.3.q.22.Angel.in obedientia q.1.Alphon. Caſt lib.2.de lege poen. c.9. Ad quam rem plenius intelligendam, animaduertendum eſt, iuxta hanc opinionem, duplices eſſe leges poenales; alias quidem mixtas,eas nimirum, quæ primo aliquid fieri iubent, aut prohibent, & deinde poenam conſtituunt in eos, qui ipſis non obtemperauerint. Alias vero eſſe ſimpliciter poenales, quæ nihil præcipiunt, aut vetant,ſed ſolum poenam irrogant eis, qui certum aliquid fecerint. Sit exemplum: Poteſt ſtatutum eſſe in Religio- B ſorum ordinibus, vt qui fuerit locutus poſt certam horam, recitet quinque Pſalmos: huiuſmodi (inquit Henricus) ſtatutum, eſt ſimpliciter poenale, quia nihil fieri iubet,aut prohibet. Si verò in hunc modum ſtatuatur; Præcipimus, aut prohibemus,ne quis poſt certam horam loquatur;quod ſi fuerit locutus,quinque Pſalmos recitet: Statutum,eſt mixtum poenale, quia prohibet poſt certam horam loqui. & deinde loquenti poenam imponit,qua in eum animaduertitur. Sic in l.1. C. de mendicis vali. lib. 10. Lex ſimpliciter poenalis conſtituitur in mendicantes ex otio, vel cupiditate citra egeſtatem. Tertia opinio in vniuerſum ait,omnem legem humanam poenalem, ſiue Eccleſiaſticam, ſiue ciuilem,conſcientiam conſtringere,ita vt eius violatio ſit culpa, ſiue ſit lex poenalis ſimpliciter, ſiue mixta. Ita S. Tho. 1. 2. q 96. ar.4.Sot.lib. de iuſt. q.6. ar.4.Mai.3.d.37.q.16. Adria. quodl. 2.concl.2.Panor in rubri. de obſeruat. ieiun. Archid. Ioan. And. Gemini. citati a Silu.inobedientia n.3. qui ita hanc ſententiam probat, vt affirmet diſtinctionem Henrici de lege ſimpliciter poenali,& mixta,eſſe puerilem & verbalem, vt ille ait, & non hominum ſapientum: ratio C huius opinionis eſt,quoniam lex eo ipſo, quo iuſta eſt conſcientiam tenet, ac ligat, niſi legis conditor aliud voluerit.Rurſus, mercium, & rerum aliarum pretia lege taxata, cum eo ipſo,iuſta ſint,ſeruari debent; ergo & leges ſi iuſtæ fuerint,violari, & perfringi tuta conſcientia non poſſunt; nec ſufficit, ſi dicas Principum, & Legiſlatorum ciuilium mentem non fuiſſe,vt leges hominum conſcientias ligarẽt: nam ſatis eſt ſi leges iuſtas ad populum ferant,& expreſſim non dicant,nolle ſe conſcientias obſtringere. Nec item ſatis eſt,ſi dicas, eo ipſo, quo poenam tantum temporariam conſtituunt in eos, qui legi non paruerint,ſignificaſſe,ſe nihil aliud voluiſſe,niſi vt poenam ſoluant;quoniam ſufficit, ſi lex iuſta ſit,ſiue poenalis,ſiue ſecus, nam, eo ipſo, hominum conſcientias tenet.

In hac controuerſia ſane graui,& difficili, quædam ſunt omnibus comperta, quædam verò in opinione conſiſtunt. Primum conſtat inter Theologos, ſi leges, ſiue ſint ſimpliciter poenales,ſiue mixtæ ex contemptu, vel cum ſcandalo,& offenſione aliorum violentur; lethalem eſſe culpam, D quia ipſa legis contemptio,vel offenſio aliorum per ſe mortiferam continet culpam. Secundò,certum illud eſt,& exploratum omnibus, leges Canonicas, ſiue Eccleſiaſticas, quæ irrogant poenam excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, depoſitionis,degradationis, irregularitatis, aut infamiæ, ita conſcientiam alligare, vt earum violatio culpæ tribuatur. Hoc autem intelligitur de irregularitate, quæ ex delicto contrahitur, & de ſuſpenſione, qua, quis ob delictum afficitur.Tertio,id etiam cuique perſuaſum eſt nullam legem humanam ligare conſcientiam, ſi abſit Legiſlatoris animus, & voluntas obligandi ciues ſibi ſubiectos: nam vt paulo ante dixi, ad vim, & poteſtatem legis requiritur Legiſlatoris animus, quo velit ea lege ſibi ciues obſtringere. Quarto,ſimiliter in eo omnes conſentiũt, leges humanas, tum Canonicas, tum ciuiles, ſi ob ſolam ſuſpitionem,vel vt aiunt,præſumptionem delicti,ſint latæ, non habere vim obſtringendi conſcientiam: præſumptio enim, ſiue ſuſpitio ad forum tantum iudiciale pertinet, nõ conſcientiæ. Quinto,id etiam compertum eſt, & indubitatum, leges, quæ ſolum ſunt conuentiones,& pacta quas

aliòqui conuentionales leges appellant, non alligare conſcientiam, ita vt eius omiſſio ſit in vitio, & culpa. Obijcies: conuentiones, & pacta inter homines inita obligant conſcientias; ergo, & leges cum conuentione, & pacto latæ. Reſpondeo aliud eſſe, ſi conuenta, & pacta non ſerues: aliud ſi facias contrà legem ſub conditione latam. verbi gratia Titius maritus reliquit bona ſua Semproniæ vxori ea cõditione, ne alteri nuberet. Sempronia vero alteri nupſit, in nubendo non peccauit, at ſi nupta retineat bona mariti demortui, peccat, quia conuenta violat, pactum non ſeruat. Item, conueni tecum, vt centum ex meis annuis redditibus habeas quotannis, ſi in Capitolium ſingulis annis Calendis Auguſti aſcenderis: ſi non aſcendas, non peccas, at ſi conditioni non ſtans tibi ſumas, & retineas centum quotannis ex meis annuis redditibus, peccas, quia conuenta non ſeruas. Quæres; quænam leges, conuentiones, & pacta cenſeantur? Reſpondeo, eas eſſe, quæ ſolent ex mutuo contrahentium conſenſu in contractibus apponi, & adijci. Item, quotieſcunque aliqui legis condendæ poteſtate carentes, inter ſeſe de re aliqua paciſcuntur; cuiuſmodi ſunt leges earum Sodalitatum, quæ Confraternitates vocantur, & aliquorum Collegiorum, quæ extruuntur, & dotantur ad communem multorum vitam ſuſtentandam, aut ſtudia litterarum promouenda, tales etiam ſunt teſtatorum conuentiones, quibus certis hominibus quædam bona ex teſtamento relinquunt, ſi certum quid effecerint; ſin minus, amittant ea bona. Sexto, illud quoque omnes conſitentur, ſi Legiſlator expreſſe, vel tacite ſignificet velle, vt lex conſcientiam alliget, ita vt eius violatio ſit in culpa, eo ipſo, eiuſmodi legem vim habere, quoniam lex humana poteſt cõſcientiam adſtringere. Ergo ſi Legiſlator ſuam mentem, & animum declaret expreſſe, vel tacite, eo ipſo, conſcientiam tenet, ac ligat.

Quæ vero in opinione Doctorum conſiſtunt, duo ſunt; Primum, An quando Legiſlator ſuam mentem expreſſe, vel tacite non exprimit, & poenam temporariam lege conſtituit, eo ipſo, eiuſmodi lex ita conſcientiam adigat ad parendum, vt eius violatio ſit in culpa. Secundum eſt, An lex humana, quæ nihil fieri iubet, aut vetat, ſed ſolum poenam decernit his verbis; ſi quis hoc illudue fecerit, hanc illamue poenam luat, ſubeat, aut contrahat; ita conſcientiam alliget, vt qui ei non paret, ſe peccato commaculet. De quibus duobus mihi longe probabilius videtur, leges humanas mulctam, & poenam interponentes, conſcientiam ligare. Nam quod leges eos, qui illas non ſeruant, poenis afficiant, non eſt, quod Legiſlator nolit legis violatorem culpam contrahere, ſed eo, quod metu poenæ velit omnes in officio continere. Nihilominus tamen ſi quis in his duobus opinionem contrariam ſequutus fuerit, non videtur eſſe omnino condemnandus, cum eam ſententiam graues alioqui Theologi, & canonici iuris interpretes ſequantur. Et Cai. in ſum. præceptum. verſ. Hinc etiam fit: hanc quæſtionem tractans, tandem concludit; Tranſgreſſio, inquit, iuris poſitiui humani, ſi non fiat ex contemptu, ſed ex ignorantia quadam licet culpabili, aut ex apparenti quadam excuſatione, non videtur eſſe lethale peccatum. Hæc Caietanus. Præterea, multæ ſunt leges Regiæ, vel Imperatoriæ, multa item ſtatuta aliorum Principum, Ciuitatum, populorum, quarum legum violatio non videtur eſſe peccatum; huiuſmodi ſunt leges de lignis communibus non cædendis, de non venando, de non piſcando, de non capiendis volucribus, vel feris, de non paſcendis animantibus in communibus Reipublicæ paſcuis, de non deferendis noctu armis; de non vtendo hoc, vel illo genere veſtium, hac, vel illa pompa funebri, & id genus aliæ conſtitutiones, quæ ferri ad populũ ſolent poena in eos, qui non paruerint, cõſtituta.

Quinto Quæritur, Ex quibus verbis poſſit inferri lege humana, ita conſcientiam adſtringi, vt eius violator in lethalem culpam incurrat? Hanc quæſtionem agitarunt. Anto. p. 3. tit. 4. c. 2. Panor. in cap. nam concupiſcentiam de conſti. Cai. 2. 2. q. 186. ar. 9. ad 2. Silu. præceptum nu. 2. Armil. præceptum n. 6. & 7. Tabien lex q. 28. Nauar. in Manu. c. 23. nu. 50 adde etiam Gab. 4. d. 16. q. 3. a. 1. nota. 7. & ſenſus quæſtionis eſt, ex quibus verbis præciſe, & per ſe etiam ſi nihil aliud lex ipſa contineret, colligatur eum, qui contra legem facit, lethaliter peccare. In qua difficile eſt certam aliquam regulam præſcribere. Nihilominus tamen triplici ex capite poſſumus eam elicere. Primo, ex materia eius, quod lege imperatur: Secundo, ex verbis, quibus lex vtitur: Tertio, ex poenis, quæ lege irrogantur ijs, qui nõ

A obtemperauerint. Primo igitur, ex materia rei imperatæ, vt ſi ſit res grauis, nam ſi leuis ſit, & exigua, legis violatio lethalis eſſe non poteſt, quamuis velit Legiſlator, vt qui nõ paret, contrahat lethale peccatum. Porro, legis materia grauis, aut leuis cenſetur ex ratione, qua ad ſalutem Reipublicæ communem refertur. Verbi gratia, Vrget Rempublicam fames, & penuria annonæ ciues laborant, & propterea lex fertur, vt ciues, quibus abunde ſuppetit annona, iuſto pretio vendant, ne populus fame pereat: tunc materia legis eiuſmodi, grauis reputatur. Similiter lege ſolet conſtitui, ne medici ſæuiente peſte abſint ab oppidis; Item vt hoſtili premente bello, ciues vrbis portas, & muros defendant, & contra hoſtes ſe muniant: ne itidem arma ad externos deferantur: ne extra prouinciam equi extrahantur. Item materia legis magna, vel parua habetur, pro varietate virtutum, in quibus actus imperati reponuntur: Vt ſi lex feratur de ijs, quæ pertinent ad charitatem, aut iuſtitiã, pietatem, & religionem tuendam, & ſeruandam. Abba. in c. clerici. officia de vit. & hone. cleri. Ioan. Andr. in c. relatum ne cleri. vel mona. Gemi. in c. perpetuæ de elect. in 6. Silu.

B præceptum nu 3. Secundo, ex verbis, quibus lex vtitur, deduci poteſt, quantam vim lex habeat. Porro in iure Canonico quædam verba ſunt communia, quæ obligationem grauem non continent, cuiuſmodi verba ſunt, Decerno, Statuo, Innouo, Ordino. Alia item ſunt, quæ abſolute, & ſimpliciter, niſi aliquid aliud addatur, grauem obligationem minime ſignificant, vt Volumus, Intendimus, Mandamus. At verbum Præcipio, Iubeo, Impero, Edico, ex communi omnium ſententia, grauem obligationem continent: tale etiam eſt verbum Prohibeo, Inhibeo, Interdico, Veto: quamuis Caietanus de ijs etiam verbis dubitet & Nau. in Man. ca. 23. nu. 50. doceat, nullum eſſe latinum verbum, quo ſignificetur, ſi ſolum in lege ponatur, violatorem legis humanæ lethaliter peccare. At probabilius eſt, grauem, vt diximus, obligationem haſce verbis ſignificari: id enim colligi videtur ex Clementina, Exiui. de verborum ſignificatio. Verbum, Debet, & Tenetur, Obligetur, Caietanus, & Nauarrus aiunt ſignificare obligationem legis, cuius violatio ſit lethalis, vel venialis culpa. Verum alij ſen

C tiunt his verbis grauem obligationem contineri; verbum, Debet, in legibus grauem obligationem ſignificare teſtantur Silueſter, Armilla ex Gloſſa in Clem. attendentes de ſtat. regular. & Gloſ. in c. propoſuit. de appella. & Bart. in l. 3. C. de pigno. & in l. ſæpe ff. de offic. præſidis, quanquam aliquando conſilium, non præceptum deſignat: Itẽ hæc verba: In virtute ſanctæ obedientiæ, quibus verbis ius Canonicum, & Religioſorum ordinum Præfecti vti ſolent; grauẽ obligationem inducunt. Hæc item verba: Vi, aut virtute præſtiti iuriſiurandi, aut voti facti, ſignificant obligationẽ, cuius violatio ſit lethalis. Eandem vim habent hæc verba: ſtricte Mandamus, Iniungimus, Ordinamus, Decernimus. Tertio, ex poenis lege conſtitutis perſpicitur grauis nec ne ſit obligatio: Vt ſi in iure Canonico excommunicationis ſententia lata, vel ferenda, & comminatoria, aut poena depoſitionis, degradationis, Interdicti, infamiæ, maledictionis æternæ, vel indignationis omnipotentis Dei, ſtatuatur. At ſuſpenſionis poena aliquando ob venialem culpam imponitur teſte Caie. in ſum. ſuſpenſio. immò quando fertur interdicti ſententia in Vniuerſitatem, Communitatem, ſi-

D ue Collegium, afficit etiam abſentes, qui nihil peccauere, & præſentes pariter inſontes: vt docent Ioannes Andr. & Calderinus quos citat, & ſequitur Silu. interdictum 2. n. 13. & Roſel interdictum 1. n. 6. ad finem, & colligitur ex cap. ſi ſententia, de ſent. excom in 6. verſ. cum vero Irregularitas cum ob delictum conſtituatur, nonniſi ex lethali peccato cõtrahitur. Niſi ex homicidio fiat quis irregularis, eo quòd det operam rei vetitæ, & interdictæ: nam tunc quamuis homicidium caſu ſequatur ob culpam noſtram leuem, vel leuiſſimam, multorum eſt opinio, irregularitatem contrahi Silu. homicidium 2. n. 1. & q. 23. Ange. irregularitas 1. n. 3. & 20. Tabien. irregularitas 1. nu. 5. Abb. cap. quæſitum, de poenit. & remiſ. Cai. 2. 2. q. 64. ar. 8. & hoc fortaſſis ideo eſt, vt videtur colligi ex c. ſuſcepimus. c. de cætero. ca. tua nos. de homicidio, quia contrahitur ob defectum lenitatis. In iure autem Ciuili poena capitis, ſeruitutis, aut perpetui carceris, aut publicationis bonorum, aut amotionis publici miniſterij, & muneris, aut infamiæ, vel amputationis membri grauem denotat obligationem.

Sexto Quæritur, An lex humana habeat poteſtatem alligandi conſcientiam cum periculo mortis? Duæ ſunt opi-

opiniones; Prima ait legibus humanis obſtringi conſcientias etiam cum vitæ diſcrimine. Adrian. 4. de clauib. q. 4. §. octaua exceptio. Cai. 1. 2. q. 96. a. 4. ita ſenſerunt: cuius quoque ſententiæ videntur eſſe Canonici iuris interpretes in cap. Sacris, De ijs, quæ vi metuſue cauſa fiunt, Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Abbas, & alij. Eo argumento ducuntur, quod ſumitur ex cap. Sacris, vbi dicitur, non excuſari a peccato eum, qui excommunicato ſeſe adiungit quocumque metu: excuſari tamen, ſi per vim eo vtatur in vitæ officijs. Et ſubiungitur ratio: quia ob nullum, inquit, metum eſt lethale peccatum committendum. Quaſi dicat; Princeps, vel Reſpublica poteſt aliquid iubere etiam cum mortis periculo faciendum. Secunda opinio docet, legem humanam poſſe quidem conſcientiam ligare etiam cum mortis periculo; numquam tamen ita ſeuere obligationem inducere. Sic Gab. Mai. Almai. Sot. Angel. Sil. Roſel. Naua. ſupra citati lib. 1. c. 11. q. 1. Vtra opinio ſit probabilior, & verior, primo libro docui c. 11. q. 1. vbi de hac tota controuerſia fuſius diſputaui.

Septimo Quæritur, An Monachus Carthuſienſis poſſit, & debeat veſci carnibus, vt euitet mortis periculum, quod alioqui citra dubitationem incurreret? Hanc quæſtionem tractauit Gerſon in tract. de abſtinent. Carthuſ. Mai. 4. d. 38. q. 24. Martin. in quæſt. de abſtinen. Victor. in relect. de temperan. nu. 8. attigit Medi. in tract. de ieiu. q. 13 in 4 argumen. Ioannes Andreas in c. conſilium de obſeruatione ieiuniorum. Antonius Butrius, Petrus Ancharanus, & Cardinalis in eodem cap. Conſilium. Occaſione propoſitæ quæſtionis, Gerſon, & alii quidam Theologi duo in dubium vocarunt. Primum, An liceat conſtitutionem edere, qua cuipiam carnium vſu in vniuerſum interdicatur, qualis fertur eſſe Carthuſienſis inſtituti Regula. Secundũ, An Monachis carnis vſu in vniuerſum lege, & conſtitutione interdicto liceat eas edere, certo mortis periculo imminente? Quorumdam fuit opinio non poſſe de ea re legem generatim, & vniuerſe conſtitui, & ea lata nihilominus iure naturali ſingulos compelli ad veſcendum carnibus, ſi id ad vitam tuendam remedium neceſſarium iudicetur. Vtrũque probant: quia lex humana ferri nequit contra id, quod naturale ius præcipit; at iure naturali vitam tueri, & conſeruare debemus, ad quam rem vſus carnium aliquando eſt neceſſarius. Deinde, ſi, cum vſus carnium remedium eſt ad vitã tuendam neceſſarium, Titius id negligeret, aut reſpueret, ſeipſum videretur occidere. Contra alij cenſent, & poſſe lege humana in vniuerſum carnium vſum vetari; & ea lege conſtituta, licere cuique, etiam cum probabili vitæ diſcrimine a carnibus abſtinere. Eo tempore, quo Ioannes Andreas viuebat, quidam ſtatutum Carthuſienſium penitus improbabant, vt iuri naturali contrarium: quam ſententiam, inquit idem Andreas, quidam medicus, & philoſophus inſignis, vt falſam, temerariam, & hæreſim ſapientem, edito opuſculo confutauit. Medicum, & Philoſophum nominat Arnaldum Villanouanum. Sed ſciendum eſt Arnaldum Villanouanum medicum tunc temporis, vt quorundam aliorum librorum auctorem, in quibus hæreſes iã ante damnatæ continebantur, duorum iudicum ſententia condemnatum fuiſſe in Catalonia Aragoniæ prouincia teſte Lymerico in Directo. Inquiſit. p. 2. q. 11. & q. 28. a quo acceperunt Bernardus Lutzemburgus in Catalog. hæret. lib. 2. verbo. Arnaldus, & Prateol. de vitiis, & ſectis hæreti. lib. 1. cap. 69.

In hac controuerſia primo animaduertendum eſt, legem iuſtam eam non eſſe, quæ expreſſim prohiberet veſci carnibus, eo etiam tempore, & rerum euentu, quo eiuſmodi cibus eſſet remedium ad vitam tuendam neceſſarium: nam eiuſmodi lex aperte cum naturali iure pugnaret. Deinde fas eſſe legem ſtatuere, qua vniuerſe certo perſonarum generi vſu carnium interdicatur: & talis eſt Carthuſienſium Monachorum regula: ea enim generatim tantum non ſpeciatim carnium vſum vetat, ac tollit. Hoc autem poſſe iuſta conſcientia per legem conſtitui, ratio ipſa videtur oſtendere, quoniam propter corporis macerationem, caſtigationemque ſenſuum: ad vitæ itidem ante male actæ pœnitentiam ſalutarem agendam, & propter libidinis illecebras reprimendas, denique propter virtutum religioſarum exercitationem, licet Religioſis conſtitutionem, ſiue legẽ præſcribere, qua carnium vſus in totum abdicetur: hoc enim non eſt vitæ tuendæ curam abijcere, ſed virtutis, & vitæ ſpiritalis profectum curare. Sic enim plerique religioſe, & ſancte a vino, & aliis ſuauioribus, & a quocumque meliori

A vitæ vſu etiam morbo laborantes, ac infirmi, & incommoda valetudine afflictati abſtinuerunt, & abſtinent in perpetuum, vt in virtutis ſtudium incumbant. Item iure, & tuta conſcientia multi durius vitæ genus ſectantur, & retinent, vt religioſe viuant. Obijcies contra, perinde eſſe, ſi tibi ſubito vitam adimas, aut paulatim diminuas. Reſpondeo: Quando quis hæc, & alia ſimilia eo animo faceret, vt ſe paulatim vita priuaret, male proculdubio factitaret: ſibi enim mortem conſciſceret. Item, ſi eo etiam caſu hæc ſuſciperet, quo certo, & euidenter conſtaret, paululum aliquando relaxari animum debere, vt vitam conſeruet, bene ageret: male itidem faceret, ſi ob nullum bonum finem ſibi propoſitum hæc, & alia ſimilia ſuſtineret. At vero nihil mali eſt, ſi hæc quiſpiam faciat ob virtutis officiũ obeundum: tunc enim non directo, & proxime ſibi vitam ex toto, vel ex parte adimit, ſed ſe in virtutum ſtudio, & cura exercet. Tertio, dubitandum non eſt, quin iuſta ſit, & rationi quoque conſentanea Monachorum Carthuſienſium Regula, qua in eo religioſæ vitæ inſtituto edendarum carnium vſus in totum eſt interdictus: id enim cum viuendi profeſſione, & more ſuſcepto maxime conueniens eſt; præ- B ſertim cum non pauca mirabilia diuinitus effecta referantur, quibus talis Regula comprobatur.

His prænotatis, dicendum mihi videtur; cuicumq. Monacho Carthuſienſi licet carnibus abſtinere etiam cũ probabili vitæ diſcrimine, quotieſcumque id fecerit ob alicuius virtutis officium tuendum, retinendum, aut iam ante intermiſſum reuocandum: videlicet ad euitandum ſcandalum, & offenſionem aliorum, ad conſeruandam religioſæ diſciplinæ conſuetudinem, inſtitutum, & Regulam, ne relaxatione paulatim langueſcat, decidat, ac pereat. Solet enim vitæ religioſæ (quæ humana fragilitas eſt) diſciplina, ſenſim minui, & eneruari, & ſæpe inſtitui, & Regulæ relaxatio ad caſus etiam iure vetitos extenditur, & trahitur. Cuique item licet ob virtutis officium permittere, vt ſibi ad vitæ vſus neceſſaria ſubtrahantur. Præterea, iuxta communẽ Theologorum ſententiam, licet ſingulis vitam periculo exponere pro amico tuendo, item fas eſt cuique tabulam in naufragio relinquere, vt patris ſui, vel Principis, vel egregij viri vitam conſeruet, vt Sotus docet Victoriam ſequutus lib. 5. de iuſt. & iure q. 1. a. 8. ad 1. ſi nondum filius tabu- C lam cœperit, cum poſſet eam commode capere; licet & nobis manere in carceribus cum probabili vitæ diſcrimine, vt amicos tueamur: ergo licet etiam nobis a carnibus abſtinere ob multarum virtutum officia.

Si vero nullum ſit huiuſmodi virtutis opus, mihi videtur, Carthuſienſem Monachum adſtringi; ita vt iure ipſo naturali compellatur ad veſcendum carnibus imminenti certo, & euidenti, aut etiam probabili vitæ periculo. Vt ſi ſolus ſit in deſerta ſolitudine, nec quid aliud ad edendum habeat præter carnes, & fame laboret, ac pereat, debet tunc carnes edere, ne intereat, nam in ſimilibus alijs caſibus id quoque dicimus. Exemplum ſit; Præceptum mihi eſt, ne domo exeam; Si vero non exiero, domus incendio abſumar, debeo egredi, ne incendar, ac peream. Item, ſi alius incurrat periculum incidendi in foueam, in quam lapſus interibit, nec adſit alius, qui illum poſſit ab eo periculo liberare, niſi ego: charitatis lege compellor ad eum eripiendũ, etiamſi mihi ſit domo exeundum. Poſtremo, votum, & iuſiurandum factum, aut præſtitum interpretamur obligationẽ D non parere, cum certum, & euidens, aut ſane probabile vitæ periculum immineat: ergo lex humana vi, & poteſtate caret, quando impendet vitæ diſcrimen, nec eſt vllum virtutis officium, ob quod obſeruari poſſit, ac debeat. Victoria quem ſequitur Ledeſm. 4. p. 2. q. 17. a. 6. dub. 5. docet etiam in hoc caſu Carthuſienſem monachum tuta conſcientia poſſe carnibus abſtinere: vt legem ſeruet.

De poteſtate legis humanæ pœnam in reos conſtituentis. Cap. VII.

PRimo Quæritur, An lex pœnam irrogans, ita alliget in foro conſcientiæ reos, vt pœnam ipſam ante condẽnationem criminis debeant ſuſtinere; hoc eſt, an ipſe reus legis pœnam a ſeipſo repetere, & ſumere, ſiue an ipſe per ſe tacita conſcientia luere iure cogatur. Alphonſus Caſtrenſis, vel propter hanc vnam quæſtionem edidit duos libros, De lege pœnali. Hanc item controuerſiam tractarunt Sotus libro primo de iuſtitia, & Iure q. 6. ar. 6 Cordubenſis

benſis in ſuis quæſtionibus lib. 1. q. 36. Couarruuias de Ma-
trim. p. 2. c. 6. §. 8. n. 10. Tiraquel. loco infra citando.

De hoc ſunt duæ opiniones. Prima dicit, quandocunq.
lex continet poenam ipſo facto, vel ipſo iure latam; ita obli
gationem inducit, vt eam poenam reus perſoluere cogatur
in foro conſcientiæ, etiam ante vllam criminis declaratio-
nem, & condemnationem, ita vt criminoſus ſtatim in poe-
nam ipſam incurrat; at vero quando lex poenam non la-
tam ipſo facto, vel ipſo iure, ſed duntaxat continet inferen
dam poſt criminis condemnationem, reus in foro conſcien
tiæ ante Iudicis ſententiam eam poenam non contrahit;
ita vt ſibi ipſe eam infligere nullo iure compellatur, nec
ipſam ſoluere debeat. Quam opinionem multis argumen
tis tueri, & probare nititur Alphonſus Caſtr. lib. 2. de lege
poena. c. 8. & 9. vbi citat Abbatem, & alios, ſic etiam Tiraq.
in l. ſi vnquam, C. de reuo. dona. nu. 261. vbi producit Abba-
tem, Felinum, & alios. Reuera ante eos idem ſenſit Abb.
in cap. Dilecti. de arbit. & Felinus cap. 1. de conſtitut. &
quidam alij. Secunda opinio docet, non omnem legem
etiamſi ipſo facto, vel ipſo iure poenam conſtituat non ob
temperantibus, gignere obligationem, qua debeat reus lue-
re, & ſoluere poenam in foro conſcientiæ, ante Iudicis ſen-
tentiam. Hanc opinionem eſſe communem inter omnes Ca
nonici, & ciuilis iuris interpretes, & Theologos ait Silue-
ſter, & pro ea citat Ioannem Andream, Archidiaconum,
Imolam, Alexandrum, & alios. Silu. Aſſaſſinus q. 5. Tabien.
Armilla. aſſaſſinus. Angel. poena nu. 3. Sic Ioan. Andr. Ge-
min. Anchar. & Franc. in c. pro humani. de homic. in 6. Cai.
2. 2. q. 62. ar. 3. Conta. de contra. tract. 1. q. 7. 2. concluſione.
Communem eſſe affirmant quoque Felinus, Sotus, Couarru
uias, Cordubenſis: quare ea quoque opinio, quia commu-
ni conſenſu recepta, mihi verior videtur, indeque probabi-
lior etiam apparet, quod nullo iure probatur, omnem poe-
nam ipſo iure latam contrahi, nec in vniuerſum eum, qui
legi non paret, poenam ſubire debere in foro conſcientiæ,
ante delicti condemnationem, vel ſaltem declarationem,
niſi id fieret lege imperatum expreſſe, vel tacite; quod quo-
modo accidat, dicemus inferius: & multo minus cogi reũ
poenam legis ſtatim perſoluere ſecundum conſcientiam,
antequã fuerit criminis condemnatus, vel ſaltem antequã
iudicis ſententia declaretur, eum contra legem peccaſſe. Et
ſciendum eſt crimina quædam eſſe, ob quæ iure ciuili, vel
canonico bona criminoſi addicta ſunt fiſco; primum eſt hæ
reſis. c. cum ſecundum leges. de hæreti. in 6. Secundum eſt
crimen, cum quis contrahit nuptias inceſtas eodem cap.
cum ſecundum leges: Tertium eſt crimen læſæ maieſtatis,
cum quis hoſtili animo aduerſus rem publicam, vel princi
pem eſt animatus. l. vlt. ff. ad legem Iuliam. maieſta. Quartũ
eſt, cum quis tranſuehit prohibitas ſpecies, ſeu merces, vt
is, qui defert ad Saracenos ferrum, arma, ligna, & qui re-
rum vectarum profeſſionem omittit; c. ita quorundam, de
Iude. & l. vlti. ff. de vectiga. §. diuus. Quintum eſt, cũ quis
Romanæ Eccleſiæ Cardinalem fuerit inſecutus, vel per-
cuſſerit, vel coeperit, aut id fieri mandauerit, vel inuenit fa-
cientem, vel ratum factum habuerit, vel conſilium dederit,
aut facientem defenderit, vel receperit ſcienter. c. felicis,
de poenis in 6.

Verum contra hæc obijcit non pauca Alphonſus Ca-
ſtrenſis. Primo: quia poena excommunicationis, ſuſpen-
ſionis, Interdicti, & Irregularitatis; in foro conſcientiæ cõ
trahitur ſtatim atque commiſſum eſt crimen contra legem,
quæ ipſo facto, vel ipſo iure haſce poenas irrogat. Reſpon-
deo, non eandem, ſed longe diuerſam eſſe rationem in his
poenis. Nam per has poenas priuat Eccleſia reos ſuis bo-
nis, non bonis ipſorum, iunctum ſuis ſuffragijs, beneficijs,
& fructibus, ſuorum ciuium conſortio, ſuis itidem ſacra-
mentis; Aliud vero eſt, quando lex poenam conſtituit, per
quam nocentes ſuarum rerum dominio priuantur; de his
enim legibus loquimur in præſentia, quæ tamquam poenã
bonorum publicationem nocentibus irrogant: & dicimus
earum violatores non debere ſua bona dimittere, & redde-
re Fiſco ante Iudicis ſententiam, quoniam id facere, nullo
iure coguntur. Secundo obijcit Caſtrenſis, inde fieri, vt
nullum ſit diſcrimen inter leges, quæ poenam continent
ipſo facto, vel ipſo iure latam: & eas, quæ poenam decer-
nunt Iudicis ſententia non obtemperantibus inferendam;
Reſpondeo, magnam eſſe differentiam; nam iuxta leges,
quæ poenam continent ipſo iure latam, Iudex ſententiam
pronunciat; qua crimen contra legem eſſe factum declara-
ns, & proinde reum poenam legis contraxiſſe; at vero

A iuxta eas, quæ poenam ſtatuunt ſententia Iudicis inferendã
non ſolum ſententia Iudicis fertur, vt crimen declaretur,
ſed etiam vt reus condemnetur ad poenam legis perſoluen
dam. Præterea, iuxta illas leges auctoritate Iudicis declara-
to crimine, retrotrahitur ſententia, & bona nocentis, ſiue
criminoſi ſibi vendicat fiſcus a die commiſſi criminis: ita vt
ab ea die bona eius apprehendantur, etiamſi alienata in a-
lios transferint. At vero iuxta has leges ſententia fertur,
nec tamen a die ſceleris admiſſi retro agitur, ſed ab eo tem
pore vim ſuam incipit habere, quo eſt a Iudice pronuncia
ta. Tertio obijcit Alphonſus id, quod habetur in ca. Cum
ſecundum, de Hæreticis in Sexto: ibi enim decernitur, vt
Hæretici, & rei læſæ maieſtatis, & ij, qui contrahunt nu-
ptias inceſtas a die admiſſi criminis ſint ſuis bonis priuati,
& eo ipſo eiuſmodi bona ſint fiſco addicta. Reſpondeo, ex
eo capite ſolum inferri, eos, quorum bona ſunt ipſo iure in
reipublicæ poteſtatem redacta, & ad fiſcum principis per
tinentia, propter crimen contra legem admiſſum, eſſe effe-
ctos inhabiles a die commiſſi delicti ad bona ſua alienan-
da; non tamen debere in foro conſcientiæ ante Iudicis ſen
tentiam ea ſtatim fiſco tradere. Quod ſi obijcias, a die pa-
B trati criminis ea bona eſſe iam fiſco principis addicta, ergo
transferuntur in fiſcum tamquam dominum. Reſpondeo, pa-
rum referre, transferint illa bona in dominium fiſci an non:
qua de re quæſtione proxime ſequenti dicetur: ſolum ne-
gamus reum lege compelli ad ea bona reddenda fiſco in fo
ro conſcientiæ, ante criminis condemnationem, ſeu potius
declarationem. Fatemur quidem eſſe iam reipublicæ pote-
ſtati ſubiecta, & ad fiſcum principis pertinere a die facino-
ris editi, ſed hoc ſolum pacto; vt fiſcus publicus ius habeat
capiendi poſt condemnationem criminis, vbicunq. ea de-
prehenderit a die commiſſi delicti.

Quarto arguit plurimas eſſe leges conſtituentes tãquam
poenam, vt in foro conſcientiæ hoc vel illud reſtituere de-
beant, qui contra fecerint: multas item eſſe Eccleſiæ leges,
quæ priuant ipſo facto, vel ipſo iure reos Beneficijs, aut Be
neficiorum fructibus, etiam in ipſo foro conſcientiæ ante
Iudicis ſententiam. Reſpondemus, nequaquam negare nos,
poſſe leges aliquas Canonicas, vel Ciuiles conſtitui inter-
ponentes poenam ipſo facto, vel iure in foro conſcientiæ
perſoluendam, diffiteri tamen eas omnes leges, quæ ipſo iu
C re, vel facto bonorum publicationem continent; tales eſſe,
vt adigant reos ad ſua bona reddenda fiſco in foro conſcien
tiæ ante Iudicis ſententiam. Fatemur item, ſi lex aliqua ita
poenam conſtituat, vt verbis exprimat, debere ſontes in fo-
ro conſcientiæ, vel ante criminis declarationem hoc, aut
illud facere, ſoluere, tradere, reſtituere, eam poenam ſtatim
eſſe in foro conſcientiæ luendam: niſi tamen lex hoc ex-
plicet, negamus reum in foro conſcientiæ lege compelli
ad poenam ſoluendam ante Iudicis ſententiam. Quinto,
opponit Caſtrenſis, nullam eſſe repugnantiam, ſi quis ſit
reus, & nihilominus ipſe de ſe poenam ſumat: nam aucto-
ritate Magiſtratus, & Iudicis poteſt reus condemnari, vt
per ſeipſe poenam perſoluat, ſuſtineat, & in ſe ipſe animad
uertat: ergo nihil eſt abſurdi, ſi lex nocentibus poenam ir
roget, quam in foro conſcientiæ ſoluere debeant. Reſpon
deo, non eſſe ex rei quidem natura repugnantiam, ſi idem
ipſe, qui reus eſt, poenam perſoluat, & a ſe exigat, ac ſu-
mat, vt idem ſit reus, & vindex; negamus tamen voluiſſe
leges ad hoc nocentes adigere, vt ipſi per ſe poenas in fo-
ro conſcientiæ luant, atque ſuſtineant, antequã Iudicis ſen
D tentia, vt criminoſi declarentur. Ac licet poſſint leges ad
id faciendum ſontes adſtringere; haud tamen adſtringunt,
niſi cum id verbis expreſſerint. Ac dubiæ quæſtionis eſt,
an cum quis ob crimen infamis eſt ipſo iure, neceſſaria ſit
criminis declaratio, vt repellatur ab officijs, dignitatibus,
ordinibus conſequendis, a teſtimonio in iudicio reddendo
in cauſa criminali, ab accuſando, a poſtulando, quibus om-
nibus leges, & iura infames prohibent. Reſpondeo, diſtin
guendum hic eſſe: nam ad repellendum, & impediendum
infamem, ne ea bona conſequatur, ſufficit, vel criminis de-
claratio, vel propria confeſſio ipſius infamis in iudicio, vel
criminis euidentia, vt docere videntur Archidiaconus, &
Ancharanus in c. Felicis, de poenis in 6. ſed ad amittẽdum
& deponendum officium publicum, dignitatem, beneficiũ
Eccleſiaſticum, quod ante habebat, neceſſaria eſt criminis
declaratio, vel propria confeſſio in iudicio, nec ſufficit deli
cti euidentia; quia poenæ, & odia reſtringuntur.

Secundo Quæritur, An ij, quos ipſo iure, vel facto ob
delictum lex humana bonorum ſuorum dominio priuat,

eo ipſo in foro conſcientiæ ante ſententiam iudicis priuati ſint dominio, & proprietate bonorum? Duæ ſunt ſententiæ, vna vult eos eſſe priuatos: quæ ſententia communi Canonici, & ciuilis iuris interpretum, & Theologorum cõſenſu recepta eſt. Sic enim ſentiunt Ioannes Andreas, Dominicus, Petrus, Ancharanus, Philippus Francus, & cæteri in cap. Cum ſecundum leges. de Hæreticis in Sexto; Ita etiam inter Theologos Conr. de contr. tract. 1. q. 7. conclu. 2. Cai. 2. 2. q. 62. a. 3. Medi. de reb. reſtit. q. 1. §. poſt rerum dominiũ. Caſtren. lib. 2. de lege pœna. c. 10. & 11. & alij. Quod probant, quia plane in vtroque iure, Ciuili, & Canonico ſtatuitur, eſſe aliqua crimina, ob quæ criminoſi ipſo iure amittunt ſuorum bonorũ dominium, vt habetur in cap. Cum ſecundum leges. de Hæreticis. Secunda opinio tradit, eos non eſſe ſuorum bonorum dominio priuatos: quam ſententiam tuentur Victo. in relect. de indiſ. p. 2. nu. 24. Sot. loco citato. Siman tit. 9. citato nu. 228. Archidia. in c. cum ſecundum leges, de Hæreti. in 6. & quidam alij qui eo vnico argumento nituntur, eo quod pœna legis in foro conſcientiæ ante ſententiam iudicis numquam contrahitur, niſi quando id lege ipſa fuerit expreſſum. Deinde, ſi dominio, vel proprietate ſuorum bonorum carerent, ea retinere tuta conſcientia non poſſent, cum res aliena ſit omnino reſtituenda. Accedit etiam, quod eorum bonorum proprietas, & dominium eſſet penes fiſcum, cui ea ob crimen deferuntur; & proinde compellerentur tacita conſcientia ad ea reddenda fiſco ante vllam criminis condemnationem. Adde his, quod legitur in l. quæſitum eſt. ff. qui, & a quibus manumiſſi; quæſitum eſt an is, qui maieſtatis crimine reus eſt factus, manumittere poſſit, quoniam ante damnationem dominus eſt? & in lege ex iudiciorum. ff. de accuſa. dicitur. Ex quo quis maieſtatis crimen contraxit, nihil ex bonis ſuis alienare, aut manumittere eum poſſe; vbi lex dicit ex bonis ſuis. Ergo ante condemnationem criminis dominus eſt bonorum ſuorum, quamuis lex impediat, quominus ea alienet.

Ad argumenta vero propoſita reſpondemus. Ad primum negantes nullam pœnam legis ipſo iure contrahi in foro conſcientiæ ante condemnationem criminis: oſtendemus enim inferius, aliquas eſſe leges pœnam ſancientes, in quã criminoſi, ipſo facto, incidunt ante Iudicis ſententiam. Ad ſecundum reſpondeo, non continuo ſequi, vt peccati rei lege compellantur ad bona ſua tradenda, aut relinquenda fiſco, quamuis ipſi ſint ſuorum bonorum dominio priuati: quoniam vt quæſtione proxime ſequenti patebit, leges eos deijciunt a dominio bonorum; a poſſeſſione vero, & adminiſtratione non item. Ad tertium ſimiliter, fatemur penes fiſcum eſſe dominium bonorum a die commiſſi criminis; manere tamen penes ipſos reos poſſeſſionem, & adminiſtrationem: nam leges adimunt quidem dominium, ſed non poſſeſſionem.

Tertio Quæritur, An ij, qui ipſo iure ob delictum, bonorum dominio priuantur, debeant in foro conſcientiæ reddere bona ſua fiſco ante criminis condemnationem? Tres ſunt opiniones, prima docet in vniuerſum ad id eos lege compelli. Hanc tuetur Alphonſus Caſtr. lib. 2 de lege pœna. c. 10. & 11. vbi alios citat, & ante eum Abbas, & quidam alij tum Ciuilis, tum Canonici iuris interpretes. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuoca. donation. nu. 291. ſequitur hanc opinionem, & pro ea citat Abbatem, Felinum, Bartholum, Corſettum, & alios. Secunda opinio reſpondet: aut crimen, inquit, eſt notorium ob euidentiam facti, aut ſecus. Si primum, nulla eſt opus declaratione criminis, vt reus adigatur ad ſua bona fiſco reddenda, ſed is ſtatim in foro conſcientiæ lege ipſa compellitur ad ea fiſco tradenda. Si ſecundum, neceſſaria eſt delicti declaratio auctoritate iudicis. Tertia ſententia docet generaliter ante condemnationem criminis nullam eſſe obligationem in foro conſcientiæ, qua reus cogatur reddere bona fiſco: quæ opinio eſt communis inter Canonici, & Ciuilis iuris interpretes, Theologos, & Summiſtas, & hæc eſt amplectenda. Sot. Cordub. Conar. Sal. Tab. Armil. Ang. locis ſupra citatis hanc ſententiam ſequuntur. Primo, quia conſuetudo eſt optima legum interpres: ſed vſu receptum eſt, vt leges pœnam huiuſmodi ſtatuentes in eum ſenſum accipiantur, vt ipſo facto, nocentes dominio bonorum ſuorum priuentur, non tamen poſſeſſione, & adminiſtratione. Deinde, quia iuxta iuris regulam; Pœnæ, & odia ſunt reſtringenda, ergo talis pœna legum, benignius, & mitius exponi debet: nimirum ipſo iure, vel facto bona ſint publicata, & addicta fiſco, eo quod

A dominium, & proprietas eorum, non autem poſſeſſio a die commiſſi criminis ad fiſcum pertineat.

Verum obijcit Caſtrenſis; In cap. Cum ſecundum leges, de Hæreticis in 6. poſtquam enumerantur leges aliquæ Ciuiles, & Canonicæ, quæ ipſo iure irrogant pœnam publicationis bonorum, ſtatim ſubiungitur: [Fiſcus tamẽ non capiat, aut apprehendat bona, quouſque ſententia Iudicis in reum ſit promulgata] quibus verbis non conceditur, aut permittitur reo poſſeſſio bonorum; ſed prohibetur fiſcus publicus, ea ſibi capere, aut vendicare, antequam condemnatio criminis proferatur. Vtraque enim poſſunt inter ſe conſtare: & quòd fiſcus nequeat capere bona ante ſententiam, & quod reus debeat tacita conſcientia ante criminis condemnationem ea fiſco reddere. Reſpondeo, more eſſe receptum, vt prædicta eius capitis verba in eum ſenſum accipiantur, vt nec fiſcus bona ſibi capiat, & vendicet, ante ſententiam iudicis, nec reus bona ſua reddat ante criminis condemnationem. Secundo Obijcitur, quod in cap. Euidentiam, de Accuſationibus dicitur: Euidentia criminis patrati non indiget clamore accuſatoris. Ergo cum ob euiden-
B tiam facti notorium eſt crimen, non oportet condemnationem criminis pronunciare. Reſpondeo, iuxta Gloſſam in eo capite, Quando crimen eſt notorium, euidentiam facti haberi vice accuſatoris, nimirum, vt Iudex fungens munere, & officio ſuo, ſine vllo alio accuſatore, iure poſſit in iudicio procedere vſque ad ſententiam ferendam. Euidentia igitur facti eſt vice, & loco accuſatoris, non item ſententiæ. Sufficit tamen, ſi reus ſuum crimen fuerit in iudicio cõfeſſus. Medi. de reb. reſtit. q. 1. §. poſt rerum dominium; tunc licitum eſt fiſco capiendi bona. Sed quæſtionis eſt dubium, an ſaltem quando leges, ſiue ſtatuta ob crimen priuant aliquem non bonis, quæ ante in patrimonio ſuo habebat, ſed ijs tantum bonis, quæ ab ipſo principe, vel republica habet, debeat criminoſus tacita conſcientia ea bona dimittere, & reſtituere ante vllam criminis declarationem. Verbi gratia, in academijs, religioſorum ordinibus, collegijs, ciuitatibus ſolent eſſe ſtatuta, vt qui hoc, vel illud delictum admiſerit, careat iure eligendi, ſuffragium ferendi, item eligi nequeat, item officium, dignitatem, adminiſtrationem, beneficium
C amittat, ſit priuatus muneribus, quæ acceperit. Sotus ſentit reum ante declarationem delicti reſtituere, aut dimittere hæc etiam bona non debere: quoniam licet ſtatuta priuata ſint, ea interpretari debemus iuxta iuris communis regulas: Item, fundatorum, & legiſlatorum mentem probabiliter credere poſſumus, cum iure communi congruere, ita vt voluerint ius commune in hac parte locum habere. Aliorũ tamen eſt opinio reum ante declarationem criminis tacita conſcientia hæc bona dimittere, & reſtituere debere: quia ſunt data ea conditione, ne hoc aut illud faciamus. Ergo ſunt leges conuentionales, non pœnales: item, quia potius impediunt, ne acquiramus, quam priuant, & ſpoliant acquiſitis; certe vtraque ſententia eſt probabilis: prima eſt tutior, & iuri communi magis conſentanea: Secunda videtur probabilis.

Quarto Quæritur, An ſint aliquæ pœnæ legibus conſtitutæ, quæ ipſo facto, & iure contrahantur in foro conſcientiæ ante vllam criminis condemnationem? Sot. lib. 1. de iuſt. q. 6. ar. 6. videtur contendere nullas eſſe eiuſmodi pœnas, niſi id leges expreſſerint. Fatetur enim leges quæ pœ-
D nas irrogant his verbis: Qui hoc, aut illud fecerit, ipſo iure, vel facto in foro conſcientiæ, vel ante vllam ſententiam iudicis vel criminis condemnationem, hoc, vel illud facere, aut pati, & ſuſtinere debeat, habere vim adigendi criminoſos ad pœnas ipſas in foro conſcientiæ ſuſtinendas. Concedit item leges, quæ ſunt conuentiones, & pacta, compellere in foro conſcientiæ eos, qui contra faciunt, ad pœnam quam irrogant perſoluendam. His exceptis, ait Sotus, in vniuerſum nulla lege compelli nocentes, ad pœnam in foro conſcientiæ perſoluendam. Alphonſus Caſtr. lib. 2. de lege pœna. c. 8. & 9. contra, ex multis legibus conatur oſtendere, pœnam legis aliquando deberi in foro conſcientiæ ante condemnationem criminis. Cai. 2. 2. q. 62. ar. 3 legis pœnas diſtinguit, alias dicens in agendo, alias in patiendo conſiſtere; & eas quidem, quæ in patiendo verſantur, contrahi in foro conſcientiæ ante condemnationem criminis, tales ſunt eæ pœnæ, quæ reum commodo aliquo, aut iure, emolumento, aut bono priuant, cuiuſmodi ſunt excommunicatio, ſuſpenſio, interdictum, irregularitas, infamia, publicatio bonorum, amiſſio beneficij, vel fructuũ, eius inhabilitas ad aliquid obtinendum, vel faciendum: nam eo ipſo,

irritum, & inane cenſetur, ſi quid obtinuerit, vel ſi quid ſe cerit; hæc enim poena non ſpoliat reum iure, quod habet, ſed impedit, ne ius acquirat. Eas vero, quæ in agendo ſunt, poenas nequaquam debere reos in foro conſcientiæ ante criminis condemnationem luere: cuius generis ſunt, quæ ſequuntur: poena capitis, amputatio membri, carcer, exilium, mulcta pecuniaria, condemnatio ad triremes, ad metalla, ad beſtias, & id genus ſimiles poenæ: nam ad illas primas, inquit, non requiritur actio, vt executioni mandentur: ad has vltimas vero ſemper eſt aliqua actio neceſſaria, vt ſuum ſortiantur effectum. Neque vero in ſumma, verbo, poena ſtatutorum, ſibi Caietanus aduerſatur, vt quidam exiſtimant, vbi docet poenam lege ſtatutam, licet non debeat aliquis in foro conſcientiæ ſoluere, niſi poſtquam de crimine eſt a iudice condemnatus, hoc tamen, inquit, fallit in duobus caſibus, in cenſuris ſcilicet, & teſtamentarijs poenis. Hoc ibi Caietanus: quod minime pugnat cum primo: quoniam, non negat his verbis poenam legis, quæ nos aliquo iure, vel commodo, & emolumento priuat, contrahi in foro conſcientiæ ante condemnationem criminis: Sed ſolū docet neminem lege compelli in foro conſcientiæ ad perferendam poenam, hoc eſt, ad ſoluendam, vel exigendam, & ſumendam a ſeipſo, quo verbo ſignificat loqui ſe de poena legis actionem requirente, vt executioni mandetur: quo etiam modo accipi debet, quod ait Gloſſa in cap. Fraternitas 12. quæſt. 2. numquam lege poenali reos adigi ad poenam in foro conſcientiæ perſoluendam.

Quod igitur attinet ad propoſitam controuerſiam, de ea hæc mihi videntur dicenda. Primo, nequaquam eſſe dubitandum, aliquas poenas in foro conſcientiæ ipſo iure, vel facto contrahi, quicquid Sotus dicat. Nam vt cæteras poenas omittam, ij tamen ij, quorum ob crimen, ipſo facto, bona publicantur, & fiſco principis addicuntur, poenam aliquam ſubeunt, quoniam a die ſceleris commiſſi, ſi bona alienent, & diſtrahant, non rataæ, & firmæ ſunt alienationes, vt reſcindi nequeant; nam ſi poſtea eorum flagitium condemnetur, ſiue declaretur ſententia iudicis, omnes alienationes bonorum a die perpetrati facinoris factæ diſſoluuntur; quæ certe poena eſt, eo quod alienationes ita fiunt, vt reſcindi queant, & facinoroſi ipſi quodammodo ſunt inepti, & inhabiles, aut impediti ad bona ſua diſtrahenda. Secundo, quando ſunt leges, quæ ſecundum conſcientiam ante vllā iudicis ſententiam ipſo facto, commodo, vel iure, & actione, vel bono aliquo priuant, in foro conſcientiæ iuxta probabiliem ſententiam contrahuntur huiuſmodi poenæ, quales ſunt multæ leges Collegiorum, Academiarum, Religioſorum ordinum, Ciuitatum, populorum, quibus ob delictum aliqui priuantur ſuffragio actiuo, vel paſſiuo, vt vacent, ita vt nec eligere, nec eligi queant. Tales etiam eſſe ſolent conſtitutiones Principum, vel ciuitatum, quibus Magiſtratus, Iudices, Notarij, tabelliones, & alij id genus publici miniſtri, ipſo iure priuantur muneribus, ſi quæ acceperint a litigantibus. Multæ item leges Eccleſiaſticæ, quibus Clerici ipſo facto, ante criminis condemnationem ſpoliantur Beneficiis, miniſterijs, officijs, honoribus, dignitatibus, aut ſuorum beneficiorum fructibus; ita vt beneficia ipſo iure vacent, & tamquam vacantia impetrari, & conferri queant ante criminis condemnationem, vt ſuo loco dicam. Nec eſt, quod Sotus reſpondeat, omnes huiuſmodi leges potius eſſe conuentiones, quam conſtitutiones: non enim negari poteſt eas eſſe proprie, & ſimpliciter leges, cum ſanciantur a Principe, vel ab eo, qui ius, & poteſtatem habet condendi legem, & cum vim habeant compellendi conſcientias ad id, quod imperant, exequendum. Non eſt ita vlla ratio, cur dicat Sotus non eſſe proprie, & ſimpliciter poenas, ſed potius ſententias, quibus aliqui inepti, & inhabiles redduntur ad aliquid faciendum, aut quibus tamquam obſtaculis quibuſdam impediuntur. Non enim dubitari poteſt, quin poenæ ſint; ſiquidem ob crimen conſtitutæ in foro conſcientiæ perſoluuntur. Tertio, certum mihi eſſe videtur, multas eſſe leges, quæ reos ipſo iure bonis quibuſdam priuant, quam poenam in foro conſcientiæ contrahi puto: quales ſunt, quibus ob crimen aliqui ipſo iure redduntur infames, & proinde ad multa inepti, & inhabiles: tales etiam ſunt, quibus alij, ipſo iure, ſua bona amittunt, hoc eſt, dominio, & proprietate priuantur, non e poſſeſſione deijciuntur: item, & eæ, quibus aliqui efficiuntur inhabiles ad aliquid in poſterum accipiendum, acquirendum, retinendum, impetrandum, faciendum, teſtandum, contrahendum, & alienandum: nec non, & eæ, quibus ipſo iure

A aliqui impediuntur, ne dominium eorum bonorum ſibi acquirant, quæ donantur eis, vel quæ deuoluuntur, deferuntur, vel transferuntur ad eos. Poſtremo, dubitari non poteſt, quin poſſint leges, & conſtitutiones ſanciri, quibus aliquis in foro conſcientiæ reſtituere cogatur, ſi quid acceperit: quoniam, eo ipſo, leges conſtituiſſe videntur, vt is ſit inhabilis ad acquirendum, quod eſt ſibi donatum, aut retinendum, quod aliquo modo acquiſiuit. Item, mulctam pecuniariam in foro conſcientiæ ſoluendam poteſt conſtitutio imperare.

Quinto Quæritur, An fructus, ſiue extantes, ſiue conſumpti bonorum, quæ ipſo iure propter crimina fiſco principis addicta ſunt, ipſi fiſco poſt declaratum crimen debeantur a die commiſſi delicti, an potius a die litis conteſtatæ. Duas opiniones iuriſconſultorum inuenio, vt referunt Couarru. de matrim. p. 2. c. 6. §. 8. nu. 6 & 7. & Tiraq in l. ſi vnquam. C. de reuocan. dona. ver. reuertatur nu. 268. vna affirmat omnes fructus repeti, & capi a fiſco, a die commiſſi criminis, & hanc ſequuntur Paulus Caſtrenſis, Salicetus, Alexander, Imolenſis, Iaſon, & alij, quos citat, & ſequitur Tiraquellus: hanc dicit eſſe communem Couarruuias. Al-

B tera docet ſolum ad fiſcum pertinere a die litis conteſtatæ, quam ſequuti ſunt ij, quos citant Couarruuias, & Tiraquellus. Sed prima eſt verior.

Sexto Quæritur, An poena in foro interiori debeatur, & ſoluenda ſit, quando lex poenalis addiderit ad poenam contrahendam nullam requiri ſententiam, vt habetur in c. pro humani, de homici. in 6. Reſpondeo cum Archidiacono in c. pro humani citato: ſi lex ſolum addiderit poenā contrahi ante ſententiam, eam non deberi, niſi poſt ſententiam, qua declaretur commiſſum eſſe crimen: quoniam eiuſmodi leges, & iura intelliguntur ſic; nullam requiri ſententiam, qua criminoſus ad poenam perferendam damnetur: hanc ſententiam Archidiaconi communi conſenſu, cæteri receperunt Ioan. Andr. Anchar. Geminia. Francus in illo capite pro humani citato. Silu. aſſaſſinus num. 5 & Emphyteoſis q. 2. Angel. poena. q. 3. Tabien. & Armil. aſſaſſinus, & citant etiam Alexandrum Imolenſem. Quid, inquies, ſi lex poenalis dixerit, ad poenam contrahendam nullam requiri ſententiam, qua declaretur crimen eſſe factum, vt habetur in conſtitutione Pauli 2. ambitioſæ: de

C reb. Eccl. non alien. Silueſter, Tabienſis, Armilla ſentiunt; tunc poenam in foro interiori eſſe ſoluendam, ante declarationem commiſſi criminis, quoniam perinde eſt, ac ſi lex edixiſſet, vt criminoſus poenam ſoluat in foro cōſcientiæ. Sed Couarru. in cap. citato §. 8. nu. 10. prope finem contra Silueſtrum, docet etiam tunc poenam non eſſe ſoluendam, antequam ſententia iudicis declaratum ſit delictum. Sotus lib. 1. de iuſt. q. 6. a. 6. ad finem dubitat, an opinio Silueſtri ſit vera. Mihi certe verior videtur, quam ſententia Couarruuiæ. At conuenit inter omnes, quando lex dixerit, poenā in foro conſcientiæ ſtatim deberi, eam eſſe ſoluendam ante declarationem criminis.

Septimo Quæritur, An ſi ij, quorum bona ob crimen ſunt ipſo iure publicata, & fiſco addicta, alienent ea ante delicti condemnationem, culpa careant: & an item ratæ ſint, & firmæ eiuſmodi alienationes? Reſpondeo, eos non peccare in alienandis ſuis bonis, quotieſcumque alienant ea, ob aliquid comparandum ad vitæ vſus neceſſarium: nimirum, ſi id faciant ad alimenta ſui, vel ſuorum conquirenda. Ita Silu. hæreſis. 1. q. 8. verſic. vnde donatio. Angel.

D poena. q. 3. ex Archidia. Ioan. And. Abbate, Bartholo, & alijs. Præterea, ſi crimen ita eſt occultum, vt ad forum iudiciale deferri nequeat, non peccant in alienandis ſuis bonis, quoniam damno neminem afficiunt, tamen fiſcum, quin bona eorum nondum ius acquiſiuit, cum ei non debeantur, niſi poſt ſceleris condemnationem: non emptorem, cui bona ſua vendiderunt, cum crimen numquam poſſit in foro iudiciali damnari, niſi ſententia Iudicis pronunciata. & cum factum ſit omnino occultum, cognoſci, & conuinci in iudicio non poteſt. Silu. Angel. locis citatis. Item, etiamſi commiſſum eſſe delictum in iudicio probari queat; non peccant huiuſmodi rei bona ſua vendendo alteri; ſi eum nullo vnquam incommodo afficiendum curent, nempe ſi eo animo parati ſint, vt emptori iſtorum damnum, quod fuerit perpeſſus, alia æquali re compenſent, ſi crimen fuerit in foro iudiciali damnatum; aut ſi emptorem moneant de periculo, cui ſunt eorum bona expoſita: quemadmodum ſi quis rem furtiuam, quam bona fide emerat, vendat alteri, & eum certiorem faciat de rei venditæ vitio, & conditione,

tione; non peccat, eò quòd ipſum non decipit. Silu. & Angel. & alij locis citatis. Præterea ſi tales facinoroſi bona ſua alienent, ſolùm gratis, & liberaliter donando alteri, aut cum alijs bonis pretio, & æſtimatione æqualibus permutando, in eo minimè delinquunt: neque enim fiſco damnum inferunt, ſiquidem rem æqualem ſibi acquirunt: nec ei, cui donant, vel cuius cum bonis permutant: nam ſi poſtea criminis conuicti, condemnatique fuerint, donatarius ſolus hiſce bonis ſpoliabitur, quæ dono acceperat, aut rẽ ſuã, quam cũ alia commutauerat, ſibi recuperabit. Silu. & Angel. Adhæc, ſi huiuſmodi alienationes, factæ ſint cum onere, uel damno alicuius alterius, peccatum eſt in bonis alienandis; vt ſi vendant alteri, vel ſi dotis, aut nuptiarum cauſa donent: & tunc non eſt peccatum iniuſtitiæ contra fiſcum, qui ante criminis condemnationem ius in bonis nondum acquiſierat, ſed contra emptorem, vel alium, cui damni veriſimile periculum imminet. Silu. & Angel. & reliqui locis citatis.

Quòd ad ſecundum, quod quærebatur, attinet; An ſcilicet valeant alienationes? dicimus vtriuſque iuris doctores communi conſenſu reſpondere, eas non valere, hoc eſt nullius eſſe ponderis, & firmamenti, præſertim quando crimen eſt læſæ maieſtatis, vel hæreſis. Quod probant ex l. Quiſquis, §. Emancipatio, & l. vltima, C. ad legem Iuliam maieſtatis; in quibus decernitur: Si quis crimen læſæ maieſtatis incurrerit, omnia bona eius à die criminis admiſſi publicari, hoc eſt in reipublicæ, vel principis poteſtatem redigi, & omnes alienationes bonorum, manumiſſiones ſeruorum, emancipationes filiorum reſcindi debere. Dicendum itaque eſt, alienationes ante condemnationem criminis factas, non eſſe ſimpliciter ratas, & firmas, eò quòd pendent ſemper ex conditione futura, ſcilicet ex condemnatione delicti. Si crimen enim commiſſum eſſe probatũ fuerit, diſſoluuntur omnes obligationes; ſi autem nunquam probetur, vim ſuam habent, & nunquam dirimuntur.

Octauo Quæritur, Quænam bona, & commoda propter crimina publicentur. Reſpondeo, ex communi ſententia Canonici, & ciuilis iuris interpretum, quam habet Simancas de Catholicis inſtitutionibus tit. 9. propter crimen præſertim læſæ maieſtatis, & pari ratione propter hæreſim, à die commiſſi delicti publicari ipſo iure omnia bona mobilia, immobilia, & ſe mouentia; iura quoque, & actiones, quæ dicuntur bona incorporalia Simancas tit. 9. num. 7. Vnde ſerui, & ancillæ, et animalia cum cæteris bonis fiſco deferuntur. Siman. tit. 9. nu. 11. immò ſi aliqua ex contractu cõditionali debeantur reis, ad fiſcũ quoque pertinent ſubſecuta conditione; et ius ipſum conditionis implendæ ad fiſcum tranſit; ſi modò fiſcus commode conditioni parere poſſit. Siman. tit. 9. num. 12. Quare ſi vxor criminoſa ſit, omnia eius bona dotalia, & paraphernalia, & donata, & accepta propter nuptias, quæ alicubi dicuntur arrhæ, & omnia lucra, quæ conſtante matrimonio, alicubi conſtitutionibus Principum, vel ſtatutis populorum ad vxorem pertinent, publicantur. Siman. tit. 9. nu. 12. item, ſi filius familias ſit criminoſus, publicatur peculiũ eius Caſtrenſe, & quaſi Caſtrenſe, & aduentitiũ: quia huiuſmodi peculiorum proprietas, & dominium eſt penes filium familias, non patrem: & proinde publicato peculio aduentitio, non amplius, pater habet vſum fructum, quia ſtatim vſus fructus proprietate conſolidatus ad filiũ criminoſum, & propterea ad fiſcũ ſpectat, eò quòd maxima capitis diminutione ius patriæ poteſtatis ſoluitur, cui conſequens eſt, vt vſus fructus amittatur, cum proprietate ad filiũ perueniat. Si pater ſit criminoſus, omnia eius bona publicantur peculium quoque profectitium, quoniã eius proprietas eſt penes patrem, licet ſit penes filium adminiſtratio. Ita quoque publicatis bonis mariti, publicantur omnia, quorum dominium, & proprietas eſt penes ipſum: hæc omnia Siman. tit. 9. nu. 12.

Ex his perſpicitur, quænã bona penes reũ criminis inuẽta non publicẽtur; publicatis enim viri bonis, dos integra reſtituitur vxori; bona itẽ paraphernalia, & cætera quorũ proprietas, & dominium eſt vxoris: cuiuſmodi ſunt accepta propter nuptias, & pars lucrorum conſtante matrimonio a quæſita, & dona accepta ab alijs, præterquam à viro Simanca. tit. 9. n. 67. & ſequent. Item patre familias criminoſo deprehenſo vſus fructus, quem habet in bonis filij aduentitijs, nõ publicatur; quia cùm filius ſui iuris efficiatur, conſequens eſt, vt vſus fructus ad eum cũ proprietate perueniat. Publicatis bonis filij familias, nõ publicatur portio (Siman. tit. 9. nu. 81.) illa legitima, quæ ipſi poſt patris obitum debetur: nec publicatur item peculium profectitium, quia eius proprietas pertinet ad patrem. Præterea generaliter publicatis facinoroſi bonis, nõ publicantur bona futura, hoc eſt quæ poſtea acquiruntur, ſed tantùm ea, quæ ipſe reus criminis habet, cum delicti damnatur. (Siman. tit. 9. num. 79. Siman. tit. 9. num. 61.) Vnde iura conditionalia ex vltima voluntate pendentia, ſi conditio impleta fuerit poſt condemnationẽ criminis, ad fiſcũ non tranſeũt, ipſa quoque debita non publicantur. Itẽ ſiquid alienum reperiatur inter nocentis bona, vtpote depoſitum, commodatũ, conductum, pignori datum, id omne domino reſtitui debet. Vnde creditoribus criminoſi, qui ante crimẽ erant, debet fiſcus ſatisfacere ex bonis publicatis: nam id bonorum cuiuſq; eſſe intelligitur, quod deducto ære alieno ſupereſt. Quæres, quid ſi Titius pecuniam mutuã dederit Caio criminoſo occulto ante criminis condemnationem, an eiuſmodi mutuũ pertineat ad fiſcum? Reſpõdeo, ſi mutuũ dederit ad eius inopiam ſubleuandam, non publicatur. Item ſi criminis reus pecuniam mutuũ acceptam cõuerterit in rem aliquam, vt ſi horreum neceſſarium, vel quippiam ſimile ædificauerit; ſi aliquid iamiam ruiturum refecerit; ſi oliueta penè abſumpta renouauerit; ſi vites propagauerit; arbuſta coluerit, ſeminaria fecerit, flumina congeſtis aggeribus auerterit, aut ſi in valetudinem ſuam vel familiæ, aut in funus ſuum, & ſuorum impenderit, tantundem debet reſtituere. Idem iuris eſt, quando pecunia mutua accepta in res neceſſarias, aut vtiles verſa fuerit, quamuis poſtea res ipſæ caſu perierint. Exempli cauſa, ſi Titius reus frumentum mutuũ accepit ad familiam alendam, & id in horreo poſitum periit, tantundem eſt reſtituendum. Similiter ſi ex pecunia mutua accepta ſeruum neceſſariũ, aut equum emerit, & poſtea ſeruus deceſſit, vel equus interiit, tantundem is, qui mutuũ dedit, recuperare debet. Deinde quæres; Quid ſi criminoſus occultus ante condemnationẽ ſceleris vendiderit aliquid, an fiſcus poſt criminis condemnationem debeat emptori pretium reſtituere? Reſpondeo, ex communi ſententia Ciuilis, et Canonici Iuris interpretũ, pretium emptori non eſſe reddendum, quia res vẽdita eſt ea conditione, vt venditio reſcindi poſſet à fiſco. Nec refert, ſi bona fide emptor cum reo ipſo contraxerit, quoniã rem vitium habentem emit, perinde ac is, qui bona fide rẽ furtiuam pretio comparauit; Si tamen pretium ab emptore ſolutum, vel aliud loco pretij eſſet in bonis ipſius nocẽtis, id reſtitui debet emptori, vt docent Io. Andr. Archidi. Domi. Petrus, Ancharanus, Philippus in c. cum ſecundum leges, de Hæret. in Sexto. Idem iuris eſt, ſi non totum pretium, ſed pars eius in bonis criminoſi ſit: ea ſine dubio eſt emptori reddenda; nam quod iuris eſt de toto, eſt quoque de parte. Si roges An quando a lege, vel canone pœna conſtituta eſt in criminoſum, vt ipſo facto ſua bona amittat, iure queat poſt obitũ criminoſi delictũ in iudicio cognoſci, et tractari, vt bona ipſius fiſcus capiat, non hæredes? Reſpondeo, poſſe, vt ait Gloſſa cõmuni conſenſu recepta in l. 3. §. quod autem. ff quod quiſque iuris. Hanc eſſe communem ſententiam teſtatur Coua. in epit. p. 2. c. 6. §. 8. n. 6. vnde c. accuſatus §. penul. de hæret. in c. 6. et c. 2. de præſcription. in 6. hæreticus poteſt poſt mortem condemnari, et bona eius, quæ ad hæredes deuenerãt, poſſunt fiſco addici. Si rurſus inquiras, an bona criminoſi poſſit iure præſcriptionis hæres vſu capere contra fiſcum? Reſpondeo poſſe, vt docet Couarruuias loco citato cõmunem ſententiam ſequutus. Vnde hæredes hæretici, ſi quadraginta annis poſſederint bona ipſius poſt mortẽ eius, ignorantes eum fuiſſe hæreticũ, vſucapiunt ea bona, nec poſſunt à fiſco uexari c. 2. de præſcript. §. ſi poſt mortem. Secus eſt, ſi ſciuerint eum fuiſſe hæreticum, tũc enim hæredes nullo tempore vſucapiunt, vt habetur in eodẽ capite. Addit tamen Couarruuias, bona alterius criminoſi poſſe hæredẽ legitimo tempore vſucapere, etiã cum mala fide, hoc eſt, etiã ſi nouerit eũ fuiſſe criminoſum, ſed de hoc alias dicã.

Aliæ quæſtiones ad eandem rem pertinentes diluuntur. Cap. VIII.

PRimùm quæritur, an peccet Titius, qui ſciens Caio reo læſæ maieſtatis, vel Hæretico occulto, donatione, vel teſtamento relinquit aliquid ex ſuis bonis? Reſpõdeo, non peccare, ſi bona fide per ignorantiã donauerit, vel reliquerit. Item, ſi aliquid donet ob egeſtatem Caij, nullum eſt peccatum: ſi tamen nulla ſit Caij inopia, & certò ſciat criminis Caium eſſe condemnandum tanquam criminoſum

ſum ipſo iure bonis priuatum, peccatum eſt; ſiquidē donat ei, quem nouit eſſe criminoſum, & ſunt donata ad fiſcum deuoluēda: huiuſmodi enim criminoſi, & ſunt ipſo iure ſuorum bonorū dominio priuati, & effecti inhabiles ad aliquid acquirendū. Quare Titius à die cōmiſſi criminis nullius rei ſibi donatæ, vel teſtamēto relictæ dominium poteſt acquirere. Poſt criminis verò declarationē, id, quod teſtamento habet acceptum, pertinet in foro conſcientiæ ad legitimos hæredes eius, qui ipſi legauit: quod verò donatione accepit, debet quoque, vt ſit tuta conſcientia, reſtituere ei, qui donauit; vel eius hæredibus. Hæc autem intelliguntur, quando is, qui donauit, vel teſtamento reliquit, bona fide id fecerit, criminis prorſus ignarus: nam ſi ſcienter criminoſo donauerit, vel teſtamento legauerit, fiſco deferuntur bona eo modo accepta. Ratio vtriuſque eſt: quia ſi bona fide donata fuerint, vel relicta, cum donatarius, aut legatarius capax eorum non ſit, conſequens eſt, vt eo ipſo, redeant ad donantem, qui per ignorantiam donauit, vel reliquit: Si verò ſcienter data, relictaue fuerint, ij, qui donarunt, ob culpam, ſuis bonis donatis, vel teſtamento relictis meritò ſpoliantur.

Secundò Quæritur, An quando quis ob crimen eſt ipſo iure priuatus adminiſtratione publica, beneficio, munere, & officio, quo fungitur, valeant acta eius ante criminis declarationem, quando crimen eius ita populum latet, vt communi errore populus teneatur, aut maior pars eius? Reſpondeo: Licet quidam dixerint non valere: verius tamen eſt omnia vi publicæ adminiſtrationis, aut muneris, & communis erroris eſſe firma, & rata, donec crimen ſententia Iudicis declaretur, vel omnibus innoteſcat. Et proinde ſi ſit Magiſtratus, valent ſententiæ pronunciatæ: ſi Tabellio, vel Notarius, valent inſtrumenta confecta: Si procurator publicus, valent negotia ab eo geſta. Ita Silu. verbo Hæreſis 1. q. 8. §. Tertia pœna, ad finem. Angelus. Pœna. q. 5. & Gloſſ. in Authentica, de Tabellionibus verſ. Documentis. Atque id ratio ipſa perſuadet: quoniam quamuis ob crimen, ipſo iure amiſerit dominium, vel quaſi dominium, titulum, aut ius, quod habet, ret(?) net tamen ante condemnationem, vel euidētiam criminis iuris ipſius adminiſtrationem, quæ in agendo conſiſtit. Et in l. Barbarius, ff. de offi. Prætoris rata cenſentur, quæ facta ſunt ab eo, qui Prætor non erat, publicè tamen Prætor habebatur: nam omnia acta publica propter vtilitatem eorum, qui apud eum egerunt communi errore bona fide ducti, vt firma, & rata habentur: tunc enim reſpublica, Princeps, & Eccleſia ob communem plebis errorem iuriſdictionem dare videtur, ne communis pax, & tranquillitas ciuium perturbetur. Secus eſt, quando crimen eſt per euidentiā facti, vel propriam nocentis confeſſionem in iudicio notorium. Secus etiam eſt in ijs, qui eius crimen, & pœnam nouerunt: & iuxta hoc intelligitur, quod conſtituit Gregorius. 7. in ca. dudum. 2. de electio. & tradit Gloſſa in eo capite. ver. decepti. Secus etiam eſt in iis, qui ſecundum leges, vel Canones intruſi dicuntur in beneficium, officiū, dignitatem, vel adminiſtrationem, hoc eſt in ijs, qui ſine vlla ſuperioris auctoritate officium, vel beneficium habēt. Abbas in c. nihil. de elect. Angel. Confeſſio. 4. nu. 12. Roſel. Confeſſio 3. nu. 42. Silu. Confeſſor 1. q. 19.

Tertiò Quæritur, An ſi Clericus ſit ob crimen ipſo iure beneficio Eccleſiaſtico priuatus poſſit tuta conſcientia illud retinere ante condemnationem criminis; cum lex dicat ipſo facto priuamus, vel ipſo iure ſit priuatus Beneficio. Reſpondeo, eum poſſe, donec deliquiſſe in iudicio declaratum fuerit, niſi ipſa lex expreſſerit, vt ipſo facto, vel iure debeat in foro conſcientiæ beneficium deponere: vel niſi lex ſic habeat; vt ipſo facto, ante quamlibet criminis declarationem debeat Beneficium dimittere. Sic Siluester, Angelus, Tabienſis, Armilla locis ſupra citatis. Et ratio id conuincit, quia quamuis Clericus, ipſo facto, dominium, vel quaſi dominium, hoc eſt titulum beneficij perdiderit; non tamen adminiſtrationem eius, & poſſeſſionem. Ex quo deducitur, ſi eiuſmodi Clericus ſit parochus, & crimen eius occultum quoque ſit, valere acta eius: ergò ſi pœnitentium confeſſiones excipiat, ratæ ſunt, & firmæ, tum confeſſiones, tum abſolutiones peccatorum. Si ſit Canonicus, & ſuffragium ferat in ipſo Canonicorum Collegio valet eius ſuffragium ob communem populi, vel Collegii errorem. Idem iuris eſt, ſi quis ob delictum ſit ipſo iure priuatus Collegio, municipio, ciuitate, ante condemnationem criminis, in foro conſcientiæ non cogitur Collegium relinquere, municipium, vel ciuitatem, donec ſen-

A tentia iudicis inde excludatur, & eijciatur: quoniam licet ſit ipſo facto iure Collegij, vel municipij priuatus; non tamen è poſſeſſione deijcitur; non enim præcipit lex, aut canon, ut in ſe ipſe animaduertat, & pœnam à ſe ſumat. Si tamen quæras, an Clericus ob crimen aliquod, vel factum ipſo iure priuatus beneficii fructus faciat ſuos? Quidam aiunt ſibi tum fructus acquirere, eò quod poſſeſſio bonæ fidei ſine vero titulo dat fructus poſſeſſori. Dicēdum tamen arbitror, eum fructus non facere ſuos, vt alibi fuſiùs diſputabo: nam fructus beneficiorum ſine titulo non acquiruntur, et ſicut hoc locum habet; quum initio titulus non acquiritur; ita etiam vim habet, cum ob crimen, vel ob factum titulus ad non titulum reducitur. Et quando Clericus, ipſo iure, ob crimen, vel ob factum eſt beneficio priuatus, eius beneficia tanquam vacantia impetrari, & conferri alteri poſſunt ante criminis condemnationem; beneficiario, qui non amplius iure, ſed facto tantùm poſſidet, non vocato: quamuis poſſeſſio alteri dari nequeat, eo, qui facto poſſidet, non vocato, capitu. licet Epiſcopus, de præb. in 6. At verò ſæpe fructus ipſos etiam iure conſcientiæ debet reſtituere, quando ob factum aliquod, ipſo iure, Clericus eſt beneficio priuatus, vt quando

B beneficiarius vxorem ducit; quando Epiſcopus creatur, quando parochus inſtitutus intra annum ad ſacerdotium non promouetur; quando beneficiarius religionis profeſſionem emittit: quando aliud beneficium Eccleſiaſticum obtinet, quod ſimul cum primo poſſideri iure non poteſt: in his caſibus non ſolum fructus reſtituere debet; ſed etiā beneficium ipſum deponere ante vllam iudicis ſententiā, quoniam non priuatur ipſo beneficio ob criminis pœnam, ſed ob ipſum factum, et beneficium conſequutus eſt ea tacita conditione, ne aliquid illorum, quæ dixi, faceret; ergo non eſt opus iudicis ſententia, vt dicam inferiùs.

Quartò Quæritur, An poſt condemnatum ſententia Iudicis crimen, Reus ſtatim debeat in foro cōſcientiæ ſua bona fiſco reddere, aut Beneficium, et adminiſtrationem publicam deponere? Duæ ſunt opiniones, Prima docet eum ad id faciendum confeſtim in foro conſcientiæ lege compelli. Sic Abbas, et Felinus, & quidam alij in cap. 1. de conſtitutionibus. Secunda verò ſententia dicit in foro

C conſcientiæ id nequaquam eum facere debere, quouſque fiſcus eius bona ſibi capiat, et vendicet, ſed ſolùm iure compelli ad parendum ſententiæ Iudicis, et miniſtris ſententiam exequentibus. his enim obſiſtere non poteſt. Ita Couarruuias de Matrimonio par. 2. cap. 6. §. 8. nu. 10. vbi citat Adrianum, Caietanum, et Decium: atque hæc ſententia probabilior mihi videtur, quoniam non condemnatur reus, vt bona ſua fiſco per ſe ipſe tradat, aut Beneficiū dimittat, vel ſe ſe adminiſtratione publica abdicet: ſed ſolùm ſententia fertur, qua declaratur, eum in crimen incurriſſe, & proinde in pœnam legis ipſo iure conſtitutam ac ſtatim fiſcus ius acquirit, vt ſibi eius bona vendicet. et continuò ea omnia capit, et omnes alienationes à die facinoris admiſſi reſcindit: & Reſpublica ſimiliter confeſtim Magiſtratum publica adminiſtratione priuat, & Ordinarius Eccleſiæ Antiſtes Clerico condemnato Beneficium adimit, et alteri confert, et quamlibet Beneficij renunciationem à die commiſſi criminis diſſoluit: et hoc ipſo, reus huiuſmodi pœnas debet in foro conſcientiæ ſuſtinere. Et ſciendum eſt, quando poſt criminis condemnatio-

D nem fiſcus bona ſibi tradenda curat, reum in foro conſciētiæ compelli ad ea reddēda, ita vt nihil ſibi retinere queat, nihil poſſit alteri dare. Imò ea bona repetente fiſco, quicunque alius ea poſſideat, occultare tuta conſcientia nequit, ſed debet in foro conſcientiæ fiſco reddere.

Quintò Quæritur, An ſi eiuſmodi reus, cuius bona ſunt ipſo iure publicata, legitimè à Iudice de crimine rogetur, & id denegauerit, vel celauerit, ratione cuius liberatur à condemnatione criminis, compellendus ſit in foro conſcientiæ ad eam pœnam ſoluendam, quam ſolueret, ſi crimen eſſet confeſſus? Duas inuenio opiniones. Vna docet eum eſſe ad id compellendum. Sic Sotus lib. 1. de Iuſtitia q. 6. a. 6. poſt concl. 4. verſ. vnum hic autem adnotato. Quod probat primò, quia occultando, vel inficiando crimen, impedit ſententiam, qua condemnaretur alioqui ad pœnam luendā: Sed qui impedit alterum, ne rem cōſequatur in foro cōſcientiæ cogitur eā reſtituere, cui debet. Deinde talis reus denegādo crimē, de quo legitimè rogatur à Iudice, peccat contra officiū ſuum, quoniā ſicut teſtis legitimè interrogatus ratione ſui muneris et officij, et iuſtitiæ lege cogitur teſtificari, ſic reus legitimè rogatus, debet veritatem

122

ſitatē cōſiteri; ergo niſi eam cōſiteatur contra iuſtitiā delinquit. Item quicunq; contra fas, & ius omne, eſt cauſa damni alteri illati, debet in foro conſcientiæ id reſarcire; ſed eiuſmodi reus contra leges & iura, eſt cauſa, ne fiſcus, vel alius, cui ipſo iure ſunt bona addicta, ea ſibi capiat, & vendicet; ergo debet in foro conſcientiæ reſtituere fiſco, vel alteri, ad quem bona ipſo iure pertinent. Præterea, niſi Iudex iuxta allegata, & probata in iudicio ſontem condēnaret ad pœnam legis ſuſtinendā, deberet ipſe in foro conſcientiæ eam pœnam ſoluere: ergo pari ratione reus, qui crimen celat, & denegat, ad pœnam luendam lege compellitur, idem cum Soto quidam alij ſenſerunt.

(Molin. de iuſt. tract. 2. diſput. 25. propè finem.)

Altera opinio negat cogi reum in foro conſcientiæ id facere; eo tamen animo eſſe debere, vt ſi iterum legitimè rogetur, verè, & ingenuè ſe deliquiſſe fateatur; alioqui niſi ita affectus ſit, à peccatis abſolui in foro conſcientiæ nequaquam poteſt. Sic Nau. in man. cap. 25. nu. 51. Sic etiam Salon. 2. 2. q. 62. artic. 3. contro. 2. Rationes huius opinionis ſunt hæ: Primò, quia pœna nunquam in foro conſcientiæ debetur, quouſque Iudicis ſententia condemnetur crimē. Deinde quoniam fiſcus ante delicti condemnationem nō habet ius acquiſitum in criminoſi bonis, ergo donec reus criminis damnetur, nihil ipſe fiſco in foro conſcientiæ debet. Animaduertendum eſt, in Iure, pœnam à damno diſtingui, ita vt damnum in foro conſcientiæ reſtitui debeat ante Iudicis ſententiam. Pœna verò non niſi poſt criminis declarationem debetur. Exempli gratia. Eſt lege Principis conſtitutum, vt qui in vrbem certas merces inuexerit, vendi ſemtue in foro, vel per certa loca tranſtulerit, certam ſoluat penſionem, alioqui ipſo iure amittat merces, vel quadrupli pœna teneatur. Titius legitimè rogatus merces occultans lege compellitur in foro conſcientiæ ad ſoluendam Principi penſionem, quia eſt tributi genus legē debitum: & Titius occultans impedit iniquè, ne Princeps penſionem ſibi debitam acquirat; & proinde damno eum afficit, quod verò quadruplum ſoluere cogatur, pœna eſt, non damnum. Præſens autem controuerſia non eſt de damno reſarciendo, & compenſando, ſed de pœna ſoluenda, de qua inter omnes conuenit; quandocunque lex pœnam continet ferendam à Iudice, reum legitime rogatum, & ſe deliquiſſe diffitentem, non adigi in foro conſcientiæ ad eam pœnam luendam, ſed debere eſſe eo animo, vt ſi iterum interrogetur à Iudice legitimè, ſuum crimen aperiat, & fateatur. Nam cùm lex ipſo facto, vel iure pœnam non irroget, ſed eam Iudicis officio inferendam decernat; conſequens eſt vt eiuſmodi pœna nunquam in foro conſcientiæ debeatur, niſi reus ſit criminis condemnatus. Verbi cauſa, eſt pœna legis à Iudice imponenda; vt quicunque certum delictum fecerit, relegetur, vel ad quadruplum perſoluendum condemnetur, vel officio, vel dignitate, vel beneficio Eccleſiaſtico, vel his, aut illis bonis ſpolietur; ſi Titius deliquerit, & legitime rogatus à Iudice ſe peccaſſe negauerit; non eo ipſo in foro conſcientiæ debet in exilium ire, vel quadruplum ſoluere, aut officiū vel beneficium dimittere, aut bona reddere, antequam delicti condemnatus ſit, Hoc Nau. in man. c. 25. nu. 51.

Tota igitur quæſtio eſt de pœna, quam in delinquentes lex ipſo iure, vel facto conſtituit. De qua itidem probabilius mihi videtur: Si reus legitimè interrogatus crimen occultauerit, aut denegauerit, eum non compellendum in foro conſcientiæ ad eam pœnam perſoluendam: quoniam in vniuerſum mihi verius apparet, nunquam pœnam in foro conſcientiæ deberi, donec reus ſceleris condemnetur, ita Nauarrus.

Ad Soti verò argumenta reſpondeo. Ad primum, non eandem eſſe rationem de eo, qui impedit alterum, ne rem aliquam aſſequatur, quæ eſt de reo ſe deliquiſſe neganti: nam is, qui impedit, contra iuſtitiam delinquit, & damno alterum afficit: reus verò, priùs quàm damnetur pœnam ſoluere nullo iure compellitur. Pœna enim propriè, vt iam probauimus, damnum non eſt: & poſt criminis condemnationem, tantùm debetur. Ad ſecundum reſpondeo, etiam teſtem, ſi nocentis crimen occultet, nulla lege compelli ad luendam, ſiue dandam pœnam, ad quā ſeu ipſe damnaretur, debere tamen in foro conſcientiæ in integrum refundere, ſi alterum damno affecerit. Sic etiam reus ſe peccaſſe negans, debet in foro conſcientiæ damnū reficere, ſi quempiam læſerit; non tamen eam pœnam ſubire, ad quam damnaretur, ſi crimen detegeret. Ad tertium reſpondeo, pœnam non eſſe damnum, & proinde non eſt idem iuris de pœna, quod eſt de damno. Obijcies, Reus crimen occultans contra iuſtitiam delinquit, & propterea quòd crimen denegat, ad pœnam legis luendam non damnatur; ergò debet in foro conſcientiæ eam perſoluere; ſicut ſi teſtis delictum inficiaretur, aut celaret, hoc ipſo contra Ius delinqueret. Reſpondeo, tum teſtem, tum reum in crimine occultando contra officium ſuum, & ius ipſum peccare; ita vt, & ipſe teſtis, & reus ſententiam ſuam reuocare in foro conſcientiæ debeat; & proinde eo animo eos eſſe oportet, vt quandocunque iterum legitime rogentur, crimen patefaciant, & fateantur ingenuè. Quæres, an lege compellantur ad id, quod dixerunt, ſtatim reuocandum? Reſpondeo, minimè: niſi ad deuitandum damnum alterius, quod probabiliter creditur ſequuturum. Iudicis enim eſt eos non ſemel tantùm, aut iterum interrogare, ſed ſæpius, quòd ſi Iudex eos non amplius interroget, ipſi imputandum eſt, non teſti, aut reo. Ad quartum reſpondeo, idem quoque iuris eſſe de Iudice, qui ſi iuxta allegata, & probata reum minimè condemnet, debet in foro conſcientiæ, quicquid damni eſt cōſecutum, reſarcire; non tamen pœnam legis perferre, ad quam reus condemnaretur, ſi, vt deberet, legitimam, vellet ſententiam ferre.

A

B

Sextò Quæritur, An qui contra legem peccant condemnari queant, vt ipſi à ſeipſis legis pœnam repetant, ac ſumant? Sotus lib. 1. de iuſt. q. 6. artic. 6. probare contendit eſſe contra rectam rationem, vt idem ſit reus, & vindex. Alphonſus Caſtrenſis contrà lib. 2. de lege pœna. ca. 10. & 11. multis conatur oſtendere id nequaquam cum ratione pugnare. Breuiter dicendum exiſtimo, nullam eſſe ex rei natura repugnantiam, ſi reus condemnetur ad pœnam, qua ipſe in ſeipſum animaduertat, & quam ſumat de ſe, prout meretur eius delictum; quamuis id eſſet in multis alioqui durum, & graue onus. Si pœnæ itaque fuerint de morte ſubeunda, aut de membro aliquo corporis amputando, reus condemnari nequit, ad mortem ſibi ipſi inferendam, vel ad membrum ſibi aliquod abſcindendum; eſſet enim huiuſmodi lex haud dubiè tyrannica, & iniqua, & propterea nemo ea teneretur. Quæres, Quid ſi quiſpiā damnetur ad ſcindendam ſibi venam, & ſanguinem eliciendum, vt ſic ſenſim, ac paulatim (vti de Seneca ferunt) intereat? Reſpondeo, meo quidem iudicio id genus pœnæ eſſe iniquum, & barbaricæ immanitati proximum. Nec aliter videtur ſentiendum eſſe de lege, aut ſententia, qua quiſpiam condemnaretur ad venenum ſponte, ac per ſe epotandum. Quod ſi pœnæ fuerint de pecunijs, aut alijs id genus bonis ſoluendis; lex poteſt ita pœnam ipſo facto irrogare, vt reus ad eam ſoluendam in foro conſcientiæ compellatur; nihil enim in hoc cum recta ratione pugnare videtur. Si autem pœnæ ſint corporales quidem, at non tales tamen, quæ vel mortem afferant, vel membrum amputent, ſed quæ dolore tantum corpus afficiant, poteſt quoque lex conſtituere, vt reus eas debeat in foro conſciētiæ ſuſtinere. Huius generis ſunt in primis pœnæ verberum, ieiuniorum, vigiliarum, peregrinationis, carceris, quibus corpus maceramus, ſenſus coercemus, vel aliquid aliud ſimile perferimus. Poſtremò, ſunt aliæ pœnæ, quæ quamuis in agendo conſiſtant, vſu tamen ita ſunt receptæ, vt ipſe reus ſaltem poſt condemnationem criminis, & poſt quam fuerit damnatus ad pœnas, eas perſoluere debeat; quales ſunt pœnæ, quibus quis condemnatur, vt patriam relinquat, exulet, certo loco commoretur, et habitet; atque huiuſmodi pœnis etiam lex ita poteſt imponere, vt ipſo iure antequam crimen condemnetur, debeat reus ipſe perſoluere: non igitur omninò cum ratione pugnat, vt idem, qui eſt reus, ſit etiam in ſeipſo pœnæ vltor, & vindex, vt docet Couar. in epito p. 2. c. 6 §. 8. nu. 10.

C

D

Septimò Quæritur, An pœna mutuo conſenſu contrahentium conſtituta debeatur in foro conſcientiæ, antequam petatur? Sciendum eſt, eos qui contrahunt, conuenire inter ſe aliquando, vt ſi alter eorum à contractu receſſerit, aut in ipſo contractu quippiam deliquerit; certam pœnam ſoluere debeat. Quæſtio igitur eſt, an talis pœna in foro conſcientiæ ſoluenda ſit, antequam ab altero contrahente petatur? Duplex eſt opinio, prima eſt dicentium, eam deberi in foro conſcientiæ, etiamſi nunquam petatur, quæ opinio fuit Anchar. in capit. poſſeſſor. de regulis iuris. in 6. quæſt. 3. Felini in capitu. 1. de conſtit. nume. 43. Deci. in capit. primo. de conſtitut. nume. 2. eo argumento innixa, quod huiuſmodi pœna non eſt lege impoſita, ſed

contrahentium ſpontaneo conſenſu, & poteſt quiſque ſe alteri obligare; ob id enim ſolet hæc pœna conuentionalis appellari, non legalis, eò quòd ex conuentione contrahentium conſtituitur. Item, ſi quis certum aliquid teſtamento alteri reliquit ea conditione, vt hoc, aut illud efficiat, ſin minùs, legatum ex teſtamẽto acceptum amittat, vim habet in foro conſcientiæ, cum mortuus pœnam amplius exigere, & ſumere à ſocio ſuperſtite nequeat. Altera opinio tradit in foro conſcientiæ non deberi, quouſque petatur: quod docuerunt Coua. de matrim. p. 2. c. 6. §. 8. num. 11. & citat. Corn. & Rebuff. ſic etiam Nau. in man. ca. 23. nu. 67. Probant, quoniam contrahentes tacitè conſentiũt, vt pœna ſtatim atque petita fuerit, debeatur in foro conſcientiæ, ſin minùs, ne debeatur. & proinde ſibi quiſque imputare debet, qui cùm habeat ius pœnam repetendi, nõ repetit. Hæc opinio ad veritatem magis accedit, vtpote benignior, & mitior, & pœnæ, & odia reſtringenda ſunt.

Porrò animaduertendum eſt, non eſſe eandem rationem de donationibus, vt ſi patronus liberto donet omnia bona ſua, vel bonorum partem, eò quòd ſe filios non habiturũ crediderit, ſuſcepto filio libertus lege compellitur ea bona patrono reddere, l. ſi vnquam C. de reuoc. donationib. non enim id lex præcipit, vt pœnã, ſed quia probabiliter putatur patronus ea conditione tacita donaſſe, vt ait Couarr. de matrimo. p. 2. c. 6. § 8. num. 17. Quòd ſi quis omnia bona ſua extraneo donauerit, eò quòd putet filios ſe non ſuſcepturum. Reſpondeo reuocari donationem etiam, tacita conſcientia; quia probabiliter creditur facta donatio, ea conditione, ſi qui donauit, filios non ſuſciperet, ergo filiis ſuſceptis locum donatio non habet. Quid ſi aliquis donauerit, & donatio reuocatur ob ingrati animi crimen à donatario commiſſum, iuxta id, quod habetur c. vlti. de dona. & l. vl. C. de reuo. dona. an tuta conſcientia donatarius ingratus poſſit bona accepta retinere, ſi ea donator non repetat. Couar. loco citato reſpondet, fortè retinere tutò poſſe. Probabilius oppoſitum iudico; idem iuris eſt de votis, quæ vocantur pœnalia. Verbi cauſa, vouet Titius, aut iurat, ſi amplius luſerit, aut ſi in hac, vel illa re peccauerit, ſe daturum certam pecuniæ quantitatem pauperibus: eiuſmodi pœna in foro conſcientiæ debetur ſtatim, vt votum, aut iuramentum fuerit violatum; nam votum fit Deo, & ipſi eſt gratum, & acceptum; quò fit, vt ſi non ſeruetur, Deus confeſtim velit, vt pœnam conſtitutam perſoluat voti contemptor. Præterea, pœna in teſtamentis adiecta, in foro conſcientiæ abſque mora debetur, quoniam in huiuſmodi pœnis ineſt tacita teſtatoris voluntas, vt ſi id, quod vult, non impleatur, hæres vel legatarius hæreditatem, vel legatum penitus amittat, & cum teſtator deceſſerit, pœnam amplius repetere non poteſt; ergo cum bona ſua teſtamento relinquit ea conditione, vt hoc, aut illud faciat hæres, aut legatarius, ſin minùs, relicta bona amittat, tacitè hæredem, vel legatarium ſibi obligaſſe videtur, ita vt pœnam in foro conſcientiæ perferre debeat, vt cùm maritus relinquit ſuorum bonorum vſum fructum vxori, ſi alteri non nupſerit, aut ſi caſtè vixerit. Nauar. in manu. cap. 23. num. 62. Sot. lib. 1. de iuſt. quæſt. 6 artic. 6. Couar. loco citato, Caie. in ſumm. pœna. item ij, qui ad certum Collegium admittuntur, ſolent promittere ſe hoc, aut illud facturos; ſin minùs, Collegio tantundem ſoluturos, quantum in ipſorum alimenta Collegium impenderit poſt fidem, & promiſſionem violatam. Quæritur iam an huiuſmodi bona in foro conſcientiæ debeantur, ſi ea Collegium non petat? Ratio quæſtionis eſt, quia cum quis aliquid alteri promittit, ei ſuam fidem obſtringit. Sed fidei datæ violatio eſt per ſe peccatum. Præterea Collegium ea conditione collegam admittit, & alit ſuis ſumptibus: ſed datum ob conditionem, vel cauſam, ea non ſubſecuta repetitur. His tamen nihil obſtantibus, probabile quibuſdam videtur eiuſmodi pœnam in foro conſcientiæ non deberi, niſi à Collegio petatur, quoniam de hac idem iuris eſſe videtur, quod eſt de pœnis contrahentium conſenſu conſtitutis: quare promiſſio eius, qui in Collegium cooptatur, catenus vim habet in foro conſcientiæ, quatenus pœna petitur: quod ſi Collegium pœnam non petat, ſibi imputet, atque eo ipſo iure ſuo cedere, & pœnam, quam alioqui repetere poſſet, remittere, & condonare probabiliter creditur. Alijs tamen verius apparet iure conſcientiæ hanc pœnam ſtatim deberi, & eſſe ſoluẽdam, quia videtur fuiſſe mens fundatoris, vt ſtatim deberetur: & lex potiùs conuentionalis, quàm pœnalis eſt: & idem iuris eſt in ſtatu-

A to, ſi dicat: qui hoc, vel illud perperam fecerit, Collegium amittat, vel Collegij fructibus, ſumptibus, vel alimentis careat. Sic ille. Vtraque opinio eſt probabilis; Prima benignior, & mitior eſt. Secunda videtur probabilis, ſed rigidior, & ſeuerior, fortaſsis fundatorum menti, & voluntati magis conſentanea.

Quibus modis dignoſci queat lex continẽs pœnam ipſo iure latam, & ea, quæ continet pœnam ſententia Iudicis ferendam Cap. IX.

HAnc controuerſiam fuſiùs tractarunt Felinus in cap. Rodulphus, de reſcript. §. qui incipit. Vltimo. Andreas Tiraquellus in l. ſi vnquam, C. de reuocandis donationibus in ver. reuertatur a nu. 20. vſque ad nu. 265. Alphonſus Caſtro lib. 2. de lege pœnali cap. 5. & 6. Vt dilucidè, & explicatè cognoſcatur lex continens pœnam B ipſo iure, vel facto latam, ſunt certæ quædam regulæ tradendæ, atque obſeruandæ. Prima ſit: Quando lex ita ſancitur: Qui hoc, vel illud fecerit, in hanc, vel illam pœnam incurrat ſine vlla alia ſententia Iudicis; vel ita: Ipſo facto, vel ipſo iure pœnam contrahat, vel ſic: Hoc vel illud in foro conſcientiæ ſoluere debeat: Lex eſt pœnam continens ipſo iure latam, cuiuſmodi ſunt multæ pœnæ in iure Canonico conſtitutæ, vt in Extrauagante conſtitutione. ambitio. c. de rebus Eccleſiæ non alienandis, & in capit. licet canon. & capit. commiſſa, de electione in 6. & in Extrauaganti. execrabilis, Ioannis 22. & capit. de mutã. de præb. cap. pro humani. de homicid. in 6. capit. Felicis. de pœnis eo lib. in Extrauaganti Pauli. 2. quæ incipit, Cùm deteſtabile. & habetur, inter communes de Simonia: & alicubi extant Regiæ conſtitutiones, ſtatuta ciuitatum, & populorum, quibus cauetur, ne ij, qui ſunt Regi, vel Principi à ſecretis, aut à Conſilijs, munera à quoquam accipiant: alioqui debeant in foro conſcientiæ quicquid muneris acceperint, reſtituere: Ne iidem Iudices, Notarij, Tabelliones aliquid vltra ſtipendia ſibi debita accipiant C à litigantibus: alioqui debeant accepta in foro conſcientiæ reddere. Eadem ratio eſt, quando lex his verbis pœnam conſtituit: nullus reum abſoluat quouſque ſoluerit pœnam lege ſancitam.

Secunda Regula ſit. Quando lex in pœna irrogãda vtitur verbis præſentis temporis, quibus vti ſolet Iudex, cum ſententiam pronunciat reum ad pœnam condemnans; continet pœnam ipſo iure latam. Vt ſi lex ita feratur; Aliter facientes excommunico, anathematizo, ſuſpendo, interdico, relego, condemno, priuo. Item, ſi poſt huiuſmodi verba; Declaro, Decerno, Definio, Iudico, Volo, Denuncio, ſequatur verbum præſentis, aut præteriti temporis pœnam ſignificans. Verbi gratia. Aliter facientem declaro eſſe excommunicatum, ſuſpenſum, vel in excommunicationem, aut ſuſpenſionem incurrere, eſſe priuatum dominio bonorum, vel beneficio, vel adminiſtratione, aut amittere beneficium, dominium bonorum, vel adminiſtrationem; Aut eſſe infamem, vel ad hæc, vel illa inhabilem & ineptum; Aut carere iure ſuffragium ferendi, vel eligen- D di; Similiter ſi lex dicat, Denunciet is, aliter facientes eſſe excommunicatos, ſuſpenſos, priuatos, depoſitos, inhabiles, vel infames.

Tertia Regula ſit, hæc verba: Sit irritum, & inane, vel careat viribus, aut uires non habeat; item, Non valeat, vel ipſo iure non valebit: vel, Nihil agitur, vel agetur; itẽ, non teneat, vel, nullum ſit factum. Item, Non poſſit, aut, Non poterit: pœnam ſignificant ipſo iure latam. Et parum aut nihil refert prædicta verba ſingula per ſe ponantur, an duo, triaue coniuncta, aut ſimul cum aduerbijs vniuerſitatem, et negationem ſignificantibus; vt ſi dicatur. Omninò, prorſus, penitus non valeat. Idem iuris continent nomina quædam vim, et poteſtatem negantia, Vt ſi lex dicat; ſit ineligibilis, inteſtabilis: nam perinde, eſt ac ſi diceret, Eligi non poſsit, teſtari nequeat.

Quarta Regula. Verba, quæ nullum hominis miniſterium ſignificant, in legibus poſita, innuunt pœnam ipſo iure latam; qualia ſunt, ſubiaceat, ſubdatur, incurrat, incidat, contrahat, amittat, perdat, cadat, recedat, redeat, reuertatur, & alia id genus pleraque. Nec refert, huiuſmodi verba dicantur eſſe imperatiui modi, et præſentis tem-

tis temporis, an futuri temporis, & ſubiunctiui modi: neque enim eſt, cur labores Alphōſus Caſtrenſis in Canonici, & Ciuilis iuris doctoribus reprehendendis tanquam barbaris, & grammaticæ imperitis, eò quòd tradiderint prædicta verba eſſe futuri temporis, ipſe autem contra potius cenſeat eſſe præſentis temporis Imperatiui modi; attamen poſſunt accipi, vt verba futuri temporis Subiunctiui modi, ita vt ſenſus ſit; ſi quis hoc, aut illud fecerit, in hanc pœnam incidat.

Quinta regula: Quandocunque vna cum pœna legibus irrogata ponuntur aduerbia ſequentia, Statim, Confeſtim, Illico, Continuo, Mox, Protinus, incontinenti, ex tunc, ſignificatur pœna ipſo iure lata, vt eſt communis ciuilis, & Canonici iuris interpretum opinio.

Sexta Regula: Lex pœnam conſtituens, ſi verbo præſentis temporis Indicatiui modi, aut præteriti vtatur, pœnam continet ipſo iure latam: quod iuris Pontificij doctores communi ſententia tradiderunt: Vt ſi lex ita condatur: Qui hoc, aut illud fecerit, excommunicatur, ſuſpenditur: Vel ita; eſt excommunicatus, eſt ſuſpenſus. Idem eſt, ſi dicatur, Nouerit ſe ſuſpendi, vel eſſe ſuſpenſum: Vel ſi dicatur: Sit ſuſpenſus, ſit interdictus, aut priuatus bonis ſuis.

Porro ad cognoſcendum, legem pœnam ferendam denunciantem, ſit hæc prima Regula: Quotieſcunque lex pœnalis vtitur verbo, quod ſolam pœnæ comminationem exprimit, continet poenam ferendam, non latam: vt ſi lex ita ſanciatur: Præcipio, aut Prohibeo ſub poena excommunicationis, vel ſub interpoſitione anathematis, aut ſub interminatione interdicti, aut ſub maledictione pœnæ æternæ, aut ſub indignatione Omnipotentis Dei. Ita docent Canonici iuris periti in c. Dolentes, de celebratio. Miſſarum, Gloſſa, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & alij.

Secunda Regula: Omnis lex, quæ cum poenam proponit, vtitur verbo futuri temporis, poenam continet ferendā, non latam. Quemadmodum ſi lex dicat: Qui bouem fuerit furatus, quinque reſtituet. Similiter ſi dicat; Qui fecerit hoc, vel illud, priuabitur, vel ſic. Si hoc, aut illud fiat, factum irritabitur, reſcindetur, reuocabitur. Ita etiam, ſi dicat: excommunicetur, ſuſpendatur, priuetur, excludatur, relegetur, irritetur, reuocetur, reſcindatur; hæc enim verba ſignificant actionem iudicis. Atque hæc eſt communis vtriuſque iuris interpretum ſententia.

Poſtremo notandum eſt: Quoties de aliqua dictione in lege poenali poſita merito ambigitur ſignificet, necne ſententiam, & poenam ipſo iure latam, iudicandum eſt non ſententiam latam, ſed ferendam continere. Ita Gloſſa, Abbas, Felinus, & Philippus Francus: nam iuxta Regulas iuris, odia ſunt reſtringenda. Item, in poenis benignior, & mitior interpretatio, & ſententia eſſe, reddi, & pronunciari debet.

Quam poteſtatem habeat lex humana in actus mentis ſimpliciter internos. Cap. X.

QVæſtio eſt inter Theologos. An lex humana actus voluntatis interiores imperare, aut prohibere queat. Hanc quæſtionem agitarunt Medina de oratione quæſt. 15. quæ eſt de poteſtate Eccleſiæ in actus cordis. Cordubenſis in ſuis Quæſtionibus lib. 4. quæſt. 13. de poteſtate Papæ. Almainus in tract. de poteſtate Eccleſiæ cap. 10.

Porro duæ ſunt in hac controuerſia ſententiæ, vna affirmat legem humanam, præſertim Eccleſiaſticam habere poteſtatem in actus ſimpliciter internos; quod videtur ſenſiſſe Adrian. quodl. 8. ar. 1. item 4. de cōfeſſ. q. 2. & alij probant. Alberti. de agnoſ. aſſer. Catho. & hære. c. 33. nu. 11. citat Gloſſam, Cardinalem, Ancharanum, Imolam, & idem quoque ſenſit Alber. Pigh. lib. 6. de Eccle. Hierar. c. 16. ſic etiam Roſel. abſolutio. 1. nu. 28. & 29. & citat Goffredum, Rainerium, Ioann. Andream, ſic etiam videntur docere Abbas c. 2. de officio ordinarij. n. 12. Feli. c. porro. de ſent. excommunicatio. Eorum argumenta ſunt. Primum ſumitur ex Clemētina de Hæreticis cap. 1. vbi Pontifex edicit, poena excommunicationis, & ſuſpenſionis interpoſita, vt Epiſcopi, & cæteri rerum ad Fidem ſpectantium Iudices, à Romano Pontifice deputati officiū Inquiſitionis exequantur, abſque vllo odio, ira, timore, vel quocunque alio humano affectu. Sed huiuſmodi affectus ſunt actus interni. Secundum ducitur ex cap. Commiſſa. de electione in 6. Vbi conA ſtitutum eſt, vt ſi quis parochialem Eccleſiā obtinuerit, ſine voluntate aſcendendi ad ſacrum Sacerdotij ordinem, beneficium ipſo iure amittat, & fructus ſuos non faciat. Tertium ſumitur ex cap. Dolentes, de celebratio. Miſſarum, vbi ſtatutum eſt, vt qui lege, vel canone compelluntur ad preces horarias recitandas, Officium diuinum ſtudioſè, attente, & deuote dicant; Sed Attentio, & Deuotio, ſunt actus interni. Quartum, In multis concilijs decretum eſt, vt qui hoc, vel illud dixerit, docuerit, aut crediderit, anathemate percutiatur, c. ſi quis eorum d. 30. ex Concilio Gangrenſi, c. ſi quis nuptias, c. ſi quis virorum d. 30. & Concil. Tolet. 1. & Braca. 1. cano. ſi quis crediderit: Sed credendi actus eſt internus, hoc enim ipſo diſtinguitur ab actu dicendi, & docendi. Item, in Hæreticos frequenter inquiritur, ita vt interrogentur, an aliquādo ſic, vel aliter crediderint. Quintum, Romanus Pontifex ſæpe vota relaxat indulgentiæ beneficio: nam aliquos voti vinculo, & lege ſoluit. aliquando etiam vota commutat, eadem itidem reſcindit, quamuis interna ſint. Sextum, Eccleſia indixit annuam peccatorum confeſſionem, & tamen ſi quis internis tantum peccatis ſit maculatus, debet ea ſemel ad annum proprio B ſacerdoti confiteri. Septimum argumentum: Eccleſia poteſt peccata interna reſeruare, ita vt abſolutionem eorum certis presbyteris non omnibus committat. Poſtremum argumentum eſt: Nihil impedit, quo minus Eccleſia actus internos imperare, vetareue poſſit, quod eos eſſe factos in foro iudiciali probare nequeat: nam peccata externa ſæpenumero adeo ſunt occulta, vt probari nequeat ea eſſe commiſſa; & tamen externa delicta ſunt Eccleſiæ poteſtati ſubiecta; quod enim quippiam fuiſſe factum, probari in foro iudiciali non poſſit, hoc ideo eſt, quia deſunt probationes, indicia, & teſtes: non autem quia deſit iuriſdictio, & poteſtas. hanc ſententiam probabilem putat eſſe Medina de poenit. tract. de oratio. q. 15.

Secunda opinio docet, lege humana non poſſe imperari, aut vetari proximè, & directo per ſe actus mentis ſimpliciter internos. Hanc ſententiam ſequuntur. Dur. 4. d. 17. q. 8. Palu. 4. d. 17. q. 1. a. 2. Cai. 2. 2. q. 11. a. 1. Almai & Cordubenſis locis citatis. Sotus 4. d. 22. q. 2. a. 2. & a. 3. poſt concluſ. 5. & Caſtr. lib. 2. de iuſt hæreti. c. 18. Mai. 3. d. 25. q. 3. §. dubitatur, & Anto. p. 3. tit. 24. c. 4. Silu. excommunicatio. C 7. in excommunicatione 2. Angel. hæreticus nu. 2. Nauarr. de poenit. d. 5. principium. nu 19. Couar. in regula peccatum, de regul. iuris in 6. nu. 7. vnico argumento permoti: quia actus ſimpliciter interni omnino cognitionem humanam latent, ac fugiunt; ita vt per ſe cognoſci ab homine nequeant; ergo non poſſunt iuriſdictioni, & poteſtati humanæ ſubijci: nulla enim iuriſdictionis poteſtas iudicare, & ferre ſententiam poteſt, niſi audita, & cognita cauſa.

In hac itaque controuerſia ſciendum eſt, quædam vt manifeſta, & certa apud omnes conſtare. Primum eſt; Quotieſcunque lex, vel conſtitutio humana eſt conuentio quædam, & pactio, vim, & poteſtatem habet in actus internos, non quidem quatenus lex humana eſt, ſed quatenus habet conuentionis rationem, & naturam. Vnde Eccleſia ius habet ſua Beneficia Eccleſiaſtica, aut Beneficiorum fructus huic, vel illi conferendi, modo hunc, vel illum animum, & voluntatem habeat: & proinde merito conſtitutio Eccleſiaſtica decernit, vt is, cui parochialis Eccleſia confertur, ad ſacrum ſacerdotij ordinem intra an-
D num promoueatur; quod ſi voluntatem non habuerit eum ordinem ſuſcipiendi, nulla erit beneficij impetratio, & adeptio. Pari modo cum aliqui cooptantur in certum Collegium iure exigitur ab eis, vt hunc, vel illum animum & voluntatem habeant: alioqui enim omnia Collegij iura amittunt. Similiter etiam Ordinarij Eccleſiarum præſules, qui beneficia conferunt, ius habent inquirendi; An qui ad Beneficium, vel Dignitatem prouehuntur, habeant voluntatem ea ſtatim dimittendi, ſiue deponendi. Eccleſia enim, & quiſque poteſt ſua bona in alterum transferre ea conditione, & pacto, vt hoc, aut illud præſtet. Secundo, omnes in hoc conueniunt, legem ſcilicet humanam hoc ipſo, quod quippiam exterius iubet, aut prohibet, ſimul etiam præcipere, aut vetare actum internum, qui requiritur, vt actus ſit humanus. Verbi cauſa. Indicit Eccleſia ieiunia, aut dierum feſtorum obſeruationem, eo ipſo imperat, vt velimus ieiunia ſeruare, ac dies feſtos colere: actus enim humanus, quem lex humana iubet, eſſe nequit, niſi ſit voluntarius, & liber. Tertio, inter omnes pariter conſtat, actus externos etiam

adeo occultos, ut eos factos eſſe in foro iudiciali nunquam probari queat, iuriſdictioni, & poteſtati humanæ ſubijci: quoniam actus externus ſuapte natura cognitionem humanam non fugit: quod autem in foro iudiciali probari non poſſit, ex accidenti eſt, eo quod deſint teſtes, & legitimæ probationes: quo fit, vt Hæreticus exterior, quamuis ſit penitus occultus, ſit ipſo iure excommunicatus. Et hoc eſt, quod probat Gloſſa ex multis iuris capitibus in Clementina prima, de Hæreticis. verb. eo ipſo, & ibi Cardinalis, Imola, & alij Canonici iuris interpretes. Quarto etiam eſt compertum, & certum, lege humana poſſe præcipi, vel vetari, ne actus exteriores fiant hoc, vel illo affectu prauo, nimirum ne fiant odio, vindicta, metu, aut denique cauſa, & ſtudio amicorum, aut propinquorum: tunc enim lex humana directo, proxime, & per ſe actus exteriores præcipit; ex accidenti uero prohibet eos voluntatis affectus, qui ſolent actus externos aliquo modo corrumpere, & deprauare. Obijcies; Affectus animi ſimiliter ſunt etiam interni, ergo nequeunt humana lege interdici. Reſpondeo, inter affectus aliquos eſſe ſimpliciter internos, qui ſeſe exterius non produnt, & de his nihil lex humana decernit: alios vero, qui actus externos comitari, conſequi, & etiam antecedere ſolent; immo eos etiam eliciunt, & pariunt, & eiuſmodi affectus non ſunt ſimpliciter interni, quoniam ſeſe proferunt, & fundunt exterius, eo quod ſint cauſæ, origines, modi, & circunſtantiæ externorum operum, & proinde coniecturis, ſignis, & indicijs in foro iudiciali ſæpenumero cognoſci, & probari queunt.

His conſtitutis longe probabilius, & verius eſt, cæteros actus mentis ſimpliciter internos nequaquam iuriſdictioni, & poteſtati humanæ ſubeſſe, quia ſunt à cognitione humana penitus remoti: non quidem ex accidenti, quales ſolent eſſe aliquando actus externi occulti, ſed per ſe, & naturæ ſuæ conditione. Et quamuis oppoſitum docerent multi iuris pontificij doctores, quod reuera non docent, vt dicam inferius, unus pro nobis contra illos ſufficeret S. Thomas, qui 1.2.q.91.ait, neceſſarium eſſe aliquam legem diuinam quia de his poteſt homo legem ferre, de quibus iudicare poteſt: uerum hominis iudicium ad internos motus, qui latent, nequaquam ſe extendit, & 4.d.18.q.2.ar.2.q.1; diſtinguit inter forum conſcientiæ, & externi iudicij, & ait excommunicationem non ad primum, ſed ad ſecundum forum pertinere. Et 2.2.q.104.a.5. in ijs, inquit, quæ ad internum motum voluntatis pertinent, homo homini obedire non tenetur, ſed Deo tantum. Nec eſt, quod Albertinus dicat, Canonici iuris interpretes, in hac quæſtione cũ Theologis pugnare: nam reuera ſolum docere videntur Gloſſa in Clem. 1. de hæreti. ver. eo ipſo; & ibi Cardinalis, Imola, & cæteri, hæreticum exteriorem, etiam omnino occultum in excommunicationem incurrere, quod idem Theologi tradiderunt; non autem hæreticum interiorem. Nam Cardinalis, Clem. 1. de vſu. in principio q. 3. poſt Matthæum aperte docet uoluntatem, ſi ad opus non peruenit, ab Eccleſia non puniri. Sic etiam Clem. 1. de poenis. q. 3. idem tradit Hoſtien. c. mulieres. de ſent. excom. idem Alberi. Iuriſconſultus p 2. ſtatuto. q. 168. Salice. in l. is, qui cum telo. C. de ſica. ex Baldo. in l. ſi quis dicam rapere. C. de Epiſc. & Cleri. & hæc ſententia colligitur ex iure ipſo canonico. c. ſicut tuis de ſimon. habetur. Eccleſia non iudicat, de occultis: item c. erubeſcant d. 32. Deus ſecretorum cognitor, & iudex eſt; idem c. ſi quando 15. q. 6. conſuluiſti 2. q. 5. c. ſi omnia 6. q. 1. c. Chriſtiana 32. q. 5. idem in l. cogitationis. ff. de poeni. ubi dicitur, cogitationis poenam nemo patitur.

Ad argumenta uero reſpondemus. Ad primum negamus in ea Clementina uetari actus ſimpliciter internos, ſed quoſdam affectus animi, qui tanquam cauſæ, & origines actus externos ſolent inficere; & proinde ex actibus externis tanquam ex affectibus ſolent eſſe nobis noti, & comperti ad ſententiam de ipſis ferendam. Ad ſecundum dicimus in eo cap Commiſſa. de electione, legem eſſe conuentionalem, quam uocant, inter Eccleſiam conferentem beneficium parochiale, & inter eum, quem ad Beneficium admittit, & eligit: & ideo poteſt Eccleſia conſtituere, ne is, qui ad Beneficium promouetur, faciat ſuum, niſi habeat voluntatem aſcendendi intra annum ad ſacrum Sacerdotium. Ad tertium dicimus, eſſe inter ſcriptores quæſtionẽ, in cap. Dolentes de celebratio. Miſſarum, vbi ſtatuitur, vt officium diuinum attente, ſtudioſe, & deuote recitetur, An imperetur interior animi attentio, & deuotio, an uero

A ſolum exterior, ita ut ſolum ſit interdictum opus externũ, quod impedit ſtudioſam, attentam, & deuotam recitationem, aut cum ea pugnat, ita vt ſimul conſiſtere nequeat. Sunt enim duæ opiniones, ut ſuo loco dicemus: quidam putant ſatisfacere Eccleſiæ præcepto, de precibus horarijs ſtudioſe, attente, & deuote recitandis, eum, qui etiam uoluntarie in varias cogitationes diſtractus diuinum officium perſoluit, dummodo tamen interim dum recitat, non doceat, diſputet, confabuletur, legat, ſcribat, vel aliquod opus externus ſimile exequatur, & obeat, cuius opinionis fuere Dur. 4. d. 15. q. 12. nu. 6. Anto. p. 3. tit. 13. c. 4. ſ. 3. & 8. Medi. de oratione q 15. Ioan. Andr. c. dolentes, de cele. miſſa. Gerſon. p. 3. de vita ſpirituali lect. 4. corol. 2. Sed opinio eſt aliorum, quam magis ipſe probo, in eo capite prohiberi voluntariam mentis deſtractionem internam, & non ſolum externam; quod docent Gabr. in Cano. miſſæ, lect. 62. lit. I. Mai. 4. d. 12. q. 7. in argumentis contra concluſ. 4. Cai. in ſum. uer. feſtorum violatio. Sot. lib. 10. de iuſt. q. 5. a. 1. concluſ. 7. Et tunc ad argumentum reſpondeo, in eo cap. Præcipi actum interiorem, tanquam alioqui iure naturali debitum externo operi, quod imperatur. Nam ſi preces ad
B Deum fundimus, precationis ipſa vis, ratio, & natura poſcit, vti attentè, piè, & religioſè precemur: Ergo merito Eccleſia proxime, & per ſe directo imperat, vt diuinum officium perſoluamus, ac deinde præcipit, ut debito modo preces ipſas recitemus, quem uidelicet modum precationis natura, & conditio poſtulat. Ad quartum reſpondemus, excommunicari eos, qui hoc, uel illud docuerint, qui dixerint, crediderintue. Sed hoc verbo crediderint comprehenduntur ij, qui nutu, vel ſigno aliquo externo expreſſerint ſententiam fidei contrariam: Vnde merito tria genera perſonarum referuntur: ¶ Qui dixerint. ¶ quod pertinet ad ſermonem. [Qui docuerint] quod ad doctrinam ſpectat. [Qui crediderint]: quod attinet ad mentis aſſenſum, ſed nutu aliquo, aut ſigno, quamuis nullis uerbis expreſſum. Non igitur hæreſis ſimpliciter interna, & ſolum mente concepta, excommunicatione afficitur. Ad quintum argumentum dicimus, Romanum Pontificem poſſe relaxare vota, & commutare, quamuis ſint interna: Sed cũ eorum relaxatio, aut commutatio petitur, uota ipſa fiunt nota Pontifici, quæ antea actu interiori erant Deo nuncu-
C pata. Item, omne votum factum eſt Deo. Romanus autem Pontifex tanquam Chriſti Domini Vicarius habet, & poteſtatem id relaxandi, & commutandi, vt ſuo loco dicetur. Ad ſextum; cum Eccleſia iubet annuam culparum confeſſionem, non inſtituit ipſam peccatorum confeſſionem, ſed præſcribit tempus, quo facienda eſt ea peccatorum confeſſio, quam Chriſtus Dominus inſtituit; præcipit enim, vt quiſque peccata ſua quotannis ſacerdoti confiteatur; at confeſſio, quæ eſt à Chriſto Domino inſtituta, debet eſſe integra omnium peccatorum, & ideo confeſſio, quam iubet Eccleſia, comprehendit etiam interna, quoniã nihil aliud imperat Eccleſia, niſi, ut quotannis ſemel peccata confiteamur: deinde uero quod confeſſio ad interna peccata protendatur, id ex iure diuino, ex Chriſti ſcilicet inſtitutione deſcendit. Septimum argumentum diluimus negando idem eſſe iuris de reſeruatione peccatorum, quod eſt de lege: nam cum Eccleſia crimen aliquod reſeruat, ſubtrahit tantummodo materiam, à qua alioqui poterat ſacerdos abſoluere: ſubtracta autem materia, eo ipſo, nul-
D la eſt reſeruati criminis abſolutio, quæ legitimam, & ſubiectam materiam requirit: at vero lege aliquid prohibere, & præcipere, eſt iuriſdictione uti, nimirum ius dicere in populos, uel homines nobis ſubiectos; & ea uetare, uel imperare, quæ cognoſcere, & iudicare, ac punire poſſumus.

Iuriſdictio igitur, quam exercemus in alios, requirit, & poſtulat cauſæ cognitionem, vt quis, vel abſolui tanquam innocens, uel tanquam reus condemnari, & puniri poſſit, & proinde lex humana actus ſimpliciter internos imperare, aut prohibere nequit: alioqui enim poſſet in eos inquirere, & pœnis debitis animaduertere.

Quinam

Quinam humanis legibus teneantur.
Cap. X I.

PRimo Quæritur, An Princeps legibus à ſe conditis teneatur? S.Th 1.2.q.96.a,5.ad 3.facile videtur ſe expedire ab hac quæſtione; diſtinguit enim, quod attinet ad vim legis dirigentem, Princeps ſuis legibus tenetur: quod vero ad vim legis cogentem ſpectat, ſuis legibus ſolutus eſt & ideo concludit, Principem in foro conſcientiæ, & in iudicio Dei, debere ſuam legem ſeruare, non tamen lege cõpelli ad pœnam ſubeundam. Vnde Romanus Pontifex ſuas Conſtitutiones non obſeruans, peccare quidem poterit nõ tamen excommunicationem ipſo iure latam incurrere. Pari modo Rex infamiam non contrahit, quamuis peieret contra leges. Ex quo Cai. 1.2.q.96.art. 5.ad 3. Sot. lib. 1. de iuſti.q.6.a.7.conc. 3. & alij tanquam certum tradiderunt, Principes legibus à ſe latis in foro conſcientiæ alligari.

Sed profecto hæc quæſtio difficilem habet explicatum: Nam ſi Princeps ſuis legibus obſtringitur, id ideo erit, vel quia Deus, vel Ratio naturalis, vel Populus eum ſibi legis nexu, & vinculo obligauit, vel quia Princeps lege ſua voluit ſe ipſum adſtringere; In primis certè à Deo hæc obligatio non ponitur: nam fingamus lege Principis aliquid cõſtitui, cuius diuinum ius nihil penitus meminerit: Nec poteſt à iure naturali hæc obligatio exoriri: ponamus enim legem eſſe à Principe latã de re nihil ad ius naturale pertinenti. Nec populus item poteſt Principem ſibi obligare, & obſtringere, cum ſit Populus legis poteſtati ſubiectus. Denique, Princeps nequit ſibi ipſi imperare, quoniam nemo ſibi imperat: ergo nec lex poteſt legiſlatorem, & Principem tenere.

Porro quædam in iure Ciuili traduntur, ex quibus liquido conſtare poteſt eſſe Principem ſuis legibus ſolutum; nam in l. Princeps. ff. de legibus, & Senatus conſultis, plane dicitur: Princeps legis ſolutus eſt (& ſubiungitur:) Auguſta autem licet legibus ſoluta non ſit, Principes tamen eadem illi priuilegia tribuunt, quæ ipſi habẽt, & l. ſi de re ſua, ff. de receptis arbitris, habetur, In re ſua nemo poteſt eſſe arbiter, neque iudex, neque enim imperare ſibi, aut prohibere quiſquam poteſt. Et in l. ex imperfecto, ff. de legatis, & fidei commiſſis, dicitur, Ex imperfecto teſtamento legata, & fidei commiſſa Imperatorem vendicare, inuerecundũ eſt. Decet enim tantam maieſtatem ſeruare leges, quibus ipſe ſolutus eſſe videtur. Item, in Inſtitut. Quibus modis teſtamenta infirmentur, ad finem habetur: Diuus Seuerus, & Antoninus ſæpiſſime reſcripſerunt: licet, inquiunt, legibus ſoluti ſimus, attamen legibus viuimus, & l. Ex imperfecto C. de Teſtamentis, ait Alexander Imperator. Ex imperfecto teſtamento, nec Imperatorem hæreditatẽ vindicare poſſe, ſæpe conſtitutum eſt, licet lex imperij ſolemnibus iuris Imperatorem ſoluerit: nihil tamen tam propriũ imperij eſt, quam legibus uiuere. Et in l. Digna vox. C. de legibus, & Conſtitutionibus poſtquam dictum eſt Decere Maieſtatem imperatoriam profiteri ſe legibus alligari, ſubditur: & reuera maius imperium eſt ſubdere legibus principatum. Vnde Iulius Capitolinus ſcripſit de Pertinaci Imperatore in Vita ipſius, in hunc modum: quod aperte profeſſus ſit nullius ſe aditurum hæreditatem, quæ vel adulatione alicuius delata eſſet, vel lite perplexa, vt legitimi hæredes, & neceſſarij priuarentur. Et addidit in Senatu: ſanctius eſt P.C. inopem Rempublicam obtinere, quam ad diuitiarum cumulum, per diſcriminum atque dedecorum veſtigia peruenire. Hæc ille Imperator prudenter, & ſapienter. Ex quibus omnibus, vtriuſque iuris interpretes colligunt, Principem teneri quidem legibus naturalibus & diuinis, ſuis tamen conſtitutionibus eſſe ſolutum. Sic Felinus in c. Canonum. de Conſtitut. n. 31.

At uero S.Th. 1.2.q.98. a. 5. ad 3. videtur, has omnes leges interpretatus, dicens Principem eſſe ſuis legibus ſolutum in eo, quod pertinet ad poenam legis perferendam: nõ tamen in eo, quod attinet ad vim legis dirigentem.

In hac itaque Controuerſia quædam ſunt explorata, & certa apud auctores, in primis, Principem in omni contractu vel quaſi contractu inito cum quolibet priuato homine ſibi ſubiecto obligari alteri, cum quo contractum init: id quod communi conſenſu tum ciuilis, tum canonici iuris doctores tradiderunt. Cynus in l. Digna vox. C. de legibus, & Conſtitutionibus. Baldus, & Paulus Caſtrenſis in A l. Princeps ff. De legibus, & Senatus Conſultis, Abbas, & Io. Andreas in c. 1. de Probationibus. Idque Ratio naturalis conuincit: nam ciuis cum Principe contrahens vi contractus ei obligatur: ſed contractus non poteſt ex altera parte vim habere, & ex altera prorſus vi carere ne ex vna parte claudicare, videatur. Item, relatorum eadem eſt ratio: ergo ſi vi contractus, Princeps ſibi obligat ciuem, ciuis quoque ſibi Principem obſtringit. Nam in contractu vel quaſi contractu inter Principem & ciuem, Princeps potius habet rationem priuati hominis, quam publici. Secundo etiã, illud conſtat apud omnes quandocunque ſtatuta ſunt populi, Ciuitatis, Collegij, vel Communitatis, ſingulos ciues ea tenere: nam communitas eſt perſona quædam ficta, & ſinguli ſunt priuatæ quædam perſonæ, membraque totius communitatis, & proinde ſinguli eiuſmodi ſtatutis tenentur, & ideo quod totum Collegium Monachorum, vel Canonicorum, vel Clericorum, vel Scholaſticorum ſtatuit, eorum ſingulos tenet. Tertio etiam conuenit inter omnes, Quandocunque ſtatuta aliqua condit tota communitas, eis etiam teneri eum, qui toti Communitati præeſt, quoniam communitatis præfectus quamuis eo ipſo, quod præeſt, B habeat ius, & auctoritatem conuocandi, & primo loco ſedendi, ac primum ſuffragium ferendi: nihilominus tamen toti communitati in vnum congregatæ ſubijcitur. Sic enim præeſſe ſolet Canonicorum Collegio Decanus, ſiue Præpoſitus.

Huius igitur quæſtionis cardo in eo vertitur. An Princeps ſit ſolutus ſuis legibus ad totum populum latis? quod eſt dicere, An legibus ieiuniorum, quæ toti populo Chriſtiano indicuntur, Romanus Pontifex teneatur; & an Imperator ſuis quoque legibus imperatorijs, & Rex conſtitutionibus Regijs? Duæ ſunt opiniones; vna docet eum teneri, ita vt ſi eas leges non ſeruet, ſeſe peccato commaculet, quamuis poenas legis à ſe conſtitutas minime ſubire, & perferre cogatur. Hanc opinionem ſequi videntur. Cai. 1. 2.q.96.a.5.ad. 3. Sot. lib. 1. de iuſti. q.6. a.7. quamuis meo iudicio à cæteris re non diſentiant, ſed verbis. Altera opinio Principem legibus ſolutum eſſe contendit. Ita ſentiunt vtriuſque iuris interpretes; quæ ſententia quibuſdam magis uidetur cum iure ſcripto, & Ratione ipſa congruere. C Cum iure quidem; nam ex legibus paulo ante citatis perſpicue conſtat nequaquam ſuis legibus Principes teneri. Cum ratione uero, quoniam lex non fertur niſi ad ſubiectos legiſlatori ciues, vt facile colligi poteſt ex cap. Quod autem, de poenitentijs & remiſſionibus. & cap. A nobis, de ſententia excommunicat. Præterea, par non habet imperium in parem, ergo ſicut Princeps non poteſt ui legis ſuccedentem ſibi principem ligare, ita nec ſeipſum. Accedit id, quod dicitur in l. ſi de re ſua, ff. de receptis arbitris; Nemo imperare ſibi ipſi, aut prohibere quippiã poteſt. Inſuper Romanus Pontifex habet auctoritatem à Chriſto non a populo, ergo non poteſt humana poteſtate alligari. Obijcies, ſaltẽ cæteros principes, vt Imperatores, & Reges omnem ſuam poteſtatem à populis accepiſſe: contra hoc inquiunt, vrget argumentum: nam populus ſeſe auctoritate ſua abdicauit, eamque tranſtulit in Regem, uel Imperatorem: ergo lex Imperatoria, uel Regia populum quidem tenet, principem uero non item. Fateor itaque principem eſſe ſuis legibus ſolutum quatenus ipſius leges ſunt: neque enim princeps ſibi imperat, aut ſibi præcepta, vel leges dat D ſed iure naturali (quod ipſa æquitas, & honeſtas rationis, præſcribit) princeps ſuas leges ſeruare debet: & hoc non eſt principem ſuis legibus alligari, ſed iure naturali debere id facere, quod ipſa æquitas, & honeſtas rationis poſtulat. hoc enim eſt quod docuit S. Thomas, principem ſuis legibus ex honeſtate rationis obſtringi: Quapropter exiſtimo Sotum, Caietanum, & alios in hac parte nihil, aut parũ diſſentire à iuriſperitis: nam hi nihil aliud uolunt niſi leges principis, ut ipſius ſunt leges, eum non tenere: illi uero contra uolunt principem ſuis legibus ligari non vi ipſarum legum, ſed ex æquitate, & honeſtate rationis. Nam recta ratio præſcribit, vt ſeruet princeps leges, quas condit: ita ut graue peccatum non contrahat, ſi eas non ſeruet; at ex honeſtate rationis decet principem id facere, quod lege ſua imperat, vt ſuo exemplo alios inuitet, alliciat, flectat & moueat, ac ne quiſpiam poſſit occaſionem arripere perfringendi legem, & quia lex eo ipſo, quod eſt iuſta, decet maxime principem, ut iuxta eam viuat, quamuis ad eam ſeruandam vi ipſius legis in interiori foro minime compellatur. Obijciunt his, quæ hactenus dicta ſunt aliqui nonnulla. Pri-

la. Pri-

la. Primum illud vulgatum, & tritum: Patere legem, quam tu ipſe tuleris; & illud: Quod quiſque iuris in alterum conſtituit, eo quoque ipſe debet vti: item, Quod tibi non vis, alteri ne feceris; id quoque Chriſti Domini Matth. 23. Alligant onera grauia, &c. Reſpondemus, his omnibus locis ſolum oſtendi debere Principem, quadam naturali æquitate, & honeſtate rationis ſuas leges ſeruare, non tamen eis ita teneri, vt ſi nõ ſeruet, graue peccatum ſemper incurrat, quale nimirum priuati contrahunt: nec enim qui contra naturalem honeſtatem rationis agit, eo ipſo propterea ſeſe graui peccato obſtringit. Item, ſupra dicta omnia in contrarium obiecta locum habent, cum Princeps contractu, vel quaſi contractu ſeipſum alteri obligat: tunc enim legem pati debet, quam tulit, & ius quod conſtituit, ſeruare. Chriſtus Dominus cum dixit. Alligant onera grauia, & importabilia, & imponũt ea ſuper humeros hominum, &c. de Scribis, & Phariſæis loquebatur, qui hoc factitabant: Princeps quoque debet iuxta naturalem æquitatem, & honeſtatem rationis onera alijs impoſita mouere eo modo, quo poteſt. Secundo obijciunt: Princeps eſt Reipublicæ pars, eſt enim ipſius caput, & membrum præcipuum; at pars debet cum toto conuenire. Reſpondeo, patrem etiam eſſe familiæ partem, & Dominum quoque: & tamen pater, aut Dominus non tenetur ijs præceptis, & legibus quibus familia: ſic etiam Princeps legibus latis ad populum, minime alligatur. Certe Ariſt. 5. ethic. c. 9. teſtatur, legem eſſe inter æquales, nimirum inter ciues, & Regem eſſe legibus ſolutum; ſicut nec Dominus, nec pater familiæ legibus adſtringitur. Tertio obijciunt id, quod in Inſtitutis habetur, Populum ſcilicet tranſtuliſſe ſuam poteſtatem in Principem: ſed vero ſimile eſt ita tranſtuliſſe, vt erat antea penes populum: ſed quando penes populum erat, ſinguli lege lata à populo tenebantur: ergo ſemper ſibi eam populus reſeruauit, vt ſinguli legibus obſtringantur. Reſpondeo, in ea quoſdam fuiſſe ſententia, vt dicerent; ante Veſpaſianum omnes Imperatores fuiſſe legibus ſubiectos, ita vt primus ipſe fuerit, in quem hoc beneficium populus contulerit, vt ſuis legibus ſolueretur; & deinde hoc idem tribuere conſueuiſſe cæteris Imperatoribus iuſtis, & bonis. Cæterum hoc aperte pugnat cum eo, quod dicitur in l. Princeps. ff. de legibus, Principem Auguſtæ tribuiſſe, vt ipſa quoque ſoluta eſſet legibus; ſed præerat Imperator: ergo ſicut Imperator potuit Auguſtam ſoluere legibus, ita etiam poterat, & ſe ipſum.

Dicendum itaque eſt, (quod deduci poteſt ex Dione hiſtorico lib. 52. & Strabone lib. 15. Geographiæ) Auguſtum obtinuiſſe anno, quo victus eſt ab eo. M. Antonius, vt eſſet penitus ſuis legibus ſolutus; quod deinde cæteri Imperatores habuerunt, ſiue id Auguſtus ſibi per tyrannidem aſſumpſerit, ſiue conceſſu, & auctoritate populi impetrauerit, ſiue ſua id auctoritate conſtituerit aſſentiente, & adulãte populo. At inquies, Ecquid opus erat, vt Auguſtus id obtineret atque decerneret, ſi ex natura rei ipſius Princeps ſuis legibus ſolutus eſt? Reſpondeo, id Auguſtum merito conſtituiſſe; vt aperte conſtaret, quo pacto tota populi poteſtas eſſet in Imperatorem tranſlata: potuit enim populus ita transferre, vt ſibi hoc vnum reſeruaret, ſicut etiam cum Reges creat, poteſt, ſi velit, eos ea conditione ſibi præficere, & tunc Imperator, & rex ſuis legibus teneretur; & ideo declarauit Auguſtus non ſic in ipſum populi auctoritatem eſſe traductam, ſed ita, vt legibus eſſet ſolutus, & liber: quod deinde imitati, & ſecuti ſunt Reges etiam ij, qui Chriſtianorum populis, & rebus publicis dominantur.

Secundo Quæritur, An Epiſcopi, & cæteri ſimiles Eccleſiarum Antiſtites ſtatutis à ſe conditis alligentur? Hanc quæſtionem agitauit Ioannes Andreas in cap. Qui licet, de Regulis Iuris in 6. Duæ ſunt ſententiæ; prima docet eos teneri, quamuis lege non compellantur ad pœnas ſubeundas. Exemplum ſit; Statuto interdicit Epiſcopus Clericis aleæ ludum, alioqui ſi luſerint ipſo facto ſint excommunicati: ipſe deinde contra ſuum ſtatutum ludit alea; peccat quidem Epiſcopus, attamen in excommunicationem non incidit. Huius ſententiæ auctores aliquos citat Ioannes Andreas loco prædicto: atque hoc illi probare nituntur tribus argumentis. Primo, quia ſupremi Principis proprium eſt, vt ſuis ſit legibus ſolutus: hoc enim ipſi Principi, non alijs tribuit ius Ciuile in legib. ſupra citatis. Deinde, quia iure communi conſtitutum eſt, vt inferiores Præfecti & Magiſtratus ſuis ſtatutis alligentur. Poſtremo, quoniam Epiſcopus ſtatutum condit, quatenus perſonam publi-

A cam gerit, at verò vt priuatus homo, vna cum cæteris ſuo ſtatuto tenetur. Altera opinio dicit non teneri; eſt Ioannis Andreæ loco citato: quod hac ratione probat, quia ſicut Princeps ſuis legibus eſt ſolutus, cum nemo ſibi ipſi poſſit imperare; ſic neque Epiſcopus ſuis poteſt ſtatutis alligari, alioqui ſibi ipſi præciperet. Deinde, ſicut prior Epiſcopus non poteſt poſteriorem ſuis ſtatutis conſtringere, cum par non habeat ius in parem, ita nec ſeipſum poteſt.

In hac controuerſia primo nobis videtur dicendum, fieri potuiſſe, vt inferiores Principes ſuis Conſtitutionibus tenerentur, quoniam poteſtatem à ſupremo Principe habent; ac potuit ſupremus Princeps decernere, ne eſſent ſuis conſtitutionibus ſoluti: & hoc eſt, quod prima opinio docebat, eos vi iuris communis ſuis ſtatutis eſſe ſubiectos. Verum ego cum non videam, vbi nam ſit hoc iure communi ſancitum; propterea ſecundo dicendum exiſtimo, eos quoque ſuis ſtatutis ſolutos eſſe, adeo vt ſi contra fecerint graue peccatum in foro conſcientiæ non contrahant, quamuis ea ex quadam rationis naturali æquitate, & honeſtate ſeruare debeant. Et proinde non parum inferiores Princi-

B pes à ſupremo principe diſtant: nam ſupremus tenetur legibus iuris diuini duntaxat, & naturalis, & ſolutus eſt toto iure communi à ſe vel ab alio ſibi pari conſtituto, inferiores vero principes ſoluti ſunt ſtatutis ſuis, vel aliorum ſibi parium, & æqualium; at vero tenentur, & iure naturali, & diuino, & communi humano ſcripto.

Tertio Quæritur, An ij, qui non ſunt legiſlatoris poteſtati ſubiecti, eius legibus, vel ſtatutis teneantur? quod eſt quærere, An externi, hoc eſt, aduenæ, & peregrini, quos paſſim vtriuſque iuris doctores appellant forenſes, ſtatutis vel legibus alligentur, quibus ſtringuntur incolæ, & ſubditi ciues? Hanc quæſtionem diſputant ciuilis iuris interpretes in l. cunctos populos. C. de ſumma Trinitate, Cynus, Dinus, & Bartholus, Salicetus, Pontificij iuris doctores in c. A nobis 2. de ſententia excommunic. Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Ancharanus, Antonius Butrius, Abbas, & Felinus. Item, Syluеſter excommunicatio 2. q. 5. 6. 7. 8. Angelus excommunicatio 1. q. 10. Communis omnium eſt ſententia, eos legibus, vel ſtatutis minime teneri, ea ra-

C tione quod legiſlator ius, & poteſtatem in externos non habet, quiſque vero ratione originis ſuæ eſt poteſtati principis ſubiectus. Nam ciues origo manumiſſio, allectio, hoc eſt, euectio ad honorem, vel dignitatem ciuitatis, vel adoptio facit, vt dicitur in l. ciues. C. De incolis, lib. 10. Incola eſt, qui aliunde veniens, ſiue albi ortus hic domicilium collocauit. l. Ciues. C. de Incolis, lib. 10. & l. Pupillus, §. Incola, ff. de verb. & rerum ſignificat. Municipem facit, aut natiuitas propria, vel paterna; aut manumiſſio, vel adoptio. l. Municipem, ff. ad municipalem.

Eſt tamen animaduertendum Aduenas, & peregrinos aliquando ligari legibus principum, vel ſtatutis populorum ratione delicti in loco commiſſi: nam ob delictum alicubi patratum, interdum quis iuriſdictioni, & poteſtati alienæ ſubijcitur: vt ſi peregrinus quippiam furetur, tenetur lege, & ſtatuto, & punitur pœna eo loco in fures conſtituta, c. licet ratione de foro compet. & l. Quæſtiones, C. Vbi de criminibus agi oporteat. Item, nonnunquam externi ſtatutis, vel legibus tenentur, ratione rei, quam alicubi poſſident, vt ſi quis extra patriam ſuam habeat vinea, oliueta, vel do-

D mos, vnde coram eo iudice debet agere actor, in cuius prouincia, vel loco ſita eſt res litigioſa. l. Actor. C. Vbi in rem actio, & l. Forma §. ſi vero, ff. de cenſibus. Gloſſa in cap. Sane, de foro competenti. Præterea ratione domicilij, ſiue habitationis in loco, vbi commorantur. aliquando enim Aduenæ, & peregrini extra patriam domicilium habent; & ita Clerici Beneficia habentes ſubijciuntur ſtatutis Ordinariorum in locis, in quibus ad commorandum, & reſidendum iure, & lege compelluntur: & poteſt quis in duobus locis domicilium habere, ſi vtrobique æqualiter ſe collocaſſe videatur, ff. Ad municipalem, l. Aſſumptio, §. Filius, & Gloſſ. in c. Dilectus filius, de reſcriptis. Inſuper externus cõtractũ, vel quaſi contractũ cum aliquo faciẽs in locis, vbi cõtrahit, obligatur. Vnde in eo loco contraxiſſe quiſque creditur, vbi, vt ſolueret, aut reſponderet, ſeſe obligauit. l. contraxiſſe, ff. De actionibus, & obligationibus. Viatores, & peregrini ſtatutis, & moribus eorum, per quorum loca tranſeunt, vel ad quorum loca veniunt confeſtim receſſuri, profecturiue, non ſubijciuntur niſi ex cauſis ſupradictis. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an Viatores teneantur ijs legibus, ſtatutis, vel conſuetudinibus, quæ ſeruantur circa ieiunia, &

abſtinen-

obſtinentiam, & delectum ciborum, & circa obſeruationẽ dictum feſtorum in locis, per quæ trãſeunt, vel ad quæ veniunt. De hac quæſtione breuiter Abbas in c. conſilium, dẽ obſeruatio. ieiuniorum, & Gloſſ. in c. quæ contra. d. 8. & c. illa. d. 12. Abbas generatim dicit eos teneri, vnde, inquit, peccant Cathalani in Sabbato comedentes carnes in his locis, ad quæ veniunt, quamuis in ipſorum patria edere ſoleant. Nam in c. illa. d. 12. habetur, tu ad quamcunque forte Eccleſiã veneris, eius morem ſerua: ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalum, nec quenquam tibi. & c. quæ contra. d. 8. dicitur, nulla ciuis, vel peregini libidine violetur conſuetudo in loco recepta. & c. conſilium, de obſer. ieiuniorum, legimus, iure Epiſcopum poſſe præcipere, vt cõſuetudo in patria recepta obſeruetur ab omnibus. At Gloſſa citatã diſtinguit, aut viator venit ad locum commoraturus ibi, & tenetur legibus receptis in loco, aut venit confeſtim receſſurus, & non tenetur; quia non ſortitur forum in eo loco, vt habetur in l. hæres, §. proinde. ff. de iudi. Exiſtimo dicendum, ratione ſcandali, & offenſionis vitandæ, teneri viatorem legibus receptis in loco, ad quem venit, etiam ſi receſſurus ſit: ſecus non teneri, niſi ibi moraturus ſit.

Sciendum quoq. eſt, eos, qui literis dant operã, & Scholaſtici vocãtur, eſſe quodammodo externos in eo loco, vbi literarum ſtudijs incũbunt. De quibus illud vnum in præſenti dicimus, eos, quòd pertinet ad crimina, iure cõmuni ſubeſſe iuriſdictioni Epiſcopi ciuitatis, vel Rectori Academiæ, ſiue gymnaſij Gloſſ. in Authen. C. ne filius pro patre. Horat. de priui. Schola, c. 64. Sed conſuetudine, quòd ad Profeſſores, & Magiſtros ſpectat, Magiſtratus ciuitatis ſolet eſſe eorũ iudex in criminibus. Denique; vſu receptum eſt alicubi, vt Epiſcopus ſit iudex, quùm Scholaſticus eſt clericus, cùm verò laicus, iudex eſt magiſtratus ciuilis cõſuetudo gymnaſij eſt vbiq; ſeruãda: vt ait Iulius Clarus lib 5. ſenten. recep. in pract. crimina q. 35. nu. 23. At Scholaſtici ſubijciuntur, quòd attinet ad Sacramenta neceſſaria, Ordinario loci, vbi literis nauant operam: Quòd verò pertinet ad ſacramenta non neceſſaria, ſuo Epiſcopo ſubiecti ſunt: quò fit, vt ad ordines promoueri nõ poſſint abſq; ſui Epiſcopi facultate, & literis dimiſſorijs, ac ita etiam eorum vota, & iuſiurandum nec commutari, nec relaxari poſſunt ſola auctoritate Epiſcopi eius loci, vbi literas adiſcunt, vt ait cum alijs Syluester domicilium. nu. 2. & 3. Milites vero poſtquam militiam ſuſceperunt iure communi, in militaribus delictis ſubijciuntur belli Ducibus, & eorum ſtatutis: more tamen videtur eſſe receptum, vt in omni crimine, quod admiſerint, à belli Ducibus puniantur. Iulius Clar. lib. 5 recep. ſenten. pract crimi. q. 35. nu. 24. & q. 38 nu. 4. Vagantes huc, & illuc, qui nuilibi domicilium habent, ob crimina commiſſa, in quolibet loco, vbi inueniuntur, puniri poſſunt. Gloſ. in l. 1. C. Vbi de criminibus agi oportet, quam ait Couaruuias eſſe communi conſenſu receptam; quamuis ipſe putet eſſe remittendos ad locum, vbi delictum commiſerunt, vt ibi puniantur, in practicis quæſt. c. 11. nu 7. Iulius Clar. lib. 5. recept. ſentent. in Practic. criminal. q. 39. nu. 7.

Quartò quæritur, An vſu rationis carentes, legibus teneantur. Conuenit inter omnes neque legibus adſtringi, nec teneri poſſe: ratio eſt, quia non imperamus, niſi ijs, qui præcepta intelligere, & eis parere poſſunt: & obedientia eorum eſt, qui vſu rationis, & voluntatis ducuntur.

Primum tamen id obijcitur, quòd infantes, & paruuli ſepultura ſacra in loco diuinis interdicto priuantur, à ſacris item arcentur, ergo tenentur legibus interdicti. Reſpõdeo, Interdictum eſſe duplex, locale ſic dictum, quo certus locus ſacris interdicitur; & perſonale, quo certis hominibus, vel toti Collegio, aut Communitati interdicitur ſacrorum vſus: Ob delictum enim capitis, vel tota aliqua vniuerſitas hominum, vel certus locus diuinis interdici ſolet: & tunc interdicto tenentur etiam paruuli: nõ quòd infantes cõtra leges interdicti delinquant, ſi ſacris interſint, ſed quòd peccent ij, qui ad ſacra ipſos admittunt. nam ob capitis crimen merito priuantur bonis Eccleſiæ. Innocentes enim nonnunquam propter ſontes, & nocentes pœnas perferre coguntur. Secundò obijcitur. Infantes lege ſacri baptiſmatis tenentur. Reſpondeo, baptiſmum habere vim & legis diuinitus conſtitutæ, & remedij ad gratiam, & vitã cœleſtem conſequendam neceſſarij. Adulti ad baptiſmũ ſuſcipiendum compelluntur, tum ratione præcepti, tum ratione remedij. Infantes verò præcepto, & lege baptiſmi minimè tenentur, ipſis tamen eſt neceſſarius baptiſmus

A tanquam remedium ad gratiam, & vitam æternam aſſequendam. Vnde ſi ſacro baptiſmate non abluantur, illi quidem non peccant, quia legem vel præceptum non violant, à peccato tamen originis nequaquam mundantur, & proinde in cœleſtem patriam non recipiuntur.

Quintò Quæritur, An Conſtitutio Pontificia generatim, & in vniuerſum lata teneat quoque ipſos Romanæ Eccleſiæ Cardinales? hanc quæſtionẽ late tractauit Alba. de Cardin. q. 42. priui. 13. Quæſtio eſt de ijs Conſtitutionibus Pontificijs, quæ Bullæ vocantur, & quæ ab ipſo Põtifice conduntur Cardinalium conſilio. Rurſus hæc quæſtio intelligitur de odijs, & pœnis: nam certum eſt in ijs, quæ in fauorem, & bonum Cardinalium cedunt, ad eos quoque Conſtitutiones Pontificias extendi. Duæ ſunt opiniones: Prima negat eos comprehendi Conſtitutione generatim lata: quia Romanus Pontifex Conſtitutiones condit vnà cũ Collegio Cardinalũ, ita vt ipſe, & Cardinales conſtitutiones, & leges ad cæteros ferre videãtur. Præterea, eos Romanus Pontifex, cum Conſtitutiones ſancire ſolet, fratres appellat. Ita ſenſerũt Hoſtien. Io. Monachus, B Pet. Ancharan cap. 1. de ſchiſma Barba. c. In noſtra, de reſcrip. Oldradus conſil. 293. Roman. conſil. 498. Iaſ. conſil. 117. volum. 4. Secunda opinio docet eos comprehendi quando id, quod conſtitutione vetatur, eſt per ſe malum, aut erat alioqui iure communi interdictum, vel quando, quod imperatur, eſt per ſe bonum, aut erat alioqui cõmuni iure decretum. Id tradiderunt Archidiaconus, Ioannes Andreas, Dominicus, & Felinus, quos citat Alba. de Cardina. q. 42. priui. 13. eo vnico argumento permoti: nã comprehenduntur Canone in c. Si quis ſuadente. 17. q. 4. & Canone in cap. Omnis vtriuſque ſexus de Pœniten. & remiſ. & c. Pro humani. 1. de Homic. in 6. & cap. Nemo deinceps de elect. in 6. & Extrauag. Iniunctæ, de elect. inter communes. & Extrauag. Excommunicamus de ſent. excommunicat. inter communes. Item in cap. Canonum de conſtitutionibus decernitur, Canonũ ſtatuta ab omnibus obſeruari debere. Item, quia Cardinales, Regulis Cãcellariæ alligantur, quod latè oſtendit Ludouicus Gomezius in earũ Regularum proœmio, quæſt. 4. Niſi quantum in ijs, in quibus Cardinales, vel iure communi, vel iure nouo expreſſo, C vel more, & vſu Curiæ excipiuntur: Felinus in c. ad aures, de reſcrip. dicit Franciſcum Pauinum Auditorem in Rota referentem, in Rota iudicatum ſæpè fuiſſe Cardinales generalibus Romanorum Pontificum conſtitutionibus alligari. Animaduertendum eſt, Doctores confusè hanc quæſtionem tractare non enim quæſtio eſt, an Cardinales comprehendantur Canonibus, vel Cõſtitutionibus generalibus iuris communis, hoc eſt, quæ in iure communi præſertim antiquo continentur: his enim comprehenduntur; item comprehenduntur Canonibus, vel Cõſtitutionibus, generalibus editis à Cõcilio generali. Quæſtio ſolùm eſt, An comprehendantur Canonibus, vel Conſtitutionibus quas conſilio ipſorum Pontifex ponit, & condit. Vnde nõ quæritur, An teneantur Conſtitutionibus Concilij Tridentini, aut aliorum Conciliorum generalium. An ligentur Conſtitutionibus generalibus, quæ in corpore iuris canonici communis continentur. Quare ſoluti non ſunt iure communi circa multitudinem beneficiorum, circa præſentiam aſſiduam, qua in ſuis Eccleſijs Antiſtites cõmorari, & adeſſe debent: ſoluti non ſunt Canonibus iuris commu-
D nis, de ſimonia. ſoluti nõ ſunt legibus ſeruandi ieiunia indicta ab Eccleſia, & dies feſtos, & ſacros; diuini officij preces recitandi, annuam peccatorum confeſſionem quotannis faciendi, Euchariſtiam in Paſchate ſuſcipiendi, & alijs huiuſmodi Conſtitutionibus. Quæſtio igitur eſt de Conſtitutionibus quas condit Pontifex ipſorum conſilio. Exiſtimo autem Cardinales non teneri Conſtitutione generali edita contra Clericos, vel contra beneficiarios, vel cõtra eos, qui dignitates vocantur, quoniam etſi Cardinales ſunt Clerici, ſunt beneficiarij, ſunt dignitates, habẽt tamẽ aliquid ſingulare, & eximium in quo præcellunt. Vnde vt comprehendantur, ſolet addi. ¶ Clerici beneficiarij, cuiuſcunq; ſtatus, conditionis, & dignitatis ſint. ¶ Item, ſi Conſtitutio vniuerſim condatur contra Epiſcopos, Archiepiſcopos, Patriarchas, non puto ea ligari Cardinales, etiamſi ſint Epiſcopi, vel Patriarchæ. Præterea ſi lex feratur de re, ſiue materia aliqua, in qua Cardinales ſpecialibus gaudent priuilegijs, non tenentur ea lege vniuersè lata, quoniam lex generalis nõ adimit, & abrogat priuilegia peculiariter alicui conceſſa, vt eſt communis opinio. l. ſi m.

ſi conſtitutio generatim comprehendat curiales, non protenditur ad Cardinales. Sed quid dicendum, ſi Summus Pontifex conſtituat, vt omnes, qui Eccleſiaſticos reditus habent, ſoluant certum ſubſidium, ſiue penſionem ad impenſas, quæ fiunt in debellandis Chriſtiani nominis hoſtibus. Alban. ait, ea conſtitutione teneri Cardinales, niſi excipiantur, ſed non alligari ijs conſtitutionibus, quibus interdiceretur aliquis contractus abſque certa ſolenni formula, ſi damnaretur ſolùm ad euitandas fraudes; at id non videtur ſatis firma ratione comprobare: nam Cardinales debent in contractibus à fraudibus procul abeſſe, & non eſt, cur ſuſpecti nomine fraudis haberi non queant. Probabilis igitur eſt opinio Hoſtienſis, in conſtitutione generali Pontificia, quod attinet ad pœnas, & odia, non comprehendi Cardinales niſi exprimantur. An comprehendantur generalibus regulis Cancellariæ, dubiæ quæſtionis eſt. Sarnen. in proœmio regular. q. 4. & ſuper regulam Cancella de infirmis reſignan. q. 3. affirmat eos comprehendi, & citat pro ſe Felinum, & Franciſcum Pauinum. ſed Mandoſius ſuper regulam eandem de infirmis. q. 2. negat eos comprehendi; idem ante ipſum ſenſerunt Ancharanus, & Romanus, vt ait Sarnẽſis, & hoc eſt probabilius, & verius, quoniam, vt dixi, generali conſtitutione Pontificia non continentur, niſi exprimantur: ſiue hoc ſit, quia, vt ait Hoſtienſis, Cardinales cum Pontifice cæteros omnes iudicant, ſiue quia Pontifex, non creditur eos velle cõprehendere generali ſua conſtitutione, niſi eſt id exprimit.

Sextò Quæritur, An Auguſta, vel Regina legibus teneatur? Ratio dubitandi eſt, quoniam in l. Priſcos, §. Vtimur, ff. de iure Fiſci, Auguſta dicitur habere eadem priuilegia, quæ habet ipſe Princeps. Item, Auguſta cenſetur eadem perſona, quæ Princeps: at Princeps ſolutus eſt legibus, ergo & Auguſta. At verò in l. Princeps ff de legibus, planè dicitur. Auguſta licet legibus ſoluta non eſt; Principes tamen eadem illi priuilegia tribuunt, quæ & ipſi habent. Dicendum itaque eſt Auguſtam legibus teneri, beneficio tamen Principis legibus eſſe ſolutam. Vnde expreſsè nonnunquam eam leges excipiunt.

Septimò Quæritur, An Græci, & Orientales clerici more Græcorum viuentes, teneantur Canonicis Latinorum Conſtitutionibus? Abbas in cap. Canonum, de Conſtitutionibus, hanc quæſtionem proponit, & lectorem mittit ad Gloſſam in diſtinct. 20. cap. de libellis, ſed certè eo loco Gloſſa ſtrictim, & curſim quæſtionem tractauit. Auguſtinus Berous cap. Canonum, De conſtitutionibus. nu. 19. hanc quoque quæſtionem mouet, & tandem cõcludit, eos teneri. Idque probat ex eo, quòd Eccleſia vnum corpus conſtituit, cuius caput eſt Chriſtus Dominus, & ſummus Chriſti Vicarius, qui eſt Romanus Pontifex, cuius eſt præeſſe cunctis, & cuius auctoritate, & poteſtate omnes tanquam Chriſti oues reguntur, atque gubernantur, Canones & decreta Eccleſiæ confirmantur.

Sed profectò in hac re diſtinguere nos oportet; nõ enim idem eſt, quærere, an Græci, & Orientales clerici latinorũ conſtitutionibus teneantur: quod an Romani Pontificis poteſtati ſubiecti ſint; nam iure diuino, hoc eſt, inſtitutione Chriſti, Romani Pontificis tanquam ſupremi in terrá Chriſti Vicarij poteſtati ſubduntur, vt ſuo in loco dicam inferiùs: ſed quærimus, an Canones in Latina, & Occidentali Eccleſia generatim conſtituti, & decreti, Græcos etiã, & Orientales clericos teneant: nam etſi vnum tantùm ſit Chriſti ouile, & vnus ſupremus ipſius Chriſti Vicarius, nempe Romanus Pontifex, qui totius ouilis ſibi commiſſi curam habet, nihilominus tamen decerni, & conſtitui Canones, & ferri leges poſſunt ad Latinos tantùm, & Occidentales clericos, non ad Orientales, quia cùm feruntur, & conſtituuntur hi, aut illi Canones, vult Pontifex expreſsè, vel tacitè, vt Occidentales, non Orientales clericos teneant. In primis igitur, Iure Canonico communi, quo Eccleſiæ Latinorum viuntur, multi Canones antiqui continentur, quos ediderunt generalia Concilia eo tempore, quo Græci, & Orientales clerici nondum erant a Latinis ſeparati, & diſiuncti. & huiuſmodi Canonibus, tum Græci, tum Latini tenentur per ſe: nam ex accidenti fieri poteſt, vt Græci, & Orientales ſoluti ſint, quoniam apud ipſos vſu, & conſuetudine multi Canones ſunt, vel ex parte abrogati, cùm tamen eos Latini adhuc more, & vſu retineant. Deinde, dubitari non poteſt, quin apud Græcos, & Orientales multa ſint, vel vſu recepta, vel etiam iure antiquo communi introducta longè contraria his, quæ apud

A Latinos iure, vel vſu antiquo ſeruantur. Hinc etiam Græci ab ipſis vſque Apoſtolorum temporibus ſabbatum perinde ac Dominicam diem piè, ac religioſè colunt. ex ijs, qui ſunt matrimonij vinculo adſtricti, aliqui ad ordines promouentur: filij presbyterorum ordinibus quoque initiantur: ter aut quater quotannis quadragenarium ieiunium ſeruant: in peruigilijs Apoſtolorum ieiunium non ſuſcipiunt. ante ſacros ordines Lectores tantùm Clericos præficiunt, non Oſtiarios, non Exorciſtas, non Acolythos: aliter diuinas preces recitant, aliter diuini officij penſum exoluunt: in fermentato pane ſacrum Chriſti corpus conficiunt: ijs, quos presbyteri ſacri baptiſmatis aqua proluunt, confirmationis ſacramentum miniſtrant: Euchariſtiam paruulis etiam infantibus præbent: multa denique alia, tum in Miſſarum ſacrificijs faciendis, & offerendis, tum in ſacramentis conferendis, vel etiam ſuſcipiendis obſeruant, cùm tamen longè alijs ritibus, moribus, & inſtitutis vtamur. Demum negari non poteſt, poſt diuiſionem Græcæ Eccleſiæ, & Orientalis à Latina plures extare in Latinorum Eccleſia Canones editos, qui duntaxat

B ad commune Latinorum bonum tuendum, & retinendum conſtituti ſunt, nimirum de conſeruandis Latinæ Eccleſiæ legibus, decretis, moribus, inſtitutis, ac ritibus & huiuſmodi canonicis conſtitutionibus Græci minime tenentur: tales ſunt plerique Canones editi de electione, præſentatione, promotione, & ordinatione Clericorum, de conceſſione, inſtitutione, erectione, vnione Eccleſiarum, & beneficiorum, de ſimonia, de ſententia excommunicationis, de ſuſpenſione, interdicto, irregularitate. Sunt ergo, vt dixi, Græci, & Orientales Romano Pontifici, vt ſummo Chriſti Vicario iure diuino ſubiecti, vnde eis ius dicendi, leges, & conſtitutiones, ac præcepta dandi, poteſtatem, & auctoritatem habet, ſed eo iure, & poteſtate non ſemper vtitur, nec ad eos leges ferre creditur.

Quo iure Clerici ſint ciuilibus Principum legibus ſoluti ad ſtrictiùs. Cap. XII.

C PRimò quæritur, an Clerici ſint iure diuino ſoluti legibus ciuilibus Principum. Nam indubium eſt eos eſſe à ciuilibus Principum Conſtitutionibus exemptos, & liberos; ſed quæſtio eſt, quo iure ſoluti ſint, diuinone, an naturali, an humano ſcripto; quod ſi humano ſcripto, nũm ciuili, an vero Pontificio, & Canonico. Duæ ſunt opiniones, vna eos docet eſſe exemptos, ſolutos, & liberos à ciuilibus Principum ſtatutis iure diuino, & naturali; Quam ſententiam exiſtimo eſſe iuris canonici interpretum. eam enim habent Innoc. Hoſtien cap. 2 de maior. & obed. gloſſ. in c. ſi Imperator d. 96. in verbo diſcuti, & in c. quanquam de cenſ. in 6. in verbo. diuino: Ioan. Andr. Dominicus, Archidia. Anchar Franchus in cap. quanquã de cenſ. in 6. Abb. Fely. Deci. Butrius in c. Eccleſia Sanctæ Mariæ de conſtit. Cardina. in c. perpendimus, oppoſ 7. de ſent. excom. Rota in antiquis deciſ. 1. de conſuet. Aufrerius Clem. 1. de offic. Iudicis ord. verſic. ad quæſtionem. Roma. in ſingul. 419. Rochus Curtius in c. vlt. de conſue. Rebuſ. in concordatis. Rub de protect. Quam ſententiam multis argumentis comprobant.

Primò ex diuinis ſcripturis arguunt Gen. 47. Ioſeph, cùm totam Aegypti terram Regi obligaſſet, & tributariã

D ſiue vectigalem feciſſet, Sacerdotum terram excepit, quã voluit eſſe liberam, & 1. Eſdræ 7. excepti ſunt Sacerdotes, & Leuitæ à lege ſoluendi tributa Regi Perſarum; & Pſal. 104. dicitur, Nolite tangere Chriſtos meos; hoc eſt, vnctos meos, at Clerici tales ſunt: Deo enim conſecrantur. & Matth. 17. Cùm obijceretur Apoſtolis, quare cenſum Auguſto Imperatori, ſicut cæteri, non penderent, & cùm Chriſtus Dominus interrogaſſet Apoſtolos, Reges terræ, à quibus accipiunt tributum, & cenſum, à filijs ſuis, an ab alienis? dicenti Petro, ab alienis, intulit ipſe Dominus, ergo liberi ſunt filij; vt autem non ſcandalizemus eos, tolle, & da pro me, & te. Chriſtus igitur excepit à cenſu ſoluendo, & ſe ipſum, & Petrum, cui ſuam Eccleſiam gubernandam commiſerat. Numerorum quoque 18. dicit Deus, ſe tradidiſſe Sacerdotibus decimas, vt ipſi ei in Altari inſeruirent, ergo Clerici hoc ipſo, quòd ſunt rebus ſacris, & diuinis addicti, à ciuili Principum poteſtate eximuntur. Deinde argumentantur ex iure Canonico, nam in c. quanquam de cenſ. in 6. planè dicit Bonifacius

ius VIII. Clericos, & eorum bona, non ſolum humano iure, ſed etiam diuino a poteſtate ciuili eximi, & liberari; Idem deducitur ex cap. non minùs de immun. Eccl. vbi Pontifex in Concil. Lateranen. ſic ait, vt deterioris conditionis, ſub eis (videlicet ſub laicis) Chriſtianis, Sacerdotium videatur, quàm ſub Pharaone fuerit, qui diuinæ legis notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs ſeruituti ſubiectis, Sacerdotes, & poſſeſſiones eorum in priſtina libertate dimiſit; Et ex cap. ſi Imperator d. 96. vbi habetur, Domino inſtituente ad Eccleſiam pertinere Clericorum, & Eccleſiarum gubernationem, & curam, & paulò poſt dicitur, non a legibus publicis, non a poteſtatibus ſæculi, ſed a Pontificibus, & Sacerdotibus omnipotens Deus Chriſtianæ religionis Clericos, & Sacerdotes voluit ordinari, & diſcuti. Hoc idem docere videntur multa c. quæ habentur. 11. q. 1. c. præſertim c. relatū, & c. placuit 3. & Gratianus in c. futuram 12. q. 1. & in c. conuenior. 23. q. 8. & c. continua 11. q. 1. Item in Hiſtorijs legimus apud Rufinum lib. 1. c. 2. Hiſtor. Eccl. à quo accepiſſe videntur, Greg. lib. 4. epiſt. 75. Nicolaus I. in epiſt. ad Michaelem Imperatorem, & Sozomenus lib. 1. ſuæ Hiſtoriæ c. 16. cum libelli eſſent oblati Imperatori Conſtantino Magno, in quibus ad eum accuſationes deferebantur aduerſus Epiſcopos, Conſtantinum reſpondiſſe, ad ſe non pertinere de huiuſmodi cauſis ſententiam ferre. Quia ſolius, inquit, Dei iudicio reſeruamini; Poſtremò idem ratione confirmant, nam ſi ſolum, inquiunt, iure humano ſcripto Clerici eſſent immunes, & liberi à poteſtate ciuili, poſſent Principes ex toto, vel ex parte Clericorum immunitatem abrogare, hoc autem maximum Eccleſiæ detrimentum afferret; ergo veriſimile eſt, Chriſtum Dominum eodem iure, quo ipſam Eccleſiam inſtituit, Clericos Eccleſiarum miniſtros, à ciuili laicorum iuriſdictione excepiſſe. Hæc ſunt primæ ſententiæ argumenta.

Altera ſententia negat, Clericos exemptos eſſe à ciuili laicorum poteſtate, iure diuino in ijs, quæ ad temporalem gubernationem ſpectant, affirmat tamen liberos eſſe, & immunes iure canonico, & non ſolo ciuili: ſic Medina de rebus reſtituendis q. 15. Victoria relect. 1. de poteſt. Eccl q. 6. prop. 2. Sotus in 4. d. 25. q. 2. a. 2. concluſ. 3. 4. & 5. Ledeſma in 4. p. 2. q. 20. a. 4. verſic. Hæſitabis. concl. 2. & 3. Palacius in 4. diſt. 25. diſ. 3. concl. 3. Salon 2. 2. q. 67. a. 1. controu. 1. concluſ. 4. Bannes 2. 2. q. 67. a. 1. Couar. in practicis q. c. 31. nu. 2. verſic. prima concl. & lib. variar. reſolut. 2. c. 20. Nec hi tantummodo Doctores ita ſenſerunt, ſed etiam quidam alij ſcriptores cum ipſis conuenire videntur, inter quos citat Couaruuias Petrum Ferrarienſem in practicis de confeſſ. 5. plenum. Alciat in c. cùm ab homine de iud. Innoc. c. 2. de maio. & obed. po'niſſet citare Henricum Gandauenſem; Quamuis ego nihil tale lego in Alciato, & Innocentium video ſcripſiſſe, Clericos exemptos eſſe, vel Imperatorum priuilegio, vel potius iure diuino, vel ſaltem pontificio, etiam Imperatoribus minime requiſitis, & Henricum inuenio dicentem in quodlib. 9. q. 21. Habent Clerici immunitatem exactionum ſæcularium ſtatutis Papæ, & Imperatorum, vbi de iure diuino, nihil dixit, nihil affirmauit, nihil negauit. Huius ſecundæ ſententiæ auctores, eam multis rationibus probare conantur.

Primo, quia primis naſcentis Eccleſiæ temporibus, Clerici erant Principibus ſubiecti, vt conſtat ex Paulo ad Rom. 13. Dices, eos Principes Ethnicos fuiſſe, & ſibi vſurpaſſe ius, & poteſtatem in Clericos. At contra hoc vim habet quod ibidem dicit Apoſtolus: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, & hoc propter ordinationem Dei, vbi gloſ. ait, omnis anima, nullus excipitur, neque excluditur, & Chryſoſtomus addit, omnis homo ſiue ſit Euangeliſta, ſiue Propheta, ſiue Apoſtolus, ſiue quiſque tandem ſit, & paulò ſuperius dicit, iſta imperantur omnibus, & Sacerdotibus, & Monachis non ſolùm ſæcularibus. eodem modo exponunt verba B. Pauli, Theodoretus, Theophilactus, Oecumenius. Item Actor. cap. 25. Paulus ait, ad Tribunal Cæſaris ſto, vbi oportet me iudicari; Hoc dixit, quia cauſa tractabatur apud Præſidem Cæſaris, & fratres ei ſuadebant, vt Præſidis iudiciū recuſaret. Inſuper 1. Petri 2. legimus debere omnes ſubijci Principibus, etiam diſcolis. & Matth. 22. dixit Chriſtus Dominus: Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo; Deinde arguunt, in ſacris literis nullum extare diuinum præceptum, quo Clerici à ciuilium Principum poteſtate ſoluantur. Præterea Chriſtiana Religio Chriſti Domini cultores non liberat ab vllo alio ciuili vinculo; non a ſeruitute, non à coniugio, non ab officio obedientiæ, non a debito pecuniario, ſiue alieno ære: ergo nec Dominus ſoluit, Clericos ab officio parendi Principibus. Adde his nullam eſſe repugnantiam, ſi Clerici diuino cultui, & muneri mancipati, ſint alioqui Principū poteſtati in temporalibus ſubiecti; Accedit, quod Clerici cum laicis ſæpe inire ſoleant ciuiles contractus empti, & venditi, depoſiti, pignoris, mutui, accommodati, permutati, ſocietatis: ergo & poſſunt coram ciuilibus magiſtratibus conueniri, vt ſtent conuentis, vt pacta, & promiſſa ſeruent, vt iuſta pretia ſoluant, vt depoſitā pecuniā reddant, vt creditori ſatisfaciāt, vt debitū reſtituāt. Quid, inquiunt, ſi Clericus ſit fur, latro, homicida, adulter, pirata, læſæ Maieſtatis reus, veneficus, patriæ & reipublicæ proditor, & hoſtis, parricida, clericaline tonſura, & habitu ſe defendet, ac proteget? Nōne eſt Reipublicæ pars? nōne eſt ciuis vna cum laicis? cur ergo ſi Ciuitatem prodit, ſi Principi interitum machinatur, ſi Rempub. perturbat, nō capietur a laicis, non punietur à Principe ſæculari? Ad extremum, ſi iure diuino Clerici eſſent immunes, & liberi, non poſſet Romanus Pontifex Clericorum immunitatem reſtringere, & ex parte minuere, & tamen in multis cauſis reſtringit, & minuit; non poſſet Clericorum cauſas, & lites laicis demandare, vt eorum iudicio cognitæ dirimantur, & tamen ex gloſſa in c. valde d. 49. manifeſtū eſt, Clericorum, & Eccleſiarum cauſas poſſe laicis Romani Pontificis auctoritate committi. legimus itidem Romanos Pontifices ſuas cauſas Imperatoribus delegaſſe cap. non ſi. 2. q. 3. non poſſet inſuper huiuſmodi immunitas per conſuetudinem tolli, vel minui, cùm conſuetudo contra ius diuinum vim, & locum non habeat: & tamen multis in locis plurimum mos, & vſus, contra Clericorū immunitatem valuit: Hæc ſecunda ſententia.

In hac proculdubio graui, & difficili quæſtione primū oportet, certa ab incertis, & ambiguis omnino ſecernere. Conuenit inter omnes, Clericorum, & Eccleſiarum immunitatem eſſe iure ciuili, & canonico multis in locis confirmatam. De hoc nulla eſt quæſtio, ſed quæritur, vtrum Clerici iure diuino à ciuili Principum poteſtate ſoluantur. Conſtat etiam apud omnes Marſilium Patauinū eſſe meritò ab Eccleſia damnatum, eo quòd aſſereret, non ſolum Clericos, ſed etiam Eccleſiarum Antiſtites, & ipſū Romanum Pontificem Imperatoriæ poteſtati iure diuino ſubijci, immo iure quoque diuino Principes habuiſſe poteſtatem in Chriſtum Dominum tanquam hominem, quod oſtendere nitebatur ex illo Ioannis 19. vbi Chriſtus Pilato dixit, non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper, & ex his, quæ ſupra memoraui ex Paul. ad Rom. 13. & 1. Petri 2. & Act. 25. & ex gloſ. & Chryſoſtomo.

Conuenit etiam inter omnes Theologos, Clericos eſſe iure diuino à ciuili laicorum poteſtate in rebus ſpiritualibus, diuinis, & Eccleſiaſticis, immunes, & liberos; Talia ſunt, ſacramenta miniſtrare, ſacra munera, & officia obire, & exequi, ſacras literas interpretari, peccata, quibus in his delinquitur, punire, pœnas Eccleſiaſticas ſancire, quales ſunt excommunicationes, ſuſpenſiones, interdicta, irregularitates, depoſitiones, & degradationes, idoneos Eccleſiarum miniſtros examinare, eligere, creare, inſtituere, confirmare, ad ordines promouere, vel alia huiuſmodi.

Præterea iuris diuini eſt, vt omnes fatentur, Clericos, ſacris vſibus conſecratos, profanis, & ciuilibus rebus, & negocijs perpetuò implicari non poſſe. Nec Imperator, Rex, vlluſue ciuilis Princeps poteſt edicere, vt Clerici ſacris rebus addicti, arma tractent, militent, bella gerāt, aut alia ſæcularia factitent.

Illud etiam nemo negat, quicquid iuris, & poteſtatis habent laici in rebus ſpiritualibus, habere conceſſu, ſeu priuilegio, & beneficio Eccleſiæ; quale eſt iuſpatronatus in nominandis, deſignandis, & offerendis Clericis, qui præficiuntur Eccleſijs, vel in beneficijs Eccleſiaſticis inſtituuntur.

Item ius ſepulturæ, ius exigendi penſiones, beneficijs Eccleſiaſticis impoſitas, ius eligendi aliquos ad beneficia, & dignitates Eccleſiaſticas, & alia huiuſmodi iura, de quibus priuilegijs alibi tractabo.

His igitur poſitis tota quæſtio in duobus conſiſtit. Primo, An Clerici iure diuino ſint à ciuili poteſtate, in his, quæ

quæ ciuilia ſunt, & temporalia, liberi, & exempti, v. g. ſi ſit Clericus parricida, latro, proditor patriæ, perduellis, vel ſit ære alieno conſtrictus, vel ob rem emptam, conductam, vel depoſitam aliquid creditori debeat, quæritur, an iuris diuini ſit, vt coram Eccleſiaſtico, non ciuili Iudice conueniri queat. Secundò, An Clerici ſint iure diuino immunes, & liberi à tributis, cenſibus, contributionibus, & cæteris omnibus, quę ſolent ciuiles Principes laicis cōmuniter imponere. Et in his duobus prædictæ duæ ſententiæ verſantur.

Ego profectò exiſtimo prædictam primam ſententiam, communi cōſenſu canonici iuris interpretum receptam, cum ratione naturali, & cum iure canonico, & diuino maximè congruere; nec eſt, quòd quiſpiam miretur, me aliàs Theologum iuris canonici doctorum potius, quàm Theologorum in hac parte ſententiam amplecti; Nam in primis prima ſententia, quam ſequor, non ſolùm eſt iuris canonici interpretum, ſed etiam Theologorum, eam enim probabiliorem putat. Almaynus tractatus de ſuprema poteſtate Eccleſiæ cap 8. prop. 3. ad finem, Silu. in verbo immunitas 1. q. 4. verſ. ſecundum ad munera. Ang. in verbo immunitas, nu. 33. verſic. 11. vbi dicunt eam ſententiam eſſe veriorem. Item quia quamuis Victoria, Medina, Sotus, Ledeſma, Palatius, Salon, Bannes, & Couar. docuerint, Clericorum immunitatem in ciuilibus, & temporalibus iuris diuini non eſſe, aiunt tamen eſſe iuri diuino plurimum conſentaneam: & certè veteres Theologi, vt S. Tho. Bona. Alex. Alb. Scot. Ricar. & alij nihil expreſſè de hac controuerſia tractauerunt, ſed ſolùm Theologi iuniores à me citati; inſuper apud me maioris eſt ponderis, & firmamenti, quod in iure canonico lego, quàm quod prædicti recentiores Theologi tradiderunt, in c. Quanquam de cenſib. in 6. & c. ſi Imperator d. 96. & c. non minus, de immunitate Eccleſiarum, & c. nimis, de iureiuran. apertè dicitur eiuſmodi Clericorum immunitatem, de qua tractamus, iuris eſſe diuini.

Et in dictis capitibus, quamquam, & non minus, ſermo eſt de vacatione Clericorum à cenſibus, & alijs contributionum generibus, quæ exiguntur à laicis. Accedit tùm quod Innocentius III. in Concilio generali, & refertur in c. nimis, de iureiurando, ſic ait. nimis de iure diuino quidam laici vſurpare nituntur, cùm viros Eccleſiaſticos, nihil temporale obtinentes ab eis, ad præſtandum ſibi fidelitatis iuramenta compellunt. Præterea hoc idem colligitur ex Concil. Lateranen. ſub Leone X. ſeſſ. 9. in bulla reformationis curiæ, verſ. & cùm à iure: vbi ſic legimus. Et cùm à iure tam diuino, quàm humano, laicis poteſtas nulla in Eccleſiaſticas perſonas attributa ſit. Adde, quòd in Concil. Triden. ſeſſ. 25. de reformatione c. 20. generatim dictum ſit, Et perſonarum Eccleſiaſticarum immunitatem Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus conſtitutam. Inſuper hoc idem mihi videtur ipſa ratio comprobare; Nam Clerici ſunt Deo dicati, & diuinis vſibus deputati: ergo eo ipſo ſunt à ciuili laicorum poteſtate exempti; Nam in c. ſemel de reg. iur. in 6. habetur, ſemel Deo dicatum, non eſt ad vſus humanos vlteriùs transferendum: Idem dicitur in c. Nulli, c. Prædia, 12. q. 2. & c. Quæ ſemel 19. q. 3. item in l. ſumma ff. de rer. diuiſione, & in Inſtit. eodem tit. §. Nullius, & in cap. in legibus 12. q. 3. Res ſacræ, ſiue oblatæ Deo dicuntur eſſe bona Dei, & in nullius hominis patrocinio, ſiue dominio eſſe; ergo eo ipſo Deo tantummodo, non hominibus ſubijci, & ſubeſſe debent: ſed Clerici ſunt Deo dicati, & in Dei ſortem electi. ergò nihil iuris in eos habet Princeps ciuilis: quid. n. illi cum ijs, qui ſunt in ſorte parte, & hæreditate Dei, vt eos ſuis legibus adſtringat, & cogat, ad ſua tribunalia trahat, in eos inquirat, & pœnis animaduertat? Item milites ſæculares militant mundo: ergo ſacrati milites, quales ſunt Clerici, Deo tantùm, non hominibus militant, nec eſt cur ſe negocijs ſæcularibus implicent. Accedit, quod vaſa, altaria, templa, veſtes, & cætera Deo ſacra, eo ipſo quod diuino cultui ſunt deputata, à profano, & ciuili vſu ſeparantur. cur Clerici eo ipſo quod Deo ſacrati ſunt, non ſunt ab omni ciuili vſu ſemoti? Cur ſi res eo ipſo, quo ſunt Deo ſacratæ longè à profanis ſepoſitæ non tanguntur à laicis, perſonæ Deo dicatæ, diuinis officijs, & miniſterio addictæ, tangêtur a laicis? Poſtremo talis immunitas plurimū conducit ad quietam, & rectā Clericorū & Eccleſiarū gubernationē, alioquin. n. poſſent Clerici auctoritate, & iuſſu Principū ſæcularium, à ſuis muneribus

A & officijs frequenter abduci, auocari, impediri, prohiberi, ergo veriſimile certè eſt, eos iure diuino ab omni ciuili poteſtate eſſe immunes, & liberos. Cæterum videamus quo pacto ad argumenta prædictæ opinionis Auctores reſpondeant, Medina, Victoria, Sotus, Couar. & alij. Ad primum quidem ex Geneſ. in c. 47. ſumptum reſpondent, Ioſephum, & Pharaonē Sacerdotum terram excepiſſe ab onere, & ſeruitute cæteris Aegyptijs impoſita; non quia eiuſmodi immunitas, diuini iuris eſſet, ſed quia voluerunt id priuilegij, & beneficij, Sacerdotibus liberaliter concedere: eodē modo ad id quod primo Eſdræ 7. obiectum eſt, reſpondent, fuiſſe videlicet vſu, & conſuetudine receptū, vt Leuitæ eſſent liberi a tributis, vectigalibus, & alijs contributionibus, & oneribus, & proinde eos, aiunt, excepit Eſdras, id permittēte, & concēdente Artaxerxe Perſarum Rege; cuius ditioni, & poteſtati erant tunc temporis ſubiecti Iudæi. Sed certè horum reſponſio mihi nō placet; Nam hæc ideo facta eſſe puto. quia ratio ipſa naturalis præſcribere videtur, vt miniſtri diuinis obſequijs, & vſibus dicati, a ciuilium Principum poteſtate ſint liberi, & exempti.

B Ad illud ex Pſalmo 104 Nolite tangere Chriſtos meos, reſpondent, ibi ſermonem eſſe de Abraham, Iſaac, Iacob Patriarchis, quos ibi diuinus Pſaltes appellat Chriſtos per metaphoram. i. vnctos, quaſi eſſent diuinitus conſecrati. ſicut vngi, & ſacrari ſolebant Pontifices. & Reges, & eoſdem appellat idem Pſaltes prophetas, hoc eſt, diuini verbi nuncios, & interpretes ad populum, quæ omnia, inquiunt, in eo Pſalmo dicta ſunt propter hiſtorias, quæ de ijs ſanctis viris in ſacris literis referuntur; meo quidem iudicio argumento non ſatisfaciunt: Nam fateor, dixiſſe Deum de Patriarchis, Nolite tangere Chriſtos meos i. vnctos, & nuncios, & interpretes a me miſſos ad populum; Sed cur idem non intelligemus de Clericis, & Sacerdotibus, qui ſunt vncti, hoc eſt, Deo ſacri, diuino cultui mancipati, qui ſunt diuini verbi nuncij, & interpretes ad populum? ergo ſi illi Patriarchæ, quia erant vncti. i. Deo ſacri, & Dei nuncij, & interpretes tangendi non erant, tanquam à populo ſemoti, Clerici etiam Deo dicati ab omni ciuili vſu ſeparantur.

C Ad illud ex Matth. c. 17. vbi dixit Chriſtus Dominus, ergo liberi ſunt filij, reſpondent iuxta S. Thom. in 2. d. 44. q. 2. ar. 2. ad 1. & Bonau. 2. eadem d. 4. 3. q. 1. ad primum, & Durand. 2. d. 44. q. 4. ad finem, id Chriſtum Dominum dixiſſe de ſe ipſo, non autem vniuerſim de omnibus Chriſtianis, vel de omnibus iuſtis viris, gratiam adoptionis adeptis, quia dixerat, inquiunt, Dominus, Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel cenſum, a filijs ſuis, an ab alienis? reſpondente Petro, ab alienis ſubintulit Chriſtus, ergo liberi ſunt filij, quaſi diceret, ſi filij Regum, & Principum naturales tributum non pendunt: ego, qui Filius ſum naturalis ſummi omnium Regis, & Principis, videlicet Dei, nulli hominum tributum debeo, ſed ne offendamus eos, ſolue ſtaterem pro me, & te; Pro me quidē, quia etſi non debeam, mea tamē voluntate perſoluo, pro te verò, quia poſſem quidem te quoque à pendendo tributo liberum facere, ſed ſicut me ſponte tributo ſubijcio, ſic & te. Cæterum nondum argumentum diluiſſe videntur plenè. Nam Chriſtus Dominus ſponte ſua tunc ſoluit, nam iure, nec pro ſe, nec pro Petro debebat, cui ſuam commiſerat Eccleſiam. Orig. Hieron. Euthy. Theophilactus, &

D Auguſt. lib. 1. quæſt. Euangelic. c. 23. verba Domini intelligunt dicta eſſe de filijs naturalibus. Cæterùm S. Tho. & Bonau. loc. ſupr. cit. interpretantur quidem Chriſti dictum de ipſo, at non ſolùm de ipſo, ſed de ijs etiam omnibus, qui temporalia omnia, & terrena bona propter Chriſtum Dominum reliquerunt, & ſic etiam exponunt alij veteres Theologi, Ricar. in 2. d. 44. a. 3. q. 1. ad primū Argen. eod. lib. & d. q. 1. a. 4. & inter recentiores Caie. 2. 2. q. 104. a. 6. ſed Clerici eo ipſo quòd ſunt ſors, pars, & hæreditas Dei, ex Altari, & Eccleſiæ patrimonio viuunt, ergo ea ratione tributum non ſoluunt. Ad ſecundum argumentum reſpondent, in iure canonico ius diuinum latius accipi ſolere; nam ſumitur interdum pro omni eo, quod Deus iuſſit tum in nouo, tum in veteri Teſtamento. Quidquid item boni factum eſſe in ſacris literis memoratur; ius diuinum canones appellant. Præterea quicquid ab Apoſtolis conſtitutum eſſe in ſacris literis legimus, Inſuper ius ipſum canonicum dicit gloſſ. in c. Quo iure, in verbo, nam iure diuino d. 8. Ius diuinum aliquando vocari

cari, ac proinde colligunt immunitatem Clericorũ eſſe iuris diuini, & canonici, & quia eius exemplum ex ſacris literis petitum accipimus: ſic illi. Sed certè, meo iudicio, Bonifacius VIII. in c. Quãquam, de cenſib. in 6. & Ioannes Primus in c. ſi Imperator d. 96. & Lateranen. Conciliũ in c. non minus de immunitate Eccleſiarũ, & Lateran. Concil. ſub Leone X. ſeſſ. 9. Ius diuinum propriè, & ſtrictè accepiſſe videntur: cùm dicſit, iure diuino eſſe Clericos exẽptos, quoniã aiũt, Clericos nõ ſolùm iure humano, ſed diuino eſſe exẽptos, & liberos.

Supereſt, vt ad ea, quæ ſecundæ ſententiæ auctores obijciunt, reſpõdeamus. Ad illud, quod ſumũt ex Paulo ad Rom. 13. & 1. Petri 2. & Actor. 25. & Matth. 22. & Ioan. 19. reſpondeo, primis Eccleſiæ temporibus, Eccleſiam nõ habuiſſe plenum ſuæ poteſtatis, & iuris, vſum, & actum, ſed tantùm quaſi habitum, & originem, & ideo mirum non eſt, ſi Paulus Act. 25. ad Cæſar. prouocauit, ſi dixit ad Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, non quòd iure diuino ciuilibus Principibus Clericos ſubijceret; ſed quòd interim dum Chriſtiani erant in Paganorum poteſtate, totum Principibus parere deberent, ne detrimentum Chriſti Dñi fides, & Religio pateretur. Ad illud Chriſti Domini dictum ad Pilatum, Ioannis 19. non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, &c. Reſpondeo: locutum eſſe Dñum de poteſtate facti, non iuris, nã poteſtas facti. conuenit etiam Tyrannis, & eſt in vitio, & culpa, de ſimili poteſtate dixit Chriſtus Lu. 22. Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum, ſenſus itaque verborum Chriſti eſt: niſi tibi (ò Pilate) eſſet cœlitus permiſſum, etiam facto ipſo, & opere, meam cauſam nõ cognoſceres, & iudicares. Cætera ſecundæ ſententiæ argumenta nihil concludunt: Nam quamuis Chriſtiani non eo ipſo quo Chriſtiani ſunt, liberẽtur ab omni ciuili vinculo, at Clerici Deo ſacrati diuinis vſibus, & miniſterijs, ac officijs addicti, eo ipſo à ciuili laicorum poteſtate eximũtur, quia ſunt Deo traditi, & in ſortem, & hæreditatem ipſius electi, & aſſumpti, ac proinde iure diuino, & naturali, & canonico, non autem ciuili, Imperatorio, vel Regio obligantur.

Sed dubitari poſſet. An laici vi conſuetudinis lõgi temporis ius & poteſtatem in Clericos habere queant. Etenim Couarr. pract. quæſt. cap. 35. nu. 3. Nauar. in Man. c. 27. nu. 70. Guliel. de Bened. in c. Raynutius in verbo, & vxorem nomine Adelaiam. deciſ. 2. & quidam alij recentiores Hiſpani, & Galli plores afferunt caſus, in quibus afferunt ſolere Regia prætoria Clericorum, & Eccleſiarum cauſas ad ſua tribunalia reuocare, quẽ vſum illorũ pleriq; nituntur iure defendere, Cæterum quicquid hi authores ſcripſerint, quotidie in Rota, & Curia Romana iudicatur, huiuſmodi ſententiam eſſe contra ſacrorum Canonum authoritatem: Nam Concilia, & Sũmi Pontifices expreſſim prohibent, ne apud laicos Clericorum cauſæ vlla ratione tractentur, vel iudicentur, vt conſtat ex c. inolita, c. placuit vt quiſquis. c. ſi Clericus. c. ſi quis ex fratribus. c. peruenit 11. q. 1. c. decernimus. de iud. c. ſi diligenti, & c. ſignificaſti de for. comp. Vbi neque Epiſcopo conſentiente id fieri poteſt, vt etiam notat gloſ. Abb. Feli. & alij ibi, & in c. qualiter, & quando, de iud. vbi etiam Imol. ſub nu. 4. Barb nu. 16. Alex. conſ. 8. ſub nu. 1. lib. 1. Sed neque in caſu neglectæ, vel denegatæ iuſtitiæ: & ita nec timore violentiæ licitum cuiquam eſt Clericos ad iudiciũ ſæculare vocare ex c. qualiter & quando de iud. vbi id no. gloſ. in verbo prohibemus. Hoſt. n. 3. Abb. antiq. & Ioan. And. ſub nu. 1. But. nu. 8. Imo. nu. 3. Anch. n. 5. Bellam. ſuo, nu. 3. Collect. Card. & Bal. in ſi Panor. nu. 7. Alex. d. cõſ. 8. ſub nu. pri. Inde colligentes differentiam inter iudicẽ ſæcularem, & eccleſiaſticum. Is enim, cùm ſit maior, & ſuperior, poteſt ſæcularis negligentiã ſupplere, & illum corrigere. c. ex tranſmiſſa. c. licet, &. c. ex tenore. de foro competen. Quæ cùm ita ſint, ſolus Rom. Põtifex eſt, ad quem ſpectat Canones edere, & editos confirmare, declarare, & ſtatuere caſus, in quibus Clerici poſſunt corã laicis conueniri. De ſpectantibus enim ad Clericos hoc ſolùm poſſunt, laici quod iure cautum, vt ait gloſ. in c. vlt. 24. q. 1. Innoc. in c. quãto nu. 2. ad finem de conſuet. Panor. ibidem nu. 12. Felin. in c. cautam, ſub nu. 7. de præſcr. Dec. in c. 2. nu. 364. de iudic. Nec eſt cur priuati Doctores id muneris, & officij ſibi aſſumant, ſed eorum eſt obedire Summ. Pontificum, & Concil. decretis, ſacros Canones ſeruare, non interpretari, non declarare, nõ reſtringere, non detorquere, nec trahere ad ſuos ſenſus. Ego igitur exiſtimo non poſſe laicos vi conſuetudinis poteſtatem aliquam habere in Clericos, quod docent Bald. in c. Clerici, ad fin. de iud. Butr. ibid. nu. 2. & 11. Panor. nu. 5. & 6. Dec. nu. 58. & in c. 2. eiuſdem tit. nu. 167. & cõſil. 150. nu. 4. Felin. in c. 2. ſub nu. 3. de maior. & obed. & multis probat Rot. deciſ. 10. de cenſ. in antiquis, & Biſign. dec. 2. eodem tit. Idem volunt Doct. in c. 2. de præbendis n. 8. Ioan.

A Monac nu 5. Ioan. And. nu. 6. Rom. nu. 13. Fran. n. 10. Prob nu. 5. & 6. Panor in c. quiſquis, ſub nu. 3. de elect. dum docẽt. in ſpiritualibus, quæ non cadunt in laicum nil operari conſuetudinẽ: quia hæc non poteſt illum ſpiritualium incapacẽ, reddere habilem, & capacem, vt adnot. Panor. in c. quanto. nu. 2. de conſuetudine. Prob d. c. 2. de præben. n. 7. Dec. in c. 2. n. 36. de iudic. Probatur autem hæc ſententia ex. c. Clerici de iud vbi definitum eſt, non poſſe conſuetudine aliqua præiudicium generari ſacris Canonibus, in quibus generaliter traditur, quod de omni crimine Clericus debeat corã eccleſiaſtico iudice conueniri; Huius verò definitionis eam rationem affert, quoniam Imperator prædictos Canones ſequi ſit profeſſus, ſcilicet in Auth vt Clerici apud proprios Epiſc. primũ conuen. in §. pen. Vnde colligunt ibi Panor. n. 4. & Dec. n. 35. quòd lege fieri non poteſt, nec etiam conſuetudine: quo argumento & de reliquis oĩbus Clericor. negocijs, & cauſis idem cogimur reſpondere; Nam Imperator Feder. II. in cõſtitutione de ſtatutis, & conſuetu. contra libert. Eccleſiæ editis lib. feu. in §. Item ſtatuimus, vnde ſumpta eſt l. ſtatuimus. C. de Epiſc. & Cler. recedens ab errore veterum legum

B (vt ibi inquit Bald.) ſtatuit nullam Eccleſiaſticam perſonã in quacunque cauſa trahi poſſe ad iudicium ſæculare, vt etiã ſacri Canones paulo ante citati generaliter tradunt, vt meritò Panor. in d. c. Clerici. n. 6. & Dec. nu 58. quod de cauſis criminalibus in eo loco dicitur, reſpondeant ex ſententia Doct. etiam in ciuilibus habere locum. Probatur ſecundo ex c. qualiter, & quando, de iudic. vbi ne Clerici trahantur à laicis ad iudicium ſeculare omnino prohibetur: quo modo loquendi ſublata eſt inferioribus facultas omnis diſpenſandi ſiue per ſtatutum, ſiue per conſuetudinem. Præp in c. ſi quis cum Clerico. 11. q. 1. Felin. in eodẽ c. qualiter, prope fin. Alex d. conſ. 8. ſub nu. 1. faciunt quæ de hac q̃ſtione in ſimili tradunt Ang. & Imo. in l. ſi. quæramus. ff. de teſtam. Cor. in l. vlt. C. de teſt. in l. glo. in Clem. 2 in verbo nullo modo, de ær. & qual. Imo, in Clemen, 1. n. 20. de ſeq. poſſ. Denique cùm huiuſmodi conſuetudo ſit contra id, quod ex iure, vel priuilegio Clericis eſt conceſſum, ſiue à Deo, vt ſupra eſt dictum, ſiue à Chriſti Vicario, ac etiam ab Imperatore, erit contra libertatem eccleſiaſticam: quod in ſpecie notat Bald. in c. Clerici, in C. de iud. Butr. num. 11. Panor. n. 6. & colligitur ex doctrina Innoc in

C c. nouerit. de ſent excom. quem omnes ibidẽ ſequuntur, Bar. & Bald. in conſtitutione Feder. caſſa & irrita. C. de ſacroſ. Eccleſ. Idem Bal. in alia conſtitutione Feder. ſtatuimus, ad fin. C. de Epiſc. & Cler. quare erit conſuetudo omnino irrita ex eadem cõſtitutione. Caſſa & irrita, &. c. nouerit, de ſent. excom. vbi qui eam ſeruari fecerint, & qui ſeruare præſumpſerint, excommunicantur.

Quod vero de conſuetudine dictum eſt, etiam de præſcriptione affirmamus, quamuis tanti temporis curſus ſit continuata, vt initij memoria non extet; eſt enim laicus incapax iuris, & poteſtatis ſpiritualis, nec poteſt illam ciuiliter poſſidere, atq; adeo nec vllo tempore præſcribere. c. cauſam; vbi omnes notant de præſcript Io. And & omnes in c. 2 de præben. 6. Pan. in c. quanto nu. 2. de conſuet. Dec. in c. decernimus. num. 38. de iudic. qui docent, laicos auctoritate cuiuſuis præſcriptionis non reddi habiles ad ſpiritualia, & præſcriptione eis tantum ius tribui, qui illius iuris eſt capax; quamuis nec video quo pacto tanti temporis curſus afferri poſſit, cùm per Bullam, quæ ſingulis annis in die Cœnæ Domini in capite

D Regni eccleſiaſtici promulgata omnes Eccleſiæ ſubditos afficit, impediatur omnis conſuetudo, & præſcriptio, Felin. in c. non liceat, col. penul. verſ. quinto. Conſidera, de præſcr.

Quæ ad muniendam dictam conſuetudinem, vel potius corruptelã a citatis auctoribus afferũtur, facile tolli poſſunt: nam text. in c. filijs & nepotibus. 16. q. 7. qui ſi Metropolitani bonis Eccleſiaſticis abutantur, mãdat hoc Regis auribus intimari: quicquid dixerit ibi gloſ. quam Cou. ſequitur loco ſupra cit. his generalibus verbis certè non probat per Regem eſſe corrigendum contra c. qualiter & quando. &. c. Clerici, de iudic. vt etiã notant Archid. & Egid. ibi Butr. in d. c. qualiter & quando, ad fin. Pan. n. 7. ad fi. Imol. n. 4. ad fin. Sed cum iiſdem auctoribus dicimus intimationis effectum illũ eſſe, vt Rex admoneat Metropolitanum, vel ſaltem coram ſuperiore, vt illum corrigat. Pariter leuiſſimum eſt, quod ex D. Hier. relatũ eſt in c. Regũ. 23. q. 5. dum de Regum officio loquens ait, proprium illorum eſſe facere iudicium, & iuſtitiã, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos. Cũ enim ad rationem iudicij iuriſdictio ſit neceſſaria, inter eos Regis eſt iudicium facere, qui ad illius iuriſdictionem ſpectant; quare circa ſubditos, & qui eius curæ ſunt, cõmiſſa illa præſtanda ſunt, Clericorum negocijs ſicut & aliorum, qui Regibus alijs ſubijciuntur, proprijs iudicibus relictis. Nã cùm Eccleſiarũ

Prælati eorum conuocant auxilium, iux. c. adminiſtratores 23. q. 5. & c. p. 1. de offic. ord. Eodem fere modo loquitur c. Principes ſeculi 23. q. 5. vbi quòd Principes ſeculi à Chriſto tuendam Eccleſiam accipiant, cũ illa ſuam diſciplinã exercere nõ prævalet, tenentur ſua poteſtate munire, & ita Eccleſiæ patrocinari, vt Bald. adnotauit in c. olim. n. 14. de reſcr. Pan. in c. tua. nu. 10. de decim. Auẽt. tract. de pot. ſecu. ſuper perſo. Eccleſ. regu. 1. nu. 6. in 3. fallentia.

Ex dictis infertur, ſacris Canonibus aduerſari, quod Cou. & quidam alij recentiores tradunt licitum eſſe à iudicibus Eccleſiaſticis, cùm cenſuris opprimunt, adire Regia tribunalia, vt vim auferant, & cõpellant iudices Eccleſiaſticos ab ea inferenda ceſſare; Etenim præterquã quòd huiuſmodi vim auferre, ne iuſtitia negligatur, ſeu denegetur, ſpectat ad immediatos ſuperiores Eccleſiaſticos, ad quos eo caſu recurrendum eſt, etiam vſque ad Papam, Egid. in d. c. qualiter & quã do, verſi. 1. quæſtio de iudic. But. ibidem n. 2. Imol. nu. 3. Io. de Anan. ante n. 2. Alex. d. conſ. 8. ſub nu. 3. verſic. 1. ne pro defectu iuſtitiæ Clerici tradantur ad iudicem ſecularem contra d. c. qualiter & quando, ſi praxim per Cou. relatam inſpiciamus, conſtat laicos in hoc reputo eſſe meros iudices, Eccleſiaſticos verò meros executores & miniſtros, cùm cõpellantur ſub pœnis ad tranſmittenda omnia acta, & cauſæ proceſſum ad conſilium Regum, & iudices laicos, vt viſis illis iuſtitia declarent, an ſit deferendum appellat. & ſi eſt deferendum putauerint, præcipiunt iudici Eccleſiaſtico, vt illi deferat, excommunicatum abſoluat, omniaque retractet, & reponat in eum ſtatum, in quo erat tempore appellationis, & ſententiæ, & etiam cognoſcunt, an iudex Eccleſiaſticus ſit iudex illius cauſæ competens, inhibendo illi cognitionem, & remittendo illum ad iudicem ſecularem: Et his omnibus iudex Eccleſiaſt. ſub pœnis cogitur obtemperare. Quæ omnia improbant ſacri Canones, & ſub pœna excommunicationis damnantur in Bulla Cœnæ c. 14. & duobus ſequentibus.

Quæri ſolet, an in his ſufficiat tacitus Rom. Pontificis cõſenſus. Profectò nulla ratione probare queo, quod quidam iuniores auctores inconſiderate, & inconſultè ſcripſerunt, ciuiles, & ſeculares magiſtratus, & iudices, multas Clericorũ, & Eccleſiarum cauſas iure cognoſcere, & tractare tacito Romanorum Pontificum conſenſu. Scribit auctor quidam Candelabri Aurei in explanatione Bullæ in Cœna Domini in caſu 14. dicens, Magiſtratus, & iudices ciuiles, ac Principes ſeculares excuſari legitime & non incidere in excommunicationem cum de cauſis Clericorum, & Eccleſiarum aliqua ex parte cognoſcunt, & iudicant. quia id, inquit, facere conſueuerunt ſciente, & tolerante Romano Pontifice & quia nullus iudex Eccleſiaſticus habet, vt excõmunicatos laicos, qui talia faciunt, immo nec ipſe Beatiſſimus Papa, nec vllus alius euitat illos, Sic ille. Præterea Ignatius Lopez cognomento Salſedo in practica criminali canonica. c. 102. ait, exploratiſſimi iuris eſt, ex tacita Summi Pontificis approbatione, poſſe Reges de huiuſmodi vi iudicare, quæ ſit in poſſeſſione beneficiorum, & aliarum ſpiritualium rerum, & id probat, quia ita docet Guido Papa deciſ. Delphin. q. 1. & 71. & 85. Franciſc. Marchina q. 190. & 512. vbi ſcribit curiam illã ſic ſemper ſeruaſſe, idem inquit, Frequentiſſime obſeruat Curia Burdega, vt memoriæ tradidit Boer. q. 69. n. 23. idem Neapol. conſuetudine receptum eſſe fatetur Afflict. deciſ. 2. nu. 10. & 11. & deciſ. 24. nu. 9. Gram. deciſ. 78. & in Mediolanenſi Senatu, vt teſtatur Andr. Alciat. & in vniuerſa Gallia, vt refert Rebuff. in comment. conſuetud. Franc. tom. 3. tit. de poſſeſſ. benefic. 8. n. Gloſſ. 2. Guliel. Benedict. in c. Raynutius. de teſtam. p. 1. in verbo, & vxorẽ n. 30. & in Senat. Pedemont. 30. vt tradit Menoch. de recuperã. poſſeſſ. remed. 15. n. 210. Oſãs deciſ. Pedemon. 30. idem ſeruari apud Luſitanos, teſtatur Nauar. in c. cum contingat, de reſcript. remed. 1. nu. 7. Azeuedo. de mandat. Reg. p. 1. c. 1. nu. 32. Hæc ille. Cæterum, Primũ falſum omnino eſt, quod illi auctores aſſerunt in hiſce cauſis ſubeſſe tacitum Rom. Pontificis conſenſum. Si quidẽ Summi Pontifices, vt notiſſimum eſt, quotidie reclamant, cõqueruntur, prohibent, pœnas conſtituunt, & ſententias ferũt in laicos, qui ita faciunt. vt patet manifeſte ex actis iudicialibus Auditorũ Cameræ: vbi quotidie expediũtur literæ monitoriæ, vt perſonaliter cõpareant ij qui ita conueniunt, atq; conſentiunt: & contra illos pronunciantur ſententiæ condẽnatoriæ lata etiã excommunicatione. Id etiã conſtat ex pluribus deciſionibus Auditorum Rotæ, & ex ſententijs Auditorum Sacri Palatij Apoſtolici: in quibus omnino improbantur, & damnantur tales recurſus, & ij, qui recurrunt, declarantur excommunicati: quod ſemper ſeruatur apud Sedẽ Apoſtolicam, quando de hac re notitia habetur. Imo quotannis in die Cœnæ Dominicæ Romani Pontifices publicam,

A & ſolemnem excommunicationem ferunt in magiſtratus, iudices, & Principes ſeculares, qui in ſuis tribunalibus cauſas Clericorum, vel Eccleſiarum tractant, & iudicant: vel ad ſua Prætoria reuocant: vel apud ſe diplomata Pontificia, vel literas Apoſt. detinẽt, ne ad effectũ deducãtur, & in eos qui ad laicos in prædictis cauſis cõfugiunt & recurrũt. quæ omnia aperte oſtendunt & indicant, longe abeſſe ab his omnibus tacitum Romanorum Pontificum conſenſum, & patientiam, quam vocant, patientium. Nec eſt, quod quiſpiam dicat, conſtitutiones Pontificias, non eſſe in hac re alicubi vſu receptas: nam quotannis ſinguli Romani Pontifices Bullam in Cœna Domini publico. & ſolemni ritu Romæ promulgant. Nec valet, quod quidam opponunt, non ſatis eſſe, ſi Romæ promulgentur excommunicationes contentæ in Bulla Cœnæ Dominicæ: quoniam veriſſima eſt ſententia, communi conſenſu Theologorum, & iuris canonici Doctorum, & Summiſtarum recepta, ſufficere promulgationem Romæ factam; nec requiri, vt in ſingulis prouincijs huiuſmodi excõmmunicationes pronuncientur; Præterea Nau. in Man. c. 27. nu. 70. verſic. 2. Quod per prætextum violentiæ, ſic ait, loquens de excommunicatione 14. in Bulla Cœnæ Dominicæ, quod etiam video pro re indubitata haberi in Hiſpania, & Gallia poſſe regulariter Reges defendere poſſidentes colorato titulo beneficia Eccleſiaſtica, ne abſque iuſta cauſæ cognitione deturbentur, vel ſpolientur virtute literarum Apoſtolicarum, quod, vt vtrinque fere in illis Regnis obſeruatur; ita multi iure muniire conantur. An verò ſatis muniant, necne, Sanctiſſimi D. N. definitioni remitto, ſic ille. Sed profectò cum ſacri Canones, & Summi Pontifices ſemper conſuetudinem, quæ eſt contra Eccleſiaſticam libertatẽ, vt corruptelam improbent, & damnent, non eſt, cur dubitemus ſit nec ne, eorum improbanda, & reijcienda ſententia, quæ eſt Summorum Pontificum decretis, & ſacris Canonibus contraria; Noſtrum eſt parere. & imperata facere, non contra Canones docere, aut docentes ſequi.

Vnum eſt, quod magiſtratus, & iudices ſeculares, in hac re nõnunquam obijciunt. Nos, inquiunt, Clericor. cauſas, aliquando ad noſtra tribunalia reuocamus, cùm certa, & euidens eſt conſuetudo, vt reuocentur, non cùm incerta, & dubia eſt, ficta, aut ſimulata. Item id facimus, inquiunt, vt violentiam manifeſtam, & certam tollamus, non fictam, & ſimulatam, & violentiæ tantum imaginem, & ſpeciem habentem: at Canones, & Summorum Pontificum literæ, vel diplomata, ſolùm prohibent, ne laici ad ſecularia Prætoria, & tribunalia, Clericorum cauſas trahant, prætextu conſuetudinis, aut prætextu violentiæ; prætextus verò velamen eſt, quo mouere ſe aliquis ſimulat, ad aliquid faciendum, cùm tamẽ alia cauſa moueatur, ſic enim hac voce vtitur Suetonius in vita Cæſaris, & in vita Tiberij Sic illi. Sane hoc nomine, ſiue prætextu, canones, & leges ſignificant, etiam veram cauſam, non ſimulatam, & fictam, aut quæ tantum cauſæ figuram, & ſpeciem offert, in l. ſub prætextu C. de tranſact. habetur ſub prætextu inſtrumenti poſt reperti, tranſactionem ſtantam reſcindi iura non patiuntur. quæ lex confirmatur in c. inter Monaſterium de ſent. & re iudic. & ibi dicitur ſub prætextu inſtrumentorum prætextu, lites nõ debent inſtaurari, & in c. ſuborta eo tit. dicitur, prætextu priuilegij de nouo reperti non debet ſententia retractari: profectò his in locis non ſolum inſtrum. aut priuilegium fictum, & ſimulatum, ſed etiã verum, & certum, quod poſt repertum eſt, nomine, ſub prætextu, ſignificatur, & quod in l. ſub prætextu. c. de tranſact. legimus ſub prætextu inſtrumenti poſt reperti, in l. Imperatores ff. de re iud. dicitur ſub obtentu nouorum Inſtrumentorum ſuſcitari negotia minime oportet; at reuera hæc lex locũ habet in inſtrumentis veris, & certis denuò repertis, ex quibus negotia expedita, & finita retractari non debent ergo etiam hoc nomen, ſuo obtentu, quo vſus eſt Gell. l. 10 noct. Att. c. 22 in iure, ſiue Ciuili, ſiue Canon. contineret cauſam veram & certam, non ſolum ſimulatam & fictam, & l. ſub prætextu. c. de hæred. action. decernitur ſub prætextu ætatis pupilli debitoris hæreditarij creditorum exactionem, differri non poſſe. ergo ætas impuberis debitoris hæreditarij petitionẽ debiti non impedit, aut differt in tempus pubertatis. Profectò hoc modo, ſemper Summi Pontifices, quorum eſt ambigua, incerta, vel obſcura verba ſuarum literarum interpretari, diſtinguere, & declarare, hanc vocem, ſub prætextu, acceperunt. Quare quamuis in literis, ac decretis Sum. Pontificum dicatur, ſub prætextu conſuetudinis, aut violentiæ, laici cauſas Clericorum non iudicent, reuera prohibent Pontifices ne iudicent, etiam ſi vera, & euidens conſuetudo ſit, aut violentia, quoniam conſuetudo eſt corruptela, & violentia debet ad Eccleſiaſt. Iudices, non ſeculares deferri, neque enim

Canones

Canones permittunt; vt à iure Eccleſiaſtico ad profanum, & ſæcularem appelletur. Si ergo aliquis, an in his, de quibus agimus, Magiſtratus, Iudices, & principes ſæculares, iuſtã excuſationẽ habeant, cũ id faciant priuilegio Ro. Pontificis: Certè habeant, necne priuilegium Ro. Pontificis quæſtio eſt facti, non iuris, qui tale priuilegium ſe habere iactitat, eius intereſt id oſtendere, ũ oportet. Videat itidem cũ priuilegium perſonale ſit, quod cum perſona finitur, & deſinit; Videat num ſit priuilegiũ ad tempus conceſſum, quod lapſu temporis extinguitur. Videat an ſit priuilegium ad certas Clericor. cãs cognoſcendas, an his, vel illis conditionibus ſit affectum, ita ut ſine illis vim, & locũ non habeat. Videat ſi tale priuilegium ſit nunc Ro. Pontificis auctoritate abrogatum. Bannes. 2. 2. q. 67. a. 1. du. 2. concl. 6. ſic ait. Rex Hiſpaniæ habet priuilegium Pontificium, vt poſſit cãs Clericorum ad ſua tribunal à tunc vocare, qñ ſæcularis aliquis conqueritur, quòd vim patiatur à Iudice Eccleſiaſtico, quod vulgo dicitur, Por via de agrauio, y fuerza, tunc iudices poterunt iudicare ex ipſa commiſſione Pontificia, an fiat vis, vel non, quæ res multum reprimit Epiſcoporum Vicarios ab inſolentijs. Hæc ille. Sed ego in Curia Romana ſæpè à viris fide digniſſimis audiui tale priuilegium nuſquam reperiri, neq; ab vllo vnquã Romano Pontifice fuiſſe conceſſum. Et certè meo iudicio, ſi tale priuilegium datum fuiſſet, in tot, tantiſq; cauſis, & controuerſijs, quæ frequenter ortæ, agitatæ, tractatæq. ſunt, propter eos, qui ab Eccleſiaſticis iudicibus ad ciuiles magiſtratus prouocãt, confugiunt, recurruntve, exhibitum aliquando, & productum fuiſſet, vel à iudicibus ciuilibus, & profanis, vel ſaltem ab ipſis Clericis ad eos iudices recurrentibus, vt ſe penitus ab omni culpa excuſarent: præſertim in criminalibus cauſis, & litibus cõtra eos conteſtatis, intentis, ac motis: & vt effugerent excommunicationes, & ſententias, quæ innumeræ aduerſus eos latæ, pronunciatæq. ſunt. At nunquam tale priuilegium in iudicio citatum apparet. Accedit his, quòd Auctores, quos ſupra citaui, nõ docent id fieri priuilegio Pontificio, ſed iure communi, aut vi conſuetudinis longiſſimi temporis lapſu confirmatæ, aut vi præſcriptionis fieri poſſe contendunt, non ergo priuilegium, ſed cõſuetudinem, præſcriptionem, aut ius ipſum in medium producunt; Adde, quòd priuilegia non valent contra Bullam Apoſtolicam, quæ quotannis in die Cœnæ Dñi publicè recitatur, & promulgatur cum ampliſſima reuocatione quorumcunque priuilegiorum, ex quibuſvis cauſis ea ſint conceſſa quibuſcunque potentatibus.

Sed obijciunt quidã, conſuetudinem longiſſimi temporis decurſu firmatã priuilegij vim habere, nã conſuetudine fieri poteſt, quod priuilegio principis fieri ſolet, cũ in L. hoc iure. verſ. ductus aquæ ff de aqua quotidiana, & æſtiua, conſuetudo longo tẽporis curſu confirmata, priuilegio æquiparetur. Reſpondeo in duobus caſibus plus poſſe priuilegium, quam conſuetudinẽ longiſſimã etiam hominũ memoriam excedentẽ. Primus caſus eſt qñ quis non eſt capax poteſtatis, & iuris, Io Andr. & Dominic. in c. 2. de præb in 6. Innoc. c. 1. de Apoſta. Anton. in repetit. ſuper caput. peruenit, de cenſibus, Abb. in c. ſuper quibuſdã, de verbor. ſignificatione, & in c nouit. de iud. & in c. quãto de conſue. Bal. in l ſi ſolemnibus C. de fide Inſtrum. Et in c. cũ contingat de foro cõp. Felyn. in c. dilecto. de præb. quos oẽs citat, & ſequitur Ioan Selua. de benefic. p. 2. q 23. n. 13 At laicus capax poteſtatis ſpiritualis, & Eccleſiaſt. non eſt, vt ante dixi. Secundus caſus in quo plus poteſt principis priuilegiũ, quàm conſuetudo, eſt qñ conſuetudo à iure ipſo ſcripto improbatur, c. cũ ſatis, de off. Archidiac. Io: Andr. in c. 1. de clerico ægrotante, in 6. ſed iure ipſo dãnatur, vt corruptela, conſuetudo, qua Laicus cauſas Clericor. & Eccleſiarũ cognoſcer. & iudicar, vt hactenus oſtendi Ergo cõſuetudo, quãuis longiſſima, in hac parte priuilegij vim, & locum nõ habet. Quidam alij dicunt, qñ per longiſſimũ tempus, cuius initiũ longe eſt ab hominũ memoria, facere quidpiã Laici etiã in cauſis Eccleſiaſt conſueuerunt, & fama etiã teſtatur eos ſemper feciſſe, tunc hæc duo: videlicet fama, & tẽpus longiſſimũ tribuunt ius, & priuilegij locũ habere ſolent etiã in his, quorũ capaces non ſumus, id probant teſtimonio Io: Andreæ, & Abba. in c cũ Apoſtolica, de ijs, quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu capituli Sed mihi hæc ſententia oĩno diſplicet. Nã vt teſtantur Hoſtien. & Archidiac. quos allegat Abb. in c. cũ Apoſtolica, citato, cõſuetudo, quãuis longiſſimo tẽpore confirmata, & fama, ius tribuere nequeunt in ijs, quorũ capaces non ſumus. Et Io And. & Abbas tantũmodo loquuntur de ſpeciali caſu, videlicet de decimis, quas laicus poſſedit per longiſſimũ tẽporis ſpaciũ, & fama erat eos poſſediſſe ante Conc. Lateran. generale, tunc enim laicus decimarum ius acquireret, non quidem ex conſuetudine, vel præſcriptione, ſed conſenſu Eccleſiæ, quæ voluit, vt tunc eas ille poſſideret, quia crederetur veriſimiliter priuilegio Pontificio poſſediſſe.

Si obijcies, quã ratione Ro. Pontifex poſſit, Clericorum cauſas laicis cõmittere, & priuilegium ciuili principi concedere, vt A aliquas Clericorum cauſas cognoſcat. & iudicet, ſi clerici ſunt iure diuino à ciuilium principum poteſtate, exempti? nam contra ius diuinum Pontifex Ro. non habet auctoritatẽ Reſpõdeo breuiter, iuris eſſe diuini, ne laici, quãuis Imperatores ſint, ſiue Reges, propria auctoritate ciuili quam habent, Clericorũ cãs tractent, cognoſcant, & iudicent; at Ro. Pontifex cum illis Clericorum certas cauſas demandat, non dat ius, vt id propria auctoritate faciant, ſed vt id tanquã miniſtri, & legati Pontificij, hoc eſt demandata, & commiſſa ſibi poteſtate, ſeu nomine, & auctoritate ipſius Pontificis exequantur, ac proinde Pontifex in his ius diuinum non ſoluit, nec vlla ratione violat, vel abrogat, vel minuit.

Secundò Quæritur, an Eccleſiarum, & Clericorum bona ſint Iure diuino libera à tributis, vectigalibus, contributionibus, & alijs oneribus, quæ ciuilibus principibus à laicis pendi, & ſolui ſolent? Non eſt quæſtio, an huiuſmodi bona ſint libera, & exẽpta iure humano ſcripto, vel ciuili, & Canon. ſed eſt quæſtio, an etiã diuino iure eximantur. nã conuenit inter oẽs bonorum Eccleſiaſtic. immunitatem eſſe ciuili, & Canon. iure confirmatam id patet ex iure ciu. in l. placet. l iubemus. l priuilegia. C. de ſa- B croſanct. Eccl. & l. caſſa. C. eodem tit. conſtitutio Federici Imp. ſic habet, Caſſa, & irrita eſſe denunciari per totam Italiam præcipimus oĩa Statuta, & conſuetudines contra libertatẽ Eccleſiæ eiuſq; perſonas inductas aduerſus Canonicas, & Imperiales ſanctiones, & ea de capitularibus penitus aboleri mandat noua cõſtitutio, & de cætero ſimilia attentata ipſo iure nulla eſſe decernit, ſi quid contra fiat, pœnæ, quæ ſtatutæ ſunt imminebũt Hæc eadem immunitas conſtat ex iure Canonico, videlicet ex toto titulo de immunitate Eccleſiarum in lib. decretalium, & in 6. & in Clementinis.

Quæritur ergo, an immunitas bonorum Eccleſiaſticorum ad Clericos, & Eccleſias pertinentiũ, quæ ſcilicet diuinis vſibus, & miniſterijs deputantur, ſit diuino iure ſancita, & inſtituta.

Iuris Ciuilis Doctores nonnulli, eã aiunt eſſe Imperatorũ Catholicorũ priuilegio, & beneficio conceſſam, ſed hi ſolùm rationem habent earũ legũ, quæ in cod. tit. de ſacroſan. Eccl. continentur. Canonici iuris interpretes communi conſenſu tradiderunt, talẽ immunitatẽ iuris eſſe diuini, quia id apertè legunt in C c. quamquã, de cenſibus in 6. ſic Io. Andr. Dominic. Archidiac. Anchar. Franchus & gloſ. ibid. & alij: quos ſuperiore quæſt produxi. Theologi verò Iuniores (nã veteres parũ, aut nihil expreſſe de hac controuerſia prodiderunt, Victor. Sotus. Medina, Ledes. Palac. Bannes, Salon, & Sotum ſequutus Couar. vt ſuperiùs citaui, ſenſerunt huiuſmodi immunitatem, non diuino, ſed Canonico tantùm iure conſtitutam fuiſſe.

Ego ſanè, licet ſuperiori quæſt. docui, Clericos iure diuino eſſe à ciuili principũ poteſtate exemptos, ſic in præſenti cõtrouerſia ſentio, Clericorum, & Eccleſiarum bona diuinis vſibus deputata diuino iure à ciuilium principum poteſtate eſſe libera, & immunia, quia plus valet apud me Canonici iuris auctoritas, quã iuniorum prædictorum Theologorũ ſententia, nam in c. quãquã de cenſibus in 6. lego: cũ igitur Eccleſiæ, Eccleſiaſticæq; perſonæ, ac res ipſarũ, non ſolum iure humano (vid. ſcripto) quin immò & diuino à ſæcularium perſonarum exactionibus ſint immunes, & c. non minus de immunitate Eccleſiarum ex Conc. Later. ſic habetur, vt deterioris conditionis factum ſub eis (ſcilicet conſulibus, & Rectoribus Chriſtianis) ſacerdotiũ videatur, quam ſub Pharaone fuerit, qui diuinæ legis notitiã non habebat; Ille quidem oĩbus alijs ſeruitutis ſubiectis, ſacerdotes, D & poſſeſſiones eorũ in priſtina libertate dimiſit, iſti verò onera ſua ferè vniuerſa imponunt Eccleſijs, & in Conc. Latera. ſub Leone X. Seſſ. 9. in Bulla reform. Curiæ, verſ. & cum fructuũ, ſic ſcriptum inuenio: Et cũ fructuum Eccleſiar. Cathedralium, & Metropolitanarũ, Monaſteriorumq; & aliorum quorumcunq; beneficiorum Eccleſiaſticorum plenaria diſpoſitio, & adminiſtratio ad nos, & ad Rom. Pontificem pro tempore exiſtentẽ, & illos etiã qui eiuſmodi Eccleſias, Monaſteria, & beneficia iure, & canonicè obtinent, ſolũ pertineãt, ſæculareſq; principes oĩ etiã diuino iure id prohibente, dictis Eccleſijs, Monaſterijs, & beneficijs intromittere ſe nullatenus debeant. Itẽ in c. prædia. 12. q. 2. dicitur Prædia diuinis vſibus tradita quidã humanis vſibus applicant, & Deo noſtro, cui tradita ſunt, ea ſubtrahunt, vt ſibi inſeruiãt. In c. Nulli 16. q. 1. ex Bonif. Papa legimus ſic; Nulli liceat ignorare omne, quòd Domino conſecratur, ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, vel quicquid ſemel fuerit conſecratum, Sanctum Sanctorum erit Domino, & ad ius pertinet ſacerdotis. Accedit quod in c. in legibus 12. q. 2. & in l. ſumma ff. de rerum diuiſione, & inſtitut. eodem tit. §. Nullius. ſic habetur, diuini iuris ſunt res ſacræ, religioſæ. ſanctæ, & quod diuini iuris eſt, id in nullius bonis eſt. At Eccleſiaſtica bona, quia ſunt Deo dicata, oblata, tradita, diuinis vſibus deſtinata, eo ipſo ſan-

cta, & religioſa cenſentur, ergo diuini iuris ſunt, & in nullius hominis bonis numerantur, & à ciuili, & profano vſu ſecreta, ſemotaq; ſunt, ſiue ſint prædia, ſiue caſtra, villæ, agri, ſiue decimæ primitiæ, redditus annui, ſiue animalia, ſiue vaſa, altaria, veſtes, templa, domus, ſiue aliæ quælibet res oblatæ Deo: nam cum eo ipſo ſint bona Dei Deo reddi, Deo reſeruari, non Cæſari debēt. Poſtremò Gen. 47. Ioſephus Sacerdotum terram noluit eſſe vectigalē, noluit eſſe tributariā, Dices hoc fuiſſe priuilegiū, quòd Ioſephus Sacerdotibus liberaliter conceſſit, non quod Dei iuſſu dedit. Certe Ioſephus id fecit, quod recta ratio naturalis ſuadet: præſcribit enim, vt quæ Deo ſacra ſunt, Dei ſint, non Cæſaris, Deo reddantur, Deo reſeruentur, non Cæſari.

Obijciet quiſpiā id quod habetur in c. conuenior. 23. q. 8. ex Ambroſio, qui, cū Imperator ab eo peteret Baſilicā Deo ſacratā, reſpondit, Imperator ſi a me peteret quod meū eſt, ideſt fundum meū, argentum meum, & huiuſ meum, non refragarer, quamquā oīa, quæ mea ſunt, ſint pauperū. abſit à me, vt tradam hæreditatē Chriſti. ea enim quæ diuina ſunt: Imperatoriæ poteſtati ſubiecta non ſunt; Ergo fatetur Ambroſius non oīa Clericorum bona ab Imperatoria poteſtate liberā eſſe, & exempta: Reſpondeo in præſenti quæſt. non tractari de bonis patrimonialibus Clericor. de quibus alibi diſputabo, ſed de bonis Clericorū, & Eccleſiarū, quæ diuinis vſibus, & miniſterijs deputantur cuiuſmodi ſunt, quæ Clerici acquirunt, quia Altari, quia Eccleſiæ inſeruiunt, quæ acquirunt ratione ſui muneris, & officij, quæ itidē Eccleſiæ poſſident, vt ipſarum fabrica, cultus, ornatus, decus, & miniſteria conſeruentur. Obijciet fortaſſis alius, quod legitur in c. quo iure d. 8. ex Auguſtino, qui ſic ait, quo iure defendis villas Eccleſiæ diuino, an humano, diuinum ius in ſcripturis diuinis habemus, humanū in legibus Regum: vnde quiſq; poſſidet, quod poſſidet, nonne iure humano? nā diuino? Dñi eſt terra, & plenitudo eius iure ergo humano dicitur hæc villa mea eſt, hic ſeruus eſt meus, hæc domus mea eſt Ergo fatetur Aug. villas Eccleſiæ iuris humani beneficio eſſe conceſſas. Reſpōdeo ſolùm ſignificare Auguſtinum, rerum diuiſionem iure humano factam fuiſſe: itē quod has, aut illas villas, fundos, prædia, reddi-tus habet Eccleſia hæc, aut illa: factum eſt donatione principū, oblatione Laicor. largitione pia, & religioſa multorum hominum. At poſtquā hæc bona Eccleſiæ data ſunt, in Chriſti non hominis alicuius patrimonio computantur, ergo Chriſto Domino, non Cæſari ſubiecta ſunt.

Tertiò Quæritur, an ciuilium Principū leges, & ſtatuta Clericos, aut Eccleſ. teneant. Hanc quæſtionē latiùs tractarunt Abbas, Felin. & alij in c. Eccleſia S. Mariæ de conſtit. & iuris ciuilis interpretes in l. ad inſtructiones. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & in l. oēs populi. ff. de iuſt. & iure. l. cunctos populos C. de ſum. Trin. & Fid. Cathol. profectò, ſi generatim loquamur, leges ciuilium principum, quatenùs ſunt Imperatoriæ, vel regiæ, & ſtatuta laicor. auctoritate condita, Clericos, aut Eccle. non obligant, aut tenent, quia ciuiles Principes, & laici ius, & poteſtatē in Clericos, aut Eccleſias non habent; at Princeps legem ferre non poteſt, niſi in homines ſuæ poteſtati ſubditos, qm̄ leges condere, & ſtatuta ponere, iuriſdictionis eſt l. nulli. C. de ſententijs, & interloquutionibus. Bal. Ei, & Rom. conſ. 218. n. 1. vnde Abbas, Felin. & reliqui in c. Eccleſia S. Mariæ de conſt. iure optimo tradiderunt, ſi lex ciuilis expreſſim aliquid decernit de Clericis, vel Eccleſijs, aut de eorū rebus, & bonis, tametſi contrarium nō ſit Canonico iure ſancitum, non ſolùm Clericos, vel Eccleſias non obſtringit, ſed eſt irrita, & inanis. Cardin. in c. quæ in Eccl. n. 2. Imol. n. 6. de conſt. Decius n. 24. Anton. Butrius n. 97. etiāſi lex eſſet de rebus, quæ Eccleſijs, aut Eccleſiaſticis hominibus fauerent: quia lata eſſet, & poſita ab eo qui Clericis, & Eccleſijs imperare non poteſt. Neq; enim ſatis eſt, ſi lex ſit æqua, & iuſta, niſi feratur ab eo, qui ius, & poteſtatem habet in eos, quibus legem præſcribit. Quare leges in toto tit. de ſacroſ. Eccl. tit. de Epiſcopis, & Clericis, tit. de Epiſcopali audientia, Autenticæ cōſtitut. de ſanctiſſ. Epiſcopis, Reuerendiſſ. Clericis, & Monachis, de Eccleſiaſticarum rerum alienatione, & de Eccleſiaſt. tit. quatenus ſunt Imperatoriæ, ſiue ciuiles in foro conſcientiæ Clericos, & Eccleſias non ligant, at verò quatenus aliquid continent, quod eſt naturali, diuino, vel Canonico iure præceptum in foro conſcientiæ Clericos, & Eccleſias tenent, non quia iuris ciuilis leges ſunt, ſed quia naturali, vel diuino, vel canonico iure confirmātur. Nulla enim lex Laicorum, obligat Clericos, vel Eccleſ. eo quòd deeſt in Laicis auctoritas, & poteſtas obligandi, vt eſt ſententia communis, quā docet contra Bart. Imola. in c. Eccl. S. Mariæ de conſt. n. 11. Alex. conſ. 209. 210. lib. 2. & conſil. 2. 17 & 79. lib. 4 Ioan. Lignan. in Apoſtilla ad Bart. in l. cunctos populos. q. 1. C. de ſum. Trin. poſt Bald. in l. cūctos populos modò citata, & alios, quos citat Felin. in c. Eccleſiæ S. Mariæ ſupradicto n. 89. Decius n. 233. Abb. in c. qui Clerici n. 18. de foro cōpet. ſi verò leges ciuiles, aut ſtatuta Laicorum generatim ferantur, ponanturve, ſic vt nihil expreſſim de Clericis, aut Eccleſijs

A conſtituant, vim quidem habent, ſed Clericos, & Eccleſias non conſtringunt, & ſolùm Laicos alligant, nā Clerici cùm ſint à laicorum poteſtate exempti, & liberi, eorum legibus, quamuis generatim ſcriptis & conditis, comprehendi non poſſunt.

Si quæras, quid eſt, quòd dicimus ciuilibus Laicorū legibus, vel ſtatutis obligari Clericos, & Eccleſ. non vi, & ratione ipſius ciuilis legis, ſed quatenus ciuili lege aliquid continetur, quod eſt naturali, diuino, vel Canon. iure præſcriptū. Reſpondeo clericos, & Eccleſias iure naturali, diuino, vel Canon. non ciuili teneri. Finge ergo lege ciuili quidpiam præcipi, quod eſt naturali, diuino, vel Canonico iure imperatū, ſi Laicus contra fecerit, non ſolùm naturale, diuinū, vel Canon. ius violabit, ſed etiā ciuile, at ſi contra Clericus egerit, peccatū quidē admittet, contra ius naturale, diuinum, vel Canon. non tū contra legem ciuilē, quia ea lege non alligatur. Præcipiat Imperator, vel Princeps ſtatuat legē, ne quis arma noctu deferat, ne quis armatus in publicū forum certis temporibus prodeat, ne quis alea ludat ne quis hoc vel illo veſtis genere vtatur, ne quis venetur certis tēporibus, locis, aut certo retis, laquei, vel inſtrumenti genere; ſi Laicus arma noctu geſtat, aut procedit armatus, aut ludit alea,

B aut venatur tempore, vel loco ſibi interdicto, Principis legē infringit, at Clericus ſi arma deferat, alea ludat, faciet quidē contra Canones, quibus ei interdicitur armorū vſus, vel ludus aleæ, non tū faciet peccatum contra ciuilē Principis legem, vnde fit, vt Laicus, aliqn̄ duas, aut tres leges perrumpat, cùm tū Clericus vnam tm̄, aut duas, non tres leges infringat, tametſi idem faciat, quod Laicus. Ponē, lege Principis prohiberi ne quis tēpore famis ex oppido, prouincia, vel regno frumentum exportet, aut; ne merces Reip. perniciofas inuehat, ne quis ad hoſtes Reipub. belli tempore arma deferat, aliisvè arma vendat, ne quis patriæ proditoribus, Hæreticisvè auxilium, & opem ferat, ne quis Turcis, alijsve Chriſtiani nominis inimicis, ſecreta ſibi cōmiſſa pandat: certè ſi Laicus contra fecerit legē naturalem, aut diuinā ſimul, & ciuilem peruertet, at ſi Clericus contra egerit, erit legis naturalis, vel diuinæ violator, non ciuilis. Ex quo duo colliguntur. Primum Laicum, qui legi principis non paret, incidere in pœnam lege Principis conſtitutā in eos, qui legem non ſeruauerint, Clericum verò, qui contra legē Principis ciuilem facit, non incurrere in pœnā ciuili principis lege poſitā, quia etſi contrà legē naturalem peccat, non tū contra legem ciuilem. Secun-

C dum, Laicū, qui ciuili legi prædictæ non obtemperat, à principe iure mulctatur, cuius legē ſoluit, at Clericus legē ciuil. q̄ ſimul eſt naturalis, vel diuina nō ſeruans, nō à Principe, ſed à ſuo Epiſcopo condēnari, & pœna affici debet & q̄a ſolùm naturalē, vel diuinā non ciuilē legē Principis violauit, pœna arbitraria ab Epiſcopo punietur, neq; enim cogitur tunc Epiſcopus in Clericum ea pœna animaduertere, quæ eſt lege ciuili Principis impoſita.

Quartò Quæritur, an legibus, & ſtatutis Laicorum, quibus iuſta rerum venalium, ſiue eorū oīum, quæ venduntur precia taxantur, Clerici, vel Eccleſ. ſi frumentum, vinum, vel oleum ſuū vendiderint, obligentur? Sot lib. 1. de iuſt. q. 6. a. 7. Nau. in man. c. 25 n. 88. Ang. in verb. lex q. 15. Sylu. eod. verb. q. 15. Bannes 2. 2. q. 67 a. 1. dub 2. docent. his legibus Cler. teneri. Ego tū diſtinguo aut quæſtio eſt, an Clerici æquè, ac Laici ijs legibus ciuilium principum alligentur: an verò Clerici cogantur ſuas res vendere iuſto precio, quo Laici coguntur. ſi quæſtio eſt de primo non æquè, ac Laici, Eccleſ. & Clerici obligantur, quia lex prædicta ciuilis, qua iuſta rerum precia taxantur, quatenus ciuilis eſt, Laicos non Clericos, & Eccleſias tenet: at ſi quæſtio eſt de ſecundo, Clerici & Eccleſiæ æque ac Laici, coguntur res ſuas vē-

D dere, locare, permutare iuſto precio, quia iuris naturalis, & diuini eſt, vt quiſq; rem ſuam iuſto precio vendat, alioqui ſi quis pluris vendat, quam æſtimetur res, furtum admittit, at ius naturale, vel diuinum tūm Laicos, tūm Clericos, & Eccleſias obſtringit: iuſta verò precia rerum, quæ venduntur, locātur, vel permutantur cōi hominum æſtimatione, vel reipub. aut principis legibus conſtituuntur. poſita ergo Reipub. vel principis lege, vt vinum, vel frumentum tanti, nō pluris vendatur, Clericus ſuū vinum, vel frumentū cogitur iure naturali, non ciuili principis lege tantidem vendere. Laicus verò eodē precio vendere, non ſolùm naturali, ſed etiā ciuili iure cōpellitur, & hinc eſt, vt ſi principis lege pœna ſit conſtituta in eos, qui pluris vendiderint, eius pœnæ Laicus ſit reus, non Clericus, quod ſi princeps expreſſerit, vt ea pœna afficiantur etiam Clerici, qui pluris vendiderint, nihil valet ex ea parte lex: quia pœnam ſtatuit in eos, à quibus eam exigere, & ſumere non poteſt.

Quintò Quæritur quid dicendum, ſi Statuto Laicorū caueatur, ne certa bona, quæ in ciuitatibus, aut in finibus agrorum, ſiue in confinijs ſita ſunt, externis vendantur, ideſt ijs, qui ſubditi, non ſunt: item ne certæ domus, vel ædes ad publicum vſum neceſſariæ, quamuis ſint in priuatorum ciuium dominio: transfe-

rantur

tantur in eos, qui ſubditi non ſunt, inſuper ne mulier, quę filios habet, contractū inire queat cum extraneo, niſi vſq; ad certā pecuniæ quantitatem: ne itidem poſſit aliquid teſtamento relinqui cum detrimento, & damno legitimæ portionis, quæ filijs cōmuni iure debetur, nū Clerici, & Eccleſiæ huiuſmodi ſtatutis teneantur. Felin. in c. Eccleſia ſanctæ Mariæ de conſt. n. 83. & 90 docere videtur, teneri, quia talia ſtatuta nihil Clericis, aut Eccleſijs efficiunt. & ſunt de rebus, quæ ad cōmunem Reipub. ſalutem, & pacem ſpectant, nā intereſt Reipub. plurimum, ne in agris, & poſſeſſionibus finium variatio contingat, quæ ſolet populis nocere. Item ne filij portione ſibi debita fraudentur, ne certæ ædes tranſeant in eos, in quos ſi deuenerint, non ita facile deinceps locari, & conduci poterunt, & hoc ille probat teſtimonio Baldi, Anchar. & Cardin. ſed certè non video cur his laicorum ſtatutis, Clerici, & Eccleſiæ alligētur, ſi quidē lex in eos ferri non poteſt, qui Principis poteſtati ſubiecti non ſunt: quare dicendum exiſtimo, hiſce ſtatutis, & alijs, quæ Laicorū auctoritate generaliter ponuntur de contractibus venditi, & empti, mutui, cō modati, locati, & conducti, permutati, depoſiti, pignoris, ſocietatis, de donationibus, alienationibus, teſtamentis, dotibus, legatis, & fideicōmiſſis, & alijs hmōi, Clericos, & Eccleſ. non ligari, ſi ea ſtatuta conſiderentur, vt Laicorū auctoritate cōdentur: at ſi aliquid contineant, quod naturale, diuinum, vel canonic. ius imperet, eatenus obligant: nā ſæpè contingit, vt ciuiles Principum leges aliquid fieri iubeant, quod naturalis ratio, & æquitas non qdē præcipit, ſed ſuadet, ac monet, vt id generatim ſeruetur ab omnibus, & Clericis, & Laicis, & tunc Epiſcopi, non Laici erit edicere, vt id Clerici obſeruēt: vt cōis Reipub. & pax, ſalus, & bonum facilè conſeruetur. nam etſi Clerici, ciues ſunt, & Reipub. partes, & mēbra, at liberi, & ſoluti ſūt ciuili Principū poteſtate. Idē iuris eſt de ſtatutis Laicor. quibus præcipitur, vt ſinguli ciues, hoc aut illo modo ædes conſtruant, aut feneſtras, aut lumina aquam deducant, viam ante ianuā domus purgent, & mundent: his ſtatutis Clerici, & Eccleſiæ non alligantur quatenus ſtatuta Laicorum ſunt.

Quædam laicorum ſtatuta, quibus immunitati Eccleſiaſticæ derogatur, diſcutiuntur.

Cap. XIII.

PRimò Quæritur, An valeant ſtatuta Laicor. qbus prædia, vel poſſeſſiones ad Clericos, vel Eccleſias tranſmiſſæ, ſub ijciuntur oneribus, vel contributionibus à Populo imponendis? Barth. in l. reſcripto, §. Sciendū. ff. de muneribus, & oneribus, conſiliū dedit, quò oīa prædia, quæ ſunt in alicuius ciuitatis, vel populi finibus ſita, eſſent tributaria hoc eſt in ppetuū obnoxia collectis & contributionibus, vt ſtatutū ea conditione, & lege conderetur, vt ſingula prædia prædictis oneribus eſſent in perpetuū ſuppoſita: ita vt ad quoſcumq; tranſierint, cū tributis, & oneribus tranſmittantur. Et hoc modo ait, feciſſe Peruſinos. At conſilium hmōi reprobatū eſt poſtea ab oībus, vt ait Felin. n. 96. fuit n. conſiliū in detrimentum Eccleſ. immunitatis, nimirū vt Clerici, & Eccl. ad collectas, & penſiones, & cōtributiones ſtatuto laicor. teneātur.

Eſt igit annotandum, Tributum, vel onus aliud eſſe, qd ſimpliciter rebus impoſitum, certum & inuariabile, veluti ſi ſtatuto decerneret, vt oīs poſſeſſio certi alicuius oppidi ſit obligata quotannis, vt ex ea ſoluat penſio certa, definita, & inuariabilis, tunc hmōi poſſeſſiones tranſeuntes ad Clericos, vel Eccleſ. huic oneri ſubiectæ manerent: vt colligitur ex c. Si tributū. & c. Magnū 11. q. 1. & c. Tributū 23. q. 8. Ratio huius eſt, qa res cū ſuo onere tranſeunt, vt ex vtroq; iure, ciuili, & Canon. conſtat, c. Cū non ſit. & c. Paſtoralis, de Decim. & c. Ex literis, de pignoribus, & l. Alienatio, ff. de contrahē. emption. Et l. Si diuina, C de exactoribus tributor. li. 10. Aliud verò eſt Tributū, penſio, & onus, qd aut perſonis imponitur, aut rebus dūtaxat, non tñ certum, & inuariabile, ſed variabile, & incertum. Exēpli cā, ſi Reſpu. ſtatuat vt oīs poſſeſſio ad quēcunq; deuenerit, obligata ſit ad ſolutionē penſionis quotannis, prout Reſpu. vel Populus cōtributiones ſolui decreuerit: tunc ſi poſſeſſiones ad Clericos, vel Eccleſ. tranſierint, non ſunt hmōi contributionibus, & collectis, & pēſionibus ſubiectæ, qa à principio non eſt certa pēſio, & inuariabilis cōſtituta. Sic Abb. cōi cōſenſu omnium, in c. Eccl. S. Mariæ de cōſt.

Secundò ſciendum eſt, ſi priuatus, teſtamento, Clerico legauerit fundum, poteſt ea cōditione legare, vt debeat in poſterum ſoluere, quas vocant collectas, vel contributiones ob cōem vtilitatē imponendas: & in foro cōſcientiæ valebit hmōi conditio: qm qſq; poteſt rem ſuā Eccleſiæ donare ijs oneribus ſubiectas, & ijs conditionibus affectas, quas ipſe voluerit, Felin. loco citato n. 77 Itē, ſi res erat alioq obligata ad penſionem in certos annos ſoluendā, qbus nondum exactis, ad Eccleſiam, vel Clericū deuenit, tranſit cū ſuo onere: ita vt Cleric. vel Eccle. debeat tacita cōſc. etiā, totū illud penſionis reſiduū perſoluere, vt ait idē Fel.

A Secundò Quæritur, An ſi ſtatuto Laicor. contineatur, vt Clericus falſum teſtimonium dicens apud iudicē ciuilē, poſſit p eū falſo condēnari, valeat hmōi ſtatutū? teſtatur Couarr. in Practic. quæſtionib. c. 18. num. 8 Gloſ. Cyn. Bald. Salicet. Federic. quos ibi citat, ſenſiſſe, iure poſſe condemnari, & puniri, quis Federic. dicat puniri ſolùm poſſe pœna pecuniaria, non alia corporis pœna, ſed ad Epiſcopum remittendum, vt eum puniat pœna corporis. Eod. teſte Couarr. ſcribit Gulielm. Benedict. apud Gallos eſſe vſu receptum, vt hmōi Clericus per iudicem ciu. apud quē falſum teſtimonium dixit, condemnetur, & puniatur etiā pœna corporis. Sed verius eſt, qd tradiderunt Inno. Hoſtien. Io. Andr. Anton. Abbas, Felin. Paulus Caſtren. & Barth. quos ipſe Couar. citat, & ſequit, iure id fieri nō poſſe, eo qd pugnet cum eo, qd generatim dicitur in cap. ſi diligenti, de foro compet. nec vis vlla præſcriptionis, nec diuturnæ conſuetudinis, in hac parte valet, quoniam Laicus huius poteſtatis & iuris capax non eſt.

Tertiò Quærit, qd ſit dicendum de ſtatuto Laicor. decernēte, vt portio legitima filior. ſit dimidia bonor. pars, an eo ſtatuto Clerici, & Eccleſiæ adſtringant? Exemplum ſit. Titius filio ſuo tantùm tertiam bonor. ſuor. partem reliqt, dato Eccleſiæ reliquo, Quæritur an debeat Eccleſia filio reſtituere totum id, qd B pertinet ad dimidiam partem bonor. Reſpondeo, in foro conſciētię debēre, quoniam ſtatutum pdictum nihil immunitati Eccleſiæ derogat, & proinde eo Clerici, & Eccleſiæ tenentur. Abbas, Felinus, & alij, in c. Eccleſia S. Mariæ de conſtitut.

Quartò Quæritur, qd ſit iudicandum de ſtatuto Laicor. quo decernitur, ne ſuis priuilegijs potiantur ij, q ſubditi non ſunt, an hmōi ſtatutum deroget Eccleſiaſticæ immunitati? Reſpondeo cū Barth. quē citat, & ſeqt Fel. in c. Eccl. S. Mariæ de conſt. nō derogare, & ideo Clericos priuilegijs hmōi nō gaudere. Aliud enim eſt, Beneficiū, vel priuilegium non concedere, aliud verò derogare: nā hoc, quod eſt non concedere, abſque vlla iniuria alterius ſit: Adimere verò, tollere, aut ex parte minuere, ſine iniuria, & damno minimè contingit.

Quintò Quæritur, An ſtatutum Laicor. abrogans aliud ſtatutum ſuum, qd Eccleſiar. vel Clericor. priuilegium continebat, deroget Eccleſiaſ. immunitati? Exēplum accipe: erat ſtatutū antiquum laicor. vt ſingulis annis in certum hominum Collegiū piè erogarent certæ eleemoſynæ; ſed deinde aliud ſtatutum decernit, ne in poſterū ea eleemoſyna præbeatur. Quæritur iā, an C valeat in foro conſcientiæ tā hmōi ſtatutum? Reſpondet Fel. in c. Eccle. S. Mariæ de conſt. n. 97. duas eſſe opiniones, vnā negātē valere, alterā affirmantē. Sed pbabilius eſt non valere, nā priuilegiū cōceſſum, poſtq ratū habitū ab eo, in quē collatū eſt, trāſit in ius, ergo laicor. potuit qdē principio priuilegiū nō cōcedere Clericis, vel Eccl. at poſtq cōtulit, & Eccleſiæ, vel Clerici acceptū habuerunt, deinceps abrogare, & tollere iure non poteſt.

Sextò Quæritur, An valeat ſtatutū laicor. quo caueatur ne qs apprehēdat poſſeſſionē Eccleſiæ, vel beneficij ſine facultate eius q dominatur, vel præeſt populo, vel Ciuitati, Prouinciæ vel loco? Reſpondeo ex cōi ſententia Pōtificij iuris doctor. quā refert Felin. in c. Eccle. S. Mariæ de cōſt. n. 96 non valere, qm derogat Eccleſiaſt. immunitati. Eccleſia enim habet ius, & poteſtatē mittendi Clericos in poſſeſſionem Eccleſiarum, vel beneficiorum.

Septimò quæritur, An valeat ſtatutū Laicor. conſtituens pœnā in ppinquos, ſeu cognatos Clericor. eo qd Clerici ipſorum Laicor. ſtatutis parere refugiāt? Profectò non valet, qm dāno afficit Clericos, & pinde Eccleſiaſ. immunitati derogat. Fel. n. 99 Idē iuris eſt de ſtatuto laicor. puniente, opprimente, vel onerāte, D colonos, vel famulos Clericor. eo qd ipſi Clerici eorum forum & iuriſdictionem detrectent, recuſent, atque declinent.

Octauò Quæritur, an valeant laicor. ſtatuta, vt Clerici vnà cū Laicis aliqd cōtribuant ad reficiēdū fontē, puteū, pontē, viā, portas, vel muros vrbis cōes? Honor. & Theodoſ. in l. ad inſtructiones, & Theodoſius, & Valentin. in l. iubemus. C. de ſacroſ. Eccleſijs conſtituerūt, ad inſtructiones viarū, & pontiū Eccleſias cōtribuere debere, vnde duas opiniones inuenio, quas refert Sil. immunitas. 1. q. 9 §. 4. verſ. de cōcernētibus. Vnā aſſerētiū Clericos, & Eccle. debere cōtribuere: ſic Innoc. Vincē. Hoſtiē. glo. Card. Anchar. Philippus in c. non minùs. de Eccleſia. Immu. itē Albert. in l. ad inſtructiones, vbi citat Dinum, Cyn. Oldrad. & alios. Altera opinio eſt cōis, vt ait Silueſt. Canonici iuris interpretū conſenſu recepta, nō debere contribuere, niſi vbi tāta fuerit ſubita neceſſitas, vt ad Ro. Pontificē cōmodè aditus non pateat, tūc n. ſufficeret Epiſcopi facultas, & cōſenſus, alioq niſi Rō. Pontifex conſulat, & conſenſus petatur, Eccle. & Clerici ad cōtribuendū cōpelli nequeunt. Sic Abbas. Ioann. Andr. Butrius & alij in prædicto c. nō minùs, de Eccleſia. immu. de qbus opinionibus alio in loco latius agā. Satis eſt in præſentia dicere iuxta ſecundam ſententiā, ſtatuta, & leges Laicor. clericos, & Eccl. ſias non tenere, etiā qn cōis eſt ciuium vtilitas, niſi, vel conſulto Ro. Pontifice, vel ſaltē Epiſcopo loci. At tñ primā ſententiam

eiuſmodi leges valēt, quotieſcunq; res ſūt, & Clericis, & laicis cōes, & alioqui laicorū bona ad cōes impēſas non ſufficiunt, nā ſecus eſſet, ſi ſufficerent. Verbi gratia, cū eſt fons, vel puteus in vicinia cōis, vbi habitat etiā Clericus: eſt pōs, via, vel porta, qua exeūdū, vel tranſeundū etiā Clericis eſt, ad negotia, & res ſuas pagendas. Idē iuris eſt de his, q̄ toti populo ſoluenda imponuntur ad cōē cuſtodiā vrbis, murorū, agrorū, ac ſimiliū, tēpore peſtis, belli, latronū, vel hoſtiū irruētiū. Mihi magis ſecunda opinio pbatur: qm̄ licet prima ſentētia ſit iuri ciuili cōſentanea, ſecūda tñ magis cū iure Canonico congruit: & in hac parte ius Canonicū, nō ciuile, locū & vi habet. At verò dubiæ q̄ſtionis eſt, an qn̄ hm̄oi res muniri, & refici ſolent tñ ob cōem populi vtilitatē, & vrbis ornatū, debeant quoq; Clerici cōtribuere? Reficī. V. G. via, porta, pōs, vel forū, ſolū pp̄ter cōe ciuitatis cōmodū, & Clericus nihil pp̄riū habet in via, porta, ponte, vel foro p̄ter cōem ciuiū vſum, & emolumētū, Quæritur, an Clericus debeat tacita cōſciētia contribuere? Duæ ſunt quoque opiniones, vna eſt communi conſenſiō ciuilis iuris interpretum recepta, quam refert Silueſter, ita enim ſenſerunt Salicetus, Cynus. Dinus, Alexander, & alij. in l. Ad inſtructiones. C. de ſacroſan. Eccleſijs, Clericos debere in foro conſcientiæ contribuere: qđ pbant ex iure Ciuili, vbi extant leges id apertè conſtituentes. l. Ad inſtructiones, & l. iubemus. C. de ſacroſ. Eccleſijs, l. cū ad feliciſſimā, C. de qbus muneribus, & p̄ſtationi. lib. 10. l. ſi diuina domus C. De exactoribus tributo. l. 10. l. Ad portus, C. De operibus publicis, l. Nullus penitus, C. De curſu publico, li. 12. l. Nemimē. C. De ſacroſ. Eccl. Itē, ratione id pbāt: qm̄ res eſt cōis, & ob cōem Reipub. vtilitatē, ergo Clerici debent etiā onus ſuſtinere, cū ipſi quoq; re, & emolumento cōfruantur. Altera eſt opinio Pontificij iuris doctorū, aſſerentiū Clericos eſſe liberos, & immunes ab hm̄oi cōtributionibus, qđ tradiderūt Anton. Butrius. Io. Andreas, Anchar. Abbas, & alij, in c. Nō minus, &c. Aduerſus. De immu. Eccl. Hæc opinio eſt magis iure Canonico conſentanea, & facilè deducitur ex c. Aduerſ. & c. nō minus, modò cuius ſit, licet prior ſententia magis ſit iure ciuili cōſentanea: in hac tñ parte maioris eſt auctoritatis ius Canonicum, quàm ciuile.

Itē, ſolēt eſſe ſtatuta, vt primogenitus excludat ſecūdo genitū in bonis paternis: Itē vt maſculi excludāt fœminas: Quæres, an valeāt hm̄oi ſtatuta laicorū cōtra Clericos, vel fœminas religioſis voto conſecratas? Eſt conſtas multorū, & cōis opinio, q̄ refert, & ſequit Felin. n. 101. valere, qm̄ nihil detrahunt Eccleſiaſticæ immunitati. Nā ante Clericorū ordinē ſuſceptū ius eſt alteri acqſitū, pinde ſi ſecundo genitus ſit Clericus, nihil mirū eſt ſi nō ſuccedat in bonis, qa lex cōſtituta fuit, anteq̄ Cleric. crearetur. Similiter ſi fœmina ſit ſanctimonialis Deo dicata, poteſt à ſucceſſione paterna excludi, qm̄ nō excluditur, eo qđ ſit ſanctimonialis, ſed qa anteq̄ Religionis votis ſeſe adſtringeret, & Deo obligaret, lex fuerat conſtituta, vt maſculi fœminas excluderent. & propterea excluditur. Sicut etiam ſecundo genitus non excluditur, quia Clericus, ſed quia ſecundo genitus. ergo hm̄oi ſtatuta nihil immunitati Eccleſiaſt. derogāt & eo ipſo, tuta cōſciētia firmæ & ratæ cenſentur. Nōnulli quærunt, nū clericus reus læſæ Maieſtatis p iudicē ciuilē puniri iure queat. Hāc q̄ſtionē tractat Iulius Clarius lib. 5. receptar. ſententiar. in Practic. criminal. q. 36. n. 28. & reſpōdet iure nō poſſe: & ita eſt. qm̄ ex c. Si diligēti. de foro cōpet. generaliter clericus, nō niſi corā Iudice Eccleſiaſt. cōueniri, cōdēnariue poteſt. Nec obſtat, cur alicubi clericus huius criminis reus à laico iudice, vel Magiſtratu puniat ob cōſuetudinē in loco vigētē. Nā in hac parte cōſuetudo corruptela eſt, nec vis vlla p̄ſcriptionis lōgæuè cōſuetudinis laico ius date pōſt, ſiqdē in laicū hæc cōſtat nō cadit.

Nonò Quæritur, de qbuſdā Ciuitatū, Principūue ſtatutis, & Regū etiā legibus, nū iuſtæ ſint, cū Eccleſiaſt. immunitati, & libertati derogare videātur? Sunt ſtatuta, & leges in qbuſdā Chriſtianorū, & Catholicor. Principū Prouincijs, quibus cauetur, ne externi ad Eccleſ. beneficia admittātur: nec Eccleſijs p̄ficiant, ac pinde ne literæ Apoſt. ſine Pontificiæ recipiātur, qbus beneficia Eccleſ. cōferūtur externis ex reſignatione, vel permutatione, vel ratione Beneficij. Itē ne ex Beneficijs, & p̄dijs Eccleſ. ſoluātur penſiones gratia, & cā externorū impoſitæ, & ne literæ Pōtificiæ ſiue Apoſt. quibus penſio externo aſſignatur, recipiātur. Itē, ne admittātur literæ Apoſt. qbus derogatur iuri, quod habēt Eccleſiæ ad cōferēdos Canonicatus in Eccleſijs Cathedralibus Magiſtris, vel Doctoribus Theologiæ, vel iuris Canō. Itē, ne admittātur literæ Pōtificiæ, ſi derogēt iuri patronorū laicorū, quale habēt comites, Marchiones Duces, & alij, tū illuſtres, & primarij viri, tū priuati homines. Nec itē ſi derogēt iuri, qđ habēt aliquæ Vniuerſitates, ſiue Academiæ in nominādis, offerēdis, & eligēdis Clericis, q ſunt in beneficijs inſtituēdi: & multo minus ſi derogēt iuri regali, quod habēt Reges nominādi, offerēdi, eligēdiue Clericos, ad Eccleſias primarias, vel ad dignitates, vel ad p̄fecturas Monaſteriorū, aut etiā cōferēdi certa qdā beneficia, quale ius habēt Galliæ Reges in certis Eccleſijs. Itē ſolēt eſſe ſtatuta, & leges, qbus cauetur, ne Legati, vel Nūtij Apoſt. ad regnū aliquod, vel Prouinciā auctoritate Pōtificia vllis vtātur facultatibus ſibi à Ro. Pōtifice cōceſſis, in literis Apo. priuſq̄ facultates, & literæ referāt ad Regia p̄toria, & tribunalia, & iudicibus, ac Magiſtratibus Regijs exhibitæ legātur, recognoſcāt, & diſcutiātur. Itē, ſunt etiā ſtatuta, & leges, quibus præcipitur in vniuerſum, ne quis ex Regno, vel Prouincia pareat literis Apo. priuſq̄ ille in Regio p̄torio, & tribunali examinēt, & expēdātur.

Hāc q̄ſtionē fuſe tractant Couar. in lib. practicar. q̄ſtionū. c. 35. & 36. breuiùs Driedonius, lib. 2. de liber. Chriſt. c. 2. & in ea definiēda ita cautè, & prudēter eſt agendū, vt nihil dicatur, qđ vel immunitati Eccleſiæ deroget, vel legitimā Regū, aut Principū poteſtatē tollat, lædat, aut minuat. Meū in cōtrouerſia pp̄oſitū eſt, nō Reges, & Principes, Eccleſiæ alioqui patronos, & defenſores, & benè de Chriſtiana, & Catholica Repub. meritos offendere, aut eos verbis, de ſuo iure, & poteſtate deijcere; nec Eccleſiæ, q̄ vt matrē piè, & Religiosè venerari, & honorare debēmus, aliquod ius debitū mea diſputatione detrahere, vel denegare, ſed explicare dūtaxat rei difficultatē, ne facilè doctores Catholicos, qui de hac q̄ſtione tractarūt, approbemus, aut improbemus, vel etiā damnemus: q. n. mitiùs, & benigniùs interpretari poſſumus, nō eſt cur duriùs, & ſeueriùs accipiamus, quaſi rigidi cenſores effecti. Primū breuiter dicā, quid nōnulli de tota hāc cōtrouerſia ſenſerint, & quid itē aliqui ſcripſerint: mox meā ſententiam, qua potero breuitate, explicabo cap. proximè ſequenti.

Et in primis ſciēdū eſt, inter excōes, q̄ in Conſtit. Pōtificia, q̄ dicitur Bulla in Cœna Dñi, pmulgātur, vnā ferri ſolitā ab anno Dñi. 1586. q̄ cōſtituitur in Laicos, & etiā Clericos, q Ciuiliū Principū auctoritate aliquo modo prohibēt, impediūtue executionē literarū Apoſtol. mādator. vel alior. Eccleſiaſticorū pceſſuū, vel decretorū pertinētiū ad gratiā, vel iuſtitiā, & in eos, qui ſuū ad id cōſiliū, aut aſſenſum p̄ſtāt, etiā p̄textu violētiæ tollēdæ, vel iniuriæ depellēdæ, vel cā alterius obtētū iuris, ſeu etiā donec ipſi appellauerint ad Ro. Pōtificē meliùs informādū, aut ei ſupplicauerint, niſi ſupplicationes hm̄oi corā Ro. Pōtifice legitimè pſequātur. Quare meritò dubitatur, an hm̄oi excōne afficiātur iudices, & Magiſtratus Ciuiles, qui vim, vel iniuriā repellēdi, cauſa literas Apoſto. apud ſe retinēt, & impediūt; quo minùs executioni mandentur; nec tamen ipſi ad Romanum Pontificem prouocant, nec quippiam aliud ad ipſum referunt, ipſiue ſignificāt. Deinde, quamuis fateamur, inquiūt, & ſcribunt nōnulli, hoc tēpore, Reges, Principes, & iudices, ſiue Magiſtratus, ipſorū auctoritate delectos, & creatos, ius habere, & poteſtatē literas Pōtificias ad ipſorū Regna, & Prouincias miſſas recognoſcēdi, diſcutiēdi, apud ſe retinēdi, aut aliquo modo impediēdi, id locū ſolū habet in ijs, q̄ ſunt iure ipſo naturali, diuinoue, aut Canonico cōceſſa, ſiue pmiſſa. nā in his nihil immunitati Eccleſiaſt. derogāt, eo quòd in hm̄oi Pōtificijs literis tacita cōditio ſubeſt, modò ne iuri naturali, vel diuino, vel Canonico ipſæ literæ aliqua ex parte repugnare videātur: & in his literæ, quas multi à Ro. Pontifice impetrāt, ſub repetitiæ meritò cenſentur. Vnde in. c. Si qñ. de Reſcript. Pōtifex Epiſcopo Eboracenſi reſcribit: Patiēter ſuſtinebimus, ſi nō feceris, quod a nobis fuerit praua inſinuatione ſuggeſtū, qualitatē negotij, p quo tibi ſcribitur diligēter cōſiderās, aut mādatū noſtrū reuerēter adimpleas aut p literas tuas, quare adimplere nō poſſis, rationabilē cām p̄tēdas. Vbi Glo. qñq; per nimiā importunitatē petētiū Princeps nō cōcedēda cōcedit. Et inferiùs ait, vbi etiā per conſt. c. reſcribit Imperator, nō vult, vt ſuæ reſpōſioni pareatur, ſi quis nō rectè reſpōſū potuerit. Et. c. Cū teneamur. De Præbēd. ait ſimiliter Pōtifex: ſi nō poteſt mādatū ſine ſcādalo cōmodè impleri, æquanimiter ſuſtinebimus, ſi noſtrū mādatū nōdū duxeris exequōdū. Vbi gloſ. ait, non eſt neceſſe mādatū ſuperioris impleri, vbi ratio nō adiplēdi reddi poteſt. Et in c. Filijs. 16. q. 7. Si Epiſcopus, & Metropolit. negligat talia gerere, Regis hæc auribus intimare nō differāt. & gloſ. in c. Principes 23. q. 5. docet, vbi Eccleſiaſt. poteſtas deeſt, Princeps ciuilis, licitè ius reddit in cauſis etiā Eccleſiaſt. Sic Gloſ. quod accidere poteſt in Prouincijs Hæreticor. aut Paganor. vbi Hæreticis, aut Gentilibus ſibi oīa vſurpātibus, aut retinētibus, Clerici ſuo iure, & poteſtate non vtuntur, aut quia non poſſunt, aut quia negligunt, aut quia non audent. Quare prædicti auctores plurima ex dictis colligunt: in primis, aiunt, cum literæ, aut mandata Pontificia euidētē violētiā iniuriā, dānū, offenſionēue aliorū inferūt, pariūtue aut inferre, vel parere veroſimiliter credūtur, iure ciuiliū Principū auctoritate impediri queūt, donec Ro. Pōtifex certior fiat. Itē, ſi literæ, aut mādata Pōtificia derogēt iuri Regū, Principū, illuſtriū virorum, vniuerſitatū, Eccleſiarū, Collegiorū, poſſunt impediri, donec ipſe Ro. Pōtifex admoneatur; qm̄ ius, qđ alius ſibi acquiſiuit, ſine eā auferri non poteſt, tale eſt ius patronorū, quod habent Laici, vel Clerici, in certis Eccleſijs, talia etiā ſunt

iura

iam ſtudia, quæ concoſſa ſunt iure Canonico, vel Rom. Pontificũ auctoritate, Regibus, atq; Principibus. Itẽ, ius, inquiunt, habent ciuiles Magiſtratus, & Principes recognoſcẽdi, & examinandi, nũ literæ Ro. Pontificis ad eorũ Prouincias miſſæ, falſæ ſint, an veræ, ſubreptitiæ, an legitimæ, nũ aliquid contineant, quod eorum, vel aliorũ iuri detrahat, tollatuè, aut aliquo dãno afficiat alios, aut animos offendat aliquorũ. Itẽ, inquiunt, recognoſcũt, & examinãtne facultates Legatis, & Nuncijs Apoſt. datæ aliquid etiã habeant, quod alijs nocere queat: & hoc locũ habet cũ dãnũ eſt manifeſtũ, aut cũ veriſimiliter ſecuturũ eſſe iudicatur. Secus eſſet, ſi nihil de damno, vi, iniuria, offenſione aliorum certi conſtet. Neq; tñ, inquiunt, derogat immunitati Eccleſiaſt. conſuetudo recepta, vel lex, aut ſtatutũ, ne ad Eccleſias externi deligãtur, neuè externis beneficia Eccleſiaſt. cõferãtur, ne tridẽ penſiones in beneficijs cõſtituãtur gratia, & fauore exterorũ. Itẽ, Laici iure, inquiunt, poſſunt eas cãs cognoſcere, etiamſi ad Eccleſiaſt. res, vel perſonas pertineãt, cũ id canones, & iura côcedũt, quẽadmodũ Principes, & Magiſtratus ciuiles auctoritatem habent, & poteſtatẽ includẽdi in Cõclaue Cardinales, quorũ eſt Ro. Pontificẽ eligere, ad eũ eligendũ, vt côceditur in c. Vbi periculum §. Præterea, De electio. in 6. & vbi Clerici ſchiſma in Eccleſia fecerint, aut concitauerint, ſi non poſſunt ab Eccleſia cohiberi, & ſedari, iure communi ciuilium Principum
B auctoritate coercẽtur. Gloſſa in cap. tua. 3. de decimis, & in cap. De ligatibus 23. q. 5. Sic etiã ciuiles Magiſtratus poſſunt animaduertere in Clericos, qui ob certa quædã facinora omni Clericorũ priuilegio, ipſo iure ſpoliantur, vt in Clericũ publicũ ioculatorẽ, c. 1. de vita, & honeſtate Cleric. in 6. Si tertiò ab Epiſcopo monitus nõ reſipiſcit, & in Clericos minoribus ordinibus initiatos cõiugij vinculo adſtrictos, nec Clericorũ veſtes, & tonſurã geſtãtes, c. 1. de clericis cõiug. in 6. Et in Clericos minores qui bis ad nuptias tranſierũt, aut viduã fœminã, vel corruptã in vxorẽ duxerunt. c. 1. de Bigamis. in 6. Et in Clericos macellarios, tabernarios, ſi tertiò per Epiſcopũ moniti ab eo vitæ genere nõ deſiſtant; Clem. 1. De vita, & honeſtate Clericor. Itẽ, Clerici mercaturæ, & negociationi ſtudẽtes, ſoluere vectigalia, tributa, & alia huiuſmodi onera ſuſtinere ipſo iure coguntur, quòd ſi tertiò ab Epiſcopo moniti, nõ ſe correxerint priuilegio clericorũ nudati, laicorũ ſtatutis, & legibus ſubijciuntur, c. Ex literis, De vita, & honeſtate Clericorũ. Itẽ Clerici falſi crimen admittentes, priuilegio Clericorum orbati, Magiſtratibus ciuilibus puniendi traduntur, c. Ad falſariorũ De crimi. falſi, & Clerici, qui
C Aſſaſſinorũ opera Chriſtianũ aliquẽ occidi fecerint, aut Aſſaſſinũ ipſum defenderint, aut occultauerint, omni Clericorum priuilegio nudantur, c. Pro humani de homicid. in 6. Itẽ, aiunt ſi Clerici, vi aut priuata auctoritate, immo ſi Epiſcopi, aut ipſi Ro. Pontifices literis Apoſtolicis, iuriſdictionẽ Principũ, Magiſtratuúve Ciuiliũ ſibi vſurpare tentauerint, laici iure poſſunt ſeipſos cõtra eos tueri, atque defendere, vt colligitur ex ipſo iure cõi, quo quiſq; ſe, & ſua conſeruare poteſt. Poſtremò inquiunt, pœnis iuris Canonici non afficiuntur ciuiles Principes, aut Magiſtratus ſi aliquas cãs Eccleſiaſticas cognoſcãt, vel aduocẽt ad ſe, conſuetudine longa, & veteri, cuius initium hominũ memoriã omnino latet, ac ſuperat: & legitimæ præſcriptionis tempore, quæ ius, & poteſtatẽ dare poteſt: hoc enim modo laicus de prædictis cãis cognoſcere, & iudicare poteſt. Quare cõcludunt, nõ facile laicos condemnare debemus, tanquã in excõmunicationẽ lapſos. Itẽ, aiunt, iure ciuiles Principes priuilegia ſibi, aut ſuis Maioribus Ro. Pontificis auctoritate conceſſa defendunt, tuentur, conſeruant, donec ea Ro. Põtifex antiquet, abroget, aboleat. Hæc, & alia ſimilia tradiderunt nonnulli, qui hac tẽpeſtate noſtra ſcripſere, qui neſcio quibus rationibus permoti, magis Prin
D cipum poteſtatem tueri, quam Eccleſiæ auctoritatem illæſam ſeruare voluerunt. In quibus meo iudicio multa confundunt, & pleroſque auctores citant, qui nihil tale ne dum ſenſerunt, ſed ne ſomniaſſe quidem videntur: ac ideo ſingula diſtinctè, & apertè cap. ſequenti breuiter diſputato.

Quo iure cauſæ quædam, ſiue quæſtiones Eccleſiaſticæ apud Iudices ciuiles tractari, & iudicari ſoleant. Cap. XIIII.

PRimò Quæritur, An poſſeſſoria cã de rebus ſpiritualibus, vel quaſi ſpiritualibus, iure queat coram Iudice ciuili agi, cognoſci, & iudicari, id perinde eſt, ac ſi quæreretur, An quæſtio poſſeſſoria de rebus ſpiritualibus, vel quaſi ſpiritualibus ſit ciuilis, an Eccleſiaſt. an mixta: quam quæſtionem pertractauit Abbas c. literas, de iuramento calumniæ, & Couarr. lib. Practicarũ quæſt. c. 35. nu. 1. De re ſpirituali, vel quaſi ſpirituali quæſtio, ſiue cauſa, vt docet Abbas, poteſt eſſe ſimpliciter ſpiritualis, aut ſimpliciter ciuilis, aut mixta: ſimpliciter ſpiritualis eſt ea, in qua tractatur de iure, videlicet; An hoc, vel illud matrimonium valeat; An hic, aut alius, ſit ex legitimo matrimonio natus; An impetratio, & adeptio beneficij rata fuerit: An hic, aut ille debeat ſol
A uere decimam, an potiùs ſit ab hoc onere iure, priuilegio, cõſuetudine, immunis, & liber: An penes hunc ſit ius nominãdi, offerendi, & eligendi Clericos ad beneficia Eccleſiaſtica: An ſit ius ſepulturæ, ius exigendi decimam, ius conferendi beneficium, ius petẽdi penſionem Eccleſiaſticam. Et hæc cauſa apud Iudicem ciuilem agi iure non poteſt c. Tuam De ordine cognitionum, & c. Lator. c. cauſam, qui filij ſint legitimi. Cauſa quaſi ſpiritualis ea eſt, in qua agitur iudicio poſſeſſorio, ſed quod requirit etiam quadam ex parte petitoriũ, quo agitur de proprietate rei; vt cum tractatur de reſtituenda coniuge marito: opus enim eſt eam etiam cauſam agere, ſcilicet legitimum inter eos matrimonium conſtitiſſe. c. Ex tranſmiſſa, & c. Ex parte, De reſtitut. ſpoliat. Et hæc etiam cauſa, teſte Abbate, agi debet apud Eccleſiaſticum Iudicem, quia eſt ei cõiuncta cauſa ſpiritualis, ſine qua expediri non poteſt. Cauſa ſimpliciter ciuilis, & profana eſt, in qua nihil ſpirituale tractatur, qualis eſt cauſa, in qua agitur de iure ſuccedendi in hæreditate. At mixta eſt, in qua tractatur, an Titius ſuccedat in regno, vel hæreditate, quia ſimul etiã agitur, an fuerit ex legitimo matrimonio genitus, vel an fuerit hæreticus, vel an ſit vinculo excommunicationis obſtrictus. His poſitis, quæſtio eſt inter auctores, an cùm agitur, vt Titius Cleri
B cus recuperet Eccleſiæ poſſeſſionem, è qua eſt deiectus per vim vel retineat beneficij poſſeſſionem, in qua moleſtè per alium turbatur, ſit cauſa ſpiritualis, an potiùs profana, & ciuilis: vt ſi Clericus Titius contra laicum Seium agat iudicio poſſeſſorio retinendæ, & recuperandæ poſſeſſionis Eccleſiæ, ſiue beneficij, infeſtat enim, & vexat eum laicus, ne poſſeſſionem retineat, aut vi de poſſeſſione deijcit: tunc enim laico Clericus litem intendit, ne eum in poſſeſſione turbet, vel vexet, vel è poſſeſſione deijciat, Vnde tunc agitur iudicio poſſeſſorio retinendi, vel recuperandi poſſeſſionem, & Iudex contra Seium reum procedit interdicto, Vti poſſidetis, vel interdicto, Vnde vi. Et de hac cauſa eſt tota controuerſia, an ciuilis ſit, & iure queat apud laicum Iudicem tractari. Eſt enim multorum opinio, eam eſſe ciuilem, & ad Iudicem laicum pertinere, & in Gallia eſſe conſuetudine receptũ, vt de ea cognoſcant, & iudicent Ciuiles Magiſtratus, etiam inter Clericos; & de poſſeſſione rei ſpiritualis: quem vſum forenſem inter Gallos defendunt Guido Papæ, Guliel. Benedi. Nicolaus Boerius, Aufrerius, Tho. Grammaticus, Ioan. Gallu, Carolus Degraſſalius, Io. Selna: quos omnes refert Couar. lib. Practica. q. c. 35. n. 1. Et probant, quia huiuſmodi cauſam
C non eſſe ſpiritualem, docent Vincentius in ca. vlt. De iudic. & Gloſſa in c. Cùm dilectus, de elec. verb. Iuramento. & in c. literas, De reſtit. ſpoliat. in verb. Iuramento. Innoc. in eodem c. Cum dilectus, & Archidiac. & Io. And. in c. Frequens, de reſtit. ſpoliat. in 6. Sed Ioan. Lignanus, & alij apud Panormitanum in prædicto c. Literas, ſentiunt hanc cauſam ſpiritualem eſſe, vel quaſi ſpiritualem, & ad Eccleſiaſticum iudicem pertinere. & probant ex Clementina. 1. de cauſa poſſeſſ. & Clement. . de ſequeſtrat. poſſeſſ. vbi cauſa de beneficio, ſiue iure petitorio, ſiue poſſeſſorio ſpiritualis cenſetur. Abbas potiùs ſubſcribit priori ſententiæ, quia in hac cauſa ſola eſt quæſtio facti, non iuris, videlicet, An Clericus poſſideat, an turbetur, vel deturbetur poſſeſſione; Quemadmodum, inquit, ciuilis Iudex poteſt cognoſcere de iniuria facta Clerico, altari, templo, calici conſecrato. Similiter etiam iudicat de cauſa, in qua agitur, vt laicus ſoluat decimam, quam furatus eſt. At alij diſtinguunt: Aut agitur inter Clericos, ita vt tum actor, tum reus ſit Clericus, & tunc ea cauſa penes iudicem laicum agi non poteſt, quoniam is iudex contra reum Clericum, qui alterum beneficij poſſeſſorẽ, vel turbat, & vexat, vel poſſeſſione deturbat, ſententiam ferre
D ſecundum Canones, & iura nequit: aut cauſa agitur contra laicum reum, qui Clericum beneficio ſpoliauit, vel etiã nunc infeſtat, & tunc in laicum ciuilis Magiſtratus poteſt animaduertere: Et Clericus cum laicum reũ apud iudicem ciuilem ſecundum Canones, & iura conuenire poteſt, quia quæſtio eſt facti, nõ iuris. Couarruuias ſecundam ſententiam approbare videtur. Et certè magis cum ipſo canonico iure conuenit, vt hæc cauſa vtpote ſpiritualis, vel quaſi ſpiritualis coram iudice Eccleſiaſtico, non ciuili tractetur. Quæres, an ob conſuetudinem receptam hæc cauſa poſſit ad ciuiles iudices pertinere, cùm reus eſt laicus, & actor Clericus? Concedit Couarruuias, & ita in Regno Neapolitano vſu eſſe receptum, teſtis eſt Matthæus de Afflictis deciſ. 14 vt quieta Reſpub. ſit, & ne fiat alicui violentia vel iniuria: videlicet ne quis contra Canones, & iura rei poſſeſſione ſpolietur. Cæterùm, ſi hæc cauſa, vt dixi, eſt ſpiritualis, vel quaſi ſpiritualis, ad iudicem laicum trahi non poteſt; nec conſuetudo contraria vim, & locum habet. Laicus enim ſibi vendicare nequit, quæ ſunt Eccleſiaſtici iuris, & poteſtatis. Et idem etiam dicendum exiſtimo de legibus Principum, quibus edicunt, vt huiuſmodi cauſa ad ciuilem, & profanũ iudicem deferatur, & vt conſuetudo recepta ſeruetur.

Secũdò Quæritur, An vbi Epiſcopi, & cæteri his ſuperiores Antiſti-

Antiſtites,negligenter ſe gerunt in cognoſcendis, & iudicandis cāis ad Eccleſiā ꝑtinentibus,aut qa nolunt,aut qa non cōmodè poſſunt, iudex ciuilis poſſit iure eas cās ad ſe deuoluere,ſibiq́; vē dicare. Hanc qō. tract. Abb. in c. Qualiter & qñ. De iudicijs. n. 7 & tandē cenſet id iure non poſſe,quāuis contra,Eccleſiaſt. Iudex ciuilis Magiſtrat vicē,& curā ſupplere queat,cū ſuū officiū negligit. Sic etiā ſenſerunt Innoc. Archid. & Io. Andr. Panormitanus ibid Sed ætate noſtra nonnulli Couarruuiam ſequuti pugnaciter id iure poſſe,affirmarunt. Primò,vt quietè Reip. viuat, & oīs violētia ꝓpulſetur,alioqui,inquiunt,impunita delicta manerēt, & innocentes à ſontibus,& improbis hominibus vexarentur,& opprimerentur. Secūdò,quia in c. Filijs,vel nepotibus. 16. q 7 conſtat, Epiſcopis,& Archiepiſc. negligētibus punitionem eoꝝ Rectorū, qui bonis Eccleſiaſt. abutuntur,licere patronis Eccleſiaꝝ Regem adire: vt illi malo medeatur, & in c. Regum. 23. q. 5. ex Hieronymo refertur. Regum officium eſt propriū,facere iudicium,& iuſtitiā,& liberare de manu calumniantium vi oppreſſos,& peregrinis,pupillisq́; & viduis,q faciliùs opprimuntur à potentibus,præbere auxiliū & idē colligitur ex c. Ab Imperatoribus. 23. q. 3. Tertiò, qa in c Principes, 23. q. 5. ex Iſidor. Gratian. teſtim. producit,vbi inquitur,ſæculi Principes eā poteſtatē habere. vt ſuperboꝝ ceruices cōprimant, & quod fieri non poteſt ꝑ iudices Eccleſiaſt. ab ipſis iuxta diſciplinā Reipu. vtilē executioni mandetur. Quarto,qa nō eſt maior ratio cur negligēte iudice ciuili. Eccl. ſuppleat eius locū, q̄ e cōtrario: ſed iuxta Canon. & iura pñ conceditur, vt patet ex c. licet. 1. & c. ex tenore & c. ex tranſmiſſa, de foro cōp. ergo,& tñ. Poſtremò, id probant ex glo. in c. Principes,& c. Filijs,vel nepotibus. & in c. Adminiſtratores 23. q. 5. ſancitū eſt,adminiſtratores ſæcularium dignitatum,qui ad Eccleſiaꝝ tuitionem,pupilloꝝ, ac viduaꝝ protectionē, rapaciūq́; refrænationem cōſtituti eſſe proculdubio debēt,quoties ab Epiſcopis, & Eccleſiaſt viris conuenti fuerint, eorū querimonias attentiùs audiant. & iuſ quod neceſſitas expetierit abſq; negligētia examinent, & diligenti ſtudio corrigant. & in c. ſi quis cū Clerico, 11. q. 1. Autent. et Clerici apud proprios Epiſc. prim conueniantur. Collat. 6. planè habetur, Epiſcopo negligente aut recuſante,qa non vult,aut quia non poteſt,diſceptationē ꝑuenire debere ad ciuilē iudicē,et ex c. petimus,et c. iſtud eſt. 11 q. 1. idē colligi videtur. Sed lōgè verius eſt oppoſitū,videlicet, id iure nō poſſe, Goffred. Archid. Ioan. Andr. quos citat,et ſequitur Abb. in c. Qualiter,et qñ. de iud. nu. 7. Nec enim Canones, & iura voluerunt,vt ſpirituales cauſæ ad profanos iudices deferantur, deuoluanturue; nā in c. Qualiter,& qñ, de iudic. Innocen. 3. ſic definiuit. Ne pro defectu iuſtitiæ clerici trahantur ad iudicium ſæculare,quod oino fieri prohibemus, & idē conſtat ex c. Si quis Clericus, & c. Placuit. c. Chriſtianis, c. Clericū. 11. q. 1. Nec ꝓpterea ſequitur,vt impunita maneant delicta,aut innocētes ab imꝓbis hominibus opprimantur. Nā ſi Epiſcopi negligēter ſe geſſerint, Canones præcipiunt,vt cāæ ad Archiepiſcopos deferātur. Quid ſi illi neglexerint? Primates, & Patriarchæ aduocētur. Quibus minimè curantibus,res tota ad Nunciū,vel Legatum Apoſt. vel ad ipſum Ro. Pontificē deferatur. Quid ſi neglexerit ipſe etiā Ro. Pōtifex? dicam ego. Quid ſi profani iudices inferiores, ſimul etiā ſuperiores. & ipſe etiā Rex negligenter peccata punierit? Cur. n. diligentiores profanos,& ciuiles, q̄ ſacros, & Eccleſiaſt. Iudices fore putemus? Sed demus,ſacros Iudices,Canones, & iura contēnere,nū continuò fit,vt ſibi quis ius dicat? Abſit; ſed ſuperiorem Iudicē Eccleſia. adire debet,qui ſeruato Canonū ordinē ius reddat. Quemadmodum ergo nemo poteſt ſibi ius dicere,ita nec iudicē profanū conuenire,qui ipſi in cā ſpirituali ius dicat. Quid ſi Clerici cōmorentur in terris Hæreticorum,vel Paganorū, in quibus,nullus iudex Eccleſiaſt. ſit,ad quē cā deferatur? Reſpondeo ſi cōmodè Ro. Pontifex conſuli poſſet, conſulendū eū eſſe, & ab eo petendum,vt Canonū rigorē remittat, facultatemq́; cōcedat,qua tractari huiuſ cauſæ poſſint apud Iudicem ciuilē vel aliud remediū opportunū adhibeat. Quod ſi conſuli Rō. Pōtifex nequeat,tū neceſſitas lege caret, & id fiet,quod ipſa ratio recta præſcribet. Ad id,quod affertur ex c. Filijs,vel nepotibus, 16. q. 7 reſpondet Panormitanus in prædicto c. Qualiter, nihil obeſſe, quia ſolum ibi ſtatuitur, vt Epiſcopo negligente, vel renuente, ad Regē,cā deferatur,non vt Rex ipſe iudicet,atq; definiat,ſed vt moneat ſuperiorē. Vel reſpondeo,hoc ius antiquū eſſe ſublatum ab Innocentio III. in c. Qualiter,& qñ, ſuperius allegato vt ipſe quoq; Abbas teſtatur, & Gloſſ. q̄ habet in c. illo. Filijs, meritò,inquit Abbas,reijcitur. Ad id,quod dicitur ex c. Si qs cum Clerico 11 q 1. & in Autenē. Vt Clerici apud proprios. Reſpondeo,ea decreta & iura quatenus conſtituunt Epiſcopo negligēte, diſceptationē ad ciuilē iudicem deferendā, eſſe abrogata ab Innoc III. in cap. Qualiter, & qñ, de iudic vt docent Io. Andr. & Abbas in eo l. c. Nec mirū eſt hactenā olim multa fuerunt,vel permiſſa,vel etiā conceſſa, q̄ poſtea ſunt merito reuocata, mutata,ſublata. Ad alia,quæ obijciūtur ex c. Regum, c. Adminiſtratores, & c. Ab Imperatoribus, Solutio patet ex dictis.

Tertiò Quæriī, An cū immunitate,libertateq́; Eccleſiaſt. pugnent eæ leges Principū,quibus ſtatuitur,ne beneficia Eccleſiaſ. cōferantur externis, neue illis ſoluātur ex beneficijs penſiones: ne admittantur literæ,ſiue diplomata Pōtificia, q derogant iuri patronatus Regū, Ducū, Marchionū, & alioꝝ laicoꝝ Principum, ne literæ Apoſt. ſiue Pōtificiæ exequutioni mādētur,niſi in curia Regia per Regios Iudic. prius diſcutiātur, vel niſi Rex ipſe, aut Princeps ſuū aſſenſum ante præſtiterit,quo annuat, vt Pontific. literæ exequutioni tradantur. Teſte Couar. de pract. qſtionib. c. 36. extat edictū Caroli V. Hiſpaniaꝝ Regis, quo iniungitur Epiſcopis,& Regijs Magiſtratib. ꝑcipitur, vt diligentiſſimè curent, ne auctoritate literarum Apoſtolicaꝝ iuri patronatus laicoꝝ derogetur. Et ideò ex ea pragmatica ſanctione in ſupremo Regis prætorio literæ Apoſt. qbus dicto iuri patronatus derogatur,recognoſcūtur,diſcutiunturq́; & eaꝝ executio ſuſpēditur, ac impeditur, donec per ſupplices literas ipſe Ro Pont. certior fiat; quantū detrimenti Hiſpaniaꝝ Regna patiantur,paſſuraue ſint, q̄ grauis multor. offenſio ſit exoritura: & tandē, vt velit huic tāto malo occurrere,ne alioq laici à pijs operibus, Eccleſiar. fundatione, conſtructione, & dotatione deterreantur, & auocētur. Quod qdē ipſum apud Gallos obſeruari, teſtatur Rebuffus in Praxi beneficioꝝ 3. par. ſignaturæ, in verbo. Nec nō iure patronatus n. 12 & 36. Has leges Couar. eo c. quibuſdā rationibus defendit. Primò, qa ante Philippi II. & Car. V. tēpora fuerūt lōga cōſuetudine receptæ, & ap̄pbatæ. Secūdò, quia Canones, etiā ꝑcipiūt, ne in externos Eccleſiaſt. beneficia cōferātur. Tertiò, qa Reges Hiſpaniarū ſunt Protectores, & Patroni Eccleſiarū, q in ipſorū Regno, & ditione fundatæ, vel dotatæ ſunt. Quartò, ne cōtingat aliquos Eccleſijs præfici, q ſint Regis inimici, vel ipſi minùs accepti, vel etiā infenſi. Quintò, ne in literis Pontific. aliqd concedatur, cū alioꝝ damno, & incommodo. In hac re, Vnus eſt oīū conſenſus auctorum, poſſe Ro. Pōtificē iuri patronatus laicorū derogare ſi velit, ac ꝑinde, ſi deroget, violentiā, aut iniuriā laicis nō inferre: qa vtitur iure ſuo, & ſolū id ius adimit laico, quod habet ab Eccleſia, & hoc docent Gloſ. & Archid. Innocen. Abbas. quos refert Couarruuias loco citato.

Itē prædicto iuri patronatus laicorū, Ro Pont. non credit derogare, niſi expreſſim id faciat: hoc etiā nemo negat, vt Couarr. as ait. Sed qd cū expreſſim, & apertè derogat? debētne tūc prætani, & ſæculares iudices literis Pontific. obedire, nihil obſtātibus Principū legibus? Debēt, qa cā eſt ſpiritualis, & Eccleſ. Quòd ſi Pōtifex excōionis ſententiā ferat in eos, q ipſius lr̄is nō parēt, ea ꝓculdubio excōione tenētur, niſi id ſeruent, qđ Pius V. in Conſtitut. q̄ dicitur Bulla in Cœna Dñi, expreſſit anno Dñi 1568. vbi excōionē cōſtituit in laicos, & etiā Cleric. q ciuiliū Principū auctoritate aliquo modo prohibēt, impediuntue executionē & viam uſum Apoſtolic. Mandatorū, vel aliorū Eccleſiaſticorū proceſſuū, vel decretorū ꝑtinentiū ad gratiā, vel iuſtitiā: & in eos q ſuū ad id conſiliū, aut aſſenſū p̄ſtant, etiā prætextu violentiæ tollēdæ, vel iniuriæ depellēdæ, vel eā alterius obtenti iuris, ſeu etiā, donec ipſi appellauerint ad Ro. Pontificē meliùs informandū, aut ipſi ſupplicauerint, niſi ſupplicationes huiuſ corā Ro. Pōtifice legitimè ꝓſequātur. Ex his intelligitur, ciuilibus Magiſtratibus, ſiue Iudicibus liberū nō eſſe, lr̄as Pontificias reijcere, aut excludere, quarū auctoritate beneficia in externos Clericos conferuntur, aut derogatur iuri patronatus laicorū, nulla facta mentione eiuſmodi iuris, vel derogationis, ſed licitū eſt, excipere, vel opponere, de taliū literarū ſubreptione apud cōuenientē, & legitimū Eccleſiaſ. iudicē: tūc. n. id faciūt nō Regia, vel Imperatoria auctoritate Principū, quorū miniſtri ſunt, ſed qa non videtur Pōtifex prædicto iuri patronatus velle derogare, aut externis beneficia concedere. Quòd ſi in lr̄is expreſſim vtriq; iuri derogetur, licebit corā cōpetenti iudice Eccleſiaſt. iuris ordine ſeruato, ad Rom. Pōtificem, apellare & ipſi ſupplices libellos offerre, & interim impedire, ne lr̄æ Pōtificiæ executioni mādētur: dūmodò impediant opera, & miniſterio Eccleſiaſt. iudicū, & re ipſa appellationē, & ſupplicationē, vt ait Pontifex Pius V. ꝓſequātur; aliter. n. ipſi, nec ꝓpria, nec Regia auctoritate impedire lr̄as Apoſt. poſſēt, qm eorū poteſtas eſt ꝓfana, & ciuilis, nō ſpiritualis, & Eccleſiaſ. Idē iuris eſt de pēſionibus: nā ſi Pōtifex in beneficio Hiſpanienſi pēſionē imponat Clerico Italo ſoluēdā per Clericū Hiſpan. & cēſuris cōpellat prædictū Hiſpan. Clericū ad eā ſoluēdā Italo, debet Hiſpan. Pōtifici parere, nec licitū eſt illi ad Regū tribunal perfugium. Cauſa enim ſoluendæ penſionis ſpiritualis eſt, & Eccleſiaſtica, non profana, & ciuilis, quia in ea agitur de iure ſoluendi, quod merè eſt ſpirituale, vel quaſi ſpirituale.

Quartò Quæritur, Liceatne ciuilibus Magiſtrat. lr̄as Apoſt. ad Prouincias, vel Regna directas de cāis ſpiritualib. & Eccleſia. recognoſcere, diſcutereq́; falſæ, necne ſint, ſubreptitiæ, an legitimæ? Idē Couar. loco citato, auctor eſt, in nōnullis prouincijs eſſe Regū, & Pricipū pragmaticas ſāctiones, & edicta, ne vllæ literæ Apo. ſiue diplomata Pōt. recipiāt, & executioni mādēt, qn prius apud prætoria Regia per Regios iud. recognoſcant, & diſcutiantur.

tur. Idem Couarru. has Principū leges probat, & defendit, tanquā æquas, iuſtas, & cum ipſo iure congruentes, cuius in hac parte ſententiam alij comprobarunt. Probat ille, quia id habet, & ſeruat vſus, & conſuetudo in multis Chriſtianor. & Catholicor. principū prouincijs. Deinde, quia id docuit Driedonius, quem ille citat, vir alioqui pius, & inſignis Theolog. Sed non video cur hoc iudiciū ad ciuiles, & regios ſpectet magiſtratus. Verum ergo eſt, quod Driedon. ſenſit, ad iudices Eccleſiaſt. iure cōi pertinere, vel etiam ad Laicos, vt ait ille, ſed ad hos non iure, at ſolo priuilegio, beneficio, & conſenſu Ro. Pontificis, qui poteſt, ſi velit, iuſta de cā id Regibus, vel Principibus demādare, atq; cōmittere, vt ipſi non auctoritate, & poteſtate ciuili, regia, vel imperatoria quā habent, literas Apoſt. recognoſcant, relegant, diſcutiāt, ſed auctoritate Pontificia ipſis delegata, ipſis cōmiſſa, vt tanquā Romani Pontificis ad id delegati miniſtri, id faciant: & executioni mandādas curent. Quam poteſtatem habeat necne hic rex, aut ille, quæſtio eſt facti, non iuris: ipſi Reges, & Principes videant. Non igitur, negamus, literas Apoſt. recognoſci quidē; & diſcuti debere, cū ſunt dubiæ, & incertæ, ſint falſæ, necne: Item, ſubreptitiæ, an legitimæ. Sed hæc cauſa, & controuerſia eſt Eccleſiaſtic. & ſacror. iudicum, non ciuilium, & profanorum, hoc enim

B iudicium ad Epiſcopos, vel Archiepiſc. Primates, vel Patriarch. vel Legatos, ſiue Nuncios Pontificios, qui ad Prouincias, & Regna mittuntur, ſpectat. Nam ſm̃ Canones, non ſm̃ leges iudicari debet, huiuſmodi literæ ſint falſæ, an veræ, ſint ſubreptitiæ, an ſecus. Quid ſi Pontifex contradicat? Quid ſi prohibeat, quominus id faciant? Debent certe Pontifici parere, aut oſtendere, quo iure id faciant: nam cùm Laici ſint, iure poteſtatem Eccleſiaſticam nō habent: nec eā præſcriptionis iure habere queunt, qm̃ Laicus iuris, & poteſtatis ſpiritualis, & Eccleſiaſticæ capax non eſt, nec vi illius diuturnæ, & longæ conſuetudinis: qm̃ conſuetudo iure Canonico vim, & locum non habet, niſi fuerit legitimè præſcripta, c. non eſt, de conſue. in 6. & Gloſ. in c. vltimo de conſuetud. ſed Laicus, vt dixi, iure præſcriptionis poteſtatem ſpiritualem, & Eccleſiaſt. cuius capax non eſt, habere nequit; ergo nec vi conſuetudinis, ſi quidem præſcripta eſſe non poteſt; quare ſolùm id iuris, & poteſtatis habere poſſunt priuilegio, & conceſſu Ro. Pontificis; ergo neceſſe eſt, vt id priuil. oſtendant.

Sextò Quæritur, An eæ leges Principū derogent Eccleſiaſt. immunitati, libertatiue; quibus ſtatuitur, poſſe eos, qui à iudicibus Eccleſiaſt. per vim, & iniuriam cenſuris opprimuntur, Regios auditores, iudices, & magiſtratus adire, qui apud ſuprema

C Regum prætoria litigantibus iura reddunt, vt vim, & iniuriam propulſent, & edicto cogant Iudices Eccleſiaſt. ab ea vi, iniuriaue deſiſtere? Tales leges, & pragmaticæ ſanctiones, teſte Couarru. extant in nonnullis prouincijs, in quibus ſeruatur vſus forenſis in hunc modum. Primùm cùm lis agitur apud iudicē Eccleſiaſtic. etiam inter Clericos, ſi quis per ſententiam condemnatus ad Rom. Pontificem appellauit, iudexq; non vult appellationem admittere, & ideo cenſuris, & pœnis cogit eum, quē condemnauit, ſuæ ſententiæ parere, tunc is, qui condēnatus eſt, ſimplici querela coram regijs auditoribus conqueritur, quòd appellatio non admittatur, vel quod per vim, & iniuriā vexetur, ſpolieturue ſua Eccleſia, & Beneficio: quo audito dantur literæ regiæ, quibus tabellioni præcipitur, certa pœna conſtituta ni pareat, vt intra breue temporis ſpatium mittat ad Curiam cauſam & proceſſum: & rogatur Eccleſiaſt. iudex, vt abſoluat excōmunicatum ad aliquot dies, qui ſufficiant, dū hæc ad Curiā mittuntur, & in ea diſcutiuntur. Quòd ſi Iudex Eccleſiaſt. non pareat, dantur ad eum literæ iterū, & tertiò. Et id facere cogitur pœnis conſtitutis, videlicet, ſi contumax fuerit, amittat res tēporales,

D quas obtinet in locis, & terris Regi ſubiectis: & habeatur extraneus, ita vt Beneficior. & Officiorum in locis totius regiæ ditionis ampliùs capax non ſit. Diſcuſſis verò actis cauſæ, & proceſſu, id agitur dumtaxat, an iure is Eccleſiaſticus iudex appellationē reiecerit. Et ſi compertum ſit appellationem eſſe friuolam, cauſa ad eundem remittitur: Si autē iuſta fuerit appellatio, repellitur ea vis, & iniuria, quæ aduerſus ſacros Canones, & auctoritatem Apoſtolicæ ſedis ſit appellanti ad Ro. Pontificem, & præcipitur ipſi iudici Eccleſiaſtico, vt iuſtam appellationem admittat & excommunicatum ſoluat, omniaq; acta poſt appellationē reuocet, & ad eū ſtatum reducat, in quo erant, cū reus ad Pontificē appellauit. Item, ſi Laicus à iudice Eccleſiaſtico vexetur, cū ipſe competens illius cauſæ iudex non ſit, eò quòd reus ſit Laicus, & cā, de qualis eſt, ſit [redacted] tunc ſi Laicus ad Curiam appellet, dantur literæ regiæ, quibus præcipitur, ne Iudex Eccleſiaſt. de ea cā cognoſcat, ſed eam totam ciuili iudici relinquāt, vel mittat proceſſum in Curiam. quo diſcuſſo; ſi cā pertinet ad iudices profanos, iubetur Eccleſiaſt. iudex à cognitione cauſæ deſiſtere, & eam ad ciuilem, & ſæcularem iudicem remittere. Totum huiuſmodi forenſem vſum, quo Regij magiſtratus, & iudices in nonnullis Chriſtianor. & Catholicor. Principum prouin-

Profana

A cijs vtuntur, Couarr. multis de cauſis, tueri contendit. In primis, ob cōmunem Reipu. ſalutem, & pacē: quia alioqui niſi hoc remedio Reges vterentur, & Principes, aduerſus Eccleſiaſt. iudices, innocentes paſſim grauiſſimè vexarentur. Nam Epiſcopi qm̃ procul à Rom. Curia diſtant, poteſtate ſua Eccleſiaſtica ſæpiùs abuterentur. Secundò, quia Regum, & Principum eſt, vt habetur in c. Regum 23. q. 5. ius cuiq; reddere, & per vim oppreſſos à manibus violentorum, & calumniantium liberare, & iniurias repellere. Tertiò probat ex eo, quod dicitur in c. Filijs, vel nepotibus, 16. q. 7. Filijs, vel nepotibus, ac honeſtioribus propinquis eius, qui conſtruxit, vel ditauit Eccleſiam, licitum ſit hanc habere ſolertiam, vt ſi ſacerdotem aliquid ex collatis rebus defraudare præuiderint, aut honeſta conuentione cōpeſcant, aut Epiſcopo, vel iudici nuncient: quòd ſi talia Epiſcopus agere tentet, Metropolitano eius hæc inſinuari procurent, ſi talia Metropolitanus gerat, regibus hæc intimare non differant, & ex c. Principes, c. Adminiſtratores 23. q. 5. in quibus habetur, Principes ſæculi intra Eccleſiam eam poteſtatem habere, vt ſuperborum ceruices comprimant, & quod fieri non poteſt, per iudices Eccleſiaſt. videlicet, vel quia negligunt, vel quia nequeunt id facere,

B ab ipſis iuxta diſciplinā Reipub. vtilem, executioni mandetur. Vltimò, quia forenſis hic vſus apud Gallos, & alias Chriſtiani nominis nationes ſeruatur.

Sed certè non video, cur huiuſmodi vſus à Couarruuia, & alijs tanquam iuri conſentaneus probetur: nam contra Canones, & iura eſt, vt ciuiles Iudices, & Magiſtratus de Eccleſiſt. cauſis iudicent, clericos ad ſua tribunalia vocent, pœnas conſtituant in Eccleſiaſticos iudices. Nam ſi Clericus, vel Epiſcopus pœna dignus fuerit, à ſuperiori Eccleſiaſtico iudice ſm̃ Canones condemnari, & puniri debet: Clericus coram Epiſcopo conuenitur Epiſcopus coram Archiepiſcopo, c. Ad reprimēdam. De officio ordin. & c. ſacro. de ſentent. excom. Archiepiſcopus coram Primate, c. Antiqua, de priuil. Primas corā Ro. Pontifice, vel Legato ab eo ad regna, vel prouincias miſſo. Dices, procul abeſſe Epiſcopos a Curia Romana, & proinde ægrè, & difficile eorum errata, & crimina ad Rom. Pontificem deferuntur. Reſpondeo in Prouincijs, & Regnis adeſſe Archiepiſcopos, adeſſe Primates, Apoſtolicos item Legatos, vel Nuncios, qui de Clericorum, & Epiſcoporū cauſis cognoſcant, & iudicent; Cur ergo ſi Epiſcopus delinquit, cauſa ad Curiam regiam defertur, & non ad Ar-

C chiepiſcopum, non ad Primatē, non ad Nuntium, vel Legatum Pontificium? Cur ſi Epiſcopus iuſtam appellationem non admittit, Regius Magiſtratus præcipit, vt admittat, etiam pœnis cōſtitutis, niſi paruerit? Cur Canones, & iura non ſeruantur? Cur negliguntur? cur violantur? cur Archiepiſcopus, Primas, Legatus, vel Nuntius Apoſtolic. non præcipit Epiſcopo, vt ſacros Canones ſeruet, & iuſtam appellationem admittat? Item, ſi Epiſcopus innocentem vexat, opprimit, ſpoliat iure ſuo: Si res Eccleſiæ negligit: ſi vim, & iniuriam facit; eam ſm̃ Canones, & iura propulſet iudex Eccleſiaſticus Epiſcopo ſuperior, videlicet Archiepiſcopus, Primas, vel Legatus, aut Nuncius Pontificius. Quòd ſi hi quoque deliquerint, res tota ad Ro. Pontificem deferatur. Si dum Rom. Pontifex conuenitur, Reipub. pax, & tranquillitas perturbatur, tum Regum, & Principum non eſt de cā, ſi ſpiritualis ſit, cognoſcere, & iudicare, ſed impedire, legitimo, Canonico, & recto ordine ſeruato, ne in Repub. mala ſequantur, & cām ad Ro. Pontificem referre, vt ipſe in Eccleſiaſticos Præfectos, res Eccleſiarum perperā adminiſtrantes, inquirat, & animaduertat. Nō mihi probatur, quòd Couarr. docet, Regios Magiſtratus Eccleſiaſticas cās iure cognoſcere: quū Eccleſiaſtici Iu-

D dices, vel negligunt, vel nequeunt: non enim conſequens eſt, ſi Epiſcopi, id non faciant, deeſſe in Prouincijs, & Regnis, iudices Eccleſ. competentes, cū ſint Archiepiſcopi, Primates, cùm ſint Pontificij Legati, vel Nuncij. Quid ſi ipſe quoq; Ro. Pontifex, Canones, legesq; & iura negligat? delicta impunita relinquat? Innocentes opprimat, vim inferat, res Eccleſiæ diſſipet, Regum, & Principum iura peruertat? Reſpondeo Rom. Pontificem nulli Principum in terris ſubeſſe, à nullo, niſi à Deo iudicari, c. Nemo. 9. q. 3. c. ſi Papa. d. 40. c. ipſi ſunt. cap. cuncta 9. q. 3. Item, ſuperiorē eſſe qualibet humana poteſtate, & lege, licet nō diuina, non naturali: & quolibet Canone, ſiue iure Eccleſiaſti. ſcripto. Quare ſi legi ciuili, ſi Canoni deroget, vel iuri ſcripto, Regi, vel Principi iniuriam non facit, vim non infert: Et ideo quāuis peccet, id ſi abſque iuſta cauſa faciat, iudicari, aut cōdemnari a Rege, vel Principe non poteſt: ſed monendus, & orandus eſt, ne id faciat: ei ſunt proponēdæ rationes, & cāæ, quibus moueri queat, ne Canones, ne leges, & iura violet, ne Laicorū priuilegia aboleat, & abroget. Item per Cardinales, & alios Eccleſiarū Præſules rogandus eſt, vt Regum, & Principum paci, & tranquillitati proſpiciat. Et hoc eſt, quod Turrecremata in ſum. de Eccleſ. lib. 2. c. 106. Silu. Papa q. 4. verſic. & adde tu, ex Paludano, docuerunt. Et ex his, & alijs, quæ ante dixi in hoc cap. q. 3. patet

ſolutio

ſolutio argumentorũ, quæ deſumpta ſunt ex c. Filijs, vel Nepotibus, & c. Principes, c. Adminiſtratores & c. Regũ. ſupracitatis. Et cum obijcitur, iuris naturalis eſſe, vt vim vi repellamus, l. vt vim ff. de iuſt. ergo Laicus ius habet vim illatã ab Eccleſiaſtico iudice propulſandi: verum eſt, vim vi repelli iure poſſe; ſed locum id ſolum habet, cum iudex, vel aliùs quicunque ſuperior, vt priuata auctoritate extra iudicium vim affert, non autem, cum publico iudicis officio functus procedit. Nam vt rectè Gloſſa annotauit. in l. vt vim. ff. de iuſt. iniquè vim illatã ab homine priuato poſſumus iure depellere, non illatã ab eo cuius imperio ſubiecti ſumus, quod probat ex l. iniuriarum ff. de iniur. tũc enim cũ iudex publica auctoritate agit, ſi venit, opprimat, & condemnat innocentẽ, peccat quidem, ſed aduerſus eum, ſecundũ leges, Canones, & iuris ordine ſeruato legitimo agendũ eſt; videlicet appellandum eſt ad ſuperiorem, recuſandus eſt, contra eum aliquid excipiendum, his enim, & alijs modis innocens ſe tueri iure poteſt apud ſuperiorem iudicem. Quid, inquies, ſi ſupremus Iudex dãnet innocentem? Reſpondeo, innocentis eſſe, pœnam patienter, & æquo animo ſuſtinere, nõ iudici manum armis, & vim inferre. Nec probo ſententiã Victoriæ in repetition. de poteſt. Papæ & Concilij in 22. propoſitio, aſſerentis, vbi mandata, facta, & diſpenſationes Papæ eſſent in deſtructionem Eccleſiæ, poteſt reſiſti, & poteſt impediri executio mandatorum: poterunt gubernatores ipſius Eccleſiæ, & principes reſiſtere in his. Quia vim, inquit, vi repellere iure naturali licet. Sed Papa infert vim huiuſmodi mãdatis, & diſpenſationibus, quia facit iniuriam: ergo licitũ eſt reſiſtere illi. Cuilibet enim eſt ius ad reſiſtendũ iniuriæ, ad impediendum eã, ſi ſe tueatur, & defendat. Et ſubiungit, non ſolum liceret non parere talibus mandatis; ſed etiam facto, & vi ſi opus eſſet, reſiſtere illis, & impedire executionem taliũ mãdatorum, maximè intercedente publica auctoritate Principis. Hæc oĩa Victoris loco citato. Sed certè modũ exceſſiſſe videtur aliqua ex parte. Nec eo modo loquuntur in hac re Paludanus Turrecr. & Siluester locis ſupra citatis. Nec vim vllã infert Pontifex, ſi iuri ſcripto humano deroget, ſi publica auctoritate procedat, ceu ſupremus Iudex, vt dixi. Quapropter ego ſocietem hũc vſum, quẽ approbat Couarru. exiſtimo ſecundũ Canones, & iure eã defendi non poſſe: cũ Canones prohibeant, quò minùs Laici, etiam Imperatores, Reges, & Principes, de Clericis, ac de cauſis ſpiritualibus, & Eccleſiaſticis cognoſcant, & iudicent, & cum ſacris Canonibus pugnet, vt à ſacris, & Eccleſiaſtic. iudicibus ad profanos, & ciuiles appelletur. Colligitur ex c. Qualiter, & quã de iudic. c. Si quis Clericus. c. Placuit, c. Chriſtianis, c. Clericum 11. q. 1. Nec verò obijcias mihi conſuetudinẽ receptã, quã Laici de certis Eccleſiaſt. cauſis ſententiã pronunciant. Hanc enim conſuetudinẽ Canones corruptelã appellant; neq; enim in præſcriptionem vllã venire poteſt, vt Laicus, vel Clericis ius dicat, vel de cauſis Eccleſiaſt. quidquam ſtatuat: ſed nec ſatis eſt, ſi cõſuetudo ſit tẽporis diuturnitate firmata, cuius initiũ non appareat; quia vt docent Io. Andr. in c. 1. de Præb. in 6. & Abbas in c. Quanto, de conſuet. Conſuetudo longi tẽporis decurſu munita, cuius initium in hominum memoria non eſt, dat quidẽ ius ei, qui capax eſt poteſtatis iuxta id, quod habetur in c. 1. de præſcrip. in 6. & in l. 1. §. ductus aquæ ff. de aqua quoti. & æſti. Sed non dat ius vllum ei, qui capax non eſt, vt ſæpè dixi.

Septimò Quæritur an poteſtas à Rom. Pontifice data Legatis, vel Nuncijs, quos ſolet ad Regna, vel Prouincias mittere, diſcuti iure queat à ciuilibus Regum, vel Principũ Magiſtratibus? Couarru. c. ſupra citato n. 4. defendit etiã tanquã iuri congruentem conſuetudinem in plerisq; Regnis, & Prouincijs receptam, qua Legatorũ, vel Nunciorum Apoſtolicorum facultas in Curia Regia recognoſcitur, diſcutitur, antequã ea vti incipiant Legati, vel Nuncij; ne, inquit, aliqua facultate vtantur, cũ ipſius Regni, vel Prouinciæ detrimento, & incommodo, aut cũ aliquorũ ciuium dãno. Cũ enim plerunq; ſint exteri, ignorant, quæ ſunt Regni, vel Prouinciæ propria. Sed certè hoc argumento ſolum probatur, Legatorũ, vel Nunciorũ poteſtatẽ diſcuti debere per iudices Eccleſiaſticos, qui in Regnis, vel Prouincijs cõmorantur: quales ſunt Epiſcopi, Archiepiſcopi, & Primates: facultates enim Pontificias ſecundum Canones, & per Eccleſiaſticos: non ſecundum leges, & per Laicos iudicari oportet. Quare huiuſmodi conſuetudinẽ ego non tanquã iuri conſentaneã probo: fateor expendendum eſſe, an literæ ſint verè à Rom. Pontifice datæ, ſed ciuilium magiſtratuũ auctoritate, facultates in literis Pontificijs contentæ examinari iure non poſſunt, vt nõ niſi eorum permiſſu illis vti non liceat, vt falsò Couarru. ſenſit. Exhibere debent Legati, vel Nuncij Pontificij literas ſuæ legationis ex mẽte Pontificis, vt Regi, vel Principi innoteſcat legationis; neq; enim videtur eſſe Pontificis mens, vt aſſerenti ſe eſſe Legatũ, vel Nũcium Apoſtol. ſtatim credatur, niſi Põtificias ſuæ legationis, ſuarumq; facultatum literas oſtenderit, vt colligitur ex Gloſſa in c. Nobiliſſimus diſt. 97. & docent Speculator, & Antonius, quos

A refert Andreas Gambarus in tractat. de Officio, & poteſtate Legati lib. 1. § Qualiter Legatus ſe gerere debeat, cũ Prouinciã eſt ingreſſus num. 3. Et olim Legati ab Imperatoribus miſſi, literas oſtendebant, vt deducitur ex l. 1. C. de manda. principum. & ingredi in Prouinciã debebant per loca alioqui conſueta: ſecus, nõ tanquã Legati non excipiebãtur, quia non credebantur ab Imperatore miſſi. l. obſeruare. § hoc etiã ff. de offi. Proconſulis, & teſte eodem Andrea, quidam Legatus Pontificius Bononiã miſſus, cũ per portã vrbis inſolitam ingredi voluiſſet, à toto populo eſt cachinnis exceptus. Sed quid ſi Pontifex Legato, vel Nuncio priuilegiũ conceſſerit, ne cogi queat oſtendere literas Pontificias ſuæ legationis, vel ſuarũ facultatũ? Reſpondeo, tunc cogẽdũ non eſſe; at dices, quo modo conſtabit veritas? Reſpondeo, vel ex teſtibus idoneis, vel ex alijs literis Pontificijs ad ipſos Reges, vel Principes, vel alios primarios viros, aut Magiſtratus, & Iudices miſſis. Porrò animaduertendũ eſt, aliud eſſe, literis Pontificijs, quas certò conſtat tales eſſe, non parere, fidẽ nõ habere, auctoritatem non deferre, earũ vſum prohibere, vel impedire; aliud verò, de literis Põtificijs, quæ dubiæ ſunt, & incertæ, bona

B fide probabiliter ambigere, diſputare vè, ſint, nec ne Pontificiæ, ſint nec ne ſubreptitiæ: hoc enim fas eſt, nec is, qui dubitat, aut diſputat, etiã Laicus, vllã iuris pœnam incurrit. Primum verò nefas eſt, & is, qui non paret, vel literarũ vſum impedit, vel prohibet, iuris pœnas contrahit.

Poſtremò quæritur. An penes Regẽ, vel Principem ſit ius, & poteſtas, Epiſcopos, & alios Eccleſiarum Antiſtites, & Præfectos conuocandi, vt Eccleſiarum, quæ in ipſius ditione, & imperio ſitæ ſunt libertatem, tranquillitatẽ, & ſalutẽ conſeruet, atq; defendat? ſunt qui cenſeant, Regẽ ratione ſui muneris, & dignitatis eſſe tutorem, curatorem, cuſtodem, defenſorem, & vindicem Eccleſiarum ſui Regni, & propterea ius habere conuocandi Præſules & cæteros ſacros, & Eccleſiaſt. viros, vt communi Eccleſiarum ſaluti proſpiciat. Addunt etiã, Regẽ vt rex eſt, eſſe Eccleſiarũ ſui Regni fundatorem, & proinde patronũ, & ideo ius habere nominandi, deſignandi, & offerendi eos, qui ſunt Eccleſijs primarijs, hoc eſt cathedralibus, & collegialibus præficiendi, ne in Eccleſijs Epiſcopos inſtitui contingat ipſi Regi inimicos, minùs gratos, & acceptos, vel etiã infenſos. Scio Archidiaconũ in

C c. lectis diſt. 63. virum alioquin iuris Canonici peritiſſimũ, & magnæ auctoritatis dixiſſe, oẽs Reges patronos eſſe in cathedralibus Eccleſijs, quæ in ipſorum Regnis conſtitutæ ſunt. Et Archidiaconũ ſequuti ſunt alij, & ingenio, & doctrina conſpicui, Dominicus in c. lectis. diſt. 63. Card. Alexandrinus in eod. ca. lectis Bal. in proœm. Greg. propè finem & in c. Quanto, de iudic. Pariſius de Puteo in tractat. Syndic. in verb. ciuitatis cap. 2. ad finem. Meo iudicio, huiuſmodi auctores non docent Reges eſſe patronos, quod attinet ad ius nominandi, & offerendi, ſiue præſentandi Clericos ad Beneficia ſolùm intelligunt, eos eſſe patronos, quod pertinet ad protectionem, & defenſionem Eccleſiarũ. Sed de iure patronatus Regum, & Principum ſuo loco ſuſius diſputabo. Ego ſanè ex iure Canonico colligi non video, ius patronatus niſi ex fundatione, extructione, vel dotatione Eccleſiarum, vel ex priuilegio, & beneficio Rom. Pontificis, vel ex conſuetudine, vel præſcriptione, quibus rationibus Regalia permitti, & concedi videntur in cap. Generali. de electione in 6.

Item non video, cur Rex ratione ſui muneris, & dignitatis

D ius habeat Epiſcopos conuocandi: poteſt quidẽ hortari, inuitare, ſuadere, vt congregentur: poteſt à Rom. Pontifice impetrare priuilegium quo illi in vnum conueniant: præterea, quia Epiſcopi ſolent eſſe Regni proceres, & principes, Regum eſt præcipere, vt tãquam tales, non quaterus Epiſcopi ſunt, vna cũ alijs conuocentur ob communem Regni ſalutem, & bonum.

De relaxatione legis, quæ diſpenſatio vocatur, qua Princeps aliquos ſuis legibus ſoluit.

Cap. XV.

Animaduertendum eſt, inter hæc quinq; magnum eſſe diſcrimẽ, legẽ interpretari, irritam facere, relaxare, ſeu diſpẽſare, vt vulgo dicitur. Abrogare, Derogare. Interpretatio legis eſt, cũ declaratur caſũ, dubiũ, obſcurũ, & aliqua ratione incertũ, nõ eſſe lege cõprehensũ; aut cũ legis verba ambigua, vel obſcura explicantur. Irrita lex ſit, cũ lex inferioris Magiſtrat. auctoritate cõſtituta, à ſuperiore reſcinditur, & infirma ſit, & inanis. Vnde ad legẽ irritã faciẽdã ſufficit ſola ſuperioris poteſtas, & auctoritas: tota vis legẽ irritam reddendi naſcitur ex eo, quòd materia legis ſit ſuperioris poteſtati ſubiecta. Abrogatio legis eſt, cum Princeps, qui tulit legem, eam in totum tollit, & abolet. Olim enim Romanorum leges non ferebantur, niſi Magiſtratu populum rogante, vt iuberet, & decerneret, & deinde Populus iubebat. Sicut igitur lex rogabatur, cùm ferebatur; ſic cum in totum auferebatur, abrogabatur. Derogatio verò legis eſt,

cùm ex

cum ex parte lex tollitur. in. l. Derogatur. ff. de verbo. ſignif. dicitur. Derogatur legi, aut abrogatur; derogatur legi, cum pars detrahitur, abrogatur legi, cum prorſus tollitur. Cicero lib. 2. de Inuentione. Indignũ eſt de lege aliquid derogari, aut legẽ abrogari, aut aliqua ex parte cõmutari. Relaxatio autẽ legis eſt, cũ eius rigor minuitur, & mitigatur videlicet, cum Princeps certum hominẽ à lege excipit, ne ea teneatur: vel cũ à lege certũ caſum eximit, qui alioqui erat lege comprehẽſus: & is cui hoc beneficium Princeps concedit, lege ſoluitur. Et quod latinè dicitur legẽ remittere, relaxare, mitigare, aliquem lege ſoluere: iuris interpretes recentiores, diſpenſare vocant: & ſecundũ eos diſpenſatio eſt rigoris legis, ſiue iuris per eũ, ad quẽ ſpectat, miſericors, & can. relaxatio, vt colligitur 1. q. 7. §. multorum, ſiue §. Niſi rigor, & ibi Gloſſa, verb. vt plerisq; ad cap. Requiritis.

Primo Quæritur, An Princeps poſſit, vt aiunt, in ſuis legibus diſpenſare? quod eſt, quærere, An poſſit fieri Principis beneficio, vt quis eius lege ſoluatur? Ratio quæſt. eſt, quia eo ipſo, quòd lex eſt iuſta, videtur eſſe cõtra rationẽ, vt Princeps aliquos ſua lege ſoluat: quia ſi lex eſt iuſta, æquum itẽ eſt, vt pars oĩs cum toto conſentiat. Communis eſt oium iuris Canonici & Ciuilis interpretũ, & Theologorum ſententia, auctoritate Principis poſſe aliquos legibus ſolui, quia fieri poteſt, vt cauſa iuſta ſit, ne aliqs lege teneatur. Exemplũ adhibeo. Lex eſt Can. ne Epiſcopi ſine conſilio Canonicorum res arduas, & difficiles decernant: Ratio legis eſt, vt cautiùs, maturiùs, & prudentiùs res ipſi Epiſcopi cõſtituant, & negotia expediant. Id autẽ fit, cum res conſilio multorum definitur. Item, ne Epiſcopi temerè, facilè, & leuiter aliquid deliberent: & nihilominùs iuſtæ poſſunt cauſæ contingere vt conceſſu, & beneficio Ro. Pontificis Epiſcopus quippiam decernat ſine Canonicor. conſilio, quò id ſtatuere poſſit expeditiùs, atq; commodiùs. Occurrunt enim caſus, in quibus poſſet mora nocere. Quo fit, vt cauſa legis ſit iuſta, & rationi admodum conſentiẽs; & nihilominus ſit quoq; iuſtum, & æquum indulgentiæ relaxationis, ſiue diſpenſationis beneficium, quo quidam lege ſoluuntur. Verumque eſt æquum, & bonum ob varias rei, loci, ac temporis circumſtantias; quibus variatis res quoque ex parte mutatur.

Secundò Quæritur, An ad ſoluendũ, & eximendũ aliquẽ à lege, cauſa iuſta ſit neceſſaria? quod eſt quærere, An Princeps peccet, ſi ſolo ſuo arbitratu ſine aliqua cauſa iuſta, & legitima, aliquos ſoluat lege, quã condidit? Duplex eſt opinio, prima quorũdam ciuilis iuris doctorũ aſſerentium, eũ minimè peccare; quia tota vis, & auctoritas legis deriuatur, & pẽdet ex volũtate Principis, ipſe enim voluntate ſua legẽ tulit, & poteſt eã, vel ex toto abrogare, vel ex parte tollere, prout ei libitũ fuerit: ergò pari ratione, itẽ poteſt citra vllã culpã aliquos lege ſuo arbitratu ſoluere, & liberare: Sic videtur ſentire Glo. in l. relegati. ff. de pœ. verb. ex aliqua cauſa. vbi ait; magna, & iuſta cauſa eſt Principis voluntas. quã Gloſſ. dicit eſſe ſingularẽ Bart. ibid. & Iaſon. in l. quo. ff. de flum. & Felin. in c. quæ in Eccleſiar. de conſt. n. 6. Secũda opinio eſt aliorũ dicentiũ eum peccare. Probant, quia lex eſt iuſta, ergo ſine cauſa ab ea quempiã eximere peccatũ eſt nã pars eſt, cũ toto cõgruere. Sic S. Th. 1. 2. q. 97. a. 4. infidelis eſſet, & imprudens, qui ſine cauſa debita legẽ, vel ius relaxaret. Cou. de Matri. p. 2. c. 6. §. 9. n. 7. & 10. Sot. li. 1. de iuſt. q. 7. a. 3. verſ. in his autẽ, quæ meri ſunt poſitiui iuris. Caj. 1. 2. q. 96. a. 5. prope finẽ. Obijcies, poſſe Principẽ nutu ſuo legẽ, vel ex toto, vel ex parte diſſoluere: quæ ratio primæ opinionis auctorũ fuit. Reſpondent ſecundæ opinionis doctores longe diuerſam eſſe rationẽ de eximendo aliquẽ à lege, quã eſt de abroganda, vel deroganda lege. Quia ad aliquẽ lege ſoluendũ, cauſa iuſta requiritur, ne pars à toto ſine cauſa diſſentiat. ſed ad legẽ ex toto, vel ex parte abolendã ſola Principis ſufficit volũtas, quæ initio eſt cõſtituta. Hæc opinio verior videtur: & mihi ea magis probatur: nõ enim video cur Princeps in eo nõ peccet, cũ id temerè, & imprudenter, hoc eſt, ſine vlla iuſta ratione facere videatur. Sufficit tamen ſi id faciat qualibet iuſta, & rationabili cauſa. Solùm n. aſſerimus Principẽ peccare, ſi aliquẽ lege ſoluat temerè, & imprudenter, temere autem fit, quod ſine debita cauſa fit, & cauſa iuſta creditur, niſi euidenter iniuſta videatur.

Tertio Quæritur, an exẽptus ſine cauſa à lege, beneficio, & indulgẽtia Principis peccet ea vtẽs. Duas opiniones inuenio: vna eſt aſſerentiũ eum peccare; ſic Fortun. Bernar. & alij, quos citat & ſequitur Coua. de Matr. p. 2. c. 6. §. 9. n. 7. & 11. Sic etiã Caj. 1. 2. q. 96. q. 5. ac proinde iuxta hanc ſenten. & peccat, etiã ſi motu proprio Principis facta ſit iuris relaxatio, qua vtitur, & multò magis peccat, cũ petit abſq; cauſa iuris relaxationẽ quia eſt cauſa peccati, quod facit Princeps ius ipſũ abſq; cauſa relaxando. Secũda ſenten. negat peccare. Sic Felin. in c. ad audientiã 2. de reſcr. Gigas. de penſion. q. 6. n. 13. Sot. li. 1. de iuſt. q. 7. a. 3. niſi quia beneficiũ, quo Princeps ſoluit aliquẽ lege, nocet alijs, qui eo ipſo plus oneris ſuſtinere coguntur, vel aliquo modo læduntur, aut

A offenduntur. Certè probabilius eſt, eũ non peccare: propterea quod eiuſmodi indulgentia auctoritate Principis rata eſt, & firma. Sed quid dicendũ, ſi Princeps citra cauſam, quẽpiam ſua lege ſoluat, an legis relaxatio ſit rata, & firma. Bern. Fortun. Hyppolyt. Iaſon, & alij, quos citat Cou. loco citato. n. 8. aiunt in foro iudiciali valere, ſed apud Deũ vim nullam habere, eo quòd ſit legis, & iuris diſſipatio. Cæterũ probabilius eſt, quod dicunt Sotus, & Couar. ratã eſſe relaxationẽ. Sic etiam Inno. Ab. Deci. Felinus, quos citat Couar. citat etiã multos Gigas, de penſio. q. 6. n. 9. & 13. Vnde plurimum intereſt, ſi indulgentia in iure humano, aut ſi in naturali, vel diuino concedatur: hoc enim ius ſi Princeps relaxet ſine cauſa iuſta, non ſolùm indulgendo, & ius relaxando peccat, ſed ipſa quoq; iuris relaxatio non valet; nec is, cui indulgentiæ beneficium conceditur, eo poteſt tuta conſcientia vti. Sot. & Caj. & Couar. ſupra citati: at verò cum ſuã legem relaxat Princeps, peccat quidẽ, ſi abſq; vlla cauſa aliquos ſua lege ſoluat, valet tamen in foro conſcientiæ indulgentia, & relaxatio. Ratio vtriuſq; eſt, quia Princeps ſuæ legis eſt auctor, proinde poteſt, quẽ voluerit, ab ea eximere: at verò legis naturalis, vel diuinæ nequaquã ipſe auctor, ſed miniſter tantùm eſt, tutor, & cuſtos.

B Si quæras, An Epiſcopus ſtatutũ conſt. poſſit vigorẽ relaxare, ob alicuius priuati hominis commodum. Reſpondeo cum Naua. in Man. c. 25. n. 74. & Prælud. 9. n. 15. ſi abſq; iuſta cauſa relaxet, & mitiget, eũ peccare: itẽ, peccat etiã Epiſcopus, ſi relaxando, alteri nocet. Peccat itẽ is, qui vtitur indulgentia, & relaxationis beneficio ſine iuſta cauſa impetrato, quia pars iure naturali debet cum toto congruere; at relaxatio ſine cauſa facta valet.

Quartò Quæritur, An Ro. Pontifex leges Apoſtolor. relaxare iure poſſit? quod eſt quærere, An poſſit aliquos ſoluere legibus, & conſt. Apoſtolorum? De quo Turrecr. lib. 3. in ſũma. c. 54. & ſeq. Alua li. 2. de planct. Eccleſ. c. 11. Aug. de poteſt. Ecc. q. 60. Gloſ. in c. Sunt quidam. 25. q. 1. Abbas, & alij in c. ſuper eo. de Biga. Coua. de Matr. p. 2. c. 6. §. 9. n. 4. 5. & 6. Quæſtionem mouet, quia Apoſtolorum Conſtit. & Tradit. reputantur, & cenſentur diuinæ; quales ſunt paruulorũ baptiſma, & ſacrarũ imaginũ cultus, & vſus, cœlibatus Sacerdotum. Quadragenarium ante Paſcha ieiunium: inter Paſcha, & Pente. in precationibus genu nõ flectere. eode tempore ieiunium non colere, Deum verſus Oriẽtem vultu conuerſo precari: Itẽ, in c. ſuper eo. de Biga. Lucius 3. definit. cũ Biga. contra Apoſtolũ diſpenſare non licet. Idẽ etiã

C tradit Innoc. 3. in c. nuper. & c. à Nobis. eo. tit. & c. ſunt quidam. 25. q. 1. ait Vrban. Papa, vbi apertè Dominus, vel eius Apoſtoli aliquid definierunt, ibi non nouã legem Ro. Pontifex dare, ſed potius, quod prædicatum eſt vſq; ad animam, & ſanguinem confirmare debet, & c. omne quod, ea cau. & q. conſtituit Marcellus Papa. nequaquã quod contra Euangelicam, Prophet. vel Apoſtolicã doctrinam actum fuerit, ſtabit. Reſpondeo iuxta communẽ Theologorũ ſententiam, Apoſtolos aliquid tradidiſſe, vel cõſtituiſſe, primò quidem, vt miniſtros Chriſti Dñi. & viua Spiritus ſancti inſtrumenta. & quicquid hac ratione tradiderunt, cõſtituerunt ve, Traditio eſt, vel conſtitutio diuina, ſic enim ſcripturas Canon. ediderunt, ſic Baptiſma paruulorum, cultũ, & venerationẽ ſacrarũ imaginum, viuorum pro mortuis ſuffragia, Inuocationem ſanctor. habitatorum cœli, perpetuam Deiparæ Virginitatem, Symbolum fidei, & alia pleraq; docuerunt & ab his Ro. Pontifex aliquem ſoluere nequit, quia ſunt iuris diuini, cuius auctor, & conditor fuit Deus, Apoſtoli verò tantùm promulgatores. Secundò, aliquid conſtituerunt Apoſtoli, vt paſtores, præſides, & præfecti Eccleſiarum à Chriſto Domino deſignati, & creati, & hoc modo ediderunt Canones, qui Apoſtolorum eſſe dicũtur, quorum rigorem iure poteſt Ro. Pontifex mitigare, & rela-

D xare: talia etiam ſunt multa præcepta, quæ apud Paulum commemorantur, de homicida vel ebrioſo minime ad ordines promouendo, de bigamo non ordinando, de non eligendo Neophyto, eiuſmodi etiam ſunt quædam alia Apoſtolorum traditiones, vt Quadragenarium ante Paſcha ieiunium, de quo in ſuo loco diſputabo: continentia ſacerdotum, quorumdam feſtorum dierum obſeruatio. Dominicæ diei cultus, ſalus in aquam merſio eorum, qui ſacro Baptiſmate abluuntur, in quarta, & ſexta quaque feria ieiunium, & præceptum iudæ, de abſtinendo à ſanguine, & ſuffocato. Item Canon contra Apoſtolorum relaxatur. ca. presbyter. d. 82. & c. lector d. 34. Gloſ. & Abbas, & alij, & criminoſus contra Apoſt. ordinatus. c. at ſi Clerici, de iud. Sic quæ ſunt obiecta ſoluuntur facilè, videlicet non poſſe Papam ſine cauſa iuſta, & debita relaxare.

Quintò Quæritur, An Ro. Pontifex queat indulgentiæ & diſpenſationis beneficium conferre in ijs, quæ ſunt iuris ſolius Canonici: cuiuſmodi ſunt Patrum, & Concilior. Canones, & decreta. Conſtans eſt oium opinio, poſſe. Ita Gloſſ. in c. vbi periculum de elect. in 6. Abb. in c. ſignificaſti, de elect. Ioan. Andr. & alij in eodem c. ſignificaſti, Almai. tracta. de poteſt. Eccleſ. c. 13. & 14. Obijcies ex c. contra 25. q. 1. & c. quod Zoſimus ait

Contra

Contra ſtatues Canonum, nec huius etiam ſedis eſt diſpenſare Idem habetur, cap. ſunt quidam, & cap. omne quod. ea. cau et q. Reſpondeo, intelligi id debere; nõ poſſe diſpenſare ſine iuſta cã. Deinde obijcies id, quod refertur in ca. Non liceat Papæ 12. q. 2. vbi dicitur Non liceat Papæ prædium, aut iura Eccleſiæ alienare, ſed tantùm domos. Reſpondeo, alienationem rerum Eccleſiaſticarum eſſe quidem iure Canonico interdictam, ita tamen, vt iuſta ex cauſa res Eccleſiæ diſtrahi poſſint. Vnde id, quod dicitur: Non liceat Papæ; intelligitur, abſque iuſta cauſæ, & graui Eccleſiæ neceſſitate. Non probo ſententiam Victoriæ in relecti. de poteſt. Papæ, & Conc. in propoſit. 12. dicentis. Si Conciliũ generale legẽ aliquã ſtatuiſſet, quã iudicaſſet relaxari non debere, nunquã licere Papæ eã relaxare: & lethaliter peccare, diſpenſando ex quacunque cauſa. Sic ille. ſed certè probabilius eſt, & longè verius oppoſitum, vt dicam, cum de auctoritate, & poteſtate Romani Pontificis agam.

Sexto Quæritur, an Ro. Pontifex poſſit ſecum indulgentiæ, ſeu diſpenſationis beneficio vti, ſicut poteſt cum cæteris eius poteſtati ſubiectis, quod eſt quærere, an ſe ipſe lege ſoluere queat, vt puta voti, aut iuriſiurãdi religione, ſicut poteſt cæteros. Ratio propoſitæ quæſtionis eſt, quia nemo poteſt in ſeipſum iuriſdictione vti; ſed aliquos lege ſoluere, eſt iuriſdictionis actus. Duæ ſunt opiniones. Prima negat eũ poſſe ſe lege ſoluere, religione, aut vinculo voti, vel iuriſiurandi, bene tamen cæteros. Sic ſenſit Anton. Butrius in c. Canonũ de Conſtit. vbi in Gregor. 12. inuehitur, qui tẽpore magni ſchiſmatis, antequã Pontifex crearetur, iurauerat publico, & ſolemni ritu ſeſe abdicaturũ Pontificia poteſtate: poſtea verò Pontifex electus noluit Pontificatũ deponere, & plures in Cardinaliũ Collegium cooptauit: hanc ſententiã videtur probare Auguſt. Beroius in eod. cap. Hiſce autẽ argumentis mouentur. Primò quidẽ, quia in cap. vlt. de inſtitutionibus apertè decernitur. Inter dantẽ, & recipientẽ debere eſſe diſtinctionẽ perſonarum, & proinde inter agentẽ, & patientem: ergo inter abſoluentẽ, & eum, qui abſoluitur, inter indulgentẽ & eum, cui quis indulget. Itẽ in cap. Per noſtras, de iure patronatus dicitur, neminẽ poſſe ſeipſum offerre, ſeu præſentare ad Beneficiũ, nec inſtituere in Beneficio: qa inter inſtituentẽ, & inſtitutũ præſentantem, & præſentatum debet eſſe diſtinctio perſonarum. Item, in c. Debitum, de Baptiſmo, & eius effectu habetur, neminẽ poſſe ſibi ipſi Baptiſmum conferre, & c. vlt De Pœnitentijs, & remiſſionibus, conceditur Epiſcopis facultas eligẽdi eos, qui poſſint ipſorum confeſſiones excipere, & ipſos à peccatis abſoluere, qm abſoluere ſe ipſos non poſſunt.

Secunda opinio ait, poſſe Ro. Põtificẽ ſe ipſum à lege ſoluere in ijs, in quibus poteſt cæteros ſibi ſubiectos. Ita Felinus, & Decius Abbatis auctoritate permoti in ca. Canonũ de Conſtit. vbi quãuis nihil explicitè Abbas tradiderit, ait tamen; Ro. Pontificẽ non poſſe ſeipſum eximere à voto, & iureiurando, ſine iuſta, & debita cauſa. Ex quibus verbis à contrario ſenſu ſumpto argumento concludunt recentiores Canonici iuris interpretes Abbatis ſententiã eſſe, poſſe Ro. Pontificẽ ex iuſta cauſa votum, à ſe factum, & iuſiurandũ adhibitum relaxare. Id ipſum etiã probant ex l. ſi conſul ff. De adoptionibus, vbi ſtatuitur: Si filius familias conſul fuerit, poſſe auctoritatẽ alteri concedere, qua ipsũ adoptet, vel emancipet. Theologi nihil apertè de hac quæſtione tradiderunt; quãuis Dur. 4. d. 20. q. 5. n. 6. & Pal. 4. d. 20. q. 4. a. 3. conc. 5. de vi. & effectu Eccle. condonationũ, quæ indulgentiæ vocantur diſputantes, ex eo conentur oſtendere. Indulgentias non eſſe iuriſdictionis, qm Ro. Pontifex earum fructu, ſi velit poteſt potiri, & gaudere; cum tamen, ſi iuriſdictionis eſſent, eis frui nequaquam poſſet. Sotus verò fatetur, ad indulgentias concedẽdas, requiri iuriſdictionem, & nihilominus Ro. Pontificem poſſe vti, ſi velit, Indulgentijs à ſe conceſſis: idq; probat, & declarat exemplo. Qm ſi Princeps, inquit, bona Reipublicæ commoda in ciues diſtribueret, poſſet partem ſibi debitam ſumere. Ro. itẽ Pontifex alios poteſt à ieiuniorum legibus ſoluere, ergo & ſeipſum Præterea indulgentiæ vniuerſim conceduntur omnibus, qui certum quid effecerint, ergo ſi Romanus Pontifex id fecerit, quid ni indulgentiarum fructum conſequatur? Verùm enimverò, adhuc quæſtio vim ſuam videtur habere. Nam nemo poteſt ius ſibi dicere: & quidam Canonici iuris doctores ex hoc colligunt, Romanum Pontificem indulgentijs à ſe conceſſis non vti, nec frui: quod ſi ipſe eis frui non poteſt, conſequẽs eſt, vt nec reliqui Eccleſiarùm Antiſtites indulgentijs à ſe conceſſis gaudere queant, quod vtrumque eſt falſum.

In hac itaque controuerſia primò compertum eſt, non poſſe Romanum Pontificem in ſeipſum iuriſdictione ſua vti in ijs, in quibus iure diuino perſonarum diſtinctio requiritur. Vnde nemo poteſt ſe baptiſmate abluere, confirmare, à peccatis abſoluere, ordinare: nam in his Chriſtus Dominus inſtituit miniſtrantem, & dantem à ſuſcipiente diſtinctum. Pari ratione nequit Romanus Pontifex ſeipſum excommunicationis, ſuſpenA ſionis, vel interdicti pœnis afficere. Deinde, non eſt iuris diuini, aut naturalis, ſed tantùm Canonici, vt nemo poſſit ſeipſum inſtituere in Beneficio, aut nominare, & offerre ad Beneficium, aut ſibi ipſi illud conferre, aut ſeipſum eligere, vt docet Felinus in cap. Canonum. de Conſtitutionibus. Poſtremò, non videtur negandum, poſſe Romanum Pontificem ſe ipſum ſoluere à voti, & iuriſiurandi religione, & lege (modò iuſta, & debita ſubſit cauſa) poſſe item Indulgentijs à ſe conceſſis vti: Licet enim hæc ad iuriſdictionem pertineant, poteſt tamen Romanus Pontifex in his ius ſibi dicere, quia non eſt id iure ſibi diuino interdictum, non enim hic vlla perſonarum diſtinctio requiritur. Haud tamen inde efficitur, vt Epiſcopus, vel Archiepiſcopus, Primas, vel Patriarcha poteſtatem habeat ſeipſum voti, vel iuriſiurãdi nexu, vel excommunicationis, aut ſuſpenſionis vinculo ſoluendi, ſicut alios poteſt ſibi ſubiectos ab huiuſmodi vinculis ſoluere, ac liberare: quoniam Epiſcopi, & Patriarchæ, ac Primates, Romani Pontificis poteſtati ſubduntur, & proinde eorum votum, & iuſiurandum eadem Pontificia auctoritate relaxari debent, quæ nulli, præterquam diuinæ ſubijcitur poteſtati. Sic etiam Romanus Pontifex poteſt ſacerdotem eligere, cui ſua peccata confiteatur, ſicut cæteris facultatem
B dare ſolet, qua idoneos ſibi confeſſarios deligant.

Septimò Quæritur, An Magiſtratus, & Præfecti inferiores poſſint alios à communi iure ſcripto, beneficio Indulgentiæ, ſeu diſpenſationis excipere: quod eſt quærere, An Eccleſiarum Antiſtites, vel Legati ius commune Canonicum, & Prætores ius commune ciuile relaxare ex parte queant, ita vt ab eo iure poſſint aliquos eximere, & ſoluere. De hac quæſtione agit Silueſter verbo Diſpenſatio q. 9. Sotus lib. 1. de iuſt. quæ. 7. art. 3. Caſ. 1. 2. q. 97. art. 4.

In præſenti breuiter eſt dicendum; eos non poſſe, niſi in certis caſibus, quos ipſis leges, & iura concedunt; & conſtat ex cap. Dilectus, de temporibus ordina. Atque id etiam ratio cõuincit: nam ius commune Canonicum conſtitutum eſt Concilij generalis, vel totius Eccleſiæ, vel Romani Pontificis auctoritate: Ius item ciuile commune, ſancitum, aut confirmatum
C eſt auctoritate Imperatorum: Sed qui minoris, & inferioris eſt poteſtatis, ius & auctoritatem contra ſuperiorem non habet; Ergo ſicut ſupremus Princeps neque à iure naturali, vel diuino aliquos excipere: ſic nec inferior Præfectus, vel Magiſtratus à iure communi ſcripto, Põtificio, Imperatorio, vel Regio poteſt aliquos ſoluere. Ex quo efficitur, non poſſe quemquam Antiſtitem ſuis Cõſtitutionibus vim abrogare, ſi ſint Romani Pontificis auctoritate munitæ, & confirmatæ, quia non poteſt eam confirmationem ex toto, aut ex parte tollere, ſimiliter ſi ipſe eas conſtitutiones interpoſito iureiurando firmauerit: quia non poteſt ſe ipſe à iuriſiurandi religione, & vinculo ſoluere.

Porrò ſi de pœnis iure cõmuni irrogatis loquamur, videndũ eſt, an ius commune inferiori Magiſtratui concedat, ſiue permittat, vt eas pœnas poſſit remittere, & tunc poterit eas pœnas condonare; quòd ſi ius commune prohibeat legis pœnam lenire, & mitigare, eam pœnam ille remittere nequit. Si verò nec vetet explicitè, nec expreſſim concedat, tunc etiam ex iure Canonico; poteſt à pœnis ob delictum contractis reos nonnunquam abſoluere. Hoc enim colligitur ex cap. Nuper, de ſententia excommunic. in 6. vbi dicitur. Ab excommunicationis ſententia, lata à Romano Pontifice, vel iure communi pronunciata, poſſe Epiſcopum abſoluere, ſi eam ſibi non reſeruauit Romanus Pontifex, vel conditor Canonis.

Præterea ſciendum eſt eſſe aliquas cauſas in quibus ob conſuetudinem moribus vtentium receptam poſſunt Epiſcopi in
D iure communi canonico indulgentię beneficio vti, & aliquos ipſis legibus ſoluere.

Primò, ratione conſuetudinis legitimo tempore præſcriptæ. Secundò, ratione grauis, & magnæ neceſſitatis, vel vtilitatis ſubitò contingentis, ita vt facile, & commodè non pateat ad Principem aditus; item ratione alicuius neceſſitatis crebrò occidentis. Tertiò, ratione leuitatis, & paruitatis materiæ: eſſet enim difficile in minimis Principem adire, & conſulere: Quartò, ratione frequentiæ, vt ſi crebrò caſus certus accideret. Hæc Silueſt. Sot. & Caiet. locis ſupra citatis, imò Sot. & Cai. alium quartũ caſum excipiũt qñ lex ſuperioris quidẽ eſt, ſed pertinet ad propriũ bonum ciuitatis, vel communitatis: vt ſi lege regia ſtatuatur, ne frumentũ, vel vinũ in oppidũ aliunde aducatur, poterit, qui oppido præeſt, relaxare. Sed certè hoc ideò eſt, quoniam lata lex videtur ſolùm in bonum proprium, non commune: videlicet, vt vendi; & impendi poſſint proprij priuatorum ciuium fructus ex bonis collecti, & percepti.

Octauò Quæritur, Quæ ſint iuſtæ cauſæ aliquos legibus ſoluendi, & eximendi? Reſpondeo, multas, eaſque non ineptè collig ex prima. quæſt. ſeptima, cap. Neceſſaria. & cap. Quod pro remedio. Prima eſt temporum mutatio. Hinc factum eſt, vt mul-

vt multa ieiunia olim canonibus indicta, in vſu, & more iā eſſe deſierint: Similiter etiam, vt nocturnæ vigiliæ Apoſtolis & Martyribus ſacræ, tēporum progreſſu ſublatæ fuerint. Secunda: Vtilitas communis, nimirum, vt alij facilius, & citius reſipiſcentes, ad meliorē vitæ frugem conuerterentur. 21. q. 4. c. Ipſa pietas. Tertia; Perſonarum conditio, & ſtatus, ſi ſit aliquis de communi Reipublicæ ſalute bene meritus; ſi ſcientia, & experientia valeat; ſi vita, & moribus præſtet, ſi generis nobilitate præmineat. c. Tanta. c. Didici. 1 q. 7. Quarta: Neceſſitas. c. Tanta. 1. q. 7. Quinta: Pietas: Sexta: Rei euentus: Septima: multorum offenſio, cap. Vt conſtitueretur, diſt. 50. Poſſent, & aliæ cauſæ occurrere; quæ iuſtæ, & legitimæ boni viri arbitrio cenſeantur.

Nono Quæritur, An legis, & iuris communis relaxatio cauſæ cognitionem requirat? Quod eſt quærere, An, vt quis legibus, vel Canonibus ſoluatur auctoritate, & beneficio Principis, neceſſaria ſit cauſæ cognitio? Reſpondeo ex Innocentio, Gloſſa, & Abbate, quos citat Couar. de matr. p. 2. c. 6. §. 9. nu. 12. vbi etiam alios profert Baldum, Alexandrum, Felinum, Ripam, Curtium, ſi id fiat auctoritate Principis, nullam requiri cauſæ cognitionem, ſed ſolam eius ſufficere voluntatem, quando quis ſoluitur legibus, quæ ſolius iuris ſcripti ſunt; non diuini, vel naturalis. Si autē fiat auctoritate Magiſtratus, aut Epiſcopi, aut alterius cuiuslibet Præfecti inferioris, neceſſaria eſt cauſæ cognitio; alioqui enim iure poteſt puniri is Præfectus, vel Antiſtes, qui legem relaxat. Sed quæres, an valeat eiuſmodi relaxatio ſine cauſæ cognitione? Reſpondent aliqui, quod attinet ad eum, qui legem relaxat, valere: ita vt deinceps eam indulgentiam reuocare ſine cauſa non poſſit, & cum eam tribuere potuerit, valuit, ſi tribuit. Quod vero pertinet ad ſuperiorem Principem poteſt, quandocunq. voluerit eam indulgentiam, & legis relaxationem reſcindere. Sed longe verius eſt, quod docet Couarruuias, nec in iudicio, nec apud Deum valere, eo quod data eſt illis hæc facultas, hac conditione, vt non niſi cum cauſæ cognitione ius relaxent. Quæres deinde, an is, qui auctoritate Præfecti inferioris lege ſoluitur, tutè poſſit vti eiuſmodi indulgentiæ beneficio citra iuſtam cauſam, ſed cognitam, & expreſſam conceſſo? Reſpōdeo cum Innocentio, & Abbate, & Couarruuia, tuta conſciētia eum vti non poſſe, in quo indulgentiæ, & diſpenſationis beneficium ſine cauſa iuſta non valet, quamuis in foro iudiciali impune eo vtatur, donec a Principe abrogetur; nam tria ſunt neceſſaria: primum, ne inferior Præfectus ius relaxet abſque iuſta cauſa. Secundum, ne relaxet niſi cognita cauſa. Tertium, ne id faciat, niſi exprimat cauſam, cur id faciat, alioqui enim in iudicio puniri poterit.

Decimo Quæritur, An Princeps eo ipſo videatur aliquem a legibus eximere, quod eum ad ea ſcienter admittat, a quibus erat alioqui per leges excluſus? Reſpondeo, cum Abb. Hoſtienſi in ca. diuerſis fallacijs, de cler. coniu. Nau. in man. prælu. 9. nu. 15. & c. 25. nu. 74. Si is, qui ſcienter admittit ſit Princeps, eo ipſo legem relaxare creditur: quia, vt ante iam dixi, vt Princeps aliquem lege ſua ſoluat, ac liberet, & valeat eius indulgentia, ſufficit ſola eius voluntas, nec alia cauſa requiritur; ſi tamen ſit inferior Principe Magiſtratus, non eo ipſo, quod ſcienter aliquem admittit, iure communi, & legibus ſoluit; quoniam vt id faciat, & valeat, quod facit, neceſſaria eſt cauſæ iuſtæ cognitio, & expreſſio. Silu. diſpenſatio. q. 15. ex Innocentio, Archidiacono, Abbate. Rogabis, Quid dicendum, ſi Præfectus inferior ex iuſta cauſa admittat ſciens, ac volens aliquem vi legis inhabilem, cui tamen poſſit indulgentiæ, & diſpenſationis beneficium concedere. Reſpondeo, in foro iudiciali animaduerti merito poſſe in eiuſmodi Præfectū, eo quod legē, & ius commune relaxet, abſque cognitione cauſæ, quātumuis iuſta cauſa ad id faciendum non deſit, etiam ſi Epiſcopus ſit, vel Archiepiſcopus, Legatuſue Apoſtolicus: quoniā nequeunt ſine cauſa relaxare. Reſpondeo quoque in foro cōſcientiæ indulgentiam, & relaxationem non valere: in hoc enim foro requiritur, & iuſta cauſa, & cauſæ cognitio. Sic Nauar. in Man. prælu. 9. n. 15. & c. 25. n. 74. at vero quoties Epiſcopus ſcienter iubet, vel permittit aliquid fieri contra ſuam conſtitutionem, vel ſuorum anteceſſorum, tacite, eo ipſo relaxat eam, etiam nulla mentione facta de ea. Naua. prælud. dict. 9. nu. 15. Dixi ſcienter: quoniam ſi per ignorantiam, vel errorem id fecerit, tacite conſtitutionem non creditur relaxare: quoniam quod ita fit, voluntarium non eſt.

De abrogatione, & interpretatione legis. Cap. XVI.

PRimo Quæritur, Quomodo, & quando lex vna per aliam tollatur? Reſpondeo, legem priorem per poſteriorem ſibi contrariam tolli, & abrogari, vt deducitur ex c. 1. de cognatione ſpirituali, & l. Non eſt nouum. ff. de legib. tribus modis priores leges ad poſteriores trahuntur. Primo quando legem priorem poſterior corrigit; vt lex. Generali. C. de ſacroſanctis Eccleſiis, corrigitur per authenticam ingreſſi. C. in eodem tit. Secundo modo, quando poſterior lex priorem contrahit, & reſtringit, vt lex. 1. C. Quando libellus Principi datus, per ſecundam, C. eodem titulo, arctatur. Tertio modo, quando lex prior per poſteriorem ſuppletur. Vnde in l. Non poſſunt, ff. de legibus; perſpicue decernitur: Quia non poſſunt omnes articuli ſingulatim, aut legibus, aut ſenatuſconſultis comprehendi: ideo cum in aliqua cauſa ſententia manifeſta eſt, is, qui iuriſdictioni præeſt, ad ſimilia procedere, atque ita ius dicere debet. Et in l. Nam, vt ait. ff. eodem titul. ſubijcitur: Quoties lege aliquid vnum, vel alterum introductum eſt, bona occaſio eſt, cætera, quæ tendunt ad eandem vtilitatem, vel interpretatione, vel certe iuriſdictione ſupplere. Verbi gratia, Lex tantummodo ſtatuit, vt pater fame preſſus poſſit filium vendere, poteſt lex huiuſmodi ad ſimilia trahi, vt poſſit filiū alteri quomodocumque obligare, & pignori dare, & locare.

Secundo Quæritur, An lex poſterior priorem tollat, tametſi nullam faciat eius mentionem? Reſpondet Silu. lex. q. 18. §. 3. tollitur. Si vtraque lex ſit generalis, & a Principe lata, priorem per poſteriorem ſimpliciter abrogari: quia Princeps ſuas leges, vel conſtitutiones non videtur ignorare: ergo ſi poſteriorem priori contrariam condiderit, eo ipſo creditur probabiliter priorem ſcienter ſuſtuliſſe: c. 1 de conſtitutionibus in 6. Romanus Pontifex poſteriorem conſtitutionem condendo priorem reuocare exiſtimatur: nam vtraque ex eius voluntate pendet; ergo poſterior valet. Abb. in c. cū acceſſiſſent, de conſtit. Cyn. & Bart. in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure, & Sil. loc. cit.

Tertio Quæritur, An ſi prior conſtitutio Principis clauſulam habeat poſteriori derogantem, tollatur per poſteriorem nullam mentionem prioris facientem? Negant quidā eam tolli, niſi prioris mentionem poſterior fecerit: quia prior, inquiunt, clauſula derogat poſteriori. Sed verius alij ſenſerunt, etiam tunc priorem clauſulam per poſteriorē auferri, nec oportere fieri mentionem prioris: nam Princeps probabiliter ſuas Conſtitutiones noſſe cenſetur; ergo hoc ipſo, quod poſteriorem cum priore pugnantem condit, videtur totam priorem abrogaſſe. Silu. lex. q. 16. §. tertio tollitur.

Quarto Quæritur, An conſtitutio abroget etiam conſuetudinem priorem generaliter receptam? Reſpondeo, ſi eſt conſuetudo generalis abrogatur, alioqui enim conſtitutio eſſet ſuperuacanea, & inutilis. Gloſſa in c. 1. de conſtit. in 6. verbo. noſcatur, ad finem. Si tamen eſt ſpecialis alicubi, & non vbique locorum recepta, non tollitur. Gloſſ. ibidem, tum, quia Princeps non creditur noſſe peculiares locorum conſuetudines: tum etiam, quia ſi in vno loco ſpecialis conſuetudo ſeruatur, in alio non ſeruatur, ibi conſtitutio vim habebit, at ſecus eſt de conſuetudine generali, quam Princeps ſcire creditur, & quæ definit omnino per legem contrariam ſublata. Bar. in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. docet generatim, conſuetudinem priorem per legem ſequentem tolli, etiam ſi lex mentionem conſuetudinis non faciat & ait oppoſitum doctores canonici iuris ſentire: hoc ideo dicit, quia in c. 1. de conſt. in 6. habetur conſuetudinē ſpecialem in certo loco receptam non tolli per cōſtitutionem Pontificiam ſequentem: at vt Gloſſa ibi annotauit, conſuetudo generalis aboletur; licet non ſpecialis. Vnde fit, vt ſi Reſpublica ſtatutum ediderit contra conſuetudinem in ea Reſpublica receptam, tollat eam, quamuis nullam mentionem faciat; quia ciuitas probabiliter creditur conſuetudinem ſuam noſſe; idem iuris eſt in Epiſcopo.

Quinto Quæritur, An ſtatuta ſpecialia lege Principis contraria abrogentur, quādo nihil aliud decernūt, niſi quod ius cōmune. Reſpondet Gloſſa in c. 1. De conſtitutionibus in 6. abrogari, etiamſi eorū expreſſa mētio non fiat, quia ſi Princeps ſuam priorem legē tollit, & abrogat multo magis abolet inferioris Magiſtratus ſtatutū, quod nihil aliud conſtituit,

ſtituit, & continet, niſi quod ius ipſum commune decernit.

Sexto Quæritur, An ſi prior lex, ſit a Principe iureiurando firmata, per poſteriorem vna cum iureiurando tollatur? Reſpondeo: Minime: quia iuſiurandum eſt aliud longe arctius, & ſtrictius vinculum, quo quiſque ſe ſe Deo obſtringit: ergo niſi Princeps iuſiurandi mentionem fecerit, & illud relaxauerit, prior lex iureiurando confirmata per poſteriorem non tollitur. Obiicies, Quando lex iureiurando firmatur, ſolum vim habet, ac retinet iuſiurandum adhibitum, quamdiu, vel donec lex ſublata non ſit. Item, iuſiurandi materia eſt lex, ergo ſi lex abrogatur, amplius iuſiurandi materia non permanet; Præterea, id, quod accedit ad alterum, ſequitur naturam eius, c. Acceſſorium, de reg. iuris in 6. & l. principalis. ff. de reg. iuris; ergo ſi lex, cui iuſiurandum accedit, finitur, ac ceſſat, iuſiurandum quoque deſinit. Reſpondeo, cum legem conditam Princeps iureiurando confirmat, iurat ſe id facturum, quod eſt lege conſtitutum: quare ni ſe iuriſiurandi religione, & lege ſoluat, non videtur id, quod eſt lege decretum, abrogare.

Septimo Quæritur, An lege Principis generali tollantur Priuilegia, reſcripta, ſtatuta, vel conſuetudines ſpeciales locorum? Reſpondeo, Minime: ſiue huiuſmodi priuilegia, reſcripta, vel ſtatuta clauſulam habeant derogantem ſiue ſecus, vt facile conſtare poteſt ex cap. licet; De conſtitutionibus in 6. Nam, vt ibi dicitur, Princeps probabiliter creditur ignorare priuilegia, reſcripta, ſtatuta, & conſuetudines ſpeciales locorum, & proinde, niſi eorum expreſſim meminerit, non videtur auctoritatem earum abrogare. Sil. lex. q. 26. §. tertio tollitur.

Octauo Quæritur, Quid ſit dicendum, quando Princeps certo viro, populo, ciuitati, vel collegio priuilegium concedit, clauſula adhibita [ne derogatum eſſe intelligatur niſi eius ad verbum expreſſe facta ſit mentio; & deinde Princeps legem condit, vel priuilegium contrarium concedit, clauſula ſubiuncta: Non obſtante quocumque priuilegio, reſcripto, vel ſtatuto habente clauſulam; [ne derogatum eſſe cenſeatur, niſi expreſſa eius ad verbum facta mentione; Quæritur, an prioris priuilegij clauſula per poſteriorem abrogetur? quotidie enim experimur, huiuſmodi priuilegia ſibi contraria, Principum auctoritate concedi. Reſpondeo breuiter, priorem clauſulam per poſteriorem tolli, & abrogari: quoniam verba poſterioris clauſulæ ſatis indicant mentem Principis fuiſſe, ſpeciale priuilegium tollere, & abolere. Federicus conſ. 225. ſenſit primum priuilegium non eſſe per ſecundum ſublatum, ſed ſententiam mutauit, vt conſtat ex conſ. 46. & nos de hac quæſtione inferius agemus, cum de priuilegijs diſſeremus.

Nono Quæritur, Quo pacto legem interpretari nos oporteat? Reſpondet Silu. lex. q. 16. ex Abbate, & alijs, & q. 19. ex Bartholo, & q. 20. Ex communi vſu verborum, qui præferri debet omni rigori, & ſignificationi vocum. l. librorum. §. Quod tamen Caſſius, ff. de legatis 3. & cap. Cum dilectus, de conſuetudine. Teſte Abba. in c. ad Audientiam, de decim. in legibus diuerſitas vocabulorum diuerſitatem rerum inducit; alioqui enim lex ſuperflue vocabulis diuerſis vteretur. l. ſi iidem codicilli. C. de codicil. Item, ſi ex lege ipſa conſtat mens legis, tunc etiam contra propriam ſignificationem vocabuli tenenda eſt mens legis. l. cum pater. §. dulciſſimis. ff. de lega. 2. Præterea legem interpretari debemus mitius, & benignius, in l. Benignius, ff. de legibus dicitur. benignius leges interpretandæ ſunt, quo voluntas earum conſeruetur. Hoc præſertim locum habet, ſi alias ex ea ſenſus abſurdus naſcatur; vel ſit neceſſario ad incommodum trahenda, vt docet Bartholus ibidem. Exempli cauſa, Decernit lex, eum, qui occiderit hominem, capite puniendum: interpretanda eſt huiuſmodi lex, ita vt furioſus occidens alium, occidi non debeat; nec ſi quis ſeipſum tuendo, interimat eum, qui in ipſum inique irruit. Item, quando in lege exprimitur ratio legis, ex ea interpretari, & elicere ſenſum, & colligere ſimiliter mentem, & animum legiſlatoris iure debemus, Clement. 1. de electione. Veluti in cap. ex parte, de poſtulando, interdicitur Monachis aduocare: eadem lex ad Canonicos regulares trahitur: quoniam licet a Monachis Canonici differant: quia tamen eiuſmodi legis ratio in Monachis, & Canonicis eſt eadem, nimirum regularis inſtituti, & vitæ obſeruatio, lex quoque ad Canonicos non immeritò protenditur. Item, quandocumque vna lex per aliam declaratur, in eo ſenſu eam accipere oportet. Item, in l. In

A obſcuris. ff. de regu. iuris habetur, in obſcuris inſpici ſolet quod veriſimilius eſt, aut quod plerunque fieri ſolet. Inſuper, in l. 2. in ambiguis, ff. de regu. iuris dicitur. In ambiguis orationibus maxime ſententia ſpectanda eius, qui eas protuliſſet. Præter hæc, niſi ratione cogamur, numquam verba legis impropriè ſunt accipienda. Vnde Ciuilis, & Canonici iuris interpretes vulgo dicere ſolent, verba legis non eſſe impropriãda, id eſt, ad ſenſus improprios trahẽda, & detorquenda: at ſi ratio manifeſta cogit, tunc legis verbum improprie acceptum eſſe iure creditur, ne alioqui ex lege ſenſus incommodus, & abſurdus oriatur. Item, ſi de interpretatione legis quæratur, in primis inſpiciendum, quo iure ciuitas retro in huiuſmodi caſibus vſa fuit: nam vt habetur, in l. Si de interpretatione, ff. de legibus, optima eſt legum interpres conſuetudo.

Decimo Quæritur, An lex trahi poſſit ad caſus connexos, & ſimiles? Reſpondet, Silu. lex. q. 18. quando eſt eadem ratio, eam legem trahi iure poſſe; quia de connexis, & ſimilibus idem ius eſſe videtur, cap. translata, de conſtitutionibus. Hoc tamen licet ſæpius ſit verum, aliquando tamen locum non habet, B præſertim cum caſus ſunt tantummodo ſimiles iuris fictione, non re ipſa. Vnde in l. Non poſſunt, ff. de legibus dicitur; non poſſunt omnes articuli ſingulatim legibus comprehendi, ſed cum in aliqua cauſa ſententia eorũ manifeſta eſt, is qui iuriſdictioni præeſt, ad ſimilia procedere, atque ita ius dicere debet.

Vndecimo Quæritur, An lex in delictis, & poenis ad ſimilia quoque trahatur? Reſpondet. Silu. lex. q. 18. ex Abbate, Io. Andrea, & aliis, trahi, quando eſt eadem omnino in ſimilibus ratio legis: alioqui illud ſeruetur, quod habetur in l. interpretatione ff. de poenis. Interpretatione legum poenæ molliendæ ſunt, potius quam aſperandæ.

Duodecimo Quæritur, An lex, quæ certum quid non prohibet, id concedere videatur tacite? Reſpondet Silu. lex. q. 21. in cap. Inter corporalia, de translatione duo dicit; primum. [Nonnumquam intelligitur prohibitum, quod nõ eſt conceſſum;] Secundum: [conceſſa creduntur omnia, quæ non ſunt prohibita.] Vbi Gloſſa primum, ait, habere locum in iudicijs, & contractibus ſtricti iuris, vt in arbitrijs, priui- C legijs, & reſcriptis: Secundum, in iudicijs, & contractibus bonæ fidei, in beneficijs, abſolutionibus, & in edictis prohibitoriis, in quibus omnes ij admittuntur, quibus non eſt interdictum. Hoſtienſis docet, teſte Silueſtro. Quando conſtitutio generaliter aliquid concedit, nihil excluditur, niſi id quod fuerit alioqui vetitum, quoniam qui totum dicit, nihil excipit. Veluti, lege omnibus conceditur matrimonium contrahere: tunc poteſt quilibet, niſi alioqui ſit per aliam legem excluſus. Pari modo, ſi lex quippiam in vniuerſum prohibeat, id omnibus intelligatur eſſe interdictum, niſi alioqui ſint lege exempti: vt tametſi lege in vniuerſum vetetur, non eſſe furandum; non eſſe occidendum; attamen lege naturali excepti ſunt, qui vim vi repellendo occidunt, qui in bello iuſto interficiunt, ergo alium licet occidere, vt nos ipſos tueamur, & in bello iuſto ſimiliter licet alios necare. Tempore item extremæ inopiæ, & egeſtatis res ſunt communes; ergo licet pauperi extreme indigenti alienum capere, vti ſeipſum conſeruet in vita. Ex quo efficitur, vt ſi auctoritate Principis aliud imperetur in vniuerſum, aut vetetur, nihil ſit eximendum, niſi id, quod alioqui exceptum D eſſe conſtat.

Decimotertio Quæritur, An lex ad præterita trahatur? Reſpondet Silu. lex. q. 23. per ſe legem de futuris, non de præteritis decernere, c. cognoſcentes de conſtit. & proinde lex ad præterita non trahitur; vt ſi lata ſit de teſtamentis, legatis, fidei commiſſis, donationibus, contractibus, vel quaſi contractibus, delictis, vel quaſi delictis, poenis, cenſuris, & alijs huiuſmodi. Hoc autem locum habet, quando nihil expreſſe de præteritis conſtituit: poteſt enim lex voluntate Principis de præteritis ferri, præſertim quando præterita aliquid habent, quod ex futuro pendeat. Vnde in l. leges. C. de legibus, ſic dicitur. Leges, & Conſtitutiones futuris certum eſt dare formam negotijs, non ad facta præterita reuocari, niſi nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotijs cautum ſit. Hæc ibi. Item, ſciendum eſt, lege aliquando non nouum ius condi, ſed antiquum declarari; & tunc ea lex ad præterita protenditur, quia qui declarat, non nouum ius condit. l. hæredes palam. ff. de teſtam. Præterea, aliquando lex antiquum ius renouat, poenis nouis irrogatis, quas poenas nõ contrahunt ij, qui ante deliquerunt. Abb. in cap. quoniam

nium ſimoniaca, de ſimonia ex Paulo. Sic etiam Cardin in clem. ex graui. de vſur. Quæres, quid ſit dicendum de eo, qui certum aliquid ex loco coeperit extrahere, & deinde ſtatuto, vel lege id extrahere prohibeatur? Reſpondeo, ea lege eum hominem minime teneri, quia ante legem editam extrahere cœperat; lex autem eſt de non extrahendo. Vnde in l. Cæſar. ff. de Publicanis, & Vectigalibus cum lata eſſet Principis conſtitutio: Ne quis poſt Idus Martias cotem ex inſula Creta fodito, neue eximito, neue auelito: cuiuſdam nauis onuſta cotibus ante Idus Martias ex portu Cretæ profecta, vento relata in portum erat: deinde, iterum poſt Idus Martias profecta fuit: Quærebatur num contra legem Principis poſt Idus Martias ex inſula Creta cotes exiſſe viderentur. Reſponſum eſt nihil contra legem factum eſſe, propterea quod iam initio ante legem Principis cotes ex inſula euectæ fuerant. Quæret aliquis, an lex, vel ſtatutum conditum per verba præteriti tẽporis, & aliquid concedens ad futura trahatur. Reſpondeo, cum Abbate in cap. cognoſcentes, de conſtit. minime. Verbi gratia, ſit ſtatutum: Quilibet publice proſcriptus, ſi ſoluat decem, liber exiſtat: non intelligitur de iis, qui impoſterum proſcribentur, ſed de iis, qui fuerant ante proſcripti, ne detur occaſio peccandi.

Decimoquarto Quæritur, An lex concedens aliquid, quod poſſit eſſe detrimento, & iacturæ alterius, intelligi debeat ſaluo eo, quod alterius intereſt? Reſpondeo ex Baldo, & Abbate, quos citat Silu. lex q. 22. eſſe interpretandam legem ſine detrimento, & damno alieni iuris: ſic etiam priuilegia ſine damno alterius interpretamur, neque enim creditur princeps concedere cum detrimento iuris, quod alter habet. Gloſſa in cap. ex tuarum, de auctor. & vſu pallij, ex c. licet, de offic. ordin. & c. licet, de tranſlat.

Decimoquinto Quæritur, An ceſſante fine legis, lex quoque ipſa ceſſare videatur? Reſpondeo, legem non ceſſare, ſi ratio, & cauſa legis in aliquo priuato ceſſet. Si tamen in vniuerſum legis finis, & ratio ceſſet, deſinere quoque lex putatur. Animaduertendum tamen eſt id locum habere, quando deſinit finis, & ratio legis, quæ ad ipſam legis ſubſtantiam ſpectat, non autem ſi ad finem legislatoris pertineat. Verbi cauſa, lex corripiendi fratrem peccantem, in eum finem a Chriſto Domino lata eſt, vt a nobis admonitus ille reſipiſcat: eiuſmodi cauſa eſt ſubſtantia legis: quare emendatum iam corripere non oportet. Similiter indiget Titius cibo, vel potu ad vitæ vſus neceſſarios, lege miſericordiæ, & charitatis compellimur ad ei ſubminiſtrandum neceſſaria; Si tamen aliunde ſibi proſpexerit, eo ipſo, ſumus lege ſoluti. Indixit vero Eccleſia ieiunia, vt carnis illecebras cohiberemus: non ceſſat ieiunij lex, quamuis eæ ſint repreſſæ, atque perdomitæ. Hæc enim non eſt legis ſubſtantia, ſed finis, quem ſibi Eccleſia propoſuit, cum ieiunia imperauit. Præterea, ſi lex duas habeat ſuæ inſtitutionis cauſas, quamuis altera earum ceſſet, non eo ipſo deſinit lex. Pono exemplum; Fuit olim Circumciſio inſtituta, tum vt originis peccatum deleretur, tum etiam, vt eo ſigno Hebræus inſignitus, ab Ethnico diſtingueretur: & propterea, ſi quis in vtero matris diuinæ gratiæ beneficio mundatus ab omni peccati labe naſceretur, circumcidi nihilominus deberet, vt tamquam ciuis in populum Dei adſcriberetur. Hinc eſt, vt leges, quæ ponuntur ad euitandas fraudes in contractibus, vel quaſi contractibus, ſi dolus, & fraus non ſit, vim, & locum non habeant: contra vero leges, quæ in contractibus ſolemnẽ formulam conſtituunt, valent contra contractus ea formula carentes.

Decimoſexto Quæritur, Cuius ſit legem interpretari? Reſpõdeo, in ambiguis, obſcuris, & incertis ſolius eſſe Principis legem interpretari. Vnde in l. vlt. C. de legib. leges condere ſoli Imperatori conceſſum eſt, & leges interpretari ſolo dignum imperio eſſe oportet. Cap. Inter alias, de ſent. excommunic. & Gloſſa in cap. Contra eum. de regu. iuris in 6. manifeſtis vero, & certis non eſt opus vlla Principis declaratione, ſiquidem ex ipſius verbis legis ſenſus eruitur, & conſtat. Quare Rom. Pontificis ſolius eſt, ius Canonicum, & diuinum declarare, cap. Per venerabilem, qui filij ſint legitimi. Imperatorum vero, & Regum, & aliorum Principum ſuperiorem non agnoſcentium, & nõ habentium, eſt ius ciuile interpretari.

Decimoſeptimo Quæritur, An quæ facit quis contra legem, rata ſint, & firma. Silu. lex. q. 28. late tractat hanc quæſtionem? Reſpondeo, eſſe Regulam iuris in 6. in cap.

A Quæ contra: vbi dicitur: Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi, & in cap. Imperiali 25. q. 2. habetur: Imperiali conſtitutum eſt ſanctione, aperte, vt quæ contra leges fiunt, non ſolum inutilia, ſed etiam pro infectis habenda ſint, & in cap. Vides, diſt. 10. dicitur: Vides fili chariſſime, quia quicquid contra leges accipitur, per leges diſſolui meretur. Id ipſum etiam colligitur ex cap. Sacroſancta. De electione. Quidam hæc omnia tantum locum habere arbitrantur, vbi leges, & iura non ſolum aliquid prohibent, ſed etiam addunt hoc: Aliter factum ſit irritum, & inane. Vel: Nullius ſit momenti, vel ponderis, vel: Non valeat. Sed horum ſententia manifeſte pugnat cum eo, quod decernitur in l. Non dubium, C. de legibus, vbi habetur: Ea, quæ lege fieri prohibentur, ſi fuerint facta, non ſolum inutilia, ſed pro infectis etiam habeantur, licet legiſlator fieri prohibuerit tantum, nec ſpecialiter dixerit, inutile eſſe debere, quod factum eſt. Sed & ſi quid fuerit ſubſequutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum eſt: illud quoque caſſum, atque inutile eſſe præcipimus. Et paulo ante: Nullum, ait lex, pactum, nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volu-
B mus ſubſecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente. Et inferius: Secundum prædictam itaque Regulam, qua vbicumque non ſeruari factum lege prohibente cenſuimus, certum eſt, nec ſtipulationem huiuſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti. Hæc ibi.

Sed contra hanc Regulam iuris, & legem multa obiicit Gloſſa in cap. Quæ contra, & in cap. Vides. Gloſſa item in l. contra, ff. de legibus. Nam matrimonium in primis poſt ſimplex caſtitatis votum contractum, cenſetur ratum, & firmum, cap. 1. de voto, & voti redemptione in ſexto. Deinde, coniugium initum temporibus ab Eccleſia interdictis ſubſiſtit, vt conſtat ex titulo, de matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ. Lege etiam cauet Eccleſia, ne in diebus feſtis, & ſacris res vendantur, & tamẽ venditio rata eſt, & firma. Præterea, cap. Per catechiſmum, De cognatione ſpirituali in ſexto: præcipitur, ne matrimonio copulentur, qui cognationem ſpiritualem contrahunt per catechiſmum; & tamen matrimonium, poſtea contractum non dirimitur. Sententia itidem ſub con-
C ditione lata vim habet, cap. Biduum, 2. q. 6. Et tamen lex præcipit, ne ita feratur. Item, Eccleſiæ conſecratio ab alieno Epiſcopo facta rata eſt, & firma, cap. Epiſcopus in dioeceſi, 71. q. 2. Eſt, & Regula vtriuſque iuris: Multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent. Promiſi me fundum venditurum Titio, vendidi Caio, venditio ſubſiſtit. Iuraui, me non reuocaturum teſtamentum, poſtea tamen reuocaui, reuocatio rata eſt, & firma. Multa itidem quæ contra leges, & iura fiunt, poſtea confirmantur. Sciendum eſt, vt reſpondeamus, aliud eſſe facere contra legem, aliud in fraudem legis facere. In l. contra, ff. de legibus, dicitur. Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet: In fraudem vero legis, qui ſaluis verbis legis, ſententiam eius circumuenit. Verbi gratia, lex prohibet, minorem alienare res immobiles abſque auctoritate tutoris, & decreto Iudicis. Si ergo, minor res ſuas alienet non ſeruata hac legis conditione, facit contra legem. In fraudem vero legis facit, qui verba legis ſeruat, ſed non ſenſum, ac mentem; Vt puta, præcipit lex ne filijs familias pecunia numerata mutuo detur, Titius non dat mutuo pecuniam, ſed
D fundum, vel aliam rem, vt filius familias vendat, & pecuniam mutuo accipiat, factum eſt in fraudem legis. Item, cauet lex, ne vir vxori donet. Titius maritus donat aliquid Caio, vt ipſe poſtea id donet vxori ipſius Titij, facit in fraudem legis. Item, Titius ratione priuilegij ſibi auctoritate Principis conceſſi, liber eſt a tributo, & penſione, ſi res ſuas vendat, Caius amicus eius res ſuas vendit, opera, & miniſterio Titij. Et ideo tributum, vel penſionem non ſoluit, perinde ac ſi res vendita eſſet Titij; Caius tunc vendit, ac facit in fraudem legis.

His poſitis difficile eſt, quod in Regula, & lege prædictis præſcribitur, ſcilicet ea, quæ contra legẽ fiunt, nullius eſſe momenti: quare plurimũ negotij facesſit huiuſmodi Regula tum Canonici, tum Ciuilis iuris Doctoribus, qui eam ob id varie interpretantur. Quidã aiunt, eam ſolum locum habere, quando lex aliquid in perpetuum prohibet, non ad tẽpus. Verbi gratia, præcipit lex, Ne matrimoniũ inter certa perſonarum conſanguinearũ, vel affinium genera contrahatur: Lex in perpetuum id prohibet, ac proinde contra-

ctum irritum eſt, & inane: prohibet tamen quo minus celebrentur nuptiæ certis temporibus, aut quo minus fiant rerum venditiones feſtis diebus. Si contra fiat, factum vim habet, quia lex id ad tempus tantum prohibet. Verum alij aliter exponunt; ſed veterà probabilius eſt, quod quidam exiſtimant, id, quod fit contra legem, nullius eſſe momenti, niſi quando ex alia lege, iure, rationeue certa, & manifeſta conſtat illud ratum eſſe, & firmum. Vnde quæ Gloſſæ prædictæ obiecerunt, facile hac ratione ſoluuntur: quoniam ex aliis legibus, aut certe ratione manifeſta patet ea, quæ ſunt obiecta, & facta contra leges aliunde ſubſiſtere. Sic etiam rata ſunt multa, quæ per metum ſunt facta, cum tamen leges, Canones, & iura caueant, ne quid per metum fiat.

De Conſuetudine, quæ vim legis habere dicitur. Cap. XVII.

PRimo de conſuetudine pauca Theologi: at Summiſtæ verbo conſuetudo, multa, & iuris Canonici conſulti tit. de conſuetudine, & iuris Ciuilis periti. l. de quibus. ff. de legibus. Rochus Curtius tractatum edidit de conſuetudine ſuper caput vltimum de conſuetudine. Quæritur, quid ſit conſuetudo? Certo conſtat eſſe ius moribus vtentium inductum, & approbatum, quod pro lege habetur, vbi lex deſideratur, ac deficit. cap. Conſuetudo, diſt. 1. conſuetudo dicitur ius non ſcriptum. Vnde in l. de quibus, ff. de legibus, ſtatuitur, de quibus cauſis ſcriptis legibus non vtimur, id cuſtodiri oportet, quod moribus, & conſuetudine inductum eſt, & l. diuturna. ff. eo tit. habetur; diuturna cōſuetudo pro iure, & lege in ijs, quæ non ex ſcripto deſcendunt, obſeruari ſolet.

Secundo Quæritur, Quotuplex eſt conſuetudo. Reſpondet Abb. in cap. vltim. de conſuetud. nu. 10. cum communi conſenſu, triplicem eſſe, aut contra legem, aut præter legem, aut ſecundum legem: Sic etiam Bar. in l. de quibus ff. de legibus. de quibus eſt nobis ſingulatim in præſentia diſſerendum.

Tertio Quæritur, An conſuetudo vim aliquam habeat contra legem naturalem? Communis eſt omnium vtriuſque iuris interpretum, & Theologorum ſententia, nullam habere vim cap. vlt. de conſuet. & ibi Doctores, & Gloſſa, S. Thomas 1. 2. q. 97. a. 3. ad 1. quoniam quod lex naturæ iubet, aut vetat, eſt per ſe bonum, aut per ſe malum, ergo humanum vſu, & conſuetudine tolli, aut abrogari non poteſt. Quare conſuetudo contra legem naturalem inducta vocatur in iure Ciuili, conſuetudo contra bonos mores, abuſus, & in iure Canonico, corruptela.

At enim contra hoc, quod diximus aliqua poſſunt obijci. Primum: Contra legem naturalem eſt, ſi quis habeat plura beneficia Eccleſiaſtica; & tamen multis in locis eſt conſuetudine receptum, vt vnus multa poſſideat. Reſpondeo, inter Auctores non ſatis de hoc conuenire, alijs aſſerentibus eſſe contra ius naturale: vt ſimul quis habeat plura Beneficia, quando vnum ſufficit ad conuenientia eius alimenta, ex quibus honeſte, & commode ſuſtentetur: contra alijs dicentibus, id ſolum eſſe contra ius Canonicum, quando Beneficia ſimplicia ſunt abſque vlla animarū cura. Mihi prima ſententia magis probatur, & quidquid dicant Innoc. in cap. vlt. de cler. non reſi. & in ca. cum iam dudum, de præb. & Gloſſa in cap. gratia, de reſcript. in 6. & Cardin. in cap. cum iam dudum, verior apparet opinio Panorm. in c. exſtirpandæ. §. qui verò nu. 35. de præb. cōſuetudine quidem induci poſſe, vt auctoritate Epiſcopi ius commune relaxantis ex cauſa aliqua iuſta, quis ſimul habere poſſit plura beneficia ſimplicia, etiam quando vnum eorum ſufficit ad beneficiarium commode ſuſtentandum; at vero nequit conſuetudine introduci, vt habeat quis plura beneficia huiuſmodi abſque vlla auctoritate legitima, quæ ſuperior, videlicet Epiſcopus ius ipſum relaxet, quia ius naturale prohibet, quominus aliquis ſimul habeat plura beneficia, quando vnum ſufficit ad commode clericum ſuſtentandum: ſed conſuetudo contra ius naturale corruptela eſt, & in præſcriptionem venire non poteſt. Item, ius naturale prohibet, quominus quis ſimul habeat plura beneficia ſine cauſa iuſta, at nihilominus ex cauſa iuſta habere poteſt, vt dicam inferius.

Deinde obijcitur; Iuris naturalis eſt, vt Beneficium propter officium conferatur, vt aperte dicitur in cap. vlt. de

A Reſcriptis, in 6. & proinde ſicut omne Beneficium requirit officium clerici, ſic etiam eius aſſiduam in Eccleſia præſentiam. & tamen alicubi eſt more introductum, vt quis habeat in certa Eccleſia Beneficium, nec tamen ipſe in ea commoretur, ac reſideat aſſidue. Item, ſunt alij Clerici Beneficiarij, qui in Eccleſijs, quibus ſunt deſtinati, nec commorari, & reſidere, nec vllum alium ſubſtituere in ſui locum, iure coguntur. In Hiſpania enim ſunt multa beneficia, quæ dicuntur Præſtimonia, vel Præſtimoniales portiones, quæ libera penitus ſunt ab omni iure, & præcepto reſidendi, aut clericum alium ſufficiendi, & ſupponendi. Reſpondeo: quicquid ſit de Beneficijs cura animarum obſtrictis, Beneficia ſimplicia iure tantum Canonico, non diuino, aut naturali reſidendi legem, & præceptum imponunt: proinde vſu introduci potuit, vt quis Beneficium ſimplex habeat ſine vllo iure, & præcepto reſidendi, vel ſibi alium clericum ſurrogandi, de qua re proprio in loco fuſius diſputabo: & conſuetudine introduci poteſt, vt ſimplicia beneficia habentes ſuos redditus, & fructus percipiant, etiam abſentes, vt docet ex Gloſſa, & alijs B Couarruuias lib. var. reſolut. 3. cap. 13. num. 9. Tertio obijcitur: Vſuræ ſunt naturali iure damnatæ, & tamen alicubi locorum more, vſuque receptum eſt, vt Iudæi vſuras ſibi promiſſas in foro iudiciali exigant, & ij, qui promiſerunt, ſententia iudicis cogantur eas ſoluere. nec deinde datur ipſis actio, ſi ſolutas repetent. Item, apud nonnullas gentes Chriſtiani etiam nominis, conſuetum eſt, immo, & Principum legibus conſtitutum, ne Iudæi exigant vſuras vltra certam pecuniæ quantitatem. Reſpondeo, Quidquid Silu. vſura. 9. q. 22. & Ange. vſura. 2. q. 14. Piſa. vſura. 4. §. 3. & Armill. vſura. nu. 54. & quidam alij tradiderint, eiuſmodi conſuetudines nequaquam cum naturali iure pugnare: non enim illæ approbant vſuras, ſed impune permittunt. permittere autem impune aliqua flagitia, quo ſic plura alia grauiora, & deteriora deuitentur, non eſt per ſe malum. Non igitur ea conſuetudo eſt contra legem naturæ prohibentem vſuras, dummodo vtentium moribus, vel legibus Principum caueatur, ne Iudæi vltra certam pecuniæ quantitatem eas petant; hoc enim non C eſt ſtatuere, vt exigant vſuras, ſed ne exigant immodicas. Non eſt item contra ius naturale, Iudæis concedere, vt vſuras ſibi promiſſas in foro iudiciali petant: nec etiam contrarium eidem iuri, legiue naturali eſt, ſententiam ferre, vt vſuræ Iudæis promiſſæ ſoluantur, vt dictum eſt: hoc enim nihil aliud eſt, niſi ſententiam pronuntiare, vt pacta, & conuenta ſeruentur, in quo peccatum non eſt. Is præterea, qui promittit vſuras, & deinde ſoluit promiſſas, nec in promittendo peccat, nec in ſoluendo. Nam, vt conſtat ex cap. Debitores, de iureiurando, licet Eccleſia non cogat ſolui vſuras ſimpliciter promiſſas, compellit tamen ad ſoluendum iuratas: ergo non eſt peccatum iure naturali damnatum, ſi in foro iudiciali vſuras ſimpliciter promiſſas aliquis ſoluere, ſubigatur, licet iure Canonico in Clementina. Ex graui, de vſuris, id interdictum eſſe videatur: iuri tamen Canonico poteſt conſuetudo recepta derogare. Quare vbi ius canonicum moribus vtentiū receptum eſt, in excommunicationem incidunt Magiſtratus, iudices, & Principes ſtatuta condentes, vel dictantes, vel miniſtri ſcribentes ea ſtatuta, quibus decernitur, vt vſuræ ſoluantur, aut ne repetantur ſolutæ, aut ne reſtituantur D de qua re proprio in loco dicemus. Quarto obijci poſſet; nam ſicut iure Ciuili introductæ ſunt leges Vſucapionis, & tamen iuri naturali contrariæ, ſic etiam vſu induci poterit Vſucapio. Item, quemadmodum iure Ciuili innocens, qui deprehenditur ſecundum allegata, & probata in iudicio reus, capitis damnatur, quod videtur iuri naturali refragari; ſic etiam idem iuris, poterit conſuetudo introducere, & confirmare. Ad hæc tamen planius in proprio loco reſpondebo; in præſentia ſit ſatis dixiſſe, nihil in hac parte ius ciuile, & ſcriptum contra naturæ leges ſtatuiſſe: non poteſt igitur per conſuetudinem iure fieri, quod cum naturali iure pugnat, Verbi gratia, vt quis plures ſimul vxores habeat: vt vxorem repudiet: vt filius alimenta denegat vitæ ſimpliciter neceſſaria: vt ex mutuo lucrum acquirat: vt inimicum odio habeat, vt priuata auctoritate ſe vleiſcatur, & vindicet; ſed dubitari poteſt, an valeant ſtatuta, vel conſuetudines, quibus permittitur conſanguineis, vt conſanguineorū iniuriam, & necem vindicent. Itē vt publice a Principe, vel Republica proſcriptos occidi poſſit impune. Item, vt homicidia pœnis tantum pecunia-

nis mulctetur: in proprijs locis explicabo. Couarruuias de matrim. par. 2. cap. 6. §. 9. nu. 4. & reg. peccatum p. 2. §. 11. nu 3. non probat Iuriſconſultorum ſententiam dicentium ius naturale non ex toto, ſed ex parte poſſe mutari, de quo dicam inferius.

Secundo Quæritur. An conſuetudo vim habeat contra ius Diuinum? Conſtans eſt opinio omnium Theologorũ, non habere: quoniam ius diuinum eſt a Deo conſtitutum, quod ipſe præcipit, vt ſeruetur: ergo ſicut non poteſt humana lege tolli, ſic nec conſuetudine, quæ vim ſuam ex moribus vtentium ſortitur, & obtinet. Sic Doctores, & Gloſſa in cap. vlt. de conſuet. S. Thomas 1. 2. q. 97. art. 3. ad 1. Quare hæc quoque conſuetudo contra ius diuinum inducta merito dicitur Corruptela, & contra bonos mores, & abuſus. Animaduertendum eſt, pleroſque Canonici, & Ciuilis iuris interpretes docere, ius diuinum poſſe iuſtis de cauſis augeri, reſtringi, contrahi, minui, & ex parte mutari, diminui conſuetudine, & conſtitutione humana. Sic Innocen. Hoſtienſis, Ioan. Andr. Abbas, & Felinus in c. vlt. de conſuet. Sic quoque Cynus & hæc eſt communis ſolet ſententia iuris Ciuilis Doctores, in l. manumiſſiones, ff. de iuſt. & iure & l. 2. C. de ſeruis. Sed hoc ideo docent illi auctores, quia latius ius Diuinum accipiunt, quam Theologi, vt in alio loco trademus, verbis enim tantummodo, non re a Theologis diſſident.

His quædam poſſunt opponi. Primo: Iuris Diuini eſt, vt ij, qui ſunt excommunicatione aſtricti, a conſortio fidelium, & plurium hominum, & Sacramentorum communione arceantur, iuxta illud Chriſti Domini; ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. At vero conſuetudine, vel potius conſtitutione Eccleſiaſtica eſt receptum, vt tantum duo genera excommunicatorum deuitemus, Notorie videlicet Clericorum percuſſores, & Nominatim denunciatos. Reſpondeo, in excommunicatione aliquid eſſe iuris Diuini, aliquid tantum iuris Canonici. Iuris Diuini eſt, vt dum quis excommunicationis vinculo tenetur, a diuinis, & ſacris miniſterijs, & Sacramentis excludatur, remque ſua quoque ſit: & contra hoc nullam vim habet conſuetudo, vel lex humana: & hoc ſenſu Chriſtus dixit; (ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus;) ethnici enim, & publicani a diuinis, & ſacris domeſticis arcebantur: Iuris vero Canonici eſt, vt eorum, qui ſunt ſententia excommunicationis obſtricti, conſortium deuitemus: & proinde hoc poteſt, vel lege Eccleſiaſtica, vel conſuetudine abrogari. Deinde, opponitur illud ex Deuterono. cap. 17. (In ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum;) ergo iure Diuino ſufficiunt in cauſis duo aut tres teſtes: & tamen alicubi eſt in more poſitum, vt in multis quæſtionibus, & controuerſijs non ſatis ſit numerus, niſi nouem, octo, ſeptemue teſtium. Reſpondeo, Iuris diuini late, & fuſe ſumpti multa eſſe, quæ tamen non ſunt iuris diuini preſſius, & ſtrictius accepti. Iuris diuini eſſe dicuntur, quæcumque in Sacris litteris ad iudiciorum, & adminiſtrationem rei publicæ pertinentia continentur, quæ modo iuris Diuini non ſunt: ergo in lege veteri ad tempus, non in perpetuum præcepit Deus, vt ſufficeret in cauſis, & controuerſijs dirimendis, trium vel duorum teſtium numerus: poſt Chriſtum id potuit, vel lege humana, vel vſu, & more aboleri. Tertio obijcitur, Iuris Diuini eſt, vt quis Euchariſtiam ſuſcipiat extremo vitæ ſuæ tempore; & tamen apud Gallos, & Hiſpanos eſt more poſitum fuiſſe fertur, ne damnatis ad mortem ob delictum atrox, & immane, cuius poena diutius differri commode nequiret, Euchariſtia præberetur. Reſpondeo, talem conſuetudinem a quibuſdam reprehendi tanquam iuri diuino contrariam; ſed non eſt cur facile condemnetur. Sunt enim duæ Theologorum ſententiæ, vna affirmat iure Diuino quemque debere ſumere Euchariſtiam vltimo vitæ tempore; negat altera id iuris diuini eſſe, ſed Eccleſiaſtici; & proinde conſuetudine introduci poſſe, ne quis eo tempore Euchariſtiã ſuſcipiat, præſertim in ijs prouincijs, & locis, in quibus ſeuerius delicta puniuntur. Sed tametſi dicamus id iuris eſſe diuini, vt probabilior eſt opinio id aſſerentium, poteſt iuſtis de cauſis ea iuris obligatio aliquando deficere, vt in proprio loco fuſe dicemus: in præſentia ſufficiat docere, de hac conſuetudine aliquid tractaſſe Nauarrum de poenit. & remiſſio. Conſil. 16 & Sotum. 4 d. 12. quæſt. 1. ar. 1. Quarto obijcitur id, quod Actorum 15. refertur; nam in Apoſtolorum Concilio Hieroſolymis coacto clare dicitur; Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil vltra imponere vo-

A bis oneris, quam hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos, ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione;) & tamen conſuetudine eſt introductus vſus ſanguinis, & ſuffocati. Reſpondeo, nunc non eſſe iuris diuini, ne ſanguis, & ſuffocatum edantur; fuiſſe tamen diuinum Veteris legis præceptum, quod quia ad legem veterem iudicialem pertinebat, per legem nouam eſt penitus abrogatum. Apoſtoli vero ea poteſtate, qua ſunt Eccleſiarũ Antiſtites, & rectores, legem tulerunt, quæ ad tempus, teſte Auguſtino lib. 32. c. 13. contra Fauſtum, eſus ſuffocati animalis, & ſanguinis interdiceretur, vt Gentes facilius & commodius tunc temporis conuenirent cum ex quibus vnum Eccleſiæ corpus conſtaret, ac deinde elapſu temporis paulatim eiuſmodi præceptum Eccleſiaſticum ſublatum eſt, præſertim in Occidente: nam in Oriente diutius retentum eſſe legimus. Durauit in Occidente per aliquot annos, vt conſtat ex Concil. Aurel. 2. c. 20. & Conc. Vuormatien. ca. 65. & ex poenitentiario Theodori, Bedæ, & Rabani.

Et certe nihil refert, an in eo Actorum loco, quem retulimus, quatuor præcepta, an tria duntaxat contineri dicamus: nam eius ſcripturæ duæ olim fuerunt apud Patres lectiones.
B Iren. lib. 3. cap. 12. Cyprian. aduerſus Iudæos, ad Quirinum lib. 3. cap. 119. Tertullian. lib. de Pudicit. c. 12. & in Apologet. cap. 9. Pacian. in Parænesi ad poenitentiam, Gaudentius Epiſcopus Brixianus tracta. de Machab. & Hieron. in ſuos lec. cap. 44. ſcilicet legunt ab immolatis ſimulachrorum, ſanguine, & fornicatione: ita vt tria tantum præcepta, data eſſe ab Apoſtolis, ſignificent; primum de idololatria; ſecundum de cæde hominum, tertium de omni impudicitia deuitanda. Et Ambr. ad Galatas, ait, tria hæc mandata ab Apoſtolis, & Senioribus data reperiuntur, quæ ignorant leges Romanæ, id eſt, vt ſeruetur ab idololatria, & ſanguine, ſicut Noe, & fornicatione. Quæ Sophiſtæ Græcorum non intelligentes, ſcientes tamen a ſanguine abſtinendum, adulterarunt ſcripturã, quartum mandatum addentes, & a ſuffocato abſtinendum, quod puto nunc Dei iure intelligenduri ſunt, quæ iam ſupra decreuerat, quod addiderunt. Auguſtin. lib. 32. contra Fauſtum cap. 13. legit ab immolatis, ſanguine, & fornicatione; & in ſecundo ex lib. Act. Apoſtolo. legit ab immolatis ſimulacrorum & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. Et huius
C lectionis ſenſus poteſt eſſe duplex; aut enim appellatione ſanguinis poſſumus intelligere cædem hominis, aut eſum ſanguinis, & nomine ſuffocati intelligitur animal, quod moritur antequam eius ſanguis effundatur: at omnes codices Græci, & Latini conſentiunt, & habent, a ſuffocato, & ſanguine. certe Geneſ. 9. Leuitic. 17. & Deuterono. 12. ex quibus locis hæc deſumpta ſunt, videtur ſolum vnum præceptum conſtitui, quo prohibentur Hebræi eſu animalis ante ſanguinem effuſum extincti. Nam in Geneſi dicitur: Excepto, quod carnem cum ſanguine non comedetis: & in Leuitico; (Anima carnis in ſanguine eſt) quaſi dicat, Vita, aut ſpiritus vitalis animalium eſt in ſanguine, hoc eſt, ſanguine nutritur, & conſeruatur. Nec ratione efficaci cogimur dicere, illud, a ſuffocato eſſe additum a Græcis, non poſitum ab Apoſtolis. Vnde dicere poſſumus, in eo, quod dictum eſt in Concilio Apoſtolorũ a ſanguine, & ſuffocato, tantum vnum præceptum dari. Nam particula, & in ſacris litteris, Hebræorum more plerumque ſumitur pro particula, id eſt, explicante quod præ-
D ceſſit, vt ſententia ſit, a ſanguine, id eſt, ab eſu animalis ſuffocati. Quinto obijcitur, quod habetur cap. Parochianos, & cap. tua 1. & 2. de decimis, & cap. reuertimini 16 q. 1 in quibus locis plane dicitur, decimam fructuum partem iure diuino deberi, & id in his capitibus aperte docent Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Archidiaconus, Ancharanus, Abbas, Butrius, Francus, & Gloſſa; & tamen alicubi locorum, decima de more non ſoluitur. Reſpondeo, in vetere Hebræorum populo decimam diuino præcepto Iudæos ſoluere conſueuiſſe: ac licet iuris naturalis ſit, vt miniſtris Eccleſiæ ſtipendia iuſta & debita reddantur, quibus poſſint commode vti, atque ſuſtentari: iuris tamen naturalis non eſt, ſed tantummodo Eccleſiaſtici, vt certa, & definita pars fructuum, nimirum decima perſoluatur, quod docuerunt S. Thom. 2. 2 q. 87 art. 1. & Henri. quodl. 1. q. 18. & Sot. lib. de iuſt. 9. q. 4. art. 1. Quare licet conſuetudine effici non poſſit, quin debita miniſtris Eccleſiæ alimenta præbeantur, niſi ipſi de ſuo iure ei decedant; at vero vſu introduci poteſt, ne decima fructuum portio reddatur, ſi aliunde miniſtri Eccleſiæ commode ſuſtententur, vt

alio in loco tractabo; Nam quamquam Innoc. Hoſtienſ. Archidia. Ioan. Andr. Anchar. Abbas. Francus, Butrius. & Gloſſa Theologos in hac parte reprehendunt quod ſentiũt decimam fructuum partem non diuino, ſed canonico iure deberi, ſufficit tamen contra eos vnius S. Thomæ pro Theologis auctoritas, vt in proprio loco docebo.

Tertio Quæritur, Quam vim habeat conſuetudo, vt loco conſtitutionis humanæ, & ſcriptæ legis habeatur? Reſpondeo, quadruplicem habere vim interpretandi legem ſcriptam, nam Conſuetudo, vti dicitur in l. Si de interpretatione. ff. de legibus, & in cap. Cum dilectus, de conſuetudine, eſt optima legum interpres. Secundo, habet vim corroborandi, & confirmandi legem, quod enim lex imperat, conſuetudo pariter aliquando munit, atque corroborat. Et hæc vtraque conſuetudo dicitur ſecundum legem. Tertio, habet vim introducendi legem, vbi lex non eſt: & tunc huiuſmodi conſuetudo dicitur eſſe præter legem, & ius, non contra. Quarto, habet conſuetudo vim corrigendi legem, & abrogandi, derogandique auctoritatem eius, id eſt, in totum aboiendi, vel ex parte tollendi legem vſu receptam, & hæc dicitur eſſe contra legem.

Quarto Quæritur, An conſuetudo contra ius gentium inducta valeat? Reſpondeo, cum Rocho in tract. de conſuet. in folio paruo 46. columna 3. non valere, quoniam ius gentium eſt naturale. Vnde non habet vim, & auctoritatem conſuetudo, quæ alicubi eſt, ne pretium ſoluatur ijs, qui priuantur vinea, vel agro ſuo, vel domo, vt via publica fiat, vel muniatur, vel reficiatur, vel renouetur. Sic Rochus. Quamquam Gloſſa in l. ſi locus. ff. quemadmodum ſeruitut. amit. videtur conſuetudinem prædictam approbare. Item, conſuetudo, qua principes ciuibus ſuis pecunias auferunt, vt bellum gerant, quamuis alioqui iuſtum, vel ob aliquam publicam cauſam, & eas nunquam reſtituunt, corruptela eſt: Rochus loco citato. Valet tamen conſuetudo, qua Reſpublica, vel Princeps ob publicam cauſam cogit ciuem vendere rem ſuam, videlicet domum, vel agrum. Item, qua tempore famis, ſiue penuriæ cogit mutuo dare frumentum, vt ſeminetur. Item, qua vnus cogitur pro alio pecuniarum debitum ſoluere, vel qua vnus pro alio punitur pecuniaria poena: Rochus ibidem. Secus tamen eſt de conſuetudine, qua vnus punitur pro crimine alterius poena capitis, ac ſi fideiuſſor eſſet in cauſa criminali, vt in ciuili.

Quinto Quæritur, An rationabilis debeat eſſe conſuetudo, vt legem vſu receptam poſſit iure abrogare? Reſpondeo, cum omnibus Canonici, & Ciuilis iuris Doctoribus, Conſuetudinem debere eſſe rationabilem: nam in c. Cum tanto, de conſuetu. dicitur eam oportere eſſe rationabilem & legitime præſcriptam. Sed merito aliquis quæret, quænam conſuetudo dicatur eſſe rationabilis? Reſpondet Gloſſa eo capite eam eſſe rationabilem, quam canones, leges, iura non damnant, & improbant. Sed hanc regulam Abbas in cap. vltimo. de conſuetud. non omnino approbat: quoniam multæ conſuetudines receptæ ſunt contra canones, leges, & iura. Aliam regulam Gloſſa conſtituit: eam conſuetudinem eſſe rationabilem, quæ non eſt Canonicis inſtitutis inimica, & aduerſa. Sed hanc quoque regulam reijcit Abbas, quoniam multæ ſunt conſuetudines contra Canones introductæ. Tertiam regulam addit Gloſſa, eam eſſe rationabilem, quæ neruum Eccleſiaſticæ diſciplinæ non impedit, tollit aut minuit, nec derogat Eccleſiaſticæ libertati. Cæterum aliquæ ſunt conſuetudines receptæ contra hanc Gloſſæ regulam. Has tres Regulas Gloſſa colligit ex multis iuris Canonici decretis, in quibus aperte ponuntur. Nihilominus tamen Abbas, & multi alij Doctores Canonici iuris interpretes in cap. vlt. de conſuet. reſpondent id eſſe arbitrio Iudicis relinquendum.

Mihi tamen videtur ea conſuetudo eſſe rationabilis, quæ eſt ſine peccato: Quæ vero eſt contra ius diuinum, vel naturale, vel gentium ea dicitur eſſe corruptela, & proinde rationabilis non eſt. Ea item, quæ eſt contra legem, vel canonem a tota Republica, vel maiori parte receptum, dicitur eſſe corruptela, & præter rationem. Alia vero quælibet, non dicitur corruptela, ſed potius conſuetudo rationabilis.

Sexto Quæritur, Quantum temporis requiratur, vt conſuetudo ſit contra legem quaſi præſcripta, vt vocant? Reſpondeo, cum Gloſſa, & Abbate, Felino, Rocho, Silueſtro, Nauarro, & alijs doctoribus. Gloſſa quidem in cap. vlt. de conſuet. ver. legitime, Abbate vero eodem cap. [illegible]

A 11. quando conſuetudo eſt contra ius canonicum, quadraginta annorum ſpatium requirit, & poſtulat: & in hoc caſu, quando conſuetudo eſt contra ius canonicum neceſſaria eſt præſcriptio, quoniam conſuetudo eſt contra ius. Ergo vt iuri deroget, requiritur præſcriptio: ac proinde in hoc caſu conſuetudo dicitur præſcripta cap. vlt. de conſuetud. & cap. non eſt, de conſuet. in 6. Sic etiam Silu. conſuetudo. q. 4. Nauar. de conſuet. conſ. 1. Rochus in cap. vlt. de conſuet. Felinus cap. 1. de treu. & pace. nu. 11. & 13. Si vero conſuetudo ſit contra ius ciuile depoſcit longi temporis ſpatium. Longum autem tempus in iure ciuili eſt decennium: & proinde ad hoc, vt conſuetudo contra legem ciuilem introducta vim, & auctoritatem habeat, neceſſarium eſt, & ſufficit decennium: quia decennium in iure ciuili ad præſcriptionem, longum tempus cenſetur l. vlt. C. de præſcript. long. tempor. & ita ſenſiſſe Bartholum, & Cynum, ait Abb. loco citato. Sic etiam Silu. conſuetudo. q. 4. §. ſecundo requiritur. Felinus c. 1. de treu. & pace nu. 11. & 13. Quæres, an ad conſuetudinem quaſi præſcriptã contra legem, opus ſit, vt ipſa conſuetudo introduci cum titulo incipiat? Reſpondeo, titulum non requiri, ſed quaſi

B titulum, quoniam omnis præſcriptio legitimum titulum poſtulat, at conſuetudo non titulum, ſed quaſi titulum requirit, & poſcit. Ex quo efficitur, vt a primis, qui contra legem vſu receptam, conſuetudinem inducere incipiunt, præſcriptionis tempus computari nequeat: quoniam ij primi contra legem facientes delinquunt. Titulus autem, vel quaſi titulus iuſtus eſſe non poteſt, niſi omni culpa, & peccato vacet. Tempus itaque præſcriptionis incipit numerari ab ijs, qui ſine peccato incipiunt facere contra legem; hi autem ſunt, qui primis ſuccedunt. Non enim ſi primi, legi non obtemperantes peccarunt, conſequens eſt, vt delinquant, qui ſucceſſerunt; ij enim priorum exemplum ſecuti, bona fide legem non ſeruant: nec debent exiſtimare priores peccaſſe, niſi euidenter conſtiterat eos legi non obtemperando deliquiſſe. Et tunc quando tempus præſcriptionis contra legem incipit computari, incipit quoque cõſuetudo eſſe rationabilis, quia eſt cum bona fide, & iuſta cauſa, & proinde eſt etiam conſuetudo contra legem ſine peccato. Hæc omnia Silu. conſuetudo q. 7. ex Abbate c. 1. de treu. & pace. Sic etiam Felin. eodem c. 1. de treu. &

C pace. nu. 13. & Rochus ait eſſe communem ſententiam. Animaduertendum eſt toto tempore, quo aduerſus legem quaſi præſcribitur, eſſe ius, & auctoritatem penes Principem compellendi populum ſibi ſubiectum ad ipſius legis obſeruationem, tametſi populus legem non ſeruans minime delinquat. Vnde iure poteſt miniſtros conſtituere, qui iuſtis ac debitis poenis in populum contra legem facientem animaduertant. At enim quæres, quo iure poſſit Princeps populares abſque peccato legem non ſeruantes punire? Reſpondeo interim, dum conſuetudo contra legem inducitur, ſubeſt tacita conditio inter Principem, & populum, vt ij, qui contra legem factitant, plecti queant, ſi deprehendantur: elapſo vero legitimæ præſcriptionis tempore, Princeps nequit populum punire, quod legem non ſeruet, quia per conſuetudinem quaſi præſcriptam, lex eſt abrogata, licet denuo poſſit a Principe ſanciri. Deinde obijcies, Bellum nequit eſſe iuſtum ex vtraque parte: ergo ſi Populus contra legem faciens tempore, quo contra ipſam quaſi præſcribitur, non peccat, cum ſuo iure vtatur, & ex altera

D parte Princeps iure punit ciues legi non obtemperantes; populus, & Princeps ſecum iuſte pugnant, & ſibi inuicem obſiſtunt? Reſpondeo, dum contra legem quaſi præſcribitur, ex parte vim amittere, & ex parte retinere: nam deſinit habere vim obligandi, ita vt, qui eam non ſeruat, non ſit culpæ reus; habet tamen vim obligandi, ita vt, qui ei non paret, iure compellatur ad poenam ſuſtinendam, eo quod incipiente tempore præſcriptionis contra legem, incipit lex ad interitum tendere, & res dum incipiunt interire, incipiunt quoque vim, & firmamentum amittere. Populus itaque contra legem factitans, tametſi non peccet, obijcit tamen ſe periculo poenæ lege ſancitæ, ſi deprehendatur; Princeps verò iure punit, quia nondum eſt conſuetudo cõtra legem præſcripta, & metu poenæ poteſt populum in officio, & legis obſeruatione continere: Quod ſi poſt inceptum præſcriptionis tempus populus a perfringenda lege deſtiterit, ita vt eam iterum ſeruet; præſcriptio ipſa interrumpitur, adeo, vt ſit neceſſarium ad præſcriptioné, tempus ipſius iterum incipere, quoniam præſcriptio interrupta nullius eſt momenti.

Septimo

Septimo Quæritur, An ius ciuile requirat conſuetudinem præſcriptam, vt vim, & auctoritatem contra legem habeat. Abbas in cap. vlt. de conſuetu, cenſet ius canonicum conſuetudinem præſcriptam requirere, non ius ciuile: & ita docent Petrus, Angelus, Cynum ſequuti. quia præſcriptio dat ius contra eum, qui dominium habet: ſed conſuetudo eſt ius aliquid conſtituens. At Rochus in ſuo tract. de conſuet. in c. vlt. de conſuet. §. Gloſſ. fin. Abbatis ſententiam non probat, ait enim ex Bar. & Bal. ſenten. in lu. ci. etiam eſſe neceſſariam præſcriptionem ad conſuetudinem, vt vim habeat. ſed certè quæſtio eſt nominis, non rei; nam ius ciuile, licet conſuetudinem nunquam dicat præſcriptam, & ius canonicum præſcriptam appellet, nihilominus ius ciuile vocat conſuetudinem diuturnam, longæuam, tenaciter obſeruatam, conſtat ex l. diuturna. cu. l. ſed ea quæ. l. Si de interpretatione. l. De quibus. ff. de legib. & in. l. vlt. l. 3. & l. 1. C. quæ ſit longa conſuet. at conſuetudo longa eadem eſt, quæ in iure canonico præſcripta appellatur, hoc eſt, curſu temporis inducta, & vim, & auctoritatem habens.

Octauo Quæritur, quotnam ſint neceſſaria, vt conſuetudo contra ius ſiue contra legem recepta, valeat iure præſcriptionis? Reſpondeo, præter ea, quæ paulo ante diximus requiri, vt conſuetudo ex certa ſcientia, non per errorem, & ignorantiam inducatur; hoc eſt, vt qui incipiunt legē negligere, ſcienter id faciant, non errore, & ignorantia moti quoniam actus ex quibus conſuetudo inducitur, debent eſſe voluntarij. Voluntarium autem cum errore, & ignorantia eſſe non poteſt. Gloſſa, & Abbas locis proxime citatis. Silu. conſuetudo. q. 4. verſicu. Quinto requiritur. Secundo, vt conſuetudo inducatur ab ijs, qui ſunt iure habiles, & idonei ad introducendū: nec enim pueri, amentes, peregrini, & externi conſuetudinem inducere queunt. Item, quando lege ſolum viri tenentur; fœminæ contra legem facientes nequeunt conſuetudinem inducere. Pari modo, ſi conſtitutio ſolum Clericos liget, ac teneat, ex actibus laicorum, non trahitur conſuetudo. ex quo fit, vt quando res non eſt iure talis, in quam leges, & iura præſcriptionis cadere queant, conſuetudo contra legem etiam per mille annos continuata non valeat, quia præſcriptio in ea re locū non habet. Explicabo rem. Laici nunquam poſſunt conſuetudinem inducere, quā aliquod ius ſpirituale ſiue Eccleſiaſticum ſibi vendicent, vt docet Abbas cum communi conſenſu cap. vlt. de conſuetu. n. 15. neque enim per vllam conſuetudinem etiam longiſſimam poſſunt acquirere ius excommunicatione, vel anathemate aliquem feriendi, remouendi ab officio, vel Beneficio, interdicendi ſacris, eligendi, creandiue miniſtros Eccleſiæ, beneficia conferendi, exigendi decimam, vel penſionem ex beneficio Eccleſiaſtico, abſoluendi à cenſuris, & pœnis Eccleſiaſticis. Ita preſbyter ſimplex nequit, vlla conſuetudine ſibi acquirere id, quod eſt proprium ſolius ordinis Pontificij; nam non poteſt conſuetudine induci, ut ſit ordinarius miniſter eorum ſacramentorum, quæ ſunt propria Epiſcoporum, qualia ſunt ſacramentum confirmationis, vel ordinis; ſicut nec Diaconus poteſt vſu ſibi vendicare ea, quæ ſunt propria ordinis ſacerdotij. Tertio requiritur, vt tradidit ſimiliter Gloſſa. eodem cap. & Abbas ibidem. n. 18. vt tota communitas, vel maior pars conſuetudinem inducat: neque enim poteſt à ſola minori populi parte conſuetudo introduci.

Nono Quæritur, An conſuetudo, quæ inducitur non contra legem vſu receptam, ſed præter legem, vel canonem debeat eſſe quaſi præſcripta, vt uim habeat? Reſpondeo, ex gloſſa. in c. vlt. de conſue. verb. legitimè. Felin. eo. cap. & tit. & c. 1. de treu. & pace. nu. 12. & 13. non debere. Plurimum enim intereſt, an conſuetudo contra legem receptā inducatur, an uerò præter legem. Nam quæ contra legem inducitur, eam non abrogat, donec ſit legitimo tempore quaſi præſcripta: at verò quæ præter legem inducitur, quaſi præſcriptione non indiget: quia lex non eſt, contra quam ſit opus præſcriptione. conſuetudo enim præter legem inducta ea vocatur, quæ moribus vtentium inducitur, vbi lex nulla eſt, quæ contrarium imperet, aut vetet. Quæres, an eiuſmodi conſuetudo vim legis habere queat niſi fuerit vtentium moribus approbata. Reſpondeo, non poſſe; & proinde debet induci ſcienter & animo, ac uoluntate obligandi; & ab his, qui poſſunt legem ponere, nimirū à populo, cuius etiam eſt præter Principem ſtatuta condere. Debet autem conſuetudo per eos populares induci, qui poſſunt quippiam ſtatuto decernere: non enim poteſt induci a pueris, amentibus vel externis. Item, debet vel à to-

A to populo, vel à maiori eius parte introduci. Deinde, ſciſcitabere, quantum temporis neceſſarium ſit, vt conſuetudo præter legem inducta uim legis accipiat? Reſpondeo, quando conſuetudo eſt præter ius ſiue Ciuile, ſiue Canonicum, teſte Abbate c. vlt de conſue. nu. 11. ex gloſſa. in cap vlt. de conſue. in 6. & in c. conſuetudo. d. 12. teſte etiam Felino c. ſupra citato, requiri, & ſufficere decennium, quoniam longum id tempus reputatur: dūmodo tamen in eo decennio actus ex quibus conſuetudo inducitur, frequenter repetantur, populo id uidente: nam, eo ipſo, expreſſe. uel tacite populus creditur conſentire. Si roges, an huiuſmodi conſuetudo, ex uno tantum actu gigni poſſit. Reſpondeo, cum Syluestro verbo. conſuetudo. q. 4. non poſſe, quia conſuetudo ſit ex actibus identidem repetitis: nec dici poteſt populi conſenſus adeſſe in vno, aut duobus actibus tantum, quoniam forte per errorem, vel ob cauſam vitandi alterius mali, populus unum, aut alterum actum contra ius permittit impune niſi quando vnus actus, ita cōtinuatur ad longum tempus, vt perinde ſit, ac ſi multi actus toto eo tempore replicarentur. V. G. confertur beneficium regulare clerico ſæculari, aut contra, beneficium ſæculare clerico regulari, & ab eo

B annis quadraginta poſſidetur: conſuetudo inducitur, & beneficium ſæculare ſit regulare, & contra c. cum de beneficio de præb. in 6. Pari ratione, ſit pons publicus, aut molendinum, & durat ad longum tempus: gignitur conſuetudo. Silu. loco citato ſequutus Abbatem. Ex dictis colligitur cōſuetudinem optandi præbendas in aliqua Eccleſia decem annorum ſpatio induci, vt ait Rochus. Item conſuetudo de oblationibus faciendis inducitur decennio. Abb. c. ſuam. de ſimon. Denique, an & in qua re conſuetudo ex uno actu poſſit induci, late tractat Rochus in tract. de conſuetu §. gloſſa fina. is, in ſeptimo requiſito ad conſuetudinem.

Decimo Quæritur, An quando lex expreſſis uerbis conſuetudinem improbat, & damnat, uideatur improbare tantum præteritā, an etiam futuram? quod eſt quærere, An per legem, quæ conſuetudinem tollit, ſublata cenſeatur præteritā tantum conſuetudo, an etiam futura, hoc eſt, An conſuetudo valeat contra legem expreſſim ei derogantem, ita vt denuo induci queat, licet fuerit per legem damnata, ac ſublata. Hanc quæſtionem tractat Couar. lib. 3. var reſolut. ca. 13. n. 3. & 4. & Rochus Curtius. ſuper c. vlt. de conſuetud.

C in primo fol. 51. colum 4 Duæ ſunt opiniones, prima eſt communi conſenſu iuriſperitorum recepta, quam ſequitur Sotus. lib. 1. de iuſt. & iure. q. 7. a 2. putans eiuſmodi lege etiam conſuetudinem futuram, & non ſolum præteritā tolli: quod probat quia conſuetudo contra legem vim non habet niſi conſenſu Principis expreſſo, vel tacito: ſed quando lex expreſſim tollit, damnat, aut improbat conſuetudinem contrariam, vt ſi dicat, nihil obſtante conſuetudine contraria, expreſſus eſt Principis conſenſus, ne conſuetudo vim habeat. ergo lex non ſolum præteritam conſuetudinem, ſed futuram etiam abrogat. Hoc idem tradiderunt Bartholus, Ioan. Andreas, Antonius Butrius, Ioannes Lignanus, Decius, Felinus, Alexander Imola, Paulus Lazarus citati à Couarru. lib. 3. varia. reſo. c. 13. nu. 3. & 4. Quod probant, quia lex eiuſmodi ſemper loquitur, l. Arianis. C. de Hæreti. ergo ſemper conſuetudinem damnat, vel improbat. Secunda opinio docet, denuo poſſe conſuetudinem induci, quamuis ſit per legem ſemel ſublata, & extincta: quia poteſt ex noua cauſa veroſimiliter non cogitata, aut ex antiqua non cognita, cum lex ferebatur, introduci. Sic Couarruuias loco citato, qui citat Abbatem, Gloſſam, Ge-

D minianum, vtrumque Cardinalem, Ioannem Imolam, Petrum Ancharanum, Baldum, Romanum, Iaſonem, Rochū approbantes Gloſſam in Clem. ſtatutum. de elect. verb. conſuetudine. Id dupliciter probant, Primo ex cap. Si Epiſcopus, De pœnit. & remiſſ. in 6. vbi dicitur nulla conſuetudine poſſe induci, vt quis ſine ſui ſuperioris conſenſu eligat ſibi confeſſarium, qui ipſum à peccatis abſoluat, & tamen ante Concilium Tridentinum, ſimplices presbyteri ſibi inuicem peccata confitebantur, à quibus abſoluebantur. Deinde, verba legis, quibus dicitur: (Non obſtante contraria conſuetudine,) non habent maiorem vim, quam ius ſcriptum: ſed contra ius ſcriptum poteſt conſuetudo introduci, ergo etiamſi ea verba in lege ponantur: Nō obſtante conſuetudine contraria, poteſt lex ipſa abrogari, ita vt conſuetudo in poſterum contra legem poſſit induci. Mihi itaque videtur dicendum; ſi lex conſuetudinem damnet tanquam iniquam, malam, vel cum iure diuino, aut cum ratione pugnantem, aut à bonis moribus diſſidentē quam-

libet

libet conſuetudinem, & præteritam, & futuram damnat: A quoniam eam conſuetudinem eo ipſo, quod vocat iniquam, & contra bonos mores, inſinuat eſſe contra ius gentium, Naturale, vel Diuinum, & propterea, tum præteritam, tum futuram conſuetudinem damnat, & abolet. Si vero lex ſolum conſuetudinem tollat verbis generatim aut ſimpliciter propoſitis, nimirum, Non obſtante contraria, vel quacunq. conſuetudine, vel, Nullo modo contrarium fiat, aut valeat, vel contrarium ſit irritum & inane, aut ſpeciatim, nihil obſtante hac, aut illa conſuetudine, ita tunc conſuetudo aufertur, & abrogatur, vt poſſit denuo contra legem induci, & hoc eſt, quod ſecunda ſententia tradidit, quoniam fieri poteſt, vt quod certo quodam tempore, tanquam malum lege prohibetur, progreſſu temporis mutatis rerum cauſis, & euentis deſinat eſſe malum. Item, quamuis lex conſuetudinem tollat ſimpliciter aut improbet, vel damnet, poteſt tamen contraria conſuetudine antiquari, quoniam cum lex ſit tantum ius ſcriptum, poteſt vſu, & more recepto tolli licet expreſſe, & abſolute lege ipſa vetetur, ne contraria conſuetudo vllius ſit momenti, aut ne conſtitutio more contrario abrogetur.

Quædam aliæ quæſtiones de Conſuetudine diluuntur: Cap. XVIII.

PRimo Quæritur, quænam conſuetudo dicatur eſſe ſecundum legem? Reſpondeo, eam duobus modis dici, primo, quia legem ipſam interpretatur, & declarat. Secundo, quia ipſam confirmat. Conſuetudo enim, quando eſt ſecundum legem, binas vires habet, vt docet ex Bartholo, & Baldo, Abbas, in cap. vlt. de conſuet. nu. 28. videlicet legē interpretandi, cap. Cum dilectus, de Conſuetudine, & in l. Si de interpretatione, & l. Minime: ff. de legibus: & confirmandi legem cap. Sopitæ de cenſibus, ubi ius conſuetudine dicitur adiuuari. ſæpe enim in medium producitur lex, & conſuetudo.

Secundo Quæritur, An quando conſuetudo, & vſus cōfirmat idem, quod conſtitutio decernit, abrogata conſtitutione ſublata quoque conſuetudo cenſeatur? Reſpondeo, ex gloſſ. in c. 1. de conſue. in 6. Abb. in c. vlt. de conſue. n. 21. quod ſupra iam dixi, Quandocunque ius commune abrogatur, tolli pariter ſtatutum, uel conſuetudinem, quæ ius illud commune continebat, & quæ ob frequentem vetuſtū morem confirmabatur; nec eſt neceſſe, ſpecialem fieri mentionem ſtatuti, uel conſuetudinis: vt ſupra indicaui.

Tertio Quæritur, An Conſuetudo legem præcedentem generaliter abroget, an ſpecialiter? Reſpondeo, cum Gloſſa in cap. 1. de conſue. in 6. Abb. in c. vlt. de conſue. nu. 34. ſi conſuetudo generalis ſit, hoc eſt, vbique introducta, tollit generatim legem præcedentem; ſi vero conſuetudo ſit ſpecialis, abrogat ſpecialiter eo loco, vbi viget conſuetudo.

Quarto Quæritur, An quando conſuetudo præcedat, per legem ſequentem tollatur? hanc quæſtionem ſupra tractaui, ad quam in præſentia breuiter etiam reſpondeo, Bartholus in l. De quibus, ff. de legibus, docet, Conſuetudinem in vniuerſum per legem ſequentem aboleri, quod probat ex lege, Prætor ait. ff. de ſepulcro violato: atque Pontificij iuris Doctores contrarium docere in cap. 1. de Conſtitutionibus in 6. Sed verius eſt, quod tradit Abb. in c. vlt. de conſuetu. n. 24. conſuetudinem priorem, ſi generalis ſit, per legem ſequentem tollit: non tamen eam aboleri, quæ eſt ſpecialis, quæque in certo loco viget, niſi fiat eius ſpecialis mētio. hoc enim aperte decernitur in cap. 1. De conſtitutionibus in 6. Vbi etiam ratio redditur, cur ſpeciales conſuetudines, & ſtatuta locorum per legem generalem ſequentem non abrogentur: quia Romanus Pontifex, vel Princeps, ſpeciales locorum conſuetudines, & ſtatuta ignorare probabiliter creditur. Vnde merito deducit Abbas: ſi ciuitas certi aliquid ſtatuat contra ſuam conſuetudinem, & morem, eo ipſo, eam conſuetudinem tollit, quamuis nihil eius meminerit, ciues enim minimè probabiliter ſuas conſuetudines neſcire creduntur.

Quinto Quæritur, An in iis, quæ ſponte, & vltro geruntur, conſuetudo inducatur vim habens ligandi conſcientiam? Reſpondeo ex Ange. conſuetudo. q. 20. Silu. conſuetudo 24. Ex Barth. Cyno, Inno. Ioan. And. Abbate, & alijs quos citat Silueſter. minimè: atque hæc eſt conſtans Canonici, & Ciuilis iuris Doctorum opinio. Vnde ſi quis alteri liberaliter quippiam donet, quamuis per multos annos donet, conſuetudo non inducitur, qua ei obligetur: vt ſi ruſticus per decennium par gallinarū obtulit liberaliter Principi quotannis, nunquam Princeps ius acquirit ab eo id exigendi, & poteſt ruſticus, quandocumque voluerit, voluntate mutata Principi nihil offerre. Ita etiam, ſi diues dux quot annis certam aliquam eleemoſynam in vſus Canonicorum, vel Religioſorum certi collegij ſponte ſua gratis, & liberaliter eroget, poteſt arbitratu ſuo ab ea largienda deſiſtere, nec Canonici, aut Religioſi poſſunt vi conſuetudinis eam eleemoſynam poſtulare. Ex quo deducunt Doctores, ſi quis frequenter quidem, ſponte tamen ſua, ac voluntate ſoleat ire ad certum molendinum, vel ad certam cuiuſpiam officinam emendi gratia, eum vi conſuetudinis nō compelli ad frequentandum, quamuis eo millies iuerit.

Vnde conſiderandum eſt, quod annotauit Sot. lib. 1. de iuſti. q. 7. a. 2. quandocunque populus, vel ciuitas certa ieiunia ſuſcipere, & ſeruare ſolet, aut dies certos religioſe colere, an ea obſeruet pietatis ſtudio, & affectu ſpontaneo, & voluntario: nam ex eiuſmodi obſeruatione quamuis ſæpius repetita nequaquam vis vlla legis exiſtit, ac ſurgit: at ſi ea

B obſeruet animo, & voluntate conſuetudinem inducendi, tunc vi cōſuetudinis, tanquam lege populus, ac ciuitas tenentur. Quæres, qua ratione diſcerni queat conſuetudo ab eo; quod ſponte & liberaliter fieri ſolet? Reſpondeo, quandocunque populus, aut ciuitas dies feſtos vſu, & more colit, & obſeruat, ſi id vſu recepto à maioribus ſeruet, conſuetudo vim legis habens cenſetur. Idem quoque iuris eſt, ſi ita ex more ſeruet, vt eius conſuetudinis memoria nō extet, quandonam ea introduci cœperit. Item, ſi ambiguū ſit, conſuetudine necne res obſeruetur, tutius eſt exigendi, & proinde exiſtimandum eſt, eam eſſe conſuetudinem legis vim, & rationem habentem. Quando verò certo, aut veriſimiliter conſtiterit, dies feſtos celebrari; aut ieiunia ſuſcipi, & coli voluntariè pio duntaxat, & religioſo affectu, non eſt conſuetudo pro lege habenda. Ex his omnibus perſpicitur, ſi peregrinus, vel alius è longinquo veniens frequenter hoſpitio ab aliquo viro, certo in loco excipiatur, eum non acquirere ius, quo ſibi hoſpitium debeatur, quia ſemper excipitur iure hoſpitalitatis, & charitatis, & proinde conſuetudo vim legis habens nequaquam inducitur.

C Annotandum tamen eſt, alij quando conſuetudine ius acquiri in iis, quæ ſunt liberæ facultatis. Nā ut docet Abbas, loco citato apud Silueſtrum indigenæ, & incolæ, qui in vno oppido commorantur, conſuetudine poſſunt ius acquirere ligna cædendi, lapides effodiendi, animalia paſcendi, piſcandi, venandi in prædijs, & agris, & fluuio alterius populi, uel ciuitatis, dummodo conſuetudo non ſit per vim inducta, vt colligitur ex l. Venditor, §. Si conſtat, ff. communia prædiorum.

Sexto Quæritur, An quando conſuetudo contra legem inducitur vim, & auctoritatem habet ſtatim poſt decennium, ſi ſciente Principe, & tolerante inducta ſit per decennium: hanc quæſtionem tractant Felinus, & poſtea Rochus, in qua duæ ſunt opiniones, prima docet vniuerſim omnem conſuetudinem contra legem, vel canonem venientem valere, ſi ſciente Principe, & impune permittente per decennium fuerit introducta: quoniam eo ipſo, quo princeps ſcit, & impune permittit, creditur ius ipſum relaxare. Sic Antonius. Phili. Corneus, Oldradus, quos citat Rochus in ſuo tra. de conſuetudine, §. Gloſſa finalis.

D Sed Abbas in c. vlt. de conſue. hanc ſententiam improbat, quia nullo iure fulcitur, & quia multa per patientiam tolerantur, in quibus conſenſus deficit. c. cum iam dudum ad finem. de præb. Secunda opinio cenſet generatim nullam conſuetudinem contra canonem valere ante quadraginta annorum ſpatium, & contra legem ante decennium, etiam ſciente, & patiente Principe, niſi eam expreſſim approbet, ita vt ius ipſum relaxet. Sic Abbas, Felinus, & communis opinio, vt teſtatur Rochus, de conſuetudine §. Gloſſa finalis in ſecundo requiſito poſt quæſtionem ſecundam. verſ. ratio limita.

Septimo Quæritur, An quando conſuetudo contra canonem, uel legem eſt inducta, valeat, ſi ignorante principe fuerit introducta: hoc eſt, an ut vim, & auctoritatem contra ius commune habeat, neceſſe ſit, vt ſciente principe, uel eo, qui ius concedere poteſt, inducta ſit. gloſſ. in c. vlt. de cōſue. ver. legitime. inter alia, quæ requirat ad conſuetudinē, quartum eſt, vt inducatur ſciente principe, vel eo, qui poteſt ius concedere, ſic etiam alia gloſſa in c. Frustra diſt. 8.

Oldra.

Oldra.conſ.137. Sed oppoſitum ſentit, ac docet Abbas, Antonius, Alex. Barba. Philip. Corneus, quos citat, & ſequitur Rochus, in ſuo tracta. de conſue. §. Gloſſa finalis. §. quartum requiſitum, & ait, hanc eſſe communem ſententiam. Et hæc eſt vera: quia ſufficit generalis principis cōſenſus, quo tacitè vult, vt vim habeat conſuetudo, ſi fuerit rationabilis, & legitimè præſcripta. Nam in. c. vlt. de conſue. hæc duo neceſſaria eſſe dicuntur, & nihil aliud præterea: & huic iuri Princeps conſentire debet.

Octauo Quæritur, An ſint aliquæ leges vel canones cōtra quos conſuetudo nō valeat, niſi ſciente, & patiēte principe. Duas opiniones inuenio. Vna docet, quatuor eſſe, in quibus conſuetudo induci non poteſt, ita vt vim habeat, niſi principi nota ſit, & ab eo permiſſa. Primum eſt, quando conſuetudo introducitur in ijs, quæ ſacramentalia dicuntur iure communi conſtituta. Vnde non valet conſuetudo ignorante Romano Pontifice, quā ſecundis nuptijs benedictio nuptialis adhibetur, etiam ſi vir ducat puellam virginem. Item, non valet conſuetudo niſi Rom. Pontifice ſciente, quā puellæ corruptæ, cum religionem profitentur, ſacrantur. Secundum eſt, non ualet conſuetudo niſi ſciente Principe quando inducitur in ijs, quæ ſunt principi iure cōmuni reſeruata. Tertiū, quando inducitur cōtra ius, quod iubet aliquid, quod eſt vtilitate publicum. Quartum, quando introducitur contra legem, vel canonem expreſſim conſuetudinem improbantem: & hæc eſt communis opinio doctorum, vt teſtatur Rochus, loco ſupra citato, vbi in ſingulis his quatuor, citat multos auctores, tum iuris Canonici, tum ciuilis. Cæterum altera opinio docet, vniuerſim nunquam requiri ad conſuetudinem contra legem, vel canonem, ſcientiam, & patientiam principis, dummodo ſit legitimo temporis curſu confirmata: videlicet, contra canonem, quadraginta annorum ſpatio: contra legem, decennio. Sic Rochus, & ſic etiam Couar. de matri. p. 2. c. 6. §. 10. nu. 19. & probant quia in c. vlt. de conſuet. nihil aliud requiritur, niſi vt conſuetudo ſit rationabilis, & legitimè præſcripta, certè valde probabilis eſt hæc opinio: & magis mihi placet.

Ad argumentum verò contrarium Reſpondeo, conſuetudinis vim, & auctoritatem non ex ſola populi voluntate proficiſci, & pendere, ſed ex tacito etiam principis conſenſu, non quidem eo, quem primæ opinionis auctores requirunt, nimirum vt conſuetudinem contra legem princeps ſciat, ac toleret, ſed eo, qui ſemper adeſt in tacita conditione, qua leges feruntur ad populum, & promulgantur. Lex enim ea conditione fertur, vt ſi vſu recipiatur, vim habeat, & omnium conſcientias obſtringat; ſin minus, neminem teneat. Similiter, cum lex eſt vſu recepta, adhuc tacita conditione pendet, vt niſi contraria conſuetudine abrogetur, vim ſuam retineat; ſin minus, amittat.

Nono Quæritur, An vt conſuetudo præter legem introducatur, neceſſaria ſit ſcientia principis? quod eſt quærere, An ignorante principe, induci queat conſuetudo præter legem: Ratio quæſtionis eſt, quia lex non poteſt conſtitui ſola voluntate populi principi ſubiecti, ergo nec conſuetudo, quæ vim legis habet, a ſolo populo abſque tacito principis conſenſu, qui eius requirit ſcientiam, introduci poteſt. Hoc argumento permoti alij quidam ſenſerunt, ad huiuſmodi conſuetudinem requiri principis ſcientiam. Sed exiſtimo dicendum, non requiri, vt princeps ſciat, ac toleret conſuetudinem, quoniam principe prorſus ignorante poteſt conſuetudo, quæ eſt præter legem gigni, & confirmari, nam iuris communis, & Ciuilis, & Canonici eſt, vt conſuetudo præter ius in rempublicam inuecta vim legis acquirat. nec alicubi eſt iure decretum ad id neceſſariam eſſe ſcientiam, & patientiam principis. Ad obiectionem verò ſupra poſitam reſpondeo, populum, licet ſuam poteſtatem in principem tranſtulerit, poſſe tamen aliqua ſine principe ſtatuta condere, non quidem contra ius commune, vel legem principis, ſed præter ius, & legem communem: & pari modo poteſt leges, & conſuetudines inducere, quæ ſi ſint contra ius commune, aut legem principis, eum tacitum conſenſum requirunt, quem quæſtione præcedenti explicauimus. Si uero præter ius, & legem communem ſint, nullum alium principis poſtulant conſenſum, niſi quod iure ipſo, tum Ciuili, tum Canonico introduci queunt: & curſu temporis legitimo confirmatæ ſiue ignorante, ſiue ſciente principe vim, & auctoritatem habent.

Decimo, An ſtatutum vel Canon conſtituens ipſo iure, vel facto pœnam excommunicationis, vel ſuſpenſionis in A eos, qui non paruerint, conſuetudine abrogari queat? Quidam, vt teſtantur Silu. verbo. conſuetudo. q. 1. & Angelus eo. verbo q. 10. Senſerunt tolli nō poſſe. Sed verius eſt, quod Abbas, Antonius, Innocentius in. c. 1. de tregua, & pace, & Cardina. in prolo. Clem. Ange. & Silue. tradiderunt; etiam abrogari poſſe: Canonem quidem, ſpatio quadraginta annorum: ſtatutum verò decennio. Ex quo fit, vt conſuetudine præſcripta contra facientes, nec Canonem, nec ſtatutū violent; nec ullam pœnam incurrāt, ij verò, qui ante quā ſit præſcripta conſuetudo, ius non ſeruant, ſicut peccant, niſi bona fide aliunde excuſentur, ſic pœnam excommunicationis, vel ſuſpenſionis contrahunt, eo quod ſit ipſo iure lata, & conſtituta in eos, qui non obtemperant iuri. Sed dubium quæſtionis eſt, an pœna huiuſmodi excommunicationis, vel ſuſpenſionis ipſo iure lata, cōſuetudine tolli queat, canone ipſo, vel ſtatuto non ſublato per conſuetudinem, ſed adhuc ſuam vim, & auctoritatem retinente. Sunt tres opiniones, Prima docet, quandocumque lex ipſo facto, vel iure, pœnam conſtituit, conſuetudine contraria minime tolli poteſt: quando vero lex pœnam continet, non ipſo facto vel iure latam, ſed à Iudice ferendam, contraria conſuetu- B dine aboleri poteſt, ſic quidam, vt refert Ioan. And. c. 1. de treuga, & pace. Quod probant ex eo, quod pœna legis ipſo facto, vel iure conſtituta contrahitur, ſtatim atque lex violatur; ergo ſi lex abrogata non ſit, & pœnam contineat ipſo facto latam, conſequens eſt, vt qui legem non ſeruat, eo ipſo pœnam incurrat. Secunda opinio diſtinguit: Si lex (inquit) lata ſit in bonum priuatorum, pœna non contrahitur, etiamſi ipſo facto, vel iure ſit lata; ſi verò lex condita ſit in honorem, & cultum Dei, vel in communem Reipublicæ ſalutem, pœna debetur, ſi ipſo facto, vel iure ſit conſtituta: non tamen ſi eſt a Iudice inferenda. Sic Anton. c. 1. de treug. & pace, quia lex lata in bonum priuatorum ſicut tolli poteſt pacto, & renunciatione, vt doctores aiunt in l. de quibus. ff. de legi. ſic etiam poteſt conſuetudine abrogari. Tertia opinio, abſolutè, & ſimpliciter docet niti, & poſſe pœnam tolli, quamuis lex ipſa, quæ eam pœnam imponit, non ſit per conſuetudinem abrogata, ita vt conſuetudo tunc contra pœnam vim habeat, contra legem non itē. Ita gloſſ. in c. cum multæ 15. q. 8. Abb. Ioann. And. Inno. Hoſt. in c. 1. de treu. & pace. Silu. conſuetudo. q. 7. & q. 11. C Ange. eo. verb. nu. 10. Hæc opinio eſt vera: quoniam ſicut lex conſuetudine abrogatur, ſic etiam pœna legis poteſt conſuetudine auferri non ſublata lege: potuit etenim lex recipi, non recepta pœna. Ergo poteſt pœna tolli lege ipſa non abrogata. Probat gloſſa: quoniam lege Canonica conſtitutum eſt, vt filij Presbyterorum ex ſacrilegio procreati ipſo facto ſint Eccleſiæ ſerui, cui eorum pater inſeruit: & tamen quia Eccleſia non ſic punire conſueuit, ea pœna filij Presbyterorum minime afficiuntur. Ex quo fit, vt ſi Epiſcopus conſtitutionem ſancierit, ne fœminæ certo quodam veſtitus genere utantur, alioqui ipſo facto excommunicationis vinculo teneantur, eiuſmodi pœnam non contrahent fœminæ contra facientes, ſi non ſit vſu recepta, aut ſi contraria conſuetudine ſublata ſit conſtitutio. Sed eſt ſecundum aliquos animaduertendum: quandocumque canon vel ſtatutum præcipit aliquid, quod non erat alioqui ullo iure imperatum, aut prohibet, quod non erat alio iure communi interdictum, & ipſo facto, in eos qui non obtemperant, pœnam excommunicationis conſtituit, pœ- D na contrahitur, quamdiu canon, vel ſtatutum vim obligandi habet, & non ſeruatur; & hoc probat argumentum eorum, qui primam ſententiam ſequuntur, quoniam eo ipſo, quod conſtitutio violatur, pœna contrahitur, at ſi conſtitutio per conſuetudinem fuerit abrogata, nullam pœnam incurrunt, qui contra faciunt: eo quod conſtitutio vim, & auctoritatem amittit, ſi tamen ſint aliæ pœnæ quales ſunt bonorum iactura, libertatis amiſſio, non contrahuntur ipſo facto, niſi exigantur, quando uſu receptum eſt, vt etiam ſi conſtitutio vigeat, pœnæ ſimiles non debeantur, niſi petantur. Cæterum alij generatim ſentiunt, pœnam, quæcūque ſit illa, etiam excommunicationem aliquando per conſuetudinem tolli, lege uel canone non abrogato, quoniam ſicut initio poteſt lex, uel canon vſu recipi, non recepta pœna, ſic poteſt pœna per conſuetudinem contrariam tolli, non ſublata lege. Quare quid dicendum, ſi conſtitutio ipſo facto, uel iure excommunicationis pœnæ ſubijciat eos, qui eam non ſeruant, cum tamen lex lata ſit de ijs quæ alioqui iure Diuino, uel naturali ſunt conſtituta, utpote ſi lex, pœna excommunicationis [illegible] ipſo facto fures, vel ſacrilegos,

A crilegos, vel adulteros, an fures incidant in eiuſmodi poenam? Quæſtionem mouet ratio à peccato ſumpta: nam fures, adulteri, vel ſacrilegi delinquunt, eo quod conſuetudo ius Diuinum, vel naturale non abrogat, ergo, eo, ipſo, poenã excommunicationis incurrunt, ſiquidem eam, ipſo facto, irrogat conſtitutio. Reſpondeo: ſicut lege humana manente, poteſt poena, quæ non ſit excommunicatio, conſuetudine abrogari; ita etiam poena excommunicationis poteſt vſu, & more tolli, lege naturali, vel Diuina non ſublata, conſtitutio enim, quæ irrogata poena excommunicationis furtum, ſacrilegium, vel adulterium prohibet, poteſt permanere, vt eſt diuini, vel naturalis iuris, non tamen, vt eſt humani: ac proinde poteſt more, & vſu eſſe receptum, ne excommunicationi fures, ſacrilegos, vel adulteros ſubijciat: quamuis conſuetudo nihil impediat, quo minus furtũ, adulterium, & ſacrilegium ſint diuino, vel naturali iure damnata. Et cum obijcitur: peccant fures, ergo in excommunicationem incurrunt. Reſpondeo, eos quidem peccare, ius naturale, vel diuinum perfringendo; non tamen conſequitur, vt excommunicationem contrahant, quam conſuetudo ſuſtulit, quia etiam ipſa conſtitutio, vt eſt humani iuris, per conſuetudinem ſublata cenſetur, eo ipſo, quo ex- B communicatione non afficiuntur, qui contra faciunt. Ex his omnibus plane liquet. quid ſit dicendum de ea conſtitutione à Paulo Secundo edita, quæ incipit, Ambitioſæ, inter communes. de reb. Eccleſ. non alien. qua ſtatutum eſt, ne res Eccleſiaſticæ, vel fructus beneficiorum Eccleſiaſticorum vltra triennium locentur, niſi in caſibus iure conceſſis: alioqui grauiſſimæ poenæ, & cenſuræ irrogantur ijs, qui contra fecerint: de qua Pontificia lege variè auctores ſcripſere. Breuiter tamen dicendum arbitror, eam conſtitutionem non eſſe vbique vſu receptam; alicubi vero receptam quidem, ſed ex aliqua parte dumtaxat. In ea decernitur, ne vltra triennium locatio fiat: eiuſmodi triennium alicubi vſus interpretatur, quando res talis eſt, ut non ſoleat ſingulis annis fructus reddere, ſed ſecundo quoque anno, appellatione Triennij, intelligatur ſex annorum ſpatiũ. Et quando res non niſi tertio quoque anno fructum facere ſolet, nomine Triennij accipiatur nouem annorum tempus. Porro ſic conſuetudo eam conſtitutionem interpretatur, quia mens Pontificis videtur fuiſſe, vt conductor frui tribus annuis fructibus commodè queat. Item, eandem cõ- C ſtitutionem uſus declarat, nequaquam intelligi de domibus, quas Eccleſiæ, uel Beneficiarij poſſident iure ſui Beneficij, ſed de prædijs, agris, & alijs poſſeſſionibus. Patet etiã, quid dicendum ſit de alia conſtitutione Pontificia, quæ incipit, Periculoſo, de ſtatu Regularium in 6. vbi præcipitur vt ſacratæ Deo foeminæ clauſuram ſeruent: quæ conſtitutio, quia non erat vſu recepta, renouata eſt in Concil. Tridentino ſeſs. 25. c. 5. & à Pio Quinto in alia conſtitutione edita, cuius initium eſt: Cura paſtoralis, & à Greg. XIII. in ea, quæ incipit: Deo ſacris: & tamen multis in locis ſanctimoniales clauſuram non ſeruant, prætexentes, eiuſmodi conſtitutiones non eſſe more, & vſu receptas. De qua re ſuo loco dicemus.

Vndecimo Quæritur, quis poſſit conſuetudinem introducere? Reſpondeo, eos, qui poſſunt ſtatuta condere: vnde pueri, amentes, & alij ſimiles nequeunt conſuetudinem inducere: nec foeminæ in ijs, quæ ſunt virorum. Nonnunquam tamen poſſunt conſuetudinem introducere, etiam qui nequeunt ſtatuta condere. Nam clerici contra cano- D nes poſſunt conſuetudinem inducere, cum tamen nequeant ſtatuta componere, vt dicam inferius. Sed dubiæ eſt quæſtionis, quare clericorum conſuetudines contra canones valeant, & non ſtatuta, cum laicorum ſtatuta vim etiã habere ſoleant contra leges ſuorum principum. Abbas. c. vlt. de conſuetudine, reſpondet, quia leges ciuiles conſtitutæ ſunt ob bonum commune, vel priuatum ciuium, & ideo principes voluerunt, vt poſſint ciues ſtatuta condere contra leges, quoniam iure ſuo, & commodo cedere queunt; at canones ſunt inſtituti ad cultum, & honorem Dei, ad peccatum vitandum, ad conſcientias hominum, & mentes dirigendas, quo iure clerici cedere nequeunt, & ſi contra canones ſtatuta componant, cenſentur temeraria, & ambitioſa, vt Felin. in c. ſuper his, de maio & obe. & Alexandrinus in. c. Fruſtra d. 8. hanc rationem improbant: nam multi ſunt canones conſtituti ad bonum commune, uel priuatum clericorum, quales ſunt canones de iudicijs, & litibus, & ideo Felinus, & Alexandrinus, & Rochus, in ſuo tracta. de conſue. ſ. Gloſſa finalis, in ſecundo requiſito, Reſpon- A dent aliter, quia Princeps Ciuilis habet ſuam poteſtatem à populo: at Eccleſia habet proximè à Deo. Cæterum, breuius reſpondeo, rationem eſſe, quia leges, & Principes voluerunt, vt ciues ac populi poſſent contra leges ipſas ſtatuta condere, vt colligitur ex l. omnes populi, ff. de iuſt. & iure. At nuſquam ius canonicum permittit, vt Clerici cõtra Canones ſtatuta decernant. & ponant: & tamen concedit, vt clericorum conſuetudines contra Canones vim, & auctoritatem habeant. hoc autem iura ipſa voluerunt, quia difficilius eſt, tot populos, quot eſſe ſolent in principum poteſtate, una lege obligare, quam clericos, & Eccleſias vno Canone tenere. Quæres an Canonicorum Collegium poſſit conſuetudines inducere ſine ullo Epiſcopi conſenſu? Reſpondeo, ut in cap. Cum conſuetudinis, de conſuetudine, aperte decernitur: Collegium Canonicorum nec poſſe conſuetudines nouas inducere, nec ueteres mutare ſine Epiſcopi conſenſu.] quod locum habet in conſuetudinibus, quæ in negocijs magnis, & arduis uerſantur, qualia ſunt in ijs rebus, quæ pertinent ad communem Eccleſiæ, cuius ſunt Canonici, ſtatum, uel ad ipſius Epiſcopi iura. In negocijs tamen exiguis, qualia ſunt, quæ ad ipſum Collegium B ſpectant, poteſt, quia in his etiam ſine Epiſcopo ſolet quippiam ſtatuto decernere, nimirum quãdo, quo loco, & quo modo debeant Canonici congregari, quo pacto quiſque ſuffragium ferat, quo loco, & ordine ſedere debeat; quemadmodum diſtributiones quotidianæ ſint diuidendæ. Abbas in c. Cum conſuetudinis, de conſuetudine, in 4. & gloſ. cap. 2. de Verborum ſignificat. in 6. & videtur colligi ex c. Edoceri. de Reſcriptis, & ex l. Neque ſocietas, ſ. Quibus autem. ff. Quod cuique uniuerſitatis nomine. Præterea, Principe ſciente & tacente, immo etiam ignorante, ut dixi ſupra, omnis ciuitas populuſue ſubiectus poteſt conſuetudinem inducere, non ſolum præter, uel ſecundum, ſed etiam contra ius promulgatum, & uſu receptum, immo contra legem explicite conſuetudini derogantem, & contra ius, quod tum auctoritate, tum utilitate eſt publicum, & contra ea, quæ ſunt ipſi Principi reſeruata: quoniam ut habet communis opinio, conſuetudo, lex tacita appellatur: & à lege ſiue iure ſcripto ſolum differt, quod lex expreſſo Principis, aut populi conſenſu ſancitur, conſuetudo uero ex ſimilium actuum frequenti repetitione, & tacito princi- C pis, aut populi conſenſu exiſtit, ac ſurgit, & ex cap. ult. de conſue. ſolum requiritur, ut ſit rationabilis, & legitimo temporis curſu cõfirmata. Inſuper, omnis ciuitas populuſue nulli principi ſubiectus, ſicut poteſt expreſſo conſenſu ſtatuta condere, ac ponere, ſic tacito poteſt quoque conſuetudinẽ, ſiue ſecundum, ſiue præter, aut contra legem, & ius inducere. Tunc autem eſt tacitus populi conſenſus, quando ſimilium actuum frequentem replicationem populi aut ciuitatis maior pars nouit, ac tolerat. Item, regio, prouincia, ciuitas, uniuerſitas principi ſubiecta poſſunt præter, & ſecundum ius, conſuetudinem inducere inſcio principe: immo etiam contra ius, & legem: quoniam etiamſi contra legem principis communeue ius ſtatuta condere nequirent, ut nequeunt clerici contra Canones ſtatuta decernere: nihilo minus, ſicut & Clerici contra Canones conſuetudines introducunt, ſic poſſunt leges, & iura conſuetudines inducere, propterea quod & iure Ciuili, & Canonico conſtitutũ eſt, ut ius ſiue lex, ſiue Canon communis, more, & uſu abrogari, & tolli queat. Ad hæc, uniuerſitas hominum com- D muniter uiuentium principis, uel Reipublicæ auctoritate approbata, ſiue Scholaſticorum, ſiue Doctorum, ſiue mercatorum, & negociatorum, ſiue medicorum, ſiue artificũ, vel opificum, poteſt non quidem contra ius, & legem communem, ſed præter, & ſecundum ius conſuetudines inducere. Quo ſit, vt inter Magiſtratus, & Iudices in iudicando ſoleat mos introduci, qui vocatur ſtylus; vt ſtylus Curiæ Romanæ, ſtylus Cancellariæ. Differt tamen ſtylus à conſuetudine, tanquam ſpecies, & pars à genere, & toto, Conſuetudo enim vniuerſe eſt ius non ſcriptum ex actibus ſimilibus repetitis introductum; Stylus uero eſt ius non ſcriptum, ex actibus iudiciarijs inductum, vt docet ex Bartholo, & Cyno Salycetus in l. Conſuetudinis. C. quæ ſit longa conſuetudo.

Duodecimo Quæritur, An conſuetudo Laicorum liget Clericos? Reſpondeo ex communi Ciuilis, & Canonici iuris interpretum ſententia, non ligare. Ita Cynus, Abbas, Antonius Butrius, Geminianus, & alii, & colligitur a contrario ſenſu ex cap. vlt. de uita, & honeſtate Clericor. ad finem, & ex cap. vlt. de rebus Eccleſiæ non alienandis. Hoc

In l. omnes popu. ff. de iuſt. c. Eccleſ. de conſtit. c. 1. de immu. Eccle. in 6.

autem intelligitur eo modo, quo paulo ante dixi: videlicet, ſtatutis laicorum minime Clericos teneri, in ijs nimirum, quæ libertati, immunitatiue Eccleſiaſticæ nocent, vel incommodant. hoc enim eſt, quod in c. vlt. de rebus Eccleſiæ non alie. & in c. vlt. de vita, & honeſtate Clericorum, indicatur.

Decimotertio Quæritur, An conſuetudo teneat, ac liget externos, & peregrinos, non ſolum indigenas, & incolas? Reſpondeo, Conſuetudinibus populi, vel ciuitatis externos non teneri. Ita omnes Ciuilis, & Canonici iuris Doctores. Hoc autem intelligi debet eo modo, quo ſupra à nobis dictum eſt, externos eſſe liberos, & immunes à ſtatutis videlicet in hunc modum. Viatores ac cæteri iter facientes non tenentur cõſuetudinibus receptis in locis, per quæ tranſeunt, uel in quæ veniunt animo, & uoluntate recedendi, non ibi commorandi. At uero ratione contractus, vel domicilij, vel rei in loco ſitæ, aut ratione delicti commiſſi, externi conueniri, ac iudicari poſſunt iuxta ſpeciales receptas in loco conſuetudines; cum tamen alioqui coram Iudice originis, aut domicilij conueniri deberent. Hinc perſpicitur quid ſit in multis, de quibus dubitari ſolet, dicendum. Hiſpani, Galli, Poloni, & Germani veniunt in Italiam, cõtra Itali alio extra Italiam ſe conferunt: ſinguli quandiu extra patriam alibi commorantur, vel alio ſe recipiunt voluntate commorandi in eo loco, tenentur conſuetudinibus, in eo loco receptis, quales ſunt ieiunij, abſtinentiæ, diei feſti colendi, & aliæ ſimiles, & liberi ſunt a conſuetudinibus in patria viſitatis. At ſi extra patriam alio ſe conferant non voluntate commorandi in eo loco, ſed ſtatim recedendi, vel illuc tranſeundi, non ligantur conſuetudinibus in eo loco receptis, quoniam non in eo loco commorantur, aut domicilium poſuerunt. Hiſpani igitur vel terreſtre iter faciẽtes per Galliam, vel nauigantes, & ad Gallorum portus naufragijs appulſi non tenentur moribus receptis in Gallia. Cæterum Græci, & orientales clerici, vel laici quamuis inter Latinos commorentur, aut contra Latini inter Græcos patrios mores obſeruant, eo quod Eccleſia id permittit, ne cogantur nouos mores addiſcere, & veteres deponere, quod eſſet durum, & difficile, cum ſint plurimum diuerſi. Gloſſa in c. illa. d. 12. verbo. uenerit. & c. quæ contra. d. 8. docet. viatores, cum in aliquem locum ueniunt, teneri conſuetudinibus in illo loco receptis, ſi ibi ſint moraturi ſecus vero ſi confeſtim ſint ex eo loco receſſuri, Ambro. in c. illa d. 12. ſic ait tu ad quamcunque forte Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquam non uis eſſe ſcandalum, nec quemquam tibi, & Auguſt. in c. quæ contra. d. 8. dicit, pactum gentis, aut ciuitatis conſuetudine, aut lege firmatum, nulla ciuis, aut peregrini libidine violetur. hæc ille. Viatores igitur confeſtim profecturi, tranſituri, receſſurique non tenentur conſuetudinibus receptis in loco, per quem tranſeunt, uel ad quem veniunt. Poſſunt tamen, & debent eas conſuetudines ſeruare, ne alijs cauſam præbeant offenſionis.

Decimoquarto Quæritur, An conſuetudo liget ſubditos, qui extra territorium perperam faciunt. Reſpondeo, Minime: idem enim iuris eſt de conſuetudinibus, quod de ſtatutis: at ſtatuta ſubditos, qui extra territoriũ delinquunt, non tenent. eſt enim in cap. Vt animarum §. 2. De conſtitutionibus in 6. conſtitutum, ne, ſi Epiſcopus excommunicationis pœnam irroget omnibus furtum committentibus, eo ſtatuto comprehendantur ſubditi furtum extra Epiſcopi territorium perpetrantes.

Decimoquinto Quæritur, An conſuetudo poſſit vno tantum actu generari. Hac quæſtionem ſuperius ex parte tractaui. breuiter dicendum. Quoſdam putaſſe, poſſe: Contra alij id communi conſenſu refutant, eo quod cum ipſa conſuetudinis notione, & ſignificatione pugnare uideatur. Eſt enim conſuetudo ex pluribus ſimilibus actibus comparata, hoc eſt, ex actu diuerſis temporibus ſæpius repetito, cum quippiam à paucis quibuſdam factitatum, multi poſtea ſecuti, imitatique ſunt. Dicendum igitur exiſtimo, ſi proprie de conſuetudine loquamur, eam non niſi multis actibus induci poſſe; at uero ex vno tantum actu potiſſimum inſigni incipit conſuetudo gigni, & introduci, quia cum actũ cæteri imitantur, & ſequuntur Item, ex vno actu, cumque populo, aut eius maiori parte ſciente, & tolerante, aliquando quidpiam in conſuetudinẽ venit, quia populus id ſciens expreſſim, uel tacite vult, vt pro conſuetudine habeatur, atque hoc, opinor, auctores contrariæ opinionis voluiſſe: ſed propterea conſuetudo non eſt, ſed tacitus quidam populi

A conſenſus, quo alius iure poſſit illud idem efficere. de hac quæſtione latè agit Rochus in ſuo tract. de conſue. §. Gloſſa finalis, in ſeptimo requiſito Si quæras quot actus repetiti neceſſarij ſint, vt dicatur frequentia actuum. Reſpondet Rochus, eſſe aliquorum ſententiam, quos ibi refert, id relinqui iudicis, vel boni viri arbitrio. Alios uero ſentire, tot actus requiri, vt probabiliter credamus, eos in notitiam populi veniſſe, ipſe uero ex gloſſis, & alijs multis docet, ſufficere tres actus, quia quod ter fit, in iure dicitur fieri frequenter, & tres dicuntur plurimi, uel plures, immo etiam ſatis eſſe, ſi quid bis fiat, quia quod fit bis, etiam in iure dicitur ſæpe fieri.

Decimoſexto Quæritur, quid diſcriminis ſit inter conſuetudinem, & præſcriptionem? Reſpondet Silu. conſuetudo. q. 22. ex Abbate, Baldo, & alijs in c. vlt. de conſuet. hæc duo in multis differre. Præſcriptio enim primo conſiſtit in rebus immobilibus, tum corporalibus, tum incorporalibus; at vero conſuetudo ſolum locum habet in corporalibus, ut in ſeruitutibus, iuriſdictionibus, electionibus, & alijs eiuſmodi. Secundo, præſcriptione acquiritur ius priuatæ perſonæ; at uero conſuetudine non acquiritur ius priuatæ

B perſonæ; item conſuetudine non acquiritur ius magis vni, quam alteri, ſed toti reipublicæ, & communitati. Tertiò, præſcriptio dat ius vni contra ius, quod alter habet, at vero conſuetudo dat ius contra legem, vel præter, aut ſecundum legem. Poſtremo, ad præſcriptionem requiritur titulus, & bona fides; at vero in conſuetudine ſufficit certus cuiuſdam temporis lapſus, non titulus; & ideo verum eſt id, quod ſupra explicuimus, conſuetudinem non proprie præſcriptam, ſed quaſi præſcriptam vocari, quia certi temporis ſpatio exacto conſuetudo locum, & vim habet, ita vt iuris, ac legis poteſtatem acquirat, & comparet: & tunc in iure canonico præſcripta dicitur, in iure ciuili diuturna, longa, tenaciter obſeruata, vt ante iam dixi.

Quædam conſuetudines contra ius commune inducta diſcutiuntur. Cap. XIX.

C QVoniam ſupra tradidimus, conſuetudinem aliquando eſſe contra ius, aliquando præter, vel ſecundum ius; præſenti capite quædam pauca dicemus de ijs conſuetudinibus, quæ contra ius inducuntur.

Animaduertendum eſt conſuetudinem, aut in faciendo, aut in non faciendo conſiſtere. In faciendo, veluti conſuetudo, qua parentes filijs impuberibus teſtamenta faciunt, l. Moribus, ff. de vulgari, & pupillari ſubſtitutione. Item, vt prodigis, qui agnatis carent, bonis ſuis interdicatur. l. 1. ff. De curatoribus, furioſo, vel alijs extra minores, dandis: vt tutor detur mulieri pupillo, ne qui cum tutore ſuo litigare vult; vt arrogatus omnia bona ſua faciat arrogantis. In non faciendo uero conſuetudo conſiſtit; nimirum, vt mulieres, & ſerui ciuilibus officijs non fungantur, l. Cum prætor, ff. de iudicijs. Vt cognatas quaſdam ducere in matrimonium non liceat. l. Sororis, ff. de ritu nuptiarum. Vt mariti, & vxores nihil ſibi inuicem donent. l. 1. ff. De donationibus inter virum, & vxorem. Vt qui non propriam, ſed alienam iuriſdictionem habet, eam alteri non mandet, l. More maiorum, ff. de Iuriſdictione.

D His annotatis, in primis conſuetudo qua Epiſcopus, vel patronus portioni presbyteris Parochis congruenti, & debitæ aliquid detrahit, condemnatur cap. Extirpandæ de Præben. quæ iure tollitur, quoniam iure naturali, & diuino, Eccleſiarum miniſtris commoda alimenta debentur: nam dignus eſt operarius mercede ſua.

Conſuetudo turpis contra honeſtatem inducta, corruptela vocatur: & propterea extirpanda eſt, c. Cum decorum, de vita, & honeſtate Clericorum; qualis eſt conſuetudo, qua ludos laſciuos in templis, aut in diebus feſtis, ſcenicæ perſonæ, vt mimi, & hiſtriones faciunt, aut qua ſententiæ Iudicum venales ſunt.

Conſuetudo, qua Ludos voluptuoſos Clerici committunt, corruptela dicitur, & abrogatur cap. Inter dilectos, de Exceſſ. Prælatorum.

Conſuetudo, quæ Eccleſijs grauis eſt, nimirum quia eſt incommodo, vel oneri, uel damno, debet auctoritate, & officio Iudicis tolli, cap. 1. De conſuetudine. Hoc intelligitur, niſi fuerit legitime præſcripta. poteſt enim proceſſu temporis eiuſmodi conſuetudo in præſcriptionem uenire,

teſte

teſte Abbate Intelligitur de conſuetudine, quæ primum A
valebat, eo quod eſſet inducta ex aliqua cauſa iuſta, & ſine
magno Eccleſiæ detrimento: & poſtea incipit grauiter Ec-
cleſiæ nocere. Vnde extirpanda eſt conſuetudo, qua ruſtici
decimam fructuum partem ſoluere presbytero recuſant, niſi
presbyter ipſe prius ipſis aliquod munus dederit, poteſt ta-
men, vt idem Abbas ait ſequutus Innocentium. c. quod ſi-
cut. de elect. conſuetudine induci, vt Eccleſia vacante, hoc
eſt ob ſui paſtoris obitum deſtituta, canonici paſtorem non
eligant, niſi Princeps certior ante factus fuerit de morte
paſtoris, & niſi eius petatur aſſenſus ad alium paſtorem
eligendum: quoniam hæc conſuetudo non grauiter nocet
Eccleſiæ, & in c. cum terra. de elect. nu. 4. ait idem Abbas,
hæc conſuetudo nõ obeſt liberæ electioni, & poteſt intro-
duci, quia intereſt Principis, admoneat necne Canonicos,
vt eligant dignum, & idoneũ, vel ne eligant aliquem ſibi ini-
micum, & conſiliorum, & arcanorum proditorẽ, & vt Ec-
cleſiam tueatur, & ſeruet illæſam, & ut omnia in eligendõ
paſtore rite, & legitime fiant. Idem etiam tradit Archi. in
c. Reatina. d. 63. & probat ex eo capite Reatina, & c. prin-
cipali c. literas. d. 63. citat etiam Hoſtienſem.

Conſuetudo, quæ canonicis inſtitutis derogat, nullius B
debet eſſe momenti, c. Ad audientiam, de conſuetudine: &
conſuetudo ſacris Canonibus inimica corruptela in iure cẽ-
ſetur, & ſeruanda non eſt c. Cum venerabilis, de conſue-
tudine. Item, conſuetudo veritati, & legi contraria, & ad-
uerſa improbatur, & reijcitur in cap. Cum cauſa, de ſenten
tia. & Re iudica. hoc locum habet in conſuetudine, quæ nõ
eſt legitime præſcripta, vt ait in eo capite gloſſa.

Conſuetudo item, quæ cum ſanctorum Patrum decre-
tis, & conſtitutionibus pugnat, damnatur vt praua, & ab-
ſurda. Vnde Archidiaconus vi conſuetudinis, abſque Epi-
ſcopi auctoritate, curam animarum committere non po-
teſt, cap. Cum ſatis, De officio Archidiaconi: etiam hoc
locum habet in ea conſuetudine, quæ non eſt tempore
præſcripta. Gloſſa ibidem.

Conſuetudo itidem, qua Clerici ad Beneficia eligun-
tur, ſine Epiſcopi, aut eius Vicarij conſenſu, improbatur,
eo quod ſit aliena a ſanctorum Patrum inſtitutis, & Eccle-
ſiaſticæ honeſtati contraria, cap. Ex frequentibus, de Inſti
tutionibus: Pari ratione, hoc verum eſt, quum conſuetu-
do non eſt præſcripta. Abbas in eo capite: nam inferiores C
Epiſcopis, cuiuſmodi ſunt Abbates, præpoſiti, & alij Digni-
tatem Eccleſiaſticam habentes, iure præſcriptionis poſ-
ſunt acquirere poteſtatem inſtituendi clericos in benefi-
cijs.

Præterea, Conſuetudo, qua electio Epiſcopi ad laicos
ſimul, & Canonicos pertinet, corruptela uocatur; & pro-
pterea irrita ſit, & inanis cap. Meſſana Eccleſia; & in cap.
Sacroſancta, de Electione, dicitur eſſe in detrimentum Ec-
cleſiaſticæ libertatis: & c. Cum terra, de Electione, ſtatuitur
electionem ex parte eligentium oportere eſſe liberam, &
idcirco conſuetudinem laicorum aliquos ad Beneficia eli-
gentium Eccleſiaſticæ libertati detrahentem, tanquam Ec-
cleſiæ noxiam damnari ac tolli debere. Ius eligendi paſto-
res Eccleſiarum in laicos non cadit, unde cum huius iuris
capaces non ſint laici, nec iure præſcriptionis, nec vi con-
ſuetudinis, nec ratione fundationis, nec auctoritate Epiſco-
pi acquirere poſſunt, niſi conceſſu, & priuilegio Romani
Pontificis. Abbas & alij in c. ſacroſancta. de elect. immo, te-
ſtatur Ioan. And. in c. 2. de præb. in 6. ad hoc ius acqui-
rendum, non ſatis eſt, ſi laicus una cum canonicis eligat C
conſuetudine, cuius initiũ in memoria hominũ non ſit. At D
ius tamen nominandi, deſignandi, & offerendi clericos &
Antiſtites inſtituendos habet laicus ratione fundationis Ec-
cleſiæ, quoniam licet hoc ius ſit quoque ſpirituale, id tamẽ
patronis Eccleſiarum iura canonica conceſſerunt, vt docet
Ioan. And. Abbas, & alij locis ſupra citatis. Item, teſte eo-
dem Abbate electione per Canonicos facta poteſt eſſe con-
ſuetudine receptum, vt de ea certior fiat princeps, vel pa-
tronus, vt excipiat, ſi aliquid, quod opponat. habet, non vt
electionem confirmet, vel diſſoluat, aut irritam faciat.

Conſuetudo, qua vis Eccleſiaſticæ diſciplinæ eneruatur
irrita fieri debet, cap. Cum inter, de conſuetudine. Hæc
quoque accipienda eſt cum ea conditione, niſi fuerit legi-
timè præſcripta, vel expreſſo uel tacito Romani Pontificis
conſenſu approbata.

Conſuetudo, qua presbyter ſimplex ea præſtat, quæ
ſunt ordinis Epiſcopalis, nec temeritate vacat, nec vllius
eſt momenti. c. Quanto, de conſuetudine, vbi Abbas cum

A ceteris Canonici iuris doctoribus cenſet, poſſe quidẽ pre-
sbyterum præſcriptione ſibi adquirere, quæ ſunt dignita-
tis, & iuriſdictionis Pontificiæ; non tamen quæ ſunt ordi-
nis, cuiuſmodi ſunt ea quæ in c. Quanuis, d. 68. numeran-
tur. Quorum ſententia quibuſdam videtur cum eo, quod
in eo cap. refertur, pugnare. nam ibi dicitur: presbyteros
Conſtantinopolitanos ſacramentum confirmationis mi-
niſtrare conſueuiſſe ijs, quos ſacra Baptiſmatis unda ablue-
bant. Deinde, Abbates non ſolum ad primam Clericorum
tonſuram, ſed etiam ad quattuor minores ordines eligere,
& promouere ſolent homines ſibi ſubiectos. Et tamen hæc
duo non ad dignitatem, & iuriſdictionem, ſed ad ordinem
ſpectant Epiſcopalem. Multa item alia, vt conſtat ex iure
communi, ad Pontificium ordinem pertinent, quæ tamen
presbyter poteſt ſibi præſcriptione, & poſſeſſione longi
temporis acquirere. Accedit, quod ut colligitur ex c. Audi-
tis, & cap. Cum olim de præſcription. Abbates aliqua ex
ijs, quæ attinent ad iura Epiſcopalia præſcriptione ſibi ad-
quirere queunt. Canonici tamen iuris interpretes commu
ni conſenſu tradiderũt præſcriptione acquirere poſſe præ-
sbyteros, quæ ſunt dignitatis, uel iuriſdictionis Epiſcopa-
B lis, non quæ ordinis. Sed verius quidam eſſe putant, quod
alij Pontificij iuris doctores tradiderunt, tacito Romani
Pontificis, vel Eccleſiæ conſenſu aliqua etiam ex ijs, quæ
pertinent ad ordinem Epiſcopalẽ, poſſe presbyteros præ-
ſcriptione, & poſſeſſione longi tẽporis acquirere: nam pre-
sbyteri Conſtantinopolitani vſu, & more tacitè in Eccle-
ſia approbato ſibi ſumpſerant, vt Baptiſmate initiatos con-
firmationis ſacramento munirent. ſic teſte Ambroſ. Ephe.
4. in Aegypto presbyteri confirmabant abſentibus Epiſco-
pis, nec ab eo ille mos improbatur. Ita etiam vt conſtat ex
Greg. lib. 3. epiſt. 26. & epiſt. 9. eius permiſſu presbyteri in
Sardinia abſente Epiſcopo confirmationis ſacramentum
miniſtrabant. Et hic mos approbatur etiam in concil. Ara-
ſica. 1. cano. 1. & 2. Tolet. 1. cano. 20 ſub Martino Braca-
renſi Epiſcopo cano. 52. & Abbates ſibi acquiſierunt ius,
quo ad quattuor minores ordines poſſint aliquos promo-
uere. Hoc autem ideo, vim, & locum habere poteſt, quia
licet ſacramentorum ordinis, & Cõfirmationis ordinarius
miniſter ſit Epiſcopus, poteſtate tamen commiſſa, & de-
mandata a Romano Pontifice, presbyter poteſt eſſe mini-
C ſter, qui tametſi præſcribere nulla ratione poteſt, vt ſit ho-
rum ſacramentorũ miniſter ordinarius: poteſt tamen præ-
ſcribere, ſciente id, & tolerante Romano Pontifice, vel
Eccleſia, vt ſit ex commiſſa, & delegata poteſtate miniſter.
Et hoc iuris præſcripſerunt Abbates in quattuor primis or-
dinibus conferendis. Idem iuris præſcribere potuerũt pre-
sbyteri Conſtantinopolitani, in ſacra Confirmatione mi-
niſtranda ijs, quos ſalutari Baptiſmate abluebant. quam
tamen conſuetudinem Innocentius Tertius in cap. Quan-
to. ſupra citato abrogat, quoniam Conſtantinopolis tunc
temporis erat in Latinorum poteſtate, & ditione. Hæc illi.
Cæterum ergo veram in hac parte, exiſtimo communem
omnium canonici iuris interpretum ſententiam dicentiũ,
presbyterum iure præſcriptionis non poſſe acquirere, quæ
ſunt ordinis Pontificij, quia capaces non ſunt, unde quæ
poſſunt Abbates in quattuor minoribus ordinibus, ea non
habent ratione conſuetudinis præſcriptæ, ſed ipſius iuris
canonici permiſſu ſiue conceſſu, quod permittit, vt quat-
tuor minores ordines conferant; non quidem ratione offi-
C cij, quo funguntur, nec ratione ordinis, quem habent, ſed
commiſſa ſibi, & demãdata poteſtate a iure ipſo, ſicut Dia-
D conus habet, vt poſſit ad populum concionem habere, non
ratione ordinis, ſed poteſtate ſibi commiſſa a iure ipſo. Pa-
ri ratione puto olim commiſſum fuiſſe presbyteris Con-
ſtantinopolitanis, vt poteſtate, non quidem ordinaria, ſed
demandata tantum ſacramentum confirmationis mini-
ſtrarent iis, quos ſacra baptiſmatis unda proluebant: quod
valet, dummodo Eccleſia permittat: ſecus non item.

Conſuetudo, qua quis ſolet Dignitatem deponere ſine
ſuperioris auctoritate, vt ſacris Canonibus inimica, & cor-
ruptela, & temeraria cenſetur, & ideo improbatur c. Cum
venerabilis, de conſuetu. pugnat cum ijs; quæ ſtatuta ſunt
in c. admonet c. quod in dubijs c. niſi. de renunc. nec vide-
tur hæc conſuetudo iure præſcriptionis excuſari, quia hoc
ius per præſcriptionem adquiri, nequit.

Conſuetudo, qua poteſt electus Eccleſiam adminiſtra-
re, antequam electionem ſuperior confirmet, & temera-
ria, & corruptela uocatur: quia ſacris Canonibus aduerſa,
& irrita ſit c. Cum venerabilis, de conſuetudine. Aduer-
ſatur

ſatur hæc conſuetudo ijs, quæ habentur in cap. qualiter. de electi. & c.vlt. de renunc. nec videtur iure præſcriptionis excuſari niſi conceſſu, & priuilegio Rom. Pontificis, vt colligi videtur ex Abbate. Ioann. And. & alijs in c.cum venerabilis, de conſue. & ex Archid. in c.cum, qui de præben. in ſexto.

Conſuetudo, qua Canonicorum Collegium abſque Epiſcopi conſenſu ſtatuta, vel conſuetudines antiquas, aut approbatas mutat, aut nouas inducit, damnatur, cap. Cum conſuetudinis, de conſuetudine, quod & eodem modo accipi debet, niſi fuerit videlicet eiuſmodi conſuetudo præſcripta.

Nulla conſuetudine introduci poteſt, vt aliquis præter ſui ſuperioris conſenſum, Confeſſarium ſibi eligere queat qui eum poſſit ſoluere, uel ligare, cap. Si Epiſcopus, de Pœnitentijs. Ea conſuetudo, qua is, qui iudex non eſt, ſententiam pronunciat, nullam vim, & firmamentum habet, cap. Ad audientiam, de conſuetudine. Vbi Abbas, & cæteri Canonici iuris interpretes communi conſenſu docuerint, nulla conſuetudine induci poſſe, vt ſententia ab eo, qui non eſt cauſæ iudex, lata valeat: & tamen ibidem tradiderunt, poſſe aliquem conſuetudine iuriſdictionem nanciſci. Hæc tamen non ſibi inuicem aduerſantur. nam conſuetudo iuriſdictionem aliquando dat, vt habetur in cap. Cum contingat, de foro competent. & c. Irrefragabi. de officio ordina. & l. 1. & vlt. C. de emancipa. & l. Viros, C. de diuer. offic. lib. 12. & Gloſſa in c. Cum contingat, de foro comp. Quod vt plenius intelligamus ſcire oportet, contra ſubſtantiam, & naturam ſententiæ eſſe, vt feratur in eum, qui non eſt iudicis poteſtati ſubiectus, & proinde merito conſtituitur, ne firma ſit, & rata ſententia ab eo, qui iudex non eſt, pronunciata. Similiter quia ſententia in foro conſcientiæ, qua confeſſarius pœnitentem ſoluit, ac ligat, iudicialis eſt, & à Chriſto Domino inſtituta, proinde merito decernitur nulla conſuetudine introduci poſſe, vt quis priuatus ſuo iure, & auctoritate ſibi confeſſarium eligat, qui eum ſoluat, aut liget: quoniam ſicut eſt contra naturam ſententiæ (vti diximus) vt feratur ab eo, qui non eſt in cauſa iudex: ſic eſt contra ius Diuinum, quo eſt ſacramentum Pœnitentiæ conſtitutum, vt is, qui non eſt confeſſarius, ſoluere poſſit, aut ligare. At uero conſuetudine poteſt iuriſdictio comparari, & acquiri quoniã in ea adeſt tacitus ſuperioris conſenſus, cuius eſt iuriſdictionem committere, ſicut etiam lege, vel ſtatuto, vel voluntate principis impetrari ſolet. Et hoc eſt, quod Pontificij iuris doctores docuerunt, dicentes, poſſe aliquem iuriſdictionem conſuetudine adipiſci. Et ità ante concilium Tridentinum, Præsbyteri de more peccata ſibi inuicem confitebantur, à quibus ſoluebantur, uel ligabantur. Eodem modo, cum duæ ciuitates duobus Epiſcopis ſubiectæ ſibi inuicem ſunt vicinæ, incolæ vnius oppidi vſu, & more peccata Præsbytero alterius Eccleſiæ præfecto confitentur, à quibus ſoluuntur, uel ligantur: id enim fit tacito Epiſcoporum, & parochorum conſenſu.

Conſuetudo, qua quis in eadem Eccleſia habet plures Dignitates, uel perſonatus, etiam ſi curam animarum non habeant, omnino abrogatur, cap. De multa, de Præbendis: immo conſuetudo, qua quis in eadem Eccleſia habet duos Perſonatus, Dignitates, Præpoſituras, Adminiſtrationes, aut eorum alterum cum reliquo, hoc eſt, Dignitatem cum Perſonatu, Præpoſitura, Adminiſtratione, vel officio, corruptela cenſetur, vtpote ſacris Canonibus inimica; & ideo damnatur, cap. 1 de conſuetudine in 6. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an conſuetudine induci queat, vt quis ſimul habeat plura Beneficia. hãc quæſtionem tractat Abbas, in repeti. ad capue extirpandæ. de præb. §. qui vero. num. 35. & multis rationibus concludit id conſuetudine introduci non poſſe, citra legitimam ſuperioris auctoritatem, qua ius ipſum relaxet. ſiue beneficia, inquit, habeant curam animarum, ſiue ſecus, ſiue requirant perpetuam beneficiarij in Eccleſia præſentiam, ſiue non: hoc eſt, etiam ſi Beneficia ſint ſimplicia, dummodo tamen unum illorum ſufficiat ad clericũ commodè ſuſtentandum. At Innoc. in cap. vltim. de cleri. non reſi. & in cap. cum iam dudum. de præb. cenſet plura beneficia poſſe clericum ſimul habere iure communi. Sic gloſſ. in cap. gratia. de reſcript. in 6. idem etiam ſentit Cardin. in cap. cum iam dudum. de præben. & ideo iuxta horum ſententiam, conſuetudine induci poteſt, vt quis ſimul habeat plura beneficia ſimplicia: & ita docet expreſſe Gloſſa. in cap. ſuper eo, de præben. in 6. & in capi.

A dudum. de elect. verbo vtranque, ad finem. Cæterum, vt ſupra iam dixi, magis probo in hac parte Abbatis ſententiam, id ſola conſuetudine excuſari non poſſe, quia conſuetudo iuri naturali derogare non poteſt, & iuris naturalis, meo iudicio, eſt, ne quis habeat ſimul plura beneficia etiam ſimplicia, quando vnum eorum ſatis eſt ad eũ, commode ſuſtentandum. Solum fieri conſuetudine poteſt, vt Epiſcopus tuto ius ipſum ex cauſa iuſta relaxet, & vni det plura huiuſmodi Beneficia ſimplicia, ſicut etiam ſi votum, & iuſiurandum iure naturali, & diuino impleri debeant: cauſa tamen iuſta, poteſt Epiſcopus aliquos ſoluere voti, & iuriſiurandi vinculo, quod non ſit Romani Pontificis auctoritate reſeruatum. Hinc fit, vt ſi conſuetudo, qua plura Beneficia ſimplicia poſſidentur ab aliquo, nota ſit Epiſcopis, & ex cauſa iuſta toleretur, excuſari poſſit, ſecus non item. Quemadmodum etiam alicubi eſt more, & vſu receptum, vt quis habeat vnam Dignitatem cũ Canonicatu in eodem tecto, hoc eſt, in eadem Eccleſia, vt conſtat in cap. Eam te, de Reſcriptis. Erat enim quidam Archidiaconus, idem & Canonicus ſub eodem tecto, & æde ſacra. Sicut etiam teſte Abbate concil. 90. volu-
B mine ſecundo, rata, & firma erat ante Concilium Tridentinum, conſuetudo, quæ alicubi vigebat, vt quis haberet duo Beneficia ſimplicia in eadem, aut diuerſis Eccleſijs; & tamen iure communi Canonico ſancitum eſt, ne quis ſimul plura Beneficia poſſideat, quando vnum eorum ſufficit ad congruentem clerici victum, cap. Sanctorum, diſt. 70. conſuetudo ea erat nota, & tolerabatur.

Præterea, de multis ambigi poteſt, an more, & conſuetudine præſcripta iuſte fieri queant, nimirum, vt pars decima fructuum Eccleſiis non ſoluatur. Variæ ſunt opiniones, ut referunt Rochus in tracta. de conſue. folio paruo, 12. col. 3. Couarru. lib. 1. var. reſolut. cap. 17. num. 8. Sed breuiter dicendum, poſſe, præſertim ubi clerici, uel non petunt, uel non indigent, quia aliunde habent, vnde commode ſuſtententur. Item, an conſuetudine Clerici poſſint teſtamentum facere de fructibus, & redditibus ex Beneficio acquiſitis? Communis opinio doctorum, hanc cõſuetudinem damnat, ut teſtatur Couarru. de teſtamentis. cap. cum in officiis, num. 9. ſed non eſt, cur damnetur, vt ibi, Couarruuias ait. An poſſit conſuetudo ualere, ut res ad
C Collegium Canonicorum, uel aliorum quorumlibet pertinentes, non aliter definiantur, niſi ex concordi omnium ſuffragio? An poſſint excuſari clerici utentes iuxta patriæ, ciuitatis, uel populi morem pretioſo, uel alio, iure canonico interdicto veſtitu? Poſſunt, ita Gloſſ. in cap. Si quis virorum diſtinct. 30. & 21. quæſt. 4. in ſententia. An qui ſunt habiles ad matrimonium ineundum, poſſint iuxta patriæ, uel prouinciæ conſuetudinem inhabiles effici? reſpondeo breuiter, cum Gloſſa, & Hoſtien. & Abbate in, cap. quod ſuper de conſang. poſſe. Item, An qui iure Canonico ſunt ad matrimonium contrahendum inhabiles, poſſint uſu, uel more ac conſuetudine fieri habiles, & idonei? Gloſſa, & Hoſtien. & Abbas, loco citato, negant id poſſe introduci, niſi conſuetudo auctoritate Romani Pontificis expreſſe, uel tacite ſit approbata. Couarru. de mat. parte ſecunda, cap. 6 §. 10. Item, An conſuetudine introduci queat, vt Clerici beneficiarij liberi ſint, & immunes à lege, & conſtitutione, horarias officij diuini preces recitandi, & ab omni præcepto reſidendi, & loco ſui
D alium ſubſtituendi, qui deſeruiat Eccleſiæ? Certe prima conſuetudo in præſcriptionem uenire non poteſt, at ſecunda poteſt, ut dicam alibi. Item, An conſuetudine portio legitima debita filijs poſſit, uel ex parte minui, uel etiam ex toto penitus auferri? An alimenta itidem conſuetudine denegari poſſint. Vt teſtatur Rochus in tractat. de conſuetud. in folio paruo. 45. colum. 5. & Couarruuias de matrim. parte ſecunda: capitulo octauo, §. 6. num. 3. Communis opinio Doctorum habet, poſſe. alij tamen ſentiunt poſſe ex parte minui; non ex toto adimi. Dicendum eſt poſſe id introduci, vt habet communis opinio, ſed id locum habet, quando ſubeſt cauſa iuſta, & quando filij aliunde habent, vnde commode ſuſtentari queant. alimenta enim vitæ ſimpliciter neceſſaria denegari non poſſunt. Item, an poſſit conſuetudine induci, vt vſuræ promiſſæ in iudicio petantur, & eas ſoluere is, qui promiſit, cogatur, nec detur actio, vt ſolutæ repetantur? Poteſt, quia hæc ius canonicum ſolum, non naturale, vel diuinum prohibet. De hac dicã inferius. An etiã conſuetudo

valere poſſit, qua cuilibet priuato ſeculari liberè cōceditur occidendi eos, qui ſunt publica auctoritate proſcripti. An conſuetudine clericus poſſit coram ciuili magiſtratu conueniri. An ſæculares iudices de cauſa aliqua ſpirituali, & Eccleſiaſtica ſententiam ferre queant. De prima multi cenſent, vt conſtat ex Abbate c. vlt. de conſuet. nu. 3. eam iuſtam eſſe, quia poteſt reſpublica, vel Princeps conſanguineos miniſtros conſtituere. Sed mihi non videtur omnino ex parte iuſta, quia præbet materiam iræ, odij, vindictæ, offenſionis multorum, nam licet reſpublica poſſit miniſtrum creare ad necem ſontis, at promiſcue conſanguineos miniſtros conſtituere, frequenter materiam ſuppeditat vindictæ, odij, iræ, & aliorum peccatorum. De ſecunda, & tertia breuiter dicendum, eas conſuetudines non valere, quia ſunt contra libertatem, & immunitatem clericorum, & Eccleſiarum, & generatim, vt ait Rochus de conſuetudine in ſexto parag. 47. colum. prima conc'uſ. quæcunque conſuetudo contra libertatem, & immunitatem Eccleſiæ corruptela eſt, niſi priuilegio Romani Pontificis, aut ipſius auctoritate expreſſa, vel tacita approbetur, tales ſunt conſuetudines, quibus Eccleſiarum, vel clericorum iura debita perſtringuntur ex toto, vel minuuntur ex parte.
Item eæ, quibus Eccleſijs, & eccleſiaſticis onera imponuntur, & eæ, quibus laici fiunt contra clericos audaciores, vel clerici timidiores, vt multis exemplis propoſitis, loco citato, Rochus confirmat. De ijs, & alijs id genus cōſuetudinib. [illegible] locis latius diſputabo. In præſentia ſatis ſit dixiſſe, conſuetudinis vim, & auctoritatem non leuē, & paruam eſſe, vt dicitur in cap. Cum conſuetudinis, de conſuetud. vnde multa iuris canonici decreta conſuetudo penitus abrogauit. Clerici ieiunium inchoabant ſeptem hebdomadis ante Paſcha, c. Statuimus. diſt. 4. & tamen in deſuetudinem abijt. Tribus Rogationum diebus proximis ante Aſcenſionem Dominicam erat vacatio operarum, & laborum cap. Pronunciandum. de conſecr. diſtinct. 4. & in ijs ieiunium colebatur. cap. Rogationes, de conſecr. diſt. 4. & tamen neutrum modo ſeruatur. Tota hebdomada Paſchatis, & hebdomada præcedenti proxime ipſum Paſcha ab opere ſeruili abſtinebatur. cap. Pronunciandum, de cōſecr. diſtinct. 5. & tamen modo ij dies feſti non habentur. Iuſiurandum interponendum non erat niſi à ieiunio homine. cap. Honeſtum 22. q. 5. nec in iudicio exigebatur in diebus Quadragenarij ieiunij, aut Dominicis, aut in quibus Dominicus celebratur aduentus. cap. Decreuit, 22. q. 5. & tamen vtrumque conſuetudo aboleuit ex parte: item cap. Omnis, de conſecr. diſt. 2. Omnis vir ante ſacram communionem à propria vxore, continere ſe debebat tribus, aut quatuor, aut octo diebus. Nec inter Catholicos haberi, & connumerari merebatur, qui in Paſchate, Pentecoſte, & Natali Dominico ſacrum Chriſti corpus non ſumebat: nunc hæc conſuetudine abrogata ſunt. Olim ſabbato, & ſexta, ac quarta quaque feria hebdomadæ ieiunium ſeruabatur, quod in deſuetudinem abijt; retenta in ſexta feria, & ſabbato abſtinentia, qua abſtinemus à carnibus, cū in feria quarta carnibus vtamur.

Conſuetudo, qua laici præbendas, quas uocant, & Beneficia Eccleſiaſt. conferunt, non ſolum corruptela eſt, vtpote ſacris canonib. inimica, ſed etiā quantocunque tēporis curſu in præſcriptionem venire non poteſt, quoniam ius conferēdi Beneficia eſt ſpirituale, cuius laicus capax non eſt niſi Rom. Pon. conceſſu, & priuilegio. Sed obijcies multos Principes, & reges id iuris, & poteſtatis habere. nam Speculator in tit. de Præbē. § 2. verſi. [illegible] ſcribit Imperatorem ius habere, vt in ſingulis Alemanniæ Eccleſijs, vnum canonicum deſignet, & conſtituat. & Lambertinus in tract. de iure patro. li. [illegible] teſtatur reges Neapolitanos habuiſſe ius nominādi Epiſcopos in quadraginta Eccleſijs primarijs, hoc eſt, cathedralibus. Bald. ait ad. l. 7. C. de preci. impera. offeren. regis Angliæ, & Regis Hungariæ fuiſſe poteſtatē conferendi Beneficia. Guymerius ad Pragma. ſanctio. tit. Annat. verbo. regalia. ſcribit Regē Franciæ, ius habere conferendi Beneficia in quibuſdam ſui Regni Eccleſijs, cū propter obitum paſtorum ſunt deſtitutæ, & uacant. Reſpondeo Reges, & Principes huiuſmodi ius aliquādo habuiſſe, habere, vel poſſe habere Rom. Pont. conceſſu, & priuilegio, non autē conſuetudinis vel præſcriptionis iure, vel Epiſcoporum ſola auctoritate: & ita Speculator, Bal. Lamber. & Guymer. non aiunt id iuris prædictos Reges, & Principes habuiſſe iure præſcriptionis, uel conſuetudinis, ſed priuilegio Rom. Pont. uel ſaltē

A conſuetudine nota, & tolerata, auctoritate Rom. Pont. in qua adeſt tacitus eius conſenſus.

Conſuetudo, qua laici nominant, deſignant, & offerunt clericos Eccleſijs præficiendos, & non ratione fundationis, ædificationis, vel dotationis Eccleſiarum, ſacris canonibus aduerſatur, quia nō conceduntur laicis huiuſmodi ius niſi patronis Eccleſiarum, qui fundarunt, ædificarunt, vel dotarunt. Si obijcias, Archidiaconum in cap. [illegible] d. 63. omnes reges in Eccleſijs ſuorum regnorum patronos eſſe, ſi ſint Eccleſiæ Cathedrales, & tamen veriſimile non eſt, eas fundaſſe, ædificaſſe, vel dotaſſe: idem, quod Archidiaconus, tradit etiam Bal. in c. quanto. [illegible] Dominic. & Anto. in c. lectis d. 63. Paris. in tract. ſyndic. in verbo ciuitatis c. 2 ad fi. Reſpondeo, Reges, & Principes ius nominandi præficiendos Eccleſijs cathedralibus, vel Abbates in Eccleſijs ſecularibus, uel regularibus, aut alios, qui in primarijs poſt Epiſcopale Dignitatibus inſtituendi ſunt, non habere ſibi ea ratione, quia patroni ſunt Eccleſiarum, ratione fundationis, ædificationis, uel donationis, quia hoc ius cum ſit ſpirituale in laicos non cadit, nec in eos cadere poteſt ratione præſcriptionis, cum capaces non ſint, ac proinde niſi habeant
B priuilegio Rom. Pont. tueri, & retinere nequeunt. Si dicas, Hiſpaniarum Reges habent ius nominandi Epiſcopos, & Abbates, & alios primarios Eccleſiarum præfectos in Hiſpania, India, Sicilia, Sardinia. Rex Poloniæ, in Polonia. Dux Sabaudiæ in ditione ſua. Reſpondeo, habere quidem, ſed priuilegio Rom. Pontificum, non iure præſcriptionis, nec iure regio, eo ipſo quo Reges, ac principes ſunt. nec ratione conſuetudinis præciſe etiam diuturnæ, niſi quatenus ea cōſuetudo nota Rom. Pontifici tacito conſenſu permittitur. id vero quod Archidiaconus, & Baldus ſcribunt reges, Imperatores, & principes eſſe patronos Eccleſiarum Cathedralium, & principalium quæ in ipſorum regnis, imperio, & ditione ſunt. Alij non probant Boerius in ſuis deciſ. q. 33 p. 8. Lamber. de iure patro. li. 1. q. 11. Curtius de iure patro. ver. Eccleſ q. 1. Roman. in tract. de poteſta. regia. q. 34. Nec item placet alijs, quod ſentiunt Albericus in l. bene à Zenone. C. de quadrien. præſcr. & Dominic. in c. licet. de præb. in 6. Reges, & principes ex longiſſima conſuetudine poſſe ius habere conferēdi beneficia. falſum eſt, niſi intelligant conſuetudinem notam Rom. Pont. & ab eo permiſſam, & ſyn. Trid.
C ſeſſ. 25. c. 9. de reformat. in principibus, communitatibus, vniuerſitatibus ad probandum ius patronatus requirit multiplicatas per longum tempus præſentationes, & ita continuatas, vt non minori quam quinquaginta annorum ſpatio authenticis ſcripturis probentur, & effectum omnem ſortitæ fuerint.

Conſuetudo etiam, qua reges, & principes Eccleſia vacante adminiſtrant, quæ ad eam Eccleſiam pertinent temporalia ſimul, & ſpiritualia, cum ſacris canonibus pugnat, vt in proprio loco dicam. unde nec ratione præſcriptionis, nec iure patronatus, nec iure regio excuſantur ij, qui ea cōſuetudine utuntur, niſi id faciant priuilegio Rom. Pontificis, vel conſuetudine ipſi nota, & ab eo permiſſa, & tolerata, in qua adſit tacitus eius conſenſus.

Ciuiles aliquas leges canonico iure abrogatas, vel correctas eſſe. Cap. XX.

D SCiendum eſt leges ciuiles, quæ cum Iure naturali, vel Diuino, vel Canonico pugnant, iuſtas non eſſe ac proinde legis imaginem, & ſpeciem, ac nomen quidem habere non uim, & auctoritatem ſiue rationem legis.

Primo Quæritur, quænam ſint leges ciuiles, aut cum Canonico iure pugnantes, aut ab eo correctæ? Reſpondeo eſſe nonnullas. In primis lex ciuilis concedit matrimonium conſiſtere inter duorum fratrum liberos, qui patrueles, uel duarum ſororum, qui conſobrini, uel ſororis, & fratris, qui amitini dicuntur, vt conſtat ex l. Celebrandis. C. de nuptijs, & Inſtit. de nuptijs. 3. Inter eas. At iure Canonico huiuſmodi matrimonium eſt irritum, cap. [illegible] 35. Quæſt. 3. & c. non debet. de conſangui.

Lex itidem ciuilis prohibet raptam contrahere matrimonium cum raptore, vt conſtat ex lege Raptores, C. de raptu Virginum. Sic etiam antiqui Canones capit. Placuit. cap. de Puellis. 36. Quæſtione 2. At iura huiuſmodi corri-

corriguntur iure Canonico capitulo vltimo de Raptoribus, vbi permittitur, vt rapta libere contrahat cum raptore, etiam priuſquam eam reſtituat his, à quibus eandem rapuerat. Cæterum in concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 6. de reformatio. matrimonij, ſtatutum eſt, inter raptorem, & raptam quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe conſiſtere matrimonium, niſi poſtquam à raptore ſeparata, & in loco tuto, & libero conſtituta fuerit. Si quæras, an rapta contrahens matrimonium cum raptore amittat bona ipſius raptoris ſibi per legem delata. nam l. 1. C. de rapt. Virgin. & Authentic. de rap mulie. quæ rap. nubunt. coll. 9. ad finem, rapta ſi raptori nupſerit priuatur bonis ipſius raptoris, quæ ipſi donauerat? Gloſſa in c. Cum ſecundum leges, de Hæreticis in 6. ſenſit ea bona raptam amittere, quia lex ciuilis eam poenam conſtituit, nec canonico iure damnatur, eo quod, lex ciuilis conſtituens, vt ea bona amittat, non irrogat proprie poenam contrahenti, ſed impedit potius, ne rapta ſibi lucrum ob delictum raptum acquirat. Sed verior eſt opinio eorum, qui negant ea bona raptam amittere. Sic alia Gloſſ. in cap. de pueſ. 36. q. 2. quam ſequitur communis opinio, vt ait Couarr. de matri. p. 2. c. 3. §. 9. n. 1. Nam cum lex ciuilis prohibens huiuſmodi matrimonium, iure Canonico abrogetur, eodem iure poena iuris ciuilis ſublata cenſetur, ſiue ſit poena priuans raptam, ſiue raptorem aliquo iure ante acquiſito, ſiue impediens, ne ius acquiratur, ſatis enim eſt ſi ſit poena contra matrimonium conſtituta.

Leges omnes ciuiles, quæ ſecundas nuptias, primis ſolutis, varijs poenis puniunt, iure canonico abrogantur, uel corriguntur. In l. 1. C. de ſecundis nuptijs, poenæ conſtituuntur in viduas intra annum luctus ſecundas nuptias contrahentes, quæ amittunt proprietatem, & vſum fructum bonorum, quæ ſibi prior maritus reliquerat, eo quod, ad ſecundas nuptias feſtinent, & prioris mariti vita functi conſanguineos, & propinquos contriſtare uideantur. At huiuſmodi poenæ Canonico iure tolluntur, cap. Cum ſecundum, de ſecundis nuptijs: ubi iuxta Apoſtolum ſecundæ nuptiæ libere permittuntur. Et quamuis quidam contendant, ciuiles leges, quæ poenis viduas nubentes intra annum luctus afficiunt, iuſtas eſſe; communis tamen opinio, quam ſequuntur Inno. Ioan. And. Anto. Abb. Decius, Felin. quos refert, & ſequitur Couarr. de matri. p. 2. c. 3. §. 9. nu. 4. & 5. habet, huiuſmodi leges ac poenas iure canonico eſſe ſublatas. Si quæras, an etiam ius canonicum locum habeat etiam ſi poſt obitum mariti intra menſem uidua ſecundo nupſerit? quidam negant locum habere, ac proinde ius ciuile eſſe ſeruandum: quod iuſtam poenam irrogat viduæ tunc temporis nubenti, ob periculum quod inſtat ex commiſtione ſanguinis primi, & ſecundi mariti, ex quo proles redditur incerta Baldus, & Corneus, ut teſtatur Couar. ibidem. idem ſenſit Paul. Eleaſia. teſte Abbate. Abbas. tamen Felinus, Decius, quos omnes citat, & ſequitur Couarr. loco citato ſentiunt etiam tunc ius Canonicum eſſe ſeruandum. Si roges, an leges Ciuiles, quæ conſtituunt poenam in uiduas ſecundo nubentes fauore, & gratia filiorum prioris mariti, non autem odio ipſarum viduarum ad nuptias feſtinantium ſint Canonico iure abrogatæ? Reſpondeo, minime, ſed ſolū eas, quæ viduas properantes ad nuptias puniunt. Sic Innocentius, Ioannes, Andreas, Henricus, Antonius, Felinus, vt ait, Couarruuias, quanquam Abbas, teſte Felino, in cap. De Francia, de ſponſalib. oppoſitum docere uideatur. Ex quo fit, vt mater tutrix filiorum ſecundo nubens, non petito tutore ipſis filijs, nec ratione reddita adminiſtrationis bonorum, incurrat in poenas iure ciuili conſtitutas in l. 1. C. de ſecundis nupt. & in Authenth. eiſdem, C. de ſecundis nupt. huiuſmodi enim poenæ, iure Canonico non corriguntur, quoniam gratia filiorum ſunt irrogatæ, Sic Couarr. loco citato, n. 6. Ex his etiam efficitur, ut mater ſecundo nubens, immo etiam pater, ad ſecundas nuptias tranſiens debeat filijs ex primo matrimonio ſuſceptis reſeruare lucra ſibi ex illo coniugio delata, vt docet Couarr. ibidem n. 7. ex communi omnium ſententia iuxta id, quod ſtatutum eſt in l. Generaliter, C. de ſecundis nupt. vbi uir reſeruare debet filijs ex priori matrimonio natis, ſi ad ſecundum tranſierit, ea, quæ ad ipſum ex dote, vel ex bonis prioris uxoris peruenerunt: Et idem dicendum eſt de lucris, & bonis acquiſitis vi alicuius alterius legis, uel ſtatuti, idem iuris eſt, vt docet Cardin. in cap. gemma. de ſponſalibus, & approbat Felin, in. cap. de Francia. de ſponſalibus num. 14. Si pater filiæ promiſerit, ſe certam patrimonij partem dotis

A cauſa daturum, ſi nupſerit Titio mercatori, ſin minus eam partem non daturum, valet teſtamentum, ſub hac promiſſione factum: quia conditio adiecta, non tam poena eſt, quam gratia in Titium mercatorem collata. idem eſt ſi lex aliqua, vel ſtatutum deferat ſuperſtiti, ex bonis alterius coniugis, aliquam partem ratione, & iure lucri non oneris. Couarru. ibidem. num. 8. & 9. Si tamen ſtatuto vel lege, dimidia pars lucrorum ad virum pertineat, ea non eſt filijs ex priori coniugio ſuſceptis reſeruanda, ſed redditur pars dimidia, quæ ad vxorem mortuam peruenerat. Fit etiam, ut mulier intra annum ſecundo nubens alenda non ſit ab hæredibus mariti, etiam renuentibus dotis bona immobilia reſtituere. Mulier itidem ſecundo nubēs amittit veſtes lugubres, ab hæredibus prioris mariti datas: huiuſmodi enim poenas minime ius canonicum prohibet. Si quæras, an iure Canonico ſit correctum id, quod iure ciuili eſt conſtitutum in Authent. Cui relictum, C. de indicta uiduitate tollenda. Et in Authent. Hoc locum, & in l. ſi uſum fructum, C. Si mulier ſecundo nupſerit, vbi ſtatuitur, vſumfructum, uel legatum à marito relictum uxori, ſi viduitatem ſeruauerit, uel donec ſecundo nupſerit, amittat B mulier ſi ſecundo nubat? Couarru. ibidem. num. 10. & 11. iure Canonico non eſſe correctum; ac proinde legatum ſub ea conditione relictum æquum, & iuſtum eſſe. Si obijcias conditio coelibatus, ac uiduitatis generatim adiecta in vltima voluntate reijcitur, vt conſtat in l. Sed ſi hoc, §. Cū uir uxori, ff. De conditionibus, & Demonſtrationi. ubi dicitur; Cum uir vxori, ſi à liberis non nupſerit, in annos ſingulos aliquid legauit, quid iuris? Iulianus reſpondit, poſſe mulierem nubere, & legatum capere. Quod ſi ita ſcriptum eſſet: ſi à liberis impuberibus non nupſerit, legem locum non habere, quia magis cura liberorum, quam viduitas iniungeretur: Hæc ibi. Cuius legis ſenſus eſt: Titius vxori ſuæ legauit annua decem, ſi a liberis non ſe ſeparauerit ſecundo nupta; tunc poteſt nutu ſuo mulier nubere, & nihilominus legatum capere, eo quod, ſit ei uiduitas indicta, quæ conditio pro non adiecta habetur. Si autem prædicti liberi erant impuberes, non poterit habere legatum, ſi ſecundo nupſerit, quia tunc uidetur, uir iniunxiſſe uxori curam filiorum, non uiduitatem. Denique, ſi quæras, quid ſit dicendum, ſi maritus uxori legatum relinquat, condi- C tione adiecta; ſi caſte vixerit: num uxor legatum amittat, ſi ſecundo nubat? Reſpondet Couarruu. ibidem. num. 12. amittere. Quod ſi obijcias, caſte viuere eam, quæ vitam coniugalem elegit. cap. Nicæna, diſtinct. 31. Bartholus, & quidam alij, teſte Couarruuia, hoc argumento permoti, cenſent non amittere legatum huiuſmodi vxorem. At vero probabilius eſt, quod dixi ex ſententia aliorum, quoniam licet vita coniugalis ſit caſta, mens mariti tamen, qui conditionem appoſuit, ſi caſte vixerit, eſt, vt viduitatem ſeruet ad ſecundas nuptias non tranſiens. Ex quo fit, vt ſi prædicta conditio: ſi caſte vixerit, adiecta ſit ab aliquo alio extraneo, qui non ſit prioris mariti conſanguineus, tunc non amittat legatum vidua, etiamſi ſecundo nupſerit, vt docet Couarru. ibidem. num. 12. Secus vero eſt, ſi legatum ſub ea conditione relictum ſit à patre, filio, uel alio conſanguineo mariti prioris: nam in hoc probabiliter mens legantis creditur fuiſſe, ne ſecundo nubat: in priori uero caſu non creditur talis mens fuiſſe. ſed ſolum, ut caſte uiuat, ſiue matrimonij vinculo ſoluta, ſiue adſtricta.

Item. leges ciuiles, quæ concedunt ex multis cauſis libellum repudij, & ſolutionem coniugij, Canonico iure D corriguntur, quamuis apud Græcos locum, & auctoritatem adhuc habere videantur: In l. Conſenſu, C. De Repudijs Imperatores multis de cauſis repudium concedunt: Sic enim dicitur: Cauſas autem repudij hac ſaluberrima lege apertius deſignamus. Sicut enim ſine iuſta cauſa diſſolui matrimonia iuſto limite prohibemus, ita aduerſa neceſſitate preſſum, uel preſſam, quamuis infauſto, attamen neceſſario auxilio. cupimus liberari. Si qua igitur maritum ſuum adulterum, aut homicidam, aut veneficum, uel certe contra noſtrum imperium aliquid molientem, uel falſitatis crimine condemnatum inuenerit; ſi ſepulchrorum diſſolutorem, ſi ſacris ædibus aliquid ſubtrahentem, ſi latronem, uel latronum ſuſceptorem, uel abactorem, uel plagiarium, vel ad contemptum ſui, domus ſuæ, ipſa inſpiciente cum impudicis mulieribus, quod maxime etiam caſtas exaſperat coetum ineuntem: ſi ſuæ vitæ veneno. aut gladio, aut alio ſimili modo inſidiantem: ſi ſe verberibus, quæ ingenuis aliena ſunt, afficientem probauerit; tunc repudij

et permittibus libertatem. Hæc ibi. Quo loco Iuſtinianus Imperator plus æquo repudiũ, ſiue diuortium permiſit tot cauſis expreſſis: quamuis Alciatus lib. 6. parerg. cap. 20. Imperatoris audaciam tempori, non viro tribuat. ac deinde exiſtimet cauſas illas à Iuſtiniano poſitas poſſe Romani Pontificis auctoritate conſtitui, & approbari: quam ſententiam Couarruuias iure optimo confutauit. Romulus Vrbis conditor, teſte Plutarcho, in vita eius, legem tulit, quo viro vxorem repudiare permiſit, ſi in veneficio natorum, aut in adulterio deprehenſa foret, aut claues adulterraſſet: quod ſi aliter quis repudiaſſet, eius bonorum partem vxori dari, partem Cereri ſacram eſſe iuſſit. Item teſtibus Cœli. lib. 15. lectio. anti. cap. 10. Plutar. in problem. c. 14. Vale. lib. 2. cap. 1. apud Romanos veteres paſſim uxores repudiabantur, miſſo libello repudij per nuntium. Et primus diuortium feciſſe Sp. Coruilius fertur, qui, vt refert Gel. lib. 4. c. 3. & lib. 17. c. 21. vxorem dimiſit quod ſterilis eſſet, & liberos procreare vellet: & hoc datum ei vitio fuiſſe: poſtea teſtantibus id Vale. lib. 6. cap. 3. Plutar. in proble. cap. 13. Hunc ſecutus Sulp. Gallus vxori nuntium remiſit, quod eam capite aperto foris verſatam fuiſſe intellexiſſet. Vnde Valerius ſic ait: Horridum quoque Caij Sulpitij Galli, maritale ſupplicium: nam vxorem dimiſit, quod eam capite aperto foris verſatam cognouerat. Lex enim inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus & formam tuam approbes, & placere deſideres. Hæ igitur omnes Ciuiles leges antiquatæ ſunt, & Canonico iure abrogatæ: ita vt in his locum habeat quod, ex Gregorio habetur in cap. ſunt qui. 27. quæſt. 2. vbi dicitur, ſunt, qui dicunt religionis gratia coniugia debere diſſolui, uerum ſciendum eſt, etſi hoc lex humana, uidelicet, Authen. de nupt. §. diſtrahantur. colla. 4. conceſſit: lex tamen diuina prohibuit: per ſe enim ueritas dicit, quod Deus coniunxit, homo non ſeparet, & in cap. lege. diſt. 10. ex Nicolao Pontifice legimus, lege Imperatorum non omnibus Eccleſiaſticis controuerſijs vtendum eſt, præſertim cum inueniatur Euangelicæ, & Catholicæ ſanctioni aliquoties obuiare, lex Imperatorum non eſt, ſupra legem Dei, ſed ſubtus. Sic illio.

Præterea leges ciuiles, quæ prohibent matrimonium inter certa perſonarum genera, minime iure Canonico interdicta, non valent, vt teſtantur Barth. in l. Titia, ff. ſolu. matrim. Federi. conſ. 35. Ioann. Andre. in c. vlt. de ſecun. nup. Anton. Abb. Felin. in cap. de Francia. de ſponſalibus. Alex. conſ. 97. n. 2. verſ. & quamuis. Curtius Senior conſ. 47. nu. 3. & ſequent. Couarru. de Matrim. par. 2. cap. 6. §. 10. nu. 16. & Felinus citat Calderinum. Archidia. Roman. Baldum, Salycetum Nempe. l. 1. & l. Si tutor. C. De interdicto matrimonio ac l. 1. C. Si rector. conſtitutæ ſunt leges, quibus cauetur, ne inter tutorem, curatorem, uel eius filium, & pupillam matrimonium contrahatur, ne item rector prouinciæ ducat in uxorem fœminam aliquam prouincialem ſuæ iuriſdictioni, & poteſtati ſubiectam. Non valent hæ leges, quamuis ſentiat oppoſitum Cynus in l. vlt. C. de matrimon. inter pupillum, & viduam. Ex quo etiam fit, vt multa Ciuitatum ſtatuta vim non habeant; in his ſunt ea, quæ puniunt fœminas matrimonium contrahentes cum externis, hoc eſt, cum uiris extra ciuitatem, & territorium. Iul. Clarus. lib. 5. ſententia. recepta. §. practica criminalis. q. 82. ſtatuto. 3. Curt. Senior. conſ. 17. nu. 3. Couarr. loco citato & Felinus. c. de Francia. de Sponſalib. nu. 20 citat Baldum. Ioann. And. Abbatem. quamuis in dubiũ uocent quidam, an valeant ea ciuitatum ſtatuta. quibus cauetur, ne fœminæ, quibus aſſignatæ conſtitutæq; ue dotes ſunt in redditibus annuis ciuitatis, nubant viris externis minime ipſius ciuitatis iuriſdictioni ſubiectis. Eſt enim quorundam ſententia, iuſta, & æqua eſſe huiuſmodi ſtatuta Barth. Angel. Cardin. Calde. Rom. quos citat Feli. cap. prædicto. nu. 20. alij verò id inficiantur, eo quod fœminarum libertatem in matrimonio contrahendo diminuant. Iul. Clarus, loco ſupra citato. Bal. Ioann. And. Abbas quos refert, & ſequitur Felinus. capite citato. Sunt quoque alia ſtatuta, quæ in vniuerſum prohibent obligationem dotis in contractu matrimonij initi cum viro alterius ciuitatis. Quidam approbant, alij improbant hæc ſtatuta. Iul. Clarus loco prædicto, & Feli. cap. citato agunt de his ſtatutis. Pari etiam ratione in controuerſia eſt, an valeant ea ſtatuta, quibus amiſſio dotis irrogatur fœminis, quæ nubunt viris indignis ſine conſenſu patris. Quidam tanquam iuſta recipiunt, & approbant eo, quod huiuſmodi nuptiæ ſint parentibus, & conſanguineis dedecori, & ignominiæ, & gi- A gnere ſoleant diſſidia, & odia, & offenſiones multorum, & quod ſint contra bonos mores. Alij vero ea improbant, eo quod matrimonij libertati detrahant, iuſta & æqua eſſe ſtatuta ſentiunt Bald. Calderin. vt refert Feli. cap. prædicto. nu. 13. At irrita, & nullius momenti, & ponderis eſſe teſtantur Hoſtien. Ioann. And. Anto. Abb. c. 1. de deſponſ. impu. Fede. conſ. 75. Feli. cap. citato. nu. 13.

Leges Ciuiles, quæ prohibent fœminas nubere ſine cõſenſu patris, aut fratrum, iure Canonico ſublatas, vel correctas eſſe teſtantur Abb. Ancharanus, Ioann. Andr. Butri. Alex. Curt. quos refert Iul. Clar. loco citato. & Feli. cap. citato. Alij vero huiuſmodi leges ratas eſſe docent. Barth. & alij, teſte Iulio Clario loco prædicto. Certè in Authent. Vt cum de Appellatione cognoſcatur. Collat. 8. §. Cauſas autem, inter iuſtas ingrati animi cauſas ob quas patri liceat ab hæreditate filias excludere, habetur: Si filia, quam pater vult nuptui tradere, non conſenſerit, ſed luxurioſam vitam degere elegerit, abdicari poſſit. Et ſubdit: Si a vigeſimo quinto anno parentes diſtulerint eam in matrimoniũ collocare, & forſan contigerit in ſuum corpus peccare, aut ſine conſenſu parentum marito ſe, libero tamen, coniun- B gere, hoc ad ingrati animi vitium filiæ non imputetur, de his legibus Couar. de matri. par. 2. cap. 3. §. 8. & Doctores in cap. 1. de ſponſalibus. Ex quibus colligunt aliqui argumento a contrario ſenſu ducto; Si filia ante vigeſimum quintum annum inſcijs, vel diſſentientibus parentibus nupſerit, eam ab hæreditate repelli iure poſſe. Extant alicubi ſtatuta; vt ſi filia clam præter parentum voluntatem nupſerit, liceat parentibus, eam hæreditatis iure ſpoliare, quæ ſtatuta videntur approbare Anchar. Cardinal. Ioan. Imola. quos refert Felin. cap. de Francia. de ſponſalib. nu. 13. eo quod iuxta Gloſſ. in Clem. ne Romani. verbo tolli. de electio. lex ſuperioris, ſeruari poteſt iuſſu, & auctoritate inferioris, pœna adiecta: ſed Canones, & iura conſtituunt, ne filia nubat abſque patris conſenſu: ergo laici poſſunt ſtatuta condere etiam pœna conſtituta in eas fœminas, quæ citra patris conſenſum nupſerint. Hanc Gloſſam dicit eſſe ſingularem Felinus. in cap. de Francia citato, & Decius in cap. quæ in Eccleſiarum, de conſti. Profectò dubitari non poteſt, quin Principes ac liberæ ciuitates, & Reſpublicæ poſſint fœminas, quæ ſic aut aliter nubũt, cer- C tis pœnis punire, quatenus Reipub. pacem perturbant, & quatenus inter conſanguineos odia, & diſſidia pariunt, & ſeminant, cum ad inceſtas, infames, indignaſue nuptias ſe transferant. Item, negari non poteſt quin in puellis nondum ſatis prouectis, & adultis nonnullum delictum ſit, inconſultis parentibus matrimonium contrahere ſine iuſta, & debita cauſa: matrimonium enim res eſt magni ponderis, & momenti; & ratio naturalis præſcribit, vt filij parentibus obtemperent, eorumque conſilio regantur: & iura Canonica prohibent clam matrimonia contrahi, & cap. Aliter. 30. quæſt. 5. cap. honorantur. 32. quæſt. 2. habetur, ne matrimonia filij ineant abſque parentum aſſenſu. Ex altero vero capite ius Canonicum liberam poteſtatem facit filijs matrimonia contrahendi, ac proinde videtur Principibus adempta facultas pœnas irrogandi filijs abſque parentum conſenſu nuptias ineuntibus. Sot. in 4. d. 29. quæſtione prima artic. 4. poſt conclu. 5. meo iudicio non male huiuſmodi leges aliquando iuſtas eſſe teſtatur, ſi non vniuerſe ferantur, ſed ſpeciatim, nimirum, ne filiæ ma- D gnatum, illuſtriumue hominum inſcijs parentibus nubant. Item, ne puellæ non ſatis adultæ, ſcilicet ante decimum ſeptimum annum, vel vigeſimum ſine conſenſu parentum viris ſe tradant. Item, ne puellæ inſcijs parentibus viris longe inferioris gradus, & imparis conditionis matrimonio coniungantur. Couarru. de matrimon. par. ſecunda cap. 6. num. 17. & ſequentibus, late diſputat, an ſtatutum lexue ciuilis ualeat, qua, pœna conſtituitur in filiam ſine conſenſu parentum clandeſtine nubentem. Et quamuis hinc inde uarias referat ſententias, tandem ei ſubſcribere videtur, quæ huiuſmodi ſtatutum, & legem approbat, quoniam licet ciuilia iura nihil poſſint ſtatuere in ijs, quæ ad matrimonij ſubſtantiam ſpectant: At vero poſſunt, inquit Couarruuias, pœnas irrogare his, qui contrahunt nuptias iure ipſo Canonico damnatas, cuiuſmodi ſunt clandeſtina matrimonia. Quid ni, inquit, poſſint Principes pœnis punire eum, qui contrahit inceſtas nuptias? Item, poſſunt animaduertere in vſurarios, & periurios, quamuis vſuræ, & periurij crimen ſit Eccleſiaſticũ, ergo & in filias clam ſine parentum conſenſu nubentes.

contrahi

contrahi debere, nec impediri iure poſſe, & ſæpiſſime filias non audere eos, quos cupiunt, maritos accipere, & aliquando iniuria parentum contra fas omne opprimi. Nonnunquam inquies, eas in matrimonium collocare, parentes recuſant, aut differunt, vel incuria, vel negligentia, vel auaritia, aut alijs priuatis affectibus, ne eas dotare compellantur. Interdum etiam accidit, vt parentes filias cogant eos maritos aſſumere, quos ipſæ nollent, aut quos oderunt; & non raro contingit, vt filiæ legis alicuius vinculo adſtrictæ debeant alios maritos ſibi adiungere, quam quos parentes volunt. Reſpondet Couarruuias, huiuſmodi leges, & ſtatuta ciuilia non eſſe tam ſeuerè ſumenda, ſed iuxta rectæ rationis præſcriptum, quod varium eſſe poteſt pro varietate temporum, locorum, rerum, & perſonarum.

Sunt etiam leges Ciuiles; in quibus homicidium in multis caſibus impune conceditur. Conſtat ex lege xij. Tabularum, licuiſſe adulterum in crimine deprehenſum perimere. Sic enim habet lex. Moechum in adulterio deprehenſum necato. quæ lex teſte Plutarcho, Athenis à Dracone, & Solone lata fuit: poſtea vero licuit maritis vxores in adulterio deprehenſas, abſque vlla iudicis auctoritate priuatim occidere. Ex lege Iulia, De Adulterijs, ab Auguſto poſita ſicuti refert Vlpianus in l. ex lege Iulia, ff. de Adulterijs, adempta fuit maritis poteſtas interficiendi uxores adulteras, neque eis licuit quemlibet adulterum interimere, niſi uilem, aut infamem, eumque domi ſuæ cum vxore deprehenſum, l. Marito quoque, ff. ad legem Iuliã, de Adulterijs. Patri autem permiſſum fuit quemlibet adulterum necare cum filia etiam in domo mariti deprehenſum, immo & ipſam filiam occidere ſimul, l. Patri, & l. Nec in ea, ad finem, ff. ad legem Iuliam, de Adulterijs, & l Gracchus, C. ad legem Iuliam, de Adulterijs. Fuit autem hoc ius patri conceſſum, ſed marito denegatum, quia plerumque pietas paterni nominis pro liberis conſilium capit; at mariti ira, & impetus facile ſæuientis cohiberi, & refrenari debuit. Iure etiam Authenticorum, & conſtitutionum Nouellarum licuit marito quemlibet adulterum trucidare, ſi eum in ſuſpecto loco cum vxore colloquentem deprehenderet, cum prius eundem propter ſuſpicionem ter ſcripto admonuiſſet, ne cum vxore in ſecreto, aut ſuſpecto loco confabularetur, Authent. Liceat matri, & auiæ, §. iſ quoque collat. 7. Authent. ſi quis ei. C. ad legem Iuliam, de Adulterijs.

Ex his igitur legibus conſtat licuiſſe maritis adulteros iugulare non quoslibet, ſed vel viles, vel infames, aut eos, quos ob ſuſpicionem ter per litteras, ſiue in ſcriptis, admonitos, cum vxoribus in ſecreto, & ſuſpecto loco colloquentes deprehenderint. Et patri ſimiliter permiſſum fuiſſe filiã adulteram ſimul, & adulterum in crimine deprehenſos occidere.

Dubitatur igitur, an huiuſmodi leges ciuiles ſint canonico iure abrogatæ, hoc eſt, An maritus, qui propria auctoritate vxorem, & adulterum in crimine deprehenſos priuatim occiderit, lethale peccatum admittat? Et eadẽ dubitatio eſt de patre interficiente filiam, & adulterum deprehenſos in crimine. Sunt, qui negent lethale peccatum admittere, quod colligere contendunt ex cap. Si vero. 1. de ſenten. excom. vbi percutiens Clericum in adulterio cum vxore, vel cũ matre, ſorore vel filia in turpi ſcelere deprehenſum, liber ab Excommunicatione cenſetur: cum tamen cæteri Clericorum percuſſores excommunicatione feriantur, & cap. Interfectores 33. quæſt. 2. homicidæ vocantur interfectores vxorum, quando uxores non erant adulteræ; ergo ſi adulteræ eſſent, mariti non dicerentur homicidæ. Et in cap. Inter hæc, & cap. Quicumque, & cap. Admonere. lex mundana refertur, ex quo liceat vxorem adulteram necare, quibus verbis uidetur ius Canonicum approbare prædictas ciuiles leges. Deinde, fas eſt legem condere, qua poena mortis in adulteros conſtituatur: ergo ſicut lex poteſt miniſtrum conſtituere, & adhibere, qui poenam mortis de adulteris, Magiſtratus imperio ſumat, ſic etiã poteſt maritum, aut patrem miniſtrum deſignare, qui poena mortis in vxorem, vel filiam, & adulterum deprehenſos in crimine animaduertant. Præterea, Princeps vel Reſpublica liberam poteſt facultatem concedere occidendi eos, qui ſunt publice proſcripti, quia eo ipſo Reſpub. ſingulos ciues, vt miniſtros conſtituit ad morte mulctandos huiuſmodi criminoſos. ergo poteſt etiam Reſpublica maritum, vel patrẽ vt miniſtrum aſciſcere ad vxorem, uel filiam, & adulterum occidendos. Conſtans tamen omnium opinio eſt, abſque lethali peccato non licere marito, uel patri, uxorem vel filiam in adulterio deprehenſam necare, & eiuſmodi ciuiles leges iure Canonico eſſe ſublatas. Nam in c. Inter hæc 33. q. 2. dicitur, Eccleſiam mundanis hiſce legibus minime teneri, & in c. ſequenti Quicumque, interfectoribus vxorum, poenitentia irrogatur. Et gloſſa in c. Inter hæc 33. q. 2. docet lethaliter peccare maritum propria auctoritate occidentem vxorem, etiamſi eam in ipſo crimine deprehenderit. Sic etiam ſentiunt Abb. Anan. Feli. Iaſon. Tiraq. & alij quos refert, & ſequitur Couar. de matri. p. 2. c. 7. §. 7. nu. 9. ſic etiam Theologi, vt conſtat ex. S. Thom. 4. d. 37. q 2. a. 2 Palu. 4. d. 37. q. 2. a. 1. Ricar 4. d. 37. a. 2. q 1. Sot. 4. d. 37 q. 1. a. 3. Silu. homicidium. 1. q. 2. Ange. homicidium. 1. n. 6. Ad id uero, quod obijcitur ex c. Si uero 1. de ſenten. excomm. Reſpondeo, cum Couarruuia, ibi non dici, fas eſſe marito percutere adulterum cum uxore deprehenſum, ſed excommunicationis poenam remitti percutienti propter iuſtum illum dolorẽ, à quo pater, aut vir facile ſibi temperare non poteſt. Nam ex eodem capite manifeſte conſtat, fratrem percutientem Clericum cum ſorore deprehenſum, ab excommunicatione liberum iudicari: & tamen nulla lege ciuili, aut canonica fratri conceditur, vt percutiat uirum cũ ſorore rem habentem, etiamſi eum in crimine deprehenderit. Item, lege ipſa ciuili, non licet marito quẽlibet adulterum cum uxore deprehẽſum iugulare, ſed uilem, aut infamem, qualis Clericus non eſt, & tamen in eo cap. Si vero, liber ab excommunicatione cenſetur maritus, qui Clericum percuſſit deprehenſum in crimine cum uxore.

Ad aliud vero argumentum; reſpondeo aliud. ius eſſe, quando Reſp. liberam alicui facultatem concedit alterum necandi, aliud uero, cum facultatem non dat, ſed impune permittit delictum. Nam in primo caſu miniſtrum conſtituit necis eum, cui liberam occidendi criminoſum poteſtatem facit: in ſecundo uero non item. quia non hoc ipſo, quod poena non afficit ſontes, eis facultatem delinquendi concedit. Si quæras, quid ſit iudicandum de legibus, vel ſtatutis, quibus marito facultas datur, vt ſi uelit, occidat uxorem adulteram publico iudicio de adulterio damnatam & ob id morte dignam. Reſpondet, Sot. 4. d. 37. q. 1. a. 3. huiuſmodi ſtatuta nihil cum iure Canonico, naturali, aut diuino pugnare, ac proinde eſſe iuſta, quoniam poſtquam adultera eſt publico iudicio condemnata criminis, iure, miniſtro traditur, vt poena capitis ſecundum leges, & iura puniatur. At ſicuti cuilibet alteri miniſtro tradi poteſt, ſic etiam marito, qui in eam tanquam iudicis miniſter debita legis poena animaduertat, niſi quod maritus in uxore poena capitis pleſtenda conſtituitur uoluntarius miniſter, ut ſi uelit, eam occidat, ſin minus delictum condonata venia remittat, cum tamen cæteri miniſtri in puniendis criminibus non uoluntarij, ſed neceſſarij miniſtri ſint.

De alijs legibus Ciuilibus Canonico item Iure correctis, aut ſublatis.

Cap. XXI.

EXtant C. De concubinis, leges, quæ concedunt, ſiue permittunt Concubinas, quas iura Canonica minime permittunt. Is enim qui concubinam habet lethali peccato ſeſe obſtringit c. nemo ſibi c. meretrices. 32. q. 4. Concubina vero foemina omni coniugij, & alio quolibet vinculo ſoluta, quæ tamen ab aliquo in domo, perinde ac ſi propria eſſet uxor, habetur.

Item, in Authen. ex complexu C. de inceſtis nupt. & in Authent. Quibus modis naturales efficiantur ſui, §. vlt. & in Authent. licet, C. De natural. liberis. leges ciuiles extãt, quibus alimenta denegantur filijs ſpurijs, ex inceſto aliòue damnato concubitu natis. Concubitum ſiue coitum damnatum leges, & iura uocant, qui eſt inter eos, qui matrimonium inire iure nequeunt, tempore, quo ex eo concubitu filius concipitur. Hæ leges iure Canonico corriguntur. Nam in cap. Cum haberet, De eo, qui duxit in matrimonium, quam poll. per adulterium filijs ſpurijs ex inceſto, & quouis dãnato coitu ſiue congreſſu ſuſceptis, alimenta præſtantur, & eis debẽtur, etiamſi eorũ pater ea dari prohibeat. Quoniã naturali iure, vel ſaltẽ æquitate filius procreatus ali, educari, & cõſeruari debet, ne pereat, quod naturale ius ſiue æquitatis præſcriptum, tum legitimis, tum ſpurijs cõe eſt

filijs, & ex damnato complexu procreatis ac proindè nulla lege Ciuili huiuſmodi ius tolli poteſt. Vnde in foro etiã ciui i ſecundum ius Canonicum, & non leges de alimentis iudicatur, vt docent. Inno. Abb. Barth. Feli. Deci. Corſe. Rip. Alcia. quos refert, & ſequitur Couarr. de matri. p. 2. c. 8. nu. 6. licet fuerint alij, qui ſenſerint ius Canonicum in hac cauſa in terris Romanæ Eccleſiæ temporali poteſtati ſubiectis eſſe ſeruandum, alibi verò ius Ciuile. Sed prior ſententia eſt recepta. Porrò ius naturale intelligitur locum habere, quando filius non habet, vnde poſſit alimenta percipere. Et hinc eſt, vt filij dum infantes ſunt, neceſſariò à parentibus nutriri debeant: filij itidem, qui nec viribus nec arte, nec induſtria ſe ſuſtentare poſſunt, nec aliunde vitæ ſubſidia habent, debent neceſſario à parentibus ali, quales ſunt filij cœci nati, aut amentes, aut aliqua alia ratione imbecilli, infirmi, & inepti: cæteris vero alimenta quoque naturali quadam æquitate debentur, quamuis iuſtis de cauſis poſſint eis, denegari, vt ſuo loco dicemus. Si quæras, an etiã his alimenta ſint canonico iure præſtanda. Reſpondeo maxime, quia naturali æquitate debentur. Si iterum quæras, an ſi lex aliqua certam bonorum quantitatem definiat loco alimentorum, liceat patri eam filio etiam ſpurio relinquere. Couar. loco citato, nu. 10. Reſpondet, licere patri id facere, quamuis ipſe filius habeat patrimonium, vel bona ex quibus poſſit ſeipſum alere. ex quo fit, vt vbicunque ſit lex aliqua municipalis concedens parenti liberam facultatem, vt quintam ſuorum bonorum partem iure alimentorum filio, cui voluerit, relinquat, pater poſſit, filio etiam ſpurio eam iure alimentorum relinquere, etiamſi is filius ſit alioqui ditiſſimus. Si itidem quæras, an ſtatuta ſint iuſta, quibus cauetur, ne parentes etiam loco alimentorum, filijs ſpurijs aliquid relinquant, ſi aliunde habeant, ex quibus commodè ſuſtententur. Reſpondeo, ea eſſe iuſta, ob communem Reipub. ſalutem: nam ius naturale ſolum præcipit, vt alimenta filijs, non aliunde habentibus præbeantur: ergo ſi aliunde ali, queant, iuſtis de cauſis poſſunt alimentis ſpoliari. Sicut enim ob vitium ingrati animi, vel ob alia ſcelera filij aliunde habentes neceſſaria vitæ ſubſidia poſſunt alimentis iure priuari, ſic etiam in deteſtationem, & odium damnati concubitus, iure poſſunt alimenta denegari filijs ſpurijs ex damnato congreſſu procreatis, ſi habeant aliunde patrimonium, bona, aut vires, vel artem, vel induſtriam ex quibus commodè viuant. Et ſciendum eſt, non ſolum parentes iure compelli ad filios ſpurios alendos, ſed etiam auos, & proauos ac cæteros his maiores, ſi parentes eos nutrire nequeant, vt docuerunt Abbas, Bartholus, Cynus, & Socinus, quos refert, & ſequitur Couarruuias loco citato. nu. 16. Immo etiam parentum hæredes coguntur filios ſpurios alere, vt ibi docet Couarruuias. Præterea, alimenta filijs detrahi iure poſſunt eiſdem cauſis, quibus filij poſſunt à parentibus hæreditate ſpoliari, quod docet Gloſſa communi conſenſu recepta in cap. Cum haberet, de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium, & gloſſa in l. Si quis à liberis §. Idem Iudex, ff. De liberis agnoſc. vbi ſimiliter gloſſa tradit poſſe alimenta filiis ex prædictis cauſis denegari, non tamen quæ ſunt præciſe neceſſaria ad vitæ ſubſidia. Quæres, an his etiam alimentis iure poſſit filius ſpoliari ob ea crimina in patrem admiſſa, ob quæ capitalem pœnam mereretur? Couarruuias loco citato. n. 17. affirmat, quoniam ſi ob ea delicta morte dignus eſſet, iure quoque poteſt ſubſidijs vitæ neceſſarijs priuari. Nam cui vitam eripere iure poſſumus, alimenta quoque vitæ neceſſaria denegare, & adimere ſimiliter poſſumus. Ea etiam lex ciuilis duodecim Tabularum, qua ſcriptum erat, è meretrice natus patrem non alito, quæ teſte Plutarcho fuit primum à Solone lata, locum in iure Canonico, non habet, nam pietati, quæ patri debetur, repugnat ex parte.

Leges inſuper ciuiles, quæ concedunt, vt poſſeſſor malæ fidei uſu capiat, ſeu præſcribat, vt vulgo dicitur (quæ colliguntur ex C. de præſcriptione, triginta, vel quadraginta annorum. l. Cum notiſſimi) abrogantur in c. vlt. de præſcriptionib. & in cap. Poſſeſſor. De Regu. Iuris in ſexto vbi dicitur: Poſſeſſor malæ fidei ullo tempore non præſcribit: ac proinde etiam longiſſimo tempore triginta, aut quadraginta, aut centum annorum nequit iure præſcribere, & quamuis Hoſtien. in ſum. tit. de præſcript. § quæ res præſcribi poſſunt. & Barth. in l. ſequitur. §. Si viam ff. de vſuc. & Adria. in 4. de reſtitu. §. hoc ſuppoſito inquirendum, & alij quos citat Couarru. in regul. poſſeſſor. p. 2. §. 11. & lib.

A 1. varia. reſolu. c. 9. nu. 5. putauerint leges ciuiles, nõ in totũ per ius Canonicum eſſe ſublatas, & præſcriptionem in certis caſibus etiam cum mala fide iure canonico, & tuta conſcientia valere. Sed verior eſt opinio Ioann. Andreæ. Antonij. Abbatis. Felini in c. vlt. de præſcription. & Couarruuiæ loco citato aſſerentium leges ciuiles, ex toto per ius Canonicũ eſſe in hac parte correctas, & ſublatas, & præſcriptionem cum mala fide in vniuerſum iure canonico damnari, nec ullam vim, & locum habere in foro conſcientiæ: de qua re dicam, cum de præſcriptione tractabo. Illæ itidem leges ciuiles, quæ uſuras impune permittunt Canonico iure corriguntur: de quibus legibus diſſeram ſuo loco, cum de uſura diſputabo.

Sunt etiam leges Ciuiles, quæ licet facultatem non concedant, impune tamen aliqua permittunt, ita vt nec ea puniant, nec in iudicio dent actionem. V. G. C. De reſcinden. venditione, l. 2. permittitur vt res vendatur, vel ematur maiori, vel minori pretio, quam æſtimetur, dummodo pretium non ſit maius, aut minus vltra vel citra dimidium iuſtæ æſtimationis. At in foro conſcientiæ ſi res pluris vendatur, aut minoris ematur, quam valeat, reſtituendum eſt,
B quod ultra iuſtum pretium venditor accepit, uel augendum pretium ab emptore vſque ad iuſtam rei æſtimationem.

Leges etiam ciuiles, quæ conſtituunt, ut legatum, ſiue relictum in teſtamento non ualeat niſi ſeptem, uel quinque teſtium numero confirmetur. l. Si vnus, & l. Vltima, C. De teſtam. iure Canonico locum non habent in his, quæ leguntur, & relinquuntur ad pias cauſas, in quibus tres, aut duo teſtes ſufficiunt. cap. Cum eſſet, & cap. Relatum, De teſtamen.

Præterea ſecundum leges, & iura Ciuilia ex promiſſione pactoue nudo abſque ſolemni iuris formula, actio non oritur, l. Iuri gentium, ff. De Pactis. At in foro conſcientiæ promiſſum ſimplex, aut nudum pactum ſeruare quiſque debet, cap 1. De Pactis, & cap Iuramenti 31. q. 3.

Item ſecundum leges, promiſſione abſenti facta per interpoſitam perſonam ius non acquiritur, niſi interpoſita perſona fuerit in alterius poteſtate conſtituta, aut eius negocia gerat. Per ſeruum enim, aut filium familias, aut procuratorem ius patri, & Domino acquiritur. Inſtit. Per quas perſonas nobis acquiratur obligatio. & ff. & C. De Procu-
C ratoribus, & negociorum geſtoribus. At in foro conſcientiæ ſi promitto alicui, promiſſionem nomine alterius ratã habenti, eo ipſo, me abſenti obligaui. Silu. lex. q. 9. verſic. duodecimo.

Inſuper leges Ciuiles conſtituunt, vt hæres legata ac cætera in teſtamento relicta vltra hæreditatis facultates, ſoluere debeat, ſi inuentario non facto hæreditatem adierit, & in eam ſe intulerit, ut conſtat ex l. vlt. C. De iure deliberandi. At in foro conſcientiæ ſi hæreditas minime ſufficiat, non debet hæres contracta à teſtatore debita ſoluere, ſiue ex contractu, vel quaſi contractu, ſiue ex delicto, vel quaſi delicto deſcendant. Sic communis Doctorum opinio. Bartho. Bal. Alex. Iaſon. Ioan. And. Anto. Abba. Feli. quos refert, & ſequitur Couar. de teſtam. c. 1. n. 16. Silu. hæreditas, 3. q. 5. quanquam Feder. conſ. 21. & Paul. Caſtren. teſte Couarruuia ſentiunt contrarium, eo quod lex ciuilis iuſta eſſe videatur, ac proinde conſcientiam obſtringit. Sed communis opinio habet eam legem ciuilem, latam ſolum eſſe ad fraudes tollendas, ergo vbi fraus in hærede non eſt, ea lex conſcientiam non tenet.

D Leges item ciuiles Magos, & Veneficos puniunt, ſed qui incantationibus, & veneficijs vtuntur contra imbres, ventos & grandines, non modo non puniuntur, ſed præmijs quoque donantur l. Eorum, C. De Maleficijs. At vero ſecundum iura Canonica his vti non licet. S. Tho. 2. 2. q. 96.

Adhæc, ſecundum leges fas eſt, in cauſa ſanguinis accuſatorem corrumpere, l. vlt. ff. De Præuaricatori. quod tamen ſecundum ius Canonicum facere nobis non licet, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 69. a. 2. ad. 1. Porro an Eccleſia, vel Romanus Pontifex poſſit leges ciuiles, videlicet Imperatorum, & Regum corrigere, dicam cum de Romani Pontificis autoritate, & poteſtate tractabo.

De

De Priuilegijs. Cap. XXII.

PRimo Quæritur, quid nomine Priuilegij intelligatur? Reſpondeo, Priuilegium eſſe legem ad priuatos homines ſinguloſque pertinentem: nam lex in commune fertur, & ad omnes pertinet. Leges, inquit Agellius lib. 10. c. 20. ſunt generalia iuſſa, & de vniuerſis ciuibus: at Priuilegia ſunt priuata iuſſa, & de ſingulis concepta, quia Veteres Priua dixerunt, quæ nos ſingula dicimus. Vnde ex Iſidoro cap. Priuilegia diſt. 3. dicitur: Priuilegia ſunt priuatorum leges, quaſi priuatæ leges. Vocatur etiam Priuilegiũ Ius ſingulare, conſtitutio perſonalis, Reſcriptum, Beneficium, Diploma, Auxilium, Fauor, Gratia. Et in iure Canonico Priuilegia dici ſolent Indulta, Immunitates; aliquando vero Priuilegium ſignificat Prælationem, Prærogatiuam, quæ inter actiones perſonales vertitur, qua in debiti repetitione Chirographarij creditores alijs Chirographarijs præferuntur. Priuilegiarius is dicitur, cui eſt aliquod Priuilegium conceſſum. l. ſi ventri, ff. de Priuil. creditorum l. Reſcriptum, ff. de pactis. l. ſed an hic, ff. Quod cũ eo, qui in aliena poteſtate.

Secundo, Quot modis Priuilegium diuidatur? Hoſtienſis in ſum. tit. de Priuil. & eum ſecuti Angelus, & Silueſter in verbo Priuilegium. Priuilegiorum genera ſic partiũtur; vt alia ſint Realia, alia Perſonalia. Rurſus perſonalia, alia ſingulariter perſonalia, & communiter quoque Perſonalia, alia vero ſingulariter perſonalia, ſed communiter Corporalia, alia tantum communiter Corporalia. Realia vocant quæ certo generi actionis, cauſæ, vel negotij conceduntur: Item quæ in certum locum, vel dignitatem hominis conferuntur. At perſonalia, quæ certæ perſonæ: Corporalia quæ certo corpori, hoc eſt, Collegio, Communitati, vel Vniuerſitati hominum dantur: exempli gratia Priuilegium ſingulariter Perſonale eſt, quod conceditur certis perſonis proprijs nominibus expreſſis, c. volentes, de offic. legat. Cõmuniter Perſonale eſt, quod conceditur perſonis non expreſſis nominibus earum proprijs, vt Priuilegia minorum viginti annis, priuilegia militum, priuilegia ſcholaſticorũ. Priuilegium ſingulariter Perſonale, & cõmuniter Corporale eſt, quod conceditur corpori: nempe Communitati, Collegio; ita tamen, vt ſinguli illius corporis eo priuilegio gaudeant, qualia ſunt priuilegia conceſſa religioſis ordinibus Prædicatorum, & Minorum. Priuilegium ſimpliciter Corporale eſt, quod conceditur corpori, hoc eſt Vniuerſitati, Collegioue; ita tamen, vt eo priuilegio ſolum fruatur ipſa Communitas, non ſinguli, & ideo dicitur Corporale; quia conuenit ipſi corpori Communitatis, non ſingulis perſonis. Sed ſatis eſt, ſi Priuilegium in duas partes diſtribuamus, vt aliud ſit Rei, aliud perſonæ, nam in l. priuilegia, ff. de regulis iuris. Priuilegia aut ſunt Cauſæ, aut Perſonæ, & cap. Mandata, de præſumpt. aut loco, aut perſonæ priuilegia concedi dicuntur. Rei priuilegium eſt, quod conceditur certo generi actionis, cauſæ, vel negocij, vel loco, vel dignitati. Perſonæ vero priuilegium eſt, quod in certam perſonam confertur, vel certo generi perſonarum, ſeu Vniuerſitati, Communitati, vel Collegio hominum conceditur. Genus actionis priuilegium habet, vt ſiquis agat pro impenſis in funere factis, vel pro pecunia mutuo data ad refectionem nauis: aut ſi quis ex mora vſuras petat: Quando vero priuilegium conceditur in vniuerſum certo generi perſonarum certis ex cauſis, aut ratione loci, vel dignitatis, potius cenſetur priuilegium rei, quam perſonæ; priuilegium, quo gaudent minores viginti quinque annis, quibus datur reſtitutio in integrum, ff. de Minoribus, dicitur perſonale, ſed communiter datum. Alij vocant priuilegium partim perſonale; quia perſonis conceſſum, partim reale, quia datum eſt ratione ætatis, quod etiam priuilegiũ habent maiores abſentes cauſa Reipublicæ, ff. ex quibus cauſis Maiores in integrum reſtituuntur. Tale eſt priuilegium mulierum, quæ beneficio Senatus Conſulti Velleiani pro alio fideiubere non poſſunt. ff. & c. Ad Velleianum, & filiorum familias, qui beneficio Senatus Conſulti Macedoniani iuuantur contra creditores in pecunia mutuo accepta, ff. & C. ad Macedonianum. Sic etiam multa ſunt Clericorum priuilegia, multa Religioſorum tum Monachorum, tum Mendicantium, & Canonicorum regularium, multa Epiſcoporum, Principum, Nobilium, & illuſtrium hominum, Militum, atque Scholaſticorum: quibus priuilegijs horum hominum ſinguli iuuantur, non quod ſingulis illorum ſint conceſſa, ſed Dignitati, Ordini, Religioni

A vel Statui, ac proinde ſinguli in cauſis, ac litibus ſe his Priuilegijs muniunt, ac tuentur ratione ordinis, ſtatus, conditionis, profeſſionis, religionis, & aliorum huiuſmodi. Item priuilegium, aut eſt ad aliquid faciendum, aut non faciendum. Ad faciendum, vt ſi cui facultas concedatur, vt poſſit ingredi in domicilia ſacrarum Virginum, vel vt poſſit Confeſſariũ eligere. Ad non faciendum, vt ſi cui detur facultas, ne decimas ſoluat, ne tributa pendat, ne ſubeat onera communia.

Tertio Quæritur, Cuius ſit Priuilegium concedere? Reſpondeo, Principum, cuiuſmodi ſunt Rex, Imperator, ac Romanus Pontifex, & ij etiam Duces, Marchiones, & Comites, qui in temporalium adminiſtratione ſuperiorem nec habent, nec agnoſcunt; nam priuilegio, quis a lege ſiue iure communi ſoluitur, & eximitur: at leges, & iura non ſoluit, & relaxat, niſi Princeps, cuius ſunt auctoritate ſancita Romanus Pontifex in his, quæ ſpiritualia ſunt poteſt priuilegia dare: in temporalibus vero non abſolute, & ſimpliciter concedit; ſed in certis quibuſdam cauſis, in quibus temporalium adminiſtratio, & iuriſdictio ad ipſum iure defertur, atque deuoluitur: quamuis in terris ditioni, & poteſtati Romanæ Eccleſiæ temporali ſubiectis poſſit. **B** Reges vero, & Imperatores in his, quæ temporalia ſunt poſſunt priuilegia conferre In ſpiritualibus vero non item. Poſſunt etiam Patriarchæ, Primates, & Epiſcopi, Magiſtratus, & Ciuitates abſolute priuilegia concedere, contra ſtatuta ab ipſis poſita; contra ius vero commune nonniſi in certis caſibus ipſo iure permiſſis: de quibus ſuo loco dicemus.

Quarto Quæritur, Quibuſnam poſſit priuilegium concedi? Reſpondeo, ijs tantum, qui in ditione, & poteſtate illius ſunt, qui priuilegium concedit; nam Priuilegiarij a lege, & iure communi excipiuntur: Sed nemo poteſt quemquã lege ſoluere, niſi princeps, qui eam tulit. Ex quo fit, vt nec princeps poſſit omnibus in vniuerſum priuilegia dare, ſed tantum hominibus ſuæ poteſtati, & ditioni ſubiectis.

Quinto Quæritur, quonam differat Beneficium principis a priuilegio? Reſpondeo cum Abbate in cap. olim, de verbo. ſignific. num. 7. & ex communi conſenſu, priuilegium proprie eſſe facultatem aliquid faciendi, vel non faciendi contra leges, canones, & iura conceſſam: **C** Beneficium vero proprie facultatem datam a Principe præter, nõ contra canones, leges, & iura. Aliquando tamen vnum pro altero ſumitur.

Sexto Quæritur, An priuilegium obitu eius, cui eſt conceſſum finiatur? Reſpondeo eſſe regulam iuris in 6. cap. priuilegium, vbi dicitur: priuilegium perſonæ perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona. Quæ regula ſumpta eſt ex l. priuilegia, ff. de regul. iuris, quæ ſic habet: priuilegia, quædam Cauſæ ſunt, quædã Perſonæ, & ideo quædam ad hæredem tranſmittuntur, nimirum ea, quæ cauſæ ſunt; at quæ perſonæ, ſunt, ad hæredem non tranſeunt, & l. in omnibus cauſis. 2. ff. de regul. iuris, ſic etiam habet: In omnibus Cauſis id obſeruatur, vt vbi perſonæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat. Vbi vero genus actionis id deſiderat ibi ad quemuis proſecutio eius deuenerit non deficiat ratio auxilij. Ex quibus regulis duo colliguntur, Vnum eſt, priuilegia perſonæ vna cum ipſa finiri, & extingui; ac proinde ad hæredes, vel ſucceſſores non tranſmitti: Alterum eſt, priuilegium rei non cum perſona deſinere, quoniam rei non **D** perſonæ hæret; ac proinde rem, non perſonam ſequitur; & eo ipſo ad hæredes, vel ad eos, ad quos res ipſa deuenerit, trãſmittitur. exempli gratia. Priuilegium, quod datur, patri, patrono, militi, vt condemnentur ſolum in eo, quod facere poſſunt, cum perſona perit. l. ſunt, qui in id. l. patronus. l. item miles. ff. de ſenten. & re iudica. Item, in l. maritum, & ſequent. ff. ſoluto matrim. mariti hæres extraneus condemnatur in ſolidum, non habita ratione, ne egeat, cum alioqui maritus ſolum condemnaretur in id, quod facere poteſt, habita ratione, ne egeat: quoniam tale priuilegium perſonæ eſt, & cum perſona extinguitur. Ex quo fit, vt ſi priuilegio aliquis potiatur ratione dignitatis, vel muneris, quo fungitur, ad aliam dignitatem promotus, priuilegio vti nequeat. Fit etiam, vt Priuilegium, quod dignitati adhæret, ad ſucceſſorem tranſeat: quod vero perſonæ eſt, non item. Gloſſ. in cap. priuilegium, de reg. iuris in 6.

Septimo Quæritur, An priuilegium cum reuocatur auctoritate Principis vim amittat ſtatim, atque a Principe reuocatur; an vero quam primum nota eſt reuocatio

Priui-

Priuilegio? Reſpondeo, ex communi ſententia priuilegium perſonæ, ſi reuocetur a Principe tunc finiri, quum peruenit ad notitiam priuilegiarij. Sotus lib. 1. de iuſt. q. 1. ar. 4. Medi. 1. 2. q. 90. ar. 4. poſt conclu. 5. quare ſi priuilegiarius antequam nouerit abrogatum eſſe Priuilegium, eo fuerit vſus, nec peccat, nec debet factum reſcindere. Verbi gratia, Titius priuilegio, quo eligere poterat Confeſſarium vſus, Confeſſarium elegit, a quo eſt abſolutionem peccatorum adeptus antequam noſſet Priuilegium eſſe reuocatum, nec peccauit, nec debet iterum peccata confiteri. Hoc tamen intelligitur, niſi princeps priuilegium velit eſſe abrogatum ſtatim ab eo tempore, quo ipſe reuocat, vel a certo tempore elapſo, vel ab eo die, quo reuocatio Priuilegiorũ fuerit publice promulgata. Reuocatio condonationum quibus peccata, hoc eſt peccatorum pœnæ remittuntur, quæ Indulgentiæ vocantur, antequam veniant in notitiam eorum, quibus fuerant conceſſæ, non nocet: Gemin. c. 1. de conceſſ. præb. in 6. Silu. indulgentia q. 5. verſi. octauum. Sot. & Medi. locis ſupra citatis. Porro ſi priuilegium ſit conceſſum Vniuerſitati, Collegio, vel cuilibet alteri communitati, ſatis eſt, ſi ipſa Communitas certior fiat de reuocatione priuilegij, non eſt neceſſe, vt ſinguli fiant certiores: Si priuilegium datum fuerit Prouinciæ, Ciuitati, Parochiæ, vel alteri loco, ſatis eſt, ſi reuocatio promulgetur in Prouincia, Ciuitate, Parochia, vel in loco. Item, ſi priuilegium fuerit perſonale communiter corporale, vel perſonale ſingulariter, & communiter, ſatis eſt, ſi reuocatio ita promulgetur, vt nota ſit ipſi corpori communitatis, vel ordini, dignitati, ſtatui, non oportet, vt ſingulis denuncietur: at quando priuilegium eſt datum certæ perſonæ ſingulariter tantum, oportet, vt reuocatio ipſi nota ſit, & ipſi nuncietur.

Octauo Quæritur, An priuilegium amittatur, ſi priuilegiarius eo per decennium non vtatur? Reſpondeo, quandocumque priuilegium eſt perſonæ priuatæ, ſiue publicæ, vt Ciuitati, Vniuerſitati, Collegio datum, & eſt facultas aliquid faciendi, amittitur, ſi is, cui eſt data facultas, per decennium eo priuilegio non vtitur. Gloſſa. & Cynus, Salicetus, Bartholus, Abbas, ac cæteri Ciuilis, & Canonici iuris interpretes, quos citat, & ſequitur Iaſon in l. falſo. C. de diuer. reſcrip. quorum ſententia colligi videtur ex l. 1. ff. de Nundinis, vbi ciuitas beneficium principis de nundinis faciendis amittit, ſi per decennium eo non vtatur. Annotat tamen Iaſon vna cum reliquis, videlicet Gloſſa, & Cyn. Salicet. Barth. in l. 1. ff. de nundi. item Gloſſ. & Abb. Felin. in cap. cum acceſſiſſent, de conſtit. huiuſmodi priuilegium amitti, quando per decennium oblata eſt facultas eos vtendi, & priuilegiarius non eſt vſus. Rurſus quando priuilegiarius, vti potuit, & non voluit: quare non amittitur, ſi to to decennio non eſt oblata facultas vtendi; aut ſi oblata eſt, impeditus tamen eſt eius vſus: nam eo ipſo, quo quis priuilegio vti non potuit, in mora, vel culpa non fuit. Exempli cauſa, certæ ciuitati conceſſum eſt priuilegium Scholaſticos ad gradus Magiſtri, vel Doctoris promouendi: per decennium vero ea ciuitas neminem promouit, quia nullus promoueri voluit, priuilegium non amittit, niſi ciuitas cauſam dederit, vt Scholaſtici alibi promouerentur. Ex quo fit, vt ſi Dominus per multos annos ſibi ſubiectis ciuibus onus non impoſuerit, quod alioqui priuilegio poterat, priuilegium non amittat; ſi nulla vnquam occaſio ſe dedit id faciendi. Similiter etiam, ſi ciuitas oppidis ſibi ſubiectis per multos annos nihil oneris impoſuit; quia numquam occaſio ſe obtulit. Pari etiam ratione contra Eccleſiam, Epiſcopum, Collegium, Monaſterium, non præſcribitur, ſi ſua iuriſdictione, facultate, vel priuilegio non vtitur; quia numquam vtendi occurrit occaſio: quemadmodũ lex de hermaphroditis quicquam conſtituens non tollitur aut deſinit etiamſi per mille annos hermaphroditus non fuerit.

Nono Quæritur, Quo pacto priuilegium per ſententiã iudicis amittatur? Reſpõdeo, in cap. Suborta. De ſententia, & re iudi. ad finem ſic haberi: Si præfati Innocentij priuilegium Alexandro fuit in iudicio præſentatum, & ipſe tulit ſententiam contra illud, intelligitur reprobaſſe, vbi Gloſſa ait: Inſtrumentum dicitur reprobatũ eo ipſo, quod cum iudici oſtenditur, contrarium iudicat. Sic etiam teſtis reprobatur eo ipſo, quod iudex contra eum iudicat: & quæſtio falſi, eo ipſo, intelligitur reprobata, quod iudex cõtrarium iudicat. Hæc ibi Gloſſa. Pari ratione ſi priuilegium in iudicio fuerit principi exhibitum, & nihilominus contrariam ſententiam tulerit, cenſetur excluſum.

Decimo Quæritur, Quando quis poſſit ſuo priuilegio cedere? Hanc quæſtionem tractat Gloſſa in cap. Si diligenti, De foro competen. verbo pacto priuatorum, vbi in hũc modum diſtinguit: Aut ius, inquit, eſt ſimpliciter conſtitutum in fauorem, & commodum alicuius, & is poteſt ſuo iuri cedere, vt l. Paciſci, ff. de pactis, non obſcure traditur, vbi licet iura dent facultatem agendi pro animali morboſo, litigantes tamen poſſunt paciſci, ne agant. Et idem colligitur ex l. Pactum inter hæredes, ff. de Pactis, & l. 1. de ſerijs, & l. ſi iudex. ff. de Minoribus. Aut priuilegium conceditur in bonum quidem, & commodum quorumdam, ob publicam tamen vtilitatem, nimirum in aliorum odium: & hoc priuilegio cedere non poteſt: cuiuſmodi eſt Priuilegium ne Clerici conueniantur coram Magiſtratu Ciuili, & priuilegium Macedonianum filiorum familias: Ne creditoribus obligentur ratione mutui; & priuilegium Minorum, quibus conceditur beneficium reſtitutionis in integrum. Aut priuilegium datur alicui ob publicum bonum, quamuis cedat etiam in bonum eius, cui conceditur, & quamuis in aliorum odium, & pœnam conceſſum non ſit, & hoc priuilegio nemo etiam cedere poteſt, quale eſt Priuilegium Clerici, quod eſt in Canone: Si quis ſuadente 17 quæſt. 4. vbi excommunicatione feriuntur ij, qui percuſſerint clericum. Cæterum Abb. c. ſi diligenti, de foro competen. nu. 7 Barth. in l. ius publicum, ff. de pactis, & in l. ſi quis in conſcribendo, C. de pact. fuſius, & clarius quæſtioni propoſitæ reſpondent. Si ius, inquiunt, eſt naturale, vel diuinum, nemo poteſt renuntiare, vt ex l. ius ſanguinis. ff. de reg. iuris, & l. ius agnationis, ff. de Pactis: Quamuis iure gentium quæſito cedere quis poſſit: nam quiſque ſuæ rei dominium deponere poteſt, & hæreditati paternæ renuntiare. C. de repudianda hæreditate: & quiſquam poteſt ſeipſum vendere, ac proinde ſe libertate priuare, & poteſt etiam ſe honore, & fama ſpoliare. Quãdo vero ius ſcriptum certam in humanis actibus formulam præſcribit, tum inquiunt, nemo poteſt huic iuri renunciare; quale eſt ius, quod certum numerum teſtium in teſtamentis, & in vltimis voluntatibus requirit; vel quod in pactis, ſtipulationibus, & contractibus certum modum conſtituit. vt colligitur ex l. Nemo poteſt, ff. de legatis 1. & l. contra iura, ff. de Pactis. Quando itidem ius eſt publicum, hoc eſt tale, vt ad ſalutem, & vtilitatem publicam pertineat, nemo poteſt eo iure cedere, l. ius publicum, ff. de Pactis. Quando vero ius ad priuatorum commoda ſpectat, tunc aut ſolum continet priuatorum commodum, videlicet eorum duntaxat, quibus priuilegium conceditur, aut ipſorum ſimul, & alicuius alterius, aut priuatum ſimul, & publicum. Si tertium, non poteſt quis huic iuri renunciare; eo quod cedit in damnum publici boni: pari ratione ſi ſecundum, nempe ſi continet commodum, non ſolum eius, qui renunciat, ſed etiam alicuius alterius, non enim renunciatio nocere poteſt alteri, in cuius commodum priuilegium conceſſum eſt, vt ibidem docet Abbas. Si vero primum, aut illud ius eſt potiſſimum conſtitutum ob bonum priuati hominis, aut in odium alicuius alterius. Si primum, videndum eſt, an illud ius conſulat imbecillitati hominum, & tunc renunciatio non valet, eo quòd eſſet contra bonos mores. Idem quoque dicendum, ſi renunciatio iuris occaſionem delinquendi præberet. Si autem bonis moribus renunciatio iuris non obſtet, nec aliquos ad peccandum inducat valet renunciatio. Si ſpecialiter roges, an rata ſit renunciatio, quã mulier iuri Velleiano renuntiat? Gloſſa, teſte Abbate cap. citato, affirmat, eo quod eiuſmodi priuilegium eſt ſimpliciter in bonum, & fauorem mulierum. Sed Cynus, & Bartholus, quos citat, & ſequitur Abbas cap. ſi diligenti, de foro compet. negant valere, eo quod, tale priuilegium eſt mulieribus conceſſum ob earum facilitatem, ne temere ſe alijs obligent. Inſuper, ſi quæras de Priuilegio Macedoniano, an valeat renunciatio in filijs familias? Gloſſa communi conſenſu recepta, quam citat Abbas loco prædicto negat valere, quia huiuſmodi priuilegium non ſolum eſt conceſſum ob bonum filiorum, & parentum, ſed etiam in odiũ creditorum qui ſæpe filios inducebant ad necem parentũ, vt pecunias ſibi debitas recuperarent. Similiter etiam minores renunciare nequeunt priuilegio, & beneficio reſtitutionis in integrum: non ſolum, quia ſit in odium contrahentium cum minoribus, ſed etiam, quia huiuſmodi Priuilegium eſt minoribus conceſſum ob imbecillitatem ipſorum.

Vndecimo Quæritur, An pereunte, vel diruta re, cui priuilegium inhæret, pereat quoque priuilegium, etiamſi iterum res ea in priſtinum ſtatum reſtituatur. Verbi gratia diruuitur ædes ſacra, vel perit ciuitas, an pereant, & deſinant omnia quoque priuilegia, etiamſi ea ædes iterum ex ædificetur, aut Ciuitas reparetur? Reſpondent Inno. in c. 2. de noui oper. nunciat. Gloſſa in cap. priuilegium de reg. iur. in 6. Silu. verbo ciuitas. q. 2. Si Ciuitas aliaue loca ſiue ſacra, ſiue profana, auctoritate Principis diruantur, eorũ priuilegia extinguuntur, nec amplius dici poſſunt illius Eccleſiæ Clerici, aut illius oppidi ciues, vel municipes, vt colligitur ex cap. Placuit, de conſecr. d. 1. & c. Et hoc dicimus 16 q. 7. Si vero loca euertantur ab hoſtibus aut tyranno, vel diruantur, vt iterum exædificentur ſiue reparentur, omnia ſua priuilegia retinent, vt colligi poteſt ex c. Paſtoralis 7. q. 1. & c. Qui ſemel 19. q. 3. Idem iuris eſſe videtur, ſi auctoritate legitima ſuperiorum loca mutentur, aut cum alijs coniungantur, vt notatur in c. 1. ne Sede vacante, & c. quia monaſterium, de relig. domib.

Duodecimo Quæritur, Quot modis priuilegium irritum redditur, de hac quæſtione Gloſſa. 25 q. 2. in principio. Sil. verb priuilegium. q. 10. Reſpondeo, multis. Primo, ſi per ſubreptionem fuerit impetratum, nimirum, quando impetratio falſam cauſam ſuggerit, ob quam tanquam veram, priuilegium conceditur, cap. literis, de reſcriptis. Secundo, ſi priuilegium ſi contra conſtitutionem, & de ea nulla fiat mentio vt colligi poteſt ex cap. conſtitutus, de reſcrip. Idem iuris eſt, ſi ſit contra conſuetudinem, de qua mentio non fiat, cap. 1. de Conſtitutionibus in 6. Idem etiam eſt, ſi ſit contra ſententiam latam, de qua etiam nulla facta ſit mentio, cap. inter dilectos, de fide inſtrumentorum. Tertio ſecundum priuilegium, ſi ſpeciale ſit, contra primum aliud ſpeciale impetratum non valet, ſi de primo non ſit facta mentio: Vnde primum ſuam vim retinet. Si in ſecundo fiat primi mentio, valet ſecundum, non primum, cap. Cæterum, de reſcript. cap. Inter Monaſterium de ſent. & re iudic. & cap. Cum ordinem, de reſcript. Si quæras, Quid iudicandum, ſi primum ſit generale, & ſecundum ſpeciale? Reſpondeo cum Hoſtienſi, quem citat, & ſequitur Silueſter contra aliquos alios, valere ſecundum, etiam nulla facta mentione priuilegij generalis, quia ſpeciale priuilegium, & mandatum derogat generali, cap. 1. & cap. Paſtoralis, de reſcript. & cap. Studuiſti de officio Legati. Et ſimiliter ſpeciale mandatum, ſeu priuilegium non tollitur per generale ſubſequens, niſi de eo mentionem fecerit, c. Cum ordinem, & c. Abbatem, de reſcript. nam ſemper ſpecies derogat generi, ſiue præcedat, ſiue ſequatur. Gloſſa tamen in ca. 1. de reſcrip docet, in vniuerſum in priuilegijs primum valere, quoties ſecundum primi mentionem non fecerit, & probat ex cap. Veniens, de præſcriptioni, oppoſitum docet Abbas in c. 1. de reſcrip. nu. 14. vt ſtatim fuſius explicabo. Quæres, Quid ſit dicendum, cum priuilegium fuerit conceſſum cum clauſula, quod reuocatum non cenſeatur, niſi fiat mentio de eo de verbo ad verbum? Fingamus eſſe Apoſtolicum priuilegium conceſſum certo monaſterio ſacrarum Virginum, ne cogi poſſint contribuere aliquid ob Legatorum, vel Nunciorum Apoſtolicorum procurationem, vel ob bellum contra hoſtes Chriſtiani nominis, vel ob aliam cauſam publicam, etiamſi in literis Pontificijs exprimatur, vt omnes cogantur contribuere, tum exempti, tum non exempti, niſi de prædicto prædicto Priuilegio fiat mentio ad verbum, & poſtea Rom. Pontifex conceſſit aliud priuilegium, vt omnes exempti, & non exempti cogantur contribuere non obſtantibus priuilegijs quibuſcumque etiam dicentibus, vt de illis fieri mentio de verbo ad verbum debeat, quæritur, an primum priuilegium ſit reuocatum per ſecundum, hanc quæſtionem tracta: Abbas, c. cum inſtantia, de cenſib. nu. 5. & ait Federicum in c. conſ. 225. ſenſiſſe primũ priuilegium per ſecundum non eſſe ſublatum: quia de primo debet fieri mentio in ſecundo, ſed poſtea in conſ. 46. ſententiam mutauit. Vnde cum Abbate dicendum eſt, primum priuilegium per ſecundum reuocari, eo quod ſecundum cõtineat pleniſſima verba reuocantia omnia priuilegia antecedentia, & quia fieri non poteſt, vt Rom. Pontifex memor ſit omnium priuilegiorum cum in facto conſiſtant.

Decimotertio Quæritur, Generatim quando duo priuilegia ſunt ſibi contraria, vtrum eorum valeat, prius an poſterius: hanc quæſtionem tractat Gloſſa 25. q. 2. in principio, & alia Gloſſa vltima in c. 1. de reſcrip. Abb. in cap. 1 de reſcrip. nu. 14. Reſpondeo cum Abbate eſſe diſtinguendum, aut vtrumq. eſt generale, aut vtrũq. ſpeciale, aut prius generale, & poſterius ſpeciale, aut prius ſpeciale, & poſterius generale. Si prius generale, & poſterius ſpeciale, prius abrogatur, & valet poſterius etiam nulla mentione prioris facta: nam ſpeciale derogat generali. c. 1. & c. Paſtoralis, de reſcrip. Si prius eſt ſpeciale & poſterius generale, valet prius, non poſterius, quia ſpecies derogat generi, ſiue Præcedat, ſiue ſequatur. Si prius eſt generale, & poſterius itidem generale, tunc aut vtrumq. eſt in iure communi cõtentum, & poſterius derogat priori; quoniam Princeps ius commune nolle probabiliter creditur: ſicut etiam lex ſecunda derogat primæ, quando eſt illi contraria cap. 1. de conſtit. in 6. aut neutrum eſt in iure communi, & tunc valet primum, quoniam Princeps iudicatur ignorare, quod non in iure, ſed in facto conſiſtit, aut vnum in iure continetur, alterum non item, & valet, quod eſt extra ius: Si vero vtrumque eſt ſpeciale, idem dicendum eſt, quod dixi, quando vtrumque eſt generale.

Decimoquarto Quæritur, Quot modis priuilegium finiatur, ac deſinat? Reſpondeo multis modis. Primo elapſu temporis, quod eſt in priuilegio conſtitutum, l. Quoties C. de precibus Imperatori offerendis. Secundo, ſi priuilegiarius faciat contra illud quod in priuilegio conceſſum exprimitur: nam ipſo facto priuilegium extinguitur, cap. Porro, & cap. Recipimus, De priuil. Tertio, ceſſante cauſa priuilegij, finitur quoque priuilegium cap. Ceſſante, de Appellatio. Quarto cum priuilegium incipit eſſe alicui pernicioſum, præſertim ei, in cuius bonum eſt datum, ca. Suggeſtum, de Decimis, & c. Quid per nouale. De verb ſignif. habet enim regula iuris; Quod ob gratiam alicui conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum.

Aliæ quæſtiones de priuilegijs diluuntur. *Cap. XXIII.*

PRimo Quæritur, Quiſnam poſſit priuilegium interpretari? Reſpondeo cum Hoſtien. in ſum. titu. de priuil. diſtingui oportere. Nam ſi verba ſunt obſcura, dubia, vel ambigua, eius eſt interpretari, cuius eſt concedere, & interim negotium, vel cauſa differtur, l. ſi imperialis. C. de legibus, & cap. Inter alias: de ſententia excom. Si verò nec ſint obſcura, nec dubia, nec ambigua, priuilegij tenor debet diligenter inſpici, & ſeruari, cap. Porro, & cap Recepimus, de priuil. Si quæras, an tunc potius ſit menti concedentis, quam verbis priuilegij inhærendum? Reſpondet Sil. priuilegium q. 3. potius eſſe menti adhærendum, ex c. Marcion. 1. q. 1. c. ſedulo, d. 38. & c. Intelligentia, & c. In ijs, de verborum ſignif. vbi dicitur, non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus, & non intentio verbis, ſed verba debent intentioni deſeruire. Gloſſa, & Abbas, in cap. Propterea, de verb. ſignific.

Secundo Quæritur, Quo modo priuilegium interpretari debeamus? Reſpondeo, in hunc modum eſſe interpretandum, vt docet Silu. priuilegium. q. 3. ex Hoſtienſi: In primis, interpretatio priuilegij, ſicut, & legis, locum habet vbi verba ſunt obſcura, incerta, dubia, & ambigua. Vbi vero nulla eſt in verbis ambiguitas, interpretatio non permittitur. l. Ille, aut ille, ff. de legat. 3. Vnde longe aliud eſt priuilegium interpretari, atque ad aliud trahere, ſiue prætendere: tunc enim priuilegium interpretamur, cum quod eſt in eo poſitum verbum obſcurum, vel ambiguum, declaramus. Priuilegium vero protendimus, cum ad aliud quippiam quamuis cognatum, vel ſimile trahimus. Quando priuilegium non eſt contra Canones, leges, & iura, ſed ſolum præter iura debemus pleniſſime interpretari: tunc enim potius eſt Principis beneficium, fauor, & gratia, quam priuilegium conceſſum, & tunc locum habet, quod dicitur in l. Beneficium, ff. de conſtitutionibus Principum, & cap. Quia circa, de priuil. & cap. dilecti, ad finem, de donationibus, & cap. olim, de verborum ſignif. in quibus locis habetur, Beneficia Principum pleniſſime interpretari debemus. Non autem dicitur: Priuilegia principum auctoritate conceſſa, & data; ita Innocen. & Gloſſa, & Ioannes Andreas, Butrius, & Abbas in cap. olim, De verbo. ſignif. Quando priuilegium eſt contra ius commune, ſtricte interpretari oportet, vt quam minimum iuri communi deroget; vt colligitur ex l. Quoties. C. de precibus imperatori offeren. & l. ſi quando, C. de inofficioſo teſtamento, & cap.

& cap. 1. & 2. De filijs presbytero. cap. quod dilectio; De conſanguinitate, & affinita. & ſic Innoc. & Gloſſa, & Ioannes Andreas, Butrius, & Abbas in loco ſupracitato. Item, priuilegium eſt ſtricte interpretandum, ſi cedat in detrimentum alterius, vt colligitur ex l. 2. §. Merito, ff. Ne quid in loco, & ſic Innocentius, & alij auctores ſupracitati. Vnde Romanus Pontifex licet alicui priuilegium concedat, non tamen vult, vt eo vtatur cum alieni iuris iactura, & damno, cap. Ex tuarum, de auctoritate, & vſu pallij, cap. licet, de officio ordinarij, & cap. licet, de translat. Præterea, priuilegium in rebus ambitionem ſapientibus ſtricte eſt interpretandum. Et hinc fit, vt Reſcripta, Mandata, & priuilegia in Beneficijs Eccleſiaſticis preſſius, & arctius interpretari debeamus; præſertim cum conceduntur ad plura Beneficia obtinenda: Abbas loco ſupra citato, & Gloſſa in c. Quamuis de præben. in ſexto. Ex quo fit, vt cum conceditur facultas alicui non legitime nato ordines ſuſcipiendi, locum tantum habeat in minoribus, non in maioribus ordinibus: & cum fit illi poteſtas, vt ad Beneficia Eccleſiaſtica eligi, & promoueri queat, fieri tantum cenſeatur ad Beneficia ſimplicia, non autem ad Dignitates, vel ad Beneficia, quibus eſt animarum cura coniuncta. B

Item, quando priuilegium eſt odioſum, quale eſt priuilegium ad lites conceſſum, ſtricte, & preſſe interpretamur, quia præbet cauſam litigandi, & alios vexandi, & frequenter minuit, reſtringitue poteſtatem inferiorum iudicum, & Magiſtratuum. Item, ſi priuilegium aliqua ex parte peccandi occaſionem afferat, & præbeat, vel iuri naturali, diuino, vel gentium obſtare videatur: ſtricte etiam eſt interpretandum, vt cum datur alicui facultas eligendi Confeſſarium, qui ipſum abſoluat a caſibus, aut cenſuris reſeruatis, ſolum datur, vt abſoluatur a peccatis ante commiſſis, aut cenſuris ante contractis, non autem in poſterum committendis, aut contrahendis, hæc enim facultas anſam præberet liberius, faciliuſque peccandi. Similiter cum datur facultas, vt lis vel cauſa ad certos iudices deferatur omni appellatione remota, ſtricte oportet eam interpretari, quia adimit ius, quod quiſque habet ſeſe defendendi, ac proinde appellandi, videlicet omni appellatione iniuſta, friuola, & inani, non tamen remota iuſta, & rationabili. Sic etiam cum conceditur priuilegium, ex quo probabiliter aliorum offenſio oritura videatur, ad ſtrictam, non laxam interpretationem eſt reuocandum. Vnde Pontifex in cap. Quod dilectio, de conſanguinit. & affinit. non vult, vt Priuilegium a ſe conceſſum vim habeat, eo quod loci conſuetudini cum offenſione multorum, nocere dicebatur. At vero Priuilegium non debemus ita preſſe, & ſtricte interpretari, vt nihil operetur, & proſit, vt eſt communis omnium ſententia in cap. 1. & cap. Cauſa, de reſcript. & cap. In his, de priuil. Præterea, priuilegium, quod non derogat iuri communi, ſed tantum conſuetudini, vel ſtatuto in aliquo loco recepto, pleniſſime eſt interpretandum, ſi nulla inde aliorum offenſio exiſtat. Sic Ioannes Andreas in cap. olim, de verborum ſignif. Verba itidem Priuilegij Romani Pontificis auctoritate conceſſi, interpretari oportet ſecundum Canones, non ſecundum leges, teſte Baldo in l. ſi quando. 2. C. de bon. vacantib. lib. 10 Item, vt ait Bartholus in l. ex militari. ff. de milit. priuilegia ſunt interpretanda iuxta conditionem, & ſtatum perſonæ cui conceduntur. Præterea, ſi ſint priuilegia conceſſa, vel ratione fidei, & religionis, vel gratia Religioſorum, aut miſerabilium perſonarum, ſunt etiam pleniſſime interpretanda. Poſtremo, priuilegium non poteſt ad aliud, quamuis ſimile trahi, & extendi, vt colligi videtur ex cap. vlt. de præben.

Tertio Quæritur, Quidnam operetur, & proſit priuilegium, quod continet ius commune? Reſpondeo, cum Hoſtienſi in ſum. tit. de priuileg. aliquando id genus priuilegia concedi, vt quis ad ius commune reſtituatur. Verbi gratia, Titio interdictum fuerat, ne appellaret, datur ei poſtea facultas appellandi. Item, fuerat alicui datum præceptum, ne de ſuis rebus libere ſtatueret, poſtea vero libera fit ei poteſtas ſua bona adminiſtrandi. Aliquando conceditur priuilegium ius tantum commune continens, quia conceditur gratia poſtulantis. Vnde in c. Quia in cauſis, de procuratoribus, cum vniuerſitas Scholaſticorum Pariſienſis poſtulaſſet a Romano Pontifice liberam facultatem agendi, & reſpondendi in iudicio per Procuratorem: reſpondit Pōtifex: Licet de iure communi hoc facere valeatis; inſtituendi tamen Procuratorem ſuper his, auctoritate præſentium vobis concedimus facultatem.

A Interdum etiam priuilegium petitur ad faciendum id, quod alioqui iure communi nobis facere licet, ob ſcrupulos penitus excutiendos ex animo, cum alioqui de iure cōmuni dubitaretur. Immo etiam aliquando petitur, quia ius commune ignoratur. Præterea, priuilegium plerumq. confertur; quia ius commune ſeruari non ſolet. Vnde in c. Innouamus, de treu. & pace, ait Pontifex: innouamus, vt presbyteri, Monachi, Conuerſi, Peregrini, Mercatores, Ruſtici euntes, vel redeuntes, vel in agricultura exiſtentes, vel animalia, quibus arant, & ſemina, quæ portant ad agrum, congrua ſecuritate lætentur.

Poſtremo, priuilegium continens commune ius debet ita intelligi, vt iuri communi aliquid addat; quam ſententiam teſtatur Felinus eſſe Hoſtienſis, & omnium: quæ colligi videtur ex cap. In his, de priuil. & ibi ita docet Abbas ex ſententia Bartholi, & Innocentij. Vt ſi Epiſcopo priuilegium conceditur, vt teſtari queat, intelligitur de bonis ratione Eccleſiæ, cui præeſt, quæſitis; non de patrimonialibus, de quibus iure communi Epiſcopus teſtari poteſt. Sic clauſula in reſcriptis appoſita, ¶ Omni exceptione, vel appellatione remota: non intelligitur de iuſta. Facultas data Epiſcopo creandi nouam Dignitatem in Eccleſia ſibi cōmiſſa, cenſetur data, vt id faciat etiam ſine conſenſu Collegij Canonicorum. Facultas auctoritate Romani Pontificis data Monacho teſtandi, ita intelligitur, vt teſtetur de bonis, quæ reipſa poſſidet. Mandatum Pontificium de conferendo Beneficio in certa Eccleſia, protenditur etiam ad Canonicum, ſi in ea non ſunt alia Beneficia. Si Princeps concedat alicui Iudici ius inquirendi, & animaduertendi in aliquos ſontes, de ijs intelligitur, in quos inquirere, & animaduertere alioqui non poterat; quod ſi conceditur ius, vt cognoſcat delicta, quæ alioqui ante poterat, intelligitur, vt in ijs delictis procedere queat, etiam fama publica non præcedente. Satis autem eſt, ſi Beneficium, vel priuilegium aliquid operetur contra, vel præter commune Ius, licet id ſit modicum: in reliquis enim reſtringendum eſt, nō laxandum contra ius, teſte Abbate in c. teſtificari, nu. 10. de Sepul. & Decio in cap. 1. de reſcriptis. Nauar. in Manua. cap. 12. nu. 79.

C Quarto Quæritur, An priuilegium obitu concedentis finiatur? Ratio dubitandi eſt, quia mandatum obitu mandantis extinguitur. l. Mandatum. C. Mandati, & cap. Gratum, & c. Relatum, de offic. Iudi. deleg. & facultas ab Epiſcopo data Beneficiario in ſua Eccleſia non commorandi finitur, & definit morte concedentis Epiſcopi, vt ait Gloſſa in cap. penult. de Cleri. non reſiden. ver. Licentia. Facultas itidem eligendi Confeſſarium alicui conceſſa ab Epiſcopo, obitu etiam ipſius Epiſcopi extinguitur: vt docent Abb. in cap. penult. de offic. Lega. nu. 9. Antonin. p. 3. tit. 17. c. 9. verſ. vlt. Silu. Confeſſor 5 q. 7. Reſpondent Nauar. de pœnit. diſt. 6 cap. Placuit. nu. 161. & conſil. 1. de priuil. priuilegium obitu concedentium non finiri: nam priuilegia principis ſunt perpetua 25. q. 2. cap. 1. & 2. priuilegium, eſt fauor, & gratia; at gratia morte Principis concedentis nō definit, vt colligitur ex cap. Si cui nulla, de præben. in 6. & cap. Si ſuper gratia, de offic. Iudi. deleg. in 6. Sicut etiam Gloſſa docet in Clem. Dudum §. ſtatuimus, de ſepulturis. Teſte etiam Innoc. in c. Quod tranſlationem de offic. legati communi conſenſu recepto, peccatorum condonationes quæ indulgentiæ vocantur a Legato conceſſæ, finita eius legatione non definunt. D Fatemur igitur, Mandatum obitu mandantis extingui; Facultatem vero gratiam, & priuilegium a Principe conceſſum, non item: cuiuſmodi eſt priuilegium ab Epiſcopo conceſſum Parocho ad ſeptennium, quo poſſit ab Eccleſia abeſſe ratione ſtudij. Gloſſa in c. Cum ex eo, de elect. in 6. verb. Septennium, & facultas ſuſcipiendi ordines a quocumque Epiſcopo malueris. Cardinalis in Clemen. vltim. de elect. q. 5. & facultas ſacrificium Miſſæ offerendi in domo aliqua priuata. Nec Gloſſa, aut Abbas contrarium docuerunt: quoniam illi tantum loquuntur de facultatibus, & priuilegijs, quæ Epiſcopi concedere nequeunt in perpetuum, quia eſſent cum damno Eccleſiæ, vel alterius.

Quæres quid dicendum ſit de priuilegio, quo Titius auctoritate Romani Pontificis a iuriſdictione Epiſcopi ſit exemptus, donec illud priuilegium ipſe pontifex abroget, aliudue decernat, an ſcilicet obitu Pontificis huiuſmodi priuilegium finiatur? Reſpondeo cum Nau. conſil. 1. de priuil. illud non finiri: tum quia Pontifex non abrogauit, nec aliud conſtituit: tum quia priuilegium, vt diximus, obitu

conce-

concedentis non ceſſat, & deſinit? Si ſecundo roges, an ſi priuilegium a principe concedatur in hunc modum: Sis liber, & immunis a tributo; aut, facultatem tibi do confeſſarium eligendi, vel aliquid aliud faciendi, donec decessero, morte Principis finiatur? Ratio dubitandi ex vna parte eſt, quia particula (donec) certum tempus præſcribit: At ex altera parte non videtur priuilegium obitu principis finiri, cum ſit fauor, & gratia. Reſpondeo, particulam, donec, frequenter certum tempus, & definitum deſignare: quamuis interdum ſoleat ideo apponi, vt infinitum tempus ſignificet, videlicet, vt id, de quo dubitari poterat, tanquam certum habeatur, & reliquum tempus, de quo ambigi non poteſt, tamquam certum relinquatur. Vt ſi dicam, Titius hæreticus donec vixit, pœnitentiam non egit, non ſignifico, Titium poſt obitum ſuum pœnitentiam non egiſſe, ſed, nunquam de ſuis peccatis doluiſſe. Cæterum, prædictum priuilegium, de quo eſt quæſtio, poſt Principis mortem non durat: quoniam cum dicit, Donec deceſſero, ſignificat ſe concedere Priuilegium, vt duret tantummodo per totum ipſius vitæ tempus.

Quinto Quæritur, An facultas aliquid faciendi per priuilegium data, primo actu finiatur; videlicet, cum datur alicui facultas, qua poſſit in Cœnobium ſacrarum Virginũ ingredi. Quæritur, an poſſit iterare quoties voluerit? De hac quæſtione late tractat Felinus in cap. 2. de tregua, & Pace, Rochus de Iure patronat. verbo Honorificum, q. 10. Nauar. in cap. Placuit, de pœnit. q. 6. num. 146 Reſpondet Felinus in odioſis, & pœnalib. finiri, & deſinere. Nam in l. dotis promiſſio, ff. de iure dotium, l. Boues, §. Hoc ſermone, ff. de verb. ſignif. ſermo ſimpliciter prolatus videtur primo actu finiri, hinc eſt, vt dotis promiſſio de primis nuptijs tantum intelligatur. Cum datur facultas alicui, vt duo ſimul beneficia obtinere queat, ad duo tantum prima protenditur, c. Non poteſt, de Præben. in 6. cum datur facultas, vt veniat in Vrbem is, qui eſt publice proſcriptus, ſemel tantum venire poteſt. Bartholus l. 2. ff. ad legem Iuliam de adul. Poteſtas arbitro data in compromiſſo de propagando termino compromiſſi, in prima prorogatione deſinit. Poteſtas ingrediendi in Cœnobium Sanctimonialium, in primo ingreſſu finitur. Facultas data Patrono laico, qua poſſit, poſtquam vnum Clericum nominauit, deſignauit, & obtulit inſtituendum, alium nominare, deſignare, & offerre, ex cap. Quod autem, de Iure patronat. in prima nominatione finitur. Calderinus conſil. 16. de iure patronat. Felinus in cap. Omnes leges, de tregua, & pace. At in ijs, quæ odium, pœnam, vel onus, aut detrimentum non continent, facultas data non in primo actu finitur, & extinguitur; vt ſi alicui ſit data facultas Confeſſarium eligendi, vt annotauit Palu. in 4. diſt. 17. q. 3. & Paludanum Nauarrus ſecutus, quamuis oppoſitum docet Felinus. Sed Felinus intelligit ſimplicem ſine priuilegio facultatem, quæ datur alicui, vt confiteatur, cui voluerit: Nauarrus intelligit facultatem eligendi Confeſſarium datam in modum, & formulam priuilegij, & ita vterque verum docet. Facultas legendi libros, quorum lectio eſt interdicta; facultas edendi cibos prohibitos in diebus ieiuniorum; poteſtas ſacrificiũ offerendi in domo priuata primo actu non deſinunt. Item quando res aliqua, natura ſua, vel more poſtulat iterationem, vt ſi teſtator præcipiat hæredi, vt veſtiat, vel alat viduam, intelligitur, donec fuerit vidua, nec ſufficit eam ſemel veſtire. Si quis legauerit alimenta vxori Titij, intelligitur legaſſe etiam ſecundæ vxori: ſecus ſi Titius vxori ſuæ: nam intelligi tunc creditur Legatum tantummodo relictũ vxori, quam tunc habebat. Si quis inſtituat poſthumum, cenſetur inſtituiſſe plures, ſi fuerint. Si teſtator reliquit domum ſuam, vt in ea habitaret filia ſua vidua, intelligitur etiam ſi poſtea nupta, ſecundo in viduitatem deuenerit. Hæc Felinus. Item, ſi facultas data ſit ad certum tempus, non finitur in primo facto intra illud tempus, vt ſi relinquitur vſusfructus alicui, dum vixerit. Si data ſit facultas eundi, & redeundi, dum pax, & concordia inter aliquos fit: Si facultas procuratori detur, vt appellet, dum lis non componitur, & dirimitur. Si facultas detur alicui, vt diuinis, & ſacris officijs intereſſe queat tempore, quo ſacris templũ eſt interdictum. Ex his perſpicitur, quid ſit dicendum in multis rerum euentis, de quibus dubitari ſolet. Facultas data Patribus Concilij Generalis, de eligendo loco, in quo Concilium celebretur, intelligitur data ad eligendum ſemel duntaxat. Si quis emit fructus, qui ex prædio aliquo percipiuntur, intelligitur emiſſe primos tantum. Baldus

A quem ſequitur loco citato. Felinus: Poteſtas data arbitrandi, cenſetur data ad ſemel arbitrandum. Idem Felinus. Si teſtator inſtituit, vt eleemoſyna erogetur in die S. Laurentio ſacra, ſemel tantum danda eſt. Bartolus cui ſubſcribit Felinus loco prædicto. Facultas data Monacho, vt poſſit procurator eſſe, intelligitur data, vt ſemel tantũ ſit. Sic etiam facultas data, vt quis abeſſe a loco poſſit: ſi promitto dare in Calendis, videor intellexiſſe primas proximas venturas. Si Princeps priuilegium conferat tibi, & hæredi, in primo hærede extinguitur priuilegium. Felinus loco citato. Si promitto me monumentum reparaturum, videor intelligere ſemel tantum. Si Epiſcopus priuilegium habeat, cum primum poſt ſ[illegible] vacans eſt Eccleſiæ, nominandi vnum in Canonicum inſtituendum, & nominauerit vnum, qui inſtitutus eſt, ſed poſtea Canonicatum ille depoſuit, iure priuilegij alterum nominare nequit. Locator, qui tacite cenſetur iterum locaſſe, quoniam conductorem ſcienter in re conducta reliquit, intelligitur locaſſe iterum ſub eiſdem conditionibus, ſed ſemel tantum cenſetur locationem renouaſſe. Abbas, quem ſequitur Felinus loco citato. Princeps promiſit præmium ei, qui vexillum

B hoſtibus eripuerit, creditur promiſiſſe ei, qui primus vexillum detraxerit hoſtibus. Titius promittit Iudici ſe exhibiturum hoc, aut aliud ipſi iudici, putatur promiſiſſe ſemel ſe exhibiturum. Promitto me daturum tibi, quicquid iactu retis cepero, videor promiſiſſe id, quod primo iactu retis cepero, hæc omnia Felinus capite prædicto.

Sexto Quæritur, An is, cui priuilegium conceditur ad legendos libros, quorum lectio eſt interdicta, eo tuta conſcientia vti poſſit extra diœceſim, aut territorium concedentis? Reſpondeo cum Nauar. conſil. 15. de priuil. vt poſſe: nam is, cui datur facultas peccata confitendi, confiteri poteſt extra diœceſim, & parochiam concedentis. Gloſſ. in cap. Placuit. diſt 6. de pœnit. Nauar. loco proxime allegato, Et etiam, cui libera poteſtas ſit dandi operam litteris, licet ſtudere extra diœceſim eius, qui concedit. Si quis legitima facultate ieiuniorum lege ſoluatur, ita vt bis comedere ei liceat, aut in diebus Quadragenarij ieiunij, ante Paſcha caſeum, lac, & oua edere poſſit, tunc, & prandere, & cœnare, aut prædictis cibis vti etiam poteſt extra diœceſim concedentis. Ergo ſimiliter is, cui ſit poteſtas libros pro-

C hibitos legendi, ea vti poterit. Obijcies, Iudex dicere ius non poteſt extra ſuum territorium, vt habetur in l. extra territorium. ff. de iuriſdiction. omnium iudicum. Vnde capite 2. de conſtitut. in 6. excommunicatio contra fures ab Epiſcopo lata, non afficit furem extra eius diœceſim furantem: & qui Epiſcopi facultate concionari ad populum, aut Confirmationis, Baptiſmi, vel Ordinis Sacramentum miniſtrare poteſt, ius non habet concionandi, aut ea Sacramenta miniſtrandi extra territorium eius, qui poteſtatem fecit. Reſpondeo, iudicem nihil iubere poſſe vbi iuriſdictionem non habet, quando quod iubet, vel ſtatuit cauſæ cognitionem iudicialem poſtulat: ſecus eſt, ſi rem expediat citra vllam cauſæ cognitionem iudicialem, quia cauſa non requirat, ac proinde ſententia excommunicationis ab Epiſcopo lata, etiam ſibi ſubiectos non tenet extra diœceſim delinquentes. Similiter etiam Epiſcopus nequit alteri facultatem dare Sacramenta conferendi extra diœceſim ijs, qui ſibi ſubiecti non ſunt, nec concionandi in aliena parochia: hoc enim eſſet extra diœceſim ius dicere.

D Septimo Quæritur, An cum alicui priuilegium conceditur, ad ſocium eius trahi, ac porrigi poſſit? Reſpondeo, cum Abbate in cap. Quam ſit Deus iudæis, Quandocunque priuilegium eſſet prorſus inutile ei, in quem eſt collatum, ſi eo ſocij minime gauderent, tunc ad eos iure protenditur, & trahitur, vt colligi poteſt ex cap. Licet. de priuileg. in ſexto, At ſi ſecus priuilegium habeat, ad ſocium nunquam extenditur, aut trahitur Verbigratia, Conceditur priuilegium certo presbytero, vt in loco interdicto operetur ſacris, eo ipſo, conceſſum intelligitur, vt aliquem aduocet, qui ei ſacrificanti miniſtret, & ſeruiat. Similiter illuſtri viro, aut fœminæ datur facultas, vt in loco ſacris interdicto rem diuinam audiat, intelligitur etiam data, vt deducat eos, ſine quibus pro ſui ſtatus conditione, ſacrum audire non ſolet. Idem de cæteris ſimilibus Priuilegijs iudicandum.

Octauo Quæritur, An id priuilegij, quod conceditur familiaribus certi Cardinalis, vel Epiſcopi, trahi etiam poſſit ad eos, quos Cardinalis, vel Epiſcopus per litteras ipſis ſcriptas ad familiaritatem admittit? Reſpondeo cum Abbate

bate in c. cum dilectus, de clerico non reſidente, ad eos mi- A
nime protendi, quia familiares cenſentur ij, qui ſunt in obſequio, & famulatu alicuius, quales non ſunt qui per litteras tantummodo inter familiares numerantur, & habentur. Et hæc ſententia colligi videtur ex c. vlt. De verb. ſignif.

Nono Quæritur, An priuilegium patri conceſſum transeat etiam in filios? Reſpondeo cum eodem Abbate in ca. licet, de cenſib. & Cyno. in l. ſecunda. C. de Epiſc. & Cler. priuilegium aliquando concedi ratione dignitatis, ſiue nobilitatis donatæ; aliquando ratione muneris, & officij, quo quis fungitur; aliquando cauſa neceſſitatis. Si primo modo fuerit conceſſum, transfertur in filios. Vnde ſi patri ius nobilitatis concedatur, nobiles quoque filij redduntur. Priuilegium ſecundo modo conceſſum derivatur in filios legitimos viuente patre. At conceſſum tertio modo in filios non tranſit etiam viuo patre; vt ſi ratione neceſſitatis ſit liber a muneribus perſonalibus, & extraordinarijs, non eo ipſo filii eius ab eiſdem liberantur. Et ius ciuitatis, quo quis donatur, cum hæredibus non communicatur. Romanus in ſingularibus ex L. Libertus §. Patris, ff. Ad municipalem. Hæc Siluest. priuilegium q. 5. ex Abbate & Cyno, B
& Romano. Quæres quid ſit dicendum, ſi Princeps Titio dicat; immunitatem concedo tibi, & filijs tuis? Reſpondet Barth. in l. Gallus §. quidam recte ff. de liber. & poſthu. vt citat. Silu. priuilegium. q. 5. ea immunitate filios non gaudere viuo patre. Rogabis etiam, quo pacto intelligatur, ſi Titius concedat Caio ius hauriendi aquam, aut deferendi ad fundum, vel quo voluerit? Reſpondet Romanus, quem ſequitur Silu. loco citato huiuſmodi ſeruitutem, cum ſit perſonalis, ad hæredes minime tranſmitti, vt colligitur ex L. Lucius. ff. De ſeruit. ruſtic. prædio. vbi habetur: Quæritur, an ex hac ſcriptura. Do tibi vſum aquæ in domum tuam, aut vbicumq. volueris, ad hæredes Caij etiam pertineat? Paulus reſpondet, vſum aquæ perſonalem ad hæredes Caij quaſi vſuarii tranſmitti non oportere.

Decimo Quæritur, an priuilegium datum ei, qui factus eſt ciuis eo pacto, ne munera ſubeat, nec onera ſuſtineat, ſit ſeruandum? Reſpondeo cum Panormitano in c. peruenit. De immunitat. Eccleſiarum ſeruari debere, quia eſt priuilegium, quod in contractum tranſiuit, & priuilegium quoties tranſiuit in contractũ, vel quaſi contractũ ſeruandũ eſt, ſecus minime. Et eſt annotandum, principem huiuſmodi priuile- C
gium poſſe conferre etiam cum damno communitatis: hoc eſt, ſi ciuitas, centum quotannis Principi ſoluere conſueuit & Princeps aliquem eximit, ne decem ſoluat; nihilominus ciuitas centum debet ſoluere. At vero inferior Magiſtratus licet aliquem poſſit eximere, non tamen cum detrimento ciuitatis; vt ſi Titio priuilegium concedat, vt ſoluat decem, iure non poteſt a ciuitate centum exigere, ſed tantũ nonaginta. Silu. priuilegium q. 9. ex Bart. & Abbate.

Vndecimo Quæritur, an ad ſubſtantiam priuilegij pertineat, vt ſit ſcriptum: quærunt iuriſconſulti, an ſcriptura ad priuilegium ſit neceſſaria? Reſpondeo cum Innoc. Archid. Ioan. Andrea, & Abbate quos refert Silu. priuilegium q. 14 non pertinere, nec eſſe neceſſarium, vt ſit ſcriptum priuilegium. Vnde poſt obitum Romani Pontificis, qui priuilegiũ conceſſerat, ſine litteris tamen ſcriptis facultas conceſſa nõ extinguitur: at a ſucceſſore, iure litteræ petuntur, & impetrantur, ac propterea inferunt Bald. & Io. Calderinus vt idẽ Siluest. citat. Si Rom. Pontifex ſolo verbo aliquem compellet Epiſcopum, vel Abbatem ſtatim eum Epiſcopũ vel Ab- D
batem eſſe, quamuis in foro exteriori Epiſcopus vel Abbas ſiue regularis, ſiue ſecularis per Romanum Pontificem electus & promotus non habeatur vt talis, niſi litteris impetratis, expeditis, & receptis, alioqui tum admittentes ſeu recipientes, tum ſe ingerentes, graues pœnas incurrunt, quæ habentur in extrauaganti Bonifacij, quæ incipit; iniunctæ, inter communes. De electione.

Duodecimo Quæritur, quãdonam priuilegium incipiat vim & auctoritatem habere. V.G. Titius per Caium procuratorem a Romano Pontifice impetrat priuilegium ne à quoquam excommunicari queat: aut impetrat a Rege vel Principe, vt ſit a tributo immunis, ac liber. Reſpondeo cum Innocentio, & Hoſtienſi, quos refert Silu. priuilegium q. 16. Aut Titius abſens priuilegium per litteras aut per ſuum procuratorem, nuncium, vel alium quemlibet ad id deſtinatum, ſeu miſſum impetrat, aut proprio Motu, & arbitratu a Romano Pontifice vel alio principe conceſſum acquirit. Si primo modo, ſtatim a die, quo princeps id concedit incipit valere priuilegium, etiamſi Titius ignoret eſſe impetratum. Si ſecundo modo, priuilegium vim non habet, niſi poſtquam in Titij poteſtatem peruenerit, hanc quæſtionem ſupra latius diſputaui.

De reſcriptis Principum.
Cap. XXIIII.

PRimo Quæritur, quid appellatione reſcripti leges, canones, & iura accipiant? Reſpondeo Reſcripta Principum olim fuiſſe dicta, quibus illi vel ad libellos ſupplices præſentium, vel ad Magiſtratuum præſentium, vel abſentium conſultationes, quid fieri de ea re fieri placeret, reſpondebant. Vnde reſcriptum dicitur id, quod imperatores vel ſummi Pontifices conſulentibus eos reſpondent, L. 1. ff. de Appellat. Reſcriptum itidem, eſt ſtatutum Principis, quo præcipitur, aut prohibetur aliquid Motu proprio, vel interpellatione alicuius per Epiſtolam facta, ſiue cum pœna adiecta, ſiue ſecus.

Secundo Quæritur, quot modis reſcriptum ſumatur? B
Reſpondeo cum Panormitano in rubrica de reſcrip. reſcriptum aliquando late ſumi, & tunc omne priuilegium, & beneficium principis reſcriptum vocatur: aliquando vero ſtricte & proprie, & tunc diſtinguitur a priuilegio & beneficio principis. Nam priuilegium, eſt facultas alicui à principe data aliquid faciendi, vel non faciendi contra canones, vel leges, & iura: beneficium vero eſt facultas à principe conceſſa, præter leges canones, & iura: reſcriptum autem, eſt principis decretum ad iuris communis obſeruationem; vt cum princeps per litteras committit cauſam inter aliquos definiendam; aut reſpondet, quid in rẽ aliqua iuxta leges vel canones, & iura fieri debeat. In iure ciuili, videlicet in Codice extat titulus de diuerſis reſcriptis, & in iure Canonico titulus eſt de reſcriptis lib 1. decretalium, in quo titulo reſcriptum late ſumitur, quatenus priuilegium, & beneficium Romani Pontificis complectitur: & reſcripta ſunt tum ad lites dirimendas, cauſaſue definiendas, tum ad ea, quæ in beneficijs Eccleſiaſticis interuenire ſolent.

Tertio Quæritur, quæ ſint intelligenda in reſcriptis, C
quæ a Romano Pontifice impetrantur? Reſpondeo cum Gloſſa in c. ex parte, de reſcriptis, multa intelligi. Nam quemadmodum in iureiurando & alijs pactis generales conditiones, quamuis non exprimantur, ſemper tamen intelliguntur, cuiuſmodi ſunt, ſi Rex vel ſuperior alius quicumque ſit, voluerit, ſi vixero, ſi res in eodem ſtatu permanſerit, & alia ſimilia, quæ ipſo iure pactis ineſſe tacite cenſentur: ſic etiam in reſcriptis ſemper intelliguntur, etiamſi non apponantur, conditiones: ſi preces veritate nituntur, ſi ita eſt, c. ſuper litteris, de reſcriptis, & L. Vniuerſa, C. de diuerſis reſcrip. vbi ſtatuitur; Vniuerſa reſcripta ſub ea conditione proferri; ſi preces veritate nitantur. Item, clauſula more curiæ Romanæ, ſolita poni, tacite intelligitur appoſita, etiamſi non exprimatur. Illa item clauſula (ſi ita eſt) debet ad omnia præcedentia referri teſte Panormitano in c. 2. requiriſ. De Appell.

Quarto Quæritur, an Reſcriptum principis, quod aliquis impetrat, falſi aliquid exprimens, aut verum aliquod tacens & occultans, ſit irritum? Reſpondeo ex communi ſententia canonici iuris interpretum diſtinguendum hic D
eſſe: Aut is, qui impetrat reſcriptum a Romano Pontifice, falſum exprimit, vel verum tacet dolo, vel culpa, hoc eſt, ſcienter, & tunc nihil illi prodeſt reſcriptum, c. ſuper litteris, & c. Ad aures, de reſcript. & c. Non poteſt. de præben. in ſexto. Aut per ignorantiam bona fide falſum exprimit, vel verum occultat, & tunc aut princeps, nimirum Romanus Pontifex, litteras daturus eſſet, etiamſi verum exprimeretur, & falſum taceretur, & valet, & prodeſt reſcriptum, ſaltem ad hoc, vt iudex delegatus ſecundũ ordinem iuris cauſam cognoſcat, quamuis non ſecundum formulam in litteris præſcriptam, c. ſuper litteris, & c. ex inſinuatione, de reſcrip. Aut literas alioqui non erat daturus, quia eas canones, & ipſa iura prohibeant, & denegent & tunc reſcriptum non valet, c. Super litteris De reſcrip. Quæres, quid iudicandum ſi Romanus Pontifex non erat alioqui tam facile literas daturus? Quidam ſentiunt, tunc ratum, & firmum eſſe reſcriptum, quia ſufficit ſi Romanus Pontifex eſſet alioqui literas daturus. Sed Ange. Roſel. Silu. reſcriptum q. 6. cum Abbate in cap. ſuper litteris

de

de reſcrip. cenſent reſcriptum non prodeſſe, ex c. Poſtulaſti de reſcrip. quoniam ſatis eſt ſi veritas occultetur, quæ expreſſa difficiliorē ſecundum iura redderet impetrationē reſcripti. Quæres itidē an eo ipſo reſcriptū, ſit irritū cū falſum exprimitur, aut uerum tacetur? Reſpondeo cum Abbate in c. ſuper literis, de reſcrip. aut reſcriptum eſſe ad lites, & cōtrouerſias, aut ad beneficia, & alias facultates: ſi ad beneficia & alios fauores, eo ipſo eſt irritum. Nau. in man. c. 22. n. 86. & colligitur ex c. audientiam 1. de reſc. & ca. 1. & 2. de filijs preſbyt. in 6. ſi tamen reſcriptum eſt ad lites, & controuerſias, non eſt ipſo iure irritum, ſed reſcindendum per exceptionem, qua ſe aduerſarius poteſt in iudicio tueri: quod probat Abbas ex c. cæterum, c. Plerunque, & c. Si autē, de reſc. ſuper literis, citato. Gloſſ. in c. ad audientiam. 1. de reſcript. Nau. in c. ſi quando, de reſcrip. præludio. 1. n. 1.

Quinto Quæritur, An reſcriptum vitietur ex defectu vnius literæ, vel ſyllabæ? Reſpondeo, reſcriptum a Rom. Pōt. impetratum non uitiari, c. ex parte, de fide inſtr. ſicut nec teſtamentum vitiatur, quamuis in eo ſit erratum in ſyllaba. l. errore. C. de teſtam. & l. in legatis. C. de legatis: nec libertas minus debetur, licet in litera, vel in ſyllaba fuerit error cōmiſſus. l. Qui habebat. ff. de manumiſſis teſtamēto. Sed quid dicendum, ſi literæ a Rom. Pont. impetratæ manifeſtum in grammatica errorem contineant? Reſpondeo ex c. ad audiētiam 2. de reſcrip. non prodeſſe. Et idē iuris eſt, ait ibi Gloſſa, ſi in reſcripto Rom. Pont. cū vno homine loquens, numero multitudinis vtatur, aut ſi Patriarchas, vel Epiſcopos filios appellet. Obijcies, teſtamenta minime vitiari, etiam ſi in eis contra grammaticæ regulas, & leges peccetur. l. qui habebat. ff. de manumiſſ. teſtam. Item reſcripta Imperatorū prodeſſe, etiam ſi errorem in grammatica contineant. l. Imperator, ff. de ſtatu hominum. Reſpondet Gloſſa, reſcripta Romani Pontificis non valere, quia nonniſi conſiderate cōceduntur, & multorum adminiſtrorum manu ſcribuntur: at vero teſtamenta tabellionum manu ſcripta conficiūtur, qui facile contra grammaticam peccant. Sed verius alij reſpondent, huiuſmodi reſcripta Romani Pontificis non prodeſſe, quia id eſt iure Canonico expreſſum: noluerunt enim Pontifices eiuſmodi reſcripta vim vllam habere, de teſtamentis uero, & reſcriptis Imperatorum nihil ius ciuile conſtituit.

Sexto Quæritur, Quandiu reſcriptū duret? Reſpondeo, perpetuo durare, niſi ſecundum impetretur, quo illud prius abrogetur. Sic Abbas in c. plerumq. de reſcrip. ex l. falſo. C. de diuerſis reſcrip. Ex quo fit, ait ille, vt Priuilegium à reſcripto differat, quod Priuilegium amittitur, ſi is, qui impetrauit, eo per decennium non vtatur, cum alioqui poſſet veis at niſi alius reſcriptum ſecundū impetret, non deſinit, etiāſi illo nunquam vtatur is, cui conceditur. Si vero alius impetrat ſecūdum; tunc aut primus iuri ſuo per annum neglexit, & ualet ſecundum, non primum, licet nulla primi facta ſit mentio: aut primus per annum iuri ſuo non potuit, quia iudicem nactus non eſt, apud quem cauſam agere poſſet, & tūc vim ſuam obtinet primum. Quæres quid dicendum ſit, ſi ſecundus dolo reſcriptum impetrauit? Reſp. cum Abbate, valere primum reſcriptum, etiamſi per annum illo vſus non fuerit is, qui impetrauit. Quæres deinde, quid iudicandum ſit, ſi primus per dolum vſus non fuerit, quamuis abſq. dolo impetrauit, & ſecūdus dolo priuilegiū eſt cōſequutus. Reſpondeo cū Abbate prodeſſe primū, non ſecundum, quia maior culpa cōmittitur, cum dolo reſcriptum impetratur, quam cū quis per dolū nō utitur reſcripto legitime obtēto.

Septimo Quæritur, quid reſcriptum poſtulet, vt poſſit, ac valeat? Reſp. multa requirere. Nam primus, nihil in eo prætermitti debet ex ijs, quæ Principem ſecundum iura mouere queūt ad concedendū, vel denegandū. Eſt enim in eo exprimenda ueritas, nec falſi aliquid miſcendū. Deindè, ſeries facti eſt patefacienda, c. ſuper eo. de cohabitat. Clericor. Itē, cauſa litis, ſiue negocij eſt referenda, c. inter Monaſterium, de ſent. & re iud. Præterea, ſi cōtra aliquē reſcriptum impetretur, in eo fieri debet mentio indulgentiæ, ſiue diſpenſationis, vt uocant, quā aduerſarius legitimè impetrauerat. c. ex tua, de filijs Preſb. vel cōpoſitionis, ſi qua inter litigantes facta fuerit, c. ex multiplici, de Decimis, vel ſtatuti. c. conſtitutus, de reſcrip. vel priuilegij c. cum ordine, de reſcrip. vel ſententiæ à Iudice latæ, c. inter monaſterium, de ſent. & re iudi. Silu. reſcriptum. q. 7. ex Goffredo, & Archidiacono.

Octauo Quæritur, Quo pacto reſcripta interpretari debeamus? Reſpond. in primis ea interpretari oportere ſecundum commune ius. c. cauſam, de reſcr. & c. licet, de præb. Vnde clauſulæ omnes in reſcriptis contentæ ad iuris cōmunis ſententiā reuocari ſolēt, vt tradit Silu. reſcriptū. q. 8. ex Ioanne Andrea, Ioanne Monacho, Dominico, Felino. Deinde, in reſcripto nō ipſa narratio, ſed concluſio perpenditur. Bal. in l. Præſcriptione, ad finem, C. ſi contra ius. Inſuper, reſcripta ad beneficia Eccleſiaſtica ſtrictè, ac preſsè interpretari oportet c. Quamuis de præb. in 6. Vt de ad alia trahi minime debent, niſi, vt docet Felin. in c. cauſam, de reſcr. literæ Pontificiæ ad beneficia ſimpliciter fauorem contineant, aut Motu proprio datæ ſint, uel pro compenſatione damni.

Reſcripta itide ad lites preſſius, & arctius interpretari debemus, qua reſcripta ad beneficia Eccleſiaſtica. Abb. in c. Capitulū, de reſcr. Poſtremo, quando in reſcriptis cōſtat de mēte Rom. Pont. ea tunc plene ſunt interpretanda, etiāſi iuri cōmuni derogēt, dūmodo tamē interpretationē uerborū proprietas admittat, nec vltra Pōtificis mentē, reſcriptum extēdatur. Felinus in c. cauſam, de reſcrip. Silu. reſcrip. q. 8.

Nono Quæritur; Quinā iure poſſit reſcriptū a Principe impetrare? Reſpond. in primis excommunicatū nō poſſe. Vnde, ſi impetrat, irritū eſt reſcriptum c. 1. de reſcr. in 6. & colligitur etiā ex c. vlt. de Procurat. & c. Poſt ceſſionem, de probat. & c. Cum bonæ, de ætate, & qualit. ordinan.

Deinde, lite pendēte, nemini litigātiū fas eſt, reſcriptum impetrare, quo is, qui poſſidet, poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione deijciatur. c. 1. 2. & vlt. vt lite pēdente. Nā lite pēdente ſupplicare Principi nobis nō licet, niſi in certis caſibus. l. 2. C. vt lite pendente. Præterea intra tēpus appellationis cōſtitutū impetrari reſcriptū iure non poteſt, c. ſæpè, & c. oblatæ de appell. & c. Bonæ memoriæ, de confirm. vtili, vel inutili.

De ſtatutis, ſiue municipalibus legibus.
Cap. XXV.

PRimo Quæritur quo differat ſtatutum à lege, vel conſtitutione. & quid appellatione ſtatuti Auctores intelligant? Reſpondeo, ſtatuta, dici leges, ſiue conſtitutiones municipales, hoc eſt quas ciuitas aliqua, vel Magiſtratus, ſiue Præfectus conſtituit. Vnde leges, ſiue conſtitutiones dicuntur Decretā Principum, nimirum, Imperatorum, vel Regum, vel Romanorum Pontificum. At uero ſtatuta vocantur, decreta ciuitatum, Magiſtratuum, & aliorum, quorumlibet Principum inferiorum: quamuis interdum ſtatuta uocentur, ipſæ quoque leges, & conſtitutiones Principū. Nos in præſentia, ſtatuta appellamus Decreta ciuitatum, Magiſtratuum, ex quibus non ius commune, ſed municipale exiſtit.

Secundo Quæritur, An ſtatutum teneat, ac liget ſubditum eius, qui ſtatutum condidit perperam facientem extra territorium eius? Verbi gratia, Magiſtratus certæ ciuitatis, vel Epiſcopus poenam in fures, uel ſacrilegos conſtituit. Quæritur, an Titius dicti Magiſtratus, vel Epiſcopi poteſtati ſubiectus ea pœna afficiatur, ſi extra dioeceſim, uel territorium furetur, vel ſacra violet. Reſpondeo cum Abba. in cap. a nobis 1. de ſent. excom. m. Gemin. in cap. vt animarum, de conſtit. in 6. Silu. excommunicatio. 2. nu. 5. huiuſmodi ſtatutis non alligari ſubditos extra territorium peccātes: quod colligitur ex c. Vt animarū, de ſent. excom in 6.

At uero in certis caſibus aliquando ligantur: in primis, quando ſtatutū ponitur de re ſubiecta conditori ſtatuti: Vt ſi Epiſcopus ſtatutum condiderit, quo excommunicationē fert in omnes Clericos, qui in Eccleſiis ſibi commiſſis non reſident, eo tenentur Clerici etiam extra dioeceſim commorantes, ratione rei, quæ eſt Epiſcopo ſubiecta, hoc eſt, ratione Eccleſiarum, quæ ſunt in eius dioeceſi conſtitutæ. Nā in re vlt. de foro compet. ratione rei ſitæ in aliquo loco, ſubijcitur quis iuriſdictioni illius, in cuius territorio ſita res eſt. Deinde, ſtatuto ligatur aliquis, quando opus, ſit cœptum eſt in territorio, licet ſit extra completum: Vt ſi quis ſagittā mittat ex loco poteſtati, & iuriſdictioni alicuius ſubiecto, & in loco ab eius poteſtate exempto aliquem interimat, afficitur poena ſtatuti conditi ab eo, cuius iuriſdictioni ſubiectus eſt locus, unde ſagittam proiecit. Præterea, ſtatuto tenetur aliquis, eo quod non ſe ſiſtat in iudicio, etiāſi extra territorium delinquat. Verb. grat. ſtatutum Epiſcopale ſic habet: Quicunq. furatus fuerit ubicunq. ſit, niſi intra menſem à die commiſſi furti, ſiſtat ſe coram iudice delicti, uel coram nobis, ſit excommunicatus. Titius Epiſcopo ſubiectus extra dioeceſim furatus aliquid, huiuſmodi ſtatuto tenetur, non ratione furti, quod eſt extra dioeceſim commiſſum, ſed quia in iudicium non venit, aut coram iudice delicti, aut coram Epiſcopo.

Tertio Quæritur, An ſtatuta teneant, ac ligent extraneos, qui delinquunt in territorio eius qui cōdidit ſtatutū.

A Quæſtioné tractat Abbas in c. à nobis 1. de ſentent. excom. 6. & reſpondet ligare, ſic etiã ibi Gloſſa, & teſte Abbate, ſic ſentiunt omnes iuris ciuilis interpretes, in l. cũctos populus C. de ſum. trin. & fid. Cath. & huius ratio eſt quia lex ſemper loquitur l. Ariani C. de hæret. ergo quum primus quis delinquit, etiã ſi ſit peregrinus & extraneus ſubijcitur poteſtati eius, qui poſuit ſtatutũ, quãuis tẽpore, quo conditum ſtatutũ eſt, ſubiectus nõ erat. itẽ extraneus ſubijcitur ſtatuto ratione rei ſitæ in loco, vbi eſt conditum ſtatutum, vel ratione contractus in eo loco initi. Nã in c. vlt. De Foro compet. his tribus modis pertinet quis ad forum, & iuriſdictionẽ alicuius. Si igitur ciuitas Bononienſis ſtatuta condiderit, ea non ligant ciues Ferrarienſes, aut Mutinẽſes, niſi aliquis Mutinenſis Bononiæ deliquerit, vel poſſeſſionem in agro Bononienſiũ tenuerit, vel Bononiæ contractũ inierit. Et idẽ iuris eſt de peregrinis & aduenis & viatoribus. Vnde Abbas recte docet: Quãuis verba ſtatuti ſint generalia, non protenduntur niſi ad eos, qui ſunt ſubiecti conditori ſtatuti. v. g. ſtatuto cauetur, ne quis declinet iuriſdictionem certi Magiſtratus, poena conſtituta, eo ſtatuto minimè clerici tenẽtur, tametſi illius Magiſtratus iuriſdictionẽ recuſent, quia non ſũt Clerici ſubiecti iuriſdictioni Principũ ciuilium. Et idẽ iuris eſt, ſi ſtatuto caueatur, ne bona ſtabilia vendãtur ijs, qui nõ ſunt iuriſdictioni ciuitatis ſubiecti, id ſtatutũ clericos, & Religioſos non tenet, quamuis eis bona ſtabilia vendantur.

Quartò quæritur, An ſtatuto Epiſcopi teneantur ſubditi qui delinquunt in loco ab eius iuriſdictione exẽpto? Reſpõdeo cũ Io. And. Gemi. Gloſſa in c. vt animarum, de cõſt. in 6. minimè, quidquid ſentiãt Inno. & Barth. nã locus exẽptus, & locus extra diœceſim ſitus æquiparantur. Idem docent Abb. in c. a vobis 1. de ſent. excõ. Silu. excom. nu. 5. 6. & 7. & teſte Abb. ſic ſentiunt multi iuris ciuilis interpretes. in l. vlt. ff. de iuriſd. om. iudic. At verò ſi ſtatutum Epiſcopi præcipiat, ne aliqui ſe cõferant ad locum exemptum, eo ſtatuto ligantur ij, qui cõtrafecerint. Vnde, teſte Bartolo in l. cũct. pop. ff. de ſum. Trin. & fide cath. ciuitas poteſt ſtatuto imperare ciuibus, ne eãt ad certũ oppidũ. Nã in l. Mercatores C. De Cõmercijs & Mercato. prohibẽtur ciues Romani habere cõmercium cum Perſis, qui non erãt Roma. Imper. ſubiecti: Et l. vlt. ff. De decr. ab ord. faciẽd. ſtatuitur, ne quis eat ad commercia extra municipium. Quo ſit vt ſtatutis Epiſcoporum, in quibus pœna excomm. conſtituitur in eos, qui ingrediuntur, vel accedunt ad Monaſteria Sanctimonialium, teneantur ij, qui contrafecerint: huiuſmodi enim ſtatuta ponũtur ob commune bonum ciuitatis, & Diœceſis, vel in odium & pœnam eorum, qui in locis exemptis commorantur.

Ex ijs, apparet, quid ſit dicendum de eo ſtatuto, quod excomm. conſtituit in eos, qui ad aliquã adminiſtrationem publicam promouentur extra ordinem vel Religionem, niſi prius libros & cetera quibus vtuntur in ordine, dimiſerint.

Quintò Quæritur, An ſtatutis Laicorum clerici teneãtur? Hanc quæſtioné ſupra diluimus, cum de legibus ageremus.

Sextò Quæritur, An qui ſubditi non ſunt conditori ſtatuti, & per ignorantiam contra ſtatuta delinquunt in loco, in quo ſunt condita ſtatuta, iuſtam ignorantiæ excuſationẽ habeant? Hanc etiam quæſtionem tractant Gloſſa, & Abbas in c. a nobis. 1. de ſent. excom. & Silu. excom. 2. n. 6. & nos de ea cum de ignorantia tractaremus.

Septimo Quæritur, quando nam ſtatutum incipiat vim habere? Reſpondeo; cum primum primum promulgatione facta incipit eius noticia haberi communiter.

D Octauo Quæritur, An ſtatutũ, per conditoris obitum finiatur? Reſpondeo cum Abbate in c. A nobis 1. De ſent. excom. minimè, niſi expreſſim abrogetur c. vlt. De offic. lega ex quo ſit, vt ſtatutum conditum ſede vacante, à collegio canonicorum duret creato etiam ſucceſſore Epiſcopo, donec tollatur Epiſcopi ſuccedentis auctoritate, vt colligitur ex c. vlt. Ne Prælati vices ſuas. Sic Feder. conſi. 16. Sic Abbas loco citato, Siluoſt ſtatutum. q. 9.

Nono Quæritur, quo pacto ſtatutum abrogetur, & tollatur, an videlicet ſit neceſſarius tẽporis curſus certus, vt ſublatum cenſeatur conſuetudine contraria. Reſpondeo ex cõmuni ſententia, ſi poſitum ſit ab aliqua hominum vniuerſitate antiquatur, ac deſinit, ſi ijdem homines, vel eorum ſucceſſores in vnum coacti ſcienter ſemel contra illud faciant, nec requiritur alius temporis lapſus: nec conſuetudo præſcripta: ſic Hoſtienſis, Ioan. Andreas & Abbas, quos citat. Siluester. ſtatutum q. 11.

Decimo Quæritur, An ſtatutum, quo certa ciuitas Priuilegium concedit externis in hunc modum: Quicumque ſe receperit ad hoc oppidum, ſit immunis, & liber ab omni onere, Gabella, Vectigali, abrogari poſſit? Reſpondeo cum Abbate in c. Nouit. De Iudicijs, quem ſequitur Silu. ſtatutũ quæſt. 12. Aut loquimur de his, qui iam in oppidum venerunt, aut de ijs, qui nondum venerunt. Si de primis, ſtatutum abrogari non poteſt, quoniam Priuilegium in quaſi contractum tranſiuit, quo etiam ipſi Principes tenentur, vt colligitur ex c. De Probati. Sic Bartho. in l. quod ſemel. ff. de decretis ab ordine faciendis. Si de ſecundis, abrogari poteſt nam res adhuc eſt integra. Ex quo perſpicitur, verum eſſe, quod tradit Bartolus in l. priuilegia. C. de ſacro. eccleſ. ſi laici ſtatutum ponant, vt ſinguli ciues quotannis certam eleemoſynam erogent in vſum clericorum vel religioſorum, eos laicos non poſſe illud ſtatutum, abrogare. Bartolum ſequuntur Innocentius, & Archidiaconus, vt cit. Sil. ſtat q. 12.

Vndecimo Quæritur, An ſtatuta contra ius commune condita valeant? In primis, ſtatutum, quod cum iure naturali vel diuino pugnat, nullam habet vim. Quare quod in quæſtionem vocatur, eſt, An alicuius ſit momenti ſtatutum, quod iuri communi ex ipſo aduerſatur: multa enim ſtatuta poni ſolent, quæ iuri communi videntur derogare, de quibus ſingillatim dicemus. Ac primum quidem iuris communis eſt, ne quis ob delictum alterius puniatur. Vnde B Dominus, ob ſcelus, vel delictum famuli pœnas non luit, vt tradit Bartolus in l. ne quid. numer. 1. ff. de incend. ruin. nauf. cum communi ſententia, vt teſtatur Iulius Clarus. lib. 5. recept ſent in Practi. crimin. qu. 86. nu. 2. niſi culpa ſerui vel famuli aliquo modo in dominum conijciatur. Vt ſi Dominus famulorum opera vtatur, qui ſint manifeſtè ſceleſti ac perditi, aut ſi ſciente Domino ſeruus vel famulus perperam faciat, qui alioqui poſſet ab eo impediri: quod facit ſeruus vel famulus cauſa domini, & eo ſciente, creditur in iudicio feciſſe voluntate Domini, & hæc eſt communis opinio iuriſconſultorum teſte Iulio Clario loco citato, non tamen quod facit inſcio Domino, aut ſciente, ſed non prohibente, quia non potuit, vt ait idem Iulius Clarus ibidem. Pari ratione pater ob delictum filiorum ſoluere poenas non cogitur, niſi culpa ipſius, filius delictum admiſerit. Et eodem modo quod facit filius cauſa patris & eo ſciente putatur in iudicio factum voluntate patris, teſte Iulio Clario. Quæritur ergo an valeant ſtatuta, quibus poena conſtituitur in aliquem ob delictum alterius, nempe in Dominum ob ſerui vel C famuli ſcelus, in patrem, ob filij. Reſpondeo ex communi ſententia quam refert Iulius Clarus loco citato. numer. 5. ex Ananía in c. 2. de delict. puerorum & Felino in c. cognoſcentes num. 2. de conſtit. huiuſmodi ſtatuta valere, quoniã vſu & conſuetudine approbantur: Locum tamen habent in poenis, quæ ſunt pecuniariæ. Quamuis etiam quidam iuſta eſſe defendant ea ſtatuta, quæ poenam infamiæ irrogant alicui ob peccatum alterius, quando crimina ſunt immania, & atrocia, cuiuſmodi ſunt hæreſis, proditio patriæ, latrocinium, monetæ corruptio, crimen læſæ maieſtatis, & alia ſimilia. Certè meo iudicio conuenit inter omnes, poenam infamiæ in aliquem ob crimen alterius iure conſtitui quando crimina grauia ſunt. Sed de alijs criminibus multi dubitant, eo quod apud bonos viros honor, & fama magni habeantur, ac prinde fere ipſi vitæ æquiparentur; vt ait Iulius Clarus loco ſupra citato.

Communi igitur ſententia receptum eſt, vt vim habeat ſtatutum, quo Dominus pœnam pecuniariam ſoluere cogatur ob ſcelus familiæ, etiamſi nihil culpæ in Domino fuerit vt docet Iulius Clarus in eo loco prædicto ex Alberico in p. 1. ſtatut. q. 50. Sic etiam ſtatutum, quo patres mulctantur pecunijs ob facinus filiorum ſtatutum itidem, quo ad publicam ſalutem & vtilitatem filij, vel nepotes ſpoliantur bonis propter crimen parentum, quæ eſt opinio communis teſte Couar. lib. 2. var. reſol. c. 8. n. 1. verſ quarta poterit. Solet etiam alicubi eſſe ſtatutum teſtibus Couarr. & Iulio Clario locis citatis, vt pater ſoluere cogatur legitimam portionem filij ob eius flagitium. At locum habet huiuſmodi ſtatutum, quando filios fuerit ſceleris conuictus. Idẽ iuris eſt de ſtatuto, quo alicuius caſtri vel oppidi habitatores, vel quælibet aliæ communitates coguntur pœnam pecuniariã exoluere ob quodlibet maleficium commiſſum, vel damnum illatum intra territorium. Et ita conſuetudine ſeruari in multis locis, refert Angelus, vt citat Iulius Clarius lib. 5. recep. ſent. in pract. crim. q. 22. nu. 2. præſertim quando neſcitur, quis fuerit ſua culpa auctor damni, aut etiam quando ſcitur, ſed autor ſceleris ſoluendo non eſt: Quod ſi damnum fuerit illatum in duorum oppidorum finibus; tunc damnum ſarciri debet, vt tum hi, tum illi oppidani ſuam partem exoluant.

Vnde-

Vndecimo Quæritur, An iuſtum ſit ſtatutum, vt quiſque impune poſſit occidere eos, qui ſunt publico Reipublicæ edicto proſcripti, qui vulgo Banniti vocantur? hanc quæſtionem tractat Iulius Clarus lib. 5. recep. ſentent. §. homicidium n. 46. & ſequentib. Omnes conſentiunt iuſtum eſſe ſi loquamur de iis, qui ſunt proſcripti tanquam proditores patriæ, vel tanquam transfugæ, vel tanquam prædones, vel tanquam coniurati in Rempublicam aut Principem, nam horum ſinguli ſunt patriæ & Reipublicæ hoſtes. De cæteris vero diſſentiunt auctores quoniam Iulius Clarus refert duas opiniones lib. citato n. 48. quidam enim aiunt, huiuſmodi ſtatuta in foro interiori ſeu conſcientiæ nullam vim habere, quamuis in foro exteriori nulla poena afficiantur, qui huiuſmodi proſcriptos interficiunt: ac ideo fatentur lethaliter peccare, quamuis nulla iuris poena puniantur. Alij vero ſentiunt hæc ſtatuta eſſe iuſta, & licere cuique eos occidere; quorum ſententia, teſte Iulio Clario loco citato, eſt communis, & meo iudicio eſt verior: eam enim conſuetudo, quam per totam Italiam ſeruari videmus, approbat, & ad ſalutem, pacem, & tranquillitatem communem videtur maxime pertinere, vt huiuſmodi nefarij, & perditi homines hoc necis genere (quando aliter plecti, & puniri nequeunt) è medio tollantur. ſolent enim tanquam hoſtes patriæ communisq. ſalutis, multa mala, & ea quidem atrocia committere, quibus Rempublicam vexant, bonos & innocentes interimunt, aliena bona diripiunt, viatores ſpoliant, & vniuerſa perturbant, demum iura omnia diuina, & humana peruertunt.

Duodecimo Quæritur, An valeat ſtatutum, ſolummodo pecuniariam poenam conſtituens in homicidas? De hac quæſt. tract. Iul. Clarus lib. 5. recep. ſent. §. homicid. nu. 17. Duæ ſunt opiniones, quarum vna negat, eo quod legi Euangelicæ, diuinæ & naturali repugnare videatur. Nam præcipit Deus: Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: Qui percuſſerit & occiderit hominem, morte moriatur; apud Matthæum quoque: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Deinde ratio naturalis præſcribit, vt pro grauitate delicti, crimina vindicentur: at pecuniaria poena grauitati homicidij minime reſpondet. Intereſt autem reipublicæ, vt à cædibus & iniurioſa vita improbi terreantur. Accedit, quod huiuſmodi ſtatutum delinquendi occaſionem præbet, præſertim diuitibus, qui nullam poenam pecuniariam pertimeſcunt, nec vllum ſcelus formidant, quod redimere ſe poſſe nummis exiſtimant. Sic Hoſtienſis, Archidiaconus, Cardinalis, Felinus & alij quos refert Iulius Clarus loco prædicto. Altera opinio docet huiuſmodi ſtatutum valere: ea placuit Bartolo, Aretino, Alexandro, & quibuſdam alijs, teſte ibidem Iulio Clario. Ait Albericus in p. 2. ſtatutorum. q. 121. hanc ſententiam eſſe communem, & conſuetudine vbique ſeruari. ſed fortaſſis Alberici tempore hæc communis erat opinio, & vſu recepta: ſed nūc talia ſtatuta, vt ait Iulius Clarus nec probantur, nec conſuetudine ſeruantur.

Decimotertio Quæritur, An valeat ſtatutum laicorum, cauens ne filij matrimonium contrahant ſine conſenſu patris: de hac etiam quæſtione Iulius Clarus lib. citato q. 82. num. 12. Duæ ſunt opiniones; vna affirmat, quam teſte Iulio Clario probat Bartolus, & alij quidam iuris ciuilis interpretes; qui fatentur quidem, ſi huiuſmodi ſtatutum poenam in contrahentes conſtituat, eam non deberi, ſed ſtatutum valere. Altera opinio, negat ea ſtatuta laicorum vim vllam habere. Ioan. Andrea Hoſtien. Antonius. Archid. Abbas. Felin. & alij, vt citat Iulius Clarus, cui ſententiæ omnes fere canonici Iuris interpretes adhærent, & merito, cum ad veritatem propius accedat: vtpote iuri Canonico magis conſentanea, quod liberam voluntatem in matrimonijs contrahendis requirit. cap. vlti. de ſecun. nuptijs, quamuis Iulius Clarius doceat à prima ſententia non eſſe recedendum, vbi ea fuerit conſuetudine recepta. Addit etiam, Alexandrum ſequutus, quem citat, quamuis ius Canonicum ſeruandum ſit, & iuxta illud iudicandum, ita vt matrimonia contracta ſine conſenſu parentum valeant; poenas tamen pecuniarias, quas ſtatuta irrogant, deberi, vt puta, ſi ſtatutum decernat, vt ſine conſenſu patris contrahentes, dote priuentur, quod ego non credo; nam huiuſmodi poenæ multum libertati in matrim. contrahendo detraherent, quam ius Canonicum poſtulat, vt dixi. Hinc etiam apparet multo minùs valere ſtatutū, quod prohibet, ſororē nubere ſine cōſenſu fratris: quæ eſt omniū communis opinio, vt ait Alexander, quē Iulius Clarus citat. Quæres, an vim habeāt ſtatuta Laicorū, quæ priuāt filiā dote, ſi viro nubat vili, & in-

A digno, ſine conſenſu patris? Reſpondet Iulius Clarus Alexandrum, & Paraſium ſecutus, valere, eo quod ius Canonicū huiuſmodi ſtatuta non damnat, nec improbat.

Decimoquarto Quæritur, an alicuius ſit ponderis & momenti ſtatutum, quod prohibet rem ſtabilem, ſiue immobilem per alienationē tranſire in aliquem externum: etiā id cū iure communi pugnare videtur, quo eſt cuiq; liberū, ſua bona alienando in quemcunq; transferre. Hanc quæſtionē tractat Iulius Clarus li. cit. q. 82. n. 15. Reſpondeo ex communi ſententia, eiuſmodi ſtatuta valere, [illegible] extat lex, ne fundus, vel alia res ſtabilis ad externos transferatur. l. 1. C. non licet habitato. lib. 11. Si tamen quæras, an eo poſito, ſi res vendatur Clerico externo, vel Eccleſiæ, aut Monaſterio, venditio ſubſiſtat? Cōmunis ſententia teſte Iulio Clario loco cit. affirmat venditionē valere, quoniā ſtatutū Laicorum Clericos, aut Eccleſias non tenet, & multo minus adſtringit Clericos ſtatutū, quo cauetur, ne quis vendat externis, etiā Clericis, vel Religioſis: nam tūc tale ſtatutum expreſſim cum libertate Eccleſiaſtica pugnaret. Quæres, an tali ſtatuto poſito, vt nemo diſtrahendo ſua bona externis relinquat, interdicta cenſeatur hæredis externi inſtitutio? Gloſ. B ſa in l. 1. C. non licet habita. lib. 11. ver. locatio. reſpondet non cenſeri. Sed communis opinio, Gloſa reiecta, contrariū ſentit teſte Iulio Clario loco cit. Deinde, ſi quæras, an interdicta videatur locatio, qua quis locat rem ſuā externo? Reſpondet Iulius Clarus, ſi locet ad modicū tēpus, non prohiberi. ſecus vero, ſi ad longū tempus. Longū vero dicitur quod eſt vltra decenniū. Tertio dubitatur, an ſi Titius teſtamento legauerit externo rem aliquā immobilem, hæres debeat præſtare legatario rei illius æſtimationem, cum res immobilis externo legari non poſſit. Reſpondeo debere; ſic enim habet communis opinio teſte Iulio Clario. Quarto quæres, an dictū ſtatutum prohibens rem immobilē alienatione in externū transferri, videatur quoq; vetuiſſe præſcriptionē. Reſpondeo cum Bartolo, & Alexandro, quos refert, & ſequitur Iulius Clarus, eam quoq; prohiberi. Si quinto ſciſciteris, num ſi contra huiuſmodi ſtatutum facta ſit rei immobilis alienatio, tranſeat dominium in externum? Reſpondet Iulius Clarus, quamuis poſſeſſio transferatur, dominiū tamen non tranſire: ſtatutum enim impedit ſolum, ne tranſeat dominium. Poſtremo ſi roges, quid ſit dicendū, quan C do nō ſolum huiuſmodi ſtatutum alienationē prohibet, ſed etiā certam pœnā in alienantē conſtituit. An ſi quis actionem ad rem aliquā immobilē externo relinquat, in pœnam incurrat: Reſpondet Iulius Clarus minime, quoniam pœna conſtituitur in alienantē, non autem in transferentem ſuam actionem in alium. Et ſciendum eſt, vt ait Iulius Clarius ſtatutum prædictū ſolummodo locum habere in alienatione voluntaria, non autem in neceſſaria. Et hæc eſt, teſte Alberico, quem citat Iulius Clarus, communis opinio.

Aliæ quæſtiones diluuntur de quibuſdam ſtatutis Ciuitatum. *Cap. XXVI.*

PRimo Quæritur, Quo modo intelligatur ſtatutū, quo certa pœna conſtituitur in eum, qui fuerit deprehenſus cum armis? Et in primis dubitatur, an in pœnam incidat Titius, qui arma detuliſſe conuincitur, ſed non eſt cum armis deprehenſus? Hanc quæſtionē tractat Iulius Clarus lib. 5. recept. ſent. in practi. crimin. q. 81. nu. 24. & vt ibi ait. Duæ D ſunt opiniones, vna affirmantium, eum tali pœna puniendū; quam etiā aiūt, eſſe communē ſententiā; Altera eſt negantium, pœna in ſtatuto lata eſſe in eum animaduertendum: quæ quidē communis eſt etiam opinio, teſte Iulio Clario: ac vſu ipſo, & conſuetudine approbata. Et certè ſtatuti verba eam confirmant. Nec enim dicitur, qui arma detulerat, hāc aut aliā pœnam ſuſtineat, ſiue, perſoluat, aut luat; ſed qui fuerit cum armis deprehenſus. Nec eſt, cur verbū (deprehenſus) trahamus ad eū, quem arma detuliſſe in iudicio teſtes probauerint. Vnde, ſi fuerit pœna ſtatuta, vt qui deprehenditur cum armis, ea amittat, Titius arma non perdet, ſi non fuerit cum eis deprehenſus, etiāſi teſtes, eum arma geſtaſſe conuicerint, vt docet Iulius Clarus: nec licet Iudici in eum inquirere, niſi id expreſſe ſtatutum, uel publicum edictū contineat. Quæres, an appellatione armorum contineantur etiā arma, quæ propter defenſionis gratia deferuntur? Iulius Clarus Reſpondet ex communi ſententia, minime; quoniam iuris naturalis eſt, vt quiſque ſe defendat. Vbi tamen aliubi eſt receptum, teſte Iulio Clario, vt hæc etiā arma amittat quiſquis cū ipſis fuerit deprehenſus. Quæres etiam, an armorum quoq; appellatione in ſtatutis iuſ-

ſtes,& lapides intelligantur? Reſpondet idem Iulius Clarius iure communi hæc etiam intelligi armorum vocabulo, vt conſtat ex l. Armorum.ff.de verbo.ſignif. At vero vſu, & conſuetudine eodem teſte ſtatuta,nomine armorũ,ſuſtes, & lapides minimè accipiunt,immò neque cultellum ad ſcindendum panem,aut pennas aptandas. Si roges,an qui deferet ad vſum in itinere faciendo,arma interdicta, pœnam ſtatuti debeat ſuſtinere? Reſpondeo,minimè; Sic enim conſuetudine ſeruari teſtatur Angelus, quem citat, & ſequitur Iulius Clarius. Quæres etiam, an ſtatuti poenam incurrat, qui domi habet arma, quæ prohibet ſtatutum, Cauſa dubitandi eſt,quia ex l.1.ff.ad legem Iuliam De vi publica, videtur in eam poenam incidere. Sed conſuetudine receptum eſt,teſte Angelo,quem citat Iulius Clarius,vt eam poenam non ſubeat, & luat homo ille. Nam verba ſtatuti ad eum, qui domi arma tenet, non porriguntur, ſed eum tantum comprehendunt, qui arma defert, niſi in ſtatuto, vel edicto expreſſim quoque dicatur:qui arma detulerit, vel domi tenuerit. Quòd ſi roges quid ſit dicendum, cum hæc ſtatutà ita conduntur: Qui de nocte arma detulerit præciſè poſt ſonitum primæ, aut ſecundæ horæ, hanc, aut illam poenam perſoluat,& Titius in noctæ feriæ quintæ,aut ſextæ in hebdomada ſancta, defert arma, verum talem poenam contrahat? Reſpondet Iulius Clarius, Albericum ſequutus nequaquam,eo quod illis diebus campanæ non ſonant, ac proindè Titius contra ſtatutum non facit:hiſce ſtatutis poena ſolet conſtitui, vt qui arma defert poſt certum campanæ ſonitum, ea amittat. ¶ Item ſolent eſſe ſtatuta,ne quis arma geſtet, cum venit in Palatium Imperatoris, Regis, Principis,vel in certum forum publicum. Quæres,an Clericus deprehenſus,cum armis interdictis,iure poſſit per magiſtratũ ciuilem puniri poena eiuſmodi ſtatutis,vel edictis ciuilibus in eos,qui non obtemperant, conſtituta. De hac quæſtione agunt Iulius Clarius lib.5. recep. ſent. §. practica criminalis.q. 36. nu.27. Couar.c.33.practicarum quæſtionum nu.7. Duæ ſunt opiniones,quarum vna affirmat, poſſe puniri, ita vt Clericus deprehenſus, iure ſpoliari armis queat, quamuis nequeat à Magiſtratu, vel iudice ciuili, & profano,poena pecuniaria mulctari. Sic Couarruuias,qui quidè hanc ſententiam veriorem arbitratur, eamq; confirmat tum ex eo, quod ſimilia ſtatuta,& edicta conſulunt publicæ, & communi vtilitati,ſaluti,& paci:tum etiam, quia vſu armorum iure canonico eſt Clericis interdictum, alioqui enim Clerici cum armis liberè noctu vagarentur cum ingenti populi detrimento, & offenſione. Iulius Clarius ait hanc opinionem eſſe communem,& veram.

Altera opinio negat Clericum talibus ſtatutis teneri, aut eius poenis ſubijci nec à Iudice ſæculi pecuniaria poena puniri, aut armis ſpoliari poſſe, ſed apud iudicem Eccleſiaſticum arma,vel aliam poenam eſſe petendam:ſic Ioannes Platea,& Ioan. Lupus,quos citat Couarruuias,eo quòd,vniuerſim laicorum leges, vel edicta Clericos non ligant. Vndè iuxta hanc opinionem, ſi Clericus cum armis deprehendantur, ad Eccleſiaſticum Iudicem eſt eius delictum deferendum,eiuſque auctoritate puniendum, vel ordinaria poena, vel arbitraria. Probabile quidam exiſtimant Clericos his ſtatutis,vel edictis adſtringi: nam licet Laicorũ ſtatuta ſint, ad publicam tamen,& communem omnium ſalutem, & pacem ſpectant. Nihilominus verò probabilius mihi videtur, Clericos horum ſtatutorum, vel edictorum poenis non ſubijci;etiamſi poena ſit tantummodo pecunia, vel armorum amiſſio. Si enim corporalis ſit, pro certo omnes habent, Clericos per Magiſtratum ciuilem puniri iure non poſſe. In Gallia tamen, aiunt Couarruuias,& Iulius Clarius in Clericos arma deferẽtes, Magiſtratum ciuilem animaduertere, vel eos armis ſpoliando, vel ab eis poenam pecuniariã exigendo:ſed id Romanorum Pontificum conceſſu obtentũ eſſe apud Gallos teſtatur Faber, Caſſaneus, Carolus Degraſſalius. Gul. Benedictus Aufrerius quos citat Couarruuias, ergò non iure,nec conſuetudine, ſed priuilegio Rom. Pontif.

Secundò Quæritur de ſtatutis Principum, Magiſtratuũ, vel Ciuitatum, quibus præcipi ſolet,ne quis extra Prouinciæ, vel vrbis territorium frumentũ exportet, vel alias res ſimiles:alioqui res ipſas amittat, aut certam pecuniæ ſummam perſoluat: Iulius Clarius lib 5.recep ſent.§.practi criminalis q.82.n.35.hanc quæſtionem diſputat. Sunt qui eiuſmodi ſtatuta,vt iuſta defendant:quia nimirum ea condi ſolẽt ob publicã,& communẽ vtilitatem,ne ſcilicet,ſequatur frumenti,ſiue annonæ penuria,& caritas. Cõtra,alij hæc ſtatuta improbant, & damnant ob eã cauſam,quòd Principũ, aut Magiſtratuum auaritiam foueant,& augeant, quoniã ex

A quolibet frumenti modio,qui extrahitur,certũ vectigal exigitur;& Princeps, ac Magiſtratus quotidie facultatẽ extrahendi concedunt,quibus volunt, dummodo certum illud vectigal perſoluant,& ita maiorẽ penuriã inducunt,ac proinde etiam maiorem annonæ caritatem. Sed quicquid ſit, negari non poteſt,quin eiuſmodi ſtatuta cum recta ratione,& æquitate conueniant: quoniam alioqui ſi libera eſſet extrahendi facultas, maxima ſubinde frumenti penuria Reſpub. laboraret. Solẽt enim finitimi, ac vicini populi,annonæ inopiam pati;& idcircò niſi talia ſtatuta conderentur,totũ frumentũ ex vno loco in alium aſportaretur,eo quod,alibi carius vendatur. Ergo Reipub. bono conſulitur,cum cauetur, ne frumentum extra prouinciam, vel oppidum extrahatur. Quod ſi deinde paſſim facultas datur extrahendi: culpa eſt, vel Principum, vel Magiſtratuum lucri, & quæſtus gratia, liberam multis facultatem concedentiũ. Certè cum annonę penuria futura probabiliter creditur,extrahẽdi facultas denegari debet,vel ante data ſimpliciter adimi, vel ad tempus differri,atque ſuſpendi.

Quæres numquid huiuſmodi ſtatuta, quibus vetatur, vinum,frumentum,vel carnes, vel animalia extra prouinciã,
B vel locum deportari,ligent etiam exteros? Reſpondeo,maxime.& ita habet vſus; & conſuetudo teſte Alberico quem citat Clarius. Quæres itidem,an etiam teneat eum, qui exportat in vſum ſuum? Reſpondet Bartolus,non tenere,quam opinionem ait Iaſon eſſe communem. Bartholum & Iaſonem citat Iulius Clarius loco citato. Cæterum quicquid illi opinentur,vſu eſt receptum teſte Iulio Clario, vt exportantes in vſum ſuũ,his ſtatutis adſtringãtur,& poenis,quibus cæteri,puniãtur. Quòd ſi liceret alicui extrahere in vſũ ſuum,tunc eidẽ quoq; fas eſſet,quando ei quippiã eorum ſupereſſet,id promiſcue cui vellet,impunè vendere. Itẽ,ſi aliquid extraheret in vſum ſuũ, & deindè voluntatẽ mutaret, liceret quoq; cuilibet vẽdere. Sed quia vſus habet,vt exportantes in vſum ſuum,his ſtatutis teneantur; conſequitur,vt nihil ex prædictis facere alicui licitũ ſit. Quæres itidem an his ſtatutis comprehendantur exportantes ſiue extrahentes farinam,quando prohibent,quominus quis frumentũ exportet. Quidam negant, immo ita cõmuni conſenſu auctores ſentire Albericus teſtatur,quem citat Clarius. Alij vero ſentiunt comprehendi, & Ripa eodẽ Clario teſte ſcribit hanc
C etiã eſſe communem ſententiam. Quicquid ſit; tradit Iulius Clarius eſſe conſuetudine receptum,vt extrahentes farinam decreta in ſtatuto poena, qua cæteri, puniantur. Et certè (quod ſuprà de frumento dixi) ſi cuiq; liceret farinam exportare, legi plurimum derogaretur. Rogabis etiã,an ſi ſtatutũ poenam conſtituat in eũ,qui frumentum exportauerit, quiq;in eo delicto fuerit deprehenſus,locum etiã habeat in eo,qui deprehenſus quidẽ non fuerit,ſed teſtibus in iudicio delicti conuictus? Reſpondet Ripa,vt teſtatur Clarius communẽ eſſe ſententiã locũ non habere; quia verba ſtatuti ſic habent: Qui exportauerit, & in eo fuerit deprehenſus, puniatur. Quòd ſi in ſtatuto dicatur: Qui exportauerit, poenã luat,tunc ſtatutum tenet eum,qui aſportauerit,& quem itidem exportaſſe in iudicio teſtimonia conuicerint. Sed vſu eſt quoq;receptũ teſte Clario,vt etiam puniãtur ij,quos exportaſſe,teſtes in iudicio probauerint. Dubitant etiam aliqui,nũ qui frumentũ extrahit, & in itinere deprehenditur, priuſquã prouinciæ,vel loci fines egrediatur,puniri debeat ac ſi extraxiſſet? Quidã negant,alij affirmant,vt Iulius Clarius teſtatur. Sed certè in more poſitum eſt, vt in eũ poenã in ſtatuto irrogata,qua in cæteros,animaduertatur;dummo
D do conſtet eum, qui in itinere deprehenditur, frumentum velle exportare,& extrahere; ita docet Iulius Clarius. Poſtremo,quæres quid ſit dicendum, quando Titius exportat vna cum mercibus interdictis merces permiſſas, nunquid amittat ſolum vetitas,an etiam permiſſas? quid itẽ, ſi non ſolum exportet ſuas; ſed etiam alienas prohibitas ſimul cũ mercibus permiſſis? Aiunt quidam omnes merces confiſcari,ſiue ſint propriæ,ſiue alienæ,dummodo mercium dominus ſcienter conſenſum præſtiterit,vt exportarentur. Alij vero ſentiunt,ſolum merces vetitas amitti, & fiſco addici, & ita eſſe in more poſitum ſcribit Albericus: quæ certè opinio teſte Iulio Clario eſt mitior,atque benignior.

Tertio Quæritur de ſtatutis quarundam ciuitatũ, quibus præcipitur,vt ſi quis,vel in Rempublicam coniurauerit,vel patriã prodiderit, vel aliquo alio grauiori crimine ſeſe obſtrinxerit, ſic puniatur, vt vniuerſa eius bona deuaſtentur, nũquid locũ,& vim habeant,eiuſmodi ſtatuta? Reſpondeo: quamuis iure communi nullius ſint põderis, & momenti vſum tamen obtinuiſſe,vt valeãt,vt teſtatur Albericũ.& Pa- Iulius Clarius lib. citato. nu.42.

ſalium

rithum ſequutus Iulius Clarius lib. cit. q. 82. n. 40. Si quæras quid agendum, quando Titius tale crimen committens habet plures domos communes cum alijs? Reſpondeo, oportere eas domos diuidi, & tantum illas euerti, quæ contingunt partem nocentis, vt cum Alberico docet Iulius Clarius. Sed quid dicendum eſt de eo, quod interdum accidit? Titius verbi gratia habet partem vnam domus ſuperiorem, aut inferiorem, & alius habet item alteram, numquid tota domus eſt diruenda? Reſpondeo, minime: Sic Iulius Clarius cum Corſeto. Sed tunc debet poena commutari, ne Socius innocens poenam immeritam ſuſtinere cogatur. Rogabis, num vxor ſit audienda dotem ſuam petens; An item ſit creditoribus ſatisfaciendum, ſi vniuerſa Titij debitoris bona deuaſtentur? Quidam teſte Iulio Clario aiunt, tum vxorem, tum creditores eſſe audiendos, & vtriſque eſſe ſatisfaciendum. Alij vero ſentiunt bona Titij eſſe euertenda, & perdenda; fiſcum tamen de ſuo, & vxori, & alijs creditoribus ſatisfacere debere. Ita docet Iulius Clarius loco ſupra citato.

Quarto Quæritur, Quomodo ſtatuta accipi debeant, in quibus certa poena conſtituitur in eos, qui de nocte crimen aliquod admiſerint; quemadmodum in his ſtatutis (nox) accipienda ſit, vnde nimirum incipiat, aut vbi finiatur? Reſpondet Iulius Clarius lib. prædicto q. 82. n. 48. appellatione (noctis) intelligi tempus ante ſolis exortum: quamuis alij noctem accipiant totũ illud tempus, quod tenebris obſcuratur ante diurnæ lucis reditum, & acceſsum. Ita etiã nonnulli aiunt noctem incipere ſtatim poſt ſolis occaſum. Alij vero intelligunt tempus, quo veſpertina luce recedente tenebræ incipiunt. Ita vt tota hæc res iudicis arbitrio definienda relinquatur. Ac proinde crimen illud de nocte admiſſum cenſebitur, quod patratum eſt eo tempore, quo lux matutina, vel veſpertina nondum apparet. Si quæras quid dicendum ſit de iis ſtatutis, quibus præcipitur, vt duplicata poena animaduertatur in eũ, qui de nocte deliquerit; & item dupla poena condemnetur is, qui in publico foro crimen admiſerit; quando contigerit, vt Titius, & de nocte, & in publico foro crimine ſeſe obligauerit. Quæritur namque an ſimpliciter duplum debeat, perinde ac ſi de nocte tantummodo, aut in publico foro ſolum deliquiſſet; an vero quadruplum? Reſpondeo cum Iulio Clario lib. prædicto, q. 82. n. 36. Titium debere ſimpliciter duplum, nõ quadruplum; Eſt igitur ille duplo tantummodo condẽnandus.

Quinto Quæritur de eo ſtatuto, quo præcipitur, vt ei, qui delictum ſponte ſua, & voluntate confitetur, poena minuatur: num ſi is primum negauerit ſe delictum commiſiſſe; deinde vero illud ſponte confeſſus fuerit, debeat ſtatuti beneficio gaudere? Bartholus apud Iulium Clarium lib. citato, q. 82. Reſpondet minime, & Socinus apud eundẽ Clarium eodem loco, ait hanc eſſe communem ſententiam: a Bartolo diſſentiunt Iaſon, & Felinus apud Iulium Clarium aſſeuerantes etiam contra Bartolum Doctores communi cõſenſu ſentire. Certe mitior eſt, & benignior hæc ſecunda ſententia teſte Iulio Clario; nam vere is ſponte crimen confeſſus cenſetur, etiãſi id ante negauerit ſe illud perpetraſſe.

Sexto Quæritur de eo ſtatuto, quo præcipitur, vt quis ob tertium furtum patibulo affigatur, an ſi quis, Verbi gratia, duo furta extra territorium, & tertium intra commiſerit, ſuſpendi debeat perinde ac ſi primum etiam, & ſecundum intra territorium admiſerit? De hoc ſtatuto Iulius Clarius lib. 5. recepta ſentent. § furtum. n. 10. Quidam cenſent eum eſſe alligandum ad palum; Alij vero diſtinguunt: Aut ſtatutum ſic habet: Qui tria furta fecerit, affigatur ad palum: aut ſic; Ob tria furta fur ſuſpendatur è palo. Si primo modo ſuſpendi iure non poteſt, quia non videtur tria furta commiſiſſe, qui duo extra territorium fecit. Si ſecundo modo, tunc ad palum alligari iure poteſt, quia ſtatuto tertium furtum punitur, non tria furta. Quæres quid dicendum ſit, quando ſtatutum ſic habet; Famoſus, vel publicus fur ſuſpendio pereat, An computari debeant furta extra territorium perpetrata? Reſpondet Iulius Clarius, communem eſſe ſententiam, & conſuetudine receptam, vt ea furta cõputentur: is enim fur famoſus cenſetur, qui hic, & alibi furta plura committit.

Septimo Quæritur, An ſubſiſtat ſtatutum, quo cauetur, ne is, qui per tres, quatuor, quinqueue, aut decem annos debitum non petierit a debitore, poſſit illud amplius poſtulare, vel in iudicio non audiatur. Quidam negant locum, & vim ullam habere, eo quod nemo abſq. cauſa poteſt iure ſuis bonis ſpoliari; ergo creditor non eſt ſuo iure priuãdus. Præterea, poſſeſſor malæ fidei vſu capere, aut præſcribere,

A vt vulgo dicitur, non poteſt; c. vlt. de præſcrip. & c. poſſeſſor de regul. iuris in 6. at debitor etiam per quinquenniũ vel decennium creditore nihil petente, [illegible] poſſidet; ergo vſucapionis, aut præſcriptionis [illegible] gaudere non poteſt. Alij vero contendunt [illegible] huiuſmodi ſtatutum, eo quod ſicut leges [illegible] ſuis tempore dominium ſuis bonis ſpoliant, [illegible] minium in poſſeſſorem transferunt; ſic etiam [illegible] cerni poteſt, vt debitor contra creditorem nihil [illegible] gentem intra certum tempus vſucapiat iure præſcriptionis. Nam quemadmodum præſcriptionis leges [illegible], quoniam latæ conſtitutæq; ſunt ad [illegible] que ſeruandam, & ad negligentiam dominorum [illegible] dam, & ne dominia rerum ſint incerta. Sic etiam [illegible] dentur eſſe ſtatuta, quibus præcipitur, vt creditor [illegible] quinque, vel decem annos debitum non exigens [illegible] ſual amittat, & ſuo iure cadat. Bald. in l. ſequitur [illegible] vlt. ff. de vſucapionib. approbat ea ſtatuta, quibus cauetur, vt creditor intra certum tempus debitũ a debitore ſuo petat, qui ſi non petierit iure ſuo, & actione cadat, vel nõ amplius audiatur; ſed Angel. in eandem legem ait Bartolum in hac

B ſententia improbari, & damnari ab omnibus: & ita eius opinio in hac parte merito condemnatur; quoniam, vt conſtat ex c. vlt. de præſcrip. & c. poſſeſſor, de regul. iuris in 6. poſſeſſor malæ fidei nullo tempore poteſt vſucapere, nec præſcribere; & ita contra Bartholum ſunt Ioan. Andreas, Antonius, Abbas, Felinus in c. vlt. de præſcriptio. Couar. in regula poſſeſſor p. 2. § 11. n. 3. & 5.

Deinde multa quoque condi ſtatuta ſolent, quibus decernitur; vt qui a Turcis, & alijs Chriſtiani nominis hoſtibus naualj pugna bona Chriſtianorum occupata eripuerit, ſibi retineat, ſi intra tres dies, quatuor, vel quinque, aut ſeptem dominus non compareat, aut ſua bona non repetat. Solent etiam eſſe ſtatuta, vt bona naufragantium ad fiſcum Principis pertineant, ſi ad annũ dominus ea non repoſcat. Item alia quibus decernitur, vt ad fiſcum deueniant, ſi intra nauim nulla res viua inuenta ſit. Item ſolet eſſe ſtatutũ, vt ſtipendium, & merces famulis debitum exigi non poſſit poſt triennium a die, quo à famulatu ceſſauerint, vel a dominis receſſerint, niſi intra id triennium a dominis ſtipendium petiiſſe probauerint. Alicubi ſtatutum eſt, vt famuli

C mercedem pactam, aut debitam a dominis petant intra annum a die, quo ſeruire ceſſauerint, poſt annum autem famuli ſalarium petere non poſſint, niſi ſcripturam producant in iudicium, qua probetur petitio. Hæc ſtatuta, & ſimilia improbat Caſtrius l. 2. de lege poenali. c. 10. Couar. in reg. poſſeſſor. p. 2. § 11. n. 3. & 4. & merito, quia vt dixi, nemo, cum eſt poſſeſſor malæ fidei, præſcribere poteſt, ſed debitor ſciens ſe eſſe obligatum ad ſoluendum, mala fide poſſidet. Sed de his ſtatutis latius agam, cum de vſucapione, vel præſcriptione tractabo. Omnino primũ videndum eſt, an hæc, & alia multa ſtatuta ſolummodo creditori denegẽt actionem in iudicio ciuili contra debitorem eo, quod intra definitum tempus petere debitũ neglexerit; nã creditori, qui intra annos lege cõſtitutos a præſenti debitore ſuum debitum non repetit, fortaſſis iuſtis de cauſis id exigentibus ob publicum bonum, ius denegatur conueniendi debitorem apud iudicem ciuilẽ, & contra eum in iudicio ciuili agendi. Et fortaſſis eiuſmodi ſtatuta ſic intelliguntur: vt creditor, qui intra decennium non petijt, non audiatur. At toto eo tempore tranſacto, debitor in foro conſcientiæ, & iure canonico

D creditori debet ſoluere, quãuis in iudicio ciuili nequeat ad ſoluendum compelli. Quod ſi ſtatutum abſolute, & ſimpliciter conſtituat, vt creditor intra certum tempus debitũ petens iure ſuo & actione cadat, & debitum amittat, omnino damnandum eſt, quamuis quorundam Bartholum ſequentiũ ſententia cõprobetur; nã Reſp. quidem ad lites finiendas diſſoluendas, & dominia rerum incerta vitanda, tum etiam pacem ius habet ex vno in alium bonũ transferendi: & poteſt actionem denegare ob aliquam cauſam, quæ abſq; vllo dolo & mala fide contingeret, vel eo quod debitor ſit ſciens ſtipulationis formam legibus præſcriptam; nõ tamen ius habet condendi legem, qua quis occupet rem alienam cum mala fide, vel detineat id, quod ſciat quis, ſe alteri debere.

Vnde iniquum etiam ſtatutum videtur, quo cauetur, vt emptor, qui emit rem cum pacto retrouendendi, quando venditor pretium obtulerit, rem tamen præſcribat, ſiue vſucapiat, ſi venditor non obtulerit pretiũ ſpatio triginta annorum: quamuis quidam hoc ſtatutum approbent, quos citat, & refellit Couar. lib. 1. variar. reſolut. c. 9. n. 5. Non va-

let etiam ſtatutum, vt creditor pignus vſucapiat, ſi intra certum tempus debitor non ſoluat, teſte Couarr. loco citato. Nec item vim vllam habet ſtatutum, quo decernitur, vt hæres ſcienter præſcribat rem legatam, ſi legatarius intra certum tempus non petat, vt tradit contra aliquorum ſententiam Couarruuias loco citato.

Octauo Quæritur de ſtatutis quarundam ciuitatum, quæ præmium conſtituũt ijs, qui ſontes cœperint, An miniſter Magiſtratus, qui eos capit, conſtitutum præmium mereatur? Reſpondeo, minime, quoniam ſui muneris, & officij ratione id exequi, & obire compellitur; ita Iulius Clarius lib. 5. recepta. ſenten. in pract. crim. lib. 9. q. 19. n. 8. vbi ait, ita Ioan. Montanum, & alios ſenſiſſe, & id ita ſeruari.

Nono Quæritur, An valeat ſtatutum, quo cauetur, ne cõtractus fœminarum, vel minorum alicuius ſint ponderis, & firmamenti etiamſi iureiurando confirmentur, niſi interueniat curatoris conſenſus, & decretum iudicis, vel niſi interueniat duorum propinquorum conſenſus? Reſpondeo, cum communi ſententia iuriſconſultorum, quã refert Iaſon in l. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſus venditionem: minime, quoniam iuri Canonico in cap. quamuis, de pact. in 6. & c. cum contingat, & c. mulieres, de iureiur. & c. ſignificante, de pignorib. aduerſatur, quod præcipit iuſiurandum eſſe ſeruandum, ſi abſque peccato ſeruari poteſt. Vnde multa alia pacta, & conuenta iureiurando munita, & firmata vim habent, etiamſi ſecundum leges irrita, & inania alioqui habeantur abſque iureiurando facta.

Decimo Quæritur, An valeant ſtatuta ciuitatum, quibus decernitur, vt ſi quis alium occiderit, vel puellam virginem & honeſtam per vim ſtuprauerit, bona eius, vel ſaltem dimidia pars bonorum ad hæredem vitiatæ puellæ, aut interfecti hominis pertineant? Reſpondeo cum Raynerio, & Alberico in repetitione ſuper l. omnes populi. ſ. in Chriſti nomine ff. de inſtit. n. 27. valere: quia homicida, vel ſtuprator virginis honeſtæ vitæ, & conditionis, capitali poena, vel amiſſione dimidiæ partis bonorum plecti iure poteſt; ergo & ſuis bonis priuari. Stupratoris poena capitalis erat ſecundum ius ciuile, ſi puella honeſta per vim corrumpebatur. l. 1. ff. ad legem Iuliam, de adulterijs, & Inſtitu. de publicis iudicijs. ſ. item lex Iulia. ſi erat vilis conditionis, ſtuprator verberabatur, aut relegabatur, & dimidia pars bonorum eius publicabatur Inſtit. de pub. iudicijs, ſ. item lex Iulia.

Vndecimo Quæritur, An vim habeat ſtatutũ, quo decernitur, vt Reſpublica habens rem communem cum priuato, libere rem totam vendere queat, cum non poſſit partem per ſe commode vendere. Reſpondeo vim habere, quia cõmune Reipublicæ bonum priuato eſt anteponendum: Et quia id iure communi conſtitutum eſt in l. 1. C. de venditione rerum fiſcalium cum priuatis communium lib. 10. & l. 2. C. de communium rerum alienat. & ita etiam docuerunt Raynerius, & Albericus in repetitione citata: at priuato rem communem cum alio priuato habenti partem ſuam vendere non licet abſque conſenſu alterius. l. 2. C. de communium rerum alienatione.

Duodecimo Quæritur, Quomodo ſtatuta interpretari poſſimus? Reſpondeo, in c. cum dilectus. De conſuetudine, de quodam ſtatuto dicitur: Cæterum cum ſupradictum ſtatutum ita ſane poſſet intelligi, quod per illud nec iure communi, nec priuilegio derogetur, &c. Vbi Gloſſa annotat: Vbi aliquid a iure diſcrepare videtur, ad ius commune reducendum eſt, ſi fieri poteſt, ne pereat: nam teſtes etiam ad concordiam reuocari debent, ne tamquam periuri damnentur, cap. Cum tu. De teſtibus, ſic Gloſſa. Ergò ſtatuta ita oportet interpretari, vt nulli ſint oneri, damno, & detrimento. Deinde, vt quam fieri poteſt, iuri communi conſentiant, vt colligi poteſt ex cap. cauſam quæ, de reſcriptis, & c. ex ore, de priuil. & c. cum olim, de conſuetudine. Vbi vero certa, & clara ſunt ſtatuti verba ab eis recedendum non eſt. Locus enim eſt interpretationi, quando verba ſunt ambigua, vel obſcura, vel incerta.

Decimotertio Quæritur, An ſtatutum ſit ad caſus fictos trahendum, & protendendum? Tractant hanc quæſtionem Abbas, in c. cum dilectus, de Cleri. non reſi. & doctores in c. in noſtra, de iniuri. & in l. 3. ſ. hæc verba. ff. de nego. geſt. Bartho. Bald. & Iaſon in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. Sciendum eſt, Iuris tum Canonici, tum Ciuilis interpretes facta, vel alia, quæcumque ſint in duo membra diuidere; ita vt alia vocent vera, alia ficta, ideſt, quæ iuris fictione iudicantur, ac ſi vere facta eſſent. Exempli gratia, cognatus proprie dicitur, qui per matrem ex eodem genere deſcendit. ſ. 1. Inſti. de legit. agnato. ſucceſſ. & l. 2. ſ. 1. ff. de ſuis, & legit. & tamen ius voluit, vt filius ſororis, agnatus habeatur; tamquam ſi per virilem ſexum deſcenderet, & habeat iura agnatorum lege duodecim tabularum, & l. maximum vitium. C. de legit. hæred. Item libertus, ingenuus homo non eſt, & tamen ius commune aliquando voluit, vt habeatur ingenuus. Impenſæ, damnum proprie non ſunt: nam damnum eſt diminutio patrimonij per alium facta l. 3. ff. de dam. inf. at impenſæ voluntariæ ſæpe ſunt. Item cum homicidium committitur, Caius per ſeipſum occidit, Titius verò ſuadet, imperat, hortatur, conſilium, auxiliumue dat: Caius dicitur vere homicida, Titius vero tantum iuris fictione. Quæritur, an ſi ſtatutum certam poenam contra homicidam conſtituat, in eam incurrat non ſolum, qui per ſe ipſum alium necat, ſed etiam qui eadem hominis ſuadet, aut imperat? Reſpondeo ex communi ſententia, ſtatuta, quæ ſunt contra, vel præter ius, vel odioſa, & poenalia, protendenda non eſſe ad caſus fictos. Si enim ſtatutum edixerit. Qui fecerit hoc, aut illud certa poena puniatur, non cẽſetur feciſſe, qui fieri iuſſit, ſuaſit, rogauit, iuuit, conſiliumue dedit. Si ſtatuto decretum ſit, vt repeti damna poſſint, non intelliguntur impenſæ. c. in noſtra, de iniurijs. Finge ſtatutum eſſe, vt agnati excludant matrem in ſucceſſione filij, non poteſt ſuccedere filius ſorori, ac ſi agnatus eſſet, non agnatus; Quando vero ſtatutum continet idem, quod ius commune, tunc caſus fictus, qui iure communi excipitur, etiam ſtatuto intelligitur exceptus. Vt ſi ſtatuto caueatur, Clericum fructus Beneficij non percipere, niſi præſens ſit, excipiuntur ij, quos excipit ius commune. Sic Panormitanus loco citato.

Decimoquarto Quæritur, An cum ſtatuti verba dolum continent, trahi ſtatutũ poſſit ad id, quod lata culpa contra ſtatutum factum eſt? Reſpondeo: quamuis iure communi, lata culpa, & dolus frequenter æquiparẽtur, at in ſtatutis tamen ſi verba dolum ſignificent, ad latam culpam non ſunt trahenda. Pari ratione ſi ſtatutum ſic habeat: Qui hoc, aut aliud ſcienter fecerit: non tenet, & ligat eum, qui per ignorantiam quamuis craſſam, & ſupinam fecerit. Hæc quæſtio ex ſuperiori quæſtione pendet, eodem modo diſſoluitur ex communi ſententia Doctorum locis ſupra citatis.

Decimoquinto Quæritur, An ſtatuti conditores abrogare poſſint ſtatutum a ſe conditum, aut ab eo recedere, cum fuerit Romani Pontificis, aut alicuius alterius ſuperioris auctoritate confirmatum? Hanc quæſtione tractant Canonici iuris interpretes in c. Cum acceſſiſſent, de conſtitution. & c. Dilecto, de præben. & præſertim Felinus, & Abbas: Iuris vero Ciuilis Doctores, maxime Bartholus in l. omnes populi. ff. de iuſtitia, & iure, & Baldus, & Fulgoſus in l. omnium. C. de teſtamen. Inter eos conuenit, quandocumque ſtatutum pertinet ad vtilitatem, & bonum ipſorum, qui id ſtatutum condiderunt, poſſe eos illud abrogare, & antiquare, & ab eo recedere; quoniam perinde eſt, ac ſi priuilegio ſibi conceſſo, vel ſuo iuri cederent: poteſt enim quiſque priuilegio non vti, & ſe iuri communi accommodare. Ex quo fit, vt Titius, vel quilibet alius teſtator libere queat reuocare teſtamentum, quamuis alioqui Principis auctoritate firmatum. Pari ratione Canonici vnius Collegij ſtatutum a ſe conditum de non augendo numero Canonicorum, mutare poſſunt, quamuis Romani Pontificis auctoritate approbatum. Quandocumque vero ſtatutum pertinet ad ius, & bonum aliorum, vel publicum, & commune, nequeunt eius ſtatuti conditores illud abrogare, ſi ſit ſuperioris auctoritate confirmatum; nam eo ipſo, quod ſuperior auctoritate ſua illud confirmauit, perinde eſt, ac ſi legem tuliſſet: at inferior ſuperioris ſui conſtitutionem tollere, vel delere non poteſt. Præterea, quando ſtatutum ita eſt ſuperioris auctoritate confirmatum, vt in ea confirmatione clauſula hæc contineatur adiecta ¶ Aliter factũ, ſit irritum, & inane. ¶ tunc eius ſtatuti conditores nequeũt illud abrogare, nec ab eo recedere, vt aperte dicitur in ca. Dilecto, de præben. Et hoc locum habet etiam, quando ſtatutum continet priuatam vtilitatem, & bonum eorum, qui condiderunt: vt aiunt Abb. & Felinus. Quæres cur ea adiũcta clauſula, nequeant conditores ſtatutum abolere, cum ſit liberum cuique ſuo iuri, & commodo cedere? Reſpondeo: etiamſi ad priuatam eorum vtilitate ſpectet, potuit nihilominus ſuperior prorſus adimere poteſtatem omnino antiquandi, & abrogandi, ne importunis precibus, minis, vel fraudibus aliquorum, ſtatutum e medio tolleretur.

Deci-

Decimo ſextò Quæritur, An ſi Ciuitas, vel Collegium Canonicorum ſtatutum à ſe conditum iureiurando firmauerit, poſſit illud mutare, abrogareue? Hanc etiam quæſtionem agitant Felinus, & Abbas locis ſupra citatis. Fingamus eſſe à certis quibuſdam Canonicis poſitum ſtatutum de non augendo numero Canonicorum, cum alioqui iure poſſent augere: quoniam vbi certus numerus Canonicorum conſtitutus non eſt, Canonici iure poſſunt numerum augere, quamuis id nequeant, vbi eſt certus numerus: vt habetur in c. Dilecte, de præben. Fingamus etiam Canonicos ſtatutum iureiurando muniſſe hoc poſito quæritur, an huiuſmodi ſtatutum poſſint Canonici antiquare, & abrogare. Eos enim illud non poſſe, apertè conſtituitur in c. Dilecto, de præb. Reſpondeo, eiuſmodi ſtatutum tripliciter Canonicos iurare poſſe; Primò, ſi iurent ſe numquam illud ſtatutum abrogaturos. Secundò, ſi iurent ſe illud ſtatutum ſeruaturos, aut nunquam alium in Canonicum recepturos, vt in ſtatuto continetur. Tertiò, ſi iurent nulla facta mentione ſtatuti, ſe facturos ſemper, quod eſt in ſtatuto contentum. Vt ſi iurent hunc in modum: Iuramus nunquam nos alium in Canonicum admiſſuros. Si primo modo iurauerint, periuri ſunt, ſi ſtatutum mutent, vel abrogent: item, ſi alium in Canonicum recipiant: nihilominus tamen receptio valet, quemadmodum, ſi quis iuret ſe nunquam teſtamentum mutaturum, aut certam rem ſuam alienaturum, aut venditurum domum ſuam, niſi Titio. ſi aliter faciat, periurus eſt; at mutatio teſtamenti, vel rei alienatio, vel domus venditio, vt rata & firma ſubſiſtit. Si ſecundo modo iurent, tunc ſimiliter contra ſtatutum faciendo peccant, eo quòd iuſiurandum violant. Contra ſolummodo iurarunt ſe ſtatutum ſeruaturos; & ſtatutum non ſeruant, quia illud antiquant, & abrogant, & de medio tollunt: ſtatuto abrogato, Iuſiurandum dirimitur, tanquam id, quod ad ſtatutum accedit. Felinus, Antonius, Butrius, & Ioannes Lignanus hoc moti argumento aiunt Canonicos tunc temporis minimè peierare. Abbas tamen aſſerit etiam tunc Canonicos ſi à ſtatuto recedant, periurium admittere: & hoc eſt verius, velut ſi Titius iuraſſet ſe teſtamentum non reuocaturum, aut illud ſemper ſeruaturum, aliud faciendo peieraſſet. Deindè obijcies; Iuſiurandum, quo Titius ſe Caio obſtringit, poteſt à Caio relaxari, & remitti: ergo cum Canonici iurant ſe nunquam alium in ſuum Collegium recepturos, cum iuſiurandum in ipſorum vtilitatem cedat, poterunt ſinguli gratia aliorum, iuriſiurandi vinculum ſoluere. Reſpondeo cum Abbate; quamuis in ſingulorum bonum, iuſiurandum ſit ſtatuto adhibitum, nequeunt tamen ſinguli per ſeſe à iureiurando, alios ſocios eximere. Id enim fieri nequit, niſi ſinguli ſeipſos a Iuriſiurandi vinculo abſoluant; at nemo poteſt iuriſdictione in ſeipſum vti. Si Canonici tertio modo iurent, nequeunt vel ſtatutum abrogare, vel contra illud facere, eo quod, non iuſiurandum de ſtatuto ſeruando interpoſuerunt, ſed abſolutè, & ſimpliciter iurarunt ſe nullum alium, in Canonicũ recepturos nõ facta mentione ſtatuti. Sed quid de eo iureiurando, quo ſinguli alicuius ciuitatis, Collegij, vel academiæ hoĩes iurare ſolent ſe ſeruaturos ſemper ſtatuta ciuitatis collegij, vel academiæ? num hiſce hominibus in vnum coactis ea ſtatuta licebit abrogare, & delere? Reſpondeo, cum Abbate, eis hoc facere licere, quia iuſiurandum illi homines adhibuerunt vt ſinguli, poſtea vero ſtatutum antiquant, vt collegium, vt vniuerſitas, vt corpus: quare contra iuriſiurandum non faciunt, nam iurarunt, vt ſinguli, non autem, vt collegium, vel vniuerſitas. Poſtea verò ab eis, vt ab vno Collegio, vel vniuerſitate ſtatutum abrogatum; & ideo ipſi amplius iuriſiurandum ſeruare non debent. ſublato enim principali, aufertur quoque id, quod accedit.

Decimoſeptimò Quæritur, An ſublato iure communi per legem ſequentem contrariam, intelligatur quoque ſtatutum Iuri communi conſentaneum abrogatum? Reſpondent quidam, minimè: quod colligitur ex cap. 1. De conſtitut. in 6. Nam Princeps, cuius auctoritate ius commune antiquatur, non creditur ſpecialia ſtatuta, conſuetudines, & priuilegia noſſe; & ideo cum ſecundam legem primæ legi contrariam condit, eo ipſo, videtur primam abolere quoniam non creditur ius commune ignorare: at quoniam ſpecialia iura non iudicatur noſſe, non creditur illa abrogare. ergo ſublato iure communi, ſicut remanet conſuetudo iuri communi conſentanea legitimè præſcripta, ſic etiam permanet ſtatutum. Ex quo fit, vt qui iurauit ſeruaturum ſe ſtatutum, quod ius commune continet, ad ſeruA

A ſe debeat, etiamſi ius commune ſit abrogatum, cum adhuc etiam ſtatutum permaneat. Alij vero diſtinguunt hunc in modum: aut ſtatutum nihil aliud continet, niſi quod ius commune, aut aliquid aliud addit. Si primum, tunc iure communi ſublato, tollitur quoque ſtatutum: ſi ſecundum, tunc antiquato iure communi, adhuc ſtatutum permanet. Hanc ſententiam Felinus, ait eſſe communem, quam ſequuntur Petrus Ancharanus, & Cardinalis. Nam cum ſtatutum nihil aliud continet, niſi quod ius commune conſtituit, potius eſt iuris communis declaratio, quàm ius aliquod priuatum, aut proprium: quoniam in l. ius ciuile, ff. De iuſtitia, & iure dicitur: tunc ius noſtrum facimus, cum iuri naturali quippiam addimus, aut detrahimus. Ergo cum nihil iuri communi additur, vel detrahitur, non eſt ius aliquod proprium, ſed commune. Dices; Quorſum ſtatutum conditur, ſi nihil iuri communi addit, vel detrahit? Reſpondeo: ius commune ſtatuto replicari, ſiue repeti, quia plus aliquando terrere facinoroſos ſolet ſtatutum, quam ipſum ius commune, vt ait Gloſſ. in c. ex parte, de Reſcript. Hanc etiam eſt, vt ſi Titio ſit ab Epiſcopo poteſtas ingrediendi ſemel in ſacrarum Virginum cœnobia, & poſtea Epiſco-

B pus generatim facultatem det, vt certo die quilibet poſſit ſemel ingredi, & Titius eo die ingrediatur, facultas ſibi data finiatur, ac deſinat.

Decimooctauò Quæritur, quinam poſſunt condere ſtatuta? an Populi videlicet, & ciuitates Principibus, vel Dominis ſubiectæ aliquid ſtatuere queant? Hanc quæſtionem fuſius agitauit Bartholus, ſed Albericus, Iaſon, & alij breuius in l. Omnes populi. ff. de Iuſtitia, & iure; Hoſtienſis quoque, Ioannes Andreas, & Abbas ſtrictim, & curſim attingunt partim in c. Quod Clericis, de foro compet. partim in cap. vlt. de conſuetudine.

Inter omnes conuenit, populos, & ciuitates ſtatuta condere non poſſe contra iura, ſiue contra ea, quæ ſunt Principibus, vel Dominis reſeruata: eſſet enim irratum, & inane ſtatutum, quo Ciuitas, vel populus ad principem, vel Dominum appellare prohiberet: ſicut etiam ſi Magiſtratus crearet, monetam cuderet, imponeret vectigalia: bellum indiceret. Pro certo item omnes habent poſſe populum, vel ciuitatem ſtatuta ponere, quæ ad bonorum ſuorum communium adminiſtrationem pertineant. habet enim

C populus, vel Ciuitas etiam ſuperiori ſubiecta quædam communia bona, quæ nullius priuati ſunt ciuis, ſed communitatis, videlicet, paſcua, ſiluas, agros, domos, & alia huiuſmodi: poteſt igitur aliquid ſtatuere, quo bona conſeruentur, augeantur, defendantur, multiplicentur, vel certè ne deteriora fiant.

Caput igitur propoſitæ quæſtionis ex eo pendet, An omnes ciuitates, populi, villæ, & caſtra poſſint ſtatuta condere, quæ ſpectent ad cauſas definiendas, liteſue dirimendas, Duæ ſunt opiniones, vna eſt Bartoli aſſerentis, ſtatuta condere, eorum tantum eſſe, qui iuriſdictionem habent: & propterea populi, & ciuitates nullam iuriſdictionem habentes, nihil ſtatuere poſſunt, hoc eſt dicere, nequeunt ſtatuto cauere, vt maſculi ſuccedant, non fœminæ: tanta ſit & non maior, aut minor, legitima portio, quæ filijs debeatur, teſtamenta ſic vel aliter facta locum, & vim habeant, aut non habeant: & alia huiuſcemodi. Altera opinio affirmat; poſſe populos, & ciuitates ſtatuta condere, ſiue ſtatuendi poteſtas iuriſdictionem requirat; ſiue aliter. Sic Iaſon, Albericus, & alij communi conſenſu docent contra Bartolum, & hæc ſententia probabilior mihi videtur, quip-

D pe quæ cum ipſo iure magis conuenit. Nam in l. Omnes populi, ff. De iuſtitia, & iure, ſic eſt conſtitutum, omnes populi, qui legibus, & moribus reguntur, partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum iure vtuntur: nam quod quiſque populus ipſe ſibi ius conſtituit, id ipſius proprium ciuitatis eſt, vocaturq. ius ciuile, quaſi ius proprium ipſius ciuitatis. Sic ibi: Nec eſt quod Bartholus ſuiſus legis verba contrahat ad populos iuriſdictionem habentes: nam generatim ſine vlla exceptione, lex conſtituit: Omnes populi: & deinde etiam dicit: Quod quiſque populus ipſe ſibi ius conſtituit, id ipſius proprium ciuitatis eſt. Item, quia omnis populus, & ciuitas etiam Superioris poteſtati ſubiecta poteſt conſuetudines inducere: nam in l. De quibus cauſis, ff. De legibus ſic habetur: De quibus cauſis, ſcriptis legibus non vtimur, id cuſtodiri oportet, quod moribus, & conſuetudine inductum eſt. Sed qui poſſunt conſuetudines introducere, poſſunt etiam ſtatuta ponere, niſi fuerit illis alioqui iure interdictum. Nam Clerici, vel laici quamuis

poſſunt

poſſint recepti s moribus contra; vel præter Canones vtè, nequeunt tamen condere ſtatuta, quia iura Canonica id prohibeat: At vero ius ciuile in l. ante citata: Omnes populi: concedit vt ciuitates & populi ſcribere ſtatuta queant: ſicut etiam in l. De quibus cauſis. ff. De legibus permittit, vt conſuetudines inducant, ergo vtrumque populus poteſt. Obijcies, leg. in vltimam C. De legibus, & Conſtitution. vbi habetur: ſolius eſſe Principis leges ferre. Reſpondeo, ciuitates, & populos ſtatuta condere, ipſius iuris communis permiſſu, & ideo tacito etiam Principum conceſſu. Deinde obijcies, poteſtatem ſtatuta ponendi, eſſe iuriſdictionis, ergo ſi populus iuriſdictione careat, nihil ſtatuere poteſt. Reſpondeo, ſatis eſſe, ſi populus id faciat ipſius iuris communis auctoritate, quam habet ex l. Omnes populi, ſupra citata. Quæres inſuper poſſit ne populus ſtatuta deſcribere non ſolum præter ius commune ciuile, ſed etiam contra. Reſpondeo, cum Alberico, & Iaſone, & alijs vtrumque poſſe, quia eam auctoritatem habet à iure communi, ac propterea ſuis proprijs ſtatutis poteſt ius commune corrigere, contrahere, protendere, declarare, quatenus communi populi ſaluti, & bono conſultum erit. Si roges, an collegia poſſint ſtatuta ponere. Reſpondet Bartolus; collegia ſi principis conſenſu fuerint approbata, poſſe in ijs, in quibus iuriſdictionem habent: Item, poſſe ſtatuere ea, quæ pertinent ad bonorum communium adminiſtrationem. Item, Magiſtratus, Iudices, Senatores, Prouinciarum præfecti, Rectores ciuitatum, & populorum poſſunt ſtatuta condere, quoniam habent iuriſdictionem. Item, Epiſcopi, Legati Apoſtolici, Duces, Marchiones, Comites in ijs, in quibus iuriſdictionem habere ſolent. Item Religioſorum hominum ordines, & ipſorum ordinum præfecti generales.

Decimonono Quæritur, An iuris appellatione ſolum intelligatur ius commune ciuile, an vero etiam ſtatutum. Reſpondeo cum Baldo, Cyno, Angelo, Alberico, Ioanne Andrea, & alijs, quos citat, & ſequitur Iaſon in L. Omnes populi ff. De iuſtitia, & iure: intelligi tum ſtatutum, tum ius commune. Sit exemplum: Teſtator ſic ait: Inſtituo filios meos in eo, quod iure conuenit, & iure poſſum: relinquit filium, & filiam: & ex populi ſtatuto cautum eſt, vt frater maſculus excludat fœminam: & ex altera parte communi iure in L. Maximum vitium, C. De liberis præteritis, fœmina pariter cum maſculo ſuccedit, ſeruandum eſt ſtatutum. ſimiliter factum eſt compromiſſum, vt iudicet Arbiter, ſecundum iura, iudicare debet ſecundum ſtatuta iuri communi contraria. Item, renunciauit aliquis omni iuris auxilio, intelligitur renuntiaſſe etiam ſtatuti beneficio. Pari ratione promittit quis ſe dotem daturum ſecundum ius: vel petit aliquis à Iudice, vt reus ſecundum ius condemnetur, intelligitur ſecundum ſtatutum etiam iuri communi contrarium, quia ſtatutum vere eſt, & proprie ius, quamuis non commune.

Vigeſimo Quæritur. An ſtatutum iureiurando firmatum, abrogetur per clauſulam ¶ Non obſtantibus quibuſcunque conſtitutionibus & ſtatutis. ¶ Reſpondent Gloſſa in c. Cum non deceat, de Elect. in 6. non abrogari; quemadmodum etiam conuentum, vel pactum iureiurando confirmatum non diſſoluitur, aut tollitur per generalem clauſulam ¶ Non obſtantibus quibuſcunque pactis. ¶ Vt Gloſſa in clem. Dudum, §. Paulatim, de ſepultura. annotauit.

Vigeſimo primo Quæritur, quid ſit ſpecialiter dicendum de quorundam ſtatutorum interpretatione: Verbi cauſa: ſtatuto cauetur, vt qui hoc vel illud non fecerit, certam pœnam luat, & Titius non fecit, ſed alius fecit pro ipſo, Titiuſne in eam pœnam incurret, quia ipſe per ſe non fecerit? Reſpondeo cum Syluest. ſtatutum. q. 8. verſic. primum, & cum Bartolo in l. cum ſeruus, ff. De verbor. obligatio. Titium eam pœnam non contraxiſſe: quia in pœnis, vt quis liberetur, nihil refert per quem fiat id, quod ſtatuto decernitur, dummodo fiat. L. Si puellam. C. ſi mancipium. Vnde ſi teſtator mandauerit aliquid depingi in certo loco, vel ſignum, aut monumentum poni, pœna niſi id fiat conſtituta, pœna non contrahitur, ſi id factum eſſe conſtiterit, quamuis per quem factum fuerit, prorſus ignoretur. Dixi (in pœnis) quia ſecus eſt in commodis & lucris conſequendis. Item, ſtatutum eſt, vt quilibet aquæ beneficio gaudens, decem ſoluat: & Titius gaudet tali beneficio in pluribus locis, quæritur an ſoluere debeat pluſquam decem? Minimè, quia ſtatutum dicit,

A Quilibet, non, quoties: & ſicut vnius hominis eſt vnum duntaxat patrimonium, quamuis in multis locis conſiſtat, ſic vnum eſt beneficium & commodum. l. Legiſperitos. §. cum oriundus, ff. De excuſatio. tutela; & in ſ. Si is qui tres, eodem Titulo. Sylu. ſtatutum. q. 8. verſic. ſecundum ſi ſtatuto caueatur. Inſuper ſtatuto decernitur; vt ruſtici fontem & riuum non capientes, damnum reficere debeant, quæritur, an ruſticus damnum paſſus contribuere cogatur vnà cum alijs ruſticis? Reſpondet Bartolus in l. Ab omnibus, §. ſi Titius, ff. De legatis 1. ad id eſſe compellendum. Et idem, inquit, ſi ciuitas certam collectam imponeret, vt ſuo ciui creditori debitum ſolueretur: tunc enim ille ciuis vnà cum alijs ciuibus contribuere debet. Ita quoque ſtatuto cauetur, vt conſiliarius ad concilium ad quod venire deberet, non veniens, certa pecuniæ ſumma mulctetur, quæ inter conſiliarios diuidatur, etiam ipſe condemnatus ſuam partem habebit. Similiter ſtatuitur in Collegio canonicorum, ne canonicus ad præbendam quam vocant, admittatur, niſi det canonicis fructus in primo anno ad illum pertinentes, ille etiam qui dat fructus, ad partem eorum eſt admittendus. Sic Bartolus loco citato. B Inſuper ſtatuto cauetur, vt poteſtas, quam dicunt, hoc eſt Magiſtratus & Seniores aliquid facere, vel decernere ſuo arbitratu poſſint, tunc Magiſtratus tantam habet auctoritatem, quantam omnes ſeniores: & ideo ſi cum vno ex ſenioribus aliquid decernat, vel faciat, ratum erit, & alij contradicere non poſſunt. Sic docent Albericus. Baldus: [illegible], Butrius quos citat Sylu. ſtatutum. q. 8. verſ. quartum ſi ſtatuto cauetur. Idem iuris eſt, ſi pœna conſtitueretur in Magiſtratum, & Seniores, Magiſtratus dimidiam partē, & aliam dimidiam ſeniores ſoluere iure debent, niſi aliud conſuetudo ſeruet. Præterea ſtatutum eſt, vt qui in oppido per tot annos fuerit commoratus, ciuitate donetur, locum habet ſtatutum, etiamſi per eos annos continuos non commoretur; ſatis eſt ſi maiori ex parte eo in oppido habitauerit; vt colligitur ex l. cum de lanionis, §. Sabinus, ff. De fundo inſtructo, & ex Bartolo ibidem, & Romano in ſingularibus. Tandem ſtatuto cautum eſt, vt quis certo officio præfectus, hac vel illa gaudeat immunitate, is, qui ob incommodam valetudinem nondum primo officio perfunctus ad illud eligitur, & promouetur, gaudet primi of- C ficij priuilegio, ac ſi eo eſſet perfunctus: vt habetur ex l. Agentes C. de Principibus Agentium in rebus, libro duodecimo ita docet Romanus in ſingularibus, quem citat Sylu. ſtatutum q. 8. verſic. ſextum.

De verborum ſignificatione.
Cap. XXVII.

SCiendum eſt, tum in iure ciuili, & canonico communi; tum in ſtatutis, Priuilegijs, & reſcriptis Romanorum Pontificum, Imperatorum, & Regum, & in aliorum iiſdem principum conſtitutionibus nonnunquam aliqua verba contineri obſcura, ambigua, & dubia. Idcirco cum hactenus de legibus, priuilegijs, reſcriptis, & ſtatutis diſputauerimus, operæ pretium eſt, quædam etiam tradere de quarundam vocum ſignificatione, quæ leges, canones, & iura legentibus, docentibus vel audientibus interdum occurrunt. Nam in vtroque iure ciuili, & canonico extat ti- D tulus de verborum, & rerum ſignificatione, in quo tum iuris conſulti, tum Romani Pontifices quarundam rerum, & vocabulorum vim, proprietatem, & ſignificationem declarandam ſedulo curarunt.

De coniunctionis diſiunctiuæ vi, & [illegible] ſignificatione.

QVam Philoſophi coniunctionem diſiunctiuam appellarunt; Iuriſconſulti alternationem dixerunt. l. Prætor edixit, §. Quod autem ff. De iniurijs, Vlpianus ait: Quod autem prætor ait, quid iniuria factum ſit, certum dicat, quemadmodum accipiendum ſit certum eum dicere: Labeo ait: Qui dicat nomen iniuriæ, neque ſub alternatione, puta illud aut illud, ſed illam iniuriam ſe paſſum. Idem Vlpianus in l. ſi quis ſeruum, §. Nam qui cum extraneo ff. de Seruo corrup. ſic ait: nam qui cum extraneo

agit,

agit, ſiue receperit, ſiue corruperit, agere poteſt: qui cum ſocio, ſine alteratione, id eſt, ſi corruperit.

Porrò de vi, & effectu coniunctionis diſiunctiuæ tractant Canonici iuris interpretes, præſertim Abbas, & Felinus in c. Inter cæteras, de reſcrip. Dynus, & Io. Andreas in c. In alternatiuis de regulis iuris in 6.

Primo Quæritur, quæ ſit vis, & quis effectus coniunctionis diſiunctiuæ? Reſpondeo, eius proprietatem eſſe diſiungere actionem, obligationem, conditionem, vel ſolutionem l. plerunque intereſt, §. ſi res in dotem, ff. de iure dotium, vbi dicitur: ſi res in dotem datæ fuerint, quamuis æſtimatæ, verum conuenerit, vt aut æſtimatio, aut res præſtentur; ſi quidem fuerit adiectum, vtrum mulier velit; ipſa eliget, vtrum malit petere res, an æſtimationem. Verum ſi ita fuerit adiectum, vtrum maritus velit, ipſius erit electio. Aut ſi nihil de electione adijciatur, electionem habebit maritus, vtrum malit res offerre, an pretium earum. Et in l. ſi quis ita ſtipulatus, ff. De verborum oblig. dicitur. At ſi ſic ſtipuletur: Dabis, ſi nauis venerit, aut Titius conſul factus ſit, ſufficit vnum factum. Et contra dabis, ſi nauis non venerit, aut Titius conſul factus non ſit, non ſufficit vnum factum eſſe. Idem habetur in l. Generaliter. C. de Inſtitutionib. & ſubſtitutionibus. Et in l. Si ita quis ſtipuletur. ff. De verbo. oblig. dicitur: Si ita quis ſtipuletur. ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue Titius conſul factus fuerit, vtra prius conditio extiterit, ſtipulatio committitur.

In diſiunctiuis igitur ſufficit vnam partem eſſe veram, quando per affirmationem tota concipitur, vt ait: Abbas ex ſententia Dyni, & Ioannis Andreæ. V. G. Dabo tibi decem, ſi Titius venerit, vel ſi Caius obierit: obſtrictus teneor ſi alterutrum euenerit. At quando diſiunctiua per negationem enuncıatur, non ſatis eſt, ſi alterutrum acciderit, ſed neceſſe eſt, vt neutrum contingat, vt docet idem Abbas, in eodem cap. citato. inter cæteras, de reſcriptis. n. 2. veluti ſi dixero: Dabo tibi decem, ſi Titius non venerit, vel ſi Caius non deceſſerit, obligatus non ſum, ſi vnum tantum acciderit: hoc eſt, vel ſi Caius non obierit, vel ſi Titius non venerit. Item, ſi dixi, Dabo tibi decem, ſi Titius non venerit, vel ſi Caius non obierit, & nequaquam Titius venit, neque Caius eſt mortuus, debeo dare, quia neutrum extitit. Quod ſi Titius venit, & Caius deceſſit, obligatus non ſum, quia nihil euenit ex his, quæ cupiebam, vt probat Abbas ex l. Si quis ita ſtipulatus, ff. de verb. obligation. & l. is, qui ducenta. §. verum. ff. de reb. dub. & Barth ibidem.

Dialectici, & Philoſophi docent, totam diſiunctiuam, quæ affirmat, eſſe veram, ſi altera pars eſt vera: totam eſſe falſam, ſi neutra pars ſit vera. Ita vt ad veritatem vna pars vera ſufficiat, ſed ad falſitatem vtriuſque partis falſitas requiratur. In l. Si ita ſtipulatus fuero, ff. De verb. oblig. dicitur: Si ita ſtipulatus fueris, Decem aut quinque dabis; debentur quinque Quod ſi ita ſtipuleris; Dabis poſt annum, aut biennium, debentur poſt biennium. Vel, dabis Calendis Ianuarijs, vel Februarijs; debentur Februarijs. In diſiunctiuis igitur vbi aut maior quantitas, aut minor promittitur; aut longius, aut breuius tempus conſtituitur, ſemper quod minus eſt, aut quod longius eſt tempus, ſub obligationem cadit.

Secundo Quæritur, in diſiunctiuis, in quibus ſufficit vnũ impleri, & ſeruari, cum duo diſiuncta mandantur, cuiuſnam ſit electio? Reſpondeo cum Cyno, & Bartolo, in l. Quicunque C. de ſeruis fugitiuis, & in l. 2. ff. de effractorib. & cum Abbate in cap. inter cæteras de reſcrip. n. 5. In pœnis, aut verba referuntur ad Iudicem, vel ad reum. Si ad Iudicem, eius eſt electio, vt ſi dicatur; ſic, aut aliter puniatur. Sic vel aliter cõdemnetur videlicet in exilium mittatur, vel ad triremes. Sic etiam Gloſſa in cap. Sicut. de Iudæ. cap. Crapula. De vita, & honeſtate Clerico, cap. Fraternitatis diſtinct. 24. Si ad reum, eius eſt optio, vt ſi dicatur; aut centum ſoluat, aut ex oppido diſcedat. Si uero verba nec ad Iudicem, nec ad reum dirigantur, nimirum ſi ſtatutum dicat: Pœna ſit manus amputatio, vel pedis abſciſſio: tunc ſecundum aliquos in pœnis corporalibus electio eſt Iudicis. l. 1. §. Expilatores, ff. De effractoribus. In pecuniarijs, electio eſt rei, vt colligi videtur ex l. Plerunque, ff. De pœnis. Sed Abbas generatim, ait tunc electionem eſſe Iudicis ne reus minorem, & mitiorem ſemper poenam eligat. Sciendum eſt, ſi vna poena ſit in alteram commutata, ſiue tranſlata, tunc non eſſe electioni locum; vt ſi ſtatutum ſic pœnam conſtituat, ſoluat decem; quod ſi intra quinque dies non ſoluerit, verberibus afficiatur, elapſis quinque diebus, non eſt ele- A ctio, nam poena pecuniaria eſt in corporalem permutata. Sic Abbas, & Felinus, locis citatis Bartolum ſecuti. conſuetudine poteſt induci, vt electio poenæ ſit in vniuerſum ipſius rei, non iudicis: nam quamuis de hoc Abbas dubitet, & potius accedat ad contrariam ſententiam, meo tamen iudicio, conſuetudo poteſt dare reo ius eligendi: nam conſuetudo eſt, optima legum interpres, vt alibi dixi in hoc codem libro quinto.

Tertio Quæritur, cuius ſit electio in legatis cum diſiunctione relictis? Reſpondeo, cum Dyno in cap. In alternatiuis, De regulis iuris in ſexto, & Barth. in l. Lucio Titio. ff. de lega. 2. Aut verba referuntur ad legatarium, & eius eſt optio; vt ſi lego tibi fundum, vel vſumfructum, tu vendicare poteris, quod malueris: aut referuntur ad hæredem, & eius eſt electio. Si vero non magis ad vnum, quàm ad alterum verba dirigantur, electio ad legatarium ſpectat. Nam in l. Lucio ff. De legatis. 2. ſic dicitur: Lu. Titio fundum Seianum, vel vſumfructum fundi Seiani lego, poteſt Legatarius, vel fundum vendicare, vel vſumfructum: quod facere non poteſt is, cui tantum fundus legatus eſt. Senſus legis eſt; cui legatus eſt fundus tantummodo, non poteſt vendicare vſumfructum ſine proprietate fundi, vel proprietatem ſine vſofructu, quia vnum tantum legatum eſt: & ideo illud diuidere non poteſt. B

Quarto Quæritur, cuius ſit electio, debitoris ne, an creditoris, quando quis ſub diſiunctione eſt alteri obligatus? Reſpondeo, cum Gloſſa in c. Inter cæteras, de Reſcrip. & in c. In alternatiuis. De reg. iuris in 6. Electionem eſſe debitoris, & colligitur ex Inſtit. De hæredit. inſtituen. §. penult. & l penult. C. De condict. indebiti, & l. Plerunque. ff. de iure dot. §. penul. & l. Si ita. ff. de lega. 2. & c. Defectore De præben. In l. In eo quod ff. De reg. iuris dicitur: In eo, quod vel is, qui petit, vel is, à quo petitur, lucri poſturus eſt, durior cauſa eſt petitoris. Obijcies, quod habetur Inſti. De legatis. §. Si generaliter. vbi legimus, ſi generaliter, ſeruus vel alia res legetur, electio legatarij eſt, niſi aliud teſtator dixerit Reſpondet Gloſſa in c. inter cæteras. de reſcri. ver. quodcunq; iſtorum, debitoris eſſe electionem, niſi moram fecerit in eligendo: tunc enim electio ad creditorem pertinebit Ex quo ſit, vt ſi debitor certo conſtituto tempore, & loco creditori debitum offerat, & is nolit recipere, liberetur; ac proinde ſi pereat, aut alio modo alienet vnũ, quod C debitor elegit, non debet alterum, quod extat ſoluere, ſiquidem culpa eſt creditoris. Silu. Alternatiua. quæſt. 2. Si vero neuter in culpa ſit, debitor debet diſiunctiue alterum. V. G. Titius debet Caio, aut ſeruum Pamphilum, aut Stichum: perijt Pamphilus, debet Stichum, qui ſuperſtes eſt. Silu. loco prædicto. ex l. Iulianus §. Si emptor. ff. de action. empti, & vendi.

Quinto Quæritur, An aliquando diſiunctiua coniunctio pro copulatiua in iure ſumatur? Reſpondeo, aliquando ſumi. Nam in l. Ita ſæpe, ff. De verbor. ſignifica. habetur ſæpe ita comparatum eſt, vt diſiuncta pro coniunctis accipiantur: vt cum dicitur: Quod dedi, aut donaui, aut pro coniuncta accipitur.

Sexto Quæritur, An cum plura ſub diſiunctione ponuntur, ſit inter illa ordo ſeruandus? Reſpondeo, aliquando ordinem poni inter diſtincta, ac proinde ſeruari debere; vt colligitur ex l. Cum pater. §. penult ff. De lega. 2. vt ſi teſtator conſtituat aliquid dari liberis, aut ijs deficientibus, conſan- D guineis, aut affinibus, aut familiaribus: tunc enim ordo a teſtatore poſitus, eſt ſeruandus.

Septimo Quæritur, An particulæ ſiue, ſeu, ve, ſint coniunctiones diſiunctiuæ, an copulatiuæ? Quidam aiunt eſſe copulatiuas. Nam in l. Si quis ita legauerit. 2 ff. De auro, vel argẽto legatis dicitur: ſi quis ita legauerit: vxori meæ mũdũ, ornamenta, ſeu quæ eius cauſa paraui, do, lego; placet omnia deberi, nimirum mundum, & ornamenta, & omnia alia vxoris cauſa parata. Et ſubiungitur: ſicuti cum ita legatur: Titio vina quæ in vrbe habeo, ſeu in portu, do, lego. omnia deberi, hoc enim verbum, ſeu, ampliandi legati gratia poſitum eſt. Hæc ibi. Ex quo ſit, vt Titio debeantur vina, quæ in vrbe, & quæ in portu ſunt. Item in l. Apud Pamphilum, ff. De auro, & argento legatis, dicitur: Mulier ita legauerat: ornamenta, quæ mei cauſa parata ſunt, erunt ſecundum communem omnium ſententiam intelliguntur legata, tum quæ parata iam erant, tum quæ poſtea, quamuis non ea, quæ empta ſunt poſt mortem eius. Cynus, ait, in l. Cum quidam. ff. de verborum ſignificat. has particulas copulatiuè ſumi, vt ſi quis ita legauerat: lego Titio veſtem meã, ſeu

librum meum, tum veſtem, tum librum legaſſe cenſeatur? ſed AA eas particulas diſiunctiuè ſumi debere, conſtat ex l. Si ita quis ſtipulatus fuerit, & l. ſi ita quis ſtipuletur, ff. de verb. obligat. Bart. vero in l. Si quis ita legauerit. 2. ſupra citata docet in his, quæ ad fauorem, & gratiam ſpectant, has particulas coniungere, & copulare, vt in legatis; in alijs vero disiungere. Idem etiam Abbas exiſtimat. Gloſſa vero ſentit, has particulas pro coniunctis poni, cum præcedit aliquid vniuerſe dictum, vt ſi quis legauerit vina, quæ habet, vel pecunias, vel ſeruos, & deinde adiungit: vina quæ habeo in vrbe, ſeu in porta: aut ſeruos, qui mihi ſunt Romæ, ſeu Neapoli, certè particula, ſiue, cum ex duabus, ſi, & ve, compoſita ſit, duorum generum vim ſimul obtinet. Nam, ſi, continuatiua eſt, & ve, diſiunctiua; ac propterea aliquando coniunctiua, aliquando diſiunctiua eſt: vt ſi quis dicat, ſiue ruri ſim, plango, ſiue in urbe: ſenſus eſt, & rure, & in urbe plango. Aliquando, ſiue, diſiungit, vt cum dico, ſiue veneris, ſiue non veneris, proficiſcar. At vero particula, ſeu, diſiunctiua eſt, non copulatiua, qua iungimus ea, quorum alterum tantum, non utrumque affirmamus: vt cum dico, hæc ſeu rectè, ſeu peruerſe facta fuerint, fateor me feciſſe. Similiter etiam particula, vè, diſiunctiua eſt; vt cum dico, quæ B in mari, terraue gignuntur. Aliquando tamen eſt etiam coniunctiua, vt ſi quis ita legauerit: lego Titio libros, quos mei cauſa rapam, parabone, donec moriar.

Octauo Quæritur, cuius ſit electio, cum quis ſub diſiunctione promittit alteri, aut vouet Deo, aut cum Confeſſarius in pœnam plura onera imponit pœnitenti? Reſpondeo electionem eſſe promittentis, uel uouentis, uel iurantis, vel pœnitentis: nam vniuerſim electio eſt debitoris. in l. Si ita diſtrahatur, ff. De contrahen. emptione, dicitur? Si ita diſtrahatur illa, aut illa res; veram elegerit venditor, hæc erit empta. Sic ibi: ergo ſi Titius vendiderit Caio in hunc modū: vendo tibi agrum Sempronianum, vel Cornelianum, aut ſeruum Pamphilum, vel Stychum, venditoris eſt electio.

Nono Quæritur quid ſit dicendum, ſi Titius ita teſtetur. Hæres meus reddat mille aureos Caio, ſi vnā ex meis tribus filiabus uxorem duxerit, An electio ſit Caij, ita vt quam maluerit ducens, ius acquirat ad mille; Item ſi vna, vel etiam altera filia recuſet ei nubere, cum tamen ipſe velit eam vxorem ducere, & tertiam ſibi in matrimonium iungere tentat, verum ius acquirat ad mille? Aiunt quidam, C hæredem debere mille Caio ſoluere, ſi vnā, quam ipſe maluerit, uelit in matrimonium ducere, & per ipſum non ſteterit, quo minus eam duxerit, eo quod in diſiunctis ſatis eſt ſi vnum ſit factum: quemadmodum ſi Titius promittat Caio mille, ſi in Capitolium aſcenderit, vel in montem Cœlium, ſufficit, ſi unum fecerit; & electio eſt Caij, cui ſunt mille promiſſa; ergo pari ratione, Caij, eſt eligere unam ex tribus, quam maluerit, in vxorem: & cum unam elegerit, & illa recuſauerit, nec per ipſum ſteterit, quo minus illam duceret, ius ad mille acquiſiſſe cenſetur, nec propterea debet alteram ducere. ſicut ſi idem Caius, uellet in Capitolium aſcendere, ſed ab aſcenſu prohiberetur, ius ad mille acquireret, etiamſi in montem Cœlium nollet aſcendere, quoniam per ipſum non ſtetit, quo in Capitolium conſcenderet. Alij vero ſentiunt, Caium, ſi primam, aut ſecūdam Titij filiam uxorem non duxerit, eo quod utraque nuptias reſpuerit, debere tertiam expoſcere; ſecus, ad mille nullū ius acquirere: nam ſi antequam primam, vel ſecundam peteret, utraque ſe obijciet, deberet tertiam poſtulare, ut hoc D mille deberentur. Ergo etiam ſi vtraque, Caio petenti, nuptias recuſauerit, cogitur tertiam petere, vt ſibi mille debeantur. Mihi tamen probabilior prima ſententia videtur.

De vi, poteſtate, & effectu coniunctionis copulatiuæ. Cap. XXVIII.

PRimo Quæritur, quænam proprietas, & vis ſit coniunctionis copulatiuæ? Reſpondeo, quemadmodum, in diſiunctis ſufficit unum eſſe factum, ſic in coniunctis vtrumq. eſſe factum oportet. At vero ut habetur in l. Sæpe, ff. de verbo. ſignifica. nonnunquam diſiuncta pro coniunctis, & coniuncta pro diſiunctis ponuntur.

Secundo Quæritur, quandonam coniunctio copulatiua pro diſiunctiua ponatur? Reſpondeo: tunc poni, quando coniunguntur duo, vel plura, quæ ſimul vera eſſe non poſſunt. Vt ſi teſtator dicat teſtamentum meum valeat iure AA teſtamenti, & iure codicilli: fieri enim non poteſt, vt valeat tanquam teſtamentum, & codicillus: nam in teſtamento requiritur neceſſario hæredis inſtitutio, in codicillo uero non requiritur inſtitutio hæredis. ergo cum ait teſtator, ut teſtamentum valeat iure teſtamenti, & iure codicilli, perinde eſt ac ſi diceret, valeat tanquam teſtamentum, vel codicillus.

Alius, alia, aliud: diuiſo eſt ſiniſtrum repertiua. l. Quid ſi relegatus. ff. De rebus dubijs, Gloſſa in Authen. Qui ſemel. C. Quomodo, & quando Iudex, in verbo Aliud. Archidiaconus cap. vlt. de Regularibus. lib. 6. Aliquando tamen ea vox ſimilis nō repetit. l. Nō ſolum, ff. De Procuratori. §. Quatuor, & ibidem Gloſſa uerb. Creditores. Item, in l. 1. ff. De conſtituta pecunia. §. Debitum. Gloſſa in c. Cenomanenſis d. 56. & alia Gloſſa in c. Sedes. de reſcriptis uerbo Maioris, ad finem, & Gloſſa in l. 1. ff. de cauſæ. ff. De Minoribus. verbo Competere. vnde in Authen. de Mandatis Principum, §. Oportet. cuius haec dicitur. Nulla alia actio niſi officium Iudicis, & tamen Officium Iudicis non eſt actio. In authent. vt defuncti, ſeu funera eorum, collat. 5. in principio, ſic eſt: Milites, & ſeruos alios plurimos: & tamen ſerui, milites eſſe non poſſunt. l. Super ſeruis C. qui militare poſſunt, uel B non poſſunt lib. 12. Immo in ſacris etiam literis nomen, Alius, aliquando non eſt ſiniſtrum repetitiuum. Ducebantur, et alij nequam, alij duo nequam cum eo, niſi dicas Euangeliſtam more vulgi locutum fuiſſe. ducebatur enim Chriſtus ad crucifigendum tanquam improbus, & nequam falſa opinione Iudæorum impiorum.

Modicum, ſiue Minimum, ſæpe in Iure tum ciuili, tum Canonico ponitur. Legimus enim, de minimis non eſſe curandum; in l. Scio ff. de Reſtitutio. in integrum. Modicus exceſſus non attenditur. l. Continuus. ff. De verbo. obliga. Paruum impedimentum non obeſt. l. Duos. §. Duo, ff. de Duobus reis. Modica res Simoniam non inducit. c. Etſi quæſtiones, de Simonia. Gloſſa in c. Statutum. §. Inſuper de Reſcr. in 6. verb. Conſuetum, & in c. Reuera, de conſecra. d. 2. in ver. Mortal. Ob rem modicam non datur actio. l. Si oleum, ff. De dolo malo. vnde ſi ſtatuto caueatur, vt qui vulnerauerit alterum in publico foro, graui pœna puniatur, ea puniri nō debet, qui leuiter percuſſerit. Solet item ſtatuto præcipi, ne externus in urbe, uel oppido domum poſſit acquirere: non impeditur quo minus acquirat domunculā par- C uam. Præterea ſtatutum eſt, ne quis plus debito petat, alioqui puniatur. Si Titius plus æquo quid modicum petat, non eſt cur pœnam in ſtatuto poſitam luat. Sed quæri poſſet, quænam res modica cenſeatur? Arbitrio Iudicis ſæpe relinquitur, quid ſit magnum, quid modicum: nam modicum tempus dicitur aliquando, quod eſt intra decem dies, immo ipſum quoque decem dierum tempus. l. Promiſſor, §. 1. ff. De conſtituta pecunia, & ibidem Gloſſa, & alia item Gloſſa in l. Si debitori, ff. De Iudicijs: & tamen teſte Gloſſa, in c. Præterea. De ætat. & quali. annus habetur interdum tanquam modicum tempus: nempe quia iuxta rerum, & negotiorum conditionem, aliquando modicum cenſetur tempus unius anni, aliquando tempus duorum menſium. l. 2. C. De ſecundis nuptijs. Quandoque tempus triginta dierū. L. 1. ff. De itinere actuque priuato. illis verbis, ¶ Si modo anno, vel modico tempore vſus ſit: id eſt, non minus quam triginta diebus. Sic ibi. Aliquando, vnius anni tempus multum, ac magnum cenſetur. Abbas, c. Plerumque, de Reſcri.

Sciendum eſt, Minimum vel Modicum, aut magnum aliquid, in vtroque iure ad diuerſa relatum cenſeri. in ca. Etſi D quæſtiones, de Simonia, Pontifex reſpondet Archiepiſcopo Strigonienſi: Cum in accipiendis, & dandis muneribus tria ſint maximè attendenda, perſona ſcilicet dantis, & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus. Qualitas perſonarum, ut à quo & cui, videlicet, an à paupere, diuiti, an è conuerſo; an item à diuite locupleti datum fuerit: Aeſtimatio muneris, vt ſi magni aut parui pretij res data fuerit: Donationis tempus, an in tanta neceſſitate, an alio tempore conſtatur. Si ergo prædictorum Cardinalis, & fratris tui perſonam, & qualitatem penſamus, non fuit magnum, ſi eodem frater tuo vnum equum Cardinali tranſmiſit, quem etiam ioculatori non potenti uir potens, & tam abundans forte donaret. Verum ſi temporis neceſſitatem perpendimus, non alia intentione hoc conſtat factum fuiſſe, quam ut Cardinali ſubueniretur in articulo neceſſitatis. Hæc ibi. Et Gloſſa in c. De Appellationibus, de Appellat. verb. Minoris. Cauſa, inquit, minima dici poteſt duorū aureorum, quia ob eam cauſam non datur actio de dolo. l. Si oleum, ac ſitum, & l. Id eſt, ff. De dolo malo. At uero in ca.

ex tua: De Simonia; ſeu ſolidorum donatio Simoniam inducit,&c.Plerique,& c. Vſura eſt, 14. q. 3. Vſura eſt quidquid vltra ſortem accipitur ex mutuo. Et Inſtit. de rerum diuiſion.§.Gallinarum, actio datur contra furantem gallinam.Et l.Itinere,ff.De verbo. ſignific ad conficiendum iter viginti millium paſſuum, dies vnus integer datur: quod ſi ſuperſit vnum milliare, quod mille paſſibus conſtat, datur biduum,ita vt ad iter vnius milliaris, quod ſupereſt conficiendum,dies integer detur.

Animaduertendum igitur eſt,quandocunque certum tempus,menſura, pondus, uel numerus iure requiruntur ad aliquid faciendum:tunc etiamſi modicum deſit ex eo numero, menſura,vel pondere,ratum non eſt,quod ſit.Et hinc eſt, vt in electionibus Magiſtratuum, in quibus certus numerus ſuffragiorum exigitur,ſi vel vnum ſuffragium deſideretur,minimè ſubſiſtat electio.Item, teſtamentum, in quo vnus teſtis deeſt,irritum eſt,& inane.Præterea, cum ſtatuto cauetur,ne extra territorium frumentum,vel vinum extraharur, poena conſtituta in extrahentes, ea poena debetur, etiamſi vnam tantum vini metretam,vel frumenti menſuram aliquis extraxerit. Cum teſtator itidem conſtituit, vt infra decem dies det hæres decem menſuras vini, vel frumenti, alioqui certam poenam ſoluturus, debet poenam hæres, etiamſi nouem dederit menſuras,non decem. Item iuris eſt ſi lex præcipiat, vt quis faciat aliquid decem diebus, non valet,quod facit,etiamſi nouem tantum diebus faciat. Item, ſi præceptum ſit tibi,vt decem nummos ſoluas, præceptum non obſeruas, ſi nouem ſolueris, non decem. Statuto caueri ſolet, vt cuſtodes vinearum, agrorum, & ſyluarum deferant ad Iudices omnes reos,certam poenam lituri, niſi id fecerint, in poenam incidunt, etiamſi vnum tantum reum omiſerint. Hinc etiam eſt, vt ſacramenta rata non ſint, ſi, dum conferuntur, vnum tantum verbum, quod ad ſubſtantiam pertineat, omittatur: immo ſi vnius ſyllabæ omiſſio ſenſum verborum mutauerit corruperitué,collatum ſacramentum non valet, vt ſi ſacerdos non dicat, hoc eſt corpus meum; ſed hoc eſt, cor meum, quamuis vnam tantum ſyllabam prætermittat, quia ſenſum omnino mutat, Chriſti corpus non conficit.

Ex his peſpicitur, verum eſſe, quod Theologi docent, ob leuitatem, vel paruitatem materiæ, veniale peccatum, non lethale committi; quale eſt furtum vnius aſſis: quanquam Caietanus.2.2.q 110.a.4. & quidam alij contendant, leue mendacium in ſacra peccatorum confeſſione, vel in publico iudicio prolatum,lethalem culpam cõtinere: & idem Caie. 2.2.q.89.a.7.quem ſequitur Couarru. lib.1. var. reſolut.c.1.n.2.ſentiat, eum qui votum rei minimè violat, vel non ſeruat iuſiurandum,quo rem exiguam promiſit, lethaliter peccare. Vera tamen eſt communis cæterorum Theologorum opinio,in his venialem,non lethalem cõtrahi culpam,vt in duobus primis contra Caietanum defendunt Sot. de ration. teg. & deteg.ſecretum.m.2.q. 7.concl. 2. Nauar. in cap. Fratres.de pœnit.d.5. num.20. Couarr. lib.1. varia reſol.cap.1.num 2.& in duobus poſtremis caſibus docet Silu. Antoninum ſequutus, iuramentum.4.q.1.ad finem. Nauar, in Man.cap.12.num.12.nu.10.& nu.40.Sot. lib de iuſti. 7. q.2.a.1.& lib.8.q.1.a 7.& q 2.a.3.ſecus tamen eſt,cum quis ſacram ſuorum peccatorum confeſſionem faciens, ſolum confitetur, ſe peccaſſe, quod vnum verbum otioſum dixerit,& in hoc ſcienter mentitur: tunc enim peccatum lethale committit,non quia in re minima peccat,ſed quia ſcienter abſolutionem à peccatis ſuſcipit,cum nullam ſacramenti materiam præſtet:nam confitetur peccatum, quod reuera non fecit, & nullum aliud peccatum exprimit. Si quis itidem leue mendacium ſcienter iure iurando confirmet, lethali ſe peccato commaculat,quia Deo magnam iniuriam facit,qui eum in mendacij quamuis leuiſſimi teſtem accerſit,& inuocat. Aliud vero eſt, cum fidem non ſeruat de re minima datam: tunc enim non mentitur, quia cum iurans promiſit,in animo reuera habuit,id facere,quod iure iurando promiſit. Sed fidelis non eſt, quia datam fidem perfringit.

Tempus in iure communi duplex habetur, vt ait Silu. in verbo tempus,videlicet,continuum,quod quidem abſque vllo interuallo dierum accipitur,ita vt numerentur dies feſti ſiue pro feſtis, ſiue præſens ſit, ſiue abſens, reus vel actor, ſiue ſit,ſiue non ſit Iudicis ſit copia. L.vl.C.De præſcriptione longi temporis, & non continuum, & hoc Iuriſconſulti vtile vocant, quia in hoc dies feſti non ſupputantur; item quia non habetur ratio dierum, in quibus legitimum ſub-

A ſit impedimentum, vel iuxta exenſatio abſentiæ, vel morbi, vel alterius cauſæ.C. Ne pro defectu, de elect. & Gloſſa in Clem.1.De Reſtitu. in integrum.

Dubiæ eſt quæſtionis de qua agit Silu. ætas, q. 2.quando annus debeat intelligi completus,& exactus,& cõtra,quando inchoatus,& inceptus.Gloſſa in Clem. Generalem, de ætate, & qualit. communi conſenſu comprobata docet, ſi Leges, vel Canones tempus ſtatuant cum præpoſitione. ¶ In ¶ & Ablatiuo,uerbi gratia, in anno decimo octauo,ſolum requirunt annum inchoatum: Si vero Genitiuo vtãtur, exempli cauſa, ſit hic vel ałius triginta annorum, annum completum poſtulant.Præterea vt docet Bartho.in l. Si cui, ff.de lega. 1. cum loquuntur per Accuſatiuum, & præpoſitionem ¶ ad ¶ ſolum inchoatum annum intelligunt. l. Qui filium,ff. ad Trebellianum. Si per Accuſatiuum cum præpoſitione (per) annum completum accipiunt.l.Non putabã,& l.Si annos,ff.de conditionibus & demonſtration. Aliàs in odijs,& poenis Leges,& Canones,annum completum depoſcunt: in ijs vero, quæ ad fauorem, & commodum pertinent annum inceptum.

B Eſculenta,& poculenta,in Iure tum Ciuili,tum Canonico intelliguntur munuſcula ad eſum, & potum pertinentia. Iura grauiter,& ſeuere præcipiunt, ne ij, qui Iudicum, vel Magiſtratuum officio funguntur munera accipiant. ſolent enim munera Iudicum animos excæcare, & corrumpere. Nihilominus Leges,& Canones non prohibent,Iudices eſculenta,& poculenta gratis data accipere.In l.Plebiſcito ff. de Officio Præſulis,ſic eſt: Plebiſcito continetur, ne quis Præſidum munus,donumue caperet, niſi eſculentum poculentumue,quod intra dies proximos prodigatur, & cap.ſtatutum,§.inſuper De Reſcrip.in 6.habetur: Inſuper vt gratis, & cum omni puritate Iudicum coram ipſo procedat, nullum munus,vel quicquam aliud, niſi forſan eſculentum, vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis conſumi poſſit diebus.Hæc ibi.Huiuſmodi eſculenta,& poculenta Xenia vocantur,& iure permittuntur, quia non videntur Iudicum animos mouere,eo quod res modica ſint ad eſum, & potum data. Quæres, quantum temporis ſpacium intelligant Iura, cum dicunt, ea modica eſſe, quæ intra proximos dies,vel paucos prodiguntur. Reſpondet Gloſſa in cap. ſtatutum, De Reſcrip. in 6.in verbo Paucis,

C id Iudicis arbitrio relinqui. Et nihilominus, inquit, duo ſaltem dies non videntur excluſi. Vnde videtur Gloſſa triduum intelligere.Habenda etiam eſt ratio perſonarum; videlicet, Iudicis accipientis,& dantis;& conſuetudinis, loci, vel patriæ;& rei etiam eſculentæ,vel poculentæ,quæ datur, & accipitur.

De totius Iuris Canonici Diuiſione.
Cap. XXIX.

IVs Canonicum, quod attinet ad libros, quibus ſcriptum continetur,in quattuor partes diuiditur,in Decretum videlicet,Decretales,Sextum,& Clementinas. Decretum, in tres Partes eſt diuiſum:prima pars continet centum diſtinctiones:Secunda,triginta ſex cauſas habet;quarum ſingulæ in quæſtiones diuiduntur;& quælibet quæſtio in capita, at vero Quæſtio.3.cauſæ trigeſimæ tertiæ continet tractatum de pœnitentia in 7. diſt.per capita diuiſum: Tertia Pars Decreti continet tractatum de conſecratione in quinque di-

D ſtinctiones diſtributum.

Solet Decretum citari quattuor modis:Primo ſic:diſt. 26. c.Acutius,ita vt Acutius ſit principium capitis, quod in ea diſtinctione continetur Secundo modo, ſic:17.q.1.c. Decidere.Tertio modo tractatus de Poenitentia allegatur ſic:De poenit.diſt.2.cap, Septies, Quarto, Tractatus de Conſecra. ita in medium produci ſolet:De conſecr.diſt.cap.Vaſa.

Decretales, in quinque libros diuiſæ ſunt:in primo lib. agitur de munere, & officio Perſonarum Eccleſiaſticarum; & propterea agitur De Summa Trinitate, & Fide Catholica, quam credere, profiteri, & docere debent Eccleſiaſtici viri.

De Conſtitutionibus.
De Reſcriptis.
De Conſuetudine.
De Poſtulatione Prælatorum.
De Electione,& electi poteſtate.
De Translatione Epiſcopi,vel electi.

De

De Auctoritate, & uſu Pallij.
De renunciatione.
De ſupplenda negligentia Prælatorum.
De Temporibus ordinationum.
De ſcrutinio.
De ordinatis ab Epiſcopo, qui reſignauit Epiſcopatum.
De ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum.
De ſacra Vnctione.
De Sacramentis non iterandis.
De filijs Presbyterorum ordinandis, vel non.
De ſeruis non ordinandis, & eorum manumiſſione.
De obligatis ad ratiocinia, ordinandis, vel non.
De corpore vitiatis ordinandis vel non.
De Bigamis non ordinandis.
De clericis peregrinis.
De Officio Archidiaconi.
De Officio Archipresbyteri.
De Officio Primicerij.
De Officio Sacriſtæ.
De Officio Cuſtodis: De Officio Vicarij.
De Officio, & Poteſtate Iudicis delegati.
De Officio Iudicis ordinarij.
De Officio Iudicis.
De Maioritate, & Obedientia.
De Treuga, & Pace.
De Pactis.
De Tranſactionibus.
De poſtulando.
De Procuratoribus.
De Syndico.
De ijs, quæ vi, metuue cauſa fiunt.
De In integrum reſtitutione.
De alienatione iudicij mutandi cauſa facta.

LIBRO ſecundo agitur de iudicijs, & alijs, quæ ad Iudicia pertinent: cuius Tituli ſunt.

De Iudicijs.
De foro competenti.
De libelli oblatione.
De mutuis obligationibus.
De Litis conteſtatione.
Vt lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem.
De Iuramento calumniæ.
De Dilationibus.
De Ferijs.
De Ordine Cognitionum.
De Plus petitionibus.
De cauſa poſſeſſionis, & proprietatis.
De Reſtitutione ſpoliatorum.
De Dolo, & Contumacia.
De eo, qui mittitur in poſſeſſionem, cauſa rei ſeruandæ.
Vt lite pendente nihil innouetur.
De ſequeſtratione poſſeſſionis, & fructuum.
De confeſſis.
De Procurationibus.
De Teſtibus, & Atteſtationibus.
De Teſtibus cogendis, uel non.
De Fide inſtrumentorum.
De Præſumptionibus.
De Iureiurando.
De Exceptionibus.
De Præſcriptionibus.
De ſententia re iudicata.
De Appellationibus, recuſationibus, & relationibus.
De Clericis peregrinantibus.
De Confirmatione vtili, vel inutili.

LIBRO tertio agitur de rebus, quæ ad Clericos, & Eccleſias pertinent; Cuius Tituli ſunt.

De Vita, & honeſtate Clericorum.
De Cohabitatione clericorum, & mulierum.
De clericis coniugatis.
De Clericis non reſidentibus in Eccleſia, uel Præbenda.
De Præbendis, & Dignitatibus.
De Clerico ægrotante, vel debilitato.
De Inſtitutionibus.
De Conceſſione Præbendæ.
Ne ſede vacante aliquid innouetur.
De ijs quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli.
De ijs, quæ fiunt a maiori parte Capituli.

A Vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur.
De Rebus Eccleſiæ alienandis, uel non.
De Precarijs.
De Commodato.
De Depoſito.
De Emptione, & Venditione.
De Locato, & Conducto.
De rerum permutatione.
De Feudis.
De Pignoribus, & alijs Cautionibus.
De Fideiuſſoribus.
De Solutionibus.
De Donationibus.
De Peculio Clericorum.
De Teſtamentis, & vltimis voluntatibus.
De Succeſſionibus ab inteſtato.
De Sepulturis.
De Parochijs, & alienis Parochianis.
De Decimis, Primitijs, & oblationibus.
De Regularibus.
De Tranſeuntibus ad Religionem.
B De Conuerſione Coniugatorum.
De Conuerſione Infidelium.
De Voto, & Voti redemptione.
De ſtatu Monachorum, & Canonicorum Regularium.
De Religioſis domibus, vt Epiſcopo ſint ſubiectæ.
De Cappellis Monachorum, & aliorum Religioſorum.
De Iure patronatus.
De Cenſibus, Exactionibus, & procurationibus.
De Conſecratione Eccleſiæ, vel altaris.
De Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ, & Diuinis officijs.
De Baptiſmo, & eius effectu.
De Presbytero non baptizato.
De Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum.
De Reliquijs, & Veneratione Sanctorum.
De Obſeruatione ieiuniorum.
De Purificatione poſt partum.
De Eccleſijs ædificandis, uel reparandis.
De Immunitate Eccleſiarum, Cœmiteriorum, & rerum ad eas pertinentium.
C Ne Clerici, vel Monachi Secularibus negocijs ſe immiſceant.

IN LIBRO Quarto agitur de rebus, quæ ad laicos attinent; cuius Tituli ſunt.

De Sponſalibus, & matrimonijs.
De Diſpenſatione impuberum.
De Clandeſtina deſponſatione.
De Sponſa duorum.
De Conditionibus appoſitis in diſpenſationibus, vel alijs contractibus.
Qui Clerici, vel vouentes matrimonium contrahere poſſint.
De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.
De Coniugio Leproſorum.
De Coniugio Seruorum.
De Natis ex libero ventre.
De Cognatione ſpirituali.
De Cognatione legali.
D De eo, qui cognouit conſanguineam uxoris ſuæ, vel ſponſæ.
De Conſanguinitate, & affinitate.
De Frigidis, & maleficiatis, & impotentia coeundi.
De Matrimonio contracto contra Interdictum Eccleſiæ.
Qui filij ſint legitimi.
Qui Matrimonium accuſare poſſunt, uel contra illud teſtificari.
De Diuortijs.
De Donationibus inter virum, & vxorem, & de dote poſt diuortium reſtituenda.
De ſecundis nuptijs.

IN LIBRO Quinto agitur de Delictis ſiue criminibus, & eorum poenis, unde eius Tituli ſunt:

De Accuſationibus, Inquiſitionibus, & Denunciationibus.
De Calumniatoribus.
De Simonia, & ne aliquid pro ſpiritualibus exigatur, vel promittatur.
Ne Prælati uices ſuas, vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant.
De Magiſtris, ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

De

De Iudæis, Saracenis, & eorum ſeruis.
De Hæreticis, & Schiſmaticis, & ordinatis ab eis.
De Apoſtatis, & reiterantibus Baptiſma.
De Iis qui filios occiderunt.
De Infantibus, & languidis expoſitis.
De Homicidio voluntario vel Caſuali.
De Clericis pugnantibus in duello.
De Sagittariis.
De Adulteriis.
De Raptoribus, Incendiariis, & violatoribus Eccleſiarum.
De Furtis.
De Vſuris.
De Crimine falſi.
De Sortilegiis.
De Colluſione detegenda.
De Delictis puerorum.
De Clerico venatore.
De Clerico percuſſore.
De Maledicis.
De Clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto miniſtrante.
De Clerico non ordinato, miniſtrante.
De Clerico per ſaltum promoto.
De Eo, qui ordinem furtiue ſuſcepit.
De Exceſſibus Prælatorum, & ſubditorum.
De Noui operis Nunciatione.
De Priuilegiis, & exceſſibus priuilegiatorum.
De Purgatione Canonica.
De Purgatione vulgari.
De Iniuriis & damno dato.
De Pœnis.
De Pœnitentiis, & remiſſionibus.
De Sententia excommunicationis.
De Verborum ſignificatione.
De Regulis Iuris.

Totum igitur Canonicum ius in Quinque Libros Decretalium diuiſum, ad quatuor capita potiſſimũ reducitur videlicet, Ad perſonas Clericorum, vel Laicorum: Ad res earundem perſonarum: Ad Iudicia, & actiones: Ad delicta & eorum pœnas. In 1. lib. agitur de perſonis Clericor. & de Modis quibus eliguntur, transferuntur, vel ab officio amouentur.

In ſecundo libro, agitur de Actionibus, & Iudiciis Eccleſiaſticis. In tertio libro de Rebus Clericorum, & Eccleſiarum; & proinde etiam de vita, & honeſtate Clericorum & de Sacramentis, quorum clerici ſunt miniſtri. In quarto libro agitur de ſtatu Laicorum; ac proinde de iis, quæ ad Matrimonium ſpectant, & de iis, quæ ipſum antecedunt, vel ſequuntur vel comitantur. In Quinto libro agitur de Criminibus, & eorum pœnis. In his omnibus Ius Canonicum eo modo, quo potuit, Iuris Ciuilis ſeruauit ordinem. Quod attinet ad Titulos librorum.

Allegantur Decretales hoc modo: c. Etſi Iudæos, De Iudæis hoc eſt in Decretali, quæ incipit Etſi Iudæos, titulo de Iudæis. vel ſic, extra. de Iudæis, etſi Iudæos, hoc eſt, extra Decretũ, tit. de Iudæis in c. quod incipit. Etſi Iudæos.

Sextus liber Decretalium diuiditur etiam in quinque libros, & in eoſdem Titulos, in quos libri Decretalium diuiduntur, ſed pauciores. nam Quinque libri Decretalium continent Titulos centum octoginta quinque. Sextus verò liber Decretalium habet Titulos ſeptuaginta ſeptem. Dictus eſt ſextus, quia editus poſt quinque libros Decretaliũ à Bonifacio VIII. ante quem Quinque libros Decretalium promulgarat Gregorius IX. Hic porrò liber Sextus allegatur ſic: c. Si Iudex De ſent. excomm. in 6.

Clementinarum liber diuiditur, & ipſe etiam in quinque libros, & in eoſdem Titulos, ſed pauciores diſtribuitur: nam ſolùm continet titulos quinquaginta tres. Dictus eſt Liber Clement. quia editus eſt auctoritate Clementis V.

¶ Allegatur ſic Clem. ſi furioſus, De Homicidio, hoc eſt in Clemen. quæ incipit, ſi furioſus titulo. de homicidio.

Præter has quatuor partes Iuris Canonici, extat Liber qui continet conſtitutiones à Ioanne 22. editas, quæ dicuntur Extrauagantes Ioannis 22. & quatuordecim Tit. habẽt vnde allegari ſolent hoc modo Extrauag. Execrabilis. De Præben. inter Extrauagantes Ioannis 22.

Extat etiam liber Extrauagantium communiũ, hoc eſt, conſtitutionũ, quæ à diuerſis Pontificibus ſunt editæ. Et diuiditur etiam is liber Extrauagantiũ communium in quinque libros, eoſdem titulos ſed pauciſſimos, continentes.

A Ita allegari ſolet. Extrauag. Ambitioſæ, De Reb. Eccleſiæ non alienam. inter communes.

¶ In totum Gratiani Decretum ſcripſerunt, qui ſequuntur Auctores:
Guido de Bayſio dictus vulgo Archidiac. Bononienſis.
Aegidius de Bellamera.
Dominicus dictus, à S. Geminiano & ideo citari ſolet Geminianus.
Ioannes à Turrecremata, Cardinalis Sancti Sixti.
Ioannes Antonius à S. Georgio, alio nomine, Præpoſitus Mediolanenſis, & Cardinalis Alexandrinus.
Ludouicus Bologninus.

¶ In Quinque libros Decretalium,
Innocentius Quartus,
Henricus, alias Cardinalis Hoſtienſis.
Ioannes Andreæ, Bononienſis.
Henricus Boich Leonenſis.
Aegidius Bellamera.
Baldus de Vbaldis, Peruſinus.
Franciſcus de Accoltis, Aretinus.
B Antonius de Butrio, Bononienſis.
Goffredus Tranenſis.
Petrus de Ancharano, Bononienſis.
Franciſcus de Zabarellis Patauinus, Cardinalis.
Nicolaus de Tudeſchis, ſiue, Abbas Panormitanus.
Ioannes de Anania, Bononienſis.
Ioannes de Imola.
Fortunius Garzias, Hiſpanus.
Andreas Barbatia, Siculus.
Philippus Decius Mediolanenſis.
Felinus Sandeus, Canonicus Ferrarienſis.
Auguſtinus Beroius Bononienſis.

¶ In Sextum Decretalium,
Archidiaconus,
Ioannes Andreæ.
Ioannes Monachus.
Petrus de Ancharano.
Dominicus à Sancto Geminiano.
Gulielmus de Monte Landuno.
Iacobus Fontanus.
C Philippus Francus Peruſinus.
Ludouicus Gomezius.

¶ In Librum Clementinarum:
Bonifacius de Vitalinis.
Petrus de Ancharano.
Ioannes de Imola.
Abbas Panormitanus.
Franciſcus de Zabarellis, Cardinalis.
Gulielmus à Monte Landuno.
Andreas Barbatia.
Iacobus Fontanus.

Alii verò ſcripſerunt in certos aliquot Iuris Canonici Titulos, hi nempe ſubſcripti.
Didacus Couarr. Epitomen in totum quartũ librũ Decretalium.
Ioannes Antonius à S. Georgio, idem, qui præpoſitus Mediolanenſis, in eundem librum.
Philippus Francus in Titulum de Appellationibus.
Ioannes Antonius Præpoſitus in eundem Titulum.
Antonius Burgos Hiſpanus in tit. de empt. & venditione.
Andreas Alciatus in Titulum de Præſcriptionib. & in Titulum De Iureiurando.
D Didacus Couarruuias in. c. Alma mater. De ſen. excomm. in. 6. & in Clem Si furioſus, de Homicidio, & in Regulam, Peccatum, de reg. iur. in. 6. & in. c. Quamuis. De pactis in. 6. & in Regulam poſſeſſor malæ fidei. de regulis. iuris. in. 6.
Marianus Sozinus ſenior in titulum de Iudiciis, & in tit. de Foro comp. & in tit. de libelli obla. & in alios quoſdam tit.
Petrus Paulus Pariſius in tit. de probationibus.
De Teſtibus.
De Exceptionibus.
De Præſcriptionibus.
Dynus Mugellanus in tit. de reg. iur. in 6. cum Additionib. Ioannis Andreæ, Petri de Anchar. & Nicolai Boerii.

Porrò Ius Canonicum ego ſic per libros, & titulos diuiderem: vt in primo li. de Perſonis ageretur, & tit. eſſent hi.
De Origine Iuris Canonici.
De Summa Trinitate, & Fide Catholica.
De Libris, & Scripturis Canonicis.
De Iure Diuino.
De Conſtitutionibus.

De Reſcriptis.
De Mandatis Apoſtolicis.
De Statutis.
De Priuilegijs perſonarum.
De Conſuetudine.
De Iure perſonarum.
De Summo Pontifice Romano.
De Cardinalibus S. Eccleſiæ Romanæ.
De Patriarchis.
De Primatibus.
De Archiepiſcopis.
De Epiſcopis.
De Choiepiſcopis.
De Abbate, & eius Officio.
De Officio Præpoſiti.
De Officio Decani.
De Officio Archidiaconi.
De Officio Archipresbyteri.
De Officio Primicerij.
De Officio Theſaurarij.
De Officio Perſonatus.
De Officio Sacriſtæ.
De Officio Prioris.
De Officio Oeconomi.
De Officio Vicarij.
De Officio Iudicis ordinarij.
De Officio Iudicis delegati.
De Officio Legati.
De Officio Nuncij Apoſtolici.
De Officio Conſeruatoris.
De Syndico, & eius officio.
De Iis qui habent Dignitates.
De Canonicis.
De Portionarijs, & Beneficiarijs.
De Commendatarijs.
De Parocho, & eius officio.
De Cappellanis.
De Coadiutore.
De Clericis, qui ſunt in ſacris ordinibus conſtituti.
De Presbytero.
De Diacono.
De Subdiacono.
De Clericis in Minoribus Ordinibus conſtitutis.
De Acolytho.
De Lectore.
De Exorciſta.
De Oſtiario.
De Monachis.
De Sanctimonialibus.
De Canonicis Regularibus.
De Religioſis Mendicantibus.
De Religioſis Militibus.
De Procuratoribus.
De Laicis.
¶ In Secundo Libro.
Quomodo Clerici acquirant, conſeruent, vel amittant Dignitatem, Officium, Eccleſiam vel quoduis aliud Eccleſiaſticum: Beneficium, cuius tituli eſſent.
De Electione, & Electi poteſtate.
De Poſtulatione Prælatorum.
De Præſentatione, & Iure patronatus.
De Nominatione.
De Inſtitutione.
De Collatione.
De Iure ad Superiorem deuoluto.
De Confirmatione.
De Conſecratione.
De Tranſlatione Epiſcopi.
De Renunciatione.
De Vacatione Eccleſiæ.
De Auctoritate, & vſu pallij.
De Supplenda negligentia Prælatorum.
De Vita, & honeſtate Clericorum.
De Cohabitatione Clericorum, & mulierum.
De Priuilegijs Clericorum.
De Temporibus Ordinationum.
De Scrutinio faciendo.
De ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum.
De Horis Canonicis.
De Clericis non reſidentibus.
A De Clericis coniugatis.
De Clericis peregrinis.
De Clerico ægrotante, vel debilitato.
De Concilijs, & Conuentibus Epiſcoporum.
De Viſitatione per Epiſcopum facienda.
¶ In Tertio Libro.
De Iudicijs.
De Iuriſdictione omnium Iudicum Eccleſiaſticorum.
De Foro competenti.
De In ius vocando.
De Libelli oblatione.
De Mutuis petitionibus.
De Litis conteſtatione.
Vt Lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem.
De Iuramento calumniæ.
De Dilationibus.
De Ferijs.
De Ordine cognitionum.
De Plus petitionibus.
B De Cauſa poſſeſſionis, & proprietatis.
De Reſtitutione ſpoliatorum.
De Dolo, & Contumacia.
De Mittendo in poſſeſſionem.
Vt lite pendente nihil innouetur.
De Sequeſtratione poſſeſſionum, & fructuum.
De Procurationibus.
De Confeſſis.
De Probationibus.
De Teſtibus.
De Fide inſtrumentorum.
De Præſumptionibus.
De Præſcriptionibus.
De Appellationibus, & Recuſationibus.
De Iureiurando.
De Sententia, & re iudicata.
De Tranſactionibus.
De Pactis.
De iis, quæ vi metuſue cauſa fiunt.
De In integrum reſtitutione.
C De Compromiſſis.
De Inducijs, & Pace.
De Parendo, ſiue obediendo Iudici.
De Citando reo.
De iis, quæ poteſt Collegium Canonicorũ Sede vacante.
De ijs quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli.
De iis quæ poteſt Collegium Canonicorum.
De Obligationibus.
De Empto, & Vendito.
De Locato, & Conducto.
De Mutuo.
De Commodato.
De Rerum permutatione.
De Depoſito.
De Contractu Societatis.
De Cenſibus.
De Cambijs.
De Emphiteuſi.
De Feudo.
De Pignore.
D De Fideiuſſoribus.
De Solutionibus.
De Donationibus.
De Teſtamentis.
De ſucceſſionibus ab inteſtato.
¶ In Quarto Libro.
De Rebus Eccleſiarum, & Clericorum: cuius Tituli eſſe poſſent.
De Præbendis, & Dignitatibus.
De Beneficijs.
De Penſionibus.
De Peculio Clericorum.
De Spolijs Clericorum.
De Decimis.
De Primitijs.
De Canonica portione.
De Quotidianis diſtributionibus.
De Annatis.
De Quindenniis.
De Parochijs.

De ſepulturis.
De Fundandis Eccleſijs, & dotandis.
De eiſdem erigendis.
De ædificandis.
De reparandis.
De Conſecrandis.
De vnione Eccleſiarum.
De violatione Eccleſiarum.
De Immunitate Eccleſiarum.
De Rebus ſacris, altaribus, veſtibus, & vaſis.
De alienandis rebus Eccleſiæ, vel non.
De Cappellis Monachorum.
De Exactionibus, & procurationibus, à Clericis petendis, vel non.
De Sacramentis.
De Baptiſmo.
De Confirmatione.
De Euchariſtia.
De Celebratione Miſſarum.
De Pœnitentia.
De Extrema Vnctione.
De Reliquijs, & veneratione Sanctorum.
De Obſeruatione ieiuniorum.
De Ordine.
De Matrimonio.
De Sponſalibus.
De Cognatione ſpirituali.
De Cognatione Legali.
De Conſanguinitate.
De Affinitate.
De Impedimentis omnibus Matrimonij.

In Quinto Libro.

De Criminibus, & eorum pœnis, cuius Tituli eſſent, qui ſequuntur.
De Accuſatione.
De Inquiſitione.
De Denunciatione.
De Calumniatoribus.
De Simonia.
De Iudæis, & Saracenis.
De Hæreticis.
De Schiſmaticis.
De Apoſtatis.
De Homicidio.
De Adulterijs.
De Furto.
De Raptoribus.
De Vſuris.
De Crimine Falſi.
De Maledicis.
De Sortilegis.
De Sacrilegis.
De Clerico venatore.
De Clerico percuſſore.
De Iniurijs, & damno.
De Cenſuris Eccleſiaſticis.
De Excommunicatione.
De Suſpenſione.
De Interdicto.
A De Ceſſatione à diuinis.
De Pœnis.
De Irregularitate.
De Degradatione.
De Purgatione Canonica.
De Pœnitentijs.
De Indulgentijs, & remiſſionibus.
De Verborum ſignificatione.
De Regulis Iuris.

De Iuris Ciuilis Diuiſione. Cap. XXX.

IVs Ciuile, quod ad eius libros pertinet, in quibus continetur, diuiditur in Tres Partes: quarum Prima conſtat tribus Digeſtis, Vetere Infortiato, & Nouo. Hæc Pars continet quinquaginta libros Digeſtorum in tria volumina partitos. ita vt Digeſtum vetus contineat viginti tres libros, Infortiatum, quattuordecim. Nouum duodecim. Secunda Pars Iuris Ciuilis, dicitur Codex, continet nouem
B libros in quibus habentur Cõſtitutiones, & Reſcripta Imperatorum. nam Prima pars tribus Digeſtorum voluminibus contenta habet Reſponſa veterum Iuriſconſultorum, quæ Imperatorum nutu, & voluntate, legis auctoritatem obtinuerunt. Tertia Pars dicitur volumen, quod quatuor partibus conſtat; Inſtitutionibus nempe Iuſtiniani Imperatoris, tribus libris Codicis, videlicet decimo, vndecimo, & duodecimo; nam reliquos nouem continet Codex, & Authenticis conſtitutionibus eiuſdem Iuſtiniani Imperatoris; & libro Feudorum.

Allegatur autem Ius Ciuile ſeptem modis. Primo l. ſi quis ex argentarijs §. 1. ff. De edendo: & ſignificatur, eam legem eſſe in aliquo, ex quinquaginta libris Digeſtorum, hoc eſt, in lege, quæ incipit: ſi quis ex argentarijs. §. 1. in titulo de edendo. Secundò modo: l. Minimè. C. De Epiſc. audien. hoc eſt, in l. Cuius initium eſt, Minimè in Codice titulo De Epiſcopali audientia. Tertio modo: C. De Agricolis, & Cenſitis. l. Cum ſcimus, lib. 11. & ſignificatur, eam legem non eſſe in nouem libris Codicis, ſed in vno ex tribus libris, qui habentur in volumine, in quo Inſtitutiones Iuſti-
C niani, & Authenticæ continentur. Quinto modò: Authen. ſtatuimus. C De Epiſc. & Cleric. hoc eſt, in lege, cuius initium eſt, ſtatuimus, in Codicē titulo de Epiſcopis, & Clericis. Quinto: Authent. De Leno. §. Sancimus, hoc eſt, in Authent. de Lenonibus. § Sancimus. Sexto modo: In lib. Feud. de probibita Feu. alie. c. vel l. Quoniam, hoc eſt: In capite, vel lege, quæ incipit, Quoniam in libro Feudorum. Titulo De prohibita feudi alienatione. Septimo, Inſtitu. De re. diuiſ. §. Itē, ea, hoc eſt, In Inſtitutionibus. Iuſtiniani Titulo De rerum diuiſione, §. Item ea.

Finis Libri Quinti.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. VI.

DE LEGE NATVRALI, DIVINA VETERI, ET NOVA.

De Lege Naturali. *Cap.* I.

PRIMO quæritur, quidnã ſit lex naturalis? quod eſt quærere, An lex naturalis ſit habitus mẽtis, an rationis actus? Reſpondeo cum S. Th. 1. 2. q. 94. Gab. 3. d. 37. q. 1. a. 1. Ricard 3. diſtinctione. 37. artic. 1. quæſt. prima Sot. lib. 1. de iuſti. quæſt. 4. art. 1. non eſſe habitum mentis, ſed actum: quia eſt quædam rectæ rationis præſcriptio, qua quid agendum, quid fugiendum, præcipitur, nõ qualitas ex actibus ſæpius repetitis comparata. Sed ſciendum eſt, apud Theologos legem naturalem aliquando dici naturale rectæ rationis lumen, quod ſemper quaſi habitu oſtendit, quæ ſunt agenda, quæ fugienda, & eſt ipſa hominis ratio, qua bona, & mala perſpicimus, & iudicamus: aliquando lex naturalis vocatur tota communio eorum ſignorum, ſiue imaginũ in mente impreſſarum, quibus etiam quaſi habitu agenda, & cauenda diſcernimus, & ſunt ſpecies, & imagines referentes res bonas, & malas, agendas, vel fugiendas: aliquando lex natu- B ralis eſt ipſum rectæ rationis præſcriptum, ſiue iuſſum obijcies legem naturalem nec obliuione deleri, nec vetuſtate temporis extingui, nec per peccatum auferri, nec vnquam animo euelli; ergo huiuſmodi lex non eſt actus. Reſpondeo, ideo legem naturæ nunquam aboleri, quia manent eius in mente ſemina, & principia: eiuſmodi autem principia non tantum ſunt ſimulacra, & imagines rerum agendarum, fugiendarumque, hæc enim licet poſt actus maneant in noſtris mentibus impreſſa, attamen vt primum nati ſumus, vna cum ipſa natura legem naturalem hauſimus, & accepimus, quia ſunt in nobis inſita huiuſmodi legis ſemina, nimirũ ipſa mentis ratio, quæ ſine vllo externi doctoris magiſterio perſpicit, quid ſit factitandum, quid ſit eligendum, quid cauendum, quid amplectendum & ſequendũ: & hoc eſt, naturale rectæ rationis lumen, quod ſemper manet, quamuis aliqua ex parte obſcuratur, vt dicam inferius.

Secundò Quæritur, An lex naturalis lege humana tolli, A reſtringi, aut minui poſſit? Iuris ciuilis, & canonici interpretum videtur eſſe ſententia, legẽ naturæ, iure humano ſcripto poſſe aliquando tolli, aut ex parte reſtringi, contrahi, atque diminui. Inde probãt, quia legis naturalis eſt, nemini auferre quod ſuum eſt; at leges ciuiles Vſucapionis, quã præſcriptionẽ appellant, adimunt vero Domino, quod ſuũ eſt: & tamen eæ leges Iure canonico ſunt approbatæ. Secũdò, Iuris naturalis eſt, ne innocentem perimamus; at legibus ciuilibus conſtitutum eſt, vt ſecũdum allegata, & probata reus in iudicio condemnetur. Vnde fit, vt is, quem Iudex priuatim nouit eſſe innocentẽ, in Iudicio tamen, quæ ſunt allegata, & probata reum eſſe conuincant, iuſtè nõ ſolùm pecuniaria pœna mulctetur, ſed etiã capite damnetur. Tertiò, iure naturali parentes filijs alimenta debent, & legitimam bonorum portionẽ: Eodem item iure naturali filij debent parentes alere, & tamen ius ciuile videmus ſæpè priuare filios, aut parentes legitima hæreditatis portione, & debitis alimentis. Quartò, iure naturali quiſque natus eſt liber, & tamen legibus humanis aliqui ſerui redduntur B c. De Rectoribus. 26. q. 1. Raptor fœminæ fit ſeruus ipſius, vel parẽtum, niſi velit ſe redimere: & c. Ad liberandũ, & c. Ita quorundam, de Iudæis, deferentes Saracenis arma, vel alia neceſſaria ad oppugnandos Chriſtianos, fiunt ſerui captiuũ. Quintò, teſte S. Th. 2. 2. q. 10. ar. 10. Eccleſia habet ius, & poteſtatẽ priuandi Paganos nondum ad fidẽ, & religionem Chriſti conuerſos omni imperio, iure & dominio quod habent in eos, qui ſacro baptiſmate abluti Chriſto ſe ſe tradiderunt. Communis eſt Theologorũ opinio, quã habet S. Th. 1. 2. q. 94. a. 5. & quæ colligitur ex Gratiano. d. 5. §. Hæc quæ de priuilegijs, verſi. naturale ius: legem naturalem nec ex toto, nec ex parte poſſe lege humana abrogari: atque hæc eſt vera opinio: nam quod lex naturalis imperat, eſt per ſe bonum: & id, quod prohibet, eſt per ſe malũ: rerum autem naturæ, & ſubſtantiæ nequeunt humana poteſtate mutari. At quoniam in bonis, & malis ſæpè circumſtantiæ rerum variantur, ideo lex naturalis mutata materia videtur ex toto, vel ex parte mutari.

Nec obiecta, huic ſententiæ quicquam officiunt; quo-

niam in iis omnibus, & aliis ſimilibus, non lex naturalis, ſed legis naturalis materia mutatur variatis rerũ circunſtantiis: primum enim ſoluitur, ſi dixerimus, leges vſucapionis, aut præſcriptionis, vt vocant, nequaquã tollere legem, aut ius naturale: Sed ideo eſſe iuſtas, quia ad commune bonũ tuendum, & conſeruandum ſunt inſtitutæ: nimirũ, ne rerũ dominia diu incerta maneant, tum vt lites, quæ ſolent eſſe alioqui innumeræ, inextricabiles, & interminabiles, dirimãtur; & pax in Republica cõſeruetur. Et propterea commune bonũ priuato anteſertur, hoc eſt, propter ſalutẽ, & incolumitatẽ communem priuati homines iure poſſunt ſuorũ bonorum dominio ſpoliari. ¶ Secundũ diluitur argumentum. Licet inter Auctores tum Theologos, tum iuris Canonici, & ciuilis interpretes variæ ſententiæ ſint de innocẽte, qui ſecundũ allegata, & probata reus, & nocens eſſe conuincitur: de ea tamen re alibi cõmodius, diſſeremus: In præſentia id tantùm dixiſſe ſufficiat, eiuſmodi innocentem iure poſſe capite damnari, non quia ius naturale iure ciuili tollatur; ſed quia ob commune bonũ in iudicio procedere oportet ex publicis hominũ teſtimoniis & dictis, non ex priuata Iudicis ſententia: alioqui enim ius ſingulorum hominũ affectibus obiectũ poſſet paſſim, & facile perire. Dices, ex hoc ſolum concludi, non poſſe innocentem, qui probatur ſiniſtre criminis reus, abſolui a Iudice ſecundum ſuã priuatã notitiam; non tamen iure poſſe morte damnari. Reſpondeo, poſſe etiam contingere, vt commune Reipublicæ commodum, ſalus, inquam, & pax conſeruari nõ poſſit, niſi innocẽs ſtatim capitis cõdemnetur, ſi ex allegatis, & probatis in iudicio eum deliquiſſe cõſtiterit. Fieri enim poteſt, vt totus populus, totaque ciuitas petat eius condemnationem, & magnopere offendatur, niſi, pro criminis denunciatione, & probatione ſententia pronunciata, damnetur. Quod tertio loco obiiciebatur circa alimenta filiis, vel parentibus debita; id nequaquã nobis aduerſatur. Eſt enim obſeruandũ, aliquando iis hominibus ita alimẽta deberi, vt nunquã ea detrahi, denegarive queãt; Verbi gratia, ſi ſit filius, qui nihil habeat, quo vitã ſuam cõmode ſuſtentet, ita vt viribus arte, induſtria, & ſpe omni humani ſubſidii deſtituatur, nulla lege humana poteſt alimentis ſibi debitis priuari, hoc enim ipſa muta animalia nos docent. Aliquando verò filius poteſt honeſte, & cõuenienter aliunde abſque bonis paternis enutriri, & viuere; vel quia charitate & munificentia aliorum habet neceſſaria vitæ ſubſidia; vel quia ipſe per ſeipſum idoneus eſt ad alimenta ſibi neceſſaria, & cõmoda comparanda; & his in caſibus leges humanæ ciuiles boni cõmunis rationem habentes poſſunt iuſtis de cauſis alimenta filiis denegare; iniuriam, propter iniuriam aliquam atrocẽ parentibus illatam. Immo vt filii in officio erga parentes cõtineantur, poſſunt alimẽtis, vel ex toto, vel ex parte ſpoliari. Pari quoq. ratione poſſunt leges humanæ concedere filiis, ne ſuis parentibus alimẽta miniſtrent, & præbeant, quãdo aliunde queũt cõmode ſuſtentari: Secus verò, ſi nequeãt. Eodẽ modo, leges ciuiles portionem filiis, & parentibus debitã, vel tollunt omnino, vel minuunt. ¶ Quartum erat, quod obiiciebatur; Homines, iure humano remoto, naſci liberos; ſed nihilominus tamẽ gratia communis boni; nempe vt delicta meritis pœnis puniantur, ac ſinguli deterreantur à malis, & in officio contineantur, captiuitates, & ſeruitutes introductæ ſunt. hoc enim iure exorta ſunt bella, & iure belli capti milites ſiunt capientiũ ſerui. Sic etiam poteſt lege humana conſtitui, vt quis efficiatur ſeruus alterius. Ad hæc, dupliciter aliquid dicitur eſſe iuris naturalis: vno modo, id quod fieri lex naturæ iubet, vel prohibet: Et hoc lege ciuili nec tolli, nec minui poteſt: altero modo, id, quod lege naturæ permittitur, aut conceditur, non tamen imperatur, aut vetatur, ſiue damnatur. hoc modo, iure naturali homines naſcuntur liberi, non ſerui; & omnia ſunt communia: non quidem quod ratio naturalis imperet, vt omnes homines ſint liberi, vel vt omnia ſint cõmunia; ſed, quod nullus naſcatur natura ſeruus, nec ius naturale res fecerit proprias alicuius: & ea, quæ ad ius naturale hoc modo pertinent, poſſunt iure humano mutari, quo ſunt inductæ ſeruitutes, & rerum dominia conſtituta. ¶ Vltimo argumento reſpõdeo penes Eccleſiam eſſe ius priuandi Paganos iure, & imperio, quod habent in Chriſtianos: nam hoc eſt in rem, & bonum fidei, & religionis Chriſtianæ: & proinde ratio ipſa naturalis præſcribit, vt commune bonum priuato anteponatur. Eccleſia itaque diu, & ſæpius experta, Chriſtianos Paganorum ſeruos multa, & magna pericula non ſolùm corporis, ſed etiam animæ incurrere, cum facilè cogantur a fide, & religione deficere, aut alia crimina perpetrare, eos iure poteſt in libertatem aſſerere, ne tot, & tantis ſint periculis, incommodis, & malis obiecti.

Tertiò Quæritur, An lex naturalis poſſit auctoritate diuina tolli, id eſt, quærere: An Decalogi præcepta Dei nutu remitti, ſolui, & relaxari queant? De hac re, Theologi in 3. lib. ſent. diſt. 37. & in 1. diſt. 48. Tres opiniones inuenio primam Scoti aſſerentis, ea quæ ſunt iuris naturalis per ſe nota, non poſſe relaxari: quæ verò ſunt iuris naturalis deducta tantùm neceſſariò ex per ſe notis principiis, poſſe relaxationẽ accipere. Ex hoc concludit Scotus duo: primũ eſt, indulgentiam diuinã, non cadere in duo prima præcepta primæ tabulæ Decalogi, nempe, de non colendo alio præter Deum cultu, & veneratione latriæ; & de non vane iurando per Deum. (Exo. 20.) In cetera omnia præcepta Decalogi, ſiue illa ſint primæ tabulæ, ſiue ſecundæ, poſſe cadere relaxationem. hoc idem Gabriel, Marſilius, & Almainus tradiderunt.

Secunda opinio eſt Durandi, concedentis poſſe voluntate diuina mitigari, & temperari duorum præceptorum rigorem, nimirum de Honorandis parentibus, & de alio homine non occidendo: cetera verò præcepta relaxari nõ poſſe. (Dur. 1. d. 47. q. 4.) putat enim ille in ceteris eſſe bonitatem, vel prauitatem intrinſecam; in his vero duobus non item.

Tertia opinio eſt S. Thomæ in vniuerſum docentis, præcepta Decalogi, auctoritate diuina remitti, & ſolui non poſſe. (S. Tho. 1. 2. q. 100. a. 8.) Sic quoque Altiſiodorenſis, Ricardus, Bonauentura, Maior, & alii: atque hæc opinio eſt verior. Ad quod melius percipiendum, animaduertere oportet, relaxationẽ legis, quam paſſim Theologi, & iuris vtriuſque periti diſpenſationem appellant, dupliciter accipi. Primò fuſius, & latius, & hoc modo quælibet interpretatio, declaratio, vel abrogatio legis ex parte, non ex toto, dicitur relaxatio. Secundo modo ſumitur preſſius, & ſtrictius, ita vt relaxatio legis ſit, cum lege ſuam vim retinente ab ea aliquis voluntate Principis, eximitur, cum tamen ceteri ea lege teneantur: hoc enim modo Princeps aliquos ſuis legibus ſoluit, hoc eſt, excipit a legibus, quibus alioqui tenebatur. Scotus & alii relaxationem latius, & ſuſius accepere: S. Thomas preſſius, & reſtrictius, & ideò magis propriè. Exemplum ſit: Dei iuſſu Abrahamus filium ſuum Iſaac immolauit, quod ad ſe attinet, neci tradens. (Geneſ. 22.) Scotus ait, Abrahamum hoc facto, diuina indulgentia, & relaxatione legis ſolutum eſſe lege de non occidendo innocente: quia Deo id iubente, non eo ipſo ſublata eſt lex, at a lege ea in re exceptus eſt Abrahamus. Verùm S. Thomas hanc legis exceptionem, relaxationem non vocat, quoniam Deus eſt Dominus vitæ omnium hominum, & proinde vitæ, & necis habet imperium: quare cum iubet quempiam interfici, legem nec ex toto, nec ex parte relaxat, ſoluit, aut tollit; & idcirco nec ipſum interfectorem excipit a lege, quoniam quando iuſſu Dei innocens necatur, nihil prorſus contra legem naturalem admittitur. Vita enim adimitur iuſſu Dei, penes quem eſt vitæ, & mortis imperium, & proinde nulla ad id opus eſt relaxatione legis. Lex enim naturæ nunquam vetuit cædem, & necem hominis, quam Deus ipſe iubet.

Hoc igitur conſtituto, probabilior, & verior eſt B. Thomæ ſententia, in legem naturalem, indulgentiam diuinam non cadere: nam ſicut in rebus ipſis naturalibus id quod per ſe verum eſt, non poteſt non eſſe verum; eiuſmodi ſunt, hominem eſſe animal, corpus, & ſubſtantiam; rerum enim naturæ mutari nequeunt: Sic etiam in moribus ea quæ per ſe mala ſunt, non poſſunt fieri bona, quia hæc eſt eorum natura, vt ſint rationi aduerſa, & contraria; veluti furtum, adulterium, mendacium. Ergo, ſicut nulla auctoritate fieri poteſt, vt homo non ſit animal, corpus, & ſubſtantia; ita & fieri nullo modo poteſt, quin adulterium furtum, homicidium, & mendacium ſuapte natura ſint mala.

At enim his quæ diximus, quædam ab aduerſariis opponuntur. Primùm opponit Dur. Deus, inquit, naturales rerũ conditiones ſæpe mutat; eius enim poteſtate ſit accidens ſine ſubiecto: & ſit natura ſubſtantialis, qualis eſt Humana in Chriſto Domino, ſine propria ſcilicet hypoſtaſi, perſona, & ſubſiſtẽtia. Item, Deo auctore, naturalis rerum curſus aliquando mutatur, quod oſtendũt multa ſæpius a Deo mirabiliter effecta. in moribus poteſt etiam Deus rei bonæ vel malæ conditiones mutare. Verùm id quidẽ eſt, natura-

les rerum conditiones Deo auctore mutari;ſed accidentales quas vocant duntaxat, & extrinſecas, quales ſunt quæ in argumento ponuntur, minimè autẽ intrinſecas, & quas appellant ſubſtantiales, quia nequit rei natura mutari abſque ipſius rei interitu. Idem plane euenit in moribus: accidentia enim, & quæ ex accidenti exiſtunt conditiones bonitatis, vel prauitatis variari poſſunt, non autem, quæ per ſe conueniunt, & intrinſecùs, ut quod naturali lege eſt bonum, vel malum, ſuapte natura eſt rationi conſentaneum, vel diſſentaneũ. Deinde objicitur: legiſlator poteſt ſuam legem relaxare, & quos voluerit ea ſoluere, ergo Deus, qui iuris vel legis omnis naturalis eſt auctor, & cõditor, poteſt eam ſi velit, vel ex toto, vel ex parte abrogare. Verum argumento ſolùm concluditur, leges ſola diuina voluntate ſancitas poſſe nutu Dei vel ex omni, vel aliqua ex parte mutari. ſicut cæterorum Principum voluntate leges à ſe conditæ aboleri queunt. At vero quod eſt lege naturali damnatum, non ideo malùm eſt, quia ſit lege vetitum, ſed potius contrà, quia ſuapte natura cum recta ratione pugnat, lege damnatur. Vt enim in naturalibus hominẽ eſſe animal, eſt res, quæ fieri poteſt, quia eſt res per ſe vera; non autẽ ideo eſt vera, quia fieri poſſit a Deo: ita etiã in moribus, ſiue lex prohibeat, ſiue non prohibeat adulteriũ, vel mendaciũ, malùm ſuapte natura eſt adulterium, quia cum ratione pugnat: ergo leges ſola hominis voluntate ſcriptæ, & conſtitutæ, ideo abrogari, & deleri poſſunt, quia imperant, aut vetant non id, quod eſt per ſe bonum, aut malum, ſed ſolum, quod bonum eſt, aut malum vi legis, quia lege imperatum, aut interdictũ. Lex verò naturalis id iubet, aut prohibet, quod eſt per ſe bonũ, aut malum. Tertiò objicitur: Si Deus Titio patefaciat ipſum in æternum damnandum, etiamſi Titius ſuam ſalutem deſperet, non peccat, & tamen æternã ſalutẽ deſperare, eſt contra rectã rationem: ergo Deus æternam condemnationem Titio patefaciens, eum eximit ab omni peccato, quod contra ſpem committi poteſt.

De hoc argumento tractarũt Theo. in 4. ſen. d. 48. inter quos aliqui negarũt, poſſe æternã damnationẽ Titio diuinitus patefieri, ob abſurda, quę ſequũtur in obiecto argumẽto clara atque perſpicua. Pleriqque verò concedũt, poſſe quidẽ æternam damnationẽ Titio patefieri, at comminatoriã tantùm illam eſſe, non autẽ abſolutã, & irreuocabilem: & proindè Titiũ nequaquam excuſari a lege ſperandi æternam ſalutem. Affirmant nonnulli poſſe reuelari Titio æternum ipſius interitum neceſſario, abſoluteq. futurũ, ſed Titium nihilominus teneri legis naturalis præcepto, licet non præcepto iuris diuini ſcripti, quod eſt, Titium non quidem debere ſalutem æternam ſperare; ſed non poſſe tamen tuta conſcientia deſperare ſuã ſalutem: aliud enim eſt deſperare ſalutem æternã, quod eſt rationi contrariũ, aliud verò illam non ſperare. Mihi tamen videtur facile argumentum poſſe aliter diſſolui, vt dilui lib. 3. c. vlt. fateor enim primò, poſſe Titio diuino nutu innoteſcere æternã damnationẽ; & nihilominus eum poſſe, & debere ſperare, & inuocare opem Dei, & ipſum precari, vtí ſaluus in æternũ ſit. Quod vt planius, & apertius intelligatur, ſciendum eſt, etiamſi Titio per diuinam reuelationẽ conſtaret ſe eras peccaturũ, non eo ipſo eximeretur a præcepto vitandi peccatũ: ſicut nec liberatus eſt Petrus lege, & præcepto confitendi Chriſti Domini fidẽ, & religionẽ, etiam poſtquam prædixit ei

Matth. 26. Dominus, Ter me negabis; quoniã ſicut præuiſio Dei, qua futurum aliquid prænouit, nihil neceſſitatis imponit rei, nec aliquid libertatis homini adimit, eo quod præuidet Deus ex ſeipſo, & per ſeipſum futurum, quatenus eſt futurum: ſic etiã prædictio Dei, qua aliquid futurũ prænunciat, nihil libertatis homini detrahit, nihil rei futuræ neceſſitatis imponit: quia ideo a Deo prædicitur futura, quia eſt futura, & non quia prædicitur, ideo eſt futura. Ex quo efficitur, vt ſi Titio, Deo reuelante, ſit notum ſe eſſe damnandũ, nihil aliud ſit prædictũ, niſi eum cũ graui peccato ex hac vita deceſſurum. & peccatum eius nequit eſſe peccatum, niſi eo conſentiente commiſſum. Ergo cum Titio prædicitur ſua ipſius damnatio, ſimul etiã ei prænunciatur lethale peccatum ab ipſo in vltimo vitæ tempore perpetrandum: quapropter a nullo legis præcepto eximitur, cui erat ante ſubiectus. Eodem modo, ſi cuiquam Deus notum faceret ipſum eſſe afficiendum aliqua pœna ob delictum ipſius, liber, & immunis ille non eſſet a vitando quodlibet peccato: quia reuelatio eiuſmodi pœnæ non aliunde proficiſcitur, quam a præuiſo, & prædicto eius peccato: nec peccatũ eſt futurum niſi eius conſenſu, & voluntate admittẽdum.

A Si verò Deus aliquid patefaciat quod noſtrum conſenſum non requirat, contra illud nos facere non poſſemus, nam hoc ipſo diuinæ voluntati reſiſtere, & reluctari videremur. Quartò objicitur: Mendacium ideo eſt malum, quoniam qui mentitur, habet voluntatem fallendi: ſed Deo auctore poſſumus alterum fallere, nam Dei iuſſu poſſumus ipſum non ſolùm bonis ſpoliare, ſed honore etiã, fama, libertate, ſalute, & vita priuare: & fraus ideo eſt mala, quia eſt alteri noxia. Reſpondeo, mendacium eſſe per ſe malùm, quia in eo conſiſtit, quod aſſerendo falſum ſcienter, & ſponte dicamus. Et hoc dixit Aug. propoſitum, & voluntatem eſſe fal- Aug lib. de lendi alterum, ac propterea mendacium ideo eſt per ſe ma- menda. c. 3 lùm, ſiue ſequatur, ſiue non ſequatur fraus alterius: quoniã & 4. mendacij deformitas eſt, quod aſſerendo falſum dicas, ſiue noceas vlli, ſiue proſis. Quinto argumentantur: Genes. 22. Matth. 22. Abrahamus, Deo imperante, filium ſuum neci deſtinauit; Eodem etiã Deo auctore Hebræi retinuerunt ſibi vaſa ar- Exo. 11. & gentea, & aurea, quæ mutuo acceperãt ab Aegyptijs: Sam 12. pſon item impellente Dei Spiritu ſeipſum occidit: Oſeas Iud. 16. quoque, Deo præcipiente, accepit mulierem meretricijs Oſeæ. 1. **B** amoribus, & actibus deditam, & genuit ex ea filios fornicationum. Item, in Matrimonio ſunt duo iuris naturalis præcepta; vnum quidẽ, vt ſit vinculum vnius viri, & vnius vxoris, & tamen in lege veteri, diuinæ Indulgentiæ beneficio multi viri plures ſimul vxores duxerũt. alterũ eſt, vt matrimoniũ, ſit vinculũ ſuapte natura perpetuũ. & tamen Moſes, auctore Deo, libellũ repudij cõceſſit, quo dato, ſequebatur, vt repudiata fęmina alteri nuberet, & vt alterã duceret.

Ad hæc omnia facilis reſponſio eſt. Dicimus enim, legem naturalem nec ex toto, nec ex parte eſſe ſublatam, ſed ſolùm ceſſaſſe in eiuſmodi caſibus iam expoſitis, ob mutationem rei, ſiue materiæ legi ſubiectæ, vt hæc firmemus exemplo; Abrahamus ob iuſſum diuinũ, tuta conſcientia poterat, ac debebat filium immolare, quia Deus liberam habet vitæ, & mortis poteſtatem, & ſicut poteſt vnumquemque noſtrum per ſeipſum, vel per cauſas naturales ad id deſtinatas occidere, ſic etiam opera, & miniſterio cuiuſque perimere. Ad id, quod ex libro Exodi obijciebatur, reſpondeo; Hebræos diuino conceſſu, & auctoritate retinuiſſe ſibi pretioſa vaſa Aegyptiorum, mutuo accepta **C** citra vllum iniuſtitiæ peccatum: Deus enim eſt Dominus omnium bonorum noſtrorum, & proindè nutu, & arbitratu ſuo poteſt bona vnius in alterius dominium transferre. Et quamuis Deo imperante, Hebręi ab Aegyptijs vaſa mutuo petebant, & accipiebant, in eo non peccabant. putabãt enim forſitan, vt moris eſt, ea ſe ſuis dominis reddituros, verùm Deo aliter volente ac melius decernente, poſtea retinuerunt præter ſpem omnẽ: quia eorum bonorum dominium eſt in ipſos diuino iure ac poteſtate tranſlatum. Ad illud de Sãpſone, qui ſibi mortẽ conſciuit, dicimus, nequaquam eſſe dubitandum, eum abſque vlla Dei offenſa id feciſſe. certe Aug. eum peccato liberat, & Apoſtolus ad He- Aug. lib. 1. bræos, ſcribens, eundem recenſet inter veteris legis patres de ciu. c. 21 quos ſanctos vocat, atque adeptos eſſe repromiſſionem: & ipſe liber Iudicum aperte teſtatur Sampſonem ad id operis, & officij præſtandum, quo vna cum Philiſtæis ſibi illudentibus ſe ipſum ruinis a ſe cõcuſſæ domus obruit: quaſi aliter id ſe facere poſſe diffideret, diuinam opem implorasse, vt ſibi adeſſet tanta molienti, & vt priſtinam ſibi fortitudinem reſtitueret: quod & Deus ipſe præſtitit pro ſua **D** bonitate. Diuino itaque inſtinctu, non temeritate vlla, audacia, & deſperatione Sampſon ſe ipſum necauit. Ad id de Oſeæ, quidam Theologorum, quibus Sotus, & alij ſub- Sot. 4. d. 27 ſcribunt, reſpondent, aientes, Prophetam eiuſmodi fœ- q. 1. ar. 2. mina vſum fuiſſe etiam ſibi non nupta, nec tamen peccaſſe, quia potuerit Deus, Prophetæ poteſtatem concedere vtendi ea fœmina etiam in matrimonium nõ ducta, Deus enim cum ſit Dominus corporis cuiuſque, facultatẽ Prophetæ conceſſit extra matrimoniũ in fœminæ corpus. Soluunt alij in hunc modum ita dicentes, eam fœminam eſſe in matrimonium ſancto illi viro diuinitus collocatam, & inter eos verùm coniugium interceſſiſſe, eos copulante, & coniungente Deo abſque mutuo ipſorum conſenſu: nam conſenſus viri, & vxoris ſolùm eſt cauſa efficiens matrimonij, & proinde, quod vir, & vxor per conſenſum efficiunt, poteſt Deus ſine illorũ conſenſu ſupplere. Mihi tamen facilior, ſimplicior, & planior videtur eorum eſſe ſententia, qui dicunt, eos mutuo conſenſu fuiſſe matrimonio coniunctos ac copulatos, & Deum feciſſe, vt ij ſubito conſentirẽt, cum antea nihil de coniugio cogitarent. Illud autẽ: ¶ Fac

ubi

tibi filios fornicationum:¶ Significat, Adopta, ſiue fac adoptione tuos eos filios, quos ipſa ex fornicatione ſuſcepit, & procreauit: aut, quod probabilius eſt, ex ea filios generabis, qui impudicam matrem imitati, libidinibus ſe ſe multis obligabunt.

in.4.d.33. Ad alteram obiectionis partem de matrimonio, reſpondeo inter Theologos, duas eſſe opiniones: prima eſt aſſerentium, multitudinem vxorum eſſe iure naturali, ex natura matrimonij damnatam, ſecunda eſt aientium, non ex natura rei, ſed iure diuino Dei volũtate poſito eſſe interdictã. Verum, quicquid ſit de his opinionibus, multitudo vxorũ ſolùm eſt vetita, non quia directo pugnet cum generatione prolis, qui eſt primarius coniugij finis; ſed quia pugnat cum pace, & trãquillitate familiæ, qui eſt finis minus principalis, Deus autem poteſt concedere, vt vir plures vxores ſibi in matrimonio iungat, & habeat, quia poteſt etiam Deus ipſe per ſe familiam facile, & commodè in pace, quiete, tranquillitate & officio continere.

in.4.d.33. Ad aliud de libello repudij, reſpondeo etiam inter Theologos duplicem eſſe ſententiam, quibuſdam aientibus, libellum repudij Iudæis fuiſſe permiſſum impune, vt minus malum, ad id quod eſt grauius, & longe deterius, cædem ſcilicet vxorum, deuitandum. Sic Gloſſa ordinaria, Magiſter ſententiarum, Altiſiodorenſis, Lyranus, & his omnibus antiquior Theodoretus. Alijs contra aſſerentibus, fuiſſe tanquam bonum diuinitus conceſſum eiuſmodi libellum repudij. Ita Abulenſis, Scotus, Durandus, Paludanus, Almainus, Maior. Nã Deuteronomij 24. ait Deus: Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam in oculis eius propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua.] Et Malach.2. Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Iſrael.] quibus locis videtur libellus repudij diuina auctoritate conceſſus: quod certè eſt admodum probabile. Vt proinde quibuſdam viſum fuerit, perpetuitatem matrimonij non eſſe lege naturali, ſed diuina conſtitutam, ea nimirum ratione, quia matrimoniũ eſt Symbolũ, ac ſignũ coniunctionis, qua eſt natura Humana in Chriſto Domino cum verbo diuino mirabiliter coniuncta: & Eccleſia cum ipſo Chriſto tanquã ſponſo copulata. Nam Chriſtus Eccleſiam ſibi perpetuo nexu ſociauit: & ipſa natura humana cum Filio Dei, perpetuo eſt vinculo connexa, & conſociata. Quam ſententiam ſi admittimus, facili negotio propoſitam obiectionem diluemus: ita nimirum, vt dicamus perpetuitatem matrimonij eſſe diuinitus ſublatam; nihil tamen hoc facto legi eſſe naturali derogatum, ſed legi diuinæ. Cęterùm potius probamus aliorum reſponſum, aſſerentium matrimonij vinculũ eſſe lege naturali perpetuum, & indiſſolubile: id enim poſtulat ipſa natura coniugij, quod eſt inſtitutum ad procreationem ſobolis: proles autem rectè nutriri, educari, & inſtitui non poſſet, niſi perpetuus eſſet matrimonij nexus. Et nihilominus libello repudij diuinitus conceſſo, nihil eſt legi naturali detractum, quoniam Deo tale coniugis repudiũ concedenti curæ erat optima prolis educatio: ipſe enim facile, & commode poterat proli conſulere, etiamſi matrimonium diſſolueretur. Cum ergo tota matrimonij perpetuitas eſſet propter bonam prolis educationem, ceſſante in vniuerſum fine legis, repudio diuina auctoritate conceſſo, vis quoque legis pariter deſinebat. Opponet, repudiata vxor iniuria afficiebatur, quandoquidem illa in perpetuũ ſe ſe viro tradiderat. Nego fieri illi iniuriam, ſiquidem lege ſemel repudij poſita, vxores ducebantur ea conditione, vt certis ex cauſis repudiari poſſent: vnde vir dote vxori data, eam quaſi emebat: vxor item dote viro tradita, virum ſibi quaſi comparabat.

Ex dictis etiam perſpicitur nihil opus eſſe, vt dicamus Deum indulgentia tuliſſe vitium in permittendis vſuris apud Hebræos exigentes, & accipientes lucrum ex mutuo, cum pecuniam mutuam Gentibus dabant. Nam etiamſi fateamur, vſuram fuiſſe diuina auctoritate conceſſam tanquam iuſtam, id Deo tamen auctore factum eſt, qui tanquam rerum omnium dominus, potuit dominium eiuſmodi lucri in Iudæos legitime transferre: cum tamen alioqui lege naturali reſtitui Gentibus deberet.

Quarto Quæritur, An lex naturalis poſſit auctoritate humana relaxari? hoc idem eſt ac ſi quæratur, An humanæ indulgentiæ beneficium in ea poſſit cadere, quæ ſunt legis naturalis? Cauſa quæſtionis hæc eſt, quod legis naturalis eſt, votum & iuriurandũ ſeruare: ſed auctoritate Pontificia

A ſæpè hæc duo relaxantur. Præterea vltimæ voluntates teſtatorum, aut in totum, aut ex parte Principum auctoritate tolluntur. Accedit, quod pater filij, vir vxoris, & Dominus ſerui votum, & iuſiurandum irrita faciunt, & infirmãt, & Apoſtolum Paulum conſtat Corinthiis, facultatem dediſſe matrimonium dirimendi, quando alter coniugũ conuertebatur ad Chriſtum, & alter in impietate perſiſtens nolebat habitare cum coniuge ad Fidem conuerſo citra iniuriam Chriſti Domini ſeruatoris. 1.Cor.7.

In hac controuerſia, ſane graui, & difficili, communis eſt omnium Theologorum, & Canonici iuris interpretum ſententia, non poſſe quæ ſunt legis naturalis, vllo humanæ Indulgentiæ, Priuilegio, Beneficio, & auctoritate diſſolui: quod idem etiam ratio ipſa manifeſtè concludit. Etenim quæ lege naturali imperantur, aut vetantur, ſunt per ſe, & intrinſecè bona, vel mala, in quibus mutatio auctoritate humana fieri nequit, cum rei natura variari, & mutari non poſſit. Tota igitur controuerſia in eo verſatur, quo pacto auctoritate pontificia multi homines voti, & iuriſiurandi nexu vinculoque ſoluantur. Aiunt quidam, hoc ideo fieri,

B quia quotieſcumque ſe quis voto vel iureiurando obſtringit, excepta cenſetur Romani Pontificis auctoritas, & poteſtas: quæ mihi ſanè ſoluendi ratio minime ſatisfacit. hac enim ratione poſſet ſummus Pontifex ſolo nutu votum, & iuſiurandum ſine cauſa dirimere: quod dici nequit, cum cauſam id idoneam, & iuſtam requirat. Alij arbitrantur, ideo votum, & iuſiurandum poſſe Pontificia auctoritate diſſolui, quia humana voluntate ſint facta, quæ Pontificiæ poteſtati ſubijcitur, quod quidem alijs etiam dictum minime probatur ob allatam paulo ante rationem; eam ſcilicet, quòd Romanus Pontifex ſuo poſſet arbitratu votum, & iuſiurandum diſcindere. Aliorum reſponſio eſt; Pontificem id facere non auctoritate humana, ſed diuina, ſecundum quam eſt miniſter, & Vicarius Chriſti Domini. At hoc quoque reſponſum eo argumento conuelli videtur: id enim quæritur ab iſtis, vnde conſtet hanc Pontificem habere auctoritatem diuinam. S. Thomas docet, ideo voti, & iuſiurandum poſſe a Pontifice relaxari, quia materia voti, & iuriſiurandi variatur, eo quòd facta ſit, vel ſimpliciter mala, vel vouenti, & iuranti noxia, aut inutilis; vel quia maius bonum impediat. 22.q.88.a.10.ad.3.

C Cæterum quibuſdam etiam hæc ſententia minime probatur ob eam rationẽ, quoniam ſi voti, vel iuriſiurandi materia talis effecta eſt, qualem S. Doctor ille deſcribit, eo ipſo votum, vel iuſiurandum tollitur, non quidem Pontificiæ Indulgentiæ beneficio, ſed interpretatione, ſeu declaratione iuris. Nam quemadmodum cum iuſiurandum adhibetur, aut votum cum fit, vim & loci non habet, ſi materia ſit mala, noxia vel inutilis, aut ſi maiori bono officiat, ita etiam, quando poſt votum Deo nuncupatum materia incipit eſſe talis, qualem depingit S. Thom. votum vim ſuam habere deſinit. Dicendum tamen arbitror S. Thomæ, quam diximus, ſententiam eſſe veriſſimam, cuius nimirum ea mens videtur eſſe, vt doceat voti, vel ſacramenti, hoc eſt, iuriſiurandi religionem ſiue vinculum, & nexum nunquam poſſe Pontificia auctoritate ſolui, niſi ob cauſam ex ipſa lege naturæ originem trahentem. Hoc vt planiùs intelligamus, ſciendum nobis eſt, indulgentia Pontificia votum, vel iuſiurandum relaxari multis in rebus, quæ poſſunt euenire: Primò, quando non conſtat an votum, vel iuſiurãdum in certa materia vim, & locum habeat,

D ſiquidem ambigitur num ea res poſſit eſſe voti, vel iuriſiurandi materia; ſit nec ne mala, noxia, inutilis; an meliori bono obſit, an non. Secundò; cum dubitatur de conſenſu eius, qui vouet vel iurat: ambigitur enim, num conſenſum legitimum præſtiterit: cum quis Deo ſe voto, vel iureiurando alteri obſtrinxit. Tertiò, quando iuſiurandum interpoſitum eſt, aut votum factum ex quadam animi leuitate, perturbatione, infirmitateue: cuius generis ſunt vota, quæ multi ſolent emittere, aut naufragium paſſi, aut in graue vitæ periculum, & diſcrimen adducti, aut Tyranni potentia, vel latronũ aut hoſtium incurſu perterriti. Quartò, in pœnam eius, qui iuſiurandum, vel promiſſionem extorſit. Sic relaxat Eccleſia iuſiurandum, vel promiſſionem factam latronibus, vel ijs, qui vſurariam artem exercent, ne delicta maneant impunita. Quintò, relaxat itidem Eccleſia eiuſmodi obligationes in ijs cauſis, quas ſupra S. Th. enumerauit, in quibus locum habet Pontificiæ indulgentiæ beneficium. Nam ſi Pontifex non relaxat, valet iuſiurandum, valet votum, valent promiſſiones factæ: relaxata verò vim vllam ampliùs non habent. In ijs verò caſibus

habet

habet Pontifex auctoritatem, quia ſubeſt iuſta, & debita cauſa, ortum ducens ab ipſa naturæ lege; ne ſcilicet votum & iuſiurandum, & promiſſiones, quæ leuiter, aut temere factæ ſeruari non ſolent, in periculum animæ eum qui vouit, promiſit, aut iurauit adducant. Tum ne improbi & perditi homines per ſæuitiam & metum iniectum iuſiurandum & promiſſum extorqueant. Obijciet aliquis, ſi ad voti & iuriſiurandi pontificiā relaxationem cauſa iuſta & debita requiritur, quæ ab ipſa naturæ lege originem trahat; ergo nulla ijs in cauſis eſt Pontificis indulgētia, ſed ſolū interpretatio, ſeu declaratio iuris. Reſpondeo: quando votū, vel iuſiurandum aperte pugnat cū iure naturali, nulla eſt opus pontificia indulgentia, ſed tantū declaratione, aut interpretatione iuris: at verò in ijs caſibus, quos ſupra retulimus, votum, vel iuſiurandum cum iure naturali non pugnat, ſed ratio ipſa naturalis præſcribit iis in cauſis poſſe aliquos, indulgente Pontifice, voti & iuriſiurandi religione, & vinculo ſolui. Monet ſiquidem, & ſuadet ratio naturalis, in eiuſmodi euentibus poſſe Pontificem habere potius rationem boni communis, quam iuriſiurandi interpoſiti, aut voti nuncupati Deo, aut promiſſionis homini factæ: quia tunc facile ſolent iuſiurandum, votum, & promiſſa negligi, & violari: & proinde iudicat Pontifex, ſatius eſſe ſolui homines voti & iuriſiurandi nexu, quam eos tanto expoſitos manere periculo, quo votum, iuſiurandum, & promiſſa pertingant. Quare cum ratio naturalis præſcribit, votum, iuſiurandum & promiſſa cum iure naturali, vel communi & meliori bono pugnare, relaxatione legis nulla opus eſt, ſed iuris declaratione: At quando lex naturalis ſuadet, votum, iuſiurandum, & promiſſum valere quidem, ſed poſſe haberi rationem boni communis; ſicque poſſe votum, iuſiurandum, vel promiſſa diſſolui, quia poteſt commune bonum præferri eiuſmodi obligationibus dictis, tunc opus eſt relaxatione, non declaratione, aut interpretatione iuris. Pari modo, vltimæ teſtatorum voluntates iuſtis de cauſis Principum auctoritate mutantur: non quia ratio naturalis imperet, vt mutentur; ſed quia ſuadet poſſe eas Principis beneficio mutari,
1.Cor.7. Ita Paulus docuit coniugium inter homines a Chriſti religione alienos contractum, vno eorum ad Chriſti fidem conuerſo poſſe dirimi, ſi alter in impietate perſiſtens renuat in matrimonio citra Chriſti iniuriam permanere: tunc enim Apoſtolus & Eccleſia matrimonium diſſoluit ob commune omnium bonum: Non quod ratio naturalis præſcribat eo ipſo coniugium eſſe diſſolutum, tunc enim relaxandi iuris nulla eſſet neceſſitas: ſed quod ſuadeat poſſe Eccleſiam, boni communis habita ratione, matrimonium dirimere. Denique ratio naturalis quædam vt facienda præſcribit & imperat, & in his votum, iuſiurandum, & promiſſa non valent. Quædam vero non præcipit, vt fiant: ſed ſuadet ac monet ea fieri poſſe: & in his votum, iuſiurandum & promiſſa facta rata ſunt & firma, ſed pontificia auctoritate dirimi poſſunt. Sed quanam auctoritate Pontifex votum & iuſiurandum relaxat, humanane an diuina? Auctoritate nimirum ordinaria, qua eſt à Chriſto domino tamquam vicarius in Eccleſia relictus, haſce obligationes vinculaque diſſoluit. Dices, vnde conſtat Pontificem à Chriſto hanc habuiſſe poteſtatem, qua votum & iuſiurandum diſſoluat? Id conſtat traditione & vſu communi totius Eccleſiæ. Si roges iterum vbinam a Chriſto Domino Romanus Pontifex huiuſmodi poteſtatem accepit. Reſpondeo, eo ipſo quo eſt Vicarius Chriſti conſtitutus creditur accepiſſe poteſtatem, qua Chriſti Domini vice votum & iuſiurandum iuſtis de cauſis diſſoluat. Item, quia dictum eſt Petro, tibi dabo claues regni cœlorum, & quidquid ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cælis, & quidquid ſolueris ſuper terram, erit ſolutum in cælis. ergo quem ipſe legitime voti, vel iuriſiurandi vinculo ſoluit, Deus quoque ſoluit in cælis.

Quæres deinde, an ciuiles Principes poſſint voti & iuriſiurandi vinculū relaxare? Si quidē poſſunt etiā illi vltimas teſtatorum voluntates mutare. Reſpondent quidam, Eccleſiam ſibi reſeruaſſe voti, & iuriſiurādi relaxationē: quomodo etiā reſeruauit ſibi cauſas ad matrimonium pertinentes quia matrimonium eſt ſacramentū. Eccleſia vero niſi hoc ius ſibi reſeruaſſet, poſſent Principes votum & iuſiurandum dirimere: quemadmodum & Principes qui Gentibus dominantur, eis ſubiectos voti & iuriſiurādi religione & vinculo ſoluunt. Sed horum ſententia mihi certe minime probatur. Quare dicendum exiſtimo, penes Eccleſiam tantum eſſe poteſtatem votum, & iuſiurandum relaxandi, & dirimendi. quoniam votum eſt promiſſio Deo facta, & iureiurando Deum, vt teſtem adhibemus, at Deo factam promiſſionem, vel homini iuſiurandum interpoſitum, nemo poteſt diſſoluere niſi auctoritate ſibi diuinitus conceſſa, quam auctoritatem habet Eccleſia a Chriſto domino inſtituta; non autem Principes ciuiles, qui a populis iure gentium creantur: eſt poteſtas ſpiritualis, & Eccleſiaſtica, non profana & ciuilis, & proinde extra Eccleſiam, & Eccleſiaſticos præfectos non eſt. Vltimæ verò voluntates teſtatorum, & promiſſiones factæ hominibus, & ceteræ contractæ inter homines obligationes poſſunt auctoritate Principum ciuilium mutari, & reſcindi, cùm eæ non ſint promiſſiones Deo factæ. Ex quo fit, vt matrimonium, quod eſt inter Chriſtianos contractum, nequeat Principum auctoritate diſſolui; quamuis, vt ſuo loco dicetur, ſi ratum ſit nondum conſummatum, poſſit iuſtis de cauſis pontificia auctoritate dirimi, at matrimonia inter Paganos inita, quia tantummodo contractus ſunt humani iure naturali facti, auctoritate Principum, ſi iuſta cauſa ſubſit, mutari, & variari queunt.

Quintò Quæritur, An quæ ſunt iuris, vel legis naturalis, ſint abſolute, & ſimpliciter immutabilia? Plane ſunt immutabilia. Sic enim dicitur in inſtitu. de iure naturali, Gentium, & Ciuili, § Sed & naturalia: & in iure Canonico diſt. 5. c. Hæc quæ: & idem docuit Ariſtoteles 5. Ethi. cap. 7. his verbis: Quemadmodum in naturalibus aliqua ſunt immutabilia, quæ nunquam prorſus mutantur, aliqua vero aliquando variantur. exempli gratia, idem inquit Ariſtoteles, naturale eſt dexteram eſſe ſiniſtra robuſtiorem & tamen aliquando experimur ſiniſtram eſſe dextera valentiorem. Idem in moribus apparet: nam iuris naturalis eſt depoſitum ſuo domino reddere: quod aliquando mutatur: non enim inſano, & furioſo reddenda ſunt arma depoſita.

Quæſtio autem propoſita in eo præcipuè conſiſtit, vnde fiat, vt aliqua iuris naturalis præcepta ſint penitus immutabilia, alia verò mutationi ſubiecta? rurſus, cur eorum præceptorum aliqua relaxari queant, alia non item. nam quicquid eſt iuris naturalis, per ſe eſt bonum, vel malum: & quia ſuapte natura tale eſt, ideo præcipitur, aut prohibetur. Sed quod eſt per ſe bonum, vel malum, variari non poteſt, veluti quod eſt per ſe verum, nequit non eſſe verū. Reſpondeo: inter ea, quæ ad ius naturalē pertinent, plurimum intereſſe. nam quædam ſunt, quæ generaliter bonitatis, vel prauitatis materiam continent, nimirum hæc quæ ſubijciam: Bonum eſt amplectendum: Turpe fugiendum: Amanda eſt, & colenda Virtus: Caſte, ſiue honeſte viuendum, nemini nocendum. Prudenter agendum: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Et hæc quidem, quia generalia ſunt rerum agendarum, & fugiendarum principia, ſunt prorſus immutabilia; ita vt nullo vnquam tempore, nullo loco, nulloque rei euentu ea mutari queat. Alia itidem ſunt penitus immutabilia, quia debitum Dei amorem, & cultum præſcribunt, & alijs deferri prohibent: qualia ſunt duo illa præcepta primæ tabulæ a Theologis ſic dicta, quæ Scotus appellauit omnino indiſpenſabilia. nam hoc ipſo quod Deus eſt, & vnus rerum omnium Dominus ſupremus, conſequitur eſſe amandum, & colendum ante omnia. nec diuinum cultum, & honorem eſſe vlli alteri tribuendum: Nec eſſe vane per Deum iurandum. Alia vero ſunt iura naturæ mutabilia, quia aliquando eorum materia cum ſalute, incolumitate, pace & bono communi, mutato rerum ſolito curſu & euentu, & variatis rerum circumſtantiis pugnat, & proinde ipſius quoque legis naturalis præſcripta mutantur, quia cōmune bonū priuato anteponitur. Hac ratione ſontes necantur: parentibus patriæ proditoribus, & hoſtibus, debita olim pietas, obſeruātia denegatur: introducta ſunt bella, quibus pueri, infantes, & ceteri innocentes plerūque trucidātur. Inductæ quoq. captiuitates, ſeruitutes: eodē modo arma furioſo depoſita denegamus, promiſſa reſcindimus. Aliquando etiā quæ ſunt iuris naturalis, bono ſpirituali aduerſantur, & idcirco nos tenere deſinunt, quia ſpirituale bonum bono quoq. corporali meritò anteſertur. Vtar exemplis: quia Baptiſmus eſt ſimpliciter neceſſarius ad ſalutem paruulorum æternam: inde efficitur, vt paruulo de uita periclitante, debeam eum ſacro baptiſmate abluere, etiam cum meæ ipſius corporalis vitæ periculo. Ita, & Parocho, cui eſt animarum ſalus commiſſa, facienda propriæ vitæ iactura eſt tempore ſæ-

re ſæ-

ſæ ſæuientis peſtis, vt ſubditis ſuis, quibus egent, Sacramenta miniſtret, niſi officio ſuo deeſſe velit, & animarum quæ ipſius fidei, & curæ creditæ ſunt facere iacturam. Qua etiam lege medicus teneretur, curandi ſcilicet peſte laborantes, & ægrotos viſendi, & iuuandi, cum probabili etiam ſuæ vitæ diſcrimine, vt commune Reipublicæ bonum, & commodum priuato anteponeret ſuo. Ita &, ſi moriendum mihi eſſet, vt alios in fide, & religione Chriſtiana continerem, & confirmarem, vel vt alios per ignorantiam, errorem, vel infirmitatem peccantes docerem, monerem, atque corrigerem, eorum ſalus æterna, vita mea, & ſalute temporali carior, & antiquior eſſe deberet.

Aliqua præterea quæ ſunt iuris naturalis, poſſunt ſaltē auctoritate diuina relaxari, quia ſilicet Deus id poteſt boni ſupplere, ad quod eiuſmodi iura, & præcepta referuntur: qualia ſunt à nobis ſuperius dicta, Perpetuitas coniugij, & vnitas vxoris. Aliqua inſuper quæ legis naturalis propria ſunt, auctoritate Pontificia mutari, & ſolui queunt, ob commune bonum facilius tuendum, & conſeruandum. Ad eundem quoque modum quædam iura naturæ, Principū ciuilium auctoritate mutantur, ob communem Reipublicæ ſalutem, & bonum: in ijs enim, vt ante iam dixi, non lex naturalis, ſed legis naturalis materia mutatur rerum circunſtantijs variatis.

Ex his omnibus perſpicitur, iura naturalia eſſe quidem per ſe immutabilia, hoc eſt, talia, ut obiecto, fine, & circunſtantijs debitis permanentibus, mutari nequeant: ijs verò ex toto, vel ex parte variatis, mutari queant. Exemplum ſit: Res aliena capi, & vſurpari non poteſt: cum quis tamen extrema egeſtate premitur, ne omninò pereat, poteſt tuta conſciētia alienum ſibi capere, vti extremam inopiam ſubleuet ſuam. Depoſitum reddi domino debet; ei tamen iam furioſo arma depoſita minimè ſunt reddenda. Nemò ſine culpa eſt ſuis bonis ſpoliandus; & tamen lege vſucapionis, & præſcriptionis multi abſque vllo delicto, rerum ſuarum dominio priuantur, vt lites, & controuerſiæ terminentur, & ne dominia bonorum incerta reddantur. Quare cum duo iura naturalia ſibi inuicem aduerſantur, quorum alterum arctioris, & ſtrictioris eſt vinculi, ſeruandum id eſt, quod nos arctius tenet, & obligat.

Sextò Quæritur, An omnia Decalogi præcepta ſint legis naturalis? Communis eſt ſententia omnium Theologorum, in 3. d. 37. eſſe legis, atque iuris naturalis præcepta. Notandum tamen eſt, tertium Decalogi præceptum, illud nempè: Sabbata ſanctifices: partim eſſe legis naturalis, partim diuinæ, & ſcriptæ. Eſt quidem legis naturalis, quatenus præcipitur nobis, vt aliquo tempore, non tamen certo, & definito à ceteris omnibus ſeruilibus operibus ceſſemus, & ſacris diuiniſque rebus ſtudeamus: eſt verò diuini iuris, & ſcripti, quatenus imperatur nobis, vt certum diem ad id conſtituamus: ac proinde eiuſmodi præceptum quatenus lege naturali præſcriptum, non eſt veteris legis abrogatione antiquatum, ſed quatenus eſt iuris diuini, & ſcripti. Sabbato enim dies Dominica ſucceſſit, dum pro Sabbato diem dominicum piè, & religioſè colimus.

Septimò Quæritur, An fidei, ſpei, charitatis, & pœnitentiæ præceptum pertineat ad legem naturalem, an vero diuinam, & ſupernaturalem? Sciendum eſt, præceptum Fidei eſſe, quo iubemur tanquam vera, & certa credere, quæ ex teſtimonio nobis diuino ſunt Prophetarum, & Apoſtolorum miniſterio patefacta. Præceptum ſpei eſt, quo nos expectare, & ſperare oportet, quæ ad ſalutem noſtram pertinent ſempiternam, quatenus ſunt nobis à Deo promiſſa, & poſtea eius munere recipienda, vt præmia laborum, & operum, quæ dum viuimus, diuinæ gratiæ beneficio, & dono præſtamus. Præceptum charitatis eſt, quo debemus Deum propter ipſum, ante, & pluſquam omnia tamquam amicum nobis amicitiæ diuinæ vinculo, & nexu coniunctum diligere, ob bonitatem nempè, qua bonus in ſeipſo, & per ſeipſum eſt, & noſter amicus, gratiæ, & gloriæ autor, & dator. Pœnitētiæ præceptum eſt, quo debemus Deo pro peccatis ſponte noſtra commiſſis ſatisfacere amore, & charitate ipſius Dei, quem noſtris peccatis offendimus.

Theologi igitur quattuor huiuſmodi præcepta ſupernaturalia, & diuina appellant, non ſolùm quia non niſi ſingulari Dei munere, & auxilio ea obire, & exequi poſſumus: ſed etiam quia ſunt præcepta de rebus, quæ non niſi Deo patefaciente cognoſcuntur, & quibus ad finem ſupernaturalem dirigimur, atque perducimur. Quoc itca licet iuris naturalis ſit, Deo eſſe credendum, in eo ſpem ponendam, & eum propter ipſum, ante, & pluſquam omnia eſſe diligendum, eo quod ſit omnium bonorum primum, & ſummum: de peccatis ſpontè commiſſis dolere, & Deo ſatisfacere: attamen iuris eſt ſupernaturalis, ea credere, quæ fides Catholica docet, & a Deo expectare, quæ ad ſpem, vt eſt virtus Theologica, pertinent; & ea amare, ad quæ nos charitas mouet, & incitat: Deo pro peccatis ipſius amore, & charitate ſatisfacere. Nam fide credimus, quæ in ſacris litteris diuinitus ſunt patefacta: & ſpe expectamus nobis eſſe reddenda, quæ ſuis cultoribus, & amicis in ſacris litteris Deus ipſe promiſit, & charitate diligimus, vt amicum noſtrum, Deum trinum, & vnum, gratiæ auctorem, & cæleſtium æternorumque bonorum largitorem: & pœnitentia, de peccato dolemus, & pro eo diuinæ iuſtitiæ ipſius Dei amore, & charitate ſatisfacimus.

Octauò Quæritur, Quænam lex fuerit ea, ſub qua ante legem Moſis ſcriptam Mundus vixit, & cuiuſnam legis obſeruatione, tunc homines coram Deo iuſti ac probi effecti ſint, & tandem ſalui? communis eſt Theologorum ſententia, tunc temporis homines ſub lege naturali vixiſſe: quæ ſententia quo pacto intelligatur, non eſt explicatu difficile. Obijciet aliquis, multa quæ ad legem Moſis ſcriptam ſpectant, iuſtos illius temporis homines piè & religioſe ſeruaſſe. Nam eo tempore videtur fuiſſe Sabbati celebritas. Geneſ. 2. dicitur: Deus benedixit diei ſeptimæ, & ſanctificauit illum. Vbi coniunctio &, non inuſitato ſcripturæ more, aut ſumitur pro, id eſt: vt verbo ¶ ſanctificauit ¶ ſcriptura explicaſſe videatur quod ante dixerat ¶ benedixit ¶ aut ſumitur pro coniunctione cauſali, ita vt ſenſus ſit: Benedixit diei ſeptimo, nam ſanctificauit illum, hoc eſt, ſeparatum à ceteris diebus & diuinis vſibus deſtinatum, ſanctum ac celebrem haberi voluit. Geneſ. 4. Abel & Cain obtulere primitias, primos ſcilicet ſuorum bonorum fructus. Geneſ. 7. munda animalia ab immundis diſtinguuntur, & ex mundis, ſeptena ſunt in arcam ingreſſa, ex immundis bina. Geneſ. 9. conceditur homini vſus carnium, ac ſubiungitur: ¶ excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis. ¶ Ergo id temporis datum fuit præceptum de abſtinendo à ſuffocati animalis, ſiue ſanguinis eſu. Geneſis 14 Abraham ſpoliorum, quæ de hoſtibus bello victis ceperat, decimas obtulit Melchiſedecho ſacerdoti. Geneſ. 17. Abrahæ quoque datum eſt diuinitus præceptum circumciſionis, & Geneſ. 15. cum Abraham immolaſſet quadrupedes animantes & & turturem & columbam, quadrupedes diuiſit, volucres non ſecuit. Geneſ. 38. mortuo primogenito Iudæ, relictam ſine liberis vxorem ſecundus filius in matrimonium duxit, vt ſuſcitaret ſemen fratri ſuo. Ibidem Iudæ auctoritate, Thamàr condemnatur ad ignem, eo quod cum deſponſa eſſet tertio eius filio, adulterium admiſiſſe putabatur. Atqui, omnia hæc, ſcriptæ legis præcepta fuerūt, & tamen eo tempore obſeruabantur: non igitur homines ſub ſola naturæ lege viuebant. Tunc etiam peccatum originis a primo parente tranſmiſſum in poſteros, aliquo adhibito remedio expiabatur, quod lege naturali inſtitutum non erat, ſed diuina. Poſtremo, homines ea ætate non ſine fide Chriſti venturi, peccatorum veniam, iuſtitiam, & ſanctitatem conſequebantur: ergò non ſub lege naturæ tantummodo, ſed ſub lege etiam Chriſti viuebant.

Hugo lib. de Sacram. 9. c. 1.

Inter ſcriptores duæ ſunt de Sabbati obſeruatione, & de mundorum animantium ab immundis diſtinctione, ſententiæ variæ, & diuerſæ. Aiunt quidam, Sabbati cultum, & venerationem id temporis nullam fuiſſe, nullam item mundorum ab immundis differentiam. quare quod dicitur Geneſ. 2. de die Sabbati ¶ Et ſanctificauit illum. ¶ Volunt dictum eſſe per Occupationem, non quod tunc coli coeperit dies Sabbati, ſed poſtea. Pari quoque modo Geneſ. 7. illud de mundis, & immundis animantibus, dictum eſſe per eandem figuram Occupationis intelligunt, vt munda dicta ſint animalia, quæ poſtea lex per Moſem data, ab immundis diſcreuit. Porrò alij ſentiunt hæc ante legem quidē Moſis ab illis patribus antiquis obſeruata fuiſſe, at in Aegypto apud Hebræos in obliuionem, & deſuetudinem veniſſe. Sed certè quicquid ſit de his duobus præceptis: de ceteris, quæ è ſcriptura produximus; non eſt dubitandum, illis temporibus ea fuiſſe ſeruata. Quare dicendum arbitror, totum illud tempus ante ſcriptam legem Moſis, tribui legi naturali: quia etſi multa, quæ poſtea lex ſcripta conſtituit, eo tempore ſeruarentur, ſeruabantur tamen illa non vi alicuius ſcriptæ ac poſitæ legis, ſed more, & inſtituto Ma-

to Ma.

to Maiorum. Primi enim homines ſuis liberis, ac poſteris multa exemplo, inſtitutione, ac more tradiderũt. Item, quamuis etiam Abrahæ fuerit Circunciſionis præceptum diuinitus datum, nihilominus totum illud tempus dicitur ſub lege naturæ fluxiſſe; non quia nullum aliud præceptũ ſeruaretur niſi legis naturalis; ſed quia nondum erat lex Moſis ſcripta. Hinc etiam apparet, quo pacto ſub lege naturæ mundus tunc temporis vixiſſe dicatur; cum tamen peccatũ originis in paruulis nõ niſi aliquo remedio, quod diuina inſtituiſſet prouidentia, deleretur; & homines, non fierent iuſti, & ſancti abſque fide Chriſti venturi, quoniam etſi præceptum Fidei fuerit, quo aliquid ſupernaturale credere homines cogebantur, lex tamen ſcripta non erat. Dicitur ergo illud tempus fuiſſe legis naturalis, quia magna ex parte ſub ea lege viuebatur, quamuis aliqua diuini, ac ſupernaturalis iuris præcepta ſeruarentur, vel inſtituto, & conſuetudine Maiorum, vel iuſſu etiam Dei. Quare nullo vnquam tempore per ſolam legis naturalis obſeruationẽ homines facti ſunt iuſti coram Deo, ſed per fidem, gratiã, & merita Chriſti Domini, quem tunc venturum eſſe credebant.

De lege diuina veteri, & noua. Cap. II.

QVæritur primò, quæ lex, Diuinæ nomine intelligatur? Dicimus, Diuinam legem vocari, quam Deus proxime per ſeipſum impoſuit: nam hac ratione a naturali lege diſtinguitur, quòd hanc Deus tanquam naturæ auctor conſtituit, vnde eam per naturam condit, ac ponit; at Diuinam legem, non per naturam, ſed præter, & ſupra naturam tradit. Verbi gratia; iubet Deus parentibus honorem deferre, egentium inopiam ſubleuare, depoſitum reddere, cuique ſuum ius tribuere: ſed hæc per ipſam rationis, & intelligentiæ humanæ naturam præſcribit, ac præcipit. at quod decima bonorum pars Sacerdotibus ſoluatur, quod octauo die infans circumcidatur, quod ſacra Baptiſmatis vnda abluamur, non per naturam, ſed per legem datam, nouam, aut veterem, Deus ipſe imperauit.

Secundò Quæritur, Quo pacto lex vetus a Deo data eſſe dicatur; cum tamen etiam in Scripturis legamus eſſe datam per Angelos, & eſſe latam à Moſe? cum Ezechielis itidem 20. dicatur eſſe lex non bona? ait enim Deus de Iudæis: Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus nõ viuent: & Petrus iugum appellat, quod nec nos, inquit, nec patres noſtri portare potuimus. Dicimus, eam legem eſſe datam à Deo, miniſterio tamen Angeli, qui nomine, & auctoritate Dei cum Moſe loquebatur, & quia Deum ipſum referens, eius vice, & munere fungebatur, paſſim in ſacris litteris Dominus perhibetur. Et quia deinde Moſes legem latam à Deo, miniſterio Angeli acceptam, populo promulgauit, tradidit, explicuit, ſcripſit, ideò dicitur lex Moſis.

Act. 7.
Gal. 3.
Act. 15.

Eorum verò, quæ protulimus ex Ezechiele verborum ſenſus hic eſt. Comminatur Deus ſe grauiter puniturum populum ſuum, eo quod eius præcepta neglexerit, leges, & iura perfregerit: Et ideò, inquit ¶ dedi ¶ præterito pro futuro ſumpto, ideſt, dabo eis præcepta non bona, quaſi dicat, Tradam eos in manus, & poteſtatem dominorum, qui eos durè, & acerbè tractent, & imponant eis tributa, & onera grauia, leges aſperas, & intolerabiles. ¶ Et iudicia, in quibus non viuent. ¶ Hoc eſt dicere; Quia mea præcepta ſeruare noluerunt, quorum obſeruatione hac vita fruerentur, ſi vellent; ideò ſubijciam eos ſeruituti eorum, qui ipſis præcepta dabunt, quorum tamen obſeruatio non dabit eis, quam tantopere vitam deſiderant. Petrus verò Apoſtolus iugum ipſam legem appellat: quia quid faciendum, quid fugiendum, docebat quidem illa, auxilium verò, & opem ad bonum faciendum, & malum deuitandum minime præſtabat.

Tertiò Quæritur, Quot genera Præceptorum lex vetus contineret? Tria præceptorum genera; quorum alia ad ſingulorum vitam, & mores componendos, & formandos pertinebant, & ideo Moralia dicuntur: Alia verò ad Cæremonias, & ritus religionis, qua debitus Deo cultus honor, & veneratio defertur: & vocantur Cærimonialia præcepta: Alia denique ſpectabant ad bonam Reipublicæ adminiſtrationem ciuilem, quibus humana ciuitatis ſalus, pax, & tranquillitas conſeruatur, & hæc Iudicialia præcepta nominantur. Quo fit, vt in ſacris literis ſæpè hæc tria coniungantur: Præcepta, Cæremoniæ, Iudicia. Primum, (vti diximus) ad mores refertur: Secundum, ad ritus, & cæremonias ſacrorum: Tertium, ad ciuilem populi gubernationem. Omnis enim bene inſtituta Reſpublica tria præceptorum genera continet: alia quidem, quæ ad ſingulorum ciuium mores; alia, quæ ad Religionem, alia, quæ ad Rempublicam pertinent.

Quartò Quæritur, An lex vetus eam colentibus, & ſeruantibus tantummodo temporaria, ſiue terrena, vti præmium, & mercedem promitteret? Olim Fauſtus Manichæus legem veterem reſpuebat, quia terram tantùm, non cælum promittebat. Cui Auguſtinus reſpondet libro quarto contra Fauſtum, capite ſecundo: Temporalium quidẽ, inquit, rerum promiſſiones teſtamento veteri contineri, & ideò vetus teſtamentum appellari, nemo noſtrum ambigit; eo quod æternæ vitæ promiſſio, regnumque cælorum ad nouum pertinet teſtamentum: Sed in illis temporalibus, figuras fuiſſe futurorum, quæ implerentur in nobis, in quos finis ſæculorum obuenit, non ſuſpicio mea, ſed Apoſtolicus intellectus, dicente Paulo, cum de talibus loqueretur: Hæc omnia figura noſtri fuerunt. Et iterum: Hæc omnia in figura contingebant illis. Non ergò vetus teſtamentum, ad conſequendas illas promiſſiones, ſed ad intelligendas in eis noui teſtamenti prænũtiationes, accipimus. Idem Auguſtinus libro 18. de Ciuitate Dei cap. 11. ait: Vetus dicitur teſtamentum, quia promiſſiones terrenas habet: & per Ieſum Chriſtum futurum fuerat teſtamentum nouum, quo regnum cælorum promitteretur: hunc enim ordinem ſeruari oportebat. Sicut in nouo quoque homine, qui in Deum proficit, id agitur, quod ait Apoſtolus: vt non ſit prius, quod ſpiritale eſt, ſed quod animale, poſtea verò ſpiritale. Hæc ille. Sed hæc veteris, & noui teſtamenti differentia, non eſt ſic intelligenda, vt vetus teſtamentum cultoribus ſuis ſolùm terrena promitteret, aut tanquam vltimum bonorum operum præmium: Sed quòd lex vetus terrena bona promittebat, quibus ad eius obſeruationem inuitabat, alliciebat, & mouebat hominum voluntates. Solet enim quiſque talibus promiſſis incitari, & flecti. Contra verò, lex noua, potiùs hortatur homines ad paupertatem, & bonorum temporalium abdicationem, ad honoris, dignitatis, & potentiæ contemptionem. Lex vetus ipſam obſeruantibus promittebat vitæ longitudinem, liberorum procreationem, fructuum è terra naſcentium vbertatem, & copiam, terram melle, lacte, frumento, vino, & oleo abundantem. At non obtemperantibus legi, comminabatur huius quoque vitæ mala, & incommoda, vt ſic deterrerentur à malo. Vndè idem Auguſtinus in libro cõtra Adimantium Manichæi diſcipulum, capite tertio docet, in veteri quoque teſtamento apud Iſaiam Prophetam promitti ſpadonibus eadem, quæ in nouo teſtamento Eunuchis promittuntur a Chriſto. Nam ſicut Chriſtus dicit eſſe quoſdam, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum; ſic Iſaias dicit: Hæc dicit Dominus Eunuchis, qui cuſtodierint præcepta mea, & elegerint ſibi, quæ ego volo, & capaces fuerint teſtamenti mei, dabo illis in domo mea, & in muro meo locum nominatiſſimum, meliorem multò filiorum, & filiarum: nomen æternum dabo illis, neque vnquam deerit. Et ſubiungit Auguſtinus: Certis quibuſdam vmbris, & figuris rerum ante Domini aduentum, ſecundum mirabilem, atque ordinatiſſimam diſtributionem temporum populus ille tenebatur, qui teſtamentum vetus accepit. Tanta prædicatio, & prænuntiatio noui teſtamenti eſt, vt nulla in Euangelica, atque Apoſtolica diſciplina reperiantur quamuis ardua, & diuina præcepta, & promiſſa, quæ illis etiam libris veteribus deſint. Hæc ibi, quæ poſtea idem Auguſtinus libro 1. Retractationum ca. 22. ſic corrigit: Quod dixi, vt nulla in Euangelica, atque Apoſtolica diſciplina reperiantur, quamuis ardua, & diuina præcepta, & promiſſa, quæ illis etiam libris veteribus deſint; addendum erat, atque dicendum: Vt penè nulla in Euangelica, atque Apoſtolica doctrina reperiantur, quamuis ardua, & diuina præcepta, quæ illis etiam libris veteribus deſint. Quid eſt enim, quod in ſermone Euangelico in monte Dominus dicit: Audiſtis quia dictum eſt antiquis hoc. Ego autem dico vobis hoc; ſi nihil ipſe ampliùs præcepit, quàm præceptum eſt in illis veteribus libris. Deinde regnum cælorum illi populo fuiſſe promiſſum, non legimus in his, quæ promiſſa ſunt lege data per Moſen in monte Sinai. Proindè ſi figuræ diſcutiantur, omnia ibi Prophetata reperientur, quæ ſunt præſentata, vel expectãtur præſentanda per Chriſtum. Veruntamen propter

1. Cor. 10.
1. Cor. 15.
Iſa. 56.
Matth. 25.

quædam

quædam præcepta non figurata, ſed propria, quæ non in
veteri teſtamento, ſed in nouo inueniuntur, parcius, & mo
deratiùs diceretur, penè nulla hic eſſe, quæ non ſint, & il-
lic. Hactenus ex Auguſtino. Dubitari non poteſt, quin
in Pentateucho, hoc eſt, in quinque libris Moſis, ſpiritualia
bona, licet non tam manifeſte, quam in nouo teſtamento
Gen. 15. promittantur. Nam de Abraham ſcriptum eſt: Credidit
Abram Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam: & bis, aut
Gen. 12. ter dictum eſt illi: In ſemine tuo benedicentur omnes gen
Gen. 17. 18. tes, quod explicauit Apoſtolus: In ſemine tuo, inquit, qui
22. eſt Chriſtus. Abrahæ quoque dixit Deus, Ego protector
Gal. 3. tuus ſum, & merces tua magna nimis, quaſi dicat, Ampliſ-
Gen. 15. ſima te manet tuæ fidei, & obedientiæ merces, qui meo
auxilio fretus reges potentiſſimos deuiciſti. Deindè, dubi-
tari nequit, in alijs quoque veteris teſtamenti libris ſpiri-
talia bona promitti; homineſque eam legem fide, obediē-
tia, & charitate colentes, & ſeruantes, fuiſſe donatos gra-
tia Dei, qua iuſti coram Deo fierent, & huius mortalis vi-
tæ vinculis exoluti, impiorum pœnas euaderent, vt tandè
promiſſo, & deſtinato tempore cum Chriſto Domino in
Pſal. 111. cælum euolarent. Vndè illud regij prophetæ, In memo- B
Tob. 12. ria æterna erit iuſtus; & Tobiæ Senioris, Filij Sanctorum
ſumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus eſt
his, qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo; Idem ſupra
Tob. 4. dixerat; Eleemoſyna ab omni peccato, & a morte liberat,
& non patietur animam ire in tenebras. Eodem tendit il-
Sap. 5. lud Sapientiæ: Stabunt iuſti in magna conſtantia aduer-
ſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, & reliq. Eodem quoque il-
Iob 19. lud Sancti Iob: Scio, quod Redemptor meus viuit, & in
nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & ruſum circum-
Dan. 12. dabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Daniel
itidem: Multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, vi-
gilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium, vt
Act. 23. videant ſemper. In Actis etiam Apoſtolorum Sadducæi
perhibentur negaſſe reſurrectionem mortuorum, quam
cæteri Iudæorum credebant. Differentia itaque, quam
inter vetus teſtamentum, & nouum Auguſtinus conſtituit,
eſt, quod Moſes in lege a Deo data terrena bona propone
bat, quibus incitaretur, ac moueretur populus ille ad eam
cuſtodiendam, & implendam: comminabaturque huius
vitæ mala, quibus à legis contemptione auocaretur. Sub C
typis verò, vmbris, & figuris ſpiritalia, & æterna bona lex
illa continebat. At in noua lege Chriſtus nos excitat, ac
mouet ad eam ſeruandam, promittendo planè, & apertè
ſine typis, & vmbris bona ſpiritualia, cæleſtia, & ſempi-
terna.

De Legibus, & Præceptis Hebræo populo in lege veteri datis, primùm generatim, deinde ſpeciatim. Cap. III.

PRimò Quæritur, Quot genera Præceptorum in vete-
ri lege ad religionis, diuinique cultus cærimonias, ac
ritus pertinuerint? S. Thomas 1. 2. q. 101. art. 4. ea omnia
præcepta reuocat, & contrahit ad quattuor. Alia, inquit,
ſunt data præcepta de Sacrificijs alia de Sacris, alia de Sa-
cramentis, alia de obſeruantijs. Sacrificia appellat, quibus
res aliqua ad eſum apta Deo offerebatur, in qua ſacri ali-
quid fiebat. Sacramenta verò, quæ ſigna erant rei alicuius D
ſacræ, vt fuerūt Circūciſio, immolatio agni Paſchalis, Vn-
ctio, & conſecratio Pontificis. Sacra, nominat ille, res vn-
ctione, vel conſecratione, ſacris, ac diuinis vſibus deſtina-
tas: cuiuſmodi res fuerunt tabernaculum, templum, altа-
re, arca fœderis, vaſa, veſtes Pontificum, vel Sacerdotum,
dierum feſtorū celebritates. Obſeruantias vocat ea, quæ
in alijs rebus obſeruabantur; vt erant cibi mundi ab immū-
dis diſcreti, ieiunia Nazaræorū, vota, & alia generis euſ-
dem. Sed ſanè parum refert his, an illis nominibus hæc, &
alia vocentur, modo intelligamus præcepta Cæremonia-
lia dici, quæcumque ad religionem Deo debitam pertine-
bant, qualia erant ſacrificia, & cætera, quæ actione aliqua
res ſacræ, id eſt, Diuinis vſibus deputatæ reddebantur, quā
tum aliæ ad perſonas, aliæ ad loca, aliæ ad dies certos, &
tempora, aliæ ad vaſa, & veſtes, aliæ ad certas actiones recto
ordine ſpectabant.

Secundò Quæritur, An præcepta veteris legis ad ſacras
Cæremonias pertinentia, rerum futurarum ſolùm ſignifi-
cationem continerent, an verò etiam cauſam aliquam hi- A
ſtoricam, & litteralem? Quidam cenſent, multorum præ-
ceptorum non fuiſſe cauſam aliquam litteralem, ſed tan-
tùm myſticam: ita vt Deus multa fieri iuſſerit ob ſolam ſi-
gnificationem rerum futurarum. At S. Thomas 1. 2. q.
102. ar. 2. docet in huiuſmodi præceptis, & fuiſſe typos, &
vmbras rerum futurarum, & etiam cauſam aliquam lite-
ralem, & hiſtoricam: nam idem eſt de his præceptis, quod
de cæteris veteris teſtamenti hiſtorijs; at hiſtoriæ fuerunt
res in illo vetere populo vere geſtæ, & fuerunt vmbræ, &
figuræ rerum futurarum. Ea item præcepta, præterquam
quod data ſunt ad res futuras adumbrandas, fuerunt etiam
tradita ad Iudæorum populum in vero Dei cultu, & reli-
gione debita continendum. Præterea, quamuis aliquorum
præceptorū lateat nos aliquando cauſa literalis, & hiſtori-
ca; non continuo tamen inde efficitur, vt nulla ſit: multa
enim ſunt, & fiunt in natura, quorum cauſas, & rationes
ignoramus. Quis enim neget, Circumciſionem eſſe in-
ſtitutam tanquam ſignum, quo Iudæi à gentibus diſcerne-
rentur. Nam etiamſi data ſit tanquam typus quidam, &
figura Baptiſmi, & tanquam ſignum, quo Hebræi fidem
B Chriſti venturi profiterentur: nihilominus tamen, quia
Deus ſibi Hebræorum populum delegerat, voluit pariter
eos certo ſigno diſtingui, & diſcerni tanquam milites ei ad
militiam obſtrictos, & tanquam ciues in ſuum populum
receptos, & adſcriptos. Sic etiam voluit ſibi ſacrificia of-
ferri de animantibus, quæ immolarentur; vt ſignificaretur
morte animalium homines ſua peccata redimere: anima-
lia enim pro peccatis mactabantur; cùm tamen homines
ipſi peccando, non animalia, mortem mererentur. Sanguis
igitur animalium fuſus, typus erat, & figura ſanguinis Chri
ſti fundendi, & nihilominus erat quoque redemptio ſan-
guinis peccantium hominum, qui fundi deberet, ni eum
Deus pro ſua bonitate cum animalium ſanguine commu-
taſſet. Voluit etiam Deus, vt in templo menſa eſſet, in Leuit. 24.
qua duodecim panes ponerentur, qui octauo quoque die
renouarentur, vt nunquam deeſſent, nec tamen putreſce-
rent. Referebant duodecim illi panes, duodecim tribus
Iſraelis, quas ſingulari ſua prouidentia Deus alebat, & ſu-
ſtentabat, ſignificabant quoque cibum, quo Leuitæ, & Sa-
cerdotes Dei beneficio ſuſtentabantur. Voluit, & in tem-
C plo Arcam fœderis collocari; tum vt in ea lex ipſa aſſerua
retur; tum vt eſſet veluti parata ſedes, ex qua Angelus Dei
nomine loqueretur. Idem quoque de cæteris dicendum,
vt inferiùs explicabo.

Tertiò Quæritur, Quænam veteris legis præcepta vo-
centur Iudicialia? Ea omnia nimirum, quæ ad optimam
Reipublicæ adminiſtrationem pertinebant. Res enim pu
blica conſtat familijs, magiſtratibus, ducibus, & alijs priua
tis hominibus, tum liberis, tum ſeruis: conſtat etiam ho-
minibus quibuſdam Deo conſecratis, & alijs profanis. Sūt
& in ea aduenæ, externi, & peregrini, & incolæ, indigenæ.
Oportuit namque de his omnibus præcepta dari, quibus,
& familiæ gubernarentur, & Magiſtratus ſuo munere fun-
gerentur, & priuatorū quiſque in ſuo officio contineretur.

Quartò Quæritur, An cauſa reddi poſſit, ob quam ſin-
gula præcepta iudicialia tradita ſint illi populo? Quidam
arbitrantur, dictorum præceptorum nullam ſubeſſe cauſā
hiſtoricam, & litteralem, ſed tantùm typicam, ſiue myſti-
cam. Nam multa, inquiunt, præcipiuntur in veteri teſta-
mento, quæ, myſtica ſignificatione ſemota, videntur eſſe
D vilia, & ridicula; in quibus vnum illud eſt: Non alligabis os Deut. 25.
bouis triturantis: vt taceam cetera.

At enim S. Thomas 1. 2. q. 104. ar. 2. apertè docet, horū
etiam præceptorum cauſam hiſtoricam minimè defuiſſe,
tametſi ea non rarò nos latere videatur. Nam præcepta
fuerunt ad optimè eam Rempublicam gubernandam; ac
proindè cum moribus illius gentis congruentia, vt ſingula
tum poſtea docebo.

Quintò Quæritur, An iudicialia veteris legis præcepta
ad certa quædam genera, & capita reuocari queant? Reſ-
pondeo, poſſe ad quattuor, nempe ea quæ ſequuntur. Ete-
nim bona Reipublicæ adminiſtratio partim conſiſtit in
Principe, qui præeſt, cuius eſt non ſolùm dominari, ſed e-
tiam iura reddere, leges dare, Magiſtratus inſtituere, impe-
rare, prohibere, punire, partim in Magiſtratibus, quorum
eſt ſingulis ius dicere, lites componere, controuerſias diri-
mere, in ſontes animaduertere, innocentes abſoluere. Par-
tim in Ciuibus, ad quos pertinet, ſuo Principi, legibus, &
Magiſtratibus parere, & cum cæteris ciuibus pacem, hu-
manitatem, charitatem, beneuolentiam, concordiam ſer-
uare,

uare, & ſuæ familiæ benè præeſſe: partim etiam in externis hominibus, cuiuſmodi ſunt aduenæ, & peregrini. Vnde in lege veteri ſunt data præcepta de Rege, ac Principe, de Magiſtratibus, atq. Iudicibus, de priuatis ciuibus, item de externis, nimirum aduenis, & peregrinis. Item de ſeruis, ac liberis hominibus, de filijs, de parentibus, de propinquis, & de contractibus ineundis.

PRAECEPTA
De Rege eligendo, & creando. Cap. IIII.

PRimò Quæritur, Quænam fuerit prima, & antiqua gubernationis in Iſraelitico populo forma? Reſpôdeo; nuſquam præcepiſſe Deum populo ſuo, vt Regem eligeret & haberet. voluit potiùs per Iudices, & Sacerdotes, quam per Reges Rempublicam Iſraeliticam adminiſtrari. Nouerat nimirum Deus, nimiam Regum potentiam facile in ſæuitiam verti, & Reges ipſos à ſuis Maioribus degenerare, & tyrannos euadere. Gubernauit igitur Deus populũ à ſe electum, primùm ductu Moſi, qui principio ſine iudicibus, & Magiſtratibus volẽtem populum, ac Senatum ad conſilia vocabat; eiſdem iura reddebat. Poſteaocer ſui Iethro conſilijs, & monitis elegit ſeptuaginta duos Seniores, & ſingulis tribubus ſex, qui leuiora negocia curarent. Moſi ſucceſſit Ioſue populi dux, & Imperator. Deindè adminiſtrauit Deus eandem rempublicam opera, & miniſterio Iudicum, hoc eſt, Gubernatorum; hi enim dicebantur Iudices, quòd penes eos eſſet auctoritas, & poteſtas dicendi ius, & Rempublicam moderandi, ſed non niſi iuxta ipſius legis datæ præſcriptum. vnde eorum poteſtas non erat regia, & arbitraria, ſed iuxta Moſis leges, & inſtituta. Diademate aut ſceptro, ſicuti Reges, minimè vtebantur: Hæreditarij non erant, ſed partim conſilio, & auctoritate prudentum hominum creabantur, partim ſingulari Dei vocatione deſignati eligebantur: Bella ſuſcipiebant, gerebãt, ius dicebant, ſed in omnibus Moſis legem ſequebantur: tributa non imponebant, vt Reges: nihilque etiam, vt Reges, arbitratu ſuo iudicabant, ſed omnia, vti lex ipſa præſcribit, decernebant, & idcirco 1. Regum. 8. cum populus a Samuele Regem ſibi flagitaſſet, ne Gentibus, quibus hac etiã in parte inferiores videbantur, dixit Deus Samueli: Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi: non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Iudices enim Rempublicam adminiſtrabant ex præſcripto legis diuinitus datæ, Reges verò nutu, & imperio ſuo.

Secundò Quæritur, quæ eſſet ratio Reipublicæ adminiſtrandæ, qua per Iudices populus Iſraeliticus regebatur? Reſpondeo, eam fuiſſe mixtam ex Ariſtocratia, & Democratia: vnus quidem præficiebatur tanquam optimus, ſed promiſcuè ex populo, qui toti Reipublicæ præerat: at Monarcha, ſiue rex non erat, quia, vt dixi, non arbitratu ſuo, ſed ex legis præſcripto omnia facere debebat. Et quia ſi Iudices electione populi, vel ſaltem eius conſenſu creabãtur, eatenus erat quodammodo Democratia, qua ex populo aliqui præficiuntur, modò hi, modò illi. Et quia non niſi probi viri in Iudices eligebantur, ideo ſecundum eam partem erat quædam ratio Ariſtocratiæ, qua boni, ratione probitatis, & integritatis Reipublicæ præſunt.

Tertiò Quæritur, quænam fuerint præcepta de Rege creando tradita? Nequaquam præcepit Deus vt Rex Hebræis præficeretur; conſtituit tamen, vt ſi quando illi more Gentium Regem ſibi præficerent, eum deligerent cum octo, aut nouem conditionibus, quæ habentur Deuteronomij 17. Prima conditio ea fuit, vt nonniſi Dei conſilio, & nutu crearetur, nimirum, ne eſſet in populo ſeditio, dum Rex eligeretur. Secunda conditio: vt non externus, ſed Hebræus rex conſtitueretur: vt ſcilicet hac ratione Rex populum ſibi ſubiectum diligeret, & viciſſim diligeretur à populo, & ne ciues induceret ad alias leges aliamue religionem. Tertia conditio, vt cum regnum accepiſſet, non multiplicaret ſibi equos, nec amplum equitatum compararet. Ita fiebat, ne eſſet bellorum amator, ſed pacis, & quietis ſtudioſus, & omnis prorſus Iudæis tollebatur occaſio eundi in Ægyptum, vnde equi comparabantur. Quarta: ne multiplicaret ſibi vxores; ne hac videlicet occaſione nimium ille diſtraheretur à regni negocijs; & ne filios multiplicando, eſſet oneri populo. Quinta: ne auri argentiue copiam ſibi pararet, atque cumularet? id autem eò pertinebat, ne Rex populum expilaret, ſi auarus eſſet, & lucri cupidus. Sexta vt curaret ſibi deſcribi exemplar diuinæ legis quàm caſtigatiſſimum, hoc eſt, ad exemplar eorũ, qui erant legis periti, quales erant Sacerdotes, & Leuitæ; vt ſic ille aſſueſceret Deum ſuum timere, revereri, ac diſceret ſeruare omnia legis mandata, & quod rectum eſt, iudicare. Septima conditio: vt exemplar illud legis ſic deſcriptum apud ſe haberet, & in eo legeret cunctis ſuæ vitæ diebus; nempe, vt bene præeſſet, & Rempublicam adminiſtraret. Octaua; ne extolleret cor ſuum, hoc eſt, ne ciues ſibi ſubditos contemneret, vexaret, opprimeret. Nona: ne vnquam ab æquo, & iuſto deflecteret; vt ita cuique ius ſuum tribueret.

Quartò Quæritur, quid eſt quod 1. Regum 8. dicitur: Hoc erit ius Regis qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis (hoc eſt, præficiet) facietq; ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum: & conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum, & curruum ſuorum. (vult dicere, ex eis faciet ſibi fabros ferrarios, & fabros lignarios.) filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias, & focarias, culinarias & panificas, hoc eſt, piſtrices. Agros quoque veſtros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis. ſed & ſegetes veſtras, & vinearum redditus addecimabit vt det Eunuchis, & famulis ſuis, ſeruos etiam veſtros, & ancillas, iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo. Greges quoque veſtros addecimabit: voſque eritis ei ſerui. Sunt qui exiſtiment, hæc omnia quæ ibi referuntur, Regibus eſſe conceſſa perinde ac ſi eſſet iura regalia, & Regis, omnia bona noſtra eſſe, ita vt ipſe ſit Dominus omnium noſtrorum bonorum mobilium, ſe mouentium, & ſtabilium. Sed longè præſtat eorum ſententia dicentium, ea omnia ibi referri tanquam per Ironiã dicta: volebat enim Deus populum ſuum a Rege petendo, & creando abſterrere; vnde dicebat, Hic erit Rex, quem vobis petiſtis, & efflagitaſtis: nimirum ille hæc, & hæc faciet; videte ergo quales ſoleant eſſe Regis mores: his enim moribus, & hac conſuetudine vtentur erga vos Reges: aut ea locum habere, quando publica neceſſitas poſtulet, alioqui tyrannica iura ſunt, non regia.

PRAECEPTA
De æquitate, & charitate inter ciues tenenda, & conſeruanda. Cap. V.

PRimo quæritur, ad quænam capita potiſſimum reuocari queant Præcepta de ciuibus data? Ad tria reuocantur capita: Alia enim data ſunt, vt ciues bene Principibus ſuis, ac Magiſtratibus parerent: Alia, vt inter ſe communẽ pacem, & concordiam, & beneuolentiam alerent, fouerẽt & conſeruarẽt. Alia, vt bene ſuæ familiæ præeſſent, & rem domeſticam adminiſtrarent. Deuter. c. 22. quædam præcepta traduntur ad mutuam inter ipſos beneuolentiam conciliandam, & tuendam apta, & appoſita, hæc nimirum: Nõ videbis, inquit, bouem fratris tui, aut ouem errantem, & prætéribis: ſed reduces fratri tuo & cet. duces in domum tuam, & erunt apud te quandiu ea quærat frater tuus, & recipiat. Similiter facies de aſino, & veſtimẽto, & de omni re fratris tui, quæ perierit: ſi inueneris eam, ne negligas, eam quaſi alienam. Item, illud quod ſequitur. Si videris aſinum fratris tui aut bouem cecidiſſe in via, non deſpicies. Sed ſubleuabis cum eo. Nimirum charitas teſte Apoſtolo, conſiderat quæ aliorum ſunt: eius eſt vis propria vt quiſque non quærat quæ ſua ſunt, ſed quæ alterius. Ibidem præcipitur: vt vir & fœmina diſtinctis veſtibus vtatur: ne vir ſcilicet fœminea, nec fœmina virili veſte induatur: nimirum vt occaſio multorũ malorũ è medio tum in viris, tum in fœminis penitus tolleretur. & pax conſeruaretur, & quia apud gentes quaſdam erat in more poſitum, vt viri Dijs ſacrificantes vterentur fœmineis veſtibus, & fœminæ virilibus indumentis; vt teſtatur S. Thomas 1. 2. q. 102. a. 6. ad 8. Ibidem quoque præcipit lex, vt qui in arbore, vel in terra nidum auis inuenerit, & matrem pullis vel ouis incubantem, ne caperet ſibi tantum pullos vel oua, & matrem liberè abire ſineret: Ita fiebat, ne plurimùm Reipublicæ, & communi bono noceret: nam ſi matrem quoque ſibi tenêret, procreationem animum impediret. tum etiam quia prætereuntibus rebus & hominibus ita nos debemus; vt alijs aliquid relinquamus, non nobis

bis omnia ſumamus. Fortaſſis etiam malefici & venefici vtebantur in ſuis maleficijs veneficijsque matre & pullis eius ſimul captis; aut etiam augurium fauſtum credebatur matrem ſimul & pullos inuenire; & inhumanum itidem videtur, matrem nihil ſibi metuentem capere vnà cum pullis. Eodem quoque loci ſic eſt: Cum ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum. Scilicet in Palæſtina domus habebant tecta plana, in quibus deambulare, prandere, cœnare, ſaltare, & ludere Palæſtini ſolebant. Vnde Chriſtus dixit: Quod in aure audiistis, prædicate ſuper tecta; & paralyticum effoſſo tecto, per tegulas demiſſum legimus. Vt igitur omne caſus & damni periculum ſummoueretur a proximo, ſtatutum eſt, vt tecta domorum per circuitum extructo muro fabricarentur. Ibidem hæc lex continetur: Non arabis in boue ſimul & aſino. quod decretum eo quoque ſpectabat, vt illæſa erga proximum charitas ſeruaretur, vt æquitas in omnibus teneretur. Aliquando enim ad arandum bos vel aſinus conduci ſolebat, & bouem conductum ſupponebat quis iugo cum proprio aſino, & boui totum onus imponebat: aut contrà, aſinum conductum ad arandum cum proprio boue iungebat; cum tamen aſinus infirmum alioqui animal, cum robuſtiore boue nequaquam conuenire. huius rei gratia cautum eſt, ne araretur in boue & aſino. Et lex vniuerſius intelligebatur, ne aſinus cum boue iungeretur ad currum trahendum, aut alia onera deportanda: & generaliter ne diuerſi generis animalia ad ſimilia onera iungerentur. Item, vt intelligeremus non permiſcenda munda cum immundis, nec ſacra profanis. Item, onera eſſe æqualiter diuidenda: rationem eſſe habendam virium cuiuſque.

Matth. 10.
Matth. 9.
S. Tho. loco ſupra citato.

Item: Non ſeres vineam tuam altero ſemine: ne & ſementis quam ſeuiſti, & quæ naſcuntur ex vinea, pariter ſanctificentur, id eſt, polluantur. quorſum hoc? vt omnis prorſus occaſio aut male decimam ſoluendi, aut partem fructus alteri debitam reddendi tolleretur. quiſque enim ex fructibus decimam ſoluere debebat. Quod ſi agro & terræ diuerſa ſemina mandarent, aut ex vno fructu tantummodo decimam ſoluerent, quaſi ex fructu ex vno agro collecto, aut ſaltem decimam mixtam ex diuerſis fructibus, ac proinde vitio affectam ſoluerent. Idem quoque erat, ſi ex fructu partem alteri deberent. Aut hæc lex ideo data eſt, quia Iudæi agros conducebant, immo etiamſi emerent, ad tempus tantùm emebant ex legis præſcripto, nempe ad annum quinquageſimum: ac propterea prohibendum, fuit ne diuerſis ſeminibus agri onerarentur, quibus nempe vt nimium laborantes defatigantur; cum tamen ad ſuos eſſent dominos anno quinquageſimo redituri.

S. Tho. ibi. ad 8. arg.

Eodem loco præceptum datur, ne quis vtatur veſtimento, quod ex lana, & lino contextum eſt. Leuitic. 19. Veſte, inquit, quæ ex duobus texta eſt, non indueris.) id enim poterat eſſe vel quia, vt ait Ioſeph. lib. 4. Antiquit. cap. 6. ea veſtis ſolis ſacerdotibus, conueniebat, erat enim veſtis ſacerdotalis ſacerdotum propria, vel fortaſſis quia apud Gentes ſuis dijs ſacrificantes in vſu erat veſtis ex lana & lino texta.

Deuteronomij 23. præcipitur, vt ſi quis vineam alterius ingrederetur, vuas libere comederet, pro ſui animi voto; ſed extra in ſporta racemos nullos efferret; vt omnis ſcilicet occaſio nocendi grauiter proximo ſubmoueretur. Ibidem: Si intraueris, inquit, ſegetem amici tui, franges ſpicas, & manu conteres; falce autem non metes. Loquitur de meſſoribus lex ad metendum conductis, quibus concedit, vt ſi quid efferre velint, manu colligant, non falce. Cauit deinde lex, ne ſegetes falce colligerentur, vt omnem anſam proximo damnum inferendi præcideret. Præcepta charitatis ſunt hæc, quibus monemur, vt contenti ſimus rebus præſentibus, & quæ ſuperſunt, relinquamus, vt alij quoque habeant, quibus fruantur. Extant & leges ciuiles de beneuolentia, eò pertinentes, vt alter alteri ſit commodo & vſui, vt velit amicorum omnia eſſe communia. Hinc etiam Deuteronomij præceptum eſt, vt manipuli per obliuionem omiſſi, vel neglecti, vel oliuæ & vuarum racemi pauperibus, pupillis, viduis, & aduenis relinquerentur. Hinc etiam Exodi 23. præcipit lex, ne ſeptimo quoque anno ſeminent, aut colant vineas, oliueta, aut agros alios: & ideo quæ ſponte naſcebantur ex terra, eo anno relinquebantur in agro, vt ea ederent pauperes: Et Deuteronomij 14. conſtituitur, vt ſingulo tertio quoque anno ex omnibus quæ à terra quiſque colligeret, decimam partem pauperibus viduis, pupillis, peregrinis, & Leuitis reſeruaret.

Deuteronomij quoque 25. Lex eſt: Non alligabis os bouis terentis in area fruges tuas. Quod Paulus Apoſtolus rectè intellexit, ita ſcilicet, vt quiſque ex labore ſuo viuat, & miniſter, ſui operis & laboris mercedem dignam & ſtipendium habeat. Hebræi ſæpè boues conductos habebant ad ſuas fruges terendas: præcipit ergo lex, vt eos tametſi alienos bene tractarent, perinde ac ſuos, ac proinde ne eis neceſſaria denegarent. Quo docentur Principes, & domini miniſtris ſuis neceſſaria ad vitæ vſus ſubſidia & alimenta præbere.

1. Cor. 9.
Matth. 10.
Luc. 9.

PRAECEPTA

De Alienationibus & venditionibus.

Cap. VI.

LEuitici 25. ſtatuitur, vt agri & domus, ac cetera poſſeſſiones non niſi ad certum tempus venderentur, ita vt anno quinquageſimo ad venditores redirent. Vnde quo annus quinquageſimus propior erat, eò minoris poſſeſſiones vendebantur: & quò remotior, pluris, vt in eodem capite legitur. Quod Lex ideo præcepit, vt hæreditates, quibus & Iudæorum tribus, & familiæ dignoſcebantur, ſeparatæ ſemper manerent. Tum etiam ne aliorum bona alij poſſiderent, & locupletarentur, alijs in egeſtatem redactis. Deinde, ne ſortes in terra promiſſionis ſingulis tribubus aſſignatæ permiſcerentur, ſi ad alias tribus tranſirent: nam eo ipſo familiæ confunderentur, quæ ſortibus internoſcebantur, & qui habebat agrum in tribu Iudæ, in ea tribu cenſebatur, atque ita in reliquis; & propterea ad veterem dominum poſſeſſione redeunte, quiſque etiam ad ſuam tribum & familiam reuertebatur. Tamdiu in tribu Iudæ numerabatur aliquis, quandiu in illius ſorte poſſeſſionem habebat, etiam ſi eſſet ex alia tribu: reuertente verò poſſeſſione ad virum ex tribu Iudæ, ipſe quoque qui emerat eam, reuertebatur ad ſuam tribum; hoc eſt, deſinebat in tribu Iudæ numerari, & cenſebatur in ſua vera tribu: & poſſeſſionem venditam propinquus venditoris poterat redimere ante quinquageſimum annum, quia ſatius & vtilius erat, vt ipſe eam haberet, quàm extraneus, eam enim, vt propinquus, melius adminiſtraret & coleret. Si quis tamen vendebat domum ſitam in vrbe muris cincta, poterat intra anni ſpatium redimere: ipſo verò non redimente; poterat aliquis ex propinquis eius id facere. Quòd ſi nec ipſe, nec propinquus intra annum redimeret; non ampliùs poterat etiam in anno quinquageſimo; ſed ad emptorem, & eius poſteros in perpetuum pertinebat: vt habetur in eodem capite Leuitici. Quod ideo factum eſt, quoniam per poſſeſſiones, quæ ſitæ erant in vrbibus muro circumdatis, non fiebat diſtinctio tribuum, & familiarum: nam Leuitis datæ ſunt vrbes, vt haberent domos, in quibus habitarent. Numerorum 35. Ioſue 21. & tamen, vt conſtat Numerorum 18. Leuitæ nullas poſſeſſiones habuerunt, quoniam loco poſſeſſionum aſſignata ſunt eis iura decimarum, primitiarum, & oblationum. Sed ſi in villis & oppidis muro non munitis, quæ erant in agris, domus vendebantur, etiam ſi intra annum non redimerentur, poſtea tamen in anno quinquageſimo vnà cum ceteris poſſeſſionibus & agris ad dominum redibant, ac ita fiebat, vt pauciores domini domos ſuas venderent in vrbibus muro circumdatis: & ideo vrbes magna hominum frequentia habitabantur, quoniam domus villarum facilè vendebantur cum agris. Quod ideo fuit lege decretum, vt vrbes ciuium frequentia cohoneſtarentur: nam cum domus villarum facile venderentur, eo quod anno quinquageſimo eſſent ad venditores redituræ, conſequen-

erat vt ex villis multi ad vrbes commigrarent. Aedes A tamen Leuitarum, quæ erant in huiuſmodi vrbibus, ſemper redimi poterant; quod ſi non redimerentur, reuertebantur ad dominos ſuos in anno quinquageſimo, vt eodem capite legimus, eo quòd Leuitarum domus voluit Deus, vt id priuilegij haberent: nam rationi eſt maximè conſentaneum, vt homines Deo ſacri & dicati certis quibuſdam priuilegijs ornentur & gaudeant.

Præterea in eodem capite hæc lex continetur: Non ſeretis (ſcilicet in anno quinquageſimo) neque metetis ſponte in agro naſcentia, & primitias vindemiæ non colligetis ob ſanctificationem iubilei, ſed ſtatim ablata comedetis. Senſus eſt: Non ſeminabitis, nec ſernabitis, aut vinum ex vuis facietis, ſed quæ colligetis, & auferetis ex naſcentibus ſponte ſua, ſtatim edetis. Voluit Deus, vt anno quinquageſimo poſt ſeptem hebdomadas completas communes eſſent terræ fructus ſua ſponte naſcentes, vt eo anno tantundem pauperes colligere poſſent, quantum diuites. Eodem etiam anno, vt colligi poteſt Exod. 21. & teſtatur Ioſeph. lib. 3. Antiq. cap. 10. ſerui, qui anno ſeptimo ſeruitutem adhuc non B euaſerant, quia ipſi noluerant, anno quinquageſimo dimittebantur, ac ita priſtinam recuperabant libertatem, & vna cum eis vxores & liberi, quos in ſeruitute genuerant, libertate donabantur. hoc intelligebatur de ſeruis Hebræis; nam qui ſerui erant ex Gentibus, perpetua ſeruitute tenebantur, vt ſuo loco dicam inferius.

Eodem item capite ſtatuit lex: vt quandocumque aliquis ante quinquageſimum annum redimeret poſſeſſionem ſuam, quam emptori vendiderat, ſoluere tantùm cogeretur reliquum precium, quod ab emptore acceperat, computando in ſortem, fructus omnes, quos emptor perceperat ex poſſeſſione empta. Verbi gratia; Ruben agrum ſuum vendiderat Iudæ tribus millibus aureorum, ad triginta annos, qui ſupererant vſque ad annum quinquageſimum iubileum, poſt exactos verò quinque annos à venditione, redimere volebat agrum ſuum, ſolùm debebat reddere Iudæ emptori bis mille, & quingentos aureos, quoniam Iudas lege ipſa cogebatur computare in ſortem fructus quin- C gentorum aureorum, quos perceperat in quinque annis ex agro, quem emerat à Ruben: nam ſingulis annis reſpondebant fructus centum aureorum ex agro vendito ad triginta annos tribus millibus aureis. Lex erat æquiſſima, quia poſſeſſiones non in perpetuum, ſed ad tempus vendebantur, & potiùs fructus agri, quàm proprietas emebatur, aut potiùs pecuniam mutuo dabat emptor, & tamquam pignus agrum accipiebat. Item, vt memores ſimus, nos bona, quæ poſſidemus, aliquando relicturos.

Item, Deuteronomij 19. & Leuitici 19. Lex eſt huiuſmodi: Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iuſtum & verum. ¶ Lex eſt hæc iuſtitiæ & æquitatis pleniſſima ad cauendas incredibiles nequitias, fraudes & artes in mercibus permutandis, vendendis, emendis, ſoluendis, ſiue reddendis. Prou. 16. Vnde Salomon: Pondus & ſtatera, iudicia Domini ſunt, & opera eius omnes lapides ſacculi. Lapidibus in ſacculo aſſeruatis diſtinguebant Hebræi diuerſa pon- D Prou. 11. derum genera. Et rurſus: Statera doloſa abominatio eſt apud Deum, & pondus æquum voluntas eius; & Michææ 6. Michæas: Numquid iuſtificabo ſtateram impiam, & ſacculi pondera doloſa, in quibus diuites repleti ſunt iniquitate?

PRAECEPTA

De Mutuo. Cap. VII.

DEuteronomij 15. Lex erat, vt ſeptimo quoque anno debita remitterentur ciuibus Hebræis, qui ſcilicet ſoluendo non erant: quamuis repeti iure poſſent ab externis, peregrinis, & aduenis. Et ibidem: Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ, ad paupertatem deuenerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris.

Deuteronomij 23. habetur hæc lex: Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, ſed alieno. Permiſit Deus Iudæis, vt vſuras ab externis peterent & acciperent: prohibuit tamen eas ab alijs Hebræis exigere. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an illis permiſerit vſuras à gentibus accipere, vt minus malum ad plura & maiora mala euitanda, an vero vt bonum. Duæ ſunt opiniones, vna affirmat permiſiſſe vt minus malum S. Thom. Secunda Secundæ. q. 78. artic. 1. Altera dicit permiſiſſe vt bonum Gabr. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 11. art. 1. nota. 6. & Mai. 4. diſt. 35. quæſt. 29. Medin. de rebus reſtitu. ex vſura. quæſt. 2. Vtraque opinio eſt probabilis, vt docet Antonin. par. 2. tit. 1. cap. 7. §. 2. Couar. lib. 3. varia. reſolu. cap. 1. num. 7. Sciendum eſt, vſuram eſſe prohibitam iure naturali, & diuino in vtroque teſtamento, & Canonico, vt in ſuo loco dicemus. & licet is, qui exigit & accipit vſuras grauiter peccet: non tamen peccat is, qui petit mutuum B ab eo, quem nouit non niſi cum fœnore daturum mutuum. item, peccant grauiter, qui ſtatuto condito, vel ſententia lata, vel opera ſua, faciunt, vt vſuræ ſoluantur, vel cum repetuntur, faciunt ne reſtituantur, Clemen. 1. de vſu. nec vlla conſuetudo contra hoc, vim & locum habere poteſt: cum ſit corruptela contra ius naturale & diuinum, vt ſuo in loco dicam. Secus vero eſt, ſi princeps aliquis impune tantum permittat in locis ſibi ſubiectis Iudæis ſubditis vſuras accipere: aut ſtatuat, ne immoderatas, aut ne vltra certam quantitatem exigant, aut in iudicio non det actionem repetentibus vſuras, quas ſua ſponte ante ſoluerunt. De his ſingulis ſuo loco pleniùs diſputabo.

Exodi 22. Si quis à proximo ſuo animal commodato acceperat, vel conduxerat, æſtimationem reddere cogebatur, ſi abſente domino debilitatum, mortuumvè eſſet: domino verò præſente, ad id non compellebatur, quamuis mercedem conducti animalis ſoluere debebat. Ratio huius legis erat, quia ſi præſente domino perierat, ipſi imputandum erat, eo quod rem ſuam C ſeruare poſſet: at ſi eo abſente id mali acciderat, commodatarius vel conductor damnum reſarcire cogebatur, quoniam probabiliter credebatur in culpa fuiſſe.

PRAECEPTA

De Pignore. Cap. VIII.

DEuteronomij 24. ita iubet Lex: Non accipies loco pignoris inferiorem, & ſuperiorem molam: quia animam ſuam appoſuit tibi. Præcipit ſub exemplo vtriuſque molæ neceſſariæ ad molendum triticum: ſine quo homo non alitur, non ſuſtentatur & viuit, ne loco pignoris accipiatur aliquid eorum, quæ ſunt ad victum neceſſaria: quia animam ſuam, inquit, appoſuit tibi. quaſi dicat, vitam ſuam periculo obiecit. Ibidem: Non auferes pignoris loco viduæ veſtimentum. Et paulo ſuperius: Cum repetes à proximo tuo rem D quam debet tibi, non ingredieris domum eius, vt pignus auferas: ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper eſt, non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei ante ſolis occaſum. His legibus conceditur repetitio propriorum bonorum: ſed omnino interdicitur violentia. nã niſi repetitio propriorum fieret, aleretur & foueretur otioſorum hominum nequitia, & exhaurirentur piorum & bonorum hominum facultates: quæ duo mala & incommoda ferre non debet magiſtratus.

PRAE-

PRAECEPTA
De Locato, & Conducto. Cap. IX.

DEuteronomij 24. & Leuitici 19. lex præcipit. Non negabis mercedem indigentis, vel pauperis tui, ſiue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas eſt; ſed eadem die reddes ei pretium laboris ſui ante ſolis occaſum: quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animam ſuam, ne clamet contra te ad Dominum & reputetur tibi in peccatum.

PRAECEPTA
De depoſito. Cap. X.

EXodi 22. lex continetur de rebus depoſitis. Si quis, inquit, proximo ſuo, animal videlicet, aſinum, bouem, vel agnum, vel quodcumque aliud iumentum cuſtodiendum commendauerit, & mortuum fuerit, nimirum caſu, aut debilitatum, aut captum ab hoſtibus id nemine vidente, ſolum iurare cogetur is, cui eſt animal commendatum, ſe nullam in eo culpam admiſiſſe, & ei iuranti, dominus rei depoſitæ fidem habebit. Quod ſi furto fuerit iumentum ablatum, reddet æſtimationem illius depoſitarius; quoniam tunc probabiliter credi poterat eum in culpa fuiſſe, quippe qui rem alienam depoſitam non ea fide & diligentia cuſtodierit, qua ſuam. hæc enim furto ſurrepta non eſt, ſicut illa, ſuo vitio & negligentia. Idem iuris erat, de auro, argento, vaſe, vel alia qualibet re apud proximum depoſita.

Sequitur ibidem alia lex: Si iumentum depoſitum, raptum à beſtia fuerit, dilaniatum, deuoratumue; id depoſitarius alicuius teſtimonio probabit, & æſtimationem iumenti non reſtituet.

De Præceptis, ad bella ſuſcipienda, & gerenda pertinentibus. Cap. XI.

DEuteronomij 20. leges feruntur modum & rationem continentes, quo bella ſuſcipi à Iudæis, & geri debebant. Illud igitur primum eis erat obſeruandum; vt quamuis hoſtium potentiorem & copioſiorem exercitum viderent, nihil formidarent, ſed ſpem ſuam & fiduciam in Dei ope & auxilio firme collocarent. Deinde, vt imminente iam bello, ſacerdos accederet & loqueretur ad populum, hortans eum, vti ne animo eſſet remiſſo & deiecto, nil metueret neque trepidaret: haud dubie Deum in medio ſui populi ac gentis affuturum, qui eum & ab hoſtibus eriperet, & omni periculo & malo liberaret. Poſtea, vt belli ipſius duces ac præfecti populum alloquerentur, eique palam & apertè denunciarent; vt qui domum nouam extruxerat, & non dedicauerat, hoc eſt, in ea nondum habitare cœperat, rediret ad domum ſuam: & qui vineam plantauerat, & nondum fecerat eam communem; hoc eſt, nondum vindemiauerat eam, nondum fructibus eius veſci, vti, & gaudere cœperat (ſiquidem ante quintum annum fas non erat vti fructu cuiuſuis rei plantatæ, vt patet ex Leuitici capite 19. Vnde cum incipiebat frui ea re dominus, dicebatur res fieri communis) ad domum ſuam reuerteretur: Et qui ſibi vxorem deſponderat, & nondum acceperat eam, hoc eſt, nondum eam in domum ſuam deduxerat, rediret ad ſuos. nimirum hi omnes dimittebantur vt ad bellum inepti, aut ſaltem vt minus idonei, quia earum rerum ſtudio & amore tenebantur, ac proinde belli ac mortis pericula pertimeſcere ſolebant, armis depoſitis ſeſe fuga proripiebant, ne res, quarum amore capti erant, amitterent. Item, vt qui timido ac pauido animo erant, reuerterentur in patriam, veluti ad bellum inepti; hi enim belli pericula fugiunt, pugnam recuſant, ceteros ſuo exemplo ad fugam inuitant, hoſtibus animos addunt, tandem illis iter ad victoriam ſternunt.

His peractis, lex præcipit, vt duces aciem inſtruant cum hoſte pugnaturi; & cum acceſſerint ad ciuitatem oppugnandam, pacem primum offerant per legatos & nuncios, hoc eſt, eam ad deditionem inuitent: quam pacem ſi voluerit, omnis populus, qui in ea inuentus fuerit, ſeruetur, ita vt ſit tributarius: at ſi noluerit, hoc eſt, deditionem recuſauerit, oppugnetur, obſideatur. qua tandem Dei auxilio capta, occidentur omnes maſculi, quippe qui probabiliter creduntur arma cepiſſe & pugnaſſe contra populum Dei, parcatur tamen fœminis & pueris tamquam innocentibus, & iumentis in ea inuentis, vtpote quæ vobis vſui & commodo eſſe poterunt: & omnia ſpolia diuidantur in milites, tamquam bona communia ipſorum labore, induſtria, opera, & virtute parta. Hæc præcipiebat lex, vt fierent in iis ciuitatibus, quæ plurimum diſtabant à Iudæis. At de iis, inquit, ciuitatibus, quæ dabuntur tibi, hoc eſt, quæ ſunt eorum populorum, quos tibi Deus dedit in hæreditatem, nullum ſines viuere, nimirum ex Hethæis, Amorrhæis, Chananæis, Gergeſæis, Heuæis, Pherezæis, Iebuſæis, hos nimirum populos bello victos iubebat lex necari, quoniam ob eorum delicta, grauia & atrocia ſic Deus eos puniebat; tum quòd in medio Hebræorum habitantes, capitali Hebræorum odio numquam erant cariturі, ſed tamquam ſudes in eorum oculis futuri. Præcipit quoque lex; vt cum Iudæi ciuita- Ioſue 23. 7
tem multo tempore obſederint, arbores pomiferas non ſuccidant, quia ſeruiunt victui hominis: incidant arbores ſilueſtres, ex quibus extrui poſſunt propugnacula, ac machinæ bellicæ.

Deuteronomij 24. præcipitur, vt qui duxerit nouam vxorem, non cogatur ad bellum procedere, nec vllum publicum negocium ſuſcipere, ſed domi ſuæ maneat anno integro immunis & liber à bello, & omni officio publico. Lex eſt æquitatis & vtilitatis publicæ ciuilis, vt ita Reſpublica augeatur prole & familijs. quod non fieret, ſi ſtatim maritus à nuptijs abſtractus, bello & periculis obijceretur. nam multa coniugia intermitterentur. Annus ille erat lætitiæ, ad quod Chriſtus alludens: Quandiu, inquit, filij ſponſæ cum ſponſo ſunt; Matth. 9.
lugere non poſſunt.

PRAECEPTA
De vxoribus ducendis, & nuptijs contrahendis. Cap. XII.

PRohibuit lex Deuteronomij 7. ex Gentibus vxores ducere; ne ſcilicet earum ſtudio, & opera à vero Dei cultu & religione ſeducti viri, vel vxores auerterentur: & ſeuerius coniugia cum finitimis gentibus, eo quod facilius poterant ab illis decipi, & peruerti. Permittebat tamen lex Deuteronomij 21. vti Hebræus Ethnicam fœminam in vxorem duceret, ſi abiecto idolorum cultu, & legem Iudæorum profeſſa, ſe ſe illis adiungeret. Vnde (vt proxime nominato loco dicitur) fœmina Gentilis bello capta, non aliter in vxorem duci permittebatur, niſi prius raſa cæſarie, & præciſis vnguibus & veſte, in qua capta erat depoſita, & poſtquam patrem & matrem per integrum menſem deploraſſet. Fortaſſis vt his luſtrationibus munda & ſancta reddita, ad populum ſanctum adiungeretur oblita generis & cognationis ſuæ: aut ne forte Iudæus ob crinium, vnguium & veſtium ornatum temere mulierem adamaſſet, & vt per horum ſpoliationem probaretur, an vanus amor eſſet, & qui ad perpetuum coniugium vinculum minus idoneus eſſet: aut fortaſſis vt ea puella lugubres ſordes, & funebrem corporis habitum ſuſcipiens, triginta diebus parentes defleret & amicos, quos in bello perdiderat, & poſtea veluti triſtitia & luctu ſatiata, ad epulas, gaudia, & nuptias conuerteretur.

Deuteronomij etiam 25. ſtatuitur; vt ſi quis, nimirum primogenitus moreretur vxore abſque filijs relicta, eam vxorem frater duceret, vt fratris mortui ſemen ſuſcitaret; ac proinde primogenitus ex ea filius ſuſceptus, fratris ſui mortui filius cenſeretur, & haberetur (& nomine, inquit, fratris mortui vocabitur) hoc eſt, ſuccedet in nomen eius, ita vt illius filius habeatur, & ad eum ipſius hæreditas pertineat, quod ſi

frater eam in matrimonium non duxiſſet, ſtatutum lege erat, vt eam ſibi vxorem adiungeret propinquus. Cauſa huius legis hæc erat præcipua; vt hæreditates in ipſis familijs perpetuò manerent; ac proinde, ſi frater vel propinquus ſemen fratris mortui non ſuſcitaret, eius hæreditas ad aliam familiam tranſiret. Item, ne vidua relicta, omni ſolatio, & ſubſidio deſtituta maneret; ac vt luctus eius & mœror aliqua ex parte leuaretur, & propinqui eius qui obierat, conſolationem acciperent.

Præterea permiſit lex Deuteronomij 24. vt marito fas eſſet vxorem dimittere, & diuortium facere; ita tamen, vt ei repudij libellum ſcripto traderet, quo ſignificaret ſe eam eijcere & repudiare, & dare liberam facultatem abeundi quò vellet. Graue & periculoſum eſt apud te ſemper habere quem odio proſequaris: hinc enim multa mala oriuntur. Vnde voluit Deus potiùs diuortium & repudium permittere, quam mala quæ ex tali odio ſequuntur, tolerare; ne viri temere ſuas vxores occiderent; Quo etiam iure fœminas in officio continuit; quæ modeſtiores viris ſuis parebant, ne repudiarentur. Repudiatam fœminam antequam alteri nuberet, poterat vir ſibi reconciliare; poſtquam verò alteri nupſiſſet, non poterat eam vxorem ducere; etiam ſi a ſecundo marito repudiata fuiſſet, aut vidua relicta, quia cum ſecundo viro rem habuerat, & polluta fuerat. Æquiſſima lex, quæ virum ſimul & vxorem mulctabat: Vxorem quidem in repudio, quod meruerat; virum verò, quia facile vxorem repudiauerat, & ne mariti temerè vxores abijcerent. Pollutam fœminam hoc in loco Scriptura vocat eam, quam ſecundus maritus cognouerat: [& abominabilis facta eſt coram Domino.] Non ſignificat, vt Caietanus annotauit, rem deteſtabilem feciſſe fœminam, quæ repudiata alteri nupſerat: ſed maritum rem execrabilem facere, qui primùm repudiatam à ſe vxorem duceret, poſtquam cum ſecundo marito rem habuerat: nam id Deus prohibebat, eo quod repudium ſimulatum & fictum videri poſſet; & quia facile mariti vxores repellerent, ſi fas eſſet, poſt ſecundas nuptias contractas ab vxore repudiata ad primas redire.

Item Numerorum 36. Lex iſta continetur: Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione ſua, & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient. Erat igitur lex, vt fœmina non nuberet, niſi viro eiuſdem tribus, & familiæ, & vir non duceret vxorem, niſi ex eadem tribu, & familia. Vbi annotandum, in hebraica lectione dici: ¶ Omnis fœmina, quæ in hæreditate paterna ſucceſſerit, nubet viro ex eadem tribu, & familia. Vndè non erat legis generale præceptum, vt omnis fœmina maritum acciperet ex eadem tribu, & cognatione, ſed quæ eſſet hæres: fœmina autem hæres non erat, quæ fratrem habebat: filius enim in hæreditate paterna ſuccedebat excluſa fœmina: filio verò deficiente, fœmina ſuccedebat. Item non ſolùm lege præcipiebatur, vt omnis fœmina, quæ hæres bonorum eſſet, nuberet viro ſuæ tribus, ſed etiam ſuæ familiæ.

Obijcies, generatim dici in vulgata latina editione: Cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient. Deinde, ſolùm dicitur (de eadem tribu) non additur & de eadem cognatione, & familia. Reſpondeo immeritò latinũ vulgatum interpretem hoc in loco reprehendi a quibuſdam, nam quamuis vniuerſe dicatur (cunctæ fœminæ) ſtatim tamen ſubiungitur ratio, & cauſa legis; nempè, vt hæreditas permaneat in familijs, nec ſimul miſceantur tribus, ſed ita maneant, vt a Domino ſeparatæ ſunt. Ergò ſubiecta legis ratio indicat, legem non eſſe generaliter latam, ſed de fœminis, quæ hæreditatem à parentibus acciperent. Ea inſuper legis cauſa docet, legem, qua dicitur: [Cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient] eſſe intelligendã non ſolùm de eadem tribu, ſed etiam de eadẽ familia, quoniam cauſa redditur: ¶ Vt hæreditas permaneat in familijs.] præſertim cum priùs dixerit, Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione ſua. Ergo, cum dicitur [Et cunctæ fœminæ maritos accipient de eadem tribu:] repeti debet quod per ellipſin ſubticetur: ¶ Et cognatione, ¶ ex quo perſpicitur, viris ac fœminis ex tribu Leuitica, licuiſſe coniugia contrahere cũ ijs qui erãt ex qualibet alia tribu, eo quod tribus Leuitica hæreditates non habebat, & fœminis cuiuslibet tribus, quæ hæredes non erant, licebat viros ſibi adiungere ex qualibet alia tribu.

A Itẽ Leuit. 18. lex fertur, quã coniugia inter certa perſonarũ genera prohibentur, nempe inter matrem & filium; inter vxorem ſeu concubinã patris, & filium ipſius patris, inter ſororem & fratrẽ, inter nepotem & amytã, ſiue materteram, hoc eſt, ſororem patris, & ſororem matris.

Prohibet quoque lex connubium inire cum vxore patrui, cum ſorore vxoris: quæ vt commodiùs intelligamus, totam legem referemus.

Vetantur ibidem coniugia inter tredecim perſonarum conſanguinitate vel affinitate coniuncta genera. Primò cum matre in illis verbis: ¶ Turpitudinem patris tui, & matris tuæ non diſcooperies. ¶ Vt ſi diceret; Quã pater tuus detexit turpitudinẽ, ne tu detegas. nimirũ, ne ad matrem tuam accedas, ne cũ matre rem habeas. Quæres, an hæc lex prohibeat acceſſum filiæ ad patrẽ, an ſolùm filij ad matrem? Quidam opinantur vtrumque acceſſum interdici, & damnari connubiũ filiæ cum patre. Primò, quia Scriptura dicit: Turpitudinẽ patris tui, & matris tuæ non diſcooperies. Secundò, quia idem gradus cognationis eſt inter filium & matrẽ, qui inter filiam & patrem. Cæterùm

B Ambroſ. & Auguſt. intelligunt hic prohiberi explicitè ſolùm coniugiũ cum matre; implicite verò damnari quoque connubium cũ patre, quoniã hoc etiam natura execratur. Et in his verbis: ¶ Turpitudinem patris tui, & matris tuæ non diſcooperies ¶ particula, &, ponitur expoſitionis gratia, vt frequenter accipi ſolet in Scriptura. & ſenſus eſt, Turpitudinem patris tui, id eſt, turpitudinem matris tuæ, quam pater tuus detexit. Sic Caietanus, Lyranus, Abulenſis, Vatablus. Et ex altera parte abſurdum eſt magis connubiũ filij cum matre, quam filiæ cum patre, quia mater iure cognationis eſt filio ſuperior, quæ tamen iure coniugij cum filio ſubiecta eſſet: at in coniugio filiæ cum patre, filia vtroque iure ſubijceretur. *Ambr. epiſt. 66. lib. 9. Aug. q. 58. in Leuitic.*

Secundo, cum vxore patris coniugium prohibetur, hoc eſt, cum nouerca, ſiue repudiata, à patre dum viuit, ſiue relicta a patre demortuo, in illis verbis: ¶ Turpitudinẽ vxoris patris tui non diſcooperies.

Tertiò, cum ſorore ſiue ex patre, ſiue ex matre, quæ domi vel foris eſt genita. ¶ hoc eſt, ſiue extra matrimoniũ, ſiue in matrimonio ſuſcepta: vel vt Chaldæus Paraphra-

C ſtes vertit: ¶ Quæ genita eſt a patre tuo ex altera vxore, aut à matre tua ex altero viro. Sed cur non dixit lex: Turpitudinẽ ſororis tuæ ex patre & matre non reuelabis? Reſpondet Auguſt. quia multo magis, inquit, natura deteſtatur coniugium cum ſorore ex vtroque parente, quàm connubiũ cum ſorore ex altero tantùm parente: & ideo lex vetuit explicitè quod minus eſt malũ, vt implicite intelligeretur prohibitum, quod longè deterius & peius eſt malum. *Aug. q. 46. in Leuitic.*

Quartò, cũ nepte ex filia, in illis verbis: ¶ Turpitudinẽ filiæ filij tui, vel neptis ex filia non reuelabis, hoc eſt, neptis ex filio tuo, aut ex filia tua.

Quintò, cũ filia vxoris patris, hoc eſt, cũ filia nouercæ, illis verbis: ¶ Turpitudinem filiæ vxoris patris tui, &c.

Sextò, cum ſorore patris, hoc eſt, cum amyta, illis verbis: ¶ turpitudinem ſororis patris tui.

Septimò, Cum ſorore matris, hoc eſt, cum matertera, illis verbis: ¶ Turpitudinem ſororis matris tuæ.

Octauò, Cum vxore patrui, illis verbis, ¶ Turpitudinem patrui tui, &c. ¶ hoc eſt, vxorem, quam cognouit

D patruus tuus ¶ non ducas ¶ videlicet, ſiue relictam eo iam mortuo, ſiue repudiatam ab eo, dum viuit.

Nono, cum nuru, hoc eſt, vxore filij, nimirum, ſiue relicta poſt mortem eius, ſiue repudiata ab eo, dũ viuit.

Decimo, cum vxore fratris, nempe vel repudiata eo adhuc viuente, vel cum liberis relicta poſt obitum eius.

Vndecimò, cum filia vxoris, hoc eſt, cum matre & filia eius, id eſt, cum priuigna.

Duodecimò, cum nepte ex filia, vel filio vxoris.

Decimotertiò, cum ſorore vxoris, hoc eſt, cum duabus ſororibus, dum ambæ viuunt; nam altera earum mortua, licebat ſuperſtitem in vxorem ducere. In toto eo capite eſt Hebraiſmus frequens, Turpitudinem, vel nuditatem fœminæ huius vel illius non reuelabis, ſiue non deteges. Latine diceretur, verenda huius vel illius fœminæ non deteges, hoc eſt, cum ea rem non habeas. Nuditatem Hebraica lingua in viro, vel fœmina vocat eam corporis partem, quam natura celauit, & quam occultatam cupimus. Latinus Interpres vertit, turpitudinem.

Item

Item ibidem lege prohibetur acceſſus ad fœminam adhuc in menſtruo profluuio videlicet & quia natura, & quia proli plurimum nocet talis acceſſus ad fœminam; ideo Leuitic. 20. morte punitur, & Ezech. 18. & 22. ſæt reprehenditur. Interdicitur etiam acceſſus ad fœminam nuptam alteri, quia ſit proximi vxor, & alienus torus violatur. Item, nefarius cum altero maſculo, vel cum iumento, aut pecude congreſſus, quia terra ipſa polluitur, & tantum ſcelus execratur, & tam improbos habitatores eijcere ſtudet, & cupit, veluti ſtomachus corruptos cibos euomit.

Interdicebatur coniugium cum amyta vel matertera. Dubitant nonnulli an intelligeretur quoque coniugium interdictum cum patruo vel auunculo. hoc eſt, An ſicut lex prohibebat connubium inter conſobrinum, & ſororem patris, hoc eſt, amytam, vel matris, hoc eſt, materteram, ſic etiam inter conſobrinam, & fratrem patris, vel matris, id eſt, patruum, vel auunculum. Quidam affirmant, quidam negant, quoniam primum exprimitur Leuit. 18. ſecundùm non item. Ambroſius tamen ad Paternum ſcribens, ait, coniugium cum patruo,

Amb.lib.9. epiſt. 66.

vel cum auunculo eſſe Leuit. 18. interdictum: quoniam lex vetuit connubium cum amyta, vel cum matertera: ergò pari ratione implicitè prohibuit matrimonium cum patruo, vel cum auunculo. Deindè etiam, quia lex, inquit, naturæ damnauit vtrumque connubium. At S. Thomas in 4. d. 39. q. 1. a. 1. & 2. 2. q. 154. a. 9. docet Leuit. 18. fœminas natu maiores contrahere non poſſe cum conſobrinis, quia ſorores patris, aut matris ſolent in eadem domo cum pueris conſobrinis commorari; & ideò ſi contrahere poſſent, periculum oriretur inceſtus: fratres verò parentum cum conſobrinis puellis in eadem domo habitare non conſueuerunt. Addunt alij aliam rationem; plus naturam horrere, vt conſobrinus, qui ſubijci debet amytæ, vel materteræ, eam ducat vxorem, quæ eo ipſo iure connubij ei debet eſſe ſubiecta. Si tamen conſobrina nubat patruo, vel auunculo, vtroque iure, & connubij, & cognationis ſubeſſet.

Prohibebatur coniugium cum vxore patris, licet non eſſet mater; hæc enim eſt vxor patris; quæ quamuis a patre repudiata poſſet alteri nubere, non tamen priuigno. Sed dubitant quidam, an mortuo patre, liceret filio eam ſibi matrimonio coniungere, quæ fuerat vxor patris, non mater ipſius filij; & putant id licuiſſe. Et illud Pauli ad

1.Cor. 5.

Corinthios: Auditur apud vos fornicatio talis, qualis nec inter Gentes, ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat; interpretantur de vxore patris adhuc viuentis, ſed repudiata. Alij negant id fuiſſe licitum; quod probabilius videtur. Eſt etiam quæſtio an liberum filio eſſet vxorem ducere eam, quæ nupſerat patri, ſed nondum erat ab eo cognita. Et quidam opinantur iure id fieri potuiſſe, eo

3.Reg. 2.

quod Adonias petiit Abiſag Sunamitem vxorē patris, ſed nondum ab eo cognitam; quod ſi fuiſſet lege damnatum, proculdubio non id petijſſet Adonias. Verumenimuero magis probo eorum ſententiam, qui negant vllo pacto tuta conſcientia filium ducere potuiſſe vxorem patris, ſiue cognitam ab eo, ſiue non cognitam; ſiue eo ſuperſtite repudiatam, ſiue vita functo relictam.

Item quidam ambigunt, an fuerit inter fratres, & ſorores coniugium Leuitici 18. lege damnatum, quando ſoror non erat ex eodem patre, & matre nata, ſed tantùm ex eodem patre. Eſt quorumdam opinio legem omnes ſorores excludere, ſiue ex vtroque parente, ſiue ex patre tantùm eſſent. Alij verò ſentiunt, legem tantùm intelligi de ſorore ex vtroque parente, quoniam

Gen. 11. & 12. & 20. 2.Reg. 13.

Abraham duxit Saram in vxorem, quæ erat ſoror eius, filia patris ſui, & non matris ſuæ: Et quia Thamar dicebat Amnoni filio Dauidis, vt ipſam peteret à patre in vxorem; qui non eſſet ipſam ei denegaturus. Et primis humani generis temporibus fratres ſorores ſibi matrimonio copularunt. At præſtat prima ſententia, nam Scriptura aperte loquitur: Turpitudinem, inquit, ſororis tuæ ex patre, ſiue ex matre, quæ domi, vel foris genita eſt, non reuelabis. hoc eſt, ſiue quæ ex legitimo matrimonio nata eſt, ſiue ex vxore patris, nondum tamen ab eo in domum ſuam deducta; ſiue ex patre tuo ex altera matre, ſiue ex matre tua ex altero patre. Ad illud de Abrahamo reſpondeo, Saram non fuiſſe ſororem germanam ipſius, ſed ſororem, id eſt, filiam fratris ſui: ſicuti Lot fuit frater

A Abrahæ; ſic enim Abraham dixit ipſi Lot: Fratres enim ſumus; cum tamen ſui fratris filius eſſet. Thare pater Abrahæ, genuit Aram; hic autem genuit Saram. Et cum Abraham dixit: Filia patris mei, & non matris meæ; ideo dixit, quia Thare pater eius genuerat Aram fratrem Abrahæ ex alia vxore. nam creditur Thare duas vxores habuiſſe, ex quarum vna ſuſtulerit Aram, ex altera vero Abrahamum. Senſus itaque eſt: Filia patris mei & non matris meæ. hoc eſt neptis ex patre & non ex matre. nam nepotes filij dici ſolent. Ad illud de Thamar; fortaſſis Thamar ſoror erat Amnonis nō natura, ſed adoptione, quia eam in filiam Dauid adoptauerat: Vel ſi ſoror germana erat, illud dixit, Thamar perturbata, vt ſe à violentia fratris quoquo modo liberaret. Ad vltimum reſpondeo cum S. Auguſtino lib. de ciuit. 15. cap. 16. illud eſſe neceſſitate factum; cum nullæ aliæ eſſent fœminæ, quas primi illi homines ſibi matrimonio copularent.

Gen. 13.
Gen. 11.

Quæri etiam ſolet, an omnes conſanguinitatis & affinitatis gradus Leuit. 18. prohibiti ita iure naturali damnentur, vt Rom. Pontificis auctoritate relaxari nequeat.

B Duæ ſunt opiniones, quas refert Sotus 4. diſt. 4. q. 1. art. 3. vna docet omnes eſſe iur. diuino & naturali prohibitos, ita vt Romanus Pontifex eos relaxare non poſſit: altera ſententia & vera eſt, non omnes ita iure naturali damnari, vt Romani Pontificis auctoritate relaxari non poſſint. & hæc eſt communi conſenſu Theologorum recepta, quam ſuo loco probabo. Diſpenſat, inquit Silueſt. in verbo. Papa q. 17. Romanus Pontifex in omnibus gradibus præter quam in gradibus cōſanguinitatis ex recta linea aſcendentium & deſcendentium, & præter quam in primo gradu conſanguineorum collateraliū, hoc eſt præter quam inter fratres: & diſpenſat, inquit, in gradibus affinitatis præterquam in primo gradu rectæ lineæ, ſed de his omnibus gradibus latius ſuo loco dicemus. In præſentia ſatis eſt dicere, licet in omnibus gradibus propinquorum Leuit. 18. prohibitis aliqua ſit naturalis ratio, quæ præſcribit, ne coniugia in hiſce gradibus contrahantur, non tamen eſt tam ſeuera & rigida, vt iuſtis de cauſis Romanus Pontifex non poſſit facultatem concedere,

C vt matrimonia in multis ex illis gradibus celebrentur.

De eiſdem Præceptis ſpectantibus ad nuptias, quædam quæſtiones diluuntur.

Cap. XIII.

Dubiæ quæſtionis eſt, an plures vxores ſimul habere, fuerit Moſis lege permiſſum vt minus malum; an verò conceſſum tamquam bonum? Conſtans eſt Theologorum opinio in 4. diſt. 33. vxorum multitudinem fuiſſe conceſſam tamquam bonum ad tempus: & hoc idem ſenſerunt Patres, Hieronymus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, Theophylactus, Anſelmus in Matth. cap. 19. & Ambroſius lib. 1. de viduis. cap. vltim. Auguſtin. lib. 1. de nuptijs & concupiſ. cap. 9. Nec ſolum id Moſis lex conceſſit; ſed etiam ante Moſem Pa-

D triarchæ more & inſtituto maiorum, plures ſimul vxores duxere, vt Abrahæ exemplo docemur, qui poſt Saram, Agar quoque ancillam Aegyptiam in matrimonio habuit; & deinde adiunxit ſibi vxorem Ceturam. Et quamuis tunc Sara mortua fuiſſe videatur, ſaltem Agar adhuc viuebat: & Iacob quatuor vxores habuit, Rachelem, & Liam ingenuas & liberas; Balam & Zelpham earum ancillas. Et quamuis Fauſtus Manichæus, & alij hæretici multitudinem vxorum in Abraham & Iacob reprehendere non dubitauerint, perinde ac ſi hoc feciſſe videantur voluptatis & libidinis explendæ gratia; prædicti tamen patres Patriarcharum factum, tamquam iuſtum & honeſtum omnino defendunt.

Obijcies cum naturæ lege penitus pugnare, vt vir corporis ſui poteſtatem tradat pluribus, quàm vni: nec enim fas eſt rem, quam vni ſemel tradideris, alteri dare. Sed hoc ſolùm argumento concluditur, virum ſine vxoris conſenſu, alteram ducere non poſſe: Abraham verò, id Sara etiam precante ancillam in matrimonio habuit. Iacob autem Liam vxorem aſſumpſit loco Rachelis.

lis ſuppoſitam : deinde Rachelem habuit conſenſu Liæ hiſq. aſſentientibus, poſtea ancillas ſibi matrimonio copulauit. Secundo obijcies; Lamech videtur in Scriptura notatus, quod primus omnium mortalium plures ſimul vxores habuerit, quod Nicolaus Pont. inſinuauit. cap. an non. 24. q. 2. Reſpondeo notatum quidem fuiſſe Lamech, non quia plures duxit vxores, ſed quia explendæ libidinis, non procreandæ prolis cauſa id fecit; Abraham verò & Iacob, non voluptatis cauſa, ſed ſobolis tantum gignendæ, vt gentem ſuam multiplicarent. Tertio, CHRISTVS dominus docuit, plures ſimul vxores habere, cũ inſtitutione matrimonij pugnare, ait enim, Qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam fecit eos. & dixit, Propter hoc dimittet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Dicimus, communem Patrum & Theologorum eſſe ſententiam, ex matrimonij inſtitutione & iure, tum diuino, tum naturali vnam tantùm vxorem requiri: veteres verò Patriarchas, & deinde eorum poſteros plures ſimul vxores habuiſſe diuino quodam impulſu & afflatu permotos ad ſobolem propagandam, cum Iudæi, pauciores cæteris populis & gentibus eſſent. Vnde Innocentius III. dixit, cap. gaudemus de diuortijs. Nec vlli vnquã licuit ſimul plures vxores habere, niſi cui fuit diuina reuelatione conceſſum: qui mos quandoque, interdum etiam fas cenſetur, per quem ſicut Iacob à mendacio, Iſraelitæ à furto, & Samſon ab homicidio, ſic & Patriarchæ, & alij viri iuſti, qui plures leguntur ſimul habuiſſe vxores, ab adulterio excuſantur. Hæc ille Pontifex, cuius quidem ſententia videtur hæc fuiſſe, primos viros iuſtos ſibi plures fœminas ſimul in matrimonio copulaſſe cæleſti Dei inſtinctu & inflatu, vt ſobolem procrearent: quorum deinde exemplum poſteri eorum ſecuti ſunt: quod & poſtea in morem & conſuetudinem venit, & tandem veteri lege, & ſcripto iure permiſſum.

Neque probo quod quidam tamquam probabile affirmant, hanc diuinam indulgentiam, quam diſpenſationẽ appellant, conceſſam fuiſſe non Hebræis ſolùm, ſed etiam omnibus gentibus. Nam Ethnicos ſimul plures vxores habentes, vel peccaſſe puto, quia mala fide id fecerint, vel iuſtam excuſationem habuiſſe, non quia Deus illis facultatem conceſſerit, ſed quia probabili ignorantia decepti, bona fide fortitan factitarunt. Chriſtus Dominus matrimonium ad primam & antiquam ſui inſtitutionem, & ad ipſum ius diuinum, & naturale reuocauit, præcepit, vt vnus vnam tantùm duceret, non plures ſimul.

Ambr. lib. 2. de Abrahum. c. 4.

Poſtremò obijcitur S. Ambroſ. qui quidem factum Abrahæ defendens, triplicẽ eius rei rationem affert: Prima eſt, quòd eo tempore adulterium nõdum erat lege interdictum; ſecunda, quod amore poſteritatis, non ardore libidini, id fecerit, & conſenſu vxoris: Tertia ratio; quod id egerit ad aliquid futurum ſignificandũ: quæ cauſæ minime ſufficere videntur, vt Gloſſa quoque ſuper Gratianum annotauit. 32. q. 4. c. dixit Sara, & in c. Gaudemus, de Diuortijs. S. Auguſt. itidem factũ Abrahæ & Iacob vindicãs ab omni delicto, eos ait nihil contra naturam, contra morem aut contra præceptum & legem feciſſe.

Aug. li. de ciu. 16. c. 38

Nullam, inquit, Iacob legitur vxorem petiſſe præter vnã: nec vſum pluribus niſi gignendæ prolis officio, coniugali iure ſeruato, & neque hoc faceret, niſi vxores eius id fieri flagitaſſent, quę corporis viri ſui habebãt legitimam poteſtatem.

Aug. li. 22. contra Fauſtum. c. 47.

Et alibi: Pro ingenti crimine Iacob quatuor obijciuntur vxores: quod generali præ locutione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat. alia enim ſunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præceptũ; ſi naturã conſulas, nõ laſciuiendi, ſed gignendi cauſa, illis mulieribus vtebatur. Si morẽ, illo tempore, atque in illis terris hoc factitabatur: Si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen eſt, ſi quis hoc faciat, niſi quia & moribus & legibus non licet?

Propter hæc Patrum teſtimonia, hæretici contendunt, polygamiam nulla lege, vel iure damnari.

Seſſion. 24. can. 2.

At Concilium Trident. anathematizat eum qui dixerit licere Chriſtianis plures ſimul habere vxores, & hoc nulla lege diuina eſſe prohibitum: anathema ſit. Sunt e Catholicis, qui S. Ambroſ. & Auguſt. hac in parte reijciant, ac ſi minus vere & idonee Abrahæ factũ & Iacobi defenderint. Alij verò opinãtur, polygamiam cũ diuino Chriſti Domini præcepto pugnare, non tamen iure naturali, vel ex illa ipſa prima & antiqua inſtitutione coniugij. Ego vero nihil in præfatis S. Ambroſ. vel Auguſt. teſtimonijs lego, quod reprehenſione dignum eſſe videatur. Nec enim Ambroſ. cu dixit, nulla lege eſſe tunc temporis adulteriũ interdictum, intelligit legem diuinã, aut naturalẽ cum ipſa matrimonij inſtitutione acceptam; nec in vniuerſum adulterium videtur accepiſſe. Et cũ dicit, Abrahamum id feciſſe vxoris conſenſu; id ideo dixit; ne Abrahamus contra ius naturæ feciſſe videretur, ſcilicet illud, quo prohibetur quis tradere alteri corpus quod vni iam dederat alteri, ſignificat igitur S. Ambroſius id, quod alioqui eſſet adulterium, videlicet in eo, qui præter vnam, alteram vxorem duceret, nõ fuiſſe adulterium tũc temporis apud Hebræos, quia nulla lege ſcripta id prohibebatur, ſi quidem more, & inſtituto Maiorum, duæ & plures ſimul vxores ducebantur.

Cum idem S. Auguſtinus ait: Iacobi patriarchæ factũ cum quatuor vxoribus non eſſe contra naturam: ſe ipſe explicat, quia non libidinis, inquit, ſed prolis cauſa fecerat. Porrò plures ſimul vxores habere ad prolem generãdam, non eſt cõtra naturam, & primarium finem coniugij, quæ matrimonium inſtituit, non ad libidinem, ſed ad prolem generandam. Non tamen negauit S. Auguſtinus, contra ius eſſe naturale, quod vetat: Rem quam alteri tradideris, ne alteri des, & quod prohibet iurgia, odia, & diſſidia in domo, & familia: quæ mala, & incommoda Polygamia ſolet afferre, niſi Dei permiſſu, vel conceſſu plures ſimul vxores habeantur. Cum enim dicit, non eſſe contra naturam, nec contra præceptum; hoc ideo dixit quia factitabatur more, & inſtituto Maiorum, ſuam originem ex diuino impulſu, & inſtinctu trahente: quod nunc Chriſtianis moribus, & legibus abrogatum eſt.

Secundò Quæritur, An ſacra Scriptura concubinæ nomen in bonam partem accipiat, videlicet pro ea, quæ verè coniux erat. Leo Papa in Epiſtola ad Ruſticum Epiſcopũ Narbonenſem: quæ refertur in c. Non omnis 32. q. 2. Concubinam in malam partem accipit, Non omnis, inquit, mulier viro coniuncta, vxor eſt viri: quia nec omnis filius eſt hæres patris. Nuptiarum fœdera inter ingenuos legitima ſunt, ac inter coæquales. Itaque aliud eſt vxor, aliud concubina: ſicut aliud eſt ancilla, & aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus, ad manifeſtandam harum perſonarum diſtinctionem, teſtimonium poſuit ex Geneſi, vbi dicitur Abrahæ: Eijce ancillam, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Hæc ille: vbi manifeſte dicit ancillam Agar, fuiſſe Abrahæ concubinam, non vxorem. Epiſt. 92. Galat. 4. Gen. 21.

Cæterùm conſtans eſt tum Hebræorum, tum Chriſtianorum interpretum opinio, Agar fuiſſe veram vxorem Abrahæ: & concubinam in Sacris literis nõnunquam accipi in bonam partem, videlicet pro ea, quæ erat vera quidem vxor, ſed non primaria, nimirum vxor ad vſum tori abſque ſolenni Scriptura, id eſt, ſine contractu dotali, & ſine ſponſalibus publicis in matrimonium ducta; & ideo non erat principalis coniux, ſed principali adiuncta. Et ſubdita: Hebraice dicitur Pileges, quaſi vxor diſpertita, vel quaſi dimidium vxoris. Dicitur quoque Abraham duxiſſe vxorem nomine Ceturam; quæ tamen alibi vocatur Concubina, & filij Ceturæ concubinæ. Legimus quoque Ruben, filium Iacob dormiuiſſe cum Bala concubina patris ſui; & tamen ſcriptum eſt; Deditq; illi, ſcilicet, Iacob viro ſuo, Balam in coniugem. Liber etiam Iudicum, fœminam, quæ aliquando vocatur vxor cuiuſdam Leuitę, etiam illius concubinam appellat. Et in c. Omnibus. Gratianus c. Is qui, concilium Toletanum, & c. Chriſtianos, Iſidorus, diſt. 34. aperte docent, vocabulum concubinæ in ſacris literis rem honeſtam ſignificare, videlicet eam fœminam, quæ verè eſt [illegible]. Vnde illud Geneſis: Filijs concubinarum dedit (Abraham) munera, intelligitur de vxoribus ſecundarijs, quas Abraham ſibi poſt primariam adiunxit. Leo etiam Papa cum Agar ancillam dicit concubinã Abrahæ fuiſſe, non vxorem, vxorem accepit pro primaria coniuge, & principali. פלגש Gen. 25. 2. Paral. 1. Gen. 35. Supra 30. Iud. 19. Gen. 25.

Tertio Quæritur, An Lex Moſis repudium vxoris tanquam iuſtum, & honeſtum conceſſerit: an verò permiſerit tanquam minus malum, ad id, quod eſt deterius deuitandum? Duas video Doctorum ſententias [illegible] 4. d. 33. quas refert Sotus. 4. d. 33. q. 2. a. 2. quarum altera, repudium vxoris docet ex lege Moſis, diuino cõceſſu permiſſum, vt bonum, nam quamuis coniugij vinculum ſit ſua natura perpetuũ, potuit tamen Deus, eius auctor atque inſtitutor poteſtatẽ

facere

facere dimittendi vxorem; ne viri quas oderant coniuges, enecarent; hanc ſententiam S. Thomas dicit eſſe probabilem. Altera eſt ſententia; repudium vxoris ſolùm fuiſſe impunè permiſſum, vt minus malum: propter illa verba Chriſti Domini: Propter duritiam cordis veſtri permiſit vobis (Moſes) dare libellum repudij, & hæc eſt communi conſenſu Theologorum recepta. Ego huic ſecundæ ſententiæ, magis accedo. de qua re, ſuo loco latiùs diſputabo. Dubiæ item quæſtionis eſt, an repudiata vxore, vtrique coniugi liberum eſſe: ad alias nuptias tranſire? Sotus in 4. d. 33. q. 2. a. 3. negat, & ideo matrimonium per repudium non ſolui, & dirimi contendit; ita vt repudium ſolùm diuortij rationem habuerit. Veruntamen non paucorum eſt opinio, liberum vtrique coniugi fuiſſe, ſe ad alias nuptias conferre. Idque deduci videtur ex illis verbis Deuteronomij: Cumque egreſſa alium maritum duxerit, &c. Et ideo vir vxorē repudiare non poterat, niſi dato, vxori libello repudij: quod certe non niſi in bonum dimiſſæ vxoris cedebat, ne videlicet alteri nupta, adulterij inſimulari poſſet; & ne eam dimiſſam iam, vir repetendi, & reducendi ius haberet. Ex quo perſpicitur, matrimonij vinculū apud Hebræos, per repudium diſſolui, & dirimi. At obijciet quiſpiam cum Soto, prædicto in loco ſcribi: Non poterit prior maritus eam accipere in vxorem, quia polluta eſt, & abominabilis facta eſt coram Domino, videlicet, quod alteri nupſerit. Dicimus, ſenſum eorum verborum eſſe, ¶ quia polluta eſt, ¶ hoc eſt; quia ſecundo viro ſe adiunxit, & ab eo cognita eſt. Pollutum hic phraſi Hebræa non accipitur in malam, ſed bonam partem: ſignificat idem, quod latinè diceretur, alteri nupſit, & cum eo rem habuit: ¶ Et abominabilis facta eſt coram Domino, id eſt, quia eam prior maritus fuerit execratus, & ſibi odioſam repudiauerit. hoc enim erat in odium, & pœnam virorum vxores facile repudiantium, ne videlicet eas temere, & qualibet cauſa dimitterent.

Leges à Moſe latæ de ſucceſſione ex teſtamento, vel ab inteſtato. Cap. XIV.

PRimò Quæritur, quo pacto apud Iudæos, hæredes ex teſtamento, vel ab inteſtato ſuccederent? Numerorū 27. Lex eſt: Homo cum mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas. Si filiam non habuerit, habebit ſucceſſores fratres ſuos, quod ſi & fratres nō fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his, qui ei proximi ſunt, eritque hoc ſanctum (id eſt firmum ac fixum) Iſrael lege perpetua. Hactenus Lex. Ratio huius legis erat, quia poſſeſſiones cum familia tranſibāt; & ideo ſi quis mares, aut fœminas ſuſceperat, ad mares, non fœminas hæreditatem, hoc eſt, agros & alia bona immobilia tranſmittebat. Inter mares verò duas partes primogenitus obtinebat. Si quis tamen fœminas tantùm procreaſſet, ad eas hæreditatem æquis portionibus transferebat: & idcirco illæ nubere niſi viris eiuſdem tribus, & familiæ non poterant: ne poſſeſſiones paternæ, in quibus ſucceſſerant, ad alias familias transferrentur. Tales fuerunt filiæ Salphaad, de quibus Numero. 27. & 36. & inde factum eſt, vt filiæ, quæ hæreditatem non habebant, poſſent nubere viris cuiuſlibet alterius cognationis, & tribus: tales erant fœminæ ex tribu Leuitica. Quærunt aliqui, an vlla bona hæreditaria fœminæ conſequerentur, cum fratres habebant. Ex bonis immobilibus, cuiuſmodi erant agri, fundi, & aliæ id genus poſſeſſiones, nihil ad eas tranſmittebatur; bene autem ex bonis mobilibus, quæ in numero, pondere, & menſura cōſiſtunt; poterant fœminæ vna cum fratribus parenti ſuccedere, quia familiæ per bona mobilia non diſcernebantur.

Deuteronomij 21. hæc ponitur lex: Si quis duas vxores duxerit, & vnam dilexerit, alteram vero odio habuerit, & liberos ex vtraque ſuſceperit, & fuerit primogenitus ex ea, quam odio habet, non poterit ius primogeniorū transferre ad filium dilectæ. Ita ferè Lex. Primogenito debebatur tanquam ius, ſacerdotium; & ideo in tribu Leuitica, & familia Eleazaris filij Aaronis erat, ſummo Pontificatu fungebatur: item bonorum duplicem portionem, & primum in ſedendo locum, iure primogenitus habebat.

A Hæc autem iura primogeniti non ſolùm mandato Moſis conſtituta ſunt, ſed etiā longe ante Moſem apud Hebræos ſeruabantur, non quidem lege ſcripta, ſed ſolo inſtituto, & more Maiorum. Interea ſi quis ex concubina, vel ancilla natus erat, hæres patris eſſe non poterat: & hoc ante legem ſcriptam more atque inſtituto Maiorum apud Hebræos vigebat. Et ideo dixit Sara ad Abraham: Eiice ancillam hanc; & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Et alibi: Deditque Abraham cuncta quæ poſſederat Iſaac; filijs autem concubinarum largitus eſt munera. Senſus eſt: Tranſmiſit Abraham ad Iſaac hæreditatem; filijs verò concubinarum aliqua legauit, ex quibus viuerent, vt Iſaac hæredem, eos alendi lege, curaque liberaret. Nihilominus filij Iacob, etiam ex ancillis ſuſcepti, cum cæteris fratribus regnum, & Terram à Deo promiſſam acceperunt: quod annotauit S. Auguſtinus Tract. 11. in Ioannem, & refertur 32. q. 4. c. Recurrat. Eos enim omnes voluit Iacob pro legitimis filiis, & hæredibus habere.

B

PRAECEPTA

De ſeruis, & ancillis. Cap. XV.

EXodi 21. præcepit Deus, vt ſerui ſeptimo anno liberi dimitterentur, hoc eſt, libertate donarentur: quæ Manumiſſio in Hebræis ſeruis, non in ijs, qui ex Gentibus ſerui facti erant Hebræorum, locum habebat. Leuitici 25. ſic loquitur lex: Si paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, non eum opprimes ſeruitute famulorum, ſed quaſi mercenarius, & colonus erit. Mei enim ſerui ſunt, & ego eduxi eos de terra Aegypti, non veneant conditione ſeruorum. Sciendum eſt, apud Iudæos duplex genus ſeruorum extitiſſe. nam ſeruus, vel erat Hebræus, vel aliquis ex Gentibus. Si Hebræus, in perpetuum ſeruire nō poterat, & hoc eſt quod dicitur in lege: Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, in ſeptimo egredietur liber gratis. Si ex Gentibus, perpetua ſeruitute tenebatur.
C Seruus, habet lex, & ancilla ſint vobis e Nationibus, quæ in circuitu veſtro ſunt; & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint, hos habebitis famulos & hæreditario iure tranſmittetis ad poſteros, ac poſſidebitis in æternum. Ita lex. Rurſus ſeruus Hebræus poterat eſſe ex triplici cauſa: aut quia Hebræus inopia oppreſſus ſe vltro alteri Hebræo vendiderat. Leuitici 25. Si paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, nō eum opprimes ſeruitute famulorum, ſed quaſi mercenarius, & colonus erit: aut quia Hebræus furatus aliquid fuerat, & ſoluendo non erat: tunc enim fur Hebræo vendebatur. Exod. 22. Si non habuerit, inquit, (ſcilicet fur) quod pro furto reddat, ipſe venundabitur. Quæ lex dura, & ſeuera non erat, eo quod non vendebatur ille ad perpetuam ſeruitutem, cum ſeptimo anno priſtinam eſſet libertatem recuperaturus. Vendebatur igitur, & quaſi locabat operas ſuas ad tēpus, vt ex mercede ſolueret rei furtiuæ damnum. Aut ſeruus Hebræus erat, quia ex ſeruo Hebræo, & ancilla natus, vt alibi dicitur videlicet Exod. 21. Hebræorum verò ſerui ex Gentibus, aut erant bello capti, aut pecunia empti, aut do-
D mi ex ancilla nati. Ancilla itidem vel erat Hebræa, vel ethnica. Hebræa, aut quia ſe vendiderat egeſtate compulſa, Leuit. 25. & hæc ſeptimo anno ad libertatem priſtinam redibat: Aut quia pater ipſius eam vendiderat alteri Hebræo vt eam vxorem duceret Dominus, vel filius eius, Exod. 21. & Deut. 15. vbi hæc ſunt verba: Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam, non egredietur ſicut ancillæ exire conſueuerunt, hoc eſt: non exibit, ſicut ſerui egrediuntur. nam ſerui egrediuntur cum corpore ſuo ſoli, ſi ſoli in domum Domini venerunt. non ſic autem ancillæ Hebrææ, quoniam non ſolùm ad miniſterium, ſed ad matrimonium ſtatum, quale erat ancillarum, tradebatur. Si diſplicuerit oculis Domini ſui, cui tradita fuerat, id eſt, cui vendita fuerat, vt eam duceret vxorem vel Dominus, vel ſaltē filius eius, ſi diſplicuerit, inquam Domino, poſtquam ab eo cognita eſt, & non deſpondeat eam ſibi, vel filio ſuo, dimittet eam: vult dicere, dabit illi pecuniam, qua redimatur, vel remittat illi pecuniam ſeruitutis, ſinet eam liberam abire ſine vllo pretio redemptionis, perinde ac ſi pecuniam redemptionis accepiſſet. Populo autem alieno vendendi non habebit

bebit poteſtatem, ſi ſpreuerit eam. Sin autem filio deſponderit eam, iuxta morem filiarum faciet illi. hoc eſt, dotabit eam, quod eſt ius filiarum, quæ dotantur à patre, vt nubant, & eam tanquam vxorẽ filius ducat. Quod ſi alterã acceperit. id ſignificat; ſi ipſe Dominus, vel filius eius alterã vxorem duxerit, erat enim permiſſum Hebræis plures vxores habere, prouidebit puellæ nuptias, & veſtimenta, & pretium pudicitiæ non negabit. ſenſus eſt, eam puellam tractabit vt tractari ſolent puellæ nuptæ. Nam illi puellæ ductæ in vxorem à ſe, vel à filio nõ denegabit, quæ dari ſolẽt concubinis, hoc eſt, vxoribus non principalibus, videlicet alimenta, victum, veſtitum, & pretium ob pudicitiam violatã ab eo. Si tria hæc, non fecerit, egredietur gratis abſque pecunia. Eſt igitur integer legis ſenſus: ſi quis filiam ſuam vendiderit alteri Hebræo in ancillam, vel is eam cognouerit ſibi traditam, aut ſecus. Si primum, aut diſplicuit poſtea ipſi puella, aut placuit. Si diſplicuit, cogebatur, eam redimere, hoc eſt, dimittere ita liberam, ac ſi eſſet pretio redempta ob pudicitiam ab ipſo corruptam; aut permittere, vt redimatur, ablatis à pretio redemptionis miniſterij annis, quibus ante ſeruierat. Si verò placuit, aut ipſe, aut filius ipſius duxit eam vxorem. Si filius, debebat eam dotare: ſi ipſe nupſit, cogebatur eam vt vxorem habere, & tractare. Si alteram ſibi vxorem duxit, non minuat victum, veſtitum, & præmium ſiuè cohabitationem cum ea tanquam cum vxore minus principali. Si hæc tria non feciſſet, debebat eam dimittere liberam nulla pecunia redemptionis accepta.

Eodem capite paulò ante ſtatuit Lex: ¶ Cum quali veſte intrauerit (ſcilicet ſeruus Hebræus) cum tali exeat. ¶ In Hebræo habetur: ¶ Si cum corpore ſuo ingreſſus fuerit, cum corpore ſuo egredietur. ¶ Phraſis eſt hebræa id ſignificans. Si ſeruus Hebræus ſolus ſine vxore venerit in domum tuam, ſine vxore exibit. Si cum vxore venerit, vnà cum vxore egredietur. Et hoc eſt, quod vulgata editio ſignificare voluit, cum dixit: Cum quali veſte intrauerit, cũ tali exeat: nam ſtatim ſubiunxit: Si habens vxorem, & vxor egrediatur ſimul, ¶ videlicet ſeptimo anno, quo ſeruus ad priſtinam libertatem reuertitur. Et mox: ¶ Sin autem Dominus dederit illi vxorem, & pepererit filios, & filias, mulier, & liberi eius erunt Domini ſui; ipſe verò exibit cum veſtitu ſuo. ¶ quod eſt, Ipſe ſolus liber exibit ſeptimo anno, & vxor ac liberi eius apud dominũ remanebunt tanquam ſerui. Lex æquiſſima. nam liberi tãquam ex ancilla nati, domini ſui erant ſerui: nam etiam iura ciuilia conſtituerunt, vt partus ventrem ſequatur, id eſt, ex ancilla natus, ſeruus ſit quamuis liber ſit pater, contra verò natus ex libera, ſit liber, tametſi pater ſeruus fuerit.

Porrò ſeptimo anno ita liber exibat ſeruus vxore, & liberis in ſeruitute manentibus, vt alteram, quamcumque vellet, poſſet vxorem ducere. Et poſtea: ¶ Quod ſi dixerit ſeruus; Diligo dominum meum, & vxorem ac liberos, non egrediar liber; offeret eum Dominus Dijs, id eſt, adducet eum ad Iudices, & Magiſtratus, quos, Deus hoc in loco Scriptura vocat, & applicabitur ad oſtium, & poſtes, id eſt applicabit eum Dominus ad portam vrbis, vel poſtem; in portis enim vrbium, quo homines confluebant, conſidebãt Iudices, & lites, & cauſas cognoſcebant, perforabitque aurem eius ſubula, & erit ei ſeruus in ſeculum. ¶ id eſt, in ſeruitute manebit perpetua ad annũ vſque quinquageſimũ, iubileum. tunc enim liber exibat etiam cum vxore, & liberis, vt patet Leuit. 25. Hæc lex, dura aliquantulum, & ſeuera videtur eſſe, qua ſerui auris ſubula perforabatur; ſed æquitatis eſt plena: quoniam pluris faciebat ſeruus vxorem, & liberos, quàm libertatem ſuam, qua nihil tamen carius poſt vitam in humanis æſtimatur, & habetur, cum amore vxoris, & liberorum ſeruitutem eligeret. Et ideo voluit Deus, vt hanc pœnam ac dedecus ſuſtineret ſeruus ille Hebræus auris perforatæ; vt ſic pœnæ grauitate deterritus, ſeruitutis iugum excuteret. Perforatur auris, tum quia aptior ad hanc pœnam ſuſtinendam auris erat quàm alia corporis pars, cum minus doloris in perforanda aure ſentiatur, quam ſi alia corporis pars perforaretur: tum etiã quia aures ſunt ad audiendum: perforatur igitur ſeruus in aure, vt intelligeret ſe dicto Domini audientem perpetuò futurum. Ex hoc vſu nata eſt apud Iudæos phraſis, qua quis dicebat: Perforauit eius aurem; hoc eſt, cum mihi in ſeruum perpetuum addixi. In verbis illis Pſalmi: Aures autem perfeciſti mihi: hebræa lectio ſic habet: Aurem autem perforaſti mihi, id eſt, Me tuum ſeruum perpetuum feciſti: quem etiam ſenſum admittit lectio latina, Aures autem perfeciſti mihi, id eſt, Aperuiſti mihi aures, quibus videlicet dicto tuo audiens eſſem, & tua iuſſa facerem. Et ſciendum eſt, totam hanc legem: Si Dominus dederit illi vxorem, intelligi de ancilla ethnica, non Hebræa; nam hæc ſecundum legem, anno ſeptimo libera neceſſariò fiebat, ethnica ancilla non item; poterat autem Hebræus vxorem ducere ethnicam ad Iudæorum religionem conuerſam.

Leuitici 25. Lex eſt huiuſmodi: Si inualuerit apud vos manus aduenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit ſe ei, aut cuiquã de ſtirpe eius; poſt venditionem poteſt redimi. Qui voluerit ex fratribus ſuis, redimet eum, & patruus, & patruelis, & conſanguineus, & affinis. Sin autem, & ipſe potuerit redimere ſe, ſupputatis duntaxat annis à tempore venditionis ſuæ vſque ad annum iubileum, & pecunia qua venditus fuerat iuxta annorum numerum ſupputata: ſi plures fuerint anni qui remanent vſque ad iubileum, ſecundum hos reddet, & pretium: & reddet emptori, quod reliquum eſt annorum. Quibus autem ſeruiuit mercedibus imputatis, non affliget eum violenter in conſpectu tuo. Quod ſi per hæc redimi nõ potuerit, anno iubileo egredietur cum liberis ſuis. ¶ Hæc ibi. Iuſtiſſima lex, qua voluit Deus, vt ſi Hebræus ad egeſtatem redactus venderet ſe Ethnico, ad Hebræorum tamen religionem conuerſo, poſſet redimi à quolibet eius propinquo: ſeruitus enim eiuſmodi propinquis omnibus erat probro, & dedecori, & libertati eiuſdem quoad eius fieri poterat, erat patrocinandum.

Sed cur ſeptimus annus eſt recuperandæ libertati diuinitus deſtinatus, & quinquageſimus itidem annus? Nimirum voluit Deus, vt ſeruitus Hebræorum eſſet ad tempus: eo quòd perpetua ſeruitus grauis nimium eſt, & acerba, adeo, vt Iuriſconſulti dixerint eam eſſe cõtra naturam Inſtitu. de iure natur. gentium, & ciuili. §. ius autẽ gentium: voluit autem, vt ſeptimo quoque anno Hebræi ſeruitutem euaderent quaſi ſex annis perfectè ſeruierint, & ſeptimo, ab omni opere ſeruili ceſſare deberent. Rurſus, quinquageſimum annum libertati deſtinauit: quia quadragintanouem anni ſeptẽ annorũ hebdomadas implent, vt quemadmodum poſt quadragintanouem dies exactos ab exitu ex Aegypto, populus quinquageſimo die legem accepit, quaſi Aegyptiacæ ſeruitutis iugo iam penitus excuſſo, ſic etiã ſerui quinquageſimo anno perfecta libertate donarentur.

Deuteronomij 23. habetur hæc etiam lex: ¶ Non tradas ſeruum domino ſuo, qui ad te confugerit. ¶ Quæ lex locum habebat in ſeruo Ethnico, qui à Domino ſuo quærebatur ad necem, vel ad aliquod aliud graue incommodũ, detrimentum, & malum. Item Exodi 21. ¶ Qui percuſſerit, inquit, ſeruum ſuum, vel ancillam virga, & vno die vel duobus ſuperuixerit, non ſubiacebit pœnæ, quia pecunia illius eſt. ¶ Intelligitur ea lex de ſeruis, quos Hebræi ex Gentibus habebant: nam ſerui, qui Hebræi erant, non erant pecunia dominorum, quia non erant in ſeruitute perpetua. ¶ At verò qui percuſſerit ſeruum ſuum, vel ancillam virga in manibus eius, criminis reus erit, ¶ hoc eſt, morte condemnetur, vel ſenſus eſt: digna pœna mulctetur, quia certò conſtabat ex plagis ſiue verberibus, percuſſione, vel vulnere ſeruum obijſſe. dum verò duos, vel vnum diem verberatus, vel percuſſus ſeruus viueret, quia incertum erat an ex vulnere, ſiue plagis interiret, Dominus liber erat, & immunis à pœna. Si autem Dominus ſeruum videlicet ſuũ ex Gentibus percutiens mutilabat, ipſo iure ſeruus libertate donabatur.

Leuitici 25. Si Hebræus inopia preſſus ſe vendidiſſet aduenæ, vel peregrino proſelyto, vel alicui ex gente ipſius, poterat redimi, ſi aliquis propinquus, vel ipſemet pretium ſoluiſſet: & in ea redemptione ſerui, habebatur ratio operæ, quæ in ipſa redemptione æſtimabatur, quanti æſtimari ex æquo, & bono debebat: pretium autem, & merces operarum deducebatur de pretio redemptionis, & quod æſtimata opera ſerui Iſraelitæ reliquum erat, perſoluebatur ab eo ipſi emptori. quod ſi non redimebatur, tunc anno iubilei liber exibat vnà cum filijs ſuis.

PRAECEPTA

De Parentibus, & Filijs. Cap. XVI.

Lege concedebatur iuxta quorundam ſententiam quibus id ego in lege expreſſum non video, vt ſi aliquis pa-

tet

ter paupertate premeretur, filium, vel filiam venderet ſuã. Nam cum apud Hebræos ſeruus ſeptimo anno manumitteretur, concedebat lex, vt cuique ad extremam inopiam redacto liceret filium, vel filiam vendere. Immo cuiuis etiã ſimili egeſtate laboranti fas erat ſeipſum alteri Hebræo vendere, vt declarat liber Leuitici. nam vt ſupra diximus, ſeruitus ad tempus tantùm erat, ſeptimo enim anno ſerui libertate donabantur, ac proinde cum Hebræus filius alteri Hebræo vendebatur, potiùs locabatur, quam vendebatur. Cum item Hebræus alteri ſe Hebræo vendebat, potiùs locabat ſe, id eſt, operam ſuam, quàm vendebat.

Item Exodi 12. præcipitur patribus, vt filios ſuos legem ac religionem doceant. ¶ Cum dixerint, inquit, vobis filij veſtri, Quæ eſt iſta religio? Dicetis eis, victima tranſitus Domini eſt. Deut 21. Si genuerit homo filium contumacem, & proteruũ, qui nõ audierit patris ac matris imperiũ, & coercitus obedire contempſerit: apprehendent eum, & ducent ad ſeniores ciuitatis illius, & ad portam Iudicij, dicentque ad eos: Filius noſter iſte proteruus, & contumax eſt, monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs: lapidibus eum obruet po- B pulus ciuitatis, & morietur, vt auferatur malùm de medio veſtri, & vniuerſus Iſrael audiens pertimeſcat.

PRAECEPTA
Circa externos, & Peregrinos. Cap. XVII.

HEbræorum populus bipertitus erat: aut enim conſtabat ex hominibus externis, qui dicuntur Aduenæ, & ex gentibus ſuum genus trahebant, aut ex iis, qui genere erant Hebræi ab Iſraele originem ducentes, qui dicuntur Indigenæ. Priores illi vocabantur Proſelyti, qui ex Gentibus procreati, ab Idolorum cultu ad Dei religionem traducti, & circuncisi, ſacris Hebræorum cæremonijs, & inſti-

Exod. 12. tutis imbuebantur. Si quis, inquit, in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini, circumcidetur priùs omne maſculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritque ſicut indigena terræ. Si quis autem circumciſus non fuerit, non veſcetur ex eo. Eadem lex erit indigenæ, & co- C lono, qui peregrinatur apud vos.

Leuitici 17. Homo quilibet de domo Iſrael, & de aduenis, qui peregrinãtur apud vos, qui obtulerit holocauſtum ſiue victimam, & ad oſtium tabernaculi teſtimonij non adduxerit eam, vt offeratur Domino, interibit de populo ſuo.

Leuitici 24. Aequum iudicium ſit inter vos, ſiue peregrinus, (id eſt, proſelytus) ſiue ciuis peccauerit. Ezech. 14. Homo de domo Iſrael (id eſt, ex genere Iſraelis) & de proſelytis quicumque aduena fuerit in Iſrael, ſi alienatus fuerit à me, & poſuerit idola ſua in corde ſuo, & reliq.

Act. 2. In Actis: Iudæi quoque, ait Lucas, & proſelyti. Docuit

Matth. 23. Chriſtus quantum ſtudium poneretur à Iudæis in eo, vt proſelytos facerent, id eſt, vt Gentiles circumciderent, & ad Dei cultum, & religionem conuerterent; his verbis; Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proſelytum. & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos. 2. Paralipomenon. 30. Hilaritate perfuſa eſt omnis turba Iuda tam ſeniorum, & Leuitarum, quam vniuerſæ frequentiæ, quæ vene- D rat ex Iſrael, proſelytorum quoque de terra Iſrael, & habitantium in Iuda.

Exodi 22. ita ſancitur: Aduenam non contriſtabis, neque affliges eum; aduenæ enim & ipſi fuiſtis. Et cap. ſequenti: Peregrino moleſtus non eris, ſcitis enim aduenarum animas, quia & ipſi peregrini fuiſtis in terra Aegypti. Senſus eſt: Noſtis quales ſint Peregrinorum affectus nam anima hic voluntatem, & affectum ſignificat more Hebræo; ne ſitis eis moleſti. ſatis enim pœnarum eſt, quod ſint peregrini, ne addatis eis alias moleſtias.

Deuteronomij 23. conſtituitur, vt Ammonites, & Moabites etiam poſt decimam generationem non intrent Eccleſiam Domini. Exodi vero 17. omne cognationis conſortium cum Amalechitis prohibetur, Bellum, inquit, Domini erit contra Amalec, a generatione in generationẽ. Deuteronomij etiam 23. Non abominaberis, inquit, Idumæũ, quia frater tuus eſt, nec Aegyptium, quia aduena fuiſti in terra eius. Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in Eccleſiam Domini. Ergo lex concedebat, vt ex Gẽ-

A tibus quidam tanquam ciues populo Iudæorum adſcriberentur poſt decimam generationem; & ex Aegyptijs, & Idumæis, poſt tertiam: ex Ammonitis, Moabitis, Amalechitis nulli vnquam, eo quòd hi capitali odio ſemper Hebræos fuerant proſecuti, & illud nunquam depoſituri credebantur.

At Iudith. 14. Achior dux filiorum Ammon videns virtutem quam fecit Deus Iſrael, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputij ſui, & appoſitus eſt ad populum Iſrael, & omnis ſucceſſio generis eius vſque in hodiernum diem: quod factum eſt, ob inſignem eius viri virtutem, & præclara eius merita in Iudæos.

Quòd autem Deuteronomij 23. dicitur quis intrare in Eccleſiam Domini, perindè eſt ac ſi diceretur, admitti vt ciuis, qui particeps eſſe poſſit conſiliorum, iudiciorum, honorum, & publicorum munerum. Vnde eodem capite dicitur Non intrabit Eunuchus attritis, vel amputatis teſticulis Eccleſiam Domini. Ibidem: Non ingredietur manzer (hoc eſt, de ſcorto natus.) in Eccleſiam Domini, vſque ad decimam generationem. Hinc eſt quod Eſaias cõ- Eſai. 56.

B ſolatur aduenas, & Eunuchos, dicens; Non dicat filius aduenæ, qui adhæret Domino: Separatione diuidet me Dominus à populo ſuo. Et non dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis. Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & timuerint fœdus meum, Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs, & filiabus, nomẽ ſempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhærent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius.

PRAECEPTA
De Iudicijs. Cap. XVIII.

APud Hebræos, ſicut & apud quamlibet aliam Rempublicam bene inſtitutã, erant publica iudicia, quibus & ſontes condemnabantur, & abſoluebantur inſontes. Porrò condemnatio ſæpe Iudicij appellatione ſignificatur, & Ab- C ſolutio, Iuſtitiæ nomine. Cum hæc duo ſimul ponuntur, Iudicium, & Iuſtitia. ſæpe etiam fit mentio conciliorum, quæ erant in Republica Iudæorum, vt & in cæteris Rebus publicis. Hinc illud Dauidis, Confitebor tibi Domine in toto corde meo in concilio iuſtorum, & congregatione, & illud eiuſdem, Exaltent eum in Eccleſia plebis, & in cathedra ſeniorum laudent eum. Id etiam, Ideo non reſurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iuſtorum. Ius populo dicere ac reddere Iudices ſolebant in portis ciuitatum, quia in ea loca conueniebant, non ſolùm ciues, & incolæ, ſed etiam exteri, & aduenæ, Deuteronomij 25. Si voluerit, inquit, lex, accipere vxorem fratris ſui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & interrogabit maiores natu. Item Ioſu. 18. & Ruth. 4. Reſpondit populus qui erat in porta, & ſeniores, Salomon quoque: Nõn conteras egenum in porta. idem rurſus; Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum Senatoribus terræ. Dauid item: Non confundetur cum loquetur inimicis ſuis in porta, quaſi dicat, cum cauſam ſuam aget coram iudice contra aduerſarios. Hinc per metaphoram porta ſumitur D pro tribunalis poteſtate, iuriſdictione. vnde Chriſtus, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, Eccleſiam ſcilicet, meam ac ſi diceret, Tota Dæmonum, iuriſdictio, & poteſtas, & regnum.

Porrò iudicijs præerant Iudices, Magiſtratus, Seniores, quorum conuentus dicitur Senatus. Numerorum 11. Moſi dixit Deus, Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti. Delecti à Moſe ſunt ſex ex ſingulis tribubus; ac proinde ſeptuagintaduo. quamuis in ſacris literis ſæpe dicuntur ſeptuaginta minuto numero relicto. Deuteron. 5. dixit Moſes; Acceſſiſtis ad me omnes Principes tribuum, & maiores natu. Ioſu. 23. dicitur; Vocauit Ioſue omnem Iſraelem, maioreſque natu, & Principes, & duces ſeu, vt aliqui legunt, Iudices, & Magiſtratus. Probabile eſt fuiſſe ſeptuaginta duos Senatores, & deinde alios duodecim Principes qui erant duodecim tribuum capita, & ciuitates ſingulas ſuos etiam proprios Senatores habuiſſe, & alios iudem qui erãt ſingularum in quaque tribu familiarum capita. Iudicum 11. Perrexerunt maiores natu de Galaad. Et capite octauo eiuſdem libri: Interrogauit eum nomine

mine principum, & ſeniorum Sochoth. Ruth. 4. Tollens Booz decem viros de ſenioribus ciuitatis, dixit ad eos. Cū item Moſes ex toto populo delegiſſet ſeptuagintaduos Senatores, narratur Exodi 18. Ex eis electis conſtituiſſe principes populi, Tribunos, & Centuriones, quinquagenarios, & decanos. Tribuni, erant quaſi Præfecti mille hominum. Centuriones, centum ciuibus præerant: Quinquagenarij, quinquaginta; Decani, decem. Item Deuteronom. 1. Conſtituit, inquit, Moſes, eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos. Horum verò munus, & officium erat conſilijs præſſe, & iudicijs, ac proindè populum iſti, & Senatum conuocabant. Erant etiam Scribæ, id eſt, Iuriſperiti, qui legem populo interpretabantur. Alij verò Scribæ erant, qui ſcribendo, operam ſuam Magiſtratibus, Senatui, & populo præſtabant. Erant enim Regum, Principum, Magiſtratuum, vel Iudicum Scribæ, qui tanquam miniſtri acta referrent, & ſcripto mandarent: quos ex tribu Leuitica fuiſſe, oſtendit primus liber Paralipomenon capite ſecundo, vbi monitores, & Scribæ ex tribu Leui nominantur: item Tribuni, Centuriones, & Scribæ nominantur.

Diuina itaque præcepta Magiſtratibus, Principibus, Senatoribus, Iudicibus data ſunt. Primò, Exodi 23. Non ſuſcipies vocem mendacij. (hoc eſt, Non admittes rumorē, teſtimonium falſum) nec iunges manum tuam, vt pro impio dicas falſum teſtimonium. Senſus eſt: Non adiuuabis cauſam improbi falſo teſtimonio, nec munus accipies, quo iudicium peruertas. Ibidem: Non ſequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à verò deuies. vult dicere, Non ſequeris multitudinem ad malefaciendum: & in lite, iudicio ſi plures innocentem condemnauerint, ne eorum ſententiam ſequaris, ſed pauciorum, qui innocentem abſoluere conantur, ne à verò deflectas.

Deindè, Ne accipias munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum. Item, vt cauſas tam actoris, quàm rei expendant, & examinent, antequam ſententiam ferant, ſemoto omni perſonarū reſpectu, ne quid beneuolētia, gratia, vel fauor, ne quid item odium officiat. Item, Ne in iudicio, etiam pauperis miſericordia moueantur: ne ſcilicet habeant rationem, & reſpectum perſonæ, etiam pauperis, & licet multo fauore Deus vbique pauperes proſequatur. non vult tamen ratione, & cauſā pauperis, iudicium corrumpi, ergo multo minus cauſā diuitum, & potentum: mendacium fugies, hoc eſt, falſam ſententiā non feres. Alloquitur enim ibi Iudicem Deus. Inſontem, & iuſtum non occides, quia auerſor impium.] Senſus eſt; Innocentem, & abſolutum ſuffragiis, & ſententia aliorū non condemnabis. non enim ſinam inultum iudicem, qui innocentem morte damnabit.

Præterea, de teſtibus audiendis, lex præſcribit hæc: In ore duorum, aut trium teſtiū peribit qui interficietur. Nemo occidatur vno contra ſe dicente teſtimonium.] vult dicere: Teſtimonio duorum, aut trium interficiatur qui reus eſt mortis: vnius tantùm teſtimonio nemo capitis pœna mulctetur.

Deuteronomij 17. Non ſtabit teſtis vnus contra aliquē, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit: ſed in ore duorū aut trium teſtium ſtabit omne verbum.] Significat, teſtimonium non eſt recipiēdum, qualecumque tandem illud fuerit ſcelus hominis, qui accuſatur: ſed teſtimonio duorū vel trium teſtium ſtabilis erit, & firma accuſatio, & actio, & cauſa. Et additur lex de falſis teſtibus iudicio ſeueriſſimo vindicandis: nimirum, vt falſus teſtis pœnam talionis ſuſtineat; Animam pro anima, hoc eſt, vitam homicidæ pro vita adempta: ac ſi dicat; tali pœna punietur, quali pœna affectus fuiſſet is, in quem dixit falſum teſtimonium, ſi conuictus fuiſſet. Reddet oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede; vt cæteri perterreſcant, & à falſo teſtimonio ferendo deterreantur.

Apud Ioannem c. 7. indicat Nicodemus legem præcipere, vt nemo iudicetur, niſi prius eius audita cauſa, & cognito eo, quod fecerit. Deuteronomij 25. lex fertur de ſententia ferenda, his verbis: ſi fuerit cauſa inter aliquos, & interpellauerint Iudices, quem iuſtum eſſe perſpexerint, illi iuſtitiæ palmam dabunt: quem impium condemnabunt impietatis. Sin autem qui peccauit, dignum viderint plagis: proſternent, & coram ſe facient verberari. Pro menſura peccati, erit & plagarum modus, ita duntaxat, vt quadragenarium numerum non excedant: ne fœde laceratus ante

A te oculos tuos abeat frater tuus.] hoc eſt, ne pluribus plagis percuſſus, coràm te moriatur frater tuus tanquam vile, & abiectum animal.

PRAECEPTA
De diuerſis pœnis in improbos conſtitutis.
Cap. XIX.

Deutero. 25. ſtatuitur, vt ſit pœna pro grauitate delicti. Porrò in lege illa vetere multa erant pœnarum genera ſontibus irrogata: prima pœna mortis: erat autem quadruplex necis genus. Aut enim ſontes patibulo ſiue cruci affigebantur, aut lapidibus obruebantur, aut igni exurebantur, aut iugulabantur.

Leuitici 21. Sacerdotis filia ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & violauerit nomen patris, flammis exuretur.

Leuit. 20. Qui ſupra vxorem filiam, duxerit matrē eius,
B ſcelus operatus eſt, viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantùm nefas in medio veſtri. Geneſ. 38. Iudas iuſſit nurū ſuam comburi, eo quod cognouerat virum filium, & poſtea patrem.

Leuit. 24. Maledicus in Deum ſiue ciuis, ſiue peregrinus, lapidibus obruitur. Deuteronom. 17. qui Diuinum cultum, & honorem, Soli, Lunæ, vel ſtellis, vel alicui rei cuiuis creatæ defert, eandem pœnam perſoluit. Deuteron. 22. vxor à viro conuicta violatæ ante matrimonium virginitatis, & ob id odio habita, lapidibus obruitur. Puella idem alicui deſponſa, & ab altero in ciuitate corrupta, vnà cum eo lapidatur: puella quidem, quia clamore non ſe defendit cū poſſet, in ciuitate exiſtens; violator verò, eo quod cum in ciuitate virginem alterius ſponſam ſtupraſſet, infamiam, & ignominiam magnam inferret, & per audaciam crimen admitteret at in agro violata ab aliquo, necis pœnam non ſuſtinet, ſed violator capite mulctatur, quoniam in agro cum ſola puella eſſet, clamare non potuit, & ſtuprator virginis occaſione ſibi oblata incitatus in agro, nec tantam infamiā fecerat, nec tam grauiter deliquerat. Adul-
C tera deprehenſa in adulterio, lapidibus opprimitur, vt colligitur Deut. 22 & conſtat Ioann. 8. & Num. 15. qui ligna in die Sabbati collegerat, idem mortis genus ſuſtinuit. Tertiò quoque Regum cap. 21. maledictum in Deum, & Regem eadem pœna punitur. Leuit. 20. vir ſiue mulier, in quibus. Phitonicus ſiue diuinationis fuerit ſpiritus, eidem lapidationis ſubiacēt pœnæ. Qui item Idola coluerit: Qui filios ſuos Dijs Gentium immolauerit, vel Magos, aut ariolos conſuluerit, Leuit. 20. Lapidibus ſubijcitur. Ibidem habetur: Qui dormierit etiam cum nouerca ſua, vel cum nuru ſua, vel cum maſculo coitu fœmineo, vel cum fœmina menſtrua patiente, vel cum amita, vel cum matertera, vel cum ſorore filia patris ſui, vel filia matris ſuæ, vel cum iumento, morte condemnatur à Iudice, vna cum eo, cum quo rem nefariam habuit.

Pœna itaque mortis irrogabatur criminibus contra Religionem Deo debitam commiſſis: Item, maledicto, & contumeliæ in parentes, libidinis auerſæ peccato, inceſtui, homicidio per induſtriam patrato. Nam Exodi 21. ſic habetur: Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum,
D & per inſidias, hoc eſt, vel inſidias: coniunctio, & more, Hebræo ſumitur pro coniunctione, vel, ab altari meo auelles eum, vt moriatur, quaſi dicat; Qui ſciens, & volens occiderit alterum, nuſquam ſit tutus, ſed etiam ab altari, quo, confugerat abſtrahatur, & capitali ſententia condemnetur.

Exodi 22. Si effringens fur domum, ſiue ſuffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor, non erit reus ſanguinis, quod ſi orto iam ſole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipſe morietur, ſenſus eſt: Nocturnum furem impune licet occidere, diurnum non itē: fur enim nocturnus magis eſt Reipublicæ pernicioſus: Itē, Exod. 21. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxæ, morte moriatur.

Pœna talionis certa quædam crimina puniuntur proximè dicto loco Exod. 21. vbi legimus hæc: Qui percuſſerit, & mors eius ſubſecuta fuerit, reddet animam pro anima (id eſt, vitam pro vita) oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionē pro aduſtione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore. Pœna item quadrupli, vel dupli, vel etiam quintupli irrogatur

certis quibuſdam furti generibus. Exod. 22. Is qui furatus fuerit bouem, & occiderit; reddere quinque pro vno cogitur: & qui furatus fuerit ouem vnam, pœna quadrupli punitur (videlicet, vt ſoluat quatuor pro vna:) qui verò furatus fuerit quamlibet aliam rem præter hominem, duplum reddere iubetur.

Sed cur furanti bouem, quintupli pœna conſtituitur, furanti ouem pœna quadrupli; furanti verò aliam rem quãpiam, pœna dupli? Reſpondet Gloſſa ordinaria: Exod. 22. Ex boue, quinque fructus, & commoda prouenie bant: bos enim tunc immolabatur: arat etiam bos, onera defert, paſcit nos carnibus, lac præbet, & pellem diuerſis vſibus inſeruientẽ; ac proinde vno pro boue quinque reddebantur, vt quinque damnorum, quæ retulimus, compenſatio fieret. fructus verò quatuor ex oue percipiebãtur. erat enim ouis apta ad ſacrificia, ad cibum, lac item præbet, & lanam, & idcirco pro vna oue quatuor ſoluebantur; vt quatuor ouibus redditis, quatuor damna fures compenſarent.

Verùm S. Thomas 1.2.q.105.a.2. ad 9. reſpondet, pœnas criminibus irrogari non ſolùm pro grauitate delicti, ſed etiam vt deterreantur improbi à maleficijs. Et quia boues difficiliùs cuſtodiuntur, & liberiùs vagantur in agris quàm oues, & faciliùs abiguntur, & abducuntur, quò fur voluerit; ideo grauiori pœna in bouis furem animaduertitur: Rurſus, quia oues faciliùs, & diligentiùs quàm boues cuſtodiuntur, ſed nõ tam facilè, quàm cæteræ res, cum in agris paſcantur, & frequentiùs etiam ſoleant furto abduci; ideo in fures eorum, pœna quadrupli, at in fures aliarũ rerum, dupli pœna eſt conſtituta. In lege vetere fur ſimplex mortis reus non erat, quia vita hominis pretioſior eſt rebus: at nunc fures iure communi, & ſtatutis municipalibus ſuſpenduntur, quoniam paſſim innumeri fures ſunt, vt igitur deterreantur homines à furto, meritò capite puniuntur.

Pœna verberum, aliis leuioribus, & minoribus delictis irrogatur. Deuteronomii 25. ſin autem eum, inquit, lex, qui peccauit dignum viderint plagis, proſternent (criminum Iudices,) & coram ſe facient verberari. Pro menſura peccati erit, & plagarum modus, ita dumtaxat, vt quadragenarium numerum non excedant; ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. ¶ Hinc Hebræi morẽ illum in ſuam gentem induxerunt, & diligenter obſeruarunt; vt cum aliquem ſontem verberarent, in eum trigintanouem tantùm plagis animaduerterent, ne terminum quadragenarij numeri a lege conſtitutum, & præfixum tranſilirent, ad quem morem proculdubio Paulus alludẽs: Quinquies, inquit, quadragenas, vna minus, accepi.

2.Cor. 11. Pœna ſeruitutis duo tantùm crimina puniebantur: nempe (vti dicitur Exod. 21. & Deuterono. 15.) Quando ſeptimo remiſſionis anno Hebræus, qui ſeruus erat, nolebat beneficio legis vti, ac libertati priſtinæ reſtitui eique proinde irrogabatur pœna, vt perpetuæ ſeruituti eſſet addictus: quæ tamen ſeruitus vſque ad annum quinquageſimum durabat, diuinæ quoque legis præſcripto, voluit Deus ne ſeruitus apud Hebræos eſſet perpetua, immo etiam, vt magni duceret quiſque libertatem ſuam, nec ei vxorẽ, nec liberos, nec vllam rem aliam pretioſam, & caram anteponeret.

Item, Exodi 22. ſi fur nihil haberet, quod reſtitueret creditori ſuo, ſeruus fiebat, & venundabatur.

Pœna exilij in lege vetere, conſueta non erat. At Deuteronomii 19 & Num. 35. Qui percuſſerit proximum ſuũ neſcius, ac nullo in ipſum odio concepto, ad vnam vrbium refugij confugiebat, & ibi manebat vſque ad ſummi Sacerdotis obitum: tunc enim ei fas erat ad ſuos redire: ſic interim iræ in ipſum conceptæ ſedabantur, & diſſidij, & odij occaſio tollebatur.

Pœna exilij in eos fuit conſtituta, qui aliquem caſu occidiſſet, per errorem, ſiue imprudentiam. Exod. 21. Qui autem, inquit, non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus eius, conſtituam tibi locum, in quem fugere debeat. Deut. 19. & Numerorum 35. præcepit Deus, vt ex vrbibus quæ Leuitis aſſignabantur, ſex conſtituerentur, tres vltra Iordanem, tres citra Iordanem tanquam aſyla ſiue perfugia, hoc eſt, tanquam loca ſacra, in quibus a vindice tuti eſſent ij, qui occidiſſent quempiam per imprudentiam, vel errorem. Hi enim homicidæ fortuiti, quandiu erant in vna illarum vrbium, necari non poterant à propinquis volentibus vlciſci necem eius, qui fuerat per errorem occiſus, quare tutò profugiebant eo, & ibi commorabantur vſque

A ad obitum ſummi Sacerdotis. Erãt vrbes leuitarũ, vt perfugia eſſent, veluti loca quædam ſacra, & vt homicidæ leuitarum conſuetudine, conuictu, & exemplo, & monitis, ac conſilijs meliores euaderent ſciant Dei miniſtri tales ſe eſſe debere, quibus facile, & tutò improbi committantur, vt eos ad meliorem vitæ frugem conuertant.

Vrbes autem illæ diſtabant ab ſe inuicem æqualiter. In loco verò, vbi patratum fuerat homicidium, diſcutiebatur cauſa, ad quem locum ex vrbe perfugij accerſebatur homicida, qui ſi volens ac ſciens occiderat, ſtatim ſententia Magiſtratus, capitis damnabatur: ſi verò per imprudẽtiam cædem patrauerat, ad vrbem, vnde vocatus fuerat, nullo affectus damno ac tutus remittebatur, & non ſolùm in vrbe, ſed intra vrbis terminos poterat euagari, & mortuo ſummo Pontifice, ad Patriam reuerſus, ad omnia munera, & officia, vt cæteri, admittebatur. Et Numerorũ 35. cõcèditur, vt propinquus interimere poſſit impune homicidam ſtatim vt eum deprehenderit extra fines vrbis perfugij. Si interfector ait Moſes, extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ ſunt, fuerit inuentus, & percuſſus ab eo, qui
B vltor eſt ſanguinis, abſque noxa eſt, qui eum occiderit debuerat enim profugus vſque ad mortem Pontificis in vrbe reſidere. Poſtquam autem ille obierit, homicida reuertetur in terram ſuam. Et paulò ante Propinquus occiſi homicidam interficiet, ſtatim vt deprehenderit eum Sententia eſt: Liberum ſit propinquo occidere homicidam ſtatim vt in ipſum incurrerit, extra vrbes tamen perfugij, voluit Deus, vt propinquus iuſto ſuo dolori, vindicta inimici ſatisfaceret. Item, vt homicida crudeliùs necaretur ab inimico vltore: vt ſaltem metu quiſque à cædibus absterreretur. Et poteſt Reſpublica, vel Princeps ob atrocitatem criminum plures miniſtros ad puniendos ſontes cõſtituere. Nec propterea ſequebatur, vt propinquus homicidam interficeret propria auctoritate, ſed legis. Cæterùm cur præcepit Deus, ne homicida ante obitum Summi Pontificis ad ſuos rediret? præſertim cum inde fieret, vt optandæ mortis tanti Sacerdotis homicida occaſionem arriperet. Diuinæ voluntatis videlicet, & ſentẽtiæ fuit, vt ad tempus homicida exularet, non in perpetuũ, vt interim inimicitiæ diſſidia, odia, & iræ ſedarentur, ac deponerentur. Deinde
C etiam, vt exilij tempus eſſet incertum; vt ſpes & amor concupitæ libertatis homicidam ſuſpenſo, ſollicito, & anxio animo detineret: nec homicida ab exilio liberabatur vſque ad mortem Pontificis erat pro pace, concordia, ſalute, & vita omnium precari, & ideo execrari, & deteſtari debebat homicidia etiam inuoluntaria: nec erat vlla occaſio optandæ mortis Summi Pontificis, quia eius quoniã Deus ipſe qui legẽ tulerat, ſingulari prouidentia omnẽ optandæ captandæuè mortis occaſionem ſubmouebat. Sed quid ſi ille in vrbe perfugij alterum hominem caſu, & per errorem perimeret? tunc liberum erat illi perfugium ad alteram perfugij vrbem.

Hebræi quædam alia ſanè memoratu digna, de his ſex vrbibus perfugij tradunt; ſed ex Scripturis ea minimè probant, uel confirmant. Aiunt illi, vias, quæ ad eas vrbes dirigebant omni ex parte fuiſſe planas, & æquas, quò expeditius, & commodiùs eſſet iter ad illas: & in biuio, aut triuio, ſtipitem erectum fuiſſe, in quo ſcriptum erat, qua eſſet eundum, vt fugientem dirigeret in eam viam, quæ ducebat rectà ad vrbem perfugij.

D Quæſtio verò eſt, an ſex tantùm, an nouem vrbes perfugij eſſent: nam Deuteronom. 19 & Numerorum 35 Scriptura ſex tantùm vrbes commemorat. Ceterùm Catholici quidam interpretes nouem fuiſſe contendunt, tres quidẽ vltra, ſex verò citra Iordanem, alioqui ab ſe inuicẽ æqualiter minimè diſtarent. Et cum terra Chanaam latior eſſet, & maior, quàm terra vltra Iordanem; difficile creditu videtur, vt nõ fuerint plures vrbes huiuſmodi in terra Chanaam Quod ergo (inquiunt) Scriptura refert ſex tantùm videlicet totidem citra Iordanem, quot vltra; id locum habebat, quandiu Iudæi vniuerſam terram olim à Deo patribus promiſſam citra Iordanem non occupabant; cum autem poſtea ceperunt, tres alias vrbes refugij cæteris addiderunt: quod completum eſſe teſtantur tempore Salomonis. Nouem fuiſſe colligunt ex cap. 19. Deut. vbi legimus, idcirco præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter ſe ſpatij diuidas: quas aiunt eſſe diſtinctas à ſex illis quas Nu 35. Dominus iuſſit conſtitui. Ego certè ex ſcripturis non video quomodo nouem colligantur. nam Num. 35. ſex iubet Dominus deſignari, & Deut. 4. tres vltra Iordanem.

tem. Moſes ante obitum ſuum conſtituit Boſor, Ramoth, & Golam: deinde Ioſue. 20. aliæ tres citra Iordanem ſunt deſignatæ, Cades, Sichem, & Cariatharbe, nulla alia legitur conſtituta: & quod Deut. 19. dicitur, idcirco præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter ſe ſpatij diuidas, intelligitur de tribus ciuitatibus vltra Iordanem deſignandis, nec refert, quod eas Deut. 4. Moſes iam ante deſignauerat, nam Scriptura per repetitionem, idem ſæpe commemorat.

Præterea Deuteronom. 28. multæ maledictiones tanquam pœnæ conijciuntur in eos, qui legi non paruerint, contra verò, benedictiones pijs legis cultoribus promittuntur. Maledictionis vero nomine, eo capite intelliguntur incommoda, aduerſa & mala, Benedictionis verò, munera & præmia diuinitus conferenda. In his autem numerantur vbertas fructuum ventris fœcunditas, vitæ temporalis longitudo, pax, tranquillitas, ſecuritas animi, & alia huius generis bona, nõ quia pij legis cultores cum vera fide, obedientia, & charitate in Deum, non forent cæleſtia bona cõſecuturi, ſed quod rudes, & imperfecti bonorum temporalium fructu, quaſi eſca quadam allecti, ad Diuinæ legis obſeruantiam pertrahebantur. Hinc eſt, quòd in lege ſæpè **B** promittitur terra lacte, & melle manans: erat enim ea terra in quam introducti ſunt Hebræi, liberati ex Aegypto, abundans pecoribus, ex quibus lac, & apibus, ex quibus mel colligebant: abundabat oliuis, vitibus, armentis boum, & agris vberrimis, ex quibus oleum, vinum, frumentum, & butyrum, & alia ad vitæ vſus neceſſaria percipiebant, & ideo Prophetæ promittebant frequenter copiam olei, vini, & frumenti. Moſes itidem Deut. 32. dicebat: Conſtituit eum (populum ſcilicet Iſraeliticum) ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agrorum: vt ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. Butyrum de armento, & lac de ouibus; in rupibus nimirum, & locis petroſis oliuæ naſcebantur, & mel apes conficiebant; vnde mel ex petris, & oleum ex ſaxis ſugere, & colligere videbantur.

Præterea, ob certa quædam crimina lex iubebat ipſa etiam animalia rationis expertia perimi, non quia vllam animalia culpam contraxiſſent; ſed vt eorum Domini in ipſis punirentur, quia animalia non cuſtodierant diligenter, ac vt improbi in ipſa etiam animalia odium conciperent, ac proindè à peccando deterrerentur. Exodi 21. Si **C** Bos, inquit, cornũ percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes eius. Quòd ſi bos cornu percutere ſolitus eſſet, & Dominus eius admoneretur, nec tamen recluſiſſet eum, & occideret aliquem, & bos lapidibus obruebatur, & Dominus eius occidebatur. Poſtremò lex etiam continetur. Num. 5. de vxore viro adulterij ſuſpecta, quam lex iubet certo quodam ritu examinari, & examinatam, vel condemnari, vel abſolui: lex autem ſic habet. vir, cuius vxor errauerit maritumque contemnẽs dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiuerit, ſed latet adulterium, & teſtibus argui non poteſt, quia non eſt inuenta in ſtupro: ſi ſpiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem ſuã, quæ vel polluta eſt, vel falſa ſuſpicione appetitur, adducet eam ad ſacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimã partem ſati farinæ hordaceæ. non fundet ſuper illam oleũ nec imponet thus: quia ſacrificium zelotypiæ eſt, & oblatio inueſtigans adulterium. Offeret igitur eam ſacerdos, & ſtatuet coram Domino: aſſumetque aquam ſanctam in **D** vaſe fictili, & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Cumque ſteterit mulier in conſpectu Domini, diſcooperiet caput eius, & ponet ſuper manus illius ſacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipſe autem tenebit aquas amariſſimas, in quibus cum execratione maledicta congeſſit, adiurabitque eam, & dicet. Si nõ dormiuit vir alienus tecum, & ſi non polluta es deſerto mariti thoro, non tibi nocebũt aquæ iſtæ amariſſimæ, in quas maledicta congeſſi. Sin autem declinaſti à viro tuo, atque polluta es, & concubuiſti cum altero viro, his maledictionibus ſubiacebis. Det te Dominus in maledictionem exemplumque cunctorum in populo tuo, putreſcere faciat femur tuũ, & tumens vterus tuus diſrumpatur, ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumeſcente putreſcat femur. Et reſpondebit mulier. Amen, Amen, ſcribetque Sacerdos in libello iſta maledicta, & delebit ea aquis amariſſimis, in quas maledicta congeſſit, & dabit ei bibere. Quas cum exhauſerit, tollet ſacerdos de manu eius ſacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram Domino, imponetque illud ſuper altare: ita duntaxat vt prius pugillũ

A ſacrificij tollat de eo, quod offertur, & incendat ſuper altare: & ſic potum det mulieri aquas amariſſimas. Quas cũ biberit, ſi polluta eſt, & contempto viro adulterij rea, pertranſibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computreſcet femur: eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod ſi polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Iſta eſt lex zelotypiæ. Si declinabit a viro ſuo, & ſi polluta fuerit, maritusque ſpiritu concitatus adduxerit eam in conſpectu Domini, & fecerit ei Sacerdos iuxta omnia, quæ ſcripta ſunt, maritus abſque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem ſuam. hæc ibi.

Sciendum eſt. c. 1. 2. & 3. de purg. vulga. damnati purgationes vulgares, quibus quidam ad oſtendendam innocentiam ſuam, cum alicuius criminis infamia laborarent, ſuper ignitos carbones nudis pedibus incedere volebãt: aut candens ferrum manibus attrectare, aut per feruentem aquam tranſire, & nihilominus Deus permiſit Iudæis viris, vt cogerent ſimilibus purgationibus vxores, quæ ipſis nomine adulterij ſuſpectæ erant, ſuam innocentiam oſtendere: Hoc permiſit Deus Iudæis, vt imperfectis homini- **B** bus. Duo ſunt mala, quæ omnem Rempublicam perturbare ſolent, videlicet homicidium, & adulterium: quibus duobus malis obuiam ire voluit in hac parte Dominus: & ideo permiſit viris, vt vxorum innocentiam explorarent; ne eas facile, & temere ex ſuſpitionibus adulterij necarẽt: & vxores maximum vitæ diſcrimen ſubire voluit, vt eas ab adulterio deterreret, cum noſſent, ſcelus ſuum poſſe facile deprehendi. Item, docemur hac lege, Deum voluiſſe, vt multæ fœminæ ſine culpa pœnam, & tormentum ſuſtinerent, ſed non ſine præmio: nam permiſit hoc loco innocentes vxores aliquando adulterij infamia laborare, aquas amariſſimas bibere, ſed comperta innocentia noua prole donari. Diſcimus quoque grauia mala eſſe perferenda, vt malam ſuſpitionem ex proximorum animo euellamus. Significatur etiam hac lege, triſtem eſſe debere peccati præteriti recordationem coram Domino iuxta illud, recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ & ideo noluit Deus, vt in hac oblatione offerretur oleum, aut thus, aut ſal, cum alioqui Leuit. 2. in omni oblatione ſal oleum, & thus eſſet offerendum. oleum exhilarat, corrobo- **C** rat, lenit, tranquillat, thus quoque ſuo odore delectat: in ſacrificijs ſuffitum gratiſſimum præbet. Sal condimentum eſt cibi, ſapore palatum excitat.

De ſeptimo quoque anno, qui dicitur annus remiſſionis. Cap. XX.

LEuitici 25. Lex promulgatur huiuſmodi: Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, ſabbatizet terra ſabbatum Domini, (id eſt, quieſcat quiete quadam Domino dicata) ſex annis ſeres agrum tuum, & ſex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ex ea: Septimo autem anno ſabbatum erit terræ requietionis Domini. Agrum non ſeres, & vineã non putabis. Quæ ſponte gignet humus, non metes, & vuas primitiarum tuarum non colliges quaſi vindemiam: annus enim requietionis terræ eſt: Sed erunt vobis in cibum tibi, & ſeruo tuo, ancillæ, & mercenario tuo, & aduenæ qui peregrinatur apud **D** te. Hæc ibi lex mandat. Non igitur metentur ſegetes, ſed leuiter duntaxat amputabuntur ſpicæ, & fructus agrorum, vinearum, & oliuarum, & aliarum arborum communes erunt omnibus ob pauperum ſubſidium.

Exodi 23. Anno ſeptimo dimittes (terram) & requieſcere facies, vt comedant pauperes populi tui: & quicquid reliquum fuerit, edent beſtiæ agri. Ita facies in vinea, & in oliueto tuo; & ne ſoliciti eſſent Hebræi, vel anxij, vel remiſſi ad beneficentiam. Leuitici 25. præſcribitur; Quòd ſi dixeritis; Quid comedemus anno ſeptimo, ſi non ſeuerimus, neque collegerimus fruges noſtras? Dabo benedictionem meam vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum.

Deindè ſerui Hebræi libertate donabantur eodem anno ſeptimo. Exodi 21. Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, in ſeptimo egredietur liber gratis. Eodem quoque anno omnia debita remittebantur. Deuteronomij. 15 ſeptimo anno facies remiſſionem, quæ hoc ordine celebrabitur: Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, vel fratre ſuo, repetere non poterit, quia annus remiſſionis eſt à Domini: peregrino, & aduena exiges. Ciuem & propinquum

pinquum repetendi non habebis poteſtatem. Et ne auari à mutuo dando abſtinerent; ibidem ſubijcitur: Caue ne forte ſubrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinquat ſeptimus annus remiſſionis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod poſtulat, mutuum commodare; ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Ante ſeptimum igitur annum licebat cuique repetere à debitore, quod mutuo dederat: accedente ſeptimo anno, nihil in perpetuum fas erat repetere: & propterea cautiores erant Hebræi in mutuo dando, & in repetendo diligentiores.

Anno item ſeptimo liber Deuteronomij, iuſſu Domini, legebatur. Deuteronom. 31. poſt ſeptem annos, anno remiſſionis in ſolemnitate Tabernaculorum, conuenientibus cunctis ex Iſrael, vt appareant in conſpectu Domini Dei tui in loco quem elegerit Dominus leges verba legis huius coram omni Iſrael audientibus eis, & omni populo congregato. Voluit Deus, vt omnes legem audirent, qua docerentur quid facere, quidue fugere, & cauere deberent.

Dubiæ quæſtionis eſt, quomodo ſeptimus annus computaretur? an ab emptione ſerui, aut à debito contracto, an potiùs ab altero ſeptimo anno? Numerabatur à ſeptimo anno, ita vt omnibus eſſet vnus, & idem annus ſeptimus: nam ab eo anno, quo ingreſſi ſunt Hebræi in terram à Deo promiſſam, computare cœperunt annos per ſeptenarios, & in illo primo anno cœptus eſt primus ſeptenarius, Leuitic. 25. Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, ſabbatizet terra ſabbatum Domini. Sex annis ſeres agrum tuum, & ſeptimo anno ſabbatum erit terræ. Quamobrem quò propior erat annus ſeptimus, eò minoris ſerui vendebantur, & eò pauciores inueniebantur, qui mutuo darent; nam auari à mutuo dando erant alieniores.

De Anno quinquageſimo, quem lex Moſis Iubilæum appellat.

Cap. XXI.

LEuitici 25. Lex eſt talis: Numerabis quoque tibi ſeptem hebdomadas annorum, id eſt, ſepties ſeptem, quæ coniunctæ faciunt annos quadragintanouem, & clanges buccina menſe ſeptimo, Septimo die menſis propitiationis in vniuerſa terra veſtra, ſanctificabiſque annum quinquageſimum, & vocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ tuæ. Ipſe enim eſt iubilæus. In hoc anno poſſeſſiones olim venditæ, ad veteres dominos ſine pretio redibant. Ibidem, Reuertetur homo ad poſſeſſionem ſuam, & vnuſquiſque redibit ad familiam priſtinam, quia Iubilæus eſt, & annus quinquageſimus. Hinc fiebat, vt quò magis inſtaret annus quinquageſimus, eò minoris agri, vineæ, atque oliueta venderentur. Ibidem: Quantò plures anni remanſerint poſt iubilæum, tantò creſcet, & pretium: & quantò minùs temporis numeraueris, tantò minoris, & emptio conſtabit. tempus enim frugum vendet tibi. ac ſi dicat; venditor non vendidit tibi ipſam rei ſubſtantiam, ſed tempus fructuum colligendorum. Deinde, hic annus erat perfectæ libertatis: nam vſu veniebat interdum, vt ſeruus Hebræus ſeptimo anno ad libertatem priſtinam non rediret, quia eam contemnebat; & nihilominus quinquageſimo anno vellet, nollet, libertatem recuperabat cum vxore, & filijs. Exodi 21. Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, in ſeptimo egredietur liber gratis. Quòd ſi dixerit ſeruus, Diligo Dominum meum, & vxorem, ac liberos, non egrediar liber; offeret eum Dominus Dijs, & applicabitur ad oſtiũ, & poſtes, perforabitque aurem eius ſubula, & erit ei ſeruus in ſæculum vſque ad annum quinquageſimum. Rationem huius legis iam ſupra reddidimus.

Hoc loco quæri ſolet, An quinquageſimus annus numeraretur à die, quo quis poſſeſſionem vendebat? Minime: nam ſicut ſeptimo quoque anno, altera annorum hebdomada numerari incipiebat, ita finito quinquageſimo anno, alij quinquaginta anni incipiebant computari. Quare totum tempus apud Hebræos in ſeptenarios annos, & quinquagenarios diuidebatur, ita tamen, vt ſemper

A vterque numerus integer eſſet. Primus annus quinquageſimus ſucceſſit ab ingreſſu in terram à Deo promiſſam, vltimo ſeptenario hebdomadæ annorum, & vnus annus remiſſionis alterum conſecutus eſt. deinde annus primus ſecundi quinquagenarij, qui numerari incipiebat, vt fieret ſecundus iubilæus, fuit ſecundus octauæ annorum hebdomadæ, atque ita deinceps in reliquis.

Quæri etiam ſolet: vnde dictus ſit Iubilæus annus? Quidam opinantur deductum eſſe hoc nomen à Iubal, primo muſicorum inſtrumentorum auctore; Alij verò, à Iobel, quod Hebræis ſignificat cornu arietinum, vel ipſius ſonitum, & dictum eſſe Iubilæum, quòd tali cornu eo anno clangerent Hebræi: nam cum eo anno quinquageſimo perfecta libertas eſſet debitorum, poſſeſſionum, & ſeruorum, remittebantur debita, poſſeſſiones reſtituebantur, ſerui libertate donabantur, ideo in maxima totius populi frequentia, & celebritate buccinis clangebatur: atque id fiebat anno quadrageſimo nono menſe ſeptimo, in decima die eiuſdem, quo celebritas expiationis colebatur; vt notum eſſet omnibus, annum proxime ſequentem eſſe B Iubilæum. Et ideo dicitur: Sanctificabiſque annum quinquageſimum, id eſt, populum præparabis ad celebritatem anni quinquageſimi. nam ſanctificare in ſacris literis aliquando idem eſt, quod præparare. Vnde apud Iſaiam Dominus: Ego mandaui, inquit, ſanctificatis meis; hoc eſt, Medis, & Perſis, quos præparaui, vt deleant imperium Chaldæorum. Erat hic annus typus, & figura gratuitæ remiſſionis, & liberationis peccatoribus annunciandæ per Euangelium Chriſti Domini. Iſai. 13.

PRAECEPTA

De ijs, quæ lege veteri immunda cenſebantur, & primum de cibis immundis, ſiue de ciborum delectu.

C *Cap. XXII.*

LEuitici capite vndecimo, & Deuteronomij decimoquarto prohibuit Deus certos cibos, alios verò conceſſit. Permiſit quidem Iudæis, vt veſcerentur ex animantibus terræ quadrupedibus, his verbis: Omne quod habet diuiſam vngulam, & ruminat in pecoribus, comedetis: quicquid autem ruminat, aut ruminat quidem, & habet vngulam, ſed non diuidit eam, ſicut camelus, & cætera, non comedetis illud. Ac deinde numerat aliquot animalia tamquam immunda, à quibus eſſet abſtinendum: quæ ſunt, Chærogryllus, camelus, & lepus: quæ ruminant quidem, ſed vngulam non findunt. Et porcus, qui vngulam diuidit, ſed non ruminat: Nam quæ vngulam diuidunt, & non ruminant, non comedetis. Inter Auctores controuerſia eſt quale animal ſit Chærogryllus. Quidam exiſtimant eſſe cuniculum, alij porcum D ſpinoſum, nonnulli herinaceum: quod probant ijs verbis Dauidis: Petra refugium herinacijs, nam idem nomen ponitur vtrobique. Poſtea inter immunda animalia reponit muſtelam, murem, crocodilum, Mygale, chamæleonem, ſtellionem, lacertam, talpam. Item, generatim immundum eſt animal, quod ſine pedibus ventre progreditur, & reptile dicitur, quod ſerpit ſuper terram. Pſal. 103.

Sanctus Thomas, prima ſecundæ, quæſtione 102. articulo ſexto, ad primum putat, cauſam huius eſſe, partim quia carnes animalium habentium vngulam, non tamen diuiſam, ſunt ſicci humoris, ac proinde non aptę ad eſum: partim, quia carnes animalium habentium vngulam diuiſam, ſed non ruminantium, ſolent rapto viuere, ac proinde ſunt animalia rapacia, & carniuora, & idcirco immunda. Item, cum non ruminent, ſolent cibos integros, non conciſos deuorare. Cibi itidem ex animantibus, quæ vel reptando, vel ſerpendo gradiuntur, eo quod ſint corporibus noxij, vt immundi, lege prohibentur.

tur. Eadem ratione murei, & alia id genus animalia reiiciuntur. nam hos omnes cibos natura ipſa hominum refugit, & deteſtatur.

Præterea, inquit ille, aliorum animalium carnes vetantur, quia immundis cibis nutriri ſolent, tametſi huiuſmodi carnes non ſine humano corpori noxiæ. Et propterea iubet Deus Iudæos abſtinere à carne ſuilla, quia porcus volutatur in cœno, & luto, & comedit quicquid in locis immundis inuenit. Aliorum verò animalium carnes prohibentur, quia ſunt corporibus noxiæ, & eorum eſum ipſa hominis natura (vt de reptilibus dictum eſt,) faſtidit ac reſpuit. Ex piſcibus verò, conceſſit eos, qui pinnulas habent, & ſquamas: eos verò prohibuit, qui ſquamas aut pinnas non habent. Ex volucribus vetuit carnes earum edere, quæ ſunt rapaces, & voraces. Et recenſuit aquilam, gryphem, haliætum, miluum, vulturem, ſtruthionem, noctuam, larum, accipitrem, bubonem, mergulum, ibim, cygnum, onocrotalum, porphyrionem, herodionem, charadrium, vpupam, veſpertilionem. Sed inter multos cibos ex volucribus meminit brucum, attacum, ophiomachum, & locuſtam. Porrò gryphus, animal eſt Indicum, pennatum, & quadrupes, omni ex parte leoni, alis verò, & facie aquilæ ſimile, equis vehementer infeſtum Plin. lib. decimo capitulo quadrageſimonono, anterius rubeum eſt, a tergo nigrum, albiſque alis.

Halietus, volucris eſt: huius nulla mentio apud Ariſtotelem, Ælianum, Plinium: niſi comprehendatur ſub decem accipitrum generibus, quæ Ariſtoteles habet libro nono capit. trigeſimoſexto, de hiſtoria animalium.

Larus, auis eſt aquatica, colore fuluo, magnitudinem columbæ non multum excedens. Quidam fulicam interpretatur: teſte Suida Auis eſt miram in modum rapax, & vorax, quæ ab Ariſtotele Gauia, appellatur libro octauo capitulo tertio, & apud Plin. libro decimo capit. trigeſimoſecundo.

Mergulus, idē qui mergus: de quo multa eſt mētio apud Ariſtotelem, libro octauo, capit. tertio. Plin. lib. 10. cap. 32. dicitur eſſe auis ſic dicta, quod ſe in aquam cibum captans aſſidue immergat, teſte Varrone, lib. 4. de lingua latina.

Cic.li.2.de natu. Deorum. Plin. lib.8.c.7.

Ibis, duplicis eſt differentiæ: alia apud Peluſium, nigra in Aegypto, de ea ſunt multa in Ariſtotele libro nono, capitulo 26. Alia ciconiæ non abſimilis apud eundem libro decimoquinto capitulo vigeſimo.

Onocrotalum, alii verum Pellicanum, eius nulla mentio apud Ariſtotelem. Plinius libro decimo, capitulo 47. ait eſſe volucrem ſimilem Olori, valde capacem, & voracem.

Porphyrio, forma & pulchritudine omnes aues excedit. Ariſtoteles libro octauo capitulo octauo Aelianus lib. 14. capit. 35.

Herodionis nec Ariſtot. nec Plinius, nec Aelianus meminere. Quidam putant eſſe falconem.

Charadrius, auis eſt magnitudine par turturi, colore luteo, fluenta & nemora colens, Suidas in Hipponacte, ait, huic aui ineſſe vim medicam, vt illius aſpectu facilè ſanetur qui laborat Ictero ſiue regio morbo. vide in Chiliad. Charadrium imitans.

Attacus, nec apud Ariſtotelem, vel Plinium nec apud alios legitur.

Ophiomaches, itidem neſcitur, quæ auis ſit.

Migale, nonnulli Ericium intelligunt.

In hac lege de ciborum delectu illud voluiſſe Deum quidam aiunt, vt ea animalia, quæ pro Diis a Gentibus habebantur, paſſim comederentur; ſues verò, lepores, & cuniculos immundos voluit Moſes eſſe, quia hiſce veſcebantur Aegyptii, cæteris autem tanquam Diis ſuis, parcebant, fortaſſe Moſes ſuillæ carnis, & leporis atque cuniculi eſum interdixit, quia Maiores ſuos has carnes cognouerat non comediſſe, & quod Maiores in delectu ciborum, more, & vſu obſeruarunt, ipſe, lege conſtituit atque præſcripſit.

Item, lege cauit. (de qua Geneſ. 9. Leuit. 17. Deuter. 12.) ne ederent ſanguinem animalium; & ideo abſtinere, lege cogebantur Hebræi ab eſu animalium, quæ ſuffocata, vel ſtrangulata erant, eo quod vnà cum carnibus ſanguinem edere oporteret, ſi hæc comederentur. Leuit. 19. lex eſt: Non comedetis carnem cum ſanguine: quare non tantùm fuit legis præceptum, vt abſtinerent à ſanguine, ſed etiam ab omni animali ſuffocato, ſtrangulato, & à beſtiis diſcerpto. Leuit. 17. Anima, hoc eſt, homo, qui comederit morticinum, vel captum a beſtia, tam de indigenis, quam de aduenis, lauabit veſtimenta ſua, & ſemetipſum aqua. Voluit Deus, vt ab omni rapina auertamur. In hoc tamen aliud præceptum continebatur, vt abſtinerent ſcilicet ab eſu ſuffocati animantis. Prohibuit verò Deus eſum ſanguinis, vt ab omni ſpecie crudelitatis, & ab iniuriis, & cædibus abſtinerent. Cuius legis ratio Leuit. 17. redditur: Quoniam anima, inquit, omnis carnis in ſanguine eſt, quaſi dicat; quia ſpiritus vitalis ſiue vita animantium, anima ſumitur pro ſpiritu vitali, ſiue vita, & caro ſumitur pro animali, eſt in ſanguine: hoc eſt; nutritur, & ſuſtentatur a ſanguine, nam ſanguis eſt corporis ac vitæ alimentum in animantibus; perinde eſt, ac ſi diceret: ſicut lychni ignis eſt in oleo, id eſt, ſuſtentatur, & nutritur ex oleo, ſic ſpiritus vitalis, ſiue vita animantis in ſanguine conſiſtit, quare qui edit vel fundit ſanguinem animalis, fundit, vel deuorat vitam eius. Et ſubiungitur ibidē: Et ego dedi illum vobis, vt ſuper altare in eo expietis pro animabus veſtris. vt ſi diceret; Præcipio, ne comedatis ſanguinem animalis, quia volo, vt peccata veſtra ſanguine animalium expietis, & vitam veſtram cū ſanguine redimatis; quare ſanguis animalium non niſi ad altare meum, & per ſacerdotem; & tanquam victima pro veſtris peccatis fundendus eſt. Prohibebantur itaque Iudæi edere ſanguinem animalium, quia cum ſibi Deus ad ſacrificia reſeruauerat, & ne occaſione vlla inducerentur ad edendum ſanguinem animalium immolatorum, generatim præcepit, ne vllum ſanguinem animalium comederent, præcidi oportet omnem peccandi & perfringendi leges occaſionē.

Similiter etiam interdixit vſum adipis Leuit. 3. quoniā adipem ſibi Deus reſeruauerat ad ſacrificia.

Item, Exod. 23. & Deuteron. 14. lex eſt iſta: Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. hoc eſt, Non offeres mihi hœdum immiſſum in Sacerdotum poſtea coquendum, quandiu ſugit lac matris. Alii ſic: Non offeras mihi hœdum mactandum vnà cum matre lactante, quod etiam præceptum eodem ſpectare, conſtat, ad abſterrendos ſcilicet Iudæorum animos ab omni ſpecie crudelitatis, iniuriæ, & cædis. Voluit itidem Deus, vt hœdus iam adultus offerretur quaſi iam ætate victurus.

De hominibus qui in veteri lege immundi cenſebantur, & de rebus itidem alijs immundis.

Cap. XXIII.

IMpuri, & immundi homines in lege Moſis ii habebantur, qui arcebantur a ſacris, hoc eſt, prohibebantur ab ingreſſu, & aditu in templum, quique excludebantur à ſacris oblationibus, & ſacrificijs: Qui itidem ab aliorum conſortio ſeparabantur. & immundi dicebantur dupliciter, vel per ſe, vel ex aliorum, immundorum tactu rei immundæ.

In primis Leuit. 13. Lata eſt lex, qua immundi habentur ii, qui ſunt lepra infecti: nomen autem hebraicum, quod latinus interpres in lepram conuertit, non ſolum ſignificat lepram, ſed generatim labem, & maculam corporis contagione alios afficientem. Vnde Chaldæus paraphraſtes transfert in Scabiem. Iudicium, quo lepra cuiuſque iudicabatur, erat Sacerdotis. Sed cur potius ad Sacerdotem, quam ad alium quemuis pertinet? at enim Medicorum eſt morbos cognoſcere, & diiudicare: & Principum etiā, contagione morbi infectos ab aliorum cœtu, & conuictu ſecludere. Reſpondeo, id iudicium eſſe ſacerdoti relictum, vt lepra, & alia quauis corporis labe hominem contaminatum a ſacris excluderet: nam ſicut ſacerdotum eſt ad ſacra dignos admittere, ſic etiam indignos ſacris prohibere, & impuros certis cæremoniis lege præſcriptis mundare. Manebat autem leproſus extra caſtra ſeptem diebus. Quæres, cur ſeptem diebus? Reſpondeo; quia voluit lex, vt integra vna hebdomada, quæ ſeptem dierum circuitu cōcluditur, a caſtris, & proinde aliorum conſortio eſſet exclusus. Item, ſeptenario numero perfectio ſignificatur; vt igitur leproſus ſeptem dierum, interuallo perfectè curatur à

uetur à lepra, iubebatur extra caſtra ſeptem dierum ſpatio commorari.

Secundò Leuitici cap. 12. Mulier ſi ſuſcepto ſemine (hoc eſt, concepta prole) pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus (hoc eſt, vna hebdomada) iuxta dies ſeparationis menſtruæ (hoc eſt, iuxta numerum dierum, quibus immunda habebatur ob menſtruum ſanguinis profluuium,) & die octauo circumcidetur infantulus: ipſa verò triginta diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ (vnde quadraginta diebus immunda cenſebatur) ſin autem fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menſtrui, & ſexagintaſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ.] Ratio huius legis videtur cum ipſa natura congruere. tradunt Medici ex Hyppocrate in libell. de carnibus, & libro de partu ſeptimeſtri, & ex Ariſtot. lib. de hiſtoria animalium ſeptimo, capitulo tertio, ſemen intra vterum fœminæ ſuſceptum, ſi ad ſeptem dies formari non cœperit, effluere & euaneſcere. Infans quoque recens natus ſi ſeptem dies compleuerit, octauo die extra periculum vitæ conſtitutus cenſetur. & ob hanc cauſam, teſte Ariſtotele libro ſeptimo de hiſtoria animalium, capitulo vltimo, ſeptimo die, videlicet exacto infanti nomen imponitur, quaſi iam certò victuro. Rectè igitur lex conſtituit, vt quæ maſculum pepererit mulier, ſeptem diebus habeatur immunda: quia licet frequenter non niſi vſque ad tertium, vel quartum diem ſoleat menſtruum profluuium pati; aliquando tamen natura id protogat vſque ad ſeptimum diem, nam ſi magis prorogetur, morbus eſt, non naturæ curſus. Rectè itidem octauo die circumciditur infans tanquam iam, & non antea extra vitæ diſcrimen conſtitutus: domi autem manet mulier quadraginta diebus: quia iuxta Medicorum placita, ſicut infans ad octauum diem perueniens, victurus certò creditur; ſic diem attingens quadrageſimum, incipit roborari; & confirmari. Et ideo quadrageſimo die mater iubetur eum in templo offerre, quaſi iam robuſtum effectum, at mulier pariens fœminam, duplicato dierum numero domi recluſa manet: quia fœmina maſculo debilior eſt, tempore frigidior, & humidior, ac ideo recens nata non creditur certò victura, niſi decimumquartum diem exegerit: nec robuſtior facta, niſi octogeſimum diem attigerit.

Tertiò Leuitici 15. immundus habetur vir, qui patitur ſeminis fluxum.

Quartò Ibidem, Mulier quæ menſtruo profluuio laborat, immo quæcumque ob morbum id patitur, ſeptem diebus habetur immunda.

Quintò Numerorum 19. Omnis qui tetigerit cadauer hominis, oſſa eius, vel ſepulchrum interempti vulnere, vel alio modo extincti, immundus cenſetur ſeptem diebus. Item, Leuitici cap. vndecimo. Quicumque tetigerit cadauer animalis, etiam mundi, vel vulnere occiſi, vel à beſtia diſcerpti, vel ſenio, aut morbo confecti, immundus putatur. Numerorum etiam decimonono. Omnis qui immundum aliquid tetigerit, immundus habetur. Omnis itidem, qui tetigerit aquas expiationis, hoc eſt, aquam, qua immundi re purgebantur, vt mundi redderentur. Leuitici cap. vndecimo. Qui tetigerit aliquod animal etiam viuum, ex iis, quæ repunt ſiue ſerpunt, immundus erit. Ratio huius legis erat, quia hæc animalia ſunt hominibus noxia, cum venenum effundant. Item, Num. 19. Omnis qui ingreditur tentorium, in quo exiſtit mortuus, & vniuerſa vaſa, quæ ibi ſunt, polluta habentur ſeptem diebus.

Præter homines, res quædam aliæ immundæ quoque cenſebantur. Et hoc etiam dupliciter; vel per ſe, vel contactu hominis immundi. Per ſe, res ea impura habebatur, quæ ſuo tactu hominem immundum reddebat.

Leuitici cap. decimoquarto, lex continetur de ædibus immundis. Sic enim dicitur: Cum ingreſſi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in poſſeſſionem, ſi fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cuius eſt domus, nuncians Sacerdoti, & dicet, Quaſi plaga lepræ videtur mihi eſſe in domo mea. Porrò lepra in domo, erat macula, parieti hærens, eo quod lapis putreſceret; vel labem aliquam, & maculam quoquomodo contraheret. Ibidem dicitur: Qui intrauerit domum, (videlicet labe, vel macula infectam) quando clauſa eſt, immundus erit vſque ad veſperam: & qui dormierit in ea, & comederit quippiam (hoc eſt, vel comederit) lauabit veſtimenta ſua, id eſt, immundus habebitur, donec abluerit veſtimenta, poſt ſolis occaſum.

Leuitici cap. decimotertio, Lata eſt lex de veſte lanea, ſiue linea immunda, quæ ſic habet: veſtis lanea ſiue linea, quæ lepram habuerit in ſtamine, ſiue ſubtegmine, aut certe pellis, vel quicquid ex pelle confectum eſt, ſi alba, vel ruſa macula fuerit, infecta lepra reputabitur, oſtendeturque Sacerdoti. Lepra in veſte erat labes, vel macula in panno ex qualibet cauſa contracta, ſiue veſtis eſſet lanea, ſiue linea, ſiue pellicea, ſiue eſſet in ſtamine, vel ſub tegmine laneo, vel lineo, vel pelliceo.

Numerorum decimonono, Lex datur de vaſe immundo. Vas, inquit, quod non habet operculum, nec ligaturam deſuper, (hoc eſt, ſuper quo alligatum non eſt operculum) immundum erit. Ratio huius legis erat, quia tale vas cum patulum eſſet, immunda ſolebat excipere, & proinde, vt expoſitum pluribus incommodis, habebatur pro impuro.

Leuitici cap. vndecimo, Omnis cibus quem comedetis, ſi fuſa fuerit ſuper eum aqua, immundus erit. Senſus eſt: ſi in cibum aliquin mundum ceciderit aqua, ex vaſe ſcilicet immundo, eò quòd exceperit morticinum animal, immundus reddetur.

Subiungitur in lege: Et omne liquens, quod bibitur de vniuerſo vaſe, immundum erit. Significaturq; omnis potus qui bibitur ex vaſe immundo, fit immundus. Ibidem: ſi aliquid ex morticinis immundis, cecidiſſet in aliquid aliud, id immundum reddebat; non tamen ſi in fontes, vel ciſternas, vel in alias aquarum congregationes incideret, nec item ſi in ſemen iam terræ mandatum. Secus verò, ſi caderet in ſemen aqua perfuſum, & præparatum ad hoc, vt terræ mandaretur.

Leuitici cap. decimoquinto, Omne ſtratum, in quo dormierit homo, cui ſemen fluit, immundum erit, & vbicumque ſederit. Si quis item hominum tetigerit lectum eius, vel ſederit, vbi ille ſederat, immundus erit. Idem ſtatuitur de iis, qui tetigerint mulierem menſtrua patientem. Sed quid verba illa toties inculcata ſignificant; immundus erit vſque ad veſperam? Item, illa Lauabit veſtimenta ſua, & ipſe lotus aqua immundus erit vſque ad veſperam? Reſpondeo: ii, qui immundi reddebantur tactu rei immundæ, impuri manebant vſque ad ſolis occaſum. vult dicere lex: toto eo die, quo immundum tetigerant, immundi erant: at poſt ſolis occaſum, lauabantur ipſi, & eorum quoque veſtimenta immunda tactu facta.

Porrò cæremoniæ, quibus immundi purgabantur, continentur Numerorum capite decimonono, & Leuitici cap. decimoquarto. Ii verò, qui immundi erant per ſe, non tactu rei immundæ, iubentur Numerorum quinto extra caſtra eiici, & commorari, videlicet, lepra infecti, ſiue mares eſſent, ſiue fœminæ. Item, viri, quibus ſemen fluebat, videlicet ex morbo, ægritudine, vel alia qualibet corruptione corporis inuoluntaria, non autem qui ex concubitu, ſiue congreſſu, vel per quietem nocturnã, vel alia ſponte ſemen nefariè emittebant. Nã illi patiuntur fluxum ſeminis, vt corporis morbum, & ægritudinem, hi non item. Item, viri ſiue fœminæ in vniuerſum cauſa ſiue tactu funeris, ſiue hominis mortui immundi erant. Præcipe, inquit, filiis Iſrael, vt eiiciant de caſtris, omnem leproſum, & qui ſemine fluit, pollutuſque eſt ſuper mortuo. Leproſus eiiciebatur, ne alios inficeret. Item, vir qui ſeminis fluxum ex aliqua corporis ægritudine corruptioneuè inuoluntaria patiebatur, ne tactu ipſius alii immundi paſſim redderentur.

Deuteronomio vigeſimotertio, Lata eſt lex hæc: Quando ingreſſus fueris contra hoſtes tuos in pugnam, cuſtodies te ab omni re mala, hoc eſt, ab omni turpi, & immunda re, vel actione, & omni peccato. Hebræi cum hoſtibus pugnaturi ſolebant Arcam Domini in caſtra deportare, & per caſtra circumferre. Vnde Dominus præcepit, vt milites in caſtris, per quæ Arca Domini circumferri debebat, ab omni immũditia, & turpitudine ſe ſe cõtinerẽt. Itẽ, milites temere, & impudẽter multa peccata cõmittũt, vnde fit vt Deus iratus victoriã ſæpè deneget. Ideo præcipit, vt ab omni peccato ſe abſtineant, ne ſuis peccatis victoriã impediant. Putant milites, cũ progrediuntur ad bella, omnia mala impune ſibi licere committere; non

ſibi temperant à cædibus, non à rapinis, & violentijs, ſtupris, & id genus flagitiis, & idcirco ſæpe vincuntur ab hoſtibus. Monemur itidem, in omni loco munditiam eſſe ſeruandam: docemur etiam, in externis, & internis rationem eſſe habendam Dei vbique præſentis, & cuncta cernentis, qui perſpicit occultiſſima quæque, etiamſi hominum oculos fugiant, & lateant. A

Ibidem ponitur hæc lex: Si fuerit inter vos, homo, qui nocturno pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & non reuertetur, priuſquam ad veſperam lauetur aqua: & poſt ſolis occaſum regredietur in caſtra.

Item, & alia lex: Habebis locum extra caſtra, ad quem egrediaris ad requiſita naturæ, gerens paxillum in baltheo: vel ex hebræo, & habebis paxillum cum armis, hoc eſt, cum enſe tuo) cumque ſederis, fodies per circuitum, & egeſta humo operies, quo releuatus es, Dominus enim Deus tuus ambulat in medio caſtrorum, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, & ſint caſtra tua ſancta, & nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te.] Viles profecto, & paruæ videntur hæ duæ leges, ſed ſatis ſalutares, & vtiles, ob communem militum ſalutem, ne caſtra ſordibus pollnerentur, & inficerentur; ne itidem aliquid eſſet immundum coram Arca Domini, quæ in caſtra deportabatur, & per ea circumferebatur. Admonebantur quoque his legibus Reipublicæ rectores, vt ſordes extra vrbes depellendas ſollicite curarent, ne malus illarum odor ciuibus noceret. Quòd ſi corporis immunditiam iubet Deus abſtergi, quanta cura eſt adhibenda in expurgandis mentis maculis ac ſordibus, quæ ſunt peccata? B

PRAECEPTA

De Nazaræis. Cap. XXIV.

NVmerorum ſexto lex fertur de ijs, qui Nazaræi dicebantur; hoc eſt, voti religione, & vinculo Deo conſecrati. Porrò Nazaræi, vel ad tempus, vel in perpetuum totos ſeſe Deo dedebant, Diuinoque cultui, & religioſæ vitæ mancipabant. his interdictum erat vſu vini, & corporis delicijs, & voluptatibus; vnde ſeſe abſtinebant a ſicera, & omni potu ex vuis expreſſo; eſu itidem vuarum recentium, ſiccarum, & paſſarum: quare nec ipſos vuæ acinos edere poterant, vt omnis illis tolleretur occaſio bibendi vinum. Præterea, quandiu Nazaræorum religione tenebantur, capillos intonſos deferebant, & à funere arcebantur etiam; parentum, & fratrum. Si enim vel funeri intererant, vel immundum aliquid tangebant, immundi fiebant. Quod ſi accideret, vt coram ipſis quiſpiam ſubitò moreretur, eo ipſo polluebantur, ita tamen vt ritu legitimo poſtea mundarentur. Cum immundi reddebantur cauſa funeris ſiue mortis, ſeptimo die debebant cæſariem ſiue comam radere, & octauo, duos turtures, vel duos pullos columbarum offerre: & ex eo tempore incipiebat rurſus numerari tempus nazaræatus ſui, hoc eſt, tempus quo vouerant ſe futuros Nazaræos. Nam dies, qui pollutionem præceſſerant, pro nihilo habebantur. Exacto verò conſecrationis tempore, Nazaræorũ capilli tondebantur, ac igni exurebantur: hoc enim fuit legis commune præceptum, vt quod ſupererat ex victima, & hoſtia immolata, vel qualibet re alia ſacrata Deo igni combureretur; videlicet ne poſſet à profanis hominibus conculcari, vel ab animantibus brutis comedi, vel in vſus conuerti profanos. C D

Nazaræus hebraicè idem eſt, qui latinè ſeparatus. erat enim à cæteris ſegregatus vitæ ſanctimonia, & voti religione, & abſtinentia à vino, & alijs corporis delicijs, & intonſa capitis cæſarie ſiue coma, & diuinis rebus, & operibus addictus. Quæ autem erant diuinis vſibus deſtinata, ſeparata vocabantur, hoc eſt, à profanis miniſterijs, & actionibus ſigno aliquo ſepoſita. Hoc vitæ genus Deus per Moſen multis de cauſis inſtituit: Primò, vt præter ſacerdotes, eſſent aliqui ex populo, qui ſe totos piæ, & religioſæ vitæ, & diuino cultui conſecrarent. Deinde, vt aliqui ſua ſponte arctiori melioris vitæ vinculo obſtrictos ſeſe Deo offerrent, & ſuo exemplo cæteros ad meliorem quoque vitæ frugem allicerent, & inuitarent. Poſtremò, vt ij, qui aliquando vino, & reliquis corporis delicijs liberiùs, & profuſius quàm par erat, indulſiſſent, poſtea ſeueriori vitæ generi ſe dederent. Noluit verò Deus de hoc vitæ inſtituto præceptum dare, ſed conſilium, vt cuique liberum eſſet ſe Deo Nazaræorum voto obligare. A

Sed cur præcepit Deus, vt Nazaræi comam intonſam deferrent? Teſte Cyrillo in eo capite, hoc præcepit Deus, quia apud Gentes hoc erat in more poſitum, vt qui Dijs ipſorum Gentilium conſecrabantur, capillos, & barbam raderent. Hæc ille. Item, quia cæteri Hebræi comam tondebant ornatus gratia. vnde oportuit, vt Nazaræi Diuino cultui, & obſequio mancipati, nihil de eo capitis ornatu curarent, quo teſtarentur ſe omnem corporis ornatum, & cultum negligere: quem tam ſollicitè cæteri curabant.

PRAECEPTA B

De Sacrificijs. Cap. XXV.

NAturæ lex, & ratio depoſcit, & præcipit, vt Deo ſacrificia offeramus, quibus peccata noſtra expiemus, eum nobis placatum, & propitium reddamus, eius opem inuocemus, gratias pro beneficijs acceptis agamus. Quare Deus per Moſem certa quædam ſacrificia cum ſuis ritibus peculiaribus inſtituit.

Primò Quæritur, quotuplex fuerit ſacrificiorum genus in vetere Hebræorum populo? S. Thomas prima ſecundæ quæſt. 102. artic. tertio ad octauum omnia ſacrificia veteris legis ad tria genera reuocat; ad hæc nempe, Holocauſtum, Hoſtiam pacificam, & Hoſtiam ſiue ſacrificium pro peccato. Ex Leuitico à capite primo vſque ad ſeptimũ omnia ſacrificiorum genera colliguntur. vnum genus erat, quo tota victima comburebatur, ſacro igne, & combuſta exhalabat fumum aſcendentem in cælum: quod ſacrificium hebraicè dicitur holah *ceu, quòd totum animal igni exuſtum, in fumum ſublime petentem reſoluebatur. Græci vocant ὅλον καυτὸν Holocauſtum, vel Holocauſtoma, quaſi totum combuſtum: quod nomen retinuit ſemper Latinus interpres. Hoc ſacrificium offerebatur ad teſtandum Diuinæ Maieſtatis honorem, imperium, & ſupremum dominatum in omnia; Et ideo totum ſacro igni conſumebatur: honor enim Deo debitus, nulli alteri poteſt iure deferri; ac propterea victima, quæ hunc honorem offerens teſtabatur, tota meritò abſumebatur igni, quia in totum Deo debebatur: & idcirco tota ſublime petebat, quaſi omni ex parte cæleſti igne ſuccenſa, vt cum hoc ſacrificium offerimus, intelligamus, & teſtemur nos totos in honorem, & cultum Dei conſecratos, & obſtrictos, & igne Diuini amoris inflammatos eſſe oportere. De hoc ſacrificio agitur. Leuitici primo, & ſexto. C עולה

Alterum genus ſacrificij hebraicè dicitur *Mincha, quod latinus interpres Leuitici cap. ſecundo, tertio, & ſeptimo, vertit in Sacrificium, aliquando Libamen, vel Libamentum. Erat enim munus oblatum ex rebus vitæ expertibus, ſed ad eſum, & potum aptis. Et Leuitici capi. ſecundo numerantur ſex genera rerum, ex quibus conſtabat: videlicet, ſimila, hoc eſt, farina puriſſima oleo commixta, cum qua etiam ſimul offerebatur thus, & ſal. Secundò Panis, hoc eſt, placenta ex ſimila clibano ſiue fornace cocta. Tertiò Panis, id eſt, placenta in ſartagine fricta. Quartò Panis, hoc eſt, placenta in craticula ad ignem concocta. Quintò, Spicæ triticeæ matureſcentes igni toſtæ. Sextò, Triticum ex primis ſpicis contritum. מנחה D

Tertium genus ſacrificij hebraicè dicitur *Zebach, Selamim, quod Latinus interpres appellat Hoſtiam pacificam, vel pacificorum, aliquando Hoſtiam ſalutarem. In eo offerebatur, vt patet Leuitic. 3. victima, hoc eſt, aliquod animal ex bobus, vel ouibus, vel capris, quod quidem animal gladio iugulabatur: cuius vna pars igni exurebatur, altera cedebat in cibum vſumque ſacerdotis, tertia relinquebatur in eſcam eius qui offerebat. Hoc porro ſacrificium, aut offerebatur ad agẽdas gratias Deo pro beneficijs accepis, זבח שלמים

ceſs, quod teſtabatur offerens gratum animum ſuum erga Deum, & totum, quod reſeruabatur in vſum Sacerdotum, edi debebat eodem die, quo offerebatur: & hoc ſacrificium paſſim in Sacris literis, laudis ſacrificium vocatur, quod ſponte ſua quiſque offerre conſueuerat. Aut offerebatur ad Diuinam opem impetrandam, ratione alicuius beneficij obtinendi, votiua uel ſpontanea oblatione. Et totum, quod cedebat in Sacerdotum eſcam, comedi poterat, uel eodem die, uel proxime ſequenti: reſeruari tamen in tertium diem nequibat. Leuit.7.

חטאת Quartū genus ſacrificij Hebræis vocatur hatath. quod latinus interpres reddit Hoſtiam pro peccato, erat animal, quod mactabatur pro peccato alicuius ſcienter admiſſo, cuius vna pars igni abſumebatur, altera ſeruabatur in cibum Sacerdotis offerentis quando erat hoſtia immolata pro peccato Principis, vel priuati hominis. nam erat vnū ſacrificium, quod offerebatur pro peccato ſummi Sacerdotis: alterum pro peccato Principis, vel Magiſtratus: tertium pro peccato totius populi: quartum pro peccato priuatorum hominum, vt poſtea dicam.

אשם Quintum genus ſacrificij dicitur hebraicè Aſam, quod latinus interpres Leuitici ſeptimo, transfert in Hoſtiam pro delicto; hoc eſt, animal immolatum pro peccato alicuius non ſcienter, ſed per errorem, vel imprudentiam commiſſo: Cuius ſacrificij, vnam partem deuorabat ignis: alteram verò ſibi in cibum Sacerdotes ſumebant.

His omnibus ſacrificijs commune nomen erat hebraicum Corban, quod latinus interpres ſemper vertit ſiue in קרבן donum, ſiue in oblationem: ſignificat enim generatim tum ſacrificia prædicta, tùm reliquas quaslibet oblationes, etiamſi circa materiam ipſam, quæ offertur, nulla actio ſacra fieret. Vnde cum in Scripturis iunguntur ſacrificium, & munus, vel ſacrificium, & oblatio, priori vocabulo, ſignificatur oblatio rei, per aliquam actionem ſacram mutatæ, nempe, vel contritæ, vel mactatæ, vel exuſtæ, vel cum alio commiſtæ, vel aliquo conſperſæ liquore; vel ſale: poſteriori vocabulo ſignificatur oblatio rei nulla ratione mutatæ, quia nihil in ea per actionem ſacram fiebat.

Secundò Quæritur, quot genera animalium, in ſacrificijs Iudaicis offerebantur? Reſpondeo: ex quadrupedibus mundis tria tantùm genera animalium ſacrificari lege potuiſſe. ſacrificia etenim offerebantur ex bobus, vel ex ouibus, vel ex capris, ex volucribus verò mundis, duo tantùm genera erant ſacrificijs apta: aut enim turtures, aut pulli columbarum offerebantur. voluit verò Deus ſacrificia offerri ex animantibus, mundis quidem, & quæ ſunt noſtris vſibus deputata, & ex quibus multa ad vitam noſtram neceſſaria percipimus; videlicet, vt ex his, quæ ad vitæ vſus habemus, aliquid detraheremus, & Deo reſeruaremus. voluit etiam, vt ex prædictis quadrupedibus, vel volucribus ſacrificia offerrentur, vt tum pauperes, tum diuites ſacrificia poſſent offerre. habent enim etiam pauperes, vel boues, vel oues, vel capras, vel turtures, vel columbas. voluit itidem Deus ea animalia immolari, quæ in poteſtate hominum eſſent, & quæ facilius pararentur; & ad ſignificandum aliquid aliud eſſent aptiora; & quæ eſſent pariter minora, & viliora cæteris.

Sed cur edixit Deus oblationem animalium? vt intelligeremus, ſanguine animalium immolatorum, quo peccata hominum expiantur, vitam noſtram redimi; peccata ſiquidem cum grauia ſint, mortem promerentur: animalia itaque mactabantur, quorum morte offerentes ſuā vitam redimebant: & ideo ex quadrupedibus, quæ mactabantur animantibus, Deus ſibi ſanguinem reſeruauit, quia ſanguine peccata expiabantur. Item, adipem reſeruauit ſibi, quo commodius victimæ carnes igne ſacro cremarentur. adeps enim pinguis eſt, & propterea optimum eſt ignis alimentum, & eſca, quo adoleri victimam oportebat. Porro volucres non diuidebantur, vt reliquæ victimæ, quia paruæ erant, & ideo commode ſecari non poterant: nec volucris Leuit. 1. ferro iugulabatur, vel cædebatur, ſed vngue. Pro eo, quod Hieronymus vertit: Et retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, in hebræo habetur: [Et vngue ſecabit caput eius, aut etiam retorquebit.] ſic enim volucres occidi ſolent.

Tertiò Quæritur, quiſnam ritus in holocauſto offerendo ſolebat adhiberi legis præſcripto? In primis, victima, immaculata eſſe debebat, hoc eſt, animal integrum, cui nullum corporis membrum deeſſet, & in quo nihil deforme cerneretur; hoc eſt, cui nullum corporis vitium ineſſet. nam quod Deo offertur, vt ipſa naturalis ratio poſtulat, debet eſſe perfectum, & optimum, quodque nulla reprehenſione notari queat.

Manum capiti victimæ imponebat is, qui offerebat, quaſi deprecaretur iram Dei, peteretque, ne in ſuum, ſed in caput victimæ totam conuerteret. Hoc item animal cædebatur, vel de bobus, ſcilicet vitulus; vel de ouibus, vt agnus, vel ex capris, hœdus, vt conſtat Leuitic.1. Agnus autem, vel hœdus, anniculus debebat eſſe. vitulus maior eſſe poterat teſte Ioſepho. Anniculus intelligitur, qui annum non exceſſerat.

Ignis, quo victimæ, vel quælibet aliæ res oblatæ adolebantur, ſacer erat, qui mirabiliter de cælo datus fuerit Leuitici. 9. neque enim ſacrificia Deo accepta fuiſſent, niſi igne cælitus demiſſo abſumpta: ſicut nec opera noſtra grata, & accepta ſunt Deo, niſi igne Diuinæ charitatis ſuccenſa, atque inflammata.

Pellis immolati animalis Leuitici. 7. ad Sacerdotem pertinebat; in eum finem ſcilicet, vt ex ea veſtimenti genus conficeretur: neque enim pellis erat ad ſacrificium apta, ſed ad veſtes conficiendas. Et ſanguis fundebatur per crepidinem altaris holocauſtorum, & decurrebat per parietes ipſius altaris, quò nimirum ſignificabatur, peccatis Deum offenſum fuiſſe, & ideo menſam eius, quod erat altare, pollutam peccatis, hoſtiæ ſanguine mundari, quæ alioqui noſtro ſanguine purgari deberet. Offerebantur quoque ex volucribus mundis, vel duæ turtures, vel duo pulli columbarum; vt pauperes, quibus facultas non erat offerendi vitulum, vel agnum, vel hœdum, haberent, quod offerre poſſent. Porrò turtures, non pulli turturum: & ex columbis, non columbæ, ſed pulli columbarum offerebantur: quoniam in turturibus pluris ſiunt, & aptiores iudicantur grandiores, quam pulli: contra in columbis, ſuauiores, & meliores ſunt pulli.

Cineres mactatæ victimæ, qui ex ſacrificijs in imo altari ſubſederant, igni iterum exurebantur, ne aliqua carnis, vel adipis particula relinqueretur, ſed in cineres penitus redigeretur, & in locum mundiſſimum extra caſtra proijciebantur, quia, quæ ex ſacris victimis ſuperarant, noluit Deus, vt in profanos vſus conuerterentur, vel ab immundis conculcarentur. Eodem ritu ex volucribus immolatis veſica turturis, vt immunda, & plumæ, quia ſacrificio inutiles erant, reponebantur in eodem loco, in quo cineres ſeruabantur Auem verò cum alis confringebat Sacerdos, nec partem vnam ſeparabat ab altera, ſed ſimul cum alis ſuis adolebat ſacro igni in altari holocauſtorū: ſic enim auis ſolet tota ſimul cremari, non ſecta neque diuiſa, vt reliqua animalia igni torrentur, ſiue aduruntur.

Quartò Quæritur, qui ritus eſſet in hoſtia pacifica? Poterat hæc hoſtia offerri ex bobus; item ex ouibus, vel capris eodem ritu, quo ex bobus, licebat offerre marem, vel fœminam, quia cum non eſſet neceſſarium, vt erat ſacrificium pro peccato, vel delicto, ſed voluntarium, nec totum in Dei cultum, & honorem fieret, vt holocauſtum, ſed priuatam etiam offerentis vtilitatem reſpiceret, eius arbitrio relinquebatur, vt pro ſtudio, & affectu piæ, & religioſæ voluntatis plus minusùe, hoc eſt, marem, vel fœminam offerret. Aues non offerebantur, quia neceſſe non erat, vt pauperes ad ſacrificium animalia darent, cum poſſent ex rebus inanimis offerre. nam vt conſtat Leuit.7. poterant offerri panes ex ſimila oleo conſperſi, id eſt, commixti.

Item Leuit.2. præcipitur: Omnis oblatio, quæ offertur Domino abſque fermento fiet.] Quidam exiſtimant, hoc in vniuerſum eſſe præſcriptum; ita vt fuerit generale præceptum, ſiue mandatum. Cæterùm iuxta ſubiectam materiam, hoc in loco debet intelligi: placentæ ſiquidem, ſiue maiores, ſiue minores, aut in clibano, hoc eſt fornace coctæ, aut in ſartagine frictæ, aut in craticula vſtulatæ, azymæ eſſe debebant, nam ab his ſolet abeſſe fermentum, ne eas corrumpat; alioqui apud Iudæos quotidiani panes quibus veſcebantur, ex quibus primitias, & decimas offerebant, fermentati erant. Eædem inſuper placentæ Leuit.2. abſque melle, ex legis præſcriptò offerebantur, quoniam ſacro igni adoleri debebant: at non commodè igni mel conuenit, & ideo ibidem habetur. Omnis oblatio, quæ of-

fertur Domino abſque fermento fiet, nec quicquam fermenti, & mellis adolebitur in ſacrificio Domini, & fermentum ſolet maſſam corrumpere, & delitiæ ſudem, & voluptates animum emolliunt, eneruant, & corrumpunt. Et mox: Primitias tantùm eorum offeretis, ad munera: ſuper altare non imponentur in odorem ſuauitatis. Senſus eſt: Ex fermentatis panibus, & ex melle primitias offeretis; nihil tamen ex ipſis exhibebetis, vt ſuper altare igne aduratur. Placentæ oleo commixtæ, vel vnctæ offerebantur, quia abſque oleo comedi non ſolent, nec abſque oleo placent. Item, offerebatur thus vnà cum ipſis placentis, ne oblatio odore careret: immò potiùs, vt placentæ eſſent odoratiſſimæ, & ſuffitum gratiſſimum præberet: Sal quoque cum ipſis panibus offerebatur, ne cibus vacaret ſapore: inſulſum eſt, quod ſine ſale comeditur, ſal condimentum eſt cibi, ſapore palatum excitat.

Quinto Quæritur, quid eſt, quod Leuit. 7. traditur, videlicet, cum immolabatur hoſtia pacifica ad laudandum Deum pro gratijs agendis: quod ſacrificium laudis appellatur, eadem die carnes victimæ edi debebant, nec in craſtinum quidquam reſeruari poterat: ſed cum ſacrificium fiebat votiuum, vel ſpontaneum, poterant eodem die comedi, & die proximè ſequenti, at in tertium diem nihil reſeruare licebat. Reſpondeo, ſacrificium laudis fuiſſe pro beneficio recens accepto, ac ideo carnes ſtatim comedere oportebat, vt ea cum animi iucunditate ederentur, quæ comitari, & conſequi ſolet recens acceptum beneficium, ne ſi actio gratiarum differatur, paulatim illa elanguеſcens euaneſcat & diffluat. At ſacrificium votiuum, vel ſpontaneum, ad rem aliquam à Deo obtinendam pertinebat, & idcirco voluit Deus, vt carnes, vel eodem die comederentur, vel reſeruarentur in craſtinum, vt impetrandi, quod petebatur à Deo beneficii, deſiderium, quoad eius fieri poſſet, magis efferueſceret. Solent enim dona ſtatim adepta videlicet. Nec tamen quicquam ex ſacrificio erat reijciendum in tertium diem, ob corruptionis periculum, & incommodũ. Præterea, ex tali ſacrificio offerens comedebat; quod non fiebat in hoſtia pro peccato, aut delicto, quia hoc erat ſacrificium neceſſarium, & debitum ad peccata expianda. Nec eſt vlla ratio, cur quiſpiam ex ſuo peccato commodũ reportet: immo, quia peccauimus, in mœrore, & luctu agere pœnitentiam debemus, non epulari, non conuiuari: ſed illud erat ſpontaneum ſacrificium, ad gratias agendas pro beneficio diuinitus oblato, & accepto, & ob id iucunde; & alacritèr comedebatur.

Sextò Quæritur, Quo ritu, & cæremonia, Hoſtia pro peccato immolabatur? Reſpondeo, aut erat hoſtia pro peccato ſummi Sacerdotis, aut pro peccato Populi, Principis, aut priuati hominis, & vnaquæque hoſtia diuerſis ritibus, & cæremonijs immolabatur.

Hoſtia pro peccato ſummi Sacerdotis, *Cap. XXVI.*

PRo peccato Pontificis, mactabatur vitulus ex bobus: Leuit. 4. Et eam hoſtiam immolabat, teſte Philone, ſummus Sacerdos: quamuis Abulenſis. Leuit. 4. docuerit eam immolari ab alio Sacerdote ſolitam. Quicquid ſenſerint iſti, capiti ipſius vituli manum imponebat ſummus Sacerdos, qui pro ſuo peccato offerebat. Cædebatur vitulus extra tabernaculum in altari holocauſtorum, quod erat ante oſtium tabernaculi. Deinde, cratere excipiebatur pars aliqua ſanguinis, & inferebatur in tabernaculum: & verſus velum, quod pendebat ante Sanctum Sanctorum, aſpergebatur ſepties, hoc eſt, perfectè, quia peccatum Pontificis grande cenſebatur, & ideo magna, & perfecta indigebat expiatione. Eademque ratione vitulus, qui eſt hirco, & oue maior, immolabatur. Eodem ſanguine tingebantur cornua altaris Thymiamatis, & totum reliquum ſanguinẽ effundebat Sacerdos ad baſim, hoc eſt, iuxta baſim altaris holocauſtorum. Adeps omnis, & renes, & reticulũ, quod eſt ſuper eos, incendebantur in altari holocauſtorum: pelles, & omnes carnes cum capite, pedibus, inteſtinis, & fimo efferebantur extra caſtra, & mundo in loco exurebantur. Locus mundus quærebatur, quia id requirebat vitulus, qui erat Deo immolatus. Porro extra caſtra exurebantur, ad ſignificandum, peccatum Pontificis, ita eſſe igni totum expiandum extra caſtra, vt nihil in poſterum populo nocere poſſet. Lapſus enim Sacerdotis, non eſt ſine offenſione populi; & ideo extra caſtra vitulus incendebatur, vt nihil populum lædat; & vt qui populum offendit, excludatur à populo ſuum peccatum pœna debita expiaturus. Nihil ex hac victima comedebatur, quoniam erat immolata pro tam grandi peccato Pontificis.

Hoſtia pro peccato Principis. *Cap. XXVII.*

CAedebatur hæc hoſtia videlicet hircus ex capris, id eſt, tener & optimus, & manum capiti eius Princeps imponebat. Princeps vero intelligebatur, ſiue Militiæ Dux ſiue Præfectus, vel caput totius ciuitatis, populi, vel familiæ. Non extra caſtra incendebatur hęc hoſtia, nec ſanguis eius inferebatur in tabernaculum, quemadmodum in priori, & ſequẽti ſacrificio; quare extra tabernaculum ſanguis aſpergebatur, & eo tingebantur cornua altaris holocauſtorum, non altaris incenſi: non enim peccatum Principis erat tam grande, quam erat peccatum Summi Sacerdotis, aut totius populi.

Hoſtia pro peccato Populi. *Cap. XXVIII.*

LEuit. 4. hæc hoſtia eodem ritu, & cæremonia, qua victima pro peccato Pontificis, immolabatur; & ideo extra caſtra tota incendebatur in loco mundo, quia erat pro peccato totius populi: & propterea capiti victimæ ſeniores populi manum imponebant, quaſi totus populus iram Dei deprecaretur, & auerteret à ſe.

Peccatum populi erat, cum omnes, vel maior populi pars peccaſſet. De his duabus hoſtiis intelligitur illud Pauli ad Hebræos ſcribentis: Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra, quod quidem ex Leuit. 6. ſumptum eſt, vbi legimus: Hoſtia enim, quæ cæditur pro peccato; cum ſanguis infertur in tabernaculum teſtimonij, ad expiandum in ſanctuario, non comedetur, ſed comburetur igni. Sanguis igitur aſpergebatur verſus velum pendens ante Sanctum Sanctorum, & cornua altaris Thymiamatis tingebantur, & reliquus totus ſanguis fundebatur iuxta baſim altaris holocauſtorum. Heb. 13.

Leuit. 16. legem Deus tulit, vt Sacerdos duos hircos à populo ſuſciperet pro peccato expiando, & vnum arietem in holocauſtum, & mittat ſortem ſuper vtrumque hircũ, vnum pro eo, qui mactandus erat pro peccato, alterũ pro eo, qui erat abijciendus in montem. Et cum mactauerit hircum pro peccato, inferat ſanguinem eius intra velum, vt aſpergat, & expiet ſanctuarium ab immunditijs filiorũ Iſraelis. Et poſtquam mundauerit ſanctuarium, tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum alterum viuum, & poſtea vtraque manu ſuper caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Iſrael, & vniuerſa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti eius, emittat illum per hominem ad id paratum in deſertum: & portabit hircus omnes iniquitates eorum in ſolitudinem. Ex hac lege alter hircus immolabatur pro peccato: alter viuus quaſi peccata populi portans, in ſolitudinem mittebatur, hoc eſt peccatorum pœnas luebat pro populo. Magna profectò Dei benignitas, qui pœnas, quas populus pro peccato ſoluere debebat, in caput hirci transferebat; & vt eas à populo remoueret, in ſolitudinem hircum abijci iubebat. Adumbratus eſt Chriſtus, in quo, vt ait Iſaias, Dominus poſuit iniquitatem omnium noſtrũ, hircus dicebatur peccata populi portare, quia eo in ſolitudinem abiecto, peccata expiabantur, & dimittebantur. Iſa. 53.

Hoſtia pro peccato priuati hominis. Cap. XXIX.

HAec victima Leuit. 4. mactabatur eodem ritu, quo victima pro peccato Principis: niſi quod poterat offerri minor hoſtia, videlicet mas vel fœmina ex capris. Comedebat Sacerdos, qui offerebat ex hoc ſacrificio. nã Leuitic. 6. legimus: Sacerdos, qui offert, comedet eam, victimam ſcilicet, Sacerdotem intelligit, qui ea hebdomada ſacris operabatur. Cum etiam dicitur: Omnis maſculus de genere Sacerdotali, veſcetur de carnibus eius: non domeſticos illius ſacerdotis intelligit, ſed ſacerdotes omnes ex illa familia ſacerdotali, quæ ſecundum ordinem vicis ſuæ miniſtrabat ea hebdomada, quamuis pars melior & maior ad offerentem ſacerdotem pertineret; qui propterea dicitur eam comedere, quia præcipuam partem edebat.

Nam Leuit. 7. eodem modo loquitur Scriptura de hoſtia pro delicto, cum ait: Omnis maſculus e genere ſacerdotali in loco ſancto veſcetur his carnibus. Et poſt pauca: Ad ſacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. Sic enim hæc intellexiſſe videntur Ioſephus lib. 3. Antiquit. cap. 13. & Philo. Hoſtiam porrò, quæ non cremabatur, Sanctum Sanctorum nominat Scriptura, hoc eſt, valde ſanctum ſacrificium: Sicut nos, res valde ſanctas, dicimus ſacroſanctas. Et ideo in loco mundo & ſancto comedebatur, hoc eſt, in atrio tabernaculi, & ſanctum eſſe oportebat, quicquid eam tangebat.

Hoſtia pro delicto. Cap. XXX.

CAedebatur hæc victima pro peccato per errorem, vel ignorantiam admiſſo: vel erat pro delicto facto per ignorantiam iuris, contra cæremonias legis, vt ſi quis aſperſit oleo ſacræ vnctionis, vel thymiamate Deo dicato, vel comederet ſacros cibos, quibus veſci ſolis ſacerdotibus licebat. Vel erat pro quolibet alio delicto per ignorantiam iuris. Leuit. 5. prope finem legimus: Anima, ſi præuaricans cæremonias (id eſt, Homo qui cæremonias violauerit) per errorem, offeret pro delicto arietem immaculatum de gregibus (id eſt, tenerum, integrum, & optimum) qui emi poteſt duobus ſiclis, iuxta põdus ſanctuarii: ipſumque, quod intulit damnum, reſtituat: & quintam partem ponet ſupra, tradens ſacerdoti, qui rogabit pro eo. Et Leuit. 6. iubetur qui deliquerit per errorem, offerre arietem ex grege, iuxta menſuram æſtimationemq. delicti: quorum verborum ſenſus eſt: Maiorem, aut meliorem arietem, pro vt grauior, leuiorque culpa delicti fuerit, offerret. Et teſte Ioſepho, is, qui peccauerat, ſacerdotem adibat, cui ſuum peccatum confitebatur, vt ipſius arbitrio arietem eligeret, quem offerret pro delicto. Quod vero in vulgata editione dicitur: Conuicta delicti (ſcilicet anima) reddet omnia: ita intelligitur, conuicta ſui delicti reddet omnia. Veſcebantur itaque Sacerdotes ex victimis immolatis pro delicto, aut pro peccato priuatorum hominum. Vnde apud Oſeam legimus; ſacerdotes peccata populi mei comedent. Significat: Sacerdotes ali & viuere ſolent ex hoſtiis oblatis a popularibus & mactatis pro eorum peccatis & delictis.

Si quæras, quodnam erat iuge ſacrificium? Reſpondeo: Numerorum capite 28. hanc legem contineri. Hæc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum. Vnum offeretis mane, & alterum ad veſperam; decimam partem ephi ſimilæ, quæ conſperſa ſit oleo puriſſimo, & habeat quartam partem hin per agnos ſingulos in ſanctuario Domini: alterumque agnum ſimiliter offeretis ad veſperam iuxta omnem ritum ſacrificij matutini, & libamentorum eius. Hæc ibi: Porro Ephi erat apud Hebræos rerum aridarum menſura, & erat pars decima Cori, qui erat menſura maxima rerum aridarum. Continebat Ephi tria ſata, & capiebat decem Ghomor: nam Exo. 16. Ghomor dicitur pars decima Ephi. Ephi vero continebat Cabos fere viginti, ſi menſuras Hebraicas reducamus ad Latinas antiquas, & Romanas, & Hiſpanicas quæ modo ſunt in vſu, ephi capiebat tres modios Latinos, decimam partem vnius Rubbij Romani, quinque Hiſpanicos celemines. Hin erat apud Hebræos menſura liquidarum rerum, erat decima pars Bati, qui erat maxima menſura liquidorum. capiebat Hin duodecim Logim, Log verò continebat vnum Sextarium Latinum antiquum. Vnde Hin continebat duodecim ſextarios. Sextarius capiebat ſex cyathos. Sextario æqualis eſt menſura Romana Italice dicta foglietta, cui etiam reſpondet menſura Hiſpanice vocata quartillo, quæ eſt menſura minima liquidorum. Vocabatur iuge ſacrificium ſiue holocauſtum, item ſempiternum: matutinum itidem & veſpertinum, quia quotidie offerebatur. Hoc autem ſacrificium publicis impenſis fiebat, vt tradit Ioſephus: nec erat dies, quo non offerretur. Nam & ſi feſti dies inciderent, quibus aliæ victimæ immolarentur, vt Sabbatum, Neomenia, & dies Azymorum; ita tamen illæ cædebantur, vt iuge ſacrificium non intermitteretur.

Si iterum roges cur Deus præcepit Deuter. 23. ne offerretur pretium ſcorti, aut canis in templo. Non vult Deus turpia lucra. item, ne ſcortum occaſionem haberet ſui peccati; ſi ex mercede eius aliquid offerretur in templo, vt gratum & acceptum Deo. Item, canis erat animal immundum, vile, abiectum, & impudicum.

Vltimò quæri poteſt, an veteris legis ſacrificia gratiã & ſanctitatem conferrent, & peccata delerent. Ratio dubitationis eſt, quoniam Leuit. 1. ſæpe de holocauſto legimus, illud eſſe ſacrificium, quo Dominus placabatur, & eius odorem ſuauiſſimum, eoque peccata offerentium expiari: & idem Leuit. 2. & 3. frequenter repetitur. Leuit. item 4. non ſemel, aut iterum aperte dicitur: Rogabitque pro offerente ſacerdos, & propitius erit ei Dominus & dimittentur ei peccata. Adde, quod hæc ſacrificia offerebantur cum fide, ſpe, charitate & obedientia in Deum, ergo erant illi grata & accepta. Item, Eccleſia petit à Deo, vt ſacrificium Miſſæ, quod facit & offert per miniſtrum ſacerdotem, ſit Deo acceptum, ſicut accepta fuerant ſacrificia Abelis, Melchiſedechi, & Abrahæ, at non minùs grata fuerunt Leuitica ſacrificia, quam illa priora. Poſtremò, Leuit. 18 & Ezech. 20. habetur; cultores legis victuros in eis, id eſt, ex eis, & per ea. Magiſter Sententiarum in 4. diſtinct. 1. exiſtimauit, ea ſacrificia, etiam cum vera fide, ſpe, & charitate in Deum facta, nullam habuiſſe vim gratiam, & iuſtitiam conferendi; ac ſolùm fuiſſe diuinitus conſtituta ad excitandum obedientiæ & pietatis ſtudium, & ad obeunda virtutum officia, in quibus ſe veteres illi Iudæi exercerent, vt ab idolorum cultu auerterentur; denique vt typi & figuræ eſſent ſacroſancti ſacrificij per Chriſtum offerendi, eo quod tota illa vetus lex, nihil aliud erat niſi vmbra & figura nouæ. Ac Paulus ſæpe oſtendit, iuſtitiam, gratiam, & remiſſionẽ peccatorum non fuiſſe ex lege. Idem quoque Apoſtolus: Omnia, inquit, in figura contingebant illis. Auguſtinus quoque docet vetera Sacramenta promiſiſſe tantùm & ſignificaſſe, noua verò ſalutem dediſſe.

Sed hæc opinio communi cõſenſu Theologorum reijcitur ex ea parte, qua negat nihil gratiæ ea ſacrificia dediſſe, etiam cum fiebant ex fide, obedientia, & charitate in Deum nam opus cum vera fide, & charitate factum, eſt Deo acceptum & gratum. Hugo S. Victoris videtur ſenſiſſe, ea ſacrificia & typos ac figuras fuiſſe ſacrificij, quod poſtea Chriſtus inſtituit & obtulit, & gratiam quoque dediſſe, quia erant ſacrificia diuinitus inſtituta, & cum fide & charitate offerebantur. Hugonis hæc ſunt verba: Si quis Sacramenta priora effectum ſanctificationis habuiſſe negauerit, non mihi rectè ſentire videretur. Rurſus: Mediantibus Sacramentis nouæ legis, illa prioris temporis Sacramenta ſanctificabant, vt eadem eſſent ſalus & his, qui recta fide ſigna futurorum in illis venerati ſunt, & his, qui in iſtis effectum ſalutis percipiunt. Sic ille: Item, vana ſunt medicamenta, quæ ſanitatem non cõferunt: ſed ſacramenta ſunt diuinitus inſtituta, vt medicamenta & remedia contra peccatum. Hæc etiam opinio à Theologis refellitur in 4. Sentent. diſt. 1. quatenus ſignificare videtur, ea ſacrificia per ſe inſtar Sacramentorum, ſanctitatem & gratiam contuliſſe; cum tamen Paulus egena & infirma vocet elementa.

Eſt igitur conſtans Theologorum omnium opinio, ea ſacrificia vi ſua & ſubſtantia gratiam minime dediſſe, nec peccata deleuiſſe, eo quòd ea non fuerunt inſtituta, vt gratiam darent, ſed vt eam per Chriſtum conferendam ſignificarent, & vt per ea offerentes Chriſti Domini fidem proſ-

Marginal notes: Ioſe. lib. 3. antiq. c. 10. — Oſeæ 4. — Gen. 4. 14. 22. — Rom. 5. & 7 Gal. 2. & 4. ad Heb. 7 8. 9. & 10 1. Cor. 10. Aug in tit. Pſal. 73. — Hugo S. Vic li. 7. de Sacr. p. 1. a cap. 1 & 2. Cap. 1. — Cap. 2.

profiterentur, qui in illis ſacrificijs tamquam typis & figuris adumbrabatur. Negandum igitur non eſt, in illis ſacrificijs gratiam dari virtute & merito Chriſti, qui in illis typice ſignificabatur; ſed non ipſorum ſacrificiorum vi, conditione, & efficacitate: ac propterea Paulus ea docet fuiſſe infirma & egena, videlicet quia per ſe non ad gratiam conferendam, ſed ſignificandam, & ad Chriſti fidem profitendã offerebantur. Et hoc fortaſſis eſt, quod Magiſter Sententiarum, & Hugo tradiderunt.

Sciendum tamen eſt, in Leuitico ſæpè, immunditias legales vocari peccata, quæ tamen ſæpe numero omni culpa carebant. Immundi enim habebantur leproſi, & ij, quibus ſemen fluebat, & fœminæ menſtrua patientes, & Nazaræi, in quorum præſentia quis morte ſubita corripiebatur; & qui immunda aliqua, veluti morticina, ac ſimilia tangebant, in quibus tamen ſæpè nulla inerat culpa. Et nihilominus huiuſmodi immunditiæ peccata vocabãtur, & ideo iuxta legis præſcriptas cæremonias dicebantur à ſuis peccatis mundari, nempè à legalibus immunditijs. Nam quemadmodum ex legis præſcripto, immunditiæ contrahebantur, ita & legis quoque virtute tollebantur. Immundus enim quis erat, quia prohibebatur ab ingreſſu in templũ, à ſacrificijs offerendis, à veſcendo ex ſacris victimis, a cœtu & conſortio cæterorum. Cum verò, iuxta legis ritum purgabatur, tamquam mundus factus, ad hæc omnia admittebatur.

Ad id verò, quod ex Leuitico & Ezechiele obiectum eſt: Reſpondeo, illis ſacrificijs Deum placari, non quidem ipſorum virtute, ſed meritò Chriſti, quem cum vera fide, & charitate offerentes typicè profitebantur. In illis autem & per illa viuebant offerẽtes, videlicet virtute veræ fidei, obedientiæ & charitatis, cum quibus victimas offerebant.

De diebus ſacris & feſtis apud Iudæos. Cap. XXXI.

RAtio ipſa poſtulat, vt certi quidam dies ſacri & feſti inſtituantur, tùm, vt in eis honorem & cultum Deo debitum tribuamus: tùm etiam vt conueniamus ſimul, & Dei verbum audiamus, & ſimul etiam ſacras ac diuinas leges & iura diſcamus. Ideo Moſes iuſſu Dei certos dies ſacros conſtituit.

Primò quæritur, quot, & qui legis præſcripto fuerint dies feſti Iudæorum Leuit. 23. numerantur illi dies, inter quos primo loco nominatur dies Sabbati. Hæ ſunt, inquit, feriæ Domini, quas vocabitis ſanctas. Sex diebus facietis opus: dies ſeptimus, quia Sabbati eſt, vocabitur ſanctus. Quid nomine Sabbati ſignificetur; & Græcumne, an Hebraicum vocabulum ſit, alio in loco dicemus. Geneſ. 2. redditur ratio, quare voluerit Deus, vt Sabbatum religioſè coleretur. Benedixit, inquit, diei ſeptimo, & ſanctificauit illum, quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo. Deuteronom. 5. additur alia cauſa. Memento, quòd & ipſe ſeruieris in Aegypto, & eduxit te Dominus Deus tuus in manu forti, & in brachio extento. Ideò præcepi tibi, vt ſeruares diem Sabbati. Senſus eſt: vt ſcilicet Iudæi beneficiorum Dei memores eſſent, cuius benignitate, fuerat mirabiliter effectum, vt ab operibus, quibus in Aegypto premebantur, liberi eſſent & immunes. Exod. 35. lex fertur, qua iubentur ab omni opere ceſſare die Sabbati; non licebat eis eodem die cibos coquere, aut alio modo parare; & ideo die præcedenti apparabantur. Ibidem præcipit lex ne ignem accendant; & hoc ideo, ne ſi ignis accenderetur, occaſio arriperetur cibos coquendi. Exod. 16. ſexta die colligebant Hebræi menſuras duplices Mannæ, ne Sabbato colligerent, nec computreſcebat, vt alijs diebus, cum pluſquam quod illi diei ſatis erat, colligebatur. Quod cum nunciaretur Moſi, dixit: Hoc eſt, quod locutus eſt Dominus; dies Sabbati ſanctificata eſt Domino cras; quodcumque operandum eſt, & quæ coquenda ſunt, coquite: quicquid reliquum fuerit, vſque mane reponite. ¶ Nefas itidem erat Sabbato iter facere, niſi breuiſſimum. Exod. 16. habetur: Maneat vnuſquiſque apud ſemetipſum, nullus egrediatur de loco ſuo. Id quantum eſſet, ex Scripturis certò non conſtat, niſi quòd Actuum cap. 1. ſcriptum eſt: Tunc reuerſi ſunt Hieruſalem, a monte, qui vocatur Oliueti, qui eſt iuxta Hieruſalem, Sabbati habens iter. Origenes & Oecumenius intelligunt vnum milliare, quòd bis mille cubitos habeat. Beda, Gloſſa, & Lyranus iter mille paſſuum eſſe volunt. Quidam iuniores contendunt eſſe iter duorum millium paſſuum: Origenes inde ſuam ſententiam confirmat, quòd cum in terram à Deo promiſſam, per ſolitudinem peterent Hebræi, tanto interuallo tabernaculum & arca fœderis caſtrorum ordinem præcedebat, & tanto interſtitio tentoria figebantur: quo ſpatio licebat his, qui caſtrametati erant, ad tabernaculum Sabbato accedere. Et Ioſu. 3. legimus: Sitque inter vos & arcam ſpatium cubitorũ duorum millium. Sed Hieronymus ad Algaſiam ſcribens: Præterea, inquit, quia iuſſum eſt, vt diebus Sabbatorum ſedeat vnuſquiſque in domo ſua, neque egrediatur, neque ambulet de loco, in quo habitat. Si quando eos, iuxta litteram cœpimus arctare, vt non iaceant, non ambulent, non ſtent, ſed tantùm ſedeant. Si velint præcepta ſeruare, ſolent reſpondere, & dicere, Rabbi Akiba, & Simeon, & Hillel magiſtri tradiderunt nobis, vt bis mille pedes ambulemus in Sabbato. Hæc ille: At hoc iter breuius eſt, quam iter mille paſſuum: nam mille paſſus, quinque millia pedũ proculdubio continent. Probabile valde eſt, quòd Hieronymus ait, iter Sabbati eſſe ſpatiũ duorum milliũ pedum, quod paulo plus eſt tribus ſtadijs: ſtadium enim, viginti quinque paſſus habet, & montem Oliueti ab Hieroſolyma quatuor ferè ſtadijs abeſſe tradit Brocardus his verbis: Vltra torrentem Cedron, in latere Aquilonari montis Oliueti, eſt mons altus altus, quatuor ſtadijs diſtans ab Hieruſalem. Nec multum diſcrepat Origenes, dicens, Sabbati iter quod facere licebat Iudæis, eſſe ſpatium duorum millium cubitorum, hoc eſt, ter mille pedum: cubitus enim pedem cum dimidio continet.

Orig. li. 1. Strom. Oecumen. Act. 1.
Hier. epiſt. 151. q. 10.
Brocar. in deſcr. Terræ ſanctæ.

Secundò quæritur, quando primum apud Hebræos Sabbatũ ſancte & religioſe coli cœperit? Quidam exiſtimant, à Moſe inſtitutum eſſe Sabbati cultum, quando iuſſu Dei legem promulgauit, aut ſtatim poſt exitum ex Aegypto. Alij tamen arbitrantur, Sabbatum ab ipſo mundi exordio coli cœptum a Maioribus, non quidem lege, ſed more & conſuetudine, ex quibus Hebræi genus traxerunt: ſed in Aegypto deſijſſe Iudæos Sabbatum colere, & ideo Moſen Sabbati cultum vſu & more inchoatum, & à poſteris obliuioni traditum, reſtituiſſe. Sed de hac quæſtione ſupra diſſerui. Quid verò intellexerit Lucas nomine Sabbati ſecundò primi, & quot modis Sabbatum in ſacris litteris ſumatur, ſuo loco inferiùs explicabo, in expoſitione tertij præcepti Decalogi, in libro decimoquarto.

Vnum illud eſt maximè notandum ex eo, quòd Dominus die ſeptimo ceſſauerit ab omni opere, quod fecerat, ſacras litteras frequenter numero ſeptenario vti, quoties perfectum aliquid, plenum, & conſummatum, vel requiẽ ſignificare volunt. Hinc in lege præceptum eſt, vt ſepties certæ quædam res, vel homines immundi expurgentur, ſepties altaria, vel parietes ſanguine victimarum aſpergantur, hoc eſt, perfecte. Hinc etiam Eliſeus, Naaman leproſo conſilium dedit, vt ſe in Iordane ſepties ablueret. Hinc etiam inſtitutus eſt in lege ſeptimus quiſque annus, quinquageſimus itidem annus tamquam libertatis & remiſſionis, Leuit. 25. Septenarius igitur numerus in ſacris litteris eſt plenitudinis & perfectionis, teſte Hieronymo in Iob. Hinc ſepties idem eſt, quod ſæpius Luc. 17. ſi ſepties in die peccauerit in te frater tuus, & ſepties in die conuerſus fuerit, remitte illi. Matth. 18. non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties. hoc eſt, non tantum ſæpius, ſed etiam ſæpiſſimè. Gen. 4. ſeptuplum vltio dabitur de Cain, de Lamec verò ſeptuagies ſepties; id eſt, ſi Deus dixit ſe, grauiter puniturum eum, qui occiderit Cain, multò grauiùs eſt eum puniturus, qui interfecerit Lamec, qui neminem interemit.

4. Reg. 5.

De Neomenia, ſiue Calendis. Cap. XXXII.

PRimus cuiuſque menſis apud Hebræos celebris erat; non quod in eo perinde, ac in die feſto ab operibus neceſſario ceſſaretur, ſed quòd Deus certis ſacrificijs ſo-

lemni

lemni ritu coleretur. Hebræi vocant hunc diem, caput, ſiue initium menſis: Septuaginta Interpretes ſemper Neomeniam: Latinus interpres, nunc Neomenias, nunc Calendas appellat. Dicitur porrò Neomenia, quaſi nouus menſis. Menſes verò cum Luna incipiebant, & cum eadem terminabantur. Et dies primus menſis idem erat, qui primus dies Lunæ. Et quemadmodum ſeptimo quoque die hebdomadæ Sabbatum colebatur, vt in memoriã reuocaretur beneficium acceptum à Deo, quo vniuerſa

Gen. 1. ſunt ex nihilo facta; ſic etiam primo quoque die menſis Deo ſacrificia offerebantur, vt memores eſſent beneficij, quo Deus omnia gubernat. Quemadmodum etiã Deus ſibi offerri voluit primos fructus rerum e terra naſcentiũ, ita & primos quoſque dies menſium ſibi reſeruauit. Denique, vt Deum precibus, & ſacrificijs ſibi placatum redderent Hebræi ad ipſos menſes feliciter inchoandos. Numerorum 28. Lex eſt: In kalendis (id eſt, in menſium exordijs) offeretis holocauſtum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos ſeptem immaculatos, & tres decimas ſimilæ oleo conſperſæ, hoc eſt commixtæ in ſacrificio per ſingulos vitulos, & duas decimas ſimilæ oleo cõſperſæ per ſingulos arietes, & decimam decimæ, id eſt, ſingulas decimas ſimilæ ex oleo in ſacrificio per agnos ſingulos.

Tubis etiam canebatur Numer. 10. Si quando habebitis epulum, & dies feſtos, & calendas, canetis tubis ſuper holocauſtis, & pacificis victimis, & ſint vobis in recorda-

Pſal. 80. tionem Dei veſtri. Hinc Dauid: Buccinate, inquit, in Neomenia tuba, in inſigni die ſolemnitatis veſtræ. Quæret aliquis cur Leuit. 23. Neomenia non numeretur inter

Abul. q. 18. in li. Num. ſacros dies feſtos. Reſpondet Abulenſis, Neomeniam non eſſe diem feſtum, in quo quis lege cogeretur ab operibus ſeruilibus abſtinere. Eſſe tamen diem ſolemnẽ & celebrem, in quo lex iubebat certum ſacrificium ſo-

Iſai. 1. lemni ritu immolari. Vnde apud Iſaiam ait Dominus: Neomeniam & Sabbatum, & feſtiuitates alias non feram: iniqui ſunt cœtus veſtri. Calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras odiuit anima mea.

De Paſchate. Cap. XXXIII.

DE nomine, Paſcha, duo quæri ſolent. Vnum, ſitne Græcum nomen, an Hebraicum: Alterum, vnde dictum ſit nomen, Tertullian. lib. contra Iudæos, cap. 10. Irenæus lib. 4. cap. 13. Nazianz. orat. de Paſchate, ſignificare videntur eſſe nomen Græcum; alij ſenſerunt eſſe vocabulum Hebraicum. Sed verius eſt quod alij tradiderunt eſſe Chaldaicum, quamuis ab Hebraico deductum, quo ſunt Hebræi vſi, poſtquam ex Babylone in patriam redierant. Ethymologiam & ſignificationem nominis, Tertullianus, Irenæus, & Nazianzenus ex Græco deduxerunt, Græcam vocem eam arbitrati, à verbo πάσχειν, quod pati ſignificat, eò quòd illo die paſſus eſt Dominus. Vnde quod Moſes dixit Exod. 12. Eſt enim Paſcha Domini, putant Dominicæ paſſionis prædictionẽ fuiſſe. Vt ſenſus ſit: Eſt paſſio Domini, quia eo die moriturus, ſiue paſſurus ſit Dominus. Hi patres myſticè ſunt nominis Paſchæ etymologiam interpretati. Verùm etymologia petenda eſt ex lingua Hebraica, quoniam ab ea Chaldæi Paſchæ nomen ſibi decimarunt. Paſchæ igitur nomen, ſignificat tranſitum, quia verbum

פסח Hebraicum Paſſach, tranſire ſignificat. Adhuc tamen dubiæ eſt quæſtionis, quem tranſitum deſignet. Auguſtinus, & Nazianzenus exiſtimant ſignificari tranſitum illum, quo Hebræi ex Aegypto in terram olim Patribus promiſſam commigrarunt, vel quo mare rubrum traie-

Hieron. in Matth. 26. cerunt. Sed verius eſt, quod ait Hieronymus, deſignari tranſitum illum, quo Angelus Domini in Aegypto tranſiliens domos Hebræorum agni ſanguine ſignatas, Aegyptiorum domos primogenitorum cæde funeſtauit.

Leuit. 23. lege ſancitur: Menſe primo, quartadecima die menſis, ad veſperam Phaſe Domini eſt. Hæc celebritas inſtituta eſt, vt Hebræi in memoriam reuocarent illud beneficium inſigne, quo Dominus primogenitos

Exod. 12. Aegyptiorum occidendo, domos Hebræorum non tetigit, quarum poſtes & ſuperliminaria ſanguine mactati agni tincta fuerant. Et quoniam id accidit decimaquar-

Exod. 12. ta luna primi menſis; ideo præcepit Deus, vt ſinguli an-

A nis eodem die, Iudæi immolarent agnum, & comederẽt. Nomen accepit hæc celebritas, Phaſe, quòd ſignificet Hebræis tranſitũ, vel ſaltũ; ſcilicet quia Angelus Domini Hebræorum domos, agni ſanguine aſperſas intactas relinquens, primogenitos Aegyptiorum necauit. Legimus in Exodo: Et cum dixerint vobis filij veſtri, quæ eſt iſta Ibidem. religio? dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſiuit domos Iſrael in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos veſtras liberans. Quod verò in Hebræo ſcribitur Peſſach, Latinus interpres in veteri Teſtamento פסח id fecit per, e, ſcilicet Phaſe. Nomen verò Paſcha, quo vſi ſunt Septuaginta Interpretes, Euangeliſtæ, & Apoſtoli, Chaldaicum eſt; nam poſt reditum e Babylonico exilio, Iudæi Chaldaica nomina vſurparunt. Quod enim Hebræi dicunt Peſſach, Chaldæi addita ad finem littera פסח a, dicunt Peſcha, vel Paſcha. Et hoc nomine, vt פסחא dixi, vſi ſunt Apoſtoli, & ab eis acceptum Græci & Latini retinuerunt. Vnde Lucas: Venit autem, inquit, dies Luc. 22. Azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha, id eſt, Paſchalem agnum. Et hæc de nomine Paſchatis, & de

B menſe, & die Paſchalis celebritatis.

Secundò quæritur, quota hora decimæquartæ Lunæ primi menſis immolabatur agnus paſchalis? Exod. 12. ſic eſt: Immolabitque hœdum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam. Pro his verbis Hebræa lectio habet: ¶ Inter duas veſperas. ¶ Sed quænam ſunt duæ veſperæ diei. Lyranus & Abulenſis vnam veſperam inchoant à prima hora pomeridiana, quia tunc ſol incipit decidere, & vergere in occaſum: ſecundam verò veſperam inchoant a ſolis occaſu. Sed huic ſententiæ obſtat illud Deuteronomij: Immolabiſque Phaſe veſpere ad ſo- Deut. 16. lis occaſum, quando egreſſus es de Aegypto. Et ante hæc dictum fuerat: Quoniam in iſto die eduxit te Deus tuus de Aegypto nocte. Et in Exodo: Et edent carnes Exod. 12. nocte illa aſſas igni, & azymos panes. Alij veſperam vnã intelligunt totum illud tempus, quod eſt interiectum inter ſolis occaſum, & tenebras obſcuræ noctis, cùm amplius radij ſolares non videntur. Et ſecundam veſperam inchoant ab ipſis noctis tenebris, ita vt agnus ſtatim ab occaſu ſolis parari cœperit, & poſtea occiſus, & ad ignem

C aſſatus comedi cœptus ſit appetentibus noctis tenebris. At hoc alijs non placet, quia creditu difficile videtur, vt in tam breui tempore agnus pararetur, iugularetur, pelle exueretur, exenteraretur, & aſſaretur. Sed quid ſi Iudæorum quiſque ante ſolis occaſum, agnum curauerat parandum? Cur paratum iam agnum, iugulare, pelle exuere, exenterare, & ad ignẽ torrere, ſtatim poſt ſolis occaſum nõ poterãt? Quare probabilis eſt prædicta ſententia. Alijs placet, primam veſperam ſtatim poſt nonam incipere, id eſt, poſt tertiam horam pomeridianam: ſecundam veſperam intelligi totum illud tempus, quod eſt inter ſolis occaſum, & ipſas tenebras noctis: ita vt agnus pararetur in toto eo tempore, quod eſt inter nonam horam, & ſolis occaſum, quod tribus horis conſtat, & ad ſolis occaſum ederetur, vel paulopoſt. Et hæc opinio eſt valde probabilis.

Tertiò quæritur, an typicus agnus immolaretur ad veſperam, quæ lunam decimamquartam primi menſis terminabat, an verò ad veſperam, quæ eandem lunam inchoabat. Ratio quæſtionis eſt, quia certò cõſtat eũ immo-

D lari ad veſperam decimaquarta luna. Sed quia vnuſquiſque dies habet veſperam, qua incipit, & veſperam, qua finitur & deſinit, ideò dubium maximè eſt, an mactaretur agnus, incipiente decimaquarta luna ad veſperam, an potius deſinente eadem luna ad veſperam; hoc eſt; An immolaretur agnus ad veſperam, qua claudebatur luna decimatertia, & incipiebat luna decimaquarta, an verò ad veſperã, qua terminabatur luna decimaquarta, & incipiebat luna decimaquinta. Duæ ſunt opiniones, vna eſt, S. Tho. p. 3. quam probant ac recipiunt Doctores omnes Scholaſtici; q. 46. q. 9. agnum immolari ad veſperam, qua finiebatur luna deci- ad 1. Abul. maquarta, & incipiebat luna decimaquinta. Sic Hugo S. & Lyra. in Victoris, Lyranus, Abulenſis; quod videntur accepiſſe ex Exo. 12. Hieronymo, Ambroſio, Anſelmo, & Beda, & alijs patribus. Et certe hæc opinio videtur ex ipſis ſacris litteris colligi. nam Iudæi eodem tempore nunc agnum immolant, quo eorum patres in Aegypto immolarunt Sic enim Exodi 12. legimus: Et habebitis hunc diem in monumẽtum, & celebrabitis eum ſolemnem Domino, ſed Hebræi, ex Aegypto egreſſuri poſteriori veſpera Lunæ decimæ-

quartæ

quartæ immolauerunt, quoniam decimaquinta luna primi menſis exierunt, vt ſcriptum eſt Numerorum cap. 33. & illud mane, quo egreſſi ſunt, proximè conſecutum eſt veſperam, qua agnum immolarunt. Sic enim ibi legimus: Profecti de Rameſſe in menſe primo, in quintadecima menſis primi, altera die a Phaſe, filij Iſrael in manu excelſa, & Angelus Domini media nocte percuſſerat primogenitos Aegyptiorum, vt ſcribitur Exodi 12. Factum eſt, inquit Moſes, in medio noctis, percuſſit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti. Ergo illa nox fuit, quæ proximè conſecuta eſt veſperam, qua fuerat agnus typicus immolatus: neque enim Hebræi integrum diem ab agno immolato in Aegypto manſerunt; & hæc eſt opinio communi Theologorum conſenſu recepta.

Altera ſententia eſt quorumdam iuniorum aſſerentium, è quibus ſunt Oleaſter Leuit. 23. in illis verbis: Et affligetis animas veſtras nono die menſis. Stella in Lucam cap. 22. in illis verbis: Venit autem dies azymorũ, agnum Paſchalem mactari ad veſperam, qua incipiebat luna decimaquarta, & terminabatur luna decimatertia.

Ioſep. li. 2. Anti. c. 13. Id probant primùm auctoritate Ioſephi ita ſcribentis: Illuceſcente verò quartadecima luna, omnes ad exitum animati ſacrificabant, & ſanguine domos luſtrabant. Vel vt alij vertunt: Cum autem initaret decimaquarta dies. Eodem item auctore, celebritas azymorum per octo dies continuos ſolemni ritu colebatur. Sed hæc celebritas finiebatur luna vigeſimaprima, ergo conſequens eſt vt inciperet in luna decimaquarta ineunte: nam alioqui, ſi exeunte decimaquarta luna, & incipiente decimaquinta inchoabatur celebritas azymorum, durare non poterat niſi per ſeptem dies. Deinde, Leuit. 23. legimus: A veſpera vſque ad veſperam celebrabitis Sabbata veſtra, ergo celebritas Paſchatis, quæ luna decimaquarta colebatur, celebrari incipiebat à veſpera exeuntis lunæ decimatertiæ, vſque ad veſperam, quæ finiebatur luna decimaquarta, & incipiebat luna decimaquinta. Item, quia Hebræi, dies numerare ſolent à veſpera diei præcedentis vſque ad veſperam diei ſubſequentis, iuxta illud Moſis: Factum eſt veſpere & mane dies vnus; hoc eſt, Facta eſt nox, & dies ciuilis ab ortu ſolis vſque ad occaſum: & ſunt vnus dies naturalis, ſcilicet viginti quattuor horarum.

Ioan. 13. Præterea, apud Ioannem legimus: Ante diem feſtum Paſchæ, & quæ ſequuntur. Ergo veſpera illa, qua Dominus cum Diſcipulis agnum paſchalem comedit, erat initium decimæquartæ lunæ, & finis decimætertiæ. Alioqui enim ſi erat finis lunæ decimæquartæ, & initium decimæquintæ, falſo dixiſſet Ioannes, ante diem feſtum Paſchæ: nam edebatur agnus ad ſolis occaſum; ſed ab occaſu ſolis in luna decimaquarta incipiebat dies feſtus Paſchæ, de quo Ioannes: Ergo in ipſo feſto Paſchæ Dominus lauit pedes diſcipulorum, non ante diem feſtum. Poſtremò, quia Ioannes de ea die, qua Chriſtus cruci affixus eſt, ita ſcribit: Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta; & poſtea inſerit: Erat enim magnus dies ille Sabbati. Ergo in feria ſexta, qua paſſus eſt Dominus adhuc durabat continuata per eam luna decimaquarta, & dies feſtus azymorum, qui luna decimaquinta colebatur, nondum aduenerat. Denique, quia alioqui ſi feria ſexta, qua Dominus eſt in crucem ſublatus, dies feſtus & ſacer erat, quomodo Iudæi nõ ſolùm illi perditi, & impij, ſed etiam alij pij & religioſi, tam multa opera eo die fecerunt, quæ nefas erat in die feſto facere?

Hæc quæſtio mihi valde dubia profectò videtur, quoniam ex vna parte eſt communis Theologorum ſententia, typicum agnum immolari veſpera poſteriori lunæ decimæquartæ: & eſt etiam conſtans Patrum opinio, Chriſtum Dominum, iuxta legem myſticum agnum comediſſe ad veſperam feriæ quintæ, quæ erat veſpera lunæ decimæquartæ, & feria ſexta cruci affixum fuiſſe, quæ erat luna decimaquinta, & primus dies feſtus azymorũ, ſecundum B. Ambroſ. in epiſt. 83. ad Epiſcopos per Aemiliam conſtitutos: vbi de Chriſto loquens: Ipſe ergo, inquit, qui legem locutus eſt, poſtea veniens per virginem nouiſſimis temporibus eam conſummauit, quia venit non legem ſoluere, ſed implere, & celebrauit Paſcha hebdomada, in qua fuit quartadecima luna, quinta feria. Denique ipſa die, ſicut ſuperiora docent, Paſcha cum Diſcipulis manducauit; ſequenti autem die, hoc eſt ſexta feria, crucifixus eſt luna quintadecima, Sabbato quoque magno illo ſextadecima fuit, ac per hoc ſeptimadecima luna reſurrexit à mortuis. Hæc ille: Et certè negari non poteſt, quin communis fuerit Patrum ſententia, Chriſtum Dominum fuiſſe in crucem actum, in die feſto & ſolemni Paſchatis, & in ſexta feria. Origenes Tract. 36. explanans illa verba Matthæi cap. 27. Per diem autem ſolemnem conſueuerat Præſes. Arbitror, inquit, propter iſtum diem feſtum Iudæorum, in quo Barabbas ad vitam electus eſt, Chriſtus autem neglectus, Dominum dicere per Prophetam: Ieiunia, & ferias, & dies feſtos veſtros odit anima mea. Et quia magis ſolemnitatem agere voluerunt, cum latrone dimiſſo, quam cum Chriſto. Idem homil. 23. in lib. Numerorum. Perierunt omnes feſtiuitates eius, & dies ſolemnes eius, quoniam in loco ſancto, & in die ſolemnitatis eius Dominum meum Ieſum Chriſtum occiderunt. Tertullianus lib. contra Iudæos, cap. 10. diſputans, docet, ſolemnes eorum celebritates fuiſſe in luctum conuerſas, quia in die ſolemni Paſchatis, & primo azymorum ſol occidit in meridie, & tenebræ factæ ſunt per vniuerſam terram. Eodem modo loquitur Euſebius in lib. 10. demonſtrationis Euangelicæ cap. 6. Clemens quoque Romanus in Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 5. cap. 14. de Iudæis ſermonem habens: In ipſo, inquit, die ſuo feſto Dominum comprehenderunt, vt perducerent ad exitum, quod ſcriptum eſt: Poſuerunt ſigna, & in medio ſolemnitatis ſuæ non cognouerunt. Epiphanius contra Audianos hæreſi 70. habet hæc verba: Dicunt enim ijdem Apoſtoli: Quando illi (Iudæi) conuiuantur, vos ieiunantes pro ipſis lugete, quoniam in die feſtiuitatis Chriſtum crucifixerunt. Chryſoſtomus homil. 87. in Matth. ſcribens: Per diem autem ſolemnem, poſtquam Pilatus, inquit, cogitando, legem quandam inuenit, quæ ſolemnitati ex condemnatis aliquem condonare iubebat, turbis perſuaſerunt Pontifices, vt Barabam omnes vna peterent voce. Et mox: Præpoſuerunt itaque illum orbis ſeruatori, nec rationem temporis aliquã habuerunt, quod ſanctum erat atque ſolemne. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 13. loquens de morte Domini, ait, ſolemnitates Iudæorum eſſe in luctum conuerſas, quia in primo die azymorũ & ſolẽni mulieres ipſorũ plangebant & flebant, & Apoſtoli occultati dolebant, quando paſſus eſt Dominus. Socrates lib. 5. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 21. dicit ſeruatorem azymorum tempore paſſum fuiſſe, cum celebre apud Iudæos ageretur feſtum. Vt oſtenderent illi, quod Iudæi in diebus feſtis ſe cæde & ſanguine polluerant. Auguſt. Tract. 47. in illud Ioan. Proximum autem erat Paſcha Iudæorum: Illum diem, inquit, feſtum (feſti, et Paſchatis) cruentum habere Domini ſanguine voluerunt: illo die feſto occiſus eſt agnus, qui nobis eundem diem feſtum ſuo ſanguine conſecrauit. Gloſſa item Interlinearis, ac ipſe etiam Auguſtinus, dum ea verba Pſalmi explicant, Gloriati ſunt qui oderunt te, in medio ſolemnitatis tuæ: Tunc, inquiunt, erecta eſt Hieruſalem, quando ſolemnitas agebatur Paſchalis, in qua crucifixerunt Dominum. Scribit etiam Beda in lib. de ratione temporum, cap. 46. Nam quod Dominus decimaquinta luna, feria ſexta, crucem aſcenderit, & vna Sabbatorum, id eſt, die Dominica, ſurrexerit a mortuis, nulli licet Catholico dubitare, ne legi, quæ & agnum Paſchalem decimaquarta die primi menſis, ad veſperam immolari præcepit, pariter & Euangelio, quod Dominũ eadem veſpera captum a Iudæis, & vere ſexta feria crucifixum, ac ſepultum prima Sabbati reſurrexiſſe perhibet videatur incredulus! Eandem ſententiam habet Gloſſa ordinaria in Matth. 27. Anſelmus in Matth. 27. S. Thom. in catena aurea, Matth. 27. Alcuinus, Rabanus, quos citat S. Thomas in catena aurea, & Theologi omnes, vt ait Sotus 4. d. 9. q. 1. a. 4.

Ex quibus perſpicitur, Patres ſenſiſſe Chriſtum Dominum fuiſſe in die feſto, & ſolemni Paſchatis in crucem ſublatum, & in luna decimaquinta, & ſexta feria hebdomadæ. Et videtur hæc ſententia ex ipſis Euangelijs deduci. Nam eo die, quo paſſus eſt Chriſtus, condonata eſt vita Barabbæ ob honorem & cultum diei feſti. Neceſſe autem habebat, ait Lucas, dimittere eis per diem feſtũ, vnum. Marcus: Per diem autem feſtum ſolebat eis dimittere vnum ex vinctis. Matthæus: Per diem ſolemnẽ conſueuerat Præſes populo dimittere vnum ex vinctis, quem voluiſſent. Non eſt ergo Chriſtus cruci affixus in luna decimaquarta, & in die profeſto huc profano. Audacter ſane, ne dicam temere, ille ſcripſit, qui Græco Luc. 23. Mar. 15. Matt. 27.

dicit

168

dixit & Latinos hac in parte à vero aberaſſe. Contendit ille: in ſextam feriam, qua paſſus eſt Chriſtus, diem feſtū azymorum non incidiſſe, nec lunam decimamquintam, ſed decimamquartam, quæ incœpit à veſpera feriæ quintæ, in qua Dominus cum Diſcipulis typicum agnum, iuxta legis præſcriptum comedit: ſicut etiam ceteri Iudæi in eadem veſpera comederunt. Et durauit, inquit, luna decimaquarta continuata per feriam ſextam, vſque ad veſperam illius, in qua cœpit luna decimaquinta, & dies ſabbati, & primus dies feſtus azymorum. Quare feria ſexta dies profanus fuit, non ſacer; nam alioqui quomodo Iudæi, inquit, in illo die opera fecerant, quæ diebus feſtis non licebat illis facere; comprehendentes Chriſtum, ad tribunalia varia Magiſtratuum, & Iudicum ducentes, accuſantes, teſtes ſupponentes, angariantes Simonem Cyrenæum? Et quomodo Iudæi, etiam pij & religioſi, ſi dies feſtus erat, Chriſtum cruce depoſuerunt, aromatibus condierunt, ſepulturæ mandarunt? Quo modo religioſæ fœminæ aromata emerunt, cum tamen ſtatim illucente appetente veſpera, ad diem ſabbati feſtum.

Mihi in hac re nullo modo videtur diſcedendum à communi Theologorum ſententia, ne recepcam communi conſenſu opinionem ſuo loco leui ratione moueamur; videlicet, agnum typicum immolari ad veſperam lunæ decimæquartæ exeuntis & deſinentis, non appetentis & ineuntis. Et Chriſtum Dominum in eadem veſpera cum Diſcipulis agnum Paſchalem comediſſe, & feria ſexta, quæ erat luna decimaquinta, & dies primus azymorum feſtus, paſſum fuiſſe. Ita tamen hanc ſententiam veram exiſtimo, vt partem alteram oppoſitam, aliquantulum probem. Neque enim probo id, quod alius recentior ſcriptor dixit, toto cælo aberraſſe, & fœdiſſime deceptos eſſe, qui ſecundam ſententiā docuerunt. Rem ille exaggerauit. Nam negari non poteſt, quin aliqui ex Patribus apertè fateantur Chriſtum in crucem actum luna decimaquarta in ſexta feria hebdomadæ. Nam vt omittam Græcos id habentes, ſuam opinionem fortaſſis ſequutos quam in præſentia omnino relinquimus. Euthymium in Matthæi cap. 25. in illis verbis: Veſpere autem facto diſcumbebat cum duodecim, Theophylactum in Matth. cap. 27. ſuper illud: A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt, Epiphanium in Hæreſim Teſſareſchadecatitarum, hoc idem fatetur Auctor quæſtionum veteris & noui Teſtamenti q. 106. Oroſius li. 7. cap. 4. Aubil. in illis verbis Matthæi cap 27. Altera autem die. Scio iuniores quoſdam horum Patrum ſententiam interpretari, ita vt ad priorem opinionem trahant. Ergo iuxta aliquorum Patrum ſententiam conſequens eſt, vt Chriſtus Dominus agnum comederit feria quinta, ad veſperam lunæ decimæquartæ incipientis, & continuatæ per ſeriam ſextam.

Francol. de temp. hora sū Canon. c. 67. n. 10.

Deinde etiam, quia Patres illos, qui teſtantur Chriſtum Dominum crucifixum & paſſum in luna decimaquinta, & agnum comediſſe in luna decimaquarta; & in die iſdem feſto mortuum & ſepultum fuiſſe: interpretari commodè, aut ſaltem non male poſſumus, ita vt eorū mens & ſenſus eſſe videatur, in luna decimaquarta inchoata, nō completa Dominum cœnaſſe, & in luna decimaquinta in crucem ſublatum, appetente videlicet luna decimaquinta, quæ incipiebat à veſpera ſextam feriam claudente. Pariter etiam mortuum fuiſſe in die feſto azymorum, quia paſſus eſt in ſexta feria, à cuius veſpera incipiebat dies feſtus azymorum. Eſt enim veriſimile, Patres, cùm Græci fuerint, vel Latini, locutos in hac parte fuiſſe Græcorum more, vel Latinorum, non Hebræorum: dies enim ſupputaſſe videntur a parte diei, ſiue incipientis, ſiue deſinentis: nam cœnauit Dominus feria quinta ad veſperam. Et quia tunc incipiebat, iuxta ſecundam opinionē luna decimaquarta, veriſſimè dici potuit cœnaſſe luna decimaquarta, in crucem actus eſt feria ſexta: quam (etſi per eam luna decimaquarta, iuxta eandem ſecundam ſententiam continuabatur) meritò Patres lunam decimamquintam vocare potuerunt, quia à veſpera illius diei incipiebat luna decimaquinta. Pari quoque ratione diem feſtum, & factum dixerunt illi Patres, quāh à veſpera illius diei incipientem; ac proinde verum etiam eſt quod ſcribit Dionyſius Areopagita in epiſtola ad Polycarpum, & in altera ad Apollophanem, & teſtatur etiam Origenes tract. 35. in Matthæum, lunam fuiſſe pleniſſimam, quando Chriſtus pendebat in cruce. Ita vt poſt eius paſſionem lux lunæ ſtatim minui cœperit. Luna erat pleniſſima, quia à veſpera illius diei incipiebat, iuxta prædictam ſecundam opinionem, luna decimaquinta, id eſt, pleniſſima. Et veriſimile eſt olim Hebræos ex Aegypto decimaquarta luna poſt mediam noctem appetente diurna luce exiſſe, & toto eo die iter facientes in Socoth peruenisse. Exod. 12. & Num. 33. legimus: Profecti de Ramesse menſe primo, quintadecima die menſis primi, altera die à Phaſe, filij Iſrael in manu excelſa: vt intelligamus luna decimaquarta ad veſperam, hoc eſt, incipiente, & ineunte luna decimaquarta ad veſperē typicum agnum immolaſſe, & ad ſolis occaſum comediſſe, & poſt exactā mediam noctē, appropinquante luce orientis ſolis exiſſe, iter feciſſe toto eo die, & ad veſperam lunæ decimæquartæ deſinentis, incipiente luna decimaquinta, ad Socoth perueniſſe. Et quod ſcriptum eſt: Profecti menſe primo quintadecima die menſis primi, intelligatur: appetente ſiue incipiente iam decimaquinta die non decurrente. Hæc dixi, vt oſtenderem probabilem eſſe ſecundam ſententiam, non vt primam communi conſenſu Theologorum approbatam, rationibus confutarem. nam primæ ſententiæ patroni, id quod apud Ioannem dicitur: Ante diem feſtum. Et alibi: Erat Paraſceue Paſchæ & quod omnes Euangeliſtæ prodiderunt, die, qua in ligno crucis Dominus pependit, Iudæos multa opera feciſſe, quæ in diebus feſtis interdicta eſſe videntur, ita interpretantur, vt vim nullam Scripturis meo iudicio afferre videantur: ſed facilè & commodè ſcripturas ipſas exponit, vt in alio loco pleniùs oſtendam, cum de tertio Decalogi præcepto lib. 14. diſputabo. In præſentia primam opinionem communi conſenſu, vt dixi, Theologorum comprobatam arbitror amplectendam.

Epiſtola 7. & 11.

Ioan. 13. Ioan. 19.

Quartò quæritur, quis nam fuerint ritus typicum agnū immolandi apud Iudæos? Legimus Exodi 12. Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias, & domos ſuas. Sin autem minor eſt numerus, vt ſufficere poſſit ad veſcendum agnum, aſſumat vicinum ſuum, qui coniunctus eſt domui ſuæ, iuxta numerum animarū, quæ ſufficere poſſunt ad eſum agni. Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus. Iuxta quem ritum tolletis & hœdum, & ſeruabitis eum vſque ad quartamdecimam diem menſis huius: immolabitque hœdū vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam. Hæc ibi:

Quod iubet Deus agnum decima die tolli, vt decimaquarta immoletur: illius tantùm temporis præceptum fuiſſe videtur, quo Iudæi erant ex Aegypto egreſſuri, nō ut poſtea fieret teſte Abulenſi: nam cum ſæpe de agno mactando verba fiant in lege, nuſquam hoc præcipitur. Tunc autem hoc fieri oportuit, quia cum Hebræi parati eſſent, quæ ad tam longum iter erant neceſſaria, & confeſtim itinerarii eſſent, non poſſent agnos cōmodè habere præſertim anniculos, & ſine macula, niſi ante iam paratos. Dices, non poſſe vnum agnum magnæ familiæ ſufficere. Reſpondeo, ſatis eſſe, quia non ad ſatietatem comedebant, cum poſtea cenare conſueſſent. Si quis agnum habere non poterat, licebat illi eius loco hœdum accipere, maſculum tamen, anniculum, & ſine macula. Et propterea dixit: Iuxta quem ritum accipietis hœdum. Sed fas nō erat aliud animal immolare pro agno. Et ideò quod ſcriptum eſt Deuteronomij 16. Immolabiſque Phaſe Domino Deo tuo de ouibus, & de bobus; non de agno Paſchali intelligitur, ſed de hoſtijs pacificis, quæ in ſingulis diebus azymorum immolabantur, iuxta legis præſcriptum Num. 28.

Quintò quæritur, quo ritu agnus typicus ederetur à Iudæis? Præcipitur Exod. 12. vt ſoli Hebræi ex eo ederent: alienigenæ non poterant, niſi priùs circumciderentur.

Ibidem quoque: ¶ In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius confringetis.] Hoc præcipitur, quia erant confeſtim exituri: & vt omnis occaſio tolleretur huc & illuc euagandi. Oſſa itidē citò confringi non poſſunt, quod feſtinaturis conueniebat. ¶ Et edent carnes nocte illa aſſas igni. ¶ Nimirum carnes aſſæ citius apparantur, quam elixæ, quare magis feſtinantibus conueniunt, ¶ & azymos panes. ¶ Quia ſtatim egreſſuris per tempus non licuit eos in fermento parare. Et Deuteronom. 16. habetur: Septem diebus comedes abſque fermento.

Sciendum eſt ex Ioſepho lib. 2. Antiq. cap. 13. iuxta vnam verſionem, iuxta aliā verò cap. 15. celebritatem azymorum,

morum per dies octo continuos peragi ab Hebræis ſolitam: cum tamen Exod. 12. & Deut. 16. præceptum ſit, vt per dies ſeptem, panes azymi comedantur. Diuerſa eſt ſupputatio, ſed vtraque vera: nam à die feſto primo azymorum, qui luna decimaquinta celebatur, vſque ad vigeſimam primam lunam numerantur ſeptem dies, ſed à luna decimaquarta, in qua agnus comedebatur cum azymis panibus, vſque ad lunam vigeſimamprimam, octo dies computantur. Atque hinc etiam eſt, vt Euangeliſtæ diem primum azymorum lunam decimamquartam appellent. Et primo die azymorum, aiunt Matthæus, & Marcus, quando Paſcha immolabant: Lucas verò, Venit autem dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha.

Matt. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.

Sequitur in Textu: ¶ Cum lactucis agreſtibus. ¶ Hebraica lectio ſolum habet: ¶ Cum amaritudinibus. ¶ Vnde Lyranus & alij iuniores non lactucas agreſtes, ſed herbam quamlibet amaram intelligunt. Verùm Septuaginta verterunt: ¶ Cum lactucis agreſtibus. ¶ Lactucam agreſtem amaram guſtatu eſſe, Dioſcorides refert. Hæc nimirum herbarum genus ſignificabat amaritudinem, in qua Hebræi verſati erant in Aegypto, duram in operibus lateritijs ſeruitutem ſeruientes: vt memores priſtinæ calamitatis & miſeriæ, vnde eruti fuerant, gratias agerent Deo liberatori.

Dioſc. li. 2. cap. 130.

¶ Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum igni, ſed aſſum tantùm igni:] quamuis fugam & exitum ex Aegypto Hebræi maturaturi erãt, noluit tamen Deus, vt aliquid crudum ex agno comederent, quia non erat ad cibum aptum; nec elixum, quia remoraretur eos. Obijcies illud ex Deuteronomio: Immolabis Phaſe veſpere ad ſolis occaſum, quando egreſſus es de Aegypto, & coques & comedes. Reſpondeo, verbum Hebraicũ, quod Latinus interpres reddidit, ¶ coques, ¶ eſſe ambiguum & anceps, & ſignificare vtrumque, coquere ſcilicet & aſſare. Vnde ¶ coques ¶ eo in loco, idem eſt quod ¶ aſſabis. ¶

¶ Caput cum pedibus eius, & inteſtinis vorabitis.] ¶ Pendent hæc verba ex proximè præcedentibus, ¶ Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantùm igni (& ſequitur) caput cum pedibus eius & inteſtinis vorabitis.] ſignificat: Nec pedes, nec caput abſcindatis, vt fieri ſolet, nec aliter hæc ad eſcam paretis: ſed ſimiliter oſſa igne combureti s. Educebantur verò inteſtina, lauabantur, & abluta ipſi agno imponebantur, vt flammis torrerentur, & cum reliquo corpore ederentur.

¶ Nec remanebit ex eo quicquam vſque mane. Si quid reſiduum fuerit, igne comburetis. ¶ Id eſt oſſa & neruos igne ſtatim conſumite, ne quid ſuperſit in diem ſequentem. Quod ſi quippiam aliqua de cauſa ſuperfuerit, ſine mora die proxime ſequenti comburite. Noluit Deus, vt ex agno, qui fuerat ipſi conſecratus, quicquã remaneret, ne vel ab hominibus conculcaretur, vel ab immundis animantibus deuoraretur, fœdareturvè.

Sequitur: ¶ Sic autem comedetis illud: Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinantes. Eſt enim Phaſe, id eſt, Tranſitus Domini.] Singula mirè profectò ad denotandam feſtinationem valent. Nimirum, iter facturus quiſpiam, præcingit renes, aptat pedibus calceos, & baculum in manibus ſumit. Communis eſt omnium ſententia, ſtantes comedere agnum Hebræos conſueuiſſe: ſed id, nec in Hebræo, nec in Græco, nec in Latino textu habetur. Videtur eſſe deſumptum ex illis verbis: ¶ Tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinantes.]

De diebus feſtis Azymorum.
Cap. XXXIIII.

LEuitic. 23. ſcriptum eſt: ¶ Hæ ſunt ergo feriæ Domini ſanctæ, quas celebrare debetis temporibus ſuis. Menſe primò quartadecima die menſis ad veſperam Phaſe Domini eſt, & quintadecima die menſis huius ſolemnitas azymorum Domini eſt.

Hæc ibi, & eadem prorſus, & eodem modo habentur

A in capite 19. & 28. libri Numerorum, & 16. cap. Deuteronomij. Quare decimaquarta dies erat profana, non ſacra; at decimaquinta dies erat feſta & ſacra. In decimaquarta ad veſperam mactabatur typicus agnus, & edebatur; die verò decimaquinta ſolemnitas azymorum celebatur. Immolatio agni Paſchalis decimaquarta die fiebat, vt in memoriam reuocaretur tranſitus Angeli percutientis primogenitos Aegyptiorum, & domos Hebræorum intactas relinquentis, quòd earum poſtes agni ſanguine illitæ eſſent. Celebritas azymorum agebatur in recordationem ſeptem dierum, in quibus poſt immolationem & eſum agni, panes azymos Hebræi comederũt. Et ideò in eodem Leuitici cap. 23. legimus: Septem diebus azyma comedetis: dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctuſque. Omne opus ſeruile non facietis in eo; ſed offeretis ſacrificium in igne Domino ſeptem diebus. Dies autem ſeptimus erit celebrior & ſanctior, nullumque ſeruile opus facietis in eo. Erant igitur dies azymorum ſeptem, ſi computentur à primo die feſto, qui celebrabatur decimaquinta luna, vſque ad lunam vigeſimam primam. B Erant verò octo, ſi ſupputentur à luna decimaquarta, in qua mactabatur typicus agnus, & edebatur cum panibus azymis. Ex ſeptem igitur diebus azymorum, primus erat ſolemnis & feſtus, in quo abſtinebatur ab omni opere ſeruili, exceptis his, quæ ad veſcendũ pertinent, vt exprimitur Exod. 12. Dies prima erit ſancta atque ſolemnis, & ſeptima dies eadem feſtiuitate venerabilis. Ergo nefas erat in ea die ſeruile opus facere, ijs operibus exceptis, quæ ad veſcendum ſpectant; qualia ſunt, ignem accendere, & cibos coquere, vel alia ratione & modo parare.

Quod igitur ſcriptum eſt Leuit. 23. Dies ſeptimus erit celebrior, & ſanctior: non intelligitur, ſi cum primo comparetur, ſed cum reliquis quinque inter primum & vltimum interiectis: illi namque dies celebres quidem erant & ſolemnes ob ſacrificia, quæ offerebantur in ſingulis, ſed profani erant, non ſacri. Fiebant porrò ſacrificia, iuxta legis præſcriptum, Numer. 28. Sed ſecundus dies hoc habebat peculiare, quod legimus Leuit. 23. Altero die Sabbati, id eſt, die azymorum ſecundo (nam primus qui C feſtus erat & ſacer, Sabbatum vocabatur) deferebant Hebræi ad Sacerdotem manipulos ſpicarum, primitias meſſis, Sacerdos verò vnum eorum coram Domino in altum attollebat, vt ipſi Deo, cui offerebantur, eſſent grati & accepti. Et eodem die cædebatur agnus anniculus, immaculatus in holocauſtum, & offerebatur ſimila, & vinum, vt eiuſmodi munus, ſacrificium, & victimam ornaret.

De Iudæorum Pentecoſte. XXXV.

LEuitic. 23. legimus: Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies: & ſic offeretis ſacrificium nouum Domino. In veneratione erat dies hic quinquageſimus, in recordationem videlicet legis diuinitus datæ quinquageſimo die ab egreſſu ex Aegypto: nam eo die legem accepiſſe Hebræos, ex D Scripturis colligitur. Exod. 19. ſcriptum eſt: Menſe tertio egreſſionis Iſrael de terra Aegypti. In die hac, id eſt, in die ſimiliter tertio ipſius menſis tertij, venerunt in ſolitudinem Sinai; quoniam ſi ſumamus quindecim dies ex primo menſe, qui numerabantur à decimoſexto die eius menſis, & ex ſecundo menſe viginti nouem cum tribus diebus tertij menſis, fiunt quadraginta ſeptem dies; quibus ſi addantur alij tres, efficiunt quinquaginta. Sed cur addantur illi tres dies? Reſpondeo, cum dicitur: Menſe tertio egreſſionis Iſrael de terra Aegypti, in die hac venerunt in ſolitudinem Sinai.] diem hanc ſumit Scriptura pro eodem die. Ita vt ſenſus ſit: Venerunt menſe tertio eodem die, hoc eſt, tertia eiuſdem menſis die: ergo peruenerunt die quadrageſimoſeptimo, & tertio deinde die ſequenti, Moſes legem accepit. Ergo data eſt lex die quinquageſimo ab egreſſu ex Aegypto. Quo fit, vt hæc celebritas dicta quoque ſit hebdomadarum, quia ab altero die poſt primum feſtum diem azymorum computabantur ſeptem hebdomadæ plenæ, quæ quadraginta nouem dies conficiunt, & die ſtatim proxime ſequenti cele-

lebritas

lebritas Pentecoſtes agebatur. Erat autem hæc celebritas vna de tribus, in quibus omnes viri ſinguli annis venire Hieroſolymam lege cogebantur, vt patet ex Deuteronomio. Deut. 16.

De die feſto Tubarum. Cap. XXXVI.

LEuitici quoque cap. 23. de hac celebritate legimus: [Menſe ſeptimo, primo die menſis erit vobis Sabbatum memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur ſanctum.] Menſis ſeptimus apud Hebræos, qui magna ex parte noſtro Septembri reſpondet, magno in honore erat, quippe qui quatuor dies feſtos, & ſacros continebat, videlicet Tubarum, Expiationis, Tabernaculorum, Cœtus, ſiue Collectæ. Quemadmodum igitur ſeptimus quiſque hebdomadæ dies, ſanctus erat, ſic menſis quoque ſeptimus erat magna veneratione celebris. In primo die colebatur celebritas Tubarum. Opinantur Hebræi, eiuſmodi feſtum diem colí in memoriam illius beneficij, quo Deus Iſaac de gladio patris eripuit, & arietem, eius loco immolandum inſtituit: & ideò eum diem celebrari cornibus arietinis. Gen. 22. Quod certè illi ex ſacris literis firmo argumento non colligunt, nec ſatis efficaci ratione demonſtrant. Ego potiùs crediderim, eum diem feſtum eſſe inſtitutum, vt tubarum clangore ad celebritates venturas, ſcilicet Expiationis, & Tabernaculorum, quæ illo menſe celebrabantur, cum iucunditate populus præpararetur. Ibidem præcipitur: [Omne opus ſeruile non facietis in eo: & offeretis holocauſtum Domino.] Numerorum verò 29 legimus ſacrificia, quæ eo die offerre oportebat: erant enim duplicia, alia propter ipſius celebritatis Tubarum, alia ipſi cum ceteris Neomenijs communia.

De die feſto Expiationis. Cap. XXXVII.

DE hac celebritate, ſcriptum eſt etiam in Leuitico ſic: Leuit. 23. [Decimo die menſis huius ſeptimi, dies Expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus, affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino.] Tradunt Hebræi, quod etiam Catholici interpretes ſcriptum reliquerunt, feſtum hunc diem eſſe inſtitutum, quia eo die putatur diuinitus dimiſſum peccatum, quod populus Hebræus, in colendo vitulo ex aureo conflatili perpetrauit. Exod. 32. Creditur enim Moſes decima die menſis ſeptimi de monte deſcendiſſe cum ſecundis tabulis, in ſignum culpæ condonatæ, quod Hebræi magis traditione quadam, quàm Scripturæ auctoritate comprobant. Et quia hic dies dicatus Deo erat, & ſacer ad peccata per pœnitentiam expianda; ideò præceptum eſt, vt in eo animas ſuas affligerent, hoc eſt, ieiunium ſponte ſuſciperent, quo vnà cum precibus & ſacrificijs coniuncto, Deus placatus, peccatorum veniam largiretur. ¶ Affligetis animas veſtras. ¶ Phraſis eſt Hebræa; id eſt, ieiunijs vos ipſos macerabitis. Vnde Iſai. 58. Iſaias in perſona Iudæorum loquens: Quare ieiunauimus, inquit, & non aſpexiſti? humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? Et reſpondit Dominus: Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & reliqua. David Pſal. 34. quoque: Humiliabam in ieiunio animam meam. Ieiunium autem eo die agebatur à veſpera diei noni exeuntis vſque ad veſperam decimi deſinentis. Et affligetis, inquit, animas veſtras die nono menſis] Ac ne intelligeretur, ſuſcipiendum eſſe ieiunium in peruigilio ipſius diei decimi; ob id in Hebræo dictum eſt: [Affligetis animas veſtras in die nono menſis ad veſperam] id eſt, ab occaſu ſolis, nono die iam deſinente, vſque ad ſolem occidentem in ipſo decimo die. ¶ Omne opus non facietis in eo. ¶ Id eſt, in tempore diei huius. Et Numerorum cap. 29. de victimis offerendis, ſcriptum eſt, Offeretis holocauſtum Domino in odorem ſuauiſſimum, vitulum de armento vnum, & arietem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptem.

Leuit. 16. In eodem Leuitici libro legimus, populi peccata expiari à Pontifice: & expiabantur quoque templum, & Sacerdotes. Expiabit autem Sacerdos, qui vnctus fuerit, & cuius manus initiatæ ſunt, vt ſacerdotio fungatur pro patre ſuo: Inducturque ſtola linea, & veſtibus ſanctis, & expiabit Sanctuarium, & Tabernaculum teſtimonij, atque altare, Sacerdotes quoque, & vniuerſum populum.

De celebritate Tabernaculorum. Cap. XXXVIII.

IN Leuitici & Numerorum libro ita habetur: [A quintadecima die menſis huius ſeptimi, erunt feriæ Tabernaculorum ſeptem diebus Domino. Leuit. 23. Num. 29. Dies primus vocabitur celeberrimus atque ſanctiſſimus: (id eſt, erit vobis ſacer) omne opus ſeruile non facietis in eo, & ſeptem diebus offeretis holocauſta Domino.] Hæc celebritas erat magna apud Iudæos, & vna ex illis tribus, in quibus omnes maſculi ter venire Hieroſolymam ſingulis annis debebant, vt patet ex illis verbis Deuteronomij: Deut. 16. Tribus vicibus, inquit, per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui in loco, quẽ elegerit, in ſolemnitate azymorum, & in ſolemnitate hebdomadarum, & in ſolemnitate Tabernaculorum. Dicta eſt autem hæc celebritas in Hebræo Hag Haſucoth, id eſt, celebritas Tabernaculorum: in Græco ἑορτὴ σκηνῶν quod idem eſt. Dicitur etiam Σκηνοπηγία, hoc eſt, ſtructura Tabernaculorum, videlicet à faciundis & figendis tabernaculis, non autem, vt quidam dixerunt commune & publicum epulum. Hæ autem feriæ agebantur ad recolendum beneficium, quo Hebræi ex Aegyptiaca ſeruitute liberati, & per ſolitudinem deducti, quadraginta annis in tentorijs habitauerunt, & id ò per ſeptem dies colebantur. Non tamen omnes illi dies erãt feſti & ſacri, ne vniuerſus populus, & præſertim pauperes tot dierum feſtorum numero grauarentur. Erant tamen ſinguli celebres, quia quotidie ex præſcripto legis Num. 29. certa ſacrificia ſolemni ritu & cæremonia fieri, & offerri oportebat. Sed quanam ex materia eiuſmodi tabernacula conficiebantur à Iudæis? Abulenſis q. 24. in Leuitic cap 23 teſtatur ex ramis arborum fieri ſolita; quoniam in deſerto, inquit, Hebræi non habitauerunt in domibus, ſed in vmbraculis ſub arboribus. Probabilius mihi videtur, talia fuiſſe tentoria, qualia eſſe ſolebant apud veteres, & qualia populus Hebræorum habuit in vſu iter per ſolitudinem faciens, videlicet è lignis, & linteis, & pellibus confecta, vt commode æſtum, frigus, ventos, & pluuias arcerent. Ligna primum figebantur, quæ domicilium conſtituerent, & deinde pellibus extrinſecus tegebantur. Horum tabernaculorum artifex erat Paulus, teſte Luca: Actio. 18. Erant autem, inquit, (Paulus ſcilicet, Aquila & Priſcilla) ſcenofactoriæ artis.

Porrò de holocauſtis & victimis, quæ ſingulis diebus cædebantur, præſcribitur Numerorum capite 29. At quibus in locis tabernacula figebantur. Cum Iudæi per ſolitudinẽ patriam ſuam petebant? Reſpondeo, ea in deſerto tendebant poſtea verò cũ in patriã peruenere, ea figebant extra muros, vel in ipſis domorum tectis, vel in locis extra vrbem patentibus. Præterea lex iubebat Leuit, 23. [Sumetiſque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, ſpatulaſque palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente, & lætabimini coram Domino veſtro.] Quod Ioſephus lib. 3. Antiq. cap. 10 hunc in modum interpretatur: Et ſimul cum gratiarum actione ſacrificate: manibus interim geſtantes ramos myrti, & ſalicis, palmæ, & mali perſicæ. Hæc ille: Arborem pulcherrimam videtur Scriptura appellare malum cytream vel perſicam; & arborem denſarum frondium, myrtum. Voluit Deus, vt hunc diem feſtum cum lætitia & iucunditate Iudæi celebrarent prædictarum arborum ramos in manibus geſtantes, quò recordarentur ſe de ſterili ſolitudine in terram fertilem, & vberé, aquis irriguam, iuxta quam verſantur ſalices, & optimis arboribus abundantem, translatos fuiſſe. Dubiæ tamen quæſtionis eſt, an totos dies ſeptem cum lætitia & iucunditate prædicta celebrarent, an ſolùm primum diem. Moſes Aegyptius, & Ioſephus loco citato, Petrus Comeſtor in Hiſt Scholaſt in lib. Numer. cap. 47. teſtantur eam celebritatẽ per integros ſeptem dies peragi ſolitam. Abul. verò q. 28. in Num. cenſet primo tantùm die durare.

De die feſto cœtus, ſiue collectæ. Cap. XXXVIII.

Leuit. 23. EOdem Leuitici libro legimus: Dies quoque octauus (videlicet qui proxime ſequitur ſeptem dies Tabernaculorum) erit celeberrimus atque ſanctiſſimus, & offeretis holocauſtum Domino. Eſt enim cœtus atque collecta. Omne opus ſeruile non facietis in eo.] Agebatur igitur hæc celebritas die vigeſimo ſecunda ſeptimi menſis poſt ſeptem dies Tabernaculorum exactos. S. Thom. 1. 2. q. 102. art. 4. ad 10. ait, dictum eſſe cœtum ſiue collectam, quia in ea colligebantur e populo, quæ erant neceſſaria ad
In hiſt. lib. impenſas cultus diuini. Petrus Comeſtor: Quia colligebantur, inquit, ea, quæ erogabantur in vſus pauperum, vel
Num. c. 47. in alios vſus communes. Lyranus putat, pecunias tunc colligi ſolitas in ſumptus ſacrificiorum, vel aliorum, quæ in
Abul q. 26. templo fiebant. Abulenſis: quia colligebantur pecuniæ,
& 27. in c. vel ad reficienda ea, quæ in templo corruerant, vel ad noua
Leuit. 23. vaſa aurea, & argentea, & veſtes, & alia id genus emenda. Mihi veriſimilius videtur, collectam dici, quia relictis Tabernaculis, in vnum populus colligebatur ad gratias Deo agendas precibus & ſacrificijs, eo quod poſt longam quadraginta annorum peregrinationem tandem in Terram Patribus promiſſam omnes ſalui & incolumes peruenisſent. Feriæ igitur Tabernaculorum a Iudæis colebantur, quibus illi peregrinationis annos in memoriam reuocabant. ¶ Dies feſtus collectæ proxime celebrabatur, vt recordarentur beneficij, quo abſoluta & confecta peregrinatione, ſimul omnes Terram ſummis votis expetitam & precibus efflagitatam tandem obtinuerunt. Conueniebant verò, ad hoc ſcilicet, vt diuina audirent & diſcerent. Simili de cauſa dies azymorum extremus, dies feſtus, cœtus, & collecta dicebatur, quia in eo populus cogebatur, vt rebus ſacris & diuinis intereſſet, & Dei præceptis & legibus informaretur.

De die ignis cœlitus dati. Cap. XXXIX.

LIbro ſecundo Machabæorum cap. 1. ita legimus: Facturi igitur quinta, & vigeſima die menſis Caſleu, purificationem templi, neceſſarium duximus ſignificare vobis, vt & vos quoque agatis diem Scenopegiæ, & diem ignis, qui datus eſt quando Nehemias ædificato templo, & altari, obtulit ſacrificia. Nam cum in Perſidem ducerentur patres noſtri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari, occulte abſconderunt in valle, vbi erat puteus altus & ſiccus, & in eo contutati ſunt eum, ita vt omnibus ignotus eſſet locus. Cum autem præteriiſſent anni multi, & placuit Deo, vt mitteretur Nehemias a Rege Perſidis, nepotes Sacerdotũ illorum, qui abſconderant, miſit ad requirendum ignem. Et ſicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, ſed aquam craſſam; & iuſſit eos haurire, & afferri ſibi, & ſacrificia, quę impoſita erant, iuſſit Sacerdos Nehemias, aſpergi ipſa aqua, & ligna, & quæ erant ſuppoſita. Vtque hoc factum eſt, & tempus affuit, quo Sol affulſit, qui priùs erat in nubilo, accenſus eſt ignis magnus, ita vt omnes mirarentur. Hæc ibi.

Hic ignis, de quo Scriptura loquitur, ſacer erat è cœlo datus, quo vno vti in altari fas erat ad ſacrificia, de quo
Leuit. 6. in Leuitico: Ignis autem in altari meo ſemper ardebit: quem nutriet Sacerdos ſubijciens ligna mane, per ſingulos dies: quem ignem, cœleſtem ſcilicet, Nadab &
Leuit. 10. Abiu negligentes, aliumque ignem adhibentes, igne diuinitus lapſo deuorati & abſumpti perierunt. Hic igitur ignis ſemper in tabernaculo, & in templo ſeruatus eſt, donec templum a Chaldæis eſt igne exuſtum, & Iudæi in Babylonem captiui abducti ſunt. Et de hoc igne intelligitur locus libri Machabæorum proxime allatus. Porrò dies hic dati ignis, ſiue feſtus, ſiue celebris tantùm fuit, ex lege Moſis non colebatur: Immo recentiores Iudæi dicunt, in templo ſecundo ſemper cœleſtem ignem deſcendiſſe ſuper ſacrificia. Nimirum iſti, libros Machabæorum minime, vt canonicos & ſacros habent, nec agnoſcunt.

De Encænijs. Cap. XL.

PRæter dies feſtos Moſis lege præſcriptos, colebant Iudæi diem ſacrum vigeſimum quintum menſis noni; & hic erat dies feſtus Encæniorum. De quibus apud Ioannem ſic legimus: Facta ſunt Encænia in Hieroſoly- Ioan. 10.
mis, & hyems erat. Sunt autem Encænia, dies dedicationis templi: Græci namque ἐγκαινίζειν dicunt, quod Latini, renouare, vel dedicare. Templum Iudæorum ter eſt dedicatum; primò, cum eſt extructum a Salomone;
Secundò, cum eſt iterum ædificatum poſt reditum e captiuitate Babylonica; Tertiò, cum ex parte dirutum & pollutum a Gentibus ſub Antiocho Epiphane, inſtauratum & dedicatum eſt tempore Iudæ Machabæi, de quo ita proditum eſt in libris Machabæorum. Et ante matutinũ ſurrexerunt, quinta & vigeſima die menſis noni (hic eſt menſis Caſleu) centeſimi quadrageſimi octaui anni, & obtulerunt ſacrificium ſecundum legem, ſuper altare holocauſtorum nouum, quod fecerunt ſecundum tempus, & ſecundum diem, in qua contaminauerunt illud Gentes, In ipſa renouatum eſt in Canticis, & cytharis, & cinyris, & cymbalis. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocauſta cum lætitia.] Huius igitur beneficij, memoriam colebant ſingulis annis Encænia: non autem in recordationem primæ aut ſecundæ dedicationis. nam poſt ea, quæ attulimus ſtatim ſequitur: Et ſtatuit Iudas, & fratres eius, & vniuerſa Eccleſia Iſrael, vt agatur dies dedicationis altaris in temporibus ſuis ab anno in annum per dies octo, à quinta & vigeſima die menſis Caſleu, cum lætitia & gaudio.

Fiebant porro Encænia diebus octo, quia dies octo Iudæi in illa dedicatione templi lætiſſime conſumpſerunt. Voluerunt autem tot dies in dedicatione conſumere, memores celebritatis Tabernaculorum, quam Iudæi per octo dies magna cum lætitia colebant. Sic enim ſecundo Machabæorum libro, ſcriptum eſt: Et cum lætitia 2. Mach. 10
diebus octo egerunt in modum Tabernaculorum, recordantes quod ante modicum tempus diem ſolemnem Tabernaculorum in montibus, & in ſpeluncis more beſtiarum egerunt. Propter quod thyrſos & ramos virides, & palmas præferebant ei, qui proſperauit mundare locum ſuum. Sic ibi: Quare veriſimile eſt, primum, & octauum diem Encæniorum fuiſſe feſtos & ſolemnes, ceteros non item, ſed celebres tantum, ob ſacrificia, quæ in illis offerri ſolebant.

De Sacerdotibus Leuiticis. Cap. XLI.

TRibum totam Leuiticam Deus ſibi conſecrauit, vt in Tabernaculo, & deinde in templo miniſtraret, vt in libro Numerorum ſcribitur: hinc factum eſt, vt cum Num. 3.
recenſerentur viri a vigeſimo anno, qui poſſent ad bella procedere, vetuerit Deus Leuitas numerare, quoniam non ad militiam, ſed ad miniſterium in templo erant diuinitus deſtinati, vt patet ex eodem libro. Erant igitur Num. 1.
omnes Sacerdotes, Leuitæ, hoc eſt, ex tribu Leui; non tamen erant omnes Leuitæ Sacerdotes. Vnde apud Ioannem legimus: Miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdo- Ioan. 1.
tes & Leuitas ad Ioannem.

Leuitarum ætatem docemur Numerorum 8. qualẽ eſſe oportebat: nam a viginti annis ingrediebantur in templum, vt in eo miniſtrarent: & cum quinquageſimum ætatis annum impleuerant, a miniſterio & officio ceſſabant. Tantùm cuſtodiebant, quæ ſibi committebantur. Sed Numerorum 4. legimus, Leuitas numerari à trigeſimo vſque ad quinquageſimum annum. Ceterùm hoc cum primo non pugnat. nam hoc intelligitur, vt à trigeſimo anno onera Tabernaculi inciperent deferre, quippe qui erant firmioribus corporis viribus: à vigeſimo verò quinto anno Leuitæ conſecrabantur, vt citò poſſent priores, & antiquiores ſua opera iuuare, ac in eorum locum ſubſtitui.

Leuitarum familiæ, officia, & munera eorumdem, in libro Numerorum cap. 3. & 4. deſcribuntur. Sacerdotiũ ſoli Aaroni & filijs eius datum eſt: quorum partes erant victimas & ſacrificia offerre, & orare pro populo. 1. Paral. 6.
Aaron ſummus Sacerdos fuit, eius filij, minores Sacerdotes

doceserant, Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar. Duo A
priores, vt dixi, cœleſti igne periere, quòd alienum ignẽ
obtuliſſent, & liberos non reliquerunt. Vnde poſterio-
Num. 3. res duo, Eleazar ſcilicet & Ithamar, ſoli cum patre reli-
Num. 20. cti ſunt. Eleazar patri ſucceſſit, & deinde tranſijt ad eius
poſteros pontificatus: qui omnes referuntur vſque ad exi-
lium Babylonicum, vt eſt in libro 1. Paralipomenon cap.
6. Ad primogenitos verò Pontificatus tranſmittebatur:
quare minores Sacerdotes fuerunt omnes alij, qui ex a-
lijs filijs Eleazari, & ex filijs Ithamari genus & originem
duxerunt. Poſteri Moſis numerati ſunt inter Leuitas, vt
legimus in lib. Paralipomenon 1. cap. 6. & 1. Paralipome-
non cap. 23. quia Sacerdotium datum eſt Aaron, & fi-
lijs eius.

Ritum, quo Leuitæ conſecrabantur, habemus in libro
Num. 8. Numerorum. Cum Pontifex conſecrabatur, immola-
bantur hoſtiæ, & ad oſtium tabernaculi Teſtimonij la-
uabatur aqua, & ſacris veſtibus induebatur, & caput eius
perfundebatur copia ſacri olei, id eſt, aromatici liquoris,
qui à barba ad oram vſque veſtimenti eius defluebat: cu-
iuſque odore totus populus exhilarabatur. Vnde illud B
Pſal. 132. Pſalmi: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum, habi-
tare fratres in vnum. Sicut vnguentum in capite quod
deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in
oram veſtimenti eius.

Minores Sacerdotes etiam ad oſtium Tabernaculi ab-
luebantur aqua, & ſacris veſtibus induebãtur, manuſque
eorum vngebantur, quæ omnia ſimul cum alijs, in Exo-
Exod. 29. do commemorat Moſes.

Secundò quæritur, quinam fuerint reditus Leuitarũ,
& Sacerdotum? Reſpondeo, Leuiticam tribum in Terra
Patribus à Deo promiſſa, nullam ſortem & hereditatem
accepiſſe; cum tamen aliæ ſingulæ tribus, ſingulas acce-
perint ſortes & hæreditates. Habuit tamen ea tribus Le-
Num. 30. uitica quadraginta vrbes cum agris ſuis ad animaliũ pa-
ſcua: ex quibus tredecim ſunt Sacerdotibus aſſignatæ:
quæ cauſa eſt, vt non ſoleat inter tribus duodecim nu-
merari; Sacerdotes enim & Leuitæ per omnes diſperſi
erant, vt cæteros omnes præceptis, inſtitutis, & legibus
informarent.

Num. 18. Præcepit Deus, vt omnes tribus decimas Leuitis ſol- C
uerent, quibus alerentur. Filijs autem Leui, Deus inquit,
dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem, pro mini-
ſterio, quo ſeruiunt mihi in Tabernaculo fœderis. Ex his
Ibidem. verò decimas Pontifici pendebant. Præcipe, ait, Leui-
tis atque denuntia: Cum acceperitis a filijs Iſraelis deci-
mas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino,
id eſt, decimam partem decimæ; vt reputetur vobis in
oblationem primitiuorum. Senſus eſt: Vt in hoc etiam
pares ſitis reliquis tribubus, quæ ex laboribus ſuis offe-
runt Deo decimas.

Sed dubiæ quæſtionis eſt, an Leuitæ decimas ex deci-
mis ſoluerent ſummo Pontifici, an verò Sacerdotibus om-
nibus? Lyranus & Abulenſis opinantur, Summo Pontifici
Num. 18. pendere, quia ſcriptum eſt de Leuitis: Tam de area (hoc
eſt, de frumento, quod colligitur ex area) quàm de tor-
cularibus (hoc eſt ex vino collecto ex vuis) & vniuerſis
quorum accipitis primitias offerte Domino & date ea
Ioſe. lib. 4. Aaron Sacerdoti. Ioſephus tamen ſcribit, decimas ex
antiq. c. 4. decimis Leuitas ſoluere Sacerdotibus. Nunc, inquit, di-
cendum quæ ſint Sacerdotum propria. Ex quadraginta D
octo oppidis præcepit Deus, vt Leuitæ concederent eis
tredecim, & decimarum à populo acceptarum decimas
Ezech. 45. penderent. Hieronymus in illud Ezechielis: Et hæ ſunt
primitiæ, & reliqua. Decada, inquit, hoc eſt, decimam
partem omnium frugum, Leuiticæ tribui populus ex le-
ge debebat. Rurſus, ex ipſis decimis Leuitæ (hoc eſt, in-
ferior miniſtrorum gradus) decimas dabat Sacerdotibus.
Et hæc eſt, quæ appellatur ſecunda decima. Et in Epiſto-
Hiero. epi. 126. la ad Fabiolam de veſte Sacerdotali: Aeditui, inquit, &
ianitores accipiunt decimas. Et rurſus, Decimas deci-
marum offerunt Sacerdotibus, tanto illis minores, quan-
tò ipſi maiores populo. Sic ibi.

Erat & tertia decima, de qua Deut. 14. legimus: Anno
tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus, quæ naſcun-
tur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas. Ve-
nietque Leuites, qui aliam non habet partem, nec poſſeſ-
ſionem tecum, & quæ ſequuntur.

Dubitatur etiam, an populus decimas ſolueret Leuitis
tantùm, an verò ipſis ſimul & Sacerdotibus. Abulenſis

A exiſtimat, decimas à populo pendi Leuitis, nõ Sacerdoti-
bus. Sed Ioſeph. oppoſitũ tradit his verbis: Et inſuper à to- Ioſe. lib. 4.
to populo decimas annui fructus exegit Leuitis ſimul ac antiq. c. 4.
Sacerdotibus conferendas. Et Nehemias: Erit autem Sa- Nehe. 10.
cerdos filius Aaron cum Leuitis, in decimis Leuitarum;
hoc eſt, Sacerdotes filij Aaron ſimul cum Leuitis partici-
pes erunt decimarum acceptarum à populo. Et hoc eſt
veriſimilius. Vnde illud Numer. 18. Filijs autem Leui de-
di omnes decimas in poſſeſſionem: non ſignificat Leuitis
tantùm datas eſſe; ſed toti Leuiticæ tribui, quæ Sacerdo-
tes & Leuitas pariter continebat.

Tertiò quæritur, an Sacerdotes reditus alios & pro-
uentus præter decimas haberent. Reſpondeo, habuiſſe
nam præter decimas, Leuitis & Sacerdotibus commu-
nes, Sacerdotibus primitiæ ſoluebantur, id eſt, rerũ ter-
ra naſcentium primi fructus: primitiæ verò, nec erãt plus
quàm fructuum quadrageſima pars, nec minus quàm ſe-
xageſima. Nam inter hos duos terminos primitias quiſ-
que ſua voluntate metiebatur & ſoluebat, vt ſcribit Bea-
tus Hieronymus in illud Ezechielis ſupra citatum. Et Ezech. 45.
B hæ ſunt primitiæ. Pertinebant etiam ad Sacerdotes mu-
nera, quæ Domino offerebantur, & alia, quæ Numero-
rum capite 18. memorantur.

Quartò quæritur, quæ munia & officia Sacerdotum eſ-
ſent? Num. 18. ſcriptum eſt de Aarone, Tu, & filij tui cu-
ſtodite Sacerdotium veſtrum, & omnia, quæ ad cultum
altaris pertinent, & intra velum ſunt, per Sacerdotes ad-
miniſtrabuntur. Si quis externus acceſſerit occidetur.

Sex erant munia Sacerdotum: Primùm, ſacrificia &
victimas immolabant, quæ extra Tabernaculum in alta-
ri holocauſtorum; quod erat in atrio Tabernaculi, & poſt
templum extructum in atrio Sacerdotum, mactabantur,
& incendebantur. Secundò, panes, qui propoſitionis di-
cebantur, offerebant ſuper menſam, quæ erat in exte-
riori parte tabernaculi ad Septentrionalem plagam. Ter-
tiò, lucernas quotidie mane, & veſpere aptabant & com- Exod. 26.
ponebant in candelabro, quòd erat in eadem tabernacu-
li parte ad meridianum latus contra menſam propoſitio-
nis. Quartò, thymiama offerebant quotidie mane & Ibidem.
veſperi in altari aureo, quod erat ante Sancta Sancto-
C rum. Quintò, extra caſtra vitulam rufam immolabant. Exod. 30.
Sextò, leproſos & alios immundos explorabant: de lepra Num 19.
cognoſcebant, & iudicabant. Leu. 13. &

Quintò quæritur, quæ eſſent propria munera & offi- 14.
cia Summi Pontificis? Primùm ſolus ille in Sancta San-
ctorum introibat ad aſpergendum ſanguinem hirci, id-
que ſemel in anno, in die expiationis: quæ celebritas de- Leuit. 16.
cimo die menſis ſeptimi celebratur. Ingrediebatur iti-
dem in tabernaculum ſingulis quibuſque Sabbatis, Ca-
lendis quoque, & diebus feſtis, teſte Ioſepho lib. 6. de bel-
lo Iudaico cap. 6.

Sacerdotum porrò miniſteria obire Leuitis minimè
per legem licebat, quamuis eſſent conſecrati: immo nec
fas illis erat altaria, vel vaſa ſacra contingere. Excuba- Num. 18.
búntque, ait Dominus, ad præcepta tua, & ad cuncta ope-
ra tabernaculi: ita dumtaxat, vt ad vaſa Sanctuarij, & al-
tare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis
ſimul.

Cæterùm exædificato iã templo, alia fuerunt Leuitarũ
munia, prout Dauid rex conſtituit, dicens: Requiem dedit 1. Para. 23.
D Dominus Deus Iſrael populo ſuo, & habitationem Hie-
ruſalem vſque in æternũ. Nec erit officij Leuitarum, vt
vltra portent tabernaculum, & omnia vaſa eius ad mini-
ſtrandum. Sic ibi: Inde factum eſt, vt numerati fuerint Le- Ibidem.
uitæ à viginti annis & ſupra. Et cũ inuenta fuiſſent trigin-
ta octo millia virorũ, ex his electi ſunt & diſtributi in mi-
niſteriũ domus Domini viginti quattuor millia. Præpoſi-
torum autẽ & Iudicum fuere ſex millia, quattuor millia
ianitores, & totidem pſaltes canẽtes Domino in organis,
quæ fecerant ad canendum. Sic ibi: Sed quale miniſteriũ
domus Domini fuit, ad quod delecta fuerunt illa vigintĩ
millia virorum? Ioſephus intelligit eos eſſe delectos, vt cu-
rarent ædificiũ templi. Abulen. vt Sacerdotibus inſeruirẽt
in omnibus, quæ illi præciperent, & in parandis his, quæ
opus erant ad ſacrificia. Et quia tãta multitudo ſimul mi-
niſtrare non poterat; eam Dauid per familias diſtribuit, vt
omnibus hebdomadis per vices ſuas inſeruirent. Et hoc
eſt quod ſcriptura refert. Et diſtribuit eos Dauid per vices 1. Para. 23.
filiorũ Leui, videlicet Gerſon & Caath, & Merari. Seruie-
bãt igitur in veſtibulis, & in exedris (vbi erãt gazophyla-

Ff 2 cia &

cia & oblationes.) In loco purificationis (in quo ſcilicet, erat Mare æneum, & alia vaſa ad oblationem Sacerdotū, & victimarum diſpoſita, quæ Leuitæ implebant, & euacuabant) in Sanctuario, id eſt, in loco magis ſacro, vt cantores. Diuiſit præterea Dauid Sacerdotes, videlicet omnes poſteros Eleazari, & Ithamari filiorum Aaron, in vigintiquatuor familias; filios Eleazari in ſedecim, filios Ithamari in octo; fuerunt enim hi pauciores inuenti: ſor-

1. Para. 24. titò verò vnaquæque familia per vices ſuas inſeruiebat: nam cuius prima ſors exijt, deſcripta eſt in prima familia; & poſt hanc ſecunda, ac deinceps ceteræ vſque ad vigeſimam quartam. Hinc eſt illud quod ſcribit B. Lucas:

Luc. 1. Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, Sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia (quæ videlicet erat octaua familia in illis vigintiquatuor, quas Scriptura cōmemorat, & poſt:)

1. Para. 24. Factum eſt autem cùm Sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante Deum. Diuiſit quoque Dauid Leuitarum multitudinem in viginti quatuor partes: & ideò illi quoque ſorte diuiſi, omnibus hebdomadis per vices ſuas miniſtrabant.

De veſtibus Sacerdotalibus. Cap. XLII.

ERant veſtes minorum & maiorum Sacerdotum, id eſt, Pontificum communes, & erant aliæ etiam propriæ Pontificum. Extat Epiſtola Hieronymi ad Fabiolam de veſtibus Sacerdotalibus. Porrò quatuor ad veſtium materiam ſeruiebant: Hyacinthus, hoc eſt, filum ex lanea materia colore hyacinthorum orientalium: Purpura, quæ erat coloris punicei, ſiue maligranati: Coccus bis tinctus, qui rubri erat coloris: Byſſus, hoc eſt, linum Aegyptiū, quod erat tenuiſſimum & fortiſſimum, & præſtantiſſimi candoris.

Primò quæritur, quot, & quæ veſtes erant communes? Reſpondeo, quatuor. Prima veſtis, erant linea fœ-

מכנסי minalia, quæ Hebraice dicitur Michenſe. Hæc, inquit Hieronymus, vſque ad genua, & poplites veniebant, & verenda & femora celabant, & ſuperior pars ſub vmbilico vehementer adſtringebatur, vt ſi quando expediti mactarent victimas, tauros, & arietes, traherent, portarentque onera, ne, ſi in officio miniſtrandi cecidiſſent, & femora reuelaſſent, pateret quod natura occultauit. Inde prohibuit etiam Deus, ne gradus ad altare fierent, nimirum, ne inferior populus aſcendentium ad altare Sacerdotum verenda conſpiceret. Hæc ex Hieronymo. Erāt autem fœminalia facta è byſſo retorto.

Secunda veſtis erat tunica ex lino, quæ Græcè dicta eſt ποδήρης, hoc eſt talaris, ad talos vſque protenſa, Hebrai-

כתנת cè dicitur Chetoneth. Erat quoque byſſina, quæ quidē adhærebat corpori tam arctè, & tam ſtrictis manicis, vt nulla omninò ruga in veſte appareret, quò ſic expediti eſſent ad miniſterium, vt milites ad curſum, ad iacula mittenda, ad pugnam, & prælium, ad enſem vibrandum, cū opus in bello eſt.

Tertia veſtis Sacerdotum communis, erat cingulum, quod baltheum, ſiue zonam appellant, textura ex cocco, purpura, hyacintho, & ſtamine byſſino; ac proinde decorum, & polymita arte diſtinctum. Hebraicè vocatur

אבנט Abanet. Et hoc baltheo, linea tunica inter vmbilicum & pectus ſtringebatur. Erat autem cingulum latum quatuor digitis, & ex vna parte ad crura dependebat, & cum ad ſacrificia curſu & expeditione opus erat, in ſiniſtrum humerum retorquebatur.

Quartum genus veſtis erat rotundum, pileatum, vt ait

מצנפת Hieronymus, Hebraice dicebatur Mitznepheth, quod Græci tiaram vocant, nonnulli galerum, alij cydarim, & habebat acumen in ſummo, nec totum vſque ad comam caput tegebat, ſed tertiam partem a fronte inopertam relinquens: In occipitio vitta conſtrictum erat, ne facilè laberetur ex capite. Erat byſſinum, & ſic apprimè opertum linteolo, vt nulla eius veſtigia extrinſecus cernerentur. Hæc ex Hieronymo.

Secundo quæritur, quot & quæ veſtes erant Pontifi-

מעיל cum, id eſt, maiorum Sacerdotum propriæ? Erant quatuor, prima dicitur Hebraice Mail, hyacinthina, vſque ad crura protenſa, ex lateribus eiuſdem coloris manicas aſſutas habebat, & in ſuperiori parte qua collo inducebatur, aperta. Vulgo, inquit Hieronymus, capitium vocant. Conſtabat etiam firmiſſimis contextis, ne facilè rumperetur: In inferiori parte, hoc eſt, iuxta pedes, ſeptuagintaduo tintinnabula habebat, & totidem mala punica iiſdem coloribus contexta, quibus cingulum: Inter duo

Num. 9. Num. 28. tintinnabula vnum malum punicum erat, & inter duo mala vnum tintinnabulum. Id de ſiebat, vt cum Pontifex in Sancta Sanctorum ingrederetur, totus vocalis incederet, ſtatim moriturus, ſi hæc non faceret.

אפד Alterum veſtimentum Hebræi appellant Ephod, Septuaginta Interpretes ἐπωμίδα. Latinus Interpres, ſuperhumerale, eiſdem coloribus diſtinctum, quibus cingulum. Et ſciendum eſt, duplex fuiſſe Ephod, vt Hieronymus annotauit. Vnum, quod erat proprium Summi Pontificis, quatuor prædictis coloribus inſignitum, & opere textili confectum. Alterum, lineum tantùm, quo non ſolùm Sacerdotes, & Leuitæ, ſed omnes etiam laici & populares vtebantur, cum Domino miniſtrabant. De Samuele qui Leuita erat, ita legimus. Samuel autem miniſtrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo. 1. Reg. 2.

Et de Saule: Irruit in Sacerdotes, & trucidauit in die illo 1. Reg. 22.

octogintaquinque viros veſtitos Ephod lineo: & de Dauide, qui nec Sacerdos erat, nec Leuita. Porrò Dauid accinctus erat Ephod lineo, videlicet, vt ſaltaret, & curreret ante arcam Domini. 2. Reg. 6.

Nimirum populares hoc veſtimenti genere vtebantur, quoniam eo commodè, & religiosè diuino cultui inſeruiebant.

Tertium veſtimentum erat, inquit Hieronymus, menſura paruum, ſed ceteris longe ſacratius, vocatur Hebraice Heſſen, hoc eſt Pectorale, Græcis dictum λογεῖον, חשן

à Latino Interprete, Rationale. Erat pannus breuis ex auro, & quatuor prædictis coloribus contextus, habens magnitudinem palmi per quadrum, & duplex, ne facilè rumperetur. Erant ei intextæ duodecim gemmæ miræ magnitudinis & pretij per quatuor ordines, ita vt in ſingulis tres ponerentur.

In primo ordine, primus lapis erat Sardius: qui teſte Plin. lib.

Plinio eſt perlucidus, & ignis ſpeciem habens. Hic He- 37. cap. 7.

braicè dictus eſt Odem, à rubro, ſiue ſanguineo colore: אדם

Quidam Hebræi interpretantur Rubinum: ſed Septuaginta, Ioſephus, & Hieronymus vertunt Sardium, ſiue Sardonicum.

Secundus lapis erat Topazius, quæ gemma viridis eſt Plin. ibid.

auctore Plinio, & prælata omnibus eius coloris gemmis cap. 8.

cùm reperta eſt. Hebraicè dicitur Pitdach. Omnes in- פטדה

terpretantur Topazium.

Tertius Smaragdus, qui maximè viridis eſt, & oculorum aciem mirificè recreans, vtpote grauiſſimi & iucun- Pli cap. 5.

diſſimi coloris, teſte Plinio oculos implet, nec ſatiat. He- eiuſdē lib.

braicè dicitur Berecket à fulgure. Quidam Hebræi putant ברקת

eſſe Chryſolithum. Sed Septuaginta, Ioſephus, & Hieronymus reddunt Smaragdum.

In ſecundo ordine primus lapis erat Carbunculus, de

quo Plinius ait, principatum tenere inter gemmas arden- Plin. ibid.

tes, quæ ſimilitudine ignem referunt. Hebraicè vocatur cap. 7.

Nophec. Hebræi interpretantur Smaragdum, certè pere- נפך

grinum eſt nomen. Septuaginta, Ioſephus, & Hieronymus reddidere Carbunculum.

Secundus erat Sapphirus, qui cœleſtis coloris eſt, &

punctis aureis collucet, teſte Plinio. Nominatur Hebraice Idē cap. 9.

Saphir. Omnes interpretati ſunt Sapphirum. ספיר

Tertius lapis erat Iaſpis, gemma pulcherrima, virens, & tranſlucens, & maximè firma, de qua Plinius ait: Etiā Ibid. cap. 8

ſi victa à multis, antiquitatis tamen gloriam retinet. In

In Hebræo nomen accepit à cōtundēdo, ſiue percutiendo

Iahalom. Vnde quidam Hebræi dicunt eſſe adamantem. יהלם

In tertiò ordine primus lapis erat Lygurius, quamquā

aliqui Lyncurium legunt. Plinius de hoc lapide ita ſcri- Idē cap. 3.

bit, De Lyncurio proximè dici cogit Auctorum penuria; quippe etiam ſi non Electrum id eſſet, gemmam eſſe contendunt. Fieri autem ex vrina quidem Lyncis, ſed egeſtam, terra protinus beſtia operiente eam, quoniam inuideat hominum vſui. Eſſe autem, qualem in igneis ſuccinis colorem: ſcalpique: nec folia tantùm aut ſtramenta ad ſe rapere, ſed æris etiam & ferri laminas: quod Diocles quidam, ac Theophraſtus credidit. Ego falſum totum id arbitror, nec viſam in æuo noſtro gemmam vllam ea appellatione. Sic ille. Lyncurius igitur, gemma nō eſt, ſed id quod Latine dicimus, ſuccinum vel electrum.

Lygurius vero, gemma eſt, & ex genere lapidū ardētium Plin. eod. l.

cuiuſmodi carbūculi ſunt. Meminit & eius Plin. Hic lapis cap. 7.

Hebrai-

לשם Hebraicè dictus eſt Leſem, quidam Hebræi Iaſpidem vertunt: ſed ferè omnes intelligunt Chryſolithum.

Plin. c. 10. Iſid. li. 16. Etym. ca. 10. Secundus lapis erat Achates. Hæc gemma, eodem teſte Plinio, olim in magna fuit auctoritate, nunc in nulla eſt, & teſte Iſidoro nigra eſt, habens in medio circulos nigros, & albos iunctos & variatos. Hebraice vocatur Sebo, omnes interpretantur Achatem.

שבו

Plin. lib. 37. cap. 9. Tertius lapis erat Amethyſtus, qui teſte Plinio, ad vini rubri colorem accedens, priuſquam eum deguſtet, in violaceum deſinit, & fulgor quidam in illa purpuræ, non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens. Hebræum eius nomen eſt Achalamah: omnes intelligunt Amethyſtum. אחלמה

Plin. cap. 9. In quarto ordine, primus lapis erat Chryſolithus, qui aureo colore tranſlucet, Plinio auctore. In Hebræo dicitur Tharſis, omnes intelligunt Chryſolithum. Græci & Latini, quidam Hebræi Smaragdum. תרשיש

Cap. 6. Secundus Onychinus, ab humani vnguis ſimilitudine carni impoſiti ſic dictus, eodem Plinio teſte. Chryſoliti colorem habet & Sardæ, & Iaſpidis. Hebraice nominatur Saham, quidam Hebræi accipiunt Beryllum, verùm Lxx. Ioſephus, & Hieronymus interpretantur Onychinum. שהם

Cap. 5. Tertius erat Beryllus, viridis gemma, quæ ſexanguli forma politur, quoniam hebeſcit, niſi color eius ſurdus repercuſſu angulorum excitetur, vt ait Plinius. Hebraicè ſcribitur Iaſpes. Vnde Hebræi intelligunt Iaſpidem, at Lxx. & Ioſephus, & Hierony. interpretatur Beryllum. ישפה

Hi duodecim lapides typum & figuram gerebant duodecim tribuum. In primo ordine, iuxta quorundam ſententiam, primus lapis Sardius referebat Ruben, qui fuit primogenitus Iacob. Secundus Topazius, Simeonem, tertius Smaragdus, Iudam.

In ſecundo ordine, primus Carbunculus Dan: ſecundus Sapphirus, Nephthali: tertius Iaſpis, Gad.

In tertio ordine, primus Lygurius, Aſer; ſecundus Achates, Iſſachar; tertius Amethyſtus, Zabulon.

In quartò ordine, primus Chryſolithus, Ephraim: ſecūdus Onychinus, Manaſſen: tertius Beryllus, Beniamin. Sed iuxta aliorum opinionem, in primo ordine erant Ruben, Simeon, & Leui: In ſecundo ordine, Iudas, Iſſachar, & Zabulon: In tertio ordine, Dan, Nephthali, & Gad: In quarto ordine Aſer, Ioſeph, & Beniamin. Ioſepus ſcribit, literas in his omnibus lapidibus ſculptas fuiſſe, referentes ſingularum tribuum Principes, eo ordine, quo nati eſſe noſcuntur. Ioſep. li. 3. antiq. c. 11

Secundò quæritur, quidnam ſignificetur illis verbis: ¶ Doctrinam & veritatem, ¶ quæ erant in rationali ſummi Sacerdotis: Sciendum eſt, Dominum Moyſi præcepiſſe: Pones in rationali iudicij, Doctrinam & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino; & geſtabit iudicium filiorum Iſrael in conſpectu Domini ſemper.] Vbi Latinè legimus, Doctrinam, in Hebræo eſt Vrim, id eſt, lumina, ſiue ſplendores, ſiue illuſtrationes, ſiue, vt Lxx manifeſtationem, aut demonſtrationem, quæ eandem rem ſignificant. doctrina enim ſancta, eſt vitæ noſtræ verum lumen; vbi Hieronymus Latinè vertit, Veritatem. Hebræa lectio habet Thumim, hoc eſt, perfectiones: quo verbo ſignificatur ſingularis morum integritas. Exod. 28.

Sed illud eſt in controuerſia, vbinam, & quo modo fuerint in rationali Vrim, & Thumim, hoc eſt, lumina, & perfectiones, ſiue doctrina, & veritas, vtrum videlicet litteris Hebraicis Vrim & Thumim; an verò potiùs aliquid fuerit in illo poſitum, quod illa verba ſignificaret. B. Auguſtinus hanc ita ſoluit quæſtionem: Quid ſibi hoc velit, vel in qua re, vel metallo poneretur ſuper rationale Demonſtratio, & veritas (quoniam talia dicit fieri in veſte Sacerdotis, quæ corporaliter ſunt) inueniſſe difficile eſt. Fabulantur tamen quidam, lapidem fuiſſe, cuius color ſiue ad proſpera, ſiue aduerſa mutaretur, quando Sacerdos intrabat in Sancta. Sic ille: Iuniores Hebræi, ingenue fatentur ignorare ſe quidnam deſignarent illa duo verba Vrim, & Thumim. Quidam tamen eorum opinantur, illis duobus verbis ſignificari ineffabile Dei nomen, quod quatuor litteris conſtat apud Hebræos. Ita vt cum dicitur, Pones in rationali Vrim & Thumim, ſenſus ſit, ſcribes in rationali ineffabile Dei nomen, quod intra duos pannos rationalis ponebant: per quam, inquiunt, Scripturā, Deus reſponſa ſua, cum conſulebatur, declarabat, hoc eſt, verba ſua lucere, & ſplendere faciebat, & perficiebat poſtulata. Quidam Catholicorum ſentiunt, Vrim & Thumim, non Aug. q. 117. in Exod.

A eſſe aliqua verba ſcripta in rationali, ſed eſſe duodecim illos lapides in rationali intextos, ac ſi diceret Dominus voluerit, Pones in rationali,] id eſt, inſeres in rationali prædictas duodecim gemmas fulgurantes, ac omni ex parte perfectas. Quod probant, quia vbi Scriptura narrat factum eſſe in veſtibus quicquid Dominus præceperat Moyſi, nihil de Vrim, & Thumim ſcriptum eſt, quia nimirum id ipſum erat, quod duodecim lapides intexti. Deinde, quia cùm Ioſephus de rationali ageret, nihil de Vrim, & Thumim ſcripſit: nihil etiam Hieronymus. Sed probabilius mihi videtur, ea verba eſſe aliquam ſcripturam in rationali præter duodecim gemmas; quod inde cōfirmatur, quia poſtquam Scriptura duodecim lapides in rationali inferendos dixit, adiecit hoc: Pones autem in rationali iudicij Vrim & Thumim, ſiue doctrinam, & veritatē. Exiſtimo, hæc duo verba in rationali deſcribi, quibus admoneretur ſummus Sacerdos, cum oportere ſumma doctrina præditum eſſe, quæ lumen, ſiue illuminatio in ſacris litteris ſæpe dicitur, vitæ ac morum ſumma integritate, vt alios & verbo doceret, & vitæ exemplo ad B virtutem inuitaret, & moneret. Exod. 29. Exod. 28.

Tertiò quæritur, cur id veſtimenti genus dictum ſit rationale iudicij? Quidam volunt, ſic dictum, quod ſummus Sacerdos nunquam dicebat ius in re ſeria & graui, niſi eā veſte indutus. Alij verò, inde appellatum volunt, quòd contineret iudicium & ſententiam Dei, quæ erat, vt ſummus Sacerdos ſumma doctrina, & morum ac vitæ probitate fulgeret.

Quartò quæritur, quænam eſſet quarta veſtis propria Sacerdotum? Summi Pontificis proprium erat Tiara, de qua ita legimus: Facies laminam de auro puriſſimo, in qua ſculpes opere cælatoris: Sanctum Domino: Ligabiſque eā vitta hyacinthina, & erit ſuper thiaram imminens fronti Pontificis, dicitur Hebraice Sis zaab, Hieronymus ſic ait: Hoc ſuper pileolum lineum, & commune omniū Sacerdotum, in Pontifice plus additur, vt in fronte vitta hyacinthina conſtringatur, totamque Pontificis pulchritudinem Dei vocabulum coronet & protegat. Erat in lamina aurea deſcriptum quattuor literis ineffabile nomē Dei, cum tota hac ſcriptura: Sanctitas Domini, qua ad- C moneretur Sacerdos, oportere ſanctum eſſe eum, qui ſancta Deo ſacrificia, vota, & preces offerebat, & qui Deū placatum ſibi, & ceteris eſſe cupiebat. Exod. 28. ציץ זהב

Poſtremò quæritur, an Pontifex his omnibus veſtibus indueretur, quoties in tabernaculo, vel templo miniſtrabat Domino. Reſpondeo, ſic in Exodo ſcriptum contineri: vt faciant veſtes Aaron, in quibus ſanctificatus miniſtret mihi. Poſtea, facient veſtimenta ſancta fratri tuo Aaron, & filijs eius, vt ſacerdotio fungantur mihi.] Vnde perſpicitur idem iuris fuiſſe de ſacerdotibus, quod de ſummo Pontifice, vt enim hic, ita etiam illi ſacris veſtibus ornabantur, cum ſacris eos operari oportebat. Et de tunica hyacinthina legimus: Et veſtietur ea Aaron in officio & miniſterio, vt audiatur ſonitus quando ingredietur, & egredietur Sanctuarium. Lyranus tamen & Abulenſis excipiunt tempus, quo ingrediebatur ſummus Sacerdos in Sancta Sanctorum in die expiationis, quo die, inquiūt, his tantùm veſtibus, quæ erant ipſi cum ceteris Sacerdotibus cōes, veſtiebatur. Verba ſcilicet ad Moſen hæc ſunt: Loquere ad Aaron fratrem tuum, vt omni D tempore ingrediatur Sanctuarium, quod eſt inter velum coram Propitiatorio, quo tegitur arca, vt non moriatur niſi hæc ante fecerit. Vitulum pro peccato offeret & arietem in holocauſtum: tunica linea veſtietur; femoralibus lineis verenda celabit; præcingetur zona linea: cydarim lineum imponet capiti. hæc enim veſtimenta ſunt ſancta, quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur. Sed cur eo die alioqui celeberrimo ſummus Pontifex, his tantùm veſtibus vtebatur? Reſpondet Abulenſis: Quia non lætitiæ, ſed mœroris dies erat: in eo ſiquidem Iudæi corpora ſua ieiunio affligebant, & pœnitentia peccata expiabant. Exod. 28. Lyran. & Abulen. in c. 16. Leui.

De rebus ſacris, quarum vſus erat in tabernaculo, & deinde in templo.

Cap. XLIII.

De arca Teſtamenti, ſeu fœderis.

PRimò quæritur, qualis nam fuerit arca fœderis? Inprimis arca fœderis, fuit facta ex lignis Setim, quod lignum, teſte Hieronymo, eſt firmiſſimum, & quod nunquam facile putreſcit. Leuiſſimum pariter, & pulcherrimum.

Hieron. in Iſa c.41. & in Ioel.c.2.

Exod. 25. Longitudo arcæ hæc fuit, habebat duos cubitos & dimidium: Latitudo cubitum & dimidium, altitudo quoque cubitum & dimidium, tanta fuit magnitudo, quanta & decoris ratio, & magnitudo Cherubim, & ea quæ in arca reponenda erant, poſtulare videbantur.

Schol.hiſt. Exo c.48. Abul.q.12. in Exo.25. Ioſe. lib.3. Antiq.c 6. Beda lib.1. de Tabern. cap.4.

Cubitum Auctor hiſtoriæ Scholaſticæ, & Abulenſis negant fuiſſe geometricum, vt in arca Noe, ſed humanum. Ioſephus, quem ſequitur Beda, ita ſcribit: Longitudo arcæ erat quinque palmorum: altitudo vero, & latitudo, trium palmorum: palmus verò apud Ioſephum continet duodecim digitos. Eſt autem interuallum inter medium digitum, & pollicem: cubitus autem vulgaris & humanus eſt interuallum a flexu brachij ad extremum medij digiti, & digitos habet viginti quatuor, & hic eſt cubitus, de quo loquitur Moſes indicans magnitudinem arcæ. Arca tota cooperiebatur extrinſecus, & intrinſecùs laminis aureis ex auro puriſſimo: in ſummo limbum aureum habebat, quem coronam vocant, quo vndique arca cingebatur, & teſte Ricardo, ſurgebat in duos, aut tres digitos ſuper operculum: in duobus lateribus longitudinis binos circulos aureos habebat in ſummitate laterum ad angulos; in quibus circulis incluſi ſemper erant vectes ex lignis Setim, & operti auro, vt quoties opus eſſet, alio facile transportari poſſet, Sacerdotum enim humeris deferebatur arca. Dicta eſt autem arca Teſtamenti & fœderis, eo quod, in ea & lex poneretur, & per legem Deus ſuam voluntatem teſtatus eſt, & pactum, fœduſque iniit cum populo Hebræorum: cuius (veluti quædam conditiones fuerunt, vt ipſe Deus ſingularem illius populi tutelam, curam, & gubernationem haberet, & populus Deo pie ac religioſe honorem, venerationem, & cultum debitum deferret.

Secundò quæritur, quidnam fuerit in arca fœderis? Multis quæſtio hæc ſemper non parum negotij faceſſit, propter illa Scripturæ verba in Regum volumine contenta:

3. Reg. 8. In arca autem non erat aliud, niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuit in ea Moſes in Horeb. quæ quidem

2. Paral. 5. verba alibi etiam Scriptura commemorat. Sed B. Pau-

Hebr. 9. lus plura fuiſſe in arca teſtatur, ita ſcribens: Et arcam Teſtamenti circumtectam ex omni parte auro: in qua

Num. 5. erat vrna aurea, habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ Teſtamenti. Quos quidem duos locos ita nonnulli conciliant, tempore Salomonis negant fuiſſe niſi duas tabulas lapideas legis, cum autem Paulus ſcribebat, ea omnia fuiſſe in arca (ſiue ea fuerint in arca incluſa ab Hieremia Propheta, captiuitatis Babylonicæ tempore arcam abſcondente, vt Machabæorum

2. Mach. 2. libri teſtantur; ſiue a Sacerdotibus vrnam, & virgam ſacratiori, tutioreque in loco aſſeruare volentibus.) Aiunt quidam alij, ex tota lege nihil aliud fuiſſe in arca, niſi duas tabulas, diuinam legem continentes, vt ſcribitur in libro Regum. Nihilominus tamen fuiſſe etiam virgam Aaron, & vrnam continentem manna, vt ſcripſit Apoſtolus: hæc enim duo, primum illud nequaquam excludit. Rurſus, alij affirmant, duas lapideas tabulas tantùm in arca fuiſſe: quoniam etſi cetera in ea erant, quæ commemorat Paulus, ad legem tamen ſeruandam potiſſimum facta erat arca. Lyranus, Abulenſis, & Caietanus opinantur ſolas tabulas lapideas intra arcam contineri, cetera verò fuiſſe in capſula quadam lateri arcæ ipſius adhærenti. Quod probare contendunt ex illis verbis Deu-

Deut. 31. teronomij: Tollite librum iſtum, & ponite eum in latere arcæ fœderis. Alij, reſpondent ita, vt dicant ea omnia fuiſſe in arca tempore Moſis: ſed cum Salomon templũ dedi-

Ioſe.lib. 3. caret, ſolas lapideas tabulas fuiſſe in arca. Ioſep. cõſtanter

& ntiq. c.6. affirmat, nihil aliud in arca fuiſſe, niſi tabulas lapideas.

Ali. 8 c.2. Veriſimilius puto eſſe quod alij tradunt, Paulum non dicere, illas res fuiſſe in arca, ſed in Tabernaculo: nam in Græco tabernaculum eſt fœminini generis σκηνη. Cum igitur Paulus ait: In qua erat vrna aurea, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ Teſtamenti, illud relatiuũ (in qua) non refert arcam, ſed Tabernaculum, fœminini ſimiliter generis in Græco, quod paulo ante præceſſerat & Scriptura, manna, & virgam Aaron in Tabernaculo fuiſſe dicit, non in arca. Hinc illud Exodi: Dixitq. Moſes ad Exod. 16.

Aaron: Sume vas vnum, & mitte ibi man quantum capere poteſt gomor, & repone coram Domino ad ſeruandum in generationes veſtras. Poſuitque illud Aaron in Tabernaculo reſeruandum. Alibi quoque: Refer, inquit Num. 17.

Dominus ad Moſen, virgam Aaron in Tabernaculum teſtimonij, vt ſeruetur ibi. Fecitque Moyſes ſicut præceperat Dominus. Et noſter interpres Latinus, ſæpe caſus & genera, quæ ſunt in Græco, ſeruare contendit, tametſi Latinitati non congruant: nimirum ille ſenſus rationem habere maluit, quam verborum. Cuius rei exempla nõnulla ſubijciam. Sap. 5. vbi dicitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, ſcientiã habet vocis. In Græco, Πνεῦμα, id eſt, Spiritus, neutrius eſt generis, & ad illud refertur pronomen, hoc, & ſenſus eſt, hic Spiritus Domini, qui cuncta conſeruat & continet, ne in nihilum recidant, ſcientiam, hoc eſt, notitiam habet vocis; ac ſi dixiſſet, Nouit omnia, quæ loquimur. Ioannes quoque in Apocalypſi de Henoc & He- Apoc. 11.

lia loquens: Hæ ſunt, inquit, duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes.] dixit ſtantes] non, ſtantia, conuenienter nomini Græco, non Latino. Ibidẽ,

Ioanni dicitur, Accipe librum, & deuora illum, & faciet Apoc. 10.

amaricari ventrem tuum: Sed in ore tuo erit dulce, pro dulcis, vt reſponderet nomini Latino: Sed interpres dicere maluit, dulce, rationem ſcilicet habens Græci vocabuli. Cum etiam dicitur ſerpenti: Inimicitias ponam Gen. 3.

inter te & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, & ipſe, vel ipſa conteret caput tuum. Vbi ſemen, in Hebræo maſculini generis eſt, cuius ratione habuit interpres. Dauid etiam, Calix in manu Domini, vini meri plenus mix- Pſal. 74.

to. Et inclinauit ex hoc in hoc, videlicet calicem: ſed interpres ita poſuit, vt erat in Græco, vbi eſt ποτήριον.

Liber item Sapientiæ: Et ſciret (Ioſeph Patriarcha) quo- Sap. 10.

niam omnium potentior eſt Sapientia. Et in Euangelio:

Scitis, quia principes gentium dominantur eorum; & in Matt. 20.

Pſalmis, Comprehenduntur in conſilijs quibus cogitant. Pſal. 80.

In quibus locis, caſus Interpres retinuit, qui erant in Græco.

Paulus igitur ſcribit: Poſt velamentum autem ſecun- Heb. 9.

dum, Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam Teſtamenti circumtectam ex omni parte auro: In qua (videlicet, in quo Tabernaculo, non, in qua arca) ſiquidem in Græco eſt etiam fœminini generis, erant vrna aurea, & reliqua quæ ſequuntur.

Tertiò quæritur, an liber Deuteronomij fuerit in arca? Plerique opinantur fuiſſe, ijs permoti eiuſdem libri

verbis: Poſtquam ergo ſcripſit Moſes verba legis huius in Deut. 31.

volumine, atque compleuit; præcepit Leuitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens: Tollite librum iſtũ, & ponite eum in latere arcæ fœderis. Quidam verò negant in arca fuiſſe, & Moſen quidem aiunt præcepiſſe, vt

inferretur in arcam; ſed poſtea factum non eſſe, cum duo- 3. Reg. 8.

bus in locis litteræ diuinæ teſtentur nihil in arca fuiſſe, ni- 2. Paral. 5.

ſi duas lapideas tabulas legis. Aliorum eſt ſententia, dicentium librum Deuteronomij intra arcam nõ fuiſſe, ſed lateri eius adhærentem. Quicquid ſit, hic liber non videtur fuiſſe in arca, ſed in Tabernaculo, indeque ad locum theſaurorum tranſlatus, ex ædificato iam templo. Scrip-

tum enim alibi eſt: Cumque efferrent pecuniam, quæ il- 2. Par. 34.

lata fuerat in templum Domini, reperit Helcias librum legis Domini, per manum Moſis, & ait ad Saphan ſcribã: Librum legis inueni in domo Domini. Sic ibi: Hic liber ſcriptus manu Moſis fuiſſe perhibetur, & ideò tamquam ſacer in Tabernaculo aſſeruatus.

Quartò quæritur, cuinam vſui eſſet arca fœderis? Reſpondeo, ad continendã arcam, totum Tabernaculum extructum fuiſſe: Arca enim erat velut ſolium Domini in penetralibus Tabernaculi, vt in aula regia conſtitutum. In eo ſolio ſuam præſentiam Dominus adumbrate oſtendebat; inde enim reſponſa dabat. Vnde in ſacris litteris arca, nõ nunquam facies, & gloria Domini vocatur, nimirum

adum-

adumbrata. Arca item fabricata eſt, vt in ea Tabulæ legis aſſeruarentur, vt fœderis monumentum.

Quinto Quæritur, An Arca fœderis fuerit poſtea ſemper in templo Salomonis ſeruata. Scriptura alicubi perhibet, eam fuiſſe in templum Salomonis illatam, vbi manſit, quandiu illud ſtetit. Iudæis verò captiuis in Babylonem abductis, Hieremias Arcam eduxit, & ſecum portauit in montem Nebo, & abſcondit in ſpelunca ſimul cum Altari thymiamatis, & oſtium obſtruxit, vt ſcriptura teſtatur. An

Ioſe. lib. 6. de bel. iudai. c. 6.

vero tempore ſecundi templi inuenta fuerit Arca, & in locum ſuum reſtituta, nihil certi conſtat. Ioſephus affirmat, nihil fuiſſe in Sancto Sanctorum, cum capta Hieroſolyma, templum eſt deuaſtatum à Romanis. Intima, inquit, templi pars, viginti cubitorum erat: diſcernebatur autem ſimiliter velo ab exteriori, nihilque prorſus in eo erat poſitum. Auctor Scholaſticæ hiſtoriæ refert, Arcam fuiſſe inter ſpolia a Romanis in vrbem allatam cum Menſa, &

Schol hiſt. in li. Iudit. c. 4.

Candelabro, & alio in loco eam tradit in Vrbe ſeruari in Templo Lateranenſi, ex quo videtur communis traditio manaſſe, Arcam fœderis fuiſſe in vrbem in triumpho Titi deportatam. Abulenſis tamen hæc omnia, vt falſa confu-

Abu. q. 14. c. 25. Exo. Ioſ li. 7. de bello. c. 24.

tat, & quæ in Arcu Titi exculpta eſt, non Arca, ſed Menſa illa aurea eſt, cuius mentionem fecit Ioſephus his verbis: ſpolia, inquit, alia quidem paſſim ferebantur, eminebant autem ea, quæ apud Hieroſolymam reperta fuerant, Menſa aurea, pondeʀis talentorum magni, & candelabrum ſimiliter aureum factum: poſt hæc autem portabatur lex Iudæorum nouiſſima ſpoliorum. Hæc Ioſephus.

Sextò Quæritur, in quibus locis ſubſtiterit Arca, quandiu manſit apud Iudæos? Reſpondeo, in primis fuiſſe vnà cum Tabernaculo in Galgalis, quoniam eo loco Hebræi caſtrametati ſunt. Tranſlata eſt etiam cum Tabernaculo

Ioſu. 8.
1. Reg. 5.
Ibidem 6.

in Silo, vbi manſit, donec capta eſt in bello à Philiſtæis, manſit ſeparata à Tabernaculo apud Philiſtinos ſeptem mentibus. Reſtituta a Philiſtinis fuit in vrbe Cariathiarim extra Tabernaculum, intra quam vrbem erat collis Gabaa, vbi erat domus Aminadab, & in ea domo aſſeruata

Ibidē & 1. Paral. 13.
2. Reg. 6.

eſt. Inde poſtea tranſlata eſt, in domum Obededom Gethæi, quæ erat Hieroſolymis, & ibi manſit tribus menſibus. Et deinde tranſtulit eam Dauid in vrbem ſuam, quam in monte Sion ædificauerat, in locum, quem ipſe præparauerat.

Septimò Quæritur, cur Dominus præcepit mortis pœ-

1. Paral. 15 & 2. Reg. 6
Num. 4.

na conſtituta, ne vlli etiam Leuitæ præter ſacerdotes, nudam Arcam tangerent, aut viderent? Reſpondeo, voluiſſe Dominum, vt Arcæ tanquam ſolio, ipſius Dei debitum honorem Iudæi tribuerent, videlicet vt eam piè, & religioſè tractarent, & ideo præcepit, ne niſi inuoluta cerneretur, aut tangeretur à Leuitis. ob eam cauſam è Bethſamitis

1. Reg. 5.

multi interierunt, quod nudam Arcam vidiſſent, vt Regũ narrat hiſtoria. Mortis verò pœnam conſtituit, vt pœnæ grauitate deterriti præceptum implerent, videlicet, ne tangerent, aut viderent, vt omnem occaſionem Arcam temere tractandi præcideret.

De Propitiatorio. Cap. XLIIII.

Exod. 25.

PRimò quæritur, quid Propitiatorij nomine intelligat diuina Scriptura? De hoc legimus ita Dominum præcepiſſe: Facies, & propitiatorium de auro mundiſſimo: duos cubitos, & dimidium tenebit longitudo eius, & cubitum ac ſemiſſem latitudo.

Secundò Quæritur, An propitiatorium eſſet operculũ Arcæ fœderis? Quidam exiſtimarunt, fuiſſe tabulam quandam longitudine, & latitudine æqualem Arcæ, ſeparatam tamen & loco ſitam eminentiore, ita vt Deus, aut Angelus, qui ipſius Dei nomine reſponſa reddebat, in ea inſidere, vt in ſolio aureo, & pedes in operculo Arcæ figere putaretur. Alij verò probabilius opinantur, fuiſſe operculũ Arcæ, eò quòd longitudo eius, & latitudo ipſam Arcã æquarent, & nihilominus non fuiſſe ex eadem materia, ex qua erat Arca, ſed tabulam ex auro ſolido ſuperpoſitam Arcæ. S. Thomas. 1. 2. q. 102. a. 4. ad. 6. dicit fuiſſe lapideam, niſi codices ſint ſcriptorum incuria vitiati, in tanto Doctore, & Magiſtro potuit memoriæ lapſus accidere, hoc dixerim nè quis eorum lectione deceptus erret, aut ne errorem ſuum tanti viri teſtimonio, & auctoritate defendat. Nam ſiue corrupti, & vitiati culpa ſcriptorum codices ſint, ſiue integri, & ſine vitio ſint, conſtat manifeſtò. S. Thomam, do-

cuiſſe propitiatorium fuiſſe tabulam auream: quoniam in Epiſtolam ad Hebræos. cap. 9. lecti 1 ſic ait: inter duas autem alas, quibus tangebant ſe, videlicet Cherubim, erat tabula aurea eiuſdem longitudinis, & latitudinis, cuius magnitudinis arca, ſcilicet duorum cubitorum in longitudine, cubiti, & ſemis in latitudine, & erat ſuper eminens, quæ dicebatur propitiatorium. Sic. S. Thomas in eo loco citato. Quæret aliquis, quomodo in propitiatorio ſedere Dominus credebatur, ſi erat operculum Arcæ? tunc enim opus erat, vt is, qui ſedere putabatur, pedes in terra figeret, non in Arca? Reſpondeo, Cherubinos ſuper Propitiatorium in loco paulò eminentiore alas expandere, & Dominus ſuper illis ſedere credebatur; veluti ſi quis pedibus in Arcę operculo conſtitutis, vt in ſcabello, ſuper alas Cherubinorum extentis inſideret.

Tertiò Quæritur, quare dictum eſt, eiuſmodi Propitiatorium operculum Arcæ? Sciendum eſt, dictum eſſe hebraicè Caphoret, à verbo Caphar, quod tegere, & placare ſignificat, & ideo Latinè reddi poterat operculum, quod Arcam operiret ac tegeret. Hieronymus verò in Propitiatorium vertit, quia ibi Dominus Moſi apparens, & cum eo loquens, populo propitius reddebatur. Vnde illud: Inde præcipiam, & loquar ad te ſupra propitiatorium, & alibi, Audiebat vocem loquentis ad ſe de Propitiatorio, quod erat ſuper Arcam teſtamenti, vnde & loquebatur ei. Ac idcirco Propitiatorium latinè redditur interdum, oraculum, eo quòd Dominus conſultus inde reſpondere conſueuerat.

כפרת
כפר
Exod. 25.
Num. 7.

De duobus Cherubinis obumbrantibus Propitiatorium. Cap. XLV.

PRimò quæritur quo pacto ſe haberent duo illi Cherubini ſuper Propitiatorium in tabernaculo? Cherubini duo in Tabernaculo fuerunt, & deinde etiam in templo. In Tabernaculo quidem erant aurei ex eodem auro ſolido facti, ex quo erat Propitiatorium, & vnus eorum erat in vno latere Propitiatorij, alter in altero, mutuo ſeſe reſpicientes, & ſuis alis ipſum Propitiatorium vtrinque tegentes: vnus erat ad Meridiem, alter ad ſeptentrionem: Dextera ala vnius alterius ſiniſtram tangebat: quemadmodum cum duo homines ſeſe intuentur, ſeſeque manibus tenent. At ij Cherubini, quos maiores Salomon fecit in templo, non aurei fuerunt, vt priores, ſed ex lignis oliuarũ, vt ſcripturæ perhibet his verbis. Et fecit (rex Salomon) in oraculo duos Cherubinos de lignis oliuarũ, decem cubitorũ altitudinis. Porro lignum oliuæ, nec tempeſtate, nec carie, nec vetuſtate temporis lædi ſolet teſte Vitruuio. Erant operti hi Cherubini laminis aureis, nec mutuo ſeſe aſpiciebant, ſed vultus ad domum exteriorem habebant conuerſos, hoc eſt, ad Orientem facies, terga ad Occidentem, & alas quinque cubitorum ſingulas extenſas verſus ſeptentrionem: ita vt vna ala vnius Cherubini parietẽ meridianum, altera alterius Cherubini ſeptentrionalem parietem templi contingeret. Aliæ verò duæ alæ amborum ſeſe attingebant, quoniam ſecunda ala vtriuſque ad mediam partem Sancti Sanctorum perueniebat, & tangebat extremũ alæ alterius Cherubini. & ita illis duabus alis tegebant Arcam cum Propitiatorio, & cum duobus Cherubinis aureis ſimul, & vectibus quos fecerat Moiſes, & in Arca, & Propitiatorio poſuerat.

3. Reg. 6.
Vitruuius lib. 1. c. 5.

Secundò Quæritur, qualis forma, & figura fuerit Cherubinorum? De Cherubinis Ioſephus lib. 3. Antiquit. cap. 8. ſic ſcribit: Operculo verò impoſitæ erant effigies duæ, quas Hebræi Cherubin appellant. Ea ſunt animantia volucria noua ſpecie, nec vnquam cuiquam hominum viſa, quæ Moſes in Dei ſolio viderat figurata. Alibi idem Ioſephus: lib. 8. Antiqui. cap. 2. Hæ cherubicæ effigies, inquit, quà nam ſpecie fuerint, nemo vel conijcere poteſt, vel eloqui. Receptiſſima eſt ſententia, eos humana forma, & figura factos fuiſſe Nam quodam ſcripturæ loco ita legimus Ipſi autem ſtabant erectis pedibus; facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum quæ figura videtur fuiſſe hominis, non alterius cuiuſuis animalis, ſunt tamen, qui dicant, talem eos figurã humanã habuiſſe, vt vultũ quidẽ humanũ pedes bouinos, pectus leoninũ, alas aquilinas haberẽt Alij, Rabbinos Iudæorum ſecuti tradiderunt, vnum Cherubinũ

2. Paral. 3.

pueri formam, alterum puellæ faciem habuiſſe, quod fabu- A
loſum mihi videtur. Hinc eſt, vt toties in ſcriptura Domi-
Pſal. 79. nus ſuper Cherubin ſedere dicatur. Qui ſedes, inquit, Da-
uid, ſuper Cherubin, manifeſtare coram Ephraim, Benia-
Pſal. 98. min, & Manaſſe. Idem quoque, Dominus regnauit, iraſcan-
tur populi. Qui ſedes ſuper Cherubin, moueatur terra. Ean-
Ezech. 10. dem ob cauſam currus, in quo gloria Dei apparuit, vt nar-
rat Ezechiel, trahebatur ab animalibus, id eſt, à Cherubi-
nis ſub forma animalium.

Nec dubitandum eſt, hoſce Cherubinos, cæleſtes ſpiritus referre, ſed forma hos corporea eſt affecta, vt cerni poſſent: ſunt enim ſua natura incorporei, & ſpirituales, nec videri corporis oculis queunt; quemadmodum etiam apud nos Angeli depinguntur. Et ſicut nos, tales Angelos pingimus, quales ſignificari, & intelligi volumus: ſic etiam Moſes, & Salomon tales Cherubinos fecerunt, non quales cæleſtes illi ſpiritus ſunt, ſed quales à nobis intelligi voluerunt. Pingimus Angelos iuuenes, venuſtos, alatos; vt ſignificemus eos ſemper ætate vigere, nulla temporum ætate ſeneſcere, mirabili naturæ perfectione, & nobilitate præditos; ſumma celeritate quocumque velint, ſe moue- B
re. Ita Moſes Cherubinos effinxit, vultu quidem hominē referentes, vt eorum cæleſtium ſpirituum rationem, mentem, conſilium, & prudentiam ſignificaret. Quod ſi cum bouinis pedibus effingebantur, vt quidam putarūt, id ideo erat, vt eorum labor indefeſſus, & conſtans ſemper ac firma virtus in Dei mandatis exequendis denotaretur: veluti etiam in pectore leonino, eorum robur, & fortitudo; & in alis aquilarum, celeritas deſignabatur, ſi tales inſculpebantur.

De Altari Thymiamatis. Cap. XLVI.

Exod. 30. PRimo quæritur, quale & quantum fuerit Thymiamatis altare? De hoc Altari ita legimus: Facies quoque altare: (ait Dominus ad Moſen) ad adolendum thymiama, de lignis ſetim, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis (id eſt, quadratum,) & duos cubitos in altitudine. cornua ex ipſo procedent. Hoc altare, maius eſ- C
ſe non debuit: neque enim factum fuit ad victimas in eo immolandas, ſed ad incēdendos odores ſolummodò. Mox ibidem ſubiicit Scriptura: Veſtieſque illud auro puriſſimo tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, & cornua. Craticulam vocat tectū eius; erat enim altare cauū, & ſuper hoc tectum odores imponebantur. Cornua, quidam interpretātur radios quoſdam ſurſum erectos in modum obeliſci ſuper quatuor altaris angulos, ita vt ſurgerent e quatuor lignis, quæ altare ipſum ſuſtinebant. Tale fuit altare Thymiamatis, quod fecit Moſes in Tabernaculo.

Secundò Quæritur, An præter hoc Altare, Salomon fecerit alterum in templo. Ratio dubitationis eſt, quia in Hi-
3. Reg. 7. ſtoria Regum ita legimus: Fecitque Salomon omnia vaſa in domo Domini altare aureum, & menſam. Abulenſis putat, alterum altare à Salomone factum fuiſſe ex cedro; cum tamen altare à Moſe factum, fuerit ex lignis ſetim. Alij opinantur, idem Altare fuiſſe, ſed à Salomone magnificen-
3. Reg. 6. tiùs ornatum. Non enim dicitur Salomon altare feciſſe ex
cedro, ſed altare veſtiuiſſe cedro, quod autem veſtitur, non D
fit, quia ante iam erat, ſed tegitur. Et paulo poſt legimus: ſed & totum altare oraculi texit auro.] Cum itaque Salomon feciſſe perhibetur aureum altare; id verum eſt, quatenus id auro veſtiuit, non nouum extruxit, ſed amplius, & grandius effecit, & ornauit magnificentiùs.

Tertiò Quæritur, quo in loco Tabernaculi Altare Thymiamatis erat? Duæ ſunt opiniones. Nam Origenes hom. 9. in Leuit. Auguſt. q. 173. in librum Exod. & quidam alii, vt ait Theophylactus c. 9. in epiſt. ad Hebræos. putant fuiſſe in parte interiori, quod Sanctum Sanctorum appella-
3. Reg. 6. batur. Legimus enim in Regum hiſtoria ſed altare oracu-
Exod. 30. li (hoc eſt, Sancta Sanctorum) texit auro, & in Exodo: Et deprecabitur Aaron ſuper cornua eius ſemel per annum in ſanguine.] atqui ſummus Sacerdos ſemel ſingulis annis
Heb. 9. in Sanctum Sanctorum ingrediebatur. Huc accedit Pauli teſtimonium ad Hebræos ſcribentis, in Sancto Sancto-
Ioſe. 3. lib. rum aureum thuribulum fuiſſe. Sed Ioſephus loquens de
Antiq. c. 3. exteriori parte Tabernaculi, in qua erat menſa, & Candelabrum; Inter hoc, inquit, & menſam ſita erat arcula ſuf-
A fumigatoria. Et alibi, de Templo Sermonem habens, cum de Menſa, & Candelabro dixiſſet, ſubiecit hæc: Medium au- lib. 8. c. 2.
tem inter vtrumque locum obtinebat altare illud aureum hæc omnia continebat anterior illa templi pars quadraginta cubitos longa. Et poſt: candelabrum autem, & Menſam, & Altare aureum ſtatuerunt in templo ante aditum eiſdem locis, in quibus in Tabernaculo prius ſita fuerunt. Ita Ioſephus.

Idem quoque ſenſerunt Theophy c. 9. in Epiſt. ad Heb. Be. in lib de templo c. 12. S. Thomas 1. 2. q. 102. ar. 4 ad 6. Auctor. in hiſt. Scholaſt. c. 67. de hiſtoria Exodi. Lyra. Exo. 30. & 3. Reg 6. & ad Heb. 9. Abulenſis. q. 6. in c. 30. Exod &
q. 16. in cap. 6. libri. 3 Reg. Et hoc videtur ex ipſis ſacris li- Exod. 40.
teris colligi. Nam Moſes altare ponit inter menſam, & candelabrum: Poſuit, inquit, Scriptura, & menſam in Tabernaculo teſtimonij ad plagam Septentrionalem extra velum: poſuit & candelabrum in Tabernaculo Teſtimonij è regione menſæ: poſuit & altare aureum ſub tecto teſtimonij contra velum. Et paulo ante: Candelabrum (ait Dominus, ſtabit cum lucernis ſuis, & altare aureum, in quo
B adoletur incenſum, coram Arca teſtimonij. Et alibi: Aſſum- Leuit. 16.
ptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compoſitum thymiama in incenſum, intra velum intrabit in Sancta Sanctorum. Et deinde: cum autem exierit ad altare, quod corā Domino eſt, oret pro ſe, & reliqua. Ergo exibat ſummus Sacerdos è Sācto Sanctorū, & ad altare Thymiamatis redibat, ſitum in parte exterio-
re e regione Arcæ. Teſte. B. Luca. Zacharias pater Iohan- Luc. 1.
nis Baptiſtæ obtulit incenſum in altari thymiamatis, qui tamen erat vnus de minoribus Sacerdotibus, quia erat de
vice Abia, octaua ſorte ſacerdotum; de quibus in libro Pa- 1. Para. 24.
ralipomenon: & quia ſorte exijt, vt incenſum poneret. Summus autem Sacerdos cum vnus eſſet, non ſorte miniſtrabat, ſed iure ſuo.

Sed quo modo hoc Altare dicitur Altare oraculi? Re- 3. Reg. 8.
ſpondeo, ita dici, non quod in Sancto Sanctorum eſſet, quod oraculum vocabatur; ſed quia in vſibus oraculi ſeruiebat, cum in eo adoleretur incenſum, & inde odores ad oraculum peruenirent.

Tertiò Quæritur, quo in loco Tabernaculi aureum thu-
C ribulum poneretur? Nonnulli opinantur, in Sancto Sanctorum aſſeruari ſolitum, quo ſummus Sacerdos ſemel in anno ingreſſurus inde illud ſumebat, & exiens, in Thymiamatis altari incenſum adolebat. Alij verò probabilius exiſtimant in ipſo altari Thymiamatis reponi. Nec obſtat di-
ctum Apoſtoli, Sanctum Sanctorum habuiſſe Arcam, & Heb. 9.
Thuribulum aureum: nimirum id dixit ille, non quòd in eo aſſeruaretur, ſed quòd illius miniſterio, & vſui deſeruiret.

De Menſa, & Panibus propoſitionis. Cap. XLVII.

PRimò quæritur, quantæ magnitudinis fuerit Menſa panum propoſitionis? Legimus in Exodo Dominum
præcepiſſe, vt fieret Menſa e lignis ſetim, longa duobus cu- Exod. 25.
bitis, lata vno, alta cum pedibus adiunctis, quantum cubitus cum dimidio tollitur, & vndique ductilis auri laminis
D contecta. Magnitudo fuit tanta, quanta, & panum numerus in ea ponendorum exigebat. Circumdabatur supernè limbo aureo, & clauſura item aurea, quam latinus interpres reddit coronam interraſilem: cui deinde clauſuræ, ſiue coronæ, coronula aurea imponebatur ad ornatum, & vt altior eſſet ipſa clauſura ſiue corona, quo panes ibi propoſiti tutiùs, & commodiùs continerentur, ne deciderent e menſa. Illa corona à ... formam referebat, & palmo vno, hoc eſt, quatuor digitis lata erat, craſſa verò, quantū coronam, ſiue coronidem ſuperductam ferre poſſet.

Quatuor pedibus hæc menſa fulciebatur; quibus quatuor erant armillæ, ſiue annuli additi, in quos vectes lignei inferebantur ad menſam tollendam, & commodiùs aſportandam. Annuli autem illi ſub clauſura, non magis quam clauſura ipſa cum coronide prominebant. Vectes erant ex ligno ſetim, auro eoque ductili coopertí, qui tantùm immittebantur in angulos ſiue armillas, cum Menſa eſſet mouenda, & aliò transferenda. Menſæ vſus erat ad panes perpetuo continendos. Iugis conuiuii ſymbolum erat, quo typicè ſignificabat, & profitebatur Iſraeliticus populus ſe

perpetuò Dei miniſtris alimenta præbere ex iis, quæ ſinguli ipſius Dei munere, & beneficio quotidie percipiebat.
Denique Menſæ vſui ſeruiebant ſcutellæ, phyalæ, cochlearia, & cyathi, vt expurgatoria quædam inſtrumenta, quibus Menſa abſtergeretur, & emundaretur.

Secundò Quæritur, quomodo, & quot panes in Menſa ponerentur? Ponebantur duodecim panes, ſex ex vna parte, ex altera totidem; & alij alijs imponebantur. nam vt ipſa ſcriptura teſtatur, ſuper panes duæ phialæ aureæ collocabantur, vtrique ordini reſpondentes: ex quibus verbis conſtat, panes eiuſmodi ſenos, & ſenos eſſe diſpoſitos, & alios ſuper alios. Erant duodecim panes, quia duodecim tribus Iſraeliticas referebant.

Tertiò Quæritur, quare Panes propoſitionis dicebantur? Lyranus, & Abulenſis in cap. 25. Exod. aiunt, dictos eſſe in hebræo, Panes facierum, quia duas facies haberent, hoc eſt, eò quod eſſent eiuſdem figuræ supernè, & infernè, & vtraque faciei pars videretur. Sed longè probabilius eſt, quod alij tradiderunt: dici Panes propoſitionis, eò quòd ſemper eſſent coram Domino propoſiti. Et in hebræo panes facierum, quia ſemper erant in facie, & in conſpectu Domini.
Et ideo dicitur: Et pones ſuper menſam panes propoſitionis
Leuit. 24. in conſpectu meo ſemper. Et alio in loco: Accipies quoque ſimilam, & coques ex eâ duodecim panes; qui ſinguli habebunt duas decimas, quorum ſenos altrinſecùs ſuper menſam puriſſimam coram Domino ſtatues, & pones ſuper eos thus lucidiſſimum, vt ſit panis in monumentum oblationis. Per ſingula ſabbata mutabuntur coram Domino, ſuſcepti à filijs Iſrael fœdere ſempiterno: eruntque Aaron, & filiorum eius, vt comedant eos in loco ſancto.
Matth. 12. Et ita legimus Dominum noſtrum dixiſſe de Dauide, &
1. Reg. 21. iis, qui cum eo erant, quod intrantes in domum Dei panes propoſitionis comederent, quos non licebat laicis edere, niſi ſolis Sacerdotibus. Ergo ſingulis quibuſque ſabbatis panes Sacerdotes tollebant, & edebant. & alios recentes in locum priorum ſupponebant; & thus ſacro igni adolentes aliud vnà cum panibus ſubſtituebant. Teſte Ioſepho lib. 3. Antiq. c. 3. illi panes erant azymi e ſimila facti, & ſinguli habebant duas decimas, vt ipſius Scripturæ verba referunt quo loco decimæ intelliguntur eius menſuræ, quæ hebraicè dicta Ephi, erat omnium vulgatiſſima. Porrò Ephi: erat
Ezech. 45. decima pars cori, vt alibi tradit ſcriptura: corus autem triginta modios continebat, & proinde Ephi tres modios capiebat. Ergo ſinguli panes ponderis erant circiter octo librarum.

Quartò Quæritur, ad quam partem Menſa cum panibus in Tabernaculo ponebatur? Ad ſeptentrionale: & deinde exædificato templo eadem Menſa, aut qualis à Moſe fuerat fabricata, aut à Salomone magnificentiùs ornata, in parte exteriori templi ad ſeptentrionem conſtituta eſt; ita tamen, vt in templo aliæ quoque menſæ collocarentur.
2. Paral. 5. Vnde illud. Fecitque Salomon omnia vaſa domus Domini, & altare aureum, & menſas, & ſuper eas (hoc eſt, ſuper
Ibid. c. 4. vnam earum) panes propoſitionis Et rurſus: Nec nō menſas decem, & poſuit eas in templo, quinque à dextris, & quinque à ſiniſtris.

Quintò Quæritur, quid ſignificent illa verba ſcripturæ: Parabis, & acetabula, & phyalas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda ſunt libamina, & pones ſuper menſam panes propoſitionis Abulenſis. q. 28 ſuper Exodum. c. 25. contendit, hæc & alia vaſa ſiue inſtrumenta vtriuſque altaris poni ſolita in menſa panum propoſitionis. Non eſt tamen veriſimile, vt tam parua menſa, quantam ſupra deſcripſimus, tot vaſa caperet cum panibus. Hæc igitur tantùm, quæ commemorantur, in ipſa menſa ponebantur.

Sciendum eſt, vbi noſter interpres hoc in loco reddit
קערות acetabula in hebræo legi neároth, quod nomen dubiæ eſt ſignificationis apud Hebræos. Quidam interpretantur ſcutellas, latinus interpres acetabula. Porrò acetabulum erat genus vaſis, quo acetum excipi ſolebat: vaſa erāt concaua, & lata, in quibus panes ponebantur. Phialas in
כפות hebræo legimus Caphoth quidam reddunt cochlearia, noſter interpres hoc loco, & alibi vertit [in mortariola] quæ
Nu. 4. & 7. vaſa erant concaua: in hebræo dicta ſunt caphoth, à vola manus, quæ ſit caua, volam cauam imitabantur. Thuribu-
קשות la in hebræo Keſoth, ambiguæ, & incertæ ſignificationis
1. Paral. 28 apud Hebræos. quidam reddunt medios calamos, aut ſe-
u. 17. miſiſtulas, alij cantharos ſiue ſcyphos. Noſter interpres
Nu. 4. u. 17 hoc loco, & alibi, thuribula, aliquando crateres. Recentiores ſecuti Hebræos, docent fuiſſe dimidiatos calamos vel

A tubos ſciſſos per longitudinem ſuam, in quorum ſimilitudinem facti ſunt aurei, qui ponebantur ſuper ſingulos panes, & diuidebant vnumquemque eorum ab altero, vt inter illos ingrederetur ventus, vel aer, & prohiberet, ne marcidi fierent. Quicquid ſit; thuribula vocat noſter interpres, quia erant vaſa quædam, quibus operiebantur panes, & thus ipſis panibus impoſitum, cyathos
in hebræo Menakiyoth, noſter interpres ſecutus ſeptuaginta reddit cyathos. Inter Hebræos varia eſt opinio. מנקית
Quidam aiunt eſſe furculas inſtar palorum aureas, quæ ſtabant in terra, & attollebantur ſupra menſam, vel altiores erant menſa in modum furcarum inflexæ ad fulciendos calamos, ne pondere panum frangerentur. Sed incerta ſunt hæc. Alij dicunt eſſe calamos dictos Hebraicè Menakiyoth à munditia, propterea quod panem mūdum ſeruabant, ne marceſceret Alij uolunt eſſe inſtrumenta quædam emundatoria, quibus menſa abſtergebatur. Quicquid ſit, hæc vaſa, phialæ, thuribula, & cyathi, menſæ vſibus ſeruiebant: conducebant itidem ad libamina, hoc eſt, vt cum vinum, vel ſicera, vel aliquid ſimile fundendum eſſet, ea
B vaſa commodè parata præſto eſſent.

De Candelabro. Cap. LXVIII.

PRimò quæritur, quantæ magnitudinis candelabrum eſſet Conſtat ex libro exodi, candelabrum factum eſ- Exod. 28.
ſe ex vno auri talento. Et teſte Ioſepho, Talentum apud
Hebræos erat ponderis minarum centum. Eius forma ibi- Ioſe. lib. 3.
dem deſcribitur his verbis: Facies, & Candelabrum ductile Antiq. c. 7.
de auro mundiſſimo: haſtile eius, & calamos, & ſcyphos & ſphærulas ac lilia ex ipſo procedentia, hoc eſt, & haſtile, & rami ex haſtili procedēt. Et ſcyphum, & ſphærulæ, & lilia fient ex ipſo auro ſolido ductili. Ac ſi diceret: Lilia, & ſcyphi, & ſphærulæ non erunt additiæ, ſed ex ipſo candelabro ſiue ſtipite prodibunt. Deinde ſequitur: ſex calami egredientur de lateribus, tres ex vno latere, tres ex altero.] calamos appellat ramos ex haſtili, veluti è trunco prodeuntes. Erant enim in haſtili tres veluti nodi, & ex vtraque cu-
C iuſque nodi parte duo rami exeuntes in altum tollebātur. Ac ita erant ſex calami, ſiue rami: ipſum verò haſtile vltra tres ramos creſcens, & erectum faciebat ſeptimum calamum veluti ramum rectum tres ramos alios ſuperantem. Ait deindè: ¶ Tres ſcyphi quaſi in nucis modum ſuper calamos ſingulos, ſphærulaq; ſimul, & lilia.] Sphærulas appellat pomella rotunda; lilia verò, floſculos inſtar liliorū. Scyphi erant in modum nucis, in hebræo dicitur, in modū amygdali, non enim erant ſcyphi perfectè rotundi, ſed inſtar oui.

Erat igitur haſtile rectum vſque ad ſummum, & ex tribus nodis in eo ſex rami vtrinque prodibant, quorum ſinguli tribus patulis ſcyphis oblongis ornati erant: qui ſcyphi, amygdali apertè dimidium cauum referebant: Rami itidem ſinguli vltra tres ſcyphos ſphærulā habebant, id eſt, pomellum rotundum, & deinde floſculum prodeuntem in modum lilij, quo excipiebantur ibi imponendæ lucernæ. Et ideo in recto haſtili quatuor ſcyphi erant, tres in ſuperiori parte vltra poſtremum nodum cum pomello, & floſculo: vnus ſcyphus infra tres nodos ea parte, qua haſtile
D fere cum baſi iungebatur. Seorſum ſeptem lucernæ in candelabro ponebantur, vnaquæque in ſuo ramo candelabri in medio floſculi, qui ſcyphum, & pomellum ſequebatur. Ad lucernarum vſum erant duo inſtrumenta aurea; quorū vnum latinus interpres reddit Emunctorium, quo emungebantur lucernæ; alterum, (periphraſi quadam,) vbi quæ emuncta ſunt, extinguuntur: vocabula hebraica, latinè verti poſſent, in Præciſorium, & comprehenſorium: vnum enim inſtrumētum erat, quo lucernæ filum præcidebatur; alterum, quod partem præciſam, & abiunctam comprehēdebat, vbi extinguebatur. Erat igitur inſtrumentū forceps parua, acutis ad extremum brachiolis, quibus lucernæ filū trahi, duci, & adaptari poterat: alterū erat, quo exuſta iam, & fumigans ligni pars eminens, ignisque lucem minuens, magis quàm augens, extingui facilè, & commodè poterat.

Secundò Quæritur, ad quam partem Tabernaculi Candelabrum eſſet? Ad meridianam, ſiue auſtralem, è regione, menſæ panes propoſitionis continentis: vnde inter candelabrum ad Meridiē poſitum, & Menſam ad ſeptentrionem erat Thymiamatis altare, de quo ante iam dixi.

Tertiò

A Tertiò Quæritur, cui vſui candelabrum eſſet? Ioſephus myſticè Candelabri vſum exponit: vt eſſet, inquit, ſymbolũ cæli, ſiue vniuerſi, in quò ſeptem Planetæ collucent. Ad literam, Candelabrum in parte exteriori tabernaculi, & deinde Templi lucebat, vt tota ea pars tecto operta, & velo clauſa lucem commodam exciperet, & haberet inſtar ſolis totum terrarum orbem ſua luce complentis.

2. Paral. 3. Quartò Quæritur, quot candelabra fecerit Salomon in templo. De hoc ita perhibet Scriptura diuina. Fecit autem & candelabra àurea decem ſecundum ſpeciem, qua iuſſerat fieri, & poſuit ea in templo, quinque à dextris, & quinque à ſiniſtris. Hæc ibi.

De duabus Columnis in porticu Templi conſtitutis. Cap. XLIX.

3. Reg. 7. PRimò Quæritur, vbi nàm Salomon duas Columnas conſtituerit? Libri Regum hiſtoria ſic habet: Et ſtatuit (ſcilicet Salomon) duas columnas in porticu Templi. Cúmque ſtatuiſſet columnam dexteram, vocauit eam nomine Iachin. Similiter erexit columnam ſecundam, & vocauit nomen eius Booz. Sic ibi. Vtraque columna nomen accepit à fortitudine. Iachin, quaſi firmè fundata: Booz idem eſt, quod, In ipſo fortitudo. Erant ambæ hæ columnæ ſymbolum, & ſignum firmæ ſtabilitatis, quà domus Domini fundabatur: erantque ex ære factæ. Quæres, quibus hæ columnæ vſibus deſeruirent? Ad ornatum templi, quemadmodum ante Principum palatia, & aulas regias ſolent columnæ conſtitui: & in ipſis aliquando aquilæ, Gryphes, canes, leones, vel tauri, vel alia ſimilia animalia effingi, & inſculpi. Fuerunt autem conſtitutæ illæ columnæ in porticu templi, ſiue ante faciem templi, hoc eſt, in ipſo templi veſtibulo.

Secundò Quæritur, quantæ altitudinis eſſent illæ colũnæ? In ſcriptura duos locos habemus verbis ſecundum ſpeciem inter ſe contrarios. Primus locus, in lib. Regum ſic
3. Reg. 7. n. 19. habet; Decem, & octo cubitos altitudinis habebat colũna vna. Alter verò locus in Lib. Paralipomenon, & Hiere-
4. Reg. 25. nu. 7. mia, hic eſt; Ante fores templi duas columnas (fecit Salomon) quæ triginta, & quinque cubitos habebant altitu-
Hiere. 52. nu 21. dinis. ¶ Quidam hoſce duos locos ita conciliant; Ambarũ
2. Paral. c. 3. nu. 15. columnarum dicentes altitudinem fuiſſe triginta ſex cubitorum: Et ita quælibet columna decem, & octo cubitos
Vatablus altitudinis habebat, & hoc eſt, quod prior locus ille com-
2. Paral 3. memorat. Et altitudo amborum licet triginta ſex cubitorum eſſet, non tamen apparebat illa niſi tantùm triginta quinque cubitorum, quoniam vtraque columna in capite ſiue capitello ſemicubitum occultabat; ac ideo ambarum altitudo, quæ cernebatur, erat trigintaquinque cubitorũ; & hoc eſt, quod ſcribitur loco poſteriore.

Abulenſis, & Caietanus 3. Reg. 7. hanc probant conciliandi rationem, videlicet columnas quidem ſolas decem, & octo cubitos tantùm altitudinis habuiſſe, at verò cum capitellis, epiſtylijs, & baſibus habuiſſe triginta quinque: ita vt capitella haberẽt quinque cubitos altitudinis, & epiſtylia quatuor in altitudine, baſes autem octo. Cui ſententiæ vnum obſtare videtur, quod poſteriore loco cum ſcriptura dixiſſet habuiſſe columnas trigintaquinque cubitos, mox ſubiecit: Porrò capita earum quinque cubitorum erant: ergo numerati non fuerant cubiti capitum in illis trigintaquinque. Sed reſpõderi poteſt fuiſſe generatim numeratos, & deinde ſcripturã expreſſiſſe cubitos capitũ vt intelligeremus quinque cubitos habuiſſe capitella, & epiſtylia quatuor item cubitos, & baſes octo in altitudine qui omnes cubiti cõficiunt decem, & ſeptem, qui ſi coniunxeris cum decẽ, & octo, quos habebant ſolæ columnæ, vt libri Regum, & Hieremiæ expreſſerunt, faciunt trigintaquinque, quos liber Paralipomenon numerauit. Sic illi. Fortaſſis etiam ſola quælibet columna erat decem, & ſeptem cubitorum, & ſemicubiti, & proinde ambæ ſimul trigintaquinque cubitorum, vt dicitur in lib. Paralipomenon, & apud Hieremiã: ij verò loci, qui in lib. Regum teſtantur vnamquamque columnam fuiſſe decem, & octo cubitorum; ſemicubitum videlicet pro cubito numeraſſe videntur, more ſcripturis familiari, quò fractum numerum interdum pro integro, & completo accipiunt.

Hiere. vlt. Præterea Hieremias ſcribit: Decem, & octo cubiti erãt in columna vna, & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam; & liber 3. Regum c. 7. Et linea, inquit, duodecim cubitorum ambiebat columnam vtramque; at in eodem loco Hieremias hæc adiungit: Porrò groſſitudo eius quatuor digitorum, & intus caua erat. Quæ quidem locorũ diſcrepantia ita conciliatur à quibuſdam. Diameter vnius columnæ duorum cubitorum erat: ſed omnis diameter ter multiplicatus cum ſeptima parte ſui, circulum conſtituit. eſt enim à periphería ad diametrum proportio tripla, hoc eſt, continet ter menſuram diametri, & ſeptimã eius partem, vt ſe habent viginti duo ad ſeptem. Ergo ſi diameter vnius columnæ erat duorum cubitorum, ſequitur, vt tota circumferentia vnius columnæ fuerit ſex cubitorũ; & proindè filum ambarum columnarum peripheriam, ſiue circumferentiam ambiens, & cingens, erat duodecim cubitorum: quia vna columna erat alteri æqualis: & quod legitur Hierem. 52. & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam, exponunt ſic (eam) hoc eſt non vnam quamque ſeorſum, ſed vnam, & alteram, & quod dicitur 3. Reg. 7. & linea duodecim cubitorum ambiebat columnã vtrã-
B que intelligunt ſic; quia filum quod cingebat vnam columnam erat ſex cubitorum, & altera columna erat æque craſſa, fit vt filum duodecim cubitorum poſſet ambas cingere. Alii tamen conciliant in hunc modum. Diameter vnius columnæ erat quatuor cubitorum vnde ter multiplicatus facit numerum duodenarium: filum igitur, quod cingebat vnamquamque columnam erat duodecim cubitorum, quia erat columna craſſa quatuor cubitis: & ideo dicitur Hierem. 52. funiculus duodecim cubitorum circuibat eã, & 3. Reg. 7. dicitur ambiebat vtramque, hoc eſt, cingebat ſecundam, ſicut primam.

Tertiò Quæritur, quo modo intelligantur, quæ habentur in libro Regum: Duo quoque capitella fecit Salomon 3. Reg. 7.
quæ ponerentur ſuper capita columnarum? Sciendum eſt, capitibus columnarum imponi ad earum ornatum coronamenta quædam, vt Architecti vocant: conſtat autem coronamentum tribus partibus, Epiſtylio, Zophoro, & Coronide, hoc eſt, ſummo apice. Hæc coronamenti membra ſimul ſumpta vocantur vulgari nomine capitella. Cũ igitur 3. liber Regum cap 7. ait: Capitellum æreum ſuper ſo
C altitudinis trium cubitorum, intelligit Epiſtylium cũ Zo-
phoro, hoc eſt, duas partes coronamenti. at cum in libro lib. 2. Paral.
Paralipo. & Hieremia dicitur, altitudinem capitelli vnius 3.
fuiſſe quinque cubitorũ, intelligitur de Epiſtylio vnà cum Hiere. 52.
Zophoro, & coronide; ita vt Epiſtylium cum Zophoro tribus altum tribus cubitis, corona alta duobus cubitis. Ergo totum capitellum conſtans ex Epiſtylio, Zophoro, & coronide, erat altum quinque cubitis. Quæres quantæ altitudinis fuerit Epiſtylium ſolùm ſine Zophoro, & Zophorus ſeorſum ſine Epiſtylio? Reſpondeo, nihil in ſcriptura de hoc dici, veriſimile eſt Zophorum ad Epiſtylium proportionem quaſi duplam habuiſſe, & ita Epiſtylium fuiſſe altum vno cubito, Zophorum verò duobus cubitis.

Quarto Quæritur, quo modo intelligi debeant illi numeri malorum granatorum qui in libris Regum, Paralipo-
menon, & Hieremiæ ponuntur. nam Hieremias refert, fuiſ Hier. 52.
ſe malogranata nonaginta ſex, & poſtea ait fuiſſe centum; 3 Reg. 7.
at liber Regum omnia eſſe ducẽta: Liber Paralipomenon 2. Paral. 4.
verò omnia fuiſſe quadringenta. Sciendum eſt, ornatum coronidis in vna columna fuiſſe ex retiaculis, hoc eſt, ex
D funiculis reticulatis, & cuiuſlibet ſpatii rete ſeptem conſtabat verſibus ſiue regulis, hoc eſt, ſeptem partibus diſtinctis per circulos, & ex earum qualibet pẽdebat vnum malum granatum ex duobus ordinibus retiaculorum colligi poterant numeri 96. 100. 200. 400. qui omnes numeri ſic cõputabantur: In quolibet latere ornatus, erant duo ordines ſeu duo retiacula: in vnoquoque eorum malagranata viginti quatuor. Si igitur dimidiæ coronæ malagranata numerentur hoc eſt, quæ vno obtutu videri poterant, erunt 96. quoniam quater viginti quatuor efficiunt 96. quæ primùm ponit Hieremias. Si addas quatuor malagranata, quæ pendebant ex medijs floſculis, erunt omnia centum, vt ait quoque Hieremias: quæ omnia vno aſpectu cerni poterant. Porrò ſi totum capitellum vnius columnæ ſumatur erunt malagranata ducenta, vt habet 3. Regum liber c. 7. Si ambarum columnarum capitella accipiantur, erunt malagranata quadringenta, vt habet 2. liber Paralipomenon, cap. 4. Nam corpus ſphæricum aſpici vndique non poteſt vno obtutu, ergo cum vno obtutu capitellum vnius columnæ cernebatur, videbantur primum. 96. malagranata, qua-

tuor autem reliqua viſum latebant, vel quia erant minora, vel quia minus pulchra, vel quia latebant in floſculis, vel quia aſpectum fugiebant, vt remotiora in corpore ſphærico, quòd vno obtuitu totū vndique non facile videri poteſt; erant tamen centum in vno ordine, & ducenta in duobus ordinibus cuiuſque columnæ; & quadringenta in duabus columnis. Si quæras quomodo dicitur. 2. Paralip. 4. fuiſſe in capitello vnius columnæ duo retiacula, & 3 Reg. 7. legimus fuiſſe ſeptem retiacula in vnoquoque capitello. Reſpondeo, fuiſſe duo retiacula hoc eſt duos ordines retiaculorum, & fuiſſe ſeptem retiacula: hoc eſt ſeptem verſus retiaculorum.

De Mari æneo quod erat, in templo Salomonis, videlicet in atrio Sacerdotum.

Cap. L.

PRimò Quæritur, quid appellatione Maris ænei intelligatur in ſcriptura. Reſpondeo, vt Regum narrat hiſtoria, in templo factum eſſe a rege Salomone, vas quoddam maximum, quod magnam copiam aquæ capiebat; quod propterea noſter interpres Mare æneum appellat: æneum quidem, quia ex ære factum. Mare verò phraſi hebræa, qua omnis aquarum collectio Mare vocatur, iuxta illud. Gen. 1. Congregationeſque aquarum appellauit maria. Luc. 5. Ioan. 21. Hinc in Euangelio Mare Genezareth, & Mare Tyberiadis, nimirum lacus ex Iordanis aquis collectus: Et ideo, vas æneum, quod erat veluti concha magnam aquarum multitudinem capiens, Mare æneum appellatus.

Secundò Quæritur, quot aquæ menſuras Mare æneum capiebat? Ratio dubitationis eſt, quia in duobus locis videtur Scriptura ſecum ipſa pugnare. 3. Reg. 7. Nam vno loco ſic illa loquitur: Et duo millia batos capiebat, & tria millia metretas; 2. Paral. 4. Altero verò loco, capiebatque, inquit, tria millia metretas. Quidam reſpondent, batum capere metretam cum dimidia: & prior Scripturæ locus 3. Reg. 7. Mare æneum dicit capere duo millia batos, ac proinde tria millia metretas, vt poſterior locus. 2. Paral. 4. tradit. At non verè ſcriptura ita in his duobus locis conciliatur: nam metreta tantumdem apud Græcos capiebat, quantum batus apud Hebræos, vt eſt conſtans omnium opinio. Deindè, quia in hebræo. 3. liber Regum cap. 7. dicit, capiebat duo millia batos, cum tamen liber Paralipomen. in. 2 cap. 4 dicat. capiebat tria millia batos. Caietanus, & quidam alij reſpondent, in priori teſtimonio exprimi totam æquæ quantitatem, quam Mare æneum continebat ad communes vſus; ſed in poſteriori, declarari totam aquæ copiam, quam poterat capere vas illud, ſi totum vſque ad ſummum impleretur, & ideo hic exprimi menſuram, quæ illic fuerat omiſſa: ad communes enim vſus, & quotidianos duo millia batorum Mare æneum continebat; cum tamen totum vſque ad ſummum implebatur, ter mille batos capiebat. Et ideo, inquit Caietanus, in hebræo ad verbum habetur: Fortificans facienti, batos tria millia capiebat.] hoc eſt, cū totum vſque ad ſummum implebatur. Sic ille: Fortaſſis, vt veriſimile eſt, duplex erat batus apud Hebræos, vnus maior, quò in tabernaculo, & Templo Sacerdotes, & Leuitæ vtebantur; alter vulgaris, & minor qui populo deſeruiebat. Veluti Siclus etiam dicitur iuxta ſententiam aliquorum fuiſſe duplex, ſacer ſcilicet, & profanus. Et quemadmodū ſiclus ſacer maioris ponderis, & æſtimationis erat, quàm profanus, ita & batus vnus erat maioris menſuræ, quam alter minor, & vulgaris, ita vt batus maior vnum batū minorem, & dimidium contineret, habens ad batum minorem proportionem ſeſquialteram. Et prior ſcriptura cum dicit: capiebat duo millia batos, intelligit maiores; poſterior vero dicens; capiebat tria millia batos, loquitur de bato minori, & vulgari, & hic batus minor tantundem capiebat, quantum metreta apud Græcos. Et ideo noſter interpres vbi in hebræo legitur, 2. Paral. 4. poſteriore ſcilicet loco, tria millia batos, reddit, tria millia metretas.

Tertiò Quæritur, quid ſignificent illa verba Scripturæ 3. Reg. 7. de Mari æneo: ¶ Duo ordines ſculpturarum hiſtriatarum? Pleriſque tùm veteres, tùm recentiores putant, hiſtriatarū, dictum eſſe pro hiſtoriatarū, ita vt ſenſus ſit, in Mari æneo ſculptas fuiſſe antiquorum patrum hiſtorias. Veriſimilius tamen eſt, non legendum hiſtriatarum cum aſpiratione, ſed ſine illa, iſtriatarum: nam iſtriata columna, vel ſculptura, dicitur, quæ iſtriis quibuſdam conſtat, & iſtrias Architecti vocant canaliculos, aut ſulcos, per æs, vel lapidem, vel lignum in longum ductos.

Deinde ſequitur in Textu: ¶ Et ſtabat ſuper duodecim boues: ¶ quoniam videlicet illa tum dorſis ſuſtentabatur. Sicut etiam nunc in hortis, palatiis, & aulis Regum, vel Principum paſſim videmus. Boues erant ænei, terni ſingulas cœli regiones ſpectabant, hoc eſt tres Aquilonem, tres Orientem, tres Meridiem, & tres Occidentem. Porro vas hoc replebatur aqua, quam Nathinæi deferebant vſque ad peribolum ſacerdotum, & inde eam Leuitæ in Mare immittebant gradibus conſcenſis, & per canales boum ori immiſſos hauriebant. ¶ Groſſitudo autem Luteris, trium vnciarum erat. Luterem vocat, quod hactenus Mare appellauit. Luter, nomen eſt græcum, Græcis enim λούω, idem eſt, quod Latinis abluo: vnde dictus eſt λουτήρ: erat enim Mare æneum ad miniſterium ſacerdotum, & vt quidam opinantur, ad victimas etiam abluendas: non quod in eo, hoſtiæ lauarentur; ſed quod ex eo aqua deriuaretur, qua & ſacerdotes & victimæ lauabantur, probabilius tamē aliis aſſeritur, ſacerdotes tantùm ea aqua lauare ſe conſueuiſſe, quod etiam ipſæ ſacræ literæ indicant. 2. Paral. 4.

Quartò Quæritur, ad quam partem eſſet Mare æneum in ſacerdotum atrio collocatum? 3. Reg. 7. Scriptura ipſa locum exprimit his verbis: Mare autem poſuit ad dexteram partē templi contra Orientem ad Meridiem, id eſt, ita ad Meridiem vergebat, vt ad Orientem tamen verteretur: erat enim oblique quodammodo conſtitutum. Alibi Item, legimus. 2. Paral. 4. Fecit quoque (Rex Salomon) conchas decem, & poſuit quinque a dextris, & quinque a ſiniſtris, vt lauarent in eis omnia, quæ in holocauſtum oblatura erant: Porrò in Mari æneo ſacerdotes lauabantur.

De Altari holocauſtorum. Cap. LI.

PRimò quæritur, quale fuerit hoc Altare? Reſpondeo, eius altaris formam, & figuram in Exodo a Deo deſcribi. Exo. 26. & 38. Dictum eſt, holocauſti altare a potiori, & digniori oblatione, quæ in eo fiebat. Omnes enim victimæ in eo offerebantur, tametſi holocauſta non eſſent. Factum eſt autem Altare ex lignis ſetim, quod ære tamen vndique tegebatur, ne ligna, ex quibus factum eſt, ignis abſumeret. Erat totum quadratum, cuius quodlibet latus viginti cubitis patebat, & erigebatur in altum decem cubitis: circumdabatur foſſa, ſeu canali quodam vnum cubitum profundo, per quem immolatorum animalium ſanguis effuſus, & deindè per canalis foramina in aquam immerſus, per murum ſubſtructionum meridiem verſus in torrentem Cedron effluebat, donec tandem Mari mortuo excipiebatur. Foſſa ſiue canalis muniebatur ſepto vnum cubitum alto, quod Græci περίβολον appellant, id eſt, ambitum. In medio foſſæ erat etiam erecta quædam crepido quadrata, & alta duos cubitos, ſuper quā erat altare, quod dicebatur Ariel, hoc eſt, Leo Dei, id eſt, Magnus leo: nam Hebræi rem magnam dicere ſolent rem Dei, ſic cedri Dei, montes Dei, & ſimilia. Magnus leo, Altare illud vocabatur, ob multitudinem victimarum, quas quotidie per ignē deuorabat: eratq, quatuor cubitos altum, vel dictum eſt, Quaſi leo Dei, eò quòd Altare Dei eſſet veluti leo, qui ſanguine victimarum madeſcet. nam leo prædam diſcerpens ſanguinem exprimit. vnde Iſaias: væ Ariel, inquit, Ariel ciuitas, quam expugnauit Dauid, deplorat Propheta futurum excidium Iſai. 29. totius vrbis Ieroſolymitanæ, & ideo ait væ altari, væ inquam altari, & templo, & væ ciuitati Ieroſolymitanæ, quę altare, & templum habet. Et poſt. Et erit mihi quaſi Ariel, idest, vt in altari victimæ mactantur, ſic faciam vt in vrbe multi iugulentur, & necentur ab hoſtibus.

Præterea, totum Altare cauum erat, cuius ſuperior pars craticulam ferream habebat, quæ totam Altaris vacuitatem æquabat, & è quatuor Altaris cornibus pendebat, eidem ligna, victimæ, & ignis imponebantur, vbi coquebantur, vel exurebantur: ignis autem in ima decurrens, & per Neem. 3. cryptas extractus, ad locum deſtinatum deferebatur, quē Beda de Taber. li. 2. c. 12. Neemias vocat locum cinerum, quòd craticula ferrea ita erat cauo Altari æqualis, vt in illud poſſet commode inferri, Ricard. de Tabern. c. 11. & efferri. Beda, Ricardus, & Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ ponunt in latere huius Altaris oſtiolum, per quod carbones, & cineres extraherentur, ligna ad fouendum ignem Comeſt. in hiſto. Exo. 59

immitte-

Immitterentur. Sed neque ſcriptura vſpiam, neque Ioſephus mentionem eius oſtioli fecerunt, neque verò neceſſarium fuit, quia cratícula ferrea poterat ſurſum extrahi, quantum ſatis videretur, ac tùm ligna imponebantur.

Secundò Quæritur, An hoc Altare fuerit totum vacuũ, an verò plenum terra vſque ad mediam partem? Ricardus & Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ, & Abulenſis opinantur, (locis ſupra citatis.) fuiſſe terra oppletum vſque ad medium, propter verba illa Exodi: Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper illud (Exod 20.) holocauſta. Cæterùm ex libro Machabæorum conſtat. Al- (1.Mach.4.) tare non terra, ſed lapidibus repletum fuiſſe. Iudas enim, & fratres diruerunt holocauſtorum altare violatum, & poſuerunt lapides in mõte domus in loco apto, & acceperunt lapides integros ſecundùm legem, & ædificauerunt altare nouum ſecũdùm illud, quod fuit priùs. In eodem autem loco illo Exodi ſubiungitur: Quòd ſi altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus, ac idcirco liber Machabæorum, (vt retulimus paulo ante) Acceperunt, inquit, lapides integros, hoc eſt, minimè ſectos. Poſitum eſt autem Altare ſub dio, non intra Tabernaculum, aut Templum, propter ignem, & ſanguinis ac victimarum odorem. Salomon fecit altare (2.Paral. 4.) illo priori maius: legimus enim Fecit quoque altare æneũ viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis.

Tertiò Quæritur, quo modo ad Altare tam altum aſcẽ- (Exod.20.) deretur? Reſpondeo, Deum Moſi præcepiſſe: Non aſcẽdes per gradus ad altare meum, ne reueletur turpitudo tua. vnde licet altare emineret, non erat tamen ad illud aſcenſus per gradus, aut ex lapidibus, aut ex lignis ordine poſitos, ſed erat continuus per terram ipſam, quæ ſenſim in altum ſurgebat.

Quintò Quæritur, quæ & qualia fuerint vaſa ad huius (Exod.27.) Altaris vſus neceſſaria? Ita egimus in Exodo: Facieſque in vſus eius lebetes ad ſuſcipiendos cineres, & forcipes, atque fuſcinulas, & ignium receptacula. Omnia vaſa ex ære fabricabis. Liber quoque Regum ita ſcribit: Fecit ergo Hiram lebetes, & ſcutras, & amulas, & poſtea: Et lucernas deſuper aureas, & forcipes, & hydrias, & fuſcinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula, de auro puriſſimo. Lebetes (סירות) hebraice dicuntur Siroth, noſter interpres ſæpe vertit in ollas. Erat autem vas in modum ollæ factum, ad cineres (יעים) ſuſcipiendos. Forcipes in hebræo dicuntur Iaim. Hieronymus alicubi interpretatur tridentes, nunc verò forcipes. Inſtrumentum hoc erat, quo ignis capiebatur. Fuſcinulæ (מזרקית) hebraice mizerakoth, ſolet Hieronymus reddere tridentes (Hierony.) verùm alibi interpretatur vncinos, alio loco reddit fuſcinulas. (Num.4.) Inſtrumentum erat, quo carnes ex olla, vel alio (Exod.38.) loco capiebantur. Vnde interdum vocantur Creagræ, à (מזלגות) carne capienda. Phialæ in hebræo dicuntur mizlegoth. vas erat magnum, & amplum, ad bibendum accommodatũ: (Exod. 27.) eius vſus erat in templo, ad victimarum ſanguinem exci- (יעים) piendum. Scutræ in hebræo Iaim, vas erat rotundum, quale ad menſas adhibetur. vnde ex ſcutra, dicta eſt ſcutella. (2. Paral. 4.) Amulæ hebraicè mizerakoth: Amulam autem Latini vo- (מזרקות) cant genus vaſculi ad aquam geſtandam. Thymiateria in hebræo Mezammeroth, vaſa erant, quibus odores incen- (מזמרות) dendi ponebantur. Mortariola, vaſa erant parua in modũ volæ manus facta, ad thura, & alia ſimilia excipienda. Thuribula, vaſa erant veluti cochlearia quædam, in quibus thura, vel panes ponebantur.

De Salomonis Templo, eiuſque partibus. Cap. LII.

(S. Th. 1. 2. q. 102. a. 4. ad. 1.) RECTA hominum ratio præſcribit, vt templa in Dei cultum, & honorem erigamus, non quòd loco Deum includere velimus, aut poſſimus, ſed vt in certum locum pij eius cultores conueniant, vbi verbum diuinum audiant, intelligant, & diſcant, vbi preces, vota, & ſacrificia offerãt, vbi Deo ſeſe præſentes exhibeant, vbi Deo pro beneficiis acceptis gratias agant, vbi diuinis rebus inſeruiant, vbi denique Deus cultu, & veneratione honoretur a cunctis. Ex lignis, & lapidibus, ait Aug. lib. 1. De Symbo. ad Catechiſ. cap. 5. dignatus eſt Deus facere, ſibi domum per ſeruũ ſuũ in terra, vbi rogaretur, vbi moraretur Sic ille. Cõuenientibus in vnum locum deſtinatum ad Dei cultum pijs hominibus ſtudioſiùs, & religioſiùs conuocantur, orant, ſacris in-

A ter ſunt, diuinas conciones audiunt, & eò magis audiuntur à Deo.

Sed cur vnum tantùm templum, & altare voluit ſibi Deus à Iudæis extrui, & erigi? Nimirum voluit Deus indicare ſe vnum Deum eſſe: voluit Hebræorum populum auertere ab errore Gentium plures Deos credentium, ac ideo in multorum Deorum cultum plura templa fabricantium. Sed cur tamen in lege gratiæ id eſt, Euangelica plura templa vni Deo eriguntur, quia lex Gratiæ ad omnes gentes, & nationes ſectur non ad vnum Hebræorum populum. Omnes autem mundi nationes in vnum locũ conuenire nequeunt. Rurſus, per legem Chriſti omnis eſt Idolorum cultus damnatus, & eiectus: omnis plurium Deorũ ſuperſtitio commutata, & exploſa, & ideo abſque vllo periculo erroris multa vni Deo templa fabricamus. Et quia Iudæi vnum templum tantùm habebant, ideo in vrbibus ſynagogas extruebant, in quibus ſacrarum literarum lectionem audiebant.

Primò Quæritur, quot partibus Templum conſtaret? Reſpondeo tribus: nam tota domus, quæ Templum dicebatur, tripliciter in ſacris literis accipitur. Primò modò, B vt continebat etiam atrium, ad quod tantùm laicis aditus patebat: & hoc modo in Euangelio legimus Chriſtum Dominum iſſe in templũ, uel introiſſe in Templum Salomonis, hoc eſt, in atrium quoniam cum eſſet ex tribu Iudæ, non permittebatur intrare niſi vſque in atrium. Secundò modò, vt continebat etiam porticum, quæ erat ante Templum: Tertiò, vt continebat duas partes interiorem, & exteriorem: quarum interior dicitur Sancta Sanctorum, exterior ſimpliciter, Sancta. Domus igitur prout continebat etiam porticum, in tres partes erat diuiſa: vna verſus Orientem ſita, Porticus appellabatur, & veſtibulum aliquando latinus interpres vocat, hebraice Vlam, Poſt Porticũ ver- (אולם) ſus occidentem erat pars templi hebraicè dicta Echal, la- (היכל) tine Templum, vel exterior domus, aliquando Sanctum. (דביר) Tertia Templi pars omniũ intima hebraicè dicitur Deuir, latine oraculum, quòd inde Dominus reſponſa reddebat: vocatur etiam Sanctum Sanctorum, hoc eſt, Domus ſanctiſſima: aliquando etiam per Antonomaſiam, Sanctũ. vel Sancta, vt ibi: In noctibus extollite manus veſtras in ſan- (Pſal.133.) C cta, hebraice in ſanctum: id eſt, conuerſo vultu ad locum, ſiue domum, vbi eſt Arca propitiatorij, palmis extenſis, & in altum ſublatis orate, & Apoſtolus: Introiuit ſemel in ſan- (Hebr. 9.) cta, ſcilicet, Dominus noſter. Templum ſiue exterior domus, quę hebraicè dicebatur Echal, longitudinis erat quadraginta cubitorum, latitudinis viginti, altitudinis iuxta opinionem communem, centum viginti cubitorum, ſecundùm alios nonaginta, iuxta aliorum ſententiam, ſexaginta vt dicam inferius.

Secundò Quæritur, quantæ latitudinis, & altitudinis eſſet oraculum, ſiue Sanctum Sanctorum? In longitudine, & latitudine omnes conueniunt eam templi partem fuiſſe viginti cubitorum: nam in hiſtoria Regum ita ſcribitur do- (3.Reg. 6.) mus, quam ædificabat Rex Salomon Domino, habebat ſexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, id eſt, totum ſpatium, quod continebat domus Domini, ſine porticu ante templum, erat longitudinis ſexaginta cubitorum, & latitudinis viginti. Ergo cum domus exterior in longitudine contineret quadraginta cubitos, ſequitur vt domus interior haberet viginti. Et poſtea in eodem D loco: Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis. In altitudine vero non conſentiunt omnes; nam Beda in lib. de templo. c. 10. Auctor hiſtor. Scholaſtic. in hiſtoria. 3. Reg. c. 10. aiunt fuiſſe triginta cubitorum intrinſecùs, quos etiam habebat in altitudine domus exterior, extrinſecùs verò centum viginti cubitorũ. Ricardus, & Lyranus docent quoque intrinſecùs fuiſſe triginta cubitorum extrinſecùs verò centum viginti. At Hebræi ſentiunt fuiſſe intrinſecùs viginti cubitorum, extrinſecùs verò fuiſſe centum viginti, & ideo totum oraculum fuiſſe quadratum certè in eodem loco, quem paulo ante memorauimus, ſic eſt. Porrò oraculũ habebat viginti cubitos lõgitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis Ex quibus verbis colligimus oraculum intrinſecùs figuram perfectè quadratam habuiſſe. nam tabernaculum Moſis quadratum quoque fuerat, licet mi- (Exod.26.) nus. vt enim perhibet Scriptura, in longitudine, latitudine & altitudine decem cubitos habebat.

Tertiò Quæritur, quid ſignificent illa verba. 3. Reg. ora- (3.Reg.6.) culum autem in medio domus in interiori parte fecerat.

¶ nam

¶ nam quomodo eſt in medio domus oraculum fabricatū,
ſi erat in parte intima Templi? Reſpódeo, Hebræos in me-
dio domus dicere, quod Latini dicerent, intra domum. Ita
Habac. 3. dictum eſt: Domine, opus tuum in medio annorum viuifi-
ca illud; id eſt, intra annos, quos conſtituiſti, & promiſiſti;
& alibi; Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſu-
Pſal. 100. perbiam.

Quartò Quæritur, quantæ magnitudinis fuerit porti-
cus, quæ erat ante templum. In eo conueniunt omnes fuiſ-
ſe illam longitudinis viginti cubitorum, & latitudinis de-
3. Reg. 6. cem sic enim in Hiſtoria lib. Reg. legimus: Et porticū erat
ante templum viginti cubitorum longitudinis, iuxta men-
ſuram latitudinis templi, & habebat decem cubitos latitu-
dinis ante faciem templi. Ex quo fit, omnes tres partes, ex
quibus diximus Templum conſtare, fuiſſe in longitudine
ſeptuaginta cubitorum, ex quibus porticus in latitudine
3. Reg. 6. decem obtinebat, nam habebat 40. in longitudine: domus
nu. 16. exterior hebraice dicta Echal, & viginti in lōgitudine pars
היכל interior, quæ dicitur hebraicè Deuir, & latine, oraculū er-
go Porticus in latitudine decē cubitos habebat: longitudo
verò Porticus 20. cubitorū erat: nā totidē habebat in latitu-
dine tū domus exterior, tū interior. Porrò in altitudine Por-
2. Paral. 3. ticus erat centum viginti cubitorum: ait enim lib. Paralipo-
menon: Porticum verò (fecit Salomon) ante frontē, quæ
tendebatur in longum iuxta menſuram latitudinis domus,
cubitorum viginti Porrò altitudo centum viginti cubito-
rum erat: quo loco ſcriptura Porticus altitudinem expreſ-
ſit, quam liber Regum ſilentio ſuppreſſerat.

Quintò Quæritur, quantæ altitudinis fuerit pars Tem-
pli exterior ſuperius dicta Echal? Tres inuenio opiniones,
vnam aſſerentium, altitudinem domus fuiſſe triginta cubi
3. Reg. 6. torum, quoniam in lib. Reg cubitos 30. in altitudine legi-
mus Domum Domini habuiſſe, Porticū verò altitudinem
centum viginti cubitorum. Vnde quod in Paralip. lib. dici-
tur: centum uiginti cubitorum erat; intelligunt huius opi-
nionis auctores de Porticu tantùm, de qua proxime ſermo
præceſſerat: iuxta quam ſententiam Porticus ante Tem-
plum erat veluti turris quædam editiſſima. Secūda eſt ſen-
tentia eorum, qui domum exteriorem in altitudine extrin-
ſecùs centum viginti cubitos habuiſſe contendunt, totidē
3. Reg. 6. videlicet, quot habebat porticus: at intrinſecùs triginta cu-
bitos habuiſſe: quare illud paulò ante dictū centum viginti
cubitorum erat: non ad ſolam Porticum, ſed ad totam do-
mum Templi exteriorem referunt: & illud, quod in 3. lib.
Regum legimus, Domum Domini, triginta cubitos in al-
titudine habuiſſe, ſic intelligunt; vt Domus Domini in-
trinſecus vſque ad primam contignationem triginta fue-
rit cubitorum ita Beda in lib de Templo. c. 8. & 10. & q. 12
in libros Reg. Angelom. 3. Reg. 7. Ruper. lib 3. commen. in
libros Regum. c 7. Ricardus in lib. de Templo. Comeſtor
in hiſtoria lib. 3 Reg 9 Lyra. Abulenſis Caietanus. 3. Reg.
c. 7. & probant Ioſephi auctoritate dicentis: lib. 8. Antiq.
cap. 2. Cuius ædificii altitudo fuit cubitorum ſexaginta, &
totidem longitudo, latitudo verò viginti. Dixit verò Ioſe-
phus altitudinem fuiſſe ſexaginta cubitorum, quia ſuper il-
lud ædificium erat alterum æqualis altitudinis, & proindè
tota altitudo Templi extrinſecùs erat centum viginti cu-
bitorum: nimirum quia intrinſecùs ea pars Templi diuide-
batur in tres interiectis contignationibus diſtributas, ita
vt vna pars vſque ad primam contignationem triginta cu-
bitos haberet, & totidem altera pars ab eadem contigna-
tione vſque ad ſecundam contignationem. & vſque ad ſum-
1. Eſdræ. 7. mum faſtigium erant ſexaginta cubiti: ita vt extrinſecùs
tota altitudo appareret centum uiginti cubitorum. Et ali-
bi idem Ioſephus lib. 15. Antiquit. cap. 14. inducit Herodē
his uerbis alloquentem Iudæos: Templo huic, quod poſtli-
minio reuerſi a captiuitate Babylonica patres noſtri in-
ſtaurauerunt, deſunt ad priſcam altitudinem ſexaginta cu-
biti: tanto enim celſius erat vetus illud Salomonis ædifi-
cium. Sed Templum ſecundum, de quo ibi loquitur Hero-
des, conſtat habuiſſe ſexaginta cubitos altitudinis, ex 1. Eſ-
dræ, vbi inducitur Cyrus interdicens Iudæis altius templū
ædificare. colligunt igitur nominati ſcriptores altitudinē
domus exterioris vſque ad ſecundam contignationem, ſe-
xaginta cubitos habuiſſe, & totidem ab ea vſque ad ſum-
mum faſtigium. Tertia ſententia eſt quorundam aſſeren-
tium, Domum Domini fuiſſe nonaginta cubitorum in al-
titudine propter verba illa Domini apud Ezechielem 41.
verſu. 12 Paries autem ædificii quinque cubitorum latitu-
dinis per circuitum, longitudinis nonaginta cubitorum,
hoc eſt craſſitudo parietis erat cubitorum quinque, altitu-
do nonaginta cubitorum.

Sextò Quæritur, quid ſignificent illa verba in libro Re- 3. Reg. 6.
gum tertio: Fecitque Salomon in Templo feneſtras obli-
quas? quomodo ſcilicet Templum hoc loco ſumatur, an
pro parte exteriori dicta Echal, an verò pro tota domo,
quæ Echal continebat, & oraculum dictum Deuir: Quid
itidem ſint obliquæ feneſtræ. Reſpondeo, hic Templi no-
mine accipi totam domum prædictas partes continentem;
quoniam in hebræo non ponitur Echal, quæ ſolam partē
exteriorem ſignificat, ſed Baith quæ generatim ſignifi-
cat domum Feneſtras verò obliquas plerique intelligunt
introrſum anguſtiores, extrorſum verò latiores, vt mul-
tum lucis accipientes in Templum inueherent. Alii verò
feneſtras intelligunt factas in modum retis, hoc eſt, re-
ticulatas, quales ſolent eſſe cancelli: & hæ feneſtræ erant
ad Meridiem, ſeptentrionem, & occidentem. nam orienta-
lis pars Templi feneſtris carebat.

De Atrijs ante Templum conſtitutis.
Cap. LIII.

PRimò Quæritur, quot Atrijs Templum Salomonis cō- Caſſiod. in
ſtaret? Caſſiodorus, Beda, & Auctor Hiſtoriæ Scholaſti- Pandectis.
cæ, & Abulenſis ſentiūt, quatuor Atriis conſtitiſſe, vnum Beda c. 16.
erat, in quod ſolis Sacerdotibus, & Leuitis patebat ingreſ- de Fabrica
ſus. Secundum erat, quò conueniebant orationis cauſa viri Templi.
Iſraelitæ: Tertiùm, in quò Iſraelitice fœminæ orabant: Comeſtor
Quartùm, in quod ingredi licebat Iſraelitis immundis, & c. 14. & 15.
Ethnicis. Alij verò putant, Templum, quòd fuit poſtea ab Abulen. 3.
Herode extructum, quatuor prædictis Atriis circundatū Reg. 6. q. 21
fuiſſe: Sed Salomonis templum illud vetus duobus dunta-
xat: quod probant ex illis verbis: Et ædificauit atrium in-
terius tribus ordinibus lapidum politorum, & vno ordine
lignorum cedri: ex verbis item illis: Fecitque etiam atrium 3. Reg. 6.
Sacerdotum, & baſilicam grandē, & oſtia in baſilica, quæ 2. Paral. 4.
texit ære. Atrium Sacerdotum Scriptura vocat, quod aliàs
appellatur Atrium interius. Et interius atrium recte nomi-
natur, quia coniungebatur cum porticu, ſiue veſtibulo,
quod erat ante domum Domini: Atrium verò ſacerdotū
dicitur, quia ſolùm Sacerdotes, & Leuitæ eo conueniebāt: 3. Reg. 6.
quod ſi erat atrium interius, fuiſſe quoque pariter intelli-
gitur atrium exterius, quò populus confluebat. Et quoniā
magnam populi multitudinem capiebat, erat longe ma-
ius atrio Sacerdotum; & ideo baſilicam grandem Latinus
interpres illud atrium vocauit, & ſeptuaginta, aulam. nam
quodam loco ait Scriptura: Et extruxit altaria (rex ſcili-
cet Manaſſes) vniuerſæ militiæ cæli in duobus atrijs tem- 4. Reg. 21.
pli Domini; ergo in Templo Salomonis duo tantùm Atria
conſtituta fuerant & Ioſephus tantùm meminiſſe videtur
duorum Atriorum, interioris, & exterioris. De interiori Ioſe. lib. 8.
Atrio ſic ait: circumdedit deinde Templo ſeptum quoddā Antiq. c. 3.
trium cubitorum altitudinis, excluſurum profanam mul-
titudinem, & ſolùm Sacerdotes admiſſurum. De Atrio ve-
rò exteriori ſubiicit hæc: extra hoc ſeptum erat fanū por-
ticibus magnis ad latus cinctū, & portis altis patens; qua-
rum ſingulæ ſingulos ventos aſpectabant, & foribus aura-
tis claudebantur. In hoc fanum cuilibet è populo, modò
puro ac mundo, & præſcriptorum leges obſeruanti acceſ-
ſus patebat. Dici autem non poteſt, ac vix etiam oculis cer-
ni, quam mirandum fuerit illud exterius fanum. vallibus
enim expletis tam profundis, vt ad proſpectum oculi caligarent,
& aggeſta ad quadringentos cubitos terra, eam
vertici montis, in quo Templum extructum eſt, æquauit;
atque ita factum eſt, vt area cum ſolo Templi æquaretur,
quam cinxit geminis porticibus, quas Columnæ e natiuo
ſaxo ſuſtentabant, & laquearia cedro expolita tegebant:
fores verò habebant omnes ex argento fabricatas. Hæc Io-
ſephus. Alij verò probabilius opinantur, in Templo Salomo-
nis tria Atria fuiſſe; vnum Sacerdotum, & Leuitarum: ſe-
cundū Iſraelitarū cancellis in duas partes diſtinctum ad vi-
ros, & fœminas excipiendas: nam a viris fœminas ſeparare
decebat, vt factum eſt in Templo Herodis teſte Ioſepho:
Tertiùm verò, Atrium Gentium, quod Gentibus adire li-
bat. veriſimilius eſſe mihi videtur tria Atria fuiſſe; vt in
Templum Ethnici conuenirent, qui Deum colere vel-
lent.

A Secundò Quæritur, An Atria singula cingerent vniuer-
ſam Domum Domini.

Tres ſunt opiniones, quarum vnam ſequuntur Caſſiodo-
rus, Beda, Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ, & Lyranus locis
ſupra citatis, dicentes, totã Domum Domini vndequaque
Atrijs cinctam fuiſſe. Alij verò opinantur, ad partem tantũ
Orientalem Templi fuiſſe Atria conſtituta. At Abulenſis
cẽſet Templũ nõ fuiſſe Sacerdotũ atrio cinctũ, ſed tantùm
alijs atrijs, ita vt atrium Sacerdotum ex parte tantùm oriẽ-
tali Templi fuerit conſtitutum, cætera verò ex omni parte.
Cæterùm, Ioſephus de Atrio Sacerdotum loquens, ſic ait:
Ioſe. lib. 8. circumdedit deindè Templo ſeptũ quoddã, ergo atriũ Sa-
An. iq. c. 2. cerdotum totam Domum Domini vndique claudebat: &
propterea veriſimilius exiſtimo, vniuerſa atria ex omni
parte Templi fuiſſe.

Tertiò Quæritur, quænam eſſet Porticus Salomonis in
Atrijs Templi conſtituta? Reſpõdeo, congeſta terra imple-
tas valles ita fuiſſe, vt verticem mõtis, in quo erat Templũ
extructum, æquarent, & deinde atria fuiſſe alto muro cin-
cta. his aggeribus impoſuit Salomon porticum, quæ præci-
B puè ab Oriente atrium Iſraelitarum complectebatur. Por-
ticus autẽ, eſt locus amplus, & ſpatioſus ambulationibus
aptus, tecto clauſus: atria enim ſine tecto erant, & ſub dio;
& ideo Salomon Porticum extruxit, quò ſe populus recipe-
ret, cum pluuiæ è cælo cadebant, vel calores, & æſtus vrge-
Ioan. 10. bant. Hæc igitur porticus eſt, quæ à Ioanne Euangeliſta vo-
catur Porticus Salomonis: Et ambulabat, inquit, Ieſus in tẽ-
Act. 3. plo in porticu Salomonis. & à Luca in Actis; Cucurrit om-
nis populus ad eos, (Petrum ſcilicet, & Ioannem) ad por-
ticum, quæ appellatur Salomonis. Dicta eſt autẽ Porticus
4. Reg. vlt. Salomonis, quòd ſit à Salomone facta, nam ea Tẽpli area
ſemper manſit, quamuis fuerit à Chaldæis Templũ euer-
ſum. Non igitur hæc porticus Salomonis erat illa, quæ do-
mui Domini proximè adhærebat, & quam certò conſtat
fuiſſe inter Domum Domini, & Atrium Sacerdotum, quo
laicis Iſraelitis minimè patebat ingreſſus.

Quartò Quæritur, quinam intelligantur tres illi ordi-
nes ſupra memorati lapidum politorum, quos conſtituit
Salomon in atrio Sacerdotũ. Ricardus arbitratur fuiſſe tres
ordines lapidum vnum poſt alium, & euiſdem altitudinis:
C ita vt primus ordo fuerit exterior, tertius interior, ſecũdus
verò medius. Abulenſis verò putat fuiſſe murum diuiden-
tem Atrium Sacerdotum ab Atrio populi, & habentem in
altitudine tres cubitos, vt laici videre poſſent Sacerdotes,
victimas, & ſacrificia offerentes: & in eo muro fuiſſe tres
ordines lapidum politorum, quorum vnus alteri erat impo-
ſitus: & fuit quoque vnus ordo lignorum cedri. Ricardus, &
Abulenſis putant, murum prædictum intrinſecùs tabulis
cedrinis veſtitum, & ornatum fuiſſe. Alii verò tribus lapi-
dum ordinibus fuiſſe quartum ordinem impoſitum tabu-
larũ cedrinarũ, qui ornatus cauſa lapidibus erat appoſitus.

Quintò Quæritur, quænam eſſent exedræ in Atrijs cõ-
1. Paral. 8. ſtitutæ? Paral. 1. c. 8. legimus: Nec non & omniũ, quæ cogi-
tauerat atriorum, & exedrarum per circuitum in theſau-
ros domus Dei, & in theſauro ſanctorũ. Exedra, Græcis, eſt
cubiculum columnis fultum ad ſedendum, & confabulan-
dum: Erant igitur cubicula in ipſis porticibus, partim ad
res Templi aſſeruandas, partim ad Sacerdotes, vel Leuitas
excipiendos: nam opus erat, vt haberent, quò ſe reciperẽt,
& vbi manerent, cum miniſterio Templi vacabant. Et hoc
D eſt, illud paulò ante dictum: Et exedrarum per circuitum
in theſauros domus Dei, & in theſauros Sanctorum. nimi-
rum, vt ibi reponerentur, & aſſeruarentur, quæ pertinebãt
ad templum, & ad miniſtros eius: vnde etiam factũ eſt, vt
Gazophylacia vocentur ea loca, in quibus ſeruabatur pe-
cunia à populo oblata. Erant autẽ Gazophylacia in Atrio
exteriori ad portas, vt populus ingrediens in Templũ, fa-
cilè poſſet offerre, quod vellet. Et appellabantur Gazophy-
lacia nominibus eorum, quibus cuſtodienda committebã-
tur: vt Gazophylacium Hanan, Gazophylacium Elizama
Ioan. 8. ſcribæ. Apud Ioannem legimus: Hæc verba locutus eſt Ie-
ſus in Gazophylacio, docens in Templo, videlicet in parte
quadam atrij exterioris, vbi fortaſſis erat maximum Gazo-
phylacium, in quod plures dona mittebant, quia per eam
portam plures forſitan ingrediebantur in templum.

Sextò Quæritur, quænam vocet Scriptura, Paſtophoria
1. Mach. 4. Templi. Ratio dubitandi eſt, quia in 1. Mach. 4. legimus: Et
viderunt ſanctificationem deſertam, & altare profanatum,
& portas exuſtas, & in atrijs virgulta nata ſicut in ſaltu, &
paſtophoria diruta. Et poſtea: Et ornauerunt faciem tem-

A pli coronis aureis, & ſcutulis, & dedicauerunt portas, & pa-
ſtophoria, & impoſuerunt eis ianuas. Teſte Hieronymo, Hier. lib. 9.
Paſtophorium, eſt thalamus, in quo quis habitat: παστὸς in Eſai. c. 22.
enim græcè, thalamus eſt. Erant igitur paſtophoria tẽpli,
thalami, in quibus habitabant præpoſiti templi; non autẽ,
vt quidam putarunt, loca ſocijs ad comedendum ſepoſita,
& diuiſa, in quibus Sacerdotes ederent victimas; quaſi Pa-
ſtophorium ſit dictum à paſtu, & ſocijs. Eſt enim Paſtopho-
rium, vt diximus, græcum nomen, non latinum.

Septimò Quæritur, quo modo populus aſcendebat ad
Templum in ſublimi montis vertice conſtitutum. Reſpon-
deo ex Ioſepho, fuiſſe gradus, quibus aſcendebatur in Tem- Li. 6. de bel
plum. Erant igitur gradus, per quos populus aſcendebat vſ- lo iudaico.
que ad murum, quo Atria claudebantur: & deindè erant c. 6.
etiam quindecim gradus, quibus ab atrio Iſraelitarũ aſcen-
debatur vſque ad atrium ſacerdotum: populus enim ſcan-
debat vſque ad murum, qui Sacerdotum Atrium ab Atrio
populi diuidebat: veniebant enim ab interiori atrio Sacer-
dotes ad eum vſque locum, & accipiebant victimas, quas
populus offerebat. hos quindecim gradus aſcendiſſe credi-
B tur Beatiſſ. Virgo Deipara, quæ tertium ætatis agens an-
num eſt in Templum oblata: neque enim vlterius tranſire
laicis licebat, ſed Sacerdotes prodeuntes quicquid Domi-
no offerebatur à populo, excipiebant.

Sciendum eſt, Templum Salomonis dirutum, & igni
exuſtum à Chaldæis, & poſtea reædificatum fuiſſe à Iu-
dæis ex captiuitate Babylonica in patriã Cyri primi Per-
ſarum regis beneficio reuerſis, quod templum Herodes à
fundamentis exornauit, quia illud longè amplius, & ma-
ius, & magnificentius effecit, quod octo annis abſoluit te- Ioſ. lib. 15.
ſte Ioſepho in lib. Antiquitatum. Alibi verò ſic ait: exte- Anti. c. 14.
rior facies templi nihil quod animus, aut oculi mirarẽtur, li. 6 de Bel.
non habebat: cruſtis enim aureis grauiſſimis vndique te- Iud. c. 6.
cta ad primos ortus igneo ſplendore lucebat, vt cum intue-
rentur oculi, quaſi ſolis radiis auerterentur. hoſpitibus qui-
dem adeuntibus pro monte niueo ſimilis videbatur: nam
vbi deauratum templum non erat, candidiſſimum erat. in
ſummo autem aureis verubus acutiſſimis horrebat, ne ab
inſidentibus auibus pollueretur. Nonnullorum autem ſa-
xorum eius longitudo quadraginta quinque cubitorũ erat,
C altitudo quinque, latitudo ſex. Ex quibus omnibus intelli-
gitur id, quod legitur apud Marcũ, cum Dominus, inquit, Mar. 13.
egrederetur è templo, dixit vnus ex Diſcipulis, Magiſter
aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ? Reſpondit Do-
minus, vides has omnes magnas ædificationes? non relin-
quetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.

Fuit in hoc Templo primum atrium omnium hominũ
Iſraelitarum, & Gentilium commune, tribus porticibus
conſtans. Erant enim quatuor ordines columnarum pari-
bus interuallis diſpoſiti, quorum quartus coniungebatur
cum muro lapideo, qui totum collem, in quo erat Templũ
extructum, cingebat. Columnæ omnes centum ſexaginta
duæ fuerunt, capitellis ſculptis opere Corinthiaco pul-
chris. ſingularum longitudo viginti ſeptem pedum præter
baſim erat; craſſitudo tanta, quantam poſſent tres homi-
nes conſertis inter ſe brachiis complecti. Hæc ex Ioſepho Ioſ. lib. 15.
libro Antiquitatum Iudaicarum. Anti. c. 14.

Erat ſecundum Atrium Iſraelitarum, ad quod teſte Io- Idẽ ibid &
ſepho, paucis gradibus ſcandebatur, cancellis quibuſdam li. 6 de Bel-
ſaxeis ſeptum, vbi æquis interuallis columnæ poſitæ erãt, lo Iud. c. 6.
D & literis græcis, & latinis verſus quidam, quibus Ethnicis
ſignificabatur, ne in locum ſanctum intrarent: Atriũ enim
hoc, ſanctum appellabatur, eò quòd locus eſſet, in quem
conuenire fas erat Iſraelitis Dei cultoribus, nõ aliis. Hinc
perſpicitur illud Lucæ in Actis Apoſtolorum quid ſignifi- Act. 21.
cet, de Paulo dictum: Dum autem ſeptem dies conſumma-
rentur, hi qui de Aſia erant Iudæi, cum vidiſſent eum in
templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerunt ei
manus, clamantes, viri Iſraelitæ adiuuate: hic eſt homo,
qui aduerſus populum, & legem, & locum hunc, omnes
vbique docens, inſuper & Gentiles induxit in templum,
& violauit ſanctum locum iſtum. Hoc dicebãt Iudæi, quia
putabant Trophimum Epheſium, quem in ciuitate
cum Paulo viderant, in templum, id eſt,
in Atrium Iſraelitarum intro-
ductum fuiſſe.

De Operarijs, vaſis & Impenſis, quæ facta ſunt in Templi ædificatione.

Cap. LIV.

A PRimò quæritur, quantus numerus fuit operariorum in ædificatione Templi. 3. Reg. 5. ita legimus: Elegitq; rex Salomon operarios de omni Iſrael. & erat indictio triginta millium virorum, mittebatque eos in Libanum, decem millia per menſes ſingulos vicißim, ita vt duobus menſibus eſſent in domibus ſuis. & Adoniram erat ſuper huiuſmodi indictionem. Fueruntque Salomoni ſeptuaginta millia eorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorū in monte, abſque præpoſitis, qui erant ſingulis operibus numero trium millium, & trecentorum præcipientium populo, & ijs, qui faciebant opus. Et 2. Paral. 2. Numerauit igitur Salomon omnes viros proſelytos, qui erant in terra Iſrael, poſt dinumerationem, quam dinumerauit David pater eius. Et inuenti ſunt centum quinquaginta tria millia, & ſexcenti: fecitque ex eis ſeptuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent; tria autem millia, & ſexcentos præpoſitos operum populi.

B Ex quibus duobus locis colligitur ſumma omnium operariorum Templi Salomonis. Erant enim triginta millia, quorum decem millia per ſingulos menſes vicißim commorabantur in monte Libano ad cædendum ligna cedrina, & hi erant ex Iſraelitis, nam 3. Reg. 5. dicuntur electi ex omni Iſraele triginta millia virorum; ex proſelytis verò fuerunt ſeptuaginta millia ad lapides, & alia onera humeris deferenda, & octoginta millia latomorū ad lapides cædendos in monte; & ter mille, & ſexcenti præfecti ad opus vrgendum. Porrò quod 3. Reg. 5. legitur, præpoſitos qui opus vrgebant, fuiſſe ter mille trecentos, intelligitur ſic, eos qui operarijs præerant, & per ſe ipſos opus vrgebant, fuiſſe ter mille trecentos: ſed erant alij trecenti, qui rationem exigebant ab ijs, qui erant præpoſiti operarijs, & hos trecentos expreſſit lib. Paral. quos liber Regum omiſerat.

Ioſe. lib. 8. Antiq. c. 2. alias 3.

C Secundò Quæritur, quot vaſa fecerit Salomon ad miniſteriū Templi. Ioſephus ita ſcribit. Fecit item vaſa ex ære omnia lebetes, & amulas, cœnacula, & harpagones, & reliqua auri fulgorem referentia. ſic ille. Inter aurea, & argentea vaſa, maxima quidē fuere candelabra, & menſæ, in quibus ſacri panes reponebantur: de quibus ſubiungit Ioſephus hūc in modum: Candelabrorum item, fecit decem millia, iuxta præceptum Moſis, ex quibus vnum in Templo dedicauit, vt interdiu luceret iuxta legem. Et paulò poſt ſubijcit de alijs vaſis: Cantharorum autem vinariorum octoginta millia ſex comparauit, & phialarum aurearum decē millia, argenteas verò fecit numero duplicato. Pateras autem aureas ad offerendam in eis ſimilam maceratam ad altare octoginta mille, & argentea duplicato numero. Crateras quoque, in quibus ſimilam oleo ſubigebant, aureas ſexaginta mille, argenteas numero duplicato. Menſurarū quales à Moſe Hin vocantur, & Aſſeronum aurearum erāt viginti millia, & duplicatus numerus argentearum: acerræ quoque aureæ, hoc eſt, thuribula, quibus odoramenta, & incenſum in templo offerri ſolent, erant numero viginti millia, & alia, quibus deferebatur ignis à magno altari in paruū, intra templum, 50. millia. Tubarum, quales Moſes præcepiſſet ducenta millia. Inſtrumentorum præterea muſicorum, quę Nabla, & cinnyra vocantur in vſum hymnodorum, ex electro confecit quadringenta millia: quæ omnia Salomon ad honorem Dei magnificè parauit, nullis parcens ſumptibus, ſed omni liberalitate vſus, hæc in theſauris Dei condidit. Hæc Ioſephus. ex quibus cōſtat, vaſorū aureorum numerū, menſis non computatis, fuiſſe ducentorum quinquaginta milliū: argētea verò vaſa attigiſſe numerum nongentorum quinquaginta milliū. De vaſis verò æneis 2. Paral. 4. legimus: Erat autē multitudo vaſorū innumerabilis, ita vt ignoraretur pondus æris. Nec huic tantæ vaſorū multitudini aduerſatur quod habetur in lib. Eſdræ c. 1. Omnia vaſa aurea, & argentea quinque millia, & quadringenta: nam eo capite ſcriptura loquitur de vaſis tēpli inuentis in Babylone, quæ aſportauerant Chaldæi è tēplo ſublata, & quæ retulerat in templum Iudæi, cū captiuitate ſoluti in patriam redierunt; ſed ante illud tempus ſæpius eſt ab hoſtibus ſpoliatum templum, & ſublata vaſa.

D Tertiò Quæritur, quātæ fuerint impēſæ in Templi ædificatione factæ. David 1. Paral. 22. ait ſic, Ecce ego in paupertate mea præparaui impenſas domūs Domini: auri talenta centū mille, & argenti mille millia talentorū: æris verò, & ferri non eſt pōdus, vincitur enim numerus magnitudine. Et 1. Paral. 29. Ego autē totis viribus meis præparaui impenſas domus Domini, aurū, ad vaſa aurea, & argentū, in argentea, æs, in ænea, ferrū, in ferrea, lignum, in lignea, & lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorū omnemq; pretioſum lapidē, & ſuper hæc quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurū, & argentum do in tēplum Dei mei, exceptis his, quæ præparaui in ædē ſanctā, tria millia talenta auri de auro Ophir, & ſeptē millia talētorū argenti probatiſſimi, ad deaurandos parietes tēpli. Porro huic numero addendū eſt, quod polliciti ſunt principes familiarū. nam legitur ibidem: Dederuntq; in opera domus Domini auri talenta quinque millia, & ſolidos decē millia: argētea talenta decē millia: quæ omnia in vnum collecta conficiunt centū, & octo millia talentorum auri; argenti verò mille millia talentorū, & inſuper 17. millia. Et quia talentū auri æſtimatur ducatis monetæ Romanæ 14. millibus 98: ſic vt tota ſumma prædicta talentorū auri contineat, vt vulgi more loquar, mille quingentos viginti duos milliones, 584. millia ducatorum. Talentum verò argenti æſtimatur mille 375. ducatis: ac proinde ſumma talentorū argenti continebit 1398 milliones, 375. millia ducatorum. Itē tū auri tūm argenti ſumma in vnum collecta conficit bis mille nongentos viginti milliones, 959. millia ducatorum.

Quartò Quæritur, quanti emerit David rex areā Ornā Iebuſæi. 2. Reg. vlt. & 1. Paral. 21. vbi illi demonſtratus eſt locus, in quo fuit poſtea templū exædificatum. Scriptura duobus illis locis prædictis varia eſt. nam in priori loco dicit. Emit David areā, & boues argenti ſiclis quinquaginta: in ſecundo verò loco: Dedit ergo David Ornam pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos. quō dūo loci multorū ingenia non mediocriter torſerunt. Quidā Hebræorū ſic conciliant: vna quæque tribus obtulit Dauidi ad agri illius emptione 50. ſiclos, & hoc eſt, quod dicitur in priore loco: ac proindè omnes duodecim tribus ſoluerunt 600. ſiclos, vt in poſteriore dicitur loco. ſed non eſt veriſimile Dauidem emiſſe agrū illum nō ſua, ſed aliena pecunia. Alij aliter conciliant in hunc modum In libro Regum non expreſſum quanti emerit aream David, ſed quanti emerit boues videlicet 50. ſiclis, & proindè eſſe legendū: Emit ergo David areā, vbi diſtinctio ponenda: & boues, argenti ſiclis 50. in lib. verò Paral. expreſſum fuiſſe pretiū datum pro area, quod liber Regum ſuppreſſerat, quod pretium fuit ſexcentorum ſiclorum.

Mihi tamen probabilius videtur aliorum reſponſum, in vtroque loco idem pretium contineri, quod datū fuit pro agro, & bobus. Hoc vt declarē, animaduertendū, exiſtimo; ſiclum apud Hebræos fuiſſe auri, & argenti; itē, fuiſſe quoq; pondus, tum nummū, ſiclus qui erat pondus, pendebat ſemunciā ſiue auri ſiue argenti: quatenus verò nummus erat, ſiclus argenti, valebat quatuor drachmas Atticas, hoc eſt, quatuor Iulios Italicos, vel quatuor Hiſpanicos nummos argenteos regales vulgo dictos. Et quia æquale auri pōdus continet duodecuplā proportionem argenti, hinc eſt, vt ſiclus, qui ſiue auri ſiue argēti ponderabat ſemunciā, ſi erat auri, æſtimaretur 48. drachmis atticis: nam ſiclus erat ponderis ſemunciæ, ſi verò argenti, valeret quatuor drachmas atticas, quia ſemuncia auri, quod pertinet ad æſtimationē, ſuperat ſemunciā argenti duodecupla proportione, ac proinde ſemuncia auri æſtimatur 48. drachmis atticis, ſiue Iulijs Italicis, & ſemuncia argenti, quatuor. Ergo, David dedit pro bobus ſiclos 50 videlicet auri, qui ſicli æſtimabantur, ſexcentis ſiclis argenti, videlicet, auro argentum ſuperante duodecupla proportione. Idē igitur pretiū lib. Paral. expreſſit, quod erat poſitū in lib. Regū, perinde ac ſi diceret: Dedit David ſexcentos ſiclos argēti, quos valebant 50. ſicli aurei, quos lib. Reg. expreſſit. Ex quo perſpicitur pretii quantitas quā dedit David, ſi illam ad vulgarem monetam Italicā ſiue Hiſpanicam redigamus, ſiclus argēteus valet quatuor drachmas atticas: drachma Attica æſtimatur vno Iulio Italico, ſiue Hiſpanico nummo argenteo regali. ergo ſexcenti ſicli argentei valent bis mille, & quadringentas drachmas Atticas, hoc eſt, bis mille, & quadringentos Iulios Italicos, ſiue Hiſpanicos regales nummos argenteos.

Quintò Quæritur, intra quot annos tota Templi ædificatio fuerit abſoluta. 3. Reg. 6. ad finem legitur ſic: An-

no quarto ſundata eſt Domus Domini in menſe Zio, & in anno vndecimo, menſe Bul, ipſe eſt menſis octauus, perfecta eſt domus in omni opere ſuo, & in vniuerſis vtenſilibus ſuis, & ædificauit eam annis ſeptem. Hæc ibi. Quarto igitur anno regni Salomonis iacta ſunt fundamenta Templi, & anno 11. eiuſdem regni perfecta ſunt omnia, videlicet ipſum ædificiũ Templi, vaſa omnia, & ſupellex vniuerſa. Videtur perfectũ eſſe Templum ſeptẽ annis, & dimidio, quia à menſe Zio, qui eſt ſecũdus, vſque ad Bul, qui eſt octauus, ſunt ſeptem menſes at Scripturæ more, annus inchoatus omittitur, non ſupputatur. Sed quomodo, dices, Templum perfectum eſt menſe octauo cũ omnibus vtenſilibus ſuis, cum tamen eodem lib. 3. Regum. c. 8. legamus, dedicatum fuiſſe Templum menſe ſeptimo, vniuerſo Iſraele conuocato: Conuenitque ad regem Salomoné vniuerſus Iſrael in menſe Ethanim, in ſolemni die: ipſe eſt menſis ſeptimus. Reſpondeo, Templum dedicatũ fuiſſe, cum iam eſſet perfectum, nondum omnibus vtenſilibus omni ex parte abſolutis: quæ tandem octauo menſe perfecta ſunt: ac propterea Scriptura dixit, perfectam fuiſſe domũ Domini in omni opere ſuo, & vniuerſis vtenſilibus ſuis. Noluit autem Salomon Dedicationem differre in menſem octauum, quo ſunt omnia perfecta, quoniam menſis ſeptimus erat maximè ſolemnis tribus celebritatibus, videlicet, Tubarum, expiationis, & Tabernaculorum, de quibus Leuit. 23. ac propterea eo menſe Iſraeliticus populus in Domum Domini, conuenire debebat Exo 23. & 34. ne igitur iterum menſe octauo conuenire populus cogeretur, Templum menſe ſeptimo dedicauit.

De Tempore, quo Templum Salomonis extructum eſt, ac perſtitit. Cap. LV.

IN his, quæ ſequuntur, qua potero breuitate complectar annorum ſummam, qui ab orbe condito præterierunt vſque ad ædificationẽ Templi, quique fluxerunt ab eius ædificatione vſque ad Chriſti Domini aduentum. Et ſciendũ eſt, chronologos, hoc eſt, Temporum ſcriptores ſex Mundi ætates conſtituere conſueuiſſe ante diuini verbi incarnationem. Prima ætas numeratur ab initio mundi conditi vſque ad generalem inundationem aquarum, quæ tempore Noe fuit. Secunda ab ea inũdatione vſque ad ortũ Abrahami: Tertia, ab eiuſdem ortu vſque ad exitum Hebræorũ ex Aegypto ſub Moſe: Quarta ab hoc egreſſu vſque ad Tẽplum a Salomone inchoatum. Quinta à Templo vſque ad excidium eius. Sexta, ab eius excidio vſque ad Chriſti Domini aduentum.

Primò quæritur, quanto tempore Templum Salomonis permanſerit? Reſpondeo, quintam ætatem ab eius ædificatione vſque ad eiuſdem Templi euerſionem, fuiſſe annorum ſecundum aliquos, 440. ſecundum alios, 430. qui quidem anni ex ſacris literis hunc in modum colliguntur: Salomon poſt Templum inchoatum

Anno	36	3. Reg. 6.
Roboam	17	3. Reg. 14.
Abias	3	3. Reg. 15.
Aſa.	41	3. Reg. 15.
Ioſaphat	25	3. Reg. 22.
Ioram	8	4. Reg. 8.
Ochozias	1	4. Reg. 8.
Athalia regina	7	4. Reg. 10.
Ioas	40	4. Reg. 12.
Amaſias	29	4. Reg. 14.
Ozias qui & Azarias	52	4. Reg. 15.
Ioathan	16	4. Reg. 15.
Achaz	16	4. Reg. 16.
Ezechias	29	4. Reg. 18.
Manaſſes	55	4. Reg. 21.
Amon	2	4. Reg. 21.
Ioſias	31	4. Reg 22.
Ioachaz menſibus	3	4. Reg. 23.
Ioachim qui & Eliachim menſib.	11	4. Reg. 23.
Ioachin qui & Iechonias menſib.	3	4. Reg. 24.
Sedechias annis	11	4. Reg. 24.

Omniũ annorum ſubducta ſumma eſt 430. & menſium 6.

Secundò Quæritur, An huius quintæ ætatis anni certò ex ſacris literis ſciri queant. Sentiunt quidam, eos ſciri certò non poſſe; alij verò opinantur, eos ex ſacris literis certò colligi, quia in libris Regum, & Paralipomenon aperte legimus quot annos quiſque Regum, quos iam percenſuimus, regnauerit vſque ad vndecimum Sedechiæ regis annum, quo anno Templum euerſum a Chaldæis eſt. Sed Chronologi annos varie ſupputant. Euſebius in chronico numerat 442. Ioſephus 470 Hebræi 483. Ioannes Annius, Lucidus, Nauclerus, Dionyſius & alij iuniores, 440.

Tertiò Quæritur de annis, quibus regnaſſe dicitur Aſa, nam 3. Reg. 15 fertur regnaſſe annis 41. & c. 16 dicitur anno 26. regni eius Baaſa rex Iſraelis moritur, & ſuccedit ei filius Ela: cum tamen 2. Paral 16. legamus anno regni eius trigeſimoſexto Baaſa cœpiſſe ædificare Rama. Lucidus Annium ſecutus cum ſuo Philone, & Caietanus, & Canus aiunt, numerum annorum in 2. Para. 16 eſſe corruptũ vitio ſcriptorum, & pro anno 36. legendũ eſſe, anno 26. quoniã Baaſa cœpit regnare anno Aſa regis Iuda tertio, regnauitque annis 24. vt aperte habetur 3. Reg. 15. ergo non attigit niſi ad annum vigeſimumſextum regis Aſa. Sed quia omnes codices hebraici, chaldaici, græci, & latini, ad vnũ, conſentiunt, & habent 2. Paral. 16. anno 36. regni eius aſcẽdit Baaſa in Iuda, &c. veriſimile non eſt omnes codices eſſe vitioſos. Genebrardus alios ſecutus cenſet, numerũ annorum, qui referuntur 2. Paral. 16. eſſet intelligendum ſic; Anno trigeſimoſexto regni Aſa, id eſt, regni bellicis tumultibus commoti, quia vt legimus 2. Paral. 14 decem annis pacatam rempublicam tenuit, & ſtatim regnum eius bellis agitari cœpit. primum contra Aethiopes, mox contra Baaſa regem Iſraelis: qui quidem decem anni non computantur in libris Regum & quia omiſſi fuerant, expreſſit eos liber Paralip ſecundus c. 16. Et propterea ſemper in libris Regum addendi, vel intelligendi ſunt, nimirum cum legimus Baaſa cœpit regnare anno tertio regni Aſa, debet intelligi anno decimotertio regni Aſa: ſed tertio ex quo cœpit bellis vexari. Et cum legimus anno Aſa vigeſimoſexto, cœpit regnare Ela, debet intelligi, anno 36 regni Aſa, ſed vigeſimoſexto, ex quo cœpit bellicis tumultibus perturbari. Verùm contra hanc ſententiam facit, quia 3. Reg. 16. legimus, Anno trigeſimo octauo regni Aſa regnauit Achab ergo deberet intelligi, anno 48. regni Aſa, & 38. ex quo cœpit eius regnum commoueri bellis: ſed Aſa regnauit ſolùm annis vno, & quadraginta vt habetur 3. Reg 15 Quod ſi dicas, eſſe etiam intelligendos alios decem annos, qui ſemper prætereuntur in libris Regum, & numerantur ſolùm anni perturbati regni, gratis ſanè id dici affirmabo. Alij intelligunt ſic: anno 38. regni Aſa, regnauit Achab; hoc eſt, Anno quadrageſimooctauo regni Aſa iam mortui, vt ſenſus ſit: Quando regnauit Achab, erat annus quadrageſimus octauus, ex quo cœperat regnum Aſa cõcitari bellis: quod tamen regnum filius eius tunc temporis obtinebat. Simplicior, & planior mihi quidem uidetur eorum opinio, qui dicunt in libris Regum decem annos regni Aſa, non fuiſſe præteritos, ſed numerum, qui ponitur 2. Paral. 16 ſic intelligi: Anno trigeſimoſexto regni Aſa; nempe ex quo diuiſum fuerat regnum Salomonis, qui annus erat decimus ſeptimus regni Aſa, & trigeſimus ſextus ſcuſi diuiſique regni. Nam cum celebris fuiſſet illa regni diuiſio, cœperunt anni regum Iuda ab ea diuiſione ſupputari: & ita veriſſimè dicitur, anno trigeſimoſexto regni Aſa] hoc eſt, regni Salomonis diuiſi, quod ad Aſa iure hæreditario peruenerat.

Quartò Quæritur de annis Ioram, & Ochoziæ regum Iuda, quo modo ſint computandi. Ratio huius quæſtionis eſt, quoniam 4. Reg. 8. dicitur, Ioram triginta duorum annorum fuiſſe, cum regnare cœpit, & octo annis regnauit, ergo mortuus eſt, cum eſſet annorum quadraginta. Et idẽ legitur 2. Paral. 21. Sed de filio eius Ochozia dicitur. 2. Paralip. 22. fuiſſe annorũ quadragintaduorum, cum regnare cœpit, & quod regnauit anno vno: ex quo fit, vt filius fuerit ſuo patre natu maior duobus annis. Itẽ. 4 Reg. 8. legimus Ochozias erat annorum viginti duorum, cum regnare cœpit, quomodo igitur 2. Paral. 22. dicitur fuiſſe quadraginta duorum annorum? Hæc quæſtio viſa eſt Hieronymo inexplicabilis. Quidam affirmant, vitio librariorum eſſe corruptum textum 2. Paralipo. 22. & legendum eſſe. vigintiduorum annorum erat Ochozias, cum regnare cœpiſſet, vt legitur 4. Reg. 8. & non,] quadragintaduorum annorum, vt habetur 2. Paralipomenon 22. quia Ioram pater Ochoziæ dicitur regnaſſe anno 5. Ioram regis Iſraelis 4. Reg. 8. & mortuus dicitur ibidẽ anno 12. eiuſdem regis Iſraelis, & regnaſſe

Can. li. 11. de loc. theolog c. 5. ad 12.

Hieron. in Quæſtion. ſuper li. Regum.

regnaſſe pro eo Ochozias eodem duodecimo anno regis Iſraelis. ergo totum regnum Ioram, patris Ochoziæ vſque ad mortem, non fuit niſi octo annorũ. Non mihi probatur, hæc ſolutio propoſitæ dubitationis: nam omnes codices hæbrei, græci, & latini conueniunt, & continent. 2. Paralip. 22. Quadragintaduorum annorum erat Ochozias. Quidã Hebræorum, teſte Genebrardo, ſentiunt, annos 42 qui ponuntur 2. Paral. 22. ab ortu Ochoziæ ſui putandos non eſſe, ſed à tempore quo viguit regnũ Amri, & à tempore, quo eſt ab eo condita Samaria, quo tempore Ioſaphat Aſæ regis patris ſui auctoritate duxit vxorem filiam regis Amri; nam ab eo tempore fluxerunt anni 42. vt patet ex 4. Reg. 16. quia poſt annum Aſa trigeſimumquintum, regnauit Amri ſex annis, & Achab, filius Amri viginti duobus annis & erat annus duodecimus regni Ioram regis Iſraelis. Et proinde fluxerunt quadragintaduo anni, ex quo regnum Iſraelis erat penes familiam Amri, ſed huic ſententiæ repugnare videtur, quod dicitur 2. Paral. 22. Quadragintaduorum annorum erat Ochozias rex Iuda, cum regnare cœpiſſet. Quare ſimplicior, & probabilior eſt eorum opinio, qui hanc litem, & controuerſiam conciliant in hunc B modum; quod Ioram ſcilicet regnauerit octo annis ſolus; & hoc eſt, quod dicitur 4 Reg 8 & 2. Paral. 21. & tunc attigit annum vitæ ſuæ quadrageſimum, & aſſumpſit, vt ſocium ad regnum gubernandũ, filium ſuum Ochoziã, qui erat annorum vigintiduorum, & regnauit vnà cum ſuo filio Ochozia annos viginti vnum & ita mortuus eſt, anno vitæ ſuæ ſexageſimo primo, & Ochozias vnà cum patre Ioram regnauit annis viginti, & ſolus vnum annum. Vnde cum dicitur 4 Reg. 8. vigintiduorum annorum erat Ochozias, cum regnare cœpiſſet: intelligitur, cum regnare cœpit vnà cum patre ſuo: & regnauit ſolùm annum vnum, videlicet poſt obitum patris. Et cũ dicitur 2. Paral. 22. Quadragintaduorum annorum erat Ochozias, cum regnare cœpiſſet: ſenſus eſt, cum ſolus poſt obitum patris cœpit regnare, attingebat quadrageſimum ſecundum annũ, quia iam cum patre ſuo ſimul regnauerat viginti annis. Et ſecundum hanc ſententiam neceſſe eſt in hac quinta Mundi ætate, vt annis regum Iuda addãtur viginti anni, ita vt tribuantur, vel regi Ioram, & dicatur regnaſſe viginti octo annos, qui ferũt regnaſſe octo annos: vel tribuantur Ochoziæ C filio eius, & dicatur regnaſſe annis viginti vno; cum tamen perhibeatur regnaſſe vnum annum, ſolus nempe, mortuo iã patre; qui viginti annos cum patre adhuc viuente regnauerat. Vnde fit, vt plures colligendi ſint anni ab exordio ædificationis Templi vſque ad excidiũ eius, quàm Hebræi opinentur, & quam ſubducant Annius, Lucidus, Naucleras, Driedonius, Genebrardus: nam toti ſummæ annorum quæ conſtat annis 430. ſi addantur 20. efficiẽtur anni 450.

Quintò Quæritur de annis Ioachin, qui & Iechonias: nam 2. Paral. 36. habetur octo annorum erat Ioachin, cum regare cœpiſſet: & 4 Reg 24 Decem, & octo annorũ erat Ioachin, cùm regnare cœpiſſet. Quidam exiſtimant, numerum 2. Paral. 36. eſſe corruptum vitio ſcriptorum ſiue librariorũ, & legendum: Decem & octo annorum erat, &c. quia, ſic habetur 4. Reg. 24. Et quia natus octo tantùm annos, puer admodum erat, vt vnà cum patre regnaret, nec in tam tenera ætate filij aſſumi ſolent ad regni gubernationem, niſi cum ob parentum obitum, à populo, vt reges habentur. ſic enim cœpit regnare Ioſias, cum tamen octauum tantùm annum attingeret. Præterea, quia dicitur D feciſſe malum coram Domino, & plures vxores duxiſſe 4. Reg. 24. quod puero octo tantùm annorum conuenire minimè videtur. Sed nequaquam probabile, eſt omnes codices hebræos, græcos, & latinos vitiatos fuiſſe 2. Paral. 36. vbi legimus: octo annorum erat Ioachin, cum regnare cœpiſſet. Genebrardus cenſet, decem & octo annos, qui ponuntur 4. Reg. 24. numerandos eſſe ab ortu eius: & octo illos, qui referuntur 2. Paral. 36 ſupputandos eſſe non ab ortu eius, ſed ab imperio ipſius Nabuchodonoſoris regis Chaldæorum, cuius beneficio Ioachin regnum obtinebat, & octo anni præterierant, ex quo Nabuchodonoſor regnare cœperat, vt colligitur ex 4 Reg. 24 Sed contra facere videtur id, quod legitur 2. Paral. 36. Octo annorum erat Ioachin cũ regnare cœpiſſet. Simplicior, & probabilior, meo iudicio, eſt eorum ſententia ſic interpretantium: octo annorum erat Ioachin, cum regnare cœpiſſet, videlicet, vnà cum patre ſuo; cum quo, & decẽ annis regnauit: atque ita erat decẽ, & octo annorũ, cum regnare cœpit ſolus. pater eius regnauit 11. annis, & ipſe ſilius cum patre, decẽ. Solus

Can. li. 11. de loc. the. c. 5. ad 12.

A verò mortuo patre regnauit tribus menſibus, & decẽ diebus: quare decẽ anni regni eius computandi ſunt in 11. annis quibus regnauit pater eius. Neque obſtat, quòd obiiciebatur, in tam tenera ætate filios à parentibus nõ aſciſci ad regni gubernationẽ: non enim intelligendum eſt, eum cũ patre rempublicam adminiſtraſſe, ſed voluntate, & nutu patris, regni proceres ſacramento, & iureiurando eum, vt legitimum regni hæredem agnouiſſe.

Sextò Quæritur, quã ratione anni Ioram regis Iuda, colligendi ſint, hoc idcircò dubitatur, quia 4. Reg. 1. dicitur Iorã frater Ochoziæ regis Iſraelis, regnare cœpit in Iſraele anno 2. Ioram regis Iuda & tamen 4. Reg. 3. legimus. Ioram filius Achab cœpit regnare in Iſraele anno 18. Ioſaphat regis Iuda patris Ioram qui Ioſaphat regnauit in Iuda annis 25. Hebræi hanc repugnantiam ita conciliant 2. Paral. 21. Ioſaphat viuens dedit regnũ ſuum filio ſuo primogenito Ioram, ſuſceperat enim multos liberos, & orta fuerat inter eos cõtentio de eo, qui eſſet in regno ſucceſſurus; quare Ioſaphat, nè poſt obitũ ſuũ, filii inter ſe de regno certarent, uoluit viuens eam litẽ dirimere: ac proinde filiũ B ſuum primogenitum Ioram in regẽ conſtituit, & hoc fecit anno 17. ſui regni. Atque ita, cùm dicitur 4 Reg. 1. Anno 2. Ioram regis Iuda regnare cœpit in Iſraele Ioram frater Ochoziæ, & filius Achab: verum eſt, quia cœperat iam regnare cum Patre ſuo Ioſaphat anno 17. regni patris ſui, & ita erat ſecundus annus Ioram regis Iuda, videlicet regnãtis vnà cum patre ſuo Ioſaphat. Et quod legitur 4. Reg. 3. Ioram filius Achab regnare cœpit in Iſraele anno 18. Ioſaphat: eſt ſimiliter verũ, quia Ioſaphat regnabat, & regnauit 25. annis: ſed anno 17 ſui regni ſibi adiunxit ad regni gubernacula filium ſuũ primogenitũ Ioram, propter contentionem ortam inter filios ſuos Et proindè regno 18. regni Ioſaphat, qui erat ſecundus annus Ioram filii ſui vnà cum ipſo regnãtis, ab anno ſui regni 17. cœpit regnare in Iſraele Ioram filius Achab, & frater Ochoziæ ſine liberis mortui.

Septimò Quæritur, quo modò ſumma annorũ, quibus Reges Iſraelis regnaſſe dicuntur in libris Regum, conſentiat cum numero annorũ regum Iuda, qui eodẽ tempore regnauerunt. Nam ſi numerantur anni regũ Iuda à diuiſio C ne regni Salomonis, quæ facta eſt ſtatim primo anno Roboã filij eius, vſque ad annũ ſextum Ezechiæ regis, quo, Samaria capta, euerſum eſt regnum Iſraelis, efficiunt annos 260. hoc pacto.

Roboam an.	17.	Ioas	40
Abia	3	Amaſias	29
Aſa	41	Ozias	52
Ioſaphat	25	Ioathan	16
Ioram	08	Achaz	16
Ochazias	21	Ezechias	06
Athalia	07		

Annorum omnium ſumma 260. vel 261. ſed anni Regum Iſraelis ſi computentur, efficiunt ſummam annorum 241. vt colligitur ex libris Regum.

Ieroboam an.	22
Nadab	02
Baaſa	24
Ela	02
Zamri dieb.	07
Amri	12
D Achab	22
Ochozias	02
Ioram	12
Iehu	28
Ioachaz	17
Ioas	16
Ieroboam	41
Zacharias menſibus	06
Sellum menſe	01
Manahem	10
Phaceias	02
Phaceias	20
Oſee	09

Omnes anni ſimul collecti, ſunt 240. vel 241. cum menſibus ſeptem quorum annorum ſumma maior eſt viginti annis, quàm ſumma annorum regum Iuda eodem tempore regnantium.

De hac concordia annorum Regum Iſraelis, & Regũ Iuda ſcripſit Ricardus S. Victoris 2. parte ſuorum operum

paulò poſt initium: ſcripſerunt quoque Hugo S. Victoris, Lyranus, Abulenſis: & multis modis conciliant. Hieronymus ſcripſit ad Vitalem presbyterum his verbis. Relege omnes veteris teſtamenti libros, & tantam annorum repeties diſſonantiam, & numerum inter Iudam, & Iſrael, id eſt, inter Regnum vtrumque confuſum, vt huiuſcemodi hærere quæſtionibus, non tam ſtudioſi, quam otioſi hominis eſſe videatur. [illegible] aliquot fuiſſe inter regna in [illegible] explicata non fuerunt. [illegible] & inimicus vexatis dueptur. [illegible] Vel [illegible] anni, quibus aliquis Rex Iſraelis bene vixit [illegible]. Zacharias rex regnauit viginti annis, quia tamen ſex menſibus bene vixit, dicitur in ſcriptura regnaſſe tantùm ſex menſibus.

De Annis qui fluxerunt ab excidio Templi, vſque ad Christi Domini aduentum. Cap. LVI.

B

SVpra iam admonui, Temporum ſcriptores, ſextã Mundi ætatẽ numerare ab euerſione Templi, vſque ad Christi Domini aduentum. Sed dubiæ quæſtionis eſt quot annos hæc ætas contineat. Ego Euſebium, & veteres ſcriptores ſecutus, ei tribuo probabiliter annos 590. vel 589. vel certe 588. pro vt numeros integros, vel inceptos computare conſueuimus. Quorum ſumma annorum ita ſubducitur: Natus eſt Christus Dominus Olympiade 194. anno tertio eius. Porrò Cyrus primus Perſarum rex cœpit regnare Olympiade 55. anno primo. Ab Olympiade 55. ad Olympiadem 194. ſunt Olympiades 140. & cõficiunt annos 560. Ab his deme vnum, quia natus eſt Dominus anno tertio Olympiadis 195. Remanent igitur anni 559. His adiunge ex 70. annis, per quos Iudæi fuerunt in exilio Babylonico, 31. quoniam Cyrus Babylonẽ expugnauit Olympiade 55. anno primo, quo anno liberati ſunt ex captiuitate Babylonica Iudæi, vt ſecundus liber Paralipomenon, & primus Eſdræ tradunt, quod neceſſe eſt accidiſſe anno primo regni Cyri. Simul igitur collecti anni 559. & 31. conficiunt ſummam annorum 590. vel 589.

C

Item, ſumma annorum huius ætatis ſubduci poteſt ex annis, quibus Monarchia Chaldæorum permãſit, & deinde Monarchia Perſarum, poſtea Græcorum vſque ad Romanorum Imperium.

Chaldæorum Monarchia.

Nabuchodonoſor regnauit annis		43. vel 45.
Euilmerodac.	an.	20. vel ſecundum alios 23.
Niriglaſſar, qui alio nomine dictus eſt Reglaſſar,	an.	4. vel 3.
Laboſardach, qui alio nomine vocatus eſt ab alijs Nabonidus ſiue Nebrindus.	an.	7. vel 6.
Balthaſſar ſecundum Hebræos, Nabuchodonoſoris nepos ex filio.	an. 3.	vel ſecundũ alios 10
Summa horum annorum ſecundum Hebræos, continet annos		70.

D

De hac Chaldæorum Monarchia.

Primò Quæritur, quomodo intelligatur, quod prædixit Hieremias cap. 27. ſeruituras omnes gentes Nabuchodonoſor, & filio eius, & filio filij eius: videtur enim ex his verbis colligi, duraturum Imperium Nabuchodonoſor tantùmodo vſque ad tertiam generationem eius, videlicet vſque ad nepotem ex ipſius filio, cum tamen omnes Temporum ſcriptores conſtituant plures Reges quam tres in Chaldæorũ Monarchia. quare meritò quæritur, quot Reges in hac Monarchia imperauerint. Eſt Iudæorum opinio, tres tantùm in ea Reges imperaſſe, ſcilicet, Nabuchodonoſor, deinde Euilmerodac filium eius, & vltimum Balthaſſar filium Euilmerodac. Hæc opinio retinet quidem Hieremiæ vaticinium, ſed pugnat cum communi ſententia Scriptorum, qui plures Reges Babyloniorum recenſent.

Ioſ. lib. 10. Antiq. c. 13 & li. 1. con. Appionem — Beroſus, & Megaſthenes apud Ioſephum Reges Chaldæorum enumerant ſic: primum quidem Nabuchodonoſor, ſecundum, Euilmerodac, tertium, Niriglaſſar: quartũ, Laboſardac, quintum, Nabonidum. Eoſdem Reges commemorant Polyhiſtor, & Alphæus apud Euſebium lib. 10. de Præparat. Euang. cap. vlt.

A

Eſt tertia opinio aliorum, enumerantium Reges Chaldæorum ad hunc modum. Primò Nabuchodonoſor ſeniorem. Secundo, [illegible] [illegible] Euilmerodac: Quarto Reglaſar: Quinto Naboſardac: Sexto Balthaſar, ita recenſent hos Auctores [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tres Chaldæorum, tenendũ erit, tres tantùm fuiſſe veros, & legitimos reges, videlicet Nabuchodonoſor, Euilmerodac filium eius, & Balthaſar nepotem ex filio: cæteros verò, qui inter eos recenſent, puta, Niriglaſſar, Reglaſar, & Laboſardac fuiſſe tyrannos, [illegible] regnum occupaſſe, & tandem [illegible] Balthaſar filium Euilmerodac, & nepotem Nabuchodonoſoris [illegible] regnũ recuperaſſe. Itaque iuxta Hieremiæ vaticinium, in Babylone tres reges fuerunt, veri nempe, & legitimi, Nabuchodonoſor, Euilmerodac filius, & Balthaſar filius Euilmerodac, qui, Lyrano teſte, cuius regnum eſt translatum. Daniel, 5. Nabuchodonoſor dicitur pater Balthaſar, [illegible] [illegible] Quæritur, quot annis ſteterit Chaldæorum Monarchia. Tres quaſi opiniones ſunt ſcriptorum: prima eſt Iudæorum, annos ſic enumerantium.

Nabuchodonoſor regnauit annis		45
Euilmerodac.	an.	23
Balthaſar.	an.	3

Qui omnes anni conficiunt ſummam annorũ integrorũ 70. nimirum completam: & hos annos dicunt Iudæi fuiſſe annos captiuitatis Babylonicæ: quam annorum ſummam inchoant à primo anno Nabuchodonoſor, qui fuit tertius annus Ioacim regis Iuda, qui captiuus abductus eſt Babylonem vnà cum Daniele, & tribus pueris, & ſocijs, & alijs. Secunda eſt opinio Genebrardi in Chronico numerantis reges Chaldææ Monarchiæ, hoc ordine:

Nabuchodonoſor regnauit annis		45
Euilmerodac	an.	23
Balthaſar	an.	10
Qui omnes ſummam efficiunt annorum		78

C

Prima putat Genebrardus Iudæorum captiuitatẽ cœpiſſe anno octauo regni Nabuchodonoſor, quando Iechonias vnà cum matre, & popularibus captiuus in Babylone abductus eſt: & terminari anno primo Cyri regis Perſarũ, detractis octo annis ex annis Nabuchodonoſoris, quibus ante captiuitatẽ regnauerat, ex 78 [illegible] 70. qui reſtãt, tribuit captiuitati [illegible]. Tertia opinio eſt recentiorũ, quam ſequuntur Ioannes Lucidus, Annius, Sculterus, & alij, qui annos ita recenſent.

Nabuchodonoſor regnauit annis		45
Euilmerodac	an.	30
Reglaſar.	an.	3
Laboſardac.	an.	6
Balthaſar.	an.	5

Qui quidem omnes anni conficiunt ſummã 89. annorum. Hi nimirum auctores putant Iudaicã captiuitatem cœpiſſe anno 11. Sedechiæ regis Iuda, cũ fuit templũ incenſum à Chaldæis, & Hieroſolyma deuaſtata, & finiri in anno 1. Cyri regis Perſarum, cuius edicto Iudæi captiuitate ſoluti, & liberi in patriam redierunt. Et quia annus 11. Sedechiæ incidit in annum 19. Nabuchodonoſoris, ideo ſi ab annis 89. demantur 19. ſuperſunt 70. anni captiuitatis.

D

[illegible] Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtoriæ, prædictos reges numerat hoc modo:

Nabuchodonoſor regnauit annis		26
Euilmerodac	an.	28
Balthaſar	an.	14
Poſt quem regnauit Darius Medus	an.	18

Qui omnes efficiunt ſummam annorum 70. vſque ad primum annum Cyri regis Perſarum, qui Babylonis imperauit vſque ad Darium Medum, & captiuitatem Iudæorum ſoluit. Numerat Sulpitius annos captiuitatis ab anno 19. Nabuchodonoſoris, qui fuit vltimus Sedechiæ regis Iuda, vſque ad primum annum Cyri regis Perſarum.

Beroſus, & Megaſthenes apud Ioſephum lib. 10. Antiquitatum c. 13. Regum Chaldæorum annos ita recẽſent.

Nabuchodonoſor imperauit annis		43
Euilmerodac.	an.	18
Niriglaſſar		[illegible]
Laboſardac	menſib.	9

Nabo-

Nabonidus alio nomine dictus Baltha- [illegible] ſar. [illegible]

Qui omnes anni conficiunt ſummam annorum 73. Atque hæc opinio mihi magis probatur, quia auctoritate Beroſi, Megaſthenis, Ioſephi, & Hieronymi confirmatur. [illegible] ſententiam dicendum eſt, [illegible] regnaſſe annis 45. qui etiam colligi [illegible] ex ſacris literis. Nam a tranſmigratione Iechoniæ [illegible] annum Euilmerodach, qui ſuxit an[illegible] [illegible] ſunt 37. [illegible] dat ipſo anno, quo regnare cœperat, qui fuit 37. tranſmigrationis Iechoniæ, eductum eſſe Iechoniam ex carcere: [illegible] Nabuchodonoſoris durauit vſque ad annum 37. tranſmigrationis Iechoniæ. Sed annus, quo Iechonias eſt in Babylonem captiuus abductus, erat annus [illegible] Nabuchodonoſoris: ergo Nabuchodonoſor regnauit annis 45.

[illegible] quod Beroſus, & Megaſthenes apud Ioſephum [illegible] Nabuchodonoſorem regnaſſe annis 43. [illegible] [illegible], & omnes ex parte completos 43. [illegible] annos tantùm inchoatos 45. Ioſephus [illegible] annos captiuitatis numerat ab octauo anno [illegible], quando Iechoniam captiuum abduxit in Babylonem, [illegible], & ſic [illegible] annos 70. captiuitatis, vſque ad Cyrum regem Perſarum, qui [illegible] Babylonem cepit: non quidem anno [illegible] regni, ſed poſt aliquot in regno Perſarū [illegible], [illegible] dictum, finitam eſſe Iudæorum captiuitatem anno primo Cyri regis: intelligitur [illegible], quo cœpit in Babylone regnare.

Tertio quæritur, quis nam rex ille fuerit Darius Medus, qui in Babylone regnaſſe, ſcribitur Dan. 5. 6. 9. & 11. Balthaſare interfecto. De hoc Dario Medo, [illegible] legimus apud profanos ſcriptores. Communis [illegible], qui de Temporibus ſcripſerunt, cum fuiſſe [illegible] Cyri primi Perſarum regis, Aſtyagis nempe vltimi Medorum regis filium, [illegible] Mandanæ, matris Cyri: quam opinionem [illegible] videtur [illegible] Ioſephus lib. 10. Antiq. cap. 13. Quidam alij cenſent, Darium Medum eſſe eum, quem [illegible] apud Ioſephum lib. 10. Antiquit. cap. 13. & lib. 1. contra Appionem, appellant Nabonidum, [illegible] Chaldæorum regem. [illegible] [illegible], cenſet eſſe Darium ex genere Medorum, qui ante Cyrum occiderit Balthaſarem, & [illegible] Chaldæorum depulerit, & ſibi regnum illud vſurpauerit. Sed non eſt cur opinionem communem [illegible] moueamus. Fuit ergo Darius Medus auunculus Cyri, qui vna cum ipſo Cyro Perſa, Balthaſaro vltimo Chaldæorum rege deuicto & occiſo Babylonem cepit. At inquies, ſi Cyrus & Darius Babylonem ceperunt, cur Daniel ſcribit, Darium ſucceſſiſſe Balthaſari? quo modo etiam apud Danielem dicitur, Darius ante Cyrum regnaſſe, & Cyrus poſt ipſum? [illegible] Darius auctoritate regia omnia conſtituere & decernere videtur? Reſpondeo, Cyrum quamuis [illegible] regē Perſarum, Dario auunculo ſuo, & ſeni (erat enim annos natus ſexaginta duos, vt legitur apud Daniel. 5. ad finem) auctoritatis honorem detuliſſe. Verum [illegible] quod dictum eſt Balthaſari: Diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis: fuit enim [illegible] Dario Medo, & Cyro Perſæ. & Dario interfecto, remanſit ſolus Cyrus in regno Chaldæorum, qui vna cum Dario illud bello ceperat.

Quarto quæritur, quomodo hiſtoria profana, cum ſacra hiſtoria in hac parte conueniat? Nam apud Danielem legimus, eadem nocte, qua eſt Babylon capta à Medis & Perſis, ſplendidum & magnificum conuiuium Balthaſarem Babylonis regem egiſſe, & tamen profani Scriptores literis prodiderunt, Cyrū vrbe Babylone obſediſſe, & Euphraté flumen magnū in multos alueos diuiſiſſe, vt commodè milites armati, hoſtili impetu Babylonios inuaderent, & vrbem ipſam caperent: quod ſane fieri nequiuit, niſi multo labore, opera, & longo tempore. Reſpondeo: quamuis Babylon obſideretur ab hoſtibus, nihilominus Balthaſarem Chaldæorum regem putauiſſe, ſe in tuto eſſe, nec periculi ſuſpicionem habuiſſe. vt mirum non ſit, ſi tam ſplendidum, & magnificum conuiuium celebrarit. Eo Herodotus libro 1. & Xenophon libro 7. teſtantur, eo die, quo capta eſt Babylon a Cyro rege Perſarum, Babylonios diem feſtum egiſſe publicis ludis, ſaltationibus & conuiuijs, & totam eam noctem in maximo luxu & intemperantia tranſegiſſe, & ideò illum diem eſſe a Cyro electum, vt illam [illegible]. Balthaſar etiam rex vrbem Babylonem [illegible] expugnari poſſe credebat, [illegible], & quæ hoſtes vndequaque [illegible] quod eam flumen Euphrates [illegible], [illegible] hoſtes quaſi [illegible], [illegible] Balthaſar [illegible] liberum, conuiuium celebraſſe.

Perſarum Monarchia.

1. Cyrus regnauit annis	30.	
2. Cambyſes annis	8. vel 9.	
3. Magi fratres		7. menſibus.
4. Darius Hyſtaſpis filius, annis	36.	
5. Xerxes, vel Xerxes annis,	20. vel 20.	
6. Artabanus	menſ. 7. vel diebus.	
7. Artaxerxes, vel Artaxerxes Longimanus, annis.	40.	
8. Xerxes, vel Xerxes II.		menſibus 2.
9. Sogdianus.		menſibus 8.
10. Darius Nothus, annis	19.	
11. Artaxerxes, vel Artaxerxes Mnemon, annis	43. vel 40.	
12. Ochus, annis	23. vel 26.	
13. Arſes Ochi filius, annis	3. vel 4.	
14. Darius Codomanus, annis	6. vel 4.	

Durauit igitur Monarchia Perſarum penes 14. reges Perſicos ſecundum aliquos annis 218. vel 230. vel 250. Hi anni ponuntur ab Euſebio, Beda, Adone, Mariano, Orione, Vrſpergenſi, quos acceperunt ex Herodoto, Trogo, Diodoro, Iuſtino.

De hac Perſarum Monarchia.

Primò quæritur, quot reges Perſarum fuerint? Ioan. Annius, quem multi iuniores ſecuti ſunt ex [illegible] ac ſuppoſitis auctoribus, Metaſthene, & Philone, octo tantùm Perſarum reges enumerat, hoc ordine: Primum, Cyrum, & Darium Medum [illegible]; ſecundum Artaxerxem [illegible] Aſſuerum, [illegible] Darij; tertium, Cyrum Artabanum, & Darium Longimanum; quartum, Darium Nothum, quintum, Artaxerxem magnum, ſiue Darium Mnemonem; ſextum, Artaxerxem Ochum; ſeptimum, Arſem; octauum, Darium Codomanum. Sed hos reges hoc ordine recenſet Annius, vt literas ſacras, in quibus fit mentio de regibus Perſarum, ſuo ſenſu explicaret. Iudæi quatuor tantùm reges Perſarum conſtituunt, eo quod Dan. 11. legitur: Ecce adhuc tres reges ſtabunt in Perſide, & quartus ditabitur opibus nimijs ſuper omnes. Et cum inualuerit diuitijs ſuis, concitabit omnes aduerſus regnum Græciæ. Surget verò rex fortis & dominabitur, & faciet quod placuerit ei. Sed revera ex Daniele colligi certo non poteſt tantum fuiſſe quatuor reges Perſarum, quoniam Daniel eo in loco ſolum prædixit reges Perſarum, qui futuri erant inſignes proximè poſt Darium Medum, vſque ad Xerxem, qui erat [illegible] Græciam ingenti [illegible] copia perturbaturus: & deinde ſubito Daniel, [illegible] alijs regibus Perſarum, conuertit ſermonem ad Alexandrum Magnum.

Vera igitur ſententia eſt communis Græcorum & Latinorum hiſtoricorum, a Cyro primo rege Perſarum, vſque ad Darium Codomanum victum ab Alexandro, fuiſſe quatuordecim reges Perſarum, eo ordine, quem ſupra poſuimus: quamuis quidam eorum fortaſſis per tyrannidem, & bellicos tumultus regnum occupauerint.

Secundò quæritur, quot annis regnum Perſarum durauerit. Iudæi cenſent vno anno & quinquaginta duraſſe: Genebrardus, 171. Ioannes Lucidus, Annius, & alij 191. Hi omnes eo vno argumento mouentur, quod Nehemias 1. Eſdræ cap. 12. numerat omnes Pontifices Iudæorum, a ſoluta captiuitate Babylonica, vſque ad Iaddum Pontificem, qui obuiam Alexandro Magno venienti Hieroſolymam proceſſit. Sed illi Pontifices, qui eo capite numerantur, cum pauci fuerint, longum tempus non exceſſerunt. Item, Nehemias, qui eos Pontifices numerauit, viuere ad longū tempus non potuit, cū ex his fuerit, qui ex captiuitate Babylonica redierunt. Certum

rum communis eſt omnium Hiſtoricorum Græcorum, & Latinorum opinio, durâſſe Perſarum imperium annis 224. vel 228. vel 230. nam Cyrus regnare cœpit Olympiade 55. anno primo, & Alexander Magnus, qui Perſarum Imperium euertit, fertur cœpiſſe regnare, teſte Diodoro libro 17. Olymp. CXI. anno primo.

Fluxerunt igitur à Cyro vſque ad Alexandrum Magnum, Olympiades 56. quæ efficiunt ſummam annorum 224. quibus ſi addideris quatuor vel ſex annos alios Alexandri Magni, vſque ad victoriam quam adeptus eſt Dario vltimo rege Perſarum deuicto, conficies annos 228. vel 230.

Tertiò quæritur, quis rex Perſarum fuerit is, de quo dicitur 1. Eſdræ cap. 4. num. 6. & 7. In regno autem Aſſueri, in principio regni eius, ſcripſerunt accuſationem aduerſus habitatores Iudæ, & Hieruſalem. Sulpitius li. 2. putat fuiſſe Artaxerxem Longimanum. Sed reſpondeo cum communi omnium hiſtoricorum ſententia, quã habet Ioſephus libro 11. Antiquitatum capite 22. & Euſebius in Chronico, eum regem fuiſſe Cambyſem Cyri filium. Nam Eſdras eo capite poſtquam dixit, Iudæis, Cyrum dediſſe facultatem redeundi in patriam, & reædificandi templum, & ea accepta facultate, Iudæos rediiſſe, & cœpiſſe Templi ædificationem, ſed poſtea opus fuiſſe impeditum per terræ incolas; ſubiungit, impeditum fuiſſe opus omnibus diebus Cyri regis Perſarum, & vſque ad regnum Darij item regis Perſarum. Et mox ſubijcit: In regno autem Aſſueri, & quæ ſequuntur, quibus verbis Eſdras reddit cauſam, impeditæ ædificationis Templi vſque ad Darium: Quia in regno, inquit Aſſueri, in principio regni eius ſcripſerunt accuſationem aduerſus habitatores Iudę & Hieruſalem. Ergo is rex Aſſuerus, fuit Cambyſes, qui patri ſuo Cyro in regno ſucceſſit.

Quartò quæritur, quis rex Perſarum fuerit Artaxerxes, de quo 1. Eſdræ cap. 4. num. 7. legimus: Et in diebus Artaxerxis ſcripſit Beſelam Mithridates, & Tabeel & reliqui qui erant in conſilio eorum, ad Artaxerxem regem Perſarum. Sulpicius libro 2. credit fuiſſe Artaxerxem Longimanum. Eſt communis opinio, eum regem, fuiſſe eundem Cambyſem, filium Cyri, quem Eſdras Iudæorum more Aſſuerum ante vocauerat; poſtea nomine Perſico Artaxerſem nominat. Nam eo loco Eſdras ſermonem continuat, & primum generatim dixit: In principio regni Aſſueri, terræ incolæ (videlicet Samaritæ Iudæis infenſi) ſcripſerunt accuſationem.] Et mox ſpeciatim. Et in diebus Artaxerxis ſcripſit Beſelam, &c.] vbi particula, &, more Hebraico cauſam ſignificat, quaſi diceret Eſdras: nam à diebus eiuſdem regis Aſſueri, quem Perſæ Artaxerxem vocare conſueuerunt, ſcripſerunt Beſelam, & reliqui.

Quintò quæritur, quis rex Perſarum fuerit Darius ille, cuius meminit Eſdras cap. 4. libri primi num. 6. & 24. quibus in locis ait, impeditam eſſe ædificationem Templi vſque ad regnum Darij regis Perſarum, ſcilicet, vt ibi dicitur, vſque ad annum ſecundum regni eius. Sulpitius lib. 2. hiſtoriæ ſacræ, putat eſſe Darium Nothum, qui regnauit in Perſide inter duos Artaxerxes, Longimanum, & Mnemonem. Sed communis & vera ſententia eſt, fuiſſe Darium Hyſtaſpis filium, qui Cambyſi, & duobus fratribus cognomento Magis ſucceſſit. Et idem Darius eſt, cuius meminit Eſdras cap. 5. num. 8. & capite ſexto, num. 1. & 13.

Sextò quæritur, qui reges Perſarum fuerint Darius, & Artaxerxes, de quibus dicit Eſdras cap. 6. num. 14. Et ædificauerunt & conſtruxerunt, iubente Deo Iſrael, & iubente Cyro & Dario & Artaxerxe regibus Perſarum, & compleuerunt domum Dei vſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus Darij regis. Sulpitius libro 2. ſacræ hiſtoriæ, cenſet fuiſſe Darium Nothum, & Artaxerxem Mnemonem, & anno ſexto Darij eſſe templum completum poſtea verò tempore Artaxerxis Mnemonis ornatum, partes, & porticum templi Iudæos perfeciſſe. Quidam putant, eo loco Eſdram non poſuiſſe tres reges, ſed duos illos, Cyrum & Darium Hyſtaſpis filium, Eiuſque loci ſenſum eſſe: Iubente Cyro & Dario, & Artaxerxe; qui alio ſcilicet nomine dicitur Artaxerxes. Canus lib. 11. de locis Theologicis c. 5. vndecimæ obiectioni reſpondens, probat ſententia eorum, qui dicunt codices eo loco eſſe corruptos, & additum eſſe culpa Scriptorum (& Artaxerxe) ſed id veriſimile non eſt.

Alij ſentiunt fuiſſe Darium Medum, & Darium Hyſtaſpis filium, & ſententiam eſſe: Aedificauerunt iubente Cyro, & Dario Medo, & Artaxerxe, hoc eſt, Dario Hyſtaſpis filio. Verùm ex communi opinio merito probatur, vtpote admodum veritati conſentanea, eſſe Darium filium Hyſtaſpis, & Xerxem filium eius, quem Eſdras Artaxerxem vocat, aut ſaltem Artaxerſem Longimanũ: nam hic Longimanus, aut Xerxes pater eius, dedit facultatem Nehemiæ, vt vrbem repararet, ſicut Cyrus & Darius Hyſtaſpis dederant facultatem, vt reædificarent templum.

At inquies, 1. Eſdræ 6. dicitur: Templum eſſe ædificatum iubente Cyro & Dario & Artaxerſe regibus Perſarum: at Xerſes filius Darij, non dediſſe facultatem templum ædificandi: nam 1. Eſdræ 6. num. 15. abſoluta eſt & perfecta Templi ædificatio anno ſexto Darij: ſed poſt Darium regnauit Xerxes, & poſt Xerxem Artaxerſes Longimanus. Ad hoc dubium reſpondent quidam, tempore Darij templum fuiſſe completum, tempore verò Artaxerxis Longimani additum templi ornatum, vnà cum portis & porticibus; aut ſaltem hæc addita eſſe Templo ſub Xerxe filio Darij Hyſtaſpis, & patre Longimani. Aliorum eſt ſententia, quam ego magis probo, verba Eſdræ referri ad totam ædificationem Templi & vrbis. Sic enim ibi eſt: Et ædificauerunt, & conſtruxerunt, iubente Deo Iſrael, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe regibus Perſarum; & compleuerunt domum Dei vſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus Darij regis. Quorum verborum ſententia eſt, ædificaſſe Iudæos Templum ſcilicet & vrbem, iuſſu trium regum, Cyri, Darij Hyſtaſpis filij, & Xerxis vel filij eius Artaxerxis Longimani; at Templi ædificationem perfeciſſe anno ſexto Darij regis.

Quintò quæritur, quis rex Perſarum fuerit is, qui primo Eſdræ 7. dicitur Artaxerxes, cuius iuſſu & auctoritate Eſdras Hieroſolymam rediit? Reſpondeo cum communi omnium ſententia, fuiſſe Artaxerſem Longimanum, qui in Perſide poſt Darium Hyſtaſpis filium, & Xerſem regnauit. Vel reſpondeo cum Ioſepho, fuiſſe Xerſem filium Darij Hyſtaſpis, & patrem Artaxerxis Longimani. Ioſe. li. 11. antiq. c. 5.

Sextò quæritur, quis ille fuerit Artaxerxes, cuius iuſſu 2. Eſd. 2. Nehemias Hieroſolymam venit, & vrbem reparauit? Sulpitius libro 2. hiſtoriæ, putat fuiſſe Artaxerxem Mnemonem, qui Dario Notho ſucceſſit. Sed communis opinio eſt, eum fuiſſe Artaxerxem Longimanum, qui 1. Eſd. 7. facultatem dedit Eſdræ, vt legis doctrinam reſtitueret, & poſtea anno vigeſimo conceſſit Nehemiæ, vt vrbem reſtauraret. Quamquam probabile eſt, fuiſſe Xerxem filium Darij Hyſtaſpis, & patrem ipſius Longimani, vt ait Ioſephus lib. 11. Antiq. cap. 5.

Septimò quæritur, quis Darius fuerit ille, de quo legimus 2. Eſdræ 12. num. 22. Leuitæ in diebus Eliaſib & Ioiada, & Ioannam, & Ieddoa, ſcripti principes familiarum, & ſacerdotes in regno Darij Perſæ. Sulpit. lib. hiſt. opinatur eſſe Darium Nothum. Alij verò contendunt eſſe Darium vltimum Perſarum regem, Codomanum appellatum, quem bello vicit Alexander, eo quod memorantur eo in loco Summi Sacerdotes, vſque ad Iaddum. Sed hic eſt, qui obuiam proceſſit Alexandro Hieroſolymam venienti. Probabilius eſt eum regem fuiſſe Darium Hyſtaſpis filium, qui regnauit in Perſide ante duos Artaxerſes Longimanum, & Mnemonem, & ante Xerxem patrem Longimani: & Eſdras eo loco per anticipationem numerat aliquos ſummos Sacerdotes, qui poſt Darium prædictum pontificatum tenuerunt.

Octauò quæritur, quis Darius fuerit, qui memoratur 1. Eſdræ 5. & 6. & Aggæi 1. & 2. & Zachariæ 1. & 7. Sulpitius opinatur eſſe Darium Nothum, qui inter Artaxerſem Longimanum, & Artaxerſem Mnemonem Perſis imperauit. Sed communis eſt omnium ſententia, eſſe Darium Hyſtaſpis filium, cuius anno ſexto abſoluta eſt Templi ædificatio 1. Eſd. 6.

Nonò quæritur, quis rex fuerit Aſſuerus, ſub quo accidit hiſtoria in libro Eſther commemorata. Canus libro 11. de locis Theolog. cap. 5. ad 9. argum. & quidam alij in Chronologijs opinantur eſſe Darium Medum auunculum Cyri, qui vnà cum ipſo Cyro imperium Babyloniorum euertit; vel Aſtyagem auum Cyri regem Medorum, vel Cyaxarem regem Medorum patrem Aſtyagis.

Aiunt

Aiunt enim Aſtyagem Medorum regem, Balthaſſare interfecto, Babyloniorum imperium occupaſſe; cui poſtea Cyrus & Mediæ, & Babyloniæ regnum ademit.

Hæc tamen aliis ſententia non placet, quia Eſther 16. dicitur fuiſſe hic rex, Aſſuerus de genere Perſarum. Iudæi putant eſſe Cambyſem filium Cyri, eo quod 1. Eſd. 4. Cambyſes, Aſſuerus appellatur. Et quia Cambyſes fuit Iudæis maximè infeſtus. Et hi, & primi Auctores illi probant ſententiam ſuam inde, quòd Mardochæus fuit ex numero captiuorum, qui ſunt Babylonem abducti, ergo non potuit viuere vltra ætatem Darij Medi, vel Cambyſis, aut ſaltem in tam prouecta ætate non potuit gerere, quæ in prædicto Eſther libro referuntur. Sunt qui ſentiant, fuiſſe Darium filium Hyſtaſpis. Genebrardus in Chronologia vult eſſe Xerxem filium Darij, quintum regem Perſarum. Euſebius in Chronico, & Beda in libello de ſex ætatibus Mundi, dicunt fuiſſe Artaxerxem Mnemonem. Idem quoque cenſet Sulpitius lib. 2. hiſtoriæ ſacræ: ex eo argumentantes, quòd alioqui Eſdras de ea hiſtoria mentionem feciſſet. Sed ego probabilius puto eſſe quod Ioſephus libro 11. Antiquitatum cap. 6. & alij opinantur, fuiſſe Artaxerſem Longimanum, quem Iudæi Aſſuerum appellarunt: quemadmodum etiam 1. Eſd. 4. Cambyſem etiam Aſſuerum vocabant. Et in eodem libro Eſther cap. 11. 12. 13. & 16. Artaxerxes, nomine ſcilicet Perſico vocatur. At dices, Eſther 11. Mardochæus dicitur fuiſſe de numero captiuorum, quos tranſtulit Nabuchodonoſor rex Babylonis de Hieruſalem cum Iechonia rege Iuda, ergo Mardochæus non potuit peruenire ad tempus Artaxerſis Longimani, aut certè in tam prouecta ætate non ea geſſit, quæ in libro Eſther memorantur. Reſpondeo, Mardochæum dici de numero captiuorum, qui fuerunt in Babylonem tranſlati, quia genus duxit ex ijs parentibus, qui fuerant in Babylonem captiui abducti, & genitus fuerat in ipſa captiuitate.

Decimò quæritur, quo modo intelligatur, quod Iudæi dixerunt Chriſto Domino, Ioan. 2. Quadraginta duobus annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? hoc enim cum hiſtoria parum videtur conuenire. Etenim anno ſecundo Cyri regis Perſarum cœpta eſt Templi ædificatio, & impedita toto tempore Cambyſis regis, & reſumpta ſecundo anno Darij Hyſtaſpis filij, & completa anno ſexto eiuſdem; ſed vſque ad ſextum annum Darij non fluxerunt anni quadraginta ſex.

Plerique reſpondent, falſos fuiſſe Iudæos hiſtoriæ ignoratione, cum inter annum, quo, Cyro iubente, cœpit Templum ædificari, & ſextum annum Darij, quo perfectum eſt, intercedere non potuerint, niſi ſeptemdecim, vel nouē decim, aut viginti anni. Alij verò, annos quadraginta ſex ſic enumerant. Anno primo vel ſecundo Cyri cœpta eſt ædificatio, & viginti annis, aut eò ampliùs Cyrus regnauit; poſt Cyrum imperauit viginti annis Cambyſes dictus Aſſuerus 1. Eſd. 4. cuius, vtpote Iudæis infenſi, toto tempore, interrupta eſt Templi ædificatio, & deinde Darius Hyſtaſpis filius ſucceſſit, cuius ſexto anno completum eſt Templum. Verùm huic ſententiæ plurimum obſtat, quod habet communis opinio, Cambyſem octo tantùm annis regnaſſe. Alij tribuunt Cyro 30. annos, Cambyſi 9. duobus fratribus cognomento Magis, vnum annum, & ſex Dario, qui efficiunt 46. annos. Alij opinantur, in primis Herodem templum non ædificaſſe, ſed illud, quod poſt captiuitatem Babylonicam extructū fuit, exornaſſe & amplificaſſe, & id operis abſoluiſſe nouem annis, vt tradit Ioſephus libro 15. Antiquitatum, cap. 14. Hoc poſito, anni 46. colliguntur in hunc modum. Anni octo, quibus Cambyſes opus ædificationis impedierat, & anni ſex Darij Hyſtaſpis filij, in quibus templum eſt cōpletum, & anni nouem, quibus Herodes rex templum exornauit, & amplificauit, efficiunt annos viginti tres, & deinde ſi ex annis Cyri regis Perſarum ſumantur alij viginti tres, colliguntur anni 46. nam Cyrus 30. annis regnauit, & ſeptimo ſui regni anno Babylonem cœpit, Iudæos captiuitate ſoluit, facultatem dedit, vt templum reædificarent. Sed deinde cœptæ ædificationis proſecutionem prohibuit ob accuſationem aduerſus Iudæos factā. Alijs hoc non placet, quia non videtur veriſimile, tot annis viuente Cyro, interruptam fuiſſe ædificationem Templi, & Iudæos non inſtitiſſe apud eundem Cyrum, cui grati fuerunt, vti cōſummaretur intermiſſa Templi ædificatio; alioqui haud dubiè impetraturos. Sed incertum eſt, an reuera Iudæi id præſtiterint, ac curauerint, & nihil obtinuerint, calumniantibus eos apud Cyrum Samaritis. Alij reſpondent, poſt cœptam ædificationem iuſſu Cyri, vnum aut alterum annum Cyrum vixiſſe, & regnaſſe Cambyſem octo annis, & deinde ſexto anno Darij completam fuiſſe ædificationem Templi, & eam poſtea Herodem ornaſſe & amplificaſſe, triginta annis; Qui omnes anni in vnum collecti, efficiunt quadraginta ſex. Sed horum ſententia pugnat omnino cum ſententia Ioſephi, loco citato aſſerentis, Herodem regem totum opus perfeciſſe nouem annis. Profectò incerta ſunt hæc omnia, & dubia. In primis certum eſt, Iudæos locutos fuiſſe, non de Templo quod Salomon ædificauit, quod ſeptem annis compleuit, lib. 3. Reg. cap. 6. & poſtea dirutum eſt a Chaldæis. Conſtat igitur Iudæos fuiſſe locutos de Templo, quod poſt captiuitatem Babylonicam ædificatum eſt, & perſtitit vſque ad Chriſti Domini tempus: illud enim Herodes non diruit, ſed vndique ornauit & amplificauit. Secundò, inter omnes conuenit, Iudæos voluiſſe ſignificare, Templum eſſe ædificatum quadraginta ſex annis continuis: nec enim hoc dicere potuerūt, ſed à tempore cœptæ ædificationis, vſque ad conſummationem eiuſdem, ſex & quadraginta annis fluxiſſe, quia intermedio tempore ceſſatum fuit ab ædificatione. Tertiò, mihi etiā probabiliter dici poſſe videtur, hos 46. annos poſſe intelligi etiā de ijs annis, quibus Herodes rex teplū ornauit, & amplificauit: quoniam licet 1. Eſd. 6. Legamus completum eſſe Templum anno ſexto Darij regis, id intelligitur fuiſſe completum, videlicet in ea magnitudine, quam tunc temporis Perſarum reges eis permiſerunt: quam magnitudinem Herodes poſtea ampliorem, ornatioremque reddidit. Fortaſſis Iudæi numerarunt 30. annos Cyri, & 9. Cambyſis, & vnum duorum fratrum, qui dicti ſunt Magi, & 6. Darij, qui conficiunt quadraginta ſex annos.

Vndecimò quæritur, vnde nam incipiant computari anni ſeptuaginta captiuitatis Babylonicæ, & vbi nam terminentur? Omiſſis alijs opinionibus, duæ ſunt, eæque celebriores, vna aſſerentium, eos annos inchoandos eſſe ab anno vltimo Sedechiæ regis Iuda; qui fuit annus vndecimus regni eius, & annus decimus nonus regis Nabuchodonoſor, & finiri in anno ſecundo Darij filij Hyſtaſpis. Ita ſenſit Clemens, Euſebius, Hieronymus, Theodoretus, Auguſtinus, Cyrillus, Beda, Sulpitius, & alij. Quod finiantur in anno ſecundo Darij, inde probant, quia Zachar. 1. legimus, anno ſecundo Darij Angelum dixiſſe: Iſte eſt annus ſeptuageſimus. Et capite 7. Cum plangeretis per hos ſeptuaginta annos. Eos verò annos computandos ab anno vndecimo Sedechiæ, probant ex verbis Hieremiæ 25. vbi legimus, Terram futuram in ſolitudinem, & in ſtuporem ſeptuaginta annis; ſed non cœpit eſſe deſerta, niſi ab anno vltimo Sedechiæ, quo anno Chaldæi Templum & vrbem Hieroſolymam incenderunt, & reliquias Iudæorum tranſtulerunt. Item 2. Paralip. vlt. legimus terram Iſraelis Sabbatum egiſſe ſeptuaginta annis, id eſt, quieuiſſe, iam videlicet in deſertum & in ſolitudinem redactam: at hoc non contigit niſi ab vltimo anno Sedechiæ.

Quos citat Canus l. 11. de loc. Theolo. c. 5. ad 9. argum.

Altera eſt opinio dicentium, annos ſeptuaginta captiuitatis initium ſumere ab eo anno, quo Iechonias vnà cum matre & popularibus captiuus abductus eſt Babylonem, qui octauus fuit annus regni Nabuchodonoſor, & deſinere in primo anno Cyri regis Perſarum, qui primo anno ſui regni Babylonem cœpit, & Iudaicam captiuitatem laxauit. Quòd finiantur primo anno Cyri, probant ex eo, quod legimus Hierem. 29. Cum compleri cœperint in Babylone ſeptuaginta anni, viſitabo vos, & reducam vos ad locum iſtum. & 2. Paral. 36. & 1. Eſdræ 1. & Dan. 9. dicitur Hieremiæ vaticinium completum primo anno Cyri regis Perſarum. Item Matth. 1. diſtinguuntur, quatuordecim generationes ante tranſmigrationem; ab alijs quatuordecim generationibus poſt tranſmigrationem, & numeratur tranſmigratio à prædicto anno octauo Iechoniæ. Deſiiſſe autem ſeptuaginta annos captiuitatis in primo anno Cyri probant, quia id plane dicitur in 2. Paralip. 36. & 1. Eſd. 1.

Animaduertendum eſt, quatuor clades accepiſſe Iudæos à Chaldæis, ex quo cœpit in Chaldæa regnare Nabuchodonoſor: duas quidem ſub rege Ioacim, tertiam

ſub

ſub Ioachin, ſiue Iechonia, quartam ſub Sedechia. Anno quarto regis Ioacim, vt dicitur Hierem. 25. Nabuchodonoſor, qui vt habetur eodem capite 25. & 46. Hieremiæ, tunc primum in Chaldæa regnare cœperat, venit ad Euphratem bellum illaturus Nechao regi Aegypti, cui tunc Syria parebat. Sed Nechao bello victus aufugit; quare Nabuchodonoſor traiecto Euphrate ſibi Syriam ſubegit, præter Iudæam: inde tamen exercitu reducto in Iudæam, Ioacimum regem cœpit, & captiuum in Babylonem abduxit, vna cum Daniele, & tribus pueris ſocijs, & cum tribus annis detinuit, & poſtea cum eo conuenit, vt ſibi tributum penderet, & ita eum domum ſuã remiſit. quod tributum Ioacim ſoluit tribus annis. Quibus tranſactis cũ videret Nabuchodonoſor Ioacim amicitia regis Aegypti ſuffultum, ſibi tributum denegare, rediit Hieroſolymam, & iterum cœpit Ioacimum, & occidit eum. Et hæc fuit ſecunda clades Iudæorum. De prima clade Danielis 1. legitur: Anno tertio regis Ioacim, &c. & 2. Paralip. vlt. Contra hunc aſcendit Nabuchodonoſor, & vinctum catenis duxit in Babylonem, & vaſa Domini tranſtulit. Et 4. Reg. 24. In diebus Ioacim Nabuchodonoſor rex aſcendit, & factus eſt ei Ioacim ſeruus tribus annis. De nece Ioacim, & ſecunda clade Iudæorum, Hieremiæ 22. legimus: Hæc dicit Dominus ad Ioacim, &c. & mox: Sed aſini ſepultura ſepelietur: & cum computruerit, proiicietur extra portam Hieroſolymorum. Et cap. 36. Non erit ex eo qui ſedeat ſuper ſolium Dauid: & cadauer eius proiicietur ad æſtum per diem, & ad gelu per noctem. A prima clade Iudæorum accepta primo anno Nabuchodonoſoris, quidam incipiunt numerare annos captiuitatis vſque ad primum annum Cyri, hunc videlicet in modum. Numerant, quadraginta quinque annos Nabuchodonoſoris, viginti tres Euilmerodac filij eius, tres Balthaſaris nepotis ex filio: qui omnes anni efficiunt annos ſeptuaginta. Cyrus cœpit Babylonem Balthaſare interfecto. At inquies, quomodo dicitur Dan. 1. primã clades Iudæorum fuiſſe anno tertio regis Ioacim, & Hierem. 25. anno quarto? Reſpondeo, Hieremiam loqui de anno quarto tantùm inchoato, Danielem verò de anno tertio completo. Alij incipiunt numerare annos captiuitatis à ſecunda clade Iudæorum accepta vltimo anno Ioacim, qui fuit octauus annus Nabuchodonoſoris: & terminant annos captiuitatis in primo anno Cyri. Tertia clades Iudæorum accidit ſub rege Ioachim, ſiue Iechonia filio Ioacim, qui fecit malum in conſpectu Domini, & quia ſuſpicionem dedit, ne aliquando necem patris ſui Ioacim vlciſci vellet, Nabuchodonoſor poſt tertium menſem à nece Ioacim, exercitum Hieroſolymam reduxit, & cœpit ipſum Iechoniam, & captiuum, vnà cum matre & popularibus Babylonem abduxit. De hac clade legimus Hierem. 22. Viuo ego, dicit Dominus, quia ſi fuerit Iechonias, &c. & 4. Reg. cap. 24. In tempore illo aſcenderunt, & reliqua. & 2. Paral. cap. vlt. Regnauit Ioachim filius pro patre Ioacim, & quæ ſequuntur. Hac tranſmigratione Ezechiel Propheta Babylonem abductus eſt. Vnde ipſe ait primo capite: Quinto anno tranſmigrationis regis Ioachin, & reliqua. Et capite 40. In vigeſimo quinto anno tranſmigrationis noſtræ, in exordio anni, decima menſis, quartodecimo anno, poſtquam percuſſa eſt ciuitas. Ab hac igitur tranſmigratione opinio ſecunda, quam ſupra memoraui, inchoat annos captiuitatis, & terminat eos in anno primo Cyri regis Perſarum. quarta clades Iudæorum fuit ſub Sedechia rege, de qua Hierem. cap. 34. & 52. & liber quartus Regum cap. vlt. & liber ſecundus Paralipomenon cap. vlt. Et ab hac tranſmigratione, qua Sedechias, & cæteri Iudæi ſunt captiui in Babylonem abducti, prima opinio numerat annos captiuitatis, & terminat in anno ſecundo Darij Hyſtaſpis filij. Vnde multis valde probabilis videtur eorum opinio, qui dicunt, alios eſſe annos captiuitatis, alios verò ſolitudinis, id eſt, deſolationis, & vaſtitatis Hieroſolymæ, & Hieremiam cap. 25. locutum eſſe de annis ſeptuaginta deſolationis, qui anni cœperunt ab vltimo anno Sedechiæ, & decimo nono Nabuchodonoſoris, & finiuntur anno ſecundo Darij Hyſtaſpis filij, de quo Zacharias dixit 2. & 7. cap. Iſte eſt annus ſeptuageſimus, nimirum vaſtitatis & ſolitudinis Hieruſalem. De annis verò captiuitatis locutus eſt Hieremias capite 29. ac proinde cœperunt numerari à tranſmigratione ſub Iechonia rege, & deſierunt in primo anno Cyri regis Perſarum. Et eſt animaduertendum, Cyrum non cœpiſſe Babylonem primo anno quo regnauit in Perſide, ſed poſt aliquot regni ſui annos exactos. Sentiunt quidam, captam ab eo rege Babylonem, anno ſui regni vigeſimoſeptimo, & poſtea tribus tantùm annis regnaſſe. Alij, vigeſimo tertio ſui regni anno ab eo captam volunt eam vrbem, & poſtea eum regnaſſe ſeptem annos. Alij decimo nono anno regni ſui, & regnaſſe poſtea vndecim annos. Quare omnes illi anni, quibus Cyrus Perſis imperauit ante captam Babylonem, inciderunt in eos annos, quibus reges Chaldæorum in Babylonia prouincia regnarunt. Id verò quod dicitur 2. Paral. 36. & 1. Eſd. 1. Cyrum regem Perſarum primo regni ſui anno, Iudaicam captiuitatem ſoluiſſe, intelligitur de primo anno, quo cœpit Babyloniis imperare, interfecto vltimo Chaldæorum rege Balthaſare. Scriptura enim numerat annos Iudaicæ captiuitatis, & proinde annos regum Chaldæorum, quorum imperio captiui tenebantur: & idcirco an, exactis Babyloniorum regibus, cœpit Cyrus imperare Chaldæis, & ſtatim vt cœpit regnare in Chaldæa, Iudæis facultatem conceſſit, vt B liberè in patriam redirent; & ita ſoluta eſt Iudaica captiuitas.

Græcorum Monarchia.

Alexander Magnus Perſarum Imperium euertit, & ita deiiit Aſiaticum Imperium, ad Græcos in Europa translatum. Porrò Alexander regnauit annis duodecim, & anno ſexto ſui regni Darium Codomanum vltimum Perſarum regem bello vicit.

Poſt Alexandri obitum, diuiſum eſt Græcorum imperium in multa regna, ſed ex iis, quatuor præcipua hæc fuere, Regnum Ptolemæorum in Aegypto, Alexandria vrbe, & Aphricæ: Seleucidarum in Syria, & Babylone: Antigoni in Thracia, Ponto, & Aſia; Philippi Aridæi in Græcia, & Macedonia: de quorum ſingulis pauca breuiter attingam, vt temporum ratio, & ordo cognoſcatur.

Regnum Ptolemæorum.

C De Ptolemæis Aegypti regibus, eſt epiſtola Aldi Manutij ad Antonium Carafam Cardinalem.

Ptolemæus Lagi filius regnauit	annis	40
Ptolemæus Philadelphus.	an.	38
Ptolemæus Euergetes.	an.	26
Ptolemæus Philopator.	an.	17
Ptolemæus Epiphanes.	an.	24
Ptolemæus Philometor.	an.	25
Ptolemæus Euergetes II.	an.	10
Ptolemæus Phyſconis filius, qui & Soter.	an.	17
Ptolemæus Auletes, vel Alexander.	an.	10
Ptolemæus Phyſconis filius iterum.	an.	8
Ptolemæus Alexandri filius.		diebus 19.
Ptolemæus Lathyrus.	an.	8
Ptolemæus Dionyſius.	an.	30
Cleopatra.	an.	22

Summa annorum, quibus ſtetit Regnum Ptolemæorum, eſt 285. Porrò Strabo numerat nouem Ptolemæos D reges Aegypti, Euſebius 12. recenſet. Aldus Manutius 14. ponit, quorum numerum colligit ex Strabone, Euſebio, Appiano, Pauſania, Iuſtino. Item à morte Cleopatræ, & à M. Antonio victo, & Aegypto in prouinciam redacta à Romanis, vſque ad Chriſti Domini ortum, fluxerunt anni 28. nam Cleopatra regnauit annis tribus ante Iulium Cæſarem, & quatuor annis toto tempore Iulij Cæſaris, & quindecim vſque ad annum, quo natus eſt Dominus, ſuperato M. Antonio ab Octauio Auguſto.

Regnum ſeu Imperium Seleucidarum.

Ex Appiano lib. de bello Syriaco, Euſebio in Chronico, Sulpitio lib. 2. de Hiſtor. ſacra.

Seleucus Nicator regnauit	annis	32
Antiochus Soter.	an.	19
Antiochus Θεὸς.	an.	15
Seleucus Callinicus.	an.	21
Seleucus Ceraunus.	an.	3
Antiochus Magnus.	an.	37

Seleucus

Seleucus Philopator, vel Philometor.	an.	12
Antiochus Epiphanes, ſeu Illuſtris.	an.	12
Antiochus Eupator.	an.	2
Alexander.	an.	10
Demetrius Demetrij filius, dictus Nicator.	an.	3
Antiochus Sidetes.	an.	9
Demetrius iterum.	an.	4
Antiochus Gryphus frater Seleuci.	an.	12
Antiochus Cyzicenus, frater vterinus.	an.	18
Seleucus Gryphi filius.	an.	2

Huic ſucceſſit Antiochus Cyziceni filius, quem poſtea regno expulit Tigranes.

Fuerunt Seleucidæ reges 17. ſecundum Appianum, dempto Alexandro, qui non fuit ex genere Seleuci. Stetit eorum Imperium annis 229. vel ſecundum Appianũ, 270. Syria deinde facta eſt Romanorum prouincia, ad quam gubernandam Romani Præſidem mittebant, qui Syriæ Præſes dicebatur. Hic ad Iudæam regendũ Præfectum mittebat, qui Procurator Iudææ vocabatur: & Iudæam procurabat, id eſt, adminiſtrabat ſub Præſide Syriæ.

Regnum, ſeu Imperium Philippi Aridei.

Philippus Arideus ex genere Alexandri Magni, regnauit	annis	7
Caſſander.	an.	18
Antipater & Alexander.	an.	4
Demetrius.	an.	6
Pyrrhus.		menſ. 6
Lyſimachus.	an.	5
Ptolemæus Ceraunus.	an.	1
Meleager.	an.	1
Antipater II.	an.	1
Soſthenes.	an.	2
Antigonus Gonatas.	an.	2
Demetrius II	an.	10
Antigonus Doſon.	an.	12
Philippus.	an.	42
Perſeus.	an.	11

Hunc Perſeum Pub. Aemilius Romanus, biennio ante principatum Iudæ Machabæi bello ſuperauit ac vicit. Durauit imperium Macedonicum poſt mortem Alexandri Magni annis 154.

De hoc Imperio Græcorum, multa quæri ſolent.

Primo enim quæritur, quo modo computantur anni, 1. Machab. 1. num. 11. vbi dicitur: Et exijt ex eis radix peccati Antiochus Illuſtris, & regnauit in anno centeſimo trigeſimo ſeptimo regni Græcorum. Reſpondeo: poſt Alexandrum Magnum, & duodecim annos exactos ab eius obitu, obtinuit Imperium in Babylonia, Syria, & Perſide Seleucus Nicanoris filius: & quia Seleucus erat genere Macedo ſiue Græcus, ideo regnum eius in Syria, vocabatur Regnum Græcorum. Et libri Machabæorum, huiuſmodi regnum, appellant Regnum Græcorum. Et vbicumque in prædictis libris anni Græcorum regni, ſiue Imperij numerantur, intelliguntur anni regni Seleucidarum. Quare cum 1. Machab. 1. dicitur: In anno centeſimo trigeſimo ſeptimo regni Græcorum, recenſentur anni regni Seleucidarum, quod nimirum regnum cœpit duodecim annis poſt mortem Alexandri Magni, vt teſtatur Euſebius in Chronico: quamuis Lyranus 1. Machab. 1. dicat, eos annos computari ab eo tempore, quo Alexander Perſarum Imperium euertit: qui quidem duodecim anni in libris Machabæorum ſemper prætermittuntur, quandocumque numerantur anni Regni Græcorũ: toto enim eo tempore Duces, qui Alexandro Magno ſucceſſere, Antigonus, inquam, & Seleucus Nicanoris inter ſeſe bello, & armis de Imperio contenderunt, donec tandem duodecim annis tranſactis, Antigonus in Thracia, Ponto, & Aſia, & Seleucus in Babylonia, & Syria pacate regnare cœperunt.

Secundò quæritur, quo modo 1. Machab. 1. dicitur de Alexandro, eum primo in Græcia regnaſſe, cum ante eũ alij, in Græcia regnauerint. Reſpondeo, profanam hiſtoriam nihil in hac parte cum Sacra pugnare. Nam Alexander dicitur in Græcia primus regnaſſe, quia fuit

A principium & origo regni Seleucidarum in Chaldæa, & Syria: nec tamen ab eo libri Machabæorum annos regni Græcorum recenſent: quia vt prædixi, eiuſmodi libri nomine regni Græcorum, intelligunt Regnum Seleucidarum, quod in Seleuco anno poſt Alexandri obitum duodecimo, cœpit pace cum Antigono facta.

Tertiò quæritur, quo modo 1. Machab. cap. 1. dicitur Alexander vocatis pueris ſuis, diuiſiſſe illis regnum ſuũ, cum adhuc viueret: & tamen omnes Scriptores profani teſtantur poſt mortem eius, Duces prouincias inter ſe partites fuiſſe. Reſpondeo, credendum eſſe, dum adhuc Alexander viueret, ſuis Ducibus dixiſſe, vt inter ſeſe, ſui regni prouincias diuiderent: quod & fecerunt.

Quartò quæritur, quo modo verum ſit, quod 1. Machabæorum 9. dicitur, Iudam Machabæum mortuum fuiſſe anno centeſimo, quinquageſimo ſecundo regni Græcorum; & poſt 2. Machabæorum cap. 1. idem Iudas ſcribitur ſcripſiſſe epiſtolam anno centeſimo octogeſimo octauo regni Græcorum. Rupertus libro primo de Victoria Verbi Dei cap. 10. ait Iudam, qui 2. Machabæorũ

B 1. ſcripſit Epiſtolam, alium fuiſſe Iudam, non Machabæum illum, qui 1. Machab. 9. refertur mortuus anno centeſimo quinquageſimo ſecundo regni Græcorum; quæ ſententia alijs non placet, inter quos eſt Canus lib. 2. de loc. Theol. c. 11. ad 4. quia in libris Machabæorum nullus alius Iudas, niſi Machabæus, filius ſcilicet Mathathiæ, memoratur. Vnde magis probant ſententiam eorum, qui dicunt 2. Machab. 1. duas epiſtolas poni, vnam quam ſcripſit populus, & Senatus Iudæorum, in cuius fine ponitur annus, quo ſcripta eſt, nimirum annus centeſimus octogeſimus octauus regni Græcorum. Et illius Epiſtolæ finis eſt tota illa clauſula: Anno centeſimo octogeſimo octauo, populus qui eſt Hieroſolymis, & in Iudæa, Senatuſque. Hiſque verbis finitur, & clauditur tota illa Epiſtola; deinde ſequitur initium alterius ſecundæ Epiſtolæ; hoc nempe: Iudas Ariſtobolo magiſtro Ptolemæi regis] & hanc ſcripſit Iudas Machabæus anno, vt creditur, centeſimo quinquageſimo ſecundo, quo mortuus eſt, ac propterea dicunt librariorum, ſiue ſcriptorum incuria puncta male eſſe diſtincta. Mihi magis pro-

C batur Ruperti ſententia: non enim eſt veriſimile, omnes codices eſſe Scriptorum incuria, & negligentia corruptos, aut male punctis diſtinctos.

Quintò quæritur, quomodo 1. Machabæo. 4. num. 52. dicitur Iudas purgaſſe templum anno centeſimo quadrageſimo octauo, quod fuerat contaminatum ab Antiocho. & 2. Machabæorum 10. num 3. dicitur purgaſſe templum poſt mortem Antiochi. Hæc enim duo ſecum mutuo pugnare videntur. nam 1. Machab. 6. fertur Antiochus mortuus anno centeſimo quadrageſimo nono. Reſpondeo, 2. Machabæorum 10. non dici Iudam purgaſſe templum biennio, hoc eſt, duobus annis à contaminato templo per Antiochum, nam 1. Machab. 1. num. 59. Antiochus templum polluiſſe fertur anno centeſimo quadrageſimo quinto, & 1. Machabæorum 4. num. 52. dicitur purgatum templum anno centeſimo quadrageſimo octauo, videlicet, exacto integro biennio, ex quo fuerat violatum ab Antiocho

Sextò quæritur, quo modo id, quod 1. Machabæorum 4. dicitur, Iudam Machabæum templum mundaſſe an-

D no centeſimo quadrageſimo octauo, quod Antiochus polluit. at anno centeſimo quadrageſimo quinto, vt dicitur 1. Machab. 6. conueniat cum eo, quod dicit Daniel cap. 8. contaminationem Templi duraturam diebus bis mille trecentis, & poſtea templum mundandum: nam dies bis mille trecenti, efficiunt ſex annos, & tres menſes, & viginti dies. Hunc locum plerique difficilem eſſe arbitrantur. Sed puto eſſe probabilem ſententiam eorũ, qui dicunt cum Hieronymo Dan. 8. Danielem locutum fuiſſe de tota ea calamitate, quam Iudæi paſſuri erant ſub Antiocho Epiphane: hæc autem calamitas cœpit anno centeſimo quadrageſimo tertio regni Græcorum, vt dicitur 1. Machab. 1. nam eo anno venit Antiochus Hieroſolymam, & diripuit vaſa & ornamenta templi: quæ calamitas durauit, vſque ad annum centeſimum quadrageſimum nonum regni Græcorum: quo anno mortuus eſt Antiochus, vt habetur 1. Machab. 6. Porrò ab anno centeſimo quadrageſimo tertio, vſque ad annum centeſimum quadrageſimum nonum, ſunt ſex anni integri, & ſeptem tantùm inchoati, ſiue incepti, non completi, &

Antio-

A Antiochus mortuus eſt inchoato, non finito anno centeſimo quadrageſimo nono. Vnde calamitas durauit, iuxta Danielis vaticinium, dies bis mille, & trecentos, hoc eſt, ſex annos & tres menſes, & viginti dies: quod totum tempus effluxit ab anno centeſimo quadrageſimo tertio, vſque ad annum centeſimum quadrageſimum nonum, videlicet ineuntem regni Græcorum. At quomodo iterum Daniel, inquies, cap. 12. prædicit à tempore, quo auferendum erit iuge ſacrificium, & ponenda abominatio in deſolationem, futuros dies mille ducentos nonaginta, & paulo ante in tempus & tempora, & dimidium temporis: qui dies & tempora efficiunt tres annos, & dimidium anni vnius. Quidam aiunt ſub Antiocho calamitatẽ paſſos eſſe Iudæos ſex annis & ſex menſibus, & hanc prædixiſſe Danielem cap. 8. Sed contaminationem templi tantùm duraſſe tribus annis, & dimidio: & ita intelligitur, quod prædixit Daniel cap. 12. Cæterùm reſpondeo cum Hieronymo, Danielem capite octauo prædixiſſe calamitatem futuram ſub Antiocho: & capite 12. calamitatem, quam Dei Eccleſia paſſura eſt ſub Antichriſto. Illa durauit per ſex annos, hæc duratura eſt per tres annos, & B dimidium, hoc eſt, per tempus, id eſt, annum, & per tẽpora, id eſt, duos annos, & dimidium temporis, id eſt, dimidium anni. Niſi etiam quis dicat, ſub Antiocho, vt Antichriſti typo & figura, duraſſe contaminationem tẽpli tribus annis & dimidio; ſed calamitatem ſex annis & ſex menſibus.

Septimò quæritur, quo modo cohæreant, quæ tribus in locis referre videntur libri Machabæorum de morte Antiochi. Nam 1. Machab. 6. legimus, Antiochum reuerſum ex Perſide in Babyloniam, decubuiſſe præ triſtitia, & ibi mortuum fuiſſe: at 2. Machabæorum 1. dicitur, Cum eſſet in Perſide, ingreſſus in templum Naneæ conſilio Sacerdotum deceptus, vnà cum ſui exercitus duce videtur cecidiſſe: at 2. Machab. 9. legimus: In Ecbatanis dolore viſcerum correptum obijſſe. Plerique putant, hæc de diuerſis Antiochis eſſe dicta: nihil tamen impedit, quo minus ea ad vnum & eundem Antiochum Illuſtrem referantur, cuius mors tribus in locis recenſetur hunc in modum: Sacerdotum conſilio ſeductus, ingreſſus eſt in templum, vnà cum ſui exercitus duce, & C eorumdem Sacerdotum dolo, & inſidijs comprehenſus eſt dux, & membratim dilaceratus; ipſe verò Antiochus ſe fuga proripuit, & euaſit Sacerdotum inſidias; & in Mediam veniens, Ecbatanis ægrotauit, dolore viſcerum vehementiſſimo correptus. Inde profectus, in Babyloniã peruenit, vbi etiam iacuit in lecto, eodem viſcerum dolore preſſus, vbi & tandem mœrore confectus interijt. Neque 2. Machabæorum 1. dicitur mortuus in Perſide, ſed in templum ingreſſus, vbi dux exercitus eius eſt interfectus: & 2. Machabæorum 9. fugiens turpiter ex Perſide, dicitur rediſſe in Mediam; vbi cum prope Ecbatana triſte nuncium accepiſſet, valdè iratus ægrotauit: ſed non ibi interijt infelix, immò potiùs iter ſuum conuertit ad Syriam: at in Babylonia morbo oppreſſus, iterum in lecto iacuit, vbi ingenti dolore viſcerum afflictatus, adeo vt carnes à vermibus exeſæ diffluerent, miſerabiliter tandem perijt.

Octauò quæritur, quo modo intelligatur quod dicitur 2. Machab. 1. videlicet, Iudæos fuiſſe in Perſidem captiuos abductos, cum eam captiuitatem in Chaldæa ſint D perpeſſi. Sunt qui opinentur, horum librorum Auctorem Babyloniæ nomine, Perſidem quoque late & amplè comprehendiſſe: quod alijs non placet, cum id ex ſacris literis minimè colligatur. Probabilius duco, quod alij tradunt, Iudæos captiuos eſſe tranſlatos in Babylonem ſimul & Perſidem: tum quia Nabuchodonoſor eos in Babyloniam tranſtulerat: ſed probabiliter creditur multos eorum in Perſide vendidiſſe: tum etiam quia credibile eſt in exercitu Nabuchodonoſor multos fuiſſe Perſas milites, ac duces, quibus in prædam non pauci e Iudæis obtigerunt, à quibus in Perſidem captiui ſunt abducti. Item, ſub Dario Medo, & Cyro rege Perſarum plurimi Iudæorum fuere in Mediam & Perſidem tranſlati.

Anni vrbis Romæ conditæ, & numerus Olympiadum, vſque ad Chriſti ortum, quo modo inter ſe conueniant.

Romulus vrbis Romæ conditor regnauit. an. 37

A Regnare cœpit Olympiade 7. anno 1. mortuus eſt Olymp. 16. anno 1. teſte Solino cap. 2. & Dionyſio lib. 2. poſt cuius obitum fuit interregnum an. 1.

Numa Pompilius. an. 43

Cœpit regnare Olymp. 16. an. 3. vt teſtis eſt Dionyſius lib. 2. Antiq. Roma. Obijt, teſte Solino, Olymp. 27. anno 1.

Tullus Hoſtilius. an. 32

Cœpit regnare Olymp. 27. anno 2. Dionyſio libro 3. obijt, teſte Solino, Olymp. 35.

Ancus Martius. an. 24

Cœpit regnare anno 2. Olymp. 35. teſte Dionyſio lib. 3. Obijt, vt ait Solinus, Olymp. 41.

Tarquinius Priſcus. an. 38.

Vt teſtatur Dionyſius lib. 3. Antiquitatum Romanarum, cœpit regnare Olymp. 41. anno. 2. obijt Olymp. 50.

Seruius Tullus. an. 44

B Teſte Dionyſio lib. 4. ſtatim initio, cœpit regnare Olymp. 50. an. 4. Obijt Olymp. 61. an. 4.

Tarquinius Superbus. an. 25

Cœpit regnare Olymp. 61. an. 4. teſte Dionyſio lib. 4. Eſt regno deiectus Olymp. 68. anno. 1.

Ex his conſtat, vrbem Romam, ſub Regibus fuiſſe annis 224. vt numerat Dionyſius lib. 1. quorum vltimus annus concurrebat, eodem Dionyſio teſte, cum Olympiade 68. anno 1.

Item Diodorus Siculus, Ioſephus lib. 1. contra Apionem Grammaticum Alexandrinum. Euſebius in Chronico, Hieronymus, & alij communi conſenſu teſtantur, Alexandrum Magnum obijſſe Olympiade 114. anno primo, & cœpiſſe regnare Olymp. 111. anno primo. Ioſepho lib. 12. Antiq. cap. 13. teſte, Iudas Machabæus renouauit templum, quod Antiochus Illuſtris contaminauerat, Olymp. 154. Vnde ab obitu Alexandri, vſque ad C Iudæ Machabæi principatum, fluxere Olympiades 40. quæ conficiunt annos 160. & à principatu Iudæ Machabæi, vſque ad Chriſti Domini aduentum, decurrere Olympiades 40. quæ conficiunt annos 160. Si iungas igitur annos 160. ab Alexandri obitu, vſque ad Iudam Machabæum, cum totidem annis 160. à Iuda Machabæo, vſque ad Chriſtum, colliges ſummam annorum 320. qui fluxerunt à morte Alexandri, vſque ad Chriſtum, & totidem anni per Olympiades ſupputantur. Nam ab obitu Alexandri, vſque ad Chriſti Domini ortum, numerantur Olympiades 80. quæ efficiunt annos 320.

De anno, quo fuit vrbs Roma condita, non vna eſt omnium opinio. Timæus Siculus eam dicit fuiſſe conditam annis 38. ante primam Olympiadem, quo tempore tradit Carthaginem quoque fundatam. L. Cincius ait, fuiſſe conditam Olympiade 12. anno 4. Tertia opinio fuit Fabij Pictoris aſſerentis, Olymp. 8. anno 1. ædificatam fuiſſe. Quarta opinio eorum eſt, qui aſſeuerant fundatam & extructam fuiſſe 6. Olymp. an. 3. Sic Pomponius Atticus, M. Tullius teſte Solino cap. 2. Quinta eſt D opinio aliorum dicentium conditam eſſe Olymp. 7. an. 2. Sic Nepos & Luctatius, Polybius, auctore Solino ibid. Ex quibus ſententijs duæ ſolum habentur apud Scriptores, vt certæ & veræ, prima, Romam fuiſſe conditam Olymp. 7. an. 2. Sic Apollodorus, Luctatius, Catulus, Cornelius Nepos, Eratoſthenes, Cato, Dionyſius Halicarnaſſeus, Polybius, Diodorus Siculus. Opinio ſecunda, vrbem Romam ait eſſe conditam Olymp. 7. anno primo fere exeunte, qui quoniam concurrit ferè in annũ 2. Olymp. 7. ideo poſteriores Scriptores partim aiunt eſſe conditam anno 1. Olympiadis 7. partim anno 2. eiuſdem Olymp. Et hæc eſt opinio communi conſenſu recepta, quam amplexus eſt M. Varro, cui poſtea ſubſcripſerunt Velleius, Plinius, Plutarchus, Tacitus, Dion, A. Gellius, Solinus, Tabulæ Capitolinæ, Clemens, Euſebius, Eutropius, Oroſius, Paulus Diaconus.

A prima igitur Olympiade, vſque ad vrbem conditam præterierunt anni 25. vel 26. Porrò ſub Regibus vrbs Roma fuit annis 243. vel 244. hoc eſt, per Olympiadas 61. Deinde Conſules rerum dominati ſunt in vrbe annis 464.

464. vſque ad annum Dictaturæ Caij Iulij Cæſaris, & A mox anni 4. præterierunt, vſque ad annum, qui proxime cœpit poſt necem eiuſdem Iulij Cæſaris: omnes enim ſupra citati Auctores conueniunt, interfectum eſſe Cæſarem anno vrbis conditæ 709. vel 710. qui anni ſic colliguntur.

Sub Regibus vrbs fuit	annis	243. vel 244.
Sub Conſulibus,	an.	464.
Sub Dictatura C. Iulij Cæſaris,	an.	4.

Hi omnes anni ſimul iuncti, conficiunt ſummam annorum 711.

Conuenit etiam inter Auctores, vſque ad annum, quo Octauius Auguſtus ſolus, deuicto ad Actium M. Antonio cœpit imperare, fluxiſſe annos 12.

Cœpit igitur Imperium Romanum anno vrbis conditæ 722. vel 723. ac proinde cum Chriſtus natus ſit teſtibus Euſebio, Beda, Oroſio, Paulo Diacono, Olymp. 149. an. 3. eiuſdem: ſequitur vt à prima Olympiade vſque ad Chriſtum anni fluxerint 776. quos annos conficiunt Olymp. 194. à quibus ſi dempſeris an. 23. vel 24. remanent 753 qui anni præterierunt ab vrbe Roma condita, vſque B ad Chriſti Domini ortum. Item, à prima Olymp. vſque ad Cyrum primum Perſarum regem, fluxerunt an. 216. quos conficiunt Olymp. 54. Nam Cyrus cœpiſſe regnare fertur Olymp. 55. anno primo. Conficiunt igitur Olympiades 54. annos 216. Item, à prima Olympiade vſque ad captiuitatem Babylonicam fluxerunt anni 186. & ab vrbe condita vſque ad eandem captiuitatem Babylonicam decurrerunt anni 162. Captiui verò Iudæi in Babylone fuerunt annis 70. Sed quia variè Scriptores ſentiunt, vnde nam ſumatur initium horum 70. annorum, & vbi dicti anni terminentur; an videlicet captiuitas Babylonica incipiat ſupputari anno vndecimo Sedechiæ, quando igni exuſtum eſt templum à Chaldæis, & Hieruſalem ſolo æquata; an verò à tranſmigratione, qua Iechonias in Babylonem captiuus abductus eſt, vna cum populi parte, quæ captiuitas accidit annis vndecim ante incendium Templi, & vrbis Hieroſolymæ excidium: propterea difficile eſt, huius ætatis annos certò colligere. Verùm quicquid ſit, opinio communi conſenſu recepta eſt, à C captiuitate Babylonica vſque ad Chriſtum, annos interfluxiſſe 589. & ab anno primo Cyri regis Perſarum, vſque ad Chriſtum annos 559. in quam ætatem incidiſſe conſtat captiuitatem Iudæorum Babylonicam, liberta tẽ ac reditum eorum in patriam, reſtitutionem Templi, & vrbis Hieroſolymæ, quod Templum poſtea pollutum fuit ab Antiocho Epiphane, rege Syriæ: ſed reparatum ac renouatum eſt à Machabæis. Conſtat itidem quæ ſequuntur omnia, in hac ætate contigiſſe, ſeditiones nempè & tumultus Iudæorum, & totam hiſtoriam Machabæorum, vniuerſa Ezechielis vaticinia, bonam partem prædictionum Hieremiæ, omnes viſiones Danielis, omnem prophetiam Zachariæ, Aggæi, & Malachiæ: totam quoque hiſtoriam duorum, Eſdræ ſcilicet & Nehemiæ, librorum, nec non & memorabiles & celebres illas duas præſtantium fœminarum Iudith, & Eſther hiſtoricas narrationes.

Porrò quantum ex profanis hiſtorijs perſpici poteſt, continet hæc ætas Monarchiam Chaldæorum, monarchiam Perſarum, imperium Græcorum, res geſtas Romanorum ſub Conſulum poteſtate, & Dictatura Iulij D Cæſaris, & fere totum tempus Octauij Auguſti Imperatoris, & quæcumque à Philoſophis per doctrinam accepta legimus. In hac ætate floruiſſe perhibentur Græci hiſtorici plurimi, Philoſophi, Oratores, Poetæ, Pictores, Sculptores, Statuarij, Medici, Muſici, Mathematici, Aſtronomi, Aſtrologi, & ceteri, qui alicuius diſciplinæ, artis, vel doctrinæ periti fuerunt.

De Hiſtoricis tantùm illud breuiter in præſentia dicã, quo tempore ſcripſerint. Animaduertendum eſt, eos omnes, qui à Græcis celebrantur omnium artium, & diſciplinarum inuentores, ſeu potiùs Magiſtros, profeſſores, & doctores vixiſſe, & floruiſſe ferè poſt Olympiadem 55. in qua nimirum Cyrus primus Perſarum rex cœpit in Perſide regnare, & in qua Romæ Seruius Tullius imperabat, & apud Medos Aſtyages. In Lydia Aliactes. 8. rex Lydorum: & in Macedonia Alcetas. 8. quoque Macedonũ rex, cum Iudæorum captiuitas in Babylone ſoluta eſt.

Cicero in ſecundo libro de Oratore, breuiter enumerat aliquot hiſtoricos Græcos, in primis, Herodotum, vt hiſtoriæ patrem ac principem; poſtea Thucididem, qui A omnes dicendi artificio facilè vicit. Hunc, inquit, conſecutus eſt Philiſtus Syracuſius, Dionyſij Tyranni familiariſſimus: otium ſuum in hiſtoria conſcribenda conſumpſit, maximéque Thucydidem eſt imitatus. Deinde enumerat Theopompum & Ephorum, Iſocratis diſcipulos, Xenophontem Socratis auditorem, Calliſthenem Ariſtotelis diſcipulum, qui æqualis fuit Alexandri Magni, reſque eius geſtas conſcripſit. Subdit etiam ibi Cicero: Natu, inquit, horum omnium minimus Timæus fuit, longè eruditiſſimus, & rerum copia, & ſententiarum varietate abundantiſſimus, & ipſa compoſitione verborum non impolitus. Quintilianus lib. 10. cap. 1. recenſet hiſtoricos Græcos, Herodotum, Thucydidem, Theopompum, Philiſtum, Ephorum, Clitarchum, Timagenem, Xenophontem; & de his iudicium ſuum, & ſententiam profert.

Suidas ait, Cadmum Mileſium, primum hiſtoricum è Græcis fuiſſe, & Orpheo paulo iuniorem, quem ſcripſiſſe ferunt libros quatuor de ædificatione Mileti, & totius Ioniæ prouinciæ.

Acuſilaus Argiuus, teſte Ioſepho libro primo contra B Apionem Grammaticum, fuit etiam è primis hiſtoricis Græcorum, ipſe & Cadmus, de quo ante dixi. Scripſiſſe perhibẽtur paulò ante expeditionem Perſarũ in Græcos.

Herodotus, Hellanicus, Thucydides, teſte Gellio lib. 15 cap. 23. eiſdem temporibus fuerunt. Nam Hellanicus, inquit, in initio belli Peloponeſiaci fuiſſe quinque & ſexaginta annos natus videtur. Herodotus tres & quinquaginta. Hæc Gellius. Diodorus libro 3. cap. 9. ait Herodotum tempore Xerxis vigviſſe. Suidas teſtatur, Hellanicum, & Herodotum vixiſſe tempore Darij Hyſtaſpis filij, Thucydides verò ſcribit, ſe ſub Artaxerſe Longimano viuere. Plinius libro 12. cap. 4 teſtatur, Herodotum ſcripſiſſe hiſtoriam ſuam Thurijs in Italia anno ab vrbe condi a 310. Suidas: Hellanicus, inquit, Mitylenæus verſatus eſt cum Herodoto apud Amyntam regem Macedonum temporibus Sophoclis & Euripidis poetarum, & cũ Hecatæo Mileſio congreſſus eſt, qui fuit tempore Perſici belli, quique paulò ante, vſque ad Perdiccæ tempora peruenit.

Hecatæus Mileſius, teſte Suida, Græcorum primus hi- C ſtoriam ſcripſit, quem æmulati ſunt Herodotus Hellanicus, & Thucydides. Vixit tempore Darij Hyſtaſpis filij, auditor Protagoræ Sophiſtæ. Hæc Suidas.

Xenophon Athenienſis Socratis diſcipulus, ſcripſit lib. 8. de inſtitutione Cyri iunioris, & de rebus Græcorũ lib. 7 deſcripſit primus vitas Philoſophorum, & eorum memorabilia dicta & facta.

Xenophon alius hiſtoricus, teſte Suida, ſcripſit res Babylonicas, tempore Ptolemæi Lagi.

Xenophon Epheſius, vt ait idem Suidas, ſcripſit libros 10 de rebus Epheſiorum

Xenophon Cyprius, ſcripſit de rebus Cypri. Suidas.

Theopompus Chius natus Olympiade 53. Iſocratis diſcipulus, vt auctor eſt Suidas. Theopompus item, vt ait Diodorus lib. 16 Philippi res geſtas conſcripſit, & vt Suidas refert, ea ſcripſit libris 72. ſcripſit etiã libros 11. de ijs, quæ Græci geſſerunt, incipiens à rebus, quæ acciderũt poſt hiſtorias à Thucydide conſcriptas. Edidit tres libros, teſte Diodoro libro 16. de ijs, quæ facta ſunt in Sicilia, exorſus à tyrannide Dionyſij ſenioris, & continuans D hiſtoriam per ſpatium annorum 50 vſque ad caſum Dionyſij iunioris, qui è regno deiectus eſt.

Philiſtus Syracuſanus, ſcripſit res Aegyptias libris 12. & res Siculas libris 11. & res Dionyſij tyranni, libris ſex, Aegyptiorum Theologiam libris tribus. Hæc Suidas.

Nearchus ſub Alexandro Magno militauit, & de eo hiſtoriam ſcripſit, & de rebus Indicis. Suidas.

Megaſthenes (non Metaſthenes, vt finxit Ioan. Annius Viterbienſis) teſte Plinio lib. 6. cap. 17. à Ptolemæo Philadelpho miſſus in Indiam, ritus, mores, vrbes, potentiãque Indorum deſcripſit.

Cteſias Gnidius, vt ait Diodorus lib. 3. cap. 2. 4. & 6. ſcripſit res Nini & Semiramidis: medicus fuit Artaxerſis Mnemonis, & ſcripſit de rebus Syriacis, & Perſicis libros 23. teſte Suida.

Clitarchus Ariſtotelis diſcipulus, cum Alexandro Magno in Aſiam profectus, teſte Diodoro libro 3. cap. 4. res eius conſcripſit.

Hecatæus Abderita hiſtoricus, ſub Alexandro Ma-

gno vixit ; & cum Ptolemæo Lagi filio commoratus, vt ait Ioſephus libro primo contra Apionem.

Beroſus, non ille quem finxit Annius, ſed ille, cuius meminit Ioſephus, germanus & verus Chaldæus, Beli ſacerdos, tempore Alexandri Magni, & Ptolemæi Philadelphi Lagi filij, & Seleuci Nicanoris de rebus Aſſyriorum, & Chaldæorum tres libros conſcripſit, & deduxit hiſtoriam vſque ad Darium vltimum Perſarum regem, ab Alexandro deuictum. Dicauit opus ſuum Antiocho Syriæ regi, Seleuci Nicanoris filio, vt ait Genebrardus in Chronico, ex Taciano in oratione contra Græcos: & quamuis genere Chaldæus, Græcè ſcripſit.

Ephorus Cumæus, Iſocratis auditor, condiſcipulus Theopompi, teſte Diodoro libro 16. Græcorum, & aliorum res geſtas annorum fermè ſeptingentorum quinquaginta, deſcripſit libris triginta, exurſus ab Heraclidarum reditu.

Diyllus Athenienſis, vt ibidem ſcribit Diodorus, ſequentium temporum res litteris mandauit, & principium ſcribendi ſumpſit, vbi Ephorus finem fecerat. Scripſit libros viginti ſeptem, de ijs, quæ in Græcia & Sicilia acta ſunt, vſque ad Philippi Macedonum regis obitum.

Calliſthenes eodem tempore de Græcorum rebus ſcripſit, teſte Diodoro lib. 16.

Callias Syracuſanus, ſcripſit res geſtas Agathoclis, Siciliæ tyranni: in quibus multa falſa confinxit, teſte Suida.

Timæus Siculus, ſcripſit res Siculas, & Italicas libris octo, & de Syria, & eius vrbibus, & regibus poſt Agathoclis Syracuſarum, & Siciliæ regis mortem, tempore Ptolemæi Lagi filij, & Ptolemæi Philadelphi. Multa mentitur cum ſcribit de rebus Agathoclis. Hæc refert Suidas.

Polybius ex Megalopoli Arcadiæ vrbe, Scipionis Africani, vnà cum Panætio præceptor, Romanam hiſtoriam conſcripſit libris 40. Cuius poſtea hiſtoriam continuauit Poſſidonius Olbiopolita Sophiſta.

Poſſidonius Alexandrinus, poſt Polybium ſcripſit hiſtoriam libris 52. Suidas.

Timagenes Mileſius ſcripſit hiſtoriam de Heraclea Pontica, & de viris doctis eiuſdem vrbis libros quinque, vt ait Suidas.

Demophilus Ephori filius, teſte Diodoro libro 16. bellum, quod Græci ſacrum vocant, & geſtum eſt per vndecim annos, conſcripſit.

Manethon res Aegyptiorum ſcripſit poſt Beroſum: quas teſte Euſebio in Chronico ſcribendo deduxit, vſque ad Artaxerſem Ochum 12. Perſarum regem, qui Aegyptum ſubegit.

Agatharchides Gnidius, ſcripſit de Regibus poſt Alexandrum Magnum in Syria regnantibus, vt tradit Suidas: eum itidem ſcripſiſſe de rebus Aſiaticis, auctor eſt Diodorus lib. 4. cap. 1.

Crateres Macedo ex Alexandri comitibus fuit, qui res ab illo geſtas conſcripſit.

Oneſicritus ſcripſit res Alexandri Magni, Suida teſte, fuiſſe claſſis Alexandri præfectum, ait Plin. lib 6. cap. 22. ſcripſit de rebus Indicis, in quibus multa mentitur, vt ait Strabo lib. 2.

Hieronymus Cardianus genere Thrax, teſte Suida, ſub Ptolemæo Lagi filio, teſte Ioſepho lib. 1. contra Apionẽ, ſcripſit hiſtoriam de ijs, qui Alexandro Magno ſucceſſerunt, & vt ait Suidas, ſcripſit res geſtas Alexandri.

Phlegon Trallianus libertus Auguſti Cæſaris, ſcripſit Olympiades libris 16. qui vſque ad Olympiadem 229. res vbique geſtas continent. Suidas.

Nicolaus Damaſcenus familiaris Herodis regis Iudæorum, & Auguſti Cæſaris, ſcripſit hiſtoriam generalem libris octoginta, fuit Peripateticæ diſciplinæ ſtudioſus.

Dionyſius Mileſius ſcripſit res Perſicas poſt Darium geſtas libris 5. teſte Suida.

Dionyſius Halicarnaſſeus res populi Romani Græce ſcripſit vndecim libris vixit tempore C. Iulij Cæſaris.

Callimachus, aſtricta & ſoluta oratione plurima ſcripſit: ſunt eius libelli plures quam 800. vixit tempore Ptolemæi Philadelphi. Suidas.

Strabo Amaſſeus ſub Auguſto Cæſare, hiſtoriam Romanam poſt Polybium continuauit 47. libris.

Philochorus fuit Athenienſis, ſcripſit de Attica, & de rebus Athenienſium libros 17. vſque ad Antiochum tertium Syriæ regem, cognomento Theon, vixit tempore Eratoſthenis. Hæc Suidas.

Eratoſthenes vixit tempore Ptolemæi Euergetis I. vſque ad Ptolemæum Epiphanem, ſcripſit philoſophica, hiſtorias, & poemata, de ſectis Philoſophorum, de Aſtronomia. Hæc Suidas.

Diodorus Siculus, ſub Auguſto Cæſare conſcripſit libris 40. generalem hiſtoriam, quam Bibliothecam nominauit. Suidas.

Pherecides Syrus hiſtoricus, floruit tempore Artaxerxis Longimani Olymp. 81.

Charon Lampſacenus, tempore Darij Hyſtaſpis filij, & Xerxis Olym. 75. floruit. Scripſit Aethiopicas & Perſicas res libris duobus. Res Græcorũ geſtas libris quatuor. Lybicas itidem quatuor libris. Origines vrbiũ libris duobus. De Lampſaco duos libros edidit Suidas.

Charon Carthaginenſis, deſcripſit tyrannos, quotquot in Aſia & Europa regnarunt; de illuſtribus viris compoſuit quatuor libros, totidem de illuſtribus fœminis. Suidas.

Charon Naucratita deſcripſit ſacerdotes Alexandrinos & Aegyptios, & reges cuiuſlibet gentis, quorum res geſtas veteres ſcriptores literis prodiderunt. Scripſit etiam res Aegyptiacas. Suidas.

Xanthus Sardianus, ſcripſit libros quatuor de rebus Lydorum. Teſte Suida.

Vixerunt quoque & floruerunt in hac ætate veteres Poetæ Græci & Latini, præter Homerum & Heſiodum, qui fuerunt antiquiores. In primis fuerunt illi nouem Lyrici Poetæ, tanquam nouem Muſæ Græcæ. Pindarus Thebanus Olymp. teſte Euſebio in Chronico. 76. quo tempore Xerxes regnabat in Perſide, & Romanorum rex Tarquinius Superbus, erat vrbe eiectus & pulſus.

Simonides Cæus fuit eodem tempore, quo Pindarus, teſte Euſebio, quod etiam Suidas tradit.

Steſichorus Siculus, vixit ab Olymp. 37. vſque ad Olympiadem 57. Euſebius. Suidas.

Ibycus fuit Olymp. 55. quo tempore Cræſus regnabat in Lydia, & Cyrus in Perſide.

Alcman fuit Olympiade 43. vt teſtatur Euſebius, refert quoque Suidas.

Bacchylides Olympiade 81. teſte Euſebio in Chronico, fuit Bacchylides genere Lydus. Ibycus Rheginus. Alcman Lydius.

Anacreon Teius Olympiade 61. ſecundum Euſebium in Chronico.

Alcæus Mitylenæus Olympiade 43. eodem tempore quo Alcman.

Sapho Lesbia Olymp. 44. Hi omnes nouem Lyrici poetæ Græci fuerunt fere æquales. nam vixiſſe perhibentur ab Olymp. 37. vſque ad Olympiadem 81.

Hypponax Epheſius vixit Olympiade 60. Suidas. Plin. lib. 36. cap. 5. fuit poeta Iambicus, a quo Hipponacticum carmen Iambicum.

Glycon, à quo Glyconicum carmen. Aſclepiades, à quo carmen Aſclepiadeum.

Phalæcus, à quo carmen Phaleucium.

Fuerunt & alij ſeptem Græci poetæ, à numero Pleiadum dicti poetæ Pleiades, quaſi ſeptem ſtellæ Pleiades, eo quòd fere eodem tempore vixerint, videlicet Theocritus Syracuſanus, Nicander Colophonius. Callimachus Cyreneus, Apollonius Rhodius, Homerus iunior Myrus. Aratus Cilicus. Lycophron Chalcidenſis. Hi omnes floruerunt ſub Ptolemæo Lagi filio, & Ptolemæo Philadelpho, & Ptolemæo Euergete, huius nominis primo.

Moſchus Siculus ſcripſit poſt Theocritum Bucolica, & ita in Bucolicis ſecundum locum tenet.

Bion Smyrneus poſt Theocritum & Moſchũ Bucolica ſcripſit, & ei in Bucolicis tertia palma defertur.

Fuerunt quoque ſub Ptolemæo Philadelpho, vt ait Hæpheſtion Grammaticus in Enchyridio Soſitheus. Alexander, Antiades, Soſiphanes poetæ Græci.

Heroici poetæ fuerunt Tirthæus Athenienſis Olymp. 35. Empedocles Agrigentinus. Panyaſis Halicarnaſſeus Olymp. 78. Theognis Megarenſis Olymp. 60. Phocylides Mileſius Olymp. 60. Antimachus Colophonius, Olymp. 90. Chœrillus Samius Olymp. 75.

Pyſan-

Pyſander Rhodius Olym 33. Leſches Lesbius Olympiade 30. Alcmeon Olympiade 30. Prodicus Phocæus tempore Ptolemæi Philadelphi. Hippias Elienſis Olympiade 85.

Fuerunt etiam in hoc ætate Græci poetæ Tragici & Comici. Tragici quidé Sophocles Athenienſis, antiquior Socrate, Olympiade 75.

Aeſchylus Athenienſis, vixit Olympiade 70. ſecundum Euſebium in Chronico. tempore pugnæ Marathoniæ, vt ait Gellius lib. 17. cap. 21.

Euripides Salaminius Olimp. 75. auditor Anaxagoræ.

Ariſtarchus, ſcripſit Tragœdias 70. teſte Suida, vixit Olympiade 82.

Achæus Eretrienſis, ſcripſit Tragœdias 44. Olympiade 34. Suidas.

Ariſtophanes Comicus Athenienſis, vixit eodem tempore, quo Xerxes regnabat in Perſide.

Menander Comicus Athenienſis, ſcripſit Comœdias 208. vixit ſub Ptolemæo Lagi filio.

Eupolis Comicus Athenienſis, Olympiade 38. ſcripſit Comœdias 17.

Cratinus Comicus Athenienſis, compoſuit Comœdias 22. floruit Olymp. 81.

Archilochus Iambicus Poeta, vixit Olympiade 28. ſecundum Euſebium in Chronico, & vt ait Gellius lib. 17. c. 21. regnante Tullo Hoſtilio Romæ.

Inter Latinos fuerũt Poetæ Comici, Liuius Andronicus, C. Næuius Campanus, M. Accius Plautus Vmber, Statius Cæcilius. P. Terentius Afer. Tragici M. Pacuuius Brunduſinus, L. Actius. Heroici, Q. Ennius, T. Lucretius. Hi omnes floruerunt ijs temporibus, quibus Romani, punica bella geſſerunt, & aliqui eorum paulo poſt.

Fuerunt quoque Latini ſcriptores hiſtorici in hac ætate, quorum tamen ſcripta perierunt. M. Varro, Sulpitius Gallus, Q. Tubero, L. Piſo, Cornelius Nepos Cato Cenſorius, M. Agrippa, Higinus, Fabius Pictor, Atteius Capito.

Fuerunt etiam plurimi Pictores inſignes, quos enumerat Plinius lib. 35. cap. 10. inter quos excelluiſſe perhibentur Apelles, Protogenes, Zeuxis, Parrhaſius, Polygnotus, Aglaophon, Timagoras, Mycon.

Floruerunt Sculptores celebres, de quibus Plin. lib. 36. cap. 4. inter quos nobiliores fuerunt Phidias, Praxiteles, Polycletus, Lyſippus, Bryaxis, Myron, Pamphilus.

Floruerunt Mathematici, Aſtrologi, Muſici, Imperatores, & duces belli, quos omnes ſilentio in præſentiâ prætereo.

Omnis Philoſophorum Scholâ, cœpit etiam hac ætate, & fere poſt quinquageſimam, vel ſaltem poſt quadrageſimam Olympiadem: quoniam temporibus Crœſi Lydorum regis, & Cyri regis Perſarum, Romæ regnante Tarquinio Priſco, vel Seruio Tullio, floruiſſe dicuntur, vt conſtat ex Laertio lib. 1. de vit. Philoſo. & Agellio lib. 17. cap. 21. ſeptem Græciæ Sapientes, qui fuerunt omnium Philoſophorum primi, videlicet Thales Milelius, qui viuebat, teſte Plinio lib. 2. cap. 12. Olympiade 48. anno vrbis conditæ 170. quamuis Auguſt. lib. 18. de ciuit. cap. 24. dicat eum fuiſſe Romulo regnante, Solon Athenienſis, Chilon Lacedemonius, Pittacus Mitylenæus, Bias Prienæus, Cleobulus Lyndius, Periander Corinthius. Horum æquales ex eodem Laertio, fuiſſe etiam dicuntur Pherecydes Syrus, Piſiſtratus Athenienſis, Epimenides Cretenſis, Anacharſis Scytha, Myſſon Chenæus. Olympiade quadrageſima, Draco Athenienſibus leges tulit, Romæ dominante Anco Martio, teſte Euſebio in Chronico. Quos ſubſecuti ſunt Philoſophi duplex Philoſophiæ genus profeſſi, teſte eodem Laertio, teſte quoque Auguſtino lib. de ciuit. 8. cap. 2. Ionicum, & Italicum. Ionica philoſophia cœpit à Thalete Mileſio, & ab Anaximandro itidem Mileſio, qui fuit Thaletis diſcipulus. Eodem tempore cœpit Italica philoſophia à Pythagora Samio, qui fuit Pherecidis auditor, & viuebat vt ait Plinius lib. 2. cap. 8. Olympiade 42. & teſte Dionyſio lib. 2. docuit in Italia poſt Olympiadem 50. Nam ſicut Thales Mileſius, Mileto vrbe Ioniæ multos docuit; ſic Pythagoras in ea parte Italiæ, quæ dicta eſt Magna Græcia, Italicam philoſophiam fertur docuiſſe quam plurimos, ex quibus ſunt Telauges, Xenophanes, Epicharmus, Archytas, Parmenides, Meliſſus, Zeno Eleates, Heraclitus, Leucippus, Democritus, Empedocles,

A Nauſiphanes, Naucides, Alcmæon, Hipaſſus, Philolaus, Eudoxus, Protagoras, Diogenes, Apolloniates, Anaxarchus, Pyrrhon, Timon: quos omnes refert Laertius.

Ionicè philoſophati ſunt poſt Thaletem, teſte Laertio, Anaximander Thaletis diſcipulus, cui ſucceſſit Anaximenes Mileſius, & huic Anaxagoras Clazomenius, quem audiuit Archelaus, qui Athenas ex Ionia philoſophiam tranſtulit, & huius diſcipulus fuit Socrates.

Porrò cum ceteri omnes Philoſophi, de natura potiùs, quàm de moribus diſputaſſent, vt ait Cicero lib. 1. Academ. quæſt. Socrates primus totam naturalem illam philoſophiam ad mores conuertit: quo factum eſt, vt diuerſæ Philoſophorum ſectæ prodierint, prout variè ipſi Philoſophi de Finibus bonorum & malorum diſputare cœperunt. Ex Platone Socratis diſcipulo nati ſunt Academici veteres, medij, & noui.

Platoni in Academia ſucceſſit, teſte Cicerone, Speuſippus, Xenocrates, Chalcedonius, Polemon, Crantor, B Crates Athenienſis: qui omnes fuerunt ex Academia vetere. quos deinde ſubſecutus eſt Arceſilas mediæ Academiæ inuentor, vt teſtatur Cicero. lib. 2. Academ. quæſtio poſt hunc Lacides Cyrenæus nouæ Academiæ auctor & magiſter: tum Euander, Egeſinus, Carneades, Clitomachus Carthagenienſis, Philo, Antiochus. Socratis item auditor fuit Antiſthenes, Cynicæ ſectæ inſtitutor, vnde Stoici nati & profecti ſunt, Antiſthenem audiuit Diogenes Cynicus, & hunc Monimus Syracuſanus, Oneſicritus, Metrocles, Menippus, Menedemus, Crates Thebanus: hi omnes Cynici fuerunt. Porrò Cratem Thebanum audiuit Zeno Citieus, a quo dicti ſunt Stoici, eo quod Zeno ab Academicis diuiſus, in Stoa porticu docere cœperit. Inde Cleantes, Chryſippus, & Panætius Rhodius, cuius auditor fuit Poſſidonius. Et Romæ ſub Auguſto Cæſare multi Stoicorum dogma ſequebantur: quamuis eodem etiam tempore multi quoque in vrbe erant Epicurei, ex quibus non pauci prodierunt Athei. Socratis præterea diſcipulus fuit Ariſtippus Cyrenæus, vnde impura, vel potius belluina Epicureorum C ſecta orta manauit, quæ ab Epicuro, tempore Alexandri Magni, tanquam præcipuo & inſigni eius patrono nomen accepit. Item Ariſtoteles Socratem & Platonem audiuit; at ſectam per ſeipſe conſtituit, nam poſt Platonem Speuſippus in Academia docuit, Ariſtoteles verò in Lyceo altero gymnaſio, qui quoniam deambulando docebat, fecit vt eius diſciplinæ ſectatores, Peripatetici dicerentur. Ariſtotelem audiuit Theophraſtus Epheſius. Hunc audiuit Strato Lampſacenus, Lyco Troadenſis, Demetrius Phalereus, Heraclides Ponticus. Omnes huiuſmodi Philoſophorum ſectæ, vſque ad Auguſti, & aliorum Imperatorum proximè ſequentium tempora perſeuerarunt, ita vt inter Romanos ipſos alij Academici, alij Stoici, alij Epicurei, alij Peripatetici fuerint; plures quidem Epicurei, multi Stoici, non pauci Academici, ſed rari Peripatetici.

Secundò quæritur, quo pacto breuiter redigi poſſint in ordinem ea omnia, quæ in vetere Hebræorum populo contigerunt à captiuitate Babylonica vſque ad Christi Domini aduentum. In primis Dei populus ſeruiuit D Babylonijs regibus Nabuchodonoſor, Euilmerodach filio eius, & Balthaſar nepoti ex ipſo Euilmerodach, vſque ad Cyrum ipſum primum Perſarum regem, annis 70. 2. Paralip. 36.

Primo anno Nabuchodonoſoris, qui incidit in annum tertium, regis Ioacim, ductus eſt captiuus Daniel adhuc puer in Babyloniam, vnà cum alijs tribus pueris, Anania, Miſaele, & Azaria: quibus in Babylonia captiuis acciderunt ea, quæ primo capite Danielis referuntur: & per idem fere tempus contigerunt ea, quæ narrantur Danielis capite decimotertio de iudicio, in quo Suſanna diuino Danielis adhuc pueri conſilio a falſo teſtimonio & calumnia iniquorum ſenum liberata eſt. Annum quidem eiuſmodi incertum puto, factum tamen id à puero Daniele, ex ipſa hiſtoria compertum eſt.

Anno ſecundo Nabuchodonoſoris, ſomniũ, quod ipſe Nabuchodonoſor viderat, interpretatus eſt Daniel. Viderat rex ſtatuam capite aureo, brachijs argenteis, ventre, & femoribus æreis, cruribus ferreis, quæ in pe-

det partim ferreos, partim fictiles deſinebat: ſed quod ferreum, cum eo quod fictile erat, coire non poterat, ad extremum, ſtatuam & omnia, de monte abſciſſus lapis ſine manibus, contriuit, quæ in puluerem redacta, planè euanuerunt.

Anno alio (non conſtat quotus ille fuerit regni Nabuchodonoſoris annus) contigerunt quæ narrantur capite Danielis tertio.

Deinde euenerunt, quæ capite Danielis quarto recenſentur. nam in inſaniam deueniens Nabuchodonoſor ob iactantiam & ſuperbiam ſuam, qua virtutem ſibi diuinam arrogabat impius, è ſceptro & regno deiectus, & ab hominum frequentia remotus, herbis, belluarum more, vitam ſuam ſeptennio ſuſtentauit. Donec ſibi ipſi priſtinæque menti reſtitutus, agenſque pœnitentiam, diuino nutu ſeruatum ſuum regnum recuperauit. Regnauit Nabuchodonoſor annis quadraginta quinque, & poſt eum Euilmerodac filius eius viginti tribus annis, cui poſtea ſucceſſit Balthaſar filius ipſius Euilmerodac, nepoſque Nabuchodonoſoris.

Anno primo Balthaſſaris, Daniel vidit id, quod habetur cap. 7. ſuæ prophetiæ, de quatuor beſtijs ſibi ſuccedentibus, leæna, vrſo, pardo, & alia quædam beſtia valde formidabili & mirabili, cornua decem habenti, e quibus prodibat aliud paruum cornu, quod tria alia cornua contriuit, quodque ſe ſe audacter contra Deum erexit: quod quidem viſum, fuit figura & typus quatuor regnorum potentiſſimorum, ſub quibus erat Dei populus multa mala paſſurus, videlicet, ſub regno Chaldæorum, Medorum, Perſarum, & Græcorum, ex imperio enim Græcorum ortus eſt Antiochus Epiphanes, qui populum Iudæorum vehementer afflixit, vt conſtat ex Machabæorum libris.

Anno tertio regni Balthaſaris, viſum aliud Danieli oſtenſum eſt de duobus arietibus, quorum vnus contra occidentem, aquilonem, & meridiem pugnabat: quæ viſio ſignificabat, regnum Perſarum, & regnum Græcorum, & ex regno Græcorum oriturum Antiochum, qui erat Dei populum perſecuturus.

Capite 5. refert propheta viſum, quod diuinitus eſt oſtenſum Balthaſari de digitis in pariete ſcribentibus: quod deinde ipſe Daniel eſt interpretatus.

Capite 6. refertur quo modo Darius Medus, qui Balthaſari regnum eripuerat, Danielem toti ſuæ ditioni & regno præpoſuerit, quemadmodum & Nabuchodonoſor fecerat, & Balthaſar veſte purpurea, & torque aureo donatum, tertium regni principem conſtituerat. Sed apud regem Darium Daniel accuſatus ab æmulis, coniectus eſt in lacum leonum, propterea quod noluit diuinos honores regi deferre; inde tamen diuinitus liberatus eſt, & accuſatores eius miſerè à leonibus laniati periere, rege iubente.

Anno primo eiuſdem regis, viſum quoddam eſt Danieli diuinitus oſtenſum, quo patefactæ ſunt lxx. hebdomadæ, idque cap. 9. refertur. Conficiunt porrò illæ hebdomadæ annos quadringentos nonaginta; harumque initium quidam accipiunt, à primo anno Cyri, quo ſoluta eſt Iudæorum captiuitas; alij, à ſexto anno Darij Hyſtaſpis, quo perfecta eſt templi ædificatio; plerique ab an. 20. Artaxerxis Longimani, cum data eſt Nehemiæ facultas, vt vrbem reſtauraret. Finiunt verò quidam hebdomadas in baptiſmo Chriſti, alij in morte eius, alij in excidio templi, ſub Veſpaſiano & Tito.

Anno tertio Cyri regis Perſarum, contigerunt quæ narrantur Dan. c. 10. & deinde Dan. c. 12. refert quæ ventura ſunt, quæque patietur Eccleſia Dei ſub Antichriſto, in nefario & impio Antiocho Epiphane, typice adumbrato per tempus & tempora, & dimidium temporis, hoc eſt, per annum & duos annos, & dimidium anni; ſiue, per dies mille ducentos nonaginta, hoc eſt, per tres annos & ſex menſes: cuius Antichriſti præceſſit typus & figura in Antiocho Epiphane, ſub quo profanatũ eſt templum tribus annis, & menſibus ſex, vt ſignificatur Dan. cap. 12.

Tandem Dan. cap. 14. narrat quo pacto ipſe corã rege Cyro Beli ſacerdotes falſi conuicerit, mentientes Beli ſimulacrum ijs cibis veſci, quos populus offerebat, & apponebat in templo.

Ezechiel vnà cum Iechonia rege captus eſt, & translatus in Babyloniam octauo anno Nabuchodonoſoris, vbi futura præuidit plurima; è quibus illud eſt in primis, quomodo eſſet obſidenda à Chaldæis Hieroſolymã, capiẽda, & templum igne cremandum: quæ omnia ad vnum poſtea euenerũt anno 11. Sedechiæ regis, qui fuit annus 19. Nabuchodonoſoris.

Cap. igitur 1. Anno 5. tranſmigrationis, & 30. ætatis Ezechielis, vidit Ezechiel Dei Maieſtatem in magnifico curru venientem; hoc eſt, vidit Deum venientem tanquã iudicem, vt ſui populi peccata puniret.

Deinde c. 2. 3. & 4. prædicit vrbẽ obſidendã. Cap. 5. eã capiendam: à cap. 6. vſque ad 12. vaticinatur contra montes Iſraelis, hoc eſt, contra principes & primarios viros, in quos popularium peccata referuntur.

Cap. 13. & 14. contra falſos Iſraelis prophetas, hoc eſt contra falſos diuini Verbi interpretes & nuncios, qui cum populi peccata reprehendere deberent, eis conniuebant. Cap. 15. contra ipſum Iudæorũ regem, eo quòd populum in officio continendum non curabat, grauiter inuehitur. A cap. 16. vſque ad 19. contra omnes Hieroſolymitanos ciues. Cap. 20. vſque ad 24. agit contra ſeniores Iſraelis, quorum tuam erat cõmuni populi ſaluti conſulere. Cap. 25. contra filios Ammon. Cap. 26. 27. & 28. contra regẽ Tyri. A cap. 29. vſque ad 32. contra regem Aegypti: contra hos, inquam, omnes, videlicet Ammonitas, Tyrios, & Aegyptios vaticinatur, admonens ac denuncians eos mala paſſuros, eo quod Dei populum perſequerentur, deque eius calamitatibus & malis gauderent. Cap. 33. iterum vaticinatur contra ciues & habitatores Hieruſalem, quod ſe te multis peccatis & ſceleribus obſtringerent.

Cap. 34. vſque ad 36. aduerſus paſtores Iſraelis, hoc eſt, contra ſacerdotes, vt qui officium ſibi commiſſum negligenter, & male gererent. Cap. 37. reſtitutionem & reditum Iudæorũ captiuorum in patriam, prædicit futurum inſtar generalis omnium hominum in fine ſæculi reſurrectionis: ita vt ſicut mortui mirabili Dei virtute & poteſtate reuiuiſcunt, ſic Iudæi, qui in Babylone captiui & penè mortui erant, eſſent ad patriam quaſi ad vitam læti, atque alacres redituri. Cap. 38. & 39. vaticinatur contra Gog & Magog. Quos verò intelligat Ezechiel his nominibus, dubiæ quæſtionis eſt, quidam putant locutum eſſe Ezechielem de Turcis & Saracenis Chriſtiani nominis & religionis hoſtibus. Alij totum prophetæ vaticinium ad Antichriſtum, & eius aſſeclas referunt: alij, ad Romanos, qui ſub Veſpaſiano & Tito Hieroſolymitanum templum diruerunt, & Iudæos per totum terrarum orbem diſpergendo plurimum afflixerunt ac vexarunt. A cap. 40. vſque ad 48 prædicit quam præclare eſſet templum iterum exædificandum.

Porrò, vt ad Cyrum Perſarum regem reuertamur, hic anno primo, quo videlicet Babylonijs, ſiue Chaldæis, Medis, & Perſis, & Aſſyrijs imperare cœpit, fecit poteſtatem Iudæis in patriam redeundi, & ædificandi Hieroſolymis templũ, quod fuerat à Chaldæis igne exuſtum: ita tamen, vt in ditione ſua & imperio eſſent, & ei tributum in annos ſingulos penderent. Remiſit igitur in Iudæam populum, duce Zorobabele.

Iudæis in patriam reuerſis, erat ſummus ſacerdos Ieſus filius Ioſedec, ex genere & familia Aaronis: qui Ieſus pontificatum geſſit annis 56. Hoc igitur pontifice, populo Hebræorum Cyri permiſſu, in Iudæam redeunte, altare primum eſt Domino erectum menſe 7. ab eorum reditu in vrbem Hieroſolymã, vt ſcribitur 1. Eſd. 3. Anno ſecundo, templi fundamenta iacta ſunt: ſed ne eiuſmodi ædificatio perficeretur, vicini hoſtes impedierunt, qui Samariam incolebant. Impeditũ eſt opus toto tempore, quo vixit Cyrus; quo mortuo, illud opus repetitum fuit. Sed Cambyſes Cyri filius, qui 1. Eſd. 4. num. 6. vocatur Aſſuerus Hebræorum more, ſed Perſico, nu. 7. dicitur Artaxerſes, eorumdem hoſtium dolo & malignitate inductus, prohibuit continuari & abſolui. Quare impedita eſt ædificatio templi toto tempore Cambyſis regis, vſque ad annum ſecundum Darij regis Perſarum, vti dicitur ad finem cap. 4. in lib. 1. Eſd. Tandem, eodem Ieſu pontifice, eodemque duce Zorobabele, data eſt Iudæis poteſtas à Dario Hyſtaſpis filio, qui cap. 6. lib. 1. Eſd. dicitur Darius, & Cambyſi, poſt Magorum fratrum interitum ſucceſſerat, ac tum demum perfecta eſt, & completa templi ædificatio, anno 6. Darij regis Perſarum. 1. Eſd 6. nu. 15. Dedicatum eſt templum Domino Deo, & ſolemne paſcha celebratum. 1. Eſd. 6. Ieſus porrò vita functus eſt, cũ pontificatum annis quinquaginta ſex geſſiſſet: cui ſucceſſit filius eius Ioachim. 1.Eſd.2. & 3.

Ioachimo

1. Eſd. 3. & Nehe. 12. Ioachimo pontificatum gerente, Iudith illuſtris fœmina, de Holoferne duce exercitus Nabuchodonoſoris, qui regnabat in Niniue, nobiliſſimam illam victoriã, qualem in libro eius deſcriptã legimus, reportauit. Nam quamuis Genebrardus in Chronico putet hanc hiſtoriam Iudith contigiſſe tempore Nabuchodonoſoris magni regis Babyloniorum, & Sulpit. lib. 2. hiſt. ſacræ, exiſtimet accidiſſe in tempore Artaxerxis Ochi regis Perſarum: conſtans eſt tamen omnium opinio, accidiſſe tempore quo dixi. Scribit Auguſt. lib. de ciuit. 18. cap. 26. imperante Cyro, aut iam Cambyſe regnante in Perſide, geſta eſſe, quæ in prædicto libro Iudith commemorantur: quæ fuit veterum ſcriptorum ſententia: quæ duobus argumentis, potiſſimum confirmari videtur: vnum eſt, quod Achior, vt in ipſo libro legimus cap. 5. loquens ad Holofernem de Iudæis, dixit: Nuper autem reuerſi ad Dominum Deum ſuum ex diſperſione, qua diſperſi fuerant, adunati ſunt, & aſcenderunt montana hæc omnia, & iterũ poſſident Hieruſalem, vbi ſunt Sancta Sanctorum. Alterum argumentum eſt, quòd in eadem hiſtoria dicitur pontifex eſſe Ioachim. Sed poſt reditũ Iudæorum in patriam, nullus alius fuit pontifex nomine Ioachim, niſi filius Ioſedec. At eo tempore, inquies, nullum erat Templum extructum; cuius tamen fit mentio in libro Iudith. Reſpondeo, fuiſſe iã altare Domino erectum, & Templi fundamenta iacta. Deinde, ea quæ narrantur cap. 4. & 5. ſolum indicant oraſſe Iudæos conuerſos ad faciem Domini, quod ideo dictũ eſt, quia orantes ſeſe conuertebant ad locum, vbi ſteterat arca Domini: & quia ædificatio templi cœpta erat, & erat Domino erectum altare. Si ſecundo dicas, Reges Perſarũ tunc Chaldæis & Babylonijs imperabant, quo modo igitur in Chaldæa regnabat Nabuchodonoſor? quo modo item Nabuchodonoſor dicitur rex Aſſyriorum, qui regnabat in Niniue ciuitate magna? & quo modo vicerat, & ſibi ſubiecerat Arphaxad regem Medorum? & quo modo miſit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damaſco, & Libano, vt ipſi parerent; cum hæc omnia loca & prouinciæ eſſent ſub ditione regis Perſarum? quo modo item res gerebatur conſilio & imperio pontificis, nõ ducis Iudæorum? Reſpondeo, nihil hæc obſtare, nam Iuſtino teſte, Aſſyrij iam defecerant à Perſis, & Babyloniam occupauerant: quod forte accidit, dum Cyrus bello Scythico, & Cambyſes Aegyptio detinerentur. Aſſyrij enim cupientes rem ſuam in priſtinum ſtatum reducere, defecerunt a Perſis, & ſtatim Babyloniam ceperunt, & ſibi regem ex genere Chaldæorum pręfecerunt, qui dictus eſt Nabuchodonoſor, vel quia nomen hoc erat eius gentis regibus cõmune; vel forte quia eo nomine rex ille appellabatur. Fortaſſis etiam genus ex primo Nabuchodonoſore Babyloniæ rege ducebat, qui tempore Ioacim regis Iuda Aſſyrios liberauerat. Dum vero Aſſyrij deficerent a Perſis, deficerunt & Medi, conſtituto ſibi rege Arphaxad: qui quidem cum regem ſe duce & poteſtate regni ſuum, inter ſe armis decertarunt: ſed vicit Medi Aſſyrijs ceſſere. & tunc Nabuchodonoſor rex Aſſyriorum parta victoria, miſit ad omnes gentes in Cilicia, Damaſco, & Palæſtina, vt ipſum Dominum ſuum, & regem agnoſcerent, paulo vero poſt Darius Hyſtaſpis filius opera Zopyri, Babyloniã in ſuam poteſtatem redegit, & deuicit Aſſyrios, teſte Auguſtino, Oroſio, & alijs. Nec mirum eſt, rem totam geſtã eſſe imperio pontificis, quoniam dux Hebræorum creditur probabiliter abfuiſſe tunc temporis a Iudæa. Nõ probo ſententiam Cani lib. 11. de loci. Theolo. 6. dicentis hiſtoriam Iudith accidiſſe tempore Manaſſis regis Iudæorum: tunc enim rex ipſe, non pontifex, communi populi ſaluti proſpicere, rex enim tempori eam regebat.

Eſd. 3. & Nehe. 12. & 13. Ioachim geſſit pontificatum viuo adhuc patre; eo mortuo, annis quadraginta octo: cui poſtea ſucceſſit filius eius Eliaſib.

Ioſe. li. 11. antiq. c. 5. Nehe. 2. & 13. Ioſe. li. 16. cap. 3. Huius pontificis tempore, Nehemias miſſus eſt ab Artaxerxe Longimano rege Perſarum Hieroſolymam, vt vrbem reſtauraret, qui intra 52. annorum ſpatium abſoluit opus. Ab Artaxerxe videlicet Longimano, miſſus quoque fuerat Eſdras, vt Dei legem reſtitueret, vt refertur 1 Eſd. cap. 7. Sed in dubium vertitur, quis nam fuerit ille Artaxerxes Perſarum rex. Conſtans eſt veterum opinio, eum fuiſſe Artaxerxem Longimanum. De quo 1. Eſd. 7. & 8. & 2 Eſd. 2. 5. & 13.

Eliaſib, Ioachim filius, pontificatum geſſit annis vno & viginti, & duces fuerunt Relah filius Zorobabelis, & Ioanam filius Reſith.

Nehe. 12. Eliaſib mortuo ſucceſſit in põtificatu Ioiada filius eius; & tunc temporis populus Iudæorum per totum Perſarum imperium diſperſus, liberatus eſt a cæde, quam molitus apud Aſſuerum fuerat Aman. Accidit igitur tota ea hiſtoria, quæ refertur in libro Eſther. Sed dubitãda quæſtionis eſt quinam fuerit rex ille Aſſuerus, de quo in libro Eſther. quis item fuerit Artaxerxes ille, de quo ſermo eſt in eodem libro cap. 11. 12. 13. & 16. Canus lib. 11. de locis Theolog. cap. 6. ad 9. cenſet illum regem fuiſſe, vel Aſtyagem Medorum regem, auum Cyri regis Perſarum, vel Cyaxerem regem Medorum patrem Aſtyagis. Sed communis fuit ſemper veterum & recentiorum Scriptorum ſententia, eum regem Aſſuerum fuiſſe Artaxerxem Longimanum regem Perſarum, quem profani Scriptores vocarunt Artaxerxem: Hebræi verò Aſſuerum. Vnum obſtare videtur, nam Eſther 11. Mardochæus dicitur fuiſſe de eo numero captiuorum, quos tranſtulit Nabuchodonoſor rex Babylonis de Hieruſalem, cum Iechonia rege Iudæ. ergo Mardochæi ætas, & res ab eo præclarè geſtæ diſſentiunt omnino cum ſententia communi: nam vel non potuit ad tempus Artaxerxis Longimani Mardochæus peruenire, vel in tam prouecta ætate non potuit ea gerere, quæ in libro Eſther memorantur. Reſpondeo, Mardochæum dici eſſe de eo numero captiuorum, qui fuerunt in Babylonem tranſlati, quia genus duxit ex ijs parentibus, qui fuerant tranſlati: genitus fuerat in Babylone, & eius parentes fuerant captiui abducti in Babylonem. Quidam putant Aſſuerum illum fuiſſe Artaxerxem Mnemonem: ſed mihi magis probatur communis, quam dixi, ſententia; & exiſtimo quoque Artaxerxem illum, de quo in libro Eſther. cap. 11. 12. 13. & 18 fuiſſe Artaxerxem Longimanum, cuius tempore vixit Mardochæus.

Nehe. 12. Fuit in pontificatu Ioiada annis viginti quatuor, cui que ſucceſſit filius eius Ionathan: qui totidem annis geſſit pontificatum.

Nehe. 12. Iaddus ſucceſſit in pontificatu patri ſuo Ionathæ, & dux erat Iudas Hyrcanus filius Ioanam ducis; annis Pontificis anno octauo, Alexander rex Macedo deuicto Dario vltimo rege Perſarum, venit in Iudæam: cui obuiam proceſſit, vnà cum populo ipſe Iaddus pontifex, teſte Ioſepho lib. 11. Antiquit. cap. 8. Sub ditione Græcorum fuit populus Iudæorum annis 189. eadem conditione, qua fuerat ſub imperio Perſarum: videlicet regibus Græcorum tributum annuum ſoluebat: ſed Reipublicæ adminiſtratio erat penes pontifices ac duces, ac ſuis legibus & inſtitutis viuebat.

Onias Iaddi filius in pontificatu ſucceſſit, & fuit ſub Ptolemæo Lagi Aegypti rege poſt obitum Alexandri. hic rex Ptolemæus Iudæam armis occupauit, & multos Iudæorum in Aegyptum captiuos abduxit. Vixit autem Onias in pontificatu annis 27.

Simon nepos Oniæ ſucceſſit, & pontificatum geſſit annis 13.

Eleazarus Simonis frater in pontificatu ſuccedens, eum pontificatum geſſit annis 20. quo tempore Ptolemæus Philadelphus Ptolemæi Lagi filius, populum Iudæorum ſoluta captiuitate in patriam remiſit, & Sacra Biblia in Græcum ſermonem conuertenda, per ſeptuaginta duos Interpretes curauit.

Manaſſes Eleazari patruus pontificatum rexit annis 27 partim ſub Ptolemæo Philadelpho, partim ſub Ptolemæo Euergete.

Simon Iuſtus honoratus à magno Antiocho, ſucceſſit in pontificatu: vixit ſub Ptolemæo Euergete, huius nominis primo, & ſub Ptolemæo Philopatore: quo tempore Antiochus ille magnus, & VI. Syriæ rex Ptolemæum Philopatora ſpoliauit Iudææ regione, ſed illud rurſus recuperauit Ptolemæus Epiphanes, quem Iudæa iterum ſpoliauit Antiochus. Sed data demum in matrimonium Cleopatra Ptolemæo Epiphani, Antiochus partem tributorum, quam pendebant Iudæi, dotis nomine, Epiphani tribuit, & partem ſibi retinuit: at verò Iudææ poſſeſſio penes ipſum Antiochum manſit. Ex quo tempore Iudæorum populus fuit regibus Syriæ ſubiectus. Simon verò cum in Pontificatu vixiſſet annis 28. ſucceſſorem reliquit Oniam filium.

Onias pontifex vixit ſub Seleuco Philopatore Antiochi Magni filio, & Antiochi Epiphanis, ſeu Illuſtris pa-

tre: quo tempore turbari cœpit pontificatus, ortis ſeditionibus ob quoſdam, qui ad pontificatum ambitioſe aſpirabant, nam Iaſon Oniæ pontificis frater, & Menelaus Simonis iuſti frater, pontificatum auide cupiebant, Iaſon deturbato à pontificatu Onia fratre ſuo, tributum

2. Mach 4. Ioſe. l. 12. antiq. c. 5. quod regi Antiocho Epiphani ſoluebatur, auxit: nam in ſingulos annos promiſit talentorum tria millia ſexcenta ſexaginta: pontificatum obtinuit, Deique populum nefarie & impie ad Gentilium ritus transferendum curauit, vt pontificatum, quem malis artibus acquiſierat, conciliatis ſibi plurimis, qui ad ritus Gentium aſpirabãt, confirmaret magis. Qua in re plurimum eſt adiutus ab Antiocho Epiphane, qui vrbem Hieroſolymam ante vaſtarat, gentem deleuerat, templum diripuerat, atque polluerat, & Iudæos Dei leges, patriaque & auita inſtituta deſerere, & Gentium more viuere compulerat.

1. Mach. 2. Ioſe. li. 12. cap. 7. Tunc ſacerdos Matthathias dictus Aſſamonæus, ab Aſſamonæo proauo, cum ea damna, & iniurias ferre non poſſet, diuinæ legis ſtudio & amore inflammatus, arreptis armis, vna cum quinque filijs, propinquis, & alijs, eas iniurias vlciſci conſtanter & fortiter cœpit. Poſt cuius obitum vniuerſi, qui ſe illi & filijs adiunxerant, deſignatum iam antea à patre Iudam cognominatum Machabæum, ipſius Mathathiæ filium creauerunt populi ducem ad gerenda cum hoſtibus bella.

Poſt Iaſonem pontificatu pulſum, fuit pontifex frater eius Menelaus, qui in pontificatu vixit annis duodecim.

1. Mach. 7. Iudas Machabæus Mathathiæ filius, dux & princeps tantùm populi fuit, cui annis quinque præfuit. Ac multa quidem ille bella conſtanter, præclare, ac feliciter confecit: primum cum Apollonio duce Antiochi, quem vicit, & interemit. 1. Machab. 3.

Secundum bellum geſſit Iudas contra Seronem, vt ibidem commemoratur.

Tertium contra Lyſiæ duces, & exercitum; quos etiam profligauit, ac vicit, 1. Machab. 4.

Quartum cum ipſomet Lyſia Antiochi duce; quem etiam debellauit: ibidem, poſtea templum mundauit, quod Antiochus ille Epiphanes tribus annis, & ſex menſibus ante polluerat.

Quintum eius bellum fuit contra Idumæos, quos etiã debellauit, 1. Machab. 6.

Sextum cum Ammonitis, quos etiam ſuperauit: eodem lib. & cap.

Septimum, cum Timotheo, & Galaaditis, de quibus victoriam reportauit. Ibid.

Octauum contra Gentes, quæ erant in Samaria, quas omnes ſibi ſubiecit.

Nonum, iterum cum Lyſia, quem etiam victum, turpiter fugere coegit.

Decimum, cum rege Antiocho Philopatore, & eius exercitu, quod bellum, eodem, quo diximus, capite narratur.

Vndecimum cum Demetrio rege Syriæ, & cum ducibus Bacchide & Alcymo, de quo bello 1. Machabæorum 7.

Duodecimum cum Nicanore duce Demetrii. Ibid.

Decimumtertium, cum eodem Bacchide & Alcymo Iudas bellum commiſit in quo & cecidit, poſtquam ſtrenuè & acriter decertarat. 1. Machab. 9.

Sub Antiocho Epiphane paſſi ſunt ſeptem Machabæi fratres; qui omnes cum Dei legem, & maiorum inſtituta violare, multis ſupplicijs & tormentis cogerentur, mori maluerunt, & ad extremum mater, quæ fuerat filios ad ſupplicia fortiter pro patrijs legibus ferenda, virili planè animo cohortata, eodem cum illis ſupplicio affecta & conſummata eſt, vt 2. Machab. 7. perhibetur. Hi fratres Machabæi appellati ſunt, ſiue quòd ex genere Machabæorum genus & originem duxerint, ſiue quod eorum ſupplicia, & mortes Hiſtoria Machabæorum retulerit, atque commemorarit.

1. Mac. 10. 11. & 12. Ionathan fratrem Iudæ Machabæi, populus Iudæorũ, in fratris locum, principem ac ducem creauit. Fuit hic, princeps ſimul & pontifex appellatus ab Alexandro Antiochi Epiphanis filio, rege Syriæ: remiſſionem tributorũ à Demetrio iuniore impetrauit. ſed tandẽ dolo Tryphonis regnum affectantis, Ptolemaide captus, cum duobus filijs interfectus eſt. Geſſit pontificatum, & principatum annis decem & octo.

A Simon, Ionathæ frater, princeps ſimul & pontifex, ſucceſſit: arce Hieroſolymæ, ab hoſtibus recepit: Iudæos in veterem libertatem vindicauit, propagatis ſui principatus finibus, renouata amicitia cum Spartiatis & Romanis, cũ annos octo in pontificatu & principatu vixiſſet, dolo interemptus in conuiuio eſt à genero Ptolemæi. qui principatum ambitioſe affectabat, in quo tamen Ioannes Hyrcanus, ipſius Simonis filius ſucceſſit. 1. Mac. 13. 14. 15. & 16

Ioannes Hyrcanus, princeps ſimul & pontifex fuit: Idumæos deuicit, Samariam cepit. 1. Mac. 16. Ioſe. li. 13. cap. 17.

Ariſtobulus Ioannis Hyrcani filius, idem & princeps & pontifex fuit. hic primus poſt captiuitatem Babyloniam, ſibi diadema regnum impoſuit, & rex eſt appellatus. mortuus eſt anno primo ſui regni. Ioſe. li. 13. cap. 18.

Alexander Ianneus Ariſtobuli frater, rex ipſe quoque & pontifex fuit, Sadducæus & crudelis, pios & religioſos Iudæos occidiſſe, & Phariſæos ſexcentos cruci affixiſſe fertur: vnde totam vrbẽ Hieroſolymam Phariſæorũ cædibus repleuit regnauit annis 27. reliquit duos filios, Hyrcanum & Ariſtobulum: ſed adminiſtrationẽ regni Alexandræ vxori commiſit quæ dicta à Græcis Alexandra, à **B** Iudæis Salome vocatur. Ioſe. li. 13. cap. 20.

Alexandra regnũ adminiſtrauit an. 9. Phariſæos in amicitiam recepit. Pontificatum Hyrcano filio natu maximo tradidit, dum vixit: cui moriens, regnum cum pontificatu coniunctum, teſtamento reliquit. Ioſe. lib. 3. cap. vlt.

Hyrcanus Alexandri Iannæi filius, rex ſimul & pontifex fuit: & poſt tres menſes ab Ariſtobulo fratre pulſus, ad Pompeium Magnum tunc Romanam rem in Aſia gerẽtem, ſe recepit.

Ariſtobulus Hyrcani frater, ſex annis regnauit pulſo fratre è regno, capta Hieroſolyma à Pompeio, in ipſius poteſtatem deuenit, vinctuſque Romã miſſus eſt: & reſtituto ſolùm pontificatu Hyrcano, Iudæa iuris Romanorũ facta eſt, ita vt Romanis tributum pendere cœperit anno 61. ante Chriſti Domini ortũ, ſuis tamen inſtitutis & legibus regebatur, quãquam per Romanos Syriæ præſides. cuius pars erat Iudæa, adminiſtrabatur. Syriæ autem gubernatio primum Pompeio, mox Scauro, deinde Gabinio, & poſt Craſſo demandata eſt, & Pompeius Antipatrum **C** Idumæo genere Aſcalonitã procuratorem in Iudæa conſtituit, Hircano pontificatum gerente.

Ex eo tempore ſolùm præfuerunt pontifices in ijs, quæ ad Dei cultum & cæremonias pertinebant: ius verò & poteſtas in ceteris penes Romanos erat. Interim Hyrcanus pontifex obſidetur à Parthis, quos adduxerat Antigonus ipſius Hyrcani nepos ex fratre Ariſtobulo: & vrbe expugnata, captiuus abducitur: & iterũ regnum Iudææ, eiecto Hyrcano vna cum Antipatro, redit ad poſteros Aſſamoneorum, ſeu Machabæorum, nempe ad Antigonum filium Ariſtobuli.

Antigonus Ariſtobuli filius, rex & pontifex factus, Parthorum auxilio, præfuit annis tribus: ſed deinde eiectus è regno, & interemptus eſt ab Herode Antipatri filio, Hyrcani genero; qui Herodes Romanorũ ope, factus eſt rex Iudææ, & tunc Iudæa, quæ penes poſteros Machabæorũ fuerat an. 122. ad Herodem alienigenam tranſijt.

Herodes hic Antipatri filius Aſcalonita, cum videret Hyrcanũ ſocerum quondam regem & pontificem, reuerſum ex Parthis, vt regem à populo ſalutari, anno 26. ſui re**D**gni interfecit cum tota familia, ne quis ſtirpis regiæ ſupereſſet: & tunc nutu & arbitratu ſuo cœpit pontifices creare, mutare, confirmare: qui mos deinde ad Romanos trãſijt vſque ad Chriſti Domini aduentum. poſt multas cædes tandem Iudæi inuiti eum pro rege acceperunt an. 32. à ſe occupati regni. regnauit an. 37. & miſerabili vitæ exitu deceſſit, relicto regno Iudææ Archelao filio, & Galilææ iure Tetrarchiæ Herodi filio, qui dictus eſt Antipas; Iturea & Trachonitide Philippo, Abylina Lyſaniæ filijs.

Archelaus Herodis Aſcalonitæ filius, rex Iudææ, cum an. 8. regnaſſet, apud Cæſarem Auguſtum perduellionis accuſatus, Romæ priuatus eſt regno, & Viennã Galliæ relegatus: & inde Iudæa cœpit per Procuratores Romanos gubernari, ceteris Herodis filijs in ſuis Tetrarchijs, quæ ipſis aſſignatæ erant, remanentibus.

Tertiò quæritur, quo ordine ſibi inuicem Prophetæ ſucceſſerint, qui ſacros ſuorum vaticiniorum libros reliquerunt.

Primus eſt Iſaias: qui tempore Oziæ, Achaz, & Ochoziæ regum Iuda, vaticinatus eſt. Iſaiæ 1.

Secun-

Hier. 1. Secundus, Hieremias, Anathothites Sacerdos, à diebus Ioſiæ regis Iuda vſque ad Sedechiam regem prophetauit.

Ezech. 1. Tertius, Ezechiel, & ipſe ſacerdos quinto anno Tranſmigrationis regis Ioachim apud vrbem Babylonem, mœſtis ob captiuitatem Iudæis, & in captiuitate decentis, ſuum edidit vaticinium.

Dan. 1. Quartus, Daniel, ipſe quoque in eadem Tranſmigratione Babylonem abductus, vixit vſque ad annum quintum ex quo Cyrus rex Perſarum Babylonis cœperat imperare.

Et hi quidem quatuor, Prophetæ maiores appellantur: minores verò, duodecim, qui ſequuntur.

Oſee 1. Primus eſt Oſee; qui ſub Ozia, Ioathan, Achaz, & Ezechia regibus Iuda, & Hieroboam filio Ioas, rege Iſraelis, eſt vaticinatus, fuit æqualis Eſaiæ.

Secundus Ioel; qui ſub eiſdem Regibus creditur vaticinatus.

Amos 1. Tertius, Amos; ſub Ozia rege Iuda, & Hieroboam filio Ioas rege Iſraelis.

Quartus, Abdias. hic eodem tempore creditur prophetaſſe.

Quintus, Ionas: qui etiam putatur vixiſſe, ſub Hieroboam rege Iſraelis.

Michæas. Sextus, Michæas; ſub eiſdem regibus Iuda, quibus Oſee, & Iſaias, vaticinium ſuum edidit.

Septimus, Nahum: hic ſub Ezechia rege Iuda prophetauit.

Octauus, Habacuch, ſub Ioachim rege Iuda.

Nonus, Sophonias, ſub Ioſia rege Iuda.

Decimus, Aggeus, anno ſecundo regni Perſarum, reuerſis in patriam Iudæis, nunciat impletum eſſe tempus inſtaurandæ domus Domini, & vrbis Hieruſalem.

Vndecimus, Zacharias, qui ſub idem tempus cœpit vaticinari.

Duodecimus, Malachias, omnium ſcilicet vltimus propheta, & putatur eſſe Eſdras ſacerdos, & Scriba. hic creditur vaticinatus ſub Dario, & Artaxerxe Longimano Perſarum regibus.

Ieſus filius Sirach Ptolemæi Lagi filii tempore creditur ſcripſiſſe Librum, qui dicitur Eccleſiaſticus.

Ioachim Pontifex filius Ioſedech, & qui ei in Pontificatu ſucceſſit, putatur ſcripſiſſe Hiſtoriam Iudith.

Mardochæus (vt pleríque opinantur.) fuit auctor Hiſtoriæ Eſther & iuxta aliquorum ſententiam, ſcripſit ſub Artaxerxe Mnemone Perſarum rege, qui in eo libro vocatur Aſſuerus; iuxta alios verò, ſub Artaxerxe Longimano. Itaque Anno primo quo Babylonis Cyrus imperare cœpit, Iudæi in patriam redierunt, & anno ſecundo ab eorum reditu iacta ſunt fundamenta Templi, & anno ſexto Darij Hiſtaſpis filij, qui erat annus à reditu Iudæorum vigeſimus ſeptimus reparatum eſt Templum, & regnante Cambyſe poſt Cyrum in Perſide contigit celebris illa victoria Iudith ſub Ioachim Pontifice filio Ioſedec: deinde anno ſeptimo Artaxerxis Longimani poſt reparationem Templi anno ferè quinquageſimoſeptimo reſtituta eſt lex per Eſdram Sacerdotem, & vrbis reædificatio per Nehemiam reſumpta anno eiuſdem Regis vigeſimo, ab ipſius verò Templi reparatione anno fere ſeptuageſimo. At Iudæorum liberatio in regno Perſarum à cæde Aman per Mardochæū, & Eſther ſecundum aliquos accidit anno duodecimo Artaxerxis Mnemonis, à reditu verò Iudæorum anno centeſimo quinquageſimo: ſed iuxta communem ſententiam, quam hactenus ſequutus ſum contigit regnante Artaxerxe longimano.

De tempore, quod inter Egreſſum Hebræorum ex Aegypto duce Moſe, interceſſit, vſque ad Templi extructionem. Cap. LVII.

PRimò Quæritur, quot annos cōtineat ea, quæ dicitur quarta Mundi Aetas ab exitu Iſraelitici populi vſque ad templi ædificationem.

Reſpondeo 3. Reg. 6 numerari annos 480. qui ex ſacris literis ita colliguntur.

Moſes ex tribu Leui rempublicam Iudæorum adminiſtrauit annis		40	Deut. 29.
Ioſue de tribu Ephraim	an.	28. vel 18. ſecundum alios. 27	
Othoniel ex tribu Iuda.	an.	40	Iudic. 3.
Aiod ex tribu Beniamin,	an.	8	Iudic. 3.
Debbora ex tribu Ephraim, & Barach, ex tribu Nephthali	an.	40	Iudic. 5.
Gedeon aliàs Hierobaal ex tribu Manaſſe,	an.	40	Iudic. 8.
Abimelech filius eius ſpurius.	an.	3	Iudic. 9.
Thola ex tribu Iſſachar.	an.	23	Iudic. 10.
Iair ex tribu Manaſſe,	an.	22	Iudic. 10.
Iephthe ex tribu Manaſſe,	an.	6	Iudic. 12.
Abeſſan ex tribu Iuda.	an.	7	Iudic. 12.
Aialon ex tribu Zabulon.	an.	10	Iudic. 12.
Abdon, ex tribu Ephraim,	an.	8	Iudic. 12.
Samſon ex tribu Dan	an.	20	Iudic. 16.
Eli de tribu Leui,	an.	40	1. Reg. 5.
Samuel è tribu Leui, & Saul è tribu Beniamin.	an.	40	Act. 13.
Dauid regnauit	an.	40	3. Reg. 5.
Salomon eius filius cœpit ædificare Templum anno regni ſui quarto		4	3. Reg. 6.

Summa igitur annorum, quos diximus, eſt 480.

Secundò Quæritur, quo modò ſint computandi anni, quibus in lib. Iudi. Iſraelitæ dicuntur ſeruiſſe Gētibus? Reſpondeo, eos eſſe numerādos partim in annis ſubſequentium partim in annis præcedentium. iudicum non enim ſeorſum computandi ſunt, vt nonnulli falsò putant: nam ſic habet communis ſententia omnium ferè ſcriptorum, Euſebij Oroſij, Iſidori, Bedæ, Lyrani, Abulenſis; eodemque pacto numerant omnes Hebræi. Si enim interregna ſeorſum cōputentur, efficientur anni plures, quàm qui 3. Reg. 6. numerantur, quingenti nimirum, & eo plures.

Moſis anni ex ſacris literis ita colliguntur: nam Exod. 7. dicitur eduxiſſe populū ex Aegypto anno vitæ ſuæ octogeſimo, & 40. annis præfuit in deſerto, vt patet Deuter. 29. & vixit annos 120 vt ſcribitur in fine Deuteronomij. Exod. 7.

Ioſue anni, quibus præfuit Populo Dei ex ſcriptura non conſtant, & ideo varia eſt annorum eius ſupputatio. Ioſephus putat eum præfuiſſe annis 25. Euſebius 27. vel 28. totidem pleríque Hebræorum; ſic Sulpit. lib. 2. ſacræ hiſtor. Aug. lib. 18. de ciuit. Dei. cap. 11. Sed vt Lucidus, & Genebrardus aiunt, ex conuenienti ſupputatione annorum, qui 3. Reg. 6. ponuntur, colligitur eum præfuiſſe annis 17. vel 18. nam Ioſephus, Euſebius, & Hebræi præfecturæ Ioſue annos tribuunt 25. vel 27. vel 28. quod ideo faciunt, quia ſequuntur græcos 70. interpretum codices, in quibus deeſt Aialon, qui Iudicum 12. perhibetur iudicaſſe Iſraelem annos 10. quos tribuerant Ioſue, vt conficerent ſummā annorum 480. quæ 3. Reg. 6. ponitur. Item, videtur ex ſcriptura colligi, Ioſue ſeptem annos conſumpſiſſe in terra Chananæorum expugnanda, & totidem alios in ea diuidenda. Et ideo quidam Hebræorum tribuerunt ei 14. annos. Sed veriſimile eſt, Ioſue tres alios, vel quatuor annos ſuperuixiſſe, & ita rempublicam gubernaſſe annis 18. vel 17.

Ab obitu Ioſue vſque ad Othonielem, qui Iudicum 3. dicitur iudicaſſe Iſraelē 40. annis, quidam exiſtimant fluxiſſe ſpatium 40. annorum, quia vlt. cap. Ioſue legimus longo tempore vixiſſe poſt Ioſue ſeniores, qui ipſius ēpere fuerant. Genebrardus putat, eos ſeniores vixiſſe poſt Ioſue 17 annis, qui numerari debent in annis 40. quibus iudicauit Othoniel. Mihi tamen probabilius uidetur, eos vixiſſe plures annos, quoniam Othoniel fuit vnus ex illis ſenioribus & vnus ex his, qui in Terram ſanctam ingreſſi ſunt, & vnà cum Ioſue Terram diuiſerunt. Sed ſiue illi vixerint 20. annis ſiue 30. ſaltem vltra 40. non vixerunt, & quotquot illi anni fuerint, in annis Othonielis computandi ſunt. Quod autem dicitur Ioſue vlt. illos ſeniores vixiſſe longo tempore, intelligi poteſt, multis diebus; nomen enim hebræum tum annum, tum diem poteſt ſignificare.

Octo illi anni, quibus primum Iſraelitæ oppreſſi ſunt ſub ditione Chuſan regis Meſopotamiæ Iud. 3 numerandi quoque ſunt in annis quadraginta Othonielis: itaque poſt obitum Ioſue, toto illo tempore quo vixerunt ſeniores Hebræorum, qui ipſum Ioſue nouerant, Iſraeliticus populus piè & religiosè Deum coluit: quod tempus fuit ſecundum Sic Hebræi Euſe. Aug.

Hebræos,

Hebræos, annorum ſeptemdecim, & fortaſſis fuit etiam viginti, vel viginti quinque annorum. Mortuus verò ſeniorious, populus Iſraeliticus cœpit Dei leges contemnere, & totus aperte, quare traditus eſt in poteſtatem prædicti regis Chuſan, fortaſſis anno Othonielis vigeſimo, vel vigeſimoquinto, & octo annis, regis eiuſdem tyrannide oppreſſus eſt, a qua per Othonielem multis ante annis Iudicem officio fungentem liberatus eſt. **A**

Anni duodeuiginti quibus Hebræi ſeruierunt Elon regi Moabitorum Iud. 3. computandi ſunt in annis octoginta, quibus Iudæorum rempublicam Aiod adminiſtrauit. Iudic. 3.

Sangar quidam exiſtimant Iſraelem iudicaſſe, idest, Hebræorum rempublicam gubernaſſe: communis eſt omniũ Hebræorum ſententia, Iudicem non fuiſſe, meminiſſe tamen eius Scripturam tanquam clariſſimi viri, quippe qui multam hoſtium ſtragem ediderat extremis annis Aiod iudicis. Iudic. 3. ad finem legimus: Poſt hunc nempe Aiod fuit Sangar filius Anath. quaſi dicat Scriptura, vltimis huius Iudicis diebus vixit clariſſimus ille vir Sangar, qui pro Iſraele fortiter pugnans, ſexcentos homines interfecit vomere, Chaldeus ſtimulo boum: & ita ipſe quoque defendit Iſraelem. Euſebius non numerat in Chronico, ſed Sulpitius recenſet inter Iudices, ſic etiam cæteri Latini: quod ſi Iudex fortè fuit, eodem anno, quo mortuus eſt Aiod, cœpit Iſraeliticam rempublicam adminiſtrare; & eodem anno obijſſe creditur, ſiquidem nullos ei annos tribuit Scriptura. **B**

Euſeb. & Hebræi. Anni viginti, quibus ſeruierunt Hebræi Iabin regi Chanaan, Iud. 5. comprehenduntur ſub annis quadraginta, quibus Debbora vnà cum Barac rem Iſraeliticam gubernauit.

Anni ſeptem, quibus Hebræi ſub poteſtate Madianitarum fuerant. Iud. 8. cenſetur in annis quadraginta, quibus Gedeon iudicauit. Sic Hebræi, & Euſebius.

Anni duodeuiginti quibus ſubiecti fuerunt Hebræi Ammonitis, & Philiſthæis, numerantur in annis viginti duobus Iudicis Iair, vſque ad ſecundum annum Iudicis Iephte, qui ſecundo ſui principatus anno Ammonitis bello victis, Iſraelem liberauit. Iud. 11.

Anni quadraginta, quibus Iſraelitæ ſeruiſſe dicuntur. **C** Iud 13. Philiſthinis, numerandi ſunt in hunc modum: Integris viginti annis quibus Sampſon iudicauit, ſeruierunt: & ideo Scriptura de eo non dicit, quòd populum ſuum Hebræum ab hoſtibus liberauerit, ſicut de cæteris Iudicibus dicit. Fuit igitur Reſpublica Hebræorũ toto tempore, quo Sampſon præfuit, bello à Philiſthæis vexata: reliqui viginti anni, quibus Hebræi fuerunt à Philiſthinis oppreſſi, pertinent ad tempora, quibus Heli populum gubernauit. Non eſt igitur cur Samſonem è numero Iudicum expungamus vti expungit Andreas Maſius in Commentariis in librum Ioſue viginti eius annos, quibus Iſraelem iudicaſſe memoratur, attribuens principatui Heli iudicis. Neque eſt, cur dicat Canus lib. 11. de locis Theolog. c. 5. ad. 12. argumentum prædictos quadraginta annos, quibus Hebræi Philiſthinis ſeruierunt, cum in annis alicuius Iudicis computari non poſſent, rectiſſimè numerantur in viginti annis, quibus Sãſon populum iudicauit, nec cum a ſeruitute liberauit. Et proinde in primis viginti annis Heli in Philyſtiim poteſtate manſerunt Hebræi.

Tertiò Quæritur, ſiſtoria Idoli Michæ, quæ refertur Iudicum cap. 17. & 18 Item, Conſtupratio vxoris Leuitæ, & cædes vniuerſæ ferè tribus Beniamiticæ, quæ capit. 19. & 20. eiuſdem libri memoratur, quo tempore, & ſub quo Iudice contigerit? Hebræi, & Ioſephus arbitrantur ea omnia accidiſſe tempore magiſtratus Othonielis; ac proinde quatuor vltima capita libri Iudicum ſequi deberent iuxta eorum ſententiam proximè ſecundum caput eiuſdem libri. Sed mihi probabilius videtur, quod alij tradiderũt, ea accidiſſe eo tempore, quod inter principatũ Samſonis, & Præfecturam Heli ſacerdotis interceſſit: & recto ordine ad finem libri ponuntur. **D**

Quartò Quæritur, an illi anni, quibus Samuel iudicauit, ſimul cum quadraginta annis, quibus Saul regnauit? Hebræi Samueli ſeorſim attribuunt annos vndecim, & Sauli annos duos, quia 1 Reg 13 legitur. Duobus autem annis regnauit ſuper Iſrael. Iſidorus tribuit Samueli ſoli poſt obitum Heli, annos duodecim, & eis vna cum Saule annos decem & octo, & Sauli poſt Samuelem annos decem, Et ita omnes anni ſunt quadraginta. Communis eſt Latinorum opinio quam habent Euſebius & Sulpitius, Samuelis annos comprehendi ſub annis, quibus Saul regnauit. Sauli autem Paulus tribuit in Actis Apoſtolorũ quadraginta annos. Teſtantur Hebræi, Saulem poſt Samuelẽ vixiſſe menſibus quatuor: ſed noſtrorum pleriqũe ſentiunt duobus duntaxat annis vixiſſe. **A**

Quintò Quæritur, quò pacto intelligatur locus ille 1. Regum 13. Filius vnius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet: duobus annis regnauit ſuper Iſrael, & elegit ſibi Saul tria millia. Canus lib. de locis theolo. 11 c. 5 ad 12 cenſet, numerum hoc loco eſſe deprauatum vitio ſcriptorum, & legendum eſſe: Filius viginti vnius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet. Sed certè veriſimile non eſt, omnes codices eſſe corruptos, hebræos, græcos, & latinos: omnes enim cõſentiunt, & habent Filius vnius anni erat Saul. Chaldæus paraphraſtes interpretatur hunc locum, ſubintelligens particulam, quaſi, quæ per ecclipſin ſolet ſæpe in hebræo deeſſe. Ita vt ſenſus ſit: Erat Saul, cum regnare cœpiſſet, quaſi filius vnius anni, hoc eſt, erat vir ſimplex & innocens, quaſi puerulus vnius anni. Quidam exponit ſic, filius vnius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet, hoc eſt, cum regnare cœpit, habebat iam filium vnius anni. Mihi non placet hæc ſententia. Forta ſſe huius loci ſenſus eſt: Tranſactus iam erat vnus annus ab electione, de qua 1. Reg 10. cum regnare cœpit Saul. Filius vnius anni erat Saul more Hebræorum, cum dicitur filius tot, vel tot annorum, eſt perinde ac ſi diceretur, vir erat vnius anni Saul ab electione, qua fuerat per Samuelem iuſſu Dei creatus, & vnctus in Regem, vir, inquã erat vnius anni, ex quo regni adminiſtrationem ſuſcepit. Ideſt, exactus iam erat vnus annus, ex quo gubernacula regni ſuſceperat: [duobus autem annis regnauit ſuper Iſrael.] hoc eſt, Præterierũt duo de nouo alij anni regni eius. [Et elegit ſibi Saul tria millia] id eſt, Tertio anno, quo iam erat regnum eius confirmatũ, elegit ſibi tria millia ſatellitum, ad ſui corporis cuſtodiam. Cur, dices, ſcriptura tanto verborum circuitu hanc hiſtoriam narrauit? voluit nimirum ſcriptura tria tempora diſtinguere, ex quo Saul electus eſt rex, ſed nondum benè in regno confirmatus. Deinde initio ſecundi anni cœpit eius regnum confirmari: vnde vnus, & alter annus præterierant inchoati regni, & confirmati. Et hoc eſt, quod dicitur: Filius vnius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet: & duobus annis regnauit. Et poſtea tertio anno, vtpote iam confirmatus in regno, elegit ſatellites, qui corpus eius cuſtodirent. Aut etiam fortaſſis non inepte ſic: Exactus erat vnus annus, ex quo electus fuerat rex: & initio ſecundi anni cœpit confirmari: & tranſierunt duo alij anni ab hac confirmatione in regno. Et quarto anno firmato, & ſtabilito iam regno, elegit ſibi ſatellites ſui corporis cuſtodes. **B** **C**

Sextò Quæritur, quomodo trecenti illi anni, de quibus Iudicum 11. præterita annis Iudicum conſentiant? Sciendum eſt, Iud. 11. Iephte dixiſſe, trecentos annos fluxiſſe à regnis Seon, & Og occupatis, vſque ad ſuum dominatum: at videntur ſolùm interfluxiſſe anni ducenti ſeptuaginta. Hoc argumento conuicti quidam cenſent, annos interregnorum numerandos non eſſe in annis Iudicum priorum, vel poſteriorum, ſed ſeorſim ac per ſe, vt compleant ſummam trecentorum annorum quam ponit Iephte. Alij verò exiſtimant, annos interregnorum in libro Iudicum poſitos comprehendi debere ſub annis Iudicum præcedentium, vel ſequentium: id verò quod dicit Iephte, locum habere, quia tum ferè trecenti anni præterierant, erant enim fluxerant ducenti ſeptuaginta: & minorem numerum ſeptuaginta annorum ſumpſit, vt fieri ſolet, pro numero completo centum annorum, & ideo rectè dixit, Serò venis ad poſtulas, cum iam elapſi fuerint anni trecenti. Nam profectò ſi anni interregnorum ſeorſim, & per ſe numerentur, plures colligerentur, quam quadringenti octoginta, quos Scriptura ponit 3. Reg. 6. **D**

Septimò Quæritur, quemadmodum huius ætatis anni conſentiãt cum eo, quod Paulus ait. Act. 13. Et ſorte diſtribuit eis terram eorum, quaſi poſt quadringentos & quinquaginta annos. Quidam opinantur eum locum Actorum eſſe corruptum negligentia librariorum, & legendum eſſe poſt trecentos quinquaginta annos, vt ſenſus eius loci ſit: Et per quadraginta annorum tempus, mores eorum ſuſtinuit in deſerto: Et poſt ſequantur illa verba: Et poſt hæc dedit Iudices vſque ad Samuel prophetam, poſtea legantur illa: Et deſtruens Gentes ſeptem in terra Chanaan, ſorte diſtribuit eis terram eorum, quaſi poſt trecentos quinquaginta

quaginta

quaginta annos. At ſi diceret Paulus: Poſt Moſen dedit Iudices vſque ad Samuelem: quo toto tempore annorum trecentorum quinquaginta expulit ac perdidit Chananæos, & ſorte diuiſit terram ipſorum Iſraelitis. Sed nó eſt, cur dicamus omnes codices græcos, & latinos eſſe corruptos. Act. 13. locus igitur Apoſtoli nequaquam intelligitur de numero annorum, quibus Iudices præfuerunt: ſed prædicta Pauli verba referuntur ad locum Exodi, vbi dicitur: Habitatio filiorum Iſrael in Aegypto, fuit annorum quadringentorum triginta. Eſt enim Apoſtoli ſenſus: Poſt quadringentos, & quinquaginta annos: ex quo tempore promiſerat Deus Abrahæ ſe Terram Chananæorum eius poſteris daturum, ſorte diuiſam eſſe terram illam inter Hebræos.

Deindè Sciendum, vt ſacra cum profanis coniũgamus, in hac quarta Mundi ætate contigiſſe illud tam celebre apud ſcriptores profanos Troiæ excidium: quod videtur concurriſſe teſte Euſebio in Chronico, quem cæteri quoque Temporum Scriptores ſecuti ſunt, cum anno tertio Præfecturæ Abdonis Iudicis, quem proximè Samſon eſt conſecutus, & poſtea Heli, & deinde Saul. Ante bellũ Troianum accidiſſe dicuntur, quæ narrantur de Triptolemo lõga nauigatione Eleuſim veniente, & ibi frumenta diſtribuẽte. Item, & ea, quæ referũtur de Proſerpina rapta ab Orco Moloſſorum rege, & de Perſeo, qui Gorgoné occidiſſe fertur, & ea, quæ memorantur de Danao per 50. filias interficiente. 50. filios Aegiſti fratris, euadente ſolo Linceo, qui poſt eum regnauit, & quæ dicuntur de Aſterio rege Cretẽſium, qui ex Europa filia Phœnicis genuit Minoem, Rhadamantum, & Sarpedonem, & quæ memorantur de Progne, & Philomela, de Phrixo, & Helle ſorore eius. de Tantalo Phrygiæ rege, de Troe, & Ganymede filio eius. De Mida, qui regnauit in Phrygia.

Paulò ante Troiam captam, & euerſam, (niſi fabuloſa ſit) contigit nauigatio Argonautarum duce Iaſone Aſonis filio, & tota hiſtoria de Vellere Aureo in Cholchide.

In idem quoque tempus inciderunt (Si veræ ſunt) res geſtæ, & Duodecim labores Herculis: & res geſtæ Theſei regis Athenienſium.

Ab excidio Troiano vſque ad primam Olympiadem, quæ concurrit cum anno quinquageſimo regni Oziæ regis Iuda, fluxerunt anni quadringenti, & ſedecim, & ad vrbem Romam conditam, quadringenti, & quadraginta ſecundum Euſebium, & alios in Chronicis. Heraclidarum deſcenſus in Peloponeſſum fuit iuxta aliquorum ſententiam paulò poſt excidium Troiæ, fuit verò ſecundum alios anno ferè centeſimo poſt Troiam euerſam Saule regnante apud Hebræos.

Codrus rex Athenienſium ſe neci tradens interimitur in bello Peloponeſiaco, cum cœperat Dauid regnare in Iſraele.

Homerus in hac ætate vixiſſe perhibetur: Et teſte Solino cap. 53. vixit poſt captum Ilium, anno ducenteſimo ſecundo, ante Vrbem verò conditam, centeſimo ſexageſimo Agryppa Tyberini filio Albæ regnante: quamuis teſte Euſeb. in Chronico Eratoſthenes, & Ariſtarchus ſcripſerint eum fuiſſe anno centeſimo poſt Troiam captam. Philochorus anno 180. Apollodorus anno 240. poſt bellum Troianum, & alij tradiderint eum floruiſſe paulò ante Olympiadem primam, videlicet anno quadringenteſimo poſt excidium Troiæ. Plin. lib. 6. cap. 58. ait: iam verò ante annos prope mille vates ille Homerus.

Heſiodus vtrum fuerit natu maior Homero, an minor, an verò eius æqualis, varia ſcriptores tradidere, vt refert Gellius lib. 3. c. 11. Sed Solinus loco citato ait: Inter Homerum, & Heſiodum poetam, qui in auſpicijs Olympiadis primæ obijt, centum trigintaocto anni interfuerunt: & Cicero in Dialogo de ſenectute referens Catonis ſententiam: At Homerus, inquit, qui multis, vt mihi videtur, ante ſæculis, quàm Heſiodus fuit.

Lycurgus, qui leges Lacedæmonijs tulit, teſte Plutarcho in vita eius, ſecundum aliquos, fuit Homeri æqualis: ſecundum alios, vixit paulo ante Olympiades: ſecundum alios, ferè Olympiade prima. Euſebius in Chronico ait: eum fuiſſe ante primam Olympiadem annis centum, & decem cum apud Iudæos regnabat Ioas, & apud Latinos Agrippa Syluius Tiberini filius.

Linus Thebanus, Zetus, & Amphion itidẽ thebani Muſici, & Poetæ floruiſſe perhibentur eo ferè tẽpore, quo Othoniel Iſraeliticum populum gubernabat: & poſtea Orpheus genere Thrax, & eius diſcipulus Muſæus, Poetæ, & Muſici vixiſſe dicuntur cum Gedeon adminiſtrabat rempublicam Iſraeliticam, teſte Euſebio in Chronico. Hi omnes Poetæ, & Muſici vocati ſunt Theologi.

De annis, qui inter Mundi exordium, & Templi ædificationem effluxerunt. *Cap. LVIII.*

PRimò Quæritur, quot anni fluxerint ab ortu Abrahami vſque ad Templi ædificationem? Reſpondeo, ſummam annorum totius huius temporis, duas Mundi ætates continere. Tertiam, & quartam. Porrò quartam iam diximus ab egreſſu Hebræorum ex Aegypto vſque ad inceptam Templi ædificationem continere annos 480. Tertia ætas cœpit ab ortu Abrahami vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, quæ ſecundum Hebræos, & communem Græcorum, & Latinorum ſcriptorum ſententiã, complectitur annos 505. quæ ſumma annorum ita ſupputanda eſt.

Abrahamus genuit Iſaac ætatis ſuæ	an.	100	Gen. 18. 21
Iſaac genuit Iacob ætatis ſuæ	an.	60	Infra 26.
Iſraelitæ manſerunt in Aegypto.	an.	215	
Qui omnes anni ſimul collecti efficiunt prædictos annos		505	

Sed dubiæ quæſtionis eſt, quot annis Hebræi manſerint in Aegypto. Duas inuenio opiniones, vnam communem quam videntur ſecuti Græci, & Latini Euſebius, Zonaras, Beda, Marianus, Hermannus, Otto, Veſpergenſis; Hebræos in Aegypto manſiſſe annis 215. Altera opinio; quam ſequitur Genebrardus, cenſet manſiſſe annis 430. Probat multiplici ratione. Primò, quia Exod. 12. ad finem dicitur Habitatio filiorum Iſrael, qua manſerunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum. Deindè, Act. 13. Paulus ait, poſt annos quadringentos quinquaginta datã eſſe Hebræis terram Chananæorum ſorte diuiſam. Tertiò, Geneſ. 15. prædixit Deus Abrahæ Quarta generatione reuertentur huc. Quartò, non eſt veriſimile, tam paucis annis Hebræos in tantam Sobolem excreuiſſe, quanta egreſſa eſt ex Aegypto: legimus enim in eodem capite, exiſſe ſexcenta millia armatorum, exceptis pueris, & fœminis innumerabilibus. Poſtremò, Gen. 15. prædictum eſt Abrahæ, ſemen eius ſeruituti ſubiiciendum in Aegypto quadringentis annis, donec liberarentur.

Mihi tamen probabilior videtur prima opinio, vtpote communis. Primò quidem, quia ad Gal. 3. ait Paulus, annis quadringentis triginta poſt factam promiſſioné Abrahæ Geneſ. 15 datam eſſe legem Moyſi. Deinde, Exo 6. inter Leui, & Moſen tantùm Scriptura communerat duas generationes, ſcilicet Caath, qui vixit annis 133. Exod. 6. & Amram qui vixit annis 137 quæ duæ generationes illum edam conſummerant ut 1. Paral. 6. & Caath fuit vnus ex deſcendentibus in Aegyptum, Gen. 47. Tertiò, quia ex quo facta eſt promiſſio Abrahæ Geneſ. 15. vſque ad exitũ Hebræorum ex Aegypto, fluxerunt anni 430. qui poſiti ſunt Exo. 12. & Act. 13. vt rectè numerant Euſebius, Lyranus, Abulenſis, & alij.

Vnde ad primum argumentum reſpondeo: cum Exod. 12. dicitur, fuiſſe manſionem Iſraelitarum in Aegypto annis 430. alludit Scriptura ad id, quod fuerat Abrahæ prædictum Gen. 15 peregrinum futurum eius ſemen, & ſeruiturum annis quadringentis, & quarta generatione rediturũ: ergo illi anni 430. poſiti Exod 12. computantur ab eo tempore, quo eſt facta Abrahæ promiſſio: nam vnus Scripturæ locus paulò obſcurior, non rarò per alium eiuſdem ſcripturæ clariorem explicatur atque illuſtratur. Paulus verò ad Gal. 3. dicit datã eſſe legem Moyſi annis 430. poſt factã promiſſionem Abrahæ. Ergo cum dicitur Exod. 12. Fuit manſio Filiorum Iſrael in Aegypto annis 430. intelligitur eum numerum eſſe ſupputandũ à promiſſione facta Abrahæ. Ad ſecundum reſpondeo eodem modo. Ad tertium, cum dicitur Geneſ. 15. Generatione quarta reuertentur huc, & ſeruiturum ſemen Abrahæ annis quadringentis totum intelligitur à promiſſione facta Abrahæ. Nec mirũ eſt in tantũ numerũ excreuiſſe Hebræos intra annos 215. quia illi genti ſupra modũ Deus fauebat. Et certè cũ duobus

bus locis, ſcilicet Exo. 6. & 1. Paral. 6. duas tantùm generationes ſcriptura ponat inter Leui, & Moſem, abſque ratione dici videtur, fuiſſe alias plures, quas ſcriptura prætermiſerit. Nec eſt quod dicas, etiam Matth. 1. fuiſſe quaſdam generationes omiſſas, quia quas Matthæus præterit, in aliis Scripturæ locis apertè continentur; & ideo ſcimus eas Matthæum omiſiſſe, & tres illi reges, qui à Matthæo relinquuntur, habebantur quaſi capite diminuti apud Iudæos, & ideo numerari non ſolebant in Catalogis Regũ.

In hac Mundi ætate omnes Temporum Scriptores ex Euſebio in Chronico, conſtituũt Aſſyriorum Monarchiã, cuius hiſtorici Græci vix meminerunt. Huius Monarchiæ primum regem commemorat Ninum Beli filium, & deinde alios regẽs vſque ad Sardanapalum, teſte Diodoro Siculo lib. 3. cap. 1. 2. 4. & 6. De Imperio, & rebus Aſſyriorũ aliqua literis mandauit Cteſias Gnidius: quæ omnia refert idem Diodorus Siculus in ſua Hiſtoria lib. 3. à c. 1. vſque ad 16. Dicitur hæc Monarchia cœpiſſe eo tempore, quo natus eſt Abrahamus, vel ſecundum alios, paulò ante: & duraſſe annos mille ducentos quadraginta vſque ad annũ ſextum Oziæ regis Iuda teſte Euſebio, Beda, Adone, Hermanno, Othone, Vrſpergenſi. Diodorus loco citato Cteſiam Gnidium ſecutus ſcribit perſeueraſſe annos mille trecentos ſexaginta, vſque ad Sardanapalum vltimum regem Aſſyriorum.

Euerſo Aſſyriorum Imperio, ad Medos tranſlata eſt Monarchia iiſdem teſtibus. & Medorum regem aiunt fuiſſe potentiſſimum, ſed apud Babylonios, & Chaldæos manſiſſe Reges longè minores, & Regi Medorum ſubiectos, & tributarios. Siquidem ſcriptura in libris Regum, & Paralipomenon poſt Oziam regem Iudæ, ſæpe meminit regum Aſſyriorum.

Omnis profana Gentiũ hiſtoria initium eiuſmodi Monarchiæ à Nino primo Aſſyriorum rege ſumit, vt videre eſt apud Herodotum, Trogum, Iuſtinum, Diodorum, Cteſiam: vt etiam annotauit Tertullianus, & Oroſius, quos citat Genebrardus in Chronologia.

Porrò ab Adamo ad Ninum regem ferè bis mille anni fluxerunt, qui ab vniuerſis ſcriptoribus profanis ignorati, & omiſſi ſunt.

A Nino autem vſque ad Cæſarem Auguſtum, cuius tẽpore natus eſt Chriſtus Dominus, colliguntur pluſquam duo millia annorum, in quibus ſcriptores profani verſati ſunt, vt ſcribit Paulus Oroſ. lib. 1. c. 1.

A Nino vſque ad initium Olympiadum, tota hiſtoria profana habetur fabuloſa, ita vt ab initio Olympiadũ tantùm Gentilium hiſtoria vera cenſeatur. De hoc Aſſyriorũ imperio pauca admodum leguntur apud Euſebium, quæ ex Diodo. Sicul. lib. 3. à cap. 1. vſque ad ſeptimum videntur eſſe deſumpta. In hac igitur ætate fuiſſe memorantur res geſtæ Semiramidis, quæ Nini fuit vxor.

Sicyoniorum in Achaia ſiue Peloponeſo Regnum dicitur cœpiſſe Abrahæ tempore, & habuiſſe reges viginti ſex, & duraſſe annos 860. vſque ad tempus, quo Iſraelem iudicauit Heli. Sicyon autem, teſte Pauſania in Corinthiacis, eſt vrbs vetuſtiſſima Peloponeſi, non procul à Corintho ſita. Sicyoniorũ etiam res Græci ſcriptores ignorauerunt, præter pauca, quæ apud Pauſaniam, & Euſebium leguntur: qui etiam nuda regum nomina percenſere contẽti, nonnulla addiderunt, vt quiſque legere per ſe ipſe poteſt apud Pauſaniam in Corinthiacis.

M. Varro cœpit ſcribere ab Ægialeo, primo Sicyoniorũ rege, & peruenit ad Athenienſes, mox ad Latinos, ait Auguſtinus lib. de ciuit. 18. cap. 2.

Ægyptiorum regnum dicitur etiam cœpiſſe Abrahæ tempore: cuius primum Regem Scriptores profani teſtãtur fuiſſe Vexorem, qui in Pontum vſque victor arma protendiſſe perhibetur.

Scytharum regnum eodem item tempore ortum fuiſſe narrant iidem ſcriptores profani: primumque regem conſtituunt Tanaum, qui Vexorem Ægypti regem, & omnem penè Aſiam ſuo imperio, & ditioni ſubiecit.

Argiuorum regnum Iacobo Patriarcha trigeſimũ ætatis annum attingente, cœpit: cuius primus Rex dicitur fuiſſe Inachus, cui ſucceſſit filius Phoroneus. In Peloponeſo eſt Sinus Argolicus ad Myrtoum mare, vbi eſt Argolis, quæ Argos, & Mycenas vrbes, Inachum, & Eraſinum fluuios, tum etiam Laconiæ partem continet.

Secundo Quæritur, quot anni fluxerint à generali aquarum inundatione, quæ fuit tempore Noe, vſque ad Templi ædificationem. Reſponſio, annos à prædicta aquarum inundatione eſſe annos ſecundæ, tertiæ, & quartæ ætatis:

Porrò annos tertiæ, & quartæ ætatis iam ante computauimus, & eorum ſummam collegimus. Numerandi, & addendi præterea ſunt anni ſecundæ ætatis, quæ fuit à Diluuio vſque ad ortum Abrahami. Hæc autem ætas ſecunda, iuxta Hebræos codices, & vulgatam editionem latinam, continet annos 292. & dies 10. At ſecundum 70. Interpretes, continet annos 1072. quoniam 70. Interpretes addiderunt 780. ad hunc modum.

Diluuium durauit annum vnum ſecundum ſeptuaginta.	1
Sem genuit Arphaxad anno à Diluuio.	2
Arphaxad genuit Sale anno ætatis ſuæ.	35. ſecundum 70. 135.
Sale genuit Heber anno ſuæ ætatis	30. ſecundum 70. 130.
Heber genuit Phaleg anno ætatis ſuæ.	34. ſecundum 70. 134.
Phaleg genuit Reu anno ætatis ſuæ.	30. ſecundum 70. 130.
Reu genuit Sarug anno ætatis ſuæ.	32. ſecundum 70. 132.
Sarug genuit Nachor anno ætatis ſuæ.	30. ſecundum 70. 130.
Nachor genuit Thare anno ætatis ſuæ.	29. ſecundum 70. 79.
Thare genuit Abraham anno ætatis ſuæ.	70.

Anni igitur ergò ſumma à Diluuio vſque ad Abrahamũ eſt 292. At verò ſecundum 70. 942. Nam in prima generatione vtrique codices conueniunt, & in nona: at in 2. 3. 4. 5. 6. 7. 70. ſemper addiderunt 100. annos: in octaua addiderunt 50. & inter Arphaxad, & Sale poſuerunt generationem Cainam cui annos 130. tribuerunt.

Magna eſt quæſtio de hac generatione: nam & codices hebræi, & latina verſio vulgata prætermittunt eam generationem, quam tamen expreſſerunt 70. Interpretes, cui vt dixi, aſcripſerunt annos 130. Quoniam 70. habent ſic: Arphaxad genuit Cainan anno ætatis 135. Cainam genuit Sale anno ætatis 130. cum tamen hebræi codices, & vulgata editio latina nulla facta mentione Cainan, habeant, & Arphaxad genuit Sale.

De hac generatione Cainan addita à ſolis 70. Interpretibus variæ ſunt Auctorum ſententiæ: prima eſt, aſſerentiũ Cainan, & Sale, eſſe vnum, & eundem hominem duobus nominibus vocatum. Et cum illis obiicitur, quod legitur Lucæ 3. Qui fuit Sale, qui fuit Cainan: reſpondent, textum apud Lucam eſſe corruptum, & legendum eſſe ſic: Qui fuit Sale, qui & Cainan: quaſi diceret, qui alio nomine dicitur Cainan. Sed his repugnat lectio 70. Interpretum Gene. 5. ex quibus Lucas hanc generationem accepit. Secunda ſententia eſt quorundam, qui aſſerunt 70. interpretes ex ſuo addidiſſe hanc generationem, quæ in hebræo non erat: & Lucam 70. Interpretum ſententiam ſecutum fuiſſe: quæ ſententia temeritate non caret. Nam 70. addendo illam generationem, vel errarunt, vel non. Si primũ Scripturã igitur corruperunt: at hos eſt Lucas Euangeliſta ſecutus, ergo hunc quoque erraſſe neceſſe eſt, quod vel cogitare nefas eſt & impium. Quod ſi addendo non errarunt, vt dicere nos oportet, procedit igitur ſunt in hac ætate anni alii 130.

Dicendum igitur exiſtimo 70. interpretes addidiſſe generationem Cainan, vel afflatu, & inſtinctu Spiritus ſancti vel viua traditione à Maioribus quaſi per manus accepta, & ita Lucam eam quoque poſuiſſe. Vnde Ioannes Lucidus, Annius, & Nauclerus, qui hanc generationẽ prætermittunt, non recte, & fideliter huiuſce ætatis annos computaſſe cenſentur: quoniam licet fuerit à Moſe prætermiſſa, vere tamen accidit: & quod eſt à Moſe, ſic Deo volente prætermiſſum, Spiritus ſanctus per alios exprimendum curauit. Neque nouum eſt, & inuſitatum in Scriptura alicubi ſuppleri, vel declarari, quod eſt alibi, vel obſcure dictum, vel omiſſum. Exteri & profani ſcriptores nihil de huius ætatis annis vel rebus tradiderunt.

Tertiò Quæritur, quoto anno ab orbe terrarum condito fuerit Templum à Salomone ædificatum? Vt hoc ſciamus,

ſciamus, apponendi ſunt anni primæ ætatis. Prima igitur ætas fuit ab initio Mundi conditi vſque ad Diluuium, quod accidit tempore Noe: Anni verò huius ætatis ita colliguntur:

Sex diebus conditus eſt Mundus.	Dies 6
Adam genuit Seth annos ætatis ſuæ.	130. ſecundum 70. 230.
Seth genuit Enos anno ætatis ſuæ.	105. ſecundum 70. 205.
Enos genuit Cainan anno ætatis ſuæ.	90. ſecundum 70. 190.
Cainam genuit Malaleel anno ætatis ſuæ.	70. ſecundum 70. 170.
Malaleel genuit Iared anno ætatis ſuæ.	65. ſecundum 70. 165.
Iared genuit Henoch anno ætatis ſuæ.	162. ſecundum 70. 262.
Henoch genuit Mathuſalem anno ætatis ſuæ.	65. ſecundum 70. 165.
Mathuſalem genuit Lamech anno ætatis ſuæ.	187. ſecundum 70. 167.
Lamech genuit Noe anno ætatis ſuæ.	82. ſecundum 70. 188.
Noe in Diluuio erat annorum	600. ſecundum 70. 600.

Summa annorum à mundo condito vſque ad Diluuium iuxta hebraicos codices fuit 1656 & dierum ſex, ſecundum 70. interpretes fuit annorum 2242.

In generatione prima, ſecunda, tertia, quarta, & quinta diſſentiunt 70. ab hebraica lectione: nam in ſingulis hiſce generationibus addiderunt 100. annos: in ſexta generatione vtrique codices conſentiunt: in ſeptima addiderunt 70 100. annos. In octaua detraxerunt annos 20. in nona addiderunt ſex annos: in decima conueniunt.

In ſex igitur generationibus 70. interpretes addiderunt. 600. annos, & in nona addiderunt ſex. Et ita omnes anni ſunt 606. Sed quoniam à generatione octaua detraxerunt 20 fit vt omnes anni Mundi conditi ſint 586. qui ſimul iuncti cum annis 1656. efficiunt annos 2242.

Sed grauis eſt quæſtio vtrum in hac ætate ſequi debeamus Hebraicos codices, an potiùs græcos. Duas inuenio opiniones; vnam aſſerentium, Hebraicos codices eſſe in hac ætate ſequendos: Primò, quia Eccleſia latina vulgatã editionem approbauit, ſed hæc Hebraicos codices ſequitur in computatione huius ætatis annorum. Secundò quia Græcorum ſupputatio, manifeſtum errorem continere videtur. nam ex ea planè colligitur, Mathuſalem poſt Diluuium vixiſſe annis circiter quatuordecim: vt annotarunt Auguſt. lib. 15. de ciuit. Dei c. 11. Hieron. in quæſtionibus Hebraicis in geneſim Ita Io Lucidus, Annius, Naucletus, & Genebrardus, in ſuis chronicis. Altera opinio affirmat: græcam computationem eſſe amplectendam. Primò, quia approbatur in 6. Synodo Generali Actione 6. vbi habetur, annos a Mundo condito vſque ad Chriſtum natum fluxiſſe 5508 Deinde, quia editio 70. Interpretum vſu totiùs Eccleſiæ fuit olim per 500 annos approbata: cuius auctoritate vſus Chriſtus Dominus eſt, Apoſtoli, & poſtea Græci, & Latini patres ante Hieronymum.

Quicquid ſit de iſtis opinionibus, neutra Computatio temere eſt reijcienda: vnde quamuis hebraicam computationem ſequamur, non eſt propterea græca ſupputatio tanquam falſa, improbanda. Sed vnde nam, dicat aliquis Hebræorum, & Græcorum codicum tam diuerſa Computatio? Ioannes Lucidus, Annius & alij arbitrantur Græcã interpretationem eſſe vitio ſcriptorum corruptam, & deprauatam. At credibile non eſt, omnes codices, tum Græcos, tum Latinos deriuatos a Græcis, eſſe vitiatos. Obijcies ex Auguſtin lib. 15. de ciuitate Dei, capit. 13. hanc annorum differentiam irrepſiſſe in Græcos codices vitio illius ſcriptoris, qui primus ex originali 70. interpretum tranſlatione tranſcripſit, ac ita facile in alios omnes codices emanauiſſe. Verum, neque hoc ſanè probabile eſt: Primò, quia hæc tanta variatio videtur facta potiùs ſtudio, & induſtria ipſorum 70. interpretum, quàm data opera, vel negligentia ipſius ſcriptoris, quia non in omnibus generationibus facta eſt annorum additio, nec ſemper eodem modo: nam in octaua generatione detrahuntur anni viginti, & in ſexta adduntur ſex anni. Secundò, quia inter generationes ſecundæ ætatis, vt ante iam dixi, addiderunt 70. vnam integram generationem, nempe Cainam. Sunt, qui putent hanc annorum additionem à 70. Interpretibus factã fuiſſe eam ob cauſam, quòd Aegyptij aliquando vterentur annis menſtruis, vel anno ſemeſtri, vel quadrimeſtri: ne ergo putaretur annorum ſupputatio, quæ erat in hebraica lectione, à veritate aliena; ab hominibus videlicet in puerili admodum ætate generatos fuiſſe filios, facta eſt additio centum annorum ante ſingulas generationes. Sed neque hoc ſatisfacere videtur, quia non erat, cur in prima, & ſecunda generationibus 100. annos adijcerent, ſiquidem in hebræo dicebatur genuiſſe Adam anno ætatis ſuæ 130. & Seth genuiſſe anno ætatis ſuæ 105. Deindè, quæ nam ratio fuit, cur in generatione octaua detraherent annos 20. Poſtremò, cur in ſecunda ætate vnam integram generationem appoſuerunt? Quare in eorum potiùs ſententia acquieſco, qui dicunt, hanc lectionum varietatem inde natam eſſe, quòd ante 70. Interpretes Hebraica exemplaria in computatione annorum variarent, ea verò exemplaria, quæ nacti ſunt 70. interpretes, haberent ſicut ipſi tranſtulerũt: at poſt 70. interpretes interciderunt Hebraica exemplaria, quæ ſecuti ſunt ipſi, & permanſit ea hebraica lectio, quam nos modò habemus. Nec nouum eſt, & inuſitatum, in hebraicis codicibus duplicem eſſe lectionem; nec lectionum varietas arguit codicum deprauationem. Quæres poſtremò, an certò ſciri queat numerus annorum ab orbe terrarum condito vſque ad Chriſtum natum? Phi aſter inter Hæreſes numerat ſententiam eorum, qui dicunt hunc numerũ eſſe incertum: Quoniam certò inquit, colligi poteſt ex ſacris literis. Alij tamen exiſtimant, hunc annorum numerũ certò ex Scriptura haberi non poſſe, ſcriptura dicẽte: Arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies ſeculi quis dinumerauit? Deinde, quia pro certò non habemus ſequi re debeamus Græcos, an Hebraicos codices. Alij verò cẽſent vtramque Computationem retinendam eſſe, Græcam, & Hebraicam: Hebraicam quidem, quia eam ſequitur Latina editio vulgata, quam Eccleſia approbauit. Græcam verò, quia eam olim ſecuta eſt Eccleſia, nec poſtea improbauit: quoniam licet Latinam editionem approbauerit: Græcam tamen non damnat, aut reijcit. Vnde quemadmodum in alijs ſcripturæ locis aliquando duplex lectio reperitur; ſic etiam in hac ætate duplex annorum computatio, Græca ſcilicet atque Hebraica inuenitur. Eccli. 1.

Quartò Quæritur, quot & quænam præcepta ſiue leges fuerint de Templo, partibus, & Atrijs eius. Primò, præcepit Deus, vt Iudæi cum Deum orarent, terga conuerſa ad Orientem haberent, vultum verò conuerſum ad Occidentem: quoniam Arca fœderis, vbi ſe velut præſentem Dominus exhibebat, ad occidentalem plagam ſita erat, & oſtium Templi in Orientem patebat, & ex Oriente in Templum venire Dominum populus putabat. Vnde illud Pſalmi: Pſallite Domino, iter facite ei, qui aſcendit ſuper occaſum, ſenſum habet. Qui ſedet ſuper Cherubim tegentes Arcam fœderis ad Occidentem poſitam. [Iter facite ei,] hoc eſt, viam munite, & parate: [qui aſcendit] hoc eſt, qui equitat, qui inſidet. Super occaſum. Nomen hebræum, quod latinus interpres 70. ſequutus vertit in occaſum eſt ambiguæ ſignificationis: aliquando enim ſignificat veſperã, & occaſum: aliquando ſolitudinem, & deſertum: aliquando ſupremum cælum. [Qui aſcendit ſuper occaſum.] vt 70. interpretes, & Latina verſio habent: hoc eſt, Qui in tenebris habitat: Qui poſuit in tenebris latibulum ſuum, quia in luce habitat immenſa, vel ſicut dixi, Qui ſedet in medio Arcæ ad occaſum conſtitutæ. Nos verò cum Deum oramus extra Templum, Oriẽtem reſpicimus; quia ex Oriente nobis Salus aduenit: Inde enim primùm lex Euangelica annunciari, & promulgari cœpit, iuxta illud Iſaiæ: De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. Pſal. 67. Pſal. 19. Iſai. 2.

Secundò, præcepit Deus vt in vno tantùm loco Templum extrueretur, eo videlicet, quem ipſe ſibi elegiſſet, & Hieroſolymam elegit, vbi erat Mons, dictus Moriah: qui mons, pars quædam erat montis Sion, in quo Salomon Templum exædificauit.

Tertiò: in domum Domini, quæ hebraicè dicebatur Echal, ſoli ſacerdotes ingrediebantur ſecundum ordinem vicis ſuæ: & quotidie bis, videlicet manè, & veſpere, ad thus adolẽdum in altari Thymiamatis, & ſingulis quibuſque ſabbatis ad panes recentes in menſa propoſitionis inferendos, remotis prioribus atque veteribus: & ad lucernas componendas, quæ in candelabris ardebant.

Quartò in oraculum, quod hebraicè dicitur Deuir, &

Latinus

Latinus interpres reddit Sanctum Sanctorum, ſolus ſummus Sacerdos intrabat, & ſemel tantùm in anno, & non niſi per ſanguinem, hoc eſt, non prius quàm victimam immolaſſet, & ſanguinis ſacrificium obtuliſſet.

Quintò: in Atrium Gentium omnes intrabant, etiam Ethnici: in atrium Iſraelitarum, ſoli Iſraelitæ: in atrium interiùs, ſoli Sacerdotes, & Leuitæ.

Sexto: præcepit Deus, vt ter ſingulis annis Iudæi Hieroſolymam conuenirent gratia orationis, & oblationis in templo. Deut. 16. habetur: Tribus vicibus per annum omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui apparebit in loco, quem elegerit; in ſolemnitate Azymorum, & in ſolemnitate hebdomadarum, & in ſolemnitate Tabernaculorum. & Deuteronomij 12. Cum terrâ Chananæorum poſſederitis, ea facietis, quæ Deo placita ſunt. Sit vobis vna ciuitas ſancta in loco optimo, & præclaro, quemcumque Deus ſibi elegerit: & Templum vnum in ea ſit, in alia verò ciuitate nec templu, nec altare ſit. Deus enim vnus, & genus Hebræorum vnum. Conueniantque in illa ciuitate ter in anno a finibus terræ, quatenus Deo pro illis, quæ poſſident, gratias referant. Omne maſculinum apparebit coram Domino: bonum eſt enim vt inuicem contribules ſe non ignorent, ſed ſua ſtudia ſibi cõmunicent. Illuc venietis, & offeretis in loco illo holocauſta, & victimas ac ſacrificia veſtra, primitias, vota, & donaria: primogenita quoque, ibi Epulaminini coram Domino Deo. Caue ne offeras in omni loco, ſed in eo tantum, quem elegerit Dominus. Sic ibi.

Animaduertendum eſt, antequam Tabernaculum fœderis eſſet extructum à Moſe, Hebræos conſueuiſſe ſacrificia Domino offerre in omni loco, in quo Dominus ſuam præſentiam declarabat re aliqua mirabiliter effecta: poſt Tabernaculum verò extructum, illis non licuit extra Tabernaculum offerre, quia in Tabernaculo Arca fœderis cõtinebatur. Et poſtquam in terram Chananæorum deuenerunt, Tabernaculum manſit in Silo quadraginta quatuor annis, vbi victimæ mactabantur, & ſacrificia offerebãtur. Deindè tempore Heli Sacerdotis capta eſt Arca fœderis à Philiſtæis, & per aliquot annos fuit à Tabernaculo ſeparata: & tunc licebat Iudæis Domino hoſtias, & ſacrificia immolare, & offerre, ubicumque erat Arca fœderis, donec tandem illata eſt in Templum à Salomone. 1.Reg.4.

Numerorũ primo præcepit Deus vt totus populus Hebræorum numeraretur per cognationes, & familias ſuas, & nomina ſingulorum: ita vt omnis maſculus à vigeſimo anno, & ſupra, numeraretur tanquam aptus, & idoneus ad bellum. Et numerata ſunt ſexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta, Leuitis non numeratis; De quibus locutus eſt Dominus ad Moſen: Tribum Leui noli numerare, neque pones ſummam eorum cum filijs Iſrael, ſed conſtitue eos ſuper tabernaculum teſtimonij, & cuncta vaſa eius, & quicquid ad cæremonias pertinet. Ipſi portabunt Tabernaculum, & omnia vtenſilia eius: & erunt in miniſterio ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Cum proficiſcendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum: cum caſtra metanda, erigent. Et numerauit Moſes omnes maſculos ex tribu Leui per cognationes, & familias. Et inuenti ſunt filij Leui, Gerſon, & Caath, & Merari. De filijs Gerſon, ſeptem millia, quingenti: de filiis Caath, octo millia, ſexcenti: de filiis Merari, ſex millia, ducenti.

De Præceptis nouæ legis, & Euangelicæ. Cap. LIX.

Animaduertendum eſt, Theologos in 3. diſtin. 40. legẽ Nouam in tribus diſtinguere à veteri in præceptis, ſacramentis, & promiſſis. In Præceptis quidem, quia in veteri lege data fuerunt multa præcepta, quæ ad Iudicia, & cæremonias pertinebant, hoc eſt, ad ciuilem populi adminiſtrationem, & ad ritus cultus diuini: præter quæ, erant Præcepta Decalogi, quæ ſpectant ad mores cuiuſque componendos. In lege noua Chriſtus Dominus pauca præcepta, quæ ad Iudicia, & cæremonias attinent, conſtituit, cõtentus eiſdem præceptis Decalogi, quę in lege tum naturali, tum etiam veteri ſeruabantur. Quoniam præcepta moralia, vel continent ea, quæ per ſe bona ſunt; vel prohibent ea, quæ per ſe mala ſunt: & ideo, quamuis lex vetus, quod pertinet ad iudicia, & cæremonias, abrogata ſit; quod ad mores tamen ſpectat, non eſt abrogata, quia præcepta moralia, licet ex lege veteri vim non habeant, habent tamen ex lege naturali, quam lex Euangelica non tollit, non abrogat, ſed perficit. Hinc eſt, vt multa præcepta moralia in lege noua expreſſius, & clariùs quàm in lege veteri, explicentur. Lex enim vetus repudium vxoris impune permiſit: Noua tamen non item. Lex vetus, ab externis vſuras exigere, & accipere permittebat; non tamen Noua. In lege veteri, nuptiæ commendabantur: in Noua, virginitas potiſſimum laudatur. In veteri, vxorum multitudo permittebatur, in Noua, non item.

In Sacramentis lex vetus à Noua differt, quia legis veteris ſacramenta gratiam non conferebant, ſed ſignificabãt per Chriſtum conferendam; at Sacramenta legis Nouæ, & gratiam ſignificant, & ſimul etiam continent, & conferunt.

In Promiſſis multum intereſt etiam inter legem veterẽ & Nouam. Nam teſte Bonauentura, lex vetus pœnas temporales in ſontes conſtituebat: & temporalia bona legem ſeruantibus promittebat: at Noua, iuſtis æterna bona promittit, & ſupplicia perpetua in improbos conſtituit. Quæ differentia legis, vt ſuperiùs explicui, eſt ita intelligenda, quod noua lex ſine vllis typis, & figuris cæleſtia, & æterna bona bene merentibus promittit, & pœnas perpetuas malè merentibus: contra, lex vetus expreſſim tẽporalia promittebat bona, ſub typis verò, & figuris, æterna. Vnde Paulus, vmbram, ait habens lex futurorum bonorum; & alibi, omnia in figura contingebant illis. S. Bona. 3. d.40.a.1.q.1. Heb. 10. 1. Cor. 10.

His poſitis, Primò quæritur, quare de lege veteri ait Apoſtolus: litera occidit, & de Noua, Spiritus viuificat? Reſpondeo cum Bonauentura 3. d. 40. a. 1. q. 1. & Gabr. 3. d. 40. q. 1. a. 1. & 2. hoc ideo eſſe, quia Sacramẽta Nouæ legis gratiam conferunt: quam non conferebant, ſed adumbrabant, & ſignificabant Sacramenta veteris legis: & ideo ex parte, lex Noua viuificat, non vetus. Deinde, veteris legis præcepta prohibebant carnis cupiditates, & ex altera parte gratiam non dabant, qua deſideria carnis cohiberentur; ac proinde malum, quod eſt fugiendum, oſtendebant quidem, ſed non præſtabant gratiam, qua malum vitaretur, & ideo quaſi per occaſionem occidebat. Creſcit enim libido & deſiderium, vbi gratia, & charitas deeſt: quemadmodũ ſi alicui famelico, vel ſitibundo cibum, vel potum oſtẽdas, nec tamen des, occaſionem ei præbes, qua fames exardeſcat magis. Præterea, lex vetus expreſſim temporalia promittebat, ac propterea non eo modo ad bene agendum, & viuendum excitabat, quo modo noua lex, quæ aperte bona ſempiterna promittit. 2. Cor. 3.

Secundò Quæritur, quare lex vetus dicitur lex timoris, & non lex amoris. Reſpondeo cum S. Tho. 3. d. 40. q. 4. art. 2. hoc ideo eſſe, quoniam In lege Noua, cum primum promulgata eſt, Spiritus ſanctus deſcendit in igneis linguis, diuinam charitatem oſtendens, qua corda hominum ſuccenderentur. Confirmata item Noua lex eſt effuſo Chriſti Domini ſanguine, quod fuit ardentiſſimæ in humanum genus charitatis indicium: at lex vetus data eſt in monte Synai, deſcendẽte Domino cum magna maieſtate, tonitruis ſcilicet, & fulguribus, quibus eſt totus populus Iudæorum valde perterritus, ita vt diceret Moyſi, Non loquatur nobis Dominus; ne forte moriamur. Præterea lex vetus pœnas expreſſe comminabatur ijs, qui eam non ſeruaſſent; Lex noua, præmia, & multa bona eam ſeruantibus promittit. Lex igitur noua, ſpe bonorum inuitat, & allicit ad ſui obſeruationem; at vetus metu pœnarum, eius profeſſores, & cultores in obſeruatione continebat. Vnde lex illa etiam dicitur ſeruorum, Noua vero, filiorum, ſeruorum eſt metu pœnæ parere; filiorum vero, amore patris, & ſpe bonorum virtutis officium præſtare. Act. 2. Exo. 19. & 20.

Tertio Quæritur, cur lex vetus, graue iugum à B. Petro Apoſtolo dicatur. Lex noua à Chriſto Domino, ſuaue iugum appelletur? Reſpondeo; ideo ſic vocari, quia lex vetus innumera iudicia cõtinebat; nam teſte Genebrar. in Chronico, & ipſi quoque Hebræi teſtantur, præcepta quæ in affirmatione conſiſtunt, hoc eſt, quibus aliquid fieri imperatur, tot habebat, quot ſunt in hominibus oſſa: hoc eſt bis centum, & quadraginta octo: tot enim oſſa hominum à Medicis numerantur. Præcepta verò, quibus aliquid fieri prohibetur, tot continebat quot ſunt in ſingulis annis dies videlicet ter centum, & ſexaginta quinque, ita vt omnia præcepta legis veteris ſimul collecta, ſexcentorum numerum excederent. Act. 15. Matt. 11.

Quartò Quæritur, lex noua cur dicatur Lex libertatis? Reſpondeo ideo ſic dici, quia liberat à iugo ſeruitutis, quæ à peccato deſcendit, & exurit. nam dat gratiam, & charitate liberat: item à graui onere veteris legis. Inſuper quia cultores Nouæ legis Spiritu Dei aguntur; & amore ipſius, diuina ſeruant mandata, non vt ſerui, ſed tanquam filii, qui amore ducti paterna iuſſa exequuntur.

Rom. 8.

De quibuſdam legibus principalium Rerumpublicarum, quæ apud Ethnicos floruerunt. Cap. I. X.

VT appareat diſcrimen inter leges, quas Deus ipſe tulit, & eas, quas apud Gentes, homines alioqui doctrina, & ſapientia præditi condiderunt, referam in præſentia nonnullas earum gentium leges.

Imprimis autem aduertendum eſt, multos fuiſſe legiſlatores, qui vel Rerumpublicas fundarunt, vel præcepta de ferè aliqua ad populum legibus tradiderunt. Etenim primus omnium Minos Cretentibus leges tulit, teſte Ariſtotele lib. 2. Poli. cap. 8. Strabone lib. 12. & Diodoro: lib. 1. cap. 1. & libro 6. cap. 15. Zoroaſtres Bactrianis, vt ait Plinius, & Iuſtinus Plin. lib. 6. cap. 16. & lib. 30. cap. 1. Iuſt. lib. 1. Charondas Chalcidicis, & aliis ciuitatibus, quæ ſunt circa Italiã, & Siciliam ſecundum Diodorum, & Valerium Maximũ: & Ariſtotelem Diodo. lib. 12. Val. lib. 6. cap. 5. de Iuſtitia. Zaleuchus Locrenſibus, vt teſtatur Ariſtoteles lib. 2. Poli. cap. 10. Zamolxis Scythis, vt eſt apud Herodotum, Strabonem, & Diodorum. Herodo. lib. 4. Strabo. lib. 7. Diodo. lib. 1. cap. 9. Mennas Ægyptiis, teſte Diodoro lib. 1. cap. 9. Dracon, & Solon Athenienſibus, Plutarchus, Laertius, in Solone, & Gell. lib. 11. cap. 18. Lycurgus Lacedæmoniis, vt ait Plutarchus in Lycurgo: Romulus, & Numa Pompilius Romanis, vt teſtatur Dionyſius lib. 2.

Ariſt. lib. 2. Polit. c. 10.

Ariſtoteles in Politicis multa reprehendit in Rebus publicis fundatis, & in Legibus datis à magnis alioqui viris, & ſapientiæ laude præſtantibus. Primum reprehendit Rempublicam à Socrate inſtitutam, eo quòd voluerit omnes vxores, filios, & facultates, & poſſeſſiones eſſe communes: quia ciuitas ſit, vt Socrates aiebat veluti vna magna domus, & vt omnes ciues maiori neceſſitudinis vinculo tenerentur. Poſtea cap. 3. reprehendit Lacedæmonios, quòd voluerint omnes ſeruos, iumenta, & poſſeſſiones eſſe communia. cum profectò, quæ communia ſunt (inquit Ariſtoteles) à ſingulis negligi ſoleant. Carpit deinde cap. 4. & 5. alios Legiſlatores, ſtatuentes, vt ciuium quemadmodum, & viri pugnarent, & publicis officiis fungerentur: alios item cap. 6. quòd decreuerint, patrimonia ciuium eſſe æqualia, ita vt alii aliis nec ditiores eſſent, nec pauperiores; tantæque eſſent ſingulorum facultates, quantæ ſufficerent ad honeſtè, & commodè viuendum. Alios quoque eodem cap. 6. vituperat, quòd Rempublicam diuiſerint ſolùm in Milites, Agricolas, & Artifices, & bonam ac præcipuam Reipubli. ex parte negligerent, videlicet Patriciorum, & nobiliorum hominum. Alios verò, quod nihil ſtatuerint de fœminis, aut de filiis, aut ſeruis, vel aduenis, & peregrinis: cum reuera in Republica magna pars ſint fœminæ, filii, ſerui, & peregrini. In aliis quoque improbat nihil ab iis eſſe decretum de ſacris, hoc eſt, de Templis, Sacerdotiis, & ſacrificiis, in quibus Diuini cultus religio conſiſtit, cum in omni Republica benè, & ſapienter inſtituta potiſſimum habenda ſit ratio religionis, & ſanctitatis. Denique cap. 7. etiam in Rebus publicis tum Lacedæmoniorum, & Cretenſium, tum Athenienſium quædam non probat. Nihil porrò Ariſtoteles de Romanorum Republica, & Legibus ſcripſit.

Ariſt. lib. 2. Politi. c. 2. & ſeqq.

Porrò inter Gentium Reſpublicas tres, aut quatuor fuere cæteris celebriores; Carthaginenſium, Lacedæmoniorum, Athenienſium, & Romanorum: è quibus duæ potiſſimum habentur inſignes, & inclitæ, Athenienſium, & Romanorum. Athenienſibus leges dederunt Cecrops ſenior, & deinde Theſeus: ſed de eorum legibus nihil certi habetur, ſolùm referuntur tres leges à Cecrope latæ, Prima, ne vnquam mulier in Senatum ingrederetur. Secunda, vt nulla proles maternum nomen acciperet. Tertia, ne quis mulieres Atticas ſiue Athenæas ſiue Athenienſes diceret. Tandem, anno quarto Olympiadis 39. vt Clemens, & Euſebius memoriæ prodiderunt, Athenienſes Draconi Rempublicam commiſerunt, vt ſuo arbitratu legibus eam temperaret. Narrat Gellius lib. 11. cap. 18. eum Athenienſem cinem virum probum fuiſſe, & multa prudentia præditum, iuriſque diuini, & humani peritum, primum omnium leges ſcripſiſſe, quibus Athenienſes vterentur; verùm, vt inquit Plutarchus in vita Solonis, vſque adeo graues, & acerbas, vt noxiis, & delictis omnibus penè capitalem adſcripſerit: quippe qui in eos, qui vagi, & ignaui otii, & deſidiæ conuicti fuiſſent, capitis pœnam conſtituerit: item, in eos, qui olera, poma aliosue fructus in alieno prædio legiſſent, æque ac in ſacrilegos, & homicidas videlicet capitali ſupplicio animaduerti voluerit. Vnde vox illa Demadis profecta eſt, Draconis leges ſanguine, non atramento fuiſſe deſcriptas. Cuius rei cauſam cũ Dracon à quodam rogatus eſſet, cur videlicet plurima delicta capite plectenda ſtatuiſſet, reſpondiſſe fertur, Paruas quidem noxas capitis pœna dignas cenſuiſſe: magnis verò, quas maiores pœnas conſtitueret, nullas habuiſſe. Vſi ſunt Athenienſes his legibus per annos viginti ſeptem vſque ad annum tertium Olympiadis 46. teſte Euſebio in Chronico. Quam Solon Rempublicam inteſtinis ſeditionibus afflictam, & tumultuantem, nouis legibus, & inſtitutis, ſtabiliuit abrogatis iis, quas Dracon tulerat. Et in primis ea lex placuit, vt populi eſſent conciones, comitia, & conuentus, & iudicia; ſed Magiſtratus, & Sacerdotia ſolis viris patritiis paterent.

Ciuitatem cenſus æſtimatione in ordines diſtribuit. In primis ii fuere, quibus quingentorum Medimnorum cenſus eſſet. Secundo loco adſcripti fuerunt, qui trecentorum cenſi forent, & equos alere poſſent. Tertius equorum alendorum onere adempto pars cenſu æſtimatus eſt. Ex his ſex ordinibus Magiſtratus creabantur: qui infra fuerunt, Mercenarii nuncupati contionis habendæ, iudicandique munia cæteris excluſi magiſtratibus obibant.

Concilium in Areopago ex annuis Magiſtratibus conſtituit: ex quatuor tribubus, quæ Athenis erant quadringentos viros delegit, centum ex ſingulis: his permiſſum eſt, vt quæ Areopagitæ decreuiſſent, ſi æqua, & iuſta viſa forent, probarent, ſi minus placerent, pari poteſtate reſcinderent. Et ita velut duabus anchoris nixa ciuitas, aduerſus omnes fluctus immobilis, permanſura eſſe videbatur. Statuit, vt qui vnius corporis, & collegii eſſent, vt Mercatores Naucularii, opifices poſſe ſtatuta condere, quæ ad eorum collegia pertinerent, dummodo ne quid in publicis Tabulis prohiberetur.

Parricidii, affectatæque tyrannidis conuictos, & damnatione magiſtratum capere poſſent, lege vetuit.

Non ſolùm hos ab honorum petitione prohibuit, & excluſit, ſed eum quoque, qui orta in populo ſeditione neutram partium ſequutus eſſet, male ciuis eſſe ratus, cum proprias rationes in tuto collocaret, nulla communi cura, ſolicitudineue teneri.

Conſtituit, vt fœminæ, quæ viros parum ad rem coniugalem idoneos ſortitæ eſſent, vnum, quem mallent ex mariti propinquis impunè prorſus admitterent.

Pecuniarias dotes è medio ſuſtulit, vt pauca veſtimenta, & vaſa quædam paruo empta pretio paterna domo ferret mulier: teſtabatur coniugii ſocietatem non pretio, ſed liberorum amore, & charitate iungi oportere.

Si quis in ſacro, aut in iudicio in ciuem conuicium conieciſſet, quinque drachmis mulctaretur.

Legandæ pecuniæ, cæterarumque rerum facultatem, teſtari volentibus permiſit, quum prius pacto inſtituto in familia eſſe deberent, ad familiamque pertinerent: vnde amicitia in hac parte propinquitati, & gratia neceſſitati prælata eſt.

Ploratus, eiulatus, & lamentationes lugubres in alieno funere ſuſtulit, conſtituit quoque, vt ſubſidia alimentaue filius patri denegaret, à quo non eſſet arte aliqua ad victum inſtitutus.

Lege cauit, ne plures decem tibicinibus ad funerum pompam adhiberentur.

Voluit etiam, vt qui illegitimo eſſent toro procreati, parentes non alerent. Nam qui meretricio congreſſu non abſtinet, videtur non liberorum procreationi, ſed libidini, & voluptati ſtudere.

Mœchum in adulterio deprehenſum impunè necari permiſit. Qui vim ingenuæ virgini intuliſſet, decem drachmis mulctari, decreuit.

Ius vendendæ filiæ ſororiſue ſuſtulit, niſi in ſtupro deprehenſæ.

Qui lupum viuum attuliſſet quinque drachmas acciperet ex publico: qui lupam, drachmã vnam: Athenienſes hãc belluam inſectabantur, quippe quæ non ſolùm pecuariæ rei, ſed etiam agrorum cultui eſt infeſta & noxia.

Præcepit, vt eorum liberi, qui in prælijs occubuiſſent, publicè nutrirentur, & inſtituerentur, quo ſanè animati ſinguli in bellis fortiter, & ſtrenuè dimicarent: voluit itidem, vt & is, qui in bello oculum amiſiſſet aleretur ex publico.

Lege vetuit, ne is fieret curator, ad quem poſt pupillorũ obitum ſubſtantia, & hæreditas pertineret. Cauit item, ne liceret annulario venditi annuli ſigillum ſeruare.

Lege ſanxit, vt qui alteri vnũ oculũ erueret, ipſe ambos amitteret, vel ſaltem alterũ. Statuit, vt canis, qui cuipiã nocuiſſet, trũco quatuor pedũ longitudine alligato dederetur.

Legem tulit, vt quæ non poſuiſti, ne tollas: ſi quis ſecus fecerit, capitali pœna mulctetur.

Principem, ſi ebrius deprehenſus eſſet, voluit, morte mulctandum.

Statuit, vt Athenienſes, dies ſecundum lunæ curſum numerarent.

Ex omni genere frugum mel, & ceram extra fines Atticos exportari permiſit.

Nullum ciuitate donari, niſi opificem, qui cum tota domo Athenas ſe contuliſſet, aut perpetuo exilio pulſus eſſet è natali ſolo.

Has leges teſte Plutarcho in vita Solonis, Solon ligneis tabulis inſcribendas, & in centum annos ſanciendas curauit. Earum præceptricem Mineruam fuiſſe dixit. & in verba ſua iurare in foro ad lapidem Senatũ, & populũ induxit.

Cæſos in bello in hunc modum ſepeliebant, facto ante triduum tabernaculo mortuorum oſſa proponebantur, & propinquorum quiſque reliquijs, ſi quid liberet, imponebat: cum funera efferebãtur ſingularũ tribuum, ex ſingulis tribubus quęlibet, ſuę tribus oſſa cõtinens portabat in vehiculis, efferebant funus promiſcuè voluntarij quique, vel ciues, vel hoſpites, fœminis propinquitate coniunctis ad ſepulchrum eiulantibus, & condebant in publico monumento extra vrbem apud ſuburbana. & poſtquam mortuum humauerant, aliquis à ciuitate delectus vir ad id idoneus ſuper eum orationem habebat, qualem decebat, de eius laudibus, & deinde cuncti diſcedebant.

Lycurgi leges quas Lacedæmonijs tuliſſe feratur teſte Plutarcho in vita eius.

Cap. L X I.

PRimùm omnium Lycurgus ſeniores è republica viginti octo delegit, qui regibus aſſiderent, & vna cũ eis de rebus conſultarent, atque decernerẽt, vt is ſeniorũ ordo velut arbiter eſſet inter regiam poteſtatem, & vim populi: ne aut rex poteſtate abuteretur, & tyrannicum quidpiã moliretur, ne item imperio ſæuiret: aut ne multitudo in contumaciam, & ferociam procederet paucos è multitudine elegit, ne nimiùm Democratia inualeſceret.

Voluit, vt quæ ordo ſeniorum vna cum regibus decreuiſſet, reliqua multitudo ſciret.

Agros diuiſit, nam perſuaſit multitudini, vt ſolum omne Laconicum in medio poſitũ æquis portionibus in ſingulos diuideretur, oportere ratus ciuem ciue, ingenio, virtute diligentia, & induſtria, non luxu, non diuitijs, & opulentia præſtare. Diuiſa igitur eſt vniuerſa terra in triginta nouem millia ſortium: vrbanus ager in nouem millia: paganicus, & municipalis in duplo, & eo ampliùs maiorem numerum. Portio quælibet ea fuit, quæ viro frumenti medimnos ſeptuaginta, fœminæ duodecim annuos ferret.

Omnem auri, & argenti vſum e medio ſuſtulit: & ferreum nummum induxit, ignitum ferrum, ex quo nummũ percuſſit, aceto extinxit, vt ad nullam rem ampliùs ob mollitiem vtile redderetur.

Omnes artes, quibus aliquid ex auro, argento, ferroue conflatur, ex vrbe eiecit: vnde artifices ſe alio contulerunt.

Publica voluit eſſe conuiuia, vt diuites promiſcue, & pauperes ſimul epularentur, vt omnem ex ciuitate luxum tolleret, hunc conuiuandi morem Phiditia dixerũt, quod eſſent publicæ, & communis amicitiæ & humanitatis argumentum. Permiſit, vt qui ſacrificij, aut venationis cauſa, conuiuio abfuiſſent, domi cænarent, reliqua multitudo conuiuio adeſſe debebat, conferebant ad hoc conuiuiũ quotãnis ſinguli farinæ medimnum, vini coros octo, caſei quinque minas: inde fiebat, vt quiſque parſimoniæ aſſueſceret. Frequẽtabant id pueri etiam velut temperantiæ, & omnis ciuilis diſciplinæ Gymnaſium, ibi vrbanis ſermonibus aſſueſcere & iocari diſcebant, ac ſine ſcurrilitate cauillari.

Virgines curſu, palæſtra, iaculo, diſco exercebantur, vt otio, & muliebribus delitijs ſublatis robuſtiores ad tolerandos partus redderentur.

Nudæ, vt pueri in publico verſabantur, ſaltabant, & cantabant in ſacrificijs, & feſtis ac ſacris diebus.

Nubebant virgines raptu maturæ iam viro, & eas ſine dote nubere præcepit, vt vxores non pecuniæ cauſa eligerentur: ſeueriuſque viri ſuas vxores coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.

Non prius ſponſus ſponſam aſpiciebat interdiu, quã ex illa factus eſſet pater noctu tantũ interim ad eã accedebat.

Qui cælebs vixiſſet Gymnicis, & publicis ſpectaculis arcebatur: nuduſque hyeme forum circuibat: nec vt cæteri ſenes, in honore apud iuuenes erat.

Licebat ſeniorum cuique honeſtum ac probum aliquẽ ex iuuentute ad vxorem procreationis cauſa admittere: & vbi eam alieno ſemine impleſſet, ſuum habere, quod naſceretur, nec id probro dabatur: Ridicula profectò lex, & cum ipſo naturæ iure pugnans, quam cæteræ quoque gẽtes ridebant, & deteſtabantur.

Ius alendi partus nullum parentibus erat: natus infans in publicum deferebatur ad certum locum: vbi magno ſpecto puero, ſi eum cæteri probabant, ex nouem millibus ſortium, in quas diuiſus fuit vrbanus ager, vnã illi attribendã curabãt: ſin minus, vt reipublicæ inutilem reiiciebãt iniqua quoque lex quæ, parentes iure ſuo in filios orbabat.

Pueri à ſeptimo anno in æqualium cœtu exercebantur, literaſque pro neceſſitate addiſcebant. Ad cutem tondebantur, nudis pedibus incedebant: duodecimo anno tunicam vnicam patrio inſtituto ſortiebantur: neque balnea, neque fomenta vlla ſciebant, natu grandiores ligna ſi imperauit, minores onera ferre, furta quærere, furtũ, vt honeſtum permiſit. Qui deprehenſi erant in furto, flagris cædebantur, non quia nefas eſſet furari, ſed quia parum prudenter, & ingenioſe furati eſſent.

Iuſſit, vt omnes quæſtuoſæ artes ex vrbe pellerẽtur, belli ex tantũ exercitationis ſtudio omnes ciues teneri voluit.

Permiſit in vrbe cadauera ſepeliri, tum etiam circa templa monumenta ſortiri. Nec viri nec fœminæ nomen licebat cuiquam ſepulchro inſcribere, niſi eorum, qui in bello fortiter periiſſent.

Lugendi tempus vndecim dierum ſpatio præſcripſit.

Non permiſit ciuibus peregrinari, ne alienos mores in vrbem, & patriam importarent. Immo, & peregrè delatos niſi qui Reipublicę vtiles eſſent vrbe excluſit: ne quid peregrinæ diſciplinæ Lacedemones imbiberent: inhumana profectò lex, quæ cum iure naturali pugnat.

Iuuenibus non amplius vna veſte toto anno vti permiſit, nec vnum cultius quam alterum.

Emi ſingula non pecunia, ſed mercium permutatione, & compenſatione iuſſit.

Maximum honorem non diuitibus, & potentibus, ſed ſenioribus deferri voluit.

Voluit, vt ſine muris vrbes ædificarentur, ratus bellica ciuium virtute non muris vrbes defendi.

Pueros puberes non in forum, ſed in agrum deduci iuſſit, vt primos annos non in luxuria, ſed in omni labore, & opere agerent: nihil eos ſomni, & quietis cauſa ſubſternere, ſine pulmento cibum ſumere, nec priùs in vrbem redire, quam viri facti eſſent, conſtituit.

Voluit, vt Lacedæmones graui oratione vterentur, & ſententijs breui ſermone comprehenſis: ita vt res in prouerbium abierit faciliùs philoſophari homines poſſe, quam Laconicum ſermonem imitari.

Regibus poteſtatem, & ius indicendi, inferendi, & gerendi bellum, Magiſtratibus iudicia, Senatui cuſtodiam legum, populo creandi, & deligendi Senatum, & quos vellet magiſtratus conſtituendi conceſſit.

Harum legum dixit Apollinem Delphicum auctorem fuiſſe: & eius præcepto ſe eas detuliſſe, & promulgaſſe. Deinde, vt æternitatem ſuis legibus daret, iureiurando ciues obſtrinxit, nihil eorũ, quæ ſanxiſſet, mutaturos, priuſquam ipſe reuerteretur: dixit enim ſe ad Oraculum Delphicum profecturum, vt conſuleret quid mutandum, ad-

dendum

dendum, detrahendumve ſuis legibus Apollini videretur. Profectus eſt autem Cretam, ibique perpetuò manſit: & moriens præcepit, vt oſſa ſua in mare proiicerentur, ne Lacedæmonem delatis Spartani ſe a iureiurando de non mutandis legibus abſolutos eſſe exiſtimarent.

Leges Regiæ Romanorum. Cap. LX ~~VIII.~~

INter omnes Reſpublicas gentium, Romanorum Reſpublica legum tractatione ſapientiſſima olim, & laudabiliter inſtituta eſſe perhibetur: quæ primò adminiſtrari ac gubernari cœpit Regiis legibus: mox legibus 12. Tabularum: poſtea multis aliis legibus a populi ſeu plebis Magiſtratibus cuſtoditis, deinde multis Senatus conſultis, Plebiſcitis, Prætorum edictis, Iuriſperitorum reſponſis, & poſtremò Cæſarum placitis, ſiue Imperatorum conſtitutionibus. Regiæ leges latæ eſſe traduntur à Romulo, Numa Pompilio, & cæteris deinceps ſuccedentibus Regibus: quas leges in vnum collegiſſe Papirius ſcribit l. Neceſſarium. ff. de orig. iuris. & inde dictum eſſe Ius Papyrianum: non quidem quod Papirius condiderit illud ius, ſed quod collegerit, inque vnum veluti corpus contraxerit. Hæ leges dicuntur fuiſſe ſequentes.

1 Ne quid inaugurato faciunto.
2 Patres, ſacra, Magiſtratuſque ſoli peragunto, ineuntoque, iuſque dicunto.
3 Sacrorum omnium poteſtas ſub Regibus eſto: Sacra Patres cuſtodiunto.
4 Plebeii agros colunto.
5 Populus Magiſtratus creanto; Leges ſciſcunto; bella decernunto.
6 Deorum fabulas ne credunto.
7 Deos peregrinos præter Faunum ne colunto.
8 Nocturnas in templo vigilias ne habento.
9 Ne quis præſentibus fœminis obſcena verba facito.
10 Quiſque demiſſam ad talos togam in vrbe habeto.
11 Parricidas omnes capite puniunto.
12 Ne quis, niſi per portas vrbem ingreditor, neue egreditor. Mœnia Sacroſancta ſunto.
13 Mulier viro legitime coniuncta fortunarum, & ſacrorum ſocia illi eſto: vtque domus ille dominus, ita hæc domina.
14 Filia vti Patri, ita defuncto viro hæres eſto.
15 Adulteri conuictā vir, & cognati, vti volent, necanto.
16 Si vinum biberit, domi vt adulteram puniunto.
17 Parentum liberos omne ius eſto relegandi, vendendi, & occidendi.
18 Monſtroſos partus ſine fraude cædunto.

Has leges Franciſcus Balduinus, & Paulus Manutius recenſent: alias addit Pandulphus Prateus in veteri iuriſprudentia.

19 Virum vxor ne deſerito. Vxorem, ſi in veneficio natorum, adulteriouè deprehēſa, clamuè marito fuerit, repudiandi ius eſto. Qui præter has cauſas repudiarit, rerum ſuarum pars vxori dator, pars Cereri ſacra eſto.
20 Deprehenſi in homicidio, ſtatim puniuntor.
21 Plebes, quem ſibi ex Patriciis patronū volēt, deligūto.
22 Iudicii fraus ne adhibetor.
23 Maximarum iniuriarum iudicium penes Reges eſto: minorum, penes Senatores.
24 Anni menſis decimus eſto.

Franciſcus Balduinus iuriſconſultus teſtatur ſe inueniſſe primas duodeuiginti leges in antiquiſſima tabula, ex quibus etiā aliquas Paulus Manutius in ſuo de legibus libello recenſet: ſed eiuſmodi legibus multi docti viri auctoritatem, & fidem abrogant. Iacobus Cuiatius affirmat eas leges eſſe cōfictas: alii, veras eſſe cōtendunt, eo quod ex Cicerone, Dionyſio, Liuio, & Plutarcho videantur eſſe collectæ. Primæ nāque leges coniectura ſumpta eſt ex Cic. li. 1. de Diuinatione, & ex Dionyſ. lib. 2. antiq. Romana. vbi ait. At Romulus, confirmatus in regno diuinitùs, aduocata cōcione, & indicatis auſpiciis, Rex declaratur conſenſu omnium, & morem inſtituit in poſterum, ne quis inauſpicato regnum aſſumeret, magiſtratumuè iniret.

De ſecunda, & quarta legibus ita Dion. lib. 2. Romulus porrò poſtquam diſcreuit potiores ab inferioribus; mox latis legibus præſcripſit, quid vtriſque faciendū: vt Patricii ſacra curarēt, Magiſtratus gererent, ius redderent ſeu Rempublicam adminiſtrarent: Plebeii vero ab his negociis, quippe qui talium imperiti eſſent, vacarent propter inopiam, agros colerēt, pecora alerēt, opificia quæſtuoſe exercerēt.

De tertia lege idē Dion. lib. 2. ſic. Honores, & poteſtates (Romulus) diſtribuit ſic: Regis quidē, eximia munera fuerunt hæc: Primò, vt ſacra curaret atque ſacrificia, per eūque gereretur, quicquid ad placandos Deos attinet: Deinde, vt legum ac morum patriorum haberet cuſtodiā, & iuris ſiue naturalis, ſiue ciuis, quod ſcripta, & pacta continet: vtque Senatum cogeret, populum in concionē vocaret, & primus ſententiā diceret: quod pluribus placuiſſet, ratū haberetur: Regi denique attribuit ſummū imperiū in bello.

De quinta lege, ita Dion. lib. 2. ſcribit: Plebi tria hæc cōmiſit: Magiſtratus creare, leges ſancire, de bello, referente Rege, decernere: ita tamen, vt Senatus quoque in his auctoritas accederet.

Sexta Lex ex eodem Dion. lib. 2. ſumpta eſt, apud quē ita legimus: Fabulas à Maioribus de Diis traditas, probra eorum continentes, & crimina, turpes cenſuit, & inutiles, ac ne probis quidem viris dignas, nedum Diis ſuperis: repudiatiſque his omnibus, ad bene, & præclare de immortalibus ſentiendū, & loquendū, ciues ſuos induxit, nihil iis affingi paſſus beatæ illi naturæ parum conſentaneum.

Septima Lex colligitur ex Dion. lib. 2. & apud Cic. 2. li. de legibus, inter alias habetur: ſeparatim nemo habeſſit Deos: neuè nouos; ſed nec aduenas, niſi publice aſcitos, priuatim colunto.

Octaua apud eundem ſic legitur. Nocturna mulierū ſacrificia ne ſunto, præter olla, quæ pro populo rite fient: Neue quem initianto, niſi (vt aſſolet) Cereri, Græco ſacro: & ex Dionyſio lib. 2. videtur deſumpta.

Nona, & decima, & vndecima ex Plutarcho ſumptæ videntur: is enim in Romulo ſcribit: Mulieribus Sabinis raptis multos honores eſſe tributos: cuius generis & hi fuerūt, vt via eis decederetur: ne eis præſentibus obſcenū quidquam diceretur: vt qui nudum ſe ab eis videri paſſus fuiſſet, criminis capitalis reus haberetur. Id etiā ſingularis fuit conſilii, quod cum nullū contra eos, qui patrem ſuum occidiſſent, ius priuatim poſuiſſet, omne homicidium parricidii vocabulo notauit. quòd hoc ſceleſtum, illud ne exiſtere quidem poſſe, iudicaret.

De duodecima Pomponius Iuriſconſultus in l. vlt. ff. de rerum diuiſione mentionem facit, cum ita ſcriptū reliquit: Si quis violauerit muros, capite punitur: ſicuti ſi quis tranſcenderit ſcalis admotis, vel alia qualibet ratione. Nam ciues Romanos alio quàm per portas egredi non decet: cum illud hoſtile, & abominandū ſit. Nam & frater Romuli Remus occiſus traditur ob id, quod muros tranſcendere voluerit. Sic ille. Plutarchus in Quæſtionibus Romanis, q. 27. quærit cur omnē murum ſacrum habent, portas non item? An vera eſt Varronis ſententia, muros propterea ſacros habendos, vt pro iis ciues pugnent, & mortis periculo ſe committant? Portæ verò ſacræ eſſe non poſſunt, quia per eas, & alia neceſſaria, & cadauera, & ſtercora efferūtur. Sed melius Pomponius: Muri, inquit, ſacri exiſtimantur, quia hoſtium eſt muros tranſcēdere, & per muros in vrbem intrare: Ciuium verò eſt per portas ingredi, & egredi. Item, muri ſunt vrbium propugnacula ad cuſtodiam eorū; ac proinde intacti eſſe debent; Portæ verò ſunt ad ingrediendum, & egrediendum.

Legis xiij. & xiiij. apud Dion. lib. 2. teſtimonium extat: Mulierem legitimè nuptam, voluerūt ſacratæ leges, ita cū viro conuenire, vt particeps eſſet poſſeſſionum, & ſacrorū omnium. Legitimas nuptias antiqui Romani Farracia vocabant, quia coniuges eodem farre veſcerentur. Et paulo poſt: Mulieres nuptæ non habebant, quo ſe alio verterent, quia lex cogebat, vxorem mariti ſe accommodare moribus; & virum ſic vxorem habere, vt rem ſibi neceſſariam putaret. Vxor enim pudica, & marito ſemper obſequens: æquè ac ille, domus eſt domina, in mariti defuncti bona ſuccedit vt hæres, ſicut parentis filia, ex aſſe quidem, ſi is liberis carens ac inteſtatus decedat; quod ſi prolem habeat, ex æquo cum liberis.

xv. Legis ſic meminit Dionyſius lib. 2. Si aliquid contra pudicitiam peccaſſet mulier, pœnam luebat ex mariti læſi arbitrio: de quo crimine vna cum eo cognati cognoſcebant.

xvj. Legis ſic idem meminit Auctor. lib. 2. Damnauit Romulus in mulieribus, & adulterium, & vinolentiam. Si

deprehenſa vxor vinum bibiſſet; vt adultera puniebatur: Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. Vini vſus, inquit, olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus a Libero patre intemperantiæ gradus ad incõceſſam venerem eſſe conſueuit. Plinius lib. 14. cap. 13. Non licebat vinum fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter exempla, Egnatii Mecennii vxorē, quod vinum bibiſſet e dol o, interfectam fuiſſe à marito, eumq; cædis a Romulo abſolutum. Agellius lib. 10 c. 23. adducit M. Catonis orationem de dote, in qua erat ſcriptum, in adulterio vxores deprehenſas ius fuiſſe maritis necare, & ex eadem oratione ſubiungit. Si quid peruerſe, tetreque factum eſt a muliere, mulctatur, ſi vinum bibit, ſi cum alieno viro probri quid fecerit, condemnatur. Fabius Pictor in Annalibus ſuis ſcripſit, Matronã, quod loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ, reſignauiſſet, a ſuis inedia mori coactam.

xvij. Legis teſtimonium etiam extat apud Dionyſium: nam Libro ſecundo ſcribit, Romulum poteſtatem patri dediſſe in filium, idque toto vitæ tempore, ſiue in carcerem eum mittendi, ſiue flagris cædendi, ſiue vinctum ablegandi ad opera ruſtica, ſiue necandi, etiamſi filius tractaret Rempublicam: & gereret magiſtratus maximos. Immo dedit poteſtatem eum vendendi etiam ter, ſi primo, aut ſecundo venditus redimeretur quæ lex tametſi iniqua eſſe videretur, tamen filios in officio continebat, & cogebat eſſe parentibus obſequentes.

xviij. Legis etiam meminit idem Dionyſius libro ſecundo, cum ait: Quicquid eſſet maſculum, & e filiabus primogenita, educari voluit: nullam prolem necari permiſit minorem triennio; niſi forte ſi quid mutilum, vel alioqui prodigioſum eſſet: tales enim fœtus exponi a parentibus non vetuit, ſed indicatos prius quinque viris vicinis proximis, ſi illis quoque exponendos eſſe viſum fuiſſet. Contra hanc legem committentum, præter alias mulctas, etiam dimidium bonorum addixit ærario.

xix. Lex ſumpta eſt ex Plutarcho in Romulo, vbi legimus; Leges etiam quaſdam tulit Romulus, inter quas vehemens eſt illa, qua mulieri maritum relinquendi poteſtas adimitur; viro autem repudiandi vxorem conceditur, ſi veneficio circa prolem vſa fuiſſet, aut alienam clam pro ſua ſuppoſuiſſet, aut adulterium commiſiſſet: ſi quis alia de cauſa repudiaſſet vxorem, eius bona partim vxori cederent, partim Cereri ſacra forent.

xx. Eſt eadem, quæ vndecima, de qua iam dixi.

De 21. Lege ſic Dionyſius libro ſecundo. Commendauit Romulus plebem Patritiis, optione, vtique e vulgo data, vt quem vellet, patronum ſibi deligeret. Et Plutarchus in Romulo. Romulus, inquit, potentiores à vulgo ſeiunxit, Patronos eos appellans, vulgus autem clientes: eaque mirificam beneuolentiam mutuo excitauit, & eam iura mutuo magni ponderis conſecuta ſunt.

De xxij. & xxiij. lex eſt apud Dionyſium libro ſecundo: Statuit Romulus, vt Rex de iniurijs grauiſſimis cautas ipſe decerneret, Senatus leues permitteret.

xxiiij. Legis meminit Macrobius libro primo Saturnaliorum cap. 12.

Mihi videtur incertum, an hæ leges ſcriptæ fuerint eo tempore, quo Reges Rempublicam tenebant: nam Latini ſermonis ſtylus cum illis temporibus antiquiſſimis non videtur admodum conuenire. Fortaſſe tunc vſu, & conſuetudine, & mandato ac iuſſu Regum verbis, non ſcriptis tradito ſeruabatur, quod in his legibus continetur: ita vt poſtea ſcriptæ ſint leges, vel quod veriſimilius puto, hæ leges coniectura quadam ſumptæ ſunt ex aliquibus Dionyſii Halicarnaſſei, Plutarchi, Liuij, Ciceronis, & aliorum ſcriptorum locis, quos adſcripſi.

Leges XII. Tabularum. Cap. LXIII.

LEges xij. Tabularum Cicero plurimum commendauit; quare cum ſex libros De optimo genere Reipublicæ ſcripſiſſet, & animaduertiſſet Platonem de Republica, & de legibus multa literis tradidiſſe, eius imitatione, & exemplo, maximis laudibus proſecutus eſt leges, quibus optimus Reipublicæ ſtatus vteretur: & libro ſecundo multa ex veteribus illis legibus commemorat. Et libro primo de oratore loquens de legibus 12. Tabularum, ait: Fremant omnes licet, dicam, quod ſentio, bibliothecas mehercule omniũ Philoſophorum vnus mihi videtur 12.

A Tabularum libellus, ſi quis legum fontes, & capita viderit, & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate ſuperare. In libro ſecundo de legibus, pueros Romanos diſcere ſolitos ait. 12. Tabularum leges, vt carmen neceſſarium. Vnde quidam putarunt 12. Tabularum leges eſſe verſibus conſcriptas: quod ipſe non probo. Romani Decemuiros conſtituerunt, quibus legum ferendarum auctoritatem dederunt. nam tres legatos in Græciam miſerunt: qui anno tertio reuerſi ex Græcia, in decem Tabulis deſcriptas leges ex Dracone, Solone, & Lycurgo attulerunt: quibus alias duas Tabulas legum, Decemuiri ad id a Populo delecti addiderunt: in quibus aliqua ſupplerunt, mutarunt, detraxerunt, & declararunt. Harum porrò 12. Tabularum leges multis varijs modis enumerant Antonius Auguſtinus Tarraconenſis Archiepiſcopus 55. refert, alij plures recenſent. Porrò, meo iudicio, leges 12. Tabularum partim erant de iure ſacro, partim de Iure publico, partim de Iure priuato.

Prima lex. xij. Tabularum.

Sacra priuata perpetuò manento. Huius legis meminit
B Cicero in oratione pro Muræna, & lib. 2. de legibus, lex ſententia legis eſt hæc: vt quæ ſacra gens aliqua, coleret ſiue illa patritia, ſiue plebeia eſſet, ea deinceps ab iis, qui eiuſdem ſtirpis futuri eſſent, colerentur, & conſeruarentur. vnde etiam illud inſtitutum conſtat, vt & mulieres in virorum, & adoptati in parentum, & hæredes in defunctorum ſacra tranſirent.

ij. Hominem mortuum in vrbe ne ſepelito, neue vrito.

Refert hanc legem Cicero libro ſecundo de legibus, & explicat eam Idem ſtatutum id eſſe, ne locus publicus priuata religione obligaretur. Fortaſſis lex hæc habuit in vrbe ſepeliri cadauera, ne vrbs contaminari videretur. ¶ Neue vrito. ¶ Credo, inquit Cicero, propter ignis periculum. Legibus tamen Imperatores ſepultos eſſe in vrbe, quia erant legibus ſoluti. Virgines veſtales licet vitæ ob crimẽ intra vrbem tamen cremabantur. ſic etiam quidam alij ob eximiam virtutem in vrbe ſepulti fuerunt.

iij. Ne funerum ſumptus fierent, niſi in tribus ricinijs, & clauis purpureis, & decem tibicinibus.

C Legis ſententia eſt: Ne plures quàm tres veſtes cũ mortuo, vel conderentur, vel vrerentur. Hanc legem refert Cicero libro ſecundo de legibus, ſumptaque eſt ex legibus Solonis. Apud Athenienſes Solonis lege cautum erat, ne plures decem tibicinibus ad funerum pompam adhiberentur. Ricinium, ait Feſtus, erat omne veſtimentum quadratum, vel toga, qua mulieres vtebantur, prætexta clauo purpureo. In more apud Veteres erat, veſtimenta quædam cum mortuis condere, vel vrere. Vnde Virgilius Aeneid. 6.

Purpureaſque ſuper veſtes, velamina nota, iniiciunt.

Et Suetonius in Cæſare: Scœnici artifices veſtem, quã ex inſtrumento triumphorum ad præſentem vſum induerant, detractam ſibi atque diſciſſam iniecere flammæ. Quidam alii ricinia putant fuiſſe veſtes lugubres, quibus mulieres in funeribus vterentur.

¶ Et decem tibicinibus, ¶ Teſte Seruio lib. 5. Aeneidos, apud Antiquos conſuetudo fuit, vt mortui maioris ætatis ad tubam proferrentur, minoris, ad tibias. Lex ergo præ
D ſcribit modum funeris.

iiij. Rogum aſcia ne polito.

Sententia legis eſt, vt è rudibus, & impolitis lignis pyra conficeretur, ad cremanda mortuorum cadauera. Solebãt Romani nimio quodam faſtu, & nimio ſumptu ſepulcra exornare: vnde lex remouet e funeribus ſumptus immoderatos, vanos, & inutiles, fuit quoque lex Solonis, ne quis faceret rogum aſcia, nec poliret.

v. Mulieres genas ne radunto: neuè leſſum funeris ergò habento.

Hæc lex deſumpta eſt à Solone; qui prohibuit, teſte Plutarcho, in funeribus corpus laniare, lamentationemq; meditatam edere. Teſtatur Seruius in illud Aeneid. 12.

" Et roſeas laniata genas,

Moris fuiſſe apud veteres, vt ante rogos humanus ſanguis effunderetur, vel captiuorum, vel gladiatorum quorum ſi forte copia non fuiſſet, mulieres laniantes genas vnguibus cruentabant, & ora lacerabant, vt cruore effuſo inferis ſatisfacere viderentur. Hoc igitur vetuit lex 12. Tabularum, vt ait Plinius lib. 11. cap. 37.

Leſſum

Leſſum funeris. ¶ Ex Cicerone ſecundo libro de legibus, videtur eſſe aliquod genus veſtimenti funebris, vel lugubris eiulatio. Prohibuit itaque lex, ne aliquid in funeribus abiectè, timidè, ſeruiliter & muliebriter fieret, vt ait idem Cicero in Tuſculanis quæſtionibus. Vnde Plato lib. 12. de legibus: Flere, inquit, mortuum, iubere, aut vetare abſurdum eſt: plangere verò & voces ac lamenta extra ædes mittere, vetandum.

vj. Homini mortuo ne oſſa legito, quo poſt funus faciat: extra quam ſi militia, aut peregre mortuus ſit.

Extat apud Ciceronem libro ſecundo de legibus. Legiſque ſententia hæc eſt: vt poſtea quam crematum cadauer eſt, oſſa e cineribus legerentur, ſtatimque loco proximo in terram conderentur, ne ſi alium in locum ſepeliendi cauſa deportarentur, luctus duplicaretur, & ſumptus. Excipitur autem ab hac lege, qui aut in militia, aut peregre mortuus fuiſſet, vbi ſcilicet funus ei fieri non liceret. vnde in l. Eſi, §. Impenſa, & l. Diui fratres, ff. De Religioſis, & ſumptibus funerum, is ſumptus funeris probatur, cum peregrè mortuus in ſuum ſepulchrum transfertur. Alij legem ſic interpretantur.

Homini mortuo ne oſſa legito: id eſt, ne adimito, & auferto. legere enim apud Antiquos, idem erat quod auferre: vnde dictus eſt ſacrilegus; qui aufert res Deo conſecratas. Et quia mortuis digitus, vel aliquod aliud membrum detrahebatur, reliquo corpore combuſto, ideo hoc fieri vetuit lex.

vij. Vti ſeruilis vnctura, omniſque circumpotatio tollatur.

Solebant olim mortuorum corpora vngi odoribus, & vnguentis; quare lex prohibuit id fieri in corporibus ſeruorum ſepeliendis: neque enim prohibet lex, quo minus liberi homines mortui vngantur: nam in l. funeris. ff. de religioſis, & ſumptibus funerum, ij ſumptus probantur, qui vnguento pro mortui corpore comparato, facti ſunt.

viij. Vti ne ſumptuoſa reſperſio fieret: neue murrata potio mortuo inderetur: neue longæ coronæ: neue acerræ adhiberentur.

Moris fuit apud Veteres, vt cadauer rogusùe liquoribus quibuſdam pretioſis perfunderetur: quod ne amplius fiat, hac lege prohibetur.

Murrata potio, ſiue mirrina. ¶ putatur fuiſſe quædam potio arte confecta, & magni ſumptus.

Neùe longæ coronæ. ¶ longæ coronæ dicuntur; vt diſtinguantur à rotundis, quibus buſta, ſepulcra, ſellæ curules, theatra, & currus triumphales exornari ſolebant.

Neùe acerræ. ¶ Feſtus ſcribit acerram eſſe aram, quæ ante mortuum poni ſolebat, in qua odores incendebantur. Alij verò putant eſſe arculam, in qua thus reponebatur. vetuit ergo lex, aras prope ſepulcra fieri cum thure incenſiſque odoribus.

ix. Qui coronam parit ipſe, pecuniaue eius, virtutis ergò arduitor, ipſique mortuo, parentibuſque eius, dum intus poſitus erit, foriſque fertur, ſine fraude impoſita eſto.

Senſus legis eſt: vt permittatur adhiberi ad funera eſſe coronas, quas quis vel per ſe ipſe, vel per ſeruos, equos ue ſuos virtutis ergò in publicis ludis, & certaminibus ſibi peperiſſet, quaſi dicat, Tanquam præmium virtutis victoribus proponantur coronæ in ſepulcris eorum, qui eas conſecuti ſunt.

Pecuniæ nomine intelliguntur equi, & ſerui.

Arduitor. ¶ Antiquum eſt verbum, ab arduo ſiue adduo; idem ſignificans quod addo. Recitat hanc legem Plinius lib. 21. cap. 3.

x. Vel plura funera ne vni fierent: neùe lecti plures inſternerentur.

Glorioſum fuerat apud veteres Romanos funera plurimis lectis efferri: pauperes capulis ſiue pheretris efferebantur: ditiores, & potentiores lectis. Vnde Sulla ſex millia lectorum habuiſſe fertur.

A xj. Neùe aurum addito: aſt quoi auro dentes vincti erunt, im cum illo ſepelire, & vrere, ſe fraude eſto.

Vetat lex ſepulchris aurum inuicinam: moris erat apud Antiquos vt in rogum vna cum mortuo pretioſa multa inijcerentur. Excipit verò lex eos, quibus dentes, qui exciderant, aut cauli fuerant, auro incruſtati eſſent, ita vt liceret eos cum mortuo ſepelire ſine fraude.

Aſt quoi. ¶ Ideſt: At cui dentes, qui exciderint vel cauli fuerint, auro erunt vincti, ideſt, incruſtati.

Im cum illo. ¶ ſignificat; eum cum illo auro cremari, vel ſepelire licet per legem.

Se fraude. ¶ Id eſt, ſine fraude, ſe, pro ſine, antiquè dictum eſt teſte Feſto.

xij. Rogum buſtumùe nouum ne propius ædes alienas 60. pedes inuito domino adijcito: neùe forum ſepulcri, buſtumue viu capito.

B Præſcribit lex ambitum ſepulcrorum Cicero Philippica 9. Maiores, inquit, noſtri ſtatuas multis decreuerunt, ſepulcra paucis. ſed ſtatuæ intereunt tempeſtate, vi, vetuſtate: ſepulcrorum autem ſanctitas in ipſo ſolo eſt, quod nulla vi moueri, neque deleri poteſt.

xiij. Dominum eſſe omnium rerum ac moderatorem Deum.

Hanc legem recitat Cicero libro ſecundo de legibus; quamuis more Gentilium dicat, Deos eſſe rerum omnium dominos, & moderatores.

xiiij. Ad Diuos adeunto caſtè: pietatem adhibento, opes amouento. Qui ſecus faxit, Deus ipſe vindex erit.

Cicero libro ſecundo de legibus.

xv. Conſtructa à Patribus delubra habento. Lucos in agris habento, & Larum ſedes.

C xvj. Diuos, & eos qui cæleſtes ſemper habiti, colunto; & ollos, quos in cælo merita vocauerint.

xvij. Nulla Vitiorum ſacra ſolemnia obeunto: aſt olla, propter quæ datur homini aſcenſus in cælum, virtus, pietas, fides, colunto.

xviij. Ferijs iurgia amouento: caſque in famulis, operibus patratis, habento.

xix. Certas fruges, certaſque baccas ſacerdotes publicè libanto: hoc certis ſacrificiis ac diebus. Itemque alios addes, vbertatem lactis fœtuſque ſeruanto.

xx. Cur'us annuos ſacerdotes finiunto.

xxj. Diuis alijs, alij ſacerdotes, omnibus Pontifices, ſingulis flamines ſunto. Cic lib. 2. de legib.

D Atque hæ quidem leges vt prædiximus, ad ius ſacrum pertinebant: ad ius vero publicum, ſequentes.

1. lex. Iuſſus populi, & ſuffragia ſunto. Quodcumque poſtremum populus iuſſit, id ius ratumque eſto. Sic ex Liuio lib. 7. & 9. Decadis. 1. & hinc eſt, vt Iuſtinianus Inſtit. de Iure naturali, & Gentium, §. Lex, dixerit: lex eſt, quod Populus Romanus conſtituebat Senatorio magiſtratu, veluti Conſule interrogante. Rogabatur autem Populus in hunc modum, quem Cicero in oratione pro Domo ſua expreſſit: veluti, iubeatis vt M. Tullio aqua, & ignis interdicatur. Sed poſtea lege, regia poteſtate in Principem tranſlata, is ſolus legiſlator cenſetur.

Suffragia ſunto. ¶ ſuffragium, eſt vox illa, quæ dabatur in Comitijs, & in tabellis deſcribebatur, qua quiſque declarabat ſuam voluntatem de aliquo magiſtratu creando, aut reo capitis damnando. Initio palam ferebatur: poſtea latæ ſunt tabellariæ leges, quæ voluerunt, vt ſuffragia tabellis deſcriberentur, cum Senatus, & Populus multa iubebat: tandem id vim habebat, quod iubebat Populus.

2. Lex. Priuilegia ne irroganto.

Huius legis meminit Cicero libro tertio de legibus, cuius ſententia eſt, Ne de priuis, hoc eſt, ſingulis hominibus leges ferrentur: cum æquitatis ratio poſtulet, vt omnes homines ſummi cum infimis pari iure teneantur, & iura non in ſingulos, ſed in omnes generatim ferantur.

Ne priuilegia. ¶ Hoc eſt, Ne iura ſint ſingularia, ne in gratiam, aut fauorem certi hominis iura conſtituantur.

Irroganto ¶ Irrogare proprie ſignificat infligere, vt irrogare pœnam, iniuriam hoc in loco videtur poſitum pro ſimplici, roganto, quaſi diceret, Ne iura in ſingulos introducantur.

3. De capite ciuis niſi per maximum Comitiatum, olloſque quos cenſores in partibus populi locaſſint, ne feruntο.

Hanc legem commemorat Cicero libro tertio, de legibus, & in orat. pro Seſtio. ſententia legis eſt: De capite ciuis niſi centuriatis comitijs Sententiam ferri Romani noluerunt. Vnde ſcribit Pomponius, non potuiſſe Conſules iniuſſu Populi de capite ciuis Romani iudicare; ideoque ſecures Conſulibus aliquando ademptæ, ea lege, & conditione à Largio Dictatore reſtitutæ dicuntur, ne iis in caput Romani iniuſſu populi animaduerterent. Poſterioribus tamen temporibus, conſtitutis quæſtionibus publicis non ipſe Populus de omnibus criminibus capitalibus iudicauit, ſed quæſitores parricidij, vel Prætores publicarum quæſtionum delegit, iiſque illa iudicia commiſit.

Per maximum Comitiatum. ¶ Hoc eſt, per centuriata Comitia, in quibus populus deſcriptus, cenſu, ordinibus ætatibus plus adhibebat in ſuffragium conſilij, quam fuſe, & generatim in tribus conuocatus.

4. Vt ſi iudex arbiterúe iure datus pecuniam ob rem iudicandam accepiſſet, capite pœnas lueret.

Damnat lex Iudicum perfidiam.

5. Vt qui falſum teſtimonium dixiſſet, è ſaxo Tarpeio deijceretur.

Sumpta eſt hæc lex ab Athenienſibus, vt colligitur ex Cicerone in oratione pro Flacco.

6. Ne quis hominem indemnatum occideret: hominiſúe occidendi cauſa, cum telo eſſet.

Sententia legis eſt, Poſt patrata facinora, neminem ſine Iudicis ſententia puniendum. Petita eſt hæc lex ex legibus Lycurgi, quæ id prohiberet. Nam ſi abſque iudicio, & ſententia hominem fas eſſet occidere, multis daretur occaſio ad cædes pro libidine patrandas.

Hominiſúe occidendi. ¶ Huius partis legis meminit Cicero in orat. pro Milone, ſic inquiens: Cum lex vetat eſſe cum telo hominis occidendi cauſa; eadem tacitè permittit, eſſe cum telo ſui defendendi cauſa.

7. Ne quis in Vrbe cœtus nocturnos agitaret.

Fit huius legis mentio in Declamatione Portij Latronis in Catilinam apud Salluſtium. Prohibebantur nocturni cœtus, ne facinoroſi homines aliquid contra Rempublicam noctu molirentur. Hinc alia lex 12. Tabularum: Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto. Hoc eſt: Poſt ſolis occaſum nullum ſit agendi tempus.

8. Vt ſi quis hoſtem concitaſſet, ciuem vè hoſti tradidiſſet, capite pœnas lueret.

Recitat hanc legem Marcianus in l. 3. ff. Ad legem Iuliam, Maieſtatis. Prima pars legis, teſte Franciſco Balduino, ſignificat: Si quis iniuſſu Populi, vel Principis bellum gereret, delectum haberet, exercitumúe compararet, tanquam reus Maieſtatis, capite puniretur. Secunda pars: Si quis exercitum Populi Romani hoſtibus traderet, capite puniretur. Tertia: ſi quis hoſtem arcere nollet, aut exercitum deſereret, vel ad hoſtes profugeret, capite plecteretur.

A 9. Vt qui ædes alienas aceruumúe frumenti iuxta ædes poſitum, dolo malo combuſſiſſet: vinctus, verberatus igne necaretur: at ſi caſu id feciſſet, noxiam ſarciret, prætoriſúe arbitratu caſtigaretur.

Huius legis teſtimonium extat apud Caium iuriſconſ. in l. Qui ædes. ff. De Incend. ruin. & apud Calliſtratum in l. Capitalium §. 10. ff. De Pœnis, & apud Paulum lib. 5. ſentent. cap. 4.

10. Ne quis fruges excantaſſit.

Meminit huius legis Seneca libro quarto Naturalium quæſtionum, & Plinius libro 28. cap. 2. & libro 1. cap. 1. Alij hanc legem ſic recitant:

Qui fruges excantaſſit: & qui malum carmen incantaſſit, coercetor.

11. Neúe alienam ſegetem pellexeris:

Sententia legis eſt: Ne ſatas Segetes alio tranſtuleris.

B 12. Sanatibus idem quod fortibus ius eſto.

Extat hæc lex apud Feſtum, qui Sanates dictos vult eos, qui ſupra, infraque Romam habitauerunt: qui cum à Romanis defeciſſent, breui poſt redierunt, quaſi ſana mente. Legis ſententia eſt: Vt idem iuris illis ſit quod fortibus, id eſt, bonis, qui numquam defecerunt a Populo Romano.

Tertia pars legum 12. Tabularum erat: de Iure priuato.

I. Lex: De Patria poteſtate.

Vt iis qui ex patre, matreque familias eius naſcerentur, in ſui patris familias manu, poteſtate, mancipioque eſſet: haberetque pater familias ius in eum vitæ, ac necis, terque filium venundandi poteſtatem.

Hoc ius fuit proprium ciuium Romanorum, vt ait Iuſtinianus inſtit. de patria poteſtat.

II. De teſtamentis ac tutoribus.

C Paterfamilias vti legaſſit ſuper pecunia, tutelaúe ſuæ rei, ita ius eſto.

In l. Verbis legis, ff. de verbo ſignific. habetur, ampliſſimam poteſtatem hac lege tributam eſſe patribus familias teſtandi, hæredes inſtituendi, legata, & libertatem dandi, tutores quoque conſtituendi: ita vt etiam Prætorem aut Conſulem ſuis liberis tutorem inſtituerent, eoſque ad hoc onus ſuſcipiendum obligarent.

Vti legaſſit. ¶ Id eſt, vti ſtatuerit, ſiue decreuerit.

III. Parentibus tutorem liberis in poteſtate dandorum teſtamento ius eſto.

Meminit huius legis Caius l. 1. ff. De teſtament. tutel. Et addit, etiam poſthumis filiis poſſe tutores, parentum teſtamento dari, eo quod poſthumi pro iam natis habeantur.

D IIII. Vt ſi paterfamilias inteſtato moreretur, agnatorum, gentiliumque in ipſius pupillis, eorumque pecunia poteſtas eſſet.

Vlpianus l. 1. ff. De legitim. tutori. Ratio legis erat, vt ij, qui ſperare poterant hæreditariam ſucceſſionem, tuerentur bona, tanquam legitimi tutores, ne dilapidarentur. Agnati dicuntur, qui ex cadē familia naſcuntur, & idem cognomen habent: Gentiles vero, qui ex eodem genere naſcuntur, & ſimili nomine appellantur. Item, Agnati dicebantur, qui erant per patris cognationem coniuncti, veluti frater ex eodem patre natus, fratris filius, nepos, & alij poſtea ex eo: item patruus, & patrui filius, & nepos ex eo.

V. Si furioſus exiſtat, agnatorum gentiliumque in eo, pecuniaque eius poteſtas eſto.

Huius legis meminit Cic. lib. 2. de Inuentione, & Tuſculana ſexta: vt qui prodigus exſteterit, ſi Prætor, cauſa cognita bonis ſuis interdiceret, inque ipſius pecunia, agnatorū, gentiliumque poteſtas eſſet. Huius etiam legis meminit Vlpianus l. 1. ff. De Curatorib. furioſo. Teſtatur Balduinus ex lege Solonis, infamia notari eum, qui patrimonium decoxiſſet, & foro, & concionibus arceri.

vij. Mulieres orbæ, innuptæ in fratris agnatiúe proximi tutela eſto.

Huius legis meminit Cicerone in Oratione pro Muræna: nam propter infirmitatem conſilij voluit lex, vt fœminæ eſſent in poteſtate parentum, fratrum, vel virorum. Vnde dicta eſt ſeruitus muliebris, quia dum viuunt parentes, fratres, vel viri, eorum poteſtate ſolutæ non ſunt. Filiæ familias, in matrum ſuarum poteſtate: nuptæ, in virorum manu: orbæ, innuptæ, in fratrum, vel agnatorum tutela erant: vt oſtendit M. Cato diſſerens de lege Oppia apud Liuium Decadis 4. lib. 4.

viij. De ſuſpectis tutoribus.

Vt ſi quis doli mali culpæue in tutela gerenda ſuſpectus videretur: eum cuiuis apud Prætorem ſuſpecti arguere, ius eſſet: vtque dolo damnatus, infamis fieret.

Hanc legem Cicero lib. 3. Officiorum commemorat.

ix. Vt qui per tutelam pupillum fraudaſſet; eiuſque rem furatus eſſe conuinceretur, infamia notatus, duplionis pœnam ſubiret.

Extat huius legis teſtimonium apud M. Tullium in oratione pro Cæcinna, & pro Roſcio Comœdo.

x. Patronus ſi clienti fraudem fecerit, ſacer eſto.

Apud Romanos, vt dicit Agellius lib. 20. cap. 1. & lib. 5. cap. 13. moribus comprobatum fuit, vt clientem in fidem receptum, cariorem patroni haberent, quàm propinquos, eumque etiam aduerſus hos tuerentur: nam licebat patronis teſtimonium contra propinquos dicere; aduerſus verò clientem pro cognatis non item.

Sacer homo dicebatur, teſte Feſto, quem populus ob maleficium iudicauit, quemque immolari fas non erat, ſed qui eum occidebat, impunitus relinquebatur.

xj. De legatis & hæredibus.

Vt quiſque legaſſit, ita ius eſto.

Memorans hanc legem Pomponius in L. Verbis, ff. de verbo. ſignif. ait Liberum erat Romanis ſimpliciter hæredem inſtituere quem vellent; ita vt etiam bona ſuis ſeruis relinquerent: Seruus autem eo ipſo quod hæres inſtituebatur, liber fiebat: & hoc erat vnum genus manumiſſionis, videlicet per teſtamentum.

xij. Vt cum pater familias ſuper familia ſua legaret; nexum faceret, perque æs & libram familiam manciparet: ac præter libripendem ciues Romanos puberes ne minus quinque adhiberet.

Apud Romanos teſtamentum per æs & libram appellabatur cum pater familias ei, quem vellet ſucceſſorem relinquere, familiam ſuam, & vniuerſum ius patris familias mancipio vendebat; & ſimul hæredes mancipabat: & quinque aderant teſtes, omnes ciues Romani, & puberes, & ipſe libripens, & emptor. Huius legis argumentum ſuppeditabat Agellius lib. 15. cap. 13.

xiij. Cum nexum faciet, mancipiumque, vti lingua nuncupaſſit, ita ius eſto.

Senſus legis eſt: Cum pater familias per æs & libram familiam vendet, vti nominauerit, videlicet hæredem, & vti de ſuis bonis decreuerit, id ratum ſit. Huius legis reliquiæ extant apud Ciceronem libro primo de Oratore, & apud Feſtum.

xiiij. Qui ſe ſierit teſtarier, libripenſvè fuerit, in teſtimonium fariatur, id eſt, fateatur improbus, inteſtabiliſque eſto.

Sententia legis eſt: Qui de teſtibus ad teſtamenta adhibitis, quales quinque ciues Romani puberes cum libripende ex lege ſupradicta erant, rogati, iure noluerint teſtimonium dicere, & fateri teſtamentum ita conditum fuiſſe, ſeque teſtes à teſtatore fuiſſe adhibitos, pœna multentur. Extat hæc lex apud Agellium lib. 15. cap. 13.

A Qui ſe ſierit teſtarier. ¶ Id eſt, qui ſe in teſtem vocari paſſus fuerit. Sierit pro ſiuerit, vetuſte dictum. Inteſtabilis in hac lege dicitur is, cui teſtimonij dicendi ius non eſt: ſiue is, cuius teſtimonium iura non recipiunt.

xv. Vtique filij familias bonorum paternorum ſuorū, ſuæque hæredes eſſent.

Tria erant apud Romanos hæredum genera: Aut enim erant hæredes neceſſarij, aut ſui & neceſſarij, aut extranei. Neceſſarius, erat ſeruus hæres inſtitutus, quia ſiue vellet, ſiue nollet; omnino poſt mortem teſtatoris protinus liber & neceſſarius hæres fiebat. Hæredes ſui & neceſſarij erant filius, filia, nepos, vel neptis ex filio, & deinceps ceteri liberi, qui in poteſtate teſtatoris, cum obijt, fuerint.

Dicuntur ſui hæredes, quia ſunt in poteſtate teſtatoris. (Neceſſarij verò, hæredes, quia ſiue velint, ſiue nolint,
B tum ab inteſtato, tum ex teſtamento, lege xij. Tabularum, hæredes ſiunt. Ceteri, qui teſtatoris iuri ſubiecti non ſunt, extranei hæredes vocantur. Vnde hæc lex ab alijs recitatur in hunc modum: Inteſtatorum hæreditates, primo ſuorum hæredum, velint nolintve ſunto.

xvj. Vt ſi qua mulier poſt viri mortem in decem proximis menſibus pareret: qui, quæve ex ea naſceretur; ſuus, ſuave in viri familia hæres eſſet.

Prima legis pars inuenitur apud Agellium libro 3. cap. 16. Altera pars habetur apud Vlpianum l. 3. ff. de ſuis & legiti. & apud Iulianum l. 6. & 7. eodem titulo.

xvij. Si pater familias inteſtato moritur, cui ſuus nec extabit hæres, agnatus proximus familiam habeto.

Huius Legis fit mentio apud Iuſtinianum Inſtitu. de
C hæredita. quæ ab inteſta. §. Inteſtatorum, & apud Paulum. ff. de liberis & poſthu. L. 9.

xviij. Inteſtato liberto mortuo, primùm ſui ſuccedunto: ſi hi non fuerint, patronus.

Meminit huius legis Iuſtinianus Inſtit. de ſucceſſione libertorum. § Nunc de Libertorum bonis. Et Vlpianus in l. inteſtato. ff. de ſuis & legiti. poterat tamen libertus etiam extraneum in teſtamento ſcribere, & patronum impunè præterire. l. is autem. ff. de iure patro. l. liberto. ff. de bonis liberto.

xix. Vti ceterarum rerum, ſi hæredes partem quiſque ſuam habere mallent, familiæ herciſcundæ arbitrum ſumerent, cui totius rei ius, arbitriumque permitterent.

Habetur hæc lex apud Caium L. 1. ff. Familiæ herciſcundæ. Nomine, familiæ, intelligitur res hæreditaria.
D Herciſci veteres dicebant pro diuidere. Id ſignificat lex: Vt arbiter, hoc eſt, iudex compromiſſarius (familias erciſcundæ) id eſt, diuidundæ additus, primum ſingulas res, ſi commode fieri poſſit ſingulis adiudicet. Si non poſſit, & vnius pars præponderet, tunc eum alteri in pecuniam certam condemnet. Quod ſi vnus aliquis ſolus fructus percepit, remque hæreditariam corrupit, aut conſumpſit, tunc eum in certam quoque pecuniam condemnet.

xx. Inter hæredes pro hæreditarijs portionibus, obligationes hæreditariæ diuiſæ ſunto.

Sententia legis eſt: Vt obligationes teſtatoris, hoc eſt, quæ à teſtatore ad hæredes veniunt, inter hæredes diuidantur pro hæreditarijs portionibus. Verbi gratia: Si teſtator votum aliquod fecit, aut centum alicui debet; tunc ſolutio illius voti vel pecuniæ debet fieri, non per vnum hæredem, ſed diuidi in ſingulos hæredes, ita vt omnes conferant ad illius ſolutionem, pro hæreditatis portio-

portione. Vnde creditores demortui debitoris nequeunt agere contra vnum hæredem, ſed benè tamen poſſunt contra omnes. Pari ratione, ſi quis teſtatori aliquam pecuniæ ſummam debeat, nec ſoluat ante obitum teſtatoris, tunc hæredes eius omnes, non vnus tantùm contra debitorem actionem habent.

xxj. Vt quæ mulier cum iuris eſſet, annum vnum apud virum, matrimonij cauſa fuiſſet, ea mulier, ni trinoctium vſurpatum iſſet, pro vſu capta haberetur.

Habetur hæc lex apud Agellium libro 3. cap. 11. & Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 2. Præcipit hæc lex, vt quæ mulier annum vnum matrimonij cauſa apud virum fuiſſet, ea mulier anno exacto, in eius viri manu eſſet: at ſi ante anni finem tres noctes ab ea vir abfuiſſet, dat poteſtatem lex mulieri interrumpendi vſucapionē, ſiue poſſeſſionem viri: ſicut res mobiles anno vno, vſu capiuntur; ſic etiam vxor, ſi anno integro cum viro fuerit, manet in poteſtate viri. Et ſicut iure ciuili rerum vſucapiones B interrumpuntur: ita vxor ſi ante annū exactum tres noctes vir ab ea abfuerit, non manet in poteſtate viri tamquam vſucapio eius ſit interrupta.

xxij. Ne connubium Patribus cum Plebe eſſet.

Scribit Dionyſius libro 10. Decemuiros legem poſuiſſe, vt connubia non eſſent inter patritios & plebeios. Abrogata eſt hæc lex poſtea per legem Canuleiam: Canuleius enim teſte Liuio libro 4. Decadis 1. Tribunus plebis legem tulit, vt deinceps Patribus cum Plebe, connubij ius eſſet.

xxiij. Vt Si è coniugibus alter alteri nuncium mitteret, eumque ſuas res ſibi habere iuberet, diuortium eſſet.

Extat hæc lex apud Caium in lege penultima, ff. ad leg. Iuliam. de adul. Cicero in 2. Philipp. ſcribit, diuortia ex 12. tabulis permiſſa fuiſſe. Noli, inquit, credere: C frugi factus eſt Antonius; mimam illam ſuam ſuas res ſibi habere iuſſit ex 12. tabulis, claues ademit, exegit. Sic ille. Sed etſi diuortia in 12. tabulis permiſſa fuerint, intra quingentos tamen viginti annos nullum Romæ diuortium factum eſſe, Dionyſius libro 2. & Gellius lib. 17. cap. 21. ſcriptum reliquerunt: primuſque omnium Sp. Ru. Seruilius diuortium feciſſe dicitur ob vxoris ſterilitatem: eo quod iuraſſet ſe liberorum quærendorum cauſa vxorem duxiſſe.

xxiiij. De in ius vocando.

¶ Si in ius vocato morbus, æuitaſue vitium eſit: qui in ius vocaſſit, iumentum dato: ſi nolet, arceram ne ſterníto.

Extat apud Agellium lib. 20. cap. 1. Vult hæc lex, vt in ius vocato homini pauperrimo, qui aut pedibus fortè æger eſſet, aut aliquo alio incommodo ingredi nequiſſet, arcera daretur, hoc eſt, plauſtrum tectum vndique, & D quaſi quædam arca concluſum; ne cauſatio ægri corporis perpetuam daret fidem detrectantibus, iuriſque actiones declinantibus, vacationem. Phauorinus apud Agellium loco citato, improbauit hanc legem tanquam inhumaniter ſcriptam: videlicet ſi homo in ius vocatus, aut ætate æger, ad ingrediendum inualidus eſſet, arcera non ſterneretur, ſed ipſe auferretur, & iumento impoſitus, ex domo ſua ad Prætorem in Comitium, noua funeris facie efferretur. Quam ob cauſam, inquit Phauorinus, morbo affectus, & ad reſpondendum pro ſe ſe non idoneus, iumento adhærens, in ius deportatur? At Sex. Cæcilius hanc legem dicit eſſe humaniſſimam, quæ iumentum dari iubet ægro, aut ſeni in ius vocato; ne quis ob excuſationem morbi, inopiæ, vel ſenectutis lites & controuerſias iubet fugeret & declinaret.

xxv. Si iudex, vel alter ex litigantibus morbo ſontico impediatur, dies iudicij diffiſus eſto.

Extat apud Agellium lib. 20. cap. 1. & apud Feſtum, ad A hanc legem referuntur verba Iuliani Iuriſconſulti in d. quæſitum. ff. de ſenten. & re iudicata. Vult hæc lex, vt ſi Iudex, vel alter ex litigantibus graui morbo corriperetur, atque ſic impediretur, vt in iudicio apparere, vel preeſſe non poſſet, actio illa in alium diem differretur. Morbo Sontico.] Id eſt, vehementi, & habente vim grauiter nocendi, vt explicat lex. Cæcilius apud Agel. lib. 20. cap. 1. Nam quia Sontes dicuntur nocentes, inde Sonticus morbus dictus eſt, qui noceat. vt habetur in l. morbus. ff. de verb. ſignifi. & in l. vlt. ff. de ædilit. edicto. Diffiſus eſto. ¶ Id eſt, Diffiſus, quaſi dicat, diffindatur: vt explicatur apud Agellium lib. 14. cap. 2. & diem eſſe diffiſum, idem eſt quod iudicium differri oportere.

xxvj. Si in ius vocet, atque eat.

Si vis vocationi ſiet, anteſtaminor: ni it, auricem capito anteſtatus.

Si caluitur, pedemve ſtruit, manum endoiacito.

B Mentio huius legis eſt partim apud Ciceronem libro 2. de legibus, partim apud Feſtum in verbo ſtruere. Sententia legis eſt: Vt ciuis Romanus in ius vocatus, illico nulla mora interpoſita vocantem ſequatur: & hoc eſt quod dicitur: ¶ Si in ius vocet] Atque eat. ¶ Antiquè dictum eſt, atque, pro ſtatim, vt docet Agellius libro 10. cap. vlt. Qui ſi ſequi nolit, adeò vt vi cogi oporteat, actor præſentes aliquos ciues anteſtetur,] id eſt, in teſtes vocet: quod ſi adhuc ſequi nolit, aurem anteſtati capiat. Si fugiat reus, actor ei manum iniiciat, atque in ius rapiat.

Si vis vocationi ſiet.]

Hoc eſt, ſi aduerſarium in ius vocauerit, & is vi reſtiterit. ¶ Fuat ¶ Veteres dixere, pro ſiat, teſte Nonnio Marcello. ¶ Anteſtaminor ¶ id eſt, Teſtes aliquos aduocato.

¶ Aurem capito anteſtatus.] Mos erat in anteſtatione, vt memoriæ cauſa actor auriculam imam tangeret anteſtati, cum hoc verbo, Memento. Hanc Plinius libro 11. cap. 45. Eſt in aure ima memoriæ locus, quem tangentes anteſtantur.

C Si caluitur,] Id eſt, ſi fruſtratur, teſte Nonnio. ¶ Pedemve ſtruit. ¶ hoc eſt dicere, ſi retrorſum it, aut fugit, vel, ſi remoratur, aut feſtinat. ¶ Manum endoiacito, ¶ antiquè dictum eſt, pro manum iniicito.

xxvij. Si ſtatus dies ſit cum hoſte, vadimonium.

Refert hanc legem Cicero lib. 1. Offic. & hoc ſignificat lex: Is qui in iudicio ſe ſiſtere promiſerit aduerſario ſecundum ſuam, vel fideiuſſorum promiſſionem, ſe ſiſtat ad diem ſtatutum.

Cum hoſte. ¶ Antiquo more dictum eſt pro aduerſario, vel peregrino. Hoſtis apud veteres, inquit Feſtus, dicebatur peregrinus: & qui nunc hoſtis, tunc dicebatur perduellis.

xxviij. De Iudicijs.

Rem vbei pagunt, oranto: nei pagunt ante meridiem in foro, aut in Comitio cauſam coniciunto: poſt meridiem, præſente ambobus, D litem addicito, ſol occaſus ſuprema tempeſtas, eſto.

Legis ſententia eſt, vt litigantes, ſi de re controuerſa paciſcerentur, vel litem inter ſe componerent, orarent, id eſt, id oratione peragerent. Quod ſi non paciſcerentur, tunc ante meridiem in foro, aut in comitio (in quibus locis ius dicebatur) cauſam coniicerent.] Id eſt, breuiter narrarent: non integra, & prolixa oratione exponerent: & eo facto Prætor, poſt meridiem, litem, id eſt, rem controuerſam, ei, qui cauſam obtinuiſſet, addiceret, ambobus præſentibus: & poſt ſolis occaſum, nullum a Prætore ius diceretur; quod ſi diceretur, irritum eſſet.

Præſente ambobus. ¶ Antiqua locutio eſt, pro eo, quod eſt, præſentibus ambobus.

Sol occaſus. ¶ Vetuſta etiam eſt phraſis, pro eo vſurpata, quo dicimus, ſol quando occidit.

Suprema tempeſtas eſto. ¶ Id eſt, diei nouiſſimum tempus.

Vbei. ¶ Idem eſt quod, vbi.

Pagunt.

Pagunt. ¶ Pago, pagis, pagere. Idem ſignificat quod paciſci.

xxix. Si qui in iure manum ſerunt, vtreique ſuperſtitibus præſentibus, vindicias ſumunto.

Lex hanc habet ſententiam: Si qui de domo, vel agro, vel alia quapiam re contendunt, & ſuper ea re feſtucas inter ſe, quaſi haſtas, dicis cauſa committunt, [vtreique ſuperſtitibus præſentibus, vindicias ſumunto] Id eſt, vtrique litigantium præſentibus teſtibus feſtucas illas inter ſe committunt, & manus conſerunt. Videtur lex intelligere appellatione vindiciarum ipſam manuum conſertionem. Quid Vindiciæ ſignificent, explicat Feſtus in voce, Vindiciæ.

xxx. Si vindiciam falſam tulit, rei, ſiue litis, arbitros tres dato: eorum arbitrijs fructus duplione damnum decidito.

Recitat hanc legem Feſtus in verbo Vindiciæ. Vult lex eum, qui falſo ſibi rem alienam vendicauit, duplos fructus reſtituere debere.

Si vindiciam falſam tulit.] Vindiciam ferre, eſt ſententia & decreto rem poſſidere. Vindiciæ appellantur res illæ, de quibus eſt controuerſia, eo quod vindicantur.

xxxj. Vt Si quis è libertate in ſeruitutem aſſereretur, Prætor Vindicias, ſecundum libertatem daret.

Sententia legis eſt: Vt non ſolum liber homo, qui ſtatus controuerſiam pateretur, relinquatur ſuæ libertati, & eius poſſeſſionem retineat, dum quæſtio ſtatus, cauſaque liberalis penderet, ſed etiam vt ſeruus, qui in libertatem ab aliquo legitimo & iuſto vindice aſſeritur, interea pro libero habeatur, & aſſertori libertatis, dominus ſerui poſſeſſione cedat.

Vindicias ſecundum libertatem daret.] Id eſt, Prætor poſſeſſionem eius, de cuius libertate, vel ſeruitute disputatur, ei daret, qui libertatem defendit, non ei, qui ſeruitutem quærit. Vindiciæ etiam hoc loco, poſſeſſionem ſignificant. Et ſtatuit lex, vt liberi, vel ſerui hominis poſſeſſio defendatur, dum cauſa diſputatur: ita vt ſi liber homo ſit, cuius tamen ſeruitutem actor quærit, ſuæ libertati relinquatur; ſi verò ſeruus ſit, & ab aliquo in libertatem vindicetur, ei poſſeſſio detur, non domino ſerui.

xxxij. Ne quis rem litigioſam in ſacrum dedicaret, Qui dedicaſſet, dupli pœnam ſubiret.

Extat hæc lex apud Caium in l. vltima. ff. de re litigioſa. Duplum aduerſario præſtandum erat, vt id veluti ſolutum haberet, pro eo quod potentiori aduerſario traditus erat.

xxxiij. Cui teſtimonium defuerit, is tertijs diebus ob portum obuagulatum ito.

Extat apud Feſtum in voce Portus. Significat lex: Si ei qui litem habet, teſtis deuerit, ei licet die tertio ante domum eius, cuius teſtimonio vti volebat, libere conqueri, & implorare teſtimonium, & conuicium recuſanti facere.

Ob portum.] Portum, inquit Feſtus pro domo in lege 12. Tabularum poſitum eſſe, omnes fere conſentiunt.

Obuagulatum.] Obuagulationem, dicit Feſtus eſſe quæſtionem cum conuicio, & deducitur à vagulo, quod deriuatur a vagio.

xxxiiij. De re iudicata.

Aeris confeſſei, rebuſque iure ioudicatis, triginta dies iuſtei ſunto: poſtidea indu manus iactio eſto, in ious ducito. Nei ioudicatum facit. Aut quips endo ioure vindicit. Secum ducito. Vindicito, aut neruo, aut compedibus quindecim pondo, ne minore: aut ſi volet, maiore vincito. Sei volet, ſuo viuito. Nei ſuo viuit, qui eum vinctum habebit. Libras

A farris in dies dato. Sei volet, plus dato.

Habetur hæc lex apud Agellium libro 20 cap. 1. Legis ſententia eſt, vti eam exponit Sex. Cæcilius apud Agellium loco citato. Confeſſi æris.] Id eſt debitæ pecuniæ iudicatis triginta dies dantur conquirendæ pecuniæ cauſa, quam diſſoluerent. His diebus nihil agi cum debitoribus poterat: poſt deinde, niſi diſſoluerent, ad Prætorem vocabantur, & ab eo quibus erant iudicati, addicebantur. Neruo quoque, aut compedibus vinciebantur.

Confeſſi æris] id eſt, pecuniæ, quam per confeſſionem aduerſarij in iudicio factam conſtiterat eſſe debitam.

Rebuſque iure iudicatis.] Alij legunt,

Aeriſque debiti iudicatis.]

Poſtidea.] id eſt, poſtea.

Indu manus iactio.] Id eſt, manus iniectio. Quaſi dicat, Poſt illos triginta dies, niſi tibi ſatisfecerit, licet tibi in eum manus inijcere, & in ius ducere.

Nei iudicatum facit.] Id eſt, Niſi ſoluerit id, quod ſen-

B tentia Iudicis continet.

Aut quips endo ioure vindicit.] Id eſt, Niſi quis eum in iure vindicet.

xxxv. Ni cum eo pacit, ſexaginta dies in vinculis retineto. Trinis nundinis continuis in comitium procitato, æriſque æſtimiam prædicato. Tertijs nundinis capite pœnam luito, aut trans Tiberim peregre venum ito. Aſt ſi plures eſunt rei, tertijs nundinis partes ſecanto: ſi plus, minuſve ſecuerunt, ne fraude ſito.

Memorat hanc legem Agellius lib. 20. cap. 1. Senſus eſt: Erat ius interea paciſcendi inter creditorem & debitorem; & niſi pacti fuiſſent, habebantur in vinculis dies ſexaginta. Inter eos dies tribus nundinis continuis ad comitium producebantur, quantæ pecuniæ iudicati eſſent, prædicabatur. Tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregre venundabantur. Quod ſi plures eſſent creditores, quibus reus eſſet iudica-

C tus, permittebat lex, vt ſi vellent creditores, corpus debitoris ſecaretur, & cuilibet creditori pars diſſecti corporis addiceretur.

Neſi fraude eſſet.] Antiqua Phraſis hæc eſt, pro eo quod dicitur, ſine fraude. Quinctilianus lib. 3. cap. 6. ita ait: Sunt quædam non laudabilia natura, ſed iure conceſſa, vt in duodecim Tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit, quam legem mos publicus repudiauit. Phauorinus apud eundem Agellium lib. 20. cap. 1. Nihil, inquit, profecto immitius, nihil immanius (videlicet huius legis pœna) niſi (vt reipſa apparet) eo conſilio tanta immanitas pœnæ denunciata eſt, ne ad eam vnquam perueniretur. Addici namque nunc, & vinciri multos videmus, quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Diſſectum eſſe antiquitus neminem equidem neque legi, neque audiui, quoniam ſæuitia iſta pœnæ contemni non potuit. Reſpondet Sex. Cæcilius: Grauitatem pœnæ eſſe decretam, non vt debitorum corpora ſecarentur: ſed vt debitores, legis pœnam pertimeſcerent, & acerbitate pœnæ conterriti non auderent pa-

D cta & conuenta perfide rumpere. Sic etiam, inquit, Decemuiri ſtatuerunt, vt qui falſum teſtimonium dixiſſe, conuictus eſſet, è ſaxo Tarpeio deijceretur. Acerbitas plerumque vlciſcendi maleficij, bene atque cautè viuendi diſciplina eſt. Oderunt enim peccare mali formidine pœnæ. Horat.

xxxvi. Aſſiduo vindex aſſiduus eſto. Proletario ciui, quiuis volet, vindex eſto.

Refert hanc legem Agellius lib. 16. cap. 10. Statuit, vt aſſidui, vel locupletes ciues creditoribus addicti, ab aſſiduis vel locupletibus vindicarentur; hoc eſt, ſi ita res ferret, aſſibus redimerentur; non autem à Proletarijs: ne, cum ſint tenuioris fortunæ, quam vt aſſes poſſent dare, quibus aſſiduos e vinculis liberarent, ipſi pro aſſiduis & ſe, ſuoſque liberos, familiamque totam in diſcrimen adducerent, neve corpus liberum aſſidui hominis liberandi gratia, ſeruituti, capitiſque pœnæ, aut ſectioni ſubijcerent. Proletario autem ciui quemuis vindicem

eſſe

eſſe permiſit lex, quia eius debita non ſolent eſſe maiora quàm quæ ære exiguo ſolui poſſint.

Aſſiduo.] Veteres dixere pro locuplete ab aſſibus dandis.

Vindex eſto.] Antiqui vindicem appellabant, qui vinctum, ſiue addictum alteri, ſiue prehenſum liberabat.

Proletarius ciuis dictus eſt ab officio prolis edendæ: nam qui rem familiarem paruam habebant, Rempublicam adiuuabant, liberorum copia.

xxxvij. De emptione, venditione, & vſucapionibus.
Venditæ & traditæ res non aliter emptori acquiruntor, quam ſi is venditori pretium ſoluerit, vel alio modo ſatisfecerit.

Declarat hanc legem Iuſtinianus Inſtit. De rerum diuiſione, §. Venditæ. & Inſtit. de empt. & vendit. §. item pretium.

xxxviij. Vſus & auctoritas fundi biennis, cæterarum rerum annuus eſto.

Extat hæc lex apud Ciceronem in Oratione pro Cæcinna, & in Topicis ad Trebatium, & apud Iuſtinianum Inſtit. de vſucapionibus. §. iure ciuili. Legis ſententia eſt: Adeptio dominij per continuationem poſſeſſionis, temporis annui eſt in rebus mobilibus: biennij vero in rebus immobilibus. Hanc legem Iuſtinianus loco citato correxit, voluit tempora vſucapionis eſſe longiora ſcilicet, vt res quidem mobilis per triennium vſucaperetur; immobilis verò inter præſentes, decennio; inter abſentes, viginti annis.

Vſu capere, eſt vſu & poſſeſſione rem facere ſuam.

Auctoritas ſumitur hoc loco pro iure, quod poſſeſſione, tempore, & loco definito acquiritur. Fundus generatim accipitur pro omni eo quod ſolo adhæret, hoc eſt, pro rebus immobilibus.

xxxix. Aduerſus hoſtem æterna auctoritas eſto.

Extat apud Ciceronem lib. 1. Officiorum.

Noluerunt Decemuiri alios quàm ciues ſuos poſſeſſores tueri, & vſucapionis iure donare. Eſt igitur legis ſententia: Perpetuum ſit ius cuilibet ciui Romano vindicandi rem ſuam à quolibet peregrino poſſeſſam, ita vt nullus peregrinus vllo tempore poſſit vſucapere rem ciuis Romani.

Hoſtis] in hoc loco ſumitur pro peregrino: vt explicat Cicero lib. 1. Officiorum, & Varro lib. 4. de lingua Latina.

xxxx. Rei ſurtiuæ æterna auctoritas eſto.

Apud Agellium libro 17. cap. 7. ſic habetur. Quod ſubreptum erit, eius rei æterna auctoritas eſt. Hoc eſt: Perpetuum ſit cuique ius vindicandi rem ſuam furto ſublatam: ita vt non ſolùm denegetur furi vſucapiendi poteſtas, ſed etiam cuilibet alteri, quamuis a fure bona fide emerit, vel alia de cauſa acceperit. Extat hæc lex apud Iuſtinianum Inſtit. de vſucapionib. §. furtiuæ.

xxxxi. De Collegijs.
Vti ſodalibus, qui ius coeundi haberent, poteſtas eſſet, pactionem quam vellent, ſibi ferre: dum ne quid ex publica lege corrumperent.

Extat huius legis teſtimonium apud Caium Iuriſconſultum in l. vlt. ff. de Collegijs.

Tranſlata eſt hæc lex ex legibus Solonis, in quibus ita erat: Si qui eiuſdem corporis, aut ſi qui tribules, aut Sacerdotes Orgiorum, aut Nauicularij, aut Sodales, aut eiuſdem ſepulchri, religioniſve conſortes, aut ad pecorum coemptionem, aliudve negociationis genus ſimul proficiſcentes, pactionem inter ſe aliquam inierint, ratum id ſit, dum ne quid in publicis tabulis prohibeatur.

Teſte Plutarcho in vita Numæ: Numa Pompilius diuiſit multitudinem plebis ſecundum artificia, vt ſuum peculiare corpus haberent tibicines, ſuum artifices, architecti, tinctores, ſutores, coriarij, fabri ærarij, & figuli: & inde orta ſunt certa collegia, quæ Senatus conſulto & Conſtitutionibus ſunt approbata. Quibus autem permiſſum eſt corpus habere collegij, his erat in modum Reipublicæ res habere communes, arcam communem, & actorem ſiue ſindicum, per quem tamquam in republica quid communiter agi & fieri oporteret, ageretur & fieret. Poterant hæc collegia manumittere, legatum capere, leges ſibi ferre, hoc eſt, ſtatuta condere, dummodo nihil ex iure communi corrumperent.

xxxxij. De ſeruitutibus & finibus regundis.
Viæ latitudo in porrectum, octo pedum eſto, in anfractum ſedecim.

Extat hæc lex apud Caium. ff. De ſeruitutibus. l. viæ latitudo: & ſtatuit ius de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum. Iuſtinian. Imperator. Inſtitut. de ſeruitut. prædiorum, §. Ruſticorum prædiorum, ait: Ruſticorum prædiorum iura ſunt hæc: Iter, actus, via, aquæductus. Iter, eſt

B ius eundi, & ambulandi hominis, non etiam iumentum agendi vel vehiculum. Actus, eſt ius agendi iumentum, vel vehiculum. Via, eſt ius eundi & ambulandi hominis, & agendi iumentum & vehiculum. Aquæductus, eſt ius deducendæ aquæ per fundum alterius. Lex ergo loquitur de ſeruitutibus ruſticis, & præcipit, vt ſi quis ius habeat ducendi vehiculi, ſiue plauſtri, ſiue agendi iumentum per prædium alterius, ea via in porrectum, id eſt, in directum, ſit octo pedum. In anfractum, id eſt, in flexum, ſit duodecim pedum, ad plauſtri videlicet circumducendi commoditatem.

xxxxiij. Vt ſi cui priuato aquæductus alterius in publico noceret, ei aquæductus Dominus noxæ nomine caueret.

Vult dicere lex: Si per publicum locum vnius aquæductus priuato nocebit, erit actio, vt dominus aquæ de damno ipſi caueat. Extat hæc lex apud Paulum Iuriſconſultum in l. 5. ff. ne quid in loco publico.

C

xxxxiiii. Vt ſi cui aqua pluuia ex vicini agro noceret vicino, cum ea noceret, eam per arbitrum arcere ius eſſet.

Extat apud Ciceronem in Topicis hæc lex: Vbi Boetius: Ius, inquit, eſt aquam pluuiam arcere; id eſt, vt ſi in alicuius agro pluuia aqua colligatur, & in alterius agrū defluat, eaque vicini frugibus nocitura concreſcat, arceat eam ſuis finibus ille, qui ſua putat intereſſe, ne defluat. Vlpianus l. 1. ff. de aqua pluuia. arc. Si cui aqua pluuia dānum dabit, actione aquæ pluuiæ arcendæ auertetur aqua.

xxxxv. Ambitus parietum ſeſtertius pes eſto.

Ambitus, teſte Varrone lib. 4. de lingua Latina, dicitur in hac lege, inter vicinorum ædificia locus relictus: quem iubet lex eſſe duorum pedum, & ſemipedis, ad circumeundi facultatem.

D xxxxvi. Qui ſepem in confinio ponet, terminum ne excedito: Qui murum, pedem derelinquito: qui domum, pedes duos: qui ſepulchrum, foueamque, quantum id profundum erit: qui puteum, paſſum: qui oliuam, ficumve, pedes nouem: qui denique alias arbores plantabit, quinque pedes ab alieno loco ponito.

Extat apud Caium. l. vltim. ff. de Finib. regun. vbi eam ex Solonis legibus deſumptam eſſe teſtatur.

xxxxvii. In controuerſia de finibus quinque pedum vſucapio nulla eſto.

Habetur hæc lex apud Ciceronem libro 1. de legibus. Voluit lex inter confines vicinorum agros ſpatium quinque pedum non vſu capi, ſed medium relinqui, quod liberum ſemper eſſet & commune, vt eo ire, agere, & aratrum etiam circumuertere, ſine alterius incomodo vterque dominus poſſet. Vnde poſtea lege Mamilia cautum eſt,

eſt, vt quoties de his quinque pedibus controuerſia eſſet, arbiter ſiue agrimenſor eligeretur, qui eos regeret, atque ſua conſtitueret.

xxxviij. Eius arboris quæ in alienum agrum impenderet, ramos quindecim pedes altius à terra circumcidere ius eſto vicino.

Hoc ideo ſtatutum eſt, ne vmbra arboris vicino prædio noceret. Extat apud Vlpianum Iuriſconſultum in l. 1. ff. de arborib. cædendis.

xxxix. Glandem ſuam in alienum fundum procidentem colligendi ius eſto vicino.

Huius legis facit mentionem Plinius libro 16. cap. 5. Et glandis nomine omnis fructus continetur. l. vni. ff. de glande legen. & l. qui venenum. ff. de verb. ſignificat.

L. Vt ſi vicini inter ſe iurgant. Finibus regundis, arbitros tres darent: eique totius rei ius, arbitriumque permitterent.

Huius legis pars inuenitur apud M. Tullium libro 1. de legib. Fines vocantur agrorum termini ac limites: & regi dicuntur, quoties vniuſquiſque ager proprijs finibus terminatur.

lj. De iniurijs, alijſque delictis.

Si quis actitauerit, ſiue carmen condiderit, quod infamiam, flagitiumve alteri preceturſ, capite punitor.

Mentio huius legis eſt apud Ciceronem libro 4. de Republica, & apud Auguſtinum lib. 2. de ciuitate Dei, cap. 9. conſtituitur capitis pœna in ſcriptores libellorum famoſorum. Quidam hanc legem ſic recitant:

Si quis carmen occentaſſit, quod alteri flagitium paxit, capital eſto.

Occentaſſit.] Antiqui dicebant pro eo quod eſt conuitium facere. Flagitium item veteres, infamiam appellabant. Flagitium facere, conuicijs aliquem lædere. Apud Græcos ait Auguſtinus loco citato, fuit lege cõceſſum, vt quod vellet comœdia nominatim, vel de quo vellet, dicerent. Itaque quem illa non attigit? vel potius quem nõ vexauit? cui pepercit? At contra Cicero. lib. 4. de Repub. & Tuſculana. 4. ait: Noſtræ Tabulæ duodecim cum perpaucas res capite ſanxiſſent, in his tamen ſanciendam eſſe capitis pœnam putarunt. Vnde Arnobius lib. 4. carmen malum, inquit, conſcribere, quo fama alterius coinquinetur, & vita, decemuiralibus ſcitis, euadere noluiſtis impune.

lij. Si iniuriam alteri faxit, xxv. æris pœnæ ſunto.

Apud Agellium lib. 20. cap. 1. Phauorinus, philoſophus Academicus hanc legem improbauit, veluti mollem & remiſſam, vbi ſic inquit: Quod dixi, videri quædam eſſe impendio molliora, nonne tibi quoque videtur eſſe dilutum, quod ita de iniuria punienda ſcriptum eſt. Si iniuriam alteri faxit, vigintiquinque æris pœnæ ſunto. Quis enim erit tam inops, quem ab iniuria facienda viginti quinque aſſes deterreant? Itaque cum eam legem Q. quoque Labeo vellet, in libris, quos ad 12. Tabulas conſcripſit, non probaret, inquit: L. Neratius fuit egregie homo improbus, atque immani vecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus ſuæ palma verberare, cum ſeruus ſequebatur, crumenam plenam aſſium portitans: & quemcumque depalmauerat, numerari ſtatim ſecundum 12. Tabulas, 25. aſſes iubebat. Propterea, inquit, Prætores, hanc aboleſcere & relinqui cenſuerunt, iniurijſque æſtimandis recuperatores ſe daturos edixerunt. Hæc Phauorinus. Sex. autem Cæcilius legem defendens, ait, non omnes iniurias hac pœna æſtimatas fuiſſe, ſed leuiores tantum, & hanc paucitatem aſſium, graue pondus æris fuiſſe, cum Populus Romanus ea tempeſtate librarijs aſſibus vteretur.

liij. Si membrum rupſerit, è pacto talio eſto.

Repetitur hæc lex apud Agellium libro 20. cap. 1. & apud Feſtum in voce Talio, & apud Iuſtinianum Inſtitut. de iniurijs. §. pœna.

Vult lex, vt de graui & atroci etiam illata iniuria paciſci liceat; ſed (e pacto) id eſt, ſine pacto, vel extra pactum, Talionem eſſe pœnam. Notat etiam Phauorinus apud Agellium, hanc legem, vt iniquam, ſic inquiens: Nonnulla in iſtis Decemuirorum legibus, nec conſiſtere quidem viſa ſunt. Veluti illa lex Talionis, cuius verba (niſi memoria me fallit) hæc ſunt: Si membrum rupit meum, e pacto Talio eſto. Præter enim vlciſcendi acerbitatem, ne procedere quoque executio iuſta talionis poteſt. Nam cui membrum ab alio ruptum eſt, ſi ipſi itidem rumpere per talionem velit; quæro an efficere poſſit rumpendi pariter membri æquilibrium? In qua re primùm ea difficultas eſt inexplicabilis. Quid ſi membrum alteri imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiam factum eſt, retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus & conſultus non cadunt ſub eiuſdem talionis ſimilitudinem. Hæc & plura Phauorinus. Sed Cæcilius legem Decemuirorum defendens, ait; Prædictam pœnam eſſe irrogatam, quia voluerit lex eo metu improborum hominum audaciam coercere. nec in lege habitam eſſe rationem, prudens ne an imprudens quis alteri membrum ruperit, quia lex opus ipſum puniit, non voluntatem & animum. Nec acerbam eſſe Talionis pœnã, quia qui ruperit membrum alteri, paciſci poteſt, ita vt talionem pati non cogatur, niſi eam ipſe elegerit. Hactenus ex illo Auctore. Ad Talionem non ante veniebatur, quam is, qui iniuriam fecerat, paciſci nollet: immo & id ad æſtimationem iudicis redigi ſolitum fuit; nam ſi reus, qui paciſci noluerat, iudici Talionem imperanti nõ parebat, æſtimata lite iudex hominem pecuniæ damnabat. Talio, inquit Iſidorus, eſt ſimilitudo vindictæ, vt quis talia patiatur, qualiter fecit. De Talione Athenienſes legem habuerunt, & ante Romanos & Athenienſes Hebræi. Pœnæ grauitas improbos à maleficijs patrandis, & iniuria facienda deterret.

liiij. Si os fregit æris ſunto.

Similiter apud Agellium libro 20. cap. 1. habetur hæc lex; & apud Iuſtinianum Inſtit. de iniurijs, §. Pœna. Cæcilius apud Agellium: Iniurias, inquit, atrociores, vt de oſſe fracto, non liberis modo, verum etiam ſeruis factas, impenſiore damno vindicauerunt. Iuſtinianus autem: Pœna iniuriarum ex L. 12. Tabularum, propter membrum quidem ruptum talio erat: propter os verò fractũ, nummariæ pœnæ erant conſtitutæ, quaſi in magna veterum paupertate.

lv. Si in tuo alienum pecus paſcatur, de paſtu pecoris actio eſto.

Voluerunt Decemuiri concordiam inter ciues tueri, & cauſas litium & controuerſiarum præcidere: ideoque hæc leuia in ſuas tabulas retulerunt. Hæc legitima actio de paſtu pecoris tunc competebat, cum in meo tuæ pecudes meum aliquid depaſtæ eſſent.

lvj. Si quadrupes pauperiem fecerit: ei, cuius intererit, in eum, qui dominus erat quadrupedis, actio noxalis eſto.

Extat hæc lex apud Vlpianum. l. 1. ff. ſi quadru. paup. Voluit hæc lex, aut dari animal quod nocuit, & noxam commiſit; aut æſtimationem noxæ offerri. Noxa, eſt ipſum delictum: Pauperies, dicitur damnum ſine iniuria facientis datum. Animal enim iniuriam non facit, quadrupes verò, eſt animal non ferum & indomitum, ſed in poteſtate, & cura hominis conſtitutum. Hanc legem Decemuiri ex Solone ſumpſerunt; qui legem Athenienſibus tulit teſte Plutarcho, vt canis, qui cuipiam nocuiſſet trunco quatuor pedum longitudine alligato dederetur.

lvij. Vt qui alienas arbores iniuria cecidiſſet, in ſingulas æris viginti quinque lueret.

Habetur hæc lex apud Plinium libro decimo octauo cap. 1.

lviij.

lviij. De Furtis.

Qui noctu furtum faxit, aut interdiu telo ſe defenderit, ei domino cum clamore teſtificanti occidere ius eſto. Si neque noctu, neque ſe telo defendens prehendatur, virgis cæſus, ei cui furtum fecit, addicitor. Seruus verberibus affectus, de ſaxo deijcitor: impubes arbitratu Prætoris verberator.

Memorat hanc legem Agellius lib. 20. cap. 1. & libro 11. cap. 18. Extat in l. plebs. ff. de verb. ſignif.

Draco, teſte Agellio, furtum cuiuſlibet modi ſupplicio capitis puniendum ſanxit. Solon dupli pœnam in fures conſtituit. Apud Aegyptios, furta omnia impunita fuerunt, apud Lacedæmonios verò iuſtum & vſitatum fuit, non ob turpia lucra, neque ad ſumptum libidini præbendum, ſed ad exercitationem & diſciplinam rei bellicæ.

lix. Si adorat furtum, quod nec manifeſtum erit, duplionem luito.

Extat apud Agellium libro 11. cap. 18.

Adorare apud antiquos, idem erat quod agere, teſte Feſto.

lx. Furta per lancem, liciumque concepta, ſicut manifeſta vindicantor.

Apud Agellium, eodem libro, & capite præfato. Quæ ſint furta per lancem, liciumque concepta, explicat Alexander libro 6. Genialium dierum, cap. 10. vbi ait, ea eſſe, cum fures in alienas penetrabant ædes, & licium ferebant, quo furta alligarent, & lancem præ oculis, ne innoteſcerent. Alij verò explicant ſic: Fures quidam licio ſe accingebant, vt expeditiores eſſent ad quærendum quæ furari volebant, & lancem oculis apponebant, ve fœminas deterrerent. Et hæc furta dicebantur per lancem & licium concepta. Obſcura ſunt verba; & licet apud Agellium legantur, ea tamen Agellius non explicuit.

lxi. Is, cuius ope, conſilio furtum factum erit, dupli actione tenetor. Si ſeruus furtum faxit, noxamve nocuit, ſciente etiam domino, ſerui nomine actio eſto: Dominus ſerui nomine noxæ tenetor. De furto pacisci licitum eſto.

Prima pars huius legis extat apud Labeonem Iuriſconſultum in l. Sæpe. §. vlt. ff. de verb. ſignif.

lxij. Frugem aratro quæſitam, furtim noctu ſi pauerit, ſecuerit ve pubes ſuſpenſus Cereri necator: impubes verberator, noxæ ve duplionem præſtato.

Deſcripta eſt lex ex Plinio libro 18. cap. 3. conſtituit pœnam in eos, qui alienas fruges depauiſſent, aut demeſſuiſſent.

lxiij. Tignum iunctum ædibus, vineæque concapes ne ſoluito.

Qui illud iunxit, Domino duplum præſtato.

Extat apud Feſtum in voce Tignum. Extat etiam apud Caium in. l. adeo. ff. de acquiren. rerum domi. & apud Vlpianum in. l. 1. ff. de tigno iuncto. Et apud Iuſtinianum Inſtit. de rerum diuiſio. §. cum in ſuo. Tigni nomine, vt aiunt Vlpianus & Caius loco citato intelligitur omnis materia, ex qua ædificium conſtat etiam tegula, lapis, teſta, calx, arena.

Legis ſententia eſt: Ne quis alicuius alterius tignum, hoc eſt, ligna, cæmenta, & alia, ex quibus ædificium conſtat, ſuis ædibus iungeret, inuito eo, cuius tignum eſſet. Ne quis item quæ ſunt neceſſaria alicui ad vineam alteri ſurripiat; cuiuſmodi ſunt pedamenta, perticæ, & quæ ſunt generis eiuſdem.

lxiiij. Ne quis vnciario fœnore amplius exerceto.

Variæ erant vſuræ ſpecies apud Romanos. Summa

A vſura, quæ & vſura centeſima, & as vſurarius dicebatur, erat, cum pars ſortis centeſima ſingulis menſibus pendebatur; id eſt, cum de centum aureis, ſingulis menſibus; vnus; & ſingulis annis, duodecim ſoluebantur.

Vſura deunx dicebatur, cum ſingulis annis in centenos, vndecim pendebantur. Dextans, cum decem: Dodrans, cum nouem: Bes, cum octo: Septunx, cum ſeptem: ſemis, cum ſex: Quincunx, cum quinque: Triens, cum quatuor: Quadrans, cum tres: Sextans, cum duo: Vnciaria, cum vnus pendebatur: & de hac loquitur lex.

lxv. Iuriſiurandi ad fidem adſtringendam præcipua vis eſto.

Cicero lib. 3. de Officijs: Nullum, inquit, vinculum ad adſtringendam fidem iureiurando maiores noſtri arctius eſſe voluerunt. Id iudicant leges 12. Tabularum.

B *Leges Romanorum à diuerſis Magiſtratibus latæ.* Cap. LXIV.

PRæter leges à Regibus latas, & præter leges 12. Tabularum: quas Decemuiri exactis regibus ex Græcis legibus deſcriptas dederunt, fuerunt & aliæ leges à diuerſis Magiſtratibus inſtitutæ: quarum quædam ad ius ſacrum pertinebant: cuiuſmodi fuerunt lex Sulpicia, Sempronia: lex Papiria de Templis, & aris dedicandis & conſecrandis; Hortenſia, de Nundinis; Publicia, de Cereis; Cornelia, de Fer...; Licinia, Roſcia, Iulia de ludis, de ſpectaculis, de locis ſuo ſedibus ordinum in ſpectaculis: Cornelia de ſumptibus funerum: Sextia Licinia de Sacerdotibus: Ogulnia de auguribus & pontificibus: Manlia de Triumuiris Epulonum: Clodia de ſacerdotijs: Papia de virginibus Veſtalibus.

Aliæ leges fuerunt de ciuitate, & iure publico ciuium Romanorum; qualis erat Valeria, vt eſſet prouocatio Magiſtratuum ad Populum. Ne quis vllum Magiſtratum ſine prouocatione crearet, & qui creaſſet, iure poſſet occidi, neve ea cædes capitalis noxia haberetur. Portia, ne quis Magiſtratus ciuem Romanum virgis cæderet, necaretve: ſed damnato exilium permitteret: cum antea nudorum ceruice inſereretur furcæ, corpus virgis ad necem cæderetur. Semproniæ item leges, ne de capite ciuis
C Romani, in iuſſu populi iudicaretur: vt qui Magiſtratus in dicta cauſa, in ciuem Romanum animaduertiſſet, de eo populi quæſtio conſtitueretur. Papia lex: Vt peregrini vrbe Roma expellerentur: quod etiam poſtea ſtatuit; & Iunia lex, vt peregrini vſu ciuitatis prohiberentur: quam legem Cicero libro tertio de Officiis, vt inhumanam reprehendit. Fuit etiam lex Fuluia, vt Itali ciuitate donarentur: & Sempronia, vt ſocijs Latinis ius ſuffragij ferendi perinde vt ciuibus Romanis eſſet: & Seruilia, Vt ſi quis Latinus Senatorem Romanum accuſando condemnaſſet, is ciuis Romanus eſſet: Calpurnia, vt nobiles virtutis ergò ciuitate donarentur: Meſſia, vt ex alterutro peregrino natus, deterioris parentis conditionem ſequeretur.

D Fuerunt & aliæ leges ad ius publicum pertinentes de Comitijs habendis: cuiuſmodi ſunt Aelia lex, vt quoties cum Populo ageretur, Augures de cœlo ſeruarent; Item, vt Magiſtratus & obnuntiandi, & legiſlationi intercedendi poteſtatem haberent: & Fuſia, vt certis diebus, qui tamen faſti eſſent, agi cum populo non liceret; Clodia, vt omnibus faſtis diebus legem ferri liceret. Vnde Cicero pro Seſtio in Pisonem, & alibi toties queritur Clodium propugnacula, & muros tranquillitatis atque otij euertiſſe: Curia, vt ante Comitia, Magiſtratuum Patres auctores fierent: Claudia, ne in Magiſtratuum Comitijs abſentium ratio haberetur.

Fuerunt etiam leges de ſuffragiis per tabellam ferendis, quæ leges, tabellariæ dictæ ſunt. Primum enim Romani per multos annos voce ſuffragium tulerunt, poſtea verò, vt quiſque liberius ſuam ſententiam proferre poſſet abſque metu periculi, inuentæ tabellæ ſunt; idque quibuſdam legibus fuit conſtitutum: Huiuſmodi fuerunt Gabinia, Caſſia, Papiria, Cælia, Sempronia, Mariana.

Latæ ſunt & aliæ leges de Senatu habendo, & de Senatoribus creandis, Caſſia Claudia, Sulpitia, Ouinia, Sentia, Gabinia, Pupia. Aliæ de Conſulibus. Aliæ de Prætoribus. Aliæ de Cenſoribus, de Dictatore, de Quæſtoribus, de Tribunis plebis, de Aedilibus Curulibus, de Triumuiris capitalibus. Fuerũt aliæ de Legum vi & poteſtate; qualis fuit Horatia: vt quod tributim plebs iuſſiſſet, populũ teneret, teſte Liuio lib. 3. Dec. 1. & Dionyſio lib. 2. quã legẽ poſtea confirmauit, & extendit Hortenſia, vt eo iure, quod Plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur, cũ antea Patritij non ſtringerentur. Teſte Agellio lib. 15. cap. 27. quã etiam legem confirmauit Publilia lex. Fuit etiam lex Cæcilia & Didia; vt in legibus promulgandis trinæ nundinæ ſeruarentur: quam confirmauit lex Iunia & Licinia: fuit etiam Aebutia vt xij. Tabularum capita, quæ inutilia eſſent Reipublicæ, tollerentur.

Fuerunt item multæ leges de Prouincijs gubernandis, de Colonijs deducendis. Fuerunt & multæ, quę dictæ ſunt Agrariæ leges, quòd de agris populo diuidendis ſtatutæ fuerint; veluti, Caſſia, Licinia, Flaminia, Rubria, Sempronia, Bæbia, Apuleia, Titia, Martia, Cornelia, Seruilia, Flauia, Iulia. Aliæ fuerunt de Terminis ſiue Limitibus agrorum; vt Sempronia, Mamilia, Cornelia, Iulia.

Fuerunt aliæ leges frumentariæ; qualis fuit Sempronia, vt ſemiſſe triente frumentum menſtruum plebi ex publico viritim daretur. Terentia & Caſſia, vti frumenti alteræ decimæ à Prouincijs coemerentur, pretio in ſingulos modios HS quatuor conſtituto. Cicero Verrina V. Et Clodia, vt frumentum populo; quod antea ſemiſſibus ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur.

Fuerunt præterea leges Sumptuariæ dictæ, nomen inde ſortitæ, quòd modum ſumptibus in conuiuijs præſcripſerint. Cum enim à veteri & auita Maiorum parſimonia Romani diſcederent, & nullum modum luxuria inuenirent, legum animaduerſione opus fuit. Et ita lata eſt Orchia, quæ numerum conuiuarum definiebat: deinde Fãnia, quæ præſcripſit numerum aſſium impendẽdorum ſingulis diebus, & ſingulis menſibus: & Didia & Licinia, & Cornelia, quæ conuiuiorum magnificentiam moderabantur, ac temperabant.

Latæ quoque leges fuere de iure priuato, & primùm de manumiſſione & libertis; Manlia, vt ij, qui manumitterẽtur, fortunarũ ſuarum vigeſimam ærario darent. Liuius libro 7. Decadis 1. Furia, Caninia, vt in teſtamento ex tribus ſeruis non plures, quàm duos manumittere liceret, vſque ad decem, dimidiam partem; à decimo vſque ad triginta, tertiam partem, vt tamen adhuc quinque manumittere liceret, æquè vt ex priori numero: à triginta vſque ad centum, quartam partem, ita vt æque decem ex priori numero manumitti poſſent: à centum vſque ad quingentos, partem quintam, ſimiliter & ex antecedenti numero viginti quinque libertate donari poſſent. Item, ne plures omnino quàm centum ex cuiuſquam teſtamento manumitti poſſent: præterea, vt libertates ſeruis teſtamento nominatim darentur.

Fuit etiam lex Aelia Sentia; vt qui ſerui pœnæ cauſa vincti a Domino, quibusve inuſtæ notæ fuerãt, quive propter noxam torti, nocẽtesve inuenti, quive traditi ad metalla, aut vt cũ beſtijs depugnarent, quive in cuſtodia fuiſſent, ſi manumitterentur, non ciues Romani, ſed in Dedititiorũ numero eſſent, hoc eſt, nec connubium, neque cõmercium, neque teſtamenti factionem haberent. Item, vt minorem triginta annis ſeruum vindicta, aut teſtamento, niſi cauſa apud conſilium probata, manumittere non liceret. Item: Ne dominus annis viginti minor, ſeruum, niſi cauſa apud conſilium probata, manumittere poſſet. Item: vt ſeruus ab eo domino, qui ſoluendo non eſſet, teſtamento liber eſſe iuſſus, & hæres inſtitutus, & ſi minor eſſet triginta annis, vel in ea cauſa, vt Dedititius fieri deberet, ciuis Romanus, & hæres eſſet. Item: Patronus prohibebatur adigere iureiurando, ne nuberet liberta; neve libertus liberos tolleret. Præterea, ſi duo, pluresve liberi & heredes eſſe iuſſi fuiſſent, primo loco ſcriptus, liber, & hæres eſſet. Inſuper: Vt ſi patronus libertum inopem non aleret, primùm tam ipſe, quam is, ad quem ea res pertineret, mulctaretur: deinde ipſius hæreditate tum ipſe, tum eius liberi priuarentur, niſi hæres eſſet inſtitutus: poſtremò, à bonorum poſſeſſione remoueretur, præterquam ſecundum tabulas. Denique prohibebantur patroni libertos obligare, vt mercedem operarum præſtarent onerandæ

A libertatis cauſa: & vt libertus patrono ingratus in ſeruitutem redigeretur.

Lex Iunia Norbana fuit: vt ij ſerui, qui neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento, ſed aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Romani, ſed eodem iure, quo Latini coloni eſſent. Fuit & Papia lex de iure patronatus, vt ex bonis liberti, qui HS centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quam tres liberos habebat, ſiue is teſtamento facto, ſiue inteſtatus mortuus eſſet: virilis pars patrono debebatur. Itaque cum vnum quidem filium hæredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia patrono debebatur, ac ſi abſque filijs inteſtatus deceſſiſſet. Cum verò duos filios relinqueret, tertia pars patrono debebatur: ſi tres relinquebat, patronus repellebatur.

Fuerunt aliæ leges de iure Connubiorum: prima, Canuleia, vt Plebi cum Patribus connubiorum ius eſſet contra xij. Tabulas. Liuius Decadis 1. Libro 4. Auguſtinus libro 5. de Ciuitate Dei cap. 17. Iulia & Papia: Ne cœlibes, niſi qui genere eſſent proximi, quicquam ex teſta-
B mento ciuis Romani caperent; neve orbi, pluſquam dimidium eorum, quæ relicta eſſent. Item, ne coniux coniugis teſtamento, niſi decimam relictorum partem caperet, fiſcus reliquas nouem. Item, fœminis lex Iulia a morte viri annuam tribuit vacationem, à diuortio, ſex menſium. Lex verò Papia, à morte viri, triennij, à repudio, anni, & ſex menſium. Item; Ne qui Senator eſſet, quive filius, nepos, pronepos ve ex filio, vel filia natus, ſponſam, vxoremve ſciens dolo malo duceret Libertinam, aut eam, quæ ipſa, cuiusve pater, materve artem ludicram faceret, feciſſetve, nec item cæteri ingenui lenam à lenone manumiſſam, vel in adulterio deprehenſam, & iudicio publico damnatã, aut quæ artem ludicram feciſſet. Item: Neque ſponſalia rata eſſent, niſi ſtatim exacto biennio nuptiæ fierent: hoc eſt, ne puellæ decem annis minores ducerẽtur: quia annus ætatis duodecimus, maturus coniugio habebatur. Item: Vt qui liberos, quos haberent in poteſtate, iniuriaque prohibuiſſent vxores ducere, vel nubere, à Magiſtratibus cogerentur in matrimonium collocare, & dotare. Inſuper: Vt Patricijs liberum eſſet vxo-
C res Libertinas ducere; præterquam ſi Senatores, Senatorumve liberi eſſent.

Lex Pappia inſtituit, ne quinquaginta annis minor fœmina ſexagenario nuberet, nevè hac ætate iunior vir quinquagenariam fœminam vxorem duceret.

Latæ etiam leges fuerunt de Tutelis, quæ fuerunt quatuor; Attilia, Lætoria, Iulia, Titia, & Claudia: de quibus alibi commodius dicam.

Fuerunt etiam leges de Teſtamentis, hæredibus, & legatis, hæ nimirum; Furia, Voconia, Falcidia, Cornelia, Iunia, Velleia, Iuliæ tres, & Pappia; de quibus etiam ſuis in locis. Fuerunt aliæ de vſucapionibus, de ceſſione bonorum, & de Furtis; Atinia, Iunia, Plantia.

Aliæ multæ latæ fuerunt leges de re nummaria, & fœnore; aliæ de iudicibus, donis & muneribus, & de iudicijs.

Poſtremò fuerunt leges de Criminibus publicis & eorũ pœnis; videlicet, de crimine læſæ maieſtatis quinque, Appuleia, Varia, Valeria, Cornelia, & Iulia. Aliæ de adulterio, vt Iulia. Aliæ de Sicarijs, Veneficis, Homicidis, &
D Parricidis, vt Cornelia & Pompeia. Aliæ de crimine falſi, vt Cornelia. Aliæ de vi illata, vt Plantia, Clodia, Pompeia, Iulia, Pædia, Cornelia. Item de Peculatu, hoc eſt, furto pecuniæ publicæ, & de ſacrilegio, vt Petilia & Iulia. Item de Ambitu, vt Petilia, Bæbia, Aemilia, Mariana, Fabia, Acilia, Calpurnia, Tullia, Aufidia, Licinia, Pompeia, Iulia. Aliæ de pecunijs repetundis, vt Portia, Calpurnia, Iunia, Seruilia, Acilia, Cornelia, Iulia. Inſuper aliæ de Luſu, vt Cornelia, ne quis in ludo ſponſionem faceret, niſi ſuſcepto virtutis & corporis exercendi cauſa: veluti ſi certaretur de haſta, pilave iacienda, currendo, ſaliendo, luctando, pugnando. Eandem legem confirmauit lex Publicia, & lex Titia de luſu. Eſt etiam luſus aleæ, & talorum legibus interdictus. Denique Pagana lege in pleriſq; Italiæ populis cauebatur, ne mulieres per itinera ambulãtes, torquerent fuſos, aut omnino detectos ferrent, quoniam aduerſaretur id omnium ſpei, præcipueque frugum. Plin. lib. 28. cap. 2. De quibus ſuis locis commodius.

Finis Libri Sexti.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM LIBER VII.

DE QVINQVE ECCLESIAE PRAECEPTIS.

De primo Eccleſiæ Præcepto, quo rem diuinam in diebus feſtis audire debemus. Cap. I.

QVONIAM hactenus generatim egi de Legibus, & ſpeciatim diuinas leges in medium produxi, quibus vetus Hebræorum Reſpublica tenebatur; & humanas, quibus alij qui Gentium populi regebantur: præſenti Libro tractabo de quinque Præceptis Eccleſiæ, quibus nos, qui ſumus ſingulari Dei beneficio Chriſtiani, obligamur. Eccleſia ſtatos ac certos dies feſtos coli & ſeruari decreto præcepit: ita vt duo ſimul nobis ſint imperata: & ab operibus ſeruilibus abſtinere, & Miſſæ ſacrificio intereſſe, ſiue rem diuinam audire: non de illo primo, ſed de ſecundo in præſenti loco tractamus.

Primùm ergo quæritur, An vllum extet Eccleſiæ præceptum rem diuinam in die feſto audiendi? Dubitari non poteſt, quin tale præceptum nobis ſit datum; cùm id apertè doceat communis Eccleſiæ traditio, & conſtans Chriſtianorum conſenſio: Sed quæritur, an in iure Canonico præceptum ſcriptum contineatur. Aiunt quidam, illud contineri in c. Omnes fideles, de Conſecrat. diſtin. 1. vbi Canon Apoſtolorum habet: Omnes fideles qui conueniunt in ſolemnitatibus ſacris ad Eccleſiam, & ſcripturas Apoſtolorum, & Euangeliſtarum audiant. Qui autem non perſeuerant in Oratione vſque dum Miſſa peragatur, nec Sanctam Communionem percipiunt, velut inquietudines Eccleſiæ commouentes, conuenit Communione priuari. Sed reſpondent alij expreſſum eo loco non præcipi, vt omnes fideles conueniant Miſſæ ſacrum audituri. Alij verò præceptum hoc colligunt ex c. Sacerdote, de Conſecrat. diſt. 1. vbi ex Concilio Carthaginenſi dicitur: Sacerdote, verbum in Eccleſia faciente, qui egreſſus de auditorio fuerit, excommunicetur. Cæterùm, aiunt quidam, nec ex hoc loco clare id Eccleſiæ præceptum conſtare: non enim imperatur, vt Sacerdote verbum in Eccleſia faciente, omnes Chriſtiani eò ſe conferant: ſed vt excommunicatione afficiantur qui fuerint egreſſi, eo quòd, contempto Dei verbo, & Sacerdote rem diuinam faciente, exire videantur. Quare alij præceptum exiſtimant côtineri in c. Miſſas de Conſec. diſt. 1. vbi ſunt hæc verba: Miſſas die Dominico ſecularibus totas audire, ſpeciali ordine præcipimus; ita vt ante benedictionem Sacerdotis egredi Populus non præſumat, quòd ſi fecerit, ab Epiſcopo publicè confundatur. Hæc ibi.

A

Tria verò, hic obijci poſſent. Primùm, non eſſe id Generalis Côcilij decretum, ſed Prouincialis, nimirum Agathenſis in Gallia. Deinde, ſolùm dici, vt in die Dominico ſacrum Miſſæ, ſiue res diuina audiatur, non autem generatim in quolibet die feſto. Poſtremò, ſolùm præcipitur ſecularibus, vt hoc præceptum ſeruent, non autem Clericis & religioſis hominibus. Sed hæc nihil obſtant. Nam etſi huiuſmodi Decretum, eſt Concilij Prouincialis, tota tamen Eccleſia communi illud conſenſu poſtea præcepit. Item, quamuis ſolius diei Dominici in eo decreto facta ſit mentio; Eccleſia tamen ibi, appellatione diei Dominici, vniuersè dies omnes feſtos intelligit. Pari quoque ratione, tametſi Concilium Decreti verba ad ſeculares tãtummodo dirigat; generalis tamen Eccleſiæ ſenſus ad omnes eadem verba extendit, etiam ad ſeculares & religioſos viros. Dices; Cùm præceptum ſit à Concilio Agathenſi editum, ſequitur vt ante illius Concilij tempus, nullum fuerit Eccleſiæ præceptum rem diuinam in die feſto audiendi. Sunt qui id ingenuè confiteantur, & propterea dicant,

B

olim, cùm Monachorum inſtituta in Aegypto, & Syria florebant, multos eorum in deſertis & ſolitudinibus vitam egiſſe, vbi diebus feſtis atque Dominicis ſacrũ Miſſæ verbum minimè audiebant. Cæterùm parum certè aut nihil refert huiuſmodi præceptum Eccleſiæ fuerit nec ne, ante Concilium Agathenſe. Mihi quidem vero ſimilius apparet, à primis naſcentis Eccleſiæ, & Apoſtolorum temporibus more fuiſſe introductũ, vt omnes Chriſtiani diebus Dominicis ac feſtis, quos tunc Eccleſia colebat, in ædem ſacram conuenirent, ad concionem & rem diuinam audiendam: & præceptum eſſe, vt in hiſce diebus res diuina audiatur à Chriſtiano populo, ſcriptores ſemper docuerũt ex illo quod habetur in c. Omnes, de Conſec. diſt. 1. Veteres autem illi Monachi, cùm Diuini obſequij cauſa in ſolitudinem ſe ſe conferrent, putabant ſe huiuſmodi more & conſuetudine minimè teneri, cùm procul ab hominum frequentia remoti à ſacris ædibus abeſſent.

Secũdò quæritur, An qui in die feſto ſine iuſta & debita cauſa rem diuinam non audit, lethale peccatum admittat?

C

Angelus in verbo, Feriæ, num. 42. Roſella in verbo Miſſæ nu. 18. Aſtenſis lib. 4. tit. 16. cap. 1. q. 1. ſecuti Ricardum in quodlib. 1. q. 19. cẽſent, ita hac lege Chriſtianos teneri vt ſi quis expreſſo vel tacito cõtemptu ſacrũ Miſſæ officiũ prætermittat, lethalẽ culpam contrahat; at verò ſi citra vllum contemptum, veniale tãtummodo, tametſi abſque iuſta & legitima

legitima cauſa omittat; nullam verò, ſi iuſta ex cauſa omiſerit. Contemptum autem, Auctores illi, tacitum vocant, cum quis ſacrum prætermittere conſueuit abſque iuſta & debita cauſa: vnde aiunt, veniale tantùm delictum admittere eum, qui ſine cauſa legitima, ex aliqua animi infirmitate, videlicet perturbatione, libidine, pigritiaue ſacrũ omittat; dummodo non conſueuerit id facere. Idem videtur ſentire Turrecremata in c. Miſſas de Conſecrat. diſtinct. immo Gloſſa in c. Omnes de Conſec. in eadem diſtinctione, dicit qui ex contemptu recuſauerit, excommunicabitur. Et poſtea in verbo (Non perſeuerant) ex conſuetudine, inquit, vel ſuperſtitioſe. Communi tamen omnium conſenſu receptum eſt, vt qui tale præceptum abſque iuſta cauſa prætermiſerit, etiamſi contemptus non ſubſit, in lethale peccatum incurrat. Paludanus in 4. diſtin. 15. quæſt. 5. artic. 1. concluſ. 2. B. Antoninus 2. par. tit. 2. capit. 10. §. 1. Silueſter in verbo Miſſa 2. q. 1. Caietanus in Summa, verb. (Feſtorum violatio) Sotus in 4. diſtin. 13. quæſt. 2. art. 1. Nauarrus in Manuali cap. 21. numero 1. & hæc ſententia eſt vera.

Tertiò quæritur, cuius virtutis & officium ſit in diebus feſtis rem diuinam audire? Reſpondeo, Religionis, in ea enim virtute ponitur hic actus, ſiue ex præcepto Eccleſiæ, ſiue ſponte noſtra rem diuinam audiamus.

Quinam præcepto teneantur rem diuinam audiendi. Cap. II.

PRimò quæritur, Quoto ætatis anno Chriſtianorum quiſque incipiat hoc præcepto teneri? Inter omnes conuenit, cum primùm quis factus eſt rationis compos, eum Miſſæ ſacrificio intereſſe debere: Et quia pueri cum ſeptennium attigerint, vel ſaltem exceſſerint, incipiunt vti ratione; idcirco eo ætatis anno incipiunt hoc præcepto ligari. Antonin. Silu. Nauar. locis ſupracitatis. Qui curam familiæ curam habet, curare debet, vt filij, ſerui, & famuli rem diuinam audiant.

Secundò quæritur. An qui ſunt excommunicationis vinculo aſtricti, eo ipſo ab huius præcepti vinculo eximantur? Id quidam negant, præſertim ſi abſolutionem ab excommunicationis vinculo, & ſententia neglexerint. Nec obſtat, inquiunt, ſi excommunicatione alligati, à ſacris ac Diuinis officijs arceantur: nam ſponte ſua lethalem culpam contraxerunt, ob quam pariter ſponte & culpa ſua ſunt in excommunicationem prolapſi, nec ea ſoluti. Alij autem concedunt, eos quidem culpa ſua in excommunicationem incidiſſe, quamdiu tamen ab ea abſoluti non ſunt, à ſacris abſtinere debere. Nam qui V. G. ſponte ſua morbum contraxit, quamuis peccauerit, cum cauſam morbi dedit; dum tamen morbo tenetur, à ſacri audiendi præcepto liber eſt. Ergo qui excommunicati ſunt, denuo culpam non contrahunt, ſi ſe à ſacris contineant. Tota igitur culpa in eo eſt, quod quis ſe excommunicationis vinculo ſoluendum non curet, cum commode abſolui poteſt. Deinde verò denuo peccato non ſe obſtringit, quod excommunicatione nondum ſolutus, rem diuinam non audiat. Sic Nauar. in Manuali cap. 21. num. 5. quæ ſententia mihi placet.

Tertiò quæritur, An qui priuilegium Pontificium obtinet, vt poſſit tempore interdicti Diuinis officijs intereſſe, debeat in die feſto rem diuinam audire, tametſi locus ſit interdictus? Quorundam opinio eſt, eum minimè adſtringi ad Miſſæ ſacrum audiendum, quoniam priuilegiũ ei potius obſtaret, quàm prodeſſet, & potius eſſet oneri, quàm honori. Sotus verò in 4. diſtin. 13. quæſt. 2. art. 1. ad finem, putat, oportere eum ſacrum Miſſæ verbum audire: quia præceptum Eccleſiæ tenet eos omnes, qui poſſunt in die feſto rem diuinam audire: ſed is, cui tale priuilegium eſt datum, poteſt audire, ergo debet: quemadmodum is qui beneficio Principis, ad dies feſtos è carcere, & vinculis ſolueretur, ſacrum audire hiſce diebus deberet: ita qui Pontificis priuilegio tempore interdicti poteſt Diuinis officijs intereſſe, eo ipſo debet rem diuinam audire. Nec propterea ſequitur, vt ei priuilegium noceat, vel ſit oneri: non enim ratione priuilegij obligatur, ſed vi legis, quæ eos omnes tenet, quotquot in die feſto rem diuinam audire queunt. Idem quoque docet Nauarrus in Man. cap. 21. num. 3.

Quartò quæritur, An quando Vrbes vel oppida interA dicto Eccleſiaſtico ſubiecta ſunt, & in eis aliquod eſt templum, in quo Pontificis priuilegio Diuina officia celebrari queunt, debeant incolæ eo conuenire, vt in die feſto interſint Miſſæ ſacrificio? Reſpondeo, eo ſe conferre, vt rem diuinam audiant, debere, ſi commodè queant: ſecus verò minimè: vt puta ſi huiuſmodi templum procul abſit ab Vrbe vel oppido: aut ſi paruum ſit ſacellum, quod plures ſimul capere non poſſit, & iam ante alij occuparint & repleuerint. Hoc videtur colligi ex prædicta ſententia Soti & Nauarri.

Quintò quæritur, An quando quis Pontificio gaudet priuilegio, vt tempore interdicti audire poſſit rem diuinam, & ducere ſecum familiares ſiue amicos, duos aut tres, quos ipſe delegerit, debeat is qui ipſi eſt familiaritate & conſuetudine coniunctus, eo ſe adiungere, vt vnà cum eo in die feſto rem diuinam audiat, & is quoque qui ad id fuerit ab ipſo delectus, debeat eum comitari, vt interſit Miſſæ ſacrificio; nam cùm intereſſe poſſint, eo ipſo debent? Reſpondeo, eos non debere hanc diligentiam

B adhibere, vt ſeſe ei adiungant: Si tamen ab eo vocentur, deducanturue, & commode rem diuinam audire queant forte debent audire: ſecus verò minime. Auctorem non habeo, ſed hoc mihi probabile videtur.

Sextò quæritur, An qui audit rem diuinam caſu, aut neſciens eſſe diem feſtum, Eccleſiæ legi ac ſuo muneri & officio ſatisfaciat? Reſpondeo eum ſatisfacere. Nam dummodo quis ſciens ac volens ſacrum Miſſæ verbum audiat, præceptum implet ac ſeruat, tametſi caſu audierit, & putauerit diem eſſe profeſtum. Solùm enim præcipitur nobis, vt ſponte & voluntariè audiamus. Quo fit, vt is præcepto non ſatisfaciat, qui per vim rem diuinam audire cogitur, quoniam non ſua voluntate, & ſponte eam audit: nec is item, qui neſcit omnino quod facit, aut quod exequitur, & præſtat officium, ſiquidem ignorantia etiam voluntarium tollit. alioqui enim infantes, amentes, & dormientes Legi Eccleſiaſticæ de audienda re diuina ſatisfacerent. Si quæras, an qui audit Miſſam ani-

C mo, & voluntate aliam iterum audiendi, cauſa præcepti obeundi & implendi, præceptum impleſſe videatur, ſi nullam deinde aliam audierit? Reſpondeo, iuniorum quorundam eſſe ſententiam, præceptum implere, ſi mutata voluntate, poſtea ratum habeat quod facit. Immo generatim docent, nos legi aut præcepto ſuperioris ſatisfacere, ſi opus externum, quod eſt imperatum faciamus, etiamſi in animo habeamus per illud opus externum, quod facimus, præceptum non implere. Crederem ſanè, ſi id probarent: at adduci non poſſum, vt credam te præceptum implere, aut legi ſatisfacere, cùm rem imperatam præſtas, & nihilominus vis, per illud opus externum, quòd facis, præceptum vel legem non implere. Et huius ſententiæ Auctores habeo Nauarrum de Oratione cap. 16. num. 74. & cap. 20. num. 30. Medinam Tract. de Oratione quæſt. 16. verſic. De tertio, ſcilicet, Ledeſmam in 4. Par. 2. quæſt. 16. dub. 3. ad finem. Non enim implemus præcepta ſolo facto & opere; animo tamen &

D voluntate contraria: item non eſt opus & officium virtutis ſolum factum exterius, quando eſt contraria voluntas: nimirum, cùm leges & iura imperant, vt aliquid faciamus, volunt, vt velimus facere: nam alioqui, cùm quis obedit inuitus, obedire crederetur. Quæres, an qui rem diuinam audit nolens per huiuſmodi opus externum legi & præcepto ſatisfacere, vi præcepti cogatur iterum audire, ſi poſſit? Puto eum debere iterum audire, ſi nondum tempus effluxerit, in quo ſacro intereſſe poteſt & debet. quia præceptum non impleuit, cùm audiuit: ergo ſi poteſt, debet implere. Obijcies; ſatis eſt, ſi poſtea ratum habeat, quod fecit, nimirum ſi ratum habeat opus illud externum, quo rem diuinam audiuit: quemadmodum ſi Titius debeat centum nummos aureos, aut equum, vel Librum Caio, nihil reſtituere vi præcepti cogitur, ſi Caius ſuos nummos, aut ſuum equum vel librum recuperauit. Profectò non eſt idem iuris de vtroque, quia Titius debet reſtituere Caio rem eius; quod ſi Caius ſuam rem recuperauit, nihil amplius ei Titius debet: at is qui ſacrum quidem audiuit, ſed præceptum non impleuit, debet legi & præcepto ſatisfacere: nam ſi ſacrum audires penitus inuitus, audiſſes quidem, ſed adhuc præceptum, ſi commodè poſſes, deberes implere, non ergo ſufficit ſi audiſti rem diuinam, ſed opus eſt præceptum implere, quod implere noluiſti, cùm ſacrum audiſti.

At inſtas; ſacrum audiui non inuitus, ſed ſponte mea, quiquam nolui tunc implere præceptum: ergo ſatis eſt ſi poſtea voluntate mutata ratum habeam quod feci. Contra eſt; quia non debes iterum audire, quaſi non audieris, ſed quia cum audiſti, præceptum non impleſti, quia tu ipſe noluiſti tunc temporis implere: ergo implendum eſt præceptum, cùm nondum ſit impletum, & impleri adhuc poſſit. Vrgebis: ergo ſi Titius rem diuinam audiuit voluntate præceptum implendi, & poſtea mutauit voluntatem, ita vt noluerit ratum habere quod fecit, debet iterum audire, vt præcepto & legi ſatisfaciat. Id nego: quia Titius, cùm ſacrum audiuit, id fecit ſponte ſua, & voluit tunc præceptum implere: ac ideo nihil obeſt, ſi mutet poſtea voluntatem, & velit iterum audire, vt præcepto ſatisfaciat, nam poteſt etiam hanc ſecundam voluntatem mutare, & primam ratam habere. Secus verò eſt in Caio, qui cùm ſacrum audiuit, noluit tunc præceptum implere; & proinde adhuc debet legi ſatisfacere, ſiquidem nondum ſatisfecit. Quia etiam ſi non debeamus eo animi propoſito audire, vt præceptum ſeruemus: requiritur tamen ne contrariam voluntatem in audiendo habeamus? Et idem mihi videtur in ſimilibus. Vt ſi Titius vouerit vel iurauerit quotidie ſe precationem Dominicam recitaturum, minime votum perſoluit, aut iuſiurandum ſeruat, ſi recitat habens in animo iterum recitare, vt ſuo voto ſatisfaciat, nolens tunc cùm recitat, votum, vel quod iurauit, exoluere. Idem iuris eſt, ſi iuſſus ſis preces fundere, & preceris, in animo habens iterum precari, vt iuſſa facias.

Septimò quæritur, An qui Miſſæ ſacrificio non intereſt in die Dominico, in quem incidit ſimul dies feſtus & ſacer alicuius Apoſtoli, duo peccata committat, ſiue vnum peccatum duas turpitudines habens, ita vt vtramq; exprimere debeat in ſacra ſuorum peccatorum confeſſione. Nauar. in Manua. cap. 11. num. 4. verſic. ex quo colligitur, affirmat, ſed meo iudicio, vt alijs in locis oſtendi, oppoſitum eſt verius, quia peccata non multiplicantur ſola præceptorum varietate, niſi illa mandata ad diſtinctas virtutes pertineant: nam ſimplex furtum, & ſimplicem fornicationem prohibet lex naturalis, Diuina, & Canonica, & tamen furtum eſt vnum peccatum, ſimiliter & fornicatio, quia vna & eadem ratione, quamuis diſtinctis legibus prohibetur furtum, & prohibetur fornicatio.

Octauò quæritur, vnde incipiat dies feſtus, quod attinet ad hoc præceptum implendum? Reſpondeo, incipere à media nocte: vnde ſatisfacit præcepto, qui rem diuinam audit in nocte, quando fit licite in nocte, vt in nocte Natalis Dominici. Silu. Miſſa. 2. nume. 1.

Quid in Præcepto audiendi rem diuinam, præſcribatur. Cap. III.

PRimò quæritur, quidnam ſignificetur nomine (totas) cum ius dicit: Præcipimus vt totas Miſſas audiant? Reſpondeo, fuiſſe quoſdam qui docuerint, omnia Miſſarum ſacra quæ in die feſto in aliqua Parochia fiunt, debere ſingulos Parochianos audire, vbi commode poſſunt. Horum autem opinio meritò ab omnibus confutatur. Alij dixerunt, omnia ſacra quæ in templo fiunt, debere audiri ab his qui ſunt in illud ingreſſi, ſi id fieri commode queat: quod ipſum etiam omnium conſenſu refellitur. Quare alij vocabulum (totas) interpretantur, dicentes nihil aliud ſignificare, niſi audiendum eſſe ſacrum Miſſæ verbum, in quo duæ Miſſæ continentur, nimirum Miſſa Catechumenorum, quæ à principio vſque ad Euangelij finem protenditur: tunc enim voce Diaconi omnes Cathecumeni foras excluduntur, & Miſſa fidelium inchoatur, in qua Chriſti corpus conficitur, offertur, & ſumitur, quæq; ab Euangelij fine vſque ad exitum Miſſæ producitur. Mihi verò probabilius videtur quod tradidit Gloſſa in c. Miſſas, de Conſecrat. diſtin. 1. & communi ſenſu approbatur, Audiri oportere Miſſas totas, id eſt, integras: ita vt ſinguli ſingula Miſſæ ſacra in totum, ſiue in integrum audire debeant. Is verò id præſtat qui partem Miſſæ notabilem non omittit: contra verò qui omittit, minimè creditur Miſſæ ſacrum audire Silu. Miſſa 2. quæſt. 1. Sotus 4. diſtin. 13. quæſt. 2. artic. 1. prope finem. Nauar. in Man. cap. 21. num. 2.

A Secundo quæritur, quæ nam pars Miſſæ notabilis habeatur? Inter omnes conuenit, dimidiam, aut tertiam partem eſſe notabilem: quare colligunt, eum qui totum Miſſæ principium vnà cum Epiſtola & Euangelio prætermiſerit, partem notabilem dimiſiſſe; non autem ſi ab initio Euangelij vſque ad Miſſæ finem audierit, etiamſi reliquum omiſerit, hoc eſt, principium Miſſæ & Epiſtolam. Conſtat etiam, partem notabilem omittere eum, qui principium Miſſæ & Epiſtolam, vnà cum his quæ in fine Miſſæ dicuntur, relinquit: vt ſi omittat etiam ea quæ Sacerdos dicit poſt ſumptum Chriſti corpus. Quæres, an qui Euangelium, & totum Miſſæ principium & Epiſtolam, non audierit, cùm tamen totum Miſſæ reliquum audierit, præceptum implere videatur, ſi priuatim poſtea per ſe, vel per alium Euangelium legat aut recitet. Putant nonnulli, eum hac ratione præceptum ſeruare, ſic Margarita Confeſſorum, quam ſequi videtur Nauar. in Man. cap. 21. num. 2. Verùm alij probabiliùs ac veriùs

B ſentiunt, minimè ſatisfacere Eccleſiæ: non enim priuata illa omiſſi Euangelij lectio, aut recitatio ſuppiet, quod eſt prætermiſſum. Hæc omnia colliguntur ex Antonino 2. par. tit. 9. capit. 10. §. 2. Silu. Miſſa 2 quæſt. 1, Soto in 4. diſtin. 13. quæſt 2. art. 1. Nauar. ex parte, non in totum in Man. cap. 21. num. 2. Deinde, ſi roges, an ſaltem in Natali Domini, quo die ſinguli Presbyteri ter ſacris operantur, debeat quiſque tribus Miſſarum ſacrificijs intereſſe? Reſpondeo, eo etiam die quemque Eccleſiæ præceptum implere, ſi vnum duntaxat Miſſæ ſacrum audierit: nec enim Presbyteri debent neceſſitate legis ter rem facere diuinam; nec Laici tria Miſſarum ſacra audire, ſed liberum eſt illis vnum tantùm ſacrum eo die facere & audire. Antonin. Silu. Nauar. locis citatis.

Tertiò quæritur, An præceptum & legem ſeruet, qui dimidiam partem vnius Miſſæ audierit, & reliquam dimidiam alterius? Quidam exiſtimant, hoc modo præceptum minimè ſeruari, eo quod ſint partes diuerſarum Miſſarum, quæ in vnam totam conuenire nequeunt. Deinde, quia alioqui is, qui in ædem ſacram ingreſſus

C duos Sacerdotes audiret, ſacris operantes, vnum rem diuinam incipientem, alterum à dimidia eius parte continuantem vſque ad finem, Eccleſiæ ſatisfacere crederetur, ſi priorem audiret vſque ad eam partem pertinentem, à qua parte alterum audit Sacerdotem ſacris operantem. Sed alij cenſent verius eſſe quod Maior in 4. diſtin. 45. quæſt. 2. Sotus 4. diſtin. 13. quæſt. 2. art. 1. Nauar. in Manua. capit. 21. num. 2. Medina in ſua Inſtruct. Confeſſo. capit. 14. §. 9. tradiderunt, eum Eccleſiæ præceptum implere, præſtat enim quicquid in præcepto continetur: nec enim præcipit Eccleſia, vti ab eodem Sacerdote totum & integrum Miſsæ ſacrum, ſed ſimpliciter vt Miſsam totam audiamus. Quare non eſt neceſse, vt duæ partes vnum Miſsæ ſacrum eiuſdem Sacerdotis efficiant, ſatis eſt ſi in vnum totum coire queant: alioqui enim, ſi Sacerdos dimidia parte ſacrificij facta moreretur, alius Sacerdos inchoatum perficeret Miſsæ ſacrificium, minime iudicarentur aſtantes integrum ſacrum audiſse. Nec tamen inde conſequitur, vt quis Eccleſiæ ſatisfaciat, ſi duas partes Miſſæ diuerſas ſimul

D audiat: eò quòd non poteſt commode eis ſimul attentas aures præbere. Mihi ſane hæc ſecunda ſententia magis placeret, ſi in aliqua firma ratione & argumento niteretur. Neque enim video, quo pacto rem diuinam totam & integram audiat, qui eam per fragmenta & partes audit: qui interrumpit ac diuidit: qui ab vno ſacro incepto recedit, & poſtea ad aliud accedit ex parte. Deinde, ſi vera eſt ſecunda ſententia, liceret cuique ſine iuſta & debita cauſa rem diuinam per partes audire. Non enim quæſtio eſt, an præcepto ſatisfaciat qui totum Miſſæ verbum iuſta & legitima cauſa per partes audit: ſed an præceptum impleat, qui ſuo arbitratu rem diuinam interruptam audit. Item, non video, ſi verum eſt, quod ſecunda opinio docet, quin ſatisfaciat præcepto, qui in ædem ſacram ingreſſus, duos Sacerdotes rem diuinam facientes audit ſimul per partes: Nam quod pertinet ad attentionem, poteſt ad vtrumque animum intendere. Quare ſecunda ſententia ſolùm mihi probatur, quia tantorum virorum eſt auctoritate, non efficaci ratione ſuffulta.

Quartò

Quartò quæritur, Quid nam illo verbo audire, intelligatur: Præcipimus audire totas Miſſas? An qui è longinquo Miſſæ ſacrificio præſentes adſunt, præceptum impleant? & rurſus, An ſurdi qui nihil audiunt, Miſſæ tamen ſacrificio interſunt, præceptum ſeruare credantur? Reſpondeo, audiendi verbum non ſumi preſsè & ſtrictè: audire enim hoc loco voluntariam alicuius in loco præſentiam ſignificat: ita vt is rem diuinam audire iudicetur, qui ſponte Miſſæ ſacrificio intereſt: nam ſæpè contingit, vt Miſſa priuata ita tenui & exili voce à Sacerdote dicatur, vt nihil ab aſtantibus audiatur: & tamen Eccleſiæ & legi ſatisfaciunt adſtantes. Aliquando item adeo magna eſt populi frequentia, vt res diuina non ab omnibus audiatur; & tamen qui præſentes adſunt, præceptum Eccleſiæ ſeruant. Hæc omnia Antonin. ſecunda par. tit. 9. capit. 10. §. 1. Silu. Miſſa 2.q.1. Sotus 4.diſtinct. 13. quæſt. 2. artic. 1. Nauar. in Manua. capit. 21. num. 8.

Quintò quæritur, An qui ſacrum Miſſæ verbum ritu Græcorum, Syrorumuè more factum audiunt, Eccleſiæ legi & præcepto ſatisfaciant? Reſpondeo, ſatisfacere. Sotus 4. diſtin. 13. quæſt. 2. artic. 1. neque enim præceptum eſt datum, vt rem diuinam audiamus Romano, & non alio ritu & more factam. Nam ſi quis ritu Ambroſiano in Mediolanenſi diœceſi, & ritu Iſidoriano in ijs Eccleſijs, in quibus Miſſæ ſacrificium fieri iure ſolet, rem diuinam audierit, præceptum implet ac ſeruat. Quare quamuis ſacrificium Græcè, vel Syriacè fiat, eſt tamen verum Miſſæ ſacrificium, cuius ritus ſunt à Sanctis Patribus Baſilio, Chryſoſtomo, & alijs inſtituti, & Græcorum vel Syrorum Presbyteros, quamuis non ritu, vel more Latinorum ſacris initiatos, tanquam veros tamen & legitimos Sacerdotes agnoſcit & habet Eccleſia Latina. Secus verò eſt de eo, qui Dominicæ cœnæ, quam noſtri temporis Hæretici faciunt, intereſt, in qua nec verum Chriſti corpus conficitur, nec veri & legitimi Sacerdotes ſunt.

Sextò quæritur, An diebus feſtis alias quoque ſacras, & diuinas preces Eccleſiaſtici officij audire debeamus? Reſpondeo, nullam extare Eccleſiæ legem de alijs Diuini officij precibus audiendis: quanquam Nauarrus in Manua. capit. 21. num. 1. aſſerat, alicubi conſuetudine eſſe introductum, vt veſpertinis precibus debeat quiſque intereſſe; vt in Gallia, inquit, & Nauarra, vbi Parochiani in ſuis Parochijs, diebus Dominicis & feſtis frequentes preces veſpertinas audiunt. Palu. quoque 4. diſtinct. 15. quæſt. 5. art. 1. concl. 2. ait, idem videtur de veſperis & completorio dicendum propter conſuetudinem. Nihilominus tamen, vt ipſe Nauarrus ſubiungit, Nuſquam puto conſuetudinem eſſe, vt quis alijs Diuinis officijs, præterquam Miſſæ ſacrificio debeat intereſſe; ita vt ſit lethalis peccati reus, ſi id non faciat: hoc enim peccati genus confiteri non ſolent, qui ſinceras peccatorum confeſſiones faciunt.

Septimò quæritur, An ſaltem diuinam concionem, quæ ad Populum diebus Dominicis & feſtis habetur, audire præcepto cogamur? Inde hæc quæſtio mouetur, quod Tridentina Synodus ſeſſ. 24. capit. 4. de Reformatione ait: Moneat Epiſcopus populum diligenter, teneri vnumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, vbi commode id fieri poteſt ad audiendum verbum Dei. Et Palu. 4. diſtin. 15. quæſt. 5. artic. 2. concl. 2. dicit. Eſt autem Eccleſiæ Conuentus ad Miſſam, & ad veſperas, & ad ſermonem quando fit in diebus feſtis: vnde ad illum etiam tenentur. Communis eſt ſententia: Tali præcepto credentes non cogi. Vnde dicendum eſt, Concilium cum ait, (ad audiendum verbum Dei) poſſe intelligi de ſacris concionibus, vel de Euangelio, quod in Diuino Miſſæ officio recitatur vel cantatur. Rurſus docet Concilium, Parochianos, ſi ad verbum Dei audiendum, aliquò ſe recipiant, oportere eos ſe ad ſuas Parochias conferre, vbi id commodè fieri poteſt; non tamen ſimpliciter & abſolute debere ſacris concionibus intereſſe, ſed in ſuis Parochijs, vbi poſſunt id commodè facere. Item ſeſſ. 22 in decreto de obſeruandis, & euitan. in celebrat. Miſſæ, ait. Moneant Epiſcopi, eundem populum, vt frequenter ad ſuas Parochias, ſaltem diebus Dominicis, & maioribus feſtis accedant. Vbi non dixit, cogant, iubeant, ſed moneant.

Quibus diebus vi præcepti rem diuinam audire debeamus. Cap. IIII.

A Primò quæritur, Quibus diebus vi præcepti Miſſæ ſacrum audire debeamus? Compertum omnibus eſt, nos audire illud oportere diebus Dominicis ac feſtis. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an audire oporteat his diebus feſtis, quos ſola conſuetudine, & more Populus colit. Reſpondeo in hunc modum: Aut ea conſuetudo eſt Epiſcopi auctoritate inducta, approbata, confirmataue, aut ſecus. Si primum, Miſſæ ſacrificio intereſſe debemus, quoniam ſunt dies feſti Epiſcopi auctoritate conſtituti: Si ſecundum, ſacrum audire non cogimur, cum Populus auctoritatem non habeat dies feſtos inſtituendi: quamuis imperare queat per ſuos Magiſtratus & Rectores, vt à publicis operibus abſtineamus. Idem prorſus dicendum eſt, de ijs diebus feſtis, qui gratia Principum ſunt inſtituti. In ijs igitur tantummodo diebus feſtis, qui cauſa Dei, & Sanctorum cœli ciuium agi & coli ſolent, debemus Miſſæ ſacrificio intereſſe.

B Secundò quæritur, An ſint aliqui profeſti dies, in quibus Miſſæ ſacrum audire præcepto cogamur? Sunt qui putent eſſe præceptum audiendi tempore Quadragenarij ieiunij, quod proximè ante Paſcha ſuſcipitur: eo quòd in cap. ſolent de Conſec. diſt. 1. ex Concilio Cabilonenſi dicitur: Solent plures, qui ſe ieiunare putant in Quadrageſima, mox vt ſignum audierint, ad horam nonam comedere: qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quàm veſpertinum officium celebretur. Concurrendum eſt enim ad Miſſas & auditis Miſſarum ſolemnijs, & veſpertinis officijs, ad cibum capiendum accedendum eſt. Sed meliùs Silueſter verbo. Miſſa 2.q.1. & gloſſa & alij in eo capite. ſolent. citato tradiderunt id quod in eo capite dicitur, eſſe vſu & conſuetudine abrogatum: præſertim cùm mens Concilij tantùm fuerit eorum mores improbare, qui Quadragenarij ieiunij tempore ante horam debitam cœnantes ieiunium ſoluebant. Et ideo, inquit, nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quàm veſpertinum celebretur officium; quod olim hora nona fiebat, id eſt, tertia poſt meridiem: hodie verò hora

C ſexta, id eſt, paulo ante meridiem. Deinde verò Synodus conſilium præbet ijs, qui ad horam præſcriptam ieiunia ſeruare nō poterant: Concurrendum eſt, inquit, ad Miſſas; & auditis Miſſarum ſolemnijs, & veſpertinis officijs, & elargitis eleemoſynis ad cibum capiendum accedendum eſt. Quæres an tribus Rogationum diebus, qui proximè diem Aſcenſionis Dominicæ præcedunt, Miſſæ ſacrum audiri debeat? Reſpondeo hoc modo: Olim, vt conſtat ex c. Pronuntiandum eſt, & c. Rogationes, de Conſec. diſt. 3. dies feſti habebantur, & proinde ſerui & ancillæ cogebantur ab operibus & omni labore ceſſare. Sed poſtea ij dies conſuetudine feſti eſſe deſierūt: quare nemo ampliùs hiſce diebus rem diuinam audiendi, tali lege tenetur. Quæres poſtremò, an triduo maximæ hebdomadæ, cui proximè Paſcha ſuccedit, Diuinis officijs intereſſe debeamus? Reſpōdeo, olim quoque tres illos dies veluti feſtos & ſacros agi & coli ſolitos: quare & Diuinam rem audire ex officio quemque oportebat, nunc verò mos & conſuetudo obtinuit, vt pro diebus tantùm profeſtis habeantur; ac ideo Miſſarum huiuſmodi ſacra audiendi deſijt præceptum;

D quāquam aliqui dicunt, eſſe audiēda ſaltem fer. 5. & fer. 6. ſic Anton. apud Silu. verbo Dominica. q. 1. dicto. 7. Sed non condemnat eos qui non audiunt.

Tertiò quæritur, An ſaltem Epiſcopi diebus profeſtis ſacrum Miſſæ verbum audire debeant? Cauſam dubitandi præbet id quod habetur in c. Quoniam de Priuil. in ſexto, vbi ſic ait Pontifex: Epiſcopi, eorumq; ſuperiores diuerſis ex cauſis à ſuis Eccleſijs & diœceſibus frequēter abſunt; nec ſemper poſſunt ad Eccleſias accedere pro Miſſa celebranda, vel audienda in ipſis, ſine qua eos tranſire non decet abſque cauſa rationabili vllam diem. Reſpondeo, in eo cap. nullum eſſe verbum quo præceptum ſignificetur. Non enim dicitur debere Epiſcopos audire; ſed, eos non decere Miſſæ ſacrum vllo die prætermittere.

De Attentione quæ in re diuina audienda requiritur. Cap. V.

Primò quæritur, An qui audit rem diuinam, alias res agens, Eccleſiæ legi ſatisfaciat? Reſpondent

quidam; eum ſatisfacere, quamuis peccet aliud agendo; vt ſi cum alijs confabuletur, nugetur, rideat, vel ludat: Peccatum eſt, inquiunt, in confabulando, ridendoue, quoniam res diuinæ non decenter, piè & religioſè, vt æquum eſt, auditur; ſed Eccleſiæ præceptum de audienda re diuina ſeruatur, cum id ſolum neceſſarium ſit, vt quis ſponte ſua in Miſſæ ſacrificio præſens adſit. Sic Medina in Tract. de Confeſſione, in Quæſtione; de Pœnit. tempore Miſſæ impleta. Cuius ſententiam quidam ſeuerius & durius, quam par eſt, condemnant; non enim Medina cenſet, eum præceptum ſeruare, qui ita alias res facit, vt nequeat commode animum præſtare rei diuinæ intentum: Sed eum qui quamuis confabuletur, animo tamen attento rem diuinam audit; nam hoc idem docet Sotus. 4. diſt. 23. q. 4. art. 1. Quicquid Medina ſentiat, verum eſt quod communi conſenſu ceteri tradiderunt, non ſolùm præcipi, vt quis corpore ſponte ſua præſens interſit rei diuinæ dum fit, ſed etiam vt attentum ſe præbeat auditorem. Ergo, qui ita confabulatur, nugatur, ludit, vel rixatur cum alijs, vt prorſus impediatur à re diuina audienda, præceptum non ſeruat. alioqui enim præcepto ſatisfaceret qui tunc temporis legeret, pingeret, ſcriberet, clamaret, diſputaret, aut alios doceret. Nec item ſola corporis præſentia ſufficit: tunc enim, qui per vim vel ignorantiam, vel dormiens adeſſet, præceptum impleret. Requirit itaque Eccleſia voluntarium & attentum auditorem: talis non eſt, qui ita aliud agit, vt perinde ſit, ac ſi præſens ad audiendum non eſſet. Hæc ex Antonino 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. Caietano in ſum. Feſtorum violatio, Soto in 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 1. Silueſtro Miſſa 2. q. 9. Nauarro in Manuali cap. 13. num. 17. & cap. 21. num. 6.

Secundò quæritur, An ſatisfaciat præcepto is, qui rem diuinam audit quidem, ſed animo ſponte ſua alijs rebus intento, etiamſi nihil aliud agat? Duæ ſunt auctorum diuerſæ opiniones: Quidam negant eum ſatisfacere, quia cùm animus ita cogitatione in audiendo Miſſæ ſacro diſtrahitur, perinde eſt ac ſi abeſſet: is enim ita affectus ſi rogetur an rem diuinam audiuerit, vere reſpondere poteſt ſe illam non audiſſe. Deinde quoniam Miſſæ ſacrificio nō ſolùm corpore, ſed etiam voluntate & animo præſentes eſſe debemus. Hæc opinio videtur communi conſenſu recepta. Sic enim ſentiunt Angelus Feriæ nu. 43. Roſella verb. Dominica. num. 7. Caieta. in Sum. in verbo Feſtorum violatio, Sotus in 4. diſt. 13. q. 2. art. 1. & Libro. de Iuſti. q. 5. art. 5. Nauar. in Man. cap. 13. num. 17. Medina in ſua Inſtruct. Confeſſ. Lib. 1. cap. 14. §. 9. Ludouicus Lopes in ſuo Inſtruct. Conſcientiæ cap. 92. Alij contrarium affirmant: cuius ſententiæ eſt Silueſter Miſſa 2. q. 6. eiuſdemque opinionis fuiſſe quorundam iudicio, videntur ij Auctores, qui ſenſerunt, præcepto Eccleſiæ de perſoluendo Horariarum precum officio ſatisfacere eum qui recitat preces animo vltro diſtracto, dummodo nullum opus externus faciat, quod attentionem impediat: quod docuerunt Duran. in 4. diſt. 15. q. 12. nu. 6. Palu. 4. d. 15. q. 5. ar. 2. conc. 2. Anton. 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 7. & 8. Angel. Hora. num. 28. Roſel. Hora num. 3. Tabiena Hora. nu. 3. Aſtenſis in Sum. lib. 2. tit. 2. nu. 6. quæſt. 9. Idem dixiſſe Gerſonem teſtatur Hadrianus quod. lib. 8. ar. 1. & quidam aiunt ſic etiam ſenſiſſe Innocentium, Hoſtienſem, Ioan Andream, Abbatem, Anchacanum in c. Dolentes de celeb. Miſſa, quod valde probabile putat Medina de Orat. q. 16. & eum ſecutus Cordubens. 4. lib. ſuarum Quæſtionum, quæſt. 13. de Poteſtate Papæ, ad finem. Duabus rationibus mouentur; tum quia Eccleſia ſolum iubet rem diuinā audire, at quamuis quis ad alias res mentem intendat, nihilominus tamen ſacrum Miſſæ verbum commode audit: tum etiam quia interiores voluntatis actus Eccleſia non præcipit, ergo quamuis rem diuinam quis audiat mentis cogitatione res in alias diſpecta, præcepto ſatisfacere videtur.

Conſtat inter omnes, præceptum ſeruari ab eo, qui non ſponte ſua in alias mentis cogitationes diſtrahitur. Solùm quæritur de eo, qui ſciens ac volens cogitando ad alias res diuertit; qui, ſi ad res cœleſtes atque diuinas animum intenderit, proculdubio præceptum ſeruat, cùm Eccleſiæ mens ſit, vt rem diuinam audiamus, quò rebus ſacris vtiliùs & fructuoſiùs operam demus.

Quod ergo vocatur in dubium, eſt, An præcepto ſatisfaciat, qui inter audiendum cogitat ſponte ſua de rebus profanis, non ſacris, ſiue diuinis? Quibuſdam iunioribus

A videtur ſecunda ſententia verior: quia Eccleſia verbo illo (audire) nihil aliud intelligit, niſi vt Miſſæ ſacrificio præſentes ſimus ſponte & voluntate ſimul, nihilq; agamus, quod rei diuinæ auditionem impediat. Deinde, quia nihil obſtat quo minus qui à Miſſæ ſacrificio ſola animi cogitatione diuellitur, rem diuinam audiat: nam commode quis ad duo, vel tria, vel etiam plura animum aduertit. Sed profectò longe probabilior eſt prima ſententia, quia Eccleſia in hac re non ſolùm voluntarios, ſed etiam attentos poſtulat auditores; nec inde fit, vt præcipiat actum internum per ſe, ſed actum externum ex interno profectum; & huiuſmodi actum poteſt Eccleſia imperare.

Tertiò quæritur, An præceptum de re diuina audienda ſeruet & impleat, qui inter audiendum recitat preces horarias, quas alioqui recitare præcepto deberet? Duæ ſunt opiniones: Nam quidam negant, quia precum recitatio impedit rei diuinæ attentionem. Sic Angel. in verb. Feriæ. nu. 46. Silu. Miſſa 2. q. 6. Roſel. Dominica. nu. 7. Armilla Feſtum num. 11 & Miſſa nu. 39. Oppoſitum alij

B affirmant, Caie. in Sum. Feſtorum violatio, & in Opuſculo tomo 2. tract. 4. quæſt. de Valore orationū dictatum ab audiente Miſſam die feſto; Sotus in 4. diſt. 13. q. 2. art. 1. Ledeſ. in 4. par. 2. quæſt. 16. art. 6. dub. 9. Nauar. in Man. cap. 21. nu. 8. & tract. de orat. cap. 19. num. 178. Maior in 4. diſt. 12. q. 8. Adrian. in 4 de ſatisfactione, quæſt. quæ incipit: Quæritur circa prædicta: Hoc ſcilicet adducti argumento, quod vtrique legi ac præcepto ſatisfieri commodè poteſt, modo vnum opus non impediat alterum, nec attentio vni debita tollat alteram.

Deinde, aut neutri præcepto ſatisfacimus, aut alterutri: non primum, id enim eſt improbabile: non ſecundum, quia nō eſt maior ratio, cur vni potius quam alteri ſatisfacere credamur. Dices, ſatisfacere nos illi præcepto, quod cum debita animi attentione exequimur. Sed contra vrget argumentum: vtrumque poſſumus præſtare, ſiquidem ad vtrumque animum aduertere commodè poſſumus. Mihi videtur ſecunda opinio probabilis, non quatenus docet generatim poſſe nos vtrique præcepto ſatisfacere, etiam quando vnum opus alterum impedit, ſed

C ſolum quatenus contēdit poſſe nos ſimul hæc ambo præcepta commode implere & ſeruare, quia vtrique attentum animum, ſicut debemus, præbere poſſimus. Quare non ita bene iudicant ij, qui vniuerſim negant vtrumque præceptum nos ſimul implere poſſe.

Quod vt intelligas, animaduertere te oportet, primam opinionem non eſſe tam improbabilem, quàm aliqui putant: Solùm enim ſententiæ illius auctores contendunt, eos qui recitant preces quas debent vi præcepti Eccleſiaſtici, cogi attento animo eas recitare, & proinde, nullum opus externum efficere, quod impediat debitam attentionem; At ſi audiant rem diuinam, eiuſmodi auditio impedit quo minus preces horarias recitent attentè, vt debent. Item qui vi legis Eccleſiaſticæ ſacrum audit, eo ipſo cogitur abſtinere ſe ab omni opere externo, quod impedit debitam attentionem. Sed qui recitat preces horarias attente vt debet, opus facit externum, quod impedit quo minus ſacrum attente audiat, ergo nequit ſimul vtrique præcepto ſatisfacere. Hactenus probabiliter loquuntur meo iudicio. Sed non probo quod inſinuant, non poſſe

D nos ſimul vno eodemq; opere duo præcepta complere; aliquādo enim id præſtamus, niſi adeo diuerſa officia fuerint, vt ſimul obire & exequi non poſſimus. Quare videndum eſt, an duo præcepta, videlicet vnum de perſoluendo horario precum officio, alterum de re diuina in die feſto audienda, adeo diuerſa ſint, vt ſimul implere nequaquam poſſimus. Et dicendum exiſtimo talia non eſſe. Nam ſacrum attente quidem audire debemus: ſed ſufficit, vt ſtatim quæſtione proxima ſequenti dicam, ſi ad verba quæ Sacerdos dicit, animum intendamus, vel ad verborum ſenſum, vel ad Deum ipſum, cui ſacrificium offertur, vel ad Diuina myſteria quæ Miſſæ ſacrificium ſignificat. Item, dum horarium precum officium perſoluimus, ſatis etiam eſt, ſi attentum animum præbeamus vel verbis, vel verborum ſenſui, vel Deo quem precamur, vel rebus diuinis, quas petimus vel optamus orando: ergo poſſumus, dum Miſſam audimus, & preces horarias recitamus vna attentione vtrumque officium præſtare, videlicet ſi ad Deum ipſum, cœleſtes, diuinaſq; res mentem & animum intendamus: At quis neget, aut dubitet, poſſe

nos

nos idobire & exequi? Rem diuinam audis, vt ad Deum animum excites: aut preces horarias recitas, vt Deo aſſurgens animum præſtes. de Deo igitur aliquid cogita, diuinis rebus attendas, & vtrumque perſolutis. Non igitur eſt vna attentio, quæ alteram excludat, minuat, impediat: ergo vtrique ſimul præcepto ſatisfacere commode poſſumus. Fateor quidem difficile eſſe, vt ſi, dum rem diuinam audis, & preces recitas, ad verba animum intendas, vtrúq; præceptum impleas, & hoc eſt, quod primæ opinionis auctores docere voluerunt, nec alij firmis argumentis & rationibus confutarunt: ſed id neceſſe non eſt, quoniam ſufficit ſi ad Deum, vel res diuinas ſaltem animum intenderis.

Quartò quæritur, An vllum peccatum admittat, qui dum ſacrum in die feſto audit, recitat preces alioqui votiuas, vel præceptas, vel lege aliqua debitas? Caietanus loco citato cenſet veniale delictum committere, niſi id faciat dum Sacerdos qui ſacrificat, nihil incenta, ſed ſubmiſſa voce legit, vel recitat, aut dum non intelligitur, aut dum is, qui Miſſæ ſacrificio intereſt, tam longè diſtat, vel ita ſeiunctus eſt, vt Sacerdotem ſacris operantem audire non poſſit. Nauarrus loco etiam prædicto dicit, eum nullum peccatum facere, dummodo Sacerdotem non impediat. Profectò ſi Nauarrus loquatur de eo, qui ad Deum, vel diuinas res animum attendit, vera docet, nec ea Caietanus, & alij negabunt, ſi verò loquatur de eo, qui verba tantùm attendat, non improbabiliter loquitur Caietanus: immo fortaſſis vtrique præcepto, vt dixi, non ſatisfaceret ex hac parte (quicquid Nauarrus ſentiat & dicat) quoniam difficile eſt, vt dixi, tam diuerſa verba ſimul attendere.

Quintò quæritur, Qua attentione animi debeat quis ſacrum in die feſto audire? Reſpondeo cum S. Thoma ſecunda ſecundæ quæſt. 83. art. 13. cuius ſententia communi conſenſu approbatur: Cùm oramus, tribus modis poſſumus attendere id quod agimus: Aut enim attendimus verba quæ dicimus, ne dicendo erremus: Aut attendimus ſenſum verborum: Aut attendimus animum ad Deum ipſum quem oramus, vel ad res diuinas, quas orando petimus vel optamus. Et vltima, inquit, attentio eſt omnium præſtantiſſima. Ex quo fit, vt dum quis ſacrum audit, poſſit attendere vel ea quæ dicit aut facit Sacerdos vel poſſit animum intendere ad Deum ipſum cui Sacrificium offertur, vel ad diuina arcana quæ in Miſſæ ſacrificio ſignificantur, vel ad diuina beneficia, quæ per Miſſæ ſacrificium conferuntur.

Sextò quæritur, An in hac re differant intentio voluntatis, & animi attentio? Ratio quæſtionis eſt, quoniam quidam intentionem cum attentione confundunt. Reſpondeo, hæc duo in hac parte differre. Nam, intentio, eſt propoſitum ſiue voluntas, qua quis ſtatuit ſacrum audire ritè ac legitimè, vt debet; Attentio eſt, qua attendit quod in Miſſæ ſacrificio dicitur, aut fit; aut ſenſum earum rerum quæ dicuntur, aut diuina quæ ſignificantur: nec ſufficit vt verbis audiat, ſed neceſſe eſt vt ſit etiam attentus auditor.

Septimò quæritur, An toto tempore quo Miſſæ ſacrificium fit, aut res diuina auditur, debeat auditoris attentio durare? Quidam reprehendunt in hac parte Scotum in 4. diſt. 9. q. 1. art. 2. & Gabrielem ſuper Canonem Miſſæ lect. 29. quòd dixerint, toto tempore durare attentionem debere. Sed profectò nec Scotus, nec Gabriel id dicunt, nec ſi dixiſſent, reprehendi debuerant: Nam quamuis, intentio ſufficit ſi initio ſit, hoc eſt, ſi conſtituat quis rem diuinam audire, quamuis poſtea nihil cogitet, quia dum audit, in prima voluntate perſiſtit, ſi ab ea non recedit. At verò attentio toto tempore durare debet, nec enim ſufficit, ſi ſacrum ex parte tantùm attendas, & ex parte magna animo vltro diſtracto audias. Neceſſe igitur eſt ne ex parte notabili ſponte animum diuertas. Sicut totum ſacrum audire nos oportet, ſic in toto ſacro attenti auditores eſſe debemus, ita vt animum vltrò non diſtrahamus.

Quædam aliæ quæſtiones eadem de re diluuntur. *Cap. VI.*

PRimò quæritur, An præcepto & legi ſatisfaciat, qui cum peccato rem audit diuinã? Fuere qui ſenſerint, generatim nullum præceptum per actum, qui ſit per ſe malus, impleri. Sed horum opinio communi eſt omnium conſenſu refutata. Neque enim ad præceptorum ſubſtantiam ſeruandam requiritur charitas aut bona finis voluntas. Quis enim neget præceptum de honorandis parentibus, vel de eleemoſyna egenti eroganda, impleri & ſeruari etiam ab eo, qui hæc pietatis officia inanis gloriæ ſtudio præſtat? Exo. 20. Alij dixerunt, huic præcepto minime ſatisfieri ab eo, qui inter audiendum Miſſæ ſacrum, cum alijs nugatur, vel mali quippiam aliud facit. Cæterùm hoc nõ ideo verum eſt, quòd is cum peccato rem diuinam audiat, ſed quia dum audit, aliud agit, quod debitam rei diuinæ attentionem impedit. Porrò S. Antoninus 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. & 2. innuere videtur, eum hominem non ſatisfacere præcepto, qui ſe confert in templum cauſa vidẽdi, & concupiſcendi libidinoſe fœminas, alias illuc non iturus, nec rem diuinam auditurus. Immo, inquit, nec is præceptum implet, qui iuſſu alterius ſacrum audit, alioqui minime auditurus, quoniam rem diuinam ſponte ſua audire non creditur. Si S. Antoninus id voluit dicere, eiuſmodi hominem aliàs nullo modò ad templum acceſſurum, niſi fœminæ videndæ, & intemperanter appetendæ cauſa peccare; id verum eſt, non in eo quòd rem diuinã & præceptum omiſerit, ſed quod templum adierit libidinis, & voluptatis gratia, & quòd deprauato animi affectu rem diuinam audierit. Quare ſi generatim loquamur, omnino verum eſt aliorum reſponſum, hoc præceptum ſeruari, etiamſi cum peccato res diuina audiatur.

Secundò quæritur, An ſit iuris Canonici, vt diebus dominicis & feſtis Miſſæ ſacrum publicum & ſolenne audiatur? Abbas in cap. 1. num. 8. de vita, & honeſta. Clerico. vult id eſſe iuris communis: quod demonſtrat ex eo quod habetur in cap. & hoc attendendum, de Conſec. diſtin. 1. vbi habetur: Vt Miſſæ peculiares quæ per dies ſolennes a Sacerdotibus fiunt non ita in publico fiant, vt propter eas populus à publicis Miſſarum ſolemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abſtrahatur, ſed Sacerdotes qui in circuitu Vrbis, aut in eadem Vrbe ſint, & populus in vnum ad Miſſarum publicam celebritatem cõueniat. Hæc ibi. Quo loco Miſſarum ſacrificia peculiaria, dici videntur priuata, quæ ſine populo publicè vocato, & abſque vlla ſigni, aut æris campani pulſatione fieri ſolent. At verò in eo capite nullum eſt verbum, quo expreſſim præcipiatur, vt ſolẽne, & publicum Miſſæ ſacrum audiatur: ſed tantùm decreto cauetur, ne in priuatis ſacellis ita Miſſæ celebrentur, vt Populus à Parochia auocetur, cùm (quemadmodum ſtatim dicemus) iure communi ſit conſtitutum, vt quiſque in diebus Dominicis, & feſtis propriam Parochiam frequentet, ne proprium Presbyterum contemnere videatur. Rogabis, an ſaltem conſuetudine ſacrum Miſſæ publicum & ſolenne audire debeamus? Reſpondeo; quamuis ſit conſuetudine receptum alicubi, vt ſinguli in Parochiam conueniant, ad rem diuinam, quæ fit ritu ſolemni & publico, audiendam: non ita tamen legis vim habet, vt is qui priuatim rem diuinam audierit in Parochia, præceptum omiſiſſe iudicetur.

Tertiò quæritur, An iure communi Miſſæ ſacrum audire oporteat, quod eſt diei Dominici, vel feſti proprium? An verò is legi ſatisfaciat, qui aliud Miſſæ ſacrum audierit? Hoc ideo quæritur, quia in c. Quidam. de celebrat. Miſſa. dicitur: Quidam Laicorum habent in conſuetudine vt per ſingulos dies audiant Euãgelium, In principio erat Verbum, & Miſſas peculiares, hoc eſt de Sancta Trinitate, & de Sancto Michaele: hoc ideo ſancitur, ne vlterius id fiat, niſi ſuo tempore. Et niſi aliquis velit propter reuerentiam Sanctæ Trinitatis, nõ pro alia deuotione audire. Sed ſi voluerint vt ſibi Miſſa cantetur, de eadem die Miſſas audiant pro ſalute viuorum, & etiam defunctorum. Sic ibi Concilium Triburienſe. Vnde Angel. Miſſa, num. 33. ait, non ſatisfacere præcepto de audiendo ſacrum eum, qui aliud audit ſacrum, quam illud quod eſt diei feſti propriũ. Verum conſtans eſt omnium ſententia, vt patet ex Antonino 2. par. tit. 9. cap. 10. § 3. Silueſtro Miſſa 2. q. 4. Roſella Miſſa, num. 14. & 23. Tabienſi Miſſa, num. 49. præceptum impleri, & ſeruari, etiamſi ſacrum Miſſæ nõ proprium diei audiatur. In eo verò capite allato, concilium ſolum improbat ſuperſtitionem eorum, qui putabant ſe rem diuinam non audire niſi illam, in qua recitaretur Euangelium: In principio erat Verbum: aut certe reprehendit morem illorum, qui proprio diei feſti Miſſæ ſacro contempto, alia priuata ſacra curabant audienda.

Quartò quæritur, An quiſque in ſua Parochia diebus Dominicis & feſtis ſacrum Miſſæ verbum audire cõmuni

iure

iure cogatur? Nauar. in Manuali cap. 21. num. 5. Angel. in verbo Miſſa num. 59. Roſell. Miſſa num. 19. Silu. Miſſa 2. q. 5. Tabien. Miſſa num. 52. Armill. nu. 31. & ante eos Calderi. conſil. 6. de Religioſ. domib. Antonin. 2. par. tit. 9. cap. 4. §. 1. negant eſſe iuris communis præceptum: quia in cap. vt Dominicis de Parochijs, ſolùm ſtatuitur, vt alienum Parochianum Presbyter è ſua Eccleſia eijciat, volentem in ea Miſſæ ſacrificio intereſſe proprio Presbytero contempto. Ergo ſolùm præcipit ius commune, ne quis diebus Dominicis aut feſtis extra Parochiam ſacrũ audiat contempto Parocho. At quidam aiunt, ſenſiſſe Innocẽtium in c. vt Dominicis de Parochijs, & ibidem Hoſtienſem, Ioan. Andream, Abbatem, ac cæteros Canonici iuris interpretes, eſſe iuris communis præceptum, vt quiſque in ſua Parochia diebus Dominicis ac feſtis rem diuinam audiat. Nam in c. vt Dominicis citato de Parochijs, ita decernitur: vt Dominicis, vel feſtis diebus Presbyteri antequam Miſſam celebrent, plebem interrogent, ſi alterius Parochianus in Eccleſia ſit, qui proprio contempto Presbytero, ibi velit Miſſam audire: quem ſi inuenerint, ſtatim ab Eccleſia eijciant. Et in c. Si quis etiam, de Conſec. diſt. 1. ex Concilio Agathenſi dicitur: Si quis etiam extra Parochias, in quibus legitimus eſt ordinariuſq; Cõuentus, Oratorium habere voluerit reliquis feſtiuitatibus, vt ibi Miſſam audiat propter fatigationem familiæ, iuſto ordine permittimus: Paſcha verò, Natali Domini, Epiphania, Aſcenſione, Dominica, Pentecoſte, Natali S. Ioannis Baptiſtæ, & ſi qui maximè dies in feſtiuitatibus habentur, non niſi in Ciuitatibus, aut Parochijs audiant. Hæc in eo loco. Quæ duo, inquiunt alij, iuris communis Decreta, tametſi id non planè monſtrarent; in Conſtitutione tamen Pontificia Sixti Quarti, quæ incipit: Vices illius; quæ habetur inter extrauagãtes cõmunes de Treuga & Pace, perſpicuè dicitur: Cùm iure ſit cautum diebus Dominicis ac feſtis, Parochianos teneri audire Miſſam in eorum Parochiali Eccleſia. Et Concilium Trid. ſeſſ. 24. cap. 4. de Reformat. ait: Moneat Epiſcopus populum diligenter, teneri vnumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, vbi commodè id fieri poteſt, ad audiendum verbum Dei. Sic Concilium; quod tametſi de ſacris ibi concionibus fortaſſis loquatur, quæ in templis ad populum habẽtur; multò magis tamen locum habet in Miſſæ ſacro in Parochia audiendo. Verùm prima ſententia eſt vera: nam ius commune ſolùm vetuit, ne quis prædictis diebus extra Parochiam ſacrum audiat contempto ſuo Parocho: & hoc ſenſu loquuntur Innocentius, Hoſtienſis & cæteri Pontificij iuris interpretes, & eundem ſenſum habent verba Sixti Quarti, & Concilij Tridentini. Quæres, an poſſint iuſtæ cauſæ ſubeſſe, quibus quis iure extra Parochiam in diebus feſtis rem audiat diuinam? Reſpondeo cum Abbate cap. dicto, vt Dominicis, & Gloſſa ac Doctorib. ibid. eiuſmodi ſæpe cauſas contingere: vt cùm Parochus eſt interdicto vel excommunicatione deuinctus, vel in irregularitatem lapſus, aut ſuſpenſus ab Ordinibus, vel officio; vel quia alibi quiſpiam religioſiùs, vtiliùs & fructuoſius Miſſæ ſacrificio intereſſe ſolet: nimirum, quia ſimul & diuino Miſſæ officio præſens eſt, & ſacram concionem, aut ſaltem vtiliorem audit: vel quia difficultate temporis, vel loci, vel alicuius alterius rei, ad propriam Parochiam commodè accedere nequit, vel quia ratione conſuetudinis alicubi receptæ, vel authoritate priuilegij Pontificij extra Parochiam quis rem diuinam audit. Deinde quæres quidnam quis ſuam Parochiam relinquit proprio Presbytero contempto? Reſpondent quidam, eiuſmodi contemptum Parochi poſſe dupliciter contingere: aut enim expreſſum & apertè deſpicitur, aut tacitè; veluti cùm quis frequenter proprium Parochum deſerit. Sed certè non ſemper in conſuetudine ineſt contemptus: nam ea non raro cum iuſta & legitima cauſa poteſt eſſe coniuncta: Quidam alij reſpondent, tunc tacitè contemni proprium Presbyterum, cum Parochia abſque vlla prorſus cauſa iuſta, & legitima relinquitur. Cæterùm nec hoc verum eſt, quia ſi quis extra Parochiam ſacrum audiat abſque vlla alia cauſa, niſi quia videt eſſe conſuetudine receptum, nequaquam Parochum contemnit. Quare dicendum exiſtimo, Parochum non contemni in hac parte, niſi cum expreſſo contemptu relinquitur, ac planè deſeritur Parochia: quamuis in foro exteriori, vt Parochi contemptor credi & haberi aliquando poterit, qui ſine cauſa debita, aut frequenter Parochiam deſerit.

A Quintò quæritur, An ius commune, quo quiſque in ſua Parochia rem diuinã audire debet, ſit conſuetudine abrogatum? Angelus, Roſella, Siluester, Armilla, Nauarrus locis ſupracitatis reſpondent, generali in toto Chriſtianorum orbe conſuetudine recepta id eſſe abrogatum, cùm paſſim vbique locorum, & gentium, videamus Chriſtianos diebus feſtis extra Parochiam ſuam ſacrum audire. Ego tamen dubito, num ita generalis cõſuetudo ſit hactenus introducta; nam alicubi, vt in quibuſdam diœceſibus Flandriæ, Galliæ, & Germaniæ, Parochi contendunt, his in locis contrariam eſſe conſuetudinem, cuius vi cogunt Parochianos ad ſuas Parochias accedere. Non tamen dubito, quin in multis Prouincijs ſit vſu receptũ, vt extra Parochiam diebus feſtis & Dominicis res diuina audiatur.

Sextò quæritur, An Epiſcopis liceat, Conſtitutionem ferre, qua iubeant, vt Parochiani in ſuas Parochias conueniant ad rem diuinam audiendã, excommunicatione, vel alijs mulctis & pœnis in eos, qui non paruerint, conſtitutis? Negat Nauarrus, eo quem ſupra citaui loco, Antoninũ & Silueſtrum prædictis in locis ſecutus, id licere facere, quia generali conſuetudine contrarium ſeruatur: & B ſicut contra ius commune legem ferre nequit Epiſcopus, ita nec contra generalem conſuetudinem poteſt. Contrarium alij affirmant, inde permoti, quòd iuris communis præceptum ſit, vt quiſque in ſua Parochia Miſſæ ſacrificio diebus Dominicis interſit. Sed Epiſcopus auctoritatem habet præcipiendi, vt Canones & communia iura ſeruentur. Deinde vtiliſſimum eſt, vt quiſque in propriam Parochiam cõueniat, vt ibi audiat Parochum indicentem dies feſtos, & ieiunia quæ in hebdomada ſeruari debent: & vt cognoſcat, qui nam excommunicati publicè denuncientur in templo, quos eum oporteat deuitare. Ergo Epiſcopus poteſt præcipere Parochianis rem tam vtilem & ſalutarem. Poſtremò, ſi proprius Presbyter & Parochus cõtemnatur, iure poteſt Epiſcopus imperare, vt quiſque ad ſuam Parochiam accedat: at probabiliter credit Epiſcopus Presbyterum deſpici, cùm paucos videat in propriam Parochiam conuenire. Certè ſi tota, aut maxima pars Parochianorum Parochiam deſereret, vel contemneret, C aut ſi res diuina audiretur extra vllam cauſam, iuſtam ſcilicet & legitimam, in priuatis Sacellis & Oratorijs, nullo ad id Pontificio priuilegio muniti, permitterem ego Epiſcopis licere ſimplici mandato præcipere, vt Parochiani ad ſuas Parochias accedant, non tamen irrogatis pœnis imperare, aut Conſtitutionem ponere, qua edicerent, ne Parochiani diebus Dominicis ſacrum audirent in priuatis Sacellis & Oratorijs. Quapropter ſi Conſtitutione poſita, excommunicatio contra eos qui non obtemperant, ferretur, eam non contraherent ij, qui iuſta ex cauſa extra Parochiam ſacrum audirent: Immo declaratio Cardinalium Concil. Tridenti. ſeſſ. 24. cap. 4. de Reformat. ſic habet. Non poteſt Ordinarius mulctis & pœnis cogere populum ad audiendam Miſſam, aut Concionem etiam in caſu negligentiæ aut contumaciæ.

Septimò quæritur, An legi & præcepto audiendi diuinum Miſſæ verbum ſatisfaciant, qui in Mendicãtium fratrum ſacris ædibus id audiunt? Vetus extitit controuerſia de hac re inter Eccleſiarum rectores Parochos, & Mendicantium ordinum fraterculi contendebant, præcepto non ſatisfacere eos, qui audirent. Nam quamuis Mendicantes D Pontificis priuilegio gaudeant, vt in eorum templis Miſſa audiatur, & priuilegium Principis ampliſſime interpretari debeamus, quando iuri communi non derogat, Doctores in L. Beneficium. ff. de conſtit. Principum. Veruntamen cùm iuris communis præceptum ſit, vt quiſque in propria Parochia Miſſam audiat; conſequitur, vt omnia eiuſmodi priuilegia intelligi debeant ea conditione, vt iuri & auctoritati Parochi non derogent. Sic enim cætera priuilegia interpretamur. Deinde priuilegium Pontificis habet, vt in ſacris ædibus Mendicantiũ Miſſa audiri queat, modò proprij abſit Parochi contemptus: ſed tacitè contemnitur, cùm Parochia immeritò deſeritur: ergo Pontificis priuilegium Mendicantibus conceſſum locum habet, cùm legitima ſubeſt cauſa, vt in eorum templis Miſſarum ſacra audiantur. Ad extremum, Sixtus Quartus in Conſtitutione quæ incipit. Vices illius inter communes, de Treuga & Pace, abrogaſſe videtur ſuorum anteceſſorum priuilegia, quibus concedebatur, vt in ſacris Mendicantium ædibus Miſſæ audiri poſſent. Præcipit enim, ne fra-

tres

tres Mendicantes concionentur, non debere Chriſtianos in ſuis Parochijs ſacrum audire: cum iure, inquit, ſit cautum, in diebus Dominicis, & feſtis oportere Parochianos Miſſam audire in ſuis Parochijs. At verò quicquid nonnulli Eccleſiarum præfecti Parochi tueri conentur; dicendum arbitror, Mendicantibus Ordinibus conceſſum Priuilegium in hac parte tale eſſe, vt legi & præcepto ſatisfaciant quoquot in eorum templis Miſſam audiunt. Sic enim habet Leonis Decimi priuilegium, quod habet Nauar. in man. cap. 21. n. 5. Auctoritate Apoſtolica tenore præſentium notú facimus, omnes Chriſti fideles vtriuſque ſexus, qui non contempto proprio Sacerdote parochiali in Eccleſijs fratrum Ordinum Mendicantium, Dominicis, & alijs feſtiuis diebus Miſſas audiunt, ſatisfacere præcepto Eccleſiæ de Miſſa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis, pœnamuè propterea incurrere. Nec obſtat, quod dicitur, Sixtum Quartum in ſua Conſtitutione prohibere, ne Fratres Mendicantes concionentur, aut publice doceant, Parochianos non debere in Parochijs rem diuinam audire. Nam Pontifex id ſolùm vult quia iure communi decretum eſt, ne Parochiani rem diuinam audiant extra Parochiam proprio Sacerdote cõtempto Mendicantium verò Ordines priuilegio, & beneficio Ro. Pontificis habent, vt in eorũ ſacris ædibus audientes rem diuinam ſatisfaciant Eccleſiæ. Reprehendũtur ergo ea in Conſtitutione Fratres Mendicantes, quòd publice docerent, non eſſe iuris communis, vt quiſque in Parochia Miſſam audiat, ſed libere Parocho contempto quemque poſſe, vbicunque ipſe voluerit, eam audire. Dices; ſi iuris eſt communis audire in Parochia, ergo Põtificis priuilegium iuri communi derogare non creditur. Reſpondeo in hunc modum: quando priuilegium expreſſim ius commune non abrogat, interpretari non debemus tam amplè, vt tollat ius commune. Sed Priuilegiũ Leonis Decimi Mendicantibus datum, expreſſim iuri cõmuni, ſi quod eſſet, in hac parte derogat. At ius commune, in cap. Vt Dominicis de Parochijs ſolùm prohibet, ne quis extra Parochiam contempto proprio Sacerdote rem diuinam audiat diebus Dominicis, & Feſtis. Nec obeſt quod opponebatur, Alicubi eſſe conſuetudine receptum, vt quiſque ad Parochiam accedat: & alicubi itidẽ Conſtitutiones Synodales extare, quibus præcipitur, vt ſinguli Parochiani in ſuis Parochijs rem diuinam audiant. Nam huiuſmodi conſuetudines Conſtitutioneſque ſolùm id habent, aut præcipiunt quod ius commune conſtituit ac iubet; nec item poſſunt Pontificium priuilegium abrogare: Quare ad eos ſolos trahuntur, qui contempto Parocho extra Parochiam Miſſam audiunt; & qui ſine iuſta cauſa, aut legitimo priuilegio, vel conſuetudine recepta, ſe conferunt aliò ad ſacrum audiendum.

Octauò Quæritur. An qui in Sacello, vel Oratorio priuata auctoritate extructo ſacrum audit, ſatisfaciat Eccleſiæ? Angelus in verbo Miſſa num. 59. negat, & probat ex cap. Si quis etiam, ſupra citato. Alij tamen affirmant, dicentes nequaquam eſſe iuris communis, vt in propria Parochia res diuina audiatur, ſed, ne extra parochiam, proprio Sacerdote contempto audiatur: nec in eo capite reprehendi morem Laicorum Miſſas audientium in priuatis Sacellis, ſed Clericorum in eis rem diuinam facientium. At verò quicquid ſit communi iure decretum, vt quiſque in ſua Parochia Miſſæ ſacrificio diebus Dominicis, & feſtis interſit; nihilominus tamen, vel generali conſuetudine vbique locorum, vel ſaltem peculiari alicubi recepta, eſt introductum, vt præcepto ſatisfeciſſe credatur is, qui ſacrum in Sacellis ſiue publica, ſiue priuata auctoritate fabricatis audierit, dummodo id ex contemptu ſui Parochi non fecerit.

De cauſis, quibus excuſantur qui rem diuinam non audiunt. Cap. VII.

PRimò Quæritur. Quibus de cauſis aliqui eximantur à lege Miſſæ ſacrum audiendi? Reſpondeo: multis; quæ omnes generatim ad hæc capita reuocantur. Velut ſi quis audire nequeat abſque ſui vel ſuorum, vel proximorum damno, quod ſit alicuius ponderis, & momenti; quale eſt detrimentum animæ, vel corporis, vitæ, ſalutis, famæ, honoris, libertatis, bonorum, vel rei cuiuslibet alterius, etiam quæſtus, & lucri, dummodo ſit alicuius põ-

A deris & momenti, ita cõis opinio. Non quia obedientia, quæ Eccleſiæ debetur, non ſit præferenda rebus noſtris temporarijs: ſed quia credimus Eccleſiam non tam graue nobis onus imponere voluiſſe, nec tam ſeuere huiuſmodi præceptum dediſſe.

Primò igitur loco excipiuntur quotquot ſunt excommunicationis vinculo obſtricti: Itẽ qui perſonalis interdicti pœna tenentur: Quotquot item ratione interdicti localis ſunt impediti. Angelus Miſſa. n. 57. Siueſt. num. 1. & Nauar. in Manuali. c. 23. num. 3. Is quoque, qui in carcere, & vinculis tum priuatis, tum publicis detinetur: vt qui fide data, domi ſuæ tanquam in carcere ſeſe continere compellitur. Qui præterea graui aliquo, & iuſto negocio, quod in aliud tempus differri nequeat, impeditur: quales ſunt publici miniſtri, qui ratione ſui muneris, domo egredi, caſtra dimittere, murorum portas, quas cuſtodiũt, ac tuentur, & vigilias deſerere non permittuntur Silueſter. Nauar. Tales etiam ſunt Magiſtratus, Senatores ac reliqui primarij viri, qui grauia Reip. negocia in aliud tẽpus reijcere commodè nequeunt. Silueſ. Nauar. Quales B etiam ſunt, qui ægrotis inſeruiunt, quos citra periculum, & damnum relinquere non poſſunt. Nauar. Tales quoque videntur eſſe matres, vel nutrices, quæ tenellos ac paruulos infantes deſerere, niſi cum periculo, & incõmodo non queunt. Nauar. Quæ item nubiles filias ſine probabili ſtupri diſcrimine minimè relinquunt, vel iuxta patriæ conſuetudinem domi Eccleſias cuſtodiunt Silueſ. nec non fœminæ nuptæ, quæ ſine virorum offenſione, & ira alicuius momenti domo exire nequeunt. Nauarr. Cùm probabilis item latronum, vel inimicorum metus adeſt; vel timor periculumue peſtis, vel aeris probabilis corruptio, cœliue intemperies, vel difficultas itineris: Tũ etiam quando plures iter faciunt, & eorum vnus niſi graui ſuo damno, & detrimento cæteros dimittere nequit, Nauar. Si item miniſtri ſint, & toto tempore, quo Miſſæ ſacrificium fit, in rebus ſacrificio neceſſarijs apparandis occupentur, cùm alij non ſint, qui id commode facere queant. Infirmi itidem, qui conſilio Medici commodè Miſſam audire non poſſunt: tum ſerui, & famuli, qui C iuſſu Domini aliquid quod ſit magni ponderis, & momẽti, facere coguntur eo tempore, quo fit res diuina. Quid ſi adeo pauper ſit quis, vt veſtes non habeat quibus tegatur, aut ſine quibus pro dignitate, & conditione perſonæ domum egredi commode non audet. Viduæ inſuper, & aliæ mulieres, quæ ob viri, vel parentum, vel fratris propinquiue alterius obitum, de more ad certum aliquod tẽpus domo exire non ſolent. Si puellæ item ſint nubiles, & à parentibus cogantur domi ſe continere. Quæres, an qualiſcunque morbus ſufficiat ad eximendum aliquem ab huiuſmodi lege, rem diuinam audiendi? Reſpondeo, arbitrio boni viri, vel potius Medici conſilio rem hanc eſſe definiendam: ea enim ſola corporis ægritudo ſufficit, quæ probabiliter & bona fide creditur nocitura grauiter, ſi quis è lecto ſurgat, & egrediatur domo. Quæres deinde, an fœminæ prægnantes hoc præcepto liberentur? Reſpondeo, minimè niſi exitus è domo eis probabiliter nociturus grauiter crederetur. Item quæres, an ſerui, & famuli ſemper à præcepto excipiantur, quum iuſſu Domini aliquid obire, & exequi compelluntur. Reſpondeo, conuenit inter omnes, legitimam eis ineſſe peccati excuſatio- D nem, ſi ſibi probabiliter, & grauiter nocerent domino nõ obtemperantes, vt alio loco ſuperiùs admonui.

Ruſus certi iuris eſt, eos debere Miſſam audire, ſi ob Eccleſiæ contemptum, eam omittere Domini iuberent. Verùm id dubiæ quæſtionis eſt, An quando Domini imperant famulis aliud facere, iuſtam peccati excuſationẽ habeant, ſi iuſſa Domini faciant, tametſi nullum aliud detrimentum ſibi probabiliter timerent præter duriuſculam reprehenſionem, vel rixam? Aiunt quidam generatim, eos liberos eſſe culpa, ſi rem diuinam omittant, vt Dominis obediant: omni etiam metu, mali ſublato. Verùm ſi eis obijcias, magis eſſe Deo, & Eccleſiæ parendum, quam hominibus; Dicent id locum habere, cùm Domini præcipiunt aliquid, quod eſſet contrarium Dei, Eccleſiæve mandatis: at dum Eccleſia præcipit rem diuinam audiri, ſolùm vult, vt ſerui, vel famuli audiant, cùm iuſſu dominorum aliud præſtare non coguntur: quare ſerui iuſtam hac in re excuſationem obtendunt, domini non item, qui quidem non rarò in hac parte peccant: tũ quòd nihil ſua intereſſe putant quòd ſerui, & famuli audiant rem

diuinam

diuinam, nec ne, ſalutem illorum ſpiritualem negligentes, tum ſæpenumero leuia aliqua præcipiunt eo tempore quo res diuina cum audiri debet, omittitur; cui nimirum incommodo, ſi vellent domini facile poſſent occurrere. Hæc omnia Roſel. verbo Miſſa num. 18. Antonin. 2. p. tit. 9. cap. 10. §. 3. Silu. verbo Miſſa 2. q. 2. Nauarr. in Man. cap. 21. num. 3. & 4.

Secundò Quæritur, An ſit mos ille improbandus quo vidua poſt obitum viri, cauſa luctus, & triſtitiæ domi ſe continet ad annum, an faltem ad plures intra annum menſes? Roſella in verbo Miſſa num. 18. Antonin. 2. part. tit. 9. cap. 10. §. 2. Nauar. in man. cap. 21. num. 4. Silue. Miſſa q. 9. iuſtam, & legitimam peccati excuſationem fatentur eſſe, ſi ad breue tempus, nimirum ad vnum menſem, vel etiam duos domi recluſa Miſſam non audiat, non tamen ſi ad annum, vel ſi ad alia negotia egredi domo ſolet. At tamen dubitari non poteſt, quin pro dignitate, & nobilitate perſonarum maiore, longiore etiam tempore ſe viduæ continere, recepta conſuetudine, domi queant.

Tertiò Quæritur, An in vniuerſum iuſta ſit peccati excuſatio, ſi nubiles puellæ, & virgines rem diuinam non audiant domi ſe recludentes iuſſu parentum? Reſpondeo, puellas quidem culpa carere, cum vt parentibus obtemperent, domo non egrediantur; non tamen parentes, ſi eas egredi ad audiendum ſacrum non permittant, cum ad ludos, ſpectacula, & choreas exire patiantur. quod ſi eas domi includant, nec alio exire ſinant pudicitiæ, & virtutis tuendæ cauſa, nulla ſe peccati labe commaculant.

Quartò Quæritur, An aliquis liber ſit a peccato, ſi per ignorantiam Miſſam omittat? Reſpondeo in hunc modum, aut ignorantia eſt facti, aut iuris: primum autem dat excuſationem; vt qui omnino ignorans diem eſſe feſtum, ſibi iniunctum nó audit. Si verò iuris, legitimam, & iuſtam excuſationem non afferre quemius in diebus Dominicis, & feſtis Miſſam audiendi eſt, aut eſſe debet omnibus Chriſtianis notiſſimum: adeo tamen rudes, & ignari aliqui ſunt, vt pote ruſtici, & paſtores inter pecora enutriti, & ſemper verſati, vt illi iure ob bona fide interdú ignorent. Iuſta item, & probabilis poteſt ignorantia ex aliqua cauſa contingere: nam ſerui, famuli, & filij familias bona fide aliquando putant ſe liberos eſſe a præcepto audiendi Miſſam, dum iuſſu Domini, vel parentis aliud obire coguntur. Iuſte quoque excuſantur, quicunque bona fide putant ſe aliqua iuſta cauſa impeditos, etiam ſi aliquando fallantur. Silueſt. Miſſa 1. verſic. 6.

Quintò Quæritur, An qui longe a ſacris ædibus diſtat, & quia multæ deciduæ pluuiæ, vel niues, & aliæ tempeſtates obſiſtunt, Miſſam prætermiſerit, liber a culpa ſit? Reſpondeo ſi abſque magno, & notabili detrimento tempus adire nequeat, aut domum ſuam tenere, liberum eſſe à peccato: vt ferè contingit in rure, aut villis, quæ procul abſunt a templo: quod tamen non ita frequenter, immo vix accidit in vrbibus, & oppidis. Item pluuiæ, & tempeſtates ſi ſint ad breue tempus & ſolitæ, iuſtam peccati non præbent excuſationem, bene tamen diuturnæ, magnæ, & inſolitæ.

Sextò Quæritur, An qui longam nauigationem ſuſcipiunt, Miſſam, quam ſiccam vocant, & quæ aliquando in nauigijs celebrari ſolet, audire debeant, ita vt qui eam omiſerint, immunes a culpa non ſint? Reſpondeo, nullum extare præceptum eam Miſſam audiendi. Ratio in promptu eſt, quia in ea non conſecratur Chriſti Domini corpus, nec vllum ſacrificium offertur, ſed epiſtola, Euangelium, & aliæ preces recitantur.

Tertiò Quæritur, An iuſtam mereantur peccati excuſationem ij paſtores, qui ita pauperes ſunt, omnique auxilio deſtituti, vt nullum famulum, aut ſocium adiutorem habeát: qui pecora cuſtodiat interim dú ipſi téplum ad rem diuiná audiendam adeunt? Reſpondeo, eos mereri; quia gregem relinquere non poſſunt abſque magno & graui periculo: quando verò ſocios habent, quibus tutò gregis curam committant, tunc debent ſe viciſſim iuuare, ita vt ex eis vnus ad Miſſam audiendam accedat, & alter cuſtodiæ gregis intendat: qui deinde altero redeunte ad caulam gregis audito iam ſacro, & ipſe Eccleſiæ præcepto, & legi de re diuina audienda ſatisfaciat.

Octauò Quæritur, An omni culpa careat Titius, qui die Dominico, vel feſto, toto tempore, quo Miſſæ officium fit, ſua peccata Sacerdoti confitetur, cum ſciat nullum aliud Miſſæ ſacrificium eo die faciendum? Reſpon-

A deo in hunc modum: ſi peccatorum confeſſionem, quam præcepti neceſſitate facit, in aliud tempus differre commode poteſt, liber à peccato non eſt, quia præceptum Miſſam audiendi prætermittit, cum vtrumque præceptú poſſit implere. Si tamen peccatorum ſacram confeſſioné præcepti neceſſitate debitam in aliud tempus commode prorogare nequeat, tunc tuta conſcientia Miſſam prætermittit, vt faciat præcepti neceſſitate debitam peccatorum confeſſionem; quoniam lex de peccatis confitendis, videtur eſſe maioris ponderis, ac momenti, quam lex de Miſſa audienda. Si confeſſionem peccatorum voluntariam, ſponte faciat, potiùs rem diuinam audire debet, quam peccata confiteri: quia voluntaria confeſſio eſt conſilij opus, auditio verò rei ſacræ eſt debitum, & imperatum officium.

Nonò Quæritur, An qui exit ante benedictionem (quam vocant) Sacerdotis miniſterio in Miſſæ ſacrificio ſub finem dari ſolitam, Eccleſiæ præceptum, & legem impleat? Cauſa huius dubitationis eſt id, quod in c. Miſſas, de Conſecr. Diſt. 1. dicitur: Ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præſumat. Et ſubiungitur: Alioqui exeuntes ab Epiſcopo confundantur. Et in cap.

B Omnes fideles de Conſecrat. diſt. 1. Qui non perſeuerant vſque dum Miſſa peragatur, veluti inquietudinem Eccleſiæ commouentes communione priuari. In cap. item, Cum ad celebrandas de Conſecr. diſt. 1. Populus non ante diſcedat, quam Miſſæ ſolemnitas compleatur. Reſpondeo breuiter, præcepto, & legi ſatisfacere eum, qui egreditur, eo quod partem Miſſæ notabilem minimè prætermittit. Ad obiectum verò illud ex cap. Omnes fideles. & cap. Miſſas. & cap. Cum ad celebrandas. Reſpondeo ijs in locis reprehendi eorum reprehendi, qui plures ſimul egrediuntur, ita vt ſolum penè Sacerdotem, qui ſacris operatur, relinquant. Is etiam reprehenditur, qui exit contempto benedictionis munere, quo Sacerdos Miſſæ offerens ſacrificium populo adſtanti bona, & cœleſtia precatur.

Decimò Quæritur, An ſi ſimul concurrant Miſſa, & diuini verbi annunciatio: ita vt vtrumque audiri ſimul nó poſſit, prætereunda ſit auditio diuini verbi, aut ſacri Miſ-

C ſæ. Angel. in verbo Feriæ num. 45. quem alij quoque nonnulli ſecuti ſunt, ait eſſe Miſſæ præferendam ſacram diuini verbi auditionem, etiam dum Miſſam audire præcepto debemus: quod oſtendere nititur ex eo, quod habetur in cap. Omnes fideles de Conſecr. Diſt. 1. vbi Miſſam eſſe audiendam decernitur, vt Scripturæ audiantur. Et in cap. Sacerdote, de Conſecr. diſt. 1. dicitur: Sacerdote verbum in Eccleſia faciente, qui egreſſus de auditorio fuerit, excommunicetur: & ex eo quod habetur in cap. Interrogo, 1. Quæſt. 1. vbi ex Auguſtino refertur. Interrogo vos fratres, dicite mihi, quid vobis videtur vobis, Corpus Chriſti, an verbum Chriſti? Si vultis vere reſpondere, hoc dicere debetis. quod non ſit minus Dei verbum quàm Chriſti corpus. Et ideo quanta ſolicitudine obſeruamus, quando nobis Chriſti corpus miniſtratur, vt nihil ex ipſo de manibus noſtris in terram cadat, tanta ſolicitudine obſeruemus, ne verbũ Dei quod nobis erogatur, dum aliud aut cogitamus, aut loquimur, de corde noſtro pereat. Quia nó minùs reus erit, qui verbũ Dei negligenter audierit. quam ille, qui Corpus Chriſti ſua negligentia,

D in terram cadere permiſerit. Hanc quoque fuiſſe ſententiam fuiſſe S. Bernardinum teſtatur Roſell. in verbo Dominica, num. 5. Quicquid tamen Angelus, & alij ſentiant, dicendum eſt, Miſſam, quæ præcepto Eccleſiæ audienda eſt, eſſe ſacræ diuini verbi auditioni anteponendam: nec enim ea, quæ præcepta ſunt prætermitti debent, vt ea, de quibus tantùm eſt datum conſilium, obeamus, atque præſtemus. In omittendo enim præcepto, cum id à nobis impleri poteſt, peccamus, in conſilio verò omittendo non item. Obijcies, ſæpè præcepta Eccleſiæ, & alia ſcripta iura prætermittuntur, vt quæ ſunt nobis data conſilia, ſeruemus. Sit exemplum: verbi diuini concionatores à lege ieiunij eximuntur, vt Euangelium, & diuinum verbum commode enuncient: Deinde vt ægrotis inſeruiamus, vt Sacramenta alijs miniſtremus, etiam cum id nulla lege tenere, & exequi cogimur, tuto Miſſam omittimus: ergó nobis licet Miſſæ ſacram concionem præponere propter multa commoda, & emolumenta, quæ ex ſacra concione capiuntur. Reſpondeo, non eſſe negandum, aliquando Eccleſiæ præcepta, ob communem alio-

rum

rum ſalutem, pacem, & vtilitatem; aut neceſſitatem iure prætermitti: tum quia commune bonum priuato præfertur, tum etiam quia non eſt Eccleſiæ mens, nos ita ſeuere, & arcte ſibi obligare, vt cum graui, & notabili periculo, vel damno noſtro, vel alieno, eius mandata ſeruare debeamus. Hinc autem non efficitur, vt quis tuta conſcientia poſſit conſilium præc. prætermittere ob priuatum ſuum commodum. Quæres, an prædicta Angeli, & aliorũ ſententia ſit tanquam temeraria damnanda? Reſpondeo, eſſe aliquos, qui eam condemnent, alios vero, qui improbent quidem, vt falſam, ſed non tanquam temerariam: eo quod Auctores præfati non ſint docere, concionem, & præcepta ſimpliciter, & abſolutè eſſe conſilij poſthabenda, ſed ſolùm quando eodem die feſto Miſſa, & ſacra concio ſimul audiri nequeunt, fas nobis eſſe Miſſam dimittere, vt ſacram concionem audiamus. Quis non vult (inquiunt) vt par credimus, Eccleſia ad Miſſam audiendam nos ſuo præcepto compellere cum tanto damno, quanto afficeremur, ſi ſacram concionem omittere cogeremur. Sed certè id nulla ratione, vel auctoritate confirmant: & ideo temerè meo iudicio loquuti eſſe videntur.

B

3 Vndecimò Quæritur, An ſinguli Parochiani Dominicis, & feſtis diebus debeant aliquid deferre, quod in templo offerant inter audiendum Miſſæ ſacrum? Reſpondeo, fuiſſe opinionem quorumdam id affirmantium, ac probantium ex cap. Omnis Chriſtianus de Conſecrat. diſtinct. 1. vbi Gregorius Septimus ſic ait: Omnis Chriſtianus procuret ad Miſſarum ſolemnia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Moſen dixit: Non apparebis in conſpectu meo vacuus. Et 61. Quæſt. 1. cap. Statuimus, habetur ſic: Statuimus, vt ſiquis oblationes Eccleſiæ, vel decimas, quas populus dare debet, tenere contenderit, communione priuetur. Item diſtinct. 32. capit. Præter hoc, Alexander Secundus; Præcipientes, inquit, ſtatuimus, vt decimæ, primitiæ, & oblationes, ſeu viuorum, ſeu mortuorum, Eccleſijs Dei fideliter reddantur. Vnde colligunt, Parochianos poſſe cogi, vt aliquid offerant. Sic glo. Hugo, cum quibuſdam alijs in cap. Omnis Chriſtianus, de Conſecrat. diſt. 1. & in cap. Statuimus 16. quæſt. 1. Hoſtien. in Rubric. de Paroch. §. 1. Lapus allegat. 58. nu. 1. & 7. Attamen communi ſententia eſt receptum inter Theologos, Canonici iuris interpretes, & Summiſtas; nõ extare huiuſmodi præceptum, & hoc latè probat Gabri. ſuper Canonem Miſſæ lect. 6. & Antoninus parte 3. Tit. 12. cap. 11. Abbas, & Acchar. in Rubrica de Parochijs, Angelus, Silueſter, & alij in verb. oblatio: Quapropter S. Thomas ſecunda ſecundæ q. 86. art. 1. quem alij omnes ſequuntur, docet, neminem offerre debere, niſi quatuor de cauſis: nimirù in primò cum quis ratione cenſus, penſionis, aut conuentionis antea factæ aliquid Eccleſiæ dare debet. Deinde cum quis teſtamento, vel donatione inter viuos eſt obligatus. Tertiò cùm Sacerdos indiget: nam miniſter Eccleſiæ ali, & ſuſtentari debet. Quartò cùm alicubi eſt conſuetudine introductum, vt in diebus Dominicis, & feſtis aliquid offeratur.

Exod. 16.

C

Verùm illud Quæſtionem habet dubiam, An vbi talis fuerit conſuetudo Parochiani cogi queant aliquid offerre, vt huiuſmodi conſuetudinem ſeruent? Angelus oblat o num. 1. cenſet non eſſe cogendos, quia in ijs, quæ gratis, & liberaliter donamus, aut facimus, conſuetudo vim legis habere non poteſt: ſed oblationes gratis, & liberaliter omnino fiunt: idcirco enim oblationes dicuntur, quia ſponte quis offert, quod vult. Sed probandum magis eſt, quod docet Silueſter in verbo Decimæ quæſt. 21 cogendos eſſe Parochianos ad conſuetudinem ſeruandam. Sic enim ſentiunt, eodem teſte Silueſtro, Theologi, & iuris Pontificij conſulti. Immo, vt ait Panormitanus in cap. Abolendæ de ſepulturis, Bartolum in l. Priuilegia. C. de ſacroſanct. Eccleſ. ſecutus, vbi ciuitas ſolita eſt certum aliquid Eccleſiæ, vel eius miniſtris dare, & offerre, nequit illud ſtatuto mutare, niſi conſtet oblationem eſſe introductum ad tempus, vt ſi conſuetudine introductũ ſit, vt Parochiani quotannis aliquid offerant cauſa templi extruendi, eo extructo, conſuetudo finitur, ac deſinit.

D

Duodecimò Quæritur, An vi præcepti quiſque debeat diebus Dominicis ac feſtis actum elicere, quo peccata, quæ admiſit, deteſtetur, quo nimirum actu doleat ſe peccaſſe? Fuit opinio veterum quorundam Theologorũ, cuique hiſce diebus vi præcepti pœnitendum, & dolendũ ex animo eſſe, quòd ſuis peccatis diuinam Maieſtatem offenderit. Sic Angelus in verbo Feriæ num. 41. Verùm cõmunis eſt aliorum ſententia, nullum extare huiuſmodi præceptum: quam ſententiam probant, ac tuentur Caietanus ſecunda ſecundæ quæſt. 122. art. 4. & in ſumma, feſtorum violatio: Sotus lib. 2. de Iuſti. quæſt. 4. art. 4. Roſella Dominica num. 2. Silueſter Dominica q. 6. dicto. 4. Nauar. in Manuali cap. 13. num. 17. Dices: prima ſententia eſt tutior, ergo eſt amplectenda. Reſpondeo, vt alibi etiã diximus in pari materia, regulam eſſe iuris, in dubijs tutiorem partem eſſe eligendam: at in opinionibus, ſiquidem ſint probabiles, Doctorum teſtimonio communiter, non ſemper tutiorem ſententiam eſſe præferendam: ea enim aliquando minus eſt certa, & vera.

Decimotertiò Quæritur, An qui nullius lethalis peccati ſit conſcius, vi, & ratione præcepti debeat elicere diebus Dominicis, & feſtis actum charitatis in Deum? Debere cenſet Scotus in 3. diſt. 27. art. 1. verſic. Quantum ad ſecundum dico, & Angelus Feriæ num. 4. Tabien. charitas, num. 20. id ſimpliciter confirentur. Alij tamen ſupra citati auctores communi conſenſu tradiderunt, nullo nos præcepto adigi ad id præſtandum, nec vllum eſt argumentũ validum, & firmum, quod nos id ſentire conuincat.

Decimoquartò Quæritur. An ſi quis diebus Dominicis Miſſam non audiat, vllo præcepto cogatur id ſupplere alijs precationibus ad Deum fuſis? Fuere nonnulli, qui id crediderint, nec longe abſunt ab hac ſententia Scotus 3. diſt. 9. q. 1 art. 2. & Angelus Feriæ num. 43. At verò cõmunis eſt opinio, nullum eiuſmodi præceptum extare, & ita eſt reuera ſentiendum: nam certe qui ſecus opinantur nulla firma ratione nituntur. Nauar. in man. c. 21. nu. 7.

Decimoquintò Quæritur, An ſi non ſit alius Sacerdos, qui rem diuinam facere poſſit, niſi notorius Clerici percuſſor, aut is, qui eſt nominatim denunciatus tanquã excommunicatus, interdictus, aut ſuſpenſus, audire debeamus in Diebus Dominicis, & feſtis presbyterum notorium Clerici percuſſorem, aut excommunicatum, interdictum, vel ſuſpenſum, & nominatim denunciatum, & ſacris operantem. Quæſtio inde mouetur, quòd in hoc euentu, & caſu, duo Eccleſiæ præcepta ſibi inuicem occurrunt, vnum, de re diuina audienda, alterum, de vitandis excommunicatis, interdictis, aut ſuſpenſis, & nominatim denunciatis. Reſpondeo, liberos nos tunc eſſe ab audiendo ſacro, quoniam arctioris eſt vinculi præceptum de vitando excõmunicatorũ conſortio, & conuictu, quàm præceptũ de ſacro audiẽdo, eo quod id iubeat Eccleſia ob cõmunem eorum ſalutem, nempe vt hac pœna citiùs reſipiſcãt & vt ad bonam vitæ frugem, vel pudore reuocentur.

Decimoſextò Quæritur, An fas ſit audire rem diuinam cùm Sacerdos, qui eam facit, notoriè concubinam habet? Finge Titium Sacerdotem concubinarium notorium eſſe, & ſacris nihilominus operari Quæritur, an liceat nobis audire rem diuinam, cùm is Sacerdos ſacris operatur. Reſpondeo, diſt. 32. cap. Nullus. Nicolaum Secundum ita ſtatuiſſe. Nullus Miſſam audiat Presbyteri, quem ſcit concubinam indubitanter habere, aut ſubintroductam mulierem. Et capite ſequenti Præter hoc, Alexander Secundus conſtituit: Præcipiendo mandamus, vt nullus Miſſam audiat Presbyteri, quem ſcit concubinam habere indubitãter. Hæc iura confirmata ſunt à Lucio Tertio cap. Veſtra, de Cohabitat. Cleric. & mulier. vbi ait: Sine dubitatione reperitis, quod à Clericis, & Presbyteris quamquam fornicarijs, quandiu tolerantur, nec habent operis euidentiam liberè diuina myſteria audiantur. Et à Gregorio Nono, in cap. Quæſitum eſt, de cohabit. Clericorum, & mulierum, vbi ſic eſt. Quæſitum eſt de Clericis in fornicationem prolapſis, ſi eorum ſit officium, priuſquam pœnituerint, audiendũ? verùm ſuſpenſi non ſunt quantũ ad alios, niſi peccatum eiuſmodi ſit notoriũ per ſententiã, ſeu propriã confeſſionẽ factam in iudicio, aut per euidentiam rei, quæ aliqua tergiuerſatione celari non poteſt.

Hoc iure conſtituto, ſunt duæ, vel tres quæſtiones: Prima, An huiuſmodi Sacerdos, in ſacris, & diuinis eſſet omnino vitandus ante Conſtantienſe Concilium? De hac re olim duæ fuerũt opiniones; nam quidam aſſerebant, eiuſmodi Sacerdotem eſſe quidem vitandum, ſi crimen eius erat notorium per ſententiam Iudicis, vel propriam cõfeſſionem in iudicio, at ſi tantùm erat notorium per euidẽtiam facti non eſſe vitãdum donec crimenis condemnaretur, aut tanquam ſuſpenſus arceretur à ſacris, aut legitimè monitus non reſipuiſſet. Contra ſentiebant alij, eum eſſe

eſſe vitandum ſtatim, atque delictum erat notorium per euidentiam facti. Et certe horum opinio magis cum iure ſupra citato conueniebat. Secunda Quæſtio eſt, An eiuſmodi Sacerdos ſit vitandus in ſacris poſt Conſtantienſe Concilium tanquam ipſo iure ſuſpenſus? Qui ſentiunt, etiam poſt Conſtantienſe Concilium vitanda eſſe duo genera excommunicatorum, & ſuſpenſorum; videlicet eorũ qui ſunt notorij excommunicati, aut ſuſpenſi, & eorũ, qui ſunt tanquam tales nominatim denunciati, ſimiliter ſentiunt eiuſmodi Sacerdotem eſſe vitandum, quando eius crimen eſt notorium per euidentiam facti, cum ſit ipſo iure ſuſpenſus. At verò, quoniam, vt alio loco dicemus, verior eſt ſententia eorum, qui arbitrantur, poſt Conſtantienſe Concilium tantum eſſe vitandos excommunicatos, & ſuſpenſos, qui ſunt vel nominatim denunciati, vel notorij Clerici percuſſores: Conſequens eſt, vt verùm multo ſit, quem dixi Sacerdotem, quamuis peccatum eius ſit per euidentiam facti notorium, non eſſe vitandum, etiam in ſacris, donec tanquam ipſo iure ſuſpenſus denuncietur nominatim: fas ergo nobis eſt, eũ audire ſacris operantẽ. Silueſt. verbo concubinarius num. 4. Angelus eodem verbo num. 2. & verbo Clericus. 8 num. 2. Nec mireris, Nauarrum obſcurè hanc quæſtionem tractantem in Man. capit. 25. nu. 77. & 78. quoniam ipſe primam eſt ſententiam ſecutus, & ideo in ea opinione videtur eſſe, vt putet omnino vitandum, quando delictum eius eſt euidentia facti notorium. Tertia quæſtio eſt, Num liceat nobis prædictum Presbyterũ inuitare, vt rem diuinam faciat ſi alius Sacerdos non ſit, qui commodè ſacris operari queat? Nauarrus loco citato reſpondet ſimpliciter, id nobis non licere facere, quoniam eſt iure ſuſpenſus, & nos perperam faceremus vnà cum eo, ſi ipſum inuitaremus: ipſe enim ſacris operando delinquit. Verius autem eſt, vt docet Sotus. 4. diſt. 1. q. 5. art. 6. concl. 6. id licere facere, ſi ipſe paratus ſit ad rem diuinam faciendam, aut ſi ratione ſui muneris, & officij ſacrificare, & immolare debeat, vtpote cui eſt animarum cura commiſſa, aut ſi nos lege aliqua vel præcepto debeamus rem diuinam audire: tunc enim iure noſtro vtimur, dum petimus ab eo, vt ſacris operetur, nec rẽ per ſe malam poſtulamus. Alioqui verò nobis non licet eum inuitare ad ſacrificandum. Si roges, quando nam Sacerdos notoriè concubinam habere intelligatur? Reſpondeo quando eam domi habet, & vnà cum ea habitat, & ea tanquam vxore familiariter vtitur. Sed cur tàm ſeuerè Eccleſia vetuit nobis, ne Sacerdotem concubinam notoriè habentem, & ad altare rem diuinam facientem audiamus? Reſpondeo cauſam fuiſſe, vt conſtat ex Sigonio lib. 9. de regno Italiæ; & Sigeberto, & Mariano Scoto in Chron. ann. 1075. temporibus Nicolai Secundi, & Alexandri Secundi adeo ſacri altaris miniſtri libidini indulgebant, vt permitterẽtur impunè concubinis, tanquam vxoribus vti: immo putarent, liberè poſſe vxores ſi ducere in matrimonium. Et ideo Nicolaus Secundus primum in Concilio cẽtum tredecim Epiſcoporum, & poſtea, Alexander Secundus in alio Concilio lege ſanxerunt, ne quis eos ſacros operantes audiret. Cautè, & prudẽter legatur, quod ſcribit Sigebertus Monachus in Chronic. an. 1074. cum ait. Gregorius VII. vxoratos Sacerdotes à diuino officio remouit, & Laicis Miſſam eorum audire interdixit nouo exẽplo, & vt multis viſum eſt inconſiderato iudicio cõtra SS. Patrũ ſententiã. Sic ille. Sed certè primũ Nicolaus II. & deinde Alexãd. II. id ante ſtatuerãt, & Greg. VII. antecesſorũ Pontificum veſtigia ſecutus confirmauit iuſtis de cauſis, vt ab eo peccati genere ſacros homines deterreret.

DE SECVNDO ECCLESIAE PRAECEPTO.

Quo ſtatutis certiſque diebus ieiunium obſeruare debemus. Cap. VIII.

DE Ieiunio tractat Sanctus Thomas ſecunda, ſecundæ q. 147. Theologi in Quarto, Diſtinctione 15. q. 3. ibidem Durant. q. 9. 10. & 11. Palud. q. 4. Maior. q. 3. 4. 5. & 6. Gabriel in 4. Diſt. 16. q. 13. Medina Tract. de Ieiunio per 13. quæſtiones, Couarruuias lib. 4 variarum reſolutionum cap. 20. Antonin. Part. 2. Tit. 6. cap. 2. Nauarr. in Manuali cap. 21. num. 11. & ſequentibus. Gloſſa Diſt. 76. cap. Vtinam, & Tit. de obſeru. ieiunio, & ibi Doctores. Summiſtæ verbo ieiunium.

Ne ſeorſum de Eccleſiæ præceptis agerem, viſum mi-

A hi eſt, ea omnia hunc in locum redigere, vt omnia ſingula ad præſentem librum reuocentur, quoniam duobus ſuperioribus libris de legibus, tractaui: tametſi iuxta aliorũ ſententiam ea ad tertium Decalogi præceptum commodè referantur quæ ſequuntur, vt de ieiunio ab Eccleſia indicto diſputem ſicut hactenus diſſerui de Miſſæ ſacrificio quod iubẽte Eccleſia, diebus Dñicis, ac feſtis audire nos oportet. Eſt igitur ſecũdũ Eccleſiæ præceptũ, vt certis quibuſdã diebus ieiuniũ ſeruemus, ſciẽdũ eſt, in Ieiunio quædã ciborũ genera ſubtrahi, eſt autẽ ieiuniũ duplex vt docet S. Th. 2. 2. q. 147. a. 6. ad 2. vnũ, quod dicitur Naturæ, alterũ Eccleſiæ. Primũ eſt, quo tũ à potu tũ à cibo abſtinemus. Is enim ieiunus eſt, & dicitur, qui nihil prorſus bibit, vel edit; quale ieiunium Eccleſiæ etiam præcepto requiritur ad conficiendum Chriſti corpus, idemque ſuſcipiendum. Eccleſiæ verò ieiunium eſt, quo non à potione, ſed à cibo abſtinemus: nec à cibo quidẽ in vniuerſum, ſed ab eo, qui tanquam cibus capitur, non tanquam medicamentum. Nec enim ieiunium Eccleſiæ ſoluit, qui medicamentum tuendæ incommodæ valetudinis gratia ſumit. S. Thomas loco citato. B Deinde eſt animaduertendum ieiuniũ eſſe opus, & officium virtutis, quæ dicitur Abſtinentia. Et duplex eſt huiuſmodi ieiunium; vnũ iuris naturalis, quod ratio nempe naturalis præſcribit, quo corpori eſcam ſubtrahimus, vt animo imperanti commodiùs obtemperet, ac vt libidinis impetus refrenetur. Hoc ieiunium, nec numerum epulationum, nec ciborum qualitatem, aut quantitatem, nec edẽdi certum definitumq; tempus continet, ſed prout ratio ipſa determinabit. Aliud verò ieiuniũ eſt, quod iure aliquo ſcripto, vel voti religione, aut alterius iuſſu, & imperio, aut ſponte, & voluntate ſuſcipitur. His ita cõſtitutis. Primò Quæritur quid nomine ieiuniũ intelligatur? Gloſſ. ex qua cæteri Summiſtæ & canonici Interpretes acceperũt definit ſic? Ieiuniũ eſt prãdij, & poſt cœnã cuiuslibet cibi ſubtractio vſq; ad diẽ ſequentẽ; & abſtinẽtia à carnibus, & ab ijs quæ à carnibus originẽ trahunt, vt à lacte, caſeo, & C ouis. Sic ille. Definiuit ieiunium, quod ſuſcipitur in quadraginta diebus primò ante Paſcha iuxta ea, quæ de hoc ieiunio dicuntur in c. Denique diſt. 4. Dixit Subtractio prandij, & poſt cœnã, quia in diebus ieiuniorũ, nõ prandetur, ſed cœnatur, vt colligitur ex c. litteras, de Tempor. Ord.

Secundò Quæritur, An ieiunij Eccleſiaſtici præceptum ita ſeruari debeat, vt qui illud ſoluerint, ſe lethali peccato contaminent? Caietanus in ſumma, ieiunium capit. 4. & 2. 2. q. 146. art. 3. dub. 2. negat, ex Canonico iure colligi huiuſmodi legem ita nos tenere, & obſtringere, vt lethalem culpam contrahamus: ſed ſolùm, ait ex communi Doctorum conſenſione, & Populi Chriſtiani conſuetudine intelligi, in lethale peccatum incurrere eum, qui hoc præceptum non ſeruat. Alij verò, è quibus eſt Ioann. Fontanus, vt aiunt Archidiaconus cap. vnum Oratium Diſt. 25 §. Aliis ea demum, & Geminianus ibidem; cuius ſententiam nec probant, nec improbant, cenſent, ſolùm eos lethali peccato ſe obſtringere, qui præceptum ieiunij per contemptum prætermittunt, ſi ante ſolitam horam comedant; cæteros vero non item. Sed de hac ſententia dicam inferiùs. Contemptum verò accipiunt expreſſum, vel tacitum. Verùm quis ſit tacitus contemptus, non eodẽ modo explicant Auctores. Quidam, vt Ricardus. Quodlibet 1. q. 19. Angelus verbo inobedientia, principio, Tacitum vocant contemptum, quo quis aſſuetudine quadam, & D vſu frequenti præceptum omittit: Nemo enim, inquiunt, frequenter ieiunium ſoluit, quin aliquando illud per contemptum infringat, ac violet. Calderi. Deciſiõ. 1. de Conſtitut. generatim Contemptum, tacitum vocat, cum quis ſolo arbitratu, & nutu legem, vel Canonem violat: non tamen ſi prætereatur aliqua negligentia, cupiditate, aliauè animi affectione. ac ſi diceret; Is contemnit legem, vel Canonem tacitè, qui malitia, ſiue certa electione, non infirmitate, vel affectione animi conſtitutionem perfringit. Alij contemptum tacitum appellant, quo quis abſque iuſta, & legitima cauſa, quod deberet ſeruare, ieiunium ſoluit: quæ mihi ſententia magis probatur, & colligi videtur ex cap. ieiunia, de conſecr. diſt. 5.

Ex communi itaque opinione Theologorum, & Canonici iuris interpretum, & Summiſtarum, ieiunij lege, & præcepto ita tenemur, vt ſi illud abſque legitima cauſa ſoluamus, lethali peccato obſtringamur. Sic concludit Panormitanus in Rubrica de obſeruat. ieiuniorum n. 11. ex Archidiacono diſt. 76. cap. Vtinam, & Gloſſa diſt. 25. cap.

Vnum

vnum orarium ſ. Aliàs ea demum ver. Ieiunantibus. Sic Gabriel in 4. Diſt. 16 q. 3. ar. 1 nota 3. Palud. ibidem q. 4. ar. 1. Et ceteri. Et Armilla ieiunium nu. 7. teſtatur, hanc eſſe communem Doctorum ſententiam, & Couar. lib. 4. varia. reſolu. cap. 20. num. 10. docet ieiuniorum Canones, & conſtitutiones, conſcientias ita obligare, vt qui ieiunia indicta prætermittunt etiam citra vllum contemptum, ſed ſolùm quia nolunt ieiunia ſeruare, cum poſſunt, lethaliter peccent. Id probat ex cap. Non licet, de conſec. diſt. 3. cap Non oportet, eadem diſtinctione cap. Quadrageſima, de conſec. diſt. 5. in quibus ponuntur verba ſignificantia præceptum, & Clem Exiui, de verbor. ſignif. vbi Pontifex ait, Monachos propter ieiunia inſtituta Ordinis & Regulæ indicta, liberos non eſſe à ieiunijs Eccleſiaſticis, quæ Chriſtiani obſeruare debent. Clem. Ad noſtrum de Hæreti. damnatur error dicentium, viros perfectos ieiuniorum legibus non teneri.

Tertiò quæritur, Quot & quæ, Ieiunium ab Eccleſia imperatum requirat & poſtulet? Reſpondeo, cum Ricardo in 4. diſt 15. ar. 3. q. 6. & 7. Roſella ieiunium nu. 11 Siluestro ieiunium q. 3. Caiet. in ſum. Ieiunium, & ceteris, tria vt minimùm requirere. Nam circa numerum epularũ, quibus corpus eſca reficitur, primum exigit Eccleſia, vt ſemel tantùm in die ieiunij comedamus. Deinde ciborũ delectum poſtulat: quod ad qualitatem cibi pertinet: à certo enim ciborum genere abſtinere debemus. Poſtremò, circa horam edendi, vult Eccleſia, vt certo tempore, & non ante prandeamus, ſeu potiùs cœnemus.

Quartò quæritur, An ieiunium ſoluatur ſumpta veſpertina refectiuncula, qua noctu, ſiue appetente nocte, proximè ante ſomnum capta, naturam reficimus. Quidam aiunt, eam eſſe licitam, cum ſumatur cauſa indigentiæ, & in modum medicinæ, non cibi, vel alimenti ad nutriendũ, ſed ne ſtomacho ſolus potus officiat: nam vt ſomnum capere, & dormire poſſimus, potu indigemus; potus verò ſi ſolitarius ſumatur, ſolet potius ſtomacho obeſſe, quam prodeſſe. Verùm dubiæ quæſtionis eſt, an ea refectiuncula veſpertina ſit licita, etiamſi abſque vlla ſomni, corporis vel naturæ neceſſitate ſumatur? Negant nonnulli, ea ratione, quòd ieiunij præceptum depoſcit, vt ſemel tantùm edamus, ergo ſi iuſta non ſubſit neceſſitatis excuſatio, nulla poſſumus refectiuncula vti. Idque confirmant auctoritate Caietani 2. 2. q 147. ar. 6. Paludani in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 4. Antonini ſecunda par. tit. 6. cap. 2. §. 9. Tabienſis Ieiunium num 3. & potiſſimum S. Thomæ 2. 2. q. 147. ar. 6. ad 2. & 3 Ceterùm veriùs mihi videntur ſentire, qui eiuſmodi refectiunculam abſolutè & ſimpliciter eſſe licitam, arbitrantur, tametſi indigentiæ excuſationem non habeat: eam enim à peccato defendit ac liberat non ſomni vel naturæ neceſſitas, ſed conſuetudo recepta. Roſel. Ieiunium nu. 13. Silu. ieiunium q. 3. Armil. ieiunium. num. 1. Nauar. in Man cap. 21. nu. 13. & 14. Caiet. in ſum. ieiunium. Fateor quidem, illam primò cœpiſſe cauſa ſomni capiendi, & idcirco etiam indigentiæ: more tamen & conſuetudine eſt introductum, vt ea abſolute & ſimpliciter vtamur In ieiunijs ſiquidem magnam vim habet conſuetudo, qua videmus ieiunia olim ſeruari ſolita, ex toto, vel ex parte ſublata. Poteſt igitur tuta conſcientia abſque violatione ieiunij quis ea refectiuncula vti, quamuis non indigeat, cum ea vtitur more cœterorum. Nec Auctores citati ad oppoſitum probandum, hoc oppugnant: ſolùm enim docere contendunt, eiuſmodi refectiunculam non iure, ſed ſola conſuetudine excuſari, quando etiam in modum cibi ad nutriendum, & non ſolùm in modum medicinæ ad medendum naturæ ſumitur, quod nos etiam libenter fatemur, eam enim conſuetudo introduxit, non ius conceſſit.

Quintò quæritur, An dicta refectiuncula excuſationẽ det eo ſolùm, quòd modica eſt & exigua, ſic enim parùm pro nihilo reputatur, an verò aliunde? Sunt qui velint, eam eſſe licitam primo modo: nam qui parùm cibi capit, non videtur edere; ergo etiamſi quis poſt prandium noctu parum cibi ſumat, non eſt iudicandum, eum ſæpiùs quàm ſemel ediſſe. Arbitror equidem, initio, quo cœpta eſt talis refectiuncula introduci, excuſationem habuiſſe ex eius paruitate: nunc verò cum ſit in more poſita, non eo ſolùm quod modica, legitimam præbet excuſationem à peccato, ſed etiam quia de more ſumitur ita vt ipſa conſuetudo eam iam licitam omnino reddiderit. Sic communis opinio. Olim cum in diebus ieiuniorum ad nonam

A cœnaſſent omnes, nulla veſpertina refectiuncula vtebantur: ſed poſtquam edere ſeu cœnare cœperunt ad ſextam qui ieiunium ſeruabant, introducta eſt refectiuncula veſpertina.

Sextò quæritur, An hæc refectiuncula ſicut noctu ſumi ſolita eſt, tutò quoque manè hora, qua ceteri prandent, ſumatur, ita vt poſtea prandium ad noctem, vel ad veſperam differatur. Quidam affirmant nullo modo eſſe licitam matutinam refectiũculam niſi cauſa neceſſitatis in modum medicamenti: quoniam veſpertina licita eſt vel cauſa indigentiæ, vel ratione conſuetudinis: matutina autem refectiuncula, nõ ita eſt in vſu & more, quo modo veſpertina: quare excuſationem non dat, niſi tanquam medicamentum tuendæ incommodæ valetudinis cauſa ſumatur. Caiet. ſecunda ſecundæ, quæſt 146. art. 6. in ſum. verb. Ieiunium, cap. 1. Nauar. cap. 21. num. 14. Armil. ieiunium. num. 1. ad finem, Silu. verb. ieiunium, Roſel. eodem verbo num. 13. Ledeſma in quarto, par. 2. quæſt. 17. art. 5. abſolutè & ſimpliciter docent, fas non eſſe refectiunculam ex veſpertino tempore in matutinũ

B transferre: tum quia prandium anteuertimus, cum aliquid cibi ante meridiem capiamus: tum etiam quia conſuetudine non eſt receptum, vt matutina vtamur refectiuncula, benè tamen veſpertina. Sed certe ij Auctores, propoſitæ quæſtionis nodum ſoluiſſe minimè videntur: non enim explicarunt, quo modo matutinam refectiunculam accipiant, cum explicare tamen debuiſſent. Nos quidem certi iuris fatemur eſſe, non licere nobis veſpertinam in matutinam mutare refectiunculam; ſi matutina intelligatur ea, quæ ſummo manè, vel multò ante horam prandii debitam, hoc eſt, longè ante meridiem ſumatur: de hac enim in præſenti loco nos non agimus: ſed, quærimus, An, ſeruata lege ieiunij, refectiuncula, quæ de more ſumitur noctu vel veſpere, ex eo tempore ad meridiem, vel ad tempus paulò ante meridiem transferri queat, dilato & reiecto prandio in nocturnum tempus: de qua quæſtione nihil Caietanus, Roſella, Armilla, Silueſter, Nauarrus dixiſſe mihi videntur: quamuis id etiam eos negaſſe alij putent. Atque hæc quidem controuerſia non in eo conſiſtit, An ea mutua prandij & refectiunculæ mu-

C tatio ſine peccato fiat, cum iuſta & legitima ſubeſt cauſa eius faciendæ, & cum ſuperioris auctoritate fit: nullus enim de hac re meritò vnquam dubitauit, An iuſta ſcilicet auctoritate, & ex cauſa poſſemus ea vti tuta conſcientia. Quare cum quis ob negociorum magnitudinem, ac multitudinem prandium differre cogitur, non peccat ſi is quidem ad meridiẽ, vel ſub meridiem, ſuperioris auctoritate, cibi aliquid capit, ne toto die ieiunus cum graui damno valetudinis permaneat. Quærimus ergo, an ea mutatio etiam citra vllam neceſſitatem facta, ieiunium ſoluat? Quidam affirmant, eo quod veſpertinam refectiunculam non ius, ſed conſuetudo excuſet: ſed contra ius introducta conſuetudo reſtringenda eſt, non laxanda: ergo veſpertina tantùm, non alia excuſatur. At quibuſdam alijs veriſimile apparet, ea mutatione ieiunium minime ſolui, cum nihil ea nec ex toto, nec ex parte ſubſtantiam ieiunij ſoluat. Nam ieiunium, vt nunc de more ſeruatur in Eccleſia, vnum prandium cum vna refectiuncula continet: at ſi ea refectiuncula ad meri-

Sic Coſm. Philiar. de offi. ſacerd. lo. 1. lib. 3. c. 25.

diem, vel ſub meridiem ſumatur, dilato ad noctem, vel veſperam prandio, ſolùm tempus, non ſubſtantia ieiu-

D nij mutatur: Si verò longè ante meridiem ſumeretur, ſine dubio ſolueretur ieiunij lex, cum non ſolùm tempus, ſed & ſubſtantia, videlicet quam lex ieiunij Eccleſiaſtici poſtulat, mutaretur. ſubſtantia enim ieiunij Eccleſiaſtici ſecundum Canones requirit, vt nihil in cibum ante horam conſuetam, & debitam capiatur. Ceterùm prima ſententia tutior & verior mihi videtur, quamuis aliquorum iudicio hæc ſecunda probabilis eſſe videatur. & auctorem habeant Ioſephum Angles de ieiunio q. 9. ar. 2. difficultate quinta.

Septimò Quæritur, An dum refectiuncula veſpertina de more ſumitur, liceat pane vti, & veſci. Quidã negãt ſed ſolùm paucis fructibus arborũ vel herbis volunt eſſe vtendũ, aut alijs leuiuſculis ciborũ generibus: qđ eiuſmodi cibi & parũ nutriãt, nec tam ad nutriendã, quam ad excitandam cibi appetitionem, vel ad ſitim extinguendam ſumi ſoleant: & ideo ante vel poſt cœnam aut prandium capiuntur. Panis verò ſumitur potiſſimum ad nutriendũ, & famem ſedandam: quare ſumendus non eſt, niſi vbi

fructus defuerint, vel ſoli nocuerint, uerùm, teſtibus Nauarro in Manuali cap. 21 nu. 13. Armil. Ieiunium num. 1. Caiet. in Sum. Ieiunium cap. 1. communi iam uſu receptum eſt, ut parum panis etiam edatur, uel ſeorſum ſolum, uel unà cum fructibus, herbis, uel alijs cibis leuioribus, cuiuſmodi ſunt ficus, uua paſſa, nuces, pira, poma, vel alia ex ſaccharo, vel melle confecta, vel piſciculus paruulus: nam conſuetudini eſt in hac parte ſtandum: quamuis olim fortaſſe ſoli fructus comedi cœperint. Et cũ fructus ſoli per ſe ſumpti multis nocerent; panis etiam cœptus eſt adhiberi. Quiſque id ex his ſumat, quod ſibi eſt vtile. Caiet in Summa; tantum ne modum & morem ſolitum excedat.

Octauò Quæritur, An veſpertina refectiuncula certa, & definita cibi quantitate, & qualitate conſtare debeat? Reſpondeo, debere; alioqui in cœnam tranſiret: quare ſolùm edi poſſunt quæ ante vel poſt prandium, aut cœnam aliàs ſumi ſolent, quales ſunt fructus arborum, herbæ, & alij quidam fructus leuiores ſumi ſoliti, ea tantùm ratione, ne ſtomacho potus officiat, & in quantitate, quæ modica cenſeatur, qualis eſt panis quantitas quæ trium vnciarum, vel quatuor eſt. Vt proinde corruptela ſit, ſi ij cibi ſumantur, qui potiſſimum ad nutriendum valẽt, qualia ſunt legumina, & piſces. Vnde qui ijs, dum refectiunculam capit veſpertinam, vtitur, cœnat proculdubio, & ieiunium ſoluit. Deinde certa & definita quantitas fructuum, herbarum ve, aut aliorum ciborum leuiorum debet eſſe, ita vt modica ſit: quod ſi ſecus fiat, potiùs cœna ad nutriendum erit, & ad famem extinguendã, quam refectiuncula ad ſitim ſedandam, & ſomnum commodiùs capiendum, & naturam aliqua ex parte ſuſtentandam. Hæc tamen quantitas cibi pro varietate locorum, & perſonarum, maior aliquantulo aut minor eſſe poteſt, ſunt enim regiones aliæ alijs frigidiores, calidioreſue, & perſonarum aliæ prouectioris, & grandioris ætatis; aliæ infirmioris; aliæ itidem maiore opera, & labore diuturno fatigatæ, aliæ minore. Quæres an tuta conſcientia vti poſſimus duobus, tribuſue fructuum generibus? Reſpondeo, ea varietate refectiunculam in cœnam minimè mutari; dummodo tamen parua quantitate vnumquodque eorũ fructuum genus conſtet, ita vt duo triaué genera eam quantitatem non excedant, qua vnum genus conſtaret, ſi vno tantùm fructus genere vteremur. Rogabis etiam, an pro varietate temporis vel loci citra peccatum, maior minorue refectiuncula ſumi queat? Reſpondeo, id aliquando ſine peccato fieri, quando eſt in more communiter recepto poſitum. Nam in peruigilio Natalis dominici vbique fere eſt conſuetudine introductum, vt duplo maior ſolitò refectiuncula ſit: ea autem conſuetudo induci cœpta eſt in Eccleſia, quia omnes ea nocte vigilabant, & in templo Diuinis officijs intererant. Idem iuris eſt de peruigilio Paſchatis, vbi fuerit vſu communi receptum, vt refectiuncula tunc paulo maior ſolito ſumatur. Et teſte Maiore. 4. d. 15. quæſt. 5. Britanni maiore refectiuncula vti ſolent, quam Galli. Quæres inſuper, an liceat aliquid iuſculenti ſorbendo ſumere loco refectiunculæ veſpertinæ? Reſpondeo, fas eſſe ſumere, dummodo iuſculum cum aliquo cibo in diebus ieiuniorum vetito coctum non ſit, ſed tantùm vel cum pane, vel cum fructibus, aut herbis: & dummodo etiam ea refectiuncula tam modice, & parce ſumatur, vt in cœnam non tranſeat; alioqui tranſitura, ſi vna cum ea & alia ſumerentur. Sed Rogabit aliquis, cum iuſtam habeant viri nobiles excuſationẽ vtentes refectiuncula veſpertina maiori ea, qua ceteri vtuntur? Profectò, ſi modum nõ excedant, tutò vti poſſunt paulo maiori, tum quia eos conſuetudo excuſat; tum etiam quia ſolent eſſe debilioris valetudinis, & aſſueti delicatioribus, & pluribus epulis. Pari ratione in curia Romana, & Pontificia ſolet refectiuncula ſumi paulo maior, & eam Caietanus in Summa, verbo, Ieiunium capite primo, non improbat, Armil. Ieiuniũ num. 13. Sic etiam paulo maior eſt refectiuncula, qua vti ſolent profani homines, quàm ſit ea, qua vtuntur Monachi, & reliqui Religioſi viri.

A *In ieiuniorum diebus ſemel tantùm comedendum. Cap. IX.*

PRimò Quæritur, An ſit iure cautum, ne in die Ieiunij ſæpius quàm ſemel tantummodo comedatur. Quidam arbitrantur, id nullo iure eſſe cõſtitutum, ſed tantùm conſuetudine, & vſu introductum. Innoc. in c. 1. de Obſeruat. ieiunior. Conſuetudine, ait, ſemel tantum in diebus ieiuniorum edimus. vbi nihil de iure dixit. Panormitanus in Rubri. de Obſeruat. ieiunior. primò videtur aſſerere id eſſe iure cautum. Nam in c. Quadrageſima de conſecrat. diſt. 5. Dies dominici, inquit, in Quadrageſima ſunt à ieiunijs ſubtracti: in ceteris verò Quadrageſimæ diebus ieiunium ſeruamus. Sed hæc, ait Panormit. differentia non eſt, niſi quia in Dominicis diebus non ſemel tantùm comedimus; cum tamen non alijs cibis, præterquam Quadragenario ieiunio conuenientibus vtamur. Ergo in ceteris diebus ideo ieiunium ſeruamus, quia ſemel tantum edimus: ac proinde dominici dies in Quadrageſima nõ qualitate ciborum, ſed numero epulationum à ceteris ſecernuntur.
B Enimuerò hoc Panormitani argumentum, vt Gabriel in 4. diſt. 16. q. 3 ar. 3. dub. 1. animaduertit, ſatis firmũ non eſt: quia poterat eſſe horum dierum diſcrimen, quod in diebus Dominicis Quadrageſimæ liberum fuiſſet cuique, toties piſces edere, quoties voluiſſet in alijs verò diebus non item, ſed bis tantummodo: aut fortè, quòd tunc videlicet diebus Dominicis carnes ederentur, non autem in alijs diebus. Quare probabilius alij plerique tradiderunt, vt Silueſter verb. Ieiunium q. 3. expreſſim quidem iure communi canonico cautum non eſſe, vt in diebus ieiuniorum ſemel tantum comedatur; conſuetudo tamen, quæ eſt optima legum interpres, habet, vt in die ieiunij, prandere non liceat, ſed tantum cœnare. Quare verum eſt id, quod Innocentius, & Abbas annotarunt, vt qui vrbanitatis, & honoris gratia cibos prægustant dominis ac Principibus ad menſam apponendos, ieiunium non ſoluant: ſicut nec ij, qui neceſſitatis vtilitatiſuè cauſa idem præſtant officium, cum ægrotis inſeruiunt: ne cibi illis minus benè & aptè parati miniſtrentur: Item ij, qui parum cibi capiunt ante prandium, vt inter prandendum
C interim dum ceteri paſcuntur eſcis, aliquid de more, intenta, & clara voce legant: potius enim id tantillum ad medendum neceſſitati, quàm ad nutriendum corpus ſumitur. Quærat aliquis, an qui ex vrbanitate quadam, vt non rarò euenit, vel rogatus ab amico cibi aliquid capit, ieiunium violet? Refert Medina in ſua Inſtructione Confeſſor. lib. 1. cap. 14. §. 10 Franciſcum Victoriam ſenſiſſe, abſque vllo peccato id fieri poſſe, cui ipſe quoque aſſenſit. Neque quæſtio eſt de eo, qui modicum quid ſumit ad ſe reficiendum, ac proinde cum pro nihilo habeatur, lethalẽ culpam cõtrahere minimè creditur: ſed quæritur an ſaltẽ in venialem culpã incidat, qui ſolum amici cauſa cibum modicum ſumit ne inurbanus eſſe videatur. Mihi verius videtur, eũ veniali culpa minimè liberari; niſi per ignorantiam obliuionemuè bona fide id faceret. neque enim iuſta alioqui eſt, & legitima peccati excuſatio, ſi cauſa amici, ieiunium ea parte ſoluas, & pecces leuiter. Palud. in 4. d. 15. q. 4 ar. 2. Et ibidem Ricar q. 3. ar. 4. Antonin. 2. Par. tit. 6. c. 2. § 6. Caiet. 2. 2. q. 147. ar. 3. & in Sum. Ieiunium Silu. eod. verbo, q. 3. Nauar. in Man. c. 21 num. 13. Sed quid de eo iudicandum, qui dum prandet, vocatus ab aliquo, ſurgit
D à menſa, & prandiũ intermittit, ac deinde reſumit, ieiuniũ ne infringit? Reſpõdeo, vnicum id prandiũ iudicari, quoties quis illud intermittit animo, & voluntate ſtatim reſumendi; dummodo tamen magnũ, & notabile tẽporis ſpatium non ſit interiectũ. Sic enim intermiſſio cauſa negotij ſubitò occurrẽtis. Caiet. in ſumma, ieiuniũ c. 2. Si quæras, quãta interruptio tẽpis impedit, ne vnica epulatio cẽſeatur Reſpõdet Ma. 4. d. 15. q. 3 5. cõtra conclu. id arbitrio boni viri iudicandũ eſſe; habenda eſt ratio negotij, ob qđ interrũpitur prandiũ, & tpis, & loci, & animi etiã quo a prãdio deſiſtimus illud repetituri, aut nõ amplius ad id redituri.

Secundò Quæritur, An qui ieiunij præceptum perrumpit, eo quod ſecũdò comederit, toties deinde peccet, quoties eo die poſt ſecundã cibi ſumptionem comederit? Idẽ eſt ac ſi quæreretur, An ſi tertiò, quartò, & quintò edat, denuo ſe peccato cõmaculet? Duæ ſunt opiniones, quarum vna affirmat; eamque tuetur Ioannes è Neapoli oriũdus. Maior. in 4 diſt. 15. q. 6 Medina tract. de ieiunio q. 5. Couar. lib. 4. variar. reſolut. cap. 20. nu. 13. quorum prima, &

præcipua

præcipua hæc eſt ratio, quòd ieiunij præceptū inter ea cõputatur, quæ aliquid fieri prohibent. Nam idem eſt præcipere, vt ſemel tantùm in die comedas, ac prohibere, ne ſæpius quàm ſemel edas: ſed quæ hoc modo præcepta ſunt ſemper ſeruari debent. Ergo ſicut non ſolùm peccat qui primum furtum, vel adulterium admittit, ſed etiam qui ſecundum, tertium, & ſic deinceps: ita etiam non ſolùm legem ieiunij perfringit, qui ſecundò comedit, ſed etiam qui tertiò, quartò, & deinceps. Deinde qui poſt votum perpetuæ continentiæ matrimoniū contrahit, toties peccat, quoties coniugale debitum exigit: & qui certo die ſe non bibiturum vinum, aut non eſurum carnes promittit, toties delinquit, quoties eo die aut vinum bibit, aut carnes edit. Item, ſacerdos, qui citra facultatem ſibi datam, & iuſtam cauſam ſæpius eodem die rem diuinam facit, tot peccata committit, quot ſacrificia poſt primum facit, & offert. ergo pari etiam ratione toties quis ſe peccato obſtringit, quoties poſt primam refectionem, iterum alit. Poſtremò ſicut lex ieiunij prohibet carnibus veſci, ſic etiam ſæpius quàm ſemel edere: ergo quemadmodum toties legem ieiunij labefactat, quoties quis in Quadragenarij ieiunij die carnes edit, aut oua, butyrum, aut caſeum: eodem modo toties quis ieiunium ſoluit, quoties comedit poſtquam ſemel corpus cibo refecit.

Secunda ſententia docet ieiunium minimè violari, niſi cum ſecundò quis edit. Sic Durandus in quarto Diſt. 15. q. 11. Palud. ibidem quæſt. 4. ar. 5. Gabriel in quarto diſt. 16. quæſt. 3. ar. 3. dub. 5. Caiet. ſecunda ſecundæ, quæſt. 146. ar. 8. Angel. Ieiunium quæſt. 21. Siluest. Ieiunium quæſt. 8. verſic. Quartum. Roſel. Ieiunium nu. 4. Tabien. Ieiunium q. 9. ex Antonino Par. 2. Tit. 6. cap. 2. §. 9. Sic Armil. Ieiunium nu. 14. Nauar. cap. 21. nu. 19. quam ſententiam his illi argumentis confirmant. Primum eſt: Si cui præceptum eſſet, ne vas aliquod frangeret, aut ne præfixam metam tranſiliret: ſi vas ſemel confregerit, aut præfixam ſibi tranſierit metam, eòdem recidit, an in multas partes comminuat, an in paucas: multis paſſibus ne, an paucis limitem conſtitutum prætergrediatur. At qui ſecundò edit, & qui vas ſemel frangit, ampliùs ieiunium, aut vas integrum ſeruare non poteſt; ergo etiam ſi tertiò, & quartò comedat quis, minimè ieiunium ſoluit. Deinde ieiunij lex pœnam continet, at eiuſmodi leges reſtringi ſolent in iure, & ſtrictius intelligi, & explicari, ergo vis illius legis ad quamlibet cibi ſumptionem protendenda non eſt. Præterea, ſi Titio præceptum datum eſſet, ne Caium percuteret, certa pœna conſtituta niſi pareret, is eam vnam ſemel tantùm pœnam ſubire cogeretur, etiamſi ſecundò, tertiò, & quartò percuteret: l. ſi duo. §. vlt. ff. de Arbitris. Qui promiſit ſe ſententiæ arbitri ob temperaturū, certa pœna ſtipulata, ſi non pareat, primò non obtemperans, in pœnam incidit, non amplius. Ad extremum, cùm Eccleſia præcipit, ne in ieiunij die amplius quàm ſemel edamus, nihil aliud præcipere creditur, niſi, ne bis comedamus; perinde ac ſi Titio præceptum eſſet, ne certum pontem vno paſſu tranſiliret, peccaret quidem primo paſſu, non tamen ſecundo, aut tertio iterum tranſiliens. Sunt qui huius controuerſiæ ſolutionem putent ex legiſlatoris mente, non ex argumentis peti oportere. Si Eccleſia, inquiunt, cum ieiunium indicit, prohibet non ſolùm ſecundam, ſed tertiā etiam & quartam cibi ſumptionem, tunc alia qualibet à ſecunda, culpæ tribuitur. Si verò id vnum à nobis Eccleſia requirat, vt ſemel tantùm comedamus, ſecunda cibi ſumptio ſola eſt in vitio, & in culpa. Cæterùm id eſt quod nos quærimus: nam de Legiſlatoris mente diſquiritur, num hoc, num illud voluerit, cum præcipit, vt in die ieiunij ſemel, non ſæpius comedamus.

Ego probabiliorem iudico ſecundam ſententiam, tum quia benignior & mitior eſt; tum quòd magis communi conſuetudini cõſentanea eſſe videatur. Nemo enim, dum ſe violaſſe legem ieiunij confitetur apud ſacerdotem, interrogari ſolet, ter ne, an quater, an bis tantùm illo die cibum ſumpſerit; cum tamen alioqui perquirendum foret, ſi ſingulæ corporis refectiones culpæ, & vitio tribuerentur.

Argumenta verò oppoſitæ opinionis facili negotio diluuntur. Etenim præcepta Decalogi, quæ aliquid fieri prohibent, id vetant quod eſt per ſe malum; quare toties peccatur, quoties id mali committitur. Rurſus votum non bibendi vinum, vel non accedendi ad fœminam, & præceptum non amplius quàm ſemel in die ſacrificandi Deo, abſolute & ſimpliciter negationem continet: at ieiunij præceptum in die ſemel tantùm edendi, negationem quidem habet, non ſimpliciter, ſed finitam & certam, ne ſcilicet bis comedamus.

Tertiò Quæritur, An qui eſt lege ieiunij per Pontificis priuilegium ex parte ſolutus, nimirum, vt in die ieiunij amplius quàm ſemel comedat, eo ipſo ſit ex toto ſolutus lege ieiunij, ita vt tuta conſcientia poſſit ſæpius quā bis edere cibos, quibus vti ſolemus in ieiuniorum diebus. Duplex eſt opinio, vna affirmat, altera negat. Primam ſequuntur Caietanus 2. 2. quæſt. 146. ar. 7. verſic. in eodem articulo, in reſponſione ad vltimum. Nauar. in Man. cap. 21. nu. 22. & alij, qui, vt vidimus in ſuperiori quæſtione, tradiderunt in ſecunda tantùm cibi ſumptione peccatum admitti, non in aliis. Quo fit, vt ſi Titio ſit priuilegium datum, vt in die ieiunii bis edat, eo ipſo ſit ei liberum tertiò, quartò, & ſæpius, ſi voluerit, comedere. Medina verò Tract. de Ieiunio q. 5. & alij ſecundæ opinionis auctores, qui ſenſerunt, non ſolùm ſecunda cibi ſumptione, ſed etiam tertia, & quarta ieiunium violari; cenſent quoque, ſi cui ſit conceſſa facultas amplius quidem, quàm ſemel edendi; poſſe quidem tuta conſcientia ſecundò comedere, non tamen tertiò, & quartò, & quoties voluerit: quoniā tametſi beneficio Pontificis bis comedere queat, adhuc tamen poteſt ieiunium ſeruare, à cibis tertiò abſtinendo. Sciendum eſt, verum eſſe omnium ſententiam, ſi cui poteſtas à Romano Pontifice facta ſit, ſæpius quā ſemel edendi in die Quadragenarii ieiunii, non continuò illi eſſe conceſſum, vt carnibus veſcatur, aut ouis, & aliis, quæ originem trahunt à carnibus: & proinde talis ſolutus eſt lege ieiunii, quod attinet ad numerum epulationum, non quod ad qualitatem ciborum. Nam ſimiliter in diebus Dominicis Quadrageſimæ prandemus, & cœnamus, & non niſi piſcibus vtimur. Eodem quoque tempore ruſtici ac cæteri opifices laborantes, iure bis aut ter quotidie comedunt, ſed non niſi cibos iure permiſſos. Quæſtio igitur in eo verſatur, An qui auctoritate Pontificii priuilegii poteſt nõ tantum ſemel edere, videlicet cibos iure conceſſos, poſſit eo ipſo ter, & quater abſque vlla ieiunii violatione comedere? Et in hoc præfatæ ſententiæ diſſentiunt. Et prima videtur eſſe probabilior, quia, vt ſuperiori quæſtione iam dixi, veriſimilius opinantur, qui cenſent ieiunii legem ſecunda tantùm cibi, ſcilicet piſciū ſumptione violari, non tertia. Et communis vſus hoc habet, vt is, cui conceditur legitima auctoritate, vt poſſit amplius quàm ſemel cibos iure permiſſos edere, intelligatur ieiunii præcepto ſolutus, hoc ſenſu, vt etiam tertiò, & quartò eiſdem cibis vti queat, dummodo non veſcatur eſcis in diebus quadragenarii ieiunii prohibitis: vnde qui die Dominico ter, aut quater comederet piſces, contra ieiunii legem non ageret. Sic etiam opifices, qui ob laborē diurnum ieiunii lege, & præcepto liberi ac ſoluti ſunt, quamuis ter, aut quater piſcibus veſcantur, nihil contra ieiunii mandatum faciunt: ergo quamuis piſcibus veſcamur, ſi tamen prandeamus, & cœnamus, ieiunium non agimus; alioqui enim ieiunium etiam in diebus Dominicis ſeruare diceremur, in quibus bis piſces edimus.

De genere, et qualitate ciborum, quibus in Ieiuniorum diebus uti licet. Cap. X.

PRimò quæritur, An ſolùm carnes Eccleſiaſtico præcepto in diebus ieiuniorum prohibeantur, An verò etiam lac, butyrum, caſeus, & oua, ac cætera, quæ ex carnibus originem trahunt? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia in ieiunio Quadrageſimæ carnium, & cæterorum ex carne originem ducentium, vſum nobis interdici Nam c. Denique diſt. 4. Gregorius ſcribens Auguſtino Anglorum Epiſcopo ſic ait: Par autē eſt, vt nos, qui his diebus à carnibus animaliū abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinā trahunt originem carnis, ieiunemus, à lacte videlicet, caſeo, & ouis. Hæc ibi. item, cum Quadrageſimæ tempore Chriſtiani in Armenia, ſabbatis, & Dominicis diebus veſcerentur ouis, & butyro; ſexta Synodus Conſtantinopolitana ſub Imperatore Iuſtiniano celebrata in Trullo, lege ſanxit in Canone 56. Vt ſi quis oua, caſeum, aut butyrum comediſſet, quæ ſunt ſe-

tus, & fructus eorum, à quibus abſtinemus in Quadrageſima, Clericus deponeretur, & Laicus à communione arceretur. In ceteris ieiuniorum diebus lege cautum eſt ne carnes edamus: ſed nihil eſt expreſſum. conſtitutum de ijs cibis, qui ducunt originem ex carne; quare in his, mos gentis, ciuitatis, vel populi ſeruari debet. In quibuſdā enim locis de more butyrum editur; in alijs, lac, & oua; in quibuſdam tum ab his, tum à carnibus abſtinetur. S. Thomas ſecunda ſecundæ, q. 147. ar. 8. ad tertium cuius ſententia eſt communi conſenſu recepta. Palud. in 4. Diſt. 15. q. 4. ar. 4. Ricar. 4. Diſt. 15. q. 3. q. 5. & 7. Duran. in 4. Diſt. 15. q. 9. Angelus Ieiunium nu. 5. Silu. eod. verb. q. 5. Ergo iuxta communem ſententiam in alijs ieiuniorū diebus, præterquam ieiunij quadragenarij, iure communi permittitur vſus ouorum, lactis, caſei, niſi contrarium cōſuetudo gentis, vel populi ſeruet. Male Abbas in Rubri. de obſeruat. ieiunio teſte Couarruuia lib. 4. variarum reſolu. cap. 20. nu. 15. ad finem, hanc cōmunem ſententiam interpretatur, cū ait, In alijs ieiuniorum diebus poſſe nos vti his cibis, ſi id fuerit vſu receptum quaſi tūc etiam hi cibi iure vetentur.

Secundò Quæritur: An eo ipſo quod Canone aut lege interdicitur alicui eſus carnium, intelligatur eſſe prohibitus eſus lactis, ouorum, butyri, & ceterorum, quæ a carne originem trahunt? Quidam aiunt eſſe prohibitum: Sic Couar. lib. 4. varia. reſol. cap. 20. nu. 15. & alij: quod probant ex c. Denique Diſt. 4. & c. Presbyter Diſt. 82. vbi ex hoc, quod prohibetur vſus carnium, colligitur prohiberi vſum ouorum, lactis, & aliorum huiuſmodi. Alij contra negāt, è quibus eſt Paludanus in 4. Diſt. 15. q. 4. ar. 4. conc. 2. inde comprobātes, Primùm, quòd feria ſexta, & Sabbato per annum interdictus eſt vſus carniū, non tamen ouorum, & lactis. Deindè in peruigilijs Apoſtolorū, & Quatuor ieiuniorum Temporibus prohibitus eſt eſus carniū, non tamen aliorum ciborum: & vſu, & more multis in locis ac prouincijs oua, butyrū, & alia ſimilia comeduntur. Accedit, quod pœnæ legibus irrogatæ reſtringi debēt. Adde his; quod ſi, quod maius eſt, lex prohibet, non continuo ſequitur, vt vetet etiam quod minus eſt, niſi id expreſſe ſit, vt expreſſum eſt in c. Denique diſt. 4. & c. Presbyter, diſt. 82. Fortaſſis, quidam inquiunt, hæ duæ ſententiæ non ineptè conciliari queunt: Et prima locum habet, vt, quando eſus carnium eſt lege aut Canone interdictus, ſit quoque prohibitus eſus ouorū, & ſimilium: niſi vſu & more, eſus ouorum, & aliorum huiuſmodi permittatur, vt permittitur in feria ſexta & ſabbato, & in peruigilijs Apoſtolorū. Quando verò eſus carnium ſolùm conſuetudine prohibetur, nō eo ipſo prohibitus eſt eſus ouorum, & ſimilium; nam conſuetudo vnum vetat, aliud non item. Mihi tamē ſimpliciter, & abſolute probabilior videtur opinio ſecunda, quippe quæ firmioribus eſt argumentis, & rationibus ſuffulta. Sequæras, An cui in die ieiunij interdictum eſt eſu ouorum, interdictum intelligatur vſu carniū. Reſpondeo intelligi. Silu. ieiunium q. 10. nu. 27. vnde is, qui votū fecit de ouis non edendis in ſexta feria, votum feciſſe videtur de abſtinendo à carnibus, & proinde licitè nequit carnes edere, cum inciderit Dominicus Natalis in ſextam feriam, in qua alijs licitum eſt carnes comedere iuxta id, quod habetur in c. vlt. de obſeru. ieiun. Hoc autem locum habet in hunc modum, quando is qui vouit, in animo habebat ſe priuare eſu carnium in ſexta feria, aut id deliberaſſet, ſi in mentem occurriſſet. Secus vere eſt ſi ſolū voluit, abſtinere ſe non à carnibus, ſed tantum ab ouis: votū enim non extenditur vltra vouentis propoſitum. Quid iudicandum de eo, qui nihil cogitauit, cum vouit, aut non meminit, quid cogitauerit? Reſpondeo, tutò poſſe nos benigne votum interpretari, & ei dicere, non eſſe obligatum voto de non edendis carnibus, ſed ſolùm de abſtinendo ab ouis: nam ſi tale quid memoriæ occurriſſet, ſic ſolùm vouiſſet. Sil. loco citato. Quæres itidem quid dicendum, cum Titius vouit ſe certo die ieiunium ſeruaturum, aut cum ieiunio iuſſu ſacerdotis iniuncto vacare debet, aut ieiunia Romani Pontificis Iubileum comedentis auctoritate indicta, obſeruanda curat, an cōtinere ſe debeat nō ſolùm à carnibus, ſed etiam ab ouis, lacte, & ceteris, quæ carnium ſunt veluti fœtus, & fructus; An potius ſatis ſit, ſi ab eſu carnium abſtineat? Reſpondeo, huiuſmodi ieiunia ſeruari debere eo ritu, & more, quo iuxta populi, ciuitatis, vel gentis conſuetudinem ſeruantur ieiunia cetera Eccleſiaſtica, quæ in Quatuor Temporibus anni, & in peruigilijs Sanctorum dierum feſtorum coli, & celebrari ſolent,

A probabiliter enim creditur, ea ſic iniungi, & imperari, indici, aut voueri & promitti, vt ſunt in more poſita. Paludanus loco citato ait: Cum imperatum eſt ieiunium ſimpliciter, præceptum implet ac ſeruat, ſi quis ſolùm à carnibus abſtineat.

Tertiò quæritur: An cui eſt priuilegiū conceſſum ſiue data facultas conſilio medico, vt in die ieiunij carnibus veſcatur, eo ipſo ſit in totū ieiunij lege ſiue præcepto ſolutus? Duæ ſunt opiniones, prior eorū qui affirmāt; Gabrielis in 4. diſt. 16. q. 3. ar. 3. dub. 5. De ſecūdo quo frangitur ieiunium, Palacij 4. diſt. 15. Diſput. 8. concl. 6. Medinæ in ſua Inſtruct. Confeſſo. lib. 1. cap. 14. §. 10. Caietani 2. 2. q. 147. ar. 7. in reſponſione ad vltimum dub. 6. & ar. 8. Cordubenſis in Sum. caſuum q. 142. Et aliorum quorumdam iuniorum, eo præcipuè nitentiū argumento, quod ſubtractio carnium, ad naturam, & rationem ieiunij Eccleſiaſtici pertinere videatur: ergo ſi quis carnibus vtatur, ieiuniū non ſeruat. Altera eſt ſententia eorum qui negant, ſcilicet Medinæ Tract. de Ieiunio q. 5. dub. 1. ad ſinē, Nauarri in Manuali c. 21. nu. 22. Quorum ratio hæc eſt: Sicut is cui

B conceditur facultas edendi caſeum, lac, butyrum, & cetera, quæ cum carne cognationem habent, lege ieiunij nō ſoluitur; ſic etiam ſi cui conceditur libera poteſtas comedendi carnes, adhuc præcepto, ſiue lege ieiunij tenetur. Quod ſi quæras ab illis, quo pacto is ieiunium ſeruare poſſit, ac debeat? Reſpondent, eum oportere ſemel tantùm carnibus veſci, quod ſi ſecundo eas edat, ſoluet ieiunij legem. Quare concludunt, etiam quandocumque ſit poteſtas alicui comedendi carnes extra morbi neceſſitatē vrgentem, ob incommodam, & imbecillam valetudinē, vt fieri ſolet Medici conſilio, illa dari videtur, vt ſemel tantùm eas edat. Si roges deinde, quidnam ad naturam & rationem ieiunij Eccleſiaſtici pertineat? Reſpondet Caiet. 2. 2. q. 147. ar. 7. verſ. In eodem articulo, in reſponſione ad vltimum, Quatuor ad ieiunium Eccleſiaſticum præſertim Quadragenarium attinere; vnicam cibi ſumptionem, id eſt, vt ſemel tantùm edamus; & quod attinet ad certā ciborum qualitatem, vt à carnibus ſcilicet, & ijs quæ originem trahunt à carnibus, ouis, lacte, caſeo, abſtineamus: & quod pertinet ad certam horam edendi, vt ad meridiē,

C vel ſub meridiem, aut poſt meridiem comedamus. Ex his quatuor, inquit idem, duo prima, nempe vnica ciborum ſumptio, & ſubtractio carnium ad naturam, & rationem ieiunij ſpectant, & proinde ſecunda cibi ſumptio, aut carnium vſus prorſus ieiunium tollit. Duo verò poſtrema, reiectio eorū, quæ naſcuntur ex carnibus, & meridiana aut poſt meridiana corporis refectio; in præcepto quidē ieiunij continentur, ſed ad illius naturā, & rationē nō pertinēt. Et ideo ſi cui Romanus Pont. poteſtatē faciat lōgè ante meridiē edendi, vel ouis, lacte, caſeo, & butyro veſcendi, ieiunij legē ſeruare debet, vult dicere, nō ei liberū eſſe plus quā ſemel comedere, ſecus ieiuniū violat. Idque Caiet. demonſtrat ex eo, quòd ieiunij natura & ratio in aliquo, aut pluribus conſiſtat, aliquo tamen certè ſtatuitur, quod ieiunij naturā & rationem conſtituat, & eſt ieiuniū res quædam natura & ratione certa, quæ dici non pōt, & cū hoc vnū, ex quo ieiuniū natura conſiſtat, non ſit ſubtractio eorum quæ ex carne gignuntur, aut ſiunt, nec ſit meridiana, aut poſt meridiana refectio corporis conſequitur vt ſit vnitas epulationis, & ſubtractio carnium. Ceteri tamē auctores, quos nominauimus, hanc Caietani ſententiā improbant, dicentes id, quod

D præcepto Eccleſiæ in ieiunio ſeruari debet, ad naturam quoque & rationem ieiunij pertinere: & ieiunij Eccleſiaſtici rationem in ijs omnibus conſiſtere, quæ Lex Eccleſiaſtica præſcribit, & ſeruare iubet. Quæ cū plura ſint, cōſicitur inde, vt ſi priuilegiū concedatur alicui, vt vnū ex illis non ſeruet, reliqua ſeruare debeat. Neque enim qui ab vna lege priuilegio Principis ſoluitur, ab aliis continuò legibus eximitur: quod ſi lex plura præſcribat & imperet, non qui liberatur ab vno eorum aliquo, cōfeſtim ab aliis excipitur. Poſtremò, cur magis vnica tantum cibi ſumptio, & reiectio carnium, ieiunij naturam & rationē conſtituunt, quam ſubtractio, & depulſio eorū quæ generantur & ſiunt ex carnibus, & meridiana aut poſt meridiana corporis refectio? ſiquidem omnia hæc, lex Eccleſiaſtica præcipit: præſertim cum ſit etiam probabilis multorum opinio, vt ſuperius dictum eſt, ſi cui libera ſiat poteſtas edendi amplius, quam ſemel, aut veſcendi carnibus, non eo ipſo datam eſſe facultatem comedendi quoties vult, nimirum tertio, quarto, ac ſæpius.

Arbitror

Arbitror igitur in hac re dicendum eum, cui auctoritate priuilegij liberum eſt carnes edere, ſolutum eſſe lege ieiuniorum quia tametſi in ieiunio Quadragenario præcipitur, vt abſtineamus ab ouis, & alijs quæ originem trahunt à carnibus, & ne edendo certam horam anteuertamus, at ieiunii ſubſtantia, & natura in duobus tantū meo iudicio conſiſtit, videlicet, vt abſtineamus a carnibus, & vt ſemel tantum edamus: tum etiam quia vſus & conſuetudo communis id habere videatur: is enim, cui tale priuilegium hoc eſt, eſus carnium conceditur, non ſolū prandere, ſed etiam cœnare ſolet: nec cum ſua peccata Sacerdoti confitetur, hoc confiteri conſueuit, quod ſæpius quā ſemel in die ieiunij comederit. Nec tamen idem iuris eſt in eo, cui libera facultas conceditur edendi ea, quæ ex carne procreantur, aut comedendi ante conſuetam horam: nam vſu & conſuetudine etiam receptum eſt, vt is non in totum ſit lege ieiunii ſolutus. nec enim licet ei carnibus vti, ſiue veſci, nec amplius, quàm ſemel ſe cibo reficere, nec meridianam horam longius præuenire.

Quartò quæritur, An cui ſit poteſtas, vt in diebus Quadragenarij oua comedat, tutò poſſit vti caſeo, lacte, butyro? Negant quidam eum poſſe ob eā rationem, quod Principis priuilegium, quando iuri communi derogat, ſtrictiùs, ac preſſiùs interpretari debemus: ergo cui vnum conceditur, non ſtatim conceditur alterum, quamuis minùs ſit quare ſit, vt cui liberum eſt beneficio Principis oua comedere, nec poſſit caſeum, lac, vel butyrum edere, nec ijs vti in apparandis, & comedendis ouis. Et è contrario ſi cui priuilegium datur, vt caſeum, aut butyrum edat, is nō poteſt tuta conſcientia oua comedere. Contra alij affirmāt: cui data eſt facultas oua comedendi, poſſe iure vti caſeo, lacte, & butyro, quoniam ex his ſolent oua apparari. Deinde quia hæc omnia eiuſdem penitus videntur eſſe rationis, cum ea ex carne ducant originem: ergo cui vnum conceditur, videtur eſſe alterum quoque conceſſum. Ita quidam iuniores non inepte ratiocinantur: & propterea illorum opinioni libentiùs ſubſcribo. Sic Medina in ſua Inſtructione Confeſſor. libro primo, capite 14. §. decimo.

Quintò Quæritur, An cui ex priuilegio licet oua comedere, & alia, quæ carni affinia ſunt; iure etiam vnà cum ouis, vti piſcibus poſſit? De hac quæſtione Nauarrus tomo primo Conſiliorum, de Obſeruat. ieiunij conſil. 5. Medina in Inſtru. Conf. lib. 1. c. 14. §. 10. Quidā abnuunt, inde potiſſimum, quod ſi piſces edit ille, ergo piſcium ei vſus non officit: quod ſi non officit, eis vti ſolum debet, ac proinde nequit, vti facultate, oua, caſeum, lac, & butyrum comedendi: eo quòd non iuſta ex cauſa ſit illi ciborum, qui prohibentur, conceſſus vſus. Nauarr. de obſeruat. ieiunior. Conſil. 5. fatetur ei fas eſſe in vno die veſci ouis tantum, & alio die piſcibus ſolis: vel eodem die in prandio vti ouis ſolùm, & ad cœnam piſcibus, ſi ei licet ſæpiùs in die comedere, ſed non ſimul in eodem prandio, vel cœna ei licere oua ſimul, & piſces edere. Alijs verò viſum eſt, ei licere piſcibus, & ouis veſci, quia contingit interdum, vt ſi quis ſolum piſces edat, ita vt tota corporis refectio ex ſolis piſcibus conſtet, ſibi noceat: quare per priuilegium pontificium ſit ei poteſtas oua, vel butyrum edendi. Obijcies, ſi oua comedit, cur vnà cum eis piſces edit? Reſpondeo, quia poteſt accidere vt oua vni integro prandio, vel cœnæ non ſufficiant, aut quòd ea, cum plura comedūtur, faſtidit, & reſpuit ſtomachus, aut quia modico paucorum piſciculorum eſu comedendi appetitus excitatur: ac proinde ad comedendum totum, quod ad vnum prandium, vel cœnam requiritur, vnà cum ouis nonnulli piſces eduntur. Nōn video equidem, cur hæc poſterior opinio non ſit tanquam probabilior præferenda priori, nec eam Nauarrus firmo argumento confutat, cum ita concludit: Aut piſces ei nocent, aut ſecus: ſi primum, ergo comedendo peccat: Si ſecundum, ergo ſine iuſta cauſa ei vſus ciborum prohibitorum conceditur: Reſpondeo enim, ſi piſces nocent, peccat comedendo, non quia legem ieiunij perfringat, ſed quia vtatur cibo ſibi incommodo ac minimè ſalubri: quod ſi ei non officiunt piſces, non peccat, nec vllam legē violat, cum priuilegio ſuo vtatur, & priuilegium Principis valeat, quando ſolùm ſuæ legi, non iuri diuino, aut naturali, aut alterius ſuperioris Conſtitutioni derogat.

Sextò Quæritur, An carnium vſus fuerit ſemper a ieiunio Eccleſiaſtico excluſus? Reſpondeo ex ſanctis Patribus, Concilijs, & frequenti Eccleſiæ vſu perſpicue colligi, eos, qui ieiunium Eccleſiaſticum ſeruarunt, à carni-

A bus abſtinuiſſe. Clemens lib. 5. Apoſtolicarum Conſtitu. cap. 17. Sic ait: A carnibus abſtinete vos his diebus: Sunt enim dies luctuoſi, & non feſti: Teleſphorus Pontifex, vt habemus in cap. Statuimus diſtinct. 4. Statuimus, inquit, vt ſeptem hebdomadas plenas ante Sabbatum Paſchæ à carne Clerici omnes abſtineant. Theodoretus in Epitome Diuin. Decret. ita ſcribit: Ab eſu carnium, & ab alijs eiuſmodi abſtinentiam non ſimiliter vt Hæretici amplectitur Eccleſia: illi enim ab his tanquam ab immundis abſtinendum eſſe cenſent, Eccleſia autem nihil horum diſcreuit. Cyrillus Catecheſ. 3. Ieiunamus à carnibus abſtinentes, non quod has odio habeamus, ſed quod mercedem expectamus. Auguſtinus lib. 3. contra Fauſtum c. 5. & ſerm. 64. de Tempo. Non ſolùm à carnibus Chriſtiani, verum etiam à quibuſdam terræ fructibus abſtinent. Et alibi: Quare enim abſtinemus nos à carnibus, quibus alijs diebus vti ſolemus? & reliqua. Baſilius Homilia prima de ieiunio. Carnes non edis, ſed comedis fratrem tuum. Origenes libro tertio. in Iob Quando ieiunamus à vino abſtinemus nos, vt non guſte-
B mus carnem. Theophylactus ſermone quinto de Paſcha Nequaquam diebus Quadrageſimæ, ſicut luxurioſi diuites ſolent, carnium edulio delectemur: qui legum præcepta cuſtodiunt, carnium eſum repudiant: non decet ieiunantem tempore agonis veſci carnibus. Daniel, & tres illi pueri docent ieiuniorum tempore à carnibus abſtinēdum. Chryſoſtomus homilia ſecunda in Geneſim. Nuſquam hodie tumultus, vel clamor, vel carnium conciſiones, vel coquorum diſcurſus. Ambroſius, vel quiſquis auctor eſt eorum Commentariorum, in cap. 10. Epiſtolæ ad Romanos: Sunt quidam, qui quarta feria carnem non edendam ſtatuerunt: Sunt, qui Sabbatis, ſunt item, qui à Paſcha, vſque ad Pentecoſten edant, eſt qui nunquam edat. Eadem hæc diſparitas etiam nunc in Eccleſia Dei obtinet: ſiquidem, quibuſdam in locis non modo Sabbato, & Proſabbato abſtinetur à carnibus, verùm etiam feria quarta: alibi quòd piſces deſint, etiam Sabbato aliquis carnium vſus conceditur. Nonnulli tota vita non ſolùm a carnibus, verùm etiam ab ouis ſe continent. Gregorius Magnus ſcribens Auguſtino Anglorum Epi-
C ſcopo, & habetur in c. denique Diſtinctione quarta. Par eſt, nos, qui his diebus à carnibus abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinam trahunt originem carnis, ieiunemus, à lacte, videlicet, & caſeo. Iſidorus libro de officijs primo, capite quadrageſimoquarto. Poſtquam Chriſtus, qui eſt principium, & finis apparuit, hoc quod in principio ſuſpenderat, etiam in temporum fine retraxit, loquens per Apoſtolum ſuum: Bonum eſt non Apocal. 22. Geneſ. 9.
manducare carnem. Et iterum: Non quia carnes malæ ſunt, ideo prohibentur ſed quia illarum epulæ luxuriam carnis gignunt: Sunt enim fomes, & nutrimentum omnium vitiorum. Ex ſexta Synodo Canon. Trullanus 56. Accepimus, inquit, in Armenorum regione, & in alijs locis in Sabbatis, & Dominicis Quadrageſimæ oua, & caſeum comedere. Viſum eſt ergo, vt omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in vniuerſo terrarum orbe, hunc ordinem ſequēs ieiunium perficiat & abſtineat ab ouis, & caſeo, quæ quidem ſunt fructus, & fœtus eorum à quibus abſtinemus. Si autem non ſeruauerint Clerici deponantur, Laici ſegregentur. Octaua Synodus Toletana ſic decernit Canon. 9.
D Quiſquis ſine euitabili neceſſitate, ac fragilitate, ſeu dentium languore, ſeu etiam impoſſibilitate ætatis, Quadrageſimæ diebus eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiuſdem diei ſanctæ communione. Ex his conſtat, carniſ eſum in diebus ieiuniorum fuiſſe omnino prohibitum. Si quæras quid nomine carnium intelligatur. Mal. 4. d. 15. q. 3. ait nomine carnium intelligi eas, quæ ſunt animalium, quæ extra aquam diu naturaliter viuere queunt; piſces dicuntur, qui extra aquā diu naturaliter viuere nō poſſunt, aut carnes intelliguntur, quæ communiter apud Chriſtianos pro carnibus habentur. Hinc patet quid iudicandum ſit de limace, & cochlea, rana, locuſta, teſtudine.

Septimò Quæritur, An vini vſus ſit in diebus ieiuniorū lege interdictus? Cōſentiens eſt Theologor. & Canonici Iuris interpretū opinio, potionē vini, ſiue mane ante prandiū, ſiue poſt prandium veſpere ieiuniū non ſoluere, ſi in modum potus ad extinguendam, ſiue minuendam ſitim ſumatur, quamuis etiam pluſquam par ſit, & neceſſitas poſtulet, vinum bibatur; quoniam contra temperan-

tiam quidem peccatum erit, contra ieiunium non item. Cæterum ex Sanctis Patribus quis forſitan obijciat, frequenter aſſerentibus, in diebus ieiuniorum eſſe abſtinendum à vino, & carnibus. Nam Clemens Romanus libro quinto Conſtitutionum Apoſtolicarum, capite decimoſeptimo: A vino, inquit: & carnibus abſtinete vos his diebus. Loquitur autem de diebus Quadragenarij ieiunij Et Cyrillus Hieroſolymitan Catecheſi 4. Ieiunamus à vino, & carnibus abſtinentes Theod. in epiſtol. diuin. Decret. abſtinemus à vino, & eſu carnium, & ab alijs huiuſmodi abſtinentiam amplectitur Eccleſia. Theophilus Alexandrinus ſermone quinto de Paſchate, Nequaquam diebus Quadrageſimæ vini poculum ſuſtinemus. Dan. 1. Daniel, & tres illi pueri docent, ieiuniorum tempore à vino, & carnibus abſtinendum, ſumere de terra ſemina, & potandum aquam, quibus comitibus nititur pudicitia. Origenes libro tertio in Ioh. Quando ieiunamus, nec guſtamus carnem, nec vinum. Baſilius homilia prima de ieiunio tractans: Carnes inquit, non edis, à vino abſtinens, ſed ab iniurijs tibi non temperas, Auguſtinus ſerm. 64. de tempor. Qui abſtinemus à carnibus, quibus alijs diebus vti licet; & qui abſtinemus à vino, quo moderatè vti licet. Qui ergo iſta vitamus, quæ aliquando licent? In primis peccata fugiamus quæ omnino numquam licent. Athanaſius quoque in vita ſancti Antonij hæc de illo refert: Sumebat panem, & ſal, potumque aquæ: de carnibus verò & vino melius tacere puto, quàm quicquam loqui: quoniam nec apud plurimos quidem Monachos iſtiuſmodi eſcę in vſu habentur. Immo Philo Iudæus li. de vita contéplatiua, vt refert Euſ. lib. 2. Eccl. hiſt. cap. 16. deſcribens Aſceticorum Alexandrinorum vitam, qui Marci Euágeliſtæ ætate in vrbe Alexandria viuebant; nõ ſolùm à carne, & cæteris quæ à carne originem trahunt, ſeſe illos continuiſſe teſtatur, ſed etiam à vino: Potus, inquit, erat illis ſola aqua; obſonium autem, panis cum ſale, & hyſſopo. Ioſephus autem lib. 2. de bello Iudaico. ca. 7. tria deſcribit dogmata Iudæorum quorum alij Phariſæi, alij Saducæi, alij Eſſæi, ſiue Eſſeni dicebantur, & hos poſtremos (ſimiliter vt Philo ille) mirificè commendat, quod & vxoribus, & vino, & carnibus ſemper abſtinerent, & quotidianum ieiunium in naturam cõuerterent. Hieronymus li. 2. contra Iouinian. antiquorum Aegypti Sacerdotum ſcribit fuiſſe ieiunia, in quibus à carnibus, & vino ſeſe continebant. Clem. Rom. lib. 5. Conſt. Apoſtolic. c. 19. diebus ieiuniorum ſolũ pane, ſale, & oleribus vti concedit. & ca. 21. ſcripturæ teſtimonijs probat abſtinendum eſſe à carnibus, & vino.

Certè negari non poteſt conſueta veterum Chriſtianorum ieiunia carnium vſu, & vini potu caruiſſe: & hoc eſt quod Patrum, quæ attulimus teſtimonia docent. Quarè non miror, quod Alexander docuerit p. 4. m. 8. a. 1. ſ. 3. vini potionem præſertim ante prandium, ieiunium ſoluere. Et Ricard. in 4. diſt. 15. a. 3. q. 7. Antonin. 2. p. tit. 6. c. 2. ſ. 9. & Roſel. Ieiunium n. 5. dixerint, vinum, ſi ad nutriendum, & præſertim mane ad famem extinguendã ſumatur, in fraudem ieiunij eſſe. At verò in more poſitum eſt, vt in diebus ieiuniorum, piſcibus, herbis, leguminibus, & fructibus & vino ſimiliter vtamur: & omnes communi conſenſu teſtantur, id quod ſolùm in potum, non in cibũ ſumitur, cuiuſmodi vinum etiam eſt, ieiuniũ minimè relaxare Quæres, an ſine peccato interdiu ante potum, qui neceſſitate ad extinguendam, ſedandamue ſitim adhibeatur, parum cibi ſumatur, ne ſtomacho ſolus potus noceat? Siluester id concedit; dummodo tamen cibus non ſit panis, herba, arboris fructus, ſed exigua medicamẽti portio, ſiue fruſtum

Sciendum quoque eſt, potum, qui in cibum pariter ſumitur, eſſe in die ieiunij prohibitum; qualia ſunt quædam pocula, quibus eſt cibus admixtus, & quæ potiſſimum nutriunt. Palud. in 4. diſt. 15. q. 4. a. 4. concl. 3. Roſel. in verb. ieiunium n. 3. & Tabiena, eodem verbo n. 24. At vinum, inquies, etiam ipſum nutrit. Verum eſt, nutrire quidem aliquantulum: ſed nõ ſumitur præcipuè ad nutriendum, ſed ad ſitim leuandã, & ideo non in cibũ, ſed in potũ adhibet.

Octauò Quæritur, An illis diebus, quibus licet comedere oua, & caſeum, liceat etiam veſci ſagimine ſiue lardo vt vocant, Goſ. in c. Presbyter, d. 82. in verbo. ſagimine, affirmat, immó addit etiam Hoſtienſ. in ſum. de obſer. ieiuniorum. Cui conceditur vſus ouorum, & caſei, intelligitur conceſſum, vt poſſit vti ſagimine, & ſic, inquit, vtũtur Cluniacenſes Monachi, ſed Ciſtercienſes, & quidam alij religioſi contrarium ſeruant. Sic ille. Ita etiam Abbas in cap. A conſuluit. de iud. & Silueſt. ieiunium. q. 5. n. 16.

Quota diei hora in ieiuniorum temporibus edendum ſit. Cap. XI

PRimò Quæritur, an ieiunium Eccleſiaſt. certã, ac præfinitam horam depoſcat, in qua iure ipſo comedere poſſimus? Reſpondeo, depoſcere, & à certa huiuſmodi hora ieiunium appellationem habere. Nam dicimus vſque ad ſextã, vel nonam horam, vel veſperam, vel vſque ad noctẽ ieiunium ſeruare, quaſi tota, vel præcipua ieiunij vis in prorogatione inediæ vſque ad tardiorem horam ſit poſita: & communi piorum hominum ſententia eo rectius, ac religioſius, ſi cætera ſint paria, quis ieiunus eſt, quò tardius prandet: contra, eo minus rectè, minùſque religioſe, quo citiùs ieiunium laxat, ac ſoluit. Hebræi ad initiũ noctis, ſiue poſt ſolis receſſum & obitum, plerumque ieiunia producebant. Vnde Iudic. 20. dicitur: Omnes filij Iſrael B venerunt in domum Dei, & ſedentes flebant coram Domino, ieiunaueruntq; die illo vſq; ad veſperam, & obtulerunt holocauſta, & pacificas victimas. Et 2 Reg 1. Apprehendens autem Dauid veſtimenta ſua, ſcidit, omneſq; viri qui erant cum eo, & planxerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam. Et cap. 3. eiuſdem libri: Cũ veniſſet, inquit, vniuerſa multitudo cibum capere cũ Dauid, claro adhuc die iurauit Dauid dicens: Hæc faciat mihi Dominus, & hæc addat, ſi ante ſolis occaſum guſtauero panem, vel aliud quippiam. Vnde priſci illi Chriſtiani eundem etiam morem ſeruare conſueuerunt. Athanaſius enim in vita S. Antonij. Pernoctabat, inquit, in oratione ſæpiſſimè: edebat ſemel in die poſt ſolis occaſum. Hieronym. in vita Hilarionis. Inter mare & paludem, vaſta ſolitudine fruebatur, quindecim tantum caricas; poſt ſolis occaſum comedens ſic ille. Deinde tepeſcente ſenſim vetere illo feruore, cœptum eſt ſolui ieiunium primò quidem antequam ſol occideret, deinde verò etiam paucis horis ante ſolis abſceſſum. nam cœna ſumi cœpit ad horam nonam, hoc eſt, tribus horis poſt meridiem exactis, & totidem ante ſolẽ occidentem. Dies enim in duodecim horas diuidebantur, & C in hora ſexta erat meridies: quamuis Quadragenarij ieiunij, quod proximè ante Paſcha ſuſcipitur, diu retenta eſt lex & conſuetudo capiendi cibum ad veſperam, perfecto nimirum ad horam nonam Miſſæ ſacrificio, & veſpertinis precibus decantatis, vt inferiùs oſtendam. Vnde Concilium Cabilonenſe relatum in c. ſolent, de conſec. diſt. 1. Solent plures, inquit, qui ſe ieiunare putant, in Quadrageſ. mox, vt ſignum audiuerint, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint quàm veſpertinum celebretur officium. Conueniendum enim eſt ad Miſſas, quibus auditis, & veſpertinis officijs, & largitis eleemoſynis ad cibum accedẽdum eſt. Si quis verò neceſſitate conſtrictus fuerit, vt ad Miſſam venire nõ valeat expectata veſpertina hora, completa oratione ſua ieiunium ſoluat. Epiphanius hæreſi 8. & hæreſi. 75. Quarta, inquit, & profabbato ſtatutum eſt ieiunium vſq. ad horam nonam. Baſilius item hom. 1. de ieiunio A vino abſtinens; ſed ab iniurijs tibi non obtemperas: expectas veſperam, vt cibum capias; ſed diem totum abſumis ad tribunalia. Hieronymus ieiunia ſignificans in epiſt ad Paulinum. D Sit vilis, inquit, & veſpertinus cibus. Tertu aduerſus Pſychicos c. 14. Quaſi reſpuam is nonam, cui & quarta Sabbati. & ſexta plurimum fungimur.

Porrò quantum temporis hæc conſuetudo ſumendi cibum ad horam nonam in diebus ieiuniorum in Eccleſia durauerit, certò non conſtat. Sunt qui putent, eam vſque ad Alexandri Alenſis, & S. Thomæ Aquinitatis tempora qui trecentos, & aliquot annos memoriam noſtram anteceſſit, ſeſe porrexiſſe: quoniam de hora, quo ieiunium ab Eccleſia indictum ſoluere licet diſputans, in 2. 2. q. 147. a. 7. inter cætera ſcribit hæc Eſt autem debita, & communis conſuetudo comedendi hominibus circa horam ſextam; & ideo vt ieiunans afflictionem aliquam ſentiat pro culpæ ſatisfactione, conueniens comedendi hora ieiunãtibus taxatur circa Nonam. Et conuenit etiam iſta hora myſterio paſſionis Chriſti, quæ completa fuit hora, quando inclinato capite tradidit ſpiritum. Ieiunantes enim dum ſuã Ioan. 19. carnem affligunt, paſſioni Chriſti conformantur ſecundũ illud Apoſtoli ad Galatas: Qui autem Chriſti ſunt, car- Galat. 5.

nem

nem ſuam crucifixerunt cum vitijs, & concupiſcentijs. Hæc S. Thomas. Dubitant quidam, vt refert Tabiena, ie iunium q.5. an de horæ nonæ fine, an potiùs de eius initio loquatur S. Doctor. Crediderim ego ſane, eum loqui de horæ Nonæ fine & exitu. Ricardi tempore, qui paucis annis poſt S. Thomam vixit, videtur conſuetudo, quæ nũc eſt, alicubi cœpiſſe: quoniam ille ſic ait 4. diſt. 15. a. 3. q. 8. horam eſſe vel ſextam, vel ſtatim poſt ſextam, vt nunc eſt in more poſitum: ergo S. Thomas loquitur de iure, non de conſuetudine. Conſuetudine poſtea eſt introductũ, vt ieiunium ſoluatur ad horam ſextam, vel paulò ante illam hoc eſt ad meridiem, vel ſub meridiem, qui mos nunc in Eccleſia ſeruatur, prætertim apud Monachos, ac cæteros Religioſorum ordines. Seculares enim ieiunium laxant, ac ſoluunt, hyeme quidem, vna ante meridiem hora æſtate verò, duabus fere horis ante meridiem; Monachi verò, & cæteri Religioſi hyeme, aut ſemihora ante meridiem, aut in meridie, aut etiã hora ante meridiẽ: Eſtate verò vna hora integra, aut etiam vna, & ſemihora ante meridiem. Ricar in 4. diſt. 15. a. 7. q. 5. Duran. ibidem q. 9. Silu. verb. Ieiunium q. 4. num. 11. Angel. eod. verb. num. 1. Roſel. num. 10. Tabien. num. 5. Caiet. 22. q. 147. artic. 7. Conuenit inter omnes, horam meridianam computãdam eſſe non ſecundum rigidum Aſtronomorum calculum, ſed ſecundum horologia vſitata inter homines, & rudi quadam Minerua. Silu. ieiunium. q. 4. num. 12.

Secundò quæritur, An ſit iuris Canonici, vt ad veſperam in diebus Quadragenarij ieiunij comedatur? Negant quidam, quia in c. Solent de Conſec. diſt. 1. ſimpliciter & abſolutè non dicitur, vt ad veſperam ieiunium ſoluatur: ſed ſolùm reprehenduntur, qui in Quadrageſima putant ſe ieiunium ſeruare, & ſolent mox vt ſignum audierint, hora nona comedere. Qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quàm veſpertinum celebretur officium. Hæc ibi. ergo iure tantùm cauetur, ne ante veſpertinum officium factum edamus. Aliorum eſt ſententia, eſſe quidem iuris Canonici, ne ante horam nonam: ieiunium relaxetur: ſed horam nonam volunt tres illas horas complecti, quæ proximè meridiem cõſequuntur. Dies, inquiunt, in duodecim horas diuiditur iuxta ſecularium hominum computationem, & in totidem nox: at verò Eccleſiæ more Diuinum officium, quod ad Clericos pertinet, diuiditur in quatuor partes, Tertiã, Sextam, Nonam & Veſperã, & quælibet pars tres horas complectitur ſeculares, ita vt quælibet appellationem habeat a principio vſque ad finem trium horarum. Tertia ſecularium cõtinet totum tempus ab ortu ſolis vſque ad tertiã horam ſecularem poſt ortum ſolis, ſexta continet tres horas ſeculares, vſque ad ſextam ſecularem quæ in meridiem incidit. Nona totum tempus à ſexta hora ſeculari vſque ad nonam. veſpera tres vltimas diei horas habet vſque ad occaſum ſolis. Et cum ius Canonicum ſtatuit, vt ad horam Nonam ieiunium ſoluatur, illud interpretantur non quidem de horæ nonæ fine, ſed de toto tempore, quod eſt a fine ſextæ horæ vſque ad finem nonæ, quod tempus tribus horis cõcluditur, quæ meridiem proxime ſubſequuntur; ac propterea colligunt, cõſuetudinem, quæ nunc in Eccleſia ſeruatur, quaque ieiunium ad meridiem, vel ſub meridiem laxatur, nequaquam eſſe canonico iuri contrariã, eo quod cum in meridie ieiunium laxemus, dicimur hora nona ieiunium ſoluere, quoniã ſtatim poſt ſextam, & poſt meridiem, incipit iuxta Eccleſiæ computationem hora nona.

Mihi verò hæc minime probantur. Tum quia Eccleſiaſtica computatio, qua horæ diuiduntur in Tertiam, Sextã, Nonam, ac Veſperam, ad officium Clericorum diuinum ſpectat: Ieiunium autem non ſolum eſt Clericorum, ſed etiam Laicorum: & Eccleſia itidem inter horas diurnas, quibus Diuini officij preces Clerici recitare debent, etiam primam enumerat; ergo non tantùm in quatuor horas, & partes diem Eccleſia diſtribuit. Tùm etiam quia c. Solent, de Conſec. diſt. 1. apertè decernitur ne ieiunium ſoluatur ante veſpertinum officium, quod ad horam nonam fiebat, hoc eſt, poſt tres horas a meridie. Et deinde ſubijcitur: Si aliquis neceſſitate ad Miſſam venire non poſſit, expectata veſpertina hora, & completa oratione ſua ieiunium ſoluat: Veſpertina autem hora non dicebatur Nona, ac multo minus quæ meridiem proxime ſequitur, ſed quæ inclinante iam die, & appetẽte ſolis abſceſſu vergit ad noctem, nimirum totum tempus inter initium duodecimæ horæ & noctem, interiectum. Quo fit, vt iuxta veram aliorum

A ſententiam, Iure Canonico cautum ſit, ne in diebus Quadragenarij ieiunij ante veſperam comedamus. Et hoc eſt quod Synodus Cabilonenſis in c. Solent, de Conſec. diſtin. 1. & in Regula S. Benedicti cap. 41. ſtatuitur vt ab initio Quadrageſimæ vſque ad Paſcha Monachi ad veſperam reficiantur, & ipſa veſpera ſic agatur; vt lumine lucernæ non indigeant reficientes, ſed luce diei adhuc perdurante omnia conſumentur. Et Auctor Micrologi, ait cap. 49. de Eccl. obſeruat. Quadrageſimale ieiunium poſt veſperam tandem ſoluitur, ſicut in Canonibus præcipitur: Sic ille. Ac proinde ſi nunc hora ſexta, id eſt, in meridie, vel ſub meridiem ieiunium laxamus, conſuetudinem vim legis habentem, non ius commune antiquum ſeruamus.

Tertiò quæritur, An in cæteris omnibus ieiuniorum diebus hora ſoluendi ieiunium ſit Nona? Reſpondeo, ſolum eſſe Canonico iure cautum, ne in diebus Quadragenarij ieiunij ante veſperam edamus, De hora verò comedendi in cæteris ieiuniorum diebus, nihil eſt iure communi ſancitum. Conſtat vero olim fuiſſe in more poſitum, vt illis B diebus edatur ad horam nonam. Conſuetudine verò eſt poſtea introductum, vt quodlibet ieiunium ad meridiem, aut ſub meridiem ſoluatur. Auctor Micrologi ait cap. 49. In alio ieiuniorum tempore, præterquam Quadrageſimali, ſtatim poſt Nonam ieiunium ſoluitur, cum & Miſſa ad Sextam celebratur. In hoc enim Quadrageſimale ieiuniũ differt a reliquis, quod in alijs poſt Nonam, in hoc poſt veſperam reficere corpus debemus, cum & Miſſa ad Nonam peragatur. Eſt enim Eccleſiaſtica conſuetudo vt ad Nonam reficiamur, cum ad Sextam Miſſam celebramus; ad veſperam autem, cum ad Nonam ſacrificamus. Sic ille. Et Regula V. B. Benedicti, præſcribit; vt ab initio Quadrageſimæ vſque ad Paſcha Monachi ad veſperam reficiantur; in alijs verò diebus ieiuniorum, ad Nonam.

Quartò quæritur, An qui longe ante meridiem abſque iuſta & legitima cauſa prandet, ieiunium ſoluat, & ſic lethali peccato contaminet. Duæ ſunt opiniones: Prima docet, horam ieiunij conſuetam ac debitam anteuertere, non eſſe peccatum, ſi eius rei iuſta cauſa ſubſit: ſi verò nulla, citra contemptum tamen, eſſe veniale, non lethale peccatum: Si autem per contemptum, horam quis anteuertat, C admittit peccatum lethale. Sic Innocentius, Io. Andreas, Petrus Anchara. cap. 1. de Obſeruat. ieiunio. Cardinalis in c. ex parte de obſeruan. ieiunio. §. Item, num. 2. Angelus ieiunium q. 2. Gabriel in 4. diſtin. 16. q. 3. art. 3. dub. 1. §. Quando de hora, Archidia. Alexandrin. c. Vnum orarium §. Aliàs ea demum, diſt. 25. Altera opinio tradit lethaliter peccare eum, qui ſine cauſa legitima horam ieiunij debitã præuenit, tametſi abſque contemptu id faciat. Ita Caieta. 2. 2. q. 147. art. 7. Silu. Ieiunium q. 4. verſ. tertium, Nauar. in Manuali cap. 21. num. 27. Couar lib. 4. Varia. reſolut. cap. 20. num. 14. ad finem, Gloſſa diſtin. 25. c. vnum orarium. §. Alias ea demùm, verb. Ieiunantibus. Palud. in 4. diſt. 15. q. 4. art. 4. At vt aiunt Palud. Silu. Nauar. poteſt quis prætertim ſuperioris auctoritate, ante horam conſuetam comedere cauſa legendi ad menſam, docendi, iter faciendi, vel ſuſcipiendi, vel ob aduentum hoſpitum, vel alia iuſta ex cauſa. Hæc eſt communis ſententia, & probabilior ac verior, & videtur colligi ex c. Solent de Conſec. diſt. 1. aut ſaltem ex conſuetudine approbata. Hoc apertè docet S. Thomas in 4. diſtin. 15. q. 3. art. 4. ad q. 3. Idem D tradit ibidẽ Ricar. q. 9. Quæres quis notabiliter intelligitur anteuertere horam debitã ieiunij, ita vt lethale peccatum admittat. Reſpondeo, eum qui per vnam horam integram anteuertit, ſed qui præuenit per quadrantem horæ, lethaliter non peccat, quamuis leuiter delinquat ſine iuſta cauſa horam debitam præueniens: Qui anteuertit per ſemihoram, fortaſſis etiam leuiter tantum peccat. In his tribus ſingulis, quem ſequar, Auctoré nõ habeo, quia nihil de his exprimunt Auctores, ſed ratione videtur hæc ſingula ratione cõfirmari. Nimirum, hora vna integra, pars eſt temporis notabilis, quadrans non item: Et fortaſſis etiam ſemi hora, pars notabilis in hac parte minime cenſetur. Si tu melius iudicaueris, ego tibi aſſentiar. Ego dixi, quod ſẽtio.

Quintò quæritur, An prandium in diebus ieiuniorum iure differatur, etiam abſque iuſta cauſa vſque ad veſperam, vel noctem? Reſpondeo, non eſſe dubitandum, quin arbitratu ſuo quiſque poſſit ieiunium ad veſperam vel noctem producere: quo enim tardius prandium prorogatur, eo eſt inedia productior, & longior corporis afflictio; quod eſt Legiſlatoris menti magis conſentaneum.

Sic

Sic Nauar. in Manua. cap. 20. num. 27. ex Antonino in 2 par. tit 6. cap. 2. §. 2. Sic etiam Ricar. 4. diſt. 15. art 3. q 8 Silueſter in verb Ieiunium q. 4. Caiet. 2. 2. q. 127. artic. 7. & in Summa verb. Ieiunium, & alij quoque Auctores communi conſenſu. Dices; Conſuetudine eſt introductum, vt in meridie, aut ſub meridiem edamus, ergo eſt conſuetudini ſtandum. nam cur magis horam præuenire, quàm prorogare inhibemur? Profectò conſuetudine cogimur Nonam vel meridianã horam expectare, nec eam anteuertere fas eſt; non tamen iure vllo & lege compellimur tardius ieiuniũ protrahere, ne inedia nimium producta noceret. Quo fit, vt verè dixerit Goffredus in Summa tit. de obſeruat. ieiuniorum, Ieiunium Eccleſiaſticum eſſe, quo prãdium ſubtrahimus atque ſubmouemus: quoniam ieiunium poteſt ad veſperam vel noctem produci: ac propterea ieiunij dies, cœna conſtat, nõ prandio. Obijcies fas eſſe debitori ſoluere ante tempus conſtitutum. Reſpondeo: quando dies ſiue certum tempus adijcitur, quo ſoluere debeo, aut hoc fit ob bonum debitoris, & licet ſoluere ante tempus; aut fit ob bonum creditoris, & non licet præuenire tempus. Sic Gloſſa in c. Solent, de Conſec. diſtin. 1. & probat ex L. Si ita. ff. de legat. & fid. commiſſ 2. & L. eum qui. §. Pegaſus, ff. de Annu. lega.

Sextò quæritur, An qui Pontificis priuilegio poteſt horam ieiunij debitam præuenire, eo ipſo ſit lege ieiunij ſolutus? Reſpondeo ex communi omnium ſententia, nequaquam: ratio eſt in promptu, quia qui ex parte, ieiunij lege ſolutus, non ex toto ſolutus eſt cum ieiunij lex plura contineat. non ſecus ac is, qui Principis beneficio ab vna lege eximitur, non continuo eximitur à cæteris.

Septimò quæritur, An qui ſine iuſta cauſa horam comedendi in die ieiunij anteuertit, ieiunium obſeruare debeat? Quæſtionem mouet argumentum quod obijci poſſet Nam qui vas integrum ſeruare deberet, & illud frangeret, non amplius peccaret illud in plures partes comminuens, cum ſemel fractum, amplius integrum ſeruare nequeat: ergo pari ratione, qui ſemel ieiunium frangit, deinceps non peccat, cum amplius integrum ieiunium ſeruare non poſſit? Reſpondeo, non eſſe idem iuris in eo, qui vas integrum frangit, quod in eo qui ieiunium ſoluit anticipata cibi ſumptione Nam præcepto de integro vaſe ſeruando, ſolùm cauetur, ne illud frangamus; at verò præceptum ieiunij ſeruandi multa complectitur, nimirum ne cibis vetitis vtamur; deinde ne ſæpius quàm ſemel edamus; poſtremò, ne horam comedendi anteuertamus. Ac propterea quemadmodum qui ante horam præfinitam comedit, continere adhuc ſe debet à carnibus, ſic etiam oportet vt non amplius eo die comedat, ne aliud denuo peccatum admittat. Sic habet communis opinio, quam refert Caietanus 2. 2 q. 147. art. 7.

Quibus diebus ex Iure communi ſit Ieiunium ſeruandum: & primum Ieiunij Quadragenarij inſtitutio quænam ſit. Cap. XIII.

PRimò quæritur, Quibus nam diebus iure communi conſtitutum ſit, vt ieiunium ſeruemus? Reſpondeo, ieiuniorum alia eſſe communia, alia verò priuata & propria. Communia vocantur ieiunia, quæ in tota Eccleſia ſeruantur, & hæc vel iure communi, vel conſuetudine totius Eccleſiæ generali ſunt conſtituta. Priuata verò ieiunia ſunt, quæ vel proprij voti Religione; vel Sacerdotis pœnitentiam iniungentis præcepto, vel peculiari Superioris mandato, vel ſpeciali gentis, ciuitatis, aut populi ſtatuto, vel conſuetudine, ſuſcipiuntur. Nobis autem agendum eſt de communibus Eccleſiæ ieiunijs: Inter quæ primum omnium & antiquiſſimum occurrit ieiunium quadragenarium, quod proximè quotannis ante Paſcha celebratur & colitur. De quo primum quæri ſolet, An ſit iure Diuino, an potius Canonico inſtitutum. Quidam iuniores cenſent eſſe iure diuino ſancitum: & id probant, quia aliqui veteres Eccleſiæ patres videntur docuiſſe, illud eſſe
Matth. 3. iuris diuini, quoniam Chriſtus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunium ſeruauit. Ambroſius Serm. 25.
1. Reg. 14. Si ignorans, inquit, Ionathas indictum à patre ieiunium, quia ſoluerat, morti addicitur: qui ſciens indictum à Chriſto Domino ieiunium ſoluit, quid meretur? & Serm. 34. Hanc enim Quadrageſimam nobis Dominus ſuo ieiunio

A conſecrauit. Et paulò inferius: Quiſquis ergo Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit Quadrageſimã, præuaricationis & contumaciæ tenebitur, quòd legem diuinitus datam prandendo reſcindit. Et Serm. 36. Ante dies deuotionem ſanctæ Quadrageſimæ prædicantes, ſacrarum litterarum exempla protulimus, quibus approbauimus hunc quadragenarium numerum non eſſe ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum, nec terrena cogitatione inuentum, ſed cœleſti maieſtate præceptum. Sermone item 34. Quod abſtinente, inquit, toto populo, vel ſoli contra præceptum Domini deuoratis. (loquitur Ambroſius contra eos, qui Quadragenarium ieiunium comedendo ſoluebant.) Et B. Maximus in Homilia de Quadrageſima: Quadragenarium ieiunium, inquit, non tam ab hominibus inſtitutum, quàm à Deo cõſecratum, & cœleſti maieſtate præceptum. Auguſtinus quoque ſcribens in Pſalmum 100 paulo poſt initium, ſic ait: Præcipitur nobis quadragenarium ieiunium, & ex lege, & ex Prophetis, & ex ipſo Euangelio, quod teſtimonium habet à lege & Prophetis. Idem etiam ait Beda in
B Homilia in Dominica Quadrageſimę: necnon & Iſidorus lib. 1. de offic Eccl. cap de ieiunio. Item Leo in Serm. 4. de Quadrageſima ſcribit, ieiunium Quadrageſimæ eſſe prouiſum magna diuinæ inſtitutionis ſalubritate: & Sermo. 2. de ieiunio Pentecoſtes ait ieiunia eſſe diuinitus inſtituta Hieronymus in Eſaiæ cap. 29. in Ezech. 41. & in Ionæ, cap 3. ſcribens, ait: Chriſtus ieiunauit quadraginta dies, vt nobis hæreditarios totidem ſolemnes dies relinqueret. Ita Patres. Matth. 4.

At communis eſt Theologorum Scholaſticorum opinio, Quadragenarium ieiunium, non iure diuino, ſed Apoſtolica traditione ſiue mandato, & iure canonico, & generali Eccleſiæ conſuetudine coli & celebrari. Ita Duran. in 4. diſt 15. q. 4. art. 3. concl. 3 Ibidem Maior q. 4. concl. 3. Gabriel in 4 diſtin. 16. q. 3. artic 1. notab 2. Adria. in 4. de confeſſ. q 1. § Alij probant cõfeſſionem, verſic. Nec videtur rectum. Angelus ieiunium nu 7 Silu eod verb. q 1. verſic. Quibus autem diebus ex Mandato Eccleſiæ. Nauar. in Manuali cap. 21. num. 12. Medina tract de ieiunio q 2. Ledeſm. in 4 par. 2 q. 17. art. 1 dub. 1.

C Item aliqui patres teſtantur, hoc ieiunium eſſe ab Apoſtolis conſtitutum. Quòd perſpicuè ſatis Hieronymus in Epiſt. ad Marcellam tradit his verbis: Nos vnam Quadrageſimam ſecundum Apoſtolorum traditionem toto anni tempore nobis congruo ieiunamus. Leo duobus in locis, videlicet Serm. 6. & 9. de Quadrageſima, idem tradit, Quadrageſimam nempè eſſe ab Apoſtolis inſtitutam. Caſſianus Collat 21. cap. 30. ſcribit eandem eſſe à Sacerdotibus fixa lege ſancitãm. Rabanus quoque lib. 2. cap. 28. de Inſtitu. Clericorum, ait: ſtatio eſt ſtatutorum dierum, vel temporum: Dierum, vt quarta, aut ſexta feria ieiunemus Temporum, vt obſeruatio Quadrageſimæ, quæ in vniuerſo orbe Chriſtianorum, inſtitutione Apoſtolica ſeruatur circa confinia Dominicæ paſſionis. Extat Canon Apoſtolorum, numero ſexageſimus octauus, vbi Quadragenarium ieiunium ante Paſcha ſancitur. Auguſtinus Epiſt. 86 ego, inquit, Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoq; Inſtrumento, quod appellatur Teſtamentum Nouum: animo id reuoluens video præceptum eſſe ieiunium: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & qui-
D bus oporteat, præcepto Domini, vel Apoſtolorum non inuenio definitum. Theophilus item, vt citat Medina loco citato dicit: Habemus Quadrageſimam ab Apoſtolis inſtitutam.

Ij verò patres, qui (vt ſuperius indicaui) inſinuare videntur, Quadragenarium ieiunium iuris eſſe diuini, illud mea ſententia tantummodo ſignificare contendunt, eiuſmodi ieiunium tùm ex noua, tùm ex vetere ſcriptura auctoritatẽ trahere: eo quod Chriſti Domini, Eliæ & Moſis exemplo quadraginta dierum ieiunium conſecratum ſeruamus. Nec tamen quicquid Chriſtus fecit, nos quoque facere iuſſit. Exemplum Chriſti nobis relictum, aliquando vocatur à Patribus præceptum nobis diuinitus datum. Sunt etiam qui dicant Niniuitas Ionæ Prophetæ Sermone permotos, quadraginta totos dies ieiunium ſeruaſſe. Nam etſi primo triduò, cuius ſolius ſcripturæ meminerunt, fuerit ieiunium rigidius & durius ſolito (abſtinebant enim homines ac pecora ab omnibus) ſed reliquis tamen triginta ſeptem diebus communi lege vſitatum & ſolitum ieiunium retinuerunt, vt magis diuinam iram placarẽt &

auerte-

ſuccurrerent; Deique gratiam ſibi faciliùs conciliarent. Et ita Hieronymus ait ſupra Ionam cap. 3. Trinus numerus, qui ponitur à ſeptuaginta, non conuenit pœnitentiæ: Quadragenarius numerus conuenit peccatoribus, ieiunio, orationi, ſacco, & lacrymis, & perſeuerantiæ deprecandi: ob quod Moyſes, & Elias quadraginta dies ieiunaſſe legũtur. Ipſe quoque Dominus verus Ionas miſſus ad prædicationem Niniue, ieiunauit quadraginta dies: & hæreditatem nobis ieiunij relinquens ad eſum corporis ſui, ſub hoc numero animas noſtras præparat. Hæc Hieronymus. Nam ſi Niniuitæ triduo tantùm ieiunium ſeruaſſent, alijsq; pœnitentiæ officijs ſeſe occupaſſent, parum omnino ad rem feciſſent, quæ de quadragenario pœnitentialium dierum numero; & Moyſis, & Eliæ, & Chriſti veri Ionæ illic affert Hieronymus: conſtat enim hos omnes non tres tantùm, ſed quadraginta totos dies ieiunium ſeruaſſe. Probabilis eſt horum ſententia, ſed ex Ionæ vaticinio & verbis certo colligi non poteſt.

Exo. 3.Reg.19. Matth. 12.

Secundò quæritur, vnde inchoetur ieiunium quadragenarium? Reſpondeo, conuenire apud omnes, inde Quadrageſimam inchoari à feria quarta Cinerum, quæ vulgo appellatur quarta feria in capite ieiunij. Sic Auctor Micrologi. cap. 49. Sed quæſtionis eſt dubiæ, an inceperit olim ante Gregorium Magnum in eadem feria quarta? Duæ ſententiæ ſunt, vna docet, olim non incipere ſolitam in Feria quarta Cinerum ante Gregorium Primum; quæ communis eſt ſcriptorum opinio: eo quòd in c. Quadrageſima, de Conſec. diſt. 5. apertè dicitur, quatuor dies ante Dominicam primam in Quadrageſima eſſe adiectos, vt omnes planè ieiunium quadraginta dierum obſeruent: quod caput deſumptum eſt ex Gregorio Homilia 16. in Euangelia. Altera opinio tradit, ſemper quadragenarium ieiunium olim etiam ante Gregorium Primum inchoari ſolitum in feria quarta Cinerum: quod probat, primò, quia in c. ſtatuimus diſtin. 4. Teleſphorus conſtituit, vt Clerici ieiunent plenas ſeptem hebdomadas. Dicit (plenas) quia eorum ieiunium incipiebat à feria quarta ſeptimæ hebdomadæ ante Paſcha. Deinde quia apud Auguſtinum extat inter Sermones de Tempore, Sermo qui inſcribitur, in feria quarta in capite ieiunij, & ſequuntur Sermones in feria quinta, ſexta, & Sabbato euſdem hebdomadæ. Poſtremò, quia ſi ab ea feria, Quadrageſima non ſumeret initium, non ſunt quadraginta dies ieiunij vſque ad Paſcha: nam demptis Dominicis ſex, remanent ſolùm triginta ſex dies ieiunij. Probabilius tamen eſt, Quadrageſimam olim ante Gregorium, ſemper de more incepiſſe à Dominica die, quæ dicitur prima Quadrageſimæ; vt apertè Ambroſius Serm. 34. qui eſt de Quadrageſima, Caſſianus Collat. 21. cap. 24. 27. 28. Gregorius Homil. 16. in Euangelia teſtantur. Vnde Alcuinus Lib. de Diui. offic. cap. de Quadrageſima; ait: Quadrageſima incipit à ſequenti Dominica poſt Quinquageſimam. Et Liber qui dicitur Ordo Romanus ſimiliter habet, in capite de Septuageſima; Quadrageſimã incipere à Dominica die poſt Quinquageſimam; idem teſtatur Auctor Micrologi cap. 49. Eccleſiaſtica item officia, quæ toto tempore Quadragenarij ieiunij celebrantur, ab ea Dominica incipiunt.

Cùm ergo obijcitur cap. ſtatuimus de Conſec. diſt. 4. ex Teleſphoro, vbi decernitur: vt ſeptem hebdomadas plenas ante Sanctum Paſcha omnes ieiunent: Reſpondeo, non id præcepti Teleſphorum cunctis in vniuerſum dediſſe, ſed Clericis duntaxat, qui ſunt (ait idem Pontifex) in ſortem Domini vocati: Quia ſicut diſcreta debet eſſe vita Clericorum à Laicorum conuerſatione; ita & in ieiunio debet eſſe diſcretio. Hæc ille, cuius decretum poſtea in Gallia Synodus Aurelianenſis 4. abrogauit. Ait enim Canone 2. Id Sacerdotibus omnibus eſt decretum, vt ante Paſchæ ſolemnitatem, non Quinquageſima, ſed Quadrageſima teneatur. Et idem habetur in Concilio Aurelianenſi 1. Can. 12. Cum deinde obijcitur, à die Cinerum, Quadrageſimam inchoari, ac propterea dies illos quatuor, qui Dominicam primam Quadrageſimæ proximè antecedunt, ad Quadragenarium ieiunium pertinere: Reſpondeo, ieiunium Quadragenarium eſſe duplex, plenum, & ſemiplenum. Plenum eſt, cum interdiu ſemel tantùm edimus: ſemiplenum verò, quando ampliùs quam ſemel comedimus, ſed à carnibus, & à cæteris, quæ initium habent à carnibus, nos ipſi continemus. à Dominica prima in Quadrageſima vſque ad Paſcha, ſunt dies quadraginta duo ieiunij, non quidem pleni & perfecti, quoniam diebus Dominicis ieiunium plenum nõ agitur, ſed ieiuniũ ſemiplenũ, & imperfectũ, & hoc ſufficit. Cùm tertiò obijcitur, apud Auguſtinum extare Sermonem in feria quarta in capite ieiunij: Certe quamuis ob id quidam exiſtiment, non falli, qui ſentiunt, quatuor eos dies Gregorium Magnum adiéciſſe; Verum tamen eſt, quod & paulò ante dixi, olim ante Gregorium Quadrageſimam à Dominica poſt Quinquageſimam incœpiſſe. Cum vrgent, extare Sermones Auguſtini, & aliorum veterum patrum habitos ad Populum in feria quarta Cinerum in capite ieiunij, & alijs tribus diebus proximè ſequentibus; Profectò veriſimile admodum eſt, euiſmodi Sermones habitos ab illis Patribus fuiſſe initio Quadragenarij ieiunij: & poſtea quatuor illis diebus eſſe attributos. Incertum eſſe quidam aiunt, an Sermones illi ſint B. Auguſtini; ſicut etiam dubitatur, An titulus Sermonis in feria quarta in capite ieiunij ſit, ab Auguſtino appoſitus, an ab alio poſtea adiectus. Sermones illi videntur mihi eſſe Auguſtini de Tempore, ſed ab aliquo poſt Auguſtinum ad Gregorianum Quadragenarij ieiunij morem & rationem accommodati. Fateor quidem in c. Quadrageſima de Conſec. diſt. 5. Gratiani eſſe verba, non Gregorij Magni ea omnia, in quibus dicitur, eſſe adiectos Quadragenario ieiunio quatuor dies: quamuis Gratianus, vt aſſolet, ea verba retulerit, tanquam ex Gregorio Primo accepta. Veriſimile quidam exiſtimant, quatuor illos dies eſſe additos à Gregorio II. nam, vterq; Eccleſiaſtica officia ad certam rationem & methodum dicitur reuocaſſe: ſed parum refert, an Gregorius Primus, an potius Secundus eos quatuor dies adiecerit.

Tertiò quæritur, Quo die ieiunium Quadragenarium finiatur? Duæ quoque ſunt ſententiæ: vna illud terminari vult in Sabbato, quod proximè Paſcha antecedit. Id enim planè docent Ambroſius, Caſſianus, & Gregorius Magnus locis ſupracitatis. Altera opinio docet, finiri more antiquo in feria quinta maximæ hebdomadæ, quæ vocatur feria quinta in Cœna Domini: ſed recentiori iure & more in Sabbato terminari, quod Paſcha præcedit. Et hæc probabilior videtur opinio: ſi ſermo ſit de prima huius ieiunij origine & inſtitutione, & computatione veteri. Sic enim ait Alcuinus in Lib. de Diuinis offic. cap. de Quadrageſima. Quadrageſima tendit vſque ad diem in Cœna Domini, & alibi: Quadrageſima incipit à ſequenti Dominica poſt Quinquageſimam, & finitur, quinta feria ante Paſcha Domini, quando canimus: In nomine Domini omne genu flectatur; Et Liber dictus, Ordo Romanus, hũc in modũ loquitur in cap. De Septuageſima: Quadrageſima currit cum ſua Dominica, à qua incipit vſque ad myſterium Paſchæ Hebræorum: quod Dominus noſter cum Diſcipulis ſuis celebrauit, & nos dicimus Cœnam Domini. Amalarius quoque Lib. 4. de Eccleſiaſt. offic. cap. 4. ita ſcribit, qui quadraginta dies ſtuduerit ſub diſciplina conſtringi, quæ in Quadrageſima peragitur, non eſt dubium, quin in Cœna Domini poſſit annumerari cultui munditiæ. Auctor Micrologi cap. 52. ait. Diem in Cœna Domini finem eſſe Quadrageſimæ. Idem quoque Rabanus Lib. 2. de Inſtitut. Cleric. cap 34. Vnde pariter aiunt, olim eo die, qui dicitur feria quinta in Cœna Domini, perfecto Miſſæ ſacrificio, omnes Euchariſtiam ſuſcipere, ac tunc ieiunium aliquas Eccleſias ſoluere cõſueuiſſe, exemplo eorum, de quibus loquitur Paulus 1. Corinth. 11. Et quia ea conſuetudo alicubi recepta fuerat, Eccleſia poſtea in vniuerſum prohibuit, ne eo die ieiunium ſolueretur. Nam cum is dies finis Quadrageſimæ cenſeretur, non videbatur rationi conſentaneum, vt eo die Quadragenarium ieiunium ſolueretur, vt ait Auctor Micrologi. cap. 52. Concilium Laodicenum Can 50. & habetur cap. Nõ oportet, de Conſec. diſtin. 3. ita ſtatuit. Non oportet in Quadrageſima quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium diſſoluere, & totam Quadrageſimã inhonorare, ſed per totos dies Quadrageſimæ ieiunare. Idem decernitur in cap. Non liceat, de Conſec. diſtin. 3. ex Concilio Martini Epiſcopi Bracaren. Idem in Concilio ad Trullum citato, Can. 29. Obijcies Ambroſium dicẽtem loco citato, Quadrageſimam vſque ad Paſcha habere quadraginta duos dies. Et Gregorium ſimiliter loco prædicto aſſerentem Quadrageſimã habere ſex hebdomadas ante Paſcha, & quadraginta duos dies vſque ad Paſcha? Reſpondeo Patres variè Quadragenarij ieiunij dies ſupputare conſueuiſſe: nam à prima Dominica in Quadrageſima vſque ad feriam quintam Magnæ hebdomadæ, computantur inte-

Matth. 26.

gri quadraginta dies, qui quidem dies, Quadrageſimam efficiebant, & ieiunium in vltimo die, nimirum in feria quinta terminabatur: ſed deinde feria ſexta & Sabbato proximo ante Paſcha ieiunium reſumebatur. Illud tamen ad Quadrageſimam non omnino olim pertinebat, quoniam erat totius anni commune ieiunium: nam per totum annum Chriſtiani Latinæ Eccleſiæ feria ſexta & Sabbato cuiuslibet hebdomadæ ſeruare ieiunium ſolebant, vt dicam inferius. Ac proinde Ambroſium, & Gregorium fateor hoc ieiunium in feria ſexta ac Sabbato proximè Paſcha præcedentibus, vna cum ieiunio Quadragenario coniunxiſſe & annumeraſſe, cum ſcripſerunt: Sex hebdomadas & quadragintaduos dies ante Paſcha ieiunium ſeruamus. Deinde obijcies; ſi Quadrageſima finitur in feria quinta Magnæ hebdomadæ; conſequens eſt, vt dies Quadragenarij ieiunij quadraginta non ſint, ſed tantùm triginta quatuor, ſi inde detrahi debent ſex integræ Dominicæ, in quibus ieiunium non ſeruabatur? Reſpondeo, vt paulò ante dixi, Quadragenarium ieiunium eſſe duplex, plenũ, & ſemiplenum, perfectum, & imperfectum. Plenum ieiunũ eſt, (vt ibidem definiuimus) cum interdiu ſemel tantùm edimus, & à carnibus, ouis, & cæteris huiuſmodi abſtinemus. Semiplenum verò ieiunium eſt, cum ſolùm abſtinemus à carnibus, & ijs quæ initium & originem ducunt à carnibus, etiamſi amplius quàm ſemel edamus: vnde à prima Dominica Quadrageſimæ vſque ad feriam quintam Magnæ hebdomadæ, numerantur dies quadraginta, in quibus ieiunium Quadragenarium partim plenum, partim ſemiplenum ſeruatur: ac proinde omnes eiuſmodi dies olim dicebantur eſſe dies Quadragenarij ieiunij. Cæterùm Gregorius II. aut fortè primus voluit vt plenum ac perfectum ieiunium Quadragenarium ſeruaret Eccleſia Romana: & idcirco adiecit quatuor illos dies, qui primam Dominicam Quadrageſimæ proximè antecedunt. Et cum pariter iam tacitum antea eſſet, vt feria quinta Magnæ hebdomadæ ieiunium, vt olim ſeruaretur; annumerati & adiuncti fuerunt Quadragenario ieiunio duo illi dies, qui proximè Paſcha antecedunt, & ſex huiuſmodi dies ſuffecti & ſubrogati in locum ſex Dominicarum, integrum quadraginta dierum ieiunium effecerunt; & ſic effectus eſt totus qui nunc eſt, Quadragenarij pleni & perfecti ieiunij numerus.

Quartò quæritur, quot diebus ieiunium Quadrageſimum conſtet? Reſpondeo ex Ambroſio Sermone 25. de Quadrageſima, diebus conſtare quadragintaduobus, qui à prima Dominica Quadrageſimæ vſque ad Sabbatum Paſchæ proximum protenduntur: in quibus etiam diebus ſex Dominicæ computantur: nam ieiunium Quadragenarium accepit B. Ambroſius non ſolùm id, quo interdiu ſemel tantùm comedimus, ſed etiam quo à carnibus, ouis, & cæteris eiuſmodi cibis, abſtinemus, quamuis amplius quàm ſemel edamus. Vnde quærens ipſemet Ambroſius prædicto Sermone de Quadrageſima, qui incipit Sancta Quadrageſima, cur Quadrageſima habeat duos & quadraginta dies? Reſpondet, quia populus Iſraeliticus per quadragintaduas manſiones introductus eſt in terram Promiſſionis, ſic nos ad requiem Paſchalem ieiunia noſtra ſunt quædam manſiones. Item, ſicut quadraginta duorum annorum ſpatio Iſrael peruenit ad fluenta Iordanis: ſic nos à Baptiſmo in Paſcha. At Caſſianus Collat. 21. cap. 25. In ſeptem, inquit, hebdomadibus ſi dies Dominici & Sabbata ſubtrahantur, quinque & triginta dies ſuperſunt ieiunijs deputati. Et cap. 27. Qui putant dies quoque Sabbati ieiunandos, ſex in hebdomada ieiunia perſoluunt: & ita ſex & triginta diebus ieiunant, ſexies reuoluta hebdomada. A prima igitur Dominica Quadrageſimæ ad Paſcha, ſunt quadragintaduo dies: ex quibus, ſex detractis, Dominicis ſcilicet, in quibus non ieiunatur, remanent trigintaſex dies, qui ſunt decima pars dierum trecentorum ſexagintaquinque, ex quibus annus conſtat. Cum ergo trigintaſex diebus ieiunamus, decimas totius anni Deo perſoluimus, iuxta legem, quæ Leuit. 28. & Exo. 22. iubet decimas ſolui. Hæc ex Caſſiano. Similiter Gregorius Homil. 16. in Euangelia docet, ieiunium Quadragenarium quadragintaduobus diebus conſtare. A prima, inquit, Dominica Quadrageſimæ vſque ad Paſcha Domini, ſex hebdomadæ computantur, quarum videlicet quadragintaduo dies ſunt, ex quibus dum ſex Dominici dies abſtinentiæ ſubtrahuntur, non plus in abſtinentia, quàm trigintaſex remanent. Dum verò per trecentos

A ſexagintaquinque dies annus voluitur, deinde per triginta ſex affligimur, quaſi anni noſtri decimas Deo damus. Hæc ille. Et in c. Quadrageſima, de Conſec. diſtin. 5. quaſi ex eodem Gregorio Primo Gratianus adiungit: Sed vt facri numerus quadraginta dierum impleatur, quem Saluator noſter ſacro ſuo ieiunio conſecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ, ad ſupplementum quadraginta dierum adduntur, id eſt, quarta feria, quæ caput ieiunij ſubuocatur, & quinta feria ſequens, & ſexta feria, & Sabbatum. Niſi enim iſtos dies quatuor, trigintaſex ſuperioribus adiunxerimus, quadraginta dies in abſtinentia non haberemus. Iubemur autem & ab omnipotenti Deo omnium bonorum noſtrorum decimas dare. Hæc apud Gratianum loco citato. Auguſtinus itidem Epiſt. 118. quæ eſt ad Ianuarium, & Lib. 2. de Conſen. Euangeliſta. cap. 4. & Lib. 83. Quæſtionum q. 81. myſticum Quadragenarij ieiunij numerum ſic exponit, dicens: Quia virtus Decalogi per quatuor Euãgelia impletur: nam denarius quater ductus, in quadragenarium ſurgit. Tunc Decalogi mandata perficimus, cum Quatuor Euangelia cuſtodimus. Aliter, nos ex quatuor elementis ſubſiſtimus: quia per carnis quatuor

B humores, vel quatuor elementa, vel quatuor præcipuas animi paſſiones, vel per Quatuor anni Tempora decem Decalogi præcepta contempſimus. Hactenus ex Auguſtino. Ex quo, & ex Hieronymo ſuper Ezechiel. 29. & Ionam 3. & ex Chryſoſtomo Hom. 61. ad Populũ Antioch. & Hom. 1. in Geneſim & Leone 1. Serm. 1. 2. & 5. de Quadrageſima, conſtat hoc ieiunium in quadraginta dierum numero conſiſtere.

De ieiunij porro Quadragenarij dierum numero & ſatio magna fuit olim apud Chriſtianos varietas, quam etiã Irenæus Lib. 5. cap. 25. ſignificauit ita ſcribens: Quidam, inquit, ſe vnum diem ieiunare exiſtimant; alij duos, non pauci plures, multi quadraginta, atque diurnis nocturniſque horis diem ſuum metiuntur & ſtatuunt; atque eiuſmodi eorum qui hæc obſeruabant ieiunium, varietas & diſcrepantia, non noſtra modo ætate cœpta eſt, verum etiam longe ante apud Maiores noſtros, qui vt coniectare licet, non accuratè cõſuetudinem illorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata authoritate aliquid in poſterum tempus ſtatuiſſent, obſeruarunt. Sozomenus item Lib. 7. cap. 19. à

C quo Nicephorus Lib. 12. cap. 34. accepit, hunc in modum ſcribit: Iam illam quæ hinc proceſſit, quæque appellatur Quadrageſima; in qua populus ieiunat, alij in ſex dierum ſeptimanis computant, vt Illyrij, & qui ad Occidentem ſiti ſunt, necnon & vniuerſa Libya, & Aegyptus cum Palæſtinis. Alij in ſeptem, vt Conſtantinopolitani, & nationes circumiacentes vſque ad Phœnices. Alij ſparſim trecentas intra ſex aut ſeptem illas ieiunant. Alij tres, Paſcha immediatè præcedentes continuant. Beda item, & ante eum longe multò Caſſianus in Collat. 21. cap. 25. & 27. inter alia commemorat, Diuerſo more, id eſt, ſex, vel ſeptem hebdomadibus, per nonnullas Prouincias Quadrageſimã celebrari. Sic ille. Conſtat igitur, alios Quadrageſimam à Septuageſima auſpicari ſolitos, alios à Sexageſima, alios à Quinquageſima, alios à Quadrageſima, alios tandem à die Cinerum, hoc eſt à feria quarta ante Dominicã Quadrageſimæ; Si quæras, quo pacto omnes Quadragenarij ieiunij tempus Quadrageſimam appellauerint, cum tamen alij octo, alij nouem, alij ſeptem, alij ſex, alij tres, alij duas, alij vnam tantùm hebdomadam ante Paſcha

D ieiunio conſecrauerint; vt Sozomenus, & Nicephorus locis citatis tradiderunt? Reſpondeo, Apoſtolos, quadraginta dies proximè ante Paſcha ieiunio deputaſſe, deinde verò conſuetudines varias eſſe introductas. Alij enim eos dies perfecto & pleno ieiunio celebrabant, in die non amplius quàm ſemel edentes: Alij verò imperfectum ieiunium ſeruabant, abſtinentes quidem à carnibus & cæteris carnium fructibus per totos eos quadraginta dies, ſed ſæpius interdiu comedentes, & vnam hebdomadam, aut duas, aut tres perfecto ieiunio ſeruantes: Alij plures quàm quadraginta dies perfecto ieiunio ſua ſponte conſecrabant, & ideo omnes Quadrageſimam ab Apoſtolis inſtitutam retinere ſe & obſeruare proximè ante Paſcha profitebantur.

Quartò, quid eſt quod Irenæus ait, aliquos vnum tantùm ieiunare diem? Alios, ieiunare duos dies; & alios, plures? & Baſilius Homil. 2. de ieiunio hortans populum ad ieiunium Quadragenarium, videtur ſignificare, eſſe ieiunium colendum diebus quinque duntaxat: & Leo

agens

agens de Ieiunio ſeptimi menſis Sermone 1.3.4.5. & 9. aut: Ieiunemus ſecunda feria, quarta, & ſexta, & Sabbato apud Sanctum Petrum pariter vigilemus: Et Socrates lib. 7 Hiſto. Eccl. cap. 38 quem ſequitur Nicepho lib. 12. c. 34. refert Romanos ieiunare ſolitos tantùm tres hebdomadas ante Paſcha? Reſpondeo, Irenæum loqui de ieiunio, quod quidam ſeruāt in certis diebus hebdomadæ nihil prorſus edentes nec inter diu, nec noctu, exemplo, & imitatione Domini: ita vt quidam vnum diem, alij duos, alij tres, alij plures dies obſeruent nihil edentes. Et ideo ſubijcit: Quadraginta horis diurnis & nocturnis diem ſuū metiuntur. Baſilius verò loquitur de quinque dierum ieiunio, quod in ſingulis hebdomadis Quadrageſimæ Græci ſeruabant, nam illi diebus Dominicis & Sabbatis ieiuniū videlicet plenum & perfectum non colunt. Leo videtur ſimiliter loqui de ijs, qui ieiunium plenum & perfectum exemplo Chriſti ſeruabant nihil prorſus edentes per totum diem ac noctem; & eiuſmodi ieiunium ſuſcipiebant feria ſecunda, quarta, & ſexta; cæteris verò diebus hebdomadæ, ieiunium commune vna cum alijs colebant, nempe cœnantes, nihil autem prandentes. Socrates verò loquitur de quibuſdam Romanis, qui male in Quadrageſima ante Paſcha alternis tantummodo hebdomadis ieiunium agebant. Nam Ambroſius reprehendit quoſdam, qui alterna quoque ieiunia Quadrageſimæ tempore Mediolani ſeruabant. Is igitur mos non erat omnium Romanorum communis, ſed aliquorum duntaxat perperam ieiunium quadragenarium colentium.

Quartò quæritur, An eadem ieiunij ratio fuerit in Eccleſia Latina & Græca ſeruata? Reſpondeo, Græcos Quadragenariū ieiunium à Dominica Sexageſimæ inchoaſſe, & proinde per octo hebdomadas ante Paſcha ſeruaſſe ieiunium. Latinorum verò alij, à Dominica Quadrageſimæ, alij verò, à feria quarta Cinerum incipiebant; quāuis, vt paulo ante dixi, ante Gregorium Primum, vel etiam ante Secundum, Latini omnes à Dominica Quadrageſimæ inchoabant. Item Græci in Quadrageſima dies Dominicos & Sabbata, vno dempto, quod Paſcha proximè antecedit, à ieiunio Quadrageſimæ excipiebant. Sic enim habet Canon 55 Synodi in Trullo congregatæ: Quoniam intelleximus in Romanorum Ciuitate, in ſanctis Quadrageſimæ diebus in eius Sabbatis ieiunare præter Eccleſiæ traditam conſuetudinem: Sanctæ Synodo viſum eſt vt in Romanorum Eccleſia Canon inconcuſſè obtineat, qui dicit: Si quis Clericus inuentus fuerit in ſancto die Dominico vel Sabbato ieiunans præter vnum & ſolum, deponatur; Si autem Laicus, ſegregetur. Hæc ibi. Hic Canon, qui Romanam Eccleſiam omnium Eccleſiarum matrem reprehendit, non recipitur. Canon autem Apoſtolorum 68. Sic habet: Si quis Dominicum diem & Sabbatū, vno ſolo dempto, ieiunare deprehendatur; deponitor; ſi Laicus, e Communione eijcitor. His accedit S. Ignatius in Epiſtola ad Philippenſes: Quadrageſimam, inquit, nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuerſationis. Quicunque Dominicam aut Sabbatum ieiunauerit præter vnum Sabbatum Paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfector. Sic ille. At verò Romanorum Eccleſia, Sabbato ſolita eſt ieiunium ſeruare. Vnde Innocentius Primus ſcribit in Epiſt. ad Decentium Epiſcopum cap. 4. Quod ritè omni Sabbato ieiunetur, quia feria ſexta & Sabbatum, ambo dies triſtitiam Apoſtolis, vel ijs qui Chriſtum ſecuti ſunt, induxerunt. Qui die Dominico exhilarati, non ſolum illum feſtiuiſſimum eſſe voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum eſſe duxerunt. Vnde verò hæc Græcorum, & Latinorum ſit exorta diuerſitas, ſuo loco inferius explicabo.

De ieiunio, quod in peruigilijs Sanctorum Apoſtolorum ſuſcipitur & colitur.
Cap. XXIII.

PRimò quæritur. In quibus Sanctorum cœli ciuium peruigilijs, ſit nobis, iure communi, ieiunium ſeruandum? Reſpōdeo, id planè conſtare ex c. Ex parte de obſeruat. ieiuniorum. Indictum eſt enim ieiunium in peruigilio Dominici Natalis, & Aſſumptæ in Cœlum Virginis. Et ex c. Conſilium de Obſeruat. ieiunior. ſeruandum eſt ieiunium in ſingulis peruigilijs Apoſtolorum, præterquam in peruigilio Sanctorum Philippi & Iacobi, & B. Ioannis

A Euangeliſtæ, quia illud incidit inter Paſcha & Pentecoſtē, quod tempus generali Eccleſiæ traditione, immune & liberum eſt à ieiunio; & hoc, quia cadit intra dies Natalis Dominici. In cap. verò, Ex parte, ante dictum fuerat, In peruigilio S. Matthiæ, eſſe ieiunium colendum, quia fuit duodecim Apoſtolorum numero adſcriptus.

Quæres, an in peruigilio S. Ioannis Baptiſtæ, S. Laurentij, & Celebritatis omnium Sanctorum debeat ieiunium iure communi ſeruari? Reſpondeo, nihil eſſe de hoc ieiunio iure communi expreſſe conſtitutum: generali tamen conſuetudine Eccleſiæ Latinæ, quæ vim legis habet, ſeruandum eſt. Et ideo Innocentius Hoſtien. Ioan. Andreas, Abbas, & cæteri in Rubrica de Obſeruat. ieiu. hos dies cum reliquis connumerant. Ita. Angel. Ieiunium num. 7. Silu. eodem verbo, nu. 4. Scire autem oportet extare Epiſtolam Nicolai Primi ad Conſulta Bulgarorum, vbi cum rogaretur, Quot temporibus & diebus eſſet ieiunium ſeruandum? Reſpondit capite 4. Quadrageſimale ieiunium, quod eſt ante Paſcha, ieiunium poſt Pentecoſtē, & ieiunium ante Solēnitatem Aſſumptionis Sanctæ Dei Genitricis, & ieiunium ante Natalem Domini. Quæ ieiunia

B Sancta Romana ſuſcepit antiquitas & tenet Eccleſia. In ſexta verò feria omnis hebdomadæ, & in cunctis vigilijs inſignium feſtiuitatum, à carnium eſu ceſſandum eſt, & ieiunijs incumbendum, vt verè cum Pſalmiſta dicere valeat: Pſal. 29.
Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Hæc ibi. In Concilio itidem Oxonienſi in Anglia coacto ab Stephano Archiepiſcopo ſtatuitur: Volumus, vt vigilia Natiuitatis Domini, Paſchæ, Pentecoſtes, vigilia S. Ioannis Baptiſtæ, Apoſtolorum Petri, & Pauli, S. Laurentij, Aſſumptionis B. Mariæ, S. Bartholomæi, S. Matthæi, Apoſtolorum S. Simonis & Iudæ, Omnium Sanctorum, S. Andreæ, S. Thomæ Apoſtoli in obſequio, & laude Domini celebrentur. Hactenus Concilium. Sed hæc duo Decreta, in corpus ſiue volumen communis iuris non ſunt relata: indicant tamen communem Eccleſiarū morem in ieiunijs ſeruandis. Et inter Sermones ad Fratres in Eremo, qui nomine Auguſtini circumferuntur, eſt Sermo 29. ſic habens: Scitote fratres, quod antiquitùs Patres noſtri fideles ieiunare conſueuerunt in vigilijs magnarum

C ſolemnitatum, vſque ad noctem; quod laudandum erat, & bonum. Aliquod tamen eſt ieiunium deuotionis; vt ieiunare vigiliam Sanctorum Cypriani compatriotæ noſtri, & Geruaſij, & Protaſij, & ſimilium. Aliud eſt ieiunium inſtitutionis, vt Aſſumptionis B. Mariæ, Natiuitatis Sācti Ioannis Baptiſtæ, Apoſtolorum Petri, & Pauli, Simonis & Iudæ, Matthæi & Andreæ, & Iacobi Maioris. Iſtorum vigilias ieiunare ſemper debemus: vt ſicut ieiunando cum ijs patimur, ita & in futurum cum eis pariter glorièmur. Et paulò inferiùs ſubijcit: Iacobus Zebedæi Apoſtolus apud quoſdam vigiliam non habet, eo quod occiſus fuerit in diebus Azymorū, ne diem mortis celebremus, ſed tranſlationis. Bartholomæus etiam vigiliam non videtur habere, eo quòd vna dierum fuerit decoriatus, & ſequenti die obijt; & ſic ſi haberet vigiliam, oporteret quod eſſet in tertia die: quod eſt contra normam aliorum ieiuniorū. Thomas quoque vigiliam non habet, eo quòd tempore Aduentus venit. Barnabas ieiunium non habet, eo quòd de Duodecim non fuit. Matthias ieiunium non habet, eo quòd tempore ieiunij ſit. Ioannes Euangeliſta ieiunium Act. 12.

D non habet, eo quod Gloriam in excelſis Deo cantare debemus. Hæc Auctor ille. Quo fit, vt mirum non ſit quod Paludanus in 4 diſt. 15. q. 4. artic. 3 concluſ. 2. tradiderit, in peruigilijs Bartholomæi, Iacobi Maioris & Matthiæ, ieiunium vim præcepti non habere, niſi vbi fuerit vſu & conſuetudine receptum. Sed Innocentius Tertius, vt patet ex c. Ex parte, reſpondit, in peruigilio Matthiæ, & omnium Duodecim Apoſtolorum ieiunium obſeruari oportere, præterquam in peruigilijs Apoſtolorum Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangeliſtæ.

Secundò quæritur, An in peruigilio Pentecoſtes ieiunium ſit communi iure inſtitutum? Reſpondeo, in c. Scire, diſt. 76 §. neceſſario, Gratianum ita aſſerere: Neceſſariò ergo Eccleſia inſtituit, vt poſt diem Pentecoſtes ieiunia celebrentur. Sed quòd in illis quinquaginta diebus ieiunandum eſſe negatur, ex obſeruantiæ neceſſitate intelligitur, & c. Ieiunium § Hanc autem, eadem diſtinctione: Non autem videntur ieiunia quarti menſis poſſe celebrari ante diem Pētecoſtes: à die enim Dominicæ Reſurrectionis vſque ad diem Pentecoſtes non indicuntur obſeruanda

da ieiunia. Significat Gratianus his verbis, in peruigilio Pentecoſtes, nullum ieiunium iure communi eſſe ſancitum. Et reuera ex c. Scire debet, & ex c. Ieiunium, & ex c. Poſt Paſcha, & ex c. Vtinam diſtinct. 76. perſpicuè colligitur eſſe Eccleſiæ traditioné, & morem, vt inter Paſcha, & Pentecoſtem, nulla ieiunia indicantur. Nihilominus tamen, in eadem diſtinct. c. Noſſe, ex Ambroſio habetur: Noſſe, credo, vos fratres; non minori lætitia celebramus diem Pentecoſté, quàm diem ſanctum Paſchæ celebrari curauimus: tunc enim, ſicut modò facimus, ieiunauimus, Sabbato vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes inſtitimus. Vnde neceſſe eſt, vt ſimilem obſeruantiam, ſimilis lætitia ſubſequatur. Et Gloſſa ibidem: In vigilia, inquit, Pentecoſtes neceſſariò eſt ieiunandum. Angel. verbo ieiunium, num. 7. ad finem ait. Verius videtur, ex neceſſitate præcepti tale ieiunium eſſe ſeruandum. At ex altera parte eſt S. Thomas 2, 2. quæſt. 147. art. 5. ad 3. vbi aperte docet, ieiunium exultationis, quale inter Paſcha & Pentecoſtem ſeruatur, non eſſe præceptum: Ieiunia, inquit, quæ præcepto Eccleſiæ inſtituuntur, ſunt magis ieiunia aſflictionis, quæ non conueniunt diebus lætitiæ: propter quod non eſt ieiunium ab Eccleſia inſtitutum in toto Paſchali tempore, nec etiam in diebus Dominicis, in quibus ſi quis ieiunaret contra conſuetudinem Populi Chriſtiani, quæ vt Auguſtinus Epiſt. 86. dicit, eſt pro lege habenda, vel etiam ex aliquo errore, ſicut Manichæi ieiunát, quaſi neceſſarium tale ieiunium arbitrantes, non eſſet à peccato immunis. Hæc ibi S. Thomas.

In hac controuerſia dicendum exiſtimo, in peruigilio Pentecoſtes iure communi non eſſe ieiunium indictum, generali tamen Eccleſiæ Latinæ conſuetudine, quæ legis & præcepti vim habet, eo die ſeruari ieiunium debet. Et hoc eſt fortaſſis, quod Gloſſa locis citatis docuit. Sic Silueſter ieiunium num. 4. Caietanus 2. 2. q. 147. art. 5. Quare quod Gratianus & S. Thomas tradiderunt, id de iure communi, non autem de conſuetudine, quæ in legem & præceptum tranſiuit, eſt intelligendum. Porrò, vt in c. Conſilium, & in c. Ex parte de Obſeruat. ieiuniorum ſtatuitur; Quando dies feſti Sanctorum in ſecundam hebdomadæ feriam incidunt, ieiunium, quo eorum peruigilia conſecrantur, in Sabbato proximè antecedente ſeruatur.

De ieiunijs, quæ in Quattuor anni Temporibus ſeruantur. Cap. ~~XXV~~. 14

PRimò quæritur, Quo iure ſint ieiunia in Quatuor anni Temporibus inſtituta? Reſpódeo in hunc modum. Etſi iure tantùm Canonico ab Eccleſia indicta ſint; attamen, vt rectè Leo Primus in Sermonibus de Ieiunio Septimi menſis, Serm. 7. & Serm. 9. & Iſido. Lib. 1. de Offic. Eccleſ. cap. De Ieiunio Quatuor Temporum tradiderũt, huius Quatuor Temporum ieiunij veluti quidam typus ac figura in veteri Hebræorum populo præceſſiſſe memoratur. Verba Leonis hæc ſunt; Quod ex veteris prædictione doctrinæ ad purificationem animorum, & corporum noſtrorum ieiunium ſeptimi menſis aſſumimus, non legalibus nos oneribus ſubijcimus, ſed vtilitatem continentiæ quæ Chriſti Euangelio ſeruit, amplectimur. Iſidorus quoque, Ieiuniorum Tempora ſecundum ſcripturas, quatuor eſſe definit, in quibus per abſtinentiam, & lamentum pœnitentiæ, Domino ſit ſupplicandum. Hæc ille. Cæterùm hoc noſtrum ieiunium, non habet eandem rationem, quam Iudæorum ieiunium. Neque enim eiſdem anni téporibus, nec eodem dierum numero, neque eodem ritu, & modo, neque eiſdem de cauſis ſuſcipitur. Iudæi enim, menſe quarto, quinto, ſeptimo, & decimo (Zachariæ 8.) Ieiunium colebant, hoc eſt, in menſe Iulio, Auguſto, Octobri, & Ianuario; nos verò, Quatuor anni Temporibus ex æquo penè diuiſis: vt primum ſit, ieiunium vernum in menſe Martio; ſecundum æſtiuum in menſe Iunio, aut Maio, tertium, Autumnale, in menſe Septembri: quartum, Hybernum, in Decembri. Iudæi itidem ſeptem dies ieiunio conſecrabant de veſpera ad veſperam; nos verò, tres tantùm dies vſque ad Nonam, vel Meridiem ſolum. Illi, ieiunio ſtudebant propter confractas legis tabulas,
Exo. 32. aut propter ruptos ab hoſte Vrbis Hieroſolymæ muros;
Num. 13. aut propter obortam ex narratione exploratorum in populo ſeditionem, diuturnamq; in ſolitudine peregrinationem, aut propter direptum & exuſtum à Nabuchodonoſore Chaldæorum rege templum; aut propter tribus Iudæ reliquias vnà cum duce ſuo Godolia miſerabiliter diſſipatas. 4.Reg.vlt. Ibidem. Nos verò Quatuor Temporum ieiunia ſuſcipimus, vt debita quæ negligentia noſtra conflauimus, &, quæ contraximus, peccata exoluamus, & Deo bonorum omnium largitori, operum noſtrorum primitias conſecremus. Et veriſimile eſt Hybernum ieiunium quod in Decembri de more ſeruatur, eſſe ab Apoſtolis inſtitutum. Vnde Auctor Micrologi cap. 28. ait. Et notandum omnes Apoſtolicos à B. Petro vſque ad ſimplicium Papam ordinationes tantum in ieiunio Decembris celebraſſe, vt in Romano Pontificali legitur. Sic ille. Etenim in Libello, in quo Vitæ Romanorum Pontificum breuiter ſcriptæ, nomine Damaſi referuntur, legimus, quoties ſinguli Romani Pontifices in Menſe Decembri ſacros ordines contulerint. Id enim in cuiuſque illorum vita annotatur: At, vt rectè Leo Primus in Epiſt. ad Dioſcorum Alexandrinum Epiſcopum, quæ eſt. 81. cap. 1. ſcriptum reliquit: ex Apoſtolica nouimus venire doctrina, vt ſacræ ordinationes præmiſſo ieiunio conſecrentur. Nam Act. 13. dixit Spiritus Sanctus: ſegregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod aſſumpſi eos. (Et mox ſubditur:) Tunc ieiunantes & orantes, imponenteſq; eis manus, dimiſerunt illos. Et de ieiunio æſtiuo Clemens Romanus Lib. 5. Apoſtolic. Conſtitut. cap. 13. ait: Poſt feſtum Pentecoſtes celebrate hebdomadam: poſt quam & ieiunate alteram. æquum eſt enim & lætari de Dei dono, & ieiunare poſt hilaritatem. Leo I. Serm. 2. de Pentec. ait, vt ieiunium quod ex Apoſtolica traditione ſubſequitur, ſancta obſeruantia celebremus, & Serm. 8. de ieiunio ſeptimi menſis, ſcribit illud ieiunium Apoſtolicis & legalibus inſtitutis electum. Auctor Micrologi cap. 28. ad finem ait. Sciendum auté, Sanctum Callixtum Papam & martyrem huiuſmodi ieiunia quater in anno celebrari conſtituiſſe, quæ prius ter in anno celebrata ſunt: ſicut idem Apoſtolicus ad Benedictum Epiſcopum ſcribens, teſtatur, Sic ille. Hoc Callixti decretum eſt in Epiſt. 1. Decretali, tom. 1. concil. & refertur d. 76 c. ieiunium. Sunt, qui dicant, ibi cum dicitur, ieiuniũ, quod ter in anno apud nos celebrari didiciſti, legendum eſſe, quater in anno, quia non videtur Callixtus primus inſtituiſſe Quatuor Temporum ieiunia, cum Leo I. inſinuet ea eſſe Apoſtolicæ traditionis, ſed certè Micrologi Auctor legit ter, non quater, & omnes codices apud Gratianum diſt. 76. c. Ieiunium, & tom. 1. Concil. in Epiſt. 1. Callixti legunt ter. Et hæc lectio magis congruere cum ipſo literæ contextu videtur. Veriſimile eſt Quatuor Temporum ieiunia vel ab Apoſtolis, vel ſaltè ſtatim poſt ipſos eſſe inſtituta, imitatione & exemplo veteris populi: qui, vt habetur Zacha. 8. menſe quarto, quinto, ſeptimo, & decimo, ieiunio ſeſe affligebat. Poſtea verò Gelaſius Primus conſtituit, vt ſacræ Clericorum ordinationes, quæ ante in menſe Decembri ſolùm fieri ſolebant, in Quatuor anni Temporibus, quæ iam erant ieiunio deputata, in poſterum fierent; vt præmiſſo ieiunio, Clerici ad ſacros ordines promouerétur, eodé ritu & more, quo Apoſtoli Paulus & Barnabas. Epiſt. 1. Gelaſij. cap. 13. & c. vlt. diſt. 75.

Secúdò quæritur, quo modo Téporum ieiunia olim in Eccleſia colebátur? Reſpódeo, hæc Quatuor Temporum ieiunia nõ in omnibus prouincijs eodé modo ſeruata eſſe. Nam in Concilio Moguntino ſub Carolo Magno, Anno Domini 813. in Canone 14. dicitur. Cõſtituimus, vt Quatuor Tépora anni ab omnibus cum ieiunio obſeruẽtur, hoc eſt, méſe Martio hebdomadæ primæ, & feria quarta, ſexta & Sabbato veniant omnes ad Eccleſiã hora nona cũ Letanijs ad Miſſarũ ſolénia. Similiter in menſe Iunio, hebdomada ſecúda, feria quarta, ſexta, & Sabbato ieiunetur vſq; ad Nonã. Similiter In menſe Septébri hebdomada tertia, & in menſe Decembri, in hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini ſicut eſt in Romana Eccleſia traditũ. Et in Concilio Moguntino tépore Henrici Secũdi coacto, & habetur in c. De ieiunio diſt. 76. decernitur ſic: De incerto ieiunio Quatuor Temporũ, hanc certitudinem ſtatuimus: quod ſi Calédæ Martij in quarta feria ſiue ante euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur. Si auté Calendæ Martij in quintam aut ſextam feriã, aut Sabbatum diſtendãtur, in ſecundã hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo, ſi Calendæ Iunij in quartam feriã, vel ante inciderint, in ſequẽti hebdomada ieiunium peragatur. Et ſi in quintam feriam, aut ſextã, aut Sabbatũ conuegerint, in tertiam hebdomadam ieiunium reſeruetur.

Et

Et hoc ſciendum eſt, quod ſi quando ieiunium menſis Iunij in vigilia Pentecoſtes, ſecundum prædictam regulam euenerit; non ibi celebrandum erit, ſed in hebdomada ſolemni Pentecoſtes. Eodem modo de Septembris ieiunio conſtitutum ſit: vt ſi Calendæ in quarta feria, vel ante euenerint, ieiunium in tertia hebdomada celebretur: Et ſi in quinta, aut ſexta feria, aut Sabbato contigerit, in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obſeruandum eſt; vt proximo Sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium: quia ſi vigilia in Sabbato euenerit ſimul vigiliam & ieiunium celebrare non conuenit. Hæc ibi. Conueniunt igitur inter ſe, hæc duorum Conciliorum decreta; cum quibus tamen non conuenit Gerundenſis Synodi decretum in Canone 2. Expleta, inquit, ſolemnitate Pentecoſtes in ſequenti ſeptimana à quarta feria in Sabbatum, per triduum abſtinentia celebretur: ſecunda Letania facienda eſt Calendis Nouembris: ea tamen conditione ſeruata, vt ſi ijſdem diebus Dominica intercesſerit, in alia hebdomada ſecundum prioris abſtinentiæ obſeruantiam, à quarta feria incipiatur, & in Sabbati Veſpera Miſſa finiatur. Et in Concilio Oxonienſi in Anglia celebrato, ita ſtatuitur: In Martio, prima hebdomada ieiunandum eſt feria quarta, ſexta, & Sabbato: In Iunio, in ſecunda hebdomada: quod dupliciter obſeruatur à pluribus in prima hebdomada poſt Letanias, aut in hebdomada Pentecoſtes. In Septembri, in tertia hebdomada: In Decembri, in proxima ſeptimana integra ante Natalem Domini. Refert Iſidorus Lib. 1. de Diuinis offic. cap. de Ieiunio: Ieiunium æſtiuum à pleriſque ante Pentecoſtem, poſt Aſcenſionem Domini auctoritate Euangelij obſeruari, illud Domini teſtimonium ad litteram recipientibus: Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, quando auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt: aiunt enim illud tempus expletum, quo Christus aduolans ad cœlos, præſentia corporali diſceſſit: Et ideo tunc indicendum eſt ieiunium, vt per cordis humilitatem, & carnis abſtinentiam, Spiritum Sanctum mereamur accipere. Hæc Iſidorus.

Matth. 9.

Verumtamen huic tantæ ieiunij Quatuor Temporum diuerſitati, finem impoſuit Vrbanus Secundus in Concilio Placentiæ coacto: cuius Decretum habetur in cap. Statuimus diſtin. 76. quod ſic habet: Statuimus, vt ieiunia Quatuor Temporum hoc ordine celebrentur: Primum, in initio Quadrageſimæ: ſecundum, in hebdomada Pentecoſtes: tertium verò in Septembri more ſolito fiat. Et in Concilio Claramontenſi idem Vrbanus 2. dicitur ſic conſtituiſſe: vt primum ieiunium, ſemper fiat prima hebdomada Quadrageſimæ: ſecundum, in hebdomada Pentecoſtes abſque genuum flexione, cum Alleluya, & Gloria in Excelſis Deo, & veſtibus ſolemnibus fiat: tertium, in hebdomada ante Aequinoctium Autumnale: quartum, plena hebdomada ante Natalem Domini vigilia eiuſdem accepta. Et longe ante hos Pontifices Leo 1. Serm 8. de Ieiun. decimi menſis ait. Siquidem ieiunium vernum in Quadrageſima: æſtiuum in Pentecoſte: autumnale in menſe ſeptimo, hyemale autem in decimo celebramus, Auctor Libelli qui dicitur Micrologus, poſtquam reprehendit cap. 24. Concilium Moguntinum ſub Henrico 2. coactum: cuius Decretum paulò ante protulimus, ait, Gregorium 7. ſtatuiſſe, vt ieiunium vernū fiat in prima hebdomada Quadrageſimæ, hoc eſt, poſt Dominicam primam in Quadrageſima: & cap. 50. Quoniam inquit Leo Primus, Gelaſius Primus, Gregorius Primus, & Gregorius Secundus & Gregorius Septimus ſic conſtituerunt: Aeſtiuum, infra Octauam Pentecoſtes, quia ſic ijdem Pontifices ſtatuerunt; Autumnale in Septembri, in quo iuxta conſuetudinem Eccleſiaſticam, fit in tertia hebdomada. Nam ſecundum prædictos Pontifices non eſt deſignata peculiaris hebdomada; Hyemale verò in tertia hebdomada in Aduentu Domini, ſecundùm inſtituta Patrum, & vſum Romanum. Hæc ille. Obijcies Calliſti Decretum in Epiſt. 1. decretali ad Benedictum Epiſcopum, tom. 1. Concil. Et habetur in c. Ieiunium, diſt. 76. vbi decernitur, vt quater in anno ieiunium agamus, non ter vt antea; ſic enim habet: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrari didiciſti, conuenientibus nunc per Quatuor Tempora fieri decernimus: vt ſicut annus per Quatuor voluitur Tempora; ita & nos Quaternum ſolēne agamus ieiunium per Quatuor anni Tem-

A pora? Reſpondeo, ante ipſum Calliſtum non quater, ſed ter tantùm per annum ieiuniū fuiſſe ſeruatum, videlicet in Pentecoſte: menſe Septembri, & menſe Decembri, & eum Pontificem inſtituiſſe vt Quater in anno ieiunium celebraretur: addidit ieiunium vernum in Quadrageſimæ hebdomada prima.

Secundò quæritur, Quo pacto in hebdomada Pentecoſtes celebretur ieiunium vnum ex ijs, quæ in Quatuor anni Temporibus coluntur, cum eiuſmodi hebdomada incidat in Paſchale tempus, & Canones prohibeant ieiunium toto tempore Paſchali, eo quod id tempus ſit lætitiæ & quietis, & ieiunium ſit triſtitiæ & laboris. Caietanus 2. 2. q. 147. art 5. Et Silu. ieiunium, num. 4. reſpondent ex ſententia S. Thomæ in 4. diſt. 15. q. 3. art. 3. q. 1. ad 5. hoc ieiunium eſſe lætitiæ & exultationis, non mœroris & afflictionis, & conſuetudine, non iure communi ſeruari. Et S. Thom. 2. 2. q. 147. art. 5. ad 3. ait. Propter quod non eſt ieiunium ab Eccleſia indictum in toto Paſchali tempore. Sed contra hoc facere videtur id quod habetur in c. Statuimus diſtin. 76. vbi præcipitur, vt huiuſmodi ieiunium

B agatur in hebdomada Pentecoſtes. Quare dicendum exiſtimo, tempus Paſchale quod attinet ad vacationem, & immunitatem ieiuniorum, id cenſeri, quod eſt à Paſchate vſque ad Pentecoſtem, in quod tempus ieiunia iure communi non cadunt. Et hoc puto voluiſſe S. Thomam locis citatis, cum dixit, toto tempore Paſchali nō eſſe indictum ieiunium ab Eccleſia. Porro hoc ieiunium, quod in hebdomada Pentecoſtes ſuſcipitur, dicitur ieiunium exultationis, quia lætitiæ tempore ſeruatur, abſque genuflexione, cum Alleluya, Gloria in Excelſis Deo, & veſtibus ſolemnibus, in Miſſæ ſacrificio.

Tertiò quæritur, Quibus de cauſis ieiunia in Quatuor anni Temporibus ſint inſtituta? Reſpondeo, primùm eſſe inſtituta, vt ea offeramus Deo ad expianda peccata, quæ per anni, vel ſolis in anno curſum admittimus. Secundò, vt Deus ipſe ſicut anni, & ſolis motum & curſum moderatur ac regit: ſic vitæ noſtræ actiones & ſtudia clementer, proſperè, & feliciter dirigat, & abſoluat. Tertiò, vt veluti Quatuor Temporum primitias Deo offeramus. Sed quæres, cur in vnoquoque Tempore tribus diebus ieiu-

C nium colamus? Reſpondeo: vt tribus cuiuſque partis in anno menſibus reſpondeant noſtra ieiunia, ita vt toto anno duodecim dies ieiunio cōſecremus, qui vtcumque exprimunt duodecim menſium initia. Ieiunium autem ſuſcipimus feria quarta, ſexta, & Sabbato, quia Chriſtus Dominus traditus, & venditus eſt feria quarta, occiſus feria ſexta, & Sabbato in Sepulcro quieuit.

De ieiunijs quæ in Sabbato, quarta, & ſexta feria, & alijs diebus ſuſcipiuntur.
Cap. XV.

PRimò quæritur, an in Sabbato cuiuslibet hebdomadæ ſit iure communi indictum ieiunium? Hanc quæſtionem Hieronymo in Palæſtina commoranti, per litteras propoſuit Lucinius Bœticus ex Hiſpania: & reſponſum Hieronymi habetur in cap. Vtinam diſtinctio. 76. Extat Epiſtola Hieronymi ad Lucinium, vbi ait. De Sabbato, quod quæris, verum ieiunandum ſit,

D & de Euchariſtia, an accipienda quotidie, quod Romanæ Eccleſiæ, & Hiſpanæ obſeruare perhibentur: Scripſit quidem & Hippolitus vir diſertiſſimus, & carptim diuerſi auctores è varijs auctoribus edidere. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Eccleſiaſticas, præſertim quæ Fidei non officiant, ita obſeruandas, vt à Maioribus traditæ ſunt, nec aliorum conſuetudinem, aliorum contrario more ſubuerti. Atque vtinam omni tempore ieiunare poſſimus: quod in Actibus Apoſtolorum diebus Pentecoſtes, & die Dominico Apoſtolum Paulum, & cum eo credentes feciſſe legimus. Nec tamen Manichæas hæreſeos accuſandi ſunt, cum carnalis cibus præferri non debuerit ſpiritali. Et paulò inferius, ait: Nec hoc dico, quòd Dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas quinquaginta diebus ferias auferam: ſed vnaquæque Prouincia abundet in ſenſu ſuo, & præcepta Maiorum leges Apoſtolicas arbitretur. Hæc Hieronymus. Et in c. Illa, diſtin. 12. quod caput eſt deſum-

rum ex Epiſtola 118. quæ eſt ad Ianuarium, refert Auguſtinus, Mater mea Mediolanum me ſecuta, inuenit Eccleſiam Sabbato non ieiunantem: cœperat fluctuare quid ageret. Tunc ego conſului de hac re beatiſſimæ memoriæ Ambroſium Epiſcopum. At ille ait, Cum Romam venio, Sabbato ieiuno: cum Mediolani ſum, non ieiuno. Sic & tu ad quamcumque forte Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renunciaſſem, libenter amplexa eſt. Hæc ibi. Extat etiam Auguſtini Epiſtola 86. ad Caſulanum [illegible] de ieiunio Sabbati: contra Vrbicum quemdam, qui [illegible] eſſe in Sabbato ieiunium ſeruandum, [illegible] quod Ambroſius dixerat, docet S. Auguſtinus.

De ieiunio itaque in die Sabbati ſeruando, variæ fuerunt Eccleſiarum conſuetudines. Græci enim olim Sabbatum coluerunt tamquam feſtum, vt colligitur ex Socrate Lib. 6. Eccl. hiſt. cap. 8. Ex Niceno in Oratione aduerſus eos qui [illegible] reprehenſiones, & Anaſtaſio Niceno Lib. quæſtionum q. 77. nec nunc illud ieiunio conſecrant, vt aperte conſtat ex Can. 55. Concilij Conſtantinopolitani 6. quod eſt in Trullo congregatum: & ſequuntur Græci Canonem Apoſtolorum 64. Vbi dies Dominicus, & Sabbati, à ieiunio ſoluuntur. Et Clemens Romanus in [illegible] ait, in Sabbato non eſſe ieiunio ſtudendum. S. Ignatius quoque in Epiſtola ad Philippen. prope finem ſcribit. Quicumque Dominicam, aut Sabbatum ieiunauerit, præter vnum Sabbatum Paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfector. Sic ille. Contrà verò Romana Eccleſia ſemper ſolita eſt omne Sabbatum ieiunio deputare. Vnde Innocentius Primus in Epiſt. ad Decentium Epiſcopum, & habetur in c. Sabbato de Conſec. diſt. 3. demonſtrat Sabbato eſſe ieiunium colendum, ob triſtitiam, qua ſunt Apoſtoli affecti propter Domini necem. Item Gregorius 7. vt eſt in c. Quia dies, de Conſec. diſt. 5. Quia dies, inquit, Sabbati apud Sanctos Patres noſtros in abſtinentia celebris eſt habitus; nos eorumdem auctoritatem ſequentes ſalubriter admonemus, vt quicumque ſe Chriſtianæ religionis participem eſſe deſiderat, ab eſu carnium eodem die, niſi maiore feſtiuitate interueniente, vel infirmitate impediente, abſtineat.

Porrò hunc Eccleſiæ Romanæ morem ſunt ſecutæ Hiſpaniarum Eccleſiæ, vt conſtat ex Concilio Elibertino Can. 26. Et ex Epiſtola B. Hieronymi paulo ante citata ad Lucinium Bæticum, nec non Galliarum Eccleſiæ, vt patet ex Concilio Agathenſi Can. 12. & refertur in c. Placuit de Conſec. diſt. 3. & ex Concilio Aurelianenſi 4. Can. 2. ex Africanis itidem Eccleſijs quædam Romanorum vſum, aliæ ritum Græcorum ſequebantur, vt perſpicuum eſſe poteſt legentibus Epiſtolam Auguſtini 86. ad Caſulanum. Vnde Tertul. Lib. aduerſus Pſychicos c. 15. ait. Nec totas (videlicet Quadrageſimæ hebdomadas) exceptis ſcilicet Sabbatis & Dominicis, offerimus Deo. Idemque colligitur ex cap. Illa. diſtin. 12. paulò ante producto. Mediolanenſis verò Eccleſia Græcanicum morem retinuit. Vnde Ambroſius in Lib. de Elia & Ieiunio capit. 10. ait; Quadrageſima totis, præter Sabbatum & Dominicam, ieiunatur diebus. Et ideo idem Ambroſius Auguſtino ipſum hac de re interroganti reſpondit id, quod paulò ante retulimus.

Secundò quæritur, vnde nata ſit de ieiunio Sabbati Latinorum & Græcorum varia conſuetudo? nam Græci videntur cum Iudæis ſentire, quippe qui Sabbatum tamquam diem feſtum obſeruent; ac ita Vrbicus ille, contra quem Auguſtinus ad Caſulanum Epiſtolam 86. miſerat, ſcripſit, in Sabbato ieiunium eſſe ſeruandum: Ne Iudaicæ, inquit, ſuperſtitioni & perfidiæ conſentire videamur. Reſpondent quidam, natam eſſe eam conſuetudinem ex varia diuerſorum Apoſtolorum traditione. Nam Apoſtoli, qui per Orientem tantùm, Chriſti Euangelium annuntiarunt, tradiderunt, Sabbatum eſſe colendum, tum vt eos qui ex Iudæis ad Chriſtum venerant, vnà cum Gentibus ad Chriſtum quoque conuerſis aliqua ex parte conciliarent: tum etiam vt eos Hæreticos confutarent, qui in Oriente docebant, Sabbatum eſſe ieiunio deputandum, vt ab omni Iudaica ſuperſtitione nos alienos eſſe profiteamur. Quod ideo præcipiebant, quia Deum veteris Teſtamenti, tanquam auctorem mali, damnabant. Et qui eandem hæreſim poſtea ſecuti ſunt Marcioniſtæ vt teſtatur Epipha. Hæreſi. 42. Item Manichæi; ideo per multa ſecula Orientis Eccleſiæ, Sabbatum coluerunt;

A quem morem Græci quoque iuniores ſuos Maiores ſectati, etiam nunc ex parte retinent. Nec tamen, vt ait Auguſtinus Epiſtola citata, idcirco Iudaicæ ſuperſtitionis Græci ſunt accuſandi. Nec enim ritu & more Iudæorum, Sabbatum obſeruant, ſed in eo feriantur, quia Dominus omni labore, & pœna perfunctus requieuit. Romæ verò Petrus & Paulus Dei Euangelium promulgarunt, qui Sabbatum ieiunio conſecraſſe creduntur, ob triſtitiam & luctum Apoſtolorum, quo ex Domini paſſione, morte, & ſepultura fuerant affecti. Ipſi tamen veriſimilius eſſe cenſuerim, veteres Græcos, Sabbatum vt feſtum coluiſſe, tamquam Symbolum quietis in cœleſti patria ſempiternæ, vbi eſt omnis miſeriæ, & mali depulſio: Romanos verò Sabbatum ieiunio deputaſſe, ob mœrorem & luctum Apoſtolorum, quem propter Domini mortem, maximum pertulerunt. Vnde Auguſtinus loco citato. Hinc exorta eſt iſta inter [illegible], vt alij, ſicut maximè populi Orientis, propter requiem ſignificandam æternam, mallent in Sabbato relaxare ieiunium; Alij, propter humilitatem mortis Domini ieiunare, ſicut Romana, & nonnullæ occidentis Eccleſiæ. Quæres deinde, quare B Græci vnum Sabbatum, cui proximè Paſcha ſuccedit, ieiunio conſecrant? Reſpondeo, quia in memoriam reuocant Apoſtolorum triſtitiam, dolorem, & luctum, quem in Sabbato ſuſtinuerunt: quem mœrorem aſſerunt vno tantùm Sabbato, & vno ieiunio, non pluribus eſſe replicandum. Contra verò Innocentius Primus in c. Sabbato de Conſec. diſtinct. 3. oſtendit ſingulis Sabbatis eſſe ieiunium ſeruandum. Nam ſi diem Dominicum, inquit, ob venerabilem Domini noſtri Reſurrectionem, non ſolum in Paſchate celebramus, verumetiam per ſingulas hebdomadas ipſius diei imaginem frequentamus: & ſicut ſexta feria cuiuſque hebdomadæ propter paſſionem Domini ieiunamus: nullum Sabbatum prætermittere debemus, in quo triſtitiam Apoſtolorum ieiunio non teneamus. Quod ſi putent, ſemel, atque vno Sabbato ieiunandum: ergo & Dominica & ſexta feria ſemel in Paſcha erunt vtique celebrandæ. Hinc Auguſtinus, ait Epiſtola citata 86. Quod autem vno die quo Paſcha celebratur, propter renouandam rei geſtæ memoriam, quia Diſcipuli C humanitùs, mortem Domini doluerunt, ac ab omnibus ieiunatur, vt etiam Orientales, Sabbati ieiunium deuotiſſime celebrent, qui cæteris per totum annum Sabbatis prandent: vtrumque videlicet ſignificantes, & in vno anniuerſario die, luctum Diſcipulorum; & cæteris, quietis bonum. Duo quippe ſunt, quæ iuſtorum beatitudinem, & omnis miſeriæ finem ſperari faciunt, Mors & Reſurrectio mortuorum: Et hinc factum eſt, vt horum duorum vtrumque ſignificandum putaretur. Quæres tertio, cur S. Ignatius in Epiſtola ad Philippenſes ſcribat. Chriſti eſſe interfectorem eum, qui in Sabbato, & die Dominica ieiunium ſeruat? Reſpondeo id dictum ab Ignatio fuiſſe contra Hæreticos, qui in Oriente docebant, in Sabbato & Dominica eſſe ieiunium ſuſcipiendum. Et quia Orientalis Eccleſia tunc credebat iiſce diebus eſſe lætandum, eo quod Chriſtus die Dominica reſurrexit, & in Sabbato omni labore & malo vacauerit, idcirco dixit. Qui his diebus ieiunat, Chriſti eſt interfector; quaſi diceret, ipſo ieiunio; quippe quod eſt pœnæ, afflictionis, & mœroris, ac triſtitiæ ſignum; profitetur eſſe Chriſtum occiſum, D nec tamen reſurrexiſſe, nec a mortis malis & pœnis ceſſaſſe, nec a tormentis liberum & ſolutum fuiſſe.

Ex his omnibus colligimus, mos eſſe Canonici ieiunium, quod in Sabbato cuiuslibet hebdomadæ ſeruatur; vt habetur in cap. Sabbato de Conſecrat. diſtinct. 3. & olim quidem reor, eos, apud quos Sabbatum erat ieiunio deſtinatum, ſemel tantùm in eo, ad horam nonam comedere conſueuiſſe: nunc tamen non eſt ieiunium perfectum, quo ſemel interdiu edimus, ſed imperfectum, quo à carnibus abſtinemus, quamuis ſæpius comedamus: vt colligitur ex cap. Quia dies, de Conſecrat. diſtinct. 5. quod non ita multò ante ex Gregorio 7. citaui. Vnde, vt ait, Sylu. ieiunium, quæſt. 10. num. 28. letaliter peccat, qui in Sabbato veſcitur carnibus, ſine iuſta & debita cauſa, vbi, conſuetum non eſt carnes edere. Obijcies, Gloſſam capit. Quia dies, de Conſecrat. diſtinct. 5. dicentem, hoc ieiunium non eſſe præcepti, ſed conſilij. Reſpondeo, hoc dixiſſe Gloſſam, quia in quibuſdam locis præfatum ius eſt conſuetudine abrogatum. In Francia ſiquidem,

206

quidem, vt Paludanus in 4. diſt. 15. quæſt. 4. art. 4. concl. 2. ait. A Natali Domini vſque ad Purificationem B. Virginis carnes in Sabbatis eduntur, quia B. Virgo nullum in partu dolorem ſuſtinuit: & apud nonnullas Hiſpaniæ Prouincias in ſingulis Sabbatis totius anni, præterquam in iis quæ ſunt Quadragenario ieiunio, & peruigiliis Sanctorū in cœlo cum Chriſto regnantium, & Quatuor anni Temporum conſecrata: quamuis non vtuntur carnes, capita tamen animalium, pedes, non crura, item iecur, pulmones, viſcera, & inteſtina de more comeduntur.

Tertiò quæritur, An iure communi ieiunium obſeruari debeat in ſexta & quarta feria cuiuſuis hebdomadæ? Dubitandum non eſt, eſſe Apoſtolorum Traditionē, vt ſexta feria & quarta ieiunio conſecrentur. Martyr Ignatius Epiſto. 3. ad Philippenſes. Quartā, inquit, & ſexta feria ieiunate. Idem colligitur ex Clemente Romano tribus in locis Conſtitutionum Apoſtolicarū, Lib. 5. c. 16. c. 19. & 6. vlt. Tertul. Lib. aduerſus Pſychicos c. 14. Clem. Alex. Lib. 7. Strom. Epiph. in Compendio doct. Eccl. Cyril. Alex. Lib. 10. in Leuit. Auguſt. Epiſt. 86. Ait quoque Origenes Homil. 10. in Leuit. Habemus quartam & ſextam ſeptimanæ

B Coloſſ. 2. dies, quibus ſolemniter ieiunamus. Hieronymus: Si dies, inquit, obſeruare non licet & menſes, & tempora, & annos; nos quoque ſimile crimen incurrimus quartam Sabbati obſeruantes, & Paraſceuem. Sic ille in Epiſt. ad Gala. ſuper illa verba. Dies obſeruatis & menſes. Et apud Palladium in Vita Apollonij, ex dictis eius habetur id, quod refertur in c. Ieiunia, de Conſec. diſt. 3. Ieiunia ſanè legitima in quarta & ſexta feria non ſunt ſoluenda, niſi grandis aliqua neceſſitas fuerit: quia quarta feria Iudas traditionem Domini cogitauit, & ſexta feria crucifixus eſt Saluator. Videbitur ergo qui his diebus ſine neceſſitate ſoluerit ſtatuta ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere. Sic ibi. His accedit Canon Apoſtolorū 68. qui ſic habet: Si quis Epiſcopus, Presbyter, ac Diaconus, aut Lector, aut Cantor ſanctam Quadrageſimam Paſchæ, aut quartam feriam, aut Paraſceuem non ieiunauerit; deponitor; ſi Laicus ſit, communione priuator. Sic Canon. Atque hæc fuit veterum conſuetudo, quam etiā nunc Græci retinent, & ij, qui ritu & more Græcorum viuunt.

C In occidentali verò Eccleſia videtur quidem aliquando ea etiam Chriſtiani populi cōſuetudo viguiſſe, vt conſtat ex c. De Eſu carnium, de Conſec. diſtin. 3. vbi Leo Quartus ita loquitur: De eſu carnium vetuſtiſſima, & non improbanda traditio ſemper eſt tenenda, vt à cœnæ termino, quæ fit in principio noctis quartæ feriæ, quæ luceſcit in quartā feria vſque in diluculum quintæ feriæ: & ſimiliter à cœna noctis ſextæ feriæ, quæ luceſcit in ſexta feria, non imperite ieiunatio vſque ad Sabbati lucē, quantum de diei parte, aliquis ieiunare maluerit, vel debuerit, protendatur. Hæc ibi. Vt eo loco ait Gloſſa, ieiunium in ſexta feria, præcepti vim nunc habet; in quarta verò feria, conſilij tantùm. Et olim Nicolaus Primus ad cōſulta Bulgarorum reſpondens capite 5. cum rogatus eſſet, an quarta feria eſſet ieiuniū ſeruādum, inſinuare videtur eſſe cuique liberum: nam tunc temporis conſuetudo eo die ieiunium agendi defecerat. Sciendum quoque eſt, arbitrari nōnullos, ieiunium, quod ſuſcipi, & ſeruari ſolebat ſexta, & quarta feria, nō fuiſſe perfectum & plenum, quale eſt Quadrageſimale, quo ſemel tantùm edimus, & à carnibus, ouis, & cæteris huiuſmodi abſtinemus, ſed imperfectum & ſemi-

D plenū, quo carnium eſum abdicamus. Mihi tamen verius videtur, olim Chriſtianos in quarta & ſexta feria abſque prandio ieiunium ſeruare conſueuiſſe, ſemel tantùm interdiu edentes. Ait enim Epiphanius Hæreſi 80. & Hæreſi 75. Et per totum annum ieiunium ſeruatur in Catholica Eccleſia. Nam quarta & pro Sabbato vſque ad horā nonam excepta Pentecoſte per quinquaginta dies ieiunium eſt imperatū. Sic Epiphanius. Quod idem colligitur aperte ex c. De eſu carnium, quem locum paulo antè ex Leone Quarto produxi, de Conſec. diſt. 3. Quæres cur feria quarta ſit ieiunio deputata? Reſpondeo ex Clemente Romano Lib. 5. Conſtitut. Apoſtoli. cap. vlt. ex Abbate Apollonio in c. Ieiunia de Conſec. diſt. 3. ex Epiphanio Hæreſi 80. quia eo die Iudas proditor cum Iudæis conuenit de Domino eis tradendo; & feria ſexta Dominus in crucē eſt actus: vel ex Auguſtino Epiſt. 86 quia in feria quarta conſiliū inire Iudæi de Domino occidendo; quem feria ſexta impie, & crudeliter ſuſtulerunt. Lethale peccatum admittit qui in ſexta feria carnes comedit ſine iuſta cauſa. Sylu.

A ieiunium. q. 10. num. 27. Quæres an lethaliter peccet, qui ſine priuilegio, & cauſa neceſſitatis veſcitur ouis. & aliis cibis ſimilibus, qui trahunt originē ex carne, in ſexta feria per annum, præterquam in ſextis quibuſq; ferijs Quadrageſimæ & Quatuor Temporum, & peruigiliis Sanctorum Apoſtolorum & aliorū? Reſpondeo, ſeruandam eſſe conſuetudinem gentis, vel populi: vbique videtur vſu receptum, vt in ſextis ferijs totius temporis Paſchalis eiuſmodi cibi comedantur; in aliis verò per annum, ego vt reum lethalis peccati non condemnarem eum, qui hiſce cibis vteretur, quia videtur eſſe conſuetudine introductum, vt his cibis veſcamur in his diebus, & abſtineamus à carnibus. Si tamen alicubi vigeat contraria cōſuetudo, vim legis habet, & abſque peccato lethali ibi huiuſmodi cibi edi nō poſſunt. Quando dies Dominici Natalis incidit in ſextā feriam, licitè carnes eduntur; niſi ab eis, qui vel voti vinculo, vel regulari inſtituto, ab eſu carnium abſtinere coguntur, c. vlt. de obſeruat. ieiun. Et idē iuris eſt, ſi Natalis Dominicus venerit in Sabbatum. Sylu. ieiunium. q. 10. nu. 27. Si quis fuerit legitima auctoritate ſolutus abſtinentia votiua carnium, licitè comedit carnes in ſexta feria, in quam

B incurrit Natalis Dominicus, idem dicendum de Monacho ſoluto regulæ vinculo ſuperioris auctoritate, qui poſſit regulæ vinculum relaxare. Sylu. loco citato.

Quartò quæritur, An iure cōmuni ſit ieiunium indictū in tribus diebus Rogationū, qui proximè Domini in cœlos aſcenſum antecedunt? Reſpondeo In c. Rogationes de Conſec. diſt. 3. ex Concilio Aurelianenſi ſic eſſe conſtitutum: Rogationes & Letanias ante Aſcenſionem Domini placuit celebrari, ita vt præmiſſo triduano ieiunio in Dominicæ Aſcenſionis ſolemnitate ſoluatur. Hæc ibi. At ſciendum eſt, quoſdam hoc triduum Rogationum ieiuniā reprehendere, eo quòd videatur introductum extra veterem Eccleſiæ Traditionem. Nam in c. Scire debet diſtin. 76. apertè dicitur. Scire debet ſanctitas veſtra, quòd per hos quinquaginta dies nobis eſt iugis & continuata feſtiuitas: ita vt hoc anni tempore neque ad obſeruādum indicamus ieiunia, neque ad exorandū Dominū genibus procumbamus. Inſtar ergo Dominicæ Reſurrectionis, tota quinquaginta dierū curricula celebrātur. & omnes iſti dies

C Dominici deputantur. Non ergo ieiunamus in hac Quinquageſima, quia in his diebus nobiſcum Dominus cōmoratus eſt. Ibidem Gratianus in §. Neceſſario, eadē diſtinct. ait: In illis quinquaginta diebus ieiunandum eſſe negatur ex obſeruātia, neceſſitate. & in c. Ieiuniū §. Non autē, diſt. 75. A die Dominicæ Reſurrectionis vſque in diē Pentecoſtes nō indicuntur obſeruāda ieiunia. Dicendū eſt, nullum extare generale Eccleſiæ præceptum, vt tres Rogationum dies ieiunio deputētur. Sed Mamertus Epiſcopus Vienēſis, cum ea ciuitas immanitate luporum, vrſorum, & aliarum ferarū vehementer premeretur. & ipſius oppidi ædificia, terræ motibus quaterentur aſſiduis, & abſumerentur incēdijs, publicas ſupplicationes, quas Græci Letanias appellant, id eſt, Precationes ſiue Rogationes, ſimul & ieiunia publica indixit tribus illis diebus ante Dominicā Aſcēſionem, vt oratione & ieiunio publicè ſuſceptis, Dei ira placaretur: ac deinde eas Rogationes, & ieiunia tota Gallia ſuſcepit: & hinc factum eſt, vt etiam in Germania, Anglia, & Hyſpania Rogationes & triduanum ieiunium pio quodam religionis ſtudio coli & obſeruari cœperint:

D eo quod verno tempore ſolent populi multis morbis vexari, & gemmatarum vitium & arborum fructus excindi, & auferri. Et idcirco huiuſmodi Rogationes & ieiunia in conſuetudinē abierunt: cuius conſuetudinis alicubi adhuc veſtigia permanent: nam in quibuſdam Prouincijs eo triduo à carnibus abſtinetur, quamuis amplius quam ſemel edatur, in alijs abſtinetur à carnibus tantùm in feria ſecūda, & in peruigilio Aſcenſionis Dominicæ, & in alijs eodem peruigilio tantum ieiunium etiamnum retinetur, in alijs verò per totum illud triduum carnes comedūtur, ſed publicæ nihilominus Supplicationes & Rogationes celebrātur. Ieiunium itaque inter Paſcha & Pentecoſtem iure communi non eſt indictum: poteſt tamen conſuetudine induci, vel voluntate pia & religioſa ſuſcipi. Vnde peruigilium Pentecoſtes, vt ſupra dixi, Conſuetudo ieiunio conſecrauit. Et Iſidorus in cap. Poſt Paſcha diſtin. 76. Poſt Paſcha autem, inquit, vſque ad Pentecoſtem licet traditio Eccleſiarum, abſtinentiæ rigorem prandijs relaxauerit; tamen ſi qui Monachorum, vel Clericorum ieiunare cupiunt, non ſunt prohibendi, quia Antonius

& Paulus, & cæteri patres antiqui etiam his diebus in eremo leguntur abſtinuiſſe, neque ſoluiſſe abſtinentiam, niſi tantùm die Dominico. Hieronymus ad Lucinium Beticum, vt refertur in c. Vtinam diſtin. 76. ita ſcribit: Vtinam omni tempore ieiunare poſſimus: quod in Actibus Apoſtolorũ diebus Pentecoſtes, & die Dominico Apoſtolum Paulum, & cum eo credentes feciſſe legimus.

Quintò quæritur, vnde nam originem traxerit id quod de more à multis obſeruatur. Ter enim quidam in hebdomada ieiunium colunt, nimirum, in feria ſecunda, quarta, & ſexta? Animaduertendum eſt, quoſdam aſſerere, Clementem Romanum ex Apoſtolorum doctrina prohibere, ne quis feria ſecunda, & feria quinta ieiunium ſuſcipiat. Ieiunia, inquit Clemens Lib. 5. Conſtit. Apoſtol. loco ſupra citato, veſtra, ne ſint cum hypocritis communia; ieiunant enim ſecũda feria, & quinta. Vos autem diebus quinque ieiunate, aut quarta, & ſexta feria. Quibus verbis aiunt, inſinuare Clemẽtem, eos Phariſæorũ ritu, ieiunium ſeruare, qui feriam ſecundam & ſextam abſtinẽtiæ deputant. Phariſæus enim dicebat: Ieiuno bis in Sabbato, hoc eſt in hebdomada, & Epiphanius Hæreſi 16. Theophylactus in Lucam cap. 18. Et Rabanus Lib. 2. de Inſtit. Clericor. c. 18. interpretãtur (bis) feria ſcilicet ſecunda & quinta. Nihilominus tamen eſt vſu receptum alicubi, vt qui ter vel quater in hebdomada ieiunium colunt, illud obſeruent in feria ſecunda, quarta, ſexta & Sabbato. Vnde in Concilio Turonenſi 2. Can. 13. ſtatuitur, vt Monachi poſt Quinquageſimam totam hebdomadam exactè ieiunent: poſtea vſque ad Calendas Auguſti ter in ſeptimana, ſecunda, quarta & ſexta die. Et in Concilio Matiſconenſi 1. Cano. 8. præcipitur, vt à die feſto S. Martini vſque ad Natalem Dominicũ ſecunda, quarta, & ſexta feria ieiunetur. Item in c. Qui compulſus 22. quæſt. 5 Si quis compulſus à domino ſciẽter peierauerit, tres legitimas ferias pœniteat. Et in c. Presbyter 87. Omni tempore vſque ad expletionẽ ſeptimi anni, exceptis Paſchalibus diebus, tres legitimas ferias in vnaquaque hebdomada, in pane & aqua ieiunet. Hæc ibi. Quibus in locis Gloſſa communi conſenſu approbata, tres legitimas ferias interpretatur ſecundã, quartam, & ſextam. Atque hæc conſuetudo videtur inducta, non imitatione & exemplo Phariſæi, qui ſecundã & quintam feriam ieiunio deputabant: ſed congruenti ratione, vt triduanum in hebdomada ieiunium inter alios lætitiæ dies intercedat. Nam dies Dominicus vt feſtus colitur, & in feria ſecunda ieiunium interponitur, quod in feria tertia relaxatur, & feria quarta renouatur, & feria quinta ſoluitur, & deinde feria ſexta tertiò repetitur. Quæres cur triduanum ieiunium, aut voluntate ſuſcipi, aut lege publica indici in hebdomada ſoleat? Reſpõdeo, id factum eſſe imitatione, & exemplo Niniuitarũ; qui publico regis edicto, vt Deum ſibi placarent, triduo ieiunium ſuſceperunt: ac proinde in diebus Rogationum triduanum eſt ieiunium vſurpatum: & in Iubileis Romanus Põtifex ſolet triduum ieiunio deputare; idem & in Quatuor anni Temporibus indicitur. At Eccleſia Romana cum huiuſmodi triduanũ ieiunium præſcribit, ei feriam quartam, ſextam & Sabbatum deſtinat: quia vt paulo ante dixi, Dominus feria quarta à Iuda venditus Iudæis eſt, feria ſexta cruci affixus, Sabbato in Sepulcro iacuit, Diſcipulis triſtitia & mœrore affectis.

Luc. 18.

Ionæ 3.

Sextò quæritur, vnde nam incipiant dies ieiuniorum quod ad abſtinendum à carnibus, & alijs cibis tali tempore prohibitis attinet? Reſpondeo, incipere à media nocte vſque ad mediam noctem. Silu. ieiunium. q. 10. nu. 28.

De ieiunio quod in Septuageſima, Sexageſima, Quinquageſima & Aduentu Domini, ſuſcipi & coli ſolitum eſt.
Cap. XVI.

PRimò quæritur, An ieiunium in hebdomada Septuageſimæ, Sexageſimæ, & Quinquageſimæ obſeruari debeat? Reſpondeo cum Beda in Libello quodam, quem de Officijs, ſcilicet Eccleſiaſticis, inſcripſit. Vbi, Teleſphorus, inquit, Romanus Pontifex conſtituit, vt per ſeptem hebdomadas ante Paſcha Clerici ieiunium obſeruarent; quod adhuc multi faciũt: quod tempus placuit Quinquageſimã appellari. Idem ſcribit Albinus de Diuin. offic cap. de Septuageſima. Liber qui dicitur Ordo Romanus, ita loquitur, de Septuageſima agens. A Teleſphorus Papa inſtituit, vt Clerici ſeptem hebdomadas ieiunarent ante Paſcha, & inciperent à Quinquageſima. Græci Sexageſimam ſanctificant ſuo ieiunio. Quadrageſimam Chriſtus ſuo nobis dedicauit exemplo, Septuageſimã inſtituit Eccleſia, propter inſtitutionem eorum, qui in Paſcha Baptizarentur. Hæc ille. Albinus Libello de Diuin. offi. in cap. de Septuageſima, hunc in modum ſcribit: Teleſphorus, Nonus poſt B. Petrum, conſtituit, vt per ſeptem hebdomadas ante Paſcha Clerici ieiunarent. Poſtea Melchiades, Papa natione Afer, trigeſimuſquartus poſt Petrum, præcepit, vt nemo in prima, vel quinta feria ieiunaret: in prima, propter Dominicam Reſurrectionem: in quinta, quia in ea Dominus cœnauit cum Diſcipulis ſuis, & in ea aſcendit in Cœlos. Et hinc placuit fidelibus, vt octo hebdomadæ ante Paſcha ieiunio cõſecrarentur, & ieiunium inchoaretur à Sexageſima, ne quicquam detraheretur de Quadragenario ieiunio, nam octo Dominicis, & totidem quintis ferijs, in quibus nõ agebatur ieiunium, ab octo hebdomadibus ſublatis, manent quadraginta dies tantùm ieiunio deputati. Sic B ille. Ambroſius in Sermone quodam, qui nunc Romæ inter opera eius typis excuſus eſt: Vnde quiaiam, inquit, Septuageſimam celebraſtis, & hodie Sexageſimam celebratis, & deinde Quinquageſimam, & Quadrageſimam, Deo propitio celebraturi eſtis, iſtorum nominum myſteria vobis manifeſtare debemus. Quadrageſima enim ſex ſeptimanas habet, cui addidit Teleſphorus Pontifex ſeptimam hebdomadam, & vocatum eſt hoc tempus Quinquageſima. Deinde his addita eſt octaua ſeptimana, & vocatum eſt ipſum tempus Sexageſima: poſtmodũ verò addita eſt nona ſeptimana, & dicta eſt Septuageſima. Et paulo inferius: Quadrageſima igitur ſeruatur, quia Moſes, Elias, & Saluator quadraginta diebus & noctibus ieiunaſſe leguntur. Quinquageſima ideo à quibuſdam ſeruatur, in qua ſunt quinquaginta dies: quia ſi ſubtraxeris ab his ſeptem Dominicos dies, non amplius remanent in abſtinentia niſi quadragintaduo dies, & in ipſis duobus diebus alij ieiunant, alij non, vt in cœna Domini & in Sabbato Sancto. Sexageſima ideo celebratur, in qua ſunt octo hebdomadę, hoc eſt, dies quinquaginta ſex, ſi ſubtraxeris octo C Dominicos dies, & octo quintas ferias, quadraginta dies ſolum modo remanent ieiunij. Septuageſima verò, à qua vſque ad Paſcha ſunt nouem ſeptimanæ, id eſt, ſexagintatres dies, ideo ab aliquibus celebratur, quia ſi ſubtraxeris nouem dies Dominicos propter Dominicã Reſurrectionem, & nouem quintas ferias propter Dominicã cœnam, & totidem Sabbata, ne ſabbatizare videamur cum Iudæis, non amplius quàm trigintaſex dies remanent ad ieiunandum. Sic ibi.

Hac eadem ratione Orientales plerique, ſeptem vel octo vel nouem hebdomadas ante Paſcha ieiunio dedicant. Teſte Amalario Lib. 1. de Eccl. offic. cap. 1. Orientales nouem hebdomadas ante Paſcha ieiunio colunt: Græci octo: alij, vt Latini ſeptem. Ratio huius varietatis potuit eſſe, quoniam ſi de ſeptem hebdomadibus ſeptem Dominicos dies detraxeris, qui ſunt à ieiunio liberi, remanent quadragintaduo dies, à quibus ſi duos itidem abſtuleris, nimirum feriam ſextam, & Sabbatum proximè ante Paſcha, in quibus ieiunium quidem ſuſcipitur, ſed quod eſt totius anni commune, remanent quadraginta dies. Item ſi de octo hebdomadibus ſubtrahas octo Domini- D cas, & totidem Sabbata, in quibus Orientales ieiunium non colunt, manent integri quadraginta dies. Si itidem de nouem hebdomadibus ſuſtuleris nouem dies Dominicos, & totidem Sabbata, & nouem quintas ferias, in quibus aliqui Orientales ieiunium non celebrant, remanent dies trigintaſex, quos Deo ieiunio conſecrabant vt decimam totius anni partem.

Ex his omnibus colligitur, quare dicatur, ſemper Quadrageſima, ſiue ſex hebdomadæ, ſiue ſeptem, ſiue octo ante Paſcha ieiunio fuerint deputatæ. Nam Apoſtoli, qui Quadrageſimam inſtituerunt, auſpicabantur eam à prima Dominica in Quadrageſima, à qua vſque ad feriam quintam Magnæ hebdomadæ; in qua propter cœnam Dominicam omnes ad ſacram Communionem accedebant, & Quadragenarium ieiunium terminabant, numerantur quadraginta dies, in quibus abſtinetur à carnibus. Teleſphorus addidit ſeptimam hebdomadam, quia in diebus tantùm Dominicis ieiunium non agebatur. Propter ſex igitur Dominicos dies, qui ieiunio detrahebantur,

addita

addici ſunt ſex dies Quinquageſimæ, vt Clerici quadraginta diebus integrum & perfectum ieiunium ſeruarent. Et quia poſtea, vt teſtantur Auctor Micrologi cap. 50. & Albinus loco ſupra citato: & habetur in c. Ieiunium. de conſec. diſt. 3. Melchiades detraxit etiam de ieiunio Quadragenario quintam feriam, addiderunt Romani octauam hebdomadam, quæ dicitur Sexageſima, quam etiam addiderāt Orientales, quia dies Dominicos & Sabbata ieiunio Quadragenario detraxerant. Deinde Romani nonam hebdomadam, quæ dicitur ſeptuageſima adiecerunt, propter pleniorem & maiorem inſtitutionem eorū, qui ſacri Baptiſmatis aquis in Sabbato Sācto abluūtur. Et ita ſunt in Eccleſia Romana tres hebdomadę ieiunio Quadragenario adiūctæ; cū initio ſex tātūm hebdomadæ fuerint deputatæ.

Quintò quæritur, Cur dicta ſit Septuageſima, Sexageſima, & Quinquageſima; & quænam fuerit harum trium Dominicarum, & hebdomadarum origo & inſtitutio? Reſpondent quidam, de his apud Eccleſiaſticos auctores ante Gregorium Magnum nullam mentionem eſſe factam; ſed in Antiphonario & Sacramētario Gregorij, vt ait Beda, expreſſim harum trium Dominicarum Eccleſiaſtica officia annotari. Vnde earū, inquiunt, meminere ſcriptores Gregorio Magno poſteriores, Beda, Alcuinus ſiue Albinus, Amalarius, Rupertus, & alij. Alijs verò hæc ſententia minimè probatur. Nam in c. Sancta Romana, Eccleſia diſt. 15. Gelaſius Primus, ita loquitur: Quidam in Septuageſima ponunt Pentateuchum vſque ad vndecimum diem ante Paſcha: at Gelaſius Primus centum ferè annis Gregorium Primum anteceſſit. Cæterùm hoc argumentum vim magnam non habet, quia prædicta verba videntur eſſe Gratiani, non Gelaſij. Item Teleſphorus, inquiunt, vt habetur in c. Statuimus diſt. 4. addidit ſeptimā hebdomadam, vt in ea Clerici ieiunium ſeruarent. Ergo, veriſimile eſt, tunc eam hebdomadam in Romana Eccleſia dictam eſſe Quinquageſimam. Deinde Melchiades, vt dicitur in c. Ieiunium de Conſec. diſt. 3. de ieiunio Quadragenario detraxit feriam quintam cuiuſque hebdomadæ, in qua noluit, vt ieiunium coleretur, ſicut nec in diebus Dominicis agebatur. Et ideo veriſimile eſt quod tradunt Beda & Albinus, Amalarius, & Auctor Micrologi locis ſupra citatis, tunc in Eccleſia Romana, additam eſſe Quadrageſimæ octauam hebdomadam, quæ dicitur Sexageſima, ac tunc dici cœpiſſe Sexageſimā. At Teleſphorus & Melchiades ante Gregoriū Primum, Eccleſiæ præfuerunt. Et Gratianus 33. quæſt. 4. c. Nō oportet, ex Concilio Illerdenſi citat Canonem dicentem: Non oportet à Septuageſima vſque ad Octauā Paſchæ nuptias celebrari. Item opera Ambroſij ſunt Romæ typis excuſa; inter quæ Sermo 22. qui incipit: Redimite vos; & Sermo 23. cuius initium eſt: Adeſt tempus, ſunt de Septuageſima, Sexageſima, & Quinquageſima.

Ratio verò nominum eiuſmodi Dominicarū, varia ab Auctoribus tradita eſt: quidā Bedam ſequuti dicūt ieiunio Quadragenario eſſe additam vnam hebdomadā, quæ dicta eſt Quinquageſima: quia à prima Dominica in Quinquageſima vſque ad Dominicā Paſchæ ſunt quinquaginta dies: ex quibus ſi ſeptem Dominicos dies, & diem Paſchæ ſimul abſtuleris, in quibus ieiunium ſeruare nobis non licet, ſuperſunt quadraginta duo, ex quibus duobus quinta feria & Sabbatum Magnæ hebdomadæ, qui Quadragenarium numerum excedunt, apud quoſdam ieiunio detrahuntur. Illud enim finiunt & termināt, & ſoluunt in feria quinta proximè ante Paſcha, propter cœnā Dominicam, qua Dominus cum Diſcipulis cœnauit, & Sabbato Sācto corpus prandio reficiunt, propter Dominicę Reſurrectionis inchoatæ lætitiā. Addita igitur eſt ſeptima hebdomada, vt plenū quadraginta dierū ieiunium ſeruaretur. Et dicta eſt Quinquageſima, quia ab ea Dominica vſque ad diem Paſchæ, vt diximus, quinquaginta dies cōputantur. Rurſus quia Melchiades conſtituit, vt nemo in quinta feria ieiunium ageret, decretū eſt, vt octo hebdomadæ ieiunio cōſecrarentur: & prima Dominica Sexageſima nominata eſt, quia ab ea vſque ad Paſcha cum octo hebdomadæ numerētur, ſi à ſingulis Dominicam diem, & quintam ſubtraxeris, & ipſum pariter Paſchæ diem, quadraginta dies remanent Chriſti ieiunio conſecrati.

Septuageſima verò dicta eſt, quia ab ea vſque ad Paſcha ſunt nouem hebdomadæ, quæ faciunt ſexaginta quatuor dies: ex quibus ſi de vnaquaq; hebdomada tres dies ſubduxeris, Dominicam & quintam feriam, & Sabbatum, qui ieiunio detrahuntur, remanent triginta ſex dies, in quibus ieiuniū ſeruatur, vt Deo totius anni decimas perſoluamus. Hæc Beda in libello de Officijs. Cuius opinio eſt valde probabilis. Alij vt Albinus Lib. de Diuin. offic. cap. de Septuageſima; Amalar. Lib. 1. de Eccl. offic. c. 1. 2. 3. & 4. Et Raban. Lib. de Inſtit. Clericor. 2. c. 34. volunt Septuageſimā, Sexageſimam, Quinquageſimā, & Quadrageſimā vocari à numero dierū, qui ſūt vſque ad prima temporis Paſchalis initia: Septuageſimā, quia ab ea vſque ad Sabbatū in Albis, vbi qui ſacro Baptiſmate renati fuerūt, veſtes deponunt, & induuntur albis, & Confirmationis Sacramēto muniuntur, ſunt ſeptuaginta dies. Sexageſimam dici, quia ſunt dies ſexaginta ab ea Dominica vſque ad feriā quartam Paſcha proximè ſubſequentē: Quinquageſimam, quia ab ea Dominica vſque ad diem Paſchæ dies quinquaginta numerātur. Quadrageſimā, quia ab ea Dominica vſque ad feriam quintam proximè ante Paſcha, in qua pœnitentes Eccleſiæ reconciliabantur, & expleta pœnitentia, ad Euchariſtiam admittebantur, & ieiunium Quadragenariū finiebant, ſunt quadraginta dies. *Sic* probabiliter quoque, liber dictus Ordo Romanus, quemadmodū Beda, Alcuinus, Rabanus, Amalarius: quam tamen ſententiā improbat Rupertus Lib. 4. de Diuin. offic. cap. 1. 2. & 3. cum quia nō ſtatuitur certus quidam dies, in quo iſtæ Dominicę terminentur, tum etiā quia Symbolo ſeptuaginta dierum volunt iſti Auctores ſignificatū eſſe ſpiritualem captiuitatē, qua peccatores ſub Diaboli poteſtatę detinentur: cuius typus & figura fuerat captiuitas Iudæorū, quia ſeptuaginta annis ſub rege Chaldæorum fuerant vexati & oppreſſi. Sed abſurdum eſt, inquit Rupertus, intra dies captiuitatis includere Dominicæ Reſurrectionis diē, qui eſt dies perfectæ libertatis. Alij vt ipſe quoque Rabanus Lib. 2. de Inſtit. Clericor. cap. 34. tradunt, has omnes Dominicas à Paſchate nominari, propter numerum dierum, non quidē integrum, ſed per ſynecdochen acceptum, nam à Septuageſima vſque ad Paſcha ſunt ſeptuaginta dies, nimirum per ſynecdochen, quia ſunt ſeptuaginta quatuor, & numerus minutus videlicet quaternarius nō ſupputatur. A Sexageſima vſque ad Paſcha ſunt ſexaginta dies, quia ſunt quinquaginta ſeptem: à Quinquageſima vſque ad Paſcha ſunt quinquaginta dies: à Quadrageſima vſque ad Paſcha ſunt quadraginta duo; & tamen paſſim nominantur quadraginta, quia minuti numeri ratio nō habetur. Rupertus verò loco citato has Dominicas teſtatur, non à numero dierum, ſed à numero Dominicarum eſſe vocatas, quia à Septuageſima vſque ad Dominicā in Paſſione, ſunt ſeptē Dominicæ: & ideo prima, dicta eſt Septuageſima: ſecūda, Sexageſima; tertia, Quinquageſima: quarta, Quadrageſima. At ſecundùm Rupertum ſequeretur, vt ſecunda in Quadrageſima, dici deberet Trigeſima: & tertia, Vigeſima; quarta itidem, Decima.

Mihi vero ſimilius apparet, Quadrageſimam eſſe primùm ab Apoſtolis inſtitutam, vt imitatione & exemplo Chriſti quadraginta diebus Chriſtiani ieiunium ſeruarēt, & peccatis mortui vna cum Chriſto morerentur, & deinde vna cum eo reſurgente, ad nouam vitam reuocarentur. Et propterea ante Paſcha, & ante mortem & ſepulturam Chriſti Domini quadraginta dies ſunt ieiunio conſecrati. Hi verò dies computantur à prima Dominica in Quadrageſima, vſque ad feriam quintam proximam ante Paſcha, in qua Chriſtiani ieiunium claudebant, & terminabat propter cœnam Dominicam, quia pridie quā paſſus eſt Chriſtus Dominus vnà cum ſuis Diſcipulis cœnauit: deinde verò feria ſexta ieiunium reſumebant, non tanquam ad Quadragenarium pertinens, ſed tanquam commune, quod illo die cuiuſque hebdomadæ per anni curſum ſuſcipi & coli ſolebat, ſed propter Domini mortē; & ad Sabbatum vſque producebant, propter Apoſtolorum mæſtitiam, & luctum. Dicta igitur eſt Dominica in Quadrageſima, quia ab ea incipiebat ieiunium quadraginta dierum, qui tunc vſque ad feriam quintā in Cœna Domini protendebātur. Deinde verò poſt Apoſtolos, Teleſphorus ſeptimā hebdomadā Quadrageſimæ, quæ ſex tantùm hebdomadas continet, addidit: poſtea verò Melchiade decernente, ne in feria quinta ieiunium ſuſciperetur, adiecta eſt à Romanis octaua hebdomada. Poſtremò Eccleſia Sabbatum Sanctum publico baptiſmati eorū, qui ſe Chriſto adiungebāt, deputauit, & propter eorū inſtitutionem, nonā hebdomadā Quadrageſimæ adiecit: inſtituitq; vt eo hoc tēpore, qui erant Sabbato Sācto ſalutaribus Baptiſmi

aquis luſtrandi, aſſiduè ſacra Chriſti doctrina imbuerentur: ac propterea per id temporis crebræ ad populum habentur Eccleſiaſticæ conciones; tum propter pœnitentium diſciplinam, qui in feria quinta Magnæ hebdomadæ reconciliari Eccleſiæ ſolebant: tum propter regenerandorum inſtitutionem, qui in Sabbato Sancto ſalutari lauacro purgabantur. Vnde Dominica, quæ proximè præcedit Quadrageſimam, dicta eſt Quinquageſima, non à numero dierum vel hebdomadarum, ſed quia ea, quam ipſa præcedit, dici conſueuerat Quadrageſima. Et Sexageſima dicta eſt, quia ſicut quadragenario quinquageſimus numerus, ſic ſexagenarius quinquageſimo ſuccedit. Eodem modo dicta eſt Septuageſima, quia proximè Sexageſimā præcedit, ſicut Sexageſima Quinquageſimam. Quemadmodū ſi nunc Eccleſia ante Quadrageſimam vnā cum tribus hebdomadibus addidiſſet quartam quam coli à fidelibus & obſeruari iuſſiſſet, eam meritò Octogeſimam vocare potuiſſet. Ambroſius in Sermone ſupra citato ſic ait: Dicta eſt Septuageſima, quoniam ſicut à quatuor, Quadrageſima, & à quinque, Quinquageſima, à ſex, Sexageſima; ita à ſeptem, Septuageſima dicitur. Vnde ſi quis modo adderet decimam ſeptimanam, non eam vocaremus Decageſimam, ſed Octogeſimam, ſeruato numeri ordine, quia poſt ſeptem, à quo Septuageſima, ſunt octo. Sic etiam Albinus loco citato.

Tertiò quæritur, An in diebus Aduentus Dominici, qui in Eccleſia anniuerſaria celebritate recolitur, ſit ieiunium ſeruandum? Rodulphus Tungrenſis, ita ſcribit Libello de obſeruantia Canon propoſit. 16. Aduentus Domini, apud Romanos, incipit prima Dominica poſt diem craſtinum Sanctæ Catherinæ. Ambroſianus Aduentus habet ſex ſeptimanas, & incipit Dominica poſt feſtum S. Martini. Et ſubiungit: Apud Romanos etiam in Aduentu Domini, ieiunium agitur. Sic ille. Idem etiam conſtat ex Epiſtola Nicolai Primi ad Conſulta Bulgarorum. Innocentius III. in c. Conſilium de Obſeruat. ieiuniorum. Ieiunium etiam apud nos, inquit, in Aduentu Domini agitur. In Concilio Matiſconenſi. 1. Canone 6. habetur: A feria S. Martini vſque ad Natalem Domini, ſecunda, quarta, & ſexta Sabbati ieiunetur; in quibus diebus Canones legendos eſſe, ſpeciali definitione ſancimus; vt nullus ſe fateatur per ignorantiā deliquiſſe. Hæc ibi. Certè dubitari non poteſt, quin olim, præſertim apud Romanos in diebus, in quibus Eccleſia Dominici Aduentus memoriam recolit, ieiuniū ſeruaretur. Ac non ſolum Chriſtiani corpus ieiunijs caſtigabant, ſed etiam, vt ait Amalarius lib. 3. de Eccle offic. cap. 40. ſeſe multis pijs operibus, & religioſis officijs in Aduentu Domini præparabant. Quo factum eſt, vt apud Monachos & Religioſos ieiuniū manſerit, qui partim proprijs inſtitutis, partim vſu & more id retinuerūt. Hinc etiā in Aduentu Domini ad populū ſacræ conciones habētur.

Quartò quæritur, An ab omni ſuperſtitione alienus ſit mos, qui apud nonnullas Prouincias etiamnum viget quo earum Prouinciarum incolæ triplex Quadragenariū ieiunium per annum ſeruare conſueuerunt? Quæſtioné affert id, quod ſcribit Hieronymus ad Marcellam contra Montani ſectatores: Nos vnam, ait, Quadrageſimam, ſecūdum Traditionem Apoſtolicam tempore nobis congruo ieiunamus: illi tres in anno faciunt Quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint Saluatores? Reſpondeo cum Amalario lib. 1. de Eccleſiaſt. offic. cap. 36. His verbis S. Hieronymus vnam Quadrageſimā ponit in obſeruatione: nos verò obſeruamus tres Quadrageſimas; vnam ante Paſcha, ſecundam, ante diem feſtum S. Ioannis Baptiſtæ, vel Sanctorū Apoſtolorum Petri & Pauli, tertiam ante Natiuitatem Domini, & ſic apud nos à pijs frequentatum eſt. Idem eodem in loco paulo inferius, ita ſcribit: Nō negat Hieronymus, poſſe nos per annum ieiunare tres Quadrageſimas ex pio affectu, & ſtudio: ſed negat eſſe tres Quadrageſimas ex neceſſitate ieiunandas, vt putabant & faciebāt Montaniſtæ. Hæc Amalarius. In Concilio Turonenſi II. Can. 13. dicitur: De ieiunijs antiqua à Monachis inſtituta ſeruentur; vt de Paſcha vſque ad Quinquageſimam, id eſt, Pentecoſtem, exceptis Rogationibus, omni die fratribus prandiū præparetur: poſt Quinquageſimā, tota hebdomada exactè ieiunent. Poſtea verò, vſque ad Calendas Auguſti, ter in ſeptimana ieiunent, ſecunda, quarta, & ſexta die, exceptis ijs, qui aliqua infirmitate conſtricti ſunt. In Auguſto, quia quotidie Miſſæ Sanctorum ſunt, prandium habeant: in Septembri toto & Nouembri ter in ſeptimana ieiunent:

A in Decembri vſque ad Natalē Domini omni die ieiunent. Et quia inter Natalē Domini & Epiphaniam omni die feſtiuitates ſunt, prandeant: poſt Epiphaniam verò vſque ad Quadrageſimam ter in ſeptimana ieiunēt. Hæc ibi. Apud Monachos & Religioſos aliquos ſolet Quadragenarium ieiunium ter in anno ſeruari. Eundem morem Græci etiā retinent. Prima Quadrageſima ab omnibus proximè ante Paſcha ſemper eſt obſeruata: qui ſecundam Quadrageſimam ſeruant, eam incipiunt ac finiunt duobus modis, vt inquit Amalarius. Quidam inchoant ſtatim elapſo die Dominicæ Aſcenſionis, & includunt in ea dies decē proximos ante Pentecoſtem, ac totam hebdomadam Pentecoſtes, & terminant eam in die feſto S. Ioannis Baptiſtæ: Alij verò auſpicantur poſt elapſam Pentecoſtes hebdomadam, & finiunt in die feſto Apoſtolorum Petri & Pauli, vel poſt aliquot dies exactos. Hanc Quadrageſimam ieiunio conſecrant propter illud Chriſti, Cum auferetur ſponſus ab eis, tunc ieiunabunt filij ſponſi. Tertia verò Quadrageſima obſeruari conſueuit, proximè ante Natalem Domini, vt quiſque ad Dominum excipiendum ſtudioſius pijs religionis officijs ſe præparet. Ac ſolet hæc
B Quadrageſima inchoari à die S. Martino ſacro. Hactenus ex Amalario. Quidam verò ſecundam Quadrageſimam incipiunt à die ſexto Iulij & protendunt eam vſque ad peruigilium diei aſſumptæ in cœlos Virginis Sacrum.

Quintò quæritur, An cum lex Canonica ob certa quædam crimina irrogat delinquentibus pœnitentiam trium Quadrageſimarum, accipiat tres Quadrageſimas in eodē Anno; an verò potius vnam Quadrageſimam trium annorum? Hanc quæſtionem tractat Antonius Corſetus in ſingularibus in verbo Quadrageſima. Duæ ſunt opiniones: Prima docet, quandocūque Canones imponunt pœnitentiam trium Quadrageſimarū, intelligere tres Quadrageſimas in eodem Anno, vnam ante Natalem Dominicum, alteram ante Paſcha, tertiam ante feſtum diem S. Ioannis Baptiſtæ. Sic Gloſſa in cap. Qui compulſus. 22. q. 5. quam ſequuntur Archidiaconus & Turrecremata ibidem. Idem ſenſit ante Gloſſam Hugo ibidem: Secūda eſt eorum opinio, qui volunt intelligi vnam Quadrageſimā, quā Chriſtiani ſeruant ante Paſcha ſolēni ieiunio conſecratam: ita
C vt quando Canon ait, tres Quadrageſimas pœniteat, intelligatur de vna Quadrageſima in ſingulis tribus annis. Sic Antonius Corſetus loco citato quod probat quoniam Gloſſa pro ſe nullum ius aut legem citauit. Deinde quia Quadrageſima debet accipi propriè: at Quadrageſima propriè ſumpta ſignificat eam, quam ſolēni ieiu ante Paſcha obſeruamus. Accedit his, quod vbi Ius nihil diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus: ſed Ius nihil de Quadrageſima diſtinguit. Mihi tamen probabilior videtur prima opinio. Nam Canones non videntur ieiunium pœnitentibus iniungere, quod alioqui Eccleſiæ præcepto omnes ſeruare debemus: Ergo conſtituit pœnitentiam Quadrageſimæ voluntariæ. Et ita intelligitur id quod dicitur in capite, Qui compulſus, & cap. Qui periurat, & in c. Si quis coactus. 22 quæſt. 5. Tres Quadrageſimas pœniteat, & in c. Accuſaſti, de Accuſat. Tres debes Quadrageſimas pœnitere. Alij tres Quadrageſimas interpretantur, vnam ſtatim poſt Pentecoſtem, vſque ad Natalem S. Ioannis Baptiſtæ; ſecundam à ſexto die Iulij vſque ad diem aſſumptæ in cœlos Virgini ſacrum; tertiam, ante Natalem
D Domini: de quibus tribus Quadrageſimis videtur locutus Nicolaus Primus, cùm ita reſpondebat Bulgaris quærentibus. Quot temporibus & diebus eſſet ieiunium obſeruandum. Quadrageſimæ; inquit, ieiunium, quod eſt ante Paſcha, & ieiunium poſt Pentecoſtem, & ieiunium ante ſolēnitatem Aſſumptionis Sanctæ Dei Genitricis, & ieiunium ante Natalem Domini, quæ ieiunia, Sancta Romana ſuſcepit antiquitus & tenet Eccleſia. Hæc ille. vbi præter Quadrageſimam, in qua proximè ante Paſcha ieiuniū lege ſeruatur, alias tres Quadrageſimas videtur inſinuare, in quibus ieiunium voluntate de more ſuſcipitur.

Sextò quæritur, An ſint aliqui alij dies per annū ieiunio deputati? Sciendū eſt ex Concilio Turonenſi 2. Can. 13. & Iſidoro Lib. 1 de Eccl offic. c. 40 olim Chriſtianos in Calendis Ianuarijs diem ieiunio conſecraſſe: quod factum eſt cōtra ſuperſtitioſam Gentilium conſuetudinē. Nam Gentiles in Calendis Ianuarijs victimas multiplicabant, publicas choreas ducebant, epulas faciebant, & nefanda & cruenta ſpectacula populo dabant, vt commentitium & inanem Deum Ianum ſuperſtitioſè venerarentur. Item

dies

dies primā Ianuarij erat celeberrima Romanis: nouis enim Cōſulibus Magiſtratum ineuntibus nouum etiam annum Romani inchoabant. Contra Chriſtiani eum diem piis ac religioſis operibus ac ſtudiis tranſigendum curarunt: ac propterea publicas triduanas letanias, ac triduanum ieiunium inſtituerunt. Vnde Ambroſius ſerm. 17. de Kalen. Ianuariis. Tunc, inquit, nos ſimus ſobrij atque ieiuni, quò intelligant lætitiam ſuam noſtra abſtinentia condemnari. Et Auguſtinus in Pſal. 98. Per iſtos dies ad hoc ieiunamus, vt quando ipſi lætantur, nos pro illis gemamus. Ieiunij hoc tempore ſeruari ſoliti meminerunt Alcuinus lib. de diuin. Offic. cap. 4. Concil. Tolet. 4. can. 10. & liber, cui nomen eſt Ordo Romanus cap. 20. Letaniarum ac ſupplicationum mentio eſt apud Synodū Turonenſem 11. Canone. 13. cum ait: excipitur triduū illud quo ad conculcandam Gentilium conſuetudinē, Patres noſtri ſtatuerunt, priuatas in Kalendis Ianuarijs fieri letanias, vt in Eccleſia obſeruatur: & hora octaua in ipſis Kalendis Circumciſionis Miſſa Deo propitio celebratur. Concil. Tolet. 4. Can. 10. dicitur, In temporibus vero reliquis id eſt, Kalendis Ianuarij, quæ propter errorem gentilitatis aguntur, omnino Alleluia non decantabitur, in quibus etiam præter piſcem, & olus, ſicut & in illis quadraginta diebus cæteris carnibus abſtinetur, & à quibuſdam etiam vinum non bibitur. Et in concilio Altiſiodorenſi can. 1. ſtatuitur: Non licet Kalendis Ianuarij vetulo aut ceruolo facere, vel ſtrenas diabolicas obſeruare: ſed in ipſo die ſic omnia beneficia tribuantur, ſicut & reliquis diebus. Hæc ibi. Porrò quænam fuerint ſtrenæ, & cur ſic dictæ, declarat Feſtus in verbo Strenæ: Introductæ ſunt ab Imperatoribus, ac temperatæ à Tiberio Cæſare teſte Suetonio. c. 34. ac demum à Maioriano Imperatore prohibitæ, vt colligitur ex Nouella conſtitut. de curialibus. Martinus Bracarenſis Epiſcopus refert in capitulis collectis ex varijs ſynodis Græcis can. 73. vetitum eſſe Chriſtianis, ea Kalendarum die viridi lauro, vel alijs virentibus arborum ramis domos ornare: de quo in cap. Non licet 26. quæſt. 7. quamuis Gratianus citet eum Canonem nomine Martini Papæ. Extant ſermones Maximi Taurinenſis, & Petri Chryſologi contra illum ſuperſtitioſum ritum & diem feſtum Gentilium in Kalendis Ianuarij. Et homilia Chryſoſtomi habita in Kalendis Ianuarij. Et hom. 1. de Lazaro, laudat auditorum pietatē, qui diem Kalendarum ſpiritualibus officijs tranſegiſſent: ait enim. Heſternum diem, cum eſſet feſtum Sathanæ, feciſtis feſtum Spiritus.

Septimò quæritur, An certi aliqui ſint dies, in quibus nobis ieiunio interdicatur? Reſpondeo, In cap. Ieiunium de conſec. diſt. 3. decreto Melchiadis Romani Pontificis prohiberi ieiunium in die Dominica, & in feria quinta. Vt ieiunium, inquit, Chriſtianorum ſit à ieiunio Gentilium, vel Hæreticorum diſcretum. Hæc ibi. Manichæi hos duos dies ieiunio deputaſſe perhibentur: & ideo Melchiades lege cauit, ne in his ieiunium ſeruaremus: quod decretum per aliquot ſecula in Eccleſia Romana durauit. Ita vt de ipſo etiam Quadragenario ieiunio, quod ante Paſcha ſolenni ritu ſeruatur, non ſolùm dies Dominicus, ſed etiam feria quinta ſubtraheretur, vt ait Beda. Immo Auctor libelli, qui dicitur Micrologus cap. 50. teſtatur, Gregorium Magnum, quia ſuo tempore adhuc Eccleſia Romana retinebat, quintam feriam cuiuſque hebdomadæ in Quadrageſima, ſine proprio officio reliquiſſe: Poſtea verò Gregorium II. cuius tempore Decretū Melchiadis erat iam vſu ſublatum, ſingulis quibuſque quintis ferijs Quadrageſimæ, proprium Officiū aſſignaſſe, deſumptis Euangelijs ex certis quibuſdam Dominicis, in quibus per annum leguntur. Rurſus, vt conſtat ex cap. Scire debet, quod eſt Ambroſij & ex c. Poſt Paſcha, quod eſt Iſidori diſt. 76. Traditio eſt Apoſtolorum, ne inter Paſcha, & Pentecoſten vllo die ieiunium indicatur: quod tempus dici ſolet Quinquageſima, quoniam à die Paſchæ vſque ad diem Pēteceſtes, dies quinquaginta numerantur; qui omnes propter Dominicam reſurrectionem, ſicut omnes totius anni dies Dominici, lætitiæ deputantur, non luctui & pœnitentiæ; ac proinde in eis nec genua flectimus orantes, nec ieiunia colimus; hoc enim eſt pœnitentium atque lugentium. Inde factum eſt, ſicut reſpondet Innocentius Tertius in c. Ex parte, de Obſeruat. ieiuniorum, vt ſi Natalis Domini, vel dies feſtus Aſſumptæ ad cælos virginis, aut alicuius Apoſtoli inciderit

A in ſecundam feriam, ieiunium in ſabbatum proximè præcedens transferatur, ne illud in die Dominico ſeruetur.

Octauò quæritur, An inter Paſcha & Pentecoſten, quarta feria, & ſexta olim à ieiunio eſſent immunes & liberæ? Reſpondeo, liberas fuiſſe: nam ſicut omnes Dominici dies toto Quadrageſimæ tempore erant lege ieiunij ſoluti & liberi, ſic etiam toto tempore à die Paſchæ ad Pentecoſten feria quarta, & ſexta ieiunio carebant. Epiphanius Hæreſi 80. Per totum, inquit, annum ſeruatur ieiunium in Sancta Catholica Eccleſia quarta, & proſabbatò vſque ad horam nonam, excepta ſola Pentecoſte per totos quinquaginta dies, in quibus nec genua flectuntur, nec ieiunium imperatū eſt. Et Amalar lib. 1. de Eccle. offic. c. 36. Sunt, qui edunt à Paſcha vſque ad Pentecoſten. Sic etiam Iſidorus lib. 1. de Eccle. offic. cap. 42. Rogabis an ſaltem à carnibus abſtineretur feria quarta, & ſexta, toto tempore Quinquageſimæ? Reſpondeo, veriſimilius videri, hiſce diebus Chriſtianos non fuiſſe vſos carnibus. Nam Iſidorus in c. Poſt Paſcha diſtinct. 76. Poſt Paſcha, inquit, vſque ad Pentecoſten, Traditio Eccleſiarum, ab-
B ſtinentiæ rigorem prandijs relaxauit. Sic ille, ergo toto Paſchali tempore abſtinebatur à carnibus in quarta etiā & ſexta feria: ac ieiunium relaxabatur quidem, quia Chriſtiani prandebant, ſed carnes non edebantur: Quemadmodum in tempore Quadragenarii ieiunii, diebus Dominicis ieiunium ſoluimus, quia prandemus: ſed nec carnibus vtimur, nec cibos alios eo tēpore prohibitos ad menſam adhibemus: Et huiuſmodi ieiunium dicitur ſemiplenum, quia imperfectum.

Nonò quæritur, An ſi quis ieiunium illis diebus, in quibus nobis eſt interdictum, ſuſcipiat, peccatum admittat? Reſpondeo, dubitari nō poſſe, quin iis diebus tutò ieiunium colatur. Ait enim Iſidorus in c. Poſt Paſcha ſupracitato: Siquis Monachorum, vel laicorum tēpore Paſchali ieiunare cupit, non eſt prohibendum: quia Antonius & cæteri patres antiqui etiam iis diebus in eremo leguntur abſtinuiſſe. Obiicies id quod eodem capite ſubijcit Iſidorus, eos patres tempore Paſchali ſeruaſſe ieiuniū, ſed nō die Dominico & illud in c. Ieiunia de conſec. diſt. 3. Die autem Dominica nihil aliud agendum eſt, niſi Deo vacandum: id etiam quod habetur in c. Ne quis de conſe. diſt. 3. Ne quis ieiunet die Dominica, timoris aut perſuaſionis cauſa. Reſpondeo, in die Dominica nequaquam eſſe ieiunium obſeruandum, niſi magna & graui ex cauſa, & abſque vlla aliorum offenſione: & ideo dicitur: (Ne quis eo die ieiunet cauſā timoris, aut perſuaſionis.) hoc eſt, Ne quis perſuaſus, aut perterritus ab alio, ieiunium ſuſcipiat: Ne item ſuperſtitionis gratia, nec per contemptum Eccleſiaſtici præcepti; at verò ſi quis valetudinis tuendæ, aut periculi, vel mali alicuius grauis euitandi cauſa ieiunio eo die ſtudeat & vacet, ei peccato, & vitio non datur.

De cauſis, quibus aliqui à ieiunij lege eximuntur. Cap. XVII.

PRimò quæritur, quot & quæ ſint cauſæ, quibus ij qui indictum lege ieiunium non ſeruant excuſantur? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia quam habet
D S. Thomas in 2. 2. q. 147. art. 4. multas eſſe. Nam ſi qua ſit rationabilis cauſa ieiunium ſoluendi, iuſtam & legitimā ea præbet excuſationem. At verò ſæpe contingit, vt qui lege ieiunij iuſta aliqua ex cauſa liberatur, continere ſe debeat ab eſu carnium, & aliorum ciborum, quos leges & iura vetuerunt. Porrò cauſæ iuſtæ, quibus aliqui legibus ieiuniorum ſoluuntur, ad quinque vel ſex capita reuocantur. Hæc nimirum ſunt: ætas, infirmitas, vel aduerſa & incommoda valetudo, Labor, Pauperies, Pietatis officium, & Maiorum, vel ſepe iorum auctoritas: quorum ſingula ſuis quæſtionibus explicabo.

Secundò quæritur, Quænam ætas iuſtam habeat excuſationem ieiunij? Reſpondeo: quamuis Innocētius in Rubrica de obſeruat. ieiuniorum, Angelus in verbo ieiunium num. 13. & 15. Supplemen. in verbo ieiunium teſte Sylueſtro, eod. verb. q. 6. & quidā alij tradiderint, pueros, ſi ſint doli capaces, legibus ieiuniorum teneri: eo quòd ſtatim atque aliquis peccare poteſt, alijs Eccleſiæ præceptis, & legibus aſtringatur, id tamen ab alijs confutatur: fortaſſis Innocentius dicere voluit eos legibus ieiuniorum obſtringi,

hoc eſt,

hoc eſt, eos debere à carnibus abſtinere vt inferius dicã. Quidam, teſte Angelo, pueros, aiunt, obligari legibus ieiuniorum, anno ætatis expleto decimoſexto; Alij, exacto anno decimo octauo; Alij, anno vigeſimo; Alij, anno vigeſimoquinto. Cæterum S. Thomas ſecũda ſecundæ; q. 147. ar. 4. cuius ſententia eſt communi conſenſu recepta, ſentit, ante vigeſimum primum annum exactũ, quod eſt tertium ſeptennium ætatis expletum, neminem ieiuniorum legibus adſtringi: non quod ante eam ætatem pueri & adoleſcentes non ſint doli, & peccati, ac meriti capaces: ſed quod frequenter accidat, vt vſque ad eam ætatem ſoleãt pueri adoleſcere, & ſæpius indigeant cibo: hoc eſt, cibo modicè quidem, ſed frequenter ſumpto. Et eccleſia noluit eos ſibi ſuis legibus obligare, eo quod multo indigeãt alimento, propter caloris vim in eis abundantem, quo facilè cibus omnis abſumitur: tùm etiam quia cibus in eis non ſolùm operatur vt nutriat, ſed vt incrementum naturæ debitum præſtet. Sic cum S. Thoma Paludanus, vt citat Silueſter in verb. Ieiuniũ q. 6. Sic Roſella in eod. verb. num. 14. Durandus 4. diſt. 15. q. 10. Antoninus ſecunda par. tit. 6. cap. 2. §. 4. & Nauarrus in Manuali cap. 21. nu. 16. Ita vt pueri legibus ieiuniorum obligentur in ea ætate, in qua ſolent militiæ legibus teneri. Conſentaneum tamen rationi eſt, vt pueri ante tertium ſeptennium completum ſeſe ieiunijs exerceant, teſte S. Thoma loco citato, plus minuſuè, pro maiori minoriuè eorum ætate. Immo eodem auctore, pueris quandoque ob communem Reipublicæ ſalutem, in magna aliqua calamitate, ieiunia indicuntur. Ionæ tertiò rex Niniue ieiunium omnibus Niniuitis indixit; Homines, inquit, & iumenta non guſtent quicquam, nec aquam bibant. Quæres, an ſaltem adoleſcentes, ſi Religioſi ſint, Nouitij, vel Profeſſi, ieiunij Eccleſiaſtici lege obſtringantur ante annum ætatis vigeſimum primum expletum? Reſpondeo, non obſtringi. Gabriel in quarto diſt. 16. q. 5. ar. 1. Roſella in verb. Ieiunium, nu. 14. quia eadem eſt ratio in illis. Notandum eſt, id quod dixit Innocentius, pueros quamprimum ſunt rationis compotes, legibus ieiuniorum teneri, ſicut etiam alijs Eccleſiæ præceptis tenentur, locum habere in hoc, quod debent in diebus ieiuniorum abſtinere à carnibus, & reliquis cibis interdictis. Vnde & ipſi peccant edendo, & peccant qui ipſis tales cibos miniſtrant.

Tertiò quæritur, An Religioſi ante eam ætatem profeſſi debeant ſeruare ieiunium, quod ipſius Religionis inſtitutum, & Regula præcipit, vt ab omnibus ſeruetur? Exempli cauſa, Regula S. Franciſci imperat, vt quiſque ſexta quaque feria cuiuſque hebdomadæ ieiunium obſeruet, Quæritur, an eo præcepto teneatur, qui ante vigeſimumprimum annum, Franciſcani inſtituti profeſſionem emiſit? Reſpondeo, teneri. Sic Silueſter verb. Ieiunium q. 6. Roſel. eod. verb. num. 14. Ledeſm. in quarto, par. 2. q. 17. ar. 3. Corduben. in expoſitione Regulæ Franciſcanæ cap. 3. q. 2. Nam Regulæ præceptum, & lex tenet omnes Profeſſos: & quemadmodum adoleſcens poteſt ſpõte ſua votum Deo facere de ieiunio ſeruando, ſic etiam ſeſe Religioni obligare, ita vt eius præceptis ac legibus teneatur obſtrictus: poſſet quoque Res publica vel Princeps ob communem omnium ſalutem ieiunium indicere, quod ſeruare etiam adoleſcentes oporteret. Nihilominus Medina in ſua Inſtructione confeſſorum lib. 1. cap. 14. §. 10. cenſet tales profeſſos minimè obligari; quia Regula non videtur arctioris eſſe vinculi, quàm lex Eccleſiaſtica. Mihi tamen hæc ſententia non placet, quippe quæ nec vllũ alium auctorem habet, nec vlla firma ratione confirmatur. Quo fit, vt nulla ratione ſit dubitandum, huiuſmodi pueros & adoleſcentes ſeruare debere ea ieiunia, quæ ſolent Romani Pontifices publicè indicere, cum ob communem vtilitatem Iubilæum, quod vocant, denunciant, ſi priuilegijs in Iubilæo conceſſis, potiri velint: neque enim ea ieiunia imperantur ſimpliciter, ſed auctoritate Pontificia, peccatorum remiſſiones, quas appellamus Indulgentias, & alia multa priuilegia conceduntur, eo conſilio, vt qui tali beneficio vti velit, certa ieiunia ſuſcipiat, & ſeruet, & alia præſtet pietatis officia. Si roges, num liceat miniſtrare, & præbere paruulis nondum vſu rationis præditis ante ſeptennium cibos in diebus ieiuniorum prohibitos? Reſpondeo, cum Cai. 2. 2. q. 147. ar. 8. dub. 1. ad finẽ Corduben. tractat. de caſibus conſcientiæ. q. 60. licere miniſtrare iuxta patriæ cõſuetudinem receptã, nã infantes nullis ieiuniorum legibus adſtringuntur. Sic etiam fas eſt mi-

A niſtrare carnes in diebus ieiuniorum Paganis & alijs, qui alieni ſunt à religione Chriſtianã, & nobis non ſubditi; item & ijs, qui perpetuò amentes ſunt, vbi fuerit conſuetudo recepta; licitum eſt, miniſtrare oua tempore ieiunij Quadragenarij: Nam quamuis infantes & amentes in loco ſacris interdicto ſepeliri nequeant, præceptis tamen alijs Eccleſiaſticis, aut vllis legibus ieiuniorũ, omnes qui ſunt rationis compotes tenentur obſtricti omni ex parte: à ſepultura verò Eccleſiaſtica arcentur lege interdicti, eo quod locus interdicto ſubijcitur.

Quartò quæritur, An ſenilis ætas liberet ſenes à lege ieiunij? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, quã referunt Caietanus in 2. 2. q. 147. ar. 4. & in ſumma, Ieiunium; Antoninus ſecunda parte, tit. 6. cap. 2. §. 6. Ricar. in 4. diſt. 15. ar. 3. q. 4. Silueſter in verb. Ieiunium q. 6. Roſel. eod. verbo, nu. 15. Nauar. in Manuali c. 21. nu. 16. Tabienſis in verb. Ieiunium nu. 18. nihil eſſe de hac re lege, & iure conſtitutum. Quare dum ſenes firmo ac valido corpore ſunt, ieiunium ſeruare debent: vnde ea ætas, iuſtam excuſationem non præbet, niſi adſit etiam aliqua ſenilis ætatis infirmitas. Quare plerique docent, poſt ſeptua-
B geſimum ætatis annum expletum, ſenes legibus ieiuniorũ eſſe ſolutos, quia in ea ætate infirmi & imbecilli ſunt: & in l. vltima C. Qui ætatem lib. 10. is qui ſeptuageſimũ annum exceſſerit, ab oneribus perſonalibus eximitur; ac proinde videtur etiam à legibus ieiuniorum immunis, cũ ieiunium ſit onus non paruum, nec leue. Et certè qui eam ætatem excedit, ferè, quantum apparet, non ſolum imbecillo corpore, & viribus eſſe, ſed valetudine vti ſolet incõmoda. Et teſte Angelo in verb. Ieiunium, nu. 15. quidam ſentiunt, poſt annum quinquageſimum quintum legibus ieiuniorum ſenes ſolutos eſſe Nauar. in Manuali cap. 21. nu. 16. ait, iuxta communem ſententiam, ſexagenarios eſſe à ieiunijs exemptos, fortaſſis voluit dicere ſeptuagenarios, quia communis opinio ſeptuagenarios, non ſexagenarios excipit, vt conſtat ex Silueſtro in verb. Ieiunium q. 4. Roſel. nu. 15. Gabriele in 4. diſt. 16. q. 3. art. 1. Tabienſi nu. 18. quod probant ex illo Pſalmi 89. Dies annorũ noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni. Caietanus etiã in Summa, verb. Ieiunium, dicit, eos qui ſunt ſexaginta annorũ, plerumque ſenes eſſe, & probat, quia ſcriptum eſt: Dies
C annorum noſtrorum ſeptuaginta anni. Vnde videtur, ſicut & Nauarrus, Sexagenarios à ieiunijs excipere Probabilis eſt opinio, quippe quæ benigna eſt, & ſenibus fauet, quoniam ſenectus ipſa, infirmitas quædam cenſetur, & cũ Caietano Sexagenarios excuſat, Armilla Ieiunium. nu. 3. Medina in ſua Inſtructione Confeſſo. lib. 1. cap. 14. §. 10. Objicies illud Baſilij de Ieiunio ſerm. 2. Nemo ieiunantiũ numero ſe ſubducat, in quo & generationes cũctæ, ſexus, ætas, & ordo includuntur. Nonnulli opinantur, olim apud Græcos durius, & ſeuerius fuiſſe ieiunium, quàm apud Latinos: eo quod Baſilij teſtimonio, etiam pueri & ſenes ieiuniorum lege tenebãtur. Ego tamen potiùs crediderim, hoc dixiſſe Baſilium, quia nemo à ieiunio Quadragenario imperfecto excludebatur: omnes enim etiam ſenes, & pueri ſibi debent à carnibus, ouis & alijs huiuſmodi temperare, etiamſi prandeant ſimul, & cœnent.

Quintò quæritur, An ægroti & alij qui ſunt infirma valetudine, & ij, qui dolores capitis, vel ſtomachi, vel oculorum vertigines patiuntur, ſint ieiuniorum legibus ſoluti? Reſpondeo, ſolutos eſſe, quãdo notabilis eſt eorum in-
D firmitas: eorum enim valetudini magis expedit, vt bis, aut ter modico cibo, quàm ſemel tantùm in die vtantur immodico: quando verò dubitatur an infirmitas talis ſit, quæ iuſtam excuſationem det, medici conſilio, vel ſuperioris indulgentia, & auctoritate res eſt definienda. ſic S. Thom. in quarto diſt. 15. q. 3. art. 2. q. 4. Antoninus 2. par. tit. 6. c. 11. §. 6. Roſel Ieiunium nu. 18. Angel. eod. verb. num. 15. Silu. q. 9. Tabien. 22. Nauar. in Manuali c. 21. nu. 16. Caietanus in ſum. Ieiunium.

Sextò quæritur, An fœminæ prægnantes, aut nutrientes lactentes paruulos ſint à ieiunijs liberæ, & immunes? Reſpondeo, ex communi ſententia liberas eſſe: ſiquidem neceſſe eſt, vt cibo reficiantur, non ſua ipſarum tantùm, ſed fœtus etiam nutriendi & educandi cauſa. Deinde ſæpe inordinato quodam deſiderio nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt: atque id tàm ardenter, vt niſi deſiderio ſuo ſatisfecerint, fœtus de vita periclitari videatur: Caietanus in ſum. Ieiunium. Angel. ibidem. num. 15. Silueſter ibid. q. 9. Roſel. nu. 17. Tabien. nu. 21. Nauar. c. 21. nu. 16.

Immò,

Immo, vt ait Roſel. ſi ad longũ tempus ieiunia ſuſcipiant, præcipiendum eſt illis, ne id faciant.

Septimò quæritur, An etiam excuſentur mendici? Reſpondeo, eos, qui mendicant oſtiatim victum, ſolutos eſſe legibus ieiuniorum, cum non quando illi, & quantũ volunt, edere queant. ſimiliter illi, quibus alius cibus non ſuppetit, niſi interdictus, lege ieiunij minimè alligantur. non enim vult Eccleſia, vt quis vitæ vel valetudinis periculum, & diſcrimen incurrat. S. Thomas in quarto, diſt. 15. q. 3. ar. 2. q. 4. ad 2. Ricar. 4. diſt. 15. ar. 3. q. 4. Duran. in 4. diſt. 15. q. 10. Angel. ieiunium. nu. 15 Silu. eod. ver. q. 9. Roſel. nu. 20. Caiet. in ſum. Nauar. cap. 21. nu. 16.

Octauò quæritur, An ij qui laborant, cuiuſmodi ſunt agricolæ, & plerique artifices, iuſtam etiam ieiunij excuſationem habeant? Reſpondeo, eos habere: tales ſunt fabri ſiue ferrarij, ſiue lignarij, ſiue cæmentarij, agrorum cultores, & ceteri huius generis operarij, & artifices, his enim cibus non ſufficit ſemel tantùm in die ſumptus, ob immodicos & nimios corporis labores. Roſel. Ieiunium nu. 19. Angel. nu. 15. Silu. q. 9. Tabien. num. 19. Et addit Roſella, Eugenium IIII. conceſſiſſe aut potiùs declaraſſe: vt opifices, qui laborioſas artes exercent, & agrorũ cultores, ſiue diuites ſint, ſiue pauperes, liberi ſint à lege ieiunij. Et Silueſter ait, ſe audiuiſſe a uiris doctis, id Eugenium Quartum conceſſiſſe aut declaraſſe, vt dixi. Et Tabien. & Nauar. cap. 21. nu. 16. teſtantur id quoſdam aſſerere. Item, annotant Ricardus in quarto, diſt. 15. ar. 3. q. 4. Palud. in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 2. Gab. in 4. diſt. 16. q. 3. ar. 1. Roſel. Angel. Silu. Tab. non excuſari à peccato eos, qui conducunt operarios ea conditione, vt ieiunium non agant: niſi fortè neceſſe ſit, vt operarij citius opus abſoluant. Addunt etiam, laborem manuum iuſtam excuſationem non dare operarijs, qui opus differre in alium diem commodè poſſunt. Sed reuera dubiæ quæſtionis eſt, An peccet conductor, ſi operarij mercedem minuit ex eò quod operarius ieiuniũ ſeruans, minùs ſolito laborat. Reſpondet Caiet. 2. 2. q. 147. ar. 4. verſ. In eodem articulo circa operarios, non peccare: quia non debet maiorem mercedem promittere, aut ſoluere, quàm mereatur operarius.

Item quæſtio eſt, an lege ieiunij teneantur operarij eo die, quo diurnum laborem & operam intermittunt? Quæſtionem mouet, quod huiuſmodi operarij minimè ieiunijs aſſueti, ſolent nimium affligi, ſi ieiunium ſeruare cogantur, cum labore ſolito ſuperſedent. Deinde labore diei præcedentis ita feſſi ac defatigati ſunt, vt ſi ſemel tantùm in die proximè ſequenti comedant, grauiter diuexentur. Reſpondent quidam, arbitrio boni viri eſſe rem decernendam, ita vt tutò aliquando ieiunium ſoluant, ne inepti ad labores, & operas in poſterum reddantur; aut quia ex labore præterito nimium defatigati ſunt. Probabilis eſt opinio.

Medina de inſtruct. Cõfeſſor. lib. 1. c. 14. §. 10.

Quæres etiam, An ſint legibus ieiuniorum ſoluti ſculptores, ſutores, figuli, argentarii, aurifices, & id generis alii qui cum ſe ſuis ſolitis operibus exercent, magnos labores ſuſtinent? Reſpondeo, id etiam boni viri arbitrio relinquendum, & pro laboris paruitate, aut magnitudine iudicandum. Omnibus his etiam prodeſt prædicta Declaratio Eugenij IIII. ſutores, Argentarii, aurifices, textores, pelliones, fullones, lanarii, cæmentarii, piſtores, qui item furnariam artem exercent, qui panes coquunt, & ſimiles, meo iudicio excuſantur: non autem ſartores, pictores, barbitonſores, aduocati, ſcholaſtici, notarii, ſcribæ, & alii ſimiles, qui multo minùs quam primi ſupradicti laborant, dum ſuas artes exercent. Quamuis Ledeſma in 4. Par. 2. q. 17. excuſet ſartores, barbitonſores. Sed Abulen. in Matthæum cap. 6. q. 143. Eos non excuſat, & hæc opinio verior eſſe videtur.

Nonò quæritur, An Curſores, muliones, agaſoneſue, item an ceteri, qui peregre proficiſcuntur, aut toto die pedibus iter faciunt, ieiunium ſeruare debeant? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, quam habent S. Thomas ſecunda ſecundæ, q. 147. art. 4. ad 3. Duran. quarto diſt. 15. q. 10. Ricar. Palud. Gab. Antoninus, Angelus, Roſel. Silu. Tabien. locis ante citatis, vidẽdum eſſe, an ſponte, an neceſſitate iter ſuſcipiant: deinde an profectio, vel iter in alium diem commode differri queat, an ſecus: Item, an ieiunium citra incommodum ſeruari poſſit, an non. inſuper an pedibus, an equo ſit iter faciendum. his enim perſpectis res eſt definienda. Nam ſi iter neceſſitatè, non voluntate ſiue ſponte, ſuſcipimus, & pedibus, nõ equo iter facimus,

A quod nec prorogari commodè, nec fieri queat, ſi ieiunium ſeruare cogamur. Si etiam iter facimus, quod quindecim, aut duodeuiginti milliaria Italica compleat ordinariè minimè legibus ieiuniorum tenemur. Quæſtio verò eſt, An ſi qui culpa ſua ita ſit labore feſſus, vt ei neceſſe ſit ampliùs quàm ſemel, edere, ieiunij lege teneatur? Quidam abſolutè negant eum teneri; ſicut non tenetur is, qui culpa ſua grauem in morbum incidit; aut qui culpa ſua iter facit, aut qui contra leges, & iura ludendo nimium eſt defatigatus, aut qui contra Superioris mandatum peregrinationem ſuſcipit, quam, ſi ieiunium ſeruet, perficere commodè, aut ab ea deſiſtens domum redire ſine difficultate non poteſt. Dicendum eſt, dubitandũ non eſſe, quin is, de quo quæritur, ieiunium tutò ſoluat, ſi adeo eſt labore defatigatus, vt cibo indigeat, quamuis culpa ſua in eum laborem deuenerit. quod ſi in fraudem legis ſe labore defatigauerit, peccatum quidem eſt in eo quod data eſt cauſa frangendi ex laſſitudine ieiunii legem, ea tamen data, non ampliùs peccaret in ieiunio ſoluendò. Roſella in verbo Ieiunium num. 21. Paludanus in quarto

B diſt. 15. q. 4. ar. 2.

Aliæ quæſtiones de eadem re diluuntur.
Cap. ~~XXIX.~~ 16

PRimò quæritur, An pietatis, miſericordiæ, vel charitatis officium iuſtam mereatur excuſationem à lege ieiunii? Reſpondeo, ſi eiuſmodi officium aut lege, aut præcepto Maiorum, aut ob communem ſalutem obeamus, legibus ieiuniorum ſoluti ſumus. Ita diuini verbi concionatores, ac ſimiles alij Eccleſiæ miniſtri, liberi ſunt a ieiuniis, ſi munus ſuum præſtare coguntur, & ſimul commodè ieiunium ſeruare nequeunt. Eadem quoque ratione excuſantur Magiſtri, & Doctores, qui publicè alios docent. Hoc colligitur ex S. Thoma ſecunda ſecundæ, q. 147. ar. 4. ad tertiũ. & traditur a Gabriele in quarto diſt. 16. q. 3. ar. 1. Roſel. Ieiunium num. 21. Immo Tabien. Ieiunium num. 16. excipit etiam eos, qui aſſiduè pœnitentium confeſſiones audiunt. Sed iidem Auctores annotant,

C hoc locum habere, quando concionatores, vel Doctores, qui Lectores dicuntur, & Confeſſarii ſuum officium facere, & ieiunium ſimul ſeruare commodè nequeunt. Si res ſit dubia, Superioris auctoritate, ieiunii lege ſoluantur.

Sed quæſtio nobis eſt, An fas ſit ieiunium ſoluere ſocii vel amici gratia inuitantis nos ad prandium; aut infirmi alicuius conſolandi, vel peregrini excipiendi cauſa? Narrant Sozomenus lib. 1. cap. 11. & Nicephorus lib. 8. cap. 42. hiſtoriam quandam in hæc verba: Venit ad Spiridionem Epiſcopum ex itinere quidam, inſtante iam Quadrageſima, in qua ieiunium cum domeſticis ſuis continuare, certoq; die cibum guſtare, & intermediis diebus ieiunus perſiſtere ſolebat. Cum autem peregrinum illum admodum de via feſſum cerneret; Age, inquit ad filiam, laua viri pedes, apponeque quod edat. Reſpondente virgine, nec panem ſupereſſe, nec farinam, quòd talia propter ieiunium parari non ſolerent; præmiſſa oratione, ac petita condonatione præcepit filiæ carnes porcinas, quas domi ſale conditas habebat, coquere. quibus coctis, peregrinum vna ſecum ad menſam ſedere fecit, & appoſitis

D carnibus veſci cœpit; & virum hortatus eſt vt ipſe quoque ſuo exemplo ederet. Recuſanti, ac ſe eſſe Chriſtianũ dicenti. Hoc minus, inquit, recuſare debes. Mundis enim omnia munda, diuinus ſermo pronunciauit. Hactenus hiſtoria. Proſper quoque Aquitanus Epiſcopus lib. 2. de vita Contemplatiua cap. vlt. Verumtamen ſic abſtinere, vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi, & abſtinendi neceſſitati ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes, ieiunio intermiſſo reficio, non ſoluo ieiunium, ſed impleo charitatis officium. Ceterùm ſi propter abſtinentiam ſpiritua les fratres, quos noui mea remiſſione delectari, contriſto abſtinentia in ea, non eſt virtus dicenda, ſed vitiũ: quoniã ipſa abſtinentia, & ieiunii continuatio, niſi fuerit quando res exigit, prætermiſſa, & me inflat; & fratrem meum, cui charitas iubet inſeruire, contriſtat. Addamus his Ioannẽ Gerſonem in tomo 4. ſerm. 1. Dominica 1 Quadrageſimæ, qui de fratre quodam refert, cum ieiunaret, acceſſiſſe ad domum quendam, cuius dominus cœnabat. quem

1. Tim. 4.

A rogauit dominus, Ob amorem Dei, inquit Gerſon (vt illius verbis vtar) & charitatē, vt vellet cœnare. Fecit ille, & comedit optimè, pluſquam hoſpes voluiſſet, & remanſit hoſpiti parua pars. In diſceſſu, dixit hoſpiti frater, qui excuſabat ſe, dicens charitatem comediſſe. Redeas aliàs, inquit hoſpes, ſed noli ducere tecum charitatem, quia eſt guloſa nimis. Hæc Gerſon. Quibus exemplis conſtare poteſt, ieiuniū aliquando ſine fraude prætermiſſum, omni culpa vacare, eo quod bona fide, amici, vel peregrini cauſa ſoluatur. Spiridion ille Epiſcopus ſanctus nihil habebat, quo peregrinum de via laſſum reficeret, niſi carnes porcinas, comedit ipſe, ratus, peregrinum ad ſe diuertentem, & corporis refectione indigentem, non aliter cibum ſumpturum, niſi ipſe ſimul ederet. Proſper verò videtur locutus de ieiunijs voluntate, non legis neceſſitate, ſuſceptis: de quibus etiam fortaſſis Gerſon agebat. Quæri ſolet, An vxores excuſentur, ſi iuſſu mariti ieiunium ſoluāt, item, ſerui, ſi ieiuniū non ſeruent, vt domino ſuo pareant: Ad hæc inferius reſpondebo in hoc capite, quæſtione 7.

Secundò quæritur, An quis ſuperioris auctoritate poſſit lege ieiunij ſolui? Reſpondeo, ſicut vota, poſſunt auctoritate ſuperiorum redimi pecunia, vel in aliud pietatis officium mutari, vel ex toto, aut ex parte relaxari, ſic etiam ieiunia, Eccleſiæ legibus indicta. Quæres cuiuſnam ſuperioris auctoritate, ſolui lege ieiunij quis poſſit? Reſpōdeo, ex Innocentio, Hoſtienſi, Ioanne Andrea, & Abbate in capite 1. & c. Conſilium, de Obſeruat. Ieiunior. quando iuſta cauſa non ſubeſt, nullius ſuperioris, niſi Romani Pontificis auctoritate, poſſe ieiunium ab Eccleſia indictū relaxari, quoniam in ea quæ ſunt iuris Canonici communis, nullus alius præterquam Romanus Pontifex, poteſtatē habet, quando cauſa legitima non ſubeſt, eximendi aliquē à lege. Quando autem iuſta cauſa eſt id faciendi, tutò aliquos ieiunij lege Epiſcopus ſoluit. Dices, Epiſcopum nō habere poteſtatem in Ius commune. Reſpondeo, Epiſcopum non poſſe ius commune ex toto abrogare vel ex parte tollere, poſſe tamen hūc vel illū, à lege vel canone eximere iuſta de cauſa, niſi expreſſa id lex vel canon prohibeat. Et ideo in ieiuniorū canone, quādo legitima ſubeſt cauſa, Epiſcopus habet poteſtatem hos vel illos ſoluendi canone ſiue lege, cum id non ſit illi prohibitum. Et ſciendum eſt, ſi cauſa iuſta ſit certa, & euidens non indigere aliquem Epiſcopi auctoritate, vt à lege ieiunij eximatur. Si vero dubia, & incerta ſit, neceſſaria eſt Superioris auctoritas. Hæc omnia docet communis omniū opinio. S. Thomas ſecunda ſecundæ. q. 147. ar. 4. Angelus Ieiunium nu. 20. Roſel. nu. 25. Nauar. c. 21. nu. 20. & 21.

Tertiò quæritur, An ſufficiat ſola Parochi, ſiue proprij Sacerdotis auctoritas, vt quis lege ſiue præcepto ieiunij ſoluatur. Hoſtienſis, & Butrius in cap. Conſilium de Obſeruat. ieiuniorum. Angel. ieiunium nu. 20. Tabien eo verbo. nu. 15. docent, illam non ſufficere, ſed requiri Epiſcopi auctoritatē, tametſi iuſta ſubſit cauſa, dubia tamen, & incerta. Hoc inde probant, quod Parochus ſolùm habet auctoritatem in iis, quæ ad interius forum ſpectant; ſed quempiam eximere à lege ieiunij, pertinet ad eum, qui in foro exteriori poteſtatem & iuriſdictionem habet. Alij verò ſentiunt, huiuſmodi facultatem Parocho conuenire non quidem iure, ſed conſuetudine. Sic multi iuniores docti & pij viri, ſic Silu. Ieiunium q. 7. Roſella nu. 26. Caietanus ſecunda ſecundæ, q. 147. ar. 4. & in ſum. Ieiunium. Nauar. in Man. cap. 21. Medina in ſua Inſtructione Confeſſorum lib. 1. cap. 14. §. 10. Ceterùm vtraque ſententia facile conciliatur. Nam quod docent Hoſtien. & Butrius, id tantùm locum habet quando facile, & commodè patet ad Epiſcopum aditus; ſecus autem, Parochus tutò aliquē ieiunii lege ſoluit, & hoc eſt vſu & conſuetudine receptum. Quæres an tunc etiam temporis requiratur Medici conſilium? Reſpondeo: Si Parochus certò, & euidēter iudicet, cauſam iuſtam non ſubeſſe, Medicus conſulendus eſt; cuius conſilium Parochus ſequi, & amplecti poteſt, & ſic legem ieiunii relaxare. quod ſi Parocho dubia, & ambigua cauſa eſſe videatur, poteſtatem ipſe habet à lege ieiunii quem voluerit eximendi, quando ad Epiſcopum facilis non patet acceſſus; tunc enim Parochus Epiſcopi vice & munere fungitur; ac proinde Medici conſilium non eſt neceſſarium.

Palacius 4. d. 15. diſputat. 8. Sed dubiæ eſt quæſtionis an id iuris habeat Parochus præſente Epiſcopo, ad quem facilis aditus patet? Caietanus, & Nauarrus aiunt habere abſente Epiſcopo. Sed quidam alii concedunt habere præſente etiā Epiſcopo. Certè iure communi talem poteſtatem non habet Parochus, at vſu videtur eſſe receptum, vt id poſſit concedere, quia in hoc euentu non ad Epiſcopum, ſed ad Parochum ſolent homines ire.

Quartò quæritur, An ſolius Medici, vel Cōfeſſarij conſilium ſufficiat, vt ieiuniorum legibus liberemur? Reſpondeo, poſſe nos quidem Medici, vel confeſſarii, vel alterius boni viri iudicium & ſententiam ſequi, quandocumque in cauſa nobis dubia & incerta ipſi ſenſerint nos lege ieiunii eſſe ſolutos: eo quod cauſa, de qua nos ambigimus, ipſis euidens & certa videatur: tunc enim legem non relaxant ipſi, ſed declarant. at verò quando cauſa ipſis eſt dubia & incerta, auctoritate Superioris indigemus, quia neceſſaria eſt iuris relaxatio, ad quam Medicus, vel Confeſſarius, vel alius vir bonus poteſtatem non habet. Sic Angelus ieiunium nu. 19. & 20. Roſel. nu. 25. Silu. q. 7.

Quintò quæritur, An auctoritate Superiorum ieiunia ab Eccleſia indicta transferri in aliud tempus, aut pecunia redimi, aut in aliud pietatis opus commutari queant? B Reſpondeo cum Innocentio, Hoſtienſi, Io. Andrea, Butrio, & Abbate in c. Conſilium, de Obſeruat. Ieiunio. ſine cauſa, videlicet iuſta & legitima, nihil horum Superiorē poſſe præter Romanum Pontificem: ea verò cauſa ſi fuerit, hæc omnia Epiſcopum poſſe. Quare ſi dies feſtus in ſecundam feriam incidat, iure communi transfertur ieiunium, quod alioqui pridie illius diei ſeruari deberet, in Sabbatum, quod proximè præcedit. Et proinde in Francia, vbi ſunt templa S. Quintino dicata, ieiunium, quod in peruigilio omnium Sanctorum eſt obſeruandum, tranſlatum eſt auctoritate Epiſcoporum ex iure communi ſumpta, in diem tertium præcedētem, quia dies feſtus S. Quintini, qui eſt in Francia admodum ſolemnis, & celebris, colitur pridie Omnium Sanctorum. Ieiunia itidem vel ab Eccleſia indicta, vel voto ſuſcepta, poteſt Epiſcopus vel Cōfeſſarius commutare, vel relaxare eadem auctoritate, qua cetera vota, vel Eccleſiæ præcepta. Ieiunia etiam iuſſu ſacerdotis confeſſarii iniuncta poteſt commutare vel ſuperior, vel alius, qui auctoritatem ad id habeat legitimam & non alius. Ea verò ieiunia, quæ tamquam pœnæ, auctoritate Superioris imponuntur, inferior mutare non poteſt: C quia ius non habet in id, quod Superior imponit.

Sextò quæritur, Cuiuſnam auctoritate Religioſi legibus ieiuniorum ſolui queant? Reſpondeo, auctoritate Superiorum iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem in Religioſos ſibi ſubiectos habentium. Hi autem ſunt nō tantùm Præfecti Generales, aut Prouinciales, ſed etiam Priores, Præpoſiti, Rectores, denique ii, qui toti Collegio, Monaſterio, vel Conuentui præſunt, qui ſunt præfecti locorum: non autem alii, qui in horum cura & poteſtate ſunt; videlicet ſubpriores, ſubminiſtri, ſiue Miniſtri Rectori ſubiecti. hi enim in Iure, Prælati minimè cenſentur, quoniam non toti Collegio præſunt. At verò Vicerectores, & alii, qui ut ſtatuti, conſtitutionis, vel auctoritate ſuperiorum funguntur vice & officio Præpoſitorum abſentium, eandem auctoritatem, & poteſtatem habent. Hanc autem facultatē habent Prælati ratione ſui muneris, & officii quo funguntur, non vi priuilegii. Sed quæras, an huiuſmodi Prælati, & præfecti poſſint iuſta ex cauſa ſeipſos lege ieiuniorum ſoluere in iis caſibus, in quibus poſſunt alios ſibi ſubiectos? Reſpondeo, poſſe, id enim colligitur ex Silueſtro in D verbo lex, q. 14. & ex Soto in 4. diſt. 18. q. 1. ar. 3. & lib. 1. de Iuſti. q. 6. ar. 1. ad finem, Caiet. Prima ſecundæ q. 96. ar. 5. dub. vlt. Nam quamuis nemo in ſeipſum alioqui iuriſdictione vti queat, in hoc tamen vti poteſt, quia ſibi permittitur, ne ſit deterioris conditionis quam alii. Quid dicendum eſt quærenti An valeat ſemper iuris relaxatio, ſi Epiſcopus vel alius eo inferior Prælatus aliquem lege ieiunii ſoluat? Reſpondeo: quando Romanus Pontifex etiā ſine cauſa iuſta legē ieiunii relaxat, valet relaxatio, quāuis fieri poſſit, vt peccet ipſe Pōtifex. nam Princeps in ius ſcriptum quod dicitur poſitiuum humanum, auctoritatem habet. Ita communis opinio. Quādo Epiſcopus, vel alius inferior Prælatus ſine iuſta, & debita cauſa aliquem lege ieiunii ſoluit, non ſolùm peccat, ſed etiam relaxatio iuris eſt inanis, & irrita, quia ius commune ſine cauſa relaxare non poteſt. Sic docent omnes Canonici iuris interpretes. & colligitur ex Gloſſa l. 1. ff. de poſtulando. in verbo. ratus. Item ſi Prælatus bona fide aliquem lege ieiunii ſoluit, putans iuſtam cauſam ſubeſſe ad id faciendum cau-

ſam ſubeſſe ad id faciendum, non peccat, & relaxatio prodeſt. quia facta eſt bona fide inſuper is qui lege ieiunij ſoluitur auctoritate Superioris, vel conſilio Medici, aut Confeſſarij, tuta conſcientia ieiunium ſoluit, quando certò, & euidenter ſibi non conſtat cauſam iuſtam deeſſe: quia in dubijs melior eſt conditio ſuperioris, Confeſſarij, vel Medici: & proinde eorum iudicio ſtandum eſt, nō noſtro. Vltimo Prælatus in hac parte ſcrupuloſus non ſit: nec rem in ſubditi conſcientiam reijciat, nec eius arbitrio relinquat; ſed ſubditum lege ieiunij ſoluat, quando id ſubditus petit, & dubia & incerta cauſa videtur. nam ſi ſoluit, nulli ſe periculo peccati obijcit, quia poteſtate ſua vtitur relaxando. Si autem ſubditum lege ieiunij non ſoluit in cauſa dubia, & incerta, ſed rem ſubditi arbitrio relinquit, ipſum ſubditum exponit periculo peccati, & erroris, & fraudis. Hæc Caietanus in ſecunda ſecundæ quæſt. 147. ar. 4. dub. 2. Nauar. in manuali cap. 21. nu. 20.

In Compendio Priuilegiorum aliquorum ordinum regularium verbo Ieiunium, habetur: Poſſunt noſtri per facultatem factam omnibus qui ſunt Congregationis S. Iuſtinæ de Monte Caſſino, dum in Quadrageſima, & vigilijs, in quibus ex præcepto ieiunatur, iter faciūt, manè ſumere aliq. ad inſtar refectionis conſuetæ, & vesperi cœnare. Item habetur. Per facultates Minorum poſſunt noſtri ſine violatione ieiunij, maximè concionatores, cū actu concionantur, prout maiori, minoriue conſolatione afficientur, anticipare, vel poſtponere horam cœnæ, & veſpertinam refectiunculam. Deinde habetur, Hanc facultatem ex cauſa communicare poterunt omnes Superiores. Item in verbo Diſpenſatio habetur. Præpoſiti locorū, ac Doctores poſſunt dare licentiam conſilio Medici, vel ſine eo, ſi commodè non poſſit haberi, vt noſtri familiares Domorum, infirmi, ſeu debiles poſſint comedere carnes, oua, & alia, ſanis interdicta in Quadrageſima, & alijs ieiunijs Eccleſiaſticis, ſine licentia Diœceſani. vel vt ſint ſoluti à lege ieiunij in prædictis temporibus, etiam ſine conſilio Medici.

Septimò quæritur, An metus alicuius mali legitimam det excuſationem ieiunij? Reſpondeo, metum iuſtum dare; ſi iuſta verò formido non ſit, non liberat quemquam à lege ieiunij. Iuſtus porrò metus dicitur is, quem leges & iura approbant: qualis eſt qui in virum conſtantem cadit. Ex quo fit, vt ſi quis periculum mortis, ſeruitutis, captiuitatis, carceris, tormentorum, iacturæ bonorum, vel ex toto, vel magna ex parte incurrat, ſolutus ac liber ſit à lege ieiunij. Caiet. ſecunda ſecundæ, q. 147. ar. 3. & in ſum. in verbo Ieiunium. finge vxorem virum habere durum, ſeuerum, imperioſum, qui ſi viderit, aut nouerit eam ieiunium ſeruantem, indignatur, male tractat eam, rixas excitat, odio diſſidio, diſcordia alienatur ab ea. tunc vxor talis ieiuniorum legibus non tenetur. Finge fœminam viro hæretico nuptam, quam tamen ſinit Catholicos ritus ſeruare, & tenere at non patitur eam ieiunia colere, non quod id faciat odio, & contemptione religionis Catholicæ, ſed quod dicat ea ieiunia eſſe cum detrimento, & incommodo ſuo, & familiæ, tunc vxor eiuſmodi libera eſt a lege ieiunij. vt maioris boni iacturam deuitet, nempe communem familiæ diſcordiam, & perturbationem. Et ita vxores à ieiuniorum legibus excipiunt in his caſibus Angelus verb. Ieiunium num. 17. Roſel. nu. 27. Silu. q. 9. Nauar. in Man. cap. 21. nu. 19. Innocent. Abbas in Rubri. de obſeruat. ieiunio. Palud. in quarto diſt. 15. q. 10. Antonin. par. 2. tit. 6. cap. 2. §. 6. Item finge Chriſtianum, ſiue virum Catholicum, per prouincias Turcarū, Hæreticorum, Paganorum tranſeuntem, cui vel in ipſo itinere, vel in hoſpitijs, vel in comitatu ſociorum, cibi prohibiti offeruntur, quos ſi reijciat & reſpuat, prodit ſe ipſum Chriſtianum, vel Catholicum, & ob id periculum ſubit, aut mortis, aut amiſſionis bonorum, aut carceris, aut tormentorum, hic vel ille non tenetur lege Eccleſiæ ſe ab ijs cibis tunc abſtinere: niſi vel ſic aliorum magna offenſio, aut niſi exploretur & tentetur eius religio auctoritate publica; vel inde religionis noſtræ deſpectio oriatur, aliter enim niſi hæc aut alia ſimilia mala timeantur, vterque eorum liber eſt à lege ieiunij: quia hoc non eſt, eorum falſam, & vanam ſectam & ſuperſtitionem profiteri, aut veram deſerere fidem & religionē, nam multis de cauſis poteſt quis cibis vti, ac proinde etiam ab iis, aut illis ciborū generibus abſtinere. Per ſe ergo indifferens eſt carnium vſus, neque eſt natura ſua huius vel illius veræ, aut falſæ religionis nota.

A Item remiges in triremibus Turcarum, Saracenorum, vel Paganorum, & alij itidem ſerui, famuli vel operarij conducti, non omnino legibus ieiuniorum, obligantur, ſi ea ſeruare non poſſunt, dum ſuum debitum obſequium, famulatum, operam, laborem & officium præſtant; nec damnum quod ſit alicuius ponderis & momenti patiuntur, ſi ieiunia ſeruent, dummodo nō cogantur ob contemptum Eccleſiæ ieiunia prætermittere.

Quam vim habeat conſuetudo in ieiunijs vel obſeruandis, vel violandis.

Cap. ~~XXX.~~ 19.

De hac Quæſtione Maior in quarto diſt. 15. q. 5. Medina q. 8. de Ieiunio.

Primò quæritur, An contra ieiunium lege & iure indictum valeat conſuetudo? Hoſtienſis in Rubrica & c. 2. de obſeruat. ieiunio, videtur innuere, eam conſuetudinem

B non valere. Abbas verò ibidem diſtinguit: Cōtra ſubſtantiam ieiunij conſuetudo, inquit, non valet: contra modū verò ieiunij valet, hoc eſt. Ex toto ieiunium conſuetudo abrogare non poteſt; at verò horam edendi poteſt mutare. Item poteſt aliquos cibos alioqui prohibitos introducere; nam alicubi in Quadrageſima lac, caſeus, & butyrum de more comeduntur; Et conſuetudo itidem, veſpertinam corporis refectiunculam inuexit. Fortaſſis Hoſtienſis, & Abbas loquuntur de ieiunio Quadragenario, quod proximè ante Paſcha ſuſcipitur. Dubitari non poteſt, cōſuetudine, aliqua ieiunia in totum abrogari, vt docet Maior, & Medina locis citatis, Gloſſa in cap. 2. de Obſeruat. ieiunio Palud. in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 3. Antonin. 2. par. tit. 6. cap. 2. §. 2. Roſel. Ieiunium nu. 8. Silu. q. 2. Ratio eſt, quoniam Ieiunium in certis diebus indictum, iuris eſt tantum canonici; at leges & iura humana niſi vſu recipiantur, nullam vim & auctoritatem acquirunt. Et rurſus conſuetudine ita abrogantur, vt vim acquiſitam amittant. Item in c. Statuimus diſt. 3. decretum eſt, vt Clerici ſeptem hebdomadas, quæ proximè Paſcha antecedunt ieiunio conſe-

C crent: & tamen conſuetudine ieiuniū ſeptimæ hebdomadæ ante Paſcha ſublatum videmus. Olim etiā feria quarta cuiuſque hebdomadæ ieiunio erat deputata, quod quāuis alicubi locorum, vt in Græcia, & quibuſdam locis Poloniæ regno ſubiectis, & teſte Maiore loco citato, in Scotia, & Britannia retentum ſit; alibi tamen nequaquam ſeruatur, ita vt etiam carnes comedantur. Et in c. Conſilium, de obſeruat. Ieiunio. refert Innocentius III. apud Romanos quo tempore Aduentus Domini celebrabatur, ieiunium agi, quod tamen poſtea vſus & conſuetudo deleuit cap. Ex parte de Obſeruat. ieiunio habemus ieiunium ſeruari in priuilegiis feſtorum Apoſtolorum diebus: & tamen nonnullis in locis ieiunium non colitur in peruigiliis Iacobi Zebedæi, Matthiæ, Bartholomæi, & Thomæ: vt referunt Paludanus & Antoninus locis citatis, & dicitur in ſermone 24. apud Auguſtinum ad Fratres in eremo, ſi tamen eiuſmodi ſermonum auctor eſt Auguſtinus Maior eo in loco, quem paulo ante allegaui. Gallos, ait, ſolùm ieiunium ſeruare in peruigiliis Apoſtolorum, quos enumerat Gloſſa in cap. Conſilium, de obſeruat. ieiunio,

D his verſibus contenta:

" Petrus & Andreas, Paulus, cum Simone, Iudas
" Vt ieiunemus, nos admonet, atque Matthæus.

Secundò quæritur, An in ieiuniis, Monachi, vel alij Religioſi, moribus Clericorum ſæcularium teneātur, & Clerici moribus Laicorum? Paludanus in quarto diſt. 15. q. 4. ar. 3. Antoninus ſecunda par. tit. 6. cap. 2. § 6. Roſella ieiunium num. 16. Silu. eod. verb. q. 2. id negant. Conſuetudo, inquiunt, Laicorum, Clericos non tenet, nec Clericorum ſecularium, Religioſos: quia ſunt varii modi abſtinentiæ inter hos tres perſonarum ſtatus, & plura ieiunia ſeruant Clerici quàm Laici; & Religioſi quàm Clerici Seculares. Vnde eorum ieiuniis non ligantur, quorum moribus à ſuis ieiuniis non ſoluuntur: iuxta Regulam Iuris: Quem non honoro, nec onero. Hæc ex illis: quæ non in omnibus locum habent. In primis ſi aliqua plena, vel ſemiplena ieiunia conſuetudine generali ſint in aliqua prouincia, oppido, vel loco recepta, ea quoque in Monaſteriis, & Religioſorum Collegiis, intra eum locum conſtitutis ſeruari debent: ſunt enim ea ieiunia omnium communia, quippe

quæ

quæ moribus omnium in eo loco commorantium ſunt approbata. Nam pari ratione ſi dies feſti in aliquo loco conſuetudine, & vſu omnium communi coluntur, obſeruantur etiam in monaſterijs intra eum locum poſitis. At ſi conſuetudo in ieiunijs ſolùm ſit laicorum, clericos non ligat: item ſi tantùm ſit laicorum, & clericorum ſecularium, monachos & alios religioſos non tenet; & hoc eſt, quod Paludanus & alij docuerunt. Quæres, an ſi aliqua ieiunia Diœceſani publica auctoritate indicantur, ea Conſtitutione Monaſteria quoque intra diœceſim ſita teneantur: non enim videntur teneri, quia Monachi iuriſdictioni & iuriſdictioni ipſorum ſubiecti non ſunt. Sed tamen ex alia parte etiam poſſe alligari videntur: quia ſi Epiſcopus dies feſtos indixerit, aut loci interdicto ciuitatem ſubiecerit, Monaſteria ſeruare illud debent, ergo & ieiunia, ſi quæ indixerit. Negant quidem idem eſſe iuris de legibus ieiuniorum, quod de interdictis & diebus feſtis: quoniam iure communi conſtitutum eſt, vt Religioſi ſeruent interdicta, & dies feſtos auctoritate Epiſcoporũ indictos; nihil tamen eſt de ieiunijs ſancitum. Cum ergo Religioſi ſint ab Epiſcopi poteſtate exempti, non videntur adſtringi hiſce ieiunijs quæ indicit Epiſcopus: veruntamen ne alios offendãt, ea ſeruare debent. ¶ Quod itidẽ Paludanus & alij tradiderunt, in hoc locum habet: quod laici, & Clerici etiam ſeculares in quibuſdam diebus ieiuniorum carnibus, vel ouis, butyro, & alijs huiuſmodi de more veſcuntur, quæ tamen Conſuetudo eos Monachos vel Religioſos non comprehendit, qui inſtituto & Regula his diebus, vti prædictis cibis non poſſunt. Et hoc ideo eſt, quia talium ciborum vſus inſtituto, & regula monachali prohibetur. Pari ratione, ſi canone aliquo vel lege ſit cautum, ne Eccleſiaſtici certo die carnes edant, quãuis conſuetudine laici eo die carnibus veſcerentur, ea conſuetudo ad Clericos minimè traheretur, niſi ea quoque ſit apud Clericos recepta. Quo fit, vt in Hiſpaniæ prouincijs, in quibus Laici, & Clerici ſinguli s quibuſque ſabbatis totius anni, præterquã in Sabbatis Quadrageſimæ, & Quatuor Temporum, & Peruigiliorum ſanctorum, more & conſuetudine edunt extremas cæſorum animalium partes, capita nimirum, pedes, iecur, pulmones, & inteſtina, Monachi S. Benedicti Regula m profeſſi, qui in illis partibus commorantur, eiuſmodi cibis vti nequeãt, quia ad eos conſuetudo trahi nequit, cum inſtituto & Regula talium ciborum vſus ſit interdictus; niſi apud eos recepta quoque laicorum conſuetudo locum & vim habeat.

Tertiò quæritur, An conſuetudine apud Monachos, & Religioſos induci queat uſus ouorum, caſei, butyri, aut etiam carnium, tametſi eorum regula, vel inſtituto prohibitus ſit? Reſpondeo conſuetudinem aduerſus ea, quæ ad Religionis ſubſtantiam pertinent, aut quæ iure communi Monachi, & religioſi præſtare, & exequi iubentur, nulla conſuetudine contraria obſtante, non valere: & talis eſt Conſuetudo inducta contra aliquid eorum, quæ ad tria vota ſpectan aut etiam fortaſſis contra habitum Monachorum, vel Religioſorum proprium, & peculiarem: nam vt ait Abbas in c. Super eo. de regular. Religionis ſubſtantialia ſunt tãtùm tria vota: ex c. Cum ad Monaſterium in fine. de ſtatu Monach. At verò conſuetudo inducta aduerſus ea, quæ tantùm Regula præcipit aut prohibet, valet, ſi fuerit impune permiſſa. Hinc eſt, vt in Hiſpania, ſi apud ipſos Monachos S. Benedicti Regulam profeſſos, ſit inducta conſuetudo in Sabbatis extremas animalium partes edendi, ea valeat, non quia laicorum conſuetudo ad Monachos protendatur, vt Superiori quæſtione iam dixi; ſed quia ſit conſuetudo, Monachorum vſu approbata, quæ ſicut legem humanam ex toto, vel ex parte interdum abrogat. Sic etiam Religioſi inſtituti Regulam ex ea parte, quæ tantùm eſt iuris humani, non diuini, vel naturalis, vel communis.

Quartò quæritur, An aduenæ & peregrini in ieiunijs, Indigenarum & incolarum conſuetudinibus teneantur? Reſpondeo, è communi omnium ſententia teneri conſuetudinibus, apud quos commorantur & habitant: vel ſi ad eos venerint, cauſa habitandi apud eos: & hoc non ſolùm ne ceteris præbeant offenſionem, ſed abſolutè etiam & ſimpliciter citra vllam offenſionem; vt ſi clam & occultè comedant, ſatis enim eſt, ſi domicilium in loco habeãt, aut in eo commorentur: vt patet ex l. Hæres abſens ff. de Iudicijs, & colligitur ex c. Illud, & c. Illa diſt. 12. vbi Ambroſius Auguſtino reſpondit: Ad quamcumque Eccleſiam acceſſeris, eius conſuetudinem ſerua. Idem etiam conſtat ex c. Quæ contra diſt. 8.

Verùm illud dubiæ quæſtionis eſt, An viatores teneãtur conſuetudinibus eorum, per quorum loca tranſeunt, quia non in his locis commorantur, nec ad ea ſe conferũt habitandi gratia. Hanc quæſtionem breuiter tractauit Gloſſa in cap. Illa, diſt. 12. & c. Quæ contra diſt. 8. & ibi Geminianus, Præpoſitus, & Archidiaconus, & Turrecremata. Duæ ſunt opiniones; prima negat abſolutè eos teneri, ſed ſolùm cauſa vitandæ alienæ offenſionis; quare ſi priuatim, & occultè edant, poſſunt vti cibis, quibus vtebantur in patria. Sic Præpoſitus, Archidiaconus, Geminianus, Turrecremata, cum Gloſſa in c. Quæ contra diſt. 8. Ita Paludanus in quarto diſt. 15. quæſt 4. art. 5. Antonin. ſecunda par. tit 6. cap. 2. § 2. Roſel. Ieiunium nu. 16. Silu. Ieiunium quæſt. 2. num. 2. & q. 10. num. 28. ad finem Id probant ex cap. Illa, diſt. 12. Nam Ambroſius reſpondit Auguſtino conſuetudinem eſſe ſeruandam ad quamcumque Eccleſiam quis acceſſerit, ne alijs offenſio præbeatur; ergo vbi nulla eſt aliorum offenſio, mos noſtræ gentis, ciuitatis, vel populi ſeruandus eſt. Et in l. Hæres abſens §. Proindè ff. de Iudicijs ſtatuitur, vt aduena, qui certo loco domicilium habet, tabernam, vel officinam conductam, eo loco conueniatur. Si verò ſic venit, vt confeſtim diſcedat quaſi viator, duriſſimum eſt, vt tot locis conueniatur, quot quis nauigans vel iter faciens delatus eſt. Et in l. Debitor, ff. De Pignoribus, ſolùm obligantur legibus ciuitatis perpetuo habitãtes, dicitur enim ibi: Quæritur, an & Stichus villicus & ceteri ſerui ad cultura miſſi & Stichi vicarij obligati eſſent? Reſpondit, eos duntaxat, qui hoc animo à domino inducti eſſent, non temporis cauſa accommodarentur, obligatos. Secunda verò opinio affirmat, viatores, & eos, qui iter faciunt, etiam abſque domicilio, gentis, vel populi, ad quem veniunt, conſuetudinibus teneri. Sic Couarruuias lib. 4 variа. reſolutio. cap. 20. num. 8. prope finem, vbi citat Bonifacium, Cardinalem & Abbatem. Sic etiam Maior in quarto diſt 15. q. 5. contra Præpoſitum & Paludanum. Sed reuera duriſſimum eſt, viatores & iter facientes ligari in ieiunijs, conſuetudinibus eorum, per quorum loca tranſeunt, vt tot ieiunia ſeruare cogantur, quot ſunt loca gentis, per quæ deferuntur, & ad quæ veniunt non voluntate commorandi, ſed aliò tranſeundi. Prima igitur opinio eſt verior, aduenas ratione domicilij, tabernæ, vel officinæ, pergulæ, vel horrei conducti conſuetudinibus gentis vel populi teneri; item viatores ſi aliquo venerint voluntate habitandi, ligantur conſuetudinibus, quæ in eo loco ſeruantur. Dum tamen iter faciunt, abſolutè & ſimpliciter non alligantur conſuetudinibus eorum, per quorum loca deferuntur, deducuntur, pergunt, & tranſeunt. Nihilominus tamen ſi his in locis prandeant vel cœnent, cibis quibus vtuntur incolæ, veſci debent ad vitandam offenſionem aliorum. Et hæc omnia puto primam opinionem dicere voluiſſe. Quæres, an viator, qui per loca tranſit, in quibus de more carnes comeduntur, poſſit tuto carnibus veſci in illis locis, quamuis eo tempore conſuetudine, vel ſtatuto ſuæ gentis, ſit carnium eſus interdictus? Reſpondeo, poſſe eos vti carnibus: nam etſi viator in ijs, quæ ad pœnas, odia, & onera pertinent, non obligetur conſuetudine gentis, per cuius loca tranſit, in ijs tamen, quæ gratiam, fauorem, & honorem continent, poteſt gaudere, & vti conſuetudine gentis, vel populi, per cuius loca tranſit: ſicut Nouitius gaudet priuilegijs Ordini, vel Religioni, cuius nouitius eſt, conceſſis: quamuis non teneatur legibus & ſtatutis ordinis, vel Religionis. Non habeo Auctorem hoc aſſerentem: ſed hoc mihi probabile videtur.

De peccatis quæ Ieiuniorum violatione committuntur. Cap. X X[illegible].

PRimò quæritur, An omnia ieiunia ſint libera, an potiùs quæ ſunt ab Eccleſia indicta, ſeruari neceſſariò debeant? Noſtri temporis Hæretici ſentiunt, omnia generatim ieiunia eſſe libera: vnde ieiunia non damnant, nec tollunt, ſed aiunt illa cuiuſque arbitratu eſſe ſuſcipiẽda: quam hæreſim olim tradiderunt Aeriani, vt referunt Epiphanius hæreſi. 75. Philaſter, & Auguſtinus de eodem. Hoc autem probare, & oſtendere illi ſe putant primùm ex illo

ex illo Apoſtoli prima ad Timotheum primo, Iuſto lex non eſt poſita. Deinde quia liberi ſumus a iugo veteris legis in libertatem vocati. Præterea Auguſtinus Epiſt. 86. ita ſcripſit ad Caſulanum. Si meam ſententiam quæris, ego in Euangelicis, & Apoſtolicis litteris, totoque Inſtrumento, quod appellatur teſtamentum nouum, omnino id reuoluens, video eſſe ieiunium præceptum, quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non video definitum. Hæc Auguſtinus. Denique adiciunt Hæretici hiſtoriam Spiridonis Epiſcopi, quam ſupra ex Sozomeno lib. 1. Eccleſiaſt. Hiſtor. cap. 11. & Nicephoro lib. 8. cap. 42. retulimus; & hiſtoriam de Attalo illuſtri Martyre, & Alcibiade, quam inferius producemus ex Euſeb. lib. 5. Eccleſiaſt. Hiſtor. cap. tertio & Nicephoro libro quarto cap. 18.

Ceterùm Catholica eſt ſententia, ieiunia ab Eccleſia indicta obſeruare nos oportere; alioqui violata, an imam noxam afferre. Quamuis autem, vti ſuperiùs indicaui, quorundam fuerit Catholicorum ſententia, lethalem culpam eum non admittere, qui hæc ieiunia prætermittit, niſi quodam animi contemptu negligat: attamen communis & certa eſt omnium opinio, lethalis, vel venialis ſaltem peccati labe animam pollui, ſi abſque iuſta cauſa, cum quæ nullum contineat contemptum, violauerit. Canone 68. Apoſtolorum, anathemate ferintur laici, qui Quadragenarium numerum non ſeruauerint, niſi corporis imbecillitate fuerint impediti. In Concilio Gangrenſi cap. 69. habetur: Si quis eorum qui exercentur, abſque corporali neceſſitate ſe inſolenter gerunt, & tradita ieiunia, quæ communiter ſeruantur ab Eccleſia, diſſoluat, perfecta in eo reſidente ratione; anathema ſit. Concilium Toletanum 4. Cano. 7. Sic ſtatuit. Quicumque in die Paſſionis Dominicæ, præter paruulos ſenes, & languidos, ante peractas Indulgentiæ preces ieiunium ſoluerit, a Paſchali gaudio depellatur, nec in eo Sacramentum Corporis, & ſanguinis Domini percipiat, qui diem paſſionis eius per abſtinentiam non honorauit. Concilium Carthaginenſe 4. Can. 64. Clericum quendam propter violatum ieiunium, e Superiori gradu ad inferiorem deiicit. Ambroſius itidem Serm. 25. Quiſquis Chriſtianus, inquit, conſecratam ieiunando non impleuerit Quadrageſimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur. Ibidem: bis dicit non eſſe leue peccatum: & demum Quantum ſit peccatum, ieiunium Eccleſiæ temere violare, oſtendit exemplo de ieiunio à rege Saule vniuerſo populo indicto, & a Ionata, filio eius per errorem prætermiſſo. Auguſtinus ſerm. in Sabbato ante Quadrageſimam. Aliis diebus, ait, ieiunare, remedium eſt, aut præmium: in Quadrageſima non ieiunare, peccatum eſt. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadrageſima qui non ieiunat, ſentiet pœnam. Hæc illi patres. Armeni etiam, cum in ſabbatis tantùm, & Dominicis diebus in Quadrageſima veſcerentur ouis, & butyro, Synodus, ſub Imperatore Iuſtiniano, in Trullo coacta can. 56. lege cauit, ne quis oua, ac butyrum ederet in Quadrageſima: Alioqui, inquit. Clericus deponatur; Laicus a Communione arceatur. Octaua, item Synodus Toletana Capite nono grauiſſimis verbis Quadragenarii obſeruantiam ieiunii præcipiens: Quiſquis, inquit, abſque ineuitabili neceſſitate atque fragilitate, vt euidenti languore, ſic etiã impoſſibilitate diebus Quadrageſimæ vſum carniũ præſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus à ſancta eiuſdem diei communione. Et hoc illi cumuletur in pœnam, vt ipſius anni tempore ab omni eſu carnium abſtineat, quia ſacris diebus abſtinentiæ, oblitus eſt diſciplinam. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut neceſſitas arctat, non ante prohibita violare præſumant, quam à Sacerdote permiſſum accipiant. Ita Synodus. Quanto ſatius olim Byzantini fecerint, ita refert Nicephorus lib. 17. Eccleſ. Hiſtor. cap. 32. Cum fames Byzantii increbuiſſet; Iuſtinianus Imperator præcepit, vt ſecunda ſtatim, ieiunii Quadragenarii hebdomada, carnes in foro venales exponerentur. Et hoc quidem ſic per vim actum. Populus autem, inquit Nicephorus, qui pietatem ſibi conſectandam ſtatuiſſet, neque eas emebat, neque edebat, mortem ſibi potiùs ſubeundam ratus, quàm quicquam de patriis moribus,

1. Reg. 14.

A & traditionibus mutare. Ecce certè Auguſtinus in Epiſt. 86. ad Caſulanum, & Hieronymus in Epiſt. ad Lucinũ Bœticum de ieiuniis agentes, Maiorum inſtituta & conſuetudines docent eſſe pro legibus habendas. Id verò quod principio eſt obiectum, ex Apoſtolo, Iuſto legem non eſſe poſitam: Patres communiter interpretantur, Quia Iuſtus ſponte ſua præſtat quod lex iubet, nec ad id pœnæ formidine mouetur, aut trahitur. Ad hiſtoriam verò Spiridonis & Attali, commodiori loco inferiùs reſpondebo.

Secundò quæritur, An certis diebus & temporibus ieiunia ſeruare, ſit iudaicæ ſuperſtitionis ritus? Id Hæretici aſſerere non dubitant; immo, in Nouo etiam Teſtamento aiunt eſſe prohibitum certis diebus ieiunia colere. Nam ad Roman. 14. ſcribit Apoſtolus: Alius iudicat diem inter diem: alius autem iudicat omnem diem; & ad Galatas quarto. Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos. Deinde quia Chriſtus & Apoſtoli, vt aperte Auguſtinus Epiſt. 86. teſtatur, nullos dies certos conſtituerunt, qui ieiunio deputarentur.

B Ceterùm quicquid Hæretici delirent, conuenit inter Catholicos, ieiunium certis diebus ac temporibus ſuſcipi & agi debere, quia id præcipiat Eccleſia, aut conſuetudo receptum fuerit. Nec tamen inde continuo fit, vt vſu Iudæorum dies, menſes, & tempora colamus. Nam vt ex Hieronymo ſuper Epiſt. ad Galatas cap. quarto illis verbis. Dies obſeruatis & menſes, manifeſte colligitur, illi obſeruabant dies & tempora in memoriam, & recordationem præteritorum, & vt vmbras ac figuras rerum futurarum, Nos verò, ob teſtitiam & luctum Apoſtolorum, ac Martyrum, & ob imitationem & exemplum Chriſti Domini. Non igitur, vt illi nugantur, nos dies obſeruamus, quia lex antiqua præceperit; ſed quia Eccleſia iuſſit, ac Maiorum noſtrorum mos & conſuetudo quaſi legẽ præſcripſit. Et licet Auguſtinus dixerit, in Nouo teſtamento ieiunium præcipi; ſed quibus diebus ſit ieiunium ſeruandum, & quibus non obſeruandum, nec Chriſtum, nec Apoſtolos inſtituiſſe: parum tamen refert: tùm quia ſolùm videtur locutus de præcepto ſcripto, non autem viua voce tradito: cum etiam quia alibi ſæpe docet has

C eſſe Apoſtolorum Conſtitutiones. Et quamuis tales non eſſent; ait tamen ille, Maiorum conſuetudines & inſtituta pro legibus habenda.

Tertiò quæritur, An abſtinere à certo ciborum genere, iudaicam ſapiat ſuperſtitionem & ritum? Hæretici ieiunia quidem admittunt, ſed libera dumtaxat & voluntaria, vt dixi: ita vt quando cuique liberum fuerit ea ſuſcipere, fas ſit, non lex. & præceptum. Sed ciborum delectum in ieiuniis condemnãt: ita vt ieiunium nihil aliud eſſe fateantur, quam temperantiam, qua quis in mediocritate quadam, quoſcumque cibos voluerit, ſumat. ac propterea cenſent eſſe contra Chriſti Domini præceptũ, & Apoſtolorũ inſtitutum, in ieiuniis certa ciborum genera prohiberi. Nam Matth. quinto Dominus ait: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Item Luc. 10. In quamcumque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis. Actorum decimo dictum eſt Petro: Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris: Geneſ. etiam primo & nono dixit Deus Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt; Et om-

D ne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia dedi vobis omnia. Ad Titum 1. dicit Apoſtolus: Omnia munda mundis; coinquinatis autem & infidelibus, nihil eſt mundum, ſed inquinatæ ſunt eorum mentes & conſcientiæ: 1. ad Corinthios decimo Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes, propter conſcientiam. Domini enim eſt terra, & plenitudo eius. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire; omne quod vobis apponitur, manducate: 1. ad Timoth. 4. Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiicitur, quod cum gratiarum actione percipitur. ſanctificatur enim per verbum Dei, & orationem: ad Coloſſ. 2. Nemo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei feſti. 1. ad Timoth. 4 Spiritus manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à Fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, prohibentiũ nubere, abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fi-

delibus: & ijs qui cognouerunt veritatem. Præterea, veteris legis lex, inter cibos diſtinguere, alios mundos, alios immundos. Poſtremò apud Euſebium lib. quinto cap. tertio Hiſtor. Eccleſiaſt. & Nicephorum lib. quarto cap. 18. narratur hiſtoria de Attalo martyre, qui cum videret Alcibiadem quendam eadem ex cauſa, ac ſe, nimirũ vt Chriſtum confiteretur, in vincula coniectum, eodem vti ſqualido viuendi genere, quo, cum hucuſque adhuc a vinculis eſſet, viꝰ antea fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet: quoniam reuelatum illi fuerat non recte agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & alijs præterea offenſionis occaſionem relinqueret, perſuaſit Alcibiadi, vt intrepide cuncta vſurparet, ac proinde Alcibiades poſtea nullo diſcrimine omne genus cibi, citra ſatietatem tamen cepit, & gratias Deo egit, qui quod ei defuerat, ita expleuiſſet.

Verumtamen vna eſt, & concors omnium Catholicorum ſententia, nullum cibum eſſe per ſe malum, ac proinde Eccleſiam in diebus ieiuniorum à certis cibis abſtinere, non quòd eos damnet ac iudicet eſſe per ſe deteſtabiles, & naturali iure damnatos, ſed eo tantùm, vt corpus caſtiget & domet, ac contineat ſe à delicatis ciborum generibus. Fuit hæreſis Manichæi, Priſcilliani, Marcionis & aliorum, qui à certis quibuſdam cibis abſtinebat, tamquã natura ſua malis & immundis: ac idcirco editi ab Eccleſia Canones ſunt, quibus ea hæreſis damnatur. In primis extat Apoſtolorum Canon 52. qui ſic habet: Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus nõ propter mentis exercitationem, ſed propter abominationem feſtis diebus vino, & carnibus non vtitur, deponatur. In Synodo Ancyrana Can. 14. Sic decernitur: De ijs qui in Clero ſunt Presbyteri, vel Diaconi, & abſtinent à carnibus, hoc placuit ſtatui, vt non tamquam immundas contemnant, ſed contingant: à quibus qui ſe continere volunt, habeant poteſtatem, ita tamen vt eas pollutas eſſe non iudicent. Synodus Toletana prima in aſſertione fidei, ad finem. Si quis dixerit, aut crediderit carnes auium ſeu pecorum, quæ ad eſcã datæ ſunt, non tantùm in caſtigationem corporis abdicandas, ſed tamquam immundas execrãdas eſſe, anathema ſit. Concilium Bracarenſe 1. Can. 14. Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in vſum hominum dedit, & non propter afflictionem corporis, ſed quaſi propter immunditiam earum, abſtinet; ita vt nec olera cum carnibus cocta guſtet, ſicut Manichæus & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit. Iure itaque naturali nullus eſt cibus per ſe malus: iure verò diuino in veteri Hebræorum populo diſcreti ſunt cibi, ita vt alij immundi haberentur, alij mundi: ſed præceptum fuit quod ad illius populi cæremonias pertinebat; quæ Chriſti Domini morte ſunt abrogatæ. Quare Paulus Apoſtolus in locis paulò ante productis oſtendit, Chriſtiano non eſſe abſtinendum à cibis tãquam natura ſua malis, quod fuit Hæreticorum dogma, quos in ſpiritu prædixit eſſe venturos. Item docuit non eſſe abſtinendum à cibis, more & ritu Iudæorum, quorum cæremoniæ iam erant ſublatæ & extinctæ, numquam amplius vi legis ſeruandæ. Et hoc dictum eſt Petro; ne ſcilicet cibos amplius ex Moſis lege diſcerneret. Numquam tamen Apoſtoli docuerunt non eſſe à certis cibis abſtinendum vt corpus caſtigetur, & ſenſus refrenẽtur, & mẽs ad cæleſtia contemplanda promptior, & expeditior reddatur. Et Chriſtus dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem: quia reuera caro, quæ in die ieiunij comeditur, non per ſe animum commaculat, ſed voluntatis affectus, Eccleſiaſtici ieiunij præceptum negligentis: Attalus etiam Martyr meritò Alcibiadem admonuit: quia nimirum illa nimia quam ſeruabat abſtinentia, occaſionem offenſionis alijs præbebat: credebatur enim à cibis abſtinere tamquam per ſe malis & immundis, aut quod ritu Iudæorũ putaret legem veterẽ cibos diſcernentẽ ſeruare oportere. Eccleſia itaque in ſuis ieiunijs præcipit eſſe abſtinendum à carnibus ad carnis laſciuiam comprimendã.

Act. 10.

Matth. 15.

Quartò quæritur, Cuius virtutis ſit opus Ieiunium? Reſpondeo, eſſe officium Temperantiæ: quare qui Ieiunium ab Eccleſia indictum violat, intemperans eſt. Et quamuis ſint qui doceant, eum Inobedientiæ crimen admittere, qui imperata ieiunia negligit: nos non negamus id ita eſſe, ſi ea prætermittat, quia parere legi recuſet: Nihilominus tamen quandocumque ſine iuſta & legitima cauſa ieiunium quis indictum prætermittit aut ſoluit, contra temperantiam, crimen admittit.

Quintò quæritur, An ſi quis ieiunium in certo die indictum violet, aut quia non poteſt, aut quia non vult id ſeruare, debeat alio die ieiunium incipere? Quidam ſentiunt non quidem in vniuerſum ieiunium prætermiſſum, eſſe alio die ſeruandum: quia ſi quis, inquiunt ob corporis imbecillitatem ieiunium non ſeruat, non debet in alium diẽ transferre. At is qui eo die ieiunium ſolueret, quia vel horam edendi anteuerterit, vel quia amplius quàm ſemel edit, debet alio die ieiunium ſeruare, vt præcepto ſatisfaciat. Id oſtendunt primum, quia in cap. Ex parte de Obſeruat. ieiunio. Sic habetur. Vt ieiunium, quod in Sanctorum peruigilijs ſeruari debet, in alium diẽ transferatur, quãdo peruigilia in diem feſtum inciderint. Deinde in l. Celſus § ſed ipſe. ff. de Recep. arbitris dicitur: Si cui præcipiatur vt ſoluat intra Calendas Ianuarias, & non ſoluit, debet deinde ſoluere: quia duo mandata in vno continentur, nimirum, vt ſoluat, & ſoluat intra Ianuarias Calendas. Et in cap. Cum dilecti, de Dolo & Contumacia: Si cui imperetur vt intra certum diem ſe in iudicio ſiſtat, niſi id fecerit, debet elapſo eo die venire. ergo à ſimili cum præcipitur nobis certo vt die ieiunium ſeruemus, duo præcepta continentur. nimirum Ieiunij, & certo die ieiunium ſuſcipiendi. Ceterùm Abbas in cap. 1. De Obſeruat. ieiunio. expreſſe docet non eſſe alio die ieiunium ſeruandum: Et probat à ſimili: quia ſi quis die feſto rem diuinam non audierit, non debet eam alio die audire. Et ſi quis Sacerdos certò die Diuinum Officium omiſerit, id perſoluere ſequenti die non cogitur. Si mihi relinquitur vſus fructus ad biennium proximè futurum, & impedior, petere non poſſum vſum fructum alterius biennij, quia non eſt idem vſusfructus. l. Si vſusfructus mihi. ff. de vſu, & vſufructu, legatis. Atque hæc eſt communis opinio, & vera, Palud. quarto diſtinctione 15. quæſtione quarta, art. 5. ad finem. Sylu. in verb. Ieiunium quæſtione octaua, num. 22. Angelus num. 21. Roſel. num. 24. & Tabien. num. 14. Addit verò Palud. loco citato: qui vouit ſe bis aut ſemel in hebdomada ieiunium ſuſcepturum, & diem certum non conſtituit, ſi in vno die ieiunium ceptum violauerit, quia voluit culpa ſua violare, vel quia legitimè impeditus ieiunium ſeruare non potuit, debet in alio die eiuſdem hebdomadæ ieiunium colere, vt ſuum votum impleat, ante quam hebdomada elabatur. Sic intelligo, quod dicit Palud. eo loco: alij putant ſenſum Paludani eſſe: eum debere ieiunium ſuſcipere in alio die etiam alterius hebdomadæ.

Vt argumenta verò obiecta diluantur, annotandum eſt, dupliciter aliquid ad certum tempus imperari: Aut enim imperatur in cultum, & honorem certi temporis, Aut ne res diutius prorogetur. Primò modò quando quippiam præcipitur, ſi conſtituto tempore non fiat, eo tranſacto, ampliùs fieri non debet, & talia ſunt præcepta ieiunij ſeruandi certis temporibus, & ſacrum audiendi diebus feſtis, & quotidie Diuinum Officium perſoluendi. Pari ratione qui debet operas certi diei, & impeditur, non debet operas alterius diei, quia non ſunt eædem operæ hodiernæ & craſtinæ. l. Si non Sortem. § Libertus. ff. de condict. indebi. Poſteriori modo quando aliquid imperatur, niſi fiat tempore ſtatuto, fieri debet eo elapſo: & tale eſt præceptum, vt Titius ſoluat intra Calendas Ianuarias: item, vt in iudicium ad certum diem veniat: tale itidem, vt ſemel quotannis quiſque Sacerdoti ſua peccata confiteatur: talia etiam erant olim mandata, vt in Paſchate & Pentecoſte baptiſma ſuſciperetur. Palud. quarto diſt. 17. quæſtione ſecunda art. 3. verſic. Secundus caſus. Nec obſtat quod Eccleſia iuſſerit, ieiunia, quæ in Peruigilijs ſanctorum ſeruari nequeunt, in diem proximè præcedentem transferri: quoniam id peculiare eſt in eiuſmodi ieiunijs. Sic enim Eccleſia ſua auctoritate conſtituit.

Sextò quæritur, An ſi duo ieiunia ab Eccleſia indicta in eundem diem inciderint, debeat eorum alterutrum in alium diem transferri. Reſpondeo cum Archidiacono in cap. De ieiunio diſtinctione 76. & Ioanne Andrea in cap. Cum in cunctis § 1. de elect. non eſſe transferendum, generalis enim Eccleſiæ conſuetudo habet vt vtrique præcepto ſatisfaciamus vnico ieiunio.

Septimò

Septimò quæritur, An qui ieiunium violat, cum duo ab Eccleſia indicta ieiunia ſeruari deberent, duplex peccatum admittat, vt ſi peruigilium S. Matthiæ in Quadrageſimam, aut peruigilium S. Matthæi in Quatuor anni Tempora incurrerit. Nauar. in Manuali cap. 21. num. 4. verſic. ex quo colligitur, reſpondet, duplici peccato ſeipſum obſtringere, quia duo præcepta perfringit, quippe qui duas leges, & iura conuellit. Sed veriùs eſt quod alio loco dictum & oſtenſum eſt à me, non committi niſi vnū peccatum tantummodo: quia peccata non multiplicantur ſpecie vel numero niſi ratione rei obiectæ, vel finis propoſiti, vel alicuius alterius adiuncti, hoc eſt, circumſtantiæ adhibitæ, vel quia actus peccati repetitur, non autem ſola diſtinctione præcepti; alioqui enim furtum lege naturali, diuina, Canonica, & ciuili vetitum, quatuor turpitudines haberet. At in præſenti quæſtione nihil horum contingit: neque enim eſt ſpecies rei obiectæ diuerſa, neque finis, vel alia circumſtantia diſtincta, neque actus replicatur. Dices peccatum numero diſtingui, quia præcepta diuerſa violantur. Hoc nihil efficit; quia actus peccatorum numero non differunt, niſi quia res obiecta B diſtinguitur, aut quia actus geminatur, & neutrum in præſenti locum habet. Præcepta verò quamuis multa ſint, niſi ad diuerſas virtutes pertineant, nouam peccati ſpeciem nulla ratione conficiunt, vt ſuo loco fuſius comprobaui. Quemadmodum ſi quis millies idem votum confirmet, quamuis illud poſtea perfringat, vnum peccatum admittit. Quare monachus, qui ratione voti quod fecit, & ratione regulæ & inſtituti monaſtici certo die ieiunium debet ſuſcipere, ſi omittat dupliciter peccat, quia duo illa præceptorum vincula quibus tenetur, ad diuerſas virtutes ſpectant: vnde quatenus facit contra votum, ſacrilegus eſt, vt verò facit contra ſuam regulam monachalem, peccat vel contra temperantiam vel contra regulæ præceptum.

Octauò quæritur, An qui initio Quadrageſimæ deliberat toto eo tempore ieiunium ſoluere, tot numero peccata, ſiue vnum peccatum tot deformitatum committat, quot ſunt Quadrageſimalis ieiunij dies? Reſpondeo, committere, perinde atque is, qui ſtatuit rem diuinam omittere tribus diebus feſtis, triplici peccato ſeſe polluit: & C ſimiliter ſacerdos, qui in animo haberet tribus diebus Diuinum Horariarum precum officium prætermittere. Quoniam peccata numero, quod attinet ad peccati turpitudinem hoc deformitatem, diſtinguuntur, quando res voluntati obiecta numero differt, ſiue vno ſimul voluntatis actu ſiue pluribus approbetur & placeat. Vt ſi tibi in animo ſit tres quatuorue homines occidere; aut verberibus cædere, aut tria furta, vel periuria, vel ſacrilegia committere.

Nonò quæritur, An ieiunijs debeant adiungi eleemoſynæ, preces, vigiliæ, & alia huiuſmodi pietatis officia? Reſpondeo, olim quidem, vt conſtat ex Patribus præſertim Ambroſio, Auguſtino, Leone, ieiunia cum eleemoſynis, precibus, vigilijs, & alijs id generis operibus de more coniungebantur. Vnde in c. p. Solent, de conſecratione, diſtinctione prima, ex Concilio Cabilonenſi dicitur: Auditis Miſſarum ſolemnijs & Veſpertinis officijs, & largitis eleemoſynis, ad cibum accedendum eſt. Præterea pridianis Apoſtolorum, & aliorum primariorum Martyrum diebus Chriſtiani ieiunia ſeruabant: & deinde pernoctantes, & ad ſacras ædes conuenientes, vigilias agebant. D Poſtea verò vſu & more ſunt vigiliæ ſublatæ, & ieiunia remanſerunt, ac vigiliarum nomen ipſis ieiunijs attributum eſt. Conſuetudine quoque factum eſt, vt ieiunia noſtra careant illis comitibus, quos antea ſolebant habere, nimirum precibus & eleemoſynis, quorum tamen aliqua adhuc veſtigia permanent in ijs ieiunijs, quæ publicè Romanus Pontifex in communem omnium ſalutem ſæpe conſtituit, cum Iubileum, quod appellant, promulgat, indicit enim triduanum ieiunium, & decernit etiam, vt in eo triduo eleemoſynæ erogentur; & vt fiant ſolemnes & publicæ ſupplicationes, & vt quiſque priuatim preces fundat ad Deum; ac in ea hebdomada ſeorſum faciat peccatorum confeſſionem; & Dominico die proximè ſequenti Euchariſtiam omni expurgata crimine labe percipiat.

Decimò quæritur, An Superioris conſenſu & beneficio quis lege ac vinculo ieiunij ſoluitur, debeat ieiunium in aliud pietatis officium commutare? Reſpondeo, ex Patrum doctrina, Ambroſij, Proſperi, Auguſtini, & aliorum, cui iuſta ac legitima cauſa ieiunium relaxabatur, in aliud pium opus permutabatur. Nunc verò ſæpenumero Superior aliquem ieiunij vinculo ſoluit, nec tamen vllum aliud pietatis opus imponit: quamuis in Iubilæis ſoleat facultas concedi, vt qui ieiunium ſuſcipere nequit, in aliud pietatis officium arbitrio Confeſſarij commutet.

Vndecimò quæritur, An peccet famulus vel ancilla menſam ſternens & parans, ac miniſtrans cibos Domino, quem nouit ieiunium ſoluere? Reſpondeo cum Caietano in ſecunda ſecundæ 147. art. 4. verſic. Occurrit hoc in loco dubium; minimè quoniam munere ſuo fungitur, quod alijs quoque diebus ac temporibus obire conſueuit. Dices; Dominus prandendo aut cœnando peccat, ergo famulus quoque aut ancilla, ſiquidem cum eo ſimul operari videntur. Reſpondeo, famulum nequaquam operari pariter cum domino in malo & peccato, ſed præſtare officium & miniſterium, quod alioqui ſuo domino debet. Deinde, obijcies; Cum dominus imperat famulo; Para mihi cibos, & ſterne menſam, iubet quod malum eſt, ergo famulus ei obtemperando peccat. Reſpondeo, ſi dominus imperaret rem per ſe malam, famulo nō liceret, domino imperanti parere, cum rem ſibi imperatam nequiquam poſſet benè obire & exequi. Cum verò Dominus petit à famulo rem ſua natura per ſe indifferentem, tuta conſcientia famulus obtemperat, quamuis depravatus ſit domini affectus, famulus enim facit id, quod fieri iure poteſt. Cum dominus itaque iubet parari ſibi cibos, non iubet rem per ſe malam, ac proinde famulus ſuo muneri ſatisfaciens non peccat. Eſt quidem domini affectus, vt paulò ante dixi, malus, in quo famulus minimè conſentit, ſed ſolitum officiū famuli dominus petit, quod malum non eſt, & ideo famulus iure conſuetum ſuum officium domino præſtat.

Duodecimò quæritur, An lethale peccatum committat is, qui inuitat ad cœnam in die ieiunij eum, quem nouit alioqui cœnaturum? De hac quæſtione Caietanus in ſecunda ſecundæ, quæſt. 147. articulo quarto Mai. 4. diſtinctione 15. quæſtione quarta §. Dubitatur. Nauarr. C In Manuali cap. 21. num. 24. Reſpondeo, in primis lethaliter peccare eum, qui inuitat, ſi is, qui inuitatur, cœnet, cum alias ſi inuitatus non eſſet, ieiunium ſeruaret: tunc enim qui inuitat, cauſam dat vt ieiunium ſoluat is, quem ad cœnandum inuitat. Et hoc locum habet in eo qui inuitat, quem certò nouit, vel probabiliter credit, vel dubitat eſſe obligatum ad ieiunium ſeruandum. nam ſecus eſt de eo qui inuitat, quem nouit, aut probabiliter credit eſſe à ieiunij lege ſolutum ac liberum. Colligit Maior loco citato, peccare patresfamilias, & dominos miniſtrantes filijs, ſeruis, & famulis cibos, quorum vſu, ſciunt aut dubitant probabiliter eos ieiunium violaturos, de quo dicam quæſtione proximè ſequenti. Sed quid dicendum, ſi inuites ad cœnandum alterum, qui eſt ad cœnam paratus, cum tamen ſeruare poſſit ac debeat ieiuniū? Reſpondeo cum Caietano loco citato, te lethaliter peccare, qui inuitas alterum ad peccatum continuandum, & exequendum quia ſcilicet nemini fas eſt ad malū exequendum inuitare, vel allicere quemquam etiam paratum ad malum faciendum. Nam peccatum eſt, non ſolùm velle malum facere, ſed etiam facere malum, & complere. D Quid ſi inuitas aliquē ad cœnādum tecum, qui erat cum alio, vel alibi cœnaturus? Caiet. loco citato. & Nauar. in Manuali cap. 21. num. 25. Reſpondent te non lethaliter peccare, quia non peccant, qui hoſpitio viatores excipiunt alioqui etiam ad ieiunium ſeruandum obſtrictos, & inuitant, vt domi ſuæ potius quàm alibi cœnent, eò quod non inuitant ſimpliciter ad cœnandum, ſed ad cœnandum ſibi, & non alibi. Probabilis eſt opinio, quoniam non offers cœnam, ſed domum & locum cœnæ. Item cū inuitas alterum, cum alio cœnaturum, vt tecum cœnet, non offers illi ſimpliciter cœnam, ſed offers te tanquam ſocium in cœna, cum tu iure cœnare queas.

Sed peccat nè qui alterum inuitat vrbanitatis, hoſpitalitatis, amicitiæuè gratia ad cœnam ſimpliciter in die ieiunij? Nauar. in Manual. cap. 21. num. 24. reſpondet, eum non peccare, ſi ſolùm inuitet ad cœnam tanquam ad cibum, quo vitam ſuſtentamus: cibum enim ſumimus vt nos alamus, & nutriamus. Probat quia is tunc non inui-

tat alterum ad malum, ſed ad bonum. Probat etiam à ſimili: nam ſas nobis eſt mutuum petere ab eo, quem ſcimus non niſi ad vſuram daturum. Item licet quis Sacramenta petat à Parocho, quem probabiliter nouit non niſi cum peccato ſacramenta miniſtraturum. Tuta conſcientia petimus à Pagano iuſiurandum, quem nouimus per falſos deos iuraturum. Item meretrici domum iure quis locat ad habitandum: iure quis vendit rem ſuam alteri, quamuis nouerit ea rem illum perperam vſurum. Sed hæc exempla ſolùm probant nos non peccare, cum rem petimus ab altero per ſe bonam, vel indifferentem, qua ille ſi velit, benè vti poteſt; non tamen ſi rem per ſe malam petamus, & qua alter bene vti non poteſt. Nos item non peccamus, ſi in bonis iure noſtro vtimur, quamuis ſinentimus alios deprauato ſuæ voluntatis affectu peccaturos. At cùm inuitamus ad cœnam ſimpliciter alterum, quem certò, vel probabiliter credimus contra ieiunium facturum, non inuitamus ad rem bonam, & qua ille ſi velit, vti benè poſſit; & ideo meo iudicio non ſumus à peccato liberi.

B Duodecimò quæritur, An pater familias miniſtrans cœnam ſuæ familiæ, vt filijs, famulis, ſeruis, cum tamen ieiunium illi ſeruare deberent, lethale peccatum admittat? Duæ ſententiæ ſunt; vna ſimpliciter ait, eum grauiter peccare. Medina Tract. de Ieiunio, Quæſtione de his, per quæ ieiunium ſoluitur. Mai. quarto diſtinct. 15. quæſtione quarta ſ. dubitatur. Altera docet non ſemper peccare. Dicendum exiſtimo in primis, eum lethaliter peccare, ſi in die ieiunij compellat familiam, quæ ieiunium agere debet, ad opera, quæ cum ieiunio ſtare non poſſunt, ſi in alium diem differri commodè queunt. Sic Gabr. ſecundo diſtinct. 17. art. 3. Deindè paterfamilias debet, ſi commodè poteſt, miniſtrare & præbere familiæ alimenta commoda, & licita ſiue iure permiſſa in die ieiunij, vt ita familia ſuſtentetur, & ſimul ieiunium ſeruare queat: debet enim impedimenta remouere, & curare, ne familia debitum ieiunium omittat aut violet cibis prohibitis vtendo. Mai. loco citato. Verùm non cogitur ille præcepto familiam per vim compellere ad ieiunia ſeruanda: ſed tamquam bonus pater aut dominus lege charitatis, & correctionis fraternæ cogitur familiam C monere, & curare, vt ieiunia indicta ab Eccleſia ſeruet, & debet eos cibos tantùm miniſtrare, qui in diebus ieiuniorum iure aut conſuetudine præſcripta permittuntur. Ledeſm. in quarto Par. 2. quæſt. 17. ar. 6. dub. 4.

Decimotertiò quæritur, An peccent qui in diebus ieiuniorum cibos prohibitos venales exponunt? Reſpondeo, Magiſtratuum eſſe prohibere, ne tales cibi venales exponantur, vt ſic multorum peccata deſinerent. An verò peccent priuati homines qui huiuſmodi cibos vendunt occultè, duæ ſunt opiniones. Prima negat ea ratione, quòd non videantur ſimul operari cum ijs qui mala fide emunt, quippe qui deprauato voluntatis affectu peccant. Deinde multi ſunt, quibus fas eſt prædictos emere cibos, nec venditores vlla lege coguntur explorare emptorum cauſas, emant ne iure, an contrarius. Præterea nemo malus credi poteſt, niſi id certò & euidenter conſtiterit; ergo ſi venditor certò non nouerit emptorem in emendo peccare, vendendo non peccat. Oppoſitum affirmat opinio ſecunda; tum quia inde multorum peccatorum occaſiones oriuntur, ea enim data occaſione multi ieiunia ſoluunt ac violant. & lege charitatis debet quiſque alium monere, & [illegible] ne peccet: item quia occaſionem peccandi debet quiſque præcauere: & hæc opinio videtur quibuſdam eſſe probabilior, & verior. Nam D ideo Reſpublica vetat ne tales cibi publicè vendantur. Dicendum exiſtimo; Si quis priuatim & occultè vendat, non videtur peccare, ſi neſciat, vtrum bona fide an mala emptor emat: ſecus tamen eſſet ſi probabiliter nouerit aut dubitaret emptorem emendo peccare. Nemo malus exiſtimatur & creditur niſi certò vel probabiliter conſtiterit eum malum eſſe.

Quænam alia in diebus ieiuniorum ſint iure Canonico & ciuili prohibita.

Cap. XXXI.

Primò quæritur, An etiam ſint alia, quæ olim Ius Canonicum vel ciuile vetuerit in diebus ieiuniorum? Reſpondeo, alia eſſe, ea nempe quæ ſequuntur. Nam in Concilio Laodiceno can. 51. & refertur cap. Non oportet de Conſecratione diſtinct. 3. quæſtione quarta eſt conſtitutum ſic: Non oportet in Quadrageſima Martyrum natalitia celebrari, ſed eorum in Sabbato & Dominica tantùm memoria fiat. Idem habetur in cap. Non licet, eadem Diſtinctione, & Quæſtione ex Synodis Græcanicis, quas Martinus Bracarenſis Epiſcopus collegit. Olim Eccleſia Latina hunc morem ſeruauit, Et maximè Ambroſius in Eccleſia Mediolanenſi. Vnde Epiſcopi Hiſpanienſes diem feſtum Annuntiationis dominicæ tranſtulerunt in diem 18. Decembris vt habetur in concil. Toletano. 9. anno ſalutis humanæ 655. & ſacra anniuerſaria B. Ambroſij celebritas colitur non in die obitus eius is enim incidit in Quadrageſimā, quarta die Aprilis ordinatio verò eius in Menſem Decembrem ſeptimo die. Dies quoque feſtus S. Benedicti olim agebatur in menſe Iulio, non Aprili. Nunc verò huiuſmodi Canon non eſt vſu & conſuetudine in Eccleſia receptus.

Secundò quæritur, An in diebus ieiuniorum iudiciales actus ſint iure Ciuili, aut Canonico prohibiti? Reſpondeo In l. Quadraginta. c. de Ferijs. Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus ita lege lata ſanxerunt: Quadraginta diebus qui auſpicio cæremoniarum paſchale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur criminalium quæſtionum. Hæc tamen lex, iam conſuetudine eſt abrogata.

Tertiò quæritur, An nuptiæ ſint in diebus ieiuniorum prohibitæ? Reſpondeo, in Synodo Laodicena can. 52. qui Canon refertur in c. Non oportet 33. q. 4. ſtatutū eſſe, ne in Quadrageſima, aut nuptiæ, aut quælibet natalitia celebrentur. Natalitia Synodus intelligit dies natales Principum, vel virorum inſignium, in quibus epulæ & conuiuia fieri ſolent. Nuptias verò accipit, prout ſignificant ſolemnes eas quas Theologi Nuptiarum benedictiones appellant, quibus coniuges in Sacris ædibus à Sacerdote inter Miſſarum ſolemnia ſpectari ſolent. Eodem modo intelligitur quod reſpondet Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum, & habetur in c. Nec vxorem, 33. q. 4. vbi dicitur: Nec vxorem ducere, neque conuiuia facere in Quadrageſima, [illegible] conuenire poſſe vllo modo arbitror. Huc accedit quod ex concilio Ilerdenſi in eadem diſt. & quæſt. [illegible] c. Non oportet, [illegible]: Non oportet à Septuageſima vſque in Octauā Paſchæ, & tribus hebdomadibus ante feſtiuitatem S. Ioannis Baptiſtæ, & ab Aduentu Domini vſque poſt Epiphaniam, nuptias celebrare: quod ſi factum, fuerit ſeparentur. Hoc Decretum continetur etiam in c. Capellanus de Ferijs. Quæres cur his [illegible] temporibus ſint olim nuptiæ prohibitæ? Quidam reſpondent id factum eſſe, quod olim [illegible] Euchariſtiam Chriſtiani perciperent, in Natali [illegible] Domini & in Paſchate, & in Pentecoſte: quapropter vt multo tempore ſe ad [illegible] præparent, [illegible] pore [illegible] nuptiæ. [illegible] D exiſtimo, interdictas fuiſſe nuptias propter triplex publicum & ſolemne ieiunium, quod tribus his temporibus [illegible] quotannis ac ſeruari ſolebat. Primum deportabat [illegible] hebdomadæ ante Paſcha, [illegible] ne. Deinde [illegible] tres hebdomadæ ante diem Natalem ſancti Ioannis Baptiſtæ, quæ [illegible] diebus ante [illegible] ſtum Domini [illegible]. Quamquam in [illegible] Canone tres hebdomadæ ante Natalem diem S. Ioannis Baptiſtæ non [illegible] proximè præcedentes ipſum eius feſtum, ſed [illegible] hebdomadarum: [illegible] tres hebdomadas, [illegible] in quam incidit, Dominica aſcenſionis, & triduum Rogationum: Secunda, quæ proximè præcedit Pentecoſten [illegible] eſt ipſa Pentecoſtes hebdomada. Nam triduo Rogationum [illegible] celebratur, & poſt Dñi in cælos aſcenſionem [illegible] ieiunium agebant vſque ad Pentecoſten, vt impleretur illud quod dixit Chriſtus Dñs: [illegible] cum auferetur Sponſus ab eis, tunc ieiunabunt. Matth. 9.

hebdo-

hebdomada Pentecoſtes æſtiuum Quattuor Temporum ieiunium ſeruabatur: & in Aduentu Domini vt ſuperiùs ſuo loco dixi, Romani ieiunium ſuſcipiebant: & poſt Aduentum ſuccedunt dies Natalis Dominici vſque ad Epiphaniam; quibus diebus diuinis rebus tantùm, non nuptijs ſtudendum curauit Eccleſia. Sciendum tamen, in Concilio Tridentino ſeſſione 24. cap. 10. de Reformatione Matrimonii: huiuſmodi Decretum eſſe ex parte abrogatum. Sic enim ibi habetur: Ab Aduentu Domini noſtri vſque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum vſque in Octauam Paſchatis incluſiuè antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obſeruari Sancta Synodus præcipit: in alijs verò Temporibus nuptias ſolemniter celebrari permiſit.

Quartò quæritur, An bellare in diebus ieiuniorum, ſit iure prohibitū? Reſpondeo: in c. 1. de Tregua & Pace Alexander III. in Concilio Lateranenſi lege ſanxit, vt pacis fœdera omnino ſeruētur ab Aduētu Domini vſque ad Octauas Epiphaniæ, & à Septuageſima vſque ad Octauas Paſchæ, & à quarta feria poſt occaſum ſolis, vſque ad ſecundam feriam in ortu ſolis: eo quod olim Romani feriam quintam à ieiunio liberam colebant. In ea enim Chriſtus Dominus in cælos aſcendit, & in feria ſexta ieiunium ſeruabant ob necem & ſepulturam Domini, & in Sabbato ob mœrorem, & luctum Apoſtolorum: Dominicam diem ob Domini reſurrectionem vt ſanctam veneramur.

Quintò quæritur, An in diebus ieiuniorum ſit iure vetitum corpus cœna reficere, antequam veſpertinum officium fiat? Reſpondeo: In c. Solent, De Conſec. diſt. 1. conſtitutum eſſe, ne in Quadrageſima ante veſpertinum Officium, ieiunium ſoluatur. Et quia conſuetudine nunc in Quadrageſima ad meridiem corpus eſca reficitur, inde fit vt Clerici veſpertinum Officium in ſacris ædibus ſolemni ritu decantent poſt Miſſæ ſacrificium perfectum, antequam cibum capiant. Quæſtionis verò eſt. An ceteri qui Diuinum Officium priuatim perſoluere canonica lege coguntur, id præſtare debeant, priùſquam cibū in meridie ſumant. Quidam affirmant, alij verò negant: de quo commodiùs dicemus ſuo loco. Ceteris verò ieiuniorum diebus non eſt iure canonico decretum, vt veſpertinum officium ante refectionem corporis perſoluatur; ſed ſolùm, vt ad horam ſextam res diuina fiat, & ad horam nonam ieiunium relaxetur.

Sextò quæritur, Quidnàm qui olim ſolemnem agebant pœnitentiam, facere debebant in diebus ieiuniorum? Annotandum eſt, tunc Chriſtianos in duas veluti Claſſes fuiſſe diuiſos, in Fideles inquam, & Catechumenos, Catechumenis, inquit, Auguſtinus ſerm. 46. de verbis Domini, Sacramenta fidelium non produntur: Porrò Catechumenorum duæ erant claſſes; alij Audientes vocabantur, alii Competentes, ſiue Electi. Fideles verò etiam ipſi in tres erant Ordines diſtributi: Vnus erat Clericorum, alter Laicorum, tertius Pœnitentium, qui ob certa quædam delicta, quibus alios publicè conturbauerant, à fidelium cœtu & conuentu ſegregati, extra Eccleſiam eiecti, ſuorum peccatorum agere pœnitentiam cogebantur. Hi Pœnitentes ſingulis ieiuniorum diebus, aut ſaltem in capite ieiunij Quadragenarii, ad Eccleſiam venire debebant, vt capita ſacerdotibus ſubmitterent, qui eis manus imponerent, & Deum pro ipſis precarentur. Vnde quarta Synodus Carthaginenſis Canone octauo ſtatuit, vt omni tempore ieiunij manus pœnitentibus à Sacerdotibus imponerentur. Refert deinde Gratianus diſtinct. 50. in capite quod incipit: In capite Quadrageſimæ, omnes pœnitentes ante fores Eccleſiæ ſe præſentent Epiſcopo ciuitatis ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demiſſis, reos ſe eſſe, ipſo habitu & cultu proteſtantes: & ibi adeſſe debent Presbyteri, Parochiani, & Presbyter Pœnitentium, qui eorum pœnitentiam, & conuerſionem diligenter inſpicere debent. Poſthæc eos in Eccleſiam inducant, & cum omni Clero ſeptem Pœnitentiales pſalmos in terra proſtratus Epiſcopus cum lacrymis pro eorum ſolutione decantet. Tunc reſurgens ab oratione, manus eis imponat, benedictam aquam ſuper eos ſpargat: cinerem priùs mittat: deinde cilicio capita eorum operiet, & cum gemitu crebris ſuſpiriis denunciet eis: Quoniam ſicut Adam proiectus eſt de Paradiſo, ita ipſi pro peccatis ab Eccleſia eijciuntur. Poſtea iubeat miniſtris, vt eos extra ianuas Eccleſiæ expellant. Clerus verò ſequatur eos cum reſpóſorio: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. In ſacra autem Domini cœna ruſus ab eorū Decanis, & eorum Presbyteris, Eccleſiæ liminibus repræſententur. Nam vt conſtat ex Innocentio I. in c. De Pœnitentibus, de Conſecratione diſtinctione tertia, Pœnitentes ſiue ex grauioribus commiſſis ſiue ex leuioribus pœnitentiam agunt, Si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Paſcha, remiſſionem, Romanæ Eccleſiæ conſuetudine, accipiant. Singulis igitur annis pœnitentes feria quinta Maioris hebdomadæ ad Eccleſiam conueniebant, reconciliabantur, & Sacroſanctam percipiebant Euchariſtiam vt ait Gloſſa eo loco. Quæres, cur eo die potius quàm alio, eos ſibi Eccleſia reconciliabat, eiſque Dominicum panem ſanctum porrigebat? Reſpondeo, Eccleſiam in hac re, Chriſti exemplum imitari voluiſſe, qui eo die pedes Diſcipulorum ſuorum lauit, vnà cum eis cœnauit, eiſque ſuum corpus & ſanguinem impertiuit. Huius antiquæ conſuetudinis & moris duo adhuc veſtigia cernere licet. Etenim feria quarta Cinerum, quod Caput Ieiunij vocamus, omnes ad Eccleſiam conuenire ſolent, & ſacerdos eorum capita ſacro Cinere, & aqua item ſacrata aſpergit. Sacræ item Fidei Inquiſitores aliquos Eccleſiæ reconciliant, eiſque ad certum tempus, vel ad vitam etiam pœnitentiam alicubi iniungunt; & ideo paruulum quendam ſaccum eorum humeris imponunt: qui cum ab Epiſcopo olim Pœnitentibus daretur, cœpit Saccus benedictus vocari. Quare nunc ſaccus ab Inquiſitoribus impoſitus, vulgari Hiſpanico ſermone dici ſolet ſan benito id eſt, ſaccus benedictus, maximi apud Hiſpanos dedecoris & ignominiæ.

Gen. 3. Ibidem. Ioan. 13. Matth. 26.

Septimò quæritur; An quis per alium quempiam ieiunium agere queat, vt ſic Eccleſiæ præcepto ſatisfaciat. Hanc quæſtionem tractauit Gloſſa diſtinctione 82. cap. Presbyter, & de Pœnitentia diſtinctione tertia, cap. Pœnitentia, & vtrinque rationes & argumenta proponit: ac tandem videtur concludere, id fieri non poſſe probatque ex cap. vltimo de Offic. Iud. deleg. §. Is autem, vbi legimus: Is autem, cui iniungitur, vt perſonaliter negocium exequatur, poteſt, dummodo partes conſentiant, hoc alijs delegare. Docet itidem (quicquid ſit de alijs) per filium poſſe patrem ieiunium ſeruare, & è contrario: tum quia eadem perſona cenſetur 25. quæſtione tertia, §. Hac auctoritate; tum quia patres magis terrentur in filiis, quam in ſeipſis, ff. Quod metus cauſa, l. Iſti quidem §. vltimo Accedit, quod quis poteſt per alterum ſatisfacere, ac debitum ſoluere. Ceterum dicendum eſt, ieiunium aut imperatur alicui, vt corpus caſtiget ac domet, & hac ratione nemo poteſt per alterum ieiunium ſuſcipere & agere cuiuſmodi ſunt ieiunia quæ indicit Eccleſia aut Confeſſarius; Aut ieiunium iudicis ſententia iniungitur tamquam pœna peccatis debita; & hoc modò, niſi aliquid aliud impediat, poteſt quis per alium debita ieiunia perſoluere; ſic etiam viuorum ieiunia mortuis prodeſſe queunt in modum ſuffragij.

De Ieiunio, quod ius naturale præſcribit. Cap. XXII.

PRimò quæritur, Qualis nam abſtinentia ſit Ieiunium, quod eſt tantùm Iuris naturalis? Reſpondeo, ieiunium naturale, in multis à Ieiunio Eccleſiaſtico differre, nec enim poſtulat certum cibi genus; nec definitos & ſtatos dies, & tempora, nec vnicam corporis refectionem; ſed tantum eſt abſtinentia quædam, qua nobis ipſi cibum, & potum ſubtrahimus, prout certa ratio præſcribit ac præcipit.

Secundò quæritur, Ieiunium quantæ ſit antiquitatis? Reſpondeo: ſi de ieiunio Eccleſiaſtico Quadragenario, quod nunc eſt in vſu & more, loquamur, id vnà cum Apoſtolorum inſtitutione & doctrina cœpit: nā ipſi Apoſtoli, vt hactenus vidimus, Quadragenariū ieiuniū, qđ proximè ante Paſcha ſuſcipitur, lege ſanxerūt. Si verò ſit ſermo de ieiunio, q̄ ius naturale præcipit, id vnà cū ipſo rationis inſtinctu nobis inſitū eſt & innatū ieiunii præceptū, nā à natura

ipſa cum ratione virtutū ſemina accepimus; vt propterea
abſtinentiam, ſicut alias morum virtutes, ratio natura-
lis eſſicia excitatione gignat ac procreet. Quod ſi de iu-
re diuino ſcripto ſermo ſit, legimus in ſcriptura primo
Gen. 2. noſtro parenti præceptum certi ieiunij, & abſtinentiæ eſ-
ſe datum, cum dictum eſt illi: Ex omni ligno Paradiſi
comede: de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne come-
das. In quacumque enim die comederis ex eo, morte mo
rieris. Et ideo Tertullianus lib. aduerſus Pſychicos, cap.
3. Baſil. hom. de laudibus ieiunij. Ambroſ. de Helia, &
Ieiunio. cap. 4. Auctor ſermonum ad fratres in Eremo.
ſerm. 25. & alij patres communiter tradiderunt, Ieiunij
legem eſſe ante peccatum in Paradiſo ſancitam, ac pri-
mum datum homini præceptum, fuiſſe de ieiunio obſer-
uando, hoc eſt, de abſtinentia à certo cibi genere. Voca-
tur quidem à quibuſdam in dubium, An primis Mundi
naſcentis temporibus fuerit homini conceſſus carnium
eſus, & ſunt qui ſentiant, nullum ante Diluuium carniū,
aut piſcium vſum fuiſſe; Alij verò ex ſcripturis eum col-
Gen. 4. ligunt fuiſſe. Nam certa illa extat ſancti Abelis com-
mendatio, quòd de gregis ſui primogenitis, & eorum adi-
pibus, Deo liberaliter obtuliſſet: at ex ijs quæ Domino
offerebantur, aliquid ſacerdotes in vſum ſibi ſumebant:
Infra 9. Noë item ex animantibus immūdis bina tantùm; ex mun
dis autem ſeptena ſecum aſſumere, & in Arcam inferre à
Deo iuſſus eſt. Eorum igitur quæ erant ad ſacrificandum
Gen. 7. apta, aliquis erat humanus vſus: hæc quæſtio non eſt mei
inſtituti.

Tertiò quæritur, quanta & quotuplex ſit Ieiunij vtili-
tas? Reſpondeo, magnam & multiplicem eſſe, vti ex Ba-
ſilio, Ambroſio, Auguſtino, Hieronymo, Gregorio, &
alijs patribus antiquis facilè conſtat. Sed in primis Ieiu-
Cypria. ſer. de Ieiunio. nium conducit ad laſciuiam corporis coërcendam. Vnde
Cyprianus: In ieiunijs, inquit, vitiorum ſentina ſicca-
tur; petulantia marcet; concupiſcentiæ languent; fugi-
tiuæ abeunt voluptates; extinguitur Aethnæ ardentis
incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta in-
tus, montes conterminos non adurit. Ieiunium ſi diſcre-
tione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & ty-
rannidem gulæ ſpoliat & exornat. Ieiunium extraordina-
Tertull. lib. contra Pſychicos. rios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos
diſtringit & ligat. Ieiunium ſi humilitate ornetur, ſeruos
Dei mundi efficit contemptores. Tertullianus: Nos cer-
Rom. 8. tò ſcimus, quod qui in carne ſunt, Deo placere non poſ-
ſunt, non in ſubſtantia, ſed in cura, in affectione, in opera-
tione, in voluntate. Macies non diſplicet Deo, nec datum
eſt nobis corpus ad pondus, ſed ad opus. Auguſtinus:
B Aug. ſer. 65. de tempore. Princeps humani generis Adam quamdiu ieiunauit ſer-
uans mandatum, in Paradiſo fuit: vbi verò comedit, eie-
ctus eſt è Paradiſo: & qui in Paradiſo Dei virgo fuerat,
Gen. 4. eiectus de Paradiſo cognouit vxorem; ſemper enim ſatu-
ritati coniuncta eſt luxuria. Vicina ſibi ſunt venter & ge-
nitalia. Alibi: Semper caro noſtra ſubdita ſit animæ no-
Epiſt. 3. ad Bonifaciū. ſtræ; ſicut ancilla famuletur dominæ: non præbeamus
vires illicitas animæ noſtræ, ne committat bellum aduer-
ſus ſpiritum noſtrum. Non incraſſari permittamus ancil-
lam, ne ſuperbiat in dominam: Domemus vigilijs oratio-
nibuſque: imponamus frenum equo feroci, ne per præci-
pitia labamur. Hieronymus: Ventris ingluuies, tàm ani-
Hierony. in Epiſt. ad Euſtochium. mæ, quàm corpori miniſtrat materiam; ideo medicinale
ieiunium omnem aufert languorem, Et omnem tribuit
virtutem & gratiam. Sit ieiunium medicina, frangatur
corpus, caſtigentur membra verberibus, multiplicentur
abſtinentiæ; etſi adhuc adſit concupiſcentia illicita, adhi-
beantur grauiſſimæ diſciplinæ, quouſque erigatur domi-
na, & ſeruiat ancilla. Chryſoſtomus hom 8. in Geneſim.
Abſtinentia propter hoc recepta eſt, vt vigorem carnis
refrenet, & equum moderanti facilè parere faciat. Et in-
frà: Ieiunium carnem comprimit, laſciuias inordinatas
Leo ſerm. 6. de ieiunio ſept. menſis. cohibet. Leo: Oratione propitiatio Dei quæritur; ieiunio
verò concupiſcentia carnis extinguitur. Poſt hæc: Quam-
uis ſine anima, inquit, caro nihil deſideret, & inde acci-
piat ſenſus, vnde ſumit & motus: eiuſdem tamen animæ
eſt, quædam ſibi ſubditæ Subſtantiæ negare, vt à corporis
cupiditatibus libera, in aula mentis, poſſit diuinæ vacare
ſapientiæ: vbi ſtrepitu ſilente curarum, meditationibus
ſanctis in delicijs delectetur æternis.

Alius item Ieiunij fructus eſt, quod Abſtinentia mentē
ad Deum attollit & euehit. Eſt igitur Ieiunij effectus men

A tis ad Deum aſcenſus. Daniel, ieiunio, quæ ſuæ genti erāt
euentura, diuinitùs præuidit. Elias, ad Dei viſionē, ſe qua-
dragenario ieiunio præparauit. Moſes itidem quadrage-
nario ieiunio purgatus, legis tabulas accepit, quibus Dei
voluntas continebatur. Vnde Cyprianus loco citato Ie-
iunium, ait, carnes azymias mundat & ſolidat, & putredi-
nes quæ ex adipe prodeunt, conſumit & ſiccat. Scriptura-
rum delicijs paſcitur, contemplatione reficitur, gratia ſta
bilitur, cæleſti pane nutritur. Baſilius: Ieiunium reſtringit Baſil. hom.
vim ignis, obturauit ora leonum: preces noſtras ſubuehit de ieiunio.
in cælum, dum illis alarum vice fit, quo ſurſum ferantur. Dan. 3.
Reperies quotquot fuere ſancti, omnes per ieiunium ad Infra 6. &
vitam Deo dignam fuiſſe inſtitutos. Ambroſius: Ieiunium, 14.
vita eſt Angelorum, fundamentum caſtitatis: hoc ad Deū Ambro. lib.
gradu facilius peruenitur. Auguſtinus. Aduertamus, in- de Helia. c.
quit, quanta ſit inter ieiunium, & ſaturitatem diſtātia; in- 2.
ter ventrem vacuum, & pulmones epulis æſtuantes. Mo- Aug. ſerm.
ſes quia ieiunauit, vidit Dominum: Populus quia mandu 65. de tem-
cauit, & bibit, Idola fabricatus eſt. Hieronymus: Sed ne- pore.
que ſecunda conſcriptio tabularum abſque ieiunio potuit Exo. 32.
B impetrari quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo Hiero. lib. 2
oſtenditur, poſſe nos per ieiunium redire ad Paradiſum, contra Ioui
vnde per ſaturitatem fueramus eiecti. Iſidorus: Ieiunium, nia.
res ſancta eſt, opus cæleſte, ianua regni, forma futuri: quod Exo. 34.
qui ſanctè agit, Deo coniungitur, alienatur à mundo, ſpi- Gen. 3.
ritualis efficitur. Per hoc enim proſternuntur vitia, humi- Iſido.
liatur caro: Diaboli tentamenta vincuntur.

Eſt tertius Ieiunij effectus, quod peccata expiat & de-
let. Ex quo Ambroſius; Ieiunium eſt, inquit, mors culpæ,
excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, pu- Ambroſ.
rificatio animæ, reconciliationis ſacrificium, incrementū
virtutis. Iſidorus: Per ieiunium proſternuntur vitia, Dia-
boli tentamenta vincuntur. Baſilius: Ieiunium peccatum
extinguit, & eleuat, tentationes depellit, ad pietatē vrgit. Iſido.
Athanaſius: Magnum munimentum eſt ieiunium; oratio Athanaſ li.
itidem & eleemoſyna, cum ex morte hominem liberent. de virginit.
Bernardus: Bonum & ſalutare ieiunium, quò redimuntur Tob. 4.
æterna ſupplicia. Nec ſolùm eſt Ieiunium abolitio pecca- Bernar. ſer.
torum, ſed extirpatio quoque vitiorum: non ſolùm obti- 4. de ieiun.
net veniam, ſed & promeretur gratiam: non ſolùm delet
peccata præterita, ſed repellit futura, quæ committere po
C teramus. Hæc Patres.

Quæres qua ratione ieiunium peccata tollat ac deleat;
cum non rarò ieiunia ab ijs, qui ſunt peccatis obſtricti, &
vacui charitate, peragantur? Deinde, peccata nonniſi per
Sacramenta abolentur, aut per veram cordis pœnitentiā
expiantur. Reſpondeo, peccata ieiunijs deleri & extingui,
tum quia culpæ per charitatem, cuius ſtudio ieiunia ſuſci
pimus, expiantur; tum quia culpa diuinæ gratiæ beneficio
condonata, pœnæ illi debitæ, ieiunio remittuntur, & cum
peccati pœna perſoluitur, peccatum ipſum tolli & abole
ri dicitur; nam peccatorum pœnæ non rarò peccata in ſa
cris litteris nominantur. Quæres deinde, quomodo ieiu-
nium, peccatorum veniam promereatur? (Sic enim dixit
Bernardus paulo ante) cum ſine charitate Dei nihil apud
eum promereri poſſimus: & ieiunia, nonnumquam animo
peccatorum labe polluto, homines ſuſcipiant ac ſeruent.
Reſpondeo, ieiunia vel ſponte ſuſcepta, vel Maiorum au-
ctoritate indicta, vel ſacerdotis arbitrio in ſacra peccatorū
confeſſione iniuncta, ſi ex charitate oriuntur, peccatorum
veniam promerentur, hoc eſt, pœnas culpis ante dimiſſis
D debitas, remittunt & delent. Rurſus ieiunia etiamſi extra
Dei charitatem fiant, peccatorum tamen veniam impe-
trare ſolent, quia nimirum impetrant a Deo vel verā cor-
dis pœnitentiam, vel idoneam ad ſalutem Sacramentorū
ſuſceptionem, quibus peccata abolentur. Demum roga-
bis. An ieiunia extra charitatem ſuſcepta, certa & firma le
ge Dei, impetrent veram cordis pœnitentiam, vel legitimā
certè ſacramenti perceptionem, qua peccata diluuntur?
Reſpondeo, impetrare quidem, at non certa ſemper & ra
ta lege, ſed miſeratione & benignitate Dei, qui ſæpe pijs
peccatorum operibus & officijs, quamuis extra charita-
tem factis moueri, flecti, ac placari ſolet.

Quartò quæritur, An ſit aliquid, quod ius naturæ prohi
beat in eſcā humanā ſumi? Reſpōdeo eſſe: nam quāuis ex
ſacris litteris cōſtet, nullū cibum videlicet qui in commu
nem vſum hominum aſſumitur, eſſe per ſe immundum
ac malum, hoc eſt, peccati ſordibus infectum, negari ta-
men non poteſt, quin aliquid in rebus ſit, quod iure
ipſo

ipſo naturali citra noxam & culpam, in hominis cibum conuerti non poſſit. Omnis enim Dei creatura bona eſt; non tamen omnis apta & idonea, quæ homini in cibum cedat. Sunt enim quædam, quæ vel ſolo aſpectu naturæ bene inſtitutæ horrorem inferunt: alia, quæ tantùm guſtata mortem adferunt: quædam, quæ abſque graui valetudinis incommodo edi non poſſunt. Hæc, & ijs ſimilia non magis comedere fas eſt alicui, quàm ſibi ipſi mortem conſciſcere, aut grauiter nocere. Immo & illa quoque, quæ in communem humanæ vitæ vſum veniunt, non quouis modo citra peccatum comeduntur. Quis enim liberum à vicio & culpa putet illum hominem, qui abſque vlla neceſſitatis cauſa; crudas & adhuc ſanguine imbutas animantium carnes, canum, luporumvè, aut coruorum more deuorat? Quæres, quæ nam res iure eſt naturali interdicta, ita vt in cibum abſque peccato ſumi non poſſit? Reſpondeo, eam eſſe humanam carnem: humanarum ſiquidem carnium eſum, hominis non prorſus deprauati natura planè reſpuit & deteſtatur: & vniuerſim, apud quos viget, aut viguit vnquam humanarum carnium vſus, ij peſſime apud omnes audiunt, & audierunt ſemper: & inter præcipua L. Catilinæ facinora cenſetur hoc, quod humani corporis cruorem vino permiſtum circumferret, quẽ etiam coniuratis ſocijs non erubuerit propinare. Accedit, quod vitium huiuſmodi cum pietate & humanitate omnino pugnare videatur. Etenim ſepulturæ iura, quæ humanis cadaueribus debentur, fœdiſſime violãtur. Quæres deinde, Humanis nè carnibus veſci liceat, cum quis extrema inedia cruciatur: hoc eſt, cum nihil aliud ad manum habet, quo fame pereunti ſibi ſubueniat? Quidam opinati ſunt id fas eſſe; Alij contra nefas eſſe. dixerunt: illi quidem hoc argumento mouentur: nam is ſeipſum perimere videtur, qui extrema fame vel inedia laborans, cibo oblato non vtitur. At hoc ſanè argumentum cauſam ipſam, de qua agitur, minimè conuincit. Is enim ſeipſum occidit, qui cibo oblato non vtitur, quo citra peccatum commode vti poteſt; non autem is ſibi mortem affert, qui ab obiecta eſca ſe continet, quando ea vti nefas eſt: perinde enim eſt ac ſi cibus ſibi oblatus non eſſet. Ruſus illi aliter argumentantur: Carthuſiano Monacho ſi nihil omnino præſto ſit, quo vitam tueatur, præter carnes, voto & lege nõ obſtante, carnibus veſci licet; ergo fas quoque eſt extrema laboranti inedia humanas carnes edere, ſi nihil aliud ſuppetat ad vitam ſuſtentandam. Cæterùm nec res, vt putant iſti, hoc argumento conficitur. Carthuſianis namque Monachis ſolùm aut voti profeſſione, aut Religionis cõſtitutione, aut Monaſticæ vitæ inſtituto, carnium vſu eſt interdictum, cum tamen iure naturali vitam tueri debeant. Eſt autem arctius iuris naturalis vinculum, quàm iuris humani, vel voti ſponte ſuſcepti. Tandem illi primi ita diſtinguunt: Aut is qui extrema inedia premitur, ad manum habet carnes eorum, qui in prælio occubuerunt, aut nullas habet niſi quis eius alendi cauſa occidatur. Si primum, inquiunt, veſci carnibus humanis nefas non eſt; Si ſecundum, nefas eſt; nec enim fas eſt, inſontes vel alios quoſlibet necare ne tu fame pereas: ac verò licitum eſt, eorum cadauera in cibum humanum aſſumere, qui aduerſo prælio ceciderunt, ſi ad extremam inediam adigamur. Sed neque hoc ſatis perſpicuum & certum eſt: nam etiam cadaueribus eorum, qui bello perierunt, ſunt ſepulturæ iura tribuenda. Tota huius controuerſiæ difficultas in eo ſita eſt, cum duo iuris naturalis præcepta concurrant, videlicet, vt vitam tuam tuearis, & ſerues, &, ne carnibus humanis veſcaris, vtrum præceptum ſit arctioris vinculi, hoc ſecũdum, an primũ: nam id nos obligabit; quod eſt maioris & ſtrictioris vinculi: quidam primum iudicant eſſe vinculi arctionis: alij ſecundum. Probabile eſſe videtur, nec tunc fas eſſe humanis carnibus veſci. Et nemo condemnaret eum lethalis peccati, qui extrema inedia laborans ab humanis carnibus abſtineret. Ex dictis perſpici poteſt, nefas quoque eſſe carnes humanas beſtijs deuorãdas obijcere: quanquam ſunt qui putent id aliquando licere facere in vindictam publicam, ad aliorum terrorẽ: nec itidem fas eſt, aut fuit vnquam, hominem, in ſacrificium offerre, niſi mandato Dei, qui vitæ, & necis omnium habet imperium. Dices, id quidem crimen eſſe ſi inſontes ad aram immolentur, non tamen ſi ſontes, ſi homines ob admiſſa ſcelera, per ſententiam & auctoritatem Iudicis, neci iam deſtinati mactentur? Reſpondeo, nihil referre ſi nocentes ſint: nam homo quamuis ſceleratus, grata Deo victima non eſt: quemadmodum pleræque etiam animantes, immundæ hoſtiæ putantur.

Quintò quæritur, An ebrietas ſit vitium ſiue peccatum iure naturali damnatum. Appellatione ebrietatis intelligitur actus, quo homini ad tempus vſus rationis admitur, ex immodico potu, ſiue ſit vinum, ſiue aliud quod potatur immodicè ad voluptatẽ ſenſus. Sumitur itaque interdum ebrietas pro actu immoderato potandi, ex quo rationis vſus amittitur: interdum verò pro eo quod potatur immodicè gratia voluptatis. Conſtat apud omnes, ebrietatem eſſe in vitio & culpa quando quis ſua ſponte fit ebrius, & eo ipſo peccatorũ periculum incurrit: ebrij enim frequenter admittunt peccata quamplurima; nam & multa mala committunt, quæ vitare deberẽt: & multa bona omittunt, quæ facturi eſſent.

Dubiæ igitur quæſtionis eſt, An ebrietas ſit per ſe peccatum, etiam quãdo nullum ex ea peccati periculum imminet: aut quia talis eſt ebrius, vt nihil vnquam mali ſoleat perpetrare; aut quia idonea prius adhibet remedia, ne per ebrietatem aliquid mali faciat: an verò ſolum peccatum ſit, quia ebrietas ſoleat eſſe cum periculo multorum peccatorum coniuncta? Sunt qui ſentiant, non eſſe ebrietatem per ſe hac ratione malam, ſed ob periculum peccatorum, quæ ebrij committere & poſſint, & ſoleant. Probãt hoc; quia non eſt per ſe malum, ſi quis ad tempus ſe priuet vſu rationis; cum natura ipſa ſomnum homini conceſſerit, quo, ad tempus, vſus rationis aufertur. Sed enim hoc improbabiliter dicitur: vt putat Caiet 2.2.q.150. artic.2. Ebrij aliqui ſunt qui quamuis non ſoleant alios occidere vulnerare, vel cædere, vel arma capere, in peccata tamen, quæ verbo, vel cogitatione cõmittuntur, incidunt frequẽter: ſolent enim in alios maledicta conferre, libidinosè, & turpiter agere: & quãquam nullius alterius peccati periculum incurrant, vera & certa eſt eorum ſentẽtia, qui docent, ebrietatem eſſe per ſe malam. Eſt enim contra naturam hominis; ſicut ſobrietas eſt hominis naturæ conſentanea. Deinde, quia ebrietas exiſtit ex immoderato potu ad voluptatem: at contra rectam rationem facit, qui immodicè bibit ad voluptatem. Quare non idem ius eſt de ebrietate, quod de ſomno: hic enim eſt à natura datus quietis cauſa, quo vires corporis vel amiſſæ reparantur; vel debilitatæ & imminutæ reficiuntur ac fouentur. At verò ebrietate, vſus rationis eripitur, quamuis ad tempus, temerè tamen abſque vlla iuſta & legitima cauſa; quia nimirũ ex nimio & immodico potu ad voluptatẽ ſumpto, & quia ex eo potu plus ſumitur quàm neceſſe eſt. Sic S. Thomas in 2.2.q.150.art.1.& 2. In hoc ebriorum culpa conſiſtit, teſte S. Thoma, quod ſcienter ex potu plus capiunt quàm neceſſe eſt, ſiue quòd immoderato potu ad voluptatem vtuntur. Vnde Auguſt. Lib.22. Contra Fauſtum. cap. 44. de ebrietate loquens ait Nam & hanc lex æterna cõdemnat, quia cibum & potum ad ordinem naturalem nõ niſi gratia conſeruandæ ſalutis admittit. Et hinc efficitur, vt ebrius, vſu rationis adempto, neque hominis officia obeat, neque quod bonum eſt, & æquum, velit, aut præſtet. Quo etiam fit, vt is quoque peccet, qui per ſe, vel per alios ebrietatem alicui verbo, aut facto molitur ac parat. Quæres, an ebrietas propria, vel aliena, propter vomitum ex cõſilio Medici, gratia tuendæ, vel conſeruandæ valetudinis ſit peccatum? Angel. & Roſel. verbo. ebrietas. num. 2. aiunt eſſe lethale peccatum. Sic etiam Antoni. 2. par. tit. 6. c. 3. §. 1. Tabien. ebrietas, num. 4. & probant, quia non ſunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Item quia ebrietas, cum ſit per ſe mala, non videtur eſſe remedium inſtitutum ad ſanitatem recuperandam. Caiet. tamen 2.2.q. 150. art. 2. ad 3. & in Sum. ebrietas. Silu. ebrietas. q. 3. Armil. ebrietas, num. 5 Sentiunt, nullum eſſe peccatum; probant; quia S. Thomas 2.2.q.150. art. 2. ad 3. Reſpondet in hunc modum: Ad tertium dicendum, quod ſicut dictum eſt, cibus & potus eſt moderandus ſecundum quod competit corporis valetudini. Et ideo ſicut quãdoque contingit, vt cibus vel potus qui eſt moderatus ſano, ſit ſuperfluus infirmo. ita etiam poteſt è conuerſo contingere, vt ille qui eſt ſuperfluus ſano, ſit moderatus infirmo. Et hoc modo cum aliquis multum comedit, vel bibit ſecundum conſilium Medici ad vomitum prouocandum, non eſt reputandus ſuperfluus cibus, vel potus. Nec tamen ad vomitum prouocãdum, requiritur quod ſit potus inebrians:

quia

quia etiam potus aquæ tepidæ vomitum cauſat: Et ideo propter hanc cauſam non excuſaretur aliquis ab ebrietate. Hactenus S. Thomas. Sic etiam Alex. 2. par. q. 142. mem. 12. q. 2. Reuera ſi ebrietas ſumatur, vt eſt immoderatus vini potus ad voluptaté, peccatũ eſt, etiam ſi ebrius quis fiat gratia ſanitatis ex cõſilio Medici: Et hoc eſt, quod docet prima ſententia: Si vero ſumatur, vt eſt potus aptus ad vomitionem ſano quidem immodicus, ſed nõ male valenti, peccatum non eſt: & hoc dicit ſecunda ſententia. Si quæras, an ſi quis ebrius fiat, vt tyranni, vel hoſtis ſæuitiã fugiat, peccet. Reſpondeo, cum Cai. 2. 2. quæſt. 150. artic. 2. peccare, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona.

Sextò quæritur, An peccata per ebrietatem admiſſa, culpæ tribuantur? Certi iuris eſt, eiuſmodi peccata ante ebrietatem optata expectataue, vel præuiſa, culpæ tribui tunc, cum optata, expectata, vel præuiſa, fuerant. Quod quæritur ergo eſt: An cum in ebrietate citra vllum rationis vſum committuntur, culpæ tribuantur? Hanc nos quæſtionem ſuo loco fusè tractauimus: ideo nihil de ea dicendum in præſenti loco arbitramur; niſi illud tantùm, quorundam eſſe ſententiam, quæ per ebrietatem mala admittuntur, culpæ tribui, eam ob cauſam, quòd ſatis ſit ea affectu priori, voluntaria fuiſſe. Aliorum verò eſt opinio, ea quidem eſſe in culpa, cum ſunt optata, expectata, vel animo propoſita, vel mente cogitata & præuiſa: poſtea verò omni culpa carere: quia culpa eſſe nequit in eo, quod voluntate non fit; nec vitari caueri ve poteſt cum fit. Nec ſatis eſt, ſi quomodocũque voluntate priori proueniat, nam proficiſci & oriri ex alia re quippiam poteſt omnino naturaliter: & tunc ſi ex voluntate præterita profluat, culpã vllam denuo non contrahit, præter eam, quæ in voluntate vt in cauſa, præceſſit. Si tamen ita ex voluntate priori proficiſcitur, vt voluntate quoque caueri & vitari poſſit cum fit, tunc proculdubio in culpa denuo eſt, ſi non vitetur. Angel. & Roſel. docent, mala ebriorum, qui rationis ſunt impotes, peccata non eſſe, quamuis fuerit ebrietas in culpa. At Silu. ait eſſe peccata, ſed leuiora, quia ſunt minus voluntaria, quam ſi quis ſciens ea perpetraſſet.

Septimò quæritur, An ſi ebrius rationis impos aliquem occidat vel mutilet, in irregularitatem incidat? De hac quæſtione tractant iuris Canonici Doctores in Clem. Si furioſus, de Homicidio, Summiſtæ in verbo ebrietas, Couarru. in Clem. Si furioſus par. 3. In initio, nu. 3. Sunt duæ ſententiæ, vna affirmat, eum in irregularitatem incurrere, ſi ſciens factus eſt ebrius. Et probat, quia dat operam rei illicitæ, videlicet ebrietati, Secundò, quia Clem. *Si furioſus.* ſolùm excipit amentem, infantem, & dormientem, & qui ſeipſum defendit. Sic Matthæus Zenzelinus, Cardinalis, & Imola in Clem. Si furioſus de Homic. Ricar. in 4. diſt. 15. art. 3. q. 7. §. ad 1. ad parté alam; Silueſter Homicidium 3. q. 4. ad finem, & ebrietas num. 5. ad finem Roſel. Homicidium 4. num. 5. Tabienſis. Ebrietas q. 8. vbi citat Gloſſam. Armil. Irregularitas num. 8 quamuis in verbo Ebrietas nu. 8. Oppoſitum dicat. Sic etiam Villadiego in Tract. de Irregularitate, Ioan. Calderi. vt citat Nauar. in Manuali cap. 27. nu. 230. Malolus de Irregulari. Lib. 3. cap. 48. Altera ſententia negat, eum irregularitatem contrahere, tametſi ſua culpa factus ſit ebrius. Id probat primò, quia rationis impos occidit vel mutilat alterum. Secundò, quia vt conſtat ex dicta Clem. Si Furioſus de Homici. amens ſi occidat aliquem irregularis nõ eſt, quia rationis eſt impos, ergo nec ebrius, ſi vſu rationis careat. Nec valet ſi dicas, eum ebrium factũ eſſe ſua culpa, quoniam etiam amentia poteſt ex culpa amentis exiſtere. Tertiò, quia teſte Auguſtino Lib. 22. contra Fauſtum. cap. 44. quamuis culpandus eſt Loth, non tamen quãtùm ille inceſtus, ſed quantùm illa ebrietas meretur. Ita ſentiunt Couar. loco citato, Bonifacius in Clem. Si furioſus de Homici. num. 80. Nauar. in Manua. cap. 27. nu. 230. Caſtren. Lib. 2. de lege pœnali cap 14. Angelus ebrietas. num. 3.

In hac controuerſia cõueniunt omnes, eum, qui abſque

A vlla culpa ſua in ebrietatem inciderit, irregularem nõ fieri, quamuis occidat aliquem vt ait Couarruuias. Rurſus fateri nos oportet, vt teſtatur idem Couarruuias, irregularitatem contrahere, qui ſe facit ebrium, vt ſic interimat aliquem, & reuera occidit. Item etiam fatendum eſt eodẽ teſte Couarruuia, cum ebrius conſueuit arma capere, & homines offendere, & cædere, ſi culpa ſua factus ſit ebrius, & aliquem occiderit, eum in irregularitatem incidere. Tota difficultas in eo conſiſtit, An qui ſponte ſua factus eſt ebrius, in irregularitatem incurrat, ſi aliquem occiderit, quamuis arma ſumere, & alios lædere non conſueuerit: & de hoc ſunt prædictæ duæ opiniones contrariæ. Prima in eo innititur, quòd dat operam rei illicitæ & periculoſæ, ſecunda in eo, quod in Clem Si furioſus de Homici. habetur, furioſum non contrahere irregularitatem, etiam ſi alterum per amentiam occiderit, & culpa ſua in amentiam deuenerit, Annotandum eſt, nihil mirum eſſe, ſi ex Alexandro, S. Thoma, Bonauen. & Ricardo, quis probet ebriũ irregularem fieri, ſi occiderit aliquem, quoniã illi, Auctores ſcripſerunt ante Clemen. Si furioſus, & ita docuerunt,
B in irregularitatem incurrere etiam eum, qui tuendo ſeipſum, occidit inuadentem in eum. Præterea Auctores primæ ſententiæ ex Clem. Si furioſus ſic argumẽtantur: quoniam in ea Clem. ebrius non excipitur. Reuera in Iudicio, magis primæ opinioni ſtandum exiſtimo; at in foro conſcientiæ, ſecunda ſententia probabilior mihi videtur; nam Iudices cum videant ebrium non excipi in Clementina, Si furioſus, & rei illicitæ ac periculoſæ operam dare, vtique iudicabunt eum irregularem eſſe: At in foro conſcientiæ eadem videtur eſſe ratio de ebrio, quæ eſt de furioſo. Ergo ſi amens rationis impos quamuis culpa ſua in amentiam incurrerit, irregularis non ſit, ſi alterum occidat: conſequẽs eſt, vt nec ebrius irregularitatem contrahat.

Octauò quæritur, An ebrius factus rationis impos, & peccata per ebrietatem faciens, ſit liber & immunis à pœna legis, conſtituta in eos, qui hoc aut illud crimen admiſerint? Nam ex vna parte Ariſtoteles Lib. 3. Ethico. cap. 5. ait, ebrijs duplices pœnas meritò eſſe irrogatas, & propter ebrietatem, & propter delicta per ebrietatem commiſſa. Ex altera parte Aug. Lib. 22. Contra Fauſtum cap. 44. ait,
C Loth culpandũ nõ quantùm inceſtus, ſed quantùm ebrietas meretur. Ambroſ. Lib. 1. de Abraham cap. 6. & refertur in cap. Sanè 15. quæſt. 1. Ideoq; inquit, ſi qui per vinũ deliquerĩt, apud ſapientes Iudices venia quidem facta donantur; ſed leuitatis damnantur auctores. Hieronymus in Epiſt. de Cuſtodia virginitatis ad Euſtochium, ait: Loth amicus Dei in monte ſaluatus, & de tot millibus populi ſolus iuſtus inuentus, inebriatur à filiabus ſuis. & licet illæ putarent, genus humanum defeciſſe, & hoc facerent liberorum magis deſiderio, quàm libidinis, tamen ſciebãt, virum iuſtum hoc nõ niſi ebrium eſſe facturũ. Denique quid fecerit, ignorauit. Et quanquam voluntas non ſit in crimine, error in culpa eſt. Origenes Homil 5. in Geneſim: Vnde videtur mihi (Loth) in parte culpabilis, in parte excuſabilis inueniri. Excuſari namque poteſt, quod a concupiſcentiæ & libidinis crimine liber eſt, & quia nec ipſe voluiſſe arguitur, neque volentibus conſenſiſſe, ſubiacet culpæ, quod decipi potuit, quod vino nimis indulſit; & hoc nõ ſemel, ſed iterũ fecit. Dicendum eſt cum S. Thoma 2. 2. q. 150. ar. 4. Qui factus eſt abſq; vlla culpa ſua ebrius, ſi deinde
D peccata committat, liber & immunis eſt à pœna debita peccatis: Si verò culpa ſua inebrietatem incurrit, dignus eſt venia non ex toto, ſed ex parte: quia leuius eſt delictum per ebrietatem patratum, quàm ſi à ſciente fieret, eo quod ſit minus voluntarium. Et hoc eſt, quod dixerunt Origenes, Ambroſius, Hieronymus & Auguſtinus; nec oppoſitũ docuit Ariſtoteles: qui non dixit, ebrium grauiori pœna mulctandum, ſed duplicem pœnam mereri, & propter ebrietatem, & propter delicta per ebrietatem admiſſa: hæc tamen delicta leuius puniuntur, quàm ſi cum ſcientia patrarentur.

(Gen. 19.)

DE TERTIO ECCLESIAE PRAECEPTO, NIMIRVM;

De decima fructuum parte ſoluenda. Cap. XXXIII.

PRIMO quæritur, Quid appellatione Decimæ Ius Canonicum accipiat? Reſpondeo cum Hoſtienſi in Summa, tit. de Decimis §. 1. intelligere, omnium bonorum mobilium, ſiue fructuum iure quæſitorum partem decimam, quæ miniſtris Eccleſiæ quotannis perſoluitur. Porrò in Decima côtinentur duo, quæ Clericis & Eccleſijs debentur. Vnum eſt, Pars fructuum quos percipimus, non tamen certa, definita, & taxata, ſed tanta, quanta eſt neceſſaria ad commoda Clericorum alimenta, & ſtipendia iure debita; ſiue ea ſit decima, ſiue octaua, ſiue vigeſima. Alterum eſt, pars certa & taxata fructuum, quæ ſoluitur ad Clericos commodè ſuſtentandos & ſuo debito ſtipendio afficiendos: & hæc dicitur Decima pars fructuum, quæ Parochiali Eccleſiæ perſoluitur, de qua in præſenti loco diſputamus.

Secundo quæritur, An Decima ante vllam legē ſcriptā, præcepto vllo ſolueretur. Reſpondet Hugo S. Victoris Lib. 1. de Sacramentis par. 2. cap. 5. & 6. Tempore legis naturalis nullum fuiſſe præceptum diuinitus datum homini de decima perſoluenda, ſed tantùm conſilium. Abraham ſiquidem ante legem Moſis de omnibus, quæ
Gen. 14. deuictus bello quatuor regibus reportauerat, Melchiſedech Sacerdoti decimam partem ſoluiſſe memoratur: id
Heb. 7. quod etiam Apoſtolus his verbis non obſcure teſtatur: Intuemini autem quantus ſit, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha. Et Iacob, cum Patris iuſſu
Gen. 28. Meſopotamiam peteret, vt ibi vxorem duceret, decimam ſuorum omnium bonorum ſe Deo daturum, voti religione promiſit: Si fuerit, inquit, Dominus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum quo induar, reuerſuſq; fuero proſpere ad domum Patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei: cunctorumq; quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Vouit itaque Sanctus ille Patriarcha ſe decimam ſoluturum, quam nulla naturæ lege ſoluere cogebatur. Immo ſcriptores ethnici tradiderunt, decimā fructuum partem a ſuis Maioribus, Dijs dari ſolitam fuiſſe. Thus, (inquit Plinius Lib. 12. cap. 14. prope finem) collectum Sabotam camelis conuehitur, porta ad id vna patente. Digredi via capitale leges fecere. Ibi decimas Deo, quem vocat Sabin, menſura, non pondere, Sacerdotes capiunt: nec ante mercari licet. Et paulò poſt: Sunt & quæ Sacerdotibus dantur portiones, ſcribiſq; regum certæ: iſte cap. 19. Sarmenta, inquit, haſta diuidit Sacerdos, Deo partem ponit, reliquam mercator ſui ſuſcipit, cum decimis. Diodorus Lib. 5. Et Plutarchus in Problemat. cap. 18. teſtantur, decimas Herculi ſolutas fuiſſe. Nec ſolum dabant, ſed daturos etiam ethnici pleriq; vouebant, vt teſtis eſt Cicero Lib. 3. de Natura deorum: Neque, inquit, Herculi quiſquam decimam vouit vnquam. Quapropter Lucullum Romani moris & iuris peritiſſimum, quod decimam vouiſſet ſolutamq; perſoluiſſet, maximis opibus ſacrum, veteres exiſtimaſſe, narrat Plutarchus in Lucullo. Cum Camillus ſimilem ob Veios bello captos Delphico Apollini decimā prædæ vouiſſet, nec in publico ærario ſoluendi facultas eſſet, matronas patriæ magis, quam ſuis commodis conſulentes, omnia ſua ornamenta, etiam mundum muliebrē in ærarium retuliſſe, Liuius recenſet Libro Deca. 1. Tradit quoque Herodotus in Lib. 1. & 9. Creſum Gyſo conſilium dediſſe, vt ex omnibus lucris decimas quiſque ſuis redderetur: & Æginetas decimam ex ſpolijs Perſarum, qui Platæenſi prælio occubuerant, Dijs quibuſdam dedicaſſe. Xenophon in Oratione quam edidit de laudibus Ageſilai, ſcribit ipſum duorum annorum ſpatio, centum talenta & amplius, Deo apud Delphos in decimam dediſſe.

Tertiò quæritur, Quotuplex ſit decima? Reſpondeo, cum Hoſtienſi in Summa, tit. de Decimis, §. quæ ſententia communi conſenſu recepta eſt, eſſe Triplicem, Prædialem nempe, Perſonalem, & mixtam. Prædialis, eſt decima pars, quæ ſoluitur ex fructibus qui proueniunt ex prædijs, cuiuſmodi ſunt vinum, frumentum, oleū, & fructus arborum. cap. Peruenit. cap. Paſtoralis. cap. Apoſtolicæ, de Decimis. Perſonalis, eſt decima pars fructuum proueniens hominis ex ſua induſtria, vel opera perſonæ, nimirum ex mercatura, negotiatione, militia, venatione, opificio, vel ex cuiuſpiam alterius rei diſciplina & arte quam quis exercet. cap. Decimæ, 16. quæſt. 1. & cap. Ad Apoſtolicæ, de Decimis. Mixta, eſt decima pars fructuum prouenientium ex animantibus, quas in paſcuis, arui ue noſtris, noſtra cura & diligentia nutrimus; quales ſunt fœtus pecorum, porcorum, boum; & eorum fructus, vt caſeus, lac, butyrum, lana, pelles. Dicitur talis Decima, mixta; quia fructus partim ex induſtria perſonæ, partim ex ipſis quodammodo prædijs ſponte proueniunt: nam in paſcendis & cuſtodiendis animantibus requiritur hominis cura, diligentia, & induſtria, qua animantes cuſtodiuntur; & prædia itidem, in quibus paſcuntur, nutriuntur, & viuunt. Vt enim arbor, illius loci & ſoli cenſetur, in quo viuit, & in quo radices agit, non illius, in quo videtur conſiſtere. l. Si plures. §. Si radicibus. ff. Arborum furtim cæſarum: Sic & animalia illius fundi vel prædij dicuntur eſſe, in quo laborant, & in quo viuunt, non illius, in quo morantur. l. Cum quidam. ff. de Fundo inſtructo. Gloſſa Decimam Mixtam ad Prædialem reuocat, duo enim tantum genera Decimarum, Perſonalium, & Prædialium eo loco Gloſſa commemorat.

Quartò quæritur, An Decimæ iure Diuino an potius Pontificio debeantur? Duplex eſt opinio: vna affirmat Diuino iure deberi; Altera omnino negat vllo Diuino iure ſoluendam, ſed tantùm iure Pontificio, ſiue Canonicô. Côuenit inter omnes, iure naturali & Diuino deberi Clerico qui inſeruit Eccleſiæ, alimenta, quibus commode ſuſtentetur, & ſtipendia cuiuſque muneris & officij, quo fungitur, & quod præſtat. Iure quidem naturali, quia recta ratio præcipit, vt eum alamus, qui nobis inſeruit; & vt demus miniſtro Eccleſiæ, qui nos ſpiritualia docet, vnde viuere queat, & quod eius opera, cura, & diligentia meretur. Iure Diuino, quia dixit Chriſtus, Matth. 10. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Quæſtio itaque in eo conſiſtit, An Decima, hoc eſt, vna pars ex decem partibus fructuū, quos colligimus, iure diuino, an Canonico Eccleſiæ debeatur? Priorem opinionem ſequuntur communiter ē côſenſu iuris Canonici Doctores: Innocentius in cap. Cum ſit de Parochijs. Ioan. Andreas in rubri. de Decimis, Hoſtienſis in Summa, tit. de Decimis §. 7. Archidiaconus cap. 1. de Decimis in 6. Abbas in cap. In aliquibus de Decimis, Antonius in cap. Parochianos de Decimis, Alexander conſil. 60. Ioannes Anchoranus in cap. 1. de Decimis in 6. & Gloſſa ibidem; & hanc eſſe communem ſententiam, ſcribit Franchus cap. 1. de Decimis in 6. Poſteriorem opinionem amplexati ſunt Theologi Alexander 3. par. q. 51. memb. 4. & 7. S. Thomas 2. 2. q. 87. artic. 1. Quodlib. 2. q. 8. Ricar. 4. diſtinct. 25. q. 7. ad 4. Henricus Quodlib. 4. q. 28. Durandus 4. diſt. q. 9. ad 1. Maior 4. diſt. 17. q. 36. & 4. diſtin. 15. q. 4. Adrian. q. 5. artic. 1. Antoninus 2. par. tit. 4. cap. 4. §. 1. Sotus Lib. 9. de Iuſtit. q. 4. art. 1. Quibus ſubſcripſere Summiſtæ: Aſten. in Sum. Lib. 6. tit. 24. q. 1. 2. & 3. Angel. Decima num. 2. Silu. Decima q. 3. & 4. Tabien. Decima num. 2. & Marco Iure Pontificio peritus Nauar. in Manu. cap. 21. num. 28. & Couar. Lib. 1. Variar. reſolu. cap. 17. num. 2. Atque in hac quidem controuerſia adeo inter ſe Pontificij iuris interpretes & Theologi diſſidebant, vt Iuriſconſulti Theologos etiam reprehenderent & improbarent. Immo ſcribit Antoninus, Theologorum ſententiam non procul abeſſe ab hæreſi; quippe quæ cum iure Canonico apertè pugnare videatur. Innocentius quoque, ait eſſe ferè hæreticos eos qui aſſerunt, decimas tantum ſub lege Gratiæ, non iure Diuino, ſed tantùm humano deberi. Quanquam Hoſtien. docere videatur, decimas quidem prædiales diuino iure, Perſonales vero humano tantùm iure perſolui, quam ſententiam tuetur Henricus in cap. Peruenit de Decimis, & Bohicus in cap. Cauſam de Præſcript. idque communiter eſſe receptum, teſtatur Cardinalis in cap. de Decimis, & Abbas in cap. In aliquibus, citato, ſic ait: Licet hæc opinio Theologorum multum ſit rigata; tamen in dubijs debemus ſtare interpretationi Eccleſiæ, & Summi Pontificis, & Alexan. conſil. 60. prædicto dicit Theologorum ſententiam iure pontificio improbari. Contra verò Theolog. Sotus, Maior, & Sylueſt. locis citatis Iuris Canonici

nonici Doctores in hac parte tanquam non legitimos & idoneos Diuini iuris interpretes reijciunt. Item Butrius ſcribit, in hac Quæſtione potius eſſe Iuris Canonici Conſultis, quàm Theologis adhærendum: propterea quod Ius Canonicum ſatis perſpicuè tradiderit, Decimam iure Diuino deberi. At contra Sotus & Maior teſtantur potius eſſe Theologis credendum, quòd ipſorum ſit ſcripturas ſacras interpretari. Ex quibus, tanquam è fontibus, diuina iura ducuntur & petuntur: nam & ipſi quoque Pontifices ac cæteri Patres, ideo aliquid iuris eſſe diuini teſtantur, quia ex ſacris litteris eruatur.

Vt hanc controuerſiam aliqua ex parte obſcuram & perplexam, commodius explicemus ac dirimamus, præmittendum ducimus, inter omnes conſtare, Decimam in Vetere Hebræorum populo, iure diuino eſſe ſolutam, vt conſtat Exo. 22. Decimas tuas, inquit Moſes, non tardabis reddere: & Leuit. 27. Omnes decimæ terræ, ſiue de pomis arborum, ſiue de frugibus, Domini ſunt, & illi ſanctificantur. Omnium decimarum bouis, & ouis & capræ, quæ ſub paſtoris virga tranſeunt, quicquid decimum venerit, ſanctificabitur Domino; & idem præcipitur num. 18.

Quæſtionis igitur dubiæ eſt primùm, vtrum decimæ debeantur nunc in tempore Euangelicæ legis, iure diuino, quod quidem aperte ex Nouo Teſtamento colligatur: hoc enim affirmant, vti paulò ante diximus, Iuris Canonici Doctores, Theologi verò negant. Illi verò probāt primùm ex illo Matthæi 23. Vbi Dominus dixit: Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia decimatis mentam, & anethum, & cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium, & miſericordiam, & fidem. Poſtea eos reprehendens, quod leuiora præcepta ſectantes, grauiora negligerent, ſubdit: Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Ergo voluit ibi Christus, vt vtraque præſtarentur; ac proinde Decima ſolueretur. Deinde ex eo argumentantur, quod idem Christus dixit: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plusquam Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in Regnum Cœlorum: & paulò ante dixerat: Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. Præcepit itidem vt Cæſari reddantur quæ Cæſaris ſunt; & quæ ſunt Dei, Deo, ergo, quemadmodum tributa, & cenſus Cæſari perſoluuntur, ita etiam Deo, cuius ſunt decimæ, perſolui debent. — Matth. 5.

Secundum, dubiæ etiam quæſtionis eſt, An præceptum datum diuinitus in Vetere Teſtamento de decima ſoluenda, ad mores pertineat, an verò potius ad cæremonias, quibus futura ſignificabantur, An ad ciuilem veteris populi gubernationem? Quod eſt quærere, An fuerit Morale præceptum, an Cæremoniale, an verò Iudiciale? Nam ſi ad mores pertinebat, Christi morte ſublatum non eſt: Si ad Cæremonias, omnino abrogatum cenſetur, nec fas eſt, poſt Christi mortem illud obſeruare: Si ad Populi gubernationem, deletum quidem eſt morte Christi; ita tamen, vt auctoritate Eccleſiæ denuò conſtitui potuerit. Iuris itaque Canonici Doctores Morale præceptum fuiſſe cenſent; ac propterea minimè Christi morte antiquatum & extinctum, & ad primum Decalogi præceptum pertinere. Nam eo ipſo, quod vnum Deum colere nos oportet, ſupremum omnium rerum Dominum ac Principem, aliquid ei offerre debemus, quo profiteamur ſummum eius dominium ac principatum in omnia, & quo teſtemur eius eſſe vniuerſa, & quicquid boni in nobis eſt, ei acceptum referendum. Theologi verò docent, eiuſmodi præceptum Dei ad ciuilem veteris populi adminiſtrationem ſpectaſſe: & ideo Christi morte fuiſſe abrogatum; de integro tamen eſſe auctoritate Eccleſiæ conſtitutum. Nam ratio quidem naturalis præſcribit aliquid eſſe Deo offerendum; ſicut etiā præcipit aliquo tempore feriandum, & Deo diuiniſq; rebus vacandum: at quemadmodum certum & ſtatutū tempus minimè conſtituit, quo Deo vacemus; ſic nec præcipit certam noſtrorum bonorū partem Deo offerri: nec enim magis præcipit decimam, quàm vigeſimam, trigeſimam, aut quinquageſimam reddi.

In his igitur duabus quæſtionibus à me propoſitis longe probabilior & verior eſt Theologorum ſententia, videlicet, iuris naturalis & diuini eſſe decimam, vel aliquid, quo ipſa decima compenſetur, hoc eſt, partem aliquā noſtrorum fructuum neceſſariam ad miniſtros Eccleſiæ ſuſtentandos & ad ſoluendum debitum operarijs Eccleſiaſticis ſtipendium, ſed non definitè partem decimam fructuum; nam in Nouo Teſtamento, vt docet S. Thomas Quodlibeto 2. artic. 8. nullum diuinum præceptum eſt datum niſi ad Decalogum, & mores, ad fidem, ſpem, & charitatem, ac Sacramenta à Christo Domino inſtituta pertineat: at præceptum de decima ſoluenda, non eſt tale, quoniam iuris quidem naturalis eſt, vt Eccleſiæ miniſtris aliquid reddatur, ex quo viuant, & debito ſtipendio afficiantur: ſed vt ſoluamus decimam partem fructuum noſtrorum potius quam octauam, aut vigeſimam, iuris naturalis non eſt, ſed ſcripti, diuini, aut humani. Christus item Dominus in Nouo Teſtamento non legitur præcepiſſe vt decima ſoluatur. Dixit quidem ille, Scribas, & Phariſæos reprehendens, quod ex minutis rebus decimam ſoluerēt, & grauiora legis præcepta negligerent: Hæc oportuit facere, & illa nō omittere: ſed his verbis, vt S. Thomas Quodlib. 2. artic. 8. Henricus Quodlib. 4. q. 28. interpretantur, Decimam approbauit, quatenus in eo vetere populo diuina lege ſoluebatur, quaſi diceret; Vos, Scribæ & Phariſæi, oportet decimam ſoluere prout eſt in lege imperatū, & alia etiam grauiora legis præcepta ſeruare. Obijciebāt Canonici iuris Interpretes, Christum quoque dixiſſe: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plusquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in Regnum Cœlorum. Sed reſpōdent Theologi, hoc ideo Scribis & Phariſæis Dominum dixiſſe; tum quia illi in exteriora duntaxat virtutis officia incumbebant, interiora verò negligebant, & gloriam apud homines aucupabantur, apud Deum autem eam comparandam parum, aut nihil curabant: tum quia minima ſeruabant, maiora contemnebant. Nec illud item obſtat, quod obijciebatur: Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. nam Christus quoad vixit, legem ſeruare, & implere ſtuduit, quæ tamen ipſius morte erat alioqui ceſſatura, eum ad id vſque temporis fuerit diuinitùs data. Pari ratione nihil impedit id quod eſt principio obiectum, nempe, Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo: his enim verbis ſignificare voluit, tributa Principibus debita ſoluere nos oportere; & Deo cultum, honorem & obſequium debitum tribuendum: & in illo vetere populo decimam eſſe reddendam, quia erat de ea ſoluenda præceptum diuinum conſtitutum. Nunc verò de ea reddendā diuinum præceptum nō habemus; ſed Canonicum duntaxat ab Eccleſia datum. Accedit his, vt quidā Theologi argumentantur, quod ſi Decima Diuini iuris eſſet, conſuetudine abrogari non poſſet: at multis in locis tum ex toto, tum ex parte, Conſuetudo tale Ius abrogauit. Sed hoc argumentum non magnam vim habet contra Canonici iuris Doctores, vt inferius oſtendam. Argumentantur alij Priuilegio, aut beneficio, Romani Pontificis fieri non poſſet vt decima non ſolueretur, ſi iure diuino deberetur: at in quibuſdam Prouincijs Romani Pontificis auctoritate & conceſſu Decima non ſoluitur. Sed nec hoc argumentum magni ponderis eſt apud me, vt inferius quoque dicam. Adde quod in Euangelio ſolum legimus, miniſtris Eccleſiæ commoda vitæ alimenta & ſtipendia deberi, iuxta illud: Dignus eſt operarius cibo ſuo; &, Matth. 10. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? Atqui diuinum hoc ius non præſcribit certam definitamq; partem ſoluēdam, ſed tantūm, quanta ſit neceſſaria ad commodè miniſtros Eccleſiæ ſuſtentandos & ſuo debito ſtipendio honorādos & afficiendos: hoc enim ius ingenuè Theologi fatentur eſſe diuinum & naturale. Diuinum quidem, quia Apoſtolus dicit: Dominus ordinauit, vt qui Euangelium annunciāt, de Euangelio viuant: & qui altari deſeruiunt, de altari viuunt: & ipſe Dominus Matth. 10. Dignus enim eſt operarius cibo ſuo. Naturale verò, quia naturalis ratio præſcribit, vt qui laborat pro nobis, mercedem & ſtipendium debitum recipiat. — 1. Cor. 9.

Quinto quæritur; Quo pacto intelligi debeat, quod toties ius Canonicum repetit, Decimam deberi iure diuino? Reſpondeo, Iuris Canonici Doctores hoc vnico argumento eſſe permotos, quod in Iure Canonico quatuor Doctorum, Ambroſij, Gregorij, Auguſtini, Hieronymi teſtimonia contineantur, in quibus perſpicue dicitur, Decimam iuris eſſe diuini. Hieronymus certè vt refertur in cap. vlt. 16. quæſt. 1. Sic habet: Quod autem Beatitudo tua quæſiuit, vtrum vſus decimarum & oblationum ſecularibus prouenire poſſit; Nouit veſtra ſanctitas omnino non licere proteſtantibus hoc diuinis auctoritatibus paternorum Canonum. Quamobrem ſi aliquando fuerint ab eis malè detenta, quæ diuini iuris eſſe noſcuntur, & in vſum tranſferint

ſterius Monachorum, & Seruorum Dei, & reliqua. Et, vt habetur in cap. Reuertimini, eadem Cauſa, & quæſtione idem Hieronymus ait: Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et dixiſtis: In quo reuertemur? Si affiget homo Deum quia vos configitis me, Et dixiſtis, in quo configimus te? In decimis & primitijs: & ideo in penuria vos maledicti eſtis, & me configitis, gens tota. Inferte omnem decimam in horreum meum, & ſit cibus in domo mea, & probate me ſuper hoc, dicit Dominus, ſi non aperuero vobis cataractas cœli, & effudero benedictionem vſque ad abundantiam. Et poſt multa dicit: Si quando fames & penuria, & rerum omnium egeſtas opprimunt mundum, ſciamus hoc ex Dei ira deſcendere, qui in pauperibus, ſi non accipiant eleemoſynam, fraudari ſe loquitur: & ſuas poſſeſſiones poſſumus decimas & primitias interpretari. Deinde Ambroſius Sermone primo de Quadrageſima: qui Deo, inquit, non vult reddere decimas quas retinuit, & homini non ſtudet reddere, quod iniuſtè ab eo abſtulerat, non timet adhuc Deum, & ignorat quid ſit vana pœnitentia, veraq. confeſſio. Hæc eſt Dei iuſtiſſima conſuetudo, vt ſi tu illi decimam non dederis, tu ad decimam reuoceris. Auguſtinus, vt habetur in cap. Decimæ 16. quæſt. 1. ait: Deus enim noſter, qui dignatus eſt totum dare, decimam à nobis dignatus eſt recipere, non ſibi, ſed nobis ſine dubio profuturam. Et 16. quæſt. 7. cap. Maiores, dicit: Maiores noſtri ideo copijs omnibus abundabãt, quia libentius decimas Deo dabant, & Cæſari cenſum reddebant. Modo autem quia deceſſit deuotio fidei, acceſſit indictio fiſci: Noluimus partiri cum Deo decimas; modo autem tollitur totum: hoc tollit fiſcus quod nõ accepit Chriſtus. Gregorius verò, vt refertur in cap. Quadrageſima. de Conſec. diſt. 5. Iubemur, inquit, ab omnipotenti Deo omnium bonorum noſtrorum decimas dare.

Matth. 1.

Hoc idem multi Romani Pontifices ſuis Conſtitutionibus apertè tradiderunt, quia in primis Innocentius III. ſcribit in cap. Tua nobis. de Decimis: Nimis profectò iniquum videtur, ſi Decimæ, quas Deus in ſignum vniuerſalis dominij ſibi reddi præcepit, ſuas eſſe decimas & primitias aſſeuerans; occaſione præmiſſa vel excogitata magis fraude diminui valeant. Et in cap. Tua de Decimis ait, neminem poſſe à ſolutione decimarum eximi imperiali cõceſſione quamuis generali, quæ diuina Conſtitutione debentur. Alexander III. in c. Parochianos de Decimis dicit: Cum Decimæ non ab hominibus, ſed ab ipſo Domino ſint inſtitutæ; quaſi debitum exigi poſſunt. Paſchalis, vt refertur in cap. Decimas, 16 quæſt. 1. Decimas, inquit, à Populo, Sacerdotibus, & Leuitis eſſe reddendas, diuinæ legis ſanxit auctoritas. Innocentius III in Concilio Generali Lateranenſi, & habetur in cap. In quibuſdam de Decimis: Illæ decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt, quæ debentur ex lege diuina. Gregorius VII. in cap. Decimas 16. quæſt. 7. Oportet congruentius nos decimas & primitias, quas iure Sacerdotum eſſe ſancimus, ab omni populo accipere, quas fideles, Domino præcipiente offerunt, iuxta illud vaticinium Malachiæ: Inferte omnem decimam in horreum meum. Vrbanus II. Præcipimus vt decimas omnino dari Deo non negligatur, quas ipſe Deus dari cõſtituit: quia timendum eſt, vt qui Deo ſuum debitum ſubtrahit, ne forte propter ſuum debitũ auferat ei neceſſaria. His accedunt etiam Concilia; è quibus Moguntinenſe ſic ait in cap. Decimæ 16. quæſt. 6. Decimas Deo & Sacerdotibus Dei dandas, Abraham factis, & Iacob promiſſis inſinuat. Deinde lex ſtatuit, vt omnes Sancti Doctores cõmemorant. Tridentina quoque Synodus in cap. 12. de Reformat. ſeſſ. 25. Cum decimarum ſolutio debita ſit Deo; qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas inuadunt. Et in Concilio Generali Lateranenſi ſub Innocentio III. vt habetur in cap. In quibuſdam de Decimis, legimus: Illæ quippe decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt, quæ debentur ex lege diuina. Hæc ſunt iuris Canonici decreta, quibus oſtenditur, Decimam iuris eſſe diuini, vt opinantur iuris pontificij conſulti.

Malach. 3.

Gen. 14.
Infra 28.

Cæterùm contra hanc iuris Canonici Doctorum ſententiam facere videntur ea verba quæ referuntur in cap. In quibuſdam citato, de Decimis ex Innocentio III. in Concilio Generali Lateranenſi, nimirum: Illæ quippe decimæ neceſſariò ſoluendæ ſunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci conſuetudine approbatæ. Vbi notãdum ſub diſtinctione & alternatiue (vt loqui in iure mos eſt) dixiſſe

A Pontificem (ex lege diuina vel loci conſuetudine approbata) ad diſtinctionem autem ſufficit vnam partem veritas non vtramque: Quam ob rem iuris pontificij conſulti in his verbis interpretandis plurimum laborant, & diſſentiunt. Alij enim docent, iuris diuini eſſe Decimam, ſed Conſuetudine gentis, ciuitatis, vel populi, aliquando partem minorem ſolui, nimirum duodecimam, vigeſimam, vel trigeſimam. Alij dicunt, iure diuino Decimam deberi, ſed conſuetudine alicubi receptã aliquo alio compenſari; in multis enim locis Decimæ vſu & more ſunt, cum alia commutatæ. Reſpondent alij, Decimam prædialem iuris eſſe diuini, Perſonalem verò conſuetudine eſſe introductam. Vt meritò dictum ſit, inquiunt: Decimæ ex lege diuina debentur, vel loci conſuetudine approbata. Primũ, in prædiali decima locum habet, & ſecundum, in perſonali. Ioan. Andreas & Panormitanus dicunt, hoc locum habere in ijs decimis, quæ conſuetudine ſoluuntur; nam aliquæ ſunt quæ hoc modo & iure debentur. Profectò quicquid dicant, velint nolint, in opinionem Theologorum incidunt, nimirum, quod attinet ad partem incertam & neceſſariam ad miniſtros Eccleſiæ commode ſuſtentandos,

B iure diuino decimam deberi, vel aliquid quo decima cõpenſatur; quia iuris diuini eſt, vt populus Eccleſiæ miniſtros commode ſuſtentet, & eis debitam laboris mercedẽ, & operæ ſtipendium ſoluat ac reddat. Sed Pontifex, & Concilium abſolutè, & ſimpliciter aiunt, Decimam deberi ex lege diuina, vel conſuetudine approbata. Quare fatendum eſt, multo veriorem eſſe Theologorum ſententiam, omnia iura ſuperius allegata, triplicem ſenſum habere poſſe: Primum, Decimam Deo deberi, & Deo ſolui: (his enim verbis Auguſtinus, Ambroſius, & alij Patres vtuntur) quia ſoluitur Eccleſiæ in Clericorum alimẽtum & victum: & Deus ſibi dari dicit, quicquid ſuis miniſtris datur. ac propterea ſuorum miniſtrorum alimentum, horreum, & domum, appellat ſuum cibum, horreum, & domum. Deinde, quemadmodum leges res ſacras, ac religioſas dicunt eſſe iuris diuini, quia ſunt a communi hominum vſu ſepoſitæ: eodem ſenſu Hieronymus & alij Patres Decimam aiunt iuris eſſe diuini, quia nimirum ſit res ſacra & religioſa, hoc eſt, ſacris vſibus deputata. Tertiò, Pontifices ſæpe teſtantur, Decimam iure diuino deberi,

C tum quia Decimam accipiũt prout eſt pars fructuum debita & neceſſaria Clericis ad commodum eorum alimentum & victum, & ſtipendium debitum, non autem prout eſt certa & definita pars fructuum; videlicet, Decimam vocant illi vel decimam partem fructuum, vel id omne quo decima compenſatur, quodque neceſſarium eſt ad miniſtros Eccleſiæ commode ſuſtentandos. Tum etiam, quia ſignificant, Decimam nunc Eccleſiæ ſolui, quæ lege diuina in vetere Hebræorum populo Leuitis, & Sacerdotibus debebatur. Et Decreta Canonica ius diuinum interdum appellant, quicquid in ſacris litteris continetur, ſiue ad vetus id, ſiue ad Nouum ſpectet Teſtamentum; ſiue idquod more veteris legis conſtitutum eſt.

Sextò quæritur, An Decima perſonalis iure diuino debeatur? Duæ ſunt opiniones; prima affirmat, eſtque Innocentij cap. vlt. de Paroch. qui inſanos vocat, & quaſi hæreticos, eos, qui negant Decimas perſonales reddi debere: & miratur quoſdam Theologos iuniores aſſerentes, Decimam perſonalem minimè iure diuino perſolui, ſed humano, vel gentis, ciuitatis, vel populi conſuetudine approbata.

D Quod probat ille duplici teſtimonio diuinarum ſcripturarum, ex capite nimirum 18. Numerorum, & ex cap. 12. Deuteronomij, vt omnium bonorum decima ſoluatur: at vbi leges ac iura nihil diſtinguunt, nec nos diſtinguere oportet. Accedit, quòd ſi ex ijs, quæ procreant homines, decima debetur, vt hæc bona Deo accepta referantur, ergo etiam ex ijs, quæ opera & induſtria hominis efficit, decima reddi debet, cum hæc etiam bona a Deo omnium bonorum largitore proueniant.

Secunda opinio docet, huiuſmodi decimam iure tantũm pontificio deberi. Extant enim decreta Pontificum, quæ iubent, hanc decimam ſolui; cuius quidem decimæ lex vetus nihil meminerat. Sic Hoſtienſis in Summa tit. de Decimis §. 7 Henricus cap. Peruenit de Decimis, Felinus in cap. Cauſam de Præſcript. Cardinalis cap. 1. de Decimis, vbi dicit, hanc eſſe opinionem communem. De Theologis nihil eſt quod dicamus, quippe qui, vt prædiximus, generatim tradiderint, Decimam iure pontificio,

non diuino reddi, & ſolui; & S. Thomas 2. 2. quæſt. 87. ar. 2. ad 1. ingenue fatetur, nullum eſſe in vetere lege datum præceptum de Perſonali decima ſoluenda. Et certe quicquid dixerit Innocentius, hoc quod diximus, eſt longè probabilius. Nam Deus voluit vt Leuitæ & Sacerdotes prædiis & poſſeſſionibus carerent, ac proinde lege ſanxit, vt cæteri ex prædiorum; & poſſeſſionum fructibus, ipſis decimam perſoluerent. Quare quamuis vniuerſim lex præcipiat, vt rerum omnium decima perſoluatur; intelligitur tamen deberi decimam ex fructibus omnium prædiorum & poſſeſſionum quas Lex Moſis Leuitis & Sacerdotibus denegarat.

Septimò quæritur, An Decima ſit res ſpiritualis & ſacra, an temporaria & profana? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia diſtinguendum hic eſſe. Aut enim Sermo eſt de iure exigendi, aut percipiendi decimam, aut de ipſis fructibus in quibus decima conſiſtit. Si primum, Decima eſt res ſpiritualis & ſacra, vt docet Abbas in cap. Ad hæc de Decimis, num. 2. quoniam eſt ius exigendi, & percipiendi decimam ob miniſterium religioſum & ſacrum. Nam Sacerdotum eſt, Sacramenta conferre, Dei verbum nunciare, ac ſpiritualiter plebem ſibi commiſſam & creditam paſcere: & ideo qui ſpiritualia ſeminant, temporalia metunt iuxta verbum Apoſtoli. Si verò de ſecundo 1. Cor. 9. loquamur, Decima, eſt res temporaria. Eſt enim terræ, vel arborum vel perſonæ, vel animantium fructus: quo fit, vt eiuſmodi fructus, præſertim iam collectus, vendi, locari, & permutari queat, eſt enim vinum, oleum, frumentum, mel, ouis, vel agnus. Et idcirco etiam cum Clericus pœna pecuniaria mulctatur, ſententia ſolet exerceri mandari in fructibus decimarum, in vino nimirum, oleo, frumento, & aliis huiuſmodi bonis iam collectis. Hinc etiam fit, vt ius exigendi decimam in Laicum cadere nō poſſit, quoniam ius fructuum, capax Laicus ſit, & qui talem ius ſibi vſurpat, ſacrilegium admittit, quia rem ſacram ſibi contra Canonicas leges & iura ſumit & arrogat.

Octauo quæritur, An Decima, lege iuſtitiæ an verò tantùm lege charitatis & miſericordiæ debeatur? Reſpondeo, Decimam deberi lege iuſtitiæ, quoniam Eccleſia iubens decimam dari Clericis, eo ipſo talem actum conſtituit in virtute iuſtitiæ, & tribuit Parochis ius exigendi, & percipiendi decimas. Vt enim lege ciuili tributa Principibus debentur, & qui ea Principi denegaret, & ſibi ſumeret, furtum committeret: ita qui decimam Parocho debitam ſibi retinet, alienum vſurpat ac ſurripit: item ſacrilegus eſt, quia rem ſacris vſibus deputatam ſibi ſumit.

Nonò quæritur, An Eccleſia Decimæ dominium habeat, an verò ſolùm ei decima debeatur? quod perinde eſt ac ſi quæreretur, qua actione decima petatur, vtrum actione rei vindicationis, quæ eſt realis actio; An vero ſolùm petatur tanquam debitum, hoc eſt, An petatur ſolùm actione perſonali? Hanc quæſtionem tractant Gloſſa duobus in locis, videlicet in cap. Tua 2. de Decimis, & in cap. Moderamine 16. quæſt. 1. Abbas item in aliis duobus capitibus nempe in cap. Commiſſum, num. 4. de Decimis, & in cap. Tua nobis num. 11. de Decimis. Ac duas referunt opiniones: prima eſt eorum qui negant, Eccleſiam eiuſmodi dominium habere; & ideo ab ea non peti decimam cōdictione rei vendicationis: nam quiſquis rem vendicat, eam petit vt ſuam; & decima niſi ſit ſeparata ab aliis bonis, non deſinit eſſe prioris domini ff. de Pollicit. l. 2. §. vlt. Deinde, frumentum, & alia ſimilia, quando ſunt cum aliis eiuſdem generis commixta, fiunt communia. Ergo decima, quæ ex frumento debetur, quādiu eſt cum alio frumento permixta, adhuc in bonis noſtris habetur & computatur. Accedit, quod rei nondum traditæ dominium, in alium minime transfertur ergo donec decima ſit Eccleſiæ ſoluta, ac tradita, in bonis Eccleſiæ non numeratur. Sic Federicus in conſilio 74. Et Rebuf. tractatu de Decimis q. 3. num. 16. & 17. & q. 9. num. 8. & ſeq. Quare huius opinionis auctores quidam aiunt decimā peti actione confeſſoria, qua petimus ius aliquod ſeruitutis, quod in re alterius habemus l. loci corpus, & l. 1. ff. ſi ſeruitus vendic. Roffr. in tracta. & libello. iuris Canonici. p. 4. rubr. qua act. decimæ petantur. Iaſon. Inſtit. de actioni. §. æquæ, ſecundo notabili. Decima verò, eſt ſeruitus quædā. quam populus Chriſti fidelis, Eccleſiæ debet. Aiunt alii decimā peti actione ex Canone, ſiue actione ex lege ſiue diuina, ſiue canonica, ſiue vſu approbata. Nam vt conſtat ex l. 1.

A ff. de condict. ex lege, quandocunque obligatio eſt ex aliqua lege ſiue antiqua, ſiue noua, & lex nō exprimit actionem, ex qua naſcatur ea obligatio, petitur actione ex lege: & propterea quia diuina lex, vel canonica, vel conſuetudo decimam ſolui decernit, eam petit Eccleſia actione ex lege, ſiue ex Canone.

Secunda opinio docet, Eccleſiam habere dominium decimæ, & eam petere actione rei vendicationis. Sic Abbas in locis ſupra citatis, ratus huius quoque ſententiæ fuiſſe Innocentium, Hoſtienſem, & Ioannem Andream: addit; hanc eſſe veriorem, & magis cum iure Canonico congruentem ſententiam. Nam in cap. Tua nobis de Decimis Deus aſſeuerat, decimas & primitias eſſe ſuas, ergo ſunt in Eccleſiæ dominio: nam pronomen (ſuum) in iure, dominium ſignificat, vt colligitur ex l. Quintus Mutius ff. de Argento, & l. cum ſuæ ancillæ ff. & l. Scribit Quintus ff. de Auro & argento legat. & id non dicitur ſuum, quod quis in actione habet. Item in cap. Moderamine 16. quæſt. 1. dicitur Eccleſiam poſſe vendicare decimas, ſed rei vendicatio conuenit dominio rei, vt conſtat ex l. 1. & ex l. In
B rem. ff. de Rei vendicat. Quo fit, ait Panormitanus, vt non teneat venditio omnium fructuum facta à domino prædii, vt colligitur ex cap. Paſtoralis de Decimis: nam Eccleſia habet decimam partem pro indiuiſo in fructibus, ſiue collectis, ſiue nondum collectis. Quod ſi decima Eccleſiæ tantummodo deberetur; profectò venditio valeret, & dominus prædii actione tantùm perſonali eſſet Eccleſiæ obligatus. Item ſi quis ſegetes, oliueta, vel vineta igni exureret, Eccleſia ius haberet perinde ac dominus, agendi, contra eiuſmodi deuaſtationem. Nam ex l. Si ſeruus ſeruum, §. Si Oliuam ff. Ad legem Aquiliam: Si quis illicite colligat oliuas non maturas, debet actione, legis Aquiliæ, domino reſarcire damnum, etiam ſi grandiſſe, vel alia ratione perituræ ſint fructus perinde debitis eam eſt, ſi non perire quoque potuerint. Hæc opinio eſt tenēda meo iudicio.

Ad id verò quod eſt obiectum, reſpondent Gloſſa & Panormitanus, quod nimirum dicitur in l. 2. §. vlt. ff. de Pollicit., decimam nondum ſeparatam à bonis adhuc eſſe in patrimonio prioris domini, habere locum in Decima, quæ voto promiſſa eſt, nondum ſoluta, non autem in
C ea decima, quæ lege debetur Eccleſiæ, aut conſuetudine communi perſoluenda eſt. Id etiam quod obiectabatur, frumentum vnius domini cum alio alterius domini permixtū, pertinere ad dominum vtriuſque frumenti, quod eſt permixtum, locum aiunt Gloſſa & Panormitanus habere, quando commixtio fit voluntate dominorum: tunc enim totum pro communi & indiuiſo habetur: & vtrumque frumentum commune fit, & vterq; dominus habet actionem de communi diuidundo, vt diuidatur, ſed ſi abſque voluntate dominorum eſt permixtum non fit commune: & vterque poteſt vendicare partem ſuam L. ſi frumentum. ff. de rer. diuiſ. & Inſtitut. de rer. diuiſ. §. ſi duorum. Præterea, priuilegium, inquit Gloſſa, eſt Eccleſiæ, quæ rei nondum traditæ dominium acquirit, vt docent Gloſſa, Paulus & Iaſon in l. Vt inter diuinum. C. de Sacroſan. Eccl. & colligitur ex cap. ex Litteris ad finem de Conſuetu. Quibuſdā iunioribus magis placet prima ſententia. Decimam nondum à bonis noſtris ſeparatam, adhuc quidem eſſe in noſtro dominio, & bonis, lege tamen iuſtitiæ deberi Eccleſiæ. Porrò Canones, inquiunt, & iura, decimam aiunt eſſe Dei, ſiue Eccleſiæ, quia debetur, non quia in Eccleſiæ do-
D minium tranſierit: Sicut tributa etiam nondum ſoluta & tradita, dicuntur eſſe Principum, ac Regum, quia ipſis iuſtitiæ lege debentur. Mihi vero magis ſecunda opinio probatur.

Decimò quæritur, Quot, & quibus de cauſis decima ſit conſtituta? Reſpondeo, multis. In primis vt conſtat ex cap. Tua nobis, de Decimis, inſtituta eſt decima; vt profiteamur, Deum rerum omnium ſupremum habere dominiū. Deinde, vt ex decima, Eccleſiarum miniſtri cōmode alerentur, & ſuo debito ſtipendio afficerentur: & ideo in Scripturis eam Deus ſuum cibum appellat. Item, vt Sacerdotes omni cura victus ſoluti ac liberi, Deo diuiniſq; rebus expeditiùs & commodiùs vacarent. Vnde 2. Paralip. cap. 13. præcēpit Ezechias rex populo habitanti Hieruſalem, vt daret partes Sacerdotibus & Leuitis, quò liberiùs poſſent vacare legi Dei. Præterea ad Sacrarum ædium fabricam tuendam & conſeruandam. Adhæc, vt peregrini, aduenæ, & egentes, vitæ ſubſidium haberēt: & ideirco Malac. 1.

conditi

217

conditi ſunt Canones, quibus præcipitur, vt ex decimis quatuor portiones fiant: quarum, vnam ſibi ſumat Epiſcopus: altera Clericorum victui portio deſtinetur: tertia, ſacris ædibus ſeruiat reficiendis: quarta pars, in vſus & alimenta pauperum impendatur. cap. Vobis. cap Conceſſo. cap Quatuor cap. de Redditibus. cap. Mos eſt, 12. quæſt. 2. Quo etiam fit, vt decimas, Ius Canonicum appellet interdum, alimenta pauperum, cap. Decimæ, 16. quæſt. 1. ex Auguſtino, & cap. Quoniam, eadem cauſa, & quæſtione ex Hieronymo, & cap Clericos, cap. Paſtor Eccleſiæ. 1. q. 2. qua de re ſtatim dicemus, inferius. Ad extremum, decima eſt instituta, vt Parochi multa onera ſibi iure Canonico impoſita poſſint commodè ſuſtinere; nimirum vt egenos aliquo vitæ ſubſidio ſubleuent: Vt Epiſcopo Eccleſias inuiſenti debitum obſequium præſtent: vt Romano quoque Pontifici portionem debitam perſoluant: & vt ſæpe ex bonis Eccleſiæ, Principum inopiam & egeſtatē, Romani Pontificij conceſſu & auctoritate, ſuſtentent.

Qui nam decimam ſoluere lege debeant: ex quibus etiam bonis: vbi & quando ſit perſoluenda. Cap. ~~XXXVI~~ 124.

PRimò quæritur, Quis decimam prædialem ſoluere lege cogatur? Reſpondeo ex cap A nobis de Decimis, quemlibet, ſiue ſit nobilis, ſiue ignobilis; quemlibet etiā, ſiue Laicus ſit, ſiue Clericus, iuxta id quod habetur in cap. Nouum, de Decimis, decimam ſoluere debere: vt colligitur ex cap. Si quis Laicus 16 quæſt. 1. Item Iudæi decimā debent ex terris quas colunt Chriſtianorum Principum iuriſdictioni ſubiectis. cap. de Terris, de Decimis. Et idem dicēdum eſt de Saracenis, Turcis & Paganis, qui ſub Chriſtianorum Principum ditione & poteſtate degunt. Idem prorſus etiam de Hæreticis, vt docent Abbas & cæteri in cap. De Terris, de Decimis. Item Reges, & cæteri Principes, & Imperatores, mercenarij, itidem & famuli, dummodo perſonæ ſint liberæ, ex lucro ſtipendij ſiue mercedis, decimam debent perſoluere. Serui tamen non item, cum nihil proprium habere queant.

Secundò quæritur, Quam decimam Iudæi, Saraceni & Pagani qui inter Chriſtianos degunt, ſoluere debeant? Reſpondeo ex cap. De Terris, de Decimis, eos ſoluere debere decimam Prædialem, ex prædijs nempe, quæ poſſidēt; aut ipſa prædia relinquere coguntur; quoniam cum Decima ſit veluti quædam ſeruitus & onus prædijs annexum, fit, vt decimam debeat is, in quem fuerit prędium tranſlatum: res enim vnà cum onere ſuo in quemlibet poſſeſſorē iure tranſmittitur ex cap Si quis Laicus, & cap Eccleſiæ, cap. Quicūque 16 quæſt. 1. & clarius in cap. Cum non ſit in homine, de Decimis, & cap. Ex litteris, de Pignori. Gloſſa in cap. Tua nobis, de decimis. in verbo: ſic & dominus, & in cap. decimæ. 16. q. 1. in verbo negotio. Sic etiam prædia, ex quibus Principi tributum debetur, in quemcūque poſſeſſorem deuenerint, vnà cum tributo Principi debito transferuntur. cap. Tributum, 23. quæſt. 8.

Quæres, an Iudæus, in quem prædia deuenerunt, ſoluere debeat decimam, quam per multos annos elapſos primus poſſeſſor non ſoluerat? Reſpondeo cum Panormitano in cap. De Terris, de Decimis nu. 6. eſſe cogendum ſoluere, Nam in L. Imperatores. ff. de Publicanis ita apertè conſtitutum eſt: Quia in veſtigalibus, hoc eſt, tributis, ipſa prædia, non perſonæ obligantur: ideo poſſeſſores, etiā præteriti temporis, tributum ſoluere debent. Poſſeſſor tamen ſecundus habet actionem contra poſſeſſorem primum recuperandi tributa quæ ſoluit, ſi ab eo bona fide per ignorātiam prædia receperit. Ergo pari ratione debet Iudæus ſecundus poſſeſſor, decimam præteritam ſoluere. Deinde quæres, an ſi Titius prædium, ex quo multis annis exactis decimam non ſoluit, Caio vendiderit, iure Caius emptor conueniri queat, & cogi ad decimam illorum annorū ſoluendam? Reſpondeo cum Hoſtienſi, Ioanne Andrea, Felino, & Abbate in cap. de Terris citato, & in c. Cum homines nu. 6. de Decimis, poſſe, quia res cum ſuo onere in emptorē tranſiuit; c. Ex literis, de pignor. idq; apertè colligitur ex L. Imperatores ante citata. immo teſtibus eiſdem Ioāne Andrea, & Panormitano, ius habet Parochus conueniendi quem maluerit, nempe vel Titium venditorē, vel Caium emptorē. Titium quidem, quoniam fructus percepit, & decimam nō ſoluit, Caium verò, quoniam eſt nouus

A

poſſeſſor, & rem habet decimæ obligatā. Hoc idem ſenſiſſe videntur Federicus in conſil 81. quod incipit: Laicos. & Abbas in cap. Cum homines citato Tertiò, ſi roges, An ſi aliqua certa regio ſiue prouincia in Saracenorum ditionē redacta ſit, deinde verò ad Chriſtianorum venerit poteſtatem, ita tamen vt multa prædia quidā Saracenorū Chriſtianis ſubiecti poſſideāt ex quibus nunquam decima ſolita eſt ſolui, iure cogantur ij Saraceni ex ijs prædijs decimā ſoluere? Hoc ideo dubitatur quia in cap. Quanto: de vſuris. Iudæi compellūtur Decimam ſoluere, ex domibus & poſſeſſionibus, ex quibus Eccleſia percipere cōſueuerat, antequam ad Iudæos tranſirent. Ergo, à contrario, ex ijs prædijs, ex quibus Eccleſia ſolita non erat percipere, decima minime debetur. Huc accedit, quod ſi Turcarū, aut Saracenorū Prouincias Græci aut recuperarent, aut caperent, omnes iſtiuſmodi homines à religione noſtra alieni, iure cogi poſſent, decimā ſoluere ex omnibus prædijs, quæ penes ipſos, qui iam in Chriſtianorum poteſtatem venerunt, manerent: Panormitanus in c. de Terris de Decimis nu. 5. ſecutus Oldradum in conſil. 25. hæc omnia concedit hac

B

ratione permotus: Quia Deus inquit, ſibi omnium rerum in toto terrarū orbe exiſtentium decimam reſeruauit. Sed reuera, ex iure Canonico id minimè colligitur: quoniam ex cap. de Terris, de Decimis, & ex cap. Quanto de vſur. ſolum habetur, Infideles ex ijs prædijs debere decimā ſoluere, ex quibus ſolui ſolebat, antequam in eorum dominiū transferentur: quoniam res cum ſuo onere in poſſeſſorem transfertur. Ergo, ſi nullum onus res habet, poſſeſſorem nulli oneri & obligationi ſubijcit.

Tertiò quæritur, An Iudæus iure cogatur decimā ſoluere perſonalem? De hac quæſtione, Gloſſa in c. De Terris, de Decimis & 16. quæſt. 1. cap. Decimæ ſentit cū Tancredo & Bernardo, eum ad id non eſſe adigendū; & c. De Decimis docet, debere Iudæum decimam prædialem, non perſonalem ſoluere: & cap. Tua nobis, De Decimis, teſtatur, oportere eum ſoluere quandam decimam perſonalē: idq; probat ex cap. Quanto, de Vſur. vbi ſic eſt: Iudæos, cōpellendos decernimus ad ſatisfaciendum Eccleſijs pro decimis & oblationibus debitis, quas à Chriſtianis de domibus & poſſeſſionibus alijs percipere conſueuerant, an-

C

tequam ad Iudæos quocūque titulo deueniſſent; vt ſic Eccleſiæ conſeruentur indemnes. Sed certè ex his verbis non deducitur, debere Iudæum perſonalem ſoluere decimam, ſed prædialē, ex ijs nimirum domibus, & prædijs, ex quibus antea decima ſoluebatur. Abbas autē in cap. De Terris, de Decimis nu. 6. prædicta Decreti verba ſic intelligit, Iudæum meritò cogendum ſoluere perſonalem decimā, ratione eius lucri, quod intereſt Eccleſiæ: nam damnū ſuſtinet Eccleſia ex hoc, quod Iudæus habitat in domo, in qua ſi Chriſtianus habitaſſet, decimā ſoluiſſet; ſed neque hic ſenſus iuxta quorundam ſententiā cum ipſa conſtitutione cōgruere videtur, quod patet ex verbis præallegatis. Et minus verum eſſe quidam opinantur, quod ſubiungit idem Panormitanus, iure poſſe Eccleſiam compellere Iudæos ad ſoluendam ſimpliciter quamlibet decimam perſonalem: nam hæc decima ratione perſonæ ſoluitur; at Eccleſia nil iuris habet in eos, qui foris extra ſuum gremium ſunt. Sed Panormita. id dixit, quia cenſet decimam diuino iure deberi, & putauit Eccleſiam poſſe cogere iudæum ſibi ſubiectū ad id iuris ſeruandū. Iudeus itaq;, vt ex iure Ca-

D

nonico conſtat, decimā prædialem debet: de perſonali, debeat necne illam, in iure expreſſum non eſt.

Quartò quæritur, vter decimā ſoluere ex agro debeat, dominus agri, an conductor, qui ſolet vocari colonus partiarius ſiue mediarius, aut Colonus cenſualis, ſiue penſionarius: ille dimidiā partē fructuum domino ſoluit; hic verò certas menſuras fructus, aut certā pecuniam. De hac quæſtione Gloſſa in c. Queſti ſunt. 16. q. 1. & in c. Tua nobis de decimis. in verbo ſic & dominus. Reſpōdeo cum Gloſſa & Abbate in c. Tua nobis de Decimis. In primis de domino agri: Aut is locauit agrum, vt reciperet dimidiā partē fructuum: & tunc vterque partē decimæ debet, quia vterque dimidiam partem ex fructibus percipit; ergo ex ea dimidia parte decimā debet: Aut dominus conduxit operas coloni pecunia, vel loco pecuniæ certis menſuris fructus, ſiue colligeretur fructus aliquis, ſiue nullus: & tunc dominus debet ſoluere integrā decimā, quia omnes fructus percipit ex agro, nec poteſt deducere id quod ſoluit Colono, quia debet decimā ſoluere nō deductis impēſis, c. Nō eſt, & c Cū nō ſit, de

non diuino reddi, & ſolui; & S. Thomas 2.2. quæſt. 87. ar. 1. ad 1. ingenue fatetur, nullum eſſe in vetere lege datum præceptum de Perſonali decima ſoluenda. Et certe quicquid dixerit Innocentius, hoc quod diximus, eſt longè probabilius. Nam Deus voluit vt Leuitæ & Sacerdotes prædijs & poſſeſſionibus carerent, itaque proinde lege iuſſit, vt cæteri ex prædiorum; & poſſeſſionum fructibus, ipſis decimam perſoluerent. Quare quamuis vniuerſim lex præcipiat, vt rerum omnium decima perſoluatur; intelligitur tamen debere decimam ex fructibus omnium prædiorum & poſſeſſionum quas Lex Moſis Leuitis & Sacerdotibus denegarat.

Septimò quæritur, An Decima ſit res ſpiritualis & ſacra, an temporaria & profana? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia diſtinguendum hic eſſe. Aut enim Sermo eſt de iure exigendi, aut percipiendi decimam, aut de ipſis fructibus in quibus decima conſiſtit. Si primum, Decima eſt res ſpiritualis & ſacra, vt docet Abbas in cap. Ad hæc de Decimis, num. 2. quoniam eſt ius exigendi, & percipiendi decimam ob miniſterium religioſum & ſacrum. Nam Sacerdotum eſt, Sacramenta conferre, Dei verbum nunciare, ac ſpirituali cibo plebem ſibi commiſſam & creditam paſcere: & ideo qui ſpiritualia ſeminant, temporalia metunt, iuxta verbum Apoſtoli. Si verò de ſecundo loquamur, Decima, eſt res temporalis: Eſt enim terræ, vel arborum, vel perſonæ, vel animantium fructus: quo fit, vt eiuſmodi fructus, præſertim iam collectus, vendi, locari, & permutari queat, eſt enim triticum, oleum, frumentum, mel, ouis, vel agnus. Et idcirco etiam cum Clericus pœna pecuniaria mulctatur, ſententia ſolet exequi cui mandari in fructibus decimarum, in vino nimirum, oleo, frumento; & alijs huiuſmodi bonis iam collectis. Hinc etiam fit, vt ius exigendi decimam in Laicum cadere nõ poſſit, quamuis fructuum, capax Laicus ſit. & qui tale ius ſibi vſurpat, ſacrilegium admittit, quia rem ſacram ſibi contra Canonicas leges & iura ſumit & arrogat.

Octauò quæritur, An Decima, lege iuſtitiæ an verò tantùm lege charitatis & miſericordiæ debeatur? Reſpõdeo, Decimam deberi lege iuſtitiæ, quoniam Eccleſia iubens decimam dari Clericis, eo ipſo talem actum conſtituit in virtute iuſtitiæ, & tribuit Parochis ius exigendi, & percipiendi decimas. Vt enim lege ciuili tributa Principibus debentur, & qui ea Principi denegaret, & ſibi ſumeret, furtum committeret: ita qui decimam Parocho debitam ſibi retinet, alienum vſurpat ac ſurripit: imò ſacrilegus eſt, quia rem ſacris vſibus deputatam ſibi ſumit.

Nonò quæritur, An Eccleſia Decimæ dominium habeat, an verò ſolùm ei decima debeatur? quod perinde eſt ac ſi quæreretur, qua actione decima petatur, vtrum actione rei vindicationis, quæ eſt realis actio; An vero ſolùm petatur tanquam debitum; hoc eſt, An petatur ſolùm actione perſonali? Hanc quæſtionem tractant Gloſſa duobus in locis, videlicet, in cap. Tua 2. de Decimis, & in cap. Moderamine 16 quæſt. 1. Abbas item in alijs duobus capitibus nempe in cap. Commiſſum, num. 4. de Decimis, & in cap. Tua nobis num. 11. de Decimis. Ac duas referunt opiniones: prima eſt eorum qui negant, Eccleſiam eiuſmodi dominium habere; & ideo ab ea non peti decimam cõdictione rei vendicationis: nam quiſquis rem vendicat, eam petit vt ſuam; & decima niſi ſit ſeparata ab alijs bonis, non deſinit eſſe prioris domini ff. de Pollicit. l. 2. §. vlt. Deinde, frumentum, & alia ſimilia, quando ſunt cum alijs eiuſdem generis commixta, fiunt communia: Ergo decima, quæ ex frumento debetur, quãdiu eſt cum alio frumento permixta, adhuc in bonis noſtris habetur & computatur. Accedit, quod rei nondum traditæ dominium, in alium minime transfertur ergo donec decima ſit Eccleſiæ ſoluta, ac tradita, in bonis Eccleſiæ non numeratur. Sic Federicus in conſilio 74. Et Rebuf. tractatu de Decimis q. 3. num. 16. & 17. & q. 9. num. 8. & ſeq. Quare huius opinionis auctores quidam aiunt decimã peti actione confeſſoria, qua petimus ius aliquod ſeruitutis, quod in re alterius habemus l. loci corpus, & l. 1. ff. ſi ſeruitus vendicetur. Roffre. in tracta. de libellis iuris Canonici p. 4. rubr. qua act. decimæ petantur. Iaſon. Inſtit. de actioni. §. æque, ſecundo notabili. Decima verò, eſt ſeruitus quædã. quam populus Chriſti fidelis, Eccleſiæ debet. Aiunt alij decimã peti actione ex Canone, ſiue actione ex lege ſiue diuina, ſiue canonica, ſiue vſu approbata. Nam vt conſtat ex l. 1. ff. de condict. ex lege, quandocumque obligatio eſt ex aliqua lege ſiue antiqua, ſiue noua, & lex nõ exprimit actionem, ex qua naſcatur ea obligatio, petitur actione ex lege: & propterea quia diuina lex, vel canonica, vel conſuetudo decimam ſolui decernit, eam petit Eccleſia actione ex lege, ſiue ex Canone.

Secunda opinio docet, Eccleſiam habere dominium decimæ, & eam petere actione rei vendicationis. Sic Abbas in locis ſupra citatis, ratus huius quoque ſententiæ fuiſſe Innocentium, Hoſtienſem, & Ioannem Andream, additq; hanc eſſe veriorem, & magis cum iure Canonico congruentem ſententiam. Nam in cap. Tua nobis de Decimis Deus aſſeuerat, decimas & primitias eſſe ſuas, ergo ſunt in Eccleſiæ dominio: nam pronomen (ſuum) in iure, dominium ſignificat, vt colligitur ex l. Quintus Mutius ff. de Argento, & l. cum ſuæ ancillæ, & l. Seruus Quintus ff. de Auro & argento legat., & ideo non dicitur ſuum, quod quis in actione habet. Item in cap. Moderamine 16. quæſt. 1. dicitur Eccleſiam poſſe vendicare decimas: ſed rei vendicatio conuenit domino rei, vt conſtat ex l. 1. & ex l. In rem. ff. de Rei vendicat. Quo fit, ait Panormitanus, vt non teneat venditio omnium fructuum facta à domino prædij, vt colligitur ex cap. Paſtoralis de Decimis: nam Eccleſia habet decimam partem pro indiuiſo in fructibus, ſiue collectis, ſiue nondum collectis. Quod ſi decima Eccleſiæ tantummodo deberetur; profectò venditio valeret, & dominus prædij actione tantùm perſonali eſſet Eccleſiæ obligatus. Item ſi quis ſegetes, oliueta, vel vineta igni exureret, Eccleſia ius haberet perinde ac dominus, agendi, contra eiuſmodi deuaſtationem. Nam ex l. Si ſeruus ſeruum, § Si Oliuam ff. Ad legem Aquiliam: Si quis illicitè colligat oliuas non maturas, debet actione, legis Aquiliæ, domino reſarcire damnum, etiam ſi grandine, vel alia tempeſtate peritures fructus perire: ſatis enim eſt, ſi non perire quique potuerint. Hæc opinio eſt tenenda meo iudicio.

Ad id verò quod eſt obiectum, reſpondent Gloſſa & Panormitanus, quod nimirum dicitur in l. 2. §. vlt. ff. de Pollicit., decimam nondum ſeparatam a bonis adhuc eſſe in patrimonio prioris domini, habere locum in Decima, quæ voto promiſſa eſt, nondum ſoluta, non autem in ea decima, quæ lege debetur Eccleſiæ, aut quæ iure communi perſoluenda eſt. Id etiam quod obijciebatur, frumentum vnius domini cum alio alterius domini permixtum, pertinere ad dominum vtriuſque frumenti, quod eſt permixtum, locum habere Gloſſa & Panormitanus habere, quando commixtio fit voluntate dominorum: tunc enim totum pro communi & indiuiſo habetur: & vtrumq; frumentum commune fit, & vterq; dominus habet actionem de communi diuidundo, vt diuidatur, ſed ſi abſque voluntate dominorum eſt permixtum non fit commune: & vterque poteſt vendicare partem ſuam l. ſi frumentum ff. de rer. diuiſ. & Inſtitut. de rer. diuiſ. §. ſi duorum. Præterea, priuilegium, inquit Gloſſa, eſt Eccleſiæ, quæ rei nondum traditæ dominium acquirit, vt docent Gloſſa, Paulus & Iaſon in l. Vt inter diuinum. C. de Sacroſan. Eccl. & colligitur ex cap. ex Litteris ad finem de Conſuetu. Quibuſdã iunioribus magis placet prima ſententia, Decimam nondum à bonis noſtris ſeparatam, adhuc quidem eſſe in noſtro dominio, & bonis, lege tamen iuſtitiæ deberi Eccleſiæ. Porrò Canones, inquiunt, & iura, decimam aiunt eſſe Dei, ſiue Eccleſiæ, quia debetur, non quia in Eccleſiæ dominium tranſierit: Sicut tributa etiam nondum ſoluta & tradita, dicuntur eſſe Principum, ac Regum, quia ipſis iuſtitiæ lege debentur. Mihi vero magis ſecunda opinio probatur.

Decimò quæritur, Quot, & quibus de cauſis decima ſit conſtituta? Reſpondeo, multis. In primis vt conſtat ex cap. Tua nobis, de Decimis, inſtituta eſt decima; vt profiteamur, Deum rerum omnium ſupremum habere dominiũ. Deinde, vt ex decima, Eccleſiarum miniſtri cõmode alerentur, & ſuo debito ſtipendio afficerentur: & ideo in Scripturis eam Deus ſuum cibum appellat. Item, vt Sacerdotes omni cura victus ſoluti ac liberi, Deo diuiniſq; rebus expeditiùs & commodiùs vacarent. Malac. 1. Vnde 2. Paralip. cap. 31. præcepit Ezechias rex populo habitanti Hieruſalem, vt daret partes Sacerdotibus & Leuitis, quò liberiùs poſſent vacare legi Dei. Præterea ad Sacrarum ædium fabricam tuendam. & conſeruandam. Adhæc, vt peregrini, aduenæ, & egentes, vitæ ſubſidium haberét: & ideo co-

conditi ſunt Canones, quibus præcipitur, vt ex decimis quatuor portiones fiant: quarum, vnam ſibi ſumat Epiſcopus: altera Clericorum victui portio deſtinetur: tertia, ſacris ædibus ſeruiat reficiendis: quarta pars, in vſus & alimenta pauperum impendatur. cap. Vobis. cap Conceſſo. cap Quatuor cap. de Redditibus. cap. Mos eſt, 12. quæſt. 2. Quo etiam fit, vt decimas, Ius Canonicum appellet interdum, alimenta pauperum, cap. Decimæ, 16. quæſt. 1. ex Auguſtino, & cap. Quoniam, eadem cauſa, & quæſtione ex Hieronymo, & cap Clericos, cap. Paſtor Eccleſiæ. 1. q. 2. qua de re ſtatim dicemus, inferius. Ad extremum, decima eſt inſtituta, vt Parochi multa onera ſibi iure Canonico impoſita poſſint commodè ſuſtinere; nimirum vti egenos aliquo vitæ ſubſidio ſubleuent: Vt Epiſcopo Eccleſias inuiſenti debitum obſequium præſtent: vt Romano quoque Pontifici portionem debitam perſoluant: & vt ſæpe ex bonis Eccleſiæ, Principum inopiam & egeſtaté, Romani Pontificis conceſſu & auctoritate, ſuſtentent.

Qui nam decimam ſoluere lege debeant: ex quibus etiam bonis: vbi & quando ſit perſoluenda. Cap. XXXV. (24.

PRimò quæritur, Quis decimam prædialem ſoluere lege cogatur? Reſpondeo ex cap A nobis de Decimis, quemlibet, ſiue ſit nobilis, ſiue ignobilis; quemlibet etiã, ſiue Laicus ſit, ſiue Clericus, iuxta id quod habetur in cap. Nouum, de Decimis, decimam ſoluere debere: vt colligitur ex cap Si quis Laicus 16 quæſt. 1. Item Iudæi decimã debent ex terris quas colunt Chriſtianorum Principum iuriſdictioni ſubiectis. cap. de Terris, de Decimis. Et idem dicẽdum eſt de Saracenis, Turcis & Paganis, qui ſub Chriſtianorum Principum ditione & poteſtate degunt. Idem prorſus etiam de Hæreticis, vt docent Abbas & cæteri in cap. De Terris, de Decimis. Item Reges, & cæteri Principes, & Imperatores, mercenarij, itidem & famuli, dummodo perſonæ ſint liberæ, ex lucro ſtipendij ſiue mercedis, decimam debent perſoluere. Serui tamen non item, cum nihil proprium habere queant.

Secundò quæritur, Quam decimam Iudæi, Saraceni & Pagani qui inter Chriſtianos degunt, ſoluere debeant? Reſpondeo ex cap. De Terris, de Decimis, eos ſoluere debere decimam Prædialem, ex prædijs nempe, quæ poſſidẽt; aut ipſa prædia relinquere coguntur; quoniam cum Decima ſit veluti quædam ſeruitus & onus prædijs annexum, fit, vt decimam debeat is, in quem fuerit prędium tranſlatum: res enim vnà cum onere ſuo in quemlibet poſſeſſoré iure tranſmittitur ex cap Si quis Laicus, & cap Eccleſiæ, cap. Quicũque 16 quæſt. 1. & clarius in cap. Cum non ſit in homine, de Decimis, & cap. Ex litteris, de Pignori. Gloſſa in cap. Tua nobis, de decimis in verbo: ſic & dominus, & in cap. decimæ. 16. q. 1. in verbo negotio. Sic etiam prædia, ex quibus Principi tributum debetur, in quemcũque poſſeſſorem deuenerint, vnà cum tributo Principi debito transferuntur. cap. Tributum, 23. quæſt. 8.

Quæres, an Iudæus, in quem prædia deuenerunt, ſoluere debeat decimam, quam per multos annos elapſos primus poſſeſſor non ſoluerat? Reſpondeo cum Panormitano in cap. De Terris, de Decimis nu. 6. eſſe cogendum ſoluere, Nam in L. Imperatores. ff. de Publicanis ita apertè conſtitutum eſt: Quia in veſtigalibus, hoc eſt, tributis, ipſa prædia, non perſonæ obligantur: ideo poſſeſſores, etiã præteriti temporis, tributum ſoluere debent. Poſſeſſor tamen ſecundus habet actionem contra poſſeſſorem primum recuperandi tributa quæ ſoluit, ſi ab eo bona fide per ignorãtiam prædia receperit. Ergo pari ratione debet Iudæus ſecundus poſſeſſor, decimam præteritam ſoluere. Deinde quæres, an ſi Titius prædium, ex quo multis annis exactis decimam non ſoluit, Caio vendiderit, iure Caius emptor conueniri queat, & cogi ad decimam illorum annorũ ſoluendam? Reſpondeo cum Hoſtienſi, Ioanne Andrea, Felino, & Abbate in cap. de Terris citato, & in c. Cum homines nu. 6. de Decimis, poſſe, quia res cum ſuo onere in emptoré tranſiuit; c. Ex literis, de pignor. idq; apertè colligitur ex L. Imperatores ante citata. immo teſtibus eiſdem Ioãne Andrea, & Panormitano, ius habet Parochus cõueniendi quem maluerit, nempe vel Titium venditoré, vel Caium emptoré. Titium quidem, quoniam fructus percepit, & decimam nõ ſoluit, Caium verò, quoniam eſt nouus

A poſſeſſor, & rem habet decimæ obligatã. Hoc idem ſenſiſſe videntur Federicus in conſil 81. quod incipit: Laicus. & Abbas in cap. Cum homines citato. Tertiò, ſi roges, An ſi aliqua certa regio ſiue prouincia in Saracenorum ditioné redacta ſit, deinde verò ad Chriſtianorum venerit poteſtatem, ita tamen vt multa prædia quidã Saracenorũ Chriſtianis ſubiecti poſſideãt ex quibus nunquam decima ſolita eſt ſolui, iure cogantur ij Saraceni ex ijs prædijs decimã ſoluere? Hoc ideo dubitatur quia in cap. Quanto: de vſuris. Iudæi compellũtur Decimam ſoluere, ex domibus & poſſeſſionibus, ex quibus Eccleſia percipere cõſueuerat, antequam ad Iudæos tranſirent. Ergo, a contrario, ex ijs prædijs, ex quibus Eccleſia ſolita non erat percipere, decima minimè debetur. Huc accedit, quod ſi Turcarũ, aut Saracenorũ Prouincias Græci aut recuperarent, aut caperent, omnes iſtiuſmodi homines à religione noſtra alieni, iure cogi poſſent, decimã ſoluere ex omnibus prædijs, quæ penes ipſos, qui iam in Chriſtianorum poteſtatem venerunt, manerent: Panormitanus in c. de Terris de Decimis nu. 5. ſecutus Oldradum in conſil. 25. hæc omnia concedit hac

B ratione permotus: Quia Deus inquit, ſibi omnium rerum in toto terrarũ orbe exiſtentium decimam reſeruauit. Sed reuera, ex iure Canonico id minimè colligitur: quoniam ex cap. de Terris, de Decimis, & ex cap. Quanto de vſur. ſolum habetur, Infideles ex ijs prædijs debere decimã ſoluere, ex quibus ſolui ſolebat, antequam in eorum dominiũ transferentur: quoniam res cum ſuo onere in poſſeſſorem transfertur. Ergo, ſi nullum onus res habet, poſſeſſorem nulli oneri & obligationi ſubijcit.

Tertiò quæritur, An Iudæus iure cogatur decimã ſoluere perſonalem? De hac quæſtione, Gloſſa in c. De Terris, de Decimis & 16. quæſt. 1. cap. Decimæ. ſentit cũ Tancredo & Bernardo, eum ad id non eſſe adigendũ; & c. De Decimis docet, debere Iudæum decimam prædialem, non perſonalem ſoluere: & cap. Tua nobis, De Decimis, teſtatur, oportere eum ſoluere quandam decimam perſonalé: idq, probat ex cap. Quanto, de Vſur. vbi ſic eſt: Iudæos, cõpellendos decernimus ad ſatisfaciendum Eccleſijs pro decimis & oblationibus debitis, quas à Chriſtianis de domibus & poſſeſſionibus alijs percipere conſueuerant, an-

C tequam ad Iudæos quocũque titulo deueniſſent; vt ſic Eccleſiæ conſeruentur indemnes. Sed certè ex his verbis non deducitur, debere Iudæum perſonalem ſoluere decimam, ſed prædialé, ex ijs nimirum domibus, & prædijs, ex quibus antea decima ſoluebatur. Abbas autẽ in cap. De Terris, de Decimis nu. 6. prædicta Decreti verba ſic intelligit, Iudæum meritò cogendum ſoluere perſonalem decimã, ratione eius lucri, quod intereſt Eccleſiæ: nam damnũ ſuſtinet Eccleſia ex hoc, quod Iudæus habitat in domo, in qua ſi Chriſtianus habitaſſet, decimã ſoluiſſet; ſed neque hic ſenſus iuxta quorundam ſententiã cum ipſa conſtitutione cõgruere videtur, quod patet ex verbis præallegatis. Et minus verum eſſe quidam opinantur, quod ſubiungit idem Panormitanus, iure poſſe Eccleſiam compellere Iudæos ad ſoluendam ſimpliciter quamlibet decimam perſonalem: nam hæc decima ratione perſonæ ſoluitur; at Eccleſia nil iuris habet in eos, qui foris extra ſuum gremium ſunt. Sed Panormita. id dixit, quia cenſet decimam diuino iure deberi, & putauit Eccleſiam poſſe cogere Iudæum ſibi ſubiectũ ad id iuris ſeruandũ. Iudæus itaq;, vt ex iure Ca-

D nonico conſtat, decimã prædialem debet: de perſonali, debeat necne illam, in iure expreſſum non eſt.

Quartò quæritur, vter decimã ſoluere ex agro debeat, dominus agri, an conductor, qui ſolet vocari colonus partiarius ſiue mediarius, aut Colonus cenſualis, ſiue penſionarius: ille dimidiã parté fructuum domino ſoluit; hic verò certas menſuras fructus, aut certã pecuniam. De hac quæſtione Gloſſa in c. Queſti ſunt. 16. q. 1. & in c. Tua nobis de decimis. in verbo ſic & dominus. Reſpõdeo cum Gloſſa & Abbate in c. Tua nobis de Decimis. In primis de domino agri: Aut is locauit agrum, vt reciperet dimidiã parté fructuum: & tunc vterque parté decimæ debet, quia vterque dimidiam partem ex fructibus percipit; ergo ex ea dimidia parte decimã debet: Aut dominus conduxit operas coloni pecunia, vel loco pecuniæ certis menſuris fructus, ſiue colligeretur fructus aliquis, ſiue nullus: & tunc dominus debet ſoluere integrã decimã, q̃a omnes fructus percipit ex agro; nec poteſt deducere id quod ſoluit Colono, q̃a debet decimã ſoluere nõ deductis impẽſis, c. Nõ eſt, & c Cũ nõ ſit, de

Decimis: Aut dominus locauit agrum colono certis menſuris, aut certa pecunia, ita vt omnes fructus ad conductorem ſpectent: & tunc dominus non debet decimam ex penſione quam recipit à colono: quia totum onus ad conductorem tranſit, eo quòd dominus propter hoc onus minorem pènſionem exigit. Si Sermo ſit de Colono; aut is eſt partiarius, & debet decimam ex dimidia parte fructuum, quam colligit: Aut eſt cenſualis, qui conduxit prædium certis menſuris, & tunc debet ſoluere decimam ex lucro ſuo deductis ſumptibus, vt conſtat ex Gloſſa in cap. quæſiti ſunt 16. q. 1. Aut eſt cenſualis, qui conduxit totum prædium, ita vt ad ipſum ſpectent omnes fructus, & ſic debet integram decimam. Hæc ex Abbate & Gloſſa loco citato.

Quintò quæritur, An Clericus decimã ſoluere debeat? Hanc quæſtionem tractat S. Thomas 2.2. q. 87. art. 4. & Canonici iuris interpretes in cap. In Nouum genus, de Decimis. Inter omnes conſtat, Clericum non debere decimam ſoluere ex decimis quas ipſe percipit: eum item, ſoluere decimam debere ex prædijs patrimonialibus ſitis in aliena Parochia. Sic Gloſſa, Innocentius, & Abbas: nam talis decima eſt onus quod ipſis prædijs adhæret. Silueſter in verbo Decima q. 7. ait, hoc locum habere, niſi Clerici inſeruiant Eccleſiæ, cui debentur. Dubiæ verò quæſtionis eſt, an Clericus ſoluere decimam debeat ex prædijs, quæ pertinent ad Eccleſiæ dotem, hoc eſt, ex prædijs, quæ ratione Eccleſiaſtici beneficij Clericus poſſidet. Negat Gloſſa; negat etiam S. Thomas loco citato, Clericum debere decimam ex prædijs Eccleſiaſticis. Innocentius verò vniuersè docet, Clericum debere ſoluere decimam prædialem. Expreſſim Panormitanus fatetur, huiuſmodi quoque decimam eſſe à Clerico ſoluendam: nam etſi dotalia ſint Eccleſiæ prædia, ſunt tamen ei oneri ſubiecta, & ea ſeruituti affecta: tum quia prædium aliter non potuit in Eccleſiam transferri, niſi cum onere: tum etiam, quia vna Eccleſia non poteſt cum alterius Eccleſiæ damno extrui, fundari, dotarive: & ex c. Eccleſiæ, & cap. Quicumque. 16. quæſt. 1. & cap. Nuper de Decimis, colligitur, prædia collata ad monaſterium fundandum, nequaquam liberari à lege & obligatione decimæ perſoluendæ. Si verò prædia ſita ſint in propria Parochia, hoc eſt, in ea, in qua Clerici inſeruiunt, negat Panormitanus Innocentium ſecutus, quem citat, debere Clericos ſoluere, quia cum in ea Parochia inſeruiant, ſibi ipſis ſoluere decimam videtur. Obijcies, ex ijs etiam prædijs à Clericis decimam debere ſolui: ſiquidem poteſt quis tanquam priuata perſona ſibi ipſi tanquam publicæ perſonæ obligari: quemadmodum tutor tanquam debitor pupillo, ſoluit ſibi ipſi tanquam tutori. L. Quoties. ff. De Adminiſt. tutelæ: & Rex poteſt filios ſuos legitimos efficere non tanquam pater, ſed tanquam rex. Eadem enim ratione in L. Si Cõſul ff. de Adoptionib. Conſul tãquam priuatus manumittit ſeruum ſuum, apud ſeipſum tanquam magiſtratum. Reſpõdeo, Clericos ideo decimam ſoluere non debere Eccleſiæ, in qua inſeruiunt, quia ipſi in ea Eccleſia ſunt Parochi adiutores: vnde ſolum decimam debent quando ſe habent vt Laici, qui in aliena Parochia prædia patrimonialia poſſident. De Perſonali verò decima ſi ſermo ſit, tunc diſtinguit Abbas: Aut Clerici ſibi ipſis & non Eccleſiæ acquirunt, hoc eſt, non communiter viuunt: & tunc decimam debent Parocho, in cuius Parochia domicilium habent, & diuina audiunt; aut communiter viuunt in vna Eccleſia, & Sacramenta recipiunt ab alterius Eccleſiæ rectore, vt olim Monachi accipiebant à Parocho, in cuius Parochia ſitum erat Monaſterium; & tunc debent decimam illi ſoluere. Aut non recipiunt ab alterius Eccleſiæ Parocho; & propterea Perſonalem decimam ſoluere non debent ex Lucris Eccleſiæ quæ percipiunt.

Sextò quæritur, An qui combuſſit ſegetes, vel conculcauit ſata, vel incẽdit vites, vel rupit retia, quibus capiuntur piſces, volucres, vel feræ, nõ ſolum, debeat arbitrio boni viri damnum reſarcire, quod paſſus eſt dominus, vel piſcator, aut venator, ſed etiam Eccleſiæ reſtituere debeat, decimam, quam veriſimiliter haberet, niſi id damni eueniſſet. Quidam negant, eum debere Eccleſiæ decimã reddere. At Innocentius, Abbas, Ioan. Andreas in cap. Commiſſum de Decimis, docent, aduerſus eum Eccleſiã actionem habere, quia decimę dominium habet Eccleſia. Vnde ſicut dominus habet actionem in eum, vt reddat æſtimationem damni; ſic Eccleſia vt reſtituat æſtimationem de-

A cimæ arbitrio boni viri. Et ita idem docuit Couarruuias in Regula Peccatum, par. 2. §. 8. nu. 1 2. ad finem. Hoc tamen locum habet, vbi decima ſolui ſolet ex prædiorum fructibus, & ex venatione, aucupio, & piſcatione.

Septimò quæritur, An Canonicus audiens extra Eccleſiam, cuius eſt Canonicus, diuina, decimam ſoluere debeat, ex ſuæ præbendæ (quam appellant) fructibus tanquam ex lucro? Antonius Butrius, & Petrus Ancharanus in cap. 2. de Decimis, affirmãt debere, quia Canonicus fructus præbendæ facit ſuos, ergo tanquam ex lucro debet perſonalem decimam ſoluere. Abbas tamen Innocẽtium ſecutus in eodem capite, cenſet non debere: putat enim ille Beneficiarium fructus beneficij non facere ſuos, quia beneficiũ Clerico confertur, vt inde ſumat quod eſt ſibi ad victum neceſſarium, & reliquum in vſus pauperũ impendat. Enimuero id quod Antonius & Ancharanus tradidere, longè probabilius eſt, vt ſuo loco docebimus; nam Beneficiarius fructus beneficij facit ſuos, vt alibi docebo. Animaduertendum autem eſt, noſtris temporibus Sacerdotes Sacramenta, vt olim, ab alijs Parochis non perci-
B pere, nec audire diuina in aliena Parochia: ipſi etenim per ſe cantant, offerunt & ſacrificant, & Sacramenta à ſe inuicem recipiunt, ac proinde decimam prædialem non ſoluunt. Et Perſonalis decima, quæ ex lucro & artificio debetur, in deſuetudinem abijt: Inferiores verò Clerici, quales ſunt primã tonſuram habentes, & alij minoribus ordinibus initiati, cum Sacramenta à ſuis Parochis accipiant inſtar Laicorum, iure communi decimam ſoluere coguntur: & qui beneficia habent, ex beneficiorum fructibus conſuetudine decimam non ſoluunt. Clerici itidem matrimonio coniuncti à decima ſoluenda liberi & immunes non ſunt, vt patet ex cap. 1. de Clericis coniug in 6. ad finem, eamq; debent Parocho, in cuius Parochia Sacramenta ſuſcipiunt, & rem diuinam audiunt.

Octauò quæritur, An Legatarius, Donatarius, & hæres debeant decimam ex rebus per donationem, legatum, aut hæreditariam ſucceſſionem acquiſitis. Quidam teſte Silueſtro in verbo, Decima, q. 6. ſentiunt non debere. Sed dicendum eſt quod ait Silueſter ex Gloſſa in cap Paſtoralis de Decimis, in verbo, quaſi de lucro. Legatarium, & Do-
C natarium debere ex fructibus per legatum, vel donationẽ acquiſitis, quamuis vt dicam inferius. q. 11. non ex rebus immobilibus, cuiuſmodi ſunt prædia, vel domus ex quibus poſtea colligunt fructus, vel penſiones ſed ex fructibus Decimam ſoluunt. Item debent decimam ex rebus mobilibus per donationem acceptis: hæres itidem extraneus debet decimã ex rebus per teſtamentum patris, non autẽ hæres legitimus, qui neceſſario ab inteſtato ſuccedit, qualis filius eſt, nam bona patris ad filium legitimũ iure pertinẽt: & filius vel hæres neceſſarius & pater, pro una perſona habentur. Hæc omnia Gloſſa in cap. Paſtoralis, in verbo, Quaſi ex lucro, de Decimis. Et cap. Decimas, verbo. negotio. 16. quæſt. 1.

Nonò quæritur, ex quibus bonis ſit decima perſoluẽda? Reſpondeo, prædialẽ decimã ex omnibus terræ fructibus, vt colligitur ex cap. Non eſt, & cap. Ex parte, de Decimis; Perſonalẽ verò, ex omni perſonę lucro, nimirũ negociatione, opificio, venatione, arte & induſtria; ac proinde ex omni peculio Caſtrenſi, vel quaſi caſtrẽſi, aduentitio, vel profectitio. Hæc omnia probãtur ex iure ipſo Canonico. Pri-
D mùm, de Prædiali decima in c. Ex tranſmiſſa, de Decimis, ſic eſt: Fidelis homo ex omnibus, quæ licitè poteſt acquirere, decimas debet ſoluere. In c. Nõ eſt, de Decimis, habetur, ex frumento, vino, & leguminibus decimã eſſe ſoluendã: Vnde cum palea etiã numeretur in fructibus. L. Adeo. § Cum quis. ff. De acquiren re. dominio etiam ex ea iure decima debetur; & ex fructibus arborũ decimam eſſe præſtandã dicitur in c. Non eſt, & c. Cum homines de Decimis: ex lucro quod ex molẽdinis percipitur. c. Peruenit, de Decimis; ſiue lucrum in frumento, ſiue in pecunia cõſiſtat. Item ex fructibus quãuis minutis, qui proueniunt ex hortis, in quibus ad victũ herbæ & olera naſcũtur: ex oleribus enim etiã decima iure debetur, cum ſit fructus terræ; Item ex leguminibus. Vnde ex croco, & fœno decima iure præſtatur: Vt ſi fœnum in faſciculos redigatur, ex his decimus debetur. De mixta decima etiã Ius Canonicum dicit, eam eſſe ſoluendã: vt ex piſcibus, qui in ſtagnis & alijs piſcinis nutriũtur, & inde capiũtur in eſcã: Secus ſi voluptatis gratia tantũ piſcinæ habeãtur: tunc. n. ex illis lucrũ nõ exiſtit.

Ex animalibus, vt ex gregibus ouium, & armentis boum, & ex fœtibus ipſorum: nec nõ & ex fructibus, quales ſunt pelles, lanæ, oua, lac, butyrum: ex apibus quoque, nimirum ex melle & cera. cap. Nuncios de Decimis. Quæres an de ipſis quoque apum examinibus ſit decima ſoluenda, ita vt retentis nouem, decimum debeatur? & ex decem apum alueari bus, vnum ſit iure præſtandum? Reſpondeo, hac de re nihil eſſe in Iure expreſſum: conſuetudine tamen talis decima non ſoluitur. Item ex aucupio exoluitur decima: nam etſi expreſſim nihil ſit iure Canonico ſtatutum; Iuriſconſultus tamen in l. Item ſi fundi, §. Sed ſi inſula, ff. De vſufructu dicit, Aucupiorum vſumfructum, ſicut piſcationem, eſſe fructuarij. Ergo ſi ex aucupio fructus proueniunt, decima debetur. Non tamen ſi voluptatis gratia volucres, vel feræ in aliquo loco includuntur. Item decima perſonalis iure communi debetur. c. Cum homines, de Decimis: ex militia, negociatione, opificio decima debetur. cap. Decimæ, 16. quæſtione prima, vt ex venatione, cap. Non eſt, de Decimis. Inſuper Doctor & Aduocatus, & cæteri ex mercede, ſiue ex lucro. Gloſſa in cap. Decimæ. in verbo. negotio. 16. quæſt. prima, & in cap. Paſtoralis de Decimis in verb. Quaſi de lucro, ad finem. ex ſpolijs item, & prædis quæ in bello iuſto acquiruntur; Et quia Aduocati dicuntur militare. l. Aduocati. C. De Aduocatione diuerſorum iudicum: ideo ex lucro, quod inde percipiunt, decimam debent. Item ex domibus decima præſtatur, id eſt, ex penſione annua, qua domus ipſæ locari ſolent. Sic etiam ex paſcuis, hoc eſt, ex precio, quo paſcua locantur, ſiue venduntur quotannis. Abbas in cap. Commiſſum de Decimis: non tamen ſi ex eis noſtra animalia nutriantur. Ex lapidicinis item, vel aurifodinis, nimirum cum ex ipſis lucra nobis proueniunt. Silueſter, Decima. quæſt. 6. Roſella. num. 5. Angelus num. 5. Item ex lignis ſyluæ ceduæ; hoc eſt, ex decem lignorum faſcibus, decimus debetur; vel ſi ligna venduntur, decima pars pretij; & ex furnis itidem; ita vt decima pars commodi ſiue conſiſtat in pane, ſiue pecunia, debeatur. Sciendum autem eſt, ſi piſces, vel volucres, vel feræ capiantur, decimam deberi perſonalem, quia ſunt fructus, qui ex induſtria & labore perſonæ proueniunt: at verò ſi in loco certo includantur cibi cauſa, non voluptatis, Prædialis, ſiue Mixta decima debetur, quia eſt fructus ex noſtris animalibus proueniens. Animaduertendum etiam eſt, eiuſmodi decimas, quæ ſunt hactenus à nobis explicatæ, iure quidem communi deberi, ſed conſuetudine tamen, magna ex parte ſolui deſiſſe. Etenim decima perſonalis in deſuetudinem iam abijt: Prædialis quoque ex multis fructibus præſertim minutis alicubi non ſoluitur, vt ex herbis, oleribus, leguminibus. Quare vbique eſt gentis, ciuitatis, vel populi conſuetudo ſeruanda, cum eſt vſu ipſo legitimè præſcripto recepta.

Decimò quæritur. An ſi dominus conditionem ſuæ rei mutet, decimam ſoluere debeat; ſcilicet in agro, qui arari, & ſeri ſolebat, Titius vineam plantauit, aut in area, vel platea arbores ſeuit, vel domos extruxit, aut ex vinea agrum ad ſeminandum fecit, Quæritur an decimam debeat? Reſpondeo ex Abbate, & ex communi ſententia omnium in cap. Commiſſum, de Decimis, dominum quidem liberè poſſe ſui agri, prædij, vel poſſeſſionis conditionem ſiue qualitatẽ abſque vllo Eccleſiæ cõſenſu mutare, nihilominus tñ rei qualitate mutata debetur decima ex fructibus, qui ex ea re colliguntur. Quare, ſi prius ex re decima non ſoluebatur, quia nullos ea fructus reddebat, annua decima debetur, quia ex ea fructus percipiuntur. Item, ſi prius ex re minor decima præſtabatur, quia erant fructus pauciores, vel minores; nunc qualitate mutata, quia res facta feracior vberiores fructus reddit, maior decima debetur.

Vndecimò quæritur, An decima debeatur ex Paſcuis, prædijs, domibus, & alijs bonis immobilibus, quæ donatione, vel teſtamento in alicuius extranei dominium, transferuntur? nam eo ipſo quod quis donatione alterius acquirit, lucrum ſibi comparat. De hac quæſtione tractaui ex parte in hoc capite quæſtione octaua. Reſpondeo ex communi ſententia in cap. Commiſſum citato, ex fructibus & alijs rebus mobilibus per donationem acquiſitis decimam deberi, quia ſunt lucra: at non debetur decima, vt ait Gloſſa in cap. Paſtoralis in verbo Quaſi de lucro, de Decimis, ex bonis immobilibus, quamuis ſint

A lucra: ſed ex fructibus huiuſmodi bonorum, nimirum vel ex annuis penſionibus, quibus locantur, vel ex fructibus, qui ex ipſis quolibet anno colliguntur.

Duodecimò quæritur. An ſi res aliqua duplices triplicesue fructus ſingulis annis reddat, ſit decima ſoluenda non ſolùm ex primis, ſed etiam ex ſecundis, & tertijs fructibus? Reſpondeo, ex ſingulis fructibus decimam iure deberi, cap. Ex parte, ſecundo de Decimis. nam ex omnibus frugibus ac fructibus decima perſoluitur. Conſuetudine tamen introduci poteſt, vt ex primis tantùm fructibus decima debeatur.

Decimotertiò quæritur, An decima debeatur ex bonis, vel lucris male acquiſitis & partis, vt ex re furtiua, vel rapta. De hac quæſtione Gloſſa in cap. Decimæ. verbo. negocio. 16. quæſt. prima Reſpondeo, decimam Prædialem deberi, quamuis prædium ad nos contra leges, & iura deuenerit: quia prædium cum ſuo onere tranſit ad quẽlibet poſſeſſorem ſiue bonæ, ſiue malæ fidei. Gloſſa in cap. citato. Decima perſonalis non debetur ex ijs, quæ ſunt domino reſtituenda. Ex ceteris verò, ſi fuerint lu-
B cra ex peccato notorio parta, vt ex meretricio quæſtu, Eccleſia decimam non recipit: quamuis ipſi qui acquirunt, debeant, à quibus per pœnitentiam veram conuerſis poteſt Eccleſia recipere decimas prætermiſſas. Si lucra fuerint ex peccato occulto, quamuis noto Parocho ſiue Prælato, Eccleſia recipere poteſt decimas. Hæc omnia Silueſter verb. Decima quæſt. 6. partim ex Hoſtienſi, Innocentio, & partim ex S. Thoma ſecunda ſecundæ, quæſt. 87. art. 2. ad 2.

Decimoquartò quæritur, Vbinam ſit decima perſoluenda? Reſpondeo, Prædialem quidem, in loco, vbi ſitum eſt prædium, cap. vlt. de Parochijs; niſi conſuetudo aliud habuerit. cap. Cum ſint, & cap. Ad Apoſtolicæ, de Decimis: alicubi eſt in more poſitum, vt pars decimæ ſoluatur parochiæ, vbi conſtitutum eſt prędium & pars, Eccleſiæ, vbi dominus prædij domicilium habet, vel vbi audit diuina, & recipit ſacramenta. Perſonalis verò, in loco, ſoluenda eſt, vbi quiſque Sacramenta ſuſcipit, & vbi audit diuina toto anni tempore, aut maiori ex parte. cap. 2. de Sepultu. in ſexto, & cap. vltimo de Parochijs. quod
C ſi aliquis in vna Parochia rem diuinam audit, aliquando, verò in alia, vtpotè hyeme in vna, æſtate in altera; tunc perſonalis decima æqualiter diuiditur auctoritate Superioris, ſi æquale ſit tempus; alioqui pro rata portione temporis. Si quis itidem in pluribus Parochijs domicilia habeat, ſoluet in ea Parochia decimam, in qua præcipuum domicilium habet: nam in ea Parochia, in qua eſt ſitum domicilium, quiſque diuina audire debet. Item Perſonalis decima, ſi quis mutauerit domicilium, non debetur primæ Parochiæ, ſed ſecundæ, ſi in ea audiat diuina, & ſacramenta ſuſcipiat, cap. Ad Apoſtolicæ, de Decimis. At Scholaſtici & Mercenarij in ea Parochia cenſentur, in qua habitant. Gloſſa in Clementina prima, de Priuileg.

Decimoquintò quæritur, Vbinam decima proueniens ex fructibus animalium, ſolui debeat? De hac quæſtione Nauar. conſil. 2. de decim. Gloſſa in cap. Ad Apoſtolicæ de Decimis, ſentit hanc decimam ad Prædialem reuocari; Et ideo deberi Parochiæ, in qua animalia commorantur, & paſcuntur, quod ſi hyeme paſcantur herbis in vna Parochia, æſtate, in altera, in alia verò iaceant, & dor-
D miant, decima diuidi debet inter eas Parochias. Gloſſa in cap. Ad Apoſtolicæ de Decimis. Nauar. conſil. citato, num. 10. quia cenſet decimam huiuſmodi eſſe mixtam, prædialem, & perſonalem, ait ſi dominus animalium domicilium habeat alibi, quam vbi animalia paſcuntur debet partem decimæ parochiæ, vbi habet domicilium, quia ibi audit diuina, & ſuſcipit ſacramenta, & partem parochiæ, in cuius agris animalia morantur, aut paſcuntur. Sed meo iudicio, communis eſt ſententia eiuſmodi decimam ad prædialem referri, vt dixit Gloſſa loco citato. Notandum eſt autem, triplicem eſſe, animalium fructum: primus, conſiſtit in fœtu; ſecundus, in lacte, & ijs, quæ ex lacte conficiuntur; tertius, in pellibus, & lana. L. In pecudum, ff. de vſuris, & Inſtit. §. In pecudum, de Rer. diuiſ. Ex fœtibus, is qui decimo loco natus eſt, debetur, quamuis conſuetudine ſoleat pro eo, pecunia ſolui. Ex lana, decima quoque debetur, cum detonſæ ſunt pecudes, ita vt nouem velleribus retentis deci-

rum perſoluatur, ex lacte ſimiliter, nouem menſuris reuentis, decima præſtatur, & ex caſeis decimus. Conſuetudine alicubi receptum eſt, vt decima ex lacte in ea Parochia ſoluatur, vbi ex vberibus, ſiue mammis hauritur & ſugitur. & ex caſeis, vbi caſei fiunt: & ex fœtu, in ea, vbi pulli naſcuntur. Quæres, An in vineis, vel agris, vbi fructus colliguntur, ſolui decimæ debeant; an verò deferendæ ſint ad Eccleſiam, cui debentur? Reſpondet Hoſtienſis, teſte Silueſtro in verb. Decimæ q.9. eſſe conſuetudini ſtandum.

Decimoſextò quæritur, quando nam Decima ſit perſoluenda? Reſpondeo, prædialem eſſe ſoluendam, quando ſunt collecti fructus: Perſonalem, quando eſt lucrum ratione perſonæ acquiſitum. Decima ex fœtu animalium ſoluitur, quando pulli naſcuntur: ex lana, & pellibus, quãdo tondentur pecudes, aut paratæ ſunt pelles: ex caſeis, quando facti ſunt. Si quæras, an decima prædialis, fructibus collectis, ſtatim ſolui debeat? Reſpondeo, debere ſolui. cap. Cum homines, de Decimis. & ſufficit, eſſe perceptos, quãuis nondum ſint perfectè collecti. l. Si eius ff. De rei vendic. vbi dicitur: Perceptionem fructus accipere debemus, non ſi perfectè collecti, ſed etiam cœpti ita percipi, vt terra continere fructus deſierit; veluti ſi oliuæ, vel vuæ lectæ fuerint, & nondum ab aliquo vinum, vel oleum factum ſit, ſtatim ipſe fructũ accepiſſe exiſtimandus ſit. Sic ibi. Deinde quæres, an decima perſonalis ſtatim atque eſt acquiſitum lucrum, ſit perſoluenda? Gloſſa in cap. Reuertimini in verbo, Annus 16 quæſt. 1. cenſet ſolui poſſe ad exitum anni. Sic etiam Abbas, in cap. Peruenit nu. 3. de Decimis. At Cardinalis in eo cap. Peruenit, docet ſtatim eſſe ſoluendã, quoniam ius, inter prædialem & perſonalem decimam, nihil diſtinguit; & Parochus intra annum, ſæpe rebus ad vitam neceſſarijs indigere conſueuit. Sed mihi magis Gloſſæ & Abbatis ſententia probatur.

Decimoſeptimò quæritur, An decima antequam petatur, iure communi ſolui debeat? Reſpondet Cardinalis in cap. Peruenit, de Decimis, non eſſe ſoluẽdam, niſi petatur; quod probat ex eodem cap. Peruenit, de Decimis. At cõmunis ſententia verior eſt, eam ſolui debere iure cõmuni, antequã petatur, vt Ancharanus & Abbas in eo cap. Peruenit, tradiderũt. In cap. Cum homines de Decimis apertè ſtatuitur, eam ſtatim eſſe ſoluendam collectis fructibus: nam Decima, eſt quædam oblatio; & oblatio ſpontè datur, antequam petatur. Obijcies quod habetur in cap. Peruenit, requiri admonitionem. Reſpondeo, eiuſmodi admonitionem requiri, vt antequam is qui decimam retinet, excommunicatione feriatur. nam excommunicationis ſententia non fertur ob delictum tantummodo, niſi contumacia præceſſerit: non autem eo capite ſignificatur opus eſſe admonitione vt decima non petita ſoluatur. Tertiò obijcies Paulum atteſtantem, nihil ſe à Corinthijs petiuiſſe, neque recepiſſe, vt teſtatur ipſe in priori ad Corinthios Epiſtola cap. 9. & refertur in cap. Prædicator 16. quæſt 1. Ergo ſi decima non petatur, ſolui non debet. Reſpondeo: quando Eccleſia expreſſe, vel tacite decimã remittit, ſolui non debere, niſi Eccleſia denuò eam petat: quando verò ea non remittitur, ſolui debet antequam petatur. Cæterùm vbi fuerit conſuetudo recepta & præſcripta, vt decima nõ niſi petita ſoluatur, non debetur niſi petatur, vt ibidem docet Panormitanus.

Decimo octauò quæritur, Quid ſit dicendum, quando Titius vendit Caio agrum ſuum, ex cuius fructibus per aliquot annos Titius decimam non ſoluerat: poteritne Eccleſia conuenire Caium emptorem vt ſoluat omnes decimas prætermiſſas quas Titius non ſoluit? Reſpondeo cum Hoſtienſi, Ioãne Andrea, & Abbate in cap. Paſtoralis de Decimis, iure poſſe, quia res tranſit cum ſuo onere ad emptorẽ, ſiue poſſeſſorem. Nam in l. Imperatores ff. De publican. poſſeſſor cogitur ſoluere tributa præterita, quia res tranſiuit ad eum cum eo onere, & res, nõ perſona eſt obligata. Imo addit Ioannes Andreas, poſſe Rectorem Eccleſiæ conuenire recentem, aut veterem poſſeſſorem. Et idem aiunt Archidiac. 16. quæſt. 1. cap Si quis Laicus, Federicus conſil. 74. & Abbas in capite citato Paſtoralis.

Quo modo Decima peti, ac exigi debeat. *Cap.* *XXV.*

PRimò quæritur, Corã quibus Iudicibus ſit decima petenda & exigẽda, & apud quem Iudicẽ agẽda cauſa de
A Decimis? Reſpõdeo ex communi ſententia, quam habent Gloſſa ad Summam 10. quæſt. 1. Caldetinus in conſil. 15. an Iudex, tit. De foro compet. Iaſon in cõſil. 23. volum. 1. Rebuffus de Decimis q. 2. num. 38. non coram Iudice, vel Magiſtratu ciuili, ſed coram Eccleſiaſtico decimam petendam eſſe. Nam cauſa decimarum, eſt ſpiritualis, ſiue Eccleſiaſtica cap. Parochianos, de Decimis, & docent Gloſſa in cap. Ex tenore, de Foro compet. Coman. in cõſil. 38. Fulgoſius in conſil. 166. cauſa verò ſpiritualis & Eccleſiaſtica, ad Iudicem Eccleſiaſticum tantummodo pertinet. Clem. Diſpendioſa de Iudicijs, & cap. Decernimus, de Iudicijs. Ita vt Iudex ciuilis ſimul etiam cum Eccleſiaſtico de cauſa ſpirituali cognoſcere & iudicare non poſſit, etiam ratione compromiſſi. cap. conting t, de Arbitris.

Secundò quæritur, An quando tribunal ſiue prætorium Regis vel Principis conſtat ex Laicis & Clericis, poſſint eiuſmodi Iudices cauſam decimarum cognoſcere, & de ea ſtatuere & iudicare? Reſpondeo, Niſi Iudices Clerici à Romano Pontifice dati fuerint, non poſſe: quia ratio habetur eius, à quo eſt iuriſdictio mandata. Quare cum eo-
B rum iudicum poteſtas, & iuriſdictio à ſolo Rege, Imperatore, vel Principe fluxerit, ad cauſas ſpirituales trahi non poteſt, in quibus Rex, vel Princeps ius & poteſtatem non habet. Rebuff de Decimis q. 10. num. 36.

Tertiò quæritur, An quando Decima eſt Laicis nomine & iure feudi data, Iudex ciuilis ius habeat eius cauſam cognoſcendi & iudicandi? Animaduertendum eſt, Principibus & Regibus aliquando decimas Eccleſijs debitas, Romani Pontificis auctoritate dari nomine & iure feudi; aliquãdo dari, vel ad tempus ad tertiam vel quartam generationem, vel in perpetuum, ea lege, vt ipſi eas alia re maiori vel æquali compenſent; hoc eſt, vt Eccleſiæ ipſorum cura & opera, dotem idoneam habeant; & Rectores Eccleſiarum ac cæteri rebus Eccleſiaſticis præfecti commoda vitæ ſubſidia aliunde percipiant, ex quibus alantur. Et ita datæ ſunt Romani Pontificis conceſſu Regi Hiſpaniæ Catholico Ferdinando, huius nominis Quinto, Decimæ in toto Regno Granatenſi: vt teſtatur Couarru. in Practicis quæſtio. cap. 35. num. 2. quoniam ſuis impenſis, ſumptibus, & magnis laboribus Regnum illud Saracenis
C eripuit: & decimæ quoque datæ ſunt Hiſpaniæ Regibus in ijs Prouincijs, quæ Hiſpanorum nauigatione noſtris temporibus inuentæ ſunt, quas vulgo Indiarum nomine vocant. Philippo item Pulchro Francorum Regi, Gallici ſcriptores referunt, teſte Rebuf. in tract. de Decimis q. 10. num. 30. datas eſſe decimas in Francia Romani Pontificis conceſſu: & olim annuentibus expreſſe, omnibus Franciæ Præſulibus, Carolus Martellus Caroli Magni auus, decimas Eccleſiarum impetrauit, eaſq; nobilibus Francorum proceribus aſſignauit, eo quòd duobus prœlijs innumerã Saracenorum multitudinem fuderant, qui ex Hiſpania in Galliam irruperant, templa diripuerant, & agros vaſtauerant, quã Rex ſanctè iuraſſe fertur, eas decimas Eccleſiis redditurum ſe, aut re alia maiori, vel æquali compenſaturum: quod tamen poſtea non præſtitit; quapropter apud inferos perpetuo ſupplicio damnatus perhibetur. Scribit enim Paulus Aemilius Lib. 2. de Rebus geſtis Francorum in Childerico 3. ex Eucherio Aurelianenſi Epiſcopo eius cadauer ſepultum in æde S. Dionyſij, poſt aliquot annos inuentum non eſſe, ſed ſerpentem magnum in eius ſepulcro repertum, & crediḋiſſe tunc multos, eum corpore &
D animo eſſe ad inferos damnatum: quia Eucherius Aurelianenſium Epiſcopus vir magnus tunc teſtatus eſt ſe per quietem vidiſſe eius animam ſempiternis ſupplicijs deſtinatam. Hoc idem narrat Guaguinus Hiſtoricus, & refert Rebuffus tractatu de Decimis q. 10. num. 3. Caueant ſibi Principes, ne in ſimilia ſacrilegia prolabantur.

Hoc poſito, aut decimæ Laicis in feudum vel alio nomine dantur abſque vllo Romani Põtificis aſſenſu, etiamſi in eo Eccleſiarũ Antiſtites conſentiant: aut Romani Pontificis auctoritate conceduntur. Si primum, eas Laici iuſtè non retinent, nec poſſunt ad hæredes tranſmittere, cum ſint Eccleſiarum bona. Si ſecũdum, tunc & tuta conſcientia eas poſſident, & ad hæredes transfundere, aut alijs relinquere queunt, prout fuerit in Pontificio Priuilegio expreſſum, & non aliter: eo quòd id fiat Romani Pontificis auctoritate. Verum verò cauſa hæc talium decimarum, coram Iudice ciuili agi queat, duæ ſunt opiniones: vna eſt eorum, qui id negant iure poſſe fieri, ob id quod Pontifex

non

non videtur talium decimarum cauſas in ciuiles Magiſtratus, aut Iudices tranſtuliſſe. Non enim ſi vnum priuilegium beneficio Principis conceditur alicui, eo ipſo alterum datum eſſe creditur; Deinde, quamuis priuilegium Principis pleniſſimè interpretari debeamus, cum iuri cõmuni non derogat, non tamen ſi deroget. Accedit, quod Decimæ quamuis in feudum datæ ſint, nihilominus ipſum feudum ex iure Decimarum oritur; at ius decimarum Eccleſiaſticum eſt, non ciuile, & profanum. Ita ſentit Federicus in Conſil. 254. Rebuſ. de Decimis quæſt. 10. num. 35. Altera eſt opinio affirmantium id iure poſſe fieri, eo nimirum argumento, quia ſi decimæ laico in feudum datæ Romani Pontificis priuilegio, cauſa coram Eccleſiaſtico iudice agi deberet, multum iuri laicorum detraheretur: ſic enim iudices Eccleſiaſtici facilè laicos eluderent, & qua poſſent ratione id priuilegium labefactarent atque conuellerent, cum illud vel ex toto, vel ex parte abrogare niterentur. Ita opinantur Ioann. Rupellius in lib. 1. Forenſium inſtitution. cap. 25. Gulielmus Benedictus ad cap. Raynutius de Teſtamen. in verb. Si abſque, num. 45. Caſſanæus in Conſuetudin. Burgun. ſ. 6. num. 350. Couar. in Practi. quæſtio. cap. 35. num. 2. Ego autem primam ſententiam veram eſſe, & tenendam exiſtimo, & ſecundam opinor nec cum Iure congruere, nec ſola conſuetudine defendi poſſe, abſque priuilegio expreſſo Romani Pontificis: nec ſufficit in hoc, ſi Romanus Pontifex tolerat id, quod fit in Curijs, vel prætorijs Ciuilium Principum ſecundum poſtremam ſententiam quia aut non tolerat, quippe qui ſæpius reclamat: aut ſi tacet ac tolerat, id ſolum facit, quoniam id commodè impedire nequeat, aut ignoret illud, quod laicorum auctoritate vel conſenſu fit.

Cæterum ſi decima ſit auctoritate Romani Pontificis in ciuiles Principes translata contractu permutationis videlicet, quia ipſi Principes eam re alia vel maioris æſtimationis, & pretij, & vtilitatis, vel æqualis compenſant: tunc cauſa de decima, quæ Principi debetur, coram ciuili magiſtratu cognoſci, & tractari iure poteſt, quoniam amplius ſpiritualis non eſt, eo quod decima ratione permutationis legitimè factæ, Principi debetur, & Eccleſia ſuum ius integrum retinet in re, cum qua decimam permutauit, & in quam fuit decima ſubrogata; quod enim ſufficitur & ſubſtituitur in locum alterius, ſortitur conditionem, & ius eius, in quod ſubrogatur.

Quartò quæritur, An cum contra præſcriptionem, vel conſuetudinem, cuius initij memoria non extat, decimas Clerici petunt à laicis, fas ſit laicis coram ciuili iudice eã cauſam agere, ita vt auctoritate Ciuilis magiſtratus tueri ſe poſſint aduerſus Clericos decimam exigentes? communis eſt inter Canonici iuris interpretes id non licere laicis facere, primùm quia cauſa ſpiritualis, conſuetudine vel præſcriptione, à Iudice Eccleſiaſtico auocari non poteſt: quoniam præſcriptione ius ſpirituale laicus nequit acquirere, cap. cauſam, quæ. de præſcript. & cap. Prohibemus de decimis, nec conſuetudo quamuis longiſſima, vbi quis iuris capax non eſt, facit eum capacem. Ioann. And. Abb. Gloſſa & alij in cap. cauſam, quæ, de præſcript. Secundò quia quando quis capax iuris non eſt, iuxta communem ſententiam conſuetudo plus auctoritatis, & iuris non dat quam Romani Pontificis priuilegium: ſed priuilegium tale non extat, quod det eiuſmodi ius & auctoritatem, ergo neque conſuetudo dare poteſt. Quidam verò, in quibus eſt Couarruuias loco citato, & Carolus Degraſſalinus lib. 2. Regalium Franciæ in Iure ſeptimo, ſentiunt id iuris conuenire laicis. Nam in Francia edicto Philippi Pulchri Regis, & in Hiſpania Caroli Quinti Conſtitutione, talis decimarum cauſa coram Ciuilibus iudicibus agitur: & Epiſcoporum iuſſa & mandata, ſi ad eos cauſa defertur, inhibentur: Et cum id ſit vſu & conſuetudine receptum, meritò, inquiunt, improbari damnarique nequit. Ego primam ſententiam veram exiſtimo, quia cauſa de decimis eſt ſpiritualis, de cauſis verò Spiritualibus laici iudicare non poſſunt, vt Canones omnino prohibent. Nec vſus, ſi alicubi eſt, contrarius, probari vlla ratione poteſt, cum ſit corruptela.

Quintò quæritur, An decimarum cauſa tutò coram ciuili iudice agatur, quando quæſtio eſt facti, nõ iuris? Sciendum eſt, quæſtionem eſſe facti, cum quæritur, ſoluerit ne Titius debitam decimam, an non? Debeat ne Caius decimam ſoluere, an alius? hoc eſt, ſit ne decima ſoluta, an nõ? Sit ne ſoluenda potiùs à Titio, quam à Caio? Cum item Caius furto decimæ tenetur, & agitur, vt eam reſtituat. At verò Quæſtio iuris eſt, cum agitur, cuius ſit decimarũ ius: item, cũ agitur de priuilegio, exemptione, immunitate, & excuſatione decimæ. Cum igitur quæſtio eſt iuris, cauſa decimarum coram Eccleſiaſtico iudice ſolummodo agi debet, quoniam eſt ſpiritualis: Cum verò quæſtio eſt facti, eſt quorundam opinio, poſſe tractari cauſam coram Iudice ciuili. Sic Couarruuias loco citato, ſic Rebuffus de Decimis q. 10. nu. 39. quæ ſententia videtur eſſe, vt quidã aiunt, multorũ conſenſu recepta, ita. Federic. Conſil. 245. Gomeſ. in Repetitio. ad caput, ſi annuum. q. 16. ff de Iud. Ripa ad cap. Decernimus q. vlt. de Iudic. Petrus Belluga in Speculo Principum, Rubri. de Decimis §. Reſtat, num. 4. Ego primam ſententiam tenendam arbitror, quia cauſa decimarũ ſiue ſit facti, ſiue iuris, eſt ſpiritualis, vel ſaltẽ ſpirituali connexa, & ex ſpirituali prouenienſ. Quæres, an quando quæſtio eſt facti, cauſa decimarum liberè etiam poſſit agi coram Iudice laico, & Eccleſiaſtico: hoc eſt, an ſit mixti fori, ciuilis, & Eccleſiaſtici. Federi. in Conſil. 245. ſcribit, quoſdam ſenſiſſe, eiuſmodi cauſam ad Iudicem ciuilem tantummodo pertinere. Sed hoc Couarruuias in Practicis quæſtio cap. 35. nu. 2. meritò confutat. Nã vbique videmus Epiſcopos Eccleſiaſticis cenſuris & pœnis adigere laicos ad decimam quæ vel ſoluta non eſt, vel furto ablata reſtituendam: quare ſi lis, & cauſa apud Iudicẽ Eccleſiaſticum cœpta eſt, non eſt ad ciuilem deferenda. Poteſt igitur agi coram vtroque Iudice, Ciuili & Eccleſiaſtico; ita vt iure poſſit vnus alterum præuenire. Sic Couar. Meo iudicio, eiuſmodi cauſa ſolùm ad iudicem Eccleſiaſticum pertinet: nam eſt ſpiritualis, vel ex ſpirituali deſcendens, videlicet ex iure decimarum.

Sextò quæritur, An decimæ conductor laicus conueniri debeat coram Iudice Eccleſiaſtico? Quidam negant, quia cauſa non agitur de decima ſoluenda, ſed de pretio conductæ decimæ reddendo. At verò Couarruuias loco citato, ſuam ſententiam ſequutus diſtinguit: Aut Clericus cùm decimæ fructus locauit laico, cum eo conuenit, vt ſi pretium non ſolueret, eum ad Iudicem Eccleſiaſticum deferret: aut contrà cum eo pactum iniit, vt eum conuenire non poſſet, niſi coram Iudice ciuili. Si primum, ſtandum eſt conuentioni, & laicus conueniri debet coram Iudice Eccleſiaſtico, & non ciuili. Si ſecundum, ſeruari quoque pacta & conuenta debent, & cauſa ad ciuilem iudicẽ deferenda eſt: tum quia cauſa ſimpliciter non eſt de decima, ſed de pretio locatæ & conductæ decimæ perſoluendo: tum etiam quia hæc quæſtio, inquit Couarruuias, potiùs eſt facti, quam iuris: nõ enim cauſa agitur, vt debitor decimã ſoluat, nam eam omnes debitores ſoluerunt, ſed vt conductor decimæ, qui iam percepit eius fructus, pretium conductæ decimæ ſoluat. Sic ille: Ego, vt dixi, cauſam decimarum in vniuerſum puto eſſe tractandam corã Eccleſiaſtico iudice, non laico. Eodem modo reſpondeo ad quæſtionem, quam idem Couarruuias proponit: videlicet, quid dicendum eſt, ſi decimæ conductor nihil cum Clerico conuenit, nec ſe expreſsè ſubmiſit iudicio Eccleſiaſtico? Reſpondet ille ſuo more, tunc poſſe cauſam tractari apud Iudicem Eccleſiaſticum, & Ciuilẽ, ita vt vnus alterum poſſit iure præcurrere: quare ſi lis cœpta eſt corã Iudice Eccleſiaſtico, nequit Ciuilis iudex eam ad ſe auocare. Dicendum eſt, eam eſſe coram iudice Eccleſiaſtico, non laico, tractandam. Quia ex iure decimarum ortum habet, quod ius Eccleſiaſticum & ſacrum eſt, non ciuile, & profanum.

Septimò quæritur, An cum laici contendunt, decimas ab ipſis exigi, quas longiſſimi temporis præſcriptione, cuius initij memoria non eſt, ſoluere non conſueuerunt, & quando conqueruntur decimas peti contra conſuetudinem longo tempore receptam, & contra Principum laicorum leges prohibentes ne petantur, aut ne laici ſoluere cogãtur; cauſa cognoſci & tractari iure poſſit apud ciuiles magiſtratus? Carolus Degraſſal. lib. 2. Regal. Frãciæ iure 7. & Couar. lib. 1. Variarũ reſol. c. 17. nu. 8. verſ. 9. & in Pract. quæſt. c. 35. nu. 4. docent, poſſe tractari, & defendũt morẽ, quo huiuſmodi cauſa in Hiſpania, & Gallia corã regiis magiſtratibus diſcutitur; & paſſim, inquiũt, dãtur literæ à ſupremo Regio ſenatu, quibus liberãtur laici cõtra Eccleſiaſticos iudices à decimis, quæ exigũtur, vel contra conſue-

cõſuetudinẽ, vel præſcriptionem. At verò Rebuf. tract. de Decimis q. 10. nu. 14. cenſet, hoc iure non fieri, quia cauſa decimarum ſpiritualis eſt, nec in ſpiritualibus, præſcriptio, aut conſuetudo, ius Laicis dat, cum ipſi eius iuris capaces nõ ſint. Ego huiuſmodi conſuetudinem ſupradictam, corruptelam eſſe puto, & proinde locum non habere, quia cum Canonico iure pugnat; quare niſi vel Priuilegio Romani Pontificis, vel expreſſo eius conſenſu approbatur, nõ valet: nec ſufficit, ſi dicas, eam permitti: nam permittitur certè, quia commodè impediri non poteſt: aut permittitur inſcio Pontifice, aut inuito, & reclamante.

Octauò quæritur, An cauſa de fructibus decimarũ agi queat coram Iudice ciuili? Reſpondeo ex communi omnium ſententia: Quando fructus ſunt percepti, collecti, ac ſoluti, coram Iudice ciuili peti queunt, ſi fuerint furto à Laico ſublati, aut alia ratione ſubtracti. Nam fructus decimæ, vt ſuperius dixi, non eſt quid ſpirituale, ſed tẽporale.

Ex his colligit Couarruuias quando nam Decimarum cauſa ad Magiſtratum & Iudicem ciuilem deferri poſſit. Nam primùm, inquit, ratò ea cauſa defertur, quando decima eſt in feudum Laico legitima auctoritate tradita, & priuilegium à Romano Pontifice conceſſum eſt, vt feudi nomine & iure habeatur. Deinde quãdo Laici coguntur à Clericis ſoluere decimam contra præſcriptionẽ, vel conſuetudinem, cuius initium non extat, & priuilegio Romani Pontificis Iudex ciuilis id poteſtatis habet, vt hanc cauſam cognoſcat & iudicet. Tertiò, quando quæſtio eſt facti, non iuris. Quartò quando Laicus conductor decimæ init cum Clerico pactum, vt coram ciuili Iudice conueniri poſſit. Quintò, quando cauſa agitur contra Laicos fures de fructibus decimæ ſoluendis, reddendiſue, non de ipſo decimæ iure ſeruando, & tuendo. Meo iudicio in his omnibus caſibus, cauſa Decimarum coram Iudice Eccleſiaſtico, non Laico tractanda eſt: quia eſt cauſa de Decimis, aut ortum habens ex iure Decimarum. Quæres quomodo ſit decima ſoluenda iure communi? Reſpondeo, prædialem reddendam eſſe non deductis impenſis etiam factis in fructibus colligendis cap. Cum ſicut homines, & cap. Paſtoralis de Decimis. Item, non deductis impenſis factis in domibus, aut molendinis reficiendis. Abbas in cap. Paſtoralis. Decima perſonalis ſoluitur ex lucro; & lucrum non eſt niſi impenſis deductis.

Nonò quæritur, Quibus ſolui iure decima debeat? Reſpondeo Clericis, ſiue Eccleſijs, ex Paſchali Pontifice. cap. Decimæ 16. quæſt. 1. vbi ait: Decimas à Populo Sacerdotibus ac Leuitis eſſe reddendas, diuinæ legis ſanxit auctoritas. Verùm dubiæ quæſtionis eſt, quibus Clericis decima ſit iure ſoluenda? Reſpondeo, generatim Parochis decimam iure deberi: deinde prædialem Parocho, in cuius Parochia prædium eſt ſitum, etiamſi dominus prædij in alia Parochia audiat diuina, & ſacramenta percipiat. cap. vlt. de Parochijs, cap. Cum ſint, de Decimis. Perſonalis verò decima debetur Parocho, in cuius Parochia debitor decimæ audit diuina, & percipit Sacramenta. Quæres an Epiſcopo iure decima debeatur? Reſpõdeo, deberi primùm quando prædium ſitum eſt in Parochia Eccleſiæ Cathedralis, & ad eum proximè pertinet ipſius Parochiæ cura: vt colligitur ex cap. Tua de Decimis. At ſi alius Presbyter illius Parochiæ curæ præficitur, ipſi decima debetur. Deinde, quando prædium in nulla eſt Parochia ſitum, cap. Quoniam de Decimis, & cap Decimas 16. quæſt. 7. Tertiò, quando non ſunt diſtinctæ Parochiæ, quia tota Diœceſis eſt Parochia Epiſcopo ſubiecta. cap. Omnes Baſilicæ 16. quæſt. 6. Poſtremò quando decimæ ſunt Eccleſiæ Cathedrali datæ. Rogabis deinde, An decima debeatur Parochis, tametſi opibus & rebus temporarijs abundent? Reſpondeo deberi: nõ enim ſoluitur decima ratione perſonæ, ſed cauſa diuini miniſterij, quod Parochus præſtat. Nec quis ob diuitias ſuo poteſt iure ſpoliari: neque enim Regi, aut Principi opulento tributa detrahuntur, nec creditori copioſo debita pecunia denegatur. Non item refert ſi Parochi & Clerici ſint improbi, aut ſi decimarum fructus in malos vſus impendant, quoniam decima debetur præcisè ratione muneris & officij Eccleſiaſtici, quo fungitur Clericus, vel Parochus.

Decimò quæritur, An lex Eccleſiaſtica iubens decimã ſolui, cum iuris æquitate cõueniat? Quæſtionem hanc mouet Caietanus 2. 2. q. 147. art. 1. Et ratio dubitandi eſt, eo quòd duplici ratione æquitas in hac lege deeſſe videatur.

A Tum, quia conſtituta eſt inſtar veteris legis, quæ decimam ſolui iubebat: tum quia decima perſonalis nunc lege debetur, quæ lege vetere non ſoluebatur. At lex vetus æquitate conſtabat, quoniã decimam præſtari Leuitis præcipiebat. Tribus autem Leuitica erat totius populi Iſraelitici duodecima pars, ac proinde parum reliquum populum excedebat: nunc decima, lege ſoluitur Parochis, qui vix (inquit Caietanus) quinquageſimã partẽ Chriſtiani populi conſtituunt: quare cum tam exigua ſit Parochorum pars, non videtur cum iuris æquitate congruere, vt decimam partẽ accipiant Parochi ex quadraginta nouem populi Chriſtiani partibus, vt Parochus quinquaginta fructuum portiones habeat, cum tamen ex reliquo populo ſinguli nouem tantùm portiones ſibi retineant: ergo plus æquò Parochis defertur: præſertim quod Leuitæ & Sacerdotes Iudæorum, vxores, & familias alebant, quibus ſubſidia vitæ neceſſaria ſuppeditare eos oportebat, at Clerici nouæ & Euangelicæ legis, vxoribus & familia carent, ergo plus illi, quàm hi accipere iure poterant, & debebant.

Ex his colligit Caietanus, decimam Eccleſiaſtica lege
B deberi, propterea quod eam ſolui Eccleſia præceperit, non ſolùm vt Clerici ſuſtentarentur, ſed etiam vt pauperes alerentur. Ita vt decimæ inſtitutæ fuerint in Pauperum ſubſidium: nam Parochi non ſolùm diuinis miniſterijs mancipantur tanquam miniſtri à Deo electi, ſed etiam ad pauperum indigentiam ſubleuandam tanquam egenorum patres. Atque hinc eſt quod iure Canonico præcipitur, vt decimæ in quatuor partes diſtribuantur: ita vt quarta pars in vſus pauperum impendatur, & Epiſcopi, ac Parochi patres pauperum, & quaſi tutores ac curatores appellantur. Tandem concludit Caietanus his verbis: ſi decimæ in ſubſidium tantùm miniſtrorum dandæ eſſent, vt in veteri lege mandatum erat, neſcirem ego oppoſitas obiectiones ſoluere, libenterq; ſolutiones aliorum audirem, qui ſcirent tam exceſſiuam diſtributionem ad æqualitatem deducere. Sotus Lib. 9. de Iuſti q. 4. art. 1. in Caietanum inuehitur, eo quòd tam leui argumento ductus, ad ſingularem (ſic enim putat Sotus) ſententiam deuenerit; quod Decima non ſolum in Clericorum ſubſidium, ſed etiam in pauperũ vſus ſit inſtituta. Ex quo fieret, vt pauperibus ſua quoque portio decimarum iuſtitiæ legibus deberetur; quod
C Soto putauit incommodum, quia decimæ debentur Eccleſiæ miniſtris ob diuinum miniſterium & officiũ quod obeunt, & exequuntur. Hanc quæſtionẽ Caietanus & Sotus, quos ſupra retuli Auctores, aliò trahunt, videlicet, An Epiſcopi, Parochi, & Clerici, iuſtitiæ legibus in pauperum vſus cogantur impendere quicquid ex beneficijs Eccleſiaſticis ſupereſt præter id, quod neceſſarium eſt ad commodum ſuum victum. Caietanus enim in ea eſt opinione, vt cenſeat eos eſſe iuſtitiæ legibus adſtrictos: Sotus contra, miſericordiæ & charitatis tantummodo legibus alligatos.

De hac controuerſia ſuo loco fuſius diſſeremus. Quod præſentis eſt inſtituti, illud breuiter dixiſſe ſufficiat, legem Eccleſiaſticam de decimis ſoluendis, omni æquitate conſtare. Nam decima, onus quidem eſt impoſitum populo Chriſtiano, ſed vt par eſt, nulla ratione leges æquitatis tranſgreditur, dum nouem partibus retentis ex fructibus quos quiſque colligit, decimam partem ſoluere lege compellitur, multo plus ſumit ſibi, quàm ſoluat: ſed quia ex multis rebus paruis in vnum collectis, magnũ aliquid
D efficitur; ideo decimarum cumulus magnus quidẽ in ſeipſo eſt; verùm ſi comparetur cum eo quod quiſque ſoluit, & quod ſibi relinquit, longè plus ſibi ſinguli retinent, quàm ſoluant Sic etiam in vetere Hebræorum populo ſibi quiſque ex ſuis fructibus, nouem partibus perceptis, decimam ſoluebat: & Leuitica tribus ſola in vniuerſum cum vndecim tribus collata, in duabus decimarum partibus excedere, videbatur, quia reliquæ vndecim tribus nouem partibus donabantur, & ipſa Leuitica tribus vndecim partes habebat; at verò ſinguli Iudæorum ſibi nouem partes retinebant, & ſoluebant vnam. Nulli igitur ſit iniuria, nulli graue onus imponitur, ſi ex decem, ſibi nouem aſſumptis partibus, vnam dare lege cogatur. Quocirca nec Caietano aſſentior, totam fere huius legis Eccleſiaſticæ æquitatem in eo ponenti, quod decimæ ſint quoque in pauperum vſus inſtitutæ: fateor enim decimam Eccleſiæ lege deberi, ac ſolui tanquam debitam mercedem laboris, quo Clerici diuinis rebus inſeruiũt, quãuis poſtea Eccleſia ſuis

decretis ſanciuerit, vt quarta decimarum pars in pauperum neceſſitates impenderetur. Nec Soto item aſſentior, neganti Parochorum & Clericorum numerū cum reliquo populo compoſitum, minimum eſſe: quid enim refert, ſi minimus eſſe concedatur? ſiue enim paruus ſit, ſiue magnus, æquiſſima eſt Eccleſiaſtica lex decimarū, qua quiſque vnum quid ſoluit ex decem, ſibi nouem partibus aſſeruatis.

Objicies; maximam eſſe decimarum portionem; cum tamen pauci ſint Parochi, quibus decimæ ſoluuntur; at paucis pauca ſufficiunt vitæ ſubſidia, & paucis operarijs pauca ſtipendia debentur. Hoc argumentum quibuſdam faceſſit negocium. Sed fateor Parochos eſſe paucos, quibus decima ex lege debetur ac ſoluitur, at multi ſunt Parochorum adiutores ſocij, & adminiſtri, quibus ſua merces iure debetur. Item multa ſunt templa & ſacella, quæ ſubinde reficiuntur, & muniuntur. Deinde Eccleſia decimam quidem inſtituit: ſed poſtea temporis decurſu ex fructibus decimarum, quos vidit, & animaduertit eſſe longe vberrimos, lege ſanxit, vti quarta pars reſeruaretur in pauperum vſus. Denique, quid dicendum, ſi ex decimis multæ hoſpitales domus extructæ ſunt, multa Religioſorum domicilia conſtructa, multorum indigentium inopia ſubleuata, Seminaria, & Collegia iuuenum inſtituta?

Vndecimò quæritur, An decimam laicus poſſidere queat? Reſpondeo: In cap. Adhæc de Decimis præcipit Pontifex, vt Laicus qui iure hæreditario poſſidere decimam contendebat, anathemate terreretur, niſi decimam ipſam libere Eccleſiæ reſtitueret. Et in c. Quamuis de Decimis prohibetur ne quis laico in ſeculo manenti Eccleſiam, decimam, oblationemuè concedat. Demum in cap. Cauſam, de Præſcriptioni. Alexander Tertius, ſcribit Epiſcopo, laicos decimas nec detinere, nec vlla vſucapione præſcriptioneuè poſſidere poſſe.

Quæ Decreta vt intelligamus, ſcire oportet, appellatione decimæ aliquando intelligi ius exigendi, & percipiendi decimam, aliquando verò fructum, qui ex prædio, vel perſona percipitur; Deinde ius percipiendi decimam poteſt alicui tripliciter conuenire: Aut enim quis decimam exigit & percipit nomine Clerici, à quo conductā illam habet: & hac ratione laici decimarum conductores exigunt atque percipiunt, vt etiam feudatarius quilibet: Aut quis decimam exigit, quia ipſi Pontificia auctoritate eſt data, quòd ille ſit de Eccleſia bene meritus, videlicet quia Eccleſias Catholicorum ab Hæreticis defenderit; aut Chriſtianorum prouincias à Saracenorum manibus & poteſtate eripuerit; aut bellum ſuis ſumptibus contra Paganos ſuſceperit, & feliciter geſſerit: & hoc modo Romani Pontificis beneficio, multæ decimæ Imperatoribus, Regibus, Principibus, alijsque viris primarijs datæ ſunt. Aut decimam quis exigit ob Eccleſiaſticum munus, & officiū, quo fungitur in Parochia, cui præeſt: & totū huiuſmodi ius eſt ſpirituale & ſacrum. Intelligunt ergo Canones ſiue decreta prædicta, quæ omnino negant decimam ad laicos pertinere, de ipſo decimæ iure ſiue de ipſis Decimis: quia nec vlla præſcriptione, nec conſuetudine poſſunt decimas exigere, percipere, & retinere: nā in laicos ius ſpirituale non cadit: & is qui poſſeſſionis capax non eſt, rem vſu capere, aut præſcribere nequit. At verò ius exigendi decimam nomine Eccleſiarum ſiue Clericorum, quale conductor habet, aut quale priuilegio, & auctoritate Romani Pontificis ſæpius penes Reges, & Principes eſt, eo quòd in feudum decimas acceperint, in laicos cadit, quoniam eis non conuenit nomine ipſorū, ſed Eccleſiæ, nec conuenit ratione miniſterij ſacri, vt clericis, ſed ratione alicuius temporalis: nimirum cauſa alicuius obſequij, & beneficij in Eccleſiam collati: aut ratione pretij, quo locati ſunt & conducti fructus decimarum. ſicut ius item quo percipit quiſpiam certi Beneficij fructus annuos ob laborem & operam, quam impendit in Eccleſiæ Cathedralis Clericis cantu, aut latinis litteris inſtituendis, non eſt Beneficium, nec ius ſpirituale: eo quòd eius Beneficij fructus, nequaquam accipit miniſterij Eccleſiaſtici cauſa. Quapropter ſicut iuspatronatus habere laicus quidem poteſt, ſed nonniſi Eccleſiæ conceſſu; ita ius decimæ aliquo modo penes Laicum eſſe poteſt, at non ſine Eccleſiæ auctoritate atque conſenſu.

Duodecimò quæritur, An Decima Epiſcopi conſenſu & auctoritate in feudum tutò dari laico queat, ita ut ipſi laico ſolui debeat? Reſpondeo ex cap. Prohibemus de Decimis, & cap. Cum Apoſtolica, De ijs quæ fiunt à Prælatis, poſt Concilium Lateranenſe auctoritate Alexandri III. celebratum anno ſal. 1179. id omnino eſſe prohibitum, decimas nempe in feudum perpetuum laico dare: quare ſola Romani Pontificis auctoritate id fieri tutò poteſt. Ita Ioan. Andreas, Antonius, Cardinalis in c. Cum Apoſtolica de Decimis, Couarruuias lib. 1. Variarum reſolutionum. cap. 17. num. 5. Cum enim ſit communi iure interdictum, ſola Epiſcopi auctoritate fieri nequit. Olim tamen ante huiuſmodi Lateranenſe Concilium, ſola Epiſcopi auctoritate decimæ laicis benè de Eccleſia meritis in feudum, ſiue emphiteuſim perpetuam dari ſolebant: quare ſi quis laicus decimas in feudum perpetuum acceptas ante dictum Concilium obtineat, tutò poſſidet.

Decimotertiò quæritur, An decimas in feudum perpetuum ante Lateranenſe Concilium acceptas tuta conſcientia Laicus Epiſcopi conceſſu in alium transferat? Reſpondeo: Aut eas transfert in aliquam Eccleſiam, Monaſterium Religioſumuè locum, idque tutò facit, vt conſtat, ex cap. Cum Apoſtolica. De ijs quæ fiunt à Prælatis: Aut transfert in alium laicum, & ſunt duæ opiniones, vna eorum, qui abſolute & ſimpliciter fieri poſſe negant ſolo Epiſcopi conſenſu & auctoritate, quæ fuit ſententia Abbatis in cap. Prohibemus de Decimis, vbi ait, ſic in eo capite Doctores ſentire. ſic enim cenſet Hoſtienſis in c. Cum Apoſtolica De ijs quæ fiunt à Prælatis, Archidiac. Ioan. Monachus in cap. 2. de Decimis in ſexto eo in primis argumento, quod in cap. Prohibemus de Decimis, vniuerſim decernitur, ne laici decimas in alios laicos poſſint aliquo modo transferre. Deinde ſi Laicus decimas ſibi in feudum perpetuum datas habens, ſine legitima prole & hærede decedat, decimæ ipſo iure ad Eccleſiam reuertuntur, ergo in alium iure transferri nequeunt. Altera eſt ſententia, id tutò fieri poſſe Epiſcopi auctoritate, quam ſententiam Gloſſa, Cardinalis in cap. Prohibemus, Ioann. Andreas in cap. 1. de Præſcript. in ſexto, & in cap. Super quibuſdam. de verbor. ſignifica. Silu. Decima. q. 10. probauere, eam confirmantes primum ex cap. Prohibemus nuper allato, vbi generaliter non prohibetur, ne laici decimas in alios laicos transferant; ſed ne laici decimas cum animarum ſuarum periculo detinentes, in alios laicos tranſmittant: quod Decretum habet locum in laicis decimas facto, non iure poſſidentibus: qui ſi, dum viuunt, decimas Eccleſiæ non reſtituunt, ſaltem cum decedunt, iuſſu Pontificis debent Eccleſiæ decimas reddere, vt ſaltem eos ſui peccati mortis tempore pœniteat. At verò laicus qui ante Concilium Lateranenſe decimas in feudum accepit, iure illas, non ſolùm facto poſſidet. Certè prima ſententia videtur verior. Etenim quamuis laicus iure feudi decimas poſſideat, nequit in alium laicum tranſmittere, etiam Epiſcopi auctoritate; nam transferri non poſſunt, niſi in feudum denuo dentur: at eas in feudum dare, Concilium Lateranenſe prohibuit; niſi dixeris, non vetuiſſe, ne ſolitæ dari dentur more ſolito; ſed ne dentur, quæ alioqui dari minimè ſolebant. Sed Concilium generatim præcipit, ne dentur.

Decimoquartò quæritur, An Epiſcopi auctoritate poſſint decimæ, laico ad breue tempus concedi, locari, vel vendi iuſta aliqua de cauſa? Reſpondeo ex communi omnium ſententia, poſſe. Nam in Clem. 1. de Rebus Eccleſ. non alienan. dicitur, poſſe res Eccleſiæ ad modicum tempus alienari. Sciendum autem eſt, iure communi modicū tempus haberi, quod eſt intra decennium: vnde decimæ iure communi tutò poſſent laico concedi intra decenniū. Sed vbi eſt vſu recepta Conſtitutio Pauli II. quæ incipit Ambitioſæ de Rebus Eccleſ. non alien. decimæ laico auctoritate Epiſcopi vltra triennium locari non poſſunt. Sed quæſtio eſt An iure communi Epiſcopus laico decimas dare poſſit iuſta ex cauſa, vel eas locare, vel vendere ad vitam ipſius laici? Id concedit Gloſſa in c. Quamuis de Decimis, ea ratione confirmans, quod vita hominis cum ſit dubia & incerta, poteſt eſſe breuiſſima: proinde tamquam modicum tempus habetur. Cum item decima ad vitam laici confertur, non videtur in perpetuū dari, quippe quæ ad hæredes tranſmitti non poſſit. Sed verius eſt, quod tradit Abbas in eo cap. Quamuis, id Epiſcopo non licere

licere facere: quod enim ad vitam volus datur, non dicitur ad modicum tempus dari, cum vita hominis ad multos annos produci queat.

An decima denegari aut tolli ex toto vel ex parte poſſit. Cap. ~~XXXVIII.~~ 6.

PRimò quæritur, Quot modis Decima tolli queat, ita vt Clericis, ſiue Eccleſijs ſolui non debeat. Reſpondeo, multis modis, nimirum conſuetudine, præſcriptione, compenſatione, tranſactione, exemptione, ſiue priuilegio Romani Pontificis. Rebuf. tract. de Decimis quæſt. 13. nu. 13. & ſequentibus.

Secundò quæritur, An conſuetudine Decima tolli poſſit ex toto vel ex parte? Reſpondeo, inter Iuris Canonici Doctores, cum ſentiant decimam diuino iure deberi, varias eſſe ſententias. Quidam enim aſſerunt, decimam prædialem nulla conſuetudine tolli poſſe ex toto, vel ex parte, cum diuini iuris ſit: perſonalem verò poſſe conſuetudine ex parte, vel ex toto denegari, quoniam Canonico tantùm iure perſoluitur. Hanc ſententiam tuentur Hoſtienſis, Archidiaconus, Cardinalis, Paulus Pariſius, Felinus, & alij plerique, quos refert Couarruuias lib. 1. Varia. reſolu. cap. 17. nu. 8. & eam teſtatur Rochus Curtius, quem citat ibidem Couarruuias, eſſe communem inter Canonici iuris interpretes. Alij verò vniuerſim docent, nullam decimam prædialem, vel perſonalem tolli conſuetudine poſſe ſiue ex toto, ſiue ex parte; propterea quod ſit vtraque iuris diuini, non Canonici. Sic Innocentius, Gloſſa, & alij iuniores in cap. In quibuſdam, de Decimis. Sunt qui dicant, Decimam ſiue prædialem, ſiue perſonalem ex toto auferri, vel denegari non poſſe, benè tamen ex parte: quod idē eſt, ac ſi dicant, fieri conſuetudine poſſe, vt pars minor ſoluatur, nempe duodecima, vigeſima, vel trigeſima: quod non obſcurè S. Thomas ſignificat, ſecunda ſecundæ q. 87. ar. 1. & Quodlib. ſecundo art. 8. Turrecrem. in c. Reuertimini 16. quæſt. 1. in 7. quæſt. & idem multi alij Theologi tradidere. Omnes iuris Pontificij Doctores hac quæſtione ſunt admodum implicati, cum ſentiant illi, decimam iuris eſſe diuini: at contra ius diuinum Conſuetudo non valet: Et tamen ex altera parte vident in multis prouincijs Chriſtianorum decimas Clericis vel Eccleſijs nō ſolui: nec enim in Italia, nec in Græcia ſoluuntur, nec olim ſoluebantur. Vnde Antonius Butrius in cap. Parochianos de Decimis ſcribit: Neſcio quid dicam, niſi quod omnes damnantur non ſoluendo.

Attamen tamquam firmum fundamentum iaciendum eſt quod ſupra poſuimus, Decimam quidem, vt eſt pars fructuum neceſſaria ad victum Clericorum, diuina & ſpiritualia bona miniſtrantium, item vt eſt merces laboris ipſorū, inſuper, vt eſt aliquid quod Deo offerimus, vt ipſum agnoſcamus tamquam ſummum rerum omnium dominum, iuris naturalis & diuini eſſe: vt verò eſt certa & definita pars fructuum, videlicet decima, & non maior, aut minor, non eſſe iuris diuini, vel naturalis, ſed Canonici. Ac propterea quemadmodum contra quodlibet ius aliud Canonicum, vel ciuile conſuetudo magnam vim ac robur habet: ſic etiam contra ius Decimarum, quod rectè Couarruuias & Turrecremata locis ſupra citatis Theologorum ſententiam ſecuti, annotarunt. Et in primis dubitandum non eſt, quin decima conſuetudine in totum tolli queat, ſi re alia maiori, vel æquali compenſetur: nam cetera debita etiam iuſta, alterius rei compenſatione ſoluuntur. Deinde certum eſt, ius ipſum Decimarum quatenus eſt naturale, vel diuinum, conſuetudine nec ex toto, nec ex parte tolli poſſe, quatenus vero eſt canonicum poſſe. Vt meritò S. Thomas ſecunda ſecundæ, q. 87. art. 1. dixerit, potuiſſe Eccleſiam decernere, vt pars minor, loco decimæ ſolueretur. Certum quoque eſt, potuiſſe Eccleſiam ſuo iuri cedere, nimirum decimas non petendo, vel eas laicis remitteret quamuis non potuerit ius diuinum relaxare, quo Deo aliquid offerimus, vt agnoſcamus ſupremum eius dominiū in res omnes, quod ius diuinum ſeruamus, ſi aliquid etiamſi decima ſit minus, offerimus. Nam decima eſt inſtituta ad clericorum victum, & ceteros vitæ vſus neceſſarios: potuerunt igitur Eccleſiæ & Clerici ſibi aliunde alimenta, & ceteros uſus vitæ neceſſarios conquirere, & laicis decimam condonare. Hinc perſpicuum eſt, quam vim conſuetudo in decimis habeat. Quemadmodū enim Pontifex poteſt decimam remittere, ſi aliunde Clericis ſuppetant bona, ex quibus commodè ſuſtententur, ſic & Conſuetudo.

Ex his multa colliguntur, In primis, vbi conſuetudo recepta eſt, & præſcripta legitime, vti decima non ſoluatur, ſolui non debere, tametſi à Clericis petatur: ſtandū enim eſt conſuetudini receptæ, quæ legis vim habet. Hinc etiā exiſtit, vt ſi ex quibuſdam fructibus, & bonis non ſoleat decima ſolui, ea minimè debeatur: in multis enim locis ſolui non ſolet ex minutis rebus, vt ex fœno, herbis, oleribus, & alijs fructibus pleriſque. Valet etiam conſuetudo, vbi non integrè decima ſoluitur, ſed minor, nempe vigeſima, trigeſima, & quinquageſima. Conſuetudo itidem ea valet qua nulla decima ſoluitur, ſed aliquid aliud, quod eſt in locum ipſius ſubrogatum. Quæres vnde factum ſit, vt in quibuſdam prouincijs nulla decima ſoluatur? Reſpondeo, ex diuerſis cauſis id potuiſſe fieri. Aut enim olim Pontifices Romani ſponte ſua, & voluntate remiſerūt decimas, quia laici certa quædam bona aſſignarunt ad Eccleſiarum & Clericorum vſus & alimenta, quod ego quidē factum exiſtimo in Italia. Aut Romanus Pontifex decimas Regibus, Principibus, & alijs primarijs viris optimè de Eccleſia meritis attribuit, ea lege, vt dotarent Eccleſias, & neceſſaria vitæ ſubſidia Clericis præberent: ac ita conceſſæ ſunt Hiſpaniarum Regi decimæ, quæ in certis ſuæ ditionis prouincijs colliguntur. Tales etiam decimæ ſunt quibuſdam Religioſorum Ordinibus attributæ. Ex quibus tamen decimis detractæ ſunt certæ portiones, & Eccleſiaſtica quædam Beneficia conſtituta, vnde ſuſtententur Clerici, qui ex ipſis Ordinibus ad Eccleſiarū præfecturam & gubernationem diliguntur, aut certè Eccleſiarum Antiſtites expreſſo vel tacito Romanorum Pontificum, vel totius Eccleſiæ conſenſu, ſuo iure omnino ceſſerunt, laicos à decimis ſoluendis liberantes, & ita factum eſſe reor in Orientis Eccleſijs, in quibus decima non ſoluitur: fortaſſis enim eius regionis Epiſcopi Paulum ſunt imitati, qui noluit Corinthios adigere ad decimam ſoluendam, vel quippiam aliud vitæ vſibus neceſſarium ſuppeditandum, ne quemquam eorum grauaret, ſed ſuarum, vt ipſe teſtatur, manuum labore, victum ſibi quæritabat. Niſi fortè dixeris, decimas Eccleſiarum Orientis Saracenos & Turcas, alioſque Tyrannos per vim rapuiſſe, ac ſibi vſurpaſſe. Illud potiùs veriſimilius videtur, eiuſmodi Eccleſias à multis annis petere decimas non conſueuiſſe.

1. Cor. 9.

2. Theſ. vlt. & Act. 20.

Ex his etiā facilè colligi poteſt, non eſſe continuò damnandum, ſi quis laicus vſu & conſuetudine ſe exemptum à ſoluendis decimis contendat, cum probat diuturno vſu eas ſe numquam ſoluiſſe. Deinde multo minus eſſe dubitandum de quibuſdam alijs conſuetudinibus. Valet itaque conſuetudo, qua Clerici rectores Eccleſiarū ex prædiis etiam patrimonialibus decimam ſibi retinent: ea itē conſuetudo, qua laici ſibi decimam perſonalem non ſoluunt: necnon ea, vt decima vni Parochiæ iure debita alteri Parochiæ ſoluatur cap. Ad Apoſtolicæ, & c. Cum contingat, & c. Quoniam, de Decimis: illa itidem conſuetudo, vt decimæ ne deferantur in Clericorum horrea, ſed vt ſoluantur in area, agro, vel domo, dummodo Collector decimæ admoneatur. Rata demum, & firma eſt etiā Conſuetudo alicubi, id eſt, vt dicitur, apud Venetos recepta, vti perſonalis decima non ſoluatur, niſi ad finem & exitum vitæ: nam ſicut Eccleſia damnum pati, ſic etiam lucrum facere poteſt: eo quod ad finem vitæ quiſque ſicut pauperior, ſic etiam locupletior eſſe poterit. Valet etiam Conſuetudo pari ratione, vt perſonalis decima non niſi ad exitum anni ſoluatur. Ea quoque vim habet, vt Colonus certas menſuras quotannis ſoluat Eccleſiæ, ſiue nihil ex agro, ſiue multum collegerit: quia Eccleſia & damnum & lucrum habere poteſt.

Tertiò quæritur, An vim vllam habeant ſtatuta Ciuitatum, Conſtitutiones & leges Regum & Principum, quibus prohibent decimas à laicis exigi, quæ per conſuetudinem ſolui non ſolent. Tria hic quæruntur: primùm eſt, An æquum ſit & rationi conſentaneum, vt non exigantur decimæ, quæ per longam conſuetudinem ſolui non ſolent. Secundùm eſt, An valeant ſtatuta, leges, edicta laicorum, quibus vetant, ne hæ decimæ exigantur à laicis. Tertium eſt, An apud ciuilia laicorum prætoria iure tra-

ctari

ſtari queat cauſa de decimis non exigendis à laicis, quas de more non ſoluebant. De primo, videtur æquum eſſe, vt huiuſmodi decimæ minime exigantur, quia Canones, leges, & iura voluerunt, vt conſuetudines moribus vtentium receptæ ſeruentur: atqui ea conſuetudo corruptela non eſt, cum non repugnet iuri naturali, aut diuino: ergo ſeruari iure poteſt. De ſecundo, Couarru. in Practi. quæſtionibus cap. 35. nu. 2. verſ. 4. & lib. 1. varia. reſol. c. 17. nu. 8. verſ. 9. Gallos ſecutus, cenſet, quæ dixi ſtatuta, leges, & edicta laicorum valere, & cum iure ipſo congruere, quia ſolùm præcipiunt, vt conſuetudo recepta ſeruetur. Alij verò, quibus ego magis aſſentior, vt ſuperius dixi, docent, hæc nullam vim habere, niſi fiant priuilegio Romani Pontificis, vel conſenſu expreſſo, aut eius auctoritate confirmentur. Quoniam de decimarum iure, cum ſit ſpirituale, nihil laici ſtatuere poſſunt. At dices, ſolùm præcipere laicos, ut conſuetudo recepta ſeruetur, & omnia iura conſtituunt, vt approbatæ conſuetudines vim legis habeant. Reſpondeo, argumento tantùm concludi, æquum eſſe, ne talis conſuetudo violetur: ſed præcipere, ne contra eam Clerici faciant, laicorum non eſt, ſed Eccleſiaſticorum iudicum, videlicet Epiſcoporum, & Romani Pontificis.

De tertiò idem Couarruuias loco citato dicit, eiuſmodi cauſam iure diſcuti apud tribunalia ciuilia laicorum, quia ſolum cauſa tractatur, vt conſuetudinem receptam Clerici ſeruent. ſed reuera, vt ſuperius oſtendi, iure tractari nequit apud laicos iudices niſi priuilegio, vel conſenſu Romani Pontificis: quia cauſa eſt ſpiritualis, videlicet, de iure Decimarum.

Quartò quæritur, An Decima præſcriptione ex toto, vel ex parte tolli queat? Hæc controuerſia ex ſuperiori quæſtione non difficili ſanè negotio diſſoluitur: quare ſicut ea quæſtio iuris Pontificij conſultis negocij plurimū faceſſit, ut etiam hæc. Præſcriptio enim & conſuetudo inter ſe maximè conueniunt: hoc ſolo diſcrepant, quod per Conſuetudinem, ius communitati, non priuatis acquiritur; Præſcriptione verò ius & dominium priuatis acquiritur. Cum igitur Canonici iuris interpretes communiter aſſerant, conſuetudine decimas, præſertim prædiales tolli non poſſe, defendunt quoque præſcriptione auferri nequire.

Ceterùm aliter dicendum eſt, & in primis ſcire oportet, non idem eſſe, laicos præſcriptione liberari à decimis ſoluendis, quod, Præſcriptione ſibi decimas acquirere: nam certum eſt, non poſſe ſibi laicos vlla præſcriptione decimas vendicare, hoc eſt, ius nullum acquirere, vt ſibi decimæ ſoluantur: hoc enim ius eſt ſpirituale, & Eccleſiaſticum, ac proinde in laicos cadere nulla ratione poteſt, niſi nomine, auctoritate & conſenſu Romani Pontificis: quod verò laici liberi ſint, & immunes à decimis Eccleſiæ ſoluendis, ſicut conſuetudine fieri poteſt, ſic etiā præſcriptione: eo quod poteſtate, & auctoritate pares ſint conſuetudo, & Præſcriptio. Atque hæc eſt Theologorum opinio, quam etiam eſt Couarruuias amplexus. Et quicquid hac de re Iuris Canonici periti dubitauerint, vniuerſi tamen ſentiunt, vnam Eccleſiam contra aliam, & vnum Clericum contra alium, poſſe ſibi præſcriptione, ius decimarum acquirere: quia, inquiunt, tametſi decima iure diuino Clericis, & Eccleſijs debeatur, iure tamen humano potiùs vni, quàm alteri debetur, ac ſoluitur; quia Parochias non ius diuinum, ſed humanum diſtinxit atque diuiſit. Dummodo item decima Clericis, Et Eccleſijs ſoluatur, minimum intereſt, eas vnus ne Parochus, an alius acquirat.

Quintò quæritur, An tranſactione, vel compoſitione, vt iura loquuntur, tolli decima poſſit? Sciendum, inter Compoſitionem, & Tranſactionem hoc intereſſe, quod Compoſitio eſt gratis, & liberaliter facta conuentio, & fieri ſolet inter amicos: Tranſactio verò, eſt de re dubia, & lite incerta, aliquo dato, vel retento, pactio. l. 1. ff. De tranſactio. & l. Tranſactio. C. de tranſactione. & cap. ſuper eo de Tranſactionibus unum tamen ſæpius pro altero ponitur. c. Veniens de Tranſactionibus.

Quæſtio in præſenti eſt, An compoſitione, Tranſactioneuè decima tolli queat? In eo omnes conueniunt, compoſitionem valere inter Clericos liberaliter factam, vt vni, non alteri decima ſoluatur. cap. ſtatuimus, de Tranſactio. & cap. Dilecti de Decimis. Et hæc Compoſitio ſi Epiſcopi auctoritate fiat, ad ſucceſſores quoque tranſmittitur: ſi verò priuata ſolummodo auctoritate, tunc contrahentes ſoli, non ſucceſſores eorum obligantur.

A

Deinde, compoſitio, Epiſcopi auctoritate fieri nequit, qua laicus decimam Eccleſijs, vel Clericis non ſoluat: bene tamen auctoritate Romani Pontificis iuſta, & legitima de cauſa. Hoc quidam Iuris Canonici doctores diffitentur: ſed immeritò, cum decima iuris diuini non ſit, vt ipſi putarunt, & nos ſupra eorum opinionem confutantes, oſtenſum reliquimus. Valet itidem Compoſitio, vt laicus non ſoluat integram decimam, ſed minorem vtpote vigeſimam, trigeſimam &c. At non ſufficit in hoc ſola Epiſcopi auctoritas, niſi Romani Pontificis conſenſus accedat. Nam cum decima ex toto, vel ex parte remittitur, ius commune relaxatur, quod præcipit integram decimam ſolui, vt ſuperius oſtendi. Valet item Compoſitio, vt laicus non ſoluat decimam ex certis quibuſdam fructibus, aut bonis, modò fiat auctoritate Romani Pontificis: ſiquidem hac etiam in parte ius commune remittitur. Rata nihilominus, & firma eſt Compoſitio, quæ

B fit auctoritate Epiſcopi, vt decima ſoluatur quidem Clericis, vel Eccleſiæ integra, ſed certo loco, & tempore, nimirum in area, vel agro, vel domo: item vt poſt certos dies à collectis fructibus. tùm etiam, ne ſoluatur decima, antequam petatur à Clericis. Inſuper, vt non ſoluatur decima niſi ad finem vitæ.

Sextò quæritur, An Priuilegio Pontificis decima tolli poſſit? Animaduertendum, hic tria in dubium vocari: primum, An auctoritate Romani Pontificis decima in totum tolli queat? Deinde, An priuilegio Pontificis fieri poſſit, vt decima Monaſterio, vel pio alicui Collegio, aut ſeminario Clericorum ſoluatur: Poſtremò, An priuilegio Pontificio poſſit aliquis fieri immunis, & liber à decima ſoluenda. Notandum itidem eſt, Religioſorum Ordinibus inter cetera priuilegia, hoc etiam conceſſiſſe Pontifices, vt ſint à decima perſoluenda exempti. vnde in Priuilegijs quibuſdam ſic habetur: De Domibus, Monaſterijs, & Collegijs, & eorum prædiis, hortis & aliis locis quæ habere poſſumus, aut de ijs, quæ pro eiſdem

C emendis, nobis pro tempore legari aut donari contigerit, & denique de alijs bonis, per ordinem ſiue Religionem noſtram poſſeſſis, & obtentis, non tenemur ſoluere aliquam decimam, etiam Papalem, ſeu Canonicam portionem exhibere; nec ad præſtationem procurationum, aut exactionum, collectarum, vel prouiſionum quarumcumque: nec ad id etiam per litteras Apoſtolicas compelli, niſi eiuſmodi litteræ de hoc indulto de verbo ad verbum, ac de ordine noſtro fecerint mentionem. Item aliqui Romani Pontifices ſolent Religioſorum, ſiue Monachorum Ordinibus Priuilegium concedere, quo ipſos eximunt, & eorum prædia à quibuſuis decimis etiam Papalibus, prædialibus, perſonalibus, quartis, medietatibus, & alijs fructuum partibus, ſubſidijs, etiam charitatiuis, & alijs Ordinarijs oneribus, etiam pro expeditione contra Infideles, defenſione patriæ, & aliàs quomodolibet, etiam ad Imperatoris, & inferiorum Principum inſtantiam impoſitis. Et quamuis in ipſa impoſitione caueatur, vt nulla prorſus exemptio cuiquam aduerſus illa ſuffragetur. Et ſolent derogare Conſtitutioni quæ incipit: Nuper, de Decimis, vbi conſtitutum eſt, vt Ci-

D ſtercienſes Monachi ex fructibus prædiorum, quæ acquiſierant poſt Concilium Generale Lateranenſe ſub Innocentio tertio, decimam ſoluere debeant, etiamſi huiuſmodi proprijs manibus, vel ſumptibus excolant. ſi ex illis prædiis antea decimæ ſolui ſolebant. quod Decretum comprehendit, vt ibi dicitur, alios Regulares, qui ſimilibus priuilegijs potiuntur. Item, concedunt aliquando Romani Pontifices Religioſorum Monaſteriis abſolutè, ne decimas ſoluant ex prædijs, quæ habent: Aliquando in Priuilegio dicunt, ne ſoluant decimas ex prædijs ſuis.

His poſitis, dicimus in primis, certi iuris eſſe, priuilegio Pontificis Romani, poſſe aliquos eximi à decima ſoluenda; quod aſſerit Gloſſa, Hoſtienſis, Ioan. Andreas & Panormitanus in c. Licet. cap. Ad audientiam. c. Ex parte tua nos, de Decimis. An verò Pontificia auctoritate decima tolli ex toto queat, in dubio eſt. Nonnulli canonici

iuris interpretes cum, vt diximus, decimam, ſaltem prædialem, diuini iuris eſſe defendant, pariter negant id fieri poſſe. At verò communis eſt opinio, tum iuris Pontificij Doctorum, tum Theologorum, hoc poſſe iure fieri, nam quemadmodum decima conſuetudine, vel præſcriptione tolli poteſt, non quidem vt laicis ſoluatur, quæ clericis, vel Eccleſijs, debetur, ſed vt ſimpliciter decima non ſoluatur. Sic etiam auctoritate Pontificia fieri poteſt, vt decima in totum non ſoluatur, quoniam, dummodo Clericis & Eccleſijs aliunde ſuppeditentur, quæ ſunt ſimpliciter ad vitæ vſum, vel victum neceſſaria; quod iuris naturalis, & diuini eſt, & dummodo aliquid Deo offeratur, vt agnoſcatur ſupremus rerum omnium Dominus, quod ius diuinum, & naturale præſcribit, reliquum, cum ſit tantùm iuris Canonici, auctoritate Pontificia tolli poteſt. Dubitatur itaque, an ſi prædictum Priuilegium nuper à me productum, alicui Monachorum ordini concedatur, Eo ipſo, Ordo ſit immunis ac liber ſimpliciter atque abſolutè à decima prædiali, quæ Parochis debetur. Oldradus in conſil. 268. Quæſtio eſt, vtrum cenſet, quandocumque huiuſmodi priuilegium Monaſterio, vel cuilibet Religioſo ordini conceditur, locum habere tantummodo in decima agri noualis, non autem eſſe trahendum ad decimam prædialem, quæ antea Parocho ſoluebatur. Hanc ſententiam ita confirmat: priuilegium enim Principis quamuis ſit pleniſſime declarandum, quando ſolùm eſt præter commune ius, non tamen cum communi iuri derogat: nam interpretari Priuilegium debemus, vt quam minimè fieri poſſit, iuri alterius noceat. l. Prætor ait, §. Merito, ff. Ne quid in loco publico. Et cap. Ex tuarum, de Auctoritate & vſu pallij, & cap. Cū Cappella de Priuileg. ergo priuilegium Pontificium ſolùm intelligitur de decima agri noualis, qui nunc primùm proſcindentur ad culturam redactus, ex quo antea decima non ſoluebatur. Ceterùm longè probabilior eſt opinio contraria, quam habet Abbas in c. Dudum de Priuil. nam prædictum priuilegium eximit à decima non ſolùm perſonas, ſed etiam bona qualibet: ergo non ſolum agros, qui coli non ſolebant, ſed etiā eos, qui erant ſub hominum cultura. Nec pro Oldrado quicquam facit id, quod habetur in c. Dudum, de Priuil. Nam in eo Capite ſolùm agebatur de Priuilegio, quo quidam erant exempti à decima nouali, & decernit Pontifex eiuſmodi Priuilegium non protendi ad decimā tempore priuilegij impetrati poſſeſſam ab alijs, niſi de poſſeſſione alterius, facta ſit in Priuilegio mentio. Nam vt ibi ait Panormitanus: Priuilegium, in quo non fit mentio de poſſeſſione alterius, non nocet poſſeſſori. quod intelligo, inquit, quando impetratur circa decimas Noualium. Secus, vbi Priuilegium eſt impetratum ſimpliciter ne decimas quis ſoluat: quia tunc valet, etiamſi mentio non fiat de poſſeſſione alterius. Et ratio diuerſitatis eſt, quia decimæ ab aliquo poſſidentur. Vnde cum Pontifex concedit priuilegium ne decimæ ſoluantur, eo ipſo vult derogare poſſeſſoribus, quia tacitè mentionem facit de poſſeſſione. Aliud verò eſt in decimis Noualium, quia Priuilegium poteſt intelligi de agris, qui nondum ſunt ad culturam redacti, proinde nullus poſſidet decimas illorum. Hæc ferè ex Abbate in eo capite. Deinde in dubiū venit: An præfatum Priuilegium, Religioſis ſiue Monachis conceſſum, vel aliud ſimile, eximat eos ſolū à decimis perſonalibus, an etiam prædialibus? Atque hæc dubitatio inde oritur, quod decima prædialis Parochijs, & Eccleſijs debetur, quorum iuri non cenſetur Pontifex derogare. Sed certum mihi videtur eſſe, tali Priuilegio Pōtificis eximi Religioſos à Decima prædiali. nam generatim Priuilegium habet: (A quibuſuis decimis) quæ verba vniuerſim dicta nihil excipiunt. Deinde etiam in Priuilegio dicitur: (A decimis prædialibus.) Obijcies, primum in Priuilegio dici, (A quibuſuis decimis, etiam Papalibus, prædialibus, perſonalibus: Ergo verba illa (prædialibus, & perſonalibus) referuntur ad proximè præcedens verbum (Papalibus) ita ut ſenſus ſit, eximi Religioſos, à decimis prædialibus ſiue perſonalibus, quæ Romano Pontifici debentur, non autem ab ijs, quæ debentur Parochijs. At enim dubitari non poteſt, Priuilegium eſſe ſimpliciter intelligendum. Verba enim ſic habent: (A quibuſuis decimis, etiam Papalibus) quæ nimirum ſolent eſſe extraordinariæ: ne quis dubitaret de his, additum eſt (etiam Papalibus)

A ac deinde ſubiungitur (prædialibus, perſonalibus, & alijs ordinarijs oneribus) quibus verbis priuilegium extenditur ad omnem decimam, prædialem, inquam, perſonalem & ordinariam.

Tertiò vocatur etiam in dubium, An prædictum Priuilegium ſolum eximat eos, quibus datur, à decimis ſoluendis ex ijs prædijs, quæ eo tempore, quo Priuilegium impetrarunt, poſſidebant, an etiam à decimis ex prædijs, quæ poſtea in ipſorum dominium deuenerunt. Oldradus enim loco citato, putat ea Pontificia priuilegia tantum modo locum habere in primis decimis, non in ſecundis, duplici argumento permotus: primum ſumit ex cap. Dudum, de priuileg. cui argumento paulò ante reſpondi. Secundum ſumit argumentum ex cap. Si quis laicus, & cap. Eccleſiæ, & cap. Quicumque 16. quæſt. prima, & c. Cùm non ſit in homine, de Decimis. & cap. Ex litteris, de Pignoribus, vbi dicitur, Rem, in quemcumque poſſeſſorem deuenerit, cum ſuo onere tranſire: ergo ſi prædium in Religioſos translatum decimam ſoluebat, manet nihilominus obligatum. Attamen longe pro-

B babilius eſt, quod dixi, Priuilegium vniuerſim extendi ad quælibet prædia ſiue ante, ſiue poſtea acquiſita: ratio huius eſt, quia tale priuilegium non ſolùm eſt perſonale, quo perſonæ à decimis eximuntur, ſed etiam reale, quo generatim quælibet prædia, & bona excipiuntur, & liberantur à decima: & vbi Priuilegij verba nihil diſtinguunt, nec nos diſtinguere debemus. Id verò quod obijciebatur, Rem tranſire cum ſuo onere in poſſeſſorem, locum habet in priuilegijs perſonalibus, quibus perſonæ fiunt immunes ab onere: ac proinde ſi res oneri ſubiecta ad eas perſonas deuenerit, obligatur ſicut antea. Exemplum ſit. Titio eſt perſonale priuilegium conceſſum, vt ipſe immunis ſit à tributo ſoluendo, donatione tamen rem tributo ſubiectam acquiſiuit, debet eiuſmodi tributum ſoluere non ratione perſonæ, ſed rei tantùm, quæ eſt in ipſum Titium donatione translata.

Septimo quæritur, An Coloni, qui prædia huiuſmodi Religioſorum conducunt vt ea excolant, parte vna fructuum ſibi retenta, & altera ipſis Religioſis ſoluta, ſint liberi & exempti à decima ſoluenda? In cap. Licet, de

C Decimis, videtur eſſe plane conſtitutum, Priuilegium Monachis, aut Regularibus conceſſum vt à decimis ſoluendis liberentur, non trahi ad eos qui ipſorum prædia excolenda conduxerint. Nihilominus tamen dicendum eſt, Quandocumque Priuilegium conceditur alicui Religioſorum ordini, vt ſit immunis & liber à decima ſoluenda ſi ſit perſonale tantùm, non ſe extendere ad conductores prædiorum: ſi verò ſit priuilegium reale, protendi ad conductores agrorum. Sic Gloſſa in Clem. 1. de Decimis, in verbo, excolēdas. Sic ibi Ancharan. Imola, Cardinalis eodem, quæſt. 23. Abbas in cap. Ex parte, de Decimis. 1. num 5. Quod probant, quia agri ac prædia à decima eximuntur, ergo etiam eorum conductor ſoluere decimam non debet: ex quo fit, vt cum prædictum Priuilegium non ſolùm ſit perſonale, ſed etiam reale, trahatur quoque ad eos, quibus prædia ſua ipſe Religioſorum ordo locat, quomodocumque ea locet, nimirum, ſiue eo pacto, vt conductor ſibi dimidiam partem fructuum acquirat, & alteram dimidiam reſtituat ipſi Monachorum ordini, qui tunc dicitur partiarius colonus;

D ſiue locet eo pacto, vt quotannis ipſi ordini certa, & taxata pars fructuum in omnem euentum reddatur, & reliquum ſibi conductor acquirat, qui tunc dicitur colonus vel conductor cenſualis. Ad id verò quod obijciebatur ex capitulo, Licet, de Decimis reſpondetur, ibi ſermonem eſſe de Priuilegio, quod fuerat conceſſum Ciſtercienſibus, Templarijs, & Hoſpitalarijs ne decimam ſoluerent ex prædiis quæ proprijs manibus, vel ſumptibus colerent; ac proinde Priuilegium dictum minimè trahendum ſint ad conductores, qui ſibi fructus vel ex toto, vel ex parte acquirunt: at verò Priuilegium aliud generalius eſt, nam in vniuerſum concedit, vt prædia certi ordinis regularis ſint libera & exempta à decima.

Octauò quæritur, An etiam prædia, ſi quæ ipſe Monachorum, ſiue Religioſorum Ordo in emphyteuſim habeat libera quoque ſint à decima, et item, quæ ab alijs conducta habet. In c. quidem. Dilecti, de Decimis, præcipit Pontifex vt Regulares decimam ſoluant ex prædijs, quæ ſibi

laici locauerant, & ex quibus antea decimæ ſoluebantur. Dicendum tamen eſt, etiam ad huiuſmodi prædia antedictum Priuilegium protendi, vt quidam volunt, quoniam in Priuilegio excipiuntur generatim quæcumque prædia & bona ipſe Religioſorum ordo habet: ſed quæ in emphiteuſim accepit, verè, & propriè in bonis Ordinis numerantur, igitur ea quoque ſunt à decima exempta. Et cum Emphiteuſis ſit quædam ad longum tempus locatio atque conductio, fit, vt prædia quoque ipſi Ordini Religioſorum ad breue tempus locata, ſint libera à ſolutione decimæ: nam locatio ad longum vel breue tempus, rei ſubſtantiã non mutat. Obijcies; Agri conductitij qui vocantur, non ſunt proprij, ergo Priuilegium de decima non ſoluenda ex agris proprijs, trahi non debet ad conductitios. Reſpondeo Si Priuilegium conceſſum alicui, tantum habet, ne decimam ſoluat ex proprijs agris, vel ex ſuis agris, nequit extendi ad conductitios, cap. Dilecti de Decimis. At quando hoc Priuilegium ſimpliciter, & abſolutè conceditur, ne quis decimam ſoluat ex prædijs quæ habet, comprehendit etiam proprios, & cõductitios fundos & agros, quoniam vtraque habentur. Ad id vero, quod ex c. Dilecti, de Decimis, obijcitur: Reſpondeo, Priuilegium Pontificis non fuiſſe ſimpliciter conceſſum, ſed eatenus dumtaxat, ne Regulares illi decimas ſoluerẽt ex fundis, quos proprijs laboribus, vel ſumptibus colerent. Et ideo reſpondit Pontifex eiuſmodi Priuilegium ad agros conductitios minimè protendi.

Nonò quæritur, Quænam pœnæ in eos, qui decimas non ſoluunt, communi iure ſint conſtitutæ? Reſpondeo in cap. ſtatuimus 16 quæſt. 1. & in Concilio Matiſconenſi 2. eſſe conſtitutum: Vt omnes cuiuſcumque gradus & conditionis ſint, decimas integras ſoluant ijs, quibus iure debentur alioqui excommunicationi ſubijciantur. Vnde Synodus Triden. ſeſſ. 25. cap. 12. de Reformat. eandem pœnam confirmat his verbis: Qui decimas aut ſubtrahunt, aut impediunt, excommunicentur: Nec ab hoc crimine, niſi plena reſtitutione ſoluta, abſoluantur. Hæc ibi. Quæres, an remiſſio decimæ, facta ab eo, cui debetur, ſufficiat, vt quis tum à peccato, tum à pœna iuris liberetur? Reſpondet Nauarr in Manuali cap. 21. nu. 32. Gloſſa in cap. Peccatum de Regulis iuris in ſexto in verbo Reſtitutio, eam ſufficere. Clem. 1. de Decimis excommunicatione feriuntur Religioſi quicumque ſint, qui decimas Eccleſijs debitas, & ad ipſos iure aliquo vel cauſa legitima nõ pertinentes, ſibi vendicare tamquam proprias audent, aut qui dolis & malis artibus vſurpant: & ij, qui non permittunt, vel prohibent Eccleſijs decimas ſolui ex animalibus ſuorum familiarium, vel paſtorum; vel ex alijs animalibus, quæ ſuis permiſcentur, vel ex animalibus, quæ in Eccleſiarum fraudem emunt, & committunt venditoribus vel alijs, vt ea teneant, & cuſtodiant; aut ex terris, quas colendas alijs committunt. Si admoniti ab ijs, quorum hoc intereſt, intra menſem, ab his non deſiſtant; aut ſi id, quod ſibi auſu temerario vſurparunt, non reſtituerint intra duos menſes Eccleſijs, quibus iure debentur; quæ excommunicatio nulli communi iure reſeruatur. Item in Clem. Cupientes, de Pœnis, excommunicatione afficiuntur omnes Religioſi, qui ſuis concionibus, vel alias aliquid proferunt, ut auditores auertant à ſoluendis decimis eis Eccleſijs, quibus iure debentur. Item omnes Religioſi, qui in ſacris peccatorum confeſſionibus, quas audiunt, nullum animæ ſcrupulum inijciunt ijs, quorum confeſſiones excipiunt, de ſoluendis decimis, tamdiu ipſo facto ſuſpenduntur, donec eos, quorum confeſſiones audiuere, admonuerint, ſi commodè poſſint, vel decimas debitas ſoluant. Alioquin id non facientes, ipſo facto in excommunicationem incurrunt, ſi concionari audeant prędicta negligentia non expiata eo modo, quem diximus. Hæc ibi.

A

De Primitijs, & Oblationibus.
Cap. ~~XXXVIII~~. 27.

PRimò quæritur, Quid nomine Primitiarum Ius Canonicum accipiat? Reſpondent quidam. Primitias dici, non ſolùm primos fructus ex terra ſuſceptos, ſed etiam præcipuos, & optimos. Mihi tamen verius videtur quod alij tradunt, Primitias, eſſe primos fructus ex agro perceptos, qui Deo, & Eccleſiæ offeruntur. Priſci Romani, teſte Plinio lib. 18. cap. 2. non guſtabant nouas fruges, aut vina, antequam Sacerdotes primitias libaſſent.

Secundò quæritur, An Primitiæ iure communi debeantur? Quidam, teſte Panormitano in cap. Decimam de Decimis, ſenſerunt, eas minimè iure deberi, At verior eſt oppoſita ſententia, Innocentij nempe, Hoſtienſis, Ioannis Andreæ, & Abbatis in eo cap. Decimam, & in B Rubri. de Decimis. Nam in cap. Decimas 16. quæſtione ſeptima Gregorius Septimus, oportet, inquit, congruentius nos decimas, & primitias, quas iure ſacerdotum eſſe ſancimus, ab omni populo accipere, quas fideles, Domino præcipiente, offerunt, iuxta vaticinium Malachiæ: (Inferte omnem decimationem in horreum meum.) Et cap. Reuertimini 16 quæſtione prima manifeſte Hieronymus teſtatur, decimas & primitias deberi tamquam pauperum eleemoſynas. Item cap. Decimam de Decimis, vt ex eodem Hieronymo habetur, ſpecialiter definitur propter Sacerdotum auaritiam, ne amplius à populo exigant in primitijs offerendis. Vbi Gloſſa communi conſenſione recepta tradit, primitias iure exigi, ſicut etiam decimæ exiguntur.

Tertiò quæritur, An Primitiæ lege diuina ſcripta olim deberentur? Reſpondeo, eas fuiſſe debitas: ſiquidem Malachiæ tertio cap. Conqueritur Deus de Iudæis, eo quod decimas, & primitias non ſoluerent: & Tobiæ primo commendatur ſenior Tobias, quod omnia primitiua ſua, & decimas ſuas fideliter offerret. Demum Deuteronom. 26. & Exod. 13. Lex Domini continetur, qua C primitiæ ſolui debebant. Sed oppones illud Exod. 25. Loquere filijs Iſrael, vt tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas. Reſpondeo, ibi Primitiarum nomine intelligi ea, quæ populus offerebat ad tabernaculi fabricam, & ornatum. At verò vſu, & conſuetudine, Primitiæ ſunt magna ex parte ſublatæ, & lex de illis ſoluendis ferè vbique antiquata: & vbi huiuſmodi lex extat, minimè primitiæ ſoluuntur, niſi à clericis petantur.

Quartò quæritur, An certa & definita quantitas Primitiarum iure communi debeatur? Innocentius, & Panormitanus locis citatis negant eam deberi, ſed arbitrio offerentium aiunt eſſe relictam. Hoſtienſis verò antedicto loco docet, iure quidem ſolui non poſſe minorem partem quàm ſexageſimam; maximam verò quæ ſoluitur, eſſe quadrageſimam. Inter quadrageſimam verò, & ſexageſimam arbitrio offerentis, partem Primitiarum ſolui. Vtitur ad id probandum Hoſtienſis teſtimonio Hieronymi in cap. Decimam de Decimis, vbi ſic ait: Qui plurimum ſoluebant, quadrageſimam partem ſacerdoti- D bus dabant: qui minimum, ſexageſimam. Et ſic inter quadrageſimam, & ſexageſimam licebat offerre quodcumque voluiſſent. Sed probabilius eſt, quod tradidit Innocentius in eo loco quem ſupra retulimus certam partem Primitiarum non eſſe iure ſancitam; quare arbitrio offerentium relicta eſt: & vbique ea pars ſoluenda eſt, quę vſu & conſuetudine præſtatur. Id verò quod ab Hoſtienſi allatum eſt ex c. Decimam, non eſt definitio legis, & Iuris, ſed ſola magiſtrorum traditio, vt ipſe Hieronymus confitetur.

Quintò quæritur, An iure naturali Primitiæ debeantur? Reſpondeo cum S. Thoma ſecunda ſecundæ quæſt. 86. ar. 4. partim naturali, partim Canonico iure deberi. Quemadmodum enim decima iure naturali debetur ac ſoluitur, quãdocumque neceſſaria eſt ad commodum Parochi victum; vel ad profitendum ſupremum Dei in res omnes dominatum, & imperium? ſecus verò non naturali, ſed Pontificio iure debetur; ſic etiam primitiæ quate-

nus ſunt ad vſum ſacrum, & honorem, ac cultum diuinũ, A
naturali iure ſoluuntur, ſecus verò iure tantùm Pontifi-
cio. Item, ſicut decima, quod pertinet ad certam & defi-
nitam quantitatem, iuris eſt Pontificij, non naturalis: ſic
etiam certa, & taxata pars Primitiarum Pontificio tan-
tùm iure debetur, quamuis iuris ſit naturalis, vt aliquid
in Dei honorem referamus. Hinc eſt, quod ſacræ litteræ
teſtantur de Abele, & Caino longè multo ante legem da-
tam, eos Deo, hũc quidem de terræ frugibus, illũ verò de
Gen. 4. animalibus, primitias obtuliſſe. (Obtulit, inquit, Abel, de
primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum) quorum
verborum ſenſus eſt; Obtulit Abel ex ouibus ſuis primas
atque pinguiſſimas. Primogenita ſolent nobis eſſe cario-
ra, & gratiora, & proinde in maiori pretio apud nos; &
ideo gratum maximè eſt Deo, ſi noſtra primogenita offe-
ramus. Vel ſignificant ea verba obtulit Abel primas oues
& omnem adipem earum: Præſtitit ſanè hic vir iuſtus ac
pius Dei cultor, quod lex iuſſit multis poſt ſeculis data di-
uinitus Moſi. Nam Leuit. 3. dicitur: (Omnis adeps Do-
mini erit iure perpetuo in generationibus, & cunctis ha-
bitaculis veſtris: nec ſanguinem, nec adipem omnino co- B
medetis.) quaſi dicat; Omnis adeps ſacer eſt Domino ri-
tu, & more perpetuo, idque ſeruabitis quoad vixeritis, &
vbicumque habitaueritis. Interiora quæ Deus videt, ſibi
ipſe reſeruauit, & ſibi offerri voluit. Voluit item, vt ab
adipis & ſanguinis eſu abſtineremus: ac ſi diceret; A vi-
tijs & peccatis carnalibus, quæ nomine adipis intelligun-
tur, & ab omni ſpecie ſæuitiæ, & crudelitatis alieni eſto-
te. Sed dices, Abel, & Cainus ſub lege naturæ viuebant, at
certa, & definita pars primitiarum non eſt iure naturæ
præſcripta: quomodo igitur illi primos terræ fructus, &
gregis fœtus, & adipem obtulerunt, quæ poſtea lex Moyſi
diuinitus data, offerri imperauit? Reſpondeo; Ante legem
Moſis conditam ſub lege naturæ viuebatur, necdum erãt
ſcriptæ legis poſita præcepta: at verò inſtinctu Dei viri
quidam iuſti & ſancti ſponte ſua, ac voluntate, non neceſ-
ſitate legis, quædam præſtiterunt, quæ poſtea lex diuini-
Gen. 6. & 7. tus conſtituta, mandauit. Sic ante legem, iuſtus Noë inter
Infra 14. munda, & immunda animantia diſtinxit, & ab his illa ſe-
Infra 28. creuit. Abraham ſpoliorum decimas Melchiſedecho de-
dit. Iacob promiſit Deo ſe decimas omnium redditurum. C
Sic Cainus, & Abel vel diuinitus inſtigati, vel ſuis a pa-
rentibus inſtituti, & admoniti, vel naturæ inſtinctu & im-
pulſu moti, primitias obtulerunt.

Sextò quæritur, Quonam Primitiæ differant à Deci-
mis, & cur offerantur? Reſpondeo, decimas deberi & ſol-
ui ſacerdotibus, vt ex eis commodè ſuſtententur: At verò
primitias Deo potiſſimum offerimus, vt teſtemur, eum
eſſe noſtrorum bonorum largitorem, ac proinde primi-
tiæ ſunt in honorem, & cultum Dei: quamuis deinde ce-
dant in alimenta ſacerdotum.

Præterea, vt ſæpe dixi, decimas potiſſimum ſoluimus,
vt agnoſcamus ac profiteamur hiſce muneribus, Deum
eſſe ſupremum rerum omnium dominum, cuius imperio
ſumus ſubiecti. Deinde, vt quas Deo poſſumus gratias
debitas referamus; ſicut gratum animum noſtrum bene-
ficijs declaramus ijs, qui ſunt de nobis benemeriti: &
Principibus ac Regibus non ſolùm tributa pendimus,
ſed etiam munera offerimus, tamquam eorum imperio,
dominationi, & poteſtati ſubiecti. tributum enim & mu-
nus ipſis oblatum, noſtræ eſt ſeruitutis indicium, & argu- D
mentum, & teſtimonium. Primitias offerimus, vt teſte-
mur Deum eſſe noſtrorum bonorum datorem.

Septimò quæritur, quibus iure Primitiæ debeantur?
Hoſtienſis in cap. Decimas, & in Rubr. de Decimis re-
ſpondit eas Eccleſiæ Rectori eſſe ſoluendas. Alijs ta-
men viſum eſt, eas deberi ijs Clericis, quibus ſoluere cõ-
ſueuimus. Hoſtienſis opinio magis videtur cum Iure ip-
ſo congruere; ſed alteram ſententiam vſus, & conſuetu-
do approbauit.

Octauò quæritur, Quidnam Iura nomine Oblationũ
intelligant? Reſpondeo. Oblationes dici quæcumque à
pijs fidelibuſque Chriſtianis Deo, & Eccleſiæ offerun-
tur, ſiue res ſoli, & ſtabiles, ſiue mobiles ſint. Nec refert
teſtamentoné legentur, an aliter donentur. cap. Qui
oblationes. cap. Clerici 13. quæſt. 2. Cum igitur ali-
quid homini datur, dicitur Donatio: ſed facta Deo, &
Eccleſiæ donatio, in Iure Oblatio nominatur. Quam-
uis conſuetudine ſit receptum, vt oblationes ſpecialiter

A dicantur, quæ altari, cum res diuina fit, ab ijs qui Miſſæ
ſacrificio præſentes adſunt, offeruntur.

Nonò quæritur, Quonam differat oblatio à Decima,
Primitijs, & ſacrificio? Reſpondeo: à Decima quidem,
in eo quod decimæ ſoluuntur tamquam Clericorum cõ-
moda alimenta, tamquam merces laboris, & tamquam
debita miniſterij Eccleſiaſtici ſtipendia, & tamquam ob-
ſequium debitum Deo vt ſupremo rerum omnium do-
mino. At oblatio dicitur quicquid ad diuinum cultum,
honorem, & vſum Dei, & Eccleſiæ datur: A Primitijs
verò, quia Primitiæ vocantur Primi fructus ex agris per-
cepti, & Deo vt largitori bonorum, & Eccleſiæ dati: At
Oblatio generatim dicitur quicquid Deo offertur: A ſa-
crificio autem differt, quoniam oblatio latius patet quàm
ſacrificium: res enim, quæ ſacrificari dicitur, offertur
quidem, ſed primum conſecratur, quaſi ex ea ſacri aliquid
fit, & Deo offertur: priùs enim ſacra redditur, & Deo po-
ſtea datur: quemadmodum fit, cum animalia immolan-
tur, cum res in altari comminuitur, vel cum res conteri,
frangi, vel igne torreri, & abſumi ſolet in Dei cultum, & ho-
B norem; oblatio verò eſt, cum res quæ Deo offertur ſalua,
integra & immunis permanet. Sic pecuniæ, oleum, vi-
num, herbæ, fructus, & cetera huiuſmodi, quæ de more
offeruntur.

Decimò quæritur, An in diebus feſtis atque Domini-
cis, cum publicum, & ſolemne fit Miſſæ ſacrificium, ali-
quid offerre communi iure cogamur? Hanc quæſtionem
ſupra diluimus, cum de ſacro in diebus feſtis audiendo
ageremus, in cap. 7. q. 10. 11.

Vndecimò quæritur, An oblationes ceteris tempori-
bus iure Canonico debeantur? Quidam arbitrantur mi-
nime deberi, quia Oblationis nomine id ſignificatur,
quod quiſque ſua ſponte, & voluntate gratis, & liberali-
ter offert. Et in Concilio Cabilonenſi, ſub Carolo Ma-
gno cap. 6. ſic habetur: Animarum ſalutem inquirere
Sacerdos, non lucra terrena debet: quoniam fideles ad
res ſuas dandas non ſunt cogendi, neque circumuenien-
di. oblatio namque ſpontanea eſſe debet, iuxta id quod
ait ſcriptura: Voluntariè ſacrificabo tibi. Et illud, omnis Pſal. 53.
populus mente deuota obtulerunt donaria Domino. Por- Exo. 35.
C rò alijs videtur, oblationes communi iure deberi: quod
oſtendunt ex cap. Statuimus, 16. quæſt. 1. vbi dicitur, Si
quis oblationes Eccleſiæ, vel decimas, quas populus da-
re debet, & cap. Præter hoc, diſtin. 32. Alexander ſecun-
dus ſic ait: Præcipientes ſtatuimus, vt decimæ, primitiæ,
& oblationes viuorum, & mortuorum Eccleſijs Dei fide-
liter reddantur a laicis. Alij verò ita diſtinguunt: Aut
Eccleſia oblatione indiget ad diuinum cultum, & mini-
ſterium, & tunc ſolui iure debet: aut non indiget, & tunc
ea arbitrio cuiuſque relinquitur. Item debetur obla[illegible] ſi
Eccleſia, ſeu Parochiæ rector non habeat vnde ſu[illegible]
tur. Hæc opinio magis cum Iure congruit. Porrò quan-
donam, & quibus de cauſis oblationes aliòqui iure de-
beantur, ſuperius explicuimus in dicto capite [illegible]
quæſt. 10. 11.

Duodecimò quæritur, An vbi oblationes de more ſol-
uuntur, voluntariæ ſint, an potiùs neceſſariò præſtandæ?
Reſpondet Angelus in verbo oblatio n. 1. etiam tunc obla-
tiones eſſe voluntarias. At probabiliùs Silueſter docet
in verbo, Decima, quæſt. ſecunda, eas eſſe neceſſariò ſol-
D uendas, quia Conſuetudo vim legis habet: hoc tamen ve-
rum non eſt, quoniam manifeſtè conſtituit, oblationes ſtudio
pietatis & religionis in Deum liberaliter fieri, Ex quo fit,
vt ſi in certa Republica, receptus ſit mos quotannis aliquid
Eccleſiæ cuipiam offerendi, eius Reipublicæ ſtatuto mu-
tari, abrogari, tolliue nequeat, vt Panormitanus in c. Abo-
lendæ, de ſepult. ex ſen. Bar. in l. Priuilegia C. De ſacroſan.
Eccleſ. tradidit. cuius rei hæc eſt ratio, quia laici in cauſis,
aut rebus pijs nullum ius & auctoritatem habent.

Decimotertiò quæritur, Quibusnã oblationes iure de-
beantur? Reſpondeo, Clerico, Eccleſiæ Rectori, ſiue Paro-
cho. Vnde fit, vt etiam ſi quippiã offeratur in certò ſacel-
lo, quod ſitum eſt intra Parochiam, Presbytero Parochiæ
rectori debeatur, teſtibus Abbate, & Antonio in cap.
Paſtoralis, De his, quæ fiunt à Prælatis. Idem iuris eſt,
cum offertur quippiam in cultum, & honorem alicuius
Imaginis in Parochia, vel ſacello depictæ: Cum quid
etiam offertur priuato Clerico vel Sacerdoti inſeruien-
ti in altari, vel rem diuinam facienti in Parochia, iure, ſi-
lius

ius Eccleſiæ Rectori debetur, niſi id fuerit Clerico datum, tanquam ſui laboris & miniſterij debitum ſtipendium. Quæres, an quæ offeruntur à fidelibus Chriſtianis in ſacris Religioſorum ædibus intra certam Parochiam cõſtitutis, ipſius Parochiæ Rectori iure debeantur? Reſpondeo, deberi, niſi Pontificis priuilegio ipſis Religioſis attributæ fuerint eiuſmodi oblationes, & niſi contra Eccleſiæ Rectorem Religioſi præſcripſerint.

Decimoquartò quæritur, An oblationes iure naturali debeantur? Reſpondeo, ſi Eccleſiæ, vel Eccleſiarum Rectores indigeant, naturali iure deberi; ſecus verò minime. Et iure naturali offerri tantùm debet, quantum neceſſarium eſt ad Eccleſiæ vel Rectoris indigentiam ſubleuandam, & ad declarandum Deum eſſe ſummum rerum omnium dominum.

Decimoquintò quæritur, An Laici ius habeant, vel acquirant in oblationes? Reſpondeo: cum oblationes, ſicuti & Primitiæ, & Decimæ, res ſacræ & diuinæ ſint, ea in Laicos cadere iure non poſſunt, quas ſi propria auctoritate ſibi vſurpauerint, Sacrilegij pœnis ſeſe obſtringunt: vt colligitur ex cap. Decimas 16 quæſt. 7.

Decimoſextò quæritur, Quæ pœna in eos, qui debitas oblationes non ſoluunt, ſit iure conſtituta? Reſpondeo; in cap. Qui oblationes, 13. quæſt. 2. hæc haberi: Qui oblationes defunctorum, aut negant Eccleſijs, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicẽtur. Et in cap. ſequenti: Qui oblationes defunctorum retinent, & Eccleſijs tradere demorantur, vt infideles, ab Eccleſia ſunt abijciendi. Et in cap. Clerici eadem cauſa, & quæſtione ſtatuitur: Clerici vel ſeculares qui oblationes parẽtum, aut donatas, aut teſtamento relictas retinere perſtiterint, aut ipſi quod donauerint Eccleſijs, vel Monaſterijs crediderint auferendum, ſicut ſancta Synodus conſtituit, velut necatores pauperum, quouſque reddant, ab Eccleſijs excludantur. Quibus locis annotat Gloſſa. Primùm, huic ſacrilegio, non eſſe ipſo iure excommunicationem irrogatam. Deinde, hæc iura locũ habere tantummodo in oblationibus alioqui debitis, non voluntarijs. Qua ratione, inquit Gloſſa intelliguntur etiam iura in cap. Præter hoc diſtinct. 32. & cap. Statuimus, 16. quæſt. 1. In Concilio Tridentin. ſeſſione 22. de Reformat. cap. 11. habetur: Si quis Clericorũ, aut Laicorum &c. alicuius Eccleſiæ, ſeu cuiuſuis ſecularis, vel Regularis beneficij, &c. Iuriſdictiones, bona, cenſus, ac iura, etiam feudalia, & emphiteotica, fructus, emolumenta, ſeu quaſcunque obuentiones, quæ in miniſtrorum & pauperum neceſſitates conuerti debent, per ſe, vel per alios vi, vel timore incuſſo, ſeu etiã per ſuppoſitas perſonas Clericorum, aut Laicorum, ſeu quacumque arte, aut quocumque quæſito colore in proprios vſus conuertere, illoſque vſurpare præſumpſerit, ſeu impedire, ne ab ijs, ad quos iure pertinent, percipiantur: is anathemati tamdiu ſubiaceat, quãdiu iuriſdictiones, bona, res, iura, fructus, & redditus, quos occupauerit, vel qui ad eum quomodocũque, etiam ex donatione ſuppoſitæ perſonæ, peruenerint, Eccleſiæ, eiuſq; adminiſtratori ſiue beneficiario, integre reſtituerit, ac deinde à Romano Pontifice abſolutionem obtinuerit. Sic ibi. Hoc tamen locum nõ habet, quando Clericus beneficiarius cædit arbores frugiferas, vt eas ſui commodi gratia vendat, aut ſibi aſſumat, & vendicet: bene tamen locum habet in extraneis, ſi arbores cædant & vendant, aut eas ſibi retineant, quamuis hæc non faciant vlla iniuria illata, ſed tantùm animo & voluntate furandi. Sic declarauit Congregatio Cardinalium.

Decimoſeptimò quæritur, Quas oblationes voluntarias minime Eccleſia recipiat? Gloſſa in cap. Oblationes diſt. 90 communi conſenſu approbata, reſpondet, eas, quæ ipſo iure exprimuntur. Neque enim Eccleſia quorumlibet hominum peccatorum oblationes excludit: Non recipit oblationes fratrum diſſidentium, ſi notorij ſint. cap. Oblationes, diſtin. 90. Nec raptorum hominum, cap. Super, de Raptorib. Nec vſurariorũ, cap. Quia in omnibus, de vſur. Nec Sacrilegorum. cap. De viro 12. quæſt. 2. Nec eorum, qui per vim extrahunt ſeruos ſuos ad ſacras ædes confugientes. cap. Miror 16. quæſt. 3. Nec pœnitentium, qui aliquando oblationes facere prohibentur. cap. Eos, de Cõſec. diſtin. 4. Nec meretricum argumento ſumpto ex Authen. de Lenonibus in principio. Hæc omnia iura intelliguntur de prædictis peccatis notorijs, ac manifeſtis.

A

DE QVARTO ECCLESIAE PRAECEPTO, NEMPE:

De ſacra peccatorum Confeſſione quotannis ſemel facienda. Cap. ~~XXXIX~~. 28.

IN cap. Omnis vtriuſque, de Pœnitentijs & remiſſionib. continetur Decretum editum in Concilio Generali Lateranenſi ſub Innocentio III. Vt quicũque eſt, ſiue vir, ſiue fœmina, Chriſti fidem & religionem profeſſus, vſus rationis compos effectus, omnia ſua peccata ſaltem ſemel in anno, confiteatur proprio Sacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam ſtudeat totis viribus implere.

Primò quæritur, An in huiuſmodi decreto præceptum detur, an ſolummodo conſilium? Quidam rati ſunt, ſolum conſilium dari, non præceptum, & pœnam eo capite conſtitutam, videlicet. Alioqui & viuens, ab ingreſſu Eccle-

B

ſiæ coerceatur; & moriens Eccleſiaſtica careat ſepultura irrogari ijs, qui in Paſchate Euchariſtiam non ſuſcipiunt, non autem ijs, qui ſemel quotannis ſua peccata non confitentur. Et Durandus in 4. diſtin. 17. q. 14. quamuis dubius dicit tantùm eſſe conſilium, non præceptum, vt ſemel quotannis peccata confiteamur. Quos vnicum illud argumentum permouit: Quoniam Eccleſia occulta nõ iudicat, ac proinde de occultis præcepta non dat: ſed ſacra peccatorum confeſſio fit occultè Sacerdoti, ergo Eccleſiæ conſtare non poteſt, quiſnam fuerit ſua peccata confeſſus. Cæterùm vna & conſtans eſt omnium ſententia, in eo capite, præceptum eſſe conſtitutum. Ita S. Thomas in 4. diſt. 17. q. 3. art. 1. in q. 3. Bonauen. eodem Lib. & diſt. par. 2. diſtin. 17. artic. 2. q. 1. Et quamuis id ita ſe habere Decreti verba nõ planè comprobarent, ſatis deberet eſſe communis omnium intelligentia & recepta conſuetudo, quæ eſt optima legum interpres: Quin etiam Eccleſiæ conſtare poteſt, hunc vel illum non eſſe confeſſum, ex eo quod Parochus teſtificatur, eum id non præſtitiſſe, cum confeſſarij teſtimonium non extet, ex quo pateat annua eius hominis confeſſio.

C

Secundò quæritur, An qui nullius eſt peccati lethalis, ſed venialis conſcius, debeat ſemel quotannis confiteri? Alexander 4. par. quæſt. 18. memb. 4. artic. 1. §. 2. Sentit, huiuſmodi hominem debere ſe ſiſtere coram Sacerdote, & confiteri generatim ſe eſſe peccatorem. Cæterùm meritò eius ſententia reijcitur communi Theologorum conſenſu, S. Thomæ in 4. diſt. 17. q. 3. artic. 1. in q. 3. ad 3. Scoti q. 1. art. 3. Durandi q. 9. Maioris q. 2. Siquidem Eccleſiæ præceptum manifeſtè habet (omnis fidelis ſua omnia peccata confiteatur) ergo qui nullo peccato tenetur obſtrictus, confiteri præcepto non cogitur: nam vbi non eſt præcepti & legis materia & ſubſtantia deeſt, nulla legis vis & auctoritas locum habet.

Tertiò quæritur, An huiuſmodi præcepto venialia peccata confiteri debeat, qui eis tantummodo tenetur? Bonauen. in 4. diſtin. 17. par. 2. diſtin. art. 2. q. 1. Ricardus ibid. art. 2. q. 4. ad 1. & diſtin. 16. art. 5. q. 1. Supplemen. in verb. Confeſſio 2. num. 6. Silu. Confeſſio 1. q. 13. & Innocent. in cap. Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnit. ſentiunt, qui lethali

D

ſimul & veniali peccato obſtrictus ſit, præcepto non cogi ad veniale peccatum confitendum, ſed ad lethale tantummodo. Si tamen ſolis venialibus teneatur, debere annuam confeſſionem facere, non quidem ita, vt omnia confiteri debeat, ſed aliqua eorum dumtaxat. Qui quidem inde permouentur, quòd in eo Decreto Eccleſia decernit, vt omnis fidelis, ſingulo quoque anno ſua peccata confiteatur: Sed veniale, eſt verè & propriè peccatum, ergo qui eſt venialibus obnoxius, confiteri ſemel in anno debet. At verò communis eſt recepta ſententia, vt conſtat ex S. Thoma, Scoto, Durando, Maiore, & cæteris in 4. diſt. 17. hoc Eccleſiæ præcepto non teneri eos, qui ſunt ſolis venialibus peccatis obſtricti: Id enim præceptum Eccleſiaſticum videtur iuris diuini tempus certum, ac definitum taxaſſe, conſtituiſſeq;. Iure ſiquidem diuino confiteri peccata debemus: ſed quia præter neceſſitatis tempus, nullũ aliud tempus certum lex diuina decreuerat, Eccleſia definiuit, vt ſemel quotannis confiteremur. Ergo Eccleſia hãc legem indixit de eã Confeſſione, quam iure diuino aliquando

qui

qui facere debemus. At is, qui ſolis venialibus tenetur, ea confiteri, iure diuino nõ cogitur, ergo nec eorum annuam confeſſionem facere hac lege compellitur. Deinde in Decreto Eccleſiæ apertè præcipitur, vt omnis fidelis rationis compos ſemel in anno omnia ſua peccata confiteatur: at non eſt credibile, vt Eccleſia iubeat nos confiteri omnia venialia peccata, ergo quia Eccleſia præceptum dedit de lethalibus cõfitendis, ideo dixit, (omnia) Dices, ſatis eſſe illi, qui venialium ſolùm eſt conſcius, aliqua venialia confiteri. Contra hoc manifeſtè facit argumentum: quia non eſt maior ratio cur hæc, & non illa confiteri debeamus, ſi venialia ſunt, & tamen Eccleſia præcipit, vt omnia peccata confiteamur.

Quartò quæritur, An Eccleſia, ſiue Romanus Pontifex præcipere queat, vt qui ſolis venialibus peccatis tenetur, ea confiteri certis temporibus debeat? Sotus Bonauenturæ & Ricardi opinionem refutans in 4. diſtin. 18. q. 1. art. 3 videtur aſſerere id non poſſe Eccleſiam imperare. Nõ enim, inquit, poteſt Eccleſia Sacramenti materiam nouam facere, & mutare veterem a Chriſto Domino cõſtitutam. Sed veniale peccatum quamuis ſit apta, idonea & legitima cõfeſſionis materia, eſt tamen voluntaria, nõ neceſſaria, cum poſſimus ſponte & liberè venialia confiteri: neque enim eiuſmodi peccata ſunt neceſſariò cõfeſſioni ſubiecta, quæ poteſt quiſque in ſacra confeſſione reticere: ergo Eccleſia non poteſt præcipere, vt ea confiteamur: nam eo ipſo neceſſariò cõfeſſioni ea ſubijceret, quod eſſet materiam nouam confeſſionis inducere. Idem ante Sotum tradiderunt Paludanus in 4. diſtin. 17. q. 2. artic. 4. concluſ. 2. Antonin. 3. par. tit. 9. cap. 15 §. 14.

At meo iudicio longè verius eſt oppoſitum, quod docuerunt Silueſter Confeſſio 1 q. 13. Caietanus in Opuſcul. tomo 1. tract. 5. q. 1. Nauarrus de Pœnit. diſt. 6. cap. Placuit. num 110. Nam quiſque poteſt voto promittere ſe venialia confeſſurum peccata, tametſi nulla ſit lethalis peccati labe pollutus: Cur igitur Eccleſia præceptum dare non poſſit de eo, quod vouere quis poteſt? Deinde venialium confeſſio delictorum eſt opus, & officium virtutis, eſt enim actus religionis, eſt vtilis & ſalutaris Sacramenti vſus, ergo poteſt Eccleſia id omnibus præcipere. Accedit, quod multa alia opera, de quibus ſolùm eſt conſilium datum, poſſet Eccleſia imperare; & eo ipſo eſſent nobis præcepta, quæ erant antea ſolùm conſilia data. Adde quod in Clem. Ne in agro dominico. §. ſane, de ſtatu Monacho. eſt præceptum Monachis Benedictini inſtituti, vt ſingulis quibuſque menſibus ad ſacram peccatorum confeſſionem accedant. Et quamuis Sotus putet, ea lege ſolùm teneri Monachos, qui lethalibus ſunt peccatis obſtricti; alij tamen probabiliùs exiſtimant, abſolute & ſimpliciter omnes teneri, ſiue lethalium, ſiue venialium ſint conſcij. Et licet fateamur, ac daremus, ab Eccleſia legem non poſſe conſtitui, quæ ad venialium peccatorum confeſſionem faciendam omnes in vniuerſum compelleret; tamen quid impedit quò minus Eccleſia legem ferat de venialibus cõfitendis, qua Monachi teneantur, qui vitam perfectiorem, quam cæteri hominum profitentur; cuius vitæ perfectioni ſtudere debent? Poſtremò, quamuis Eccleſia venialium confeſſionem iuberet, non tamen eo ipſo, vt putauit Sotus, Sacramenti materiam mutare videretur. Non enim conſequitur, vt veniale peccatum ſit materia neceſſaria confeſſionis iure diuino: ea enim lege poſita, adhuc veniale poſſet extra confeſſionem deleri, & alijs remedijs expiari. At inquies, eo præcepto conſtituto, debet quiuis veniale peccatum confiteri; id quod eſſet venialia neceſſariò confeſſioni ſubijcere. Reſpondeo, negando illud inde conſequi; ſiquidem adhuc poſſet veniale peccatum extra confeſſionem remitti: ſed ſolum Eccleſia præceptum daret de ea re facienda, de qua erat antea nobis datum cõſilium. Lethale peccatum, fateor, eſt materia neceſſaria confeſſionis iure diuino, & extra confeſſionem re, vel voto ſuſceptam nõ dimittitur: at venialis noxa iure diuino neceſſariò confeſſioni minimè ſubijcitur, attamen Eccleſiæ præcepto adſtringi poſſumus ad eam confitendam; nec video, vt paulò ante dixi, cur hoc Eccleſia imperare nõ poſſit. Ac tametſi contra Sotum teneamus, Eccleſiam præcipere poſſe, vt fideles venialia confiteantur: minime tamen arbitramur id continuò expedire: quia ſi lex, præſertim in vniuerſum ferretur, ita vt omnes & ſingulos teneret, ſeuera lex & grauis ea videretur, cùm non æque facile omnes venialia

A vt lethalia peccata diſcernant, nec deſint qui paſſim ſe in leues noxas incurrere putent. Minùs tamen difficilis lex eſſet, quæ certum tantummodo genus perſonarum teneret: nec cogeret nos omnia peccata venialia, ſed aliqua confiteri.

Quintò quæritur, An qui ſolum internis cordis lethalibus peccatis tenetur, debeat ea ſemel in anno confiteri. Ratio dubitandi eſt, quia huiuſmodi præceptum de annua peccatorum confeſſione facienda, eſt Eccleſiaſticum, at Eccleſia ius & poteſtatem non habet in actus ſimpliciter internos: ergo nequit præcipere, vt peccata cordis interna confiteamur, ſi ea ſolùm commiſerimus, & non externa. Ad hanc quæſtionem reſpondebo capite proximè ſequenti, quæſt. 8.

Sextò quæritur, Qua ratione annus computari debeat, cum imperat Eccleſia prædicto Decreto, vt ſemel in anno confiteamur? Tres ſunt opiniones; prima eſt, annum eſſe computandum ab eo tempore, in quo quis ſemel eſt confeſſus: Verbi gratia, Titius confeſſus eſt hoc anno prima die menſis Maij, annus computatur ab ea die vſque ad

B primam diem menſis Maij anni proximi ſequentis: Vnde quo die anni quiſque ſemel confiteri cœperit, toto deinde ſuæ vitæ tempore debet ſemel confiteri intra annum à die, qua confiteri cœpit. Ita Sotus in 4. diſtin. 18. q. 1. art. 4. concluſ. 1. Secunda opinio cenſet, annum computari prout eſt in vſu & conſuetudine hominum, nimirum à prima die menſis Ianuarij vſque ad vltimam diem menſis Decembris. Cui quidem opinioni, tanquam probabiliori quidam iuniores aſſentiuntur: inde comprobantes, quòd Eccleſiæ præceptum habet, vt ſemel in anno confiteamur, at Canones, leges & iura, niſi quid aliud expreſſius addiderint, annum accipiunt, vt communiter ab omnibus computatur. Deinde ſi verum eſſet, quod dicit Sotus, dicere Eccleſia debuiſſet: Vnuſquiſque confiteatur infra annum à die confeſſionis. Nam priuilegia, leges, & iura cum aliquid conſtituunt & præcipiunt, vel vetant, ſolent expreſſum adiungere hæc verba: Intra annum à die publicationis: ac proinde cum ſimpliciter ſtatuunt, vt certum aliquid fiat ſingulis quibuſque annis, annum accipiunt prout computari ſolet ab initio Ianuarij vſque ad finem Decembris.

C Finge item Præſidem, vel Prætorem Prouinciæ alicuius ab Imperatore, vel Principe mandatum accipere, vt ſingulis quibuſque annis ſemel det populo ſpectacula, ludoſuè publicos, niſi Imperator, Princepſue aliud expreſſerit, nempe à die quo fuerit Prouinciam ingreſſus, accipiendus eſt annus ſimpliciter, vt communiter computatur à cæteris. Mihi hæc ſententia non placet, quoniam inde fieret, vt Titius ſaluo & integro Eccleſiæ præcepto, poſſet viginti, immo viginti tres menſes, hoc eſt, duos ferè annos tranſigere ſine ſacra peccatorum confeſſione: quod ego ita oſtendo. Fingamus Titium hoc anno 1597. confeſſum fuiſſe prima die menſis Ianuarij, poterit, ſi vera eſt hæc opinio, ſequentem confeſſionem annuam differre vſque ad vltimum diem menſis Decembris anni 1598. & deinceps eodem modo annuam confeſſionem prorogare. Reſpondent, nullum planè id eſſe incommodum: quoniã Eccleſia noluit nos ſibi aliter obligare; ſi enim voluiſſet, citrà dubium dixiſſet: Quiſque confiteatur intra annum à die confeſſionis ſemel factæ. Sed certè ego tertiam opinionem magis probo, quæ cenſet, in prædicto Decreto annum ſumi, vt computatur ab vno tempore Paſchalis Reſurrectio-

D nis dominicæ vſque ad Paſchale tempus proximè ſequẽs. Sic enim annus cenſetur Eccleſiaſticus, quod pertinet ad annuam confeſſionem peccatorum faciendam quamuis annus profanus vulgo computetur à mẽſe Ianuario vſque ad finem menſis Decembris proximè ſequentis, & ita videtur conſuetudo populi Chriſtiani in prædicto Decreto annum accipere, vt incipit ab vno Paſchate, & finitur, ac definit in altero Paſchate proximè ſequenti. Et meo iudicio id dicere videntur Durandus in 4 diſtin. 17. q. 10. Antonin. Tertia parte tit. 14. cap. 19. §. 3. Silueſter Confeſſio 1. quæſt. 2.

Septimò quæritur, An vi præcepti Eccleſiaſtici quiſque certo, ac definito tempore anni debeat confiteri? Duæ ſunt opiniones, vna docet, ratione huius præcepti nequaquam cogi nos ad confitẽdum certò anni die, ac tempore, atque ita ſatisfacere nos legi & præcepto, ſi annuam confeſſionẽ quolibet anni tempore faciamus. Sic Medina tract. de Confeſſione, q. 14. Sotus 4. diſtin. 18. q. 1. art. 4. Ledeſma

in 4.

224

in 4. 2. par. q. 5. artic. 5. dub. 6. Adrianus in 4. de Confeſſ. q. 3. & ante hos Paludanus in 4. diſt. 17. q. 2. art. 5. Ricar. eodem Lib. & diſtin. artic. 3. q. 6. Nauar. in Manuali cap. 21. nu. 45. Addunt iſti Auctores, nec eſſe præceptum de annua confeſſione facienda in Quadrageſima, quod inde comprobant quia in Decreto Eccleſiæ ſolùm dicitur: Vt quiſque fidelium ſua peccata ſemel quotannis confiteatur, vbi nullum certum anni tempus ipſo iure præſcribitur. Altera opinio affirmat, eſſe præceptum confitendi peccata certo anni tempore, nimirum in Quadrageſima, quæ proximè Paſcha præcedit. His ea opinio nititur argumentis. Primùm, vbique eſt vſu receptum, vt ſinguli in Quadrageſima confiteantur. Deinde multis in locis Synodales extant conſtitutiones, quæ præcipiunt, vt omnes in Quadrageſima confiteantur. Non rarò itidem Epiſcopi Parochis imponunt, vt ſtatim poſt Paſcha ſibi exhibeant conſcriptos catalogos eorum, qui ſunt in Quadrageſima confeſſi; quod qui non fecerint, excommunicatione feriantur. Accedit quod habetur in Conſtitutione Sixti IIII. quæ incipit: Vices illius, quæ refertur inter extrauagantes communes de Tregua, & Pace, vbi Mendicantibus præcipitur, ne doceant, Parochianos minimè obligari ſaltem in Paſchate, ad confitendum proprio Sacerdoti; cum iure communi debeat Parochianus quotannis in Paſchate proprio Sacerdoti confiteri. Adde his Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 5. ad finem de Confeſſione ſic loquens, vnde cum in vniuerſa Eccleſia cum ingenti animarum fidelium fructu obſeruatur mos ille ſalutaris confitendi ſacro illo, & maxime acceptabili tempore Quadrageſimæ: quem morem hæc ſancta Synodus maximè probat, & amplectitur, tanquam pium, & meritò retinendum: vt præceptum Confeſſionis ſaltem ſemel in anno ab omnibus & ſingulis, cum ad annos diſcretionis peruenirent, impleretur. In Concilio Agathenſi (vti refertur in c. Quadrageſima de Conſec. diſtin. 1.) præcipitur, vt initio Quadrageſimæ pœnitentia iniungatur, & abſolutio concedatur tempore Paſchatis.

Equidem in hac quæſtione certi iuris videtur eſſe, præceptum confitendi ſemel quotannis, certum & definitum anni tempus non continere, ſi quidem ius ipſum ſolum ſpectemus. Nam Eccleſiæ decretum habet, vt quiſque ſemel in anno confiteatur. Quæſtionis tamen dubiæ & incertæ eſt, An ſaltem ratione conſuetudinis, vel ſpecialis iuris alicubi conſtituti, certo anni tempore ſit annua peccatorum confeſſio facienda. Et quidam exiſtimant, nec conſuetudinis vi, nec vllo iure ſpeciali Synodalium Conſtitutionum oportere cōfeſſionem facere in Quadrageſima, ſiue tempore Paſchatis, ſed ſatis eſſe, ſi quouis anni tempore quiſque confiteatur, quoniam conſuetudo confitendi in Quadrageſima, aut in Paſchate, ob id ſolum eſt inducta, vt quiſque idoneè ſe præparet ad dignè Euchariſtiam in Paſchate ſuſcipiendam; non autem, vt præcepto annuæ confeſſionis faciendæ in Quadrageſima, vel in Paſchate ſatisfaciat. nam quolibet alio tempore, confitendi præceptum impletur: Veruntamen probabile admodum eſt, quod dicit Medina quæſt. 14. de Confeſſ. ratione conſuetudinis, vel iuris ſpecialis alicubi recepti, oportere confeſſionem annuam tempore Paſchatis facere: nihil enim impedit, vt id, quod ius commune iubet ſemel quotannis eſſe faciendum, confiteri videlicet ſua peccata Sacerdoti, conſuetudo, vel ſpeciale ius alicubi receptum, interpretetur, ac declaret, confeſſionem annuam peccatorum eſſe tempore Paſchatis faciendam. Atque hoc, meo quidem iudicio tendit, quod in ſua Conſtitutione Sixtus Quartus dixit; cum iure debeat Parochianus, ſaltem ſemel in Paſchate, proprio Sacerdoti confiteri. Non enim ſignificat in cap. Omnis vtriuſque ſexus, annuam confeſſionem eſſe indictam in tempore Paſchatis, cum ſolùm ibi dicatur, ſemel in anno eſſe confitendum: ſed innuit Pontifex, ius commune in illo cap. præſcriptum, cōſuetudine vbique recepta, declaratum fuiſſe, nempe, vt annua confeſſio peccatorum tempore Quadrageſimæ & Paſchatis fieret.

Octauò quæritur, An ſi Titius anno ſuperiore, verbi gratia 1596. ſua peccata confeſſus non fuerit, vi præcepti illius præteriti debeat confiteri quauis die anni præſentis 1597. vbi primum commode poterit? Duplex eſt opinio Doctorum; prima quidem B. Antonini 3. par. tit. 9. cap. 9. § 3. Syluestri in verbo Euchariſtia. 3. q. 15. Tabien. in verbo, communicare nu. 10. & quorundam aliorum aſſerentium, obligationem præcepti anno proximè elapſo præ-

A termiſſi, extinctam fuiſſe, ac proinde Titium non cogi vi illius præcepti hoc anno peccata confiteri, qui vnico argumento mouentur, quia quando obligatio eſt ad tempus, eo elapſo tempore, finitur & ceſſat. Nō enim qui ieiunium certo die non ſeruat, in alio die id ſeruare debet: nec qui preces horarias vno die non perſoluit, eas in alio die recitare compellitur: nec qui in die feſto rem diuinam omiſit, in alio eam debet audire. Secunda eſt ſentētia Medinæ Tract. de Confeſſ. q. 14. Soti in 4. diſtin. 18. q. 2. ar. 4. Victoriæ in Sum. de Sacramen. de Confeſſ. num. 134. aliàs 147. Nauarri in Manuali cap. 21. num. 45. Elapſo anno confeſſionis annuæ obligationem manere; ita vt Titius, qui anno præcedenti confeſſus non eſt, præſenti anno confiteri debeat, cum primum commode poteſt; & hæc opinio veritati magis eſt conſentanea: ſolent enim, qui annuam confeſſionem neglexerunt, excommunicatione affici, à qua non prius abſoluuntur, quàm fuerint confeſſi. Deinde, lex Eccleſiæ de annua confeſſione facienda, ideo ſancita eſt, ne quis peccatorum cōfeſſionem vltra annum audeat prorogare, vt dicit Palu. 4. diſt. 17. q. 2. art. 5. verſic. Secundus caſus eſt. Vbi ſic ait, Papa ſtatuit, ad minus ſemel in anno cōfiteri. Vnde vltra nō licet differre: ſicut nec olim ſtatuta tempora baptiſmi in Paſchate & Pentecoſte licebat prolongare. Videtur hoc loco Paludanus ſecundam ſententiam tenuiſſe. Item, vt quis frequenter ſua peccata confiteatur. Sciendum autem eſt, obligationē ad certum tempus, dupliciter contrahi: aut enim eſt obligatio ad quippiam faciendum in cultum & honorem illius temporis, aut abſolutè & ſimpliciter, vt res ſiat quamprimùm poteſt, & ne diutius differatur. Prior obligatio deſinit elapſu temporis conſtituti: tales ſunt obligationes ieiuniorum ſeruandi certis temporibus; dies ſacros colendi, rem diuinam feſtis diebus audiendi, Diuinum officium quotidie perſoluendi, vel voto ſuſceptum, vel lata lege mandatum. Obligatio verò ſecundi generis, elapſu temporis minimè finitur: & talis eſt obligatio annuæ confeſſionis. Hoc enim eſt quod Iuriſconſultus tradit in l. Celſus ff. de recept. arbitris. §. ſed ipſe, & habetur in cap. Cum dilecti, de dolo & contumacia. Si Titius ad Calendas Ianuarias ſoluere aliquid debet, duo præcepta ſiue mandata ſunt, vnum, vt ſoluat ad Calendas Ianuarias; alterum, vt ſoluat abſolute & ſimpliciter: ac proinde ſi ad Calendas Ianuarias non ſoluerit, non eſt à ſoluendo liber. Nec enim, ſi vna obligatio deſinit, ſecunda quoque deſinit. Pari ratione cum nobis præcipitur, vt ad annum confiteamur, duo præcepta dantur, vnum, vel ad annum; alterum, vt abſolutè & ſimpliciter confiteamur: ac proinde qui in vno anno confeſſi non ſunt, proxime ſequenti, vbi primum commode poſſunt; confiteri ipſo iure coguntur; talia etiam erant olim Eccleſiæ mandata, cum ſtatuit, vt in Paſchate, & Pentecoſte Catechumeni Baptiſma ſuſciperent; hoc eſt, ne vltra Paſcha, vel Pentecoſtem baptiſma differrent: quod ſi impediti, tunc non ſuſciperent, quum primùm commodè poſſent, ad baptiſmū accederent: vt dixit Palu. 4. diſt. 17. q. 2. art. 5. in ſecundo caſu. Sic etiam olim in vetere Hebræorū populo, qui legitime impediti primo menſe Paſcha nōn celebrabant, non differebant celebrandi officium & opus vſque ad primum menſem anni proximè ſequentis, ſed celebrare Paſcha, ſecundo menſe cogebantur.

Nonò quæritur, An præceptum annuæ confeſſionis ſit datū cauſa Euchariſtiæ ſuſcipiendæ; an verò potius abſolutè & ſimpliciter per ſe, ob honorem videlicet ipſius confeſſionis ſacræ cultum & venerationem. Quidam ſenſiſſe videntur, nullum eſſe præceptum annuæ confeſſionis per ſe, ſed ratione Euchariſtiæ: ad quam legitimè, & idoneè percipiendam, requiritur ſacra peccatorum confeſſio. At communi eſt ſententia receptum, eſſe per ſe præceptum de annua confeſſione facienda. Sic docet S. Thomas in 4. diſtin. 17. q. 3. art. 1. ad quæſt. 3. Bonauentura 4. diſt. 17. par. 1. diſtin. artic. 1. q. 1. & cæteri: quæ nimirum vera eſt ſententia, & maximè probanda. Nam in c. Omnis vtriuſque ſexus, vtrumque præcipitur, & vt quiſque ſemel in anno confiteatur, & vt in Paſchate Euchariſtiam ſumat; Dices primum, non præcipi abſolutè ratione ſui, ſed ratione & cauſa ſecundi. Sed profectò repugnat id, quod in Decreto dicitur: (Quiſque ſemel in anno confiteatur:) nam ſi annua confeſſio ratione Euchariſtiæ præciperetur, præceptum non daretur ſimpliciter de confitendo ſemel in anno, ſed de confeſſione facienda, quo tempore Eucha-

riſtia

riſtia nobis eſt Eccleſiæ lege ſeruanda. Quo fit vt vtrúque præceptum per ſe ſeorſum aliquádo violetur, ſi quis enim ſemel in anno eſt confeſſus, & deinde lethalis peccati conſcius in Paſchate ad Euchariſtiam accedit, in præcepto & lege ſeruanda de Euchariſtia, peccatum perpetrat, quippè ſacrilegium admittit eam indigne ſuſcipiés, & tamen præceptum annuæ confeſſionis faciendæ ſine vllo peccato implet & ſeruat, cum alioquin eo anno fuerit integre, & legitimè confeſſus. Item qui facta, quam debebat, annua confeſſione, Euchariſtiam in Paſchate non percipit, Euchariſtiæ præceptum negligit, confeſſionis non item. Deinde, qui in Paſchate Euchariſtiam ſumeret, nulla confeſſione peccatorum præmiſſa, quia videlicet nullius culpæ lethalis reum & conſcium ſe agnoſceret, Eccleſiæ præceptum de Euchariſtia accipienda impleret, & tamen ſi eodem anno, poſtea in lethale peccatum lapſus, id confiteri negligeret, præceptum annuæ confeſſionis omitteret.

Quædam aliæ quæſtiones de eodem præcepto annuæ confeſſionis diluuntur. Cap. ~~XLIX~~ 29.

PRimò quæritur, An Monachi ſæpius quàm ſemel in anno, peccata confiteri debeant? Non eſt dubitandum, Monachos S. Benedicti inſtitutum profeſſos, debere amplius quam ſemel in anno ad ſacram peccatorum confeſſionem accedere. Nam in Clem. Ne in agro dominico, §. ſinè, de Statu Monacho. ita ſtatuitur. (Singulis menſibus tam in Monaſterijs, quàm extra ſublata occaſione quacũque ad confeſſionem, ſaltem ſemel, accedant omnes, ac ſinguli Monachi.) quod Decretum, vt Cardinalis, Imola, & alij eo in loco communiter interpretantur Monachos tum atro, tum candido amictus genere vtentes cõprehendit: immo moniales quoque S. Benedicti, quas vocant obſeruátes. Nec mirum videatur, Monachos ſingulis menſibus ad ſemel confitendum præcepto & lege compelli: quoniam illi perfectioris vitæ genus profitentur; ac idcirco arctiori quoque viuendi norma & regula ſunt alligati. Illud ergo in dubium & quæſtionem vocatur, An ſi ſolùm venialibus illi noxis teneantur, eas confiteri ſingulis menſibus debeant. Lethalium enim criminum confeſſionem eis eſſe faciendam, nemo ambigit: & lethale peccatũ confeſſi, venialia, ſi ſe hiſce culpis obſtrinxerint, confiteri minimè compelluntur. Duas inuenio hac de re opiniones; vnam quàm Sotus probauit in 4. diſtin. 18. q. 1. art. 3. Monachos eiuſmodi nequaquam adſtringi ad venialia confitenda, ſi omnis culpæ lethalis expertes fuerint. Hoc ille probat, quia Eccleſia venialis culpæ confeſſionem imperare nemini poteſt; cum ea non ſit confeſſionis materia neceſſaria. Altera opinio affirmat, Monachos debere confeſſionem venialium facere vnoquoque menſe, tametſi eos nulla omnino lethalis premat conſcientia; quam ſententiam Nauarrus de Pœnit. diſtin 6. cap Placuit, num. 122. & Caietanus in Opuſc. tom. 1 tract. 5. q 1. vt probabiliorem & veriorem amplexati ſunt. Et meritò. Nam in Clem. nuper memorata ſimpliciter & abſolutè præcipitur, vt Monachi ſingulis menſibus confiteantur; at vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Obijcies, Eccleſiam in cap. Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſ. ſanxiſſe, vt omnes fideles ſemel in anno ſua peccata confiteantur, & tamen, vt ſuperiori capite à nobis eſt dictum, probabilior eſt opinio, ea lege fideles minime teneri, qui ſe ſolis culpis venialibus alligarunt: ergo nec Monachi ſingulis menſibus venialium peccatorum confeſſioné facere, Clementina lege coguntur. Reſpondeo negando eſſe idem iuris de Monachis, quod de cæteris fidelibus Chriſtianis. Iam enim ſuperiùs contra Sotum oſtendi, eſſe penes Eccleſiã poteſtatem ſtatuendi, vt fideles venialia peccata cõfiteantur; non tamen expedire, vt huiuſmodi lex generalis feratur, quæ obliget vniuerſos. Potuit tamen meritò ea lex cõſtitui, quæ Monachos teneret, quippe qui arctius & perfectius vitæ inſtitutum ſectantur, magiſq; à crebris peccãdi occaſionibus ſemotum. Nec Soti nos ratio conuincat, negantis, venialia peccata neceſſariam eſſe cõfeſſionis materiam. Non enim diffitemur, iure diuino venialia peccata non eſſe ex neceſſitate confitenda; cum Chriſtus id nuſquam mandauerit: præcepto tamen Eccleſiaſtico veniales noxæ confeſſioni ſubijci iure poſſunt: quod enim Chriſtus ſolummodo tanquam conſilium nobis reliquit, id potuit Eccleſia præcipere, præſertim ſi vtile & ſalutare ſit, &

A quod à nobis præſtari commodè poſſit. Talis eſt frequens confeſſio venialium in Monachis ſolitariæ vitæ addictis. Quamuis autem, Eccleſia iubente, Monachi prædicti ſingulo quoque menſe cõfiteri peccata cogantur, cõſuetudine tamen viu recepta, eiuſmodi lex poteſt alicubi abrogari.

Secundò quæritur, An ea lex adeo Monachos obſtringat, vt ſi aliquo menſe abſque vlla cauſa legitima venialium confeſſionem omittant, in lethalem culpam incurrant? Sotus loco citato negauit, poſſe Eccleſiam præcepto ſola venialia confitendi, tantam obligationem imponere: quia venialium, inquit, confeſſio non videtur eſſe res tanti ponderis & momenti. Alij tamen, vt Nauarrus & Caietanus ſupradictis in locis, probabilius affirmarunt, eiuſmodi præcepto tantam obligandi vim, & poteſtatem ineſſe. Nam qui voueret peccata venialia ſe confeſſurum ter, vel quater in anno, eiuſmodi votum eum grauiter alligaret; at non minoris eſt vinculi hac in parte præceptum Eccleſiæ, quàm votum propria voluntate ſuſceptum. Et tametſi venialis noxa res eſt leuis & parua; at ſacra venialium peccatorum confeſſio, non eſt res parui momenti, B quia eſt Sacramenti vſus, quo gratia nobis diuina confertur, & quo vitam emédamus atque corrigimus, quo item peccatorum ſordes, ac maculæ eluuntur.

Tertiò quæritur, An per quamlibet peccatorum cõfeſſionem, coram proprio Sacerdote factam, ſatisfacimus annuæ confeſſionis legi Eccleſiaſticę? Hoc nihil aliud eſt, niſi quærere, An Titius ſi ſemel in anno ſua peccata confiteatur, non tamen omnia, aut confiteatur quidem omnia, ſed ſine legitima cordis pœnitentia, aut citra debitam cõſcientiæ diſcuſſionem, præceptum obſeruet contentum in Canone, Omnis vtriuſque? Duæ ſunt opiniones plane diuerſæ: prima docet ſatisfieri præcepto, etiam ſi integra cõfeſſio non fiat, aut legitimus peccatorum deſit dolor & deteſtatio, aut idoneum propoſitum cauendi peccata in futurum, aut diligens peccatorum diſcuſſio: dummodo nihil horum in cõfeſſione dedita opera, aut per negligentiam, ſiue ignorantiam affectatam, quam vocãt. quamuis per craſſam a pœnitéte fuerit admiſſum, quod eſt perinde, ac ſi diceretur: Tametſi culpa Titij in confeſſione, Sacramenti effectum impediat, nimirum gratiam, dummodo C tamen non de induſtria, aut per affectatam negligentiam gratiæ áditum intercludat, valet confeſſio, nec Titius illam eodem anno repetere debet: quamuis de culpa commiſſi dolere cogatur per veram cordis pœnitentiam. Ita S. Thomas in 4. diſtin. 17. q. 3. art. 4. ad quæſt. 1. Duran. eod. Lib. & diſtinctione q. 13. Paludanus q 8 Capreol. q. 2. artic. 2. Antonin. 3. par. tit 14. cap 19. §. 5. Silueſter confeſſio 1. q. 22. & 23. Tabien. confeſſio 2. num. 42. Caietan. in Opuſc. tom. 1. tract. 5. q. 5. & in Summa verbo, abſolutio, Sotus 4. diſtin. 18. q. 3. art. 2. & 3. Canus in Relect. de Pœnit. par. 5. Victoria in Sum. de Confeſſio. nu. 144 aliàs 157. Nauar. in Manuali cap. 7 num. 13. & de Pœnit. diſt. 5. cap. Fratres, num. 30. & 93 Ledeſm. in 4. 2 par. q. 8. art. 1. Couar. in cap. Alma mater. par. 1. §. 4 num. 13. & videtur hæc ſententia eſſe communis. Hi omnes auctores ſunt ea ratione permoti, quod quamuis cætera de Sacramentis præcepta cum lethali peccato impleamus, rata tamen eſt & firma eorum obſeruatio: ergo pari modo quamuis annuæ confeſſionis præceptum cum peccato obeamus, quia videlicet non confitemur omnia lethalia peccata, aut ſi cõfitemur omnia, abſque debito animi dolore id facimus, D præceptum tamen obſeruamus, & Eccleſiæ ſatisfacimus, Eccleſia enim interiores actus non imperat. Item quia nimis ſcrupuloſum eſſet, tot peccatorum confeſſiones, vt inanes & irritas repetere, & iterare. Secunda opinio tradit, Titium eo, quo diximus modo, confitentem, Eccleſiæ præceptum nequaquam implere; ac proinde eodem anno iterum confiteri debere. Hæc eſt opinio Maioris in 4. diſtin. 17. q. 9. Adriani in 4. q. de Confeſſ. dub 5. Bonauenturæ in 4. diſt. 17. 2. par. diſt. artic. 2. q. 3. Gabrielis ibidem q. 1. art. 3. dub. 2. Angel. Confeſſio 2. num. 14. Roſel. Confeſſio 1. num. 3. & 4 Medinæ tract. de Confeſſ. q. 1. qui id oppinantur ob eam rationem, quod Eccleſia, cum annuam confeſſionem præcipit, eam fieri iubet, quam Chriſtus inſtituit: quoniam nil aliud præcipit, niſi frequentem Sacramenti diuinitus inſtituti vſum; at Confeſſio à Chriſto Domino inſtituta, debet eſſe omnium peccatorũ integra, & debito ac legitimo cum eorum dolore confecta, ergo talem cõfeſſionem Eccleſia imperauit. Neque aliorum

inquiunt,

inquiſiet, ratio conuincit, qui dicunt, Eccleſiam actus interiores nõ poſſe præcipere. Namque Eccleſia annuã confeſſionem indicens, nequaquã imperat nobis actus interiores, ſed exteriores, cõfeſſionis nempe, & Euchariſtiæ Sacroſanctæ vſum adeò vtilem nobis atque ſalutarem. Cum autem confeſſio vt eſt à Chriſto inſtituta, debeat eſſe integra omnium peccatorũ, & cum debita eorundem deteſtatione, hinc efficitur, vt qui talem non facit, Eccleſiæ legem non ſeruet: quia legis & præcepti ſubſtantiam non implet ſcienter. Dices, Titium ſic confitentem, ius quidem diuinum violare, nõ tamen legem Eccleſiæ. Respondent, Titium ea in rẽ duplicẽ mali deformitatẽ admittere; vnam, qua ius Diuinũ ex parte perrumpit, dum non aut in integrum, aut, ſine debito dolore, vel conſcientiæ debita diſcuſſione confeſſionẽ peccatorum facit, & hoc peccatũ in cõmittendo conſiſtit: eſt enim ſacrilegij crimen, quo Titius indignè Sacramentũ ſuſcipit; alteram verò deformitatem in eo, quod annuam confeſſionem ab Eccleſia imperatã non facit vt debet, & hoc peccatum in omittendo contrahitur, quoniam licet Titius confiteatur, eam tamen confeſſionẽ annuam omittit, quam Eccleſia præcipit. Cum verò illis objicitur: Cętera Sacramentorum præcepta re ipſa ſeruãtur, quamuis cum lethali peccato impleantur, ergo idem iuris eſt de præcepto annuæ cõfeſſionis faciendæ, Respondent, diuerſam eſſe rationẽ de annua confeſſione, atque de cæteris: quippe annua cõfeſſio conſiſtit in hoc, vt omnia peccata confiteamur, & cum legitima eorum deteſtatione: at verò ſubſtantia aliorum Sacramento. ſi talia minimè requirit & poſtulat, & ideo eorum præcepta, etiamſi peccãdo impleamus, re ipſa tamen ſeruamus. Cæterùm quicquid iſti dicant, mihi magis probatur prima ſentẽtia S. Thomæ, & aliorũ, quos ſupra memoraui. Et ſubſtãtia huius præcepti in eo conſiſtit, ne dedita opera, ſiue ſcienter aliqua peccata omittamus, aut per negligentiam, ſiue ignorantiam affectatam: ne item ſcientes, aut ex ignorantia affectata debitam conſcientiæ diſcuſſionem, aut contritionem cordis miſſam faciamus. Sic enim benignius & mitiùs huiuſmodi præceptum interpretantur primæ opinionis auctores: & meritò, ne pœnitentes, & ſuorum peccatorum confeſſionem facientes crebris ſcrupulis grauiter diuexentur.

Quartò quæritur, An ſi Titius proprio Sacerdoti confiteatur, & culpa ſua à peccatis nõ abſoluatur, annuæ confeſſionis legi ſatisfaciat; veluti ſi publicus vſurarius, aut meretrix ad confitendũ accedat. Sunt qui id aſſerant ex eo quod habetur in c. Quod quidam, de Pœnit. & remiſſ. vbi Pontifex rogatus, reſpondet, eorum, qui quamuis cõfiteri velint, ſi tamen à peccatis abſtinere non poſſe dicant, cõfeſſionem eſſe recipiendam. Quia tametſi, inquit ille, non eſt vera huiuſmodi pœnitentia, admittenda tamen eſt eorũ confeſſio, & crebris ac ſalutaribus monitis pœnitentia indicenda. Ita videntur ſentire: Ricardus in 4. diſt. 17. art. 2. q. 8. ad 5. Canus de Pœnit. part. 5. Victoria in Summa de Cõfeſſ. nu. 150. alias 163. Verùm mihi magis placet, quod alij cẽſent, quos dixi pœnitentes, annuæ confeſſionis præcepto nequaquam ſatisfacere: non quia à peccatis illi non abſoluuntur, ſed quia ſua culpa non abſoluuntur. Nam quamuis Eccleſia ſolùm præcipiat, vt ſemel quolibet anno confiteamur, nõ tamen præcipit, vt abſoluamur, ac proinde ſatis eſt, ſi culpa noſtra abſolutionẽ non impediamus: vt enim conſtat ex cap. Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſ. licitum eſt ab Euchariſtia in Paſchate abſtinere, ex proprij Sacerdotis conſilio, ergo verè quis annuæ confeſſionis præceptum implet, etiam ſi à peccatis minimè abſoluatur, quando abſolutio in aliud tempus Sacerdotis conſilio, abſque pœnitentis culpa differtur: Attamen qui ſuo vitio à peccatis non abſoluuntur; aut quia ſint publici peccatores, aut quia aſſerunt ſe de peccatis non dolere, aut non poſſe ſe à peccando in poſterum abſtinere, annuæ confeſſionis præceptum minimè ſeruant. Sic Duran. in 4 diſt. 17. q. 14. ad 2. Palud. ibidẽ q. 7. in quinto modo ad 2. Silu. Confeſſio 1. q. 22. Anton. 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 2. Tabien. Confeſſio 2. nu. 42. Sotus 4. diſt. 18. q. 3. art. 3. concluſ. 2. Pontifex verò in eo cap. Quod quidam, ſolùm ſignificat hoſce pœnitentes ad confeſſionẽ eſſe admittendos, videlicet, vt dirigantur, corripiantur, & moneantur ſalutaribus documentis & conſilijs: quo fiet, vt paulatim illi, Deo adiuuante, ad confitendum idoneè atque legitimè præparentur.

Quintò quæritur, An qui ſemel eſt in anno confeſſus, ſi denuo in eodem anno lethale peccatum admittat, confiteri eo anno iterum debeat? Reſpondeo, minimè, ſatis eſt, ſi illud peccatum anno proximè ſequenti cõfiteatur, iam enim antea ille Eccleſiæ præceptum ſeruauerat, cum annuam fecit peccatorum confeſſionem, nec ampliùs quàm ſemel in anno confiteri quis Eccleſiæ lege compellitur. Quæres, an qui ſemel in anno confitetur, & ſtatim poſt confeſſionẽ meminit ſe certum peccatum feciſſe, quod bona fide per obliuionem inter confitendum prætermiſit, debeat eo anno id, quamprimùm commodè poterit, confiteri? Reſpõdeo, minimè, & tuta conſcientia poteſt eius peccati confeſſionẽ in annum proximè ſequentem reijcere & prorogare, quoniã integram omnium peccatorum, quorum tunc meminerat, confeſſionem fecit, & idcirco Eccleſiæ de annua confeſſione præceptum impleuit. Silu. Confeſſio 1. q. 2. caſu 5. Sotus 4. diſt. in 18. q. 1. art. 4. Nauar. in Manuali cap. 2. num. 10. Ledeſm. in 4. 2. par. q. 5. art. 5. dub. 2.

Sextò quæritur, An pueri lege annuæ confeſſionis teneãtur? Reſpondeo, eos teneri ſtatim atque ſunt rationis compotes. Hoc enim præcepto Eccleſiæ planè ſtatuitur: Omnis fidelis, ſiue vir, ſiue fœmina, cum ad annos diſcretionis peruenerit, ſua peccata cõfiteatur. Objicies, pueros legibus humanis minimè alligari, vt inſinuat caput 1. de Delictis pueror. Reſpondeo, pueros dum ſunt rationis impotes, legibus humanis adſtringi non poſſe, compotes verò rationis poſſe, cum ſint boni æquè, ac mali capaces. Prædicto autem capite 1. de Delictis puero. Solùm dicitur, pueros quamuis rationis compotes, ſi contra leges & iura delinquant, pœna legis ſolita & vſitata non eſſe puniẽdos, ſed arbitrio Iudicis, quapropter pueri cum rationis vſum attingunt, lege annuæ confeſſionis tenentur; verùm ſi eam neglexerint, puniendi à Iudice non ſunt pœna cõſtituta in cap. Omnis vtriuſque, de Pœnit. & remiſſ. Neque enim ſunt (vt ibi dicitur) ab ingreſſu in ædem ſacram prohibendi, nec Eccleſiaſtica ſepultura priuãdi, nec excõmunicatione feriendi, niſi cum agunt duodecimũ, aut quartum decimum ætatis annum; vt aiunt Sotus 4. diſt. 18. q. 1. art. 3. Corduben. in Summa Caſuum, q. 60. Cæterùm falſum mihi omnino videtur, quod eo loco tradit Sotus: ait enim. Eccleſia ſuis præceptis & cenſuris nõ vult pueros ante duodecimũ, vel quartumdecimum annum cogere, ſed relinquit eos in iure diuino. Hoc Cordubenſis, loco citato meritò confutat. Nam eſt expreſſè contra verba Canonis, cum ad annos diſcretionis peruenerit. Eſt contra morem in Eccleſia receptum: pueri enim ante duodecimũ annum confiteri ſolent, & rem diuinã, in diebus Dominicis, & feſtis audire: & ſi beneficium Eccleſiaſticum habent coguntur diuini officij preces Horarias recitare, & in ieiuniorũ diebus a carnibus abſtinere: & ſi ſeuérer ex ira Clericos percutiunt, ab excõmunicatione abſoluuntur, ergo legibus Eccleſiaſticis tenentur, vt capite proximè ſequenti iterum dicam. c. Pueris. de ſent. excõm. dicitur Pueris, qui in Canonẽ inciderunt ſentẽtiæ promulgatæ ſiue ante, ſiue poſt pubertatẽ. & Gloſſa ibi ait, intelligere pueros doli capaces. Quæres, quando pueri cenſentur rationis compotes? Reſpondeo, in ea ætate, in qua cognoſcũt ſe grauiter peccare, in qua diſcernunt bonum à malo, honeſtum à turpi: nam tunc quando lethaliter delinquunt, incipiunt hoc Sacramento tanquam remedio poſt Baptiſmum indigere, In quibuſdam pueris citiùs, in alijs tardiùs incipit rationis vſus, in pleriſq; contingit ad finem ſeptennij, vel ad octauum ætatis annum. Sic Gloſſa in cap. Omnis vtriuſque, de Pœnit. Ricar. 4. diſtin. 17. num. 2. q. 4. ad 6. Gab q. 1. art. 2. Sotus 4. diſt. 18. q. 1. art. 3. Nauar in Manua. cap. 21. num. 88. At Antonin. 2. par. tit. 9. cap. 8. §. 2. dicit, maſculos pueros hoc præcepto teneri, quando habent ætatis annos decem, & dimidium, & aliquantulum vltra: puellas verò, quando habent ætatis annos vndecim, & dimidium, & aliquantulum vltra: quod probat teſtimonio Ancharani, & quorundam aliorum dicentium, tunc obligari hac lege pueros, cum ſunt futuræ pubertati magis propinqui & vicini, quàm infantiæ prætetitæ, ſed prima opinio communis eſt verior.

Septimò quæritur, An qui ſemel in anno cõfitentur Religioſis Mendicantibus, quibus eſt Pontificium priuilegium conceſſum, vt annuam pœnitentium confeſſionem, ſi velint, excipiant, Eccleſiæ præcepto, & Canoni, Omnis vtriuſque ſexus ſatisfaciant? Hanc quæſtionem ſupra diluimus, cum de Priuilegijs fratrum Mendicantium tractaremus, vbi in vtramque partem argumentis productis breuiter oſtendimus eos ſatisfacere, id Pontificia Conſtitutione Leonis X. declarante, eos ſcilicet pœnitentes Eccleſiæ præceptum ac legem de ſacra ſemel in anno confeſſione faciunda ſeruare.

Octauò quæritur, An præceptum annuæ confeſſionis ſit iuris diuini, an verò ſolum Canonici? Quidã aſſeruerũt eſſe iuris diuini; alioqui enim, ſi ſolum eſſet Canonici iuris, interna mentis peccata cõfiteri minimè oporteret, cum ea iuri & poteſtati Eccleſiæ minime ſint ſubiecta. Itẽ qui lethalibus tãtummodo internis peccatis teneretur obſtrictus, ea cõfiteri lege, ac iure minimè cogeretur, cum Eccleſia actus mentis interiores præcipere nõ poſſit. Adrianus in 4. q. 1. de Confeſſ. §. Alij probãt confeſſionẽ, quamuis cenſere videatur, annuam confeſſionem abſolutè & ſimpliciter eſſe iuris humani, at pariter quoque concedit, penes Eccleſiã ius eſſe, & poteſtatem in mentis interna peccata. Verumenimuerò cõmunis Theologorũ recepta ſententia eſt, vt tomo 1. lib. 5. c. 10. q. 1 notatum à nobis eſt, Eccleſiã iuriſdictionẽ non habere per ſe ſimpliciter in interna mentis delicta, propterea quod actus interni ſua natura, humanã cognitionem latent ac fugiunt. Quare dicendum eſt, annuã confeſſionem vt annua eſt, hoc eſt, vt certo tempore fit, eſſe quidẽ iuris Canonici, cum ſolùm tempore neceſſitatis, quale eſt mortis periculum, cõfiteri diuino iure debeamus: at verò quod quiſque fidelium quotannis confiteatur, Eccleſia imperauit. Cum autẽ illa iuſſerit, confeſſionem fieri quotannis, qualem Chriſtus inſtituit; ideo cõfiteri debemus interna etiam peccata, quoniam integram peccatorũ confeſſionem iure diuino facere nos oportet. Præterea, tametſi etiã quis ſola interna habeat peccata, ea ſemel in anno cõfiteri debet: non enim Eccleſia aliquem actum mentis internum, ſed frequentẽ confeſſionis à Chriſto Domino inſtitutæ vſum, quod externus eſt virtutis officiũ, ſua lege præcepit, & imperauit, vt confeſſionẽ, quam Chriſtus Dominus fieri iuſsit ad reparãdum poſt baptiſmũ lapſum, ſemel faceremus quotãnis. At per quoduis lethale peccatum ſiue externum, ſiue internum à gratia decidimus ac labimur. Quæres an confeſſionem annuam Eccleſia imperauerit ob periculum obliuionis peccatorum? Sotus in 4. diſt. 18. q. 1. ar. 4 poſt concluſ. 6 affirmat, vt etiã Maior 4 diſt. 17 q. 2 Marſil eod lib & diſt q. 12. ar. 2 dub. 4. Medina tract. de Confeſſ. q. 14. Sed alij probabilius negant, ea ducti ratione, quod nullo iure diuino cogimur confiteri niſi peccata, quæ debita & legitima adhibita diligẽtia in memoriã venerint. Ergo indixit annuam confeſſionem Eccleſia, quia voluit huius Sacramẽti frequentem eſſe vſum, ex quo
C
videlicet manant in nos vtilitates, & emolumenta quamplurima, & maxima. Silu. confeſsio 1. q. 2. caſu 5 Caieta. in Summa, Confeſsio, in conditione 13. Victoria de Sacram. Confeſſ. quæſt. 121. aliàs 131. Nauar. in Manua. cap. 25. num. 35. Canus de Pœnit par. 5.

Nonò quæritur, An legẽ annuæ cõfeſsionis poſsit Eccleſia abrogare? Reſpondeo, Eccleſiaſticã legem poſſe quidem ab Eccleſia ex parte, vel ex toto antiquari & deleri, cum iuſta & debita ſubeſt cauſa; ac proinde cum lex annuæ cõfeſsionis ſit canonica, poteſt Eccleſiæ auctoritate, qua etiã eſt ſancita, tolli. At verò quoniã iuris eſt diuini, vt tempore neceſsitatis confiteamur, nequit Eccleſia confeſsionẽ in perpetuum abrogare. Sic enim alioqui ius diuinum tolleretur. Quare ſolùm poteſt annuam confeſsionẽ Eccleſia abolere ad tẽpus, nimirum ad certos aliquot annos: nihilominus vbi neceſsitas confeſsionis intra id temporis occurreret, quale eſſet probabile mortis periculũ, confiteri quiſque deberet. Hæc colliguntur ex S. Thoma in 4. diſtin. 17. q. 3 art. 1. q. 5. Ricar. eod. Lib & diſt. ar. 2. q. 7. Palud q. 2. art. Anton. 3. par. tit. 14 cap 19. § 1. Sotus in 4. diſtin 18. q. 1. art 5.

Decimò quæritur, An auctoritate pontificia poſsit quis eximi a lege annuæ confeſsionis? Reſpõdeo, poſſe eximi, iuſta tamen & legitima ex cauſa. Nam Principis indulgentia poteſt quis humanis legibus ſolui. At verò quia iuris diuini eſt, vt quiſque tempore neceſsitatis cõfiteatur, nemo poteſt ita in perpetuũ (vt diximus in ſuperiori quæſtione) auctoritate Pontificis, à confeſsionis lege excipi, vt liber ſit ſemper a confeſsione peccatorũ tempore neceſsitatis facienda.

Vndecimò quæritur, An lex annuæ confeſsionis ipſum Romanum Pontificẽ teneat? Reſpõdet Nauarrus de Pœnit. diſt. 5. circa primã partem Gloſſæ nu. 32. Si ſequamur opinionem Theologorũ, dicentium Pontificem eſſe Concilio Generali ſuperiorẽ, dicendum eſt Pontificem hac lege nõ teneri, cum ea ſit à Concilio Lateranenſi Generali ſub Innocentio III. conſtituta. Si verò cum ijs ſentiamus, qui Generale Concilium volunt eſſe Romano Pontifice ſuperius, dicere oportet hac eum lege teneri & adſtringi. Sed ad rem noſtram nihil facit ſententiarũ diuerſitas: quoniam tametſi ex hypotheſi daremus, concilium eſſe maioris auctoritatis,

A

quàm ſit Pontifex Romanus, quod verũ non eſt, adhuc tamen Concilij legibus minimè teneretur, donec Concilium põtificia auctoritate ratum & firmum, ipſe Summus Pontifex haberet. Quare ſimpliciter dicendum eſt, Romanum Pontificẽ Concilio Generali ſuperiorẽ eſſe, & hac lege minimè alligari, ſic, vt ipſius legis pœnis ſubijciatur; ex æquo tamen & bono ſubiectum eſſe. Hac enim ratione, cum de legibus in vniuerſum tractaremus, diximus, Principem ſuis legibus teneri, iuxta illud: Patere legẽ, quam tu ipſe tuleris.

Vltimò quæritur, An quis debeat lethalia peccata confiteri oblata opportunitate confeſſarij, ſi probabiliter credit futurũ, vt intra annum copiã Cõfeſſarij habiturus nõ ſit? Cõmunis videtur eſſe ſentẽtia, debere eum id facere. Ricar. in 4. diſt. 17. art. 3. q. 6. Antoni. 3 par tit. 14. cap. 19. § 3. Gabriel. 4. diſt. 17. q. 1. ar. 3. dub. 1. Maior ibidem q. 2. Nauar. in Man. c. 2. nu. 10. Silu. Cõfeſsio 1. q. 2. Medina de Cõfeſſ. q. 14.

DE QVINTO ECCLESIAE PRAECEPTO ID EST,

B

De ſacro Domini Corpore in Paſchate ſumendo. Cap. XL.

PRimò quæritur, An Canonico iure in Paſchate Euchariſtiæ Sacramentũ Chriſtiani fideles ſuſcipere debeãt? Reſpondeo, in cap Omnis vtriuſque de Pœniten. & remiſſ. ſic eſſe ſancitum, vt ſinguli Chriſtiani fideles ſuſcipiant in Paſchate Euchariſtiã, niſi proprij Sacerdotis cõſilio ob aliquã rationabilẽ cauſam, ad tẽpus, ab eius modi perceptione duxerint abſtinẽdum. Alioqui viui ab ingreſſu & aditu Eccleſiæ arceantur: & mortui, Chriſtiana careant ſepultura. Hæc ibi. Teſte S. Thoma 3. par. q. 80. art 10. ad 5. ſemper à principio Eccleſiæ naſcẽtis fuit Eccleſiaſticũ præceptum, vt fideles Chriſtiani Euchariſtiã ſuſciperẽt. Olim primis illis Eccleſiæ temporibus, ſinguli quotidie ſacrũ Chriſti corpus ſuſcipiebant: vt teſtari videtur Anacletus Epiſt. 1. & refertur cap. Epiſcopus, de Conſec. diſt. 1. poſtea verò Fabianus, vt habetur in cap Etſi nõ frequentius, de Conſec. diſt. 2. præcepit, vt ſinguli ſaltem ſacrã communionem acciperent, ter
C
in anno, videlicet, in Natali Domini, in Paſchate, & Pentecoſte. Soter in cap. In Cœna Domini. de Conſec. diſtin. 2. videtur ſtatuiſſe, vt ſinguli Corpus Domini ſuſciperent in die Cœnæ Dominicæ.

Secundò quæritur, Quid nomine Paſchatis ius Canonicum intelligat? Reſpõdeo: Ante declarationem huiuſmodi iuris ed tam ab Eugenio Quarto dubitabant Doctores, an præciſe ſolus dies Dominicæ Reſurrectionis, an verò cum duobus proximè ſequẽtibus, nomine Paſchatis accipi deberet. Vnde Panormitanus in cap. Omnis vtriuſque, de Pœnit. & remiſſ. dicit. nomine diei Paſchatis ſignificari ipſum diẽ Dominicæ Reſurrectionis cum duobus diebus proximè ſequẽtibus, Quamuis, inquit, qui in die ſacto Dominicæ Cœnæ cõmunicaret, præcepto ſatisfaceret ob conſuetudinẽ receptã quæ ſic præceptũ interpretatur. At Eugenius Quartus declarauit cõtineri & ipſum diẽ Paſchatis, & octo præterea dies, qui ipſum proxime præcedũt, ac totidẽ, qui ipſũ conſequuntur Ita referunt Maior in 4 diſt. 17. q 2 Silueſter in verbo Euchariſtia. 3. Caiet. in Sum. Communio; Tabiena, verb. Communicare num. 7. & Nauar. in Manuali cap. 21.
D
num 45. Ledeſm. in 4. q. 14. art. 3.

Tertiò quæritur, An qui ſunt excõmunicationis vinculo obſtricti, aut interdicto ſubiecti, excuſentur ab huiuſmodi præcepto? Reſpõdeo cum Nauarro in Man. c. 21. nu. 45. eos ab hac lege excuſari, niſi per ipſos ſteterit, quo minus ab excõmunicatione & interdicto abſoluantur. At quando ita ſunt impediti, vt abſolui nequeant, excuſantur. Quæres an idem iuris ſit de eo, qui eſt pœna ſiue vinculo ſuſpenſionis obſtrictus. Reſpõdeo, vniuerſim nõ eſſe idem iuris de ſuſpẽſis, quod de excõmunicatis & interdictis: nam hi generatim à Sacramẽtis prohibentur, illi verò non item. Si tamen ſuſpenſi arceantur vel ſpeciatim ab Eccleſia, vel generatim à Sacramentis, aut à ſacra Communione, tunc idem iuris eſt de vtriſque. Nauarr. loco citato.

Quartò quæritur, An hoc præceptũ implere intelligatur is, qui quolibet quadragenarij ieiunij die, quod proximè ante Paſcha ſeruatur, ſuſcipit Euchariſtiæ diuinam epulum? Reſpõdet Nauar. in Manuali c. 21. nu. 45 nõ implere, niſi aliud fuerit vſu & cõſuetudine legitima & præſcripta receptum,

aut

aut niſi Pontificio Priuilegio id fuerit cōceſſum. In quibuſdā diœceſibus dicitur eſſe vſu præſcripto legitimè receptū, vt præcepto ſatisfaciāt, qui in diebus Quadrageſimæ id ſeruāt. Laurentius Epiſcopus Præneſtinus Cardinalis quatuor Coronatorū teſtatur, Clementē VII. declaraſſe, vt in quolibet die Quadrageſimæ poſſint fideles in Hiſpaniæ partibus ſacrum Chriſti corpus ſumere, vt Eccleſiæ præcepto ſatisfaciāt. Declarationē hanc habet compendium priuilegiorū fratrū Minorū & aliorū Mendicantium & non Mendicantiū impreſſū Neapoli Auctoribus ſeu collectoribus Alphōſo Caſarubio, & Hieronymo à Sorbo inſtituti Capuccinorū.

Quintò quæritur, An qui in Paſchate Euchariſtiam non ſuſceperit, iure ipſo debeat eam ſtatim poſt Paſcha percipere? Duæ ſūt opiniones, vna docet, Euchariſtiæ perceptionem tuta cōſcientia ad alterum vſque anni proximè conſequētis Paſcha poſſe differri. Ita S. Antonin. par. 3. tit. 9. c. 9. §. 5. 3. Silu. Euchariſtia 3. q. 15. dicto 3. Tabien. in verb. Cōmunicare nu. 10. Armil. Cōmunio nu. 6. Medi. tract. de Pœnit. quæſtione de Confeſſione ſemel in anno faciēdo. Alter Medi. in Inſtruct. Confeſſo. lib. 1. cap. 14 nu. 42. Sotus in 4. diſt. 18 q. 1. ar. 4. & Victoria in Summa nu. 148. & Ledeſma in 4 par. 2. q. 2. art. 5. dub. 2. qui quidē eo argumēto mouentur, quod qui rem diuinā certò die audire, aut ieiunium ſeruare, aut diuinas preces recitare lege compellitur, eo die elapſo eſt lege ſolutus ac liber. Altera eſt opinio, eum hominem poſt Paſcha Euchariſtiā ſumere oportere, quandocūq; commodè poteſt. Hæc opinio placuit Nauarro in Manuali cap. 21 nu. 45 Maiori in 4. diſt. 17. q. 2. §. Cōtra recidiuum, ad finem, Paludano in 4. diſt. 12. q. 1. art. 5. concluſ. 1. etiam placet mihi. Idem enim iuris eſt de huiuſmodi præcepto, quod de confeſſione annua peccatorū facienda: nos verò ſupra docuimus, qui ſemel annuā confeſſionē omitteret, poſt annum illū exactum, cōfiteri peccata debere, cum primum dabitur occaſio. Vtrūq; enim præceptum, quamuis præcisè per ſolā affirmationē datum eſſe videatur, id tamen tacitam cōtinet negationē; ne videlicet vltra annum peccatorū confeſſionē, & ne vltra Paſcha ſacrā Euchariſtiæ communionē differamus. Cuiuſmodi præcepta fuiſſe olim data nouimus, videlicet, vt Cathecumeni in Paſchate & Pētecoſte baptiſma ſuſciperent: id eſt, ne vltra protraherent, & Iudæis fuit olim mandatū, vt primo menſe anni, Paſcha colerēt hoc eſt ne vltra differrēt: quod ſi primo mēſe impediti nō celebraſſent, id ſecundo menſe feciſſent. Palu. 4. d. 17. q. 2. ar. 5. in ſecūdo caſu, & d. 12. q. 1. ar. 5. concl. 1. Deinde ex c. cū Dilecti de Dolo & Contumacia, & L. Celſus. §. ſed ipſe. ff. de Receptis arbitris colligitur, in hoc præcepto, vt Calendis Ianuarijs Titius ſe in iudicio ſiſtat, & in hoc item, vt idibus Auguſti certā pecuniā ſoluat, duo præcepta cōtineri; vnum, vt ad diem præſtitutum ſe ſiſtat, ac ſoluat; alterū, vt niſi id præſtiterit debeat ſtatim atque commodè poterit, mandatū implere. Pari ratione, cum iubemur in Paſchate corpus dominicum percipere, duo mādata accipimus, vnum, vt eo tempore faciamus, alterum, vt niſi eo die faciamus, id præſtemus prima opportunitate nobis oblata.

Sextò quæritur, An idem præceptum de quo loquimur, in propria Parochia ſecundū commune ius implere debeamus, ita vt à proprio Parocho Euchariſtiā accipiamus. Reſpōdeo, in prædicto cap. Omnis vtriuſque ſexus eſſe decretum, vt quiſque à proprio Sacerdote Corpus Dominicū in Paſchate percipiat. Cum igitur ſit ad propriū Sacerdotem adeundum, eo ipſo ad propriā Parochiā accedere oportet; quare, aut à Parocho ſumēda eſt Euchariſtia, aut ipſius, vel proprij Epiſcopi, aut Superioris conſenſu ab alio Sacerdote. Nauar. in Man. c. 21. nu. 52. & Cardin. Clem. 1. de Priuil. q. 14.

Septimò quæritur, Quo pacto priuilegium pontificiū intelligatur Religioſis Mendicantibus conceſſum, ſcilicet, vt abſque vlla alia facultate Euchariſtiæ Sacramentum miniſtrare queant omni tempore, dempto die Dominicæ Reſurrectionis omnibus qui ad ipſos acceſſerint? Reſpondeo, tale Priuilegium primò quidem Mendicātibus datum eſſe à Nicolao Quinto, confirmatumq; verò à Sixto Quarto, & tandē à Leone Decimo, vt habetur in Compendio priuilegiorum fratrum Minorum & aliorū Mendicantium & non Mendicantiū auctore Alphonſo Caſarubio, & Hieronymo Sorbo in verbo. Communicare § 4. 5. & 9. Eſt autem id Priuilegium à Summo Pontifice collatū, quia in Clem. 1. de Priuil. erat interdictū, ne Religioſi Clericis, aut Laicis Sacramentum Extremæ Vnctionis, vel Euchariſtiæ miniſtrare abſque Parochialis Presbyteri licentia ſpeciali auderent: alioqui ipſo facto in excōmunicationem inciderent contrariū facientes

A à Summo Pontifice duntaxat abſoluendi: Quare illud priuilegium, iure Clementinarū abrogato, concedit Mendicantibus vt Euchariſtiā miniſtrent tum Clericis, tum Laicis, etiam ſine Parochi, aut proprij Epiſcopi conſenſu. Hoc autem Priuilegium *Pontificis* Nicolai V. & Sixti IIII. locum habebat ſolum in Confeſſarijs legitimè deputatis ad audiēdas ſeculariū cōfeſſiones, vt poſſent omnibus, quorū cōfeſſiones audierint ſacrū Domini corpus conferre: Sed Leo X. cōceſſit: vt quamuis audire confeſſiones ſeculariū non poſſint, niſi legitimè ad id deputati, poſſit tamen quilibet Religionis Sacerdos Euchariſtiæ Sacramentū miniſtrare omni tēpore, præterquā in die feſto Dominicæ Reſurrectionis. Illud autē non caret dubitatione, quid nam Priuilegiū ſibi velit in his verbis: Quocūque tempore, excepto die Paſchatis, ſiue Dominicæ Reſurrectionis. Vbi nempe duo, vel tria dubitantur, primùm, An nomine diei Paſchatis intelligatur totum illud tempus, quod diximus cōtinere octo dies proximè præcedentes, ac totidē ſequentes ſacrū diem Paſchatis, An verò præcisè ſolus dies Paſchæ. Alterū, quod dubitatur, illud eſt, An generatim dicta exceptio ſit intelligenda?
B Videlicet, Num excipiātur ij, qui nondum in ſuis Parochijs Eccleſiæ præceptū impleuerint; An verò generaliter excipiantur omnes, ſiue illud impleuerint, ſiue nō impleuerint, Nauarrus in Manuali cap. 21. nu. 52. vtrique dubitationi reſpōdet, & de prima quidem ait, excipi ijs verbis tantūmodo ipſum diem feſtū Dominicæ Reſurrectionis, & non totū tempus eam cōtinens hebdomadam, quæ proximè Paſcha præcedit, & ſimul eam, quæ illā ſtatim conſequitur. Quoniā, etſi (inquit ille) Nicolaus Quintus his verbis exceptionem expreſſerit, nempe (præterquā in feſto Paſchæ Reſurrectionis Dominicæ) & nomine feſti, celebritatē Paſchæ Dominicæ Reſurrectionis intellexiſſe videatur: attamen Sixtus Quartus, & Leo Decimus in ſuis Cōſtitutionibus ſic habēt (Præterquā in die Reſurrectionis Dominicæ) quibus verbis non ipſa Paſchæ celebritas, ſed præcisè dies Reſurrectionis accipitur. De ſecūda dubitatione ait Nauarrus quē ſequi videtur Sarnenſis de Veſpat. Lib. 2. c. 3. nu. 30. generaliter ijs verbis excipi tum eos, qui in proprijs Parochijs præceptū nondum impleuerint, tum eos qui impleuerint. videlicet, exceptio (inquit ille) generaliter habet. (Præterquam
C in die Dominicæ Reſurrectionis:) quibuſdā tamen viſum eſt, excipi duntaxat eos, qui in proprijs Parochijs nondū Eccleſiæ legi, & ſuis Rectoribus ſatisfecerint, iuxta horū ſententiā, Pontifex hoc Priuilegio videtur excipere ipſum diem Dominicæ Reſurrectionis, ad comprehendēdos eos, qui adhuc eo die ſuæ Parochiæ, & Rectori ſatisfacere iure debent; vt ſic Paſtor, iuxta conſiliū Sapientis, ſuæ ouis vultū agnoſcat. Quare ijs, inquiunt, qui iam ſuum Rectorē adierūt, Eccleſiæ præceptū implentes, liberum videtur relinqui, vt vbi voluerint, in die Paſchatis ad diuinam menſam accedāt, & ſacrum Chriſti corpus percipiant. Ego probabiliorē & veriorē exiſtimo Nauarri ſententiā, videlicet generatim excipi omnes, tum eos, qui ſponte ſua pio voluntatis affectu, tum et eos, qui Eccleſiaſtici præcepti neceſſitate in die Reſurrectionis Dominicæ ſacroſanctū Domini corpus ſumere ſtudent, ita vt in eo die Corpus Domini ſine cōſenſu Parochi accipere iure nequeant, ij etiā, qui aliquin in ſua Parochia ſacrā Cōmunionē acceperunt. Nam priuilegia quæ iuri communi derogant, ſtringi, nō laxari debent. Vide Declaratio in Cōpendio priuilegiorū Societatis, in verbo Euchariſtia. §. 2. Sic habet. Quāuis in Societatis Conſtitutionibus Prov. 27.
D p. 7 cap. 4. D exponatur feſtū Paſchæ iuxta cōmunem conſuetudinē, intelligi eam hebdomadā quæ ipſum diē Reſurrectionis præcedit, & ſimul eam, quę ſubſequitur, excipi verò eos, quos ius ipſum excipit, nempe qui iam ſuis Parochijs ſatisfecerint, per priuilegia tamen Minorū reſtringi poteſt prædicta expoſitio ad ipſum diem Reſurrectionis. Is enim ſolus dies exceptus eſt Minoribus de obſeruātia, per Nicolaum V. & Sixtum IIII. iuxta id quod in § ſequēti dicitur, in quo habetur ſic. Poſſunt noſtri Sacerdotes miniſtrare Sacramentū Euchariſtiæ omni tempore, præterquā in die Reſurrectionis Domini, immo etiam dicto die licebit, ſed tunc non niſi accedente Parochi, aut Diœceſani licentia.

Octauò quæritur, An qui in aliena Parochia Paſchatis tempore cōmoratur à ſua procul abſens, iure in ea, vbi moratur, ſacram Euchariſtiā accipiat? Reſpondeo, dubitari nō poſſe, quin id liceat facere peregrinis, viatoribus, & ijs, qui extra Parochiam ſuam ad certum tempus vel domicilium habēt, vel cōmorantur. eos verò, qui in ipſo tempore Paſchatis in aliena Parochia degentes, ad ſuam accedere cōmodè

nequeunt, Eugenius Quartus declarauit iure poſſe in Parochia in qua degunt, ſanctiſſimũ Chriſti Corpus accipere. Caiet. in Sum. Verb. Abſolutio. Sotus in 4 diſt. 18. q. 4. ar. 2. Nauar. in cap. Placuit, de Pœnit. diſt. 6. num. 27.

Nonò quæritur, An ſi Parochus quibuſdam ſibi ſubiectis liberum relinquat, vt à quibus maluerint ſacrã cõmunionẽ percipiant in die Dominicæ Reſurrectionis; tutò à Mendicantibus illã accipiant? Reſpõdeo, tutò eam accipere, quia Parochus generaliter liberã eis poteſtatem facit, ita vt nullum excludat: quamuis Mendicantes peculiari quodã iure Clementinæ iam ante productæ, huiuſmodi Sacramentum conferre prohibeantur. Nec obſtat, quod in Clem. prædicta dicitur, ſine Parochialis Presbyteri ſpeciali licentia. Quia vt Gloſſa ibi ait, requirit ſpecialis licẽtia, quod attinet ad Sacramẽta quæ ibi Religioſi prohibẽtur cõferre, videlicet Euchariſtiæ, Extremæ Vnctionis, & matrimonij: hoc eſt, requiritur, vt exprimat Sacramentũ ad quod ſuſcipiẽdũ Parochus licẽtiã dat: nõ aũt requiritur ſpecialis nominatio, vel Parochianorũ, quibus dat licẽtia, vel Religioſi cui dat facultas vt poſſit cõferre: ſatis eſt ſi Parochus ſuis Parochianis cõcedat, vt eo die Dñicæ Reſurrect. Euchariſtiã ſumãt à quibus maluerint.

B

Decimò quæritur, Quando quis incipiat lege ſacræ Cõmunionis in Paſchate ſuſcipiendæ obligari? Reſpõdeo, omnes in hoc conuenire, legẽ Eccleſiaſticam generatim loqui de confeſſione facienda quotannis, & de Euchariſtia in Paſchate ſuſcipiẽda, & obligare omnes, cum ad annos diſcretionis peruenerint. S. Thomas 3. par. q. 80 art 9. ad vlt. & 4. diſt. 9. q. 1. art. 5. ad q. 4. Alexan. 3. par. q. 11. memb. 2. art. 3. §. 1. dub. 6. Antonin. 3. par. tit. 9. c. 9. §. 1. Palud. in 4. diſt. 12. q. 1. ar. 5. concluſ. 1 Silu. Euchariſtia 3 q. 5. dicto 7. Tabien. Communicare nu. 6. Sotus in 4. diſt. 12. q. 1 art. 9. ad finem; Caiet. in Summa in verbo, Cõmunio, Armilla in eod. verbo, nu. 3. Sed cõſuetudo in Populo Chriſtiano recepta, legẽ interpretatur, vt prius pueri incipiant alligari lege de annua cõfeſſione faciẽda, quàm lege de Euchariſtia in Paſchate ſuſcipiẽda. Rogabis, quã nam paruuli rõnis vſum cõſecuti, cogendi ſint, in Paſchate ſacrũ Chriſti corpus accipere? An, ſi ſtatim vt doli capaces ſunt, hoc præcepto teneãtur; an verò poſtquã annos pubertatis attigerint, vel excegerint? Itẽ, An, ſicut cõfiteri peccata debẽt, cum primũ ſũt doli capaces, ita etiã cogãtur Euchariſtiã ſuſcipere, ſtatim atque lege annuæ cõfeſſionis obligantur? Gloſſa in c. Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſ. videtur docere, pueros, cũ ſunt doli capaces, videlicet cũ ad ſeptenniũ peruenerint, teneri lege annuæ confeſſionis, & Euchariſtiæ in Paſchate ſuſcipiẽdæ. Sic declarat Palud in 4. diſt. 12. q. 1 art. 5. concluſ. 1. & probãt, quia lex in cap. Omnis, de Pœnit. generatim de vtroq; præcepto loquitur, & dicit oẽs obligari, cũ ad annos diſcretionis peruenerint, at vbi lex nõ diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Certè hoc eſt cõtra morẽ in Eccleſia receptũ: nec enim oẽs pueri, qui confitẽtur ſemel ad annum, in Paſchate Euchariſtiã ſuſcipiũt. Sotus loco citato ait, pueros incipere hoc præcepto obligari à decimo vſque ad duodecimũ ætatis annũ & diſt. 18. q. 1. ar. 3. ait. Eccleſiã pueros non cogere ante duodecimũ ætatis annum præcepto confeſſionis annuæ, quo tẽpore incipiunt homines obligari legibus alijs & cenſuris Eccleſiaſticis. Sed profectò hoc eſt cõtra cõmunẽ ſententiã Theologorũ, Primò quia S. Thomas, Sileeſter, Tabienſis, Paludanus, Caietanus locis præallegatis, pueros aiũt his præceptis obligari ante duodecimũ ætatis annum. Secũdò, quia falſũ eſt omnino pueros incipere teneri legibus Eccleſiaſticis duodecimo ætatis anno. Nã lege annuæ cõfeſſionis alligãtur quamprimùm ſunt doli capaces. Item cibis prohibitis, videlicet carnibus in diebus ieiuniorum abſtinere coguntur, etiam ante eum ætatis annum. Tertiò, ieiuniũ agere præcepto Eccleſiæ nõ coguntur ſtatim vt duodecimũ ætatis annum attigerunt: Lege item audiendi rem diuinã diebus Dominicis & feſtis tenentur ante duodecimum annum ætatis. Et vt tradit Silu. homicidium 3. q 1. §. 5. & q. 2. §. 3. puer, qui eſt doli capax ſi occidat aliquem, irregularitatem contrahit. Clem. furioſus, de homicid. Si ſciẽter & ex ira Clericũ percutiat incidit in excõmunicationem Canonis in c. Si quis ſuadente. 17. q. 4. Præterea interdicto populo ſacris, interdicti ſunt pueri, ſi ſũt doli capaces, teſte eodẽ Silueſtro interdictũ. 2. q. 17. Et hæc omnia habet communis opinio. Pugnat igitur Sotus in hac re cum cõmuni ſentẽtia, præſertim cum in c. Pueris, de ſent. excommu. expreſsè habeatur, pueros ſiue ante, ſiue poſt pubertatem in ſententiã Canonis incurrere: & ibi Gloſſa ait, intellige pueros doli capaces. Dicendũ exiſtimo, pueros cũ primùm perueniunt ad annũ de-

A

cimũ vel vndecimũ, ſi rationis compotes fuerint, huiuſmodi præcepto obligari. Sic S. Thomas, Silueſter, Tabienſis prædictis in locis. Porrò in hiſce pueris nõ ſolùm conſiderãda eſt ætas, ſed etiã conſuetudo, quæ eſt optima legũ interpres: nõ enim ſolent pueri ſacrã Communionẽ ſuſcipere, niſi parentũ & conſanguineorũ iudicio, vt Caietanus & Armilla à nobis ſupra citati tradiderunt. Conſiderãdũ itidem eſt rationis iudiciũ, quo ſacrũ Euchariſtiæ cibum à communi & profano diſcernãt, & quò tam admirabilis Sacramẽti idoneam cognitionẽ & guſtũ habeãt, vt ſic iuſta & debita animi veneratione & cultu ad tantũ diuinæ communionis Sacramentum accedant, & illud piè, ac religioſe ſuſcipiant. In quo tamen vitanda eſt aliorum offenſio, ne admodũ paruulis, quamuis aliquo iudicio pollentibus, publicè cõferatur.

Vndecimò quæritur, An aliqui ſæpius quàm in tempore Paſchatis, diuinũ Euchariſtiæ panẽ ſumere, iure cõmuni, debeant? Reſpõdeo, in Clem. Ne in agro de Statu Monacho. §. Sanè, ſic eſſe conſtitutum: Vt Monachi in prima Dominica cuiuslibet menſis in Monaſterijs ſemper communicent; niſi ea cauſa fortè, quã Abbati, Priori, aut Pœnitẽtiarijs Monaſteriorũ nõ differãt intimare, eorumq; iudicio vel abſtineãt, vel accedãt. Hæc ibi. Et in Cõcil. Trid. ſeſſ. 25. de Regularib. & Monialib. c. 10. habetur: Aduertãt diligẽter Epiſcopi, & cæteri Superiores Monaſteriorũ Sãctimonialiũ, vt in Cõſtitutionibus earũ admoneãtur ſãctimoniales, vt ſaltẽ ſemel ſingulis menſibus cõfeſſionẽ peccatorũ faciãt; & Sacroſanctã Euchariſtiã ſuſcipiant: vt eo ſe ſalutari præſidio muniãt ad oẽs oppugnationes fortiter ſuperandas. Nauar. in Manua. c. 21. nu. 59. Tabien. Cõmunio, nu. 14. Armilla eod. verbo, nu. 16.

Duodecimò quæritur, An qui in die Paſchatis Euchariſtiæ Sacramẽtũ accipit indignè, videlicet, aut ſua peccata nõ legitimè confeſſus, aut alio quolibet modo lethalis peccati cõſcius, Eccleſiæ præceptũ impleat? Reſpõdeo, eum implere; ſi enim licet ius diuinũ frangat, ac violet male ad Sacramentũ accedendo, legis tamen Eccleſiaſticæ ſubſtantiã ſeruat. Nimirum Eccleſia nihil aliud ſua lege ſanxit, niſi vt in Paſchate ad ſacra Euchariſtiæ miſteria accedẽtes, eius participes efficiamur. Rogabis, an idem ſit iudicium de eo, qui excõmunicatione, vel interdicto adſtrictus ad hoc Sacramẽtum accedit? Reſpondeo, eum quidẽ peccare, ac non ſolùm cõtra ius diuinũ, ſed etiã contra ius Canonicum ſiue Eccleſiaſticũ facere. Ius enim diuinũ prohibet, ne male quis accedat; & ius Canonicũ in vniuerſum excõmunicatos & interdictos à Sacramẽtis excludit, ac prohibet: attamẽ ab eo ſuſceptũ indignè Sacramentũ, eſt ratũ, & ipſe Eccleſiæ legem, ſiue præceptũ implere videtur. Lex enim Eccleſiaſtica, qua excõmunicati à Sacramẽtis arcentur, ipſum acceſſũ, & adytũ ad ea cum peccato, condẽnat quidem, at factum nõ ſemper irritum reddit, vt ſuo loco fuſiùs explicabo. Sciendũ eſt, Durandũ in 2. diſt. 28. q. 4 Capreolũ in 2. diſt. 41. q 1. art. 3. ſentire, hoc præceptũ impleri nõ poſſe ſine gratia ſanctificãte: Immo generatim aiũt, præcepta Sacramentorũ ſupernaturalia ſeruari nequire ſine gratia. Sed illi fortaſſis ſolùm loquunt de præcepto diuino, nõ Eccleſiaſtico. Solùm itidẽ ſignificãt, eũ, qui peccati lethalis cõſcius, ſuſcipit Sacramẽtũ, denuo ſacrilegiũ cõmittere, quia indignè Sacramentũ accipit, eũ verò qui lethalis peccati reus, ſed bona fide putãs ſe legitimã peccati contritionẽ habere, ad Sacramentũ accedit, implere quidẽ præceptũ diuinum de ſuſcipiendo Sacramẽto, ſed nõ ſine gratia adoptionis comitante, quãuis ſine gratia antecedẽte, nam per ipſũ Sacramentũ gratiã conſequitur. Adrian. in 4. de Confeſſ. quæſt. vlt. generatim docere videtur, nullũ præceptũ, ſiue diuinum, ſiue humanũ, impleri poſſe per opus malũ. At cõmunis eſt ſentẽtia Theologorũ, hoc præceptũ ſeruari, quãuis lethaliter peccet, qui indignè ſuſcipit Euchariſtiã. Sotus Lib. 2. de Iuſtit. q. 3 ar. 10. Couarru. in c. Alma mater, de ſent. excõmu. in 6 par. 1 § 5. Corduben. in Sum. Caſuũ q. 15. Nã cætera præcepta implẽtur, tametſi ea quis peccãdo impleat; vt ſi quis rẽ diuinã audiat, ieiuniũ colat, Baptiſmũ, vel Cõfirmat. Sacramentũ ſuſcipiat, votũ, vel iuſiurandũ ſeruet.

Vltimò quæritur, An ſi quis prouideat futurũ, vt intra illos quindecim Paſchales dies, Euchariſtiam accipere nõ poſſit, debeat præuenire tẽpus, & ad ſacrã Cõionẽ accedere? Rñdeo, ad id faciendũ præcepto nõ cogi, quia id nullus (quod ſciã) hactenus dixit: nec id habet vſus Eccleſiæ: Nec is præuenire debet diẽ ieiunij; nec ante diẽ feſtũ rem diuinã audire: nec hodie recitare Diuinũ officiũ, quod die craſtino recitare nõ poterit. [illegible]

Finis Libri Septimi.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. VIII.

DE PRIMO PRAECEPTO DECALOGI.

De ijs, quæ ad Fidem pertinent. Caput I.

PRIMO quæritur, quidnam primum Decalogi præceptum complectatur? Reſpondeo, primo præcepto prohiberi, & damnari omnem Idolorum cultum, ſuperſtitioſas, & vanas obſeruationes, omnem artis Magicæ diuinatoriæ vſum: Deinde, præcipi, quæ ſpectant ad Religionem, quæ virtus vni Deo vero cultum, honorem, & venerationem iuſtam, ac debitam tribuit. Eſt enim Deus ſummo honore, cultu, & veneratione digniſſimus. Imperat ergo, ne vllam prorſus rē creatam, quamuis excellentem pro Deo habeamus: vt ſoli vni Deo æterno, immenſo, & omnipotenti ſingularem, & ſummum cultum, quem Græci Λατρείαν appellant, tribuamus, ipſi ſoli ſacrificium offeramus, ipſum ſuper omnia inuocemus, vt Optimum, & Maximum, Creatorem, Redemptorem, Saluatorem; hoc eſt, omnis naturæ auctorem, gratiæ, & gloriæ largitorem.

Secundò quæritur, Quid aliud ad primum Decalogi præceptum reuocetur? Reſpondeo, ad hoc præceptum redigi, quæcumque pertinent ad tres virtutes, quas Theologorum ſchola Theologicas vocat, Fidem nempe, Spem, & Charitatē: nam fide, ſpe, & charitate Deum colimus, & veneramur: quia teſte Auguſtino in Enchirid c.2. Si quæritur, quo colitur Deus. Reſpondeo, fide, ſpe, & charitate. Non tractabo hoc in loco eas fidei quæſtiones, quæ potius in cognitione, quam in actione ſunt politæ: eas reijcio ad ſecundum tomum: vbi ante omnia de numero, ordine, vi, & natura trium virtutum Theologicarum breuiter diſputabo: in præſentia de ijs ſolum agam, quæ potius ad actionem ſpectant.

Tertiò quæritur, Quid fidei nomine accipiatur? Reſpondeo, in præſentia, fidei appellatione intelligi virtutem diuinitus infuſam, qua illuſtratus homo certò, & firmiter aſſentitur, & adhæret ijs, quæ, vt credantur, ſunt à Deo patefacta, & ab Eccleſia nobis propoſita. Quare, fides non ſpectat ad naturæ ordinem, non innititur ſenſuum experientia, non potentia, ſapientia, aut ratione humana, ſed virtute, teſtimonio, & auctoritate diuina, quæ nec fallere

A vnquam, nec falli poteſt: ſubijcit omnem intellectum, & & mentem in obſequium Chriſti Domini: Eſt lumen animæ, donum Dei, oſtium vitæ, fundamentum ſalutis æternæ, iuſtificationis initium.

Quartò quæritur, Quænam ſint diuinitus reuelata, & ab Eccleſia propoſita ad credendum? Reſpondeo, in primis ea eſſe, quæ in libris ſacris, & canonicis continentur, ſed quotnam ſunt, & qui libri Canonici? Reſpondeo ex Concilio Tridentino Seſſio 4. eſſe, qui ſequuntur. Teſtamenti quidem veteris quinque, Moſis Legislatoris, hoc ordine, Geneſim videlicet, Exodum, Leuiticum, Numeros, & Deuteronomium: Ioſue quoque librum, & Iudicum, Ruth, quattuor Regum libros, duos Paralipomenon, Eſdræ primum, & ſecundum, qui dicitur Neemias, Tobiam, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum cētum quinquaginta Pſalmis comprehenſum, Parabolas, ſeu Prouerbia Salomonis, Eccleſiaſten, Canticum Canticorum, Sapientiam, Eccleſiaſticum, Eſaiam, Hieremiam, Baruch, Ezechielem, Danielem, Duodecim Prophetas minores, id eſt, Oſeam, Ioelem, Amos, Abdiam, Ionam, Michæam, Na- B hum, Habacuc, Sophoniam, Aggæum, Zachariam, & Malachiam, duos Machabæorum, primum, & ſecundum: Teſtamenti verò Noui Quattuor Euangelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, Actus Apoſtolorum a Luca Euangeliſta deſcriptos, quattuordecim Epiſtolas Pauli Apoſtoli; nimirum vnam ad Romanos, duas ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Theſſalonicenſes duas, ad Timotheum duas, ad Titum vnam, alteram ad Philemonem, poſtremam ad Hebræos: Petri Apoſtoli duas, Ioānis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vnā, Iudæ Apoſtoli vnā, & Ioannis Apoſtoli Apocalypſim.

Quintò quæritur, Qui libri Canonici ſint ij, de quibus olim Eccleſiaſtici aliqui ſcriptores dubitarunt, tales ne eſſent? De hac quæſtione Canus lib 2 de loc Theolog. cap. Medi de rect. in Deum fide. lib6. cap. 7. Reſpondeo, libros, qui in Biblijs Græcis, vel Latinis haberi ſolent, eſſe triplicis ordinis: alios quidem, qui apud Patres ſemper habiti ſunt pro ſacris, & Canonicis, nimirum quinque libros Moſis, ſeu Pentateuchum; item Ioſue, Iudicum, Ruth, quattuor Regum, duos Paralipomenon,

licere facere: quod enim ad vitam vnius datur, non dicitur ad modicum tempus dari, cum vita hominis ad multos annos produci queat.

An decima denegari aut tolli ex toto vel ex parte poſſit. Cap. ~~XXXVIII~~, 6.

PRimò quæritur, Quot modis Decima tolli queat, ita vt Clericis, ſiue Eccleſijs ſolui non debeat. Reſpondeo, multis modis, nimirum conſuetudine, præſcriptione, compenſatione, tranſactione, exemptione, ſiue priuilegio Romani Pontificis. Rebuf. tract. de Decimis quæſt. 13. nu. 13. & ſequentibus.

Secundò quæritur, An conſuetudine Decima tolli poſſit ex toto vel ex parte? Reſpondeo, inter Iuris Canonici Doctores, cum ſentiant decimam diuino iure deberi, varias eſſe ſententias. Quidam enim aſſerunt, decimam prædialem nulla conſuetudine tolli poſſe ex toto, vel ex parte, cum diuini iuris ſit: perſonalem verò poſſe conſuetudine ex parte, vel ex toto denegari, quoniam Canonico tantùm iure perſoluitur. Hanc ſententiam tuentur Hoſtienſis, Archidiaconus, Cardinalis, Paulus Pariſius, Felinus, & alij plerique, quos refert Couarruuias lib. 1. Varia. reſolu. cap. 17. nu. 8. & eam teſtatur Rochus Curtius, quem citat ibidem Couarruuias, eſſe communem inter Canonici iuris interpretes. Alij verò vniuerſim docent, nullam decimam prædialem, vel perſonalem tolli conſuetudine poſſe ſiue ex toto, ſiue ex parte; propterea quod ſit vtraque iuris diuini, non Canonici. Sic Innocentius, Gloſſa, & alij iuniores in cap. In quibuſdam, de Decimis. Sunt qui dicant, Decimam ſiue prædialem, ſiue perſonalem ex toto auferri, vel denegari non poſſe, benè tamen ex parte: quod idé eſt, ac ſi dicant, fieri conſuetudine poſſe, vt pars minor ſoluatur, nempe duodecima, vigeſima, vel trigeſima: quod non obſcurè S. Thomas ſignificat, ſecunda ſecundæ q. 87. ar. 1. & Quodlib. ſecundo art. 8. Turrecrem. in c. Reuertimini 16. quæſt. 1. in 7. quæſt. & idem multi alij Theologi tradidere. Omnes iuris Pontificij Doctores hac quæſtione ſunt admodum implicati, cum ſentiant illi, decimam iuris eſſe diuini: at contra ius diuinum Conſuetudo non valet: Et tamen ex altera parte vident in multis prouincijs Chriſtianorum decimas Clericis vel Eccleſijs nõ ſolui: nec enim in Italia, nec in Græcia ſoluuntur, nec olim ſoluebantur. Vnde Antonius Butrius in cap. Parochianos de Decimis ſcribit: Neſcio quid dicam, niſi quod omnes damnantur non ſoluendo.

Attamen tamquam firmum fundamentum iaciendum eſt quod ſupra poſuimus, Decimam quidem, vt eſt pars fructuum neceſſaria ad victum Clericorum, diuina & ſpiritualia bona miniſtrantium, item vt eſt merces laboris ipſorũ, inſuper, vt eſt aliquid quod Deo offerimus, vt ipſum agnoſcamus tamquam ſummum rerum omnium dominum, iuris naturalis & diuini eſſe: vt verò eſt certa & definita pars fructuum, videlicet decima, & non maior, aut minor, non eſſe iuris diuini, vel naturalis, ſed Canonici. Ac propterea quemadmodum contra quodlibet ius aliud Canonicum, vel ciuile conſuetudo magnam vim ac robur habet: ſic etiam contra ius Decimarum, quod rectè Couarruuias & Turrecremata locis ſupra citatis Theologorum ſententiam ſecuti, annotarunt. Et in primis dubitandum non eſt, quin decima conſuetudine in totum tolli queat, ſi re alia maiori, vel æquali compenſetur: nam cetera debita etiam iuſta, alterius rei compenſatione ſoluuntur. Deinde certum eſt, ius ipſum Decimarum, quatenus eſt naturale, vel diuinum, conſuetudine nec ex toto, nec ex parte tolli poſſe, quatenus vero eſt canonicum poſſe. Vt meritò S. Thomas ſecunda ſecundæ, q. 87. art. 1. dixerit, potuiſſe Eccleſiam decernere, vt pars minor, loco decimæ ſolueretur. Certum quoque eſt, potuiſſe Eccleſiam ſuo iuri cedere, nimirum decimas non petendo, vti eas laicis remitteret quamuis non potuerit ius diuinum relaxare, quo Deo aliquid offerimus, vt agnoſcamus ſupremum eius dominiũ in res omnes, quod ius diuinum ſeruamus, ſi aliquid etiamſi decima ſit minus, offerimus. Nam decima eſt inſtituta ad clericorum victum, & ceteros vitæ vſus neceſſarios: potuerunt igitur Eccleſiæ & Clerici ſibi aliunde alimenta, & ceteros uſus vitæ neceſſarios conquirere, & laicis decimam condonare. Hinc perſpicuum eſt, quam vim conſuetudo in decimis habeat. Quemadmodũ enim Pontifex poteſt decimam remittere, ſi aliunde Clericis ſuppetant bona, ex quibus commodè ſuſtententur, ſic & Conſuetudo.

Ex his multa colliguntur, In primis, vbi conſuetudo recepta eſt, & præſcripta legitime, vti decima non ſoluatur, ſolui non debere, tametſi à Clericis petatur: ſtandũ enim eſt conſuetudini receptæ, quæ legis vim habet. Hinc etiã exiſtit, vt ſi ex quibuſdam fructibus, & bonis non ſoleat decima ſolui, ea minimè debeatur: in multis enim locis ſolui non ſolet ex minutis rebus, vt ex fœno, herbis, oleribus, & alijs fructibus pleriſque. Valet etiam conſuetudo, vbi non integrè decima ſoluitur, ſed minor, nempe vigeſima, trigeſima, & quinquageſima. Conſuetudo itidem ea valet qua nulla decima ſoluitur, ſed aliquid aliud, quod eſt in locum ipſius ſubrogatum. Quæres vnde factum ſit, vt in quibuſdam prouincijs nulla decima ſoluatur? Reſpondeo, ex diuerſis cauſis id potuiſſe fieri. Aut enim olim Pontifices Romani ſponte ſua, & voluntate remiſerũt decimas, quia laici certa quædam bona aſſignarunt ad Eccleſiarum & Clericorum vſus & alimenta, quod ego quidé factum exiſtimo in Italia. Aut Romanus Pontifex decimas Regibus, Principibus, & alijs primariis viris optimè de Eccleſia meritis attribuit, ea lege, vt dotarent Eccleſias, & neceſſaria vitæ ſubſidia Clericis præberent: ac ita conceſſæ ſunt Hiſpaniarum Regi decimæ, quæ in certis ſuæ ditionis prouincijs colliguntur. Tales etiam decimæ ſunt quibuſdam Religioſorum Ordinibus attributæ. Ex quibus tamen decimis detractæ ſunt certæ portiones, & Eccleſiaſtica quædam Beneficia conſtituta, vnde ſuſtententur Clerici, qui ex ipſis Ordinibus ad Eccleſiarũ præfecturam & gubernationem deliguntur, aut certè Eccleſiarum Antiſtites expreſſo vel tacito Romanorum Pontificum, vel totius Eccleſiæ conſenſu, ſuo iure omnino ceſſerunt, laicos à decimis ſoluendis liberantes; & ita factum eſſe reor in Orientis Eccleſijs, in quibus decima non ſoluitur: fortaſſis enim eius regionis Epiſcopi Paulum ſunt imitati, qui noluit Corinthios adigere ad decimam ſoluendam, vel quippiam aliud vitæ vſibus neceſſarium ſuppeditandum, ne quemquam eorum grauaret, ſed ſuarum, vt ipſe teſtatur, manuum labore, victum ſibi quæritabat. Niſi fortè dixeris, decimas Eccleſiarum Orientis Saracenos & Turcas, alioſque Tyrannos per vim rapuiſſe, ac ſibi vſurpaſſe. Illud potiùs veriſimilius videtur, eiuſmodi Eccleſias à multis annis petere decimas non conſueuiſſe.

1. Cor. 9.
2. Theſ. vlt. & Act. 20.

Ex his etiã facilè colligi poteſt, non eſſe continuò damnandum, ſi quis laicus vſu & conſuetudine ſe exemptum à ſoluendis decimis contendat, cum probat diuturno vſu eas ſe numquam ſoluiſſe. Deinde multo minus eſſe dubitandum de quibuſdam alijs conſuetudinibus. Valet itaque conſuetudo, qua Clerici rectores Eccleſiarũ ex prædiis etiam patrimonialibus decimam ſibi retinent: ea itẽ conſuetudo, qua laici ſibi decimam perſonalem non ſoluunt: necnon ea, vt decima vni Parochiæ iure debita alteri Parochiæ ſoluatur cap. Ad Apoſtolicæ, & c. Cum contingat, & c. Quoniam, de Decimis: illa itidem conſuetudo, vt decimæ non deferantur in Clericorum horrea, ſed vt ſoluantur in area, agro, vel domo; dummodo Collector decimæ admoneatur. Rata demum, & firma eſt etiã Conſuetudo alicubi, id eſt, vt dicitur, apud Venetos recepta, vt perſonalis decima non ſoluatur, niſi ad finem & exitum vitæ: nam ſicut Eccleſia damnum pati, ſic etiam lucrum facere poteſt: eo quod ad finem vitæ quiſque ſicut pauperior, ſic etiam locupletior eſſe poterit. Valet etiam Conſuetudo pari ratione, vt perſonalis decima non niſi ad exitum anni ſoluatur. Ea quoque vim habet, vt Colonus certas menſuras quotannis ſoluat Eccleſiæ, ſiue nihil ex agro, ſiue multum collegerit: quia Eccleſia & damnum & lucrum habere poteſt.

Tertiò quæritur, An vim vllam habeant ſtatuta Ciuitatum, Conſtitutiones & leges Regum & Principum, quibus prohibent decimas à laicis exigi, quæ per conſuetudinem ſolui non ſolent. Tria hic quæruntur: primùm eſt, An æquum ſit & rationi conſentaneum, vt non exigantur decimæ, quæ per longam conſuetudinem ſolui non ſolent. Secundùm eſt, An valeant ſtatuta, leges, edicta laicorum, quibus vetant, ne hæ decimæ exigantur à laicis. Tertium eſt, An apud ciuilia laicorum prætoria iure tractari

ctari queat cauſa de decimis non exigendis à laicis, quas de more non ſoluebant. De primo. videtur æquum eſſe, vt huiuſmodi decimæ minime exigantur, quia Canones, leges, & iura voluerunt, vt conſuetudines moribus vtentium receptæ ſeruentur: atqui ea conſuetudo corruptela non eſt, cum non repugnet iuri naturali, aut diuino: ergo ſeruari iure poteſt. De ſecundo. Couarru. in Practi. quæſtionibus cap. 35 nu. 2. verſ. 4. & lib. 1. varia. reſol. c. 17. nu. 8. verſ. 9. Gallos ſecutus, cenſet, quæ dixi ſtatuta, leges, & edicta laicorum valere, & cum iure ipſo congruere, quia ſolùm præcipiunt, vt conſuetudo recepta ſeruetur. Alij verò, quibus ego magis aſſentior, vt ſuperius dixi, docent, hæc nullam vim habere, niſi fiant priuilegio Romani Pontificis, vel conſenſu expreſſo, aut eius auctoritate confirmentur. Quoniam de decimarum iure, cum ſit ſpirituale, nihil laici ſtatuere poſſunt. At dices, ſolùm præcipere laicos, ut conſuetudo recepta ſeruetur, & omnia iura conſtituunt, vt approbatæ conſuetudines vim legis habeant. Reſpondeo, argumento tantùm concludi, æquum eſſe, ne talis conſuetudo violetur: ſed præcipere, ne contra eam Clerici faciant, laicorum non eſt, ſed Eccleſiaſticorum iudicum, videlicet Epiſcoporum, & Romani Pontificis.

De tertiò idem Couarruuias loco citato dicit, eiuſmodi cauſam iure diſcuti apud tribunalia ciuilia laicorum, quia ſolum cauſa tractatur, vt conſuetudinem receptam Clerici ſeruent. ſed reuera, vt ſuperius oſtendi, iure tractari nequit apud laicos iudices niſi priuilegio, vel conſenſu Romani Pontificis: quia cauſa eſt ſpiritualis, videlicet, de iure Decimarum.

Quartò quæritur, An Decima præſcriptione ex toto, vel ex parte tolli queat? Hæc controuerſia ex ſuperiori quæſtione non difficili ſanè negotio diſſoluitur: quare ſicut ea quæſtio iuris Pontificij conſultis negocij plurimũ faceſſit, ſic etiam hæc. Præſcriptio enim & conſuetudo inter ſe maximè conueniunt: hoc ſolo diſcrepant, quod per Conſuetudinem, ius communitati, non priuatis acquiritur; Præſcriptione verò ius & dominium priuatis acquiritur. Cum igitur Canonici iuris interpretes communiter aſſerant, conſuetudine decimas, præſertim prædiales tolli non poſſe, defendunt quoque præſcriptione auferri nequire.

Ceterùm aliter dicendum eſt, & in primis ſcire oportet, non idem eſſe, laicos præſcriptione liberari à decimis ſoluendis, quod, Præſcriptione ſibi decimas acquirere: nam certum eſt, non poſſe ſibi laicos vlla præſcriptione decimas vendicare, hoc eſt, ius nullum acquirere, vt ſibi decimæ ſoluantur: hoc enim ius eſt ſpirituale, & Eccleſiaſticum, ac proinde in laicos cadere nulla ratione poteſt, niſi nomine, auctoritate & conſenſu Romani Pontificis: quod verò laici liberi ſint, & immunes à decimis Eccleſiæ ſoluendis, ſicut conſuetudine fieri poteſt, ſic etiã præſcriptione: eo quod poteſtate, & auctoritate pares ſint conſuetudo, & Præſcriptio. Atque hæc eſt Theologorum opinio, quam etiam eſt Couarruuias amplexus. Et quicquid hac de re Iuris Canonici periti dubitauerint, vniuerſi tamen ſentiunt, vnam Eccleſiam contra aliam, & vnum Clericum contra alium, poſſe ſibi præſcriptione, ius decimarum acquirere: quia, inquiunt, tametſi decima iure diuino Clericis, & Eccleſijs debeatur, iure tamen humano potiùs vni, quàm alteri debetur, ac ſoluitur; quia Parochias non ius diuinum, ſed humanum diſtinxit atque diuiſit. Dummodo item decima Clericis, Et Eccleſijs ſoluatur, minimum intereſt, an vnus an Parochus, an alius acquirat.

Quintò quæritur, An tranſactione, vel compoſitione, vt iura loquuntur, tolli decima poſſit? Sciendum, inter Compoſitionem, & Tranſactionem hoc intereſſe, quod Compoſitio eſt gratis, & liberaliter facta conuentio, & fieri ſolet inter amicos: Tranſactio verò, eſt de re dubia, & lite incerta, aliquo dato, vel retento, pactio. l. 1. ff. De tranſactio. & l. Tranſactio. C. de tranſactione. & cap. ſuper eo de Tranſactionibus unum tamen ſæpius pro altero ponitur. c. Veniens de Tranſactionibus.

Quæſtio in præſenti eſt, An compoſitione, Tranſactioneuè decima tolli queat? In eo omnes conueniunt, compoſitionem valere inter Clericos liberaliter factam, vt vni, non alteri decima ſoluatur. cap. Ex parte de Tranſactio. & cap. Dilecti de Decimis. Et hæc Compoſitio ſi Epiſcopi auctoritate fiat, ad ſucceſſores quoque tranſmittitur: ſi verò priuata ſolummodo auctoritate, tunc contrahentes ſoli, non ſucceſſores eorum obligantur.

Deinde, compoſitio, Epiſcopi auctoritate fieri nequit, qua laicus decimam Eccleſijs, vel Clericis non ſoluat: liberè tamen auctoritate Romani Pontificis iuſta, & legitima de cauſa. Hoc quidam Iuris Canonici doctores diffitentur: ſed immeritò, cum decima iuris diuini non ſit, vt ipſi putarunt, & nos ſupra eorum opinionem confutantes, oſtenſum reliquimus. Valet itidem Compoſitio, vt laicus non ſoluat integram decimam, ſed minorem vtpote vigeſimam, trigeſimam &c. At non ſufficit in hoc ſola Epiſcopi auctoritas, niſi Romani Pontificis conſenſus accedat. Nam cum decima ex toto, vel ex parte remittitur, ius commune relaxatur, quod præcipit integram decimam ſolui, vt ſuperius oſtendi. Valet item Compoſitio, vt laicus non ſoluat decimam ex certis quibuſdam fructibus, aut bonis; modò fiat auctoritate Romani Pontificis: ſiquidem hac etiam in parte ius commune remittitur. Rata nihilominus, & firma eſt Compoſitio, quæ fit auctoritate Epiſcopi, vt decima ſoluatur quidem Clericis, vel Eccleſijs integra, ſed certo loco, & tempore, nimirum in area, vel agro, vel domo: item vt poſt certos dies à collectis fructibus: tùm etiam, ne ſoluatur decima, antequam petatur à Clericis. Inſuper, vt non ſoluatur decima niſi ad finem vitæ.

Sextò quæritur, An Priuilegio Pontificis decima tolli poſſit? Animaduertendum, hic tria in dubium vocari: primum, An auctoritate Romani Pontificis decima in totum tolli queat? Deinde, An priuilegio Pontificis fieri poſſit, vt decima Monaſterio, vel pio alicui Collegio, aut ſeminario Clericorum ſoluatur: Poſtremò, An priuilegio Pontificio poſſit aliquis fieri immunis, & liber à decima ſoluenda. Notandum itidem eſt, Religioſorum Ordinibus inter cetera priuilegia, hoc etiam conceſſiſſe Pontifices, vt ſint à decima perſoluenda exempti. vnde in Priuilegijs quibuſdam ſic habetur: De Domibus, Monaſterijs, & Collegijs, & eorum prædijs, hortis & alijs locis quæ habere poſſumus ſiue de ijs, quæ pro eiſdem emendis, nobis pro tempore legari aut donari contigerit, & denique de alijs bonis, per ordinem ſiue Religionem noſtram poſſeſſis, & obuentis, non tenemur ſoluere aliquam decimam, etiam Papalem, ſeu Canonicam portionem exhibere; nec ad præſtationem procurationum, aut exactionum, collectarum, vel prouiſionum quarumcumque: nec ad id etiam per litteras Apoſtolicas compelli, niſi eiuſmodi litteræ de hoc indulto de verbo ad verbum, ac de ordine noſtro fecerint mentionem. Item aliqui Romani Pontifices ſolent Religioſorum, ſiue Monachorum Ordinibus Priuilegium concedere, quo ipſos eximunt, & eorum prædia a quibuſuis decimis etiam Papalibus, prædialibus, perſonalibus, quartis, medietatibus, & alijs fructuum partibus, ſubſidijs, etiam charitatiuis, & alijs Ordinarijs oneribus, etiam pro expeditione contra Infideles, defenſione patriæ, & aliàs quomodolibet, etiam ad Imperatoris, & inferiorum Principum inſtantiam impoſitis. Et quamuis in ipſa impoſitione caueatur, vt nulla prorſus exemptio cuiquam aduerſus illa ſuffragetur. Et ſolent derogare Conſtitutioni quæ incipit: Nuper, de Decimis, vbi conſtitutum eſt, vt Ciſtercienſes Monachi ex fructibus prædiorum, quæ acquiſierant poſt Concilium Generale Lateranenſe ſub Innocentio tertio, decimam ſoluere debeant, etiamſi huiuſmodi proprijs manibus, vel ſumptibus excolant, ſi ex illis prædijs antea decimæ ſolui ſolebant. quod Decretum comprehendit, vt ibi dicitur, alios Regulares, qui ſimilibus priuilegiis potiuntur. Item, concedunt aliquando Romani Pontifices Religioſorum Monaſteriis abſolutè, ne decimas ſoluant ex prædijs, quæ habent: Aliquando in Priuilegio dicunt, ne ſoluant decimas ex prædijs ſuis.

His poſitis, dicimus in primis, certi iuris eſſe, priuilegio Pontificis Romani, poſſe aliquos eximi à decima ſoluenda; quod aſſerit Gloſſa, Hoſtienſis, Ioan. Andreas & Panormitanus in c. Licet. cap. Ad audientiam. c. Ex parte tua nos, de Decimis. An verò Pontificia auctoritate decima tolli ex toto queat, in dubio eſt. Nonnulli canonici

iuris interpretes cum, vt diximus, decimam, ſaltem prædialem, diuini iuris eſſe defendant, pariter negant id fieri poſſe. At vero communis eſt opinio, tum iuris Pontificij Doctorum, tum Theologorum, hoc poſſe iure fieri, nam quemadmodum decima conſuetudine, vel præſcriptione tolli poteſt, non quidem vt laicis ſoluatur, quæ clericis, vel Eccleſijs, debetur, ſed vt ſimpliciter decima non ſoluatur. Sic etiam auctoritate Pontificia fieri poteſt, vt decima in totum non ſoluatur, quoniam, dummodo Clericis & Eccleſijs aliunde ſubminiſtrentur, quæ ſunt ſimpliciter ad vitæ vſum, vel victum neceſſaria, quod iuris naturalis, & diuini eſt, & dummodo aliquid Deo offeratur, vt agnoſcatur ſupremus rerum omnium Dominus, quod ius diuinum, & naturale præſcribit, reliquum, cum ſit tantùm iuris Canonici, auctoritate Pontificia tolli poteſt. Dubitatur itaque, an ſi prædictum Priuilegium nuper à me productum, alicui Monachorum ordini concedatur, Eo ipſo, Ordo ſit immunis ac liber ſimpliciter atque abſolutè à decima prædiali, quæ Parochis debetur. Oldradus in conſil. 268. Quæſtio eſt, verum cenſet, quandocumque huiuſmodi priuilegium Monaſterio, vel cuilibet Religioſo ordini conceditur, locum habere tantummodo in decima agri noualis, non autem eſſe trahendum ad decimam prædialem, quæ antea Parocho ſoluebatur. Hanc ſententiam ita confirmat: priuilegium enim Principis quamuis ſit pleniſſime declarandum, quando ſolum eſt præter cõmune ius, non tamen cum communi iuri derogat: nam interpretari Priuilegium debemus, vt quam minimũ fieri poſſit, iuri alterius noceat. l. Prætor ait, §. Merito. ff. Ne quid in loco publico. Et cap. Ex tuarum, de Auctoritate & vſu pallij, & cap. Cũ Cappella de Priuileg. ergo priuilegium Pontificium ſolùm intelligitur de decima agri noualis, qui nunc primùm proſcinditur ad culturam redactus, ex quo antea decima non ſoluebatur. Ceterum longè probabilior eſt opinio contraria, quam habet Abbas in c. Dudum de Priuil. nam prædictum priuilegium eximit à decima non ſolùm perſonas, ſed etiam bona quælibet: ergo non ſolum agros, qui coli non ſolebant, ſed etiã eos, qui erant ſub hominum cultura. Nec pro Oldrado quicquam facit id, quod habetur in c. Dudum, de Priuil. Nam in eo Capite ſolùm agebatur de Priuilegio, quo quidam erant exempti à decima noualium, & decernit Pontifex eiuſmodi Priuilegium non protendi ad decimã tempore priuilegij impetrati poſſeſſam ab alijs, niſi de poſſeſſione alterius, facta ſit in Priuilegio mentio. Nam vt ibi ait Panormitanus: Priuilegium, in quo non fit mentio de poſſeſſione alterius, non nocet poſſeſſori. quod intellige, inquit, quando impetratur circa decimas Noualium. Secus, vbi Priuilegium eſt impetratum ſimpliciter ne decimas quis ſoluat: quia tunc valet, etiamſi mentio non fiat de poſſeſſione alterius. Et ratio diuerſitatis eſt, quia decimæ ab aliquo poſſidentur. Vnde cum Pontifex concedit priuilegium ne decimæ ſoluantur, eo ipſo vult derogare poſſeſſoribus, quia tacitè mentionem facit de poſſeſſione. Aliud verò eſt in decimis Noualium, quia Priuilegium poteſt intelligi de agris, qui nondum tunc ad culturam redacti, proinde nullus poſſideret decimas illorum. Hæc ferè ex Abbate in eo capite. Deinde in dubiũ venit: An præfatum Priuilegium, Religioſis ſiue Monachis conceſſum, vel aliud ſimile, eximat eos ſolũ à decimis perſonalibus, an etiam prædialibus? Atque hæc dubitatio inde oritur, quod decima prædialis Parochijs, & Eccleſijs debetur, quorum iuri non cenſetur Pontifex derogare. Sed certum mihi videtur eſſe, tali Priuilegio Põtificio eximi Religioſos à Decima prædiali: nam generatim Priuilegium habet: (A quibuſuis decimis) quæ verba vniuerſim dicta nihil excipiunt. Deinde etiam in Priuilegio dicitur: (A decimis prædialibus.) Obijcies, primùm in Priuilegio dici, (A quibuſuis decimis, etiam Papalibus, prædialibus, perſonalibus: Ergo verba illa (prædialibus, & perſonalibus) referuntur ad proximè præcedens verbum (Papalibus) ita vt ſenſus ſit, eximi Religioſos, a decimis prædialibus ſiue perſonalibus, quæ Romano Pontifici debentur, non autem ab ijs, quæ debentur Parochijs. At enim dubitari non poteſt, Priuilegium eſſe ſimpliciter intelligendum. Verba enim ſic habent: (A quibuſuis decimis, etiam Papalibus) quæ nimirum ſolent eſſe extraordinariæ: ne quis dubitaret de his, additum eſt (etiam Papalibus)

A ac deinde ſubiungitur (prædialibus, perſonalibus, & alijs ordinarijs oneribus) quibus verbis priuilegium extenditur ad omnem decimam, prædialem, inquam, perſonalem & ordinariam.

Tertiò vocatur etiam in dubium, An prædictum Priuilegium ſolùm eximat eos, quibus datur, a decimis ſoluendis ex ijs prædijs, quæ eo tempore, quo Priuilegium impetrarant, poſſidebant, an etiam a decimis ex prædijs, quæ poſtea in ipſorum dominium deuenerunt. Oldradus enim loco citato, putat ea Pontificia priuilegia tantum modo locum habere in primis decimis, non in ſecundis, duplici argumento permotus: primum ſumit ex cap. Dudum, de priuileg. cui argumento paulò ante reſpondi. Secundum ſumit argumentum ex cap. Si quis laicus, & cap. Eccleſiæ, & cap. Quicumque 16. quæſt. prima, & c. Cum non ſit in homine, de Decimis, & cap. Ex litteris, de Pignoribus, vbi dicitur, Rem, in quemcumque poſſeſſorem deuenerit, cum ſuo onere tranſire: ergo ſi prædium in Religioſos tranſlatum decimam ſoluebat, manet ſicut antea obligatum. Attamen longe pro-

B babilius eſt, quod dixi, Priuilegium vniuerſim extendi ad quælibet prædia ſiue ante, ſiue poſtea acquiſita: ratio huius eſt, quia tale priuilegium non ſolùm eſt perſonale, quo perſonæ à decimis eximuntur, ſed etiam reale, quo generatim quælibet prædia, & bona excipiuntur, & liberantur a decima: & vbi Priuilegii verba nihil diſtinguunt, nec nos diſtinguere debemus. Id verò quod obijciebatur, Rem tranſire cum ſuo onere in poſſeſſorem, locum habet in priuilegijs perſonalibus, quibus perſonæ fiunt immunes ab onere: ac proinde ſi res oneri ſubiecta ad eas perſonas deuenerit, obligatur ſicut antea. Exemplum ſit: Titio eſt perſonale priuilegium conceſſum, vt ipſe immunis ſit à tributo ſoluendo, donatione tamen rem tributo ſubiectam acquiſiuit, debet eiuſmodi tributum ſoluere non ratione perſonæ, ſed rei tantùm, quæ eſt in ipſum Titium donatione tranſlata.

Septimo quæritur, An Coloni, qui prædia huiuſmodi Religioſorum conducunt vt ea excolant, parte vna fructuum ſibi retenta, & altera ipſis Religioſis ſoluta, ſint liberi & exempti a decima ſoluenda? In cap. Licet, de

C Decimis, videtur eſſe planè conſtitutum, Priuilegium Monachis, aut Regularibus conceſſum vt à decimæ ſoluenda liberentur, non trahi ad eos qui ipſorum prædia excolenda conduxerint. Nihilominus tamen dicendum eſt, Quandocumque Priuilegium conceditur alicui Religioſorum ordini, vt ſit immunis & liber a decima ſoluenda ſi ſit perſonale tantùm, non ſe extendere ad conductores prædiorum: ſi verò ſit priuilegium reale, protendi ad conductores agrorum. Sic Gloſſa in Clem. 1. de Decimis, in verbo, excolẽdas. Sic ibi Ancharan. Imola, Cardinalis ibidem, quæſt. 23. Abbas in cap. Ex parte, de Decimis. 1. num. 5. Quod probant, quia agri ac prædia à decima eximuntur, ergo etiam eorum conductor ſoluere decimam non debet: ex quo fit, vt cum prædictum Priuilegium non ſolùm ſit perſonale, ſed etiam reale, trahatur quoque ad eos, quibus prædia ſua ipſe Religioſorum ordo locat, quomodocumque ea locet, nimirum, ſiue eo pacto, vt conductor ſibi dimidiam partem fructuum acquirat, & alteram dimidiam reddat ipſi Monachorum ordini, qui tunc dicitur partiarius colonus,

D ſiue locet eo pacto; vt quotannis ipſi ordini certa, & taxata pars fructuum in omnem euentum reddatur, & reliquam ſibi conductor acquirat, qui tunc dicitur colonus vel conductor cenſualis. Ad id verò quod obijciebatur ex capitulo. Licet, de Decimis reſpondeo, ibi ſermonem eſſe de Priuilegio, quod fuerat conceſſum Ciſtercienſibus, Templarijs, & Hoſpitalarijs, ne decimam ſoluerent ex prædiis quos proprijs manibus, vel ſumptibus colerent; ac proinde Priuilegium dictum minimè trahendum fuit ad conductores, qui ſibi fructus vel ex toto, vel ex parte acquirunt: at verò Priuilegium illud generalius eſt, nam in vniuerſum conceditur, vt prædia certi ordinis regularis ſint libera & exempta à decima.

Octauò quæritur, An etiam prædia, ſi quæ ipſe Monachorum, ſiue Religioſorum Ordo in emphyteuſim habeat libera quoque ſint a decima, ea item, quæ ab alijs conducta habet. In c. quidem. Dilecti, de Decimis, præcipit Pontifex vt Regulares decimam ſoluant ex prædiis, quæ ſibi

laici

Iſtic locauerint, & ex quibus antea decima ſoluebatur. Dicendum tamen eſt, etiam ad huiuſmodi prædia antedictum Priuilegium protendi, vt quidam volunt, quoniam in Priuilegio excipiuntur generatim quæcumque prædia & bona ipſe Religioſorum ordo habet: ſed quæ in emphiteuſim accepit, verè, & propriè in bonis Ordinis numerantur, igitur ea quoque ſunt à decima exempta. Et cum Emphiteuſis ſit quædam ad longum tempus locatio atque conductio, fit, vt prædia quoque ipſi Ordini Religioſorum ad breue tempus locata, ſint libera à ſolutione decimæ: nam locatio ad longum vel breue tempus, rei ſubſtantiã non mutat. Obijcies; Agri conductitij qui vocantur, non ſunt proprij, ergo Priuilegium de decima non ſoluenda ex agris proprijs, trahi non debet ad conductitios. Reſpondeo: Si Priuilegium conceſſum alicui, tantum habeat, ne decimam ſoluat ex proprijs agris, vel ex ſuis agris, nequit extendi ad conductitios, cap. Dilecti de Decimis. At quando hoc Priuilegium ſimpliciter, & abſolutè conceditur, ne quis decimam ſoluat ex prædijs quæ habet, comprehendit etiam proprios, & cõductitios fundos & agros, quoniam vtraque habentur. Ad id vero, quod ex c. Dilecti, de Decimis, obijcitur: Reſpondeo, Priuilegium Pontificis non fuiſſe ſimpliciter conceſſum, ſed catenus duntaxat, ne Regulares illi decimas ſoluerẽt ex fundis, quos proprijs laboribus, vel ſumptibus colerent. Et ideo reſpondit Pontifex eiuſmodi Priuilegium ad agros conductitios minimè protendi.

Nonò quæritur, Quænam pœnæ in eos, qui decimas non ſoluunt, communi iure ſint conſtitutæ? Reſpondeo in cap. ſtatuimus 16 quæſt. 1. & in Concilio Matiſconenſi 2. eſſe conſtitutum: Vt omnes cuiuſcumque gradus & conditionis ſint, decimas integras ſoluant ijs, quibus iure debentur: alioqui excommunicationi ſubijciantur. Vnde Synodus Triden. ſeſſ. 25. cap. 12. de Reformat. eandem pœnam confirmat his verbis: Qui decimas aut ſubtrahunt, aut impediunt, excommunicentur: Nec ab hoc crimine, niſi plena reſtitutione ſoluta, abſoluantur. Hæc ibi. Quæres, an remiſſio decimæ, facta ab eo, cui debetur, ſufficiat, vt quis tum à peccato, tum à pœna Iuris liberetur? Reſpondet Nauarr. in Manuali cap. 21. nu. 32. Gloſſa in cap. Peccatum de Regulis Iuris in ſexto in verbo Reſtitutio, eam ſufficere. Clem. 1. de Decimis excommunicatione feriuntur Religioſi quicumque ſint, qui decimas Eccleſijs debitas, & ad ipſos iure aliquo vel cauſa legitima nõ pertinentes, ſibi vendicare tamquam proprias audent, aut qui dolis & malis artibus vſurpant: & ij, qui non permittunt, vel prohibent Eccleſijs decimas ſolui ex animalibus ſuorum familiarium, vel paſtorum; vel ex alijs animalibus, quæ ſuis permiſcentur; vel ex animalibus, quæ in Eccleſiarum fraudem emunt, & committunt venditoribus vel alijs, vt ea teneant, & cuſtodiant; aut ex terris, quas colendas alijs committunt. Si admoniti ab ijs, quorum hoc intereſt, intra menſem, ab his non deſiſtant; aut ſi id, quod ſibi auſu temerario vſurparunt, non reſtituerint intra duos menſes Eccleſijs, quibus iure debentur: quæ excommunicatio nulli communi iure reſeruatur. Item in Clem. Cupientes, de Pœnis, excommunicatione afficiuntur omnes Religioſi, qui ſuis concionibus, vel alias aliquid proferunt, ut auditores auertant à ſoluendis decimis eis Eccleſiis, quibus iure debentur. Item omnes Religioſi, qui in ſacris peccatorum confeſſionibus, quas audiunt, nullum animæ ſcrupulum iniiciunt ijs, quorum confeſſiones excipiunt, de ſoluendis decimis, tamdiu ipſo facto ſuſpenduntur, donec eos, quorum confeſſiones audiuere, admonuerint, ſi commode poſſunt, vel decimas debitas ſoluant. Alioqui id non facientes, ipſo facto in excommunicationem incurrunt, ſi concionari audeant prædicta negligentia non expiata eo modo, quem diximus. Hæc ibi.

A

De Primitijs, & Oblationibus.
Cap. ~~XXXVIII~~. 27.

PRimò quæritur, Quid nomine Primitiarum Ius Canonicum accipiat? Reſpondent quidam, Primitias dici, non ſolùm primos fructus ex terra ſuſceptos, ſed etiam præcipuos, & optimos. Mihi tamen verius videtur quod alij tradunt, Primitias, eſſe primos fructus ex agro perceptos, qui Deo, & Eccleſiæ offeruntur. Priſci Romani, teſte Plinio lib. 18. cap. 2. non guſtabant nouas fruges, aut vina, antequam Sacerdotes primitias libaſſent.

Secundò quæritur, An Primitiæ iure communi debeantur? Quidam, teſte Panormitano in cap. Decimam de Decimis, ſenſerunt, eas minimè iure deberi. At verior eſt oppoſita ſententia, Innocentij nempe, Hoſtienſis, Ioannis Andreæ, & Abbatis in eo cap. Decimam, & in

B Rubr. de Decimis. Nam in cap. Decimas 16. quæſtione ſeptima Gregorius Septimus, oportet, inquit, congruentius nos decimas, & primitias, quas iure ſacerdotum eſſe ſancimus, ab omni populo accipere, quos fideles, Domino præcipiente, offerunt, iuxta vaticinium Malachiæ: (Inferte omnem decimationem in horreum meum.) Et cap. Reuertimini 16 quæſtione prima manifeſte Hieronymus teſtatur, decimas & primitias deberi tamquam pauperum eleemoſynas. Item cap. Decimam de Decimis, vt ex eodem Hieronymo habetur, ſpecialiter definitur propter Sacerdotum auaritiam, ne amplius à populo exigant in primitijs offerendis. Vbi Gloſſa communi conſenſione recepta tradit, primitias iure exigi, ſicut etiam decimæ exiguntur.

Tertiò quæritur, An Primitiæ lege diuina ſcriptæ olim deberentur? Reſpondeo, eas fuiſſe debitas: ſiquidem Malachiæ tertio cap. Conqueritur Deus de Iudæis, eo quod decimas, & primitias non ſoluerent: & Tobiæ primo commendatur ſenior Tobias, quod omnia primitiua ſua, & decimas ſuas fideliter offerret. Demum Deuteronom. 26. & Exod. 13. Lex Domini continetur, qua

C primitiæ ſolui debebant. Sed oppones illud Exod. 25. Loquere filijs Iſrael, vt tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas. Reſpondeo, ibi Primitiarum nomine intelligi ea, quæ populus offerebat ad tabernaculi fabricam, & ornatum. At verò vſu, & conſuetudine, Primitiæ ſunt magna ex parte ſublatæ, & lex de illis ſoluendis ferè vbique antiquata: & vbi huiuſmodi lex extat, minimè primitiæ ſoluuntur, niſi à clericis petantur.

Quartò quæritur, An certa & definita quantitas Primitiarum iure communi debeatur? Innocentius, & Panormitanus locis citatis negant eam deberi, ſed arbitrio offerentium aiunt eſſe relictam. Hoſtienſis verò antedicto loco docet, iure quidem ſolui non poſſe minorem partem quàm ſexageſimam; maximam verò quæ ſoluitur, eſſe quadrageſimam. Inter quadrageſimam verò, & ſexageſimam arbitrio offerentis, partem Primitiarum ſolui. Vtitur ad id probandum Hoſtienſis teſtimonio Hieronymi in cap. Decimam de Decimis, vbi ſic ait: Qui plurimum ſoluebant, quadrageſimam partem ſacerdoti-

D bus dabant: qui minimum, ſexageſimam. Et ſic inter quadrageſimam, & ſexageſimam licebat offerre quodcumque voluiſſent. Sed probabilius eſt, quod tradidit Innocentius in eo loco quem ſupra retulimus certam partem Primitiarum non eſſe iure ſancitam; quare arbitrio offerentium relicta eſt: & vbique ea pars ſoluenda eſt, quæ vſu & conſuetudine præſtatur. Id verò quod ab Hoſtienſi allatum eſt ex c. Decimam, non eſt definitio legis, & Iuris, ſed ſola magiſtrorum traditio, vt ipſe Hieronymus confitetur.

Quintò quæritur, An iure naturali Primitiæ debeantur? Reſpondeo cum S. Thoma ſecunda ſecundæ quæſt. 86. ar. 4. partim naturali, partim Canonico iure deberi. Quemadmodum enim decima iure naturali debetur ac ſoluitur, quãdocumque neceſſaria eſt ad commodum Parochi victum; vel ad profitendum ſupremum Dei in res omnes dominatum, & imperium: ſecus verò non naturali, ſed Pontificio iure debetur; ſic etiam primitiæ quate-

nus ſunt ad vſum ſacrum, & honorem, ac cultum diuinū, naturali iure ſoluuntur, ſecus verò iure tantùm Pontificio. Item, ſicut decima, quòd pertinet ad certam & definitam quantitatem, iuris eſt Pontificij, non naturalis: ſic etiam certa, & taxata pars Primitiarum Pontificio tantùm iure debetur, quamuis iuris ſit naturalis, vt aliquid in Dei honorem referamus. Hinc eſt, quod ſacræ litteræ teſtantur de Abele, & Caino longè multo ante legem ſcriptam, eos Deo, hūc quidem de terræ frugibus, illū vero de animalibus, primitias obtuliſſe. (Obtulit, inquit, Abel, de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum) quorum verborum ſenſus eſt; Obtulit Abel ex ouibus ſuis primas atque pinguiſſimas. Primogenita ſolent nobis eſſe cariora, & gratiora, & proinde in maiori pretio apud nos, & ideo gratum maximè eſt Deo, ſi noſtra primogenita offeramus. Vel ſignificant ea verba obtulit Abel primas oues & omnem adipem earum. Præſtitit ſanè hic vir iuſtus ac pius Dei cultor, quod lex iuſſit multis pòſt ſeculis data diuinitus Moſi. Nam Leuit. 3. dicitur; (Omnis adeps Domini erit iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis veſtris: nec ſanguinem, nec adipem omnino comedetis.) quaſi dicat; Omnis adeps ſacer eſt Domino ritu, & more perpetuo, idque ſeruabitis quoad vixeritis, & vbicumque habitaueritis. Interiora quæ Deus videt, ſibi ipſe reſeruauit, & ſibi offerri voluit. Voluit item, vt ab adipis & ſanguinis eſu abſtineremus: ac ſi dixerit; A vitijs & peccatis carnalibus, quæ nomine adipis intelliguntur, & ab omni ſpecie ſæuitiæ, & crudelitatis alieni eſſote. Sed dices, Abel, & Cainus ſub lege naturæ viuebant, at certa, & definita pars primitiarum non eſt iure naturæ præſcripta: quomodo igitur illi primos terræ fructus, & gregis fœtus, & adipem obtulerunt, quæ poſtea lex Moyſi diuinitus data, offerri imperauit? Reſpondeo; Ante legem Moſis conditam ſub lege naturæ viuebatur, necdum erāt ſcriptæ legis poſita præcepta: at verò inſtinctu Dei viri quidam iuſti & ſancti ſponte ſua, ac voluntate, non neceſſitate legis, quædam præſtiterunt, quæ poſtea lex diuinitus conſtituta, mandauit. Sic ante legem, iuſtus Noë inter munda, & immunda animantia diſtinxit, & ab his illa ſecreuit. Abraham ſpoliorum decimas Melchiſedecho dedit. Iacob promiſit Deo ſe decimas omnium redditurum. Sic Cainus, & Abel vel diuinitus inſtigati, vel ſuis à parentibus inſtituti, & admoniti, vel naturæ inſtinctu & impulſu moti, primitias obtulerunt.

Geneſ. 4.
Gen. 6. & 7.
Infra 14.
Infra 28.

Sextò quæritur, Quonam Primitiæ differant à Decimis, & cur offerantur? Reſpondeo, decimas deberi & ſolui ſacerdotibus, vt ex eis commodè ſuſtententur: At verò primitias Deo potiſſimum offerimus, vt teſtemur, eum eſſe noſtrorum bonorum largitorem, ac proinde primitiæ ſunt in honorem, & cultum Dei: quamuis deinde cedant in alimenta ſacerdotum.

Præterea, vt ſæpe dixi, decimas potiſſimum ſoluimus, vt agnoſcamus ac profiteamur hiſce muneribus, Deum eſſe ſupremum rerum omnium dominum, cuius imperio ſumus ſubiecti. Deinde, vt quas Deo poſſumus gratias debitas referamus; ſicut gratum animum noſtrum beneficijs declaramus ijs, qui ſunt de nobis benemeriti: & Principibus ac Regibus non ſolùm tributa pendimus, ſed etiam munera offerimus, tamquam eorum imperio, dominationi, & poteſtati ſubiecti. tributum enim & munus ipſis oblatum noſtræ eſt ſeruitutis indicium, & argumentum, & teſtimonium. Primitias offerimus, vt teſtemur Deum eſſe noſtrorum bonorum datorem.

Septimò quæritur, quibus iure Primitiæ debeantur? Hoſtienſis in cap. Decimas, & in Rubri. de Decimis reſpondit eas Eccleſiæ Rectori eſſe ſoluendas. Alijs tamen viſum eſt, eas deberi ijs Clericis, quibus ſoluere cōſueuimus. Hoſtienſis opinio magis videtur cum Iure ipſo congruere; ſed alteram ſententiam vſus, & conſuetudo approbauit.

Octauò quæritur, Quidnam iura nomine Oblationū intelligant? Reſpondeo. Oblationes dici quæcumque à pijs fidelibuſque Chriſtianis Deo, & Eccleſiæ offeruntur, ſiue res ſoli, & ſtabiles, ſiue mobiles ſint. Nec refert teſtamentonè legentur, an aliter donentur. cap. Qui oblationes. cap. Clerici 13. quæſt. 2. Cum igitur aliquid homini datur, dicitur Donatio: ſed facta Deo, & Eccleſiæ donatio, in Iure Oblatio nominatur. Quamquam conſuetudine ſit receptum, vt oblationes ſpecialiter dicantur, quæ altari, cum res diuina fit, ab ijs qui Miſſæ ſacrificio præſentes adſunt, offeruntur.

Nonò quæritur, Quonam differat oblatio à Decima, Primitijs, & ſacrificio? Reſpondeo: à Decima quidem, in eo quod decimæ ſoluuntur tamquam Clericorum cōmoda alimenta, tamquam merces laboris, & tamquam debita miniſterij Eccleſiaſtici ſtipendia, & tamquam obſequium debitum Deo vt ſupremo rerum omnium domino. At oblatio dicitur quicquid ad diuinum cultum, honorem, & vſum Dei, & Eccleſiæ datur: A Primitijs verò, quia Primitiæ vocantur Primi fructus ex agris percepti, & Deo vt largitori bonorum, & Eccleſiæ dati: At Oblatio generatim dicitur quicquid Deo offertur: A ſacrificio autem differt, quoniam oblatio latius patet quàm ſacrificium; res enim, quæ ſacrificari dicitur, offertur quidem, ſed primùm conſecratur, quaſi ea ſacrum aliquid fit, & Deo offertur, prius enim ſacra redditur, & Deo poſtea datur: quemadmodum fit, cum animalia immolantur, cum cera in altari comburitur, vel cum res conteri, frigi, vel igne torreri, & abſumi ſolet in Dei cultum & honorem; oblatio verò eſt, cum res quæ Deo offertur ſalua, integra & immunis permanet. Sic pecuniæ, oleum, vinum, herbæ, fructus, & cetera huiuſmodi, quæ de more offeruntur.

Decimò quæritur, An in diebus feſtis atque Dominicis, cum publicum, & ſolemne fit Miſſæ ſacrificium, aliquid offerre communi iure cogamur? Hanc quæſtionem ſupra diluimus, cum de ſacro in diebus feſtis audiendo ageremus, in cap. 7. q. 10. ii.

Vndecimò quæritur, An oblationes certis temporibus iure Canonico debeantur? Quidam arbitrantur minimè deberi, quia Oblationis nomine id ſignificatur, quod quiſque ſua ſponte, & voluntate gratis, & liberaliter offert. Et in Concilio Cabiloneuſi, ſub Carolo Magno cap. 6. Sic habetur: Animarum ſalutem inquirere Sacerdos, non lucra terrena debet: quoniam fideles ad res ſuas dandas non ſunt cogendi neque circumueniendi. oblatio namque ſpontanea eſſe debet, iuxta id quod ait ſcriptura: Voluntarie ſacrificabo tibi. Et illud, omnis populus mente deuota obtulerunt donaria Domino. Porrò alijs videtur, oblationes communi iure deberi, quod oſtenduntex cap. Statuimus, 16. quæſt. 1. vbi dicitur, Si quis oblationes Eccleſiæ, vel decimas, quas populus dare debet, & cap. Præter hoc. diſtin. 32. Alexander ſecundus ſic ait: Præcipientes ſtatuimus, vt decimæ, primitiæ, & oblationes viuorum, & mortuorum Eccleſijs Dei fideliter reddantur à laicis. Alij vero ita diſtinguunt. Aut Eccleſia oblatione indiget ad diuinum cultum, & miniſterium, & tunc ſolui iure debet: aut non indiget, & tunc ea arbitrio cuiuſque relinquitur. Item debetur oblatio, ſi Eccleſiæ, ſeu Parochiæ rector non habeat vnde ſuſtentetur. Hæc opinio magis cum Iure congruit. Porrò quandonam, & quibus de cauſis oblationes alioqui iure debeantur, ſuperius explicuimus in dicto capite decimo, quæſt. 10. ii.

Pſal. 53.
Exo. 35.

Duodecimò quæritur, An vbi oblationes de more ſoluuntur, voluntariæ ſint, an potiùs neceſſariò præſtandæ? Reſpondet Angelus in verbo oblatio n. 1. etiam tunc oblationes eſſe voluntarias. At probabiliùs Sylueſter docet in verbo, Decima, quæſt. ſecunda, eas eſſe neceſſariò ſoluendas, quia Conſuetudo vim legis habet: hoc tamen verum non eſt, quū manifeſtè conſtiterit, oblationes ſtudio pietatis & religionis in Deum liberaliter fieri, Ex quo fit, vt ſi in certa Republica, receptus ſit mos quotānis aliquid Eccleſiæ cuipiam offerendi, eius Reipublicæ ſtatuto mutari, abrogari, tollive nequeat, vt Panormitanus in c. Abolendæ, de ſepult. ex ſen. Bar. in l. Priuilegia C. De ſacroſan. Eccleſ. tradidit. cuius rei hæc eſt ratio, quia laici in cauſis, aut rebus pijs nullum ius & auctoritatem habent.

Decimotertiò quæritur, Quibusnā oblationes iure debeantur? Reſpondeo, Clerico, Eccleſiæ Rectori, ſiue Parocho. Vnde fit, vt etiam ſi quippiā offeratur in certo ſacello, quod ſitum eſt intra Parochiam, Presbytero Parochiæ rectori debeatur, teſtibus Abbate, & Antonio in cap. Paſtoralis. De his, quæ fiunt à Prælatis. Idem iuris eſt, cum offertur quippiam in cultum, & honorem alicuius Imaginis in Parochia, vel ſacello depictæ: Cum quid etiam offertur priuato Clerico vel Sacerdoti inſeruienti in altari, vel rem diuinam facienti in Parochia, iure, il-

ius Eccleſiæ Rectori debetur, niſi id fuerit Clerico datum, tanquam ſui laboris & miniſterij debitum ſtipendium.

Quæres, an quæ offeruntur à fidelibus Chriſtianis in ſacris Religioſorum ædibus intra certam Parochiam conſtitutis, ipſius Parochiæ Rectori iure debeantur? Reſpondeo, deberi, niſi Pontificis priuilegio ipſis Religioſis attributæ fuerint eiuſmodi oblationes, & niſi contra Eccleſiæ Rectorem Religioſi præſcripſerint.

Decimoquartò quæritur, An oblationes iure naturali debeantur? Reſpondeo, ſi Eccleſiæ, vel Eccleſiarum Rectores indigeant, naturali iure deberi; ſecus verò minimè. Et iure naturali offerri tantùm debent, quatenus neceſſarium eſt ad Eccleſiæ vel Rectoris indigentiam ſubleuandam, & ad declarandum Deum eſſe ſummum rerum omnium dominum.

Decimoquintò quæritur, An Laici ius habeant, vel acquirant in oblationes? Reſpondeo eorum oblationes, ſicuti & Primitias, & Decimas, cùm ſacræ & diuinæ ſint, ex in Laicos cadere iure non poſſunt, quas ſi propria auctoritate ſibi vſurpauerint, Sacrilegij pœnis ſeſe obſtringunt: vt colligitur ex cap. Decimas 16. quæſt. 7.

Decimoſextò quæritur, Quæ pœna in eos, qui debitas oblationes non ſoluunt, ſit iure conſtituta? Reſpondeo, in cap. Qui oblationes 13. quæſt. 2. hæc haberi: Qui oblationes defunctorum, aut negant Eccleſijs, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur. Et in cap. ſequenti: Qui oblationes defunctorum retinent, & Eccleſijs tradere demorantur, vt infideles, ab Eccleſia ſunt abijciendi. Et in cap. Clerici eadem cauſa, & quæſtione ſtatuitur: Clerici vel ſeculares qui oblationes parentum, aut donatas, aut teſtamento relictas retinere perſtiterint, aut ipſi quod donauerint Eccleſijs, vel Monaſterijs crediderint auferendum, ſicut ſancta Synodus conſtituit, velut necatores pauperum, quouſque reddant, ab Eccleſijs excludantur. Quibus locis annotat Gloſſa. Primùm, huic ſacrilegio, non eſſe ipſo iure excommunicationem irrogatam. Deinde, hæc iura locũ habere tantummodo in oblationibus alioqui debitis, non voluntarijs. Qua ratione, intelligi Gloſſa intelliguntur etiam iura in cap. Præter hoc diſtinct. 32. & cap. Statuimus, 16. quæſt. 1. In Concilio Tridentin. ſeſſione 22. de Reformat. cap. 11. habetur: Si quis Clericorũ, aut Laicorum &c. alicuius Eccleſiæ, ſeu cuiuſuis ſecularis, vel Regularis beneficij, & c. Iuriſdictiones, bona, cenſus, ac iura, etiam feudalia, & emphiteotica, fructus, emolumenta, ſeu quaſcunque obuentiones, quæ in miniſtrorum & pauperum neceſſitates conuerti debent, per ſe, vel per alios vi, vel timore incuſſo, ſeu etiã per ſuppoſitas perſonas Clericorum, aut Laicorum, ſeu quacumque arte, aut quocumque quæſito colore in proprios vſus conuertere, illoſque vſurpare præſumpſerit, ſeu impedire, ne ab ijs, ad quos iure pertinent, percipiantur: is anathemati tamdiu ſubiaceat, quãdiu iuriſdictiones, bona, res, iura, fructus, & redditus, quos occupauerit, vel qui ad eum quomodocũque, etiam ex donatione ſuppoſitæ perſonæ, peruenerint, Eccleſiæ, eiuſq; adminiſtratori ſiue beneficiato, integrè reſtituerit, ac deinde à Romano Pontifice abſolutionem obtinuerit. Sic ibi. Hoc tamen locum nõ habet, quando Clericus beneficiarius cædit arbores frugiferas, vt eas ſui commodi gratia vendat, aut ſibi aſſumat, & vendicet: bene tamen locum habet in extraneis, ſi arbores cædant & vendant, aut eas ſibi retineant, quamuis hæc non faciant vlla iniuria illata, ſed tantùm animo & voluntate furandi. Sic declarauit Congregatio Cardinalium.

Decimoſeptimò quæritur, Quas oblationes voluntarias minime Eccleſia recipiat? Gloſſa in cap. Oblationes diſt. 90 communi conſenſu approbata, reſpondet, eas, quæ ipſo iure exprimuntur. Neque enim Eccleſia quorumlibet hominum peccatorum oblationes excludit: Non recipit oblationes fratrum diſſidentium, ſi notorij ſint. cap. Oblationes, diſtin. 90. Nec raptorum hominum, cap. Super, de Raptorib. Nec vſurariorũ, cap. Quia in omnibus, de vſur. Nec Sacrilegorum. cap. De viro 12. quæſt. 2. Nec eorum, qui per vim extrahunt ſeruos ſuos ad ſacras ædes confugientes. cap. Miror 16. quæſt. 3. Nec pœnitentium, qui aliquando oblationes facere prohibentur. cap. Eos, de Cõſec. diſtin. 4. Nec meretricum argumento ſumpto ex Authen. de Lenonibus in principio. Hæc omnia intra intelliguntur de prædictis peccatis notorijs, ac manifeſtis.

A

DE QVARTO ECCLESIAE PRAECEPTO, NEMPE:

De ſacra peccatorum Confeſſione quotannis ſemel facienda. Cap. ~~XXXIX~~. 8.

IN cap. Omnis vtriuſque, de Pœnitentijs & remiſſionib. continetur Decretum editum in Concilio Generali Lateranenſi ſub Innocentio III. Vt quicũque eſt, ſiue vir, ſiue fœmina, Chriſti fidem & religionem profeſſus, vſus rationis compos effectus, omnia ſua peccata ſaltem ſemel in anno, confiteatur proprio Sacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam ſtudeat totis viribus implere.

Primò quæritur, An in huiuſmodi decreto præceptum detur, an ſolummodo conſilium? Quidam rati ſunt, ſolum conſilium dari, non præceptum, & pœnam eo capite conſtitutam, videlicet. Alioqui & viuens, ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur; & moriens Eccleſiaſtica careat ſepultura

B

irrogari ijs, qui in Paſchate Euchariſtiam non ſuſcipiunt, non autem ijs, qui ſemel quotannis ſua peccata non confitentur. Et Durandus in 4. diſtin. 17. q. 14. quamuis dubius dicit tantùm eſſe conſilium, non præceptum, vt ſemel quotannis peccata confiteamur. Quos vnicum illud argumentum permouit: Quoniam Eccleſia occulta nõ iudicat, ac proinde de occultis præcepta non dat: ſed ſacra peccatorum confeſſio fit occultè Sacerdoti, ergo Eccleſiæ conſtare non poteſt, quiſnam fuerit ſua peccata confeſſus. Cæterùm vna & conſtans eſt omnium ſententia, in eo capite, præceptum eſſe conſtitutum. Ita S. Thomas in 4. diſt. 17. q. 3. art. 1. in q. 3. Bonauen. eodem Lib. & diſt. par. 2. diſtin. 15. artic. 2. q. 1. Et quamuis id ita ſe habere Decreti verba nõ planè comprobarent, ſatis deberet eſſe communis omnium intelligentia & recepta conſuetudo, quæ eſt optima legum interpres: Quin etiam Eccleſiæ conſtare poteſt, hunc vel illum non eſſe confeſſum, ex eo quod Parochus teſtificatur, eum id non præſtitiſſe, cum confeſſarij teſtimonium non extet, ex quo pateat annua eius hominis confeſſio.

C

Secundò quæritur, An qui nullius eſt peccati lethalis, aut venialis conſcius, debeat ſemel quotannis confiteri? Alexander 4. par. quæſt. 18. memb. 4. artic. 1. §. 2. Senſit, eiuſmodi hominem debere ſe ſiſtere coram Sacerdote, & confiteri generatim ſe eſſe peccatorem. Cæterùm meritò eius ſententia reijcitur communi Theologorum conſenſu. S. Thomæ in 4. diſt. 17. q. 3. artic. 1. in q. 3. ad 3. Scoti q. 1. art. 3. Durandi q. 9. Maioris q. 2. Siquidem Eccleſiæ præceptum manifeſtè habet (omnis fidelis ſua omnia peccata confiteatur) ergo qui nullo peccato tenetur obſtrictus, confiteri præcepto non cogitur: nam vbi tota præcepti & legis materia & ſubſtantia deeſt, nulla legis vis & auctoritas locum habet.

Tertiò quæritur, An huiuſmodi præcepto venialia peccata confiteri debeat, qui eis tantummodo tenetur? Bonauen. in 4. diſtin. 17. par. 2. diſtin. art. 2. q. 1. Ricardus ibid. art. 2. q. 4. ad 1. & diſtin. 16. art. 5. q. 1. Supplemen. in verb. Confeſſio 2. num. 6. Silu. Confeſſio 1. q. 13. & Innocent. in cap. Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnit. ſentiunt, qui lethali ſimul & veniali peccato obſtrictus ſit, præcepto non cogi

D

ad veniale peccatum confitendum, ſed ad lethale tantummodo. Si tamen ſolis venialibus teneatur, debere annuam confeſſionem facere, non quidem ita, vt omnia confiteri debeat, ſed aliqua eorum dumtaxat. Qui quidem inde permouentur, quòd in eo Decreto Eccleſia decernit, vt omnis fidelis, ſingulo quoque anno ſua peccata confiteatur: Sed veniale, eſt verè & propriè peccatum, ergo qui eſt venialibus obnoxius, confiteri ſemel in anno debet. At verò communis eſt recepta ſententia, vt conſtat ex S. Thoma, Scoto, Durando, Maiore, & cæteris in 4. diſt. 17. hoc Eccleſiæ præcepto non teneri eos, qui ſunt ſolis venialibus peccatis obſtricti: Id enim præceptum Eccleſiaſticum videtur iuris diuini tempus certum, ac definitum taxaſſe, conſtituiſſeq;. Iure ſiquidem diuino confiteri peccata debemus: ſed quia præter neceſſitatis tempus, nullũ aliud tempus certum lex diuina decreuerat, Eccleſia definiuit, vt ſemel quotannis confiteremur. Ergo Eccleſia hãc legem indixit de eã Confeſſione, quam iure diuino alioqui

qui facere debemus. At is, qui ſolis venialibus tenetur, ea confiteri, iure diuino nõ cogitur, ergo nec præceptum annuam confeſſionem facere hac lege compellitur. Deinde in Decreto Eccleſiæ apertè præcipitur, vt omnis fidelis rationis compos ſemel in anno omnia ſua peccata confiteatur: at non eſt credibile, vt Eccleſia iubeat nos confiteri omnia venialia peccata, ergo quia Eccleſia præceptum dedit de lethalibus confitendis, ideo dixit, (omnia) Dices, ſatis eſſe illi, qui venialium ſolùm eſt conſcius, aliqua venialia confiteri. Contra hoc manifeſtè facit argumentum: quia non eſt maior ratio cur hæc, & non illa confiteri debeamus, ſi venialia ſunt, & tamen Eccleſia præcipit, vt omnia peccata confiteamur.

Quartò quæritur, An Eccleſia, ſiue Romanus Pontifex præcipere queat, vt qui ſolis venialibus peccatis tenetur, ea confiteri certis temporibus debeat? Sotus Bonauenturæ & Ricardi opinionem refutans in 4. diſtin. 18. q. 1. art. 3 videtur aſſerere id non poſſe Eccleſiam imperare: Nõ enim, inquit, poteſt Eccleſia Sacramenti materiam nouam facere, & mutare veterem à Chriſto Domino cõſtitutam. Sed veniale peccatum quamuis ſit apta, idonea & legitima cõfeſſionis materia; eſt tamen voluntaria, nõ neceſſaria, cum poſſimus ſponte & liberè venialia confiteri: neque enim eiuſmodi peccata ſunt neceſſariò cõfeſſioni ſubiecta, quæ poteſt quiſque in ſacra confeſſione reticere: ergo Eccleſia non poteſt præcipere, vt ea confiteamur: nam eo ipſo neceſſariò cõfeſſioni ea ſubijceret, quod eſſet materiam nouam confeſſionis inducere. Idem ante Sotum tradiderunt Paludanus in 4. diſtin. 17. q. 2. artic. 4. concluſ. 2. Antonin. 3. par. tit. 9. cap. 13 § 14.

At meo iudicio longe verius eſt oppoſitum, quod docuerunt Siluester Confeſſio. 1 q. 13. Caietanus in Opuſcul. tomo 1. tract. 5. q. 1. Nauarrus de Pœnit. diſt. 6. cap. Placuit. num 110. Nam quiſque poteſt voto promittere ſe venialia confeſſurum peccata, tametſi nulla ſit lethalis peccati labe pollutus: Cur igitur Eccleſia præceptum dare non poſſit de eo, quod vouere quis poteſt? Deinde venialium confeſſio delictorum eſt opus, & officium virtutis, eſt enim actus religionis, eſt vtilis & ſalutaris Sacramenti vſus, ergo poteſt Eccleſia id omnino præcipere. Accedit, quod multa alia opera, de quibus ſolum eſt conſilium datum, poſſet Eccleſia imperare; & eo ipſo eſſent nobis præcepta, quæ erant antea ſolùm conſilia data. Adde quod in Clem. Ne in agro dominico. §. ſane, de ſtatu Monach. eſt præceptum Monachis Benedictinis inſtituti, vt ſingulis quibuſque menſibus ad ſacram peccatorum confeſſionem accedant. Et quamuis Sotus putet, ea lege ſolùm teneri Monachos, qui lethalibus ſunt peccatis obſtricti; alij tamen probabiliùs exiſtimant, abſolute & ſimpliciter omnes teneri, ſiue lethalium, ſiue venialium ſint conſcij. Et licet fateamur, ac demus, ab Eccleſia legem non poſſe conſtitui, quæ ad venialium peccatorum confeſſionem faciendam omnes in vniuerſum compelleret; tamen quid impedit quò minus Eccleſia legem ferat de venialibus confitendis, qua Monachi teneantur, qui vitam perfectiorem, quam cæteri hominum profitentur, cuius vitæ perfectioni ſtudere debent? Poſtremò, quamuis Eccleſia venialiũ confeſſionem iuberet, non tamen eo ipſo, vt putauit Sotus, Sacramenti materiam mutare videretur. Non enim conſequitur, vt veniale peccatum ſit materia neceſſaria confeſſionis iure diuino: ea enim lege poſita, adhuc veniale poſſet extra confeſſionem deleri, & alijs remedijs expiari. At inquies, eo præcepto conſtituto, deberemus veniale peccatum confiteri; id quod eſſet venialia neceſſariò confeſſioni ſubijcere. Reſpondeo, negando illud inde conſequi: ſiquidem adhuc poſſet veniale peccatum extra confeſſionem remitti: ſed ſolum Eccleſia præceptum daret de ea re facienda, de qua erat antea nobis datum cõſilium. Lethale peccatum, fateor, eſt materia neceſſaria confeſſionis iure diuino, & extra confeſſionem re, vel voto ſuſceptam nõ dimittitur: at venialis noxa iure diuino neceſſariò confeſſioni minimè ſubijcitur, attamen Eccleſiæ præcepto adſtringi poſſumus ad eam confitendam; nec video, vt paulò ante dixi, cur hoc Eccleſia imperare nõ poſſit. Ac tametſi contra Sotum teneamus, Eccleſiam præcipere poſſe, vt fideles venialia confiteantur: minime tamen arbitramur id continuò expedire: quia ſi lex, præſertim in vniuerſum ferretur, ita vt omnes & ſingulos teneret, ſeuera lex & grauis ea videretur, cùm non æque facile omnes venialia

A vt lethalia peccata diſcernant, nec deſint qui paſſim ſe in leues noxas incurrere putent. Minùs tamen difficilis lex eſſet, quæ certum tantummodo genus perſonarum teneret: nec cogeret nos omnia peccata venialia, ſed aliqua confiteri.

Quintò quæritur, An qui ſolum internis cordis lethalibus peccatis tenetur, debeat ea ſemel in anno confiteri. Ratio dubitandi eſt, quia huiuſmodi præceptum de annua peccatorum confeſſione facienda, eſt Eccleſiaſticum, at Eccleſia ius & poteſtatem non habet in actus ſimpliciter internos: ergo nequit præcipere, vt peccata cordis interna confiteamur, ſi ea ſolùm commiſerimus, & non externa. Ad hanc quæſtionem reſpondebo capite proxime ſequenti, quæſt. 8.

Sextò quæritur, Qua ratione annus computari debeat, cum imperat Eccleſia prædicto Decreto, vt ſemel in anno confiteamur? Tres ſunt opiniones; prima eſt, annum eſſe computandum ab eo tempore, in quo quis ſemel eſt confeſſus: Verbi gratia, Titius confeſſus eſt hoc anno prima die menſis Maij, annus computatur ab ea die vſque ad
B primam diem menſis Maij anni proximi ſequentis: Vnde quo die anni quiſque ſemel confiteri cœperit, toto deinde ſuæ vitæ tempore debet ſemel confiteri intra annum à die, qua confiteri cœpit. Ita Sotus in 4. diſtin. 18. q. 1 art. 3. concluſ. 1. Secunda opinio cenſet, annum computari prout eſt in vſu & conſuetudine hominum, videlicet à prima die menſis Ianuarij vſque ad vltimam diem menſis Decembris. Cui quidem opinioni, tanquam probabiliori quidam iuniores aſſentiuntur: inde comprobantes, quòd Eccleſiæ præceptum habet, vt ſemel in anno confiteamur, at Canones, leges & iura, niſi quid aliud expreſſim addiderint, annum accipiunt, vt communiter ab omnibus computatur. Deinde ſi verum eſſet, quod dicit Sotus, dicere Eccleſia debuiſſet: Vnuſquiſque confiteatur intra annum à die confeſſionis. Nam priuilegia, leges, & iura cum aliquid conſtituunt & præcipiunt, vel vetant, ſolent expreſſim adiungere hæc verba: Intra annum à die publicationis; at proinde cum ſimpliciter ſtatuunt, vt certum aliquid fiat ſingulis quibuſque annis, annum accipiũt prout computari ſolet ab initio Ianuarij vſque ad finem Decembris.
C Finge item Præſidem, vel Prætorem Prouinciæ alicuius ab Imperatore, vel Principe mandatum accipere, vt ſingulis quibuſque annis ſemel det populo ſpectacula, ludoſue publicos, niſi Imperator, Princepſue aliud expreſſerit; nempe à die quo fuerit Prouinciam ingreſſus, accipiendus eſt annus ſimpliciter, vt communiter computatur à cæteris. Mihi hæc ſententia non placet, quoniam inde fieret, vt Titius ſaluo & integro Eccleſiæ præcepto, poſſet viginti, immo viginti tres menſes, hoc eſt, duos ferè annos tranſigere ſine ſacra peccatorum confeſſione: quod ego ita oſtendo. Fingamus Titium hoc anno 1597. confeſſum fuiſſe prima die menſis Ianuarij, poterit, ſi vera eſt hæc opinio, ſequentem confeſſionem annuam differre vſque ad vltimum diem menſis Decembris anni 1598. & deinceps eodem modo annuam confeſſionem prorogare. Reſpondent, nullum plane id eſſe incommodum: quoniã Eccleſia noluit nos ſibi aliter obligare; ſi enim voluiſſet, citrà dubium dixiſſet: Quiſque confiteatur intra annum à die confeſſionis ſemel factæ. Sed certe ego tertiam opinionem magis probo, quæ cenſet, in prædicto Decreto annum ſumi, vt computatur ab vno tempore Paſchalis Reſurrectio-
D nis dominicæ vſque ad Paſchale tempus proximè ſequẽs. Sic enim annus cenſetur Eccleſiaſticus, quod pertinet ad annuam confeſſionem peccatorum faciendam: quamuis annus profanus vulgo computetur à mẽſe Ianuario vſque ad finem menſis Decembris proximè ſequentis, & ita videtur conſuetudo populi Chriſtiani in prædicto Decreto annum accipere, vt incipit ab vno Paſchate, & finitur, ac deſinit in altero Paſchate proximè ſequenti. Et meo iudicio id dicere videntur Durandus in 4 diſtin. 17. q 10. Antonin. Tertia parte tit. 14. cap. 19. §. 3. Silueſter Confeſſio 1. quæſt. 2.

Septimò quæritur, An vi præcepti Eccleſiaſtici quiſque certo, ac definito tempore anni debeat confiteri? Duæ ſunt opiniones, vna docet, ratione huius præcepti nequaquam cogi nos ad confitẽdum certò anni die, ac tempore, atque ita ſatisfacere nos legi & præcepto, ſi annuam confeſſionẽ quolibet anni tempore faciamus. Sic Medina tract. de Confeſſione, q. 14. Sotus 4. diſtin. 18. q. 1. art. 4. Ledeſma

in 4.

in 1.2. par. q. 6. artic. 5. dub. 6. Adrianus in 4. de Confeſſ. q. 3. & ante eos Paludanus in 4. diſt. 17. q. 2. art. 5. Ricar. eodem Lib. & diſtin. artic. 3. q. 6. Nauar. in Manuali cap. 21. nu. 4. Addunt iſti Auctores, nec eſſe præceptum de annua confeſſione facienda in Quadrageſima, quod inde comprobant quia in Decreto Eccleſiæ ſolùm dicitur: Vt quiſque fidelium ſua peccata ſemel quotannis confiteatur, vbi nullum certum anni tempus ipſo iure præſcribitur. Altera opinio affirmat, eſſe præceptum confitendi peccata certo anni tempore, nimirum in Quadrageſima, quæ proximè Paſcha præcedit. His ea opinio nititur argumentis. Primùm, vbique eſt vſu receptum, vt ſinguli in Quadrageſima confiteantur. Deinde multis in locis Synodales extant conſtitutiones, quæ præcipiunt, vt omnes in Quadrageſima confiteantur. Non rarò itidem Epiſcopi Parochis imponunt, vt ſtatim poſt Paſcha ſibi exhibeant conſcriptos catalogos eorum, qui ſunt in Quadrageſima confeſſi, quod qui non fecerint, excommunicatione feriantur. Accedit quod habetur in Conſtitutione Sixti IIII. quæ incipit: Vices illios, quæ refertur inter extrauagantes communes de Tregua, & Pace, vbi Mendicantibus præcipitur, ne doceant, Parochianos minime obligari ſaltem in Paſchate, ad confitendum proprio Sacerdoti: cum iure communi debeat Parochianus quotannis in Paſchate proprio Sacerdoti confiteri. Adde his Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 5. ad finem de Confeſſione ſic loquens, vnde cum in vniuerſa Eccleſia cum ingenti animarum fidelium fructu obſeruatur mos ille ſalutaris confitendi ſacro illo, & maxime acceptabili tempore Quadrageſimæ: quem morem hæc ſancta Synodus maximè probat, & amplectitur, tanquam pium, & meritò retinendum: vt præceptum Confeſſionis ſaltem ſemel in anno ab omnibus & ſingulis, cum ad annos diſcretionis peruenissent, impleretur. In Concilio Agathenſi (vti refertur in c. Quadrageſima de Conſec. diſtin. 1.) præcipitur, vt initio Quadrageſimæ pœnitentia iniungatur, & abſolutio concedatur tempore Paſchatis.

Equidem in hac quæſtione certi iuris videtur eſſe, præceptum confitendi ſemel quotannis, certum & definitum anni tempus non continere, ſi quidem ius ipſum ſolum ſpectemus. Nam Eccleſiæ decretum habet, vt quiſque ſemel in anno confiteatur. Quæſtionis tamen dubiæ & incertæ eſt, An ſaltem ratione conſuetudinis, vel ſpecialis iuris alicubi conſtituti, certo anni tempore ſit annua peccatorum confeſſio facienda. Et quidam exiſtimant, nec conſuetudinis vi, nec vllo iure ſpeciali Synodalium Conſtitutionum oportere cõfeſſionem facere in Quadrageſima, ſiue tempore Paſchatis, ſed ſatis eſſe, ſi quouis anni tempore quiſque confiteatur, quoniam conſuetudo confitendi in Quadrageſima, aut in Paſchate, ob id ſolum eſt inducta, vt quiſque idoneè ſe præparet ad digne Euchariſtiam in Paſchate ſuſcipiendam; non autem, vt præcepto annuæ confeſſionis faciendæ in Quadrageſima, vel in Paſchate ſatisfaciat. nam quolibet alio tempore, confitendi præceptum impletur: Veruntamen probabile admodum eſt, quod dicit Medina quæſt. 14. de Confeſſ. ratione conſuetudinis, vel iuris ſpecialis alicubi recepti, oportere confeſſionem annuam tempore Paſchatis facere: nihil enim impedit, vt id, quod ius commune iubet ſemel quotannis eſſe faciendum, confiteri videlicet ſua peccata Sacerdoti, conſuetudo, vel ſpeciale ius alicubi receptum, interpretetur, ac declaret, confeſſionem annuam peccatorum eſſe tempore Paſchatis faciendam. Atque hoc, meo quidem iudicio tendit, quod in ſua Conſtitutione Sixtus Quartus dixit; cum iure debeat Parochianus, ſaltem ſemel in Paſchate, proprio Sacerdoti confiteri. Non enim ſignificat in cap. Omnis vtriuſque ſexus, annuam confeſſionem eſſe indictam in tempore Paſchatis, cum ſolùm ibi dicatur, ſemel in anno eſſe confitendum: ſed innuit Pontifex, ius commune in illo cap. præſcriptum, cõſuetudine vbique recepta, declaratum fuiſſe, nempe, vt annua confeſſio peccatorum tempore Quadrageſimæ & Paſchatis fieret.

Octauò quæritur, An ſi Titius anno ſuperiore, verbi gratia 1596. ſua peccata confeſſus non fuerit, vi præcepti illius præteriti debeat confiteri quauis die anni præſentis 1597. vbi primum commode poterit? Duplex eſt opinio Doctorum; prima quidem B. Antonini 2. par. tit. 9. cap. 9. § 3. Silueſtri in verbo Euchariſtia. 3. q. 15. Tabien. in verbo, communicare nu. 10. & quorundam aliorum aſſerentium, obligationem præcepti anno proximè elapſo prætermiſſi, extinctam fuiſſe, ac proinde Titium non cogi vi illius præcepti hoc anno peccata confiteri, qui vnico argumento mouentur, quia quando obligatio eſt ad tempus, eo elapſo tempore, finitur & ceſſat. Nõ enim qui ieiunium certo die non ſeruat, in alio die id ſeruare debet: nec qui preces horarias vno die non perſoluit, eas in alio die recitare compellitur: nec qui in die feſto rem diuinam omittit, in alio eam debet audire. Secunda eſt ſentẽtia Medinæ Tract. de Confeſſ. q. 14. Soti in 4. diſtin. 18. q. 1. ar. 4. Victoriæ in Sum. de Sacramen. de Confeſſ. num. 134. aliàs 147. Nauarri in Manuali cap. 21. num. 45. Elapſo anno confeſſionis annuæ obligationem manere, ita vt Titius, qui anno præcedenti confeſſus non eſt, præſenti anno confiteri debeat, cum primum commode poteſt; & hæc opinio veritati magis eſt conſentanea: ſolent enim, qui annuam confeſſionem neglexerunt, excommunicatione affici, à qua non prius abſoluuntur, quàm fuerint confeſſi. Deinde, lex Eccleſiæ de annua confeſſione facienda, ideo ſancita eſt, ne quis peccatorum cõfeſſionem vltra annum audeat prorogare, vt dicit Palu. 4. diſt. 17. q. 2. art. 5. vertic. Secundus caſus eſt. Vbi ſic ait. Papa ſtatuit, ad minus ſemel in anno cõfiteri. Vnde vltra nõ licet differre: ſicut nec olim ſtatuta tempora baptiſmi in Paſchate & Pentecoſte licebat prolongare. Videtur hoc loco Paludanus ſecundam ſententiam tenuiſſe. Item, vt quis frequenter ſua peccata cõfiteatur. Sciendum autem eſt, obligationẽ ad certum tempus, dupliciter contrahi: aut enim eſt obligatio ad quippiam faciendum in cultum & honorem illius temporis, aut abſolutè & ſimpliciter, vt res fiat quamprimùm poteſt, & ne diutius differatur. Prior obligatio definit elapſu temporis conſtituti: tales ſunt obligationes ieiunium ſeruandi certis temporibus, dies ſacros colendi, rem diuinam feſtis diebus audiendi, Diuinum officium quotidie perſoluendi, vel voto ſuſceptum, vel lata lege mandatum. Obligatio verò ſecundi generis, elapſu temporis minimè finitur: & talis eſt obligatio annuæ confeſſionis. Hoc enim eſt quod Iuriſconſultus tradit in l. Celſus ff. de recept. arbitris §. ſed ipſe, & habetur in cap. Cum dilecti. de dolo. & contumacia. Si Titius ad Calendas Ianuarias ſoluere aliquid debet, duo præcepta ſiue mandata ſunt; vnum, vt ſoluat ad Calendas Ianuarias; alterum, vt ſoluat abſolute & ſimpliciter: ac proinde ſi ad Calendas Ianuarias non ſoluerit, non eſt a ſoluendo liber. Nec enim, ſi vna obligatio definit, ſecunda quoque definit. Pari ratione cum nobis præcipitur, vt ad annum confiteamur, duo præcepta dantur, vnum, vt ad annum; alterum, vt abſolutè & ſimpliciter confiteamur: ac proinde qui in vno anno confeſſi non ſunt, proximè ſequenti, vbi primum commodè poſſunt, confiteri ipſo iure coguntur; talia etiam erant olim Eccleſiæ mandata, cum ſtatuit, vt in Paſchate, & Pentecoſte Catechumeni Baptiſma ſuſciperent: hoc eſt, ne vltra Paſcha, vel Pentecoſtem baptiſma differrent: quod ſi impediti, tunc non ſuſciperent, quum primùm commodè poſſent, ad baptiſmũ accederent, vt dixit Palu. 4. diſt. 17. q. 2. art. 5. in ſecundo caſu. Sic etiam olim in vetere Hebræorum populo, qui legitimè impediti primo menſe Paſcha non celebrabant, non differebant celebrandi officium & opus vſque ad primum menſem anni proximè ſequentis, ſed celebrare Paſcha, ſecundo menſe cogebantur.

Nonò quæritur, An præceptum annuæ confeſſionis ſit datũ cauſa Euchariſtiæ ſuſcipiendæ, an verò potius abſolutè & ſimpliciter per ſe, ob maiorem videlicet ipſius confeſſionis ſacræ cultum & venerationem. Quidam ſenſiſſe videntur, nullum eſſe præceptum annuæ confeſſionis per ſe, ſed ratione Euchariſtiæ: ad quam legitimè, & idoneè percipiendam, requiritur ſacra peccatorum confeſſio. At communi eſt ſententia receptum, eſſe per ſe præceptum de annua confeſſione facienda. Sic docet S. Thomas in 4. diſtin. 17. q. 3. art. 1. ad quæſt. 3. Bonauentura 4. diſt. 17. par. 1. diſtin. artic. 5. q. 1. & cæteri: quæ nimirum vera eſt ſententia, & maximè probanda. Nam in c. Omnis vtriuſque ſexus, vtrumque præcipitur, & vt quiſque ſemel in anno confiteatur, & vt in Paſchate Euchariſtiam ſumat; Dices primum, non præcipi abſolutè ratione ſui, ſed ratione & cauſa ſecundi. Sed profectò repugnat id, quod in Decreto dicitur: (Quiſque ſemel in anno confiteatur:) nam ſi annua confeſſio ratione Euchariſtiæ præciperetur, præceptum non daretur ſimpliciter de confitendo ſemel in anno, ſed de confeſſione facienda, quo tempore Eucha-

riſtia

triſtia nobis eſt Eccleſiæ lege ſeruanda. Quo fit vt vtrúque præceptum per ſe ſeorſum aliquàdo violetur, ſi quis enim ſemel in anno eſt confeſſus, & deinde lethalis peccati conſcius in Paſchate ad Euchariſtiam accedit, in præcepto & lege ſeruanda de Euchariſtia, peccatum perpetrat, quippè ſacrilegium admittit eam indignè ſuſcipiês, & tamen præceptum annuæ confeſſionis faciendæ ſine vllo peccato implet & ſeruat, cum alioquin eo anno fuerit integre, & legitimè confeſſus. Item qui facta, quam debebat, annua confeſſione, Euchariſtiam in Paſchate non percipit, Euchariſtiæ præceptum negligit, confeſſionis non item. Deinde, qui in Paſchate Euchariſtiam ſumeret, nulla confeſſione peccatorum præmiſſa, quia videlicet nullius culpæ lethalis reum & conſcium ſe agnoſceret, Eccleſiæ præceptum de Euchariſtia accipienda impleret, & tamen ſi eodem anno, poſtea in lethale peccatum lapſus, id confiteri negligeret, præceptum annuæ confeſſionis omitteret.

Quædam aliæ quæſtiones de eodem præcepto annuæ confeſſionis diluuntur. Cap. 29.

B PRimò quæritur, An Monachi ſæpius quàm ſemel in anno, peccata confiteri debeant? Non eſt dubitandum, Monachos S. Benedicti inſtitutum profeſſos, debere amplius quàm ſemel in anno ad ſacram peccatorum confeſſionem accedere. Nam in Clem. Ne in agro dominico, §. ſanè, de Statu Monacho. ita ſtatuitur. (Singulis menſibus tam in Monaſterijs, quàm extra ſublata occaſione quacũque ad confeſſionem, ſaltem ſemel, accedant omnes, ac ſinguli Monachi.) quod Decretum, vt Cardinalis, Imola, & alij eo in loco communiter interpretantur Monachos tum atro, tum candido amictus genere vtentes cõprehendit: immo moniales quoque S. Benedicti, quas vocant obſeruãtes. Nec mirum videatur, Monachos ſingulis menſibus ad ſemel confitendum præcepto & lege compelli: quoniam illi perfectioris vitæ genus profitentur, ac idcirco arctiori quoque viuendi norma & regula ſunt alligati. Illud ergo in dubium & quæſtionem vocatur, An ſi ſolùm venialibus illi noxis teneantur, eas confiteri ſingulis menſibus debeant. Lethalium enim criminum confeſſionem eis eſſe faciendam, nemo ambigit: & lethale peccatũ confeſſi, venialia, ſi ſe hiſce culpis obſtrinxerint, confiteri minimè compelluntur. Duas inuenio hac de re opiniones à vnam quam Sotus probauit in 4. diſtin. 18. q. 1. art. 3. Monachos eiuſmodi nequaquam adſtringi ad venialia confitenda, ſi omnis culpæ lethalis expertes fuerint. Hoc ille probat, quia Eccleſia venialis culpæ confeſſionem imperare nemini poteſt; cum ea non ſit confeſſionis materia neceſſaria. Altera opinio affirmat, Monachos debere confeſſionem venialium facere vnoquoque menſe, tametſi eos nulla omnino lethalis premat conſcientia: quam ſententiam Nauarrus de Pœnit. diſtin 6. cap Placuit, num. 122. & Caietanus in Opuſc. tom. 1 tract. 5. q 1. vt probabiliorem & veriorem amplexati ſunt. Et meritò. Nam in Clem. ſuper memorata ſimpliciter & abſolutè præcipitur, vt Monachi ſingulis menſibus confiteantur: at vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Obijcies, Eccleſiam in cap. Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſ. ſanxiſſe, vt omnes fideles ſemel in anno ſua peccata confiteantur, & tamen, vt ſuperiori capite a nobis eſt dictum, probabilior eſt opinio, ea lege fideles minimè teneri, qui ſe ſolis culpis venialibus alligarunt: ergo nec Monachi ſingulis menſibus venialium peccatorum confeſſioné facere, Clementina lege coguntur. Reſpondeo negando eſſe idem iuris de Monachis, quod de cæteris fidelibus Chriſtianis. Iam enim ſuperiùs contra Sotum oſtendi, eſſe penes Eccleſiã poteſtatem ſtatuendi, vt fideles venialia peccata cõfiteantur: non tamen expedire, vt huiuſmodi lex generalis feratur, quæ obliget vniuerſos. Potuit tamen meritò ea lex cõſtitui, quæ Monachos teneret, quippe qui arctius & perfectius vitæ inſtitutum ſectantur, magiſq; à crebris peccãdi occaſionibus ſemotum. Nec Soti nos ratio conuincit, negantis, venialia peccata neceſſariam eſſe cõfeſſionis materiam. Non enim diffitemur, iure diuino venialia peccata non eſſe ex neceſſitate confitenda; cum Chriſtus id nuſquam mandauerit: præcepto tamen Eccleſiaſtico veniales noxæ confeſſioni ſubijci iure poſſunt: quod enim Chriſtus ſolummodo tanquam conſilium nobis reliquit, id potuit Eccleſia præcipere, præſertim ſi vtile & ſalutare ſit, &

A quod à nobis præſtari commodè poſſit. Talis eſt frequens confeſſio venialium in Monachis ſolitariæ vitæ addictis. Quamuis autem, Eccleſia iubente, Monachi prædicti ſingulo quoque menſe cõfiteri peccata cogantur, cõſuetudine tamen via recepta, eiuſmodi lex poteſt alicubi abrogari.

Secundò quæritur, An ea lex adeo Monachos obſtringat, vt ſi aliquo menſe abſque vlla cauſa legitima venialium confeſſionem omittant, in lethalem culpam incurrant? Sotus loco citato negauit, poſſe Eccleſiam præcepto ſola venialia confitendi, tantam obligationem imponere: quia venialium, inquit, confeſſio non videtur eſſe res tanti ponderis & momenti. Alij tamen, vt Nauarrus & Caietanus ſupradictis in locis, probabilius affirmarunt, eiuſmodi præcepto tantam obligandi vim, & poteſtatem ineſſe. Nam qui voueret peccata venialia ſe confeſſurum ter, vel quater in anno, eiuſmodi votum eum grauiter alligaret; at non minoris eſt vinculi hac in parte præceptum Eccleſiæ, quam votum propria voluntate ſuſceptum. Et tametſi venialis noxa res eſt leuis & parua; at ſacra venialium peccatorum confeſſio, non eſt res parui momenti,
B quia eſt Sacramenti vſus, quo gratia nobis diuina confertur, & quo vitam emẽdamus atque corrigimus; quo item peccatorum ſordes, ac maculæ eluuntur.

Tertiò quæritur, An per quamlibet peccatorum cõfeſſionem, coram proprio Sacerdote factam, ſatisfaciamus annuæ confeſſionis legi Eccleſiaſticæ? Hoc nihil aliud eſt, niſi quærere, An Titius ſi ſemel in anno ſua peccata confiteatur, non tamen omnia, aut confiteatur quidem omnia, ſed ſine legitima cordis pœnitentia, aut citra debitam cõſcientiæ diſcuſſionem, præceptum obſeruet contentum in Canone, Omnis vtriuſque? Duæ ſunt opiniones planè diuerſæ: prima docet ſatisfieri præcepto, etiam ſi integra cõfeſſio non fiat, aut legitimus peccatorum deſit dolor & deteſtatio, aut idoneum propoſitum cauendi peccata in futurum, aut diligens peccatorum diſcuſſio: dummodo nihil horum in cõfeſſione dedita opera, aut per negligentiam, ſiue ignorantiam affectatam, quam vocãt, quamuis per craſſam à pœnitẽte fuerit admiſſum, quod eſt perinde, ac ſi diceretur: Tametſi culpa Titij in confeſſione, Sacramenti effectum impediat, nimirum gratiam, dummodo
C tamen non de induſtria, aut per affectatam negligentiam gratiæ aditum intercludat, valet confeſſio, nec Titius illam eodem anno repetere debet: quamuis de culpa commiſſa dolere cogatur per veram cordis pœnitentiam. Ita S. Thomas in 4. diſtin. 17. q. 3. art. 4. ad quæſt. 1. Duran. eod. Lib. & diſtinctione q. 13. Paludanus q. 8 Capreol. q. 2. artic. 2. Antonin. 3. par. tit 14. cap 19. §. 5. Silueſter confeſſio 1. q. 22. & 23. Tabien. confeſſio 2. num. 42. Caietan. in Opuſc. tom. 1. tract. 5. q. 5. & in Summa verbo, abſolutio, Sotus 4. diſtin. 18. q. 3. art. 2. & 3. Canus in Relect. de Pœnit. par. 5. Victoria in Sum. de Confeſſio. nu 144 aliàs 157. Nauar. in Manuali cap. 7 num. 13. & de Pœnit. diſt. 5. cap Fratres, num. 30. & 33 Ledeſm. in 4. 2 par. q. 8. art. 1. Couar. in cap. Alma mater. par. 1. §. 4 num. 13. & videtur hæc ſententia eſſe communis. Hi omnes auctores ſunt ea ratione permoti, quod quamuis cætera de Sacramentis præcepta cum lethali peccato impleamus, rata tamen eſt & firma eorum obſeruatio: ergo pari modo quamuis annuæ confeſſionis præceptum cum peccato obeamus, quia videlicet non confitemur omnia lethalia peccata, aut ſi cõfitemur omnia, abſque debito animi dolore id facimus,
D præceptum tamen obſeruamus, & Eccleſiæ ſatisfacimus, Eccleſia enim interiores actus non imperat. Item quia nimis ſcrupuloſum eſſet, tot peccatorum confeſſiones, vt inanes & irritas repetere, & iterare. Secunda opinio tradit, Titium eo, quo diximus modo, confitentem, Eccleſiæ præceptum nequaquam implere; ac proinde eodem anno iterum confiteri debere. Hæc eſt opinio Maioris in 4. diſtin. 17. q. 9. Adriani in 4. q. de Confeſſ. dub 5. Bonauenturæ in 4. diſt. 17. 2. par. diſt. artic. 2. q. 3. Gabrielis ibidem q. 1. art. 3. dub. 2. Angel. Confeſſio 1. num. 14. Roſel. Confeſſio 1. num. 3. & 4 Medinæ tract. de Confeſſ. q. 1. qui id opinantur ob eam rationem, quod Eccleſia, cum annuam confeſſionem præcipit, eam fieri iubet, quam Chriſtus inſtituit: quoniam nil aliud præcipit, niſi frequentem Sacramenti diuinitus inſtituti vſum; at Confeſſio à Chriſto Domino inſtituta, debet eſſe omnium peccatorũ integra, & debito ac legitimo cum eorum dolore coniũcta, ergo talem cõfeſſionem Eccleſia imperauit. Neque aliorum

inquiunt,

inquiunt, ratio conuincit, qui dicunt, Eccleſiam actus interiores nõ poſſe præcipere. Namque Eccleſia annuã confeſſionem indicens, nequaquã imperat nobis actus interiores, ſed exteriores, cõfeſſionis nempe, & Euchariſtiæ Sacroſanctæ vſum adeò vtilem nobis atque ſalutarem. Cum autem confeſſio vt eſt à Chriſto inſtituta, debeat eſſe integra omnium peccatorũ, & cùm debita eorundem deteſtatione, hinc efficitur, vt qui talem non facit, Eccleſiæ legem non ſeruet: quia legis & præcepti ſubſtantiam non implet ſcienter. Dices, Titium ſic confitentem, ius quidem diuinum violare, nõ tamen legem Eccleſiæ. Reſpondent, Titium ea in re duplicẽ mali deformitatẽ admittere; vnam, qua ius Diuinũ ex parte perrumpit, dum non aut in integrum, aut, ſine debito dolore, vel conſcientiæ debita diſcuſſione confeſſionẽ peccatorum facit, & hoc peccatũ in cõmittendo conſiſtit: eſt enim ſacrilegij crimen, quo Titius indignè Sacramentũ ſuſcipit; alteram verò deformitatem in eo, quod annuam confeſſionem ab Eccleſia imperatã non facit vt debet, & hoc peccatum in omittendo contrahitur, quoniam licet Titius confiteatur, eam tamen confeſſionẽ annuam omittit, quam Eccleſia præcipit. Cum verò illis obijcitur: Cetera Sacramentorum præcepta re ipſa ſeruãtur, quamuis cum lethali peccato impleantur, ergo idem iuris eſt de præcepto annuæ cõfeſſionis faciendæ, Reſpondent, diuerſam eſſe rationẽ de annua confeſſione, atque de cæteris: quippe annua cõfeſſio conſiſtit in hoc, vt omnia peccata confiteamur, & cum legitima eorum deteſtatione: at verò ſubſtantia aliorum Sacramentorũ talia minimè requirit & poſtulat, & ideo eorum præcepta, etiamſi peccãdo impleamus, re ipſa tamen ſeruamus. Cæterùm quicquid iſti dicant, mihi magis probatur prima ſententia S. Thomæ, & aliorũ, quos ſupra memoraui. Et ſubſtãtia huius præcepti in eo conſiſtit, ne dedita opera, ſiue ſcienter aliqua peccata omittamus, aut per negligentiam, ſiue ignorantiam affectatam: ne item ſcienter, aut ex ignorantia affectata debitam conſcientiæ diſcuſſionem, aut contritionem cordis miſſam faciamus. Sic enim benigniùs & mitiùs huiuſmodi præceptum interpretantur primæ opinionis auctores: & meritò, ne pœnitentes, & ſuorum peccatorum confeſſionem facientes crebris ſcrupulis grauiter diuexentur.

Quartò quæritur, An ſi Titius proprio Sacerdoti confiteatur, & culpa ſua à peccatis nõ abſoluatur, annuæ confeſſionis legi ſatisfaciat; veluti ſi publicus vſurarius, aut meretrix ad confitendũ accedat. Sunt qui id aſſerant ex eo quod habetur in c. Quod quidam, de Pœnit. & remiſſ. vbi Pontifex rogatus, reſpondet, eorum, qui quamuis cõfiteri velint, ſi tamen à peccatis abſtinere non poſſe dicant, cõfeſſionem eſſe recipiendam. Quia tametſi, inquit ille, non eſt vera huiuſmodi pœnitentia, admittenda tamen eſt eorũ confeſſio, & crebris ac ſalutaribus monitis pœnitentia indicenda. Ita videntur ſentire Ricardus in 4. diſt. 17. art. 2. q. 8. ad 5. Canus de Pœnit. par. 5. Victoria in Summa de Cõfeſſione. 156. alias 163. Verum mihi magis placet, quod alij cẽſent, quos dixi pœnitentes, annuæ confeſſionis præcepto nequaquam ſatisfacere: non quia à peccatis illi non abſoluãtur, ſed quia ſua culpa non abſoluuntur. Nam quamuis Eccleſia ſolùm præcipiat, vt ſemel quolibet anno confiteamur, nõ ita nos præcipit, vt abſoluamur, ac proinde ſatis eſt, ſi culpa noſtra abſolutionẽ non impediamus: vt enim conſtat ex cap. Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſ. licitum eſt ab Euchariſtia in Paſchate abſtinere, ex proprij Sacerdotis conſilio, ergo vere quis annuæ confeſſionis præceptum implet, etiam ſi à peccatis minimè abſoluatur, quando abſolutio in aliud tempus Sacerdotis conſilio, abſque pœnitentis culpa differtur: Attamen qui ſuo vitio à peccatis non abſoluuntur; aut quia ſunt publici peccatores, aut quia aſſerunt ſe de peccatis non dolere, aut non poſſe ſe à peccando in poſterum abſtinere, annuæ confeſſionis præceptum minimè ſeruant. Sic Duran. in 4. diſt. 17. q. 14. ad 2. Palud. ibidẽ q. 7. in quinto modo ad 2. Silu. Confeſſio 1. q. 22. Antonin. 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 2. Tabien. Confeſſio 2. nu. 42. Sotus 4. diſt. 18. q. 3. art. 3. concluſ. 2. Pontifex verò in eo cap. Quod quidam, ſolùm ſignificat hoſce pœnitentes ad confeſſionẽ eſſe admittendos, videlicet, vt dirigantur, corripiantur, & moneantur ſalutaribus documentis & conſilijs; quo fiet, vt paulatim illi, Deo adiuuante, ad confitendum idoneè atque legitimè præparentur.

Quintò quæritur, An qui ſemel eſt in anno confeſſus, ſi denuo in eodem anno lethale peccatum admittat, confiteri eo anno iterum debeat? Reſpondeo, minimè, ſatis eſt, ſi il-

A lud peccatum anno proximè ſequenti cõfiteatur, iam enim antea ille Eccleſiæ præceptum ſeruauerat, cum annuam fecit peccatorum confeſſionem, nec ampliùs quàm ſemel in anno confiteri quis Eccleſiæ lege compellitur. Quæres, an qui ſemel in anno confitetur, & ſtatim poſt confeſſionẽ meminit ſe certum peccatum feciſſe, quod bona fide per obliuionem inter confitendum prætermiſit, debeat eo anno id, quamprimùm commodè poterit, confiteri? Reſpõdeo, minimè, & tuta conſcientia poteſt eius peccati confeſſionẽ in annum proximè ſequentem reijcere & prorogare, quoniã integram omnium peccatorum, quorum tunc meminerat, confeſſionem fecit, & idcirco Eccleſiæ de annua confeſſione præceptum impleuit. Silu. Confeſſio 1. q. 2. caſu 5. Sotus 4. diſtin. 18. q. 1. art. 4. Nauar. in Manuali cap. 1. num. 10. Ledeſm. in 4. 2. par. q. 5. art. 5. dub. 2.

Sextò quæritur, An pueri lege annuæ confeſſionis teneãtur? Reſpondeo, eos teneri ſtatim atque ſunt rationis compotes. Hoc enim præcepto Eccleſiæ planè ſtatuitur: Omnis fidelis, ſiue vir, ſiue fœmina, cum ad annos diſcretionis peruenerit, ſua peccata cõfiteatur. Obijcies, pueros legibus hu-
B manis minimè alligari, vt inſinuat caput 1. de Delictis puero. Reſpondeo, pueros dum ſunt rationis impotes, legibus humanis adſtringi non poſſe, compotes verò rationis poſſe, cum ſint boni æquè, ac mali capaces. Prædicto autem capite 1. de Delictis puero. Solùm dicitur, pueros quamuis rationis compotes, ſi contra leges & iura delinquant, pœna legis ſolita & vſitata non eſſe puniẽdos, ſed arbitrio Iudicis, quapropter pueri cum rationis vſum attingunt, lege annuæ confeſſionis tenentur; verùm ſi eam neglexerint, puniendi à Iudice non ſunt pœna cõſtituta in cap. Omnis vtriuſque, de Pœnit. & remiſſ. Neque enim ſunt (vt ibi dicitur) ab ingreſſu in ædem ſacram prohibendi, nec Eccleſiaſtica ſepultura priuãdi, nec excõmunicatione feriendi, niſi cum agunt duodecimũ, aut quartum decimum ætatis annum; vt aiunt Sotus 4. diſt. 18. q. 1. art. 3. Corduben. in Summa Caſuum, q. 60. Cæterùm falſum mihi omnino videtur, quod eo loco tradit Sotus: ait enim. Eccleſia ſuis præceptis & cenſuris nõ vult pueros ante duodecimũ, vel quartumdecimum annum cogere, ſed relinquit eos in iure diuino. Hoc Cordubenſis, loco citato meritò confutat. Nam eſt expreſsè contra verba
C Canonis: cum ad annos diſcretionis peruenerit. Eſt contra morem in Eccleſia receptum: pueri enim ante duodecimũ annum confiteri ſolent, & rem diuinã, in diebus Dominicis, & feſtis audire: & ſi beneficium Eccleſiaſticum habent coguntur diuini officij preces Horarias recitare, & in ieiuniorũ diebus à carnibus abſtinere: & ſi ſeuerer ex ira Clericos percutiunt, ab excõmunicatione abſoluuntur, ergo legibus Eccleſiaſticis tenentur, vt capite proximè ſequenti iterum dicam. c. Pueris, de ſent. excõm. dicitur Pueris, qui in Canonẽ inciderunt ſententiæ promulgatæ ſiue ante, ſiue poſt pubertatẽ. & Gloſſa ibi ait, intelligere pueros doli capaces. Quæres, quando pueri cenſentur rationis compotes? Reſpondeo, in ea ætate, in qua cognoſcũt ſe grauiter peccare: in qua diſcernunt bonum à malo, honeſtum à turpi: nam tunc quando lethaliter delinquunt, incipiunt hoc Sacramento tanquam remedio poſt Baptiſmum indigere, in quibuſdam pueris citiùs, in alijs tardiùs incipit rationis vſus; in pleriſq; contingit ad finem ſeptennij, vel ad octauum ætatis annum. Sic Gloſſa in cap. Omnis vtriuſque, de Pœnit. Ricar. 4. diſtin. 17. num. 2. q. 4. ad 6. Gab q. 1. art. 2. Sotus 4. diſt. 18. q. 1. art. 3. Nauar. in Manua. cap. 21. num. 88. At Antonin.
D 2. par. tit. 9. cap. 8. §. 2. dicit, maſculos pueros hoc præcepto teneri, quando habent ætatis annos decem & dimidium, & aliquantulum vltra: puellas verò, quando habent ætatis annos vndecim, & dimidium, & aliquantulum vltra: quod probat teſtimonio Ancharani, & quorundam aliorum dicentium, tunc obligari hac lege pueros, cum ſunt futuræ pubertati magis propinqui & vicini, quàm infantiæ prætéritæ, ſed prima opinio communis eſt verior.

Septimò quæritur, An qui ſemel in anno cõfitentur Religioſis Mendicantibus, quibus eſt Pontificium priuilegium conceſſum, vt annuam pœnitentium confeſſionem, ſi velint, excipiant, Eccleſiæ præcepto, & Canoni, Omnis vtriuſque ſexus ſatisfaciant? Hanc quæſtionem ſupra diluimus, cum de Priuilegijs fratrum Mendicantium tractaremus, vbi in vtramque partem argumentis productis breuiter oſtendimus eos ſatisfacere, id Pontificia Conſtitutione Leonis X. declarante, eos ſcilicet pœnitentes Eccleſiæ præceptum ac legem de ſacra ſemel in anno confeſſione faciendа ſeruare.

Octauò quæritur, An præceptum annuæ confeſſionis ſit iuris diuini: an verò ſolum Canonici? Quidã aſſeruerũt eſſe iuris diuini; alioqui enim, ſi ſolum eſſet Canonici iuris, interna mentis peccata cõfiteri minimè oporteret, cum ea iuri & poteſtati Eccleſiæ minimè ſint ſubiecta. Itẽ qui lethalibus tãtummodo internis peccatis teneretur obſtrictus, ea cõfiteri lege, ac iure minime cogeretur, cum Eccleſia actus mentis interiores præcipere nõ poſſit. Adrianus in 4. q. 1. de Confeſſ. 5. Alij probãt confeſsionẽ, quamuis cenſere videatur, annuam confeſſionem abſolutè & ſimpliciter eſſe iuris humani. at pariter quoque concedit, penes Eccleſiã ius eſſe, & poteſtatem in mentis interna peccata. Verumenimuerò cõmunis Theologorũ recepta ſententia eſt, vt tomo 1. lib. 5. c. 10. q. 1 notatum à nobis eſt, Eccleſiã iuriſdictionẽ non habere per ſe ſimpliciter in interna mentis delicta, propterea quod actus interni ſua natura, humanã cognitionem latent ac fugiunt. Quare dicendum eſt, annuã confeſſionem vt annua eſt, hoc eſt, vt certo tempore ſit, eſſe quidẽ iuris Canonici, cum ſolùm tempore neceſſitatis, quale eſt mortis periculum, cõfiteri diuino iure debeamus: at verò quod quiſque fidelũ quotannis confiteatur, Eccleſia imperauit. Cum autẽ illa iuſſerit, confeſsionem fieri quotannis, qualem Chriſtus inſtituit; ideo cõfiteri debemus interna etiam peccata, quoniam integram peccatorũ confeſsionem iure diuino facere nos oportet. Præterea, tametſi etiã quis ſola interna habeat peccata, ea ſemel in anno cõfiteri debet: non enim Eccleſia aliquem actum mentis internum, ſed frequentẽ confeſsionis à Chriſto Domino inſtitutæ vſum, quod exterius eſt virtutis officiũ ſua lege præcepit, & imperauit, vt confeſsionẽ, quam Chriſtus Dominus fieri iuſsit ad reparãdum poſt baptiſmũ lapſum, ſemel faceremus quotãnis. At per quoduis lethale peccatum ſiue externum, ſiue internum à gratia decidimus ac labimur. Quæres an confeſsionem annuam Eccleſia imperauerit ob periculum obliuionis peccatorum? Sotus in 4. diſt. 18. q. 1. ar. 4. poſt concluſ. 6 affirmat, vt etiã Maior 4 diſt. 17. q 2 Marſil. eod lib & diſt. q. 12. ar 2 dub. 4. Medina tract. de Confeſſ. q. 14. Sed alij probabilius negant, ea ducti ratione, quòd nullo iure diuino cogimur confiteri niſi peccata, quæ debita & legitima adhibita diligẽtia in memoriã venerint. Ergo indixit annuam confeſsionem Eccleſia, quia voluit huius Sacramẽti frequentem eſſe vſum, ex quo videlicet manant in nos vtilitates, & emolumenta quamplurima, & maxima. Silu. confeſsio 1. q. 2. caſu 5. Caieta. in Summa, Confeſsio, in conditione 13, Victoria de Sacram. Confeſſ. quæſt. 121. aliàs 131. Nauar. in Manua. cap. 25. num. 35. Canus de Pœnit. par 5.

Nonò quæritur, An legẽ annuæ cõfeſsionis poſsit Eccleſia abrogare? Reſpondeo, Eccleſiaſticã legem poſſe quidem ab Eccleſia ex parte, vel ex toto antiquari, & deleri, cum iuſta & debita ſubeſt cauſa; ac proinde cum lex annuæ cõfeſsionis ſit canonica, poteſt Eccleſiæ auctoritate, qua et à qua ſancita, tolli. At verò quoniã iuris eſt diuini, vt tempore neceſsitatis confiteamur, nequit Eccleſia confeſsionẽ in perpetuum abrogare. Sic enim alioqui ius diuinum tolleretur. Quare ſolùm poteſt annuam confeſsionẽ Eccleſia abolere ad tẽpus, nimirum ad certos aliquot annos: nihilominus vbi neceſsitas confeſsionis intra id temporis occurreret, quale eſſet probabile mortis periculũ, confiteri quiſque deberet. Hæc colliguntur ex S. Thoma in 4. diſtin. 17. q. 3 art. 1. q. 5. Ricar. eod Lib & diſt ar. 2. q. 7. Palud q. 2. art. Anton. 3. par. tit. 14 cap 19. § 1. Sotus in 4. diſtin 18. q. 1. art 5.

Decimò quæritur, An auctoritate pontificia poſsit quis eximi à lege annuæ confeſsionis? Reſpõdeo, poſſe eximi, iuſta tamen & legitima ex cauſa. Nam Principis indulgentia poteſt quis humanis legibus ſolui. At verò quia iuris diuini eſt, vt quiſque tempore neceſsitatis cõfiteatur, nemo poteſt ita in perpetuũ (vti diximus in ſuperiori quæſtione) auctoritate Pontificis, à confeſsionis lege excipi, vt liber ſit ſemper à confeſsione peccatorũ tempore neceſsitatis facienda.

Vndecimò quæritur, An lex annuæ confeſsionis ipſum Romanum Pontificẽ teneat? Reſpõdet Nauarrus de Pœnit. diſt. 5. circa primã partem Gloſſæ nu. 32. Si ſequamur opinionem Theologorũ, dicentium Pontificem eſſe Concilio Generali ſuperiorẽ, dicendum eſt Pontificem hac lege nõ teneri, cum ea ſit à Concilio Lateranenſi Generali ſub Innocentio III. conſtituta. Si verò cum ijs ſentiamus, qui Generale Concilium volunt eſſe Romano Pontifice ſuperius, dicere oportet hac eum lege teneri & adſtringi. Sed ad rem noſtram nihil facit ſententiarũ diuerſitas: quoniam tametſi ex hypotheſi daremus, concilium eſſe maioris auctoritatis,

A quàm ſit Pontifex Romanus, quod verũ non eſt, adhuc tamen Concilij legibus minimè teneretur, donec Concilium põtificia auctoritate ratum & firmum, ipſe Summus Pontifex haberet. Quare ſimpliciter dicendum eſt, Romanum Pontificẽ Concilio Generali ſuperiorẽ eſſe, & hac lege minimè alligari, ſic, vt ipſius legis pœnis ſubijciatur; ex æquo tamen & bono ſubiectum eſſe. Hac enim ratione, cum de legibus in vniuerſum tractaremus, diximus, Principem ſuis legibus teneri, iuxta illud: Patere legẽ, quam tu ipſe tuleris.

Vltimò quæritur, An quis debeat lethalia peccata confiteri, oblata opportunitate confeſſarij, ſi probabiliter credit futurũ, vt intra annum copiã Cõfeſſarij habiturus nõ ſit? Cõmunis videtur eſſe ſententia, debere eum id facere. Ricar. in 4 diſt. 17. art. 3. q. 6. Anton. 3 par tit. 14 cap. 19. § 3. Gabriel. 4. diſt. 17. q 1 ar. 3. dub. 1. Maior ibidem q. 2 Nauar. in Man. c. 2. nu. 10. Silu. Cõfeſsio 1. q. 2. Medina de Cõfeſſ. q. 14.

DE QVINTO ECCLESIAE PRAECEPTO ID EST,

B

De ſacro Domini Corpore in Paſchate ſumendo. Cap. XLI.

PRimò quæritur, An Canonico iure in Paſchate Euchariſtiæ Sacramentũ Chriſtiani fideles ſuſcipere debeãt? Reſpondeo, in cap. Omnis vtriuſque de Pœniten. & remiſſ. ſic eſſe ſancitum: vt ſinguli Chriſtiani fideles ſuſcipiant in Paſchate Euchariſtiã, niſi proprij Sacerdotis cõſilio ob aliquã rationabilẽ cauſam, ad tẽpus ab eiuſmodi perceptione duxerint abſtinendum. Alioqui viui ab ingreſſu & aditu Eccleſiæ arceantur; & mortui, Chriſtiana careant ſepultura. Hæc ibi. Teſte S. Thoma 3. par. q. 80. art. 10. ad 5. ſemper à principio Eccleſiæ naſcẽtis fuit Eccleſiaſticũ præceptum, vt fideles Chriſtiani Euchariſtiã ſuſciperẽt. Olim primis illis Eccleſiæ temporibus, ſinguli quotidie ſacrũ Chriſti corpus ſuſcipiebant: vt teſtari videtur Anacletus Epiſt. 1. & refertur cap. Epiſcopus, de Conſec. diſt. 1. poſtea verò Fabianus, vt habetur in cap. Etſi nõ frequentius, de Conſec. diſt. 2 præcepit, vt ſinguli ſaltem ſacrã communionem acciperent, ter

C in anno, videlicet, in Natali Domini, in Paſchate, & Pentecoſte. Soter in cap. In Cœna Domini. de Conſec. diſtin. 2. videtur ſtatuiſſe, vt ſinguli Corpus Domini ſuſciperent in die Cœnæ Dominicæ.

Secundò quæritur, Quid nomine Paſchatis ius Canonicum intelligat? Reſpõdeo: Ante declarationem huiuſmodi iuris editam ab Eugenio Quarto dubitabant Doctores, an præciſe ſolus dies Dominicæ Reſurrectionis, an verò cum duobus proximè ſequẽtibus, nomine Paſchatis accipi deberet. Vnde Panormitanus in cap. Omnis vtriuſque, de Pœnit. & remiſſ. dicit. nomine diei Paſchatis ſignificari ipſum diẽ Dominicæ Reſurrectionis cum duobus diebus proximè ſequẽtibus, Quamuis, inquit, qui in die ſãcto Dominicæ Cœnæ cõmunicaret, præcepto ſatisfaceret ob conſuetudinẽ receptã, quæ ſic præceptũ interpretatur. At Eugenius Quartus declarauit cõtineri & ipſum diẽ Paſchatis, & octo prætereà dies, qui ipſum proximè præcedũt, ac totidẽ, qui ipſũ conſequuntur. Ita referunt Maior in 4 diſt. 17. q 2 Sìlueſter in verbo Euchariſtia. 3. Caiet. in Sum. Communio; Tabien. verb. Communicare num. 7. & Nauar. in Manuali cap. 21.

D num 45. Ledeſm. in 4. q. 14. art. 3.

Tertiò quæritur, An qui ſunt excõmunicationis vinculo obſtricti, aut interdicto ſubiecti, excuſentur ab huiuſmodi præcepto? Reſpõdeo cum Nauarro in Man. c. 21. nu. 45. eos ab hac lege excuſari, niſi per ipſos ſteterit, quo minus ab excõmunicatione & interdicto abſoluantur. At quando ita ſunt impediti, vt abſolui nequeant, excuſantur. Quæres an idem iuris ſit de eo, qui eſt pœna ſiue vinculo ſuſpenſionis obſtrictus. Reſpõdeo, vniuerſim nõ eſſe idem iuris, de ſuſpẽſis, quod de excõmunicatis & interdictis: nam hi generatim à Sacramẽtis prohibentur, illi verò non item. Si tamen ſuſpenſi arceantur vel ſpeciatim ab Eccleſia, vel generatim à Sacramentis, aut à ſacra Communione, tunc idem iuris eſt de vtrique. Nauarr. loco citato.

Quartò quæritur, An hoc præceptũ implere intelligatur is, qui quolibet quadrageſimalis ieiunij die, quod proximè ante Paſcha ſeruatur, accipit Euchariſtiæ diuinum epulum? Reſpõdet Nauar. in Manuali c. 21. nu. 45. nõ implere, niſi aliud fuerit vſu & cõſuetudine legitima & præſcripta receptum,

aut

aut niſi Pontificio Priuilegio id fuerit cõceſſum. In quibuſdã diœceſibus dicitur eſſe vſu præſcripto legitime receptũ, vt præcepto ſatisfaciãt, qui in diebus Quadrageſimæ id ſeruẽt. Laurentius Epiſcopus Præneſtinus Cardinalis quatuor Coronatorũ teſtatur, Clementẽ VII. declaraſſe, vt in quolibet die Quadrageſimæ poſſint fideles in Hiſpaniæ partibus ſacrum Chriſti corpus ſumere, vt Eccleſiæ præcepto ſatisfaciãt. Declarationẽ hanc habet compendium priuilegiorũ fratrũ Minorũ & aliorũ Mendicantium & non Mendicantiũ impreſſũ Neapoli Auctoribus ſeu collectoribus Alphõſo Caſarubio, & Hieronymo à Sorbo inſtituti Capuccinorũ.

Quintò quæritur, An qui in Paſchate Euchariſtiam non ſuſceperit, iure ipſo debeat eam ſtatim poſt Paſcha percipere? Duæ ſũt opiniones, vna docet, Euchariſtiæ perceptionem tuta cõſcientia ad alterum vſque anni proxime conſequẽtis Paſcha poſſe differri. Ita S. Antonin. par. 2. tit. 9. c. 9. §. 5. 3. Silu. Euchariſtia 3 q. 15. dicto 3. Tabien. in verb. Cõmunicare nu. 10. Armil. Cõmunio nu. 6. Medi. tract. de Pœnit. quæſtione de Confeſſione ſemel in anno faciẽda. Alter Medi. in Inſtruct. Confeſſo. lib. 1. cap. 14 nu. 42. Sotus in 4. diſt. 18 q. 1. ar. 4. & Victoria in Summa nu. 148. & Ledeſma in 4 par. 2. q. 1. art. 5. dub. 2. qui quidẽ eo argumẽto mouentur, quod qui rem diuinã certò die audire, aut ieiunium ſeruare, aut diuinas preces recitare lege compellitur, eo die elapſo eſt lege ſolutus ac liber. Altera eſt opinio, eum hominem poſt Paſcha Euchariſtiã ſumere oportere, quandocũq; commodè poteſt. Hæc opinio placuit Nauarro in Manuali cap. 21 nu. 45 Maiori in 4. diſt. 17. q. 2. §. Cõtra reſiduum, ad finem, Paludano in 4. diſt. 12. q. 1. art. 5. concluſ. 1. etiam placet mihi. Idem enim iuris eſt de huiuſmodi præcepto, quod de confeſſione annua peccatorũ facienda: nos verò ſupra docuimus, qui ſemel annuã confeſſionẽ omitteret, poſt annum illũ exactum, cõfiteri peccata debere, cum primum dabitur occaſio. Vtrũq; enim præceptum, quamuis præciſè per ſolã affirmationẽ datum eſſe videatur, id tamen tacitam cõtinet negationẽ; ne videlicet vltra annum peccatorũ confeſſionẽ, & ne vltra Paſcha ſacrã Euchariſtiæ communionẽ differamus. Cuiuſmodi præcepta fuiſſe olim data nouimus, videlicet, vt Cathecumeni in Paſchate & Pẽtecoſte baptiſma ſuſciperent: id eſt, ne vltra protraherent, & Iudæis fuit olim mandatũ, vt primo menſe anni, Paſcha colerẽt hoc eſt ne vltra differrẽt: quod ſi primo mẽſe impediti nõ celebraſſent, id ſecundo menſe facerent. Palu. 4. d. 17 q. 2. ar. 5. in ſecũdo caſu, & d. 12. q. 1. ar. 5. concl. 1. Deinde ex c. cũ Dilecti de Dolo & Contumacia, & L. Celſus. §. ſed ipſe. ff. de Receptis arbitris colligitur, in hoc præcepto, vt Calendis Ianuarijs Titius ſe in iudicio ſiſtat, & in hoc item, vt idibus Auguſti certã pecuniã ſoluat, duo præcepta cõtineri, vnum, vt ad diem præfinitum ſe ſiſtat, ac ſoluat; alterũ, vt niſi id præſtiterit dei rat ſtatim atque commodè poterit, mandatũ implere. Pari ratione, cum iubemur in Paſchate corpus dominicum percipere, duo mãdata accipimus, vnum, vt eo tempore faciamus, alterum, vt niſi eo die faciamus, id præſtemus prima opportunitate nobis oblata.

Sextò quæritur, An idem præceptum de quo loquimur, in propria Parochia ſecundũ commune ius implere debeamus, ita vt a proprio Parocho Euchariſtiã accipiamus. Reſpõdeo, in prædicto cap. Omnis vtriuſque ſexus eſſe decretum, vt quiſque a proprio Sacerdote Corpus Dominicũ in Paſchate percipiat. Cum igitur ſit ad propriũ Sacerdotem adeundum, eo ipſo ad propriã Parochiã accedere oportet: quare, aut a Parocho ſumẽda eſt Euchariſtia, aut ipſius, vel proprij Epiſcopi, aut Superioris conſenſu ab alio Sacerdote. Nauar. in Man. c. 21. nu. 52. & Cardin. Clem. 1. de Priuil q. 14.

Septimò quæritur, Quo pacto priuilegium pontificiũ intelligatur Religioſis Mendicantibus conceſſum, ſcilicet, vt abſque vlla alia facultate Euchariſtiæ Sacramentum miniſtrare queant omni tempore, dempto die Dominicæ Reſurrectionis omnibus qui ad ipſos acceſſerint? Reſpondeo, tale Priuilegium primò quidem Mendicãtibus datum eſſe a Nicolao Quinto, confirmatum verò a Sixto Quarto, & tandẽ à Leone Decimo, vt habetur in Compendio priuilegiorum fratrum Minorum & aliorũ Mendicantium & non Mendicantiũ auctore Alphonſo Caſarubio, & Hieronymo Sorbo in verbo. Communicare § 4. 5. & 9. Eſt autem id Priuilegiũ à Summo Pontifice collatũ, quia in Clem. 1. de Priuil. erat interdictũ, ne Religioſi Clericis, aut Laicis Sacramentum Extremæ Vnctionis, vel Euchariſtiæ miniſtrare abſque Parochialis Presbyteri licentia ſpeciali auderent: alioqui ipſo facto in excõmunicationem inciderent contrarium facientes

A à Summo Pontifice duntaxat abſoluendi: Quare illud priuilegium, iure Clementinarũ abrogato, concedit Mendicantibus vt Euchariſtiã miniſtrent tum Clericis, tum Laicis, etiam ſine Parochi, aut proprij Epiſcopi conſenſu. Hoc autem Priuilegium Pontificis Nicolai V. & Sixti IIII. locum habebat ſolum in Confeſſarijs legitime deputatis ad audiẽdas ſecularium cõfeſſiones, vt poſſent omnibus, quorũ cõfeſſiones audierint ſacrũ Domini corpus conferre: Sed Leo X. cõceſſit: vt quamuis audire confeſſiones ſecularium non poſſint, niſi legitime ad id deputati, poſſit tamen quilibet Religionis Sacerdos Euchariſtiæ Sacramentũ miniſtrare omni tẽpore, præterquã in die feſto Dominicæ Reſurrectionis. Illud autẽ non caret dubitatione, quid nam Priuilegiũ ſibi velit in his verbis: Quocũque tempore, excepto die Paſchatis, ſiue Dominicæ Reſurrectionis. Vbi nempe duo, vel tria dubitantur; primùm, An nomine diei Paſchatis intelligatur totum illud tempus, quod diximus cõtinere octo dies proximè præcedentes, ac totidẽ ſequentes ſacrũ diem Paſchatis, An verò præciſè ſolus dies Paſchæ. Alterũ, quod dubitatur, illud eſt, An generatim dicta exceptio ſit intelligenda? B Videlicet, Num excipiãtur ij, qui nondum in ſuis Parochijs Eccleſiæ præceptũ impleuerint; An verò generaliter excipiantur omnes, ſiue illud impleuerint, ſiue nõ impleuerint. Nauarrus in Manuali cap. 21. nu. 52. vtrique dubitationi reſpõdet, & de prima quidem ait, excipi ijs verbis tantũ modo ipſum diem feſtũ Dominicæ Reſurrectionis, & non totũ tempus eam cõtinens hebdomadam, quæ proxime Paſcha præcedit, & ſimul eam, quæ illã ſtatim conſequitur. Quoniã etſi (inquit ille) Nicolaus Quintus his verbis exceptionem expreſſerit, nempe (præterquã in feſto Paſchæ Reſurrectionis Dominicæ) & nomine feſti, celebritatẽ Paſchæ Dominicæ Reſurrectionis intellexiſſe videatur: attamen Sixtus Quartus, & Leo Decimus in ſuis Cõſtitutionibus ſic habẽt (Præterquã in die Reſurrectionis Dominicæ) quibus verbis non ipſa Paſchæ celebritas, ſed præciſè dies Reſurrectionis accipitur. De ſecũda dubitatione ait Nauarrus quẽ ſequi videtur Sarnenſis de Viſitat. Lib. 1. c. 3. nu. 30. generaliter ijs verbis excipi tum eos, qui in proprijs Parochijs præceptũ nondum impleuerint, tum eos qui impleuerint. videlicet, exceptio (inquit ille) generaliter habet. (Præterquam in die Dominicæ Reſurrectionis:) quibuſdã tamen viſum C eſt, excipi dũtaxat eos, qui in proprijs Parochijs nondũ Eccleſiæ legi, & ſuis Rectoribus ſatisfecerint, iuxta horũ ſententiã, Pontifex hoc Priuilegio videtur excipere ipſum diem Dominicæ Reſurrectionis, ad comprehendẽdos eos, qui adhuc eo die ſuæ Parochiæ, & Rectori ſatisfacere iure debent; vt ſic Paſtor, iuxta conſiliũ Sapientis, ſuæ ouis vultũ agnoſcat. Quare ijs, inquiunt, qui iam ſuum Rectorẽ adeũtes, Eccleſiæ præceptũ implentes, liberum videtur relinqui, vt vbi voluerint, in die Paſchatis ad diuinam menſam accedãt, & ſacrum Chriſti corpus percipiant. Ego probabiliorẽ & veriorẽ exiſtimo Nauarri ſententiã, videlicet generatim excipi omnes, tum eos, qui ſponte ſua pio volũtatis affectu, tum & eos, qui Eccleſiaſtici præcepti neceſſitate in die Reſurrectionis Dominicæ ſacroſanctũ Domini corpus ſumere ſolent, ita vt in eo die Corpus Domini ſine cõſenſu Parochi accipere iure nequeant, ij etiã, qui aliqui in ſua Parochia ſacrã Communionẽ acceperunt. Nam priuilegia quãdo iuri communi derogant, ſtringi, nõ laxari debent. Vnde Declaratio in Cõpendio priuilegiorũ Societatis in verbo Euchariſtia. §. 2. Sic habet. Quãuis in Societatis Conſtitutionibus D p. 7 cap. 4. D exponatur feſtũ Paſchæ iuxta cõmunem conſuetudinẽ, intelligi eam hebdomadã quæ ipſum diẽ Reſurrectionis præcedit, & ſimul eam, quę ſubſequitur, excipi verò eos, quos ius ipſum excipit, necnõ qui iam ſuis Parochijs ſatisfecerint, per priuilegia tamen Minorũ reſtringi poteſt prædicta expoſitio ad ipſum diem Reſurrectionis. Is enim ſolus dies exceptus eſt Minoribus de obſeruãtia, per Nicolaum V. & Sixtum IIII. iuxta id quod in §. ſequẽti dicitur, in quo habetur ſic. Poſſunt noſtri Sacerdotes miniſtrare Sacramentũ Euchariſtiæ omni tempore, præterquã in die Reſurrectionis Dominicæ, immo etiam dicto die licebit, ſed tunc non niſi accedente Parochi, aut Diœceſani licentia.

Octauò quæritur, An qui in aliena Parochia Paſchatis tempore cõmoratur, à ſua procul abſens, an in ea, vbi moratur, ſacram Euchariſtiã accipiat? Reſpondeo, dubitari nõ poſſe, quin id liceat facere peregrinis, viatoribus, & ijs, qui extra Parochiam ſuam ad certum tempus vel domic habitantes, vel cõmorantur: eos verò, qui in ipſo tempore Paſchatis in aliena Parochia degentes, ad ſuam accedere cõmodè

Prov. 27.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. VIII.

DE PRIMO PRAECEPTO DECALOGI.

De ijs, quæ ad Fidem pertinent. Caput I.

PRIMO quæritur, quidnam primum Decalogi præceptum complectatur? Reſpondeo, primo præcepto prohiberi, & damnari omnem Idolorum cultum, ſuperſtitioſas, & vanas obſeruationes, omnem artis Magicæ diuinatoriæ vſum: Deinde, præcipi, quæ ſpectant ad Religionem, quæ virtus vni Deo vero cultum, honorem, & venerationem iuſtam, ac debitam tribuit. Eſt enim Deus ſummo honore, cultu, & veneratione digniſſimus. Imperat ergo, ne vllam prorſus rē creatam, quamuis excellentem pro Deo habeamus: vt ſoli vni Deo æterno, immenſo, & omnipotenti ſingularem, & ſummum cultum, quem Græci λατρείαν appellant, tribuamus, ipſi ſoli ſacrificium offeramus, ipſum ſuper omnia inuocemus, vt Optimum, & Maximum, Creatorem, Redemptorem, Saluatorem; hoc eſt, omnis naturæ auctorem, gratiæ, & gloriæ largitorem.

Secundò quæritur, Quid aliud ad primum Decalogi præceptum reuocetur? Reſpondeo, ad hoc præceptum redigi, quæcumque pertinent ad tres virtutes, quas Theologorum ſchola Theologicas vocat, Fidem nempe, Spem, & Charitatē: nam fide, ſpe, & charitate Deum colimus, & veneramur: quia teſte Auguſtino in Enchirid c. 2. Si quæritur, quo colitur Deus. Reſpondeo, fide, ſpe, & charitate. Non tractabo hoc in loco eas fidei quæſtiones, quæ potius in cognitione, quam in actione ſunt poſitæ: eas reijcio ad ſecundum tomum: vbi ante omnia de numero, ordine, vi, & natura trium virtutum Theologicarum breuiter diſputabo: in præſentia de ijs ſolum agam, quæ potius ad actionem ſpectant.

Tertiò quæritur, Quid fidei nomine accipiatur? Reſpondeo, in præſentia, fidei appellatione intelligi virtutem diuinitus infuſam, qua illuſtratus homo certò, & firmiter aſſentitur, & adhæret ijs, quæ, vt credantur, ſunt à Deo patefacta, & ab Eccleſia nobis propoſita. Quare, fides non ſpectat ad naturæ ordinem, non innititur ſenſuum experientia, non potentia, ſapientia, aut ratione humana, ſed virtute, teſtimonio, & auctoritate diuina, quæ nec fallere

A vnquam, nec falli poteſt: ſubijcit omnem intellectum, & & mentem in obſequium Chriſti Domini: Eſt lumen animæ, donum Dei, oſtium vitæ, fundamentum ſalutis æternæ, iuſtificationis initium.

Quartò quæritur, Quæ nam ſint diuinitus reuelata, & ab Eccleſia propoſita ad credendum? Reſpondeo, in primis ea eſſe, quæ in libris ſacris, & canonicis continentur, ſed quotnam ſunt, & qui libri Canonici? Reſpondeo ex Concilio Tridentino Seſſio 4. eſſe, qui ſequuntur. Teſtamenti quidem veteris quinque, Moſis Legislatoris, hoc ordine, Geneſim videlicet, Exodum, Leuiticum, Numeros, & Deuteronomium: Ioſue quoque librum, & Iudicum, Ruth, quattuor Regum libros, duos Paralipomenon, Eſdræ primum, & ſecundum, qui dicitur Neemias, Tobiam, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium Dauidicum cētum quinquaginta Pſalmis comprehenſum, Parabolas, ſeu Prouerbia Salomonis, Eccleſiaſten, Canticum Canticorum, Sapientiam, Eccleſiaſticum, Eſaiam, Hieremiam, Baruch, Ezechielem, Danielem, Duodecim Prophetas minores, id eſt, Oſeam, Ioelem, Amos, Abdiam, Ionam, Michæam, Na-

B hum, Habacuc, Sophoniam, Aggæum, Zachariam, & Malachiam, duos Machabæorum, primum, & ſecundum: Teſtamenti verò Noui Quattuor Euangelia, ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, Actus Apoſtolorum a Luca Euangeliſta deſcriptos, quattuordecim Epiſtolas Pauli Apoſtoli; nimirum vnam ad Romanos, duas ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Theſſalonicenſes duas, ad Timotheum duas, ad Titum vnam, alteram ad Philemonem, poſtremam ad Hebræos: Petri Apoſtoli duas, Ioānis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vnā, Iudæ Apoſtoli vnā, & Ioannis Apoſtoli Apocalypſim.

Quintò quæritur, Qui libri Canonici ſint ij, de quibus olim Eccleſiaſtici aliqui ſcriptores dubitarunt, tales ne eſſent? De hac quæſtione Canus lib 2 de loc Theolog. c. 9. Medi de rect. in Deum fide. lib6. cap. 7. Reſpondeo, libros, qui in Biblijs Græcis, vel Latinis haberi ſolent, eſſe triplicis ordinis: alios quidem, qui apud Patres ſemper habiti ſunt pro ſacris, & Canonicis, nimirum quinque libros Moſis, ſeu Pentateuchum; item Ioſue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duos Paralipomenon,

Eſdræ primum, & ſecundum, Iob, Pſalterium, centũ quinquaginta Pſalmis contentum, Prouerbia, Eccleſiaſten, Canticum Canticorum, quatuor Prophetas maiores, quos vocant, Iſaiam nẽpe, Ieremiam, Ezechielem, Danielem, & Duodecim minores, Oſeam, Ioelem, Amos, Abdiam, Ionam, Michæam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Aggæũ, Zachariam, Malachiam, Quatuor Euangelia, Acta Apoſtolorum, Epiſtolas Pauli tredecim præter eam, quæ eſt ad Hebræos, primam Petri, & primam Ioannis.

Libri porro, de quibus aliquando ſcriptores Eccleſiaſtici dubitarunt, hi ſunt; Liber Eſther, Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Baruch, Machabæorum primus, & ſecundus, Epiſtola ad Hebræos, Epiſtola Iacobi, ſecunda Petri, ſecunda item, & tertia Ioannis, Epiſtola Iudæ, Apocalypſis Ioannis Apoſtoli. Alij verò libri ſemper habiti ſunt in Eccleſia, & etiam nunc habentur apocryphi, hoc eſt, canonicam auctoritatem non habentes, nempe liber tertius, & quartus Eſdræ in Latinis Biblijs, Oratio Manaſſe Regis in fine ſecundi libri Paralipomenon annexa, Appendix in fine libri Iob in græcis Biblijs. Pſalmus centeſimus quinquageſimus primus in græcis Codicibus: Appendix præfixa Threnis Hieremiæ in quibuſdam latinis Codicibus: tertius, & quartus libri Machabæorum in græcis Codicibus.

Sexto quæritur, An omnes libri Canonici integri cum omnibus ſuis partibus; pro ſacris, & canonicis habendi ſint? Reſpondeo ex Concilio Tridentino ſeſſione quarta, pro ſacris haberi. Verba Concilij ſunt: Si quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata latina editione habentur, pro ſacris non ſuſceperit, anathema ſit. Hæc ibi. Vnde etſi olim Eccleſiaſtici viri de quibuſdam partibus librorum Canonicorum, quos ſupra retulimus, dubitauerint, nũc tamen nobis ambigere non licet. Quæres, quænam ſint huiuſmodi partes? Reſpondeo, eſſe ſex vltima capita libri Eſther, Orationem Azariæ, & Hymnum trium puerorum in capite tertio Danielis, Hiſtoriã Suſannæ in cap. 13. eiuſdem: Narrationem Belis draconis capite 14. eiuſdem Danielis: Vltimum caput Marci Euangeliſtæ Hiſtoriam mulieris in adulterio deprehenſæ apud Ioannem capite 8. Hiſtoriam ſudoris ſanguinei, & Angeli Chriſtum Dominum conſolantis, Lucæ 22. & illud quod habetur 1. Ioannis 5. ¶ Quoniam tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. ¶ De his partibus nihil eſt amplius hæſitandum, quoniam in Eccleſia Catholica legi ſolent, & in veteri vulgata Latina editione habentur, non vt appendices, ſed vt partes Canonicorum librorum.

Septimò quæritur, An tres verſus in Pſalmo decimo tertio, ¶ Sepulchrum patens eſt guttur eorum: Linguis ſuis doloſè agebant: venenum aſpidum ſub labijs eorum. ¶ Quorum os maledictione, & amaritudine plenum eſt: veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. ¶ Contritio, & infelicitas in vijs eorum; & viam pacis non cognouerunt; non eſt timor Dei ante oculos eorum. ¶ An inquam, hi tres verſus pertineant ad Pſalmum decimum tertium. De hac quæſtione Canus lib. 2. de loc. Theologic. c. 13. ad concl. 3. Duæ ſunt opiniones, prima eſt dicentium hoſce tres verſus ad prædictum Pſalmum, tanquã partes eius pertinere, quia videlicet eos Paulus ad Romanos cap. tertio citauit. Deinde, quia ante Auguſtini, & Hieronymi tempora in vulgata editione latina Pſal. 13. legi ſoliti fuerant. Poſtremò, quia Auguſtinus, Ruffinus, Beda, Remigius, & alij complures interpretes Latini eos legunt, & interpretantur in Pſalmo 13.

Secunda opinio eſt aliorum aientium, hos tres verſus non ſpectare ad Pſalmum decimum tertium tanquam partes eius. Quod hi ſic probant: quia in nullis hebraicis codicibus leguntur, nec apud Septuaginta interpretes. Item, quia ab antiquis Pſalmorum interpretibus prætermittuntur, ab Arnobio inter Latinos; Chryſoſtomo, Apollinari, Theodoreto, Euthymio inter Græcos. Haymo præterea exponit eos, ſed ait, non eſſe a Propheta editos, ſed ex loco Pauli ad Roma. c. 3. acceptos, in Pſalmum decimum tertium vſurpatos eſſe. Caſſiodorus fatetur non eſſe in hebraicis exemplaribus: Sed quia in vſum, inquit, longa Eccleſiæ conſuetudine recepti ſunt, ſingulos exponemus, prout nobis donatum fuerit. Hieronymus teſtatur eos verſus Apoſtolum citaſſe, & in vnũ veluti contextum, & ſeriem conueniſſe ex diuerſis. Scri-

pturarum locis. Hieronymum ſecutus eſt Beda Actorum primo, hoc idem ante Hieronymum tradiderat Origenes ad Rom. 3. & poſt Hieronymum, Theophylactus, & Oecumenius.

Mihi magis probatur prima ſententia, quia Eccleſiæ vſu ſemper in vulgata editione Latina Pſalmi 13. legi ſoliti fuerunt: Et ex Hieronymo alios nos ſumere codices Hebraicos, in quibus reperientur hi verſus, licet amplius non extent. Alia ſunt, quæ aliunt, quæ tanquam Canonica, & ſacra habentur; cum tamen in Codicibus Hebræis minime reperiantur. Nam LXX Geneſ. 5. habent generationem Cainan, quam etiam ipſe Lucas Euangeliſta capite tertio probauit, ſed in Hebraicis exemplaribus nõ eſt: Item Pſalmo 113. Septuaginta, & vulgata editio Latina legunt integrum verſiculum: ¶ Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis; & ſanctus in omnibus operibus ſuis] quem verſiculum in Hebraicis Codicibus deeſſe, & proinde eos eſſe mancos, ex eo conſtat, quod is Pſalmus hebraice conſcriptus ſit, & iuxta numerum, & ordinem litterarum alphabeti, & in Hebræo codice deſideratur verſiculus incipiens a littera Nun, hebraica: & tamen verſiculus, quem Latina editio vulgata cum LXX. legit. ¶ Fidelis Dominus. &c.] Si hebraicè reddatur, erit integer Pſalmus, conſtans toto ordine, & numero litterarum hebraicarum. Nam, vox fidelis hebraice dicitur *Neeman. qui dictio incipit à litera Nun. ¶ Item in Pſalmo 36. qui etiam totus hebraicè eſt, comſcriptus ſecundum ordinem, & numerum litterarum, Septuaginta interpretes, & Latina vulgata editio legunt: ¶ Iniuſti punientur, & ſemen impiorum peribit.] vbi hebraica lectio manca omnino videtur, cum deſit verſus incipiens a littera Ain: & tamen hemiſtichium, quod Latini cum Septuaginta habent [Iniuſti punientur, &c.] Si hebraice reddatur, explet in Pſalmo totum ordinem, & numerum litterarum hebraicarum. Iniuſti enim hebraice dicuntur *auilim, quod nomen incipit à littera Ain.

Octauò quæritur, An ſeptem poſtrema capita, quæ habentur in libro Eſther, videlicet, à decimo, vſque ad vltimum; ſint in numero Scripturæ Canonicæ, vt partes vera libri Canonici, an potius ſint apocrypha ſcripturæ. Sixtus Senenſis toto 1. & 8. Bibliothecæ, ſic ait. Septem poſtrema, ea libri Eſther ſunt extra Canonicam Scripturam, vt apocrypha. Et cum illi obijceret Decretum Concilij Tridentini, quod iubet recipi omnes libros integros, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata editione habentur. Reſpondet Decretum intelligi de veris, & germanis partibus, quæ ad librorum integritatem ſpectant, non autem de laceris quibuſdam appendicibus, & pannoſis additamentis à quouis auctore incognito temere appoſitis, & vtcumque aſſutis: qualia ſane ſunt huiuſmodi vltima capita. Hæc ille. Quæ certe ſcribere non debuiſſet poſt Concilij Tridentini decretum. Nam ſatis indicat Concilium, hæc capita eſſe illius libri Canonici partes, non appendices: Siquidem ea legi ſolent in Eccleſia Catholica, & habentur in veteri vulgata editione, vt capita illius libri Canonici: alioqui cuique dubitare liceret de partibus aliorum librorum Canonicorum, vtrum ſint partes, an appendices, vt ille dixit, aliæ. Nec pro Sixto facit, quod Hugo, Lyranus, Dionyſius, Caietanus dixerunt, hæc capita eſſe apocrypha, quoniam id ſcripſerunt ante Concilij Tridentini decretum. Nec Hieronymus ea dixit eſſe apocrypha, ſed non haberi in hebraicis codicibus: immo dixit ea contineri in vetere vulgata editione. Et hoc ſufficit; nec enim hebraici codices ſunt nobis certa regula Canonicorum librorum, & Origenes in epiſtola ad Iulium Africanum, ea capita tradit non in hebraicis, ſed in vulgatis codicibus contineri.

Nonò quæritur, An Tituli Pſalmorum, Prophetarum, & Euangeliſtarum ſint Tituli Canonici, & ſacri. Reſpondeo eſſe, nam licet inter Eccleſiaſticos auctores nonnulli aliquid fidei, & auctoritatis Titulis Pſalmorum detraxerint, docentes eos aliqua ex parte eſſe adulterinos, & ſuppoſititios Titulos: mihi tamen magis probatur eorum opinio, qui cenſent, eos eſſe Canonicos, & ſacros Titulos, ſiue ſint ab auctore ipſo Pſalmorum editi, ſiue poſtea ab Eſdra ſacerdote, & doctore legis additi, ſiue ab Eccleſia adiecti. hoc enim, vtcumque ſe habeat, Tituli Pſalmorum, Prophetarum, Euangeliſtarum, vel

Apoſto-

*נאמן

*עוילים

A Apoſtolorum, ſunt Canonici, & ſacri Tituli: nam etiamſi partes non ſint eius ſcripturæ, cuius tituli ſunt: ſunt tamen veri germani, & ſacri Tituli, vtpote à Canonico, & ſacro auctore appoſiti, & adiuncti, vel ſaltem communi Eccleſiæ vſu approbati.

Decimò Quæritur, penes quem, vt iudicem, ſit auctoritas definiendi, quinam ſint libri Canonici, & inter eos ſcernendi, ac diſcernendi inter Scripturas Diuinas? Reſpondeo, penes Eccleſiam quam vocat Chriſtus Dominus, teſte Apoſtolo, eſſe columnam, & firmamentum veritatis: quæ tanquam magiſtra, cuſtos, & interpres veritatis fidem, & auctoritatem inuiolabilem obtinet: pro qua rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius nunquam deficeret: cui promiſit, & fideliter reliquit doctorem, paraclitum, & rectorem Spiritum ſanctum, qui doceret nos omnem veritatem ad ſciendum, & credendum neceſſariam: quam atque fundauit ſupra firmam petram vt ſtaret immobilis, & inconcuſſa contra portas inferorum; hoc eſt, (vtitur videlicet Scripturæ phraſi) contra omnem munitionem, robur, potentiam, & oppugnationem aduerſariorum.

1.Tim. 3.

Luc. 22.

Ioan. 16.

B Vndecimò Quæritur, An Canonici libri ita ſint Spiritu ſancto dictante conſcripti, vt non ſolùm ipſas res, & ſententias Spiritus ſanctus dictando ſuggeſſerit, ſed etiam ſingula verba atque voces? Fuit quorundam ſententia, Scripturas ideo eſſe ſacras, & diuinas, quia earum ſcriptoribus ita Spiritus ſanctus aſſiſteret, vt res, & ſententias dumtaxat ſubminiſtraret, vel de integro reuelando, quæ erant ſcriptori penitus occulta, & ignota, vel ea, quæ ſcriptori manifeſtò, & euidenter conſtabant, ita eius mentem, & animum dirigendo, ne in ſcribendo, lapſu memoriæ etiam minimo, aut errore, vel malitia prolaberetur in vllum ſenſum falſum, non tamen, quod ſic aſſiſterit, vt ſingula verba dictauerit, ſed liberum ſcriptori reliquerit, vt ſenſum, quibus vellet, verbis exprimeret. Mihi autem hæc ſententia minimè probatur, nec tuto poſſe defendi videtur: nam tanquam certiſſimum exiſtimo id, quod alii tradiderunt, Scripturas ſacras ita eſſe conditas, vt Spiritus ſanctus, non ſolùm res, & ſententias dictando ſuppeditauerit, ſed etiam ſingula quæque verba inſtillarit, ac miniſtrauerit ita, vt Scripturæ verbum non tanquam hominis verbum, ſed tanquam Dei verbum accipiendum ſit: Sic enim Scripturæ vocant, & Gregorius in proleg. in Iob ait, ipſe Spiritus ſanctus, hæc ſcripſit, qui hæc ſcribenda dictauit, & Ambroſ. in proœmium Lucæ ait. Euangeliſtæ diuino ſpiritu veritatem dictorum rerumque omnium inſtructæ ſine vllo molimine cœpta compleuerunt, & prophetæ ſæpe nunc verbum Domini, quod locutus eſt Deus, per prophetam ſuum; denique Scriptura dictata eſt à Spiritu ſancto: ergo & eius verba dictata ſunt ab eo, ſicut dicitur Epiſtola dictata à Principe, cuius non ſolùm res, ſed verba à Principe dictantur.

C Duodecimò Quæritur, An in minimis etiam ſcripturæ rebus, & verbis poſſit admitti ſenſus aliquis falſus? Reſpondeo, minimè: quoniam ſicut maxima, ita etiam Scripturæ minima Spiritu ſancto dictante conſcripta ſunt, Deus autem abſolutè, & ſimpliciter, nec fallere, nec falli poteſt. Quæres, an etiam in iis hominibus, quos Scripturæ introducunt loquentes Spiritus ſancti afflatu, & inſtinctu, nullus error, vel lapſus memoriæ ſit admittendus? Reſpondeo nequaquam eſſe admittendum, quoniam per huiuſmodi homines Spiritus ſanctus loquebatur, qualis fuit B. Stephanus protomartyr, dum haberet ad populum concionē. In iis verò hominibus, qui in ſacris literis inducuntur loquentes, non Spiritus ſancti numine, & afflatu, potuit, errores eſſe, tales fuere tres amici Iob, qui licet ſapientes, non tamen in omnibus ſapienter, & verè locuti ſunt: vt & apud Iob extremo capite, ipſius Domini verba declarant.

D Act. 7.

De eadem re, aliæ quæſtiones ſoluuntur.
Cap. II.

PRimò Quæritur, penes quem ſit auctoritas interpretandi Scripturas iuxta verum, & germanum earum ſenſum? De hac quæſtione Canus lib. 2. de locis Theolog. c. 7. Medina lib. 4. de recta in Deum fide c. 11. & ſequent. Reſpondeo ex Concilio Tridentino, ſeſſione quarta, eſſe penes Eccleſiam, ait enim: Decernit ſacroſancta Synodus, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus Fidei, & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum quem tenuit, & tenet Sancta Mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & interpretatione Scripturarum ſanctarum, interpretari audeat. Hactenus verba Concilii ſunt. Scripturæ enim ſacræ aliquando ſunt obſcuræ, aliquando ambiguæ, aliquando etiam videntur ſibi inuicem contrariæ, & aduerſæ. Et ideo Eccleſiæ ſenſus, & interpretatio eſt certa norma, & regula. Nam exempli gratia, Scriptura inquit: [Ego & Pater vnum ſumus,] & alio item loco ait, de Apoſtolis; [Vt ſint vnum, ſicut nos vnum ſumus,] Eccleſiæ magiſterio didicimus primum teſtimonium intelligi ſecundùm vnitatem in natura, & ſubſtantia; ſecundùm verò, [vt ſint vnum] de animi, & voluntatis conſenſione, eſſe accipiendum. Similiter Chriſtus Dominus dixit; Pater maior me eſt; & de eodem Ioannes Baptiſta, Qui ante me factus eſt. Eccleſia interpretante docemur, primum illud: Pater maior me eſt, ſecundùm humanam naturam aſſumptam intelligi debere, non item ſecundùm diuinam, porrò verbum illud, [Qui ante me factus eſt] id tantùm ſignificare; Qui ante me fuit, vel, Qui me antecelliſſe. Præterea dubitari non poteſt, obſcuram eſſe ſcripturam multis in locis, ita vt niſi Eccleſia ſenſum declaret, certi eſſe non poſſumus: legimus Chriſtum Dominum tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ fuiſſe: neque enim facilè explicari poteſt, quo pacto inter mortem, & reſurrectionem dominicam tres dies, & tres noctes interceſſerint. Nec eſt item explicatu facile id, quod S. Marcus ait: Hora tertia erat, & crucifixerunt eum, cum tamen ex Ioanne conſtet, hora quaſi ſexta fuiſſe Chriſtum cruci affixum: quæ ſibi pugnare ſecum videntur, niſi rectè explicentur, niſi Eccleſiæ, vel Sanctorum patrum magiſterio rectam eorum locorum intelligentiam diſcamus.

Ioan. 10.
Infra 17.
Ioan. 14.
Ioan. 1.
Matth. 12.
Mar. 15.
Ioan. 19.

Secundò Quæritur, An interpretari liceat alicui ſacram Scripturam contra vnanimem Patrum conſenſum? Profectò quicquid dicat Caietanus in Proœmio in Geneſim, conſtat ex Concilio 6. Generali Act. 17. & ex Conc. Vien. vt habetur in Clem. 1. De ſumma Trinitate, & Fide Cath. communem ſanctorum patrum ſententiam, vel Scripturarum interpretationem ſeu intelligentiam in docendo aliquid ad rectam fidem ſpectans pro catholica auctoritate habendā eſſe, & contrariam ſententiam, vt hæreticam damnandā.

Reſpondeo itaque, Concilium Tridentinum ſeſſ. 4. in hunc modum definiuiſſe: Decernit, inquit, ſancta Synodus, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus Fidei, & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de verò ſenſu, & interpretatione Scripturarum ſanctarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Sic illi. Vt hæc exemplis illuſtrentur: contra vnanimem ſanctorum Patrum conſenſum eſt dicere, in Cantico Canticorum contineri colloquium exprimens ſolùm amores humanos, & coniugales inter Salomonem, & vxorem eius, cum reuera per parabolam explicet amorem inter Deum, & Animam piam, & Eccleſiam cultricem Dei. Item, dicere totam de Iobo narrationem, non eſſe veram rei geſtæ hiſtoriam, ſed tantum fictam parabolam. Item, dicere, Iephte filiam ſuam non immolaſſe, ſed tantùm Deo conſecraſſe, vt perpetuò innupta maneret. Præterea dicere, quæ Geneſis referuntur de Eua ex coſta Adæ producta, non intelligi ſecundum hiſtoriam, quòd reuera ita acciderint, ſed ſecundùm typum, & myſticum ſenſum accipienda eſſe. Item, illud Iſaiæ 7. Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Illud quoque Zachariæ 9. Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator, aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ. Et illud Michææ 5. Et tu Bethlehem terra Iuda, &c. non ſecundùm literam, & hiſtoriam, ſed tantùm ſecundùm typum, & figuram intelligi de Chriſto Domino. Id etiam Oſeæ 11. Ex Aegypto vocaui Filium meum de Chriſto intelligi ſolùm per accommodationem, non ſecundùm hiſtoriam, nec ſecundùm typum.

Iudic. 11.

Tertiò Quæritur, An interpretari liceat Scripturam ſacram, non quidem contra vnanimem conſenſum Patrum, ſed præter illum dumtaxat, quod eſt quærere, An ſi quis

Scripturæ

A Scripturæ ſenſum reddiderit, qui non ſit vnanimi Patrum conſenſui contrarius, licet diuerſus, pugnet cum Tridentini Concilij Decreto? Reſpondeo: minime, ſic enim docet Bannes prima parte q. 1. ar. 10. dub. 6. Quoniam Synodus non prohibet, quo minus alios Scripturarum ſenſus eruamus; ſed ne tales ſint, vt vnanimi Patrum ſententiæ repugnent. Vnde Auguſtinus lib. 1. de Geneſi ad literam c. 18. ait: Si qua inde ſcripta, etiam diuina legerimus, quæ poſſint ſalua fide, qua imbuimur, alijs atque alijs parere ſententijs, in nullam earum nos præcipiti affirmatione proijciamus, vt ſi forte diligentius diſcuſſa veritas eam rectè labefactauerit, corruamus, non pro ſententia diuinarum Scripturarum, ſed pro noſtra ita dimicantes, vt eam velimus Scripturarum eſſe, quæ noſtra eſt, cum potius eam, quæ Scripturarum eſt, noſtram eſſe velle debeamus. Sic ille. Scriptura enim eſt admodum fœcunda, plures ſenſus ſæpius habens. Sit Exemplum Illud Iſaiæ 53. Generationem eius quis enarrabit? Patres intelligunt ſiue generationem æternam ex Patre ſecundum diuinitatem, ſiue temporalem iuxta naturam humanam ex Virgine: at alij generationem accipiunt pro B ætate, & ſæculo: ita, vt velit dicere Propheta; Illius ætatis homines, aut gentes quis enarrabit? hoc eſt, Quis poterit verbis exprimere prauitatem hominum temporis illius, quo Chriſtus viuet? Generationem item eius quis enarrabit? id eſt, Quis exprimet homines, qui ſunt in Chriſtū credituri, qui per Baptiſmum renaſcentur? in eo hi ſenſus ſi recipiuntur, non eſt tamen ſenſus Patrum reijciendus.

Quartò Quæritur, An nefas ſit Scripturarum ſacrarum verba ad profanam, & vanam interpretationem conuertere? Reſpondeo, ex eodem Concilio Tridentino ſeſſ. quarta nullo modo licere id facere. Sic enim ibi Concilium definit. Poſthæc, temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque conuertuntur, & torquentur verba, & ſententiæ ſacræ Scripturæ, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vanas adulationes, detractiones, ſuperſtitiones, impias, & diabolicas incantationes, diuinationes, ſortes, libellos etiam famoſos; mandat, & præcipit ad tollendam huiuſmodi irreuerentiam, & contemptum, ne de cætero quiſquam quomodolibet verba Scripturæ ſacræ ad hæc, & ſimilia audeat vſurpare: vt omnes huius generis homines temeratores, C & violatores verbi Dei, iuris, & arbitrij pœnis per Epiſcopos coerceantur. Hæc ibi.

Quintò Quæritur, quot ſenſus poſſit habere vnus Scripturæ locus? Reſpondeo, ex communi Theologorum ſententia, quam habet S. Thomas 1. p. q. 1. a. 10. & quæ ex Patribus, & Scripturis ſanctis videtur eſſe deſumpta, poſſe habere duos ſenſus, vnum literalem, alterum myſticum; ita Greg lib. 20. Moral. c. 2. Auguſt. lib. de vtilita. creden. c. 3. & Hierony. ad Hedebiam q. 12. Literalis ſenſus eſt, quem ipſæ voces propriè, aut tranſlatè ſumptæ proxime ſignificant. Scriptura enim voces, quibus vtitur ad aliquid ſignificandum, aliquando propriè, aliquando metaphoricè vſurpat, vt docet Aug lib. 3. de doctr. Chriſtia. cap. 5. 10. 11. & 29. Clarent hæc exemplis: Leo, agnus, ouis, petra, mons, in Scripturis propriè accipiuntur ſæpenumero: aliquando verò impropriè, & metaphorice, & ſignificant fortem, innocentem, manſuetum, conſtantem, ſuperbum: quod idem dicere poſſumus de multis alijs Scripturæ vocibus. Quare duplex eſt Scripturæ literalis ſenſus, vnus proprius, & germanus, quem voces propriè ſumptæ ſignificant; alter metaphoricus, & figuratus, quem voces per tranſlationē acceptæ deſignant. Quod ſi roges, quādo Scripturæ voces propriè, quando Metaphorice ſiue tropicè interpretabimur? Reſpondeo, eſſe vtendum regula Auguſtini in hac parte, qui lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 10. & 11. docet, voces Scripturæ ſemper propriè interpretari debemus, niſi quando inde abſurdi aliquid colligetur, abſurdum intelligit, quod ſit alteri ſcripturæ loco contrarium, vel quod cū recta ratione manifeſte pugnet. Myſticus verò ſenſus eſt, quem non voces primò, & proxime ſignificant, ſed res vocibus ſignificatæ, nimirum quando res vocibus ſignificata eſt typus, figura, & vmbra alterius rei. Explicabo rem; ad Heb. 5. & 7. Apoſtolus multa per typum, & Allegoriā explicat; & illud Deutero. 25. non alligabis os boui trituranti, Myſtice explanat 1. Cor. 9. Totam hiſtoriam duorum filiorum Abrahæ, Iſaac, & Iſmaelis, Paulus ſcribit eſſe per allegoriam, typum, & vmbram duorum Teſtamentorum, veteris, & Noui: & duas vxores Abrahæ, ancillam vnam, alteram liberam, eſſe figuram duarum ciuitatum, terreſtris, & cæleſtis. Idem ad Corinthios, poſt enarratas multas ve-

Gen. 16. & 21.
Gal. 4.

A teris Teſtamenti res geſtas, ſubiunxit. Omnia in figura contingebant illis, ſcilicet Iudæis: vbi & petram diuinitus è ſilice ſcaturientem, ex qua Hebræorum populus bibit, ait fuiſſe Chriſtum; nimirum per allegoriam. Typum fuiſſe Baptiſmatis, hiſtoriam Noe & filiorū eius, qui ſunt per arcā ſeruati, ne vna cum alijs perirent, docet Petrus Apoſtolus 1. epiſt. 3. Ionam tribus diebus, & tribus noctibus in ventre ceti figuram fuiſſe Chriſti Domini triduo in ventre terræ ſepulti, & ſerpentem æneum, quem Moſes erexit Domini in cruce pendentis typum fuiſſe ipſe Chriſtus Dominus explicuit. Matth. 12. & Ioan. 3. — 1. Cor. 10.

Sextò Quæritur, quotuplex ſit ſcripturæ Myſticus ſenſus, & quotuplex item literalis ſenſus? Reſpondeo, cum S. Thom. 1. par. q. 1. a. 10. de communi Theologorum mente atque doctrina, Literalem ſeu hiſtoricum, vt paulo ante dixi, eſſe duplicem, Proprium nempe, & Metaphoricum. Metaphoricus verò eſt duplex, quoniam Metaphora, aut ineſt ſingulis verbis, aut toti ſermoni, & orationi. Talis eſt ea Chriſti oratio, & ſententia: Nemo mittens manum ſuā ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei, tales B ſunt parabolæ, prouerbia, & multæ aliæ ſcripturarum ſententiæ, quæ tùm in vetere, tùm in nouo teſtamento continentur. Myſticus verò ſenſus eſt triplex: Allegoricus, cum res veteris populi accipiuntur tanquam vmbræ, & figuræ eorum, quæ ad Chriſtum, & Eccleſiam pertinent. Tropologicus eſt, cum res veteris Teſtamenti ſumuntur tanquā figuræ, & imagines eorum, quæ ad vitæ mores ſpectant. Anagogicus verò ſenſus eſt, cū res veteris, & antiquæ reipublicæ accipiuntur tanquam typi, & vmbræ ſupernæ, & cæleſtis patriæ. Hoc vno tātum exemplo declaro, vox vna Hieruſalem, habet quadruplicem ſenſum, literalem ſiue hiſtoricum, & ſignificat vrbem illam totius Orientis celeberrimam, Iudææ totius metropolim, in qua fuit templū Domini extructum, pulcherrimum, magnificentiſſimumque, & Regum Iudæ regia aula conſtituta. Allegorico ſenſu vrbs illa typus, & figura fuit Eccleſiæ a Chriſto Domino fundatæ. Tropologicè verò vrbs eadem eſt figura, & vmbra piæ, & religioſæ mentis, in qua tanquam in ciuitate Deus templum, domicilium, & ſedem habet. Secundùm Anagogiam, Hieruſalem eſt imago cæleſtis, & ſupernæ pa- — Luc. 14.

C triæ. Hierony. ad Hedibiam q. 12. triplex, inquit, in corde noſtro deſcriptio ſcripturarum eſt, & regula, Prima, vt intelligamus eas iuxta hiſtoriam, ſecunda, iuxta Tropologiam: tertia iuxta intelligentiam ſpiritualem, in hiſtoria eorū, quæ ſcripta ſunt, ordo ſeruatur, in Tropologia de litera ad maiora conſurgimus: & quicquid in priori populo carnaliter factum eſt, iuxta moralem interpretamur locū, & ad animæ noſtræ emolumenta conuertimus. In ſpirituali Theoria ad ſublimiora tranſimus, terrena dimittimus, de futurorum beatitudine, & cæleſtibus diſputamus, vt præſentis vitæ meditatio, vmbra futuræ beatitudinis ſit.

Octauò Quæritur, An quilibet Scripturæ locus ſenſum habeat literalem? Quidam putant Scripturam aliquando ſenſu literali vacare, ſolo myſtico intellectu contentam. Mihi tamen videtur, omnem Scripturæ locum ſenſu aliquo literali conſtare, vel proprio, vel metaphorico. Metaphoricus eſt in parabolis & in multis, quæ per tropos ſcriptura continet, ac refert, ſiue deſcribit, Scriptura enim vocibus vtitur ad aliquid proxime ſignificandum: quamuis res vocibus ſignificata, ſit typus, & vmbra aliarum rerum. D Obijcies, multa in ſcripturis contineri, quorum non videtur eſſe ratio aliqua, literalem ſenſum præ ſe ferēs, quale illud videri poſſit: Non alligabis os boui trituranti; item illud, Non arabis in boue, & aſino. hæc enim, & ſimilia videntur propter myſticos duntaxat intellectus eſſe conſcripta. Reſpondeo, minimè eſſe negandum, in his & ſimilibus, myſticas, & ſpirituales latere intelligentias, & quidem elegantes admodum, & pulchras, nimirum, Dignum eſſe operarium cibo, ſeu mercede ſua, vt explicauit Apoſtolus: item munda cum immundis non eſſe miſcenda. Item, in firmioribus, & robuſtioribus iuxta proportionem onera eſſe imponenda: at negandum nō eſt, in his, & ſimilibus Scripturæ locis ſenſus literales contineri quamuis aliquādo lateant, ſiue illi ſint proprij ſiue Metaphorici: nam non ſemper ſcriptura vtitur vocibus propriè ſumptis, ſed Metaphoricè: & hoc eſt, quod Hiero. ait c. 8. & c. 11. in Zachar. non vbique eſſe hiſtoriam, hoc eſt, non ſemper ſcripturæ voces accipi propriè, ſed aliquando tranſlatè. V. G. ſi manus tua ſcandalizat te abſcinde eam. Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, ſignificat ſolùm Dominus quę ma-

Deut. 25.
1. Cor. 9.
1. Tim. 5.
Luc. 10.
Matth. 10.

lis. t

libet occaſionem peccati quantumuis proximã nobis, & charam præcidendam, & remouendam. Eodem modo intelliguntur Greg. lib. 22. Moral. c. 23. & 4 Moral. c. 1. & Orig. lib. 4. Periarchon. cum dicunt, aliquãdo hiſtoriam deficere, & vbi deficit hiſtoria, ad Myſticũ ſenſum recurrendũ. Iudæi fortaſſis cum ad triturandas ſegetes boues códucere ſolerent, eorum ora obſtruebant, ne inter triturandum quidquam ederent, quo fiebat, vt ea miſera iumenta malè haberent, & tractarentur. Et idcirco iubebat lex, Non alligabis os bouis triturantis. Ruſus cum Iudæus aſinum tantùm, aut bouem tantùm habebat, bouem, aut aſinum forſitam códucebat, & deinde vtrumque ad arandum iungebat: ex quo naſcebatur id incommodi, vt aſinus cóductus, vtpotè boue infirmior, pluſquam par erat, in arando pateretur, bos itidem conductus, malè quoque tractabatur, vnà cũ aſino ad agros aratro ſcindẽdos, & colendos iugatus, eò φ plus oneris ea ratione boui imponeretur. Quocirca lege cauebatur: Non arabis in boue ſimul, & aſino.

Nonò quæritur, An quilibet ſcripturæ locus ſenſum myſticum habeat? Quidam arbitrantur omnem ſcripturæ locum ſenſu myſtico conſtare, quoniam Pauli vox eſt: Omnia in figura contingebant illis, & Aug. lib. de Mendacio ad Cõſentium c. 15 ait, omnia veteris leges pertinere ad figuratiuam prænunciationem. Mihi tamen videtur dicendum, leges veteris Teſtamenti, quæ cæremoniales, & iudiciales vocantur à Theologis, habere duplicẽ ſenſum, literalem ſcilicet, & Myſticũ. Rurſus, res geſtæ veteris populi, quas ſcripturæ commemorãt tanquam benè geſtas, typi fuerunt eorum, quæ ad Chriſti Eccleſiam ſpectant. Acta item, & miracula Chriſti Domini, non ſolùm continent narrationem rei geſtæ, ſed etiam figuram, & imaginem eorum, quæ ſunt à nobis agenda. Aug. ſerm. 44. de verbis Domini ait Dominus noſter Ieſus Chriſtus ea, quæ faciebat corporaliter, etiam ſpiritualiter volebat intelligi: neque enim tantùm miracula propter miracula faciebat, ſed vt illa, quæ faciebat, mira eſſent videntibus, & vera eſſent intelligentibus. Idem exiſtimo de rebus geſtis iuſtorum, & ſanctorum hominum, quæ tamquam benè geſtæ in ſcriptura referuntur. At verò præcepta, & conſilia morum non ſolent paſſim, niſi ſenſum litteralem habere; qualia ſunt præcepta Decalogi, & præcepta Fidei, & ea, quæ in libro Prouerbiorum Eccleſiaſtes, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, contenta, normam, & regulam rectè viuendi præſcribunt. Hieron. in Matth. 13. ait, multa in lege ſcripta ſunt, quæ typos præferunt futurorum; alia verò aperta ſunt, qualia ſunt præcepta morum, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, & Aug. c. 5. ad Galat. & lib. 6. contra Fauſtum c. 2 & lib. 10. c. 2. alia, inquit, ſunt quæ pertinent ad ſacramenta; alia, quæ ad mores, illa ſunt præcepta vitæ ſignificandæ, hæc vitæ agendæ. Hieron in Iſai. c. 58. in Zach c 8. & c. 11. ad Epheſ. 5. & 2. Corinth. 3. ait, non vbique hiſtoria, neque vbique allegoria ſeruanda eſt: ſunt quædam in figura, alia non item: & alia ſunt præcepta morum, idem Greg lib. 21. Moral. in procœmio Orig. hom. 11 in Num. Auguſt. lib. 16. de ciuit. cap. 2.

Decimò quæritur, An ex myſtico ſenſu argumentum efficax ſumatur ad res Fidei comprobandas? Reſpondeo, ex communi Theologorum ſententia, quam habet S. Tho. 1. p. q. 1 a 10. ad 1. quæque ſumpta eſt ex Auguſtino ep. 48 ad Vincentium Donatiſtam, & Hier. in Matthæum. 13. Minimè; ſed ſolùm ex literali ſenſu, quod ipſum, & ratio conuincit: quia literalis ſenſus vocibus primò, & proximè ſignificatur; Myſticum autem voces non ſignificant, ſed res vocibus ſignificatæ. Quod autem res vocibus ſignificata ſit rei alterius figura, & vmbra, planè ex ſcripturæ vocibus non conſtat, etiamſi comperta nobis ſit ſignificatio vocum. At verò literalis ſenſus ex ipſa vocum ſignificatione propria, vel metaphorica conſtare poteſt: & ideo dixit Dionyſ. in Epiſt ad Titum, Theologia Symbolica, hoc eſt Myſtica, non eſt argumentatiua. Quidam tamen, inter quos eſt Medina. lib 6. de recta in Deum fide. cap. 25. negant ex literali ſolummodò ſenſu argumentum efficax colligi ad Fidei dogmata confirmanda, ſed etiã, aiunt, ex myſtico multa argumenta efficacia deſumi. Si quæras. An in rebus malè geſtis, quas ſcriptura refert contineatur Myſticus ſenſus præter literalẽ. Ratio dubitãdi eſt, quia Greg. lib. 3. Moral. cap. 21. Allegoricè exponit adulteriũ à Dauide cõmiſſum: vbi videtur innuere in peccatis, quæ ſcripturæ recenſent, allegoriam latere Eucherius lib. 2 in libros Regum c. 8. allegoricè interpretatur idem adulteriũ.

A Angelomus quoque. 2. Reg. c. 11. & Ambroſ. lib. de Apologia Dauidis. c. 3. & 4. Caſſiod. in Pſal. 50. Item hom. 1. in Matth. nomine Chryſoſtomi. Et apud Hieron. in epiſt. ad Ruffinũ allegoricè exponitur id, quod de duabus meretricibus narratur. 3. Reg. c. 3. Inſuper Aug. lib. 22. cõtra Fauſtum, c. 83. Eucher. lib. 2. in Gen. c. 30. & Amb. in apologia Dauidis c. 3. allegoricè exponunt congreſſum Iudæ cum Thamar. & Aug. in Pſal. 57. & lib. 22. contra Fauſtũ c. 42. allegoricè quædã alia interpretatur. Cæterùm Hieronymus in Oſeæ cap. 10. in Ezech. cap. 12. in Iſai. c. 45. reprehendit eos, qui allegoricè explicant res malè, & turpitèr geſtas, & Auguſt. lib. 2. de ſermone Domini in monte. ſic etiam Orig. hom. 5 in Geneſim. Dicendum exiſtimo in primis, impios in eo, in quo impij fuerunt, typum, & figuram Chriſti non fuiſſe: & hoc eſt, quod dixerūt Origenes, Hieronymus, & Auguſtinus vlt. loco citati. Deinde, homo bonus, qui in vetere populo præceſſit, in re aliqua, quæ verè mala non fuit in eo, potuit typum, & figurã continere Chriſti, ſic Abel interfectus à fratre fuit figura Chriſti. Ioſeph à ſuis fratribus venditus, Chriſtum adum-

B brauit. Sampſon ingreſſus ad alienigenas, ſignificauit Chriſti ingreſſum ad gentes; talẽ eſt illud, quod Lucæ. 11. narratur de amico importuno: & cap. 18. illud de iudice, qui nec Deum timebat, nec homines reuerebatur. Præterea, nobis non licet paſſim malefacta, quæ ſcriptura narrat, allegoricè ſiue Myſticè explicare. At ſi auctoritate ſanctorum Patrum quis ea Myſticè interpretetur, reprehendi non debet, nec poteſt Nam Aug lib. 22. cõtra Fauſtum. cap 42. & cap 82. Aliquando, inquit, factum in ſcriptura narratum, cum refertur, prophetia eſt, cum factum fuit, flagitium fuit. Aliud enim cum factum eſt, intenderunt ij, qui fecerunt, aliud Deus, qui hoc fieri permiſit, vt aliquid inde monſtraret pro ſignificatione futurorum. Et exemplum ponit de Loth, & filiabus eius cum eo rem habentibus; idem docet Eucher. lib. 2. in Geneſ. c. 30. Greg. lib. 3. Moral. cap. 21. Angelo. lib. 2. Reg cap. 11.

Annotandum itidem eſt, Myſticum ſenſum aliquando ad Fidei dogmata confirmanda valere, nimirum quando myſticus ſenſus ex aliquo ſcripturæ loco plane conſtat, quales ſunt myſtici ſenſus, quos Paulus, & alij Apoſtoli

C explicauerunt. Item, quando myſticus ſenſus aperte ex traditione Chriſti Domini, & Apoſtolorum liquet, certã etiam fidem facit. Præterea ſi conſtet etiam communi totius Eccleſiæ conſenſu: nam ſenſus myſticus ſi verus ſit, & germanus, à Spiritu ſancto Scripturarũ auctore eſt: vtrunque enim ſenſum, litteralẽ, & Myſticũ Spiritus ſanctus voluit: ſed myſticus ſenſus ab auctore Canonico declaratus, aut Traditione diuina, aut cõmuni Eccleſiæ conſenſu receptus, verus eſt, & germanus, ergo eo ipſo certam fidẽ facit. Ex quo efficitur, vt myſticus ſcripturæ ſenſus concordi Patrum conſenſu explicatus reijci nequeat. Tale eſt illud Iſaiæ 14. ¶ Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris: iuxta literam quidem de rege Babyloniorum Nabuchodonoſor varicinium eſſe, quidam exiſtimant: myſticè verò ſecundum vnanimem Patrum conſenſum intelligitur de caſu miſerabili ſuperbi dæmonis è cælo: myſticus ergo ſenſus proprio cuiuſque ingenio, & ſtudio ex ſcripturis erutus, certam fidem non facit.

Vndecimò quæritur, An eiuſdem litteræ in ſcripturis poſſint eſſe duo, & plures ſenſus literales? Quidã, e quorũ numero eſt Medina lib. 6. de rect. in Deum fide. c 25. ſen-

D tiunt, non poſſe eſſe. qui non diffitentur multa eſſe in ſcripturis, quæ ex multiplici ſignificatione vocũ propria, vel tranſlata hunc aut illum poſſint ſenſum habere, aiunt tamen Spiritum ſanctum ſcripturarum conditorem, vnum tantùm ſenſum voluiſſe, licet voces propriè, vel Metaphoricè acceptæ multa ſignificẽt. Et proinde quando ſcripturæ locus ex ſignificatione vocum multiplicẽ reddit intelligentiam, ex eo loco firmum argumentum ſumi non poteſt ad res Fidei comprobandas, quia nobis non conſtat, hunc, an illũ ſenſum voluerit Spiritus ſanctus, niſi ex alio ſcripturæ loco, aut traditione diuina, aut Eccleſiæ ſenſu fuerit patefactum. Communis tamen Theologorum opinio, quam habet S. Tho. 1 p. q. 1. art. 10. ex Auguſtino accepta eſt lib 12. Confeſſio. cap. 20. 24. 26. 27. 28. & 31. & lib. 3. de doctrina Chriſtiana cap. 27. & lib. 11. de ciuit. c. 19. eiuſdẽ literæ poſſe plures literales ſenſus eſſe. Hinc eſt, vt ſi vocũ ſignificatio ſit multiplex, omnes eiuſmodi ſenſus, quos voces deſignãt, ſint admittendi, non quidem per disiunctionem hic, aut ille, ſed per copulationẽ iſte, & ille.

Si dicas ergo ambiguè ſepè loquitur Spiritus ſanctus. Reſpondeo, ambiguitatem non eſſe, quia ſi voces plura certo ſignificent, tunc plures ſenſus, quos ſcripturæ voces deſignant ſunt retinendi, quoniam Spiritus ſanctus in ijs vocibus plura nobis ſignificari voluit.

De vulgatæ Latinæ editionis auctoritate. Cap. III.

PRimò quæritur in qua lingua ſacri, & Canonici libri habeant auctoritatem in rebus Fidei, & morum comprobandis? quod eſt quærere; An ad res Fidei confirmandas ſit recurrendum ad primarias linguas, in quibus editi ſunt, & conſcripti libri Canonici? Reſpondeo, ad id ſufficere vulgatam editionem latinam, qua vtitur Eccleſia, quoniam Spiritus ſanctus Eccleſiam gubernat ac regit: & proinde, cum per tot annos Eccleſia, editione vulgata latina, ſit vſa in rebus Fidei, & morum, confirmandis, conſequens eſt, vt ſcriptura, quam habet vulgata latina editio, ſit pro ſacra, & Canonica habenda. Nec refert, ſi ſcriptura ſit condita in alia lingua, ex qua ſit deinde in latinã conuerſa. Nam etiamſi interpretis auctoritas vulgatam editionem latinam, non fecerit eſſe ſcripturam canonicam; Eccleſiæ tamen conſenſus, & vſus ſufficit ad eam authenticam, vel canonicam declarandam. Vnde etſi per hypotheſim concedamus, interpretem in interpretando labi potuiſſe, non tamen potuit Eccleſia in approbanda latina editione errare, & decipi, quoniam habet Spiritum ſanctum, ſibi aſſiſtentem in approbandis, diiudicandis, & declarandis Scripturis in latinum etiam ſermonem conuerſis: ſicut etiam adeſt Spiritus ſanctus eidem in decernendo, hos, & non illos eſſe libros canonicos: in definiendo hoc, & illud eſſe Euangelium Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis.

Secundò quæritur, quantæ auctoritatis ſit vulgata latina editio? Reſpondeo, Concilium Tridentinum, ſeſſione quarta ita definiuiſſe. Inſuper eadem ſacroſancta Synodus conſiderans non parum vtilitatis accidere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferũtur, ſacrorum librorum, quænam pro authentica habenda ſit, innoteſcat ſtatuit, & declarat, vt hæc ipſa vetus, & vulgata editio, quæ longo tot ſæculorũ vſu in ipſa Eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, & expoſitionibus, pro authentica habeatur, & vt nemo illam reijcere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hinc colligitur, quid ſit dicendum, cum quæritur, an in ſacrarum literarum intelligentia, ſit recurrendũ ad Hebraica, vel græca exemplaria, & an vulgatę latinæ editionis codices ſint per Hebraicos, vel Græcos corrigendi. Olim cum multo eſſet latinorum codicum varietas, Patres dicebant ad Hebraicos, vel Græcos codices recurrendum eſſe. Sic Hieron. in lib. aduerſus Heluidium in ep. ad Marcellam ad Damaſum, & cap. 8. Zachar. Sic Aug. lib. 2. de doctr. Chriſtiana. cap. 15. Sed poſtquam tam longo vſu vulgata latina editio eſt in Eccleſia approbata, & Concilij Trident. auctoritate confirmata, & Romanorũ Pontificũ teſtimonio munita, non eſt, quod ad Hebraica, vel Græca, exemplaria recurramus, aut quod vulgata latina editio per Hebraicos, vel Græcos codices emendetur: ipſa per ſe ſatis eſt, ad fidei dogmata ſtabilienda.

Tertiò quæritur, An ex huiuſmodi approbatione vulgatæ, & latinæ editionis damnẽtur exemplaria hebraica, vel Græca, ex quibus tamquã ex fontibus latina editio fluxit? Reſpondeo, concilium nihil decreuiſſe de hebraicis, aut græcis exemplaribus, quæ nunc extant, ſed inter latinas editiones veterem vulgatam tamquam authenticam recepiſſe. quare hebraica, vel græca lectio in concilio damnata non eſt. Sed quæres, an ſuam fidem, & auctoritatem etiã nunc retineãt exemplaria Hebraica, & Græca, quam antea habebant? Reſpondeo, retinere quidem vbi incorrupta, & integra fuerint, ita tamen, vt ſi cum ſenſu vulgatæ latinæ editionis omnino pugnent ea, quæ nunc extant Hebraica, ſiue Græca exemplaria, pro canonica ſcriptura in rebus habenda vulgata latina editio, poſthabita cõtrario ſenſu hebraicæ, vel græcæ lectionis: numquam enim in rebus Fidei, & morum dubius ſenſus eſt eligendus, aut ſequendus, reiecto certo, & indubitato: ſed Eccleſiæ decreto, vel vſu approbata eſt latina vulgata editio: ergo ſenſus, quem certò, & euidenter reddit nobis, eſt certus, & indubitatus,

A at quem reddit hebraica, vel græca lectio, quæ nũc extat dubius eſt, incertus, quoniam nihil certi de ea lectione Eccleſia conſtituit, ergo tenendum eſt certum, relinquendum incertum, & ambiguum. Quæres deinde, Quid ſi ſenſus hebraicæ, vel græcæ lectionis non ſit vulgatæ contrarius, ſed ſolùm ab illa diuerſus? Reſpondeo, quotieſcumque cum ſenſu vulgatæ latinæ editionis aliqua ratione ſtare poteſt, eum à Concilio minimè damnari, improbariuè: vnde permiſſum eſt nobis alios ſenſus diuerſos quidem, non tamen vulgatæ contrarios ex hebraicis codicibus eruere, ad aliorum in vita, & moribus profectum iuuandum, & promouendum.

Quartò quæritur, An vulgata latina editio tantæ ſit auctoritatis, vt omni careat errore? Reſpondeo, pro certo habendum apud Catholicos, eam omni errore vacare in Fide, & moribus. An verò in reliquis extra Fidem, & mores, aliquem errorem contineat, inter Catholicos dubitatum eſt; quibuſdam aſſerentibus, eam eſſe à Concilio approbatam tamquam immunẽ, & liberam ab omni Fidei, & morum errore: non tamen ab alijs; & proinde aliqua in ea eſſe vitia, item aliqua, quæ clariùs, ſignificantiùs, propriùs

B veriùs, & meliùs verti potuerint. Itẽ, aliqua eſſe male traducta, aliqua in contrarium, & alienum ſenſum cõuerſa, id probant teſtimonio Catholicorum virorum, qui poſt Concilij Tridentini decretum ſcripſerunt videlicet Veg. ſuper Conc. Triden. lib. 15. c. 9. prope finem Sixti Senenſis lib. 8. ad finem. Cani lib. 2. de locis Theologi. c. 13. Payuæ lib. 4. defenſionis fidei Tridentinæ Catholicæ Lindani lib. 2. de optimo genere interpre. c. 12. & lib. 3. cap. 10. 11. 12. hi omnes fatẽtur aliquos eſſe in latina vulgata editione errores, non ſolùm vitio ſcriptorum, ſed etiam ipſius interpretis incuria, vel ignorantia. Mihi tamen verior videtur eorum ſententia, qui opinantur, vulgatã editionem latinam, non ſolùm in rebus Fidei, & morũ omni errore, carere, ſed in cæteris quoque omnibus, quare licet aliqua clariùs, ſignificantiùs, & propriùs, & latiniùs reddi potuerint, non tamen veriùs, aut ſimpliciter certius. Non eſt quod nobis multa obiiciant quidam ad id probandũ; quale eſt illud Pſal. 77. Non eſt creditus cum Deo ſpiritus eius, pro eo, quòd diceretur, non eſt firmus, nõ firmus

C Deo adhæſit ſpiritus eius. & illud. Pſal. 76. Scopebam ſpiritum meum, & illud Sap. 4. Spuria vitulamina non dabunt radices altas, hæc & multa alia ſimilia ſolùm probãt aliquid trãsferri potuiſſe latiniùs, propriùs, vel clariùs.

Sciẽdum item eſt, aliqua fuiſſe olim in vulgatis latinis codicibus, quæ non fuerunt interpretis, ſed ſcriptorum, & typographorum vitia, quæ ex varia ipſorum latinorum codicum collatione internoſci potuerunt, & debuerunt. Aliquando tamen latinus interpres addidit, & ſuppleuit interdum ex alijs ſcripturæ locis tranſpoſita: interdumquã etiam aliqua adiecit ad etymologiam vocabuli exprimendam, vel ad aliquid clariùs, expreſſius ac diſtinctiùs ſignificandum vel ad emphaſim, vel ſignificationem & efficaciam in hebraicis vel græcis verbis intentam, aptius & commodiùs explicandam, vt ex ipſa exemplis probare poteram, ſed non eſt huius loci, & inſtituti.

Quintò quæritur, An vulgatus latinus interpres in Scripturis vertendis Spiritum ſanctũ ſibi peculiariter aſſiſtentem habuerit, qui ipſi verba ſuggeſſerit, vel ſaltem ſenſum & ſententiam dictauerit? ſic aſſerunt nonnulli ea ratione permoti, quia alioquin, inquiunt, in Eccleſia non eſſet ſcri-

D ptura canonica, cum primaria, & originalis ſcriptura interciderit. Deinde, alioquin interpres in conuertenda ſcriptura decipi, & errare potuiſſet. Negantur eſſe neceſſe, vt ſignificatur, interpreti Spiritum ſanctum adfuiſſe, ſingula verba, vel etiam ſententias ſuggerẽtem, ſed adfuiſſe Eccleſiæ in vulgata interpretatione approbanda, & proinde eam huiuſmodi approbatione Eccleſiam, nec ſa... poſſe, quia ſi alicubi interpres deceptus fuiſſet, Spiritus ſanctus numquam permiſiſſet, vt Eccleſia eam interpretationem ſua auctoritate confirmaret. Vnde aiunt, Interpretationem ab originali ſcriptura differre, quod Spiritus ſanctus ſcriptori Canonico, & verba, & ſingulas ſententias ſuppeditauerit, at verò interpreti nõ item, & nihilominus interpretationem Eccleſiæ vſu, vel decreto approbatam eſſe ſcripturam canonicam: non quod interpres ipſe, aut Eccleſia eam canonicam effecerit, ſed quod Eccleſia Spiritus ſancti inſtinctu & afflatu deprehenderit eam in omnibus cum originali ſcriptura congruere; & proinde ſicut originalis eſt canonica ſcriptura, ita vulgata latina editio

Eccleſiæ

Eccleſiæ auctoritate approbata, canonica itidem eſt Scripturæ ſacræ interpretatio, tanquam Spiritus ſancti magiſterio cum primario, & originali conſentiens.

Sextò quæritur, An græca 70. interpretũ editio ſit etiã authentica? Reſpondeo, fuiſſe ſuo tempore authenticam, quamdiu incorrupta permãſit: Nam Chriſtus Dominus, Euangeliſtæ, & Apoſtoli nonnunquam vſi ſunt in ſcripturis citandis: eam quoque vſus Eccleſiæ per multos annos approbauit: Patres itidem, vt latiſſimè probat Leo Caſtrus in Iſaiam, communi conſenſu tradiderunt, Septuaginta ſingulari Spiritus ſancti dono, & munere ſcripturas interpretatos fuiſſe, quamuis Hieronymus aliquantulum repugnet. Nunc verò dubitant nonnulli, vtrum ſit authentica: immo quidam alij dicunt, eam authenticam non eſſe, quia planè non conſtat, ſit nec ne corrupta, nec Eccleſia de hoc certi aliquid conſtituit, niſi in ijs, quæ vnanimi conſenſu Patres teſtantur, aut Eccleſiæ vſus habet, vel eius auctoritas confirmat: vel Romani Pontifices approbarunt. Sicut etiam originalis ſcriptura fuit, inquiunt, ſuo tempore authentica, ſed nunc non eſt, non quia Originalis authentica eſſe deſierit, ſed quia Eccleſiæ vſu, aut decreto, aut certè euidenter nobis non conſtat, ſit poſtea vitiata nec ne.

Cæterùm animaduertendum eſt, auctoritate, & iuſſu Sixti V. Pontificis Romani editum eſſe vetus Græcũ Teſtamentum iuxta Septuaginta interpretum editionem, ad emendatiſſimorum codicum fidem correctum, de quo idẽ Sixtus V. in Reſcripto ipſis Græcis Biblijs veteris teſtamenti præfixo ſic ait. Cùm itaque ſuperioribus annis piæ recordationis Gregorius XIII. Papa prædeceſſor noſter, nobis ſuggerentibus, Græcum vetus Teſtamentum iuxta Septuaginta interpretum editionem, qua ipſi etiam Apoſtoli nonnunquam vſi fuerunt, ad emẽdatiſſimorum codicum fidem expoliendum mandauerit, eius rei cura dilecto filio noſtro Antonio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbytero Cardinali, & ad id per eum delectis eruditis aliquot viris, demãdata, & iam expolitio huiuſmodi permultis exemplaribus ex diuerſis Italiæ bibliothecis, & præcipuè ex noſtra Vaticana diligenter collatis, matureque examinatis, abſoluta ſit, volumus, & ſancimus ad Dei gloriam, & Eccleſiæ vtilitatem, vt vetus Græcum Teſtamentum, iuxta Septuaginta, ita recognitum, & expolitũ ab omnibus recipiatur ac retineatur, quo potiſſimum ad latinæ vulgatæ editionis, & veterum Sanctorum patrum intelligentiam vtantur, prohibentes, ne quis de hac noua Græca editione audeat in poſterum, vel addendo, vel demendo quicquam immutare. Hæc ibi Pontifex.

De Apoſtolicis, & diuinis Traditionibus. Cap. IIII.

PRimò quæritur, An ſicut Fide creduntur, quæ in Scripturis Canonicis continentur, ſic etiam Fide credere oporteat, quæ ſine ſcripto traditiones habent? Reſpondeo, in Concilio Tridentino, ſeſſione quarta definiri, Fidei & morum veritatem, & diſciplinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto Traditionibus, quæ ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos vſque peruenerunt; traditiones ipſorum tùm ad fidem, tùm ad mores pertinentes tanquam, vel oretenus à Chriſto, vel ab Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia Catholica conſeruatas pari pietatis affectu, ac reuerentia, cum libris ſuſcipit, & veneratur ipſa ſynodus. Et poſtea. Si quis autem traditiones prædictas ſciens, & prudens contempſerit. Anathema ſit. Idem definierat ſynodus ſeptima generalis. Act. 7. & Paulus ſcribens ad Theſſal. epiſt. 2. c. 2. dixit, tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.

Secundò Quæritur, quid nomine Traditionis accipiatur? Reſpondeo, Traditionem eſſe doctrinam Fidei, vel morum, verbo, non ſcripto, quaſi per manus à Maioribus acceptam.

Tertiò Quæritur, Quotnam ſint Traditionum genera? Reſpondeo, eſſe tria. Bannes 2. 2. q. 1. ar. 10. dub. 6. concl. 6. Ayala de Diui. tradi. p. 3. in principio nam Traditiones aliæ ſunt Diuinæ, aliæ Apoſtolicæ, aliæ Eccleſiaſticæ. Diuinæ Traditiones ſunt, quas ab ipſius Chriſti ore Apoſto-

A li acceperunt, vel quas Spiritu ſancto dictante, & iubente, vel Chriſto Domino imperante promulgarunt. Apoſtolicæ ſunt, quas ipſi Apoſtoli tanquam Eccleſiarũ præfecti, Doctores, Magiſtri, & Rectores inſtituerũt: hac enim ratione canones, qui dicuntur Apoſtolorum, cõdiderunt. Eccleſiaſticæ verò ſunt, quas ipſa Eccleſia mos vſuſque conſtituit, & obſeruat.

Quartò Quæritur, quam auctoritatem habeant omnes huiuſmodi traditiones? Reſpondeo, non penitus eandem, ſed diuerſam habere magna ex parte. Nam quemadmodum in Iure ciuili conſuetudines moribus vtentium receptæ, quæ ſunt iura quædam, non ſcripta, ſunt tantæ auctoritatis, quantæ, & leges, & iura Principum: ita etiam in Eccleſia traditiones diuinæ tantam habent auctoritatẽ, quantam ipſum verbum diuinum ſcriptum, & hoc eſt quod ſynodus Tridentina definiuit, & longè ante ſynodus 7. Generalis, & quod Apoſtolus dixit ſcribens. 2. Theſſalonic. 2. tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Traditiones Apoſtolicæ eiuſdem ſunt auctoritatis, cuius ſunt Conſtitutiones Apoſtolorũ,

B ſcriptæ. Eccleſiaſticæ tanta firmitudine conſtant, quantam habent ſcriptæ ipſius Eccleſiæ cõſtitutiones. Ex quo efficitur, vt traditiones diuinæ ad ius diuinum ſpectent, & proinde ſunt immutabiles: Apoſtolicæ verò ad ius humanum, ſed Apoſtolicum: & propterea Eccleſiæ auctoritate mutabiles ſunt, ſicut & ſcriptæ Apoſtolorum conſtitutiones: Eccleſiaſticæ, ad ius humanum Eccleſiaſticum, & Canonicum pertinent.

Porrò animaduertendum eſt, nonnunquam hæc tria genera traditionum ſecundum vocabula confundi: nam Eccleſiaſticas, & Apoſtolicas, interdum Diuinas appellamus. Non quia Chriſtus, aut Spiritus ſanctus per ſeipſum proximè inſtituerit, aut dictauerit, ſed quia vel Apoſtolorum, vel Eccleſiæ auctoritate, aut magiſterio communi, & conſueto, quod dicitur ordinarium, tradiderit. Rurſus Diuinas aliquando vocamus Apoſtolicas, vel Eccleſiaſticas: non quia Apoſtoli, vel Eccleſia eas conſtituerint, ſed quia à Chriſto, vel Spiritu ſancto inſtitutas Apoſtoli, vel Eccleſia ſuo miniſterio promulgauerint. Bannes 2. 2. q. 1. art. 10. dub. 6. concluſione 6.

C Quintò quæritur, An exemplis poſſimus Diuinas traditiones ab Apoſtolicis, vel Eccleſiaſticis diſcernere. Reſpõdeo, Diuinas eſſe Fidei, vel morum, nimirum Perpetuam Deiparæ virginitatem; Deſcẽſum Chriſti Domini ad inferos, vt ſanctorum animas inde erutas in cælum deduceret; Baptiſmum paruulorum; conuerſionem per tranſubſtantiationem panis in verum corpus, & vini, in ſanguinẽ Chriſti, hos, & non illos, eſſe ſacros, & canonicos libros: hunc, non alium eſſe ſcripturæ ſenſum verum, & germanũ Sanctorum Martyrum, & aliorum in cælo regnantium auxilium inuocandum; eorum memorias celebrandas, eos pro nobis orare, noſtra vota, preceſque cognoſcere. cineres eorum, reliquias, ſepulchra, & Baſilicas religioſè colendas, ſacrarum Imaginum, & rerum cultum, & venerationem retinendam: Sacramenta Baptiſmi, Ordinis, & cõfirmationis minimè iteranda: Epiſcopum a ſimplici presbytero ordinis poteſtate, & functione diſtingui: ſacrificium Miſſæ eſſe verè, & propriè pro peccatis propitiatoriũ; eſſe quoque pro mortuis offerendum; viuorum pro mortuis ſuffragia, locum Purgatorium, vbi ante ingreſſum in cælũ expiantur animæ eorum, qui dum in hoc mundo vixerũt

D nondum pro peccatis ſuis plenè ſatisfecerãt. Sacram peccatorum confeſſionem coram ſacerdote proprio ſecretò faciendam; Communionem ſub vtraque ſpecie, vel ſub altera tantùm laicis ſufficere ad ſalutẽ, eſſe pro peccatis ſatisfaciendum etiam poſt culpam dimiſſam. Matrimoniũ eſſe verè, & propriè ſacramentum nouæ legis, gratiã conferens. Extremam quoque infirmorũ vnctionem verè, & propriè ſacramentum eſſe gratiam conferens. Sacræ confeſſionis ſecretum eſſe omnino ſeruandum. Poſſe Eccleſiã extra ſacramenta per indulgentias, vt vocãt, peccata, hoc eſt, peccatorum pœnas condonare, & remittere. Proceſſionem Spiritus ſancti a Patre, & Filio, tanquam ab vno principio, & vna ſpiratione, ex omni æternitate procedentis. Trium perſonarum diuinarum in vna ſubſtãtia æqualitatem; earundem per relatas proprietates diſtinctionem. Apoſtolicæ traditiones ſunt, Ciborum delectus, Ieiuniũ Quadrageſimæ, & quintæ, & quartæ feriæ in vnaquaque hebdomada; Miniſtrorum Eccleſiæ, Epiſcoporũ, Sacerdotum, & Diaconorum cœlibatus, & continentia; Crucis in

fronte

frontis, & pectore ſignatio, conſecratio Virginum, continentiam perpetuã Deo voto promittere. Monaſtica profeſſio, lucernæ, & cerei in templis ardentes, & incenſum; Precatio ad Deum verſus Orientem; Inter Paſcha, & Pentecoſten ſtando orare, & ieiuniis abſtinere; Aquam vino in conſecratione permiſcere, in Baptiſmo diaboli pompas, & negotia dimittere. Certorum dierum feſtorum obſeruatio nimirum Dominicæ diei, Paſchatis, Pentecoſtes, Aſcenſionis, Natiuitatis, & Epiphaniæ Domini; Poſt decimamquartam lunam Martij, prima Dominica die, Paſcha celebrandum: Symbolum Fidei, quod dicitur Apoſtolorum; Trina immerſio, cùm quis ſacro Baptiſmatis fonte proluitur.

Eccleſiaſticæ traditiones ſunt, Mores, & conſuetudines quas obſeruat Eccleſia, nimirum illa conſecrat altaria, calices, vaſa, templa, veſtes, quibus omnibus vtitur in Miſſæ ſacrificio faciendo, & offerendo; ſolet vota diſſoluere; iuſiurandum relaxare, matrimonium ratum non conſummatum, per votum ſolemne Religionis dirimere, aliquos in ſanctorum cæli habitatorum numerum referre. Religionum inſtituta approbare: Inſtituit Beneficia, quæ Eccleſiaſtica dicuntur: coniungit, annectit, diuidit, & extinguit: penſiones ſuper Beneficijs imponit: cantus, inſtrumenta muſica, preces horarias, & alios ritus, & cæremonias in faciendo, & offerendo Miſſæ ſacrificio, & in miniſtrandis Sacramentis conſtituit: aſſeruat Euchariſtiam pro ægrotis: eam populo exhibet venerandam: circumgeſtat in ſolemni, & publica proceſſione: paruulis olim eam porrigebat; & panis, & vini vtramque ſpeciem dare populo ſolebat, nunc iuſtis de cauſis alteram tantummodo præbet. Diſtinxit Epiſcopos, Archiepiſcopos, Primates, Metropolitanos, Patriarchas. Conſtitutiones ſancit, indicit ieiunia, peruigilia ſanctorum Martyrum, inſtituit; pœnas delinquentibus irrogat dies feſtos & ſacros obſeruat ac celebrat; dominicæ paſſionis, & mortis memoriam anniuerſaria celebritate colit.

Animaduertendum eſt, inter traditiones Apoſtolicas, vel Eccleſiaſticas, alias eſſe ab omnibus Apoſtolis acceptas, alias à quibuſdam tantùm, vel ab vno: Vnde diuerſæ Traditiones ab Apoſtolis promanarunt. Per Orientem enim traditione ab Apoſtolis deriuata, ſabbatum, ſicut dies Dominica, piè, & religioſè colebatur: & tamen per occidentem ſabbato ieiunium ſeruabatur traditione, vt ego exiſtimo, à Petro Apoſtolo accepta. Vnde diuerſi ritus, & mores per Orientem, & Occidentem retenti, & obſeruati ſunt.

Sciendum quoque eſt, Apoſtolicas traditiones, ſicut etiam conſtitutiones eorum ſcriptas, aliquas fuiſſe ad tempus, alias in perpetuum: item alias vſu, & conſuetudine potuiſſe abrogari, alias non item. Vnde Ieiunium quartæ feriæ deſijt eſſe in vſu multis in locis, quamuis adhuc alicubi ſeruetur; alias eſſe liberas, alias verò neceſſitatis; hoc eſt, alias vim conſilij tantummodò habere, alias vim, & obligationem præcepti.

Poſtremò animaduertendum eſt, hoc etiam eſſe, vt certum tenendum, quemadmodum Eccleſia in ferendis legibus ſcriptis errare non poteſt; ita vt contra Fidem, & rectos mores nihil iubere queat; ſic etiam in traditionibus, & obſeruationibus Fidei, & morum labi vllo modo ac decipi non poteſt.

De Fidei articulis credendis.
Cap. V.

PRimò quæritur, An præter libros canonicos, & traditiones Diuinas, Apoſtolicas, & Eccleſiaſticas ſit aliqua breuis Fidei complexio ac ſumma omnium credendorum? Reſpondeo, eſſe illam, quam duodecim Apoſtoli Symbolo Fidei edito tradiderunt, quamque in duodecim breues ſententias, quos Articulos appellamus iuxta numerum Apoſtolorum aptè diſtinxerunt: quod quidem ſymbolum eſt veluti nota quædam, & ſignum, quo Chriſtiani homines ab impijs, & infidelibus, qui vel nullam, vel nõ rectam Chriſti fidem profitentur, diſcernendi ac internoſcendi ſunt. Symbolo Apoſtolorum ſunt addita alia duo ſymbola, vnum dicitur ſymbolum Athanaſij, alterũ ſymbolum Nicænum ab Eccleſia editum ad vberiorem, & pleniorem explicationem fidei, & ad hæreſes confutandas.

Secundò quæritur, quot & qui ſint ſymboli Apoſtolici articuli? Reſpondeo, cum S. Tho. 2. 2. q. 1. art. 9. & 8. iuxta numerum Apoſtolorum, & ordinem, quo in Symbolo continentur, eſſe duodecim.

Primus eſt: Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli, & terræ.

Secundus: Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, Dominum noſtrum.

Tertius: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine.

Quartus: Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.

Quintus: Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis.

Sextus: Aſcendit ad cælos; ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

Septimus: Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.

Octauus: Credo in Spiritum ſanctum.

Nonus: Sanctam Eccleſiam Catholicam; Sanctorum communionem.

Decimus: Remiſſionem peccatorum.

B Vndecimus: Carnis reſurrectionem.

Duodecimus: Vitam æternam.

At iuxta Theologorum vnanimem ſententiam, articuli Fidei ratione rerum creditarum, in quatuordecim aptè diuiduntur. *in 3. d. 23.* Nam de Deo, vel credimus, quæ ad naturam ipſam diuinam ſpectant, & ea ſunt ſeptem; vel quæ pertinent ad naturam humanam aſſumptam, & mirabili nexu, & vinculo cum verbo Diuino coniunctam, & ea itidem ſunt ſeptem.

In Deo etenim, vel conſiderare poſſumus naturam, vel perſonam, vel operationem ipſius propriam. In natura eſt vnitas, in perſonis Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. In effectibus, quos ſolus Deus in nobis præſtare poteſt, eſt trium bonorum communicatio. Nam vel impertit nobis naturæ bonum, & ſecundum hanc rationẽ eſt creator: vel gratiæ bonum, & ſic eſt Redemptor, & iuſtificator, vel gloriæ cæleſtis bonum, & hoc modo eſt Saluator, ſiue æternæ felicitatis largitor: quæ actiones vni tantùm Deo conueniunt. Solus enim ille creat aliquid ex nihilo condendo, ſolus iuſtificat, peccata condonando: ſolus hominem, & Angelum donat gloria cæleſti, vitam æternam C conferendo: Et proinde ſunt ſeptem articuli ad Diuinam naturam pertinentes.

Sunt alij ſeptem ad naturam humanã aſſumptam ſpectantes; nimirum conceptio ex Spiritu ſancto, qua incarnatum eſt Verbum diuinum: Natiuitas ex incorrupta Virgine: Paſſio, quæ complectitur Chriſtum cruci affixum, mortuum, & ſepultum. Deſcenſus ad inferos. Reſurrectio ex mortuis, Aſcenſus in cælum, Aduentus ad iudicandos viuos, & mortuos.

Tertiò quæritur, quid primus articulus contineat? Reſpondeo, Deum eſſe in natura, & ſubſtantia vnum, æternũ infinitum, immenſum, & maieſtate ſummum, vbique non ſolùm poteſtate, vi, & efficacitate, ſed etiam re ipſa verè præſentem; qui vitæ, & mortis poteſtatem, & imperium obtineat, qđ ſit ſupremus rerum omnium Dominus, qui poſſit ſuo nutu, & arbitratu cuncta facere, quæ velit, qui vniuerſa cognoſcat, videat, curet, & moderetur.

Quartò quæritur, quid habeat ſecundus articulus? Reſpondeo, primam in natura, & ſubſtantia diuina perſonam, nimirum Patrem, qui eſt principium duarum perſo- D narum diuinarum; & proinde genitorem Filij, & ſpiratorem Spiritus ſancti eum profitemur, & credimus; & parili ratione ingenitum, id eſt, à ſeipſo, & per ſeipſum ſubſiſtentem, non accipientem, & habentem ſuum eſſe ab alio.

Quintò quæritur, quid habeat tertius articulus? Docet ſecundam in natura diuina perſonam, verum Deum, qui ex ſolo Patre ſit genitus ex omni æternitate, naturalis Filius Dei, conſubſtantialis, & per omnia ipſi æqualis, Verbum vnicum, & expreſſa imago Patris, eum perfectiſsimè repræſentans, & exprimens.

Sextò quæritur, quid profiteatur quartus articulus? tertiam in natura diuina perſonam Spiritum ſanctum, qui ex Patre Filioque ab omni æternitate procedens, verus, vterque coæternus, coæqualis, conſubſtantialis Deus eſt, & proinde eadẽ fide, ac pari cultu & veneratione colendus.

Septimò quæritur, quidnam comprehendat quintus articulus? Deum eſſe rerum omnium conditorem, qui ſolo ſuo nutu, & verbo, tùm viſibilia, tùm inuiſibilia, ſiue vniuerſam mundi machinã initio tẽporis ex nihilo produxerit:

erit: producta conſeruet, dirigat, curet, & gubernet ſumma cum bonitate ac ſapientia: qui ſicut eſt omnium creator, à quo cuncta ex nihilo condita in tempore fluxerunt, ſic eſt omnium finis, ad quem omnia referuntur.

Octauò Quæritur, quid credendum proponat ſextus articulus? hoc nimirum; Deum eſſe omnis iuſtitiæ, ſanctitatis, & gratiæ datorem, ipſum peccata dimittere, & peccatores in ſuam charitatem, & amicitiam per gratiam adoptionis reſtituere.

Nonò Quæritur, Quid tradat ſeptimus articulus? Reſpondeo; Deum eſſe gloriæ æternæ, & vitæ cæleſtis largitorem, in quo ſumma beatarum mentium felicitas conſiſtit.

Vltimò Quæritur, quid credendum proponant cæteri articuli ad humanam naturam aſſumptam pertinentes? hoc nempe; profitemur Dei Filium propter nos è cælis ſeſe ad ima demiſiſſe, deſcendiſſe, & humanam naturam aſſumpſiſſe, ſibi mirabili nexu, & vinculo copulaſſe, ita, vt poſt illam coniunctionem, fuerit vna perſona ex duabus, & in duabus naturis, diuina ſcilicet, & humana ſubſiſtens, ac ideo in tẽpore conceptus ſit, ſine patre, ex incorrupta Virgine, operante in illa ſic Spiritus ſancti virtute, vt Verbum caro, & Deus homo fieret.

Secundùs verò proponit eundem Dei Filium humana natura aſſumpta ex illibata Virgine, naſcendo prodiiſſe, ita, vt Maria ſimul Dei Mater, & Virgo fuerit.

Tertiùs articulus oſtendit, Chriſtum Dominum præclarè docendi munus, & miracula patraſſe obiiſſet, fine feciſſe ſub preſide ac iudice Pilato, ſub eoque in quam ſententiam pertuliſſe, ac Crucem, probroſiſſimum tunc ſupplicii genus ſubiiſſe, mortem pro nobis acerbiſſimam ſuſtinuiſſe, & ſepulturam in alieno etiam monumento ſibi delatam non recuſaſſe.

Quartus monet, Chriſtum poſtquam mortuus eſſet in Cruce, ſecundùm animam quidem ad inferos vſque penetraſſe, tùm, vt mortis, & dæmonis deuictorem, tum vt patrum ibi detentorum liberatorem ſeſe declararet: Secundùm corpus autem, triduo in ſepulchro iacuiſſe.

Quintus articulus profitetur, Chriſtum tertio die victorem ex inferis redeuntem, ad vitam immortalem, & gloriæ pleniſſimam, ſua ui, & poteſtate ex mortuis reſurrexiſſe.

Sextus oſtendit, Chriſtum abſoluto humanæ redemptionis opere, quadrageſimo à reſurrectione die, in cælum propria virtute aſcendiſſe, vt ſecundùm naturam humanam ſuper omnia eueheretur, & vnus omnium maximè ab omnibus celebraretur: qui ſedet in cælis ad dexteram virtutis Dei, parem, & æqualem, vt Deus cum Patre poteſtatem exercens, ac diuina maieſtate reſplendens.

Septimus proponit extremum iudicii diem, quando Chriſtus in humana carne rurſus, à ſummo cælo deſcendet, & tremendum agens iudicem totiùs orbis terrarum palam vnicuique reddet, prout geſſit ſuo in corpore, ſiue bonum, ſiue malum: ante cuius tribunal omnes homines, tùm probi, cùm improbi conſiſtent; ſiue quos illa iudicii dies viuos adhuc in carne, vel antea mortuos offenderit. 2.Cor.5.

Si quæras, quomodo inter articulos fidei reponatur Deum eſſe, cum ratione naturali concludi poſſit, atque cognoſci euidenter, Deum eſſe, & vnum eſſe. Reſpondet Sanctus Thomas, ſecunda ſecundæ, quæſtione prima, articulo octauo, ad primum, multa per Fidem nos de Deo credere, & profiteri, quæ naturali ratione inueſtigare Philoſophi, non potuerunt: putà circa prouidentiam eius, & omnipotentiam, & quod ipſe ſolus ſit colendus, quæ omnia continentur ſub articulo vnitatis Dei? Hæc ille. Sic etiam Richardus tertio diſtinctione vigeſimaquinta, articulo primo quæſtione ſecunda. At Durandus tertio diſtinctione vigeſimaquinta, quæſtione ſecunda ait, articulum, Deum eſſe vnum, omnipotentem, Creatorem, & quædam alia his ſimilia, non credi ſola Fide, quia poſſunt vera demonſtratione cognoſci. Cæterùm verius eſt, quod ait Sanctus Thomas, Deum eſſe vnum, eſſe articulum Fidei, quia articulus Fidei, non ſolùm continet Deum eſſe vnum vt Philoſophi ratione naturali cognouerunt, ſed vt ipſa fides docet, ac profitetur, videlicet Deum eſſe vnum quidem ſubſtantia, & natura, ſed tribus perſonis diſtinctum, & hoc ratio naturalis non attingit.

Si iterum quæras, cur inter articulos Fidei numeretur

A Deum eſſe rerum omnium Creatorem, ſiquidem Philoſophi ſola ratione naturali ducti cognouerunt Deum eſſe rerum omnium opificem. Reſpondeo, in hoc articulo non ſolùm contineri Deum cuncta feciſſe, aut cuncta à Deo, vt ab artifice pendere, ſed etiam, Deum cuncta ex nihilo initio temporis condidiſſe, vt dicitur in cap. firmiter, de ſumm. Trinitate, & Fide Catholica, & hoc ratio naturalis non demonſtrat, vt ait, Sanctus Thomas, prima parte quæſt. 46. art. 2.

Si tertio quæras, quomodo inter articulos fidei, Apoſtoli retulerunt Chriſtum Dominum paſſum, mortuum, cruci affixum, ſepultum fuiſſe, ſiquidem ipſi, hæc oculis corporis conſpexerunt. Reſpondeo, ipſos vidiſſe Chriſtum cruci affixum, paſſum, mortuum, & ſepultum, ſed non oculis corporis, ſed fide cognouerunt, eum qui in crucem actus eſt, paſſus, mortuus, & ſepultus, eſſe verum Deum, æternum Dei Filium, cruci affixum, paſſum, mortuum, & ſepultum: quemadmodum Thomas Apoſtolus vidit, & tetigit Chriſti vulnera, ſed credidit Fide, Dei eſſe plagas, & vulnera.

B Inſuper, cur inter articulos, inquies, non ponitur Deum cuncta præſentia, præterita, & futura intueri, cunctis rebus prouidere, cuncta ſuo nutu, & arbitrio moderari, vbique non ſolùm vi & poteſtate, ſed etiam re ipſa verè præſentem, eſſe ſpiritum ex ſe, & per ſe ſubſiſtentem, ex ſe, & per ſe bonum, primum ac ſummum, omnia complentem. Reſpondeo, cum Ricardo, tertio diſtinct. 25. artic. primo, quæſtione ſecunda ad quintũ, ea omnia includi, & contineri in primo articulo, quo credimus vnum Deum eſſe omnipotentem.

Præterea: dices cur inter articulos Fidei nõ recenſetur, venerabile Euchariſtiæ ſacramentum, in quo credimus, & profitemur eſſe reuera Corpus, & ſanguinem Chriſti, ſiquidem in cap. firmiter de ſumma Trinitate, & Fide Catholica, inter alios articulos fidei, numeratur articulus de venerabili Sacramento Euchariſtiæ, & articulus de Sacramento Baptiſmi. Reſpondeo, cum Sancto Thoma, ſecunda ſecundæ, quæſtione prima, articulo octauo, ad 6. & cum Ricardo, tertio, diſtinctione 25. artic. primo quæſtione prima ad 4. eos articulos contineri, & includi in articulo fidei, quo credimus vnam Sanctam Eccleſiam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, nam

C per ſacramenta peccata remittuntur à Deo.

Poſtremò obiicies cum vna tantùm ſit Fides, quo pacto ſint edita tria ſymbola Fidei? Reſpondeo, tria eſſe ſymbola fidei, videlicet ſymbolum Apoſtolorum, Nicænum, & Athanaſii, quæ quidem ſymbola non diuerſam, ſed vnam, & eandem fidem continent magis, aut minus, verbis pluribus, aut paucioribus explicatam, ad hæreſes clariùs, & diſtinctius confutandas. Apoſtoli breuem fidei, & ſpei, profeſſionem compoſuerunt, vt Chriſtianæ fidei formulam, & credendorum regulam, quam ſymbolum appellarunt ſiue, quia ex variis ſententiis, quas ſinguli in commune contulerunt, conflata eſt, ſiue, quia ea veluti nota, & teſſera quadam vterentur, qua deſertores fidei, & ſubintroductos falſos fratres, qui Euangelium adulterabant, ab iis, qui verè Chriſti militiæ ſacramento ſeſe obligarent, facilè internoſcere poſſent atque diſcernere. Proceſſu temporis in Concilium Nicænum, conuocati Patres, ſymbolum ediderunt, in quo pluribus verbis Fidem Apoſtolorum

D profeſſi ſunt: & Patres deinde in Concilium Conſtantinopolitanum, primum, coacti, aliqua fidei dogmata clariùs tradiderunt. Inſuper in Symbolo Athanaſii, quod Eccleſia ex ipſius Athanaſii Fide, & doctrina recitat, quædam Fidei dogmata vberiùs, & diſtinctiùs explicantur.

Quædam quæſtiones circa ea, quæ quis credere debet, diluuntur. Cap. VI.

PRimò Quæritur, An ſufficiat ad ſalutem, ſi quis priuatus imperitus, & rudis implicite, & generatim credat quicquid credit Sácta Mater Eccleſia, tametſi nihil prorſus credat explicite, & ſpeciatim? Reſpondeo, Minime. Quidquid dicere videantur Directo. & Roſel in verbo. fides. nu. 1. & 2. quos confutant meritò Silu. fides. q. 3. Nau. in Man. c. 11. num. 12. propè finem: quoniam eſt præceptum Fidei, quo quiſque cogitur expreſſim credere articulos, vt eſt cõis Theologorum, & Canoniciſ iuris interpretú opinio.

Secundò Quæritur, An vulgaris homo, & rudis expreſſim credere debeat omnes Fidei articulos? Reſpondeo, cum communi Theologorum Schola, tertio, diſtinctione 25. & S. Thoma. eum hominem explicite credere debere eos omnes Fidei articulos, quos publico ac ſolemni ritu, aut verbo docet, aut vſu, & more proponit Eccleſia, ita S. Thomas ſecunda ſecundæ, quæſtione ſecunda, articulo 5. 6. 7. & 8. Bonauentura, Richardus, Scotus, Durandus, Gabriel, tertio diſtinctione 25. & inter Summiſtas Angelus, Syluester, Tabienſis, Armilla verbo. fides, verbo, credere. Quo fit, vt quiſque fideliũ credere explicite debeat omnes articulos Fidei, vel qui iuxta numerum Apoſtolorũ duodecim, in Symbolo continentur, vel qui iuxta Theologorum ſententiam, quatuordecim proponuntur, quoniam omnes eiuſmodi articulos publico, & celebri more credẽdos proponit Eccleſia; vel publice docendo, & cantando, vel ſolemni ritu, & cæremonia colendo, & celebrando, vt Trinitatem profitemur, dum vſu, & more, nos Crucis ſigno munimus.

Tertiò Quæritur, An quiſque etiam vulgaris, & rudis credere explicite debeat aliquid aliud, præter prædictos Fidei articulos. Sunt qui id affirmant ea ratione permoti, quòd vnuſquiſque expreſſim credere debeat, immortalẽ eſſe animam hominis. Item, eſſe peccatum originis, quod quiſque communi generatione ex Adamo procreatus cõtrahit: Baptiſmum eſſe ſimpliciter ad ſalutem omnium neceſſarium: & ſacramentum Pœnitentiæ neceſſarium eſſe ad remiſſionem peccatorum, quæ quis poſt Baptiſmum ſuſceptum lethaliter admiſit. Inſuper in venerabili Euchariſtiæ Sacramento re ipſa, & vere Chriſti Domini corpus, & ſanguinem eſſe. Sed retinenda eſt communis ſententia Theologorum aſſerentium ſufficere, ſi quiſque explicite credat prædictos Fidei articulos: quoniam reliqua credenda in his, aut explicitè, aut implicitè continẽtur. Nam qui credit Deum eſſe gloriæ datorẽ, eo ipſo, explicite quoque credit iuſtos cæleſtem, & ſempiternam gloriam conſequuturos: improbos verò perpetuis apud inferos ſupplicijs puniendos: vnde eo ipſo credit animam rationis participem eſſe immortalem nunquam interituram. Qui credit Deum eſſe ſanctificatorem hominũ, in eo articulo explicite quoque credit ſalutem homines conſequi, per ſacramenta à Chriſto Domino inſtituta, vt remedia contra peccata: vnde eo ipſo credit Baptiſmum eſſe omnibus adultis, & paruulis neceſſarium ad ſalutem: & credit quoque ſingulos Baptiſmum debere ſuſcipere, vt à peccatis ſoluantur, ac proinde, vt mundentur ab originis peccato, quod ex primis parentibus contraxerunt: vel neceſſarium eſſe pœnitentiæ ſacramentum ad lethalia peccata delenda, quę poſt Baptiſmum committuntur: ſimiliter credimus explicitè cum ad Venerabile Euchariſtiæ Sacramentum accedimus, ſumere nos corpus Chriſti domini, quod re ipſa in eo Sacramento eſt.

Quartò Quæritur, An ſufficiat ad ſalutem, ſi quiuis hominũ credat explicite quatuordecim articulos Fidei prout Theologi eos enumerant, ac recenſent? Ratio quæſtionis eſt, quia plures articuli in Symbolo Apoſtolorum continentur, ergo vel quilibet fidelium compellitur præcepto ad credendum, quæ in Symbolo proponuntur; & proinde non ſufficiet vnicuique ad ſalutem credere quatuordecim articulos, prout à Theologis proponuntur; aut ſi quidem ſatis ſit, expreſsè quatuordecim credere Fidei articulos, cõſequens eſt, vt nemo præcepto cogatur credere explicitè totum Symbolum Apoſtolorum. Quorundam eſt opinio vnumquemque fidelium debere credere, quicquid expreſſe in Symbolo Apoſtolorum continetur; & ob id minimè ſufficere, ſi ſinguli credant explicite quatuordecim duntaxat articulos Fidei, quoniam quiſ-

A que præcepto ac lege compellitur ad credendum expreſſim deſcenſum Chriſti Domini ad inferos, vnam, Sanctam, & Catholicam Eccleſiam, ſanctorum communionem, peccatorum remiſſionem, carnis reſurrectionem, perpetuam Deiparæ virginitatem: de quibus ſingulis nihil explicite quatuordecim articuli Fidei præſcribunt. Mihi tamen videtur dicendum, ſatis eſſe ad ſalutem cuique fidelium credere explicite quatuordecim articulos Fidei, vel Symbolum Apoſtolorum: hoc enim habet communis Theologorum ſententia: & idcirco quiuis credens quatuordecim Fidei articulos, non eſt, cur obligatus eſſe cenſeatur ad aliquid aliud nominatim, & expreſſe credendum, ſi homo ſit vulgaris, & rudis. Obijcies, Quilibet etiã rudis, & imperitus debet addiſcere, & noſſe Symbolum Apoſtolorum, ergo non ſatis eſt, ſi credat explicitè quatuordecim articulos Fidei. Reſpondeo, negando eſſe idem de obligatione, & præcepto addiſcendi Symbolum Apoſtolorum, quod eſt de præcepto credendi explicite res Fidei. Nam præceptum addiſcendi Symbolum Apoſtolorũ eſt Eccleſiaſticum, de quo præcepto poſtea diſſeremus; B præceptum verò explicite credendi res Fidei, eſt diuinum, ad ſalutem cuiuſque neceſſarium: & hoc præcepto dicimus compelli etiam rudes, & imperitos, ad credendum explicite articulos Fidei, ſiue, vt in Symbolo Apoſtolorum continentur, ſiue, vt à Theologis proponuntur, iuxta numerum quatuordecim ſententiarum: quoniam qui hoc aut illo modo res Fidei explicite crediderit, eo ipſo, expreſſim credit, quæ ad diuinam pariter, & humanam Chriſti Domini naturam pertinent. Hæc autem eſt vita æterna (ait ipſe idem,) vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum. Et qui credit Deum eſſe Saluatorem, eo ipſo credit vnam, Sanctam, Catholicam Eccleſiã, & Sanctorum communionem, & peccatorum remiſſionem. Ioan. 17.

Quintò Quæritur, quænam ſit ſubſtantia ſingulorum articulorum Fidei credendorum, prout abſolute, & ſimpliciter credi debent à quouis etiam rudi, vulgari, & imperito homine? Quidam arbitrantur, in ſubſtantia ſingulorum comprehendi ea, quæ ſequuntur: in quatuor primis articulis ad diuinam naturam attinentibus contineri, C vt credenda; vnitate naturæ diuinæ, eſſe diſtinctionem trium perſonarum, & Spiritum ſanctum à Patre, & Filio procedere. In articulo quinto, quo credimus Deum eſſe creatorem, ad ſubſtantiam credendorum pertinere; quod Deus viſibilia omnia & inuiſibilia ex nihilo condiderit, & in certo quodam tempore; & quod ea omnia conſeruet, gubernet, & curet. Ex articulo ſexto tanquam credendum proponitur, Deum peccata remittere, gratiam adoptionis conferre, peccatores ſibi reconciliare. Ad ſubſtantiam item articulorum de conceptione, & natiuitate Chriſti ſpectare tanquam credendum, eum eſſe conceptum virtute Spiritus ſancti, abſque vlla hominis opera; eundem natum ex Virgine incorrupta ſemper permanente; deſcendiſſe ad inferos corpore in ſepulchro iacente, & diuini**tati** coniuncto; ſecundùm animam verò etiam naturæ diuinæ coniunctam, ad inferos penetrantem, & ſanctorum patrũ animas illinc eruentem, propria deinde virtute ad cælos aſcendiſſe, ſedereque ad dexteram Patris, ei per omnia ſecundùm naturam diuinam æqualem; ſecundũm humanam verò naturam, gloriam, potentiam, & maieſtatem ſuper omnes cæleſtes ſpiritus habentem. D

Sed mihi probabilius, & verius videtur, quod docet Gabriel in tertio diſtinctione 25. quæſtione prima articulo ſecundo concluſ. 5. debere quidem explicite credi ſubſtantiam ſingulorum articulorum; ſed nomine ſubſtantiæ intelligi id, quod ſimpliciter, licet confuſè, & generaliter, ſignificatur vocibus in articulo contentis. Hoc explico in hunc modum: ſubſtantia articuli Trinitatis eſt, Deum eſſe, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, & hos nequaquam eſſe tres Deos, ſed vnum Deum, hoc enim ſatis eſt, ſi ſic confuſè, & generatim rudis, & vulgaris homo credat. Nam in Deo eſſe vnitatem naturæ & realem diſtinctionem Perſonarum, ad explicationem eius articuli pertinet, quæ doctorum eſt, non rudium hominum. Eodem modo ſubſtantia articuli, quo credimus vnam ſanctam, & Catholicam Eccleſiam, eſt, neminem poſſe ſaluum eſſe extra congregationem hominum, qui Chriſti Fidem, & religionem profitentur ſuſceptam: & poſſe ſalutem obtinere intra hanc ipſam congregationem hominum piorum, & fidelium.

Sextò Quæritur, An ſi quis adeo hebeti, & obtuſo ſit ingenio, vt ipſos articulos ſecundùm ſubſtantiam capere nequeat, fidei præcepto ſatisfaciat, ſi aliquos clariores articulos explicitè credat; reliquos verò, quos non aſſequitur, credat implicitè, credens generatim quicquid credit Sancta Mater Eccleſia? Reſpondeo, ſatisfacere: ſi autem nullum articulum explicitè crediderit, ei non ſufficit credere implicitè, & generatim quicquid credit Sancta Mater Eccleſia. Quanquam Roſel, & Directo. verbo, fides, nu. 1. & 2. & Innoc. Hoſtien. Ioann. And. & Abbas cap. 1. de ſum. Trinit. & fide Cathol. docere videantur, ſufficere, ſi explicitè credat, Deum eſſe, & benefacta debitis præmijs afficere, malefacta ſupplicijs punire, & reliqua credat implicitè. Quare ſi quis Trinitatis articulum nequeat percipere, ſatis eſt, ſi credat explicitè alios clariores, nimirum Chriſtum Dei Filium natum ex Virgine, paſſum, cruci affixum, mortuum, & ſepultum, ex mortuis reſurrexiſſe, & in cælos conſcendiſſe.

Septimò Quæritur, An poſſit in quempiam piorum, & fidelium hominum cadere ignorantia iuſta, & probabilis, quam inuincibilem vocant, omnium articulorum Fidei? Reſpondeo, difficile eſſe creditu, poſſe id euenire. Nam cum fideles, & pij homines inter Chriſtianos nutriſcur, inſtituanturque, ſæpius audire ſolent articulos Fidei Chriſtianæ, cum eos de more proponat Eccleſia. Fieri tamen poteſt, vt quis in puerili ætate ad aliquod tempus ignoret probabiliter abſque peccato articulos Fidei, eò quòd malè ſit à puero educatus, abſque vlla proſus cura, & ſtudio ſciendi res Fidei: vel quòd parentes non habuerit, vel certè, quòd negligentes, aut ignaros fuerit ſortitus, vel quòd in agris, & ſyluis tanquam inter pecora, & armenta fuerit educatus, vel denique, quòd apud Gentes à Fide, & religione Chriſti alienas, ac veri Dei ignoratione cæcas fuerit commoratus. Fieri item poteſt ijſdem de cauſis, vt quis etiam adultus, & prouectioris ætatis multas res Fidei ignoret abſque peccato, ac proinde in culpa non ſit. Nam præcepti, & legis ignoratio probabilis, & iuſta excuſat à peccato. In hominem itaque Chriſtianum à parentibus fidelibus ac pijs progenitum, & inter Chriſtianos nutritum, & inſtitutum, ignorantia probabilis omnium articulorum vix cadere poteſt. Aliquorum tamen, quos nõ ita publico, & ſolemni ritu celebrat, & decantat, ac docet, & tradit Eccleſia, poteſt.

Octauò Quæritur, An ſi quiſquam laicus, rudis, & ignarus credat falſa, neſcio, qua ratione permotus, Patrẽ in diuinis, eſſe Filio maiorem, ſeniorem, antiquiorem, vt in humanis contingit; aut credat tres perſonas Diuinas eſſe loco diſtinctas, excuſetur per ignorantiam, dummodo credat implicitè quicquid credit Eccleſia. Innocentius, Hoſtienſis, Ioann. Andreas, Panormitanus in Rubrica de ſum. Trinit. & fid. Cathol. docent huiuſmodi hominem non ſolùm ab hæreſi excuſari, quia nihil pertinaciter contra Eccleſiam credit, ſed etiam à peccato, quia eius ignorantia eſt probabilis, & iuſta. Idem tradit Gabriel tertio diſtinctione 25. quæſtione prima articulo ſecundo concluſione quinta, Roſella, Fides. num. ſecundo. Nauarrus tamen in Manua. cap. 11. num. 22. putat, eum hominem liberum quidem eſſe ab hæreſi, quia credit, quicquid tradit Eccleſia; non tamen eſſe à peccato immunem, ac vacuum: quia ignorat, quæ ſcire debet; & proinde eius ignorantia peccatum eſt, cum ſit eorum, quæ ad ſuum ſtatum, & officium pertinent, in eo tamen error contra Fidem, quia pertinacia caret, hæreſis nequaquam eſt: quamuis ſi res hæc ad forum exterius deferatur, puniri tanquam hæreticus poſſit ob hæreſis ſuſpicionem. Hæc Nauarrus. Idem planè de ruſticis, & imperitis hominibus iudicium eſt, qui de vnius Sanctæ Eccleſiæ Catholicæ articulo rogati, reſpondent ſe nomine Eccleſiæ Catholicæ intelligere templum corporale, quod in hoc, vel illo oppido eſt extructum. Pari ratione qui homines credant, mentis cogitatione ducti, Deum eſſe magnum quendam Principem, ſeu Regem humana effigie præditum, in excelſo corporali ſolio ſedentem, excuſantur ab hæreſi, modo credant implicitè, quicquid credit Eccleſia.

Nonò Quæritur, An ruſticus, & imperitus homo, qui ſuo Parrocho Fidem habens, credit aliquid contra articulum Fidei, quem antea explicitè credebat, excuſetur ab hæreſi, & à peccato? Scotus, & Gabriel Tertiò diſtinct. 25. quæſtione prima videntur docere, eum poſſe ab vtroque

A que excuſari: ab hæreſi quidem, quia credit implicitè quicquid credit Eccleſia, corrigi paratus; & proinde pertinax non eſt; à peccato verò ignorantiæ, quoniam antea nouerat, & crediderat explicitè: nunc verò Parochum audiens, bona fide putat ſe antea deceptum, cum exiſtimet magis eſſe credendum ſuo Parocho contrarium tradenti, & docenti. Nauarrus loco citato, iuxta prædicta docet eũ quidem ab hæreſi eſſe liberum, nõ tamen à peccato ignorantiæ, cum is explicitè noſſe, & credere Fidei articulum debeat. Sed verius eſt, quod Scotus, & Gabriel tradiderunt. Poteſt enim nunc obliuiſci actu id, quod habitu antea nouerat, & crediderat: ac proinde poteſt, ſequi bona fide ſui Parochi ſententiam, quam non putat eſſe Fidei contrariam.

Decimò Quæritur, quidnam laici adulti rationis vſum conſecuti explicitè credere debeant? quid item Clerici? Innocentius Hoſtienſis, Ioann. Andreas, & Panormitanus in Rubrica de Sum. Trinit. & fide Catholica, & capitulo primo eo. tit. Directo & Roſel. Verbo. Fides num. 1. & 2. docent, laicos explicitè credere oportere, vnum eſſe Deũ

B remuneratorem iuſtorum omnium; & bonorum operum, & vindicem malefactorum, alios verò Fidei articulos implicitè: Clericos porrò, quibus eſt cura animarum iniuncta, aut qualecunque præceptum impoſitũ docendi alios, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem æternam conſequendam, debere explicitè credere omnes articulos Fidei: Epiſcopos autem oportere eoſdem Fidei articulos ita noſſe, vt poſſint eos explicare, diſtinguere, defendere, & eorum omni poſcenti rationem reddere. Cæteros porrò Clericos, nullam animarum curationem habentes, aut præceptum alios inſtituendi, ſolùm lege compelli ad id ſciendum, & credendum, quod laici ſcire, & credere debent: dummodo tamen ſciant miniſtrare altari, & inſeruire Eccleſiæ, ſecundùm eum ordinem, quo ſunt initiati. Veriùs tamen eſt id, quod tradit communis Theologorum opinio nimirum S. Thomas, Bonauentura, Ricardus, Durandus, Scotus, Gabriel. 3. diſtinct. 25. laicos debere explicitè credere articulos Fidei, ſaltem eos, quos publicè celebrat, cantat, proponit, aut docet Eccleſia; qualis eſt articulus ſummæ illius indiuiduæ Trinitatis: quales item ſunt articuli, qui ad

C Humanam naturam Chriſti Domini pertinent, vt eum eſſe conceptum de Spiritu ſancto, natum ex Maria Virgine, paſſum, cruci affixum, & ſepultum, e mortuis ad vitam rediſſe, & in cælum aſcendiſſe. Si quæras, quid ſit explicitè quippiam credere, & quid credere implicitè. Reſpondeo, cum Gabriele tertio diſtinctio 25. quæſtione prima articulo primo not. 2. eũ credere explicitè aliquid, qui aſſentitur alicui rei ſibi dictæ, vel quam cogitatione concipit: is verò credit implicitè, qui credit aliquid generatim, & in eo credit multa alia, quæ in eo continentur, vt cum credit quis omnia, quæ credit Eccleſia.

De numero præceptorum Fidei, deque obligatione, qua fideles tenentur.

Cap. VII.

D

PRimò Quæritur, quot ſint præcepta Fidei? Reſpondeo, ad Fidem tria præcepta reuocari: primum eſt præceptum ſciendi res Fidei: ſecundum, credendi eas: tertium, confitendi debito, & opportuno tempore Fidem. Duo prima conſummantur, & perficiuntur actu mentis interno ex piæ voluntatis ſtudio, & affectu: tertium, opere externo completur.

Secundò Quæritur, præceptum ſciendi res Fidei, quandonam incipiat nos obligare? Reſpondeo, in hunc modũ ſtatim atque aliquis rationis eſt compos, ſiue Chriſtianus ſit, ſiue à Chriſti religione alienus, incipit hac lege, & præcepto teneri, quoniam eſt iuris diuini præceptum, & ad ſalutem æternam neceſſarium. Nam teſte Paulo, ſine fide impoſſibile eſt placere Deo: ergo quiſque, cum primũ vſum rationis conſequitur, incipit lege diuina obligari ita, vt res Fidei ſcire debeat, cum oporteat eum in hoc ſtudium, curam, & operam ſuam collocare, vt aſſequi poſſit, vitam æternam. Hebr. 11.

Obiicies lex vim obligandi non habet, niſi promulgetur: at lex Fidei non eſt vbique promulgata, nam multę ſunt gentes, quę nihil adhuc de Fide penitus audierunt. Reſpondeo, eos quibus lex Fidei non eſt promulgata, excuſari a peccato contra Fidem propter ignorantiam: quamuis, (vt rectè docuit S.Thomas 2.2.quęſtione decima, articulo primo ad. 1.) poſſint in ęternum damnari propter alia crimina ſcienter contra legem naturæ commiſſa: nec aliquis cum ſola naturalis legis notitia, & obſeruatione ſalutem, iuſtitiam, & gratiam adipiſci poteſt: nam ſine fide impoſſibilè eſt placere Deo.

Tertiò Quæritur, An ſinguli fidelium lege, & præcepto compellantur ad ſciendos omnes Fidei articulos? Reſpondeo compelli, vel ad ſciendum articulos Fidei, vti Theologis proponuntur, qui ſunt quatuordecim ſupra, iam expoſiti, iuxta numerū eorū, quæ de Chriſti Domini natura Diuina, & Humana creduntur, vel prout in Symbolo Apoſtolorum continentur, duodecim ſententijs comprehenſi, iuxta numerum duodecim Apoſtolorum: licet multi aliquando a peccato excuſentur, aliquos articulos ignorantes, vel quia adeo ſunt hebeti ingenio, vt eos capere non poſſint: vel quia nihil vnquam de huius præcepti vi, & auctoritate audierint; vel quia nacti doctorem non ſint, à quo poſſent inſtitui, vel quia huius rei ſunt penitus obliti.

Quartò Quæritur, An ſinguli Chriſtiani vi præcepti Diuini debeant Symbolum Apoſtolorum, vel quatuordecim Fidei articulos diſcere, aut memoriæ mandare, aut memoria tenere? Reſpondeo, Eccleſiaſtici quidem præcepti vi, non Diuini, vt dicam inferius, debere diſcere. At eos excuſari ab articulis Fidei diſcendis, & in memoriam redigendis, eo ordine, quo vel in Symbolo Apoſtolorum continentur, vel a Theologis traduntur. Satis enim eſt, ſi de ſingulis articulis rogati rectè reſpondeant. Non enim idem eſt, Fidei articulos addiſcere, aut memoria tenere, aut memoriter referre, quod ſcire: multi enim ſciunt, quæ ad ſuum officium munuſque ſpectant, qui tamen ea memoriter narrare non poſſunt, cum tamen de ſingulis rogati probè nouerint hæc eſſe facienda, illa non item; hoc eſſe credendum, illud verò minimè, vt ſtatim dicemus. Ergo articulos Fidei ſcire debemus, non autem memoria tenere, aut memoriter recenſere.

Quintò Quæritur, An ſinguli fidelium præter articulos Fidei, ſcire, addiſcere, & memoriæ tradere debeant alia doctrinæ Chriſtianæ rudimenta, & principia, veluti precationem dominicam, ſalutationem angelicam, Decalogi præcepta, & quinque Eccleſiæ mandata, & ſeptenadenum ſacramēta a Chriſto inſtituta, & modum, quo quiſque ſigno crucis ſalutari, ſe ſignare, & munire debeat? Duę ſunt opiniones, prima eſt quorundam iuniorum aſſerentiū ſingulos fidelium præcepto, & lege compelli ad hæc omnia ſcienda, diſcenda, & memoriæ mandanda: quia quiſque debet ſcire, quæ ad ſuum ſtatum, officium, munuſue pertinent: ſed ad ſtatum vniuſcuiuſque Chriſtiani ſpectat explicitè credere articulos Fidei, & Deum precari, eius auxilium, opem, & gratiam inuocare, & ſeruare omnia Decalogi præcepta, quinque item Eccleſiæ mandata, & ſacramenta ſuſcipere, per quæ gratiam conſequimur. Secunda verò opinio negat ſingulos fidelium lege compelli ad hæc omnia perdiſcenda, ratio eius eſt, quia nullum extat eiuſmodi præceptum, Neque enim eſt diuinum, vt planum cuique, & perſpicuum eſt, quoniam non omnia prædicta ſunt iuris diuini: nec eſt naturale, cum non omnia ad naturæ ius ſpectent: nec Eccleſiaſticum, quia nuſquam legitur conſtitutum.

In hac controuerſia illud primo loco dicendum eſt, nequáquam iuris eſſe diuini, vti hæc omnia diſcantur, aut memoriæ mandentur, vel memoria teneantur. Siquidē Eccleſiæ præcepta iuris diuini nō ſunt, nec itē Salutatio Angelica. Deinde, iuris naturalis nō eſt, vt hæc omnia addiſcantur. Nam licet iure naturali debeamus Deum precari, & orare, eiuſque diuinam opem in difficultatibus, & periculis implorare; haud tamen præcepto cogimur, certa, & præſcripta verborum formula vti ad Deum inuocandum, & obſecrandum. Item, licet iure naturali à furto, homicidio, adulterio, periurio, detractionē, falſo teſtimonio abſtinere debeamus; non tamen conſequitur, vt vi præcepti Decalogum memoriæ commendemus. ſatis enim eſt, ſi quiuis fidelium rogatus, An ſit furandum, peierandum, mentiendum, adulterandum, occidendum, detrahendum, & falſum teſtimonium contra aliquem dicendum, reſpondeat, Minimè, quoniam furtum, periurium, mendacium, homicidium, adulterium, & falſum teſtimonium ſuapte natura ſunt mala, & ſic cætera quiſque ſcire debet, non tamen memoriæ mandare, aut memoriter referre, quæ ad ſuum officium, & ſtatum pertinent.

Præterea planè conſtat, in Eccleſia fuiſſe præceptum longo vſu, & conſuetudine confirmatum, vt ſinguli fidelium diſcerent, & memoriæ mandarent Symbolum Apoſtolorum, Precationem dominicam, & benè ac Chriſtianè agendi inſtitutum, & regulam. Nam in cap. vos ante omnia, de conſecratione diſtinctione quarta, ex Auguſtino refertur: vos ante omnia, tam mulieres, quàm viros qui filios in Baptiſmo ſuſcepiſtis, moneo, vt vos cognóſcatis fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere: ideoque ſemper eos admonete, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, charitatem teneant: ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam, & vos ipſi tenete, & illis, quos de ſacro fonte ſuſcepiſtis, oſtendite. Hæc ille, quibus quidem in verbis expreſſe nihil apparet, ex quo præcepti obligationem apertè deducere poſſimus, qua compellamur ad prædicta omnia addiſcenda. Nauarrus in Manual. capite vndecimo, num. 22. & in capite, quando, de conſecratione diſtinctione prima Paludanum in quarto diſtinctione 15. quæſtione quinta ſecutus, ait, eſſe præceptum, ſed cuius tranſgreſſio ſit tantùm venialis culpa, non lethalis. Medina verò nullam vult eſſe præcepti obligationem addiſcendi prædicta. (Medina de oratione q. 10.) Angelus, Syluester, Tabienſis, Armilla, in verbo, fides docent ſingulos fidelium præcepto cogi addiſcendum articulos Fidei ſeu Symbolum Apoſtolorum, precationem Dominicam, Decalogi præcepta, & modum ſe Crucis ſigno muniendi; & nihil aliud tradiderunt. Attamen negare non poſſumus, eos auctores poſtea ſeipſos explicuiſſe, dum addunt, ſufficere quidem, ſi hæc omnia ſciantur, licet non memoria teneantur: ſufficere item, ſi quis rogatus de ſingulis credendis, & agendis, nouerit ad interrogata reſpondere. Obiicies, in Concilio Moguntino ſub Carolo Magno capitulo 45. eſſe conſtitutum, Symbolum, quod eſt ſignaculum Fidei, & orationem Dominicam diſcere ſemper admoneant Sacerdotes populum Chriſtianum: voluműſque, vt diſciplinam condignam habeant, qui hæc diſcere negligunt, ſiue in ieiunio, ſiue in alia caſtigatione emendentur: in concilio etiam Forojulienſi ſub Carolo, & Pipino poſt ſymbolum fidei recitatum dicitur: ſymbolū, verò & orationē Dominicam omnis Chriſtianus memoriter ſciat, omnis ætas, omnis ſexus, omniſque conditio, maſculi, fœminæ, iuuenes, ſenes, ſerui, liberi, pueri, coniugati, innuptæque puellæ: quia ſine hac benedictione nullus poterit in cæleſti regno percipere portionē. Item, in concilio Remenſi ſub eodem Imperatore, capitulo ſecundo decernitur, vt omnes orationem, quam Dominus noſter, Ieſus Chriſtus diſcipulos ſuos orare docuit, verbis diſcerent, & ſenſu bene intelligerent: quia illam ignorare nulli Chriſtiano licet. (Matth. 6.) Denique in Concilio Toletano quarto capitulo nono dicitur, orationem Dominicam quotidie Sacerdotes dicere deberent, quia eam Saluator noſter docuit, & præcepit: & quia ſine intermiſſione orandum eſt, quotidie dici debet, quod quotidie dici iubetur. (Luc. 18.) Sed hæc tantùm probant fuiſſe Eccleſiarum olim præceptum, vt ſinguli diſcerent Symbolum Apoſtolorum, & precationem Dominicam, nimirum, vt quiſque ſciret, quid eſſet petendum a Deo, & quid de Deo credendum. Fatemur igitur, iure tantum naturali, & diuino debere nos Deum precari, eius auxilium implorare, ſiue hac, ſiue illa verborum præſcripta formula vtamur. Monendi tamen ſunt ſinguli, vt precationem Dominicam addiſcant, & memoriæ tradant; licet ſatis ſit, ſi quiſque ſciat petere ea, quæ in precatione Dominica continentur. Item, qui obtuſiore ſunt ingenio, non ſunt cogendi, vt præcepta Decalogi recitent memoriter, aut memoriæ mandent eo ordine quo in lege continentur, vti iam dixi. ſatis eſt, ſi de ſingulis eorum rogati, an hoc ſit faciendum, an fugiendū, an illud ſit bonum, an malum, rectè ac verè reſpondeant, hoc enim eſt ſcire Decalogi præcepta. Poſtremò monēdi ſunt, vti Eccleſię ſacramenta perdiſcant: neque tamē condemnandi ſunt tanquā pręcepti violatores, ſi nō didicerint, dūmodo id ſacramentū nouerint, qđ ſuſcipere:

lege, & præcepto coguntur: hoc enim eſt ſingulos ſcire, quæ ad ipſorum ſtatum, & officium pertinent: Negari profectò nõ poteſt, in magno periculo verſari eos qui fidei articulos, & decem diuinæ legis præcepta non diſcunt. Et magna eſt parentum, & paſtorũ Eccleſiaſticorũ negligentia, qui hæc à ſuis, quorũ curam habent, diſcenda nõ curãt: Sed quæres, qua lingua, & ſermone prima Chriſtianæ doctrinæ, & fidei elementa quiſque diſcere debeat? Quidam aiunt, vernacula lingua, & ſermone ea eſſe ſingulis perdiſcenda, quò faciliùs capiantur: & certè id videtur commodius, & vtilius, & moribus ac vſui Eccleſiæ congruentius. Cæterùm, & latina, & vernacula lingua ea quiſque diſcere iure poteſt, vt Nauarrus inſinuat: nam ſufficit vnicuique, cum de ſingulis rogatur, ſi integrè, & rectè reſpondeat.

Sextò Quæritur, quandonam credendi præcepto, & lege ſinguli teneantur? Reſpondeo: ſi de iis loquamur, qui nondum ſunt ad Chriſti fidem, & religionem conuerſi non eos præcepto compelli ad credendum, confeſtim atque fidem Chriſti ſibi promulgatam audierint; non enim prudentis eſt ſtatim audita credere: ſed cum primùm prudentia, & ratio incipit præſcribere, eſſe credendas auditas res Fidei, incipiunt lege, & præcepto teneri, ita vt eas credere debeant, qui audierint: vt cum res Fidei proponuntur tanquam admodum credibiles, miraculis, teſtimoniis, exemplis, rationibus, ſignis, & coniecturis non paucis confirmatæ. Si verò loquamur de fidelibus, & piis hominibus qui iam fidem Chriſti ſuſceperunt; præceptum credendi vim habet obligandi eos, ita vt actum credendi explicitum, vel implicitum elicere debeant eo tempore quo charitatem, quam ante peccando amiſerunt, recuperare per veram cordis pœnitentiam lege, & præcepto coguntur; nam actus charitatis, & pœnitendi, quo peccator ad diuinam gratiam redit, eſt coniunctus cũ actu ſpei, quo, ſecundum Dei promiſſionem, veniam peccatorum ſperamus. Spes autem non eſt ſine fide. Sed quæres, an fidelis, qui eſt gratia, & charitate Dei præditus, ita præcepto fidei teneatur, vt debeat certo aliquo tempore fidei actum elicere? Reſpondeo, actum fidei eſſe nobis imperatum à Deo tanquã remedium neceſſarium ad iuſtificationem impii, tùm fidelis, tùm infidelis: & proinde mandatum credendi tunc inducit obligationem, cum impius lege, & præcepto compellitur ad iuſtitiam adipiſcendam: qua obtenta, præceptum fidei non habet ampliùs vim obligandi, ita, vt certo tempore fidei actum elicere debeamus, ſemper tamen eo præcepto tenemur, ne aliquid contra Fidem credamus.

Septimò Quæritur, quando nam præcepto confitendi Fidem obligemur? Reſpondeo, quandocumque præcepto compellimur ad excitandos alios ad Fidem, ad iuuandos eos in Fide ſuſcepta, ad confirmandos eos, ne à Fide deficiant: item, quandocumque præcepto cogimur alios docere res Fidei, & religionis Chriſtianæ, & Catholicæ. Item, quandocunque debemus offenſionem aliorum deuitare, ne ſi Fidem celemus, nos Chriſtianos eſſe, negare videamur. Præterea, quandocumque nobis imminet probabile periculum, ne Fidem abnegemus, præcepto compellimur ad Fidem confitendam. Inſuper, quandocumque ita obligamur, vt religionis actum præſtare nos oporteat, hoc eſt, debitum cultum, honorem, & venerationem vel vero Deo tribuere, eo ipſo tunc præcepto cogimur Fidem ſaltem implicitè profiteri, verbo nimirum, vel facto, vel ſigno: nam ipſe religionis cultus quædam eſt Fidei implicita profeſſio.

De Peccatis, quæ contra Fidem admittuntur. Cap. VIII.

PRimò Quæritur, quod ſit primum peccati genus, quod contra Fidem committitur? Reſpondeo, eſſe ignorantiam rerum credendarum: nam vt paulo ante iam dixi præceptò, & lege compellimur ad articulos, & prima fidei rudimenta, & principia ſcienda.

Secundo Quæritur, An ignorãtia rerum credendarum, ſit per ſe peccatum? Quidam opinantur non eſſe, ſed tantùm eſſe cauſam peccati: ſicut, inquiunt, ignorantia rerum agendarum non eſt per ſe peccatum, ſed ſolùm ideo eſt mala, quia eſt cauſa peccati, qua in agendo peccamus.

A Eodem modo, ignorantia rerum credendarum non eſt mala per ſe, ſed quia cauſa eſt, vt in credendo labamur. Sed mihi verius videtur, quod alij ſenſerunt aſſerentes ignorantiam rerum credendarum eſſe per ſe peccatum, quia eſt omiſſio eius, quod ſcire debemus: omnis autem omiſſio iuſti ac debiti præcepti, eſt per ſe peccatum. Ex quo efficitur, vt ſi quis res Fidei ignoret, quas ſcire debet, hoc ipſo peccato ſe ſe commaculet, ſiue poſtea credendo erret, ſiue non erret.

Tertiò Quæritur, An Ignorantia credendorum ſit per ſe peccatum, an verò ratione negligentiæ in rebus Fidei ſciendis? Duplex eſt opinio, prima, communi conſenſu Theologorum recepta, docet ſolùm eſſe peccatum rationẽ negligentiæ, quod ea ratione probat, quia nullum eſt peccatum niſi ſit voluntarium; at ignorantia credendorum, niſi ſit cum negligentia coniuncta, voluntaria non eſt. Secunda opinio affirmat ignorantiam rerum credendarum eſſe per ſe peccatum: quod ſic colligunt, quia negligentia in ſciendis rebus Fidei ideo eſt mala, quia res Fidei ſcire debemus. Deinde omiſſio iuſti, & debiti præcepti

B per ſe eſt mala, & non ratione negligentiæ: quin potius negligentia cenſetur mala, quia mala eſt ipſa omiſſio præcepti: ſed ignorantia rerum credendarum, eſt iuſti ac debiti præcepti omiſſio, ergo eſt per ſe mala. Hæc opinantium varietas nata eſt ex alia controuerſia, quæ quæritur, An actus exteriores, id eſt, alterius facultatis, quàm voluntatis, quando ſunt ex re obiecta mali, ſint per ſe peccata, an verò, quia voluntarii ſint, ideo ſint in culpa, & vitio? de qua quæſt. 1. libro tractaui c. 12 q. 3. & 4. Porrò cũ multorum Theologorum opinio doceat huiuſmodi actus eſſe malos, quia ſunt voluntarij, ideo in præſentia ſimiliter ignorantiam credendorum plerique volunt, non eſſe per ſe peccatum, ſed tantùm ratione negligentiæ, vnde eſt voluntaria. Ego verò in eo libro tradidi, requiri quidem ad rationem culpæ voluntarium, & liberum, tanquam conditionem ſine qua nulla culpa, peccatumue eſt: ſed rationem, qua aliquid eſt per ſe malum, non ex voluntario, & libero ſumi, ſed ex ordine, & reſpectu rationis, nimirum, quia ſit rationi diſſentaneum, vtpote regulæ moris contrarium. Nec enim (Verbi Gratia) furtum in culpa, &

C peccato eſſet, ſi voluntario careret: At verò non quia voluntarium, ideo eſt malum rationis. Sed quia per ſe à ratione diſſentit, & cum ipſa ratione pugnat: & ideo potiùs voluntas furandi habetur mala, quia furtum eſt malum rationis. Furtum verò ideo eſt malum rationis, quia eſt obiectum, quod cum recta ratione pugnat: furtum enim per ſe, ſiue fiat, ſiue non fiat, eſt rectæ rationi contrarium, quando cum ipſa ratione comparatur: nam ratio præſcribit ac præcipit non eſſe furandum, ſiue furtum eſſe fugiendum. In præſentia igitur, dicimus, ignorantiam credendorum requirere voluntarium, & liberum, vt in culpa, & peccato ſit, & proinde negligentiam requirere: ſed nihilominus, eſſe per ſe peccatum, hoc eſt, malum rationis, quia eſt omiſſio iuſti, ac debiti præcepti, & proinde à recta ratione diſſentit: quæ etiam, antequam velis res fidei ignorare: & antequam negligas rerum credendarum ſcientiam, à recta ratione diſſentit: nam recta ratio præcipit, vt ſcias ea, quæ noſſe debes: ne ignores, quæ te ſcire oportet.

Quartò Quæritur, An ſi quis per ignorantiam volun-

D tariam in errorem contra Fidem inciderit, videlicet in hæreſim, duplex peccatum admittat, nimirum hæreſis, & ignorantiæ? Reſpondeo, ſi ita incidat in errorem Fidei contrarium per ignorantiam voluntariam, credens tamen implicitè, quicquid credit Eccleſia, paratus corrigi, nullo eum hæreſis crimine maculari, quia non eſt, in credendo pertinax, & proinde ſolùm in culpa eſt, quia res Fidei quas, noſſe deberet, ſua ſponte ignorat. Si verò ita in Fide labatur, vt ſuo errori ſcienter contra Eccleſiam adhæreſcat, tunc ſe ſe hæreſis ſcelere obſtringit, cum ſit in credendo pertinax, & proinde hæreticus eſt, non autem rerum credendarum ignarus. Non igitur ſunt duo peccata ſimul, ignorantia Fidei, & hæreſis, ſed alterum duntaxat.

Quintò Quæritur, quo pacto ſe gerere debeat is, qui pœnitentium confeſſiones excipit, quando eos, qui ad confitendũ accedũt, Fidei articulos ignorare, cognouerit & an pœnitẽtes oẽs interrogare, debeat, nũ Fidei articulos nouerint, & an à ſacramẽto pœnitẽtiæ repellendos curabit, qui eos ignorauerint; an itẽ ignaros, & rudes docere debeat Fidei articulos. Reſpõdeo in primis, eos nequaquã eſſe à Sa-

cramento reiiciẽdos: nã vel nunquã admoniti fuerũt ſe ad articulos ſciẽdos lege, & præcepto cõpelli, vel ſi aliquãdo hac de re ſunt admoniti, aut commodè addiſcere non potuerunt, quia doctore, & magiſtro caruerunt; aut quia aliis negotiis, & curis diſtenti, in iis addiſcendis articulis ſtudium, & operam ponere nequiuerunt; vel quia eius rei fuerunt penitus obliti: & in his caſibus excuſantur à peccato; eò quòd ignorantia probabilis, & iuſta eſſe videatur. Item, ſi ſemel tantùm, aut iterum de hoc fuerint admoniti, licet id non præſtiterint, haud ſunt tamen à Sacramento excludendi, ſi eos ſuæ negligentiæ pœniteat, ſeque exhibeant promptos, & paratos ad articulos in poſterum addiſcendos. Præterea, ſi ſæpè de hac re certiores facti, eam neglexerint, tunc illorum confeſſio non eſt audienda, ſed ad tempus differenda, vt interim Fidei articulos perdiſcant, ſi id commodè præſtare poſſint. Quod ſi id fieri nequeat, tunc presbyter, aptiori, quo potuerit modo, eos inſtruat, ac poſtea eorum confeſſiones excipiat. Secundò, confeſſarius debet rogare eos, qui ad confitendum accedũt ſciant necne Fidei articulos, quoties probabiliter iudicauerit, aut dubitauerit ignorare prædictos articulos; quales ſunt multi ruſtici vulgares homines, rudes, & imperiti. Nõ tamẽ cogitur ad rogandũ eos quos probabiliter crediderit ſcire; vt ferè ſunt nobiles viri, aut alii bene à pueritia educati, & inſtituti, & ii, qui ſolent præceptoribus in re literaria operam dare, & ii, qui crebro Sacerdoti ſua peccata confiteri conſueuerunt.

De Hæreſis crimine. Cap. IX.

PRimò Quæritur, quid ſit hæreſis? Eſt error intellectus ſiue mentis voluntarius ex electione, & pertinacia contra aliquam ſententiam Fidei. Dicitur [error] hoc eſt, aſſenſus falſus. [intellectus, ſiue mentis] quia ſicut actus Fidei intellectu conſummatur, cum ſit aſſenſus rationis verus, & certus, licet obſcurus, ſic etiam error Fidei contrarius intellectu ſiue mente completur. [voluntarius verò;] quia ſicut aſſenſus Fidei oritur, & exiſtit ex pio voluntatis affectu, ita etiam hæreſis eſt aſſenſus rationis contra fidem ex voluntatis electione profectus. Vnde hæreſis Græcè dicta eſt, quaſi electio, optio, ſecta, quæ hæreticos à Catholicis, quibus eſt ſumma in Fide, & religione concordia, diſiungit, ac ſegregat. Quo fit, vt aſſenſus contra Fidem, ſi deliberatione careat, non ſit hæreſis, tales enim multi ſunt motus rationis, qui ſubitò contra Fidem irrepunt. (ex electione, & pertinacia,) quia hæreſis non eſt, niſi cum quis in Fide ſcienter errat. Et proinde naſcitur, exiſtit, ac pendet ex electione voluntatis cum certa ſcientia, quæ in eo conſiſtit, vt is, qui errat, ſciat Eccleſiam contrarium ſentire. Pertinacia itaque non ſignificat certam aliquam temporis durationem, & moram, vt quidam exiſtimant inter quos videtur eſſe Silu. hæreſis 1. q. 2. verſic. ſciendum eſt: nam vno momento temporis poteſt quis eſſe ſimpliciter hæreticus: ſed ſignificat voluntatis electionem cum certa notitia eius, quod credit, & ſentit Eccleſia. Vltimò dicitur [contra aliquam ſententiam Fidei:] quia error in aliis rebus non eſt hæreſis: ergo poteſt quis in multis errare, qui tamen hæreticus non ſit.

Secundò Quæritur, quot & quæ requirantur, vt aliquis ſit hæreticus? hoc eſt, quæ ſint ea, quæ hæreticum conſtituunt: de qua quæſtione. Anton. p. 2. tit. 12. cap. 5. Silu. Angel. & alii verbo. hæreſis, aut hæreticus in principio. Canus. lib. 12. de locis Theol. cap. 8. Reſpondeo, requiri potiſſimũ quatuor primo, vt ſacro baptiſmate ablutus Catholicã fidẽ fuerit ipſius baptiſmatis ſuſceptione profeſſus. Quo fit, vt licet impius Auerroes, & alii huiuſmodi farinæ homines multos cõtra Fidẽ errores tradiderint, hæretici tamen minimè cenſeantur. Deinde, vt quis voluntariè, & pertinaciter, & contra Fidem aliquid credat: non igitur talis eſt, ſi per ignorantiam, aut ſi abſque pertinacia erret in Fide. vnde illud magni Auguſtini dictum refertur ex epiſt. 162 Errare quidem potero, ſed hæreticus non ero. Tertiò, vt aliquam fidei ſententiam credat, aliquam neget, hoc eſt, non ex toto omnem fidei ſententiam neget, is enim Apoſtata eſt, non hæreticus: quoniam à fide penitus recedit. Quartò, vt contra fidem intellectu erret: nam ſi ſpecie tantùm, aut ſermone tantùm, non mente erret, hæreticus non eſt.

Tertiò Quæritur, An Cathecumenus ſit hæreticus, ſi

A poſtquam ſemel fidem & religionem Chriſtianam ſuſcepit animo, & voluntate, aliquid poſtea contra Fidem ſcienter crediderit. Quidam, inter quos eſt Alphonſus Caſtrenſis lib. 1. de iuſti. hæret. puni. cap. 8. aſſerunt, eum eſſe hæreticum, quia ſatis eſſe putant, ſi ſciens aliquid credat contra id, cui mente, & voluntate aliquando per fidem adhæſit. Veriùs tamen alii ſentire mihi videntur Simanca. de Cath. inſt. tit. 31. Bannes. 2. 2. quæſt. 11. art. primo. eum coram Deo quidem hæreticum eſſe, non tamen in Eccleſia Dei pro tali habendum, quia nondum eſt Eccleſiæ iuriſdictioni, & poteſtati ſubiectus: nondum Fidem in Eccleſia profeſſus, quia nondum ſacro Baptiſmatis fonte ablutus in Eccleſiã cooptatus eſt: & ideo hæreticorum pœnas non contrahit. Si quæras, an is, qui per errorem putat ſe Baptiſmum ſuſcepiſſe, cum reuera non ſuſceperit, ſit hæreticus, ſi credat ſcienter aliquid contra fidem. Reſpondeo, cum Gabr. quarto diſtinct. 13. quæſt. 2. artic. primo nota. 3. Alphonſo Caſtren. lib. 1. de iuſt. hæreti. punit. cap. 8. Simanc. de Cathol. inſtit. tit. 31. num. 5. eſſe hæreticum, quia talis eſt, ſi ſe habeat, & gerat tanquam Baptizatum.

B Quarto Quæritur, An ſi Deus certò, & euidenter quippiam alicui homini reuelet, is ſit hæreticus contrarium credens eius rei, quæ eſt ſibi diuinitus patefacta? Reſpondeo, eum verè coram Deo hæreticum eſſe, quia ſcienter, & voluntariè credit contra id, quod certò, & euidenter nouit ſibi eſſe à Deo reuelatum; at verò in Eccleſia hæreticus, non eſt, quia nihil credit contra ea, quæ tanquam credenda proponit Eccleſia: nec enim Eccleſia proponit credenda, quæ priuatim alicui à Deo patefiunt, ſed quæ Prophetarum, & Apoſtolorum verbo, aut ſcripto, aut non ſcripto tradita ſuſcepit: vnde non eſt hæreticorum pœnis ſubiectus.

Quinto quæritur, An dubius in Fide ſit hæreticus? De hac quæſtione Antoni. par. tertia tit. 22. cap. 5 §. 10. Turrecrem. in ſum. de Eccl. lib. 4. parte ſecunda cap 18. Auguſtin. Anconit in ſum. de poteſt. Eccleſ. quæſt 28. art. 1. Canus lib. 12. de loc. Theolog cap. 9. Albert. de agnoſcen. aſſertionib. quæſt. tertia num. 6. Caſtrus lib. 1. de iuſtit. hæretic. punit. cap. 7. Ratio quæſtionis eſt, quoniam qui

C dubius eſt, neutri quæſtionis parti aſſenſum præſtat, nec item ab alterutra parte diſſentit. ergo qui dubitat, errore intellectus, & mentis non labitur. Reſpondeo, in cap. dubius. de hæret. apertè dici, dubium in fide eſſe infidelem, vnde quæſtio non eſt, an ſit infidelis ſaltem iuris fictione, hoc eſt, qui in iure pro infideli, & hæretico habeatur, ſed an ſit verè, & propriè hæreticus, & hæreticorum pœnis ſubiectus. Meo iudicio quoties quis voluntariè, & pertinaciter de fide hæſitat, eo ipſo, eſt hæreticus: quoniam Fides, eſt aſſenſus verus, & certus, licet obſcurus; ſed qui de Fide voluntariè, & pertinaciter ambigit, aſſenſum non præſtat, quem tamen præſtare deberet: ergo eſt hæreticus, aut ſaltem tanquam talis habendus. At inquies, Hæreſis eſt error intellectus. Reſpondeo, eſſe errorem intellectus, vel abſentiam aſſenſus Fidei, quem tamen præſtare oporteret; vel dubitationem, qua quis ſcienter, & voluntariè ambigit de rebus fidei, quas certò credere deberet. Nam fides ambiguum non habet, hoc eſt is, qui credit, non dubitat ſcienter, & voluntariè. Quare ſi quem in foro exteriori legitimè allegata, & probata probauerint in rebus fidei ſcienter, & voluntariè dubitaſſe, arbitror eum,

D vt verè, & propriè hæreticum puniendum.

Sextò Quæritur, An qui ſcienter res Fidei ſola opinione credit tanquã res probabiles, ſit hæreticus? Ratio item dubitandi eſt, quia qui per opinionẽ credũt res Fidei, nullũ habent contra Fidem errorem. Reſpondeo, eſſe hæreticum. Nam quemadmodum is, qui dubius in Fide eſt, cenſetur verè, & propriè hæreticus: ita, qui rebus Fidei ſola opinione adhæreſcit, eſt reuera, & non ſolùm iuris fictione hæreticus, quia Fides eſt aſſenſus verus, & certus; at opinio eſt aſſenſus incertus, ita vt qui opinatur, putet poſſe eſſe verum contrarium eius, quod ipſe arbitratur. Ergo ſi quis voluntariè, & pertinaciter res Fidei ſola opinione crediderit, eo ipſo caret aſſenſu certo, & firmo, quem habere deberet.

Octauò Quæritur, An ſi quis per ignorantiam craſſam credat aliquid contra Fidem, paratus alioqui ſuum errorem deponere, quando fuerit admonitus, ſit hæreticus? & intelligitur quæſtio hoc ſenſu, an ſit reuera hæreticus etiam in foro interiori conſcientiæ. Duæ ſunt opiniones. Prima vult eum eſſe hæreticum.

Quod

Quod probat vnica ratione, quia furtum, homicidium, adulterium, periurium per ignorãtiam craſſam admiſſum, eſt peccatum eiuſdem ſpeciei, cuius eſt furtum, vel homicidium ſcienter patratum: ergo error contra Fidẽ per ignorantiam craſſam ſuſceptus, vere eſt hæreſis. Sic Sotus in 4. diſt. 22. q. 2. ar. 3. poſt conclu. 5. in 1. caſu. Secunda opinio negat eum eſſe hæreticum, quia ad hæreſim requiritur, vt paulo ante iam docui, pertinacia, quæ eſt electio voluntatis cum certa ſcientia, & notitia eius, quod credit, & ſentit Eccleſia: ergo ſi quis per ignorantiam craſſam erret in Fidẽ, dummodo tamen pertinax non ſit, hoc eſt, dummodo paratus ſit ſuum errorem corrigere, & dummodo implicite credat, quicquid credit Eccleſia, hæreticus non eſt. Sic Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Abbas, Cardinalis in cap. Firmiter, de ſumma Trin. & fid. Cathol. Canus lib. 12. c. 9. de loc. Theolog. Nauarrus in Manua. c. 11. nu. 22. Simancas de Cathol. inſtit. tit. 31. nu. 10. Et quidam alij iuniores, videlicet Bannes 2. 2. q. 11. art. 1. Arag. 2. 2. q. 11. art. 1. Silu. hæreſis 1. q. 2. verſic. quinto, vt quis. Et hæc opinio eſt verior, & ratio eius ſuperiùs allata Sotum conuincit. Aliud verò eſt de furto, homicidio, adulterio, & periurio: hæc enim, & alia ſimilia flagitia opere exteriori conſummantur: Et proinde, vt ſint eiuſdem ſpeciei peccata, cuius ſunt ea, quæ ſcienter committuntur, ſufficit, ſi ſint aliquo modo voluntaria per ſeipſa, aut in ſuis cauſis, qualia ſunt ea, quæ per ignorantiam craſſam admittuntur. at hæreſis peccatum requirit, ac poſtulat errorem intellectus voluntariè, & pertinaciter ſuſceptũ: & proinde ignorantia craſſa rerum credendarum peccatum eſt, ſed error contra Fidem per talem ignorantiam contractus, non eſt hæreſis propriè. At in foro exteriori quoties probatum fuerit, quempiam per ignorantiam craſſam in rebus fidei erraſſe, in eum iudices meritò poſſunt animaduertere, vt in hæreticum, quia qui per huiuſmodi ignorantiam ſupinam errat in fide, ſaltem iuris fictione hæreticus cenſetur.

Octauò quæritur, An qui per ignorantiam affectatam incidit in errorem Fidei contrarium, ſit hæreticus? Si ſit alioqui paratus ſuum errorem deponere, cum ſciet Eccleſiam contrarium credere, & docere. Duæ quoque ſunt ſententiæ, prima affirmat eum eſſe verè, & ſimpliciter hæreticum, ſicut eſt verè fur, homicida, adulter, vel periurus, qui per ignorantiam affectatam, furtum, homicidiũ, adulterium, vel periurium admiſerit. Secunda opinio negat eum hominem in foro interiori conſcientiæ hæreticũ eſſe, quæ verior eſſe mihi videtur: ita ſentiunt iuniores quidã S. Thomæ diſcipuli, Bannes 2. 2. q. 11. art. 1. Aragon. 2. 2. q. 11. art. 1. & Silu. hæreſ. 1. q. 2. verſic. quinto, vt quis. Nam poteſt quis conſultò res Fidei ignorare; & tamen implicitè credere, quicquid credit Eccleſia: qui ſi in Fide erret per ignorantiam, qua voluntariè neglexit ſcientiam rerum, quas credere debebat, pertinax non eſt: cum credat & ſentiat, quicquid credit, & ſentit Eccleſia, & ſit alioqui paratus à ſuo errore, & aſſenſu falſo recedere. Alia verò ratio eſt de cæteris peccatis, quæ opere externo complentur, in quibus ſatis eſt voluntas in cauſis ſuis, quibus voluntaria ſunt, & proinde peccata eiuſdem ſpeciei cenſentur, cuius ſunt crimina ſcienter commiſſa: at verò hæreſis cũ pertinaciam requirat, intellectu conſummatur ex electione voluntatis cum certa ſcientia eius, quod credit, & profitetur Eccleſia. Dixi, in foro interiori conſcientiæ: quoniam in iudicio, ſi certò conſtiterit Titium per ignorantiam voluntariam aliquid contra fidem credere, iudices in eum tamquam in hæreticum animaduertent: nam in eo iudicio, vt hæreticus habetur, cum ignorantia probabilis, & iuſta non ſit.

Nonò quæritur, An qui mortis metu compulſus affirmat aliquid Fidei contrarium, abſque vllo tamen interno mentis aſſenſu, quo credat id, quod ore profert, ſit hæreticus. veluti ſi quis verbo tantùm non mente dicat, ſe hæreticum eſſe, Saracenum, Paganum, aut non Chriſtianum; aut Chriſtum non eſſe verum Deum, quæritur, an eo ipſo ſit hæreticus, aut infidelis. Hanc quæſtionem tractat Simanc. de Cathol. inſtit. 17. nu. 36. Albertinus de agnoſc. aſſertionib. q. 8. nu. 12. & q. 30. nu. 3. & 11. & in repet. de hæret. in 6. q. 13. nu. 67. Reſpondeo ex communi Doctorum ſententia, eum hominem peccare quidem, ſed nequaquam eſſe verè, & propriè hæreticum, aut infidelem. Peccat, quia ore, lingua, & ſermone Chriſti fidem profiteri debet; cum tamen ſe eſſe Catholicum, aut fidelem neget. Agit igitur contra præceptum, & legem confitendi Fidem; nec idcirco

A eo tamen ille metu mortis excuſatur; quia Fidem abnegare, quam confiteri debet, eſt per ſe malum: hæreticus tamen, aut infidelis non eſt, quia interius mente non credit, quod ore, & lingua affirmat exterius. Ita Simanc. Albert. locis ſupra citatis Brunus lib. 1. de hæret. c. 4. Directo. Inquiſitor. p. 1. q. 9. & ibidem Penna. commen. 24. Quemadmodum nec hæreticus eſt, qui per iocum, vel iram aliquid contra Fidem affirmat, id intellectu non credens: nec maledicus, ſiue blaſphemus in Deum eſt hæreticus, qui maledicti, & blaſphemiæ verbum, Fidei cõtrarium, ore tenus tantummodo temerè effutit. At in iudicio tamquam hæreticus meritò punitur, qui fidem quamuis metu abnegat: quoniam hominibus verba patent, non mentis affectus. Deus de animo, & voluntate, homo de ſermone, quem nouit, iudicat. Item, negari non poteſt, quin tamquam ſuſpecti hæreſeos haberi poſſint ij, qui metu fidem abnegãt; præſertim ſi mortis periculum euadere facilè poſſent, ſi viri docti, aut magnæ authoritatis eſſent, ſi ſtatim, vt conſtituti extra periculum ſunt, non reſipiſcunt; vt prædicti auctores iure optimo tradiderunt.

B Decimò quæritur, An is, qui verbo tantùm, non mente contra Fidem aliquid affirmat leui aliquo metu adactus, incidat in excommunicationem ipſo iure, in hæreticos latam: vt ſi hæreticum ſe eſſe fateatur, vel Paganum, vel Iudæum, & non Chriſtianum, aut ſi Chriſtum dicat non eſſe verum Deum. Duæ ſunt opiniones; vna affirmat eũ excommunicatione affici, & cæteris pœnis, quæ ſunt hæreticis ipſo iure irrogatæ. Ita Caietanus 2. 2. q. 11. art. 1. ad 2 & q. 94. art. 1. Quem quidam alij ſequi videntur. Huius opinionis argumenta ſunt. Primùm quidem, quia ſi iure excommunicatio conſtituta eſſet in fures, homicidas, adulteros, verè eam excommunicationem incurriſſet ille, qui metu mortis furtum, homicidium, adulterium, periurium admiſiſſet, quia verè fur, homicida, adulter, vel periurus fuiſſet; ſed iure ipſo excommunicatio impoſita eſt ijs, qui aliquid contra Fidem ſentiunt, vel dicunt. Ergo ad eam pœnam contrahendam ſatis eſt, ſi quis voluntariè aliquid Fidei contrarium dicat, vel credat. In Concilio enim Toletano primo, In Aſſertione Fidei, anathemate damnatur, qui dixerit, vel crediderit aliquid contra Fidem. Deinde

C argumentantur, quia Eccleſia non punit actus mentis internos, ſed externos ſcienter, & voluntariè factos: ergo cum excommunicatione afficit hæreticos cõprehẽdit eos, qui aliquid contra Fidem ſcienter affirmant. Poſtremò, quia in huiuſmodi homines Chriſti Fidem abnegantes, tamquam in hæreticos inquirit, & animaduertit Eccleſia, & abſoluit ad meliorem mentem redeuntes.

Altera opinio negat excommunicationem in Hæreticos latam eiuſmodi hominem contrahere. Sic Antoninus, quem citant Angelus, Roſella, Syluester, Tabienſis, Armilla verbo, Apoſtata, & verbo, hæreticus. Sic etiam Nauarr. in Manua. cap. 11. nu. 27. & quidam iuniores videlicet Bannes, Aragon. 2. 2. q. 11. art. 4. quæ mihi videtur verior opinio. Nam pœnæ iuris ſunt reſtringendæ, ergo excommunicatio, qua afficiuntur hæretici, mitius, & benignius intelligi debet, vt contrahi tantummodo dicatur, cum quis voce ſimul, & animo hæreticus eſt: Alioqui enim, qui per iocum, vel iram aliquid aduerſus Fidem ore tenus ſolummodo dixiſſet, abſque dubio in excommunicationem incidiſſet.

D Ad Caietani obiecta reſpondeo: ad primum, cum iure excommunicatione feriũtur, qui contra Fidem aliquid dixerint, vel crediderint, nomine eorum [qui dixerint.] vel [crediderint,] accipiendi ſunt, qui dixerint mente interiùs id ſentiendo, quod ore profitentur exteriùs, ſicut appellatione eorum [qui aliquid crediderint] accipiuntur ij, qui non ſolùm interiùs mente hæreſim concipiunt, ſed nutu quoque, ſigno, vel verbo exprimunt. Item, longè diuerſa ratio eſt de cæteris peccatis, quæ exterius cõplentur, vt furtum, homicidium, adulterium, periurium; nam ſi hæc crimina ius ipſum excommunicatione afficiat, eo ipſo, quo voluntarie fuerunt admiſſa, Excommunicationi ſubiecta cenſentur. Hæreticus verò, quia intellectu, & mente interiùs conſummatur hæreſis, excommunicationem non contrahit, niſi fuerit intellectu hæreſis completa.

Secundũ argumentũ eodẽ modo diluitur. Ad tertium reſpõdeo, in huiuſmodi criminoſos meritò Eccleſiã inquirere, & animaduertere, quia probabiliter iudicat, eos id intellectu crediſſe, quod ore affirmarũt, & proinde eos

etiam

etiam meritò abſoluit à cenſuris, in quas lapſos eſſe probabiliter ſenſerat. Obijcies, negari non poſſe, ſi Eccleſia excommunicationem irroget ijs, qui hoc, vel illud docuerint, ſcripſerint, diſputauerint, vel concionando dixerint, eos tali excommunicatione affici, qui contra fecerint docendo, ſcribendo, diſputando, concionando, quamuis id mente non credant. Reſpondeo, vere nos inficiari nequire, quin poſſit Eccleſia ipſo iure excómunicatione punire eos, qui certum quid fecerint, vel ſcripſerint, vel docuerint, vel diſputauerint, etiam abſque vllo in Fide intellectus errore: poſſunt enim ipſi externi actus contra Fidé, quando voluntarij ſunt, & liberi, excommunicatione, & alijs pœnis affici. Solum diſſerimus, eam excommunicationem, quæ eſt iure in hæreticos conſtituta, contrahi ab ijs, qui ſolùm exterius lingua, ore, & ſermone, citra vllum mentis errorem contra Fidem aliquid dixerint.

Vndecimò quæritur, An qui metu aliquo compulſus, opus exterius contra Fidem efficit, nihil interius errans, ſit hæreticus? Vt ſi quis Idolis thura adoleat, ſacrificium offerat, caput aperiat, genuá flectat? Reſpondeo ex dictis, talem hominem non eſſe verè, & propriè hæreticum: id
B quod rationes ſuperius allatæ confirmant. In iure tamen nonnunquam hæretici vocantur, non qui vere, & ſimpliciter hæretici ſunt, ſed qui aliqua opera hæreticorum propria præſtant: qualis is eſt, qui dæmones inuocat, colit, veneratur; qui ſacras ſanctorum imagines lacerat, ſacras ſtatuas, & effigies perfringit, & proterit, qui Chriſti corpus impiè, & nefariè conculcat, qui crucem comminuit, qui hæreticum hominem honorat, & colit. Et hoc eſt, quod docent Siman. de Cathol. inſtitut. tit. 32. num. 7. Albertin. de agnoſcen. aſſertionib. q. 8. nu. 12. & q. 30. nu. 3. & 11. & Direct. inquiſito. p. 3. q. 41. & 49. huiuſmodi homines ex ipſo facto, ſiue opere pro hæreticis haberi, & tamquam hæreticos meritò puniri.

Duodecimò quæritur, An qui ſtudio, & affectu hæretico, hoc eſt, ex interna hæreſi, aliquod opus externũ, ſua tamen natura indifferens, præſtat, ſit hæreticus exterior, ita vt excommunicationem iuris in hæreticos latam contrahat? Verbi cauſa; aliquis coram venerabili Euchariſtiæ Sacramento caput non nudat, & aperit, genu non flectit,
C quia interius intellectu, & mente credit in eo corpus Chriſti re vera non eſſe. Duæ ſunt opiniones. Prima affirmat eum in excommunicationem incurrere, quia hæreſim internam mente conceptam, facto declarat, & prodit. Secunda opinio vult, eum excommunicatione non affici: atque hæc eſt verior opinio, quia factum exterius eſt ſua natura indifferens, ergo hæreſim internam non exprimit. Quid, inquies, ſi quis dum ſecum mente reuoluit ſuam hæreſim, ore deinde dicat, Ita eſt, vel, Peream, niſi ita ſit, vel ſubrideat, aut manibus plaudit, annuit capite, aut vultus, aut totius corporis ſigno, & nihil aliud eloquatur, an tamquam hæreticus exterior, in excommunicationem incidat? Quidam affirmant, ea ratione permoti, quia ore dicit, & exprimit hæreſim, quam mente tenet. Alij verò negant, quod putent eum ſolum eſſe hæreticum mente, non verbo. Ea enim verba: Ita eſt, vel, Peream, niſi ita ſit: per ſe ſunt indifferentia, neque enim hoc magis, quam illud ſignificant, nec ſi ea quiſpiam audiſſet, potuiſſet verè fateri, eum hæreſim protuliſſe: excommunicatione autem afficitur is, qui verbis exprimit hæreſim, quam mente
D concipit, ac tenet: & hæc opinio videtur eſſe magis probabilis, quam habet Bannes 2. 2. q. 11. art. 4.

De pœnis Hæreticorum, & primum, de excommunicatione.

Cap. X.

PRimò quæritur, Quæ ſit prima pœna iure canonico Hæreticis irrogata? Reſpondeo eſſe excommunicationem, vt patet ex cap. cum Chriſtus, & cap. Sicut ait, & cap. Ad abolendam, & cap. Excommunicamus, de Hæret. Immo excommunicatio in Hæreticos lata, videtur eſſe antiquiſſima omnium excommunicationum, quæ iure canonico ſunt conſtitutæ, vt inſinuatur in cap. Acatius, & cap. Audiuimus. 24. q. 1. Et ex quo in Eccleſia concilia cogi, & celebrari cœperunt ad extirpandas hæreſes, introductus eſt mos Hæreticos excommunicandi, qua pœna a Sacramentis arcebantur, & communionis Eccleſiæ ſuffragijs
A & officiis priuabantur, repellebanturq. ab omni fidelium, & piorum hominum conſortio. Olim tamen non erat hæc excommunicatio Romano Pontifici reſeruata: attamen per eas pontificias Conſtitutiones, quæ quotannis in die Cœnæ Domini publico, & ſolenni more in Romana Curia promulgantur, cœpit Summo Pontifici reſeruari.

Secundò quæritur, An iure diuino hæreticus ſit omnino in rebus diuinis euitandus à nobis? Quod eſt quærere, an excommunicatio in hæreticos conſtituta, iuris diuini ſit. Duæ ſunt opiniones, prima, quorumdam Canonici iuris interpretum, & Theologorum aſſerentium eſſe euitandum, & hæreticum iure diuino, non humano ſolùm excommunicatum eſſe, quod probant ex hiſtoria Sancti Herminigildi martyris, quam ſcripſit B. Gregor. libro 3. Dialog. cap. 31. & refertur cap. Cœpit. 24. q. 1. qui cum eſſet a patre Rege Hiſpaniæ Ariano detruſus in carcerem, ob fidem Catholicam, noluit percipere in Paſchate Euchariſtiam ſibi miniſtratam ab Epiſcopo Ariano ad eum miſſo a patre eius rei gratia: & propterea iuſſu patris eſt occiſus, quem tamquam verum Chriſti martyrem colit,
B & veneratur Eccleſia. Secundò, quia etiam inſtante mortis tempore nemini licet, vt habetur cap. Arianos. 1. q. 1. & docet S. Thomas par. 3. q. 82. art. 7. ad 2. Sacramenta ab Hæretico miniſtrata ſuſcipere, niſi Baptiſma, quod eſt ad ſalutem ſimpliciter neceſſarium; & propterea quiſque illud re poteſt, cum imminet mortis periculum, a quolibet recipere, etiam Iudæo, vel Pagano. Sic ſentit Latomus in aſſertione determinat. datæ contra Lutherum ab Academia Louanien. Sic etiam Echius in Enchirid. loco. cómm. contra Lutherum.

Secunda opinio negat hæreticum iure diuino eſſe vitandum, ſed tantum Canonico, quo ſolo iure eſt vinculo excommunicationis obſtrictus: & hæc eſt plurium Theologorum conſenſu recepta ſententia, & mihi ſanè longè probabilior, & verior apparet, vt latius oſtendam, cum de excommunicatione tractauero. Interim tamen animaduertendum eſt, Hæreticum in diuinis, & ſacris iure diuino eſſe vitandum, in his, quæ ſequuntur. Primò, ſi ex huiuſcemodi cum Hæreticis ſermonis, & rerum communicatione, aliorum oriatur offenſio. Secundò, ſi periculum
C nobis immineat noſtri ſpiritalis exitij, & interitus, videlicet perniciæ, & Chriſtianæ religionis contemptus. Tertiò, ſi ex hoc, quod cum Hæretico ſermonem, & conſuetudinem habemus, ſuſpitio naſcitur, quòd verbo, ſigno, vel facto, Hæreticorum ritus, mores, aut dogmata profitemur. Quartò, ſi cum hæretico ſit nobis commercium criminis, & impietatis, ob quam ipſe eſt excommunicationis ſententia conſtrictus. Extra hos caſus iure tantum Canonico, non diuino debet in rebus ſacris Hæreticus euitari. Ex quo efficitur, vt Romani Pontificis auctoritate concedi queat, vt ab Hæretico extra caſus ſupra memoratos, ſuſcipere Sacramenta poſſimus, vt fuſius in eo, quem dixi, loco docebo. Nam quamuis iuriſdictione Eccleſiaſtica hæreticus careat, eo quod ſit ſegregatus ab Eccleſia, poteſt tamen eam habere, ſi id Romanus Pontifex, ſiue Eccleſia permittat, aut concedat.

Tertiò quæritur, An eiuſmodi excommunicationem contrahat hæreticus ob ſolam hæreſim internam mente conceptam? Hanc quæſtionem tractauit Archidiaconus in cap. Cum quis, de ſentent. excommun. in 6. Et in vtram-
D que partem multa iura produxit, & tandem eam liberam diſputationi reliquit? Duæ ſunt opiniones. Prima affirmat contrahere, ſic Gloſſa in Clem. 1. verbo, eo ipſo incurrant, de hæret. quam Gloſſam ſequuntur ibidem Imola, Paulus, Stephanus, Zabarella, ſic etiam Feli. cap. vlt. de hæret. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuoc. donatio. verbo, reuertatur, nu. 240. ita quoque Adrianus, Roſel. Albertus Pighius, Medina, quos citaui, lib. 5. cap. 10. q. 1. & ante eos omnes ſenſerant Raynerius, Gotfredus, Ioannes Ancona, vt eos citat Archidiaconus. Quod probant, Primò, quia in iure ſæpe excommunicatione afficiuntur, qui hoc, vel illud dixerint, docuerint, crediderint ergo nomine eorum [qui crediderint] intelliguntur, qui ſola hæreſi interna infecti ſunt. alioqui enim quid opus erat dicere: [qui dixerint, vel docuerint?] In Concilijs anathemate damnari ſolent, qui hoc, vel illud crediderint, aut putauerint. In Concilio item Conſtantienſi decernitur, vt Hæretici rogentur, vtrum hoc, vel illud credant. Item, qui dixerint apud cenſores, & iudices Fidei, quos hæreticæ prauitatis Inquiſitores appellamus ſe hoc, vel illud contra Fidem crediſſe,

credidiſſe aut credere, meritò puniuntur. Deinde, quia in Clementina 1. de hæret. Fidei iudices in excommunicationem incurrunt, qui in aliquem inquiſierint odio, timore, vel aliquo carnis, & ſanguinis, aut commodi temporalis ſtudio, & amore: ergo actus etiam interior excommunicatione mulctatur. Secunda opinio eſt ferè omnium Theologorum conſenſu approbata, vt rectè docet Simanc. de Cathol. Inſtitut. tit. 42. numero 3. & 4. neminem propter ſolam hæreſim internam excommunicatione, aut alijs Iuris pœnis affici. Hæc opinantium diuerſitas oritur ex alia generali quæſtione, An Eccleſia iuriſdictionem, & poteſtatem habeat in actus mentis ſimpliciter internos, ita vt in eos poſſit inquirere: qua de re latè diſputaui in libro quinto de Legibus, cap. 10. q. 1. Et quoniam in eo loco, vt veriorem ſententiam ſequutus ſum eam, quæ negat talem poteſtatem penes Eccleſiam eſſe; propterea in præſentia ſecundam opinionem longè veriorem exiſtimo, videlicet hæreſim internam tantùm mente conceptam nulla eſſe excommunicatione, aut pœna Iuris affectam. Nam de pœnit. diſt. 1. cap. Cogitationis, dicitur: Cogitationis nemo pœnam meretur, aut patitur, cap. Sicut tuis, & cap. Tua nos, de ſimonia traditur, Eccleſiam de occultis non iudicare, ſed tantùm de manifeſtis, 2. quæſt. 5. cap. Conſuluiſti. Occulta, & incognita illi ſoli relinquuntur, qui ſolus nouit corda hominum. Idem colligitur ex cap. Erubeſcant. diſt. 32. ex cap. vlt. 32. q. 5. Et ratio id manifeſtò, & certò concludit: nam actus mentis interni ſolùm Deo patent: nec Eccleſia poteſt de eis iudicium ferre, cum ſint hominibus natura ſua penitus ignoti.

Quartò quæritur, An ob hæreſim exteriorem, etiam penitus occultam, excommunicatio, ipſo iure contrahatur? quod eſt quærere, An ſi Titius ſolus tres Fidei ſecum mente reuoluens, aliquid contra Fidem ſponte ſua pertinaciter ſentiat, & lingua, & ore prodat, & exprimat, nemine audiente, eo ipſo in excommunicationem incurrat? Reſpondeo cù omnibus iuris Canonici doctoribus, & Theologis, vt teſtatur Siman. de Cathol. inſtitut. tit. 42. nu. 7. eũ ſtatim incurrere. At, inquies, hæreſim eſſe penitus occultam, nec poſſe vnquam in iudicio probari Titium aliquid contra Fidem dixiſſe. Reſpondeo, hæreſim exteriorem eo ipſo, quod talis eſt, iuriſdictioni, & poteſtati Eccleſiæ ſubieci, quoniam non eſt per ſe occulta, qualis eſt hæreſis mentis interna, ſed ex accidenti tantùm, nempe, quia deſint teſtes, quibus probari poſſit, Titium hæreſim protuliſſe.

Quintò quæritur, An ſi quis hæreſim ſuam internam, in qua olim fuerat, & à qua iam receſſit, amico aperiat, non quidem ſtudio, & voluntate hæreſim aſſerendi, ſed gratia petendi tantummodo conſilium ab eo, ſit hæreticus exterior, & eo ipſo in excommunicationem prolabatur? Verbi Gratia, Titius dicit Caio amico, tribus ab hinc annis hoc, aut illud mente interius credidi, quamuis iam meum errorem depoſuerim. Duæ ſunt opiniones: Prima affirmat, quoniam eo ipſo, quod conſilium petit, ſuam hæreſim prodit internam. Secunda opinio negat, quæ quibuſdam videtur probabilior. Victoria, vt teſtatur Siman. de Cathol. inſtitut. tit. 42. nu. 9. Sentit nullam excommunicationem incurrere: cuius ſententiæ, ait Simancas, vehementer aſſentior. Nam quando quis conſilij petendi, & ſibi cauendi cauſa, amico hæreſim ſuam internam narrat, ac refert, non id facit verbis hæreſim exprimentibus, quia ſolùm declarat ei, ſe interne aliquid contra Fidem ſenſiſſe; & propterea cõſilio ipſius indigere, quid ſit ſibi facto opus. Hæreticus autem exterior eſt, qui hæreſim, quam mente retinet, verbis declarat, & exprimit. Veluti ſi Titius dicat, Credo Chriſtum non eſſe verum Deum. Ex quo efficitur, vt idem ſit penitus dicendum de eo, qui hæreſim ſuam internam ad ſaniorem mentem reuerſus, ſacerdoti, cui omnia ſua peccata confitetur exponit, cum ſui eum peccati pœniteat: tunc enim non dicit ſe contra Fidem ſentire, ſed fatetur ſe mente contra Fidem aliquid crediſſe, & eius criminis magnum modò dolorem perferre: ita quoque docet Simancas loco citato. Quo fit, vt ſi, vel conſilium ab alio petendo, vel ſua peccata confitendo dicat, ſe contra Fidem credidiſſe, & nunc etiam credere, eo ipſo excommunicationem contrahat, quia eſt hæreticus exterior.

Sextò quæritur, An ſi Titius dicat alicui per iocum, Ego olim mẽte credidi hoc, vel illud contra Fidem, nũc tamen ampliùs nõ credo, ſit hæreticus exterior, excõmunicatione iuris affectus? Simancas loco citato ſcribit Franciſci Victoriam etiam ſenſiſſe, Titium non eſſe hæreticum exteriorem, eo ipſo, quòd ita loquitur, quia nullam hæreſim præſentem, quam mente retineat, verbis exprimit, ſed priſtinam duntaxat, in qua olim fuit, & a qua iam volũtate receſſit. Ipſe verò Simancas ait, ſe in hac opinione, & ſententia ſuperſtere. Et proinde in excommunicationem nequaquam incidere: Quidam cenſent, Titium eſſe hæreticum exteriorem, & in excommunicationem incurrere, quia eo ipſo hæreticus interior cœpit verbis, & ſermone ſe prodere. Sed prima mihi ſententia magis probatur: non enim quælibet verba ſufficiunt ad hæreſim exteriorem, ſed ea, quæ hæreſim internam præſentem declarant, & exprimunt, ita vt animus, & ſermo conſentiant, & id, quod mente concipitur verbum exprimat, hoc enim idẽ de cæteris ſimilibus aſſueſcamus. Non enim peierat, aut maledicis, vel detrahis, cum dicis. Peieraui, maledixi, detraxi: Ita planè, non ideo nunc credis aliquid, ſi dicas, Ita olim credidi; ſed ſi ita dixeris, ita nunc credo, ita ſentio.

Sic etiam Cordubẽſis in ſuis quæſtionib. lib. 4. q. 13.

Septimò quæritur, An qui legendo, narrando, diſputando, vel alienos libros, aut tabellas tranſcribendo hæreſim ſuam, quam mente conceptam ante retinebat, lingua, & ore pronunciat, non quidem voluntate confirmandi, declarandi, exprimendiue errorem, quem mente conceptum habet, ſed tantùm gratia legendi, diſputandi, tranſcribendi, & narrandi, eo ipſo, tamquam hæreticus exterior excommunicatione afficiatur? Reſpondeo cum Cordubenſi, non affici, quia hæreſim ſuam ille non ſermone prodit, non lingua, & ore declarat, ſed ſolùm aliorum libros legit, vel tranſcribit, vel diſputando aliorum factum, vel errorem, vel ſententiam recenſet.

Cordub. in ſuis quæſtionib. lib. 4. q. 13. in opinio. 3.

Octauò quæritur, quinam poſſit hæreticum abſoluere à peccato, & excommunicatione, quibus tenetur obſtrictus? Reſpondeo, abſolutionem eſſe Romano Pontifici reſeruatam; & proinde neminem poſſe ab ea abſolui, niſi auctoritate, & facultate Romani Pontificis; vt conſtat ex conſtitutione Pontificia, quæ quotannis Romæ publico ritu, & vſu legi ſolet in die cœnæ Dominicæ.

Nonò quæritur, An Epiſcopus poſſit hæreticum ſibi ſubiectum abſoluere? Reſpondeo, in Concilio Tridentino Seſſ. 24. cap. 6. de Reformatione, conceſſum fuiſſe Epiſcopis, vt poſſint abſoluere ab hæreſi occulta, per ſeipſos, non autem per Vicarios ſuos. Appellatione autem hæreſis occultæ, intelligitur ea, quæ non eſt notoria per euidentiam facti, vel per ſententiam Iudicis, vel per propriã hæretici confeſſionem in iudicio, & quæ item teſtibus probari nequit. Ita vt occultum eo loco ſumatur, vt à notorio, & publico diſtinctum.

Decimò quæritur, An hæc talis facultas in Concilio Epiſcopis cõceſſa, abrogata ſit per clauſulam, quæ a Pio V. & Gregorio XIII. & cæteris Pontificibus ſolet nũc adijci in conſtitutione Pontificia, quæ Bulla in Cœna Domini vocatur? in ea ſiquidem ad finem addi ſolet: [A caſibus & cenſuris in ea contentis neminem abſolui poſſe ab alio, præterquam a Romano Pontifice, vel ab eo, cui ſpecialiter fuerit conceſſum: non obſtante quocumque priuilegio, & clauſula Concilij generalis.] Hanc quæſtionem tractat Nauar. conſil. 15. de ſenten. excomm. & breuiter attigit in Man. c. 27. num. 260. & nu. 275. Duæ ſunt opiniones, vna negat eſſe derogatum facultati in Concilio Tridentino conceſſæ, ita docet Bannes 2. 2. q. 11. artic. 4. quod probat primò: Solùm enim generaliter dicitur: Non obſtante clauſula Concilij generalis:] nec vlla fit expreſſa mentio Concilij Tridentini, ſed ex Archidiacono, & Felino, quos huius opinionis auctores citant, non intelligitur derogatũ per clauſulam generalem facultati, & priuilegio alicuius certi Concilij generalis, niſi ipſius ſpecialis facta ſit mentio. Item, quia lex ſpecialis non creditur per generalem ſublata, ſiue præcedat, ſiue ſequatur. Gloſſa cõmuni conſenſu recepta in Authen. offeratur. C. de litis conteſt. & docet Decius in regula. 1. ff de reg. iuris. Deinde, cum eiuſmodi facultas conceſſa ſit a Concilio Tridentino, tam recenti memoria conuocato, & celebrato, & ob graues, & iuſtas cauſas ſit data, non videtur veriſimile, tam facile, & tam citò à Romanis Pontificibus eam eſſe ſublatam. Poſtremò, quia in conſtitutione Pontificia, quæ dicitur Bulla Cœnæ Domini, ſolùm videtur abrogari facultas conceſſa hominibus priuatis, etiam per clauſulam Concilij Generalis, qua poſſunt abſolui extra mortis articulum: non

non tamen conſequens eſt, vt facultas in Concilio Generali Epiſcopis conceſſa auferatur: hæc enim facultas non conceditur priuatis hominibus pœnitentibus, vt abſolui queant, ſed Epiſcopis, vt poſſint abſoluere. Et hoc tempore quidam ſcripſerunt, ita docuiſſe viros grauiſſimos, & Theologiæ, & vtriuſque iuris peritos Salmanticæ de hac controuerſia rogatos. Immo aiunt ita abſoluere conſueuiſſe Epiſcopos in multis prouincijs conſilio grauiũ Theologorum, & iuris Canonici doctorum. Et auctor Candelabri teſtatur Salmanticæ in Hiſpania viros, & Theologiæ, & iuris Canonici peritos, ſenſiſſe, non eſſe Epiſcopis abrogatam. in Expoſit. Bullæ in Cœna Domini, caſu vlt. §. Cæterum. immo etiamnum ita cenſere plurimos Epiſcopos, tùm in Theologia, tùm in Canonico iure verſatos.

Secunda verò opinio docet eſſe derogatum facultati datæ à Concilio Trid. Ita Nauarrus loco citato, & Simancas de Cathol. inſtit. tit. 3. nu. 6. inde comprobantes, quia expreſſè in ipſa Bulla dicitur: ¶ Non obſtante clauſula Concilij generalis. ¶ & addit Nauarrus ita declaraſſe Gregorium XIII. viuæ vocis oraculo. Mihi profectò magis hæc ſecunda ſententia probatur, quippe quæ plurium auctoritate, & validiori ratione confirmata, probabilior, tutior, & verior eſt. Primò, quia teſte Nauarro locis ſupra citatis Pius V. & Gregorius XIII. de hac re conſulti ita declararunt. Secundò, quia etiam ita declarauit Congregatio Cardinalium ſuper locum prædictum Concil. Trident. Tertiò, quia audiui à viro religioſo, & docto, & fide digno, idem reſpondiſſe Sanctiſs. D.N. Clementem VIII. Quartò, quia ita intelligit ſtylus, & vſus Curiæ Romanæ: ita docet Nauar. locis ſupra productis, quamuis obſcurè idem tradit Maiol. de irregular. lib. 5. cap. 46. & Penna in Directi. inquiſ. p. 3. q. 98 comm. 141.

Vndecimò quæritur, An, ſi prædicta facultas data à Cõcil. Trident. vim ſuam, & locum haberet, Epiſcopi poſſent ſemel, aut iterum, aut etiam ſæpius alicui Sacerdoti facultatem ſibi a Concilio Tridentino datam, committere iuſtis de cauſis, vt hæreticum abſoluat, eo quod vel hæreticus ad Epiſcopum accedere commodè nequiret, vel quòd Epiſcopus hæretici hominis confeſſionem, negocijs impeditus, audire non poſſet. Reſpondeo, eum, qui poteſtatem ordinariam, & iure ſuo abſoluendi aliquem habet, poſſe abſolutionem, & iuriſdictionem alteri mandare, vt colligitur ex cap. vltimo, de officio ordinarij: eum verò, qui habet poteſtatem, & iuriſdictionem vi Priuilegij ſibi commiſſam abſoluendi aliquos, non poſſe eam alteri delegare, vt docet Gloſſa in cap. vlt. § Cæterùm, de Officio deleg. Ex quo efficitur, vt non poſſit Epiſcopus conſtituere Vicarium, vel Delegatum generalem ad abſoluendum hæreticos: ita vt Vicarius, vel Delegatus haberet poteſtatem abſoluendi eos omnes, quos abſoluendos iudicaret. Nihilominus tamen poſſet Epiſcopus abſolutionem hæretici ſemel, aut iterum, aut etiam ſæpius alteri mãdare, qui hæreticum abſolueret mandato ipſius Epiſcopi: hoc enim non eſſet alterum conſtituere, vt tamquam delegatus generalis habeat facultatem hæreticos abſoluendi, ſed eſt alteri committere, vt in caſu occurrenti hæreticum iuſſu, & nomine Epiſcopi abſoluat: tunc enim Epiſcopus nõ abſolueret per illum tamquam per Vicarium, aut iudicẽ delegatum, ſed tamquam per miniſtrum nomine, iuſſuſue domini aliquid facientem: ita Nauar. Conſil. 15 ad 3. quæſtionem, de ſent. excomm. Quo etiam fit, vt qui legitime impediti ad Epiſcopum accedere nequirent, Confeſſarios adire poſſent, aut alios, ut nomine, vel mandato Epiſcopi per alios abſoluerentur: ſi reuera Epiſcopis prædicta facultas conceſſa à Concilio Tridentino abrogata, vt dixi, non eſſet.

Duodecimò quæritur, An quando generalis conceditur facultas abſoluendi, a quibuslibet caſibus, qui in conſtitutione Pontificia, quæ in die Cœnæ Domini publice legi ſolet, continentur, eo ipſo intelligatur, dari facultas abſoluendi etiam ab hæreſi; vt cum datur eiuſmodi generalis facultas vi alicuius Iubilæi, vel Diplomatis Pontificij, vel alicuius alterius priuilegij? Duæ ſunt ſententiæ: Prima, affirmat facultatem dari abſoluendi ab hæreſi. Primò, quia qui totum dicit, nihil excludit, ſed generalis facultas conceditur abſoluendi a quibuslibet caſibus, & criminibus in ea conſtitutione Pontificia contentis, ergo etiam ab hæreſi. Deinde, quoniam interdum ſolet concedi generalis facultas cum exceptione tamen hæreſis, notarum, vt quis poſſit abſoluere, & abſolui ab omnibus delictis in Bulla Cœnæ Domini expreſſis, præterquam ab hæreſi: ergo quando clauſula generali non eximitur hæreſis, eo ipſo comprehendi videtur. Sic Sot. 4. diſt. 22. q. 2. art. 3. in primo caſu. immo cum Soto ſenſiſſe grauiſſimos Theologos, & Iuriſperitos, nonnulli hac ætate ſcripſerunt. Auctor quidam in Candelabro, in explanat. Bullæ in Cœna Domini, caſu 20. §. Quod ſi forte. num. 141. & de Abſolutione nu. 13. & 16.

Secunda opinio cenſet, in clauſula generali minimè comprehendi hæreſim. Ita Couarruuias in cap. Alma mater. de ſent. excommun. in 6. par. 1. §. 11. nu. 15. Siman. de Cathol. inſtitut. tit. 3. nu. 2. & Nauarr. in Manua. cap. 27. nu. 275. Eorum argumenta ſunt. Primùm, quia hæreſis eſt grauiſſimum delictum, & verbis generalibus, niſi ſpecialiter exprimatur, nequaquam comprehenditur, propter ſpecialem prauitatis rationem, quam habet. Deinde, quia Pontifex non videtur generali clauſula complecti, id, quod ſpecialem rationem habet: Et Antonin. p. 3. tit. 24. cap. 77. § 1. annotauit. commiſſionem generalem abſoluendi ab excommunicatione, non comprehendere illam excommunicationem, cuius abſolutionem veriſimili coniectura ipſe, qui committit, nequaquam ſpecialiter commiſiſſet. Item, eſt regula iuris, quæ docet, in generali conceſſione non venire ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus, c. in generali. de reg. iuris in 6.

Quod attinet ad hanc controuerſiam quidam ſic aiũt, ſi ſecundùm iura, & rationes vtriuſque opinionis iudicandum eſſet, probabilior prima ſententia appareret, quoniam idem cenſeri ſolet de cæteris ſimilibus. In odijs enim, & pœnis, appellatione [clauſulæ generalis] nõn intelliguntur, quæ ſpecialem habent rationem: nam nomine Clericorum, Beneficiariorum, Dignitatum non accipiuntur Epiſcopi, aut Patriarchæ: nec nomine Curialium in Vrbe intelliguntur Cardinales: nec voce Clericorum, aut Beneficiariorum comprehenduntur Regulares, quamuis ipſi quoque ſint, & Clerici, & Beneficiarij: In priuilegiis tamen, & fauoribus, nomine, & clauſula generali comprehendi cenſentur, quæ ſpecialem etiam rationem habent. Ergo ſi priuilegio aliquo facultas datur abſoluendi à quibuslibet caſibus, ſeu criminibus in Bulla Cœnæ Domini comprehenſis; videtur etiam concedi facultas abſoluendi ab hæreſi. In hac re ſimpliciter dicendum exiſtimo, ſecundam ſententiam eſſe veram, & magis eſſe ſtylo, & conſuetudini Romanæ Curiæ adhærendum, quam auctoritatibus, aut rationibus. Et proinde, quia ſtylus, & vſus curiæ Romanæ habet, vt ſub huiuſmodi clauſula generali, hæreſis non comprehendatur, ideo vſu, & more, ſecũda opinio præferri debet. De hoc ſtylo, & vſu ſic ait, Mandoſius in praxi ſignaturæ gratiæ in verbo, abſolutio ab hæreſi. Abſolutiones ab hæreſi extra Curiam, committuntur inquiſitoribus illarum partium: ſi in curia, nemo ſe intromittit, niſi ſancta inquiſitio, ac illius Præfecti. Vnde mihi eſt magnum argumentum ad ſecundam ſententiam probandã, videlicet, ſi inquiſitoribus eſt priuilegium cõceſſum, vt ipſi facultatem habeant abſoluendi ab hæreſi, ergo per clauſulam generalem, non videtur Pontifex huiuſmodi facultatem alijs concedere, nam derogaret magna ex parte priuilegium inquiſitorum, & Pontifex non ſolet per conceſſiones generales ſic derogare. Aiunt quidam ita eſſe declaratum à Gregorio XIII. anno ſalutis 1576. & à Pio V. anno 1572. ſi ita eſt, bene eſt. Sed huiuſmodi viuæ vocis oracula ſæpe nobis certò non conſtant; cum tamen certiùs conſtare ſoleat ſtylus, & mos curiæ, quem in hac parte ſequendum exiſtimo, vt paulo ante dixi.

Decimotertiò quæritur, An quãdo alicui datur expreſſè facultas abſoluendi hæreticum vi Pontificiæ Conſtitutionis, aut priuilegij, intelligatur eiuſmodi facultas data ſolummodo in foro interiori cõſcientiæ, an verò etiam in exteriori foro? Reſpondeo, tantummodo intelligi conceſſam in foro interiori. Sic Sotus, Couarruuias, Nauarrus, & Simancas locis citatis, & Ledeſm. 4. p. 2. q. 26. art. 1. ad finem. Nam huiuſmodi facultates concedi ſolent ob ſpiritualem tantummodo animorum ſalutem, vt quis in foro pœnitentiæ poſſit rite ſua crimina confiteri, & alia Eccleſiæ Sacramenta percipere: non igitur conceduntur cum iactura, & detrimento Eccleſiaſticæ diſciplinæ: & proinde in foro exteriori vim non habent, ne Eccleſiaſticæ cenſuræ eneruentur, & Iudicum mandata, & ſententiæ contemnantur. Hinc eſt, vt quamuis Titius hæreticus vi eiuſmodi facultatis expreſſim datæ, abſoluatur in foro conſcientiæ;

in foro

in foro tamen Eccleſiæ exteriori adhuc poſſit accuſari, denunciari, citari, capi, torqueri, & puniri, Gloſſa in c. Gaudemus, de diuort. verbo, poterit, Paulus, in l. cunctos populos. C. de ſumma Trinit. & fide Cathol. & Gloſ. in c. 1. de ſchiſmat. Abbas, Cardinalis, & Gloſſa in c. de his, de accuſationib. Gloſſa in c. vlt. q. 25. itē Gloſſa, & Imola, & alij c. 2. de emptio & vendit. Item, in foro conſcientiæ abſoluitur quis, vt particeps fieri poſſit ſuffragiorum cōmunium Eccleſiæ; & vt occultè, vbi, & quando eius crimen, & excōmunicatio comperta non ſunt, aut vbi nulla exiſtit aliorū offenſio, poſſit cum cæteris Catholicis, ſermones, & commercia habere, ad Sacramenta, & cætera diuina accedere; at eo ipſo, quod non eſt in foro externo abſolutus, debet publicè, aut vbi nota ſunt eius excommunicatio, & crimē, ſe ſe gerere tamquam excommunicatum, ab aliorum conſortio, & à Sacramētis, & diuinis abſtinere. alioqui ſi presbyter ſit, & publicè Miſſæ ſacrificium faciat, & offerat, irregularis habebitur, & tamquam irregularis iure, ac merito punietur.

Decimoquartò quæritur, An hæreticus imminēte mortis tempore, aut periculo, abſolui queat à quouis Presbytero? Reſpondeo, poſſe: Ratio huius eſt, quia eo temporis momento plenam, tum à peccatis, tum à cenſuris abſoluendi facultatem voluit Eccleſia Presbytero cōfeſſionem excipienti, concedere. Cæterùm, qui tunc abſoluitur, poſtea ſi mortis periculum, & diſcrimen euaſerit, debet præſentem ſe exhibere ei, cui hæreſis abſolutio erat reſeruata. alioqui niſi id fecerit, in excommunicationem relabitur: vt colligitur ex cap. Eos, qui, de ſententia excom. in 6. Et Presbyter eius confeſſionem excipiens, & eum abſoluens, debet de hoc, ipſum admonere.

Quos hæreticos, & quibus in rebus vitare debeamus. Cap. XI.

PRimò quæritur, An omnes hæreticos, eo ipſo, quòd ſunt excommunicationis vinculo obſtricti, vitare debeamus. Olim omnem excommunicatum deuitare oportebat: publicum quidem, tùm occultè, tùm publicè. Occultum verò, ſecretè, non tamen publicè. Poſtea verò edita eſt ab Eccleſia conſtitutio, qua decretum eſt, vt non omnes excommunicatos vitare deberemus. Conſtitutio huiuſmodi incipit ad euitanda, & teſte Nauarro in Manua. cap. 27. nu. 34. & de pœnit. diſt. 6. cap. laboret, nu. 10. edita eſt a Martino V. Sed eſt adhuc controuerſia, an omnes excommunicatos publicos vitare oporteat, occultos non itē. Duplex opinio eſt: Prima ſentit, debere nos deuitare omnes publicos, & notorios excommunicatos, quoniam ita eſt in Concilio Baſilienſi Seſſ. 20. conſtitutum, vbi promulgata conſtitutio eſt, vt vitentur excommunicati, tùm denunciati, tùm notorij, & manifeſti. Quam Cōſtitutionem Concilium Laterānenſe ſub Leone X. Seſſ. 11. recepit. Ex qua ſentētia colligitur, vt vitare nos oporteat omnem hæreticum, tùm expreſſim denunciatum, tùm publicum, & notorium. Ita Nauarrus in Manua. cap. 27. nu. 34. & 35. Adria. q. 3. de Clauibus in 4. Couar. in c. Alma mater p. 1. §. 2. nu 7. & ſequen. Medi. de Pœnit. tract. 2. q. 3. Abbas, & Felinus, vt refert Couarruuias.

Secunda opinio docet, tantummodo nobis eſſe vitandos excommunicatos nominatim denunciatos, & notorios Clericorum percuſſores, qui nulla tergiuerſatione celari poſſunt, quoniam in Concilio Coſtantienſi edita eſt conſtitutio, vt hæc duo ſolum excommunicatorum genera vitari deberent. Sic B. Antonin. p. 3. tit. 25. cap. 3. quem ſequuti ſunt Ange. excommunicatio. 8. nu 3. Roſel. excommunicatio. 6. nu. 44. Silu. excommunicatio. 5. q. 3. Caiet in ſum. abſolutionis impedimenta, & cap excommunicatio minor. Mai. 4. diſt. 18. q. 3. Sotus 4. diſt. 22. q. 1. art. 1. Ledeſmius 4. q. 23. ar. 1. Victo. in ſum. de Sacramen. tract. de excommunicat. Tabie. interdictum 3. q 9. Armil. excommunicatio. nu. 50. Et hæc ſententia eſt vſu recepta. Ex qua deducitur, poſſe tuta cōſcientia Catholicū, Sermones conferre, & ciuilia commercia inire cum hæreticis, qui ſunt in Anglia, Gallia, Germania, & Polonia: quoniam licèt publice ſint hæretici, & proinde notorie excommunicati, non ſunt tamen expreſſim, & nominatim denunciati, neque notorij Clericorum percuſſores. Ex qua etiam opinione multa alia, de quibus ſolet paſſim quæri, diluuntur; de quibus in præſentia ſigillatim dicemus.

Secundò quæritur, An Catholicis liceat cum Hæreticis ſimul orare, & precari Deum, & rem diuinam cum eis audire, & conciones ſacras, funus item hæretici comitando ad ſepulturam deferre, & alijs huiuſmodi diuinis, & ſacris rebus intereſſe? Reſpondet Nauarrus, quando hæretici non ſunt expreſſim, & nominatim denunciati, aut notorij Clericorum percuſſores, id licere facere: dummodo id fiat citra vllam Catholicorum offenſionem, & communicationem rituum, & cæremoniarum hæreticarum. Nauar. conſil. 15. de hæret. nu. 2. & 4. & conſil. 16. nu. 8. eo. tit. Secus, quando ſunt denunciati.

Tertiò quæritur, An liceat in templo, in quo ſepulti ſunt hæretici, rem diuinam, & ſacram facere? quod eſt quærere, An profana facta ſit Eccleſia, in qua ſepultus eſt hæreticus? Reſpondet Nauarrus, Minime, ſi hæreticus non ſit nominatim denunciatus, nec notorius Clericorum percuſſor: & proinde in eo templo poſſe tuto, ac citra omnem ſcrupulum, & ſuſpicionem mali, diuina, & ſacra fieri. Nauar. conſil. 15. nu. 4. de hæret. Nam Eccleſia violatur, & polluitur, cum in ea ſepelitur paganus, Iudæus, Infidelis, Excōmunicatus, c. Eccleſiam 1. c. Eccleſiam 2. de conſecr. diſt. 1. c. Sacris. de ſepult. c. Conſuluiſti, de conſecrat. Eccleſiæ c. ad hæc, de priu. Clem. 1. de ſepult. Sed hoc intelligitur de Excommunicato denūciato, quoniam quem dum in viuis erat, vitare debebamus, mortuū quoque deuitare debemus: hoc autem locum habet in eo excommunicato, qui eſt publicè denunciatus. Nauar. conſil. 15 nu. 4. de hæret.

Quartò quæritur, An vbi hæretici manifeſti ſunt, & notorij, ſed expreſſim minimè denunciati, aut notorij Clericorum percuſſores, liceat Catholicis eorum templa adire, ingredi, & in eis preces fundere, rem diuinam, & conciones hæreticorum audire, ad eorum poſtea errores confutandos, & hæreticam impietatem euertendam. Reſpondeo ex ſententia Nauar. conſil. 15. num. 3. & 4. de hæret. id eſſe licitum facere ſub triplici conditione. Prima, ne in Catholicorum animis vlla offenſio generetur. Secunda, ne vlla ſit communicatio ritus, cæremoniæ, ac impietatis hæreticæ. Tertia, ne vllum periculum immineat propriæ perfidiæ, ſubuerſioniſque, & Catholicæ religionis contemptus.

Quintò quæritur, An Catholicis liceat matrimonia contrahere cum hæreticis, qui non ſunt expreſſim denunciati, nec manifeſti Clericorum percuſſores; vt in Germania, Gallia, & Polonia, vbi Catholici cum hæreticis permiſti viuere ſolent? Reſpondeo, certò apud omnes conſtare, eſſe canonico, & Eccleſiaſtico decreto interdictum matrimonium Catholici cum hæretico, c. caue. & ſequen. 28. q. 1. licet contractum valeat? iuxta Gloſſam in c. non oportēt. 28. q. 1. & iuxta Theologos in 4 diſt 39. Sed caput quæſtionis eſt, an in ijs locis, in quibus Reſpublica ciuilis eſt ex hæreticis, & Catholicis cōmixta, ita vt inter amicos ipſos, cōſanguineos, & affines alij ſint Catholici, hæretici alij, liceat Catholicis cum hæreticis ſibi, aut amicitiæ vinculo, aut cognationis neceſſitudine alias nō interdicta coniunctis inire matrimonia? quoniā ſit conſuetudine receptū facere Quæſtionem mouet ex vna parte, quòd huiuſmodi coniugia Eccleſia prohibeat; ex altera verò, quòd matrimonium ſit ciuilis quidam hominum contractus, & quòd eiuſmodi coniugia cum hæreticis contrahantur; non quidem propter hæreſim, ſed propter amicitiæ leges, & iura, aut cognationis, & generis neceſſitudinem conſeruādam, aut ad communem Reipublicæ ſtatum, & conditionem tuendam: quia cætera humanā, & ciuilia cōmercia ſunt Catholicis cum hæreticis communia. Quidam ſentiunt licere Catholicis id facere, non quidem iure, ſed conſuetudine recepta, quæ iuri Canonico derogat: modò tamen Catholicus, ſiue vir, ſiue fœmina, cum hæretico matrimonium contrahens, ſua ſponte omnino, & tutò fidem, & religionem Catholicam profiteri in omnibus permittatur: alioqui enim iure diuino interdictum eſt Catholici cum hæretico coniugium. Vbi fuerit id conſuetudine præſertim ſcita, & tolerata à Romano Pontifice receptum, tuta conſcientia fieri poteſt. nam conſuetudo moribus vtentium recepta vim habet contra leges, & Canones: hoc colligi videtur ex Nauar. conſil. 1. de conſtitutionib. num. 59. & 60.

Sextò quæritur, An ijs in locis vbi hæc matrimonia cōtrahuntur, ea pacta ſint iure permiſſa, vt ſuſcepti liberi, ſi

maſculi fuerint, patris ſectam hæreticam profiteantur, ſi fœminæ, Catholicam matris religionem teneant, & colant: Aut, vt primogenitus hæreticæ patris impietati adhæreſcat; ſecundogenitus matris fidem, & religionem Catholicam ſequatur, & ſic viciſſim in cæteris hoc ordine ſeruato? Reſpondeo, cum Nauar. conſil. 1. de conſtit. nu. 63. pacta eiuſmodi eſſe turpia, nefaria, & impia, tùm contra ius Eccleſiaſticum, tùm contra ius diuinum. Nam Eccleſia conſtituit, vt ex alterutro parente Catholico ſuſcepta proles Catholicę Religionis ſacris initietur, c. ex literis. de cõuerſ. infidel. & c. Iudæi. 28. q. 1. Pugnant verò cum iure diuino eiuſmodi pacta, quoniam paruulis vſu rationis carentibus cura parentum miniſtrare, & præbere debet remedia ad ſalutem neceſſaria. ergo filij paruuli inſtituendi ſunt in fide, & religione Catholica, vt in ea ſalui fieri queant.

Septimò quæritur, An vbi Catholici ſunt cum hæreticis commiſti, liceat Catholicis à ſuis Parochis, & Epiſcopis, qui denunciati non ſunt, hæreticis, Sacramenta recipere? Reſpondent quidam, fas eſſe, recipere, vt docet Nauar. conſil. 15. de hæret. num. 2. cum his conditionibus. Prima, ne vlla inde oriatur Catholicorum offenſio. Secunda, vt in Sacramentis miniſtrandis, & recipiendis legitima Eccleſiæ forma ſeruetur, & miniſtri verè ſint Sacerdotes, verè Epiſcopi. Tertia, ne vlla ſit communicatio ritus, cæremoniæ, & hæreticæ prauitatis. Quarta, ne vllum immineat Sacramenta percipienti periculum erroris in Fide. Denique dummodo Parochi, vel Epiſcopi non ſint publice, & nominatim denunciati, tamquam excommunicati. Sed certè mihi hæc ſentẽtia valde dubia videtur: nam licet nemo vitare debeat hæreticos, quatenus excommunicatos, niſi nominatim denunciati fuerint, vel notorii Clerici percuſſores, at ab eis Sacramenta recipere prohibemur, nõ ſolùm, quia ſint excommunicati, ſed quia hæretici, non quidem ſola voluntate, & animo, ſed verbo, vel ſermone: quoniam hæretici, teſte S. Thoma 2. 2. q. 39. art. 3. omni iuriſdictione carent, & eodem teſte p. 3. q. 82. ar. 7. ad 2. conferre nequeunt Sacramenta.

Octauò quæritur, An filij hæreticorum, vbi ſunt cũ Catholicis commiſti, poſſint admitti ad ſcholas Catholicorum, quando in adulta ſunt ætate, & parentum errore decepti? Reſpondeo cum Nauar. conſil. 1. de conſtit. nu. 64. Poſſe tuta conſcientia admitti: quoniam quamuis ſint hæretici notorij, nõ ſunt tamen expreſſim denunciati, aut notorij Clericorum percuſſores.

Nonò quæritur, An Catholico in prædictis locis liceat de ſacro Baptiſmatis fonte ſuſcipere filium hæretici, ita vt Catholicus ſit ſuſceptor eius, & an contra liceat hæreticum admittere, vt filium Catholici e ſacro fonte ſuſcipiat. Reſpondeo, Catholico quidem licere hæretici filium de ſacro fonte ſuſcipere, quoniam non debet hæreticos vitare, vt hactenus ſæpe iam diximus. Et hoc locum habet ſolùm, vbi Baptiſmus ritu, & more Catholico miniſtratur; non autem ſi ritu hæretico, aut ſchiſmatico detur, Nauar. conſil. 1. de conſtitut. nu. 66. Sed quæſtio eſt, an liceat Catholico hæreticum in ſui filij ſuſceptorem aſciſcere. Reſpondeo, fas illi non eſſe, eum aſciſcere: nam licet factum teneat, peccatum tamen eſt in hæretico ad hoc admittendo. Eſt enim Eccleſiæ lege, ſiue præcepto interdictum, ne hæreticus ſit in Baptiſmo ſuſceptor: nam qui è ſacro fonte aliquem ſuſcipit, iuxta Eccleſiæ Canones, decreta, & mores, debet ſuſceptũ prima Fidei, & religionis Chriſtianæ elementa, & præcepta docere. Nauarrus loco citato.

Decimò quæritur, An Catholici tuta conſcientia poſſint intereſſe Miſſarum ſacrificijs, quæ faciunt, & offerunt Græci, Armeni, & Rutheni. Vbi vna cum Latinis permiſti commorantur Græci, & cæteri, qui ritu, & more Græcorum diuinam faciunt; & an Latini eiuſmodi Miſſas & præcantica ſacra audientes, Eccleſiæ præceptũ obſeruent de Miſſis in diebus feſtis audiendis. Reſpondeo, eos tutò poſſe intereſſe, & Eccleſiæ præcepto ſatisfacere: quoniam Græci, licet ſint notorij ſchiſmatici, non ſunt tamen vitandi, quia nec ſunt expreſſim denunciati, nec manifeſti Clericorum percuſſores. Ritus etiam Græcanici, in re diuina, & ſacrificijs faciendis, ſunt catholici, a ſanctis patribus traditi, Baſilio nempe, Chryſoſtomo, & alijs: & proinde, qui græcanica ſacra audiunt, ſuo officio, & Eccleſiæ præcepto ſatisfaciunt. Nam Græci legitimo ſuo more, & inſtituto ſacris operantur, Et Eccleſiæ præceptum non eſt, vt rem

A diuinam audiamus hoc, aut illo ritu, ſed ſimpliciter, vt diebus Dominicis, & feſtis rem ſacram audiamus.

Vndecimò quæritur, An cuique ab hæreſi reuertenti, liceat ab excommunicato Catholico presbytero in extremo vitæ diſcrimine Pœnitentiæ Sacramentum accipere? Reſpondeo iuxta prædicta, ſi non ſit expreſsè denunciatus, aut notorius Clerici percuſſor, fas eſſe percipere, quoniam huiuſmodi presbyter excommunicatus vitari non debet, nec ei abrogare creditur Eccleſia iuriſdictionem in tanto vitæ periculo pœnitentis. Sed dubiæ quæſtionis eſt, An liceat percipere, quando eſt nominatim denunciatus, vel notorius Clerici percuſſor, quem vt vitemus, Eccleſia præcepit. Duæ ſunt opiniones, quarum vna affirmat, id licitum eſſe facere. Silueſter verb. Confeſſor. 1. q. 20. & Confeſſor. 3. q. 6. Maior. in 4. diſt. 19. q. 1. Sotus in 4. diſt. 18. q. 4. art. 4. Antoninus par. 3. tit. 14. cap. 19. in 15. conditione. Paludanus 4. diſt. 25. q. 1. ar. 3. ad 3. Canus de pœn. par. 5. fol. 83. Tabienſis verb. Abſolutio 1. nu. 32. Et Armilla verb. Abſolutio num. 12. Gloſſa in c. non eſt vobis, de Sponſalib. Caietanus in ſum. Abſolutio

B pœnitentialis. & Nauarrus in Manuali capitulo vigeſimoſexto, numero vigeſimoſexto, & capitulo 27. numero 272. Altera ſententia negat id iure fieri poſſe, quam tuetur Ledeſmius 4. quæſtio. 21. art. 6. Piſana verb. Confeſſio 3. num. 9. & Couarruuias in cap. Alma mater. par. 1. §. 6. nu. 8. Ratio eorum eſt, quoniam caret omni iuriſdictione excommunicatus nominatim denunciatus. Sed prima ſententia eſt verior, vt ex ſequenti quæſtione patebit apertius.

Duodecimò quæritur, An iure poſſit Catholicus pœnitentiæ Sacramentum percipere ab hæretico presbytero, in extremo vitæ periculo. Duas hac de re opiniones inuenio, earum vna negat, id iure facere poſſe, quæ videtur eſſe communis opinio Theologorum, & Canonici iuris interpretum: ita docet S. Thomas par. 3. q. 82. art. 7. ad 2. & in 4. diſt. 19. q. 1. art. 2. ad 7. & diſt. 17. q. 3. art. 3. q. 2. ad 2. Idem ſenſerunt Innocentius, Hoſtienſis, Io. ãnes Andreas, Abbas, Anchoranus, Butrius, Felinus, Philippus contra Gloſſam in cap. Non eſt vobis, de ſponſalib. Ita quoque Sotus in 4. diſt. 18. q. 4. art. 4. Silueſter Confeſſor 1. q. 20.

C Nauarrus in Manuali cap. 26. nu. 26. Piſana verb. Confeſſio 3. §. 9. Gloſſa in cap. Ad hoc. verb. Malus, Couarruuias in cap. Alma mater, par. 1. §. 6. nu. 8. vbi citat Adrianum, & Medinam.

Altera opinio id licitum eſſe facere affirmat, quam ſequuntur Paludanus in 4. diſt. 25. q. 1. art. 3. ad 3. Antoninus par. 3. tit. 14. cap. 19. conditio. 14. & 16. Maior. in 4. diſt. 19. q. 1. Angelus confeſſio 3. num. 2. Tabien. abſolutio. 1. num. 32. Armilla verb. Abſolutio, num. 32. Roſella confeſſio 3. nu. 85. Canus de pœnit. p. 5. fol. 83. cum Gloſſa in cap. Non eſt vobis, de ſponſalib. verb. Baptiſmum. ¶ Ratio primæ opinionis eſt, quia hæreticus, ſiue ſit denunciatus, ſiue ſecus, cum ſit ab Eccleſia remotus, & abſciſſus, omni iuriſdictione caret Eccleſiaſtica: ad abſoluendum autem neceſſaria penitus eſt Eccleſiaſtica iuriſdictio. Item 1. q. 1. c. Arrianos, dicitur: Arrianos, cæteraſq. eiuſmodi peſtes deteſtamur, laicos eorum ſub imagine pœnitentiæ ſuſcipimus. non videntur clericorũ cum ſacerdotij, aut cuiuſpiã miniſterij ſuſcipiẽdi dignitate eſſe, quibus ſolum Baptiſmũ ratum eſſe permittimus. Inſuper, in extrauag. Vnam ſanctam, de

D maiori. & obed. habetur, extra Eccleſiam remiſſione peccatorum non eſſe. Idem colligitur ex cap. Verbum. c. Poteſt fieri, de pœnit. diſt. 1. Sed Auctores ſecundæ ſententiæ ſic argumentantur. Inter omnes conuenit, poſſe aliquẽ recipere Baptiſma ab hæretico, eò quòd ſit Sacramentum ad regenerandum hominem ſimpliciter neceſſarium: ſed pœnitentiæ Sacramentum eſt etiam neceſſarium ad eos, qui poſt Baptiſmum ſunt in lethalia peccata prolapſi, reparandos, & renouandos per gratiam, & charitatem, ergo poteſt aliquis ab hæretico eiuſmodi Sacramentum ſuſcipere. Sed obijcies, Baptiſma eſſe ſimpliciter, & abſolutè neceſſarium, quia ſine eo nemo poteſt in Chriſto renaſci, & propterea illud poteſt quiſque a quolibet ſuſcipere etiã Iudæo, Pagano, & hæretico: at verò ad recuperandã gratiæ vitam, per peccatum poſt Baptiſmum amiſſam, pœnitentiæ Sacramentum non eſt ſimpliciter re ipſa neceſſarium, quæ poteſt recuperari per veram cordis pœnitentiam, ergo ſatis eſt, vt quemque ſui peccati pœniteat inſtante mortis periculo. Reſpondent auctores ſecundæ opinionis hoc eſſe argumentum contrariæ ſententiæ, ſed

certè infirmum, ac debile: quia pari ratione, ſi Baptiſma ſuſcipi nequiret, valeret proculdubio ad ſalutem interna cordis pœnitentia cum voto Baptiſmi coniuncta: Sed quemadmodum, quia poteſt aliquis illud ab hæretico recipere, præcepto compellitur ad recipiendum; ſic etiam ſufficeret ad ſalutem ei, qui per veram cordis pœnitētiam reſipiſceret cum voto confitendi ſacerdoti peccata, quando commodè poſſet. Et ideo debet, cum poſſit, hæretico ſacerdoti confiteri peccata: neque enim eſt, cur dicas, eum non poſſe tūc hæretico confiteri. Obijcies deinde, iamiam morituro periculum imminere, ne ab hæretico, à quo petit, & recipit pœnitentiæ Sacramētum, ſeductus, & perverſus, in perfidiam, ac impietatem adducatur. Reſpondent ijdem ſecundæ opinionis auctores, ſe de eo loqui, cui tale, ac tantùm periculum non impendet. Et Concilium Tridentinum ab hac ſententia non videtur procul abeſſe, nam Seſſione 14. cap. 7. decernit In articulo mortis omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitētes à quibuslibet peccatis, & cenſuris abſoluere poſſunt. Tertiò obijcies, hæreticum ſacerdotem extra Eccleſiam, eſſe omni iuriſdictione Eccleſiaſtica priuatum, quæ tamen iuriſdictio ad abſolutionem peccatorum requiritur, & extra Eccleſiam peccatorum remiſſio non eſt. Reſpondent cæteri, hæreticum ſacerdotem carere quidem iuriſdictione, ſed eam illi non denegat Eccleſia in articulo mortis, in quo eſt peccator pœnitens conſtitutus, propter communem eorum, quos ſuorum peccatorum pœnitet, ſalutem. Quartò obijcies, quod habetur in c. Arriano. 1. q. 1. & quod legitur in c. verbum, & c. Poteſt fieri. de pœnit. diſt. 1. ſolum baptiſmum hæreticos poſſe conferre. Reſpondent cæteri, extra mortis articulum non poſſe ab hæreticis percipi reliqua Sacramenta, quia non ſunt neceſſitatis, ſed voluntatis Sacramenta: at in mortis articulo etiam pœnitentiæ Sacramētum eſt neceſſarium, præſertim ſi pœnitens ſolùm ſit attritus, non contritus. Certè valde probabilis eſt ſecunda ſententia ob argumenta iam poſita: niſi aliqua declaratio obſtet.

Duodecimò quæritur, de ſecunda hæreticorum pœna quænam ſit. Reſpondeo, eos irregularitatem contrahere. Videlicet inhabiles effici ad quodlibet officium publicū, vel Beneficium Eccleſiaſticum, vt apertè decernitur c. 2. §. Hæretici, de hæret. in 6. Sed quæres, vtrum hanc pœnam hæreticus iure ipſo contrahat, etiam ſi ſit occultus, cuius hæreſis non ſit mente ſolùm concepta, ſed etiam exteriùs prodita. Item, an hæreticus etiam ad meliorem mentem conuerſus, & in foro conſcientiæ ab excommunicatione in quam ob hæreſim inciderat, abſolutus, ſit irregularis, ita vt ad ordines promoueri nō poſſit abſque legitimæ diſpenſationis beneficio. Reſpondeo, Angelum, Syluestrum in verbo, irregularitas. Nauarrum in Manua. c. 27. nu. 205. generatim docere, omnem hæreticum iure ipſo irregularitatem contrahere, & ad Catholicam fidem per pœnitentiā reuerſum, & ab excommunicatione, & peccatis abſolutū, adhuc diſpenſatione indigere, vti ad ordines admitti legitimè poſſit. At verò magis cum iure congruere alijs quibuſdam videtur in hanc pœnam tantummodo incurrere hæreticum notorium, qui ſit manifeſtus, vel per euidētiam facti, vel per iudicis ſententiam, vel per propriam in iudicio confeſſionem: talis enim hæreticus etiam ad Fidem Catholicam reuerſus, & ab omni excommunicatione ſolutus, & liber, abſque legitima diſpenſatione nequit ad ordines prouehi, ſed reuera magis cū iure conuenit id, quod dicit prima ſententia: vt colligitur ex cap. Saluberrimum. 1. q. 7. Item, hæreticus reconciliatus Eccleſiæ, abiurata hæreſi, ad laicam tantùm communionem admittitur. 1. q. 6. c. 1. Cæterùm, diſpenſatione permittitur in Ordinibus ante hæreſim ſuſceptis miniſtrare, 1. q. 1. cap. Si quis hæreticæ Nonnunquam diſpenſatione conceditur, vt poſſit ſacris Ordinibus initiari, & creari ſacerdos, 1. q. 7. cap. Conuenientibus.

Decimotertiò quæritur, An qui publicè profeſſus eſt ſe eſſe hæreticum, non Catholicum, aut qui palam Turcarum, vel Saracenorum ſectæ, aut Iudæorum perfidiæ adhæſit, aut qui manifeſtè Idolis cultum, & venerationem detulit, irregularitatem contraxerit, etiamſi exterius tantùm abſque vllo mentis errore hæc fuerit profeſſus? Reſpondeo, eum irregularitatem contraxiſſe, non quidē eam, qua afficitur is, qui eſt hæreticus, cum nullo in Fide mentis errore ſit lapſus: ſed eam, quæ contrahitur ob crimen notorium, dignum ea pœna, quæ in iure Canonico dicitur Depoſitio, qua Clericus ab officio amoueretur: nam prædicta peccata ſunt crimina digna eiuſmodi Eccleſiaſtica pœna, quamuis omni interno Fidei errore careant. & propterea cum manifeſta, & publica ſunt, eo ipſo, irregularitate ſuum auctorem afficiunt. Quæres, an qui prædicta profeſſus fuerit publicè, ſed metu mortis, irregularitatem contraxerit? Quæſtionem mouet ex vno capite, quoniam leges humanæ non tenent conſcientias cū probabili mortis periculo; ex altero verò capite, quia Eccleſia iſtiuſmodi peccatores ad ordines non promouet ſine indulgentiæ, & diſpenſationis beneficio. Dices, nullo mortis metu tales homines à peccato contra confeſſionem Fidei excuſari, quia iure diuino ad fidem confitendam compellimur. Contra hoc vrget obiectio, quia licet ſit peccatum contra ius diuinum, irregularitas tamen iure tantùm Eccleſiaſtico contrahitur; at metus mortis ab Eccleſiaſtici iuris pœnis excuſat. In hac quæſtione probabilius quibuſdam videtur, eum hominem irregularitatem contraxiſſe: hanc enim pœnam videtur Eccleſia conſtituiſſe generatim in eos omnes, qui diuino iure violato, à Fide, & Religione Catholica ex toto, vel ex parte deficiunt. Contrà verò, alijs videtur eum quidem à peccato non excuſari, ſed irregularitatem non contrahere, quia non creditur Eccleſia cum graui vitæ periculo hanc pœnam irrogare. Sed de hac re ſuo loco dicam, cum de irregularitate tractabo.

De alijs hæreticorum pœnis.
Cap. XII.

PRimò quæritur de tertia hæreticorum pœna, quænam ſit. Reſpondeo, hæreticorum bona ipſo iure eſſe fiſco addicta. c. Cum ſecundum leges, de hæret. in 6. De hac pœna Direct. Inquiſit. p. 3. q. 109. & ſequen. & ibidem Schol. 151. Simanc de Cathol. inſtitut. tit. 9 Zanchi. de hæret. cap. 25. Alphonſus Caſtr. lib. 2. de iuſta hæret. punit. cap 5 Brun. lib. 5. de hæret. c. 6. Antonius Gomez tom. 3. var. reſolut. c. 14.

Secundò quæritur, An hæreticus ſit ipſo iure ante vllam in iudicio ſui delicti condemnationem ſuorum bonorum dominio in foro conſcientiæ priuatus? Duæ ſunt ſententiæ, quarum vna negat, altera affirmat. Verum de hac quæſtione quinto libro diſſerui cap. 7. q. 2. cum vniuerſim de lege humana breuiter diſputarem, vbi tamquam probabilior mihi magis placuit opinio, quæ affirmat, eum eſſe priuatum.

Tertiò quæritur, An hæreticus, ipſo facto, debeat in conſcientiæ foro bona ſua fiſco tradere ante ſui criminis condemnationem? Duæ ſunt opiniones, è quibus vna affirmat, altera negat: de qua controuerſia eo, quo diximus libro, diſputauimus, cap. 7. q. 1. & 3. vbi magis eam ſententiam probauimus, quæ negat eum ad id vllo iure, aut lege compelli.

Quartò quæritur, An hæreticus poſt ſui criminis condemnationem, ſtatim in foro conſcientiæ debeat ſua bona fiſco reddere, antequam ea fiſcus ſibi vendicet, & capiat? Duæ ſunt opiniones, de quibus etiā dixi loco citato, quarum prima affirmat, eum ad id obligari, altera negat; quā etiam eo loco magis approbaui, prima relicta.

Quintò quæritur, An hæreticus legitimè à Iudice rogatus, & negans ſe id commiſiſſe, & propterea abſolutus, tamquā innocēs poſſit ſua bona retinere, quæ fiſcus alioqui cepiſſet, ſi in iudicio fuiſſet ſuum delictum confeſſus? Duæ ſunt opiniones, vna earum aſſerit, tuta eum poſſe cōſcientia retinere. Altera negat. De hac quoque controuerſia, ſuperiùs indicato ſæpè iam loco, tractaui, vbi & probabilius eſſe ſenſi, eum lege adſtringi ad crimen confitendum, quoties fuerit de eo rogatus legitimè: alioqui ſi ipſi talis animus non ſit, peccatorum abſolutio denegari debet: nec tamen interim eum vllo iure compelli, ad ſua bona fiſco reddenda. Quòd ſi nunquam iterum de crimine rogetur, nec lege adſtringitur ad id, quod antea dixit, reuocandum, nec ad bona relinquenda fiſco: ei enim imputari ampliùs non debet, ſi crimen ſuum non prodat, ſiquidem nunquam ampliùs de eo legitimè à iudice rogatur.

Sextò quæritur, An bona hæretici ab eo die, quo in hæreſim incurrit, ad fiſcum pertineant. Reſpondeo, lege Pontificia in cap. Cum ſecundùm leges, de

hæret. in 6. nihil aliud conſtitui, niſi, bona hæreticorum iure ipſo eſſe confiſcata, id eſt, actionem, & ius fiſco acquiri ad ipſorum bona. Verum communi omnium conſenſu receptum eſt, vt exemplo eius, qui crimen læſæ maieſtatis patrauit, à die commiſſi criminis bona hæretici omnia publicentur, poſt declarationem delicti in iudicio factam. Sic interpretes omnes, Archidiaconus, Ioann. Andreas, Imola, Paulus in cap. Cum ſecundum leges, de hæret. in 6. & ciuilis iuris interpretes in l. vlt. & l. Quiſquis C. Ad legem Iuliam maieſtatis. Ex quo efficitur, vt omnia venditiones ab hæretico quamuis occulto factæ, à die commiſſi delicti, poſt ſententiam iudicis, & condemnationē criminis reſcindantur: immo dotes etiā filijs datæ à fiſco vendicantur, quàuis ad onera matrimonij ſubleuanda dentur. Simanc. de Cathol. inſtit. tit. 9. n. 23. Dotes pariter à parentibus ſanctimonialibus datæ, vt vitam monaſticam profiteantur, fiſco ſimiliter deferuntur. Siman. de Cathol. inſtit. tit. 9. nū. 24. Emancipationes filiorum nullius ſunt momenti, l. Quiſquis. §. Emancipationes. C. Ad legem Iuliam maieſtatis, & c. Quicumque §. vlt. de hæret. in 6. quia filij à die, qua pater in hæreſim incidit, ſui iuris redduntur, ſicut alij liberantur, qui iure dominij, & obſequij erant hæretico obſtricti, cap. vlt. de hæret. Omnes denique quarumlibet rerum alienationes à die criminis admiſſi factæ, poſt ſententiam Iudicis, & condemnationem delicti reſcindūtur: vt colligitur ex eadem l. Quiſquis, & l. vlt. C. Ad legem Iuliam maieſtatis.

Septimò quæritur, An ſerui, ſiue mācipia hæreticorum ob hæreſim dominorum, vnà cum alijs bonis publicentur, ita vt iure, fiſco deferantur? Hanc quæſtionem tractat in Direct. Inquiſit. par. 3. q. 119. Scholiaſtes commēt. 168. & Alphonſus Caſtrus lib. 2. de iuſta hæret. punit. cap. 7. Reſpondeo: Si ſerui Catholici fuerint, vel, eorum dominis in hæreſim prolapſis, ad fidem Catholicam ſeſe contulerint, dominorum impietatem deteſtati; & fortaſſis etiam ſi Cathecumeni ſint, aut infideles quidem, ſed qui dominorum hæreſim ſtudio, & amore Catholicæ religionis ad Inquiſitores detulerint, iure communi ciuili libertatem acquirere, & ſui iuris fieri ex l. Manichæos. §. vlt. C. de hæret. vbi dicitur: Seruos quoque extra noxam eſſe volumus] id eſt, vt interpretatur Accurſius, liberos fieri volumus, ſi dominum ſacrilegum euitantes, ad Eccleſiam Catholicam ſeruitio fideliore tranſierint.] Et in Direct. Inquiſit. Scholiaſtes comment. ſupra citato, ait, eſſe ita conſtitutum per inſtructionem quandam Hiſpalenſem, anno Domini 1434. cap. 24. vbi ſic habetur: Domini, Rex, & Regina, humanitate, & clementia vtentes, voluerunt ſeruos quorumcúque hæreticorum libertate donari, ſi in eorum poteſtate exiſtentes, Chriſtiani eſſent. Sic ibi. Hoc idem docet Simanc. de Cathol. inſtitut. tit. 61. nu. 8. Quòd igitur ſerui hæreticorum Chriſtiani libertate donentur, cum domini labuntur in hæreſim, benigna eſt Principū humanitas; alioqui enim ad fiſcū, vna cum alijs bonis deueniſſent; ſeruus enim quædam eſt poſſeſſio domini. Ex quo fit, vt cæteri ſerui à fide, & religione Catholica alieni, ſui iuris minimè efficiantur; & proinde vna cum alijs bonis publicari debeant, & ad fiſcum pertineant. Vnde in l. vlt. C Ad legem Iuliam maieſtatis, ſtatuitur, manumiſſiones à die cōmiſſi criminis, nullius eſſe momenti. quoniam ſi ſerui Chriſtiani fuerint, ſui iuris effecti ſunt, libertate acquiſita: ſi Chriſtiani non fuerint, à fiſco vnà cum alijs bonis poſt ſententiam iudicis, & condemnationem criminis vindicantur. Alphonſus Caſtr lib. 2. de iuſta hæret. punit. c. 7. generatim docet ſeruos ſtatim atque eorum domini ſunt in hæreſim prolapſi, ſui iuris fieri, & libertatē acquirere, eò quòd cap. vlt. de hæret. ſerui, ob hæreſim dominorū, eximuntur ab omni ſeruitutis vinculo, quo dominis tenebātur: ſed ex eo capite ſolùm colligitur ſeruos nō amplius ſuis dominis obligari, non autē ſui iuris fieri. Immo generatim docent Ioan. Andr. Geminianus, Francus, & alij in c. Quicúque. §. vlt. in 6. Et Anania, & Marianus Socinus in c. vlt. de hæret. Seruos hæreticorum, ſicut & alia bona ad fiſcum tranſire; ſerui enim numerantur, & habentur in patrimonio, & bonis dominorum, l. rem in bonis. ff. de acquiren. rerum domin. & l. vlt. §. vlt. C. de verb. ſignificat.

Octauo quæritur, An hæreticus à die, quo in crimen incurrit, ſit capax bonorum ſibi ex aliorum donatione, vel teſtamento, legato, aut fidei commiſſo obuenientiū? Reſpondeo, nihil eorum poſſe ab eo die ſibi acquirere, l. Diuinam. C. de hæret. Quæres, an hæreditas poſt hæreſim obueniens hæretico, pertineat ad fiſcum, an verò ad hære-

A des propinquiores deuoluatur? Reſpōdeo, eſſe diſtinguendum: aut hæreditas, ſiue quæcumque alia donatio ſit, per ignorantiam hæretico relicta eſt, cum is, qui reliquit, hæreſim penitus neſcierit; aut ſcienter. Si per ignorantiam, ad fiſcum non pertinet: ſed hæredi legitimo tamquā debita defertur: Si ſcienter fiſcus ob pœnam eius, qui donauit, aut reliquit, ſibi vendicat. Idem iuris eſt de legatis, & fidei commiſſis. Simanc. de Cathol. inſtitut. tit. 46. num. 56. ex Bal. Anchar. Imol. Anania, Felino, Bruno, quos ille refert, & ſequitur.

Nonò quæritur, An ius patronatus Eccleſiaſticū, quod habebat hæreticus, publicatis eius bonis ob hæreſim, ad fiſcum tranſeat? præſertim cùm ius patronatus trāſeat ad hæredes extraneos. De hoc Innoc. & alij in Rubr. de iure patron. Decius cōſil. 149. Reſpondeo, eſſe vſu introductū, ne ius patronatus transferatur ad fiſcum, ſed vt Eccleſia, ſui iuris libertatem acquirat: ſicut liberantur cæteri, qui aliquo iuris vinculo hæreticis erant obſtricti. Simanc. de Cathol. inſtit. tit. 9. nu. 96 Lambert. lib. 3. de iure patrona. q. 8 num. 8.

B Decimò quæritur, An feudum, quod erat penes hæreticum, vna cum cæteris bonis, ob hæreſim publicetur, ita vt ad fiſcum tranſeat? Reſpondeo, non publicari, ſed ad Catholicum dominum redire, vt colligitur ex cap. Excōmunicamus. § Moneantur, de hæreticis. Simanc. de Cathol. inſtitut. tit. 9. nu. 120.

Vndecimò quæritur, An Emphiteuſis, vnà cum ceteris bonis, ob emphiteotæ hæreſim à fiſco vendicetur? Reſpondeo in hunc modum: Si res emphiteotica ſit hominis priuati, in bonū, & rem fiſci cedit cū ceteris bonis emphiteotæ. ſed integrū ius ei, qui directum habet dominium conſeruatur. Siman. loco citato nu. 97. At quæſtio eſt, quando emphiteuſis eſt Eccleſiaſtica, an ob hæreſim emphiteotæ ad fiſcum quoque transferatur? Quæ controuerſia pendet ex alia, videlicet, Num res Eccleſiæ in emphiteuſim data, poſſit ad hæredes extraneos tranſire? nam ſi non poſſit, neque ad fiſcum perueniet, qui extraneus ſucceſſor eſt. Multorum eſt opinio (quos refert Couarruuias lib. 2. varia. reſol. c. 17. nu. 5. & Simancas loco citato, nu. 99. & n. 100.) ad hæredes extraneos tranſire non poſſe. Contrà alij cenC ſent, poſſe peruenire. Sed verior eſt opinio dicentium, rem Eccleſiæ in perpetuam emphiteuſim datam, ſeruatis omnibus neceſſarijs iuris ſolēnibus formulis, ad alienationem rerum Eccleſiaſticarum requiſitis, poſſe tranſire ad extraneos; ſin minus, non poſſe. Hanc opinionem dicit eſſe cōmunem Siman. loco citato, nu. 101. Quo fit, vt poſſit quoque ad fiſcum deuenire: ſed optio datur Eccleſiæ, vt intra biennium deliberet, an velit habere fiſcum in emphiteotam, an verò rem ſuam recuperare malit, quam in emphiteuſim dederat. Siman. loco citato, n. 105 Sed dubiæ quæſtionis eſt, an Eccleſia recuperet rem ſuam emphiteoticā vnà cum emolumentis in ea factis ab hæretico, ita vt nihil ſoluere debeat. Reſpondet Simanc. loco citato, nu. 107. Si emphiteota rem Eccleſiæ meliorem fecit antequam incideret in hæreſim, Eccleſia recuperat omnia emolumenta: non tamen ſi fecit meliorem, poſtquam eſt in hæreſim lapſus.

Duodecimò quæritur, An res cenſui obligata, & ſubiecta, vnà cum ceteris bonis, ob hæreſim publicetur, & fiſco deferatur? Reſpondeo, eam à fiſco vendicari, ſed integrū D ius, quod in ea dominus cenſus habet, ipſi conſeruatur: nā res, ſicut ad hæredes cum ſuis oneribus trāſit, ſic etiam ad fiſcum. Simancas loco citato, nu. 98.

Decimotertiò quæritur, An bona primigeniorum, quæ vulgo alicubi Maioratus vocantur, ob hæreſim primogeniti ea poſſidentis ad fiſcum pertineant? Hanc quæſtionē Siman tractat loco citato, nu. 252. Reſpondet Alphonſus Caſtr. lib. 2. de iuſt. hæret. punit. cap. 7. generatim eiuſmodi bona non publicari, ſed ad ſucceſſorem tranſire. Sed meliùs meo iudicio Siman. de Cathol. inſtitut. tit. 9. num. 253. diſtinguit. Nam huiuſmodi bona poſſunt tripliciter conſtitui: Primò, conceſſu, & priuilegio Principis, vt cū Rex concedit alicui, vt eius bona perpetuò ad primogenitos ſucceſſores pertineant, ceteris excluſis. Secundò, legis beneficio, & auctoritate; ſicut cum lege Principis decretum eſt, vt poſſit quiſque de ſuis bonis ſtatuere, vti perpetuò ad primogenitos ſucceſſores perueniant. Tertiò, iure ſucceſſionis, vt cum in bonis perpetuò primogeniti ſuccedunt ab antiquo tempore, cuius initij memoria non extat.

His

His expoſitis, ſunt duæ opiniones. Prima, ita diſtinguit: Si primigenia conceſſu, & priuilegio Principis conſtituta ſint, bona primigeniorum ob hæreſim, vel crimen læſæ maieſtatis publicantur, & ad fiſcum ſpectant, etiamſi Regis priuilegium clauſulam contineat, ne ob talia crimina à fiſco vendicêtur: & idem iuris eſt de bonis primigeniorũ, quæ vel legis auctoritate, & decreto, vel iure ſucceſſionis alicui deferuntur, ita vt etiam ſi fuerit de eiuſmodi bonis clauſula, ne ob hæreſim, vel crimen maieſtatis offenſæ, publicari queant, ſed eo ipſo, ad propinquiorẽ cognatum deuoluantur, nihilominus tamen a fiſco vendicentur. Secunda opinio docet bona primigeniorum nequaquam publicari ob hæreſim, vel crimen læſæ maieſtatis, quando ſunt cõſtituta, vel legis auctoritate, vel iure ſucceſſionis ab antiquo tempore, vel beneficio Principis, cum expreſſa clauſula, ne publicari queant. Quod probant primò, quia quiſque poteſt de ſuis bonis conſtituere, vti ea propinquiori cognato deferantur ob flagitium, & indignitatem poſſidẽtis. Deinde, quia interdum primigeniorum bona ad aliquem tranſeunt per cõtractum, nempe ob matrimonium initum. Sed ſiue eiuſmodi rationes, ſiue oppoſitæ plus ponderis, & virium habeant, hoc certum eſt, magis eſſe vſu receptum, vt huiuſmodi bona primigeniorum ob hæreſim, vel crimen læſæ maieſtatis a fiſco vendicentur.

Decimoquartò quæritur, cui fiſco bona hæreticorũ deferantur? Reſpondeo, bona hæretici ſecularis, fiſco Principum ſecularium, deferri extra prouincias, & loca Romanæ Eccleſiæ ciuili adminiſtrationi, & iuriſdictioni ſubiecta: nã in locis Romanæ Eccleſiæ fiſco Romani Pontificis deferũtur: bona verò Clerici hæretici Eccleſiis applicari, à quibus ſtipendia clericus recepit c. Excõmunicamus, §. Damnati, de hæret. Animaduertendũ eſt, bona Eccleſiæ qualia ſunt prædia, domus, poſſeſſiones, & ſimilia non publicari, cum bonis Clerici hæretici, ſed Eccleſiæ, cuius ſunt bona, reſtitui. Clem. 1. de hæret. & Directo. Inquiſit. par. 3. q. 312. & ibi Scholiaſtes comment. 161. vbi Doctores citat. Quæres, an fiſco deferantur fructus, quos Clericus hæreticus ex beneficio Eccleſiaſtico acquiſiuit? nam videntur eſſe bona illius, cuius eſt beneficium. Ancharanus, Felin. & alii cenſent, Eccleſiæ deberi huiuſmodi fructus. Citat eos auctores Simancas loco citato, ipſe tamen reſpondet, non deberi illi Eccleſiæ, ſed vna cum cæteris bonis Clerici à fiſco, præſertim in Hiſpania, vendicari. Quia licet in opinione Doctorum ſitum ſit, An Beneficiarius huiuſmodi fructuum dominium, aut quaſi dominium acquirat, an verò ſolùm vſum, & adminiſtrationem habeat: eſt tamen receptũ cõſuetudine in Hiſpania, vti Clerici ſimplices de huiuſmodi fructibus teſtari queant, tamquã de ſuis bonis, ergo cum cæteris bonis patrimonialibus, aut quaſi patrimonialibus connumerantur. In hac re, id ſeruandum eſt, quod fuerit vſu receptum; vt ait in Directo. Inquiſit. Scholiaſtes Comment. 161. Sed quid dicendum, vbi nõ eſt vſu receptum, vt Clerici ex fructibus Beneficiorum teſtentur? & quid item de fructibus, quos percepérat Epiſcopus, vel alius Dignitatem habens, qui nuſquam teſtatur de illis? Reſpondet Scholiaſtes in Direct. prædicto in loco, eos fructus, ſi pertinent ad portionem debitam Clerico, ſiue Epiſcopo, confiſcari poſſe. Quod mihi quidẽ non placet, quoniam puto eos omnes fructus tamquam ſpolia Clericorum, ad Cameram Apoſtolicam pertinere, vt dicam alibi. Sciendum quoque eſt, Religioſi hæretici, qui S. Franciſci inſtitutum fuerit profeſſus, ſupellectilem, libros dico, veſtes, & cetera huiuſmodi, quæ in bonis habet, non Monaſterio deferri, ſed publicari debere: quia ad Monaſterium nequaquam horum bonorum dominium pertinet. Simancas loco citato, num. 88.

Decimoquintò quæritur, An quando pater familias ſit hæreticus, & per ſententiã condemnetur, publicetur vſuſfructus, quem habẽt in bonis aduentitiis, filii? Reſpondeo cum Simanca eo, quem ſupra citaui loco, num. 81. non publicari, ſed ad filium vna cum proprietate pertinere; quia filius factus eſt ſui iuris, ex cap. 2. § vlt. de hæret. in 6. cum primum pater hæreſim admiſit: quare cum ex eo tempore fuerit patria poteſtate ſolutus, ad eum pertinet vſusfructus vna cum proprietate. Quid? ſi filius familias hæreſeos damnetur, num publicari debeat vſusfructus, quem pater habet in bonis aduentitiis eius? Simancas loco citato, num. 18. docet publicari: & ideo vnà cum proprietate ad fiſcum tranſire. Aliis probabilius videtur, non publicari, quia filii crimen non poteſt nocere iuri patris apud acquiſito, de hoc dixi libro 5. cap. 7. quæſt. 8.

Decimoſextò quæritur, An hæredes hæreticorum poſſint aliquãdo iure præſcriptionis contra fiſcum, vel Eccleſiam, etiam Romanã, ſibi bona retinere, quæ poſſident? Reſpondeo, poſſe, ſi quadraginta annorum ſpatio illa poſſideant, tunc enim actio, & ius competens fiſco, excluditur legitima præſcriptione, cap. 2. de Præſcrip. in 6. Idem iuris eſt de iis, qui, bona fide, res hæreticorum emerunt, & per quadraginta annos poſſederunt, vt ex eo capite colligitur. Bona fides cenſetur, ſi hæredes, vel emptores neſcierint eum hæreticum fuiſſe. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an hæreticus ante criminis declarationem, tuta conſciẽtia poſſit aliqua donare? De hac quæſt. lib. 5. tractaui. c. 7. q. 7.

Decimoſeptimò quæritur, An regnum regis hæretici confiſcari queat? quæſtionem mouet, quia Rex ſuperiorem in ciuilibus rebus, & cauſis nõ habet. Alphonſ. Caſtr. lib. 2. de iuſta hæret. punit. cap. 7. docet, eo ipſo regnũ illud ad filium Regis Catholicum peruenire, perinde ac ſi Rex vita functus eſſet. Quòd ſi filius, & ceteri propinquiores eſ ſanguinei, hæretici quoque eſſent, tunc penes Regni proceres, ſi Catholici eſſent, fuiſſet ius, & poteſtas eligendi, & creandi Regẽ Catholicum. Si autem & illi hæretici etiam eſſent, ius eligendi ad Romanũ Pontificẽ pertineret. Hanc ſententiam approbat Simancas de Cathol. inſtit. tit. 46. nu. 75. & addit, poſſe tunc Regnũ illud à Catholicis occupari: idq. probat ex c. Vergentis, de hæret. vt alio in loco dicã. Mihi certum videtur, poſſe tũc Romanum Pontificẽ, eum Regem per ſententiam regno priuare, ne populos ſibi ſubiectos corrumpat, & religionem Catholicam labefactet, vt ſuo loco commodiùs dicam.

De quarta hæreticorum pœna, qua ſuis dignitatibus, honoribus, publicis officiis, & Beneficiis priuati ſunt, vel priuari merentur. Cap. XIII.

NOtandum eſt, in c. vlt. de hæret. eos omnes, qui erant hæretico aliqua obligatione obſtricti, iuriſiurandi, ſiue fidelitatis, ſiue obſequii, ſiue alterius pactionis, & promiſſionis, liberari. Ibi enim ſic decernitur: Abſolutos ſe noverint a debito fidelitatis domini, & totius obſequii, quicumque lapſis manifeſte in hæreſim, aliquo pacto, quacũque firmitate vallato tenebãtur adſtricti. Sic ibi. Vnde filii, ſui iuris efficiuntur; & proinde pater hæreticus nõ poteſt pro filio impubere teſtari, nec eum heredẽ ſubſtituere: Catholica vxor hæretico viro debitum reddere non cogitur, cap. vlt. de hæret. c. Compelluntur, cap. de illa. de diuort.

Sed illud dubitationẽ habet, An vxor, quæ receſſit à marito ob hæreſim eius, cogatur ad illum redire, ſi reſipuerit, hæreſi per pœnitẽtiam omnino depoſita. Gloſ. in c. de illa. de diuort. reſpondet generatim, eſſe cogendã ad reddendũ debitũ, ſiue receſſerit iudicio, & ſententia Eccleſiæ, ſiue per vxoris ſua auctoritate. Abbas tamen, & alii docent eã reuerti debere, ſi priuata auctoritate diſceſſit ab eo, vt dicitur in c. de illa: nõ tamen ſi iudicio Eccleſiæ ſeparata eſt, & in Religionẽ ingredi velit c. vlt. de conuerſ. coniug. Famuli etiã & liberti non ampliùs vllo iure cõpelluntur ad famulatũ ſuo domino præſtandũ. Præterea, cuſtodes arciũ, & vaſſalli eximuntur a Sacramẽto fidelitatis. Si quis aliquid debet hæretico ratione depoſiti, pignoris, mutui, cõmodati, vel alterius contractus ad diẽ præſcriptum ſoluendũ, non poteſt ei ſoluere, ſed fiſco, vel differre debet ſolutionem: quia interdictum nobis eſt cum hæretico ſermones, & commercia conferre. Quare ſi quis pœna aliqua conſtituta obligatur ad aliquid hæretico certa die ſoluendũ, licet præfixo tẽpore non ſoluat, pœnã conſtitutam non contrahit, vt ibi Gloſ. teſtatur. Simanc. de Cathol. inſtit. tit. 46. num. 73. Alphonſus Caſtr. lib. 2. de iuſt. hæret. punit. c. 7.

Primò quæritur, An huiuſmodi pœnis hæreticus afficiatur, etiam ſi ſit occultus? Duæ ſunt opiniones. Prima docet eas pœnas ſolummodo contrahere hæreticũ notoriũ, qui eſt manifeſtus, vel per euidentiã facti, vel per ſententiã iudicis, vel per propriã confeſſionẽ in iudicio. Quod probat, quoniã in c. citato dicitur: [Lapſis manifeſte in hæreſim.] Secunda opinio teſtatur hæreticũ etiã occultũ, dummodo probari poſſit eũ in hæreſim incidiſſe, dictis pœnis affici. Sic Philippus in eo capite, Ioan. Andr. ait intelligi de hæretico, cuius hæreſis, & probari in iudicio poteſt, & cœpit

probari delata ad iudicium. Alphonſus Caſtrus, Abbatē ſequutus intelligit, de quolibet hæretico etiam occulto, ita vt ſicut hæreticus occultus, eo ipſo, ſuorum bonorū dominium amittit, licèt poſſeſſionem retineat, ſic à die cōmiſſi criminis incurrit in prædictas pœnas, quamuis in iudicio crimen probari debeat, vt hæreticus ab omni exceptione, & allegatione repelli in iudicio poſſit. Alij aiunt, nūc poſt Concilium Conſtantienſe prædictas pœnas intelligi tantùm de hæretico expreſſim denunciato, aut notorio Clerici percuſſore: hunc enim ſolummodo deuitari oportet, vt ſæpe iam dixi. Sed dicendum exiſtimo omnes obligationes, quibus aliqui ſunt hæretico obſtricti, ſtatim ceſſare, ita vt hæreticus ius non habeat, ſicut nec habet ſuorum bonorum dominium: at poſſeſſionem retinet, donec crimen iudicis ſententia declaretur.

Secundò quæritur, An ſi Caius aliquid Titio debeat, & Titius in hæreſim incurrat, obligetur ad id ſoluendum Titio; an verò potiùs reddere id fiſco debeat. Abbas, quem ſequitur Alphonſus Caſtrus, cenſet eum debere id fiſco reddere, quoniā hæreticus ob hæreſim, ſuorum bonorum dominium amiſit: & quia vlt. l. C. Ad legem Iuliam maieſtatis, dicitur: [Neque ei debitorem poſſe iure ſoluere.] Sed hoc ideo ſenſit Abbas, quoniam putat hæreticum in foro conſcientiæ iure ipſo compelli ad ſua bona reddenda fiſco. Nos verò, quia ſupra docuimus, ad id minimè obligari, niſi poſt ſententiam iudicis, & condemnationem criminis; ideo in præſentia dicimus, debitorem non poſſe hæretico ſoluere, quando poſt criminis condemnationem fiſcus hæretici bona vendicat ſibi; tunc enim fiſco capienti bona hæretici, debitor nec poteſt ea bona denegare, nec celare, ſed ante ſententiam Iudicis, debitorem oportet hæretico ſoluere.

Tertiò quæritur, Quæ ſit quinta hæreticorū pœna? Reſpondeo, eos omnibus dignitatibus eſſe ipſo iure priuatos, honoribus omnibus, item Eccleſiaſticis beneficijs, ac officijs, & publicis functionibus, iuxta id, quod habetur in c. vt commiſſi. §. priuandi. de hæret. in 6. vbi ſic dicitur, priuādi præterea, vel priuatos nunciandi dignitatibus, ac alijs beneficijs Eccleſiaſticis, & officiis publicis, ac honoribus quibuſcunque eoſdem hæreticos. Et colligitur ex c. ſi Papa. d. 4. & c. qui contra pacem. 24 q. 1. Aduocati, Tabelliones, aut Procuratores eſſe non poſſunt: nec publicum aliquod officium acquirere, quia infames ſunt, item quia excommunicati; item, quia ſeſe ab Eccleſia diuiſerunt, c. nulla officia, d. 54. At enim quæſtio eſt, quo pacto ſit hæc pœna interpretanda; an videlicet in hæretico Presbytero maneat poteſtas conſecrandi, & conficiendi Euchariſtiam? Reſpondeo ex cōmuni ſententia Canonici iuris interpretum, & Theologorū in 4. d. 13. contra Magiſtrū Sentent. in 4. d. 13. & cōtra Gratianum in c. audiuimus. 24. q. 1. manere, quia hæc poteſtas, eſt Ordinis, nomine, & inſtitutione Chriſti vim ſuā habens, & ſuum effectū producens. Obijcies Canones multos eſſe, qui videntur aſſerere, nihil huiuſmodi poteſtatis hæreticos habere. Reſpondeo, eos Canones intelligi debere, ita vt nō habeant eam poteſtatem facto, ſcilicet & functione, ſiue vſu debito, ac iure permiſſo. nam interdictū eſt eis, conſecrare, & conficere; habent tamen habitu, & poteſtate.

Quartò quæritur, An in hæretico ſacerdote permaneat poteſtas faciendi, & offerendi Miſſæ ſacrificium pro viuis, & mortuis? Reſpondeo ex communi omnium Theologorum conſenſu contra Magiſtrum in 4. diſt. 13. & præcipuè ex S. Thoma p. 3. q. 82. art. 7. & 2. 2. q. 39. a. 1. manere, quia verè conſecrant, & offerunt nomine, & inſtitutione Chriſti, qui dedit omnibus Presbyteris poteſtatem conſecrandi, conficiendi, & offerendi corpus Domini pro omnibus viuis, & defunctis; ergo talem eis poteſtatem Eccleſia non abrogat. Et hoc planè colligitur ex c. Romanus, c. Si qui, c. Si rectè, de conſecr. diſt. 4.

Obijcies, ſacerdotes, nomine Eccleſiæ offerre ſacrificiū: Sed hæretici ſunt extra Eccleſiam, nec ipſa vult per eos ſacrificium, & preces offerre, ergo nihil offerunt. Reſpōdeo cum S. Tho. 3. p. q. 82. art. 7. ad 3. Sacerdotem in Miſſa, dū orat, loqui nomine Eccleſiæ: ſed dum conſecrat, loqui nomine Chriſti cuius vicem gerit per Ordinis poteſtatē. Et ideo, inquit S. Thomas, ſacerdos ab vnitate Eccleſiæ præciſus, ſi Miſſam celebret, quia poteſtatem Ordinis non amittit, cōſecrat verum corpus, & ſanguinem Chriſti, ſed quia eſt ab vnitate Eccleſiæ ſeparatus, orationes eius efficaciam non habent. Hæc ille. Sacerdotes ergo non ſolùm nomine

A Eccleſiæ offerre dicuntur, ſed Chriſti etiam nomine, inſtitutione, & auctoritate; & hac ratione Sacerdotes, quamuis hæretici, verè offerunt, dummodo Chriſti, & Eccleſiæ in offerendo formam integram, & debitam ſeruent. Obijcies quod habetur in c. Intra Catholicam Eccleſiam. 1. q. 1. ex Auguſtino dicente, extra Eccleſiam Catholicā non eſſe locum veri ſacrificij. & c. In hæreſia. 1. q. 1. ex Leone, qui ait, Aliter ſcilicet quam in Eccleſia, quæ corpus Domini eſt, nec rata ſunt ſacrificia, nec ſacerdotia, & in c. Non oportet, ex Concilio Laudiceno. 1 q. 1. legitur: Non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quoniā magis ſunt maledictiones, quàm benedictiones.] Hæc, & ſimilia, vt dicit S. Tho. loco citato, intelligūtur in hunc modū: Extra Eccleſiā non rectè ſacrificiū offertur, quia nō fructuosè offertur. Vnde eſt quidem ſacrificium, veritate Sacramēti, non veritate fructus. Secūdò obijcies, quod habetur in c. Arrianos. 1. q. 1. ex Innocentio dicente, hæreticos ſacerdotij, aut cuiuſpiam alterius muneris dignitatem non habere: ſolùm apud ipſos ratum eſſe Baptiſma] Reſpondet S. Tho. p. 3. q. 82. art. 7. ad 2. ideo hæc dixiſſe Pontificem, quia in extrema
B neceſſitate poſſunt baptiſma conferre, non alia Sacramenta.

Quintò quæritur, An penes Epiſcopū in hæreſim lapſū maneat poteſtas Ordinis, quæ eſt propria Epiſcoporū, nimirum conſecrandi, & conficiendi Chriſma, & duo Sacramenta conferēdi, Cōfirmationem nēpe, & Ordinē? Reſpondeo, manere: quia hæc omnia ſūt nomine, inſtitutione, & auctoritate Chriſti: & hinc eſt, vt Epiſcopi redeuntes ab hæreſi non iterum ordinentur c. Conuenientibus. 1. q. 7. & ij, qui ſunt ordinati ab Epiſcopis hæreticis, ſeruata forma Eccleſiæ, non iterum ordinantur, c. Ordinationes. 9 q. 1. Si obiicias, quod habetur in c. Daibertum. 1. q. 7. vbi legimus, Daibertum, qui fuerat à Nezelone hæretico ordinatus, iterum ordinari debere, quia Nezelon nihil habuit, eò quòd fuerat ab hæreticis ordinatus, & proinde nihil dare potuit. Reſpondeo, fuiſſe ordinatum non ſeruata Eccleſiæ forma, & ideo eſt iterum ordinatus.

Sextò quæritur, An poteſtas Ordinis, qua poteſt Epiſcopus multa, quæ Sacramentalia dicuntur, conficere, nimirū conſecrare altaria, tēpla, ſiue aras, Eccleſias, & calices, &
C veſtes, & alia huiuſcemodi ſacrare, maneat in Epiſcopo hæretico? Negant quidā, inter quos videtur eſſe Alphonſus Caſtrus lib. 2. de Iuſta hæretic. punit. c. 22. permanere; eò quòd hāc poteſtatē Epiſcopi habeant acceptā auctoritate Eccleſiæ, quæ eiuſmodi ſacramentalia inſtituit: Sed Epiſcopus hæreticus, eſt extra Eccleſiam, ergo eam poteſtatē habere non poteſt. Alij verò affirmant ea ratione adducti, quod Eccleſia vſum tantùm, & functionem tollat, minimè autē ius, & poteſtatē. Ita videtur ſentire Gloſſa in c. Eccleſiis, de cōſecr. d. 1. vbi docet, Eccleſias ab hæreticis conſecratas, non eſſe iterū conſecrādas, ſi Epiſcopi hæretici in cōſecrando Eccleſiæ ſeruauerint, & tenuerint formā, quā ſeruat, & tenet Eccleſia: alioqui eſſe iterū cōſecrādas, & ita exponit illa capita, Eccleſiis, &, Eccleſiae, &, Arrianos, de conſecr. diſt. 1 Et hæc videtur verior omnio. Nam licet huiuſmodi poteſtatem poſſit hæreticis Eccleſia abrogare, quoniam eam non habent iure diuino ſed auctoritate Eccleſiæ; non tamen eam abrogat Eccleſia.

Septimò quæritur, An ſacerdos hæreticus, ſiue & Epiſcopus in hæreſim prolapſus, eo ipſo ſit omni iuriſdictione priuatus; nā ſi priuatus ſit, conſequens erit, vt quæ fiunt ratio-
D ne publici muneris, & officij, tū a Presbytero, tūm ab Epiſcopo, non valeant: & proinde peccatorū cōfeſſiones, quas parrochus presbyter excipit, erūt prorſus irritæ; & ſententiæ, cenſuræ, leges, ſiue conſtitutiones, ac pœnæ ab Epiſcopo latæ, nullius erunt ponderis, ac momenti. Reſpondent quidā diſtinguētes. Si ſit hæreticus occultus, valere omnia ea, quæ ratione publici muneris præſtat, ac facit ſacerdos, & Epiſcopus: quia nō eo ipſo, quo incidunt in hæreſim, publica adminiſtratione, aut muneris functione priuantur, quòd attinet ad poſſeſſionem, non ad titulum, & ius: ſunt enim titulo priuati, poſſeſſione non item. Si verò manifeſtus ſit hæreticus, quæ facit, inquiunt, non valent: atque hanc eſſe communem Canonici iuris Doctorum, & Theologorum ſententiam, affirmant, quæ, inquiunt, ante Concilij Conſtantienſis tempora ideo locum habebat, quia tunc omnes manifeſti hæretici & notorie excōmunicati vitari debebant. At verò, quia poſt Concilium Conſtantienſe tantummodo euitandi ſunt nominatim, & expreſſim denūciati, aut notorij Clericorum percuſſores;

ideo dicendum exiſtimant, valere, quæ faciunt hæretici Presbyteri, vel Epiſcopi, niſi ſit aliquis eorũ, vel manifeſtus Clerici percuſſor, vel expreſſim, aut nominatim denunciatus. Et idem iuris eſſe dicunt de quolibet alio Eccleſiaſtico, vel ſeculari viro publicam adminiſtrationem, functionem, vel officium gerente. Non enim ij publici magiſtratus, vel Reipublicæ adminiſtri hoc ipſo, quòd in hæreſim incurrerant, ſunt publici officij, & muneris functione, & vſu priuati, nam adhuc poſſeſſionem habent, & retinent; ſed damnato crimine per ſententiam Iudicis, adminiſtrationem, & officium deponere, & omni ſe auctoritate publica abdicare coguntur. Ego tamen aliter dicendum puto, nimirum aliud eſſe, dubitare, An hæreticos uitare debeamus, tamquam excommunicatos; aliud verò, An hæreticus ob hæreſim, non quidem internam, & mente conceptam, ſed ob externam verbo proditam, omni iuriſdictione careat. De primo certum eſt, nos non debere uitare quoſlibet hæreticos, ſed tantùm eos, qui ſunt nominatim denunciati, vel notorij Clerici percuſſores. De ſecundo verò puto hæreticos ob hæreſim exteriorem, iuriſdictionem Eccleſiaſticam amittere, quia excommunicatus etiam occultus, licèt vitari à nobis non debeat, iuriſdictione tamen caret, vt colligi videtur ex S.Thoma 2.2.q.39.art.3. Vnde ſuſpenſus eſt ab officio, & Beneficio, & ideo nec ligare, nec abſoluere poteſt. 24.quæſt.1.c.Audiuimus: nec Beneficium conferre poteſt.c.Tanta, de Conceſſ.præben. nec eligere poteſt, Gloſſa in c.Nos. 9.quæſt.1. Valent tamen, quæ faciunt hæretici, quam diu in publico munere, & officio tolerantur, ex cap.Nonne.8.qu.vlt.4. Sylueſter verb.excommunicatio 3.verſic.10.& 11. Voluit enim Eccleſia, vt valerent.

Octauò quæritur, An Sacerdos hæreticus eo ipſo Beneficium Eccleſiaſticum, Dignitatem, vel Officium amittat, ante omnem Iudicis ſententiam, qua eum in crimen incurriſſe, declaretur? Reſpondent quidam cum Simanca de Cathol.inſtitut.tit.46.num.72. Alphonſo Caſtrenſi lib.2.de iuſta hæretic.punit.cap.9. ex Felino, Ancharano, & Bernardo Diaz, & alijs, quos citant, minime eſſe priuatum; quare ſi Canonicus ſit, ſequitur, & ſuffragium ferat in eligendo alio, ſuffragium eſt ratum, & firmum, licet ipſe eligi nequeat. Alijs verò probabilius videtur, eſſe ipſo iure priuatum. id enim videntur dicere in cap. Quo iure, diſt.8. Geminianus, Præpoſitus, & Gloſſa, & in cap. Vt commiſſi, de hæret.in 6. Ioannes Andreas, & in cap. Inter dilectos, Abbas, & Felinus in cap.2.de Reſcript. Saltẽ quicquid ſit de iure antiquo, iure nouo priuatus eſt à die commiſſi criminis. Extat enim Pontificia Conſtitutio Pij V. quæ incipit: Cum ex Apoſtolatus; vbi ſtatuit, Beneficia, quæcumque fuerint, ob delictum hæreſis, vacare & reſeruari ex Sedis Apoſtolicæ ordinatione. Et hæc ſententia defenditur in Direct.inquiſit.3.partis q.13.Schol.161.

Cæterùm mihi videtur ſecunda opinio nihil à prima differre, ſi vtraque bene intelligatur. Prima enim non negat, hæreticum à die patrati criminis eſſe priuatum iure, & titulo Beneficij; ſed non concedit eum poſſeſſione carere, & hoc idem dicit ſecunda ſententia: nec enim illud dimittere cogitur, antequam crimen eius, iudicis ſententia declaretur. Quæres, an vllius ſit momenti abdicatio Beneficij ab hæretico, cauſa alterius ante condemnationem criminis facta? Reſpondeo: Si beneficium deponat, dimittatúe gratia, & cauſa alterius, vt illi conferatur, vel cũ alio commutet, penitus eiuſmodi Beneficij abdicatio, aut commutatio reſcinditur poſt hæreſis condemnationem: quia, vt ante dixi, quarumlibet rerum alienationes ab hæretico factæ diſſoluuntur poſt criminis damnationem, quia retrotrahitur ſententia vſque ad diem commiſſi delicti: quare ante criminis declarationẽ ita valet abdicatio, aut permutatio Beneficij, vt reſcindi, & diſſolui queat, & Beneficium auferri ei, cuius gratia hæreticus depoſuit, aut permutauit. Nam ante iam dixi, quemadmodum hæreticus à die patrati ſceleris, ſuorum bonorũ dominium amittit; poſſeſſionem non item, & per declarationem Iudicis non priuatur dominio, ſed declaratur crimen: & declaratione facta, retrotrahitur ſententia, & capit fiſcus omnia bona à die cõmiſſi delicti, & reſcindit, ac diſſoluit omnes alienationes: ſic etiam hæreticus ob hæreſim priuatus eſt iure, & titulo Beneficij: & cum crimen declaratur, Beneficium ei adimitur; diſſoluitur abdicatio, aut permutatio, ſi quam fecerat a die commiſſi delicti, & iure nouo Beneficium vacans, non niſi Rom. Pontifex cõferre poteſt. Ex dictis perſpicitur, hæreticum eſſe inhabilem multis ex cauſis ad Dignitates, Beneficia Eccleſiaſtica, honores, & officia publica, quæcumque tandem ſint illa: nam eſt excommunicatus, eſt infamis, eſt irregularis, eſt hæreticus, & proinde extra Eccleſiam. Quare ſi ei Beneficium, vel officium publicum conferatur, irritũ eſt, quod fit; & fructus, ſi quos percipit, reſtituere in foro conſcientiæ debet: nec capax eſt iuris patronatus, nec penſionis Eccleſiaſticæ. Scholiaſtes in Direct.inquiſit.q.113.par.3.

Sexta hæreticorum pœna, eſt priuatio Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Vnde in cap. Quicumque, de hæret. ſtatuitur, ſic: Quicumque Hæreticos, Credentes, Receptatores, Defenſores, vel Fautores eorũ ſcienter præſumpſerint Eccleſiaſticæ tradere ſepulturæ, vſque ad ſatisfactionem idoneã, excommunicationis ſententiæ ſe nouerint ſubiacere: nec abſolutionis beneficium mereantur, niſi proprijs manibus publicè extumulent, & proiciant huiuſmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetua careat ſepultura. Hæc ibi. Quæres, an Eccleſiaſticæ ſepulturæ priuatio, ſit propria hæreticorum pœna, an omnium excommunicatorum cõmunis? Reſpondeo, eo capite ante Clementinas editũ huiuſmodi pœnam ſpecialiter eſſe in hæreticos conſtitutam: ſed poſtea in Clementina 1. de ſepult. irrogatam eſſe omnibus excommunicatis. Ibi enim dicitur, eos, qui propriæ temeritatis audacia excommunicatos publice, vel nominatim interdictos, ſcienter ſepelire præſumunt, decernimus ipſo facto, excommunicationis ſententiæ ſubiacere; à qua nullatenus abſoluantur, niſi prius ad arbitrium Epiſcopi diœceſani, eis, quibus per præmiſſa fuerit iniuria irrogata, ſatisfactionem exhibuerint competentem. Hæc ibi. Rogabis ſecundò, an ſufficiat ad hæreticos, vel excõmunicatos Eccleſiaſticæ ſepulturæ mandãdos, ſi idoneam ſatisfactionem reddiderint? Reſpondeo, minimè, niſi eam ſatisfactionem ſequatur iuſta, & debita abſolutio, quæ non ſolùm in foro conſcientiæ, ſed in foro etiam exteriori ſit abſoluti. Nam cum publici, & manifeſti hæretici, vel excommunicati fuerint, conſtare debet, eos eſſe abſolutos, vt ad ſepulturam Eccleſiaſticam admittantur.

Quod autem ibi dicitur, eorum oſſa eſſe è ſepultura effodienda, ſiue eruenda, intelligitur, quando poſſint ab aliorum oſſibus commodè diſcerni, vt ait Gloſſa.

Septima hæreticorum pœna eſt infamia. nam in cap. Excommunicamus. §. Credentes, Receptatores, Defenſores, & Fautores hæreticorum excommunicatione afficiuntur: qui ſi ſatisfacere neglexerint intra annum, ipſo iure reddũtur infames: ergo ipſi quoque hæretici ob hæreſim, cum ſit publicum crimen, infamiam contrahunt. Si percuncteris, an huiuſmodi infamiam contrahat hæreticus ante condemnationem criminis, & iudicis ſententiam? Caſtrus lib.2 de iuſt.hæret.punit.c.9.ait, eam contrahere, quia eſt ipſo iure irrogata. Deinde, quia hæc pœna, in priuatione, non autem in actione conſiſtit: ſed pœnæ, quæ priuationem tantùm, non actionem continent, ipſo facto, ante vllam Iudicis ſententiam contrahuntur. Demùm, quia eadem eſt ratio de infamiæ pœna, quæ de priuatione bonorum: ſed hæreticus ante condemnationem criminis amittit ſuorum bonorum dominium, ergo pariter infamiam incurrit.

Sed verius eſt, hæreticum hac pœna non affici, niſi poſt ſententiã Iudicis. nam infamia iuris nũquam contrahitur, niſi poſt condemnationẽ criminis, vt colligitur ex l.1. De ijs, qui notãtur infamia. idq. apertè docet Dynus in c. Infamibus. de reg.iur.in 6. Abb in c. Teſtimoniũ, de teſtib.& c. exceptionẽ, de except. Si obijcias, infames eſſe ipſo iure. ſi quidẽ infamia eſt iuris, ergo ipſo iure contrahitur. Reſpondeo, infamiã iuris dici, quia ſtatim vt per Iudicis ſententiã crimen eſt declaratũ, reus eſt infamis: nec enim opus eſt, vt iudex condẽnet reũ, vt infamẽ, ſed tantũ, vt crimẽ declaret. Sicut bona hæreticorũ ipſo quidẽ iure ſunt cõfiſcata, ſed requiritur iudicis ſententia, qua crimen declaretur. Verũ animaduertẽdũ eſt, ſi crimen hæreſis fuerit notoriũ per euidentiã facti, hæreticus infamiam etiã contrahit facti, non iuris: infamia facti per contrarium factũ aboletur.

Octaua pœna hæreticorum continetur in c. Quicũque. §. Ad hæc, de hæret. in 6. vbi dicitur. Quoſcumque viros Eccleſiaſticos, qui ad preces huiuſmodi perſonarum (nimirum hæreticorum, vel credentium, receptatorum, defenſorum, vel fautorum eorum) dignitates, perſonatus, & quæcumque alia Eccleſiaſtica beneficia ſunt adepti, ex nunc, priuamus taliter acquiſitis, volentes quòd tales, &

habilis careant perpetuò, & ſi receperunt illa ſcienter (hoc eſt, vt Gloſſa interpretatur, ſciendo eos, qui peteres offerebãt eſſe tales) ad alia, vel ſimilia nequaquam in poſterum admittantur. Item, filij hæreticorum, credentium, Receptatorum, defenſorum, & fautorum eorũ vſque ad ſecundam generationem, ad nullum Eccleſiaſticum beneficiũ, ſeu officium publicum admitti poſſunt. cap. Quicumque. §. Hæretici, de hæret. in 6. Et locum conſtitutio habet in omnibus filijs, ſiue legitimis, ſiue naturalibus tantùm, ſiue ſpurijs, ſiue ex adulterio, inceſtu, aut ſacrilegio natis. Anchar. Archidiac. Ioann. Andr. Francus in c. ſtatutum 2. de hæret. in 6. Si quæras, an comprehendat non ſolùm filios, qui nati ſunt poſtquam parentes delictum admiſerunt, ſed etiam eos, qui antea geniti, ac nati fuerant. Reſpondeo omnes comprehendere, vt multorum doctorum teſtimonijs probat Scholiaſtes in Direct. Inquiſitorum. p. 3. q. 114. commen. 163. Si roges, an ſicut eiuſmodi filij inhabiles redduntur ad beneficium Eccleſiaſticum, vel officium publicum, ſic etiam priuentur beneficijs, vel officijs ante obtentis. Reſpondeo, minime, vt rectè probat in Directorio Inquiſitorum loco citato Scholiaſtes: quamuis dicat oppoſitum docuiſſe Ioannem Andr. Geminianum, Henricum, Ananiam, Imolam, Præpoſitum, quos ille citat.

Quod autem dicitur de filijs vſque ad ſecundam generationem in cap. Statutum ſecundo, de hæret. in 6. declaratur, primum, & ſecundum gradum per lineam paternam comprehendere: per maternam verò ad vnum tantummodo gradum protendi. Exempli gratia, fingamus Titium fuiſſe hæreticum, credentem, receptatorem, defenſorem, vel fautorem hæretici, & habuiſſe filium, & filiam: vterque redditus eſt inhabilis ad officia publica. Quòd ſi filius filium ſuſceperit, ipſe quoque nepos ex filio eſt effectus inhabilis. Quod ſi filia filium genuerit, nepos ex filia non eſt factus inhabilis. Item ſi fœmina in hæreſim incurrerit, & filios gignat, ſunt inhabiles filij, ſed nõ ex filijs ſuſcepti nepotes. Quæres, an filij, & nepotes quorumlibet Hæreticorum, Credentium, Receptatorum, Defenſorum, vel Fautorum eorum, à publicis officijs, vel beneficijs Eccleſiaſticis ſint excluſi. Reſpondeo, in eodem cap. Statutum, decerni, eam pœnam tantùm intelligi de filijs, & nepotibus hæreticorum, credentium, & aliorum his ſimilium, qui tales eſſe, vel tales etiã deceſſiſſe probantur; non autem illorum, quos emendatos eſſe conſtiterit, & Eccleſiæ reconciliatos. Si roges, an filij, & nepotes relapſorum, qui ſine miſericordia traduntur curiæ ſæculari, ſed dolent, & reſipiſcunt, & Catholici vſque ad obitum perſeuerant, afficiantur prædictis pœnis. Hanc quæſtionem mouet in Directorio inquiſitorum par. 3. q. 115. Scholiaſtes commen. 164. & refert duas ſententias: vnam, quæ negat, quam ſequitur Geminian. & alij, quos ille citat. Alteram, quæ affirmat, quam tenet Ioann. Andr. Francus, Simancas, & alij, quos ibidem refert, & ſequitur: & hæc videtur probabilior, quia relapſi, quamuis per pœnitentiam reſipiſcant, non habentur pro reconciliatis, eò quòd curiæ ſæculari traduntur.

Deinde quæres, an huiuſmodi, quam diximus, pœna afficiantur filij hæreticorum, vel aliorum, quos commemorauimus, qui tales ſunt occultè, vel tales occultè deceſſerunt? Reſpondeo, minimè: quia in eo cap. Apertè dicitur: [qui tales eſſe, vel tales etiam deceſſiſſe probantur.] Tertiò rogabis, an eam pœnam contrahant filij hæreticorum, vel aliorum huiuſmodi, qui tales ſunt manifeſtè per euidentiam facti; an verò tantummodo eorum, qui ſunt tales manifeſtè per ſententiam Iudicis, vel per propriam confeſſionem in Iudicio? Reſpondeo, ad eam pœnam contrahendam ſufficere, ſi ſint filij eorum, quos tales eſſe conſtiterit, ſiue per euidentiã facti, ſiue per ſententiam Iudicis, ſiue per propriam confeſſionem in iudicio. Item, ſatis eſſe, ſi eos tales eſſe manifeſtum ſit in ipſis locis, in quibus eos viuere, aut vixiſſe, conſtat.

Vltima pœna hæreticorum, eſt capitis ſupplicium. Olim iuſſu Imperatorum Catholicorum hæretici pecuniaria mulcta damnabantur. l. Cuncti hæretici. C. de hæret. Item, exilio puniri ſolebant, vt patet ex l. Arriani. C. de hæret. Poſtea à Theodoſio lege condita, priuari cœperunt omnium bonorum dominio, vt conſtat ex l. Manichæos. C. de hæret. Sicut ij, qui crimen læſæ maieſtatis admittunt. Deinde, capite puniri cœperunt. l. Arriani. C. de hæret. Vnde gladio alicubi necantur: in Flandria, & alijs inferioris Germaniæ locis, capitis obtruncatione puniri,

A teſtatur Alphonſus Caſtrus lib. 2. de iuſt. hæret. punit. c. 12. Alibi ligatis pedibus, & manibus projiciuntur in flumen, vt abſorpti, & aquis obruti pereãt, quo modo in Geldria multos interiſſe tradit idem Alphonſus. Per Italiam, Galliam, & Hiſpaniã igni exuruntur. Sciſcitaberis, an iuſta ſit hæreticorum pœna capitalis? Reſpondeo, eſſe iuſtã, quãuis Lutherani eã, vt ſacris litteris repugnantẽ reprehẽdãt. Nã Leuit. 20. & Num. 25. qui ad Magos declinauerant, capitis ſupplicio plectebantur. Item Leuit. 24. blaſphemi: Deut. 13. falſi prophetæ. Et Greg. lib. 1. Dialog. c. 4. ſcribit, fuiſſe Baſiliũ quendã Magũ, qui tandẽ in Vrbe Roma exardeſcẽte zelo Chriſtiani populi crematus eſt. Et Athenienſes, quos impietatis damnabãt, lapidibus obruebãt. Aelia. lib. 5. variæ hiſtoriæ. Nec mirum eſt, ſi tam grauiter in hæreticos animaduertatur, cũ adulteratores monetæ, & perduellionis rei, capitis pœnã ſuſtineant, l. 1. 2. & 3. de falſa moneta, & l. Quicumque, & l. lege Cornelia. ff. Ad legem Corneliam. de falſis, & l. Lex xij. tabularũ. ff. Ad lege Iuliã Maieſtatis. Obijcies, Chriſtum Dominũ Petro dixiſſe: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus] **Matth. 18.** **B** Reſpondeo, ibi tantummodo fuiſſe Chriſto Domino ſermonem de pœna, quam poteſt Eccleſia delinquentibus irrogare.

Deinde obijcies Chriſtum Matt. 13. in Parabola de zizanijs, & tritico vetuiſſe zizania eradicari, ne ſimul, & triticum euellerentur, & tandẽ ſubieciſſe: Sinite, inquientem, vtraque creſcere vſque ad meſſem] Sed appellatione zizaniorum hæretici intelliguntur ſecundum Chryſoſtomũ, Hieronymum, Auguſtinũ, Theophylactum, & Euthymium. Reſpondeo, ex parabolis non ſemper argumẽtum efficax ſumi. Præterea, zizaniorum nomine eos generaliter accipi, qui inter triticum, id eſt, bonos, verbo, exẽplo, vel facto corrupta ſemina, id eſt, prauos mores, falſaq. dogmata ſpargunt, ac ſeminant. Nec etiam Chriſtus Dominus vetuit ſimpliciter eradicari zizania, ſed ne tunc eradicẽtur, quando vnà cum ipſis triticum ſit euellendum.

Item obijcies, fidem ſpontaneã, & voluntariam eſſe debere, & proinde neminem ad credendum cogi oportere. Reſpondeo, eos, qui nunquã nomen Chriſto dederũt, eſſe propria voluntate ad fidẽ conuertendos: qui verò ſacro Baptiſmate abluti fidem, & religionẽ Chriſti Domini **C** ſuſcepere, iure coguntur id præſtare, & exoluere, quod promiſerunt, quoniam à fide, & religione ſuſcepta defecerunt. Obijcies poſtremò Chryſoſtomũ in Matth. c. 13. aſſerentẽ hæreticos non eſſe occidendos, ſed tolerandos. Eius enim in Parabolã de tritico, & zizanijs hæc ſunt verba: Nõ prohibet Dominus conciliabula hæreticorum diſſipare, ora obſtruere, libertatem loquendi præcidere: Verùm prohibet eos interficere, & trucidare. Euthymius quoque, & Theophylactus Chryſoſtomũ ſecuti, apertè inquiunt, non permiſiſſe Dominum hæreticos necari. Hieronymus itẽ, & Auguſtinus zizaniorum vocabulo, quæ non ſunt Domino euelli, intelligunt hæreticos. ac vt refert Sulpitius lib. 11. Sacræ hiſtoriæ, prope finẽ. S. Martinus apud Treuiros conſtitutus, aſſiduè increpabat Ithaciũ, vt ab accuſatione in Priſcillianum, & alios hæreticos deſiſteret, & Maximũ Imperatorem vehementer orabat, vt ſanguine hæreticorũ abſtineret, ſufficereque, aiebat, vt Epiſcopali ſententia iudicati Eccleſijs pellerentur. Et quamdiu Martinus Treuiris fuit, dilata cognitio eſt: & mox diſceſſurus, à Maximo ſpõ**D**ſionem elicuit, nihil cruentum in hæreticos conſtituendũ. Qui cum poſtea didiciſſet ſentẽtia Iudicum Priſcilliarũ, & alios capite damnatos fuiſſe, nolebat ſermones, & commercia habere cum ijs Epiſcopis, qui Priſcillianũ, & alios hæreticos morte damnandos curauerant. Reſpondeo, Chryſoſtomum, Euthymium, & Theophylactum, vt ex eorum in Matthæum commentarijs apertè colligitur, id ſolùm docuiſſe, hæreticos non eſſe interimẽdos, cum inde bella, & cædes hominum, & Reipublicæ, & pacis perturbatio oriuntur & hoc eſſe, inquiunt, quod Dominus iuſſit: Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, &c. Poſtquam dixerat: [Ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul, & triticum.] De Auguſtino ingenuè fatemur, cum prius in ea fuiſſe ſententia, vt hæretici, nec punirentur, nec cogerentur: quam ſententiam ipſe poſtea mutauit. Sic enim ſcribit Epiſt. 48. ad Vincentium; Mea primitùs ſententia erat, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea

non

rum contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. Nam primùm mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota eſſet in parte Donati, ad veritatē Catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt: & ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur. Et in Epiſt. 50. ad Bonifacium Comitem, ita ſcribit: Verùmtamen antequam iſtæ leges (Imperiales ſcilicet, quarum paulo ante meminit,) quibus ad conuiuium ſanctum coguntur intrare, in Aphricam mitterentur, nonnullis fratribus videbatur, in quibus, & ego eram, quamuis Donatiſtarum rabies vſquequaque ſæuiret, nō eſſe petendum ab Imperatoribus, vt ipſam hæreſim iuberent omnino non eſſe, pœnam conſtituendo eis, qui in illa eſſe voluiſſent, ſed hoc potiùs conſtituerent, vt eorum furioſas violentias non paterentur, qui veritatem Catholicam, vel prædicarent loquendo, vel legerent conſtituendo. Hæc B. Auguſtinus.

Ex his intelligitur B. Auguſtinum primum ſenſiſſe Hæreticos pœnis, nec eſſe puniendos, neque cogendos. Poſtea verò cum legiſſet Catholicorum Imperatorum leges, quibus Hæretici pœna pecuniaria, & exilio plectebantur, mutata ſententia cenſuit eas pœnas æquiſſimo iure eſſe in Hæreticos conſtitutas: ſed non eſſe capitali ſupplicio Hæreticos damnandos, vt ſeruent Imperatores, & Principes Catholici etiam circa indignos Chriſtianam manſuetudinē: non quòd iniuſtam eam pœnam exiſtimaret, ſed quòd ea nondū ab Imperatoribus irrogata eſſet Hæreticis, & quòd non videretur lenitati Chriſtianæ congruere: quam tamen etiam poſtea perſpexit, & tradidit eſſe iuſtam, vt videre eſt apud Auguſtinum libro 3. contra Epiſtolam Parmeniani, capitulo ſecundo.

Ad illud verò Seueri Sulpitij de S. Martino, reſpondetur, tria fuiſſe, quæ S. Martino minimè probabantur. Primùm, quia nouum, & inſolitum erat, vt cauſam Eccleſiæ, iudex ſæculi cognoſceret, & iudicaret. Deindè, nondum nouerat legibus Imperatorum pœnam capitis eſſe in hæreticos conſtitutā. Demùm minimè probabat, quod vulgo ferebatur, Ithacium, & ſocios accuſationem contra Priſcillianum, & alios Hæreticos perſequi magis vindictæ cauſa, quàm Eccleſiæ, & veritatis tuendæ; & quòd veriſimiliter ex ea damnatione, reipublicæ Chriſtianæ pax, & tranquillitas perturbanda credebatur. Rogabis, vnde originē traxerit pœna, qua Hæretici in Chriſtiana Republica igni exuruntur? Hoſtienſis, Ioann. Andreas, Abbas in cap. Ad abolendam de Hæreticis, docent hanc pœnam colligi ex eo, quòd Chriſtus Dominus dixit Ioan. 15. [Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.] Sed tamen nec Dominus loquitur de huius ſæculi igne, ſed de igne inferorum æterno: nec loquitur tantùm de Hæreticis, verùm de peccatoribus in vniuerſum, qui excidentes à gratia, & charitate, in Deo non manent. Quare, hæc pœna vſu, & more peramtiquo primùm eſt introducta, deinde vſu etiam, eſt confirmata, & tandem iure quoque ſcripto comprobata. Nicephorus certè lib. 18. cap. 4. prodidit, Anatolium quendam vnà cum ſuis popularibus Idola coluiſſe: & cum Anatolii ſocios captos, Iudices, oſtraciſmo, hoc eſt, quindecennali, vel decennali exilio puniendos, non iugulandos cenſuiſſent, plebs Conſtantinopolitana diuino ardore ſuccenſa, eos captos, & piſcatoriis nauibus impoſitos igni viuos combuſſit. Anatolius verò poſtea beſtiis obiectus, & in Crucem actus eſt: quem deinde è Cruce ſublatum, lupi deuorarunt. Gregorius etiam, (vt ſuperius annotauimus) refert lib. 1. Dialog. cap. 4. Baſilium magum Romæ, zelo Chriſtiani populi exardeſcente fuiſſe concrematum. Et Zonaras in vita Alexii Conneni ſcribit, Baſilium hæreticum communi ſuffragio Iudicum fuiſſe combuſtum: teſtantur item auctores, Antonin. par. 3. tit. 21. c. 8. §. 3. Blon. lib. 9. deca. 2. Platin. in vita Clem. 5. Aemil. lib. 8. de geſtis Francorum. Templarios ob impiam diſciplinam fuiſſe per Galliam igni exuſtos. Denique Numerorum c. 16. in ſeditione contra Moſen, Core, Dathan, & Abirom, vnà cum ſuis tentoriis, & vniuerſa ſubſtantia viuos terra deuorauit. Sed & ignis diuinitus immiſſus ducentos quinquaginta viros, qui ipſorum partes ſectati incenſum offerebāt exuſſit: ſicque conſumpti perierunt, tanquam Schiſmatici, qui à ſuo capite deſciuerāt. Hac autem pœna ignis puniuntur hæretici relapſi, pertinaces, & ij, quos ſuæ hæreſis non pœnitet: nam alii omnes hæretici Eccleſiæ gremio, recipiuntur iniuncta pœnitentia ſalutari.

A *De Relapſis in hæreſim. Cap. XIV.*

PRimò Quæritur, quiſnam in Iure Canonico Relapſus hæreticus cenſeatur? Reſpondeo, ex Archidia. Ioann. Andr. Gemin. Ancha. Franco. & aliis in c. accuſatus, de hæreti. in 6. eum, qui poſtquam hæreſim publice coram Iudice abiurauit, hoc eſt, iureiurando damnauit, & execratus eſt, in eam iterum incurrit. Vnde etiamſi millies quis in hæreſim, à qua per veram cordis pœnitentiam receſſit, relabatur, Relapſus non habetur, niſi eam hæreſim coram Iudice abiurauerit. Porrò de relapſis in hæreſim agit Siman. de Cath. inſtit. tit. 57. Alphon. Caſt. lib. 2. de iuſta hæretico punit. c. 2. Zanchi. de hæreti. c. 16. Directo. inquiſito. par. 2. q. 40. 55. 58. & ibidē Scholiaſt. commen. 83. Si quæras, an qui vnam ſolùm hæreſim abiurauit, ſi poſtea in aliā diuerſam labatur, relapſus habeatur. Ioan. And. loco citato negat relapſum haberi. Archidiaconus verò, quem ſequuntur Geminianus, Francus, & alii, ſentiunt, eum relapſum eſſe. Profectò iuxta ætymologiam, & proprietatem vocabuli relapſus non eſt, at ſecundùm ius relapſus eſt.

B Secundò Quæritur, An vno modo tantùm Relapſus in Iure Canonico dicatur? Reſpondeo, ex cap. Accuſatus, de Hæretic. in ſexto, Relapſum quatuor modis dici: primò propriè, eum, qui poſtquam in Iudicium vocatus, & ob hæreſim accuſatus, conuictus eam abiurauit, & deinde rurſum in eandem incurrit: Secundò eum, qui coram Iudice damnatus, vt vehementer ſuſpectus de hæreſi, eam abiurauit, in quam iterum labitur. Tertiò, eum, qui certa aliqua hæreſi infectus, abiurauit coram Iudice ſimpliciter, & generatim omnem hæreſim, & poſtea in aliam longè diuerſam incidit: Quartò, eum, qui coram Iudice damnatus ob hæreſim, abiurauit eam, & deindè Hæreticos alloquitur, receptat, inuiſit; ſe ſe illis adiungit, cum eis commercia, ſiue conſuetudinem habet, eos muneribus afficit, laudat, prædicat, commendat. Hodie qui reuertuntur ab hæreſi, licèt in vnam tātùm inciderint, omnem hæreſim abiurant, vt teſtantur Siman. lib. de Cathol. inſtitut. tit. 1. num. 12. Directo. inquiſito. par. 2. q. 40. Scholio 65.

Tertiò Quæritur, An qui damnatus ob vehementē hæ-
C reſis ſuſpicionem, eam abiurauit, & deinde hæreticis adhæret, eos comitatur, & honore proſequitur, Relapſus cenſeatur. Reſpondeo, eum pro Relapſo haberi. Sic Archidiaconus. Ioan. Andreas, Anchara nus, Geminianus, in c. Accuſatus, de Hæret. in Sextò, Simancas de Catholi. inſtitut. tit. 57. nu. 4. & 5. & 6. Alphon. Caſt. lib. 2. de iuſt. hæret. punit. cap. 2.

Quartò Quæritur, An qui abiurauit hæreſim certam, & poſtea communione ſermonis, & rerum vtitur cū Hæreticis certa alia hæreſum dogmata ſequētibus, tanquā Relapſus puniri debeat. Alphonſus Caſtrius libro citato, negat eum eſſe relapſum: affirmat Simancas, loco prædicto, num. 6. & 7. ſed tandem fatetur, non eſſe tanquā relapſum puniendum, quia pœnas iuxta Iuris Regulam reſtringere, & mitigare, hoc eſt, benignius interpretari debemus.

Quintò Quæritur, An qui abiurauit hæreſim, & detruſus in carcerem inde aufugit, è cuſtodia, & vinculis, ſit pro relapſo habendus? Reſpondet Simancas non eſſe.

Sextò Quæritur, quæ ſit hæretici Relapſi pœna? Reſpōdeo, eum curiæ ſæculari tradendum, ſine vlla ſpe veniæ, &
D miſerationis, quamuis ſui peccati pœnitentiam egerit, ei tamen non denegantur Sacramenta Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, cap. ſuper eo, de Hæret. in 6. cap. ad abolendam, de hæreti.

Septimò Quæritur, An Hæreticos per veram pœnitentiam redeuntes excipere ſuo gremio debeat Eccleſia? Reſpondeo, Hæreticos reſipiſcentes benignè ab Eccleſia excipi, ſi relapſi non fuerint, & ſalutarem eis pœnitentiam iniungi: pertinaces verò, qui renuunt ad ſaniorem mentē conuerti, hæreſim exuere, & deponere, primùm monet vt reſipiſcant, & hæreſim abiurent: deinde lata ſententia, qua declarantur Hæretici pertinaces, Iudici ſæculari relinquuntur: qui confeſtim eos iuſtis, ac debitis pœnis condemnare debet: ſi clerici ſint, omni Clericorū gradu, honore, & priuilegio ſpoliantur, c. Excommunicamus §. Denunciati, De Hæret. Relapſis verò, quamuis acta pœnitentia, ſpes omnis veniæ denegatur, vt diximus, & deindè eos Iudici ſæculari tradit Eccleſia, vt in eos ſecundùm leges animaduertat. Vtrique verò, tùm relapſi, tùm alij, quando pertinaces ſunt, viui igne exuruntur: ſi verò pertinaces,

naces non ſint, prius ſtrangulari ſolent, & poſtea comburi. Quare ante relapſum, vtitur Eccleſia miſericordia cum redeuntibus ab hæreſi, vitam eis concedendo, pœna mortis in pœnam carceris perpetui commutata; publicatis tamen bonis, cap. Vt commiſſi, de Hæret. in Sexto. Poſt relapſum verò, vtitur Eccleſia, ſeuero iure, ſcilicet, ſpe veniæ denegata, etiamſi eos ſui peccati pœniteat. cap. Ad abolendam, § Illos quoque, de Hæret. vbi dicitur: ſine vlla penitus audientia, ſæculari iudicio relinquendos decernimus.

Obijcies, in l. vlt. C. De ſumma Trinit. & fid. aperte dici: Gremium ſuum redeuntibus nunquam claudit Eccleſia. Item, 23. Quæſtio. 4. cap. Duo, habetur peccatores nunquã deſerendos, quia homines ſunt, perſequendam in eis propriam iniquitatem, ſed miſerandam, & ſubleuandam communem naturam. Reſpondet Gloſſa in c. ſuper eo, de Hæret. in Sexto, Eccleſiam gremium ſuum redeuntibus non claudere: quia quamuis illis bona, & vitam eripiat, non tamen denegat Sacramenta Pœnitentię, & Euchariſtiæ. Sed certè in duobus locis productis inſinuari videtur, Eccleſiã redeuntibus parcere, præſertim in vita, cum dicatur, communem naturam ſubleuandam, nec vnquam peccatores deſerendos, quia homines ſunt. Reſpondeo, eſſe naturam ſubleuandam ſubſidijs ad ſalutem animæ neceſſarijs. Vel dicendum eſt, legem ſupra citatam tunc temporis editam fuiſſe, quando omnes in vniuerſum Hæreticos ad ſaniorē mentem reuerſos excipiebat Eccleſia. Et eodem modo reſpondetur ad cap. Duo. 23. q. 4. Poſtea verò longo experimẽto didicit Eccleſia, à relapſo, iure ſpem omnem veniæ hæreticis præcidi oportere, ne qui relabuntur in hæreſim, alios inficiant, & corrumpant. Item, ne alij facilè in hæreſim iam abiuratam recidant. Præterea, quia Relapſus in hæreſim ex magna, in Fide, & religione inconſtantia, & leuitate naſci, & proficiſci, ſolet.

Octauò Quæritur, An Hæretici lata ſententia ab Eccleſia condemnati, iure poſſint intra gremium Eccleſiæ excipi, ſi poſt eam ſententiam ad meliorem vitæ frugem redire voluerint? Ioann. Andreas, Gloſſa, & Archidiaconus teſtantur in c. accuſatus, de hæret. in. 6. ſecũdùm iura quidem eos excipi poſſe, & debere, quia iure Canonico ſolùm Relapſis ſpes veniæ denegatur. Alij verò cenſent, ſecũdùm iura nec poſſe, nec debere admitti, quia in cap. Ad abolendam, §. Illos quoque, de Hæreticis, in vniuerſum ſtatuitur, Hæreticos poſt latam ſententiam ab Eccleſia de crimine, Iudici ſæculari eos eſſe relinquendos. Verùm prima ſententia tanquam mitior, & benignior, videtur ſecundæ præferenda. Sciendum eſt, Paulum 4. conſtitutionem edidiſſe, quæ incipit, Cũ quorundam hominum, vbi ſtatuit, pro relapſis haberi, & tanquam relapſos curiæ ſæculari tradendos etiã poſt primũ lapſum eos, qui aſſeruerint, vel dogmatizauerint, vel crediderint aliquem ex infraſcriptis erroribus: videlicet, vel Deum omnipotentem non eſſe Trinum in perſonis, & incompoſita omnino, indiuiſaque vnitate ſubſtantiæ, & vnum vnamet ſimplici Diuinitatis eſſentia. Aut Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, non eſſe verum Deum eiuſdem ſubſtantiæ per omnia, cum Patre, & Spiritu ſancto. Aut eundem ſecundùm carnem, non eſſe conceptum in vtero Beatiſſimæ, ſemperque Virginis Mariæ de Spiritu ſancto, ſed ſicut cæteros homines ex ſemine Ioſeph. Aut eundem Dominum, ac Deum noſtrum Ieſum Chriſtum nõ ſubiiſſe acerbiſſimam crucis mortem, vt nos à peccatis, & ab æterna morte redimeret, & Patri ad vitam æternam reconciliaret. Aut eandem Beatiſſimam Virginem non fuiſſe veram Dei Matrem, nec perſtitiſſe ſemper in Virginitatis integritate, ante partum ſcilicet, in partu, & perpetuò poſt partum. Hæc ibi.

Nonò Quæritur, quomodo Hęretici ad Fidem redeuntes ſint recipiendi ab Eccleſia? Reſpondeo, oportere eos priùs hæreſim abiurare, hoc eſt, iureiurando damnare, aut ſimpliciter, nimirum generaliter omnem hæreſim, aut ſpecialiter eam, ob quam ſunt condemnati, aut ſuſpecti vehementer. Gloſſa in cap. Accuſatus, de Hæret. in Sexto. Deinde ſcriptò promittere, ſe deinceps firmè crediturus quicquid Catholica fides Eccleſiæ, profitetur; poſtea verò abſolui debere ſolemni ritu ſeruatis ijs, quæ Canones, & iura poſtulant, ad ſolemnem abſolutionem, & impoſita pœnitentia ſalutari.

De Credentibus, Receptatoribus, Defenſoribus, & Fautoribus Hæreticorum. Cap. XV.

De his omnibus tractant Archidia. Ioan. And. Anchar. Gemimianus, Francus, & alij in c. quicunque §. 1. & §. hæretici autem, de hæreti. in 6. Zanchinus de hæretic. c. 3. Siman. de Cathol. inſtitut. tit. 15. Alphon. Caſt. de iuſt. hæreti. punit. lib. 2. cap. 17. Direct. inquiſit. par. 2. q. 50. 51. 52. 53. & ibidem Schol. 75. 76. 77. 78. Silu. hæreſis. 1. q. 10. Tabien. hæreticus. nu. 20. 21. Brunus. lib. 1. de hæreti. cap. 4. Illud primò quæritur, quinam intelligantur nomine Credentium? Et quomodo à Suſpectis de hæreſi, & à fautoribus Hæreticorum diſcernantur? Reſpondeo, eos intelligi credẽtes, qui ſpecialiter nulla quidem hæreſi ſunt infecti, ſed verbis tamen, vel factis id profitentur ſe credere, quod Hæretici credunt. Veluti, qui verbo, vel facto declarat, ſe cum Lutheranis, & Caluiniſtis ſentire, vel ſi dicat, ſe velle mori cum eorum erroribus, vel ſe credere, eos nihil contra Fidem Catholicam docere. Præterea qui ritus hæreticos officioſè coleret, obſeruaret, & veneraretur, cenſeretur Credens. Item, qui morbo laborans, aut calamitatibus, & malis preſſus, hæreticos ſuos conſolatores vellet, peteret, vocaret, & exciperet, aut aliquid eorum, quæ ad ritus, & cæremonias Hæreticorum ſpectant, efficeret. Animaduertendum eſt, eos facto eſſe propriè credentes Hæreticorum, qui ea faciunt, in quibus ritus Hæreticorum continentur. Qui verò ea perpetrant, in quibus ritus Hæreticorum non ſunt, ſuſpecti de hæreſi cenſentur, non tamen credentes hæreticorum: oportet enim diſtinguere credentes à ſuſpectis, quoniam non eiſdem pœnis Iuris vtrique afficiuntur.

Quæres, An credentes cenſeantur, qui cum Hæreticis vtuntur aliqua communione ſermonis, vel rerum, vt ſi eos inuiſant, aut indigentes ſubleuent? Reſpondeo, tales potiùs eſſe Fautores, quam credentes: nam credentes vocantur, qui factis quidem opem, & auxilium petunt, & capiant ab Hæreticis communione rituum vtentes: Fautores verò, qui opem ipſis, & auxilium præſtant. Quæres deinde, an cenſeantur credentes, qui Hæreticorum conciones audiũt ſemel, & iterum, aut frequenter: & qui eorum libros apud ſe habent, accipiunt, legunt: qui eos tanquam bonos viros prædicant? Reſpondeo, eos in foro exteriori iudicandos eſſe tanquam credentes, & reuera tales eſſe, & merito puniendos, ſi ea ſcienter, & ſeriò, & bis, aut ſæpius faciant: at in foro interiori, non eſſe credentes, niſi putent eorum conciones, libros, ſermones eſſe vtiles, & ſalutares. Si enim eorum concionibus interſint, libros legant, accipiant, habeãt & cum Hæreticis ſermones conferant, vt eorum confutẽt errores, credentes minimè cenſendi ſunt: ſed in ijs locis, in quibus ſoli Catholici commorãtur, vt in Hiſpania, Italia, Sicilia, Sardinia, pro credentibus, vel ſuſpectis de hæreſi haberentur ij Catholici, qui etiam ſemel tantùm occulta hæreticorum cõuenticula adirent, niſi Epiſcopo, vel inquiſitori denunciarent: at in prouincijs, & locis, in quibus Catholici vnà cum hæreticis viuunt, non eo ipſo, quòd ſemel, aut iterum hæreticorum conciones audiuerint, tanquam credentes cenſentur, niſi eam frequentauerint. Itẽ, ſi Hæreticis inſeruiant, eos comitentur, ducant, & reducant aliquò, non ſunt habendi pro credentibus: ſed potiùs cenſeri debent Fautores, eò quod opem illis ferant, niſi id præſtent tanquam famuli, ſerui, vel mercenarij ſtipendio conducti.

Secundò quæritur, Quinam Receptatorum nomine intelligantur? Reſpondeo, hic iure, ſecundùm leges, Canones, & iura, nomen eſſe accipiendum: nam licet nomen Receptator iuxta Grammaticæ regulas, frequentiam ſignificet; in vtroque tamen iure, Ciuili, & Canonico, pro ſimplici nomine accipitur: & in Iure ciuili is Receptator, aut Receptor appellatur qui clam excipit, & celat aliquẽ, vt manus Iudicis euadat. l. 1. ff. De Receptatoribus, & l. Cõgruit, ff. De officio Præſidis. At verò Ius Canonicum nomine Receptatorum Hæreticorum eos accipit, qui hæreticos excipiunt alicubi, ſiue ſæpius, ſiue ſemel tantum, ſiue publicè, ſiue occultè: dummodo tamen eos ſcienter recipiãt. Quæres, An Receptatores cenſeantur, qui Hæreticos domi excipiunt tanquam ſibi ſocietatis, propinquitatiſue lege, vel beneuolentiæ amicitiæue neceſſitudine coniunctos?

Reſpondent quidam, eos non eſſe pro Receptatoribus habendos, ita Caietanus in ſum. Excõmunicatio c. 1. quem alij inter quos eſt Nauarr. in Man. cap. 27. n. 55. ſequuntur quoniam iuxta eorum ſententiam, duo requiruntur. Primò vt ſcienter excipiant, hoc eſt, nouerint eſſe hæreticos. Deinde, vt tanquam hæreticos recipiant. Exiſtimo tamen id locum habere in foro conſcientiæ, non autem in foro exteriore, vt dicam in Quæſtione proxime ſequenti.

Tertiò Quæritur, An qui recipit ſcienter Hæreticum, vt ſibi alioqui amiciſſimũ, excuſetur à pœna Receptatoris? Reſpondent nonnulli è quorum numero eſt Tiraquel. de pœnis temper. aut remitten. cauſa. 4 & 22. eum excuſari. Alij ſentiunt, cum Gloſſa cap. excommunicamus, de hæreti. eum puniri debere. Sed dicendum arbitror, in foro conſcientiæ excuſari, ſi reuera ſolùm tanquam ſibi amicitiæ iure deuinctum exceperit, non tanquam hæreticum in foro tamen exteriori haberi tanquã Receptatorem, & proinde tanquam excommunicatum, & in alias iuris pœnas prolapſum.

Quartò Quæritur, An ſi Filius Patrem hæreticum, aut vxor virum, aut frater fratrem ſcienter exceperit, ſint pœna Receptatorum puniendi? Aliqui cenſent, eos eſſe Iuris pœnis plectendos. Alij verò volunt puniri quidem debere, ſed mitiùs, quod probant ex eò, quòd l. 2. ff. De Receptatorib. dicitur: eos apud quos affinis, vel cognatus latro conſeruatus eſt, neque abſoluendos, neque ſeuerè admodum puniendos. non enim par eſt, eorum delictum, & eorũ, qui nihil ad ſe pertinentes latrones recipiunt: ergo à ſimili, idem iuris eſt in præſentia. Veriùs tamen putò, quod tradidit Simancæ. de Catholi. inſtit. tit. 15. nu. 21. aut eos, non eſſe puniendos, aut leuiſſima certè pœna coercendos, quoniam naturæ iura, non ſunt Hæreticis deneganda, neque enim ea facilè poſſumus exuere. Obiicies, Denegantur hoſtibus, ac proditoribus patriæ, & ijs, qui ſunt publicè proſcripti, ergo etiam Hæreticis denegari debent. Reſpondeo non tam grauiter in Rempublicam, aut in Reipublicæ communem pacem, & tranquillitatem Hæreticos ſemper peccare, atque hoſtes, & proditores patriæ; niſi pater hæreticus filium, aut maritus vxorem, aut frater fratrem ſtudeat corrumpere. Idem putò dicendum de ijs, qui recipiunt reos læſæ maieſtatis, tanquam cognatos, aut affines.

Quintò Quæritur. An qui hæreticũ excipit metu mortis, ne ab eo occidatur, in Iuris pœnas incurrat? Reſpondeo minimè: quia, vt alibi diximus lib. 5 c 6. q 6 & lib. 1. c. 11. q. 1. leges humanæ conſciẽtiam non obſtringunt cum certo, & probabili vitæ diſcrimine. Qui item metu mortis Hæreticum recipit, non tanquam hæreticum recipit, ſed vt vitam ſuam tueatur, & ſeruet.

Sextò Quæritur, quinam Defenſores Hæreticorum in Iure cenſeantur? Reſpondeo, eos, qui quomodolibet impediunt capturam Hæreticorum, condemnationem, animaduerſionem, ſupplicium ac pœnam: qui quauis itidem ratione ſtudent, & curant, ne Hæretici in manus Iudicis deueniant, aut ne denuntientur, accuſentur, vel ne deferãtur ad Iudices eorum hæreſes prauaque dogmata; ne examinentur, interrogentur: denique tales iudicantur, qui quauis ratione Inquiſitorum munus, & functionẽ impediunt. Quæres, an Defenſor cenſeatur, qui Hæreticum defendit, ne ab aliquo priuato homine lædatur, aut qui ipſi patrocinium fert in cauſa iuſtæ litis, aut, quæ iuſta probabiliter creditur? Reſpondeo, minimè, quoniam eſt iuſta defenſio hominis illatam vim, aut iniuriã ſuſtinentis. Quæres deinde, an pro Defenſore haberi debeat, qui Hæreticum defendit tanquam ſibi cognatione amicitiaùe coniunctum? Reſpõdeo, ſolùm eum Defenſorem cenſeri in foro conſcientiæ, qui Hæreticum ſcienter tanquam Hæreticũ defendit. Sic Caietanus in ſumma excommunicatio cap. 1. cuius ſententiã ſequitur Nauarr. in Man. cap. 27. num. 55. Secus eſt in foro iudiciali.

Septimò Quæritur, Quinam Fautores Hæreticorum reputentur? Reſpondeo, vt conſtat ex Directo. inquiſito. par. 2. q. 53. Schol. 78. Fautores dici dupliciter, omiſſione, aut commiſſione. Omiſſione quidem eos, qui cum publica adminiſtratione fungantur, & publica auctoritate valeãt, id contra Hæreticos facere negligunt, quod iure deberent: qui nimirum Hæreticos lata ſententia ab Eccleſia damnatos non exterminant, expellunt, eiiciunt, puniunt, vt debẽt vnde priuati homines ſi eos expellendos, aut puniendos, non curent, Fautores Hæreticorum non cenſentur. Commiſſione verò omnes, tùm Magiſtratus, ac cæteri qui publico Iudicum munere funguntur, tùm etiam priuati homines, Fautores reputantur, ſi verbis Hæreticos, quatenus hæretici ſunt, excuſent, prædicent, laudent, commendent, dummodo id ſcienter, & ſerio fecerint. Item, Fautores cenſentur, qui quomodolibet Hæreticis ſcienter opem, & auxilium tulerint, eis ſubminiſtrando ea, quibus egent, vitæ ſubſidia, niſi ea officia præſtiterint non tanquam hæreticis, ſed tanquam lioramente propinquitatis, vel amicitiæ fœdere, & vinculo coniunctis: tunc enim in foro conſcientiæ fautores hæreticorum non ſunt, at in foro iudiciali tanquam tales habentur, & merito puniuntur.

Octauò Quæritur, An Receptator, & Fautor, vel Defenſor Hæreticorum iure cogatur, vt pœnas euitet, ignorantiã ſuam probare: an verò potiùs accuſatoris interſit probare, ab eo, non per ignorantiam, ſed ſcienter, Hæreticos receptos, aut defenſos fuiſſe? Alphon. lib. 2. de Iuſta Hæret. punitione cap. 17. cenſet Receptatorem debere ſe innocentẽ, & à culpa liberum oſtendere, ſi per ignorantiam id fecerit. Alij putant, quos refert Simancas lib. De Cathol. inſtitut. tit. 15. nu. 18. id oneris receptatori incumbere, quandocumque probabiliter creditur, eorũ, quos recepit, hæreſim nouiſſe, vt quia erat palam, ac publicè notum, eos eſſe hæreticos, & non erant amici, vicini, conſanguinei. Sed veriùs exiſtimo, quod alijs videtur, videlicet Simanc. loco citato, vbi citat Accurtium, Bartholum, Romanum, Decium, & alios, etiam in hoc, Regulam Iuris tenendam, nimirum: In facto alieno, probabiliter ignorantiam credi, & onus probandi contrarium ad accuſatorem pertinere, & ad eum, qui in Receptatore, aut defenſore Hæreticorum ſcientiam fuiſſe contendit: & credendum, arbitror, receptatori, ſi ſuã ignorantiam iureiurando confirmet. Ex quo perſpicitur, iurè optimo nautas, caupones, ſtabularios, & ſimiles, qui nec lege, nec alio iure compelluntur ad mores aduenientium perſcrutandos l. 1. ff De furti, aduerſus nau. caup. ſtabu. excuſari à pœna Receptatorum.

Nonò Quæritur, quæ ſint huiuſmodi hominum pœnæ? Reſpondeo, eos omnes eſſe excommunicatos. cap. Nouerit, De ſent. ex comm. & cap. excommunicamus §. Credentes, de Hæreticis: quorum excommunicatio nõ erat olim Romano Pontifici reſeruata. Hodie tamen, vt conſtat ex conſtitutione Pontificia, quæ quotannis publicè legitur in die cœnæ Domini, Romano Pontifici reſeruatur. Item, puniuntur alijs conſuetis Hæreticorum pœnis, vt compertum, & notum eſt ex multis Iuris Canonici capitibus. Ac præter cæteras pœnas, Receptatores, poſtquam ſunt excõmunicati, & in huiuſmodi pertinacia perſiſtunt, proſcribuntur, in perpetuum relegantur, & bona confiſcata amittunt. Zanchi. de Hæreticis. c. 17. nu. 4.

De legentibus, aut retinentibus apud ſe libros Hæreticorum. Cap. XVI.

PRimò loco id in quæſtionẽ venit, an legentes, vel apud ſe retinentes Hæreticorum libros eorum idem hæreſim continentes, vel de religione tractantes, aliquam Iuris pœnam contrahant? de hac re tractant Doctores in. cap. fraternitatis, de hæret. & in. cap. damnamus de ſum. Trinit. & fid. Cathol. Zanchin. de hæret. cap. 7. Alphonſus Caſtrus lib. lib. 2. de iuſta hæret. punit. cap. 15. 16. & 17. Brunus lib. 6. de hæret. cap. 6. Albertin. de agnoſcen. aſſertion. q. 12. n. 73. & q 28 Simanc. c 4. Direct. inquiſ. p 2 c 4 & ibi Schol. com. 3. Reſpondeo, ipſo iure eos in excõicationem incurrere Romano Pontifici reſeruatam, vt conſtat ex Conſtitutione Pontificia legi ſolita quotannis in die Cœnæ Domini, quam habet Nauarrus in Man. cap. 27 num. 55. & ſequentibus. Sed hoc intelligendum eſt de ijs, qui ſcienter, vt in ipſa conſtitutione dicitur, legunt, vel retinent, hoc eſt, de ijs, qui norunt eorum librorum auctores eſſe hæreticos: qui item talium librorum lectionem eſſe ab Eccleſia interdictam, non ignorant.

Secundò Quæritur, An qui habent, vel legunt libros Catholicorum continentes ad verbum, Hæreticorum errores ad eos confutandos, incidant in prædictam excommunicationem? Reſpondeo: minimè, quia hoc non eſt, retinere apud ſe, vel legere libros Hæreticorum. Sic Nauarr. in Manuali cap. 27. nu. 56. Quæres, an qui legunt eiuſmodi libros Catholicorum, eo tantùm animo, vt ſciant Hæreticorum falſa dogmata, eorumque argumenta, & rationes, contrahant

hant huiuſmodi excommunicationem? Reſpondeo, cum Nauarr. loco citato, non contrahere: quia hæc pœna non propter ſolùm affectum, & ſtudium contrahitur, ſed ob factum, & ſtudium retinendi libros Hæreticorum, quales, Catholicorum libri minimè cenſentur.

Tertiò Quæritur, An qui legerit in huiuſmodi libris Hæreticorum vnum, vel alterum tantùm verſiculum, aut paucula quædam verba tantùmmodo, incurrat prædictam excõmunicationem? Reſpondeo, excommunicatione neminé affici, niſi ob lethale crimen, quod admiſerit. Vnde ſi lata eſſet excommunicatio in eos, qui furantur, ea non teneretur is, qui paruam pecuniæ quantitatem ſurriperet. Ita, ſi in legendo vno, aut altero verſiculo, venialis duntaxat culpa ſit ob materiæ paruitatem, excommunicatio ob id, minimè contrahitur.

Quartò Quæritur, An famulus qui iuſſu Domini hæreſes volentis audire, legit librum hæretici alicuius, hæreſim continentem, vel de religione tractantem, quem talem eſſe nouit, prædicta excommunicatione afficiatur? Reſpondeo, affici, quia licet iuſſu Domini legat, reuera tamen legit ſcienter librum hæretici hominis, hæreſes continentẽ, vel de religione tractantem. Sed quæres, an Dominus eam lectionem iubens, eiuſmodi excommunicatione afficiatur cum ipſe non legat? Reſpondeo, affici, quia etſi non per ſe ipſum legat, legit tamen per famulum ſuum, cuius opera, & miniſterio vtitur in eius libri lectione. Quare non contrahit excommunicationem ex eò, quòd legentem famulũ audiat, ſed quia per famulum legat, quod perinde eſt omnino, ac ſi ipſemet legeret. Quo fit, vt cæteri, qui ſolùm audiunt, nec tamen librum eiuſmodi legendum curarunt, in excommunicationem minimè labantur, quia nec retinent librum apud ſe, nec per ſe, nec per alium quempiã legunt.

Quintò Quæritur, An qui legunt libros Hæreticorum, hæreſes non continentes, & nihil ex inſtituto de Fide, & religione tractantes, ſed de rebus aliis, excommunicationi ſubiiciantur? Reſpõdeo, eos ſubiici, quia in vniuerſum interdictum eſt, legere libros Hæreticorum. Sed eſt animaduertendum, eos, qui legerint, vel habuerint libros hæreticorum, hæreſes non continentes, & nihil ex inſtituto tractantes de fide, & religione, incidere in excommunicationem latam, in Indice librorum prohibitorum, cuius abſolutio Romano Pontifici reſeruata non eſt: non autem incurrere in excommunicationem conſtitutam in ea, quæ dicitur Bulla in cœna Domini: quoniam hæc excommunicatio ſolùm fertur in eos, qui ſcienter legerint, vel habuerint, vel impreſſerint libros hæreticorum, hæreſes continentes, vel de fide, & religione tractantes.

Sextò Quæritur, An Catholici, qui in Anglia, Germania, Polonia, Gallia, ac ſimilibus in locis, legunt libros Hæreticorum continentes hæreſes, vel de religione tractãtes, incidant in prædictam excommunicationẽ, ſi legerint ſtudio cognoſcendi, & confutandi eorum errores? Reſpõdeo, hanc quæſtionem ex alia pendere, An ſcilicet in iis prouinciis locum, & vim habeat conſtitutio Pontificia, quæ Bulla in Cœna Domini, vocatur. Nam, vt alias diximus, aliquorum eſt opinio, eam conſtitutionem non eſſe vbique receptam, quia nec vbique, inquiunt, promulgatur, nec vſu, aut iure communi confirmata eſt. Quidquid ſit de hac opinione, de qua ſuo loco tractabo, ſaltem vbicunque eiuſmodi cõſtitutio recepta vſu eſt, dubitare fas non eſt, quin prædicta excommunicatione afficiantur: quoniam eos ſtudiũ religionis contra Hæreticos defendendæ non excuſat.

Septimò Quæritur, An iure Epiſcopus facultatem legẽdi libros hæreticorum, hæreſes eorundem continentes, vel de religione tractantes, cõcedere queat iis in locis, & prouinciis, in quibus Catholici cum hæreticis promiſcuè cõmorantur, & viuunt. Reſpondeo, eam Epiſcopum dare nõ poſſe: quoniam eiuſmodi ſanctio Romani Pontificis auctoritate eſt conſtituta. Inferior autem poteſtatem, & ius non habet in iis, quæ ſuperioris lege, aut decreto ſancita ſunt.

Octauò Quæritur, An qui ſcienter legerit libros Græcorum, Armenorum, & aliorum huiuſmodi, qui Græcanicos ritus, non latinos continent, excommunicationẽ incurrat? Reſpondeo, minimè: quoniam iſti, vt tales, non ſunt hæretici. nec Græcorum, & Armenorum cæremonias, & ritus Latinæ Eccleſiæ more, & vſus, pro Hæreticis habet.

Nonò Quæritur, An in Eccleſia libri Hæreticorum damnentur? Reſpondeo: Non ſolùm Catholicos, & Chriſtianos, ſed etiam Ethnicos, libros noxios, & contra

A receptam religionem editos damnare conſueuiſſe. Plato enim Poetarum libros, qui de Diis ſuis parum modeſtè, & religioſè loqui videbantur, è republica tollendos, exterminandos, & explodendos cenſuit. Athenienſes Protagoræ libros, in quibus, de Diis malè ſentiebat, eo quòd dubitauerit, verùm Dii eſſent, in foro combuſſerunt, & præconis voce à ſingulis, qui illos haberent, ſibi exhiberi mandarunt. Auguſtus Cæſar ſupra duo millia fatidicorum librorum Græcè, & latinè conſcripta concremauit: & Liuius lib. 39. quoties, inquit, hoc patrum auorumque ætate negocium eſt Magiſtratibus datum, vt vaticinos libros conquirerent, atque comburerent? Idem lib. 25 tradit edixiſſe ſenatum, vt quicumque libros vaticinos, precationesúe, aut artem noui, & externo ritu ſacrificandi cõſcriptam, haberet, eos libros omnes, litteraſque ad ſe deferret. Rex quoque Antiochus Epiphanes, ratus veteris Teſtamenti libros eſſe noxios ſuæ ſuperſtitioni, & impietati, edicto, omnes ab eorum lectione prohibuit: cuiuſque milites inuentos libros igni combuſſerũt. Pari impietate, & errore mẽtis Diocletianus imbutus nefariis edictis imperauit, vt ſacroſancta volumina igni man-

B darentur. In ſexta Synodo Generali hiſtorias ab Hæreticis confictas, igni tradendas curarunt Patres. Conſtantinus Magnus Arrii libros; Theodoſius, & Valentinianus libros Neſtorii, Valentinianus, & Marcianus libros Eutychetis, & Apollinaris, Honorius, & Theodoſius libros Mathematicos, hoc eſt, Magicos: Arcadius, Honorius, & Iuſtinianus libros omnes Hæreticorum publicè comburi iuſſerunt, hæc conſtant ex l. damnato. l. quicumque C. de hæret. l. vlt. tit. 16 lib. 9. & l. 24. tit. 4. lib. 16. C. Theodoſi. Syno. 5. generali. actione 1. Socrat. lib. 2 hiſt. tripart. c. 2. Niceph. lib. hiſtoriæ Eccleſiaſt. 8 c. 25. lib. 17 cap. 9. Et vt auctor eſt Grego. Nazian. oratione 19. S. Cyprianus libros Magicos palam exuſſit, Gelaſius, Symmachus, & Hormiſda Manichæorũ libros flammis dediderunt. Teſte item Athanaſio in lib. de incarnat. verbi, ad Chriſtianam religionem cõuerſi impiæ vanitatis libros incendiis tradebant. In his, primi illi Chriſtiani fuere, de quibus B. Lucas Actorum 19. ſcribens: Multi, inquit, ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus: & computatis pretiis illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quin-

C quaginta millium.

Decimò Quæritur, An qui apud ſe libros Hæreticorũ, continentes hæreſes, aut de religione tractantes, aut de hæreſi ſuſpectos, & proinde damnatos retinuerint, hæretici cenſeantur, ſi eo in crimine fuerint deprehenſi? Archidiaconus in c. ſane profertur 24 q. 2 & in c. filii, de hæret. in 6. & Ioann. Andreas in eodem capite filii. Roman. ſingulari 316. Hippolitus Marſilius Conſil. 52 nu. 34. Caſſaneus ad Conſuetudines Burgundiæ Rub. 1. & Carer. de hæret. nu. 125, reſpondent, ſufficere ad condemnandum eum, vt hæreticum, ſi libri Hæreticorum damnati apud aliquem reperiantur. Verùm ex cap. litteras. De Præſumption. falſam eſſe eorum ſententiam facilè licet colligere: quoniam præſumptiones, indicia, & coniecturæ, non faciunt criminoſum aliquem: & ita contra eos ſentit in Director. inquiſit. par. 3. cap. 4. commenta. 3. Scholiaſtes, & Simanca de Catholi. inſtitut. cap. 38. num. 23. Sed quid, ſi apud Titium liber hæreticus reperiatur ab eodem cõpoſitus, erit ne propterea iure, vt hæreticus condemnandus? Reſpondeo, hoc dupliciter poſſe contingere: vno modo, ſi huiuſmodi liber

D hæreſim contineat, quam Titius nequaquam ex inſtituto probat, aut docet, ſed obiter aliud ſcribens, tradit, & tunc iure nequit, vt hæreticus condemnari, ſed tanquam per ignorantiam in hæreſim lapſus: Altero modo, ſi liber ſit hæreſi infectus, quam Titius ex inſtituto comprobat ſcienter contra Eccleſiam: & tunc, tanquam hæreticus, Titius poteſt iure damnari, tametſi in eo libro proteſtatur, ſe credere, quidquid docet Eccleſia, & paratum ſe eſſe ad emendandum, & corrigendum errorem. Quoniam, vt quis ſit hæreticus, ſatis eſt, ſi ſcienter ille aliqua contra ſenſum Eccleſiæ doceat; licet quando per ignorantiam errat in Fide, hæreticus non ſit, modo pertinaciter ſuæ ſententiæ non inhæreſcat. Quæres deinde, an qui libros Hæreticorum damnatos penes ſe retinent, ſuſpecti de hæreſi meritò cenſeri debeant? Reſpondeo, eos non immeritò pro talibus habendos, atque puniendos: hoc enim periti iuris tradunt, & teſtantur Pontificiæ Conſtitutiones.

Vndecimò Quæritur, An quilibet poſſit propria auctoritate libros Hæreticorum omnino prohibitos, & damnatos igni comburere, vbi ad ipſum illi quomodocumque

Plato lib. 7 de legib.
Cic. li. 1. de Nat. Deorum.
Lactan. lib. De Ira Dei cap. 9.
Sue. in Augusto. c. 31.
Dion Caſſius. lib. 54.
li. 1. Machab. cap. 1.
Euſeb. li. 8. Eccle. hiſt. c. 2 & Nicephor. lib. 7. cap. 3.

peruc-

A pertinebrint? Quorundam eſt opinio, id iure facere vnumquemque fidelium poſſe. Campegius apud Zanchinum, de hæret. cap. 7. ait, tutius erit libros hæreticos, aut quomodolibet ob hæreſim ſuſpectos inquiſitoribus tradere. Mihi tamen videtur, eiuſmodi libros eſſe Fidei Inquiſitoribus tradendos, neque ſufficere, ſi quiſque eos per ſeipſum igni comburat. Extat enim conſtitutio Pontificia Iulij III. quæ incipit: Cum meditatio, vbi poſt alia ita decernitur: Qui vero tales libros habuerint, eos conſignare debeant realiter, & cum effectu Inquiſitoribus ciuitatum, in quibus eiuſmodi libri extiterint, alioqui tanquam hæretici poſſint publicari. Ita ibi, hoc locum habet, quum quis id facere poteſt abſque magno, & graui ſuo detrimento, ſiue periculo.

Duodecimò Quæritur, An ſacri Inquiſitores dare poſſint facultatem libros Hæreticorum legendi? Reſpondeo, ſi libri, aut hæreſes contineant, aut de Fide, & religione tractent, non poſſe: quia per pontificias conſtitutiones nequaquam eis committitur eiuſmodi poteſtas. Quorundam tamen Hæreticorum libri, qui nihil prorſus de fide, & religione ex inſtituto diſſerunt, nec hæreſes continent, aut qui B conſcripti ſunt ab ipſis, dum Catholici erant rectéque de Fide ſentiebant, aut poſtquam reſipuerunt ad Eccleſiæ gremium reuerſi, examinati diligenter, & approbati ab Inquiſitoribus, iure permittuntur iuxta ea, quæ præſcribuntur in ſecunda Regula Indicis librorum prohibitorum auctoritate Concilij Tridentini editi, & a Pio IIII. Confirmati, & nunc recens auctoritate, & iuſſu Sanctiſſimi Domini noſtri Clementis VIII. renouati: ſolent tamen, & debent Inquiſitores, cum liber hæreticus ad ipſos defertur interrogare deferentem, vnde illum habuerit, vnde acceperit, vt ſciant, num eo libro forſitan male ſit vſus, num ab aliquo acceperit, qui prodi, & accuſari debeat.

Decimotertiò quæritur, An Epiſcopi, & his maiores alij Antiſtites propria auctoritate poſſint libros Hæreticorũ, hæreſes eorundem continentes, vel de religione tractantes ſiue libros hæreticos, ſeu de hæreſi ſuſpectos legere, & habere. Reſpondeo, minime. Extat enim pontificia Conſtitutio Iulij III. quæ incipit: Cum meditatio, quæ habetur in Directorio Inquiſitorum inter litteras Apoſtolicas diuerſorum Romanorum Pontificum, & alia Pauli IIII. C incipiens: Cum in futurorum, & tertia alia Pij IIII. cuius initium eſt: Cum pro munere, quam habet Director. Inquiſitorum loco citato in quibus conſtitutionibus abrogant prædicti Pontifices omnes facultates legendi, vel habendi libros Lutheranos, aut alios hæreticos, vel de hæreſi ſuſpectos, à ſe, vel à ſuis anteceſſoribus, ſiue à Sede Apoſtolica, ſiue ab eius legatis etiam a latere miſſis, aut a maiori Pœnitentiario datas quibuſuis perſonis, tam clericis ſæcularibus, aut regularibus, quam laicis cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, & cõditionis ſint, etiamſi Epiſcopi, Archiepiſcopi, aut his maiores fuerint, & etiamſi quauis alia ſæculari dignitate præfulgeant, exceptis Inquiſitoribus, & Cõmiſſarijs, ſuper hæretica prauitate, a Sede Apoſtolica deputatis, dum eo officio commiſſo funguntur. Sic ibi.

Decimoquartò Quæritur, An libri Hæreticorum, qui de religione, non tractant, iure damnentur, & prohibeantur? Ratio quæſtionis eſt, quia ſæpe ad alia plurima ſunt vtiles, cum de rebus ad vitam humanam, & rerum cognitionem pertinentibus conſcripti ſint. Reſpondeo, meritò eſſe D prohibitos, quoniam id auctores ipſi promerentur. Quare communis eſt auctorum ſententia in cap. Fraternitatis, de Hæreticis, quod eſt deſumptum ex Gregorio lib. 7. Regiſtri, Epiſt. 47. damnato auctore tanquam hæretico, libros quoque eius, & ſcripta damnata cenſeri. Rectè etiam Gelaſius in cap. Sancta Romana Eccleſia, diſtinct. 15. §. Cæterùm, ait: Quæ ab Hæreticis conſcripta, vel prædicta ſunt, nullatenus recipit Catholica, & Apoſtolica Eccleſia Romana. Sic ille. Vnde in hiſce libris retinendis, aut legendis ſeruandæ ſunt Regulæ Indicis librorum prohibitorum in Concilio Tridentino editi, iuſſu Pij IIII. vna cum obſeruationibus, & declarationibus additis in Indice nouiſſimè edito iuſſu S. D. N. Clementis VIII.

In Regula ſecunda ſtatuitur in hunc modum Hæreſiarcharum libri, tam eorum qui hæreſes inuenerunt, vel ſuſcitarunt, quam qui Hæreticorum capita ducesùe ſunt, vel fuerunt, cuiuſcumque nominis, tituli, aut argumenti exiſtant, omnino prohibentur. Aliorum Hæreticorum libri, qui de religione ex profeſſo tractant, omnino damnantur, qui verò de religione non tractant, à Theologis Catholicis, iuſſu Epiſcoporum, & Inquiſitorum examinati, & approbati permittuntur. Libri etiam Catholici conſcripti tam ab illis, qui poſtea in hæreſim lapſi ſunt, quam ab illis, qui poſt lapſum ad Eccleſiæ gremium rediere, approbati a Facultate Theologica alicuius vniuerſitatis Catholicæ, vel ab Inquiſitore Generali permitti poterunt. Hæc ibi.

Regula tertia ſic habet: Verſiones ſcriptorum, etiã Eccleſiaſticorum, quæ hactenus editæ ſunt, modò nihil contra ſanam doctrinam contineant, permittuntur. Librorum autem veteris Teſtamenti verſiones, viris tantùm doctis, & pijs, iudicio Epiſcopi concedi poterunt; modò huiuſmodi verſionibus tanquam elucidationibus vulgatæ editionis ad intelligendam Sacram Scripturam, non autem tanquã ſacro textu vtantur. Verſiones verò noui Teſtamenti ab auctoribus hæreticis, aut de hæreſi ſuſpectis factæ, nemini cõcedantur. Si quæ verò annotationes cum huiuſmodi, quæ permittuntur verſionibus, vel cum vulgata editione circũferuntur, expunctis locis ſuſpectis à facultate Theologica alicuius vniuerſitatis Catholicæ, aut Inquiſitione Generali, permitti eiſdem poterunt, quibus, & verſiones. Quibus conditionibus totum Bibliorum volumen, quòd vulgo dicitur, Biblia Vatabli, aut partes eius concedi viris pijs, & doctis poterũt. Ex Biblijs verò Iſidori Clarij Brixiani Prologus, & Prologomena præcidãtur. Eius verò textũ nemo textum vulgatæ editionis eſſe arbitretur. Sed in Indice nouiſſime edito iuſſu S. D. N. Clementis VIII. ſub Littera B. in appendice ſic habetur. Biblia hæreticorum opera impreſſa, vel eorundem annotationibus, argumentis, Summarijs, Scholijs, & Indicibus referta omnino prohibentur, donec expurgentur.

In Regula quinta, ſic habetur: Libri illi, qui hæreticorum auctorum opera aliquando prodeunt, in quibus nulla, aut pauca de ſuo apponunt, ſed aliorum dicta colligunt. Cuiuſmodi ſunt Lexica, Concordantiæ, Apophthegmata, ſimilitudines, Indices, & huiuſmodi, ſi quæ habeant admixta, quæ expurgatione indigeant, illis Epiſcopi, & Inquiſitoris, vna cum Theologorum catholicorum conſilio ſublatis, aut emendatis permittantur.

Regula octaua ſic habet: Libri, quorum principale argumentum bonum eſt, in quibus tamen obiter aliqua inſerta ſunt, quæ ad hæreſim ſeu impietatem, ſeu diuinationem, ſiue ſuperſtitionẽ ſpectant, à Catholicis Theologis, Inquiſitionis generalis auctoritate expurgati, concedi poſſunt. Idem iudicium ſit de Prologis, Summarijs, Annotationibus, quæ a damnatis auctoribus, libris non damnatis appoſita ſunt: ſed poſthac nonniſi emendati excudantur. Item, alia obſeruanda ſunt in his, quæ dixi, quæ continentur in Indice nouiſſimè edito iuſſu S. D. N. Clementis VIII.

Decimoquintò Quæritur, An libri Hebræorum, qui poſt Chriſtum natum conſcripti ſunt, & Rabini, qui vulgo appellantur, ſint prohibiti? Quæſtionem mouet, quia Rabbinorum commentarij multa impiè, & nefariè contra Chriſtum, & Chriſtianam religionem continent. Reſpondeo, imprimis de libris Rabbinorum, in quibus nihil aliud tractatur niſi id, quod attinet ad ſcripturæ explicationem: hoc eſt, qui nihil de religione tractant, ſed ſolùm ſunt Commentarij in Scripturæ Sacræ libros, quibus litteralis Sanctarum Scripturarum ſenſus, iuxta Hebraici ſermonis, & linguæ leges, & regulas explicatur, iure aliquo Pontificio Canonico eos non eſſe prohibitos, ſiue ſint hebraicè conſcripti, ſiue in Latinum Sermonem cõuerſi: permittuntur etenim quoniam conducunt ad pleniorem, & linguæ, & artis Hebraicæ cognitionem: eiuſmodi ſunt Cõmentarij in ſacros libros Rab. Dauidis Kimchi, Rab. Salomonis Iarchi, Rab. Abraham Auenezræ, Rab. Leui Gerſonis, & alij plerique Commentarij, quos hic nominare non eſt neceſſe. Similiter etiam libri Arabum Philoſophorum Ariſtotelem interpretantium, aut de Philoſophia, aut de Medicina tractantium, & nihil de impia Saracenorum ſecta continentium, minimè interdicti ſunt, ſiue Arabice ſcripti, ſiue in linguam Latinam conuerſi, qualia ſunt opera Auerrois, Auicennæ, Algazelis, Albumazaris, Auicembrom, Auenpace, Alpharabij, & his ſimilium. Verùm in in Indice iuſſu Pij IIII. edito ſub litera. T. habetur Thalmud Hebræorum: eiuſque gloſſæ, annotationes, expoſitioneſque omnes prohibentur. ſi tamen prodierint, ſine nomine Thalmud, & ſine iniurijs, & calumnijs in religionem Chriſtianam, tolerabuntur. At Indice edito nouiſſimè

iuſſu

iuſſu S. D. N. Clementis VIII. in obſeruatione circa 9. regulam legimus. Sanctiſſimum Dominum Noſtrum Dominum Clementem Octauum, ſpecialiter, & expreſsè ſtatuiſſe, & voluiſſe, vt huiuſmodi impij Thalmudici, Cabaliſtici, aliique nefarij Hebræorum libri omnino damnati, & prohibiti maneant, & cenſeantur, ita vt etiam ſub illis conditionibus non permittantur, aut tolerentur. Sic ibi. Eodē item vtroque Indice ſub littera. A. habetur. Alchoranus Mahometis Baſileæ impreſſus, & ſimiles cum Scholijs, & impijs Annotationibus, & Præfationibus prohibetur. In vulgari item lingua non niſi Inquiſitorum conceſſu haberi poteſt.

Decimoſextò Quæritur, An Origenis, & Tertulliani libri ſint prohibiti? Cauſa dubitationis eſt, quia Tertullianus in hæreſim lapſus eſt, Origenes à concilijs Generalibus, & Romanis Pontificibus, tanquam hæreticus damnatur. Reſpondeo, olim apud Patres magnam fuiſſe controuerſiam, an Origenis libri legi poſſent, quibuſdam negantibus, alijs verò affirmantibus. Gelaſius in cap. Sancta Romana Eccleſia Diſtinct. 15. habet, hæc verba: Origenis illa opuſcula, quæ vir beatiſſ. Hieronymus non repudiat, legenda ſuſcipimus: Reliqua autem omnia, cum ſuo auctore dicimus eſſe renuenda. Hęc ibi. Talia opuſcula, quorum lectio permittitur, ſunt, quæ paſſim vſu recepta circumferuntur.

De Tertulliano verò fatemur, eum quidem in hæreſim prolapſum, ſed eius tamē opera permitti in Eccleſia, vt priuatim legātur, quia Gelaſius in eo c. habet Opuſcula Tertulliani apocrypha. Obijcies ſufficere, hoc vnū, quod a Gelaſio ſunt pro apocryphis habita, quia ſimiliter etiam ibidē dicit: Opuſcula Iouiniani apocrypha. Opuſcula Montani, Priſcillæ, & Maximillæ apocrypha & Opuſcula Fauſti Manichæi apocrypha: ſed omnes eiuſmodi auctores, hæretici fuerūt, & proinde oīa eorū Opuſcula dānat Gelaſius, ergo pari ratione ſcripta Tertulliani. Reſpondeo Gelaſium eo cap. etiam apocrypha cenſuiſſe opera Lactantij, & Hiſtoriam Euſebij Pamphili, ſcripta Clementis Alexandrini, Iulij Aphricani, Caſſiani, & Arnobij: qui tamen omnes Catholici ſcriptores cenſentur, cum tamen omnes lapſi fuerint in aliquos errores. Apocrypha igitur opera eo citato, & ample Gelaſius accepit, nimirum, vt eo nomine comprehenduntur tùm ea, quorū auctores damnati ſunt, tùm ea, quorum auctores ſunt incerti, quæque certos licet auctores habeant, non tamen publicè in Eccleſia legebantur, ſed priuatim, & talia ſunt opera Caſſiani, Clementis, & aliorum. Opera verò Tertulliani, licet auctor fuerit hæreticus magna tamen ex parte, ſunt Catholicè conſcripta, & ideo ſemper in Eccleſia priuatim legere ea Catholici conſueuerunt. Quæres, quo pacto Gelaſius inter apocrypha commemoret quorundam Hæreticorum ſcripta, cum apocrypha priuatim legerentur a Catholicis, Hæreticorum libri non item? Reſpondeo: tunc temporis nondum fuiſſe vſu receptum, vt Catholici à legendis Hæreticorum libris in vniuerſum arcerentur, licet conſilium ſalutare paſſim à multis daretur, vti Catholici ab inſana, & impia librorum hæreticorum lectione abſtinerent. Vnde longe ante Gelaſium Dionyſius Alexandrinus, teſtibus Euſebio libro 7. Eccleſiaſt. hiſtor. cap 6. & Niceph lib. 6. cap. 8. & Godofredo, in. l. damnato. C de hæreticis. ſcriptum reliquit Ego & tractatus Hæreticorum lego, & traditiones eorum perſcrutor, etiamſi videar ad horam, verbis eorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipſum, quod ex ipſorum verbis arguere eos poſſum. Denique cum quidam ex fratribus, & compresbyteris prohiberent, ne hæreticorum lectione tanquam cœno alicuius fœtore pollueret, viſio mihi quædam à Deo oſtenditur, quæ me confirmauit, & ſermo ad me factus eſt, hæc mihi euidenter proloquens: lege omnia, quæcūque in manus tuas venerint, quia probare ſingula quæque, & diſcernere potes: quandoquidem ex initio, hæc tibi cauſa fuit credendi. Amplexus ſum viſionem, quia & Apoſtolicæ ſententiæ congruebat dicenti: Omnia probate: quod bonum eſt, tenete. Hæc ille. 1. Theſſ. 5.

Poſt Gelaſium verò frequentiori more receptum eſt, vt à lectione Hæreticorum Catholici ſe te continerent. Donec Roman. Pontifices, eiuſmodi lectionem omnino interdixerunt. Vigentibus enim Ioannis VViclef, & Martini Lutheri, nefarijs dogmatibus, nec ſine magno Chriſtiani populi detrimento. Paulus III. edita Conſtitutione prohibuit, ne quiſquam Hæreticorum libros legeret, irrogata quoque contra ſecus operantibus excommunicationis pœna: quod poſtea qui ſucceſſere Pontifices ſalutare documentum, & exemplum diligenter ſecuti ſunt. Vnde Regula prima Indicis librorum prohibitorum editi, decreto Concilij Tridentini, habet Libri omnes quos ante annum milleſimum quinquageſimum decimum quintum, aut ſummi Pontifices, aut concilia Oecumenica damnarunt, & in hoc Indice, non ſunt, eodem modo damnati eſſe cenſeantur, ſicut olim damnati fuerunt.

Decimoſeptimò Quæritur, An propria Hæreticorum nomina expungi, & deleri debeāt ex ijs libris, qui legi permittuntur? Reſpondeo, vſu eſſe introductum, vt omnino deleantur, & proinde expungenda ſunt, niſi in libris Catholicorum Hæretici nominentur per ignominiam, & contēptum, vt confutentur praua eorū dogmata. Cum vſu eiuſmodi congruit maxime, quod literis Plutarchus, & Gellius, tanquam egregiè factum à Lacedæmonijs tradiderūt. Quidam enim priſtinæ vitæ turpitudine notatus, bonum conſilium, in Senatu dedit, quod Lacedæmonij tanquam honeſtum quidem conſilium probarunt, ſed auctorem reſpuerunt. Vnde conſilium alteri adſcripſerunt, qui eiuſdē fuerat ſententiæ, ſed longe melioris vitæ. Quare concludens Gellius: Sic bona, inquit, ſententia manſit, turpis auctor mutatus eſt. Plutar. in apophthegma. Gel. li. 18. cap 3.

Quæres, an propria auctoritate expungi, poſſint, quæ ſunt deprauata in ijs libris Hæreticorum, qui legi permittuntur? Reſpondeo, eos libros non permitti, niſi prius ſint examinati, & expurgati auctoritate Inquiſitorum, & Epiſcoporum Conſilio Catholicorum Theologorum, quod ſi contigerit, aliquem locum non eſſe expurgatum, tutius eſt, vt is liber ad Inquiſitores deferatur: aut ſaltem is locus minimè expurgatus deleatur iuxta legitimè factam expurgationem aliorum librorum, & locorum ſimilium. Porrò in Indice nuperrimè edito iuſſu. S. D. N. Clementis VIII. quædam habentur tit. de Correctione librorum. quæ obſeruanda ſunt circa correctionem librorum prohibitorum. Item, in eodem Indice tit. de impreſſione librorum §. 7. habetur ſic Liber auctoris damnati, qui ad præſcriptum, Regularum expurgari permittitur. poſtquam accuratè recognitus, & purgatus, legitimèque permiſſus fuerit, ſi denuo ſit imprimendus, præferat titulo inſcriptum nomen auctoris, cum nota damnationis: vt quamuis quoad aliqua liber recipi, auctor tamen repudiari, intelligatur. In eiuſdē quoque libri principio, tùm veteris prohibitionis, tùm recentis emendationis, ac permiſſionis mentio fiat: exempli gratia. Bibliotheca a Conrado Geſnero Tigurino, damnato auctore, olim edita ac prohibita, nunc iuſſu ſuperiorum expurgata, & permiſſa. Hæc ibi.

Vltimò Quæritur, An Imagines, & ſtatuæ hæreticorū, permitti, hoc eſt, depingi, erigi, & conſtitui queant? Reſpondeo, nullo modò poſſe, etiam priuatos intra parietes: alioquin vt ſuſpectus de hæreſi, aut Fautor, aut credens hæreticorum cenſeretur, qui domi ſuæ eas haberet. Ad ignominiam verò, contemptum, & infamiam hæreticorum, liceret alicui eorum imagines habere: velut qui Lutheri effigiem apud iriſceos ardentis, aut ventri indulgentis, & præ immodico cibo, & potu exhalantis animam apud ſe retineret.

De Imprimentibus, Tranſcribentibus, vel Aſportantibus aliunde libros Hæreticorum.

Cap. XVII.

QVæritur in primis, quid ſit de Impreſſoribus, ſeu Typographis circa libros hæreticorum prohibitos, & damnatos ſtatutum? Reſpondeo, in Concilio Lateranenſi, ſub Leone X. Seſſ. 10. extare Pontificium decretum, in hunc modum habens: Statuimus, & ordinamus, quod de cætero perpetuis futuris temporibus nullus librū aliquem, ſeu aliam quancumque ſcripturam tam in Vrbe noſtra, quam alijs quibuſuis Ciuitatibus, & Diœceſibus imprimere, ſeu imprimi facere præſumat, niſi prius in Vrbe per Vicarium noſtrum, & Sacri Palatij Magiſtrum, in alijs verò Ciuitatibus, & diœceſibus, per Epiſcopum, vel alium habentem peritiam ſcientiæ libri, ſeu ſcripturæ huiuſmodi imprimendæ, ab eodem Epiſcopo ad id deputandum,

dum, ad Inquiſitorem hæreticæ prauitatis, ciuitatis ſiue diœceſis, in quibus librorum impreſſio huiuſmodi fieret, diligenter examinentur, & per eorum manu propria, ſubſcriptionem, ſub excommunicationis ſententia gratis, & ſine dilatione imponendam approbentur. Qui autem ſecus præſumpſerint, vltra librorum impreſſorum amiſſionem, & illorum publicam combuſtionem, & pœnam pecuniariam, & anno continuo exercitii impreſſionis ſuſpenſionem, excommunicationis ſententia innodati exiſtant. Hæc concilium. Synodus quoque Tridentina ſeſſione 4. decernit: Nulli liceat imprimere, vel imprimi facere quoſuis libros de rebus ſacris ſine nomine auctoris; neque illos in futurum vendere, aut etiam apud ſe retinere, niſi primùm examinati, probatique fuerint ab ordinario, ſub pœna anathematis, & pecuniæ in concilio nouiſſimo Lateranenſi conſtituta. Et ſubiicit concilium: Si regulares fuerint, vltra examinationem, & probationem huiuſmodi, licentiam quoque à ſuis ſuperioribus impetrare teneantur, recognitis per eos libris iuxta formam ſuarum ordinationum. In Synodo quoque Salsburgenſi cap. 9. pie ſtatutum eſt, vt quotannis typographi, & bibliopolæ coram ab Ordinariis locorum deputatis, Fidei Catholicæ profeſſionem facere debeant, ſimulque obedientiam ſanctæ ſedi Apoſtolicæ, cum renunciatione, & abnegatione omnium hæreſum, polliceri.

Secundò Quæritur, An non ſolùm libri, ſed omnis etiã alia ſcriptura, cuiuſmodi ſunt theſes ab aliquo publice defendendæ, carmina, vel poëmata aliqua, aut orationes in laudem, & commendationem alicuius compoſitæ, examinari prius, & approbari debeant, quàm typis mandentur? Reſpõdeo, debere: nam in Concilio Lateranenſi citato dicitur: Quæcumque liber, aut quæcumque alia Scriptura, tam in vrbe, quàm in aliis ciuitatibus.

Tertiò Quæritur, An vt liber, vel ſcriptura alia typis excudatur, ſufficiat, ſi nomen certi collegii, cõuentus, vel vniuerſitatis apponatur? nam Concilium Tridentinum ait, ſine nomine auctoris non poſſe libros de rebus ſacris excudi. Reſpondeo, ſufficere: nam in iure, Collegium, conuentus, Ciuitas, vel Communitas, perſona ficta cenſetur: Et ſicut cum perſonis priuatis contrahimus, ſic etiam cum Collegio, vel communitate: Et ſicut in priuatos iure poteſt inquiri, & animaduerti, ita etiam in collegium, & communitatem. Ex quibus colligi, videtur, ſufficere, ſi liber vel ſcriptura typis mandetur cum nomine certi Collegii alicuius, Conuentus, vel Vniuerſitatis, ſine illius Præfecti.

Quartò Quæritur, An priuatas orationes, conciones, prælectiones, annotationes, obſeruationes de rebus ſacris, poſſit quis tuta conſcientia ſcripto cum aliis communicare, etiamſi examinatæ, & probatæ non fuerint ab ordinario? Fuere, qui putauerint, non poſſe, iis Concilii Tridentini verbis permoti, quod, vbi conſtituit, ne libri de rebus ſacris imprimantur, antequam ſint examinati, & approbati; ita ſubiecit: Qui autem ſcripto, inquit, eos communicant, vel euulgant, niſi antea examinati, probatique fuerint, eiſdem pœnis ſubiaceãt, quibus impreſſores: & qui eos habuerint, vel legerint, niſi prodiderint auctores, pro auctoribus habeantur. Hactenus Concilium. Veriùs tamen quibuſdam videtur, quod alii arbitrantur, ea verba Concilii ſolùm intelligi de iis libris, de quibus mentionem fecerat. ſtatuerat enim libros de rebus ſacris abſque nomine auctoris non eſſe typis excudendos, nec vendendos, neque retinendos, neque legendos, niſi prius examinatos & probatos ab ordinario. Et poſtea ſubiungit: [Qui autem ſcripto eos communicant, vel euulgant, &c.] quorum verborum, (vt viri docti, & pii opinantur) ſenſus eſt: Qui tales libros tranſcribunt, & tranſcriptos cum aliis communicant, aut euulgãt, & quæ ſequuntur. Aliquando enim libri, vel nondum typis mandati, vel antea excuſi, ſolent de integro tranſcribi, & impertiri aliis. At verò quidquid ſit, vbique locorum vſus habet, vt orationes, prælectiones, & alia ſimilia, quæ paulo ante retulimus, ſine nomine auctoris ſcripto cum aliis communicentur.

Quintò Quæritur, Quibuſnam pœnis ſubiiciantur, qui libros hæreticorum damnatos tranſcribunt, & ſcripto cũ aliis communicant? Reſpondeo eos eſſe puniendos tanquã de hæreſi ſuſpectos, aut tanquam Hæreticorum Fautores, & vt minimum, tanquam Retinentes vetitos libros Hæreticorum.

Vltimò Quæritur, Quibus pœnis oporteat afficere eos, qui aliunde apportantes libros Hæreticorum prohibitos in

A. Catholicorum prouincias, & ciuitates occulte inuehunt? Reſpondeo, tanquam ſuſpectos de hæreſi, & Fautores Hæreticorum, & tanquam libros Hæreticorum damnatos, apud ſe retinentes, eos eſſe habendos atque puniendos.

De Sacris Apoſtolicis Inquiſitoribus. Cap. XVIII.

IN primis Quæritur, qua de cauſa, & quo tempore cœperit inſtitui, & committi Inquiſitorum ſacrum munus, iuriſdictio, & poteſtas? Reſpondeo, communem eſſe ſententiam, quam habet Simanc. de Catho. inſtitut. tit. 25. nu. 3. & tit. 34. & Albertin. de agno. aſſertionib. q. 11. num. 18. Inter alia Epiſcoporum munera, & functiones, illud eſſe proprium & præcipuum, vt greges ſibi commiſſos Fidei dogmata doceant, & eos ab impiorum hominum, & Hæreticorum prauis & venenatis doctrinis diligẽter cuſtodiant, atque tueantur. At, vt teſtatur Simanca, de Cathol. inſtitut. tit. 25. n. 4.
B ob varias Epiſcopalis officii curas, & negocia, quibus ſæpe numero implicantur Epiſcopi, ita vt par eis eſſe non poſſent, vel propter Epiſcoporum abſentiam, vel etiam aliquorum ignauiam, vel imperitiam, commiſſum eſt ab Sede Apoſtolica munus inquirendi, & animaduertendi in Hæreticos, certis quibuſdam iudicibus, quos ad id negocii Romani Pontifices deputarunt; quos ob id ſacros, & Apoſtolicos Inquiſitores appellamus. Et ex hiſtoriis Eccleſiaſticis didicimus hoc muneris quadã ex parte primum B. Dominico fuiſſe mandatũ circa annũ Domini, milleſimũ ducenteſimũ octauum. Is enim ſuum Epiſcopum, ex Hiſpania comitatus, contra Albigenſium, & aliorum perfidorum hominũ errores, qui tunc ſenſim in Eccleſiam ex inferorum latebris irrepere cœperant, fidem Chriſti in Toloſanis partibus egregie promulgauit: cuius crebris concionibus, & Catholica doctrina, vitæque exemplo mirabili, multi ad Eccleſiæ gremium, per veram cordis pœnitentiam redibant: & ideo, vt ſalutaribus pœnitentiis impoſitis eos redeuntes poſſet abſoluere, plenam ad id facultatem à Romano Pontifice impetrauit, quod munus poſtea S. Petrus vitę ſanctitate, doctrina, & martyrio clarus inſtituti Dominicani alũnus egregie, & intrepide (quod eius martyrium declarauit) per Longobardiam præſtitit. Vnde factum eſt, vt deinde per Italiam, Hiſpaniam, Siciliam, & Sardiniam, Inquiſitorum munere Dominicani Fratres, qui vitæ moribus, & litterarum ſcientia florebant, functi fuerint: quod etiam nunc maiore ex parte per Italiã exequuntur, & obeunt. In
C Tuſcia enim auctoritate Romani Pontificis, Franciſcanæ familiæ Fratribus, hæc prouincia demandata eſt. In Hiſpania, verò tota Ferdinandus Aragoniæ, & Caſtellæ rex Catholicus eius nominis quintus, circa annum Domini milleſimum quadringenteſimum octogeſimum quartum, aut ſextum, poſtulauit, vt Inquiſitorum munere ſe ſe Dominicani Fratres abdicarent; ac ita Romani Pontificis auctoritate commiſſum eſt clericis ſecularibus Canonum, & legum peritis. Quare iuſſu Regio, & Pontificio conceſſu, demandata eſt cura conſtituendi Sacræ Inquiſitionis officiũ Illuſtriſſimo Cardinali Mendozio: qui adhibito multorũ doctorum hominum conſilio leges compoſuit, ordinemque præſcripſit, quem ſinguli Inquiſitores in Hiſpania obſeruare deberent: quem ſeruant etiamnum ii Inquiſitores, qui
D ad Siciliam, & Sardiniam, & Indiam, Hiſpaniarum Regi ſubiectas inſulas, & prouincias deſtinantur.

Secundò Quæritur, Quinam ſint iure communi Iudices ordinarii, qui de Hæreſi cognoſcere, & in Hæreticos inquirere, & animaduertere queant? Reſpondeo, id muneris iure communi Epiſcopis conuenire: nam, eo ipſo, quòd Epiſcopi ſunt, ſalutaria Dominico gregi ſibi commiſſo miniſtrare pabula debent, lupos à caulis ouium arcere, extirpare hæreſes, Hæreticos conuincere, denique omne bonũ Chriſtiani gregis, ac populi promouere. Vnde iure canonico bis in anno concilia Epiſcopalia in Eccleſia cogi, & celebrari deberẽt, vt inter ſe mutuem Epiſcopi dogmata pietatis conferrent. Et in Conc. Lateranen. ſub Innocen. III. ſanxerunt Patres: ſi quis Epiſcopus ſuper expurgando de cap. tertio de ſua diœceſi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit, cum id certis indiciis apparuerit, Epiſcopali munere priuetur: & loco ipſius alter ſubſtituatur idoneus, qui velit, & poſſit hæreticam confundere prauitatem.

Tt Quæ

Quæ longè ante ſancita fuerant in Concil. Mileuit. cano. 25. & concil. Toleta. 11. cano. 2.

Crimen igitur Hæreſis eſt Eccleſiaſticum, id eſt, tale, quod nonniſi Eccleſiaſtici præfecti cognoſcere queant, & in quod nullus niſi Eccleſiaſticus Iudex poſſit inquirere. olim itaque iure communi Canonico Inquiſitorum munus conueniebat ſolis Epiſcopis, qui in omnes Hæreticos non exemptos tanquam ordinarij iudices inquirebant: in exemptos verò, tanquam iudices à Romano Pontifice delegati: quorum munus hodie quoque præſtat in ijs prouincijs, in quibus non ſunt Inquiſitores Apoſtolici, ſpeciali auctoritate Romani Pontificis conſtituti, vt in Gallia, Germania, Polonia: vbi verò locorum Inquiſitores Apoſtolicos Romani Pontificis auctoritas creauit, non in vniuerſum Epiſcoporum ordinaria iuriſdictio eſt abrogata, quia vtrique poſſunt ſimul, aut ſeorſim de hæreſi cognoſcere. Nam Clem. 1. §. propter quod, de hæret. quilibet eorũ ſine altero, poteſt hæreticum citare, capere, in carcerem mittere, manicis ferreis, vel compedibus ligare: & ſubiungitur ibidem. Duro tamen tradere carceri ſiue arcto, qui magis ad pœnam, quã ad cuſtodiam videatur, vel tormentis exponere, vel ad ſententiam procedere Epiſcopus ſine Inquiſitore, aut inquiſitor ſine Epiſcopo Diœceſano, aut eius officiali, vel Epiſcopali ſede uacante, Capituli ſuper hoc delegato, ſi ſui ad inuicem copiam habere valeant, intra octo dierum ſpatium, poſtquam ſe inuicem requiſierint, non valebit: Et ſi ſecus præſumptum fuerit, nullum ſit, & irritum ipſo iure. Sic ibi & ſic Imola, Cardina. Boniſa. ibidem. Siman. de Catho. Inſtit. tit. 34. nu. 38. Sed cum ſeorſum in Hæreticos inquirit, debent ſecum iudicij acta communicare, & per vtroſque ſimul ſententia proferenda eſt, ſiue innocentes abſoluant, ſiue pœnitentes ad Eccleſiæ vnitatem admittant, ſiue contumaces condemnent. Clem. 1. §. 1. de hæret. c. vt commiſſi §. priuandi, de hæret. in ſexto, In Hiſpania teſte Simanca de Cath. inſtit. tit. 25. nu. 4. Cum Epiſcopi & inquiſitores non conueniunt, tota cauſa defertur ad Senatum inquiſitionis. Quòd ſi Senatores in pronunciando ſententia ſecum minime conſentiant, tota cauſa, vt teſtatur Siman. de Cath. inſtit. 25. nu. 4. ad Romanum Pontificem deuoluitur.

Tertiò Quæritur, Cuius conditionis Inquiſitor Apoſtolicus eſſe debeat, an Theologus, an verò potiùs Iuris Pontificij, & Canonici peritus? Sunt, qui ſentiant Theologos ad id muneris eſſe eligendos: quoniam Theologi eſt Fidei dogmata nota habere, & perſpecta, hæreticos oppugnare, conuincere, hæreſes diſcernere, & confutare: ita Canus lib. 8. c. 7. de loc. Theolog. Contra Bernus de hæret. lib. 4. cap. 1. Alij verò cenſent, iuris Pontificij conſultos creari oportere, quia ius canonicum probè callent, & ea ſcientia præditi ſunt, qua poſſint in cauſis, & litibus iuxta leges, Canones, & iura pronunciare ſententiam, hoc ſentit Simanc. de Cathol. inſtit. tit. 41. num. 3. In Italia quidem, maiori ex parte Inquiſitores, Theologi conſtituuntur, in Hiſpania verò, & ceteris prouincijs Hiſpaniæ ſubiectis, Iuris canonici conſulti. Et certè ob lites, & controuerſias dirimendas apti magis, & idonei videntur eſſe Iuris Pontificij periti. At verò ad hæreſes, ac cetera dogmata diſcernenda, in quibus ineſt aliquid periculi, temeritatis, vel offenſionis, impietatiſuè, aptiores multo videntur eſſe Theologi: quare mutua vtrique indigent opera, Theologi quidem Iuriſconſultis, propter litium, & cauſarum notitiam, & ſcientiam: Iuriſconſulti verò, Theologorum conſilio, ad internoſcendas hæreſes. Verum autem horum in Inquiſitore præponderet alteri non eſt facile iudicare. Mihi certe, quamuis alioqui Theologo, videtur eſſe maximi ponderis litium, & cauſarum cognitio, quę Iuris intelligentiam, & doctrinam requirit, dũmodo tamen Theologorum conſilium adhibeatur, ad errores, & ſuſpecta de hæreſi dogmata iudicanda.

Quartò Quæritur, quotum ætatis annũ agere oporteat Apoſtolicum Inquiſitorem? Reſpondeo, eum debere annum quadrageſimum attigiſſe. Clement. Nolentes, de Hæreticis, vbi dicitur. Statuimus nullis ex nunc, niſi qui quadrageſimum ætatis annum attigerint, officium Inquiſitionis cõmitti. Quæres, cur in Epiſcopo, qui iure cõmuni eſt Inquiſitor ordinarius, ſolùm annus trigeſimus requiratur, cap. Cum in cunctis, §. 1. De Elect. in Inquiſitore autẽ, qui eſt delegatus, quadrageſimus? Reſpõdet Panormitanus in c. Cum in cunctis nu. 6. de elect. dicens, Id forte propterea contingere, quia promouendi in Epiſcopos, tranſeunt cum magna inquiſitione: nam recipiuntur teſtes, & diſcutitur priùs promotio in Conſiſtorio Papæ, cum Collegio Cardinalium. Item, quia promotus ad Epiſcopalem dignitatem, creditur, & habetur ex omni parte idoneus: ſed officium Inquiſitionis, cum tanta indagatione committi non ſolet, & ideo Canones, & iura voluerunt, vt ſit ætate maturus. Hæc ille. Gloſſa verò reſpõdet, hoc eſſe, de arbitrarijs, quorum rationē reddere non cogimur, vt ait Iuriſconſultus l. Non omnium, ff. De legibus. Verùm non inepte Panormitanus reſpondit. At in Hiſpania teſte Simanc. de Cathol. inſtitut. tit. 34. nu. 12. auctoritate Romani Pontificis conceſſum eſt, vt poſſint eligi Inquiſitores, ſi trigeſimum ætatis annum attigerint. Quæres deinde, quotum ætatis annum debeat attingere Commiſſarius, ſiue Vicarius Inquiſitoris? Ioannes Andreas, cum Gloſſa in Clement. Nolentes, ait, debere eum ætatis annum quadrageſimum agere, ſiquidem hanc ætatem, ius in ipſo Inquiſitore deponit. Cæterùm hæc controuerſia, vt habetur in Directór. inquiſitor. par. 3. q. 16. commen. 65. hodie ſublata eſt per Reſcriptum Clementis VII. quod incipit: cum ſicut, vbi habetur: Decernimus inſuper, vt veſtros Vicarios, ſiue Commiſſarios inſtituere poſſitis, viros veſtra ſentẽt. a prouidos, aptos, & idoneos, dummodo trigeſimum ætatis annum attigerint.

Quintò Quæritur, A quonam Inquiſitor eligi, & creari debeat, & A quo nam accipiat poteſtatẽ, & iuriſdictionẽ? Reſpondeo, certò conſtare, eam accipere Inquiſitorem à Romano Pontifice, quia ab eo ad id munus, & officium obeundum ſpecialiter deputatur. At verò Inquiſitores aliquando inſtituuntur proximè à Romano Pontifice, vel viuæ vocis oraculo, vel litteris Apoſtolicis conſcriptis: Aliquando verò, vt dicitur in Directo. inquiſit. p. 3. q. 3. committitur Cardinali, vel Apoſtolico legato, vt Inquiſitores cõſtituat. Olim tamen in Italia committebatur Magiſtro, & Prioribus Prouincialibus Inſtituti Dominici: Generali ac Miniſtris Prouincialibus familiæ Frãciſcanæ, vt in Prouincijs, quibus præſunt, ex ſui Inſtituti fratribus Inquiſitores eligere, & inſtituere poſſent: vt conſtat ex Pontificijs conſtitutionibus: vna Innocentij IIII. quæ incipit. Licet ex omnibus: altera Alexandri IIII. cuius initium eſt: Olim præſentiens. Et hæ quidem ad Dominicanos pertinẽt: Ad Franciſcanos verò, alia Clementis IIII. ſic incipiẽs Licet ex omnibus, & alia Alexandri IIII. quæ habet initium ſimiliter, Licet ex omnibus, quæ citantur in Directo. inquiſitor. p. 3. q. 3. commen. 52. & ibi ſubiungitur: Hodiè in tota Italia Apoſtolici inquiſitores, non eliguntur à prælatis ordinum prædictorum, ſed à Reuerendiſſimis Cardinalibus Inquiſitoribus Generalibus, in vniuerſa Republica Chriſtiana; qui diligenti inueſtigatione facta, eos eligunt. Sic ibi: At verò in Hiſpaniis auctoritate Romani Pontificis creatur Inquiſitor Generalis, ſiue Præſes Inquiſitionis, vt paſſim vocatur, quem Rex nominat, ſiue eligit, & Pontifex approbat, & confirmat, eique pleniſſimam tribuit poteſtatem inquirendi in omnes Hæreticos. Eius verò munus eſt Inquiſitores, & omnes alios miniſtros eligere, Viſitatores ad Inquiſitorum prouincias mittere: cum pœnitentibus, & eorum filijs nonnumquam beneficio diſpenſationis vti, & de rebus grauioribus deliberare: Hæc omnia Simanca. de Cathol. inſtitut. tit. 34. nu. 6. Auctoritate item Romani Pontificis Rex Catholicus Ferdinandus V. ſupremum Senatum totius Generalis Inquiſitionis conſtituit, cuius conſiliarij, ac Senatores ab Inquiſitore Generali nominantur, & Regi offeruntur, & ab ipſo Hiſpaniæ Rege eliguntur, ſeu confirmantur, penes quos eſt ſumma iuriſdictio, & poteſtas, quia illi videlicet cauſas appellationũ excutiunt, Inquiſitorum diſſidia, & lites componũt, animaduertunt in miniſtrorum delicta, & crimina: vnà cum Inquiſitore Generali de arduis Inquiſitionis negocijs conſultant. Simanc. loco citato. nu. 7.

Sextò Quæritur, An Inquiſitorum auctoritas ſit ordinaria, an delegata? quod perinde eſt, ac ſi quæratur, An Inquiſitor ſit Iudex ordinarius, an verò delegatus? Archidiaconus in cap. Ne aliqui, de Hæret. in Sexto, ad finem ait, Inquiſitores eſſe Iudices ordinarios: quod probat, quia ſuas vices Vicariis committunt, & mandant, nec eorum munus officium, & iuriſdictio finitur obitu Romani Pontificis, qui ipſos inſtituit; & quia conſtituuntur à Principe, nimirũ Romano Pontifice ad vniuerſitatem cauſarum. At Io. Andr. Gemin. & ceteri in c. Ne aliqui, de Here. in 6. Lapus. Allegat. 31. Federi. conſil. 145. Abbas in. cap. cau-

ſam

ſam matrimonij, tit. 7 de offi. deleg. & c. vlt. de ſenten. & re iudic. communi conſenſu docent, Inquiſitores eſſe Iudices delegatos. Hanc eſſe communem ſententiam, teſtantur Syluester in ſum. hæreſis. 1. q. 1. Alciat. in Rub. de offi. ord. num. 59. Simanc. de Cathol. inſtitut. tit. 34. num. 13. Quam & ipſa Ratio confirmat: nam Iudex ordinarius is eſt, qui ad vniuerſitatem cauſarum conſtituitur; at Inquiſitores dātur ſolùm ad ſpecialem hæreſis cauſam cognoſcendam, & iudicandam. Poſſunt quidem Inquiſitores in omnes prolapſos in hæreſim inquirere: non tamen de omnibus delictis præter hæreſim, & ea, quæ ad hæreſim reuocantur, cognoſcere, nec de omnibus cauſis, præter eas, quæ ad Fidē pertinent, iudicare. Præterea, in cap. Ne aliqui, de Hæreticis, in ſexto, ſtatus illud, vnde officium Inquiſitionis dicitur ab Apoſtolica ſede Commiſſum. Negari tamen non poteſt, quin aliquid, quod eſt Iudicum ordinariorum proprium, Inquiſitoribus conueniat: quoniam id ob commune Fidei Catholicæ, & Religionis Christianæ bonum, ita Pontificum ſanctiones, ſtatuta voluerunt.

Septimò Quæritur, An Inquiſitoris poteſtas, & iuriſdictio, Romani Pontificis, qui eam conceſſit, atque commiſit, obitu finiatur? Reſpondeo, minimè: quoniam licet ſit iuriſdictio delegata, ius tamen Canonicum voluit, vt maneret ob Fidei, & religionis bonum, & vtilitatem. Vnde in c. Ne aliqui, de Hæret. in ſexto dicitur: Ne aliqui dubitationem ſollicitam excitantes, in dubium reuocent, An officium Inquiſitionis hæreticæ prauitatis ſollicitudini veſtræ, intra certos limites ab Apoſtolica ſede commiſſos, expiret per mortem Romani Pontificis, qui commiſit, præſenti declaramus edicto, ipſum officium poſt committentis obitum perdurare. Sic Pontifex. Quæres, an Inquiſitoris officium poſt obitum Romani Pontificis, qui illud conceſſit, protendatur etiam ad negotia, & cauſas nondum incœptas, & de nouo exortas? Reſpondeo, ex eodem cap. Ne aliqui, ad ea etiam protendi; nam in eo cap. perſpicuè habetur eiuſmodi officium manere, non ſolùm quantùm ad negocia, viuente mandatore incœpta, ſed etiam quantùm ad integra, & non cœpta, & quod plus eſt, quantùm ad ea, quæ tunc nequaquam emerſerant: & vtrumque dicitur eſſe Inquiſitoribus datum cauſa Fidei, & religionis tuendæ. Quæres deinde, an ceſſet Inquiſitoris auctoritas, quando non eſt ſimpliciter conſtitutus, ſed cum clauſula adiecta: ¶ Ad beneplacitum Romani Pontificis ¶ Ioann. Andr. in cap. Ne aliqui de Hæret. in ſexto diſtinguit: aut enim Inquiſitor, inquit, eſt ſimpliciter conſtitutus, & eius auctoritas obitu Romani Pontificis non ceſſat; aut cum clauſula. ¶ Ad beneplacitum Romani Pontificis, ¶ & tunc obitu Pontificis delegantis, & concedentis finitur, iuxta id, quod traditur in cap. Si gratioſè, de Reſcrip. in ſexto, vbi conſtitutum eſt auctoritatem à Romano Pontifice, demandatam alteri cum clauſula. ¶ Ad beneplacitum Romanæ, vel Apoſtolicæ ſedis, nō finiri morte Pontificis, quia Romana, vel Apoſtolica ſedes non moritur. Cum Clauſula tamen ¶ Ad beneplacitum Romani Pontificis, ¶ morte Pontificis concedentis finiri. Hæc ille. Sed verius eſt, quod alij tradiderunt, vt dicitur in Director. inquiſit. p. 3 q. 7. commen. 56. Inquiſitoris demandatam auctoritatem, non finiri morte Pontificis delegantis, quocumque modo is ſit conſtitutus, ſiue ſimpliciter, ſiue ad beneplacitum Sedis Apoſtolicæ, ſiue ad beneplacitum Romani Pōtificis: hoc enim ad commune Fidei, & religionis Catholicæ bonum facit, ne caſus eueniat, in quo, aut in Hæreticos nequeat inquiri, aut eorum punitio diutius, quàm par ſit differatur, aut impediatur, aut penitus deleatur, vt habetur in Director. inquiſit. par. 3. q. 7. com. 56. vbi dicitur ſiue ab hoc, ſiue ab alio inquiſitores eligantur, quia ſemper ab Apoſtolica ſede auctoritatem habent, eorum munus, & poteſtas, non finitur, & definit obitu eligentium. Nec obſtat auctoritas in cap. Si gratioſe, de reſcriptis in ſexto, quia inquiſitorum auctoritas, & poteſtas ſemper cenſetur eſſe ab Apoſtolica, & Pontificia auctoritate. Vnde colligitur, falſum eſſe, quod ait, Geminian. in cap. ne aliqui, de hæret. in ſexto. nu. 4. morte Pontificis Inquiſitorum officium non finiri, quando ſunt proximè ab ipſo Pontifice delecti, & creati: ſecus verò eſſe, quando ſunt à Cardinalibus, vel ab alijs electi. Certè nihil refert, ab his, vel à Pontifice delegantur.

Octauò Quæritur, An Inquiſitoris auctoritas in conquirendis, & puniendis Hæreticis ſit maior, quàm Epiſcopi? Reſpondeo, diſtinguendum hic eſſe: nam quando Inquiſitor, & Epiſcopus in aliquos Hæreticos ab Epiſcopo exemptos inquirunt, auctoritate delegata, vterque eſt poteſtate pari, quia vterque eam habet à Romano Pontifice demandatam: quando verò Epiſcopus de Hæreſi cognoſcit, & in Hæreticum inquirit, auctoritate ordinaria, maior eſt auctoritas Inquiſitoris: quoniam auctoritas a Principe commiſſa, & delegata eſt maior quam ſit ordinaria, quam habet inferior cap. ſanè. 2. De offic. Deleg. l. 1. ff. De officio eius, cui mandata eſt, iuriſdictio, vbi legitur. Qui mandatā iuriſdictionem ſuſcepit, proprium nihil habet, ſed eius, qui mandauit, iuriſdictione vtitur. Hæc ibi. Vnde ſi Epiſcopus, & Inquiſitor citent aliquem, vt coram ipſis ſe ſiſtat de Fide, & religione reſponſurus, citatus, coram vtroque ſe exhibere debet, ſi diuerſa ſint in ipſa citatione tempora: quod ſi eadem fuerint, ſiſtere ſe debet coram Inquiſitore, vt probat Panorm. in cap. Significaſti, num. 1. & 5. De offic. Deleg. & in cap. vlt. num. 10. De conſuet. & in cap. Si quis contra. n. 2. de Foro compet. & in c. Pro illorum, nu. 15. de Præbend. hæc omnia colliguntur ex Director. inquiſit. p. 3. q. 5. Ratio verò huius eſt, quia Delegatus gerit vicem Romani Pontificis in cauſa ſibi ſpecialiter demandata, ergo ei, veluti Pontificis locum ſuſtinenti, obtemperandum eſt, quolibet alio Iudice poſthabito. Quæres itidem, an idem iuris ſit de Inquiſitorum Commiſſarijs: ita vt ſi Epiſcopus, & Commiſſarius aliquem citent in cauſa Fidei, & religionis, citatio Commiſſarij præferri debeat, an verò Epiſcopi? Reſpondeo, ſi Commiſſarius ſit ab Inquiſitore cōſtitutus, anteferri debet Epiſcopi citatio: nam Vicarij non gaudēt ea immunitate, auctoritate, & priuilegijs, quibus fruuntur ij, quorum ſunt Vicarij, l. Filius, & l. Vicarius, l. Filio, ff. De legationibus. Si verò Commiſſarius Inquiſitoris ſit nominatim auctoritate Romani Pōtificis creatus, anteponi debet eius citatio, quoniam Vicarij ab vniuerſitate, vel Principe inſtituti, eiſdem priuilegijs potiuntur, quibus Iudices Ordinarij, l. vlt. C. Vt dignitatum ordo ſeruetur. lib. 12. Et l. Suggerente, C. De Officio eius, qui vicem alicuius Iudicis obtinet: quæ fuit ſententia Bartholi. in l. Suggerente. prædicta, communi aliorum conſenſu recepta. Sic Abb. c. Sanè, De offic. ordinarij. Alex. in Rubrica de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio. Decius cap. ſanè, de offi. ord. Rom. ſingul. 367. Zabarel. Clem. 1. oppoſit. 6. de offi. Vicarij. Fel. in Rubrica de Maioritate & obed. Bal. in l. Aliquando. ff. de officio Proconſulis. In Hiſpania verò, cum Epiſcopi, nec ſecretum carcerem, qualem iura poſtulant, nec miniſtros idoneos ad inquirendum, & animaduertendum in Hæreticos habeant, ſeruare non poſſunt ordinem, qui eſt Inquiſitoribus iure præſcriptus: & propterea in Hæreticos, vel de hæreſi ſuſpectos tantùm inquirunt, & compēdiariam probationem Inquiſitoribus ſecreto mittunt, aut ſi ſontes deprehēderint, ne fugerent, confeſtim ad Inquiſitores deferēdos curant, quod ſi non fecerint, cum ad id iure Pontificio minimè adigantur, Rex ſcribit ipſis, vt cauſas ad Inquiſitores referant, & ſontes ad eoſdē remittant, ne iuſtæ ac debitæ Hæreticorū punitioni via aliquo modo præcludatur, nequit enim Epiſcopus Inquiſitoris ſemel cœptas Fidei, & religionis cauſas, & negocia impedire, aut quauis occaſione præcidere. Hæc omnia Simanc. de Cath. inſt. tit. 25. n. 5.

Nonò Quæritur An ſolus Rom. Pontifex poſſit Inquiſitorē ſuo munere, & officio priuare? Reſpondeo, olim Magiſtros ſiue Miniſtros Generales, & Priores ſiue Miniſtros Prouinciales auctoritate Apoſtolica potuiſſe Inquiſitores ex ſuis ordinibus aſſumptos ab officio remouere, vt habetur apud Direct. Inquiſi. p. 3. q. 9. ſuper Practica officij Inquiſitionis: id enim apertè ſtatuitur in priuilegijs inſtituti Dominicani, quæ habet Eymericus in Direct. inquiſi. p. 3. q. 9. ſuper practica officij inquiſit. vbi dicitur: illos vero ipſius ordinis fratres, qui ad prædicandū crucem, vel inquirēdum contra hæreticā prauitatē, ſeu ad alia huiuſmodi negocia ſunt, vel fuerunt vbicūque à ſede Apoſtolica deputati, tu fili Magiſter, tuiq; ſucceſſores remouere, ac reuocare, penitus transferre, ipſiſque, vt ſuperſedeant, iniūgere, aliosque ſubſtituere, cū expedire, videritis, licitè ac liberè valeatis: & in eos ſi contrauenerint, cenſura Eccleſiaſticā exercere. Et quilibet Prior Prouincialis, vel eius Vicarius eiuſdē ordinis in ſua prouincia circa fratres ipſius ordinis, quibus ab eadē ſede ſimilia cōtingeret in illa cōmitti, facere poſſit. Hæc ibi: Si quæras an Magiſter Generalis, & Prior Prouincialis ſolo ſuomet potuerit Inquiſitorē ex ſua familia inſtitutū ab officio amouere? Reſpōdeo, non potuiſſe niſi iuſtis de cauſis. Deindè rogabis, quæ iuſtæ fuerint cauſæ eius amouendi? Reſpōdeo, eas ad tria potiſſimū capita reuocari:

alıatrum. Si Inquiſitor ob vitiū imbecillitatē nō poſſet cō-mode ſuū munus, & officiū obire, & exequi, vel quòd morbo laboraret, vel quòd ſenectute grauaretur, vel quòd eſſet imperitus. Deinde ſi in eo negligens eſſet. Poſtremò ſi inique, & doloſè ſuum officium faceret. Hodie tamen, vt in Direct. Inquiſi. habetur p. 3. q. 9. com. 58 nullæ ſunt horum Prælatorū partes. Nam Reuerendiſſ. Card. Inquiſi. Generales in vniuerſa Republica Chriſtiana, ex cauſa, re maturius conſiderata, per Italiam, Inquiſitores remouent, mutant, ac de vno loco cum expedit in alium transferunt.

Decimò Quæritur, An Inquiſitor poſſit ſibi Vicarium inſtituere, cui mandet vices ſuas? Reſpondeo, id olim cōtrouertum fuiſſe, ſed ampliùs de ea re dubitari non poteſt: nā aperte colligitur ex cap. Ne aliqui, de Hære §. Inquiſitoribus, & §. Notari, & Clementina. Multorum, de Hæretic. extat etiam, vt legimus in Directur. Inquiſitor. par. 3. q. 13. in Commen. 62 de ea re Pontificia Conſtitutio Pij II. quæ incipit: Cum iamdudum, & alia Clementis VII incipiēs cum ſicut, vbi habetur: Decernimus inſuper, vt veſtros Vicarios ſiue Commiſſarios inſtituere valeatis, viros veſtra ſententia prouidos, aptos, & idoneos dummodo ætatis trigeſimum annum attigerint: ſic ibi. Obijcies, Delegatum iudicem non poſſe alteri ſuam iuriſdictionem mandare, l. Mandatam, ff. De officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio: ſed Inquiſitor, vt iam ante dixi, habet iuriſdictionem delegatam, ergo non poteſt alteri ſuas vices committere. Reſpōdeo, Primùm, ex cap. quæſtionum, de Officio Iud. Deleg. poſſe Romani Pontificis iudicem delegatum, auta cognitionem alteri demandare. Deinde, ſat is eſſe, ſi id perſpicuè Conſtitutionibus Pontificiis declaratum ſit. Quæres etiam, an poſſit vires ſuas Inquiſitor Vicario plenè demandare? Reſpondeo, ex Director. Inquiſit par. 3. q. 15. & 16. Comment. 64. poſſe ei committere, vti denunciatos, ſiue accuſatos, ſiue ſuſpectos citare queat, teſtes examinare, cō demnare reos, etiam relapſos ſiue eos, quos ſuæ hæreſis nō pœnitet: & tunc plenè ei vices committuntur. Aliquando tamen ſolùm ei iuriſdictio demandatur, vt poſſit citare denunciatos, examinare teſtes, reos in carcerem detrudere; non tamen, vt ſententiam pronūciet, qua ſontes condēnet inconſulto Inquiſitore: aut ſi etiam committitur, vt condemnet, non tamen, vt ſententiam ferat contra Relapſos, aut eos, qui ob ſuam impietatē, aut peccatum non dolent. Quæres inſuper, an Commiſſarius ab Inquiſitore cōſtitutus poſſit ſibi alium Commiſſarium ſubſtituere? Reſpondeo, cum omnibus iuris canonici doctoribus, non poſſe: Gloſ. in. cap. ſuper quæſtionum. §. Porrò, verb. transferre de offic. delega. Gloſſ. in cap. cum cauſam, ver. delegatus, de Appella. Archidiac. Ioann. And. Abbas Alexan. Albericus, & alii, quos citat Penna in Directo. Inquiſit. par. 3. q. 15. Comment. 64. quia alioqui eſſet in infinitum progreſſus. Item, quia Inquiſitor, cum ſit delegatus, non poteſt alteri ſuas vices delegare, ita, vt ille poſſit in ſui locum alium ſubrogare: hoc enim eſt perſonæ priuilegium, quod in alterum non tranſit. vnà enim cum perſona, cuius eſt extinguitur, ac definit cap. Priuilegium, de Regu in Sexto.

Vndecimò Quæritur, An Commiſſarium ab Inquiſitore Dominicano, vel Franciſcano inſtitutum, poſſint officio amouere Dominicani, Franciſcanique Præfecti, qui ipſum Inquiſitorem elegerunt, vt olim eligere ſolebant. Reſpondeo, minimè: quoniam Commiſſarius inſtituitur ab Inquiſitore, tanquam Romani Pontificis delegato, non autem tanquam à ſui Inſtituti Præfectis vllam iuriſdictionē habente: & proindè Inquiſitor, non autem Præfectus ordinis ab officio remouere Commiſſarium poteſt. Obijcies; Qui poteſt, quod maius eſt, & quod minus eſt, poteſt; ſed Religioſorum ordinum Præfecti poſſunt Inquiſitorem officio priuare, ergo & Commiſſarium. Reſpondeo, in iure nō ſemper valere Regulam. Qui habet poteſtatē in id, quod maius eſt, habere quoque in id, quod eſt minus; niſi quando minus ſub maiore continetur tanquam pars in toto, vel ſpecies ſub genere.

Duodecimò Quæritur, In quos iure Inquiſitores inquirant, quando fuerint in hæreſim prolapſi? Reſpondeo, eis non licere in Nuncios, ſiue Pontificios adminiſtros, quos vocant Officiales Romani Pontificis, inquirere: horum enim cauſa ad Romanum Pontificem defertur. Director. Inquiſit par. 3. q. 25. Nec poſſunt item in Epiſcopos inquirere, cap. Inquiſitores, de Hæret. in Sextó. Sunt tamen, qui ſentiant poſſe Epiſcopum in carcerem mitti ab Inquiſitore, ſi fuerit ob hæreſim de fuga ſuſpectus, aut ſi hæreſes verbo docuerit, & multos ſeduxerit. Sed alii in vniuerſum id A negant, & aiunt Epiſcopi cauſam Rom. Pontifici, duntaxat denunciari debere. Penna in Directo. Inquiſitor. par. 3. q. 27. commen. 76. Quæres, an Inquiſitores poſſint inquirere in Religioſos hæreticos exemptos? Reſpondeo, hanc quæſtionem tractari in Director. Inquiſitor. par. 3. q. 28. Commen. 77. Conſtat, vt ibi refertur, olim fuiſſe diuerſas Romanorum Pontificum conſtitutiones. Alexander enim 4. Anno Domini 1260. conſtituit, vt Inquiſitores in omnes Religioſos hæreticos inquirerent. Sed Pius II. Generali Vicario Franciſcanæ familiæ conceſſit, vt ipſe in ſui Inſtituti fratres de hæreſi ſuſpectos poſſet inquirere. Innocentius VIII. omnibus Inquiſitoribus interdixit, ne in Fratres Franciſcanos inquirerent. Sixtus IIII. ſanciuit, ne Dominicani Inquiſitores contra Franciſcanos agerēt, nec Franciſcani contra Dominicanos. Clemens VII. in Conſtitutione, quæ incipit Cum ſicut, ſtatuit, vt Inquiſitores, & eorum Vicarij inquirant in quoſlibet Religioſos de hæreſi ſuſpectos, non obſtantibus quibuſcumque priuilegijs. Tandem Pius IIII Conſtitutionem edidit, ſub hoc B initio: Paſtoris æterni, vbi decernit, vt Inquiſitores poſſint agere contra quoſlibet Religioſos exemptos, hæreticos, ſeu quouis modo de hæreſi ſuſpectos, dummodo, vt ibi dicitur, à ſuis ſuperioribus, & Præfectis præuenti non fuerint; ac vt poſſint eos punire iuxta Canonica inſtituta, non obſtantibus quibuſcumque contrariis Conſtitutionibus: Sic ibi. Iuxta hanc Pontificiam Conſtitutionem, hodie Inquiſitores, in omnes Religioſos, vel ob hæreſim, vel ob hæreſis ſuſpicionem inquirunt.

Sciſcitaberis; Quid ſi Religionum Præfecti hac in re præueniant Inquiſitores? Reſpondeo, facile diluci de, & apertè in Conſtitutione prædicta haberi, non poſſe Inquiſitores agere, quando eos Religionum Præfecti præuenerint: nihilominus tamen Inquiſitores in vniuerſum inquirunt, ſiue eos præueniant Religionum Præfecti, ſiue non. Aiunt enim, eſſe quidem hoc Priuilegium Religioſis conceſſum à Pio Quarto, ne in ipſos Apoſtolici Inquiſitores inquirant, quando Religionum Præpoſiti præuenerint Inquiſitores: ſed hoc Priuilegiū Religioſos amiſiſſe, quia eo nunquam ſunt vſi: & priuilegium, ſi quis eo intra decennium C non vtatur, finitur, ac ceſſat. Item, quia Conſtitutio illa Pij IIII. non videtur eſſe vſu recepta. Item, ſiue recepta fuerit, ſiue ſecus; ſanctæ Inquiſitionis ſtylus, & conſuetudo contrarium obſeruat: nulli enim Superiores, Religioſos ſibi ſubditos in hac cauſa iudicant, aut puniunt, ſed totam cauſam ad Inquiſitores exiſtimant deferendam. Deinde quæres, an in denunciandis Religioſis hæreticis, aut de hæreſi ſuſpectis, aliquis certus ordo ſeruari debeat, ita vt priùs ipſi Religionis Præfecto, hæreſis crimen denūcietur, qui deinde cauſam ad Inquiſitores deferat? Reſpondeo, crimen eſſe ad Inquiſitores, non ad alios deferendum. Sciendum eſt, apud aliquos Religioſorum præſcriptum ordinē eſſe, vt Religioſus ob hæreſim, ſeu hæreſis ſuſpicionem aliquam ſuo Priori denunciet, & Prior Prouinciali, Prouincialis verò Generali, & Generalis Miniſter Inquiſitoribus, refert Penna in Direct. Inquiſit. p. 3 q. 28 Comm. 77. Conſtitutionibus Fratrum B. Mariæ ſeruorum, in Rubrica de Prædicatorib. & in Rubri. de Viſitatorib. §. 30. ſtatutū ſic eſſe: Si qui fratres de Fide ſuſpecti inueniantur, vel libros habeant in Indice prohibitos; Prior conuentus, Prouinciali, D & Prouincialis Generali, & Generalis ſanctiſſimo Officio Inquiſitionis denunciet. Cæterùm vſu receptum eſt, vt ſtatim crimen ad Inquiſitores, nō ad alios deferatur: quod obſeruandū eſt, ne Fidei cauſa differatur, & aliquo modo impediatur.

Decimotertiò Quæritur, An Inquiſitores auctoritatem habeant inquirendi ob hæreſim, vel hæreſis ſuſpicionē in ſæculares Principes, Comites, Marchiones, Duces, & alios Principes, & Reges? Reſpondeo, de hoc eſſe Canonico iure conſtitutum in. c. vt officium, § Denique, de Hæret. in 6. vt procedant contra Hæreticos, cuiuſcumque ſint conditionis, dignitatis, vel gradus. Eymericus tamen in Direct. Inquiſit. p. 3. q. 31. ait: Conſulerem, vt contra Reges, & Regales perſonas publicè non procederēt Inquiſitores, niſi conſulto Romano Pontifice, vt cautiùs, & tutiùs negotiū Fidei agatur. Sic ille. Cum autem Epiſcoporum cauſa quæ ad Fidem pertinet ad Romanum Pontificem, communi iure deferri debeat: pari quoque ratione videtur eadem Principum cauſa ad Romanum Pontificem referenda. Sed animaduertendum eſt, Comites, Marchiones, &

Duces

245

Dicemus eſſe in duplici differentia. Nã alij ſunt ſupremi Principes, qui nullũ in temporalibus ſuperiorẽ agnoſcunt: alij ſunt Regibus ſubiecti, ſiue qui in tẽporalibus Superiorem habent. In hos, Inquiſitores inquirunt, & animaduertunt, quia ſupremi Principes non ſunt; in illos verò; non item, niſi ſpeciali Romani Pontificis mandato, Ioan. Andreas in cap Inquiſitores, de Hæret. in ſexto ait, prædictum c. Inquiſitores, quo prohibentur Inquiſitores procedere cõtra Epiſcopos; prohibere quoque, ne procedant etiam contra laicos, inconſulto Romano Põtifice, quoties, vel magnæ ſunt, perſonæ, & dignitate conſpicuæ, vel tanta eſt Hæreticorũ multitudo, vt ſi contra eos procederent, aut ingens periculum, aut grauis populo turbatio ſubſecutura probabiliter crederetur. Sic ille.

Decimoquartò Quæritur, An Epiſcopus habeat ius inquirendi in Inquiſitorem hæreticum, vel ſuſpectum de hæreſi? Zanchinus, & alij, quos citat Penna in Directorio Inquiſitor. p. 3. comm. 79. opinantur, eum ius habere, quando crimen eſt manifeſtum, id probant ex eò, quòd Epiſcopus eſt Iudex ordinarius, Inquiſitor verò, delegatus. At verius alij tradiderunt, eum non habere ius: quoniam ſicut Inquiſitor nequit in Epiſcopum inquirere ob reuerẽtiam, quæ Epiſcopo debetur, ita nec poſt Epiſcopus contra Inquiſitorem agere, quoniam auctoritate Romani Pontificis, delegatam habet poteſtatem, ac proinde auctoritatẽ Pontificiam dedeceret hæc actio, ita, Eymericus, & alij in Directo. Inquiſito. p. 3. q. 30. & commenta. 79. Quæres, an vnus Inquiſitor in alium poſſit inquirere? Reſpondeo: minimè, quia eſt Romani Pontificis delegatus, ac vt paulo ante dixi, Inquiſitores nequeunt in nuncios, vel adminiſtros Apoſtolicæ ſedis inquirere, ſic Eymericus loco citato.

Decimoquintò Quæritur, An liceat Inquiſitoribus inquirere in eos, qui poſtquam in ſua Prouincia deliquerũt, ad aliam ſe contulerunt? Reſpondeo, licere inquirere, hoc enim colligitur ex c. vt commiſſi de Hæret. in ſexto, vbi legitur. Et contra illos, quos in Prouincia, in qua vobis Inquiſitionis Officium eſt commiſſum, hæreſis crimen conſtiterit commiſiſſe, licèt ad alias partes ſe transferendos duxerint, procedendo. Idem colligitur ex §. Cum contumacia, de Hæret. Quomodo autem in abſentes inquiratur, exponitur in Concilio Narbonenſi cap. 19. vbi ſic habetur: Si qui verò culpabiles, vel ſuſpecti ad veſtram pertinentes inquiſitionem, præſentes nec ſint, nec fuerint, & intra cõpetentem terminum eiſdem à vobis peremptoriè aſſignatũ, & per Eccleſias publicatum, non curauerint comparere, vel ſe legitimè excuſare, contra eos tanquam contra præſentes ſine dubio procedatis. Et cap. 20. Ad inquiſitionem quippe veſtram eos intelligimus pertinere, qui vel infra eiuſdem Inquiſitionis limites deliquerunt: vel domicilium ibi habent, ſeu habebant, quando Inquiſitio cœpta fuit: vel cum ibi morarentur ratione officij cuiuſcumque, publici ſeu priuati: vel certum domicilium non habentes, ibidem inuenti, citati fuerunt à vobis, ſiue illis per quamcũque cautionem adſtrictis, ſiue non, inquiſitionem contra eos facere incœpiſtis, vel eis purgationem forſitan indixiſtis: ſi quidem contra tales præſentes, vel abſentes poteſtis procedere, ac debetis, niſi forte ratione delicti maioris ſeu minoris commiſſi alibi, vel ratione domicilij, vel cauſa alia de prædictis, Inquiſitores alij procedere cœperint contra illos. Etenim cum in locis diuerſis, & per Inquiſitores diuerſos Deo auctore Inquiſitio celebretur; tutius, & ſalubrius eſt, vt quiſque culpabilis in quocumque loco deliquerit, vni, & illi Inquiſitori remaneat obligatus, à quo primo, ex aliqua de cauſis præſcriptis, ſine fraude, & ſine periculo negocij, & animarum fuerit occupatus. Et cap. 21. ſubijcitur. Ita tamẽ, vt Inquiſitores cæteri quicquid de illo noſſe poterunt, inquirant nihilominus, & ſcribant Inquiſitoribus illis, quibus idẽ culpabilis ſit adſtrictus. ſic enim quaſi vir vnus pugnabitis, & vincetis. Hactenus verba Cõcilij ſunt. Hæc omnia in Directo. Inquiſit. par. 3. q. 42. & Commen. 91.

Quæres, An Hæreticus, qui alibi deliquit præſertim qui praua ſua dogmata ſeminauerit, aut docuerit, poſſit capi, & puniri ab Inquiſitore, in cuius Prouincia nunc commoratur? Reſpondeo, regulam eſſe generalem, Delicta ibi puniri oportere, vbi committuntur, licèt auctor delicti alibi habeat domicilium, cap. vlt. de Foro compet. & cap. 1. De Raptorib. & in l. Qua in prouincia. C. Vbi de criminibus agi oporteat. Nam in quo loco quis ob delictũ alios offendit, ibi debet iuſta luendo pœnas ſatisfacere. Hæc tamen Regula cum in multis alijs deficiat, vt ſupra quinto libro docui, in Hæreſi tamen locum non habet, quia Hæretici vbique poſſunt capi, & in carcerem detruſi puniri, vt eſt communis omnium ſententia Bal. in l. & ſi excepta. C. de Maleſi. & Mathemat. Cardin. in Clem. 2. §. denique q. 9. de ſenten. & re iudi. & Siman. de Catholi. Inſtitut. tit. 2. num. 12. Quo fit, vt in Hæreticos ex Anglia, Germania, Polonia, vel Gallia in Italiam, vel Hiſpaniam venientes, poſſint Inquiſitores inquirere, & animaduertere: præſertim ſi ſuas hæreſes ſcripto, vel verbo antea docuerint, aut ſeſe palam tanquam hæreticos geſſerint.

Decimoſextò Quæritur, An Epiſcopus ſine Inquiſitore, & cõtrà, Inquiſitor abſque Epiſcopo poſſit in cauſa hæreſis ſententiam ferre? Reſpondeo, ſententiã poſſe eſſe multiplicem: Aut enim eſt ſententia, qua quis abſoluitur, aut qua condemnatur, aut qua canonica purgatio criminis indicitur, aut qua præcipitur, vt quis hæreſim generatim, aut ſpeciatim abiuret: hoc eſt, iure iurando condemnet, & deteſtetur. Si ergo ſermo ſit de ſententia, qua quis abſoluitur, multorum eſt opinio, poſſe Epiſcopum ſeu Inquiſitorẽ ſeorſim eam proferre. Sic Ioan. And. Pau. Card. Abbas, & alij, quos citat Penna in Direct. par. 3. q. 48. comment. 97. Aliorum tamen eſt opinio, minimè eum poſſe, quam tuentur Ancharanus, Aretinus, Socinus, Siman. & alij, quos refert, loco citato Penna. Et licet prima opinio congruere, cum Iure videatur; Secunda tamen eſt tutior. Si verò de ſententia, qua quis condemnatur, loquamur, inter omnes cõuenit, non poſſe, vt teſtatur Penna loco citato. Quòd ſi de ſententia, qua canonica purgatio, vel abiuratio hæreſis indicitur, ſermo ſit, licèt quidam contendant, poſſe ab Epiſcopo, vel Inquiſitore proferri; vſu tamen magis recepta, tuta, & magis cum Iure conſentiens opinio eſt eorum, qui negant, poſſe: vt docet idem Penna loco citato.

Decimoſeptimò Quæritur, de quibus criminibus Inquiſitor cognoſcere queat, ac debeat? Reſpondeo, eum iure communi inquirere in Hæreticos, in Credentes, Receptatores, Defenſores, & Fautores Hæreticorum: in eos, qui legunt, vel qui apud ſe retinent, vel qui Typis mandant libros Hæreticorum prohibitos ſiue damnatos: in diffamatos quoque, aut ſuſpectos de Hæreſi: in Schiſmaticos, Apoſtatas: in Chriſtianos, qui tranſeunt, vel qui redeunt ad Iudæos, Saracenos, Paganos: Item, in Blaſphemos, ſiue maledicos, qui proferunt verba hæreſim continentia: in Sortilegos, & Diuinatores, qui vel ritibus Hæreticorum, vel verbis vtuntur, quæ, aut hæreſim contineant, redoleant, aut ſapiant: in Magos, & eos, qui Dæmones inuocant, cum eis colloquia, & conſuetudinẽ habent: de quibus ſingulis ſuo loco diſſeremus. Denique, in excõicatos, qui per annum in excõicatione pertinaciter perſeuerãt. At iure nouo peculiari, & priuilegio de quibuſdam alijs criminibus cognoſcunt. ſciendũ eſt Excõmunicatos eſſe in duplici differentia, quidã ob contumaciã in cauſa fidei, & religionis, alij ob cõtumaciam in alijs cauſis. Primi generis illi excõicati ſunt, in tribus caſibus. Primo, quia citati ad iudicium, vt reſponderent de Fide, & religione, vel vt ſe ſiſterent, id facere renuerunt, hi excommunicantur à Iudice, cap. Cum contumacia, de Hæret. in ſextò. Secundò, quia directo, vel indirecto Inquiſitionis officium impedierunt, ſiue impedientibus auxilium, opem, conſilium dederunt: qui quidem ſunt, ipſo Iure, excommunicati, cap. Vt Inquiſitionibus, §. Prohibemus, de Hæret. in Sextò. Tertiò, quia Credentes, Receptatores, Defenſores, vel Fautores Hæreticorum fuerunt: qui ſunt etiam ipſo Iure excommunicati, cap excommunicamus, §. Credentes, de Hæret. In omnes huiuſmodi excommunicatos, ſi in excommunicatione ad annum pertinaciter perſtiterint, tanquam in Hæreticos inquiritur, & animaduertitur, vt ait Archidiaconus, cap. Accuſatus, de Hæret. in Sextò. Hoc eſt, huiuſmodi excommunicatus, ſicut Hæreticus, quem ſui peccati pœnitet, hæreſes abiurare, & idoneam ſatisfactionem reddere compellitur; & deindè abſolutus Eccleſiæ reconciliatur; Si verò reſipiſcere nolit, Iudici ſæculari traditur, iuſta, & debita pœna pleſtendus; ita etiam excommunicatus ob contumaciam in cauſa Fidei, ſi de ſuo peccato doluerit, abiuratis erroribus, & idonea ſatisfactione reddita, abſoluitur, & in Eccleſiæ gremium admittitur, Quòd ſi ad ſaniorem mentem redire noluerit, traditur Iudicibus ſæcularibus capite multandus, hoc eſt, pœna merita puniendus. Cæteri excõmunicati ob contumaciam in alijs cauſis, qui in excommunicatione pertinaciter ad annum permanent, puniuntur ſolùm tanquam ſuſpecti de hæreſi. Ita docuerunt Innocen

tius. Hoſtienſis Abbas, Felinus in cap. excommunicamus. §. qui autem de hæreticis. Archidiacon. Ioann. And. Gemmia. & Frances in cap. cum contumacia de hæret. in ſexto. Denique quando inquiſitor poſſit inquirere in excommunicatos, tractatur in Direct. inquiſit. p. 3. q. 47. & cōmen. 72. Et in Concilio Tridentino ſeſſ. 25. cap. 3. de Reformat. legimus ſic: Excommunicatus verò quicumque, ſi poſt legitimas monitiones, non reſipuerit, non ſolùm ad ſacramenta, & communionem fidelium, ac familiaritatem nō recipiatur: ſed ſi obdurato animo cenſuris annexus, in illis per annum inſorduerit, etiam contra eum, tanquam de hæreſi ſuſpectum, procedi poſſit. Hæc ibi. Animaduertendū eſt, auctoritate Romani Pontificis Illuſtriſſimos, & Reuerendiſſimos Cardinales ex toto Collegio deligi, & conſtitui Generales Inquiſitores in tota Republica Chriſtiana: quos per litteras conſulunt, cæteri omnes Inquiſitores in ſingulis vrbibus, & prouinciis cōſtituti. In Hiſpania, Inquiſitores ſingulis vrbibus præfecti, Generalem Inquiſitorem Regno Hiſpanienſi præpoſitum, per litteras conſulunt: is verò conſulit Illuſtriſſimos, & Reuerendiſſimos Cardinales totiùs Sanctæ Inquiſitionis Præfectos.

De Abſolutione ab hæreſi.
Cap. XIX.

ANtequam id explicem, nempe per quem, & quomodo poſſit quis ab hæreſi abſolui, referam Priuilegia, quæ aliquando Romanorum Pontificum beneficio, ſolent religioſis ordinibus concedi, tùm in libris Hæreticorum legendis, tùm etiam in Abſoluendo ab hæreſi.

In primis igitur circa libros Hæreticorum prohibitos ſolet concedi facultas, qua poſſit Generalis totiùs ordinis Magiſter ſiue Miniſter, re maturè conſiderata, & conſultata cum iis, qui ei ſunt à conſiliis, dare poteſtatem legendi libros hæreticos, & alios prohibitos, ad oppugnandos, & conuincendos Hæreticos, ad hæreſes confutandas, ad Fidei, & religionis noſtræ dogmata comprobanda, & defendenda. Et hoc Priuilegium concedi ſolet, in commune Fidei bonum, & in iis Prouinciis, in quibus Fidei Inquiſitores, ſpecialiter à Romano Pontifice conſtituti non ſunt.

Aliquando conceditur Priuilegium, quò datur facultas Religioſis, vt legant quoque libros, qui hæretici non ſunt, licèt habeant Annotationes, & Scholia auctorum hæreticorum: vel quamuis auctores ipſi mali ſint, ſi libri non ſint editi ad ſtabilienda dogmata hæretica; dummodo nomen auctoris, ſi ſit hæreticus, aut in Indice prohibitus & ſi quid inter legendum, impium occurrerit, deleatur. Hæc item Facultas dari non ſolet Religioſis, niſi iis, qui morantur in locis, in quibus Inquiſitores Fidei non ſunt.

Conceditur etiam aliquando Religioſis hominibus priuilegium, vt qui à ſuperioribus ſpecialiter deputati fuerint habeant facultatem emendandi libros, quorum auctores pii quidem ſunt, ſed habent praua Scholia, vel Annotationes; aut quando auctores, aut Impreſſores ſunt impii, non tamen libri, aut cum auctores ſunt Ethnici, ſed habēt Scholia, Annotationes, vel quid huiuſmodi, propter quod, prohibiti ſunt, donec expurgentur, dummodo auctores, & nomina malorum auctorum, vel Impreſſorum deleantur. Hæc ſimiliter Facultas dari ſolet Religioſis, qui commorantur in iis Prouinciis, vbi ſpeciales Fidei Inquiſitores conſtituti Romani Pontificis auctoritate, non ſunt.

Dari quoque Priuilegium ſolet, vt qui à Magiſtro totius Ordinis Generali deputati fuerint, habeant facultatem emendandi, & corrigendi libros Ethnicorum, propter Scholia, Annotationes, Commentaria Hæreticorū, vel Impreſſorum in Indice prohibitorum, modò errores, & nomina auctorum, aut aliorum auctorum prohibitorum penitus deleantur, & expurgentur.

Item, cōcedi ſolet Priuilegium quo datur facultas, qua poſſit Miniſter totius ordinis Generalis per ſe, & non per alios abſoluere ab hæreſi quoſlibet, in foro cōſcientiæ duntaxat: hoc Priuilegium, non datur Religioſis, niſi iis, qui commorantur, & viuunt in locis, in quibus Inquiſitores ſpecialiter à Romano Pontifice deputati non ſunt, quales ſunt in Hiſpania, Italia, & aliis Prouinciis Hiſpaniarū Regi ſubiectis. Vnde Priuilegium conceditur ſine vllo Inquiſitorum detrimento, & incommodo.

Conceditur quoque aliquando facultas Religioſis abſol-

A uēdi quoſlibet, ab excōicatione oblectionē librorū prohibitorū, ſi in locis, vbi poteſt Religioſi Ordinis Generalis Præfectus abſoluere ab hæreſi in foro cōſcientiæ. Verū, ſi libri prohibiti ſint, quia ad ſtabilienda dogmata hæretica compoſiti ſunt, nō ſolet huiuſmodi facultas cōcedi aliis, quàm Inquiſitoribus, niſi in cauſis particularibus, perſpectis circumſtantiis, diſcuſſis, & ponderatis. Aliquando concedi ſolet facultas Religioſis Ordinibus, per quā ii, qui tantentur ad triremes, poſſint abſolui à quibuſlibet peccatis, & caſibus, eodem modo, quo in articulo mortis, ſolent pœnitentes abſolui. Hæc facultas ideo ampliſſima dari ſolet, quoniam ii, qui ad triremes perpetuò ob maleficium condemnantur; in maximum vitæ diſcrimen, ſæpè deueniunt.

Solet etiam facultas dari Religioſis Ordinibus, vt ii, qui ſub Obedientia, & poteſtate Religioſi ordinis degunt, poſſint abſolui per eum, qui toti Ordini præfectus eſt: & per alios, quos ipſe deputauerit, ab omnibus peccatis, & caſibus ante, vel poſt ingreſſum in Religioſorum ordinē commiſſis, & ab omnibus Eccleſiaſticis, & ſecularibus ſententiis,

B cenſuris, & pœnis à Iure, vel ab homine latis, præterquam ab iis quatuor, quæ in Bulla Sixti Quarti continētur, quæ ſunt, Relapſus in hæreſim, Schiſma, litterarū Apoſtolicarum Falſificatio, & Delatio rerum prohibitarū ad Infideles. Volentes tamen ingredi in Religioſorum ordinem, & abſolui, recidunt in priſtinas ſententias, niſi mox ingredi, & peractis Probationis, & tyrocinii experimētis, iuxta conſtitutiones ipſius ordinis, ad vota ſolenni ritu emittenda parati ſint, etiamſi ſuper hoc induciæ eis à Præfectis ordinis concedantur.

Facultas quoque concedi ſolet Religioſis ordinibus, vt eorum Præfectus Generalis, & Prouinciales poſſint Religioſos ſibi ſubiectos in Prouinciis, in quibus Inquiſitores ſpecialiter deputati non ſunt, abſoluere à Relapſu in Hæreſim, aut in Apoſtaſiam, & eorū pœnas à Iure conſtitutas commutare, augendo, aut minuendo, conſideratis qualitate, & quantitate, aliiſque debitis circumſtantiis: dummodo talium Relapſorum crimina publica, & notoria apud ſeculares non ſint, ita vt ex hoc ſcandalum, & aliorum offenſio oriri poſſit.

C Sed quæres, an huiuſmodi Priuilegia, & facultates abrogentur vi conſtitutionis Pontificiæ, quæ in die Cœnæ Domini publicè, & ſolemni ritu de more legitur? Reſpondeo, abrogari; niſi concedantur, cum clauſula expreſſa, vt abrogata eſſe, non cenſeantur per eam conſtitutionem Pontificiam.

His poſitis, Primò quæritur, à quo abſolui poſſint in foro conſcientiæ Hæretici, Credentes Hæreticorum, Receptatores, Defenſores, Fautores, aut Qui legerunt, retinuerunt, vel typis mandarunt libros Hæreticorum damnatos? Reſpondeo, eos non poſſe abſolui niſi à Romano Pōtifice, aut ab eo, cui Pontificia auctoritate fuerit ſpecialiter commiſſum: qua ratione Inquiſitores Apoſtolici Hæreticos pœnitentes abſoluunt.

Secundò Quæritur, An ſacerdos ad peccatorū confeſſiones excipiendas electus, vi litterarum Apoſtolicarum, ſiue Pontificiarum, quæ vulgo Bullæ Cruciatæ appellantur, aut vi Iubilæi, quo conceditur facultas ſimpliciter abſoluendi ab omnibus peccatis, etiam contentis in Bulla Cœnæ Domini, poſſit abſoluere ab hæreſi, & à cæteris cri-

D minibus ſupradictis? Ad hanc Quæſtionem ſupra reſpondi ac dixi c. 10. q. 7 iuxta ſtylum, & vſum Romanæ Curiæ, non poſſe: quoniam abſoluendi facultas ſpecialiter committitur Inquiſitoribus Fidei. Vnde cùm generatim datur poteſtas abſoluendi ab iis caſibus, qui continentur in ea Conſtitutione, quæ Bulla in Cœna Domini vocatur, non eo ipſo, datur facultas abſoluendi ab hæreſi: quoniam hæc facultas eſt ſpecialiter commiſſa Inquiſitoribus Fidei, & generales conceſſiones ſpecialibus non nocent.

Tertio Quæritur, An Epiſcopi vi facultatis in Concilio Trid. conceſſæ ſeſſ. 24. c. 6. poſſint abſoluere ab hæreſi, & cæteris ſupra dictis criminibus, quando ſunt occulta? ſupra quoque reſpondi cap. 10. quæſ. 10. ac dixi, eos non poſſe, & hanc facultatem eſſe abrogatam per clauſulam Bullæ in Cœna Domini, quæ reuera eſt nimium generalis, & quæ protenditur, tàm ample, vt eam facultatem abroget: nam ita declarauit congregatio Cardinalium, vt ſuperius item dixi cap. 10. q. 10.

Quartò Quæritur, An quilibet ſcilicet approbatus, & idoneus ad peccatorū cōfeſſiones audiēdas, iure poſſit abſoluere

ſoluere ab hæreſi tantummodo mente concepta? Supra etiã admonui, quoſdam credidiſſe, interiorem mentis hæreſim eſſe excommunicatione affectã, & hæc quidem excommunicatio, cũ ſit Romano Pontifici reſeruata, cõſequens eſſe, inquiunt illi, vt ſolus Romanus Pontifex quempiã poſſit abſoluere ab ea hæreſi. Sed quia nos longè verius eſſe arbitramur, per ſolam mentis hæreſim, nullam contrahi excommunicationem: dicimus, abſolutionem eius nemini eſſe reſeruatam; & proinde quemlibet idoneum Confeſſarium, hoc eſt legitimè approbatum, ab eo abſoluere iure, & tuta conſcientia poſſe.

Quintò quæritur, An hæreticus cum morti proximus eſt, poſſit abſolui à quolibet Sacerdote? Reſpondeo, poſſe, ſi Epiſcopus, & Fidei Inquiſitores deſint, quia præſentes non ſunt. Nam in Concilio Arauſicano 1. Canone 2. de hac re conſtitutum eſt in hunc modum: Hæreticos in mortis diſcrimine poſitos, ſi Catholici eſſe deſiderent, ſi deſit Epiſcopus, à Presbyteris cum chriſmate, & benedictione conſignari placuit. Idem colligitur ex cap. His, qui in tempore, & c. Si Presbyter, & c. Agnouimus, & c. Presbyter. 26. q. 6. & tandem Concilium Tridentinum Seſſ. 14. cap. 7. De caſuum reſeruatione, ſic habet, prope finem: In eadem Eccleſia Dei, piè admodum, ne hac ipſa occaſione aliquis pereat, cuſtoditum ſemper fuit, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuſuis peccatis, & cenſuris abſoluere poſſunt. Quæres, an etiam poſſint abſolui hæretici, & Eccleſiæ reconciliari poſt mortem, ſi ſigna pœnitentiæ dederint, & abſolutionem petierint, nec per eos ſteterit, quo minus ante obitum abſoluerentur? Reſpondet Siman. de Cathol. inſtit. tit. 3. nu. 4. eſſe receptum vſu, & iure communi, vt in foro exteriori ab excommunicatione, ac cæteris cenſuris abſoluantur. cap. A nobis 2. De ſententia excommunic. ex Concilio 4. Carthaginenſi canone 76. Abſoluuntur autem poſt obitum in foro exteriori, vt Eccleſiaſticæ ſepulturæ mandari, & tradi poſſint, hoc eſt, in loco ſacro ſepeliri, & pro eis preces, & ſacrificia de more, & conſuetudine offerri: nam ſecus non poſſunt in locis ſacris ſepeliri.

Sextò quæritur, An hæreticus poſtquam fuerit in foro interiori abſolutus ab hæreſi, ſit liber, & immunis à pœnis, quibus in foro exteriori alioqui ſubiiciebatur, ita vt in eum ampliùs inquiri, & animaduerti nequeat, & ipſe ſe hac exceptione tueri poſſit, dicens ſe eſſe in foro pœnitentiæ abſolutum? Reſpondeo, minimè, Zanchi. tract. de hæret. c. 34. Directorium Inquiſit. p. 2. in Commen. 25. Vnde hæreticus, ſiue ab Epiſcopo, ſiue ab Inquiſitore, aut ab alio abſoluendi facultatem habente, abſolutus in foro pœnitentiæ, poteſt nihilominus accuſari in foro exteriori, citari, capi, & in carcerem trudi, torqueri, & puniri, ſiue canonica, ſiue ciuili pœna. Nam ſententia, & pœna lata, & impoſita à Confeſſario in foro pœnitentiæ, quantumcũque magna ſit, nequaquam liberat criminoſum à pœna, ſiue canonica, ſiue ciuili in foro exteriori luenda. Gloſſa communi conſenſu recepta in c. Gaudemus. de diuort. verbo, Poterit. Sic etiam Abbas, Imola in c. 2. de empt. & vẽdit. Paulus Caſtrenſis in l. Cunctos populos. C. de ſum. Trinit. & fide Cathol. Cardinalis, & alij in cap. de his. de accuſat. Quod & ratio ipſa probat, & euincit: quia pœna per Confeſſarium impoſita in foro pœnitentiæ, conſtituta eſt, vt is, quem ſui peccati pœnitet, per eam Deo, quem offendit, ſatisfaciat; at verò iuris ciuilis, vel canonici pœna in foro exteriori imponenda, ſpectat ad punitionem corporis, & vindictam publicam, vt etiam commiſſis reus, legitimè Reipublicæ ſatisfaciat, quam delinquendo nimis offenderat. Si quæras, quid ſi pœnam in foro pœnitentiæ impoſitam, pœnitens publicè perſoluerit? Reſpondeo, etiam tunc nõ ſolũ pœnam eam in foro exteriori perferendam, vt tradidit Abbas in c. cap. de his. de accuſationib. quo fit, vt hæreticus manifeſtus, legitimè per Sacerdotem in foro pœnitentiæ abſolutus ab hæreſi, nequeat in loco ſacro ſepeliri, quia quod Eccleſiaſtica ſepultura careat, eſt pœna iuris; & proinde, donec in foro exteriori hæreticus abſoluatur, eam pœnam perferre, & ſuſtinere debet.

Septimò quæritur, An Sacerdoti aſſerenti, à ſe hæreticũ eſſe abſolutum in foro pœnitentiæ, ſit in foro exteriori credendum, ſi eum, vel innocentem eſſe, teſtificetur, vel ſui criminis idoneam egiſſe pœnitentiam? Hæc quæſtio tractatur in Direct. Inquiſit. p. 2. in Comment. 25. Quæſtionem mouet. Primò, quia notario creditur ratione officij in ijs, quæ ad ſuum munus ſpectant, cap. Ad audientiam, de præſcriptionibus. Ergo videtur etiam Sacerdoti credendum. Rurſus, vni teſti ſpectatæ fidei, & probitatis, creditur, ergo credi debet Sacerdoti. Præterea, propenſiores nos eſſe oportet ad abſoluendum, quàm ad condemnandum. Poſtremò, in Sacramento Confeſſionis non eſt veriſimile, aut pœnitentem mẽtitum fuiſſe, aut Confeſſarium aliud, quàm audiuerit, affirmare: ergo credendum eſt, ſi teſtificetur reum eſſe innocentem, vel idoneè ſatis de peccato doluiſſe, & quia ita videtur ſentire Gloſſa in c. nuper nobis. in verbo, niſi iuratus. & cap. teſtimonium. in verbo, in hoc caſu. de teſtibus. Reſpondeo, in foro exteriori non oportere fidem habere Sacerdoti, qui peccatorum confeſſionem excepit: Iudex enim in foro exteriori ſecundũ ea, quæ ſunt legitimè in iudicio probata, ſententiam in reos, ac ſontes ferre debet, non autem iuxta priuata iudicia: vt docet S. Thomas 2. 2. q. 67. art. 2.

Octauò quæritur, An hæreticis, & cæteris ob cauſam Fidei in carcerem miſſis, & vinctis concedi debeat Sacerdos, qui eorum confeſſiones excipiat in foro pœnitentiæ? Reſpondet Simancas de Cathol. inſtit. tit. 16. nu. 30. hiſce reis non eſſe copiam Confeſſarij faciendam, niſi plenè Inquiſitoribus tamquam iudicibus fuerint ſua crimina confeſſi, aut niſi in extremum vitæ periculum deuenerint. Et tunc, inquit, per inquiſitores fidei, reconciliandi Eccleſiæ ſunt, ab excommunicatione priùs abſoluti. Deinde, in foro pœnitentiæ à Confeſſario abſoluendi, & poſt obitum Eccleſiaſtica ſepultura donandi, donec ſententia publicè proferatur. Hunc morem, ait Simancas in Hiſpania ſeruari: in Italia verò faciliùs eis Confeſſarij copia datur. Sed in Directór. Inquiſit. p. 2. Commen. 25. Benigniùs, & mitiùs eſſe agendum, dicitur, & confeſſarium toties dandum eis, quoties petierint. Neque enim Cõfeſſarius obeſſe poteſt, ſed prodeſſe, vt qui eos monere, & hortari, & poteſt, & debet, vt inquiſitoribus ſuum delictum confiteantur, cum id confiteri ipſo iure cogantur. Si roges, quo modo ſe gerere debeat Confeſſarius, quando conceditur eis? Reſpondeo, ſi huiuſmodi hæretici ægrotauerint in carcere, & conſilio Medici, ipſis petentibus Confeſſarius dandus ſit, is debet eſſe ſpectatæ probitatis, & doctrinæ: qui etiam ad iuſiurandum adigitur, vt arcanum ſuæ fidei commiſſum diligenter ſeruet. Quòd ſi pœnitens ei dixerit aliquid, dum ſua peccata inter confitendum prodit, ac refert, quod velit extra confeſſionem aperiri, ei minimè credat, quoniam ſolent tales ficte, & mẽdaciter ſæpenumero confiteri, vt pœnam, quam merentur effugiant, & euadant. Si verò extra Confeſſionem ei aliquid patefecerit, quod ad ipſam cauſam Fidei, & religionis attineat, id Inquiſitoribus aperiat. Item, Inquiſitores Confeſſarium admonere ſolent, vt dicat pœnitenti, eum ob hæreſim, vel ob cauſam Fidei eſſe accuſatum, & in carcerem detruſum, ac vinctum: nec poſſe abſolui, niſi prius Iudicibus ſuum crimen confiteatur, ac prodat. Quod ſi in extremum fuerit adductus vitæ diſcrimen, tunc ſi de ſuo peccato per pœnitentiã doleat, & eo animo ſit, vt Eccleſiæ mandatis omnino parere velit, eiq; dignè ſatiſfacere, abſolui debet in foro pœnitentiæ, ab omni cenſura, & peccato, quoniam nihil tunc ſupereſt, quod ſit reſeruatum. Deinde verò, vt Eccleſiaſticam ſepulturam obtineat, abſoluendus eſt per Inquiſitores fidei, ab excommunicatione in foro exteriori. Quod ſi tales criminoſi rectè valuerint, quamuis Confeſſarium petierint, non ſolet in Hiſpania eis dari, niſi corã Inquiſitoribus crimen antè detexerint. Sed vt paulò antè dixi, benignior eſt, quæ in Italia cõſuetudo, ſeruatur. Neque enim obeſſe quippiam Confeſſarius poteſt, immo & multùm prodeſſe pœnitentibus, cum eius partes eſſe debeant, eos plurimùm monere, & cohortari ad ſua crimina Iudicibus aperienda, immo ad ſocios etiam criminis prodendos. Eos tamen ſeriò monere Confeſſarius debet, vt caueant, ne tædio carceris, aut ſpe libertatis, aut metu tormentorum, ſibi, aut alijs falſum crimen imponant: neque hos poteſt Confeſſarius abſoluere, priuſquam fuerint ab excommunicatione abſoluti, & Eccleſiæ reconciliati.

Quæres deinde, An ſi ſacerdos aperiat, aut per ignorantiam, vel imprudentiam, aut alia qualibet de cauſa, aliquid, quod inter confitendum pœnitenti exciderit, quodque ipſe audierit, id poſſit ad iudicium valere, nimirum tamquam criminis indicium, teſtimonium, ſiue probatio? Reſpondeo, non poſſe, quoniam id tamquam Dei miniſter audiendo pœnitentem excepit; & alioqui ſanè

hoc

hoc in manifeſtum, & euidens Sacramenti pœnitẽtiæ vergeret detrimentũ. Quare Iudices ſecundùm eam notitiam à Confeſſario acceptam nequeunt in pœnitentem inquirere. Poſtremò quæres, numquid ſi pœnitens quippiam Sacerdoti circa hæreſim patefecerit, non quidẽ inter confitendũ, ſed extra ſacram cõfeſſionem peccatorum, ſolùm tamquam arcanum iure naturæ celandum, liceat ſacerdoti id Iudicibus aperire? Reſpondeo licere, tametſi ſe celaturum promiſerit, aut iureiurando etiam affirmauerit ſe de ea re taciturum: quoniam in male promiſſis (iuxta iuris Regulam) reſcindenda eſt fides. Et ſecretum, quod communi reipublicæ ſaluti nocet, aperiendum eſt iis, qui prodeſſe queunt. Præſertim in grauiſſimo crimine hæreſi, quod extra ſacram Confeſſionem cognitum eſt: & vehementer bono communi fidei nocet.

Nonò quæritur, An in crimine hæreſi ad Iudices deferendo, præcedere debeat priuata, & fraterna correptio? S. Thomas 2.2.q.33.art.7. apertè reſpondet, occultum hæreticum eſſe Iudicibus prodendum citra vllam fraternam correptionem. Niſi, inquit, fortè aliquis firmiter exiſtimaſſet, ſtatim ad priuatam ſuam admonitionem, hæreticum in ſaniorem mentem rediturum, & proinde tantùm malum impediendum. Quam ſententiam Theologi, & Summiſtæ magnæ doctrinæ, & auctoritatis amplectuntur. Silu. correctio.q.5. Angel. denunciatio.q.2. Roſe.Inquiſitio.nu.1. Canus lib.12. de locis Theolog.cap.9.verſus finem. Contrà tamen Simancas de Cathol.inſtitu.tit.19. nu.11. & ipſi etiam Inquiſitores contendunt, hæreticos ad Inquiſitores Apoſtolicos ſtatim deferri oportere, etiam occultos, & nulla correptione præmiſſa. Id enim Inquiſitorum publica edicta præcipiunt. Quam ſententiam Simancas conatur oſtendere ex eo, quod, cum ait Dominus Petro: Si peccauerit in te frater tuus, & quæ ſequuntur. (Math. 18.) minimè loquatur de omni peccato, ſed de eo dumtaxat, quod in nos committitur, cum ab aliquo iniuria, vel damno afficimur: quæ fuit ſententia Bernardini Areuali, qui de Correptione fraterna integrum librum conſcripſit: vt hanc ſententiam contra communem opinionem Theologorum, & iuris Canonici doctorum defenderet.

Ego tamen in hac controuerſia, ſententiam Inquiſitorum omnino tenendam exiſtimo: non eadem tamen, qua Simancas, ratione permotus. Quamuis enim ipſe non diffitear, Chriſtum fuiſſe de omni peccato locutum; arbitror tamen correptionem fraternam tũc ſolùm locum habere, cum peccatum alicuius, apud Superiores magiſtratus denunciatur, ob emendationem delinquentis; non autem, quando defertur ad Iudices, vt peccata, quæ publicam punitionem promerentur, iuſtis, ac debitis pœnis vindicentur. Tunc enim quamuis, qui deliquit, reſipuerit, & ad meliorem vitæ frugem redierit, nihilominus crimen eius eſt Iudici denunciandum, vt in eum animaduertatur, & qui rempublicam offendit delinquendo, publica pœna afficiatur. Nam, vt docet Abbas in cap.nouit.de iudicijs, cuius ſententiam Summiſtæ ſequuntur in verbo, Denunciatio, aut verbo, Inquiſitio. Denũciatio eſt duplex, vna iudicialis, altera Euangelica: hæc eſt ad emendationẽ fratris, qui deliquit: illa eſt ad publicã vindictam criminis, quod eſt perpetratum. In Euangelica ſeruari debet ordo Euangelicus præſcriptus à Domino, quem ordinem lex charitatis requirit, & poſtulat: Secus verò eſt in denunciatione iudiciali, qua vtuntur Inquiſitores. Obijcies inde concludi, hæretici delictum occultum, non eſſe ad Iudices deferendum, ſed publicum; quia occultus hæreticus Rempublicam minimè lædit, ſed publicus. Certe hoc argumento quidam Theologi ſunt adducti ad aſſerendum, occulta crimina priùs eſſe priuatim corripienda, quam apud Iudices denuncianda at verò è contrario Inquiſitores aiunt, occultum crimen, ac ſcelus (quale crimen eſt hæreſis, & alia his ſimilia in cauſa Fidei) eo ipſo, quod vno ſciente committitur, totam Rempublicam offendere, ſicut etiam cætera crimina, quæ ius ciuile publica appellat, nimirum adulterium, homicidium, periurium, inceſtus, raptus, iuſtè ad Iudices deferri queunt, quamuis vnus tantum ea nouerit. Non enim publica delicta appellantur ob id, quòd publicum detrimentum afferant, ſed quia huiuſmodi criminoſos poſſit quiſque priuatus accuſare, vt dignam pœnam perſoluant. Deinde obijcies: Quando vnus tantùm alienum crimen cognitum habet, & id teſtibus probare non poteſt: quomodo de eo alium accuſare debet, quod probare nequit? Reſpondeo, nihil hoc impedire: nam licèt olim ſecundum ius ciuile commune accuſator teſtes dare, ac probare crimen debebat: modò tamen aliud eſt vſu receptum. Nam delicta ad Iudices deferuntur, ſiue per accuſationem, ſiue per denunciationem iudicialem, quæ parum ab accuſatione diſtinguitur, eaque Fiſcalis (quem vocant) adminiſter ſcripto excipit. Quòd ſi teſtes accuſator, vel denunciator dederit, eos quoque in charta deſcribit. Si verò nullos dederit, ſcribit tantùm nomen accuſatoris, vel denunciatoris, ac deinde Fiſcalis crimen Iudicibus denunciat, & accuſator, vel denunciator tamquam teſtis in iudicium vocatur, Fiſcali accuſatoris, denunciatoriſue munere, & officio fungente: & tunc accuſator, vel denunciator, quia tamquam teſtis rogatur, totã rei veritatem, quam nouit, profiteri debet. Porrò, quando accuſator, denunciatorue eſt teſtis omni exceptione maior; tunc Inquiſitores non ſolùm ius habent citandi eum, qui criminoſus eſt, ſed etiam capiendi, & in carcerem detrudendi, torquendi, & interrogandi, vt ipſe ſuum crimen fateatur. De hac tamen controuerſia in explanatione octaui Decalogi præcepti, pleniùs diſſeremus.

De Schiſmaticis. *Cap. XX.*

ANnotandum eſt de Schiſmaticis ius Canonicũ multis in locis tractare. 24 q.1. per plura capita. Et eadem cauſã q.3. & in Decretalibus in ſexto, & Clementinis tit.de ſchiſmat. S. Thomas agit 2.2.q.39. Antonin.p.2.tit.3.cap.11. Simanc.de Cathol.inſtitut.tit.58. Direct.inquiſit.p.3.q.48. Summiſtæ in verbo, Schiſma. Turrecrem. in ſum.de Eccleſia.lib.4.p.1. per quindecim capita.

Quæritur in primis, An ſchiſmatici ſint hæretici? Reſpondeo ex communi Canonici iuris interpretum, & Sũmiſtarum ſententia, hæreticum à ſchiſmatico differre, quòd omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus, non tamen è contrario. Quod probant, quia appellatione ſchiſmatis, diuiſio ſignificatur: Omnis autem hæreticus ſeſe ab Eccleſia auertit, ſeparat, & diuidit: & proinde ſchiſmaticus ab Eccleſia, quæ vna eſt, ſeſe diſiungit. non tamen dogmata cõtra Eccleſiæ ſenſum confingit, aut docet, & propterea hæreticus non eſt. c. loquitur. c. alienus 24.q.1.

Secũdò quæritur, Quomodo ſchiſma ab hæreſi differat? Reſpondeo, hæreſim eſſe dogma Fidei contrarium, Schiſma verò, eſſe crimen, quo quis ab vnitate Eccleſiæ recedit; & proinde cum Fide hæreſim pugnare, ſchiſma non item; vnitati tamen Eccleſiæ aduerſari. B. Hieronymus, (vt refertur à Gratiano 24.q.3. cap. Inter hæreſim. Inter hæreſim, ait, & ſchiſma hoc intereſſe arbitror: quod hæreſis peruerſum dogma habet, ſchiſma, poſt Epiſcopalem diſceſſionem ab Eccleſia pariter ſeparat. Et ſanctus Auguſtinus lib 20. contra Fauſtum, cap.3. & lib. contra Creſconium Grammat. cap.7. Schiſma, inquit, eſt, eadem opinantem, ac eodem ritu colentem, quo cæteri, ſolo congregationis delectari diſſidio. Et alibi lib. quæſtion. Euangelica. ſecundum Matthæum, q.11. Inter hæreticos, ait, & malos Catholicos hoc intereſt, quòd hæretici falſa credunt; illi autem vera credentes, non ita viuunt, vt credunt. Solet autem quæri, ſchiſmatici quid ab hæreticis diſtent? Et hoc inuenitur, quod ſchiſmaticos non vna fides diuerſa facit, ſed communis diſrupta ſocietas. Hæc B. Auguſtinus.

Tertiò quæritur, An ſchiſmaticus ſit pars, vel mẽbrum Eccleſiæ? Ratio quæſtionis eſt, quia ſchiſmaticus hæreticus non eſt, nam fidem tenet, & ſeruat. Item baptiſmum habet, & per baptiſmum quis in Eccleſiam ingreditur. Item, licet ſchiſmaticus ſit excommunicationis ſententia, & vinculo ligatus, non eo ipſo, extra Eccleſiam eſt: nam excommunicatio ab Eccleſia non ſegregat, ſed à Sacramentis, precibus, & ſuffragijs communibus, & contractu piorum, & fidelium. Reſpondeo, Patres perſpicue tradere, extra Eccleſiam eſſe, ſchiſmaticos. Cyprianus (vt habetur 7.quæſt.1.cap. Scire debes, ita loquitur: Scire debes Epiſcopum in Eccleſia eſſe, vt Eccleſiam in Epiſcopo: Et ſi quis in Epiſcopo non ſit, in Eccleſia non eſſe. Idem colligitur ex eodem Cypriano, vt habetur in cap. Loquitur Dominus 24.q.1. B. Auguſtinus lib. de fide, & ſymbolo, c.10. Credimus, inquit, ſanctam Eccleſiam, vtique Catholicam. Nam & hæretici, & ſchiſmatici cõgregationes ſuas etiam Eccleſias vocant. Sed hæretici falſa de Deo ſentiendo

tiendo ipſam fidem violant: Schiſmatici autem diſciſſionibus iniquis à fraterna charitate diſſiliunt, quamuis ea credant, quæ credimus: quapropter nec hæreticus pertinet ad Eccleſiam Catholicam, quoniam diligit Deum: nec ſchiſmaticus, quoniam diligit proximũ. Et B. Hieronymus ſcribit, vt legitur in cap. Inter hæreſim. 24. q. 3. Schiſma à principio aliqua in parte poteſt intelligi diuerſum ab hæreſi. Cæterùm iam inueteratum, ſiue continuatum nullum ſchiſma eſt, niſi ſibi aliquam hæreſim confingat, vt rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur. Hæc Pater. Et hoc videtur colligi ex ipſis exemplis, quæ in Scriptura legimus, ſchiſmatici enim ſunt ſimiles Chore, Dathan, & Abiron, qui ſe a Moſe duce Iſraelis, & ab Aaron ſummo Sacerdote diuiſerunt, Num. 16. Sunt itẽ ſimiles decem tribubus Iſraelis, quæ contempto Rege Roboam, alterũ ſibi Regem Hieroboam delegerunt 3. Reg. 12.

Breuiter itaque dicendum eſt: Si Eccleſiã accipiamus, vt eſt fidelium congregatio ſub vno capite Chriſto Domino, atque eius in terris Vicario Romano Pontifice viuentium, ſchiſmaticus, ſicut & is, qui eſt hæreticus, verè extra Eccleſiam eſt, quia quamuis dogma non ſequatur fidei Eccleſiæ contrarium: at verò iure extra Eccleſiam eſſe dicitur, quia ab Eccleſiæ vnitate, & communione recedit, cũ Eccleſiæ capiti, quod in terris eſt, ac cæteris membris ſeſe coniungere renuat. Item, quatenus excommunicationis vinculo tenetur obſtrictus, communibus Eccleſiæ ſuffragijs, & bonis priuatur, a Sacramentis arcetur, & a conſortio fidelium, & piorum hominum repellitur; & proinde extra Eccleſiam quoque eſt, ea ratione, qua is, qui eſt anathemate, ſiue excommunicatione affectus, extra Eccleſiã dicitur conſtitutus: hoc eſt ſententia Eccleſiæ à fidelium hominum cœtu ſegregatus.

Quartò quæritur, An Romani Pontificis recuſare præceptum, ſit ſchiſmatis peccatum? Reſpondet Caietanus 2. 2. q. 39. art. 1. tripliciter poſſe contingere, vt quis Summi Pontificis præceptum recuſet, & negligat. Primò, quia non paret illi in ea re, quam fieri iubet, aut prohibet; vt ſi præcipiat arma deponere, alienum reſtituere, & quis id præſtare renuat: qui propriè ſchiſmaticus non eſt, ſed inobedientis hominis crimen contrahit. Secundò, ſi quis Romano Pontifici non obtemperet, eò quòd ſibi ſit eius perſona infenſa, & odioſa: Schiſmatis quoque propriè peccatum non perpetrat. Tertiò, ſi recuſet quis Pontifici ſubeſſe, & obedire tanquam Chriſti vices in terris gerenti: & hic eſt, & dicitur verè, & propriè ſchiſmaticus, quoniam à capite generali, quatenus caput eſt Eccleſiæ, recedit. Idem eſt, ſi nolit ſeſe cum Eccleſiæ membris coniungere, quatenus Eccleſiæ membra, & partes ſunt. Quæres, an ſchiſmaticus cenſeatur, qui ſe à quolibet alio Epiſcopo, quatenus talis eſt, abſtrahit? Reſpondeo, B. Cyprianum, vt legimus in cap. Scire debes. 7. q. 1. & cap. Loquitur Dominus. 24. q. 3. Schiſmaticos appellare eos, qui ſeſe à ſuis Epiſcopis ſegregant. Et profectò olim iſti, ſchiſmatici appellari ſolebant, quia ſe à Catholicorum Eccleſijs ſeparabant. Nunc verò preſſiùs, & ſtrictiùs ſchiſmaticus accipitur, nimirum is, qui ſponte, vel a Romano Pontifice, vel à Romana Eccleſia ſe diuidit, diſiungit, & ſubtrahit. Deinde ſciſcitaberis, quo pacto ſchiſma, quo ſe quis ab Eccleſia ſegregat, contingat citra vllum intellectus errorem? Reſpondeo ex S. Thomæ ſententia 2. 2. q. 39. art. 2. ad 3. & ex Caietani opinione id explicantis, eo loco, & in ſumma cap. Schiſmatis crimen, inde accidere, quòd fieri poſſit, vt quis Romani Pontificis, vel Eccleſiæ imperium recuſet, obtendens ſui criminis rationem, & cauſam, videlicet dicens, Romanum Pontificem non eſſe legitimè creatum, aut eum ob ſua delicta, poteſtate, & auctoritate Pontificia priuatum, atque ſpoliatum.

Quintò quæritur, Quibus pœnis ſit ſchiſmaticus addictus, & ipſo iure damnatus? Reſpondeo, eum eſſe excommunicatione affectum, cuius abſolutio Romano Pontifici reſeruatur. Nam in Conſtitutione Pontificia, quæ in die Cœnæ Domini legitur, prima excommunicatio in hæreticos, & ſchiſmaticos fertur, quæ habet a tempore Pij V. & Gregorij XIII. hæc verba: Necnon ſchiſmaticos, & eos, qui in animarum ſuarum periculum, ſe à noſtra, & Romani Pontificis pro tempore exiſtentis obediẽtia pertinaciter ſubtrahere, ſeu quomodolibet recedere præſumunt. Hæc ibi.

Animaduertendum eſt, tempore Caietani hãc excommunicationem ferri ſolitam eſſe, his verbis: ¶ Excommu-

A nicamus, & anathematizamus illos omnes, qui in animarum ſuarum periculum, ſe à noſtra, & Romani Pontificis pro tempore exiſtentis obedientia pertinaciter ſubtrahere, ſeu quomodolibet recedere præſumunt: & qui per ſe, vel alium, ſeu alios, directè, vel indirectè prædicta exequi, vel procurare, aut in eiſdem conſilium, auxilium, vel fauorem præſtare non verentur. ¶ quibus verbis plures, quam nunc excommunicatio, affigebat. Sciendum quoque eſt, (quod & Caietanus in Sum. in verbo, Excommunicatio, cap. 7. annotauit) Hanc excommunicationem non contrahere eos, qui Romani Pontificis imperium quomodolibet etiam per contemptum detrectant, & ſibi ſubterfugiunt: ſed eos tantùm, qui ab ipſo, tanquam Chriſti in terris Vicario, pertinaciter recedunt; quos paulò ante dixi, eſſe propriè ſchiſmaticos.

Sextò quæritur, An olim ante huiuſmodi Conſtitutionem Pontificiam ſchiſmaticus fuerit ipſo communi iure pœna excommunicationis obſtrictus? Quidam exiſtimãt fuiſſe: quod probant ex cap. 1. de ſchiſmaticis, & c. Nulli fas. diſt. 19. Verùm, vt rectè monuit Abbas in Rubrica, de
B ſchiſmaticis, nu. 2. nihil tale ex illis capitibus colligitur. Nam in cap. Nulli fas, & alijs, quæ citari ſolent, ſolum habetur ſchiſmaticos eſſe excommunicatione expellendos. Quare idem auctor cenſet, ſchiſmaticos ipſo iure excommunicationem contrahere, eo quòd in cap. Licet. de electione, decernitur: Si Romanus Pontifex a duabus partibus Cardinalium conſentientibus fuerit electus, & receptus, & aliquis ex tertia parte ſibi nomen Pontificis aſſumpſerit, tam ipſe, quàm ij, qui eum admiſerint, excommunicationi ſubiaceant, & totius ſacri Ordinis priuatione mulctentur. Hæc ibi. Verùm nec ex hoc capite colligi alijs videtur, ſchiſmaticos abſolutè, & ſimpliciter, hoc eſt, in vniuerſum, excommunicationem incurrere, ſed ſolum eos Cardinales, qui poſt electum Pontificem communi duarum partium conſenſu, alium Pontificem receperũt, & eum, qui poſt prædictam electionem, contra electum ſe habet, ac gerit; perinde, ac ſi Romanus Pontifex eſſet. In c. De liguribus, 23. q. 5. ſolùm ſtatuitur, vt ſchiſmaticus excommunicetur, & damnetur. Vnde colligunt, nuſquam ius Canonicum commune excommunicationem generaliter ſchiſmaticis irrogaſſe. Olim igitur, inquiunt, ante
C Conſtitutionem in Cœna Domini legi ſolitam, in ſchiſmaticos ſententia excommunicationis ab homine ferebatur quidem, lata tamen à iure non erat.

Verùmtamen alijs videtur, olim iure communi excommunicationem eſſe in ſchiſmaticos conſtitutam: nam iure communi ſtatutum fuit, vt ſchiſmatici deuitarentur, vt conſtat ex cap. 1. & 2. de ſchiſmaticis, & cap. Ordinationes. 9. q. 1. decernitur, vt ordinationes factæ à ſchiſmaticis Epiſcopis, pro irritis habeantur: hoc eſt, vt ordinati ſcienter à ſchiſmaticis, ab Ordinum officio, munere, functione, & vſu, ipſo iure ſint remoti, & excluſi. Quidquid ſit, ſaltem olim ſchiſmatici excommunicari ſolebant.

Septimò quæritur, An ſchiſmaticus in vniuerſum ſit vitandus a nobis; præſertim in Sacramentis recipiendis, & diuinis miniſterijs exercendis. Reſpondeo, aut quæſtionem intelligi de ſchiſmaticis euitandis, quatenus ſunt vinculo excommunicationis obſtricti: aut quatenus ſchiſmatici ſunt, etiam ſi nulla excommunicationis ſententia ipſo iure tenerentur. Si quæſtio ſecundo modo intelliga-
D tur, tunc in vniuerſum à conſortio ſchiſmaticorum abſtinere debemus, hoc eſt, ab eis Sacramenta ſuſcipere iure non poſſumus. cap. Ordinationes. 9. q. 1. Si autem primo modo quæſtio intelligatur, quamuis omnes ſchiſmatici ſint ipſo iure excõmunicatione affecti, non tamen propterea ſunt a nobis vitandi, vt excommunicati: quia ob Conſtitutionem in Concilio Conſtantienſi, vel a Martino V. editam, vſu receptum eſt, vt duo tantùm Excommunicatorum genera deuitare debeamus: eos nimirum, qui nominatim, vel expreſſim ſunt denunciati; vel ſunt notorij Clericorum percuſſores. Schiſmatici igitur, niſi nominatim denunciati ſint, non ſunt vitandi in communi conuictu ciuili.

Octauò quæritur, An ſchiſmaticus, eo ipſo, quod talis eſt, ſit irregularis? hoc perinde eſt, ac ſi quæreretur, An ſchiſmaticus per pœnitentiam, abiurationem, & abſolutionem criminis, fiat habilis ad Beneficia, Dignitates Eccleſiaſticas, & Ordines? Crauetta in conſil. 293. num. 10. cenſet, ſublato ſchiſmate per pœnitentiam, & abiurationem poſſe iure ſchiſmaticum eligi, ac ſi nunquam ſchiſ-

matieus

maticus fuerit. Cæterùm contraria ſententia eſt communi conſenſu Iuris Canonici interpretum recepta, videlicet ſchiſmaticum etiam poſtquam ad Eccleſiam per veram pœnitentiam redierit, eſſe irregularem, & ad Beneficia, & Ordines promoueri iure non poſſe ex cap. Quia diligentia, de elect. & ex Hoſtienſi, Ioan. Andrea, Abbate, & Antonio ibidem, & ex cap. Nos conſuetudinem, diſt. 12. & cap. Conuenientibus. 1. q. 7. Quidam ſentiunt, ſchiſmaticum occultum excommunicationem quidem contrahere, irregularitatem non item, quapropter, inquiunt, ab excommunicatione legitime abſolutus, poteſt ad Ordines Eccleſiaſticos, Beneficia, & Dignitates promoueri. Si tamē ſchiſma ſit manifeſtum, vel euidentia facti, vel propria confeſſione in Iudicio, vel ſententia Iudicis, cum ſit crimen depoſitione dignum, & infamia notatum, inducit irregularitatem. Quare manifeſtus ſchiſmaticus incurrit in irregularitatem, tùm quia ſchiſma eſt crimen dignum depoſitione, tùm etiam, quia infamia ſuum afficit auctorem. At verius exiſtimo, ſchiſmaticum, eo ipſo, quo ſchiſmaticus eſt, irregularitatem contrahere, quia extra Eccleſiam eſt. Ita Speculator in tit. de Diſpenſat § Iuxta, verſic. 14. Raymundus in Sum. verb. Schiſma, verſ. vlt. Maiolus de Irregular. lib. 5. cap. 46. nu. 2.

Nonò quæritur, An in ſchiſmaticis Epiſcopis, vel Clericis maneat Eccleſiaſtica poteſtas? Quæſtio inde oritur, quia ſchiſmatici extra Eccleſiam ſunt conſtituti, ergo nihil iuris, & poteſtatis habent. Item, non rarò in iure Canonico legimus, ſchiſmaticos nihil poteſtatis ſpiritualis habere, cap. Nouatianus 7. quæſt. 1. ex B. Cypriano dicitur: Qui nec vnitatem ſpiritus, nec communionis pacem obſeruat, & ſe ab Eccleſiæ vinculo, atque Sacerdotum Collegio ſeparat, nec Epiſcopi poteſtatem habere poteſt, nec honorem. Et cap. Didicimus. 24. q. 1. idem B. Cyprianus: Didicimus, inquit, omnes omnino hæreticos, & ſchiſmaticos nil habere poteſtatis, & iuris. & cap. Alienationes. 12. q. 2. dicitur: Alienationes factas ab intruſis, & Ordinationes Clericorum ſine communi conſenſu irritas eſſe. Reſpondet S. Thomas 2. 2. q. 39. art. 3. Schiſmaticos iuriſdictione carere. Non poſſunt, inquit, abſoluere, nec excommunicare, nec indulgentias concedere. Sic ille. Et ita nequeunt eadem ratione eligere, Beneficia conferre, leges, ſiue conſtitutiones dare, vel ponere. Vnde ſi quos abſoluant, vel eligant, abſolutio, ſiue electio rata, & firma non eſt, & proinde iteranda: habere tamen, ait S. Thomas, poteſtatem ſacram Ordinis; quare Epiſcopus ſchiſmaticus verè conficit, & conſecrat Euchariſtiam, verè confirmat, verè ordinat, cum aliquos ad Eccleſiaſticos Ordines eligit, ac mouet, ab eo vere ordinis characterem recipiunt: non tamen Ordinis vſum, & functionem, quoniam ſunt ipſo iure ſuſpenſi, ſi ſcienter ab ſchiſmatico Epiſcopo ordinētur. Pari, aut ſimili ratione, ſi Epiſcopus ſchiſmaticus altaria, vaſa, aut templa, aut veſtes conſecret, ratum eſt, & firmū, quod facit: quia hæc ſunt Ordinis, non iuriſdictionis, quamuis Epiſcopo ex Eccleſiæ auctoritate conueniant. Si quæras, verum hæc pœna, qua ſchiſmatici iuriſdictione priuantur, locum habeat generatim in omnibus ſchiſmaticis. Quidam aiunt, hanc ſchiſmaticorum pœnam, qua iuriſdictione priuantur, locum habuiſſe ante Concilium Conſtantienſe, in omnibus manifeſtis, & notorijs ſchiſmaticis non occultis: modo verò poſt illud, ſolum locum habere in ijs, qui ſunt expreſſim, & nominatim denunciati, aut manifeſti percuſſores Clericorum. Alijs probabilius videtur, vniuersè ſchiſmaticos, quatenus tales ſunt, iuriſdictione Eccleſiaſtica priuatos eſſe, eò quòd ſunt extra Eccleſiam, quia ipſi ſe ab Eccleſia diuiſerunt.

Decimò quæritur, An Græci, Armeni, & cæteri Orientis ſimiles Chriſtiani, qui Romani Pōtificis imperium recuſant, ſint ſolùm ſchiſmatici, an verò etiam hæretici? Quidam exiſtimant, Græcos non ſolùm ſchiſmaticos, ſed etiam hæreticos eſſe, quia aliquid contra Romanæ Eccleſiæ ſenſum profitentur, & credunt. Sentiunt enim Spiritum ſanctum ex Patre ſolùm, non etiam ex Filio procedere. Deinde, Romanum Pontificem non eſſe totius Eccleſiæ generalem Paſtorem in vniuerſam Eccleſiam, ius, & poteſtatem habentem. Præterea, non eſſe purgatorium ignem, quo animæ ſolutæ corporibus ante ingreſſum in cœlum, à peccatorum reliquijs, & pœnis expiantur. Poſtremo, iuſtorum animas in cælum admiſſas, ante generalis Iudicij diem, clarè Dei faciem non cernere. Alij verò opinantur, eos ſolùm eſſe ſchiſmaticos, non hæreticos.

A Schiſmaticos quidem, quia à Romani Pontificis iuriſdictione, & poteſtate ſe ſubtrahunt, hæreticos non itē, quoniam in prædictis Fidei articulis potius nomine, quam re, à Romanæ Eccleſiæ ſenſu diſſentiunt. Inficiātur enim illi, Spiritū ſanctū à Patre, Filioq. procedere, rati Latinos ſentire à Patre, & Filio procedere tamquam a duobus principiis. Item, Procedere à Filio æquè, ac ex Patre: cum tamen Latina doceat Eccleſia procedere à duabus perſonis tamquam ab vno principio, & ſpiratore: & procedere à Filio, quia Filius per generationem accepit à Patre, quicquid Pater habet præter relationem, & originem, qua tamquam Filius à Patre diſtinguitur: & proinde ſicuti Filius ex Patre per æternam generationem habet, quòd ſit Deus, ſic etiam ex Patre accipit poteſtatem, & vim, qua Spiritum ſanctum vnà cum Patre ſpirat, & producit. Et ideo ad hoc ſignificandum Græci dicunt Spiritum ſanctum a Patre per Filium procedere ab omni æternitate.

Præterea eo etiam à Latinis Græci diſſident, quod contendāt, Latinos male feciſſe, errasſeque, eò quòd ſine ipſis, & abſque totius Catholicæ Eccleſiæ Concilio generali
B addiderint particulam ¶ Filioque ¶ in Symbolo, quod à Concilio Generali ſecundo Conſtantinopolitano editum fuerat: & poſtea Concilium Epheſinū, & Chalcedonenſe vetuerant, ne illi Symbolo aliquid aliud adderetur. Et propterea oportebat (inquiunt) totam Catholicam Eccleſiam conuocari eius particulæ Symbolo apponendæ gratia, cum res eſſet Fidei ad omnes generatim ſpectans.

Nec diffitentur omnino Romanum Pontificē Petri ſucceſſorem in Eccleſia primatum a Chriſto Domino accepiſſe. Sed nihilominus profitentur totam Eccleſiam cum in generalem eſt Synodum coacta, maiorem poteſtatem habere in rebus Fidei, & cæteris, quæ ad generalem Eccleſiæ ſtatum pertinent, definiendis: quæ fuit etiam ſententia Gerſonis, & Pariſienſium Theologorum, nondum ab Eccleſia tamquam hæretica generali decreto damnata.

Neque verò Græci Purgatorium ignem prorſus è medio tollunt, verè enim ſacrificia, & preces offerunt Deo pro mortuis; non beatis certè neque damnatis ad inferos, quod ſtulte eſſet abſurdum, & impium; ergo pro iis, qui
C cum fide, & pietate hinc deceſſerunt, nondum tamen plenè pœnas peccatorum debitas perſoluerunt. Solùm id inficiari videntur, certum videlicet, & determinatū quendam locum expiandorum criminum, & certam ignis corporei pœnam.

Ad extremum, ſi fatentur Græci, iuſtorum animas iam in cælum receptas, clarè Dei faciem non videre, errant illi quidem, quemadmodum & aliqui ex veteribus Patres, qui id quoque tradiderunt: Sed error eſt is abſque pertinacia, cum nequaquam ſibi perſuadeant contrarium Eccleſiam Catholicam profiteri. Quicquid autem ſit de hiſce Fidei articulis, in quibus multi Græci, & alij Orientales fortaſſis mala fide errant, & proinde hæretici ſunt, Græcos tamen non hæreticos, ſed ſchiſmaticos paſſim vocamus, quia morem loquendi priſtinum retinemus. nā initio Græci per ſchiſma ſeſe à Romana Eccleſia ſæpius diuiſerunt, & proceſſu temporis hæreſes in Eccleſiam inuexerunt. Obijcies, Græcos in Sacramentis à Latinis plurimùm differre. Reſpondeo, hæreticum quidem eſſe, qui aliter, quam Romana Eccleſia de Sacramentis ſentit, &
D credit. c. Ad abolendam, de hæret. Sed Græci de numero Sacramentorum idem planè, quod Romana Eccleſia, profitentur, & ſentiunt: at verò diſſident a Latinis, in ritibus, & cæremonijs conferendi, & recipiendi Sacramenta: neque eos ritus Eccleſia Latina damnauit, vt conſtat manifeſtè.

Vndecimò quæritur, in quam pœnam iuris incurrant, qui ad Ordines Eccleſiaſticos, & Beneficia a ſchiſmaticis promouentur? Reſpondent quidā ex c. 1. & 2. de ſchiſmaticis, eos excōmunicatione affici, & Beneficijs obtentis priuari, ſi ſcienter, & ſponte ab eis Ordines, & Beneficia receperint, vbi dicitur, Ordinationes ab hæreſiarchis factas, & ab ordinatis ab eis irritas eſſe cenſemus, adijcientes, vt qui dignitates Eccleſiaſticas, ſeu beneficia per dictos ſchiſmaticos acceperint, careant impetratis. Irritæ eſſe dicuntur ordinationes, non quod ij, qui ordinantur characterem ordinis non recipiant, ſed quod vſum, & functionem Ordinis iure non habeant. Alij ſentiunt ſchiſmaticos olim ipſo iure excommunicatos non eſſe, ſed excommunicandos, & eos item, qui ordinantur ab eis, non eſſe excommunicatos,

nicatos, ſed ſuſpenſos ab vſu, & functione Ordinis: de quo dicam alibi. Animaduertendum itidem eſt, hoc eſſe ius antiquum, iuxta quorundam ſententiam: inquiunt enim, poſt Concilium Conſtantienſe non omnes ſchiſmaticos deuitare debemus, ſed nominatim, vel expreſſim denũciatos, aut manifeſtos Clericorum percuſſores: ac propterea ſi quem alij ſchiſmatici, vel ad Ordines, vel ad Beneficia prouehant, is pœnas iuris prædictas non contrahit. Alijs probabilius videtur, generatim quotquot ſcienter ordinantur à ſchiſmaticis manifeſtis, eſſe, ipſo iure, ſuſpenſos, ab vſu, & functione ordinis, de quo alibi dicam.

Duodecimò quæritur, An valeant, quæ publicè faciunt ſchiſmatici? De hac quæſtione Abbas, Ioannes Andreas, Innocentius, Hoſtienſis, & alij in cap. 1. de Schiſmaticis. Quæſtio intelligitur de ijs, quæ ſchiſmaticus facit ratione publici officij, & muneris, quo fungitur. Innocentius reſpondet: Si ſchiſmaticus Sacramenta miniſtret, quæ characterem imprimunt, & formam Eccleſiæ ſeruet, valere quidem Sacramenta, quæ confert, ſed eum, qui recipit, eorum vſu, & functione priuari, quando ordines ſuſcipit: Si verò alia Sacramẽta det, ea ſimpliciter valere. Quæ etiam ratione cætera, quæ ratione publici officij, & muneris publici præſtat, rata ſunt, & firma, quandocumque occultus eſt ſchiſmaticus, non tamen quando eſt manifeſtus. At verò alij dicunt hoc, quod Innocentius, & cæteri docuerunt, locum habuiſſe in ſchiſmaticis ante Concilium Conſtantienſe. poſt Conſtantienſe Concilium, inquiunt, cum ſchiſmaticos non oporteat vitare, quamuis ſint manifeſti, conſequens eſt, vt ea, quæ faciunt ratione publici muneris, & officij valere cenſeantur, niſi fuerint nominatim, vel expreſſim denũciati, aut percuſſores Clericorum notorij.

De Apoſtatis. Cap. XXI.

PRimò quæritur, Quid ſignificetur nomine Apoſtatæ? Reſpondeo, Apoſtatæ nomen eſſe Græcum, quo ſignificatur is, qui recedit ab inſtituto vitæ prioris, quod tuendum publica, & ſolemni profeſſione ſuſceperat. Vnde Apoſtata Græcis idem eſt, qui Latinis Deſertor, vel Transfuga: is nimirum, qui à principe, vel duce ſuo ad hoſtes transfugit, qui à Chriſtianis ad Ethnicos, Iudæos, vel Saracenos ſe confert.

Secundò quæritur, Quotuplex ſit Apoſtata? Reſpondeo: cum Apoſtata ſit inſtituti prioris ſuſcepti deſertor, conſequi, triplicem eſſe Apoſtatam, nimirum ſuſceptæ religionis deſertorem, & eum, qui à Clericorum ſtatu recedit: & qui à ſuſceptæ fidei, & religionis Catholicæ profeſſione deſciſcit. In præſentia tamen Apoſtata accipitur pro nefario, & impio Catholicæ fidei deſertore.

Tertiò quæritur, An Apoſtata ſit idem, qui hæreticus? Duæ ſunt opiniones: Prima eſt, quorundam aſſerentium, Apoſtatam non eſſe hæreticum; & proinde Apoſtaſiam eſſe peccatum infidelitatis, ſeu impietatis, ſpecie ab hæreſi diſtinctum. Quod probant primò, quia hæretici, teſte Auguſtino lib. de ciui. 18. cap. 1. ſub nomine Chriſtiano doctrinæ reſiſtunt Chriſtianæ: ſed Apoſtatæ, nomine Chriſtiani non ſunt. Secundò, quia docet S. Thomas 2. 2. q. 12. art. 1. ad 3. Apoſtaſiam non eſſe ſpeciem infidelitatis diſtinctam à cæteris, ſed habere circumſtantiam augentem infidelitatis prauitatem. Tertiò, quia hæreticus ex parte tantùm deficit à Fide Catholica. Apoſtata verò Fidem ex toto deſerit. Præterea, Apoſtata aliquando ad Paganiſmum, aut Saraceniſmum, aliquando ad Iudaiſmũ tranſit; & tamen hæreticus, nec Iudæus, nec Saracenus, nec Paganus euadit. Sic videntur ſentire Silueſt verb. Hæreſis. 1. quæſt. 11. Turrecremata in ſumma lib. 4 par. 2. c. 13. Canus lib. 12. de locis Theolog. cap. 9. ad 2. Simanca. de Catholi. inſtit. tit. 7. nu. 5. Secunda opinio docet, Apoſtaſiam non eſſe peccatum ab hæreſi ſpecie diſtinctum, ſed eſſe dumtaxat circumſtantiam augentem deformitatem, & turpitudinem criminis: nam ab hæretico ſolum diſtinguitur Apoſtata, quòd Apoſtata ex toto recedit à Fide Catholica, hæreticus ex parte: at maior, aut minor receſſus à Fide, quam quis ſemel eſt profeſſus, ſpeciem non mutat. A Paganiſmo verò differt Apoſtaſia, quod Paganus contradicit Fidei, quam nullo modo ante ſuſceperat: Apoſtata repugnat fidei, quam fuerat ante, ſeipſa profeſſus: Iudæus verò contradicit Fidei, quam in typis, vmbris, & figu-

A ris ante tenuerat. Ita docet Alphonſus Caſtren. lib. 1. de iuſta hæret. punit. cap. 17. Caiet. 2. 2. q. 10. a. t. 15. & q. 12. art. 1. & Bannes 2. 2. q. 12. artic. 1. Hæc opinio magis mihi probatur. nam S. Thomas 2. 2. q. 10. art. 5. docuit tantùm eſſe tres ſpecies Infidelitatis, Paganiſmum, Iudaiſmum, & Hæreſim. Deinde, quia ibidem ſpecies infidelitatis diſtinxit ex eo, quod infidelis renititur, & contradicit Fidei. at tribus tantùm modis ratione formæ, non materiæ poteſt quis reniti Fidei. Aut enim contradicit Fidei, quam ante re ipſa fuerat profeſſus, & hic eſt hæreticus: aut repugnat Fidei, quam in typis, vmbris, & figuris receperat, & hic eſt Iudæus: aut obſiſtit, & reluctatur Fidei, quam ante nequaquam ſuſceperat, & hic eſt Paganus. Tertiò, quia Infidelitatis ſpecies non diſtinguuntur ex hoc, quod ſint varij, & diſtincti contra Fidem errores: alioqui enim hæreticorum eſſent ſpecies diuerſæ. Item, Pagani inter ſe ſpecie differrent, quoniam diuerſi ſunt eorum errores. Quartò, quia hæreticus, & Apoſtata non differunt, niſi quia hæreticus Fidem quam ante ſuſceperat, negat ex parte, & Apoſtata negat ex toto.

B Ad argumenta verò primæ ſententiæ facilè reſpõdetur. Nam hæreticus, & Apoſtata nomine, & accidenti tantùm differunt, non ſpecie; & hinc eſt, vt Apoſtatam, hæreticũ non vocemus, quia hic reſiſtit Fidei ex parte, ille ex toto. Hinc etiam eſt, vt S. Thomas dixerit Apoſtaſiam non eſſe Infidelitatis ſpeciem diſtinctam à reliquis, quia reuera Apoſtata eſt idem, qui hæreticus. Pari ratione Apoſtata, quia ex toto Fidem deſerit, dicitur fieri Paganus, Saracenus, vel Iudæus, cum Paganiſmum, Saraceniſmum, vel Iudaiſmum profitetur: non quia non ſit hæreticus, ſed quia à Fide ex toto deficiens fit profeſſione Paganus, Saracenus, vel Iudæus: at reuera non deſinit eſſe hæreticus, quia reſiſtit Fidei, quam fuerat antea ſeipſa profeſſus, quod in Pagano, vel Iudæo locum non habet.

Quartò quæritur, Quot, quibuſque modis poſſit quis eſſe Apoſtata? Reſpondeo, tribus. Primò, quando quis mente ſola recedit à Fide Catholica: & hic iuris pœnas non contrahit, quia eſt peccatum interne tantùm patratum. Secundò, quando quis externe verbis, & factis fidẽ Catholicam deſerit: & hic poteſt eſſe penitus occultus, ita C vt crimen eius nemo nouerit: vel manifeſtus, quia id plures alij compertum habent. Quomodocumque autem crimen ſit, ſiue occultum, ſiue manifeſtum, excommunicatione, iure ipſo, auctorem ſuum afficit. Tertio modo poteſt quis eſſe Apoſtata ſolùm exterior, qualis eſt, qui verbis, vel factis, non tamen animo deſciſcit à Fide Catholica.

Quintò quæritur, An Apoſtata exterior, qui metu malorum videlicet mortis, ſeruitutis, perpetui carceris, tormentorum, Fidem Catholicam abnegat abſque vllo in Fide mentis errore, pœnas mereatur Apoſtatæ? Reſpondeo, in foro exteriori eum Apoſtatam cenſeri, & proinde tamquam talem puniri: In foro tamen interiori, ſiue conſcientiæ, non eſſe propriè Apoſtatam, quia à voluntate, & animo non recedit à Fide Catholica. Quæres, quod igitur peccatum eſt hæc Apoſtaſia? Reſpondeo, eſſe quidem peccatum letale, quamuis metu mortis Fidem quis abneget: eſt enim per ſimulationem, fidem, & religionem Chriſtianam verbo, aut facto deſerere. Vnde peccatum eſt non quidem contra Fidem, ſed contra cõfeſſionem Fidei: D nam & animo credere, & ore profiteri Fidem Catholicã debemus. Porro, qui ore tenus Fidem tantùm abnegat, quamuis metu mortis, ſponte tamen abnegat, & proinde grauiter peccat: neque enim mortis metus vllam excuſationem dat in ijs, quæ ſunt per ſe mala, vt eſt communis omnium ſententia.

Sextò quæritur, An Apoſtata exterior in excommunicationem incurrat, ſi verbo tantùm, vel facto, non animo metu pœnarum, & mortis, à Fide deficiat? Duæ ſunt opiniones: Prima eſt quorundam aſſerentium eum excommunicationem contrahere Apoſtatis, ſiue hæreticis à iure irrogatam. Ratio eius triplex eſt. Primò, quia Eccleſia eum tamquam Apoſtatam punire conſueuit. Deinde, quia Eccleſia pœnas conſtituit ob exteriora crimina, quoniam habet ius cognoſcendi, condemnandi, & vindicandi huiuſmodi delicta. Poſtremò, ſi Eccleſia excommunicationem ferret in fures, homicidas, adulteros, ſatis eſſet ad eam contrahendam opus externum ſcienter factum.

Secunda opinio communi eſt cõſenſu recepta, eum in foro conſcientiæ non affici excommunicatione, quam

contra-

contrahunt hæretici, & Apoſtatæ: id foro tamen exte- A
riori cenſeri Apoſtatam, & proinde meritò tamquam hæ-
reticum, & Apoſtatam puniri. Ita in Direct. Inquiſit. p. 2.
q. 9. commen. 24. & citantur Simancas de Cathol. inſtitut.
tit. 17. nu. 36. Albertinus in repet. Rubr. de hæret. lib. 6. q. 13.
nu. 67. & Conradus Brunus, de hæret lib. 1. cap. 4. Sed cla-
rius Silu. Apoſtata q. 1. Angel. Apoſtata q. 9. Tabien. Apo-
ſtaſia. q. 3. Roſel. Apoſtaſia. nu. 1. Hæreticus num. 4. Et hæc
eſt verior opinio: quoniam hæreticus, aut apoſtata nemo
eſt, niſi ſcienter, & ſponte animo à Fide, & Religione Ca-
tholica diſcedat. Punit verò Eccleſia eum tamquam hæ-
reticum, vel Apoſtatam, quia probabiliter credit eum men-
te, atque animo à Fide receſſiſſe. Eadem ratione delicta
exteriora condemnat, & plectit, vel quia ſunt peccata, quæ
opere, & facto externo complentur, qualia ſunt homici-
dium, adulterium, ſacrilegium, cuiuſmodi non eſt hæreſis,
vel Apoſtaſia: vel quia probabiliter iudicat Eccleſia volun-
tate, & animo delinquere eos, qui ſcienter exteriùs ali-
quid admittunt, quod cum Fidei Catholicæ confeſſione
pugnat.

Septimò quæritur, quæ pœnæ in Apoſtatas à iure ſint B
conſtitutæ? Reſpondeo, eiſdem pœnis Apoſtatas ſubijci,
quibus ſubijciuntur hæretici. Ita Hoſtienſis, Ioannes An-
dreas, & Abbas in cap. 1. de Apoſtatis: quoniam vtrique à
Fide Catholica, quam ſunt re ipſa profeſſi, recedunt. Vn-
de rectè docet Raymundus tit. de Apoſtatis. §. Reuerten-
tes. redeuntes ab Apoſtaſiæ perfidia puniri debere tam-
quam hæreticos. Idem Silu. Angel. Tabien. & Roſella in
verbo Apoſtata, ſiue Apoſtaſia.

Octauò quæritur. An irregularitatem contrahant Apo
ſtatæ? Reſpondent aliqui, eum, qui talis exteriùs eſt, occul-
tus tamen, in excommunicationem incidere, & proinde
quamdiu ab excommunicatione non ſoluitur, ad Ordines,
& Beneficia Eccleſiaſtica promoueri non poſſe: à ſenten-
tia tamen excommunicationis abſolutum poſſe, & Ordi-
nes, & Beneficia recipere, quia nullam irregularitatẽ con-
traxerat. Quando verò eſt Apoſtata manifeſtus, ſiue fa-
cti euidentia, ſiue propria confeſſione in iudicio, ſiue ſen-
tentia Iudicis, eſt irregularis effectus: quoniam Apoſtaſia
eſt crimen depoſitione dignum; & proinde quando eſt no
torium, infamiam, & irregularitatem inducit. Sed dicen- C
dum exiſtimo, Apoſtatam, cum reuera ſit hæreticus, irre-
gularitatem contrahere ipſo iure, etiam ſi fuerit occultus:
nam, vt ſupra dixi, hæretici, & ſchiſmatici ipſo iure ſunt
irregulares: quare Apoſtata etiam per veram æternis pœ-
nitentiam, & abiurationem abſolutus à crimine nequit ad
Ordines, aut Beneficia promoueri citra Romani Pontifi-
cis auctoritatem. Quæres, an prædictam etiam irregula-
ritatem contrahat, qui eſt Apoſtata ſolo verbo, vel facto
metu pœnarum, vel mortis, non voluntate, & animo? Re-
ſpondeo, non contrahere, niſi fuerit manifeſtus: quoniam
vt paulo antè dixi, hic non eſt verè Apoſtata: & ideo non
contrahit irregularitatem, qua Apoſtatæ afficiuntur ipſo
iure; ſed ex alio capite fit irregularis, quatenus crimen ad-
mittit, ob quod aliquis, iure ipſo, fit infamis, aut ab officio
amouetur. Nam non ſolùm Apoſtaſia proueniens ex ani-
mo irregularem, ipſo iure, ſuum efficit auctorem, ſed etiam
Apoſtaſia, quæ in ſolo verbo, vel facto conſiſtit, quando eſt
manifeſta: vtraque enim Apoſtaſia, depoſitione, quam vo
cant, dignum eſt crimen. Quæres deinde, quid ſi Titius
tamquam de Apoſtaſia ſuſpectus, abiurauerit, hoc eſt iu- D
reiurando execratus fuerit, & damnauerit omnem hære-
ſim, an eo ipſo, factus ſit irregularis, ita vt nec ad Ordines,
nec ad Beneficia poſſit promoueri? Reſpondeo, idem iu-
ris eſſe de huiuſmodi Apoſtata, quod eſt de eo, qui vt ſuſpe
ctus iureiurando deteſtari in iudicio cogitur omnem hæ-
reſim. Vterque poſt abiurationem, ob ſuſpicionem vehe-
mentem Apoſtaſiæ, vel hæreſis, irregularitatem contrahit,
aut ſaltem tamquam irregularis habetur.

Nono quæritur, an Apoſtata ad Fidem, & Religionem
Catholicam ex animo rediens, recipi debeat? an verò po-
tius capite puniri? Sunt enim, qui ſentiant, inter quos eſt
Arelatanus in tract. de hæret. nota 44 & Matth. in Con-
ſtitut. Siciliæ tit. 3. eum non eſſe ad veniam criminis ad-
mittendum, ſed morte mulctandũ, quia id ius ciuile iubet,
& contrarium non eſt iure Canonico conſtitutum. Re-
ſpondeo: quòd attinet ad pœnas Apoſtatæ, ius ciuile non
omnino cum iure canonico conuenire, ſed in duobus diſ-
ferre. Nam primùm l. hi qui ſanctam, C. de Apoſtatis, ſta-
tutum eſt ab Imperatoribus Theodoſio, Valentiniano, &
Arcadio, ne vnquam in ſtatum priſtinum Apoſtatæ reuer-
tantur, nec flagitium horum obliterabitur pœnitentia; Lap-
ſis enim & errantibus ſubuenitur: perditis verò, hoc eſt,
ſanctum Baptiſma polluentibus, nullo remedio pœniten-
tiæ (quæ ſolet cæteris criminibus patrocinari) ſuccurritur.
Hæc ibi. Quibus verbis lex, Apoſtatas etiam per pœniten-
tiam redeuntes excludit, & repellit à venia peccati. At ve-
ro ius Canonicum quoslibet Apoſtatas, ſi eos ſui peccati
pœniteat, ad Eccleſiam redeuntes, admittendos eſſe, con-
cedit. Concilium enim Eliberitinum cap. 46. de Apoſtatis
ita conſtituit: Si quis, inquit, fidelis Apoſtata per infinita
tempora ad Eccleſiam non acceſſerit; ſi tamen aliquando
redierit, nec fuerit idololatra poſt decẽ annos, placuit eum
ad communionem admittere. Concil. item Arelatenſe 1.
cap. 23. de his; qui apoſtatant, & poſtea infirmitate cor-
repti petunt communionem, placuit eis non dandam; niſi
reualuerint, & egerint fructus dignos pœnitentiæ. Et cum
Apoſtaſia ſit crimen Eccleſiaſticum, de eo Eccleſiæ Ca-
nones, & Decreta, ac Conſtitutiones ſequi debemus,
non leges ciuiles. Director. Inquiſit. par. 2. q. 49. commen.
74. Siman. de Cathol. inſtitut. tit. 7. nu. 4. Alphonſ. lib. 1. de
iuſta hæret. puniti. c. 23. Deinde, lex, eos qui, C. de Apoſta-
tis, conſtituit, Clericos, & Monachos, qui relicto orthodo-
xæ religionis cultu ſunt hæretici effecti, omnino eſſe ex-
tra Romani Imperij ditionem repellendos. At verò cum
hæreſis, vel Apoſtaſia ſit crimen Eccleſiaſticum, id eſt, de
quo ſolus iudex Eccleſiaſticus cognoſcit, vt conſtat ex c.
Vt inquiſitioni, de hæret. in 6. Conſequitur, vt in Clericos,
& Monachos, immo etiam in Laicos hæreticos Eccleſia-
ſtici, & ſacri tantummodo Iudices inquirere, & animad-
uertere queant. Olim verò Imperatores Catholici (qua-
les fuere Conſtantinus, Theodoſius, Valentinianus, Gra-
tianus, Arcadius, & Honorius) leges ſanxerunt in hæreti-
cos, & Apoſtatas, tum Clericos, tum Laicos; quia nondum
Eccleſia ſuo iure pleno, & libero vtebatur: hoc eſt, nec Cle-
rici erant omni ex parte exempti à iuriſdictione, & legi-
bus Principum ciuilium, nec quorundam criminum cau-
ſæ ad Iudices Eccleſiaſticos deferebantur: & ipſi Princi-
pes leges de Clericis, & Eccleſijs ferebant.

Decimo quæritur, An Epiſcopi, & Inquiſitores ius ha-
beant inquirendi in eos, qui Religioſorum inſtitutum, &
regulam, quam ſunt profeſſi, deſerentes, publicè matrimo-
nium contrahunt? Reſpondeo, eos ius habere in iſtiuſ-
modi homines tamquam in ſuſpectos de hæreſi, vt tradit
Ioannes Anania, Abbas, Calderinus, & alij, quos om-
nes refert Simanc. de Cathol. inſtitutio. tit. 40. num. 8. at-
que hoc locum habet, tùm in iis, qui in excommunica-
tione, qua ſunt affecti ex cap. Vt periculoſa, ne Clerici,
vel Monachi, in ſexto, obdurato animo per annum in-
ſorduerint, tùm etiam in iis, qui antequam annum in
excommunicatione compleuerint, ad nuptias tranſie-
runt.

Vndecimò quæritur, An etiam Epiſcopi, & Inquiſi-
tores poſſint animaduertere in Clericos ſacris Ordinibus
initiatos ſe matrimonio copulantes? Reſpondeo, poſſe
in eos tamquam de Fide ſuſpectos inquirere, & animad-
uertere. Simancas de Cathol. inſtitutionib. tit. 40. nu. 12.
& Bernardinus Diaz in ſua Practica criminali, capi-
te 37.

Duodecimò quæritur, An hoc ius inquirendi in Regu-
lares, & Clericos, conueniat Epiſcopis, & Inquiſitoribus
in eos ſolum Monachos, vel Clericos ſacris Ordinibus ini-
tiatos, qui publicè matrimonium contrahunt, an etiam
in eos, qui occultè? Abbas, Anania, Felinus, & communis
opinio teſte Simanca loco citato, ſentiunt tantùm agere
poſſe in eos, qui publicè contrahunt, quoniam hi,
eo ipſo, ſuſpecti ſunt de hæreſi. At Simancas
de Cathol. inſtitut. tit. 40. n. 9. contendit,
etiam in eos, qui occultè contraxe-
runt. Opinio prima magis
cum iure congruit: Se-
cunda verò, vſu
eſt rece-
pta,
præſertim in
Hiſpa-
nia.

De obſtinata Iudæorum perfidia, & ijs, qui è Chriſtianis ad Iudæos nefariè, & impiè tranſeunt, vel redeunt.

Cap. XXII.

PRimùm illud quæri ſolet, in quot, & quibus caſibus ſit interdicta Chriſtianis communio rerum cum Iudæis? Reſpondeo, ex cap. Nullus, & cap. Omnes. 28. quæſt. 1. colligi decem caſus. Primò, prohibentur Chriſtiani habitare ſimul cum Iudæis. Secundò, ad eorum conuiuia accedere, vel eos ad noſtra inuitare conuiuia, & vna cum eis cibum capere. Tertiò, ſimul cum eis in balneum intrare, & in eo ſe lauare. Quartò, eos vocare infirmitatis cauſa, hoc eſt, Iudæos, vt medicos accerſere ad Chriſtianorum morbos curandos. Quintò, ab eis medicinas recipere. Sextò, eorum filios in ſuis domibus nutrire. Septimò, eis famulatum præſtare. Octauò, ſeruitutis vinculo eis ſubijci. Nonò, eos publicis officijs fungi inter Chriſtianos. Decimò, Veſci eorum azymis. Vnde in c. Nullus. 28. q. 1. ſic habetur: Nullus eorum, qui in ſacro ſunt Ordine conſtituti, aut Laicus azyma Iudæorum manducet, aut cum eis habitet, aut aliquem eorum in infirmitatibus ſuis vocet, aut medicinam ab eis percipiat, aut cum eis in balneo ſe lauet. Si verò quiſquam hæc fecerit, ſi Clericus eſt, deponatur: Si Laicus, excommunicetur. Et in cap. Omnes. 28. q. 1. dicitur: Omnes Clerici, ſiue Laici Iudæorum conuiuia vitent: nec eos ad conuiuia quiſquam excipiat: quia cum apud Chriſtianos communibus cibis non vtantur, indignum, atque ſacrilegum eſt, eorum cibos à Chriſtianis ſumi, cum ea, quæ Apoſtolo permittente nos ſumimus, ab illis iudicentur immunda, ac ſic inferiores incipiant eſſe Chriſtiani, quàm Iudæi, ſi nos, quæ ab illis apponuntur, vtamur, illi verò à nobis oblata contemnant. Hæc ibi.

Secundò quæritur, An Chriſtiani grauiter peccent, cum Iudæis communionem prædictorum habendo? Reſpondeo, eos peccare grauiter, niſi ex leuitate materiæ peccatum excuſetur: quoniam in cap. Nullus, dicitur: Si Clericus eſt, deponatur: Si Laicus, excommunicetur: quæ pœnæ non niſi ob grauem culpam delinquentibus infliguntur. Præterea hæc Chriſtianis interdicuntur ob periculum perfidiæ, quod imminet ex frequenti, & aſſidua familiaritate cum Iudæo.

Tertiò quæritur, An cibum cum Iudæo ſumere, ſit abſolutè, & ſimpliciter lethale? Angelus, & Roſella in verbo, Iudæus. Sentiunt eſſe quidem lethale, quando Iudæus inter edendum cibos diſcernit: quod oſtendere conantur ex cap. Omnes, citato. Silueſter verò in verbo Iudæus. abſolute, & ſimpliciter, ait, eſſe lethale, etiamſi Iudæus manducet abſque vllo delectu ciborum: & poſtea citat Innocentium, Ioannem Andream, Goffredum, Raynerium, Beatum Antoninum, & auctorem ſupplementi, & Piſanæ. Probat ratione: quia non interdicitur Chriſtianis cibum cum Iudæo ſumere ob diſcrimen, quod in cibis ſeruat Iudæus, ſed ad vitandam familiaritatem, ex qua peccati periculum creatur. Sed profectò in cap. Omnes. potiùs habetur ratio delectus ciborum, quam familiaritatis, & periculi. Si quæras, an Chriſtiano liceat à Iudæo accipere eos cibos, quos ipſi diſcernunt, abijciunt, & aſpernantur, vt poſtea abſque vllo Iudæorum conſortio iis veſcatur? Reſpondeo, non licere: quoniam tametſi canones, & iura vetent, cum Iudæo cibos ſumere ad vitandã eius familiaritatem; nihilominus tamen etiã id prohibent, ne Iudæi Chriſtianis ſuperiores eſſe videantur. Hoc autem ſequatur, neceſſe eſt, ſi Chriſtiani eos cibos accipiant, & edant, quos Iudæi reijciunt, reſpuunt, atque contemnunt. Porrò non ſolùm interdictum eſt Chriſtianis ad Iudæorum epulas accedere, ſed etiam ad eorum nuptias, dies feſtos, ſynagogas, & cum eis ludere, & quod deteſtabilius eſt cum eis choreas agere: videlicet interdictum eſt eorum ſynagogas frequentare.

Quartò quæritur, An fas ſit Chriſtianis in mercibus emendis, & vendendis, cum Iudæis contractus inire? Reſpondeo, non eſſe iure interdictum aliquid Iudæis vendere, vel ab eis emere, ſicut nec cum eis colloqui. Nam in cap. Poſt miſerabilem, de Vſuris, ſtatutum eſt, vt Iudæi poſſint compelli ad vſuras reſtituendas Chriſtianis, à quibus acceperant, eas repetentibus. Quòd ſi non reddant,

A arceantur à conſortio Chriſtianorum. Ergo antequam hac pœna plectantur à Iudice, non eſt eis iure interdictum cum Chriſtianis colloquium, aut mutua inter ipſos mercium venditio, vel emptio. Sic Abbas in cap. Poſt miſerabilem, de Iudæis. Iure tamen prohiberi poteſt, ne Iudæi emendi, vel vendendi gratia domos Chriſtianorum ingrediantur, aut ne Chriſtiani Iudæis aliquid vendant, vel emant ab eis in eorum domibus; ne aliqua inter Chriſtianum, & Iudæum familiaritas intercedat, ne in diebus feſtis Chriſtiani cum Iudæis emptionis, venditionis, vel alio nomine contractus ineant.

Quintò quæritur, An Chriſtianus iure poſſit medicinas emere à Iudæo? Ius enim prohibet accipere medicinas à Iudæo, nihil tamen ſtatuit de emendo, quoniam donatio ſuapte natura ſolet beneuolentiam, & amicitiam conciliare inter homines, venditio, & emptio non item. Iura verò familiaritatem Chriſtiani cum Iudæo vetant, ac dirimunt. Angelus reſpondet ius eſſe Chriſtianis emere à Iudæis medicinas, non quidem ex toto, ſed ex parte tantùm, videlicet iam præparatas. Silueſter Gloſſam ſecutus
B abſolutè concedit fas eſſe emere, quia Ius ad familiaritatem vitandam, prohibuit ne Chriſtiani à Iudæis medicinas accipiant, nimirum vltro oblatas, vel datas.

Sextò quæritur, An Chriſtianus tuta conſcientia vendat agnum Iudæo, quem nouit emere ad eum finem, vt ritu, & more ſuo iudaico eum in Paſchate mactet, & edat? Arboreos item ramuſculos, quibus ſcit Iudæum in ſuis feſtis diebus eſſe vſurum? Quidam cenſent nefas id eſſe, quoniam occaſio datur Iudæis ſuos ritus iudaicos ſeruandi, & colendi, in quibus modò peccant. Præterea, quia is, qui conſentit in peccatum alterius, aut operatur cum altero in eo, in quo peccat, eo ipſo, delinquit. Poſtremò, quia alioqui fas eſſet, vẽdere gladium, aut venenũ furioſo vel amenti, quando venditor ſciret eum vſurum gladio in necem alicuius, aut etiã in ſui ipſius perniciẽ, & interitũ.

Contrà alij ſentiunt id liberum eſſe cuique facere, quoniam nõ, eo ipſo, Chriſtianus, qui vendit, conſentit in peccatum Iudæi, aut operatur quidquam cum eo re emptâ, male, & perperam vtenti. Nec item peccandi ei præbet occaſionem, quia Iudæus alioqui certò ſtatuerat emere
G ad ſuos iudaicos ritus, agnum, atque ramuſculos arborum. Mihi quidem videtur id in primis dicendum, nefas eſſe Chriſtiano ea vendere Iudæo ad iudaicas cæremonias peragendas, hoc eſt in eum finem, vt eis abutatur: tũc enim is vendẽtis affectus eſſet deprauatus: & de hoc nulla eſt controuerſia. Deinde, ius eſt Chriſtiano ea vendere Iudæo, cum ignorat, ſit necne eis abuſurus Iudæus, & de hoc etiam nihil dubitatur. Ad extremum, non licet Chriſtiano vẽdere Iudæo rem, cuius vſus eſt per ſe malus, aut quæ per ſe ad ritus iudaicos refertur, aut in eum finẽ, vt iudaicis ritibus inſeruiat. Vnde nefas eſt, Chriſtiano, vt facilè colligitur ex S. Th. 2. 2. q. 169. a. 2. ad 4. & Caie. ibi. & Maiore 4. d. 15. q. 15. § 3. verſ. arguitur, vendere Iudæis lapides, ligna, calcẽ, & ſimilia, ad eum finẽ, vt ſynagogæ ædificentur. nam ſicut per ſe malum eſt idolorum fana, aut Saracenorum delubra conſtruere, ſic etiã abrogata per Chriſti mortem lege Moſis, malum eſt ſynagogas Iudæorum extruere ad ritus, & cæremonias iudaicas ſeruandas: & nefas eſt Chriſtiano ſuã operã locare ad ſynagogas extruendas, in quibus iudaici ritus obſeruentur. Itẽ, res prædictas ven-
D dere Iudæis, vt ſynagogas ædificent, nobis non licet: quia etſi res ſunt indifferẽtes, quæ venduntur; malum tamen eſt eas vendere, vt ſynagogæ extruantur. Vnde liberum Chriſtianis eſt vendere ad alias domos ædificandas, etiamſi nouerint Iudæos eas emere ad ſynagogas conſtruendas. Nec item, vendere licet ad ſynagogas veteres reficiendas, aut fulciendas, vt quæ ruinoſæ iam ſint: quoniam etſi has Eccleſia reficere, ac munire permittit, ne collabãtur, ac ruãt; peccant tamen Iudæi, tùm veteres reficiendo, aut muniendo ſynagogas, tùm nouas extruẽdo, aut penitus collapſas, vel dirutas denuò exædificando. Ergo Chriſtiano nõ licet ea vendere in eũ finẽ, vt Iudæi veteres ſynagogas reficiãt, aut muniant, & fulciant. Omnis igitur præſens controuerſia in ijs duobus conſiſtit. Primò, an peccet Chriſtianus, ſi res per ſe indifferentes vendat Iudæo, quem ſcit malè eis vſurum? Et probabilius exiſtimo cum ſecunda opinione, eum non peccare, quia rem vendit ſua natura indifferentem, qua liberum eſt Iudæo, bene vti, vel male: nec ad male vtendum, inducitur verbo, vel facto, quoniam Iudæus ſponte ſua male vti conſtituerat illa re ſibi vendita.

Deinde, ex eo quoque præſens quæſtio pendet, Debeatne Chriſtianus exquirere, ad quos vſus rem emant emptores. Et quidem ego crediderim ad id minime Chriſtianum adſtringi: ad hoc enim faciendum venditor nulla lege, vel iure compellitur: dummodo rem vendat per ſe indifferentem, & mediam, quoniam licitum ſibi eſt res ſuas, alioqui bonas, vel indifferentes vendere. Quòd ſi eam diligentiam adhibere venditorem cogeremus, ſanè graue nimis, ac moleſtum id onus ei videretur: quemadmodum multis in locis, de alijs id genus rebus idem planius apparebit. Obijcies, ſaltem Chriſtianus lege charitatis debet peccare volentem proximum à peccato, quoad eius fieri poteſt, auertere. Reſpondeo, nihil argumentũ conficere; cum Iudæus ex deprauato animi affectu peccet, & Chriſtianus iacturã, & detrimentum patiatur, ſi res ſuas, quas venales habet, non vendat, nulla obligatione, etiam charitatis, cogitur emptoris peccatum impedire. Aliud verò eſt, ſi Chriſtianus vẽdat gladium, aut venenum Iudæo, quem nouit ijs vſurum ad ſuam, vel alienam perniciem, & exitium; tunc enim lege charitatis impedire deberet, id damni, & incommodi.

Septimò quæritur, An Chriſtianis liceat ſeruire, & famulari Iudæis extra eorum domos? Putat Hoſtienſis id fas eſſe Chriſtianis, eo ductus argumento, quòd in c. Iudæi, de Iudæis. Solùm interdicitur Chriſtiano ſeruire Iudæo in eius domo. Negat verò Abbas id facere licere Chriſtianis, ſi famulatus ſit aſſiduus, aut diuturnus: inde perſuaſus, quoniam in c. Ad hæc. de Iudæis, interdicitur Chriſtiano ſimpliciter omni familiaritate frequenti, & aſſidua cũ Iudæo. Alijs tamen viſum eſt, abſolutè non licere Chriſtiano id famulatus, & obſequij præſtare Iudæo, ſiue in domo, ſiue extra domum, ſiue frequenter, ſiue rarò: quia, duplici de cauſa hoc iura piè, & prudenter vetuiſſe videntur, tum ne familiaritas contrahatur: tùm etiam ne Iudæi Chriſtianis ſuperiores eſſe videantur: Ne, inquam, filius liberæ ſeruiat filijs ancillæ, vt cum iure ipſo canonico ex Pauli doctrina loquamur: Et huic ſententiæ ego libentiùs ſubſcribo.

Gal. 4.

Octauò quæritur, An Chriſtianus mercede conductus poſſit citra peccatum, ſuas operas locare Iudæo? Reſpondeo, per Canones, & iura non poſſe, quãdo Iudæi ſunt præſentes, quia ſic illis quodãmodo inſeruirent Chriſtiani, id quod iura vetuerũt. Quando verò ſunt abſentes Iudæi, iura permittunt, cap. Multorum, de Iudæis: vt ſi Chriſtianus colat agros Iudæi. Vnde colligit Silueſter ex eodem cap. Multorum, eſſe Iudæo permiſſum, habere Chriſtianũ hominem colonum adſcriptitium, vel originarium, non tamen ſeruum.

Non eſt item iure interdictũ Chriſtiano, res ſuas locare Iudæo, nimirum currus, boues, vel iumenta ad onera tranſportanda, & ad aliquid aliud faciendum.

Nonò quæritur, An Chriſtianis fœminis liceat nutricũ officium obire in Iudæorum infantibus educandis extra eorum habitationem? Id affirmat Zabarella ex c. Ad hæc, de Iudæis: vbi ſolùm prohibetur, ne nutriant in domibus eorũ. Ioan. verò Andreas, Anton. Butrius, & Abbas id fas eſſe ſimpliciter negant, ſiue in domibus, ſiue extra domos ipſorũ: quod puto probabilius: id enim iura vetant, tùm ob familiaritatem cum Iudæis cauendam, tùm ne Chriſtiani eis inſeruire videantur, & vt inferiores famulari.

Decimò quæritur, Quænam Iudæis Chriſtianorũ Principum poteſtati, & imperio ſubiectis, tùm iure ciuili, tùm canonico ſint interdicta? Reſpondeo in c. Ex ſpeciali, & c. cum ſit, de Iudæis, interdicitur Iudæis, ne aliquo officio publico fungãtur inter Chriſtianos. Immo in eod. cap. Ex ſpeciali, conſtituit Gregorius IX ſcribens Aſturicenſi, & Lucenſi Epiſcopis, vt ſi fortè illuſtris Portugalliæ Rex redditus ſuos Iudæis vendiderit, vel Paganis, Chriſtianum deputet grauaminibus inferendis Clericis, & Eccleſijs minimè ſuſpectum: cuius opera Iudæi, ſiue Saraceni, ſine vlla Chriſtianorum iniuria, iura regalia conſequantur Et l. Hac valitura. C. de Iudæis. Sancitum eſt, ne Iudæi apud Chriſtianos, honorem, dignitatem, vel adminiſtrationem aliquam obtineant. Quòd ſi obijcias legẽ, Generaliter. §. Et ij qui. ff. de Decurionibus, vbi ſtatuitur, vt qui iudaicam ſuperſtitionem ſequuntur, honores adipiſci permittantur. Reſpondeo, Gloſſam has duas leges conciliare, dicẽdo, per legem Codicis eſſe correctam legem Digeſtorum. Sed facile nos argumentum diluimus. Nam in l. Generaliter, Iuriſconſultus affirmat id conſtituiſſe Imperatores, videlicet L. Verũ, & Antoninum, quos, cum Ethnici eſſent, mirandum non eſt ad honores admiſiſſe Iudæos. At verò legem Codicis, Hac valitura, Imperatores catholici Theodoſius, ac Valentinianus condidere; qui propterea ab honoribus, dignitatibus, ac adminiſtrationibus eos excluſos eſſe voluerunt. Deinde, prohibentur Iudæi nouas ſynagogas extruere, c. Conſuluit, & cap. Iudæi, de Iudæis, & l. Hac valitura. C. de Iudæis. Permittitur tamen eis, antiquas retinere, eaſq. reficere, quæque ruinam, & caſum minitantur, fulcire; dummodo tamen eas ſolummodo in priſtinum ſtatum reſtituant, non autem ampliores, capaciores, magnificentioresúe reddant, & ornatiores, eodem cap. Conſuluit. Quod ſi penitus ſynagogæ corruerint, nequeũt eas iterum erigere, quia hoc eſſet nouas exædificare. Præterea, in cap. In nonnullis, de Iudæis, dicitur: Statuimus, vt Iudæi cuiuſcumque ſexus ſint, in omni Chriſtianorum prouincia, & in omni tempore, qualitate habitus publicè ab alijs populis diſtinguantur. Dicitur: ¶ In omni tempore,] videlicet interdiu, & noctu. ¶ publicè] ne ſi tãtùm occultè diſtincto veſtimẽti genere, & ſigno vtantur, Chriſtianos eſſe ſe fingant, & ſimulent: & vt omnis occaſio præcidatur quoquo modo ſeſe Chriſtianis adiungendi, atque cum eis conſuetudinem, & familiaritatem contrahendi. Iudæi quoque in cap. Quia ſuper his, de Iudæis, generaliter prohibentur oſtia, & feneſtras in die Paraſceues apertas habere: Immo tota die clauſas tenere coguntur, ne eo die in cõtumeliam Chriſti Domini, & Redemptoris noſtri Chriſtianos derideant. In cap. verò In nonnullis. de Iudæis. Præcipitur Iudæis, ne in diebus lamentationis, & dominicæ paſſionis in publicum prodeant. Solebant enim infelices illi, & miſerabiles, in contemptum, & odium Chriſtianorum hiſce diebus cultiores in publicum prodire, & lætiores, ac hilariores procedere. Amplius, in cap. Multorum, de Iudæis, & l. Deo nobis. § His ita. C. de Epiſcopis, & Clericis, non licet Iudæo habere Chriſtianum ſeruum, ſiue mancipium: quare ſeruus Iudæi, etiam vernaculus ex eius ancilla natus, & Chriſtianus effectus, ſtatim fit liber nullo pretio perſoluto, cap. Fraternitatem, diſtinct. 54. Nec in ſeruitutem redigitur, etiamſi dominus eius poſtea ſacro baptiſmate proluatur. l. Deo nobis, citata. Item ſi Iudæus ſeruum Chriſtianum emerit, vel quolibet alio iure eum acquiſierit, confeſtim, nullo pretio numerato liber efficitur. cap. Mancipia, diſtinct. 54. Quòd ſi ſeruum non Chriſtianum emerit, vt ſibi ſeruiat, & is Chriſtianus fieri voluerit, cum primùm hoc eius propoſitum innoteſcere cœperit, hoc ipſo, acquirit ſibi libertatem nullo pretio dato, c. Fraternitatem, eadem diſtinctione: Si autem emerit negociationis cauſa, & intra tres menſes venalem minimè expoſuerit, eo ipſo ſtatim redit ad libertatem. Si autem expoſuerit, vel per eum non ſteterit, quin venderetur, liber non fit. Conceditur tamen ei, vt poſſit ſe redimere, & in libertatem vendicare: duodecim ſolidis, quos ipſe, vel pro ipſo alius poterit ſoluere. c. Præſenti, & c. Nõnulli, de Iud.

Vndecimò quæritur, An Iudæi puniri poſſint auctoritate Principum Chriſtianorum? Quæſtio intelligitur de ijs Iudæis, qui Chriſtianorum ſunt imperio, ditioni, & poteſtati ſubiecti. Et cauſa quæſtionis eſt, quia Eccleſia iudicare non poteſt de ijs, qui foris ſunt. Reſpondeo, poſſe. Nam quemadmodum plane compertum eſt, Iudæos in ſpiritualibus Eccleſiæ non ſubijci, vnde excommunicari nequeunt; ita inter omnes etiam conuenit, poſſe eos pœnis iuris puniri ob crimina, quæ in Rempublicam, aut Principem, aut alios priuatos homines perpetrant. Vnde ſi Iudæus Chriſtianum mancipium circumcidat, aut cogat circumcidi, plectitur pœna capitis, id eſt, perpetuo exilio, vt interpretantur Accurſius l. 1. C. Ne Chriſtianum mancipium: & eo ipſo, ſeruus ſibi comparat libertatem. Si item Chriſtianum circumcidat, aut mandet circumcidendum, proſcriptione bonorum punitur. l. Iudæi. C. de Iudæis. Iudæi inſuper, ſi fidem, & religionem Chriſtianam oppugnent; ſi res ſacras proterant pedibus, & conculcent, ſi in Chriſtum maledicta conijciant, in eos animaduertitur proſcriptione bonorum, l. Hac valitura. C. de Iudæis. Quin & illi, ſi Iudæum ad Chriſti Religionem, & cultum conuerſum ſaxis, aut aliquo alio furoris genere inſectentur, flammis traduntur cum omnibus ſuis participibus. Lege, Iudæis. C. de Iudæis. Denique, ſi Iudæus in Clericum manus violentas iniecerit, pœna pecuniaria, aliaúe mulctatur. Quòd ſi puniri non poſſit, interdicitur ei Chriſtianorum commercio, donec iniuriam paſſo ſatisfecerit. cap. Poſtulaſti.

de Iudæis. Quidam id etiam probant, quia legimus in hiſtorijs, Iudæos ob crimé læſæ maieſtatis grauiter punitos fuiſſe in Hiſpania: nam in Concilio 17. Toletano c. 8. vt citat Simancas de Cathol. inſtit. tit. 35. nu. 5 decretum eſt: Quoniam Iudæorum perfidia nó ſolùm tunicam ſacri Baptiſmatis Chriſtiani quam ſuſceperat, maculauit, ſed etiá contra Regem, regnumq. coniurauit, ſuis omnibus rebus ſpoliati, & priuati Iudæi, tùm viri, tùm vxores eorum, ac filij, & poſteri per cunctas Hiſpaniarum prouincias ſeruituti perpetuæ ſubiaceant, maneantq. vſquequaque diſperſi, & filij eorum ſeptennes à parentibus abſtracti Chriſtianis hominibus educandi, inſtruẽdiq. tradátur. Et illi, qui eoſdem Iudæos in ſeruitutem acceperint, in nullo eos permittant rituum ſuorú cæremonias colere. Hæc ibi. Sed hoc argumentum nihil probat, quia Iudæi illi ſacro baptiſmate abluti Chriſti fidem, & religionem profeſſi fuerant, vt ex verbis ipſius Concilij in prædicto decreto conſtat: & prodendæ Hiſpaniæ, & aduerſus Regé rebellandi cum Iudæis Africanis cóſilia communicauerant. Moral. lib. 12. c. 62. de rebus Hiſpaniæ. Marian. lib. 6. c. 18. de rebus Hiſpaniæ.

Duodecimò quæritur. An Eccleſiaſtici Iudices, & Apoſtolici Inquiſitores poſſint inquirere, & animaduertere in Iudæos contra veterem legẽ diuinam peccantes, aut Chriſtianum hominem ad Iudaicam ſuperſtitioné inducentes, aut circumcidi, vel fidem Chriſti abnegare cogentes? Simancas de Cathol. inſtit. tit. 35 nu. 11. Oldradi ſententiá refellit aſſerentis in conſil. 36. id poſſe. Sed certè ea ſententia à vero non multum abeſt. Nam & ſi iure communi id poteſtatis Epiſcopi, & Inquiſitores non habeant, at certè conſtitutionibus Pontificijs aliqua ex parte habent. Extat enim conſtitutio Pontificia Gregorij XIII. quæ incipit: Antiqua Iudæorum, vbi ſic habetur: Statuimus Inquiſitores hæreticæ prauitatis libere poſſe procedere in omnibus cauſis, & caſibus, qui ſequuntur.

Si quis Iudæus, aut Infidelis in iis, quæ circa Fidem cũ illis ſunt communia; veluti vnum Deum, & æternũ, Omnipotentem, Creatorem omniũ viſibilium, & inuiſibilium, & ſimilia, non eſſe aſſeruerit, prædicauerit, vel priuatim alicui inſinuauerit.

Si Dæmones inuocauerit, cóſuluerit ue, aut eorũ reſponſa acceperit, ad illosúe ſacrificia, aut preces ob diuinationem aliamúe cauſam direxerit; aut quid eis immolauerit, vel thuris, alteriusúe rei fumigationes obtulerit, aut alia quæuis impietatis obſequia præſtiterit.

Si Chriſtianos verbo, facto, vel exẽplo, aut alio quouis modo nefaria huiuſmodi docuerit, vel ad ea perpetranda perduxerit, aut perducere attentauerit.

Si Saluatorem, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum purum hominem, vel etiam peccatorem fuiſſe, Matremúe Dei non eſſe Virginem, & alias huiuſmodi blaſphemias, quæ per ſe hæreticę dici ſolent, in Chriſtianæ fidei ignominiam, contemptum, aut corruptionem impiè protulerit.

Si cuiuſuis eorum opera, auxilio, conſilio, vel fauore aliquis Chriſtianus a Fide deſciuerit, quamq ſemel ſuſceperat, abnegauerit, vel ad Iudæorum, ſeu aliorum Infidelium ritus, cæremonias, ſuperſtitiones, vel impias ſectas tranſierit, vel redierit, ſeu in hæreſim aliquam inciderit, aut qui vt Chriſti fidem abneget, ſeu in hæreſim incidat, opem, conſilium, auxilium, vel fauorem quomodocumque præſtiterit.

Si quis Cathecumenum, vel quemcumque ex Iudæis, aut Infidelibus Deo inſpirante, ad fidem Chriſtianam venire volenté, poſt declaratam nutu, verbo, facto, aut quocumque alio modo eius volũtatem, à Fide, vel Fidei inſtructione, aut à ſacri Baptiſmi ſuſceptione retrahere, auertere, vel dehortari: aut ne ad Fidem veniat, neúe Regenerationis lauacro abluatur, quouis modo impediuerit.

Si quis Apoſtatas, hæreticosúe ſcienter domi ſuæ receptauerit, aluerit, cómeatu iuuerit, ſeu quouis modo eis cibaria vbicumque prębuerit, aut dona, vel munera dederit, vel miſerit, aut de loco ad locum eos deduxerit, vel aſſociauerit, vel deducendos, aut aſſociandos curauerit, aut ſumptus miniſtrauerit, duces, comitesue illis adiunxerit, vel ne ab eis perpetrata deprehẽdi, aut inueſtigari queant; fecerit quiq. dictos Apoſtatas, aut hæreticos ſcienter occultauerit, defenderit, aut eis opem, conſilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præſtiterit.

Si libros hæreticos, vel Thalmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet dánatos, aut aliàs prohibitos tenuerit, cuſtodierit, vel diuulgauerit, vel in quæcumque loca detu-

A lerit, aut ad eam rem, operam ſuam accommodauerit.

Si Chriſtianos deriſerit, redẽptioniſq. noſtræ hoſtiam ſalutarem in ara Crucis immolatam, Chriſtum Dominũ ludibrio, & deſpectui habens, quandocumque, maximè verò in ſacro Paraſceues die agnum, ſiue ouem, aut quid aliud Cruci affixerit, aut appenderit, in eamq. conſpuerit, ſiue quid aliud contra ipſam fecerit.

Si nutrices Chriſtianas contra ſacrorum Canonum ſtatuta, diuerſorumq. Romanorum Pontificum prædeceſſorum noſtrorum ſanctiones adhuc retinuerit, aut eas retinens die, qua ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentũ ſumpſerit, lac vno, vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coegerit.

Et ſubiungitur: In quibus caſibus vniuerſis, & ſingulis omnes Inquiſitores omnium regnorum, prouinciarum, ciuitatum, dominiorum, & locorum vniuerſi orbis Chriſtiani, contra Iudæos, & Infideles quoſcumque diligenter inquirãt, & procedant: & quos culpabiles deprehenderint, in eos pro culpæ modo, & pro criminum numero, multiplicatione, aut conſuetudine delinquendi, flagella, remigia etiã

B perpetua, rerum quoque publicationes, exilia, & alia atrociora decernant. Hactenus conſtitutio.

Item cómunis eſt opinio, poſſe Epiſcopos, & Inquiſitores inquirere, & animaduertere in Iudæos, & cæteros Infideles, qui aduerſus Catholicam fidem, & religionem delinquunt præſertim cum delicta cómittunt corã Chriſtianis, quos ad ſimilia facinora prauo ſuo exemplo excitant, mouẽt, & pertrahũt. Qua ratione permoti Gregorius IX. & Innocentius IIII iuſſerunt libros thalmudicos igni cõburi. Sic enim quidam ſcripto prodiderũt, Gregorius IX. circa annum Domini 1230. cum vidiſſet blaſphemias, & & impietates aduerſus religionem Chriſtianam in libris Thalmudicis contineri, iuſſit eos libros comburi. Quod factum eſt per Cancellarium Pariſienſem, & extat Reſcriptum ipſius Innocentij IIII. quod incipit: Impia Iudæorũ perfidia, vbi id factum confirmat, & denuo imperat, vt cæteri ſimiles libri, ſi qui ſupereſſent, diligenter perquirerentur, & flammis traderentur. Anno Domini 1553. illuſtriſſimi Cardinales totius Reipub. Chriſtianæ Inquiſitores Generales Romæ auctoritate Iulij III. omnes libros Thal-

C mudicos, quos inuenire potuerũt, igni cõbuſſerunt: & cæteris Inquiſitoribus imperarunt, vt diligenter libros Thalmudis Hieroſolymitani, & Babylonici perquirerẽt, & igni cremãdos curarent. Præceperũt inſuper, nequis Hebræorum tales libros, aut aliquas eorũ partes penes ſe retineret, ſed Inquiſitoribus traderet: neúe in poſterũ ſimiles libros tranſcribi, aut typis mandari, aut ex terris Infidelium ad Chriſtianorum prouincias aſportari faceret: alioqui eius bona publicentur. Anno item Domini 1554. idem Iulius III. conſtitutione edita, quæ incipit: Cum ſicut, ſanciuit, vt libri Hebræorum, in quibus blaſphemiæ, ſiue maledicta in Chriſtum Dominum, aut in Chriſtianam religionem continentur, in eorum ſynagogis, & priuatis etiam domibus perquirantur: & qui deprehenſi fuerint tales libros habere, pœnis pecuniarijs, & publicatione bonorum, & contumaces etiam vltimo ſupplicio puniantur.

Ex quo liquet quam falſa ſit Petri Galatini lib. 1. de arcanis Cathol. verit. c. 7. ſententia, qui conatur oſtendere, Thalmud Iudæorum à Chriſtianis recipi debere, & in Latinum ſermonem conuerti, publicè in ſcholis chriſtiano-

D rum explicari. idq. probare contendit ex decreto Concilij Viennẽſis, quod refertur in Clemẽt. inter ſolicitudines. de Magiſtris Sed certe falſus eſt: nec enim Conciliũ de libris Thalmudicis loquitur, ſed de alijs libris Hebraicè, Arabicè, vel Chaldaicè conſcriptis. Nec Thalmudici libri iure permitti queunt, & indignũ Chriſtiano viro eſt, eos libros allegorice, & anagogicè interpretari, vt cõtendit Galatin. lib. 1. de arcan. Cathol. verit. c. 6. Sed obijcies, Iudæos extra Eccleſiam eſſe: ergo nec iure eos poſſe ab Eccleſia puniri. Reſpondeo, nequire Eccleſiam contra Iudæos agere, pœnas ſpirituales in eos cõſtituẽdo, quales ſunt Eccleſiaſticæ cenſuræ, poſſe tamen pœnis temporarijs eos afficere, quippe qui prauo ſuo exemplo Rempublicam aliquando perturbant. Deinde obijcies, inde colligi, vt in eos ipſi etiam Principes ciuiles inquirere poſſint, & debeant, non tamen Epiſcopi, & Inquiſitores, qui tantummodo ius, & auctoritatem habent contra hæreticos, & de hæreſi ſuſpectos agendi. Iudæi autem cum ſacro Baptiſmate initiati non ſint, hæretici eſſe non poſſunt. Reſpondeo, eos hæreticos quidem, vel de hæreſi ſuſpectos non eſſe; atta-

men cum ea, quæ dixiumt, crimina perpetrant Chriſtianos, apud quos commorantur, verbo, facto, vel exemplo, quod ad ſe attinet, trahunt, atque corrumpunt; ac propterea ratione delicti meritò puniuntur.

Decimotertiò quæratur, quid Eccleſia Iudæis permittat, vel interdicat circa vſuras? Reſpondeo, in Clement. 1. de Vſuris, ſtatutum eſſe, vt quarumlibet Communitatum, Poteſtates, Capitanei, Rectores, Conſules, Iudices, Conſiliarij, aut alij quiuis Officiales, qui condiderint, ſcripſerint, vel dictauerint ſtatuta, quibus vſuræ aliqua ratione approbari videantur, eò quòd non ſolùm concedunt, aut permittunt, vt vſuræ exigantur, ſed etiam præcipiunt, & compellunt, vt eas debitores ſoluant, & prohibent, ne ſolutæ, cum repetuntur, reſtituantur, ipſo facto ſint excommunicati. Inſuper, qui ſcienter iudicare præſumpſerint, iuxta huiuſmodi ſtatuta, vt vſuræ ſoluantur, aut ne reſtituantur, cum repetuntur, ipſo facto, in excommunicationem incurrant. Quæritur, an hæc conſtitutio vim, & locum habeat in Iudæis, quibus Principum Chriſtianorum conceſſu vſuræ ſoluuntur, ex quibus ipſi tributum, vel certam penſionem accipiunt. quod eſt quærere, An Rex, verbi gratia, Imperator, vel alius Princeps ciuilis nō agnoſcens, & habens in temporalibus ſuperiorem, cui ſit ſubiectus, peccet, impune permittens Iudæos vſuras à Chriſtianis exigere, & accipere? An item peccet, ſi auctoritate ſua permittat, concedat, aut etiam præcipiat, vt vſuras permiſſas Iudæis Chriſtiani ſoluant, qui mutuo ab eis acceperant pecunias, fide data de vſuris ſoluendis? Inſuper, an peccet Princeps, ſi in iudicio ſuo ciuili deneget Chriſtianis actionem repetendi vſuras, quas ob promiſſionem factam, Iudæis ſoluerant. aut ſi onera imponat Chriſtianis, aut pœnas conſtituat in eos, qui vſuras ſolutas Iudæis, repetunt coram Eccleſiaſtico Iudice. Item, an peccet, ſi ſtatutum condat, quo præcipiat Iudæis ſibi ſubiectis, ne vltra certam quantitatem vſuras exigant, vel ne immodicas, ſed leuiores, & minores accipere queant, ſiue vltra denarios, & non plures extorqueant. De his quæſtionibus pauca quædam dixi ſupra lib. 2. cap. 10. Sed in hoc loco fuſius diſputabo, de quibus etiam aliqua tradiderunt Silu. vſura 9. q. 22. Angel. vſura 2. q. 14. Tabien. vſura. 1. q. 5. Et excommunicatio. 5. caſu 50. Armilla, vſura. nu. 14. Nauar. conſil. 3. de Vſuris. & in Manua. c. 27. num. 143. Caiet. in ſumm. excommunicatio cap. 53. & Roſel. excommunicatio. 1. in excommunicatione 47.

In hac quæſtione, quæ profectò, vt ait Nauarrus conſil. 3. de Vſur. difficilis videtur, etiā, aut quatuor continentur. Primùm eſt, An Chriſtianus Princeps tuta conſcientia Iudæis ſibi ſubiectis vſuras permittat? Ad quod breuiter reſpondemus: Vſuras exigere, & accipere, eſſe iure naturali, & diuino prohibitum: Et proinde peccare, tùm qui exigunt, & accipiunt, tùm quicunque aliquo modo conſentiunt in peccatum eorum, qui eas iniquè exigunt, aut qui aliquo modo operantur cum eis in vſuris exigendis, vel accipiendis. Non ideirco tamen peccant Principes, ſi Iudæis vſuras impune permittāt; hoc eſt, ſi in Iudæos vſuras à Chriſtianis exigentes non animaduertāt. Non enim ideo Princeps peccat, qui in republica aliqua mala non punit, cum poſſit: nam quædam mala permitti queunt ad alia deteriora, & grauiora, aut plura euitanda. Meretrices reſpublica permittit, & ſynagogas Iudæorum antiquas, & aliquos ritus Iudaicos. Item, ſpectacula, & ludos publicos, in quibus aliqua peccata committuntur. Inſuper impune in republica Comœdiæ, & Tragœdiæ permittūtur, in quibus etiam ſæpe populus peccat. Hæc enim mala tolerare, & in Republica ſine pœna relinquere, non eſt ſua natura malum, ſed res eſt media, & indifferens; & proinde peccatum non eſt, quamdiu minus malum permittitur, vt quod peius eſt, & grauius caueatur. Sic Nauarrus in conſilio citato. Occurres, quia tamen in Clementina citata, excommunicationē in Principibus irrogat, qui ſuis ſtatutis, vel conſuetudinibus, aut legibus vſuras concedunt, permittunt, vt exigantur, vel accipiantur. Reſpondent aliqui eam Clementinam locum habere, quando Principes permittunt impune, vt Chriſtiani vſuras accipiant à Chriſtianis, non autem quando Iudæi eas à Chriſtianis exigunt, & accipiunt, quas ipſi Chriſtiani promiſerunt ſe ſoluturos. Sic Tabien. & quidam alij, quod mihi non placet. Vnde aliter reſpondeo: permittere impune Iudæis vſuras, non eſt per ſe malū, vt paulò antè dixi: & proinde quamuis demus eas Iudæis permiſſas Clementina prohibere; non tamen conA ſequens eſt, vt conſuetudo nequeat Clemētinæ in hac parte derogare: præſertim id ſciente, & tolerāte Romano Pontifice, quoniam quod in ea prohibetur, ex hac parte, videlicet ne vſuræ petantur impune, iure tātùm canonico prohibetur, & ſcripta iura poſſunt conſuetudine contraria abrogari, vt non ſemel ſuo loco tradidimus.

Altera quæſtio eſt, An peccet Princeps, ſi vel ſtatutū cōdat, vel cōſuetudinē confirmet, qua iubetur Chriſtiani ſoluere vſuras quas ſe ſoluturos promiſerant Iudæis: Silueſt. & Angel. locis citatis cum putant peccare, & pœnā prædictæ Clementinæ contrahere quod idē ante eos ſenſerant, teſte Silueſtro, Ioan. Imola, Ioan. Anania, Franciſcus Zabarella, Alexander, Iaſon. Iiq. probant ex Clementina, quæ perſpicue excommunicationem conſtituit in eos, qui talia præcipiunt. Itē, quia in c. Poſt miſerabilē. de Vſur. ſtatuitur, vt Magiſtratus, & Principes imperēt Iudæis, vt vſuras reſtituant. Alij verò opinantur, eos minime peccare. Nauar. conſil. citato. Petrus Anchar. & alij multi, quos refert Silueſter: eo argumento perducti, quòd ſicut Chriſtianus non peccat promittendo vſuras Iudæo, & promiſſas
B ſoluendo, ſic nec Princeps, aut Magiſtratus delinquit Chriſtiano præcipiens, vt quas promiſit Iudæo, ſoluat vſuras, quia hoc non eſt, niſi imperare, vt promiſſum exoluat, fidē datam ſeruet, & ſtet pactis, atque conuentis, quod malum non eſt. Præterea c. Debitores, de iureiuran. ſtatuitur, vt is, qui iureiurando promiſit vſuras, eas ſoluere cogatur, niſi iuriſiurandi vinculū auctoritate Eccleſiæ relaxandū curauerit. Ergo promiſſio vſuræ ſoluendæ non eſt, ſuapte natura mala: alioqui enim non poſſet iureiurando confirmari. Ergo ſicut Eccleſia præcipit, vt vſuræ iureiurando promiſſæ, ſoluantur, ſic auctoritate Principum, vel conſuetudine introduci poteſt, vt vſuræ ſaltē Iudæis ſimpliciter promiſſæ ſoluantur. Nec prædicta Clementina, inquiunt, loquitur de vſuris, quas Chriſtiani promittunt, & ſoluunt Iudæis, ſed de ijs, quas Chriſtiani Chriſtianis promittunt, & ſoluunt. Itē, quia licèt Princeps ciuilis præcipiat Chriſtiano, vt Iudæo ſoluat, quas promiſit vſuras, liberum eſt eas repetere corā Iudice Eccleſiaſtico: hoc etiam Princeps impedire, aut prohibere iure non poteſt. Mihi tamen in hac parte probabilior videtur prima ſententia: non enim video cau
C ſam iuſtam, ob quam id præcipiat Princeps, videlicet, cū pœnis conſtitutis imperat Chriſtianis; vt Iudæis ſoluant promiſſas vſuras. Nā ſi Eccleſia cogit vſuras, quas iurauimus nos ſoluturos, Iudæis ſoluere; id facit, quia dat ius eas ſolutas repetendi, quod ciuiles Principes non faciunt.

Tertia dubitatio erat, An peccēt Principes, qui denegāt Chriſtianis in iudicio repetitionē earum vſurarum, quas Iudæis promiſſas ſoluerant? Silueſt. Angel. & alij auctores paulò ante citati exiſtimāt, eos peccare, & in prędictę Clementinæ pœnas incurrere. Negāt verò alij, ea ducti ratione, quòd Clemētina illa non loquatur de Iudæis vſuras à Chriſtianis accipientibus, ſed de Chriſtianis, quibus alij Chriſtiani vſuras perſoluerūt: quod vt paulò ante dixi, mihi nō placet. Quare aliter reſpōdendū puto; ſi Princeps nihil aliud faciat, ſed tantùm neget ius repetendi in iudicio vſuras ſolutas, per ſe peccatū non eſt, dummodo Princeps pœnis cōſtitutis, aut lege poſita, aut præcepto dato, nō imperet Chriſtianis, vt vſuras ſolutas non repetant corā Iudice Eccleſiaſtico. Nec enim vllū eſt peccatum contra ius diuinū, aut naturale, ſi Princeps deneget actionem in iudicio
D ciuili, repetendi vſuras ſolutas: quoniā hoc ſolū eſt, actionem repetēdi in iudicio ciuili nō dare: non autē impedire, vel prohibere, ne Iudæi vſuras ſibi ſolutas reſtituāt, cū repetuntur; aut ne Chriſtiani eas repetant apud Iudicē Eccleſiaſticū. hoc enim manifeſtè, aut iuri naturæ repugnat, aut ſaltē Clementinæ aduerſatur. Quemadmodū enim Iudæi eas reſtituere naturali iure coguntur; ſic etiā quotquot aliquo modo, arte, vel ratione curant, aut faciūt, ne Iudæi eas reddant, cū repetuntur, contra ius naturale grauiter delinquunt, & ad reſtituendū lege naturali compelluntur, quia impediunt, aut prohibent alienum ſuo domino reſtitui.

Quartò quærebatur, An peccent Principes Chriſtiani ſtatuta cōdentes, quibus præcipiunt Iudæis, ne vltra certā pecuniæ quantitatē maiores vſuras exigāt? Gloſ. in Clem. 1. de Vſur. verb. Facere, cōmuni vſu approbata, cenſet, eos non peccare, quoniam hoc non eſt ſtatutum ponere, aut præceptum dare, vt vſuræ exigantur, ſed ne immodicæ accipiantur. Et hæc ſententia eſt vera: dummodo Principes non concedant, vt Iudæi has, aut alias maiores vſuras exigant, & accipiant.

Deci-

Decimoquartò quæritur, An Chriſtiani, qui locant domos Iudæis vſurarijs, peccent, & pœnas incurrant conſtitutas in cap. de Vſuris, in ſexto. contra eos, qui manifeſtis vſurarijs alienigenis, hoc eſt, non oriundis ex eodem loco, domos locant, aut eas conductas habere, aut in terris ſuis habitare permittunt. Duplex opinio eſt: Prima, eos aſſerit ea lege, ac pœna comprehendi. Ita Geminianus in cap. 1. de Vſuris, in 6. Angelus, excommunicatio 5. In excommunicationibus non reſeruatis, caſu 32. Roſella, excommunicatio 2. In excommunicatione 35. Silueſter, vſura, 9. quæſt. 21. & excommunicatio 9. in excommunicatione 31. vbi citat Cardinalem, Paulum, Baldum, & alios. Sic etiam Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 136. Secunda opinio, eos comprehendi negat. Ita quidam, & citant Franciſcum Aretinum in conſilio 158. Et hanc putat Tabienſis, verbo, Vſura. 1. q. 5. in octaua pœna, eſſe ſententiam probabiliorem, quam vt veram, ſiue vt tutam, dicit eſſe declaratam ab Eugenio Quarto, & eam ſecutum fuiſſe Felinum. Sed quia nihil certi conſtat de Eugenii declaratione: Prima ſententia, quia communis eſt, præferri debet.

Decimoquintò quæritur, An Conſtitutio edita in cap. Quamquam, de vſu. in 6. cõtra vſurarios manifeſtos, protendatur etiam ad Iudæos manifeſtè vſurarios Principibus Chriſtianis ſubiectos? hoc eſt, An teſtamentum Iudæi vſurarij manifeſti, ſit irritum ipſo iure, quod conſtitutum eſt in prædicto cap. Quamquam. Putauere quidam, ad eos quoque protendi. Sed Roſella verb. Reſtitutio 9. num. 34. cum Franciſco Aretino ſentit Iudæos ea lege minimè comprehendi. Quam ſententiam ego certe probabiliorem, & veriorem exiſtimo: quam etiam ſequitur Silueſter verb. Vſura. 9. quæſt. 8. Tabien. Vſura 1. quæſtio. 5. in octaua pœna. Nam de ijs, qui foris ſunt, non videtur ius in eo cap. Conſtitutum, decernere, vt eorum teſtamenta ſint irrita.

Decimoſextò quæritur, An notarijs Chriſtianis liceat inſtrumenta vſuraria inter Chriſtianum, & Iudæum conſcribere? Negant quidam licere, id facere; nam ſyngrapham vſurariam conſcribere peccatum eſt, ſiquidem per eam vſurarius exigit vſuram à debitore. Medina de vſura q. 4. ad 4. prope finem, exiſtimat eos non peccare, quia huiuſmodi, ait, Scriptura, ſolùm eſt teſtificatio rei geſtæ, hoc eſt, mutui dati, & accepti. Veluti ſi quis verbo teſtificaretur inter Chriſtianum, & Iudæum fuiſſe initum contractum vſurarium certo anno, menſe, & die. Præterea, cũ ex Scriptura ipſa manifeſtè conſtet, vſurariũ fuiſſe contractum, per eam ſyngraphã debitor non adigitur ad ſoluendũ, ſed conſuetudine loci, vel auctoritate Magiſtratus ad id compellitur. Mihi hac in re videtur diſtinguendum, ita nimirum: ſi notarij a Iudæo vocati, in gratiam eius ſyngrapham vſurariam conſcribant, peccant, quia cum voluntate Iudæi vſuram exigentis conſentiunt, & vnà cum eo operantur in vſuris exigendis. Si vero a Chriſtiano vocentur, & in gratiam eius conſcribant, culpam non contrahunt, quoniam ſtant a Chriſtiano, faciuntque pro illo vſuras promittente: & proinde ſicut Chriſtianus minimè peccat in promittendis, & ſoluendis vſuris Iudæo: ita nec notarij. non enim tunc cum Iudæo exigenti vſuras operantur, nec cum eius voluntate conſentiunt, ſed Chriſtiano promittenti fauent, & hoc puto voluiſſe Medinam.

Decimoſeptimò quæritur, An Iudæo ad Chriſtum ſeſe transferenti poſſit Eccleſia remittere obligationem, qua ad vſuras reſtituendas lege naturali compellitur? Reſpondeo: Si certi, & noti eſſent ij, quibus vſuræ reſtitui deberent, iure non poſſe, quia eſſet cum illorum damno, & detrimento: & mala (iuxta Apoſtolum) non ſunt facienda, vt veniant bona. Si autem incerti ſint, & ignoti creditores, iure poteſt Eccleſia remittere, quoniam vſuræ deberẽt in pios vſus conuerti, Eccleſia verò ius habet ea commutandi in alios vſus, qui in commune quoque bonũ cedunt. atqui ex huiuſmodi remiſſione facilior ad Chriſtum Iudæorum conuerſio redditur. Rom. 3.

Poſtremò quæritur, An Epiſcopi, & Inquiſitores poſſint in eos inquirere, qui e Chriſtianis ad Iudæos tranſierunt? Reſpondeo, in cap. contra Chriſtianos, de hæret. in ſexto, eſſe conſtitutum, vt in tales inquirant, & animaduertant tamquam in hæreticos, & ſimiliter contra Fautores, Receptatores, & Defenſores ipſorum, veluti contra Fautores, Receptatores, & Defenſores hæreticorum: Et ad crimen talium hominum probandum ſatis eſſe Chriſtianorum, vel Iudæorum quoque teſtimonium. Sciendum eſt, Inquiſitores poſſe procedere, non ſolùm contra Chriſtianos, qui conſilium, auxilium, vel opem præſtant ijs, qui ad Iudæos tranſeunt, vel redeunt; ſed etiam contra Iudæos, qui inter Chriſtianos commorantur, & viuunt, Si prædictum conſilium, vel auxilium dederunt, vt habetur in conſtitutione quadam Nicolai 4. quæ refertur ad literam in Director. Inquiſitor. p. 2. quæſt. 44. Item, poſſunt in eos inquirere, qui ad Iudæos redierint poſt Baptiſmum ſuſceptum, etiam ſi huiuſmodi redeuntes, vt ibi dicitur, dum erant infantes, aut metu mortis, non tamen abſolutè, aut præcisè coacti, baptizati fuerint. Redire ad Iudæos illi dicuntur, qui prius fuerant Iudæi, poſtea Chriſtiani effecti ſunt, ij verò, qui nunquam fuerant Iudæi, ſed ſemper Chriſtiani, dicuntur ad Iudæos tranſire. Sic ibidem Gloſſa in verbo, Redierint.

De Saracenis, & ijs, qui è Chriſtianis ad eos tranſeunt, vel redeunt. Cap. XXIII.

PRimò quæritur, Quo pacto in iure Canonico Saracenorum nomen accipiatur in toto titulo de Iudæis, & Saracenis? Reſpondeo, id nomen, & eſſe gentis, & eſſe etiam impiæ, & nefariæ ſectæ. In iure Canonico, ſicut etiam in præſentia, non accipitur primo modo, ſed ſecundo. Porrò teſte Ioſepho lib. 1. Antiq. cap. 20. quem poſtea ſecuti ſunt Euſebius, Hieronymus, Socrates, & Theodoretus, Sozomenus, & Nicephorus, quos citat in hanc rem Couar. lib. 4. cap. 9. var. reſolut. Agareni ſe Saracenos nominarunt ad ignominiam declinandam, & cõtemptum fugiendum; nam cum genus ducerent ab Iſmaele Abrahæ filio ex Agar ancilla ſuſcepto, mendaciter finxerunt ſe e Sara originem traxiſſe. Iidem igitur ſunt Saraceni, quando eſt nomen gentis, qui Arabes, Agareni, Iſmaelitæ. Verius tamen videtur eſſe, quod ſcripſit Stephanus Græcus auctor libro de Vrbibus, Saracenos eſſe populos poſt Nabathæos in Arabia, tales dictos a Saraca Vrbe Arabiæ. Nam ſi a Sara Abrahæ vxore dicerentur, potiùs Sarani, quam Saraceni vocarentur: Et Ammianus Marcellinus lib. 23. tradidit in Aſia eſſe Albanos, Mare Rubrum, Scenitas, Arabas, quos, inquit, Saracenos poſteritas appellauit. Ex hac Saracenorum gente, vt ſcripſit Paulus Aemilius lib. 7. in Francorum Hiſtoria, delecta militum manus ſub Heraclio Imperatore Chriſtiano militabat, quando ille Regem Perſarum Coſroam Paganum vicit, & cœpit. Cumque ſtipendium peteret, is ad quem ea res pertinebat, ſubiratus reſpondit: Vix eſt, vnde Græco, & Romano militi ſoluatur, & hæc canum turba impudenter ſtipendium efflagitat? Ad quam vocem ira ſuccenſi, ab Heraclio, & Romano imperio defecerunt: & in Syria aucti Damaſcum occuparunt. & inde aucto ex his, qui domi remanſerant exercitu: Aegyptum ingreſſi, facile ea potiti ſunt, vicinorum Arabum commeatu, & auxilijs adiuti. Qui deinde Mahometi falſi prophetæ præceptis, & inſtitutis imbuti, Perſas bello petitos deuicerunt. Vnde factum eſt, vt nomẽ gentis in nomen ſectæ Mahometanę trãſierit. Gen. 16. Gen. 11.

Secundò quæritur, An Epiſcopi, & Inquiſitores ius habeant inquirendi in eos, qui e Chriſtianis ad Saracenos tranſiere, rediereúe? Reſpondeo, iure Canonico expreſsè ſolùm eſſe conſtitutum, vt inquirant in Chriſtianos tranſeuntes, vel redeuntes ad Iudaicam perfidiam, cap. contra Chriſtianos. de hæret. in 6. Sed ex ratione in eo cap. reddita manifeſte colligitur, vt dicitur in Direct. inquiſit. p. 2. q. 45. ius habere Inquiſitores, & Epiſcopos animaduertendi in Chriſtianos tranſeuntes, redeunteſúe ad nefariã Saracenorum impietatẽ Nam quemadmodum, qui tranſeunt, vel redeunt e Chriſtianis ad Iudæos, a fide, & religione Chriſti deficiunt; & proinde tamquam apoſtatæ puniuntur ita etiam vere ſunt apoſtatæ, qui e Chriſtiana fide tranſeunt, vel redeunt ad Saracenicã perfidiã, & impietatẽ. Talium item Receptatores, Fautores, vel Defenſores puniri oportet tamquã Receptatores, Fautores, & Defenſores hæreticorum. Et hoc locũ habet tũm in his, qui cum Chriſtiani ſunt, conſilium, auxiliũ, fauoremúe præſtant prædictis hominibus, tũm etiam in ijs Saracenis, qui cum inter Chriſtianos commorentur, & viuant, prædictũ conſilium, auxiliũ, vel fauorem dare ſolẽt, vt habetur in quadã conſtitutione

Pontificia Gregorij II quæ incipit. Admodum dolenter, & refertur in Decret. ſecunda par. 2. q. 15.

Tertiò quæritur, Quæ ſint interdicta Chriſtianis cum Saracenis? Reſpondeo, in cap. Ita quorundam, de Iudæis, (quod eſt Alexandri III. in Concilio Lateranenſi) ſancitũ eſſe, vt Chriſtiani Saracenis arma, ferrũ, & lignamina deferentes galearum, dum ad impugnandos Chriſtianos ea ſubminiſtrant. & qui in galeis, & piraticis Saracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercent, excommunicationi ſubiaceant, & rerum ſuarum per Principes Catholicos, & Conſules ciuitatũ, priuatione mulctentur, & ipſo iure capientium ſerui fiant. Idem ferè decernitur in cap. Quod olim, cap. Significauit, cap. Ad liberandã, de Iudæis: & in conſtitutione Ioannis XXII. quæ incipit: Copioſius, de Iudæis, & in alia Clementis V. cuius eſt initium: Multa, inter communes, de Iudæis. de quibus ſingulis in præſentia, eo quem propoſuimus, ordine breuiter diſſeremus. Porrò hæc excommunicatio olim non erat omni ex parte Romano Pontifici reſeruata: hodie verò reſeruatur in conſtitutione Pontificia, quæ Bulla Cœnæ Domini vocatur. De hac excommunicatione tractant Angel. excommunicatio 5. caſu 21. Roſel. abſolutio. 1. num 77. & ſequentibus. Silu. excommunicatio 7. caſu 21. Tabien. excommunicatio. 6. Caiet. in ſum. excommunicatio, cap. 20. Nauar. in Manua. cap. 27. nu. 63.

Quartò quæritur, Quinam appellatione Saracenorum in his iuris communis capitibus accipiantur? Reſpondeo, eos omnes accipi, qui impiæ, & nefariæ Mahometi ſectæ, atque perfidiæ inhærent, ſiue ſint Turcæ, ſiue Tartari, ſiue Perſæ, ſiue Arabes, ſiue Aegyptij, Africani, & Mauri. Præterea, non ſolum comprehenduntur Saraceni, qui actu Chriſtianos oppugnant, ſed etiam, qui habitu, id eſt, qui oblata occaſione eos oppugnare ſolent, aut poſſunt. Quæres, an nomine Saracenorum comprehendantur etiam Iudæi? Reſpondeo, ex iure communi Chriſtianos arma ad Iudæos deferentes, non eſſe excommunicatione affectos, quoniam Iudæi nomine Saracenorum minimè ſignificantur. At verò in Conſtitutione Pontificia, quæ dicitur Bulla Cœnæ Domini, excommunicatio comprehendit etiam Chriſtianos, qui ad Iudæos arma deferunt: quoniam excommunicatio fertur in eos omnes Chriſtianos, qui ad Turcas, Saracenos, & alios Chriſti nominis inimicos arma detulerint. Iudæi autem ſunt Chriſtiani nominis inimici. Quæres deinde, an excommunicatio protendatur etiam ad Chriſtianos deferentes arma ad Paganos, ſiue Ethnicos? Reſpondeo, ex iure antiquo communi ad eos non extendi: ex nouo verò Bullæ in cœna Domini, ad eos quoque protendi, dummodo tamen ſint Chriſtiani nominis inimici, qui actu, vel habitu bella cum Chriſtianis gerant. Quæres inſuper, an etiam excommunicatio comprehendat Chriſtianos arma deportantes ad hæreticos, præſertim ad eos, qui Catholicos oppugnant? Reſpõdeo, non comprehendere, nec ex iure communi, nec ſpeciali Bullæ in Cœna Domini, quæ promulgari publicè in Curia Romana ſolebat ante tempora Gregorij XIII. Nam hæretici, appellatione Saracenorum non continentur, nec ſignificantur vocibus inimicorum Chriſtiani nominis. Sunt etenim hæretici, Catholici tantùm nominis inimici, non Chriſtiani. Nam, vt ait Auguſt. lib. 18. de Ciuit. c. 51. hæretici ſub vocabulo Chriſtiano doctrinæ reſiſtunt Chriſtianæ. At verò poſt tempora Gregorij eiuſdem XIII. Bulla Cœnæ Domini, ſic habet: Excommunicamus, qui equos, vel arma deferũt ad Saracenos, vel Turcas, vel alios Chriſtiani nominis inimicos, vel hæreticos, per noſtras, vel huius ſanctæ Sedis ſententias expreſsè, & nominatim declaratos. quibus verbis excommunicatio fertur in eos etiam Chriſtianos, qui arma bellica deferunt ad hæreticos, non quoslibet, ſed à Romano Pontifice lata ſententia expreſsè, & nominatim denunciatos.

Quintò quæritur, An hac excommunicatione afficiantur, qui arma vendunt Chriſtianis in Saracenorum terra habitantibus, vel negociantibus, & eorundem imperio ſubiectis. Reſpondeo, eos affici, quoniam eiuſmodi Chriſtiani ſunt Saracenorum, vel Turcarum imperio, & poteſtati ſubiecti, & proinde cum voluerint Saraceni, vel Turcæ, ea in promptu habent: præſertim cum ea arma eiuſmodi Chriſtiani Saracenis, apud quos verſantur, vendere, ac tradere ſoleant.

Sextò quæritur, An etiam in excommunicationem incurrant, qui arma donant, vel vendunt Chriſtianis, verbi

A gratia, Græcis, vel Armenis, vel Venetis Conſtantinopoli commorantibus, vt ea occulta teneant in perniciem, & interitum Saracenorum, Turcarumue? Reſpondeo, minimè, quoniam non tradunt Saracenis ad oppugnandos Chriſtianos, ſed potiùs Chriſtianis in exitium, & necem Saracenorum.

Septimò quæritur, An comprehendantur, qui donãt, vel qui vendunt arma Saracenis in terris Chriſtianorum habitantibus ſub imperio, & poteſtate noſtrorum Principum? Reſpondeo, nequaquam, tametſi eiuſmodi Saracenis noſtrorum Principum legibus ſit interdictum, arma poſſidere. Comprehenderentur tamen, quando Saraceni probabiliter crederentur arma emere, vel accipere in eum finem, vt illa deferrent ad alios Saracenos extra noſtrorum Principum ditionem, & imperium viuentes, vel commorantes, vel vt aſſeruarent occulte in perniciẽ Chriſtianorum: tunc enim iſti Saraceni, quamuis non actu, habitu tamen Chriſtianos oppugnarent.

Octauò quæritur, An etiam comprehendantur dicta excommunicatione, qui arma deferunt ad Saracenos, qui
B bello Chriſtianos contra alios Saracenos, vel Paganos, aut hæreticos defendunt, & adiuuant? Reſpondeo, minime: quia licet Saraceni ſint, & Chriſtiani nominis inimici, Chriſtianis tamen contra alios quoſuis infideles, & impios, opem, & auxilium ferunt: & proinde ſi Chriſtianis eſt liberum Turcas, vel Saracenos contra alios in ſui auxilium vocare, (de quo inferius dicemus) liberum quoque erit, eis arma miniſtrare, & equos tradere, quibus nobis auxilium præſtent.

Nonò quæritur, An hæc excommunicatio afficiat eos, qui emunt à Saracenis equos, & deinde alijs Saracenis donant, vel vendunt: eos item, qui arma, vel alia quælibet prohibita ex vno loco Saracenorum, vel donatione accepta, vel emptione acquiſita, ad alium locum Saracenorum, aut Turcarum transferunt? Reſpondeo, Angelum, Silueſtrum, Tabienam locis citatis, & alios aſſerere, eos non affici. Quod probant, & confirmant ex declaratione Gregorij IX. in Conſtitutione, quæ incipit, Poſtulaſti; licet ea fuerit abrogata, vt conſtat ex Proœmio Bonifacij VIII. in ſexto Decretalium. At Nauarrus cenſet, eos
C omnes hanc excommunicationem contrahere, quia reuera equos, vel arma deferunt ad Saracenos. Obijcies, eos eiuſmodi arma emiſſe ab alijs Saracenis, & proinde alios Saracenos, quibus vendiderunt, non eſſe effectos potentiores, validioresúe contra Chriſtianos: quia ſi ij, quibus Chriſtiani arma, vel equos, vel alia prohibita vendiderunt potentiores euaſerunt, alij à quibus emerunt, minus potentes, & valentes ſunt redditi. Reſpondet Nauarrus, hoc nihil referre, quia per emptionem arma in Chriſtianorum ius, & poteſtatem deuenere; & proinde quando venditione, vel donatione tranſeunt in alios Saracenos, eo ipſo, arma, quæ facta fuerant Chriſtianorum, cenſentur ad Saracenos deferri.

Mihi tamen diſtinguendum videtur. Si enim Chriſtiani equos indomitos, infirmos, & malè valentes emunt, & validiores, robuſtioresúe redditos ad alium locum Saracenorum transferunt, in excommunicationem incurrunt, quoniam opem, & auxilium aliquo modo inimicis Chriſtiani nominis ferunt. Idem igitur eſt, ſi arma, & alia prohibita transferant effecta meliora, & ad bellum
D aptiora. Si tamen hæc ex vno loco ad alium transferunt penitus in eadem ſubſtantia, quantitate, & qualitate permanentia, non mihi videntur in excommunicationem incidere.

Decimò quæritur, Quid nomine armorum intelligatur? Reſpondeo, non intelligi omnia artium quarumlibet, ſed militaris tantùm artis inſtrumenta, quæ varia ſunt, & multiplicia, vt ex Vegetio libro 2. de re milita. capite 25. & libro 4. capite 44. & ex Plinio libro 7. capite 56. planè colligi poteſt. Comprehenduntur autem arma, tùm ea, quæ ad defendendum ſunt, tùm etiam, quæ ad offendendum, & pugnandum idonea, & apposita, vt ſcuta, galeæ, loricæ, gladij, haſtæ, ſagittæ, tela, & alia id genus multa. Item fuſtes, & lapides, non ad ædificia, ſed ad machinas bellicas comparati, ceu pilæ, ſiue globi lapidei, ſeu ferrei, qui vi tormentorum bellicorum ſolent excludi. Quæres, an armorum etiam nomine contineantur cætera ad vſus alios, quàm ad militares, parata inſtrumenta ferrea? Reſpondeo, minime: tales ſunt culteri ad panem ſcindendum, ad pennas aptandas,

ad ſecãdas carnes; tales etiam ſunt ſecures, falces, ligones, raſtra, perticæ, nouaculæ, fibræ, acus, claui, & ſimilia. Niſi hæc ad Saracenos, vel alios Chriſtiani nominis inimicos deferãtur, quatenus aliquo modo vtilia eſſe poſſunt ad machinas vſusùe militares: tunc enim licèt armorum appellatione minimè contineantur, deferre tamen Chriſtiani prohibentur, quatenus ſunt materia, & res, quæ poteſt Saracenos iuuare ad Chriſtianos oppugnandos.

Vndecimò Quæritur, Quid Ferri nomine prædicta Iura accipiant? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, in Iure canonico, ea voce ſignificari id, quod intelligit Ius ciuile in l. Nemo, C. Quæ res exportari non debeant. Vbi ad inimicos Romani Imperij deferri dare non poterat ferrum, tùm factum, tùm infectũ. Sed dubiæ quæſtionis eſt, quid ſignificet ferrum factum, quid infectum? Siluester nomine Ferri facti intelligit ipſum ferrum, Infectum verò, ait eſſe eam terram, & venam ex qua ferrum elicitur. Caietanus verò, factum dicit eſſe, tùm ferrum ipſum, tùm omne genus armorum ex ferro confectum: Infectum verò, omnẽ cuiuſlibet alterius metalli materiam, vt aurum, argentum, æs, plumbum, ſtannum. Sed meliùs alij, nomine facti ferri intelligunt, quicquid eſt ex ferro fabricatum, & poteſt vtile eſſe ad bellicos vſus; nomine verò infecti, ipſam ferri laminam ſeu maſſam exporrectam, vel conglobatam, impolitam, ac rudem: & propterea Ferrum infectum vocatam. Et quia appellatio ferri ſiue facti, ſiue infecti non adeo latè patebat, vt omne metalli genus comprehenderet; ideo in Bulla Cœnæ Domini, quæ noſtris temporibus promulgari ſolet, explicatè dicitur, ferrum, filum ferri, ſtannum, chalybem, omniaque alia cuiuſuis metalli genera, atque bellica inſtrumenta.

Duodecimò Quæritur, Quid Ius canonicum appellet, ¶ Lignamina galearum? ¶ Reſpondeo, in primis, vtrumque nomen eſſe barbarum, ſed quia vulgus eo vocabulo vtebatur, eo quoque vti Ius Canonicum voluit, vt vulgus meliùs, & clariùs quid prohiberetur, intelligeret. Quo fit, vt malè quidam correxerint iuris canonici in eo capite Codices, qui ¶ Ligamina galearum in locum, lignaminum ſubſtituerunt. Deindè (vt quæſtionem ſoluamus) lignamina ſunt, & dicuntur ligna, ex quibus fieri ſolent, aut poſſunt triremes, & aliud quodlibet genus nauigij oblongi. Si quæras, an hoc nomine ſignificentur tãtummodo ligna ad ædificandas triremes, & naues apta, & idonea, an verò etiam quælibet alia materia, ex qua confici poſſint inſtrumenta bellica? Reſpondeo: vbi Ius canonicum ſolùm prohibet lignamina galearum, eo nomine duntaxat intelligi ligna, materiam ſc. licet triremium, & nauium. Et propterea alia Iura abſolute prohibent quælibet lignamina: quã voce generali intelligitur omnis materia lignorum, ad quaſuis alias machinas bellicas accommodata. Quin, vt omnis in vniuerſum comprehenderetur materia, qua poſſunt Chriſtiani ab hoſtibus oppugnari, additum eſt in prædicta Bulla Cœnæ Domini, ¶ Canapen, funes, tam ex ipſo canape, quam alia quacumque materia, & ipſam materiam, aliaque huiuſmodi, quibus Chriſtianos, & Catholicos impugnant. Sic in Bulla.

Decimotertiò Quæritur, Quid eorum verborũ appellatione; ¶ deferunt, tranſmittunt, ſubminiſtrant, ¶ veniat in Iure Canonico? Reſpondeo, his verbis comprehendi omnes, qui tùm per ſeipſos, tùm per alios prohibita deferunt ad Saracenos. Abbas in cap. ſignificauit, nu. 4. de Iudæis. Deinde, his verbis comprehenduntur, non ſolùm ij qui exportant prohita, ſed etiam ij, qui vendunt, qui permutant, & qui quouis alio modo prohibita Saracenis tradunt, immo omnes ij, qui maligno animo curant ea ad Saracenos aliquo modo transferenda: & proinde etiam ij, qui permittunt prohibita ad Saracenos tranſmitti, cum tamen ratione ſui officij, & muneris id prohibere deberent. Hinc eſt, vt hanc pœnam incurrat is, qui ad ſui defenſionẽ arma defert ad Saracenos, eaque poſtea recepto pretio eis vendit, vel donat: & qui etiam ſuis armis munitus, & inſtructus Principem Saracenum adit, à quo poſtea rogatus, vel munere donatus, ea illi dono tradit, ne ingratus eſſe videatur. Si quæras, quid de Chriſtianis dicendum, qui arma ad ſui defenſionem delata, cum alijs armis Saracenorũ commutant? Reſpondeo, eos etiam Iuris pœnas contrahere, niſi Saracenorum arma eſſent meliora, commodiora, & vtiliora ad bellicos vſus: tunc enim Chriſtianus ſua commutans, potiùs arma Saracenis eriperet, quam traderet: quemadmodum etiam ſi Chriſtianus miles, equum ſuum cum alio Saraceni equo ad bellum aptiore commutaret. Non tamen comprehenduntur, qui arma, aliaùe prohibita ad Saracenos detulerunt, ſed pœnitentia ducti eis minimè tradiderunt, ſed reportarunt. At verò comprehenduntur ij omnes, qui arcem, vel oppidum armis inſtructum, vel nauem armis onuſtam, & munitam tradunt Saracenis. Sed quid de ijs, quæres, qui pecunias, vel merces ad Saracenos deferunt pro captiuis redimendis? Reſpondeo, ex c. Significauit, de Iudæis, eos Iuris pœnas non incurrere, dũmodo prohibita Saracenis nõ tradãt, nec plus dent, quàm ſit præciſè neceſſarium ad captiuos redimendos. At verò qui ad eam rem, nihil aliud haberet, niſi ferrum, vel arma vel equos, meo iudicio non incideret in Iuris pœnas ea inſtrumenta Saracenis vendendo, dummodo belli tempore non traderet. Præterea, non comprehenduntur, ſi qui fame, vel vi compulſi, arma aliasùe res prohibitas vendeſẽt Saracenis; vel ſi qui ſæuiente bello ſe dederent Turcis, aut Saracenis, ne vnà cum ſuis armis perirent, vel ſi qui depoſitis, relictisùe armis fugerent ſalutis, & libertatis cauſa: nã, vt alias docuimus, leges humanæ hominum conſcientias minimè obſtringunt, & tenent cum probabili vitæ, aut libertatis diſcrimine. Nec item comprehendi creduntur, qui ex prohibitis aliquid ita paruum, & modicum deferunt ad Saracenos, vt lethalem culpam non contrahant: vt qui Saraceno admodum puſillum pugionem, vel gladiolum conõdaret, qui parum, aut nihil ad bellicos vſus conduceret.

in lib. 5. c. 6 q. 6. & lib. 1 cap. 11. q. 1

Decimoquartò Quæritur, Quid intelligant Iura vocabulo Neceſſariorum ad impugnandos Chriſtianos; quid item nomine Prohibitorum, quę vetant ad Saracenos deferri; & quid demum voce Bellicorum inſtrumentorum? Reſpondeo, Neceſſaria intelligi, non ſolùm ea, ſine quibus Saraceni contra Chriſtianos ſimpliciter pugnare nequeũt, ſed etiam ſine quibus non ita commode, & feliciter pugnarẽt: immo, & ea omnia, quæ Saracenos etiam aliquo modo iuuant ad pugnandũ; velut commeatus, pecuniæ, & munimẽta. Vnde in pœnas inciderent, qui arma deferrent ad Saracenos, etiamſi plus armorum poſſiderent, quàm quibus opus haberent ad pugnam: licèt Tabienſis aliter ſentiat.

Prohibita verò intelliguntur, quęcumque ſpeciatim, vel generatim ſunt interdicta. Porrò in cap. Ita quorundam, Quatuor expreſſim, & nominatim prohibentur: Deferre arma, ferrum, lignamina galearum, & gubernare Galeas, & piraticas naues Saracenorum. In cap. Ad liberanda, additur quintum, videlicet, vendere galeas, & naues Saracenis, aut exercere gubernationem machinarum bellicarum. In extrauaganti, multa, ſextum, adijcitur Deferre, portare, vel mittere equos, victualia, & alia quæcunque mercimonia Alexandriam, vel in alia quæcunque loca terræ Aegypti, vel extrahere, aut permittere, vt extrahantur prohibita ex portubus Chriſtianorum ad Saracenos deferenda. In Bulla cœnæ Domini à temporibus Gregorij XIII. adiunguntur alia; nimirũ, Deferre ad Saracenos, vel Turcas, vel alios Chriſtiani nominis inimicos, filũ ferri, ſtannũ, chalybẽ, omnia alia metalli genera, atque bellica inſtrumẽta, canapen, funes tam ex ipſa canape, quàm ex quacũque alia materia, & ipſam materiam: & excommunicantur, qui per ſe, vel per alium ſeu alios de rebus ad Chriſtianæ Reipublicæ ſtatum concernentibus in Chriſtianorum perniciem, & damnum, ipſos Turcas, Saracenos, Chriſtianæ Religionis inimicos certiores faciunt, illiſque ad id auxiliũ, conſilium, vel fauorem quomodolibet præſtant. A Pontificatu verò Sixti V. additur: ¶ Qui prædicta deferunt ad Chriſtiani nominis inimicos, vel Hæreticos per noſtras, ſiue huius Sanctæ Sedis ſententias expreſsè, & nominatim declaratos, &c. [& Deinde: ¶ aliaque huiuſmodi, quibus Chriſtianos, & Catholicos impugnant.] Demùm additur: ¶ Qui certiores faciunt Chriſtianæ Religionis inimicos, necnon Hęreticos in damnum Catholicæ Religionis.] Generatim verò prohibentur, quæ verbis tantùm generalibus interdicuntur. In cap. Ita quorundam, vnùm illud eſt ¶ Subminiſtrare neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos, quatenus ſunt talia, hoc eſt, quatenus ipſorum ſubſidio diriguntur, vt Chriſtiani oppugnentur.] Alterum in cap. Quod olim, ſcilicet, ¶ Deferre ad Saracenos quaſlibet merces belli tempore, vel per ſe, vel per alios eis aliqua rerum ſubſidia præſtantes.] Tertium eſt in cap. Ad liberandam, ¶ Auxilium ferre, aut conſilium dare quomodolibet in damnum Terræ Sanctæ.] Quartum habetur in Extrauagãti, multa, de Iudæis, inter cõmunes. ¶ Victualia, & mercimonia deferre ad loca Saracenorum Aegypti.] Quintum

eſt in eadem extrauagante, Multa. ¶ Opem, vel fauorem præſtare quomodolibet Saracenis Aegypti. Sextùm, ¶ in Bulla cœnæ Domini: ¶ Deferre prouiſa, aut certiores facere Chriſtianæ Religionis inimicos, aut Hæreticos de rebus ad ſtatum Chriſtianæ Reipub. pertinentibus in damnum Chriſtianorum, vel Catholicæ Religionis, vel illis ad id auxilium, conſilium, vel fauorem quomodolibet dare. ¶ Nomine autem bellicorum inſtrumentorum intelliguntur litui, tubæ, cornua, & alia ſimilia, quibus ſolet vti ars militaris, & bellica.

Decimoquintò Quæritur, Quo modo intelligatur excommunicatio irrogata in cap. Ita quorundam, ijs, qui in galeis, & piraticis Saracenorum nauibus regimen, & curã gubernationis exercent? Animaduertendum eſt, nomen ¶ galeis, ¶ omitti in cap. Ad liberandam, de Iudæis. Item, totam hanc clauſulam prætermitti in Bulla Cœnæ Domini. Et quamuis Ioan. Andreas, Antonius Butrius, & Ioannes Anania intelligunt, omnes Chriſtianos, qui in Saracenorum nauibus quomodolibet inſeruiunt, comprehendi: & Abbas, & Felinus, omnes Chriſtianos, qui in prædictis nauigijs remigant: Caietanus, omnes, qui earum nauium curam habent: verius tamen eſt, eos ſolos, & omnes includi, qui regimen, vel curam gubernationis exercent in galeis Saracenorum, ſiue piraticæ ſint, ſiue ſecus: & qui id præſtant in piraticis eorum nauibus. Quo fit, vt naues Saracenorum onerariæ excludantur. Neque hac excommunicatione afficiuntur omnes, qui nauigant, nec qui Saracenis inſeruiunt in triremibus, vel piraticis nauibus eorum ad alios vſus à gubernatione diſtinctos: nec remiges, qui tanquam ſerui capti, vel mercede conducti in remigando Saracenis inſeruiunt. In excommunicationem autem incurrerent, ſi eos iuuarent in pugna contra Chriſtianos, vel remigando, vel arma tradendo, aut ſubminiſtrãdo alia prohibita, vel auxilium, vel conſilium quomodolibet dando.

Decimoſextò quæritur, An tempore induciarum liceat Chriſtianis prohibita, vel alias merces ad Saracenos importare? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, id eſſe interdictum. Induciæ enim ſunt ad tempus, in quo ceſſatur à bello ad certum diem inter hoſtes ex conuento, & pacto: quare quę Chriſtiani prohibentur ad hoſtes deferre tẽpore belli, prohibentur quoque tempore induciarum deportare, vt colligitur ex Iure ipſo communi. Sciendum eſt iure ciuili eos, qui arma deferebant ad Barbaros, hoc eſt, ad alienigenas, qui in Romano Imperio non erant, capitali ſententia, & publicatione bonorum damnari ſolitos fuiſſe. l. vlt. C. quæ res exportari non debeant: puniebãtur itaque huiuſmodi homines, vt rei maieſtatis. l. cuiuſque. ff. ad legem Iuliam maieſtatis.

Decimoſeptimò Quæritur, An Chriſtiani à Turcis capti, vel à Saracenis, & ſerui effecti, & remigio mancipati, & addicti lethalem culpam, & proinde excommunicationẽ contrahant, cum iuſſi remigant in bello cõtra Chriſtianos metu mortis, verberum, aliorumue cruciatuum, quæ mala alioqui ſuſtinerent, ſi à remigando deſiſterent? Nauarrus in Manuali cap. 27 nu. 63. verſiculo. Septima, quòd Chriſtiani exiſtimat eos quidem in excommunicationem non incurrere, ſed tamen lethalem culpam contrahere, & proinde abſolui non poſſe à peccatis, niſi remigandi mentem, & voluntatem exuerint. Priorem partem probat: quia veriſimile, inquit, non eſt, Eccleſiam excommunicatione eos ferire in tanto periculo conſtitutos, eos verò à lethali culpa non liberat, quia putat contra Chriſtianos remigare eſſe per ſe malum, & proinde, nec iuſſu dominorum, nec metu mortis à culpa excuſari: non ſecus, ac ſi Saracenus ſeruo Chriſtiano imperaret, vt furaretur alteri, vel aliquem hominẽ occideret. Deinde, quia Saracenorum bellum contra Chriſtianos eſt iniquum: ergo ei etiam metu mortis inſeruire Chriſtiano ſeruo non licet. Præterea, quia huiuſmodi remiges, qui operam ſuam in remigando ponunt, Saracenos aliquo modo contra Chriſtianos iuuant. Hæc Nauarrus.

Mihi tamen aliud videtur: putò enim, remigare, in eo, qui tanquam ſeruus eſt remigio addictus, & traditus, eſſe rem per ſe indifferentem. Eſt enim proprium, ſerui ad id deſtinati, munus. Vnde, ſicut Nahaman non peccabat, tametſi ſuo Principi inſeruiebat in templo Idola colenti, dũ

4. Reg. 5.

Regis imbecillitatem ſuis manibus ſuſtentans, vnà cum eo ſeſe inclinabat, ſuo enim munere fungebatur: nec ancilla peccat, ſi dominam Ethnicam, & gentilem comitetur geſtando caudam, & ſimul cum ea, in templo Idolorum genu

A flectat, non quidem, vt Idolum venerẽtur, ſed vt ſuum officium præſtet: ita etiam Chriſtiani in ſeruitutem redacti, & deſtinati remigijs, nequaquam peccant in remigando.

At dices, Remigant contra Chriſtianos. Fateor. Sed hoc illi faciunt, vt ſuo Officio, & muneri ſatisfaciant: nec enim illi ſua voluntate, & arbitrio ſunt remiges effecti, neque eis præcipitur ſolùm, vt remigent contra Chriſtianos, ſed vt abſolutè, & ſimpliciter remigent, quod non eſt per ſe malum opus. Quare cũ remigare duro dominorum imperio, & iuſſu coguntur, minimè adiguntur ad id præcisè contra Chriſtianos præſtandum, ſed ſimpliciter, & promiſcuè cõtra omnes, vt ita ſuum officium exequantur, & obeant. Aliud verò eſſet, quando iuberentur arma capere, & pugnare contra Chriſtianos, aut furari, aut innocentem hominẽ occidere: hæc enim ſunt per ſe mala, & proinde nullo metu etiam mortis facienda.

Ad id verò, quod obijciebatur, nimirum, Chriſtianos in remigando Saracenis opitulari: reſpondemus, eos per ſe ſolùm, quod debent officium, & miniſterium, præſtare, ex accidenti verò conſequi, vt in eo Saraceni iuuentur, qui nõ B eſt eorum propoſitus finis: nec tamen inde efficitur, vt iure poſſint contra Chriſtianos remigare, etiam quando ad id nullo metu adigerentur: tunc enim cum omnis metus, & periculum abeſſet, lege charitatis deſiſtere à remigando deberent, cum poſſent citra vllum incommodum, Chriſtianorum libertati, ſaluti, & vitæ prodeſſe. At verò tanto cum ſuo detrimẽto, & malo, nulla lege compelluntur ad conſulendum aliorum vitæ, & bono. At commune bonum, inquies, iure naturæ debet priuato præferri. Non diffitemur id lege charitatis Chriſtianos præſtare oportere, vbi Saracenis, vel Turcis, pugna eſſet contra certam Chriſtianorũ Rempublicam, aut contra Regem, vel Principem: ſed in præſentia ſermo tantùm eſt de ſeruis Chriſtianis, qui remigant in triremibus, vel nauigijs Saracenorum contra priuatos Chriſtianos pugnantium.

Decimoſeptimò Quæritur, An Saraceni Chriſtianorum Principum iuriſdictioni ſubiecti puniri queant ob delicta contra legem naturæ commiſſa, aut contra Deum in ijs, quæ ſunt illis nobiſcum communia? Reſpondeo, poſſe: vt ſi furta, adulteria, parricidia, vel homicidia perpetrant, C quoniam ſunt crimina contra communem Reipublicę ſalutem, cuius ipſi quoque ſunt participes. Si item Idola venerentur, ſi Deum negent vnum eſſe, ſi in Chriſtum religionemuè Chriſtianam maledicta conuiciant: ſi Chriſtianos in Chriſti, aut Chriſtianæ Religionis odium, ignominiam, aut contemptum male habeant: Si Sanctorum imagines conculcent, reliquias proterant, ſi cruces proſternãt, reſuè alias ſacras impiè, & nefariè polluãt, violent, aut tractent. Vnde meritò à Chriſtianis Imperatoribus piè ſanctæ ſunt leges, vt Idolorum templa clauderentur, & impia ſacrificia ceſſarent, quod iuſſit Conſtãtinus Magnus. l. placuit. C. de Paganis: & vt euerterentur, quod eſt poſtea à Theodoſio imperatum: nam ait Nicephor. lib. 9. hiſt. eccl. c. 25. primus Conſtantinus ſacrificare Dæmonibus prorſus prohibuit, aras autem eorum non ſuſtulit, mandato illo promulgato, vt deorum fana clauſa eſſent, ne ab aliquo adiri poſſent, idem filij eius fecere: ſed Theodoſius legem tulit, vt deorum fana diruerentur. Teſte igitur Nicephoro, ſimulacra, & ſtatuæ deorum deijciebantur, frangebantur, & comminuebantur. Editæ quoque ſunt imperatoriæ leges, D quibus Pagani in Chriſtum, & Chriſtianam religionem contumelioſi, & iniuria pecuniariis pœnis, atque etiam bonorum publicatione mulctarentur.

Decimo octauò Quæritur, An liceat Chriſtianis Principibus impune permittere Saracenorum ritus? Reſpõdeo, ex parte licere, ex parte verò non licere. Si ritus ſint ita ſuperſtitioſi, vt nec eorum ſectæ, quam ſuperſtitioſè profitentur, congruentes ſint, nequaquam eos tolerare Chriſtianũ Principem decet: quia, & à Chriſtiana religione, & ab eorummet ſecta, quamuis impia, ſunt alieni. Si tamen ſint ipſorum proprij, nec à veteri, & antiqua profeſſione diſcrepent, permitti, & tolerari poſſent ad plura, & deteriora mala euitanda; nimirum ad communem pacem Reipublicæ tuendam, ad diſſidia, & odia profliganda, ad expeditiorem eorum conuerſionem. Nam cum eorum vana, & ſuperſtitioſa ſecta, tota vndique erroribus ſcateat, ac fœteat, faciliùs, citiùs, & commodiùs poſſunt hac ratione confutari.

De Paganis. Cap. XXIV.

PRimò quæritur, quoſnam Eccleſiaſtici ſcriptores Paganos appellent? Sciendum eſt, Hebræos Gentium nomine appellare conſueuiſſe omnes eos, qui erant alieni inſtituti, & aliorum morum, & rituum, alterius legis, & generis: quo modò item Græci erant ſoliti vocare Barbaros quotquot Græci natione non erant. Sacri igitur Scriptores Paganos appellare cœperunt omnes Idolorũ cultores. Quæres quando Paganorum nomen cœperit in Eccleſiam introduci, & quare Idolorum cultores ſint dicti Pagani. Dubitari non poteſt, Paganorum nomen in Eccleſia vſurpari cœptum eſſe temporibus Chriſtianorum Imperatorum, Conſtantini, Iouiniani, Valentiniani, Theodoſii, Gratiani, Arcadij, & Honorij. Vnde apud Auguſtinũ, Optatum Mileuitanum, Oroſiũ, Arnobium, Philaſtrium antiquos ſcriptores frequenter legimus Gentiles hoc nomine vocatos. Porrò Philaſter libro de Hæreſibus capite. 3. Paganos dictos fuiſſe putat a Pagano quodam huius nominis, quem ait fuiſſe filium Deucalionis, & Pyrrhæ, regemque potentem, & inclytum, & proinde tanquam Deum habitum. Sed mirum profectò eſt, ſi ab eo rege ſunt dicti Pagani, quo pacto ante tempora paulo ante commemorata Idolorum cultores nuſquam gentium legamus dictos eſſe Pagano. Iſidorus libro 8. cap. 10. Etymologiarum: Pagani, inquit, dicti ſunt ex Pagis Athenienſibus ex quibus orti: ibi enim in locis agreſtibus, & villis Gentiles, Lucos, Idolaque ſua, & delubra conſtituerunt; & ideo Idolorum cultor cœpit appellari Paganus. Cæterùm hæc ab Iſidoro ratio etymologiæ tradita mihi non placet, eadem ratione, qua Philaſtrij ſententia diſplicuit. Beda, in Cantic lib. 6 cap. 30. & in Marc. c. 15. in Luc. lib. 6. c. 23. & hom. in Fer 3. palm. dictos eſſe Paganos voluit à villis, quas pagos Latini vocare conſueuerunt: à villis verò tales dictos eſſe contendit, quòd longe diſtent a ſuperna, & cæleſti ciuitate. At enim myſtica eſt hæc etymologia: nos verò propriam, hiſtoricam, & quam vocant litteralem perquirimus, nec dubitamus plures ſimul ruſticas domos, hoc eſt, villas vocari Pagos, & inde Paganũ, hoc eſt, ruſticum, qui ruri natus & educatus ſit, & Semipaganũ, hoc eſt, ſemiruſticum; ſed quærimus, cur Gentiles dici cœperint Pagani, quamuis vrbani eſſent. Alciatus Parerg. lib. 1. cap. 13. myſticè quoque hoc nomen exponit, cum ait, Idolorum cultores dictos eſſe Paganos, eò quòd non ſint adſcripti Chriſtianæ militiæ, qua quis aduerſus Diabolum arma capeſſit. Connanus etiam lib. 9 Comment. cap. 13 Pagani, inquit, dicti ſunt Gentiles, eò quòd nõ eſſent milites Chriſti, cui ſolus dignus eſt, cui militemus. Legimus enim latinè dictos eſſe Paganos, quotquot à militia, erant immunes, & liberi. Apud Iuriſconſultos contraria ſunt Miles, & Paganus, vt conſtat ex Marcello l. quædam ff. de Pœnis, & l. 1. C. de milit. teſtam. l. ſi ignoras. ff. locat. l. ius noſtrum. ff. de regulis iuris. Mihi tamen eorum magis ſententia probatur, qui putant a temporibus Chriſtianorũ Imperatorũ, Gentiles, nomine Paganos vocari cœpiſſe, eò quòd imperatorum legibus claudi cœperãt Idolorũ fana, & delubra, & ſacra Gentiliũ prohiberi in oppidis: quare pagos, villas, & agros adire cogebantur, & illic ſuos deos colere, & ſuperſtitioſa ſua ſacra facere. Vrbibus igitur excluſi, in pagis, & villis ſuos inanes deos colebãt, & venerabantur, vnde & Pagani dicti ſunt. Scribit Theodoretus lib. 3. hiſto. cap. 3. Conſtantinum Magnum pugnaturum contra Magnen tium tyrannum, milites omnes ſic voluiſſe paratos ad bellum difficillimum, videlicet, vt ſacro omnes baptiſmate initiarentur: Gentiles autem, qui id facere recuſarent, immunes à militia domos ſuas redirent. Ex quo veriſimile etiam eſt, cœpiſſe Gentiles Paganos dici ea ſignificatione, qua Paganos Latini eos nominabant, qui erant a militia immunes, & liberi. Quidquid ſit, certum eſt, Gentiles vocari Paganos. Aug. lib. 2. retract. c. 43. Deorum falſorum cultores vſitato nomine Paganos vocamus.

Secundò Quæritur, An Pagani Chriſtianorum principum poteſtati, & iuriſdictioni, ſubiecti cogi queant, vt fidẽ Chriſti recipiãt. Minime, vt colligitur ex c. de Iudæis, c. qui ſincera d. 45 & c. ſicut, de Iudæis, & docet. S. Tho. 2. 2. q. 10. ar. 8 cuius ſententia eſt, communi conſenſu recepta, cũ enim credendi actus ſit voluntarius, ac liber, quempiam ad Fidem adigi minimè patitur. Nec ſolùm Chriſtiana fides à vi omni atque coactione debet eſſe aliena, ſed etiã abſque metu mortis, ſeruitutis, carceris, ſuppliciorum, aut ſimilium malorum ſuſcipienda eſt. nec enim vnquam legimus cuiquam hæc mala ideo incuſſa fuiſſe, vt ad fidem, & religionem Chriſtianam traheretur.

Quæres, An muneribus, & donis, officiis, & obſequiis Infideles ad fidem, allici poſſint? Reſpondeo, iure poſſe, cũ id nihil humanæ voluntati deroget, aut libertati. Ex quo infertur poſſe fidelem fœminam, remoto quolibet iure humano ſcripto, cum Pagano conuenire, ea conditione: Te in virum accipiam, ſi ſacro baptiſmate initiatus fueris. Princeps item, tuta conſcientia ſuam fidem obligat, ea conditione, vt qui baptiſmũ ſuſceperint, à certis tributis, vectigalibus, & oneribus ſint immunes. Præterea, ſi qui fuerint rei capitis, eadem conditione, & pactione poſſunt vita donari. Neque enim in his vlla vis infertur. Nec Simoniæ crimen cõtrahitur, quoniam temporale commodum pro re ſpirituali non datur, ſed officiis, Pagani voluntatem, & animum cõciliamus, & ad id, quod alioqui iure diuino præſtare deberet, nobis deuincimus, & ad ſuæ ſalutis ſtudium, & amorem inducimus. Silu. in verbo Iudæus. q. 6. ex c. caue. 8. q. 1.

Tertiò Quæritur, An ijdem Pagani iure compellantur ad Euangelium audiendum? Quidam arbitrantur, eos minimè ad id poſſe compelli, eam ob cauſam, quòd Euangelii auditio ad Fidem amplectendam per ſe directò tendit: ſed ad credendum adigi nequeunt, ergo nec ad audiendũ compelli. Cæterùm alii putant, eos cogi ad audiendum iure poſſe, quoniam eo facto tantùm curatur, & efficitur, vt ſacris diuini verbi cõcionibus interſint. nec enim recte inde concludas, eos proindè ad credendum compelli. Mihi ſane hæc probabilis apparet: atque huic ſententiæ fidem faciunt, quæ extant pontificiæ conſtitutiones, quibus præcipitur Iudæis, vt certò quodam hebdomadæ die conuocati, aliquem Theologum doctorem, aliumue idoneum virum audiant. Id iuſſit Gregorius XIII. in conſtitutione, quæ ſic incipit: Sancta Mater Eccleſia, & ante eum Nicolaus Tertius aliam ediderat, qua iubebat, nunciari Euangelium Iudæis, & eos ad audiendum conuocari.

Quartò Quæritur. An Pagani, Iudæi, vel Saraceni ex oppidis, omnique Chriſtianorum ditione iure expelli, & eiici queant, ea tamen lege, & conditione, vt ſi remanere velint, Chriſti Domini religione, & ſacris imbuantur, & ſancto baptiſmate regenerentur, datis induciis, & deliberandi tempore conſtituto: ſin minus relictis ſedibus propriis ad alienas confeſtim ſeſe conferant? Reſpondent aliqui, poſſe. Nam Quamuis Oldradus, Alexander Imola. & Socinus, Corſettus, Albericus, quos citat Simancas de Cathol. inſtitut. tit. 35. nu. 6. docere videantur, Principem Chriſtianũ, non poſſe e terris ſuis expellere Iudæos quiete, & pacifice, viuentes, propterea, quod eis iure naturæ charitas, æquitas, & miſericordia debeantur, & nullus innocens ſuis rebus, & præſertim domicilio ſit ſpoliandus, & Ius canonicũ vetet, eos vlla moleſtia affici. Attamẽ id ipſum, ſub noſtrã ferme ætatem in Hiſpania à Rege Catholico Ferdinando huius nominis quinto factum fuiſſe legimus, vt tradit Simancas. de Cathol. inſtit. tit. 35 nu. 7. ex multorum hominum doctiſſimorum conſilio & ſententia. Iuſſit enim Saracenos, & Iudæos quoque ab Hiſpaniis diſcedere, quo vellẽt intra quadrimeſtre temporis ſpatium: vt vel ad fidem, & religionem Chriſtianam conuerterentur, vel bonis ſuis omnibus venditis ab Hiſpania diſcederent: eis tamen, qui ſacro baptiſmate intingi, cuperent, remanere conceſſit. In hoc enim vis ſimpliciter non infertur, ſed libera optio datur, vt vel Chriſtianorum prouincias deſerant intra certum tempus, vel Chriſtiani fiant. Hinc Iuſtinianus Imperator, vt Paulus Diaconus auctor eſt in vita eius, ſeptimo ſui imperii anno legem tulit, qua ex ſuæ ditionis terris Paganos, & Hæreticos excluſit datis induciis trium menſium, vt conuerterentur ad Chriſtum, ſi vellent. Et in Concilio Toletano 6. cap. 3. teſte L. Marineo Siculo lib. 19. & Albertino in Rubr. de hæretic. in 6. q. 3. & Simanca. de Cathol. inſtitut. tit. 35. nu. 9. conſtitutum eſt in hunc modum. Inſpiramine ſummi Dei, Excellentiſſ. & Chriſtianiſſ. Princeps ardore Fidei inflammatus, cum regni ſui Sacerdotibus, præuaricationes, & ſuperſtitiones Iudæorum eradicare voluit funditus, nec ſinit degere in regno ſuo eum, qui non ſit catholicus. & vt quiſquis ſuccedentium temporum regni ſortitus fuerit apicem, non ante conſcendat regiam ſedẽ, quàm inter reliqua conditionum Sacramenta pollicitus fuerit nullum nõ catholicũ in regno ſuo ſe permiſſurũ. Sic ibi. Nec deſunt iuſtæ, & debitæ cauſæ, cur eiiciantur: nam

Simancas de Catho. inſt. 35. n. 6

multa impiè, & nefariè peccant contra Chriſtianam. Porrò Principibus minime liceret Iudæos, Saracenos vel Ethnicos ſuis finibus eijcere, fortunis, rebus, ac bonis priuatos: tunc enim bonorum illi ſuorum veriti iacturam, ad Chriſti fidem compelli viderentur.

Quintò Quæritur, An etiā Pagani adigi poſſint à Principe Chriſtiano, in cuius ditione verſantur, ad deorū ſuorū cultum abijciendum, ad legem naturæ ſeruandam, ad idolorum aras, delubra, & fana deſerenda, ad ritus ſuperſtitioſos reſpuendos, ad omnem demùm impietatem ſacrilegā repudiandam? Reſpondeo, Chriſtianos Principes, & Imperatores olim leges ſanxiſſe, quibus hæc abolerentur. Nā, vt conſtat ex Codice Theodoſiano. l. 2. & 4. & 6. & ſequenti. Tit. De Paganis ſacrificiis, & templis, Conſtantinus Magnus præcepit l. 4. vt Idolorum fana clauderentur. Et l. vltima Theodoſius, & Valentinianus imperarunt, vt omnia, fana, & delubra diruerentur, & alij Imperatores interdixerunt Paganis ſacrificiis, & ritibus vanis, & ſuperſtitioſis. Et in Conc. 5. Carthag. can. 15. decretum eſt, vt patres peterent ab imperatore, vt quæcunque reſiduæ eſſent ſuperſtitiones gentilium, omnino delerentur, ſiue in lucis, ſiue in arboribus, ſiue in ſimulacris. Paulo etiam ſupra tradidimus Gregorium XIII. Conſtitutionem edidiſſe, in qua Iudæis multis rebus interdixit: quæ Conſtitutio non ſolùm cōtra Iudæos, ſed generaliter contra Infideles quoslibet edita fuit. ¶ Ex quibus omnibus patet, poſſe Paganos legibus Principis Chriſtiani, cuius ditioni, & imperio ſubijciuntur compelli, vt vnum Deum venerentur, Idolorum cultum abijceant, leges, & iura naturæ cuſtodiant, nihil denique in contemptum Chriſtianorum, & rerum ſacrarum audeant perpetrare. Nam hoc ipſo, quòd Chriſtiani Principis ditioni ſubiecti ſunt, quemadmodum cogi poſſunt eas leges ſeruare, quæ ad commune Reipublicæ bonum, videlicet ſalutem, tranquillitatem, & pacem pertinent; quoniam interdici eis poteſt, ne noctu arma deferant, ne tributa denegent, ne pacta perfringant, ne promiſſa violent, ne frumēta extrahant, ne furta, adulteria, homicidia committant: ſic etiam adſtringi poſſunt ad germanum, & verum cultū vni Deo bonorum omnium auctori deferendum, ad Idola è medio tollenda, ad iura naturæ conſeruanda. Cæterùm Chriſtiani prohibentur in Paganos irruere, aut eorum bona diripere priuata auctoritate. l. Chriſtianis C. de Paganis, quæ lex lata eſt, ab Imperatoribus Honorio, & Theodoſio.

Sextò Quæritur, An Princeps Chriſtianus, videlicet Imperator Rex, Romanusùe Pontifex ius habeat, & poteſtatem inquirendi, & animaduertēdi in Paganos ſibi nō ſubiectos, ea ratione qua infideles ſunt? Hanc quæſtionem tractat Couarru. in regul. peccatum. p. 2. §. 10. nu. 1. Hoſtienſis Auguſtinus Anconitanus, Aluarus, Pelagius, Oldradus, quibus videntur aſſentiri Ioann. Andreas, Panormitanus, Albertinus, & alij Canonici iuris interpretes, quos omnes citat Couarru. loco citato, tradiderunt, Eccleſiam ius habere contra Infideles agendi, ſi generalem eius in totum terrarum orbem ſibi à Chriſto Domino poteſtatem traditam recuſent, & negligant. Cenſent enim illi Chriſtum Dominum, vt hominem, ius, & poteſtatem in omnes terrarū nationes, & gentes à Deo accepiſſe, quemadmodum ipſe dixit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra: & hanc auctoritatem Petro tanquam ſuo in terris Vicario, eiuſque ſucceſſoribus reliquiſſe, & proinde poſſe Romanū Pontificem Principi Chriſtiano vices ſuas demandare, vt in Gentes inquirat, & animaduertat, propterea quod Chriſtianæ fidei renuant ſeſe ſubmittere.

Communi tamen Theologorum conſenſu recepta eſt ſententia eorum, qui negant eſſe penes Eccleſiam id iuris, & poteſtatis. Sic Innocen. Cardinalis, Dominicus inter Canonici iuris interpretes, ſic etiam S. Thomas, Antonin. Silu. Caiet. & alij Theologi, quos omnes refert, & ſequitur Couar. in regul. peccatum. p. 2. §. 10. nu. 2 proinde Paganos non ſine iniuria ad Fidem recipiendam compelli. Neque enim eo iure, & auctoritate Eccleſia hactenus eſt vſa. Chriſtus quoque Dominus præcepit quidem, vt omnes fidem eius, & religionem ſuſciperent, ſi ſalui eſſe vellent; ita tamen, vt quiſque ad Fidem ſpontè veniret, non autem, vt traheretur inuitus.

Septimò Quæritur, An penes Principes Chriſtianos ſit ius cōpellendi Paganos ſibi nō ſubditos ad audiendū Chriſti Euangelium? Quidam negant, ea ratione ducti: ſicut eis liberum eſt credere, ac fidem habere, ſic etiam, & ſacri Euangelium audire. Alij verò affirmant, putant enim, non idem eſſe iuris de credēdo, quod eſt de audiēdo. Non enim conſequens eſt, vt ſi ad audiendum adigantur, eo ipſo, compellantur ad credendum; quilibet enim poteſt ſponte ac libere audita credere. Equidem negari non poteſt, quin ſi viri probatæ vitæ, & ſpectatæ virtutis mitterentur ad Chriſti Euangelium Paganis annunciandum, iure naturali digni eſſent, qui audirentur, nec iure vllus Paganorum Princeps, aut prohiberet, quo minus Pagani, qui vellent, Euangeliū audirent, aut idoneos Chriſti nuncios ac præcones, & interpretes impediret, ne illud annunciarent. Alioqui enim his, aut illis vim, & iniuriam manifeſtā afferret. ita Couarr. in regul. peccatum p. 2. §. 10. nu. 3. vbi id colligit ex S. Tho. Cai. & alijs.

Octauò Quæritur, An Princeps Chriſtianus iure poſſit Paganos debellare, eo nomine, & cauſa, quòd Idola, & ſimulacra inanium deorum, venerentur, & colant? Lyranus, & Abulenſis Epiſcopus, Alphonſus Caſtrus, Aluarus Pelagius, vt refert Couarr. in regul. peccatum. p. 2. §. 10. nu. 5. inſinuare videntur, id poſſe: quod probāt tùm ex c. Si de rebus 23. q. 8. tùm auctoritate diuina: nam Deus iuſſit Iſraeli populo Chananæos, aliàsque gentes Idolorum cultrices expugnare, concidere, & delere, ac perdere. Alij verò contra arbitrantur id fieri iure non poſſe: quoniam Pagani licèt Idola colendo grauiter peccent: Principibus tamen Chriſtianis nullo iure ſubiecti ſunt. Nec enim ſi vnius Reipublicæ ciuis delinquat, alia Reſpublica ius habet in eum inquirendi, & animaduertendi. Horum ſententia mihi certè magis arridet.

Nonò Quæritur, An quia Pagani naturæ leges, & iura violant, à Chriſtianis Principibus iure puniri poſſint: ita, vt ad legem naturæ ſeruandam compelli queant? Duæ ſunt opiniones: prima affirmat, quam probant Innocentius, Hoſtienſis, Io. Andreas, Auguſtinus Anconitanus, Panormitanus, Aluarus, Pelagius, Antoninus, Syluester quos citat Couarr. in regul. peccatum p. 2. §. 10. num. 4. Ratio eorum eſt: quia quiſque ex rationis præſcripto viuere debet: ergo ſi naturæ iura labefactet, corripi, ac puniri poteſt. Altera opinio id prorſus negat, eſtque Turrecrematæ Cardinalis, Franciſci Victoriæ, Soti, vt teſtatur Couarruuias, loco citato, ob eam rationem videlicet, quoniam licèt Pagani naturæ leges, & iura perfringant, nō ſunt idcirco tamen illi Chriſtianis ſubiecti Principibus. Occurres: Reſpublica omnis ius habet ſeſe defendendi, ac tuendi: ergo ſi Paganus Princeps iura naturæ peruertat, aut paſſim à ſuis populis peruerti impune ſinat, regnareque omnium malorum licentiam; poterit ſeipſam tueri, ac proinde Chriſtianos Principes ad ſui auxilium vocare. Reſpondeo, auctores tantùm loqui de ijs caſibus, in quibus Ethnicus Princeps vnà cum gentibus, & populis ſibi ſubiectis iura naturæ, & leges conuellit; non autem de ijs, in quibus Princeps ius naturæ violat populo ſibi reclamante.

Mihi in hac controuerſia reſpondendum poſita diſtinctione videtur. Aut enim Pagani id ius naturæ non ſeruāt, quod debitum Deo cultum, & honorem tribuendum præſcribit: aut id, quod cuique homini reddendum, quod ſuū eſt, iubet. Si loquamur de priori iure naturæ nequeunt Pagani iuſtè puniri, eò quòd diuinum cultum, & honorē deſpiciant. Si verò de poſteriore, quo ius naturæ diſſoluunt perrumpunt, & negligunt, puniri iure queunt: vt ſi furta, latrocinia, adulteria, homicidia, falſa teſtimonia, inceſtus, ſtupra, aut perpetrent ipſi, aut liberam concedant facultatem huiuſmodi mala perpetrandi, aut paſſim in aliis, quos iure ſuo ab iis malis coercere poſſunt ac debent, ſine vlla pœna ſupplicioque permittant. His enim legibus naturæ violatis, planè conſequitur, vt innocentes multis damnis, incommodis, & malis afficiantur. Iure autem naturali innocentum iniurias propulſare, & poſſumus, & debemus. Itē, quia eiuſmodi mala communi Reipublicæ ſaluti, paci, & bono officiunt, & nocent.

Decimò Quæritur, Quibus in rebus Principes Chriſtiani ius habeant contra Paganos agendi? Reſpondeo, cum Couarruuia, loco citato nu. 3. Primò in eo, ne aditum præcludant idoneis Euangelii nunciis ad eos deſtinatis, eos excludendo, aut indignè, & contumelioſè tractando. Deindè ne in Chriſtum eiuſùe religionem, & fidem probra, & maledicta conijciant. Præterea, ne eos impediant neue remorentur, qui ſe ad Chriſtum conuertendi deſiderio tenentur. Item, ne eos perſequantur, qui Chriſti Euangelium audire cupiunt, ſtudent, aut, annunciandum ſibi, & audiendum curant.

curant. Inſuper, ne quouis modo ad Chriſtũ cõuerſos inſiſtent, opprimant, vexent. Tum etiam, ne vi, metu, minis, mendacijs, fraudibus alios inducant ad ſimulacra deorum veneranda, ad thura eis adolendum, aut ad legem naturæ peruertendam, aut ad ſuſceptam Chriſti fidem deſerendã: non tamen ſi exemplo, verbis, monitis, precibus, muneribus ad id eos alliciant, & inuitent. Poſtremò, ne ſuos, vel alios ſeruos ſuis Dijs immolent: item ne eos permoueant, ac incitent ad immolandos homines, vt dijs ſuis inſeruiãt, vel ad eos mactandos, vt veſci queant eorum carnibus more ferarum. Sed quid, ſi ſontes homines alioqui capitis pœna damnati, dijs immolari apud eos Ethnicos ſoleant? aut mactari, vt eorum carnes edantur? Reſpondeo, nihil hoc referre: ſontes enim iure quidẽ capite puniuntur, nefarie tamen, & impie dijs immolantur, aut ob humanarũ carnium eſum necantur.

Vndecimò Quæritur, An Eccleſia ſuperſtitioſos inaniũ deorum ritus iure toleret in Paganis Principum Chriſtianorum ditioni, & imperio ſubiectis? Reſpondet S. Thomas 2.2. q. 10. ar. 11. aliquando iure permittere, eam ſcilicet ob cauſam, vt plura, vel grauiora, & deteriora mala vitentur; qualia forent, ſi Pagani inde grauiter offenderentur: ſi diſſidia, & odia inde oritura probabiliter crederentur, ſi ad Fidei, & Religionis Chriſtianæ dogmata amplectenda, aditus difficilior redderetur.

Duodecimò Quæritur, An Eccleſia citra iniuriam Paganos ſibi ſubditos priuet dominio Chriſtianorum ſeruorum? Reſpondet S. Thomas 2.2 q. 10. art. 10. Eccleſiam primis Chriſtianæ Reipublicæ naſcentis initijs permiſiſſe, vt Pagani ius, & poteſtatem haberent in Chriſtianos ſeruos: poſtea tamen eos omnes in libertatem vindicaſſe: atque id meritò feciſſe; quoniam multis experimentis didicit, Chriſtianos ſeruos dominorum varijs fraudibus, atque artibus ſeduci, corrumpi, peruerti, à Chriſtianis inſtitutis deficere, ad vitia tãdem permoueri, flecti, & pertrahi: interdum etiã, in contemptum Chriſtianæ Religionis, contumelioſè tractari. Quibus malis, & incommodis, vt obuiam iret Eccleſia, conſtituit, ne Pagani ſeruos Chriſtianos haberet, quod ob commune Fidei, & Religionis Chriſtianæ bonum potuit iure decernere.

C 2. Decimotertiò Quæritur, An Chriſtiani bello capti à Paganis, & ſerui effecti ab eis fugiendi ius habeant? Reſpõdeo ex communi omnium conſenſu ſi in bello iniquo ſint capti, eos tuta conſcientia poſſe fugere, ſeruitus enim non niſi iuſto bello poteſt induci. Præterea, Chriſtianis Saracenorum, vel Turcarum bello captis, & redactis in ſeruitutẽ, ſemper licet fugere, & ad Chriſtianos redire, vt ex communi omnium ſententia docet Couarr. in regul. peccatum par. 2. §. 11 nu. 6. contra Alciatum, & quoſdam alios. quoniam Turcarum, & Saracenorum bellum contra Chriſtianos eſt iniuſtum, & iniquum. pugnant enim illi, vt Chriſtianam Religionem diſperdant, ac funditus deleant. Chriſtianis item ſeruis apud Turcas, & Saracenos frequenter periculum imminet perfidiæ, & impietatis. Quæſtionis igitur huius noſtræ caput eſt de ſeruis Chriſtianis Ethnicorũ bello captis, qui contra Chriſtianos iure dimicant, & bella gerunt. De quibus primò dicimus, tuta eos conſcientia poſſe fugere, ſi probabile periculum impendeat impietatis, aut cuiuſlibet alterius peccati. ſolent enim Chriſtiana Infidelium mancipia varijs modis, & artibus ſollicitari, premi, & vrgeri ad Chriſti fidem deſerendam, & ad vitia conſectanda. Deinde, hoc etiam impedimento ſublato, ius eſt eis fugiendi, ſeſeque proripiendi à Dominis ſuis: quoniam, vt ſuo loco planiùs conſtabit, ſeruus iure belli captus poteſt bona fide, & tuta conſcientia fugere, vt ad ſuos reuertatur, non autem, vt intra hoſtium prouincias maneat, vt docet Couarru. lib. 1. variar. reſolut. cap. 2. num. 10. ius enim belli interpretari mitius oportet. Milites itaque bello capti in ſeruitutem rediguntur, ea tamen conditione, vt nulla Domino vi illata fugere poſſint, cauſa ad ſuos redeundi: non tamen idem iuris eſt in ſeruis, qui ſponte ſeſe vendiderũt. Quæres, an Chriſtianis mancipijs apud Saracenos, Turcas alioſùe Paganos degentibus, liceat aliquid Domino furari, vt habeant, vnde in via, dum fugiunt, ſuſtententur? Reſpondent quidam, Principibus quidem Chriſtianis eſſe ius aduerſus Turcas, & Saracenos bellum gerẽdi, & proinde eos iure belli rebus ſuis ſpoliandi, quia Chriſtianorum Prouincias multas occuparunt, & occupant: at verò priuatis hominibus ius non eſt furto eis aliquid ſubtrahendi: furtum enim eſt per ſe malũm, nec ius permittit etiam hoſti furari.

A Quare Chriſtiano ſeruo nefas eſt quicquam de ſui domini bonis ſubripiendo, ſibi ad fugam proſpicere. Quòd ſi fugæ negociũ abſque furto minimè ſuccedat, abſtinere tunc temporis à fuga debet, quod ani perinde eſt, ac ſi commodam, & opportunam fugiendi occaſionem nactus non ſit. Nec enim ſunt facienda mala, (vt nos monet Apoſtolus) vt veniant bona. In aliud igitur tempus fugam reſeruat, vt cum neceſſaria, per Diuinam prouidentiam, vitæ ſubſidia ſibi compararit, optatæ libertati per fugam tunc conſulat. Rogabis forſitan; Quid ſi alimenta neceſſaria vitæ, & iam ante comparata in fuga deficiant? Reſpondent, fugienti licebit, quod eſt fugæ proſequendæ, vitæque tuendæ neceſſarium vndecunque conquirere, & capere, niſi aliunde id ſuppetat ſibi: tunc enim in extremam eſt inopiam, & egeſtatem redactus. Alijs tamen videtur probabilius, fas eſſe Chriſtiano ſeruo apud Turcas, vel Saracenos capto, auferre domino ſuo ea omnia, quæ ſunt ei neceſſaria ad fugam, & ad iter faciendum, quo reuertatur ad ſuos, eò quòd inique poſſideatur à Domino: Item, quia vim patitur, dum detinetur. Item, quia poteſt iure operas, quas præſtitit, cõ-
B penſare alijs rebus.

Decimoquarto Quæritur, An Chriſtianus iure eas res Paganis vendat, quibus ad ſuas ſuperſtitiones abuturos certò nouit? Quæſtio ex eo pendet quòd Eccleſia, c. Iudæi. c. conſuluit. de Iudæis, & l. vlt. C. de Iudæis permittit veteres Synagogas reficere, & quæ ruinam minantur, fulcire. ergo licet Chriſtianis lapides, calcem, & ligna ad eas reficiendas, & muniendas vendere Iudæis. Deinde, Paganorum delubra, cum ſint domus, in quibus habitare poſſimus, videntur eſſe res mediæ, & indifferentes, quarum bonus etiã vſus eſſe poteſt: ergo pari ratione Chriſtianis licèt id vendere Paganis, ſine quò eorum fana exædificari nequeunt. Reſpondeo, opus hic eſſe diſtinctione ex S. Thom. 2. 2. q. 169. a. 2. ad 4. & Caiet. 2. 2. q. 169. ar. 2 reſpõſ. ad 4. dub. 1. & Maiore 4. d. 15. q. 15. §. tertio arguitur. Aut enim quæ venduntur Paganis, per ſe ad ſuperſtitioſos eorum ritus, & cæremonias ſpectant, aut ſunt res mediæ, & indifferentes. Si primi generis ſint, Chriſtiani eas res non bona fide, & conſcientia vendunt, cum ſint per ſe malę, & proinde eis Pagani benè vti nequeunt. Si verò ſecundi generis fuerint, ſine
C damno conſcientiæ eas res Chriſtianus vendit Paganis, quamuis prænouerit eis male Paganos vſuros, quod enim eę res emptæ in malùm finem dirigantur, Paganorum, qui emunt, vitio, non Chriſtiani, qui vendit, culpæ tribuendum eſt. Nec lex charitatis Chriſtianum hominem adeò aſtringit, vt abſtinere debeat à vendendo: tùm quia Pagani homines ex deprauato volũtatis ſtudio, & affectu delinquũt, tùm etiã quia Chriſtianus, res ſuas ſimpliciter venales exponit, nec tanto cum rerum ſuarum detrimento, Pagani bono conſulere debet. Cæterùm, obijcies; ſi Paganus ea emeret ad nocendum alteri homini, Chriſtianus ſcienter proculdubio vendendo delinqueret: ergo male pariter faceret rem vendendo Pagano, quam prænoſſet ei non paruo damno futuram. Reſpondeo, non eſſe in vtroque caſu idem iuris, quoniam in altero tueri nos oportet iuſtitiam innocentis, cui Paganus deſiderat, & conatur officere: in altero verò Paganus vult ſibi tantùm obeſſe, non alteri.

Ex dictis manifeſtum eſt, non licere Chriſtianis, quicquam vendere Paganis ad eum finem, videlicet, vt extruantur, reficiantur, aut fulciantur, aut muniantur Idolorum
D fana, aut Saracenorũ delubra, Mezquitas vulgo nominãt, quoniam hæc impio cultui, & ſuperſtitioni deſeruiũt. Nec item ad eum finem, ſcilicet ad Synagogas Iudæorum ædificandas, eò quòd per ſe, & natura ſua ad Iudaicos ritus, & ceremonias diriguntur. Nec, ſi veteres Synagogas Eccleſia reparari permittit, aut fulciri ruinoſas, atque labantes, ideò rectè deducas, fas eſſe Chriſtianis vendere Iudæis ligna, cęmentum, & lapides quibus reparentur: nam ea vendere in eos vſus, & ad eum finem, ſua natura malum eſt. Eccleſia autem Synagogas Iudæis reparari concedit, ea conditione, vt ipſi per ſe id efficiant, non autem opera, & miniſterio Chriſtianorum. Ergo ſiue vendendo, ſiue laborando, aut qualibet ratione iuuando, ſiue operando, tùm in veteribus Synagogis inſtaurandis, tùm in nouis erigendis Chriſtiani delinquunt. Quoniam, etſi res, quæ venduntur, ſunt ſua natura mediæ, & indifferẽtes, vendi tamen iure à Chriſtiano non poſſunt ad finem nefarium, & impium, ſecus eſt ſi Chriſtianus eas res vendat Pagano, ad finem ſua natura indifferentem, quamuis nouerit Paganum eis rebus malè vſurum.

Quædam aliæ quæſtiones de Paganis diluuntur. Cap. XXV.

PRimò quæritur, An filij Infidelium paruuli inuitis eorũ parentibus ſacro baptiſmate donari, & ablui queãt? Animaduertendum eſt triplicem eſſe huiuſmodi paruulorum ſeu infantium differentiam. Aut enim ſunt filii Hæreticorum, aut Saracenorum, vel Ethnicorum, qui ad Chriſtianam ditionem, & imperium minimè pertinent; aut eorundem, qui ad eam ditionem attinent: de quibus ſingulis ſuo ordine dicendum breuiter eſt.

Primum igitur, nemo negat ius eſſe penes Eccleſiã, Hæreticorum infantes inuitis ipſorum parentibus Chriſtianæ Religionis ſacris imbuendi, quoniam illi eiuſmodi ſacra ſuſcepere, ad eaque ſeruanda ſemperque retinẽda, ſeſe Eccleſiæ obligarunt: ergo, ſicut Eccleſia in eos inquirendi, & animaduertendi ius, & poteſtatem habet, quò ad eius gremium, vnde diſceſſerant, reuertantur, ſic & iure poteſt eos compellere, vt filios ſuos eiſdem ſacris imbuant, & informent, & proindè iure etiam æquiſſimo eorum filios ſubtrahendi, & ſacro baptiſmatis fonte abluendi poteſtatem habet Eccleſia: eò quod parentes illi, cum ſint hæretici, iure, & poteſtate, quam habent in filios, malè contra fidem Eccleſiæ datam vtantur. Sed quæres, an Eccleſia eorum filios vel ſubtractos, vel ereptos, iam baptiſmate renatos in Chriſto, debeat parentibus ſuis reſtituere, ſi repetant. Reſpondeo, nec debere, neque verò poſſe: non poteſt, quoniã haud dubiè à parentibus ſeducti corrumpentur breui: non debet, quia meritò Hæretici omni patria illa, quam in filios habent, poteſtate priuantur. Et filii ſui iuris effecti, curæ Eccleſiæ relinquuntur.

Secundò Quæritur, An infantes Paganorum, qui ſub Chriſtianis non ſunt, citra peccatum ſalutaris baptiſmi vnda perfundere poſſimus, parentibus eorum inuitis? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, quam habet S. Thomas 2.2. quæſt. 10. artic. 12. & 3. par. q. 68. art. 10. id fieri ſine peccato non poſſe, alioqui enim parentibus auferri deberent infantes: at parentes illa, quam à natura habent, in filios patria poteſtate priuari nequeunt. Deinde, vt nemo in adulta ætate conſtitutus ad Fidem compelli debet, ita nec paruuli ſunt vi ac potentia ad Baptiſma rapiendi, at voluntas infantum cenſetur ſuorum parentum voluntas. Ergo ſi parentibus ipſorum renitentibus, & reclamantibus, baptiſmate donentur, eo ipſo, ad Fidem videbuntur compelli. Præterea, Chriſtus Dominus, qui baptiſmum, vt peccatorũ remedium, & medicinam inſtituit, voluit, vt vel proprio cuiuſque nutu, & voluntate, vel ſaltem tacito, & expreſſo parentum aſſenſu reciperetur, neque aliter ab Eccleſia conferretur. Poſtremò, nunquam hactenus, Eccleſia hoc iure, & poteſtate vſa eſt, cum tot in primis Chriſtiani Imperatores, tamque Pij Pontifices præceſſerint. At inquies; Eccleſiam ideo nunquam id tentaſſe, tùm ne Pagani offenderentur, tùm etiam ne filij ad parentes redirent, à quibus poſtea peruerterentur. Reſpondeo, nihil argumento concludi: nam ſi hæc duo tantummodo obſtarent, quò minùs Baptiſma eis conferretur, non deforent remedia, quibus hæc, & ſimilia mala caueret, & declinaret Eccleſia. Ergo ſimilius verò eſt, Eccleſiam id nunquam feciſſe, quia ſimpliciter id ius faciendi non habet.

Deindè oppones, ſi pater filio corporis vitam eripere conaretur, poſſet quiſque filium ei auferre ſalutis cauſa, ſed mors animæ deterior eſt morte corporis, ergo iure poſſet quis patri filium eripere, vt vitam ei largiretur æternam. Reſpondeo, iure naturæ nos obligari ad vitam innocentis tuendam, & conſeruandam; & proindè ad necem, quam pater ſuo filio machinatur impediendam, præſertim cum pater ipſe ob tentatum parricidium, patria poteſtate iure optimo priuetur. At verò, noluit Chriſtus Dominus, vt baptiſma alicui paruulo conferretur, licet ſit ad ſalutem animæ neceſſarium, contra voluntatem eius, cui eſt ipſius paruuli cura commiſſa: ſicut prouectæ ætatis hominem renitentem, & reluctantem non poſſumus ad Fidem compellere, quem tamen, ſi mortem ſibi conſciſcere niteretur, poſſemus iure a tanto facinore impedire, & prohibere. Poſtremò obiicies, ſi pater filium ad furta, homicidia, adulteria, atque alia id genus flagitia conaretur inducere, omni iure poſſet ei filius auferri, ergo pari ratione ſi filiũ à baptiſmate prohibere contendat. L. Si Lenones, C. De Epiſcopali audientia ſancitum eſt: Si Lenones patres, aut Domini filiabus, vel ancillis peccandi neceſſitatem impoſuerint; liceat filiabus, & ancillis Epiſcoporum implorato ſuffragio, omni miſeriarum neceſſitate abſolui. Vnde meretricibus iure optimo filiæ ſubtrahuntur, ſi eas proſtituerint. Reſpondeo, imparem eſſe rationem, quoniam eiuſmodi peccata labefactant communem Reipublicæ pacem, & ſalutem, quã tueri, & conſeruare debemus. at cum pater filium prohibet, & abſterret à baptiſmo, nihil contra Rempublicã peccat. Deus autem Baptiſma in remedium quidem paruulorum inſtituit, ſed parentum tamen cura, diligentia, & opera conferendum.

Tertiò Quæritur, An filii nati ex vno parente Chriſtiano, altero verò Iudæo, vel Pagano, iure poſſint baptiſmate donari id annuente, & volente parente Chriſtiano, altero verò renuente, & reclamante? Reſpondeo, poſſe, quod apertè conſtat ex cap. Ex litteris, de conuerſione Infidelium & ex cap. Iudæi 28. q. 1. Rogabis, Quid ſi pater qui contradicit, & renuit, ſit Paganus, mater verò, quæ vult, & annuit, ſit Chriſtiana? Reſpondeo; alterutro parente Chriſtiano, filius poteſt iure baptiſmate ablui, dummodo parens fidelis B diligentem curam ſuſcipiat, filii inſtituendi, caueatque ne ab altero parente infideli ſeducatur. Dices; Partus ſequitur ventrem, filius enim ex ancilla ſuſceptus, e patre libero eſt ſeruus, & contrà natus ex matre libera, & ſeruo patre, liber eſt, ergo ſi filius fuerit ortus ex matre Ethnica, Chriſtianus effici non poteſt. Reſpondeo, id ſecundum leges ciuiles, & iura locum habere in iis, quæ ad libertatem, & ſeruitutẽ hominum pertinẽt: at verò ob commune Fidei bonum iure decretum eſt, vt ſiue pater, ſiue mater fidelis ſit, filius ſalutaris baptiſmatis aqua abluatur. At, ſecundùm leges, inquies, patrem ſolummodo non matrem habere patriam poteſtatem, in filios, ergo matre fideli annuente, & patre ethnico reclamãte, filius nõ poteſt Baptiſmatis aqua prolui. Reſpondeo, vbi de communi Fidei bono agitur, nullam haberi rationem patriæ poteſtatis, quam leges, & iura Romanorum ſanxerunt: Et propterea mater fidelis, quãuis ei ius ciuile patriam poteſtatem non tribuat, ius habet ad Baptiſmum filium offerendi. Sed quid, ſi vterque parẽs tùm fidelis, tùm infidelis, filium prohibeant baptiſmo, poteritne Eccleſia, contra voluntatem eorum baptiſma filio C conferre? Reſpondeo, poſſe, quia aliquando contingit, vt parens fidelis abnuat, quia vult infideli coniugi placere, eiuſque ſeſe accommodare voluntati, tunc itaque filius tutò poterit baptiſmo donari: ad hoc enim ſatis eſt, ſi alteruter parens ſit fidelis baptiſmate renatus in Chriſto: nam eo ipſo, Eccleſia ius habet eum cogendi, vt filium offerat ad baptiſmũ. Quòd ſi renuat, tunc, eo ipſo, Eccleſiæ curæ, & prouidentiæ filius relinquitur. Poſtremò rogabis; Quid dicendum, ſi dum filius vtroque parente infideli ſuſceptus infans eſt, alteruter parens ad Fidem conuerſus Baptiſmate recepto ſeſe Chriſtianis adiungit, an filius quoque iure poſſit ad baptiſmum offerri, vt in Chriſto renaſcatur? Reſpondeo, eum poſſe, & debere, quamuis parens infidelis obluctetur, ac repugnet.

Quartò Quæritur, An ſi parentes infideles longiſſimè abſint, & diſtent à filiis paruulis, liceat Chriſtianis, in quorum manus filii deuenerint, eis baptiſma conferre? Reſpondeo, licere, quia perinde eſt, ac ſi eſſent omni parentum, & auxilio deſtituti: quorum Deus curam demandauit iis, ad quos aliqua tandem ratione peruenerint. Quare illi ſiue D bello capti, ſiue furto, ſiue violentia ſublati, ſiue emptionis iure adquiſiti, ad Chriſtianum hominem tranſierint, baptiſmo ablui, & res Fidei, & Religionis Chriſtianæ edoceri debent. At inquies, parentes renitentur, quod veriſimilius eſt. Concedo: ſed eorum curæ ſubtracti iam in Chriſtianorum deuenere poteſtatem, & iuriſdictionem, ad quos de eorum ſalute cura pertinet. Quid ſi parentes non longè abſint, & conuenirı, & conſuli facile queant? Reſpondeo, ſi filii non ſint ſerui Chriſtianorum effecti, requirendam eſſe parentum voluntatem, quia nondum ſub cura, & patria poteſtate eſſe deſierunt.

Quintò Quæritur, An Paganorum infantes apud Chriſtianos expoſiti, iure poſſint donari baptiſmo? Reſpondeo, iure poſſe, quia parentes eos ab ſe ablegarunt; & proindè curam, & patriam poteſtatem amiſerunt. Is tamen, in cuius manus, & poteſtatem inciderint, eos Chriſtianis inſtitutis debet imbuere, & cauere, ne grandiores iam facti recedant ſiue refugiant ad parentes, aut ne parentes eos quauis ratione recuperent.

Sextò Quæritur, Quid ſi parentes Pagani paruulos

ſponte

ſponte ad Chriſtianos deferant in eum finẽ, vt baptiſmatis vnda luſtrentur, vt eorũ corpuſcula ſanentur, aut ne à Dæmonijs vexentur? ſolent enim Turcæ, & Saraceni nobiles, (vt ferunt) ſuos infantes interdum Chriſtianis offerre, vt eis baptiſma conferant, quo ab his malis erepti, bona, & integra valetudine potiantur. Sunt qui putent id licere, facere, eò quod parentes ſponte eos ad Baptiſmum offerant. Deinde, quia magno paruuli beneficio donantur: Si enim ex hac vita deceſſerint, in cæleſtem patriam conuolabunt, citant. Silu. Baptiſmus 4. q. 7. Sed illi quæſtionis huius meminit, & nihil definiuit. Alij verò negant id eſſe licitũ facere eam ob cauſam, quòd ſtatim parẽtibus reddi debeãt; & proinde grandiores effecti, & à parentibus impiis inſtituti, leui negocio à Fide deſciſcent: Nec refert, ſi parentes vltro, & ſponte filios offerant: ſiquidem ab eis ſtatim filios repetitum, & recuperatum iri, non eſt dubitandum. Neque enim Chriſtiani, quibus Turcarum, & Saracenorum filij baptiſmi gratia traduntur, vlla ratione impedire parentes poſſunt ab eis repetendis, & recuperandis. Ex quò perſpicuum eſt, eiuſmodi infantes iure donari, & ablui baptiſmo poſſe, quoties commoda occaſio ſeſe obtulerit a patrio eos iure, & poteſtate liberandi.

Septimò Quæritur, an Infantes Iudæorum, vel aliorum Infidelium, qui ſunt Chriſtianorum mancipia, poſſint ablui baptiſmo, inuitis parentibus? Duplex eſt opinio; Prima affirmat, quæ fuit Scoti in 4. diſ. 4. q. 9. Dur. 4. d. 4. q. 6. Gab. 4. d. 4. q. 2. ar. 5. dub. 5. & aliorum: quos ea ratio permouit, quòd dominus poteſt liberè, aut patrem, aut filium vendere, cum ſit vterque mancipium; ergo etiam patrem poteſt in longinquam prouinciam mittendo diſtrahere, aut filiũ alicui vendere, ſiue donare, qui tanquam Dominus iure poterit eum offerre baptiſmo, cum ſit iure optimo patris curæ ſubtractus. Altera opinio negat, quæ placuit S. Thomæ eiuſque diſcipulis 3. p. 68. a. 10. & 2. 2. q. 10. a. 12. Palu. 4. d. 4. q. 4. a. . Sot. 4. d. 5. q. 1. a. 1. Sic etiam ſenſit Ricar. 4. d. 6. a. 3. q. 3. hanc autem ea vnica ratione comprobant, quòd infantes in iis, quæ pertinent ad ſalutem animæ, paterna cura dirigi, & gubernari debent, quamuis parentes ſint in ſeruitutem redacti. Mihi profectò magis placet ſecunda opinio, ea ratione, quòd Dominus, & patrem à filio, & filium à patre iure ſeparare non poteſt, niſi vendiderit, vel donauerit. Deinde, negari nequit quin iure naturali in patris cura filius paruulus ſit etiam Domino inuito ſiue renuente, licet Dominus iure ciuili in vtrumque ius habeat, & poteſtatem tanquam in ſeruum, eſt enim Dominus patris, & filij, ergo ſalus ſpiritualis filij ad patris, non ad Domini curã ſpectat. Poſtremò, quamuis, cùm filius, cùm pater ſint ſerui diſtinctè Dominus filio iam Chriſtiano ſuadere poteſt, ne inueniat fallacijs patris ſeductoris, & ne impiam patris ſectam amplectatur. Quid quod Eccleſia nunquã huiuſmodi ſeruos inuitis parentibus ſalutari baptiſmatis aqua perfundere conſueuit. At dices, inde ſolũm argumento colligi, in Eccleſia nunquam hunc morem fuiſſe; non autem, non fuiſſe ius, & poteſtatem baptiſmum paruulis eiuſmodi conferendi. Sed cur, ſi ius Eccleſiæ conceſſum eſt, quò id facere poſſit, mos nunquam eſt in Eccleſiam introductus? Reſpõdeant quidam eorum, qui Scoti ſententiæ adhęreſcunt, quia Eccleſia iure ſuo, eo quo poſſet, vti noluit, ne filij nimio parentum amore decepti, tandem baptiſmo neglecto, à Fide reſilirent, aut ne parentes ſuos filios ad impietatem, qua poſſent, ratione pertraherent. ne item Pagani offenderentur; & ne ad lucrifaciendos, & auertendos ab impietate, & errore, quo cæci tenentur, præcluderetur aditus. Sed certè, hæc omnia probant, eiuſmodi infantes inuitis parentibus ad Baptiſmum afferri iure non poſſe.

Octauò Quæritur, An ſi infantibus Infidelium, coactis parentibus, & inuitis, baptiſma conferretur, ratum, & firmum illud eſſet? Duæ ſunt opiniones, vna negat, quam ſectati ſunt olim Durandus, Paludanus, & Capreolus 4. d. 4. & noſtro ferè ſæculo Ambroſius Catharinus in opuſculo edito de hac re, ea ratione adducti, quòd Baptiſmus nulla ſuſcipientis voluntate collatus, inanis, & irritus prorſus eſt; at infantium nulla eſt alia voluntas, niſi parentum, ergo ſi ipſis reluctantibus conferatur, nullus erit, & inanis. Altera opinio affirmat quam tuentur Caieta. in 3. p. q. 68. art. 10. Silu. Baptiſmus. 4. q. 7. Sot. 4. d. 5. q. 1. ar. 10. Tab. Baptiſmus 7. q. 11. Anton. p. 3. tit. 13. c. 22. & alij & videtur etiã fuiſſe S. Thomæ. nam ideo probat ille eiuſmodi infantes inuitis parentibus baptiſmo ablui, & donari, non poſſe, quia eorum curæ, & poteſtati ſubtrahi deberent, ne paternis inductis, & decepti fallaciis, à Fide deficerent, & ne ſacramento inferretur iniuria. Ponit igitur S. Thomas, vt certum, baptiſmum collatum eſſe ratum, & firmum, alioquin ſi nullus eſſet, nulla afficeretur iniuria. Atque hæc opinio communi omnium conſenſione Theologorum eſt recepta. At inſurges cum Durando, In accedente ad Baptiſmum requiritur voluntas; ſed infantes propriam non habent, ergo vt valeat Baptiſmus, neceſſe eſt parentum adeſſe conſenſum. Non negamus aliquem requiri conſenſum, nam alioqui fruſtra conferretur baptiſmus; ſed ſatis eſſe, arbitramur, tacitum Eccleſiæ conſenſum in miniſtro, qui confert baptiſmum, quamuis enim Dei voluntas non ſit, vt tales infantes inuitis parentibus baptiſma recipiant: abſolutè tamen, & ſimpliciter vult, baptiſmum valere nulla parentum voluntate collatum.

Nonò Quæritur, Quoſnam Parentum nominẽ intelligi oporteat? Reſpondeo, intelligi quoque ea voce tutores datos infantibus, qui parentibus deſtituuntur: ad eos enim parentum officium, & cura translata ſunt. Sic Palud. 4. d. 4. q. 4. a. 3. quanquam Sotus 4. d. 5. q. 1. a. 10. dicit, non eſſet, tam atrox iniuria, ſi inuitis tutoribus filij infidelium baptiſmate donarentur.

Decimò Quæritur, Quid de infantulo iamiam morituro, cui parentes, vtpote infideles, & ethnici, baptiſmũ conferri prohibent, & impediunt, ſine ut ne eius Sacramenti ſalutaris expers emoriatur? Sotus, & meo iudicio, bene reſpondet: Ego, inquit, in eo caſu puerulum baptiſmate donarem; quoniam cum vita animæ, & corporis periclitetur, magno beneficio afficitur, ſi in Chriſto renaſcatur, & parentibus iniuria non fit, cum breui cum ſint amiſſuri morte rapiendum.

Vndecimò Quæritur, An filij infidelium ſtatim atque ſunt rationis compotes poſſint iure baptiſmate ablui, ſi id petierint, etiam ſi annos pubertatis non exceſſerint, & licet repugnent eorũ parentes. Reſpondeo, poſſe, quia ſunt facti ſui iuris in iis, quæ ad ſuã ſalutẽ ſpiritualem ſpectant. S. T. p. 3. q. 68. ar. 10. Tab. Baptiſmus, 2. q. 10. Quæres, An iure queant baptiſmo donari, ſi dum rationis ſint necne rationis compotes, eorum petunt baptiſmum. Reſpondeo, in dubio meliorem eſſe conditionem poſſidentis. vnde inuitis parentibus qui poſſident, non ſunt baptiſmo abluendi.

Duodecimò Quæritur, An liceat Principi Chriſtiano Paganos cum ſuis ritibus, & ſuperſtitionibus in ſua ditione atque adeo in ſui Imperij locis permittere? Reſpondeo, licere, vt alia plura, vel maiora, & deteriora mala vitentur; ne communis ſcilicet Reipublicæ pax perturbetur, ne odia & diſſidia generentur, ne Pagani offendantur, eoque difficiliores ad Chriſtianam fidem amplectendam, & tardiores euadant: & ideirco Chriſtiani olim Imperatores, & Principes Ethnicos tolerabant.

Tertiodecimò Quæritur, An fas ſit Chriſtianis in auxilium accire Paganos ad bellum? Reſpondeo, ex natura rei id quidem fas eſſe, olim enim Machabæi cum Romanis, & Spartanis fœdus, & ſocietatem inire, & Chriſtiani Imperatores, militum ethnicorum opera paſſim vtebãtur. Præterea, ſi Chriſtianis bellum ſit contra Infideles, quid ni iure alios quoque Infideles, & impios adſciſcant ad eos debellandos? Si tamen Chriſtiani bella gerant inter ſe, quamuis liceat, non tamen expedit, nec debet ethnicorum ad id auxilium inuocari, præſertim eorum hominum, qui Chriſtianum ſanguinem auidiſſime ſitiunt, & Chriſti nomen maxime oderunt, Chriſtianam denique religionem funditus perdere, & delere ſumma vi, atque ope nituntur, quales ſunt Turcæ, & Saraceni.

Decimoquarto Quæritur, An omnia opera Infidelium, ſint peccata? Quæſtionem mouerunt Theologi ob Auguſtini ſententiam ſæpe docentis, Infidelium actiones eſſe peccata, nullas in eis eſſe veras virtutes: neminẽ ſine fide Chriſti poſſe rectè viuere: ad nihil aliud liberum hominis arbitrium valere ſine gratia Chriſti, niſi ad peccandum, id ipſum tradidit Proſper ſcribens contra Caſſianum, idẽ quoque Fulgentius In eadem ſententia videntur fuiſſe Origenes, Clemens Alexandrinus, Hieronymus, Gregorius, & Bernardus, quorum omnium teſtimonia citaui lib. 3. c. 29. q. 3. & q. 4. Inter Scholaſticos communi omnium conſenſu receptum eſt, quod habet Sanctus Thomas, 2. 2. quæſt. 10. art. 4. & probat ibi Caiet. & Sotus lib. 10 primo, de natura, & gratia. capite 19. 20. 21. & Theologi, in primo diſt. 41. non omnia Infidelium opera eſſe peccata, quia multa præſtare poſſunt, & præſtãt, quæ in genere morũ, & virtu-

tis bona vndecumque ſint. Vnus duntaxat eſt Gregorius Ariminenſis in 2. d. 28. q. 1. & 2. qui in hac ab Auguſtini ſententia diſcedere videretur, pugnaciſſimè aſſeuerat, Infideles etiam dum parentes venerantur, ac de ſe benè meritis gratias agunt, habéntque cum ſuis gentibus capitula, & pacta ſeruant, promiſſa exſoluunt, depoſita reddunt, in his, & aliis ſimilibus operibus peccare, non quòd hæc opera ſint ex re obiecta, vel fine, vel aliqua alia circumſtantia peccata, ſed eò quòd, circumſtantia debita careant. Fierent enim cauſa, & amore Dei deberent, & proinde cum in Deum minimè referantur, ſunt mala: poſſunt tamen eſſe bona, ſi (inquit ille) peculiari Dei auxilio in ipſum Deum referantur. Ex quo in Saracenis, Iudæis, & Hæreticis fatetur eſſe multa benefacta, quia non ſunt gratuito, & ſpeciali Dei auxilio deſtituti, quo propter Deum ipſum, ea bona præſtent; in Paganis verò illa eſſe pauciora. Quare Gregorius hoc eo ſpectat, vt doceat omnes Infidelium actiones eſſe malas, ſed niſi gratuito, & peculiari Dei munere in Deum dirigantur, & referantur, eſſe peccata.

Hæc controuerſia ſanè difficilis aliqua ex parte, & obſcura eſt, propter Patrum, præſertim verò Auguſtini, Proſperi, Bedæ, & Fulgentii, contra Pelagianos diſputantium teſtimonia, & quadam ex parte tractata à me eſt li. 3. c. 29. q. 3. & q. 4. Primò illud tanquam certum, & indubitatum ſtatui debet, quod eſt à concilio Tridentino decretum ſeſſ. 6. can. 7. Si quis dixerit opera omnia, quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, verè eſſe peccata, vel odium Dei mereri; anathema ſit. Et Can. 8. Si quis dixerit Gehennæ metũ, per quem ad miſericordiam Dei, de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abſtinemus, peccatum eſſe; anathema ſit. Hæc definita ſunt aduerſus Lutheranos, & Caluiniſtas, qui Auguſtini, Proſperi, & Fulgentii teſtimoniis quibuſdam perperam intellectis perſuadere conantur, omnia peccatoris opera odium Dei mereri, & proinde ſupplicium æternum; ea tamen Deum pro ſua bonitate, nec culpæ imputare, nec punire. Nam eo ipſo, inquiunt, quòd primus homo Dei mandatum violauit, poſteros genuit peccato corruptos: peccatoris autem opera ſunt Deo inuiſa, quia perſona peccatoris eſt ei infenſa, & odioſa, & tanquam inimica, & ingrata Deo, meritò, vt quicquid agit, ad pœnam, & ſupplicium deſtinetur. Sed certè abſurdum eſt dicere, impium hominem aliena reſtituentem, promiſſa ſoluentem, depoſitum reddentem, fidem ſeruantem, parentes venerantem peccare, & Dei iram mereri.

Deinde id benè intelligere oportet, quod Patres tradidere. Et quidem Auguſtinus contra Iulianum, & aliis in locis ſæpè docet, id, quod in hac quæſtione propoſuimus, & Proſper Auguſtinum vbique ſecutus contra Caſſianũ ſcribit: Nihil operis ex mortuis, nihil iuſtitiæ procedit ex impiis. Et deinde: Nullus eſt bonæ voluntatis motus, niſi quẽ creauerit diffuſæ per Spiritum ſanctum charitatis affectus, ſine fide enim impoſſibile eſt, placere Deo, & Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Hæc ille. Fulgentius quoque probat, vt dixi lib. 3. c. 29. q. 3. & 4. Gentes nonniſi ex fide iuſtificatas, quia omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt; & quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Concilium item Arauſicanum 2. can. 17. Fortitudinem, inquit, Gentilium, mundana cupiditas, fortitudinem Chriſtianorum, Dei charitas facit, quod decretum deſumptum eſt ex Aug. lib. De Patientia c. 17. Hieron. ad Gal. 3. explicans illa verba: Quia iuſtus ex fide viuit: caſtus, inquit, ex fide viuit, ſapiens ex fide viuit, & à cæteris virtutum generibus vicinam ſententiam proferamus aduerſum eos, qui in Chriſtum non credentes fortes, & ſapientes, temperantes ſe putant eſſe, vel iuſtos: vt ſciant nullum abſque Chriſto viuere, ſine quo omnis virtus in vitio eſt. Et Greg. 2. Moral. c. 33. In electorum, inquit, corde prior bonorum ſequentium ſapientia naſcitur; atque hæc per donũ Spiritus, quaſi primogenita proles profertur. Quæ profectò ſapientia, noſtra fides eſt, Propheta teſtante qui ait. Niſi credideritis, nõ intelligetis. In domo primogeniti fratris conuiuantur filii, dum noſtri cæteri ſenſus epulantur in fide: quæ ſi nõ prima in corde noſtro gignitur, reliqua quæque eſſe bona non poſſunt, etiamſi bona eſſe videantur. Scriptum quippe eſt: ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, Bernar. Ser. 24 in cant. prope finem. ſic habet: ſed nec opera quantumuis recta, rectũ cor efficere ſufficiunt ſine fide. Quis enim rectum dicat hominẽ, non placentẽ Deo? ſine fide autẽ impoſſibile eſt placere Deo, Clemens itẽ Alexandrinus lib. 3. Pædagog. c. 6. Bona, inquit, noſtri fieri ſolùm poſſunt à bonis, boni autẽ Chriſtiani ſunt. Homo autẽ inſi-

A piens, vel intemperans, nec boni ſenſum habet, neque poſſeſſionis a ſolis ergo Chriſtianis bona poſſunt haberi. Hęc Patres. Sed profectò ex his teſtimoniis non elicitur, eos ſenſiſſe, vniuerſas Infidelium actiones eſſe peccata. Nam Aug. lib. de ſpiritu, & littera c. 28. apertè teſtatur: Nihil prohibet impio aliqua bona opera, quibus difficillimè, vita caruiſſet: Paganii hominis inueniri. Et Epiſt. 5. & alibi nonnullas agnoſcit, & fatetur Romanorũ virtutes fuiſſe laude, & præmio temporali dignas, licèt non ſempiterno. Deinde Proſper dilucidè tradit, Gentiles benefactis præmia, malefactis ſupplicia conſtituiſſe. In quibus, inquit, laude ſunt digni. Solùm igitur Patres docere, contra Pelagianos videntur, vitam omnẽ Infidelium, & actiones vniuerſas, quãuis alioqui honeſtas, & laudabiles, eſſe in peccato, vel cũ peccato: quia Infidelis quandiu per Baptiſmũ in Chriſto non renaſcitur, eſt, vt minimũ peccato originis infectus: nã Pelagiani, hoc peccatum è medio tollebant, & proinde opera honeſta, quæ per ſe præſtare liberum arbitriũ, aiebant, vitã æternam, vt præmium habitura cenſebant. Et ideirco Patres peccatũ originis ex Sacris litteris confitentes, docebãt

B Infidelium vitã, & opera eſſe in peccato, & cũ peccato: non quòd omnia peccata eſſent, ſed quòd omnia, vt minimum ob peccatum originis felicitate excluderẽtur æterna Dei, & de, tradebant ſimiliter contra Pelagiũ, nihil boni, quod vitam æternam mereretur, ex ſe poſſe liberũ arbitriũ ſine gratia Dei quia Pelagius per omnia benefacta, aſſerebat, hominem vitam æternã promereri, quia nullum peccatũ originis impediebat. Contrà Patres contendebãt nullum eſſe in homine huiuſmodi bonũ, ſiue magnũ, ſiue paruum ſine gratia Dei, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Inſuper Pelagius dicebat poſſe hominẽ cogitare, velle, & facere bonũ per naturam ſuam, ſine quolibet alio auxilio Dei. Contra Patres contendentes definierunt præter naturam gratis acceptã à Deo, indigere hominem communi Dei auxilio ad cogitandũ, volendum, & faciendum bonũ; quod auxilium licet commune, & generale, gratiam Dei, vocarunt, quia gratis datur, hoc eſt, ſine meritis hominum, ſine quo auxilio homo facit peccatum non vt actio eſt, ſed vt peccatum eſt. Solùm ſtas vnum obſtare videtur, quod ait Aug. lib. de Spiritu, & littera c. 3. liberum arbitrium nihil

C hil valere, niſi ad peccandum, ſi lateat veritatis via: Et Synodus Arauſicana can. 22. Nemo habet de ſuo niſi mendacium, & peccatum, quæ ſunt Auguſtini verba, Tractatu quinto in Ioannem. Ex quibus verbis Lutherani, & Caluiniſtæ concludere nituntur omnia impiorum hominũ opera eſſe peccata, niſi ex gratia Dei proficiſcantur. At enim Auguſtinus his locis ſolùm docere vult, voluntatem hominis propria virtute abſque generali, & communi auxilio Dei gratis mouentis, & adiuuantis, cogitare, velle, & facere bonum non poſſe: ita, vt Deus per ſeipſum bonam cogitationem ſuggerat, vel per alias cauſas ſubminiſtret: cum tamen peccatum, vt peccatum eſt, non ſit à Deo, ſed ab homine, vel diabolo, licèt ſit à Deo quatenus motio, vel actio quædam eſt.

Porrò ex ſacris literis perperã colligitur, omnia impiorum opera eſſe peccata. Nã illud Pauli ad Romanos: Omne, quod non eſt ex fide, peccatũ eſt, licèt Auguſtinus, Proſper, & Fulgentius, vt dixi lib. 2. c. 8. q. 3. de virtute fidei interpretentur; Origenes tamen, Chryſoſtomus, Ambroſius, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius, vt loco citato

D monui, ſic explicant, & interpretantur. omne quod bona fide, & recta conſcientia non fit, eſſe peccatũ, quaſi dicere velit Apoſtolus. Quicquid agis credens id non licere tibi facere, cum agis, peccatum eſt: atque hic eſt ſenſus eo loco Pauli germanus, & proprius. Nec item officit verbũ Chriſti dicentis: Non poteſt arbor mala bonos fructus facere; & quod pauló ante dixerat: Nũquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? rurſus: Si oculus tuus fuerit nequã, totum corpus tuum tenebroſum erit: hæc enim, & ſimilia referuntur ad prauũ voluntatis affectũ, quæ cum finẽ ſibi malum proponit, & ad illum animum intendit, non niſi malã electionem parit. Nam ſi praua ſit finis optati voluntas, ſi prauum ſit animi propoſitum, pariter electio eius, quod eſt ad finem. E contrario Chriſtus Dominus dixit: Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne, & Publicani hoc faciunt? & Paulus ad Romanos ſcribens: Gẽ- Rom. 2.
tes, inquit, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt faciunt: Et pauló ante, Gentes reprehendit, eò Rom. 1.
quòd cum Deum cognouiſſent (per ea ſcilicet, quæ facta ſunt, vt ibidem declarat Apoſtolus) non ſicut

Deum

Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: ergo nõ quicquid Gentes agunt, peccatum eſt. Poſtremò, iure ſanè optimo Scholaſticorum cõmuni conſenſu Gregorius Ariminenſis hac in parte reijcitur, quippe qui conatur oſtendere ex Auguſtini, & aliorum quos retulimus Patrum ſententia, impiorum opera quantumuis bona ex re obiecta, fine, & materia eſſe peccata, niſi propter Deum fiant: quælibet item virtutis officia, & opera eſſe mala, ſi careant ea circumſtantia qua fieri deberent; nimirum ſi in Deum relata non ſint. Certè hoc Ariminenſis dictum nulla ratione defendi poteſt: quoniam quicquid honeſtè fit, hoc eſt, virtutis cauſa, ſtudio, & amore, eo ipſo in Deum tacitè, & implicitè refertur: niſi dicere Gregorius velit, primum hominem ſic eſſe cum iuſtitia, & gratia creatum à Deo, vt mandatum acceperit de referendis in Deum tanquam in propoſitum ſibi finem ſingulis vitæ actionibus, & operibus, & quia diuina lege neglecta peccauit, fuiſſe auxilijs, & beneficijs acceptis priuatum, ita, vt auxilium Dei ad honeſtè operandum, fuerit donum ad benè agendum, propter Deũ datum quidem homini, non vt debitum naturæ, ſed tanquam debitum primæ hominis inſtitutioni, quã ſunt cum iuſtitia, & gratia diuinitus procreatus, ea poſtea per peccatum amiſſa factum ſit iuſſe, vt eiuſmodi auxilium non ampliùs naturæ hominis deberetur, ita vt cuicumque datur, gratis, & liberaliter detur: quibus verò denegatur iuſtè denegetur: & hanc quidam exiſtimant Gregorij Ariminenſis fuiſſe ſententiã, ſed quidquid ille ſenſerit, meritò id, quod docuit 2. d. 28. q. 1. & 2. cõmuni, vt dixi, Theologorum cõſenſu refellitur.

De veteris peccatis, quæ contra Fidem admittuntur. Cap. XXVI.

Illud primò in quæſtionem venit, an cuique liceat, de rebus Fidei Catholicæ diſputare? Reſpondeo, cap. Quicumque. § Inhibemus, de Hæret. in Sexto, Laicis eſſe interdictum, diſputare de fide Catholica publicè, vel priuatim. Sic enim decernitur: Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ perſonæ liceat publicè, vel priuatim de fide Catholica diſputare. Qui verò contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur. Et cap. Cum ex iniuncto, de Hæret. laici, prædicatorum officio, & munere fungi prohibentur: quoniam eſt proprium ſacerdotum munus. Idem quoque ſtatuitur in cap. Sicut in vno, de Hæret. Quæres, quis nomine laici ſignificetur in iure, fieri enim poteſt, vt laicus ſit iuris Pontificij peritiſſimus, immo etiam vtriuſque iuris doctor. & contra, vt clericus, ſit rudis, & imperitus. Gloſſa in eo cap. Reſpondet, fortè nomine laici ſignificari illitteratum; ſic enim interdum litterarum rudes, & ignari laici vocantur; & litterati dicuntur clerici diſtinct. 88. cap. Inutile. Sed verius alij tradiderunt, laicum appellari eum, qui nullo eſt Eccleſiaſtico ordine initiatus, nec etiam prima clericorum tonſura inſignitus: leges enim humanæ de ijs feruntur, quæ frequenter eueniunt, non rarò: Et quia frequenter accidit, vt laici indocti ſint, & imperiti; ideo diſputare de Fide Catholica non debent. At aliquãdo, inquies, laicus vtrumque ius rectè nouit. Fateor, ſed nihilominus eſt ei iure interdictum de Fide Catholica diſputare: quia lex licet, de eò, quod ſæpè contingit, condita ſit, attamen in vniuerſum ad omnes protenditur, eoſque tenet, ac ligat. Nam laicus iuris pontificij cõſultus tametſi iure naturali alioqui poſſet de Catholica Fide diſſerere; iure tamen Canonico prohibetur, ne rudes, & ignari diſputandi de Fide Catholica auſum arripiant. At dices, Etiam Clerici, nonnunquam ſunt imperiti, rudes, & ignari. Non inficior; verùm cum iure canonico conſtitutum fuerit, vt clerici litterarum notitiam, & ſcientiam haberẽt non eſt eis interdictum de Fide Catholica diſputare. Quod ſi cuipiam eorum cognitio, & ſcientia deſit, licet iure quidem canonico diſceptare de Fide minimè prohibeatur, iure tamen naturali, & diuino prohibetur, ne is, qui Fidei decreta, & iura neſcit, diſputet, & neſcius multa diſputando peccet. Deindè quæres, quid nomine Fidei Catholicæ, in hoc capite veniat? Reſpondeo, quicquid eſt in Eccleſia propoſitum tanquam fide credendum: quales ſunt qui vocantur Articuli Fidei, & cetera, quæ ſacræ, & diuinæ litteræ tradiderunt; Aut quæ generalis Eccleſiæ conſenſus definiuit, & quæ ex his neceſſaria, & euidenti conſecutione deducuntur. Poſtremò quæres, an laicus, qui ſcienter hãc legem violauit in excommunicationem incurrat? Reſpondeo, minimè, quoniam in ea lege dicitur: ¶ Excommunicationis laqueo innodetur. ¶ Pœna autem verbis futuri temporis expreſſa, non ipſo facto contrahitur, ſed eſt per ſententiam Iudicis imponenda, cum tamen verba, quæ præteriti temporis pœnam exprimunt, ſignificent eam pœnam eſſe ipſo iure latam.

Secundò Quæritur, An liceat clericis de Fide Catholica diſputare publicè? Reſpondeo, C. De ſumma Trinitate, & Fide Catholica. L. Nemo, ſancitum eſſe: Nullus clericus, vel militaris, vel alterius cuiuſlibet conditionis de Fide Chriſtiana publicè turbis coadunatis, & audientibus, tractet in poſterum: nam iniuriam facit Eccleſiæ, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere, & publicè diſputare contenderit. Hæc ibi: ſed cum lex ſit imperatoria, & ciuilis clericos tenere, & obligare nequit, niſi iure canonico confirmetur. Non licet igitur clerico de Fide Catholica publicè diſputare, primò, in dubium reuocando, quæ fide creduntur. Deindè, coram rudi, & imperita plebe, quam ad perfidiam aliquis alius conatur impellere. At verò fas eſt, de rebus Fidei publicè diſputare coram populo qui ad prauitatem hæreticam eſt ſollicitatus, ne Catholicorum ſilentium audaciores reddat Hæreticos, & populũ aſtantem in Fide, ac Religione ancipitem, & dubium. Licet item, publicè diſputare de Fide coram peritis, & doctis gratia exercitationis, & uberius, ac pleniùs cognoſcendæ veritatis.

Tertiò Quæritur, An Scripturæ ſacræ ſint in proprias ac maternas cuiuſque nationis, & gentis linguas conuertendæ, vt poſſint à ſingulis commodius legi, & intelligi. Reſpõdeo, Lutheranos, & Caluiniſtas iure eſſe hæreticos, vt aſſerãt Scripturas ſacras transferri debere in proprias, & vulgares omnium gentium linguas. Contra quos in Indice librorũ prohibitorum edito, a conc. Tridentino quarta Regula cõſtituta ſic habet: Cum experimento manifeſtum ſit, ſi ſacra Biblia vulgari lingua paſſim, ſine diſcrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatẽ detrimenti, quàm vtilitatis oriri: hac in parte iudicio Epiſcopi, aut Inquiſitoris ſtetur, vt cum conſilio Parochi, vel confeſſarij, Bibliorum à Catholicis auctoribus verſorum lectionem in vulgari linguа eis concedere poſſint, quos intellexerint ex huiuſmodi lectione non damnum, ſed fidei atque pietatis augmentum capere poſſe: quam facultatem in ſcriptis habeant. Qui autem abſque tali facultate, ea legere, ſeu habere præſumpſerit, niſi prius Biblijs Ordinario redditis, peccatorum abſolutionem percipere non poſſit. Bibliopolæ vero qui prædictam facultatem non habenti, Biblia idiomate vulgari conſcripta vendiderint, vel alio quouis modo conceſſerint, librorum pretium in vſus pios, ab Epiſcopo cõuertendum amittant, aliiſque pœnis, pro delicti qualitate, eiuſdem Epiſcopi arbitrio ſubiaceant. Regulares verò nõ niſi facultate à Prælatis ſuis habita, ea legere, aut emere poſſint. Hæc ibi. Et in Indice recens edito iuſſu S. D. N. Clementis VIII. addita eſt obſeruatio circa prædictam 4. Regulam, quæ ſic habet. Animaduertendum eſt, circa ſuprаſcriptam quartã regulam Indicis fel. rec. Pij Papæ IIII. nullam per hanc impreſſionem, & editionem de nouo tribui facultatem Epiſcopis, vel Inquiſitoribus, aut Regularium ſuperioribus cõcedendi licentiam emendi, legendi, aut retinendi Biblia vulgari lingua edita, cum hactenus mandato, & vſu Sanctæ Romanæ, & vniuerſalis Inquiſitionis ſublata eis fuerit facultas concedendi huiuſmodi licentias. Sic ibi.

Quæres, An Bibliorum partes, nimirum libri, aut librorum capita, in vulgares linguas tranſlata permittantur? Reſpondeo, primo aſpectu. In prædicta quarta Regula ſolùm prohiberi, ne ſacra Biblia vulgari lingua paſſim ſine diſcrimine permittãtur legi, emi, retineri, aut vendi. In Hiſpania tamen in Indice librorum prohibitorum ibi edito, auctoritate Generalis, in illis prouincijs, Inquiſitoris Regula 6. ſic habet: Prohibentur Biblia vulgari lingua, cũ omnibus ſuis partibus, ac ſi dicat, Biblia, & eorũ partes, & in Indice recenti edito iuſſu S. D. N. Clem. VIII. in obſeruatione circa quartam prædictam regulã Indicis editi iuſſu. Pij IIII. ſic habetur: ſublata eis fuerit (videlicet Epiſcopis, Inquiſitoribus, & Regularium Superioribus) facultas concedendi licentiam legendi, vel retinendi Biblia vulgaria, aut alias ſacræ Scripturæ, tam noui, quam veteris teſtamenti partes quauis vulgari lingua editas. Deinde quæres, An permittãtur integræ ſententiæ, clauſulæ, & capita Bibliorũ inſerta in li-

in libros Catholicorum, qui ea explicant, aut citant? Reſpondeo, in Indice Hiſpanienſi id permitti: nam ita expreſſe habet Regula ſexta prædicti Indicis Hiſpanienſis. Item, quæres, an permittantur in vulgarem linguam tranſlata Euangelia, & Epiſtolæ, quæ per totum anni curſum inter Miſſarum ſolemnia publicè leguntur, & decantantur? In 6. Regula Indicis Hiſpanienſis permittuntur, ea conditione, vt ſeparatim, & ſeorſim minimè typis mandentur, ſed vnà cum concionibus, & explanationibus Catholicorũ editis, ad fidelium pietatem Chriſtianam excitãdam, promouendam, & augendam. Quæres, inſuper, an permittantur conſcripti vulgari lingua precationum horariarum libelli, in quibus continentur Pſalmi, & Cantica ex Biblijs excerpta? In Indice Hiſpanienſi in Regula 6. & 7. omnes huiuſmodi lingua vernacula conſcripti libelli prohibentur. Et in Indice nouiſſimè edito iuſſu S.D.N. Clemẽtis VIII. In obſeruatione circa quartam regulam, prohibentur ſacræ Scripturæ partes, tàm noui, quàm veteris teſtamenti, quauis vulgari lingua editæ: ac inſuper ſummaria, & compendia etiam hiſtorica eorundem Bibliorum, ſeu librorum ſacræ Scripturæ, quocunque vulgari idiomate conſcripta: quod quidem inuiolate præcipitur ſeruandum.

Obijcies, ſacras litteras olim vernaculis fuiſſe linguis cõſcriptas: nam Moſes, & alij veteris Teſtamenti ſcriptores ſacri, Hebraica lingua, qua tũc temporis vtebantur Iudæi, ſcripſere: Matthæus quoque profecturus ad Gẽtes luce veritatis imbuendas, Euangelium ſcripſit Hebraice, in gratiã Iudæorum, & eorum, qui ex circumciſione erãt, teſte Hieronymo in Prologo in Matthæum, ex Euſebio, ſiue, vt alij prodiderunt, ſcripſit Siriaca ſeu chaldaica lingua, quæ tũc Iudæorum vulgo erat vſitata. Epiſtola quoque Pauli ad Hebræos fertur Hebraice primum edita, quia eſt ad Hebræos miſſa. Cæteri verò noui Teſtamẽti libri Græce ſunt conſcripti, quia Orientalium Gentium, quæ in Romanorum Imperio, & ditione viuebant, erat propria lingua: & in Eccleſia Latina ſacri, & diuini libri Latinè ſunt redditi, propterea, quòd omnes tunc temporis Latinè loquebantur & intelligebant. Reſpondeo, tunc hiſce tribus linguis ſcriptores ſacros vſos fuiſſe, quia Scripturæ ſanctæ id temporis apud Gentes promulgari cœperunt: & proinde in his linguis editæ, ac traditæ fuere, quæ tunc in vſu erant apud Gentium nationes. Deinde obijcies, Paulum prima ad Corinthios cap. 14. reprehendentem eos, qui linguis in Eccleſia loquebantur: vbi inter alia dicit: tamen, quæ ſine anima ſunt vocẽ dantia, ſiue tibia, ſiue cithara, niſi diſtinctionem ſonituum dederint, quomodo ſcietur, id quod canitur aut quod citharizatur? Etenim ſi incertam vocem det tuba; quis parabit ſe ad bellum? Ita & vos per linguam, niſi manifeſtum ſermonẽ dederitis, quomodo ſcietur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes. Et poſt hæc: Si ergo, inquit, neſciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor barbarus; & qui loquitur mihi, barbarus. Et ad Rom. 10. Fides, ait ex auditu; auditus autem per verbum Chriſti, at ſi ij, quibus annuntiatur Dei verbum, non intelligant, perinde eſt, ac ſi nõ audiant? Reſpondeo, Paulum his in locis ſermonem habere de iis, qui dono linguarum prædıti erant, quo multi Corinthiorum tunc temporis diuinitus donabantur, & quo eos vti Apoſtolus voluit ad aliorum profectum, videlicet ne publicè loquerentur linguis in Eccleſia, niſi eſſet, qui interpretaretur, vt omnes intelligendo, ad pietatem inflammarentur ardentius. Adhæc obijcies, Chryſoſtomum ter quaterue aſſerentem nimirum in hom de Lazaro, & in homil. 10. in Ioannem, & hom. 3. in epiſt 2. ad Theſſalonicenſes, aſſiduam Scripturarum lectionem eſſe ſingulis neceſſariam, & proinde omnes in earum ſtudium incumbere debere: neminem ſeſe excuſare poſſe, ob multitudinem occupationum, & negociorum, aut ob librorum penuriã, aut ſermonis obſcuritatem, & difficultatem, ſcripturarum lectionem demùm non ſolùm Monachorum, ſeu clericorũ, ſed etiam omnium laicorum eſſe oportere. Hieronymus, item ad Paulam, & Euſtochium ſcribens, hortatur eas, cũ fœminæ eſſent, ad aſſiduam ſacrarum literarum lectionẽ, & ſtudiũ. Item, fertur Chryſoſtomus nouum teſtamentũ, & Dauidicos Pſalmos in linguã Armenicã conuertiſſe, & VVlphilas Gothorũ Epũs dicitur ſacros Biblicos libros in Gothorum ſermonẽ trãſtuliſſe. Chryſoſtomi verba Hæretici more ſuo accipiunt, & detorquent ad ſuæ cauſæ patrocinium. Nos tamen libenter fatemur, tunc temporis laicos in ſcripturarum lectione fuiſſe verſatos, quia ſacra eloquia erant græco, vel latino Sermone concepta, quem ſermonem vulgus quoque callebat, nunc verò plebs ferè rudis eſt, & imperita latini ſermonis: at laici, qui græcè, vel latine nouerunt, Scripturas iure optimo lectitant.

Quartò Quæritur, An expediat, & deceat ſacra volumina in maternas, & vernaculas linguas conuerti? Reſpõdeo, Minimè, quia detrimentum inde pateretur fidelium concordia. Deindè, variæ hæreſium, & errorum cauſæ naſcerentur. Præterea, magna inſcitiæ, & ignorantiæ cauſa in Republica Chriſtiana ſequeretur. Ex varietate item, incertitudine, & multitudine verſionum contentiones innumeræ, diſſidia, ac infinita propemodum alia incommoda, & mala prouenirent. Ex quo Innocentius III. ad Abbatem Ciſtercienſem, & eius collegas ſcribens, eos acriter obiurgat, & increpat, qui canonicos Sanctarum Scripturarum libros Gallicè trãſlatos, paſſim laicis, & fœminis permittebant. Cum olim, ait, venerabilis frater noſter Metenſis Epiſcopus, per ſuas nobis litteras intimaſſet, quod tàm in diœceſi, quàm in vrbe Metenſi Laicorum, & mulierum non modica multitudo, Gallicæ cuidam tranſlationi diuinorum librorum intendens, ſecretis conuenticulis etiam inter ſe eructare præſumerent, aliorum aſpernantes conſortium, & in faciem redarguentibus Presbyteris reſiſtentes, quorum ſimplicitatem faſtidiunt in ſuæ tranſlationis peritia confidentes; non protinus ad vindictam res nos accendit incognita, ſed vniuerſis tàm in vrbe, quàm in diœceſi Metenſi conſtitutis, ſub eo tenore litteras curauimus Apoſtolicas deſtinare, qui vobis ex earum tranſcripti inſpectione poterit patere. Et paulo poſt præcipiens, vt inquiratur in eos, ſubiungit: Nuper autem idem Epiſcopus per ſuas nobis litteras intimauit, quòd quidam eorũ, quos notabiles prioribus litteris denotarat, mandatis recuſant Apoſtolicis obedire; quibuſdam eorum clanculo, quibuſdam verò iam publicè, obediendum eſſe dicentibus ſoli Deo: ab occultis etiam conuenticulis non ceſſantes, officium prædicationis occultè, licèt à nullo mittantur, prohibita etiam ſibi non metuunt vſurpare, aſpernantes ſibi diſſimiles, & tranſlationi eidem vſque adeo inſiſtentes, vt ſe nec Epiſcopo, nec Metropolitano ſuo, nec nobis ipſis aſſerant parituros, ſi eam decreuerimus abolendam. Licèt autem tales in eo reprehendendi meritò videantur, quòd occulta conuenticula celebrant: officium prædicationis vſurpant, ſimplicitatem deſpiciunt ſacerdotum, eorum cõſortia, qui dictam tranſlationem non recipiunt, aſpernantur: Ne quid tamen ſubito facere videamur, diſcretioni veſtræ, de qua planè confidimus, per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque præcipimus, quatenus ad ciuitatem Metenſem pariter accedentes, cum eodem Epiſcopo conuocetis coram vobis talia ſapientes, & adhærentes tranſlationi prædictæ: & ſi fieri poterit, quæ in eis reprehenſibilia fuerint, auctoritate Apoſtolica freti, ſublato appellationis obſtaculo corrigatis. Quòd ſi correctionem recipere forte noluerint, inquiratis in eos. Hæc Innocentius.

Ex his manifeſtò perſpicitur, quot, & quanta mala Gallica illa ſacrorum Bibliorum tranſlatio, in Eccleſiam illam Gallicanam inuexerit: qualia in primis erant ſacerdotum ſimplicium, & cæterorum omnium deſpectio, inobedientia, audacia, temeritas, conuentus occulti, ſeditiones, ſchiſmata. Quis item non videat, quantùm malorum accideret, ſi paſſim agricolæ, & opifices ſacra volumina verſarẽt, & lectitarent in materna lingua, cum in eis multa habeantur, quæ prima fronte, & aſpectu ſibi inuicem aduerſari videantur? Horum pauca quædam de multis exempla cõmemorabo. Ecce, ad Romanos 14. dicit Apoſtolus: Regnum Dei, non eſt eſca, & potus; cum tamen Chriſtus dicat Luc. 22. Ego diſpono vobis, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in Regno meo.

Item, Geneſ. 1. & 9. dicitur, Creſcite, & multiplicamini; contrà, Luc. 23. Beatæ ſteriles, quæ non genuerunt, &c. Et Matth. 19. Sunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter Regnum cælorum. Geneſ. etiam 22. ait: Moſes; Tentauit Deus Abraham; cui Iacobus in ſpeciem contradicens, Deus, inquit, neminem tentat. Rurſus Matth. 15. ait: Chriſtus Dominus: Quod intrat in os, non coinquinat hominem: Contrà Paulus dicens, Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt. Exodi 24. Videruntque Deum, & comederunt: contrarium primo aſpectu, ait Moſi Deus, Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & viuet. Matt. 6. Attendite, ait Dominus, ne iuſtitiã veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis; oppoſitum in ſpeciem indicat Matth. 5. Sic luceat lux veſtra

coram

coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Pſalmo primo ait: Dauid: Non reſurgunt impii in iudicio: contra Paulus, dicens: omnes quidem reſurgemus, vt alios ſcripturæ locos præteream, quos recenſere, nimis longum eſſet. Non diſſimulabo, multa etiam in ſacris litteris contineri, quæ rudem, & imperitum hominem grauiter offendere, & quæ in ſpeciem vilia, & abiecta, aut etiam ridicula, & abſurda cenſeri poſſent: vt quæ in Cantico Canticorum de mutuo, & reciproco inter ſponſum, & ſponſam amore referũtur, plurimæ quoque parabolæ, & ſimilitudines, tùm noui tùm veteris Teſtamenti, ex quibus incautus, & imprudens lector potiùs vanitatem, quàm veritatem, aut pietatẽ hauriret, vt meritò dixerit Apoſtolus: littera occidit, ſpiritus autem viuificat. Poſtremò, facta quædam ſacræ litteræ commemorant, quæ rudi populo propoſita imitanda viderentur, vt Gen. 38. fornicatio Thamar; Iudith. 10. & 11. mendacium in ſpeciem apparens, ficta quoque, & ſimulata Dauidis inſania, quando Saulem fugiens manſit apud regem Geth; 1. Reg. 21. & 27. illud quoque Oſeæ, cum iubetur ad mulierem meretricem accedere, & ex ea filios ſuſcipere. Oſeæ. 1.

Quintò Quæritur, An prohibeantur diſputationes, & cõtrouerſiæ de rebus Fidei, & Chriſtianæ Religionis inter Catholicos, & Hæreticos vernacula lingua conſcriptæ? Reſpondeo, in Hiſpanienſi Indice librorũ prohibitorũ in Regula 8. prohiberi diſputationes, & altercationes inter Catholicos, & hæreticos, immo etiam confutationes Alchorani Mahometani in lingua materna editas, abſque facultate expreſſa, & ſcripto impetrata, & accepta ab Inquiſitoribus. Nã ex huiuſmodi diſputationibus, cõtrouerſiis, & confutationibus vulgari lingua cõpoſitis plebs ignara, rudis, & incauta plurimas ſolet falſitates haurire, & mordicus tenere.

Sextò quæritur, An ſanctũ Miſſæ ſacrificiũ, diuina officia, ac publicæ Eccleſiæ præcationes, & Sacramentorũ miniſtratio fieri, recitari, doceri ac tradi debeant proprijs, & maternis cuiuſque gentis, & nationis linguis? Lutherani & Caluiniſtæ contendunt hæc omnia vulgari lingua tradi oportere, vt ſinguli intelligant quid orent, quid petant, quid audiant, quid recipiant. Id probare ſe putant ex eò, quòd Iacobus Apoſtolus Chaldaicè, aut Syriacè apud Iudæos liturgiam compoſuit, qua nunc fortaſſis vtuntur Aethiopes, Armeni, & Maronitæ: Baſilius, & Chryſoſtomus Græcè pro Græcis. S. Petrus perhibetur Latinè ediſſe pro Latinis, aut ſaltẽ eius diſcipuli. Hieronymus perhibetur Dalmatica lingua Liturgiam compoſuiſſe Dalmatarum: Alexandrini, & Aegyptii ſuã quoque Liturgiã Arabicè conſcriptã eſſe voluerunt, ſicut Sclauonicè Morani. Idẽ prætereà confirmant ex eo loco Pauli 1. ad Cor. 14. Si orẽ lingua, ſpiritus meus orat, mens autem mea ſine fructu eſt. Quid ergo eſt? orabo ſpiritu, orabo, & mente, pſallã ſpiritu, pſallam, & mente. Cæterùm, ſi benedixeris ſpiritu: qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, ſuper tuam benedictionẽ? quoniam quid dicas, neſcit. Nam tu quidem benè gratias agis, ſed alter nõ ædificatur. Et ex illo etiã Eſaiæ 29. quod Chriſtus Dominus confirmauit: Populus hic, inquit, labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.

Verùm enim verò quicquid Lutherani, & Caluiniſtæ, ſibi velint, & obſtrepant, error eſt intolerabilis aſſerere, publicas Eccleſiæ ad Deum precationes vulgari idiomate recitari, cantari, & fundi debere, & neminẽ fidelium, earum fructus poſſe eſſe participem, niſi intelligat idioma, quo recitantur. Mos enim generalis Eccleſiæ habet, vt nõ niſi certis quibuſdã linguis, Hebraica nimirum, Syriaca, Græca, & Latina celebrentur: qui mos plurimis ab hinc annis in Eccleſiã inductus, etiã nunc retinetur, & ſeruatur. Vnde Gregorius VII. ante annos quingentos, Duci Bohemiæ petenti totius ſuæ gentis nomine id ipſum, quod Lutherani, & Caluiniſtæ hodie extorquere contendunt, reſpondit lib. 7. ſui Regiſtri in Epiſtola ad eum miſſa, in hunc modũ: Quia verò inquit, nobilitas tua poſtulauit, vt ſecundũ Sclauonicam linguam apud vos Diuinũ officium celebrari annueremus; ſcias nos huic petitioni tuæ nequaquam poſſe facere. Et hoc nempe ſæpe voluentibus liquet, non immerito Sacrã ſcripturam omnipotenti Deo placuiſſe, quibuſdã locis eſſe occultam, ne ſi ad liquidum cũctis pateret, fortè vileſceret, & pateret deſpectui, aut prauè intellecta a mediocribus, in errorem induceret. Hæc ille Romanus Pontifex. Accedit conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 8. de ſacrificio Miſſæ verba faciens: Etſi Miſſa, inquit, magnã contineat populi fidelis eruditionem;

A non tamen expedire viſum eſt Patribus, vt vulgari paſſim lingua celebraretur. Quamobrem retento vbique cuiuſque Eccleſiæ antiquo, & à S. R. Eccleſia omnium Eccleſiarum Matre, & magiſtra probato ritu, ne Chriſti oues eſuriant, neùe paruuli panem petant, & non ſit qui frangat eis, mandat ſancta ſynodus paſtoribus, & ſingulis curam animarũ gerentibus, vt frequenter inter Miſſarum celebrationẽ, vel per ſe, vel per alios ex iis, quæ in Miſſa leguntur, aliquid exponant: atque inter cetera ſanctiſſimi huius ſacrificii myſterium aliquod declarent, diebus præſertim dominicis, & feſtis. Similia his præcipit idem concilium de iis, quæ pertinent ad conciones Euangelij, & Epiſtolarum, Catechiſmi, & reliquorum, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, explicationem, ſeſſ. 5. c. 2. de Reformatione: Et idem fermè cõſtituit de ſacramentorum vi, & vſu c. 4. & 7. & ſeſſ. 22. can. 9. his verbis: Si quis dixerit, Eccleſiæ Romanę ritum, quo ſubmiſſa voce pars canonis, & verba conſecrationis proferuntur, damnandum eſſe, aut lingua tantùm vulgari celebrari debere Miſſam, aut aquam non miſcendam eſſe vino in calice offerendo, eò quod ſit contra Chriſti inſtitutionem, B anathema ſit. Quæres, an expediat prædicta publica Officia vulgari lingua celebrari? Reſpondeo, nequaquã: quia multa hinc incommoda naſcerentur, vt paulò ante vidimus. Deindè quæres, an Hæreticis petentibus, vt prædicta officia maternis linguis perſoluantur, permitti, & concedi debeat ob communem pacem tuendam, & conſeruandam? Reſpondeo, concilia, Patres, & Eccleſiam non conſueuiſſe ſimilibus Hæreticorum poſtulatis annuere, ſic enim olim Epheſinum concilium noluit Neſtorio concedere Deiparam Virginem dici, & vocari. Χριστοτόκον, licet id verum eſſet, ſed voluit appellari. Θεοτόκον, id eſt, Dei Matrem: Et ſynodus Nicæna prima, noluit admittere, quod Arriani libenter dabant, vt in Symbolo Filium Dei profiteremur ὁμοιούσιον, id eſt, ſimilis ſubſtantiæ, ſed voluit appellari ὁμοούσιον, id eſt, eiuſdem naturæ, & ſubſtantiæ: neque vnquã Patres voluerunt Aſianis Epiſcopis concedere, vt Paſcha celebraretur 14 Luna Martii, in quemcumque hebdomadæ diem incideret, ſed voluerunt, vt Dominica die poſt 14. Lunam proximè ſequenti coleretur. Nec item Eccleſia acquieuit Pelagianis ingenuè confitentibus paruulos non C naſci in eo ſtatu, & vitæ conditione, qua fuerant primi parentes ante lapſum, ſed voluit, vt apertè faterẽtur eos cum peccato originis naſci. Verbis enim ambiguis vſi illi hæretici deprauati, eludebant Eccleſiam, intelligentes videlicet, paruulos non naſci, in eadem vitæ cõditione, & ſtatu, quia non naſcuntur viri adultæ, & perfectæ ætatis, quales erant primi parentes ante lapſum. Quòd ſi Lutheranis, & Caluiniſtis permitteretur, vt prædicta vulgari lingua celebrarentur officia diuina, poſtea prædicarent ſe obtinuiſſe, quod volebant, immo Eccleſiam mutaſſe ſentẽtiam, & antiquũ morem reliquiſſe tanquam Scripturis contrarium, erroriſque Eccleſiam inſimularent: incredibili lætitia, & gaudio exultarent. At Eccleſia permiſit, inquies, vt Alexandrini populi, & Aegyptii Arabicè, Diuina officia faciant, Armeni Syriacè, & Morani olim Sclauonicè, Dalmatæ, Dalmaticè, & Ruſſii, ſiue Rutheni vulgari ſua lingua, & ſermone. Cõcedo: ſed id factũ eſt, quia Alexandrini, Aegyptii, & Armeni, id extorſerunt in Græcorum odium, a quibus ſe iam olim ſegregarant: Morani verò id introduxerunt, quia ij, qui apud ipſos Chriſti Euangelium promulgarunt, D videlicet Cyrillus, & Methodius ante ſexcentos annos à Romano Pontifice impetrarunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua, & ſermone Sclauonum vti liceret, quòd ea gens ipſis auctoribus in Chriſtum Dominum credere cœpiſſet, vt refert Aeneas, Syluius, in hiſtoria Bohemiæ cap. 13. & Cromerus in lib 3. de Rebus Polonorum: immo, vt ait Syluius, cum quidam Romæ contradicerent, & peterent, ne id Pontifex concederet, audita eſt vox è cælo miſſa, omnis ſpiritus laudet Dominum, & omnis lingua confiteatur ei. Porrò non idem iuris eſt de priuatis precationibus, quas quiuis fundit ad Deum, nec de iis, quæ ad Catechiſmum ſpectant: quale eſt Apoſtolorum ſymbolum, ſalutatio angelica, & cetera Chriſtianæ fidei rudimenta: hæc enim licet Latinè ſæpe tradantur, materna tamen lingua proponi, & addiſci ſolent, quia publica Eccleſiæ officia minimè cenſentur.

Septimò Quæritur, An populo catholico liceat hæreticum hominem, aut infidelem in Regem, aut Principem eligere? Reſpondeo, primò id iure naturali eſſe prohibitũ, quia Principum, & Regum mores ſolent populi imitari.

A Vnde olim Deus, cum Hebræorum populo præcepta daret, inter alia prohibuit, ne alterius gentis, quàm ſuæ regē ſibi deligerent. Deindè, ſi Rex hæreticus à populo crearetur, electio iure canonico eſſet prorſus inanis, & irrita: quoniam omnis hæreticus ipſo iure excommunicationem cōtraxit, excommunicatus autem, publicorum munerum, & adminiſtrationum capax non eſt, quippe cui interdictū eſt omni piorum hominum conuictu, ſocietate, & communione. Quæres, an ſaltem ob commune pacis bonum tuendum, & conſeruandum, poſſit Hæreticus auctoritate Pontificia abſolutus, in Regem, aut Principem eligi? Reſpondeo, videndum eſſe, an multò magis ſit in rem populi hæreticum hominem in Regē non eligi, quàm eligi ob cōmune pacis bonum. Item, videndū eſt, an citius, & facilius Reipublicæ ſalus, & pax labefactata conciliat Hæretico regnante, aut dominante, quàm Catholico: inſuper videndū eſt, num quamuis polliceatur, & iuret, ſe permiſſurū Catholicos pacatè, & quietè viuere iuxta Eccleſiæ ritus, & mores; ſit ei fides habenda. Nam qui Dei fidem temerè nefariè, & impiè perfringit, facilè fidem datam hominibus violabit, vt abundè experimenta docuerunt. B Rogabis deindè, an Rex, vel Princeps in hæreſim lapſus, ſit ipſo iure regno, aut principatu ſuſcepto priuatus? Reſpondeo, minimè, ſed regno eſt amouendus, regno priuandus, ei regia poteſtas abroganda. Quæres, cuius auctoritate ſit regno, aut principatu deijciendus? Reſpōdeo, auctoritate Pontificis Romani primùm fieri debere criminis declarationem: nam Hæreſis crimen eſt Eccleſiaſticum, in quod Iudex Eccleſiaſticus primùm inquirere, & animaduertere debet: poſt cognitam ab Eccleſia, & damnatā hæreſim lata ſententia, populus eadem auctoritate ſoluitur ab omni vinculo, & nexu fidei, promiſſionis, & iuriſiurandi, quo Regi parere antè debebat, & deindè poteſt iure populus, vnà cum Proceribus eius, Regi regnum, & poteſtatem adimere, & in ſui patrocinium alios Principes Chriſtianos, & Catholicos vocare, ſi ad hæc omnia Romani Pontificis publica ſententia, & auctoritas acceſſerit.

Octauò quæritur, An fas ſit, & Reipublicæ expediat Hæreticos impunè permittere, & peregrinas, ac ſuperſtitioſas ſectas tolerare, vt Iudaiſmū, Paganiſmum, Saraceniſmū? C Quidam opinantur id fas eſſe, & expedire, vt Reſpublica pacatè, & tranquillè viuant. Nā Heluetij populi pace fruūtur, & tranquillitate, cum tamen Hæreticos permittant in ſuis finibus: & olim Chriſtiani, Imperatoribus hæreticis, & Paganis regnantibus, vnà cum Hæreticis, & Paganis permiſti viuebant. At verò dicendum arbitror, innumera mala, & incommoda oriri ſolita eſſe, quando in Republica impunè toleratur eiuſmodi hominum conſortium, atque cōuictus: vti experimento ſatis euidenti conſtat in multis prouincijs: quod ſi aliquando factum eſſe legimus, id mirum non eſt, quia res, mores, & tempora aliud non patiebantur: & vbi id nunc impunè toleratur, Atheiſmus, aut Paganiſmus, paulatim inducitur. At vt plura, & grauiora, & deteriora mala deuitentur, aliquādo id Principes Chriſtiani permittūt.

De peccatis, quæ contra Fidei confeſsionem admittuntur. Cap. XXVII.

D PRincipio quæri ſolet, An qui rogatur ab alio, ſit Catholicus, ſiue Chriſtianus nec ne, eo ipſo debeat confiteri, ſe eſſe Catholicum, ſiue Chriſtianum? Animaduertendum eſt, inter ſe hæc tria plurimum differre: nam aliud eſt negare. V. G. Titium ſe eſſe Catholicum ſiue Chriſtianū: aliud Simulare, vel occultare Fidem Catholicam, ſiue Chriſtianā: & aliud, ſectam vel ſuperſtitioſam impietatē profiteri. Deinde ſciendum eſt, poſſe contingere, vt quis, vel verbis, vel factis, vel ſignis Fidem catholicam abneget, vel occultet. Et proinde, vt ſectam alienam totidem quoque modis profiteatur. Primùm quæritur de verbis, & factis, poſtea de ſignis.

Profiteri igitur ſectam, aut ſuperſtitionem Infidelium quorumlibet, ſiue verbis, ſiue factis, eſt per ſe peccatum, & quidem graue. Quæres, quid ſi metu mortis quis profiteatur? Etiam tunc eſt peccatum, quia eſt per ſe, & intrinſecè malum. Vnde metus mortis minuere ex parte eius deformitatem poteſt quidem, ſed tollere ex toto non poteſt. Quid ſi, inquies, orē tenus tantummodo quiſpiam profiteatur, non corde, & animo? Reſpondeo, ſe hæreticum, aut Paganum non eſſe, quoniam intellectu nihil contra Fidē credit, at verò graue peccatū facit, quia Chriſti Fidem verbis abnegat. Præterea, ſi Titius legitimè auctoritate publica rogatus, ſe eſſe Chriſtianum, vel Catholicum neget, graue peccatum admittit, tametſi metu mortis, & verbo tenus ſe talem eſſe negauerit: nam Fidem negare, eſt etiam per ſe, & ſua natura malum. Poſtremò, ſi Titius publicè, & legitimè rogatus, ſit Catholicus, ſiue Chriſtianus, an non; tacuerit, ita vt talem ſe tacendo eſſe diſſimulet, grauiter delinquit, quoniam tunc temporis Fidem ſuā clarè, & palā prodere, & confiteri debet: alioqui enim tanquam hæreticus, aut Infidelis cenſebitur: & cum id negotiū publicè tranſigeretur, pios Chriſtianorum animos offenderet. Si tamen Titius clanculū, ſecretò, vel priuatim ab aliquo rogetur, ſitne Catholicus, Chriſtianuſue an non? non peccat, ſi tacendō Fidem ſimulet, aut occultet, aut ſi rogantem verbis ambiguis, aut aliò ſpectantibus eludat: quia is, qui rogat, nullum rogandi ius habet; & proinde qui reſpondet, minimè obligatur ad veritatem fatendam: vſu tamen venire interdum poteſt, ex accidenti aliquo, nimirum, ne alij offendantur, vel ne in periculum perfidiæ deueniant, vt debeat veritatem profiteri, & nequaquam occultare. At verò ſi Hæreticum, aut Infidelem ſe eſſe fateatur, peccat, non ſolùm mētiendo, ſed etiam hæreticam prauitatem, aut ſuperſtitioſam, vel impiam aliam quamlibet ſectam verbis profitendo.

Quæres, quid ſi nomen Chriſtiani, vel Catholici apud aliquot prouincias, ſolùm ſit nomen nationis, vel gentis, non autem religionis, an peccet Titius contra confeſſionē Fidei negando ſe eſſe Catholicum, vel Chriſtianum? Reſpondeo, minimè, quia ſolùm negat ſe eſſe virum illius nationis, vel gentis, de qua rogatur: velut qui diffiteretur ſe eſſe Italum, Gallum, Germanum, vel Hiſpanum.

Secūdò Quæritur, An qui apud hæreticos rogatus, ſitne Sacerdos, ſit Clericus, an non? Religioſus, nec ne ſit? verùm audierit rem diuinam? negauerit, ſe talem eſſe, vel rem ſacram audiſſe, peccet contra confeſſionem Fidei? Finge aliquem in Anglia commorari, vbi talia paſſim Hæretici percunctantur ad explorandum, an quis Romanam fidem teneat, & profiteatur? Reſpondeo, minimè. Nam ſi quis neget ſe eſſe Sacerdotem, vel Clericum, vel Religioſum, non eo ipſo negat ſe eſſe Chriſtianum, vel Catholicum, vel fidelem, quia ſunt etiam Laici, Chriſtiani, & Catholici. Nec refert, quòd id Hæretici ſciſcitentur rati tales Romanā fidē, tenere: quoniam eam quoque Laici profitentur. Quare ſolùm ſimplex mendacium in huiuſmodi negatione ineſt; & proindè ſimulare, vel occultare Clerici, vel Religioſi perſonam, ſine mendacio in verbis, ne quis prodatur, ne capite, & vita periclitetur, nullum peccatum eſt. Immo etiā Titius Clericus, vel Religioſus, ſi ad vitam tuendam depoſita Clerici, vel Religioſi veſte ſe tantùm, vt laicum in ſpeciem gereret, amictu laicorū indutus, non grauiter peccaret. Præterea, ſi precationes ſolitas, & officia Eccleſiaſtica prætermittat, quiā commodè ea recitare nequeat abſque probabili vitæ periculo, non peccat: quia leges humanæ non obligant conſcientias ſubditorum, cum graui vitæ diſcrimine, quamuis in certis caſibus obligare poſſint.

Tertiò Quæritur, An in hoſpitijs liceat Catholico carnes edere temporibus ab Eccleſia interdictis, ne ſe prodat tanquam catholicum, & in certum vitæ diſcrimen veniat? Hoc ideo quæritur, quia leges humanæ non afferunt obligationem, quando huiuſmodi pericula imminent: ex altera verò parte videtur hic Catholicus omnino peccatum admittere contra cōfeſſionem Fidei, ſi ponamus, in huiuſmodi hoſpitijs eos, qui carnibus veſcuntur, hæreticos cenſeri: tunc enim qui carnes edit, facto ipſo ſe hæreticum eſſe, profitetur, at paulo antè diximus, ſectam Hæreticorum, vel Paganorum verbis, vel factis profiteri, eſſe per ſe malū, quod metus etiam mortis, non excuſat. Reſpondeo, in primis, à carnibus abſtinentē aliquem Catholicum, quamuis ab hoſpite oblatis, eò quòd prætexat, & ſimulet aliam cauſam, & rationem longè à religione diuerſam, non peccare, nec confeſſioni Fidei repugnare, quia ſolùm religio ſimulatur, aut celatur. Deinde, in carnibus edendis ob vitæ periculum declinandum, non videtur graue peccatum admitti: nam carniū eſus per ſe non eſt infidelitatis, perfidiæuè, aut prauitatis hæreticæ profeſſio, ſed res eſt per ſe media, & indifferens: ex accidente verò Hæretici talem eſum trahunt ad ſignum perfidiæ, aut hæreticæ prauitatis Catholicus autem nulla lege compellitur, cum probabili ſuæ vitæ diſcrimine, ad abſtinendum eiuſmodi ſignis, quæ Hæretici

maligno

maligno animo ſibi præſtituunt, vt ſymbola ſuæ hæreticæ prauitatis, atque perfidiæ.

Quartò Quæritur, An Catholico, vel Chriſtiano per Hæreticorum, vel Paganorum prouincias, atque oppida tranſeunti, liceat ſalutis cauſa ſeſe occultare, eorum veſtes induendo, aut lingua, & Sermone vtendo? Sciendum eſt, veſtem, vel ſignum, quò nationes, vel gentes vti conſueuerunt, aliquando Symbolum eſſe nationis, aliquando ſectæ, & religionis. Variæ enim gentes vario veſtimentorum genere, vti ſolent. Caietanus, 2.2.q.3. art.3. docet, nunquam licere Chriſtiano, etiam metu mortis, vti veſte, vel ſigno Infidelium, quandocumque lege, vel conſuetudine, vel Principis iuſſu receptum eſt, vt qui certam ſectam, & religionem profitentur, vtantur eo genere ſigni. At alij diſſentiunt, aſſerentes id eſſe licitum facere, imminente mortis periculo, & omni aliorum offenſione ſemota.

Bañes.2.2. q.3. art.3.

Mihi hoc probabilius videtur: Nam quemadmodum licet Chriſtiano per Paganorum loca tranſeunti, vti ſermone, & lingua ipſorum, vt ſibi neceſſaria vitæ ſubſidia comparet; ſic etiam eidem fas eſt, vti veſte, & ſymbolo Infidelium. Nam vti ſermone illorum, non eſt per ſe ſectam eorum profiteri, nec propriam religionem abnegare, eò quòd ſermo, & lingua tantummodo nota, & ſignum nationis, & gentis, non ſymbolum religionis eſt. Præterea, eiuſmodi vſus eſt omnium hominum communis: nam & ipſi Infideles, & Pagani, vt ſe ſimulent, & occultent, vti ſolent ſermone noſtro. Quo fit, vt omnes nationes intelligant alienæ linguæ, & ſermonis vſum de more adhiberi ad vitam inter exteros conſeruandam, & tuendam. Veſte inſuper, vel habitu Infidelium vti, non eſt per ſe eorum ſectam, & religionem profiteri, quia res eſt per ſe media, & indifferens.

Obijcies cum Caietano, ſaltem ſecundum morem, conſuetudinem, & legem receptam, apud Paganos eſſe ſignum religionis, & ſectæ? Reſpondeo, nequaquam inde colligi, eſſe per ſe malum, ſed ob ſcandalum, & periculum aliquorum, quo ſublato, nullum peccatum eſt metu mortis impendente: nam alioqui ea veſte, & habitu vti, qui vellet, proculdubio peccatum non euaderet. Adhuc oppones, Rogante Principe, vel Republica cuiuſnam religionis ſimus, negare nos eſſe Chriſtianos non licet: Sed quando more, & lege recepta apud Paganos, certum veſtimenti genus eſt eorum ſuperſtitioſæ religionis, & ſectæ ſymbolum, perinde eſt, ac ſi publica Paganorum auctoritate rogaremur, quam religionem profiteamur? Reſpondeo, non eſſe idem iuris de verbis, quod de ſignis, & veſtibus; nam verba, quibus inſinuatur quis ſe eſſe Chriſtianum, aut ſe eſſe Paganum, vel Iudæum, omni ambiguitate carent: at verò veſtes, & ſigna, quæ in rebus, & factis conſiſtunt, non vnam tantummodo rem ſignificant, ſed plures: quoniam ad multa veſtes, & ſigna adhibere conſueuimus. Vrgebis: Quemadmodum voces ex inſtitutione hominum, vnam tantùm rem deſignant; ſic etiam, licèt veſtes, & ſigna per ſe multa denotare queant, vnum tamen ex more, lege, & inſtituto Paganorum ſignificant. Reſpondeo, inter voces, & alia ſigna magnum eſſe diſcrimen. Nam voces poſtquam hominum placito ſunt inſtitutæ ad aliquid ſignificandum, vnum tantummodo ſignificant; at veſtes, & alia ſigna, etiam poſtquam ſunt adhibita ex more gentis, & inſtituto ad ſectam, vel religionem profitendam, ſunt adhuc ambiguæ, quoniam ſunt ſymbola, vel religionis, & ſectæ, vel nationis, & gentis.

Quintò quæritur, An vbi Catholici, vnà cum hæreticis verſantur, licitum ſit Catholico adire templa, ad quæ hæretici conueniunt, eorum intereſſe conuentibus, atque concionibus? Reſpondeo, ſi rei naturam ſpectemus, id non eſſe per ſe malum, cum ſit res ſuapte natura indifferens: nam multis de cauſis poteſt quis hæreticorum templum ingredi: & conuentibus eorum, & concionibus intereſſe, vt facilius, validiùs, & commodiùs eorum confutet errores. Ex accidenti tamen peccatum eſt, ſi id fiat cum aliorum offenſione, aut periculo noſtro, vel alieno. Quæres, quid ſi alicubi more, aut opinione hominum communi receptum ſit, quodlibet illorum eſſe ſymbolum hæreticæ perfidiæ, an Catholicus ea tunc omittere debeat? Reſpondeo, debere, ob ſcandalum vitandum. Sed quid ſi Princeps hæreſi laboret, & iubeat omnes, tùm Catholicos, tùm hæreticos templa adire, atque etiam frequentare, in quibus publicè hæreticorum conuentus celebrantur, & conciones habentur, & id imperat Princeps conſtituta pœna publicationis bonorum, vel mortis? Reſpondeo, ſi id Princeps iubeat, quoniam vult, vt ſuo mandato omnes obediant, id eſſe licitum Catholicis facere: nam in eo ſolùm obedientiæ officium Principi debitum præſtant. Si tamen id præcipiat, vt eo tanquam religionis ſymbolo prauitatem hæreticam ſimul profiteantur, & vt Catholici diſcernantur ab hæreticis; nequaquam eſſe licitum parere his Principis iuſſis; quoniam cæteri proculdubio Catholici offenderentur, [illegible] hæreticam perfidiam, ſeu prauitatem profiterentur. Quæres, an tunc liceat Catholico ſuo Principi obedire, publicè aſſeuerando ſe id ſolùm efficere, vt ſuo Principi pareat, non autem, vt ſectam hæreticam profiteatur? Quidam id licere arbitrantur, ne eius bona publicentur, & ne ei vita auferatur; quod ſanè probabiliter dici videtur. Ea enim publica teſtatione, Catholicorum offenſioni, & periculo conſulit, & iniquam Principis vexationem iure declinat.

Sextò quæritur, An Catholicis, Chriſtianisúe cum hæreticis, vel Paganis belligerantibus, fas, iuſque ſit [illegible] vexillis affigere certa quædam ſigna, quibus hoſtes vtuntur, vt ſic, vel interitum effugiant, vel eos certè incautos vincant, & capiant? Reſpondeo, eſſe licitum id facere, ſiue nauali, ſiue terreſtri bello res agatur. Nam hoc nihil aliud eſt, niſi quoddam inſidiarum militarium genus. Et quemadmodum in ludis ſolent eſſe iuſtæ certæ quædam fraudes, in eis vſitatæ, & colludentium inter ſe communes, & proinde abſque peccato: Ita etiam in bello militares inſidiæ culpa vacant, quia ſunt ſtratagemata æquè vtrique parti communia. Rogabis, quid ſi Paganorum ſignum, ſit ſectæ, & religionis ſuperſtitioſæ ſymbolum? Fateor eſſe peccatum eo vti, puta ſi eſſet ſignum Martis, Palladis, aut Iouis, quos pro dijs ſtultæ, & inſanæ gentes coluerunt. Si tamen ſignum ſit res per ſe indifferens, ita vt tùm nationis, & gentis, tùm falſæ religionis, & ſectæ ſignum eſſe queat, nullum erit peccatum eo vti. Quo fit, vt in comœdijs, & tragœdijs, quæ populo exhibentur, liceat vti habitu Infidelium, quantumlibet ſit peregrinæ, & vanæ religionis ſymbolum: quia tunc res agitur non ſeriò, ſed ficta perſonarum repræſentatione: atque ideo ſenſu, prudentes quoque ſpectatores, & auditores accipiunt, & interpretantur. Præterea ex prædictis perſpicitur, eum grauiter peccare, qui in gratiam Paganorum, deorum falſorum, & dæmonum, quos ipſi venerantur, ſimulacra, vel imagines depingeret, vel ſtatuas faceret, vel delubra, & fana conſtrueret; quia horum ſingula per ſe ad probandam ſuperſtitionem, & impietatem, cui ſunt conſecrata, valent.

Septimò quæritur, An ſeruo Chriſtiano apud Paganos captiuo liceat in eorum templis genu flectere, obſequium, & officium ſuo Domino genua ſummittenti debitum præſtando, quò eum incuruatum ſuſtentet? Nam ex vno capite id non eſſe licitum videtur, quoniam Nahaman opera, & miniſterio Eliſei curatus a lepra, ardenter poſtulauit ab eo, vti Deum ſuum precaretur: Quò, inquit, mihi ignoſcat, ſi adorauerim in templo Remmon, Domino meo adorante. Ex altero capite id videtur licitum eſſe facere, quia in eo ſeruus tantummodo ſuo officio, & munere fungitur. Reſpondeo, ius eſſe ſeruo, id facere: nam, dummodo ſeruus nullum cultum Idolo tribuat, tutò poteſt ſuo Domino inſeruire; id enim officij præſtare ſolet Domino ſuo, tùm in templo, tùm extra templum: quemadmodum etiam Chriſtiana ancilla à Paganis capta, & caudam veſtis dominæ ſuæ geſtare ſolita, tuta conſcientia genu flectit, vnà cum domina in templo Idolorum genua flectente, & ſeſe proſternente, quia id quoque facere vbique conſueuit. Quorſum igitur, inquies, ſi id eſt licitum facere, petiuit Nahaman, vt ipſi Deus ignoſceret? Reſpondeo, dubium fuiſſe Nahaman, vtrum iure poſſet, id obſequij genus domino ſuo Idoli cultori præſtare, immo fortaſſis verebatur, ne id graue peccatum eſſet; & proinde impensè poſtulauit, vt Eliſei precibus id iuris ſibi a Domino concederetur. Eliſeus autem nequaquam ſoluit eum lege diuina, neque enim poterat in eo, quòd eſt per ſe, & intrinſecè malum, lege

4 Reg.5.

lege aliquem ſoluere, & excipere: ſed conceſſit ei rem ſua natura indifferentem, quam tamen ipſe anceps animi, tamquam bona mente præditus putabat, aut etiam verebatur eſſe interdictam, Deoq. proinde odioſam, ac deteſtabilem: quod Abulenſis, & Lyranus prudenter obſeruarunt.

Octauò quæritur, An certo aliquo tempore iuſtus præcepto compellatur ad eliciendum actum credendi? Reſpondeo, ſemper eſſe obligationem præcepti, ne aliquid contra Fidem credamus, aut profiteamur. Præterea, præceptum Fidei obligationem inducit, vt impius, ſiue infidelis credat, cum primum fuerit ſibi Euangelium Chriſti idoneè, & conuenienter annunciatum. Deinde, impius, quo tempore, præcepto cogitur ad meliorem vitæ frugem per veram peccatorum deteſtationem conuerti; cogitur quoque ad actum Fidei præſtandum: tunc enim de peccatis dolere debet, Deum amare, criminum veniam petere: ſed hæc efficere nequit, niſi fidei actum eliciat. At verò poſtquam venia impetrata in Dei gratiam, & amicitiam rediit, interim dum eam ſeruat, & retinet, minimè obligatur ad actum fidei eliciendum. Nam credendi præceptum eſt a Deo conſtitutum, vt præſidium, & remedium ad iuſtificationem impij; ergo iuſtitia, & gratia obtenta, ceſſat obligatio præcepti: At

A ratione ſpei, pœnitentiæ, vel charitatis aliquando ſuam vim habet.

Poſtremò eſt animaduertendum, inter peccata, quæ contra Fidem admittuntur, connumeratam eſſe Blaſphemiam, ſiue maledictum in Deum, eo quòd ſit crimen, quo aliquid verbis contumelioſis Deo, vel Sanctis cæleſtis patriæ ciuibus tribuitur, quod in ipſos minimè quadrat, vel aliquid detrahitur, quod ipſorum eſt proprium, eiſque conueniens. Ex quo colligit ſanctus Thomas 2.2. quæſt. 13. artic. 1. Blaſphemiam eſſe peccatum, quod contra Fidei confeſſionem perpetratur. At verò nos putamus, blaſphemiam in vniuerſum Religioni aduerſari, quia eſt peccatum, quo maledicta, & contumelioſa verba in Deum, vel Sanctos in cælo regnantes conjicimus: & ideo de Blaſphemia diſſeremus, cum de Religione, & peccatis cum ea pugnantibus infra tractabimus.

Finis Libri Octaui.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. IX.

DE SPE, CHARITATE, ET RELIGIONE IN DEVM.

Quid de Spe, virtute nempe Theologica, tenendum ſit. Caput Primum.

PRincipio quæritur, Quot modis accipiatur Spes? Reſpondeo, duobus: Primò, vt pertinet ad appetitum ſenſus, & ſic eſt affectio quædam animi, qua bona futura, ardua, & difficilia ex certa quadam fiducia cupimus, & expectamus: Vt enim timor, eſt mali futuri: Sic ſpes, boni futuri expectatio. Altero modo accipitur Spes, vt ſpectat ad appetitum rationis, quæ eſt voluntas: & tunc, aut ſumitur pro
Tit. 2. reipſa, quam ſperamus; de qua Apoſtolus: Expectantes,
Rom. 8. inquit, beatam ſpem; &, Spes, quæ videtur, non eſt ſpes.
Infra 12. Aut pro actu ſperandi, de quo idem Apoſtolus: Spe gau-
Supra 8. dentes; rurſus, Spe ſalui facti ſumus: Aut pro habitu, quo ad ſperandum ſumus propenſi. Quando eſt actus voluntatis, accipitur etiam dupliciter. Primò, fuſiùs, & latiùs, prout eſt cuiuslibet boni, ſiue cæleſtis, & æterni, ſiue terreni, & caduci difficilis, & ardui, & futuri expectatio: Deinde ſtrictiùs, & preſſiùs, vt eſt deſiderium cum certa fiducia futurorum bonorum, cæleſtium, & æternorum, videlicet diuinæ gratiæ, & gloriæ, & aliorum, quæ ſunt nobis à Deo promiſſa.

Secūdò quæritur, An ſpes, vt eſt habitus, ſit verè, & propriè virtus? Durandus in 3. diſt. 26. q. 1. quemadmodum cenſet in 3. diſt. 23. q. 6. Fidem non eſſe propriè virtutem: ſic etiam nec Spem. Id probat, quia virtus propriè ſumpta, afficit hominem, cui ineſt, ſimpliciter, eumq. ad optimum actum dirigit, ornat, ac perficit: nimirum ſi eſt virtus rationis, & mentis, dirigit hominem ad verum, certū, clarum, & euidens: Si eſt virtus appetitus, ad bonū, quod habetur. At quemadmodum Fides eſt veri, quod non clare, ſed obſcurè cognoſcitur, ita etiam Spes, eſt boni, quod non habetur: ergo nec Fides, nec Spes ſunt virtutes, ſiue ſint à Charitate ſeiunctæ, quas Theologi informes appellant: ſiue cum Charitate connexæ, quas virtutes viuas,
A & formatas vocant. Ait tamen Durandus Spem eſſe virtutem late ſumptam, vt virtus vocatur, quilibet habitus laudabilis nos ad bonum mouens, ac ducens. Caietanus 2. 2. q. 17. art. 1. exiſtimat Spem ſine charitate non eſſe propriè, & ſimpliciter virtutem, ſed cum charitate coniunctam verè eſſe, & propriè virtutem. Alij ſancti Thomæ diſcipuli cenſent ſpem abſque charitate eſſe quidem propriè virtutem, ſed non ſimpliciter; cum charitate autem eſſe, & propriè, & ſimpliciter virtutem: quoniam nulla, inquiunt, ſine charitate poteſt virtus ſimpliciter conſiſtere, cum omnium virtutum charitas ſit forma, & veluti anima, & vita. Verior tamen eſt eorum ſententia, qui putant Spem eſſe verè, propriè, & ſimpliciter virtutem, per ſuam ſubſtantiam, & naturam, ſiue ſit cum charitate ſociata, ſiue ab illa diſiuncta: neque enim ad virtutem requiritur, vt hominem referat, & dirigat ad actum ſimpliciter optimum, ſed ad actum optimum, qué poteſt: Et ideo Fides diuina, eſt virtus, quia ſemper eſt veri: fides huma-
B na non item, quia poteſt eſſe falſi. Spes quoque diuina, eſt propriè virtus, quia ſemper eſt boni; & quatenus Dei promiſſis, & eius gratia, & charitate innixa fulcitur, ſummum bonum, quod ſibi propoſitum habet, & quod concupiſcit, quod expectat, & in quod intendit, certò conſequitur, licèt conſecutionem eius homo per peccatum impediat. Spes verò humana, actus, vel habitus eſſe quidem poteſt, virtus eſſe non poteſt, quia non ſemper eſt boni. Nam malum, quod opinione hominum putatur bonum, aliquando ſperat, nec certò ſemper ſuum, quod optat, & expectat bonum, adipiſcitur. Charitas autem non eſt virtutum intrinſeca forma, ſed extrinſeca, quæ facit, vt ſtudia, & opera noſtra bona, vitam æternam mereantur.

Tertiò quæritur, An Spes ſit virtus Theologica? Reſpondeo, eam tribus de cauſis virtutem Theologicam dici, vt docet Scot. 3. diſt. 26. q. 1. verſic. Reſpondeo non omnis. Primò, quia circa Deum verſatur, tamquam circa rem, & materiam ſibi proximè obiectam. Deinde, quia

Deo innititur tamquam norma, & regula, qua certò dirigitur. Poſtremò, quia eſt habitus diuinitus infuſus. Virtus igitur Theologica intendit in Deum, vt in obiectum, & finem ſibi proximè propoſitum, & vt regulam, qua certò nititur, atque dirigitur, & vt cauſam ſui effectricem. At verò virtus moris nihil horum habet: nam ip à etiam religio, quæ circa Deum tamquam rem obiectam verſari videtur, non reſpicit Deum, vt obiectum proximum, ſed tantùm, vt eum, cui cultum, & honorem debitum defert. Ita vt eius proximũ obiectum ſit cultus, & honor, qui Deo Optimo Maximo debetur, & tribuitur. Regula item virtutum moralium, qua diriguntur, non eſt Deus, ſed prudentia, cuius dictu, & præſcripto omnes virtutum moralium actiones gubernantur, & referuntur in finem debitũ rationi. Nam Caſtitas, Fortitudo, & Iuſtitia ſuas functiones exercent, prout Prudentia præſcribit, & præcipit. At Fides diuina credit aliquid, quia eſt dictum, & patefactum à Deo: Spes expectat bona æterna, & cœleſtia, quia Deus promiſit ſe ea bene merentibus redditurum: Charitas diligit Deum propter ipſum, amat eum ante, & ſuper omnia, & Proximum propter Deum, vt gratiæ & gloriæ participem, & ſimul, quia Deus id voluit. Præterea, virtus moralis exercitatione, & aſſuetudine comparatur: Virtus Theologica non item, neque enim fit, & exiſtit ex nobis, ſed diuinitus datur, & in mentem infunditur. Ex quo efficitur, vt ſcientia theologica, quam hominum magiſterio, induſtria, & labore diſcimus, virtus theologica nõ ſit, quoniam opera, ſtudio, & exercitatione acquiritur, non diuinitus infunditur: & regula ipſius directrix, præceptrix, & magiſtra eſt ratio, & ex ratione argumentum, vnde deducitur. Colligitur etiam, Fidem, Spem, & Charitatem noſtris actibus acquiſitam, non eſſe virtutes theologicas: probabile ſiquidem putamus (vt tertio lib. cap. 24. q. 6. tradidimus) Ex actibus virtutum infuſarum habitus generari, quos ſcholæ paſſim acquiſitos appellant: qui quidem habitus ſunt theologici, quia circa Deum tãquam circa materiam, & rem obiectam occupantur: non tamen ſunt virtutes theologicæ, quoniam non infunduntur à Deo.

Quartò quæritur, An ſpes ſit virtus theologica, non ſolùm ratione, ſed re à Fide, & Charitate diſtincta. Quidam, vt legimus apud Scot. & Gabr. 3. diſt. 26. q. 1. voluere ſolum ratione differre: ita vt ſpes ſit fides, & charitas aggregatione quadam, quoniam ſpes deſiderat, expectat, & amat bona æterna, quæ credit futura. Putarunt alij ſpem re eſſe idem, quod fides: ratione tamen diſtingui; perinde, ac ſi Fides credat generaliter, quicquid eſt dictum à Deo: Spes credat bona gloriæ à Deo promiſſa, & iuſtorum meritis reddenda. Sed hæc omnia temeritate non carent. Altera eſt ſententia communi conſenſu à Theologis recepta, Fidem, Spem, & Charitatem eſſe tres virtutes re diuerſas, & diſtinctas, ex re, & materia obiecta, in qua verſantur; actione item, & officio, quod præſtant, & obeunt: ac facultate, cui inſunt. Fides enim in intellectu, ſiue ratione ſedem habet; Spes in voluntate; Charitas in voluntate quidem inhæret, ſed eam ſpe affectam requirit, & poſtulat. Fidei, eſt credere: Spei, deſiderare, & expectare: Charitatis, amare. Præterea, Fides in Deum, tamquam in verum fertur; Spes, tendit quidem in Deum, ſed tamquam nobis bonum: Charitas verò proponit ſibi Deum tamquam bonum in ipſo, & ex ipſo, & propter ipſum.

D Quintò quæritur, Spes quem ordinem habeat ad Fidẽ, & Charitatem? Reſpondeo, vt docent S. Thomas 2. 2. q. 17. art. 7. & 8. & 1. 2. q. 62. art. 4. & Gabr. 3. diſt. 26. q. 1. art. 3. dub. 2. eum ordinem habere, quem habẽt inter ſe actus, & officia. Nihil boni cupimus, appetimus, & expectamus, niſi prius fuerit mente apprehenſum, & cognitum: Vnde origine, & cauſa, Fides eſt Spe prior, & anterior, ſperamus enim bona nobis promiſſa, & noſtris benefactis reddenda, fide verò credimus talia bona eſſe, & nobis à Diuina bonitate gratuito, & liberaliter promiſſa, ab eaq. nobis bene merentibus conferenda. Vnde actus fidei eſſe poteſt ſine actu ſpei, non è contrario: & actus ſpei aliquando eſt abſque charitatis opere: ſed non contra. Porrò ſpes cauſa quoque, & origine charitatem antecedit: quia prius Deũ, vt bonum nobis optamus; deinde verò eum propter ipſum diligimus. Nec refert, quod fides, ſpes, & charitas ſimul aliquando in animum infundantur.

Sextò quæritur, Quo pacto per actum ſpei iuſtus meritum apud Deum habere queat, cum ſpes deſideret, & expectet Deum, vt nobis bonum, & commodum, quod A eſt Deum in nos ipſos referre? Reſpondeo, ſpem eſſe duplicem, Mercenariorum vnam, alteram filiorum, & filialem, ideo à Theologis nominatam. Mercenarius enim expectat ſui laboris mercedem, & ſtipendium, nec tam rationem habet eius, qui eſt mercedem redditurus, quam mercedis ſibi reddendæ: hanc etenim, vt ſcopum, & finem ſibi proponit, quia, niſi pactum de ea ſoluenda interueniret, minimè laboraret. Spes verò filiorum expectat quidem à Deo bona, ſed vt à patre recipienda, & proinde ad eum ſeſe conuertit tamquam ad benignum, & munificum bonorum largitorem, & quem, vt datorem boni, quod expectat, amare cœperit, incipit deinde amare propter ipſum. Spes itaque eſt virtus theologica, non mercenaria, ſed talis, qualis eſt filiorum, quæ fertur in Deum tamquã commodum, & bonum nobis, ſed non propter nos tamquam propter vltimum finem, & terminum, licet nec explicitè propter ipſum: quemadmodum honeſtas appetitur, & diligitur non tamquam vltimus finis, in quem omnia referantur, ſed ea ratione, qua honeſtas eſt. At virtus, & honeſtas ipſa ſua conditione, & natura implicite, & B tacite refertur in Deum, quamuis non expreſſe. Sic etiam Spe appetimus, & optamus nobis Deum, ſed totum hoc implicite, & tacitè, licèt non explicitè dirigitur, & refertur in Deum.

Septimò quæritur, Quare inter virtutes theologicas ponatur ſpes, cum tamen in moribus nulla ſpecialis virtus conſtituatur, quæ ſpes noſtras, & deſideria, quæ ſunt animi perturbationes, moderetur, & frenet? Quidam exiſtimant, inter virtutes morales eſſe vnam ſpecialem, & certam, quæ circa affectionem animi, nempe ſpem, verſatur, & eam eſſe magnanimitatem. Sed certè magnanimitatis ſolùm eſt corrigere, & temperare ſpes, & deſideria rerum magnarum, excelſarum, & ſublimium, ne ea, quæ facultatem, & vim noſtram ſuperant, & excedunt, immodice appetamus. Quare inter virtutes theologicas rectè ſpes ponitur, quia, quæ ſperantur à Deo promiſſa, & reddenda, magna ſunt, præclara, & excelſa. Præterea infunditur nobis virtus, vt ea, quia ſunt diuinitus promiſſa, ſperemus, & expectemus. At verò in moribus eædem virtutes, quæ cæteras animi perturbationes componunt, & ſe- C dant, cohibent quoque, & temperant ſpes noſtras futurarum rerum. Non igitur ad id ſpecialis virtus moralis debuit inter cæteras reponi.

Octauò quæritur, An ſpes, quæ charitate caret, & informis à Theologis vocatur, ſit ſpeciale Dei donum? Reſpondeo, eſſe; ſicut etiam Fides à charitate ſeiuncta. Quo efficitur, vt quemadmodum nemo abſque ſpeciali Dei auxilio, quod voluntatem præuenit, excitat, mouet, & adiuuat, credere poteſt, ſic etiam per ſolas naturæ vires ſperare nequeamus, quæ ſunt nobis diuinitus promiſſa, niſi gratuito Dei munere excitati, moti, & adiuti. Et quatenus præmia noſtris bonis operibus, & meritis ex Dei gratia prouenientibus reddenda. Inſiſtes, ſatis eſſe; ſi Dei munere credamus, ea eſſe à Deo promiſſa, & bene merentibus ſuo tempore conferenda. Nam cum primum hæc quiſpiam crediderit, poterit per ſeipſum ea exoptare, & ſperare. Reſpondeo, nequaquam id ſufficere, quia ſperare nequimus, niſi Deus cogitationem bene ſperandi nobis iniecerit, qua excitemur, vocemur, & moueamur: ac rurſus niſi poſt cogitationem iniectam, voluntatem mouendo impulerit, & D adiuuerit ad ſperandum. Quod eſt dicere, requiri ſpeciale, & ſupernaturale Dei auxilium præueniens, quæ eſt cogitatio bene ſperandi voluntatem præcurrens, & quam Gratiam operantem Auguſtinus appellare cõſueuit, quia eam efficit Deus in nobis ſine nobis, id eſt ante noſtrum conſenſum: & præterea auxilium cooperans, ſiue adiuuans, quæ eſt gratia, qua voluntas cogitatione excitata, vna cum ipſo Deo operante conſentit appetendo, & ſperando. Porrò tùm cogitatio bene ſperandi, tùm auxilium Dei nobiſcum operantis in eliciendo conſenſu, eſt ſpeciale, & ſupernaturale, & gratuitum Dei beneficiũ, & munus; ſpeciale quidem, quia illud his, & non illis hominibus, & quibus vult, & quando vult, dat Deus: ſupernaturale, quia ex ſolis naturæ viribus non exiſtit: gratuitum, eò quòd nec naturæ, nec perſonæ debitum ſit, & proinde gratis, & liberaliter datum.

Nonò quæritur, In quonam, tamquam in re, & materia obiecta ſpes verſetur? Durandus in 3. diſt. 26. q. 2. & in 1. diſt. 1. q. 2. cenſuit, proximum ſpei obiectum non eſſe rem extra nos conſtitutam, ſed actum, quo res extra nos

ſtra nobiſcum coniungitur. Vnde Deus, inquit, non eſt ſpei noſtræ proximum obiectum, ſed clarus Dei aſpectus, quo nos cum eo coniungimur, & copulamur. Nec enim, ait, ſperamus Deum, ſed ſperamus ipſum clarè videre, ac eo frui. Similiter non ſperamus amicum abſentem, ſed ipſum videre, alloqui, amplecti, ac eius præſentia oblectari. Cæterùm communi, & conſtanti Theologorum conſenſu eius ſententia reiicitur, vt conſtat ex Caiet. & S. Thoma 2.2.q.17.art.5. & aliis in 3. diſt. 26. & in 1. diſt. 1. Nam ſitis, vt ait Ariſtoteles lib. 2. de Anima tex. 28. eſt appetitus aquæ frigidæ, & humidæ: fames, cupiditas cibi calidi, & ſicci. Porrò, qui ſitit, non ſolùm optat bibere, ſed etiam aquam ipſam: & qui fame premitur, deſiderat non ſolùm edere, ſed etiam eſcam ipſam: & qui amici deſiderio tenetur, & cupit ipſum videre, & alloqui, & ipſius etiam frui conſpectu, & præſentia. Spei igitur proximum, & principale obiectum eſt Deus ipſe, & ſui actus, quibus Deus nobis ipſe coniungitur, nimirum actus videndi, amandi Deum, eoq. fruendi. Obiecta verò minus principalia ſunt cætera omnia, quibus tamquam gradibus quibuſdam ad ſupernam, & cæleſtem patriam peruenitur, quæ ſunt gratia, & virtutes, dona, & auxilia Spiritus ſancti: quæ omnia nobis Chriſti meritis conferuntur.

Decimò quæritur, Qua in animi facultate ſpes inhæreat? Reſpondeo, in voluntate, quæ eſt appetitus rationis, cuius eſt cupere, optare, & expectare bona futura, & abſentia.

Vndecimò quæritur, quibuſnam ſpes conueniat, & inſit? Reſpondeo, nec in beatis cæli incolis teſte S. Thoma 2.2.q.18.art.2. neque in iis, qui ſunt perpetuis gehennæ ſuppliciis deputati, teſte eodem S. Thoma 2.2.q.18.art.3. nec in hæreticis ſpem ineſſe. Quo modo etiam Fides eiſdem non ineſt. Nam, quum fides ſit eorum, quæ nec in ſe patent, nec per ſeipſam videntur, Beatis ſpiritibus nequit conuenire: ita & ſpes, quia eſt boni, quod non habetur, in Beatis habitatoribus cæli non permanet. Ac ſicut Fides, vi, & natura ſua, ipſo actu, quo Deus clarè cernitur à Beatis ſpiritibus ceſſat, ac deſinit: ſic etiam ſpes, natura, & conditione ſua, actu ipſo, quo ſuperna felicitas habetur, excluditur, ac omnino finitur. Præterea ſpe, damnati apud inferos carent, ſicuti etiam fide. At quæres, quonam pacto in eis ſpes, & fides intereant? Reſpondeo, in illis ſpei actum per contrarium extingui, & deleri: deſperant enim beatitudinem, certi omnino de ſua infelicitate perpetua. Item, in eis deſinere fidem, & ſpem, vt ſunt habitus, & virtutes; quia Deus eas non amplius conſeruat. A conſeruando verò deſiſtit, quia eas in hac vita infundit, vt earum præſidio credamus, & ſperemus æterna bona, quæ poſſumus per Dei gratiam aſſequi. Qui verò apud inferos torquentur, apti amplius non ſunt ad ſuperna gaudia conſequenda. Dantur igitur eæ virtutes, vt huius vitæ præſidia, adiumenta, & remedia, ad cæleſtem beatitudinem per Dei gratiam promerendam, & ex meritis ex diuina gratia profectis obtinendam. Obiicies, Beati incolæ cæli ſperant, & expectant corporum reſurrectionem, vitam, & felicitatē ſempiternam: nobis item optant ſummam beatitudinem, qua ipſi potiuntur, ergo ſpem retinent. Reſpondeo, huiuſmodi Beatorum deſiderium, ſiue expectationem, non eſſe actum, opus, vel officium ſpei virtutis Theologicæ, vt colligitur ex S. Tho. p.3.q.7.art.4.ad 2. & 2.2.q.18.art.2.ad 4. quæ circa Deum tamquam proximum obiectum verſatur, cuiuſmodi hic actus non eſt: eſt tamen actus charitatis, vt tradit S. Tho. 2.2.q.18.art.2.ad 3. quo, & ſua corpora, & nos ipſos amant. Eodem modo Chriſtus Dominus dum in terris agebat, ſui corporis gloriam exoptabat nec tamen erat in eo Spes, virtus nempe theologica, vt docet S. Thomas p.3.q.7.art.4. In hæreticis verò ſpes non manet, quoniam ſine fide non ſubſiſtit ſpes: eius enim fundamentum eſt fides, qua tamen hæretici carent. Perſeuerat verò ſpes in iis, qui poſt obitum ignis purgatorii pœnas ſuſtinent, donec plenè mundati in cæleſtem hæreditatem admittantur, vt docet aperte S. Thomas 2.2.q.18.art.3. Manet quoque ſpes in peccatoribus, qui per peccatum à gratia, & charitate exciderunt. Roges, an ſit virtutis theologicæ actus, ſpes illa, qua quis in hac vita exoptat alteri beatitudinem. S. Thomas 2.2.q.18.art.2.ad 3. aſſerit, eadem virtute ſpei, qua nobis cupimus, & ſperamus æternam felicitatem, optare nos quoque eandem aliis. Secus tamen in 3. diſt. 26.q.1. vt ſic. Ad argumenta, ad ſecundum, id videtur negare, quia beati Spiritus nobis exoptant æternā

A felicitatem; non tamen ſibi, cum iam illa perfruantur: ergo idem etiam in nobis accidit. Ruſus, quia per ſpem optamus, & expectamus Deū, vt nobis bonum, ergo ſpes ad bonum noſtrum, non ad alterius bonum eſt. Sed non eſt, cur negemus, eadem virtute ſpe, deſiderare nos beatitudinem, & nobis, & proximis noſtris; ſicut eadem charitate, & nos, & proximum amamus.

Duodecimo quæritur, An, & quomodo augeatur ſpes? Reſpondeo, iuſtos homines ſpem augere ſuis actibus; non quod ipſi eius incrementum efficiant; ſicut enim ſpes à ſolo Deo, vt à cauſa efficiente exiſtit, ita ab eo dumtaxat, vt à cauſa efficiente augetur: ſed quòd moueantur, & animos debitè, & legitimè præparent ad ampliorem, & vberiorem ſpem excipiendam. Quærat aliquis, an ſpes peccatorum hominum, in quibus eſt à charitate ſeiuncta, ſuis quoque actibus creſcat? ita vt peccatores, quo plures ſpei actus, aut præparationis eliciant, eo ampliorem ſpem mereantur? Reſpondeo, nihil impedire, quin ſpes, licet informis maior, & cumulatior ſuis actibus fieri queat, ſed per eiuſmodi actus id incrementum peccatores non videntur mereri, ſed ſe debitè, & legitimè
B præparant, vt in ipſis ſpes plenior, & vberior Dei munere, & dono fiat.

Quæres, An ſpes augeatur per quoslibet actus etiam remiſſiores? Reſpondeo, augeri ſolùm per actus feruentiores, & intenſiores, quia ſicut ſpes non infunditur in mentem, niſi ritè, & legitimè præparatam, ſic nec maior, & vberior datur ſpes, niſi homini ampliùs præparato. Sed animus ritè, & legitimè non præparatur, niſi per actus feruentiores, & intenſiores ſpei: quia ſicut initio non datur habitus ſpei, niſi per actum homo præparetur, ſic non datur abundantior, & copioſior ſpes ſine maiori animæ præparatione. Si quæras, An quemadmodum per actus charitatis remiſſiores meretur iuſtus incrementum charitatis, quamuis id continuò non aſſequatur, ſic etiā per actus remiſſiores ſpei, mereatur incrementum ſpei? Reſpondeo, non eſſe eandem rationem de actibus remiſſioribus ſpei, quæ eſt de actibus remiſſioribus charitatis: quoniam per actus remiſſiores charitatis meretur iuſtus incrementum gloriæ, & proinde incrementum charitatis recipiendum in cælo, ſi hîc non receperit, vbi & charitas permanſura; 1. Cor. 13.
C At per actus remiſſiores ſpei, meretur iuſtus gloriæ, & gratiæ incrementum conſequendum in cælo: ſed cùm ibi ſpes futura non ſit, non recipiet ibi iuſtus incrementum ſpei, recipiet tamen in hac vita, cum ſe in ſpei actibus feruentioribus exercuerit, ſecus incrementum ſpei non conſequetur. Dices, cum ſpes augetur per actus intenſiores, creſcitne eadem iuxta exceſſum actuum, an verò iuxta totā magnitudinem actuum? Reſpondeo, ipſam augeri iuxta exceſſum, verbi gratia, ſpes erat magna quattuor partibus; actus etiam ſpei habet item ſex magnitudinis partes, creſcit tunc ſpes, & fit magna ſolùm ſex partibus, quæ erat antea quattuor partium.

Decimotertiò quæritur, An ſpes per deſperationem, tamquam per cauſam, vi, & natura ſua contrariam excludatur ab homine, & pereat: An verò merito tantùm? Reſpondeo, inter omnes quidem conuenire, ſpem per deſperationem excludi, et ei, & interire: ſunt tamen, qui ſentiant, per deſperationem extrudi, tamquam per formam ſua vi & virtute contrariam. Quod ea ratione confirmāt, quia contrarium vi ſui contrarii perit, & extinguitur. Sunt
D enim contrariæ formæ ſibi inuicem per naturam inimicæ, & aduerſæ. Deinde, quia ſi meritò, non naturâ ſpem deſperatio deleret, ac tolleret, alia quoque peccata eam nobis auferrent, ac penitus perderent. Si quis enim in deſperationem alios adduceret, ſpem ipſam mereretur amittere. Alii cenſent, ſpem per deſperationem eiici ab homine, merito, non vi, & natura: quod ea ratione comprobant, quoniam ſpes, eſt habitus ſupernaturalis, qui à ſolo Deo & infunditur, exiſtit, conſeruatur, & pendet, ergo nulla vi naturali interire poteſt.

Mihi probabilius videtur, ſpem per deſperationem non meritò tantùm, ſed etiam natura tamquam per formam ſibi contrariam tolli, & extingui, quoniam per eam tamquam per actum contrarium expellitur.

Obiicies, Si ſpes natura ſua per deſperationem tolleretur, ac periret, pariter interiret, quando quis inſcienter deſperaret futuræ vitæ gaudia: quæ enim ſe ſua natura euertunt & perimunt, eius conditionis, & naturæ ſunt, vt quæ vnum per obliuionem, & ignorantiam inducit, reliquum continuò extrudat neceſſariò: qualia ſunt calor, & frigus,

candi-

candidum, & nigrum, ſiccum, & humidum, graue, & leue, A durum, & molle, aſperum, & leue. Reſpondeo, deſperationem, ſpei eſſe contrariam dupliciter. Aut enim deſperatio comparatur cum actu ſperandi, aut cum ſpe virtute theologica. Si cum actu ſperandi confertur, cum omnino tollit. nam, eo ipſo, quod quis deſperat aliquid, ſperandi actum circa illud non elicit, nec præſtat. Nec refert, ſi deſperatio ſit actus, qui ex naturæ viribus exiſtat; actus vero ſperandi ſit actus ſupernaturalis, hoc eſt, ſpecialis, & ſupernaturali Dei auxilio elicitus: nam, hoc ipſo, quod deſperas, actum ſperandi non elicis, ſiue naturalem, ſiue ſupernaturalem. Si deſperatio confertur cum virtute theologica ſpe, tunc non eſt illi contraria, vt eſt actus ſolùm naturaliter elicitus, ſed vt eſt actus quem ſciẽter, & ſponte quis elicit, & præſtat. In phyſicis, & in ijs, quæ natura conſtant, formæ ſunt ſibi inuicem contrariæ natura, non voluntate: at in moribus, & rebus ſupernaturalibus formæ non ſunt ſibi contrariæ, & aduerſæ, niſi voluntariæ ſint. Fides voluntatem requirit, ſic etiam hæreſis: Spes abſque voluntate non conſtat; ita etiam deſperatio, quæ cum ſpe pugnat, nonniſi voluntaria eſt, & libera: quoniam ſpes eſt B virtus, deſperatio vitium, & peccatum, ſed peccatum non eſt, niſi voluntarium ſit.

Ad argumentum verò aliorum reſpondeo: Spem eſſe deſperationi contrariam, non quatenus ſpes eſt qualitas quædam ſupernaturalis in mentem diuinitus infuſa, ſed vt eſt habitus quidam ad ſperandum datus: & dicimus ſpem per deſperationem excludi, non tãquam per cauſam, quæ vim ſuam, & poteſtatem in ſpem ipſam exerceat: ſed tamquam per actum pugnantem cum actu ſperandi, ad quem datur ſpes. Deus igitur ſpem adimit, cùm quis deſperat, non ſolùm quia is, qui deſperat, id meretur, ſed etiã quia elicit actum pugnantem cum actu ſperandi, ad quem actum, ſpem dederat Deus.

De peccatis, quæ contra Spem committuntur. *Cap. II.*

PRimò quæritur, quo pacto Spei, Timor Domini opponatur? Reſpondeo, ita opponi, quod Spes eſt boni futuri magni, & ardui. Timor verò eſt mali futuri ſ[illegible]babiliter impendentis, & quod putamus ægrè, ac difficilè poſſe nos euadere, ſubterfugere, & vincere. Deinde, ſpe animus dilatatur, nam deſiderio ſe fundit, expandit, ac porrigit. Timore verò concuſſus continetur, conſtringitur, comprimitur. Timor igitur opponitur Spei, & ratione rei obiectæ, & ratione actuum contrariorum, & effectuum. C

Secundò quæritur, Quid in ſacris literis Timor Domini ſignificet; præſertim cum dicitur Prouerb. 1. Timor Domini, principium ſapientiæ: & Prouerb. 9. Principium ſapientiæ, timor Domini. Pſalm. 111. Initium ſapientiæ timor Domini. Eccl. 1. Timor Domini expellit peccatum. Iob quoque 28. Ecce, timor Domini, ipſa eſt ſapientia. Item Eccleſiaſtici 1. Plenitudo ſapientiæ eſt timere Deum, & corona ſapientiæ timor Domini, & ſapientiæ diſciplina timor Domini. Item cap. 19. eiuſdem libri, Omnis ſapientia timor Domini. Vnde eiuſmodi loci, quibuſdam ingerunt difficultatem, quoniam potius è contrario ſa- D pientia eſt initium timoris Dei. Sapientia enim eſt cognitio ex fide progenita, & Fides docet, quo modo Deum timere oporteat. Sed reſpondet S. Thomas 2. 2. q. 19. ar. 7. Initium ſapientiæ eſſe timorem Dei, non quòd ex timore Dei ſapientia generetur, & exiſtat, cum potiùs cõtra fiat, ſed quod primus Sapientiæ effectus ſit timor Dei. Ita vt ſenſus ſit: Initium ſapientiæ; hoc eſt, Primum quod incipit in nobis operari vera Dei cognitio, eſt Deum timere: vel, Primum legis, & Sapientiæ præceptum eſt de timore Dei.

Cæterùm annotandũ eſt his locis, & toto libro ſapiẽtiæ accipi ſapientiã non pro nuda, & ſimplici Dei cognitione, ſed pro ea, quæ eſt cum bona voluntatis affectu, ſtudio, & operibus coniuncta. Rurſus, Timor Dei ſæpe in ſacris literis ſumitur, non pro metu mali futuri, quo animus perculſus, curis, & moleſtijs angitur, & inquiete vexatur, ac premitur; ſed pro reuerentia, pietate, & religione in Deum, qua quis ſummam Dei Maieſtatem ſibi ante oculos ponens, veretur, & inſpicit, ſeſe illi intimo ex corde ſubijciens, & in omnibus morem gerere ſtudens. Vnde LXX. Timorem Domini aliquando vertunt θεοσέβειαν, id eſt, Dei pietatem. Senſus igitur ſcripturæ citatæ eſt. Initium ſapientiæ, & benè agendi, eſt vera pietas, & religio in Deum: ſiue, Ad ſapientiam vera via, eſt pietas in Deum, ſic etiam Pſalmo 18. Timor, ait Propheta, Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi. quaſi dicat, Pietas, & religio in Deum, eſt munda, & ſancta, & quæ perpetuo in ipſis Beatorum ſpirituum mentibus permanet. Et hoc modo ſumitur etiam Timor Domini, quem ſacræ literæ Chriſto tribuunt, & Beatis cæli habitatoribus. Nec enim Beati illi Spiritus, ac cæleſtis Patriæ ciues, cum Deum diligant neceſſario, peccare ampliùs, aut mali aliquid pati vllatenus queunt, nec à fœlicitate, quam ſunt conſecuti, decidere, & proinde mala propriè non timẽt, reuerentur tamẽ Deum, vt ſummum rerum omnium Dominum, Imperatorem, ac Principem immenſæ Maieſtatis, & poteſtatis; cui ſe ſuppliciter ſummittunt, parati ad parendum in omnibus.

Tertio quæritur, Quotuplex timor a Theologis conſtituatur? Reſpondeo cum S. Thoma 2. 2. q. 19 art 2. triplicem conſtitui: Primus, eſt Timor filiorum: Secundus, ſeruorum: Tertius, mundanorum hominum. Quos timores S. Thomas ita diſtinguit, ac finit. Timor filiorum eſt, quo quis timet malum culpæ, ne Deum communem parẽtem offendat, inſtar boni filij, qui timet patri penitus diſplicere. Timor ſeruorum eſt, quo quis metu gehennæ à peccato deterretur, inſtar ſeruorum, qui metu verberum, ac pœnæ formidine oderunt perperam facere. Mundanorum verò timor eſt, quo quis, ne ſubeat ignominiã, & dedecus, ne infamiam contrahat, aut ne ſuſtinere cogatur corporis dolores, vel ne bonorum iacturam faciat, virtutis officium more mundanorum hominum prætermittit, ac negligit. Durandus in 3. diſt 34 q. 4. & 5. aliter philoſophatur. Timor, inquit filiorum eſt, quo quis timet cæleſtem beatitudinem amittere, in modum filij, verentis patrem à ſe abalienari, aut ſe à paterna præſentia diſiungi. Timores verò alios definit, vt S. Thomas, à quo in primo timore definiendo differt, quòd timor, inquit, non eſt peccati, quod quia propria voluntate contrahitur, non propriè timetur: timemus enim mala, quæ nobis impendent, & quæ non niſi C cum difficultate, & labore poſſumus deuitare, non ea, quæ liberum eſt nobis propulſare, ſi volumus. Et ideo colligit Durandus, omnem timorem verſari circa malum pœnæ. At verò cum S. Thomas docet, Timorem filiorum eſſe peccati metum, nomine peccati non intelligit id, quod ſcienter, & de induſtria committitur, ſed quod infirmitate naturæ, vel per ignorantiam, vel opera dæmonis mali aliquid ſuggerentis & ad id incitãtis, vel improborum hominum hortatu precé, ſuaſione, & impulſu committitur. Timore igitur filiorum timemus quaslibet peccati occaſiones, quibus ad peccandum allicimur, mouemur, & flectimur.

Quarto quæritur, An timor ſeruorum ſit ex ſuo genere & natura malus? Reſpondeo, cum S. Thoma 2. 2. q. 19. art. 4. nequaquam; neque enim iuſtus peccat, cum gehennæ ſupplicia veritus, ſeſe in virtutis officio continet. Eſt enim rationi conſentaneum, vt cruciatus naturæ aduerſos & noxios formidemus, & quantum poſſumus caueamus, ac fugiamus. Nec, quia huiuſmodi timor eſt ſeruorum, & peccatorum hominum, continuò efficitur, vt ſit malus, & vitioſus. Nihilominus, cum hic timor id habet ex parte D te rei obiectæ, quod eſt proprium tantum modo ſeruo. ũ; tunc ratione circumſtantiæ adiunctæ, malus eſt: vt cum quis a peccato ſe continet, vel a peccando auocatur, metu gehennæ, aut aliarum pœnarum, & malorum, alioquin animo peccaturus, niſi hæc mala, & aduerſa perhorreſceret.

Quintò quæritur, An timor mundanorum hominum ſit per ſe malus? Reſpondet S. Thomas 2. 2. q. 19. artic. 3. eſſe. non quòd per ſe malum ſit metu ignominiæ, dedecoris, infamiæ, carceris, ſupplicij, mortis, iacturæ bonorum, à male agendo deſiſtere: nam hic timor, ſeruorum quoque eſt, non mundanorum proprius, & iuſtorum hominũ, ſimiliter hic timor, communis eſt: Sed quòd metu horum malorum quis perperam faciat, in vitio eſt, & culpa, quoniam ne in minora mala incidat, maiora cõmittit, & perpetrat, ne in dedecus, & infamiam incurrat, culpam contrahit: ne ignominiam, aut bonorum iacturam ſuſtinere cogatur, peccatum facit.

Sextò quæritur, Quibus temporibus ſpei præcepto, & lege compellamur ad actum ſperandi præſtandum? Reſpondeo,

ſpondeo, Spei præceptum habere ſuam vim, cum pœnitentiæ præcepto, & lege compellimur ad anteactæ vitæ peccata deteſtanda, vel ad amãdum Deum ſuper omnia. Neque enim quiſquam de peccatis dolere, aut Deum ante omnia diligere poteſt, vt oportet ſine ſpe veniæ impetrandæ, aut ſimpliciter abſque ſpe. Quæres, an homo poſt obtentã Dei gratiã, & veniam peccatorum, aliquo certo tẽpore debeat ſpei actum elicere, & an abſolutè, & ſimpliciter ſit datum præceptum, quo ſpei actum præſtare cogamur, etiã quando nulla alia lege debemus opus alicuius alterius virtutis efficere? Reſpondeo, Spei præceptum eſſe nobis diuinitus impoſitum tamquam remedium ad peccatorum veniam conſequendã, & Dei gratiam, & charitatẽ impetrandam: & proinde hoc præcepto, & lege tenemur ijs tẽporibus, in quibus oportet nos reconciliari Deo, quem per peccatum offendimus, in cuius iram incidimus, à cuius gratia, & amicitia cecidimus. Alijs verò temporibus difficile eſt definire præcisè, quãdonam ſpei actum præſtare debeamus, niſi cum ſpem noſtram tentamur: tunc enim, ne deſperemus, ſpem noſtrã corroborare, & firmare compellimur. Itẽ, ſemper eo animo eſſe debemus, ne contra ſpẽ aliquid perpetremus. **B**

Septimò quæritur, Quot genera peccatorũ aduerſentur ſpei? Reſpondeo, ea omnia ad quatuor, aut ſummum, ad quinque capita reuocari. Primùm eſt, cũ quis abijcit ſpem beatitudinis æternæ, vel gratiæ, aut veniæ peccatorum, aut vitæ melioris. Et hoc eſt deſperationis crimen. Alterum eſt, cum quis ſibi, hoc eſt, ſuæ induſtriæ labori, viribus, & meritis quippiã boni tribuit, quod Deo acceptum non referat: quod, præſumptionis peccatum, hoc eſt, arrogantiæ, Theologi vocant. Tertiùm eſt, cum quis ſpem ſuam ex toto, vel ex parte in aliquo bono creato conſtituit tamquam in præſidio, & remedio, quod per ſe ſolùm ad ſalutẽ adipiſcendam ſufficeret. Non enim prohibemur in hominibus, aut alijs procreatis rebus ſpem collocare, tamquam in ijs, quæ nos vna cum Dei auxilio iuuent, atque promoueant ad finẽ vltimum cõſequendum. Quartùm eſt, cum quis in rebus aduerſis ſpem in Deo non ponit: cum quis item ſuæ vitæ emendationem differendo, & procraſtinando ad finẽ vitæ reijcit: in hoc enim, licet quis lethale crimen non ſemper admittat; leuius tamen ſæpe delinquimus: niſi tempus occurrat, quo malefacta deteſtari per pœnitentiam debeamus. **C** Quintùm eſt, cum quis Dei bonitatem tentat; quod facit, cum à Deo petit, vt res aliqua fiat extra curſum, & ordinem ſuũ, hoc eſt, miraculo, ſiue non conſueto naturæ modo, & ordine. Quare eiuſmodi peccatum ex genere, & natura ſua lethale eſt, petere nimirum miracula, & naturalis ordinis mutationem abſque iuſta cauſa, & legitima. Fas tamen nobis eſt precari Deum, vt ſuam nobis voluntatẽ declaret, quamuis occultam, ſi tamen bene petamus, vt eam ſcilicet commodius aſſequamur, & ne eum aliquando offendamus.

Octauò quæritur, An ſi cui Deus patefecerit eum perpetuo damnatum iri, immunis, & liber ſit ab omni lege, & præcepto ſperandi peccatorum veniam, & vitã æternam? Huic quæſtioni plenè ſatisfecimus, lib. 2. c. vlt. q. 3.

De Charitate in Deum.

Cap. III.

D PRimùm illud in quæſtionẽ venit, An charitas in Deum ſit verè, & propriè amicitia hominis ad Deum? Reſpõdet S. Tho. 2. 2. q. 23. a. 1. eſſe amicitiam. Idque etiã ex ſcripturis apertè colligitur. Ioann. 15. ait Chriſtus diſcipulis: Non dicam vos ſeruos, ſed amicos, paulò poſt: Vos amici mei eſtis. Iac. 2. Abraam dicitur Dei amicus. Sap. 7. Infinitus theſaurus eſt hominibus, quo qui vſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ Dei. Item Pſal. 138. Nimis honorati ſunt amici tui, Deus. Nam amicitia tria requirit, & continet, vt cõſtat ex Ariſt. lib. 8. Ethic. c. 3. & 4. primùm eſt certa quorundã bonorũ cõmunio, in qua tamquam in fundamẽto fulcitur: vt amicitia condiſcipulorũ, conſanguineorũ, commilitonum, ciuium, & ſimilium. Sed omnis hominis amicitia, ſocietas in bono aliquo cõtracta. Si in bono vtili, vel iucundo, amicitiæ nomen non meretur: qui enim cauſa vtilitatis amicitias ſequuntur, ſuis commodis: qui voluptatis cauſa, amorẽ ſua ipſorum voluptate metiuntur, non amicos diligunt, quia boni ſint, ſed quia vtiles, & iucundi: non amicũ diligunt, ſed quæſtum, & voluptatẽ. Debet igitur amicitia in honeſtate, & virtute conſtitui. Alterum eſt, vt ſit inter

A æquales: non enim amicitia eſt filij ad patrem, aut ſerui ad dominum, aut ciuium ad regẽ. Tertiùm eſt, vt amicitia ſit amor beneuolentiæ, non concupiſcentiæ: amicus enim amicũ diligit propter ipſum, non propter ſe. Hinc efficitur, vt inter amicos ſit reciproca beneuolẽtia, & charitas; mutuus quidã amor, ſe etenim mutuo amore amici proſequuntur, & ſecum viciſſim ſua bona communicant.

Vnum igitur impedire videtur, quo minus charitas in Deum ſit amicitia hominis ad ipſum, quod homo, & Deus inter ſe pares non ſunt, ſed infinitis partibus diſtant. Cæterùm in hoc eſt Dei charitas, vt iuſtos non tãquam ſeruos, ſed tãquam amicos amare voluerit, ſed ſuorũ cõſiliorum, & bonorum participes effecerit, cum quibus ſua bona cõmunicat. Deinde obijcies, quonã pacto charitas poſſit eſſe inter hominẽ, & Deum, & inter ipſos homines amicitia? cum Deus homines diligat, & amet, etiã ſi non redametur ab eis: amat enim omnes, & tamẽ homines improbi, & ingrati Deum minimè diligunt, nec tantũ, vel minimum ſtudent reddere amorẽ amãti: amicitia verò mutuo amicorũ amore conſtat, pendet, & cõſeruatur. Item, probi homines **B** amãt ex charitate perditos, & improbos, licet nõ redamentur ab eis. Reſpondeo, amorẽ eius, qui tùm beneuolè, tùm amicè diligit, ſic ſe habere, quod vterque eſt amor, quo vnus alterũ diligit propter ipſum, non autẽ propter ſe: amor verò amicitiæ addit mutuũ reſpectum, & ordinẽ beneuolentiæ vnius ad alterũ. Poſſum itaque ego te amare amore beneuolẽtiæ, tametſi nõ tu mihi in amore reſpõdeas. Quo fit, vt ex charitate diligamus inimicos, & nefarios ac perditos homines: quia nõ eos diligimus ob emolumentum, & cõmodũ, ac bonum noſtrũ, ſed propter ipſos. Sic Deus ex charitate diligit omnes homines, amore ſcilicet beneuolẽtiæ, licet ipſum homines nõ redament. Quare cũ mutua intercedit beneuolẽtia, & charitas inter hominem, & Deũ, eſt, & vocatur amicitia. Si verò alter eorum amet alterũ, & nõ redametur, amor eſt charitatis, & beneuolẽtiæ, quãuis amicitiæ mutuus reſpectus non ſit. Cũ igitur amor charitatis dicitur eſſe amicitiæ, intelligitur cũ ea conditione, ſi redamantẽ habeat: ſin minus, nõ ob id deſinit eſſe charitatis, quia eſt amor beneuolẽtiæ, non cõcupiſcentiæ. Vnde quis ſeipſum poteſt charitate diligere, & hominis ad ſe **C** ipſum charitas, & beneuolentia eſt, amicitia non item.

Poſtremò obijcies, Deus eos, quos diligit, propter ſe diligit, ergo non ex charitate. Reſpondeo, amorẽ Dei erga homines, & Angelos, differre ab amore hominis in alterum, quòd homo cum alterũ diligit ex charitate, & beneuolentia, nõ ex ſe mouetur ad illũ amandum, ſed ex bono, quod cernit in illo, quod quando refert in emolumentũ, & commodum ſuum, illũ diligit amore cõcupiſcentiæ: quando verò non refert in ſe, ſed alterũ amat propter ipſum, eum diligit amore beneuolentiæ, & amicitiæ, quia diligit eũ ſine ſuo emolumento, & cõmodo. At verò Deus cũ nos amat, non mouetur ex bono, quod cernat, vel inueniat in nobis, nihil enim boni habemus, niſi acceptũ à Deo, ſed ſua gratuita bonitate, & voluntate nos diligit: amat igitur, quia vult. Et hoc eſt quod dicitur, eum nihil amare, niſi propter ſe, hoc eſt, nihil eſſe boni per ſe extra Deum, quod ipſũ ad amandũ alliciat, ac moueat. Nihilominus tamen diligens nos charitate ſua, bonũ quod nobis impertitur, in nullum ſuũ cõmodũ refert; & propterea non diligit amore cõcupiſcẽtiæ, quia verè nos amat ſine aliquo ſuo emolumẽto, & **D** cõmodo: amore cõcupiſcentiæ bonũ, quod amamus, in noſtra cõmoda dirigimus, ſed amat nos Deus propter cõmodũ, & bonũ noſtrũ, nimirũ, vt boni, aut meliores reddamur.

Secundò quæritur, An duplex ſit amor hominis erga Deũ, naturalis ſcilicet, & ſupernaturalis? S. Tho. 1. 2. q. 113, a. 3. & alij veteres Theologi videntur diſtinguere duplicem beneuolentiam hominis in Deum: vnam, naturalẽ appellant, qua ipſum diligimus, vt naturæ, & omnium naturalium bonorũ auctorem, & finem: alteram, ſupernaturalẽ, qua ipſum diligimus, vt vltimum finem, & vt largitorẽ, & auctorem gloriæ cæleſtis, & gratiæ. Alij arbitrãtur, vnam eſſe duntaxat beneuolentiam, & charitatem hominis in Deum, qua ipſum amamus propter ipſum, & nequaquam propter nos: cuius amoris, ſeu beneuolentiæ ratio, tamquam rem ſibi obiectam habet omnem Dei bonitatem, qua eſt in ſeipſo, & propter ſeipſum bonus. Ita vt Deus diligatur æque vnus, ac trinus, & ſimul, vt eſt auctor, & finis naturæ, & naturalium bonorum; & vt eſt auctor, & finis gloriæ, & gratiæ. Porrò in Conſtitutione Pij V. & Gregorij XIII. qua certæ propoſitiones cuiuſdã Louanienſis Do-

ſic Doctoris condemnantur, inter cæteras damnatur pariter. & illa, nimirum, diſtinctio ea duplicis generis (Amoris) Naturalis videlicet, quo Deus amatur, vt auctor naturæ, & amoris gratuiti, ſiue ſupernaturalis, quo Deus amatur, vt beatificator, vana eſt, & commentitia, & ad illudendum ſacris literis, & plurimis veterum Patrum teſtimoniis excogitata. Hæc ibi. Retinenda profectò eſt amoris duplicis diſtinctio; eam verò non vtcunque intelligere, & explicare oportet, ſicut nonnulli faciunt. Sed in hunc modum. Deus quandocũque, ſiue tamquam auctor naturæ, ſiue tamquam auctor gloriæ, & gratiæ diligatur, diligitur propter ipſum, tunc amatur ſuper omnia, ſiue ante omnia, & eiuſmodi amor eſt charitatis, & beneuolentiæ, nec abſque gratuito Dei auxilio, & munere eſſe poteſt in nobis. Vnde ex hac parte amor eſt nobis gratuito, & liberaliter conceſſus; quippe, quem præſtare non poſſumus ſine gratuito Dei præſidio. Dicitur verò naturalis amor, quando diligitur Deus, vt auctor, & finis naturæ, & naturalium bonorum, quoniam liberum arbitriũ per vim naturæ, communi, & generali Dei auxilio adiutum, & motum, hoc eſt, adiutum, & motum conſueto diuino auxilio, quod B cum recta ratione hominis congruit, & quod inſtitutione Dei rerum naturis procreatis dari ſolet, eum amorem producere, & elicere poſſet, ſi homo cum ſolis naturæ dotibus, aut cum iuſtitia originali, ſed ſine gratiæ dono, & ſine aliis virtutibus ſupernaturalibus conderetur, vt in libro tertio docui, cap 34. q. 10. Item eiuſmodi amor terminatur in Deo, vt in fine, & auctore naturæ, & naturalium bonorum. Cum verò diligitur Deus, vt auctor, & finis gloriæ, & gratiæ, & bonorum ſupernaturalium, non dicitur ſupernaturalis amor ea ſola ratione, quia is ſolus ſingulari, & gratuito Dei munere præſtatur, ſed quia tendit in Deũ tamquam auctorem, & finem gloriæ, gratiæ, & omnium ſupernaturalium bonorum. Item, quia elici, & præſtari non poteſt ab homine ſine ſupernaturali Dei auxilio, quamuis homo ſanus, & integer cum ſolis naturæ dotibus, vel iuſtitia originali ſine gratia crearetur. Duplici itaq; ratione dicitur amor Dei ſuper omnia; Naturalis inſuper, & ſupernaturalis. Obiicies Deũ nõ poſſe diligi ſuper omnia ſolis liberi arbitrij viribus, & cõmuni Dei auxilio naturali, & conſueto, etiam vt naturæ auctorem, & finem. quia nõ poteſt C id homo præſtare, quamdiu peccator eſt. Reſpondeo, hoc eſſe ex accidenti, quia peccatum obſtat, quominus quis Deum diligat ſuper omnia, aut pluſquam omnia. At ſi homo ſanam, & integram naturam haberet, id poſſet perficere per auxilium Dei naturale, hominis naturæ conueniens. Dices id fieri nequire, niſi præueniat, & præcurrat hominem bona cogitatio ad Deum ſuper omnia diligendum excitans, & mouens, quæ eſt auxilium Dei præueniens: hæc autem cogitatio, nec naturæ hominis, nec perſonæ debetur; & proinde, quibus datur, gratuito, & liberaliter datur, qua cogitatione cælitus immiſſa, operatur deinde Deus cum voluntate hominis in amore eliciendo, quod dicitur auxilium cooperans, ſiue adiuuans. Reſpondeo, neceſſaria quidem eſſe eiuſmodi auxilia Dei ad producendum naturalem Dei amorem ſuper omnia: ſed non eſſe auxilia Dei ſupernaturalia; quia non dantur ad faciendum opus ſupernaturale, ſed ad eliciendum amorem Dei cum ipſa natura hominis bene inſtituta congruentem, & ipſum hominem ad finem naturalem dirigentem.

D Tertiò quæritur, An charitas ſit habitus diuinitus infuſus? Reſpondeo eſſe: ait enim Paulus: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ, qui datus eſt nobis. Eſſe autem habitum infuſum, & non actum ſolũm, communis Theologorũ ſchola docet. Et licet olim, tanquã ſolũm probabilior, recepta fuerit hæc opinio: Concilium tamen Trident. Seſſ. 6 c. 7. eam opinionem magis approbaſſe videtur, quòd ſit habitus infuſus, cum ait: Impij iuſtificatione, merito ſanctiſſimæ paſſionis dominicæ, per Spiritũ ſanctum charitatem Dei diffundi in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque in ipſis inhærere. Et ſubiungit: Vnde in ipſa iuſtificatione cum remiſſione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo, per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur per Fidem, Spem, & Charitatem.

Quartò quæritur, An præter charitatẽ infuſam ſit alia charitas noſtris actibus acquiſita? Duæ ſunt opiniones: Prima docet, quemadmodũ ex actibus fidei, & ſpei infuſæ generatur in nobis quidam alius habitus, qui eſt acquiſita fides, & ſpes: ſic etiã ex actibus charitatis infuſæ relinquitur quidã habitus, qui eſt charitas acquiſita: non tamẽ eſt

A virtus theologica, quoniã à Deo nequaquã infunditur. Eſt tamen habitus theologicus, quippe, qui circa Deũ proxime verſatur. Ita Scotus, Duran. Gabr. Marſil. Almainus, & alij, quos citaui lib 3. c. 21. q. 6. Cenſent enim ex frequentatis cuiuslibet infuſæ virtutis actibus gigni, & cõparari habitũ acquiſitũ: tũ, quia operũ aſſuetudine habitus generatur, tũ etiã, quia infuſis virtutibus per peccatũ cõtrariũ amiſſis, experimur nihilominus nos propenſos, expeditos, & promptos ad actus ſimiles eliciendos: ergo aliquis habitus permanet, ſupernaturalibus excluſis. Nec actus habituum ſupernaturaliũ, vt actus ſupernaturales ſunt, gignunt habitũ, ſed vt actus ſunt voluntarij, & humani, & identidem voluntariè repetiti: nam eo ipſo, quòd mens, & voluntas hominis frequenter ſe exercet ſic, aut aliter operando, fit habilior, & promptior; ac proinde habitũ comparat. Altera opinio plane negat habitum charitatis acquiſitum: atque hæc eſt diſcipulorũ S. Thomæ, quoniam ille in 1. 2. q. 51. a. 4. ad 3. perſpicue tradit ex actibus infuſorũ habituum nullum habitum generari: non quidẽ ſupernaturalem, qui à Deo dumtaxat infunditur: non naturalẽ, quia habitus gi- B gnit actus ſibi ſimiles: ergo ſi habitus eſt infuſus, & ſupernaturalis, actus producit ſupernaturales, quod ſi actus ſupernaturales ſunt, habitum naturalẽ producere nequeunt. Et proinde concludit S. Thom. ex actibus habitus infuſi, ſolum habitum infuſum augeri, & nullum habitum acquiri. Nos verò 3. lib. probabilẽ multorum Theologorũ diximus eſſe ſententiam eam, quæ aſſerit, ex actibus infuſorũ habituum habitũ acquiſitum generari, quia eiuſmodi actus ſæpe replicati, nos reddunt propenſiores, & expeditiores ad ſimiles actus præſtandos: ſic enim fit, vt quis expeditior, & promptior reddatur aſſuetudine, & exercitatione, quia fiat habilior, quod ſi habilior, ergo per acquiſitũ habitum; Et proinde nunc probabiliter exiſtimamus eſſe habitum charitatis acquiſitum, non qui ſit aliqua charitas ex ſolis naturæ viribus, & cõmuni Dei auxilio progenita, vt diſcipuli S. Thomæ Scotum, & alios voluiſſe putauerũt: ſed qui ſit habitus ex actibus charitatis infuſæ, peculiari Dei auxilio paſſim iteratis, & repetitis identidem cõparatus, quem quidem non per ſeipſum producit habitus charitatis infuſæ, ſed per actus noſtros ex habitu profectos, & ſæpius re- C petitos acquirimus. Cætera eo, quem diximus, loco tradidimus, nobis hic minime repetenda, qui ad alia diuerſa properamus.

Quintò quæritur, An charitas infuſa ſit vna, & eadẽ erga Deum, Angelos, & Homines? Reſpondeo cum omnibus Theologis, eſſe vnam, & eadẽ, quia eadem ratione Deum, & Angelos, & homines diligimus. Sicut enim fides infuſa eſt vna, & eadẽ, quamuis multa ſpecie diſtincta credamus, quia omnia credimus, vt dicta, & patefacta à Deo: & Spes vna eſt, & ſimplex, quoniã omnia ſperamus, vt à Deo promiſſa, & ab eo reddenda: ita etiam charitas eſt vna, quia Deum propter ipſum amamus: homines, & Angelos diligimus, vt diuinæ gratiæ, & diuini boni participes, vt cæleſtis, & ſupernæ gloriæ cõpotes, vt amicos in Deo, & propter Deum videlicet, quia Deus imperauit, vt eos tamquã amicos, & tãquã diuinæ gratiæ, & gloriæ capaces amaremus. Obijcies: Amor, quo homines, & Angelos diligimus propter Deum, videtur eſſe amor concupiſcẽtiæ, non amicitiæ, cũ amemus eos, quia ſunt res Dei: ſicut res amicorũ diligimus propter amicos. Reſpondeo, eum amorem, eſſe D amorẽ beneuolentiæ, & charitatis, quia non eos diligimus ob emolumentum, & commodũ noſtrum, aut Dei, ſed ob bonum ipſorũ. Dicimur tamen eos diligere propter Deũ, non quia diligamus ob cõmodum, & bonũ Dei; hic enim eſſet amor concupiſcẽtiæ, ſed quia eos diligimus ob bonũ diuinum, quod in ſeipſis habent acceptũ à Deo: eos enim ſicut & nos condidit Deus, hæreditatis, & felicitatis ſupernæ capaces, atque participes. Charitas autẽ diligit eos omnes, qui ſunt ſummæ beatitudinis cõpotes, quæ eſt vna ratio cõmunis omnium eorum, quæ ex charitate diliguntur: niſi quod Deus ſua natura, & per ſeipſum, non aliũde beatus eſt; cæteri verò ſunt dono gratiæ diuinæ, & iure adoptionis ad beatitudinẽ admiſſi. Diligimus itidem eos propter Deum, quia amamus eos, eo quòd præcepit Deus, vt eos ex charitate tamquam amicos diligeremus.

Sextò quæritur, An charitas ſit omnium virtutũ forma? S. Tho. ſatis apertè, vbique fermè docet 2. 2. q. 23. a. 8. in 3. d. 23. q. 3. a. 1. q. 1. & de verit. q. 14. a. 5. eſſe formã. Sũt tamen & ex eius diſcipulis nõnulli, qui ita formã eſſe contendũt, vt ſine ea cæteras in peccatoribus virtutes doceant non eſ-

ſe ſim-

ſe ſimpliciter virtutes, moti auctoritate Auguſtini, Proſperi, atque Fulgentij, negantium vllas in peccatoribus virtutes ineſſe. Mihi tamen magis probanda videtur opinio Caiet. 2. 2. q. 23. art. 7. & 8. S. Thomam interpretantis in eũ ſenſum, vt charitas ſit cæterarum omnium virtutum forma, nimirum extrinſeca nõ intrinſeca, hoc eſt, forma, quæ reddit alias virtutes fructuoſas, quia dat eis, vt per opera ipſarum mereãtur vitam æternã mereantur, cũ ſine charitate reliquæ virtutes ſint ſteriles, & infructuoſæ, hoc eſt, vitã æternam non conſequuntur. Habent tamen ſine ea ſuum fructum proprium, quia per ſeipſas producunt, & præſtant opera, & officia honeſtatis, & virtutis. Præterea, fidem, & ſpem Charitas efficit viuas virtutes, atque efficaces: non quòd det eis vitam intrinſecam: eſt enim vera fides ſine charitate, vera ſpes abſque charitate: ſed quia præſtat eis meritum, fructum, & officium cæleſti hæreditate dignum. Alioqui ſine charitate dicuntur mortuæ, quomodo etiam ſteriles, & infructuoſæ: operantur enim ſine charitate, ſed æternæ vitæ fructus non ferunt. Alio vero Auguſtinus, Proſper, & Fulgentius cum Pelagianis decertantes ſpectauere, dicentes veras in peccatoribus non eſſe virtutes quod nos lib. 3. cap. 29. q. 6. & 7. ſatis explicatum reliquimus.

S primo quæritur, An Charitas actibus etiam remiſſioribus augeatur? S. Thomas, Bonauentura, Ricardus, Durandus, Scotus, & alij veteres Theologi, vt citaui lib. 7. cap. 17. q. 4. negarunt augeri, ſed ſolùm intentioribus. Ocham verò, Gabriel, Almainus, & Maior fatentur quolibet actu remiſſiori ſtatim augeri: primam ſententiam ipſe, vt probabiliorem libro ſeptimo comprobaui, cap. 17. q. 4. Et quia hæc quæſtio eandem tractationem inuoluit, atque eam, quæ eſt de gratiæ incremento, de qua ſeptimo libro diſputaui, cap. 17. quæſt. 4. ideo ea in præſens ſuperſedendũ duxi. Tum enim charitas, tùm gratia adoptionis ſeruentioribus actibus creſcit; & tùm actibus reliquarum virtutum imperio charitatis præſtitis, tùm etiam actibus ipſiuſmet charitatis elicitis. Augetur itidem Charitatis incrementum non ſolùm multitudine actuum, ſed etiam magnitudine, difficultate, diuturnitate, & bonitate operum, quæ ex gratia fiunt, & exiſtunt: de quorum ſingulis ſup. eodem libro cap. 18. q. 3. breuiter diſputaui.

C Octauò quæritur, An charitas in hac vita in infinitũ poſſit augeri? Bonau. 1. d. 17. p. 2. a. 1. q. 4. Ricar. 1. d. 17. a. 2. q. 4. Henr. quodlib. 5. q. 22. Durand. 1. d. 17. q. 9. Argen. 1. d. 17. q. 1. art. 3. cenſent charitatem ex parte ſua, & poteſtate Dei poſſe in infinitum augeri, non tamen ex parte hominis, vel Angeli, cui ineſt: quoniam quælibet creata mentis capacitas finita eſt, & ſuis concluſa terminis. Ocham diſt. 17. q. 3. & Gabr. 1. diſt. 17. quæſt. 2. & 3. diſt. 13. q. 1. ſentiunt charitatem poſſe in infinitum augeri, ſi Deus eam extra mentẽ augeat; non tamen poſſe in ea in infinitum creſcere, dum ipſi menti creatæ inhæret. quamuis probabile putent oppoſitum. Scotus 3. diſt. 13. q. 2. & 3. ſentit non ſolùm poſſe Charitatem in infinitum augeri, ſed etiam poſſe infinitam creari, hoc eſt, ita magnam, vt alia maior eſſe nõ poſſit. Immo re ipſa datam eſſe animæ Chriſti Domini ſummam charitatem, qua maior eſſe non queat.

Veriorem tamen exiſtimo S. Thomæ ſententiam 2. 2. q. 24. art. 7. aſſerentis charitatem poſſe in infinitum augeri, nec aliquam eſſe charitatem ita magnam, vt maior eſſe non queat, quoniam charitatis cauſa efficiens eſt Deus, qui eam poteſt ampliorem, & pleniorem ſemper efficere, D cum infinitæ, & immenſæ ſit poteſtatis. Nec impedit ipſa Charitatis natura, & ſubſtantia, quoniam & ſi qualitas eſt, abſolute tamen, & ſimpliciter per ſe nullos certos habet ſuæ magnitudinis terminos, vt ipſi quoque Ricar. Henricus, Durand. Ocham, & Gabr. confitentur. Nec obſtat etiam creatæ mentis finita capacitas, & poteſtas, qua poteſt charitatem ſuſcipere. Quoniam mens in quam charitas infunditur, quo pleniorem, & vberiorem charitatẽ excipit, eo redditur capacior, & aptior ad eius incrementum. Quineꝫ inde colligi, vt huius vitæ charitas, charitatem patriæ poſſit æquare: nam patriæ charitas finitos habet magnitudinis terminos, ergo tantùm poterit viæ charitas augeri, vt patriæ charitati par fiat, & æqualis. Caiet. 2. 2. q. 24. a. 7. in hoc argumento diluendo vehementer admodum laborauit, nec tamen plenam eius ſolutionem inuenit, aut reddidit. Sunt qui negent viæ charitatem, & patriæ eandẽ eſſe, rationis; quod qui dicunt, vt verũ fatear, non intelligo, quemadmodum defendi queat. Nam ſi de ratione naturæ, & ſubſtantiæ loquantur, nullo iure modo probatur: quia teſte

A Paulo, Charitas nũquam excidit, ſiue Propheſiæ euacuabũtur, ſiue ſcientia deſtruetur. Et ratio ipſa id manifeſte confirmat. Charitas enim, ſiue viæ, ſiue patriæ, vna & eadem ratione Deũ diligit, nimirũ propter ſeipſum. Si verò de ratione accidentis intelligant, fateor diuerſa ratione differre. Hic enim Deum charitate diligimus, quem clarè non cernimus: beatæ verò mentes diligunt Deum, quẽ clarè vident. At verò eiuſmodi accidens, cũ ſit ſola quædam rei obiectæ conditio, non ſufficit ad ſubſtantiã charitatis, vt eſt habitus variandã. Cur igitur, inquies, ſi charitas, quod ad ſubſtantiam pertinet, vna, & eadem eſt, eum poſſit in dies creſcere ſemper, & augeri magis, ac magis charitas viæ, nunquã ad ſupernæ illius charitatis terminos peruenire poteſt? Sciendũ eſt, charitatem viæ cum charitate patriæ dupliciter poſſe conferri: Aut enim habitũ cum habitu, aut actum cum actu cõparamus. Mihi certè non videtur dubitandum, quin habitus charitatis viæ poſſit magnitudine æquare, immo etiam ſuperare habitum charitatis patriæ, vt colligi videtur ex Henr. quodl. 5. q. 22. Quis enim ambigat, Martyrum, aliorumque iuſtorum hominum charitatẽ in terris

B fuiſſe maiorem, quàm ſit habitus charitatis, quem habent in patria paruuli? Et quis negare audeat beatiſſimã Dei Genitricem ad eum charitatis gradum perueniſſe, qui magnitudine tranſcẽderat habitum charitatis, quẽ ſunt percepturi Beati cæli habitatores? Habitus igitur charitatis viatorum poteſt æquare, immo etiã vincere magnitudine habitum Beatorũ Angelorum, & hominũ: quamuis S. Thomas nihil apertè de hoc tradidiſſe videatur. Solùm in q. 1. 2. 2. ad 3. art. Dicendum, quòd aliqui homines etiam in ſtatu viæ ſunt maiores aliquibus Angelis, non quidem actu, ſed virtute: inquantum ſcilicet habent charitatem tantæ virtutis, vt poſſint mereri maiorem beatitudinis gradum quam quidã Angeli habeant, ſicut ſi dicamus ſemen alicuius arboris eſſe maius virtute, quàm aliquam paruã arborem, cum tamen multo minus ſit in actu. Sic ille.

Sed quid dicendũ de actu charitatis? An actus hominis in via eſſe poſſit tantus, quantus eſt amor hominis beati? Nec quæſtio eſt de continuatione, & perpetuitate, ſed de intentione, & magnitudine amoris. Res hæc ſane ad definiendũ videtur quibuſdã difficilis. Nam amicũ, inquiunt, abſentem poſſumus æquè diligere, ac præſentem, & quidem aliquando feruentiùs, & vehementiùs. Nonnulli libentiùs concedunt, amorem in via ex natura rei, quantum in ea accidentis, poſſe æqualem eſſe, & maiorem, quàm ſit abſolute eiuſdem patriæ rationis.

Quicquid ſit de amore viatoris, ſi cum amore Beati aliquis obſeruatur magnitudine, & intenſione, pertinet eſt amorẽ viatoris non eſſe perpetuũ, & continuũ, qualis tamẽ eſt hominis, vel Angeli Beati. Deinde meo iudicio, communis eſt Theologorũ opinio, vt conſtat ex S. Thoma, Bonau. Ricardo, Ochamo, Argentino, & Gabr. in 3. d. 27. & 28. & Henr. quodl. 4. q. 25. actũ charitatis in via nunquam poſſe ad eum magnitudinis gradũ peruenire, vt æquet magnitudinẽ amoris, quem beatæ mentes eliciunt in patria. Nam etſi habitus charitatis eſt idem in via, & in patria, actus tamen amandi eſt ratione diuerſiſſimus in via. Deum, quem non videmus, amamus; ſed Beati diligunt, quẽ præſentem intuentur, diligunt ea magno Dei auxilio cum ipſorũ voluntate operante: amant neceſſariò Deum, quẽ cernũt, fruuntur re præſenti, quã nos in hac vita optamus; tenent, quod amant, nos cupimus aſſequi, & tenere. Ideo inquit Auguſt. in Enchir. c. 121. quis explicet quanta charitas erit, vbi cupiditas, quã vel coercendo ſuperet, nulla erit? quã tunc integra ſanitas erit, quãdo contentio mortis non erit? Quod ſi Beati hominis amor intenſione, & magnitudine maior eſt, vt reuera eſt, quam viatoris actus: neceſſe eſt, vt eam inhærentẽ ei cauſa efficiens ſit Deus ipſe, hoc eſt, Auxiliũ, ſummæ præſentia adeptio, poſſeſſio, clara Dei viſio, lætitia, & gaudium, quod de re amata, & quæ iam habetur, continuo, & perpetuo, & ſecure percipitur.

Deinde obijcies, falsũ conſequi, vt charitas viatoris poſſit æquare charitatẽ Chriſti Domini, aut Beatæ Deiparæ, cum eorum charitas infinitæ magnitudinis nõ fuerit. Reſpondeo, charitatem viæ poſſe in infinitũ augeri per ſe ſimpliciter, & ſua propria natura, vt charitas eſt, Deus tamen quorumlibet charitatem iuſtorum intra certos terminos, ac fines magnitudinis cõcludit, quos abſolutè tranſilire quidẽ poteſt, nũquam tamen facto ipſo tranſibit. Vnde cũ Deus omnium Angelorũ, & hominũ iuſtorũ quò eſſet propria ſummæ charitas, pro quidem, ac præſtitit, lõge multo maiorẽ

1. Cor. 13.

Deiparæ, & Chriſti Domini citra vllã comparationem, cumulatiorem, & copioſiorem charitatem conſtituit.

Sed quid dicent ij Theologi, qui, vt ante iam dixi, ſenſerunt, charitatem in via non poſſe in infinitum augeri, dũ iuſtus homo, quam diu viuit, poteſt in charitate proficere. Reſpondet, iuſtos homines, ſi perpetuo viuerent, cum in eundem gradũ charitatis conſecuturos, quo maiorem habere nõ poſſent: at Deus ſingulis, vitæ certos terminos præfiniuit, intra quos poſſunt ſemper in charitate proficere. Vltimò obijcies contra S. Thomã id, quod dicit Auguſt. lib. 1. Retract. c. 7 Loquens de charitate huius vitæ. Sic itaque hoc accipiatur, tãquam plena dicta ſit, qua maior eſſe non poſſit, quamdiu ambulamus per fidem. Et in Enchir. cap. 121. Minuitur, inquit, cupiditas creſcente charitate, donec veniat hic ad tantam magnitudinẽ, qua maior eſſe nõ poſſit. Reſpondeo, in primo loco Auguſtinũ loqui de charitate, cui diuina prouidentia certum terminũ conſtituit; in ſecũdo loco eum loqui de Martyrum charitate, de qua dixit Chriſtus Dominus, maiorem hac dilectionẽ nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Maiorem dixit, videlicet opere, & facto: quia bonum pretioſiſſimum dat pro amico: nam alioqui intenſione, & feruore, actus charitatis in hac vita poteſt maior eſſe in vno, quàm in altero Martyre: immo in iuſto, qui Martyr non ſit, poteſt maior eſſe.

Nonò quæritur, An charitas minui poſſit? Quãuis ſenſerint quidam, leuiora peccata, quæ venialia dicuntur, charitatẽ minuere: communi tamen conſenſu Theologorum receptum eſt, non poſſe minui charitatem. Nam ſi veniale peccatum charitatẽ ex parte minueret, poſſet aliquãdo in totum auferre, quod quia alibi, cum de habitibus diſputaremus, lib. 3. cap. 23. q. 1. abunde probauimus, ideo hic plura non dicimus.

Decimò quæritur, An lethale peccatum, vi ſua, & natura; an merito tantùm charitatem expellat? Duæ ſunt opiniones: vna docet, merito tantùm expellere, quia charitas à ſolo Deo, tanquam efficiente in mente infunditur, & cõſeruatur; ergo ſolus Deus ea delet, ac tollit. Eſt enim qualitas quædam ſupernaturalis. Ita Scotus, Henricus, Ricardus, Durandus, Gabriel, Maior, Almainus, & alij, quos ſupra citaui, lib. 3. c. 23. q. 3. & lib. 7. c. 11. q. 7. & 8. Altera opinio vult, merito, & natura per lethale peccatum charitatem excludi, & perire. Ita S. Tho. 2. 2. q. 24. art. 10. eiuſque diſcipuli, ea ratione ducti, quòd lethale peccatum ſuapte natura charitati aduerſatur; ſed contraria ſuapte natura ſe viciſſim excludũt. Hanc quoque quæſtionẽ cum de peccatis lib. 4. c. 24. q. 4. & 5. & cũ de gratia. lib. 7. c. 11. q. 8. tractaremus, pleniùs, & tutiùs, pro eius loci ratione diluimus.

Vndecimò quæritur, Quot, & quæ ſint ea, quæ charitate diligi debeant? S. Tho. 2. 2. q. 25. a. 12. Auguſtinũ lib. 1. de doctr. Chriſt. c. 23 & 26. & Magiſtrum in 3. d. 28. ſecutus, ait eſſe quatuor, Deum, Nos ipſos, Proximum, & corpus noſtrum: quoniã horum vnumquodque eſt cæleſtis beatitudinis capax. Cætera verò diligimus amore concupiſcentiæ, ipſam quoque charitatem, & virtutes, quoniam diligimus tanquam bona nobis vtilia, & commoda & tanquam apta, & idonea inſtrumenta ad beatitudinẽ animæ, & corporis conſequendam. In præſentia tamen ſolum agimus de Charitate in Deum; poſteà verò, cum de quinto Præcepto Decalogi diſſeremus, de Charitate in Proximum multa dicemus.

Duodecimò quæritur, Quot ſint Charitatis actus eliciti? Reſpondeo, eſſe vnum internum, nempe amorem in Deum, qui eſt voluntatis actus. Charitas enim virtus eſt, cuius actio in voluntate completur. Effectus tamen charitatis ſunt multi, hi nimirum: gaudium, pax, animorum concordia, & coniunctio, miſericordia, & beneficentia. Porrò miſericordiæ, & beneficẽtiæ ſunt ea opera, & officia, quæ ad quatuordecim referuntur, quibus aliorum indigẽtiam, tùm animæ, tùm corporis ſubleuamus: de quibus breuiter ſuo loco tractabo.

De Peccatis, quæ charitati in Deum aduerſantur. Cap. IIII.

PRimùm id in quæſtionem vertitur, quo tempore præcepto Charitatis cogamur elicere, & præſtare amorẽ in Deum? Variæ ſunt Theologorum ſententiæ. S. Thomas

A 1. 2. q. 89. art. 6. videtur aſſerere, vnumquemque hoc præcepto, & lege compelli eo tempore, quo primum incipit vti ratione. At enim profectò difficile eſt creditu, hominem tunc lege Charitatis adſtringi ad huiuſmodi actum eliciendum, & longe difficiliùs videtur, quod quidam S. Thomæ diſcipuli inde deduxerunt, debere homines eiuſmodi præcepti omiſſionem Sacerdoti, vna cum cæteris criminibus confiteri. Scotus in 3. d. 27. q. 1. inſinuat, hoc præcepto compelli nos ad eliciendum amorem in Deum dominicis diebus: cuius ſententiam ſequuntur Angel. tertiæ. q. 40. & nu. 41. Tabien. tertiæ. q. 46. & Charitas. q. 20. ſexta concluſione. Verùm id, vt Nauarrus in Manua. cap. 11. nu. 7. cum Adriano, quem citat recte adnotauit, nulla ratione efficaci probatur. Sotus indicat lib. 2. de iuſti. q. 3. a. 10. & lib. 1. de nat. & grat. cap. 22. obligari nos eo tempore, quo aliquo inſigni beneficio afficimur a Deo. At Nauar. hanc quoque ſententiam meritò refellit: quia ſi ad aliquem actum tunc temporis lege naturæ compellimur, is erit, quo debitas gratias Deo, & agamus, & habeamus, eò quòd in nos beneficium liberaliter contulerit. Docet etiam Sot.

B hoc præceptum impleri, dum quis in adulta ætate Baptiſmum ſuſcipit. Sed certè Baptiſmus tunc rite ſuſcipitur, ſi quis attritus, non contritus ad Baptiſmum accedat.

Sunt, qui doceãt hoc præcepto nos eo tẽpore teneri, quo patientia, & probitas noſtra, ac virtus, grauiſſime tentatur. Sed neque ad hoc aſſerendum vlla ratione cõpellimur. Ad eam etenim tentationem repellendam, alia ſuppetunt remedia, hæc nimirum, diuinam opem precibus inuocare, incumbere in ea officia, & opera virtutis, quam ante quam hoſtis generis humani conatur nobis eripere. Alij docent hoc præceptum ſemel in vita noſtra vim ſuam habere, videlicet in extremo vitæ tempore, aut in mortis periculo; Sed nec hoc vlla ratione efficaci probatur, nec veriſimile eſt, tantum præceptum ſemel tantùm nos obligare, dum viuimus. Præterea exiſtimant quidam, hoc præcepto teneri nos eo tempore, quo ad aliquod Sacramentum accedimus, vel ſuſcepturi illud, vel miniſtraturi: quam etiam ſententiam reijcit Nauarrus quoniam ad Sacramenta legitimè ſumenda, vel conferenda ſatis eſt, ſi accedamus attriti, putantes bona fide nos eſſe contritos.

C Alij dicũt tãtũ hoc præcepto nos adſtringi, cum ad ſacroſãctũ Dominici Corporis, & ſanguinis Sacramẽtũ accedimus. Hoc etiã alij non probatur: quoniam ad venerabile Euchariſtiæ Sacramentum, iuſta, & debita eſt præparatio, qua quis accedit poſt ſacram peccatorũ confeſſionẽ, cum plena malè actæ vitæ deteſtatione, quam probabiliter putat ſe habere: ad Baptiſmum verò ſufficit, ſi quem ſuorum peccatorum pœniteat. Quidam, quos ſecutus eſt Tabien. loco citato: putant ligari nos hoc præcepto, cum lethalis peccati conſcij, alteri Sacramentum miniſtrare volumus ratione publici officij, quo fungimur. At verò ſi probabiliter credamus nos charitate eſſe præditos, nulla lege cõpellimur ad eum actũ præſtandum. Itẽ, Sacramentorum miniſtri ſolùm præcepto cõpelluntur eo tẽpore, quo Sacramenta conferunt, ad id lethale peccatum deteſtandum, cuius ſunt conſcij. Poſtrema eſt eorum ſententia, qui volũt extremo vitæ tempore charitatis præceptum ſuã obligationem inducere. Sic Angel. Tabien. Nauarr. Sot. locis ſup. citatis, & alij. Quorũ tamen ſententiã ea ratio videtur omnino nihil poſſe infringere, infirmare, & euertere, quòd aliquan

D do accidit, vt is, qui vicinus eſt morti, iuſtus ſit vir, gratia & charitate præditus, aut ſaltem probabiliter opinetur, ſe Dei charitate minime amiſiſſe. Præterea, quid ſi aliquot ante obitum diebus, fuerit omnia ſua peccata ritè confeſſus, & deteſtatus? Arbitror ſane, hoſce auctores ſolùm docere voluiſſe, eo tempore eſſe ex præcepto, & lege actum charitatis præſtandum, quando quis eſt lethalium criminum conſcius. Sed nec hoc omnem ex animo plane dubitationem euellit: quoniã tunc pœnitentiæ præcepto obligamur ad peccata omnia odio habenda, & deteſtanda: quod quia ſine actu charitatis in Deum præſtare, vt oportet, non poſſumus, ideo ad actum charitatis adſtringimur ratione præcepti pœnitentiæ, non autem præciſè lege charitatis. Nos autem in præſenti quærimus, quo tempore præciſe præcepto charitatis cogamur elicere amorem in Deum. Profectò videtur (vt quæſtionem ſoluamus) eiuſmodi præceptum eſſe conſtitutum, eo modo, quo diximus eſſe datum, & impoſitum diuinum fidei præceptum, & ſpei: nimirum tanquam remedium ad iuſtificationem impij: quare ijs temporibus ſuam obligationem affert,

qu ous

quibus improbum hominem oportet ſua peccata per veram pœnitentiam odio habere, & deteſtari, vt obtenta venia, ad diuinam gratiam reuocetur: Quare quandocunque quis debet de ſuis peccatis per veram cordis pœnitentiam dolere, vt eorum veniam obtineat extra Sacramentum re ipſa ſuſceptum, ipſo iure diuino cogitur actum charitatis elicere, quia ſine eo vera, & legitima pœnitentia, nõ eſt, quæ ſufficiat, vt idonea, ad peccata lethalia poſt Baptiſmum commiſſa delenda extra Sacramentum, quamuis cum Sacramento pœnitentiæ ſufficiat is dolor, quem Theologi attritionem appellant, qui actus charitatis non eſt, cum ſit deteſtatio peccati, non amore Dei, ſed metu gehennæ, vel odio turpitudinis, quæ peccatis ineſt, vel ſpe bonorum cœleſtium ſuſcepta.

Secundò quæritur, Quo modo intelligatur charitatis præceptum, quo dicitur diligendum eſſe Deum toto corde? Animaduertendum eſt, hoc præceptum in ſacris literis contineri, non vno loco, ſed pluribus etiam, & diuerſis; primùm Deuteronomij 6. deinde Matth. 22. tùm Mar. 21. Poſtremò Luc. 10. quibus in locis hiſce verbis dictum eſt nobis. ¶ Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis, vel fortitudine tua. ¶ Quid verò his nominibus accipiendum ſit, declarat ſanctus Thomas 2.2.q.44.art.4.& 5. hunc in modum: Ad efficiendum, inquit, opus, præditus eſt homo quatuor facultatibus, videlicet intellectu, vt perſpiciat, quid ſit agendum: Voluntate, vt velit homo id præſtare, quod debet: Appetitu ſenſus, & ſenſibus corporis, vt ipſorum miniſterio, & opera id efficiat, quod perſpicit eſſe faciendum, & cæteris corporis, viribus, & facultatibus, quibus exequimur, quod facere ſtatuimus. Vnde mentis nomine accipiendus eſt intellectus: Cordis verò nomine, voluntas: animæ appellatione, appetitus ſenſus, vna cum ſenſibus corporis: Virium autem, vel fortitudinis vocabulo, omnis corporis facultas, quæ ineſt in membris.

Alij verò, appellatione animæ intelligunt vitam corporis, quæ, ſi opus fuerit, pro Dei obſequio, & honore fundi, ac perdi debet. Nomine autem virium, omnem facultatem, & ſubſtantiam bonorum temporalium, quæ ſi oportuerit, impendenda ſunt, & in pauperum vſus, vel alios ſimiles eroganda. Toto verò corde diligendus eſt Deus, hoc eſt, non in alias res cordis affectu diſtracto, nimirum, ita vt nihil aliud diligamus ante, vel pluſquam Deum, vel æque, ac Deum.

Tertiò quæritur, Quid Theologi intelligant, cum docent, hoc præcepto obligari nos ad diligendum Deum ſuper omnia: An ſcilicet feruentiori, & maiori amore Deus diligi debeat, quàm cætera omnia? Animaduertendum eſt, poſſe vnum aliquid diligi magis, quam aliud, tripliciter. Primò, quia plura, aut maiora bona vni volumus, & optamus, quam alteri. Secundò, quia feruentius, ac vehementiùs, aut vt Philoſophi loquuntur, intentiùs vni bonum volumus, & cupimus, quam alteri. Tertiò, quia pluris facimus amorem vnius, quam alterius. Verbi gratia ſi tibi vitã corporis velim, alteri verò honores, vel opes, magis te diligo, quia tibi maius bonũ exopto: præterea, ſi diligo te affectu magno, & feruido ſex gradibus, alterũ verò tribus, vel quatuor, te vehementiùs, & intentiùs diligo. Inſuper, cum tibi, & alteri alimentum vitæ neceſſarium ſubminiſtrare nequeam, ſi te præfero, vt te conſeruẽ: tunc æſtimatione magis te diligo, quam illum. Omnes ad vnũ conſentiunt, Deum eſſe magis diligendum, quam cætera, duobus modis: tùm quia ipſi plura, & maiora bona velle debemus: nobis enim placere debet ipſum eſſe omnipotentem, immenſum, æternum, infinitum, denique omne bonum habere, quod habet: tùm etiam, quia ſi propter bonum aliquod procreatum deponendus, & abijciendus eſt amor Dei, potiùs contemnendus, & negligendus eſt amor cuiuslibet creatæ rei, quàm Dei. Sed quæſtio eſt, an etiam vehementiori, & intenſiori amore diligi Deum oporteat? Duæ ſunt opiniones. Prima, videtur eſſe Petri Soti. tract. de inſtit. Sacerd. lect. 15. de iuſtif. impij. & Adria. in 4. q. 2. de pœn. & quodl. 5. ar. 3. affirmãtiũ intenſiùs quoque Deum diligi debere. Quę ſentẽtia quibuſdam alijs placuit, ob eam rationem, quod in hac re amor, quo feruentior, & intenſior eſt, eo robuſtior, & firmior quoque eſt: ſed potius ab amore cuiuslibet creati boni abſtrahi, & auelli debemus, quam ab amore Dei, ergo fortior, & firmior eſt amor Dei. Deinde, quò vnum pluris æſtimamus, quàm alterum, difficiliùs ab eo amando deſiſtimus; & proinde ſequitur, vt intenſiùs amemus: ergo, eo ipſo, quòd Dei amor pluris æſtimari debet, difficiliùs deponitur, & ita intenſior eſt. ¶ Secunda opinio eſt communi Theologorũ conſenſu accepta, non eſſe nobis datum præceptum, vt Deum intenſiùs, quàm cætera diligamus, quoniam præcepto charitatis in Deum, ſatisfacimus qualicunque amoris intenſione, vel etiã minima: dũmodo tamen Dei amorem, vel tenuiſſimũ etiã, cæteris præferamus, ita docẽt Gab. 3. d. 27. q. 1. a. 1. not. 6. Mai. 3. d. 27. q. 2. a. 4. Sot. 4. d. 17. q. 2. a. 4. & Nauar. in Manua. c. 11. n. 6. Dubitabis, qui fieri poſſit, vt amor in Deũ ſit tenuiſſimus; & tamen omnis alius amor etiam maximus, prius deponatur, & euellatur ex animo, quàm amor in Deum? Reſpondeo, id euenire poſſe, vt ſequenti patet exẽplo. Amor in Deum ſit vno tantùm gradu intenſus, & feruidus; & nihilominus parentes, vel amicos diligamus magno quatuor gradibus amore, non peccamus: Si tamen eo adducti ſimus, vt vel contra Dei charitatem ſit nobis agendum, vel parentum, aut amicorum amor ſit deponendus, aut contemnendus: tũc quia pluris facimus Dei amorem vno gradu intenſum, quam parentum, vel amicorum amorem quatuor gradus intenſionis habentem, eligimus potius tenuiſſimum Dei amorem animo retinere, quàm alium maiorem parentum, vel amicorum. Quo efficitur vt duæ prædictæ ſententiæ minimè à ſe inuicem fortè diſſentiant: quoniam quotieſcũque amor in Deum, & in res alias creatas ſibi inuicem repugnant, & obſtant; ita vt alter illorum poſthabendus ſit, tunc amor in Deum non ſolùm pluris eſt faciendus, ſed etiam firmior, fortior, & intenſior, altero debet eſſe: quandoquidem licèt alioqui ſit tenuiſſimus, in eo tamen perſiſtere debemus altero poſthabito, & reiecto; ergo eo ipſo, eſt intenſior: ſiquidẽ Deum amamus, quamuis tenuiter, alterum non item. Quando verò ij duo amores non ſe inuicem impediunt, tunc amor alicuius boni creati poteſt eſſe multorum graduum; cum tamen amor in Deum vnius tantùm gradus magnitudine, & intenſione conſtet, & hoc eſt, quod ſecunda opinio ſibi vult.

Quartò quæritur, An præceptũ charitatis poſſit in hac vita compleri? De hac quæſtione S. Tho. 2.2. q. 27. art. 4. & q. 44. a. 6. Theol. in 3. d. 27. Auguſtinus contra Pelag. diſputans, lib. de perfect. iuſtit. reſponſ. 16. docet duo eſſe præcepta, quæ in hac vita impleri nequeunt: primùm illud, Non Exo.20. concupiſces: alterum, Dominum Deum tuum toto corde Rom.7. diliges. Et cũ ſibi ipſi obijciat: Quorſum ergo ſunt ea præcepta nobis data, ſi nequeunt in hac vita præſtari? Reſpondet: Vt perſpiciamus, inquit, quò ſit nobis progrediendum; & ob id ea implenda qualicũque modo curemus, quæ plene præſtare non poſſumus, vt quo modo poſſumus, currentes, alteram vitam conſequamur, vbi ea plenè, & perfectè præſtabimus. Ex Auguſtino Lutherani, & Caluiniſtæ, more ſuo, eliciunt, nobis eſſe data, & poſita hæc præcepta, & tamen nũquam poſſe in hac vita à nobis impleri: & proinde, velimus, nolimus, neceſſariò peccare; ac propterea dixiſſe Paulũ: Nõ enim, quod volo bonũ, hoc facio, ſed quod Rom.7. odi malum, hoc ago. Sed Hieronymus in expoſit. ſymboli ad Damaſum, execratur, & damnat eos, qui dixerint, præcepta à Deo nobis eſſe data, quę impleri nequeant.

Vt faciliùs hunc nodũ diſſoluamus, prius ſcire oportet, præceptũ diligẽdi Deum, poſſe tripliciter impleri. Primò, vt ſemper actu Deus diligatur, nec vllum peccatũ vnquã, vel minimũ etiam admittatur. Deinde, ita vt nullũ veniale delictum cõmittatur, licet ab actu diligendi ceſſetur. Demum, ita vt nihil mali fiat, quod Dei charitatem tollat, & amicitiã dirimat. Præceptum ergo illud primo modo ſumptum nequit in hac vita compleri, in qua propter corporis indigẽtiam, & innumeras humanæ vitæ neceſſitates, actũ amandi intermittere ſępe cõpellimur. Secundò modo abſque ſpeciali Dei munere in hac vita præſtari nõ poteſt: & vna excepta Beatiſſ. Virgine, nullus aliorum Sanctorum, teſte Auguſtino in lib. de nat. & gratia, c. 36. præſtitit, nec vnquam præſtabit abſque ſingulari Dei beneficio: hoc eſt, ſolũ conſuetis, & cõmunibus gratiæ diuinæ ſubſidijs nemo vnquam implebit. Tertio modo poteſt in hac vita impleri: nam is implet, qui omne lethale peccatũ deuitat, at iuſtus ab omni lethali peccato ſe poteſt in hac vita abſtinere: immo quidam iuſti, & ſancti viri per omnẽ huius vitæ curſum, omne lethale peccatũ vitaſſe perhibentur, nõ tamen ſine ſpeciali Dei gratia, & auxilio ſupernaturali, quę gratia Apoſtolis, & alijs quibuſdam inſignioribus ſanctis hominibus denegata non eſt.

Quintò quæritur, An iure Deum diligamus propter aliquod præmium, vel commodum, quod expectamus ab eo? De qua quæſtione Duran. 3. diſt. 29. q. 4. & Mai. in 3. d. 29. q. 3. Quamquam huius temporis hæretici eum amorem reprehendunt, & damnant, quo Deum diligimus deſiderio, ſpe, & amore alicuius præmij, vel commodi, communi tamen conſenſu Theologorum in 3. diſt. 29. receptum eſt, Deum iure diligi propter præmium, & commodum: ita tamen, vt particula ¶ propter ¶ ſignificetur cauſa excitãs, mouens, & impellens ad Deum diligendum; non autem, ſignificetur finis, cuius gratia Deum diligamus. Tunc autem præmium eſt cauſa mouens, quando ſtudio, & cauſa præmij faciliùs, citiùs, expeditiùs, & feruentiùs Deum diligimus, alioqui amaturi etiam, ſed non ita citò, promptè, & expeditè. Item, quando præmium, ſiue mercedem ita diligimus, vt ipſam in Dei amorem referamus; quando amamus emolumentum, & commodum noſtrum, vt Deum ipſum magis amemus: nam quando duo ſunt bona, & vnum eſt minus, & inferius altero, amari iure poteſt, ſi referatur ad id, quod potius, & præſtantius eſt bonum. Tunc autem eſt finis, cuius gratia Deum diligimus, quando niſi præmij, & mercedis ſpes adeſſet, Deum minime diligeremus. Hic autem amor bonus non eſt, quia in commodum noſtrum tanquam in vltimum finem tantummodo refertur; & proinde ex mala circumſtantia amor eiuſmodi deprauatur, cum Deus non amaretur, ſi merces non eſſet.

Sextò quæritur, An Deus poſſit odio haberi? Duo enim impedire videntur, quo minus quis Deum odiſſe queat? Primùm eſt, quia cum aliquem odio habemus, volumus, & cupimus ipſum non eſſe, ſine aliquo emolumento, & commodo noſtro, eo quòd eius perſona nobis diſpliceat: Sed nemo velle poteſt Deum non eſſe, quia eorum, quæ eſſe non poſſunt, voluntas non eſt. At quis, vel cæcus non perſpiciat, fieri minime poſſe, vt Deus non ſit. Alterum eſt, quia dæmones, & cæteri ad inferos damnati, qui Deum ſummo odio proſequuntur, non videntur eũ odio habere, niſi tanquam peccatorum iudicem, & vindicem; at hoc non eſt propriè odiſſe eum, ſed velle, & optare, vt ipſe non eſſet eis minimè vltor. In his diluendis, multa tradidit Caietanus 2. 2. q. 34. art. 1. Sed breuiter dicendum eſt, poſſe Deum odio haberi abſolute, & propriè: nam odium, eſt actus, quo perſona alicuius nobis tanquam infenſa, & odioſa diſplicet, & proinde cupimus ipſum non eſſe, aut volumus ipſi malum ſine vllo emolumento noſtro. Sicut cum rem aliquam deteſtamur, & odio habemus, res ipſa nobis non placet, & optamus eam non eſſe, vel cupimus ei malum ſine vllo noſtro commodo. Odium enim tùm perſonæ eſſe poteſt, tùm etiam rei. Non itaque repugnat, vt quis cogitando de perſona Dei, ipſum, tanquam ſibi infenſum, & odioſum habeat ſine vllo etiã ſuo commodo, quia Dei perſona ſibi diſpliceat: & poteſt ſimul velle, & optare, ne Deus ſit. Ad id, quod obijciebatur: Voluntas non eſt eorum, quæ eſſe nequeunt. Reſpondeo, Ariſtotelem lib. 3. Ethic. cap. 2. contrarium prorſus docere, de qua re ſupra dixi lib. 1. cap. 20. q. 3. poſſe nos videlicet talia velle, ſed non eligere: poſſumus enim velle non mori, volare per aera, cælum digito, & manu tangere: ſed ad id aſſequendum, aliquid aliud eligere non poſſumus. Voluntas enim eſt ſimplex quidam animi affectus, quo res abſolute, & ſimpliciter nobis propoſita placet tãquam per ſe grata nobis, nimirum, vt honeſta, vel iucunda, quãuis non ſit nobis vtilis, vel commoda. Cum igitur quis cogitatione complectitur, tanquam bonum ſibi iucũdum, hoc, quod eſt, non mori, hoc, quod eſt, volare per aera, vel cælum manu tangere, gratum ſibi habet, & acceptum: & in huiuſmodi ſimplici animi affectu poteſt quis aliquando mereri, poteſt etiam grauiter delinquere: Velut ſi nobis obiecta ſimpliciter honeſta per ſeipſa placeant, turpia ſie diſpliceant, mereri poſſumus, quamuis honeſta, & turpia, quæ cogitamus, reuera ſubſiſtere nequeant. Sic etiam ſi malum nobis ſimpliciter obiectum, quod alioqui eſſe nõ poſſit, nobis placuerit tanquam iucundum, peccatum erit. Quare nihil impedit, quin dæmones cum mentis cogitatione apprehendunt totum hoc, quod eſt, Deum non eſſe, tanquam iucundum ſibi, id ſimplici voluntatis affectu velle poſſint, & eo ipſo, peccare.

Quocirca id etiam, quod ſecundo loco obijciebatur, rectè diluitur. Non enim dæmones ſolùm velle queunt Deũ non eſſe peccatorum iudicem, & vindicem: quod eſſet, nolle Deum eſſe iuſtum, ſed etiam ſimpliciter volunt Deũ non eſſe; ſimplici tamen affectu voluntatis: neque enim aliquid eligunt, vt Deus non ſit, hoc enim vident fieri nulla ratione poſſe. Delectantur igitur eo ſolo ſimplici affectu, & actu, quo Deum non eſſe cupiunt: & ad hũc actum eliciendum ſufficit, ſi hoc quod eſt Deum non eſſe, animo concipiatur tanquam iucundum, & gratum. Ex ijs, quæ ſunt hactenus dicta colligitur, duo eſſe peccata, quæ charitati in Deum opponuntur, vnum eſt, eum non diligere, cum præcepto, & lege id facere cogimur: quod peccatum in omittendo, aut non faciendo conſiſtit. Alterum eſt, cum Deus odio habetur, quod peccatum, in committendo, vel in faciendo poſitum eſt, quodque potiùs dæmonũ, quam hominum videtur eſſe.

De Pietate, & Religione in Deum.
Cap. V.

ANimaduertere oportet, hanc virtutem ad primũ Decalogi præceptum pertinere, quo vnum Deum colere, & venerari debemus.

Primùm quæritur, Quomodo Religio in præſentia ſumatur. Reſpondeo, nomen Religionis accipi poſſe dupliciter: Vno modo, vt ſignificat eam virtutem moris, qua iuſtus, & debitus honor, cultuſúe Deo tribuitur: Altero modo, vt ſignificat ſtatum, & vitæ conditionem multorum hominum ſpeciali modo, & regula colentium Deum. Primò modo, in præſentia Religionem accipimus.

Secundò quæritur, An vniuerſi Religionis actus ad primum ſpectent Decalogi præceptum? Sciendum eſt, Religionis actus partim eſſe interiores, partim exteriores. Interiores ſunt duo: Deuotio, vt vocatur, & Oratio. Deuotio, eſt promptus voluntatis affectus ad aliquid efficiendum propter obſequium, honorem, & cultum Dei: de quo actu tractat Sanctus Thomas 2. 2. quæſtio. 82. Oratio, eſt actus, quo aliquid a Deo ſuppliciter petimus. Poſſumus tamen ſermone, & verbo, aut animo tantùm, & mente aliquid à Deo precari: de eo actu idem ſanctus Thomas 2. 2. quæſtio. 83. Inter actus exteriores Religionis alij ſunt, quibus aliquid Deo offerimus; alij, quibus Deo quippiam promittimus; alij, quibus rem aliquam Deo ſacram adhibemus ad aliquid faciendum. Inter eos actus, quibus Deo aliquid tribuimus, alius eſt, quo Deum veneramur certa aliqua corporis inclinatione, vel ſummittendo, aut aperiendo caput, vel genu flectendo, vel totum corpus inflectendo, aut proſternendo, aut pectus tundendo; & hic actus dicitur Adoratio de quo S. Thomas 2. 2. quæſtio. 84. Alius eſt actus, quo aliquid immolatur, ſacrificatur, aut quolibet alio modo offertur Deo aliqua ratione mutatum, ſiue cum alijs permiſtum: de quo S. Thomas 2. 2. quæſt. 85. Alius, quo aliqua Deo offerimus ad eius miniſtros alendos, vel ad res diuinis vſibus dicatas, commodè conſeruandas: tales ſunt decimæ, primitiæ, & aliæ ſimiles penſiones, de quibus S. Thomas 2. 2. quæſtio. 86. & 87. Actus verò, quo promittimus aliquid Deo, eſt votum, de quo S. Thomas 2. 2. quæſt. 88. Actus, quo nomen Dei adhibemus ad ea confirmanda, quæ dicimus, eſt iuſiurandũ, de quo S. Thomas 2. 2. quæſt. 89. Actus, quo nomen Dei adhibemus, vt inducamus homines, vel moueamus res alias procreatas ad aliquid faciendum, vel non faciendum, dicitur Adiuratio: de quo actu S. Thomas 2. 2. quæſt. 90. Actus, quo nomen Dei adhibemus ad auxilium ab eo petendum, vel ad ipſum laudandum, eſt Inuocatio: de quo actu S. Thomas 2. 2. q. 91. Poſtremus Religionis actus eſt, quo res Deo ſacras adhibemus ad ſanctificandos, vel quomodolibet mundandos homines: qualis actus eſt Sacramenta, & ea, quæ ſacramentalia vocantur, conferre, vel ſumere, ſigno Crucis frontem, & pectus munire, rem diuinam audire, denique vti qualibet re à Chriſto, vel Eccleſia inſtituta ad aliquid ſacrandum, vel ſanctificandum; & de his agit S. Tho. in 3. par. q. 60. & ſequentibus.

Inter hos Religionis actus, tres, quatuorue dumtaxat pertinent ad primum Decalogi præceptũ; videlicet, Orare, & precari Deum, ſacrificare, ipſum venerari, reuereri, & colere, & tandem inuocare.

Tertiò quæritur, Qui cultus, & veneratio Deo debeatur? Animaduertendum eſt, duo eſſe vocabula græca, quæ vſu Eccleſiæ communi ſunt latinitate donata, hæc

æ, hæc ſcilicet λατρεία, & δουλεία. Latriæ nomen apud Græcos latè quidem patet, & ſignificat quemlibet, ſeruitutis cultum, quem ſeruus domino ſuo defert, vſu tamen, & accommodatione factum eſt, vt in ſacris litteris, & à Scriptoribus ſacris ſolùm accipiatur, vt conſtat ex Aug. lib. de ciui. 10. cap. 1. & lib. 20. contra Fauſtum cap. 21. & lib. 1. de Trinit. cap. 6. Iſido. lib. 8. Etymol. cap. vlt. Beda. in Lucam. 4. pro ſupremò ſeruitutis cultu, qui Deo rerũ omnium Domino debetur ob ſummum eius Imperium, & dominatum, eò quòd vniuerſa ex nihilo condiderit, & ea ſuo nutu conſeruet, & prouidentia gubernet, & regat. Latria igitur apud Theologos, eſt cultus, qui ſoli Deo debetur, eò quòd ſit cultus quidam, quo nos ipſos Deo ſubiicimus, vt ſupremo omnium Domino, in eo ſpem, & fiduciam collocamus. Dulia quoque à Græcis fusè, & latè ſumitur, ſignificatque honorem, & cultum, quem præſtat Domino ſeruus: ſed vſu accommodatum eſt nomen, apud ſcriptores ſacros ad ſignificandam venerationem, quæ ſanctis viris cæleſtis patriæ ciuibus tribuitur. Et quia inter ſanctos vna cum Chriſto Domino in cęlo regnãtes, primas obtinet ſanctiſſima Deipara, introductũ etiam eſt vſu, vt cultus ei debitus ſpeciale nomen habeat, qui dicitur, ὑπερδουλεία, quaſi latinè dicatur, cultus quidam eximius, & excellens inter eos cultus, qui ſanctis cum Chriſto Domino viuentibus, debentur. Deo igitur debetur cultus latriæ, ceteris Sanctis cultus Duliæ, Beatiſ. Virgini, cultus hyperduliæ. Ex quibus perſpicitur, nomina Græca Latria, & Dulia licèt prima ſua ſignificatione idem ſignificent, vſu tamen ſcriptorum ſacrorum accipi ſolent ad diuerſa ſignificanda.

Quartò Quæritur, An adoratio ſolùm ſit actus Religionis exterior, an etiam interior. Cõuenit inter omnes adorationem eſſe actum Religionis, & proinde proficiſci ab affectu religioſi animi in Deum. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an ſit ſolùm actus exterior ab affectu voluntatis Religioſo erga Deum profectus. Meo iudicio communis eſt Theologorum opinio in 3. d. 9. Adorationem eſſe duplicem, internã, & externam. Interna eſt, qua hominis, vel Angeli voluntas Deum, vt ſupremum omnium dominum honorat, colit, & veneratur. Externa eſt, qua quis ex Religioſo voluntatis affectu coram Deo, vt coram primo, & ſummo rerum omnium Domino ſeſe ſubmittit, genua flectit, corpus proſternit, caput inclinat, aperit. Non video, cur Angeli, & animi exuti, & ſoluti corporibus nõ dicantur verè, & propriè Deum adorare, ſed tantùm per Metaphoram, & tropum: ſicut enim ipſa mentis intelligentia Deum ſupremum rerũ omnium Dominum agnoſcunt, ſic ei ſe voluntate ſubmittunt, & vt ſummum omnium Principem colunt, & venerantur. Hic enim actus non eſt fidei, ſpei, charitatis, humilitatis, vel obedientiæ, vel alicuius alterius virtutis officium, vt conſtat, eſt igitur Religionis opus, quò ſe voluntas corã Deo, vt ſupremo omnium Domino ſubiicit. Si quæras, quà ratione Deo cultus latriæ debeatur? profectò debetur, quia vniuerſa ex nihilo procreauit, cuncta ſuo nutu, & arbitratu conſeruat, moderatur, & regit. Si iterum roges, an Deo debeatur vnus latriæ cultus etiamſi, innumera ſint eius in nos beneficia, quippe qui nos ex nihilo condidit, nos conſeruat, ne in nihilũ recidamus; nos gubernat, tuetur, curat, dirigit, nos redimit, & liberat à malis, è dæmonis poteſtate eripuit, nobis gratiam, & gloriam cõfert, nos vocat, allicit, mouet, & flectit ad bonum. Item, an debeatur ei vnus latriæ cultus, quamuis in eo ratione noſtra, quæ conſiderantur, multa ſint bona, eſt enim ſupremus rerum omnium cõditor, moderator, & cuſtos, habet vitæ, & necis imperium, ſummum in omnia dominatum. Reſpondet, S. Thomas. 2. 2. q. 81. ar. 3. ad 1. vnum eſſe latriæ cultum, qui Deo debetur, vt ſummæ maieſtatis Principi, & ſupremo rerum omnium Domino, à quò cuncta bona fluxerunt. Nam cultus defertur alicui ob excellentiam eius: ergo quia Deus eſt excellentiſſimus, & vnus, debetur ei vnus latriæ cultus.

Quintò Quæritur, An cultus, qui latino nomine Adorationis vocatur, ſoli Deo ſit tribuendus? Sciendum eſt latinum nomen Adorationis, vt Gabriel, & alii iuniores annotarunt, in ſacris litteris amplè aliquando patere, ita vt de hominibus etiam dicatur. Legimus enim Reges, & Principes, & alios viros ſingulari ſanctitate, ſapientia, vel auctoritate præſtantes, adoratos: nec ſolùm à quibuſlibet, ſed etiam à iuſtis hominibus. At verò ſtrictius interdum accipitur, ita vt ſoli Deo conueniat, alteri præterea nemini. Vnde Apocalypſis 22. Angeli prohibuerunt ſibi adorationem tribui. Et Petrus Act. 10. & Paulus, & Barnabas

A 14. capite eiuſdem libri non permiſerunt ſe adorari. Adorationis igitur nomen, ſacræ litteræ nonnunquam accipiunt pro cultu latriæ ſoli Deo debito.

Sextò Quæritur, An ſit aliquis actus venerationis, & cultus externi, qui ſuapte natura, ſiue per ſe, aut ſaltem ex communi hominum opinione, & inſtitutione ſoli Deo deferatur? Reſpondeo, difficile huiuſmodi actum poſſe inueniri: non enim omnes nationes, & gentes conueniunt in ſignis exterius, quibus Deum colunt, & venerentur. At verò conſuetudine introductum apud Chriſtianos eſt, vt certi quidam venerationis actus ſoli Deo deferantur; quales ſunt, pectus pugno percutere, genua flectere, humi ſe proſternere, vultum in cælum conuertere, & palmas in altum attollere: nam licet apud aliquas nationes coram hominibus etiam genua humi ponantur, in Eccleſia tamen viſitatius eſt, quòd coram Deo fiat, ita vt coram eo in genua procumbamus. Cæterùm venia peccatorum, gratia, gloria cæleſtis, virtutes, & bonorum operum merita, à Deo tanquã auctore, & largitore bonorum omnium poſtulantur.

Septimò Quæritur, Quibus rebus cultus latriæ debea-
B tur? Sciendum eſt, dupliciter latriæ cultum rei alicui dari poſſe: aut enim datur alicui per ſe, & propter ipſum: videlicet, quia in eo inſit diuinitas, & ſumma maieſtas, poteſtas ſuprema, & virtus: aut datur, quia eſt res cum diuinitate, & ſumma poteſtate, & virtute coniuncta vere, & re ipſa, vel ſaltem cogitatione, & repræſentatione: & ea res colitur honore, & veneratione latriæ, nõ propter ipſam, quaſi in ea ſit verè diuinitas, ſed quia cum diuitate, vel vere, & re ipſa, vel cogitatione, aut repræſentatione coniungitur. Hoc poſito. Reſpondeo, & toti Trinitati, & cuilibet diuinæ perſonæ deberi per ſe cultum, & honorem latriæ: nam tribus vnica tantùm veneratio tribuitur, quatenus tres perſonas veneramur, vt vnum Deum rerum omnium conditorem, & ſummum earum Dominum, & moderatorem; cui nos ſubiicimus, & in eo ſpem noſtram, & fiduciam ponimus. Porrò ſicut Eccleſia dies feſtos, & ſolemnes cuilibet perſonæ ſacros inſtituit, ſic etiam quamlibet perſonam per ſe nominatim ac diſtinctè poſſumus colere ac venerari, ſicut vnam ſine alia poſſumus cogitare, ſic vnam ſine alia venerari, non quòd alias explicitè excludamus, hoc enim eſſet
C nefarium, & impium, ſed quòd ſicut vnam ſine alia, mẽtis cogitatione concipimus, ita & vnam ſine alia colere, & venerari poſſumus: nam Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus.

Præterea Chriſto Domino latriæ cultus debetur, quoniam etſi homo ſit, eſt etiam Deus; ita vt ſit vna & eadem perſona diuina ex duabus, & in duabus naturis ſcilicet diuina & humana ſubſiſtens: & cum eum veneramur, cultus noſter in perſona, non in natura humana abſq. perſona terminatur, aut terminatur quidem in natura humana, ſed vt à Verbo diuino aſſumpta, & ei mirabili nexu & vinculo coniuncta.

Quæres, an Latriæ cultus humanæ Chriſti naturæ tribui debeat? Reſpondet S. Thomas p. 3. q. 25. a. 1. & 2. Chriſti Humanitatem eſſe perſonæ Verbi diuini coniunctam, & propterea Humanitati perſonaliter Verbo coniunctæ deferri debere cultum Latriæ, quia non Humanitas per ſe colitur, ſed perſona diuina in Humanitate ſubſiſtẽs, vel humana natura, vt eſt Verbi Diuini humanitas, hæc ex S. Thoma, quæ eſt omnium Theologorum com-
D munis ſententia in 3. d. 9. Henri. quodlib. 10. q. 6. & definita eſt in Syno. 8 Conſtantinopoli. collat. 8. cap. 9. Si roges, an humana Chriſti Domini natura per ſe colenda ſit veneratione Latriæ, an potiùs Hyperduliæ. Alex. p. 4. q. 2. m. 3. a. 1. ad vltimum, docet eſſe honorandam cultu Hyperduliæ. Sic etiã Gab. 3. d. 9. q. 1. ar. 2. concl. 3. & 4. & in Cano. Miſſ. lect. 50. Nec eſt, quòd hos Theologos oppugnemus: nã humanã Chriſti naturã accipiũt per ſe, hoc eſt, vt dimiſſam, vel diuiſam à Verbo, gratia, & ſanctitate plenitſſimam non, vt diuino verbo coniunctam. Nam hoc idem docet. S. Thomas cum ait. 3. p. q. 25. a. 2. Adoratio igitur humanitatis Chriſti dupliciter poteſt intelligi, vno modo, vt ſit eius, ſicut rei adoratæ: & ſic adorare carnem Chriſti nihil eſt aliud, quam adorare verbum Dei incarnatum: ſicut adorare veſtem regis, nihil eſt aliud, quàm adorare Regem veſtitum, & ſecundum hoc adoratio humanitatis Chriſti, eſt adoratio latriæ. Alio modo poteſt intelligi adoratio humanitatis Chriſti, quę ſit ratione humanitatis Chriſti perfectæ omni munere gratiarum, & ſic adoratio humanitatis Chriſti, non eſt adoratio latriæ, ſed adoratio duliæ. Ita

ſcilicet

ſcilicet quod vna eadem perſona, Chriſti adoretur adoratione latriæ propter ſuam diuinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis. Hæc ibi: S. Tho. Idem planè docuerunt Scot. 3. d. 9. q. 1. Alber. 3. d. 9. art. 9. Bonau. ar. 1. q. 1. Ricar. ar. 2. q. 1. Henri. quodl. 10. q. 6. Duran. 3. d. 9. q. 3. Palud. q. 2. Almai. q. 1. concl. 4. Non ſignificat. S. Thom. humanam Chriſti Domini naturã, vt verbo diuino coniunctam non eſſe cultu latriæ honorandam, ſed ſolùm docet humanam Chriſti naturam re ipſa, vel cogitatione ſeiunctam à verbo, & per ſe conſideratam non eſſe veneratione latriæ colendam. Dixit enim B. Auguſtinus ſerm. 58. de verbis Domini. Si hominem ſeparaueris à verbo, illi nunquam credo, neque ſeruio: & vtitur exemplo, cum Rex eſt purpura indutus purpuram regis honoramus, cum depoſita purpura iacet, non honoratur à nobis. Ego, inquit, Dominicam carnem, immo perfectam in Chriſto humanitatem propterea adoro, quòd à diuinitate ſuſcepta, atque deitati vnita eſt. Denique ſi hominem ſeparaueris à Deo, vt Photinus, vel Paulus Samoſatenus, illi ego nunquam credo, nec ſeruio: velut ſi quis veſtem, aut purpuram, aut diadema regale iacens inueniat, nunquid conabitur ea adorare? Cum verò ea rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, ſi ea ſimul cum rege adorare quis contempſerit. Hæc B. Auguſtinus. Ex quo etiam fit, vt corpus Chriſti Domini dum in ſepulcro iacebat, coli latria deberet, quia erat diuinæ perſonæ Verbi coniunctum. Item, ex concilio Tridentino ſeſſ. 13. cap. 5. & Can. 6. colligitur, Hoſtiæ conſecratæ, & vino pariter conſecrato in ſanctiſſimo altaris Sacramento tribuendum eſſe latriæ cultum, quia tùm in Hoſtia, tùm in vino conſecratis, eſt corpus Chriſti Filio Dei reipſa coniunctum. Quæres, An natura humana Chriſti per ſe ſeorſum accepta, non vt eſt verbo diuino coniuncta, ſiue nó vt eſt diuini verbi natura humana, coli debeat veneratione latriæ? Reſpondet, S. Thomas 3. p. q. 25. ar. 2. eam per ſe ſumptam coli debere non cultu latriæ, ſed hyperduliæ eximiæ, & præcellentis, quia cultus tunc temporis in ipſa natura humana per ſe, non autem in Verbo diuino terminaretur, aut non coleretur, vt eſt verbi diuini natura humana. Verùm contra S. Thomam, forſitan quis obiiciat, quod ipſe pariter docet p. 3. q. 25. ar. 4. ea, quæ Chriſtum Dominum tetigerunt, vel ei ſunt aliquo modo coniuncta, latria coli debere, ergo multo magis natura humana Chriſti, cum ſemel fuerit Verbo diuino coniuncta, digna quoque eſt honore latriæ, etiam à Verbo dimiſſa. Reſpondeo, S. Thomam non illã ea ratione conſideraſſe, ſed ſolam naturam humanam per ſe ab hypoſtaſi diuina ſeiunctam, vt gratia, & ſanctitate pleniſſimam: ſic enim accepta, nulla alia ratione habita, digna eſt cultu hyperduliæ, non latriæ.

Octauò quæritur, An ſanguis Chriſti in triduo mortis, & ſepulturæ dominicæ ſeparatus à corpore, cultum latriæ mereretur? Richardus in 3. d. 2. ar. 2. q. 1. ad. 1. Durandus, in 4. d. 10. q. 1. nu. 19. Gabr. in Canonem Miſſæ lect. 93. Abul. in Paradox. cap. 40. putarunt, in illo triduo ſanguinem illum à Verbo diuino, fuiſſe ſeiunctum: & proinde dicerent proculdubio cultum latriæ non mereri, niſi cum S. Thoma 3. p. q. 25. ar. 4. ad 2. ſentire vellent, latria quoque coli debere, quia tetigerat corpus Domini, quod fuerat Verbo diuino coniunctum. Ego verò tanquam verius, & certius exiſtimo, ſanguinem illum non fuiſſe à Verbo diuino ſeparatũ, & diuiſum, & proinde dignum fuiſſe cultu latriæ.

Nonò quæritur, An ea, quæ Chriſtum Dominum re ipſa tetigerunt, latriæ cultu coli debeant, claui, inquam, lancea, præſepe, ſpongia, flagella, corona ſpinea, & alia huiuſmodi. S. Thomas 3. p. q. 25. art. 4. apertè tradit coli debere, ea ſola ratione, quia Chriſtum Dominum tetigerunt, ſiue quia cum eo fuerint aliquo modo coniuncta. Quidam verò diſtinguunt hoc modo: Quando res Chriſtum tangebant, tunc coli debebant cultu latriæ, quia erant Chriſto coniunctæ, & non per ſe ſeorſum colebantur, vt erant in Chriſto. Sic enim ait, Auguſtinus ſermone 58. de verbis Domini: Quando regem purpura veſtitum reueremur, eodem honore, & eodem cultu, quo regem, veſtem veneramur. Hinc eſt, vt pari ratione, eodem cultu honoraretur Chriſtus, & præſepe, in quo iacebat: quia colebatur Chriſtus iacens in præſepio. Sic etiam Chriſtus, & tunica quã erat veſtitus, & claui, quibus in Cruce transfixus, lancea, cuius cuſpide latus eius configebatur. Quando verò res, quæ Chriſtum tetigerunt, per ſe ſeorſim coluntur, non debent eodem cultu honorari, quo Chriſtus, ſed diſtincto; & proinde duliæ cultu, non latriæ. Mihi tamen opinio S. Thomæ

A magis probatur. Nihilominus vniuerſi conſentiunt, ea, quæ Chriſtum Dominum tetigerunt ignominioſe, nefariè, & impie, nullum cultum mereri: qualis impia, & ſacrilega illa manus eius eſſet, qui Chriſtũ Dominũ alapa percuſſit: Non tamen iniurioſè Chriſtum tangebant, ea inſtrumenta ſeparata, quibus nefarii Iudæi vtebantur in Chriſto Domino cruciando, & morti tradendo, nimirum flagella, arundo, lancea, ſpinea corona, & alia huius generis inſtrumenta Dominicæ paſſionis: non enim idem iuris eſt de inſtrumentis ſeparatis, quod de coniunctis. Manus crucifigentium, flagellantium, ſpongiam aceto plenam ori eius porrigentium, ſpineam coronam capiti imponentium, contumelioſe, & impie Chriſtum tractabant, ſed non claui, flagella, & corona ſpinea, cum ratione, & ſenſu carerent. Præterea, in eo omnes conſentiunt, res intelligentiæ, & rationis cõpotes, quæ Chriſtũ tetigerunt quamuis alioqui religioſe, ſanctè, & pie tetigerint, nó eſſe propterea honore, & veneratione latriæ colẽdas: ratio eſt, quia cũ per ſe ipſa honorem aliquem mereantur, ſi cultu latriæ honorarentur, viderentur coli ſolùm propter ipſa. Quare Sanctiſſima Virgo

B nequaquam eſt cultu latriæ honoranda, nec aſina, cui Chriſtus inſidens Hieruſalem die Palmarum venit, ſi ea viueret, latriæ veneratione coleretur, quamuis Chriſtum Dominum ſuo corpore tetigerit.

De cultu, & veneratione ſacrarum imaginum. Cap. VI.

PRimò quæritur, An Crux, & Imago Chriſti Domini, cultu latriæ coli debeant? Quatuor ſunt opiniones Doctorum, vt quidam aſſerunt: ſed ex meo quidem iudicio videntur ad duas tantùm reuocari poſſe, vt inferius dicam. Prima negat, ita vt iuxta hanc opinionem cultus latriæ in Chriſtum ſolùm in Cruce, vel Imagine cogitationẽ, & recordatione contentum, tanquam in terminum referatur, Crux verò, & Imago tantummodo ſit id, in quo, aut per quod Chriſtum colimus, vt verum ſit dicere, non colere nos cultu latriæ Crucem, aut Imaginẽ Chriſti, ſed in Cru-

C ce, aut imagine ipſum Chriſtum cuius ſimilitudinẽ crux, vel imago refert. Neque huius ſententiæ auctores inficiantur, Crucem, & Imaginem aliqua veneratione, honore, & cultu propriè eſſe colendã, cuius terminus proprius ſit ipſa Crux, & Imago in ſeipſa, ſiquidẽ Crucẽ, & imaginẽ Chriſti oſculamur, amplectimur, & religioſè contrectamus, ſed ſolùm negant Cruci, & Imagini cultum latriæ veræ, & propriæ, qui per imaginem tranſit ad exemplar, quod refert, vt ad terminum, & obiectum cultus. Huius fuiſſe ſententiæ perhibentur Alex. p. 3. q. 30. 2. vltimo. Durang. d. 9. q. 2. Olcoth. in librum ſapientiæ lectione. 157. Mirandulanus in ſua Apologia q. 3. id hac ratione illi auctores conãtur oſtẽdere, quia Crux, & quælibet alia imago referens Chriſtũ quomodolibet accepta, etiam vt repræſentat, eſt res creata, ſemper enim a prototypo, & exemplari, qui eſt Chriſtus, re ipſa diſtinguitur, vt res creata à Creatore, ergo cultu latriæ coli iure non poteſt, niſi ſolum tanquam res, quæ, vel in qua, vel per quam Chriſtum ipſum, cuius ſimilitudinem refert, colimus, & veneramur, id etiam probant ex ſeptima Syno. Generali Act. 7. vbi in definitione fidei dici-

D tur. Definimus cum omni diligentia, & cura venerãdas ſanctas imagines & ad modũ, & formam venerandæ, & viuificantis Crucis dedicandas, & collocandas in tẽplis. Et paulò poſt, quo ſcilicet per hanc imaginum pictarum inſpectionem omnes, qui contemplantur, ad prototyporũ memoriam, & recordationem, & deſiderium veniant: illiſque ſalutationem, & honorariam adorationem exhibeant, non ſecundùm fidem noſtram, latriam, quæ ſoli naturæ diuinæ competit, ſed quemadmodum typo venerandæ, & viuificantis Crucis, & ſanctis Euangeliis, & reliquis ſacris oblationibus ſuffitoruis, & luminarium reuerenter accedimus. Idem habet Adria. in libell. de imaginibus, quod extat to. 2. Epiſtolarum Pontificiarum, inter Epiſtolas Adriani in reſponſione ad reprehenſionem 9. Idem in 7. Syno. gener. Act. 3. Act. 2. Act. 6. continetur.

Secunda opinio affirmat coli debere adoratione latriæ, hoc eſt, eodem cultu, honore, & veneratione, qua colitur Chriſtus, cuius eſt imago: ait enim, in Cruce, vel Imagine poſſe tria conſiderari: primum eſt, ipſa ſubſtantia ligni, vel imaginis ſua natura, & per ſe, quæ eſt materia videlicet

lignum

ſignum aureum, aut argentum, vel ſaxum: Et hac ratione non eſt capax venerationis, & cultus. Alterum eſt, figura, reſpectus, & ordo, quo ſignum, vel imago ad id, quod repræſentat exemplar, refertur: Repræſentans enim, & Repræſentatum, tanquam relata, ſe mutuò reſpiciunt: quo etiam modo Imagini cultus latriæ minimè debetur, quia huiuſmodi reſpectus, & ordo eſt aliquid creatum, re à prototypo & exemplari, qui eſt Chriſtus, diſtinctum. Tertiò eſt Imaginem actu Chriſtum ipſum referre, & repræſentare: & hoc modo, inquit, Caietanus 3. p. q. 25. art. 3. cultus latriæ eſt ei debitus. Ita, vt cultus tùm ad Imaginem repræſentantem, tùm ad Chriſtum cuius ſimilitudinem gerit, referatur: ſed in Chriſto ſiſtit propter ipſum, & tanquam in obiecto vltimo: in Imagine verò repræſentante terminatur, non propter ipſam, ſed propter exemplar, quod refert, nec tanquam in obiecto, & termino vltimo, ſed vt in proximo, & primo. Cultus igitur ad Imaginem tendit, nec in ea quieſcit, ſed per eam, & ex ea transfertur in id, cuius ſimilitudinem refert. Et propterea Eccleſia cum Crucem veneratur, & colit, eam ſalutat, & alloquitur, cum ait:

"O Crux aue ſpes vnica,
"Hoc paſſionis tempore,
"Auge piis iuſtitiam,
"Reiſque dona veniam,

Ariſt. li. de Memor. & Reminiſc. cap. 2.

Præterea Ariſtoteles docet, eundem eſſe motum in imaginem, qui eſt in exemplar, cuius eſt imago. Et ſancti Patres in 7. Synodo Act. 7. teſtantur eodem cultu coli imaginem, quo colitur id, cuius eſt imago, quoniã honor, & cultus imagini datus, tranſit ad prototypũ, & exemplar, quod refert imago. Hæc ſententia communi eſt Theologorum conſenſu recepta. Sic S. Thomas p. 3. q. 25. a. 3. & 4. Alex. p. 3. q. 30. mem. 2. 3. ar. 3. § 1. Bona. 3. d. 9. a. 1. q. 2. Ric. ar. 3. d. 9. a. 2. q. 2. & 3. Alber. 3. d. 9. a. 4. Palud. 3. d. 9. q. 1. Almai. 3. d. 9. q. 1. concluſ. 7. Marſ. 3. q. 8. ar. 2. dub. 2. concluſ. 3. Mai. 3. d. 9. q. 1. Capr. 3. d. 9. q. 1. a. 1. concluſ. 2. & 3. Caiet. 3. p. q. 25. a. 3. & 4. & cæteri omnes.

Tertia opinio eſt Gabrielis aſſerentis in 3. d. 9. q. 1. art. 2. concl. 5. cultum Cruci, & imagini Chriſti tribui quidẽ, ſed non eſſe latriæ propriè, ſed impropriè, & latè, per analogiã quandam, & ſimilitudinem. Nam ſicut depictus homo eſt per analogiam, & ſimilitudinem homo, ſic Crux, & imago Chriſti eſt, per analogiam Chriſtus. Eodem argumento ducitur Gabriel, quo doctores primæ opinionis: Sed re eodem dicto idem ſentit, quod D. Durandus, & alii primæ opinionis auctores: non enim negant cultum latriæ impropriè, & latè imagini Chriſti tribuendum.

Quarta opinio diſtinguit hoc modo: nam quando imago colitur propter id, cuius eſt imago, cultus eſt latriæ: quæ verò colitur propter ipſam, quia eſt res quædam ſacra, hoc eſt ſacris vſibus deſtinata, ſcilicet ad referendum, & repræſentandum id, cuius eſt imago, cultus eſt non latriæ, ſed duliæ: quia non propter exemplar, quod refert, colitur, ſed propter ſanctitatem quandam, quam habet in ſe, qua res eſt ſacra, & ſancta, hoc eſt, ſacris vſibus dedicata. Hæc etiam opinio, quæ etiam ego ſentio, a prima nõ differt; quare duæ ſunt tantùm ſententiæ, (vt initio quæſtionis præmonuimus) vna, quæ negat, cultũ latriæ, altera quæ affirmat Latriæ honorem, & venerationem Cruci, & imagini Chriſti deberi.

Tota hæc controuerſia inde profecta eſt, quòd in 7. Synodo Generali, quæ eſt Nicæna ſecunda, Act. 7. cum ex inſtituto contra Iconomachos diſputaretur, de veneratione, honore, & cultu ſacrarum Imaginum, definitum eſt, Crucem, & Imaginẽ Chriſti nõ coli cultu Latriæ, ſed alia inferiori honoraria veneratione, qua res ſacræ coluntur, nimirum Codex Euangeliorum, & vaſa ſacra. Ex quo perſpicitur, cultum latriæ Cruci denegari. Synodus autem non loquitur de Cruce, vel imagine ex parte, vel ratione materiæ ſumpta: hac enim ratione nullius cultus eſt capax: & tamẽ ſacroſancta Synodus decernit aliqua honoraria veneratione coli debere: ergo loquitur de imagine, vt refert, & repræſentat id, cuius eſt ſimilitudo: Et cum neget cultum latriæ, quæ ſoli Deo, inquit, debetur: conſequitur, vt ſolùm admittat cultum duliæ Cruci deferendum. Et ex altera parte definit coli debere eã veneratione, qua coluntur cæteræ res ſacræ, vaſa ſacra, & ſacer Euangeliorum codex. Ergo non loquitur de cultu Cruci debito propter id, cuius ſimilitudinẽ refert, ac gerit: ſiquidem ſacræ aliæ res, quibus Crucẽ comparat, non repræſentant, cum non ſint imagines, vel ſigna quæ immediatè contineant, vel narrent res ſacras: ergo loquitur de Cruce prout eſt res quædam ſacra. Atque ita Synodus

A inſinuat duplicem cultum Cruci deferri, latriæ propter exemplar, quod refert, & Duliæ, propter eam ſanctitatem quaſi et inhærentem, vel ſaltem, eò quòd ſit ſacra, & ſanctis vſibus in Eccleſia deſtinata: At ex alia parte conſtans eſt Theologorum ſententia imaginem eodem honore, & cultu, honorari, & coli, quo colitur id, cuius eſt imago: & id videtur ſignificare concilium Trident. ſeſſ. 25. in decreto fidei de ſacris imaginibus: & idem inſinuant 7. Synodus Act. 7. & in ea ſynodo ſæpe dicitur, ad ipſum prototypum, & exemplar referri cultum imaginis.

Equidem difficile eſt primò tueri, quo pacto cultus latriæ Cruci, vel imagini Chriſti Seruatoris noſtri tribuatur, verè, & propriè: nam impropriè, & latè, & per analogiam, non eſt dubitandum. Deinde, difficile quoque eſt, explicare, quemadmodum Cruci duplex cultus debeatur, Latriæ ob exemplar, cuius ſimilitudinem refert, & Duliæ ob ſanctitatem, quæ ipſi ineſt, eò quòd ſit ſacris vſibus dedicata. Primum quidem dixi, difficile; quia Crux, & imago ex parte, ſiue ratione eius, quod habet in ſe, eſt aliquid creatũ, id quod eſt per ſe notum, nec eget vlla probatione: ſiue eam
B conſideres ratione materiæ, ſiue ratione figuræ, & ordinis, ſiue ratione repræſentationis. Alterum quoque ſua difficultate non caret. Etenim Crux, vel imago Chriſti per ſe ipſam venerationis, & cultus capax non eſt, niſi ob reſpectũ, & ordinem ad id, cuius ſimilitudinem refert, ergo cultus Crucis cum non ſit propter ipſam, ſed propter id, quod refert, neceſſe eſt, vt ſit vnus, & hic Latriæ, vel Duliæ, & non duo. Sicut cum quippiam eligitur propter finem, tota ratio eligendi eſt bonitas, quam accipit à fine. Nec enim aliquid propriè eligitur propter bonitatem ſuam. Aegrotus (Verbi cauſa) ſumit potionem amaram, quæ propter ſanitatem eo ipſo, quòd vtilis iudicatur, cenſetur bona, cùm tamen per ſe ſit amara. Secundùm aliquos igitur idem videtur eſſe dicendum de hac tota controuerſia, quod Philoſophi ac Theologi de electione eius, quod eſt ad finem, & de ipſius finis intentione tradiderunt. Nam cum vnus, a quo eſt ratio eligendi id, quod eſt ad finem, vnus eſt actus, qui dicitur electio: qui actus terminatur in eo, quod eſt ad finem, id enim eſt, quod eligitur: à finis verò non ſe habet tanquam aliquid, quod electionem terminet, ſed potiùs, vt
C ratio, qua eligitur id, quod eſt ad finem: Cõtra verò Intentio finis eſt vnus etiam actus, ſed qui terminatur in fine, tãquam in eo, in quem voluntas animum intendit: in id verò quod eſt ad finem, non intendit voluntas, ſed eſt ratio, per quam ad finem intendimus: Eodem modo, ſi quis vult, ſe res habet in veneratione imaginis, & eius cuius ſimilitudinem ipſa refert, ac gerit: ſemper enim vnus eſt cultus re, ſed ratione diſtinctus, cum colimus in imagine id, cuius ipſa ſimilitudinem continet, tunc exemplar eſt id, quod colitur, & in quod cultus refertur: imago verò eſt ratio, per quam cultus in prototypum tranſit. Cum verò ipſam imaginem rurſus veneramur, tanquam in ipſam obiectam, & terminum cultus, ſic imago eſt, quæ colitur propter exemplar, quod refert. nihil enim habet imago in ſe, vnde coli debeat, niſi ab ipſo exemplari deriuatum. Primus cultus, quem imago ad prototypum, & exemplar traducit, eſt, inquiunt, Latria: ſecundus, qui ab exemplari in imagine deſcendit, eſt Dulia: ac proinde duplici cultu, & honore Imaginem reueremur, & colimus: & propter exemplar, quod imago refert, & propter ipſam imaginem, quæ exemplaris
D ſimilitudinem continet. Qua ratione motus, qui ab eo, quod eſt ad finem, tendit ad ipſum finem, eſt Intentio: & motus, qui à fine venit in id, quod eſt ad finem, eſt Electio: Sed reuera cum nihil obſtet ſynodus 7. Generalis, quando dicit Cruci, & imagini Dei, non tribui cultum latriæ, qui ſoli Deo debetur, ſed inferiorem honorem, de quo dicam inferius; mihi vnus tantùm videtur cultus imagini debitus, idem nempe qui debetur exemplari; & is non propter ipſam, ſed propter id cuius ſimilitudinem refert. Cum etenim aliquam rem, & animæ expertem piè, & religioſè veneramur, ac colimus, vt ſacram honoramus ſacra verò eſt, aut quia continet rem ſacram, vt vaſa, altaria, templa: aut quia memorat res ſacras, vt codex Euangeliorum: aut quia refert, & repræſentat rem ſacram, vt effigies, & imago: aut quia eſt pars rei ſacræ: aut cum re ſacra verè, vel cogitatione coniungitur: aut aliqua alia ratione ad rem ſacram pertinet; vnde fit, vt ſimul cum re ſacra eodem honore, & veneratione colatur, vt fuſiùs dicam.

Secundò Quæritur, An quemadmodum Crux cuiuſlibet materiæ cultu Latriæ digna eſt, ſic etiam claui, lancea, flagella,

ſtaurata [illegible], & [illegible] ſpinea ex alia qualibet materia confecta, cultu latriæ coli debeant. S. Thomas 3. p. q. 25. art. 4. Reſpondet, Crucem ex quaſlibet materia conſtantem, coli debere latria, quia eo cultu nó ſolum Crux, in qua Chriſtus pependit, digna eſt, eo quòd Chriſtum tetigerit; ſed etiam quatenus Crux eſt, hoc eſt, ſignum, & imago Chriſti in Cruce pendentis; at verò cetera Dominicæ paſſionis inſtrumenta ſolùm cultum latriæ merentur, quia Chriſti corpus tetigerunt: quare ſi in alia materia conſtituantur, cultu latriæ coli non debent, quia non ſunt ſigna, & imagines, quæ Chriſtum referant, & repræſentent, ſed ſunt ſimilitudines eorum inſtrumentorum, quibus Chriſtus eſt Cruci affixus. Quæres, id num ſufficere. Reſpondeo, minime, quoniam Crux alterius materiæ non colitur, ut ſignum illius, in qua Chriſtus pependit, ſed ut ſignum ipſius Chriſti in Cruce pendentis. Scriptura enim Crucem quamlibet eo Filii hominis ſignum appellat, quod in cælo, hoc eſt, in aere, videndum prædixit Chriſtus: at verò clavi, & lancea, alterius materiæ, nuſquam in ſacris literis ſignum Filii hominis appellantur; tale ſigna tantummodo ſunt eorum clavorum, quibus Chriſtus fuit Crucifixus [illegible].

Tertiò Quæritur, An ſi alicubi nunc ſupereſſet aliqua portio ſanguinis in morte Chriſti effuſi, quam Chriſtus ſecum iterum non reſumpſerit, coli deberet latria. Ex his, quæ tradit S. Thomas, 3. p. q. 25. a. 4. deducitur coli debere; quia etſi à Verbo divino eſſet ſeparata diviniotius, tetigit tamen corpus Chriſti, ut ſi aliqui capilli eiuſdem, & ſputum extarent, aut aliquæ exiguæ particulæ carnis per circumciſionem ab eo ſeparatæ, latriæ mererentur. Si quæras, an caro, vel ſanguis, qui aliquando prodigiosè ſiue miraculoſè apparuit, aut apparere poteſt in altari, in Sacramento ad Fidei confirmationem, latria coli debeat? Reſpondent aliqui, debere, quia ut minimum caro, vel ſanguis repræſentat tanquam ſignum, carnem, & ſanguinem Chriſti. ¶ Ut minimum, ¶ quia inter S. Thomam, & alios Theologos ſunt duæ opiniones de huiuſmodi carne, aut ſanguine mirabiliter apparente: S. Thomas quodl. 3. art. 2. & in 4. d. 44. q. 2. art. 2. cum neget virtute divina fieri poſſe, ut idem numero corpus ſimul in duobus locis conſiſtat, negat quoque in 3. p. q. 76. a. 8. eam carnem, vel ſanguinem ex divino miraculo apparentem verè, & propriè eſſe Chriſti, ſed denuo creatum à Deo. Alii verò Theologi Scot. Ocham. Gabr. Maior in 4. d. 10. quia concedunt virtute, & poteſtate divina idem corpus poſſe ſimul duobus in locis conſiſtere, pari etiam ratione fatentur eiuſmodi carnem, & ſanguinem non ad longa tempora durantem, eſſe verè, & propriè carnem, & ſanguinem Chriſti, virtute divina duobus ſimul in locis conſiſtentem, in cælo nempe, & in Sacramento altaris, ubi præter morem apparet; tametſi neceſſe non eſt, ut ſanguis, caro, & ad breve tempus conſpicua, ſit verè, & propriè caro, & ſanguis Chriſti, cum caro, creata divinitus eſſe queat; ſi fuerit verè caro, aut ſanguis Chriſti, coli debet latria: ſi autem fuerit denuo divinitus facta, aliam cultum ſolùm meretur, veres ſacra: & hæc opinio videtur mihi magis tacitam, & veritati congruere.

Quartò Quæritur: Quidnam de cultu ſacrarum imaginum Hæretici ſentiant, & doceant, & quid fides Catholica pronunciat. Hæretici noſtræ tempeſtatis, Lutherani ſcilicet, & Calviniſtæ, primò docent, uſum imaginum quarumlibet eſſe è medio tollendum, præſertim è templis, & publicis locis, quia populus, (ut ii calumniantur) ignarus ac rudis imagines pro Deo, & pro ſanctis cæleſtis patriæ civibus, quorum ſunt imagines, colit. Deinde, argumentantur, omnem imaginum uſum, eſſe primo præcepto Decalogi prohibitum, atque damnatum Exodi 20. Ubi legimus: Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles. Tertiò aiunt olim Eccleſiam per trecentos fere annos, non tantum modo depingere conſueviſſe Cæmeteria, Templa, & alia loca, hiſtoriam aliquam veterem, aut novam, & ſanctorum, ad res geſtas Patrum, & ſanctorum hominum recolendas, & retinendas memoria, quia ſicut in Scriptura divina literati, & periti res præteritas legunt, ſic in picturis tanquam in libris rudes, & ignari. Quartò, progreſſu temporis, aiunt eſſe introductas imagines Chriſti, Deiparæ, & ſanctorum, non quidem, ut colerentur, ſed ut eſſent ad memoriam rerum præteritarum, ad ornatum, & pro ſimilitudine templorum, & ut oblectarent animos inſpicientium, & eos moverent, & accenderent ad vitam, exemplis [illegible]. Poſtremò, contendunt imagines Dei, & Angelorum nequaquam eſſe conſtituendas, quia ſpiritus [illegible] pictura, & imaginibus referri, & repræſentari nequeunt. Hæc hodie Lutherani, & Calviniſtæ pugnaciſſime docent, & tuentur extinctam videlicet, ac ſepultam iam pridem Iconomachorum hæreſim [illegible] renovarunt. Nam circiter poſt annum ab ortu Chriſti DCCX. Leo Iſauricus III. Iconomachus Imperator Conſtantinopolitanus, ut referunt Paulus Diaconus, & Zonaras [illegible], bellum nefarium ſacris Imaginibus indixit, eaſque [illegible] è templis [illegible] tollit, & exturbavit, cui ſucceſſit paternæ impietatis hæres filius, Conſtantinus Quintus, Copronymus Imaginum etiam oppugnator, & [illegible]. Ab anno verò DCCC imperarunt Conſtantinopoli Leo IIII. Armenus, Michael Balbus, & Theophilus, ut teſtatur Zonaras, qui ſacras eaſdem imagines protinus abolendas curarunt. Eodem tempore, Ludovico Pio Caroli Magni filio Occidentis Imperium tenente, ut refert Ionas Aurelianenſis, lib. 1. de cultu imaginum, erat Claudius Epiſcopus Taurinenſis, Felix Urgelitanus Epiſcopus [illegible], qui imagines omnes, & Cruces è templis ſuæ diœceſis ſuſtulit: hi omnes uſum ſacrarum imaginum [illegible], & ideo Iconomachi vocati, hoc eſt Imaginum oppugnatores: eò quòd Iudæorum, & Mahometanorum ſententiam ſecuti, calumniabantur Catholicos [illegible], teſte Nicephoro lib. 16. hiſt. Eccleſ. cap. 27. Xenaias quidam tempore Zenonis Imperatoris perſuadere contenderat. Hanc hæreſim plenam impietatis, temeritatiſque, damnavit 7. ſynodus Generalis, quæ eſt Nicæna ſecunda contra Iconomachos coacta, & Concilium 8. Generale can. 8. & ſynodus Romana ſub Gregorio III. Epiſcoporum ferè mille, anno Domini DCCXXXIII. iuxta Sigebertum, & alia Romana ſub Stephano III. anno DCCLXVIII. eodem auctore Sigeberto, cuius meminit Adrianus I. in libro de Imaginibus ad Carolum Magnum. Item, Synodus Gentiliacenſis, ſub Ludovico Pio Caroli Magni filio, anno DCCLXVI. ut idem refert Sigebertus, & narrant Annonius in Annalibus Francorum lib. 4. cap. 67. Rhegino, & Ado Viennenſis in Chronicis. Et tandem ſynodus Tridentina ſeſſ. 25. ubi de Invocatione, Veneratione, & Reliquiis ſanctorum, & ſacris imaginibus ita definivit: Imagines porrò Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum ſanctorum in templis præſertim habendas, & retinendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam. Non quod credatur ineſſe aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quòd ab eis ſit aliquid petendum, vel quod fiducia ſit in imaginibus figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in idolis ſuam ſpem collocabant; ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant, ita ut per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & ſanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur: id quod Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Nicænæ ſynodi, decretis contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum. Hæc ſynodus.

Ceterum, Calviniſtæ, & Lutherani ſententiam Catholicam oppugnant: obiiciunt enim Concilium Conſtantinopolitanum ſub Leone III. Imperatore coactum, quod imagines non eſſe colendas, definivit: ſynodum aliam Conſtantinopolitanam, ſub Conſtantino Copronymo Imperatore: quod utrumque refert Paulus Diaconus lib. 21. & 22. Concilium item, inquiunt, Francofordienſe damnavit 7. ſynodum, quæ imagines venerandas, & colendas decreverat, ut narrant Ado, Viennenſis, Abbas Uſpergenſis, Hincmarus, Aventinus, & Rhegino, & Annonius. Item, ſynodus Eliberitina can. 36. definit non eſſe adorandas: idem colligitur ex Irenæo lib. 1. cap. 24. ubi ponit inter hæreſes Carpocratianorum, & Gnoſticorum, quod haberent, coronarent, & colerent imagines Chriſti, & Pauli, & ex Epiphanio hæreſi. 79. dicente hæreticos eſſe, qui imaginem B. Virginis circumferunt: ex Ambroſio, qui in oratione de obitu Theodoſii ait: Helena Crucem invenit, regem adoravit, non lignum utique, qui eſt error Gentilium. Hieronymo, qui Daniel 3. ait: Cultores Dei imagines adorare non debent. Auguſtino, qui lib. de moribus Eccle. cap. 34. [illegible] ſepulcrorum, & picturarum adoratores: item, obiiciunt, quia ſerpentem æneum, à Mose factum, Ezechias Rex 4. Reg. 18. contrivit, eò quod à populo coli cœperat. Præterea opponunt Gregorium lib. 7. epiſt. 53. & 109. & lib. 9. epiſtol. 9. ubi ait, imagines non eſſe adorandas, &

epiſt.

ep. ſt. 53. dicit nos ante imaginem Chriſti, merito proſtratos, illum tamen adorantes, quem per imaginem aut natum, aut paſſum recordamur. Sed nihil hæc argumenta concludunt: quoniam Concilia contraria aut ſunt penitus damnata, qualia ſunt duo illa Conciliabula ſub Leone III. & Conſtantino Copronymo Iconomachis: aut non habent certam, & Canonicam in Eccleſia auctoritatem, et certe non docent id, quod Hæretici contendunt, eiuſmodi ſunt Francofordienſe, & Eliberitinum, de quibus dicam inferius, & quatuor libri nomine Caroli Magni, editi contra ſacras Imagines. Patres verò producti ſolum docere voluerunt imagines non eſſe colendas pro Deo, ſicut Gentes Idola adorabant, & Iudæi Aeneum illum ſerpentem, paulò ante memoratum.

Quintò quæritur, An eodem cultu, & honore ſint ſacræ Imagines colendæ, quo ipſi cælicolæ, quorum illæ typum & figuram gerunt? Reſpondeo, quemadmodum ſupra ſæpè ante dixi, quoniam ita philoſophantur de cultu imaginum ſicut electio, inquiunt, propriè eius eſt, quod eſt ad finē, ita vt in eo terminetur, tanquam in re obiecta, quæ eligitur, nihilominus tamen eſt etiam quodam modo finis, non quod finis eligatur, ſed ſit ratio, qua id, quod eſt ad finem, eligitur. Vnde electionem terminat id, quod eſt ad finem, quia eſt id, quod eligitur: finis vero non terminat, ſed eſt ratio, qua aliud eligitur, vel eſt id, cuius gratia eligitur id, quod eſt ad finem. Contrà vero Intentio propriè eſt finis tanquam obiecti, in quod aliquis intendit: eſt verò eius, quod eſt ad finem, tanquam rei qua in finem intendimus, & proinde intentionem terminat finis, quia eſt id, in quod intendimus. id verò quod eligimus non terminat Intentionem, quia eò & per illud in finem intendimus. Eodem modo, inquiunt, cum ſacram imaginem alicuius ſancti in cælo regnantis veneramur, honor, & cultus, aut poteſt terminari in ſancto, quem imago refert, ac repræſentat: aut poteſt terminari in ipſa imagine. Si terminetur in prototypo, & exemplari, ita vt illud exemplar ſit id, quod terminat venerationē, & cultum, quia id eſt, quod colitur, & honoratur: tunc talis eſt cultus, qualem poſtulat, & requirit exēplar, quod imago refert. Si ſit imago Chriſti, eſt Latriæ: ſi Deiparæ, Hyperduliæ: ſi aliorum ſanctorum, cum Chriſto in cælo viuentium Duliæ. Sed tunc propriè imago non eſt terminus cultus, & venerationis noſtræ quoniam eſt non terminatur id, quod colitur, & honoratur, ſed eſt id, quo, vel in quo, vel per quod colimus, & veneramur Chriſtum, Deiparam, vel ſanctos cum Chriſto cælum tenentes. Si verò cultus in imagine terminetur, ita, vt ipſa imago cultus, & venerationis ſit terminus: Tunc, inquiunt, generaliter omnis imago honorari, & coli debet propter ſeipſam, quatenus eſt res quædam ſacra, hoc eſt, ſacris vſibus dedicata, videlicet ad referendum exemplar, ſed is cultus & honor Duliæ eſt infimo eo inferior, quoniam imago res quidem eſt vita, ſenſu, & ratione carens, ſed ſacra; hoc eſt, ad vſus ſacras deſtinata, quia refert, & repræſentat rem viuam intelligentia, & ratione, ac ſanctitate præditam, cuius imago ſimilitudinē continet. Id verò eiuſmodi probant exemplo. legatus Regis poteſt honorari eadem veneratione, qua Rex: ſed tunc in legato Regem ipſum reueremur: quo modo etiam poſſumus legatum Regis alloqui, perinde ac ſi Regem ipſum alloqueremur. Sic enim in ſcripturis Angelus locum Dei tenens loquebatur, perinde ac ſi ipſe Deus loqueretur: Ego Dominus: Et homines cum Angelo loquebantur, ac ſi loquerentur cum Deo. Domine, inquit, Moſes, ſi inueni gratiam in conſpectu tuo. Poteſt item legatus Regis honorari propter ſeipſum. Pari ratione, quælibet imago aliquid referens, & repræſentans duplici honore, & cultu digna eſt, & propter exemplar, quod refert, eodem ſcilicet cultu, quo id, cuius eſt imago & alio honore propter ſeipſam, qui eſt cultus inferior eo, qui prototypo, & exemplari defertur, eā enim ex loco vili, & abiecto religiosè, & pie tollimus, honorificè tangimus, contrectamus, & mundamus à puluere, & ſordibus, collocamus in editiore loco, exoſculamur, deinque amplectamur, vt rem quandam ſacram ſanctis vſibus dedicatam. Si illis opponas: imago eſt res ratione, & intelligentia vacans, ergo nullo cultu, & honore digna eſt. Item, imago non colitur, niſi propter exemplar, quod refert, ergo per ſeipſam, vel propter ſeipſam non honoratur, ac proinde duplici honore, & veneratione non colitur ſed vno videlicet propter exemplar. Reſpondent, imaginē, vt ſacris vſibus dicatam eſſe rem ſacram, & ideo honore, & cultu dignam per ſeipſam, vt res ſacra eſt, at vt colitur eo-

A dem honore, quo exemplar, eſt id, in quo exemplar veneramur. Mihi tamen hæc non omnino licet veriſimilia ſint, probantur: nullum enim cultum, & venerationem imago meretur propter ſeipſam, ſed propter id, quod repræſentat. Quare imaginem, meo iudicio, vno tantummodo cultu, & honore dignamur, & cum ipſi tribuimus propter rē, cuius eſt effigies, & ſimilitudo. Is verò cultus, vel eſt latriæ, ſi imaginem Chriſti colimus: vel Hyperduliæ, ſi ſit imago Deiparæ: vel Duliæ, ſi ſanctorum in cælo habitantium imagines veneremur.

Quæres, in quemnam vltimò is cultus terminetur, & ſiſtat? Reſpondeo, in prototypo, & exemplari. Quæres etiā, an in imagine quoque terminetur? Reſpondeo imaginē eſſe ſua quoque ratione terminum: nam ſacram imaginem vere, & re ipſa exoſculamur, amplectimur, honorificè tangimus, & tractamus, coram ipſa caput aperimus, genu flectimus, corpus inclinamus, procumbimus, eam ſalutamus. Hi religioſi ſunt cultus, & honores, quos imagini damus ex religioſo animi, & voluntatis affectu, per quem imaginē cum exemplari non re, ſed cogitatione coniungimus, &
B ſicut purpuram Regis honoramus cum Rege ipſo re coniunctam, ſic imaginem cum ſuo exemplari: non igitur imago eſt id, in quo cultus vltimò quieſcit, & ſiſtit, ſed per quod cultus in prototypum tranſit, & quo cultus ad exemplar ipſum traducitur. Nam ſynodus Tridentina ſeſſione 25. definit ſacris imaginibus debitum cultum, & venerationem impartiri, quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita vt per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & ſanctos cum Chriſto regnantes, quorum illæ ſimilitudinem gerunt. Et idem prorſus habetur 7. ſynodo Generali Act. 3. & 4. Et propterea Actione 7. ſtatuit Crucem, & imaginem Chriſti, non Latria coli, ſed inferiore cultu, inferiorem cultum appellat eum, qui imagini datur, quoniam Crux, & imago non eſt id, in quo cultus Latriæ vltimò ſiſtit, id enim eſt Chriſtus; ſed eſt in quo, & quo & per quod, & cum quo vna Chriſtum veneramur, & colimus. Exoſculor imaginem S. Petri, eam ſaluto, coram ipſa genuflecto, eam amplector, quia eam cum Petro cogitatione coniungo, ac ſi Petrum ipſum exoſcularer, amplecterer, ſalutarem, quia in ſua imagine cogitatione, & repræſentatione contentum oſculor, amplector, ſaluto.
C

Sextò quæritur, An Exod. 20. illis verbis: Non facies tibi ſculptilē, &c. Sit interdictus omnium Imaginum cultus? Hæretici enim Lutherani, & Caluiniani contendunt penitus eſſe prohibitum: inter Catholicos autem, ſunt duæ opiniones: prima eſt dicentium, illis verbis fuiſſe quidem cum Iudæis interdictum, propterea quòd erant ad Idololatriam propenſi, Chriſtianis verò minimè: quoniam non eſt iuris naturalis præceptum, ſed iuris diuini ſcripti, quod Chriſti morte abrogatum ceſſauit, quemadmodum & cætera præcepta, quæ iudicialia, & Cæremonialia vocantur: ita videntur ſentire Alex. p. 3. q. 30. memb. 3. a. 3. §. 1. Alte. 3. d. 9. art. 4. Bonau. 3. d. 9. art. 1. q. 2. ad 4. Ricar. 3. d. 9. art. 2. q. 2. ad 1. Palu. 3. d. 9. q. 1. ar. 2. Maior. 3. q. 8. ar. 2. ad 2. obiectionem contra 3. concluſionem Henr. quodl. 10. quæſt. 6. Secunda opinio hanc legem, aït, iuris naturalis eſſe, & nunc etiam nos quoque tenere: quia omnia præcepta Decalogi ſunt iuris naturalis. Sententiam verò præcepti huius eſſe,
D vt nulla imago, etiam veri Dei pro Deo colatur, ac ſi in ea ipſa numen, aut diuinitas aliqua, aut virtus, & poteſtas inſit: item, vt nulla imago ſiue effigies in animum deorum, & falſorum honoretur Gentilium more, & proinde non ſequi, vt imagines Dei, & ſanctorū, propter id, quod eſſe ſcribit, coli non debeant: ita Beda in lib. de templo Salomonis c. 19. Lyranus, Caiet. Exod. 20. Vual. tom. 3. cap. 152. Caſtrus aduerſus hæreſes Verbo, imago. Ipſe tamen in primā ſententiam libentius inclino. Verum tertium Decalogi præceptum: Sabbata ſanctifices, continet aliquid, quod eſt iuris naturalis, & aliquid, quod eſt iuris diuini ſcripti: ita et primum mandatum partim conſtat ex iure naturali, nimirum: Non coles deos alienos, partim ex iure diuino ſcripto: Non facies tibi ſculptile, hoc eſt, nullam ſtatuam, aut imaginem ad colendum facies etiam veri Dei.

Septimò Quæritur, An in vetere Iudæorum populo aliquæ imagines colerentur? Quidam arbitrantur, quia Exo. 25. iuſſit Deus fieri imagines Cherubinorum ſuper Arcā fœderis, coluiſſe Iudæos, vt teſtantur Beda in lib. de templ. Salomonis. cap. 19. & Damaſcen. lib. 4. de fide Ortho. c. 17.

& Nu-

& Numerorum cap. 21. Deus præcepit ſerpentem æneũ in eminenti loco conſtitui, vt quem omnes Iſraelitæ à ſerpentibus igneis perculſi conuertentes oculos, ſanarentur ab eorum morſibus venenatis. 3. Regum. 6. & 7. depicti ſunt Cherubini in templo, & conſtitutæ imagines boum, leonum, & aliorum animalium tactum aliquid referentium. Matth. quoque 22. conſtat Iudæos fuiſſe κῆνσον numiſmate, in quo erat depicta Cæſaris effigies. Item, Exod. 31. & 35. probata eſt à Deo ars pingendi, & ſculpendi: dedit enim ſpiritum ſuum, & ſapientiam duobus viris, Beſeleel, & Ooliab, vt multa pingerent, & ſculperent, quæ tabernaculum ornarent atque decorarent. Mihi tamen nullus videtur, apud Iudæos fuiſſe cultus Imaginum, ſed fuiſſe tantùm picturæ, & ſculpturæ: tùm ob ornatum, & pulchritudinem tabernaculi, vel templi: tùm ob memoriam aliarum rerum, & ad Dei ipſius maieſtatem, & gloriam magis declarandam. Nec enim puto Cherubinos fuiſſe ideo depictos ſculptoſque, vt colerentur, ſed ob eam rationem, quã dixi, ſcilicet ob ornatum, & pulchritudinem tabernaculi, vel templi, & ad Dei maieſtatem plenius oſtendendam. Nec item illi Cherubini, (vt hoc obiter tangam) erant effigies, vna quidem, quæ puerum referret, altera, quæ puellæ ſimilitudinẽ gereret, quod ſentire nonnulli ſequuti Rabbinos: nec duorũ animaliũ quatuor, capita & quatuor facies habentium: ſed fortaſſis erant effigies, in quatuor diuerſis corporis partibus, ſimilitudinem gerentes quatuor animalium, ita vt haberent manus, & faciem hominis, pectore verò referrent Leoninas iubas: conſtarent, & quatuor alis aquilarum, quarum duabus volare videbantur, & duabus certam ſui corporis partem contegebant, crura verò, & pedes, bouinos pedes, & crura repræſentabãt. Serpẽs æneus prætereà nequaquam eſt diuino iuſſu in altum ſublatus, vt coleretur à Iudæis, ſed vt conſpiceretur à cunctis, cuius conſpectus à ſerpentinis eos morſibus curaret. Quanquam Catharin. in tracta. de adorat. Imaginum. cap. 2. & Sanderus lib. 1. de imaginib. c. 3. putant eum fuiſſe propoſitum, vt coleretur à populo, quod probant auctoritate Bedæ loco citato, & Tertulliani lib. de idololat. cap. 5. & Auguſt. lib. 3. de Trinit. cap. 10. Cæterùm Patres ſolùm docent apud Iudæos fuiſſe imagines, & picturas, non tamen aiunt, eas ſolitas coli. Et lib. 3. Regum 6. & 7. conſtitutæ ſunt boum, & leonum imagines ad ornatum, & decorem templi, non ad cultum, & venerationem rei alicuius ſacræ, quam referrent; quo etiam modo in Principum aulis, & Regum palatiis depingi ſolebant. Poſtremò numiſmate decepta erat Cæſaris effigies, tanquam propriæ monetæ ſignum, non vt imago, quæ coleretur: quod ipſum in noſtra etiam moneta obſeruare licet. De reliquo, duobus illis artificibus perhibet Moſes datum eſſe ſpiritum Dei, vt multa depingerent, ſculperent, & cælarent ad ornatum, & decorem tabernaculi.

Aliæ quæſtiones de cultu, & veneratione ſacrarum imaginum diſſoluuntur.

Cap. VII.

PRimò quæritur, An iure optimo in templis, & aliis in locis publicis imagines depingantur. Caluinus hæreſiarcha, impius Iconomachorum aſſecla, nõ ſolùm negat imagines rite in templis effingi, ſed etiam inficiatur primis Eccleſiæ quingentis, aut ſaltem trecentis annis illum fuiſſe vſum collocandarum imaginum in ſacris ædibus, & in templis Chriſtianorum. Quia in concilio inquit, Eliberitano can. 36 ſancitum eſt: Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quòd colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur. Et Epiphanius in Epiſtola ad Ioannem Hieroſolymitanum ait, contra ſcripturæ auctoritatem eſſe, quod in Eccleſia pendeat imago hominis. Et loqui videtur de imagine alicuius hominis in ſanctorum numerum relati. Adrianus quoque Imperator, teſte Lampridio in Vita Alexandri Imperatoris, in gratiam Chriſtianorum templa iuſſit extrui, quæ ſunt acta, ſine imaginibus. Auguſtinus etiam in Epiſtola 59. ſcribit in templis Chriſtianorum eſſe quidem vaſa aurea, & argentea, ſed non talia, quæ os habeant, & non loquantur. 1. Ioan. vlt. Ioannes, non ſolùm præcipit, vt abſtineamus, ſiue cuſtodiamus nos à cultu ſimulacrorum, ſed etiam ab ipſis ſimulacris, appellat autem Caluinus imagines ſanctorum, Idola, & ſimulacra. Poſtremò,

A quia fieri, inquit, non poteſt, vt imagines in templis, & locis editis, ac publicis honorificè ponantur, quin etiam colantur, & adorentur, vt Deus.

Sed multa profectò hic commiſcet, & confundit Caluinus: nam apertiſſimè ex Eccleſiaſticis hiſtoriis conſtat iã inde ab Apoſtolorum temporibus, depictas fuiſſe in templis imagines in tabellis, in velis, vaſis, cubilibus, & aliis publicis in locis. Extant Romæ Cœmeteria antiqua, in quibus erant propemodum innumeræ picturæ rerum geſtarũ tùm veteris Teſtamenti: tùm Noui. Vnde 7. Synodus Generalis Actione tertia, & quarta, multis veterum Patrũ teſtimoniis, & antiquis hiſtoriis, & recepta ab Eccleſia traditione ab Apoſtolorum vſque temporibus deducta comprobauit vſum ſacrarum imaginum in templis, ob memoriam rerum præteritarum, ob imitationem, & exemplũ, & ob rudium inſtitutionem: atque ob id etiam in vetere Hebræorum populo Cherubinos depictos eſſe in Tabernaculo, & templo Salomonis legimus. Falſum quoque eſt, quod Caluinus docet, in ſacris voluminibus, aut Eccleſiaſticis ſcriptoribus idem eſſe Idolum, & ſimulacrum, quod B eſt imago. Idola enim, & ſimulacra, ſacræ paginæ, & auctores Eccleſiaſtici nequaquam appellant imagines, ſed figuras, & effigies, quæ pro diis colebantur, aut figuras inanium deorum, quas ſtulti, & impii Pagani colebant, & venerabantur. Calumnia quoque Caluini eſt intolerabilis ſane, dignaque pœnis debitis, eos, qui ſanctorum imagines honorant, & colunt, id facere, quod Pagani idolorum cultores faciebant: quia Pagani, inquit, Idolis cultum nõ deferebant propter ipſa ſed propter exemplar repræſentatũ in ipſis. At profectò Pagani Idola reuerebantur pro Deo, putantes numen aliquod, diuinitatemue, aut virtutem in ipſa verè in ipſis ineſſe, cum putarent res mirabiles ad idolorum præſentiam effici, & ſe conſulentibus oracula, & reſponſa reddere. Neque verò tollendus eſt, aut reprehendendus ſacrarum imaginum vſus, quòd vnus, aut alter erret in earum cultu, & veneratione: ſed Chriſtianis inſtitutis imbuendi, & informandi ſunt rudes, & ignari, ne errent in eo: videlicet ne eas colant, ac ſi in ipſis quippiam diuinum, & efficax lateret, neuè propter ipſas, aut ratione materiæ, figuræ, aut colorum, ſed propter ea, quæ illæ referũt, C & repræſentant, quia earum honor, & cultus ad prototypum, & exemplar refertur. Ad id verò, quod obiectum eſt ex concilio Eliberitino, nõ eſt, quod dicamus, vt quidã Catholici reſpondent, patres in eo concilio conuocatos erraſſe: nam certè patres illi non vetuerunt ſimpliciter, ne imagines pingerentur in Templis, ſed ne pingerentur in parietibus Templorum, & hoc quidem, quia ſolent imagines in parietibus depictæ deformari curſu temporis: immo tectorio, exuto cruſtis id, quod eſt in pariete depictum, fœdari ſolet. Ad auctoritatem Epiphanii. Reſpondeo, eum prohibuiſſe, quominus in templis profani hominis imago coleretur, & hoc dixit eſſe contra ſcripturam. Ad aliud ex vita Adriani deſumptum Reſpondeo, templa fuiſſe extructa ſine idolis, & ſimulacris gentilium, nõ ſine imaginibus Chriſtianorum. Ad Auguſtinum reſpondeo, eum ſolùm improbare idola, & ſimulacra, quæ gentiles pro Diis colebãt, ac ſi in eis diuinitas, vel numen ineſſet re ipſa.

Secundò Quæritur, An iure, ac rectè, Angeli depingãtur in Templis, & aliis locis. Hæretici pernegant, ea ratione, quòd ſpiritus nullo colore, & figura exprimi nequeat. D Sic enim rudis, & ignara plebs eos putat eſſe corporeos, pulchra facie, & viſu decoros, & per aera inſtar auium, (cum alati depinguntur) huc illucque volitantes. Reſpondeo, in Synodo quidem 7. Generali, Actione 4. & 5. olim diſputatum fuiſſe, eſſe ne Angeli pingerentur: ſed communi Patrum conſenſu receptum eſt, ſine errore depingi: Actione verò 7. definitum eſt, retinendum eſſe vſum Angelos depingendi, cuius rei ratio vtrobique redditur. Quia ſæpe viſi ſunt, aiunt Patres ibi, in humana ſpecie. Porrò, quod ad plebem rudem, & indoctam attinet; inſtitui, & informari debet, Angelos figurari, & depingi, non quod ea vera Angeli figura, & coloribus conſtent, ſed quod ſe (vt paulò ante ex Conciliis admonui) in corporibus humanis videndos nobis exhibeant: eos iuuenes effingi, nõ quia tales verè ſint, ſed vt exprimatur eorum vita perpetua, & ætas, quæ nullo vnquam tempore ſeneſcit, & caneſcit, ſemper autem virens, ac florens, vigensque, eis alas affingi, non quod illis præditi ſint, ſed quod ſint Dei, à quo mittuntur, promptiſſimi interpretes, & nuncii, quodque omnia eius mandata, quam celerrimè exequantur, & obeant, & noſtræ

ſalutem

ſalutem cuius ſuiſt auidiſſimi, vlla ſine mora omni tempore promouendam curent. Depingi item Angelos indutos candidis veſtibus, potiùs quam purpureis, quia candor ſignificat eorum innocentiam, integritatem, & munditiam: vt eos agnoſcamus innocentiæ, puræ, & integræ, ac ſinceræ vitæ amatores.

Tertiò Quæritur, An interdici debeat, ne pingantur Imagines Dei, Trinitatis, Perſonarum Diuinarum? Item, ne Chriſtus pingatur in figura agni? Reſpondeo, eſſe retinendas imagines, quas vſus Eccleſiæ approbauit: nouas verò, & quas imagi. pictorum, & ſculptorum ars depingit, & fingit, quam vſus, & maximè Eccleſiæ, ſuſpectas eſſe debere. Spiritus ſanctus, in ſpecie columbæ, aut flammearum linguarum rectè depingitur: Aeternus item Dei filius in figura corporea humana. Nec probo eam Catholicorum ſententiam, qui cenſent non decere vllo modo Trinitati, aut Patri æterno, aut Spiritui ſancto figuram, vel imaginem affingere: Nam reuera ſemper vſus Eccleſiæ prædictas imagines approbauit: nec Synodus item 7. Actione 5. aut, Epiſtola Adriani in ea Synodo Act. 2. recitata eas damnauit, vel improbauit. Nec item damnari debet Imago, qua Pater cæleſtis depingitur ſenex toto capite cano, & Chriſtus Cruci affixus in eius pectore conſiſtens, & Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ: nam Dan. 7. viſus eſt Antiquus dierum ſedens, canis capillis. Et Pſal. 109. dicitur: Ex vtero ante Luciferum genui te. Depingimus ergo Deum in figura humana, non quod figura, & coloribus conſtet, ſed quod in ea figura viſus ſit Gene. 3. & alibi.

Si quæras, An Chriſtus depingi iure queat in figura agni. Quidam Catholici ſentiunt, hanc Chriſti Domini imaginem improbari in ſynodo 7. Generali canone 82. & in Epiſtola Adriani ad Tharaſium Patriarcham Conſtantinopolitanum, recitata in Synodo 7. Actione 2. Reſpondeo, non eſſe, cur damnemus illum Canonem 82. quoniam nō damnat imaginem Chriſti in figura agni, ſed ſolùm conſtituit, vt Chriſtus depingatur in figura humana potiùs, quam in figura agni, quia in veteri populo adumbratus eſt in agno Paſchali, ſed vmbra, & figura cedat veritati. Ex dictis perſpicuum eſt, quid Fides Catholica contra Hæreticos de veneratione, & cultu imaginum ſentiat, credat, & profiteatur: quid item ſit in Theologorum opinione conſtitutum. Nam primò credit Eccleſia vtile eſſe, ſacras imagines Chriſti, Deiparæ, Angelorum, & Sanctorum hominum in cælo regnantium animo, quamuis non corpore, in templis, & aliis publicis locis depingi, & multa inde commoda percipi. Deinde, eas non ſolùm retineri ob memoriam earum rerum, quas referunt, ſed verè eſſe honorandas, & colendas, quia eas honorificè, & religiosè exoſculamur, amplectimur, ſalutamus, coram eis genua flectimus, caput aperimus, corpus inclinamus, ex religioſo voluntatis affectu, quo ad prototypum, & exemplar animum attendimus, & honorem ipſum, & cultum referimus. Præterea, eas non coli, & adorari pro Deo, ac ſi vlla in eis diuinitas, aut virtus eſſet, & deliteſceret: in eis ſpem, & fiduciam non poni: eis ſacrificia non offerri: quæ omnia Gentes inſanæ Idolis, ac ſimulacris deferebant: præterea, totum honorem, cultum eis delatum in Eccleſia non propter ipſas, ſed propter id, cuius typum gerunt, & continent, & totum ad prototypum referri.

At verò adhuc ſub lite Theologorum eſt, an imagines vno tantùm, & eodem honore, & cultu coli verè, & propriè debeant, quo exemplaria, an verò duplici cultu, & honore, vno quidem, qui in exemplari terminetur, & ſiſtat, & hic cultus ſit idem, qui ipſi exemplari tribuitur: altero verò, qui in ipſis imaginibus, vt in rebus ſacris, hoc eſt, ad vſus ſacros deſtinatis terminetur, & ſit hic cultus inferior eo, qui exemplari defertur. Item, An primo Decalogi præcepto fuerit Iudæis omnis imaginum cultus interdictus iure naturali, an iure tantùm diuino ſcripto. Item, an Cherubim fuerint in tabernaculo, & templo depicti, vt colerentur à Iudæis, an verò tantùm, vt ornarent, & vt referrent, ac repræſentarent per Analogiam quandam aliquid, quod eſt Angelorum proprium: Poſtremò, an ſanctius ſit nullam imaginum depingere Trinitatis, aut perſonarum diuinarum, niſi filii Dei in natura, & figura humana apparentis. Quæ ſeruanda ſint in ſacris imaginibus effingendis, decernit ſynodus Tridentina ſeſſione 25. nimirum: vt nulla imago inſolita, aut noua ponatur in loco ſacro, aut templo, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit: Deinde, vt in Imaginibus depingendis nihil falſum, nihil profanum, nihil inhoneſtum, nihil præpoſterè, nihil non rectè, atque ordine adhibeatur. Illud in primis caueat Epiſcopus, ne quid pingatur, aut ſculpatur, quod ſcripturarum veritati, aut Traditionibus, vel hiſtoriis Eccleſiaſticis aduerſetur: ne item cuius lectio prohibetur, eius Imago populo proponatur.

Quartò Quæritur, Qua pœna ſit animaduertendum in eos, qui Sanctorum in cælo viuentium imagines conculcant, aut Chriſti Cruces deiiciunt, confringunt, verberant, huc & illuc ignominiosè trahunt, proterunt, aut quolibet alia ratione conſpurcant, ſputis fœdant, aut etiā maledictis proſcindunt, & lacerant? Reſpondeo, crimen eſſe mixti fori, quoniam in huiuſmodi reos: tùm Iudices ſæculares, tùm Eccleſiaſtici, & Fidei Inquiſitores inquirere, & animaduertere queunt. Nam vt dicitur in l. Manichæos. C. De Hæreticis: Quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Vnde, vt teſte Simanca de Catholi. inſtitut. tit. 33 num. 17. docent Ioannes Anania, Felinus, & Hippolytus, ſacrilegi, & nefarii huiuſmodi contemptores Sanctorum poſſunt à Fidei Inquiſitoribus puniri tanquam ob hæreſim ſuſpecti. Contrà hoc crimen, non eſt in iure certa pœna conſtituta: Iudices ciuiles, ſeu ſæculares punire ſolent arbitraria pœna: Et vt ait Angelus, Si iniuria ſit grauis, reus poteſt capitis pœna multari, aliquando manus amputatione, aliquando exilio, aliquando verberibus. Iniuria enim facta Sanctis imaginibus, aut ſtatuis, ſit penitus iis, quos illæ repræſentant.

Quintò Quæritur, cur Deiparam latriæ veneratione nō colimus, ſiquidem filium ſuum ſæpè tetigit, & quæ Chriſtum Dominum tetigerunt: latriæ honore colimus? Item, cur imago Chriſti latriæ honore, & veneratione colitur, & non Deipara, ſiquidem magis eſt Deipara cum Chriſto Domino coniuncta, quam Crux, vel imago Chriſti? Inſuper eodem honore colitur mater regis, quo rex. Præterea teſte Damaſceno lib. 4. de fide Orthodo. c. 15. honor matris refertur ad filium. Reſpondeo, cum S. Thoma. par. 3. q. 25. ar. 5. Deiparam non eſſe latriæ honore colendā, quia licet filium ſuum tetigerit, licet ſit mater Dei, licet cum filio coniungatur, licet propter filium honoretur, ſemper eſt propria quadam excellentia dignitatis, & vitæ ſanctitate prædita, ratione cuius eximiæ Duliæ, non Latriæ cultum meretur. Atque hæc quidem de imaginibus: nunc de ſacris Reliquiis eſt mihi breuiter diſſerendum.

De Colendis, & honorandis ſacris Reliquiis Sanctorum in cælo regnantium.

Cap. VIII.

QVæritur in primis, quid nomine Reliquiarum ſacrarum intelligamus? Reſpondeo, intelligere nos ſanctorum cæli ciuium corpora, quælibet itidem corporum particulas, capillos, oſſa, carnes, dentes, cineres, pulueres, veſtes, & alia quibus ipſi vſi ſunt, dum in hac terra viuerent, ea item vela, pannos, & cetera, quæ ad eorum oſſa, aut corpora admouentur, vel quæ ipſos tetigerunt, vel ad ipſos pertinent.

Secundò Quæritur, An ſit genus ſuperſtitionis, Sanctorum cæli incolarum Reliquias venerari? Reſpondeo, hanc fuiſſe hæreſim Vigilantii Barchinonenſis, quam Hieronymus egregiè confutauit: quam & hæreſim Eunomius in Eccleſiam primus inuexiſſe fertur, aut ſicut alii teſtantur Euſtathius Sebaſtienſis, in Concilio Gangrenſi damnatus, poſtea vero, Leo Iſauricus, Conſtantinus Copronymus Imperatores Conſtantinopolitani, omnes Reliquias è medio ſuſtulerunt: eaſdem è templis excluſit Claudius Taurinenſis Epiſcopus, vt conſtat ex Iona Aurelianenſi lib. 1. de cultu imaginum. Eandem hæreſim ſeptima olim Synodo Generali damnatam, & iampridem ſepultam, & extinctam, ſuſcitauit Ioannes VVicleff: quem fortiter admodum, ac ſtrenuè, & conſtanter oppugnauit Thomas VValdenſis. Lutherani tamen, &

Caluiniſtæ noſtra tempeſtate eam tuendam, & propugnandam, quo ſolent audacia nefario poſt tot ſæcula ſuſcepere. Verùm contra dogmatiſtas iſtos nefarios, impios, & temerarios, Synodus Tridentina Seſſione 25. definiuit, Sanctorum, quoque Martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti, & templum Spiritus ſancti ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda, & glorificanda, à fidelibus veneranda eſſe, per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur. Ita vt affirmantes Sanctorum Reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas, aliaùe ſacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque coli, opis impetrandæ cauſa Sanctorum memorias fruſtra frequentari, omnino damnandos eſſe, prout eos iam pridem damnauit, & nunc damnat Eccleſia. Sic ibi. Olim damnata eſt hæc hæreſis in Syno, ſeptima actio. 7. Concilio Aphrica. quinto can. 14. Bracar. 3. cano. 5. Epaunen. can. 25. Mogun. ſub Carol. Magno. can. 51. Lateranen. ſub Innocen. tertio c. 62.

At enim iſti obijciunt Hæretici; Magnum imminere periculum ſuperſtitionis, impietatis, ac Idololatriæ, ex eò quòd rudes, & ignari corpora, & Reliquias Sanctorum venerantur. Deinde, quia Matth. 23. Iudæi reprehenduntur à Domino, quòd ſepulcra Prophetarum ornarent. In tumulis item, nec Sanctorum animæ, nec corpora requieſcunt, ſed cineres ac pulueres ſoli. Præterea, teſte Scriptura Deus Moiſis corpus abſcondit, ne Iudæi videlicet illud venerarentur, & colerent. Inſuper, magna Reliquiarum pars ſuppoſititia eſt; item non rarò contingit, vt pro Reliquiis Sanctorum oſſa latronum ac perditorum hominum, vel etiam animalium rationis expertium colantur. Vnde Auguſtinus, lib. de opere Monachorum cap. 28. cum dixiſſet quoſdam Monachos, corpora, vel oſſa Martyrum circumferre, & venditare, ſubiunxit: Si tamen Martyrum. S. Martinus teſte Seuero in vita eius, altare, quod in honorem Martyris extructum fuerat, cum oſſa, & reliquias cuiuſdam latronis eſſe deprehendiſſet, ſubmoueri iuſſit. S. Gregor. ait libro tertio, Epiſt. 30. Græcos quoſdam monachos deprehenſos, confeſſos fuiſſe ſe oſſa quædam in Græciam pro Reliquiis portaturos. S. Gregor. Turonenſis lib. 9. cap. 6. de hiſtor. Francorum meminit cuiuſdam impoſtoris, qui colobio indutus, & Crucem deferens prædicabat, ſe de Hiſpania aduentare cum Reliquiis Martyrum Vincentij, & Fœlicis. Tam multæ item vnius, & eiuſdem Sancti Reliquiæ eſſe feruntur, vt neceſſe ſit eiuſdem hominis fuiſſe multa capita, manus, vel brachia plura, quàm duo; aut certè multas eſſe Reliquias adulterinas. Poſtremò, nullum extat Chriſti, aut Apoſtolorum inſtitutum de Sanctorum Reliquiis honorandis.

Cæterùm hæc, & alia Hæreticorum argumenta nihil prorſus efficiunt. Primùm enim ſi aliquis irrepſerit error, vel abuſus in Sanctarum Reliquiarum cultu, is corrigi debet, non autem idcirco damnari vſus, quo Reliquiæ Sanctorum cum Chriſto regnantium coluntur. Quod ſi item rudis, & ignara plebs occaſionem arripit ſuperſtitionis, impietatis, & idololatriæ, inſtitui, & informari debet de modo, & ratione eas ſine ſuperſtitione, & errore venerandi, quippe tale genus hominum veris rerum opinionibus imbui, non à communi vſu, & more per tot iam ſæcula in Eccleſia recepto, confirmato, corroboratoque auocari, & abduci oportet. Falſum item eſt, & plenum calumniæ, quod illi fidei, & Religionis deſertores aſſerere non verentur adulterinas, & ſurreptitias Reliquias pro veris, & legitimis honorari, & coli in Eccleſia Dei. Fatemur quidem nos id, quod ex cap. primo. De Reliquiis, & veneratione Sanctorum, & ex Auguſtino, & Seuero in vita Sancti Martini traditur, aliquando contingere, vt pro Sanctorum Reliquiis, oſſa, vel corpora impiorum, & perditorum hominum habeantur, & honorentur: ſed id locum habere dicimus, cum Reliquiæ priuata, non publica auctoritate exponuntur. Auguſtinus verò lib. de opere Monachorum, capite 28 cum ait, eſſe Monachos quoſdam qui huc, & illuc vagantur circumeuntes prouincias, & eſſe alios, qui membra Martyrum, (ſi tamen Martyrum, inquit,) venditant: ſolum loquitur de iis Reliquiis, quas priuatim multi exhibebant, non de iis, quæ publica auctoritate Romani Pontificis, vel Epiſcopi exponuntur in Eccleſia ad earum venerationem, & cultum. Ineptiſſimè item arguunt Hæretici, obijciuntque Catholicis, plura eſſe capita eiuſdem ſancti, qui colitur, eò quòd diuerſis

A in locis ſint diuerſæ Martyrum particulæ, multæ ciuitates, ac populi affirment atque adeo glorientur, apud ſe requieſcere hos, aut illos Martyres: Nam ex quo Reliquiæ cœperunt ex vno loco in alium transferri, introductum eſt, vt plurimæ ciuitates affirmare non dubitent, ſe certi cuiuſdam ſancti caput habere, vel brachium, vel corpus etiam venerabile, quia ſcilicet habent certam aliquam particulam capitis, manus, brachij, vel corporis eius Sancti.

Tertiò Quæritur, An omni ſuperſtitione careat Eccleſiæ ritus cereos, aut lampades accendendi ad ſepulchra Sanctorum? Hæretici pugnaciter contendunt huiuſmodi ritum ſuperſtitioſum eſſe, & ideo perſuadere conantur talem ritum è medio eſſe tollendum, propterea quod in Concilio Elibertino canon. 34 ſancitum ſit: Cereos per diem placuit in Cœmeterio nō incendi. Inquietandi enim Sanctorum Spiritus non ſunt. Qui hoc non obſeruauerint, arceantur ab Eccleſiæ communione. Et Auguſtinus improbat ſepulchrorum adoratores: lib. primo, de moribus Eccleſiæ, cap. 34. ait, noui multos eſſe ſepulchorum, &

B picturarum adoratores, quos cum aliis multis in eo loco reprehendit. Hieronymus verò contra Vigilantium teſtatur Idololatriam eſſe, cereos accendere; in tumulis Sanctorum cereos clara luce, non accendimus, ait ibi Hieronymus, ſicut fruſtra calumniaris, ſed vt noctis tenebras, hoc ſolatio temperemus, & vigilemus ad lumen, ne cœci tecum dormiamus in tenebris. Quod ſi aliqui propter imperitiam, & ſimplicitatem ſæcularium hominum, vel certè religioſarum fœminarum, de quibus dicere poſſumus vere confiteor, Dei zelum habent, ſed non ſecundum ſcientiam: hoc pro honore Martyrum faciunt: quid inde perdis?

Enimuerò, eum ritum cereos, aut lampades incendendi ad monumenta Martyrum, more eſſe antiquiſſimo in Eccleſia receptum, manifeſtum eſt ex Auguſtino, libro octauo de ciuitate, capite vltimo, & in libro ſexto, Confeſſionum, in capite ſecundo, Fortunato in vita S. Martini; Hieronymo in Epiſtola ad Riparium, & Paulo Diacono de geſtis Longobardorum, & ex Gregor. lib. tertio dialog. cap. 24 Quod autem Auguſtinus improbat, &

C reprehendit ſepulchrorum, & picturarum adoratores, ad eos pertinet, qui more Gentilium picturas colebant, & cereos, vel lampades in ſepulchris quorumuis mortuorum: vel etiam in ſepulchris Martyrum accendebant, eis thura adolebant, ſuper ea luxurioſè edebant, & bibebant: eis offerebant ſacrificia, quoniam arbitrabantur eiuſmodi luminibus Martyres illuſtrari. Elibertina ſynodus prohibet, quo minus cerei accendantur videlicet ritu, & more gentilium, qui putabant, defunctorum corpora aliquid ſentire, & clauſa in tenebris, & ſepulchris illuminari. Et cum dicit inquietandi enim Spiritus ſanctorum non ſunt, perinde eſt, ac ſi diceret, Sanctos ipſos, vita functos gratum, & acceptum, non habere eiuſmodi ſuperſtitioſum ritum ex gentilium errore profectum: vel Sanctos ſpiritus videlicet fidelium hominum adhuc in terris viuentium inquietari, hoc eſt, perturbari. Hieronymus, verò non improbat morem eorum, qui in ſepulchris Martyrum cereos, & lampades accendebant: ſed ſolùm ſignificat, ſi accendebant, eo quod putent Martyrum ſpiritus illuminari, eos quidem zelum habere; at non ſecundùm ſcien-

D tiam, quia Martyres lumine non indigent: ſed quamuis non egeant, gratum, & acceptum habent opus, quo cerei accenduntur. Quæres cuius rei gratia, his in locis lumina accendantur. Reſpondeo, ad ſignificandum, lumine Fidei illuſtratos ſanctos deceſſiſſe, & modo in ſuperna patria gloriæ lumine ſplendere: Et vt nos itero perituli lumine diuino delectemur, & noſtri animi lætitiam ſignificemus.

Quartò Quæritur, An ſit ſuperſtitioſum ſanctorum cineres, vel puluéres venerari, & colere? Hæretici, hoc etiam nomine Catholicos rident, cum nihil ex Sanctis eiuſmodi puluéres habeant ex eo tempore, quo eorum corpora ſunt in cineres reſoluta. Verum de antiquo etiam more eos Eccleſia veneratur, quicquid illi impietatis cultores, & fautores comminentur. Gregorius Turonenſis, in libro de gloria Martyrum, & Confeſſorum, refert multa miracula edita per puluéres Sanctorū collectos: & Nyſſenus ſcribit in oratione in Theod. Martyrū. Si quis puluerē, quo conditorium, vbi Martyris corpus quieſcit, oblitū eſt, auferre

pro

pro munere pulus accipitur, atque tanquam res magni pretii condenda colligitur. Ambroſius ſermone 93. ait: Cineres Martyrum eſſe honorandos. Nec obſtat, quod oſſa, & corpora Martyrum in cineres, ac pulueres tranſierint: nam in eis, vt dici ſolet a quibuſdam, eorum materia permanet. Verùm (vt ego quidem ſentio) parum, aut nihil refert, maneat eorum materia prox ma, nec ne: quoniam cineres, & pulueres Martyrum veneramur, & colimus, quia honos, & cultus ad ipſos Martyres refertur, & quia Deus eos pulueres, & cineres voluit honorari, per quos videlicet efficit mirabilia: ſicut etiam Sanctorum veſtes, & alia, quæ eorum tactis corporibus paſſim miraculis coruſcant, honoramus, non tam propter ipſa, quam propter ſanctos quorum oſſa, membra, vel corpora aliquando tetigerunt, & quorum precibus, aut meritis Deus tot, ac tanta beneficia, & miracula per eiuſmodi res mirabiliter præſtat, aut efficit.

Quintò Quæritur, An ex ſcripturis conſtet, Reliquias Sanctorum honorari, & coli debere? Reſpondeo, conſtare. Nam Act. 19 ſacra hiſtoria de B. Paulo refert: virtuteſque non quaſlibet faciebat Deus per manum Pauli: ita vt etiam ſuper languidos deferrentur à corpore eius ſudaria, vel ſemicinctia, & recedebant ab ei languores, & ſpiritus nequam egrediebantur. Et Act. 5 ita vt in plateas eiicerent infirmos, & ponerent in lectulis, ac grabatis, vt veniente Petro ſaltem vmbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis. Eccleſiaſtici 49 legimus: Duodecim Prophetarum oſſa pullulent de loco ſuo, nam corroborauerunt Iacob, & redemerunt ſe in fide virtutis. Et poſtea de Ioſeph dicitur: Oſſa ipſius viſitata ſunt, & poſt mortem prophetauerunt. Deindè, 4. Regum 13. cadauer hominis cuiuſdam, quod forte illatum in ſepulchrum Heliſæi fuerat, eius tacto corpore ſubito reuixit. Item 4. Regum 2. pallio Eliæ in aquas Iordanis immiſſo, eas percuſſas huc atque illuc diuiſas fuiſſe conſtat, vt Eliæ pariter, & Eliſeo tranſitum præberent. Si igitur veſtes, ſudaria, ſemicinctia, ſi vmbra Sanctorum hominum priùs quam è vita migrarent, morbos depulerunt, vireſque amiſſas reſtituere languentibus per eos ad Deum, confugientibus: Ecquis negare audeat ceteras Sanctorum Reliquias eadem mirabiliter efficere? Teſtes ſunt Ambroſius Epiſtola vltima, ad ſororem, & ſermo. 91. & 92. & Auguſtinus libro 22. de ciuitate capite octauo, & Epiſto. 139 fide digniſſimi Scriptores, qui teſtantur vidiſſe ſe mirabiles res effectas ad ſepulchra Martyrum, quas libenter hic commemorarem, ſi opus eſſet.

Sextò Quæritur, An quid ſuperſtitionis habeat is fidelium ritus, & mos, quo Sanctorum Reliquias collo dependentes deferunt? Angelus innuit fas non eſſe eas hoc modo deferre: ad quod perſuadendum, citat quædam capita, & Leges, quæ tamen meo iudicio, nihil perſuadent. Multò verius eſt, quod tradidit S. Thomas ſecunda ſecundæ quæſtione 96. articulo quarto, ad 3. pii, & religioſi hominis officium eſſe, eas ita deferre, dummodo tamen honorificè, & piè, ac religioſe deferantur. Hoc idem contra Angelum Roſel. Sylu. Tabien. Armil. in verbo Reliquiæ Nau. in Man. c. 11. n. 35. tradiderunt: & ante eos cum S. Th. docuit Antoninus tertia parte, tit. 12. c. 8. & in Concil. Bracharen. 3. cap. 5. ſolum reprehenduntur Epiſcopi, quia in celebritatibus Martyrum Reliquias ad collum ligabant, & ſinebant ſe in ſellulis a Diaconis portari. Et ex hiſtoriis conſtat, viros aliquos ſanctos eas portare conſueuiſſe: Si quæras, an qui eas deferendo aliquod peccatū at non contra Reliquiarum cultum committit, grauius, delinquit: quā ſi non deferret Certe, ſi peccando quippiam contra honorem eis debitum admiſerit, grauius profectò delinquit, vt ſi eas turpiter, & obſcenè contrectet: at ſi eas deferendo peieret, mentiatur, furetur, detrahat alteri, in quempiam maledicta coniiciat, aut quid aliud ſimile peccet, non ob id grauiori ſe ſcelere obſtringit.

Septimò Quæritur, Quid in Iure canonico conſtitutum ſit de modo, quo Reliquiæ Sanctorum recondi, exponi, & populo fideli ad venerationem, & cultum exhiberi, transferri, & aſſeruari debent? Reſpondeo, eas in primis aſſeruari debere in loco honeſtiſſimo, in nitidis, & decoris vaſculis, loculis item honorificis, capſulis, & arcis. In cap. Audiuimus, de Reliquiis, & veneratione Sanctorum ſtatutum eſt: non licere alicuius Reliquias venerari tanquam Sancti, abſque auctoritate Romanæ Eccleſiæ, D. .. c. in

A cap. Cum ex eo, De Reliquiis: ex Innocentio tertio, in Concilio Generali Lateranenſi decernitur, vt antiquæ Reliquiæ extra capſam nullatenus oſtendantur. Ne item exponantur venales, hoc eſt, Ne pretio aliquo vendantur, cum ſint ſacræ res. Præterea, vt nouas ſeu recens inuentas Reliquias nemo publice venerari audeat, niſi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatæ. Inſuper, Ne Prælati permittant eas, ad quas venerandas multi accedunt, quæſtus gratia exponi, & ad cultum, & venerationem exhiberi. Quæſtus gratia dicuntur Reliquiæ exponi ad cultum, & venerationem; quando populis oſtenduntur, vt largiores erogent eleemoſynas. In Concilio quoque Tridentino, ſeſſione vigeſimaquinta ſtatuitur, Nouæ Reliquiæ ne recipiantur, niſi Epiſcopo recognoſcente, & approbante: qui ſimulatque de his aliquid compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati conſentanea iudicauerit. Quòd ſi aliquis dubius, aut difficilis abuſus ſit extirpandus, vel omnino aliqua de his rebus grauior quæſtio incidat; Epiſcopus antequam controuerſiam dirimat, B Metropolitani, & comprouincialium Epiſcoporum in Concilio Prouinciali ſententiam expectet: ita tamen, vt nihil inconſulto ſanctiſſimo Romano Pontifice, nouum, aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur. Hæc ibi: Oportet ergo, vt præmonui, Reliquias Sanctorum in locis quam fieri poteſt honeſtiſſimis, & præ nitidis, ac decoris vaſculis, aut capſulis recondi, & aſſeruari: cum populo oſtenduntur, lumina accendi debent. non ſunt temere omnium oculis exponendæ; nec ex loculis, & receptaculis, vbi conditæ ſunt, educendæ, nec per laicos etiam cuiuſuis ordinis, & dignitatis homines vllo modo tractandæ, nec eorum manibus tangendæ, attrectandæue. Nam teſte Gregorio libro tertio, Epiſtola trigeſima, hoc ſacrilegum eſt, ac minus propterea ferendum: nec debent Reliquiæ in Eccleſia reconditæ, e loco vbi aſſeruantur, ad ægrotos vllo modo, ſine iuſta cauſa, exportari.

Octauò Quæritur, An liceat venerari Reliquias alicuius Sancti ſine auctoritate Romani Pontificis? Reſpondeo, ex capite primo, & ſecundo, paulo ante citatis de Reliquiis, & veneratione Sanctorum, non licere. Sed ea C decreta locum habent, quando Reliquiæ ſunt nouæ, & publicè exponuntur, & quando proponuntur tanquam Sancti alicuius. Ad hæc enim auctoritas Romani Pontificis requiritur, quoniam nullus tanquam Sanctus publicè coli poteſt, niſi in ſanctorum ſit numerum cooptatus, at verò ſolius Romani Pontificis eſt, aliquem in ſanctorum numerum referre. Reliquias tamen antiquas venerari licet etiam publice, abſque noua Romani Pontificis auctoritate. Rurſus ſi aliquæ Reliquiæ fuerint denuo inuentæ alicuius, qui iampridem fuerit Sanctorum Catalogo adſcriptus, coli poſſunt etiam publicè, priùs tamen eas recognoſcente, & approbante Epiſcopo: atque hoc Synodus Tridentina conſtituit loco citato. Præterea, ſi de antiquis Reliquiis dubitatio aliqua oriatur, Epiſcopus id facere debet, quod ſtatuit Concilium Tridentinum, eo loco, quē ante citaui in quæſtione Super ... Denique priuatim poteſt, quis aliquem piè venerari pro Sancto, etiam Sanctorum numero nondum adſcriptum, & proinde aliquid ipſius tanquam Reliquias honorare, & colere. Si roges, Quid ſi vir pius, & religioſus fide dignus mihi tradiderit D Reliquias alicuius Sancti, licebit ne mihi eas pro Reliquiis venerari? Reſpondeo, priuatim id licere, quia tanto viro fides eſt habenda; at verò publicè nequeunt exponi, niſi Epiſcopo eas primùm recognoſcente, & approbāte.

Nonò Quæritur, An ſit ſacrilegium, ex loco publico, & ſacro, in quo Reliquiæ ſanctorum requieſcunt aliquid priuatim extrahere, & ſibi ſumere, aut alio transferre? Archidiaconus, de conſecratione Diſtinctione prima, cap. Corpora, cenſet eum hominem Sacrilegium committere, & ſacrilegii pœnam incurrere. Nam in eo cap. dicitur: corpora Sanctorum de loco ad locum, nullus transferre præſumat ſine conſilio Principis, vel Epiſcoporum ſanctaque ſynodali licentia. Sic ibi. Si tamen, quis facultate Epiſcopi, vel eius, cui Eccleſia commiſſa eſt, Reliquias, aut earum particulas extulerit, non mihi videtur ſacrilegii crimen admittere, quod videtur colligi ex cap. Quiſquis § Si quis domum, 17. Quæſt. quarta, Quod autem ſtatuitur in c. Corpora, de Conſecratione Diſtinctione prima, locum habet in eo, qui furtim Reliquias effert, & alio

Ang. verb. Reliq. n. 4.

Silu. in verbo. Reliq. nu...

deportat: non autem in eo, qui facultate, ſiue auctoritate vel conſenſu eius Eccleſiaſtici Præfecti, cui Reliquiarum locus iacet, vna cum ipſis reliquiis commiſſus eſt, id facit. Quid verò ſit dicendum de iis, qui ex vrbe ſacras Reliquias efferunt, & aliò deportant; ſequenti quæſtione explicabo.

Decimò Quæritur, An in excommunicationem incidat, qui reliquias Sanctorum ex loco ſacro in quo reconditæ, aut poſitæ ſunt, furatur? Reſpondeo, in cap. Quiſquis, §. Si quis domum. 17. Quæſt. 4 eſſe conſtitutum: ſi quis Domum Dei violauerit, & aliqua ſine licentia illius, cui commiſſa eſſe dignoſcitur, inde abſtulerit, donec in conuentu admonitus legitime ſatisfaciat, ſciat ſe communione priuatum. Si verò poſt ſecundam, & tertiam conuentionem coram Epiſcopo ſatisfacere recuſauerit, nemini fidelium miſceatur. Hæc ibi: Ex quibus verbis deducit Silueſter, eum hominem, ante quamlibet admonitionem, excommunicationem minorem contrahere, donec ſatisfaciat, hoc eſt, niſi prius ſatisfecerit, non poſſe Sacramentum altaris ſuſcipere: ter verò admonitum, niſi ſatisfecerit, eſſe excommunicatione maiore mulctandum. Annotandum eſt hoc, propter eos, qui efferunt Sacras Reliquias, vt aliò deportent, Romæ ex cœmeteriis, & aliis locis ſacris, vbi Martyrum oſſa, membra, vel corpora requieſcunt, occulte abſque facultate Generali, vel ſpeciali, expreſſa, vel tacita Romani Pontificis, vel Vicarii, vel eius, cui eſt ſacer locus commiſſus, & data facultas, qua poſſit aliis ſacras Reliquias dare. Poſſunt tamen certorum ordinum Religioſorum Patres, aut Fratres, Reliquias extra Vrbem mittere, ad eas in altaribus, quæ conſecrantur collocandas, immo ſolent Pontifices concedere religioſis ordinibus, vt quas Religioſi eorum ordinum ab amicis, & ſtudioſis ordinum hominibus impetrauerint, acceperint habuerint, liberè queant extra Vrbem deferre, vel mittere.

Vndecimò Quæritur, An mos Eccleſiæ, quo Reliquiæ ſanctorum, ex vno loco, in alium honorificè transferuntur, fuerit antiquus? Reſpondeo, apud Græcos ab Eccleſiæ primordiis morem fuiſſe, vt oſſa, membra, vel corpora Martyrum ex loco in locum transferrentur, conſenſu, & auctoritate Principum, videlicet Imperatorum, & conſenſu Epiſcoporum. Conſtantinopolim tranſlatæ ſunt ſummo cum honore Reliquiæ Sanctorum Andreæ, Lucæ, & Timothei, tempore Conſtantini Magni, teſte Hieronymo, contra Vigilantium. Et regnante, ſiue Imperante Theodoſio ſeniore tranſlatæ ſunt, ad eandem Eccleſiam Conſtantinopolitanam Reliquiæ Sancti Pauli Epiſcopi, & Martyris, vt refert Tripartita hiſtoria libro nono, capite decimoſeptimo item corpus Sancti Ioannis Chryſoſtomi, vt teſtatur Theodoretus libro quinto, capite tertio: & ex Epiſtola prima Cornelii Romani Pōtificis patet corpora ſanctorum Petri, & Pauli tranſlata fuiſſe, & poſita vbi nunc ſunt. Apud Romanos, verò etiam temporibus Gregorii Magni oſſa, & corpora Sanctorum minime transferebantur: immo Romani Pontifices, tenues etiam Reliquias ex Martyrum corporibus detrahi, vt ad Principes mitterentur, minime patiebantur: ſed tantùm ſudaria, & vela ad ſacras Reliquias admota, aut clauem Petri corpore tactu ſacratam, aut tenuiſſimas, ac minutiſſimas catenarum Petri raſuras, hoc eſt, puluiſculos lima detractos & abraſos, pro magno munere ad viros illuſtres, & Principes feminas mittere ſolebant: Vnde Gregorius libro tertio Regiſtri. Epiſt. 30. ad Conſtantiam Auguſtam ſcribens, quæ poſtulauerat, vt Sancti Pauli caput, aut aliquid aliud de corpore ipſius ad ipſam tranſmitteret, quod in Eccleſia in honorem Sancti Pauli Apoſtoli, ſuis ſumptibus extructa, honorificè collocaret: Reſpondet, ſe mœrore fuiſſe confectum, quod quæ illa petebat, facere nec poſſet, nec auderet. Nam corpora, inquit, Sanctorum Petri, & Pauli Apoſtolorum, tantis in Eccleſiis ſuis coruſcant miraculis, atque terroribus, vt neque ad orandum ſine magno illuc timore poſſit accedi.

Et paulo inferius: Cognoſcat tranquilliſſima Domina, quia Romanis conſuetudo non eſt, quando Sanctorum Reliquias dant, vt quicquam tangere præſumant de corpore, ſed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad ſacratiſſima corpora Sanctorum ponitur: quod leuatum, in Eccleſia, quæ eſt dedicanda, debita cum veneratione reponitur. Et tantæper hoc ibidem virtutes fiunt, ac ſi illuc ſpecialiter eorum corpora deferrentur. Vnde contigit, vt beatæ recordationis Leonis Papæ temporibus, ſicut a maioribus traditum eſt, dum quidam Græci de talibus Reliquiis dubitarent, prædictus Pontifex hoc ipſum brandeum allatis forficibus inciderit, & ex ipſa inciſione ſanguis effluxerit. In Romanis namque, vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile eſt, atque ſacrilegum, ſi ſanctorum corpora tangere quiſquam fortaſſe voluerit. Quapropter de Græcorum conſuetudine, qui oſſa leuare ſanctorum ſe aſſerunt, vehementer miramur, & vix credimus. Hæc ille, qui ad finem Epiſtolæ ait, ſe ad eam ſudarium tranſmittere, quod corpus Pauli tetigerat, & catenarum partem aliquam ex catenis, quas Paulus Apoſtolus in collo, & in manibus geſtauerat, tranſmittendam: ſi tamen, inquit, hanc tollere limando præualuero. Brandea, vel ſanctuaria vocabantur velamina, quæ ad oſſa, vel corpora ſanctorum admouebantur, vt eorum contactu ſacrarentur, & pro reliquiis colerentur. Ex eo verò tempore, quo Franci Longobardos bello victos ex Italia eiecerunt, cœpit introduci mos, vt etiam per occidentem oſſa, & corpora Martyrum transferrentur aliò. Francorum enim Reges, ac ceteri Principes a Romanis Pontificibus vehementer, efflagitabant, vt ex vrbe, & aliis locis eiuſmodi Reliquias, e terra vbi iacebant ſublatas, & erutas, in Galliam, & Germaniam tranſportari permitterent, vt in templis à ſe ædificatis honorificentiùs recondi poſſent: nec enim altaria, aut Eccleſiæ ſine Reliquiis ſanctorum conſecrabantur, vt ex Concilio Africano Canone quinquageſimo compertum eſt.

Duodecimò Quæritur, An ſanctorum cæli ciuium, & Ieſu Chriſti Domini noſtri, ſiue trium perſonarum diuinarum nominibus etiam ſcriptis, aut pronunciatis, ſiue auditis honor, & veneratio debeatur, ſicut ſacris imaginibus? Reſpondeo, deberi. vnde ad ſanctiſſimum Ieſu nomen de more corpus inclinamus, vel caput aperimus, aut etiam genuflectimus: & in ſacrificiis, ſanctum quoque Mariæ Dei genitricis nomen pio, & religioſo cultu, & honore dignamur: non quòd hæc nomina propter ipſa veneremur, non quòd literas, & ſyllabas, quæ atramento deſcribuntur, vel depinguntur, vel ſono proferuntur, cultu, & veneratione proſequamur, vt res ſunt ſenſus, animæ, & vitæ expertes; ſed quòd totus honor, & cultus ad rem ſignificatam referatur. Quare audito, vel prolato nomine Ieſu caput denudamus, genuflectimus, aut ſcriptum nomen pie, & Religioſe exoſculamur, perinde ac ſi perſona, quam illud ſignificat, præſens adeſſet, & oſculo, aut corporis inclinatione, aut capitis ſubmiſſione, honoraretur à nobis, ſicut ſacram imaginem veneramur, quia refert exemplar, ſic ſacrum nomen honoramus, & colimus, quia rem ſanctam deſignat.

Quæres, An fas nobis ſit, ſanctorum nomina inſcripta chartis, & collo religata, & appenſa deferre? Reſpondet, Nauarrus in Manua. capite vndecimo, num. 35. cum B. Antonino in ſecunda parte, tit. 12. capite primo, §. 13. & Sancto Thoma, ſecunda ſecundæ, quæſtione 96. articulo quarto, fas eſſe per ſe quidem; ex accidenti, autem nefas aliquando eſſe; veluti ſi eo modo deferantur, in quo periculum probabile ſit, ne deformentur, aliquauè fœditate, & obſcœnitate polluantur, aut turpi tactu violentur.

Alia quædam eadem de re quæſtiones ſoluuntur.

Cap. IX.

ID primùm in quæſtione ponitur, an cereis formis, atque imaginibus; quas Agnos Dei, à figura agni ſcilicet impreſſa nominamus, honos, & veneratio debeatur? Reſpondeo, meritò deberi. Namque vetere Eccleſiæ inſtituto a ſummo Pontifice, Chriſti in terris vices gerente, ſollemni precationum ritu, multiſque cæremoniis mirè pietatem redolentibus, non ſolùm primò, ſed ſeptimò quoque Pontificatus anno, de more conſecrantur.

Quo

Quo in conſecrationis munere, ſicut ipſe Romanus Pontifex, cuius precatio tanto maioris eſt momenti, quanto eius officium in Eccleſia ſublimius, & cum Chriſto Domino, cuius locum, & vices tenet in terris, coniunctius, multa ſanctè precatur à Deo, vt illis concedat, qui animo pio religioſoque eos ſacros Agnos, ſecum habuerint; ita à piis quoque hominibus pari religionis ſtudio iidem geſtandi ſunt; ad eoſque vſus duntaxat adhibendi, ad quos ſacræ preces antiqua Eccleſiæ inſtituto referuntur.

Secundò quæritur, Quid ſit conſtitutum de modo, & ratione, quo eiuſmodi cereæ imagines agnum referentes piè ſanctè ac religiosè habeantur, aſſeruentur, deferantur? Reſpondeo, Conſtitutione Pontificia à Gregorio XIII. edita, quæ incipit: Omnino certè ſtudio, ſic eſſe ſtatutum: ſtatuimus, & ordinamus, ac ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda interdicimus, ne quiſquam ſiue vir, ſiue fœmina, ſecularis, aut Eccleſiaſticus, etiamſi regularis Ordinis ille ſit, & quocumque gradu, conditione, ſtatu, nomine, dignitate, & honore præcellat, poſthac in perpetuū Agnos Dei per Romanum Pontificem, pro tempore exiſtentem, depingere, inficere, deaurare, vel aurum, vel colorem aliquem illis imponere, aut quicquam aliud ſuperinducere; neque depingi, aut miniari facere, nec illos venales proponere, ſeu tenere quouis prætextu qualibet de cauſa audeat, ſed eos albos, & mundos decenter ac reuerenter à cunctis haberi, deferri, & cuſtodiri præcipimus. Et mandat ſingulis locorum Ordinariis, & eorum Vicariis Generalibus, vt hanc conſtitutionem in ſuis diœceſibus, & ciuitatibus ſtatim promulgandam curent.

In concilio verò Mediolanenſi, ſub Carolo Borromæo Cardinali celebrato quædam ſtatuta ſunt, quæ mihi viſa ſunt digna, vt hic inſerantur. Primò, vt cum Agni Dei domi aſſeruantur, ſicut piæ conſuetudinis eſt, loculo decenti includantur. Cum autem collo dependentes geſtantur, in thecam auream, argenteam, eburneam, cryſtallinam, aut alterius generis decentes rectè incluſi ſint, ita vt tactu violari nequeant, nec ad ornatum habeant quicquam, quod profanum ſit, quodque minime deceat. Thecarum fabri nullo modo eos tangant, attrectentúe, ne chirothecis quidem, forcipe, aut vllo alio inſtrumento: ſed ad eos in thecis reponendos Clericus in ſacris conſtitutus adhibeatur. Ne item minimam particulam ſacræ illius ceræ, qua Agni figura effecta eſt, in eis includant, quo pluris opus ſuum vendant, ſed ab eo accipiant, qui thecam Agni cauſa faciendam locarint. Ne item quiſquam ſacrum Agnum anulo geſtet, cum ita parum religioſe geſtetur, vt aliqua fœditate turpiùs tactu violari facilè queat. Præterea, qui ſacros Agnos geſtant, hoc religioſius caueant, ne quid impure turpiterúe agant, aut à ſacra eiuſmodi re alienum. Nec præterea in agri campum benedicti Agni proiiciantur; nec cuiquam arbori affigantur, neque in ramis arborum ſuſpendantur: ſed quod antiqui eſt inſtituti, eorū cera adoleatur ad ſuffumigationem, in agris vineiſque ob imminentem tempeſtatem, fulgura, fulmina, incendia, & grandinis vim, aliaſue diabolicas illuſiones depellendas. Hæc in eo Concilio prouincialium Epiſcoporum, circa hoc piè ſanctéque decreta ſunt. Teſtatur Durandus in Rationali Diuinorum officiorum lib. 6. cap. 79. hos Agnos cereos auctoritate Pontificia ſacros vim habere contra fulgura, fulmina, grandinem, incendia, & tempeſtates ventorum, vel imbrium.

Tertiò Quæritur, An fas ſit laicis ſacros Agnos tangere contrectareúe? Reſpondeo, minimè, quia ſunt ſacri, & ſancti, vtpotè conſecrati. Si quæras, an laici ſi ſcienter eos tangant, ſed non ſine honore debito, & reuerentia, grauiter peccent? Reſpondeo, meo quidem iudicio, minimè: modo ne ex contemptu eos tangant, aut turpiter tactos polluant. Deindè quæres, An liceat Clericis quatuor tantum minores ordines habentibus eos tangere? Prædicto Mediolanenſi Concilio videtur inſinuari, id ſolùm licere Clerico in ſacris ordinibus conſtituto; quoniam huiuſmodi Agni non qualicunque ratione, hoc eſt, non ſolùm precatione Pontificia ſunt ſacri, ſed oleo etiam ſacro, & chriſmate conſecrantur: Chriſma verò tangere, ſolùm Clericis ad maiores Ordines promotis permitti videtur, niſi ex iuſta, vel honeſta cauſa aliquando tangatur.

Quartò Quæritur, An nefas ſit, ſacros Agnos vendere, & emere? Reſpondeo, conſtitutione Pontificia Superiori quæſtione poſita, excommunicationem ipſo iure in eos conſtitui, qui eiuſmodi cereos Agnos à Pontifice ſacratos venales exponunt, aut tenent. Et reuera cum ſint res ſacræ, Simoniæ peccatum admittitur, ſi emantur, & vendantur. Eodem quoque crimine ſe commaculat is, qui minimam etiam ceræ particulam ex qua Agni imago effecta, ac figurata eſt, aut anulum, vel thecam, in qua incluſa eſt Agni figura, pluris vendiderit, quàm ſi Agnum non haberet, vel Agni materia non eſſet; quo modo etiam Simoniam contrahit, qui calicis materiam, aut fundum, in quo eſt ius Patronatus conſtitutum, pluris vendit, quàm ſi nihil tale contineret.

Quæres, An liceat Agnos ſacros vendere, aut emere præcisè ratione ſolius materiæ, nimirum ceræ, aut ratione impenſarum, quæ fiunt in ſacris Agnis apparandis, & poliendis, ita vt tantidem vendantur, quanti ualent impenſæ, & cera? Reſpondeo, per ſe quidem id non eſſe prohibitum, nec malum, cum ſola materia vendatur, & tamen iure tamen ſcripto interdictum videri, conſtitutione Pontificia iam ante citata. Ac meritò quidem Pontifex id prohibere potuit, quia Simoniæ ſpeciem nonnullam præ ſefert, & occaſio paulatim ſubor[i]tur res ſacras vendicandi. At non puto vetuiſſe, vt præcisè ratione materiæ vendantur, & emantur ad vſus ſacros, quibus ſunt dedicati; ſicut Calices ratione materiæ venduntur, ad ſacros vſus huius, vel illius Eccleſiæ, non ad profanos vſus.

Quintò Quæritur, An laicis ſit interdictum Sanctorum Reliquias quoquomodo tangere contrectareúe? Reſpondeo, Gregorium Magnum libro tertio Epiſto. 30. vt ſupra retulimus, aperte affirmare, in Romanis, vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile eſſe atque ſacrilegum, ſi ſanctorum corpora tangere quiſquam forraſſe voluerit. Sed certè Gregorius de iis temporibus locutus eſt, in quibus nulli, etiam Clerico in ſacris Ordinibus conſtituto, licebat Sanctorum corpora, oſſa, vel particulas eorum è loco amouere, transferre, geſtare. Sed vſu deinde introductum eſt, vt transferantur, geſtentur è collo dependentes, vaſculis tamen, aut capſulis honorificè, & religioſe, vt decet, incluſæ, & obtectæ. Ex quo non mihi quidem grauis videtur criminis condemnandus ille Clericus, vel Laicus, qui eas Reliquiarum ſacrarum minutias quas tenet apud ſe, piè, & religioſe tangit, aut decenter & honeſtè in thecas includit, in quibus ſeruat. Si tamen per contemptum eas contrectet, aut ita parum honeſtè, & religioſe includat, & deferat, vt aliqua fœditate turpiue tactu pollui, & inquinari facilè queant, peccare grauiter videtur.

Sextò Quæritur, An vaſa ſacra Eccleſiæ, vela, pallas, & alias veſtes Epiſcopali precatione ſacratas fas ſit laicis hominibus attingere, attrectareúe? Reſpondeo, in capite, Nemo, ſecundo, de conſecratione diſtinctione prima § Pallas, ſtatutum eſſe in hunc modum; Pallas Eccleſiæ, & vela, quæ in ſanctuario ſunt, ſi ſordida fuerint, Diaconi cum humilibus miniſtris intra ſanctuarium lauent, non eiicientes foras à ſacrario: & velamina Dominicæ menſæ abluant, ne forte puluis dominici corporis male decidat: Sindonem verò non foris abluant. Quid nomine ſindonis intelligatur, explicat Gloſſa, eam eſſe ſecundam veſtem ſacerdotalem, quam Albam vocamus. Alii verò, inquiūt, eſſe ornamentum capitis, quem amictum appellamus. Et in cap. In ſancta Apoſtolica, de conſecratione diſtinctione prima, decretum eſt Sixti Pontificis, vt ſacra vaſa non ab aliis, quam à Sacratis Domineque dicatis hominibus contrectentur; ne pro talibus præſumptionibus Dominus populo ſuo plagas immittat. Et capitulo ſequenti, veſtimenta, decernitur: ne veſtimenta Eccleſiæ in quibus Domino miniſtratur, ab aliis contingi, aut efferri poſſint, niſi à ſacratis hominibus: ne vltio, quæ Baltaſſarum Regem diuinitus percuſſit, tranſgredientes apprehendat. In cap. Item, Ad nuptiarum, ſubſequenti ex Concilio Aurelianenſi dicitur: Ad nuptiarum ornatum diuina miniſteria, id eſt, quæ Eccleſiaſticis, & diuinis vſibus, & miniſteriis ſunt deſtinata, non dentur; ne dum improborum tactu, vel pompæ ſecularis luxuriæ polluantur, ad officium ſacri miniſterii videantur indigna. Rurſus cap. Ad ſacratas. Diſt. 23. ex Sothero Papa refertur: ſacratas Deo fœminas, vel monachas ſacra vaſa, vel ſacras pallas penes vos cōtingere, & incēſum circa altaria deferre, perlatum eſt ad Apoſtolicā ſedē: quæ omni reprehenſione, & vituperatione digna eſſe, nulli dubiū eſt. Ex quibus omnibus perſpicitur, eſſe

Laicis interdictum, immò etiã Clericis ſacro Ordine, carẽtibus, tangere, aut contrectare, aut lauare vaſa ſacra, veſtes, & alia, quæ conſecrari ſolent: cuiuſmodi ſunt calix, patena, altare, quod portatile vocatur, corporalia, quodque dici ſolet Calicis Purificatorium: nam hæc omnia, aut conſecrantur, hoc eſt, Chriſmate imbuuntur, aut ſaltem ſolemni Epiſcopi precatione ſacrantur, & Chriſti corpus, vel ſanguinem proximè excipiunt, & tangunt. Vſu tamen receptum eſt, vt veſtes, quibus Sacerdos induitur, & alia Eccleſiæ paramenta ſic dicta, vela ſcilicet, cortinæ, aut vaſa, quæ conſecrata non ſunt, nec Chriſti corpus, aut ſanguinem proximè attingunt, licet Epiſcopali precatione ſacrari ſoleant, tangantur etiam à laicis, qui Eccleſiis inſeruiunt. Religioſis ordinibus priuilegium, Romani Pontificis auctoritate conceditur, vt Religioſi, qui inſeruiunt Eccleſiis ipſorum Ordinum in Sacriſtiæ munere, & officio, etſi ſacros ordines nõ ſuſceperint, dũmodo Prima tonſura ſint initiati, tangere calices, & corporalia poſſint. quinimò omnes laici Religioſi poſſunt tangere Eccleſiaſtica paramenta, calices, & corporalia, modo non ſine debita reuerentia, & honore tangant, ac eadem corporalia lauare, cũ expedierit: quod eſt Priuilegium Minoribus conceſſum.

Septimò Quæritur, An ſit iure Canonico prohibitum, vaſa, ligna, candelabra, veſtes, pannos ad vſus ſacros, & miniſteria Eccleſiaſtica deſtinatos, in vſus profanos conuertere? Reſpondeo, eſſe prohibitum: vt colligitur ex cap. Ligna. De conſecratione Diſtinctione prima, vbi dicitur. Ligna Eccleſiæ dedicata, non debent ad aliud opus deſtinari, niſi ad aliam Eccleſiam, vel igni ſunt comburenda, vel ad profectum in Monaſterio fratribus: in Laicorum verò opera non debent admitti: nam vt ait ibi Gloſſa: Quæ ſemel conſecrata ſunt, non debent ad Laicorum vſus conuerti. c. Quæ ſemel 19. Quæſtione tertia, & cap. Quæſiuit, 17. quæſtione vltima. Quæres, quo ſenſu accipiendum ſit, quod prædicto cap. Ligna, dicitur, poſſe ea inſeruire in Monaſterio fratribus? Reſpondet Gloſſa, id non intelligi promiſcuè, & generaliter, ſed vel in capitulo, inquit, vel in Dormitorio, vel in aliis locis religioſis: non autem in rebus culinæ apparandis, vel in vineis paſtinandis, aut agris fodiendis: nam huiuſmodi vſus ſunt Clericorum, & Laicorum communes, non Eccleſiarum proprii. Deindè quæres, quid fieri debeat de lignis, veſtis, vaſis, pannis, & ceteris rebus, quæ fuerant Eccleſiaſticis vſibus dedicatæ, ſi vetuſtate conſumptæ fuerint, aut ineptæ redditæ ad Eccleſiaſtica miniſteria? Reſpondeo, ex Clemente Papa, vt refertur in cap. Altaris de Conſecratione Diſtinctione prima, vbi dicitur, Altaris palla, Cathedra, Candelabrum, & velum, ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur: quia non licet ea, quæ in ſacrario fuerint, malè tractare, ſed incendio vniuerſa tradantur: Cineres quoque eorum in Baptiſterium inferantur, qua nullus tranſitum habeat, aut in pariete, aut pauimento ſub tecto, aut in foſſis, vel ſolo pauimentorum imponantur, ne introeuntium, aut tranſeuntium pedibus inquinentur. Ex quo patet, etiam imagines ſacras diuturnitate conſumptas, ſiue deformatas amouendas eſſe, & ſub pauimẽto Eccleſiæ, aut ſaltem ſub Cœmeterij ſolo recondendas, aut in aliquem locum abditum, & Religioſum includendas: Tabulas quoque imaginibus ſanctorum expreſſas, vetuſtate cõſumptas, iure non poſſe, in vilem, ſordidum, & profanum vſum cõuerti, ſed igni exuri debere, ſic ôlim iubebat Deus Nazaræorum capillos, finito cõſecrationis tempore in ignẽ conici, oſſa item ac cetera, quæ ex Agno paſchali ſupererant, igni cremari debebant, ne conculcarentur pedibus tranſeuntium, neùe ab immundis animantibus comederentur.

Octauò Quæritur, An veſtes, & panni profani iure poſſint conuerti in paramenta, vt vocantur, & in alia, quæ in vſus Eccleſiaſticos cedunt? Reſpondeo, minimè; vt docet Siluester in verbo Corporalia. quæſtione tertia. Gloſſam, & Archidiaconũ ſequutus, niſi ſolita Eccleſiæ cõſecratione, ſiue ritu, & cæremonia prius ab Epiſcopo legitimè ſacrentur: quæ enim Eccleſiis inſeruiunt, in Eccleſiaſticis miniſteriis ſolemni conſecratione, (quæ dicitur benedictio,) & ſtatis precibus in Pontificali, vel Sacerdotali libro præſcriptis, ad vſus Eccleſiaſticos deſtinari ſolent, ac debent, ita vt non ſolùm imagines, ſed ipſæ quoque tabulæ, in quibus ſacræ imagines exprimuntur, & capſulæ, thecæ, loculi, vaſcula in quibus Reliquiæ ſanctorum reconduntur ſacrari, & vt dicitur, benedici ſolita fuerint. Sicut idolorum fana iure poſſunt in martyrum templa conuerti, ſed prius ea benedici legitima Epiſcopi auctoritate ſacrari. Societas noſtra gaudet Priuilegio, quod Minoribus Sixtus Quartus conceſſit: Vt veſtes, & panni profani conuerti queant in paramenta, vt vocant, & in alia Eccleſiaſticis vſibus deſtinata, vt habetur in Compendio Priuilegiorum eiuſdem Societatis, in verbo Sacra, §. 2.

Nono Quæritur, An fas ſit laicis ſacrum Chriſma tangere, aut oleum ſacratum, ſiue benedictum, vt vocant, ab Epiſcopo? Reſpondeo, nefas eſſe: quia interdictum eſt eis vaſa ſacra, aut veſtes tangere, ergo pari, aut etiam maiori ratione laici prohibentur oleum ſacrum tangere, aut ſanctum contrectare Chriſma.

Decimo Quæritur, An ſacroſanctum, & ineffabile Altaris Sacramentum, aut cultu Latriæ honorandum ea conditione adiecta, ſi Euchariſtiæ panis ſit ritè conſecratus: an verò abſolute, ſine vlla conditione addita coli debeat? Gabriel de Canone Miſſæ lect. 50. ſentit eſſe colendum, ſub ea conditione tacita, & implicita, non expreſſa, ad quod probandum citat Sanctum Thomam, Bonauenturã, Alexandrum, Albertum, & Richardum: & videtur eſſe communis opinio Theologorum, in tertio diſtinctione nona, & Summiſtarum, Angeli, Siluestri, Tabienſis, Armillæ in verbo Latria, aut in verbo adoratio. At verò Caietanus, ſecunda ſecundæ, quæſtione prima, articulo tertio, & Ioannes Haſſelanus in lib. de Euchariſtia, & Claudius Sainctes, in lib. de Euchariſtia repetit. 9. cap. 4. docent eſſe abſolutè ſine vlla conditione colendum, hoc eſt, tametſi non exprimatur ea conditio, ſi panis ſit conſecratus, colo; alioquì minimè. Quidam exiſtimant eſſe inter hos auctores opiniones contrarias: ſed certè facili, & leui negotio hæ duæ ſententiæ conciliantur. Nam Gabriel, & alii ſolùm intendunt eiuſmodi conditionem in cultu, & veneratione adeſſe debere tacitè, & implicitè, non tamen expreſſe, ſiue explicitè; eo enim animo, & voluntatis affectu eſſe debemus, cum ad ſacram Euchariſtiam accedimus, vt ſi panis conſecratus non eſſet, minimè veneraremur: at verò prudentis viri eſt, vt putet panem eſſe ritè, & legitimè conſecratum, qui publicè populo ad venerationem, & cultum exponitur. Nec enim credendum eſt, aut miniſtro animum, & voluntatem defuiſſe conſecrandi, & conficiendi corpus Dominicum; aut neceſſariam, & debitam Sacramenti formam, vel materiam abfuiſſe, cum oppoſitum nobis certo non conſtet. Nam pari ratione magiſtratus Reipublicæ veneramur, & colimus; etiamſi fieri poſſet, vt magiſtratus falſi ſint, & ſuppoſititii, & adulterini.

Vndecimo Quæritur, An abſolutè honorari poſſit, ac debeat imago ſacra, per quam nos alloquitur Dæmon, ſe in bonum Angelum transformans: videlicet ſi in ea appareat quidam lucis fulgor, & radius, aut ſpecies ſiue effigies hominis è Cruce pendentis. Reſpondeo, quoties ambigimus, ſit Dæmon necne, qui per imaginem loquitur, nefas eſt imagini cultum tribuere, quamuis Chriſtum, Deiparam, vel ſanctum aliquem in cælo viuẽtem referat, quia dum ambigimus, id, quod certius, & tutius eſt, ſequi debemus, eique adhærere, ne periculo erroris nos exponamus, ne ſcilicet Dæmoni, tanquam Chriſto, Deiparæ, vel Sancto honorem, cultumque deferamus. Verùm tota controuerſia ex eo pendet, an cum probabiliter credimus Chriſtum eſſe, vel Deiparam, vel ſanctum, qui nos per imaginem alloquitur, tuta conſcientia abſolutè, & ſimpliciter cultum imagini dare poſſimus? Certè Altiſio. lib. 3. tracta. 8. capite quarto, quæſtione quinta, Alexander parte tertia quæſtione 30. m. 3. articulo primo §. 3. Bonauent. tertio diſtinctione nona, articulo primo, quæſtione ſexta, Marſil. in 3. quæſtione octaua, articulo ſecundo ad dub. 5. Gabr. de Canone Miſſæ, lectione 50. Adrian. in quodlib. 4. articulo primo, in 3. puncto principali reſpõdere videntur, nõ licere id facere, niſi conditione expreſſe appoſita, ſi tu es Chriſtus, vel Deipara, vel Sanctus, colo, & veneror: ſin ſecus, minimè. Idem quoque ſentiunt Angelus, Sylueſter, Tabienſis, Armilla locis citatis. Et meritò quidem, quia nouum fermè eſt, & inſolitum, Chriſtum, vel Deiparam, vel Sanctos in Imaginibus loqui: quod autem præter communem morem eſt, abſolutè, & ſimpliciter non eſt tanquam verum, aut bonum ſtatim leuiter amplectendum, cum falli ac decipi facile poſſimus. Non tamen condemnarem rudem, & ruſticum hominem, qui bona fide nihil dubitans in hac parte erraret.

Duode-

Duodecimo quæritur, An panem Euchariſtiæ conſecratum, ritè ſine peccato laicus tangat, contrectetue? Reſpondeo, niſi id fiat cauſa aliqua graui, talem contactum eſſe laicis interdictum, quia in illo pane re ipſa vere Domini Corpus eſt, vnde ab eo tangendo non ſolùm Laicus, ſed etiam Clericus, quamuis ſit Subdiaconus, aut etiam Diaconus omnino abſtinere debet: nam hoc proprium eſt Presbyteri. Neque obſtat, quod olim Diaconus dominicū ſanguinem porrigebat, immo etiam corpus, quando Epiſcopus, & Presbyter id non poterant miniſtrare, & Diaconoų vt faceret, præcipiebant: nam Diaconus Chriſti ſanguinem in Calice contentum ſubminiſtrabat, ac proinde calicem tantummodo tangebat, & Corpus pariter dominicum aliquando conferebat. Sed id tunc temporis in more poſitum erat; nunc verò aliud mores, canones, & iura poſtulant. Obijcies, priſcis temporibus Euchariſtiam dari ſolitam in manibus eorum, qui eius rei gratia ad templum ventitabant, qui eam deinde domum deferebant, ibique ſumebant. Reſpondeo, id ea tempora tuliſſe, ſed noſtra hæc iuſtis de cauſis non patiuntur. At quæres, nunquam ne omnino licebit Laico tangere Euchariſtiam? Licebit aliquando, tunc nempe, ſi aliū impio, & nefario (quod Deus malum auertat) deijceretur in terram, aut caſu aliquo decideret, & abeſſet, qui eam inde tolleret, & eleuaret, Sacerdos, aut Clericus: liceret Laico eam quanta maxima poſſet cum honorificentia, & veneratione leuare. Sed quid ſi Laicus grauioris alicuius culpæ conſcientia tangeretur? Hoſtiæne ſacroſanctæ dignius, & religioſius eleuandæ, idoneum de peccato dolorem neceſſariò præmittet? Reſpondeo, eum ad id minime adſtringi: ſicuti neque, vt quis Euchariſtiam videat, nec vel latriæ cultu illam veneretur, & colat, deteſtari peccata debet: quoniam tales actus non ſunt Presbyterorum proprij.

Quanam virtus ſit Religio, & qui proprij eius actus, & officia.

Cap. X.

ANimaduertendum eſt, primùm Decalogi præceptū: Vnum cole Deum, ad Religionem pertinere, cuius eſt iuſtum, ac debitum Deo cultum deferre. Vnde Latinis, teſte Auguſtino lib. de vera relig. cap. 55. dicta videtur eſſe Religio à religando, quòd eius vinculis, diuinis miniſterijs ſimus mancipati, & addicti: & veluti Deo religati, & adſtricti. Quamuis Iſidorus lib. 10. Etymolog. cap. 17. Religionem à relegendo, vel reeligendo ducat, eo quòd, qui Religioſi ſunt, tales dici videantur, quoniam, quæ ad cultum diuinum pertinent, diligenter pertractent, & quaſi relegant. Alij verò putant Religioſum dictum eſſe à relinquendo, eo quòd propter ſanctitatem aliquam ſepoſitum ſit, & à noſtris vſibus remotum id, quod eſt religioſè conſecratum.

Primò quæritur, An Religio ſit virtus Theologica, an Moralis? Reſpondeo, eſſe moralem, non theologicā: non enim res, & materia obiecta eſt Deus, ſed honor, & cultus Dei, quem religio diuinæ maieſtati tribuit.

Secundò quæritur, An Religio ſit vna duntaxat virtus ſpecie: nam videntur duæ eſſe Religionis ſpecies, vna, quæ Deo venerationem, & cultum debitum defert; altera, quæ Sanctis vna cum Chriſto in cælo regnantibus, & ſacris Imaginibus, & Reliquijs Sanctorum, alijſq. rebus ſanctis iuſtum honorem tribuit. Sunt, qui putent Religionem non eſſe vnam ſpecie, ſed genere, ea ratione permoti, & conuicti, quod Religio ſit, qua cultum alicui damus, quia dignitate aliqua, aut virtute cæteris rebus excellat, & præſtet: ita vt virtus ſit, qua alium hominem ob excellentiam aliquam, quam in illo cernimus, honoramus: Sed excellentia, & dignitas Dei, vtpote infinita, & immenſa, ſpecie differt ab ea, quæ eſt Sanctorum cæli ciuium. Mihi tamen vna tantummodo ſpecie Religio, non genere videtur eſſe. Quia apud Latinos Religio dicitur eadem, quæ apud Græcos Latria, hoc eſt virtus, quæ Deo iuſtum, & debitum cultum, & honorem tribuit. Nec enim Religio eſt virtus, quæ in genere aliquem ob excellentiam honoret, & colat, ſed quæ diuinos honores, & cultus Deo deferat: non igitur Religio, quicquid excellit, honorat, & colit, ſed quicquid diuinum eſt, & qua ratione diuinum: quemadmodum ergo Deus vnus eſt, ſic vna quoque ſpecie Religio eſt.

Opponet, Sanctos cæli incolas, Imagines Sanctorum, & res alias ſacras religioſè venerantur, ergo alia eſt Religio, qua hæc honoramus, atque ea, qua Deū colimus. Reſpondeo, ſicut vnius virtutis eſt finem velle, & ea, quæ ſunt ad finem eligere, quamuis velle, & eligere ſint actus re ipſa, & ratione diuerſi; ſic vna eſt ſpecie virtus, quæ eſt Religio, cuius actus poſſunt ſpecie, & ratione diſtingui, vt ſacrificare, precari, vouere, iurare. Pari etiam ratione cultus, & honores, quos Deo, Sanctis, & rebus ſacris præſtamus, poſſunt ſpecie, & ratione differre, licet Religio ſit virtus vnius tantùm rationis. Præterea, Sanctos cæli habitatores, eorum Imagines, & res ſacras, nequaquam abſolutè, & ſimpliciter propter ipſas veneramur, & colimus, ſed propter Deū, hoc eſt, quatenus ſunt aliqua ſanctitate præditæ, vel quatenus ad Deum aliqua ratione referuntur, vel quatenus cū Deo aliquo modo, videlicet, aut re ipſa, aut cogitatione noſtra coniunguntur. Sanctos quidem, tamquam patronos, & aduocatos apud Deum, quos voluit, ac iuſſit Deus ipſe honorari, & coli. Imagines propter ipſa prototypa, & exemplaria, quæ referunt. Cæteras res ſacras, quia ipſarum honos, & cultus earum ad Deum refertur, qui paſſus eſt, voluit, vt eas piè, & religioſè tractaremus, & coleremus. Deum cultu latriæ, & religionis veneramur, vt auctorem, & largitorem cæleſtium, & ſpiritualium bonorum, quæ oratione poſtulamus. Sanctos verò, vt patronos, quorum patrocinio, & precibus Deus nobis, eiuſmodi bona largitur: & ſic eas honoramus, vt referamus ad Deum.

Tertiò quæritur, Quinam ſint adorationis actus, quos Deo, diuiniſq. rebus Religio tribuit? Reſpondeo, apud Hebræos fuiſſe quatuor adorationis genera: Aut enim Iudæi, caput ſuum ſummittebant: Aut crura, & genua flectebant: Aut totum corpus inclinabant: Aut denique ſeſe in terram facie, & toto corpore proſternebant. Vnde quatuor ſunt hebraica verba, quatuor ea adorationis genera pro- קדד
priè exprimentia: Cadad, quod ſignificat, caput, ſeu ceruicem inclinare: Cara, eſt crus, aut genu flectere: כרע
Barac, ſignificat inclinare corpus: Sachah, eſt facie, & ברך
toto corpore humi procumbere. Præter hæc verba eſt שחה
etiam quintum Abad, quod propriè ſignificat ſeruire. עבד
apud græcos codices factos eſt λατρεύω, δουλεύω, προσκυνέω. Primùm verbum vniuerſe ſignificat ſeruire: Sed Scriptura eo vtitur ad ſignificandum cultum, qui Deo tribuitur tamquam Deo, ſummum videlicet, & perfectiſſimū: qui quidem actus dicitur Latria. Vnde dicta eſt Idololatria, quia cultus, qui Deo debetur, alteri defertur. Δουλεύειν generatim quoque ſignificat, ſeruire, & de Deo quoque dicitur, cum colitur tamquam Dominus. Sed eccleſiaſtici Scriptores tranſtulerūt ad ſignificandum cultum, qui Sanctis in cælo cum Chriſto viuentibus, & rebus ſacris tribuitur. Προσκυνέω, in vniuerſum Græcis ſignificat idē, quod Adoro. Porrò apud Latinos adorandi verbum, aliquando generatim accipitur, aliquando ſolùm de Deo dicitur: tunc autem Deo ſoli conuenit Adorationis cultus, quādo eum veneramur, & colimus propter ipſum: nā cætera omnia non propter ipſa, ſed propter Deū hoc cultu honorare debemus. Alioqui enim, ſi diuinum religionis cultum alicui alteri propter ipſum tribueremus, Idololatriæ crimen committeremus. Quare Eſther 13. Mardochæus noluit ſeſe inclinare coram Aman, rationem reddens: Timui, inquit, ne honorem Dei trāsferrem ad hominem, & ne quēquam adorarem (nimirū propter ipſummet) excepto Deo meo. Actuum 10. cum Cornelius Centurio Petrum adorare vellet, ac ſi in eo diuinum aliquid ineſſet, dignumq. proinde diuinis honoribus, prohibuit Petrus, dicens: Surge, & ego ipſe homo ſum. Act. 14. Paulus, & Barnabas Lycaonibus præceperunt, ne adorarent eos. Denique Angelus Apocal. 19. Ioanni, qui eum adorare volebat, dixit: Vide ne feceris: Conſeruus tuus ſum, Deum adora. Et propterea Athanaſius diſputans contra Arrianos, ait, neque Angelos, neque homines ſanctos eſſe adorandos. Epiphanius quoque ſcribit, Mariam non eſſe adorandam, ſed ſolùm Deum. Ambroſius reprehendit eos, qui conſeruos adorant. Demùm Auguſtinus de ſanctis hominibus, & Angelis loquens, ait: Non ſit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia ſi piè vixerunt, non ſic habentur, vt tales quærant honores: ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti ſui nos eſſe conſortes. Quibus in locis Patres de Adoratione loquuntur eo more, quo

Scriptura

Scriptura loquitur. Ex porrò quatuor adorationis genera, quæ ſupra retulimus, ſoli Deo dare conſueuit. Aliquando tamen permittit homines aliquo ex illis quatuor generibus adorari: nimirum, vel capitis ſummiſſione, vel genuflexione, vel inclinatione corporis, aut quia huiuſmodi adorationis genera ſint apud eos, de quibus Scriptura loquitur, vſitata: aut quia homines non propter ipſos, ſed propter Deum religioſo cultu honoramus. Cum verò prohibet Scriptura, ideo prohibet, quia pius, & religioſus honor, & cultus latriæ ſoli Deo deferri, & tribui debet, aut alteri, ſed propter Deum, ita vt potius in eo Deus colatur.

Quintò quæritur, An religioſus cultus ſit ſanctis hominibus tribuendus? Sanctorum nomine hoc loco intelligimus eos, qui publica Eccleſiæ auctoritate ſunt in Sanctorum numerum relati, & quos tamquam Sanctos cæli habitatores publicè veneratur Eccleſia. Fuit hæreſis Euſtathij, vt refert Socrat. lib. 2. Hiſtor. Eccle. cap. 33. dicentis Sanctos non eſſe colendos, ſed vnum tantummodo Deum: quia primo præcepto Decalogi Deum colere iubemur, ac prohibemur cultum alijs tribuere: eiuſdem hæreſis inſtitutores quoque fuere Eunomius, & Vigilantius, Claudius Taurinenſis, Vualdenſes, & nunc quoque Lutherani, & Caluiniſtæ. Porrò Catholica eſt ſententia, Sanctos piè, & religioſè coli oportere, idque & Concilia definierunt, & communi conſenſu patres, & Græci, & Latini tradiderunt. Sed animaduertendum eſt, in quo ſtatus huius controuerſiæ conſiſtat. Hæretici minimè inficiantur, Sanctos eſſe honorandos eo cultu, & honore, quo veneramur, & colimus viros virtute aliqua, ſapientia, potentia, ætate, nobilitate, vel qualibet alia auctoritate conſpicuos: hic enim honos cultus eſt ciuilis, & humanus, & proinde viris eximijs, & excellentibus debitus. Sed Catholicos hæretici criminantur, quod Sanctos pro Deo venerentur, & colant, hoc eſt, quod diuinos Sanctis honores deferant: & hoc, inquiunt, eſt, quod Scripturæ prohibent, ne vllum hominem pro Deo colamus. At enim falluntur hæretici: nec enim Catholici Sanctum vllum pro Deo honorant, ſed eum propter Deum ipſum venerantur, & colunt. Vt enim ſupra diximus Imaginem Dei minimè coli pro Deo, ſed propter Deum, quoniam non colimus, & veneramur Imagines propter ipſaſmet, ſed propter res, quarum ſimilitudinem geſtant. Et iccirco licèt Imaginis Dei cultus ſit latriæ, non continuò ſequitur, vt rei creatæ tribuatur: quoniam datur Imagini, non propter ipſam, ſed propter Deum. Tunc verò eſt Idololatria, cum Diuinum cultum creatis rebus deferimus propter ipſas: Sic etiam Sanctos non ſolùm honoramus eo cultu, quo viros virtute, ſapientia, potentia, aut qualibet alia dignitate præſtantes, ſed etiam Diuino cultu, & honore, qui eſt religionis actus: nam ille cultus, qui viris primarijs defertur, non eſt religionis, ſed alterius longè inferioris virtutis, quæ obſeruantia vocatur, actus, & officium. Sed diuinos cultus, & honores Sanctis non damus propter ipſos, ſed propter Deum, qui eos Sanctos effecit. Non igitur eſt Idololatria, ſi templa erigamus in honorẽ Sanctorum, altaria condecremus, ſacrificia offeramus, dies feſtos inſtituamus: ſi eorum opem, & patrocinium inuocemus, ſi eis vota nuncupemus; denique ſi peregrinationes ſuſcipiamus, vigilias, & ieiunia ſuſtineamus: ſcilicet hæc omnia propter Deum ipſum fiunt, in quem totus honos, & cultus, qui tribuitur Sanctis, refertur.

Tribuimus autem Sanctis eiuſmodi honores, quia Deus voluit ſuos Sanctos ſic honorari, & coli. Non igitur cum primo Decalogi præcepto pugnamus, ſi Diuinum cultum Sanctis tribuimus, quoniam eo præcepto ſolùm prohibemur, ne alteri religionis officia, & Diuinos honores impertiamus propter ipſum, cum religio, & Diuinus cultus Deo propter ipſum debeatur.

Sextò quæritur, An Sancti ſint inuocandi? Iidem, quos ante diximus, hæretici, perſuadere conantur, etiam in hoc Catholicos cum Scripturis, & primo Decalogi præcepto pugnare, quod Sanctos orent, & eorum opem, & auxilium implorent: Quod probant, quia noſtræ mentis cogitationes omnem humanam cognitionem penitus effugiunt, & latent; ergo Sancti, noſtræ mentis precationes occultas cognoſcere nequeunt. Deinde inter Deum, & homines ſolus eſt vnus Mediator, & aduocatus, qui eſt Chriſtus Redemptor noſter, ergo iniuria fit Chriſto, ſi alius tamquam aduocatus, patronus, & mediator inuocetur. Præterea probant, quia impium, aiunt, eſſe videtur, Sanctos orare eo modo, quo Deum precamur, ergo nefas eſt, orare, & precari Sanctos, vt è cælo reſpiciant, preces exaudiant, ſuſcipiãt voci, fletus, lacrymas, ſuſpiria; denique, vt iuuent, & liberent à malis: quibus modis, inquiunt, Deum ipſum oramus.

Sed certa eſt, & manifeſta Conciliorum definitio, perpetuo ab Apoſtolorum temporibus vſu, & omnium Græcorum, & Latinorum patrum auctoritate firmata, Sanctos eſſe orandos, & inuocandos. Et manifeſta hæreticorum calumnia eſt, Sanctos orari, & inuocari à nobis, eo modo quo Deum. Nam Deum oramus, vt noxas, & peccata condonet, gratiam, & virtutes concedat, cæleſtem hæreditatem conferat, nos ab omni malo eripiat, & protegat. At verò Sanctos oramus, vt pro nobis ſint apud Deum aduocati, precatores, & fautores. Vnde Eccleſia in ſuis publicis ſupplicationibus Deum orat, vt miſereatur noſtri; at verò Sanctos, vt orent pro nobis: vel ſuis precibus, & meritis mala à nobis auertant, bona à Deo impetrent, ideo pro nobis interuenire.

Ad illud verò, quod hæretici obijciunt, Sanctos, mentis noſtræ abditas cogitationes neſcire: verùm eſt, eos naturæ vi, & facultate eiuſmodi cogitationes non poſſe cognoſcere; at eo ipſo, quod beati ſunt, iure, & conditione ipſius beatitudinis habent, vt videant in Deo quæcumque ad ipſos pertinent: & proinde preces omnes, quæ ad ipſos diriguntur. Quomodo tamen in Deo videant, duæ ſunt Theologorum ſententiæ in 4. d. 45. Vna, quæ affirmat, eos in Deo cognoſcere initio ſtatim ſuæ beatitudinis, hoc eſt, ab eo temporis momento, quo cœperunt eſſe beati, ita vt ſimul & Diuinitatem clarè cernant, & omnia cognoſcant, quæcumque ad ipſos pertinent, & proceſſu temporis futura ſunt. Altera opinio, Sanctos tradit ea videre, & cognoſcere varijs temporum interuallis, prout lapſu, & curſu temporis fiunt, quæ ad ipſos pertinent: ſiue hoc, ſiue illo modo cognoſcant, ideo ea vident, quia iure, & conditione beatitudinis, debetur ijs, qui iam ſunt cæleſtem hæreditatem adepti, vt quæ ad eos ſpectant, ea Deus ipſis patefaciat. Et ideo, cum Sanctos oramus, non oportet precari Deum, vt preces noſtras Sanctis aperiat, & detegat. Præterea, nulla fit iniuria Chriſto, ſi Sanctos, vt patronos, & aduocatos inuocemus, quoniam Chriſtus inter nos, & Deum eſt primarius Mediator, quod Sanctis nõ conuenit. Præterea, Sancti ſunt apud Chriſtum patroni, & aduocati, & Chriſtus apud Patrem. Deinde, Sancti ſunt aduocati beneficio Chriſti Domini, qui tales eos eſſe voluit, ac meruit.

Octauò quæritur, Quo modo intelligantur multa, quæ vſu Eccleſiæ communi recepta, hæretici calumniantur tamquam impia, eo quod per ea Diuinum honorem, & cultũ creatis rebus deferre videamur? Primò enim calumniantur hæretici, quòd Templa, quæ ſoli Deo dicari, Auguſt. lib. contra ſerm. Arrianorum, cap. 20. & lib. 1. contra Maximinum Arrianorum Epiſcopum argumento 11. de Spiritu ſancto, & lib. 8. de ciui. cap. vlt. & alij Patres apertè teſtantur, Martyribus extruamus. Alioqui enim ſi templa Sanctis conſtituuntur, cur etiam non dedicantur eis Sacerdotes, ſacra, ſacrificia, & victimæ? Sed nihil eſt, cur calumnientur hæretici: nos enim confitemur templa eſſe Dei, quoniam templa eriguntur, vt in eis hoſtiæ offerãtur, & ſacrificia Deo fiant; at verò dicuntur eſſe templa Martyrum, quia eædem ſacræ domus, quæ ſunt templa Dei, continent ſepulcra Martyrum, oſſa, reliquias, corpora, cineres, vel denique eorum Imagines, & monumenta, vel alia, quæ ad eos aliqua ratione pertinent: & proinde templa Deo dicantur ad ſacrificia ipſi offerenda: Sanctis verò templa ſeruiunt tamquam magnificæ, & amplæ domus, in quibus eſt aliquid collocatum, quod ad Martyres aliquo modo ſpectet. Pari ratione dicuntur templa B. Deiparæ, Sancti Michaelis, & aliorum Angelorum: quia tametſi eorum corpora, vel reliquias non contineant; habent tamen eorum Imagines, vel monimenta rerum, quas Deus eorum miniſterio, & opera mirabiliter effecit, vel aliquid, in quo videndos ſe hominibus exhibuerunt. Templa verò Deo dicari in honorem Sanctorum, & eorum nominibus appellari, comprobat vſus Eccleſię à primis Apoſtolorum temporibus ad nos vſque perpetuò perductus, & auctoritas patrum Ambroſij lib. 1. epiſt. 5. ad Felicem Epiſcopum Comenſem. Athanaſij in epiſtola ad vitam ſolitariã agentes. Baſilij in Pſalmum 114. in principio. Nazianzeni in oratione 1. in Iulianum. Niſſeni in oratione in Theodorum Martyrem. Chryſoſtomi hom. 28. ad Populum. Hieron. in

lib.

lib.contra Vigilantium. Auguſtini lib. de cura pro mortuis, cap. 1. & lib. 1. de Ciuit. cap. 1. Cyrilli in Catecheſi. 16. Damaſceni lib. 4. Fidei orthod. cap. 16. Denique Theodoretus lib 8. ad Græcos ait; templa olim idolorum nunc Martyrum eſſe. Gregor. lib. 2. Dialog. cap. 8. teſtatur à S. Benedicto in monte Caſſino duo fana Apollinis conuerſa fuiſſe in oratoria Sanctorum, vnum Martini, alterum Ioannis. Et liber Pontificalis refert Silueſtrum I. dedicaſſe Baſilicas à Conſtantino magno extructas, vnam Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni, quartam Laurentio: Liberium, B. Mariæ: Damaſum, B. Laurentio: Innocentium, Sanctis Geruaſio, & Prothaſio: Sixtum, B. Mariæ: Symmachum, B. Andreæ.

Deinde calumniantur, & obijciunt hæretici, quòd inter rem diuinam faciendam, dum Deo confitemur nos grauiter peccaſſe, cum eo ſimul Sanctos coniungimus, confitentes quoque Sanctis, nos verbo, opere, & omiſſione deliquiſſe. Reſpondeo, confiteri nos Deo peccata, quibus ipſum offendimus, & quorum à Deo veniam precamur impenſè. Confitemur verò Sanctis, tamquam patronis, & aduocatis, quos aſciſcimus, vt eorum precibus, & meritis à Deo veniam impetremus.

Tertiò queruntur, quòd vota Deo ſimul, & Sanctis nũcupemus. Nam inter profitendam Religionem, Regulares ſolent continenti oratione vti dicentes: Voueo Deo, & B. Franciſco, vel B. Dominico Caſtitatem, Paupertatem, &c. Reſpondeo, eos etiam calumniari poſſe, quòd inter emittendam Religionis profeſſionem ſubiungitur: Et tibi N. Præpoſito Generali, locum Dei tenenti. Dicendum igitur eſt, poſſe nos Sanctis aliquid promittere, ſicut etiam fieri ſolet homini promiſſio. Sed tunc Sanctis promittitur id, quod cedit in bonum, hoc eſt, in obſequium, & honorem ipſorum: Vt cum promittimus nos daturos calices, aut veſtes, aut quippiam aliud, quod inſeruiat vſibus ſacræ ædis, in qua reconditæ ſunt Sanctorum reliquiæ, vel Imagines.

Status igitur quæſtionis eſt de Votis, quæ Deo ſimul, & Sanctis nuncupantur, in quibus vouemus aliquod virtutis officium, quod totum cedit in bonum noſtrum; nimirum, caſtitatem, & paupertatem.

Dicendũ eſt, eiuſmodi Vota non fieri Sanctis, ſed Deo. Sanctos verò nominamus vnà cum Deo, cum vouemus, quia ſignificare volumus nos eos, vt voti noſtri teſtes adhibere; item, vt aduocatos adſciſcere, vt eorum patrocinio promiſſa ſeruemus, & exoluamus. Item, vota facimus Sanctis, vt Dei locum tenent, & Dei vice funguntur. Nec eſt, quòd obtrudant, continenter nos dicere: Voueo Deo, & B. Franciſco: Deus enim inſpector eſt cordium, & mentium, & ſententiæ potius eius, qui orat, quam vocis rationem habet.

Poſtremò obijciunt nos altaria Sanctis erigere, thura adolere, dies feſtos inſtituere, ieiunia conſecrare, Miſſarum ſacrificia offerre: obijciunt illi calumniatores perfidi, inſtitutas eſſe Miſſas huius, vel illius Sancti; peregrinationes nos in Sanctorum cultum ſuſcipere, denique Sanctos nos inuocare, vt morbos depellant, peſtes arceant, vt nos ſaluos, & incolumes ſeruet, & tamquam certorum locorum præſides, & quorundam morborum curatores, & medicos. Quæ omnia ſapiunt, nugantur illi, Idololatriam, & Gentilitatem ſuperſtitionem. Ad horum ſingula Reſpondeo: Altaria ſoli Deo dicantur, quatenus ſunt, in quibus ſacrificia offeruntur: at verò dicuntur altaria certorum Sanctorum, quia eorum corpora, reliquiæ, vel imagines in eis collocantur. Thura verò adolemus Sanctis, non tamquam Deo, ſed quia templum ipſum, vel altare thure expiatur. Præterea dies feſtos Sanctis dicamus, vt in ipſis eos honoremus, eorum res geſtas prædicemus, celebremus, & eorum patrocinium inuocemus: eorumq. peruigilia pariter ieiunio colimus, quia optamus eorum precibus, & meritis noſtra ieiunia Deo grata, & accepta fieri. Miſſarum porrò ſacrificia non Sanctis offeruntur, ſed Deo. hæ verò, aut illæ Miſſæ dicuntur eſſe huius, aut illius Sancti, quia inter rem diuinam faciẽdam Sancti memoriam facimus, vt pro nobis oret, & vt ſacrificia noſtra ipſius precibus, & meritis Deo gratiora reddantur. Peregrinationes itidem ſuſcipimus, non quod eas Sanctis offeramus, ſed quod ſacram ædem inuiſamus, in qua ſunt corpora, reliquiæ, cineres, vel imagines Sanctorum, vt ibi Deum oremus, & Sanctorum opem, & auxilium imploremus. Inſuper oramus Sanctos, vt peſtem arceant, vt morbos pellant, bella, & alia

A mala propulſent, noſq. ſeruent incolumes, nimirum ſuis precibus, & meritis, ſuo patrocinio, & auxilio apud Deũ. Quòd ſi apud Patres aliquando legamus preces, quæ ad Sanctos fundũtur, in quibus petitur, vt noſtri eos miſereat, nos reſpiciãt, nos ſaluos efficiant. Hæc, & alia interpretari oportet, vt patres ipſimet intellexerunt; nimirum, vt cauſa noſtri ea ſuis precibus, & meritis impetrent.

Quorundam locorum, Sancti, Patroni, & Præſides vocantur, non quòd ſint Dij tutelares: ſed quod in ijs locis eorum corpora, reliquiæ, cineres, vel imagines contineantur, vel quòd Deus eorum precibus ijs in locis aliqua mirabiliter effecerit (Similiter etiam certi Sancti contra certos morbos, aut ad certa quædam opera inuocantur, eo quòd Deus ea beneficia eorum precibus, & meritis in nos conferre voluerit. Ad extremum, cum nos coram vno Sancto, vel eius imagine precationem Dominicam recitamus, non id facimus, quòd eam precationem ad Sãctum referamus, aut quòd putemus nos in ea precatione cum Sancto loqui, ſed quòd preces noſtras ad Deum fuſas, & directas optemus Sancti illius precibus, & meritis ipſi

B Deo offerri; & vt eius patrocinio fiant longè gratiores.

Nonò quæritur, An precationes publicæ dirigi, tãtummodo debeant ad Deum Patrem? In Concilio Carthaginenſi iij. Can. xxiij. decretum eſt, vt nemo in precibus, vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet: Et cum ad altare aſſiſtitur, ſemper ad Patrem dirigatur oratio. Eccleſia igitur ad Patrem per Chriſtum ſolita eſt ſuas preces dirigere. Nihilominus tamen æque, ac Patrem, Spiritum Sanctum, & Filium orat, vt manifeſtò conſtat ex Litanijs, & ſupplicationibus publicis, hymnis, & alijs quibuſdam orationibus peculiariter Filio, & Spiritui ſancto dedicatis. Obijcies illud Pauli ad Rom. 8. Ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: ergo Spiritus ſancti eſt Deum Patrem orare. Reſpondeo, appellatione Spiritus iuxta Auguſtinum, Primaſium, Sedulium, Bedã, & Anſelmum, intelligi Spiritum Sanctum: ſed, qui poſtulat, id eſt, facit nos poſtulare. At ſecundum Chryſoſtomum, Theophylactum, & Euthymium, intelligitur ſpiritus charitatis per Spiritum ſanctum nobis infuſus, qui poſtulat pro nobis, &c.

C Decimò quæritur, An fas ſit Chriſtum Dominum orare, vt pro nobis ipſe oret? quod eſt quærere, an nobis liceat ſic Chriſtum precari, vt dicamus: Chriſte, ora pro nobis? Reſpondeo, nefas eſſe Chriſtum vt Deum precari, vt oret pro nobis: nam Chriſtus vt Deus, eſt Patri per omnia æqualis. Sed quæſtio eſt, an Chriſtum vt hominem orare poſſimus, vt pro nobis precetur? Reſpondeo, nulla ratione eſſe nobis precatione aliqua vtendum contra morem Eccleſiæ receptum: Eccleſia autem numquam publicè Chriſtum precatur, vt pro nobis oret, ſeu vt noſtri miſereatur: nam preces non ad naturam humanam, ſed ad perſonam in natura ſubſiſtentem diriguntur: at perſona Chriſti vna eſt, & ea eſt perſona Filij Dei.

Vndecimò quæritur, An Chriſtus in cælo pro nobis oret, quatenus homò eſt? nam certò conſtat olim eum in terris pro nobis ſæpius oraſſe. Sunt, qui cenſeant, nequaquam eſſe dicendum, Chriſtum in cælis pro nobis orare: nã orare, eſt actus alicuius ſuppliciter ſeſe Deo ſubijcientis, & vel inflexo genu, vel ſummiſſo capite, vel inclinato, aut proſtrato corpore aliquid petentis: At Chriſtus in cæ-

D lis ſe hoc modo non habet. Reſpondeo, Chriſtum in cælis pro nobis orare, petendo aliquid à Patre, & oſtendendo illi ſua merita, & opera, quæ in terra pro nobis geſſit. Nam ad Rom. 8. dicitur: Qui etiam interpellat pro nobis; & ad Heb. 9. Introiuit in ipſum cælum, vt appareat nunc cultui Dei pro nobis. Et Ioannes in prima Canonicà: 1. Ioan. 2. Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum: Et ipſe Chriſtus cum dixiſſet Diſcipulis ſuis, ad Patrem ſe rediturum, ait: Rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit uobis. Et rurſus: Ioan. 14. Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem pro vobis. At verò Chriſtus in cælis Patrem non orat voce ſupplicum hominum, qui genu flectunt, caput ſubmittunt, pectus pugno cædũt, corpus proſternunt, & expanſas palmas in altum attollunt: hæc enim vel horum aliqua Chriſto in terris agenti conueniebant, ſed non ad Patris iam dexteram conſidenti.

Duodecimò quæritur, An Sancti pro nobis in cælis orent? Reſpondeo, dubitari non poſſe, quin pro nobis orẽt, quia nos magna charitate, & amore proſequuntur: & vt

ante

ante dixi, preces noſtras quamuis intra mentem omnino latentes exaudiunt, et quęque mala, quibus premimur, & bona, quibus indigemus, nota, & perſpecta habent. Vnde Petrus. Dabo autem operam, & frequẽter habere vos poſt obitum meum, vt horum memoriam faciatis. Apocal. 5. deſcribuntur viginti quatuor ſeniores in cælo procidiſſe coram throno Dei, habentes ſinguli phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. Item Angelos Sanctos in cælis pro nobis orare, claræ Scripturæ docent, quia teſtantur, eos noſtri curam habere Tob. 12. Zach. 1. Apoc. 8. Daniel. 10. & Matth. 18. Sed quæſtio eſt, An Sancti orent pro iis, qui pœnis purgatorii expiantur. Sotus in 4 d. 45. q. 3. a. 2. ad finem, videtur docere, non pro illis orare: Sed cum manifeſte communis Eccleſiæ vſus conuincit, quæ in ſuis publicis ſupplicationibus ſic Sãctos conſueuit orare: Sancte Petre ora pro eo, &c. Quanquam arbitror Sotum eo loco ſolùm docere voluiſſe, Sanctos cæli ciues non orare pro illis ſatisfaciendo, ſed impetrando. Nam S. Thomas in 4. d. 45. q. 3. art. 3. ad 6. ait, aliter orare pro mortuis Eccleſiam in terris, aliter Sanctos in cælo, quia Eccleſia orat pro illis impetrando, & ſatisfaciendo, Sancti verò orant impetrando, non ſatisfaciendo. 2. Pet. 1.

Quæres, An Sancti, qui ante Chriſti aſcenſum in cælos apud inferos detinebantur, pro viuis orauerint? Reſpõdeo, ſolitos fuiſſe orare, vt conſtat ex 2. Machabæorum cap. 15. vbi Iudas per viſionem vidit Oniam Pontificem, & Hieremiam pro populo Iudæorum orantes. & Hierem. 15. dixit Dominus ad me. Si ſteterint Moyſes, & Samuel corã me, non eſt anima mea ad populum iſtum. ¶ Secundo rogabis, an iuſti, qui ignibus purgatoriis debitas peccatorum pœnas exoluunt, pro nobis orent? Duæ ſunt opiniones: nam S. Thomas ſecunda ſecundæ, quæſtione 83. articulo quarto, ad 3. & in 4. diſtinctione 15. quæſt. quarta, art. 5. q. 2. ad 2. & Alexan. 2. p. 4. q. 26. m. 3. art. 4. ad 4. cenſent, eos minimè pro nobis orare, licet orent pro ſeipſis quia nondũ ſunt cæleſtem hæreditatem adepti, & acerbiſſime cruciantur. Deinde, quia eorum potiùs eſt pœnas luere: quam ſuorum amicorum patrocinium ſuſcipere. Præterea, quia Eccleſia nunquam eos orare conſueuit. Contra alii opinantur, & eos pro nobis orare, & poſſe nos ad eos preces dirigere, quia Dei gratia, & charitate ſunt prædit; & vel Angelorum miniſterio, vel Dei munere poſſunt preces nõſtras cognoſcere. Nec impedit pœnarum acerbitas, quam ſuſtinent, quin pro nobis orent. quoniam Martyres dum ſæuiſſime torquebantur, pro ſuis etiã tortoribus precabantur. Poſtremò, quia refert B. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 40. de quodam Paſchaſio hiſtoriam, cuius anima pœnis purgatorii expiabatur, & nihilominus eius meritis, ac precibus mirabilia quædam efficiebantur. Hanc opinionem ſequitur Medina, de oratione, q. 4. 6. de animarus etiam: & Sot. in 4. d. 45. q. 3. art. 1. ve ſus finem, ait: Fortaſſe animæ iuſtorum, quæ igne purgatorio detinentur, cum charitate ſint prædıtæ, non impediuntur, quin orent pro nobis. Sed hoc eſt tenuiſſimis coniecturis agere.

S. Thomas, cuius ſententiæ communis Theologorũ ſchola ſubſcripſit, cenſet eos pro nobis nequaquam orare, quia nondum ſunt in eo vitæ ſtatu, & conditione, in quo pro nobis oratur. Et ad illud Gregorii de Paſchaſio reſpondet, in 4. d. 15. q. 4. art. 5. q. 2. ad 3. ea miracula contigiſſe ob ſtudium, & pietatem eorum, qui bona fide ipſum precabantur: putabant enim, eum iam ad cæleſtes ſedes admiſſum. Voluit tamen Deus eo miraculo oſtendere illius vitam ſibi gratam, & acceptam fuiſſe, quamuis adhuc contractas in hoc mundo maculas pœnis purgatorii eluebat. Paſchaſius, inquit, in purgatorio non orabat pro aliis, ſed oratio ad eum ſuſa exaudita eſt propter fidem orantium. Sic ille.

Decimotertiò quæritur, An eos ſingulos, qui ſunt cæleſtem hæreditatem aſſecuti, iure poſſimus orare, etiam paruulos, qui ſacro Baptiſmate abluti, ſtatim ad ſupernam patriam conuolarunt? Reſpondeo, Eccleſiam ad Angelos quidem ſingulos bonos preces dirigere, at verò non ſingulorum iuſtorum, & beatorum animas, qui ſunt in cæleſtibus collocati ſedibus deprecatur: priuatim tamen quiſque poteſt eas ſingulas animas orare, quas piè credit eſſe in cælum receptas ad gaudia ſempiterna.

Decimoquartò quæritur, An præcepto obligemur ad Deum orandum, & quando huiuſmodi præceptum obligationem inducat? Reſpondeo, inter omnes conuenire, eſſe præceptum orandi, eſſeq. iuris naturalis; nam & ratio præſcribit, vti Deum oremus, vt precibus ab eo peccatorum veniam, diuinam gratiam, & charitatem, & cætera, quæ ſunt ad vitam æternam neceſſaria impenſe petamus. Vnde Scripturæ teſtantur: Oportet ſemper orare, Item, ſine intermiſſione, orate. Sed quæſtio eſt, quibusnam temporibus huiuſmodi lege teneamur. Nec in præſentia quærimus, quando oram, iure ſcripto, quod poſitiuum vocatur, preces fundere, & orare cogamur. Sed quænam certa tempora orationibus naturale præſcripſerit. Luc. 18.

Silueſter verbo, Oratio. q. 8. cenſet obligari ſingulos ad orandum, cum primum rationis vſum attingunt, deinde, quando probitas, & virtus cuiuſque vehementer hoſtium telis, & incurſibus tentata agitatur: Poſtremò, quando proximus grauiſſime indiget remedio ad vitam ſpiritualem, vel temporalem conſeruandam neceſſario: Vt ſi duo diſtrictis gladiis dimicẽt inter ſe acriter, & de capite, ac vita periclitentur. Angel. verbo, oratio nu. 20. Med. de oratione q. 11. & Ledeſm. 4. q. 26. art. 3. Nauarr. de horis Canonic. cap. 3. nu. 14. docent vnumquemque orare debere vi legis naturalis, cum eius virtus, & probitas vehementer tẽtatur, aut cum grauiſſimarum, & calamitatum, & aliorum malorum pondere premitur, aut cũ in probabile mortis periculum incidit. Alii addunt, etiam obligari nos ad orandum, cum ad rem diuinam audiendam diebus dominicis, & feſtis accedimus: putant enim, eadem lege, qua Miſſæ ſacrificio intereſſe debemus, obligari nos ad orandum. Sed ſecundùm Duran. in 4. d. 15. q. 10. & Palu. 4. d. 15. q. 5. art. 1. nulla eſt ratio, quæ conuincat, in huiuſmodi temporibus teneri nos orandi lege. Nam cum quis incipit vti ratione, ſatis eſt, ſi omne tunc peccatum deuitauerit, ac id boni præſtiterit, quod tunc occurrerit. Nec item ſi dæmon, vel alius quiſpiam nos grauiter tentet, vt à Dei gratia, & charitate deiiciat, continuò ſequitur, vt ad orandum obligemur: ſiunt enim in promptu alia remedia, quibus Dæmonem, & alios hoſtiles incurſus propulſare poſſimus. Nec Miſſæ ſacrum audiendi præceptum adſtringit nos ad orandum.

Quo igitur tempore, dices, orandi præcepto, ac lege tenemur? Reſpondent Durandus, & Paludanus multa eſſe iuris naturalis præcepta, quæ certum tempus minime præſcribunt; è quibus eſt ieiunandi, & orandi præceptum. Vnde præſcripto humanarum legum in his certa tempora conſtituuntur. Quare ſicut ieiunandi lex definita tempora habet decreto Eccleſiæ, voto, vel iureiurando cuiuſque, aut præcepto Superioris: ſic etiam certa tempora conſtituta ſunt Eccleſiaſticis legibus; nimirum Romanorum Pontificum, vel Epiſcoporum, vel aliorum Superiorum præceptis, iureiurando, vel voto priuato ſingulorum, vel præſcripto conſcientiæ propriæ; vt ſi quis exiſtimauerit, ſe nunc ad orandum, præcepto obligari. Mihi probabile videtur, vnumquemque vi præcepti naturalis orare debere iis temporibus, quæ ſuprà Angelus, Medina, & Nauarrus expreſſerunt. Item, iis temporibus, quibus debet Dei gratiam, auxilium, & opem inuocare, vt impetret à Deo, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem ſempiternam.

Decimoquintò quæritur, An ſoli Deo ſit ſacrificandũ? Reſpondeo ex Auguſtino lib. 8. de Ciuit. cap. 27. & S. Tho. 2. 2. q. 85. art. 2. ſacrificare, eſſe religionis opus, & officium, & ſoli Deo ſacrificia offerri oportere, quia offeruntur vt peccata expiemus, eorum veniam impetremus, bona conſequamur, & à nobis aduerſa, & mala repellamus: ſed Deus auctor eſt, a quo tamquam a fonte eiuſmodi bona promanant. Vnde Concilium Tridentinum Seſſ. 22. definiuit, Miſſæ ſacrificium ſoli Deo offerri. cap. 3. ait: Et quãuis in honorem, & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Miſſas Eccleſia celebrare conſueuerit; non tamen illis ſacrificium offerri docet, ſed Deo ſoli, qui illos coronauit; vnde nec Sacerdos dicere ſolet: Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule, ſed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipſi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc ibi. Et Canone 5. eiuſdem Seſſionis, ait: Si quis dixerit, impoſturam eſſe, Miſſas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum interceſſione, apud Deum obtinenda, ſicut Eccleſia intendit; anathema ſit. At in Decreto de obſeruandis, & euitandis in celebratione Miſſæ, inter alia conſtituit. Poſtremò, inquit, ne ſuperſtitionis locus aliquis detur, edicto, & pœnis propoſitis caueant (nimirum Epiſcop.) ne Sacerdores aliis, quam debitis horis celebrent, neue ritus alios, aut alias cæremonias,

A nias, & preces in Miſſarum celebratione adhibeãt, præter eas, quæ ab Eccleſia probatæ, ac frequenti, & laudabili vſu receptæ fuerint. Quarundam verò Miſſarum, & candelarum certum numerum, qui magis à ſuperſtitioſo cultu, quàm à vera religione inuentus eſt, omnino ab Eccleſia remoueant: doceantque populum, quis ſit, & à quo potiſſimum proueniat ſanctiſſimi huius ſacrificij tam pretioſus, ac cæleſtis fructus. Hæc ibi.

Quæres, quo tempore ſacrificãdi præcepto teneamur? Reſpondeo ad eundem modum, quem dixi, de præcepto orandi; nam iure naturali generatim ſolummodo conſtituta ſunt tempora, ſed iure Diuino ſcripto, vel Eccleſiaſtico, vel voto, aut iureiurando cuiuſque, aut Maiorum, ſiue Superiorum certa tempora definiuntur: de quibus ſuo loco dicemus.

De Peccatis, quæ contra Religionem committuntur. Cap. XI.

B Animaduertendum eſt, multa eſſe peccata, quæ Religioni aduerſantur: de quibus agit S. Thomas in 2.2. q.92. & ſequentib. At præſentis inſtituti tantùm eſt, ea attingere, quæ ad Idolatriam, Superſtitionem, Diuinationem. q. inanem, & vanam pertinent.

Primùm quæritur, Quid ſit Superſtitio, & quotuplex? Reſpondeo, ſuperſtitionem dici vanam, & inanem religionem, eam nimirum, quæ Deo venerationem, & cultum indebitum defert, aut debitum denegat, & detrahit. Quo fit, vt duo ſint ſuperſtitionum genera. Vnum eſt, quo Deo honor, & cultus indebitus datur. Alterum, quo cultus Deo debitus denegatur, & rei creatæ tribuitur. Primi generis ſuperſtitio eſt, cum quis Deum honorat, & colit talſis, vanis, & friuolis cæremonijs. Deinde, cum quis Deo cultum tribuit inanem, & vanum, ſcilicet, commentitia, & futili aliqua cæremonia eum venerando. Futilis autem cæremonia eſt, quæ nec Dei, nec Eccleſiæ, nec Sanctorum, nec piorum, & doctorum hominum auctoritate, nec certa, aut veriſimili ratione inſtituta eſt: nam temere illud fit, quod abſque ratione vlla probabili geritur. Porrò in ſecundo C genere ſuperſtitionum reponuntur eæ ſuperſtitiones, quibus Diuinus cultus rei creatæ defertur, qualis eſt Idololatria, & eæ ſuperſtitiones, quibus aliquid obtinendum, cognoſcendum, prædicendum curat quiſpiam, quod ſolus Deus dare, ſcire, & prænuntiare poteſt, qualis eſt Diuinatio.

Secundò quæritur, Quæ peccata Idololatriæ nomine ſignificentur? Reſpondeo, Idolum, eſſe alicuius numinis effigiem, & ſimulacrum, quod numen inane, & vanum repræſentat. Vnde Imagines Dei, Angelorum, & Sanctorum cæli ciuium Eccleſiaſtici Scriptores Idola nequaquam appellant, ſed Imagines; ita vt Imago apud eos ſit propriè germana veræ, & certæ rei alicuius effigies, & ſimilitudo; Idolum verò, Imago rei inanis, & vanæ, vel falſæ rei ſimilitudinem referens. Græcis enim, Idola ſunt, quæ Latinis ſimulacra, aut ſpectra. Vnde vanæ mortuorum vmbræ, & falſorum, & inanium deorum effigies, & ſtatuæ, Idola, & ſimulacra nuncupantur. Idololatria igitur eſt, Idolorum, nimirum inanium, & falſorum numinũ D cultus, quum honore, & veneratione diuina rem aliquam creatam dignamur: cuiuſmodi eſt, Idolo thura adolere, ſacrificia offerre, altaria, & templa extruere, genu flectere, caput aperire, pectus pugno percutere, corpus humi proſternere.

Quæres, an qui metu mortis hæc, aut ſimilia coram Idolo feciſſet, lethaliter deliquiſſet. Reſpondeo, metu mortis neminem tale quippiam facientem excuſari, poſſe, quoniam eſt per ſe, & intrinſecè malum, diuinum cultum rei creatæ, vel vanæ deferre. Quæres deinde, an Idoli cultus, poſſit per ignorantiam excuſari? Reſpondeo, tale crimen adeo euidenter cum recta ratione pugnare, vt in nullum planè hominem quantumlibet rudem, & rerum omnium ignarum, eius ignorantia cadere poſſit. Quæres inſuper, an is quoque grauiter delinquat, qui ficto, & ſimulato animo Idolo cultum diuinum tribuit, vt probabile mortis periculum euadat? Reſpondeo, grauiter peccare, quia etſi Idololatriæ crimen mente, & animo non perpetret, ore tamen ipſo, vel facto perpetrare cenſetur. At verò opere, externo diuinos honores rei creatæ, aut falſæ, & vanæ tri-

A buere, quamuis fictè, & ſimulatè, per ſe, & intrinſecè malum eſt, nec poteſt vllo metu mortis à peccato excuſari.

Tertiò quæritur, An Chriſtiano fas ſit operas ſuas locare, auxilium, vel opem præſtare ad extruenda fana, & delubra Idolorum, vel aras, aut altaria erigenda, vel cõficiendas veſtes ad Idolorum cultum, & Paganorum ritus ſuperſtitioſos deſtinatas? Reſpondeo, nefas eſſe, vt docet S. Thomas 2.2. q.169. art. 2. ad 4. nam operari cum Paganis in ijs, quæ ad ſuperſtitionem ipſorum ſpectant, eſt conſenſum eorum ſuperſtitioni præſtare. loquitur enim S. Thomas de fanis Idolorum, quatenus in Idolorum honorem, & cultum ædificantur.

Quæres, an nefas quoque ſit eorum fana adire, & ingredi, & inuiſere? Reſpondeo, nefas eſſe, ſi inuiſantur ijs temporibus, quibus ibi ſuperſtitioſa illa ſacra celebrantur, tunc enim pij viri offendi meritò queunt: non tamen ſi alijs temporibus inuiſantur ad eum finem, quò eorum ſtructura, ornatus, & pulchritudo ſpectetur; vel etiam, atque id multo magis, ſi opus ſit, vbi occaſio ſe dederit, fas eſt, inuiſere, vt irrideatur, atque contemnatur eorum ſu- B perſtitioſa, & vana religio; item vt eorũ impia ſecta commodius confutetur.

Quartò quæritur, An liceat Chriſtiano vendere Paganis, ea, quibus eos vſuros nouit ad ſuperſtitioſos Idolorum cultus, & vanos ſuos ritus, & cæremonias? Hanc quæſtionem ſupra tractaui, vbi aliam ſimilem ſolui, cum nimirum de Paganis, & eorum ritibus, & moribus euitandis agerem.

Quintò quæritur, An Chriſtiano fas ſit cum Paganis epulari, vel eos ad ſua conuiuia, & epulas vocare? Hanc etiam quæſtionem ſupra diſſolui, cum ea etiam, qua quæri poſſet, an liceat Chriſtianis cum Paganis ſocietatem inire, eorum conſuetudine, & familiaritate vti, cum eis commercia contrahere, eorum auxilium petere in bello contra Chriſtianos ſuſcepto.

De Peccatis, quæ per Diuinationem committuntur. Cap. XII.

C Primò quæritur, Quodnam ſit Diuinationis crimen? Reſpondeo cum S. Thoma 2.2. q.95. art.1. Diuinationem eſſe prædictionem, ſiue præſenſionem, & ſcientiam rerum futurarum. At Diuinatio, quatenus peccatum eſt Religioni contrarium, eſt prædictio, ſiue præſenſio rerum latentium, ex inſpectione, & notatione rei alicuius factæ, vel auctæ, & ſumptæ. Vt autem quis aſſequendum, ſciendum, prænuntiandum aliquid abditum, & reconditum curat rerum creatarum ſignis notatis, & obſeruatis. Porrò ſoli Deo nota ſunt futura fortuita, hominis internæ cogitationes, & affectus, & quæ libera Angelorum, vel hominum voluntate fiunt, demum ſupernaturalia myſteria, & arcana fidei, & gratiæ. Diuinatio igitur ideo eſt peccatum, quia per eam quis ſtudet prænoſcere, & prædicere fortuitos rerum futurarum euentus, vel alia penitus occulta, quæ hominum cognitionem omnino latent, ac fugiunt.

Secundò quæritur, Quot ſint Diuinationis genera, vel ſpecies? Reſpondeo cum S. Thoma 2.2. q.95. art.3. pluri- D mas: nam futura, & penitus latentia prænuntiantur aſtrorum ſignis notatis, aut corporis humani membris, aut aliorum animantium partibus, aut elementis, aut ſomnijs, aut auium volatibus, vel cãtibus, aut mortuorum oſſibus, vel cadaueribus, aut monſtris, oſtẽtis, ominibus, ſortibus, & alijs huiuſmodi obſeruatis, & inſpectis.

Tertiò quæritur, An diſti Diuinationum gradus, & modi ſint veræ ſpecies inter ſe diſtinctæ, ita vt in ſacra peccatorum confeſſione explicari debeant? Nam videntur ſpecie differre, cum res ipſæ, quarum obſeruatione quiſpiam diuinat, ſpecie diſtinguantur. Reſpondeo, non eſſe ſpecies ita inter ſe diuerſas, vt eas ob hanc rationem inter confitendum oporteat referre, & exponere. Nam res ipſæ per id, quod naturaliter ſunt, ſpecie diſtinguuntur, vt liquidò conſtat: at ſecundum id, quod ad mores attinet, ſpecie non differunt, non enim ſpecialem contra rectam rationem deformitatem habent omnes diuinationum modi. Vt ſi quiſpiam cõiectando diuinet notatis aſtrorum ſignis elementiſue, vel auium volatibus, aut cantibus: itẽ ſi quis diuinet obſeruatis ſignis, quæ videntur in igne, aere, aqua, vel terra. Nunc ad ſingulas Diuinationis partes veniamus.

De Diui-

De Diuinatione per aſtra. Cap. XIII.

QVæritur primò, Quid mali inſit Diuinationi per aſtra? ¶ De hac re in cap. Igitur. 26. q. 3. ex Iſidoro lib. 8. Etymolog. c. 9. & in cap. Non licet. 26. q. 5. & S. Thomas 2. 2. q. 95. art. 5. Reſpondeo, huiuſmodi diuinationem pertinere ad eam Aſtrologiæ partem, quæ Diuinatrix, & Iudiciaria ab Aſtronomis vocatur. Olim ſiquidem Aſtrologi, vt patet ex cap. Illos. 26. q. 2. & l. 2. C. de Maleficis. & l. Mathematicis. C. de Epiſcop. audientia. Mathematici, Genethliaci, & Planetarij dicebantur, qui vanam, & fallacem ſyderum, & aſtrorum ſcientiam profeſsi, ex motu ſyderum, & aſtrorum prædicebant futura fortuita, aut præſentia, & præterita penitus hominibus occulta, aut ex hominum ortu, & natali die, aut quauis alia temporum, & momentorum obſeruatione, & notatione iudicabant, & prænunciabant de cuiuſque hominis ſtatu, conditione, vitæ cultu, honoribus, diuitijs, nuptijs, ſobole, ſalute, morbis, morte, itineribus, certaminibus, inimicitijs, ſimulationibus, odijs, carceribus, exilijs, ædibus, alijſq. varijs diſcriminibus, & fortuitis rerum euentibus aduerſis, vel proſperis. Aiunt enim vim quandam eſſe in ſignifero orbe, qui Græce Zodiacus dicitur, & eam talem eſſe, vt eius orbis vnaquæque pars alia alio modo moueat, immutetq. cælum: proinde vt quæque ſtellæ in ijs, finitimiſq. partibus ſint quoque tempore, eam vim variè moueri ab ijs ſideribus, quæ vocantur Erratica: Cum autem in eam ipſam partem orbis venerint, in qua ſit ortus eius, qui concipitur, aut qui naſcitur, aut in eam, quæ coniunctum aliquid habeat, aut quæ conſentiat cum tempore anni; cæli conuerſiones, immutationeſq. has, aut illas fieri acceſſu ſtellarum, & receſſu: & has, aut illas tempeſtates cieri, & alia multa contingere, vtcumque temperatus ſit aer: & eo modo infantes, & pueros, qui naſcuntur, & qui concipiuntur ſingulis animari, atque formari, ex eoq. ingenia, mores, animam, corpus, actiones vitæ, caſus cuiuſque, euentuſq. finiri. Totumque hoc Diuinationis genus a Chaldæis duxit originem: Valuit apud Babylonios, Aſſyrios, Perſas, Aegyptios; deinde apud Arabes, Saracenos & quoſdam impios Iudæos, quos ſecuti ſunt quidam pauci Chriſtiani.

Notandum igitur eſt duplicem eſſe Aſtrologiam: vnam Naturalem, quæ Agriculturæ, medicinæ, & nauigationi plurimum conducit, & hæc nimirum eſt, quæ obſeruatis ſyderum & aſtrorum ortibus, occaſibus, motibus, curſibus, acceſſibus, receſſibus, motibus, & varijs coniunctionibus, coniectat ea, quæ naturaliter in hoc mundo contingunt, pluuias ſcilicet, nubes, niues, pruinas, grandines, ventos, ſerenitates temporum, tempeſtates, frigora, calores, & alia huiuſmodi. Et hæc Aſtrologia non eſt iure Canonico, aut Ciuili damnata. Altera eſt Aſtrologia, quam Iudiciariam, ſiue Iudiciariam appellant, quæ ſyderibus, & aſtris varios, ac multiplices influxus adſcribit, quorum obſeruatione, notationeſue certò prænunciat fortuitos rerum euentus, & quæ libera hominis voluntate peraguntur: præterita item, & præſentia hominibus penitus incognita, & occulta, vt furtum, homicidium clam perpetratum: præterea, quæ obſeruatis die natali, horis, temporibus, & momentis prædicit futuros hominum caſus, totius vitæ curſum, conditiones & mutationes. Verbi gratia, Titius, qui certo die, hora, & momento conceptus, vel natus eſt, eo quòd certo ſidere Orientem, Occidentem, accedente, vel recedente cum alio coniuncto, vel cum alio à ſe remoto ortus fuerit, certo morbo, aut certo tempore, menſe, & die, aut certo loco peribit; vxorem diuitem, ſed deformem, aut vxorem pulchram, ſed pauperem accipiet; certo Principi, aut Regi gratus erit; ad certam dignitatem prouehetur. Atque hæc tota Aſtrologia diuinatoria Pontificio iure damnatur 26. quæſtio. 3. cap. Igitur, & cap. Non liceat. 26. quæſt. 5. cap. Illud & cap. Sed & illud. 26. quæſtio 2. & eam, vel ipſi etiam Ethnici Scriptores pugnaciſſimè confutarunt. Cicero lib. 2. de Diuinatione. Gellius lib. 14. cap. 1. ſcriptam reliquit egregiam orationem, qua Romæ Phauorinus Philoſophus contra vanam Chaldæorum diſciplinam

Sex. Aurel. in Veſpaſ. acriter diſputauit. Veſpaſianus etiam ægrotans quibuſdam inter ſe de Cometa colloquentibus dixiſſe, fertur: non mihi, ſed Regi Parthorum mortem portendit. Ille enim comatus eſt, ego ſum caluus. Vana profectò diſciplina, vana ars. Atqui etiam cur Romani tanto odio Aſtrologos iudi-

A ciarios proſequuti ſunt? Cur tanto ludibrio habuerunt? Mathematici (ſic enim eos vulgus nominabat) ait Tacitus, genus hominum principibus infidum, credentibus fallax, à ciuitate noſtra ſemper prohibentur, ſed expellentur nunquam. Omnium ſuperſtitionum vanitates, inquit Varro inter Romanos Scriptores grauiſſimus, ex Aſtrologiæ ſinu profluxerunt. Tiberius, Vitellius, Diocletianus Ethnici Imperatores latis legibus Aſtrologos e Romana Republica eiecerunt, vt conſtat ex Codice de Maleficis, & Mathematicis. Promiſerunt, inquit Cice. lib. 2. de Diuinat. Aſtrologi Pompeio, Craſſo, Cæſari lætiſſima omnia, non niſi iam ſenes, domi cum ſumma gloria, & auctoritate morituros, at quiſque eorum infeliciter, & immaturè perijt. Scribit Arrianus lib. 8 de reb. geſtis Alexan. Apud Indos Gymnoſophiſtas eſſe diuinandi peritos, nec cuiquam extra illos diuinationem permitti: prædicere autem eos illa tantummodo, quæ vel ad anni tempora pertinét, vel ſi qua publica calamitas immineat illic incolis. Si quis eorum ter in diuinando errauerit, ſilentij perpetua pœna mulctatur: nec quiſquam ad interdictum ſilentium cogere po-

Lib. 1. Hiſtor.

B teſt, vt loquatur. Hæc ex illo. Nec quidquam faciunt pro vana diuinandi arte ex ſtellis, id, quod dicitur Gen. 1. facta eſſe aſtra in ſigna: & id, quod legimus Iud. 5. De cælo dimicatum eſt contra eos: ſtellæ manentes in ordine, & curſu ſuo aduerſus Siſaram pugnauerunt: & id, quod habetur Pſal. 18. Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuũ eius annunciat firmamẽtum. Hæc, inquam, nihil iuuant vanos diuinatores. nam Hierem. 10. Præcipit Dominus à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes. Et illud Geneſis 1 Vt ſint in ſigna, exponit Gloſſa, in ſigna ſerenitatis, & tẽpeſtatis, & tempora, hoc eſt, Veris, Aeſtatis, Autumni, & Hyemis. Sint in ſigna, videlicet, inquiunt Baſilius, & Auguſtinus, ad huius vitæ vſus neceſſarios, vt ſeruiant nautis, viatoribus, medicis, & agricolis. Et illud Iud. 5. dimicatum eſt e cælo, videlicet, vt Gloſſa Lyranus, Abulenſis, & Caietanus explicant, fulguribus, fulminibus, grandine, & pluuia: Stellæ pugnauerunt, hoc eſt, vt ait Abulenſis, flammæ igneæ, quæ contra Siſaram cadebant, & vulgo Stellæ vocantur, vel ipſi Angeli, qui ſunt velut Stellæ lucidæ, pugnauerunt, vel Stellæ ipſæ videbantur flammas, &

C ignes immittere in exercitum Siſaræ. Stellæ manentes in curſu ſuo, quia à ſolito ſuo curſu non deſtiterunt; at Ioſue 10. Sol, & Luna ſteterunt pugnante Ioſue contra Gabaonitas. At verò ſi quis obſeruato natali die cuiuſque, & notatis ſyderum, & aſtrorum ſignis probabiliter coniectat, eum certa temperatione præditum, certis animi propenſionibus affectum iri & proinde ingenio, aut corporis viribus, & robore valiturum; aut certis morborum generibus obnoxium fore, Eccleſiaſticos Canones, aut Pontificia iura, aut leges non violat.

De Diuinatione, quæ ex elementorum obſeruatione ducitur. Cap. XIV.

ANimaduertendum eſt, quatuor eſſe Diuinationum genera, quæ ex animaduerſis, & notatis elemẽtorum ſignis petuntur, & vocantur Geomantia, Hydromantia,

D Aeromantia, Pyromantia: De quibus ex Varrone, & Iſidoro in cap. Igitur. 26. q. 3. Geomantia eſt, quæ obſeruatione alicuius, quod in aliquo terreſtri corpore contingit, futura contingentia, aut alia hominibus penitus incognita, & occulta diuinat. Hydromantia, eſt, quæ notatis ijs, quæ in aquis fiunt, futura, & occulta diuinando prænunciat; vt quidam per vaſculum aqua plenum, res clam furto ſubreptas, & fures ipſos penitus occultos, & latentes produnt, & indicant. Pari ratione eſt etiam Oenomantia quæ obſeruatis, & notatis ijs, quæ in vino, aut vaſculis vini plenis accidunt, futura, & occulta diuinando prædicit. Aeromantia, varijs obſeruatis aeris mutationibus abdita & futura coniectat: qualis etiam eſt illa, qua quidam ſigna iumentis imprimunt, ne comedantur à lupis, vel ab alijs beſtijs. Pyromantia, obſeruatione eorum quæ per res igne accenſas fiunt, diuinat, & vaticinatur: vt cum quis per lignum viride in ignem coniectum, & ad dextram, aut dextram Ortum, Occaſum, Meridiem, vel Septentrionem ſcintillas emittens, occulta, & arcana denunciat.

Sciendum eſt, elementorum obſeruationes aliquando

eſſe

eſſe Philoſophiæ naturalis partes, ex quibus ducta ſigna, & diuturna animaduerſione notata res futuras, quæ naturaliter, & frequenter eueniunt, ſæpe denunciant. Ex vario enim elementorum habitu, ex circumfuſi aeris, maris, & aquæ mutationibus perſpectis, & obſeruatis prænoſci, & prædici queunt pluuiæ, nimbi, pruinæ, grandines, niues, venti, tempeſtates, ſerenitates temporũ, calores, frigora, & aliæ ſimiles temporis varietates. Et hanc ſcientiam iura nõ damnant, vt quæ nimirum medicinæ, agriculturæ, & ruſticæ, ac militari, & nauigationi plurimum prodeſt.

Solùm igitur Canones, & Pontificia iura condemnant Geomantiam, Hydromantiam, Aeromantiam, & Pyromantiam, Oenomãtiam, quæ deſcriptis quibuſdã circulis, & figuris in terra, cineribus, pulueribus, aquis, igne, aere, quæque obſeruatis certis ſyderum diſpoſitionibus, quibus ex lineæ, circuli, & figuræ reſpondere cenſentur, futura prænunciat, occulta depromit: quam diuinationis ſpeciem coluerunt Arabs quidam Almadal, Gerardus Cremonenſis, Bartholomæus Parmenſis, Tundinus, & alij huius farinæ homines, vanitatis amatores, cultoreſque. Sunt & aliæ ſimiles vanæ artes vaticinandi Lecanomantia, quum ex pelui, & aqua immiſſa, nequam dæmon conſulitur. Gaſtromantia, per quã non vocibus, ſed figuris dæmones reſpondent. Catoptromantia, quæ diuinat ex ſpeculis nitidiſſimis. Cryſtallomantia, vaticinium ex terſo, & polito cryſtallo. Dactylomantia, vaticinium per anulos ad certos ſiderum ſitus fabricatos. Onychomantia, per quam quis vaticinatur ex vngue pueri impolluti. Coſcinomantia, diuinatio per cribrum. Axinomantia, vaticinium per ſecures. Botanomantia, diuinatio per herbas. Sciomantia, vaticinium per vmbras, ſiue ex vmbris. Aſtragalomantia, diuinatio ex iactu Aſtralagorum. Cottabomantia, vaticinium per æneam Phialam. Spatulamantia, diuinatio per os hirci recens occiſi. Hæc diuinationum genera colliguntur ex c. Illud. 26. q. 2. ex c. Igitur. 26. q. 3. ex c. Nec mirũ. 26. q. 3.

De Diuinatione, quæ ſumitur ex varia volucrum obſeruatione. Cap. XV.

TRia ſunt Diuinationum genera, quæ ex multis, & varijs petuntur auium ſignis, Augurium nempe, Auſpicium, & Aruſpicium. Augurium, eſt, quo quis obſeruat auium garritus, voces, cantus, aut numerum: quibus notatis, futuros rerum euentus prædicit: vt ſi cornix à læua canat, coruus à dextra: ſi tot alites conuolent, aut concinãt; ſi coruum obuium habeas, ſi aquilam, ſi vulturem, ſi picã, credunt Augures ſiniſtrum quid portendi. Auſpicium, eſt, quo quis ex volucrum habitu, paſtu, volatu, curſu, & motu futura prænuntiat; velut ſi paſſeres, ſi pulli volucrum cibũ reſpuant. Si columbæ fugiant, ac deſerant domũ, vel vrbẽ, in qua ſunt: ſi Grues, ſi vultures celeri volatu, aut veniant ad loca noſtra, aut per loca noſtra tranſeant: ſi Aquila in capite alicuius inſederit: ſi cornix à læua, aut coruus à dextera canat, hoc aut aliud eſſe euenturum.

Aruſpicium eſt, quo quis inſpectis, & animaduerſis cæſarum, & immolatarum auium, aut aliorum animantium extis, inteſtinis, fibris, & viſceribus, futura diuinat. Teſte Cicerone lib. 1. de diuinat. hoc diuinandi genus apud Cilices, Pamphylios, Piſidas, Lycios, & Phryges ceptum eſt: poſtea apud Hetruſcos maxime viguit: deinde tranſijt ad Vmbros, & ad Romanos, ita vt primi illi Vrbis reges nihil vnquam ſine auſpicijs egerint, & in legibus duodecim Tabularum conſtitutum ſit, vt nihil ſine auſpicijs agatur. Et in Vrbe fuerint Augurum collegia erecta, & conſtructa. At verò Auguria, & Auſpicia Chryſippus, Diogenes, Antipater, Panætius, Carneades apud Ciceronẽ, & ipſe quoque Cicero, & vniuerſi Philoſophi, exceptis Democrito, & Platone, reiecerunt. Multa exempla extant de augurijs, & auſpicijs apud Valerium lib. 1. cap 4. 5. & 6. Platonis in cunis paruulo dormienti cum examen apum conſediſſet in labellis; reſponſum eſt, fore illum ſingulari dicendi ſuauitate præditum, quod ſcribunt Cic. lib. 2. de diuinat. Vale. lib. 1. c. 6. Plin. li. 11. c. 17. Midæ Phrygio, cum puer eſſet, dormienti, formicæ in os tritici grana congeſſerunt, vt referunt Cic. lib. 1. de diuinat. Valer. lib 1. c. 6. eum ditiſſimũ futurum prædictum eſt ab auguribus. Deiotarus rex nihil vnquã niſi auſpicato gerebat: cum ex itinere quodam propoſito, & iam cõſtituto reuertiſſet, aquilæ admonitus volatu, conclaue illud, vbi erat manſurus, ingredi noluit: quod nocte inſequẽti corruit. Cic. lib. 1. de diuin. Vale. lib. 1. c. 4. Metellus Pontifex Tuſculanum petens ibat, & corui duo in os eius aduerſum, veluti iter impedientes aduolauerũt, vixque effecerunt, vt domũ rediret: ſequenti nocte ædes Veſtæ arſit: quo incendio Metellus inter ipſos ignes raptũ Palladiũ incolume ſeruauit, hoc refert Valer lib. 1. c. 4. Aquila capiti alicuius inſidens, ſecundũ augures, ſignificabat eum regnaturũ. Galli gallinacei in oppido ſi ita canant, vt nihil intermittant, ſignificari, augures dicebant, eius oppidi exercitum cum hoſte pugnantem victorem: eo quòd auis illa victa ſilere ſoleat, contra vero, ſi vincat.

Sed notandũ eſt, ex quibuſdã, auium, piſciũ, & aliorum animaliũ frequentibus cãtibus, volatibus, & motibus ſæpe poſſe futura probabiliter intelligi, & coniectari, quæ ſolẽt frequẽter naturaliter euenire. Vt ex concitato certarũ volucrũ paſtu, cantu, aut ex piſcis frequẽti motu, aut alterius animalis celeri curſu conijcimus probabiliter futuros imbres, ventum, ſerenitatem, tempeſtatem, maris tranquillitatem: Et hanc diſciplinam, peritiam, & artẽ iura non improbãt, ſed priorẽ illã, qua quidã fortuita diuinant, aut occulta, & arcana vaticinantur, & patefaciunt. Itẽ Augurium, & Auſpicium aliquando latius accipiuntur, ita vt ſignificent quãlibet rerũ futurarũ diuinationem. Si obijcias id, quod in Scriptura Gen. 44. dicit de Ioſeph diſpenſator domus eius: Scyphũ, quẽ furati eſtis, ipſe eſt, in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari ſolet. Et ipſe Ioſeph poſtea dixit fratribus ſuis: An ignoratis, quod nõ ſit ſimilis mei in augurãdi ſciẽtia. Reſpondeo cũ S. Tho. 2. 2. q. 95. ar. 7. ad 1. ex Auguſt in lib quæſtionũ ſuper Geneſ. c. 145. eo loco id, Ioſephũ dixiſſe, non quod augur eſſet, ſed quod vulgi opinione augur haberetur: eodẽ modo accipiẽdũ eſt id, quod de eo dixit diſpẽſator domus eius. Porrò dãnantur auguria Deut. 18. non inueniatur in te, qui obſeruet auguria, & in iure Canonico. 26. q. 3. c. Igitur. lege S. Tho. 2. 2. q. 95 art. 7.

De Diuinatione, quæ ex corporis humani membris, & partibus ducitur. Cap. XVI.

OBſeruandum eſt, huiuſmodi Diuinationẽ eſſe triplicem: Chiromantiã, Pedomantiam, Metopoſcopiam quidã addant Onychomantiã. Chiromantia eſt, qua quis manuũ certis quibuſdã lineis inſpectis, hominis ſtatum, & vitæ conditionẽ, ac fortuitos euentus, tũ fœlices, & proſperos, tũ infauſtos, & aduerſos prænũtiat. Pedomãtia, eſt, qua quis obſeruatis pedũ ſignis, eadẽ & ſimilia diuinat. Metopoſcopia eſt, qua quis animaduerſis, & notatis frontis, vel totius vultus lineamentis, & ſignis, hominis futuros caſus prędicit. Onychomãtia eſt, qua quis ex vngue pueri impolluti vaticinatur. Et quidã ita ſunt audaces, & temerarij, vt id aſſerãt in Scripturis ſignificari, Iob 37. Qui in manu omniũ ſignat, vt nouerint ſinguli opera ſua. Certe temeritatis eſt, ad Chiromantiã vanã, & ſuperſtitioſam, eũ Scripturæ locũ detorquere: Iob ergo ita loquentis, longè alius ſenſus eſt: Nutu Dei, & miniſterio, ac opera naturaliũ cauſarum tantam niuis, pruinæ, & imbrium copiã aliquando deſcendere, vt frigora ſæuiant, & manus hominum quaſi vinculis aſtrictæ ita torpeant, & ita velut ſigillo obſignatæ, & clauſæ ſint, vt rectè ſuo officio fungi nequeant. ¶ Qui in manu omnium hominũ ſignat,] hoc eſt, obſignat, & claudit, nimirum frigus ex niuis, pruinæ, & pluuiæ copia prouenies, ¶ vt nouerint ſinguli opera ſua] ſignificat; Vt quiſque agnoſcat ſe effectum ineptum ad ſua opera facienda, ſeu, vt ſinguli ſciant, quãdo ſit operandũ, & quando ab opere ceſſandũ. In Concilio Mileuitano c 8. citatur hic locus iuxta LXX. editionẽ Græcam: Qui in manu omnis hominis obſignat, vt ſciat omnis homo infirmitatem ſuã; quaſi dicat, tẽpeſtatis, niuis, & pluuiæ ſæuiens frigus, ¶ Claudit Deus in manu cuiuſque, vt ſciat imbecillitatem ſuam.] Senſus eſt, vt ſciat frigore ſe ita torpere, vt nihil niſi Deo iuuante poſſit efficere: ſiue, vt ſciat, ſe copia niuium, pluuiarum, & frigorum à ſuis operibus impediri. Gregorius, & S. Thom. interpretantur: Qui in manu,] hoc eſt, in prõptu [ſignat] id eſt, inſtinctum naturalem tamquam figuram impreſſit, quo quiſque nouit tempora, & quid ſingulis temporibus fieri expediat: quando laborandum ſit, & quando aliquid aliud faciendum.

Sciẽdũ quoque eſt, eſſe Phyſiognomiã Philoſophiæ naturalis partẽ, quæ corporis humani mẽbra, præſertim hume-

ſos, pectus, manus, pedes, frõtẽ, naſũ, oculos, ſupercilia, aures, caput, & vniuerſã faciẽ obſeruat, & inſpicit; quibus notatis probabiliter coniectat naturalẽ totius humani corporis tẽperationẽ, naturales item animorũ affectiones, bonã, ac malã hominis valetudinẽ: Et hanc obſeruandi rationẽ, nec leges ciuiles, nec canones, aut põtificia iura condẽnãt.

Præter hanc eſt altera Phyſiognomia aſtrologica, quæ tota eſt commentitia, pontificio iure damnata. Hæc corporis humani partibus, præſertim, manibus, pedibus, naſo, auribus, oculis, ſuperciliis, fronti, faciei, capiti reſpondere cõfingit certos planetas, hoc eſt, errantes Stellas: quarũ omnium ſignis inſpectis, & notatis, proſperos, & aduerſos hominis euentus, & caſus intelligere ſe putat, & prædicat audaſter.

De Diuinatione per ſomnia, quæ Græcè dicitur Onirocritica, vel Oniromantia. Cap. XVII.

PYthagoras, Plato, Chryſippus, Iamblicus, Plotinus, Porphyrius, Platonici, & Stoici multũ ſomniis tribuerunt, & ea aliquid diuinitus portendere putauerunt. Contra Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & Epicurei omnes, & Cynici Philoſophi, & apud Romanos Cicero lib. 2. de Diuin. vniuerſam ex ſomniis diuinationem e medio ſuſtulerunt, quod ridiculum putarent ſomniis aliquid diuinitatis ineſſe. Peripatetici vero partim probant, partim improbant. De interpretatione ſomniorũ apud Gẽtiles ſcripſerũt Antiphon, Philocias, Artemon, & Serapiõ Aſcalonites. Et teſte Suida Artemidorus Daldianus de interpretatione ſomniorũ quatuor libros cõpoſuit.

Notandum eſt, ſomnia aliquando diuinitus immitti, vt planè ex ſacris literis conſtat, & non ſolùm piis, ac bonis viris, ſed etiam impiis, & impuris, vt patet in Pharaone, & Nabuchodonoſore. Præterea ſomnia nonnũquam à natura contingunt, nam quæ vigilantes ſæpe cogitauimus, egimus, aut facere deliberauimus, per quietem ſeſe nobis offerunt. De hac ſomniorũ naturali ſpecie ait Macrob. lib. 1. de ſomnio Scip. c. 3. cura oppreſſi animi, vel corporis, vel fortunæ qualis vigilantem fatigauerit, talem ſe ingerit dormienti. Animi, ſi amator delitiis ſuis, aut fruentem ſe videat, aut carentem: ſi metuens quis imminentem ſibi, vel inſidiis, vel poteſtate perſonam, aut incurriſſe hãc ex imagine cogitationum ſuarum, aut effugiſſe videatur. Corporis, ſi vino ingurgitatus, aut diſtentus cibo, vel abundantia præfocari ſe exiſtimet, vel grauantibus exonerari, aut contra, ſi eſuriens cibum, aut potum ſitiens, deſiderare, quærere, vel etiam inueniſſe videatur. Fortunæ, quum ſe quis exiſtimat, vel potentia, vel magiſtratu, aut augeri pro deſiderio, aut exui pro timore. Hæc & his ſimilia, quoniam ex habitu mentis quietem ſicut præuenerant, ita & turbauerant dormientis, vna cum ſomno aduolant, & pariter euaneſcunt. Hæc ille. Profectò, qui eſurit, ſomniat interdum ſe comedere, qui ſitit, ſomniat ſe bibere. Interdum etiam ſomnia proueniunt pro varia corporis temperatione, & dominantium humorum occurſu. Nam vbi ſanguis dominatur, læta ſomnia contingunt, redũdante ſemine ſomniat quis venerea: cui plena eſt veſica, is ſomniat lacus, flumina, vbi Bilis atra viget triſtia, & aduerſa dormientibus ſeſe offerunt, vbi Flaua bilis, tunc in quiete, & ſomnis occurrunt pugnæ, iurgia, lites, et ignes, & armorum ſtrepitus. Cum vero Phlegma abundat, ſomniamus aquas, fontes, flumina, pluuias, imbres, præcaque ſimilia. Secũdum ſtudia, ait B. Aug. lib. de Spir. & Anima, c. 25. quæ quiſque exercuit, ſomniat & ſolitarũ artium ſimulacra in præſentia mentis impreſſa apparent in ſomnis. Iuxta etiam temperatum diuerſitates diuerſa accidunt ſomnia. Etenim ſecundũ motũ, & humorum diuerſitates variantur, & ſomnia. Alia namque vident ſanguinei, alia cholerici, alia phlegmatici, alia melancholici. Et cum illi videant rubea, & viridia, illi nigra, & alba. Sic ille. Aliquando ſomnia Dæmonis opera, & machinatione proueniũt: Dæmon enim vim habet non ani corporis humores permutandi, & permiſcendi, quibus varie commixtis, multa nobis dormientibus viſa contingunt. Poſtremò ſomnia temere ſolo animi noſtri motu ſolent accidere. Animus enim hominis ſua ſponte natura huc, & illuc cogitando delectatur, rapitur, & diſtractus nunc, & illuc fertur, & monſtra contingit apud ſe eorum rerum imagines, & ſimulacra conſentit, & alias ex viſis, auditis, vel alio ſenſu perceptis, ſimiles effingit, & inter ſe committit.

Eſt igitur animaduertendum, ex ſomniis poſſe multa naturaliter intelligi. Vnde Medici prudenter aliqua coniectant, qualis nimirum ſit corporis affectio, quæ tẽperatio, qui humores dominentur, qui animi affectus, & perturbationes. Haſce verò ſomniorum diuinationes iura non improbant, ſed eas, quibus temere quidam futuros euentus aduerſos, vel proſperos diuinare cõtendunt. E quibus ſunt Artemidorus Daldianus, & Abrahamus Iudæus. Et hæc Diuinatio dicitur a Græcis Onirocritica. Olim Stoici oſtendere conabantur Deum ſomnia ſæpius immittere, & per ea futurũ aliquid præſignificare, quod probabant multis hinc inde congeſtis exẽplis, quæ in hiſtoriis referebantur, in quibus multa per quietem viſa, ita contigiſſe poſtea legimus, ſicut in quiete, & ſomnis viſa fuerant: qualia quidem ſomnia non pauca Tullius lib. 1. de Diuinatione commemorat, & refert Valerius. Cæſar, antequã infeſta in vrbem inferret arma, per quietẽ videbatur ſibi videre, ſe matri ſtuprum intuliſſe: & coniectores ad ampliſſimã imperii ſpem eum incitarunt. Sueton. in vita ipſius cap. 7.

Hippias Piſiſtrati filius, cum regium affectaret imperiũ, ſomniauit ſe cum matre rem habere. Et poſtea Athenarum dominio potitus eſt. Herodo. lib. 6.

Aſtyages Aſſyriorum rex per quietem vidit ex filia vitem enatã; cuius palmite omnis Aſia inumbrabatur Conſulti arioli reſponderunt nepotem futurum, qui toti Aſiæ imperaret: hic fuit Cyrus. Herodot. lib. 1. Valer. lib. 1. c. 7. Iuſti. lib. 1.

Darius Hyſtapſis filius in ſomnis vidit ſe duas alas habere; quarum altera Aſiam, altera Europam tegebat. Herod. lib. 3. Iuſti. lib. 1. Oroſius lib. 1. cap. 9. imperauit Perſis, & Europæ ex parte.

Xerxes, cum in Græciam exercitum duceret, ſomniauit ſe olea coronari, cuius ramis tota terra obumbrabatur, at vidit oleam illam confeſtim euaneſcere. Hero. lib. 7.

Octauii Auguſti mater vterum ferens per quietem vidit ſua inteſtina per omnem terræ ambitum diſtendi. Suet. in vita ipſius cap. 94.

Cæſar per quietem vidit ſe ſupra nubem volitare, & vertice ipſum cælum tangere. Sueto. in vita illius cap. 8.

Idem Cæſar, pridie quam necaretur, ſomniauit ſe iuxta Iouis ſolium conſiſtere, ſed mox e cælo præcipitatum. Plutar. in vita eius. Valer. lib. 1. c. 7. Dion. Aurelius Victor.

Sophocles, cum ex æde Herculis patera aurea grauis ſurrepta eſſet, per quietem nouit, quis id feciſſet; quod ſemel ille, iterumq. neglexit; & quia idem ſæpius vidit, & ſomniauit, aſcendit in Areopagum, detulit rem, Areopagitæ iubent comprehendi eum, qui à Sophocle erat nominatus. Is quæſtione adhibita confeſſus eſt, pateramq retulit. Cic. lib. 1. de diuinat.

Amilcar dux Carthaginenſium, cum obſideret Syracuſas ſomniauit, ſe proximo die in ea vrbe cænaturum: lætus igitur exercitum comparauit ad pugnã; caſtris eius ſubita irruptione hoſtiũ oppreſſis, Syracuſani eũ ceperũt, & vinctũ intra mœnia ſua traxerũt. Itaque cænauit Syracuſis captiuus, nõ vt ſperauerat, victor. Val. li. 1. c. 7. & Diod. l. 20.

Simonides Poeta, cum ignotũ quendã proiectũ mortuũ vidiſſet per quietem, & inhumatũ corpus iacens ſepulturæ mandaſſet, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, habebat enim in animo nauem conſcendere, remanſit in terra: ii, qui inde ſoluerant, fluctibus, & procellis in conſpectu eius obruti ſunt. Cic. lib. 1. de Diuinat. Valer. lib. 1. c. 7.

Duo familiares Arcades iter vna facientes Megarã venerunt, quorum alter ad hoſpitẽ ſe contulit: alter in tabernam meritoriam diuertit. Is, qui in hoſpitio erat, vidit in ſomnis comitem ſuum orãtem, vt ſibi ſubueniret, quòd ſibi à caupone interitus pararetur, primo perterritus ſomnio ſurrexit deinde cum ſe collegiſſet, idque viſum pro nihilo habendũ eſſe duxiſſet, recubuit: tum ei dormienti is ille comes itineris viſus eſt rogare, vt quoniã ſibi viuo nõ ſubueniſſet, mortẽ ſuam ne inultam eſſe pateretur. ſe interfectum in plauſtrũ a caupone eſſe coniectũ, & ſupra ſtercus iniectum: petere, vt mane ad portam adeſſet, priuſquam plauſtrum ex oppido exiret. hoc ſomnio ille commotus, mane bubulco præſto ad portam fuit, quæſiuit ex eo, quid eſſet in plauſtro bubulcus perterritus fugit, & ille mortuũ comitem ex plauſtro extulit: & caupo, re patefacta pœnas meritas dedit. Cice. lib. 1. de diuinat. Valer. lib. 1. cap. 7. Hæc & alia ſi vera ſunt, Dei nutu acciderunt, vnde

non probant ſomnijs per ſe eſſe credendum, ac ſi per ſomnia diuinatio ſit certa: quale etiã eſt, quod Cyro dormienti obiectũ eſſe fertur: nam ei Sol ad pedes viſus eſt, & cũ ter fruſtra manibus appetiuiſſet, Sol ſe cõuoluẽs elapſus abijt. Et Magi poſtea Cyro dixerunt, ex triplici appetitione ſolis portendi, eum triginta annos regnaturũ, quod ita contigit. Cic. lib. 1. de diuinat. Quale etiam eſt illud, quod idem narrat lib. 2. de Diuinat. Somniauit quidam ſe videre ouum pendens ex faſcia lecti ſui cubicularis. Detulit ſomniũ ad coniectorem, & interpretem: reſpondit ille defoſſum eſſe ſub lecto theſaurum, fodit, inuenit auri aliquantum idque circũdatum argento, ex vitello oui aurũ declarauit coniector, ex reliquo argentũ. Quale etiam eſt illud, quod idem Cicero ibidem refert de Alexandro. Ptolomæus familiaris Alexandri in prœlio telo venenato ictus fuerat: eóque vulnere cum dolore moriebatur: Alexander aſſidens ſomno eſt conſopitus, & per quietem vidit draconem radiculã ore ferentem, & ſimul dicentem, quo illa loci naſceretur (neque is longè aberat ab eo loco) eius autem eſſe vim tantam, vt Ptolomæum facilè ſanaret. Experrectus eſt Alexander, narrauit amicis ſomnium, & miſſus eſt, qui illam radiculã quæreret, qua inuenta, & Ptolomæus ſanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodẽ genere teli vulnerati. Hæc Cic. lib. 2. de Diuinat. Illud idem refert Alcibiadis ſomnium: qui paulò ante interitum viſus eſt in ſomnis amicæ eſſe amictus amiculo. Is cum proiectus eſſet inhumatus, ab omnibuſque deſertus iaceret, amica corpus eius texit ſuo pallio. Quidam curſor ad Olympia proficiſci cogitans, viſus eſt in ſomnis curru quadrigarum vehi. Mane ad coniectorem venit: & ille, vinces, inquit, id enim celeritas ſignificat, & vis equorum: iuit ad Olympia, & vicit. Concludit eo libro Cic. nihil eſſe ſomnijs tribuendũ, quoniam, inquit, neque Deus effector eſt ſomniorum, neque naturæ ſocietas vlla cum ſomnijs, neque obſeruatione inueniri poteſt ſcientia: præſertim cum illi ipſi, qui ea vidẽt, nihil diuinent: ij, qui interpretantur, coniecturam adhibent, non naturam. Quòd ſi ſomniũ verum euaſit aliquod, cur non ex multis potius vni fidem derogemus, quàm ex vno innumerabilia confirmemus? Negauit prorſus Cicero vllam eſſe poſſe diuinationem per ſomnia, negauit Deũ poſſe eſſe ſomniorum effectorem, quia putauit ille Deũ nõ prænoſſe fortuita futura, quia prorſus ea ignota ſunt. At S. Tho. 2. 2. q. 95. art. 6. docet. Somniorũ aliquando Deum, vel Angelum, aliquando dæmonem, aliquando naturam cauſam eſſe. Et Ioſeph Gen. 40. & 41. interpretatus eſt ſomnia pincernæ Pharaonis, & magiſtri piſtorũ, & ipſius Pharaonis. Et Daniel interpretatus eſt ſomnium regis Babylonis. Dan. 2. & 4. & aliorum quorũdam ſomniorũ Deum autorem fuiſſe ſacræ literæ tradiderunt. Diuina inſomnia fuerunt, cum Ioſeph per quietem vidit manipulum ſuum conſurgere, & ſtare, & fratrum manipulos coram illo cadere: & cum iterum vidit Solem, Lunam, & vndecim Stellas ipſum adorare. In primo ſignificatum eſt, fore, vt Ioſeph ſuis fratribus imperaret: in ſecundo, vt ab illis, & patre, & matre adoraretur. Quod meliò pòſt contigit.

Porrò ſomniorum genus in quinque ſpecies Platonici diſtribuunt, quas enumerat Macrobius lib. 1. de ſomn. Scipio. cap. 3. & refert Auguſtinus, videlicet oraculum, viſionẽ, ſomnium, inſomniũ, & Phantaſma. Oraculum, inquit Macrobius cum Platonicis, eſt, cum in ſomnijs parens, vel alia ſancta, grauiſq. perſona, ſeu Sacerdos, vel etiã Deus, apertè euenturũ quid, aut non eventurum, faciendum, aut vitandum denunciat. Viſio autẽ eſt, cũ id quis videt, quod eodẽ modo, quo apparuerat, eueniet. Amicũ peregrè commorantẽ, quem non cogitabat, viſus eſt ſibi reuerſum videre, & procedenti obuius, quem viderat, venit in amplexus. Depoſitum in quiete ſuſcepit, & matutinus ei precator occurrit, mandans pecuniam tutelæ, & fidei cuſtodiæ celandam committens. Somniũ eſt, quod tectum figuris, & velatũ ambagibus non niſi interpretatione intelligi poteſt. Inſomniũ, quando id, quod fatigauerat vigilantẽ, ſeſe dormiẽti quoque ingeſſerit, ſicut ſunt curæ, cibi, vel potus, vel aliqua ſtudia, vel artes, vel infirmitates. Phantaſma eſt viſũ, cum inter vigiliã, & adultam quietem, hoc eſt, quãdo qui vix dormire cœpit, & adhuc ſe vigilare exiſtimat, aſpicere videtur irruentes in ſe, vel paſſim vagantes formas à natura, ſeu magnitudine, ſeu ſpecie diſcrepantes, variaſque tẽpeſtates rerum, vel lætas, vel turbulentas. In hoc genere eſt ἐφιάλτης, quem publica perſuaſio quieſcentes opinatur inuadere, & pondere ſuo preſſos, ac ſentientes grauare.

A Hæc Macrobius ex Platonicis. Quæ fere eadem refert B. Aug. lib. de Spiritu, & Anima, c. 25. Niſi quod addit, Ephialtes non eſt aliud, niſi quædam fumoſitas à ſtomacho, vel à corde ad cerebrum aſcendens, & ibi vim animalem comprimens. Sed profectò ſuperſtitioſum eſt ſomnijs credere, vt perſpicuum eſt ex Leuitici, c. 21. vbi dicitur: Non augurabimini, neque obſeruabitis ſomnia. Eccli. 34. Vana ſpes, & mendacium viro inſenſato: & ſomnia extollunt imprudentes. Teſte Caie. in ſum. cap. Somniorum obſeruatio: lethale peccatum committit is, qui ob ſomniũ facit, aliquid contra leges, Canones, & iura diuina: hoc eſt, qui ne cõtra ſomnium faciat, legẽm grauiter perfringit. Item is, qui vt ſeruet, quod ſomniauit, omittit aliquid eorum, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Item graui periculo peccati ſe obijcit is, qui tantam fidem ſomnijs habet, vt paſſim ſomniorũ obſeruatione ducatur, etiam in ijs, quæ imperata nobis nõ ſunt. Nauarr. in Manua. c. 11. nu. 33. Peccat, inquit, mortaliter, qui propter ea, quæ ſomniauit, omittit aliquid ad ſalutem animæ neceſſariũ, vel facit aliquid eidem ſaluti contrarium: licèt ſi non eſt tale, ſolùm venialiter peccet.

B

De Diuinatione per omina.

Cap. XVIII.

EX ominibus diuinatio eſt, qua quis obſeruatis, & notatis hominũ dictis, vel factis ob aliũ finẽ, & cauſam, fortuitos eorum caſus lætos, ac triſtes, infauſtos, & proſperos certo diuinat. Olim apud gentes frequens, & vſitatum erat hoc diuinandi genus, cuius apud Chriſtianos quoque aliqua veſtigia manſere. Solent quidam domo egreſſi, ſi pannoſum aliquẽ pauperẽ, aut ſi Religioſum hominẽ primo occurſu, aut ſummo mane offenderint, certò diuinare nihil boni ſibi eo die euenturum. Item ſolent mulierculæ appetente die ſacro Ioan. Baptiſtæ, lecto ſurgere, feneſtras occupare, & primam vocem tranſeuntis hominis attentis auribus expectare: & ſi lætũ aliquod verbum audierint, læta omnia eo anno; ſi triſte, triſtia omnia ſibi futura certò coniectãt. Aliæ fauſtas, aut infauſtas nuptias futuras præſagiunt ex prima aliqua voce humana audita. Aliæ futurorũ
C maritorũ nomina diuinant: nã ſi prima, quæ audiatur vox Petrus fuerit, virum ſibi futurũ Petrum nomine certo credunt: idemque de cæteris nominibus credere ſolent. Alij conſueuerunt ad lectũ redire, ſi, dum calceos pedibus admouent, oſcitauerint, aut ſternutauerint. Alij domũ reuertuntur, ſi cum primo mane exeuntes puerũ obuiam habuerint, aut pedẽ offenderint. Alij verò redeunt domũ, ſi cum ſummo mane egrediuntur crucis ſignum, aut funus, vel aliquid ſimile inſpexerint, vel ſi veſtem ſorices corroſerint, aut polluerint mures. Alij diuinant ſibi omnia ſiniſtra euẽtura ſi pedẽ ſiniſtrum prius caſu domo extulerint. Auguſtus Cæſar teſte Plinio lib. 2. c. 7. læuum ſibi calceũ præpoſterè inductum prodidit, qua die ſeditione militari prope afflictus eſt. Sternutamenta apud Gentiles aliquãdo fauſti, aliquãdo infauſti ominis erant. Themiſtocle ad aras ſacrificãte, refert Plutarchus in vita ipſius, à dextra ſternutans homo auguriũ fecit, quo præcipui captiui immolarentur. Xenophonte ad milites cõcionante, vt ipſe teſtatur in lib. 6. ſternutans quidam, omen fecit feliciſſimum, ita vt totius dux militiæ crearetur. Hippiæ, dũ ſternutat, excuſſus dens ma-
D gnum auguriũ fecit calamitatis futuræ: vt narrat Herodo. in lib. 6. Vnde apud veteres religio fuit in ſternutamentis bonũ omen, & ſalutẽ precari, vt ait Plin. li. 28. c. 2. De Ominibus refert multa exẽpla Valer. lib. 1. c. 4. & quædã commemorat Cicero lib. 2. de Diuinat. Cuiuſmodi ſunt hæc, quæ ſequuntur.

L. Paulus Conſul, cum bellũ gereret cum Perſa rege, & domũ è curia regreſſus, filiolã ſuã nomine Tertiã oſculatus eſt, & cum eam triſtẽ animaduerteret, interrogauit, quid ita eo vultu eſſet, quæ reſpondit, Perſam perijſſe. Deceſſerat autẽ catellus, quem puella in delitijs habuerat, nomine Perſa. Arripuit igitur omen Paulus, & eo fortuito dicto, quaſi certã ſpem clariſſimi triumphi animo præſumpſit. Valer. lib. 1. c. 5. Plutar. in Aemilio. Iuſti. lib. 33. Cicer. lib. de diuinat. Item, narrant Cic. de diuinat. & Valer. lib. 1. c. 5. aliud omen de Cæcilia Metelli. Cum enim ſororis ſuæ filiam in matrimonium collocare vellet, & ominis captandi gratia, in ſacellum quoddam ſeceſſiſſet: neque, cum aliquamdiu perſediſſet, aliqua vox audita fuiſſet, quæ propoſito deſeruiret, puellaq. interim longa ſtandi mora defati-

gata, rogaſſet matertera, vt in eius ſella paululũ requie- A ſceret: illaq. dixiſſet, Ego tibi meas ſedes libenter concedo, omen res ſequuta eſt, nam ipſa breui mortua, virginem in vxorem Metellus duxit. Tiberius Gracchus cum ad res nouas pararetur, auſpicia prima luce petijt: & ianua egreſſus ita pedem offendit, vt digitus ei decuteretur: qui decuſſus Capitolio à Scipione Naſica fragmento ſubſellij ictus procubuit. Valer. lib. 1. cap. 4. Neroni in expeditionem Alexãdrinam profecturo lacinia ſurgenti adhæſit: & turbatus eſt, & ſuperſtitione, & periculo. Sueto. in vita eius cap. 19. Craſſi filius contra Partos proditurus in aciem ita pedem offendit, vt humi proſtratus concideret. Plutar. in vita Craſſi. Petilius Conſul in Liguria bellum gerens, cũ montem, cui Lethum cognomen erat, oppugnaret, inter adhortationes militum, dixit. Hodie ego Lethum capiam: qui inconſideratius prœliando fortuitum iactum vocis letho ſuo confirmauit. Valer. lib. 1. cap. 5. Vnde Poeta de ſuperſtitione ex offenſione pedis Tibul. lib. 1. eleg. 3.

> O quoties ingreſſus iter, mihi triſtia dixi,
> Offenſum in porta ſigna dediſſe pedem.

Ouidius itidem in epiſt. Laodomiæ ad Proteſilaum. B

> Hunc fateor, volui reuocare, animuſque ferebat,
> Subſtitit auſpicij lingua timore mali.
> Cum foribus velles ad Troiam exire paternis
> Pes tunc offenſo limine ſigna dedit.
> Vt vidi, ingemui

Hoc Diuinationis genus eſt prorſus vanum, & inane, ac idcirco damnatum in cap. Illud quod. 26. q. 2. de eo agit S. Thomas 2. 2. q. 95. art. 7. Negare tamen non poſſumus, aliquando dicta, vel facta hominum talia fuiſſe, vt diuino impulſu, & afflatu futuros rerum euentus præſignificarẽt: vt Gen. 24. accidit in ſeruo Abrahæ. 1. Reg. 14. in Ionatha: Iudicum 7. in Gedeone: Ioan. 11. in Caipha pontifice. S. Thomas 2. 2. q. 95. art. 7. ad 3.

De Diuinatione oſtentorum, portentorumuè, & prodigiorum. Cap. XIX.

ANimaduertere oportet, Oſtenta, Portenta, Prodigia, C atque Mõſtra inde nominari, quòd aliquid oſtẽdant, portendant, prædicant, & monſtrent. Narrat Valer. lib. 1. c. 6. Bouem voce humana locutum fuiſſe. Carnis in modũ nimbi diſſipatas partes cecidiſſe: quarum maiorem numerum præpetes diripuere aues, & reliquũ per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi aſpectu mutatũ iacuiſſe: purũ infantem ſemeſtrem, dicit, in foro Boario triumphũ proclamaſſe: alium cum Elephantino capite natum. In Piceno lapides pluiſſe: in Gallia lupum, vigili è vagina gladium abſtuliſſe: in Sicilia ſcuta duo ſanguinem ſudaſſe; Etiam metentibus cruentas ſpicas in corbem decidiſſe. Cerites aquas ſanguine mixtas fluxiſſe: in bello Punico ſecundo bouem dixiſſe. Caue tibi, Roma. Hæc ille.

Talia igitur ſunt, quæ præter ſolitum, & communẽ naturæ vſum, & ordinem ſolent accidere, & aliquem hominibus metum incutere: Veluti, cum ſanguis, lac, ranæ, piſces, vnà cum pluuijs, & imbribus decidunt: itẽ, cum ignium & cometarum imagines inſolitæ apparent: cum in aere pugnantium militum exercitus videntur, armorum ſtrepitus ſentiuntur, hominum clamores, voces lugubres audiũtur; depictæ in veſtibus, & pannis cruces cõſpiciuntur. Si cum D fœmina naſcitur, puella biceps nata ſit, prædici aiebant Ethnici, ſeditionem in populo futuram: corruptionem, & adulterium in domo, vbi nata eſſet. Si mulier leonem peperiſſet, ſignificari id fore, vt ab exteris gentibus vinceretur ea ciuitas, in qua id contigiſſet. Seruio Tullo dormienti caput arſiſſe fertur. Valer. lib. cap. 6. Solin. c. 2. Diony. lib. 4. Liu. lib. 1. Et prædictum ei à coniectoribus, ſiue diuinatoribus fuit eum fulmine periturum. Alij verò diuinarunt eũ ad regnum faſtigium euehendum. Crœſi filius cum infans eſſet, locutus eſt: quod ſignificaſſe aiunt, regnum patris, & domum funditus ruituram. Zoroaſtres eodem die, quo natus eſt, riſiſſe perhibetur, vt referunt Plin. lib. 7. c. 16. Solin. cap. 4. Aug. lib. 21. de Ciui. c. 14. quo riſu ſignificatum eſſe dixerunt diuinatores eum nihil terreſtria amaturum, ſed cæleſtia. Sed Aug. nihil, inquit, boni ei mõſtroſus riſus ille portendit. Nã magicarum artiũ perhibetur inuẽtor fuiſſe, quæ quidẽ illi, nec ad præſentis vitæ vanã fœlicitatẽ cõtra ſuos inimicos prodeſſe potuerunt: a Nino quippe rege Aſſyriorum, cum eſſet ipſe Bactrianorũ rex, bello ſuperatus

Plin. li. 11. c. 51.

A eſt. Hæc Auguſt. & Plin. refert, eidem cerebrũ ita palpitaſſe, cũ natus eſt, vt impoſitam repelleret manum, futuræ, vt ille ait, præſagio ſcientiæ. In exercitu Xerxis, quẽ aduerſus Græciam contraxerat, equæ partu leporẽ editum fuiſſe ferunt: quo genere monſtri, dicit Valer. lib. 1. c. 6. Significatus eſt illius tam magni bellici apparatus euentus. Enumerat Valerius alia multa prodigia, lib. 1. cap. 6. aliqua etiam habet Cicero in libris de Diuinatione.

Porro hæc prodigia, & oſtenta aliquando Dei virtute contingunt; aliquando etiam dæmonum poteſtate poſſunt apparere. Nõnunquã etiam naturæ vi, ac facultate aliqua, ita rarò eueniunt, vt quædam portenta, & prodigia eſſe videantur. Si arte dæmonum efficiantur, ſæpe res veræ non ſunt, ſed tales apparẽt: poſſunt enim dæmones intuentium oculos ita deludere, vt putẽt homines, ſe res veras cernere, & intueri; cũ tamen veræ non ſint. Vanũ eſt ex huiuſmodi oſtentis, portentis, prodigijs, & mõſtris, niſi diuinitus eueniant, fortuita, & libera hominũ conſilia, euenta, & officia velle præſcire. Si tamen probabiliter coniectamus, ea naturæ vi eſſe effecta; probabiliter quoque aliquos naturales B euentus conijcere, expectare, & prænunciare poſſumus: ſiquidem vim naturæ non ſuperant.

De Diuinatione, quæ ducitur ex Mortuorum vmbris, & cadaueribus. Cap. XX.

PRimùm animaduertẽdum eſt, eſſe genus Diuinationis, quæ Necromantia vulgo dicitur, qua cum vmbris, vel cadaueribus mortuorũ inſpectis, futuros, aut occultos rerũ euẽtus aduerſos, vel ſecũdos diuinat. Dicitur etiã Pſychomantia, quoniã per eam animæ reſpõſa, & oracula reddere cenſentur. Præterea, cũ quis ex deſcriptis in mortuorũ corporibus certis lineis, figuris, & ſignis fortuita futura, vel latentia nititur intelligere. Inſuper cum quis certo cadauerum contactu, futurũ aliquid, vel occultum prænũciat, aut indicat. Poſtremò, cum quis præſcripta verborum forma, aut certis carminibus, deſcriptiſque circulis, & figuris literarũ, characterumuè notis, mortuos exuſcitare ſe putat, & ab eis accipere reſponſa, quibus fortuitos futuros euentus C prædicat, aut omnino occulta patefaciat. Notum eſt, quod ſacræ literæ prodiderunt, in quibus legimus, Pythoniſſam Samuelis animam euocaſſe: de qua re, quęſtio eſt, an is, qui apparuit, & reſponſum Sauli reddidit, fuerit verè Samuel, an verò Dæmõ, qui Samuelis formã, & imaginẽ referebat: nam hoc ſecundũ, aut primũ potuiſſe contingere, docet B. Auguſt. lib. ad Simplician. 2. q. 3. & Auguſtinũ ſequutus S. Tho. 1. p. q. 89. a. 8. ad 2. & 2. 2. q. 95. a. 4. ad 2. & q. 174. art. 5. ad 4. De qua controuerſia agã in quinto Decalogi præcepto, vbi tractabo de Magorũ operibus, & maleficijs, quibus Reipublicæ ſaluti ſæpe nocẽt. Hoc diuinãdi genus ex Gentilibus originẽ duxit. Olim ſiquidem oraculorũ reſponſis miſerè deluſa eſt cæca, & vana Gẽtilitas: credidit etenim Idolis, ſimulacris, ſtatuis, & imaginibus mortuorũ principũ, & regum ineſſe aliquid diuinitatis. Dæmones namque in eis loqui cœperunt, & ad interrogata præbere reſponſa: quo factũ eſt, vt mortui cœperint euocari, vt vel futura prędicerẽt, vel penitus occulta aperirent. Totũ hoc diuinandi genus iure diuino dãnatur Deut. 18. non inueniatur in te, qui ariolos ſciſcitetur, neque Pythones conſulat. lege S. D Tho. 2. 2. q. 95. a. 4. Eſt quoque Canonico, & ciuili iure dãnatũ. 26. q. 3. c. Igitur. & l. nemo aruſpicem. C. de Malefic. & Mathem.

1. Reg. 28.

De Diuinatione, quæ ſumitur ex ſortibus. Cap. XXI.

OBſeruandùm eſt, hoc Diuinationis genus in iure Canonico 26. q. 1. & q. 2. & q. 3. & q. 4. & q. 5. & tit. de ſortilegijs, Sortilegium vocari a ſortibus legendis, hoc eſt, eligendis. Sortilegi dicũtur, qui per ſortes fortuita futura, aut omnino occulta præſentia, ſiue præterita prænũciant, aut patefaciunt. Sorte quippiã eligunt; velut qui fabas, aut feſtucas commiſcendo, aut cribrum chartulis quibuſdã inſcriptis furta latentia detegunt, & produnt fures occultos.

Eſt etiam animaduertendum, in iure Canonico ſortilegium interdum amplè, & latè patere, ita vt quamlibet Magicam ſuperſtitionem ſignificet. Sicut etiam apud Plinium lib. 8. cap. 4. Sortilegiorum nomine videntur intelligi vanæ

gi vanæ

gi vanæ omnes Magorum perſuaſiones. Præterea ſciendum eſt, triplex eſſe ſortium genus, vt docet S. Thomas 2. 2. q. 95. art. 8. aliæ enim ſortes vocantur Diuiſoriæ, quibus vtuntur homines, vt ſciant, quid cuique ſit tribuẽdum, his vtuntur in controuerſijs, & litibus dirimendis, in hæreditatibus, poſſeſſionibus, lucris, & alijs bonis communibus diuidendis; in honoribus, dignitatibus, & publicis adminiſtrationibus diſtribuendis, in magiſtratibus eligendis, & alijs rebus diſcernendis; vt ſi duo proponantur æque idonei, & digni, vel æquè indigentes, & eorum alterutri ſit ius, vel aliud emolumentum, & commodum conferendum, ſolet lis, & controuerſia ſorte componi, & dirimi. Et hoc genus ſortium, nec iure naturali, nec ciuili eſt interdictum; quod plane colligitur ex l. Si cum ambo. ff. De Iudicijs. l. Si duobus. C. Communia de legibus. & l. Si qui ſunt. ff. Familiæ erciſcundæ. De his ſortibus ſcribit B. Auguſtinus in epiſt. 180. ad Honoratum, vbi ait: Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum perſequutionis tempore maneant, ne fuga ſit omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur Eccleſia, ſi hæc diſceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, ſorte eligendi ſunt. Et in lib. 1. de doctr. Chriſtia. cap. 18. ait. Si cui abundaret aliquid, quod oporteret dari eis, qui non haberent, nec duobus dari potuiſſet, ſi tibi occurrant duo, quorum neuter alium, vel indigentia, vel vrgente aliqua neceſſitate ſuperaret, nihil iuſtius faceres, quam vt ſorte eligeres, cui dandum eſſet, quod dari vtrique non poſſet. Hæc ille.

At verò in electionibus eccleſiaſticis ad dignitates, officia, adminiſtrationes, & beneficia Eccleſiaſtica ſortes iure Canonico prohibentur. Nam in cap. Eccleſia, de ſortileg. ad finem dicitur: Sortis vſum in electionibus perpetua prohibitione damnantes. Damnatur meritò, tum ne ineptus, & minus idoneus cæca ſorte eligatur: tum ne ſors quæ cæca eſt, in Eccleſijs locum habere videatur: Sed in electionibus ad dignitates, & adminiſtrationes ciuiles ſors non prohibetur, neque in iudicijs ciuilibus, neque in litibus, & cauſis clericorum ad temporalia pertinentibus eſt interdicta, vt ait Abbas cap. Eccleſia, de ſortilegijs. Dices: Nonne ſorte cæca aliquando continget, vt ineptus, & indignus eligatur? quod cum iure naturali pugnat? Reſpondeo, in electionibus ciuilibus non prohiberi ſortem iure naturali, quando pluribus idoneis petentibus, vnus eorum ſorte eligitur: at quando vnus candidatorum ineptus eſt, & indignus, tunc fas non eſt electionem ſorti committere, quia iuri naturali aduerſatur. Sed in electionibus eccleſiaſticis etiamſi multi ſint æquè idonei, iure tamen Canonico ſors prohibetur.

Aliæ item ſortes dicuntur Conſultoriæ, quibus Diuina voluntas exquiritur, vt ſciatur, quid ſit faciendum, quid agere oporteat, quid cauere, & fugere: quo ſortium genere ſæpe vetus Hebræorum populus vtebatur. Eo item vſi ſunt Apoſtoli Act. 1. cùm Matthiam Apoſtolum in locum Iudæ proditoris ſorte elegerunt. Ioſue 7. Iudicio ſortium prenditur Acham, qui de anathemate quid ſurripuerat. Saul quoque ſorte deprehendit filium ſuum Ionatham mel comediſſe, vt legimus 1. Reg. 14. Ionas propheta fugiens à facie Domini, ſorte deprehenſus eſt, & in mare deiectus, vt habetur 1. Ionæ. Zacharias ſorte exijt, vt incenſum poneret. Lucæ 1. Vnde in his ſortibus non ſemper peccatum admittitur, vt ſtatim dicam.

Aliæ ſortes Diuinatoriæ appellantur, quibus aliqui vtuntur, vt ſciant futura occulta: cùm obſeruatis, & inſpectis ſortibus futura prænuntiantur, vel aperiuntur occulta: vtpote, ſi modo ſic, modo aliter tabula, teſſera, taxilli, chartæ, aut grana triticea, vel fabæ decidant, fortuiti rerum euentus aduerſi, vel proſperi prædicuntur. Si chartula in venam coniecta, aut in cribro poſita vna cum alijs multis, quæ Titij inſcriptum nomen habeat, educatur, & inde cõiector diuinet, apud Titiũ eſſe rem, quæ fuit clam furto ſublata. Item, ſi librum aperienti certa quædam Scriptura occurrat, quę res lætas, triſteſue contineat, inde coniector omnia aduerſa, vel proſpera euentura vaticinari ſolet. Et hoc genus ſortium iure Canonico prohibetur: quod ex Gentilium vana ſuperſtitione traxit originẽ. Gentes enim dæmonũ fraude deceptæ, ſortibus temere hoc, aut illo modo cadentibus, diuinitatis aliquid ineſſe crediderunt, aut ſaltem fortuitæ, ac temerariæ ſorti multa tribuerunt. Teſte S. Tho 2. 2. q. 95. art. 8. In ſortibus etiam diuiſorijs peccatum eſt, ſi quis eis vtatur, ac ſi fortunæ, vel ſtellarum vi dirigantur, ac temperentur: & in hoc vanitas eſt. In conſultorijs peccatum lethale eſt, ſi per ſortes à dæmone expectetur euentus, ſi à Dæmone cõſilium per ſortes quæratur. Itẽ, in eiſdem quadrupliciter peccare quis poteſt, etiã quãdo per ſortes Deus ipſe conſulitur. Primò, ſi abſque vlla prorſus neceſſitate ſortibus vtatur: hoc enim, inquit S. Thomas, eſſet Deum tẽtare. Secundò, ſi abſque debito Dei cultu, & honore ad ſortes cõcurrat: & ideo Apoſtoli ad eligendũ aliquem in locum Iudæ fratres conuocarunt, & preces ad ipſum Deum fuderunt. Tertiò, ſi diuina oracula ad futiles, & vanas res, vel ad terrena negotia adhibeantur. Vnde B. Aug. in epiſt 119. ait: Hi, qui de paginis Euangelicis ſortes legunt, etſi optandũ ſit, vt id potius faciant, quã ad dæmonia cõſulenda concurrant: mihi tamen diſplicet iſta conſuetudo, ad negotia ſæcularia, & ad vitæ huius vanitates diuina oracula velle conuertere. Sic ille. Quartò, ſi in electionibus Eccleſiaſticis, quis ſortibus euẽtum committat. Hæc ex S. Thoma.

De Diuinatione, quæ ex ſuperſtitioſis, & vanis quibuſdam obſeruationibus ſumitur. Cap. XXII.

SCire conuenit, quemadmodum omina ſunt fortuita dicta, vel facta hominum, quorum obſeruatione quis futura diuinat: ſic ſuperſtitiones dicuntur fortuiti aliarum rerum euentus, ex quorum notatione quis læta, vel triſtia ſibi, vel alteri omnia euentura certò coniectat. Exemplum pono. Si quiſpiam ſummo mane domo egreſſus canem, aut felem offendat, funus, ſepulcrũ, aut crucẽ videat, diuinat ſibi eo die ſic, vel aliter cuncta euentura: vana hæc eſt diuinatio ex inani, & ſuperſtitioſa obſeruatione ducta. Alij venatum ituri, ſi primo mane pedẽ in limine offenderint, aut eorum veſtis deciderit, vel fuerit tacta a ſoricibus, aut lacinia valuis adhæſerit, putant & certũ apud ſe cõſtituũt, nihil ſibi proſpere, & feliciter eo die euenturũ. Si cum primum domũ exierint, ſternutauerint, ſi corrigiam abruperint, ſi in porta caput offenderint, ſi corruerint, infauſti ominis eſſe arbitrantur. Putant nonnulli certorum animalium occurſu, proſperos rerũ euentus præſignificari; aliorũ verò animantium, aduerſos. Certos itidem hebdomadæ dies eſſe ſibi fauſtos, alios infauſtos. Hæc omnia ex vana Gentilium obſeruatione initium duxerunt. Tib. Graccus quo die ciuili ſeditione oppreſſus eſt, domo egrediens ita pede limen offendit, vt non parua vis ſanguinis effluxerit. Plutar. in Tib. Gracc. Valer. lib. 1. c. 4. Neroni in expeditionem Alexandrinam profecturo, lacinia ſurgenti adhæſit. Sueto. in vita ipſius c. 19.
Craſſi filius contra Parthos profecturus in aciem, ita pedẽ offendit, vt humi proſtratus conciderit: qui deinde in bello cæſus occubuit. Plutar. in Craſſo. Bruto, & Caſſio prodituris in aciẽ obuium Aethiopem calamitatẽ præſignificaſſe, vulgo creditum eſt. Sabel. Ennea. 6. li. 8.
Hadrianus Cæſar ex Mauri occurſu futurã ſibi mortem ſuſpicatus eſſe perhibetur. Annibali ex Italia Aphricam petenti, ſepulchrũ diruptum in via, omen ingeſſit infauſtũ. Sabel. Ennea. 5. li. 5.
Reperias certũ genus hominũ, qui ſibi putent aduerſum diẽ Martis, aut diem Veneris: contra verò felicẽ, & proſperũ diem Iouis, & diem Lunæ: Vnde nihil, quod ſit alicuius ponderis, & momenti, aggrediuntur, niſi certis quibuſdã diebus; alij verò libenter, & audacter negotia tractanda ſuſcipiunt. Hæc, & his proxima ſuperſtitioſa, & vana ſunt, & vt dixi, à Gẽtibus accepta, quæ cum aliquando experirẽtur certis quibuſdã rerum euẽtibus lætum, vel triſte ſibi aliquid accidiſſe, in eis aliquid diuinitatis contineri cenſuerunt, & deinde dæmon ſeſe in illis rerũ caſibus immiſcebat, vt ſic Gentes deluſæ tenerentur. C. Flaminius cũ apud lacũ Traſimenũ cum Annibale pugnaturus conuelli ſigna iuſſiſſet, lapſo equo ſuper caput eius humi proſtratus eſt: nihilq; eo prodigio inhibitus ſigniferis ſigna moueri ſua ſede poſſe negantibus, malũ, ni ea continuò effodiſſent, minatus eſt: & deinde ipſe in bello occubuit, & in ea acie quindecim millia Romanorum cæſa, ſex millia capta, viginti millia fugata ſunt. Hæc Valer. lib. 1. c. 6. Liu. lib. 2. belli Punici. Vulpem in via occurrentẽ, ſignũ mali ominis putabant. Sic etiã canis prægnans ſi occurreret, credebatur infauſtum omen: Porcus, aut muſtella à ſiniſtra veniens, infelicis ominis erat. Si quid itẽ mures corroſerant, triſtia prænuntiare creditum eſt. Quæ quidẽ omnia, vt vana damnantur, cap. Illud. 26. q. 2. ex Auguſtino.

Negari non poteſt, vt ſupra dixi aliqua dicta, vel facta in Sanctis Scripturis fuiſſe, quæ rerum conſequentium euentum non à humano, ſed diuino impulſu profecta, ſignificauerint, vt Gedeon Iudi. 7. Ex eo quòd audiuit narrationem, & interpretationem cuiuſdam ſomnij, omen captauit. Et ſeruus Abrahæ Gen. 24. omine etiam vſus legitur. Et Ionathas Saulis filius 1. Reg. 14. omen etiam obſeruauit. Præterea narrat Paulinus in vita Ambroſij. Probum iudicem, cum Ambroſium ad Liguriam, & Aemiliam gubernandas miſiſſet, ei dixiſſe: Vade, & fac, non vt iudex, ſed vt Epiſcopus, & poſtea Mediolanenſis Eccleſia eum in Epiſcopum elegit. Et ipſe Ambroſius adhuc adoleſcens cum ſorori oſculandam manum dediſſet, ludens dixit, ſe futurum Epiſcopum: & ita fuit.

De Diuinatione, qua ex Inuocatione dæmonum petitur. Cap. XXIII.

B SCiendum eſt, Dæmones dupliciter euocari; expreſſim, aut occulte, ſiue vt vulgo dicitur, tacite. Expreſſim euocantur, cum quis pacto cum eis initio perit, vt ſibi futura prænuntient, aut aperiant occulta. Tacitè verò, & occulte euocantur, cum vel aliquid fit, in quo latet pactum cum Dæmone cõtractum, vel cum quis vtitur miniſterio, & opera hominis, qui cum dæmone ſocietatem in eo miniſterio contraxit. Præterea, ſcire oportet, ad hoc genus Diuinationis reuocari eas quoque diuinationes, quas Cicero appellat, Vaticinationis, & Furoris. Olim enim, qui futura apud gentes vaticinabantur, aut occulta indicabant, dicebantur Arioli, qui furore correpti, dæmonis inſtinctu futura prædicebant. In hoc etiam genere includuntur omnes Magorum artes, quibus ſolet ineſſe fraus maxima dæmonum. Porrò duplex eſt Magia, altera dicitur Naturalis, aut Mathematica, altera verò eſt dæmoniaca. Naturalis eſt, qua quis commixtis multarum rerum naturalium viribus, & facultatibus occultis, quædam mirabiliter efficit: quæ quidem res veræ ſunt, & vi naturæ productæ; ſed earum cauſæ nos latent: ideo mirabiliter eas fieri putamus. Hac ratione fructus arborum aliquando ante tempus naſcuntur, procreantur hyeme roſæ, vuæ, fabæ. Item arte, hoc eſt, vi naturæ recondita, & abſtruſa facit quis, vt intra paucas horas planta excreſcat. Et cum dæmones latentes, & abditas rerum naturalium vires perſpectas habeant, pluſima edere ſubito poſſunt, quæ cæteri admirantur. Mathematica vero Magia eſt, qua quis ſola mathematicarum artium, aut diſciplinarum ſcientia imbutus, abſque alijs rerum naturalium actionibus aliqua mirabiliter præſtat: qua ratione quidam exacta numerorum cognitione præditi multa videntur diuinare, quæ quidem additis detractiſue numeris, & ſæpius ſubductis, vel adiunctis ea ratiocinando colligunt. Eiuſdem etiam mathematicæ ſcientiæ, & cauſarum naturalium, & mechanicæ artis præſidijs teſte Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. 7. quoſdam legimus feciſſe æneos boues mugientes, angues ſibilantes, paſſeres cantitantes, ſtatuam lapideam in menſa, vel tabula ſaltitantem, aut deambulantem. Archimedes Syracuſanus Mathematicus opera feciſſe perhibetur, tam mirabilia, vt homines, qui ea intuebantur, ſtupuiſſe, in hiſtorijs legamus. Et huiuſcemodi artem Canones, leges, & iura non damnant. Magia Dæmonis eſt, quæ notato ſitu, ortu, occaſu, & coniunctione ſyderum, & aſtrorum, deſcribit anulos, imagines, circulos, & figuras, quibus expreſſe, vel occulte includuntur dæmones, qui deinde multa efficiunt. Sic etiam in vaſculis dæmones ſolent includi, qui expreſſe, vel occulte vocati, ſeſe ſponte in ea vaſcula abdunt, aut ſuperiorum Dæmonum imperio coguntur ſe in ea conferre, & recipere. Atque hæc dæmonum Magia eſt quadruplex. Vna dicitur Præſtigiatoria, qua fit, vt oculis res aliter appareant, quam ſunt: nam cum res nullæ ſint, ſpeciem tamen rerum oſtendunt: ita vt homo ſpeciem lupi, & contra lupus hominis ſpeciem, & imaginem referat. Altera dicitur Venefica, ſiue Incantatoria, quæ certis verbis, carminibus, ſuffumigationibus, & alijs ſimilibus videtur quædam mirabiliter efficere, in quæ Dæmon ſeſe occulte inſert, & intrudit. Tertia Magia dæmonis dicitur Cabaliſtica. Cabala hebraice idem ſignificat, quod Latinè, Traditio. Omnis enim doctrina humana non ſcripto, ſed verbo, quaſi per manus accepta, voca-

A tur Cabala. Porrò duplex eſt Cabala apud Hebræos; Vna, qua ſacrarum literarum myſtici ſenſus cognoſcuntur: putant enim illi, Moſen in monte Sinai legem a Deo accepiſſe, & literalem eius ſenſum, ac myſticum; & poſtea ſenioribus legem ſcripto tradidiſſe, verbo autem myſticos eius ſenſus: qui ſeniores eodem modo alijs legem ſcripto dederunt, & ſenſus myſticos ſolo verbo; & ita myſticum Scripturæ ſenſum apud maiores Hebræorum ſola traditione ſuſceptum perpetuo viguiſſe. Quicquid ſit de huiuſmodi ſententia: hæc Cabala damnata non eſt. Eſt autem altera, quæ docet, in hebraicis nominibus, punctis, apicibus, lineis, accentibus, & ſpiritibus innumerabilium rerum affectiones, conditiones, vires, & facultates contineri: ita vt ſi quis totam Hebraicorum nominum, literarum, accentuum, ac ſpirituum vim probè calleret, poſſet multa mirabiliter efficere. Atque hæc Cabala eſt vana, & ſuperſtitioſa, ac ideo merito iure damnata. Quarta eſt Magia, quæ Pythagorica vocatur; fortaſſis, quia a Pythagora cepit initium: qua quidam Magi docent nomina cum naturæ actionibus, ac viribus certam habere affinitatem, quæ nos omnino latet, quam ſi perſpectam haberemus, admirabilia multa præſtare poſſemus: ſecundum quam aiunt multos hominum caſus felices, aut infelices poſſe prænoſci. Vt ſi duo homines bello, lite, diſputatione, aut ludo decertent, eum ſæpe victurum, cuius nomen ſyllabarum numero, virtute, aut poteſtate aduerſarij nomen ſuperauerit. Et hac ratione fuiſſe Patroclum ab Hectore victum, Hectorem ab Achille ſuperatum. Hæc quoque eſt vana, & commentitia Magia, in qua Dæmon occulte ſæpe adeſt, vt mentes hominum deludat. Nomina enim, & literæ ſunt hominum inuenta, & ſunt ad mentis ſenſa depromenda inſtituta. Vnde ſunt meræ nugæ eorum, qui perſuadere conantur in eis aliquid diuinitatis ineſſe, aut rerum naturalium conditiones, & affectiones virtute contineri. Sunt enim pro varietate nationum, & gentium varia nomina, & literæ. Et otioſorum hominum eſt nominum, ſiue Hebraicæ, ſiue cuiuſlibet alterius linguæ pro varietate, & numero literarum, ſyllabarum, apicum, ſpirituum, & accentuum permutare, diſponere, tranſmutare, vt ea, quæ ſunt penitus abdita, & occulta cognoſcant, & futura, proſpera, vel aduerſa præſentiant. Hinc etiam apud Romanos originem habuerunt aliquæ nominum ſuperſtitioſæ obſeruationes: nam cum quis coloniam deduceret, cum Cenſor populum, Imperator exercitum luſtraret; eligebatur is, qui dijs hoſtias immolaret, cui bonum nomen eſſet impoſitum. Cum Conſules milites deligerent, obſeruabant, vt primus miles fieret, qui bono nomine vocabatur.

Neque tamen inficiamur, ex nominibus, præſertim Hebraicis animaduerſis, & notatis literis, apicibus, & ſpiritibus, & ſyllabarum numeris poſſe myſteria, aliqua, & arcana probabiliter, & veroſimiliter elici, quæ audientes, vel legentes, & doctrina pia, ac religioſa, & probabili imbuant, ac etiam voluptate perfundant; vt id productis in medium exemplis, ſi opus eſſet, facile à me poſſet oſtendi.

Quædam quæſtiones de diuinatione. Cap. XXIV.

D PRimò quæritur, An vlla ſit Diuinatio, hoc eſt rerum futurarum præſenſio, & prædictio. Epicurei omnium diuinationum genera deridebant, cenſebant omnes diuinationes eſſe meras hominum nugas, & omnes diuinatores eſſe impoſtores ad continendos homines, & populos in religionis officio. Hi etenim cum negarent, aut Deum non eſſe, aut nihil res humanas curare, aut futura fortuita non cognoſcere, quippe quæ ſunt per ſe, & ſuapte natura penitus ignota, omnem diuinationem è medio tollebant. Contra Stoici aſſerebant vera eſſe omnium diuinationum genera, quibus gentes vtebantur, auſpicia, auguria, oracula, ſortes, omnem denique iudiciariam Aſtrologiam, quã ſcientiam Chaldæorum, & Aegyptiorum vocabant. Nam Deus eſt: quod illi multis argumentis probabat, qui rebus humanis proſpicit, ergo hominibus futura prænuntiat, & prædicit, eſt enim in homines beneficus, & benignus. Nec eſt, cur eum dicamus futuros rerum euentus neſcire, cum omnia à Deo pendeant, exiſtant, & fiant. Sic colligebant Stoici. Peripatetici, vt refert Cicero in libris de Diuina-

tione omne genus diuinationum, quod artis alicuius particeps erat, ſuſtulerunt, cuiuſmodi ſunt auſpicia, auguria, obſeruationes portentorum, prodigiorum, vaticinationes, ex aſtris, ex elementis, per ſortes, ex partibus, & membris humani corporis. At conceſſerunt id diuinationis genus, quod nulla arte conſtat, qualia ſunt inſomnia, oracula, & vaticinia furentium, & eorum, qui morti proximi ſunt, aut iam vita functi, & reſponſa Pythonum. Platonici vtrumque diuinationis genus recepiſſe creduntur: nam alterius cauſam in Dæmones, alterius in ipſam naturam reiecisse videntur, vt conſtat ex Platone in dialogo de conuiuio ſeu amore, & in dialogo de natura, & in Apologia idem Plato Socratis nomine ait, eos, qui ſunt morti vicini, diuinare ſolitos eſſe. Pythagoras, vt teſtatur Laertius diuinatione per auguria vtebatur, & inter ſymbola ſcripſiſſe fertur, Diuinationem omnem honora. Omnes igitur Philoſophi præter Epicureos, & Cynicos, aliquam eſſe diuinationem crediderunt. Eſt reuera diuinatio aliqua: nam cum Deus omnia futura præſentiat, vt ſacræ literæ docẽt, multa ſuis prophetis prædixit: & eo reuelante prophetæ longe ante quã euenirent, præuiderunt, & ceteris prænunciarunt.

Secundò quæritur, An Vaticinatio ſiue Diuinatio ſit naturalis, an ſupernaturalis tantum: quod eſt quærere, an Vaticinatio ex cauſa naturali exiſtat, an ſolùm ex Deo, hoc eſt, ex cauſa ſupernaturali: nam S. Greg lib. 4. dialog. c. 26. ait: ipſa aliquando animarum vis, ſubtilitate quadam ſua aliquid præuidet. S. Thom. 2. 2. q. 172. ar. 1. & de verit. q. 12. ar. 3. & 4. quæſtionem mouet, an Prophetia aliqua ſit naturalis, & concludit, Prophetiam propriè ſumptam, naturalem non eſſe, ſed ſupernaturalem ex Deo: & id ſacra Scriptura manifeſtè nos docet: nam 2. Petri. 1. legimus, non enim voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt Sancti Dei homines. Dixit S. Thomas Prophetiam propriè acceptam naturalem nõ eſſe, quia ſi Prophetia, hoc eſt, vaticinatio ſuſius, & latius accipiatur, quatenus eſt præſenſio quædã, & prædictio futurorum ex prudentia, ſolertia, experientia, & cõiecturis, naturales cauſas habet, ex quibus mens hominis ratiocinatur, & colligit futura: ſicut Imperator in bello, & ciuilis moderator in adminiſtranda republica; & medicus in morbis curandis, & agricola in mittendis ſeminibus, plantandis arbuſtis, & nauta in ſoluenda à portu, aut retinenda naui, ex diuturna experientia, multa rerum obſeruatione, magna ſolertia, & prudentia rerum ſecundùm naturam contingentium futuros euentus coniectat. At naturalis Vaticinatio eſſe non poteſt earum rerum, quæ certas in natura cauſas non habent, nec habere poſſunt, quoniam ſunt fortuito euẽturæ, videlicet quod ſis tribus ab hinc annis Romam venturus, quòd ſis rex, aut Pontifex futurus, quòd poſt quinque annos exactos, ſis quartanam febrem paſſurus: quòd poſt decem annos ſis moriturus. Item ea, quæ ex libero hominis arbitrio pendẽt, in naturalibus cauſis non ſunt: ergo non niſi diuinitus prænoſci, præſentiri, & prædici queunt. Inſuper abditi, & occulti humanæ mẽtis cogitatus, & affectus per naturales cauſas certò cognoſci non queunt. Falſum igitur eſt, Diuinationis ſeu Vaticinationis vim naturalem humanæ menti ineſſe. Nonnulli, inquit, B. Auguſtinus lib. 12. de Geneſi ad literam c. 13. ſentiunt, vim quandam diuinationis eſſe in anima humana: ſed falſum id eſſe, multa demonſtrant. Stoici quibuſdam argumentis, concludere nitebantur animam humanam vim diuinationis habere in ſeipſa.

Primùm, ſic colligebant, naturaliter tributa eſt animæ humanæ vis quædam ſentiendi, & videndi præſentia, quæ dicitur ſenſus, quo præſentia perſpicimus: & alia ſentiendi præterita, quæ eſt memoria, qua præteritorum recordamur: ergo tributa eſt naturaliter alia vis, qua futura pręſentiamus, & hæc eſt vis diuinandi, infirmum ſanè argumentum: quoniam præterita ſui imagines, & ſimulacra in anima impreſſa reliquerunt: & præſentia per ſeipſa conſtant, vel in alio ſubſiſtunt, & ideo præſentia perſpicimus, præterita meminimus: at futura, nec per ſe, nec in certis, & definitis cauſis ſunt, ſi fortuita ſint. ergo certò ea præſagire non poſſumus.

Secundùm Stoicorum argumentum erat: Anima humana externis rebus relictis per ſe mouetur, vt in ſomno, & in raptu, cum extra ſe ad ſublimia rapitur, tunc enim quaſi vinculis ſoluta euagatur, & per ſeſe etiam nullis rebus obiectis res alioqui occultas, & futuras cognoſcit: ergo in ſeipſa anima humana rerum etiam futurarum ſimulacra, & imagines habet, niſi quod corpore impedita eas ſæpius non videt: ſed profectò anima alligata eſt corpori, nec niſi per ſenſus rerum ſpecies, & imagines recipit. Ad illud ex B. Gregorio ſumptum reſpondeo, cum S. Tho. de verit. q. 12. ar. 3. ad. 5. loqui Gregorium de Diuinatione, quæ ex cauſis naturalibus exiſtit: non de ea, quæ propriè eſt Prophetia.

Tertiò Quæritur, An ſit aliquod naturale temperamentum, aliquis corporis habitus, quo anima ad diuinationem ſeu vaticinationem naturaliter ſit affecta, aut naturaliter præparari queat. Quidam exiſtimant eſſe, aut eſſe poſſe: quia dormientes magis diuinant, quam vigilantes. Item, ij, qui atra bile valẽt, magis vaticinantur, quam reliqui, & fatui, ſtupidi, & inſani magis diuinant, quam ij, qui ſanæ ſunt mentis. Inſuper furore acti quidam multa diuinant: ij, qui morti ſunt proximi, ſæpe futura prædicunt. S. Thomas. 2. 2. q. 172. ar 3. & de verita. q. 12. ar. 4. cum prædictam quæſtionem moueret, reſpondit, nullam eſſe naturalem animę præparationem ad Prophetiam propriè ſumptam, quoniã eam dat Deus, quibus vult, & quando vult: & quomodo vult, & B. Gregorius hom. 30 in Euangelia ait. Implet, videlicet, Spiritus ſanctus Cytharædum puerum, & Pſalmiſtam facit: paſtorem armentorum ſycomoros vellicantem, & prophetam facit: ergo quem vult Deus vatem facit, de quo dicit Apoſtolus 1. Cor 12. Hæc omnia operatur vnus, & idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult. Non ergo eſt aliqua naturalis mentis humanæ diſpoſitio, ſeu præparatio, quæ ſit cauſa neceſſaria vaticinationis, qua præſente neceſſariò exiſtat diuinatio, aut ſine qua exiſtere nequeat.

Quartò Quæritur, Cur qui dormiunt, magis ac ſæpius diuinant, quam qui vigilant? Reſpondeo, in quieſcentibus a ſenſibus animo magis per ſpecies, & imagines, res ipſas repræſentari, quam in ijs, quibus ſenſus externi abundant rebus obiectis: ſicut in aqua quieta facile imprimitur, quęlibet figura, in aqua continuo motu agitata non item. Cũ ſomnus placidus eſt, neque multis, craſſiſque vaporibus conturbatur, tunc meliùs ſimulacra, & imagines res, quarum ſunt ſimilitudines, referunt. Nam anima intrò ſe colligens, & nullis externis rerum in ſenſus incurrentium motibus diſtracta melius ipſas rerum imagines conſpicit. Vnde qui de rebus maximis conſultant, & decernere quippiã volunt, eligunt ſilentium, quietem, & tenebras, ſeſe abdũt in ſecreta cubilia, fores claudunt, immo ſæpe oculos occludunt. Nimirum ſubtrahunt ſeſe ab externarum rerum ſenſu, vt faciliùs, & commodiùs cogitationi ſtudeant, & vacent. Eadem de cauſa fit, vt minutæ quædam affectiones animi, & corporis, quæ dum vigilamus, nos latẽt, dum ſomnum capimus, ſentiamus, & videantur nobis multò, quam ſint, maiores. Habet ſomnus ad vigiliam eandem rationem quam nox ad diem, ſilentium ad clamores, tenebræ ad lucem. Conſtat noctu, & ſilentibus cunctis ſtrepitus etiam exiguos videri magnos: at interdiu, & vbi eſt magnus ſtrepitus, magnos etiam latere: adeo vt qui iuxta Nili oſtium habitant, ſurdi eſſe dicantur. Non ergo ſomnus eſt naturalis animi diſpoſitio neceſſaria ad recipiendam Vaticinationem à Deo: ſed eſt accommodata; quia in ſomno, anima rerum externarum incurſibus libera, ſolutaque eſt. Et ideo Deus per quietem hominibus aliquando futura prædicit.

Quintò Quæritur, Cur fatui, & ſtupidi magis diuinant quàm ij, qui ſanæ ſunt mentis? Plato, & Ariſtoteles diuinationem in fatuis, & ſtupidis ſæpius eſſe dixerunt, in quibus videlicet minimè prudentia eſt. Reſpondeo, in fatuis, & rudibus, non eſſe eam Diuinationẽ, quæ propriè eſt Prophetia, & Vaticinatio, ſed eam, quæ naturales cauſas habet: fatui pro prudentia diuinationem naturalem habent: contra ſapientes ſiue prudentes habent prudentiam pro diuinatione: ſicut brutæ animantes magis diuinatione naturali valent, & præſtant, quàm homines. Piſces multi ſolent Nautis incautis tempeſtates præmonſtrare: auiculæ agricolis, armenta bubulcis, & minores greges aliis paſtoribus, & mures in proximam domum conſertim abeuntes præmonſtrant incolis domus ruinã. Datus eſt brutis animantibus inſtinctus quidam naturæ pro prudentia: ſic inter homines, fatuis, & rudibus, & amentibus data eſt diuinatio naturalis pro prudentia. Cauſa huius eſt, quia ſicut brutæ animantes maiorem, habent affinitatem cum cauſis corporalibus, ſic & inter homines, ij, qui fatui, & ſtupidi ſunt. Corporalia ſenſus afficiunt, & brutorum animæ, cum mente, & ratione careant, magis corporalibus afficiuntur: ita vt

futurarum

futurarum per naturam rerum initia, magis Brutorum animantium ſenſus afficiant: ſicut ij, qui carent oculis, audiunt exactiùs, recordantur faciliùs, ſic bruta animalia exactius ſentiunt. detrahit ſenſui diuturna mentis contemplatio: qui interiùs diſputant, meditantur, orant, ſolent plurima, quæ coram oculis ſunt, aut dicuntur, neque videre, neque audire: Et aliquando ſenſuum functione priuati, immobiles perſtant. Socrates, vt narrat Alcibiades in Conuiuio, in medio exercitu diem ac noctem ſtetit vſque ad ſolis ortum cogitabundus: eadem ratione contingit, vt qui exactiſſimos ſenſus habent, ſint ad effectrices artes aptiſſimi, ad contemplationem non item: contra verò, qui in contemplatione plurimum valent, ſint ad res tractandas parũ idonei. In fatuis igitur, ſtupidis, & amẽtibus valet multum diuinatio, quæ ex cauſis naturalibus exiſtit, non ea, quæ propriè Prophetia, & Vaticinatio eſt.

Sextò Quæritur, Cur ij, qui morti ſunt proximi, ſæpe futura diuinant, vt Plato, & alij Philoſophi obſeruantes tradiderunt. Gregor. lib. 4. Dialo. cap. 26. & 27. quædam exẽpla proponit, quibus oſtendit moribundos aliqua futura præſentire, & prædicere. Aliquando, inquit, exituræ de corpore animæ per reuelationem ventura cognoſcunt. Aliquando verò iam dum iuxta ſit, vt corpus deſerant, diuinitus afflatæ in ſecreta cæleſtia incorporeum mentis oculũ mittunt. Id probat exemplo cuiuſdam aduocati, qui paulò ante quam moreretur, vocauit puerum ſuum, præparari ſibi veſtimenta ad procededum iuſſit. Quẽ dum puer quaſi inſanire cerneret, eiuſque præceptis minime obediret, ſurrexit, veſtimento ſe induit: & per viam Appiam ad beati Sixti Eccleſiam ſe eſſe proceſſurum dixit: cumque poſt modicum ingraueſcente moleſtia eſſet defunctus, deliberatum fuerat, vt apud beatum Ianuarium Martyrem, Præneſtina via, eius corpus poneretur, ſed quia longum hoc ijs, qui funus eius curauerant, viſum eſt, repente orto conſilio exeuntes cum eius funere per viam Appiam, neſciẽtes, quæ ille dixerat, in ipſa eum Eccleſia, quam prædixerat, poſuerunt. Et poſtea idem probat in eodem capite quatuor aliis exemplis adhibitis, & quinto adiuncto in capite 27. de Theophanio comite, qui aëris ſerenitatem futuram poſt ſuum obitum prædixit vxori, cum appropinquante mortis eius tempore grauiſſima aëris tempeſtas obſiſteret, ne ad ſepeliendum deferri poſſet. Profectò ſi moribundi vaticinantur, quæ per naturam ſciri non poſſunt, ea præſentiunt, & prænunciant Deo eorum mentes illuſtrante diuinitus, & hoc eſt, quod loco citato, probat. B. Gregorius, quatuor, aut quinque exemplis in medium productis. Sic Iacob iamiam moriturus vocauit filios ſuos dicens. Congregamini, vt annunciem, quæ ventura ſunt vobis in nouiſſimis diebus. Multa quoque Moſes cum eius mors inſtaret, Iſraeliticis tribubus prædixit. Si verò morituri vaticinantur futura, quæ certas cauſas naturales habent, id faciunt, quia nonnunquam ea hora conſopitis ſenſuum motibus, mens intro magis ſe colligit, ac meliùs, & exactiùs res contemplatur, quia vario, & multiplici ſenſuum affectu neque perturbatur, neque diſtrahitur. Eadem ratione fit, vt morituri faciliùs, & citiùs aëris, & corporum mutationes, quæ cæteros latent, ſentiant, nimirum pluuiæ deſcenſum e cęlo, aëris ſerenitatem, ſolis æſtum; harum rerum, & ſimilium exordia morituri citius aliquando, quam cæteri ſentiunt: quia eorum corpora, & ſenſus magis his rebus afficiuntur.

Gen. 49. Deut. 33.

Septimò Quæritur, Cur furentes ſæpe multa diuinent, vt colligi poteſt ex B. Auguſtino lib. 12. de Geneſi ad literã cap. 17. vbi quædam exempla proponit eorũ, qui febre correpti, & furentes aliqua futura prædixerunt. Quidam propheticum furorem, ſicut etiam poeticum furorem ponunt: ita vt furentes ad vaticinandum aptiores eſſe, fateantur. Error eſt, quem ſacræ literæ condemnant, dicere, prophetas eſſe arreptitios. Arreptitij vocabantur, qui a dæmonibus rapiebantur: item, error eſt ſacris literis danatus, dicere prophetas per furorem actos vaticinari, cum Spiritu ſancto inſpirante locuti prophetæ fuerint. Quid ergo dicendũ? cur furentes ſæpe diuinant? Profectò, quia loquaces ſunt, nõnunquam incidunt in id, quod futurum eſt, velut qui ſæpe iaculando, aliquando collimat: loquuntur quiduis, quia imaginationibus denſis, & craſſis, & calore inſtigantur: nẽ quia inſani ſunt, non habent, quam prudentia ſolet afferre, timiditatem. & ideo nihil diſſimulant, nihil tacent, omnia effutiunt: nihil mirum, ſi aliquando dicant, quod futurum eſt. Item, quia furiunt, & inſaniunt, faciliùs à dæmonibus rapiuntur: quia plus habent imaginationum, & minus prudentiæ, & quædam ex illis accipiunt, & prænunciant, & hoc eſt, quod B. Auguſtinus, loco citato, probat exemplis.

Octauò Quæritur, Cur qui atra bile abſidant, & Melancholici dicuntur, magis diuinant, quam cæteri. Reſpondeo atram bilem non reddere homines magis idoneos ad eam vaticinationem, quæ vere prophetia eſt, & quæ a Deo exiſtit: ſed quia plus imaginationum habent, faciliùs rapi ſolent a Dæmonibus, & ea prædicunt, quæ per naturam parata iam ſunt, vt eueniant. Item, faciliùs abſtrahuntur à ſenſibus, ac proinde conſtantiùs, & pertinaciùs eorum mens contemplatur. Inſuper faciliùs ſentiunt aëris, & corporum cæleſtium affectiones, & mutationes, & ideo faciliùs rerum futurarum per naturam contingentium exordia ſentiunt.

Nonò Quæritur, An Muſicus concentus reddat hominẽ aptiorem ad diuinandum, & vaticinandum. Quæſtionem mouet id, quod legimus lib. 4. Reg. 3. dixit Eliſæus Propheta, Nunc autem adducite mihi Pſaltem: cumque caneret Pſaltes, facta eſt ſuper eum manus Domini, & ait: Hæc dicit Dominus, facite alueum torrentis, & quæ ſequuntur: ergo videntur ſpiritus vaticinationis naturaliter allici concentu ſonorum, aut vocum, & anima per cantum ad vaticinandum naturaliter præparari. Lib. 1. de diuinat. Q. frater ex ſententia grauiſſimorum Philoſophorum ſic ait. Ergo, & ij, quorum animi ſpretis corporibus euolant, atque excurrunt foras ardore aliquo inflammati, atque incitati, cernunt illa profectò, quæ vaticinantes pronunciãt: multiſque rebus inflammantur tales animi, qui corporibus inhęrent, vt ij, qui ſono quodam vocum, & Phrygiis cantibus incitãtur. Sic ille. Reſpondeo, Muſicum concentum non reddere naturaliter hominem magis idoneum ad eam vaticinationem, quæ vere Prophetia eſt, & a Deo in mentes hominũ infunditur: quamuis ad eam, quæ ex cauſis naturalibus exiſtit, & vere Prophetia non eſt, ſed latè, & fuse Prophetia nominatur, conducere queat, quatenus mentem erigit, & à ſenſibus abſtrahit. Eliſeus verò cytharædum vocauit non profanum, ſed ſacrum; nec profana Muſica Eliſeus vtebatur ad vaticinandum, ſed ſacra: nimirum cytharædum acceriri iuſſit, qui diuinas laudes decantaret, & ipſius animũ ad orationẽ excitaret, & erigeret, & ita oratione vtebatur Eliſeus, qua impetraret à Domino ſpiritum vaticinandi: erat igitur Muſicus concentus, religioſus, & ſacer, quo vſus eſt Eliſeus ad orandum Deum; oratione verò vtebatur vt peteret à Domino, quod cupiebat.

Decimò Quæritur, An Balaam, & Sibyllæ fuerint vaticinati afflatu diuino? Reſpondeo cum S. Thoma. 2. 2. q. 172. ar. 6. ad 1. Balaam fuiſſe quidem ariolum, & magum, vt docent communi conſenſu Patres, Aug. in quæſtionib. ex nouo teſtamento. q. 39. & ſermo. 103. de tempore. Orig. hom. 13. in Num. & lib. 1. contrà Celſum. Baſil. hom. de human. Chriſti generat. Gloſſa. Num. 22. Sed nihilominus diuino afflatu vaticinatus eſt, cum dixit: Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga ex Iſrael. Vnde Auguſtinus ait: Hęc ergo Prophetia eſt Balaam, non quia fuit Propheta, ſed Deus cauſam populi ſui egit per illum, non voluntarium, ſed inuitum: ſicut propheta ſſe inueniuntur miſſi à Saul ad Dauid capiendum, & ſicut Saul, cum dictum eſt: nunquid Saul inter Prophetas? Sic B. Auguſtinus. Prohibuit igitur Deus, quo minus Dæmon, quem ille conſulere ſolebat, & cuius vates erat, reſponſum præberet, & ipſe vſus eſt eo ad bona precandum populo Iſraelis, ad eius laudes prædicandas, & ad vaticinandum: Orietur Stella ex Iacob. Item, Sibyllæ quamuis alienæ à fidè, & religione in Deum, multa tamen, quæ de Chriſto prædixerunt, ait S. Tho. 2. 2. q. 172. ar. 6. ad 2. ea prænunciarunt diuino afflatu, & ſpiritu excitatæ.

Erat hoc loco tractandum de Magorum operibus, & maleficijs, ſed de his agam, cum de quinto Decalogi præcepto tractabo.

Quædam aliæ quæſtiones de varijs ſuperſtitionibus diſſoluuntur. Cap. XXV.

PRimò Quæritur, An inſit vis aliqua faſcinationis, in hominibus, qua aliqui aſpectu, vel laudatione, & com-

commendatione aliis hominibus, vel belluis officiãt? Gloſſa in Paulum Gal.3. Explicans illa verba: Quis vos faſcinauit? apertè docet, quorundam oculos eſſe virulentos, qui alios videndo, præſertim infantes, & pueros, inficiunt, & lædunt, quod qua ratione fiat, S. Thomas, 1.p.q.117.ar.3.ad 2. & lib.3.con.Gent.cap.103.de pot.q.6.ar.9.ad.7.de Mal.q.16.ar.9.ad.13. videtur explicare in hunc modũ. Ex acri, & vehementi mentis cogitatione, aliquando corporis ſpiritus, & humores immutantur. ita enim incaleſcit corpus, & timore frigeſcit. Vnde odio, maleuolentia, inuidia variè corpora afficiũtur: quibus ſic, vel aliter affectis fit quoque magna ſpirituum permeantium ad oculos permutatio, propterea quod ſpiritus ſubtiliores in eos tranſmittantur, oculi verò male ſpiritibus affecti aerem ſibi coniunctũ ad certum ſpatium corrumpunt. Porrò aëre malè affecto, ſpecula ſi terſa, & munda fuerint, contrahunt labem, maculam, & ſordes: quod experientia docet in aſpectu fœminæ menſtruo profluuio inquinatæ: Sicut igitur ſpecula polluuntur ab aëre vicino infecto, ſic etiam infantum, & puerorum corpora mollia ac tenera, & proinde ad recipiendum, & patiendum apta, facile ſolent inſici a circumfuſo aëre corrupto. Pari ratione vehementi amore, laudatione, & commendatione tenues corporis ſpiritus mutantur, varieque afficiuntur, & inde ſpiritus ad oculos tranſfuſi, ſic, aut aliter mutantur. Ex quo fit, vt amantium, vel laudantium aſpectus aliis nocere queant, præſertim ſi res ſint animatæ, molles ac teneræ cuiuſmodi ſunt arbuſculæ animalcula, infantuli, puerulı. Et hæc poteſt eſſe vis naturalis faſcinationis. Scio Medicos aliquos aſſeuerare pugnaciter, nullas eſſe faſcinationes, ſed tantùm vulgi opinione eas credi, quarum meminit etiam vulgi ſententiam ſequutus Plinius lib.26. capite vigeſimo & libro vigeſimooctauo capite quarto, & libro decimotertio, capite quarto. Sæpe, fateor, nullæ ſunt faſcinationes, ſed Dæmonum malignitate ſubito, vel aër inficitur, aut hominis, vel belluæ corpus aliqua ex parte maculatur, & læditur. Ariſt. ſectione.20. Problematum dicit, rutam eſſe faſcinationum antidotum. Poſtremò Plinius lib.7.cap.2. refert in Aphrica eſſe quoſdam ex certis familiis genus ducentes, effaſcinantes: quorum laudatione interirent probata, creſcerent arbores, emorerentur infantes: Et in Triballis, & Illyriis eſſe homines, qui viſu quoque effaſcinarent, interimerentque quos diutius intuerentur, iratis præſertim oculis: quod eorum malum faciliùs ſentirent puberes. Et in Aethiopia fuiſſe genus hominum, quorum ſudor contactis corporibus tabem afferret, & fœminas omnes vbique viſu nocere, quæ duplices pupillas habeant. Hæc ille, penes quem fides eſto, quæ veterum ſcriptorum teſtimoniis comprobauit.

Secundò Quæritur, An in hominibus inſit vis aliqua, qua ſolo contactu, aut ſermone ſanẽt alios, aut certis morborum generibus medeantur? Plinius lib.28. cap.2. Maximæ, inquit, quæſtionis, & ſemper incertæ eſt, valeantne verba, & incantamenta carminum ad medendum. Et cap.1. eiuſdem libri ſcribit: dente hominis vi interempti gingiuas in dolore ſcarificari, & oculorum ſuffuſiones felle hominis ſanari, & caluaria interfecti neque cremati, propinatam aquam e fonte noctu, comitialibus morbis prodeſſe; & hominis ſuſpendio interempti catapotia, contra canis rabioſos morſus valere. Sed piacula ſunt, inquit, iſta, non auxilia, & remedia. Idem cap.3 ſcribit fuiſſe in Aphrica Pſillos, & in Italia Marſos, ex quorum familiis, qui ducebant originem, tales fuiſſe, quorum corpora tactu ipſo, ſuctu de modico leuabant percuſſos à ſerpentibus, & manu impoſita corpori venena extrahebant: alios verò fuiſſe, quorum corpora ſolo aſpectu erant terrori ſerpentibus: & quendã in dolium ſerpentium coniectum experimenti cauſa, circummulcentibus linguis illæſum penitus extitiſſe: alios item, quorum ſudor medebatur multis morbis; alios, quorum ſaliua contra ictus ſerpentium valebat, & veſtem a tineis non attingi, quæ fuerit in funere, & ſerpentes ægre, præterquam læua manu, extrahi. Idem quoque lib.7.cap.2. refert aliquando humanorum corporum partes naſci ad aliqua mirabiles. Sicut, inquit, Pyrrhi regis pollex in dextro pede tactus lienoſis medebatur: Et in Aphrica fuiſſe Pſillos, de quibus paulò ante dixi, quorum corpori ingenitum fuit virus exitiale ſerpentibus, vt cuius odore ſopirent eas: Et in Italia eſſe Marſorum gentem, in quibus ineſt eadem vis naturalis, & ictu ſaliuæ humanæ, vt feruentis aquæ contactu ſerpentes fugere: quod ſi in fauces penetrauerit, etiam mori: idque maxime humani ieiuni oris. Item, pro-

A cul Vrbe Roma, in Faliſcorum agro familias eſſe paucas: quæ ſacrificio annuo, quod fiebat ad montem Soracte, Apollini ſuper ambuſtam, & ardentem lignorum ſtruem inambulantes non adurebantur, flãmis parcentibus: quod idem Solinus commemorat capite octauo. At Varro id non tribuit miraculo; ſed ait Hirpinos ambulaturos per ignes, certo quodam medicamento plantas pedum imbuere. Hæc Plinius, & ex parte Solinus: Quæ ſi vera ſunt, certè mirabilia fuere. Quicquid ſit, negare non poſſumus, quin gratis, & liberaliter Deus poſſit quibuſdam hominibus, immo etiam certis familiarum viris vim, & facultatẽ cõcedere, vt tactu, ſermone, aſpectu, odore, vel habitu medeantur quibuſdam morbis, & valeant contra rabioſi canis morſus, aut ſerpentum venena. Nec ea vis, & poteſtas naturalis dici poteſt, quaſi ſit hominis naturæ, & conditioni debita; ſed ea tantùm eſt gratuito Dei munere, & beneficio ſuſcepta. Nec tamen ſequitur, vt ſit vis aliqua ſupernaturalis, hoc eſt, habitus menti infuſus: ſed eſt vis quædã præter ſolitum morem hominibus data, quæ ſuos perficit effectus, aut cauſarum naturalium miniſterio, & opera, aut B certè, quod eſt veriſimilius operante Deo, talium hominũ interueniente ſermone, tactu, aſpectu odore, ſudore, vel halitu. Quo fit, vt id etiam virtutis, & efficacitatis, Dei munere, poſſit ineſſe in hominibus improbis ac perditis.

Tertiò Quæritur, An mulierculæ, quæ vulgo Stryges ſiue Lamiæ vocantur, verè, & reipſa Dæmonum miniſterio, & opera, per aëra in loca remotiſſima deferantur? Sunt qui id inficientur, aſſerantque in quiete ac in ſomnis eas credere ſe à Dæmonibus per aëra deferri. Nam ſæpe, inquiunt, huiuſmodi mulierculæ durè vapulant, acriter acu, vel cuſpide ferrea punguntur, conſtringuntur funibus, immo admoto igne exuruntur, & tamen nihil mali ſentiunt: ergo ſola per quietem viſione deferuntur, non reipſa. Præterea, ſi re non viſione veherentur, facile è carceribus poſſent effugere: at hæ infelices includũtur, nunquã tamen è carceribus, aut vinculis ſolutæ euaſerũt. Aiunt inſuper noſtra corpora non poſſe Dæmonũ opera per aëra deportari: quoniam ſi Chriſtus Dominus a Spiritu malo in pinnaculum templi, & in montem excelſum aſſumptus dicitur: id factum eſt, non quia Dæmon eum è loco in locum tranſtu- C lerit, ſed quia Chriſtus ſpontè ſequi voluerit, & virtute ſua eo ſe contulerit, quo voluit Dæmon, & Habacuc delatus eſt in Babylonem ab Angelo capillo eius apprehenſo, & Spiritus Domini rapuit Philippum, & inuentus eſt in Azoto. Sed id factum eſt, miniſterio Angeli, non Dæmonis; & virtute diuina, non propria.

Pōzinib. in Tra. de Lamiis. Alciatus li.8. Parer. c.22.

Matth. 4.

Dan. 14.

Act. 8.

At enim communi eſt Theologorum conſenſu receptũ poſſe corpora noſtra, poteſtate Dæmonis, per aëra in varia loca deferri. Neque enim negari poteſt, corpora, quòd attinet ad motum, quo e loco in locum tranſimus, naturali Dæmonis poteſtati, & imperio ſubiici, quo tanquam verò conceſſo, incertæ adhuc quæſtionis eſt, an mulierculæ, quæ lamiæ, & ſtryges vocãtur, re ipſa, an ſola viſione mentis & ſenſus deferantur. Hæreticæ prauitatis Inquiſitores, vt plerique literis prodiderunt, certis experimentis ſæpe didicerunt, eas corpore, non viſione, & ſenſu deuehi. Sylu. hæreſ. 3. Simancas de Inſtitutioni. Catholic. tit. 37. nu.6 & Alphon. a Caſtro lib.1. De Iuſta Hæret. punit. cap.16. Paulus Grillandus tract de ſortilegis. q. 7. & alii, quos citat in Direct. Inquiſit. Scholiaſtes. p.2.q.43. Comment.68 & Si- D mancas. de Cath. Inſtit. tit.37. Attamen negãdum non eſt quin id etiam per ſolam viſionem ſæpe contingat. Vnum tantùmmodo obſtat, quod ex Concilio Ancyrano in cap. Epiſcopi, 26. Quæſt.5. refertur, nimirũ. Sceleratæ, inquiũt, Patres in illa Synodo conuocati, quædam mulieres Dæmonum illuſionibus ſeductæ credunt, & profitentur, ſe nocturnis horis cum Diana Paganorũ dea, & innumera multitudine mulierũ equitare ſuper quaſdam beſtias, & multa terrarum ſpatia intempeſtæ noctis ſilentio pertranſire, eiuſque iuſſionibus obedire velut dominæ, & certis noctibus ad eius ſeruitium euocari, quæ falſa opinione deceptæ, hæc vera eſſe credunt, & credendo, à recta fide deuiãt, & errore Paganorum inuoluuntur: Ideo Sacerdotes per Eccleſias ſibi commiſſas populo prædicare debent, vt nouerint, hæc omnino eſſe falſa, & a maligno ſpiritu talia phantaſmata mentibus fidelium irrogari. Siquidem ipſe Satanas qui transfigurat ſe in Angelum lucis, cum mentem cuiuſque mulierculæ ceperit, & hanc ſibi per infidelitatem ſubiugauerit, illico transformat ſe in diuerſarum perſonarum ſpecies, atque ſimilitudines: & mentem quam captiuã tenet,

tenet, in ſomnis deludens, modo læta, modo triſtia, modo cognitas, modo incognitas perſonas oſtendens, per deuia quæque deducit. Et cum ſolus Spiritus hoc patitur, infidelis mens hæc non in animo, ſed in corpore exiſtimat euenire; cum Ezechiel Propheta, viſiones Domini non in corpore, ſed in ſpiritu viderit, & Iohannes Sacramétum Apocalypſis in ſpiritu, non in corpore: Et Paulus non audet dicere ſe raptum in corpore. Omnibus itaque publicè annunciandum eſt, quòd qui talia, & his ſimilia credit, fidem perdit, & qui rectam fidem non habet, hic non eſt Domini, ſed diaboli. Quiſquis ergo credit poſſe fieri aliquam creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut tráſformari in aliam ſpeciem, vel in aliam ſimilitudinem niſi ab ipſo Creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta ſunt, proculdubio infidelis eſt, & Pagano deterior. Hæc ibi Ex quo capite ij, quos ſupra nominaui, colligunt, nunquam humana corpora à Dæmonibus quòquam deportari. Siquidem Concilium à Fide aberrare dicit eos; qui talia crediderint. Vnde Nauarrus dixit in ſuo Manuali cap. 11. nu. 38. verſiculo Trigeſimoſecundo, peccare Lethaliter eum, qui credit veneficas, aut maleficas, vel ſtryges corporaliter per aëra ad diuerſa loca deferri, vt illæ putant: Et ſtatim citat c. Epiſcopi 26. Quæſt. 5. Confeſtim tamen, quaſi ſeipſum corrigens ſubiicit: Quamuis credere, quòd aliquando, licet rarò, Dæmon aliquos de loco in locum, Deo permittente deportet, non eſt peccatum: quod probat Nauarrus teſtimonio Caietani, 2. 2. q. 95. ar. 3. quem citat, & experientia Iudicum in Germania, & auctoritate libri, qui inſcriptus eſt Malleus Maleficarum, qui id multis rationibus, & experimentis oſtendit.

Ezech. 1.
Apoc. 1.
2. Cor. 12.

Sed operæ pretium eſt reſpondere ad id, quod ex c. Epiſcopi, citauimus, vbi manifeſte contra Fidem errare dicuntur ij, qui talia crediderint. Multa Silueſter tradit de ſupradicti capitis ſenſu: multa Paulus Grillandus, vt tueantur dictum ſuũ, mulierculas nempe, quæ Stryges, ſiue Lamiæ dicuntur, re ipſa, non ſola viſione per aëra in varia loca Dæmonis miniſterio transferri. Sed reuera, quicquid iſti dicát, non aptè, & conuenienter ad propoſitam quæſtionem reſpondent. Ego ſanè non video, quis alius ſenſus ſit eius loci, niſi quod ibi condemnantur ii, qui credebant eas mulierculas ita à Dæmonibus corpore deferri, vt mutarentur in alia corpora, & quibuſdam veris animantibus veherentur. Fuit enim Paganorum error, arbitrantium poſſe Dæmonis virtute corpora in alia mutari: cum tamen id ſolius ſit Diuinæ poteſtatis. Mulierculæ verò, de quibus Concilium loquebatur, putabant ſua corpora in alia tranſire, & eos omnes, qui à Dæmonibus per aëra deferebantur, in varias formas commutari. Quæres, quomodo verum ſit, quod vulgo fertur, eiuſmodi mulierculas obſeratis ianuis noctu in domos intrare, & infantium, ac puerorum ſanguinem exugere, & ſuffocare, & occidere, vt abſque baptiſmate decedant? Philoſtratus ſcripſit lib. 4. de vita Apollonii cap. 8. Lamias eſſe mulieres ad amorem, & venerem procliues, & carnes humanas, maximè vero formoſorum puerorum, & iuuenum appetere, & noctu eorum ſanguinem exorbere. Sed fabuloſum eſſe videtur, at fieri poteſt, vt earum mandato Dæmones aliquos infantes interimant, & ipſæ putent ſe eos occidere.

Aliæ quæſtiones circa eandem materiam diluuntur. Cap. XXVI.

PRimò Quæritur, An pocula, vel carmina amatoria, quæ Philtra Græcè dicuntur, vim aliquam habeant naturalem homines, vel inuitos alliciendi ad amandum hunc vel illum hominem? Sunt, qui id afferant, & probent multis experimentis, & teſtimoniis, inter quæ vnum eſt illud B. Hieronymi in vita Hilarionis Abbatis, vbi refert iuuenem quendam, quia Virginem ſacram iocis, nutibus, muneribus, quæ ſolent peritura Virginis eſſe principia, in turpes amores non potuit pellicere, ad magicas artes conuerſum, quas apud Memphim Aegypti didicerat, eò amoris Virginem traxiſſe, vt abiecto amictu capitis crinem rotaret, ſtrideret dentibus, nomen adoleſcentis, quem ante contempſerat, perpetuò inclamaret. Hæc Hieronymus. Narrat apud Lucianum in dialogo, qui vocatur Philopſeudos, Cleodemus Peripateticus Philoſophus, Chriſidem mulierem vi magica in amorem pertractam. Apud Apuleium A lib. 2. de Aſino adeò Pamphilia mulier magicæ artis perita, vbi ſpectabilis formæ iuuenem viſit, eum ad ſui amorẽ magicæ artis violentia pertraxit. In Leorum. C. de Maleficis, dicitur. Qui magicis accincti artibus, aut contra ſalutẽ hominum moliti, aut pudicos animos ad libinem deflexiſſe detegentur.

De huiuſmodi Philtris amatoriis duo mihi videntur poſſe dici probabiliter. Primum eſt; conſtat, (vt alibi latiùs dicam, cum de Maleficiis in quinto Decalogi præceptò diſputabo) teſtimoniis Ariſtotelis, Theophraſti, Dioſcoridis, Plinii, Galeni, Pauli, & aliorum, qui eam Medicinæ partem, quæ in Simplicium rerum contemplatione verſatur, tractarunt, quaſdam eſſe rerum naturalium, vt herbarum, & lapidum vires, & facultates, quæ amoris, & concupiſcentiæ flammá poſſint incendere. Eſt enim amor, & concupiſcentia, facultatis ſentientis affectio, quę vi ſpirituum, & humorum excitari, incendi, confirmari, & contrà remitti, minui, & extingui poſſit. Alterum eſt; nullam eſſe in rebus naturalibus facultatem ingenitam, quæ ſuaptè natura excitet, alliciat, & incendat hominem ad amandum, vel odio proſequendum hunc, aut illum certum hominem. B Quòd enim excitetur in nobis amor, generatim, ſiue promiſcue, fieri quidem fortaſſe naturaliter poterit certo poculi, aut cibi genere ſumpto, vt teſtatur Medina lib. 1. de recta in Deum fide, c. 7. Quòd verò excitemur, aut inflammemur ad amorem, vel odium huius, aut illius certi hominis; vis naturalis non eſt in rebus, quæ eduntur, aut potantur. Quis enim credat eſſe herbam, aut lapidem, qui naturali ſua vi, & efficacitate conciliet nobis amores certorum hominum? At inquies; Nulla igitur eſt Philtrorum vis? Reſpondeo, in hunc modum; cum naturaliter fieri queat, vt quis ad amandum generatim excitetur, & incendatur vi alicuius herbæ, lapidis, aut pulueris: vt ad amandum hunc, vel illum hominẽ alliciatur, & inflãmetur, ex Dæmonis facultate prouenit, qui hominem aliunde ad amandum in vniuerſum excitatum, allicit ad amoré erga hunc, vel illum: eò quod corporis ſpiritus, & humores poteſt Demon varie commouere, & deinde rerum imagines memoriæ impreſſas permiſcere, ita vt hunc, vel illum referant Ex quo fieri poteſt, vt homine generatim, iam ad amandum impulſo, frequens occurrat memoria, & recordatio huius, vel illius, opera, & mi- C niſterio Dæmonis; & proinde alliciatur eius animus, & inflammetur ad hunc, vel illum hominem amandum. Hac item ratione tentat Dæmon pudicitiam, & caſtitatem hominis. Philtra igitur, hoc eſt, amatoria pocula, ſiue amatoria veneficia nihil valent ad conciliandos animos, voluntates, & amores certorum hominum, niſi Dæmone ſeſe etiã ingerente, & tentante eo modo, quo dixi, virtutem hominis. Multò minùs valent carmina, aut verba ad alliciendos homines inuitos in amorem, vel odium, ſed Dæmon carminibus, & verbis occultè euocatus adeſt, & deinde inflámat hominem ad amandum eum, quem ante contempſerat; quoniam frequentem eius recordationem, ac memoriam infigit, quæ delectatione pelliciat, flectat, & moueat. Nouit Dæmon, corporis habitum, geſtum, dignitatem, aut venuſtatem, ita oculis hominum gratam, vt ſolo ſui aſpectu mire gratiam à plurimis poſſit: & ideo horum, & ſimilium memoriam imprimit, eò quòd rerum imagines, quæ in memorandi facultate ſeruantur, permiſcet, vt hoc, aut illud referant.

D Secundò Quæritur, An in hominibus inſit vis, qua Dæmones annulis, ſpeculis, vel vaſculis includant, & alligent? Item, qua eos obſeſſis corporibus excludant, & pellant? nã exemplis, experimentis, multorumque teſtimoniis cóprobari poteſt Dæmones includi, & alligari certis locis, recitatis, & auditis quibuſdam hominum verbis, carminibus, imperio, incantationibus. Sacræ item literæ teſtantur, Dauide cytharam pulſante, malignum ſpiritum à Saule ſolitũ recedere: muſica igitur inſtrumenta valent, ad Dæmones fugandos. Maximæ quæſtionis, inquit, Plinius lib. 28. c. 2. & ſemper incertæ eſt, valeantne aliquid verba, & incantamẽta carminum. Tralianus lib. 9. cap. 4. probat auctoritate Galeni, eſſe incantamenta verborum, ſeu carminum. Item, Ioſeph. lib. 8. Antiquit. cap. 2. de Salomonis Sapientia loquẽs ſic ait: Præſtitit autem ei Deus, vt etiam contrà Dæmones artem ad vtilitatem hominum, & eorum curas edisceret, & incantationes inſtituit, quibus ægritudines ſoleant mitigari. Modos etiam coniurationum, quibus obſtricti dæmones, effugantur, nec denuo redeunt, inuenit: & hæc cura hactenus apud nos multum præualere dignoſcitur. Vidi

enim

enim quendam Eleazarum, de gente noſtra præſente Veſpaſiano, & eius filiis, & tribunis, & alio exercitu ſimul, curantem eos, qui à Dæmonibus vexabantur. Modus autem medicinæ fuit huiuſmodi, intulit naribus eius, qui à Dæmonio vexabatur, annulum habentem ſubter ſignaculum radicem à Salomone monſtratam: deinde Dæmoniũ per nares odorantis abſtraxit, & repente cecidit homo. Poſtea coniurauit eum, iuramentum inducens Salomonis, ne ad eum denuo remearet, id eſt cantica, quæ ille compoſuit edicens ſuper eum. Volens autem ſatisfacere atque probare præſentibus Eleazarus, hanc ſe habere virtutem, ponebat ante eos, aut calicem aqua plenum, aut peluim, & Dæmonio imperabat, vt egreſſus ab homine hæc euerteret, & videntibus præberet indicium, quod hominem reliquiſſet. Hactenus Ioſephus. Inſuper Tob. 6. dixit Angelus Tobiæ, vt retineret ſibi iecur piſcis capti, cor, & fel: & ſubiecit. Cordis eius particulam ſi ſuper carbones ponas, fumus eius extricat omne genus Dæmoniorũ ſiue à viro ſiue à muliere, ita vt vltra non accedat ad eos. Et c. 8. eiuſdẽ libri legimus. Recordatus itaque Tobias ſermonum angeli protulit partem iecoris de caſſidili ſuo, & poſuit eam ſuper carbones viuos. Tunc Raphael Angelus apprehendit Dæmonium, & religauit illud in deſerto ſuperioris Aegypti. His poſitis, Reſpondeo, in hunc modum: In hominibus, cum ſint natura, & poteſtate longe inferiores, vis naturalis non eſt ad includendos alligandoſue Dæmones, vel expellendos. Vnde cum Dæmones certis locis includuntur, vel alligantur, id fit imperio aliorum Dæmonum ſuperiorum, cum quibus pactum eſt initum, vt inferiores includant, & alligent: vel ipſi Dæmones ſponte ſe ipſos includunt, & alligant pacto cum eis inito expreſſè, vel occulte, vt id faciant, cum primum certa quædam verba, & carmina audierint, aut incantamenta, & veneficia mentis intelligentia perſenſerint. Eodem modo poſſunt etiam e corporibus eijci, poſſunt item euocari.

Illud verò, quod Scriptura de Dauide, & Saule commemorat, ſunt qui ita interpretentur, vt dicant, eo loco, ſpiritum malum qui Saulem corripiebat, non fuiſſe Dæmonẽ, ſed atræ bilis ſpiritum, & humorem, qui ſi magnus ſit, vexat, & cruciat homines, præſertim ſi opera, & miniſterio Dæmonis excreſcat: huiuſmodi autem ſpiritus vi muſici inſtrumenti poteſt naturaliter ſedari, & comprimi, Læta enim, grata, & iucunda exhilarant animum, leniunt, ac mitigant animi dolorem, & triſtitiam excutiunt. Auguſtinus tamen lib. 2. ad Simplicia. q. 1. & Gregor. lib. 2. Moral. cap. 6. & Gloſſa ordinaria 1. Reg. 16. ſpiritum malum interpretari videntur Dæmonem, quod ſi Dæmon ille fuit, vt prædicti Patres teſtantur, tunc non vi muſici inſtrumenti per ſe proximè pellebatur, ſed poteſtate, & virtute Dei, id volentis efficere per Dauidem cytharam pulſantem: vel Dæmon Saulem corripiebat certis tantùm temporibus, nimirum cum Saul triſtis erat, & afflicto animo; cuius Dauid pulſu cytharæ leuabat triſtitiã, & dolorem; & proinde Dæmon pellebatur, Saulis animo ex graui mœrore ſuauiter recreato. Nec item iecoris odore naturaliter Dæmon fugatus eſt, ſed vel Imperio, & virtute Angeli, vel virtute diuina, & iecur fuit quaſi ad id ſacratũ ab Angelo, vel à Deo, ſicut Eccleſia ſuis exorciſmis, in quibus ob preces ipſius, Diuina virtus adeſt, Dæmones expellit, ac fugat. Nec quod Ioſephus ſcripſit auctoritatem habet, aut fidem meretur.

Tertio Quæritur, Quas pœnas Sortilegis, Maleficis, & Diuinantibus irrogent Canones, Leges, & Iura? Reſpondeo, Iure Canonico, & Ciuili multis pœnis eos affici, vt planum eſt ex multis capitibus, quæ habentur 26. Quæſt. 5. & 7. & Titulo De Sortilegijs, & ex Legibus C. De Maleficis, & Mathematicis, & L. Item, apud Labeonem, §. Si quis Aſtrologus ff. De Iniuriis. Poſſunt igitur perditiſſimi homines puniri anathemate, ſuſpenſione Ordinis, dignitatis, adminiſtrationis, verberibus, exilio, vinculis, & carcere perpetuo, aliiſque pœnis. cap. Illud 26. Quæſt. 2. & cap. Admoneant 26. Quæſt. 7. Leuit. 20. ſtatuitur ſic: vir ſiue mulier, in quibus Pythonicus, vel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos. L. Quicumque. C. De Maleficis, ſancitum eſt, vt cuique liceat Maleficum apprehendere, & illico ad Magiſtratus, & Iudices deferre, vt cõmunis ſalutis hoſtem. L. Etſi. C. De Malef. ſtatuitur, vt licet homines in dignitate conſtituti nõ debeant niſi ob crimen maieſtatis, & ſtatim torqueri, ſi tamen in comitatu Principis aliquis aruſpex, ariolus, augur, Mathematicus, aut ſomniorum interpres, aut diuinandi artem exercens, licet in di-

A gnitate fuerit, tormentis ſubiicitur. L. Nemo, eodem titulo, Ariolis, Mathematicis, & diuinandi artem exercentes gladio puniuntur. L. Nullus. C. de Malef. præcipit Conſtantinus, vt diuinantes concremantur, qui ad alienam domum acceſſerint: & qui eos deuocauerint, deportentur, publicatis eorum bonis. L. Multi, C. eodem tit. decretum eſt, Magicis artibus deditos, qui elementa turbare, vitam inſontium labefactare, & Manibus, hoc eſt, Dæmonibus euocatis, audent multa perpetrare, ferali pœna, hoc eſt, vt exponit Accurſius, tanquam beſtiæ puniantur. L. Eorum C. eodem tit. ſtatuitur, ne malefici puniantur, qui aliquando ſua arte vſi, ob finem bonum effecerũt, ne maturis vindemiis imbres noceant, ne ventorum tempeſtatibus, aut grandinis lapidatione quatiantur. Secus verò grauiter plectantur, quando magicis vſi artibus, aut contra ſalutem hominum moliri, aut pudicos animos ad libidinem deflexiſſe deteguntur. Sic ibi. At Iure Canonico, vt patet ex cap. Illos 26. Quæſt. 3. & cap. ex tuarum & cap. vlt. de ſortile. in vniuerſum damnantur, & prohibentur maleficorum artes, ſiue ob finem bonum, ſiue ob malum eas malefici exerceant.

B Quæres, An ipſo iure in Sortilegos, Aſtrologos, & quoſlibet alios, qui vanè diuinant, & eorum arte, vel opera vtentes, aut eos conſulentes, ſit lata excommunicationis ſententia? Reſpondeo: ſi eorum diuinationes manifeſte contineant, aut ſapiant hæreſim, quales ſunt eæ, de quibus in quæſtione proximè ſequenti dicam, ipſo facto, ſaltem in foro exteriore eos, qui eas exercent, excommunicatione affectos eſſe, quoniam in eo foro cenſentur hæretici, & vt tales puniuntur, aut ſaltem, vt de hæreſi vehementer ſuſpecti. Si verò eorum diuinationes, nec contineant manifeſte, nec ſapiant hæreſim, iure communi canonico nullam ipſo facto excommunicationem cõtrahunt, ſed ea poſſunt merito affici. cap. Si quis 26. Quæſt. 5. dicitur: Si quis ariolos, aruſpices, incantatores obſeruauerit, aut phylacteriis eorum vſus fuerit, anathema ſit, hoc eſt, anathemate feriatur. Ibidem cap. Non oportet, ſtatuitur, vt Clerici ſacris Officiis dediti, qui fuerint Magi, vel incantatores, aut ſuperſtitioſis artibus vtuntur, ab Eccleſia proijciantur. Ibidẽ cap. Si quis Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, vel clericus aruſpices, vel alios quoſcumque diuinantes conſuluerit, ab

C honore dignitatis ſuæ ſit ſuſpenſus, hoc eſt, ſit à ſuo gradu deiectus. Ibid. c. Aliquanti: Clericus, vel laicus Diuinationis ſcientiam profeſſus, aut conſulens, aut docens, ab Eccleſia habeatur extraneus. Ibidem c. Sortes ſub anathematis interdicto prohibentur diuinationes, ne fiant Ibid. c. Si quis Clericus. Clericus, vel ſæcularis, qui diuinationes obſeruauerit, ab Eccleſiæ communione propellatur. cap. Auguriis: Ab Eccleſia repellitur, qui auguriis, & incantationibus ſtuduerit. Ibid. Quæſt. 7. Anathema ſit, qui ritum Paganorum, & Kalendarum obſeruat. Ibidem, C. Admoneant, decernitur: Si quis artes magicas, & incantationes exercuerit, clericus gradu ſuo deijciatur, laicus anathemate feriatur. Hæc omnia ex Iure communi canonico colliguntur. At in Directorio Inquiſitorum Parte ſecunda, Quæſtione 43. continetur, quædam conſtitutio Pontificia edita à Ioanne 22. in qua ipſo iure excommunicationis pœna iis omnibus irrogatur, qui Sacramentis, aut rebus ſacris in diuinationibus abutuntur, aut nefariis precibus Dæmones inuocant, aut ſacrificia illis offerunt, aut eos venerantur, & colunt, aut cum eis impia pacta faciunt. Poſtremò,

D vt teſtatur Abbas cap. 1. De Sortilegis, vltra pœnas legis ſortilegi infami coronati mithra in publicum produci ſolent, aut ſcalis alligati ignominioſe prope fores templi ſiue ædis ſacræ conſtituuntur.

Quartò Quæritur, An Inquiſitores hæreticæ prauitatis habeant auctoritatem, & ius in eos Diuinantes, & ſortilegos, inquirendi, & animaduertendi? Reſpondeo, habere, quotieſcumque aliqua admiſerint, quæ manifeſte hæreſim contineant, aut ſapiant: ſapiunt autem hæreſim eæ diuinationes, in quibus aliqui imagines baptizant, pueros rebaptizant, vel caput defuncti ſuffumigant, aut Sanctorũ imagines conculcant, proterunt, ſputis fœdant, Cruces deiiciunt, atque confringunt, aut ſacramentis, aut rebus ſacris, aut ſacramentalibus nefariè, & ſacrilege abutuntur. Continent verò manifeſtè hæreſim diuinationes, in quibus quidam ipſos Dæmones inuocant, vel cõſulunt, eis thura adolendo, ſacrificia offerendo, candelas accendendo, venerationem, & cultũ tribuendo, genua flectendo, ſe humi proſternendo, vel aliquid aliud præſtando ob eorum obſequiũ honorem, & reuerentiam; Qui item eis ſeipſos deuouent.

& tra-

A & tradunt; Qui Fidem abnegant; Qui eorum ſcripta nomina honoris, & cultus cauſa deferunt. Omnes huiuſmodi tanquam hæretici, aut ſaltem nomine hæreſis vehementer ſuſpecti, iure poſſunt ab Inquiſitoribus puniri, vt colligitur ex cap. Accuſatus. § Licet. De Hæret. in Sexto: & iure ipſo, affecti ſunt iis pœnis, quibus Canones, & Iura Hæreticos, & de Hæreſi ſuſpectos ſubiectos eſſe voluerunt. At verò Iure communi Canonico, & antiquo auctoritatem non habent Inquiſitores animaduertendi in Sortilegos, & Diuinantes, vt conſtat ex eodem cap. Accuſatus, in Sextò, ſi prædicta non faciant, quamuis ſortibus, & aliis diuinationibus vtantur. Sed quid ſi Dæmones inuocent, & conſulãt eo ſolum animo, vt ex eorum verbis futura fortuita, vel occulta diſcant, ita vt nihil eorum, quæ diximus efficiant, ſed ſolùm Dæmonem conſulant, vt amicum, & ſocium morem eorum, qui alios ſe peritiores conſulunt? Reſpondet Caiet. 2.2.q.95 ar.4. eos non eſſe hæreticos, nec inuocationem, qua Dæmones inuocant, hæreſim continere, aut ſapere: ſed ſubiicit ſtatim, ſe in hac parte, vt Theologum, & Theologice loqui, non vt iuriſconſultum, qui in iudicio procedit.
B Quidam aliis reſpondent, in eos non habere ius inquirendi Inquiſitores, quia nec ſũt Hæretici, nec de hæreſi ſuſpecti cũ nihil præſeferãt, quod ſapiat, aut cõtineat hæreſim, quod mihi ſanè reſponſum non placet. Nam etſi in eos iure communi, & antiquo canonico inquirere nequeant, tanquam in Hæreticos, aut in eos, qui faciunt aliquid, quod manifeſtè contineat, aut ſapiat hæreſim; poſſunt tamen inquirere tanquam in ſuſpectos de hæreſi. Nam eò ipſo, quod Dæmones euocant, & eos de futuris euentibus fortuitis, aut occultis interrogant, nomine hæreſis meritò ſuſpecti cenſentur. Quæres deinde, quidnam iure nouo Pontificio hac de re, conſtitutum ſit? Reſpondeo, eſſe etiam Conſtitutionem à Sixto V. quæ incipit: Cæli, & terræ: in qua licet excõmunicatio ipſo iure, non imponatur; conceditur tamen Epiſcopis, Prælatis, & aliis ordinariis locorum & Inquiſitoribus hæreticæ prauitatis vbique gentium deputatis, vt inquirere, & animaduertere queant in omnes ſortilegos, & diuinandi artibus vtentes. Hæc enim ſunt eius verba: Apoſtolica auctoritate ſtatuimus, & mandamus, vt tam contra Aſtrologos, Mathematicos, & alios quoſcumque dictæ Iudicia-
C riæ Aſtrologiæ artem, præterquam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam, in poſterum exercentes, aut facientes iudicia, & natiuitates hominum, quibus de futuris contingentibus, ſucceſſibus, fortuitiſque caſibus, aut actionibus, ab humana voluntate pendẽtibus aliquid euẽturum affirmare audent, etiamſi id ſe non certò affirmare aſſerant, aut proteſtentur: quàm contra alios vtriuſque ſexus, qui ſupradictas damnatas, vanas, fallaces, & pernicioſas diuinandi artes, ſiue ſcientias exercent, profitentur, aut docent, aut diſcunt, quiue huiuſmodi illicitas diuinationes, ſortilegia, ſuperſtitiones, veneficia, incantationes, ac præmiſſa deteſtanda delicta, vt præfertur, faciunt, aut in eis ſe quomodolibet intromittunt, cuiuſcunque dignitatis, gradus, & conditionis exiſtant, tam Epiſcopi, & Prælati ſuperiores, & alii locorum ordinarii, quã Inquiſitores hæreticæ prauitatis vbique gentium deputati, etiamſi in pleriſque ex his caſibus, antea non procedebant, aut procedere non valebant, diligentiùs inquirant, & procedant, atque in eos ſeueriùs canonicis pœnis, & aliis eorum arbitrio animaduertant. Hæc ibi. Ex quo fit, vt vi huius Conſtitutionis, vbi
D vſu recepta, confirmataque fuerit, hæreticæ perinde Inquiſitores poſſint inquirere, & animaduertere in eos omnes, qui ſuperſtitioſam quamlibet diuinandi artem exercent, profitentur, docent, addiſcunt, aut diuinationibus vanis vtuntur, aut in eis ſe quomodolibet ingerunt. Cum tamen iure communi canonico antea ſancitum eſſet, quod habetur in cap. Accuſatus. §. Licet, De Hæret. in Sexto, vt Inquiſitores peſtis hæreticæ à Sede Apoſtolica deputati, de diuinationibus, aut ſortilegiis, niſi hæreſim ſaperẽt, aut redolerent, manifeſte interre, & ingerere ſe non debeant, nec punire talia exercentes, ſed eos relinquere ſuis Iudicibus puniendos. Hæc in eo capite.

Quintò quæritur, quidnam ſit iure conſtitutum contra libros, & Scripturas, quæ docent, continentùe ſuperſtitioſas diuinationes? Reſpondeo, in L. Culpa, C. De Maleficis. Valentinianus Imperator ſancuit, ne Magica ars doceatur, aut diſcatur. Et in Indice librorum prohibitorum in Concilio Tridentino edito, Regula nona ſic habet: Libri omnes, & ſcripta Geomantiæ, Hydromantiæ, Aeromantiæ, Pyromantiæ, Oenomãtiæ, Chiromantiæ, Necromantiæ, ſiue in quibus continentur ſortilegia, Veneficia, auguria, auſpicia, incantationes artis magicæ, prorſus reiiciuntur; Epiſcopi verò diligenter prouideant, ne Aſtrologiæ iudiciariæ libri, tractatus, indices legantur, vel habeantur, qui de futuris contingentibus, ſucceſſibus, fortuitiſue caſibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certò aliquid euenturum affirmare audent. Permittuntur autem iudicia, & naturales obſeruationes, quæ nauigationis, agriculturæ, ſiue, medicæ artis iuuandæ gratia conſcripta ſunt. Hæc Regula. Et Sixtus V. in Conſtitutione paulò ante producta prohibet eoſdem libros cenſuris, & pœnis, quæ in Indice continentur, irrogatis, ne à Chriſti fidelibus legi poſſint, aut quomodolibet retineri, ſed ait illos Epiſcopis, & ordinariis locorum, vel Inquiſitoribus exhiberi, & tradi oportere. Alioqui conſtituit, & præcipit, vt contra ſcienter legentes, aut retinentes libros, aut ſcripta huiuſmodi, Inquiſitores liberè ius habeant, & auctoritatẽ procedendi, & pœnis debitis coerceant, & puniant. Immo Ioannes 22. in ſua Conſtitutione Pontificia, cuius mentionem ſuperiùs feci, excommunicatione ferit omnes tenentes libellos, ſcripturaſùe continentes aliquos ex prædictis errores, vel in eis ſtudentes, niſi infra octo dies aboleant, & comburant in totum, vel ex parte. Hæc ibi. Et in Indice nouiſſimo auctoritate S.D.N. Clementis VIII. edito, in obſeruatione circa nonã regulam eiuſdẽ Indicis, dſ ab Epiſcopis, & Inquiſitoribus Chriſti fideles ſedulò admonendi ſunt, quòd in legentes, aut retinentes contra regulã hanc libros huiuſmodi Aſtrologiæ iudiciariæ, diuinationum, & ſortilegiorum rerumque aliarum in eadem regula expreſſarum procedi poteſt, non modo per ipſos Epiſcopos, & ordinarios, ſed etiam per Inquiſitores locorum ex conſtitutione fœlicis recordationis Sixti V. Hæc in Indice.

Sextò Quæritur, quæ nam cauenda, & fugienda ſint, ne vana ſit, & ſuperſtitioſa obſeruatio, cum verba, aut characteres certi deſcribuntur, vt aliquid eueniat, & impetretur? Reſpondeo, ex S. Tho. 2.2.q.96.ar.4 quatuor caueri oportere. Primò, ne quid ſcribatur, quod manifeſte Dæmonis inuocationem, cultum, & venerationem contineat. Deinde, ne verba, aut characteres penitus ignoti ſcribãtur: nam eò ipſo, quòd eſt ſcriptura incognita, debet nobis eſſe ſuſpecta, vt quæ erroris, aut impietatis periculum, & occaſionẽ afferet, & præbet. Præterea, ne ſcriptura illa falſi aliquid contineat. Deus enim rei falſæ teſtis eſſe nõ poteſt; & proinde falſæ ſcripturæ miniſterio nihil boni diuinitus cõtingit: Poſtremò, ne verbis ſacris vani aliquid admiſceatur. Verbi gratia, ſi in eis ſpes conſtituatur, quòd certò hebdomadæ die conſcripta ſint, aut certa diei hora, aut manu fœminæ, non viri, pueri, aut iuuenis, non ſenis, aut manu ſiniſtra, nõ dextra, aut duobus digitis, non tribus, aut characteribus rubro colore tinctis, non nigro.

Septimò Quæritur, fas ne ſit in floribus, herbis, fructibuſùe colligendis, aut animantibus cuſtodiendis, vti certis verbis ſacris, aut certas preces adhibere ad eam rem cõpoſitas, & accommodatas, vt ab eis morbi, & vitia, & quicquid aduerſi, & mali habeãt, arceantur. S. Th. 2.2.q.96.art. 4. reſpondet fas eſſe Apoſtolorum Symbolum, aut precationem Dominicam, aut alia verba ſacra, præſertim cum ſigno Crucis, recitare, dummodo ſpes, & fiducia non in literis, ſyllabis aut nudis ipſis nominibus, & vocibus, ſed in Deo ipſo rerum opifice, & liberali bonorum omnium largitore ponatur. Alioqui enim non licere, id facere, vt conſtat ex cap. Non liceat. 26. Quæſt. 5.

Vltimò Quæritur, An rudes, & imperiti homines grauiter peccent, cum bona fide abſque expreſſa Dæmonis inuocatione, ſuperſtitioſa, & vana vtuntur obſeruatione? Reſpondeo, ſi cum rebus, factiſque ſuis ſuperſtitioſè aliquid adhibent, id ſcienter efficiant, aut hæſitent, fas id ſit nec ne, eos grauiter peccare, quia licet voluntate careant euocandi Dæmonem, ſcienter tamen vana, & ſuperſtitioſa obſeruatione vtuntur, aut ſaltem dubitant, ſit ſuperſtitioſa nec ne, nam eò ipſo, ab ea abſtinere debuiſſent, ne periculum incurrerent ſuperſtitionis, vel impietatis. Si tamen bona fide putent nihil ſuperſtitioſum, & vanum contineri, cum credant id, quod optant, petunt, aguntùe, fieri poſſe vi, & facultate, naturæ, vel poteſtate Dei, vel Angelorum opera, aut quia vident illud idem pios, & religioſos homines facere conſueuiſſe, non peccant, quoniam ob ignorantiam bona fide excuſantur. Debent tamen à Presbytero, qui eorum confeſſiones excipit, admoneri, vt ſe in poſterum ab huiuſmodi ſuperſtitioſis obſeruationibus abſtineant.

neant, quia cũ ſint ſuperſtitioſæ, eo ipſo, ſunt malæ per ſe, ac proinde omnino cauẽdæ, & fugiẽdæ, vt vanæ, & inanes.

De ſacrilegio, quod contra Religionem committitur. Cap. XXVII.

PRimò quæritur, quidnam ſacrilegii nomine intelligatur? Reſpondeo, ſi propriè, & preſsè ſumatur vocabuli Etymologia, ſacrilegiũ eſſe rerum ſacrarum furtum. Vnde ſacrilegi dicuntur, qui res ſacrãs ſurripiunt, aut qui rẽ non ſacram, in loco tñ ſacro depoſitã, aut commendatã furantur. Poſtea tamen latiùs eſt nomen acceptũ, & tranſlatum ad ſignificandum peccatũ, quo res ſacra polluitur, aut indignè, & impiè tractatur. Et hoc modo ſumptũ ſacrilegiũ, eſt peccatũ, quo res ſacræ indignè tractantur ab aliquo, ſcilicet non eo honore, veneratione, & cultu, quo deberent. Appellatione aute rei ſacræ accipitur ea, quæ ſanctitatẽ aliquam habet, aut Chriſti inſtitutione, aut Eccleſiæ conſecratione, vnctione, benedictioneuè, vt vocatur, quæ eſt precatio, qua Eccleſiæ miniſter certis ritibus, & cæremoniis Eccleſiaſticis adhibitis, bona precatur rei, quã ſacrat. Ea item, quam Eccleſia ad ſacros vſus, & miniſteria deſtinauit.

Secundò quæritur, quot ſint ſacrilegii ſpecies, & modi? Reſpondeo, in vniuerſum tria eſſe ſacrilegiorũ genera. Aut enim ſacrilegiũ contra perſonam ſacrã, aut contra locũ ſacrum, aut contra rem ſacram admittitur.

Tertiò quæritur, quot modis contingat ſacrilegiũ, quod contra perſonam ſacrã committitur? Reſpõdeo, huiuſmodi ſacrilegium eſſe peccatũ, quo contra honorẽ, & cultum, & ſanctitatẽ perſonæ ſacræ debitam delinquitur, aut quo religio violatur, dum perſona offenditur: V. G. ſi quis rem habuerit cum fœmina voto caſtitatis adſtricta, acceſſus ad eã totus eſt ſacrilegus, quia eſt contra votũ, religionis officiũ, & opus. Quo fit, vt quandocũque quis votũ, aut iuſiurandũ violauerit, ſacrilegus ſit, eò quod votũ, & iuſiurandum, quæ ſunt religionis actus, nõ ſoluat, & ſeruet. Præterea, qui Clericum occiderit, aut ei colaphos impegerit, eumùe pulſauerit, & verberauerit, ſacrilegiũ admittit, quia facit cõtra veneratione, & cultũ Clerici ſanctitati debitũ. Clericus enim Sanctus, & ſacer eſt, non ſolùm, quia ſit ad diuina miniſteria deſtinatus, ſed etiã, quia Eccleſiaſticis legibus interdictum eſt, ne per iniuriã lædatur. Itẽ, ſi presbyter ſuo officio functus Sacramenta conferat, lethalis peccati cõſcius, aut ſacroſanctũ Euchariſtiæ Sacramentũ conficiat, aut Miſſæ ſacrificiũ offerat, ſacrilegii graui ſcelere ſeſe cõmaculat quia indigne Sacramenta tractat. Pari rõne laicus lethalis culpæ conſcius, Sacramẽta percipiens, ſacrilegiũ admittit. At verò ſi Clericus furetur, mentiatur, aut maledicta in Deũ, vel Sanctos in cælo regnantes conniciat, peccatũ quidẽ committit, non tñ ſacrilegiũ. Violat enim furando mentiendo, maledicendo, naturale ius, ſed cõtra ſanctitatẽ perſonæ Clerici debitã nõ delinquit. Præterea, ſi ludis, comeſſationibus, venationibus, negociationibus ſe dedat; Canones quidẽ, & Eccleſiaſtica iura peruertit, reus tñ ſacrilegii propriè nõ eſt hæc enim ſolũ latè, & amplè ſacrilegia dici poſsũt. Prohibet quidẽ Eccleſia prędicta clericis, nõ ob perſonæ ſanctitatẽ, ſed ne ab Eccleſiaſticis miniſteriis abſtrahantur. Quæres, an ſi quis Clericũ coram Iudice ciuili, & ſæculari conueniat, ſacrilegii crimine ſeſe obſtringat? An item Iudex ciuilis, & ſæcularis, ſi in Clericũ inquirat, & animaduertat, ita vt in eo Eccleſiaſticas leges, ſeu Canones, qui immunitatem, & libertatẽ Clericis concedunt, labefactet, in ſacrilegiũ incurrat? Reſpondeo, incurrere, quoniam immunitatem, & libertatẽ Clericis Eccleſiæ ſanctione debitã perſtringit. Pari ratione, ſi laicus tributa, vectigalia, & quas vulgò gabellas, ſiue collectas appellãt, à Clericis exigat, erit in exigendo propriè iniuſtus, quia exigit quod ſibi, non debetur, & ab eo, qui ipſi nihil debet, erit etiã quodãmodo ſacrilegus, quia contra immunitatẽ Clericis debitã delinquit. Ita etiã ſi Clericus ſacris ordinibus initiatus, cũ fœmina rem habuerit, ſacrilegii crimine, ac pœna tenetur iuxta veriorẽ ſententiam, quoniã non ſolùm Eccleſiaſtica lege caſtitatẽ ſeruare, debet: ſed etiã quia Eccleſię decreto, dum ad ſacros ordines promouetur, ſpondet, ac vouet, ſe caſtitatem ſeruaturum.

Quartò quæritur, qñ quis ſacrilegiũ cõmittat in locum ſacrũ peccando? Reſpondeo, tunc nimirũ, cũ aliquid facit, quo loci ſanctitas polluitur. Sciendũ eſt, locũ aliquem cõſecrari, hoc eſt, religioſum, & ſacrũ effici adhibitis, certis quibuſdam Eccleſię precationibus, ad ſacramenta in eo plebi, ſeu populo fideli miniſtranda, ad Miſſarũ ſacrificia offerenda, ad officia Eccleſiaſtica obeunda, ad mortuos ſepulturæ mandandos, Deo venerationẽ, & cultum deferendum. Qñ igitur aliquis contra hæc in loco ſacro delinquit, ſacrilegii crimen cõtrahit, quoniã violat loci ſanctitatẽ. Præterea, ſi lex Eccleſiaſtica, quæ cõſtituit immunitatẽ, libertatem, honorẽ, & cultũ, non ſeruetur, ſacrilegii crimen admittitur. Si quæras, quę ſint Eccleſiaſticis legibus prohibita, ne in loco ſacro fiant? Reſpondeo, ſane multa. Primùm eſt, in loco ſacro aliquem occidere. c. propoſuiſti. de conſecrat. Eccleſiæ. Secundùm, humanũ ſanguinẽ per iniuriam enormẽ effundere, c. citato, propoſuiſti. Tertiùm, voluntarie humanũ ſemen emittere c. Eccleſiis. de conſec. diſt. 1. c. ſignificaſti, de adult. quibus tribus polluitur, & violatur Eccleſia. Silu. verbo. Conſecr. 2. q. 5. Quartùm eſt: confugientes ad locum ſacrũ per vim extrahere. c. ſicut antiquitus. 17. q. 4. Quintùm, Paganum, ſiue infidelẽ, aut ſacro baptiſmate non initiatũ, aut fidelrũ quempiã excõicationis vinculo ligatum ſepelire, quo etiã caſu polluitur Eccleſia. c. Eccleſiã de conſecra. d. 1. & c. conſuluiſti, de conſecrat. Eccleſiæ. Sextùm loco ſacro res cõmendatas, aut in eo depoſitas vi, aut clam ſurripere. c. quiſquis. 17. q. 4. & Gloſſa, ibidẽ. Septimùm: Eccleſia nõ põt loco arcis, aut propugnaculi inſeruire ad vſus bellicos contra hoſtes. c. 1. & c. cũ Eccleſia, de immunit. Eccle. & Doctores ibidẽ. Silu verbo immunitas. 1. q. 2. Octauùm: non põt ad habitationẽ, aut alios vſus profanos conuerti. c. ligna. de conſec. d. 1. & c. ad hæc, & aliis capitibus. de religioſis domibus. Nonùm: prohibemur omnino, in Eccleſia Scenicos, aut turpes ludos facere, & alia ſpectacula ſimilia hominibus præbere Clem. cum decorem. de vit. & honeſt. Clericor. Secus eſt, ſi ludi ſunt honeſti, & qui ad pietatẽ, & religionẽ moueant ſpectatores, vel auditores: Silueſt. immunitas. 1. q. 2. dicto. 8 Decimùm: prohibemur facere ea, quæ officia diuina, aut cultum Eccleſiaſticũ impediunt. c. decet. de immuni. Eccl. in 6. Vndecimùm, nequeũt laici Eccleſiis collectas imponere, neque ab eis exigere c. quanto, de cenſib. Duodecimùm: ſacrilegiũ eſt Eccleſias effringere, & ſpoliare. c. Sacrilegiũ c. Qui rapit. & c. quiſquis. 17. q. 4. Decimumtertium, prohibemur placita ſæcularia in Eccleſia tractare. c. 1. & c. cum Eccleſia. de immun. Eccl. Hæc ſunt, quę vi Eccleſiaſticarum legum ſeruari debent, vt locis ſacris honor debitus deferatur.

Quintò quæritur, quæ loca cenſeantur eſſe religioſa, & ſacra? Reſpondeo, ea, quæ iure canonico Religioſa loca ſiue ſacra vocantur. Religioſa verò loca habẽtur, omnia tẽpla, quas etiã Eccleſias appellamus, Monaſteria, Oratoria, Hoſpitales domus, ſi immunitate, & libertate Eccleſiaſtica iure Canonico cõceſſa gaudeant: tunc autẽ gaudere dicuntur, qñ auctoritate Epiſcopi fundata ſunt: ſecus verò nõ itẽ. Animaduertendum eſt, Monaſteriũ, in quo habitant Regulares, aut communẽ locum, in quo ſomnũ capiunt, quod dormitoriũ appellãt, agros itẽ, prædia, & domos, quas poſſidere, & locare ad habitandũ Eccleſiæ ſolent, non haberi loca ſacra in omnibus: quoniam ſi in huiuſcemodi locis ſemen humanũ ex propoſito emittat quis, aut cum fœmina rem habeat, non committit ſacrilegiu, quo locus ſacer pollutus, & violatus reputetur; iudicantur tamen loca ſacra, quatenus in aliis multis immunitate, & libertate Eccleſiaſtica gaudent, vt ſuo loco dicetur.

Sextò quæritur, An qui rem nõ ſacram è loco ſacro ſurripit, ſacrilegum furtum admittat? Franciſcus Victoria cẽſet non eſſe ſacrilegum furtũ. Communi tamen ſententia Summiſtarum, & Theologorum receptum eſt, eſſe tria ſacrilegii furti genera, quæ ſuperiùs enumerauimus, nimirũ, cum res ſacra è loco ſacro aufertur: Aut res non ſacra è loco ſacro: Aut res ſacra è loco non ſacro. Sic Gloſſa communi conſenſu approbata in cap. Quiſquis, 17. Quæſt. 4.

In hac Quæſtione dubitandum non eſt, eſſe ſacrilegium, ſi quis è loco ſacro auferat rem Eccleſiaſticis vſibus, & miniſteriis deputatã, quamuis ſancta, conſecrata, aut benedicta, vt dicitur, non ſit; vt ſi Imagines, pannos, ornamẽta, cortinas, pelles, ſellas, aut ſimilia quæque ſurripiat. Pręterea negandum non eſt, furtum eſſe ſacrilegũ, ſi quis laicorum res, in ſacro loco aſſeruatas, abſtulerit. Et hoc eſt, quod habet cõmunis opinio, ſacrilegum eſſe furẽ eum, qui rem non ſacrã aufert è loco ſacro: tunc enim contra loci ſacri immunitatem, & libertatem delinquit: nam locus ſacer immunis eſt in hoc, vt confugientes ad ſe excipiat, & res etiam commendatas, & creditas Eccleſiæ conſeruet. Eadẽ

ratione ſacrilegus eſt, qui è loco ſacro res etiam laicorum depoſitas, locatas, vel mutuo, vel commodato, aut loco pignoris traditas furatur. Nihilominus tamen probabile eſt, non eſſe furtum ſacrilegum, ſi quis rem Laici, in loco ſacro non aſſeruatam, non depoſitā, non cōmendatam Eccleſiæ, ſed caſu, in loco ſacro relictam inde abſtulerit: & hoc fortaſſis Victoria voluit.

Septimò quæritur, An qui in loco ſacro habet voluntatem, & animū occidendi, furandi, vel rem cū fœmina habē di extra locum ſacrum, ſacrilegium admittat? Reſpondeo, minime, quia actus exterior, quem vt finem ſibi propoſitū habet, & in quem intendit, eſt quidē in eo voluntarius, ſed ſolùm, vt opus extra locum ſacrum faciendū. Si roges, an è contrario, ſi quis extra locum ſacrū conſtitutus voluntatem habuerit occidendi, furandi, vel cum fœmina rem habendi in loco ſacro, ſacrilegii reus ſit? Quidam id negāt ob eam rationē, quoniā loci ſanctitas internis voluntatis actibus non violatur, ſed ſolùm externis. Verius tamen eſt, q̄d alii ſentiunt, talem hominē ſacrilegiū admittere: quia opus externus, quod eſt homicidium, vel furtū, vel congreſſus cū fœmina, vult in loco ſacro facere. Sed actus exterior, & interior voluntatis, quando in eadem materia ſubiecta verſantur, ſunt eiuſdem ſpeciei. Deinde quæres, an is, qui in loco ſacro eſt, cū mente delectatur in homicidio, furto, vel adulterio cogitato, in ſacrilegii crimen incurrat? Reſpondeo, ſi delectatio, quā capit ex adulterio, furto, vel homicidio, terminetur in eis per ſe abſolutè, ſolùm vt ea mente concipiuntur, ſacrilegiū non eſt, quoniam contra loci ſanctitatē ille non peccat, quamuis in loco ſacro peccet: at verò ſi delectationē capiat ex adulterio, homicidio, furtoue, vt in loco ſacro perpetrato, licèt quidam exiſtiment ſacrilegium non eſſe, quia actus internus loci ſanctitatem non polluit: Mihi tamen ſacrilega eiuſmodi delectatio videtur, quoniā delectatio eiuſdem eſt ſpeciei, cuius eſt materia ſubiecta, vt quarto libro dixi cap. 6. quæſt. 3.

Octauò quæritur, quid nomine rei ſacræ intelligatur, in qua ſacrilegiū admittitur? Reſpōdeo, res ſacras eſſe Sacramenta, deinde altaria, vaſa, veſtes, Sanctorū reliquias, imagines, in quibus Sancti coluntur, denique omnia, quæ pertinent ad cultū diuinum, & viſibus diuinis, & ſacris dies, uſātur quæ ſolent eſſe conſecrata, aut Epiſcopali autoritate certis ritibus, & precibus adhibitis, ad diuinos vſus, & Eccleſiaſtica miniſteria deſtinata. Quandocumque igitur huiuſmodi res furto ſurripiuntur, Sacrilegium admittitur. Item, ſi in vſus profanos conuertantur, ſi laicorum collectis, tributis, gabellis clerici onerentur, ſi nōn dignè, religiosè, & piè tractentur. Quare ſacrilegiū committit presbyter, qui lethali peccato infectus ſacramenta confert, aut laicus, qui culpæ lethalis conſcius Sacramenta ſuſcipit. Quæres, An Simonia ſit ſacrilegiū? Ratio quæſtionis eſt, quoniam per Simoniam res ſacræ venduntur, emuntur, permutantur, ergo tota venditio, emptio, & permutatio eſt ſacrilega, cū ſit penitus iure canonico interdictū res ſacras vendi, aut emi. Sed ex altera parte Simonia, crimen eſt à Sacrilegio diſtinctum. Reſpondeo, Simoniam eo ipſo, quod eſt rerū ſacrarū venditio, & emptio, eſſe ſacrilegā, quoniam qui res ſacras vendunt, & emunt, non eo honore, & cultu, quo deberent, eas tractant. at verò Simonia, vt peccatum ſacrilegio diſtinctum numeratur, eò quod peculiarem habeat ſacrilegii rationem.

Nonò quæritur, An Sacrilegii rationē habeat id omne peccatū, quo res ſacras, nō vt decet, tractamus? Ratio quæſtionis eſt nam ſi Sacrilegium eſſet, inde fieret, vt Sacrilegii reus ſit laicus, ſi vaſa ſacra, reliquias Sanctorum, cereos Agnos Dei, contrectet: Sacrilegium quoque eſſet lignum Crucis, aut Sanctorum imagines in ſaxis, & ſepulchris humi ſtratis ſculpere, & depingere, cum inde ſequatur, vt ſæpe conculcentur. Reſpondeo, ſacrilegium in præſentia, vt præmonui, latiùs accipi pro peccato, quo ſacra abſque debito cultu, & honore tractamus: & proinde fatemur ad Sacrilegiū reuocari ea omnia, quibus ſacra modo aliquo fœdamus: veluti, ſi Sanctorū imagines proteramus, Reliquias conculcemus, Cruces deiiciamus, comminuamusue. Similiter etiam cū ſacra tractant, manuue tangunt laici, quibus hoc eſt interdictum: Sicut etiā ſacrilegiū admittitur, ſi res ſacræ in profanos vſus cōuertantur. Quæres, an ſi quis decimam fructuū portionē Eccleſiæ debitam ſurripiat, furtū ſacrilegum cōmittat? Reſpōdent, quidā cōmittere: quia licet eiuſmodi fructus ſit res tēporalis, eſt tamē alimentum, & vitæ ſubſidium ad clericos honeſtè, & cōmodè ſuſtentādos de-

A ſtinatū. Qui etiā ſegetes Eccleſiæ diſperderet, aut deuaſtaret agros, aut domos locari ſolitas euerteret, ſacrilegii, inquiunt, & graue crimen admitteret. Pari quoque rōne, qui Eccleſiaſtica beneficia Eccleſiis erepta ſibi vſurparet, aut alia Eccleſiarum iura ſacra ſibi vendicaret abſque vlla Eccleſiæ facultate ſacrilegium ille perpetraret, quia eiuſmodi iura ſunt ſpiritualia, & ſacra.

Decimò quæritur, An in vniuerſum oēs ſacrilegi, qui Eccleſiarum res, & bona furantur, diripiunt, diſſipāt, ipſo iure excommunicationem contrahāt? Hæc quæſtio inde profecta eſt, quòd in c. Omnes Eccleſiæ 17. q. 4. & c. Canonica, 11. q. 3 videtur lata eſſe excōicatio ipſo iure in huiuſmodi ſacrilegos. Reſpondeo, non omnes ſacrilegos, ipſo iure eſſe excōicatione eſſe affectos, ſed debere poſt monitionē canonicā, niſi ſatisfecerint, excōicatione damnari. Sic Abbas in c. vlt de furtis. n. 2 & manifeſtè liquet ex c. Quiſquis, §. ſacrilegiū, 17. q. 4. & Gloſſa in c. Oēs Eccleſiæ 17. q. 4. Quæres, qui ſacrilegi ipſo iure excōicatione afficiantur? Reſpondeo, quattuor eſſe ſacrilegorū genera, nimirum, Qui manus violentas in Clericos iniiciunt, occidendo, percutiēdo, verberando, aut aliquo alio modo eos indignè tractando, c. Si quis ſuadente, 17. q. 4. Deindè, laici qui collectas, & quas vocant gabellas, taleas, decimas, præſtantias, & alia ſimilia onera Clericis, aut Eccleſiis abſque Romani Pontificis facultate imponunt, aut ab eis exigunt, aut etiam impoſita à ſponte dantibus recipiūt. Item, qui per ſe, vel aliū, directò, vel indirectò ea facere, exequi, procurare, aut eiſdē auxiliū, conſilium, fauorē, votū, aut ſuffragium, palam, vel occultè, præſtare audēt, quæ quidē excōicatio continetur in Conſtitutione Pontificia, quæ Bulla cœnæ Domini vocatur. Præterea: ipſo iure in excōicationem incurrunt, qui violāt immunitatē perſonarū, vel rerum Eccleſiaſticarū, vt continetur in eadē Cōſtitutione: de quibus excōicationibus ſuo loco tractabimus. Poſtremò in Conc. Trid. ſeſſ. 22 c. 11. de Reformatione ſic ſtatuitur: Si quem Clericorū, vel laicorū quacūque is dignitate, etiam Imperiali, vel Regali præfulgeat, in tantum, malorū omnium radix cupiditas occupauerit, vt alicuius Eccleſiæ, ſeu cuiuſuis ſecularis, ſiue regularis beneficii, Montiū pietatis, aliorumq; piorū locorū iuriſdictiones, bona, cenſus, ac iura, etiā feudalia, & Emphiteotica, fructus, emolumenta, ſeu quaſcūque obuentiones, quæ in miniſtrorū, & pauperū neceſſitates conuerti debent, per ſe, vel alios vi, vel timore incuſſo, ſeu etiam per ſuppoſitas perſonas Clericorū, aut laicorū, ſeu quacumque arte, aut quocūque quæſito colore in proprios vſus cōuertere, illoſque vſurpare præſumpſerit, ſeu impedire, ne ab iis, ad quos iure pertinēt, percipiātur; is anathemati tandiu ſubiaceat, quandiu iuriſdictiones, bona, res, iura, fructus, & redditus, quos occupauerit, vel qui ad eum quomodocūque, etiā ex donatione ſuppoſitæ perſonæ peruenerint, Eccleſiæ, eiuſq; adminiſtratori, ſiue beneficiato integrè reſtituerit, ac deinde à Romano Pontifice abſolutionem obtinuerit. Quòd ſi eiuſdē Eccleſiæ patronus fuerit; etiā iure patronatus vltra prædictas pœnas eo ipſo priuatus exiſtat. Clericus verò, qui nefandæ fraudis, & vſurpationis huiuſmodi fabricator, ſeu cōſentiens fuerit, eiſdē pœnis ſubiaceat, nec nō quibuſcumque beneficiis priuatus ſit, & ad quæcūque alia beneficia inhabilis efficiatur; & à ſuorum Ordinum executione, etiam poſt integram ſatisfactionem, & abſolutionem, ſui ordinarii arbitrio ſuſpendatur. Hæc ibi ſancta ſynodus.

D Vndecimò quæritur, An ipſo iure excōicatione feriātur Incendiarii, qui ſtudio, & dolo ignē in Eccleſias iniiciunt, eaſque incēdunt, & deuaſtant. Duæ ſunt opiniones; Prima affirmat: ita Gloſſa, & cōi cōſenſu Summiſtarum, & Canonici Iuris interpretū recepta in c. Tua. De ſent. exc. Secūda verò negāt, Sic Caiet in ſum. verb. excom c. 22. Silu excō. 7. caſu. 7. Nau. c. 28. n. 74. Videtur itaque dicendū. Quamuis non ita manifeſtò conſtet, eſſe iure cōi. & antiquo latā excōicationem: conſuetudine tamen aliud receptū eſt, vt ipſo facto excōicatione cenſeantur affecti: aut ſaltē Pontifex in c. Tua. de ſent exc. vt certū reliquit, eos eſſe excōicatione aſtrictos, & ſtatuit tanquā nouum ius, vt ſi denūciati fuerint Eccleſiæ ſententia, a nullo, præter quam à Romano Pontifice abſolui queant, ſin minus, ab Ordinario. Et hoc eſt, quod eo capite Gloſſa, Abbas, & alii Canonici iuris doctores tradiderunt. In cap. Peſſimam 23. Quæſt. 8. dicitur Peſſimam quidem, & depopulatricem, & horrendā incēdiariorum malitiam auctoritate Dei, & Apoſtolorum Petri, & Pauli omnino deteſtamur, & interdicimus. Et deinde dicitur: Si quis malo ſtudio, odio, aut vindictæ cupiditate

ignem

ignem appoſuerit, excommunicetur. at ſi mortuus fuerit incendiarius, careat ſepultura Christiana.

Duodecimò quæritur, An qui effringunt templa, & ſpoliant Eccleſias, ſint ipſo iure in excommunicationem prolapſi? Communis eſt omnium opinio, vt conſtat ex Gloſſa, Abbate, & cæteris in c. Conqueſti. de ſentent. excomm. eos iure ipſo excommunicationem contrahere. Quia licet in cap. Conqueſti. de ſentent. excommun. in eos, ipſo facto, excommunicatio non feratur, vt verum tamen, & certum relinquitur eſſe excommunicationem alioqui contra eos cōſtitutam: de qua re ſuo loco fuſiùs diſſeremus.

Decimotertiò quæritur, An ipſo iure fiat excommunicatione damnati, quicumque ex loco ſacro rem ſacram abſtulerint, vt reliquias, calices, veſtes, aliaque ſimilia? Hoc ideo quæritur, quia in cap. Quiſquis, 17. Quæſt. 4. dilucidè conſtitutum eſt: Si quis domum Dei violauerit, & aliqua inde abſtulerit ſine licentia eius, cui Eccleſia eſt commiſſa, ſciat ſe communione priuatum, donec ſatisfecerit. Reſpondeo, multos opinari, eos nequaquam ipſo iure excommunicationem contrahere, niſi ædem ipſam ſacram effregerint, & rem ſacram furati fuerint. Quia in illo cap. dicitur: Si quis domum Dei violauerit, id eſt, effregerit, & aliquid inde abſtulerit. Sic Abbas in cap. Ex literis, de furtis, nu. 2. Alii verò putant, eos ipſo facto, excommunicatione affici, ſi abſque facultate eius, cuius curæ Eccleſia committitur, aliquid rapuerint, vel extraxerint. Nam hoc ipſum, quod eſt aliquid furari, eſt domum Dei violare. Probabilior eſt prima ſententia.

DE BLASPHEMIA.
Cap. XXVIII.

QVæritur primò, cui virtuti Blaſphemia opponatur? S. Thomas 2.2 q.13. art. 1. cenſet Blaſphemiam Fidei confeſſioni aduerſari, quia verbis blaſphemis Deo tribuitur quod in ipſum non cadit, aut negat, & detrahit, quod ipſi conuenit: quorum vtrumque Fidei confeſſioni repugnat. Quidam arbitrantur, Blaſphemiam eſſe periurium contumelioſum, vnde eam cum Periurio quadam ex parte confundunt. Alij autem opinantur, Blaſphemiam Religioni opponi: quia nihil aliud eſt, niſi conuitium, quod in Deum maledici conijciunt, hoc eſt, contumelioſum dictum, quod in Deum, vel Sanctos in cælo regnantes maledici conferunt. Præterea, multæ blaſphemiæ in Deum, vel Sanctos dictæ nihil falſi continent, quod cum Fidei confeſſione pugnet, ſed ſolùm ſunt contumeliæ, & maledicta, quæ conijciuntur in Deum: & deteſtabili blaſphemiæ ſcelere ſe obſtringit is, qui aliquid veri de Deo dicit, ſed per contumeliam, ſeu irriſionem, vt qui per Chriſti Domini membra obſcœnè, & impudenter iurat.

Deinde, in Iure Canonico Blaſphemi in Deum, vel Sanctos ſub Maledicis continentur: in Titulo De Maledicis. Poſtremò, blaſphemia in Regem, vel Principem, eſt verbū contumelioſè in eum dictum. ergo Blaſphemia in Deum, nihil aliud eſt, niſi conuicium coniectum in Deum: ita ex Hugone Sancti Victoris colligit Couar. in c. Quamuis pactum de pactis. in 6. p. 1. §. 7. n. 8. Et hoc mihi magis probatur. S. Tho. preſſiùs videtur Blaſphemiam accepiſſe, prout eſt verbum, quod in Deum contumelioſè dicitur, continēs, vel ſapiens hæreſim. Nec item Blaſphemia ſemper cum periurio, aut Iure iurando coniungitur.

Secundò Quæritur, Quid ſit Blaſphemia peccatum in Deum? Reſpondeo, ex communi omniū ſententia, eſſe verbum, quod de Deo, vel Sanctis in cælo cum Chriſto viuentibus per contumeliam dicitur. Quare, vel affirmat aliquid, quod Deo non competit; vel negat, quod ei conuenit; vel certe, quæ Dei ſunt, abſque iuſto, & debito honore, cultu, & reuerentia nominat, irridendo, aut per ea turpiter, & inhoneſte iurando. Quo fit, vt Blaſphemia ab Infidelitate penitus diſtinguatur: nam Infidelitas in mente cōſiſtit, eſt enim falſus mentis contra Fidem aſſenſus. Blaſphemia verò in verbo, ſeu ſermone poſita eſt: nec enim credit blaſphemus, quod vocibus exprimit, & effutit. Differt etiam, vt dixi à peccato, quod Fidei confeſſionem euertit: quoniam Blaſphemia latiùs ſe fundit: per blaſphemiam enim ea dicuntur, quæ contumelioſè nominantur, quamuis Deo verè conueniant.

Tertiò quæritur, quot modis Blaſphemia contingat? Reſpondeo, multis. Primò, ſi de Deo quis aliquid dixerit, quod in ipſum non cadit, vt ſi eum compellet crudelem, vel iniuſtum, inſcium, & ignarum, vel mendacem, vel inuidū, vel talem, qui res hominum non videat, non curet, non rectè adminiſtret. Deindè, ſi de Deo deneges aliquid, quod ipſi conuenit, vt ſi dixeris eum, hoc vel illud prohibere non potuiſſe, vel non debuiſſe, vel nihil hominum caſus aduerſos, vel proſperos curare. Item, ſi dicendo rei creatæ tribuas, quod eſt proprium Dei: quo crimine ſe commaculant frequenter, molles, & laſciui puellarum amatores, quas ita amant ardenter, ita immodicè laudant, & prædicant, vocas nominibus quibuſdam appellent, eo amoris igne inflammati ad libidinem, quibus aliquid Dei proprium ſignificatur. Quo etiam ſe ſcelere deuinciunt, qui per rem aliquā creatam, tanquā per Numē, & Deum iurat, qualis eſt mos Gentilium. Præterea, ſi Deo aliquid mali impreceris: nam hoc ipſo tuis verbis Deum malo ſubijcis, quaſi Deus poſſit mali aliquid perpeti. Poſtremò, ſi per mēbra Dei, vel Chriſti Domini obſcœnè, & turpiter iures, in quod immane ſcelus, & horrendum ſolent incidere nebulones, mulliones, agaſones, & aurigæ, & alij ruſtici, viles, & abiecti homines, qui quidem cum patientes, & lenes non ſint, mala, quæ ſibi eueniunt, Deo tribuunt: & ira, & indignatione correpti, & incenſi, ita Deo, & Sanctis cum Chriſto regnantibus ſuccēſent, vt impiè, & nefario ore, atque ſacrilego multa inhoneſtè, & impudēter effutiāt. In quibus ideo blaſphemare cenſetur, quia fœdè, & inhoneſte, & contumelioſè dicuntur.

Quartò Quæritur, An Maledictū, quod in Sanctos conijcitur, verè, & propriè Blaſphemiæ rationē habeat? Reſpondeo, habere, quia quemadmodū veneratio, & cultus, quo Sanctos reueremur, & colimus, eſt religionis actus; non quia ipſos, propter ipſos ſolum religioſe honoremus, colamus, ſed quia etiam propter Deum honoramus, qui eos ſanctitate donauit; ſic etiam Maledictum, quod eis infligitur, eſt Blaſphemiæ peccatum, quia in ipſis Deo maledicitur; qui enim maledicit Sanctis, maledicit eis, vt Sancti ſunt: ac proinde maledicit in Sanctis ipſi Deo, qui Sanctos effecit, & à quo eſt Sanctitas: nam ſic etiam qui iurat per Sanctos, religioſe iurat, quia iurat per eum, à quo Sanctitas exiſtit, ac pendet.

Quintò quæritur, An Inquiſitores hæreticæ prauitatis ius habeant, & auctoritatē inquirendi, & animaduertendi in Blaſphemos? De hac quæſtione Caſtr. lib. 1 de Iuſta hæret. punit. c. 12. Couarr. in c. Quamuis pactū. De pactis, in 6 p. 1. §. 7. n. 12. Simanc. de Cath. inſti. tit. 8. Reſpondeo, blaſphemias nonnullas eſſe, quæ manifeſtè continent, aut ſapiunt hæreſim: & de talibus cognoſcere poſſunt Inquiſitores. Aliæ verò ſunt Blaſphemiæ, quæ hæreſim non continent, aut ſapiunt, & in huiuſmodi blaſphemias ius, & auctoritatem ordinariā non habent Inquiſitores. Quo fit, vt blaſphemia ſit crimen mixti fori, vt latè probat Soc. li. 4. conſi. 119. & Couarr. loco citato. Quoniam de omni blaſphemia quam in Deū, vel Sanctos maledici conijciunt, poſſunt cognoſcere, tùm ciuiles, & profani magiſtratus, tùm Eccleſiaſtici, & ſacri, & datur præuētioni locus. Is enim Iudex, qui primus blaſphemum, ſiue maledicum deprehenderit, & ceperit, in eum inquirit, & animaduertit.

Sextò quæritur, quibus pœnis Canones, vel leges, & Iura afficiant eos, qui ſe Blaſphemiæ ſcelere obſtringunt? Reſpondeo, hoc peccatum adeo eſſe immane, atrox, & deteſtabile, ut aliquando ſacræ literæ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine vtantur, per Antiphraſim ſignificantes maledictionē. 3. Reg. 21. Impia Iezabel de Naboth loquens, calumniando dixit: Benedixit Deo, & Regi. Iob. 1. Ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus ſuis, & c. 2. Benedic Deo, & morere. Et in veteri lege Iudæorū, Dei iuſſu cōſtituta eſt pœna mortis in eos qui Deo maledicebant. lapidibus enim à toto populo obruebantur. Leu. 24. Qui blaſphemauerit, inquit, nomē Domini, morte moriatur: lapidibus obruet eū omnis multitudo populi, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit. Et in Authētica: vt non luxuriētur homines, conſtituit pius Imperator legem, qua præcipit, vt blaſphemi vltimis ſupplicijs puniātur: Porrò vltimum ſupplicium in iure ciuili, intelligitur pœna capitis, ſeu mortis. l. vltima ff. De Pœnis. Propter talia, inquit, Imperator, delicta, & fames, & terræmotus, & peſtes eueniunt. At verò conſuetudine recepta, mortis pœna blaſphemis per leges Imperiales irrogata, iam ſublata eſt, vt teſte Iulio Claro, libro quinto ſententiarum, in Practica. verbo, Blaſphemia. numero tertio, commu-

communis iuris ciuilis interpretum tradit opinio. Immo, vt ait Couarruuias loco citato, olim etiam pœna mortis non puniebantur omnes blaſphemi, ſed qui ex conſuetudine, & abſque emendationis, & correctionis ſpe Deo maledicebant. In his tantùm habere locum pœnam mortis iure Imperiali conſtitutam, aiunt Cynus, Baldus, Salicetus, Anania, Alexander, vt citat Couarruuias in c. quamuis pactum. de pactis. in 6. par. 1. §. 7. nu. 8. 9. 10.

In iure verò Canonico, grauiſſimæ pœnæ in blaſphemos ſunt conſtitutę cap. ſtatuimus. De Maledicis, ſancitum eſt: vt ſi quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum ſuorũ, & maximè B. Virginem, linguam in Blaſphemiam publicè relaxare præſumpſerit, per Epiſcopum ſuum pœnis debitis ſubiciatur; videlicet, vt ſeptem diebus Dominicis præ foribus Eccleſiæ palam, dum aguntur Miſſarum ſolemnia, exiſtat, & vltimo die Dominico pallium, & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum: & ſextis quibuſque feriis intra illud tempus contentus in pane, & aqua ieiunet, arceaturque ab Eccleſiæ ingreſſu; & tres, ſi poterit; alioqui duos pauperes, aut vnum reficiat illis diebus. Quòd ſi ad hoc ei facultates non ſuppetunt, in aliam pœnam commutetur quam ſi luere recuſauerit, ei interdicatur ingreſſus Eccleſiæ, & Eccleſiaſtica careat ſepultura, ſi deceſſerit. Hæc ibi. Sed hanc pœnam laici tantùm non Clerici ſubire, & perferre debent, vt teſtantur Innocẽtius, Hoſtieñs. Io. Andreas, & Abbas. Clerici verò blaſphemi iuxta id, quod habetur in cap. Si quis per capillum 22. Quæſt. 1. ab ordine Eccleſiaſtico, & honore deiici deberent, niſi ea pœna eſſet vſu abrogata, vt docet Hoſtienſis. Et vtraque eiuſmodi pœna, teſte Abbate, locũ ſolùm habet in iis, qui maledicunt ex conſuetudine quadam, & abſque emendationis, & correctionis ſpe; vel cum ita grauis eſt blaſphemia, vt magna iniuria Deiiniuriofiorem afficiat. Ita Bernardus in Practica Criminali cap. 103. & Couar. in c. quamuis pactum. de pactis, in 6. par. 1. §. 7. nu. 10. Abbatem ſecuti. Quæ quidem Iuris pœnæ licet, in deſuetudinem abierint, indicant tamen, quàm execrabili ſcelere ſe polluant ii, qui impuro ore in Deum, aut Sanctos maledicta conferunt. In Concilio Lateranenſi ſub Leone X Seſſ. 9. cap. Ad abolendam, ſtatuitur, vt quicumque Deo palam ſeu publicè maledixerit, contumelioſiſque atque obſcœnis verbis Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vel glorioſam Virginem Mariam Dei genitricem expreſsè blaſphemauerit. ſi munus publicum, iuriſdictionemue geſſerit, perdat emolumenta trium menſium pro prima, & ſecunda vice dicti officii: Si tertio deliquerit, illo, eo ipſo, priuatus exiſtat. Si Clericus, vel Sacerdos fuerit, eo ipſo, quod de delicto huiuſmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcumque habuerit, fructibus vnius anni mulctetur. & hoc pro prima vice. Pro ſecunda, ſi conuictus fuerit, ſi vnicum beneficium habuerit, eo priuetur: ſi plura, quod Ordinarius maluerit, id amittere cogatur: quod ſi tertio eius ſceleris conuincatur, dignitatibus, beneficiis omnibus, quæcumque habuerit, eo ipſo priuatus exiſtat, ad eaque vlteriùs retinenda inhabilis reddatur: eaque liberè impetrari, & conferri poſſint. Laicus verò blaſphemans ſi nobilis fuerit, pœna viginti quinque ducatorum mulctetur: & pro ſecunda vice, quinquaginta, pro tertia, nobilitatem amittat. Si verò ignobilis, & plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quòd ſi vltra duas vices publicè blaſphemauerit, mithra infami per integrum diem ante fores Eccleſiæ principalis coronatus ſtare cogatur. Quod ſi ſæpius in hoc peccatum lapſus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur. Et qui reliquos Sanctos blaſphemauerit, arbitrio Iudicis rationem perſonarum habituri, aliquantulo mitius puniatur. Et Iudices ſeculares, qui in tales blaſphemiæ conuictos non animaduerterint, nec eos iuſtis, & debitis pœnis affecerint, quantùm in eis fuerit, quaſi eodem ſcelere contaminati, iiſdem quoque pœnis ſubiciantur. Qui verò in illis puniẽdis ſolliciti, & ſeueri fuerint, qualibet vice decem annorũ indulgentiam conſequantur, & tertiam partem mulctæ pecuniariæ habeãt. Hæc ibi quæ & ipſa vſu recepta nõ ſunt. Iulius III. in Conſtitutione Pontificia, quæ incipit In multis, præcipit: vt ſcientes denuncient apud Iudicem de blaſphemis intra triduum, alioqui in eaſdem pœnas incurrãt: & vt denuncians poſſit haberi loco vnius teſtis, ſi iureiurando denunciet. Conuicti habeantur infames, inhabiles ad quæcumque beneficia, gradus, honores, & dignitates obtinenda, ſi bis conuincantur. Si tertio conuicti fuerint, ipſo iure priuati beneficiis Eccleſiaſticis, officiis, dignitatibus, honoribus, magiſtratibus quibuſcumque, & ſint inteſtabiles actiuè, & paſſiuè, ſint inhabiles ad teſtimonium faciendũ. Hæc Iulius III in ea conſtitutione: & inſtituit Iudices huius criminis Inquiſitores hæreticæ prauitatis generales.

At Pius V. in Conſtitutione Pontificia, cuius initium eſt: cum primùm Apoſtolatus, inter alia ſic ait: Ad abolendum nefarium, & execrabile blaſphemiæ ſcelus, quod in antiqua lege Deus morte puniri mandat; & imperialibus quoque legibus præceptũ eſt: nunc autem propter nimiã iudicum in puniendo ſegnitiem, vel potiùs deſuetudinem ſupra modũ inualuit: Leonis X. prædeceſſoris noſtri in nouiſſimo Lateranenſi Concilio ſtatuta reuocantes, decernimus, vt quicumque laicus Deum, & Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, & glorioſam Virginem Mariam eius genitricem expreſsè blaſphemauerit, pro prima vice pœnam viginti quinque ducatorum incurrat: pro ſecunda, pœna duplicabitur: pro tertia, centum ducatos ſoluet; & ignominia notatus exilio mulctabitur. Qui plebeius fuerit, nec erit ſoluendo, pro prima vice, manibus poſt tergum ligatis ante fores Eccleſiæ conſtituetur per diem integrum: pro ſecunda, fuſtigabitur per vrbem: pro tertia, ei lingua perforabitur, & mittetur ad triremes. Quicumque Clericus blaſphemiæ crimen admiſerit, pro prima vice fructibus vnius anni, omnium etiam quorumlibet beneficiorum ſuorum; pro ſecunda, beneficiis ipſis priuetur: pro tertia, omnibus etiam dignitatibus exutus deponatur, & in exilium mittatur. Quòd ſi Clericus nullum beneficium habuerit, pœna pecuniaria, vel corporali pro prima vice puniatur: pro ſecunda, carceribus mancipetur: pro tertia, verbaliter degradetur, & ad triremes mittatur. Qui reliquos Sanctos blaſphemauerit, pro qualitate blaſphemię, Iudicis arbitrio puniatur. Hæc ibi. Et decreuit in blaſphemos poſſe inquirere, & animaduertere quoſlibet Iudices competentes. Sed nec huiuſmodi Conſtitutiones Pontificiæ moribus conſirmatæ eſſe videntur.

Septimò Quæritur, An eum, qui Deo, vel Chriſto Domino, vel eius beatiſſimæ Genitrici palam, ſeu publicè maledixerit, increpare debeat is, qui audit tametſi eiuſmodi reprehenſione maledicus ille, & blaſphemus emendandus non credatur? Reſpondet Nauarrus in Man cap. 12. n. 85. eum hominem, ad obiurgandum lege compelli, quod probat ex Concilio Lateranenſi paulò ante citato, vbi ait. Quicumque blaſphemantem audierint, eum acriter verbis obiurgare teneantur, ſi citra periculum ſuum id fieri poſſe cõtinget. At enim Nauarrus non rectè ex cõcilio deduxit, audientes aſtringi ad reprehendendum maledicentem Deo, etiam cum nulla ſubeſt emendationis ſpes. Conciliũ enim fortaſſis, non ius nouum condidit, ſed ſolùm ius naturale confirmaſſe videtur, quo debemus publicè peccantes arguere, & obiurgare, cum ſpes emendationis apparet, vt peccati reſipiſcant. Quod ſi Concilium ius nouum conſtituit, quod reuera potuit, nimirum, vt ſi quem publicè Deo maledicentem audierimus; acriter increpemus, ſi id fieri commodè queat, non ob emendationem eius, ſed potiùs ob delicti pœnam, & vindictam, vt huiuſmodi reprehenſione maledici quaſi pœna quadam afficiantur, dicimus, non eſſe id vſu receptum.

Octauò quæritur, An qui palam Deum, vel Sanctos cœli habitatores maledictis inceſſunt, ad Iudices deferri debeant? Concilium Lateranenſe eo, quem indicauimus, loco, decernit, vt qui eos audierint, verbis acriter obiurgare, & corripere debeant, & eorum crimen deferre ad Iudicem Eccleſiaſticum, vel ſecularem intra triduum: quòd ſi plures blaſphemantem ſimul audierint, ſinguli eum accuſare teneantur, niſi fortè omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio. Hæc Concilium. Et Iulius III. in Conſtitutione Pontificia paulò ante citata imperat, vt ſcientes denuncient intra triduum eum, qui maledicit: alioqui incurrant in eaſdem pœnas, quibus ipſi maledici ſubiciuntur. Et cap. Si quis per capillum 22. Quæſt. 1. olim Pius I. conſtituerat, ſi quis talem hominem non accuſauerit, eum diuina condemnatione coercendum: quod ſi Epiſcopus tale delictum punire neglexerit, eum acerrimè caſtigandum. Quæ omnia iure potuerunt ſanciri, quoniam eiuſmodi criminis denunciatio non præcipitur ſolum ob emendationem eius, quẽ tantùm ætas admittit, tunc enim primatim priùs increpari deberet, & emendatus iam atque correctus, nequaquam eſſet ad Iudicem deferendus; ſed id præcipitur ob pœnam ſceleris, & proinde etiam ante priuatam admonitionem, & correptionem,

ptionem, immo poſt emendationem quoque accuſari iure poteſt. Nā, vt ſuo loco dicemus, accuſatio, vel denunciatio iudicialis, non Euangelica, priuatam admonitionem nō poſtulat: quia non ad emendationem eius, qui deliquerit, refertur, ſed ad publica crimina, & facinora pœnis decretis puniēda, vt docet Couar. lib. 2. Var. reſolut. cap. 10. nu. 3.

Nonò Quæritur, An qui in Deum, vel Sanctos maledicta conijcit, poſſit à Sacerdote, qui ſacram eius peccatorū confeſſionem excipit, abſolui ſine graui pœna pœnitentiæ iniuncta, & impoſita ſpeciatim propter blaſphemiæ, & maledicti crimen? Concilium Lateranenſe loco citato, ſic inquit: In foro pœnitentiæ, nemo blaſphemiæ reus abſque grauiſſima ſeueri Confeſſoris arbitrio iniuncta pœnitentia abſolui poſſit. Vnde Nauarrus loco citato cenſet non licere pœnitentem abſoluere abſque grauiſſima pœnitentia impoſita. Sed, vt ait Armilla, in verbo, Blaſphæmia. n. 5. huiuſmodi Concilii decretum non eſt vtentium moribus comprobatum, quod attinet ad pœnam in eo conſtitutam in maledicos; ſatis erit, ſi Sacerdos blaſphemiæ crimen quàm immane ſit, & quantis iuris pœnis ſubiectum, oſtendat, & exaggeret ſceleris grauitatem.

Decimò Quæritur, An maledicta, quæ in Deum dicuntur, ſpecie per ſe diſtinguantur à maledictis, quæ dicuntur in Sanctos? Sunt, qui id aſſerant propterea quod honor, & cultus Deo debitus ſpecie differt ab eo, qui Sanctis debetur, ergo etiam maledicta, quibus Deum inceſſimus, ſpecie diſtinguuntur ab his, quibus Sanctos afficimus.

Sed veriùs docet Caietanus. 2. 2. q. 13. ar. 1. ad 2. & ad 3. omnes has blaſphemias ſpecie conuenire, differre tamen ſubiectæ materiæ grauitate, & leuitate: quoniam, vt dixi, maledictum, quod in Sanctos conijcimus, eſt peccatum religioni contrarium: at vna tantùm eſt religio, quæ Deo cultum debitum tribuit, & Sanctis propter ipſum Deum, ergo vnum etiam eſt blaſphemiæ crimen, quo Deo maledicitur, vel in ipſo, vel in ſuis Sanctis: Sic etiā iuſiurandū ſpecie non differt, eo quod per Deum, vel per Sanctos quis iuret. Non tn̄ ſignificat Caietanus Blaſphæmias aliunde ſpecie non differre: nam ex, quæ hæreſim continent, ſpecie diſtinguuntur ab iis, quæ nudam hæreſim habent annexam.

Vndecimò Quæritur, An ſit vnum numero peccatum blaſphemiæ, quo quis ſimul Deo, & Beatiſſimæ Virgini, & Sanctis maledicit? Hanc quæſtionem quarto libro diluimus, cum de Peccatis ageremus cap. 4. q. 5.

Duodecimò Quæritur, An blaſphemia manifeſta, & notoria ſit caſus, cuius abſolutio iure communi Epiſcopo reſeruetur? Sylueſter, & Angelus in verbo, Blaſphæmia, referunt, multorum fuiſſe ſententiam, eius criminis abſolutionem eſſe Epiſcopo iure communi reſeruatam, quod probare nitebantur ex cap. Statuimus. De Maledicis, cuius paulò ante fecimus mentionem. Sed veriùs eſt quod Sylueſter, Angelus, Armilla, & Nauarrus locis ſupra citatis teſtantur, non eſſe iure communi reſeruatam, quia caput illud Statuimus, locum habet in blaſphemis in forum iudiciale delatis, quæ more antiquo, ſolemni pœnitentia puniebantur, quam Epiſcopi imponebant, & poſtea ex toto, vel ex parte relaxabant. Cæterùm priuatis Epiſcoporum conſtitutionibus Blaſphemiæ abſolutio in nonnullis prouinciis, & locis ſolet Epiſcopis reſeruari.

Decimotertiò Quæritur, An ſi blaſphemus in Deum, vel Sanctos in foro pœnitentiæ interiori abſolutus, ſui criminis pœnitentiam iniunctam egerit, poſſit nihilominus in foro exteriori à Iudice puniri? Bartolus, vt refert Couar. lib. 2. Variar. reſolut. cap. 10. nu. 3. reſpondet, præmiſſo ſtatuto, quo punitio remittitur ei, qui in amicitiam redierit eius, quem offenderat, non eſſe reum criminis puniendum, ſi pœnitentiam criminis egerit in foro pœnitentiæ impoſitam. Nam criminis acta pœnitentia, reconciliat ſibi quis Dei offenſi gratiam, & beneuolentiam. Bartolo ſubſcripſerunt Petrus Ancharanus, Ioannes Anania, Felinus, & Decius, quos citat Couarruuias loco citato. Sed longe verius eſt, quod docet ipſe Couar. lib. 2. Varia. reſol. c. 10. nu. 3. ad finem. poſſe blaſphemum à Sacerdote criminis abſolutū, etiā peracta pœnitentia, in foro exteriori puniri. Lex enim humana, qua remittitur pœna ei, qui offenſi gratiam ſibi reconciliauit, tantummodo locum habet in eo, qui ratione iniuriæ alteri illatæ iure poterat in foro exteriori ab eo, quem offenderat, accuſari. Secus verò eſt de eo, qui iniuria diuinam Maieſtatem affecit.

Decimoquartò Quæritur, An ſi blaſphemus in Deum, vel Sanctos à Iudice Eccleſiaſtico fuerit in foro exteriori criminis abſolutus, poſſit iterum apud Iudicem ciuilem ſiue ſecularem accuſari, & ab eo puniri? Reſpondet Couarruuias loco citato. nu. 6. poſſe iterum Iudicem ſecularem in eum inquirere, & animaduertere, & hanc ait eſſe communem ſententiam. Citat enim Abbatem, Baldum, Antonium Butrium, Ioannem Andream, Petrum Ancharanum, Felinū. Idem probat ex c. Felicis, §. Per hoc, De Pœnis in ſexto. Quod ſi obiicias in cap. De his, De accuſation. Regulam Iuris, quę ait: De quibus abſolutus eſt accuſatus, non poteſt accuſatio replicari: Reſpondet Couarruuias, eā intelligi, quando pœna à Iudice Eccleſiaſtico inflicta, ita iuſta ac debita fuerit, vt reus pro qualitate criminis meritas luerit pœnas.

Decimoquintò Quæritur, An qui ſimul plura maledicta in Deum, vel Sanctos coniecerit, vnum tantùm crimen blaſphemiæ committat, & vna tantùm pœna puniri debeat, hanc quæſtionem tractaui lib. 4. cap. 4. q. 5. Reſpondent quidam, ſi cauſa in iudicio exteriori agatur, vnum tantùm peccatum cenſeri, & vnam pœnam maledicum contraxiſſe. Idque probant ex L. Inficiando §. Infans ff. De furtis, vbi dicitur: Infans apud furem adoleuit: tam adoleſcentis furtum fecit ille, quàm infantis, & vnum tamen eſt furtum. Et deinde ſubiicitur: Si ſurreptus furi foret, ac rurſus à fure altero eum recuperaſſet, non ampliùs quam ſemel cum eo furti agi poſſet. Et L. Qui bis ff. De verb. oblig. habetur, Qui bis idem promittit, ipſo iure, ampliùs quàm ſemel non tenetur. Si tamen in foro conſcientiæ cauſa agatur, aiunt iidem auctores eum, qui vno ſermone Deo maledixerit ter, quaterue, tria vel quatuor numero peccata committere, quoniam non minus nefariè, & impiè in ſecundo, tertio, quartoue verbo delinquit, quam in primò: quanquā ſecundum leges, & iura in foro exteriori vna tantùm pœna mulctatur licet grauiori. Cæterùm probabiliùs mihi videtur, vnum quidem eſſe peccatum, ſed multo grauiùs, quam ſi ſemel tantùm quis maledixiſſet, quoniam omnia maledicta ſunt partes vnius continuati ſermonis, ſicut ſi quis alterum ſemel, & iterum pugno percuteret, aut gladio cæderet, aut virgis verberaret, abſque temporis interuallo. Item, quia ſecundum maledictum, & tertium nihil aliud eſt, niſi primi maledicti confirmatio.

Decimoſextò Quæritur, An qui ſubito iræ impetu Deo vel Sanctis maledicit, lethale peccatum admittat? Reſpondeo: Si adeo ſubita eſt ira, vel alia animi perturbatio, vt omnem rationis deliberationem anteuertat, eum hominem in peccatum non incurrere: Si verò aliquantulum rationis iudicium ſequatur, plenam tamen præcurrat, veniale, & leue peccatum committere: ſi autem plenam deliberationē rationis comitetur, lethalem culpā contrahere. Poteſt enim temporis momento ex pleno animi iudicio deliberatio exiſtere, quæ ad meriti, vel peccati rationem ſufficiat.

Decimoſeptimò quæritur, An cōſuetudo in aliqua prouincia maledicendi Deo, vel Sanctis excuſet à pœna conſtituta ipſo iure in Blaſphemos? Reſpōdeo, cum Couarruuia in cap. quamuis pactum. p. 1. §. 7. n. 12. non excuſare, quam dicit ibidem Couarruuias eſſe communem ſententiam. Si quæras, an Blaſphæmia ob cōſuetudinem deprauatam maledicendi, in aliqua prouincia iure queat impunita relinqui. Reſpondeo, cum eodem Couarruuia loco citato, & alijs, quos ille refert, hoc crimen ob conſuetudinem deprauatā non mereri remiſſionem pœnæ, quia eſt immane ſcelus.

Decimooctauò Quæritur, quid iudicandū ſit de his, qui in Deum, vel Sanctos conuitia dicunt praua quadam, & inueterata conſuetudine maledicendi rapti; & quo pacto is, qui eorum confeſſiones excipit, ſeſe gerere aduerſus eos debeat; videlicet an hoſce maledicos abſolutione criminis dignos cenſere queat, an non? Reſpondeo, diſtinguendum eſſe: nam qui aſſueti blaſphemius maledicta in Deum, vel Sanctos paſſim conferunt, ſimpliciter illi quidem non ſunt ab abſolutione criminis arcendi, ſed ad tempus ab ea ſuſpenſi meritò detinendi, vt interim prauam, & peruerſam conſuetudinem aliqua ex parte deponant, & exuant. Si tamen ſigna certa, & manifeſta doloris, & deteſtationis ſuæ illiùs ſacrilegæ impietatis dederint, nec in aliud tempus abſolutio cōmodè differri queat, abſolui à peccatis queūt, impoſita tamē pœnitētia ſalutari, ac tanto crimini debita.

Vltimò quæritur, An Blaſphæmus à teſtimonio in iudicio dicendo repellatur tanquam infamis? Reſpondet Couarruuias loco citato repelli, ſi ſit criminis condemnatus.

DE ORATIONE

Quid ſit oratio. Cap. XXIX.

QVoniam oratio, qua Dei opem, & auxilium inuocamus eſt Religionis officium; ideo eſt nobis de ea in præſenti breuiter diſſerendum.

Primò quæritur, quid ſit oratio? Reſpondeo, eam variè à Theologis definiri. Damaſcenus lib. 3. de fide ortho. cap. 24. Oratio, inquit, eſt aſcenſus mentis in Deum. Cum qua definitione conuenit illa Auguſtini lib. de ſpiritu, & anima cap. 50. dicentis: Oratio, eſt pius mentis affectus directus in Deum. Illa itidem Hugonis definitio, quam ex eo referunt Alex. p. 4. q. 26. m. 1. ar. 1. & Gab. in Canonem Miſſæ lect. 61. eſt conuerſio in Deum per pium, & humilem mẽtis affectum. Qua ratione Oratio cõplectitur omnem contemplationis, laudationis, & gratiarum actionis actũ. Damaſcenus item loco citato definit ſic: Oratio, eſt petitio rerum decentium à Deo. Cui definitioni conſentit illa etiã Auguſtini definitio, quam afferunt Alexander, & Gabriel locis citatis, Oratio, eſt rerum inuiſibilium inquiſitio & illa Gloſſæ: expreſſio deſiderii ad bonum adipiſcendum, & malum fugiendum, per verbum exterius, vel interius. Has omnes definitiones explicant Alexan. par. 4. q. 26. m. 1. a. 1. Gab. in Canon. Miſſæ lectione 61.

In hiſce poſtremis definitionibus, petenda exprimuntur; illis primis, facultas, qua Deum oramus. Gregorius definiuit, vt teſtantur Alexander, & Gabriel. Orare, eſt amaros ex compunctione cordis gemitus, & non compoſita verba reſonare. Hugo ſimiliter: Oratio, eſt deuotio ex cordis compunctione profecta. Bernardus quem citant Alexander, & Gabriel, Oratio, eſt hominis Deo adhærentis affectio, & familiaris quædam, & pia allocutio, & ſtatio illuminatæ mentis ad fruendum Deo, quandiu licet. Huiuſmodi definitiones explicãt varios Orationis effectus. Quare Oratio poteſt ſic generatim definiri: eſt petitio rerum decentium, quæ ad Deum dirigitur, vel ad alium propter ipſum Deum. Petitio ponitur tanquam Orationis genus. Eſt autem vniuerſim Petitio, locutio quædam ad alterius animum flectendum, & mouendum, vt vel in bonis iuuet, vel à malis defendat, ac liberet. Qui petit aliquid, eò ipſo, declarat velle ſe obtinere, quod poſtulat.

Secundò Quæritur, An oratio per ſeipſam ſit virtus? Quidam propter ſingularem orationis virtutem, ac vim, & excellentiam, qua pollet, & præſtat alus, viumque neceſſarium, putant eam per ſe virtutem eſſe, immo eſſe virtutũ maximam. Cæterùm virtutis actus, & officium eſt non virtus, vt docent Alexan. par. 4. q. 26. m. 1. ar. 2. S. Thomas. 2. 2. q. 83. art. 3. Ricar. 4. diſt. 15. art. 4. q. 2. Gabriel in Canon Miſſæ lectione 61. neque enim eſt aliqua infuſa, vel innata, vel acquiſita virtus: Et quamuis virtus eſſet, non inter omnes tamen primatum obtineret, cum Charitas ſit omnium virtutum maxima, & inter omnes arcem tenens ac principatum.

Tertiò Quæritur, cuiuſnam facultatis humanæ oratio ſit opus, vel actus. Conueniunt omnes, eſſe facultatis in homine, quæ rationis eſt compos: ſed an voluntatis actus ſit, an Rationis, & intelligentiæ, inter ſe diſſentiunt. Alii enim putant eſſe voluntatis actum; alii Rationis, & intelligentiæ. Qui primam tuentur ſententiam, eam ita confirmant, quia Oratio eſt religionis officium, & opus at Religio, virtus eſt in voluntate ſedem habens. Deinde, Oratio, eſt mentis deſiderium, & votum. Poſteriores verò ea ratione mouentur, quòd Oratio, eſt aſcenſus mentis in Deum, vel, vt diximus, eſt petitio: at Petitio, eſt locutio; ſed interior locutio, rationis eſt, & intelligentiæ, nõ voluntatis actus, vel opus. Quare S. Thomas 2. 2. q. 83. ar. 1. concludit, Orationem eſſe rationis actum: nam quamuis in Oratione duo actus requirantur, & voluntatis affectus, deſiderium, ac votum, & rationis ac mentis actus, quo petendo exprimamus, quod cupimus, præcipuè tamen Oratio, eſt petitio, ac proinde actus rationis, quo mens cum Deo loquitur, & ab eo petit, quod optat. Quæres, quomodo fiat interna mentis locutio? Reſpondeo, mente loqui, nihil aliud eſſe, quam mentem intra ſe concipere intelligendi actum, quo exprimit, & declarat, quod cupit: ſicut enim externo verbo ſignificamus alteri internos mentis cogita-

A tus, ſic mens intra ſeipſam actum intelligendi, quaſi verbũ fingit, ac format, quo exprimit ſuæ voluntatis affectus deſideria, & vota. Nec refert, quod oratio ſit Religionis actus, & Religio ſit virtus, quæ in voluntate inhæreat: quoniam virtus, quæ in vna hominis facultate inhæret, vel inſidet, non ſolùm functiones illius facultatis in qua eſt, ſed etiam aliarum facultatum opera, & officia præſtat.

Quartò quæritur, An Oratio ſit Religionis opus? Ratio quæſtionis eſt: tùm quia Religionis eſt honorem, & cultũ Deo debitum tribuere: ſed qui orat, aut aliquid petit à Deo, propriè non ei cultum defert, nec aliquid præſtat, ſed potiùs ab eo boni aliquid optat, expectat, & petit: tum etiam, quia Sanctos cæleſtis patriæ ciues oramus, quos tamen cultu Latriæ, qui eſt religionis actus, non veneramur. Quanquam Alex. p. 4. q. 26. m. 1. ar. 2. docere videtur orationem non eſſe actum ſpecialis virtutis, ſed multarum virtutũ officiũ videlicet Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis. Conſtans tamen aliorum omnium ſententia eſt, Orationẽ eſſe Religionis actum, eò quòd oratione petimus vniuerſa bona à Deo, & eò ipſo profitemur Deum eſſe ſupremum

B rerum omnium auctorem, qui omnia condiderit, & condita conſeruet, tueatur, gubernet, ac regat: qui omnia curet, moderetur, & adminiſtret; a quo cuncta bona exiſtant, qui denique omnia poſſit, ideo enim eius opem, & auxiliũ in omnibus imploramus, quia vniuerſa ſub eius ditione, & poteſtate ſunt conſtituta. Nam quicumque ab alio aliquid petit, ipſa petitione ſe inopem, & illius ope, & auxilio indigentem oſtendit, & illi tanquam ſuperiori, opulentiori, & potentiori ſeſe ſubmittit, & ſubiicit. Item, quicumque alicuius opem inuocat, in eo, cuius fidem, & auxilium implorat, potentiam ad iuuandum, promptam animi voluntatem ad amandum, iuſtitiam ad iniuriã & malũ vindicandum, clementiam ad offenſam condonandam, ſi venia petatur, agnoſcit. Ex quo fit, vt qui orat Deum, eò ipſo Deo latriæ cultum, & honorem tribuat: nam ab eo precatur, expectat, & petit veniam peccatorum, omnis mali depulſionem, cæleſtia, ſempiterna, ac demum omnia bona, ergo Deum agnoſcit omnium bonorum auctorem, & largitorẽ eum profitetur eum ſupremum in omnia dominatum habere: Sic S. Thomas, Ricardus, & Gabriel locis citatis.

C Nec impedit, quod Sanctorum etiam patrocinium inuocemus: nam oratio ad Sanctos, vnà cum Chriſto in cælo viuentes non dirigitur tanquam ad eos, quorum ſit omnĩ ex parte præſtare id omne, quod petimus: ſed tanquam ad patronos, & aduocatos, qui a Deo impetrent gratiam, veniam peccatorum, gloriam cæleſtem, & alia multa, quæ nos poſtulamus. Oratio igitur propriè funditur, & dirigitur ad Deum propter ipſum, hoc eſt, tanquam ad eum, cuius eſt petita plenè, & cumulatè concedere; ad Sanctos verò non propter ipſos, ſed propter Deum, apud quem pro nobis precantur, & a quo impetrant, quæ nos precamur, & petimus. Deum item oramus, vt noſtri miſereatur, gratiã, & gloriam cæleſtem nobis impertiat: Sanctos verò, vt ipſum pro nobis orent. Deum oramus, vt datorem eorum bonorum, quæ potiſſimum oratione poſtulamus: Sanctos verò, vt apud Deum patronos, & aduocatos.

Quintò Quæritur, quorum ſit orare? hoc eſt, Quibuſnam conueniat orare? Reſpondeo, ex dictis perſpicuum eſſe, orare, iis conuenire, vt docet, Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ, quæſt. 83. articulo decimo. Alexand. par. quarta,

D quæſt. 26. m. 3 articulo quarto. Gabr. in Canone Miſſæ, lectione 61 qui ratione, & intelligentia ſunt prædit, & ſuperiori, opulentiori, & potentiori ſubiecti. Ex quo fit, vt orare, ſit Angelorum, & hominum, nam ſunt rationis, & intelligentiæ participes, ac proinde loqui, ac loquendo petere aliquid poſſunt, & Deum ſuperiorem, & potentiorem agnoſcunt, reuerentur, & colunt, à quo petunt, quod cupiunt. Obiicies id, quod in Pſalmo dicitur: Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Reſpondeo, Inuocationis nomine eò loco non propriè accipi orationem, ſed clamorem ab inſtinctu, & impulſu naturæ profectum, quo pulli animantium eſca ſibi neceſſaria indigere, quadam vocis ſignificatione teſtantur, & Deum ipſum quaſi omnium animantium parentem, educatorem, & altorem inuocare videntur. Pari ratione omnia Deo obedire dicuntur, eo quod inſito naturæ impetu à Deo rerum omnium ſatore, & auctore ad ſuos fines mouentur.

Conſtat

A Conſtat etiam ex dictis, nulli perſonæ diuinæ orationẽ conuenire, quia ſuperiorem non habet, à quo aliquid orando petat: nec vna perſona diuina rei alicuius eſt indigens, nã quicquid boni ſimpliciter, & abſolute habet vna, habet & altera. Nec refert, quòd vna perſona diuina ab alia originem ducat: nam tres ipſæ perſonæ ſibi ſunt coæternæ, & coæquales, nec vna eſt altera poteſtate, vel virtute, vel opulentia maior, vel dignitate, aut natura prior, aut perfectione præſtantior, vel magnitudine ſuperior, quamuis verè ſit inter eas ordo originis, quo vna eſt ab altera, non contra.

Sextò quæritur, An Spiritui ſancto orare conueniat? Hoc ideo in quæſtionem vocatur, vt explicetur, quod Paulus ſcribit ad Rom. 8. Quid oremus ſicut oportet, neſcimus: ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: & Damaſcenus lib. 1. de fide Orthod. c. 10. de Spiritu ſancto loquens, vocat eum interpellatorem Paracletum, & vniuerſorum deprecationes ſuſcipientẽ. Gregorius item: Aduocatus, inquit, noſter dicitur, quia pro errore delinquẽtium apud iuſtitiam Patris interuenit, quique etiam pro errantibus exorare perhibetur. (Homil. 30. in Euang.) B Res eſt compertiſſima, de qua tractat Alex. p. 4. q. 26. m. 3. a. 4. §. 1. & Gabr. loco citato. Spiritum ſanctum non orare. Illud verò Pauli: Ipſe Spiritus poſtulat pro nobis: Auguſtinus in lib. de bono perſeuerantiæ cap. 23. interpretatur: ¶ poſtulat, ¶ id eſt poſtulare nos docet, aut facit: quemadmodum illud Matthæi 10. quod dixit Chriſtus Apoſtolis: Non vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis, nõ quòd vere loquatur, ſed quod ad verum loquendum vim, facultatem, auxilium, & gratiam largiatur. Sic poſtulat, quia poſtulandi, & orandi vim, & poteſtatem tribuit, & facit, vt poſtulemus. Et ita Auguſtinũ ſecuti explicant Paulum eo loco Primaſius, Beda, Anſelmus, vt etiam Sedulius. At Chryſoſtomus (quem ſecuti videntur Theophylactus, Theodoretus, & Oecumenius) appellatione ſpiritus intelligit ſpiritum hominis donatũ beneficio, & munere precationis, & orationis per Spiritũ ſanctum. Vt enim tunc temporis multis tribuebatur donum linguarum, & interpretatio ſermonum: Sic etiã, quia neſcimus orare, & ſæpè inutilia, atque etiam nocitura precamur, C conferebatur quibuſdam donum precationis, quo pro cæteris Deum precarentur, ac peterent, quod prodeſſet Eccleſiæ; ac ideo teſte Chryſoſtomo, ait Paulus, Quid oremus, ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpiritus (nimirum hominis per Spiritum ſanctum munere, & beneficio precationis illuſtrati, & ornati) poſtulat pro nobis.

Septimò quæritur, An Chriſtus in cælo pro nobis oret, quatenus homo eſt? nam certò liquet, olim in terris cum pro nobis ſæpius oraſſe. Sunt, qui id affirmare recuſent, & prorſus dubitent, ea ratione permoti, quòd orare ſit actus alicuius ſeſe Deo ſuppliciter ſubijcientis, & vel flexo genu, vel ſummiſſo capite, vel inclinato, ac proſtrato corpore aliquid petentis. Sed Chriſtus ſe hoc modo non habet in cælo, ergo non orat. Nihilominus tamen reſpõdeo cum Alex. p. 4. q. 26. m. 3. a. 4. §. 1. Chriſtum in cælo pro nobis orare, aut petendo aliquid à Patre, aut oſtendendo illi ſua merita, quibus bona plurima, & maxima nobis promeruit, & opera, quæ cauſa noſtri geſſit in terra: aut exhibendo illi ſuam naturam humanam aſſumptam, & quæ in ea ſuſtinuit: quemadmodum pauperum in publicis locis, & vijs expoſitorum plagæ, nuditas, vulnera, morbi, & D miſeriæ ipſis etiam tacentibus orare dicuntur: Sic ad Romanos 8. ait B. Paulus: Qui etiam interpellat pro nobis: & ad Hebr. 9. Introiuit in ipſum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et Apoſtolus Ioannes: Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrẽ Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe Chriſtus Ioan. 14. cum ſuis diſcipulis dixiſſet ad Patrem ſe rediturum, ſubiecit: Rogabo Patrẽ, & alium Paracletum dabit vobis. Rurſum: Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem pro vobis. At verò Chriſtus in cælis nunc Patrem non orat ſupplicum hominũ more, qui poplitem flectunt, caput demittunt, corpus inclinant, ſeſe humi proſternũt, & expanſas in altum palmas attollunt: hæc enim, & ſimilia Chriſtus dum in terris cõmorabatur, faciebat, tùm vt humanæ naturæ ſuſceptæ veritatem oſtenderet, tùm vt nos ſuo exemplo inuitaret, & commoueret ad pietatẽ, honorem, cultumque, & reuerentiam aduerſus Maieſtatem diuinam; nunc verò ei ad Patris dexteram conſidenti hæc minime conueniunt. Gloſſa ſuper illud ad Hebr. 7. A ſemper viuens ad interpellandum pro nobis, ait, repræſentatione ſui ex ea natura, qua Pontifex, id eſt, humana, quã cælis intulit, interpellat pro nobis.

Octauò quæritur, An fas ſit Chriſtum Dominum precari, vt pro nobis ipſe oret? hoc eſt, quærere, an liceat nobis ita Chriſtum orare, vt dicamus ei, Chriſte ora pro nobis? Exploratum eſt, ac certum, nullo modo licere nobis Chriſtum orare, vt ipſe quatenus Deus eſt, pro nobis precetur: nam Chriſtus, qua ratione Deus, Patri eſt per omnia æqualis. Sed in dubium vocatur, an Chriſtum iure, & tuta conſcientia orare poſſimus, vt ipſe, qua ratione homo eſt, pro nobis Patrem precetur? Reſpondeo, nõ eſſe nobis vtendum aliqua precationis formula contra morem Eccleſiæ receptum: Eccleſia autem nunquam Chriſtum publicè precatur, vt pro nobis oret, ſed vt noſtri miſereatur. Præterea, preces noſtræ non ad naturam humanam, ſed ad perſonam in natura humana ſubſiſtentem diriguntur: at perſona Chriſti vna eſt, & ea quidem perſona diuini Verbi; cuius non eſt orare. Inſuper, etiam cum in carne B mortali Chriſtus verſabatur, eũ cuncti inuocabant, Chriſte adiuua nos; Ieſu fili Dauid miſerere noſtri: Chriſte præceptor, vel Domine ſalua nos. Poſtremò, ei data eſt omnis poteſtas in cælo, & in terra: ergo eius magis eſt imperare, ſtatuere, & dare, quam orare. (Matth. 28.)

Nonò quæritur, An Angelis, & cæteris Sanctis ſupernæ patriæ ciuibus orare conueniat? Reſpondeo cum Alexandro p. 4. q. 26. m. 3. art. 4. §. 2. Gabriele in canon. Miſſæ, lect. 61. conuenire: nam Tobiæ 12. dixit Angelus: Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, ego obtuli orationem tuam Domino. Daniel 10. ſuper illa verba: ¶ Et ego veni propter ſermones tuos, ¶ ait Gloſſa: Poſtquam cœpiſti lacrymis, ieiunio, & orationibus inuocare manum Dei, ego occaſionem accepi, vt pro te oraturus ingrederer in conſpectu Dei, & in illa verba: ¶ Nemo adiutor meus, niſi Michael, ¶ habet quoque Gloſſa: In orationibus pro vobis ad Deũ: & in Apocalypſi Sancti poſtulãt vindictã à Deo. (Apoc. 5.) Denique Eccleſia Angelos, & reliquos Sanctos in cælo regnantes precatur, vt pro nobis orent. Quæres, an illi orent pro ſeipſis, an pro alijs tantummodo? Reſpondeo cum eodem Alexandro, & Gabriele locis ci- C tatis, eos orare pro nobis, tùm vt bona aſſequamur, tùm vt eripiamur à malis: Pro ſe verò non orant, vt à malis, periculis, & miſerijs ſeruentur, quibus ſe ſolutos, ac liberos eſſe ob certam beatitudinem, quam ſunt adepti, cognoſcunt. At beati mortuorum hominum ſpiritus poſtulant ſuorum corporum felicitatem, quam futuram cupiunt, & expectant: vt probat Alexander teſtimonio B. Auguſtini, lib. 12. de Gene. ad literam cap. 33. Item concedunt idem Alexander, & Gabriel, Angelos, & reliquos beatos ſpiritus orare pro ſe, hoc eſt, pro bonis, quæ habẽt ſemper obtinendis, videlicet, optant, ſe in illis bonis, quibus fruuntur, ſemper eſſe; & id probant auctoritate Gregorij lib. 2. Moral. cap. 6.

Decimò quæritur, An Dæmones, & reliqui ad inferos damnati precentur? Ratio dubitandi inde oritur, quòd Matth. 8. Chriſtum dæmones rogabant, dicentes: Si eijcis nos hinc, mitte nos in porcos. Et Iob 1. & 2. Dæmon poſtulauit à Domino ſibi facultatem dari tentandi Iobi patientiam, & virtutem. Luc. 16. Diues Epulo precabatur, Pater Abraam miſerere mei, & mitte Lazarum, & quæ ſe- D quuntur. Reſpondeo cum eodem Alexandro, & Gabriele locis citatis, eos aliqua petere; ſed eorum petitio non videtur eſſe propriè oratio, quia non manat, & ſurgit ex pio affectu mẽtis in Deum, nec eſt petitio rerum decentium, & ſalutarium à Deo.

Vndecimò quæritur, An viri ſancti veteris teſtamenti poſt obitum ſuum orarent? Reſpondeo, eos oraſſe, & veriſimile eſt, eos Chriſti aduentum, ſicut dum in hac etiam vita verſabantur, facere conſueuerant, precibus poſtulaſſe, & ſuum etiam in cælos aſcenſum. Deinde, orabant pro alijs: nam Hierem. 15. dixit Dominus: Si ſteterint Moſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Hieronymus etiam, Chryſoſtomus, & Gregorius ſignificant eos mortuos pro populo orare ſolitos fuiſſe: & & 2. Machab. vlt. Iudas vidit Oniam, & Hieremiam pro populo Iudæorum precantes. (Hiero. Hiere 15. Chryſoſt. hom. 1. in epiſt. ad Theſſ. Gre. lib. 2. Mor. c. 12.)

Duodecimò quæritur, An ijs, qui igne purgatorio detinentur, orare conueniat? Reſpondeo, conuenire, quia charitate ſunt præditi: nam etſi orando gloriæ incrementum non mereantur, optant tamen, ac petunt à pœnis, quas

ſoluunt,

ſoluunt, & ſuſtinent, liberari. Quæres, an pro aliis precentur? Huic quæſtioni ſuperius reſpondi, in hoc lib. cap. 10. quæſt. 12.

Quinam ſint à nobis orandi. *Cap. XXX.*

PRimò quæritur, An precationes publicæ, & ſolennes ad Deum Patrem tantummodo dirigi debeant? In Concilio Carthaginenſi 3. can. 23. ſtatutum eſt, vt nemo in precibus, vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet: & cum aſſiſtitur ad altare, ſemper ad Patrem dirigatur oratio. Hæc ibi. Eccleſia ad Patrem per Chriſtum ſuas preces fundere, & referre conſueuit: nihilominus tamen æquè, ac Patrem, aliquando Spiritum ſanctum, aliquando Filium orat; vt perſpicuum eſt ex Letanijs, & ſupplicationibus publicis, ex hymnis, & alijs quibuſdam precationibus ad Filium, vel Spiritum ſanctum peculiariter deſtinatis.

Secundò quæritur, An ad Sanctos in cælo cum Chriſto Domino viuentes, Angelos nimirum, & beatos hominum ſpiritus, preces noſtras dirigere iure poſſimus? Hæretici negant, eo quòd oratio eſt religionis actus; religio verò debitum Deo cultum tribuit, ergo Sancti non ſunt orationibus inuocandi. Deinde, Sancti nequeunt poſtulata concedere; at nos orationibus peccatorum veniam, gratiæ, & virtutum incrementum, omnium malorum depulſionem, & vitam æternam poſtulamus. Sancti itidem cum à nobis longè abſint, preces noſtras audire non poſſunt. Præterea, mentis noſtræ cogitata, affectus, & vota, cum ſint interna, cognoſcere nequeunt.

At certiſſima eſt Catholicorum ſententia in 4. diſt. 45. Sanctos eſſe noſtris precibus inuocandos: Id enim veterum patrum confirmat auctoritas, & Conciliorum Decreta, generalis demùm totius Eccleſiæ conſuetudo. Nec propterea debitum Deo cultum detrahimus: neque enim Sanctos precamur, vt ipſi noſtri miſereantur, aut veniam peccatorum concedant, aut gratiam, virtutes, & vitam æternam largiantur; ſed eos inuocamus tanquam patronos, qui pro nobis Deum precentur. Quare religio ſoli Deo debetur, cùm verò Sanctis etiam defertur, non in illis propter ipſos dumtaxat terminatur, ac ſiſtit; ſed per ipſos ad Deum ipſum deducitur, quia ipſos oramus, vt apud Deũ aduocatos, ac vt ab eo impetrent, quod optamus: ipſos oramus, quia voluit Deus, vt eos patronos apud ipſum haberemus. Denique Sanctos oramus tanquam eos, quorum precibus, & meritis impetramus à Deo, quæ petimus, Deum verò oramus, vt datorem eorum bonorum, quæ poſtulamus. Nec Chriſto itidem aliquid derogamus, quòd alios etiam præter ipſum apud Patrem aduocatos, & patronos adhibeamus; nam ipſe Dominus voluit ſuos quoque ſeruos à nobis coli, & honorari: vnde ipſe hunc eis honorem tribuit, vti à nobis colerentur, & tanquam patroni inuocarentur. Nec item, quòd à nobis procul abſint, ideò nos exaudire non poſſunt: nihil enim impedit loci diſtantia, cum Dei munere, ac beneficio fiat, vt Sancti noſtras preces audiant. Pari ratione nihil refert, quòd preces noſtræ ſint penitus interni mentis affectus, & vota: nam noſtræ mentis arcana, Deo ipſis aperiente, ac patefaciente, Sanctis fiunt nota, & manifeſta.

Tertiò quæritur, An Sancti pro nobis precentur in cælis? Dubitari non poteſt, quin Sancti nos magna charitate, & amore proſequantur: & vt antè iam dixi, preces noſtras quamuis in mente omninò latentes, & abditas Dei munere, & beneficio audiant. Ea quoque mala, quibus vexamur, & premimur, & bona itidé, quibus indigemus, nota, & perſpecta habent. Vnde Petrus in poſteriori epi-

2. Pet. 1.

ſtola: Dabo, inquit, operam, & frequẽter vos habere poſt obitum meum, vt horum memoriam faciatis: Et Apoc. 5. deſcribuntur viginti quatuor ſeniores in cælis procidẽtes coram throno Dei, habentes ſinguli phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. Angelos item Sanctos in cælis pro nobis orare, planè Scripturæ teſtantur, vt colligitur Tob. 12. Zach. 1. Apocal. 8. Dan. 10. Matth. 18. quibus locis docemur eos noſtri curam habere.

Cæterùm quæſtionis eſt dubiæ, an Sancti quoque orent pro iis, qui pœnas purgatorij expiantur? Sotus in 4. d. 45. q. 3. art. 2. ad finem, id videtur negare. Sed oppoſitum manifeſtè communis vſus Eccleſiæ demonſtrat, quæ in ſuis publicis ſupplicationibus ſic Sanctos orare conſueuit. Sancte Michael ora pro eo. Sancte Petre ora pro eo. Nec reuera Sotus negauit pro eis Sanctos orare, ſolùm docere voluit, non orare Sanctos pro ipſis ſatisfaciendo, ſed orare impetrando: at iuſti, & qui in hoc mundo charitate ſunt præditi, orant pro eis, non tantùm impetrando, ſed etiam ſatisfaciendo. Docuit igitur Sotus loco citato idem, quod S. Thomas ante tradiderat 4. diſt. 45. q. 3. art. 3. ad 6. Sanctos pro illis orare non ſatisfaciendo, ſed impetrando. Quæres, an Sancti, qui ante Chriſti reſurrectionem apud inferos detinebantur, pro viuis orarent? Reſpondeo, eos oraſſe: id enim apertè ſecundus Machabæorum liber indicat cap. 15. vbi Iudas Machabæus per viſionem vidit Oniam pontificem, & Hieremiam pro populo Iudæorum orantes. Et Hierem. 15. ſcribitur: Dixit Dominus ad me: Si ſteterint Moſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.

Quartò quæritur, An iuſti, qui adhuc purgatorias ſuſtinent pœnas, orent pro nobis? Duæ ſunt opiniones, vna negat, eo quòd, inquiunt, illi nondum ſint cæleſtem hæreditatem adepti, & acerbiſſimè crucientur: ad preces noſtras minimè attendunt, nec vota noſtra nouerunt. Deinde, quia eorum potiùs eſt, pœnas luere, atque perferre, quàm ſuis amicis opem, auxiliumque præſtare. Poſtremò, Eccleſia non ſolet ad eos preces dirigere.

Altera opinio affirmat, quam ſequi videtur Medina de orat. q. 4. § de animabus etiam: & eos pro nobis orare, & fas nobis eſſe eorum patrocinium petere, eo quòd Dei gratia, & charitate ſint præditi, & bonorum Angelorum miniſterio, vel Dei munere poſſunt preces noſtras, & vota, quamuis tacita, abſtruſa, & occulta percipere. Nec impedit pœnarum acerbitas, quam ſuſtinent, quin pro nobis orent: quoniam Sancti Martyres dum ſæuiſſimè torquebantur, pro ſuis orabant. Denique, Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 40. & 41. refert de quodam Paſchaſio, cuius anima purgatorias pœnas luebat, & nihilominus eius meritis, ac precibus Deus quædam mirabiliter efficiebat. S. Thomas 2. 2. q. 83. art. 4. ad 3. & 4. d. 15. q. 4. art. 5. q. 2. ad 2. & Alex. p. 4. q. 26. m. 3. ar. 4. § 4. quorũ ſententiæ communis Theologorum ſchola in hac parte ſubſcripſit, negãt eos pro nobis orare, quia nondum ſunt in eo vitæ ſtatu, & conditione collocati, in qua pro nobis orent. Illam verò Gregorij hiſtoriam de Paſchaſio, ſic interpretatur S. Tho. in 4. d. 15. quæſt. 4. art. 5. q. 2. ad 3. vt dicat ea opera mirabilia, facta eſſe diuinitùs ob ſtudium, & pietatem eorum, qui bona fide ipſius opem, & auxilium orationibus inuocabant: putabant enim, eum iam ad cæleſtes Beatorum ſedes, & domicilium euolaſſe, & gaudijs perfrui ſempiternis. Voluit tamen Deus per opera mirabiliter effecta oſtendere, illius vitam ſibi acceptam, & gratam fuiſſe, quãuis adhuc pœnis purgatorijs teneretur obſtrictus.

Quintò quæritur, An ſingulos eorum, qui ſunt cæleſtem hæreditatem conſecuti, iure poſſimus orare? nimirum; ad cælum peruenere paruuli, qui ſacro baptiſmate abluti, ſtatim ex hac vita migrarunt. Quæritur, an eos iure precari, & orare poſſimus: ratio dubitandi eſt, quia ex vna parte in cælo vnà cum Chriſto regnant: ex altera parte non ſunt Sanctorum numero aſcripti. Reſpondeo, Eccleſiam ad ſingulos quidem Angelos beatos preces dirigere ſolere; at verò non ſingulos iuſtorum hominum ſpiritus, qui ſunt regna cæleſtia, & beatitudinem conſequuti, precari conſueuit: ſed eos, qui ſunt in Sanctorum numerum relati. Priuatim tamen cuique, licet eos orare, eorumque auxilium, & patrocinium petere; cum piè credat, eos in beatorum ſupernæ patriæ ciuium numerum relatos.

Pro quibuſnam ſit orandum. *Cap. XXXI.*

QVæritur primùm, An viuorum preces proſint ijs, qui iam obierunt? Fuit quorundam error negantium, mortuos viuorum precibus iuuari, eo quòd 2. ad Corinth. 5. dicitur: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum: & 1. ad Corinth. 3.

Vnuſ-

Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem: item ad Rom. 14. Vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo. Ad Gal. 6. Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. Et: Vnuſquiſque onus ſuum portabit. Dauid quoque: Reddes, inquit, vnicuique ſecundùm opera ſua. Denique Apocal. 14. Opera enim illorum ſequuntur illos. Huic etiam ſententiæ videntur primo aſpectu aſtipulati Patres. Ait enim Hieronymus (teſte Gratiano in c. In præſenti. 13. q. 2.) In præſenti ſæculo ſcimus, ſiue orationibus, ſiue conſilijs inuicem poſſe nos adiuuari: cum autem ante tribunal Chriſti venerimus, nec Iob, nec Daniel, nec Noe rogare poſſe pro quoquã, ſed vnumquémque portare onus ſuum. Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur, filius non portabit iniquitatem patris.

Cæterùm & vſus Eccleſiæ, & Traditio ab Apoſtolis ad nos vſque deducta, & Sanctorum Patrum auctoritas apertè comprobant preces noſtras mortuis prodeſſe. Nam omnes ſumus inuicem membra, corporis verò membra ſe inuicé iuuãt. Dionyſius Areop. vt dicá alibi, ritum cõmemorat, quo Eccleſia pro mortuis orabat. Auguſtinus: Nõ parua, inquit, eſt vniuerſæ Eccleſię, quæ in hac conſuetudine claret, auctoritas, vt in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habeat commemoratio mortuorum. Et alibi: Neque negandum eſt defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium Mediatoris offertur, vel eleemoſynæ erogantur, vel cum preces funduntur in Eccleſia. Ambroſius quoque, vt habetur in c. Quia alij. 13. quæſt. 2. Alij tertium diem, ait, alij trigeſimum, alij ſeptimum, alij quadrageſimum obſeruare conſueuerunt in officiis mortuorum. Vtraque obſeruatio habet auctoritatem, qua neceſſarium pietatis impletur officium. Gregorius item in quarto libro Dialogorum multa ſcribit, ex quibus conſtat preces noſtras eſſe mortuis fructuoſas. Et 2. Machab. 12. Iudas collatione facta duodecim millia drachmarum miſit Hieroſolymam, vt offerretur pro mortuis ſacrificium, rectè, & religioſè de reſurrectione cogitans. Vbi tandem concludit: Sancta ergo, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis ſoluantur. Quæ verò ſunt obiecta, facile diluuntur. Ea enim intelligi debent de præmio ſempiterno, quod eſt noſtri laboris merces, & operæ ſtipendium, quod bene merentibus redditur: & de ſupplicio perpetuo, quo ſcelera, & malefacta puniuntur. Et Hieron. loquitur de generali, & extremo iudicio futuro.

Secundò quæritur, quibuſnam mortuis viuorum orationes proſint? Reſpondet Auguſtinus in Enchir. c. 109. & 110 & lib. 1. de origine animæ cap 9. & 10. & lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 1. non omnibus prodeſſe, ſed iis, qui cum viuerent, meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortẽ; nec tam malus, vt ei non proſint iſta poſt mortem. Eſt verò talis in bono, vt iſta non requirat: & eſt rurſus in malo, vt nec valeat cum hæc vita tranſierit, adiuuari. Primi horum dicuntur mediocriter boni, & mediocriter mali. Secundi valde boni: tertij valde mali. Sic Auguſtinus. Theologi in 4. d. 45. communi cõſenſu valde bonos intelligit eos, qui ſempiterna fœlicitate perfruũtur, valde malos, eos, qui perpetuis ſupplicijs cruciantur: Mediocriter bonos, & mediocriter malos accipiunt eos, quorum peccata igne purgatorio expiantur. Hinc colligitur, nequaquam eſſe orandum pro iis, qui in cælo vnà cum Chriſto Domino viuunt: ſunt enim ſoluti, & liberi prorſus, & immunes ab omni malo, nec mali aliquid pati queunt; & facile habere poſſunt, omne bonum, quod optant. Vnde in cap. Cum Marthæ. De celebr. Miſſa, dicitur: Iniuriam facit Martyri, qui orat pro eo. Nec orandum eſt pro his, quos certò nouimus perpetuis ſupplicijs addictos, vt perſpicue docet Greg. lib. 34. Moral. cap. 12. & lib. 4. dialog. cap. 44. Viuorum igitur preces iis mortuis proſunt, qui mediocriter boni, & mediocriter mali ſunt: iis nimirũ, qui adhuc in igne purgatorio detinentur: pœnas enim ſuis peccatis debitas exoluunt, à quibus, vel ex toto, vel ex parte noſtris precibus liberari queunt.

Sed quæſtionis eſt dubiæ, an aliquo modo, qui ſunt ad inferos damnati, noſtris apud Deum precibus iuuentur; & an fas ſit, pro ipſis orare? Ratio dubitandi eſt, quia, teſte Damaſce. in orat. De iis, qui in Fide hinc migrarunt. Gregorius I. pro Traiani Ethnici Imperatoris anima orauit: & vocem ad ſe diuinitus delatam audiuit: Vocem tuam audiui, & veniam Traiano do. Cuius rei (ait Damaſcenus) teſtis eſt Oriens, & Occidens. Idem auctor ſcribit, B. Theclam primam martyrem pro Falconilla fœmina Gentili, & idolorum cultrice oraſſe, eique ſalutem impetraſſe. Refert idé etiam ex Lauſiaca hiſtoria Palladij, vbi de Machario narratur eum conſueuiſſe preces Deo offerre pro iis, qui e vita deceſſerant: qui cum ex arido quodam cranio in quod incurrerat, ſciſcitaretur, nũ ſolatij aliquid haberent ij, qui obierant? reſponſum accepit: Quo tempore mortuorum cauſa preces, ac vota facis, tunc ſane aliquantulum ſolatij ſenſu afficimur. Aliam etiam hiſtoriam ex eodé Palladio commemorat, in qua refert Damaſcenus, quendam mortuum ab igneis tormentis liberatum cuiuſdam ſancti viri precibus. Præterea Auguſtinus in Enchir. cap. 110. apertè teſtatur; Orationes viuorum mortuis prodeſſe, aut, vt eorum pœnæ remittantur, aut ſaltem, vt eorum pœna ſit tolerabilior: at eorum, qui ſunt perpetuo damnati, pœnæ non abolentur, ergo viuorum preces proſunt eis, vt eorum tormenta ſint minus intolerabilia. Et idem docet Gloſſa in c. Tempus. 13. q. 2. Inſuper Eccleſia vniuerſim orat pro animabus omnium fidelium defunctorum: at fidelium aliqui perpetuò condemnantur. Orat item Deum, vt liberet eas animas de profundo lacu, & à pœnis inferni. Iudas quoque Machabæus iuſſit pecuniam offerri pro iis, qui in bello ceciderant, & tamen ex Scriptura colligi videtur, eos ob lethale peccatum in bello interemptos periiſſe.

Conueniunt omnes Theologi in 4. diſt. 45. cum B. Gregor. in lib. 34. Moral. cap. 12. orandum non eſſe pro iis, qui ad inferos detruſi perpetua gehennæ ſupplicia patiuntur: nam eorum pœnam, ſempiternã appellat Scriptura. Nec impedit, quod quidam aiunt, orationes viuorum non valere ad eorum pœnam remittendam, ſed ad ſolatij aliquid afferendum pœnæ acerbitati, vt tolerabilior ſit. Quemadmodum enim eorum pœna nunquam delebitur, nunquam finitur, & definit; ſic nunquam minuitur, aut ex parte remittitur. B. Gregorius etiam lib. 34. Moral. cap. 12. ſic ait: Orant iuſti pro inimicis ſuis eo tempore, quo poſſunt ad fructuoſam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipſa conuerſione ſaluare. At pro illis tunc non orabitur, quando iam nullatenus poſſunt ad iuſtitiæ opera ab iniquitate commutari. Eadem itaque cauſa eſt, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc etiam cauſa eſt, vt nõ oretur pro diabolo, Angeliſque eius æterno ſupplicio deputatis: quæ nunc etiam cauſa eſt, vt non orent ſancti homines pro infidelibus hominibus, impijſque defunctis, qui, de iis vtique, quos æterno damnatos ſupplicio iam nouerunt, ante illum iuſti Iudicis conſpectũ orationis ſuæ meritum caſſari refugiunt. Hæc ille. Et idem fere habetur ex ipſo Gregorio in cap. Pro obeuntibus. 13. q. 2.

Ad ea verò, quæ ſunt obiecta. Reſpondeo, Auguſtinũ mediocriter bonos, & mediocriter malos appellaſſe eos, quorum culpæ pœnis purgatorijs eluuntur, & expiantur, vt omnes Theologi interpretãtur in 4. diſt. 45. & Gloſſam in cap. Tempus. 13. q. 2. vt falſam reijciunt. Illud verò, quòd refert Damaſcenus de Traiano à gehennæ incẽdijs Gregorij precibus liberato, dupliciter diluitur. Quidam totum illud opuſculũ, Damaſceni eſſe, inficiantur, eo quòd in eo auctor referat, multos ab inferis liberatos, qui in Chriſtum Dominum eo deſcendentem crediderant. Sed hoc non ſatis firmè concludit non eſſe id operis à Damaſceno conſcriptum, cum ex Græcis patribus alij nonnulli in ea quoque ſententia fuerint, vt crediderint aliquos ad inferos damnatos Chriſti Domini ad eos deſcenſu ſalutem conſecutos, de qua ſententia ſuo loco dicemus. Alii verò fatentur, Damaſceni quidem eum fœtum, ſiue partum eſſe; ſecutum tamen illum fuiſſe opinionẽ, quæ tunc vulgo ferebatur. Nam Ioan Diaco. lib. 2. Vitæ Gregorij, cap 44. in vita B. Gregorii ſcribit, hanc narrationem reperiri apud aliquas Anglorum Eccleſias, ſed a Romanis ei fidem non haberi. Et certè mirum eſt B. Gregorium pro Traiano Ethnico, & impio principe preces Deo obtuliſſe, qui, vt paulo ante dixi, plane docuit non eſſe pro infidelibus, & impiis vita functis orandum, S. Thomas, & Theologi communi conſenſu in 4. d. 45. hiſtoriam illam recipiunt quidem; at Traianum negant fuiſſe, ad inferos damnatum, ſed certò quodam loco ad tempus detentum, & B. Gregorij precibus ad hanc vitam reuocatum, & per veram cordis pœnitentiam ſalutem adeptum. Quicquid ſit de huiuſmodi Traiani hiſtoria, de qua in alio loco tractabo.

Verſi-

Veriſimile eſt, ab Apoſtolis Ethnicorum aliquos fuiſſe è mortuis vitæ reſtitutos: qui poſtea cum fide viua, & pœnitentia deceſſerint, & vitam æternam fuerint conſequuti; ita vt ad eam fuerint per eiuſmodi miraculum extra legé, & ordinem ſolitum diuina electione deſtinati: Et in vita S. Agnetis Virginis, ex Maximo, & Ambroſio legimus, ab ea filium Præfecti e morte excitatum, qui tamen ob ſcelus ſuum perierat. Ex hiſtoria Palladij item refertur Macharij Monachi precibus, & oratione ad vitam reuocatum quendam, qui fuerat ad inferorum ſupplicia cõdemnatus. Sulpitius quoque in vita S. Martini ſcribit, eius Oratione mortuum Cathecumenum reuixiſſe, ac ſuſcepiſſe Baptiſmum. Beatus etiam Apoſtolus Petrus fertur ſuſcitaſſe aſſinem quendam Cæſaris Ethnicum, & impium. Sed hæc & alia ſimilia facta eſſe creduntur præter conſuetum morem, legem, & ordinem, ſingulari Dei voluntate, & poteſtate. Ad id verò de Iuda Machabæo, & de Eccleſia pro omnibus orante, Reſpondeo, Iudam obtuliſſe pecunias pro iis, qui in bello perierant, neque enim conſtabat eos ad inferos eſſe damnatos, aut ſine pœnitentia obiiſſe. Eccleſia verò generatim quidem orat pro omnibus fidelibus vita functis, ſed pro iis, quos piè credit in igne purgatorio peccatorum pœnas exſoluere, quas in hac vita non plenè ſoluerunt. Et profundum lacum, & inferni pœnas appellat locum ſub terram abditum, vbi igne purgatorio expiantur.

Tertiò quæritur, An ſit pro viuis omnibus orandum? Reſpondeo, pro omnibus planè, ſine vlla exceptione, vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis: nam ſiue hoſtis ſit, ſiue alienus, ſiue infidelis, & impius, proximus eſt qué Dei iuſſu amare debemus; & idcirco pro eo precari, quod eſt amoris, & charitatis officium. Eò pertinet quod hortatur Apoſtolus: (1.Tim.2.) Obſecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Orandum eſt pro paſtoribus, atque præfectis. (Coloſſ.4.) Monet enim Paulus Coloſſenſes orare, vt ſibi Deus aperiat oſtium ſermonis: & vt eſt in Actibus Apoſtolorum, (Act.12.) Oratio fiebat ſine intermiſſione ad Deum pro Petro.

Deinde orare nos oportet pro Principibus, non ſolùm bonis, ſed etiam malis, vt tales ſint, quales eſſe debent. Orandum etiam eſt pro piis, & iuſtis, ne ſuperbia efferantur, & intelligant ſe inferiorum etiam ſuffragiis indigere. Iuſſit præterea Dominus precari pro perſequentibus, & calumniantibus nos. (Matth.5.)

Quartò quæritur, An ſit orandum pro Paganis, & cæteris à fide, & religione Chriſti alienis? Scribit B. Auguſtinus in epiſt. 107. quæ eſt ad Vitalem, conſuetudine eſſe ab Apoſtolis acceptam, qua preces, & vota facimus pro iis, qui ſunt ab Eccleſia alieni, vt infidelibus donetur fides; vt Idolorum cultores ab impietatis errore eruantur; vt Iudæi lumen veritatis accipiant: vt Cathecumeni ſalutaris baptiſmatis aqua renati, in Fide cõfirmentur, ac bonis operibus ſtudeant. Hæc ex B. Auguſtino: idem conſtat ex Clemente lib. 8. conſtit. Apoſtol. cap. 15. & ſequentibus: ex Epiſtola Cæleſtini I. ad Epiſcopos Galliæ Et Chryſ. hom. 5. ſuper epiſt. 1. ad Timot. 2.

Quintò quæritur, An ſit orandum pro iis, quorum peccatum eſt ad mortem? Quæſtionem videtur mouere planè, & apertè id, quod Ioannes ait: (1.Ioan.5.) Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt roget quis. Sanè videtur Ioannes intellexiſſe lethale peccatum, quod hominis mortem comitatur, quo quis obſtrictus ex hac vita migrauit: nam poſt obitum pœnitentiæ locus non eſt, nec item lethalis culpa poſt huius vitæ exitum condonatur. Ex quo fit, vt orandum non ſit pro iis, quos lethali culpa conſtrictos deceſſiſſe manifeſtò, ac certò conſtiterit. Sed de ſenſu huius loci apud Ioannem fuſiùs egi lib. 7. cap. 6. q. 2. In cap. Placuit. 23. q. 5. Ex Concilio Bracharenſi dicitur: Placuit, vt iis, qui ſibi ipſis voluntariè, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut per ſuſpendium, vel quolibet modo inferunt mortem, nulla prorſus pro illis in oblatione commemoratio fiat; neque cum Pſalmis ad ſepulturam eorum cadauera deferantur. Similiter & de iis placuit fieri, qui pro ſuis ſceleribus moriuntur impœnitétes. Et 23. q. 8. c. Quicúque Clericus, ſtatuitur: Quicúque Clericus, aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, neque in oblatione, neque in oratione pro eo poſtuletur. Item ex Hieronymo cap. In præſenti ſæculo 13. q. 2. habetur: In præſenti ſæculo ſcimus, ſiue orationibus ſiue conſiliis inuicem poſſe nos adiuuari. Cum autem ante tribunal Chriſti venerimus, nec Iob, nec Daniel, nec Noe rogare poſſe pro quoquam, ſed vnumquemque portare onus ſuum. (Gal.6.) Sic ille. Secus verò eſt, quando dubitatur, vt Gloſſa annotauit, num hic aut ille cum lethali peccato deceſſerit.

Sextò quæritur, An ſit orandum pro iis, qui obſtinato ſunt animo in malis? Reſpondeo, orandum eſſe: quoniam de nullo deſperandum eſt, quamdiu vitæ huius ſpiritum duxerit: & quamdiu hic viuitur, patet reditus de ſpirituali morte ad ſpiritalem vitam per Dei gratiam. Et Apoſtolus Paulus pro omnibus hominibus iubet fieri obſecrationes, (1.Tim.2.) orationes & poſtulationes. Iacobus itidem neminem ab oratione excludit: Orate, inquit, pro inuicem, vt ſaluemini. (Iac.5.) Chriſtus denique pro omnibus mortem oppetiuit. Et, Non veni, inquit, vocare iuſtos, ſed peccatores. (Matth.9.)

Septimò quæritur, An pro ſchiſmaticis, & hæreticis, & cæteris excommunicatione affectis ſit orandum? Cauſa dubitandi eſt, quia Eccleſia pro iis non orat, & eos arcet à communibus piorum ſuffragiis, & precibus. Reſpondeo, cuique licere pro iis priuatim, & ſuo nomine preces fundere: at verò Eccleſia prohibet pro iis orare publicè, palam, ac nomine ipſius. Eſt autem pro hiſce hominibus orandum, vt depoſitis, & abiectis erroribus, ad Eccleſiæ gremium reuertantur.

Octauò quæritur, An pro improbis, & ſceleratis: pro iis itidem, qui reprobi, & præſciti vocantur; pro iis, etiam quos bello iuſto necare fas nobis eſt; pro iis quoque, qui morte damnari iure queunt, orandum ſit? Reſpondeo pro iis omnibus eſſe orandum; pro improbis quidem, vt reſipiſcant, & ad ſaniorem mentem, melioremque vitæ frugem reuocentur. Nec refert, ſi aliquos bello iuſto, ac morte trucidare, & damnare liceat nobis: quoniam quamuis his vita corporis adimi iure queat, optanda tamen illis eſt, & petenda Dei gratia, & felicitas ſempiterna. Obiicies Dauidem, & alios Prophetas improbis, ac perditis hominibus dira paſſim imprecari. Reſpondeo, eas imprecationes potiùs eſſe quaſdam futurorum euentuum prænunciationes, quam abſolutas imprecationes: continere itidem tacitam quandam conditionem; nam perinde eſt, ac ſi dicerent: Confundantur, ac pereant peccatores, & coniurati Dei hoſtes, ſi male agere, & ſceleſtè perſequi pergant. Item mala improbis imprecantur Prophetæ, non quidem ad perniciem, & interitum, ſed ad ſalutem ipſorum; nimirum, vt malis, quaſi flagellis quibuſdam cæſi, & afflicti, admoniti, & excitati, ad ſe redeant.

Nonò quæritur, An pro iis, ſi quos præſcitos, ac reprobos eſſe certò conſtiterit, liceat nobis orare? Vt ſi cuipiam Deus pateſeciſſet futuram alicuius damnationem æternam. Reſpondeo, à Deo reprobatum eſſe aliquem, dupliciter intelligi poſſe; vno modo abſolutè, & ſimpliciter, nullius omnino humani operis habita ratione: & contra huiuſmodi voluntatem, ſi certò de ea conſtiterit, non eſt oratione nitendum, quoniam eſſet ſuperuacanea, & temeraria. Altero modo Deus reprobat, ac reiicit, non abſolutè, ſed ex cauſa penes reprobatum hærente, nempe propter ſcelera, quæ in reprobo ad finem vſque vitæ futura præuonit: & hoc modo reprobat, quoſcunque reprobat. Neque enim Deus priùs eſt vltor, quam ſit homo peccator. Pro iſtiuſmodi reprobis ſalubriter oratur, quoniam illorum damnatio ex libero eorum arbitrio pendet, ita vt poſſint, ſi velint, oblatam Dei gratiam admittere, & de malefactis per veram cordis pœnitentiam dolere: neque qui pro talibus orant, ſeſe Diuinæ voluntati opponunt, qui vult, vt pro omnibus oretur, vt omnes ſalui fiant. Præſertim quòd etiamſi perituri ſint, minores apud inferos pœnas luent, ſi minùs peccauerint: quare cuilibet reprobo dicere iure poſſumus: Age, fac bonum: de bono opere nunquam condemnaberis.

De partibus, ex quibus conſtat oratio.
Cap. XXXII.

PRimò quæritur, Quot modis ſoleat Oratio diuidi? Reſpondeo, multis. Primò, alia eſt Oratio, quæ in mente ſolùm perficitur, atque completur; alia verò, quæ in voce conſiſtit. Prior, internum animi votum, affectum, & deſiderium exprimit, abſque vllo externo ſigno: poſterior verò vocibus internos voluntatis affectus exprimit.

Secun-

Secundò, diuiditur Oratio in priuatam, & publicam: A hæc poſterior totius Eccleſiæ nomine pro communi populi ſalute per publicos miniſtros, & plurimùm in loco publico funditur: illam priorem pro ſe, vel alio priuato quilibet fundit.

Tertiò, Paulus Apoſtolus videtur quatuor Orationis

1. Tim. 2. veluti membra, & partes conſtituiſſe, cum ait: Obſecro primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. ¶ Quæ

Collat. 9. c. 9. & ſequentibus. quatuor Caſſianus ita diſtinguit: Vt obſecratio, ſit imploratio, vel petitio pro peccatis: Oratio, qua Deo aliquid offerimus, vel vouemus: Poſtulatio, petitio pro alijs: Gratiarum actio, ob ſuſcepta beneficia: Obſecratio, de compunctione peccatorum naſcitur: Oratio, de fiducia oblationum, & conſummatione votorum profluit: Poſtulatio, de caritatis ardore procedit: Gratiarum actio, de beneficiorum Dei conſideratione generatur. Prima ſpecies pertinet ad incipientes: ſecunda, ad eos, qui in virtutum profectu conſiſtunt: tertia, ad illos, qui iam perfectionem aſſecuti: quarta, ad illos, qui ſecuræ, ac tutæ ſunt mentis.

In ſermone de quatuor modis orandi. Hæc ex Caſſiano. Bernardus quatuor prædicta Orationis genera ſic explicat: Vt obſecratio ſit, cum quis cauſæ ſuæ parum fidens, non per ſe, ſed per alium ipſum Deum B inuocat: Vt ſi dicat, Sancte Petre, vel Paule ora pro me. Oratio verò, cum quis per ſe aliquid petit: Poſtulatio; eſt nullius amplius noxæ ſibi conſcius, pro ſe, vel altero gloriam poſtulat: Gratiarum actio, cum ſalutaria, vel neceſ-

Teſte Gab. in Canon. Miſſæ, lect. 61. ſaria ſecuro animo petit. Hugo S. Victoris tres Orationis partes conſtituit, lectionem, cõtemplationem, ſeu meditationem, & gratiarum actionem. Ita vt lectio, contemplationis materiam præparet: per contemplationem verò mens cæleſtia, & diuina bona conſideret: Et tandem ſuccedat gratiarum actio. Alij verò Orationis quatuor partes aſſignant, lectionem, contemplationem, petitionem, & gratiarũ actionem. Alij quinque, eo quod prædictis quintam adiungunt voluntatis affectionem, cum ex Dei contemplatione mens tota inflammata exardeſcit, & voluntas eo modo, quo poteſt in ſublimium, & cæleſtium rerũ deſideria aſſurgens, optat ſe Deo coniungere, & ei perpetuo adhærere.

Secundo quæritur, An oratio publica, quæ in precibus C Horarijs recitatur a clericis, & quæ iuſſu Eccleſiæ funditur, vim habeat ex opere operato, vt vocant? hoc eſt quærere, an cum Clericus vi legis Eccleſiaſticæ, ſiue iuſſu Eccleſiæ preces Horarias recitat, eiuſmodi precibus aliquis effectus reſpondeat ratione meritorum Eccleſiæ, quamuis nulla merita ipſe Clericus habeat, vt qui ſit lethalibus peccatis obſtrictus. Et idem prorſus quæritur de oratione Dominica, quam improbus recitat, quia eam Chriſtus Dominus inſtituit. Sunt, qui id affirment, ob id quòd eiuſmodi preces Eccleſiæ iuſſu funduntur: quemadmodum ſi dominus aliquis per ſeruum improbum eleemoſynã erogет, fructu non caret ſuo, quamuis ſeruus ſit improbus. Deinde, Orationes, quas in Miſſæ ſacrificio offert Deo Sacerdos, fructuoſæ ſunt, tametſi Sacerdos ſit malus: ergo preces Horariæ, quæ iuſſu, nomine, & auctoritate Eccleſiæ perſoluuntur, ſuo fructu non carent, quamuis ab improbo Clerico recitentur. In dubium non vertitur, an cum orat Sacerdos, vt miniſter Eccleſiæ, eius oratio ſit fructuoſa ob Eccleſiæ meritum, quamuis ipſe Sacerdos ſit improbus: quia cõuenit inter omnes, eſſe fructuoſam, cuiuſmodi ſunt D preces, quas in Miſſæ ſacrificio Sacerdos fundit ad Deum. Sed quæſtionis eſt dubiæ, an preces Horariæ, quas recitat Sacerdos alioqui improbus, ſint ſemper tales, vt per eas Eccleſia aliquid mereatur, & ſatiſfaciat apud Deum, quãuis malus Sacerdos nomine ſuo nihil mereatur, nec ſatiſfaciat. Gabriel in Canonem Miſſæ lect. 57. ait: Sicut ſacrificium altaris, & Eccleſiæ Sacramenta effectum habent ex inſtitutione Chriſti, non ex diſpoſitione offerentis, vel miniſtrantis: ſic non eſt impium, ſentire de oratione Dominica, & de Horis Canonicis, & alijs precationibus, quas Eccleſia dicendas inſtituit, quæ quandam vim accipiunt ex parte domini, & Eccleſiaſtici mandati, vt dicit Gerſon. Hæc Gabriel, quam ſententiam videtur ſequi. Nauarr. de orat. cap. 19. nu. 59. & 60.

Attamen non videtur omnino eſſe idem iuris de precibus Horarijs, & de oratione Dominica, quod de orationibus, quæ in Miſſæ ſacrificio funduntur. Nam Horarias preces recitat Clericus lege, & præcepto Eccleſiæ, Eccleſia enim Beneficiarijs fructus beneficij tribuit tanquam A operis, ac laboris mercedem; ac propterea voluit, vt laborarent, & Horarium penſum exoluerent: Clericis quoque ſacris Ordinibus initiatis præcepit, vt idem precationum Canonicarum officium perſoluerent. Oratio vero quam iuſſu, & nomine alterius ego fundo fructuoſa non eſt, ſi ego ſim malus: Sicuti nullius eſt fructus ieiunium, quod improbus homo, quamuis alieno iuſſu, ſuſcipit, ac ſuſtinet; & ſicut fructuoſa non eſt oratio, quam meo iuſſu recitat cæcus, qui mendicato viuit, ſi eã recitet cùm lethali peccato, quo tenetur obſtrictus. At vero orationes, quæ in Miſſa funduntur, reuera ab ipſa Eccleſia, Sacerdotis tamen miniſterio offeruntur; ac proinde cum Eccleſiæ merita accepta, & grata Deus habeat, preces quoque, quas Eccleſia per Sacerdotem alioqui malum fundit, ipſe Deus acceptas, & gratas habet: quoniam in Miſſæ ſacrificio non ſolum orat Sacerdos, ſed orat etiam Eccleſia. Secus eſt cum alius iuſſu meo orat, & ego vna cum eo non oro. Et ſecus eſt de eleemoſyna, quam dominus per famulum improbum dat, ea enim eſt res domini, non famuli.

B

De Orationis, vi, & efficacia.
Cap. XXXIII.

PRimò quæritur, Quot, & qui ſint Orationis effectus? Orationis vis tanta eſt, vt neque vllum huius vitæ malum extet tam grande, quod Orationis virtute profligari, & auerti non poſſit: neque vllum rurſus tam illuſtre bonum, quod eius ope, & præſidio à Dei bonitate impetrare, & aſſequi non poſſimus, iuxta Chriſti Domini promiſſa Ioan. 14. Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. Itẽ, Amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

In primis, Oratio valet ad noxas animi ſanandas. Matt. 18. Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me: nonne ergo oportuit, & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Eſt hic ſermo de noxarum debito tanquam in ſymbolo adumbrato in debito pecuniarũ. Dæmones quoque fugat, ac pellit. Luc. 18. & Matt. C 17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, niſi in ieiunio, & oratione. Languores corporis curat, Iaco. 5. Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum: & oratio fidei ſaluabit infirmum. Fluxam, & caducam hanc vitam prorogat. Iſaiæ 38. Clamauit ad Dominum Ezechias, & dixit: Obſecro Domine, &c. Et reſponſum accepit à Domino: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas. Ecce ego adijciam ſuper dies tuos quindecim annos. Pacem, & tranquillitatem conciliat. 1. ad Tim. 2. Obſecro primùm omnium fieri orationes pro omnibus hominibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus. Liberat nos ab hoſtibus, & inimicis. Baruch 4. Clamate ad Dominum, & liberabit vos de manu Principum iniquorum. Iſa. 38. Audiui orationem tuam, de manu regis Aſſyriorum eruam te, & ciuitatem iſtam, & protegam eam. Victoriam impetrat. Exo. 17. Cum Moſes leuaret manus, vincebat Iſrael, & de hoc effectu multa exempla in libris Machabæorum habemus. Animi triſtitiam, luctum, & ægritudinem ſedat. Iaco. 5. Triſtatur aliquis veſtrum? oret, Aequo animo eſt, pſallat. Terræ vbertatem, & cæli D pluuiam obtinet. Iacobi 5. Elias, homo erat ſimilis nobis paſſibilis: & oratione orauit, vt non plueret ſuper terram, & non pluit annos ſex, & menſes tres. Et rurſum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum. Parit ſapientiam, & intellectum. Iacobi 5. Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. & 3. Reg. 3. Poſtulaſti tibi ſapientiam ad diſcernendum iudicium: Ecce feci tibi ſecundùm ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens, & intelligens. Sterili vtero fœcunditatem impertit. Geneſ. 25. Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua, eo quòd eſſet ſterilis: qui audiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. 1. Reg. 1. Anna Elcanæ vxor Samuelem, & alios liberos à Deo precibus impetrauit. Eruit à probro, ignominia, & morte, vt patet Dan. 13. de Suſanna, & Tob. 3. de Sara Raguelis filia. Iratum Deum placat. Exo. 32. Et placatus eſt Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum. Cælum, & Paradiſum aperit. Luc. 3. Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cælum. Et Luc. 23. ait bonus latro: Domine memento mei, cum veneris in regnũ tuum. Et dixit

3. Reg. 17.

illi

illi Ieſus: Hodie mecum eris in Paradiſo. Denique nihil A eſt tam arduum, nihil tam difficile, quod oratione impetrari non poſſit. Eſt enim Chriſti verbum Matth. 21. Quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.

Secundò quæritur, Ad quot, & quos generatim reuocari queant omnes Orationis effectus? Reſpõdeo, ad tres: per Orationẽ enim iuſtus gratia, & charitate diuina præditus, pleniorem, & vberiorem gratiam, & cæleſtem gloriam promeretur. Habet item vim ſatisfaciendi pro peccatis, hoc eſt, expiandi, & ſoluendi pœnas culpis debitas. Tertiò habet vim impetrandi omne bonum. Ac proinde Theologi communi conſenſu docent, orationem iuſti eſſe meritoriam, ſatisfactoriam, & impetratoriã, vt illi loquuntur. Non omnis oratio, quæ vim habet impetrandi, habet vim merendi, & ſatisfaciendi: nam beati ſpiritus, qui cum Chriſto Domino in cælo viuunt, multa cauſa noſtra impetrant; qui tamen nullum meritum colligunt, nec vllum proprium debitum exoluunt. Iniuſti item, & peccatores precibus ſæpè impetrantes votorum ſuorum compotes euadunt; qui tamen, quòd charitate ſint deſtituti, neque B merentur quicquam, neque ſatisfaciunt propriè. Oratio itidem vim habet merendi, & ſatisfaciẽdi, nec tamen ſemper impetrat, quod petitur, eo quòd non omnes iuſti eas habeant ſemper conditiones, quas oratio ad impetrandum requirit, & poſtulat.

Quòd verò oratio iuſtorum vim habeat merendi gratiam, & vitam ſempiternam, inde compertum eſt, quia Oratio eſt religionis officium, & in iuſtis ex Dei charitate profectum. Pari ratione Oratio iuſti habet vim pœnas peccatorum delendi, ac proinde ſatisfaciendi: nam vt opus apud Deum ſatisfaciendi vim habeat, ſat eſt, ſi ex charitate ſit ortum, ac carnis ſenſibus moleſtum. Vtrumque autem habet iuſtorum Oratio. Eſt enim Oratio, res operoſa, laborioſaque: neque enim abſque labore, & difficultate oramus, vt experientia docet. Si roges, an oratio peccatoris aliquos fructus habeat? Reſpondeo, ſuos quoque, & eos quidem varios habere. In primis etſi improbus non promereatur, nec ſatisfaciat orando, cum ſit charitatis expers, præparat tamen ſeipſum ad gratiam, & veniam peccatorum, impetrat bona temporaria, impedit eius oratio C peccatum, ſi erat alioqui oratio imperata, vel debita: gignit bonos mores, & habitus, obſiſtit vitijs, iis præcipue, quæ ipſi magis aduerſantur, cuiuſmodi ſunt ſuperbia, inanis gloria, ambitio, arrogantia, iactantia, ira, inuidia, & alia huiuſmodi: conſeruat, & retinet Angelorum cuſtodiam, excitat, ac mouet Sanctos cæli habitatores ad precandum pro ipſo.

Tertiò quæritur, Quam vim habeat Oratio, quæ pro alijs funditur? Reſpondeo, rationem eſſe habendam, & eius, qui orat, & eius, pro quo oratur: hoc autem diſcrimen eſt quadripertitum. Aut enim iuſtus orat pro iuſto, aut iuſtus pro iniuſto, aut iniuſtus pro iniuſto, aut iniuſtus pro iuſto. Huic rurſus quadripartitæ diſtinctioni adiungenda eſt, altera tripertita, iuxta triplicẽ orationis effectũ. Siquidem Oratio, vti diximus, vim poteſt habere merẽdi, ſatisfaciendi, & impetrandi. Eſt igitur primum, quod quæritur in hac controuerſia, an Oratio iuſti alteri iuſto proſit ad vitam æternam promerendam, ad gratiæ incrementum; iniuſto verò, ad primam reconciliationis gratiam obtinendam? Sunt qui ſentiant ad vtrumque valere; eo quòd Gregorius D explicans illud Matthæi 9. Videns Ieſus fidem illorum, dixit Paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, ita ſcribit. Quãtùm valet apud Deum fides propria, apud quem tantùm valuit aliena? quibus verbis inſinuat Gregorius, offerentium fidem contuliſſe Paralytico peccatorum veniam, ac proinde primam gratiam. Et Luc 16 dicitur: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Sed nemo in cælum admittitur, niſi præditus gratia, & charitate. Et 1. Ioan. 5. dicitur: Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Ergo per aliorum preces, peccantibus peccatum non ad mortem, vita promittitur.

Ceterùm compertum, & exploratum eſt, iuſtum ſuis precibus alteri iuſto non mereri ex iuſtitia, ac lege, & dignitate operis vitam æternam, aut gratiæ incrementum: nec item iniuſto peccatorum veniam, aut primam reconciliationis gratiam. Solus enim Chriſtus hac ratione alteri gratiam, gloriam, & peccatorum remiſſionem, ac veniam promeruit. At verò iuſtus ſuis precibus impetrat

A cauſa alterius iuſti gratiæ incrementum; & cauſa iniuſti hominis veniam peccatorum: quæ impetratio Dei liberalitati innititur. Vnde Paralyticus gratiam, & peccatorum remiſſionem non obtinuit, ſine propria fide, pœnitentia, & charitate: fruſtra namque dixiſſet ad illum Ieſus, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, ſi nullam ille de Chriſti clementia fidem, & ſpem concepiſſet. Impetrat igitur Oratio iuſti, vt alter iuſtus gratiæ incrementum aſſequatur, quia impetrat Dei donum, quo alter iuſtus, vel aliquod charitatis officium præſtat, vel Sacramentum ſuſcipit, quo in illo gratia roboratur, & creſcit. Impetrat item, vt iniuſtus a Deo pœnitentiæ donum accipiat, quo ille de peccatis admiſſis legitime dolet; ac proinde per veram cordis pœnitentiam in Dei gratiam redit. Matth. 9.

Quartò quæritur, An iuſtorum preces aliorum cauſa fuſæ, proſint ad ſatisfaciendum pro illorum peccatis? Et quidẽ certũ eſt, non prodeſſe, ſi alij ſint iniuſti, & peccatores: nam cùm ſint Dei charitate, & gratia deſtituti, vis orationis ad ſatisfaciendum impeditur. Quod ergo in quæ- B ſtionem vocatur, eſt, An oratio iuſti ex iuſtitia, ac certa promiſſione, & lege Dei pro alio iuſto vim habeat ſatisfaciendi? Sunt, qui negant, quoniam ex Scripturis non conſtat eiuſmodi lex, ea enim ſine Dei promiſſione non eſt: at quod Deus promiſerit, & ſeſe nobis obligauerit ad preces iuſtorum, cauſa improborum hominum fuſas, acceptas, & gratas habendas, nuſquam in Scripturis legimus.

Contrà alij cenſent preces iuſtorum hanc habere vim. Nam ſi Petrus (exempli gratia) id totum pendit, ac ſoluit nomine Ioannis, quod Ioannes Paulo debebat, Paulus iure nihil ampliùs poteſt exigere à Ioanne. Primi contrà reſpondent, non ſatis eſſe, ſi Petrus ſoluat pro Ioanne, Paulo, niſi Paulus acceptum, & gratum habere velit id, quod Petrus pro Ioanne ſoluit: nam cum Ioannes ſit debitor, iure poteſt Paulus exigere, vt Ioannes per ſeipſum, & non per alium ſoluat. Mihi tamen ſecunda opinio videtur eſſe probabilior, & verior, atque benignior: quoniam iuſti ſunt inuicem vnius corporis myſtici membra, ac proinde mutuis ſeſe officijs, ſtudijs, & ſuffragijs iuuant: præſertim cum ex peccatorum condonationes, quæ Indulgentiæ vo- C cantur, non ſolùm liberali Dei benignitate, ſed etiam iuſtitiæ lege pœnas expient, & eluant.

Quintò quæritur, Quidnam prodeſſe iniuſto, quidúe impetrare queat cauſa ipſius oratio iuſti? Ex Scripturis liquet, Deum quinque ciuitatibus propter decem iuſtos, ſi Gen. 18. tot forte in his comperti fuiſſent, parcere voluiſſe. Item Pauli precibus ducentas, & ſeptuaginta animas eſſe a nau- Act. 27. fragio liberatas. Vnius etiam Moſis oratione toti Iſraeli Exo. 32. peccanti Deus pepercisse memoratur. precibus itidem Abrahæ Deus vniuerſam Abimelechi familiam a ſterilitatis vinculo abſoluit: & alia multa ob ſuorum amicorũ preces iniuſtis præſtitit. Quod ſi qui iuſti pro iniuſtis precantes non audiuntur, cauſa eſt, vel iniuſtorum indignitas, aut aliquod aliud impedimentum occultum. Quicquid autem iuſtorum oratio à Deo iniuſtis hominibus impetrat, id totum illius benignitate, & miſericordia potiùs nititur, quàm vlla iuſtitiæ lege. Solent autem impetrari non modo temporalia bona, vt ſunt opes, honores, dignitates, liberi, læti, & proſperi euentus, & alia id genus, verùm etiã ſpiritalia; nimirum boni cordis motus, impulſus, piæ inſpi- D rationes, præſidia contra Dæmonum inſultus, & inſidias: quæ omnia Deus munificentia ſua, gratis, ac liberaliter largitur, & præſtat.

Sextò quæritur, Quid valeat oratio, quam iniuſtus fundit pro iuſto, vel pro iniuſto? Diſtinguere oportet: nam vel iniuſtus orat pro iuſto, vel pro iniuſto, nomine Eccleſiæ, tãquam miniſter ipſius orationes fundẽs ab ipſa Eccleſia inſtitutas; & ſic oratio illius efficax eſſe poteſt, quoniã nõ ſuo, ſed Eccleſiæ nomine precatur, & ipſa Eccleſia per ſuum publicum miniſtrum orat, & Deus Eccleſiæ per ſuũ miniſtrum, quamuis iniuſtum orãtis, precationem audit. Tales ſunt orationes, quas in Miſſa Sacerdos fundit. Aut iniuſtus orat pro iniuſto, vel pro iuſto priuatim ſuo nomine: & precatio illius parum plerumque valet, vt quæ ſit opus mortui hominis, hoc eſt, vita charitatis, & gratia deſtituti.

Septimò quæritur, An vis, & efficacia orationis eò minor ſit, quo ſe ad plures fundit? Sunt, qui cenſeant, orationem pro pluribus oblatam æque ſingulis prodeſſe, ac ſi pro vno tantummodo funderetur. Id probant, quia

Oratio inter bona ſpiritualia habetur; ſpiritus autem, cum partis ſit expers, cuicumque datur, totus datur. Deinde, Oratio eo ferè modo ad illos ſe habet, pro quibus offertur, quo lux ad eos, qui illuminantur, & quo vox, ad eos, ad quos perfertur: Sed vox, & lux integra ad ſingulos peruenit, etiamſi plures ſint, qui illuminantur, & plures, qui vocem auſcultant. Denique, in cap. Non mediocriter, de conſecr. diſt. 5. ex Hieronymo refertur nihil minus accipi, dum Pſalmus pro multis recitatur, quàm dum pro ſingulis decantatur. Porrò alij fatentur quidem, Orationem, quòd ad vim merendi, & ſatisfaciendi ſpectat, finitum effectum habere, ſed quòd pertinet ad vim impetrandi, infiniti effectus eſſe, eo quòd meritum hominis, & ſatisfactio ex orantis ſtudio, & affectu perpenduntur; impetratio verò ex Dei liberalitate, & munificentia exiſtit, ac pendet.

Cæterùm verior eſt eorum ſententia, qui oppoſitũ tradunt, eo quòd Oratio, ſi quidem eius pondus, & orantis affectus, & voluntas ſpectetur, finiti eſt fructus, & pretij, et pro fructus eius, dum in plures diuiditur, fit minor in ſingulis: & hoc locum habet in quolibet orationis effectu, ſiue de merito, ſiue de ſatisfactione, ſiue de impetratione ſit ſer- B mo: quoniam generatim omnis effectus orationis ex parte eius, qui orat, finitus eſt, vt ipſius ponderi, & dignitati, & orantis ſtudio, & affectui reſpondet. Eſt enim oratio hominis officium: at opus humanum certis finibus, ac terminis continetur incluſum. Eccleſia item pro priuatis hominibus ſpeciatim, pro rebus quoque peculiaribus nominatim ſubinde orat; cum tamen ſemper eſſet orandum pro omnibus, ſi tantùm prodeſſet oratio ſingulis, dum pro multis offertur, quantùm ſi pro vno ſolo funderetur. Et hæc eſt communis ſententia Theologorum, & Canonici Iuris interpretum, vt teſtatur Couarruuias in cap. Alma mater. p. 1 §. 5. nu. 9. vbi citat: S. Thomam, Scotum, Adrianum, Caietanum, Sotum, Medinam, Innocentium, Ioannem Andream, Abbatem, Imolam, Turrecrematam, & Nauarrum.

Nec primæ ſententiæ argumenta quicquam contra nos efficiunt. Ad primùm enim reſpondemus, magnum eſſe diſcrimen inter ſpiritum, & ſpiritale bonum: nam ſpiritus partes non habet; ac proinde ſectionem nullam patitur; at bonum ſpiritale, ſaltem quòd ad eius effectum attinet, C diuiſionem admittit. Ad ſecundum: Lux, & vox natura ſua æqualiter participantur à pluribus: at Oratio vim, & efficaciam habet, & ex affectu orantis, & ex voluntate Dei orationes noſtras gratas habentis. Orantis autem effectus certæ eſt, & finitæ virtutis, & Deus item libere, vt vult, orationem acceptam habet. Ad tertium: Hieronymus ſolùm loquitur de merito, quod oratio cuiuslibet habet. mẽs ergo eius eſt, non minus mereri nos, cum pro pluribus orationem fundimus, quam ſi pro vno tantùm eam funderemus. Deinde, reſpondeo, Orationis impetrationem, vt ſola Dei liberalitate, & munificentia nititur, non eſſe minorem, ſi oratio pro pluribus offeratur: nam æquè facile eſt bonum quodlibet impetrare pro centum, ac pro vno ſolo, ſi non ex ipſius orationis pondere, ſed ex Dei liberalitate rem metiamur.

Octauò quæritur, An orationis effectus ſit triplex, vt quidã opinantur; nimirum, communis, proprius, ſiue principalis, & medius? Nonnulli philoſophantur, in oratione, & pio quolibet opere triplicem effectum inueniri. Nam ſicut quodlibet pium opus primũ omnium ſuo prodeſt au- D ctori, mox omnibus totius Eccleſiæ membris, iuxta illud Pſal. 118. Pſalmi: Particeps ergo ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua; poſtremo illi, in cuius gratiam ſuſcipitur. Sic etiam Orationis proprius, vel principalis effectus eſt, quo iuſtus gratiam, & vitam æternam meretur: qui fructus ſolius eſt orantis, nec cum alio cõmunicatur, nec in alium transfertur. Communis verò effectus eſt, qui omnibus Eccleſiæ membris impertitur: Medius autem is eſt, quem participant ij, pro quibus oratio funditur.

De Orationis circumſtantijs. Cap. XXXIV.

PRimò quæritur de tempore Orationis, An ſit orãdum omni tempore? Quæſtio inde mouetur, quia Chriſtus dixit: Oportet ſemper orare, & non deficere, & poſt illum Paulus: Sine intermiſſione orate. David quoque: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. His diuinis teſtimonijs olim Meſſaliani pre- (Luc. 18. 1. Theſſ. 5. Pſal. 33.)

A moti, quos Auguſt. confutat lib. de hæreſib. hæreſi. 57. & Epiph. hæreſi. 80. docuerunt ſemper orandũ eſſe. At Origenes, & Gloſſa ſic has ſcripturas intelligũt, ideo eſſe ſemper orandum, quatenus nunquam à bene operando deſiſtendũ eſt. Dici enim ſolet; ſemper orat, qui bene ſemper agit. Vnde Alexander: Oratio, inquit, aliquando late ſumitur pro quolibet bono opere, & virtutis officio. S. Tho. 2. 2. q. 83. a. 13. docet ideo ſemper orandum, quatenus nunquam eſt ab orationis cauſa ceſſandum. Cauſa autem orationis eſt gratia, & vitæ æternæ deſiderium. Gerſon: Orandum ſemper, inquit, poteſtate, & habitu, quatenus is ſemper orare cenſetur, qui vbi ſemel orare cœpit, nunquam ab oratione per contrariam voluntatem recedit, ita vt ampliùs orare recuſet. Ita Gerſon intellexit eum locum. Verumenimuero Chriſti Domini, & Apoſtoli mẽs eſt, monere nos, vt crebrò, ac frequenter Deum precemur; ne ſi longo tẽporis interuallo vacemus ab oratione, hoſtis inſidijs capiamur, aut in aliud malum, & incommodum incidamus. Vſitato itaque Scripturæ more ea dicuntur ſemper fieri, quæ fiunt crebrò, & ſtatis cuiuſque diei horis, etiam ſi in- B termedio tempore aliud quippiam agatur. Nam ſicut Apoſtolus dixit ſemper orandum, ſic etiam dixit ſemper gaudendum. Et tamen Salomon ait, ſuo tempore ridendum, & ſuo tempore plangendum. Oratio itidem ſine intermiſſione fiebat ab Eccleſia pro Petro in carcerem coniecto; & tamen veriſimile eſt, aliquam orantibus à precatione vacationem fuiſſe. Anna filia Phanuel (ait S. Lucas) nunquam de templo recedebat, die, ac nocte ieiunijs, & obſeruationibus ſeruiens Domino; & tamen credibile eſt eam extra templum dormiſſe, cibum ſumpſiſſe, & cætera vitæ animalis munia obiuiſſe. Dices, perpetuo Dei auxilio egemus, ne labamur in mala, & vt lapſi reſurgamus à malis; ergo ſemper eſt orandum. Reſpondeo, ſat eſſe, ſi debita loca, & tempora orationis obſeruentur, ita vt oremus, quandocumque ſe nobis orandi commoda obtulerit occaſio. Debet autem eſſe oratio longa, vel breuis, pro varietate finis; tam diuturna, quantùm expedit ad excitandum, fouendum, & promouendum, pium, & religioſum mentis affectum, ne ſi diutius producatur, incipiat eſſe tædio. Auguſtinus probat morem quorundam C fratrum in Aegypto, qui crebras dicuntur fundere preces, ſed tamen breuiſſimas, & curſim, & raptim quodammodo iaculatas: ne ſcilicet, per productiores horas euaneſcat deuotio, quæ eſt prompta quædam, & expedita voluntas ad diuina mandata exequenda, & ad pia religionis officia obeunda. Et pariter euaneſcat animi intentio. Ex Auguſtino loco citato. (Eccls. 3. Act. 12. Luc. 2. Epiſt. 121. ad Probã. cap. 10.)

Secundò quæritur, Quandonam orandi præcepto, ac lege teneamur? Inter omnes conuenit, eſſe præceptum orãdi, idque naturalis iuris eſſe; quoniam ipſa recta ratio præſcribit, vt Dei opem, & auxilium inuocemus, peccatorum veniam precibus efflagitemus, Dei gratiam, & cætera ad vitam æternam conſequendam neceſſaria petamus.

Sed illud dubitatur, quandonam iure naturali precari debeamus? quod eſt quærere, An certa tempora orationi ius naturale præſcripſerit? Ait Syluester verbo, Oratio. q. 8. ſingulos hominum præcepto naturali ad orãdum compelli, cum primum vſuram rationis accipiunt. Deinde, quando probitas, & virtus cuiuſque vehementer hoſtium incurſibus tentata agitatur: hoc etiam tempus di- D cunt eſſe neceſſarium ad orandum, Angel. Oratio. nu. 10. Medin. de oratione q. 11. Nauarr. de Horis Canon. c. 3. 14. & Ledeſm. in 4. q. 26. art 3. Poſtremò, quandõ proximus indiget grauiſſimè remedio ad vitam ſpiritalem, vel corporalem conſeruandam neceſſario: Vt ſi duo homines diſtrictis gladijs inter ſe acriter pugnent, ac dimicent, & capite, ac vita, vel alteruter, vel vterque eorum periclitetur. Hoc ipſum docent Angel. Medina, Nauarrus, & Ledeſmius locis ſupra citatis. Immo addunt his alia etiam tempora; nimirum, cum Sacramentum ſumere, vel alteri conferre, aut periculoſum iter ingredi inſtituimus, aut grandius cum Dæmone, vel Carne certamen inimus, vel aliquod aliud negocium magni ponderis, ac momenti ſuſcipere, & capeſſere cogimur. Alij etiam aliud tempus aſſignant, cum rem diuinam diebus dominicis, & feſtis audimus: putant enim iſti eadem lege, qua Miſſæ ſacrificio intereſſe debemus, compelli nos ad orandum, quod videntur docere Palu. 4. diſt. 15 quæſt. 1. art. 1. Silueſter verbo, Oratio. quæſt. 8. Angel. in eodem verbo, Oratio. nu. 10. & Nauarr. de Horis Canonicis, c. 3. n. 15. & 18.

A Alij verò videtur hiſce temporibus iuris naturalis lege nos ad orandum non adſtringi; quia cum quis, inquiunt, incipit eſſe rationis compos, iuris ei eſt ad ſalutem hominú conſequendam, ſi omne, tunc temporis, peccatum deuitet, & id boni præſtet, quod ei ſeſe tunc obtulerit. Nec item ſi Dæmon, vel alius quiſpiam improbus, ac perditus noſtram virtutem tentet, & a Dei gratia, & charitate dimouere, & deijcere nos ſtudeat, continuò ſequitur, vt ad orationem confugere debeamus; cum ſint etiam in promptu alia remedia, & præſidia efficacia, quibus Dæmonum, & aliorum hoſtium noſtrorum incurſus propulſare poſſimus. Nec rei diuinæ ſtudiendæ præceptum nos ad orandum adigere videtur: ac proinde ſentiunt iure naturali tunc nos orare oportere, cum recta ratio præſcripſerit aliqua neceſſitate vrgente nos, ac premente, opus eſſe oratione: ſicut etiam iuris naturalis præceptum de ieiunio ſuſcipiendo, & ſeruando, certa, & definita tempora non habet, niſi ſcripto iure, aut iureiurando, vel voto cuiuſque, vel Superiorum mandato conſtituantur: B nihilominus tamen cum recta ratio præcipit ob neceſſitatem aliquando ieiunium colendum eſſe, tunc iure naturali ieiunium ſuſcipere, & agere debemus. Quid mihi in hac re videatur, dixi ſupra in hoc libro, cap. 10. quæſtio. 14.

Tertiò quæritur, An Oratio in loco certo fundi debeat? Reſpondeo in hunc modum: communes, & publicæ preces per ſe quidem vbique vtiliter, ac ſalubriter olim fundi ſolebant, & pro rerum neceſſitate, & temporum difficultate offerebantur per agros, per vrbes, & vias publicas: in ipſis etiam militum exercitibus, & naualibus claſſibus, & Martyrum tempore Chriſtiani homines in montibus, in antris, ſpeluncis, & terræ cauernis, & in priuatis ædibus, non ſacris, frequentes conuentus habebant, in quibus preces fundebant, cum nondum eſſent extructæ Baſilicæ, nec Templa exædificata. Poſtea verò ſacræ, & publicæ ædes, Oratoria, & ſacella ædificari, & pontificia auctoritate deſtinari, & ſacrari cœperunt, in quibus res diuina fieret, conciones ad populum haberentur, preces communes, & publicæ funderentur: quo etiam modo in veteri Hebræorum populo extructum eſt templum Hieroſolymitanum ad orationes, & ſacrificia deputatum. Nunc igi- C tur in huiuſmodi locis Epiſcopi auctoritate ſacratis, communes, & publicæ orationes, more, & Eccleſiæ partter decreto offeruntur. Et reuera non ſolùm decens eſt in huiuſmodi locis orationes fundi, ſed etiam multis de cauſis vtile, & fructuoſum, vt oſtendit S. Thomas 2. 2 q. 84. art. 3. Nam propter pontificiam conſecrationem, & verã Chriſti in ſacroſancto Euchariſtiæ Sacramento præſentiam, ſacrarum Reliquiarum, & Angelorum præſidium, certam Dei promiſſionem credimus, quæ dixit: Domus mea, domus orationis vocabitur. Denique ob imitationem, exemplum, & communem orationem, publica templa multò ad orandum, & animi, & voluntatis affectum excitandum ſunt aptiora, & ad impetrandum quod petitur, efficaciora, quam alia quælibet loca priuata.

Matth. 21.

At verò priuatæ, & liberæ preces, etiamſi imperatæ ſint, nullum certum locum ſibi determinant; ac ideo vbiuis, dummodo cæteræ circumſtantiæ non deſint, fundi poſſunt. De his intelligitur illud Chriſti: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in ab- D ſcondito, reddet tibi. Quæ verba enarrans Iſidorus: Oratio, inquit, priuatis locis opportuniùs funditur, magiſque optatum impetrat, dum Deo tantùm teſte depromitur. Eodem quoque mo lo intelligitur, & illud Apoſtoli: Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione, ſimiliter & mulieres. Vbi Gloſſa: In omni loco, vbicumque ſunt, non ſolùm in Eccleſia. In omni loco interpretatur Nauar. tract. de oratione, cap. 4. nu. 5. mundo, non immũdo, & id probat teſtimonio B. Ambroſij, Auguſtini, & S. Thomæ in eum locum Pauli 1. ad Tim. 2. Ambroſius ait eſſe orandum in omni loco competenti, non in loco inopportuno, & ſordido. Sed hoc intelligitur, a ſi neceſſitas aliud requirat, ac poſtulet. Illud item regij Prophetæ: In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino; illud quoque Seruatoris noſtri apud Ioannem: Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, & veritate. Vbi Gloſſa, Non in templo, non in monte hoc, ſed in intimò cordis templo, Dei præſentia à nullo loco excluditur: & oratio exterior cum ſit interioris voti, & deſiderij inter-

Matth. 6.

Pſal. 102.

Ioan. 4.

A pres, & index, ſerutt ſicut interior vis animi in Deum ſine ordine ad certum tempus, & locum. Quare vbique locorũ, ſiue in domo, ſiue in agro, ſiue in foro, menſa, vel lecto priuatim orare licet, ſecluſa aliorum offenſione, & modo rectè alioqui fiat: Nec aliquis locus, quamuis immundus quidquid Nauarrus dixerit, priuatam orationem dedecet. Satiùs eſt, vt ibi etiam Dæmon nos inueniat Deũ laudantes, quàm otioſos: & ſæpius neceſſitate cogimur in loco immundo, & ſordido priuatim orare, vt res ipſa, & ratio demonſtrat: in ijs, qui capti, & incluſi tenentur in locis immundis, & in alijs, qui neceſſitate compulſi ad loca ſordida, & immunda ſeſe contulerunt, quod etiam ipſe Nauarrus concedit.

Cæterùm, quod ad orantẽ attinet, debet is eo loco precari, quo minus impeditur, magiſque ad pietatem accenditur. Si quiſpiam ergo in hominum turba orare nequeat, vel id facere cõmode non poſſit, aut ſine aliqua inani gloria, vel grandi mentis diſtractione non queat, oret is domi, vel loco alioqui ſecreto; niſi priuatum votum, aut Eccleſiæ ſtatutum, aut Superioris mandatum aliud poſtulet.

B Illud verò Chriſti: Tu cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & reliqua nequaquam eos condemnat, qui publicè orant, ſed ſtultam Phariſæorum ambitionem: conſueuerant illi hypocritæ in ſynagogis, & angulis platearũ ſtantes orare, vt ab hominibus viderentur, & pij, ac religioſi vulgò haberentur. Confutat etiam Dominus his, & illis verbis: Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate, quorundam Gentilium errorem, qui putabant Deum quaſi loco circumſcriptum, in ſolis delubris ſupplicum preces audire, non alibi. Non igitur publicè templa Deo dicata, condemnat Chriſtus.

Matth. 6.

Quartò quæritur, An ſint aliæ circumſtãtiæ orationis? Reſpondeo, eſſe. Nam in quauis oratione duo, ad minimũ, ſe offerunt; nimirum is, qui orat, & Deus ipſe, quem oramus; ac propterea orantium geſtus, ac motus duo potiſſimum deſignant, vnum, quod pertinet ad Deum, qui noſtris precibus inuocatur; alterum ad nos, qui inuocamus. Propterea Deum vultu ad Orientem conuerſo oramus; quo ſignificatur, quemadmodũ Sol, et lux, quæ inde oriuntur, quendam inter ſui ordinis res obtinent principatum; C lux quidem inter corporeas qualitates, Sol verò inter reliqua cæli ſidera, ita Deum, ad quem oratio dirigitur, res omnes procreatas immenſo interuallo poſt ſe relinquere. Cum ad orationem ſtamus, ait Auguſtinus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum ſurgit, non tamquam hic habitet Deus, quaſi cæteras mundi partes deſerens, qui vbique locorum præſens eſt, non locorum ſpatijs, ſed præſentia maieſtatis; ſed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſeſe conuertere. Et Damaſcenus ait, Deus Paradiſum, non ad Occidentem, ſed ad Orientem, vbi hominem finxerat, poſuit: quem inde ob peccatum expulit. Antiquam igitur patriam inquirentes, vultum in Oratione ad Orientem conuertimus. Moſis quoque tabernaculum, velum, & propitiatorium Orientem verſus habebat, & in Salomonis templo porta Domini Orientem reſpiciebat: Et Chriſtus in Crucem actus ad Occidẽtem ſpectabat: at aſſumptus in cœlum, ad Orientem ferebatur, & ſic illum Apoſtoli adorauerunt. Ipſum igitur ſpectantes, ad Orientem oramus. Hæc Damaſcenus. Hugo Victorinus de externis Orationis ritibus, & cæremonijs D ſcribens, ſic ait: Sunt quædam in Eccleſia Sacramenta, in quibus etſi principaliter ſalus non conſiſtat, ex his tamen ſalus augetur, in quantum deuotio exercetur: Et ex his quædam conſtant ex rebus, cuiuſmodi ſunt aquæ aſperſiones, ſuſceptio cinerum, & quæ dicitur benedictio florum, cereorum, & huiuſmodi. Aliqua conſtant ex factis, qualia ſunt ſignum Crucis, exufflatio, exorcizationes, expanſio manuum, & huiuſmodi. Aliqua conſtant ex dictis, vt Trinitatis inuocatio. Signa itidem corporalia, geſtus, ac motus, quæ adhibentur, ſuam ſignificationem habent. Hæc ille. Ad Dei itaque maieſtatem deſignandam pertinet, quod conuerſo ad Oriẽtem vultu oramus: quod verò orantes genua flectimus, aut ſtamus, aut humi proſternimur, caput aperimus, pectus tundimus, palmas expanſas, aut complicatas, in altum attollimus, & alia huiuſmodi facimus; ad noſtri animi affectus ſignificandos, excitandos, permouendos, & inflammandos ſpectant: his enim motibus nos Deo ſubmittimus, infirmitatem, ac paruitatem noſtram agnoſcimus, indignitatem profitemur.

Gen. 2.

Quintò

A Quintò quæritur, An prædictæ circumſtantiæ ſub præceptum cadant? cauſam dubitandi præbent ſacræ literæ, quæ videntur inſinuare aliquid, quod præcepti vim præſeferat. 1. Tim. 2. Scribit enim Paulus; Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, ergo in oratione attollendæ Epheſ. 4. ſunt manus. Et alio loco: Flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: ergo inter orandum ponere Deo genua debemus. Reſpondeo, hæc ſub præceptum à Chriſto, & Apoſtolis datum non venire: neque enim præcipit Paulus, vt in genua ſupplices procumbamus, aut manus ſubleuemus inter orandum: ſed verbo, & exemplo monet, vt caſtas, & humiles preces fundamus. Neque ſacri Canones aliud de his rebus conſtituerunt, quàm vt ad Euangelij recitationem ſtetur: ad ſacroſancti nominis Ieſu pronunciationem caput aperiatur, vel genu inflectatur; ad verſiculum, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, aſſurgatur, vel caput inclinetur: vt ad communem orationem inter Paſcha, & Pentecoſten ſtantes, non proni precemur. Et hæc quidem in publica oratione quilibet Eccleſiæ ſuæ ritu, & more obſeruare debet. In priuata verò oratione ſat eſt, ſi quis id ſequatur, quod in finem, B in quem animum intendit, præ cæteris vtilius fore iudicabit.

Matth. 6. Sextò quæritur, Quid velit Chriſtus Dominus, cū multiloquium ab oratione prohibet? ait enim: Orantes, nolite multum loqui. Num hoc ita eſt accipiendum, quaſi diutiùs, & prolixiùs orare, aut eandem rem ſæpius vrgere Luc. 6. nefas ſit? Alioqui enim, & Dominus ipſe in oratione fre- Infra 22. quentius pernoctabat; & in agonia conſtitutus prolixiùs orabat: & tertio precabatur, vt a ſe calix tranſiret. De quibuſdam quoque ſanctis hominibus legimus eos diem cū nocte orando tranſegiſſe, alij verò etiam perhibentur centies interdiu, & noctu quoque centies oraſſe: necnon & veteres illi Monachi crebris orationibus vtebantur, quas iaculatorias vocabant. Reſpondeo, Chriſtum Dominum prædictis verbis ſolùm condemnaſſe inane quoddam, & gentilitium in orando multiloquium. Ethnici enim ſuos Deos perinde precabantur, ac ſi eſſent homines erroribus, perturbationibus, ac cæteris humanæ naturæ miſerijs ſubiecti. quapropter vt duros, aut alias difficiles, blanda oratione inflectere, abſentes voce contentiore aduocare: cau- C ſæ ſtatum neſcientibus aperire; aliud denique agentes cohortatione attentos reddere conabantur; ac proinde mul- 3. Reg. 18. tis verbis vtebantur. Vnde Elias Propheta per riſum dicebat ad Prophetas Baal: Clamate voce maiore. Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, vt excitetur. Clamabant ergo voce magna, & incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine. Dominus itaque non omne multiloquium inhibet, ſed tantùm gentilitium, aut illi cognatum, ac ſimile. Et ideo ait: ¶ Nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt.] Cuius rei cauſam, cur nimirum illi multa temere verba profunderent, ſubijcit: ¶ putant enim, quod in multiloquio ſuo exaudiātur.] quaſi dicat, non alia illi de cauſa prolixiùs orant, quam vt inuitos, aut ſortie in ſententiam ſuam pertrahant; vel vt ignaros de cauſæ, vel indigentiæ ſuæ ſtatu certiores faciāt. Ac propterea ſubiungit: Nolite ergo aſſimilari eis; ſcit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum.] quaſi dicat, Vobis, qui cauſam agitis apud Deum, D qui vbique præſens eſt, omniaque ſcit, priuſquam fiant, non opus eſt multis verbis, ſed iis ſolùm, quibus vota veſtra, & deſideria depromatis, eiuſque potentiam, clementiam, & miſericordiam vos profiteri declaretis, & pietatis, ac religionis ſtudium in vobis ipſis ardentiùs excitetis. Tunc igitur in noſtris orationibus multiloquium erit damnatum a Domino, cum Deum perinde, ac hominem in noſtram ſententiam pertrahere conabimur, quaſi aliter à nobis flecti non queat. Deinde, cum inter orandum vtemur verbis curioſe, & nimium affectatis. Abſit ab ora- Epiſt. 179. tione, ſcribit Auguſtinus multa locutio, ſed non deſit mul- ad Probā. ta petitio, ſi feruens perſeueret intentio.

Septimò quæritur, An certa, & definita ſit verborum formula, qua vti in orando debeamus? Non deſuere qui crediderint, ſolis illis verbis, quæ Chriſtus in Euangelio præſcripſit, perpetuò eſſe vtendum in orationibus, Matth. 6. ob illa eiuſdem Domini verba: Sic ergo vos orabitis. Et Cyprianus: Aliter, inquit, orare, quam Chriſtus docuit, non ſolùm ignorantia eſt, ſed etiam culpa. At enim A ipſe Chriſtus, & Apoſtoli ab eo edocti, non ſolùm dominicæ precationis formula vſi ſunt inter orandum, ſed etiam alia, vt patet ex Euangelio: Pater mi, ait Chri- Matth. 26. ſtus, Si poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte. Rurſus: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi. Ioan. 17. Item: Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt. Luc. 23. Apoſtoli verò ſic etiam Deum precabantur: Tu Domine, Act. 1. qui corda noſti omnium, oſtende, quem elegeris ex his duobus vnum. Eccleſia item pro rerum, ac temporum varietate varijs de more precationibus vti conſueuit. Quare cum Dominus ait: ¶ Sic ergo vos orabitis] aduerbium, ¶ ſic] ad rerum potius petendarum, quam ad verborum ſimilitudinem referendum eſt: Vt, ſic orabitis, perinde ſit, ac ſi diceretur: Orantes ſimilia petetis, ſiue his, ſiue alijs verbis. Et eodem ſenſu accipiendum eſt, quod dixit Cyprianus: ipſe enim, & Auguſtinus docuere, quicquid piè, iuſteque peti poteſt, hoc totum Chriſtum Dominum in ſua illa oratione complexum fuiſſe, ita vt nihil deſiderari, aut peti queat, quod ad aliquam Dominicæ precationis partem reuocari non B poſſit.

Octauò quæritur, Qua lingua, quoque ſermone quiſque vti inter orandum debeat, num Latino, num Græco, an vernaculo? Reſpondeo, eos, qui preces Horarias canonicas ratione beneficij Eccleſiaſtici, vel Ordinis, vel Religionis publicè decantant, aut priuatim recitant, Eccleſiæ legibus ſe accommodare oportere; ac proinde in his precibus fundendis, eo ſermone vti debent, qui eſt decreto Eccleſiæ conſtitutus. Qui verò priuatim, ac liberè orant, conſultiùs facerent illi quidem, ſi ea lingua, & ſermone mentem ſuam coram Deo effunderent, quam rectiùs callent; affectus enim conſequitur intellectum; vbi autem nullus earum rerum, quæ petuntur, vel dicuntur, habetur intellectus, aut generalis tantùm, ibi exiguus aſſurgit affectus; quare niſi aut lex ſcripta humana, aut mos gentis patrius obſtet, homines literarum rudes, & ignari rectiùs faciunt, ſi precationem dominicam, & ſalutationem Angelicā vernacula lingua addiſcant, quam ſi quamuis aliam externam, vel peregrinam ad eam rem adhibeant.

C Vltimò quæritur, An qui lethalibus peccatis obſtrictus orat, peccet? Quidam id affirmarunt tùm de eo, qui priuatim orat, tùm de illo, qui publicè precatur, quoniam indignè orat, cùm ſit peccato lethali pollutus. Alij verò ſenſerunt eum, qui publicè orat, cùm lethali peccato tenetur, peccare, ſed non eum, qui priuatim precatur: ſiquidem ratione muneris, quo publicè quis orat, debet orare abſque lethali peccato. Alij non in vniuerſum id ita cenſent de eo, qui publicè orat, ſed de eo, qui cùm ſit lethali peccato publico inquinatus, publicè orat. Sed communi eſt ſententia receptum, nullum eorum præcisè orando peccare, quoniam nec lex vlla ſcripta, nec ratio firma cogit, nos ita ſentire; quòd ſi peccant publicè orando, qui publicis ſunt peccatis obſtricti, id erit ratione offenſionis, quam præbent, non præciſe, quia orent publicè, & publicis peccatis teneantur.

De Orationis neceſsitate.
D
Cap. XXXV.

PRimò quæritur, Quanta ſit Orationis neceſſitas? Duo in hac re ſunt errores extremi; nam quidam Orationis vim, & neceſſitatem nimium extollunt; alij vero vſum, robur, & firmamentum illius nimium deprimunt. Meſſaliani, ſiue Pſalliani, teſte Auguſtino, cenſebant De Hære- ſemper eſſe nobis orandum, ac tantùm vitium Oratio- ſib. hæreſi ni tribuebant, vt eam ſolam, cæteris omnibus excluſis, 57. ex Epi- ad ſalutem ſat eſſe contenderent, & Diuinam prouiden- pha. contra tiam, & ab eo ordinem conſtitutum precibus mutare poſ- Hæreſ. hæ- ſe faterentur. Id probabant primùm inde: Oportet ſem- reſi 80. per orare, & non deficere. Deinde, quia homo ne cadat Luc. 18. in mala, aut vt lapſus reſurgat a malis, ſemper eget Diuinæ gratiæ præſidio, quæ ſine precibus non impetratur. Item, quia Chriſtus dixit: Quicquid orantes petitis, credite, quia accipietis.

Sed errabant iſti omnino. Nam quod aiebant de conti-

tua oratione ſemper ſtudendum, id à ratione prorſus alienum eſt. Illud verò: Oportet ſemper orare, & non deficere; &, Sine intermiſſione orate, vt ſupra ex Auguſtino aliiſque monuimus, hunc habet intellectum: Vt ſtatis videlicet, ac certis temporibus quotidie diuinam opem inuocemus, ſiue id mane, ſiue veſpere, ſiue alia qualibet diei parte faciamus. Quod verò etiam aiebant, cæteris omnibus remotis virtutum præſidijs, vel vnam ipſam ſufficere precationem ad ſalutem: cum ipſis manifeſtè Scripturis pugnat. Niſi quis renatus fuerit, Chriſtus inquit, ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Et: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. Item: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Rurſus: Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, &c. Et: Si non dimiſeritis hominibus (peccata eorum) nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Præterea, abſurdum eſt dicere, Deũ noſtris precibus mutari: neque enim Deum tanquam hominem rogamus, vt eum à ſua voluntate reuocemus; ſed vt prouidentiæ illius ordinem exequamur; hoc eſt, vt id precationum noſtrarum interuentu fiat, quod orantium opera, & miniſterio fieri, & eſſe, Deus, ab omni æternitate decreuit. Statuit enim Deus hoc, aut illud fieri; voluit tamen, vt id noſtra oratione, & precibus aſſequeremur; conſtituit facere quidem ille, ſed per orationes noſtras. Oramus itidem, vt nos ipſos ad pietatis ſtudium excitemus, vt nos dignius præparemus ad impetrandum, quod volumus, & optamus.

Joan. 3.
Luc. 13.
Joan. 13.
Matth. 5.
Matth. 18.
Supra 6.

Alij verò ad alterum extremum inclinantes, aſſerebant ſuperuacaneas eſſe preces noſtras: nam Deus ſcit, quæ re indigeamus, nec precibus noſtris flecti, aut moueri poteſt; & ſiue oremus, ſiue ſecus faciamus, illud eſt omnino euenturum, quod conſtituit Deus. Cæterùm hi etiam errabant, quoniam multa facere Deus decreuit, ſed non niſi huius, vel illius precibus euentura. Oramus igitur, quò id exequamur, & præſtemus, per quod Deus ex omni æternitate definiuit, vt hoc, aut illud futurum eſſet. Præſertim, quod etiam oramus non ſolùm, vt impetremus, ſed etiam vt amplius mereamur, & peccatorum pœnas ſoluamus. Non ergo Diuinæ prouidentiæ conſtitutus ordo noſtris orationibus mutatur: ſed quod eſt Diuina prouidentia ab infinito tempore decretum, noſtræ preces exequuntur. Cótingit tamen interdum, vt Diuinæ comminationes, vel denuntiationes non ſint abſolutæ, ſed certæ conditioni adſtrictæ: & tunc etiam precibus noſtris clades, & mala, quæ Deus comminatus fuerat, aliqui euadunt. Siquidem in comminationibus illis conditio hærebat, ea mala huic, vel illi euentura, niſi eorum preces interueniſſent. Oramus itidem Deum, non vt ei quaſi neſcienti nota faciamus deſideria, & vota noſtra, ſunt enim omnia ipſi manifeſta, & perſpecta, ſed vt nos ipſos digniores reddamus. Hinc exiſtimare nobis licèt, plurimum intereſſe inter preces eas, quibus Deum oramus, & illas, quibus hominem precamur. Rogamus enim hominem, vt eum à ſua ſententia reuocemus, & ad noſtram flectamus; ac proinde facimus, vt incipiat velle, quod antea non volebat; item, vt incipiat ſcire, quod antea neſciebat. Deum verò non ſic oramus: nec enim precibus noſtris incipit, velle, vel noſſe, quod prius non volebat, aut ignorabat.

Obijcies, aliquos ex Patribus dicere ſolitos, Deum Sanctorum precibus flecti, moueri, ſententiam mutare. Reſpondeo, eos nihil aliud ſignificare velle, niſi, Deum ob huius, vel alterius orationem facere, vel concedere, quod abſque eiuſmodi oratione effecturus, conceſſuruſve non erat. Exempli cauſa, Deus ab æternitate Paulum ad ſeſe conuertere conſtituerat, ſed non abſque Stephani precibus, vt Auguſtino placet, & alijs: Dici igitur aliqua ratione poteſt, Stephanum ſua prece Deum quodammodo flexiſſe, ſiquidem Deus ob Stephani precem id fecit, quod abſque illa facturus non erat, & quod per illam facere iam olim ante conditum mundum decreuerat. Non enim tunc primùm cum Stephanus preces fudit, moueri Deus cœpit; ſed ab infinito tempore id per eas preces præſtare ſtatuerat: atque hoc idem de cæteris eſt ſimilibus iudicandum.

Act. 7.
In ſerm. 1. de S. Stephano. & S. Tho. 1. par. q. 23. art. 8.

Secundò quæritur, Quænam ſint à Deo oratione poſtulanda? Ex definitione Orationis, quam Damaſcenus aſſignat, perſpicuum eſt, nihil aliud eſſe à Deo petendum, niſi quod honeſtè, ac rite optimo peti poteſt. Ait enim, Orationem eſſe, decentia à Deo petere: porrò decentia omnia, quæ ſub iuſtam petitionem quauis ratione cadunt, vniuerſè ad duo capita referri queunt; Ad mali depulſionem, & boni adeptionem: in his enim duabus rebus felicitas perfecta conſiſtit. Bonum autem, quod iuſte petitur, generatim eſt bipertitum: Aut enim eſt ſimpliciter, & per ſe bonum, aut quadam tantummodo ex parte. Hoc, bonum, & malum vſum admittit; illud, bonum tantummodo. Abſolutè, & ſimpliciter bona ſunt, peccatorum venia, vita æterna, fides, ſpes, charitas, gratia, ac cæteræ virtutes morum, & Spiritus ſancti dona, quæ charitatem comitantur. Non ſunt verò abſolutè, & per ſe bona: reliqua naturalia, ſiue ea ſint interna animi, vel corporis bona, cuiuſmodi ſunt agilitas, robur, vires, valetudo, ſanitas, pulchritudo, ingenij perſpicacitas, artes, diſciplinæ, ſiue externa, vt ſunt amicitiæ, opes, liberi, magiſtratus, dignitates, honores, potentia, principatus, Principum gratia, ac cætera generis eiuſdem. In hoc genere reponuntur etiam quædam ſupernaturalia dona iuſtis, & peccatoribus communia, quales ſunt gratiæ gratis datæ, donum linguarum, interpretatio ſermonum, gratia ſanitatum. Prioris generis bona abſolutè petenda ſunt, vt conſtat ex Oratione dominica: Nam ſimpliciter petimus: Sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Fiat voluntas tua, &c. quod idem patet ex alijs Scripturæ locis. Legimus enim: Oſtende (nobis Domine) faciem tuam, & ſalui erimus: Dirige me in ſemitam rectam. Item Eccleſia abſolutè orat. Omnipotens ſempiterne Deus, da nobis fidei, ſpei, & charitatis augmentum, & vt mereamur aſſequi, quod promittis, fac nos amare, quod præcipis. Cætera, quæ ſunt quadam ex parte bona, petere quidem licet, ſed non abſolutè, verum adhibita conditione expreſſe, vel tacite, quatenus ſunt vtilia, vel neceſſaria ad ea, quæ ſunt per ſe ſimpliciter bona, conſequenda. Et quia oppoſitorum æqua ferè eſt ratio; vt duplicis ordinis, & rationis eſt bonum, ita duplex quoque generis eſt malum, vnum ſimpliciter per ſe, & omnino malum; alterum, quadam ex parte. Prioris generis, eſt peccatum; poſterioris verò, pœna, quæcumque tandem ſit illa, & vndecumque proueniat, ſiue ex peccato originem trahat, ſiue à Deo irrogetur, ſiue à Dæmone, & alijs hoſtibus inferatur. Simpliciter petimus à Deo, vt à prioris generis malo nos eripiat: à malo verò pœnæ, ex conditione petimus, vt liberemur. Vnde in Oratione Dominica abſolutè petimus: Dimitte nobis debita noſtra. Et: Libera nos à malo. Chriſti exemplo docemur quædam, non niſi ex conditione petere; Qui cum poſtularet, vt à ſe calix tranſiret; rem totam in Patris voluntatem reiecit. Verumtamen, inquit, non mea, ſed tua voluntas fiat. Dices, Chriſtum inhibere bonorum temporalium petitionem, cum ait: Nolite ſolliciti eſſe dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur; hæc enim omnia gentes inquirunt; ſcit enim Pater veſter quia his omnibus indigetis. Reſpondeo, non prohiberi à Domino illis verbis rerum temporalium petitionem, ſed nimiam, & anxiam de huiuſmodi bonis ſollicitudinem, quæ perturbat animum, & viam munit ad certa peccata. Vix enim à fraudibus, dolis, & alijs ſimilibus vitijs, & peccatis ſeſe continet, qui opibus congerendis anxiè, & ſollicite ſtudet.

Matth. 6.
Pſal. 79.
Pſal. 118.
Matth. 6.
Infra 26.

Tertiò quæritur, An nobis liceat optare, quicquid petere oratione, fas eſt; & contra, an ius nobis ſit precibus petere quicquid deſiderare liberum nobis eſt. Reſpondeo, id licere, vel abſolutè, vel adhibita conditione. Vnde ſuã, vel alterius mortem nefas non eſt deſiderare, & petere, ſi magnæ aliquæ, & iuſtæ huius deſiderij, & petitionis cauſæ exiſtant, eaque appoſita conditione, ſi Deo ita viſum fuerit, vel ſi morituri illius hominis ſaluti id expedierit. Vno, vel altero exemplo rem declarabo. Eſt quiſpiam bene ſibi conſcius, metuit, ne ab eo ſecuræ mentis ſtatu decidat, minimè peccat, ſi cum Paulo diſſolui cupiat, & eſſe cum Chriſto, veritus ne ſi diutius viuat, in Dei offenſam incurrat. Similiter audit quis aliquem plurima Eccleſiæ, vel Reipublicæ damna inferre, vel quia tyrannus eſt, vel hæreticus, vel Chriſtiani nominis inſectator; petit hic abſque peccato, ſi numquam alioqui ad ſaniorem mentem eſt rediturus, ſed additurus ſemper mala malis, vt Deus illum è medio tollat;

Philip. 1.

ne

ne vel pluribus ſceleribus ſeſe obſtringat, vel pluribus A
noceat. Sic etiam nouit quis aliquem lubricæ eſſe vitę,
& peccatis aſſuetum; hoc tamen tempore per veram pœ-
nitentiã ad Deum conuerſum, non peccat, ſi orauerit, vt
Deus priùs illum hinc ad ſe euocet, quam denuo in priſti-
nas peccatorũ ſordes relabatur. Pari ratione, quia proba-
bile ſit, infantes, qui apud hæreticos, & ſchiſmaticos na-
ſcuntur, omnino perituros, ſi apud ipſos adoleuerint, vitæ-
que finem fecerint, non peccat quis cupiens, vel petens, vt
antequam rationis vſuram accipiant, hinc abripiãtur. Nul-
lo tamen modo ad huiuſmodi cædem conſilium dare, vel
auxilium afferre licet alicui: nam qui id faceret, Dei aucto-
ritatem ſibi vſurparet, & Rempublicam non ſolùm pertur-
baret, ſed inſontium cædibus oppleret.

Quartò quæritur, Cur cùm a Deo aliquid oratione no-
bis aliquãe petimus, Pſalmos, & alia ex ſacris literis deſum-
pta recitamus, in quibus nullum eſt verbum, quod ad peti-
tionem noſtram pertinere videatur? Verbigratia, cũ pec-
catorum veniam poſtulamus, quid nobis prodeſt recitare
Pſal. 2. Pſalmum, qui incipit: Quare fremuerunt gentes, vel, Deus
Pſal. venerunt gentes in hæreditatem tuam: vel, Attendite po- B
Pſal. 77. pule meus? Reſpondeo, hæc a nobis recitari, vt vel affe-
ctus amoris in Deum, vel propriæ humilitatis, infirmita-
tiſúe, vel pietatis, vel alius ſimilis excitetur in nobis, vt ſic
digniores, aptioreſque reddamur, ad id, quod petimus im-
petrandum. Multa igitur orando recitamus, non quia id,
quod cupimus, vel petimus contineant, ſed vt bene nos er-
ga Deum afficiant, & excitent. Et quamuis nullam peti-
tionem includant; habent tamen vel laudem Dei, vel re-
rum geſtarum narrationem, vel aliquid ſimile, quo mens
accenditur ad alicuius virtutis ſtudiũ, & amorem, & eo ip-
ſo ardentiùs petit, & citiùs, quod cupit, impetrat.

De Conditionibus in Oratione ad impetrandum requiſitis.

Cap. XXXV.

PRimò quæritur, Quot, & quæ requirat Oratio, vt im-
petret, & aſſequatur, quod petit? Reſpondeo, vt is, qui C
orat, mereatur, vel ſatisfaciat pro peccatis, ſatis eſſe, ſi ſit
Oratio iuſti hominis Dei charitate præditi: at verò ad im-
petrandum, quod petimus, non ſatis eſt, ſi ex charitate po-
Ioan. 15. ſtulemus. At ex alia parte Chriſtus ait: Amen dico vo-
bis ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.
Matth. 21. Et alibi: Omnia quæcumque petieritis in oratione cre-
Ioan. 15. dentes accipietis. Rurſus: Quodcumque volueritis, pete-
tis, & fiet vobis. Reſpondeo, aliquid requiri ex parte eius,
qui petit, aliquid ex parte Dei, a quo petitur, aliquid ex
parte rei, quæ petitur; & denique ex parte eius, pro quo
precatur quis. Ex parte petentis, neceſſe eſt, vt quis piè,
& religioſè petat; is verò ſic petit, qui cum fide, & ſpe, &
animi ſummiſſione, & recto voluntatis affectu, & ſtudio
petit. Oportet igitur primùm, vt Oratio ex fide, & ſpe
manet, ac ſurgat. Non eſt autem fides, qua orans credat ſe
omnino impetraturum, quod petit, ſed qua credat Deum
poſſe præſtare, & velle, quod ipſe petit. Opus igitur eſt, vt
credat Deum ſapientem, qui cuncta nouerit, & ſciat ra-
tiones, & modos, quibus poſſit facere, quod petitur: eſſe
omnipotentem, qui poſſit facere, quod nouit, eſſe bonum, D
qui velit largiri, quod petimus; eſſe iuſtum, qui nocere
nolit, ſed potius prodeſſe cupiat, & velit. Vnde in oran-
tibus ſacræ literæ huiuſmodi fidem frequenter requirunt.
Iaco. 1. Iacobus: Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans. Apud
Matth. 21. Matthæum ait Dominus: Si monti huic dixeritis: Tolle,
& iacta te in mare, fiet. Apud Marcum cuidam petenti
Marc. 9. liberationem filij ſui a Dæmone, dixit Dominus: Si po-
tes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti. Huc pertinet
Catechiſ. illud Auguſtini: Si fides deficit, oratio perijt. Et illud Ber
Roman. ex nardi: Cæleſti benedictione indignus conuincitur, qui
Auguſtino Deum dubio quærit affectu. Illud itidem Ignatij: Noli
& Ignatio. dubio eſſe animo in Oratione, beatus eſt, qui non dubi-
Matth. 14. tauerit. Vnde Petrus Apoſtolus, qui precibus a Domino
impetrauerat, vt pedibus ſuper aquam adueniret, cum ven-
ti procellam inter ambulandum animaduertiſſet, ſtatim
animo concidit, mergique cœpit, ac proinde audire me-
ruit eam vocem: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Contra
Rom. 4. Abrahamus, teſte Apoſtolo, contra ſpem in ſpem credi-
Gen. 18. dit; & non infirmatus eſt fide; nec conſiderauit corpus
ſuum iam emortuum, cùm ferè centum eſſet annorũ, &c.
Porrò fidem, quæ ſummam Dei virtutem, & poteſtatem,
ſapientiam, benignitatem, clementiam, & miſericordiam,
ac iuſtitiam nobis ob oculos ponit, conſequitur ſpes, ac
fiducia quædam, qua is, qui orat Deum, omnia bona,
quæ iuſte petiuerit, ſeſe impetraturum ſperat: & certam,
ac firmam hanc impetrandi ſpem, atque fiduciam multa
faciunt: in primis ipſa propenſa in nos Dei voluntas, ſum-
ma eiuſdem in omnibus dictis, & promiſſis exoluendis
conſtantia; numerus eorum, qui Deum exorarunt, penè
infinitus; tùm vero ſummus ille precator, qui nobis ſem-
per præſtò adeſt Chriſtus Dominus, de quo Ioannes ait:
Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ie- 1. Ioan. 2.
ſum Chriſtum iuſtum; & ipſe eſt propitiatio, pro pec-
catis noſtris. Paulus quoque; Chriſtus Ieſus, qui mor- Rom. 8.
tuus eſt, immo qui reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei,
qui etiam interpellat pro nobis. Et deinde. Vnus eſt Deus, 1. Tim. 2.
vnus, & Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ie-
ſus. Idem rurſus: Debuit per omnia fratribus aſſimilari, Hebr. 2.
vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum. Denique
B ſpem noſtram roborat ipſe Spiritus Sanctus, qui eſt no-
ſtræ precationis auctor: Accepimus enim Spiritum ado- Rom. 8.
ptionis Filiorũ Dei, in quo clamamus, Abba Pater. Quod
ſi qua interdum titubatio obrepſerit; voce Apoſtolorum
dicamus: Domine, adauge nobis fidem. Luc. 17.

Secundò quæritur, Quænam ſit alia animi præparatio
ad orandum? Reſpondeo, alium ad orationem gradum
eſſe verè humilẽ, & demiſſum animum: qui enim ad Deũ
orandum accedit, intelligat ſe non modo dignum nõ eſſe,
qui quippiam impetret ab eo, ſed qui nec in eius quidem
conſpectum veniat oraturus. Vnde illud: Reſpexit in ora- Pſal. 101.
tionem humilium, & non ſpreuit preces eorum. Et: Ora- Eccli. 35.
tio humiliantis ſe, nubes penetrabit. Cuius rei duo nobis
ſuppetunt præclara in ſacris literis exempla. Eſt enim Pu-
blicanus ille notiſſimus, qui longè conſiſtens oculos humo Luc. 18.
tollere non audebat. Eſt & mulier illa peccatrix, quæ Supra 7.
cordis dolore commota, lacrymis pedes Chriſti Domini
perfudit, vterquẽ, quantum afferat orationi pondus humi-
litas, declarauit. Cognata eſt humilitati delictorum, &
C ſcelerum admiſſorum recognitio, & deteſtatio: quam ſe-
quitur angor quidam in eorum recordatione, vel ſaltem
aliquis doloris ſenſus, quem iure capere debemus ob eam
cauſam, quòd dolere non poſſumus.

Tertiò quæritur, Quænam ſint ſcelera, quæ præcipuè,
ac ſpecialiter obſtant, quò minùs in Oratione Deus poſtu-
lata nobis concedat? Reſpondeo, ea ex ſacris literis colli-
gi; cuiuſmodi ſunt cædes, illata vis, rapinæ, inſontium op-
preſſiones. Vnde manus continere debemus à cæde, &
ſanguine, crudelitate, & violentia. Notum eſt illud Iſaiæ:
Cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos a Iſai. 1.
vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non audiam:
manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Fugienda eſt etiã
ira, ac diſſidium, quæ magnopere impediunt, ne preces au-
diantur; de quibus eſt illud Apoſtoli: Volo viros orare in 1. Tim. 2.
omni loco, leuantes puras manus, ſine ira, & diſceptatio-
ne. Cauendum eſt, prætereà ne nos implacabiles cuiquã
præbeamus in iniuria, nam ſic nobis affectus Deus non Matth. 6.
ignoſcit. Cum ſtabitis, inquit Dominus, ad orandum, di-
mittite, ſi quid habebitis aduerſus aliquem. Et: Si non di- Ibidem.
miſeritis hominibus, nec Pater meus dimittet vobis pecca-
D ta veſtra. Videndum quoque eſt, ne duri ſimus, & inhu-
mani aduerſus egentes; nam in huiuſmodi homines di-
ctum eſt: Qui obturat aurem ſuam ad clamorem paupe- Prou. 21.
ris, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Eſt itidem vitanda
animi ſuperbia, in quam illud dicitur: Deus ſuperbis reſi- Iacob. 4. &
ſtit, humilibus autem dat gratiam: & diuinorum oraculo- 1. Pet. 5.
rum contẽptio, atque deſpectus, in quem tendit illud Salo
monis: Qui declinat aures ſuas, ne audiat legẽ, oratio eius Prou. 28.
erit execrabilis. Quare fide, & ſpe inſtructi, & erecti a Deo
optata conſequemur, cũ ad ipſius Dei legem, ac volunta-
tem, omnem mentem, actionem, & orationem noſtra con
formabimus. Si manſeritis, ait Dominus, in me, & verba Ioan. 15.
mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis, petetis,
& fiet vobis. Ex quo fit, vt ad impetrandum à Deo, quod
petimus, præter fidem, ſpem, humilitatem, & peccato-
rum odium, & deteſtationem, neceſſaria maxime ſit iniu-
riarũ obliuio, beneuolẽtia, & propenſa, ac benefica volũtas
in proximos. Eſt etiam neceſſaria in orãdo aſſiduitas. Sępe
enim Dominus, quæ dare vult, differt, vt ardentiùs peta-
mus. Vnde Auguſtinus: Ipſe Dominus, inquit, qui dare vult

differt dare, vt ampliùs deſideres, quod differtur, & vt deſiderando capax inueniaris, vt cum venerit, ampliùs implearis. Et iterum ait: Qui nos hortatur, vt petamus, & cui diſplicet ſi non petimus, ſi aliquando tardiùs dat, commẽdat dona ſua, nõ negat ea, quoniam diu deſiderata dulciùs obtinentur: data à Deo citò, contemnuntur, & viluſcunt.

Luc. 11. Notum eſt illud exemplum Chriſti apud Lucam de eo, qui rogauit amicum, vt ſibi tres panes commodato daret; qui cum primùm repulſam pateretur, perſeuerans tandem obtinuit, quod petebat.

Quarto quæritur, quo pacto Deus exaudit preces clamantium ad ſe in omnibus, quæ iuſta, ac debita animi præparatione depoſcunt, cũ tã multi minimè exaudiuntur? Martyres enim medijs in tormentis clamabant, & Paulus

2. Cor. 12. itidem orabat, vt ſtimulus carnis à ſe diſcederet, nec tamẽ

In lib. ſententiarum Proſperi. audiebatur. Reſpondet Auguſtinus eos audiri, non tamen ſemper ad voluntatem ipſorum, ſed ad vtilitatem, quæ eſt ſalus hominum, & gloria Dei, quod duplici exemplo declarat. Medicus, inquit, ſecat, ſcindit, vrit vulnus, clamat ægrotus, nec medicus tollit manum, niſi ſecuerit quãtùm putat expedire: non propterea crudelis eſt medicus, aut clamantem infirmum non exaudit, quia à ſecando non ceſſat. Si enim vulneri parceret, caperet, & vita periclitaretur ægrotus. Matres itidem ſolent in balneis confricare pueros ad eorum ſalutem: inter earum manus paruuli clamant, nec tamen à fricando matres manus abſtinent. Sic Deus tamquam medicus ſalutaris, & tamquam benignus pater, petita non concedit, vt ſanet, vt in perpetuum ignoſcat: vt erudiat, & vt merita noſtra auctiora, & copioſiora reddat. Secat, & vrit hic, vt in futuro parcat: denegat poſtulata, vt longè vtiliora, maiora, & meliora concedat. Putant orantes ſe non exaudiri, quia petita non impetrãt: neſciunt tamen ſe fructuoſiora, magiſque ſalutaria ſuſcipere.

Breuis admodum, & ſimplex Orationis Dominicæ explicatio.

Cap. XXXVII.

PRimò quæritur, An precatio Dominica ſit cæteris omnibus precationibus excellentior? Reſpondeo, cæteris omnibus præſtare auctoritate, breuitate, perfectione, ordine, efficacitate, neceſſitate. Auctoritate quidem, quia eſt à Chriſto Domino inſtituta: breuitate, quia paucis verbis multa cõprehenditur: perfectione, quia nihil eſt, quod à Deo precari, & petere poſſimus, quod in hac Dominica oratione non contineatur: ordine, quia mirabili quadam diſpoſitionis ſerie petitiones in ea ſe inuicem conſequũtur. Primùm, cæleſtia, & æterna bona poſtulantur: deinde bona temporaria primùm, quæ ad Dei honorem, cultum, regnum, & obedientiam ſpectant: poſtea, quæ ad nos pertinent. Efficacitate, quia Patri gratior eſt, & magis accepta

Math. 3. & 17. oratio compoſita à Filio, in quo ipſe ſibi complacuit. Neceſſitate, quia quotidie ea vti oportet, cum, quicquid eſt nobis ad ſalutem neceſſarium, in ea petatur. Vnde Cle-

Lib. 7. conſtitut. c. 25. mens teſtatur eam à nobis ter quotidie frequentandam: & in Concilio Toletano iiij cap ix. dicitur: Nonnulli Sacerdotum in Hiſpanijs reperiuntur, qui dominicam orationem, quam Seruator noſter docuit, & præcepit; non quotidie, ſed tantùm die dominica dicant. Et quia ſine

1. Theſſ. 5. intermiſſione, vt oremus, Apoſtolus dicit: qua iter autẽ

Math. 6. oremus, Chriſtus præcepit, dicens: Cum autem oratis, dicite, Pater noſter qui es in cælis. Quomodo ergo quotidie non dicitur, quod ſine intermiſſione dici iubetur? Nam in tantùm quotidie hæc Oratio dicenda eſt, quatenus & ipſo titulo vtitur, dum vocatur Oratio quotidiana. Et deinde teſtimonijs Cypriani, Hilarij, & Auguſtini probat, hanc Orationem dici quotidianam: & ex Auguſtino colligit eam, quotidiana, ac minima peccata delere. Tandem concludit: Quiſquis ergo Sacerdotum, vel ſubiacentium Clericorum hanc Orationem Dominicam quotidie, aut in publico, aut in priuato officio prætereierit, propter ſuperbiam iudicatus, Ordinis ſui honore priuetur. Et in Concilio Rhemenſi ſub Carolo Magno can. 2. ſtatuitur, vt orationem, quam Dominus noſter Diſcipulos ſuos orare docuit, omnes diſcerent, & ſenſa bene intelligerent: quia illam ignorare nulli Chriſtiano licet. Hæc ibi.

Secundò quæritur, An ſeptenario numero petitionum precatio dominica conſtet? Quidam exiſtimant ſex tantùm petitiones in ea contineri: tum quia in illis verbis: Et ne nos inducas in tentationem; ſed libera nos à malo, vna tantùm petitio comprehendi videtur: ſi enim duo eſſent, ac inter ſe diuerſa, coniunctione copulatiua, non aduerſatiua ea verba connecterentur: Et ne nos inducas in tentationem: Et libera nos à malo. Tunc etiam, quia idem ſignificare ea verba videantur, & Lucas ſolùm habet: ¶ Et ne nos inducas in tentationem.] Sed Auguſtinus tribus in locis plane docet in Oratione dominica apud Matthæum ſeptem petitiones contineri, in quarum tribus primis æterna, inquit, poſtulantur; in reliquis quatuor, temporalia: quæ tamen propter æterna conſequenda, ſunt neceſſaria: & accommodat etiam ſeptem petitiones ſeptem donis Spiritus ſancti, & ſeptem quoque beatitudinibus. In Enchir. c. 115. 116. 117. & lib. 2. de ſerm. Domini in mõte, c. 16. 17. 18.

Euangeliſta verò Lucas petitiones non ſeptem, ſed quinque complexus eſt; qui tamen, eodem teſte Auguſtino, nequaquam à Matthæo diſſenſit, ſed quo modo ſint intelligenda, ipſe ſua breuitate commonuit. Nam tertiam petitionem duarum eſſe quodammodo repetitionem oſtendit; & propterea eam prætermittendo nihil à B. Matthæo diſcrepat. Et quod Matthæus in vltimo poſuit: ¶ Sed libera nos à malo.] Lucas non poſuit, vt intelligeremus ad illud ſuperius, quod de tentationibus dictum eſt, pertinere. Ideo quippe ait: ¶ Sed libera nos:] non ait, & libera, tamquam vnam petitionem eſſe demonſtrans: Vt ſciat vnuſquiſque ſe liberari à malo, cum non infertur in tentationem. Hactenus ex B. Auguſtino. Quibus ille verbis videtur ſignificare, quinque tantùm re ipſa petitiones ſi in Oratione dominica contineri; quamuis Matthæus ſeptem expreſſerit. Beda, Anſelmus, Rupertus, S. Thomas, Bonauentura & alij Theologi, vno ore teſtantur, ſeptẽ eſſe precationis Dominicæ petitiones: licet antiqui illi patres Cyprianus, Ambroſius, Nyſſenus, Chryſoſtomus nihil expreſſim de numero tradiderint, ſint ne ſeptem, an ſex, an quinque. In Enchir. c. 116.

Tertiò quæritur, An recto ordine in Oratione Dominica ſeptem petitiones ponantur? Reſpondeo, precationem dominicã in proœmio, & poſtulationibus cõſiſtere. Proœmium, ſi verba ſpectentur, breuiſſimum eſt, in tribus nẽpe verbis conſiſtens: Pater noſter, qui es in cælis. Si res ponderentur, grauiſſimum, & myſteriorum pleniſſimum. Prima vox eſt ¶ Pater] hac voce Chriſtus Dominus vti nos voluit, quæ orantibus, & aliquid à Deo poſtulantibus, indulgentiam, ſpem, & fiduciam deſignat, & amorem, ac charitatem conciliat. Potuiſſet Chriſtus ſanè aliud Dei nomen adhibere, quod haberet plus maieſtatis, exempli cauſa, Creatoris, Gubernatoris, Rectoris, Domini, Altiſſimi, Omnipotentis, ac ſimilium; hæc tamen omiſit, quod timorem nobis afferre poſſint. Patris verò nomen eſt gratiſſimum, ſuauiſſimum, & iucundiſſimum. Porrò Patris nomen conuenit Deo ratione creationis, conſeruationis, gubernationis, & redemptionis. Nimirum ille nos ex nihilo finxit, & condidit, conſeruat, tuetur, regit, gubernat, reſque noſtras procurat, & tandem cum peccatores eſſemus, nos ſibi reconciliauit, in priſtinam dignitatem, & gratiam reſtituit, Spiritum Sanctum, & charitatem largitus, quo munere Dei filij adoptamur. Vnde Apoſtolus Paulus: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Et Ioannes: Videte, inquit, qualem charitatem dedit nobis Pater, vt Filij Dei nominemur, & ſimus? Hoc eodem verbo admonemur, quid ipſi viciſſim Deo amantiſſimo Patri noſtro debeamus, nimirum, amorem, pietatem, obedientiam, cultum, honorẽ, & venerationem. Admonemur item, qua ſpe, & fiducia illũ inuocare oporteat: quare in rebus aduerſis, & calamitoſis ad Deum tamquam patrem confugiendum nobis eſt: neque enim cum malis exercemur, id ſignum eſt animi, & voluntatis eius à nobis abalienatæ, quia cum percutit, ipſe ſanat, & plagis inflictis ipſe medetur. Caſtigat, peccantes, vt ea diſciplina meliores reddat, & præſenti animaduerſione redimat ab exitio ſempiterno. Nec putandum eſt Deum vnquam noſtri obliuiſci. Eſt enim in Exodo: Tentauerunt Dominum dicentes: Eſtne Deus in nobis, an non? Et Exo. 17. apud Ezechielẽ ſuccenſet ſuo populo Deus, eo quòd dixerit: Nõ videt Dominus nos; dereliquit Dominus terram. Et Ezech. 8. apud Iſaiam cõqueritur. Dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & oblitus eſt mei. Cui Dominus: Numquid obliuiſci Iſa. 49.

poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Quare qui a Domino corripiuntur, ſe ipſos conſolentur, eo quòd in Apocalypſi dicitur: Ego quos amo, corrigo, & caſtigo; & eò, quòd Paulus ait; Fili mi, noli negligere diſciplinam Domini, nec fatigeris cum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, caſtigat. Nec putandum eſt, Deum mala noſtra ignorare, cum ſcriptum ſit: Capillus de capite veſtro non peribit; &, Capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt.

Apoc. 3. Hebr. 12. Prou. 3. Luc. 21. Matth. 10.

Quartò Quæritur, Cur in oratione Dominica dicatur [Noſter.] Reſpondeo, vt cum Patrem noſtrum inuocamus, ſinguli doceamur, eo ipſo cóſequi neceſſariò, vt fratres ſimus omnes, ac proinde nos ipſos fraterno amore complecti debere: omnes, inquit, Chriſtus, vos fratres eſtis, vnus eſt enim Pater veſter, qui in cælis eſt. Ex quo etiam efficitur, vt ipſius etiam Chriſti fratres nominemur, & ſimus: Non confunditur, ait Apoſtolus, fratres eos vocare, dicens, Narrabo nomen tuum fratribus meis: & ipſe Chriſtus ſuſcitatus à mortuis dixit mulieribus. Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galileam: ibi me videbunt. Admonemur itidem; quamuis in Eccleſia diuerſi ſint officiorum gradus, & diuerſæ membrorum functiones; non alium tamen Patrem Deum, habere copioſos, & potentes homines, alium tenuiores, & infirmiores. Quare diuites iure nequeunt inopes, & abiectos deſpicere.

Hebr. 2. Pſal. 21. Matt. 28.

Quintò quæritur, cur dictum ſit. [Qui es in cælis,] cũ vbique locorum, & gentium ſit Deus? Reſpondeo; ideo hoc dici, quia in diuinis ſcripturis ſæpe dicitur Deus habere domicilium ſuum in cælo, non quod loci alicuius finibus circumſcribatur, hoc eſt, quòd in vno loco ſit, in alio non ſit, cum omnia ſua virtute, & poteſtate, natura, ſubſtantia, & præſentia repleat: ſed quòd cæli, quos ſuſpicimus, ſint nobiliſſima Mundi pars, iij denique incorrupti, vi, magnitudine, ſublimitate, efficacitate, pulchritudine præſtantes reliquis corporibus, certis, ac ſtabilibus motibus præditi: quibus omnibus excitamur ad contemplandam infinitam, & immenſam Dei poteſtatem, & maieſtatem, ac proinde ad agnoſcendam noſtram humilitatem, & exiguitatem, ad appetenda item cæleſtia, hoc eſt, ſempiterna bona.

Sextò quæritur, quidnam contineat prima Precationis dominicæ poſtulatio: [Sanctificetur nomen tuum,] Docemur ea, primum quærere, quæ ad Dei cultum, honorem, & venerationem ſpectant: quoniam plus Deum, quàm nos ipſos diligere debemus: & ideo primùm petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus. Petimus igitur, vt Dei nomen notius ſit gentibus, vt eius regnum amplificetur: vt plures quotidie obediant Deo, quæ tria, Nomen, Regnum, obedientia, non ſunt bona in ipſo Deo, ſed aſſumuntur extrinſecùs. Cum ergo petimus, vt ſanctificetur nomẽ Dei, id ſentimus, vt in hominibus augeatur ſanctitas, & gloria Diuini nominis, neque enim vlla ſanctitas ei, qui ab omni æternitate omni eſt ſanctitate præditus, poteſt accedere: ſed quod in terris longe minori honore, & cultu afficitur, quàm par eſt: nonnunquam etiam maledictis, & nefarijs motibus violatur, cupimus ac petimus, vt laudibus, honore, & gloria celebretur, hoc eſt, vt mente, ore, & factis, honor, & cultus ipſi tribuatur. Hinc apparet, qua ratione factis improbis nomen Dei contaminetur, & polluatur ab ijs qui nefariè peccant: in quos dictũ eſt, ab Apoſtolo: Nomẽ Dei per vos blaſphematur inter Gentes. & apud Ezechielẽ legimus: Ingreſſi ſunt ad Gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum, cum diceretur eis: Populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Qualis enim eſt vita, & eorum mores, qui religionem profitentur, ſic de religione ipſa deque eius auctore multitudo imperita iudicare conſueuit. Quare Chriſtiani qui bene viuunt, magnam præbent aliis facultatem laudandi, & prædicandi nomen Dei: ac proinde dixit Chriſtus: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt, & Princeps Apoſtolorum: conuerſationem veſtram inter Gentes habentes bonam, vt ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum.

Rom. 2. Iſai. 52. Ezech. 36. Matth. 5. 1. Pet. 4.

Septimò quæritur, quidnam in ſecunda petitione poſtulemus: [Adueniat regnum tuum.] Reſpondeo, nos petere regnũ cæleſte, à quo cœpit, & in quo terminatur omnis Euangelii annunciatio. Nam & inde exorſus eſt omnes ad pœnitentiam cohortari Ioannes: Pœnitentiam, agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Hinc etiam fecit ini-

Matth. 3.

A tium ſuæ prædicationis Dominus, nam teſte Matthæo, exinde cœpit Ieſus prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum: & in ſermone quem habuit in monte: Beati, inquit, pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum; alibi quoque dixit, & aliis ciuitatibus oportet me euãgelizare regnum Dei, quia ad hoc miſſus ſum. Hoc etiam regnum poſtea annunciare iuſſit Apoſtolos: & illi, qui ſe ire, ad ſepeliendum Patrem ſuum velle dixerat, reſpondit: Tu vade, annũcia regnũ Dei: idem cum reſurrexiſſet à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus ſe videndum Apoſtolis exhibuit, loquebatur de regno Dei. Hoc itidem regnum monuit, vt ſummo ſtudio quæramus: Quærite, inquit, primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

Infra 4. Infra 5. Luc. 5. Matth. 8. Supra. 8. Act. 1.

Cæterùm, non ſatis eſt vehementer petere Dei regnũ, niſi ad petitionem noſtram adhibeamus omnia tanquam inſtrumenta, ad quærendum illud, & inueniendum neceſſaria. Nam & quinque fatuæ virgines ſtudioſè petierunt, dicentes, Domine Domine aperi nobis: verumtamen quod ſua illius petitionis præſidia non habebant, excluſæ ſunt. B Eſt enim illa Domini ſententia: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.

Matth. 6. Matth. 25.

Hoc vocabulo Regni multa ſignificantur. Nam primũ Regnum Dei dicitur id, quo in omni natura dominatur, ratione poteſtatis, quam Deus habet in omnem hominem, rerumque vniuerſitatem, qua quidem poteſtate cuncta finxit è nihilo, & ea poteſt, ſi velit, ſuo nutu, & imperio labefactare, & in nihilum redigere, & ratione prouidentiæ, qua cuncta regit, & adminiſtrat. Vnde Mardochæus dicebat; Domine, Domine, Rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta ſunt poſita, & non eſt, qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati, Dominus omnium es nec eſt, qui reſiſtat Maieſtati tuæ. Item Regno Dei ſignificatur regnum Gratiæ, nimirũ, præcipua illa ac ſingularis prouidentiæ ratio, qua Deus iuſtos & pios homines tuetur, & curat, de qua dictum eſt illud; Dominus regit me, & nihil mihi deerit; & illud, Dominus rex noſter, ipſe ſaluabit nos: quod regnum, ex Apoſtoli ſententia, eſt iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. Regnat autem in nobis Chriſtus Dominus per virtutes internas, fidem, ſpem, & charitatem, & hoc regnum dicitur C eſſe Gratiæ. Eſt etiam Regnum Gloriæ, de quo Chriſtus ait; Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratũ vobis regnum. Hoc idem regnum apud Lucam latro petebat; Domine, memento mei, dum veneris in Regnum tuũ; & Dominus ipſe de eodem regno loquens; Niſi quis renatus, inquit, fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt videre Regnum Dei. Huius etiam regni meminit Apoſtolus; cũ ait, Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hæreditatẽ in Regno Chriſti, & Dei. Petimus igitur à Deo, vt Regnum Chriſti, quod eſt Eccleſia, propagetur, vt omnes ſeſe ad Chriſtum adiungant Infideles, & Iudæi: & Schiſmatici, & Hæretici ad Eccleſiam, à qua deſciuerunt, reuertantur. Petimus etiã, vt ad eos qui ſe ſceleribus obſtrinxerunt, veniat regnũ Dei, quo illis peccatis abiectis, in priſtinam Diuinæ gratiæ dignitate reſtituantur. Denique petimus, vt in Dei gratia perſiſtamus, vt tandem in cælo regnemus. Neque enim fieri poteſt, vt in vllo regnet Dei gloria, niſi eiuſdem gratia in illo regnarit. Eſt enim gratia ex ſententia Domini, fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Petimus, vt veniat, ac D triumphet Chriſtus: vt vigeant eius leges toto orbe terrarum: vt eius decreta, inſtituta, & præcepta ſeruentur: vt tales ſe præbeant homines, vt in regis Dei conſpectum veniant, & paratum illis ex omni æternitate cæleſte regnum conſequantur.

Matth. 7. Eſther. 13. Pſal. 22. Eſa. 33. Rom. 14. Matth. 25. Luc. 23. Ioan. 3. Epheſ. 5. Ioan. 4.

Octauò Quæritur, quid contineat tertia Petitio: Fiat voluntas tua? Reſpondeo, nos petere, vt ei omnes obediãt tanquam ſupremo omnium Principi ac Domino. Præcepta Dei, voluntas eius appellantur, quia per ea, dum opere complemus, Dei voluntas impletur in nobis: dum ea ſeruamus, Dei voluntati paremus. Item, quia per ea Deus voluntatem ſuam teſtatur: declarat enim quid velit, vt faciamus; quid item, vt fugiamus. Petimus igitur, vt omnes Diuinis iuſſis obtemperent, vt ad Dei nutum, & voluntatem omnia faciant. Precamur etiam, vt Dei voluntatis agnitionem totus orbis terrarum accipiat. Proprie igitur hac petitione poſtulamus, vt vniuerſi debitam Deo obedientiam, & obſequium præſtent.

Nono Quæritur, quid ſignificetur illis verbis: [Sicut in cælo, & in terra.] Reſpondeo, illa verba poſſe ad ſingulas

tres

[illegible] petitiones referri hunc in modum: Sanctificetur nomen tuum, ſicut in cælo, & in terra. Adueniat regnum tuũ ſicut in cælo, & in terra, Fiat voluntas tua ſicut in cælo, & in terra. Petimus igitur, vt cuncti ſuum officium obeant, & exequantur, & maxime conentur, & ſtudeant Deo in omnibus obedire, quemadmodum beati illi ſpiritus, qui vna cum Chriſto Domino viuunt in cælo, faciunt. B. Cyprianus in hunc modum verba hæc interpretatur, vt dicat, [in cælo] id eſt, in bonis, & piis: [in terra,] id eſt, in malis, & impiis. Rurſus appellatione cæli, ſpiritus; Terræ nomine, caro intelligitur.

Decimò quæritur, quid intelligatur illis verbis quartæ petitionis, [Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.] Docuit S. Auguſtinus, in tribus primis petitionibus nos æterna bona depoſcere, in hac quarta, & tribus ſequentibus temporaria bona. In illis tribus, quæ ad honorem, regnum, & obedientiam Dei pertinent, in his, quæ ad noſtrum commodum ſpectant. Panis appellatione poſſunt intelligi huius, quam in terris agimus, vitæ ſubſidia, ſiue ad cibum, & potum, ſiue ad veſtitum, & habitationem ſint neceſſaria. Quamobrem audiendi non ſunt, qui dicunt fas non eſſe Chriſtianis hominibus à Deo petere terrenæ huius vitæ bona: nam exempla permulta tùm veteris: tùm noui Teſtamenti huic aduerſantur errori. Iacob enim vouens ſic orabat. Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via, per

Geneſ. 28.

quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſuſque fuero proſperè ad Domum Patris mei: erit mihi Dominus in Deum. Et Salomon precabatur Deum: Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, &c. tribue tãtùm victui meo neceſſaria. Quid

Prou. 30.

quod Chriſtus Dominus iubet illa petere, quæ ad corporis vſum pertinent? Orate, inquit, vt non fiat fuga veſtra hyeme, vel Sabbato; Et Apoſtolus, Obſecro vos, inquit, fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa.

Matth. 24.
Rom. 15.

Porrò Panis nomine, vſitato Scripturæ more, intelliguntur omnia victui neceſſaria, ſiue panis ſit, ſiue caro, ſiue piſcis, ſiue quodlibet aliud cibi genus. Eliſeus cum Regem Iſrael moneret, vt præberet panem, id eſt, victum militibus Aſſyriis, data eſt magna ciborum copia; & Chriſtus Dominus ingreſſus eſt in domum cuiuſdam Principis Phariſæorum Sabbato manducare panem, id eſt, ad cibum capiendũ. Præterea, rectè panem petimus, hoc eſt, non abundantem & exquiſitam ciborum, & veſtium copiam, ſed neceſſariũ tantùm ſimplicem victum, & veſtitum. Dicimus, [panem noſtrum.] quoniam illum petimus ad neceſſitatem noſtrã, non ad luxuriam, non ad laſciuiam. Item, quoniam illum panem petimus, qui iure eſt à nobis acquirendus, non iniuria, fraude, furto, aut malis artibus comparandus. [Quotidianum.] Qua etiam voce frugalitas, & parſimonia ſignificatur: non enim multiplicem, aut delicatum cibum poſtulamus, ſed eum, qui naturæ neceſſitati ſatisfaciat, quique facile parari queat. In quo condemnatur inexplebilis multorum hominum cupiditas. Quotidianum item panem appellamus, quia veſcimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie vi naturalis caloris abſumitur. Præterea quotidianus panis dicitur, quia eſt à nobis aſſiduè petẽdus. [Da nobis] Da, hoc eſt, liberaliter tanquam pater: da gratis, non redde ex iuſtitia debitum. Numero multitudinis dicimus, nobis, non autem mihi, quia illud eſt Chriſtianæ charitatis proprium, non vt quiſque ſit de ſe vno ſollicitus, ſed vt præterea proximo laboret, & in cura ſuæ vtilitatis, aliorum quoque meminerit; & vt intelligat etiam quiſque quæ munera ex larga Dei manu ſuſcipiat, non idcirco recipere, vt ſolus ea poſſideat, vel vt ex illis luxurioſè viuat, ſed vt cum aliis communicet, & quæ neceſſitati ſuperfuerint, in aliorum vſus impendat. Nam vt aiunt Sancti Baſilius, & Ambroſius, Eſurientium panis eſt quem tu detines: nudorum indumentum eſt, quod tu in arca recludis: miſerorum redemptio, & abſolutio eſt pecunia, quam tu in terram defodis. [Hodie] Admonemur hac voce communis infirmitatis: Quis enim in longinquum tempus neceſſarios vitæ ſumptus ſperet? Petimus etiam panem ſpiritualem: quo ſignificantur omnia, quæ in hac vita ad ſpiritus, & animæ ſalutem, & incolumitatem requiruntur. Quemadmodum enim multiplex eſt cibus, quo corpora noſtra aluntur, & ſuſtentantur: ſic varii eſt generis eſca, quæ ſpiritus, & animæ vitam auget, fouet, & tuetur. Nam verbum Dei panis eſt, & cibus animæ: ait enim Sapientia: Venite, comedite panem meum, & bibite vinũ, quod miſcui vobis. Et alibi apud Prophetam dicitur: Emittam famem in terram: non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini. Porrò, vt eſt certum mortis ſignum, cum nõ poſſunt homines, vel cibum ſumere, vel ſumptum retinere: ſic magnum eſt deſperatæ ſalutis argumentũ, cum vel non quærunt verbum Dei, vel ſi adſit, non ſuſtinent, iuxta illorũ impietatem, qui dicunt: Recede à nobis ſcientiam viarũ tuarum nolumus. Panis itidem eſt Chriſtus Dominus; de ſe enim ait: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Præcipuè autem panis noſter eſt ipſe Chriſtus Dominus, qui in Sacramento Euchariſtiæ re ipſa continetur atque ſuſcipitur. Vnde ipſe dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo: Item, Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum. Dicitur verò hic panis, noſter, quia fidelium eſt hominum, id eſt, eorũ, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ Sacramento ſordes eluunt peccatorum. Quotidianus autem dicitur duplici ratione; vna, quod in ſacris Chriſtianæ Eccleſiæ myſteriis quotidie conſecratur, offertur, & datur piè, & ſanctè petentibus, Altera, quod quotidie ſumendus eſt, vel certè ita viuendum, vt quotidie dignè ſumere poſſimus. Vnde B. Ambroſius, Si quotidianus, inquit, eſt panis, cur poſt annum illum ſumis? Contra faciunt ii, qui tam ſalutaribus epulis ſentiunt veſci non oportere, niſi longo temporum interuallo.

Prou. 9.
Amos 8.
Iob. 21.
Ioan. 6.
Ioan. 6.
Matth. 26.
Ambro. ex Baſi. ſer. 81.

Vndecimò Quæritur, quidnam contineat quinta Petitio? [Et dimitte nobis debita noſtra:] Reſpondeo, hactenus à Deo non ſolùm æterna, & ſpiritalia bona, ſed caduca etiã & fluxa, & quæ ad hanc vitam ſpectant, commoda petiimus: nunc verò mala deprecamur, & animæ, & corporis, & huius, & ſempiternæ vitæ. Nunc igitur cordis dolore peccata noſtra recognoſcentes, ad Deum tanquam ad parentem, non quaſi ad iudicem confugimus: à quo non vt ex iuſtitia nobiſcum agat, ſed ex miſericordia poſtulamus. Singuli autem verè dicimus: [Dimitte nobis debita noſtra.] Eſt enim illud Dauidis verbum. Omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt, qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum: & illud Salomonis Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & nõ peccet, & illud ſimul Sancti Iob, Quis poteſt dicere, Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Et illud Ioannis, ſi dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quapropter Concilium Mileuitanum definiuit: Placuit, vt quicumque dixerit verba ipſa Dominicæ orationis, vbi dicimus: [Dimitte nobis debita noſtra,] ita à Sanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur; anathema ſit. Debita verò hoc loco intelliguntur ipſa peccata, quæ committimus: precamur enim Deum, vt liberet nos à peccatis. Lucas enim pro debitis peccata poſuit: nimirum is qui peccat, reus efficitur, & ſeſe pœnis debitis ſubiicit, quas vel ſatisfaciendo, vel ſuſtinendo, & patiendo pendit. Dicimus autem debita noſtra, non eadem ratione, qua dicimus, [panẽ noſtrũ,] noſter enim panis eſt, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata noſtra ſunt, quia illorum culpa in nobis reſidet, & quoniam voluntate noſtra peccata ſuſcipimus, atque contrahimus; & proinde ad expiandum peccatorũ ſordes, culpas ipſas confitemur, & Dei clementiam imploramus: nec cauſam in alium transferimus. Nec dicimus, [Dimitte] mihi; ſed nobis: fraterna enim neceſſitudo, & charitas poſtulat à ſingulis, vt de communi proximorũ ſalute, cum pro nobis preces fundimus, pro illis etiam deprecemur. Addimus verò [Sicut, & nos dimittimus debitoribus noſtris,] vbi particula [ſicut] dupliciter intelligi poteſt. vno modo, vt ſimilitudinis vim habeat, & ſic petimus à Deo, vt quemadmodum nos iniurias, & contumelias nobis illatas remittimus iis, à quibus læſi ſumus, ſic ipſe nobis peccata condonet, Altero modo, vt ſit conditionis nota: in quam ſententiam Chriſtus Dominus videtur, hæc verba interpretatus, cum dixit paulò poſt: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet, & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra Si autẽ non dimiſeritis hominibus; nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Quare vrgentur hac precandi formula, qui placati, & prompti non ſunt ad ignoſcendum. Et apud Lucam iubet Chriſtus, ſi peccauerit in te frater tuus, increpa illũ; & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi, apud Matthæum quoque: Diligite, inquit, inimicos veſtros. Et Salomon ſcripſit, ſi eſurierit inimicus

Pſal. 13.
Iob. 20.
3. Reg. 8.
1. Ioan. 1.
Can. 7.
Matth. 6
Luc. 17.
Matth. 5.

Pro. 25. & Rom. 12. inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Et apud
Mar. 11. Marcum; cum ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra.

Quæres quo modo, qui iniurias non remittunt, hac precandi formula vere vti queant? Reſpondeo, duabus de cauſis eos poſſe dicere, [Sicut, & nos dimittimus;] primum, quia ſinguli fideli;um precem Dominicam nomine Eccleſiæ fundunt, in qua ſunt aliqui pij, qui peccata aliis condonant. Deinde, quia ſimul à Deo petimus, vt facultatem nobis concedat alienum peccatis ignoſcendi, ac propterea quiſque vere dicat, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Duodecimò quæritur, quid in ſexta petitione poſtulemus, cum dicimus ¶ Et ne nos inducas in tentationem? Reſpondeo, magnam eſſe humanæ naturæ fragilitaté, multis periculis obnoxiam, & innumeris malis etiam, plurimorum inimicorum telis obiectam, qui multorum affectuũ ſtimulis, aculeis, & facibus laceſſitur, pungitur, & vritur: ac propterea iure petimus: ¶ Et ne nos inducas in tentationem. ¶ Præter intimas pugnas, accedunt etiam externi impetus, & inſultus Dæmonum, qui nos quotidie premunt, & vexant, & aliquando gregatim in nos ſingulos impetum
Mar. 5. faciunt, quod ille confeſſus eſt dæmon, qui rogatus à Chriſto, quod ſibi nomen eſſet? Reſpondit; legio mihi nomen eſt, nempe Dæmonum multitudo miſerum illum hominem
Matt. 12. diuexabat: Et de alio ſcriptum eſt, Aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi. Eſt purè tentare, periculũ facere eius, qui tentatur, vt ab ipſo, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus: qui tentandi modus in Deum non cadit, qui nihil ignorat. Omnia enim nu
Heb. 4. da, & aperta ſunt oculis eius. Eſt alterum tentandi genus, cum longiùs progrediendo, aliud quæri ſolet in bonam, vel in malam partem: in bonum, cum ea re tentatur alicuius virtus, vt illa perſpecta, & cognita, iis commodis, & honoribus augeatur, eiuſque exemplum aliis ad imitandũ proponatur: quę tentandi ratio ſola conuenit in Deum, de quo
Deut. 13. illud in Deuteronomio: Tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrum diligatis eum an nõ. Sic nos Deus tentare dicitur, cum inopia, morbo, & aliis calamitatum generibus premit; quod probandæ noſtræ patientiæ cauſa facit, & vt aliis Chriſtiani officij exemplo, & documento ſimus.
Geneſ. 22. Hoc modo tẽtatus eſt Abraham, & ita dictũ eſt de Tobia:
Tob. 2. Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te. In malam partem tentatur is, qui ad peccatum, & exitiũ impellitur: quod eſt Dæmonis: is enim eo animo tentat ho
Matt. 4. & alibi. mines, vt decipiat agatque præcipites: quapropter Tẽtator in diuinis literis appellatur. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus ſuccumbimus. Inducimur verò in tentationem dupliciter; primò, cum de ſtatu dimoti in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit; & hoc modo nemo à Deo in tentationem inducitur,
Iac. 1. quia nemini auctor eſt peccati Deus. Vnde Iacobus Apoſtolus: Nemo cum tentatur, dicat quoniam à Deo tẽtatur. Deus enim intentator malorum eſt. Deinde dicitur, nos in tentationem inducere is, qui etſi per ſeipſum non tentet, neque operam det, quo tentemur: tentare tamen dicitur, quia cum poſſet prohibere, ne tentationes eueniant, vt ne his ſuperemur, non impedit: & hoc quidem modo Deus bonos, & pios tentari quidem ſinit, verumtamen ſua gratia ſuſtentatos nõ deſerit. Interdum tamen iuſto Dei iudicio, noſtris id ſceleribus poſtulantibus, nobis ipſi relicti concidimus. Præterea in tentationem inducimur, cum Dei beneficiis, quæ nobis ad ſalutem dedit, ad perniciem, & interitum abutimur. Nec verò petimus ne omnino tentemur.
Iob. 7. Eſt enim hominum, vita multis tentationibus obiecta, & eſt tentatio, res vtilis, & fructuoſa hominum generi: nam in tentationibus vires noſtras cognoſcimus, probamur, humiliamur vt ſic viriliter decertantes, corona gloriæ donemur. Nam qui certat in agone, niſi legitime certauerit, non coronatur, &, Beatus vir, qui ſuffert tentationẽ, quoniam cum probatus 2. Tim. 2.
fuerit, accipiet coronã vitæ, quã repromiſit Deus diligentibus ſe. Petimus igitur ne diuino præſidio deſerti, tẽtationibus, vel decepti aſſentiamur, vel cedamus: ſed curet vt aſſiſtat nobis Dei gratia quæ cõ deficere in nos propriæ vires, in manifeſto ſeruet, roboret, ac muniat. Ac propterea in oībus tenta Iac. 1.
tionibus ad Deum inuocandum confugere nos oportet, vt Satanam ſub pedibus noſtris conterat. Inuocare autem diuinum auxilium debemus, intelligentes quanta ſit hominum infirmitas, cognoſcẽtes item vires, quibus Dæmones profligantur, & tentationes ſuperantur, dari à Deo, qui Rom. vlt.
ponit, vt arcum æreum brachia noſtra, & cuius beneficio arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore. Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum, ait ſanctus ille Rex, & Propheta. Cui vni pro victoria dux agendæ, & habendæ gratiæ: quo & auctore, & adiutore vincere poſſumus. Vnde Apoſtolus: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. In his igitur tentationum victoriis nemo ſibi placeat, nemo ſe efferat inſolentiùs, vt ſe ſuis viribus hoſtiles Dæmonum tentationes, impetuſque ſuſtinere poſſe confidat. Non eſt, hoc naturæ noſtræ, non imbecillitatis humanæ. Pſal. 17. 1. Reg. 2. Pſal. 143.

Decimotertiò quæritur, quid vltima petitione poſtulemus ¶ Sed libera nos à malo? ¶ Reſpondeo: proxima petitione petebamus à Deo tentationem culpæ; hac, pœnæ liberationem poſtulamus. Innumeris incommodis, & calamitatibus diuexamur, plurimis repleti miſeriis, & moleſtiis affligimur, quare Dei auxiliũ imploramus. Et voluit Chriſtus, vt priuſquam precaremur Deũ, vt nos liberaret à malis, peteremus, vt nomen Dei ſanctificaretur; Adueniret regnum eius, fieret voluntas eius, & reliq. quibus quaſi gradibus quibuſdam ad hanc petitionem peruenitur. Contrà quidam faciũt, qui cũ mali aliquid patiantur, aut periculũ metuerant, calamitatemuè timeant, omiſſis mediis Dominicæ precationis gradibus, tantùm petũt, vt ex illis eripiantur malis. Alij itidem præcipuam ſpem liberationis ponũt in remediis naturæ, vel hominum induſtria comparatis: vnde à quouis medicamenta quærunt, & ſibi data adhibẽt etiam ſine vlla religione. Sed piorum eſt, in morbis, rebuſque omnibus aduerſis Deum ſummum perfugium, & præſidium ſalutis habere, illum bonorum omnium ſatoré, auctorem, & largitorem agnoſcere. Nec petimus, vt à malis omnibus liberemur: ſunt enim quædam, quæ paſſim aduerſa, & mala putantur, ſunt tamen illis fructuoſa, qui patiuntur. Nam Dei gratia adiuuante virtus in infirmitate perficitur. Ea igitur tantùm mala deprecamur, quæ nullam animæ vtilitatem ferre queunt. Sic petimus, vt tuti ſimus ab aqua, ab igne, à fulgure, & tempeſtate; ne grãdo noceat frugibus, ne annonæ charitate, fame, peſte, ſeditionibus, bello laboremus. Petimus à Deo, vt morbos, peſtem, vaſtitatem arceat, vincula, carceres, exilia, proditiones, inſidias, captiuitates cæteraque omnia incommoda prohibeat, quibus maximè terreri, & afflictari hominum vita ſolet. Petimus, ne morte ſubita, & inopinata opprimamur. Nos autem etſi non omnibus malis liberat Deus dum in hac peregrinatione verſamur; eripit tamen à multis: & in cæteris ea nobis ſolatia præbet, quæ inſtar liberationis malorum omnium eſſe poſſunt in rebus aduerſis. 2. Cor. 12.

Finis Libri Noni.

IOANNIS

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM

LIB. X.

DE HORIS CANONICIS, ET MISSAE Sacrificio.

De origine, inſtitutione, & numero Horarum Canonicarum. *Caput Primum.*

HACTENVS de Oratione in vniuerſum, vt eſt religionis officium, & opus, breuiter egimus: reliquum eſt iam, vt ſpeciatim de ijs Orationibus diſſeramus, quæ Canonicæ nominantur.

Primò quæritur, quas Orationes intelligamus appellatione Horarum Canonicarũ, & cur ita vocetur? Reſpondeo, Horas Canonicas intelligi eas preces, quæ ad Deum laudandũ, opemque eius diuinam inuocandam, certis ſtatiſque horis, iuxta Canones Eccleſiæ fundi, recitari, aut cantari debent, & ſolent. Porrò dictæ ſunt Horæ Canonicæ; Horæ quidem, non ab orando, vt quidam putarunt, Zenzelinus Zabarel. in Clem. 1. de celeb. Miſſar. Ioannes Lignanus, & alij tract. de Hor. Canonicis: ſed quòd more atque inſtituto Eccleſiæ præſcriptis, definitiſque horis, nocturnis ac diurnis recitari, vel decantari, debeant: Canonicæ verò, quaſi regulares, quòd iuxta Eccleſiaſticorum Canonum traditionem, & regulam, earum Orationum penſum ſit à Clericis perſoluendum. Nõnulli Horas Canonicas, opinantur, ideo dictas eſſe, quod ſint preces, quæ a Clericis Canonicis in templo ſunt decãtandæ: Sed primæ opinioni magis aſſentior. Eædem Horæ Canonicæ dicuntur Officium Diuinum, quaſi munus, & obſequium, quod Clerici Deo præſtant. Item, quia in eo multa recitantur ex diuinis literis ſumpta. Vocatur etiam Officium Eccleſiaſticum, quaſi Clericorum miniſterium, & penſum. Item, quia Eccleſiæ præcepto perſoluitur, & quia ab Eccleſia eſt inſtitutum.

Secundò Quæritur, quot ſint Horariæ preces Canonicæ? Duæ ſunt opiniones, prima, octo eſſe contendit, videli-

A cet, Nocturnas vigilias, Matutinas Laudes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinas preces, & Completas. Sic Antonin. par. 2. tit. 9. c. 12. §. 1. & 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 2. Nauar. De Oratione, & Horis Canon. cap. 3. nu. 27. & 28. Archidiac. in c. Presbyter Diſt. 91. Gloſſ. in Pragm. tit. Qualiter horæ Canonicæ ſint dicendæ extra chorum, in verbo officium. Quam opinionem hac illi ratione confirmant, quoniam Horæ Canonicæ inſtitutæ eſſe videntur exemplo, & imitatione veteris populi, de quo Scriptura teſtatur: Quater in die legebant in volumine legis Domini, & quater confitebantur, & adorabant Dominum, quem locum ita interpretatur Nauarrus. Quater confitebantur, & adorabant, videlicet de nocte, ſicut quater interdiu. Deinde, quia in Pſalmis profitetur Dauid: Septies in die laudem dixi tibi. Et eodem Pſalmo ante dixerat: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. vbi Propheta diem à nocte in

B Diuinis laudibus videtur diſtinxiſſe. Accedit id, quod habetur in cap. Presbyter Diſtinct. 91. & in cap. 1. de celebrat. Miſſarum allatum ex Concilio Agathenſi, vbi dicitur: Presbyter mane matutinali officio expleto, penſum ſeruitutis ſuæ, canendo, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperamque perſoluat. Et ſubdit, Iuxta Prophetam, ſepties in die laudem dixi tibi. Qui ſeptenarius ſacratus numerus à nobis ſic impletur, ſi Matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperæ, Completorij, tempore, noſtræ ſeruitutis officium perſoluamus: quia de his dixit Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. Nam de Nocturnis vigilijs ipſe idem Propheta ait: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Gloſ. ibi. Idem prorſus habetur in capite primo De Celeb. Miſſarum, & eiſdem verbis id ipſum tradit S. Benedictus in Regula 16. Olim etiam Matutinæ Laudes per ſe ſeparatim à Nocturnis vigilijs canebantur, & noſtris etiam temporibus in nocte Natalis Domini diuiduntur, & Miſſæ Sacrificium

crificium interponitur. Poſtremò, nocturnæ vigiliæ, & Nocturnæ Laudes, Hymnis, per ſe diſtinctis gaudent, & inchoantur à verſiculis illis: Domine labia mea aperies, &, Deus in adiutorium meum intende.

Secunda opinio affirmat ſeptem eſſe duntaxat Horas Canonicas. Sic Gloſſa. Et cæteri omnes Canonici iuris interpretes Innocentius, Hoſtienſis, Ioann. Andreas, Abbas, Ancharanus, Imola, Antonius, Zabarella partim in c. 1. De Celebrat. Miſſa. & partim in Clem. 1. De Celebr. Miſſa. Sic etiam omnes Summiſtæ, Angelus, Silueſter, Roſella, Tabienſis, Caietanus Armilla, in verbo Hora. & Aſtenſis in ſum. lib. 6. tit. 1. ar. 6. & alij. In hac quæſtione negari non poteſt, quin prima opinio magis conueniat cum ijs, quæ de Horis Canonicis antiquiores ſcriptores tradiderunt. Nam Amalarius lib. de ordin. Antiphonarii, & lib. 4. de Eccleſiaſt. Offic. à capit. 2. vſque ad cap. 11. Nocturnale Officium, quod ſic ille appellat, omnino ſanè à Matutinali Officio diſtinguit, hoc eſt, Nocturnas Vigilias à Matutinis Laudibus. Rabanus item, libro ſecundo. De Inſtitutione Clerico. à c. 3. vſque ad cap. 9. primis nouē capitibus numerat octo, horas videlicet Matutinas preces, Primā, Tertiam, Sextā, Nonam, Veſperam, Completorium, & Nocturnas vigilias. Rupertus docet lib. 1. de Diui. offic. à cap. 1. vſque ad c. 8. ſeptem eſſe Horas Canonicas diei, quas enumerat, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperam, Completoriū, Matutinum officium, & poſtea vigilias nocturnas recenſet deinde ſubiungit: exceptis vigilijs nocturnis, ſeptem ſunt Horæ. Radulphus in libello de Canonum obſeruant. propoſit. 14. Octo itaque inquit, ſunt Horæ Canonicæ, vigiliæ Nocturnæ, & ſeptem diurnæ ex Scripturi. auctoritatem habentes, & ex Caſſiano libro 2. de Inſt. tutis Monacho. c. 4. & ex Concilio Agathenſi, quod refertur cap. 1. De Celebr. Miſſa, & Sæculares iungūt vigilias nocturnas cū Matutinis laudibus; at ſunt diſtinctæ Horæ, & diuiſim à Monachis per orationes terminandæ. Hæc ille. Hugo S. Victoris in ſpeculo Eccleſiæ cap. 3. & lib. de Eccle. offic. 2. cap. 1. & cap. 9. Octo, ait, Horas ſancti patres inſtituerunt præ cæteris, ad laudandum Deum; Matutinam, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperam, Completorium, & Mediam noctem. Sic ille. Eundem numerum conſtituit Beda lib. 3. in Eſdram. cap. 28. & Agathenſe Concilium, vt refertur in c. Presbyter. Diſtinct. 91. & cap. 1. De Celeb. Miſſa & Regula S. Benedicti. 16. Vnde iuxta hanc ſententiam, illud Dauidis. [Septies in die laudem dixi tibi] intelligitur de die ciuili, quem artificialem appellant. Id etiam quod paſſim dicitur, ſeptem eſſe Horas Canonicas: interpretatur prima ſententia, ſeptem eſſe horas diuinas, Nocturnis Vigilijs exceptis. Pſal. 118.

Cæterùm communi omnium conſenſu receptum eſt, Horas Canonicas ſeptem eſſe duntaxat, & in Concilio Cabilonenſi 2. Cano 59. ſub Carolo Magno, Septem tantūmodo numerantur, videlicet Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina, & Completorium. & Caſſiodorus verſiculum illum Pſalmi ſupra poſitum: Septies in die laudem dixi tibi: Septem, inquit, illas ſignificat vices, quibus ſe Monachorum pia deuotio conſolatur; Matutinum, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, (hoc eſt Veſpertinam) Cópletorium, & Nocturnos, videlicet Pſalmos. Auctor expoſitionis ſecundæ in Pſalmum 119. enarrans verſiculum: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, qui nomine Hieronymi paſſim citatur, recenſet ſeptem Horas Canonicas his verbis: Horam Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, Mediam noctem, Gallicinium, & Mane primum. Iſido. lib. 1. de Eccleſiaſt. offic. cap. 19. & ſequentibus ſeptem tantùm numerat. Vualfridus. de rebus Eccleſiaſt. cap. 25.

Mihi tamen placet quod docuit, Turrecremata tract. 93. in regulam S. Benedicti, & in cap. presbyter. diſt. 91. q. 1. concluſione ſecūda. Olim in multis prouincijs, atque Eccleſijs Nocturnas vigilias diuiſas fuiſſe, & ſeiunctas à Matutinis Laudibus, & in Monachorum conuentibus plane ſeparatas, & diſtinctas per Orationes diſtinctas, terminari ſolitas eſſe, & tunc temporis octo Horæ veriſſimè numerabantur. At verò noſtris temporibus vſu receptum eſt, vt Matutinæ Laudes ſimul cum Nocturnis vigilijs decantentur, vel recitentur, ac proinde ſeptem tantùmmodo Horæ ſupputantur. Quin etiam olim Eccleſiæ Romanæ, vſus obtinuit, vt Nocturnæ preces vna cum Matutinis laudibus coniungerentur. Scribit enim Amalarius in prologo de ordinario Antiphonarij, ſe Romę Magiſtros interrogaſſe, & præſertim Theodorum Archidiaconum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, an inter Nocturnum Officium, & Matutinum, id eſt, Laudes, aliquod interſtitium eſſe deberet. & reſpōſum accepiſſe, nullum, ſed continuo inchoandas Laudes per verſiculum, Deus in adiutorium meum intende.

A Tertiò Quæritur, cur Septenario Numero Horariæ preces Canonicæ conſtent? Reſpondeo, ideo eum numerum eſſe conſtitutum, quia ex ſacris literis ſeptem tempora Diuinis laudibus, & precationibus apta, & accommodata colliguntur iuxta illud Dauidis in Pſal. 118. Septies in die laudem dixi tibi, vt ſtatim de ſingulis Horis oſtendemus. Et apte profectò, & apposite ſeptenarius Horarum numerus inſtitutus eſt, vt ſeptem Spiritus ſancti dona precibus impetremus, & ſeptem Petitionibus reſpondeant in precatione Dominica contentis. Vnde Hieronymus Hoſtis, inquit, ille antiquus ſeptem Spiritus aſſumit nequiores, aduerſus quos præualere non poſſumus. niſi ſeptiformis ſancti Spiritus gratia adiuti. Rurſus Prou. 24. Septies in die cadit iuſtus Deuteronomij 7. Septem ſunt ſelectæ gentes, quas debellari oportebat à Iudæis, vt terram ſibi diuinitus permiſſam pacatam haberent. Typice adumbratur ſeptem lethalium peccatorum genera in illis ſeptem gentibus. Marci 16. Septem dæmonia ſunt per Dominum expulſa à Magdalena, denique Prouerb. 26. Septem nequitiæ memorantur: Ergo apte ſunt ſeptē Horæ Canonicæ Diuinis laudibus, & precibus deſtinatæ contra ſeptem lapſus, & ſeptem impias Gentes, ſeptem Dæmonia, & ſeptem nequitias. Nec inepte ſeptenarius hic Horarum numerus dicitur, quaſi adumbratus continere cum ſeptem tubis, quarum ſonitu Hiericuntini muri corruerunt Ioſu 6. in ſeptem Aſperſionibus Leuitici 14. & 16. in ſeptem Candelabris Eccleſiæ Apocalyp. 1. in ſeptem Lampadibus ſive Lucernis Exodi 25. & Apocalypſis primo. Matth. 12.

B

Cæterùm Septenarius Horarum Canonicarum numerus tribus quatuorue de cauſis videtur eſſe potiſſimum inſtitutus. Primò, quia, vt dixi, ſeptē illa tēpora in ſacris literis Diuinæ laudi, & precationi deputantur. Deinde, vt beneficium, quo cuncta ſunt à Deo procreata, in memoriam reuocemus, & pro tanto munere gratias Deo debitas agamus: nam ſeptem diebus Deus rerum vniuerſitatem è nihilo finxit, & condidit. Tertio, vt redemptionis noſtræ beneficium ad memoriam pariter reducamus: nam ſeptem præcipua redemptionis noſtræ myſteria iiſce horis completa eſſe noſcuntur. Media ſiquidem nocte, vt Græci patres ſentiunt, Chriſtus ſurrexit ex mortuis; vel potiùs, vt Latini arbitrantur, ſub auroram de quo dicam inferiùs. Media item nocte, aut certe paulò poſt, ex Virgine natus eſſe perhibetur. Inſuper, hora matutina in Concilio Pontificum, & Pharisæorum conſilium eſt initum de Chriſto perdendo. Hora prima, ductus eſt ad Pilatum, atque inde ad Herodē, & hinc rurſus ad Pilatū reductus. Hora tertiā, clamauerūt Iudæi, Crucifige, Crucifige: tū flagellis cæſus eſt, & corona ſpinea caput eius confixum Hora ferè ſexta, eſt in Crucem actus. Hora nona, ſpiritum emiſit, ad inferos deſcendit, Satanę regnum, & imperium deleuit. Veſpertina hora, eſt è cruce depoſitus item, cum Diſcipulis cœnauit, eorum pedes lauit, Euchariſtiæ ſacramentum inſtituit. Hora Completorij, poſt orationem in horto, & ſudorem ſanguineum emiſſum, comprehenſus à Iudæis, ad Annam, & Caiphami ductus, varijs modis deriſus, & deſpectus eſt. Vnde Gloſſa in capite primo De Celebrat. Miſſa. ad hæc myſteria ſignificanda, verſus quoſdam in medium producit, quos hic apponendos duxi; Geneſ. 1. Matth. 26. Ioann. 13. Luc. 22.

C

D

" Hæc ſunt ſeptenas propter, quæ pſallimus Horas.
" Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat
" Prima replet ſputis: cauſam dat Tertia mortis
" Sexta Cruci nectit; latus eius Nona bipertit
" Veſpera depoſit tumulo Completa reponit.

Quartò quæritur, quæ preces Horariæ in Iure accipiantur appellatione officij Matutini; quæ item nomine officij Veſpertini? Obſeruandum eſt, preces canonicas in Iure, vt ante iam dixi, appellari Officium Diuinum, eò quòd ſit officium, quod Deo omnium bonorum largitori tanquam debitum Clerici perſoluunt, vt eum laudent, eique pro acceptis beneficijs gratias agant, eiuſque opem, & auxilium implorent. Præterea, quia eiuſmodi preces conſtant pſalmis, & canticis, Verſiculis, Antiphonis, & Lectionibus ex ſacra & Diuina Scriptura deſumptis. In cap. Placuit, Diſtin. 12. cap. Si quis, Diſtinct. 92. cap. Si quis Epiſcopus in Concil. 83. Quæſt. 3. Horæ Canonicæ, nomine Matutini, & Veſpertini

ſpertini Officij vocantur. Gloſſa appellatione Matutini officij intelligit preces ante meridiem recitari ſolitas; Primã, Tertiam, Sextam, Nonam, & Matutinas Laudes: appellatione verò Veſpertini Officij intelligit preces, quæ poſt meridiem funduntur, veſpertinas nimirum, & Completas. Ita vt Matutinum officium, & veſpertinũ dictum ſit quaſi antemeridianum, & poſt meridianum. Alij verò in Matutino officio Primam, Tertiam, Sextam, & Matutinas Laudes includunt: in veſpertino Nonam, Veſperam, Completorium, & vigilias nocturnas.

Quintò quæritur, quæ & quot Horariæ preces Canonicæ in cap. Dolentes. De Celebrat. Miſſarum, & Clemen. 1. De Celebrat. Miſſa. ſumi debeant voce officij diurni, quæ item voce officij nocturni? Quidam nomine Officij Diurni accipiunt Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperam; Nocturni verò officij vocabulo, vigilias nocturnas, Laudes matutinas: & Completorium. Sic Archidiaconus in cap. presbyter. diſtin. 91. & Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas. Abbas in cap. 1. de Celebra. Miſſar. Alij verò Nocturno officio tantùm includunt vigilias nocturnas, & laudes matutinas, Diurno verò Horas cęteras: quod quidem videtur magis cum ipſo Canonico iure cõgruere.

Sextò quæritur, quando primum ſeptem Horariæ preces Canonicæ fuerint inſtitutæ? Polidorus Virgilius, lib. 6. de inuentione rerum cap. 2. & quidam alij, vt Maurolicus in Martyrologio die 27. Auguſt. & Supplementum Chronicorum cenſent legem Eccleſiaſticam de ſeptem Horarũ Canonicarum officio à Clerico perſoluendo, à Pelagio 1. vel Pelagio 2. latam fuiſſe: quod probare nituntur ex cap. Eleutherius d. 91. quod decretum dicitur eſſe Pelagii. Alij verò hanc Horariarum precum inſtitutionem Damaſo 1. tribuunt. Alij Gregorio I. Verùm, ex hiſtoriis Eccleſiaſticis, & Patribus planè colligitur, iam inde ab Apoſtolorum temporibus, Clericos certis diei, ac noctis temporibus in Eccleſiam conuenire conſueuiſſe, vt Pſalmos, preces, hymnoſque Deo decantarent. Apud Clementem lib. 8. Conſtitutio. Apoſtolic. cap. 30. extat Apoſtolica Conſtitutio hunc in modum habens: Precationes facite manè tertia hora, & Sexta, & Nona, & veſperè vſque ad gallicantũ. Apud Baſilium quoque in Regulis copioſiùs diſputatis, Interrogatione 37. & ſerm. 2. de inſtitut. Monachorum, vbi explicat illud Apoſtoli [ſine intermiſſione orantes,] & illud. [Nocte, & die laborantes] habetur: Neque verò, quanquam hanc aſſiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipſa præcipit, & nos eam vitæ noſtræ neceſſariam, cum natura, tum ratione documus, propterea illæ ſtatis temporibus præſcriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obſeruari in Conuentibus ſolemne eſt & quotidianum. Et deinde memorat Matutinam horam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, Completam, & Mediam noctem. Cyprianus in expoſitione orationis Dominicæ circa finem: In orationibus, inquit, celebrandis inuenimus obſeruaſſe cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam Tertiam Sextam, & Nonam. Et paulò poſt, ſed nobis, fratres dilectiſſimi, præter horas antiquitus obſeruatas, orandi nunc, & ſpatia, & ſacramenta creuerunt. Nam, & mane orandũ eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur: recedente item Sole, ac die ceſſante, neceſſariò rurſus orandum eſt. Et infra: Qui autem in Chriſto, hoc eſt, in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Ex Cypriano igitur, & Baſilio habemus ſeptenarium numerũ precationum Canonicarum: ex Baſilio quidem Matutinã, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, Completam, & ad mediam noctem precationem: ex Cypriano verò Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, horam, Completam, Matutinam, & Nocturnam. Hieronymus in Epiſt. 22. ad Euſtochium de Cuſtodia Virginitatis: Horam Tertiam, inquit, Sextam, Nonam, Diluculum quoque, & Veſperas, nemo eſt, qui neſciat. Infra: Noctibus quoque bis, terque ſurgendum. Et in 28 Epiſtola ad eandem De obitu Paulæ: Mane, inquit, Hora Tertia, Sexta, Nona, Veſpere, noctis medio per ordinem Pſalterium cantabat. Eadem ferè habet in Epiſtola 7. ad Lætam de inſtitutione filiæ, & in Epiſt. 8 ad Demetriadem. Chryſoſtomus in homilia 59. ad Populum Antiochenum deſcribens Monachorum mores, ait: Ante Lucem cum gallus vocem dederit, omnes ſtatim cum reuerentia ſomnum deponentes exurgunt excitante eos Prælato, & conſiſtunt ſanctum conſtituentes chorum: & ſtatim manus extendentes, ſacros hymnos decantãt. Infra: Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſpertinas orationes celebrant, & in quatuor partes diem diſpertiti, dum ſingulas partes implentur, pſalmis, & hymnis Deum venerãtur. S. Ambroſius lib. 7. in Lucam. in illud, quis veſtrum habens amicum. ait. Si ille Dauid tam ſanctus, & qui regni erat neceſſitatibus occupatus ſepties in die laudem Domino dicebat matutinis, & veſpertinis ſacrificiis ſemper intentus, quid nos facere oportet, qui eo ampliùs rogare debemus, quo frequentius carnis, ac mentis fragilitate delinquimus. Idem libro tertio de Virginibus, orandi ſex tempora recẽſens: conſurgimus manè, inquit, cum eſt prodeundum, ante prandium, poſt prandium, hora incenſi, & cum pergimus cubitũ; quæ tempora videntur ſignificare proculdubio ſex Horas Canonicas, Matutinã, Tertiam, Sextam, Nonã, Veſpertinam, & Completam. Et extãt hymni ab eodem Ambroſio compoſiti ad ſingulas Horarias preces videlicet Nocturnas vigilias, Matutinas laudes, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, & Completam. Athanaſius in lib. de Virginitate ſiue exercitatione. Habeto, inquit, Pſalterium, & Pſalmos edisce. ſol exoriens videat librũ in manu tua: poſt Tertiam horam peragito communionẽ: Sexta hora celebrato preces, quoniam hac hora Filius Dei ſublatus eſt in Crucẽ. Hora Nonã rurſus eſt in hymnis, & laudibus Dei quoniam hac hora Dominus in Cruce pendens ſpiritum reddidit. Et infra: Hora duodecima maiorẽ, & crebriorem celebra communionẽ cum virginibus tuis. Eodem quoque libro: Media, inquit, nocte ſurgito, & laudato Dominum Deum tuum. Auguſtinus item: Rogo vos, ad vigilias maturiùs ſurgite, ad Tertiam, & Sextam, ac Nonam ante omnia conuenite. Hilarius in Pſalmum 118. Caſſianus libro 2. De Inſtitu. Monacho. cum egiſſet de Vigiliis Nocturnis, libro 3. diſſerit de Diurnis precibus, & c. 3. & 4. commemorat Horam matutinam ante ortum ſolis, & rurſus aliam matutinam orto iam Sole, hoc eſt, matutinas laudes, ac Primam: deinde enumerat Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperam. Sanctus quoque Benedictus in Regula 16. His, inquit, Horis referamus laudem Creatori noſtro, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpere, Completorio, & nocte ſurgamus ad confitendum ei. Caſſiodorus explicans illum Pſalmi verſiculum: ſepties in die laudem dixi tibi: Septem, inquit, illas ſignificat vices, quibus ſe Monachorũ pia deuotio conſolatur, Matutinas, Tertiã, Sextã, Nonam, Lucernariã, Cõpletorios, Nocturnos. Et Auctor nomine Hieronymi in ſecunda expoſitione Pſalmi 119. explicans verſiculum: [Cum iis qui oderunt pacem:] recenſet Horam Tertiam, Sextam, Nonam, Lucernariam, Mediam noctem, Gallicantum, & Primum mane.

Ex his clarè perſpicitur ſeptenarium Horarum Canonicarum numerum antiquo vſu in Eccleſia fuiſſe receptum ante Gregorium I. Pelagium II. Gelaſiũ I. & Damaſum I. Ab Apoſtolorum temporibus vſu, & more receptum fuiſſe, vt Chriſtiani in templum ſiue ædem ſacram ſiue Oratorium conuenirent, & Pſalmos, & hymnos cantarent, vt colligitur ex Adone in Martyrologio 5. Idus Ianuarii, in vita Iuliani Martyris, & Baſiliſſæ. & 10. Kalendas Auguſti de S. Apollinare. Sozom. lib. 6. hiſt. Eccle. cap. 33. & 34. Socrate lib. 2. hiſt. Eccl. cap. 8. Theodoret. lib. 2. cap. 13. Fortaſſis Pelagius I. aut II. legem cõſtituit, qua Clerici horarias preces ſepties in die perſoluere cogerentur, ita vt quod antea vſu, & conſuetudine antiqua ſeruabatur, lege deinde lata, perpetuò in Eccleſia iuſſerit obſeruari. Et hinc eſt, vt in concilijs, & ſcriptoribus Eccleſiaſticis poſt ea tẽpora frequens mentio habeatur ſeptem Horarum Canonicarum. In concilio Cabilonenſi 2. ſub Carolo Magno, can. 59. dicitur, horas Canonicas, Matutinam videlicet, Primam, Tertiã, Sextam, Nonam, Veſpertinam, Completorium pariter celebrent. In Concilio Aquiſgranenſi ſub Ludouico Pio à capite 126. vſque ad caput 130. eædem Horæ ex Iſidoro referuntur, ſicut, & in Concilio Agathenſi, vt habetur in cap. Presbyter De Celebr. Miſſ. & in cap. Presbyter. Diſtin. 91. nec non & apud Iſidorum, Alcuinum, Amalarium, Rabanum, Rupertum, & Hugonem S. Victoris, quos ſupra citaui.

Septimò Quæritur, An ſeptem Horariæ preces Canonicæ ſint iuris Diuini, an verò Canonici? Docet Abbas c. 1. de Celebra. Miſſa. eſſe iuris diuini, vt Clericus ſepties ſingulis diebus oret: quia in Pſalmo dicitur: Septies in die laudem dixi tibi. Modus verò, & formula precandi eſt, inquit, ab Eccleſia conſtituta. Ex quo deducit, Romani Pontificis auctoritate nõ poſſe Clericum eximi a lege, & præ- Pſal. 118

tepto ſepties Deum precandi: quamuis fieri poſſe concedat, vt ſoluatur lege ſeruandi modum, & formulam orãdi. B. Antonin. parte ſecunda. tit. 9. capite 11. §. primo. Angel. Hora. quæſtione ſexta. Roſel. Hora. num. 13. Tab. Hora. quæſtione. 15. Armil. Hora. num. 11. Cardin. Clement. 1. de celeb. Miſſar. Turre. in c. presbyter. d. 91. eiuſdem videntur fuiſſe ſententiæ. At probabiliùs alij ſenſerunt, ſolũ iuris eſſe Canonici, vt Clerici ſepties ſingulis quibuſque diebus orent. Sic Laurentius Rodulphus, Ioannes Lignanus in c. dolentes de celebr. Miſſar. Silueſt. Hora. q. 8 nu. 9. & alij. Abbas verò, & alij quidam Canonici iuris interpretes latiùs quàm par eſt, ius diuinum accipiunt: nam tale ius appellant, quicquid in ſacris literis habetur, aut ex eis deriuatur: cum tamen reuera id minimè ſufficiat, vt in præſenti negotio planè conſpicitur. Quod enim Dauid ſepties in die Deum precabatur, factum eſt hoc, ſed non ius conſtitutũ: alioquin enim omnes Reges eodem iure nempe Diuino, cogerentur, id officij, & muneris obire. Dauidis igitur exemplo, & imitatione, Eccleſia diuinitus edocta legem ſanxit, qua Clerici ſepties in die preces fundere, & recitare cogerentur. Quæres an ſaltem Clerici ad Eccleſiaſtica Beneficia promoti, & electi, iure naturali debeant horarias preces perſoluere, vt grati ſint iis, qui de Eccleſia benemeriti bona reliquerunt, ex quibus beneficia Eccleſiaſtica ſunt inſtituta: An item Clerici eo ipſo, quòd ſunt in Sortem Domini vocati, & Eccleſiaſticis ordinibus initiati, ſepties Deũ orare iure compellantur, vtrique huic dubitationi infra commodiùs reſpondebo.

De ſeptem precibus horarijs, & Canonicis ſpeciatim. Cap. II.

PRimò quæritur, quandonam nocturnæ vigiliæ ſint inſtitutæ? Ex iis, quæ ex Patribus, in capite ſuperiori diximus, liquido conſtat eas ab ipſis primùm Apoſtolorum tẽporibus cœpiſſe, & Eccleſiã in huiuſmodi nocturnis precibus ad Deum fundendis, Regium Prophetam eſſe imitatã, dicentem. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi: Paulum item, & Silam, qui teſte B. Luca, in carcere, & vinculis poſiti, media nocte orantes laudabant, & benedicebant Deum. Præterea, id temporis aptiſſimè eſt orationi deputatum. Etenim media nocte, Aegyptiorum primogenita eſſe ab Angelo percuſſa, ſacræ literæ teſtantur. Scit quoque Eccleſia, Sponſum media nocte, eſſe venturum; ac ideo tunc temporis vigilare nobis expedit, ne nos ille dormientes, ac pigritantes inueniat, & puniat. Media item nocte Dominus ex vtero Virginis natus in lucem prodiuit; & media nocte, aut paulò poſt è mortuis reſurrexit.

(Act. 16.)

Secundò Quæritur, An Clerici nocturnas preces olim tribus temporum interuallis diuiſas perſoluere conſueuerint? ſunt, qui id affirmant; & Amalarium in libello de ordine Antiphonarij, & Iſidorum lib. 1. de offic. Eccl. c. 19. Hugonem Victorinum libro ſecundo, de Offic. Eccleſiaſt. capite nono, Sanctum Thomam 1. Corinth. cap. 14. lection. 6. Vvaldenſem. libro de Sacramentalibus. cap. vigeſimoquarto, & 28. huius rei teſtes producunt: Clerici, inquiunt, eo tempore, prima Vigilia noctis exacta, id eſt, poſt tres horas noctis, in templum conuenire ſolebant, & primos Nocturnos Pſalmos decantabant: deinde verò ſomnum reſumebant, & ſecunda vigilia, id eſt, poſt ſex horas noctis elapſas iterum conuenientes in templum, ſecundos Nocturnos Pſalmos canebant. Deinde tertia vigilia, id eſt, poſt nouem horas noctis expletas è ſomno ſurgentes, tertios Nocturnos Pſalmos concinebant. Poſtremò, quarta vigilia nondum completa, hoc eſt, duodecima noctis hora paulò ante ſolis ortum in ipſa aurora laudes matutinas pſallebãt: & ita noctu quater Deum orabant; ſicut etiã interdiu quater quoque Deum precari ſolebant; videlicet hora Tertia poſt Solis ortũ, hora Sexta, hoc eſt, ad meridiem, hora Nona, id eſt, poſt nouem horas ab ortu ſolis, & veſpera, hoc eſt, hora duodecima diei. More enim Hebræorum dies ciuilis in duodecim horas diuidebatur, iuxta illud Chriſti, Nõne duodecim ſunt horæ diei? ac proinde nox quoque totidẽ horis conſtabat. Mihi certò non conſtat, an Nocturni Pſalmi, quas vigilias veteres ſcriptores appellant, diuiſim, ac per tria temporum interualla canerentur. Illud potiùs exiſtimo, Nocturnas preces ſimul media nocte à Monachis; ab aliis verò, vel paulò ante mediam noctẽ, vel paulò poſt cantari ſolitas fuiſſe. Laudes verò matutinas, vt Amalarius in libello de ordine Antiphonarij cap. 7. Hugo S. Victoris in libro de Eccl. offic. 1. cap. 1. & 9. & in Speculo Eccleſiæ. cap. 3. Radulphus in lib. de Canonum obſeruant. propoſit. 14. teſtantur, Monachi à Nocturnis vigiliis diuidebant. & vtraſque per tempora terminabant. Clerici verò ſæculares alicubi diuidebant eas Romæ verò ſimul omnes contũgebant. Nec Iſidorus, Amalarius, Hugo, Vvaldẽſis, S. Thomas tradiderunt expreſſim Nocturnas preces per tria noctis interualla cantare Clericos conſueuiſſe: ſolùm autem noctem in quatuor militares vigilias, vel excubias, ſiue cuſtodias laicos diſtribuiſſe in primam, ſecundam, tertiam, & quartam, & ſingulas quaſque illarum tribus horis conſtitiſſe, ita vt nox in duodecim horas diuideretur: & quod Eccleſia inſtar militarium excubiarum cantare conſueuerit Pſalmos in tres partes diſpertitos; ita vt ſimul cum ternis Pſalmorum partibus ternæ Scripturæ lectiones, & terna reſponſoria recitarentur: ac proinde ternæ Pſalmodiæ, & Orationes, quamuis continenter decantatæ, reſponderent tribus militaribus vigiliis. Nam ſicut militares vigiliæ ternas horas continebant, ſic Clerici tribus diſtinctis Ordinibus, quamuis ſine temporis interſtitio Pſalmos, Lectiones, & Reſponſoria concinebant. Et in prima quidem parte Pſalmos, & tres Lectiones, & tria Reſponſoria coniungebant pro tribus primæ vigiliæ militaris horis: in ſecunda, cum Pſalmis, & Reſponſoriis tres quoque Lectiones reſpondentes tribus horis ſecundæ vigiliæ: & ſic pariter in tertia parte. Deinde verò Matutinæ Laudes reſpondebant tribus aliis horis quartæ vigiliæ militaris. Noctem diuidi in quatuor vigilias, ex Euangelio colligitur.

(Luc. 12. Mar. 13. Matth. 24.)

Tertiò quæritur, cur Nocturnæ vigiliæ duodecim Pſalmis conſtẽt, aut nouem, aut decem, & octo? cur item tribus interdum Lectionibus, & tribus Reſponſoriis, aliquando nouem: cur item tribus Pſalmorum, & Lectionum, & Reſponſoriorũ diſtinctionibus cõcludantur? Reſpondeo, diebus Dominicis, Nocturnas vigilias conſtare decem, & octo Pſalmis in tres veluti claſſes, & ordines diſtributis: in aliis diebus feſtis, nouem Pſalmis, in tres Ordines diuiſis: in diebus profeſtis, duodecim pſalmis, quibus proximè tres Scripturæ lectiones, cum tribus Reſponſoriis, ſuccedunt. Tres ordines ſiue claſſes, vt tradit Hugo in lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 9. & 10. referunt Trinitatem, ob cuius cultum, & honorem Pſalmi decantantur: Tria item Mundi tempora, nimirum tempus quo ſub lege naturæ homines vixerunt, & illud, in quo ſub lege ſcripta Moſis, & præſens, quo ſub lege gratiæ viuimus. Vel potiùs reſpondent tribus paulò ante dictis militaribus vigiliis. Quamuis autẽ in diebus profeſtis non ſint tres ordines Pſalmorum, & Lectionum, ac Reſponſoriorum; recitantur tamen duodecim Pſalmi, vt reſpondeant duodecim noctis horis, vt quaſi per totam noctem Deum orare videamur: & tres Lectiones reſpondent tribus militaribus excubiis. Hugo teſtatur, in duodecim Pſalmis ſignificari duodecim Prophetas, aut duodecim Apoſtolos; in tribus Lectionibus, ſanctam Trinitatem, vel tria Mundi tempora.

Quartò Quæritur, Quibus de cauſis Matutinas Laudes inſtituerit Eccleſia? Primò, vt in quarta noctis vigilia preces ad Deum funderemus: ſicut enim tres Nocturnorum Pſalmorum diſtinctiones tribus noctis vigiliis reſpondent, ſic etiam Matutinæ Laudes, quartæ vigiliæ, vt nos in ea paratos, & contra hoſtes armatos, & munitos Dominus inueniat. Deinde, vt pro hoſtibus in nocte deuictis Deo gratias debitas referamus, more Hebræorum, qui Aegyptiis in mare demerſis, diluculo Diuinas Laudes cecinerunt. Item, vt Regium Prophetam Dauidem imitemur, qui in Pſalmis non rarò teſtatur ſe diluculo preces ad Deum fundere. Poſtremò, vt in memoriam reuocemus, quot, & quanta ea hora Chriſtus pro nobis mala pertulerit.

Quintò Quæritur, quare Horam Primam Eccleſia colat, & obſeruet? Reſpondet Rabanus in libro ſecundo de inſtitutione Clericorum, capitulo tertio, vt in ipſo ſolis ortu Solem iuſtitiæ nobis orientem poſtulemus, vt illius illuſtrati lumine, peccatorũ tenebras, & laqueos mortis effugere, ac deuitare poſſimus. Et vt ait Amalarius in libello de ordine Antiphonarij, c. 6. Sicut ouibus, quæ noctu cuſtodiuntur in ouilibus incluſæ, mane ad Paſcua exeuntibus, illico adeſt opilio, qui eas dirigat, ducat, & defendat à lupis ita nobis primo diluculo ſurgentibus, Sole oriente adſit Do-

minus vetus paſtor ac doctor. Rupertus ait: lib. 1. de Diuin. Offic cap 3. Prima hora Deo laudes referimus, quia primũ eſt regnum Dei quærendum, & ante omnem curam corporis vacandum menti. Item, quia ea hora Dominus noſter nefariè, & impie ſputis fœdatus eſt, deriſus, deſpectus, & colaphis caſus. Inſuper ſicut primitias frugum Deus ſibi veteri lege offerri iubebat; ſic primæ Clericorum cogitationes, & curæ, tanquam quædam lucis primitiæ Deo offerendæ ſunt. Præclare Ambroſius in ſerm. 43. & in Hexam. lib. 5. cap. 12. & 24. de auibus loquens, quæ Oriente, & Occidente ſole Ethera cantibus mulcere ſolent: Quis, inquit, ſenſum hominis gerens, non erubeſcat ſine Pſalmorum celebritate diem claudere, & adoriri; cum etiam aues ſuaui modulatione, & dulci carmine ortus dierum, ac noctium proſequantur?

Sextò quæritur, An primæ horæ ſit antiqua, & vetus inſtitutio? Radulphus in lib. de Canonum obſeruantia propoſit. 14. docet Primam, & Completam aliis Horis longè ante inſtitutis additas fuiſſe, quod verum eſſe probat ex Caſſiano in lib. 3. de inſtitut Monachor. cap. 4. qui duas Horas matutinas conſtituit, vnam ante ſolis ortum ad gallicantũ, alteram orto iam ſole. Et ait: ſciendum eſt, hanc Matutinã, ſecundam ſcilicet, quæ nunc obſeruatur in occiduis maximè regionibus, Canonicam functionem, noſtro tempore, in noſtro quoque Monaſterio, Bethleem ſcilicet, primitùs inſtitutam, vbi Dominus noſter Ieſus Chriſtus ex Virgine natus, infantiæ ſuſcipere incrementa dignatus eſt. Sic ille. Sed verùs alij arbitrantur, Primam quoque Horam à primis Apoſtolorum temporibus, cum aliis Horis ſimul cœpiſſe: quoniam Clemens, ait lib. 8. Conſtitut. Apoſtolicarum c. 30. Preces veſtras facite Diluculo, Tertia Hora, Sexta, Nona, Veſpere, & in Gallicantu. Et Athanaſius lib. de Virginita. ſiue de exercitatione Sol, inquit, oriens videat librum in manibus tuis. Baſilius item in regulis copiosiùs diſputatis interrogat. 37. ait preces eſſe inchoãdas à Matutinis laudibus. Hieronymus in Epiſtola ad Lætam, Aſſueſcat, inquit, exemplo ad orationes, & Pſalmos, nocte conſurgere, mane hymnos canere Tertia, Sexta, Nona hora. Sed certè non improbabile videtur, quod Radulphus in lib. de Canonum obſeruant. propoſit. 14. tradidit, Primam, & Completam horas fuiſſe cæteris horis adiectas, vt Caſſianus lib. 3. de Inſtitut. Monachor. [illegible]. 4. non obſcurè indicat; quamuis etiam fieri potuerit, vt in quibuſdam Eccleſijs. Prima hora cum cæteris vnà cœperit, & in aliis fuerit proceſſu temporis inſtituta.

Septimò quæritur, qua de cauſa Prima, & Completa horæ, in multis ſint ſibi ſimiles, & affines? Reſpondet Radulphus in lib. de Canon obſeruan propoſi. 14. eſſe ferè in omnibus ſimiles: nam in diebus profeſtis, in Prima quatuor Pſalmi canuntur, ſicut in Completa. Deindè, in Prima, & in Completa fieri ſolet generalis peccatorum confeſſio, recitaturque Symbolum Apoſtolorum: quæ omnia aptè cõueniunt diei, ac noctis initio vt hiſce omnibus quaſi armis quibuſdam muniti, & inſtructi contra hoſtes diurnos, & nocturnos conſtanter, & fortiter pugnemus.

Octauò Quæritur, cur ad orandum Deum, Tertiam quoque, Sextam, & Nonam, horas inſtituerit Eccleſia?
Act. 2. Reſpondeo, hora Tertia Spiritum ſanctum, ſuper Apoſtolos deſcendiſſe: eadem hora clamauerunt Iudæi poſtulan-
Mar. 15. tes a Pilato, vt Chriſtus Crucifigeretur, ita vt eorum vocibus atque clamoribus cœperit crucifigi hora Tertia; & hora Sexta fuerit verè, & reipſa in Crucem actus. Item, de
Ioan. 19. Daniele in eius hiſtoria refertur, quod ter in die Dominũ
Dan. 14. rogaret, Tertia hora nimirum, Sexta, & Nona. Idem etiã in Actibus Apoſtolorum de Petro, & Ioanne commemo-
lib. de ieiunio aduerſus Pſychicos. c. 10. ratur. Vnde Tertullianus Tertiam, Sextam, & Nonam horas inſigniores in rebus humanis, quæ diem diſtribuunt, quæ negocia diſtinguunt, quæ publicè reſonant, ita & ſolemniores fuiſſe in orationibus diuinis commemorat.

Nonò quæritur, quomodo concilientur duo Euangeliſtarum loci de hora, qua Chriſtum Iudæi in Crucem ſuſtulerunt: nam Ioannes refert horam fuiſſe ferè ſextam, cũ
Ioan. 19. Mar. 15. Cruci affixus eſt Dominus: at Marcus: Erat autem, inquit, hora tertia, & Crucifixerunt eum. Hæc quæſtio veterum, & recentiorum ingenia plurimum exercuit. Auguſtinus tractat. 117 in Ioannem, & lib. 3. de Conſen. Euangeliſta. cap. 13. & in libro quæſtionum veteris, & noui teſtamen. q. 65. Euangeliſtas conciliat, Chriſtum dicens à Iudæis hora tertia verbo, & lingua Crucifixum, non autem Iudicis ſententia facto, & re. Marcus igitur de hora tertia loquitur, in qua Iudæorũ clamoribus, & linguis eſt Cruci affixus; Ioannes verò hora fere ſexta tradit, Chriſtum eſſe in Crucem ſublatum, nimirum Iudicis ſententia, & reipſa. Albertus, Lyranus, Carthuſianus Marci 15. Gagnæius Ioan. 19. Magiſter Hiſtoriæ Scholaſticæ Euang. cap. 166. aiunt Chriſtũ in Crucem aſcendiſſe tempore medio inter horam tertiã, & Sextam; & ideo nunc hanc, nunc illam poſuiſſe Euangeliſtas.

Non deſunt, qui Chriſtum hora tertia fuiſſe reuera in Crucem actum affirment: & illud Ioan. 19. [Hora quaſi ſexta] exponunt: hora Sexta à nona nocturna ab initio diei, quæ hora Sexta erat eadem, quæ Tertia ab ortu Solis: Et ideo aiunt dixiſſe Ioannem cap. 19. Erat Paraſceue Paſchæ hora quaſi Sexta.] hoc eſt, erat hora quaſi Sexta, & hora noctis nona, qua cœperat præparari immolatio agni Paſchalis, quem Ioannes, inquiunt, appellat Paſcha, & Paraſceuen vocat ipſam præparationem, qua agnus Chriſtus cœpit præparari hora noctis nona. Vnde quidam Patres docuerunt, iuxta illud Marci 15. Et hora tertia Crucifixerunt eum: Chriſtum in Crucem aſcendiſſe hora tertia. Quidam concilrant Marcum, & Ioannem ſic: Erat hora tertia, & Crucifixerunt eum, hoc eſt, Erat elapſa hora Tertia, poſtquam Crucifixerunt eum: ita vt ſignificet Marcus, tres horas in Cruce pependiſſe Chriſtum, & coniunctio, Et ſumatur pro aduerbio, poſtquam. Euthymius in Marcum c. 47. dicit id, quod Marcus ait: erat hora tertia] non coniungi cum eò quòd ſequitur: [Et crucifixerunt eum: ſed referri ad præcedentia Ita vt ſignificet Marcus, fuiſſe horã tertiam, ex quo tempore cœpit Chriſtus Dominus multa mala pati vi militum: & poſtea ſequatur: [Et Crucifixerunt eum] hoc eſt, Poſt multa mala, quibus eum milites affecerunt, Crucifixerunt. Sic videntur intellexiſſe Marcum Patres illi, qui ſentiunt Chriſtum hora Tertia fuiſſe in Crucem ſublatum. Teleſphorus in Epiſtola quadam, quam refert Gratianus c. Nocte. De Conſecrat. Diſt. 1. Damaſus in Pontificali, Cyrillus Catecheſi 13. Theophylactus, & Auctor Commentariorum in Marcum nomine Hieronymi. Ambroſius in Hymno, qui cantatur ad Tertiam in diebus Dominicis in Eccleſia Mediolanenſi, VValfridus in li. De rebus Eccle: cap. 23. Radulphus in libro de Cano. obſeruantia, Propoſit. vltima. Alii, vt Theophylactus in Ioannem c. 19. Caiet. in Mar. 15. Canus lib. 2. de locis Theol. c. 18. ad quintum, Sixtus lib. 6 Bibliothecæ Annotatione, 131. tradiderunt, apud Marcum, Codices eſſe corruptos librariorum vitio, & legendum eſſe: [Erat autem hora Sexta.] Hanc ſententiã. S. Th p. 3. q. 46, a. 9. ad ſecundùm teſtatur, quorundam fuiſſe, quam nec probat ipſe, nec improbat.

Mihi verò aliter Euangeliſtæ conciliari poſſe videntur. Animaduertendum igitur eſt, apud Hebræos duplicẽ olim fuiſſe rationem computandarum horarum, vnam Sacram; alteram profanam. Sacra erat, qua dies à Sacerdotibus, & Leuitis in quatuor tantùm horas diuidebatur, Tertiã, Sextam, Nonam, & Veſpertinam, quia his Temporibus in Tẽplo Sacri aliquid fiebat: erant enim hæ diei partes Diuinis laudibus, vel orationibus, vel Sacrificiis deſtinatæ: & ideo his horis Sacerdotes, vel Leuitæ in Templũ conuenire conſueuerant. Profana verò computatio erat, qua Populus diẽ in duodecim horas diſtribuebat. Vnde Chriſtus dixit: Nõne duodecim ſunt horæ diei? & Matth. 20 mentio fit horæ vndecimæ, & Ioan 4 horæ ſeptimæ: Heri, inquit, hora ſeptima reliquit eum febris. Et tùm in illa horarum enumeratione Sacra, tùm in profana numerantur horæ, non à fine, ſed ab initio: ita vt hora Tertia, ſit poſtquam incipiebat hora Tertia ab ortu ſolis, & Sexta, poſtquam aduenerat hora Sexta ab ortu ſolis, & ſic de reliquis. Et quia ſecundùm illã computationem ſacram, dies in quatuor tantùm horas diducebatur, inde fiebat, vt quęlibet, pars tres horas profanas contineret. Tertia igitur hora Sacra comprehendebat tertiã profanã, quartã, & quintã: Sexta Sacra, complectebatur ſextam profanam, ſeptimã, & octauã: Nona itidem Sacra includebat nonam profanam, decimam, & vndecimã, Veſpertina hora dicebatur totũ illud tempus, quod eſt interiectũ inter duodecimam, hoc eſt, vltimã horam diei, & nocturnas tenebras, & mane dicebatur totũ illud tempus quod eſt, ab ortu ſolis vſque ad tertiã horam ab eodem orta: & ita, quod fiebat poſt horã nonã Sacerdotes, & Leuitę dicebant fieri ad veſperam, vel in veſpera, & quod fiebat ante horã Tertiã fieri dicebãt primò manè, vel prima luce.

Marcus

Marcus igitur dicit hora tertia fuiſſe Dominum Cruci affixum, nimirum hora tertia ſacra, quæ à tertia hora profana protendebatur vſque ad ſextam itidem profanam. Ioannes verò dixit hora ferè ſexta, Chriſtum Dominum in Crucem actum, quia loquebatur de hora profana: nam Chriſtus in Crucem ſublatus eſt ſub meridiem appetente hora ſexta profana, & ideo verè dixit Ioannes: hora ferè ſexta. Et quia hora tertia ſacra, continebat, vt dixi, tres profanas, tertiam nimirum, quartam, & quintã, verè quoque dixit Marcus, hora tertia Dominum fuiſſe cruci affixum, quoniam quicquid à tertia hora poſt ſolis ortum vſque ad ſextam fiebat, hoc eſt, quicquid fiebat hora tertia, quarta, & quinta profana, verè fieri dicebatur hora tertia ſacra. Ergo cum Chriſtus fuerit in Crucem actus, teſte Ioanne hora ferè ſexta, hoc eſt, ad finem horæ quintæ profanæ, verè Crucifixus eſſe dicitur hora tertia, nimirum ſacra, non profana. Hora ſexta in Crucem aſcendiſſe Chriſtum Dominum, vt ait Ioannes 19 teſtantur Clem. lib. 5. Conſtitut. Apoſtolicarum cap. 16. & lib. 8. cap. 40. Ignat. in Epiſt. 2. quæ eſt ad Tralianos. Cypria. de oration. Dominica, Athana. de Virginita. Iſidor lib. 1. de Diuin. Offic. cap. 19.

B Horam porrò ſextam celebrat Eccleſia multis de cauſis, quas Anaſtaſius Sinaita, in lib. commen. in Hexam. 7. commendat. Deus, inquit, hora ſexta, viſus eſt Abrahæ in valle Mambre. Eadem hora Ioſeph ſimul cum fratribus ſuis pranſus eſt. Eadem itidem hora Ruth Moabitis ad ipſum Booz in agro eſuriens acceſſit, quam ille benignè, & libenter excepit, & mulier Samaritana hora ſexta cũ Chriſto Domino ſermonem habuit. Hora item Nona in ſacris literis celebratur: nam Actorum 3. Petrus, & Ioannes aſcẽdebant in templum, ad horam orationis nonam. Eadem hora Cornelius Centurio in precibus perſiſtebat, & videre Angelum, & ab eo doceri promeruit: ea denique hora Chriſtus Dominus ſpiritum emiſit, & inferos ſpoliauit.

Decimò Quæritur, cur Veſpertinam horam Eccleſia colat, & obſeruet? Reſpondeo, Chriſtum ea hora de Cruce fuiſſe depoſitum: hanc horam veteres Eccleſiæ ſcriptores Lucernariam appellant: Caſſianus, lib. 3. de Inſtitut. Monachor. cap. 3. ad finem, Epipha. contra hæreſes lib. 3. in compendiaria vera doctrina prope finem Hierony. in 2. expoſi. ad Pſalmum 118 Aug. in ſerm. 1. ad fratres in Eremo. C Caſſiodo. lib. 9. Tripart. cap. 38. Socra. lib. 3. Eccle. hiſtoriæ cap. 21. Nicepho. lib. 1. cap. 24. Radulphus, de Canonum obſeruantia propoſit. 12. eo quòd dum lucernæ accendebantur, ad horam nempe duodecimam, Veſpertinæ preces perſolui ſolebant.

Vndecimò quæritur, cur, & quando Eccleſia horam Cõpletam inſtituerit? Radulphus, vt ſuperiùs indicauimus, cẽſet horam Primam, & Completam longè poſt Horas alias fuiſſe inſtitutas. Sed ex Baſilio, & aliis Patribus colligi apertè videtur fuiſſe cum aliis obſeruatas, & Baſilius teſtatur hora Completa recitari ſolere Pſalmum nonageſimum, tertium nimirum eſt: Qui habitat in adiutorio Altiſſimi, qui Pſalmus etiamnum eadem hora recitatur.

A quibuſnam ſint preces Horariæ iure perſoluendæ. Cap. III.

PRimò quæritur, quot, & qui iure Pontificio preces Canonicas recitare cogantur? Communis eſt omniũ ſententia, ad id adſtringi eos, qui ſunt ſacris, ſiue maioribus ordinibus initiati; eos item, qui beneficium Eccleſiaſticũ poſſident denique omnes Religioſos profeſſos, & ad Chorum deſtinatos: de quibus ſingulatim eſt nobis diſſerendum. D

Secundò quæritur, vndenam conſtet, eos, qui ſunt ad beneficium Eccleſiaſticum promoti, ad preces Canonicas recitandas iure compelli? Reſpondeo, Diſtinc. 92. cap. vlt. pœna depoſitionis Clericis irrogatur, qui certæ Eccleſiæ præfecti, ac deputati non conueniunt in Eccleſiam ad Matutinum, & Veſpertinum Officium perſoluendum. Sic Abbas, & cæteri in cap. 1. De Celebra. Miſſa. Sic Cardinalis, & alii in Clem. 1. De Celebr. Miſſa, & colligitur ex c. Cum ſecũdum Apoſtolum De Præben. Item, cap. Quia per ambitioſam de Reſcri. in Sextò, dicitur: Beneficium Eccleſiaſticũ datur propter Officium. Vbi Gloſſa annotat: Ideo priuatus officio, priuatus quoque eſt beneficio; cum ſit eius ſequela. Diſt. 81. cap. eos, & c. Si quis Sacerdotum Diſt. 32. & c. Latores De Cleric. excom. Hæc Gloſſa.

Tertiò quæritur, an quando beneficium eſt tenue, ita vt A eius redditus ad Clericum commodè ſuſtentandum minimè ſufficiat, debeat Beneficiarius integrum Officium Diuinum perſoluere? Duæ ſunt opiniones: Prima Soti, qui libro 10. de iuſt. quæſt. quinta, articulo tertio, negat, id genus Beneficii talem obligationem inducere: nam paruum, inquit, pro nihilo reputatur: ergo qui tenuè, & modicum Beneficium habet, non cenſetur eſſe Beneficiarius. Deinde, qui altari ſeruit, ex eo viuere debet: ergo qui ex Beneficii redditibus non viuit, iure non cogitur Horarias preces recitare. Accedit id, quod habetur in cap. Is cui, De Præben. in Sextò, vbi ſtatuitur: Quando conceditur alicui facultas idoneis Beneficia conferendi, non poteſt ea conferre iis, qui habent beneficia, quæ ſufficiunt ad vitam: poteſt tamen iis, qui Beneficia non habent, quæ ſatis ſint ad eorũ vitam ſuſtentandam: Ergo in Iure Beneficium paruum, & exiguum, pro Beneficio non habetur. Hanc Soti ſententiã quamuis cum communi pugnantem iuniores quidã Theologi ſequuntur Arag. 2. 2. quæſt. 83. art 12.

Secunda opinio affirmat quodlibet Beneficium, etiam paruum, ac tenue eſſe cum onere, & lege preces Horarias B perorandi. Sic ſentit Nauarrus tracta. de Oratione, capite ſeptimo num. 27. & cap. 11. num. 11. Sic etiam Ledeſmius 4. par. ſecunda, quæſtione 16. art. quarto, dubio quinto, vbi referens hanc opinionem ait: eſſe ſententiam communem, & reuera ita eſt. Eam enim habet Gloſſa ab omnibus Summiſtis recepta in cap. Clericus diſt. 91. Sic Roſel. in verbo Hora num. 1. Silu. quæſt. 2. Antonin. par. 3. tit. 13. cap. 4. §. 1. Tabien. quæſt. 1. in verbo Hora, Armil. in eodem verbo. num. 1. Medin. de oratione quæſt. 7. Idem etiam ſentiunt Cardinalis, Hoſtienſis, Abbas, ac Ioannes Andreas, Imola, Turrecremata, Bonifacius, & cæteri Iuris Canonici interpretes, partim in cap. 1. & cap. dolentes de celebr. Miſſar. & partim in Clem. 1. de celeb. Miſſarum, & partim cap. primo diſtinct. 91. & cap. Clericus diſt. 92. In hac quæſtione, non eſt ab opinione communi recedendum, ea enim magis cum ipſo Iure communi Canonico, congruit, vt manifeſtum fiet. Etenim in c. Clericus diſt. 91 dicitur: Clericus, qui ab Eccleſia ſibi commiſſa commodè non ſuſtentatur, quærat ſibi victum, & veſtitum ex artificio, vel agricultura poſt ſui muneris, & Officii pẽſum perſolutum. C Deinde, eo ipſo, quod quis duxit vxorem inopẽ, eam alere iure compellitur: ergo nihil mirum eſt ſi is Clericus egens, cui Eccleſia pauper committitur, Diuinum officium perſoluere cogatur. Accedit, quod qui ſponte, ac voluntate ſua nomen militiæ dedit, militare cõpellitur, quãuis non ita commodè ex militia viuat. Adde, quod ſcienti, ac volenti non fit iniuria, ergo qui ſponte ſua Beneficium acceptum, & ratũ habet, ſe Eccleſiæ obſtringit. Præterea, qui beneficium habet quamuis tenue, & exiguum, cæteris Beneficiariorum priuilegiis gaudet, & in Iure habetur verè, & propriè Beneficiarius ergo non eſt cur ab eorũ oneribus liber, & immunis cenſeatur. Poſtremò, beneficiũ Eccleſiaſticum, vt dicitur in cap. vltimo, De Reſcrip. in Sextò propter Officium confertur, quod abſolutè, & ſimpliciter dicitur de quolibet beneficio in vniuerſum, & vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus: & Gloſſa in eo capite probat, Officium eſſe veluti aſſeclam, & comitem beneficii: vnde, inquit, priuatus officio, eo ipſo priuatus beneficio cenſetur. Nihilominus tamen ſi quis Soti opinionẽ ſequatur, non continuò condemnandus mihi videtur: cũ D & viri pii, ac docti eam opinionem probabilem eſſe arbitrentur, vt ipſe etiam Nauarrus exiſtimat. Nam Sotus libenter fatebitur beneficium tenue, & modicum pro beneficio eſſe habẽdum, quod pertinet ad alimenta; at quod ſpectat ad præceptum, & legem exoluendi penſum Horarum, pro beneficio non haberi, cum redditus tenues habeat, & paruum pro nihilo reputetur.

Quærat quiſpiam, an interſit aliquid inter beneficium, quod à principio eſt tenue, & exiguum, & illud, quod cum à principio pingue fuerit, eſt tamen factum deinde paruum, & modicum? Reſpondeo, cum Gloſſa communi conſenſu recepta, multum intereſſe: quoniam dubitari non põt, quin beneficiũ, quod a principio vberes redditus ferebat, etiamſi progreſſu tẽporis tenues reddat, obligationẽ afferat, & lege cogat Officium diuinũ perſoluere: ſatis enim eſt, ſi à principio beneficiũ diues, & pingue fuerit: nam ſic vxor, quæ cũ ducta eſt, inops, & tenuis nõ erat, poſtea ad egeſtatem, & inopiã redacta, a viro ſuo alimenta ipſo iure accipit, & habet. Quare Soti opinio in hoc locum habere non poteſt, ſed ſolùm in eo beneficio, quod à

principio eſt exiguum, & modicum. Si ſecundò quis roget, an Soti opinio locum habeat generatim in quolibet beneficio, quod ad Clericum cōmodè ſuſtentãdum nõ ſufficit? Quidã Soti ſententiã latius interpretantur de quolibet beneficio, quod ad vitam Clerici ſuſtentandã nõ ſufficit. Sed hoc certè nullam habet probabilitatem, nec tale quid ille auctor ſenſiſſe credendus eſt. Neque enim beneficiarius, cuius beneficium reddit fructus quadraginta nimirum, vel triginta, vel viginti aureos, liber eſt, & ſolutus à lege preces Canonicas recitãdi, & tamen quadraginta, vel triginta aurei alicubi non ſufficiunt ad commoda alimenta Clericorum. Quare, vt Soti ſententia ſit probabilis, intelligi tantummodo debet de eo beneficio, quod primum adeo tenue fuerat, vt eius fructus annui ſint quatuor, vel quinque, aut ſex aurei nummi. Sotus expreſſit beneficium cuius fructus ſunt octo, aut decem aurei.

Quartò quæritur, An qui habet beneficium, quod in Hiſpania Præſtimonium, ſiue Præſtimonialis portio vocatur, iure cogatur preces Horarias recitare? Duæ ſunt opiniones prima negat, eo quod eiuſmodi beneficium inſtitutum eſſe creditur ad ſubſidium adoleſcentium, qui in ſtudiis literarum incumbunt, vel in ſubſidium eorum, qui contra hoſtes Chriſtianæ religionis bellum gerunt, vel in ſubſidium Canonicorum, quorum Canonicatus tenues fructus reddebant. Deindè, quia eiuſmodi beneficia omnino à cæteris diſtinguuntur: quoniam nec requirunt vt Beneficiarii in Eccleſiis ſuis commorentur, ac reſideant, nec vt in illis inſeruiant per ſeipſos, aut per alios in ſui locum ſubſtitutos, nec talia ſunt, vt ſimul cum aliis haberi iure non poſſint. Sic Medina de Oratione. c. 7. Palacius in 4. d. 15. diſputation. 9. & quidam pro hac opinione facere dicunt Ioannẽ Andream, in c. 1. de rerum permutat. in 6. Oldradum in conſil. 134. Ioannem Seluam de Beneficiis. p. 1. q. 3. nu. 10. Gigantem de penſionib. q. 28. nu. 5. Secunda ſententia affirmat: hanc ſequitur Nauar. de oration. cap. 21. nu. 9. Sotus in lib. 10. de iuſt. q. 5. a. 3. & his antiquior Abbas in conſil. 47 p. 2. n. 1. idem ſentiunt recentiores Theologi, qui poſt Nauarrum, Medinam, & Sotum ſcripſere.

In hac quæſtione, dubitandum non eſt, quin huiuſmodi beneficium ſit verè, & propriè beneficium Eccleſiaſticum: quod rectè probat Abbas ex his, quæ beneficio Eccleſiaſtico communi iure conueniunt. Nimirum, quia conferri illud nequit, niſi ab Epiſcopis, vel aliis Eccleſiarũ Præfectis: nec conferri poteſt niſi in Clericos: & datur in titulum, vt Canonica iura loquuntur; item, in perpetuum datur, nec obitu clerici extinguitur, ſed vacat, & alteri cõfertur. Deinde, Epiſcopus nequit id genus beneficii ſibi conferre. Non poteſt item dari ex pacto vllaùe conditione abſque Simoniæ labe. Adde, quod in c. Quoniam. De Præben. in Sextò, inter Eccleſiaſtica beneficia recenſetur. Poſtremò, Pius V. in Conſtitutione, quæ incipit: Ex proximo Lateranenſi cõcilio, poſtquam præcepit, vt omnes Clerici, qui Beneficia habent, Diuinum Officium perſoluant, adiunxit hæc verba: Declarantes, Præſtimonia, Præſtimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia etiam nullum omnino ſeruitium habentia contineri, & in prædictis contineri. Sic ibi.

Ad argumenta verò Quæſtionis initio obiecta, reſpondeo, etiamſi huiuſmodi beneficia, quæ Præſtimonia vocantur, fuiſſent in ſubſidiũ adoleſcentiũ, vel quorumlibet aliorũ, inſtituta de qua inſtitutione, & origine nihil certi habetur: progreſſu tñ temporis omnino in beneficia Eccleſiaſtica tranſierunt, quod iure fieri potuit: ac propterea nunc dubitari non poteſt, quin ſint verè, & propriè beneficia. Et Ioannes Andreas, Oldradus, Ioannes Selua, & Gigas ſolùm loquuntur de eo præſtimonio, quod datur alicui, vt ſtipendium, & merces operis profani, non Eccleſiaſtici, & ſæcularis: Præſtimonia, quæ ſunt in Hiſpania, non hac ratione conferuntur in Clericos, ſed dantur illis, quia Clerici ſunt, certis Eccleſiis deputati.

Quintò Quæritur, An Clericus, qui habet Cappellaniã quam vocant, iure debeat Horarias preces Canonicas recitare, ſunt enim, qui negẽt. Sed verius eſt, quod alii docuerunt, ita diſtinguentes: aut Capellania per verum, & legitimum ius conferendi datur, hoc eſt, canonicè iuxta Canonum præſcriptum, aut ſecus. Si datur: Tunc clericus eius poſſeſſor iure debet Diuinum Officium perſoluere: ſi non datur, ad id minimè adſtringitur. Hanc opinionem tuetur Medina tract. de Orat. q. 7. Nau. de Orat. c. 20. n. 17. Ledeſmius. in 4. par. 2. q. 16 art. 4. dub. 5. ad finem. Primi generis Cappellaniam Collatiuam nominant, quam dicere poſſumus ſacram quam etiam volunt eſſe verè, & propriè beneficium Eccleſiaſticum: Secundam vocant Cappellaniam, non Collatiuam, nos appellemus profanam, non ſacram, ac proinde à beneficii Eccleſiaſtici ratione alienam.

Hoc vt clariùs explicem, animaduertendum duco, Cappellanias à Laicis ſæpiùs inſtitui ex ipſorum bonis, in quibus Cappellaniis erigendis, ſi nec initio cum inſtituuntur, nec poſtea ex interuallo temporis vlla Epiſcopi auctoritas interuenerit, hoc eſt, ſi prorſus ſine vlla Epiſcopi auctoritate eriguntur, & conſtituuntur, beneficii Eccleſiaſtici rationẽ habere nequeunt. Neque enim laicus ex re profana ſacrã facere poteſt: vnde ſicut hoſpitalis domus, Oratorium, ſacellumùe extructum à laico abſque Epiſcopi auctoritate, Sacer, & Religioſus locus non eſt: ſic etiam nulla Cappellania ex laicorum bonis, & rebus inſtituta, ſine Epiſcopi auctoritate beneficiũ eſt Eccleſiaſticum, cũ in ea nullum ſit ius percipiendi Eccleſiaſticos fructus ex bonis Eccleſiæ. Si verò ex bonis laicorum Epiſcopi auctoritate Cappellania erigatur, ea veram habet beneficii Eccleſiaſtici rationem, quamuis in ea laicus auctoritate Epiſcopi ſibi ius Patronatus reſeruet, & tunc annui redditus, quos laicus ſuis ex bonis inſtituit Epiſcopi auctoritate, in beneficium Eccleſiaſticum tranſeunt. Et hæc eſt Cappellania, quam Medina, Nauarrus, & Ledeſmius Collatiuam appellant, nos ſacrã, quoniam impetrari, & haberi non poteſt, niſi auctoritate Eccleſiæ conferatur, per electionem legitimam, vel confirmationem, vel præſentationem, qua laicus, vel Clericus nominet, & offerat futurum Beneficiarium, & inſtitutionẽ Epiſcopi, vel alicuius alterius Eccleſiæ Præfecti, vel per ſimplicem, quam vocant collationem, inſtar aliorum beneficiorum, quæ hiſce modis conferuntur, & obtinentur. Quærat aliquis vndenam diſcerni queat, ſitne necne aliqua Cappellania beneficium Eccleſiaſticum? Reſpondeo, imprimis inſpiciendam eſſe eius inſtitutionem, in qua ſi Epiſcopi auctoritas interuenerit, hoc eſt, ſi Epiſcopi auctoritate erecta, & inſtituta fuerit Cappellania: pro beneficio Eccleſiaſtico haberi debet, alioqui minimè, vt quando teſtator certos annuos redditus nomine Cappellaniæ relinquit, & expreſſim ait ſe nolle, vt in huiuſmodi bona ſe Epiſcopus interponat, ſed ſi nominet, & eligat certum Clericum; ac deinde ſtatuit, vt ſui poſteri, vel ſui generis propinquiores abſolute per ſe ius, & auctoritatem habeant ſine Epiſcopo, nominandi, & eligendi Clericum ad Cappellaniam. Præterea, ſi certo annorum tempore, videlicet quadraginta annorum ſpatio quater, ſiue, aut etiam bis Cappellaniã Epiſcopus contulerit, aut in ea inſtituerit Clericum nominatum, & oblatum à laico, haberi debet pro Eccleſiaſtico beneficio, quoniam conſuetudine poteſt Eccleſia contra laicum præſcribere. Vnde etiamſi Cappellania prima ſua inſtitutione, & origine beneficium non fuerit, progreſſu tamen temporis, in beneficium Eccleſiaſticum tranſire poteſt. Si igitur Cappellania, vel Epiſcopi auctoritate inſtituitur, vel conferri ſolet, beneficium Eccleſiaſticum cenſeri debet.

Sextò quæritur, An qui beneficium Eccleſiaſticum non ſibi collatum, ſed commendatum, hoc eſt, non iure, & nomine tituli, ſed iure, & ratione Commendationis habet, Horarum Canonicarum penſum exſoluere debeat? quod perinde eſt, ac ſi quæreretur. An qui habet beneficium in commendam (vt dicitur) non in titulum, perſoluere Diuinum Officium cogatur? Reſpõdeo, cum Medina de Oration. quæſt. 7. & cum Gloſſa in cap. nemo, de electione, in 6. ab omnibus recepta, eum ad id adſtringi, ſiue habeat beneficium ad tempus, ſiue in perpetuum commendatum. Idem quoque docet Nauar. de oration. cap. 20. nu. 16. Ledeſ. 4. par. 2. q. 16. ar. 4. 5. Nam etſi, beneficium cum datur, (vt aiunt) in Commendam, hoc eſt, cum commendatur alicui, & non confertur, non habeatur in titulum, nec per collationem, vt vocant, ſatis tamen eſt, ſi is, cui commendatur, habeat veram beneficii adminiſtrationem ſpiritualem, & temporalem, in omnibus, ad tempus, vel in perpetuum, Adminiſtratio enim eiuſmodi in hac parte idẽ valet, quod titulus. Obiicies, titulum beneficii imponere legem preces Horarias perorandi: ergo qui titulum beneficij non habet, liber eſt ab ea lege, ſed Cõmendatarius titulum non habet, ergo nec onus prædictũ. Fatemur Commendatariũ non habere titulũ, ſufficere tñ legitimã beneficii, quã gerit, adminiſtrationẽ in oĩbus, quæ ad beneficium attinẽt, ratione cuius adminiſtrationis, legitime quoque fructus beneficij percipit, ſicut Beneficiarius ratione tituli: verùm qui

adminu-

adminiſtrationem haberet temporalem, eadem lege minimè tenerentur. Sic communis opinio.

Aliæ quæſtiones de eadem re diluuntur. Cap. IIII.

PRimò quæritur, an Adiutor Beneficiarii preces Canonicas recitare debeat? Reſpondet Medina de Oration. q. 7. iis diebus debere, quibus ſupplet vices eius, cui eſt datus Adiutor; aliis verò diebus minimè. Nauarrus de oratione cap. 10 nu. 17. aliter reſpondet Adiutorem videlicet ſolùm cogi ea præſtare, ad quæ datus eſt adiutor, ac proinde ſi conſtitutus eſt ad canendum ſolùm in Choro, id tantùmmodo facere debet. Et tandem concludit, Adiutorem beneficiarii nullo iure cogi preces Canonicas recitare, quia beneficiarius non eſt, nec ratione vllius beneficii duos Clericos Diuinum officium perſoluere oportet: ſed is, cui datur Adiutor, eſt verè beneficiarius, ergo is ſolùm cogitur penſum Horarum exoluere, idem cenſet Ledeſmius. 4. par. 2. q. 16. artic. 4. dub. 1. Dices; fieri poſſe, vt Beneficiario, quia morbo laborat, adiutor detur, ergo cum Beneficiarius liber ſit à lege, & præcepto preces Horarias recitandi, adiutor eas recitare debebit. Reſpondet, Nauarrus hoc ſolùm argumento concludi, oportere adiutorem id præſtare, & ſupplere, ad quod eſt datus: Adiutor verò non datur ad officium Diuinum pro alio perſoluendum, ſed ad ſacrum faciendum, vel ad Sacramenta conferenda, vel ad cantandũ in choro, aut alia ratione inſeruiendum Eccleſiæ. Quæres an aliquis ſaltem Adiutor beneficiarii preces Canonicas recitare debeat? Quæſtionem mouet, quia interdum dari ſolet adiutor Parocho ob amentiam ipſius, aut ingraueſcentem, & decrepitam ætatem, vel ob alium quemlibet morbum perpetuum, quo laborat Parochus. Aliquando datur Adiutor cum futura ſucceſſione in Beneficio, hoc eſt, cum iure ſuccedendi in Beneficio. Aut is adiutor datur ad ſupplendum ex toto munus eius, & officium, aut ad ſupplendum tantùm ex parte. Si primum neceſſe eſt, vt Horarias preces recitet: alioqui enim non explebit, nec præſtabit ex toto Beneficiarii partes. Si ſecundùm, minimè cogitur Horarum penſum reddere, ſed tantùm id præſtare, ad quod eſt inſtitutus.

Cæterùm ipſe magis probo Nauarri ſententiam, Adiutorem quatenus eiuſmodi eſt, non cogi ad officium Diuinum perſoluendum, quia titulum beneficii non habet: nec ſubrogatur in locum Beneficiarii, vt eius vice preces canonicas recitet, ſed vt alias eius partes expleat: alia vero igitur nimirum, vel quia eſt ſacris ordinibus initiatus qualis eſſe ſolet Adiutor qui datur Parocho cum futura ſucceſſione, hoc eſt, vt ei in Eccleſia ſuccedat, vel quia ita eſt Adiutor creatus, vt ſit etiam in beneficiarium electus, lege precationum Canonicarum tenetur.

Secundò quæritur, An qui habet beneficium, quod Manuale vocatur, debeat preces Horarias recitare? Reſpõdeo, debere. Animaduertendum eſt, beneficium Manuale, ſiue regulare, illud dici, quod ad nutum eius, qui confert, reuocari poteſt, dolo excepto, cap. Cùm ad Monaſterium, De ſtatu Monacho. & Clem. Quia Regulares, De Supplen. neglig. Prælator. c. Porrecta, cap. Ad noſtram, De Confirmat. vtili, vel inutili. Quia igitur beneficium manuale ad nutum conferentis reuocabile eſt; non immeritò quæritur an imponat legem Beneficiario preces Horarias perſoluẽdi. Communi conſenſu docent omnes, in Clem. 1. de ſupplen neglígen. prælat. Manuale beneficium idem prorſus iuris, & oneris habere, quod cætera beneficia, excepta facultate, qua eſt reuocabile ad nutũ, & voluntatem conferẽtis, vt colligi videtur ex ipſa. Clem. 1. De ſupplen Prælato. negligen. Et reuera id ex Iure, & ratione ipſa concluditur: Siquidem, qui eſt miles ad tempus, etiam cogitur militię onera ſuſtinere, dum militat. Deinde, beneficium Manuale quaſi habitu, vt aiunt, & poteſtate, eſt perpetuum, cum Beneficiarius id genus beneficii permiſſu eius, qui confert, poſſit habere, quandiu viuit. Poſtremò, perpetuum aliquo modo eſt, quod certo, & definito temporis interuallo non terminatur, etiam ſi detur, vel habeatur ad nutum, & volũtatem alterius, cum poſſit eius permiſſu ad vitam haberi. Nam dicitur perpetuum, quod eſt virtute, & poteſtate perpetuum Cardinal. in Clem. 2. de reſcrip. & colligitur teſte Silu. in verbo Dignitas. nu. 2. ex c. clericos in verbo. perpetuam. de cohabitat. Clericor. & mulier, & Gloſſa ibidem.

Tertiò quæritur, An qui penſionem Eccleſiaſticam habet ex aliquo beneficio ſibi ſoluendam, Horariarum precationum lege teneatur? Communis eſt omniũ opinio, Pẽſionarium ad id minimè aſtringi: hanc opinionem Sotus, lib. 10. de iuſt. q. 5. a. 3. Medin. de oratio. q 7 Nau. de orat. c. 7. n. 25. Ledeſ. in. 4. p. 2. q. 16. a. 4. ſequuntur. Hãc quoque Canonici iuris interpretes probauere ſententiã, & firmant ea ratione, quòd Penſionarius propriè Beneficiarius non eſt, nec penſio beneficiũ, quamuis vſu, & more Curiæ Romanæ, in multis beneficio æquiparetur. Obiicies, Penſionariũ ius habere percipiendi fructus ex bonis Eccleſiæ, ergo vere eſt Beneficiarius, cum beneficium nihil aliud ſit, niſi ius percipiendi fructus ex Eccleſiæ patrimonio. Reſpõdeo, in beneficio non ſolùm ius eſſe percipiendi fructus, ex redditibus Eccleſiæ, ſed ob miniſteriũ ſacrum, & Eccleſiaſticũ: at penſionarius habet quidẽ ius accipiendi fructus, ſed non ob miniſterium Eccleſiaſticum: penſio enim confertur alicui, vt vitæ ſubſidiũ, & alimentum habeat. Quæres, an Penſionarius preces aliquas recitare iure debeat? Reſpõdeo, iure cõi & antiquo eum non cogi; at iure nouo qui vt clericus penſionẽ obtinet, ſoluere debet paruũ, quod vocant ſacrum B. Mariæ virginis officium Id enim decernit Pius V. in Conſtitutione cuius initiũ eſt: Ex proximo Lateran Conc. quã Nauar. habet in Man c. 25. n. 122. vbi non in vniuerſum iubet Pontifex omnem Penſionariũ id officii præſtare, ſed eũ duntaxat, cui tanquã Clerico penſio conſtituitur Nec eſt, quod dicas, eam Conſtitutionẽ non eſſe vſu receptam; nã omnes iuniores Theologi, qui poſt eam ſcripſere, dicunt eã eſſe ſeruandam Rogabis, quis tanquam Clericus penſionẽ obtinere dicatur? Reſpondeo, diſtinguẽdum eſſe; nam cum ad penſionem, quæ reſeruatur, & datur alicui, exigitur, vt is Prima ſaltẽ Clericorum tonſura initiatus ſit, tunc penſio dicitur ei conſtituta tanquam clerico: quando verò non requiritur, vt ſit Clericus, tunc non habet penſionem tanquã Clericus: aliquando enim quibuſdam conceditur pẽſio ob inopiam eorum, vel ſenectam, vel infirmitatẽ, vel eò quòd ſint benè de Eccleſia meriti, vel ob ſpem meritorum erga Eccleſiam, vel ob laborem, & operam temporalem, nimirum ad tintinnabula pulſanda, ad aperiendas templi fores, ad horologii curam, ad pueros Eccleſiæ inſtituendos, vel ad alia huiuſmodi miniſteria, & officia obeunda. Sic etiam auctoritate Romani Pontificis penſionẽ habent certi quidam milites alioqui matrimonio quidem coniuncti, ſed aliquem regularem ordinẽ profeſſi, in quibus nihil aliud requiritur, niſi illius ordinis profeſſio vnà cum habitu conuenienti ſuſcepto. Quæres itidem, an Clericus ſacris ordinibus initiatus, vel ad beneficium Eccleſiaſticum promotus, ſi ſimul etiam penſionem habeat, exſoluere debeat Paruũ B. Virginis officium, præter ſeptem Canonicas, & Horarias preces ratione illius Pontificiæ Cõſtitutionis à Pio V. editæ ſupra memoratæ: eõ quòd vniuerſè præcipit, vt omnis Penſionarius, Paruum illud officiũ perſoluat. igitur ratione beneficii, vel Sacri ordinis cogitur is Clericus ſeptẽ Horarum precationes Canonicas recitare, & quatenus Pẽſionarius, Paruum B. Virginis Officium ſoluere. Reſpõdeo, ſufficere, ſi ſeptenas preces horarias perſoluat, quoniam mens Pii Quinti ea videtur fuiſſe, vt penſionarius alioqui non adſtrictus ad aliquas preces perorandas, Paruum Deiparæ ſacrum Officium perſoluere cogeretur.

Quartò quæritur, An Titius certæ alicuius Eccleſiæ Canonicus creatus, ſeptem Horarum Canonicas preces recitare debeat primo anno, in quo nullos prorſus ex beneficio fructus percipit, qui conſuetudine, vſu, aut priuilegio illius Eccleſiæ debentur fabricæ templi, ſiue ſacræ ædis, vel in aliquem alium pium vſum impenduntur? Reſpõdet, Nauarrus in tracta. de orat. cap. 7. nu. 30 eum minimè ſolui lege Diuini Officii recitandi, etiam illo primo anno, quod probat, quia beneficium cum ſuo onere tranſit in eum, in quem confertur: ſed huiuſmodi beneficium ex vſu, conſuetudine, & priuilegio habet hoc onus, vt fructus ex primo anno Canonico, non debeantur, ergo Canonicus cum hoc onere beneficium acquirit Deinde beneficiarius debet Diuinum Officium perſoluere ratione iuris, ac tituli, quem habet in beneficio; at huiuſmodi Canonicus in primo anno verè habet ius, & titulum beneficii Accedit, quod Canonicus ſibi imputare debet, quod in primo anno fructus, non percipiat: nam ſponte ſua beneficium acceptum, ac ratum habet, ergo illud ſuſcipit cum oneribus, & obligationibus ipſi beneficio annexis. Sciendum eſt, in Germania, Gallia, & Hiſpania multarum Eccleſiarum morem eſſe, vt

Canonici, electi, & recepti nullos fructus in primo anno, immo etiam in ſecundo ex beneficio ſibi acquirant: qui fructus aliquando debentur Canonici demortui hæredibus, vel creditoribus; aliquando reſeruantur, vt impendantur in fabricam templi, aliquando diſtribuũtur in cæteros Canonicos, pro eorum antiquitate; aliquando in alios pios vſus erogantur. Et nihilominus inter extrauagantes communes extat Pontificia conſtitutio, quæ incipit, Suſcepti, Tit. Ne ſede vacante: & eadem ponitur inter Extrauagantes Ioannis 22. De Electio, vbi declarat, & decernit Pontifex huiuſmodi Canonicis, & Beneficiariis creatis dimidiã fructuum partem, etiam ex primo anno deberi. Quo efficitur, vt vbicumque fuerit, hæc conſtitutio vſu recepta, Canonici debeant Diuinum officium primo etiam anno perſoluere, quoniam dimidiam etiam ſaltem fructuum partẽ percipiendi eo anno ius habent. Vbi verò ea Conſtitutio non eſt vſu recepta, aut eſt conſuetudine abrogata, conſuetudini ſtandum eſt, quæ Canonicos in primo anno, aut etiã in ſecundo fructibus priuat. Et tunc quæſtio propoſita locũ habet, An tales Canonici, eo ipſo, liberi reddantur ab Horariis precibus recitandis. De qua re in primis dicimus, ſi conſuetudine, vel priuilegio Eccleſiæ fructus ex primo anno reſeruantur Canonici defuncti hæredibus, aut creditoribus: tunc Canonici debent Horarum preces Canonicas recitare, etiam primo anno, quo nullos percipiunt fructus, quoniam, cum, & ipſi e viuis exceſſerint, ſolito commodo fruentur: nam reſeruabuntur eorum hæredibus, creditoribuſuè fructus percepti ex primo anno Canonicorum ſuccedentium. Idem iudicium de Canonicis eſt in primo anno fructus beneficij non acquirentibus, eò quod certæ Eccleſiæ more, vel priuilegio reſeruantur aliis canonicis antiquioribus, in quos diſtribuuntur. ſiquidem eodem priuilegio, recentes canonici gaudebunt, poſtea quam antiquiores euaſerint.

Quare tota quæſtio eſt, quando fructus ex primo anno, vel etiam ſecundo conſuetudine, vel ſtatuto Eccleſiæ alicuius in alios pios vſus impenduntur. Duæ ſunt opiniones, quarum Prima negat, prædictos Canonicos debere Diuinum officium perſoluere, quoniam nullos eo anno fructus acquirunt ſibi, nec verò vnquam eos ſunt fructus percepturi: ergo perinde eſt, ac ſi beneficiarii non eſſent. Deinde qui altari ſeruit, debet ex altari viuere, & ſuſtentari. Poſtremo, licet titulum, & ius beneficij habeant, fructibus tamẽ ſpoliantur, nec per ipſos ſtat, quo minus fructus percipiãt: his enim, velint nolint, ratione conſuetudinis, priuilegij, vel ſtatuti priuantur.

Secunda opinio affirmat hos Canonicos eſſe cogendos preces horarias perſoluere, eo argumento vtens, quia beneficiarius, propterea quod ſponte ſua beneficium acceptum, & ratum habet, ſuſcipit in ſe quicquid oneris ineſt beneficio, & ſubijcit ſe legibus, ſtatutis, cõſuetudinibuſque Eccleſiæ, in qua eſt ſitum beneficium. Cæterùm quamuis vtraque ſententia probabilis eſſe videatur; Secunda tamen magis probabilis apparet. Animaduertendũ eſt, hoc, quod dixi, locum habere in eo qui verè, & re ipſa eſt Canonicus, ita vt ius habeat in re, & non ſolùm ius ad rem: nam ſi tantùm habeat ius ad beneficium, beneficiarius verè, & re ipſa non eſt, ſed ſolùm ſpe, & iure, quod ad Beneficium habet.

Quintò quæritur, an qui beneficium impetrat a Romano Pontifice, cuius auctoritate omnes beneficij fructus alteri reſeruantur, debeat Diuinum officium perſoluere. Duplex eſt opinio, Vna, quæ negat, quam ſequi videntur Paludanus in 4. d. 15. q. 5. ar. 5. Caiet. in ſum. verbo Horæ Canonicæ. Sot. lib. 10. de iuſt. q. 5. ar. 3. Turrecrem. c. Clericus. d. 91. q. 14. Nauar. de oration. cap. 7. nu. 18. Silu. hora. q. 2. Ratio eorũ hæc eſt, primùm, quia qui nõ percipit commodũ, nec debet onus ſuſtinere. Deinde, quia per huiuſmodi beneficiariũ non ſtat, quominus ex tali beneficio fructus ſibi percipiat, quoniam eum Romanus Pontifex beneficij fructibus priuat, cum eos alteri reſeruet.

Secunda opinio affirmat oportere eum penſum horarũ Canonicarum perſoluere, eſt opinio Medinæ de oratione q. 7. quam probat ille in primis, quia verè beneficij ius, & titulum habet. Deinde, hic beneficiarius propria voluntate beneficium accepit, & acceptam ratamque habuit reſeruationem fructuum Romani Pontificis auctoritate factam, ſibi igitur imputet, quòd ſolùm beneficij titulum habeat, nam perinde eſt, ac ſi ſponte ſua beneficij fructus ipſe in alterum tranſtuliſſet: perinde itidem eſt, ac ſi progreſſu temporis ipſius conſenſu fructus beneficij alteri tri-

A buantur. Ledeſmius in quarto parte ſecunda, quæſtione 16. ar. quarto, dub. 5. & Cordub. in ſuis caſibus in caſu 186. Arag. ſecunda ſecundæ, quæſtione 83. articulo duodecimo, ita diſtinguunt, vt ambas concilient opiniones: aut hic Clericus auctoritate, & iuſſu Pontificis beneficium ſuſcipere cogitur, aut ſecus: Si primum, non adigitur ſeptem Horarum preces Canonicas recitare, & hic, inquiunt, vera eſt prima opinio, quoniam tunc non ſponte ſua fructibus beneficij caret: ſi ſecundùm, tunc, inquiunt, iure compellitur officium Diuinum perſoluere, eo quod voluntate ſua in beneficij impetrationem, & adeptionẽ conſentit, ac proinde ſe ſubijcit oneri, quod ſcit Pontificis Romani auctoritate conſtitui, & imponi, & ſic verior eſt, aiunt, ſecunda ſententia, & ea præcipuè locum habet in eo, qui licet fructus ex beneficio non capiat, habet tamen diſtributiones quotidianas, quas vocant, ex eò quòd præſens adſit in choro, dum officia diuina fiunt.

Mihi quidem, vtraque opinio videtur probabilitatẽ habere, præſertim cum Doctorum teſtimonio fulciatur: ſed Secunda, quippe quæ cum veritate magis congruere vi-

B detur, mihi magis placet ob rationes propoſitas.

Sextò Quæritur, An præceptum ſit beneficiario de Horariis precibus recitandis ratione tituli, vel iuris, quod in ipſo Clericus habet, an verò ratione fructuum, quos ex ipſo Clericus acquirit? Auctores paſſim ſentire videntur, Clericum ad Horarias preces Canonicas adſtringi, ratione tituli, & iuris, quod habet in beneficio, quoniam eo ipſo, quod eſt beneficiarius, dominium, vel quaſi dominium beneficij habet; locum item in Choro, & ſuffragium in collegio Clericorum, certum itidem honoris gradum in Eccleſia, multis denique alijs priuilegijs gaudet, & varijs de cauſis ſolet beneficij fructibus ſpoliari, & nihilominus lege precationum recitandarum tenetur obſtrictus. Quibuſdam verò videtur, beneficiarium ad officium Diuinum perſoluendum ſolum ratione fructuũ compelli: quia alioqui, inquiunt, ſi per vim, iniuriãue impediretur, quo minus, vel beneficij poſſeſſionem adipiſcatur, vel fructus acquirat, Horarum preces canonicas recitare deberet.

Vna eſt omnium opinio, quotieſcumque beneficiarij conſenſu per alium beneficij fructus percipiuntur, oporte-

C re ipſum Horarum Canonicarum penſum perſoluere: ratio eſt, quia quamuis per ſe fructus minime percipiat, per alium tamen percipit, vt ſi beneficiarij parentes, fratres, propinqui, familiares, vel amici ipſo annuente percipiant quod fieri quotidie videmus. Certè itidem iuris eſt, quoties per beneficiarium ſtat, quo minus fructus ex ſuo beneficio percipiat, eum iure aſtringi ad Horarum preces Canonicas recitandas: vt ſi beneficij poſſeſſionem ſua culpa non capiat, aut ſua voluntate in irregularitatem incurrat, vel ob delictum ſuum excommunicatione, ſuſpenſione, vel interdicto feriatur, vel ſi ſponte ſua in Eccleſia non cõmoretur, & reſideat, aut Eccleſiæ non ſeruiat, cum commode poſſit; & ob id, vel ob aliud crimen, beneficij fructibus priuatur. Illud etiam nemo negat, beneficiarium debere horarias preces canonicas recitare, ſi diſtributiones quotidianas beneficiariis dari ſolitas acquirat, tametſi beneficij fructus non percipiat. Diſtinguuntur enim ſæpe beneficij fructus a diſtributionibus: vbi ergo eſt huiuſmodi diſtinctio, ſolę diſtributiones quotidianæ ſufficiunt. Compertum quoque eſt, quoties per beneficiarium minime ſtat,

D quo minus ſibi fructus acquirat, tunc eum ſolutum, ac liberum eſſe a lege, & præcepto de Horariis precibus perorandis, vt ſi per vim beneficiarius ſuo beneficio ſpolietur, qđ contingit in prouincijs Hæreticorum, qui beneficia Clericorum inuadunt, & occupant. Item, ſi per Reges, & Principes, qui ſuum quod habent, ius Patronatus defendere, & tueri contendunt, Clerici impediuntur, & arcentur a beneficiorum, ad quæ ſunt electi, poſſeſſione acquirenda. Poſtremò, his omnibus exceptis, beneficiarius ratione iuris, & tituli in beneficio acquiſiti Horarias preces Canonicas recitare compellitur, quando ratione tituli habet ſuffragium in collegio Canonicorum, & ſedem in Choro, & certum honoris locum, ſeu gradum in templo, & fructus expectat, quos tempore debito percipiet.

Septimò quæritur, An Beneficiarius officium Diuinum perſoluere debeat à die collati ſibi beneficij, an verò a die poſſeſſionis obtentæ? Reſpondet, Nauar. in tracta. de orat. capite ſeptimo, numero. 29. a die collati beneficij, quoniam ab eo die incipit beneficij ius, & titulum habere, & per collationem, vt vocant, fit Clericus quaſi Domi-

nus

A rus beneficij. Ex eo item tempore etiam antequam apprehendat poſſeſſionem, debentur Clerico beneficij fructus, & cum poſſeſſionem nanciſcitur, & capit, beneficiarius percipit fructus non ſolùm præſentes, ſed præteritos à die collati ſibi beneficij. Collationem verò beneficij accipimus in præſentia, vt rata habeatur à Clerico, cui beneficium datur: nam antequam in collationem Clericus conſentiat, minimè ius in beneficio acquirit, quamuis Epiſcopus, qui confert, à collatione recedere iure nequeat, cum conſenſum Clerici, cui dat beneficium, expectare debeat, cap. Si tibi abſenti. de præben in ſexto. At Flaminius Parit. lib. 1. de reſignat. beneficiorum. q. 9. num. 15. cêſet non niſi à die poſſeſſionis apprehenſæ beneficiarium debere preces Horarias recitare, & ait id eſſe viſu receptum in curia Romana, & id docere Nauarrum in conſil. 17. de celebrat. Miſſ. Cæterùm id ibi Nauarrus non dicit, ſed ſolùm ait beneficiarium eiuſmodi lege non teneri ratione tituli, ſi nullos percipit fructus, nec expectat, nec ſperat ſe eos percepturum. Si verò curiæ Romanæ ſtylus, & mos id habet, tuta conſcientia beneficiarius eum ſeruare poteſt. B Et certè ſæpè contingit, vt quis beneficium impetret, & obtineat, & deinde, cum per ſe, vel per alium poſſeſſioné nanciſci contendit, videt ſe nihil impetraſſe, aut quia beneficium non vacabat, aut quia alius ante impetrauerat, aut multis alijs de cauſis. Et ideo probabilis eſt Flaminij Parisij ſententia.

Octauò quæritur, Quid dicendum ſit de eo, cui beneficium confertur Romani Pontificis auctoritate, qui cû idoneus non ſit ad ſeruiendum Eccleſiæ, quod legitima ætate, ordine, literatura debita, vel natalibus careat, per alterum ſeruire compellitur; & ideo vel nullos, vel certe tenues fructus ipſe percipit? Reſpondeo, ſine dubio debere penſum Horarum perſoluere, cum per ipſum ſtet, ne fructus percipiat: ſibi enim imputare debet, quod ſit ad beneficium electus ætate legitima, aut debito ordine, idonea literatura, vel iuſtis natalibus carens; nec ſufficit ſi per ſubſtitutum ſui loco Clericum debitum Eccleſiæ munus expleat, quandoquidem ipſe ius, & titulum, & quaſi dominiû habet beneficij; alteri verò quaſi ſtipendio conducto fructus beneficij redduntur.

C Nonò quæritur, An qui de certo aliquo beneficio litigant, debeant Horarias preces Canonicas recitare? Apud omnes certum, & exploratum eſt eum, qui beneficij poſſeſſionem habet, oportere Diuinum Officium perſoluere, quoniam ratione poſſeſſionis ius habet in beneficio. Deinde, quando auctoritate Iudicis fructus detinentur, apud aliquem ſequeſtrem depoſiti, is, qui ius habet in beneficio, & ſperat ſe futurum in lite, & cauſa victorem, debet preces Canonicas recitare, quoniam fructus debentur ipſi, & lata ſententia à die côteſtatæ litis recuperabit. Sic Nauar. de Orat. cap. 7. nu. 18 Ledeſm 4. p. q. 16. art. 4 dub. 5. Quæres, quid dicendum, quando alter litigantium beneficium poſſidet, & reuera in eo ius non habet, cum ſit in eum per errorem, dolumúe collatum. Reſpondeo, eum in foro exteriori præter poſſeſſionem, quam habet, etiam titulum, licèt non reipſa, in ſpeciem tamen habere. Sufficit autem vna cum poſſeſſione titulus in ſpeciem acquiſitus: quem titulum non verum, ſed coloratum Canonici iuris Interpretes appellant. Sed quid ſi neuter poſſeſſionem beneficij nactus ſit, & vterque dubius eſt de iure, & lite, & cauſa. D Reſpondeo, non eſſe, cur alterutrum cogamus preces Horarias perſoluere: Siquidem neuter in beneficio ius habet. Quid ſi lis, & cauſa ſit dubia, ſed vnus litigantium probabiliter ſperat ſe in cauſa, & lite victorem futurum. Quidam aiunt eum debere preces Horarias recitare, quia credit, & ſperat ſe futurum in lite ſuperiorem, & fructus percepturum. Alijs probabilius videtur eum nondum lege teneri, quia ius in beneficio non habet: nec opinio, quâ animo conceptam habet de victoria, ius illi dat in beneficio: aut cogit eum preces Horarias recitare. Hoc probabilius mihi videtur.

Decimo quæritur, An qui duo beneficia poſſidet, debeat bis in die Diuinum officium perſoluere? Duæ ſunt opiniones; quarum vna affirmat, eamque probat Nauarrus afferens pro ſe Gulielmum Parisienſem, & Carthuſianum, hiſque eam firmare nititur argumentis. Primò, qui fert emolumentum, & commodum, ferre quoque debet onus, iuxta Regulam iuris in cap. Qui ſentit, de regulis iuris in ſexto. Deinde, quia Beneficium datur ad officium præſtandum, vt conſtat ex cap. vlt. De reſcript. in ſexto. Accedit, quod qui æs alienum duobus creditoribus debet, neceſſe eſt, vt vtrique debitum ſoluat, ſi vtrique velit ſatisfacere; ſed qui duo beneficia in duabus Eccleſijs habet, preces duobus eorum beneficiorum fundatoribus debet, & duabus pariter Eccleſijs miniſtrare. Sic enim, qui duabus eſt Cappellanijs præfectus, ſacra vtique debita curat faciendas & qui duplici munere, & officio Reipublicæ fungitur, vtrumque per ſe, vel per alterum præſtat: & ſi cui impoſitum eſt præceptum de audienda bis re diuina, ſuo officio, & oneri minimè ſatisfacit, ſi ſemel tantùm audiat, nô bis. Sic Nauar. Miſcellan. 60. de orat. nu. 2. 3. & 4. Et loquitur de eo, qui habet contra, ſiue præter ius duo beneficia, non de eo, qui legitima Superioris, & legis auctoritate plura poſſidet. Idem ſentiunt Gulielmus Parisienſis in tract. de collat. beneficiorum, & Carthuſian. in libro contra pluralitat. benefic. art. 1. Secunda opinio negat, quam ve vera ſequuntur Paludanus 4. d. 15. q. 5. ar. 1. Turrecrem. in c. 1. d. 91. q. 13. Mai. 4. diſt. 12. q. 6. Ioannes Lignanus, de Horis Canonicis, q. 9. & quod plus eſt, S. Thomas quodl. 1. art. 13. Paludanus enim, quem Turrecremata, & Maior ſequuntur, diſtinguit in hunc modum: Aut Clericus duo beneficia legitimo iure poſſidet, videlicet legitima Iuris, aut Romani Pontificis auctoritate, & indulgentia: aut côtra fas, & ius poſſidet, & hoc dupliciter, aut vtrumque contra iura, aut vnum contra fas omne, & ius, & alterum debitè, & iuſtè. Si vtrumque iure poſſidet, tûc ratione vtriuſque debet Diuinum officium perſoluere, ſed non bis, quoniam ſi ſemel tantùm perſoluat, vtrique Eccleſiæ, ſuoque muneri ſatisfacit, vnus enim ſuſtinet aliquando duorum labores, & fungitur munere, & officio duorum. Item, vno, eodemque opere duo interdum præcepta, immo etiâ tria poſſumus implere: Vt Religioſus, qui ieiunium ſeruat ab Eccleſia, & Regula Religionis indictum, & voto ſuſceptum, atque promiſſum. Si verò duo beneficia quis habeat, eaque contra ius, debet vtrumque deponere. Vnde quamuis ſemel, aut bis Diuinum officium perſoluat, ſibi beneficij fructus minimè acquirit, eoſque debet reſtituere, quia abſque beneficij titulo ſibi percipit, ac retinet, ac ſi quid etiam damni Eccleſia patitur, id totum compenſare debet; vt ſi Eccleſiam debito obſequio, & miniſterio priuauit. Quòd ſi vnum beneficium iure tenet, alterû contra ius, illud, quod præter ius habet, debet dimittere, cuius fructus minimè ſuos facit, ſiue ſemel tantùm, ſiue bis Horarias preces Canonicas recitauerit, & omne damnum Eccleſiæ illatum, cuius beneficium præter, aut contra ius poſſidet, debet reſarcire. Hæc ex Paludano, Turrecremata, & Maiore.

Illud verò quæritur, An ſi Romani Pontificis indulgentia, duo quis ſimul habeat beneficia, ita vt eiuſmodi Pontificis indulgentia, & Iuris relaxatio, in foro quidem Eccleſiæ valeat, non tamen coram Deo, ſuo officio ſatisfaciat, & fructus ex vtroque beneficio tuta conſcientia percipiat, etiam ſi Horarias preces ſemel tantùm ſingulis diebus recitet. Prædicti auctores reſpondent in foro Eccleſiæ talem Clericum ſuo muneri ſatisfacere, ſi ſemel quotidie preces Canonicas recitet, non tamen coram Deo. Eccleſia enim cum lege ſua Clericum ſoluat, liberat à pœnis Iuris, ſed non ab ijs, quæ iure diuino, ac naturali debentur. Sentiunt nimirum ij auctores, oportere beneficiarium, non ſolùm iure Canonico, ſed etiam naturali, & diuino preces Horarias ob beneficium perſoluere, aut ſaltem id aliqua ratione compenſare, ne eum, qui Eccleſiam fundauit, dotauit, vel extruxit, debito fructu defraudet. Cæterùm ſi hic beneficiarius damnum, ſi quod Eccleſia ſuſtinet, reſarciat, nullos fructus, quos ex vtroque beneficio percepit, reſtituere iure compellitur: quandoquidem preces Horarias, quamuis ſemel tantùm recitauit. Neque enim, vt ſtatim dicam, Horarias preces Canonicas naturali, aut diuino iure recitare debet, aut fructus reſtituere, etiamſi eas prætermittat: tametſi Eccleſiæ, cui ratione beneficij deputatur, inſeruire iure diuino, & naturali cogatur.

Ad obiecta verò in principio reſpondeo, aliud ius eſſe in eo, qui duobus creditoribus debet, vel qui duabus Cappellanijs præficitur, vel qui bis rem diuinam audire debet Cogitur enim vtrique oneri ſatisfacere. At verò, qui duobus eſt beneficijs præfectus, quamuis ratione vtriuſque Diuinum officium iure perſoluere debeat, non cogitur tamê bis preces Canonicas recitare; ſicut qui duplici præcepto quippiam facere compellitur, vna, eademque actione vtrique ſatiſfacere poteſt, ac ſolet. Dubitet quiſpiam, an is,

cui

cui Confeſſarius præcepit, vt audiat duo ſacra, faciat ſatis, ſi ex vno loco commodè duo ſimul audiat. Deinde, an is, cui iuſſu alterius conſtitutum eſt, vt quinque templi, ſiue ædis ſacræ altaria inuiſat quinquies orationem dominicā recitando, debitum ſoluat, & expleat, ſi ex eodem loco ad quinque altaria quinquies recitet Orationem dominicā. Et vtrum is, qui duos, vel plures precarios globulos habet Pontificia auctoritate ſacratos; debeat totidem preces fundere, quot globulos ſacros habet, quorum ſinguli eo ſunt Pontificiæ indulgentiæ beneficio donati, vt qui ſemel precationem dominicam, & ſalutationem Angelicā perorauerit, peccatorum remiſſionem obtineat. Ad primum, & ſecundum reſpondeo, eum ſatisfacere, ſi ex eodem loco duo ſacra ſimul commodè audiat: niſi Confeſſarius aliud expreſſerit: aut coram quinque altaribus precationē dominicam quinquies recitet. Ad tertium reſpondeo, peccatorum remiſſionem obtineri; dummodo bis Oratio dominica, vnà cum ſalutatione Angelica peroretur. Nam pro numero ſacrorum globulorum fundi precatio dominica debet.

Vndecimò quæritur, An Beneficiarius, qui legitima auctoritate, videlicet Epiſcopi, ratione literarij ſtudij, vel iuſta alia de cauſa, abſens eſt ab Eccleſia; ei tamen commodè per alterum in ſui locum ſuffectum inſeruit, liber prorſus ſit à lege, & præcepto precum Canonicarum recitandarum, ſi Clericus ſubſtitutus nomine ipſius eas recitet? Quidam, teſte Panormitano in cap. 1. de celebrat. Miſſarum ſenſerunt eſſe liberum, dummodo ſit Clericus ſolùm minoribus Ordinibus initiatus. Quod probare contendūt ex eo, quòd habetur in cap. Peruenit. 2. de appellat. & cap. Cum ex eo, de electiōn. in ſexto. Archidia. in cap. Eleutherius. diſt. 91. ait: Abbatem, & Petrum ſenſiſſe Clericum Beneficiarium, qui legitimè abeſt ab Eccleſia ratione ſtudij literarij, ſi ſubſtituat alium, qui officium faciat nomine ipſius in Eccleſia, non cogi preces Horarias recitare. quod, inquit Archidiaconus Theologi non admittunt. At multò verius eſt, quod docuerunt Ioan. Andreas, Ioan. Lignanus, Albertus, Probus, Turrecremata in cap. Eleutherius, diſt. 91. q. 6. Et videtur colligi ex S. Thoma quodl. 6. q. 8. & Henrico quodl. 15. q. 12. Et ipſe Panormit. tradit, huiuſmodi Beneficiarium ad preces Canonicas recitandas adſtringi, quoniam cum abſit ab Eccleſia, iuſta ex cauſa, eo ipſo, liber eſt à lege, & præcepto per ſeipſum Eccleſiæ inſeruiendi, non tamen à præcepto preces Canonicas recitandi. Subijcit tamen Ioannes Andreas, rationi conſentaneum ſibi videri, ſi, Eccleſia decerneret vt beneficiarij ſacris Ordinibus non initiati, nec animarum curæ præfecti, eſſent liberi, & ſoluti à lege, & præcepto de precibus Canonicis recitandis, ratione ſtudij literarij, ſi per Vicarium aliquem ſuis Eccleſijs inſeruiant: quod conſilium Panormitanus approbauit.

Duodecimò quæritur, An is, qui receptus eſt in numerum Canonicorum, ſed nondum Canonicatum adeptus eſt, adepturus primum, vel ſecundum, vel tertium, qui vacauerit, preces Horarias recitare cogatur? Reſpondet Palud. in 4. diſt. 15. q. 5. art. 2. cogi, ſi eo ipſo, quod eſt, vt Canonicus admiſſus, habet ſuffragium in collegio Canonicorum, & ſedem in choro: & locum in publicis ſupplicationibus, item ſi percipit diſtributiones quotidianas, vt vocāt, licet non percipiat fructus. Reuera debet recitare, ſi ius in Canonicatu habet, non tamen ſi ius ſolùm ad Canonicatum habet. Is enim nondum eſt Canonicus, ſicut non eſt Beneficiarius is, quem Patronus nominat, & offert, donec legitime ſit inſtitutus: quia ius ad Beneficium, non eſt Beneficium.

Decimotertiò quæritur, Quo iure beneficiarius Horarias preces Canonicas recitare cogatur. Communis eſſe videtur Canonici iuris interpretum ſententia, eum ad id diuino, & naturali iure, hoc eſt, iuſtitiæ lege, non Canonico ſolo iure compelli. Sic ſentiunt Abbas, Zabarella, Turrecremata, Antonius, Anchatanus, partim in cap. Dolentes, de celebr. Miſſar. partim in cap. 1. diſt. 91. Angel. hora. nu. 6. Roſella Hora. nu. 13. Tabien. Hora. q. 15. Armill. Hora. nu. 11. & Nauar. de orat. cap. 7. nu. 3. eo argumento permoti, quod Laici, primitias, decimas, ac cæteras oblationes Eccleſijs dederint, vt Clerici Deum pro ipſis precarentur. Deinde, quia beneficium propter officium confertur, cap. vlt. De reſcript. in texto. Inſuper, qui ex altari viuit, altari inſeruire debet, ſicut è contrario Apoſtolus ait: Qui altari inſeruit, de altari viuit; ergo beneficium non eſt

A virtutis præmium, ſed laboris merces, & operæ ſtipēdium: ac proinde ei, qui nō laborat, merces minimè debetur. Syluest. tamen Hora. q. 8. dicto. 9. docet Beneficiarios ſolo Eccleſiæ præcepto ad Diuinum officium perſoluendum adſtringi.

Animaduertendum eſt, Abbatem, & cæteros, quos ante citaui, contendere, iuris eſſe diuini, vt ſaltem preces Canonicas Clerici perſoluant, quia Scriptura dicit: Septies in die laudem dixi tibi. Pſal. 118. Beneficiarius item, ratione, & lege iuſtitiæ, quia ex beneficio fructus percipit, debet, inquiunt, pro Eccleſia precari. Sed profectò, vt ſuperius vidimus, id non vere, nec apte ex eo Scripturæ loco deducunt. Deinde, eo ipſo, quòd Clericus ratione beneficij certæ Eccleſiæ deputatur; debet quidem ipſi inſeruire, ac miniſtrare per ſe, vel per alium; non tamen continuò ſit, vt preces Horarias recitare cogatur: ſatis enim eſt, ſi eo modo, & ratione, Eccleſiæ ſeruiat, quam beneficij inſtitutio poſtulat. Porrò beneficia, quæ ſunt inſtituta, interdum exigunt, vt Beneficiarius per ſeipſum Eccleſiæ inſeruiat, interdum vt per alium id faciat. Quæſtionis tamen eſt dubiæ, an aliqua ſint beneficia, quæ nullum Clerici in Eccleſia miniſterium requirant. Item, an Clerici, qui ea habent cogantur iure naturali preces Horarias recitare, vt ſatisfaciant ijs, qui eiuſmodi beneficiorum reditus reliquerunt, ſiquidem nullum aliud officium obire, & exequi compelluntur. De primo, equidem communis opinio negare videtur vllum tale beneficium reperiri. At in Hiſpania videmus eſſe beneficia, quæ Præſtimonia, vel Præſtimoniales portiones vocantur, quæ nec exigunt, vt Clerici in Eccleſijs aſſiduè commorentur; nec vt abſentes aliquem in ſui locum ſubſtituant, qui ſeruiat Eccleſiæ. De ſecundo, auctores, quos paulo ante citaui, aperte docent huiuſmodi Beneficiarios lege naturali compelli ad diuinum officium perſoluendum, vel ſaltem ad aliquas preces recitandas. Certè legi naturali ſatisfaciunt, ſi qualeſcunque preces ad Deum pro fundatoribus beneficiorum fundant.

Clericos ſacris Ordinibus initiatos ad preces Horarias recitandas, communi iure compelli.

Cap. V.

PRimò quæritur, An ex Iure Canonico colligatur, Clericos ad ſacros Ordines promotos oportere Diuinum officium perſoluere? Nam, vt Gloſſa refert in c. vlt. d. 91. quidam dixerunt, Beneficiarios quidem iure ipſo cogi preces Horarias recitare, ſed non alios, qui nomine, & ratione ſui patrimonij ſunt ordinibus initiati. Canonici iuris interpretes communi conſenſu cum Gloſſa oppoſitū colligunt ex cap. Presbyter, diſt. 91. vbi ex Concilio Agathēſi habetur, Presbyterum ſeptem Horas Canonicas perorare debere: quod idem ſtatuitur in cap. 1. de celebrat. Miſſar. Item in cap. Si quis Presbyter, diſt. 92. vbi decernitur: Si quis Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet alius Clericus Eccleſiæ deputatus in quolibet loco fuerit, in quo Eccleſia eſt, & ad quotidianum pſallendi officium matutinis, vel

D veſpertinis ad Eccleſiam non cōuenerit, deponatur à Clero. Verùm obijciunt quidam, ex his Decretis non colligi id, quod volumus. Nam in cap. Si quis Presbyter, ſolùm habetur, Presbyterum, Diaconum, vel Clericum certæ Eccleſiæ deputatum, preces Canonicas recitare debere; quod perinde eſt, ac ſi diceretur, beneficiarios tātùm Clericos ea lege teneri. Deinde in c. Presbyter, diſt. 91. Solùm ſancitum eſt, vt Presbyteri eam legem obſeruent: Vbi nulla eſt facta Diaconorum, & Subdiaconorū mentio. Panormitanus, Gloſſa, & alij Canonici iuris interpretes ſentiunt, in c. Presbyter, nomine Presbyteri contineri, quotquot ſunt ſacris ordinibus initiati; quod probat ex c. Si quis, de cohabitatione Clericorum, & mulier. Vbi habetur in hunc modum: Si quis conſacerdotum, id eſt, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus de quacumque fœmina crimine fornicationis ſuſpectus. Et cap. 2. 15. q. 5. Vbi Diaconus quidam, cuius crimē erat ad iudicium delatum, Sacerdos appellatur. Ergo appellatione Sacerdotis in ijs, quæ ad fauorem, & beneficium ſpectant, late accipiuntur etiam Diaconi, & Subdiaconi in ſacris Ordinibus conſti-

conſtituti; quamuis in pœnis, & odijs non item. At enim hæc non efficaciter concludunt: quoniam etſi Sacerdotis nomine, Canones, & Iura interdum accipiant Diaconos, & Subdiaconos, licet presbyteri non ſint; ſed certe ſi tantùm nominis etymologiam ſpectemus, is, qui ſacra dat Sacerdos dici poteſt, quod in Diaconos, & Subdiaconos quadrat: Cæterùm appellatione Presbyterorum in Iure non veniunt Diaconi, & Subdiaconi. Vnde Nauarrus tracta. de Oratione, cap. 7. nu. 2. planè teſtatur nullum extare in Iure Canonico decretum, quo præcipiatur Diaconis, & Subdiaconis, vt Officium Diuinum perſoluant, id enim licèt de Sacerdotibus generatim conſtitueretur, dicere meritò poſſemus, Sacerdotes accipi preſſe, & ſtricte, non late, & ample. Ex quo fit, inquit Nauarrus in eodem tract. de oratione, cap. 7. nu. 2. vt Diaconi, & Subdiaconi generali totius Eccleſiæ conſuetudine, eadem lege teneantur, qua Presbyteri, & Clerici beneficiarij: conſuetudo enim vim legis habet moribus vtentium recepta.

Secundò quæritur, An Clerici ad minores ordines electi, eadē lege alligentur, qua Diaconi, & Subdiaconi? Gloſſa in cap. Si quis Presbyter, paulò ante citata, videtur affirmare, nec diſſentiunt Innocentius, Hoſtienſis, Ioan. Andreas, & Panormitanus in cap. 1. de celebrat. Miſſar. Cenſent enim, iure quidem communi eos cogi Diuinum officium perſoluere, ſed quia conſuetudo hoc ius abrogauit, liberos eſſe à præcepto preces Canonicas recitandi quamuis Panormitanus ſubijciat, conſuetudine eos à Iure Canonico excipi, ſed non à Iure diuino: nam eo ipſo, quod ſunt Clerici delecti, ad ſortem, & hæreditatem Domini vocantur, & ſunt à Laicis omnino diſcreti, & Eccleſiæ priuilegijs gaudeant, & eiſdē muneribus potiuntur; & ideo Diuinum officium eis eſt perſoluendum. Sed profectò Panormitanus nullo firmo conficit argumento id, quod contendit. Nam Clerici non niſi iure Pontificio Horarias preces Canonicas recitare debent; quod ſi iuris Diuini eſſet, vt huiuſmodi preces perorarent, nequaquam conſuetudine introductum eſſet, vt ab eo onere liberi eſſent, & immunes. Nec quia ad Clericorum gradus quis euehitur, officium Diuinum perſoluere debet: et nimirum ſatis eſt, ſi debito Clerici officio, & munere fungatur inſeruiens Eccleſiæ. Si roges, an ea præciſe ratione, qua quis creatus eſt Clericus, aliquas alias preces debeat ad Deum fundere? Sunt, qui id affirmēt, nec tamen certas, ac ſtatas preces conſtituunt. Alij verò definiunt, & determinant eas, dicentes huiuſmodi Clericos, ſi quatuor Minoribus ſint Ordinibus initiati, debere quotidie recitare quindecim Pſalmos, qui conſtituunt, quod vocant Canticum graduum, aut ſeptem Pœnitentium Pſalmos, aut Paruum B. Virgini conſecratum Officium. Si verò prima tantùm Clerici tonſura inſigniti ſint, ab eis quotidie Pſalmum quinquageſimum, cuius initium eſt, Miſerere mei Deus, eſſe recitandum. Ad quod probandum, hanc illi rationem afferunt: quia Clericus, inquiunt, neceſſe eſt, vt ſit grato animo erga Eccleſiam, quæ eum ad Clericorum gradum, & honorem prouexit: grati enim eſſe debemus ijs, qui in nos beneficia contulerunt. At Sotus lib. 10. de iuſt. q. 5. art. 3. & Medina tract. de oratione, q. 7. manifeſte negant tali eos iure, & lege teneri: nam gratias ijs, qui bene de nobis ſunt meriti, multis alijs modis, ſi volumus, & habere, & referre poſſumus: neque enim ius naturale, vel diuinum certum modum, & rationem hac in parte præſcribit. Immo addit Sotus, Epiſcopum non poſſe iure eos ad id obligare.

Tertiò quæritur, An ſaltem conſuetudine tales Clerici adigantur ad preces aliquas quotidie fundendas? Sotus negat vllam eſſe huiuſmodi conſuetudinem. Medina tamen loco citato. Nauarrus, de orat. cap. 7. nu. 13. Ledeſmius in 4. p. 2. quæſt. 16. art. 4. dub. 6. quique hos præceſſit Paludanus in 4. diſt. 15. quæſt. 5. art. 1. docent, vbi fuerit vſu recepta talis conſuetudo, eam ab huiuſmodi Clericis ſeruari debere: nam ſicut iure Canonico poteſt conſtitui, vt tales preces recitare cogantur, ſic etiam conſuetudine introduci poterit; & hæc videtur magis probanda ſententia.

Quartò quæritur, An Epiſcopi, qui Clericos ad quatuor Minores Ordines, vel ad primam Tonſuram promouent, poſſint eis hoc onus imponere, vt preces aliquas quotidie recitare debeant? Sunt, qui id affirment, Sotus, vt dixi, plane negat. Sed certè vbi eſt conſuetudo eas preces recitandi, Epiſcopi ſuo officio, & munere funguntur præcipiendo, vt eam ſeruent: Vbi vero non extat, meritò ambigi poteſt, an fas ſit Epiſcopis, id oneris, quos dixi, Clericis iniungere. Negat Sotus, ſed affirmat Nauarrus loco citato. Meo iudicio, ſi Epiſcopus ſolum præciperet, vt ſemel tantùm, vel bis, terue certos aliquos Pſalmos, vel precationes recitarent, præceptum vim, & locum haberet: tanquam de re bona, honeſta, nec difficili, & graui datum: at ſi præcipiat, vt quotidie recitent, graue nīc onus imponet, & difficile præceptum dabit, quod proinde Clericos minime tenebit.

Quintò quæritur, An ſi Romanus Pontifex concedat, vt aliquis Subdiaconus vxorem ducat, hoc ipſo, eum ſoluat lege Horarias preces Canonicas recitandi. Item, quid ſit dicendum, ſi fingamus Titium matrimonium ratum cum Catharina contraxiſſe; & deinde clam ad Diaconi, aut Subdiaconi ordinem, & gradum eſſe promotū, quem Canonum iure, & auctoritate ab ordinis officio, & munere deiectum Summus Pontifex ad ſuam vxorem accedere compellit: Quæritur, an eo ipſo liber ſit ab Horarum Canonicarum penſo? Reſpondeo, minime: nam Græci Sacerdotes matrimonio ſunt iuncti, & tamen Diuinum Officium præſtare coguntur. Deinde, qui Principis beneficio ab vna aliqua lege ſoluitur, non continuò ſoluitur ab alia, & ab vno vinculo ſolutus, non ſoluitur ab alijs: & relaxatio iuris communis beneficio Principis facta, non ample, ſed ſtricte eſt interpretanda. Nihilominus tamen iuſta ſubeſt cauſa, qua Romanus Pontifex huiuſmodi Diaconum, vel Subdiaconum ſoluat lege preces Canonicas recitandi, eo quòd difficilè, & graue ſit onus Clerico rei familiari, & vxoriæ vacanti.

Sextò quæritur, An Clerici, ſiue Beneficiarij, ſiue ſacris Ordinibus initiati debeant Diuinum Officium perſoluere, ſi fuerint excommunicatione, interdicto, ſuſpenſione, ſeu irregularitate affecti, vel omni Clericorum officio, & miniſterio priuati, vel etiam ab omni Clericorum gradu, & loco deiecti? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, vt teſtatur Silu. Hora. q. 3. eos omnes adhuc lege, & præcepto recitandi preces Canonicas teneri, quoniam culpa ſua in eas pœnas inciderunt. Idem iuris eſt in eo, qui per ſententiam Iudicis fuerit ad triremes damnatus, aut à Turcis captus in triremes coniectus, & remigandi miniſterio addictus.

De Religioſis ad Diuinum Officium perſoluendum adſtrictis.
Cap. VI.

PRimò quæritur, Quinam Religioſi preces Canonicas recitare debeant? Conſtans eſt omnium opinio, Religioſos certum aliquem Ordinem regularem Eccleſiæ auctoritate approbatum profeſſos, & ad chorum, & cantum in eo deputatos, debere Horarias preces Canonicas recitare, tametſi ad nullum Ordinem ſacrum promoti fuerint. Innocen. Hoſtien. Ioan. Andreas, Abbas, & cæteri in cap. 1. de celebr. Miſſarum. Idem iuris eſt in ſanctimonialibus fœminis eodem modo profeſſis, vt expreſſe tradunt Antonin. 3. p. tit. 13. cap. 4. §. 1. Turrecrem. in cap. primo. diſt. 91. q. 15. Nauar. de orat. cap. 7. n. 21. licèt alij nihil expreſſe dixerint.

Secundò quæritur, Quonam iure prædicti Religioſi ad Diuinum Officium adigantur, Canonico ne, an conſuetudine, an vi, & ratione ipſius Religionis, quam profitentur? Caietanus in ſumma, verbo, Horæ canonicæ, negat vllo iure canonico eos ad id compelli: Vnde fatetur eos ſola conſuetudine vbique recepta cogi preces canonicas recitare. Paludanus in 4. diſt. 15. q. 5. art. 1. docet, naturali iure hoc eis onus impoſitum eſſe, quia ex Chriſtiani populi bonis in eleemoſynam acceptis ſuſtentantur, & viuunt; ac proinde debent pro ijs, qui bene de ipſis ſunt meriti, precari. Cæterùm probabilior eſt Caietani ſententia: alioquin Nouitij quoque, & Religioſi omnes nondum profeſſi ea lege tenerentur, cum & ipſi ex bonis Laicorum oblatis, & datis alimenta ſuſcipiant.

Tertiò quæritur, An Nouitij, qui chorum, & cantum frequentant, perſoluere debeant Diuinum officium? Paludanus videtur affirmare, ob id, quod ex eleemoſynis viuant, & gaudeant priuilegijs Clericorum. Sed communis eſt omnium opinio, eos ab hoc onere eſſe immunes, &

liberos

liberos: quoniam reliqui doctores ſolùm docent hoc præcepto obligari eos, qui ſunt religionem profeſſi, & ad chorum, & cantum deſtinati.

Quartò quæritur, An Religioſi profeſſi, qui Conuerſi dicuntur, Horariarum precum lege teneantur? Paludanus, & Antoninus locis citatis, id videntur affirmare, & Auguſtinus Anconitanus, teſte Silu. Hora. q. 2. dicto. 7. quia ex bonis Laicorum viuunt. Sed cæteri communi conſenſu negant, quoniam vt paulò ante dixi, Religioſi nullo naturali, aut diuino iure coguntur preces Canonicas recitare, ſed conſuetudine vſu recepta. At conſuetudine huiuſmodi Religioſi Conuerſi ab hoc onere ſunt liberi. Et idem iuris eſt de Sanctimonialibus religionē profeſſis, quæ conuerſæ dicuntur. Ex quo fit, vt Religioſi equites militaris Ordinis inſtitutum, & regulam profeſſi immunes ſint à lege, & præcepto preces Canonicas perſoluendi. Satis eſt, ſi eas preces quotidie fundant, ac recitent, quas eorum Regula præſcribit, ac præcipit.

Quintò quæritur, An Religioſus profeſſus, & deputatus ad cantum, & chorum adſtrictus ſit Horis canonicis, ſi è Monaſterio fugiat? Reſpondeo, adſtrictum eſſe, quoniam ſponte, & vitio ſuo e Monaſterio receſſit, & propterea nihil refert, ſi a choro abſit, & aliunde, quam ex Monaſterij bonis ſuſtentetur, cum vtrúque ſua culpa contingat. Nauar de orat. cap. 7. nu. 19. & 20.

Sextò quæritur, An Religioſus ob delictum ſuum per ſententiam e Monaſterio eiectus, ſit ab Horis canonicis liber. Nauarrus de oratione, cap. 7. nu 20. negat eum eſſe liberum, cum ſit adhuc Religioſus, & ipſius vitio factum ſit, vt è Monaſtrio eijceretur. Sotus verò lib. 10. de iuſt. q 5 art. 3. videtur contrarium aſſerere; quoniam Religioſus Horarum canonicarum lege nequaquā ſimpliciter eſt adſtrictus naturali, aut diuino iure, quatenus talis eſt, ſed conſuetudine, quatenus ad chorum deputatus. Sed qui per ſententiam expellitur, amplius non eſt choro addictus: ergo ab Horis canonicis liber eſt, & immunis. Videtur mihi Nauarri ſentētia probabilior: neque enim par eſt, vt quis ex delicto ſuo cōmodum reportet. Sed quid dicendum de Religioſo, qui eſt cantui, & choro mancipatus, & per ſententiam ad triremes damnatus? Reſpondet Nauarrus eum etiam lege de Horis canonicis teneri, quoniam culpa ſua eam pœnam ſuſtinere, & perferre compellitur. Aliunde tamen iuſtam excuſationem habere poteſt eius oneris; vt ſi horariarum precationum codice careat; aut ſi habeat quidem: preces tamen recitare commode nequeat.

Septimò quæritur, An Religioſus ſi cum fuerit deſtinatus ad chorum, ad Conuerſorum Ordinem transferatur, Superiorum iuſſu, & auctoritate, ab Horarum canonicarum penſo, & lege eximatur? Sotus loco citato affirmat, & inde probat, quoniam ea lex dicta non oritur, aut manat ex vi, & natura Religionis, ſed ex conſuetudine, & ex eo, quòd Religioſus deputatur ad chorum: ergo qui legitima Superioris auctoritate liberatur penitus à choro, eo ipſo, à lege Horarum canonicarum ſolutus cenſetur. Deinde, Beneficiarius, ſi beneficium deponat, ac ſacris Ordinibus non ſit initiatus, ab eodem onere excipitur: ergo ſimiliter Religioſus, qui a choro diuellitur, ab eodem onere liberatur: atque hæc ſententia videtur eſſe ſatis probabilis. Ex quo fit, vt Religioſus ad triremes damnatus, vel è Monaſterio per ſententiam eiectus, liberari queat ab Horarum canonicarum penſo, ſi auctoritate Superioris remoueatur ab eo ſtatu, quo erat ad chorum deputatus, & ad ſtatum reliquorum Conuerſorum transferatur, eo quòd ſit Religioſus ſacris Ordinibus carens.

Octauò quæritur, An eiuſmodi Religioſus Romani Pōtificis auctoritate, & beneficio extra Monaſterium viuēs, lege Diuinum Officium perſoluendi teneatur? Nauarrus affirmat, ea conditione, ſi à tribus Religionis votis ſolutus non ſit. Contra alij diſtinguunt: Aut in perpetuum extra Monaſterium viuere permittitur, aut ad tempus ſolùm: Si primum, eximitur ab onere prædicto, quoniā eo ipſo, liberatur à choro, ratione cuius conſuetudine, & vſu eiuſmodi onus extitit: at ſi ſecundum, minimè, quia non eſt à choro, & cantu in perpetuum liber. Et hæc mihi videtur verior ſententia.

De Horarijs precibus Canonicis integrè, & perfectè recitandis.

Cap. VII.

PRimò quæritur, An precationum canonicarum omiſſio lethali peccato conſciētiam commaculet eius, qui eas preces prætermittit? Quidam ſenſerunt, commaculare quidem, ſi per contemptum, vel cum aliorum offenſione, vel ex conſuetudine omittantur; ſecus verò non item: etiamſi earum omiſſio ſit cum negligentia coniuncta: tunc enim, inquiunt, venialis noxa, non lethalis contrahitur. Sic Angel. in verbo, Hora. nu. 10. cenſet enim legem de recitandis priuatim precibus Horarijs conſciētias clericorum leuiter, non grauiter obſtringere. Cæterùm communis eſt Canonici iuris interpretum, & Summiſtarum opinio, culpam lethalem committi; tametſi Diuinum officium abſque contemptu, per ſolam negligentiam, ſine iuſta cauſa omittatur, cùm alioqui recitari commode poſſet. Nam ſiue ratione Canonicæ legis, ſiue conſuetudinis, eas, quis recitare debeat, præceptum eſt de re graui; ac propterea minime ſine cauſa iuſta prætermittendum: alioqui culpa lethalis contrahitur ab eo, qui omittit ſine iuſta, & debita cauſa. Sic Nauarrus de oratione, cap 7. num. 1. vbi citat Henricum, Paludanum, Turrecrematam, Caietanum, Silueſtrum, & alios,

Secundò quæritur, An lethaliter peccet, qui vnius tantùm Horæ officium integrum omittit, videlicet Primę, aut Tertiæ, aut Sextæ, aut Nonæ? Reſpondet Nauarrus loco citato, ex communi ſententia, eum lethale peccatum admittere, ſi citra cauſam legitimā omittat: quoniam quælibet Hora Officij Diuini, pars non modica, ſed notabilis habetur.

Tertiò quæritur, An qui vnius Horæ vnum Pſalmum ſcienter prætermittit, in lethale peccatum incurrat? Reſpondet Nauarrus de oratione, cap. 7. nu. 44. eum, qui omittit vnius Horæ vnam partem notabilem, lethali ſe peccato obſtringere: & hæc eſt communis omnium ſententia. Verùm meritò quærat aliquis quænam ſit pars notabilis cuiuſque Horæ? Reſpondet idem Nauarrus, in Prima, Tertia, Sexta, Nona, notabilem partem omitti, ſi totum principium vnà cum Pſalmo negligatur. Sed reſpondet Antoninus, quem refert ipſe Nauarrus, ſingularum Horarum partem notabilem omitti, cum tertia pars prætermittitur: nam quantumcumque ſit certum aliquod totum, ſiue magnum, ſiue exiguum, & tenue, pars eius notabilis cenſetur tertia. Verùm licet tertia pars in quolibet toto ſit notabilis, negari tamen non poteſt, etiam partem minorem tertia, eſſe notabilem, quando totum aliquod eſt magnum. Exempli gratia Dies feſtus conſtat viginti quatuor horis à media nocte, vſque ad alteram mediam noctem, tertia pars eſt octo horarum, certe ſi quis in die feſto per quinque, aut quatuor horas opus ſeruile feciſſet, notabiliter, ſiue grauiter peccaſſet. Et qui trecentos aureos debet, non ſolùm grauiter peccat, ſi centum non ſoluat, ſed etiam ſi triginta, aut viginti deneget, ac ſibi retineat.

Quartò quæritur, An qui per totum diem omnium ſeptem canonicarum Horarum officium abſque legitima cauſa prætermittit, ſepties peccet, an ſemel tantummodo? Duæ ſunt opiniones. Prima docet ſeptem eſſe omiſſiones, ac proinde ſeptem peccata re diſtincta: quemadmodum ſi quis quadragenarium ieiunium, quod proximè ante Paſcha ſeruatur, negligeret, tot peccata committeret, quot ſunt eius ieiunij dies. Sic etiam, quia ſepties in die orare quis debet, ſepties peccat, ſeptem Horas, aut tempora orationi deſtinata negligens. Sic Tabien. in verbo Hora q. 18. Secunda opinio tradit, vnum tantùm peccatum admitti in omittendo ſeptem Horarum officio: grauius tamen, quàm ſi pauciores Horæ prætermitterentur: Atque hæc eſt communi conſenſu recepta ſententia. Sic Nauar. de orat. cap. 7. nu. 6. vbi citat Turrecrematam, Zabarellam, Archidiaconum, Antoninum. Sic Roſel ſupplementum Piſan. vt refert Silueſt. Hora. q. 12. dicto. 6. Præcipuum huius quæſtionis caput eo nititur, An omnes ſeptē preces Horariæ vnum Clerici miniſterium, obſequium, & officium conſtituant, ita vt quælibet Hora illius totius Officij pars habeatur, an verò ſint ſeptem inter ſe diuerſæ precationes, quaſi ſeptem Officia, ſeptem diei diſtinctis temporibus à Clerico perſoluenda. Prima opinio, ſeptem

Officia

Officia eſſe cenſet. At communis opinio vnum tantùm vult eſſe Officium, quotidie præſtandum à Clerico, ex ſeptem partibus conſtans: quæ ſententia meo iudicio, ad veritatem magis accedit. Si quis igitur ſeptem canonicas Horas die vno prætermittat, in vnum tantùm peccatum incurrit, quoniam vnum integrum quotidianum Officium negligit. Qui tamen per menſem, vel hebdomadam, vel annum Officium Diuinum omiſerit, tot peccata perpetrat, quot ſunt dies, in quibus Diuinum Officium prætermittit; ſiquidem dierum illorum Officia, non vnum totum Officium conſtituunt.

Animaduertendum eſt, non eſſe idem iuris de omiſſione Diuini Officii, quod de actu volũtatis interno, quo quis ſæpius per diem ſecum ſtatuit canonicas preces omittere. Voluntas enim omittendi ſæpius repetitur, dũ ſæpius confirmatur, vt quidam exiſtimant, aut ſaltem dum ſæpius intermiſſa reuocatur, vel ſæpius interrupta renouatur. At omiſſio Officij ſeptem Horarum per diem minime iteratur, ſed vna tantùm exiſtit. Nec in præſentia ſermo eſt de eo, qui ſciens vnius Horæ officium omittit, cum tamen decernat in Horis cæteris orare; & deinde appetente tempore, quo in alia Hora perſoluere Diuinum officium deberet, id quoque tunc temporis ſcienter omittit: hic enim proculdubio bis peccauit, quoniam quælibet omiſſio per ſe in vitio fuit, & culpa. Cum igitur communis opinio docet, in ſeptem Horarum officio omittendo vnum tantùm peccatum admitti, locum habet in eo, qui vna voluntate ſimplici omnes ſeptem Horas canonicas ſcienter prætermittit. Vnde quidam non benè voluntatis actum internum ſæpius in die repetitum, cum ipſa omiſſione confundunt.

Quintò quæritur, An Presbyter, vel Beneficiarius ſuo muneri, & officio ſatisfaciat, ſi in perſoluendo officio Diuino ſibi ſocium adhibeat, ita vt ambo alternos Pſalmorum, & Reſponſoriorum verſus, & lectiones recitẽt. Communis eſt opinio eum ſatisfacere, vt teſtantur Maior in 4. diſt. 12. q. 6. & Nauar. de orat. cap. 10. nu. 16. vbi citat Henricum, Antoninum, Paludanum; ſic etiam Silueſt. Hora. quæſt. 7. Et id ipſum vſus, & conſuetudo confirmat. Quæres, an ſolùm ratione conſuetudinis huiuſmodi, Clericus ſuum munus, & officium expleat; an verò etiam vi, & natura legis? quod perinde eſt, ac ſi quæras, an iuris Canonici ſit, vt clerici per ſeipſos preces Horarias recitent integras, & conſuetudo induxerit, vt alternis verſibus eas perſoluant. Sunt, qui putant id ſolùm conſuetudine eſſe receptum. Mihi tamen veriùs apparet, quod alij tradiderunt canonica iura tantùm exigere, vt Pſalmi, Reſponſoria, Cantica, & Lectiones in officio Diuino alternatim à clericis recitentur. Refert Auguſtinus lib. 9. Confeſſion. cap. 6. & 7. introduxiſſe Beatum Ambroſium in Eccleſiam Mediolanenſem, quod in alias deinde Eccleſias Occidentis manauit, vt Pſalmi, & Hymni alternatim more Orientalium dicerentur: quod idem tradiderunt Iſidorus lib. 1. de Eccleſiaſt. officijs, cap. 7. Raba. lib. 2. de inſtitut. cleric. cap. 50. & Paulinus in Vita B. Ambroſij. Et Socrates lib. 6. cap. 8. ſcriptum reliquit, ab Ignatio inſtitutum eſſe in Eccleſia Antiochena conſuetudinem alternis verſibus canendi. Sic etiam Caſſiodorus lib. 10. Tripar. hiſtor. cap. 9. Niceph. lib. 13. cap. 8. quamuis eum morem ad Flauianum, & Diodorum, Monachos Antiochenos referri debere, teſtatur Theodoretus lib. 2. hiſtor. cap. 24. Et Baſilius epiſt. 63. ait, hunc vſum per omnes Orientis Eccleſias vbique ſeruari: quem retinuit S. Chryſoſtomus in Eccleſia Conſtantinopolitana, teſtibus Socrate in lib. 6. Hiſtor. Eccleſ. cap. 8. Caſſiodo. in lib. 10. Tipar. cap. 9. Niceph. lib. 13. c. 8. Ex his perſpicitur, à primis Eccleſiæ temporibus Pſalmos alternis in Eccleſia cani ſolitos.

Sextò quæritur, An clericus Eccleſiæ præcepto ſatisfaciat, ſi preces Canonicas recitet alternis verſibus cum ſocio libero, ac minime ad eas recitandas adſtricto? Reſpondeo, ſatisfacere nihil enim refert ſocius ne ſit lege, & præcepto preces canonicas recitandi ſolutus, an adſtrictus: nã Eccleſiæ præceptum clericus ſeruat Diuinum officium, partim recitando, partim audiendo: nam clerici ſolent famulorum, aut aliorum familiarium vti miniſterio, & opera in penſo Horarum canonicarum ſoluendo.

Septimò quæritur, An cum quis Horarias preces Canonicas vnà cum tribus, aut etiam cum quatuor ſocijs recitat, debeat aures, & animum ad ſingulos proferentes attendere? Reſpondeo, cum præcepto ſatisfacere ſatis, ſi attentè

A audiat verba, quæ à pluribus pariter pronunciãtur, ac ſi ab vno tantùm dicerentur.

Octauò quæritur, An cum quis alternis cum ſocio Diuinum officium perſoluit, vna cum eo Orationes, Capitula, & Antiphonas recitare debeat? Roſella, vt teſtatur Silueſt. Hora. q. 7. affirmat Antiphonas ſimul ab vtroque eſſe dicendas, quia in choro ſimul dicuntur. Sed verius eſt, quod Silueſter, & Nauarrus de orat. cap. 10. nu. 16. cum Paludano tradunt, ſufficere, ſi quis attente audiat Antiphonas, Capitula, & Orationes, cum dicuntur à ſocio.

Nonò quæritur, Quo modo Diuinum officium ſit perſoluendum, quando preces canonicæ ſimul à tribus, quatuor, pluribuſúe recitantur? Reſpondeo, vſu eſſe receptum, vt vnus vnum verſiculum pronũciet, & cæteri cum plures ſunt, ſimul alium verſiculum recitent: & cum tres ſunt, vnus primam lectionem proferat, ſecundus ſecundã, tertius tertiam: & vno Capitulum dicente, cæteri audiãt. Si roges, an cum plures tribus ſunt, ſufficiat ſi trium quiſque ſuam lectionem proferat, cæteris attente audientibus? Quidam exiſtimant tunc ſingulas Lectiones à duobus, vel

B tribus ſimul dicendas. Sed certè, cum in choro vſus obtinuerit, vt tres tantùm Clerici tres Lectiones decantent, quiſque ſuam, & cæteri canonici eas attente audiant, negari non poteſt; quin etiam id extra chorum ſeruari tuta conſcientia queat, vt tres tantummodo Clerici Lectiones efferant, cæteris attente, & ſtudioſe audientibus.

Decimò quæritur, An cum quis voti Religione, vel ratione pœnitentiæ ſibi iniunctæ certos Pſalmos, vel Eccleſiaſticum pro Mortuis officium, vel paruas ſacras B. Virginis Preces, vel Letanias, vel Hymnos, aliaſúe quaslibet precationes perſoluere, aut recitare debet, ſuo muneri ſatisfaciat, ſi hæc vnà cum ſocio alternis verſibus dicat? Reſpondeo cum Nauarro, de orat. cap. 10. nu. 19. ſatisfacere: id enim de more ſeruatur. Ex quo fit, vt cum plures aliquid prædictorum recitare adigun tur, ſuum munus, & officium impleant, ſi omnes ſimul congregati alterne reſpondeant. Quæres, an idem iuris ſit in eo, qui aliqua obligatione deuinctus, eas preces recitare debet, quæ vulgo dicuntur Roſarium, Corona, & Pſalterium B. Virginis. Affirmat Nauarrus, de orat. cap. 10. n. 19. Et recte quidem

C meo iudicio: nam tuta conſcientia huiuſmodi penſum interpretari poſſumus eſſe reddendum eo more, quo Horarium officium exoluitur: ergo ſatis eſt, ſi eæ preces alternatim fundantur à duobus.

Vndecimo quæritur, An qui preces canonicas recitat verba diminuens, & detruncans, peccet? In Clement. 1. de celebr. Miſſar. Clerici, & Beneficiarij quidam reprehenduntur Diuinum officium perſoluentes negligenter; eo quòd (vt ibi dicitur) Horas canonicas dicerent, ſeu pſallerent, tranſcurrendo, ſyncopando. Idem quoque reprehenduntur in cap. dolentes. De celebr. Miſſarum. Vnde in Concilio Baſilienſi Seſſio. 21. §. Qualiter Horæ canonicæ ſint dicendæ extra chorum, ita habetur: Quoſcumque etiam alibi Beneficiarios, ſeu in ſacris conſtitutos, cum ad Horas canonicas teneantur, admonet hæc ſancta Synodus, vt ſi Orationes ſuas Deo acceptas fore cupiunt, non in gutture, vel inter dentes, ſeu degluttiendo, aut ſyncopando dictiones, vel verba, ſed reuerenter verbis diſtinctis, ſiue ſoli, ſiue ſociati cum alijs, Officium Diuinum, nocturnumque perſoluant. Hæc ibi. Dubitandum non eſt, quin non-

D nullum peccatum admittat is, qui cum Diuinum officiũ perſoluit, verba mutila, & decurtata ſcienter profert. Secus verò ſi id, vel vitio linguæ, vel conſuetudine quadam (vt ſic dicam) ingenita, & quodammodo in naturam conuerſa faciunt. Preces enim Horariæ ita diſtinctè ſunt pronunciandæ, vt is, qui profert, ſeipſum intelligat, & percipiatur ab alijs, quibuſcum ſimul orat. Quæres, an Clericus, qui in recitandis precibus Horarijs, verba ſcienter diminuit, ſyllabis abſciſſis, & amputatis, eas repetere debeat. Aiunt quidam eſſe repetendas; propterea quod præceptũ Eccleſiæ in cap. Dolentes. & Clement. ſupra citatis violat, atque perfringit. At verius eſt, quod alij tradiderũt, Preces, quæ ita recitantur, non eſſe repetendas: nam etſi non nihil ea in re peccetur, legis tamen ſubſtantia retinetur. Et id à ſimili probari poteſt. Nam in cap. Retulerunt. de conſecr. diſt. 4. rogatus Pontifex, an Sacerdos, qui per inſcitiam linguæ Latinæ, dum baptizaret, neſciens Latinè loqui dixerat: Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua ſancta, ratum, & firmum baptiſmum contuliſſet? Reſpondit: Si ſolus fuit linguæ lapſus, & error, valuiſſe

iuſſe Sacramentum. Deinde in l. Quia debet. ff. De manumiſſ. teſtamento, ſic ſtatuitur: Qui habebat ſeruum Cratiſtum, teſtamento ita cauit: Seruus meus Cratinus liber eſto. Quæro, an ſeruus Cratiſtus ad libertatem peruenire poſſit, cum teſtator ſeruum Cratinum non habeat, ſed vnũ ſolùm Cratiſtum. Reſpondeo, nihil obeſſe, quod in ſyllaba errallet. Si ergo Baptiſmus mutatis ſyllabis, & teſtamentum etiam ſyllaba corrupta valet, cur preces Horariæ etiam canonicæ non ratæ erunt, & firmæ, tametſi erretur in ſyllabis? Quæres inſuper, an peccẽt ij, qui è choro egrediuntur, antequã preces finiantur? Peccãt. Legimus apud B. Gregor. lib. 2. Dialog. c. 4. S. Benedictum vidiſſe Diabolum extrahentem quendam Monachum a choro ante precationis Horariæ finem; & tandem Benedicti flagello Diabolum fugatum. Rurſus quæres, an peccent ij, qui chorum tardius ingrediuntur? Olim, teſte Caſſian. lib. 3. De Inſtitut. Monach. cap. 7. Monachis, qui ad Horas Diuinas, veputa ad Tertiam, Sextam, vel Nonam non accedebant, antequam primus Pſalmus finiretur, non licebat Oratoriũ introire, ſed Congregationis miſſam ſtantes pro foribus præſtolabantur. In nocturnis verò precibus Horarijs vſque ad finem ſecundi Pſalmi permittebatur. Vnde nouum videri non debet, quod in Synodo Baſilienſi legimus conſtitutum Seſſio. 21. cap. Quo tempore quiſque debeat eſſe in choro, videlicet abſentes a choro non cenſeri, qui in Matutinis ante finem Pſalmi, Venite exultemus, in alijs Horis ante finem primi Pſalmi. In Miſſa ante vltimum Kyrie eleiſon officio Diuino interſunt. Hæc ibi.

Duodecimò quæritur, An qui debẽt recitare preces Horarias, debeant quoque recitare paruas preces. B. Virgini ſacras, & debeant Defunctorum officium perſoluere. Reſpondet Nauarr. tract. de orat. cap. 3. nu. 3. & 4. Ex ſententia Ioannis Lignani, Alberti, Paludani, Cardinalis, & Turrecrematæ, hæc omnia officia eſſe perſoluenda ab eo, qui recitare Horarias preces cogitur, iuxta conſuetudinem, ſtatuta, vel formulam Eccleſiæ, cuius regulam in recitando Diuino Officio ſeruat: alioqui perſoluere hæc officia non cogitur. De hoc dicam inferius.

De Precibus Canonicis continenter, ac ſine vlla interruptione recitandis.
Cap. VIII.

PRimò quæritur, An ſit iuris Canonici, vt Horariæ preces ſine interruptione recitentur? Reſpondeo, iure communi in vniuerſum, Officia Diuina eſſe perſoluenda non interruptè. De precibus verò Canonicis ius expreſſim continetur, in cap. Dolentes. de celebr. Miſſ. vbi reprehenduntur Clerici, & Beneficiarij, qui cum Horas, hoc eſt preces canonicas, vel priuatim recitant, vel publice decantant, aliqua colloquia intermiſcent: De omnibus officijs Diuinis vniuerſe ius colligitur ex cap. Nihil. & cap. Illud. 7. q. 1. & cap. Nullus. de conſec diſt. 1. & nos ipſa ratio naturalis conuincit. Nam qui cum Rege, vel Principe ſermonem habet, eum minime interrumpit, niſi ruſticus, & inurbanus haberi velit. Nauar. tract. de orat. cap. 10. n. 38. & ſequentibus.

Secundò quæritur, Quidnam interruptio Horariarum precationum ſignificet? Reſpondeo, Interruptionem dici, cum quis aliquam de precibus Horarijs canonicis cœptam intermittit animo, & voluntate continuandi reliquũ illius precationis poſt finem eius, quod interponit, vt docet Nauar. tract. de oratione, cap. 16. nu. 66. & ſequentibus. Interponuntur verò aliquando facta, aliquãdo verba, vt cum colloquia intermiſcentur.

Tertiò quæritur, An aliquando fas ſit preces canonicas interrumpere? Negari non poteſt, quin iuſtis de cauſis liceat nobis eiuſmodi preces interrumpere: ita vt eam partem, quam inceptam relinquimus, repetere minime cogamur, vt ſtatim dicam. Sed ſpeciatim quæſtio eſt, quænam ſint iuſtæ cauſæ? Eas paucis aperiam. Iuſtæ cauſæ habentur, in primis cum opus eſt, vel concionem audire, aut habere, rem diuinam audire, vel facere, iuſſu Superioris opus aliquod, & officium præſtare: quodlibet itidem virtutis opus efficere, aut aliquid ſaluti, honori famæ, aut alijs bonis noſtris, vel proximorum neceſſarium: has cauſas, & alias ſimiles, vt iuſtas approbat Nauarr. tract. de orat. c. 16. n. 68. & 69. Et eſt animaduertendum, non ſufficere iuſtam cauſam, & legitimam, ſed talem adeſſe oportere, vt in aliud tempus differri commode nequeat: quorum alterutrum ſi deſit, precatio Horaria incœpta minime iure intermittitur.

Quartò quæritur, An tres nocturnæ vigiliæ diuidi iure communi queant à Matutinis laudibus, non ſolum per Horam, ſed etiam per totam noctem interpoſitam? Reſpondeo, tuta conſcientia diuidi ob quamlibet honeſtam cauſam: alioqui ſine iuſta, vel honeſta cauſa diuidi iure non poſſunt, quia habentur tanquam officium vnius horæ: ac proinde ſimul cum Laudibus Matutinis, Nocturnæ vigiliæ perſolui debent. Cæterùm olim diuidi ſolebant, vt teſtatur Francolin. in tract. de Horis canonicis, cap. 2. nu. 13. & cap. 5. n. 9. ex Durando, & Vualdenſi, quos ibi citat. & nũc etiam Eccleſia diuidit in nocte Natalis dominici, quia ſacrificium Miſſæ interponit, & in quibuſdam Religioſorum domicilijs, & conuentibus media nocte Pſalmi nocturni concinuntur; & deinde ſub auroram Matutinæ laudes. In hoc cõſuetudo iuri derogare poteſt. Dubitabis, an ſeiungi poſſint, & diuidi a ſe tres nocturnæ vigiliæ per Horã vnã, aut duas, pluresúe. Reſpondet Nauarrus de orat. cap. 3. nu. 64. iuſta de cauſa fas nobis eſſe, diuidere. Nam alicubi pro Mortuis clerici non nouem Pſalmos, & totidem Lectiones in tres Ordines diuiſas decantant, ſed tres tantùm Pſalmos cum totidem Lectionibus. Si roges, an quando nocturnæ vigiliæ a Laudibus Matutinis ſeparantur ſine iuſta aliqua cauſa, lethale peccatum committatur. Et an oporteat ante laudum initium Orationem dominicã cum ſalutatione Angelica recitare, iuxta regulas, & præceptiones, quibus ſtatuitur, vt ante cuiuslibet precationis Horariæ initium Oratio dominica cum ſalutatione Angelica recitetur. In primo, non exiſtimo eum lethaliter peccare, qui ſine rationabili cauſa diuidit, ſed tantùm leuiter. In ſecundò, Nauarrus cenſet eſſe Orationem Dominicam præmittendam, eo quòd tunc officium Horæ à Nocturnis Pſalmis diſtinctæ inchoatur: ipſe enim, vt ſuperiùs annotaui, putat octo eſſe Horas, id eſt, Horarias preces canonicas, ita vt tres Nocturnæ vigiliæ a Matutinis Laudibus diſtinguantur. At verò, quia vſus inualuit, vt vna tantùm Hora hoc eſt, vnius tantùm Horæ officium cenſeatur, non video cur Oratio Dominica Matutinarum Laudum initium inire debeat. Quæres itidem, an cum tres Nocturnæ vigiliæ ſine Matutinis Laudibus finiuntur, recitari debeat ad vigiliarum finem precatio Dominica? Conſtituunt enim Canones, cuiuslibet Horæ Officium Diuinum per Orationem Dominicam terminandum. Reſpondet Ex cap. Id ſemper. de cõſec. d. 5.
etiam Nauarrus de orat. cap. 3. num. 64. finiendas eſſe vigilias nocturnas per Orationem dominicam, quia faciunt Horam per ſe a Matutinis Laudibus diſtinctam. At cum ſit vſu receptum, vt pro officio vnius Horæ cum Laudibus habeantur, iure non cogimur, eas per Orationem dominicam terminare.

Quintò quæritur, An cuiuslibet alterius Horæ officium, puta, Primæ, Tertiæ, Sextæ, iuſta de cauſa intermitti, interrumpiúe tuta conſcientia queat per aliquod temporis interuallum? Reſpondeo, poſſe, quia idem iuris eſt de harum Horarum officiis, quod de cæteris, niſi quod officia alia alijs ſunt breuiora, nec ita frequenter iuſta cauſa poteſt occurrere, vt breuiorum Horarum officia interrumpantur. Si quæras, an dum quis Primæ, Tertiæ, Sextæ, aut Nonæ officium perſoluit, vnum Pſalmum incœptum, iure interrumpat per vnum quadrantem Horę, aut eo amplius: non enim videtur in tam parua interpoſitione temporis, poſſe iure interrumpere. Reſpondeo, ſi iuſta ſubſit cauſa, dubitandum non eſt, quin ſit iure permiſſa interruptio, etiam vnius Pſalmi; vt ſi ingenti malo ſubito occurrenti, obſiſtendum ſit, aut aliquid aliud faciendum ob rationabilem cauſam.

Sed dubiæ quæſtionis eſt, an Diuinum officium repetendum ſit, ſi ad longum temporis ſpatium interrumpatur. Nauar. de orat. cap. 16. nu. 75. & Medina de orat q. 16. prope finem inſinuant eſſe iterandum; aiunt enim non eſſe repetendum, ſi ad breue tempus interrumpatur. Quidã generatim ſentiunt, non eſſe repetendum etiam interruptum ad longũ tempus. Sed probabilius videtur, quod Nauarrus, & Medina docent: quia interruptum ad longum tempus, videtur finiri, non continuari.

Sextò quæritur, An qui Horariam precationẽ interrumpit per riſũ, iocos, aut ſermones alioqui otioſos, & vanos, debeat

debeat eam repetere? Reſpondeo, minimè; ita Nauarr. de orat. cap. 16. nu. 75. niſi quod dupliciter eſt peccatum; nimirum, precationem interrumpendo ſine iuſta, & legitima cauſa, & otioſum verbum, aut vanũ opus intermiſcendo: ſed in vtroque venialis tantùm noxa contrahitur.

Septimò quæritur, An qui preces Horarias interrumpit animo, & voluntate non continuandi reliquum, quod ſupereſt, ſed repetẽdi, quod eſt ante recitatum, Horarium penſum exoluat, ſi poſtea continuet, nec repetat? Negant Nauar. de orat. c. 16. nu. 73. & nu. 74. & Medina de orat. q. 16. verſic. De tertio, eum ſatisfacere ſuo muneri, & officio: quoniam actus vltra mentem, & voluntatem non ſe protendit, ac fundit. Quidam alij generatim reſpondent eum ſuo officio ſatisfacere, etiam ſi nihil repetat, quia poteſt, inquiunt, voluntatem mutare, & ratum habere id, quod recitauit animo, & voluntate repetendi. Sed diſtinguendũ eſt: aut enim is, cum ab initio cœpit precationem Horariam recitare, in animo habuerat poſtea totum repetere, & tunc locum habet Nauarri, & Medinæ ſententia, aut initio non habuerat in animo iterare, ſed reliquum continuare; & tamen poſtea animum, & voluntatem mutauit, quia ſtatuit repetere, quod antea iam recitauerat, & tunc non cogitur repetere, licitum enim eſt nobis ab ea voluntate recedere, & priſtinam reuocare. Verbi gratia, cœpi recitare Tertiæ horæ preces, & eas interrupi animo, & voluntate repetendi, quod dixeram, debeo poſtea repetere, vt Nauar, & Medina ſentiunt, nam legi, & præcepto non ſatisfacio, cum in animo eſt mihi voluntas contraria non ſatisfaciendi. Si tamen interrupi, nec fuit in meo animo iterare, & poſtea cum precationem Horariam reſumo, volo repetere, fas eſt mihi eam voluntatem mutare, ita vt nihil repetam, dũmodo quod intermiſſum eſt, proſequar: nam totum quod eſt antea recitatum, valet; vt dicam inferius ex ſententia Nauarri. Et idẽ iuris eſt de ſacro, quod quis in die feſto audit ratione præcepti, quo tenetur: nam ſi initio in animo habet aliud ſacrum audire, vt Eccleſiæ præceptum impleat, audire illud debet; ſiquidem nondum Eccleſiæ ſatisfecit. Si autem non ſtatuit aliud audire, eo tamen audito, decreuit aliud audire, non cogitur alteri ſacro intereſſe, eſt enim ei licitum a voluntate recedere, & ratum habere primum ſacrum, quod audiuit. Item, ſi quis preces Horarias recitet voluntate legendi eas ſolùm, non orandi, debet eas repetere: quia legere, non eſt orare.

Octauò quæritur, An idem iuris ſit de cæteris, qui vel ratione voti facti, vel pœnitentiæ à Confeſſario iniunctæ, vel Regulæ monaſticæ debent aliquas alias preces recitare? Reſpondet Nauarrus, idem iuris eſſe, nec immeritò, quoniam preces Canonicæ iuſtis de cauſis interrumpuntur, ergo & aliæ preces. Cum item alicui præceptum datur, vt quinque templa, vel altaria per vnum diem inuiſat, illud obſeruat, etiam ſi interruptis Horis, intra eandem diem id faciat. Hinc eſt, vt ij, qui quotidie recitare debent eas preces, quas vulgò vocamus Roſarium, Coronam, vel Pſalterium B. Virginis, eas tuta conſcientia perſoluant, etiamſi mane certam partem recitent, & aliam ſub meridiem, & aliam ad Veſperam ob occupationes, quæ paſſim interdiu incidere ſolent.

Nono quæritur, An Diuinum officium inceptum, & iuſta de cauſa interruptum, iterari, ac repeti debeat? Reſpondeo, minimè. Sic Nauar. tract. de orat. cap. 10 nu. 42. & c. 16. nu. 66. & ſequentib. nam legis, & præcepti ſubſtantia ſeruatur, etiam ſi interrumpantur preces, ſic etiam Medina de orat. q. 19. ad finem.

De tempore, quo preces Horariæ perſolui debent. Cap. IX.

PRimò quæritur, An certis, ſtatiſque horis Diuinum officium ſit recitandum, vt canonum, ſiue iuris communis, cum priuatim à Clerico perſoluitur? Reſpondeo, Clemen. 1. de celebr. Miſſarum conſtitutum eſſe, vt diurnum, & nocturnum officium, in Eccleſijs, publicè temporibus debitis perſoluatur, ſiue ſint Eccleſiæ, quas vocant Cathedrales, ſiue Collegiatæ, ſiue Regulares, in quibus de more concinuntur Horariæ preces. Sic Gloſſa in illa Clementina. Sic Innocen. Hoſtien. Ioannes Andreas, & Abbas in cap. 1. de celebrat. Miſſarum. Sed quamuis ius nihil ibi conſtituerit de ijs, qui priuatim extra Chorum penſum

A Horarum exoluunt, nihilominus tamen inter omnes conuenit iuris eſſe communis, vt eæ etiam preces ſuis temporibus opportunè recitentur, quod videtur colligi ex cap. 1. de celebrat. Miſſar.

Secundò quæritur, Quodnam ſit opportunum tempus in quo cuiuslibet precationis Horariæ, & Canonicæ penſum eſt perſoluendum? Conſtans eſt omnium opinio, Primam recitari debere vna hora antè, vel poſt Solis ortum, cui conſonat Hymnus:

„ Iam lucis orto ſidere.

Tertiam, hora tertia à Solis ortu: Sextam, hora meridiana: Nonam, tertia poſt meridiem hora: Veſpertinam, hora duodecima à Solis ortu: Completam verò, hora poſt Solis abſceſſum appetente iam nocte: Nocturnas vigilias cum laudibus matutinis ad mediam noctem, aut quarta vigilia noctis, hoc eſt, vna, duabus, tribusúe horis ante Solis ortum. Hæc ſunt debita tempora ſecundùm Canones, & iura. At verò vſu receptum eſt, vt ſingularum Horarum officia perſoluantur, iuxta conſuetudinem prouinciæ, vel patriæ.

B Tertiò quæritur, An ſatius ſit preces Canonicas anteponendo recitare ob negocia, & occupationes ſæpius incidentes, quàm poſtponendo? Conueniunt omnes, ſatius eſſe anteponere ob eam cauſam, quod attentiùs, ſtudioſiùs, religioſiùs recitari ſoleant. Deinde, quia in cap. Presbyter, de celebrat. Miſſarum, & cap. Presbyter, diſt. 91. conſilium datur, vt Clerici varijs occupati negocijs, mane Diuinum officium, vſque ad Veſpertinum perſoluant; & deinde ſuis rebus attendant. Vnde paſſim traditur ab omnibus, negligentiæ eſſe Horarias preces poſtponere, prouidentiæ verò præponere. Obijcies id, quod Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & Abbas in cap. 1. de celebr. Miſſarum, referunt de quodam Eremita, cui, cum ante tempus Diuinum officium perſoluebat, Angelus vuas acerbas deferebat, quas ederet; aliquando verò maturas porrigebat, aliquando marcentes. Et cum rogaretur Angelus, cur modò acerbas, modò maturas, modò marcentes vuas ipſi afferret. Reſpondit, quia ipſe aliquando tempus Diuini officij præueniebat, aliquando poſtponebat, aliquando opportunè ſeruabat. Ergo (inquiunt) Horarias preces præ- C ponere iure non licet. Reſpondeo, iure ſuis temporibus ſingulas Horarias preces recitandas; nihilominus tamen tuta conſcientia abſque vllo peccato ob negocia, & occupationes communes, & quæ paſſim occurrunt, vel anteponuntur, vel poſtponuntur: præſtat autem anteponere. Ille verò Monachus, quia ſolitariam vitam agebat, ſuis temporibus Diuinum officiũ perſoluere iure cogebatur. Hinc etiam eſt, vt de quodam Epiſcopo memoretur ex Petro Damiano in epiſt. ad Deſiderium de miraculis ſui temporis, cum poſt obitum ſuum pœnas in igne purgatorio perpeſſum, quòd in aula Principis verſatus, Diuini officij penſum minimè ſuis temporibus exoluere conſueuerat. Videlicet ille, vel pluſquàm par erat, aulam regiam frequentauerat; vel preces Horarias publicè in Eccleſiis tempeſtiuè cantandas non curauerat, vel ipſe priuatim eas plus æquo, & ſine cauſa iuſta anteponebat, vel poſtponebat.

Quartò quæritur, Quomodo intelligatur id, quod dicitur in c. Presbyter. De celebr. Miſſar. & c. Presbyter, d. 91. Videlicet, vt Presbyter mane ſuæ ſeruitutis penſum expleat, Primam, ſcilicet, Tertiam, Sextam, Nonam, & Ve- D ſperam. Quidam è quibus eſt Silueſt. Hora. q. 9. exiſtimant eum locum ſic eſſe intelligendum, vt Clericus negocijs implicatus, ſtatim mane omne pẽſum Horarũ exoluat vſque ad Nonam, Veſpertina excluſa: quod ita facere ſolent Clerici, qui in curia Romana commorantur. Sed certè eo loco etiã Hora Veſpertina includitur, ſic enim dicitur: Presbyter mane, Matutinali officio expleto, pẽſum ſeruitutis ſuæ, videlicet, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperãque perſoluat. Ergo licitum eſt Clerico negocijs, & occupationibus diſtento, mane omnes Horarias preces, etiã Veſpertinam recitare, nec aliter eum locum Innocen. Hoſtienſis, Ioan. Andr. Abbas, & alij intellexerunt. Quæres, quam habeant ſententiam ea verba, quæ ſtatim ſequuntur: ¶ Ita tamen, vt horis competentibus, iuxta poſſibilitatem, aut à ſe, aut aut à ſcholaribus publicè compleantur.] Nam ſi mane omnes Horariæ preces recitari queũt: quorſum illud: ¶ Vt horis competentibus compleantur?] Reſpondeo, his verbis concedi Clerico, vt priuatim extra chorum mane Horarias preces peroret, & curet inſuper, vt publicè in templo à cæteris Clericis Minoribus, quos

ibi ius ſcholares appellat, tempeſtiuè decantentur.

Quinto quæritur, An Nocturnæ vigiliæ vna cum Matutinis laudibus priuatim a Clerico perſolui queant in Veſpera diei proximè præcedentis, videlicet hora vna, duabus, tribuſue ante Solis occaſum? Quæſtionem mouet in primis, quòd non niſi in media nocte, aut ea tranſacta fundi, & recitari poſſunt. Deinde preces huiuſmodi nocturnæ ad diem ſubſequentem pertinent: ergo ſicut diurnæ preces ſequentes, videlicet, Prima, Tertia, Sexta, Nona ante mediam noctem recitari nequeunt, ita nec preces nocturnæ: dies enim ſubſequens, quòd ad Diurnum officium perſoluendum ſpectat, incipit a media nocte, & producitur vſque ad mediam noctem diei ſequentis. S. Thomas quodlib. 5. art. vlt. ad 1. cum hanc quæſtionem agitaſſet; reſpondit in hunc modum: Si aliquis poſt dictas Veſperas, & Completorium, dicat Matutinas, ſi hoc faciat propter laſciuiam, vt quietius ſomno, & voluptati indulgeat, abſque peccato non facit: Si verò propter neceſſitatem licitæ, & honeſtæ occupationis, abſque vllo peccato facit. Sic ille. Sed multis hoc difficile videtur: nam liberè inde, vt integrum eſſet Clerico nocturnas preces recitare tribus horis; immo etiam quatuor ante obitum Solis: eo enim tempore, aut paulo ante, precatio Veſpertina, & Completa recitari ſolent, & poſſunt; cum tamen paſſim Romani Pontificis priuilegio, pluribus concedatur, vt & nocturnas, & matutinas preces hora vna ante Solis abſceſſum perorare queant. Quod ſi alioqui, vt ait S. Thomas, iure tribus, aut duabus horis ante Solis occaſum recitari poſſent, Romani Pontificis priuilegio opus non eſſet. Aiunt quidam Sancti Thomæ locum ſic eſſe accipiendum precationibus Canonicis, videlicet Veſpertina, & Completa opportunè, & conuenienter iuri, recitatis, videlicet hora diei duodecima, & occumbente Sole, licitum eſſe Clericis Nocturnas preces, & Matutinas exoluere: tunc enim perſoluentur appetentibus iam noctis tenebris: At reuera hic ſenſus cum Sancti Thomæ mente non cõgruit: nam eo loco quærit, vt ipſius verbis vtar, Vtrum liceat Clerico, qui tenetur ad Horas Canonicas, dicere Matutinas ſequentis diei de ſero. Et ait: Reſpondeo: Si hoc faciat ob neceſſitatem licitæ, & honeſtæ occupationis; puta ſi Clericus, aut Magiſter debet videre lectiones ſuas de nocte, vel propter quid aliud huiuſmodi, licitè poteſt dicere, & in alijs Horis Canonicis tempus præuenire: ſicut etiam hoc idem in ſolemnioribus Eccleſijs fit. Et ad primum reſpondens, ait: Dicendum, quòd quantùm ad contractus, & alia huiuſmodi, dies incipit à media nocte: ſed quantùm ad Eccleſiaſticum officium, & ſolennitatem celebritatis, incipit dies à Veſperis. Vnde ſi aliquis poſt dictas Veſperas, & Completorium dicat Matutinas, iam hoc pertinet ad diem ſequentem. Ita Sanctus Doctor: Ex quo perſpicitur ſententiam eius fuiſſe, vt in Veſpera diei præcedentis Nocturnæ, & Matutinæ preces, quæ ad diem ſequentem pertinent, tuta conſcientia perſolui queant.

Alij S. Thomam ſic interpretantur: Vt ſtatim poſt Veſpertinam, & Completam preces recitatas, iure perſolui queant Nocturnæ, & Matutinæ precationes, dummodo Veſpertina, & Completa poſt Nonam ſuo debito tempore recitatam ſolutæ fuerint. Et quia precatio Nona recitari debet tribus poſt meridiem horis; ſequitur, inquiunt, vt Nocturnum officium exolui poſſit tribus horis à meridie, & tribus, duabuſúe horis ante Occidentem Solem. Verumtamen ne hoc reſponſum mihi probatur: neque enim cum iure ipſo conuenit, iuxta quod Veſpertina, & Completa preces recitari debent duodecima hora diei, & poſt Solis Occaſum, vel paulo ante: Nec item cum Priuilegio Romani Pontificis, qui nonnunquam Clericis indulget, vt vna hora ante Solis occubitum nocturnum perſoluant officium. Doctrina igitur, & ſententia S. Thomæ illa mihi ſimplicior, & planior videtur eſſe; vt Nocturnum officium non quidem iure communi, ſed conſuetudine, & vſu pro more patriæ, ſiue prouinciæ cuiuſque perſolui queat à Clericis priuatim, ſtatim, atque Veſpertina, & Completa preces recitatæ fuerint, eo tempore, quo de more perſoluũtur, tribus videlicet, duabuſue horis poſt meridiem elapſis. Hoc enim efficiunt S. Thomæ rationes, nempe quod Eccleſiaſticum officium inchoetur in diebus feſtis, ab hora Veſpertina: hoc enim in iure locum non habet: quia incipit officium, cum ſit quotidianum à media nocte, & durat vſque ad mediam noctem, in qua finitur, &

A definit: alioqui ratio S. Thomæ probaret Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam pertinentes ad diem ſequentem recitari iure poſſe, pridie ad Veſperam. Item, quod in celebrioribus Eccleſiis Nocturnæ preces, ſtatim poſt Veſpertinam, & Completam Horas de more publicè decantari ſoleant. Deinde, quòd melius ſit, Deo penſum Horarum anticipatò reddere. Item, quod debitori vitio non vertitur, ſi anticipata ſolutione creditori debitum reddat. Ex quo fit, meo iudicio, vt in æſtate, iuxta conſuetudinem in prouincia, vel patria receptam, Clericus Nocturnum officium perſoluat in Veſpera, videlicet hora vigeſimaſecunda, aut ſtatim poſt vigeſimamprimam ſecundum horologium Italicum; cui reſpondet, iuxta horologium Germanicum, Hiſpanicum, & Gallicum, hora quinta, vel quarta à meridie in æſtate, & in hyeme ſecundum horologiũ Italicum, ſtatim poſt horam vigeſimamſecundam, aut paulo ante vigeſimamſecundam: & iuxta horologium Germanicum, hora quinta, aut quarta pomeridiana. Hoc enim communi Clericorum vſu, & conſuetudine receptum in multis Italiæ, & Hiſpaniæ prouincijs videmus: & triduo B ante Paſcha etiam publicè in Eccleſijs, Nocturnæ vigiliæ, vnà cũ Matutinis laudibus decantantur, tribus, aut duabus horis ante Solis occaſum. Et per Hiſpaniam vſu eſt introductũ, vt in Eccleſijs Cathedralibus Canonici cantẽt ante Solis abſceſſũ in choro Nocturnas preces, & Matutinas laudes per continuos ſeptẽ, aut octo dies, in quibus recolitur anniuerſaria celebritate feſtus dies Dominici corporis.

His tamen nonnulla opponuntur. Primò, Nocturnæ preces ad diem pertinent ſubſequentem, ergo nequeunt pridie recitari: alioqui enim omnes aliæ preces vnius diei pridie ſolui poſſent. Deinde, quia alioqui Prima, Tertia, & Sexta, iure quoque pridie ad Veſperam recitarentur. Reſpondeo, in recitandis precibus Horarijs plurimum cõſuetudinem valere, quæ ius ſcriptum ſæpius ex toto abrogat, aut ex parte tollit. Conſuetudo autem alicubi inualuit, vt Nocturnæ preces pridie ad Veſperam ſoluantur, nõ autem ceteræ diurnæ. Immo, vbi vſu approbatum non fuerit, vt Nocturnæ preces pridie recitentur in Veſpera, recitari debent, tempore iure communi præſcripto. Deinde, huiuſmodi argumentum nullius videtur eſſe ponde- C ris, & momenti, eo enim conficeretur, Nocturnas preces ante mediam noctem non eſſe perſoluendas, quia iure cõmuni in media nocte recitari debent. Et ideo rectè Sãctus Thomas dixit, Eccleſiaſticum officium nonnunquam, videlicet, meo iudicio, iuxta conſuetudinem receptam in prouinciã, vel patria, incipere à Veſpertinis horis: quamuis reuera iure communi, initium ſumat à media nocte. Verumtamẽ conſuetudini ſtandum eſt, quæ initio varia fuiſſe creditur pro varietate regionum. Et quia conſuetudine introductum eſt, vt Nocturnæ preces ante Solis occaſum recitentur; ideo hæ ſolùm, non aliæ preces recitari poſſunt.

Secundò obijciunt: Quorſum ergo multis Clericis Pontificium priuilegium conceditur, vt vna hora ante Solis occaſum Nocturnas preces perſoluant? Siquidem tuta conſcientia tribus, aut duabus horis ante Solem Occidentem recitari queunt? Reſpondeo, priuilegium concedi, vt iuri communi derogetur, quod ſtatuit preces nocturnas media nocte ſolui. Pontifex enim creditur iura ſcire, non ſpeciales conſuetudines regionum, aut locorum, & ita iuri de- D rogat, non conſuetudini; ſinit enim conſuetudines ſuum locum, & vim priſtinam habere, niſi cum eas expreſſim tollit, & abrogat. Item non vbique vſus obtinuit, vt Nocturnæ preces pridie, tribus, duabuſúe horis ante Solis occubitum recitentur à Clericis; ac proinde Pontificiũ priuilegium locum habet in ijs regionibus, in quibus huiuſmodi conſuetudo non viget. Nam ibi Nocturnæ preces iure communi recitari nequeunt, niſi vel ad mediam noctem, aut ſaltem non niſi poſt Solis occaſum: & priuilegium Pontificium dat facultatem, ut ibi hora vna ante Solis abſceſſum recitari poſſint. Si quæras vnde factum eſt, vt nocturnæ preces recitari queant, ſtatim poſt Solis occaſũ, & non reliquũ officium. Reſpondeo, quia reliquũ officium eſt diurnũ, & nox, nõ dies, incipit ab occaſu Solis c. 1. de fer.

Sextò quæritur, Vbinam officium Eccleſiaſticum finiatur? Communis omnium eſt opinio, quòd ad numerum precationum canonicarum ſpectat, totũ officium Eccleſiaſticum in precatione Completa terminari: ea enim, tamquam vltima, omnes ſeptem Canonicas preces finit, & claudit: Vnde & nomen accepit. Quod

verò pertinet ad tempus, vltra quod officium Eccleſiaſticum differri, ac prorogari iure nequit, etiam conuenit inter omnes illud in media nocte terminari, atque deſinere: ita vt media nocte elapſa, recitari amplius iure non poſſit, ſi qua fuerit precatio canonica prætermiſſa, quæ ad diem præcedentem ſpectauerit. Sic Antonin par. 2. tit 9. c. 12. §. vlt. & par. 3. tit. 13 cap 4 § 4 Sylueſt. Hora q. 9. dicto 6. Nauar. de orat. cap. 3 nu. 54. Obijcies, Officium Eccleſiaſticum in precatione Completa terminatur, & clauditur. Sed tempus huic precationi Horariæ iure conueniens eſt, quod inter Solis occaſum, & appetentis noctis tenebras intercedit: ergo Officij Eccleſiaſtici tempus minime ad mediam noctem vſque producitur. Reſpondeo, tempus quod Cōpletę congruit, eſſe totum illud tēporis ſpatiū, quod à Solis occubitu ad ipſas vſque tenebras obſcurę noctis protenditur: & proinde cum precatio Completa ſit totius Officij Eccleſiaſtici finis, & terminus, fit, vt appetentibus noctis obſcuræ tenebris, totum Officium terminetur: quia tunc dies finitur, & definit: ac proinde tunc Officium diurnum hora Completa claudit, ac terminat.

Septimò quæritur, Vndenam Officium Eccleſiaſticum incipiat? Reſpondent paſſim auctores putantes ſe S. Thomæ in hac parte ſententiam ſequi, quodlib. 5. art. vlt. ad 1. quod pertinet ad Horariarum precationum numerū, non eſſe dubium, quin à Veſpertinis precibus ſæpius inchoetur, vt reuera incipit in diebus feſtis ſolennioribus. Mihi tamē videtur incipere à nocturnis vigilijs, iuxta Canones, & iura: nam officium Diuinum eſt quotidianum, & eſt nocturnum, & diurnum: ac proinde totum viginti quatuor horarum ſpatio concluditur, & completur: at verò officium in celebrioribus diebus feſtis habet duas Veſpertinas preces diei præcedentis, & ſequentis. Sed illud habet dubitationem, à quota diei, ac temporis hora Officium Eccleſiaſticum ſit inchoandum? Quidam breuiter reſpondent iure communi initium ſumere à media nocte, quoniam præcedens in media nocte terminatur: ergo eo etiam tempore incipit ſubſequens officium. Et hæc eſt communis opinio, vt refert Silu. Hora. q. 9 dicto 6. Deinde, numerus Horarum Canonicarum à Nocturnis vigilijs incipit; ſed tempus huiuſmodi vigilijs iure deputatum, eſt media nox. His accedit, quod olim Nocturnæ preces media nocte, aut quarta noctis vigilia perſoluebantur. Alij ſenſerunt iure communi in feſtis diebus ſolennioribus inchoari à Veſpera diei præcedentis.

Verùm ego aſſentior ijs, qui aſſerunt tempus, vnde iure communi debet Eccleſiaſticum Officium incipere non eſſe illud, quod poſt recitatas Veſpertinas, & Completas preces proxime ſequitur. Sed eſſe mediam noctem, quo tempore nocturnæ preces iuxta Canones, & iura recitari deberent: niſi eſſet vſu receptum, vt ſtatim poſt Solis occubitum recitentur, & alicubi, vt vna, vel duabus, vel etiam tribus horis ante Solem Occidentem perſoluantur. Quòd ſi in diebus feſtis celebrioribus numerus horarum, vt pridem admonui, à Veſpertinis Horis ſumit exordium, id nō eſt, quia totum Officium ab Horæ Veſpertinæ tempore ſuum capiat, ac ducat initium; ſed quia officia celebriora, & ſolenniora duabus conſtant Veſpertinis precibus, videlicet primis in die præcedenti, ſecundis in die ſequenti, & hoc eſt quod S. Thomas non obſcurè teſtatur. Quare totum Officium Diuinum iure communi perſolui debet, eo tempore, quod eſt interiectum à media nocte præcedente, vſque ad mediam noctem ſubſequentem.

Octauò quæritur, An aliquod peccatum committat is, qui intra tempus iure præſcriptum, preces Horarias canonicas, vel anteponit, vel poſponit ſuo nutu, & arbitratu, cū omni careat cauſa legitima? Nam quòd iuſtis de cauſis citra omne peccatum anteponi, aut poſtponi queant preces prædictæ, nemo negat. Vmbertus in expoſit. Regulæ S. Benedicti, vt teſtis eſt Silueſt. Hora. q. 9. dicto 6. lethale ea in re peccatum admitti dicebat. Sed communi omnium conſenſu eius ſententia reijcitur Silueſt. loco citato. Argel Hora. nu. 22. Tota igitur quæſtio eſt, an ſaltem venialis culpa admittatur? Id quidam affirmant, hoc inde comprobantes, quòd ſi preces anteponantur, aut poſtponantur ſine cauſa legitima, tempus ſingulis precibus deputatum non ſeruatur. Deinde, verba, quæ recitantur, minime Officio Eccleſiaſtico reſpondent: Vt ſi quis Primæ Horæ officium, ante Solis ortum perſoluat, non conuenit, quod in Hymno dicitur: Iam lucis orto ſidere: multò

A minus, ſi Primæ Horæ preces longè poſt Solis occaſum appetente media nocte recitentur. Similiter, ſi Completam precationem, quis perſoluerit tertia, quartaue noctis hora, non congruit id, quod in Hymno dicitur: Te lucis ante terminum. Et ſic de cæteris precibus Horarijs. Alijs tamen in hoc nulla culpa eſſe videtur: niſi per contemptū Clericus id faciat, aut periculum illi ſit, ne Horarias preces omittat, aut ne eas parum ſtudioſe attente, & religioſè recitet: non quòd contra Ius non faciat, ſed quia conſuetudini receptæ, & quæ Ius ſcriptum abrogare poteſt, inſeruiat. Eſt enim vbique fere in more poſitum, vt Prima abſque vllo ſcrupulo ante ortum Solis recitetur. Teſte item Silueſtro, Tertia ſtatim poſt Primam recitatur; item Prima poſt Matutinas laudes in aurora recitatas perſolui ſolet in Cappella Romani Pontificis. Et conſuetudine, Sexta cum Tertia coniungitur, aut Nona cum Sexta, aut Veſpertina cum Nona, & Completa cum Veſpertina: itaque ſecundum Canones, & iura Horariæ preces ſuis ſingulæ certis temporibus recitari debent, at iuxta conſuetudinem receptam recitantur, vt dixi. Hæc illi; B quorum opinio probabilis eſt.

Obijcies id non conuenire ijs, quæ dicuntur in Hymnis Horarum. Reſpondent, ſicut quotannis in Præfatione, quæ per totam Octauam Paſchatis, & Pentecoſtes recitari ſolet, dicitur ¶ Hodierna die, &c.] Et nihilominus aptè ea verba dicuntur: ſic etiam de ijs, quæ dicuntur in precibus Horarijs, idem eſt iudicium: Ea enim non referuntur ad tempora, in quibus talia verba recitantur, ſed ad ea tempora, quæ ſignificant, & ad memoriam reduci; vna cum Eccleſia volumus.

Obijcies ſecundò, hinc fieri, vt abſque vllo peccato Veſpertinæ preces, & Completæ ante meridiem, & prandium quotidie recitari queant, tametſi præueniendi tempus iuſta deſit cauſa: immo totius Officij penſum ſimul ſummo mane cuique liceret exoluere, aut ad noctem vſque differre. Reſpondeo, id nequaquam ex dictis confici: nam ſolùm fatemur, eas Horarias preces ſimul recitari abſque peccato, quando recitantur, prout moris eſt, etiamſi tempora iure præſcripta minime ſeruentur. Eſt enim in hac parte potius conſuetudini ſtandum; C quàm iuri ſcripto. In more verò poſitum non eſt, vt Veſpertinæ preces mane, aut ante prandium recitentur, niſi iuſtis de cauſis, ac multò minus vſu receptum eſt, vt totum officium ſimul perſoluatur abſque iuſta cauſa. Conſuetudo igitur ferè vbique locorum, & gentium viget, vt certæ aliquæ horæ ſimul coniungantur; ac proinde anteponantur, aut poſtponantur, non tamen omnes.

Nonò quæritur, An Veſpertinæ preces tempore Quadragenarii ieiunii, quod proximè ante Paſcha ſuſcipitur, ante prandium perſolui debeant? Silueſter Hora. quæſt. 9. dicto 5. Caietanus in Summa Horæ Canonicæ. Nauarrus de oratione, capite tertio, numero 41. vt probent ex cap. Solent, de conſecrat. diſtinct. prima. reſpondent, publicas in Eccleſiis preces iure communi ante prandium decantari debere, nullo tamen iure cogi Clericos eas priuatim ante prandium recitare. At enim potius eſt vſu, & conſuetudine receptum, vt etiam priuatim à Clericis ante prandium recitentur: nihilominus tamen honeſta aliqua de cauſa, & iuſta ad pomeridianum tempus differuntur.

D

De Ordine, quo preces Horariæ Canonicæ recitari debent.

Cap. X.

PRimò quæritur, An qui Ordine præpoſtero preces Canonicas recitat, nōnihil delinquat? Conueniūt omnes, vt conſtat ex Silu. Hora. q. 9. dicto. 4. & q. 12. dict. 1. eū nequaquam lethaliter peccare, qui in recitandis precibus Horarijs præpoſterum ordinem tenet, etiam ſi id faciat, abſque iuſta cauſa; dummodo tamen contemptus abſit. Conſentiunt itidem vniuerſi, ex legitima cauſa Ordinem Horariarum precationum abſque peccato inuerti; velut qui per obliuionem, aut incōſiderantiam, Tertiam Primæ,

aut Sextam Tertiæ anteponit. Ex quo fit, eum minimè peccare, qui propterea, Prima non recitata, Tertiæ officiũ perſoluat, quòd eum eum ad id recitandum rogetur, aut inuiteturue à ſocio, amico, vel familiari, cui vt obſequiũ præſtet, facilè perſoluta concedit. Nec item peccat is, qui poſt inceptam Tertiam recordatur, ſe Primam non recitaſſe, & nihilominus Tertiam proſequitur, animo, & voluntate recitandi poſtea Primam. Qui tamen ſine cauſa legitima Ordinem inuerteret, venialiter peccatum non effugeret. Vult enim, ac præcipit Eccleſia, vt in recitandis precibus Horarijs ordo ſeruetur, quo ſtudioſius, religioſius, & ſanctius Diuinum officium perſoluatur.

Secundo quæritur, an qui Eccleſiaſticum officium Feriæ conueniens exoluit, cum alioqui præſtare deberet officium certo alicui Sancto deſtinatum, aut è contrario, ſuo muneri, & Eccleſiæ ſatisfaciat? Fatentur omnes, eum qui ſcienter, ac dedita opera Eccleſiaſticum mutat officium ex toto, aut ex parte, Eccleſiæ ſatisfacere, & tantùm veniale peccatum admittere. Iuris enim eſt Canonici, vt ſeptem preces Horariæ recitentur: quod verò hoc officium, aut illud perſoluatur, non attinet ad ſubſtantiam legis, ſiue præcepti; ſed ad modum, circumſtantiamque, ac ſolemnem quandam cæremoniam, ac ritum, ac proinde in mutando officio, aut præpoſterè recitando, minimè legis ſubſtãtia violatur. Sylu. vnà cum alijs. Hora. q. 12. dicto. 1. Hinc eſt, vt ſi per obliuionem, aut inconſiderantiam bona fide ex toto, vel ex parte officium mutetur, peccatum non ſit. Quæres, an qui per errorem, aut ſcienter Officium mutauerit, repetere debeat Officium intermiſſum? Reſpondeo cum communi ſententia, quam refert Sylu. Hora. q. 9. dicto. 4. & q. 12. dicto. 1. eũ minimè ad id faciendum adſtringi, quoniam, quæ ad legis ſubſtantiam pertinent, exoluit; quare conſilium eſt repetere, præceptum non item. Obijcies: Si Officium mutare ex toto, vel ex parte, vel preces Canonicas perturbato ordine recitare, ad modum legis, non ſubſtantiam ſpectat, ſequitur, vt nullum peccatum à Clericus committat, qui ordinem mutat, tametſi id ſcienter faciat. Reſpondeo, id nõ ſequi, quia quamuis hic modus ad legis ſubſtantiam minimè referatur, non nihil tamen eſt peccati, quia Eccleſia conſtituit, vt is modus, ratio, & ordo in recitandis precibus Canonicis ſeruaretur, non tanquam id, in quo cõſiſtat lex, ſed tanquam legis iuſta, & debita cæremonia, ritus, & modus. Cæterùm Angelus, vt teſtatur Sylu. Hora. q. 12. dict. 1. ſenſit, Beneficiarium ſcienter officium mutantem in toto vno die, lethaliter peccare, alios Clericos non item. Sed id Sylueſter meritò confutat.

Tertiò quæritur, An qui recitat preces canonicas longe ante tempus, quàm oporteret, eas repetere debeat? Vna eſt omnium opinio, ſi preces Horariæ, quæ ad certum diẽ pertineant, pridie, aut poſtridie recitentur, Eccleſiæ non ſatisfieri. Dices, creditori ſatisfacere debitorem, ſi ante tempus conſtitutum ei debitum ſoluat. Reſpondeo, diſparem eſſe rationem de precibus Canonicis, ac de debito pecuniario creditori ſoluendo: quoniam preces Horarias perſolui quotidie debet Eccleſia ob cultum, & honorem, quẽ ſingulis quibuſque diebus Deo, Sanctiſque cæleſtis patriæ ciuibus deferri voluit. Quemadmodum igitur ieiuniũ certis diebus ſeruandum, aut ſacrum certo die feſto audiendum, non ſufficit pridie, aut poſtridie ſeruare, vel audire: Sic Horariæ preces certo, ac præſtituto die ſoluendæ, altero die ſiue præcedenti, ſiue ſequenti reddi iure nequeunt. Nec eſt, quòd aliquis mihi opponat, Nocturnas vigilias, & Matutinas laudes certo diei deſtinatas, pridie ad Veſperã Clericos ſoluere conſueuiſſe: nam, vt prædixi, id conſuetudo introduxit; verùm in alijs precibus Horarijs minimè locum habet, quia id conſuetudo non habet. Aſſerunt iidem omnes, ſi preces Horarias, ante tempus ipſis deputatum, Clericus recitet, intra eum tamen diem, ad quem pertinent, Eccleſiæ præcepto ſatisfacere, nec eas eſſe iterandas; ex quo fit, vt etiamſi Primæ Horæ officium longè ante ſolis ortum, poſt mediam tamen noctem perſoluatur, repeti non debeat: Et Veſpertina item, aut completa precatio ante meridiem recitata, iteranda ratione præcepti non ſit.

Obijcies, primas Veſpertinas preces in diebus feſtis celebrioribus eſſe recitandas poſt mediam noctem, ſi recitatæ ante non fuerint: quidem ex etiam Veſpertinæ preces ad diem feſti, quem ſpectant, cum diei feſti celebritas à prima Veſpera incipiat, quod attinet ad Eccleſiaſticum officium. Reſpondeo, Officium Eccleſiaſticum celebrius atque ſolemnius à primis Veſperis incipere conſtare, primis, & ſecundis; ita tamen, vt primæ pridie feſti diei perſolui debeant, ac poſt mediam illius diei noctem amplius ſolui nequeũt, vt ... Eccleſiæ præcepto ſatisfacere: ſicut etiam completorium ad Veſpertinam, vel ante mediam noctem recitari debent. Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ preces, quæ ad diem proximè ſequentem ſpectant: quamuis Nocturnæ vigiliæ, & Matutinæ laudes perſoluantur; quorũ has preces conſuetudo traxit ad Veſperam pridianam, illas verò non item.

Quarto quæritur, An Ordo ſeruari debeat inter faciendum Miſſæ ſacrificium, & preces Horarias recitandas? Communis habet opinio, vt vere docuit Francol tract. de Horis canon. c. 42. ante Nocturnas vigilias, & laudes Matutinas peroratas, fas non eſſe Clerico rem facere diuinã: quia licet ius Canonicum ordinem minimè ſtatuerit, conſuetudine tamen hic Ordo eſt introductus. At ſolus Sotus lib. 10. de iuſt. q. 5. art. 4. & 4. diſt. 13. q. 2. a. 2. ad finem, contra communem ſententiam docet nullo iure, aut conſuetudine Clericum cogi hunc ordinem ſeruare, ac proinde Clericis licere nondum nocturnis, matutiniſque precibus peroratis Miſſæ ſacrificium facere. Hanc nos quæſtionem vberius diluemus, cũ de Miſſæ ſacrificio diſſeremus. In præſentia ſatis eſt dicere, contra Sotum, communẽ opinionem in hac parte amplectendam eſſe.

Quinto quæritur, Liceat ne Clerico, ante Primam recitatam ſacra operari? Hanc etiam quæſtionem ſuo loco diluemus; vbi breuiter dicemus, licere; cum id ſit in more poſitum: immo etiã propter crebras occupationes, quæ ſæpius occurrere ſolent: fas eſt Sacerdoti ſummo mane Primæ, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ officium, priuatim perſoluere ante Miſſæ ſacrificium, vt colligitur ex c. Presbyter. d. 91. & c. Presbyter, de celebrat. Miſſarum.

De modo, quo preces Horariæ ſunt à Clericis perſoluendæ.

Cap. XI.

PRimò quæritur, An Clerico liceat preces Canonicas recitare, iuxta formulam cuiuſque Epiſcopi auctoritate approbatam? quod eſt quærere, an Clericus debeat in Horarijs precibus exoluendis vti formula ſui tantùm Epiſcopi auctoritate confirmata? Tres video opiniones ſecum diſſidentes. Prima diſtinguit ſic: Aut Clericus eſt ratione ſui patrimonij promotus ad Ordines, aut ratione beneficij certa in aliqua Eccleſia ſiti. Si primum, minimè cogitur vti formula à ſuo Epiſcopo conſtituta, ſed poteſt vti liberè ea, qua maluerit. Si ſecundum, ſequi debet formulam eius Eccleſiæ, in qua ſitum eſt beneficium, & Religioſus eam, qua ſuus Ordo regularis, cuius inſtitutum eſt profeſſus, vtitur. Sic Auctor Directorij lib. 1. tit. 8. Angel. Hora. nu. 12. & 14. Sylueſt. Hora. q. 1. dicto. 4. & Tabien. Hora. q. 10. & 16. Secunda opinio docet, vniuerſim omnibus Clericis fas eſſe vti formula Eccleſiæ Romanæ, non autem aliarum Eccleſiarum, ſed tãtùm ſuæ diœceſis: quia nimirum Eccleſia Romana eſt omnium Clericorum mater communis, ſicut communis etiam omnium patria Roma cenſetur. Ita Caietanus in Summa: Horæ canonicæ, cap. 2. Attamen tertia opinio negat licere Clerico vti alia formula, præterquam ſuæ diœceſis, etiam ſi ſui patrimonij ratione ſit prouectus ad ordines. Huius ſententiæ ſunt Nauar. de orat. cap. 19. nu. 211. & cap. 22. nu. 23. Sot. lib. de iuſt. q. 5. art. 3.

Nos verò illud dicimus in primis: Iure communi Canonico quemlibet Clericum ſecularem in Officio Eccleſiaſtico perſoluendo, vti debere formula in ſua Diœceſi approbata: ſicut alius quilibet Religioſus, ſui inſtituti & Ordinis formulam tenere, & ſeruare iure compellitur; vt colligi poteſt ex cap. De his, & cap. Placuit, diſt. 12. in quibus locis conſtitutum eſt, vt omnes Clerici, & Eccleſiæ prouinciales eundem in pſallendo modum teneant, quem Metropolitanam Eccleſiam habere cognouerint. Diœceſin verò Clerici intelligimus eam, quæ conuenit Clerico ratione originis, vel domicilij, vel beneficij, ut cuius Eccleſia com-

ſit commoratur, ac reſidet. Nihilominus tamen iure nouo auctoritate Pij Quinti conſtituto, omnes Clerici tùm ſeculares, tùm regulares, vti debent formula præſcripta in Breuiario, iuſſu eiuſdem Pontificis edito vt dicitur in Conſtitutione Pontificia eidem Breuiario præfixa. Vbi verò Breuiarium hoc, non eſt vſu receptum, Clericos iure communi vti oportet.

Secundò quæritur de Clerico, qui in duabus Eccleſijs Eccleſiaſtica beneficia legitimè poſſidet, qua formula vti debeat in penſo Diuini officij reddendo? Reſpondet Sanctus Thomas, cuius ſententia communi cõſenſu recipitur: iure communi antiquo, ſi in illarũ altera Eccleſia reſideat, & commoretur, debere vti formula, quæ in Eccleſia ſeruatur. Nouo tamen iure Pij Quinti auctoritate conſtituto, vti debet formula Breuiarij eiuſdem auctoritate promulgati. Si in neutra reſideat, iure communi debet vti formula, quam tenet, & ſeruat ea Eccleſia, in qua dignius, diuitius, & pinguius beneficium habet: Iure verò nouo prædicto, ſeruare debet formulam noui Breuiarij. At quando beneficia ſunt paria, & in neutra Eccleſia Clericus commoratur, ex iure communi vti debet formula, quam habet dignior Eccleſia. Quòd ſi fuerint Eccleſiæ pares dignitate, ex eodem iure communi poteſt vti libere formula, quæ in alterutra Eccleſia ſeruatur, & quam ipſe maluerit: At iure nouo præfato, ſequi debet noui Breuiarij formulam. Hæc ex S. Thoma quodl. 1. art. 13. quem ſequuntur Angel. Hora. nu. 12. & 13. Silu. Hora. q. 1. Tabien. Hora. q. 10. Sot. lib. de iuſt. 10. q. 5. art. 3. præter id, quod addidimus ex iure nouo, edito à Pio Quinto.

Tertiò quæritur, Qua formula vti debeant Clerici ſcholaſtici, dum in ſtudio literarum verſantur? Reſpõdeo, ſecundùm ius commune, eis eſſe ſeruandam formulam, quæ vſu eſt recepta in ipſorum Diœceſi, à qua originem traxerũt, vel in qua domicilium habent, vel in qua beneficium poſſidẽt. Iure tamen nouo, quod diximus, eis eſt tenenda noui Breuiarij Pij V. auctoritate editi formula.

Quartò quæritur, An vox eius, qui recitat priuatim preces Horarias poſſit eſſe ita ſummiſſa, vt à nemine audiatur? Perinde eſt, ac ſi quæreretur, qualis, & quanta debeat eſſe vocis pronunciatio in eo, qui priuatim preces Canonicas recitat. De qua quæſtione agit Medi. q. 7. de orat. & Naua. de orat. c. 20. n. 14 & c. 19. n. 86. Sane Caiet. 2. 2. q. 83. a. 12. videtur aſſerere tantam eſſe debere vocis pronunciationem, vt vel ab alio, ſi ibi præſens adeſſet, audiri poſſet, vel vt ſe ipſum recitando audiat. Medina de orat. q. 7. diſtinguit, aut Clericus ſolus preces recitat; & tunc requiritur, ac ſufficit, ſi ore tantùm, & voce pronunciet, ita vt ſeipſum poſſit audire: aut vnà cum alio recitat: & tunc neceſſe eſt, vt ita proferat, vt à ſocio audiri queat. Sane ſi quis ſolus Diuinũ officiũ perſoluat, ſatis eſt, ſi ſic recitet, ac proferat, vt verè dici queat, ore, & voce preces fundere, ſiue ab alio, vel à ſe audiri poſſit, ſiue non: quoniã iure ſolùm cogitur voce, & ore, & non tantùm mente, & animo precari, & orare. Ac proinde, ſi reuera linguam, & labia moueat, voce orat, non mente dumtaxat. Satis igitur eſt, vt ait Nauar. de orat. cap. 20. n. 14. ſi Clericus dum recitat preces, verba ita proferat, linguam, & labia mouendo, vt ſeipſum percipiat, & intelligat, & non ſolùm in gutture pronunciet.

Quintò quæritur, An Beneficiarius, cuius eſt vnà cum alijs in choro preces Horarias cantare, ſuo muneri, & Eccleſiæ ſatisfaciat, ſi verſiculos ad ſe pertinentes ſummiſſa, & tacita voce pronunciet, & recitet, ita vt non cantet, & alios audiat, qui cæteros verſiculos decantant? Id perinde eſt, ac ſi quæras, an Canonici ad chorum, & cantum deputati, Eccleſiæ præcepto ſatisfaciant, ſi tantùm choro præſentes adſint, & in eo ſummiſſe Eccleſiaſticum officiũ perſoluant, nec canant cum alijs, ſed tantùm eos, qui cantant in choro, auſcultent? Duæ ſunt opiniones. Prima, eos ſatisfacere, affirmat, quæ eſſe videtur opinio Caiet. in ſum. Horæ canonicæ. §. 4. & Tabien. Hora. q. 36. quamuis deinde Caietanus eam mutaſſe videatur, in opuſc. tom. 1. tract. vlt. in reſponſ. 8. Et loquuntur ij auctores ſecundùm commune ius, nam ſpeciali iure, & inſtituto, & more Eccleſiarum, non eſt dubitãdũ, Canonicos, aut alios Beneficiarios ad Horarias preces in Choro decantandas, per ſeipſos cõpelli, & adſtringi. Altera opinio negat eos ſatisfacere, cui Nauar. de orat. c. 22 Miſce 1. 79 & c. 10. n 47. & c. 21 n. 42. adhæſit, alijque cõplures & meritò quidem, vera enim eſt, quippe, quæ cum ipſo iure conuenit. In cap. enim Si quis

A Presbyter. diſt. 92. ſtatuitur, vt quilibet Clericus Eccleſiæ deputatus, qui ad quotidianum pſallendi Officium Matutinis, vel Veſpertinis Horis ad Eccleſiam non conuenerit, deponatur à Clero. Idem colligitur ex Concilio Baſilienſi Seſſ. 21. § 3. & ex Concilio Aquiſgranenſi ſub Ludouico Pio Imperatore coacto, can. 131. Denique ex Concilio Tridentino Seſſ. 24. cap. 12. de reformat. vbi decernitur, vt omnes Canonici per ſe non per ſubſtitutos cõpellantur obire, & exequi officia, atque in Choro ad pſallendũ inſtituto, Hymnis, & Canticis Dei nomen reuerenter, diſtinctè, deuoteque laudare. Hinc fit, vt nequaquam præcepto ſatiſfaciant ij Canonici, Beneficiarijúe, ſi in choro non pſallant.

Quæres, an ſibi acquirant eos fructus, quos diſtributiones quotidianas appellant, ſi in choro non cantent? Reſpondeo, minimè, quoniam eiuſmodi fructus dãtur Canonicis ratione cantus in choro, & non ratione ſolius præſentiæ: at quod datur ob cauſam, ea non ſecuta, minimè debetur. Extat quoque Conſtitutio Pij V. quæ incipit: Ex proximo Lateranenſi Concilio: vbi decernit Pontifex, vt Canonicus, qui non pſallit in choro, licet præſens adſit, fructus amittat, quos alioqui lucrifeciſſet, ſi cantaſſet.

B Sextò quæritur, An vbi viget conſuetudo, vt Canonici ſolùm præſentes adſint in choro, nec canant, niſi per Clericos ad id ſubſtitutos, tuta conſcientia poſſint acquirere, aut retinere ſibi eiuſmodi fructus? Quidã negant id poſſe conſuetudine introduci. Eſt enim contraria iuri naturali: neque enim fieri iure poteſt, vt quod datur ob cauſam, ſibi quis lucrifaciat ea cauſa non ſecuta. Alij tamen affirmãt, eiuſmodi conſuetudinem, vbi fuerit moribus vtentium recepta, valere; ea enim non ius naturæ, aiunt illi, ſed ius tantum Canonicum tollit, & abrogat. Conſuetudo autem, quæ tantùm iuri ſcripto auctoritatem detrahit, valet, ſi ſit vtentium moribus approbata.

Ad argumentum verò oppoſitæ ſententiæ reſpondent, fructus præciſe non dari Canonicis, propterea quod pſallant in choro, ſed præcepiſſe Eccleſiam, vt cantent, alioqui fructus amittant. Quare totũ hoc eſt iuris Canonici, quod conſuetudine tolli, & abrogari poteſt. Vnde in multis Eccleſijs eſt vſu receptum, vt Canonici nõ cantent in choro,

C ſed vt id ſuppleãt per Clericos ſibi ſubſtitutos, quos alicubi Manſionarios, vel Cappellanos, alicubi Aſſiſios appellãt, in quos diſtribuuntur certæ quædã portiones fructuum ex ipſis Canonicorũ beneficijs detractæ: atque ideo hac ratione argumentũ propoſitũ plenius diſſoluitur: nam cum huiuſmodi diſtributiones ratione cantus in choro cõferãtur; ſi Canonici reuera nec per ſe, nec per alios id præſtarent, eos fructus, ſeu diſtributiones ſibi acquirere iure non poſſent. Cum verò id per ſeipſos nõ obeant, ſed per Clericos in ſui locũ ſubrogatos, contra Canones quidẽ id faciunt, ſed ius naturæ non violãt; ac proinde conſuetudo, qua alij ad cantum in ſui locũ adhibentur, valet. Si quæras, an ea conſuetudo poſt Concilium Trident. & prædictam Pij V. Cõſtitutionẽ valeat? Reſpondeo, valere, vbi moribus vtentium fuerit recepta, ſiue continuata poſt Conciliũ Trident. quoniã in hac etiam parte Concilio Triden. & Conſtitut. Pij V. Conſuetudo poteſt derogare: & hoc dupliciter, vel quia poſt ea iura introduci cœperit; & deinde fuerit vſu confirmata; vel quia ante ea iura inuecta fuerat, & deinde etiam contra eadem ipſa iura continuata.

D Septimò quæritur, An Canonicus priuatim domi ſuæ recitans preces Horarias, vel in choro, nec cantãs cũ alijs, nec ſummiſſe quidẽ verſiculos ad ſe pertinentes pronuntians, ſatisfaciat Eccleſiæ legi? Aiunt quidam eum ſatisfacere iure cõmuni, ſaltẽ vbi viget conſuetudo, vt Canonici ſolùm præſentes adſint in choro, & cantus per Clericos alios ſuppleatur: nam ſufficit, inquiunt, ſi ſua præſentia chorum exornent, & cohoneſtent. Enim verò, meo iudicio, niſi conſuetudo approbata eos defendat, minimè ſuo muneri, & officio eiuſmodi Canonici ſatisfaciunt: quod manifeſtum eſt ex ijs, quæ præcedenti quæſtione tradidimus.

Octauò quæritur, Vbinã iure communi ſint preces Horariæ perſoluẽdæ? Reſpõdeo, Canonicos, & cęteros Beneficiarios ad cãtũ in choro adſtrictos, ibi etiã Diuinũ officiũ reddere oportere. Nã in c. Si quis Presbyter. diſtin. 92. præcipitur, vt Clerici in Eccleſiam ad pſallendum conueniant; & idem colligitur ex Clement. 1. de celebr. Miſſa. Nec Eccleſiæ legi ſatisfaciunt, ſi alibi, quàm in choro Ho-

tarias recitent preces, nec ſibi ſtudeat, qui ratione cantus in choro detinentur, aſſequuntur. Cæteri verò Clerici Eccleſiaſtici ſui præceptum implent, ac ſeruant, ſi Diuini Officij penſum à ſe, quàm in templo perſoluant.

Quæres, an communi iure Clerici cum priuatim Horarias preces Canonicas recitant, ſatiſfaciant Eccleſiæ præcepto, etiam ſi ſuo volunt? Reſpondeo, ſatiſfacere, cum modò locus debitam attentionem non impediat, aut cum religione, quæ Diuino officio debetur, nõ pugnet, nec aliis præbeat offenſionem. Nec enim ſine offenſione aliorum in vijs, plateis, aliiſque locis publicis, & profanis recitari queunt, nec attentè, ſtudioſe, & religioſè in ijs locis, in quibus frequentes ſunt hominum conuentus, clamores, tumultus, & ſtrepitus ſolennes, ſiue profani.

De Attentione, quæ in recitandis precibus Canonicis iure communi requiritur. Cap. XII.

SCiendum eſt, in can. 1. De celebr. Miſſa. conſtitui, vt ſtudioſe & deuotè Officium Diuinum, & nocturnum recitetur. Vbi Gloſſa verbum, ſtudioſe, ait ad pronunciationem exteriorem referri: (deuotè) ad interiorem animi affectum. De hac re agit Nauarr. in tract. de orat. cap. 13.

Primò quæritur, Quotuplex poſſit eſſe attentio? Reſpondeo cum S. Thoma 2.2.q.83. art.13. triplicem eſſe. Prima eſt, qua ad verba ipſa animum attendimus, ne in illis pronunciandis erretur: Altera, qua ad verborum ſenſum animum attendimus: Tertia, qua attendimus mentem ad finē nobis in ipſa Oratione propoſitum: atque hæc poſtrema in duas diuiditur: aut enim eſt attētio, qua attēdimus animum ad Deum ipſum, in quem tota oratio refertur, aut qua attendimus ad rem, quam precibus à Deo impetrare conamur. Et ſicut mens orantis poteſt eſſe intenta Deo, in quem oratio dirigitur, ſic etiam poteſt tota cogitatione inhærere in ſacra Chriſti Domini natura humana, & in ijs, quæ ad ipſam ſpectant, per quæ mens ſeſe erigit ad diuina, vt docet Caiet. 2.2 q.83. art.13. Nauar. de orat. c.13. nu.35. Attentio itidem, quæcumque ſit illa, tripliciter contingit: aut enim actu cogitamus, & animaduertimus, aut vi, & virtute alterius prioris attentionis, aut habitu duntaxat in ſe aliquid attendimus. Proponam exemplum: Incipit quis Pſalmum recitare, & in animo habet attendere; deinde vero nolēs varijs cogitationibus huc, & illuc diſtrahitur; totus tamen Pſalmus attente recitatur, vi, & virtute primæ illius voluntatis, qua voluit attento animo Pſalmum recitare: in ea enim voluntate perſiſtit, quia non ſua ſponte diſtrahitur, nec ab ea per actum contrarium recedit. Habitu verò is attendere dicitur, qui preces recitat vſu, quo recitare conſueuit, nihil cogitando de eis, nec ad eas animum aduertendo: Et hæc attētio poteſt eſſe in dormientibus, & in agentibus aliquid ſolius imaginationis impulſu, vt rectè Gabriel in Canone Miſſæ lectione 6. explicat. Dormientes enim ob aſſiduum morem, & vſum canendi, vel inſtrumenta muſica pulſandi ſæpenumero canunt, & digitos mouent, ac ſi fides, vel cytharam, lyramue pulſarent. Sic etiam contingit accidere, vt dormientes loquantur, & ſua peccata confiteantur, & preces ſolitas recitent. Duo primi attentionis modi, ad preces Horarias ſufficiunt: poſtremus minime, quia abſque vllo voluntatis actu non rarò contingit, & præcepto, & legi minime ſatisfacimus, niſi ſponte, & voluntate ſeruemus, & impleamus.

Secundò quæritur, An prima attentio, qua animum attendimus ad verba, ne in his proferendis erremus, ſit omnino neceſſaria ad ſatiſfaciendū Eccleſiæ præcepto? Quidam affirmant, & addunt non ſufficere ſecundam, & tertiā animi attentionem, ſi reuera prima deſit. At negare videtur S. Thomas 2.2.q.83. art.13. cum ait, ſatis eſſe, ſi ad verba, vel ad ſenſum verborum attendamus: cui quidem ſententiæ ego magis aſſentior. Et ita ſentit Caiet. 2.2.q 83. q.13. Sot. lib.10 de iuſt.q 5.art.3. Nauar. de orat.cap.13. nu 12.& ſequentib. quamuis in cap.20 nu.28. contrarium ſignificare videatur. Nam Oratio, quæ ad Deum funditur, magis in ſententia verborum, quam in ſono ipſo, & voce conſiſtit: & Deus potius attendit ad id, quod dicere voluimus, quam ad id, quod ore profertur. Item, Orare ideo inuenimus, vt animum ad diuina attendamus. Dices, primam attentionem, qua attendimus animum ad verba, eſſe veluti fundamentum, & ſtabilimentum attentionum cæterarum. Item, eo ipſo, quod quis precari voce debet, & attente, præcepto quoque cogitur rectè proferre: at id facere non poteſt, niſi aliqua ratione curam adhibeat, ne in pronunciando erratur. Reſpondeo: Si quis expertus eſſet, ſe perperam, & deprauate proferre, curare aliquo modo deberet, ne in proferendo erraret. Qui tamen experimento nouit, ſe in pronunciando non labi, ſatis eſt, ſi ad ſenſum verborum animum attendat, vel ad finem ipſius Orationis, vel ad Deum, ad quem oratio refertur.

Tertiò quæritur, Quotuplex ſit mentis diſtractio. Reſpondeo, duplicem eſſe, Vna eſt explicite, ſiue expreſſim voluntaria, qua quis ſcienter mentem ab Oratione in alias res diuertit: Altera eſt, qua quis quadam interpretatione diſtractus eſſe dicitur, eo quod alia opera facit, quæ mētem & animum neceſſario diſtrahunt: Vt ſi quis dum penſum Horarum exoluit, ſimul ſponte ſua, ſcribat, diſputet, pingat, vel legat: nam ad duo huiuſmodi opera ſimul attentus eſſe non poteſt: ergo qui ſcienter prædicta facit opera, ſua voluntate ab Horarijs precibus, in quibus deberet attendere, animum diuertit: & tùm prima, tum ſecunda mentis diſtractio impedit, quo minus præceptum impleamus. Ex quo fit, vt ſi quis contra, aut præter ſuā voluntatem diſtractus, cum recitat præceptum ſeruare cenſeatur.

Quartò quæritur, Num ad ſatiſfaciendum præcepto, ſatis ſit voluntas, qua aliquis codicem precationum Canonicarum de more manu capit, aut templum petit, ſuum Horarum penſum recitaturus, quamuis poſtea preces recitet animo præter voluntatem diſtractus? Reſpondeo cum Nauarro de orat. cap.13. nu.17. & cum Maiore 4. d.12.q.7. poſt concluſionem 4. ſatis eſſe: nam eo ipſo, quo alterum illorum more ſolito facit, in animo habet ſuum munus, & officium præſtare, & obire; & proinde debitam animi attentionem Horarijs precibus accommodat.

Quintò quæritur, An ſint duo Eccleſiæ præcepta, vnum de recitandis precibus Canonicis; alterum de ijs recitandis attentè? Quidam affirmant. Sed probabiliùs, & verius, alij negant, dicentes vnum tantùm eſſe præceptum: quod enim præcipit Eccleſia, eſt, vt preces Horariæ perſoluantur, quod verò attentè recitentur, eſt præcepti modus, & circumſtantia. Obijcies, duplex peccati genus in hoc cōmitti poſſe; vnum, ſi Clericus Horarum penſum non ſoluat: alterum, ſi ſcienter diſtractus preces Horarias recitet. Duo ſunt igitur præcepta, & de recitando, & de bene, & attente recitando. Reſpondeo hoc argumento ſolùm effici, vt præceptum de recitandis precibus Horarijs dupliciter violari contingat, & omittendo, & male eas recitando: quo etiam modo, annuæ confeſſionis præceptum negligi dupliciter poteſt, videlicet, omittendo, & male peccata confitendo.

Sextò quæritur, An qui ſua ſponte diſtrahitur, & toto animo in alia per cogitationem diſperſo preces Horarias recitat, lethale peccatum committat. Et an Eccleſiæ præceptum impleat? Hoc idem eſt, ac ſi quæreretur, An Decretum Eccleſiæ in cap. Dolentes. de celebr. Miſſa. interiorem mentis attentionem præcipiat, an ſolùm exteriorem, ita vt ſolùm præcipiat, ne quis dum Eccleſiaſticum perſoluit Officium, aliquid operis efficiat, quod animi debitam attentionem tollat, vel impediat? Duæ ſunt opiniones. Prima tradit, in eo cap. ſolùm præcipi exteriorem attentionem, ac proinde nullum lethale peccatum admittere, & præcepto ſatiſfacere Clericum, qui ſola euagatione mentis vltrò diſtrahitur. Sic quidam iuniores, & citant Innocentium, Hoſtiēſem, Ioannem Andream, Abbatem, & Ancharanum in c. Dolentes, citato. Et proferunt Gloſſam in Clement. 1. De celebrat. Miſſar. Et Antonin. par. 3. tit. 13. cap. 4. §. 7. Angel. Hora num. 28. Silueſt. Hora. q. 11. & in Roſa aurea. caſu 9. Roſel. Hora num 3. Pitan. Hora. num. 3. Durandum 4. diſt. 15. quæſt. 12. nu 6. Palud 4. diſt. 15. quæſt. 5. art. 2. concluſ. 4. duobus argumentis mouentur: vno, quod in cap. Dolentes, dicitur, vt Clerici perſoluant Diuinum officium attente, & deuote, quantum eis Deus dederit: quibus verbis conſilium, non præceptum dari videtur. Altero, quòd Eccleſia nec præcipit, nec vetat, nec punit ſimpliciter actus mentis interiores, ergo nec imperat internam mentis attentionem.

Opinio

Opinio ſecunda, affirmat, in eo, cap. dolentes, vtranque A præcipi attentionem, interiorem nempe, & exteriorem, ac proinde Clericum lethaliter peccare, & minime præceptũ implere, qui ſua ſponte, quamuis ſola animi cogitatione, diſtrahitur: ita Caiet. 2. 2. q. 83. a. 13. Maior. 4. d. 12. q. 7. Nauar. de ora. cap. 13. nu. 19. Sot. lib. 10. de iuſt. q. 5. art. 5. concluſ. 7. Ledeſm. 4. p. 2. q. 16. ar. 6. dub. 3. Fabien. Hora. q. 30. Gabr. in Canon. Miſſæ lection. 62. & S. Thomas 4. d. 15. q. 4. ar. 2. q. 4. ad 2. Et hæc opinio eſt vera, & amplectenda.

In hac quæſtione tria ſunt, de quibus merito dubitatur. Primum eſt an lethali peccato ſe ille commaculet, qui mẽte vltro diſtracta recitat preces Horarias. Secundũm eſt, an is Eccleſiæ præcepto ſatisfaciat, ita vt preces non debeat repetere. Tertiũm eſt, an is fructus beneficii reſtituere cogetur, ita vt eos ſuos non faciat, perinde ac is, qui Diuinum officium omitteret. De primo quidquid alii dixerint, exiſtimo eum lethale peccatum admittere. Nec puto Innocentium, Hoſtienſem, Ioannem Andream, & Abbatem oppoſitum docuiſſe quoniam licet dixerint, eum, qui recitat preces Horarias animo diſtracto leuiter, non grauiter peccare B loquuntur, de eo, qui imperfecta quadam animi deliberatione diſtrahitur, non de eo, qui id ſcienter, & ſponte ſua facit. De ſecundo probabile multi putant, eum officiũ Diuinum repetere non cogi: ſic videtur ſentire Med. de Ora. q. 16. & Cordub. in ſuis quæſtionib. lib. 4. q. 13. ad finem, de poteſta. Papæ, qui a licet is lethaliter peccet, Diuinum tamẽ officium perſoluit ſicut qui debitum ſoluit, & alienum reſtituit ex odio, & maleuolentia & ſicut is, qui per contemptũ preces Horarias recitat. Itẽ, quia non videtur contra præcepti ſubſtantiam, ſed tantũm contra modum agere: nam preces recitat, quamuis male. Sed mihi probabilius, & verius oppoſitum videtur. De tertio dicam in cap. 14. q. 8. in præſentia ſufficit dicere, aliquos opinari eum non cogi reſtituere fructus: quia reſtitutio fructuum eſt pœna iure Canonico conſtituta in eos Beneficiarios, qui Diuinum officium omittunt. Si tamen oppoſitum quis ſentiat, cum Soto. lib. 10. de iuſti. q. 5. a. 5. conclu. 6. & cum Nauar. de Ora. cap. 20. n. 32. probabiliter loquetur, ac ſentiet. Et mihi hoc magis placet.

Si quæras, quid dicendum de eo, qui ſpontè confabulando, iocando, & alia ſimilia faciendo recitat preces Hora- C rias. Reſpondeo, de eo poſſe etiam tria dubitari. Primum, an lethaliter peccet. Secundũm, an præcepto ſatisfaciat, an potiùs repetere debeat preces. Tertium, an reſtituere cogatur fructus beneficii, perinde, ac ſi preces non recitaſſet. Probabiliùs exiſtimò eum lethaliter peccare, & præceptũ non implere, ac proinde fructus ſuos non facere: quoniam exiſtimo eum præcepti, & legis ſubſtantiam non ſeruare: nec enim peccat ſolum contra modũ legis, ſed contra ſubſtantiam: lex enim præcipit, vt nihil exteriùs faciat is, qui preces Horarias recitat, quod debitam attentionem penitus tollat, aut impediat. Secus vero eſt de eo, qui animo ſolùm ſponte diſtracto Diuinum officium perſoluit: quoniã voluntaria hominis diſtractio exterior, videtur præcipi directò: at interior ſolùm videtur imperari, vt modus præcepti indirectò. Fortaſſis, vt dixi, probabile eſt, quod Sotus, & Nauarrus dixerunt etiam eum, qui animo ſolùm diſtracto ſcienter, & ſponte preces Horarias recitat, præcepto non ſatisfacere, & fructus debere reſtituere. Ad argumentum primùm primæ ſententiæ reſpondeo, Eccleſiam præcepiſſe D attentionem internam animi, vt modum, & conditionem præcepti. Ad ſecundùm, verò eiuſdem ſententiæ argumentum reſpondeo, actus interiores mentis eſſe duplices: alij enim ſunt ſimpliciter, & ex toto interiores, alii vero ex parte tantùm, videlicet, quia ſunt modi quidam, vel conditiones, vel circumſtantiæ cum actu exteriori coniunctæ. Eccleſia, quidem non præcipit actus interiores, qui ſimpliciter, & abſolute in animo, & voluntate perficiuntur, atque complentur, imperat tamen illos actus, vt ſunt cauſæ, & origines, aut quatenus ſunt modi, vel circumſtantiæ actuum exteriorum. Verbi cauſa; Eccleſia indicendo ieiunium, ſimul præcipit, vt velimus ieiunium ſeruare: eodem modo præcipit, ne aliquid dolo, fraude, amore, vel gratia faciamus: ita plane idem, cum præcipit Eccleſia, vt preces Horarias attentè, & ſtudioſe perſoluamus, eſt intelligendum. neque enim præcipit, vt mente oremus, ſed vt oremus voce quidem, at ſtudioſe, & attente.

Septimo Quæritur, An qui penſum Horarum exoluit, dum veſtibus ſe induit, vel ſpoliat, vel faciem lauat, vel ſimile quippiam facit, peccet, & violet Eccleſiæ præceptum? Reſpondet B. Antoninus par. tit. 9. cap. 3. §. 3. vix huiuſmodi Clericum præcepto ſatisfacere. At Caietanus, Sotus, & Nauarrus locis citatis negant, eum qui etiam, aut lethaliter non nisi leuiter peccare ac proinde concedunt præceptum implere: quippe eiuſmodi opera cum ſint leuia, facilia, & conſueta, nequaquam animi debitam attentionem impediunt.

Octauò Quæritur, An qui attentè quidem, & ſtudioſe recitat preces, ſed in animo habet non ſatisfacere præcepto, debeat eas repetere, vt ſuũ Horarium penſum exoluat? Reſpondeo, cum Medina tract. de orat. q. 7. Nauar. de orat. c. 16. nu. 74. & Ledeſm. 4. p. 2. q. 16. ar. 6. dub. 6. eum oportere. Nam ſi Titius debeat Caio decem aureos, & totidem ei liberaliter donet, non vt ſoluat illos decem, quos debet, cogitur eos decem reddere, eo quod liberalis decem aureorũ donatio nõ eſt debitæ pecuniæ ſolutio: ergo Titius ſi ſpontè preces recitet habens in animo eas iterum recitare, vt Eccleſiæ præceptum ſeruet, non ſoluit penſum, quod debet. Item, ſi Titius donet Caio, decem aureos, & poſtea recordetur ſe illi totidem debere, non ſatis eſt, ſi velit, vt B decem aurei, quos ante donauerat, tanquam perſoluti habeantur. Si quis etiam voto, vel iureiurando aſtrictus quotidie preces recitare deberet, & eas recitaret, animo, & voluntate non perſoluendi votũ, vel iuriurandum, eas repetere deberet, vt iuſiurandum, vel votum ſeruaret. Dices, ſi Titius voluntatem mutet, & velit, vt decem aurei, quos iam ante donauerat, non tanquam donati, ſed tanquam ſoluti habeantur: & preces Horariæ ante gratis, & liberaliter recitatę voto, & præcepto ſatisfaciant: nam Eccleſiaſticum præceptum eo ſolo nititur, vt Canonicæ preces ſtudioſe, & attente recitentur. Deinde dices, alia videtur eſſe ratio de debito pecuniario, atque de voto, ac iureiurando ſoluendo, & ſeruando, aut de aliquo præcepto Eccleſiæ implendo: nam qui decem aureos debet, & totidem gratis, & liberaliter donat, adhuc debitor eſt decem aureorum, quia donatio nõ eſt debiti ſolutio: ſed qui preces perſoluit, præcepto, voto, & iureiurando videtur ſatisfacere, etiam abſque animo, & voluntate implendi præceptum, aut perſoluendi votum. Reſpondeo, aliquos his argumentis permotos aſſerere huiuſmodi Clericum, de quo quærimus, Eccle- C ſiæ præcepto ſatisfacere, ſed verius eſt, quod alii docent, vt dixi, aiunt etenim eandem eſſe rationem de eo, qui rem imperatam facit, ſtatuens iterum facere, vt præceptum ſeruet, atque de eo, qui cum decem aureos debeat, totidẽ liberaliter creditori donat: quia etſi neceſſe non eſt, vt cum præceptum implemus, expreſſim recordemur, aut expreſſim velimus illud implere, at oportet, vt contrariã voluntatẽ non habeamus: quia opus totum non vltra eorum animum, & voluntatem procenditur. Non enim præceptum exequeris, ſi contrariam voluntatem habeas, videlicet iterum faciendi, quod eſt ſibi impe.ratum: quia nunc non vis præcepto ſatisfacere. imples tamen, ſi facias, quamuis nihil de mandato cogites.

Nonò quæritur, An qui per metum, vel per vim, vel per errorem, & ignorantiam preces Horarias ſoluit, præceptò ſatisfaciat? Reſpondeo, in primis, metũ voluntarium non tollit: ergo qui metu penſum Horarum ſoluit, reuera præceptum implet. At quia violentia voluntarium tollit; qui per vim preces horarias recitat, non videtur præcepto ſatisfacere, ſicut ſi violenter Titius rem diuinam audiret, aut D ieiunium indictum ſeruaret. Qui vero inſcius, vel immemor præcepti Horarias preces recitaret, præcepto Eccleſiæ ſatisfeciſſe vere cenſeretur, cum non habeat voluntatem contrariam non ſatisfaciendi, aut iterum preces recitandi: nec Eccleſia præcipit, vt ſcienter preces horarias ad Deũ fundamus, ſed ſolum, vt ſponte noſtra, & voluntate recitemus. Qui verò per errorem, & ignorantiam Diuinum officium perſoluit, eſt quidem præcepti inſcius, & immemor, ſed ſponte tamen recitat: Si quæras, an qui tantum legit preces Horarias, ſatisfaciat præcepto. Reſpõdeo, minime, vt dixi ſupra c. 8. q. 7. Sic Nauar. de Orat. c. 13. nu. 15. nam qui legit, non orat.

Decimò quæritur, An qui preces Horarias fundit, & ſimul audit rem diuinam in die feſto, quo die audire præcepto cogitur, legi, & præcepto de precibus recitandis ſatisfaciat. Hanc quæſtionem infra diluemus, vbi de hac re duas referemus ſententias, vnam, quæ negat, alteram, quæ affirmat, & nos hanc ſecundam ſemper ſequuti ſumus, quoniã vno, & eodem opere duo præcepta ſimul implere poſſumus. & attentio, quæ in ſacro audiendo requiritur, non impedit

pedit eam, quam horariæ preces requirunt, & poſtulant: quoniam vtrique præcepto ſatisfacimus, ſi animum ad Deũ ipſum, reſque diuinas attendamus, etiamſi nihil de verbis quæ dicuntur cogitemus. Rogabis, an aliquo modo peccemus, ſi vtrumque eorum ſimul præſtemus? Caietanus in opuſ. tom. 2. tract. 4. affirmat veniale peccatum committi, quando id ſcienter fit, neque vlla ſubeſt iuſta excuſatio; alioqui nullum eſſe peccatum. Nauarrus verò in Man. cap. 21. nu. 8. de orat. cap. 16. num. 71. & Maior in 4. d. 18. q. 8. abſolutè negant vllum peccatum admitti: Et hoc eſt, probabilius, & verius. In eo tamen conueniunt omnes, nihil eſſe peccati, ſi preces recitentur eo tempore, quo Sacerdos in Miſſæ ſacrificio ſubmiſſa, & tacita voce Deum precatur.

Vndecimò quæritur, An in iis precibus, quæ ſolùm pietatis ſtudio, & non ratione præcepti funduntur, requiratur mentis attentio, ita vt peccemus, ſi animo vltro diſtracto recitemus? Gabriel in Canon. Miſſæ lection 62. negat vllũ peccatum admitti: quod probat, quia huiuſmodi preces vltro recitamus, ergo non iubemur animum ad preces attẽdere. Hoc tamen Ledeſmius in 4. p. 2. q. 16. ar. 9. dub. 2. refutat affirmans veniale ſaltem peccatum admitti. Idem quoque docent Sot. lib. 10. de iuſt. q. 5. a. 5. concluſ. 6. & 7. Nau. de orat. cap. 13. & ratio huius eſt, quia oratio libera quidẽ eſt, ab ea enim vacare, & ceſſare poſſumus, at eo ipſo, quod funditur corã Deo, fundi debet prout ipſius orationis ratio & natura poſtulat, ac vt decet Diuinã Maieſtatẽ. Quemadmodum liberè quidem Regem, vel Principem aliquem adimus, & cum eo loquimur: at nihilominus eum adire, & alloqui debemus conuenienter eius honori ac dignitati: alioqui inurbani, agreſtes, & ruſtici optimo iure cenſebimur. Illud tamen eſt animaduertendum, aliquando contingere, vt quis recitet aliquas preces non animo quidem, & voluntate precandi Deum, ſed ſecum loquẽdi, ſe reficiendi, ac mẽtem alio diuertendi: & tunc nihil penitus peccat, ſi preces recitet ſcienter animo cogitatione diſtracto: quemadmodum ſi quædam alia ſecum loqueretur quiſpiam, vt mentem alio deflecteret, & huc fortaſſis Gabriel ſpectauit.

Duodecimo quæritur, de eo, qui nihil animaduertẽs bonam partem Eccleſiaſtici officii perſoluit animo variis cogitationibus diſtracto, an ſcilicet repetere debeat. Reſpondeo, nihil repetere debere: nimirum, quia mentis diſtractio minime fuit voluntaria. Sed quid de eo iudicandũ, qui recitat, & poſtea penitus obliuiſcitur id, quod ante recitarat? Hinc enim exiſtunt, & ſurgũt multorum in animis ſcrupuli, qui cum integrum Pſalmum recitauerint, non recordantur amplius id, quod recitauerant, & ideo repetunt, ac deinde obliuiſcuntur, quod repetiuerint. Hiſce ſcrupuloſis hominibus mederi oportet iubendo eis, vt nihil repetant: alioqui ſi ſemel eis concedatur, vt dicta replicent, innumeris ſcrupulis aditus patebit: nam tertiò, & quartò, ac ſæpius iterata à capite recitabunt.

De Cauſis, quæ iuſtam precationum Canonicarum vacationem, & excuſationem dare queunt.

Cap. XIII.

Conſtanter omnes docuere, quibuſdam de cauſis Clericos immunes, ac liberos eſſe a lege, & præcepto recitandi preces Horarias: ſed quænam illæ ſint, inquirendum eſt.

Primo quæritur, an ſit iuſta, excuſatio infirmitatis, ſiue incommodæ valetudinis? Reſpondeo, ex communi omniũ ſententia, Clericos ob infirmitatem corporis, ex toto, vel ex parte liberari à penſo Horarum Canonicarum. Sciendũ tamen eſt, nonnullas eſſe corporis ægritudines, quæ Clericos ab eo onere, & penſo non ſoluunt, & eximunt: quia tantummodo incommoda quadã valetudine corpus afficiũt, quales ferè ſunt capitis, pectoris, aut ſtomachi dolores. Deinde ſunt aliqui morbi, qui ad tempus tantùm iuſtam excuſationem afferunt: qualis ſolet eſſe quartana febris inueterata, aut leuis Tertiana non multum vexans, vt docet Nauarr. de orat. cap. 11. nu. 3. & in Man. cap. 25. nu. 100. Si quæras, an qui Quartana febri laborat, vel qui credit ſe aliquo impedimento implicandum, quo minùs ſuo tempore poſſit preces Horarias recitare debeat tempus præuenire, & officium Diuinum, ex toto ſoluere. Meo iudicio ſi ante

A vel poſt impedimentum poteſt commodè totum officium perſoluere, id præſtare debet. Secus, non item.

Quæres igitur, qualis, ac quanta infirmitas ſit, quæ Clericum ab eo onere liberet? Reſpondeo, eam eſſe, quæ corporis valetudini grauiter nocet. Quæres deinde, quid faciẽdum, quando dubitatur, ſit nec ne infirmitas grauis? Reſpondeo, ſi commodè Præfectus, vel Superior adiri poſſit, petenda eſt ab eo Indulgentia, per quam lege ſoluamur, aut conſulendus eſt medicus, cuius conſilio, & iudicio de morbi grauitate, ſtandum eſt. Si petas, an cum de morbi grauitate dubii ſumus, ſolùm ſufficiat Medici conſilium, vt à penſo Horarũ liberemur, an verò interuenire, quoque debeat Superioris auctoritas, qui nos Indulgentiæ Beneficio excipiat a lege? Sotus lib. 10. de iuſt. q. 5. ar. 3. videtur innuere, requiri etiam Superioris aſſenſum, & nutum. Nauarrus de orat. cap. 21. nu. 16. & cap. 11. nu. 4. docet ſolùm Medici iudicium ſufficere, quia etiã cum ambigimus, an ieiuniũ ſeruare debeamus, ſatis eſt Medici conſilium, de grauitate morbi iudicantis, & quia ita eſt vſu receptum: nam Medici tantùm conſilium petitur. Sed enim cum dubium, & incertum

B nobis eſt, corporis valetudini nociturane ſit precationum Canonicarum recitatio, Medici conſilium ſequi debemus: qui ſi iudicauerit eam graue damnum allaturã corpori, liberi ſumus a lege atque hæc fuit Nauarri ſententia: non quia Medicorum ſit a lege nos ſoluere, ſed quia eorum eſt, iudicare de morbi grauitate, vel leuitate, quibus, grauem morbum eſſe dicentibus, corporis valetudini conſulere nos oportet. Quemadmodum ſi Medicus ſenſerit certum, quendam cibum eſſe lethiferum, ab eo abſtinere debemus, non quòd Medicus ipſe nobis legem conſtituat, ſed quòd cibos ſalutares, aut e contrario inſalubres, & noxios oſtendat. Si verò conſilio, & iudicio Medici res adhuc dubia, & incerta ſit, tunc requirendus eſt a Superiore aſſenſus, quo à lege eximamur. & in hoc locum habet, quod dixit Sotus: eſt enim neceſſaria Superioris indulgentia, cuius eſt legis immunitatem, & vacationem Horarum concedere, non Medici.

Secundò quæritur, An qui morbi cauſa Diuinum officium commode perſoluere nequit, debeat ſaltem alium audire illud recitantem? Gerardus, quem proferunt Silueſter,

C Nauarrus, & alii, affirmabat eiuſmodi ægrorũ audire aliũ recitantem debere, quoties commodè poſſet audire, & non recitare. Conſtans eſt tamen omnium opinio, ea lege minimè teneri: neque enim vllus extat Canon, quo id præcipiatur, neque ratio, quæ id ſuadeat. Ita Nauarrus de orat. c. 11. nu. 6. Silu. Hora. q. 4. ex Innocentio, & Abbate, & aliis in cap. dolentes, & cap. 1. de celebr. Miſſar.

Tertiò quæritur, an cæcus iuſtam habeat excuſationẽ? Reſpondeo, in cæco, ex parte, non autem ex toto iuſtã eſſe excuſationem cæcitatis, cum legere nequeat, at ſi commodè poteſt ſibi ſocium adſciſcere, qui cum officium perſoluat, debet ei ſe adiungere, vt ait Nauarr. de oration. cap. 11. num. 13.

Quartò quæritur, An infirmus eo ipſo, quòd eſt immunis, & liber ab officio Horario ex toto recitando, ſit etiam liber ab eodem ex parte perſoluendo? Hanc quæſtionem tractat. Nauar. de orat. cap. 11. nu. 6. & ſequentibus. Cauſa quæſtionis hæc eſt, quia qui totum ſoluere, aut præſtare nõ poteſt, quod debet, vel quod vouit, aut quod promiſit, iurauitue, debet ex parte implere, ſi commodè poſſit. Qui

D etiam totum quadragenarium ieiuniũ, quod proximè ante Paſcha recolitur, ſeruare non poteſt, debet quibus diebus poteſt: & qui in die ieiunii ſemel tantùm edere nequit, debet ſe ab eſu carnium continere: qui etiam certo die ſe in iudicio non ſiſtit, aut debitum non ſoluit, vti oportet, debet id præſtare primo quoque tempore opportuno: ergo, à ſimili, infirmus, qui totum Officium Eccleſiaſticum perſoluere nequit, debet partem, quam poteſt. Reſpondeo, in primis in hunc modũ, aut infirmus poteſt maiorem ſui penſi partem reddere, aut ſecus. Si primum, debet eam partem perſoluere, & hoc conficiunt argumenta propoſita. Si ſecundùm, tunc liber eſt a lege recitandi quamlibet Diuini officii partem: neque enim lex omnis, qua quippiã debemus efficere, obligationem affert quamlibet etiam minimam partem faciendi. Veluti ſi quis lege aliqua cogitur Romã ire, non debet medium iter facere, ſi ad eam nequeat peruenire: nec qui in die feſto rem diuinam audire nõ poteſt, debet quamlibet eius partem minimam audire. Sũt autem multa, quæ ſi ex toto perſolui nequeunt, poſſunt, & debent per partes, quod in debitis pecuniariis contingit. Alia verò

ſunt,

ſunt, quæ licet in totum præſtari non poſſint, debent tamē in partem, quādo maior pars ſolui commode poteſt. Deni que alia ſunt, quæ in totum non reddi nequeunt, nec partim quoque ſolui debent, præſertim vbi partes ſunt minimæ. Sic Nauar. de orat. cap. 11. num. 16. & ſequentibus.

Quartò quæritur, An infirmus, vt cæcus, qui preces Horarias legere non poteſt, debeat ſaltem eas recitare, quas memoria tenet. Respondet Nauarrus de orat. cap. 11. num. 15. Si ex maiorem partem precationum [illegible] debere, alioqui minimè, quia cum memoria teneat [illegible] tus ſit recitare [illegible] impedi tur Sotus lib. 10. de iuſt. q. 5. art. 5. concl. 9. [illegible] memoria, officium Diuinum teneret, id memoriter recitare cogeretur. Sed probabilius eſt, eum præcepto, & lege teneri quia cum poſſit præceptum implere, id facere debet. Quare ſi ob morbum, vel cæcitatem, nullam partem precum commodè recitare poſſit, abſolutè, & ſimpliciter eſt liber à lege: ſecus, ſi poſſit.

Sextò quæritur, An infirmus debeat ſocium ſibi adhibere, qui cum Horarium penſum ſoluat, ſi ſolus ſibi ei muneri non ſufficiat? Respondet Nauarrus de orat. cap. 11. nu. 19. & nu. 13. Si facile ſocium adhibere queat, debere, alioqui minimè: ſiquidem quod per amicos poſſumus, id per nos poſſe merito cenſemur.

Septimò quæritur, An infirmus poſtquam è morbo conualuerit, debeat preces repetere per morbum intermiſſas. Conſtanter negant omnes, debere: quod quidem ipſa etiā Ratio perſuadet, quia quotidianum Horarum penſum, eſt inſtitutum ob ſingulorum dierum honorem, & cultum, ergo exacto die, quicunque ſit ille, lex quoad diem eius penſi ſoluendi extinguitur, ac proinde non amplius reuiuiſcit: ita Silu. Hora. q. 4.

Octauò quæritur, an ægrotus ſuppleri debeat Horarias preces per alias, quas citra vllum incommodum, recitare poteſt dum malè valet? Angelus Hora. nu. 4. inſinuat debere. At Silueſter Hora. q. 4. abſolutè, & ſimpliciter negat. Nauarrus de orat. cap. 11. nu. 19. diſtinguit: quòd ad ius quidē Canonicum ſpectat, ea lege non tenetur; quòd ad diuinū verò ius pertinet, tenetur. Angelus, quia multorum opinionem ſecutus ſenſerat iuris eſſe diuini Beneficiarios ratione beneficii accepti debere penſum Horarum reddere, ſenſit quoque probabiliter ægrotum, qui nō poteſt preces horarias recitare, id aliis debere precibus compenſare. At Silueſter qui ſenſerat tantùm eſſe iuris Canonici, vt penſum Horarum Clericus ſoluat, meritò quoque ſenſit infirmum eo ipſo, quod ab eo onere liber, & immunis eſt, liberari quoque à lege, & præcepto quarumlibet aliarum precum recitandarum, & hoc verius videtur.

Nonò quæritur, An Romani Pontificis auctoritate poſſit Beneficiarius Clericus abſolui à lege preces Canonicas recitandi: quod eſt quærere an Romani Pontificis Indulgentia, qua Clericum ob Horario penſo liberat iuſtam excuſationem det? Duæ ſunt opiniones, quarum prima negat, & eſt Angeli Abbatem ſecuti, Turrecrematæ itidem, aliorumque paucorum, quos id argumentum permouet, quod Beneficiarius naturali iure obligatur Horarum penſum ſoluere. Nam beneficium propter officium datur, ergo ea conditione, & lege Clericus beneficium habet, vt Eccleſiaſticum perſoluat officium: item, quia debet orare Deum pro iis, qui ſua bona Eccleſiæ dederunt, ex quibus ſunt Beneficia fundata, & erecta, & hæc lex eſt naturæ. Inſuper, quia iuris Diuini eſt, vt ſepties Clericus oret quotidie iuxta illud in Pſal. 118. ſepties in die laudem dixi tibi. Quod ſi eis opponas, tātùm iuris eſſe Canonici, vt preces Horariæ a Clericis recitentur Reſpondent illi, id quidem Iure Canonico eſſe conſtitutum videlicet, quod attinet ad modum, & formulam orandi: ſed nihilominus etiam iuris eſſe naturalis officium Diuinum perſoluere, Ius etenim ſcriptum, certum modum, & ritum preces recitandi præſcripſit. Sic Abbas in cap. 1. de celebrat. Miſſar. Turrecrem. c. Eleutherius. diſt. 91. quæſt. 5. Angel Hora q. 5. Roſel. Hora nu. 13.

Secunda opinio affirmat, quæ placuit Silueſtro, verbo Hora. q. 8. Tabien Horæ Canonicæ. q. 15. Naua. tracta. de orat. cap. 11. nu. 31. Armil. Hora. nu. 11. Hanc opinionem, ante eos defenderant Guillelmus de monte Lauduno, Io. Lignanus, & Cardinalis in Clem. 1. de celebrat. Miſſarum. Hæc ſententia mihi quoque placet. Nimirum, Clericus, quamuis beneficium accipit vna cū penſo, & onere precum Canonicarum, id tamen oneris eſt impoſitum Canonica lege tantùmmodo, quæ lex Romani Pontificis indulgentia, & auctoritate, ex toto, vel ex parte abrogari, aut relaxari poteſt: habet enim plenam auctoritatem. Romanus Pontifex in iis, quæ iure tantùm Canonico ſunt conſtituta.

Decimò quæritur, An ſimiliter Clericus ſacris ordinibus initiatus Romani Pontificis [illegible] poſſit eximi à lege, & præcepto preces Canonicas [illegible], cum Abbate [illegible] eſſe diuini, vt ſepties in die Clericus Deum oret, [illegible] poſſe Romanū Pontificem eiuſmodi lege liberare, quamuis concedere queat, vt hoc vel illo vtatur modo precandi. Sed verius eſt, quod Silueſter docuit in verbo Hora q. 4. id non eſſe iuris Diuini, ac proinde poſſe Clericum Romani Pontificis conceſſu excipi à lege iam dictâ.

Vndecimò quæritur, an etiam Epiſcopo ius ſit ab ea lege Beneficiarios aliosue Clericos eximendi? Vna eſt omnium opinio contra Gerardum, vt docet Nauar. de orat. c. 11. nu. 24. ex Innocentio, Hoſtienſi, Ioan. Andrea, Abbate, & aliis, penes Epiſcopum id iuris non eſſe: quippe qui Iuri communi Canonico derogare ex toto, vel ex parte nequit præterquam in iis, quæ iure ipſo, aut conſuetudine, vel præſcriptione permittuntur. Epiſcopi tamen eſt hanc, vel illā precandi formulam approbare, vt colligitur ex capit. Diſt. 91. Poteſt itidem Epiſcopus Clerico iure communi concedere, vt hac vel illa precandi formula approbata vtatur. Dixi (iure communi) quoniam iure nouo à Pio Quinto conſtituto minimè poteſt.

Duodecimò quæritur, An Epiſcopus Indulgere puero ſeptem annorum, qui beneficium ſimplex habeat, ſimul etiam concedere queat, ne recitet preces Canonicas? Gerardus item affirmabat. Sed negat communis opinio, vt Nauar. de orat. cap. 11. nu. 24. teſtatur. Nam Epiſcopus ius cōmune relaxare nōn poteſt niſi in caſibus iure ſibi communi [illegible] conceſſis. Porro eſt hic animaduertendum, olim iure communi potuiſſe Epiſcopum beneficium ſimplex conferre eiuſmodi puero: at poſt Concilium Tridentinū amplius non poteſt: rdò quod ad quodlibet beneficium ſimplex obtinendum, exigit in Clerico quatuordecim annorum ætatem, vt habetur Seſſ. 23. cap. 6 de reformat. Sed dubiæ adhuc quæſtionis eſt, an ſi Romanus Pontifex puero Beneficium det, quia rigorem iuris in hac parte vult relaxare, conferendo in puerum ante debitā ætatem Beneficium, eo ipſo relaxet etiam ius, ita vt eum puerum liberet, ac ſoluat à lege de recitandis precibus Horariis. Reſpondeo, ſi Beneficium conferat ſcienter infanti ante ſeptennium ſiue antequam ſit rationis compos, videtur eo ipſo, ius remittere, ne ille infans preces Horarias recitet. Item, ſi conferat puero, quem ſcit, neſcire legere Latine, videtur eo ipſo, relaxare ius, & legem de recitandis precibus Canonicis, quia [illegible] legere Latine neſciat, recitare preces Horarias non poteſt [illegible] Pontifex, cum [illegible] Beneficium conferre [illegible] eum à lege de precibus recitandis. [illegible] conferre puero rationis compoti, & [illegible], nō eo ipſo, liberat eum a [illegible] non [illegible] Princeps concedit, [illegible] concedit alterum, hoc autem in caſu duo ſunt [illegible], quia confertur beneficium puero [illegible], & debitam ætatem habenti: alterum, quia ſoluitur puer à lege de recitandis precibus Horariis: ergo non eo ipſo, quo primum conceditur, cenſetur ſecundum conceſſum. Item, nō eo ipſo, quo quis ſoluitur ab vna lege, aut ab vno vinculo, ſoluitur ab altero: quoniam plus eſt, ſolui aliquem a duabus legibus, & vinculis, quam ſolui ab vno vinculo, & lege. Vnde fit, vt eiuſmodi puer debeat preces Horarias recitare: quòd ſi neſcit Latine legere, debet operam, & diligentiam adhibere, vt diſcat Latinè legere, vel impetrare à Romano Pontifice priuilegium, quo ab ea lege ſoluatur. Nec ſufficit, ſi dicas ſupplicatum eſſe Pontifici, vt ſuppleret ætatem pueri, quia hoc ſolùm eſt ſupplicare Pontifici, vt puerum ſoluat à lege, qua iuſtam, & debitam ætatem debere attingere ad beneficium habendum. Ergo niſi Pontifici etiam ſupplicetur, vt ſoluat puerum à lege de precibus Canonicis recitandis, & ipſe Pontifex id concedat, puer debet Diuinum officium recitare.

Decimotertiò Quæritur, An iuuenis dum literarum ſtudiis operam dat, qui que per Vicarium ſubſtitutum inſeruit Eccleſiæ, liber ſit a lege Horarum Canonicarum? Quidam affirmāt permoti auctoritate Abbatis antiqui, & Archidiaconi in c. Eleutherius. d. 91. Sed communis ſententia nequaquam

quam eum tali onere liberat. Nauarr. de oratione capite A 11. num. 32.

Decimoquartò quæritur, An peregrinatio iuſtè, & legitime ſuſcepta ad certa loca pia, & religioſa, iuſtam præbeat excuſationem precum Canonicarum, quando Beneficiarius per alium ſui loco ſubrogatum Eccleſiæ deſeruit, in qua eſt illud beneficium? Quidam affirmant. Sed Nauarr. de orat. cap. 11. nu. 33. negat, & merito: nam penſum Horarum eiuſmodi eſt perſonale, ac proinde quiſque per ſe ipſum debet id perſoluere.

Decimoquintò quæritur, An grauis aliqua occupatio, quæ ſolet interdum accidere, iuſtam afferat excuſationē? Reſpondeo, cum Henrico quodl. 15. q. 12. Maio. 4. d. 12. q. 6. Nauar. de orat. cap. 11. num. 34. afferre, ſi abſque offenſione aliorum ea occupatio prætermitti, aut in aliud tempus commode reiici, & differri nequeat: vt ſi opus eſſet populum, vel exercitum tumultuantem ſedare, vel concionem habere ad plebem, vel pœnitentium confeſſiones audire, aut publice docere, aut diſputare. Illud tamen oportet animaduertere, huiuſmodi occupationes aliquando ad breue tempus eſſe tantum, aliquando ad longum, & diuturnum B tempus. Si primum, non omnino Clericum liberant ab Officii Horarii penſo, nam eo elapſo tempore Diuinum eſt officium perſoluendum, vel antequam occupationibus Clericus implicetur debet preces Horarias recitare. Si ſecundū, ſit ita, vt tales occupationes frequentes ſint, & aſſiduæ, iuſtam dare poſſunt excuſationem.

Decimoſextò quæritur, An Clericus codice Horariarū precum carens, abſque peccato Diuinum Officium prætermittat? Reſpondeo, fieri poſſe, vt quis longum iter ſuſcipiens, per obliuionem domi codicem relinquat, nec poſtea in itinere commodè illum, aut alterum habere poſſit: & hic iuſtam habet excuſationem: & idem planè iuris eſt ſi iter faciendo codicem amiſerit, nec potuerit ad locū peruenire, vbi illum, vel alterum nancisceretur. Quæres, quid dicendum ſit de eo, qui culpa ſua, vel domi reliquit codicē vel in itinere perdidit? Reſpondeo, peccaſſe quidem relinquendo, vel amittendo, ſed poſtea non alio peccato ille ſe obſtringit, cum Officium Diuinum prætermittit, quia codicem eiuſmodi, nec habet, nec habere commodè poteſt.

Decimoſeptimò quæritur, An qui ad ſubdiaconatum C promouetur, debeat eo die, quo ſacrum ordinem ſuſcipit recitare preces omnes Horarias incipiens à Matutinis Laudibus. Reſpondeo, ſatis eſſe, ſi incipiat recitare eas preces, quæ conueniunt horæ, in qua eſt Subdiaconus factus: ſufficit igitur, & debet incipere à Sexta vel Nona, vel Veſpertinis precibus iuxta horam, in qua eſt ordinatus.

Decimooctauò quæritur, An qui promouetur ad ſacrū ordinem, vel beneficio Eccleſiaſtico præficitur, peccet id accipiens antequam codicem precarum nactus ſit; & an peccet accipiēs, antequā didicerit preces Horarias, & Canonicas recitare? Aſſerit Nauarrus de orat. cap. 11. num. 20. eum peccare, licet poſtea denuo non peccet minimè recitans, quia nec habet codicem, nec habere poteſt: aut quia nondum recitare nouit, aut didicit, nec Socium ſibi commodè poteſt adhibere, à quo dirigatur, vel adiuuetur, vel doceatur: quod ſic probat ille: quia nemini licet id officii, aut muneris ſuſcipere, ad quod ob inſcitiam idoneus non eſt. Nihilominus fieri etiam poteſt, vt talis planè peccet, vt ſi is, qui ordinem Sacrum, vel beneficium ſuſcipit, bona fide putet, ſe ſtatim poſt Ordinem, vel Beneficium, habiturū D codicem pretio emptum, vel commodato acceptum, vel donatum ab aliquo. Item, ſi bona fide credat ſe ſtatim opportuno quoque tempore recitaturū preces. Id verò quod Nauarrus dixit, locum habet in eo, qui huius bonæ fidei præſidio deſtitutus, ad Ordinem, vel Beneficium accedit. Si quæras, quid dicendum de eo, qui Beneficium impetrat cum neſcit Latinè legere. Reſpondeo, eum peccare, quia non eſt ad Beneficium idoneus: & debet ſtatim diligentia adhibita curare, vt diſcat Latinè legere, ſi ad diſcendum fuerit aptus, aut debet Beneficium obtentum deponere, quia eſt Beneficio indignus, quippe qui eſt illiteratus.

Decimonono quæritur, An metus mortis iuſtam Officii Diuini excuſationem mereatur; veluti cum Clericus tranſiturus eſt per medios latrones, aut per medias Hæreticorum prouincias: quod ſi preces horarias recitet, & deprehendatur, in certū, & euidens vitæ diſcrimen ſe ſe obiicit. Reſpondeo, mereri: nam quemadmodum ob morbum grauem, & periculoſum ſoluitur, quis lege ſeruādi ieiunii, aut ſoluendi Diuini officii penſum, ſic etiam ob metū mortis verò ſimiliter ſibi impendentis: nam talis metus nos eximit, ac liberat legibus humanis, eo quod Eccleſia, vel Reſpublica nolit nos ſibi tam ſtricte, ac ſeuere obligare. Idem iuris eſt de Clerico apud Turcas, vel Saracenos captiuo, vel in eorum triremibus remigante, de Clerico item in hoſpitium inimicorum diuertente.

Vigeſimò quæritur, de eo, qui ob cantum ipſum in choro occupatur, & impeditur, quo minus preces Horarias recitare queat. Reſpondeo, iuſtam eſſe huiuſmodi occupationem, qualis eſt in perquirendis Pſalmis, Antiphonis, Lectionibus, Reſponſoriiſque, vel libris ex vno loco in alium transferendis; vel in thure ad altare deferendo, vel in aliis ſimilibus, quæ ante Officium Diuinum fieri commode, aut præparari nequeunt. Antonin. p. 2. tit. 9. c. 12. §. 3. Nauar. de orat. cap. 11. num. 36.

De Reſtitutione fructuum ob Eccleſiaſticum Officium prætermiſſum.
Cap. XIV.

PRimò quæritur, an Beneficiarius ſcienter preces Horarias prætermittens debeat iure naturali, aut communi iure Canonico, & antiquo reſtituere fructus beneficii? Olim ante Concilium Lateranenſe, ſub Leone X. coactū duæ fuerunt opiniones; quarum vna affirmabat naturali iure, & communi eum ad reſtituendum compelli: quam ſententiam amplexi ſunt Calderinus in cap. 1. de celeb. Miſſa. Anchara. in Conſi. 228. Geminia cap. vltimo de reſcrip. in 6. Iaſon. in l. penult. C. de teſtam. Bal. in l. 1. C. de iis, qui vt indigni. Angel. Hora. num. 11. Couarr. lib. 3. varia. reſolut. cap. 13. nu. 13. ne etiam videtur ſentire Sot. lib. 10. de iuſt. q. 5. ar. 6. Quibus ea ratio perſuaſit, quod datū ob cauſam, ea non ſecuta, iure repetitur: ſed Beneficium propter Officium confertur, cap. vlt. De Reſcript. in Sexto, ergo Beneficiarius, qui Officium prætermittit, ſibi fructus beneficij non acquirit.

Secunda opinio docebat, iure communi Beneficiarium non cogi reſtituere fructus Beneficii ante Iudicis condemnationem, merito tamen Iudicis auctoritate ad reſtituendum C condemnari. Ita ſenſit Abbas cap. 1. de celeb. Miſſarum. cuius ſententiam Silueſter in verbo Clericus 4. q. 23. Roſel. Clericus 4. num. 23. & Tabien. in verbo. Beneficium. 3. q. 11. Armil. Beneficium nu. 69. & in verbo. Clericus. nu. 27. Nauar. de orat. cap. 7. nu. 31. & cap. 10. num. 37. probarunt: qui etiam proferunt Innocentium Hoſtienſem, Ioannem Andream, Ioannem Lignanum, Butrium, & Zabarellam: atque hæc opinio verior viſa eſt, nam ante Lateranenſe Concilium prædictum nullo iure communi Beneficiatus reſtituere cogebatur. Quòd verò obiiciebatur, Datum ob cauſam, ea non ſecuta, non ſubſiſtit: ita ſoluitur, dicimus enim, iuris tantùm eſſe Canonici, vt Beneficiarius Horas Canonicas recitet, & vt beneficium propter officium conferatur: ergo fructuum reſtitutio ob prætermiſſum Officium, ſola Eccleſiæ auctoritate, non iure Diuino, aut naturali debetur. At Eccleſia non conſtituit, vt Beneficiarius prætermittens officium, ipſo facto ſit fructibus priuatus, ſed vt Iudicis officio priuari queat, & debeat.

Secundò quæritur, An extet nouum aliquod ius ſcriptū D vt Horarum penſum omittens, eo ipſo, debeat fructus beneficii perceptos reſtituere? Duæ ſunt opiniones auctorum vna docet eiuſmodi ius nouum extare, quoniam in Lateranenſi Concilio ſub Leone Decimo celebrato ſeſſ. 9. §. ſtatuimus, edita eſt Conſtitutio, in hæc verba: Statuimus, vt nemo beneficium curatum, aut ſimplex habens, qui elapſis ſex menſibus ab eius conſecutione, ſine legitimo impedimento Officium Diuinum recitare omiſerit, pro tempore quo non recitauit, fructus ſuos faciat; immo eos impendere tanquam rem iniuſtè captam, in fabricam Eccleſiæ, aut eleemoſynas pauperum teneatur. Hæc ibi, quam ſententiam Nauarrus, in Man. cap. 25. nu. 122. & de orat. cap. 7. nu. 32. Couarruuias lib. 3. var. reſolut. cap. 13. num. 10. Cordubenſis in ſumma caſuum. q. 33. ſecuti ſunt. Altera opinio negat etiam extante eiuſmodi Concilii Lateranenſis, Decreto, reſtitui debere fructus beneficii: quam opinionē Sotus lib. 10. de iuſt. q. 5. ar. 6. approbauit, ratus eam Concilii Lateranenſis Conſtitutionem non eſſe vſu, & more receptam. Et Sotum ſequuti ſunt in H[illegible] & docti. At enim quamuis Sotus id dixerit, P[illegible]

Conſti-

Conſtitutionem edidit, quæ incipit: Ex proximo Lateranenſi Concilio, quamque Nauarrus in ſuo Manuali, cap. 25. nu. 122. ponit ad verbum: in qua confirmatur Concilii Lateranenſis Decretum, vbi præcipitur, vt Beneficiarius Officium Horarum prætermittens, in foro conſcientiæ reſtituat fructus beneficii perceptos, pro rata officii prætermiſſi: nimirum, vt qui vno vel pluribus diebus omiſerit omnes Horas Canonicas, reſtituat fructus beneficii, qui illi, vel illis diebus reſponderent, ſi quotidie diuiderentur. Qui verò Matutinum tantùm omiſerit, dimidiam partem qui omiſerit cæteras Horas omnes, aliam dimidiam: qui verò harum ſingulas omiſerit, ſextam partem fructuum eiuſdem diei amittat. Hæc ibi Pontifex. Nec eſt, quod dicas, huiuſmodi Conſtitutionem non eſſe vſu receptam: quia viri pietate, & doctrina clari cenſent reſtitutionem fructuum deberi iuxta eam conſtitutionem.

Tertiò Quæritur, An Beneficiarius omittens preces Canonicas, poſt ſex primos menſes ab obtento beneficio, reſtituere debeat fructus quos percepit, reſpõdentes illis diebus? Sotus arbitratur, debere illum reſtituere non quidem fructus integros, & pro rata Officii prætermiſſi, ſed arbitrio boni viri, ac proinde cenſet prædictum Concilii Lateranẽſis decretum Librariorum vitio fuiſſe corruptum: abſurdum enim exiſtimat Beneficiarium, qui vſque ad ſex menſes ab accepto beneficio, Diuinum Officium non perſoluit, nulla reſtitutionis pœna affici. Quare conijcit legendũ non eſſe, [poſt ſex menſes,] ſed, [per ſex menſes,] ita vt ea fuerit mens Concilii, quòd qui per ſex menſes, hoc eſt, quicumque ſex menſium tempore Officium Diuinũ, non ſoluerit, ſolùm debeat fructus reſtituere pro rata: elapſis verò ſex menſibus, ſi poſt admonitionem quindecim diebus bis non oraverit, beneficio priuetur. Alioqui, inquit, ſi legamus [poſt ſex menſes ab obtento beneficio,] & nõ [per ſex menſes] duo abſurda, & incommoda ſequentur: vnum eſt; Nimia indulgentia Concilii, & Iuris relaxatio, vt Beneficiarius nempe per ſex menſes Diuini officii, preces nõ recitans, nihil reſtituere cogatur: Alterum eſt incommodum, quòd verba ipſa Concilii, quæ ſequuntur, minimè cohæreant cum iis, quæ antecedunt cum dicitur: [Si verò vltra dictum tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit, legitima monitione præcedente, beneficio ipſo priuetur, cum propter officium beneficiũ detur.] Ea enim, inquit, verba [in ſimili negligentia,] apertè ſignificant negligentiam priorum ſex menſium fuiſſe; ac proinde eum, qui intra illos ſex menſes preces Canonicas, non perorauit, reſtituere debere.

Quidam alij, contra Sotum, quidem volunt Concilii textum, non eſſe vitiatum, & legẽdum eſſe [poſt ſex menſes,] non vt Sotus legit [per ſex menſes;] ſentiunt tamen, Beneficiarium intra ſex menſes ab obtento beneficio non recitantem preces Canonicas, compelli ad reſtituendum fructus pro rata officii prætermiſſi. Eo ducti argumento, quòd beneficium, eſt merces, & ſtipendium laboris, ergo Beneficiarius non laborans, fructus beneficii minime facit ſuos. Sed reuera Sotus hac in parte merito reiicitur: nam omnes Codices Concilii conſtanter legunt [poſt ſex menſes,] & ita in prædicta Pii V. Conſtitutione eadem verba ex Concilio Lateranenſi fideliter referuntur. Neque verò ea incommoda, & abſurda ſuperiùs propoſita, quæ colligit Sotus, ſi decretum Concilii Lateranenſis legatur ſic, poſt ſex menſes ab obtento beneficio, ſequuntur, vt ſtatim indicabimus. Præterea, multo probabilius docuit Nauarrus, Beneficiarium intra primos ſex menſes ab obtento beneficio, Diuinum Officium prætermittentem, nulla pœna reſtitutionis affici: quia huiuſmodi pœna non iure naturali, vti Sotus, aliique putarunt, ſed Eccleſiæ tantùm lege debetur. Eccleſia autem noluit per ſemeſtre tempus eam pœnã Beneficiariis irrogare, vt primum illud ſemeſtre ſit Beneficiario datum tanquam induciæ, vt Diuinum Officium benè, & conuenienter addiſcat; ac proinde non eſt nimia Concilii Indulgentia, nec magna Iuris relaxatio; non enim relaxat Synodus ius aliquod naturale, vel diuinum, ſed impune concedit primum illud ſemeſtre. Hinc etiam efficitur, vt verba ſequentia antecedentibus cohæreant: ita vt Concilii ſenſus ſit: Beneficiarius intra ſex menſes Diuinum officiũ omittens, non cogatur fructus reſtituere: poſt ſex verò mẽſes compellatur ad reſtituendum pro rata: item ſi poſt ſex menſes prius monitus contumaciter in ſimili negligentia perſiſtat, ita vt quindecim diebus bis non peroret, beneficio ſpoliari queat.

A Quartò quæritur, An qui intra primum ſemeſtre ab impetrato beneficio preces Canonicas ſcienter prætermittit, lethaliter delinquat? Reſpondeo, lethaliter peccare: nam in Conſtitutione prædicta Pii Quinti ſic habetur: Item, ille qui primis ſex menſibus Officium non dixerit, niſi legitimum impedimentum eum excuſauerit, graue peccatum ſe intelligat admiſiſſe.

Sed obiiciunt quidam, inde colligi, vt Beneficiarius debeat fructus reſtituere, aut pro rata officii prætermiſſi, aut ſaltem arbitrio boni viri. Nam ſi grauiter peccat Officium non perſoluens, ideo eſt, quia non ſoluit penſum, quod reddere iuſtitiæ legibus compellitur. Reſpondeo, ſolùm iure Canonico eum debere, & preces horarias recitare, & fructus reſtituere ſi officium omiſerit. At Eccleſia intra primum ſemeſtre voluit, quidem Beneficiarium compellere ad Officium Diuinum perſoluendum; noluit tamen omittentem preces tam ſeuere mulctare, & punire, vt fructus reſtituere cogeretur.

Quintò quæritur, An Beneficiarius Horas Canonicas prætermittẽs, poſſit tuta conſcientia eam fructuũ partem B retinere, quam eius labor, quo alioqui inſeruiuit Eccleſiæ meretur. Ponam exemplum. Titius eſt parochus, & pœnitentium audit confeſſiones; habet conciones ad populum, ægrotos inuiſit, ſacramenta miniſtrat, ac ſimilia præſtat officia pietatis, ſed preces Horarias nõ recitat. Quæritur, an pro rata officii prætermiſſi, debeat fructus reſtituere, an potiùs iure poſſit eam partem retinere, quam eius labor meretur. Pari ratione Titius eſt Cappellanus, qui debeat ter, vel quater, ſingulis menſibus rem Diuinam facere, quod reuera præſtitit, ſed Officium Diuinum omiſit, quæritur, an in integrum cogatur fructus ex Cappellania perceptos reſtituere pro rata officii prætermiſſi. Ante Concilium Lateranenſe communis erat opinio, quam dixi, Beneficiariũ, qui non recitabat preces Canonicas, tuta conſcientia ſibi potuiſſe retinere partem fructuum, quam eius labor merebatur: quia eam partem ſibi retinebat tanquam debitam ſui laboris mercedem, cuius opinionis fuit Angelus, Silueſter, & alii. Immo etiam nunc poſt Concilium Tridentinũ multi cenſent Parochum poſſe eam partem ſibi tuta conſcientia retinere, vt debitum operæ ſtipendium. Sed certè poſt C dictum Lateranenſe Concilium, & Pii Quinti Conſtitutionem meo iudicio niſi fallor, ampliùs dubitare non licet, quin eiuſmodi Beneficiarius debeat fructus omnes reſtituere, pro rata officii prætermiſſi. Quoniam hæc reſtitutio integra fructuum eſt iure Canonico conſtituta in eos, qui Diuinum Officium omittunt. Item, quia generatim irrogatur omnibus Beneficiariis, & vbi ius nihil diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Inſuper, quia huiuſmodi reſtitutio, potius eſt conditio ſecundum aliquos, ſub qua Clerico Beneficium datur quam pœna, quæ imponitur cõtrarium facienti. Poſtremò, quia in Conſtitutione Pii V. planè ſtatuitur, vt quicumque habet beneficium cum cura, vel ſine cura, ſi poſt ſex menſes, quàm illud acceperit, Diuinum Officium prætermiſerit, Beneficiorum ſuorum fructus, pro rata omiſſi Officii reſtituat.

Sextò quæritur, An qui duo, vel plura beneficia legitimè poſſidet, nec Diuinum perſoluit Officium poſt ſex mẽſes ab illis ſibi collatis, debeat reſtituere pro rata, fructus omnium Beneficiorũ? Reſpondeo, debere, quoniã quemadmodum, qui recitat, omnium fructus Beneficiorum acD quirit, & facit ſuos, ita qui non recitat, omnes amittit, nec potior ratio eſt, cur vnius beneficii fructus perdat, quàm alterius: ergo omnes pariter amittit.

Septimò quæritur quid ſit dicendum de eo, qui per multos annos beneficium habuit, & bona fide putans ſe nullo iure cogi preces Canonicas recitare, eas prætermiſit. Item, de eo, qui per obliuionem, aut inconſiderantiam bona fide abſque peccato Diuinum Officium prætermiſit ex toto, vel ex parte. Et de eo, qui vel Confeſſarii, vel viri prudentis, & docti reſponſo Diuinum Officium omiſit, quia dictum eſt ei, eſſe liberum ab ea lege, & præcepto. Reſpondent quidam, parem eſſe rationem de eo, ac de cæteris, qui rem alienam ad tempus bona fide poſſederunt: quare talis Beneficiarius, fructus quidem extãtes reſtituere debet: ſi quos verò bona fide conſumpſit, & ex eis ditior factus non eſt, nihil cogitur reſtituere. Ex quo deducunt, ſi nulli fructus extent, vt qui omnes bona ſint ab eo fide conſumpti, quamuis ampli illi fuerint, ac vberes, nihil reſtituere illum debere, ſi locupletior ex eis effectus non fuerit. Hæc enim Regula ſeruatur in poſſeſſore bonæ fidei. Contra aliis

videtur

videtur huiuſmodi Beneficiarios nihil reſtituere debere, eò quòd bona fide abſque vlla culpa Diuinum officiũ omiſerint, & reſtitutio fructuum ſit tanquam pœna conſtituta in eos, qui ſua culpa Horarias preces non recitant: at vbi culpa non eſt, pœna in foro conſcientiæ non debetur. Profectò eſt opinio hæc valde probabilis, & viris piis, ac doctis non paucis placet. Aliis tamen prima ſententia magis probatur: quoniam reſtitutio fructuum non videtur tanquam pœna conſtitui in eos, qui Diuinum officium prætermittunt, ſed videtur eſſe Conditio, ſub qua Beneficia Eccleſia in Clericos confert: ita vt legis ſenſus non ſit, puniam ſi Diuinum Officium omiſeris, ſed hic videlicet, tibi do Beneficii fructus, ſi Horarias preces recitaueris: ſicut cum maritus teſtamento vxori dat certa quædam bona, ſi caſtè vixerit: quemadmodum etiam ſi Canonicus bona fide abſque culpa abeſſet à Choro, diſtributiones, quas vocant quotidianas, ſibi non lucrifaceret: item ſi lex ſit, quæ præcipiat, vt Beneficiarius, qui in Eccleſia præſens nõ adeſt, reſtituere debeat fructus, certè reſtituere debet, quãuis bona fide ab Eccleſia abſit, videlicet, quia ei Confeſſarius, vel vir pius, prudens, & doctus conſultus reſpondit, ipſum lege non compelli ad commorandum, & reſidendum in Eccleſia. Mihi ſecunda ſententia placet, quia conſtitutio Pij V. habet, qui legitimo ceſſante impedimento, non dixerit Officium, reſtituat.

Si quæras, an qui vno die, vel duobus Diuinum officiũ omiſit, debeat fructus reſtituere pro rata omiſſi officii, hoc eſt fructus reſpondentes diei, in quo officium prætermiſit. Sotus lib. 10 de iuſt. q. 5. ar. 6. in concl. 4. ſentit, eum fructus reſtituere non cogi, etiam ſi mala fide, hoc eſt, lethaliter peccans officium prætermiſerit. Sed certè, quia Sotus ſcripſit ante conſtitutionem editam à Pio V, & quia putauit Lateranenſis Concilii decretum non eſſe vſu receptũ, excuſari poteſt eius ſententia in hac parte: alioqui enim pugnat cum verbis contentis in Cõſtitutione Pii V. & decreto Concilii Lateranenſis, quibus præcipitur, vt Beneficiarius reſtituat fructus pro rata diuini officii prætermiſſi. Alii viri pij, & docti non pauci ſentiunt non debere reſtituere fructus, ſi bona fide abſque vlla culpa omiſerit: putãt enim (vt dixi) reſtitutionem imponi, vt pœnam iis, qui officiũ diuinum omiſerint. Cæterùm mihi probabilius videtur debere reſtituere ſi mala, non ſi bona fide omiſerit, quia puto reſtitutionem fructuum eſſe pęnam, non conditionem ſub qua beneficium Clericis confertur.

Octauò quæritur, an Beneficiarius, qui mente vltro diſtracta perſoluit Diuinum officium, reſtituere debeat fructus beneficij? Nauarrus de orat. cap. 20. nu. 32. videtur affirmare, Sotus item lib. 10. de iuſtitia q. 5. ar. 6. concluſ. 4. & 6. videtur idem ſentire. Negat tamen Medi. de orat. q. 16. & Cordub. in ſuis quæſtionibus lib. 4. q. 13. ad finem de poteſtate Papæ. Vtraque opinio meo iudicio eſt probabilis, ſed ſecunda tanquam mitior, & benignior in pœnis, & odiis, quibuſdam viris piis, & doctis placet. Nam pœna, inquiũt, reſtitutionis tota ſurgit, & contrahitur ex Iure Canonico: at Iura ſolùm mulctant hac pœna Beneficiarios, qui Diuinum officium non ſoluunt, ſed qui animo ſponte diſtracto Diuinum officium præſtat, illud minimè prætermittit, quãuis male recitet. Dices, qui ſic recitat grauiter peccat, ergo penſum debitum, nec ſoluit, nec Eccleſię præceptũ implet. Reſpondent, non omne lethale peccatum, quod in recitandis precibus horariis committitur, inducere obligationem reſtituendi, ſed illud tantùmmodo quo Horæ Canonicæ prætermittuntur. Alioqui enim, qui per contemptum vel maleuolentiam preces Canonicas recitaret, perinde reſtituere cogeretur, ac ſi minimè recitaſſet. Si tamen cum aliis oppoſitum ſenſeris, probabiliter reuera ſenties. Mihi ſanè magis probatur opinio prima, quam ſequitur, vt dixi, Nauarrus, & quã cum Nauarro viri pii, & docti amplectuntur. Eccleſia enim non ſolùm præcipit, vt recites, ſed etiam vt attente recites. Idem etiam iudico dicendum de eo, qui ſcienter, & ſponte iocando, confabulando, vel alia ſimilia faciendo preces Horarias recitat, nam non recitat, vt debet & proinde præceptum non implet, & fructus reſtituere compellitur.

Nonò quæritur, An Beneficiarius, qui excommunicatione, vel ſuſpenſione, vel irregularitate affectus Diuinum perſoluit officium, fructus beneficii lucrifaciat. Reſpõdeo, minimè, quoniam ob excommunicationẽ, vel ſuſpenſionẽ vel irregularitatem priuatur quis beneficii fructibus, vt docet Gloſſa in cap. paſtoralis. de appellat. cuius ſententia eſt

A communi conſenſu recepta: vt docet Abbas, quem citat Nauar. in Man. cap. 25. nu. 124. Quare huiuſmodi Beneficiarii poſtquam fuerint ab excommunicatione, vel ſuſpenſione abſoluti, vel ab irregularitate liberi, opus eſt, vt à Romano Pontifice Indulgentiam pariter impetrent, qua fructus, quos antea perceperant, ſibi retinere queant. Et hoc quod diximus locum habet in Beneficiario, qui ſuſpenſus eſt à Beneficio, vt ait Nauar. in Man. cap. 25. nu. 124.

Decimò quæritur, An fructus, quos debet Beneficiarius reſtituere ob Diuinum officium prætermiſſum, ſint impendendi in vſus Eccleſiæ, in qua ſitum eſt beneficium? Reſpõdeo cum Nauarro in Man. cap. 25. nu. 122. ſufficere, ſi erogentur in vſus pauperum, aut in alios vſus pios; niſi Eccleſiæ illius ſtatutum, aut mos poſtulet, vt in ipſius tantùm vſus impendantur.

Vndecimò quæritur, quo pacto Canonicus, qui eſt aliàs in Choro non intereſt officio Diuino, aut illud non perſoluit, reſtituere debeat diſtributiones quotidianas, quæ in Canonicos diſpertiri ſolent? Reſpondeo, eas eſſe omnino reſtituendas, vt conſtituit Synodus Tridentina ſeſſ. 24. c.

B 12. de Reformat. his verbis: Diſtributiones Canonici, qui ſtatis horis interfuerint, recipiant, reliqui quauis colluſione, aut remiſſione excluſa, his careant, iuxta Bonifacij Octaui, decretum, quod incipit, Conſuetudinem, quod Sãcta Synodus in vſum reuocat, non obſtantibus quibuſcumque ſtatutis, & conſuetudinibus. Sic ibi. Porrò Bonifacius VIII. in cap. conſuetudinem, De Clericis non reſidentibus, in ſexto, ſic habet: ſtatuimus, vt diſtributiones ipſæ quotidianæ, in quibuſcumque rebus conſiſtant, Canonicis, ac aliis Beneficiariis, & Clericis Eccleſiarum ipſarum, qui diuinis officiis in ipſis Eccleſijs affuerint, tribuãtur iuxta Eccleſiæ cuiuſlibet ordinationem rationabilem, tam factã, ſeu etiam faciendam. Qui verò aliter de diſtributionibus ipſis quicquam receperit, exceptis illis, quos infirmitas, ſeu iuſta, & rationabilis corporalis neceſſitas, aut euidens Eccleſiæ vtilitas excuſauerit, rerũ ſic receptarum dominium, non acquirat, nec faciat eas ſuas: immo ad omnium reſtitutionem, quæ contra huiuſmodi Conſtitutionem receperit, teneatur. Hactenus Conſtitutio Ex quibus manifeſte liquet, Diſtributiones quas Canonicus amittit, in cæterorũ

C ius cadere, & accreſcere & nihilominus adhuc non ſufficit, ſi cæteri libere remittant, vt dicit Concilium Tridentinum loco aſſignato: talis quippe remiſſio ſolet eſſe Eccleſijs noxia. Cæterùm, quæ de iſtiuſmodi diſtributionibus diſputari poterant, ſuo loco dicemus, cum in explicatione quarti præcepti agemus de Beneficiis Eccleſiaſticis, & de obligatione, qua Beneficiarii in ſuis Eccleſijs commorari, & reſidere debent.

Duodecimò quæritur, An ſi Penſionarius Paruũ B. Virginis officium non quotidie perſoluit, reſtituere debeat perceptos fructus ſuæ Penſionis? Reſpondeo, Pium V. in Conſtitutione ſuperius memorata, huius initii: Ex proximo Lateranenſi Concilio, ita ſtatuiſſe: Quicumque penſionem fructus, aut alias res Eccleſiaſticas, vt Clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum Officium paruũ B. Mariæ decernimus obligatum, & Penſionum fructuum rerumque ipſarum amiſſioni obnoxium. Sic ibi. Quòd verò dixit Pontifex [eum modo prædicto] ſignificat: qui totum Officium vno, vel pluribus diebus prætermiſerit, omnes penſionis fructus, qui illi, vel illis diebus reſpondent,

D reſtituere debere: Qui verò Matutinas preces tantùm, dimidiam: qui horarum ſingulas, Sextam partem penſionis eiuſdem diei amittat, vt ex eadem conſtitutione colligitur.

Decimotertiò quæritur, An Beneficiarius debeat reſtituere fructus, quos percepit dum lethali peccato fuit obſtrictus. Angel. verbo Clericus. 8. q. 5. ſequutus Antonium Butrium in cap. veſtra, de cohabitat. Cleric. & mul. diſtinguit, aut lethale peccatum erat notorium, aut occultum: ſi notorium, debet reſtituere, quia lethale peccatum notorium inducit ſuſpenſionem ab officio, & ſuſpenſus Clericus ab officio fructus non facit ſuos, ſi erat occultum, non cogitur fructus reſtituere, quia non inducit ſuſpenſionem. Hanc ſententiam merito refutat Silu. Clericus 4. q. 24. & generatim ſentit, non cogi Clericum fructus reſtituere, licèt eos perceperit dum lethali peccato tenebatur, ſiue occulto ſiue notorio, niſi aliunde reſtituere debeat. Sic etiam docet Roſel. Clericus 3. num. 2.

303

De iis, ex quibus conſtant Horariæ preces diurnæ nocturnæque.

Cap. XV.

QVæritur primò, quot & quibus tanquam partibus cõſtent preces Canonicæ? Reſpondeo, tum in diurnis tum in Nocturnis horis recitari Pſalmos, Cantica, Hymnos, Antiphonas, Lectiones, Reſponſoria breuia, Verſus, & Orationes.

DE PSALMIS

Secundò quæritur, quam antiquus ſit, & vnde acceptus recitandorum, & cantandorum Pſalmorum vſus in Eccleſia Dei? Reſpondeo, eum eſſe antiquiſſimum, & ab Apoſtolis acceptum. Paulus ad Epheſ. 5. & ad Coloſſen. 3. Implemini, inquit, Spiritu Sancto, loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis, & Hymnis, & Canticis ſpiritualibus. Dionyſius Areopagita 3. cap. De Eccleſiaſtica Hierarchia: Pſalmorum, ait, vncta modulatio, quæ omnibus ferè Sacerdotalibus myſteriis intergitur, & ſubſtantiæ rationi cohæret, ſummo omnium principaliſque myſterio deeſſe non debet. Eundem Eccleſiæ morem pſallendi indicat Athanaſius, Socrates, Theodoretus, Sozomenus, Ruffinus, atque Nicephorus, quos omnes citat Francol. tracta. de tempore Horar. Canonicar. cap. 2. & Durantus de ritibus Eccle. Cath. lib. 3 cap. 13. Legimus in Pontificali Damaſum inſtituiſſe, vt Pſalmi die nocteque, per omnes Eccleſias decantarentur, ex Chryſoſtomo, Ambroſio, Hieronymo, Baſilio, quos refert Francol. tracta. citato cap. 3. plane colligitur, ſtatis diebus ſemper die, ac nocte Pſalmos per Eccleſias cantari. Amalarius verò ita ſcribit: Dum cantamus Pſalmos, ſtantes eſſe ſolemus. In Concilio Laodiceno Can. 59. conſtitutum eſt, ne priuati Pſalmi in Eccleſia legantur, hoc eſt, ne præter centum, & quinquaginta Pſalmos, qui Dauidis eſſe dicuntur, alii recitentur, vt habetur in Concilio Bracarenſi 1. Can. 30. & in Concilio ſub Martino Bracarenſi Can. 68. Fuit enim Hæreticorum mos, exemplo, & imitatione Eccleſiæ, Pſalmos componere, & cantare, vt conſtat ex Tertulliano, Epiphanio, & Auguſtino. Porrò omnes Dauidis Pſalmos Eccleſia per omnes dies Hebdomadæ apto, & diſtincto ordine diſtribuit. In Dominicis diebus ad tres nocturnas Vigilias recitantur Pſalmi decem, & octo duodecim ad primam vigiliam, tres ad ſecundam, & totidem ad tertiam: & loco Inuitatorii recitatur integer Pſalmus nonageſimusquartus, Venite exultemus Domino, ac proinde recitantur decem, & nouem Pſalmi, & per ſingulos dies Hebdomadæ recitantur duodecim, repetito ſemper tanquam Inuitatorio, eodem nonageſimoquarto Pſalmo, qui omnes Pſalmi conficiunt numerum nonaginta vnius.

Durant. de ritib. Eccl. Cath. lib. 3 c. 13. n. 9.

Ad Matutinas Laudes, diebus Dominicis recitantur ſex Pſalmi: nam repetitur nonageſimusnonus. Iubilate Deo omnis terra, qui recitatur in Sabbatis, & Matutinis vigiliis & ſingulis diebus Hebdomadæ vnus Pſalmus, & iterantur quinque ex illis, qui dicuntur Dominicis diebus, & repetitur quoque Pſalmus quinquageſimus: Miſerere mei Deus Ex quo fit, vt Feria ſecunda, duo Pſalmi recitentur, ſingulis quibuſque aliis hebdomadæ feriis vnus, ac proinde omnes Pſalmi, qui ad Matutinas Laudes per totam Hebdomadam recitantur, ſunt tredecim. Ad Veſpertinas preces, tùm Dominicis diebus, tùm ceteris per Hebdomadã diebus recitantur quinque: ita vt omnes connumerentur triginta quinque Pſalmi. Ad Horam Completam recitantur tres, nam quartus, qui eſt trigeſimus, repetitur, quamuis non integer, qui planè dicitur ad Matutinas vigilias in Feria ſecunda. Ad Tertiam, Sextam, & Nonam, & ex parte ad Primam recitatur quotidie Pſalmus centeſimus decimus octauus: primum quadripertitus, deinde ad Primam bipertitus, & ad Tertiam, Sextam, & Nonam, tripertitus, ita tamen, vt quælibet pars contineat binos octonarios verſus. Et ad Primam præterea diebus Dominicis recitãtur duo Pſalmi integri, & ſingulis Hebdomadæ diebus, excepto Sabbato, recitatur alius Pſalmus integer. Ac proinde omnes Pſalmi, qui ad Completam horam, Primam,

A Tertiam, Sextam, & Nonam, recitantur, ſunt vndecim. Quare ſi in ſummam redigas, nonaginta vnum, qui ad Nocturnas vigilias dicuntur, & tredecim Matutinarum Laudum, & triginta quinque veſpertinarum precum, & vndecim reliquarum Horarum, colliges centum, & quinquaginta Pſalmos.

S. Benedictus in Regula cap. 18. aliter per Hebdomadã Pſalmos diſtribuit. Sed tandem ait: Siue hoc, ſiue alio ordine Pſalmi diſponantur, hoc omnino attendatur, vt omni Hebdomada Pſalterium ex integro numero centumquinquaginta Pſalmorum pſallatur, quia nimis iners deuotionis ſuæ ſeruitium oſtendũt Monachi, qui minus Pſalterio, cum Canticis Ordinariis per Septimanæ circulum pſallunt, cum legamus Sanctos patres noſtros vno die hoc ſtrenuè impleuiſſe, quod nos tepidi vtinam per Septimanam integram perſoluamus. Sic Regula. Refert Caſſianus lib. 2. de inſtitut. Monachor. cap. 4. per Aegyptum, & Thebaidem apud Monachos olim diuerſum fuiſſe morem in numero Pſalmorum concinendo, dum alii plures, alii pauciores cantarent Sed Angeli miniſterio retentus eſt poſtea
B numerus duodecim Pſalmorum, qui ad Nocturnas vigilias quotidie recitantur. Nam coram Monachis ſedens Angelus apparens, duodecim Pſalmos continenter recitauit, quibus finitis Alleluya cantauit, ac ſiluit, non amplius viſus, nec auditus. Vnde in Concilio Turonico cap. 19. legimus. Ad Matutinum ſaltem duodecim Pſalmi expediantur, quia Patrum ſtatuta, præceperunt, vt ad Duodecimã duodecim Pſalmi dicantur cum Alleluya: quod etiam Angelo oſtendente didicerunt.

DE CANTICIS

Tertiò quæritur, quàm vetus ſit, & vnde acceptus mos Cantica recitandi in Eccleſia? Reſpondeo, ex veteri Teſtamento, vſum deſumptum fuiſſe: nam Moſes, & alii plerique Cantica in Dei Laudem cecinere, & Paulus, vt ſupradixi; loquentes ait, vobiſmetipſis in Pſalmis, Hym-
C nis, & Canticis ſpiritualibus. Quæres quonam differat Canticum à Pſalmo? Reſpondeo, cum Iſidoro libro ſexto Etymologiarum capite decimonono, Pſalmum ad muſicæ inſtrumenta. Canticum verò ſola hominis voce cani. Vnde teſte Hilario, in proœmio in Pſalmos, & teſte Euthymio in præfation. in Pſalmos, Canticum Pſalmi dicitur, cum voce humana carmen incipit decantari, & poſtea ſubſequitur inſtrumentum muſicum. Pſalmus vero Cantici dicitur, cum incipit Pſalmũ muſicum inſtrumentum, & deinde ſequitur vox humana. Porrò Canticum eſt antiquius Pſalmo: nam Moſes Canticum cecinit Deut. 32. Et vnà cum eo aliud Canticum decantauerunt filii Iſraelis Exodi 15. Delbora item, & Barac cecinere Canticum Iudic. 5. Anna item mater Samuelis 1. Regum 2. Vſus igitur Canticorum fuit à Moſe vſque ad Dauidis tempora, qui primus omnium cœpit Pſalmos conſcribere, quos Cantores ad inſtrumenta muſica concinebant. Eccleſia in Horis Canonicis, per ſeptem dies Hebdomadæ ad Matutinas Laudes ſeptem numero Cantica ex Scripturis deprompta recitat: In diebus Dominicis Canticum trium
D puerorum, qui habetur Danielis tertio, Feria ſecunda, Canticum Ezechiæ, Iſaiæ 38. Feria quarta. Canticum Annæ. 1. Regum cap. 2. Feria quinta, Canticum Moſis, & Filiorum Iſraelis Exodi 15. Feria ſexta, Canticum Habacuc capite tertio. Sabbato, Canticum Moſis Deuteronomii. 32. & ad Veſpertinas preces quotidie recitat Canticum Beatæ Virginis Luc. 1. & ad Completam Horam quotidie Canticum Simeonis, item Luc. 2. Quotidie itidem ad Matutinas Laudes Canticum Zachariæ Luc. 1. ita, vt nullum ferè Canticum ex iis, quæ in Scripturis continentur, prætermiſerit Eccleſia. Amalar. libro quarto de Eccleſiaſticis officiis, cap. tertio, & 13 ait Cantica ſolùm appellamus, quæ ſunt Prophetarum, & in Sacris literis continentur puta, Moſis, Ezechiæ, Zachariæ, Iſaiæ, trium puerorum, Sanctæ Mariæ Virginis, & Simeonis, quibus annumeratur Canticum illud Sancti Ambroſii, & Sancti Auguſtini. Te Deum laudamus, quod etſi non eſt in ſacris literis, diuinitus tamen Compoſitum eſt. Sic ille De hoc Cantico vltimo ſcribit Datius Epiſcopus Mediolanenſis

nenſis lib. 1. cap. 10. ſui chronici, fuiſſe compoſitum à Beato Ambroſio, & S. Auguſtino, cum eſſet Baptizatus Auguſtinus ab Ambroſio.

DE HYMNIS

Quartò quæritur, quantæ ſit antiquitatis in Eccleſia Hymnorum canendorum vſus? Meo iudicio etiam ex Apoſtolis, immo ex Chriſto Domino videtur acceptus hic vſus. Nam ad Coloſſ. 3. & ad Epheſ. 5. inuitat Apoſtolus ad laudandū Deū in Pſalmis Hymnis, & Canticis ſpiritualibus; cœna peracta hymnum dixiſſe, teſtantur Matthæus cap. 26. & Marcus cap. 14. Sanctum Hilarium hymnos compoſuiſſe, auctores ſunt Hieronymus in Catalo. de viris illuſtrib. Rabanus lib. 2. de inſtitut. Clericor. cap. 49. In Concilio Toletano 4. cap. 12. dicitur: A multis hymni magno ſtudio in laudem Dei, atque Apoſtolorum, & Martyrum triumphos compoſiti eſſe noſcuntur, ſicut ſunt ij, quos beatiſſimi doctores Hilarius atque Ambroſius ediderunt. Sic ibi. Et Ambroſium quidem hymnos compoſuiſſe, ſignificat ipſomet in orat. in Auxentium de Baſilicis non tradendis; tum ex Auguſtino lib. 1. retract. cap. 21. conſtat. Ait enim Ambroſius: Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt, nimirum Arriani. Auguſtinus verò: Quod etiam, inquit, cantatur ore multorum in verſibus Beatiſſimi Ambroſij, vbi de gallo gallinaceo ait:

« Hoc ipſo, Petra Eccleſiæ,

« Canente, culpam diluit.

Hymnorum Ambroſij mentionem faciunt S. Benedictus in Regula c. 9. Iſidorus. Porrò Canticum ſiue Hymnum, Te Deum laudamus, à B. Ambroſio, & Auguſtino fuiſſe compoſitum, teſtatur Dacius Epiſcopus Mediolanenſis, in ſuo Chronico lib. 1. cap. 10. his verbis: A B. Ambroſio cunctis fidelibus vrbis aſtantibus, & videntibus in nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis Auguſtinus baptizatus, & confirmatus eſt; in quibus fontibus prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis, Te Deum laudamus cantantes, cunctis, qui aderant, audientibus, & videntibus, ediderunt: quod ab vniuerſa Eccleſia Catholica vſque in hodiernum diem tenetur, & religiosè decantatur. Hactenus auctor ille Dacius, cuius meminit Gregorius libro quarto Dialogorum, capite quarto. Differt autem Hymnus à Pſalmo, & Cātico, quod Hymnus ſemper cani ſoleat ad laudes Dei, & Sanctorum cæli Ciuium prædicandas: at in Pſalmis, & Canticis nonnunquam rerum geſtarum hiſtoriæ continentur.

Iſidor. lib. 1. de diuin. offic. cap. 6

DE ANTIPHONIS

Quintò quæritur, quandónam cœperint Antiphonæ in Eccleſia decantari, & quis primus eas inſtituerit. Iſido. lib. 6. De Eccleſ. Offi. c. 19. Rabanus lib. 1. De Inſtitut. Cleric. cap. 33. Alcuinus lib. Diuinis Officiis cap. de celebrat. Miſſarum, earum originem repetunt ab eo quòd Iſaiæ 6. dicitur: Duo Seraphin clamabant alter ad alterum, & dicebant Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituū; Sed illud eſt probabilius, auctorem Antiphonarum apud Græcos primum fuiſſe Sanctum Ignatium: is enim, cum viſio Angelorum Sanctam Trinitatem hymnis alternatim decantantis collaudantium obiecta fuiſſet, ritum illum alternis verſibus canendi, Eccleſiæ Antiochenæ tradidit: qui deinde ritus in omnes Orientis Eccleſias manauit. Sic Georgius Patriarcha Alexandrinus in Vita S. Ioannis Chryſoſtomi, Socra. lib. 6. Hiſt. Eccle. c. 8. Caſſiodo. in Tripart. lib. 10. c. 9. Nicepho. lib. 13. Hiſt. Eccl. cap. 8. Amalarius De Eccleſ. Offi. lib. 4. cap. 7. Vualfrid. De reb. Eccleſ. c. 28. & Radul. De Cano. obſeru. propoſ. 12. quamuis Theodor. lib. 2. Hiſt. Eccl. cap. 24. & ex eo Sigebertus, & Radulphus Tungrenſis tradiderint, Flauianum, & Diodorum monachos primos apud Antiochiam tempore Conſtantij Imperatoris, pſallentium Choro in duas partes diuiſo Pſalmos Dauidicos alternis verſibus canendos inſtituiſſe. Apud Latinos verò S. Ambroſius primus Antiphonas in Eccleſiam Mediolanenſem inuexit, & deinde Antiphonarum vſus in ceteris Occidentis Eccleſiis increbuit. Sic Iſido. lib. 1. de Eccleſia.

A Offic. cap. 7. Sigebert. ad annum 338. Smarag. in Regulam S. Benedicti cap. 9. Raba. lib. 1. De Inſtit. Clericor. cap. 50. Radulph. De Cano. Obſerua. propo. 12. Deinque Paulinus in Vita S. Ambroſij ait: Hoc tempore primum Antiphonæ, Hymni, ac Vigiliæ in Eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt: cuius celebritatis deuotio non ſolùm in eadem Eccleſia, verùm per omnes pene Occidentis Eccleſias manet. Auguſtinus item lib. 9. Confeſſion. cap. 7. Tunc, inquit, Hymni, & Pſalmi, vt canerentur ſecundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabeſceret, inſtitutum eſt, ex illo in hodiernum diem retentū, multis iam, ac pene omnibus gregibus tuis, & per cetera orbis imitantibus. Quidam hunc ritū alternis canendi apud Latinos, in Damaſum referunt, alij verò in Cæleſtinum I. Cæterùm probabiliſſimū eſt, id quod de Ambroſio diximus cuius tempore Damaſus floruit, ac proinde fortaſſis ille ab Ambroſio inſtitutum ritum probauit: Cæleſtinus verò ſolùm conſtituit Pſalmos centum quinquaginta Antiphonatim in Miſſarum initio decantari: ex quibus poſtea excerpti ſunt Introitus, Gradualia, Offertoria, & Communiones ad Miſſam.

B Quæres quid nomine Antiphonæ ſignificetur? Reſpondeo: Antiphona, Græcè dicitur oppoſita vox, aut vox contra ſonans. Dictæ ſunt Antiphonæ, quod alternatim à duobus Choris canerentur. vſu verò receptum eſt, vt ſententia, quæ Pſalmum, aut Canticum antecedit, Antiphona appelletur: Ad eius enim, teſte Amalario, lib. 4. de Eccleſiaſticis Officiis, cap. 7. ſonum, totus Pſalmus, aut Canticum à duobus Choris alternis verſibus decantatur, ac deinde ſimul duo Chori in Antiphonā conueniunt.

DE LECTIONIBVS

Sextò quæritur, quanta ſit lectionum antiquitas in Eccleſia? Vſus Lectionum vetuſtiſſimus eſt, ac videtur ab Hebræis deſumptus, qui veteri Maiorum inſtituto ſtatis diebus ac temporibus ex lege, & Prophetis aliqua legere, & recitare conſueuerant. De ordine verò, numero, & tempore Lectionum multa habet Gelaſius I. in c. Sacroſancta

C Diſtinct. 15. Quærat aliquis, quo differat Lectio à Pſalmo, Hymno, & Cantico? Reſpondeo: Pſalmi, Hymni, & Cantica, vocis modulatione concinuntur: at Lectiones tantū ſimpliciter pronunciantur. Et animaduertendum eſt, capitula, & Lectiones eſſe idem; niſi quod in Nocturnis vigiliis Lectiones ſunt paulò longiores, in Horis verò diurnis ſunt breuiores, & ideo Capitula vocantur, quaſi breuia quædā capita, in quę Lectio, quę ad Miſſæ ſacrificium recitatur, diſtribuitur in breues partes diſſecta. Singulæ igitur Horarum preces Lectione conſtant, ſicut Pſalmis, Hymnis, & Canticis. Et ſumuntur Lectiones partim quidem ex veteri Teſtamento, vel ex nouo, partim ex Homiliis, vel Hiſtoriis Sanctorum. Quando item Lectio recitatur, ſolemus ſedere more antiquorum, vel ſilentio ſtare, inquit, Amalarius. In fine Lectionum Lector dicere ſolet: Tu autem Domine miſerere noſtri. Quibus verbis, vt ait Rupertus, ſignificatur, nec ipſum quidem verbum Diuinum annunciandi munus ſine alicuius, vel leuiuſculæ noxæ puluere fieri, & expleri. Deinde Chorus ſuccinit, Deo gratias: quod eodē

lib. 4. c. 3. & lib. 3. c. 11. lib. 1. c. 12. ac diu. offi.

D Ruperto auctore, non ad vltimam Lectoris precem, qua dixit: Tu autem Domine miſerere noſtri; ſed ad totam Lectionem refertur. Deo namque gratias agimus, quod doctrina ſua verbum tanquam panem nobis frangere dignatur. Recitaturus verò Lector Lectionem, dicit: Iube Domne benedicere; quibus verbis indicatur, eodem teſte Ruperto, neminem ſine permiſſu maioris, munus annunciandi verbum Dei vſurpare debere. Quomodo, inquit, Apoſtolus, prædicabunt, niſi mittantur? At cum Capitula inchoamus, non dicimus, Iube Domne benedicere, quia Lectiones Cantor, vel Lector recitabat, at Capitula Epiſcopus ipſe, vel Sacerdos pronunciare ſolebat.

DE

DE RESPONSORIIS

Septimò quæritur, cur dicta ſint Reſponſoria? Ait Amalarius, Reſponſorium dici, quod alio aliquid recitare deſinente, alius reſpondeat. Vnde Lectionem ſiue longam, ſiue breuiorem, quæ legitur poſt Seſſionem, ſequitur Cantus, qui idcirco vocatur Reſponſorius. Dicitur verò Reſponſorium breue, quia poſt Lectiones ſiue Capitula Chorus verſus, ſub breuitate quadam decantat: ac proinde illi verſus quos abſolutis lectionibus quaſi reſpondendo breuiter concinit Chorus, meritò Breuia Reſponſoria vocantur. Inſtituta autem Reſponſoria dicuntur ab Italis. Deinde Reſponſoria ſolent ipſis Lectionibus cohærere. Nam aut ſumuntur ex Scripturis, ex quibus ipſæ Lectiones; aut ex iis, quæ tempori conueniunt: & olim in Nocturnis Vigiliis cuiuslibet diei Dominicæ, vltima Lectio de Trinitate recitabatur, & ideo Reſponſorium erat illud: Duo Seraphim clamabant alter ad alterum, & reliqua: quod totum eſt de Sancta Trinitate, & etiam nunc recitamus in diebus Dominicis non impeditis, quamuis Lectio de Sancta Trinitate ſit prætermiſſa. De Reſponſoriis agit Amala. lib. 4. de Eccleſiaſt. Offic. cap. 7. Raban. lib. 1. de Inſtitut. Clericor. cap. 33.

DE VERSIBVS

Nonò Quæritur, Quare dicti ſint verſus? Reſpondeo quia inſtar verſuum concinuntur: recitantur autem poſt Reſponſoria Breuia, & poſt Hymnos, & ante Orationes. De verſibus Amala. libro de ordin. Antiphonarii, & libro quarto de Officio. Eccleſiaſt. cap. 12. & cap. 46.

DE ORATIONIBVS

Decimò quæritur, quare Orationes Collectæ dicantur, & quare ante Orationes ſemper dicatur Oremus? Reſpondeo: in vita Ioannis Epiſcopi Neapolitani, ita ſcriptum contineri: Sabbato autem ſecunda hora diei lætus ad Eccleſiam proceſſit: & aſcenſo tribunali ex more populum ſalutauit: reſalutatuſque à populo orationem dedit: & collecta Oratione ſpiritum exhalauit. Quorum verborum hic videtur eſſe ſenſus. Cum ait: ¶ Ex more populum ſalutauit, ¶ indicat illud, quod Epiſcopus ante orationem dicere conſueuit: Pax vobis, cum ſubdit: ¶ Reſalutatus à populo, ¶ ſignificat, quod populus reſpondere ſolet; & cum ſpiritu tuo. Cum addit: ¶ Orationé dedit: ¶ eſt illud quod ante orationem præmittitur: Oremus. Et quod ſequitur: ¶ Collecta oratione, ¶ idem eſt, quod recitata oratione. Et ex his elici videtur, cur Collecta, oratio dicatur. Nam cum ſalutato populo, & reſalutatus à populo Epiſcopus dat, hoc eſt, indicit orationem dicendo, Oremus, tunc quaſi populus aliquantulum in ſilentio orauerit, Epiſcopus communes totius populi preces vnica breui ſua oratione colligit, recitat, atque concludit: & tanquam Sacerdos legatione functus apud Dominum nomine omnium ſuorum, communes preces, & vota Deo offert. Vnde Auctor Micrologi De Eccleſia. obſeruat. c. 3. docet orationem dictam eſſe Collectam, quia Sacerdos omnium orationes in vnam, quam ipſe recitat, concludit, & colligit. Idem ſenſerunt Vualt. in De rebus Eccleſiaſt. cap. 22. Berno. De officio Miſſæ Hugo lib. 2. De offic. Eccleſia. cap. 16. quorum ſententia maxime verbis Caſſiani confirmatur, cum ait. Cum autem is, qui orationem collecturus eſt, e terra ſurrexerit, omnes pariter erigunt, ita vt nullus, antequam inclinetur ille, genuflectere, nec cum è terra ſurrexerit, remorari præſumat, ne non tam ſecutus fuiſſe illius concluſionem, qui precem collegit, quàm ſuam celebraſſe credatur. Et deinde ait: in alio capite, quanto ſilentio, & breuitate orationes apud Aegyptios colligantur. Item, in cap. conuenit. De Conſec. Diſt. 5. ex Concilio Agathenſi dicitur: Poſt Hymnos, Capitula de Pſalmis dicantur: & plebs collecta oratione ad Veſperam, ab Epiſcopo demittatur cum benedictione.

De alijs quibuſdam, quæ vnà cum precibus Canonicis recitari conſueuerunt.

Cap. XVI.

Primo quæritur, An ad Horas Canonicas Paruum B. Virginis Officium pertineat? Reſpondeo, Horas Canonicas multo ante huiuſmodi officium fuiſſe inſtitutas. Vrbanus ſecundus, teſte B. Antonin. Par. 2. Tit. 16. cap. 1. §. 23. & teſte Duran. in Rational. diuinorum officiorum lib. 6. capite ſecundo, num. ſeptimo, & Radulpho in libello de Canon. obſeruant. propoſit. 20. in Concilio Claramontano in Aruernis anno ſalutis 1096 inſtituiſſe fertur preces horarias Beatæ Virginis, & præcepiſſe, vt Clerici eas quotidie recitarent; inſtituiſſe etiam Officium euſdem Beatæ Virginis, quod in Sabbatis minime impeditis Clerici perſoluunt: ſicut antea in Concilio Placentino, addiderat nouem Præfationibus antiquis decimam: Et te in veneratione Beatæ Virginis collaudare, & reliq. cap. Sanctorum Diſt. 70.

At communis Summiſtarum, & Canonici iuris interpretum habet ſententia, huiuſmodi Paruas preces horarias non iure ſcripto, ſed vſu tantùm, & conſuetudine vim legis habente, recitari. Veriſimiliùs eſt Vrbanum II. in eo Concilio lege ſanxiſſe, vti recitarentur: fortaſſis tamen nō eſt talis conſuetudo vſu, tunc temporis, recepta, quæ deinde paulatim in conſuetudinem abiit.

Secundò quæritur, an Clericus, qui iure cogitur preces horarias recitare, debeat etiam perſoluere Paruum Officium Beatæ Virginis? Reſpondeo; olim ante Breuiarium editum a Pio Quinto, Clericus cogebatur, prædictum Officium Paruum iuxta morem, & vſum ſuæ Eccleſiæ perſoluere; illud enim quædam Eccleſiæ in Choro canebant, ceteræ non item. At verò Pius Quintus, Clericos liberauit à penſo huiuſmodi Paruarum precum, quando priuatim extra chorum preces Horarias recitant, quamuis non ſuſtulerit laudabilem conſuetudinem Eccleſiarum eas in choro cantantium, vt colligitur ex literis eiuſdem Pontificis Breuiario nouo præfixis.

Tertiò quæritur, An Canonicus eius Eccleſiæ, in cuius Choro cani ſolét Paruæ preces iam dictæ, recitare debeat eaſdem, cum priuatim extra Chorum perſoluit Eccleſiaſticum Officium? Affirmant aliqui debere, quoniam cogitur Diuini Officii penſum reddere more ſuæ Eccleſiæ. ſed ſuæ Eccleſiæ vſu, prædictæ preces vnà cum Officio Eccleſiaſtico ſoluuntur, ergo debet eas preces priuatim Canonicus recitare. Videtur tamen probabilius, quod alii docuerunt, non eſſe ad id compellendum, ſi formula à Pio V. edita in Officio Eccleſiaſtico ſoluendo vtatur eo quod Pius V. immunes, ac liberos ab his precibus Beneficiarios, & Clericos reddit, quando priuatim extra chorum, penſum Horarum ſoluunt. Obicies; olim etiam priuatim recitabantur Paruæ preces coniunctim cum Eccleſiaſtico Officio. Reſpondeo, eum vſum eſſe à Pio V. ſublatum; non tamen cōſuetudinem eas preces in Choro canendi.

Quartò Quæritur, An Clericus certis Hebdomadę diebus debeat perſoluere officium, quod conſueuit ſolui pro Mortuis? Reſpondeo, ante Pium Quintum, Clerici qui officii Eccleſiaſtici lege tenebantur, debebant etiam priuatim eas pro mortuis preces recitare iuxta morem, & conſuetudinem ſuarum Eccleſiarum: at Pius Quintus, conſtituit ne hac lege Clerici tenerentur, cum priuatim preces horarias recitant: eoſdem etiam ſoluit lege recitandi ſeptem Pſalmos, quos Pœnitentiales appellant, & eos quoque quindecim, qui Graduales vocantur: liberauit quoque præcepto, & lege Letaniarum recitandarum, quæ olim cani, ac recitari quotidie conſueuerant.

Quintò quæritur, quomodo officia Eccleſiaſtica diſtinguantur? Reſpondeo, multiſmodis: aliud enim officium dicitur Duplex, eo quòd, vt quidam teſtantur, duplicatis veſpertinis precibus conſtat: vel vt alii, quia Antiphonæ, ad Pſalmos, & Cantica duplicantur: nam integre ante, & poſt Pſalmos, & Cantica recitantur: Et ſemiduplex, eo nimirū, quòd proximè accedit ad Duplex: vnde Antiphonæ, ante Pſalmum, vel Canticum, ex parte: finito verò Pſalmo, vel Cantico, integrè recitantur. Simplex officium dicitur propterea, quod ſolemnitate omni ſic careat: quo modo etiam

pactum aut iuſiurandum dicitur ſimplex, aut nudum, quod omni alia luxus celebritate vacat.

Alia officia ſunt Dominicarum, alia feriarum, alia vigiliarum. Officium porrò, quod in peruigiliis Apoſtolorum, & Martyrum recitari ſolebat, erat ex toto officium feriæ deſtinatum: nam in huiuſmodi peruigiliis ieiunium de more ſeruabatur: ac proinde totum Officium horarum ad feriam pertinebat.

Miſſæ ſacrificium fiebat de eo ſancto, cuius poſtridie celebritas colebatur: ac proinde Pius Quintus inſtituit, vt in Nocturnis vigiliis tres lectiones recitarentur ex homiliis in illud Euangelium, quod in Miſſæ ſacrificio canebatur, vt preces Horariæ cum Miſſæ ſacrificio conuenirent. ¶ Item, tempora, quibus Officia Eccleſiaſtica variantur, ſunt Quatuor, vt ait Radulphus in libel. de Canon. obſeruan. propoſit. 16. nempe Aduentus, Quadrageſima, tempus Paſchale, & Ordinarium. Nam ante diem Natalem Domini colit Eccleſia aduentum dominicum. Deinde poſt Natalem Domini, & certas quaſdam Dominicas, celebrat Septuageſimam, Sexageſimam, Quinquageſimam, & Quadrageſimam. Poſtea a Paſcha vſque ad Pentecoſtes hebdomadam, tempus interpoſitum dicitur Paſchale: à Pentecoſte reliquum tempus vſque ad Aduentum Domini, dicitur tempus poſt Pentecoſten, quod Radulphus appellat quotidianum, & ordinarium.

DE ADVENTV

Aduentus Romano more incipit Dominica prima, poſt diem Sanctæ Catherinæ ſacrum, teſte Radulpho loco citato, & habet quatuor hebdomadas, quamuis non ſemper integras, & quatuor Dominicas. More verò Ambroſiano incipit Aduentus, eodem teſte Radulpho, Dominica prima, diem feſtum B. Martini Epiſcopi Turonenſis, ſequente, & continet ſex hebdomadas. Aduentus item tempus eſt partim lætitiæ, partim luctus, & mœroris: vnde in eo nō recitatur Canticum, aut Hymnus Te Deum laudamus, & Gloria in Excelſis Deo, & Ite, Miſſa eſt, & deponuntur gaudii, & lætitiæ veſtes, retinetur tamen Alleluia. In Aduentu etiam omittuntur conſuetæ commemorationes Sanctæ Mariæ, & Apoſtolorum, aut aliorum Sanctorum tutelarium, ne ante Chriſti Aduentum imploremus opem, & patrocinium eorum, quos ipſe Chriſtus ſuo aduentu gratia, & ſanctitate donauit, & qui per Chriſtum noſtram tutelam, & patrocinium ſuſceperunt. Nec fit commemoratio Crucis, nec pacis, ne videatur Chriſtus ante paſſus quam natus, & nobis pacem priùs attuliſſe, quàm venerit. Romani veteres in Aduentu ieiunium ſeruabant, vt loco citato teſtatur Radulphus, quod etiam nunc Monachi, & Religioſi Mendicantium ordinum fratres colunt: nec Eccleſia nuptias ſolemni ritu hoc tempore celebrat.

DE QVADRAGESIMA

In Septuageſima Pentateuchus incipit legi ad Nocturnas Vigilias, vt Gelaſius I. inſtituit: & Gregorius VII. teſte Radulpho loco citato conſtituit, vt Hiſtoria de Noe in Sexageſima legeretur, in Quadrageſima verò de Abraham Patriarcha. Gregorius quoque I. inſtituit, ne extra id tempus, quod interiectum eſt inter Septuageſimam, & Paſcha, Alleluya diceretur. Leo IX. vt habetur in c. Hi duos De Conſecratione Diſtinctione prima, Sic ait: A Septuageſima, quando lapſus protoplaſti in Eccleſia recitatur, Alleluya nouem hebdomadas intermittemus, ſcilicet, vſque in Paſcha, vbi Chriſtus reſurgens a mortuis, triſtitiam noſtram in gaudium vertit, & Alleluya nobis reddit: ſimiliter etiam intermittimus Canticum lætitiæ Gloria in excelſis Deo. Hæc ille. More tamen Ambroſiano, & Benedictino, vt ait idem Radulphus, & probat ex regula S. Benedicti cap. 34. Alleluya retinetur vſque ad primam Dominicam in Quadrageſima. Ex quo ſuſpicari, & conijcere quidam videntur ante Gregorium I. Septuageſimam non eſſe inſtitutam: quod ego verum non puto, de qua re ſuo loco dicemus. Vnde autem, & cur dicta ſit Septuageſima, Sexageſima, Quinquageſima, & Quadrageſima, ſuo item loco explicabo.

Concilio Laodiceno c. 51. conſtitutum eſt, ne in Quadrageſima Natalitia Martyrum celebrentur, ſed eorum Commemoratio fiat in diebus Sabbatorum, vel Dominicis. Meminit autem ſolùm Martyrum, quia eo tempore Eccleſia ſolùm Martyrum memorias colebat, non Confeſſorum. Ex quo factum eſt, vt olim dies Sancto Gregorio, & Ambroſio ſacer coleretur teſte Radulpho libello citato propoſit. 16. in tempore ordinationis ipſorum, non obitus, nimirum die tertia Septembris, in quo fuit Sacra Gregorii ordinatio: & in die ſeptima Decembris, cum eſt Ambroſius ordinatus; dies quoque feſtus S. Benedicti, in die 21. Iulii, eius Tranſlationi ſacro. Hiſpaniarum item Epiſcopi inſtituerunt, vt dies feſtus Annunciationis Dominicæ coleretur in Menſe Decembri die octauo, ante natalē Dñi: at more Ambroſiano teſte Radulpho loco citato, Annunciatio Dominica celebratur ſolemni ritu, in Dominica, quæ proximè Natalem Domini præcedit: nec dies vllus feſtus per totam quadrageſimam colitur more Ambroſiano. Diebus item Quadrageſimæ (Gregorius ait) penſum ſeruitutis noſtræ augere debemus in precibus, & bonis operibus. Ex quo factum eſt, vt tempore Quadrageſimæ ieiunii cum Diuino Officio ſeptem Horarum Canonicarum recitare quotidie, aut certis quibuſdam diebus Clerici conſueuerint ſeptem Pſalmos, qui pœnitentium vocantur, & Pſalmos Nocturnos, qui dicuntur Mortuorum cum nouem Lectionibus, & his additi etiam ſunt Pſalmi Graduales, ac Letaniæ ſiue ſupplicationes. Nunc verò iuxta formulam Breuiarii editi à Pio Quinto, retinentur preces ad Matutinas Laudes, ad Horas ſcilicet Veſpertinam, completam, & cæteras.

Conc. Tolet. 9.

DE TEMPORE PASCHALI

Tempus Paſchale totum eſt lætitiæ, vnde in eo frequentantur Alleluya, ita, vt ad Reſponſoria, Breuia in ſingulis Horis Alleluya repetatur. Protenditur id tempus vſque ad hebdomadam Pentecoſtes: fit commemoratio Crucis quotidie, quia Crux Chriſti fuit totius noſtræ lætitiæ cauſa. Officia Eccleſiaſtica eo tempore ſunt breuiora. Vnde Gregorius VII. in cap. In die, De Conſecr. Diſtinct. quinta, in die, inquit, reſurrectionis vſque in Sabbatum in Albis, & in die Pentecoſtes vſque in Sabbatum eiuſdem, tres Pſalmos tantùm ad Nocturnos, treſque Lectiones antiquo more canimus, & legimus. Deinde reprehendit eos, qui in quotidianis diebus tres tātùmmodo Pſalmos, & tres Lectiones recitare volunt. Non inquit, ex regula Sanctorum Patrum, ſed ex faſtidio, & negligentia comprobantur hoc facere. Romani verò diuerſo modo agere cœperunt, maxime a tempore, quo Theutonicis conceſſum eſt regimen noſtræ Eccleſiæ. Nos autem, & ordinem Romanum, & antiquum morem noſtræ Eccleſiæ, imitantes antiquos Patres, ſtatuimus fieri, ſicut ſuperiùs prænotauimus. Superiùs autem dixerat. Omnibus diebus per totum annū, excepta Hebdomada Paſchatis, & Pentecoſtes, ſi dies feſtus fit, nouem Pſalmos, & nouem Lectiones dicimus: aliis verò diebus duodecim Pſalmos, & tres lectiones recitamus. In Dominicis verò diebus decem, & octo Pſalmos, excepto die Paſchæ, & Pentecoſtes, & nouem Lectiones celebramus. Hæc ille.

DE TEMPORE QVOTIDIANO

Tempus ordinarium, & quotidianum, quod eſt à fine Pentecoſtes vſque ad Aduentum Domini, aliquando continet viginti octo Dominicas, aliquando verò tantùm viginti tres. Quando habet viginti tres, tunc loco vigeſimæ tertiæ ponitur Dominica vigeſima quarta, in qua Euangelium cantatur ſecundum Matthæum: Cum videritis abominationem deſolationis, & Officium Dominicæ vigeſimætertiæ perſoluitur in Sabbato proximè præcedenti, non impedito celebritate diei feſti nouem Lectionum: aliqui in feria Sexta, vel alia ſimiliter non impedita. Hoc autem fit, quia vſu, & more Eccleſiæ Romanæ Eccleſiaſtica officia finiuntur in Commemoratione extremi iudicii futuri, ſicut etiam ſimiliter inchoantur. Et ideo xxiiij. Dominica ponitur loco xxiij. quando xxiij. eſt vltima: & quia ea ſuo loco mouetur, trāſfertur eius Officiū in Sabbatū quod proximè præcedit, nec Officia per totū anni curſū recto ordine di-

ne diſpoſita abſoluamus abſque extremi iudicii memoria. Præterea, quia a Pentecoſte vſque ad Aduentum, tantùm vigintiquatuor Dominicæ ponuntur; cum tamen poſſint eſſe viginti octo: ideo quando vigintiocto interueniunt, reliquæ ſumuntur ex his, quæ eo anno ſuperſunt ex Dominicis, quæ ſunt inter Epiphaniam, & Septuageſimam. Inter Epiphaniam autem, & Septuageſimam aliquando, quamuis raro, poſſunt eſſe ſex Dominicæ: quarũ duæ primæ ſemper inter Epiphaniã, & Septuageſimã ponũtur. Officiũ primæ Dominicæ ſemper inter Epiphaniæ octauas, cuius Euangeliũ eſt de puero Ieſu duodecim annorũ Hieroſolymis relicto, & in templo inuento. Officium verò Secundæ Dominicæ, cuius Euangelium eſt de aqua in vinũ mirabiliter conuerſa in nuptiis factis in Cana Galilææ, ſemper fit proximè poſt octauam Epiphaniæ. Et quia aliquando contingit, vt prima Dominica poſt octauam Epiphaniæ ſit ſeptuageſima, ideo tunc Officium Secundæ Dominicæ transfertur in Sabbatum proximè præcedens non impeditum die feſto nouem Lectionum; alioqui in feriam ſextam, aut aliam ſimiliter non impeditam. Tota huius ratio eſt, quia Eccleſia Romana à die Epiphaniæ celebrat ſolemni ritu tria illa Chriſti Domini opera mirabilia, nimirum, cum ipſe ſtella duce à tribus Magis agnitus, & adoratus eſt: & cum à Ioanne Baptiſta in Iordane baptiſmate ablutus eſt: & cum in nuptiis aquam in vinum conuertit. In die Epiphaniæ canta: Euangelium de tribus Magis, qui ſtella ducti ad Chriſtum venerunt: & in die Octaua Epiphaniæ Euangelium de Baptiſmo Chriſti: & in prima Dominica poſt Octauam Epiphaniæ, Euangelium de Aqua in vinum in nuptiis mutata.

Luc. 2.

Matth. 3.

Quidnam Sacrificium ſit, & quotuplex.

Cap. XVII.

INter actus Religionis externos, vt ante iam diximus, eſt opus, quo Deo aliquid ſacrificamus. Sacrificium autem in noua lege à Chriſto Domino inſtitutum, Miſſa eſt: de qua eſt nobis in præſentia differendum: ſed in primis quædam generatim ſunt de Sacrificiis diſputanda.

Primò quæritur, vndenam nomen Sacrificii dictum ſit; & quot modis ſumatur? Reſpondeo, dictum eſſe ab eo, quod res ſacra fit: ſacra autem, & religioſa res fit eo, quod Diuinis vſibus, adhibitis certis quibuſdam verbis, precibus, cæremoniis, & ritibus deſtinatur. Et quia nominis etymologia ſæpe latius patet, quã res nomine ſignificata: hinc eſt, vt etiam huius nominis uocatio aliis rebus conueniat, quæ ſacrificia propriè non ſunt: nam templa, altaria, vaſa, veſtes, & id generis alia, ſiunt ſacra, quæ tamen ſacrificii nomine minimè deſignantur: neque enim, eis ſacrificii natura, & ratio conuenit. Porrò ſacrificii nome dupliciter accipi ſolet, latè ſcilicet, & ſtrictè. Latè acceptum, per metaphoram ſumitur multipliciter. Primùm enim, vt colligitur ex Auguſt. lib. de ciuit. 5. cap. 4. & 5. & S. Thoma. ſecunda ſecundæ, quæſtione 85. art. 3. omne opus, & officium pietatis, & charitatis, quo de aliquo homine cauſa Dei bene meremur, dicitur Sacrificium: qualis eſt Eleemoſyna in vſus pauperum propter Deum erogata, quam hoſtiam vocat Paulus Hebr. 13. Deinde, ſacrificii vocabulo notatur omne opus, quo peccata commiſſa per veram animi pœnitentiam expiamus; cuiuſmodi ſunt operoſa, & laborioſa quædam officia virtutis, quæ libenti animo præſtamus, quibus noſtrorum peccatorũ ſordes eluuntur. Sic etiam vera, & legitima cordis pœnitentia, qua culpas deteſtati lugemus, ſacrificium appellatur, iuxta illud Dauidis: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: martyrium item ſpontè, & voluntate ſuſceptum. Et opus illud, quo quis cauſa Dei, certæ Religioni, votis emiſſis ſe addicit, & mancipat, venit appellatione Sacrificii. Strictè vero, & propriè ſumptum nomen ſacrificii ſignificat actionem per quam res aliqua corporea primò Sacra facta offertur Deo. Vnde victima, & hoſtia ſi pro animalibus, quæ mactabantur, ſumantur, latè ſacrificium dicebantur: nam apud Latinos Victima ſignificabat animal, quod hoſtibus deuictis cædebatur: in gratiarum actionem: Hoſtia, animal, quod pro victoria de hoſtibus reportanda mactabatur.

Vniuerſe igitur Sacrificium propriè acceptum ſignificat rem corpoream, quæ poteſt in ſenſus incurrere, & quæ primùm Sacra facta Deo offertur, cuiuſmodi ſunt animal, carnes, panis, oleum, vinum, farina, frumentum, thus, vel aliquid ſimile, quod igni coctum, aut combuſtum, aut aliter quomodolibet tritum, aut commolitum, aut tritum, aut varia aliqua aſperſione, aut permiſtione affectum Deo immolatur.

Secundò quæritur, Quidnam ſit ſacrificium propriè, & ſtrictè ſumptum? Reſpondeo, eſſe actionem, per quam res aliqua corporata, ſiue ad eſum, ſiue ad potũ apta, primùm ſacratur certis verbis, & cæremoniis adhibitis, & Deo offertur à legitimo miniſtro, ritu debito, in finem congruentem. Dicitur [Actio,] quoniam licet ſacrificium aliquando dicatur res ipſa, quæ offertur, vt hoſtia, vel victimas in præſentia tamen non ſumitur pro re oblata, ſed pro actione, qua res Deo ſacratur, & offertur. Cæteris verbis exprimitur omnis ſacrificii materia, quæ debet eſſe corporea, & quæ poſſit ſenſu percipi, immo, quæ eſt ſæpius eſui, vel potui apta, eo quòd tanquam cibus Deo acceptus, & gratus, vel tanquam cibus miniſtrorum eius offertur. Exprimitur quoque finis, cuius gratia ſacrificia, facimus. Sacrificia, vel Deo auctore, vel more, & inſtituto Maiorum, vel inſtinctu naturæ fiunt, & offeruntur, quibus admiſſa peccata expientur, vel Dei auxilium inuocetur ad bonum aliquod obtinendum; vel iuſtæ, & debitæ pro beneficiis à Deo acceptis gratiæ referantur. Dicitur [primũ ſacratur, & offertur,] quia vt ex S. Thoma. ſecunda ſecundæ, quæſt. 86. ar. 1. & quæſt. 85. art. 3. ad 3. colligitur differt ſacrificium ab aliis oblationibus, quæ Dei cauſa fiunt, quia ſacrificii materia aliquid in ſe patitur, ac proinde aliqua ſui mutatione ſacratur; aliarum verò oblationum materia nullam ſui mutationem patitur, ſed tantùm adhibitis ſub certa quadam præſcripta forma, verbis, precibus, ritibus, ac cæremoniis, ſacerdotis miniſterio conſecratur, vt rami oliuarum, palmarum, fructus arborum, panis, vinum, oleum, veſtes, & quæ talia ſunt. Quo fit, vt ſacrificium ab oblatione diſtinguatur: hæc enim, tanquam genus, latiùs patet, quam ſacrificium: nam omne ſacrificium eſt oblatio, non contra. In vetere Hebræorum lege offerebantur, qui dicebantur panes propoſitionis, qui ante altare Dei in menſa tabernaculi, vel templi exponebantur. Decimæ item, & primitiæ, quæ oblationes erant, ſacrificia non item. Præterea, ſacrificii materia, quæ Deo offerebatur, per aliquam actionem in honorem, & cultum Dei tranſmutabatur, animal mactabatur, igni exurebatur ex toto, vel ex parte, thus adolebatur, farina clibano, ſartagine, vel craticula coquebatur, panis in fruſta, & particulas diſſecabatur, ſpicæ triticeæ igne torrebantur, frumenti grana conterebãtur ſanguis fundebatur, & ſpargebatur in partes. Oblationes verò, erant dona, & munera abſque vlla alia tranſmutatione data Deo. Si quæras, an ſacrificium etiam ſit ſignum? Reſpondeo Auguſtinum lib. 5. de ciuita. cap. 5. dixiſſe ſacrificium viſibile inuiſibilis ſacrificii ſignũ eſſe, & in Epiſto. 49. quæſtione tertia, dicit ſignificatiua eſſe omnia talia ſacrificia, & quarundam rerum ſimilitudines. Et reuera cetera ſacrificia in lege veteri ſigna fuerunt ſacrificii cruenti, quod in Cruce Chriſtus obtulit, & ſacrificium poteſt multa ſignificare: nam licet ſit actio Sacerdotis, ſit ad laudandum Deum, ad gratias ei agendas, ad bona ab eo impetranda, ad noſtra peccata abolenda.

Tertiò Quæritur, quot fuerint in vetere Hebræorum lege genera ſacrificiorum præſcripta? Reſpondeo, ea colligi ex Leuitico in primis ſeptem capitibus; Primùm genus ſacrificii erat, quo tota victima igni comburebatur, & combuſta exhalabat fumum aſcendentem in cælum: quod ſacrificium hebraicè vocatur Olah, eo quòd animal oblatum aſcendebat in altare Dei, totum igni cremandum, vel quia totum ſoluebatur in fumum ſurſum petentem. Græci vocant Holocauſtum, vel Holocauſtoma, quam vocem retinuit ſemper iis in locis ante memoratis, *Latinus interpres*. Hoc ſacrificium offerebatur ad teſtandum Diuini numinis, & maieſtatis honorem, & ſupremum in vniuerſa Imperium, ac dominatum; & ideo totum igni exurebatur: de quo ſacrificio Leuitici 1. & 6. Alterum genus ſacrificii dicitur hebraice Minchah, quod Latinus interpres Leuit. 2. vertit ſacrificium, & aliquando libamentum, interdum etiam libamen. quod erat munus oblatũ, ex rebus vitæ expertibus, aptis tamen eſui, ac potioni. Leuit. 2. ſex genera materiæ huius ſacrificii memorãtur, ſimila, hoc eſt, fa-

rina puriſſima, oleo, & thure conſperſa, panis ex ſimila, clibano, vel ſartagine, vel craticula decoctus: ſpicæ triticeæ maturesſcentes igni toſtæ & triticum ex primis ſpicis contritũ. Tertium genus ſacrificii dicebatur hebraice Zeba Selomim, quod Latinus interpres Leuit. 3. vertit, hoſtiam pacificam, & alibi hoſtiam ſalutarem: in eo immolabatur victima, hoc eſt, animal, quod gladio iugulabatur, cuiuſque vna pars tota igni abſumebatur, altera cedebat in cibum Sacerdotis, tertia in eſcam eorum, qui offerebant, offerebatur autem, vel ad gratias agendas pro beneficiis diuinitus acceptis, ad teſtandum, & declarandum animum gratum; aut ſponte, vel ex voto ad Diuinam opem inuocandam, & ad auxilium impetrandum pro aliquo beneficio obtinendo. In illo, quod Sacerdoti obueniebat, totum edi debebat eodem die, quo erat oblatum: In hoc verò, quod Sacerdotibus obtingebat, edi poterat, vel eodem die, vel proximè ſequenti, nec enim in diem tertium reiiciendum, aut differendum erat. Hoc genus ſacrificii aliquando dicitur in ſacris literis ſacrificium laudis, quia offerebatur ad predicandas Dei laudes, & beneficia commendanda. Quartum genus ſacrificii vocatur hebraicè Chatah, quam vocem Latinus interpres Leuit. 4. vertit hoſtiam pro peccato. Hæc autem erat animal, quod immolabatur pro peccato alicuius, cuius pars igni comburebatur, & partem ſibi in cibum Sacerdos ſumebat, & offerebatur, pro peccato ſummi Sacerdotis, aut pro peccato Principis, vel Magiſtratus, aut pro totiùs populi peccato, aut pro peccato priuatorum hominum. Apud Hebræos etiam nomen Sacrificii aliquando ſumitur pro ipſo peccato, aliquando pro ſacrificio quo peccatum expiatur: hinc Paulus ait: Et de
Rom. 8. peccato damnauit peccatum in carne. Peccatum in priori loco ſumitur pro ſacrificio, in poſteriori, pro ipſo peccato, quod eſt ſacrificio deletum, & extinctum, ita vt ſenſus ſit: [De peccato] hoc eſt, per ſacrificium deſtinatum peccato expiando: [damnauit peccatum,] hoc eſt, aboleuit peccatum, [in carne] id eſt, in hominibus: nam caro vi-
2. Cor. 5. detur hic accipi pro hominibus. Alibi quoque Apoſtolus: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.] Sic intellige: In quem peccatum cadere non potuit, fecit Deus hoſtiam, & oblationem pro peccato expiando. Quintùm genus ſacrificii appellatur hebraicè Aſſam, quod nomen Latinus interpres vertit, hoſtiam pro delicto, hoc eſt, pro peccato per errorem ſiue obliuionem cõmiſſo. In eo offerebatur agnus, cuius vna pars igni tradebatur, alteram ſibi in eſcam capiebat Sacerdos: & hoc quoque nomen aliquando ſumitur pro ipſo delicto, aliquando pro hoſtia, per quam delictum expiatur. Porrò hebraicè eſt commune nomen Corban, quod Latinus interpres ſemper vertit munus, donum, oblationem: nam generatim ſignificat quicquid Deo offertur ſiue in ſe ipſo aliqua ſiue nulla mutatione varietur. Ex quo fit, vt Sacrificium in quatuor partes diduci, & diſtribui commode poſſit: vnum eſt ſacrificium, quod Latreuticòn vocare poſſumus, quod in Dei honorem, cultum, & venerationem offertur, quale erat holocauſtum. Alterum vocari poteſt expiatorium; quod fit, vt Deum nobis placatum, & propitium reddamus, & vt noſtra peccata expiemus, & penitus eluamus. Tertium dicere poſſumus impetratorium, quando Deo aliquid libamus, vt opem nobis, & auxilium ferat, quò bona, quæ cupimus, & petimus, aſſequamur. Quartum genus ſacrificii non inepte quiſpiam nominauerit Euchariſticòn, quod ideo adhibetur, vt Deo debitas pro beneficiis acceptis gratias referamus.

Quartò Quæritur, An prædicta veteris legis ſacrificia per ſe peccata delerent gratiamque conferrent? Magiſter Sententiarum in Quarto Diſtinctione prima ſenſit eiuſmodi ſacrificia, etiamſi ex fide, & charitate offerrentur, nullam vim habuiſſe tollendi peccata, & gratiam conferendi; ſed tantùmodo eſſe à Deo inſtituta, & data illi populo in typum, & figuram noſtrorum Sacrificiorum, & veluti in onus, & ſeruitutem. Cuius ſententia communi Theologorum conſenſione reiicitur. Fortaſſe ſenſit ille, ea ſacrificia per ſe ipſa non aboleuiſſe peccata, ita vt non negauerit per fidem, & charitatem, quam in illis ſacrificiis profitebantur ii, qui offerebant, peccata depelli. Hugo Sancti Victoris de Sacramen. libro primo par. 11. cap. 1. opinatus eſt, ea ſacrificia gratiam dediſſe, vt erant noſtrorum Typi, & figuræ. Cæterùm hanc etiam ſententiam Theologi non admittunt: quia Paulus ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebræos, perſpicuè ſatis oſtendit veteris legis Sacramenta fuiſſe infirma.

Conſtans eſt Theologorum doctrina, quam habet Sanctus Thom. in quarto, diſtinctione prima, quæſtione ſecunda, articulo ſexto, quæſtione tertia. Ricard. quarto, diſtinctione prima, articulo tertio, quæſtione quarta Sotus 4. d. prima, quæſtione ſecunda, articulo tertio, eiuſmodi ſacrificia vi, ſubſtantia, & natura ſua gratiam, & veniam peccatorum non contuliſſe: offerentium tamen merito, quatenus ex fide, & charitate ea offerebant, gratiam præſtitiſſe. Vnde ii, qui offerebant, ſua peccata expiabant, Dei gratiam obtinebant, pro pœnis culpæ debitis ſatisfaciebant, non per ſubſtantiam quidem illorum ſacrificiorum, ſed per merita Chriſti quem venturum fide viua ſaltem implicita credebant, & cuius merita participabant per fidem, obedientiam, religionem, ſpem, & charitatem, quibus ea ſacrificia offerebant. Hierem. 6. dicit Dominus: Holocauſta veſtra non ſunt accepta, victimæ veſtræ non placuerũt mihi. Oſeæ 6. Miſericordiam volo, non ſacrificium: & in Pſalmis ſæpius teſtatur ſe ſacrificia, & oblationes non requirere, quippe qui eis non indiget.

Sed obiicies illud Leuitici primo, ſæpe inculcatum, de holocauſto, ſacrificium eſſe, quo placabatur Dominus, & odorem eius illi eſſe ſuauiſſimum, & proficere ad expiationem offerentium: quod ipſum Leuit. ſecundo, & tertio, frequenter reperitur: Item, Leuitic. 4. non ſemel, ac iterum dicitur: Rogabitque pro eo (id eſt, offerente) Sacerdos, & ei propitius erit Dominus, & dimittetur ei peccatum: idemque Leuitici 5. & 6. ſæpius replicatur, quin, & Apoſtolus ad Hebræos 9. idem teſtatur his verbis: omnia pene in ſanguine mundantur ſecundum legem. Deinde huiuſmodi ſacrificia erant officia obedientiæ, & Religionis in Deum, ex fide, ſpe, & charitate profecta, ergo erant grata, & accepta Deo. Præterea Eccleſia Deum Gen. 4.
precatur, vt ſacrificium, quod in Miſſa offert, acceptum Infra 14.
habeat, ſicut accepta, & grata fuerunt ſacrificia Abelis, Infra 12.
Melchiſedechi, & Abrahæ. Leuitici item 18. ait Moſes, eum, qui cuſtodit Legem, & iudicia Dei, victurum in eis, quod eſt dicere more hebraico, victurum per ea, ſiue ex eis. Et cap. Aquam De Conſecratione diſtinctione quarta, ex Alexandro primo dicitur: Cinis vitulæ aſperſus populum ſanctificabat; item cap. Gloria 12. Quæſtione ſecunda, ex Hieronymo refertur: Quãdo Sacerdotes hoſtias immolabant, & ſanguis pecudum erat remiſſio peccatorũ: Hebr. 9.

Sed certè Paulus ad Romanos 3. & 4. ad Galatas, 2. & 4. ad Hebræ. 7. 8. 9. & 10. perſpicuè docet iuſtitiam, gratiam, veniam peccatorum non fuiſſe ex lege, ſiue cæremoniis legis, & vetera ſacrificia mundaſſe tantùmmodo offerentes a legalibus maculis, & immunditiis corporis, non mentis. Vnde quidam ad obiecta reſpondent; cum in Leuitico toties iteratur, ea ſacrificia mundare, & peccata expiare, id locum habere in illis legalibus maculis, & immunditiis, quæ ob violatam legem contrahebantur. Polluti enim, præſcripto legis arcebantur ab ingreſſu in Num. 19.
templum, ab aliorum conuictu, & conſortio, ab eſu immolatorum animalium: à quibus immunditiis, & ſordibus per ſacrificia expiati liberabantur. Sed reſpondere etiã poſſumus, illa ſacrificia deleſſe peccata mentis, non vi, & natura ſua, ſed fide, ac meritò offerentium: quæ ſaltem implicite, ac tacite in illis Chriſtum venturum profitebantur dum ea offerebant.

Quintò Quæritur, num ante lege Moſis datã, aliqua extiterint ſacrificia. Reſpondeo, apertè ex Sacris literis conſtare, veteres illos patres ſub lege naturæ viuentes Deo ſacrificia ſæpius obtuliſſe. Vnde B. Auguſtinus libro decimo, De Ciuitate Dei, capite quarto, ad finem. Quàm
porrò antiquus ſit, inquit, in ſacrificando Dei cultus, duo Gen. 4.
illi fratres, Cain, & Abel, ſatis indicant: quorum maioris Deus ſacrificium reprobauit, minoris aſpexit. Hæc il-
le. Legimus etiam Noe, Melchiſedec, Abramum, & Ia- Gen. 9.
cobum Patriarchas, & Iobum Deo ſacrificaſſe. Quæres Geneſ. 14.
vndenam illi patres perantiqui Deo eas victimas immola- 22. 28.
uerint, quas poſtea lex per Moſen data Hebræis præſcri- Iob. 1.
pſit? nam hoſtias obtuliſſe memorantur ex eiſdem quadrupedibus, & volucribus, ex quibus deinde lex iuſſit offerri: Reſpondeo, id eos feciſſe, vel Dei afflatu permotos, vel inſtituto, ac more Maiorum edoctos.

Obiicies; Tunc temporis ſub lege naturæ viuebãt, ergo non erãt ea ſacrificia, quæ fuerũt legis præſcripto cõſtituta

Reſpon-

Reſpondeo, id tempus dici legis naturæ, quia nondū erant legis ſcriptæ præcepta, quæ tamen multi ex illis patribus antiquis ſæpius præſtiterunt: non quidem neceſſitate legis, ſed inſtinctu, & voluntate Dei, aut inſtituto, & more Maiorum. Sic Abraham, & Iacob decimas, & primitias; Abel primogenita, & adipem animalium; Cainus ex terræ fructibus obtuliſſe memorantur, Noe inter mundos, & immundos diſcreuit cibos. Gen. 38. dixit Iudas ad Onan filium ſuum, ingredere ad vxorem fratris tui, & ſociare illi, vt ſuſcites ſemen fratri tuo. Ille ſciens non naſci ſibi filios, hoc eſt, non ſuo nomine eos vocandos, ſed fratris ſui filios habendos, & reliqua, quod totum fuit lege Moiſis poſtea conſtitutum. Vnde S. Thomas 2.2.q.85. art.1. ad 1. ait: Oblationem ſacrificij in communi eſſe ex lege naturæ, ſed determinationem ſacrificiorum eſſe ex inſtitutione humana, vel diuina.

Sextò quæritur, Num ante circumciſionem inſtitutam fuerit aliquod ſacrificium, quo peccatum originis deleretur? De hac quæſtione pauca quædam dixi pro inſtituti ratione lib. 4. cap. 34. verſiculo, ſeptima ſententia. & latius dicam, cum de Sacramentis diſputabo.

Septimò quæritur, An ſacrificium ſit iuris naturalis, an tantummodo iuris ſcripti diuini? Reſpondeo, eſſe iuris naturalis ſacrificium vniuersè ſumptum: nam ſacrificia generatim lex, & recta ratio præſcribit, quoniam naturali ratione cognoſcimus eſſe vnum Deum ſummum omnium rerum dominum, ac principem, omnium bonorum largitorem; ac propterea ei debitas gratias referendas, eius auxilium inuocandum; vt nos tueatur, ac ſeruet a malis, & bonis afficiat: ei etiam nos obtemperare oportere: & idcirco tanquam ſupremo Domino munera eſſe efferenda, honorem, & cultum eſſe tribuendum. eum eſſe ſacrificiis placandum, quem noſtra peccata offenderint. At vero certum, & ſpeciale ſacrificium iuris eſt diuini, vel humani, non naturalis: quemadmodum ius naturale præcipit orandum eſſe Deum, ſed certæ, ac definitæ preces, & præſcriptæ precandi formulæ, iuris diuini, vel humani ſunt. Sic, naturali iure, præſcribitur Deo eſſe ſacrificandum: ſed hæc, aut illa ſacrificanda, lex humana, vel diuina conſtituit, vt dicit S. Thomas 2.2.q.85. art.1. ad 1.

Octauò quæritur, An ſoli Deo ſacrificia fiant, & offerantur? Reſpondeo cum B. Auguſtino lib. 8. cap. 27. De Ciuit. Dei. & S. Tho. 2.2. q. 93. art. 2. Quis audiuit aliquando fidelium, ſtantem Sacerdotem ad altare, etiam ſuper ſanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumque conſtructum, dicere in precibus: Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane; cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & martyres fecit, & ſanctis ſuis Angelis cæleſti honore ſociauit? Sic Auguſtinus: Vnde Synodus Tridentina Seſſ. 22. cap. 3. definiuit Miſſæ ſacrificium ſoli Deo offerri: & & poſtea ſubiecit: Et quamuis in honorem, & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Miſſas Eccleſia celebrare conſueuerit; nō tamen illis ſacrificium offerri docet, ſed Deo ſoli, qui eos coronauit: Vnde nec Sacerdos dicere ſolet: Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule; ſed Deo de illorum victorijs gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipſi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc Synodus.

Obijcies vſum, & conſuetudinem Eccleſiæ, quæ templa ſanctis Martyribus extruit, & dedicat, at templum extruitur ad ſacrificia in eo offerenda. Reſpondeo cum eodem B. Auguſtino loco citato: Nec tamen nos eiſdem Martyribus templa, ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia conſtituimus: quoniā non ipſi, ſed eorum Deus, nobis eſt Deus. Honoramus ſane memorias eorum, tanquam ſanctorum hominum Dei, qui vſque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certarunt, vt innoteſceret vera religio. Falſis religionibus, fictiſque conuictis. Et paulo inferius! Quæcumque igitur adhibentur religioſorum obſequia in Martyrū locis, ornamenta ſunt memoriarū, nō ſacra, vel ſacrificia mortuorum tanquam deorum. Hæc Auguſtinus.

Dices; Quare igitur templa dicimus, eſſe erecta, & dicata S. Petro, S. Paulo, vel Beatiſs. Virgini Deiparæ? Reſpondeo, propriè quidem templa eſſe Deo dicata, cum ea extruantur, & conſecrentur vt in eis victimæ Deo immolentur, ſacrificia offerantur: ſed nihilominus appellantur etiam templa Martyrum, quia eædem ſacræ domus, quæ ſunt templa Deo dicata, continent Martyrum ſepulchra, oſſa, reliquias, cineres, corpora, aut ſaltē eorum imagines,

A & monumenta; vel aliquid aliud, quod ad ipſos aliqua ratione pertineat: ac proinde templa Deo inſeruiunt, vt ipſi in eis ſacrificemus: Sanctis verò Martyribus ſeruiunt tanquam ædes ampla, & [illegible]cæ, in quibus aliquid honorificè contineatur, & aſſeruatur, quod ad Martyres aliqua ratione ſpectet. vt eorum memoria perpetua celebritate recolatur. Ex quo etiam fit, vt templa Beatæ Dei Genitrici, Sancto Michaeli, & alijs Angelis ſacrata eſſe dicātur. nam tametſi eorum corpora, vel reliquias non contineāt; habent tamen eorum imagines, vel aliqua monumenta rerum, quas Deus eorum precibus, miniſterio, & opera mirabiliter effecit. Quæres quanam ratione monſtretur, ſacrificia Deo ſoli deberi? Reſpondeo, ſacrificium eſſe religionis opus, & officium; at Religio, moralis eſt virtus, quæ cultum, honorem, & venerationem Deo debitam defert. Deinde, ſacrificia facimus, vt profiteamur exterius, quod interna fide credimus, Deum ſcilicet eſſe rerum omnium dominum, regem, ac principem, cui pro tot, ac tantis beneficijs acceptis gratias debeamus; cuius diuinum auxilium, & opem inuocare nos oporteat, vt ipſo auctore B liberemur à malis, & in bono conſeruemur. Hæc autem à ſanctis Martyribus nequaquam poſtulamus; ſed inter ſacrificandum, eorum preces apud Deum, & patrocinia imploramus, videlicet vt Deum pro nobis orent: aſſiduè eorum memorias celebramus, vt eorum exemplo, & imitatione ad bonam vitæ frugem excitemur. Vt immeritò proinde hæretici Catholicos accuſent, quod templa ædificent, & conſecrent in honorem Martyrum, eorumque nominibus appellent. Eccleſia profectò vſu, & more a primis Apoſtolorum temporibus ad nos vſque perducto templa in Dei cultum, & Martyrum memoriam ſemper extruxit: & id veterum Patrum Ambroſij, Auguſtini, Gregorij, Damaſceni, Leonis, Epiphanij, Cyrilli, Nazianzeni, Baſilij, & Athanaſij confirmat auctoritas; quos vna cum alijs citat Durandus de ritibus Eccleſiæ Catholicæ lib. 1. cap. 1. & 2.

Nonò quæritur, Quibuſnam temporibus Deo ſacrificare debeamus? Reſpondeo, certa, ac definita tempora ſacrificandi, iure naturali præſcripta non eſſe, niſi generatim tempore neceſſitatis. In veteri autem Hebræorum po- C pulo certa tempora ſunt à lege ſcripta conſtituta: Eccleſia quoque diuinitus edocta certa Miſſæ ſacrificio tempora deſtinauit, quæ ſimiliter, vel voto cuiuſque, vel Maiorum iuſſu, & auctoritate aliquando deputantur.

De inſtitutione ſacrificij Miſſæ.
Cap. VIII.

PRoprium Chriſtianorum ſacrificium eſt Miſſa à Chriſto Domino inſtituta. Quæritur ergo in primis, an Miſſa ſit nomen Hebraicum, an potius Latinum? Quidam videlicet Reulin. lib. 2. de Hebrai. erudit. Alcia lib. 7. Parerg. c. 10. Xainctes in præfat. in Liturgiam. Hector Pintus in Dan. c. 3. Pamel. in Liturg. exiſtiman. eſſe Hebraicum, ſignificareque voluntariam oblationem, quæ Deo offertur, aut tributum quoddam, [illegible] quamuis alij minus rectè putauerint, [illegible] quod in D altum tollitur, quæ ſignificationes ſi veræ ſint, [illegible], quæ in Miſſa fit, aptè conueniunt. Nam ſacrum Domini corpus in Miſſa offertur, & velut quoddam tributum ſoluitur, & in altum tollitur, vt à populis debito honore veneretur. Alij tamen, vt rectè ait Durandus de ritibus Eccleſiæ Catholicæ lib. 2. cap. 1. nu. 2. probabilius crediderunt, vocem eſſe Latinam: quod probant, quia ſi Hebraicum nomen eſſet, integrum prorſus maneret, & apud Græcos, & apud Latinos, ſicut cæteræ hebraicæ voces, quæ apud vtroſque eædem integræ, nihil penitus mutatæ manſerunt; nimirum, Alleluia, Oſanna, Raca, Acheldema, Sabaoth, Satan, Sabbatum, Amen, Paſcha, & id genus aliæ. At videmus alio vocabulo vti Græcos, alio Latinos, alio Syros. Græci enim Liturgiam vocant; hoc eſt, munus, & miniſterium publicum; Syri Quedoſſa, hoc eſt, Sanctum, Miſſam Latini. Deinde, conſtat, apud Latinos veteres patres vſurpata eſſe participia præteriti temporis pro nominibus, quæ verbalia Grammatici appellant. Sic collecta pro collectione, remiſſa pro remiſſione apud Tertullianū lib. 4. contra Marcion. cap. 18. Cyprian. de bono patientiæ,

& lib.

& lib.3.epiſt.8.& epiſt.14. Sic videtur dici Miſſa pro miſſione.

- Quæres, quid Miſſa, ſi Latinum nomen ſit, ſignificet? Reſpondeo, vt colligitur ex Alcuino de diuin. offic.cap.de celebrat.Miſſæ. Iſidoro lib.6.Etymolog.cap.19.Raban.lib. 1.de inſtitut. cleric. cap.32. Remig.lib. de Officio miſſæ. Dimiſſionem populi ſignificare? Olim namque in fine Miſſæ, quæ dicebatur Cathecumenorum, publica voce Diaconus clamabat: Ite, miſſa eſt, vt aperte inſinuant S. Auguſt.ſerm.237. ad menſam. S. Cyprian. Concil. Carthag.4.cap.84. & cap.Epiſcopus, de conſecr. diſt.1. Ambroſ lib 5.epiſt 33. Iuo in epiſt.75. Concil Iller. can.4. & Caſſian.lib.2.de inſtitut.Monach. cap.15. & Clem. lib.8. Conſtitut. Apoſtol. cap.12. Concil Laodicen.can.19. & Greg.lib.2.Dialog.cap.2. quibus verbis ab Eccleſia excludebantur Cathecumeni, Energumeni, Pœnitentes, quibus fas non erat conſecrationi corporis, & ſanguinis Domini intereſſe; ac proinde dimittebantur hoc verbo; Ite, Miſſa eſt; quaſi diceret Diaconus: Vobis iam licet foras abire, iã vos dimittimus; ac proinde abite, eſt enim veſtri dimiſſio. Nam præcepto Eccleſiæ ad id vſque tempus in templo adeſſe cogebantur, & quia voce alta, & intenta Diaconus publice clamabat: Ite, Miſſa eſt; cœpit vulgatum hominum vſu integrum Miſſæ ſacrificium, Miſſa appellari, ſumpto vocabulo a publicis illis verbis, quæ ad omniũ adſtantium aures perferebantur. Et ſicut tunc Diaconus dicebat: Ite, Miſſa eſt; ſic etiamnum perfecto, & abſoluto Miſſæ ſacrificio, voce Diaconi, vel Sacerdotis dicitur populo: Ite, Miſſa eſt, vt bene annotauit Durantus, vnà cũ alijs iunioribus lib.2.cap.1.nu 4. & 5. de ritibus Eccleſiæ Catholicæ. Quare falluntur, qui exiſtimant, malè in Eccleſia ad finem Miſſæ dici voce Diaconi, vel Sacerdotis: Ite, Miſſa eſt, vt olim à Diacono dicebatur initio Miſſæ fidelium Chriſtianorum. Nec enim tunc cum Diaconus proclamabat: Ite, Miſſa eſt, id dicebat propter initium Miſſæ fidelium; perinde ac ſi diceret, Abite, quia incipit Miſſa fidelium; ſed ob eam cauſam, quòd erat finis Miſſæ Cathecumenorum, qui dimittebantur, vt liberè quò vellent, ſe reciperent. Quod ergo Diaconus in fine Miſſæ Cathecumenorum dicebat, hoc in eodem fere ſenſu ſolet in Eccleſia dici, quoties Sacerdotes offerunt, toto ſacrificio completo: Ite, Miſſa eſt, vt aſtantes intelligant ſibi iam ab Eccleſia dimiſſis fas eſſe diſcedere. Quorundam eſt opinio, his verbis: Ite, Miſſa eſt, idem ſignificari, quod, miſſa iam eſt ad Deum oblatio, Abite: in regula S. Benedicti vbi cap.9. 12.13 de publicis precibus dicitur, compleantur: poſtea in cap.17. legimus, Miſſæ ſint, & fiant. Hoc eſt, compleantur, & finiantur, ac ſi diceretur, fiant dimiſſiones. Aliorum verò minus etiam probabilis videtur ſententia, ſic interpretantium: Miſſa eſt, id eſt, ſanctorum Angelorum turba miſſa eſt à Deo, quæ ſacrificio adſit, & illud per nos oblatum ad Deum deferat.

Secundò quæritur, Quonam pacto in præſentia nomen Miſſa ſumatur. Reſpondeo, in iure Canonico, Patribus item, atque Concilijs accipi pro miſſione, id eſt, dimiſſione Cathecumenorum. In Concilio Carthaginenſi 4 can. 74. dicitur: Epiſcopus nullum prohibeat vſque ad Miſſam Cathecumenorum, neque Iudæum, neque Gẽtilem Eccleſiam ingredi, & audire verbũ Dei. In Concilio Illerdenſi can 4 prohibentur quidã in Eccleſia permanere, niſi vſque ad Miſſam Cathecumenorum. Ait etiam B. Auguſtinus ſermone 237.ad Menſam S Cypriani. Ecce poſt ſermonem fit Miſſa Cathecumenis, manebunt fideles.

Eodem ſenſu accipitur Miſſa apud Caſſianum lib.3. c. 7.& idem alibi Miſſam orationis, vocat Dimiſſionem oratione finita; & alio in loco videlicet cap 8 Miſſam congregationis, hoc eſt, Dimiſſionem congregationis, & Miſſam Vigiliarum, id eſt, dimiſſionem poſt vigilias exactas. Hinc eſt illud, vt dixi, quod in Regula quoque S. Benedicti ſtatuitur, vt Miſſæ fiant, id eſt, Dimiſſiones Congregationis poſt Nocturnos ſingulos officij Eccleſiaſtici abſolutos. Aliquando accipitur vocabulum Miſſæ præciſè pro ea parte ſacrificij, in qua Chriſti corpus conficitur, conſecratur, & offertur: Aliquando deſignat eam partem, in qua Sacerdos preces ad Deum pro congregato populo fundit, ac mittit. Poſtremò, pro toto Diuino officio, quod ex Miſſa Cathecumenorum, & fidelium, & Sacerdotis precationibus conſtat: & hoc ſignificatu in præſentia ſumitur.

Tertiò quæritur, Quàm vetus, & antiquum ſit Miſſæ

A vocabulum in Eccleſia Latina? Reſpondeo, hoc nomen legi in primis apud B. Ambroſ lib.5 epiſt 33. Ego, inquit, manſi in munere, Miſſam facere cœpi, orare in oblatione Deum, vt ſubueniret: Deinde apud S. Auguſt ſerm.91. de tempore, & ſerm.251. In lectione, ait, quæ nobis ad Miſſas legenda eſt, audituri ſumus. Extat idem vocabulum apud Victorem Vticenſem, & apud Caſſianum lib.3. de inſtitut.Monachorum, cap.11. Item in Concilio Romano ſub Silueſtro 1. in Carthaginenſi 2.can.3. & in Carthaginenſi 4. can.84. in Mileuitano itidem, cap 12. Legimus idem quoque nomen in Epiſtolis Romanorum Pontificũ, qui longe ante Silueſtrum 1. Chriſti Eccleſiæ præfuerunt; Alexandri, inquam I. Teleſphori, Higini, Sotheris, Pij, Fabiani, Eutychiani, vt citat Durantus de ritibus Eccleſiæ Catholicæ lib.2. cap.6. nu. 6. quamuis eiuſmodi Epiſtolæ non ita conſtantem, & certam apud omnes auctoritatem habeant.

Quartò quæritur, An ex ſacris literis colligatur, diuinū Miſſæ officium, verè, ac propriè ſacrificij rationem habere? Hæretici liberè id negant. In Concilio Conſtantienſi
B Seſſione 8. damnatur articulus inter alios iſte: Non eſt fundatum in Euangelio, quod Chriſtus Miſſam ordinauerit. Et in Concilio Tridentino Seſſ.22.can.2.definitur: Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Chriſtum non inſtituiſſe Apoſtolos Sacerdotes, Luc. 22. 1. Cor. 11.
aut non ordinaſſe, vt ipſi, alijque Sacerdotes offerrent corpus, & ſanguinem ſuum; anathema ſit. Hoc autem conſtanter veteres Eccleſiæ Patres tradiderunt Iuſtin. in Dialog. contra Trypho. Iren.lib.4. aduerſus hæreſes, cap 32. Alex.in epiſt.ad omnes Ortho. Cypria.lib.2. epiſt.3 & in ſerm.de Cœna. Tertullia.lib.de cultu fœmin. Orig.homil. 13.in Leuiticum. Nazianz. orat.1 contra Iulian. Ambroſ. epiſt.33.& lib.4.de Sacramen Euſeb.lib 1.cap.10. de demonſtrat.Euangel. Hiero.epiſt.ad Hedibiam.& in epiſt ad Euagrium. Auguſt.lib.10.de Ciuit.cap.20. Athan.q.34.ad Antiochum. Dionyſ.de Eccl. Hierar.cap 3. Ignat.in epiſt. ad Smirnenſes Ex Catholicis quidam negarũt Chriſtum ſeipſum in extrema cœna ſub ſpecie panis, & vini obtuliſſe incruente; ſed præcepiſſe tantummodo, vt eum incruentè Sacerdotes offerrent. At Synodus Tridentina Seſſ.22.
C cap 1. definiuit, quod ſe in Cœna Chriſtus obtulerit. Et certe hoc idem Patres olim ante tradiderunt. Cypria.lib. 3.epiſt.3.ad Cecilium Hieron.in Matth 26. Heſych.lib.6. in Leuit.cap 22.& lib.2.cap 8. Leo ſerm.7.de Paſſion. Niſſen.in orat.1. de reſurrect. Domini. Orig in Matth.c.26. Tertullian.lib.4. contra Marcion. Chryſoſt. homil.18. in Matth. Iſidorus lib.6.Etymolog cap.19.

Deinde ex Euangelica hiſtoria id facilè colligitur. Nam Chriſtus tunc corpus ſuum, & ſanguinem conſecrauit, & ſublatis in cælum oculis gratias egit, ergo ſeipſum obtulit. Deinde poſt typicum agnum, ſeipſum vt agnum figuratũ, & ſignificatum ſuis diſcipulis dedit; ergo typici agni figuram impleuit in omnibus. Accedit his, quòd vt Patres teſtantur, Chriſtus Dominus Sacerdotium, & ſacrificium in Melchiſedeco typice adumbratum compleuit; ſed ſacrificium Melchiſedechi fuerat in pane, & vino incruentum: ergo Chriſtus incruente quoque illud in cœna obtulit. Præterea Chriſtus dixit: Hoc facite in meam commemo- Luc. 22.
rationem, iubens nos facere, quod ipſe fecerat: ſed nos 1. Cor. 11.
eius auctoritate, & inſtitutione conſecramus, & offerimus
D incruente, ergo ipſe ſuum corpus, & ſanguinem conſecrauit, & obtulit.

Obijcies, nullum verbum extare in Hiſtoria Euangelica, vbi dominica cœna memoratur, quo verbo ſignificetur Chriſtum ſeipſum obtuliſſe, & ſacrificaſſe incruentè: nam tantummodo legimus ipſum conſecraſſe, fregiſſe, ac Matth. 26.
deinde impertiſſe Diſcipulis corpus, ac ſanguinem ſuum: Ergo illa verba: Hoc facite: ſolùm ſignificant, Conſecrate, frangite, & date cæteris meum corpus, & ſanguinem. Apoſtolus itidem: Corinthijs ſcribens, hoc quod eſt, Domini corpus, & ſanguinem edere, & bibere, ait eſſe commemorationem mortis illius: at verbum (facite) in Scripturis non ſignificat, Offerte, & ſacrificate. Sed hæc nullo fere negotio diluuntur: quoniam ex hoc, quod Chriſtus conſecrauit, Patri gratias agens, fregit, & dedit, ſatis apertè colligitur ſeipſum obtuliſſe, prædicta verba idem valent, ac, ſuum corpus, & ſanguinem conſecrauit, obtulit, & deinde Diſcipulis impertiuit. Deinde verbũ (facio) aliquando tùm apud profanos, tum apud ſacros ſcriptores ſignificat ſacrificare: præſertim cum id ex adiunctis

ſæpius colligatur: verbi gratia, cum dicitur, Facere vitulam, facere agnos. Cum item Euangelium referat, Chriſtum dixiſſe: Hoc facite; eo ipſo ſignificat, eum præcepiſſe, Meum corpus, & ſanguinem conſecrate, gratias agite, & date cæteris. Gratiæ autem Deo agi dicuntur, quia corpus Domini conſecratur, & offertur Deo; ac deinde cæteris datur. Virgil. in Eclog.

Quintò quæritur, An ſacrificij ratio, & natura verè, & propriè Miſſæ conueniat? Id ſimiliter hæretici pernegant. Primò, quia in ſacrificio res, quæ immolatur, fit primùm ſacra; At corpus Chriſti in Miſſæ officio ſacrum non facimus. Deinde, res ſacrificij mactatur, at hoc de Chriſti corpore dici non poteſt. Accedit, quod hoſtia, ſiue victima eſt externa res, quæ aut cerni oculis, aut manu tangi, & contrectari poteſt: at corpus Chriſti, vt eſt in Sacramento Euchariſtiæ, ſenſibus minimè ſubijcitur. Poſtremò, in Miſſæ officio nihil eſt, quod ſacrificij rationē habere queat, niſi aut ſpecies panis, & vini, aut corpus Chriſti ſub illis contentum. Non primum, quia huiuſmodi ſpecies Deo non libantur, nec offeruntur: non ſecundum, quia corpus Chriſti non mutatur, ſed panis, & vinum in corpus, & ſanguinem Domini transeunt. Suprà oſtendimus, quidnam vera, ac propria ſacrificij ratio, & natura poſtulet. Diximus enim ad ſacrificium requiri rem externam, & quæ ſenſibus percipi queat; quæ item ſæpe eſt ad eſum, & potum apta, quæque ſacra fiat, & certam aliquam in ſeipſa mutationem patiatur, offeraturque Deo per legitimum miniſtrum, & certis quibuſdam cæremonijs, ac ritibus: & hoc, vel ad expianda, & delenda peccata, eorum veniam impetrans; vel ad gratias Deo agendas pro beneficiis acceptis: vel ad eius opem inuocandam pro bonis obtinendis, maliſque vitandis, vel ad ſupremum eius in omnia dominatum, & imperium profitendum. Hæc autem omnia Miſſæ officio conueniunt: in eo ſiquidem in primis ſubſtantia panis, & vini in corpus, & ſanguinem Chriſti præſcriptis ab eo verbis, & per Sacerdotem prolatis conuertuntur; ac proinde corpus Chriſti conſecratur, offertur, & tanquam ſpiritalis cibus animæ ſumitur. Quare ipſum Domini corpus eſt hoſtia, & victima, quæ incruente miniſterio Sacerdotis offertur. Neque obſtat, quòd huius ſacrificij hoſtia minimè mactetur: hoc enim ſacrificij ratio per ſe non exigit: Erant ſiquidem vetera ſacrificia, in quibus materia panis, & vini, & alia eſculenta, & poculenta offerebantur. Satis igitur eſt ad ſacrificium, ſi eius materia in ſe ipſa aliqua conſecratione mutetur: at in Miſſæ ſacrificio panis, & vinum re ipſa mutantur, & vi conuerſionis corpus Chriſti incipit eſſe ſub ſpecie panis, & vini, cum antea non eſſet. Minus item obſtat, quod corpus, & ſanguis Domini dum ſunt in hoc ſacrificio, ſub ſenſus non cadant: ſufficit ſpecies panis, & vini, quæ corpus, & ſanguinem Domini continent, res eſſe ſenſibus ſubiectas. Et quando rogamur, an ſpecies panis, & vini, an potius corpus Domini ſit ſacrificij materia: reſpondemus, corpus Domini ſub ſpeciebus contentum, eſſe materiam ſacrificij, quia eſt res, hoſtia, & victima, quæ offertur, quæque incruente immolatur. Non incommodè etiam quis reſpondeat, ipſas ſpecies panis, & vini, quatenus Chriſti corpus, & ſanguinem continent, eſſe materiam ſacrificij Deo oblatam. Nam Irenæus lib. 4. cap. 32. ait Eccleſiam offerre Deo ſacrificium ex creaturis, id eſt, ex pane, & vino. Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. & epiſt. 63. concedit Chriſtum obtuliſſe Patri calicem vino, & aqua mixtum. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 23. & lib. 4. cap. 55. Omnipotenti Deo, inquit, pro me offer hunc panem. Idem quoque docent Fulgen. de fide ad Petrum, c. 19. Alexander I. in epiſt. 1. ad omnes Orthodoxos. Clem. 3. epiſt. 2. Hæretici concedunt, in Miſſa eſſe quidem preces, & lectionem Euangelij, aliarumque ſanctarum Scripturarum, ac Fidei in Symbolo Apoſtolorum profeſſionem; at vllam fieri negant dominici corporis conſecrationem; vel ſaltem ſi eam admittunt, vt quidam eorum faciunt, pugnaciſſimè tamen inficiantur vllam fieri corporis dominici oblationem: In quo vno potiſſimum videtur conſiſtere tota controuerſia, quæ noſtra ætate eſt Catholicis cum Lutheranis. Iſti enim verbum Oblationis in Miſſa deteſtantur; ac proinde totam ſacrificij rationem, & naturam euertunt, ac tollunt. Catholici verò confitentur vtrumque, videlicet, corpus Domini reuera, & conſecrari, & offerri; & hoc veteres patres, & Concilia communi conſenſione tradiderunt, hos Patres, & Concilia citat Durantus, de ritibus Eccl. Cathol. lib. 2. cap. 3.

Sextò quæritur, An in veteri Teſtamento Miſſæ ſacrificium fuerit, aut figuratum, aut ſignificatum, atque prædictum. Hæretici contendunt Miſſæ ſacrificium Geneſ. 14. in ſacrificio Melchiſedechi nequaquam fuiſſe typicè adumbratum: propterea quod Melchiſedec panem, & vinum ex domo ſua protulerit tantummodo ad reficiendos milites Abrahæ redeuntes ex bello hoſtium victores, quaſi fame preſſos; id enim dicunt locupletius lib. Antiquitatum, c. 18. Deinde, quia Paulus ad Hebræos cum in multis Sacerdotium Chriſti cum Melchiſedechi ſacerdotio compararet: minima quæque excutiens, ac perſequens, nuſquam profus meminit, Melchiſedec panem, & vinum obtulerit, necne. Adde, quod verbum Hebraicum, quod Latinus interpres conuertit, in verbum proferens, ſolùm ſignificat, [Fecit exire panem, & vinum; ac ſi dicat, Aſportauit, vel detulit panem, & vinum. Nihil præterea ſacri circa panem, & vinum, feciſſe memoratur; ergo neque ſacrificauit. Hebræi etiam docent, eo loco Melchiſedecum non dici Sacerdotem Dei, perinde ac ſi ſacerdotio fungeretur; ſed dici magnum, & inſignē Principem: hoc enim, aiunt, illi, ſignificat nomen Hebraicum, quod vertit Latinus interpres in Sacerdotem Dei. Poſtremò, inquiunt, male interpretem Latinum tranſtuliſſe in coniunctionem cauſalem: [Erat enim Sacerdos Dei altiſſimi] coniunctionē hebraicam copulatiuam, quæ verti debuerat, ſic: [Erat autem Sacerdos Dei altiſſimi.] Hæc Catholicis hæretici obijciunt. Veruntamen eiuſmodi ſunt, vt faciliimè diluantur. Nimirum ſacras literas interpretari non licet contra vnanimem Sanctorum Patrum conſenſum: at omnes patres Græci, & Latini locum Geneſis interpretantur de Sacerdocio, & ſacrificio Melchiſedechi in pane, & vino, typicè ſignificante incruentum Chriſti ſacrificium ſub ſpecie panis, & vini in Miſſa oblatum, ſic Clemēs Alexandrinus lib. 4. Stromata. Cyprian. lib. 2. epiſt. 3. Euſeb. lib. 5. de demonſtrat. Euangel. cap. 3. Hiero. epiſt. 17. ad Marcellam, & in epiſt. ad Euagrium, Ambroſ. de Sacram. libro 5. cap. 1. & lib. de iis, qui Myſterijs initiantur, c. 8. Chryſoſt. hom. 35. & 36. in Geneſ. Theodoret. q. 63. in Geneſim & in Pſal. 109. Epipha. hæreſi 55. Damaſc. lib. 4. de fid. Orthod. cap. 14. Arnob. & Caſſiod. in Pſalm. 109. Primaſius, Oecum. Theophyla. in epiſt. ad Hebr. cap. 5. Augu. in Pſal. 33. & lib. 17. de Ciuit. cap. 20. Euthy. in Pſal. 109.

Nec obſtat, Paulum ad Hebr. 7. non comparaſſe Sacerdotium Chriſti cum Sacerdotio Melchiſedechi in oblatione panis, & vini: nam eo loco Apoſtolus ſolùm volebat oſtendere Sacerdotium Chriſti Leuitico, & Aaronico Sacerdotio eſſe longe dignius, & excellentius. Quod inde comprobauit, quod Melchiſedec (ſecundùm cuius ordinem Chriſtus erat Sacerdos) benedixerit Abrahæ, & in eo Aaroni, ac proinde fuerit Aarone maior. Deinde, quòd decimas ſpoliorum acceperit ab Abrahamo, & in eo ab Aarone, qui genus traxit ab Abrahamo. Summus autem Pontifex ab inferioribus Sacerdotibus decimas accipit. Denique, quòd Melchiſedecus quodāmodo fuerit in perpetuum Sacerdos, cuius nec ortum, nec obitum Scripturæ commemorent. Hæc faciebant ad auctoritatem, & dignitatem Sacerdotij Chriſti: non autem quòd Melchiſedechus Domino Deo panem obtulerit, & vinum. Nec item inficiamur, nomen Hebraicum Choen, quod Latine dicitur Sacerdos, interdum ſignificare in ſacris literis Principem, miniſtrum, ac locum tenentem: nam in libris Regum dicitur, Iaires erat ſacerdos Dauidis, quo verbo ſignificatur, eum fuiſſe magnum Principem, ſiue primarium virum in aula regia Dauidis. Sacerdos autem nō eſt propriè hominis, ſed Dei, & de filiis Dauidis alio in loco dicitur. Porrò filij Dauidis erant Sacerdotes, qui locus à Latino interprete alibi in hunc modum transfertur: Erant primi ad manum regis. Sacerdotes enim ſolùm ex tribu Leuitica creabantur, ergo filij Dauidis ſacerdotes propriè eſſe non poterant. Nihilominus prædictum nomen Hebraicum crebrius ſignificat in ſacris literis Sacerdotem, immo hoc eſt eius proprium ſignificatum, & cum principem ſignificat, non propriùm, ſed eſt nomen potius metaphoricum. Ergo Latinus interpres Geneſis 14. rectè vertit, [Erat enim Sacerdos Dei altiſſimi.] Nam etſi id vocabulum Hebraicum in Scripturis alioqui ſemper eſſet ambiguum. Ex adiunctis tamen, videlicet antecedentibus, conſequentibus, & comitantibus ambiguitas tolleretur. Et certe Geneſ. 14. Ex adiunctis rectiſſimè colligitur, Melchiſedecum propriè fuiſſe Sacerdotem Altiſſimi, quia benedixit

Pſal. 109.
Geneſ. 14.
2. Reg. 20.
2. Reg. 8.
1. Par. 18.

nedixit

nedixit Abrahæ, quia ab eo item decimas accepit. Et quia cum dictum eſt, regem eum eſſe; ſtatim Moſes ſubiecit: [Et erat Sacerdos Dei Altiſſimi.] quaſi diceret: Moſes, nō ſolùm rex erat, ſed etiam Sacerdos. Poſtea ſubiicitur: [proferens panem, & vinum] quaſi dicat: Sacerdos erat Dei, vinum, & panem offerre ſolitus.

Non diffitemur etiam Melchiſedecum, tāquam regem potentem, & opulentum, cibum, & potum detuliſſe ad reficiendos milites Abrahæ victores, & de via laſſos: attamen negandum non eſt, eum primò panem obtuliſſe, & vinum Deo litaſſe. Ex quo etiam fit, vt optimè Latinus interpres coniunctionem Hebraicam (&) in cauſalem conuerterit: [Erat enim (inquit) Sacerdos Dei Altiſſimi.] Nam etſi apud Hebræos ſit ſæpè copulatiua coniunctio: aliquando tamen eſt etiam cauſalis, vt apud Eſaiam cap. 64. Ecce tu iratus es nobis, & peccauimus] hoc eſt, quia peccauimus. Pſal. 107. Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana ſalus hominis.] In Hebræo eſt coniunctio copulatiua: Et vana ſalus hominis. Geneſ. 22. [Nunc cognoui, quod timeas Deum, & non pepercisti vnigenito Filio tuo propter me] hoc eſt, quia non pepercisti. Geneſ. 20. [En morieris propter mulierem, quam tuliſti: habet enim virum.] In Hebræo eſt, (Et ipſa habet virum) Geneſ. 30 Experimento didici, quia benedixerit mihi Dominus. In Hebræo legitur: (Et benedixit mihi Dominus)

Dices, ex figuris certum fidei argumentum non ſumi. Reſpondeo, quando figuratum ſenſum, vel alia Scriptura, vel Eccleſiæ definitio, vel traditio, vel conſtans Sanctorum Patrum ſententia docet, tunc ex figuris veteris Teſtamenti firmum, & efficax argumentum ducitur ad res Fidei cōprobandas, non autem quando proprio cuiuſque ingenio ſenſus eruitur. At oblationem panis, & vini, quam Melchiſedecus libauit, fuiſſe Miſſæ ſacrificij typum, & figuram, veterum Patrum Sanctorum auctoritas docuit, & Synodi Tridentinæ definitio tradidit.

Septimò quæritur, An Miſſæ ſacrificium ſit à Malachia cap. 1. prædictum illis verbis: [A Solis ortu vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda] Id negant Hæretici: At Synodus Tridentina Seſſione 22. cap. 1. eo loco Miſſæ ſacrificium eſſe à Propheta prædictū, apertè docet. Et certe veteres Patres id ita docuerunt, Iuſtinus in Dialogo, cum Tryphone. Iren. lib. 4. cap. 32. & Tertullia. lib. 3. contra Marcion. Clem. lib. 7. Conſtit. Apoſtoli. cap. 31. Euſeb. lib. 1. de demonſtrat. Euangel. cap. vlt. Cyprian. lib. 1. contra Iudæos, cap. 16. Chryſoſt. homil. in Pſalmum 95. Auguſt. lib. de Ciuit. 19. cap. 23. & lib. 18. c. 35. Damaſc. lib. 4. de fide Orthod. cap. 14. & Theodore. in Malachiam, cap. 1. Cyrillus lib. de adorat. in ſpiritu, & veritate. Et eadem Synodus Tridentina ſubiungit, Apoſtolum non obſcure hanc oblationem innuiſſe, cum ait Corinthijs ſcribens: Non poſſe eos, qui participatione menſæ Dæmoniorum polluti ſunt, menſæ Domini participes fieri, per menſam vtrobique altare intelligens.

1. Cor. 10.

Cæterùm hic clamant Hæretici, eum Malachiæ locum nequaquam intelligi de Miſſæ ſacrificio: ſed vel de Euangelij annunciatione, & Gentium conuerſione ad Chriſtum in toto terrarum orbe futura; vel de precibus, & orationibus, ac bonis, & religioſis operibus Chriſtianorum hominum; quæ ſacrificia per metaphoram ſacer vates appellat. Nam eo loco nomine incenſi, quod legūt Hebraici, & Græci codices. Hierony. in Zachar. cap. 8. & Auguſt. lib. 2. contra Epiſtolam Petiliani, cap. 86. preces, & orationes intelligunt. Verumtamen Auguſtino, & Hieronymo reliquū veterum Patrum cœtum opponimus, & Synodi Tridentinæ teſtimonium: præſertim cum ipſe Auguſtinus, quæ protulimus verba Malachiæ de Miſſæ oblatione interpretetur.

Quæres, an in alijs veteris Teſtamenti locis ſit Miſſæ ſacrificium prænunciatum, ac myſticè ſignificatum. Reſpondeo, ex Synodo Tridentina Seſſ. 22. cap. 1. hanc oblationem eſſe, quæ per varias ſacrificiorum, naturæ, & legis tempore, ſimilitudines figurabatur. Et ita Tertullianus ait, Sacrificium Abelis, Euchariſtiæ ſacrificij figuram fuiſſe. Iuſtinus martyr ſcribit: Similæ oblationem fuiſſe figuram Euchariſtiæ. Cyrillus in Ioan. 6. Omnia, inquit, veterum ſacrificia noua ſuperueniente vno complectitur ſacrificio. Idem Auguſtinus, Chryſoſt. Theophyla. Ioan. 6 & Damaſ. lib. 4. de fide Orthod. cap. 14. Cyril. Catecheſi 4. Leo ſerm. 8. de Paſſio. Domini teſtantur. Et in agni Paſchalis cele-

Geneſ. 4.
Leuit.

A britate typicè adumbratum eſſe hoc ſacrificium, veteres ſancti Patres docuere, Cyprianus, Ambroſius, Nazianzenus, Hieronymus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Leo, Hyſychius, Gregorius, Beda locis ſupra citatis. Quidam Catholicorum contendunt illud eſſe prædictum Pſal. 71 illis verbis: [Erit firmamentum in ſummis montium] quem locum Chaldæus paraphraſtes vertit: [Et erit placenta tritici in capitibus Sacerdotum,] & veteres Hebræi intelligunt de quibuſdam placentis confectis ex tritico, delicatiſſimis tempore Meſſiæ miniſterio Sacerdotum Deo offerendis. Vt proinde verterint nonnulli: [Et erit frumentum.] Alij docent eſſe prædictum Daniel. 12. vbi Propheta auferendum ait eſſe iuge ſacrificium tempore Antichriſti per tres annos, & dimidium. Volunt enim iuge ſacrificium dici oblationē, quæ fit quotidie in Miſſa. At prima teſtimonia ex Malachia, & Gen. 14. & alijs figuris deſumpta, ſunt noſtræ cauſæ firmiora, & certiora præſidia.

Octauò quæritur, Quo pacto Miſſæ ſacrificium, quod quotidie Deo offertur, nihil pugnat cum ijs, quæ tradit Apoſtolus ad Hebr. 5. 7. 8. 9. & 10. Lutherani conantur oſtendere, nos repugnare Paulo, ſi dicamus, in Miſſa Deo ſacrificari: nam docet Apoſtolus, in noua lege vnicum tantum eſſe Sacerdotem, videlicet Chriſtum: Et ideo illum in æternum manere; vnum eſſe ſacrificium, quod eſt in Cruce factum, & conſummatum, quodque peccata omnium ſuſtulit, & nouæ legis Sacerdotium a Leuitico differre, quod in hoc plures erant Sacerdotes, plura ſacrificia, quia vnum ſacrificium pro omnium peccatis minime ſufficiebat, & idcirco ea quotidie replicari oporteret. Ergo ſi in Miſſa quotidie Deo hoſtiam immolamus, contra Apoſtolum facimus, dicentem, in noua lege ſacrificia minimè iterari, quia vnica Chriſti oblatio, omnium peccata aboleuit. Alioqui ſacrificium nouæ legis, vel erit infirmum inſtar veterum ſacrificiorum: vel ſi gratiam, & veniam peccatorum conferre dicimus, iniuriam facimus, & plurimū derogamus ſacrificio Chriſti, quod in cruce immolatum eſt; perinde ac ſi id minimè ſufficeret ad noſtra peccata extinguenda.

Cæterùm hæc Hæreticorum argumenta talia videntur, vt minimum nobis negocium faceſſant. Etenim Apoſto-
C lus ſolùm contendit vnicum eſſe in noua lege ſacrificium cruentum, quod Chriſtus in cruce immolauit: nec illud repetitur, quia per ſe abundè ſufficit ad omnia peccata expianda, & tollenda. Vnde Sacerdotes quotidie Deo immolantes, nequaquam illud repetunt. Miſſæ etenim ſacrificium incruentum, eſt illius cruentæ oblationis commemoratio. Nec tamen ſola eſt commemoratio, ſic enim ſacrificium non eſſet; ſed eſt ſimul etiam oblatio. Ideo vere in Miſſa, Chriſti corpus conſecratur, & Deo offertur. Cum verò nobis obiiciunt Lutherani, nihil opus eſſe corporis dominici oblatione, ſi vna duntaxat in cruce facta, omnium peccata deleuit: Reſpondemus, nihil argumento concludi: nam vnus eſt in mundo Sol, qui per ſe alioqui ſufficit ad omnia terrarum loca illuſtranda; at ſi nos ipſos in tenebras abdimus, ſi feneſtram, vel oſtium domus occludimus, nequaquam clara Solis luce perfundimur. Eodem prorſus modo, vnica Chriſti oblatio in cruce facta ſufficit, & quidem abundè, ad omnium peccata penitus auferenda: ſed ea non delet, niſi fructus eius ad nos deriuetur: is autem minimè deriuatur, niſi nobiſcum,
D vel per Sacramenta, vel bona opera, vel ſacrificia communicetur. Et ideo corpus Chriſti quotidie in Miſſa conſecrant, & offerūt Sacerdotes, vt quotidie eiuſmodi fructum ſalutarē capiamus. Nam pari ratione ad Sacramenta frequenter accedimus, & bonæ vitæ operam damus, vt oblatio Chriſti in cruce facta, nobis quotidie fructuoſa ſit, atque ſalutaris. Id eſt, vt fructus eius vberrimos nobis Chriſtus impertiat. Hinc etiam apparet, longe multo Miſſæ ſacrificium à veteris legis Moſaicæ ſacrificiis diſtare: nam illa typi erant, & figuræ Chriſti; & idcirco per ſeipſa minime peccatorum maculas eluebant: at noſtrum, nouæ videlicet legis ſacrificium vera eſt Chriſti Domini oblatio, quamuis ſit quoque commemoratio illius ſemel in cruce factæ: vnde & per ſeipſam remittit peccata. Atque hoc eſt, quod docet Tridentina Synodus Seſſione 22. cap. 2. illis verbis: Cuius quidem oblationis, cruentæ, inquam, fructus per hanc incruentam vberrime percipiuntur: tantum abeſt, vt illi per hanc (id eſt, incruentam) quouis modo derogetur.

Nonò quæritur, An vnum idemque ſit ſacrificiū, quod

quotidie

quotidie in Miſſa offertur, atque illud, quod eſt olim in cruce immolatum? Quæſtionem mouet id, quod legimus in multis Patribus eſſe idem ſacrificium: ſic enim loquuntur aliqui ex patribus. Chryſoſt. homil. 17. in epiſto. ad Hebræos, cap. 8. Ambr. ad Hebræos, cap. 9. Theophyla. & Primaſ. ad Hebræos 9. Greg. homil. 37. in Euangel. Cyprian. lib. 2. epiſt. 3. Fulgen. de fide ad Petrum, cap. 18. Auguſt. lib. 20. contra Fauſtum, cap. 18. Reſpondeo ex Concilio Tridentino in eodem proximè loco à me citato: Vna, eademque eſt hoſtia, idemque nunc offerens Sacerdotum miniſterio, qui per ſeipſum tunc in cruce obtulit, ſola offerendi ratione diuerſa. Hæc ibi.

Sciendum eſt, in Miſſæ ſacrificio, & eſſe hoſtiam, quæ Deo offertur; & eum, qui offert; & actionem, qua hoſtia offertur à Sacerdote. Concilium aſſerit, hoſtiam eſſe eandem, quia eſt corpus Domini: Offerentem principalem eſſe eundem, eo quòd idem Chriſtus, qui tunc in cruce ſe obtulit: nunc quoque quotidie Patri ſe offert, eo quòd ipſius Chriſti Domini, iuſſu, inſtitutione, auctoritate, & nomine quotidie Sacerdotes offerant. Ipſe igitur eſt principalis Sacerdos, cæteri Sacerdotes veri ſunt ipſius miniſtri ad ſacrificium faciendum, & offerendum, Eccleſiæ auctoritate conſecrati, & poteſtate prædita. Actio verò inſtrumenti, & adminiſtri eſt eadem, quæ cauſæ principalis; ac proinde oblatio Sacerdotalis eadem eſt, quæ Chriſti ſe quotidie incruentè per ſuos Sacerdotes Patri offerentis. Sed nō eſt eadem, quæ fuit facta olim in Cruce: nā oblatio in cruce, fuit facta ſemel, & in hac altera incruenta quotidie replicatur. In cruce Chriſtus ſe ipſum reuera obtulit, nunc verò in Miſſæ ſacrificio non ſe per ſeipſum offert, ſed per Sacerdotes: quia ipſe Sacerdotes inſtituit Apoſtolos, & iuſſit ipſos, & ipſorum ſucceſſores ſacrificium facere, & offerre.

In qua actione conſiſtat ratio ſacrificij Miſſæ. Cap. XIX.

Cum ex multis actionibus conſtet Miſſæ ſacrificium; meritò quæritur in primis, in quanam actione, ſacrificij ratio, & natura conſiſtat? Nec in præſentiâ quærimus quot actiones ad ſacrificium integrum diuino iure pertineant: nam de hac quæſtione ſtatim diſſeremus, ſed in qua actione ratio ſacrificij ſita ſit. Res eſt comperta, eam non eſſe poſitam in iis actionibus, ex quibus conſtat Miſſa Cathecumenorum: nam quicquid in ea fit, eſt ipſo ſacrificio prius, & ad populi inſtructionem pertinens. Quare etiamſi panis, & vinum ante conſecrationem vere Deo offerantur; ea tamen oblatio ſacrificium Miſſæ non eſt, quia nondum ſunt eæ res in Chriſti corpus, & ſanguinem conuerſæ. Sunt qui putent, rationem ſacrificij totam conſiſtere in verbis, precibus, cæremoniis, ac ritibus, qui in conſecratione corporis Domini adhibentur: eo quod ſacrificij ratio, inquiūt, nequit in ipſa conſecratione conſiſtere: quin è contrario conſecratio ad rationem Sacramenti potius, quam ad naturam ſacrificij pertinet: Ergo preces, verba, cæremoniæ, & ritus, hæc, inquam, omnia in ea re adhiberi ſolita, ſacrificij rationem conſtituunt. Quibus ſi opponas: Si abſque vllis precibus, & cæremoniis corpus Domini conſecraretur, rectè ſacrificium fieret; ergo in precibus, & cæremoniis minime conſiſtit. Reſpondent conſecrationem fieri non poſſe abſque vllis verbis, & ritibus. Si illis rurſum obieceris: Si nulla fieret corporis dominici conſecratio, quamuis cæremoniæ, & preces adhiberentur, nequaquam adhuc ſacrificium conſtaret: ergo nequit in precibus, ac cæremoniis ratio ſacrificij collocari. Reſpondent illi, in ſacrificio requiri corporis dominici conſecrationem: Verùmtamen ſacrificij formam, & naturam in verbis, precibus, & cæremoniis ad conſecrationem adhibitis poſitam eſſe.

Denique obiicientibus, preces, & cæremonias, quibus dominicum corpus conficitur, eſſe ab Eccleſia inſtitutas. Reſpondent, multas illarum precum, & cæremoniarum Eccleſiam conſtituiſſe, ſeu alias Chriſtum Dominum non ſcripto quidem, at viua voce tradidiſſe, & in his ſitam eſſe ſacrificij Euchariſtici ſubſtantiam, & naturam. Sotus in 4. d. 13. q. 2. art. 1. exiſtimat, ſacrificij rationem tribus Sacerdotis actibus conſtare, Conſecratione, Oblatione, & Sumptione corporis, & ſanguinis dominici. Hanc probat ille ſententiam triplici ratione. In primis, quia ſine con-

A ſecratione, quamuis oblatio eſſet; ſacrificium tamen adhuc minime ſubſiſteret. Deinde, ſola conſecratio ſine oblatione, ſacrificij rationem non haberet; tum quia ſacrificium ſua natura eſt oblatio, tùm quia conſecratio Sacramentum quidem facit, ſacrificium non item. Demùm item conſecratio ſimul, & oblatio ſine ſumptione, minimè ad ſacrificij rationem ſufficiunt. In veteribus namque ſacrificiis res oblata, vel mactabatur, vel cædebatur, vel conſumebatur: Ergo in ſacrificio etiam Miſſæ res oblata, quæ eſt corpus dominicum, & ſanguis, conſumi aliqua ratione debet. Verumenimuerò quidam Soti opinionem confutant: non eſt, inquiunt, cur ſumptio ad ſacrificij rationem pertineat. Nam ſumptio nihil aliud eſſe videtur, niſi Euchariſtiæ vſus. Hoſtia eadem, aut victima, etiamſi ſemel oblata Deo, poſtea nunquam à Sacerdote, vel alio offerente ederetur, non deſineret veram ſacrificij rationem habere. Sed ad hæc argumenta facilè Sotus reſpondere poterat: nam ſumptio Euchariſtiæ non ſumitur, vt eſt vſus Sacramenti, ſed vt eſt conſumptio victimæ, quæ immolatur, hoc eſt conſumptio ſacrarum ſpecierum Chriſtū continentium: & licèt non omnis hoſtia comedatur; hæc tamen editur in Miſſæ ſacrificio, inſtitutione Domini.

B Alij quidam ſentiunt, in quibus numeratur Canus libro 12. de locis, cap. 13. ad 4. ad rationem huius ſacrificij, quatuor, immo quinque actiones concurrere; videlicet Conſecrationem, Oblationem, Fractionem ſpecierum panis, & vini, earundem Commixtionem, & tandem Sumptionem. Id inde comprobantes, quòd omnis ea actio, qua res, quæ offertur, ſacra fit, vel qua circa rem oblatam ſacri aliquid fit, ad ſacrificij naturam ſpectat, ſed per ſingulas eiuſmodi actiones ſacri aliquid fit in ſpeciebus panis, & vini corpus Chriſti continentibus; ergo omnes, & ſingulæ ad ſacrificij naturam conueniunt. Sed ab aliis eiſdem argumentis conuellitur hæc opinio, quibus illa Soti. Nam fractio ſpecierum, earumque commixtio ad ſacrificij rationē non attinent; quidni igitur ſacrificium eſſet, ſi corpore Chriſti conſecrato, & oblato, nunquam ſpecies panis, & vini frangerentur, commiſcerenturúe? Alij rationem ſacrificij ponunt in duabus actibus, videlicet in conſecratione, & oblatione. Sic videntur ſentire Scot. 4. diſt. 13. q. 2. &

C Gabr. 4. d. 13. q. 1. art. 3. quod probant, quia hæ duæ actiones ſunt neceſſariæ, & ſufficiunt ad rationem ſacrificij perfectam. Alij dicunt totam ſacrificij rationem in vna tantùm actione conſiſtere, videlicet in oblatione. Sic videtur ſentire Equius lib. 3. de ſacrificio Miſſæ cap. 9. Clichtoueus lib. 2 contra Lutherum cap. 16. Ruardus art. 16. contra Lutherum. Alij conſtituunt totam rationem ſacrificii in vna actione, videlicet conſecratione. Sic opinatur Alan. lib. 2. cap. 18. de ſacrificio Miſſæ.

Quare probabilior mihi videtur eorum ſententia, qui docuerūt totam Euangelici ſacrificii rationem, in duabus actionibus, aut, ſummum, in tribus conſiſtere; nempe, vel in Conſecratione corporis dominici, & ſanguinis, & oblatione, aut in Conſecratione, & Oblatione, & Sumptione: hæ enim tres actiones, aut certè duæ conſecrationem, & oblationem omnino ratio ſacrificii, & natura poſtulat; præterea nihil. Quæres, quo pacto in ſolis duabus actionibus, nempe conſecratione, & oblatione poſſit tota ſacrificii ratio conſtare: ſiquidem conſumptionem victimæ, vel hoſtiæ pariter ſacrificium requirit. Item, ſacrificium

D ſua natura eſt oblatio, qua Deo offertur res ſacra: at conſecratio propriè oblatio non eſt; ergo in ſola oblatione tota ſacrificii ratio conſiſtit. Denique, conſecratio ad Sacramenti rationem ſpectat, non ſacrificii; ergo conſecratio ad ſacrificii rationem non pertinet. Item nulla actio, niſi oblatio acceſſerit, ſacrificium eſſe poteſt: ergo ſola oblatio ſacrificii rationem, & naturam conſtituit. Sane negari non poteſt, quin oblatio expreſſim, vel tacite facta, prorſus ad ſacrificii rationem pertineat: quare, qui in ſola conſecratione, ſacrificii naturam, & rationem ſitam eſſe volunt, excludunt quidem omnem oblationem expreſſim factam; ſed non eam, quæ fit tacite, & implicitè, ſiue virtute: ex hoc enim, quod Sacerdos corpus dominicum conſecrat, & illud in altari ponit ſub ſpeciebus panis, & vini, & oculis in cælum ſublatis, facit quod Chriſtus inſtituit, & fieri iuſſit, tacitè, inquiunt, offert Deo; quamuis poſtea verbis id exprimat. Itaque horum ſententia eſt, ſacrificii naturam ſitam eſſe in conſecratione, quæ vna cum oblatione, aut in oblatione, quæ cum ipſa conſecratione coniungitur. Mihi verò videtur ſacrificii ratio ſolùm in conſecra-

tione

ſione, & oblatione eſſe conſtitutam, vel ſaltem, vt dixi, in tribus actionibus, videlicet, conſecratione, oblatione, & ſumptione Euchariſtiæ. Conſecrationem verò accipio, non vt actionem, qua fit Sacramentum, ſed vt actionem in Dei cultum, & honorem oblatam ad noſtra peccata expianda, & ad agendas gratias Deo pro beneficijs acceptis. Et conſumptionem etiam accipio, non vt actionem, qua Sacramentum ſumimus, ſed vt actionem ſacram, qua ſpecies panis, & vini Chriſti corpus, & ſanguinem continentes conſumuntur: neque enim ſacrificium vllum eſſe poteſt, quin ſit oblatio, nec oblatio corporis Domini poteſt fieri, quin prius corpus Domini conſecretur.

Secundo quæritur, An iure diuino ad ſacrificium Miſſæ, vtriuſque ſpeciei panis, & vini conſecratio requiratur? Duæ ſunt opiniones, quarum vna affirmat: ac proinde ſimiliter docet, auctoritate Romani Pontificis fieri non poſſe vt Sacerdos in ſola conſecratione panis ſine vino ſacrificet. Sic Sotus in 4. d. 9. q. 1. art. 1. ad finem. Silueſt. verbo, Euchariſtia. 1. q. 5. opinantur: immo auctor Armillæ verbo, Euchariſtia. nu. 10. & Tabien. Euchariſtia. 1. nu. 30. hanc controuerſiam teſtantur, coram Alexandro VI. Pontifice fuiſſe B tractatam: & tandem declaratum eſſe, nequaquam, in terris vbi vinum non eſt, nec eò illud importatur, aut importatum ſeruari nulla ratione poteſt, in panis conſecratione, & aqua loco vini poſſe ſacrificari, etiam auctoritate Romani Pontificis. Et certe pro hac ſententia facere videtur S. Thomas 3. par. q. 80. art. 12. ad 1. & q. 82. art. 4. ad 3. & q. 83. art. 6. ad 1. & ad 2. Marſi. 4. q. 6. art. 1. Palud. 4. d. 11. q. 1. art. 1. concluſione 3. Caiet. p. 3. q. 80. art. 12. Gabr. in Canonem Miſſæ lect. 10. in litera D.

Altera ſententia, vini conſecrationem ait diuini iuris non eſſe, ſed Canonici dumtaxat: Et ex Chriſti præcepto ſolam panis conſecrationem requiri: Et cum Romanus Pontifex poſſit ius Canonicum remittere, & relaxare: cõſequitur, inquiunt huius opinionis auctores, vt, vbi vinum haberi, aut ſeruari nequit vllo modo, facultatem Pontifex, ius Canonicum relaxando, concedere queat, vt in ſola conſecratione panis ſacrificetur. Hanc ſententiam ſequitur Maior. in 4. diſt. 9. q. 3. ad 5. & ante eum Gabr. in Canonem Miſſæ lect. 13. dub. 3. Adria. in 4. q. 6. de Euchariſtia, qui citat Alenſem. Sic etiam ſentit Angel. Euchariſtia. 1. C nu. 20. Piſana. Euchariſtia. 2. nu. 12. Tabien. Euchariſtia. 1. nu. 10. Summa Confeſſorum lib. 3. tit. 24. q. 104. Antonin. 3. p. tit. 13. cap. 6. §. 1. & Gabriel citat Albertum Magnũ. Hanc opinionem quidam alij iuniores Theologi approbarunt. Claudius de Euchariſtia repetit. 10. cap. 3. Alan. lib. 2. de Euchariſtia. c. 20. Ioan. Heſſels de commu. ſub vtraque ſpecie. tract. 1. Ruar. art. 13. contra Lutherum. & Palac. 4. d. 11. diſput. 3. Cui quidem ſententiæ fauet primum id, quod ſcribit Volaterranus lib. 7. cap. de Saxonibus. Innocentium VIII. indulgentia cum Noruegijs vſum fuiſſe, vti apud eos Miſſæ ſacrificium ſine vini conſecratione fieret: eo quòd ob immenſa eius regionis frigora, vinum eo importatum aceſcat. Quamuis ſibi Volaterranus, vt quidam annotarunt, aduerſari aliqua ratione videatur; cum ſcribit eiuſdem Pontificis conceſſu permiſſum Noruegijs ſine vino calicẽ ſacrificare, voluit dicere, permiſſum Noruegijs ſine vino ſacrificare. Fauere quoque videtur Bernardus in epiſt. 69. ad Guidonem Abbatem De Tribus Fontibus, vbi ſic ait: De illo, quod oblitus es mittere vi- D num in calicem, culpam, & maiorem in hoc æſtimamus culpam, ſi tamen, & tu ita putas, tuo arbitrio derelinquimus. Deinde, quod comperta, ſerò licet, negligentia, vinum fudiſti in calicem, ſuper hoſtiæ ſacratæ particulam, laudamus, nec ſub tanto articulo melius fieri potuiſſe putamus, arbitrantes liquorem, etſi non ex conſecratione propria, atque ſolenni in ſanguinem Chriſti mutatum, ſacrũ tamen fuiſſe ex contactu corporis ſacri. Aiunt tamen neſcio quem alium aliud ſenſiſſe ſcriptorem, non poſſe videlicet abſque tribus, id eſt, pane, vino, & aqua hoc ſacrificium eſſe, ita vt ſi quodlibet deeſſe contigerit, reliqua non ſanctificentur. Sed de huiuſmodi vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat. Ego autem pro meo ſatuo ſenſu, ſi mihi idem contigiſſet, quod tibi, vellem ad remedium mali vnum è duobus egiſſe, aut ipſum quod feciſti, aut certè ab illo loco, vbi dicitur: Simili modo poſtea, quam cœnatum eſt, verba ſancta iteraſſe, & ſic compleſſe, quod reſtabat de ſacrificio. Neque enim dubitauerim de corpore iam conſecrato, qui vtique iuxta ritum Eccleſiæ, didici ab ipſa, quod & ipſa accepit à Domino: panem ſcilicet, ac vinũ,

A & ſimul apponere: non ſimul tamen ex his ſacra conficere. Cum ergo prius de pane corpus, quàm de vino ſanguis more Eccleſiaſtico conficiatur; Si per obliuionem tardius, quod poſterius ſacrandum eſt, apponatur, non video quid factis præcedentibus tarditas poſſit præripere conſequentium. Puto enim, quòd ſi Domino poſt factum de pane corpus ſuum, vini conſecrationem placuiſſet aliquandiu intermittere, aut certè penitus omittere: nihilominus corpus manſiſſet, quod fecerat: nec factis facienda præſcriberent. Hactenus B. Bernardus. Innocentius III. lib. 4. de Myſterijs Miſſæ, cap. 23. vtramque Theologorum opinionem recenſet, nec tamen vni magis, quàm alteri adhæret: Sanè vtraque eſt valde probabilis, quia vtraque multorum, & magnorum Theologorum auctoritate fulcitur. Nonnulli putant, verè dici non poſſe, Calicis conſecrationem eſſe iuris diuini: nam id iuris, inquiunt, ex Scripturis apertè non conſtat, nec ex aliqua Traditione diuina, nec Apoſtolica, nec ex vllo Eccleſiæ decreto, ſanctorumque patrum doctrina colligitur, è quorum fontibus diuina iura ducuntur.

B Dices id colligi ex facto Chriſti, qui & panem, & vinum pariter conſecrauit. Et ſubiunxit: Hoc facite in meam commemorationem. Sed reſpondent illi: Multa alia Chriſtum feciſſe in cœna, quæ tamen fieri non iuſſit. Si illis etiam opponas, quod habetur in cap. Comperimus, de cõſecr. diſt. 2. vbi ex Gelaſio refertur: Miſſæ ſacrificiũ peragi non poteſt ſine conſecratione vini: quia ſine grandi ſacrilegio tale myſterium dimidiatum eſſe non poteſt: id etiam quod continetur in cap. Nihil. & cap. Illud. 17. q. 1. ex Concilio Toletano 3. can. 14. & ex Concilio 7. can. 2. videlicet, non eſſe integrum, & completum Sacramentum, ſi panis tantummodo conſecretur. Ad hæc rurſus illi reſpondent, vinum conſecrari oportere Eccleſiæ lege id iubente, ac proinde eſſe grande ſacrilegium, vnam tantùm ſpeciẽ conſecrari, non quidem ſacrilegium contra ius diuinum, ſed contra Canonicum: Nã alia etiam ſacrilegia committuntur contra Eccleſiæ Canones. Eodem modo ſacrificium non conſecrato calice dicitur eſſe imperfectum, ob id nempe, quia Canones vtriuſque ſpeciei conſecrationem requirunt. Luc. 22.

C Sciendum eſt, tria in propoſita quæſtione contineri. Primum, An ſit iuris Diuini, vt Sacerdos in duplici ſpecie, videlicet, panis, & vini ſacrificet, an verò ſit tantùm Canonici iuris. Nam Adrianus, Maior, & alij contendunt eſſe tantùm Canonici iuris. Et ideo concludunt in multis caſibus poſſe tuta conſcientia Sacerdotem in vna ſpecie ſacrificare. At Sotus, Silueſter, & alij docent, eſſe iuris diuini, vt Sacerdos in duplici ſpecie ſacrificet. Et hoc mihi probabilius, & verius videtur.

Secundum eſt, An auctoritate Pontificia ſacrificari queat ſine calicis, hoc eſt, ſine vini conſecratione.

Tertium, An Pontificis auctoritate fieri poſſit ſacrificiũ Miſſæ in conſecratione aquæ, loco vini. Sunt enim, qui has duas quæſtiones confundunt, cum tamen, meo quidẽ iudicio, confundi non debeant. Neque enim probabile duxerim, Pontificia facultate concedi poſſe, vt aquam loco vini conſecremus: materiam enim, & formam ſacrificii diuinitus inſtitutam Eccleſia mutare nõ poteſt, quamuis probabilem ſententiam eſſe cenſeam opinionem dicentium indulgentia Pontificia, abſque calicis conſecra- D tione poſſe ſacrificari. Nam in ſecundo, ſi id fieret, ſolùm ius Diuinum, hoc eſt Diuinum præceptum, aut Canonica conſtitutio de ſacrificando integrè in duplici ſpecie panis, videlicet, & vini, relaxaretur ex parte. At in primo, ſacrificii materia mutaretur: quod facere Eccleſia non poteſt. Et hoc eſt fortaſſe, quod auctor Armillæ, & Tabienſis dicere voluerunt, coram Alexandro VI. fuiſſe diſputatum, an in ſola conſecratione panis Miſſæ ſacrificium fieri aliquando poſſit auctoritate Romani Pontificis, ac declaratum fuiſſe, id fieri non poſſe auctoritate Eccleſiæ in ſolo pane ſine vino: hoc eſt, in conſecratione panis, & in ſola aqua loco vini. Ex dictis perſpicitur, quo pacto auctores in hac parte diſtinguere debeamus, vt eorum ſententiæ intelligantur: nam licet Gabriel, & quidam alij ſentiant diuini iuris eſſe, vt Sacerdos in vtraque ſpecie ſacrificet, nihilominus tamen opinantur, auctoritate Romani Pontificis fieri poſſe, vt in vna tantùm ſpecie ſacrificet, videlicet in conſecratione panis ſine vino, quia putant multa eſſe iuris diuini, quæ remittere, & relaxare Pontifex queat ob publicam aliquam, & grauem neceſſitatem, vt vati-

mus

mus votum, iuſiurandum, matrimonium ratum non conſummatum auctoritate Pontificia relaxari, & diſſolui. Et ita in hac quæſtione prima, puto probabilius, & verius eſſe, vt dixi, iuris eſſe diuini, vt Sacerdos in duplici ſpecie ſacrificet: & nihilominus exiſtimo valde probabile, auctoritate Pontificia ob publicam, & vrgentem neceſſitatem prædictum ius diuinum relaxari poſſe. Sed quia nunquam eſt relaxatum, ego conſilium darem, vt nunquam relaxetur.

Maior, & alij, quædam exempla, ſiue caſus recenſent, quibus id fieri poſſe concedunt. Primùm, quando in aliqua Chriſtianorum Prouincia, vel regione vinum non eſt, nec eò aliunde importatum ob nimiam cæli intemperiem ſeruari poteſt. Sed hoc eam dubitationem, ac difficultatem parit, de qua dixi quæſtione ſuperiori. Deinde, quando Sacerdos per errorem, ſolùm panem conſecrauit; & deinde vinum conſecrare non poteſt abſque magna aſtantis populi offenſione: vt ſi per mediam plebem ſit aliquis mittendus, qui vinum aliunde ad Sacerdotem in altari manentem, & expectantem deferat, tunc, vt aiunt Maior, & Adrianus, iure Sacerdos Miſſæ ſacrificium perficit abſque vlla vini conſecratione: id concedi poteſt Maiori, & Adriano, vt probabile, quia veriſimile eſt præceptũ diuinum non tam ſeuere obligare Sacerdotem, hoc eſt, cum tanto periculo, ſiue detrimento. Tertiò item ex Maiore; ſi populus Eccleſiæ præcepto, vel rem diuinam audire, vel Euchariſtiam in Paſchate ſumere deberet, nec vinum poſſet haberi, iure Sacerdos ſolùm panem conſecraret: quia arctioris, inquit, eſt vinculi præceptum audiendi ſacrum ſimul, & ſanctiſſimum Chriſti corpus in Paſchate ſumendi, quàm præceptum integrum ſacrificium faciendi. In quo quidem ego minime aſſentior Maiori. Etenim præceptum integrè ſacrificandi, aut eſt iuris Diuini, aut Canonici. Si primùm dederis, arctioris eſt vinculi, quàm reliqua Eccleſiæ præcep. 2. Si ſecundum, etiam videtur maiorem vim habere Canonicum præceptum de ſacrificando in vtraque ſpecie, quam duo illa præcepta, audiendi ſacrum, & Euchariſtiam percipiendi: nam multis de cauſis ab vtraque eiuſmodi Eccleſiæ lege ſoluimur, ac liberamur; cum tamen nunquam hactenus permiſſum eſſe videamus, vt in vna tantùm ſpecie conſecrata, ſacrificium fiat, & offeratur. Nec vnquam Eccleſia permiſit, vt ſacrificium relinquatur inceptum, & imperfectum. Si enim Sacerdos poſt conſecratum panem, ſermonis vſum, vel ſenſum, vel vitam amittat, præcipit Eccleſia, vt alius Sacerdos inchoatum ſacrificium abſoluat: vt conſtat ex cap. Nihil 7. quæſt. 1. Quartò, ex eodem auctore: Si ægrotus periculum mortis incurrat, & panis conſecratus non ſit, nec vinum alicubi reperiri queat, iure Sacerdos panem ſine vino conſecrabit, ne ſine viatico decedat ægrotus. Hoc etiam Maioris exemplum reprehendit, & reijcit Sotus: nec immeritò, cum ægroto ad ſalutem ſpiritalem ſatis eſſe debeat, ſi vel ſacram ſuorum peccatorum confeſſionem faciat, vel legitimè doleat de peccatis ſponte commiſſis. Quintum S. Thomas exemplum adiungit p. 3. q. 82. art. 4. ad 3. ſi in ſpecie nempe vini conſecrati caro, vel ſanguis mirabiliter appareret: tunc enim liceret Presbytero ſacrificium perficere abſque vlla alia conſecratione vini. Et idem iuris eſt, teſte eodem S. Thoma 3. par. q. 83. art. 6. ad 3. ſi Presbyter in calice conſecrato venenũ adhibitũ, & infuſum eſſe ad ſui necem, reſcierit ante ſumptionem, aut in calice deprehenderit animalculum penitus exitioſum, atque lethiferum. At in hiſce caſibus, & exemplis non eſt facta panis conſecratio ſine vino: ſiquidem vtrumque Presbyter iam ante conſecrauerat; ſed ſolùm eſt vnius ſpeciei ſine altera ſumptio. Sextum exemplum poteſt in dubium vocari: videlicet, quid ſit dicendum, ſi Sacerdos poſt conſecratum panem diutius morari non poteſt ad vinum conſecrandum, ſine probabili ſuæ vitæ periculo ob ſubitum hoſtium incurſum. Reſpondeo in hoc caſu non videtur diuinum præceptum tam rigidè Sacerdotis conſcientiam obſtringere, nimirum cum vitæ diſcrimine. Si roges, quid dicendum, ſi quis Sacerdoti poſt conſecratum panem necem minaretur, ſi vinum conſecraret. Reſpondeo, conſtanter mortem eum perferre debere, ſi ob contemptum fidei, & religionis tyrannus necem minaretur: at verò ſi id non faceret in fidei, & religionis deſpectionem, veriſimile eſt, præceptum diuinum non obligare cum tanto vitæ periculo. Secus eſſet, ſi tyrannus imperaret Sacerdoti, vt panẽ tantùm ſine vino conſecret: aliud enim eſt ſacrificium imperfectum facere, aliud imperfectum relinquere: hoc enim minoris eſt vinculi.

Quartò quæritur, An Sacerdos ſacrificans ſumere corpus Domini conſecratum diuino iure cogatur? Duæ ſunt opiniones. Prima affirmat iuris eſſe Diuini, vt Sacerdos ſumat, & edat ſpecies panis, & vini conſecratas: ad quam ſententiam S. Thomas videtur accedere in 3. p. q. 80. art. 12. Secunda opinio tradit, id iuris tantùm eſſe Canonici; quã Adrianus, & Maior locis ſupra citatis, ſententiam magis probarunt, quam etiam alij ſequuntur. Prima tamen illa videtur eſſe probabilior. Nam in cap. Relatum, de conſec. diſt. 2. ex Concilio Toletano 5. can. 5. ſtatuitur, vt modis omnibus, quoties Sacerdos celebrat, toties Euchariſtiam ſumat: Vnde Eccleſia ſemper ſolicite curauit, vt Presbyter ſacrificans ſuſcipiat ſpecies, quas conſecrauit. Idem conſtat ex c. Comperimus de conſecr. d. 2. Quæres, vbi à extet huiuſmodi diuinum præceptum? Reſpondeo, in illis verbis Chriſti Domini implicite contineri: Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Quaſi diceret, Cõſecrate, offerte, & ſumite. Si quæras, an ad rationẽ ſacrificij Miſſæ vtriuſque ſpeciei cõſecratio, videlicet panis, & vini pertineat. Profectò meo iudicio probabilius eſt, vtramque pertinere, quã ſolùm alterutram, quia in vtraque ſignificatur, & commemoratur perfecte mors Chriſti Domini, & ſanguinis eius effuſio ad remiſſionem peccatorum, & Chriſtus Dominus vtramque conſecrauit. Nec tamen ſequitur, vt ſint in Miſſa duo ſacrificia, quamuis ſint duæ conſecrationes; ſicut enim Euchariſtia eſt vnum Sacramentum, licet ſint duæ ſacræ ſpecies, quia eſt vnum Diuinum epulum, in quo edimus, & bibimus, & ſpiritu, mente, & gratia reficimur; ſic eſt vnum ſacrificium, quia Chriſti necem memoramus.

[1. Cor. 11. Luc. 22.]

Quintò quæritur, An verba conſecrationis panis ſuum ſortiantur effectum, antequam vinum conſecretur? Reſpondeo ex B. Bernardo in epiſt. 69. ad Guidonem ſuperius allata, quibuſdam viſum, non prius conſecrari panem, quàm vinum; ac proinde verba Sacerdotis panem conſecrantis non efficere, quod ſignificant, antequam ſit calicis conſecratio: Hoc illi probabant: quia Miſſæ ſacrificium eſt vnum, ergo vna forma; ac proinde verba, quibus panis conſecratur, non integram formam, ſed partem habent, ergo effectum minimè ſortiuntur, ſicut in alijs Sacramentis pars formæ effectum non præſtat, donec integre verbis prolatis, tota forma inducatur. Deinde, vbi Baptiſmus in tribus merſionibus confertur, effectum non aſſequitur, donec acceſſerit tertia merſio. Poſtremò, ſi verba, dum panis conſecratur, ſuo effectu potirentur ante vini conſecrationem, panis in corpus Chriſti ſine ſanguine conuerteretur, quod eſt abſurdum. Nam in ſacrificio viuum Chriſti corpus offertur, non mortuum; at viuum ſine ſanguine non eſt.

Meritò ſanè horum ſententia communi Theologorum conſenſione refellitur in 4. d. 8. hæc enim cum ipſius Eccleſiæ ritu, & vſu pugnat, quia ſtatim, atque panis ſpecies cõſecratur, in altum tollitur, quam totus populus ſupplex veneratur, & colit: quod nequaquam fieri liceret, ſi in panis ſpecie nondum Chriſti corpus exiſteret. Deinde, verba Sacerdotis faciunt, quod ſignificant; ergo ſtatim, atque Sacerdos dicit: Hoc eſt corpus meũ, panis in Chriſti corpus conuertitur: neque enim horum verborum effectus in aliud tempus differtur, cum ea ſtatim ſignificationem habeant. Sic S. Thomas p. 3. q. 78. art. 6. quod etiam docuit S. Bernar. in epiſt. 69 quæ eſt ad Guidonem. & Innoc. lib. 4. de officio Miſſæ cap. 17.

Ad argumenta verò reſpondemus. Quod attinet ad primum argumentum; dicimus vnum eſſe Euchariſtiæ Sacramentum; & vnum Miſſæ ſacrificium, vt ſtatim apparebit. conſtare tamen duabus partibus, & duobus ſignis, videlicet conſecratione panis, & conſecratione vini, ac proinde ſicut quælibet pars ſeorſim per ſe ſuum ſignificatum habet, ita ſuum etiam effectum. Quod ſpectat ad ſecundum: cum Baptiſmus in triplici merſione confertur, forma minimè perficitur, niſi in tertiæ merſionis aduentu: ſimul enim Sacerdos dum ter infantem mergit in aquã, totam, integramque Baptiſmi formam pronunciat; ac proinde vna eſt Baptiſmi forma, ſiue ſemel dumtaxat, ſiue ſæpius infans mergatur in aquam. At in Miſſæ ſacrificio, alia eſt forma in conſecratione panis, alia in conſecratione vini. Quod ad tertium; Cum panis

conſecratur; vi verborum Sacerdotis, vinum mutatur in Chriſti corpus; ac proinde ſanguis ſub ſpecie panis continetur, non vi verborum, ſed quia Chriſti corpus, quod eſt viuum, comitatur. Et deinde ſub ſpecie vini, ſanguis, vi verborum exiſtit; corpus verò Chriſti ſanguinem comitatur, vt docet S. Thomas 3. par. quæſt. 76. ar. 2. Eſt itaque totus Chriſtus, tùm ſub ſpecie panis, tùm ſub ſpecie vini. Si obijcias, in extrema vnctione ſunt multæ vnctiones; & tamen effectus Sacramenti, vel fructus non datur in prima, vel ſecunda, ſed in vltima, vt docet communis opinio Theologorum in 4. diſtinct. 23. quam habet Sotus in 4. diſtinct. 23. quæſt. 1. artic. 1. & quæſt. 2. artic. 3. Reſpondeo, diuerſam eſſe rationem, quia diuerſæ vnctiones ſunt ad eundem effectum inſtitutæ: at conſecrationes ſunt ad conſecrandum corpus, & ſanguinem Domini.

Sextò quæritur, An Miſſæ ſacrificium ſit vnum, an plura? Quidam non verentur aſſerere, eſſe duo, quia, ſunt duæ, inquiunt, conſecrationes, duo myſteria, & ſigna, & vnum quodque per ſe ſuum ſignificatum, & effectum pecu-B liarem ſibi vendicat. Cæterum conſtans eſt Theologorum opinio: Vnum duntaxat Miſſæ ſacrificium eſſe. Auguſtinus lib. 10. de Ciuit. cap. 20. & lib. 17. cap. 10. & lib. 3. de baptiſ. cap. vlt. lib. 20. contra Fauſtum, cap. 18. & cap. 21. vnum ait eſſe Chriſtianorum ſacrificium, quod eſt Miſſa. Atque id ratio ipſa demonſtrat: ſiquidem vna tantùm eſt hoſtia, quæ immolatur, & offertur: vnus finis, in quem totum ſacrificium dirigitur: vnus denique ſacrificij effectus. Nec refert, vna, duabuſue conſecrationibus ſacrificium conſtet: quia ſicut duæ conſecrationes panis, & vini vnum Sacramentum conſtituunt, tanquam vnum quoddam diuinū epulum, atque conuiuium, quo anima ſpiritualiter reficitur; ſic etiam tanquam duæ partes in vnum ſacrificiū conueniunt, quod in cibo, ac potu ſpirituali conſiſtens Deo quotidie immolatur. Negare tamen non poſſumus, quin aliquando Eccleſia in precibus, & publicis officijs Eccleſiaſticis Miſſam numero multitudinis ſacrificia vocet, ob duas nempe ſpecierum panis, & vini conſecrationes: nam etiam eadem ratione interdum appellat myſteria, & Sacramenta. Quatenus ſunt duo ſymbola, & ſigna, quæ conſecrantur. C

Miſſam, eſſe ſacrificium propitiatorium. ſimul, atque impetratorium.

Cap. XX.

PRimò quæritur, An Miſſa ſit ſacrificium propitiatorium, ſiue expiatorium? Hæretici concedunt quidem eſſe ſacrificium Latreuticon, hoc eſt, ad Dei cultum, honorem, & venerationem oblatum; propitiatorium autem, ſiue expiatorium nequaquam; hoc eſt, quod expiet, ac deleat noſtra peccata, ita vt nobis Deum reddat placatum, atque propitium venia peccatorum condonata. Idcirco Synodus Tridentina Seſſio. 22. cap. 2. definit eſſe verè propitiatorium ſacrificium: quod ipſum etiam veteres ſancti Patres tradiderunt. Præſertim Auguſt. epiſt. 59. & lib. 1. D contra Creſconium, cap. 35. Cypria. lib. 1. epiſt. 9. Ambroſ. lib. 1. officiorum, cap. 48. Damaſ. in ſerm. de mortuis. Neque verò eſt, quòd Lutherani nobis obijciant Apoſtolum ad Hebræos ſcribentem, per vnam oblationem in Cruce factam, omnium eſſe deleta, & extincta peccata, nec oportere ſacrificium iterari. Nam vt ſupra docuimus, cruenta illa in Cruce oblatio non repetitur, ſed in memoriam quotidie reuocatur in Miſſa. Et poſt illam iidem incruente Chriſti corpus offerimus, non quòd de illius cruentæ in Cruce, vi, & efficacia quicquam detrahamus; ſed quòd vberrimos illius fructus per incruentum Miſſæ ſacrificium quotidie percipiamus. Nam merita Chriſti, & fructus per Sacramenta, ſacrificia, & bona opera nobis impertiuntur, & in nos abundè deriuantur.

Hebr. 10.

Secundò quæritur, quam efficacitatem Miſſæ ſacrificium, vt eſt propitiatorium habeat? Videlicet, an ex vi operis, quod fit, primam gratiam conferat, & veniam culpæ lethalis ijs, pro quibus offertur. Animaduertendum in primis eſt, in Miſſa duplex opus eſſe præter illud vnum A Chriſti Domini præceptum, & opus, quo & ſicut ſacrificium inſtituit, & quotidie immolatum Patri offert per miniſtros, & opera Sacerdotum. Vnum eſt opus totius Eccleſiæ, quæ per Sacerdotes, tanquam legitimos ſacrificij miniſtros incruente ſacrosanctum Chriſti corpus immolat, & offert. Alterum eſt opus ipſius Sacerdotis, qui immolat. Nam Chriſtus Dominus offert, vt Sacerdos ſuperior, & princeps. Offert Eccleſia per ſuum publicum miniſtrum, videlicet Sacerdotem. Presbyter verò offert, vt inferior Sacerdos, ac vt Chriſti, & Eccleſiæ miniſter. Item Eccleſia offert, velut Communitas quædam, quæ per Sacerdotes tanquam idoneos, & legitimos ad ſacrificandum delectos, & conſecratos miniſtros offert hoſtiam immaculatam.

Deinde ſciendum eſt, opus operantis in præſenti negotio dici, vel id, quod reſpondet cuique pro ſuo voluntatis affectu, quo aliquo modo Miſſæ ſacrificium offert, vel id, quod ex bono, pioque, ac religioſo Sacerdotis affectu exiſtit. Id verò, quod ex vi ipſius operis fit, duplex eſt, vt docet Gabriel ſuper Canon. Miſſæ lect. 26. in litera G, B aut enim eſt id, quod reſpondet Chriſti Domini inſtitutioni, aut id, quod reſpondet Eccleſiæ, quæ quotidie offert per ſuos Sacerdotes: & hunc duplicem effectum Miſſæ ſacrificium ſemper habet, quoniam Chriſtus Dominus ſemper eſt Deo Patri gratus, & acceptus: Eccleſia item ſemper ſancta, & immaculata. At primum effectum, qui reſpondet operi Sacerdotis immolantis, non ſemper Miſſa conſequitur, cum interdum Sacerdos ſit improbus.

Poſtremò, quod ſacrificio reſpondet ex vi operis, non eſt inſtar eius, quod reſpondet Sacramento ex vi operis; Sacramentum etenim primam gratiam, & veniam peccatorum confert proximè per ſe ipſum in modum naturæ, quæ in materia ſibi ſubiecta, & commodè præparata ſuum effectum inducit. Sacramenta enim in ſuſcipientibus, & iuſta, ac debita præparatione bene affectis, primam gratiam, & peccati remiſſionem efficiunt: at verò ſacrificium ijs, pro quibus immolatur, & offertur, non proximè per ſeipſum gratiam, & veniam peccatorum lethalium inducit, ſed impetrat pœnitentiæ donum, ac pri-C mam gratiam, quibus peccata abolentur. Et proinde Patres ſemper docuerunt per ſacrificium Miſſæ crimina, & ſcelera deleri, mortem fugari, veniam concedi: vt colligitur ex c. Omne, de conſec. diſt. 2. Sic Cyrillus Catecheſi 5. Chryſoſt. lib. 6. de ſacerdot. Damaſ. lib. 4. de fide orthod. cap. 14. Origenes homil. 13. in Leuit. & Cyprian. in ſermo. de Cœna Domini. Ambroſius lib. 1. Officio. cap. 44. Auguſt. lib. 20. de Ciuit. cap. 25. & 26. in Enchirid. cap. 110. & lib. de Trinit. cap. 14. Gregor. lib. 4. Dialogor. cap. 58. & homil. 37. in Euangel. Quod quidem Concilij Tridentini Seſſione 22. cap. 2. auctoritate confirmatur. Huius quippe, inquit (ſacrificij incruenti) oblatione placatus Dominus gratiam, & donum pœnitentiæ concedens, crimina, & peccata, etiam ingentia, dimittit. Id ipſum Sanctus Thomas in 4. diſtinct. 12. quæſt. 2. art. 2. quæſtio. 2. ad 4. longe ante tradiderat his verbis: Sacrificium nempe iuſtificare eos, pro quibus offertur, non vt cauſam proximam, ſed donum contritionis impetrando. Idem docuerunt Durant. 4. diſtinct. 12. quæſt. 4. & Maior 4. diſt. 12. quæſt. 1. Sotus 4. diſtinct. 13. quæſtio. 2. artic. 1. Ergo ſa-D crificium a Sacramento diſtinguitur, quod per hoc in modum naturæ proximè tanquam per Chriſti Domini inſtrumentum, gratia diuina confertur, & peccatorum ſordes, & maculæ mundantur: & proinde Sacramentum poteſt infantibus, item dormientibus, & furioſis, & amentibus legitimè alioqui præparatis gratiam dare: per ſacrificium verò primò pœnitentiæ donum impetratur ijs, pro quibus offertur, quo idonee, & legitime, vt par eſt, de peccatis dolent; & ita primam gratiam, & peccatorum remiſſionem, ac veniam conſequuntur. Deinde, Sacramentum ſolùm in nobis ſumentibus operatur in modum naturæ, quæ formam ſuam in materiam præparatam introducit, at ſacrificium, quia impetrando ſuum effectum conſequitur, prodeſt ijs quoque, pro quibus immolatur, licèt nihil ex re oblata edendo participent: Sacerdoti verò, qui ſacrificat, & offert, prodeſt ſacrificium; tùm quia ipſe Sacerdos pro ſe offert; tùm quia rem etiam ipſam oblatam, & hoſtiam ſumit. Sacramentum igitur primam gratiam, & culparum lethalium remiſſionem confert ſumentibus ritè, & idoneè præparatis, & hoc cer-

ta, &

ta, & firma inſtitutione, lege, & promiſſione Dei. At verò Miſſæ ſacrificium iis, pro quibus offertur, non proximè dat primam gratiam, & peccatorum lethalium remiſſionem, ſed impetrat pœnitentiæ donum à Deo, qui concedit, quo peccator incitatus de ſuis culpis legitimè dolet, & primam gratiam aſſequitur. Quare immeritò profectò Lutherani Catholicos accuſant, tanquam docentes per Miſſam deleri lethale peccatum eorum, pro quibus ſacrificatur, ſine vllo ipſorum dolore, & pœnitentia. Putant enim ex hoc, quod Catholici docent Miſſam eſſe ſacrificium propitiatorium, & expiatorium, & pro peccatis immolari, & offerri, pariter docere lethalia peccata proximè in modum Sacramenti remittere. Eodem modo, quo dixi, per Miſſæ ſacrificium conferri peccatori primam gratiam, confertur gratiæ incrementum iuſto, videlicet, quatenus per ſacrificium impetratur à Deo auxilium, quo iuſtus bona opera facit, quibus gratia nō ſolum conſeruatur, ſed etiam augetur.

Tertiò quæritur, An per Miſſæ ſacrificium fieri queat, vt is, pro quo immolatur, ex attrito, quidam aiunt, reddatur contritus: quidam enim Catholicorum, inter quos videtur eſſe Cathar. in opuſc. de ſacrificio Miſſæ, & in epiſt. ad Hebræos, cap. 10. id aliquando dixerunt, ſed falsò, niſi rectè explicetur: quamuis Ruar. artic. 16. putet eſſe probabile. Nam per Sacramentum ritè, & idoneè ſuſceptum, fit quis ex attrito contritus, quoniam interdum lethali peccato infectus, bona tamen fide putans legitimè ſe de peccato dolere, ad Sacramentum accedit, per quod primam gratiam, & veniam peccatorum conſequitur. Hoc tamen non præſtat proximè ſacrificium, ſed illud, videlicet impetrando facit ex attrito contritum, quatenus ei, pro quo ſacrificatur, pœnitentiæ donum impetrat à Deo, quo improbus excitatus, ac motus ſua peccata legitimè deteſtatur. Abſolutè igitur, & ſimpliciter Sacramentum facit ex attrito contritum, cum in modum naturæ ſuum effectum producat: id verò per ſe, & ſimpliciter ſacrificium non facit, ſed impetrando pœnitentiæ donum ei, qui antea nihil de ſuo peccato dolebat.

At dices, ſi ſacrificium lethalia peccata delet eorum veniam impetrando; ergo impetratorium tantummodo, non etiam propitiatorium ſacrificium eſt. Reſpondeo, impetratorium dici, quia impetrat multa bona iis, pro quibus offertur etiam nullum in eis peccatum delendo: dicitur tamen propitiatorium, quia impetrat quoque remiſſionem peccatorum; ac propterea pro peccatis ſacrificium fit, & offertur, vt Deum placet, qui placatus, pœnitentiæ donum concedat, quo peccata eluantur.

Quartò quæritur, An per Miſſæ ſacrificium leuia peccata, quæ venialia dicuntur, deleantur, & quo modo tollantur. Quæſtio intelligitur de venialibus peccatis, quæ delentur in iis, pro quibus Miſſæ ſacrificium offertur. Reſpondeo in primis, venialia peccata per Miſſæ ſacrificium non deleri in iis, qui ſunt peccatis lethalibus obſtricti, niſi quatenus pœnitentiæ donum impetratur, quo improbus ſuum lethale peccatum legitimè deteſtatur, quia vt docet Sanctus Thomas 3. par. quæſtio. 87. artic. 4. ſine lethali peccato, quum adeſt in homine, veniale nunquam remittitur. Deinde conuenit inter omnes Miſſæ ſacrificium delere in hominibus iuſtis, pro quibus offertur, venialia peccata, ſiue proximè per ſe, ſiue per aliud, quod impetrat, ea delere dicatur. Diſſident tamen auctores inter ſe: nam quidam aiunt per Miſſæ ſacrificium venialia peccata tolli proximè ſine vllo alio actu pœnitentiæ, quem eliciat is, pro quo ſacrificium offertur. Ita ſentit Canus libro 12. de locis, cap. 13. ad 9. Alij contra ſentiunt per Miſſæ ſacrificium deleri, quatenus per illud impetratur donum à Deo, quo ij, pro quibus ſacrificium offertur, explicitè, vel tacitè de peccatis venialibus dolent, & ita remiſſionem eorum peccatorum conſequuntur. Quod eſt dicere, per ipſum ſacrificium deleri venialia peccata, eo modo, quo tolluntur per ea, quæ Sacramentalia vocantur, iuxta eorum ſententiam, qui docent, vt, ſiue virtute Sacramentalium venialia peccata aboleri, & extingui. Aut contra per Miſſæ ſacrificium venialia peccata remotè expiari, hoc eſt per ſacrificium impetrari Diuinum auxilium, quo de peccatis venialibus dolemus. Sic cenſent Lindan. lib. 4. Panopliæ, cap. 51. Pighi. libro 2. de Eccleſiaſt. Hierar. cap. 5. & 6. Ayala de tradit. par. 3. conſid. 5. Mihi diſtinguendum videtur; nam ij, pro qui-

A bus Miſſæ ſacrificium offertur, aut offerunt quoque, hoc eſt, faciunt aliquo modo, vt pro ipſis offeratur ad ſuorum peccatorum venialium remiſſionem: aut nihil offerunt, ſed tantùm pro illis ſacrificium offertur, cum illi nihil meminerint, aut cogitauerint, aut fecerint. In aliis primis exiſtimo venialia peccata aboleri, eo ipſo, ſolùm, quo ſacrificium offerunt, vt remedium ad venialia peccata expianda, ſicut in eo, qui Sacramentalibus vtitur, vt remedio ad ſuorum peccatorum venialium remiſſionem; puto, venialia peccata extingui. Neque enim Miſſarum ſacrificia ſunt minùs efficacia contra venialia peccata, quàm Sacramentalia: ſed per Sacramentalia, eo modo, quo dixi, leuia delicta abolentur: ergo & per Miſſarum ſacrificia. In alijs verò ſecundis, arbitror, venialia peccata deleri, quatenus per Miſſæ ſacrificium impetratur donum à Deo, quo de ſuis peccatis venialibus explicitè, vel implicitè dolendo ea deteſtantur: vel quatenus impetratur à Deo, vt aliquo remedio, vtantur inſtituto ad peccatorum venialium remiſſionem obtinendam.

Quintò quæritur, An per Miſſæ ſacrificium pœnæ pec-
B catorum deleantur in iis, pro quibus offertur. Communis eſt ſententia, quam habet Sanctus Thomas 3. p. quæſtio. 79. artic. 5. deleri: Eſt enim hoc ſacrificium ſatisfactorium; & proinde culpis iam ante legitimè dimiſſis delet temporales pœnas culparum relictas. Si quæras, quanta pœna deleatur per Miſſæ ſacrificium. Reſpondeo cum Sancto Thoma loco citato, in iis, qui aliquo modo offerunt, & non ſolùm ſunt tales, vt pro illis offeratur, tantam pœnam tolli, quantus eſt eorum affectus, quo offerunt, videlicet maiorem, aut minorem, vt eſt maior, aut minor eorum affectus. In iis verò, qui nullo modo offerunt, ſed tantùm pro illis Sacerdos offert, æqualiter pœna dimittitur, & ea tanta eſt, quantam Chriſtus Dominus taxauit: ſicut Baptiſmus paruulis æqualem gratiam confert, & tantam, quantam Chriſtus definiuit, adultis verò maiorem, aut minorem, vt maior, aut minor eſt eorum ad Baptiſmum præparatio.

Sextò quæritur, An Miſſa ſit ſacrificium impetratorium? Conſtans eſt omnium Catholicorum ſententia, impetratorium ſimul eſſe, & propitiatorium: Et hoc qui-
C dem, quia non ſolùm pro expiandis, & delendis peccatis offertur; ſed pro obtinendis à diuina Bonitate omnis generis beneficijs: & hoc habet vſus Eccleſiæ, vt ex Liturgijs, & teſtimonijs veterum Sanctorum Patrum apertè colligitur.

Septimò quæritur, Quonam pacto in Miſſa, Ratio ſacrificij propitiatorij, ſeu expiatorij, ſeu ſatisfactorij, & meritorij, & impetratorij inter ſe diſtinguantur? Nemo Catholicorum diſſentit, Miſſæ ſacrificio eas quatuor rationes ineſſe, quæ à ſe inuicem diſtant. In primis eſt propitiatorium, ſiue expiatorium, quatenus pro peccatis lethalibus offertur, quorum veniam conſequitur, donum pœnitentiæ impetrando à Deo: nam licèt proximè per ſe lethalia peccata non deleat in iis, pro quibus offertur, delet tamen per aliud, videlicet per donum pœnitentiæ, quod impetrat à Deo. Item eſt propitiatorium, ſiue expiatorium, quia delicta venialia extinguit, & expiat in hominibus iuſtis, pro quibus offertur, vt paulo ante dixi. Eſt ſatisfactorium deinde, quatenus per illud conſequimur, remiſſionem pœnæ debitæ culpis iam
D antea dimiſſis. Meritorium item, vt vocant, eſt, quatenus iuſtis impetrat gratiæ incrementum, impetrando ſpecialia Dei auxilia, quibus homo iuſtus in bonis operibus ſe exerceat, & gratiam vberiorem, & ampliorem obtineat. Eſt denique impetratorium, quia offertur pro bonis cuiuslibet generis conſequendis. Hinc videre licet hos effectus eſſe diuerſos. Nec eos omnes Miſſa ſemper habet in omnibus, pro quibus offertur. Nam, vt poſtea dicemus, ſit ſacrificium pro mortuis, quibus non impetrat lethalis culpæ remiſſionem: delet tamen, ac tollit ex toto, vel ex parte pœnas culpis ante condonatis debitas. Et ita Miſſarum ſacrificiis mortuorum animæ, quæ igne purgatorio expiantur, à pœnis debitis ſoluuntur. Eſt igitur ſatisfactorium pro viuis, & mortuis, ſiquidem in vtriſque gratia, & charitate præditis, pœnas peccatorum delet, & expiat. Nec impetrat illis gratiæ diuinæ incrementum, quod poſt hanc vitam non datur; bene tamen viuentibus impetrat quatuor eiuſmodi beneficia. Chriſtus item, qui quotidie ſe ipſum

A offert per medium Sacerdotem, præſtat nobis quotidiè diuina beneficia; ſed modo nec ſatisfacit, nec meretur: quæ duo viuens, & morti ſeipſum offerens, in Cruce præſtitit abundè. Hinc etiam fit, vt eodem modo, quo Miſſa peccatorum remiſſionem operatur, operetur quoque gratiæ incrementum: neque enim per Miſſam copioſior gratia confertur in modum Sacramenti: nam per hoc, tamquam per inſtrumentum Deus iuſtis ſuſcipientibus Sacramentum vberiorem gratiam largitur; at verò per ſacrificium ea non datur proximè, ſed impetrantur à Deo ſingularia diuinæ gratiæ auxilia, quibus iuſtus bene operatur, & maiorem gratiam operando meretur. Sicut enim per Sacramentum proximè gratia prima diuinitus infunditur, ita proximè etiam per illud ſecunda gratia ſuſcipitur. At verò per Miſſæ ſacrificium, ſicut prima gratia non datur proximè, ſed impetratur: ſic etiam nec datur proximè ſecunda gratia; ſed impetrantur bonæ vitæ opera, & officia, quorum merito gratia creſcit, roboratur, atque perficitur.

Octauò quæritur, Quantæ efficaciæ, virtutis, & ponderis
B ſit Miſſa? Quod perinde eſt, ac ſi quæratur, An per ſe certum, & taxatum effectum producat, an verò incertum, neque definitum? Duæ ſunt opiniones: Prima negat certi eſſe, & definiti effectus, ſed infiniti eſſe, ait, in iis, pro quibus offertur, & ipſi quoque ſunt offerentes, eo argumento, quòd res oblata ſit infiniti pretij, cum ſit corpus, & ſanguis Chriſti: & offerens principalis ſit quoque infinitè gratus. Nam, vt prædixi, Chriſtus eſt Sacerdos principalis, qui ſe ipſum Patri offert; at miniſter, vel famulus, per quem dominus eleemoſynam erogat, nihil detrahit de bonitate, & æſtimatione eleemoſynæ; alioqui enim minus æſtimaretur eleemoſyna data per miniſtrum malum, quàm per bonum. Præterea, ſi Miſſæ virtus, & efficacia finita eſſet, minus ſatisfacerent pro pœna debita decem homines, qui ſacrificium offerrent, quàm ſi duo tantummodo offerrent. Si enim rem quamlibet finitam in decem homines diſtribuas, non tanta portio ſingulis obueniet, quanta duobus contingeret, ſi inter duos ſolummodo diuideretur. Ita planè, ſi decem homines Miſſam audirent, fructus diſtributus in eos, minor in quolibet eorum exiſteret, quàm ſi duo
C dumtaxat ſacrificio intereſſent. Quò item plures miniſtri ſacrificio inſeruirent, eo minorem hoſtiæ fructum participarent; ac proinde, qui poſt vnum, vel auditor, vel adiutor ad Miſſam accederet, is partem fructus illi detraheret. quæ videntur abſurda. Nam ſi duo homines Sacerdoti eleemoſynam erogent, qui pro illis ſacrificium offerat, non eſt primus minorem ex Chriſti ſanguine vtilitatem percepturus: quemadmodum ſi iuxta Crucem, quis vnà cum Chriſto ſanguinem illum Patri offerret; nihil minus conſequeretur, ſi ſolus ipſe, quàm ſi infiniti homines tunc ſimul adeſſent, qui idem cum illo ſacrificium offerrent. Hactenus prima opinio. Quam vt melius aſſequamur; ſciendum eſt, Miſſam offerri pro quibuſdam, ita vt ipſi ſpeciatim non offerant, vtpotè nihil circa Miſſam cogitantes, quæ pro illis offertur, nec quicquam agentes, nec procurantes, vt pro illis offerretur. Pro alijs verò, Miſſam nempe, offerri, ita vt & ipſi pariter offerant, vel quia ſacrificio interſunt, vel inſeruiunt ſacrificanti, vel rem diuinam faciendam aliqua ratione curarent.

Docet ergo ſuperior opinio, Miſſam in iis, pro quibus
D ſolùm offertur, & ipſi ſpeciatim non offerunt, certum, ac definitum effectum obtinere, & æqualem in omnibus, at verò in iis, pro quibus offertur, & ipſi pariter offerunt, certum, & taxatum non habere effectum, ſed maiorem, minoremuè, pro maiori, minoriùe ſtudio, affectu, & voluntate offerentium: quiſque enim tantùm ex Miſſa fructum percipit, quantus eſt pius in eo voluntatis affectus. Quemadmodum, inquiunt, Baptiſmus in paruulis, certum, ac definitum, & æqualem in omnibus effectum producit; at verò in adultis non item, ſed maiorem, aut minorem, pro maiori, minoriùe præparatione illum ſuſcipientium. Sic Caietanus 3. par. quæſtio. 79. articulo 5. & in opuſc. tom. 2. tract. 3. quæſtio. 2. Silueſter in verbo, Miſſa. 1. quæſt. 9. Angel. in verbo, Miſſa. quæſtio. 52. Viguer. in ſuis inſtitutionibus. Theolog. cap. 16. §. 2. Canus lib. 12. de locis Theologorum, cap. 13. ad 10. Ruar. artic. 16. Cordubenſis lib. primo, quæſtio. 3. Petrus Sot. lectione 7. de Euchariſtia. Petrus Nauarra de reſtitutione. lib. 2. cap. 2. numero 168. & ſequentibus.

A Secunda opinio abſolutè, & ſimpliciter affirmat, Miſſam certæ eſſe, & finitæ virtutis, & efficaciæ; ac proinde certum, & definitum effectum præſtare: quæ videtur fuiſſe conſtans veterum Theologorum ſententia. Sancti Thomæ in 4. diſtinct. 45. quæſtio. 2. artic. 4. quæſtio. 3. ad ſecundum. Bonauenturæ in 4. diſtinct. 45. artic. 2. quæſt. 3. ad vltimum. Sic Ricardus 4. diſtinct. 45. art. 2. quæſtio. 3. Scotus quodlib. 20. artic. 1. & 3. Durandus 4. diſtinct. 45. quæſtio. 3. ad 3. Palud. 4. diſtinct. 45. quæſt. 2. artic. 2. concluſ. 4. Adrian. quodlib. 8. artic. 3. Gabriel. in canon. Miſſæ lectio. 26. & 27. Maior. 4. diſtinct. 55. quæſtio 2. Sotus lib. de iuſt. 9. quæſtio. 2. artic. 2. nec eſt ſibi contrarius, vt quidam putarunt, in 4. diſtinct. 13. quæſtio. 2. artic. 1. Conarruuias in cap. Alma mater. par. 1. §. 1. numero 5. & ſequentibus. Qui omnes eo ſunt argumento permoti. Quia alioqui Miſſa, quam quilibet Sacerdos offert, ſua vi, tute, & efficacia æquaret ſacrificium, quod obtulit Chriſtus in cruce.

Deinde, Si Miſſæ ſacrificium certæ, & finitæ efficacitatis non eſſet, certum, & taxatum non produceret ef-
B fectum in iis, pro quibus ſolùm offertur, quique non offerunt. Id manifeſtum eſt: nam cum illi non offerant, nihil eſt in illis, ex quo Miſſæ effectus taxetur, definiatur, & terminetur. Cur igitur in illis tantus Miſſæ effectus exiſtit, & non maior? Accedit, quod ſi Miſſæ efficacia non eſſet certa, fruſtra equidem plura Miſſarum ſacrificia ad eandem peccati pœnam delendam, ad ſatisfaciendum pro eiſdem peccatis offerrentur: hac enim ratione probatur vnum Miſſæ ſacrificium in cruce factum, nec vnquam ampliùs repetendum, cum illud fuerit infinitæ virtutis pro peccatis omnium hominum diluendis. Poſtremò, ſi Miſſæ ſacrificium infinita virtute conſtaret, ſufficeret vnum procul dubio ad eos omnes liberandos, quorum peccata igne purgatorio expiantur: Cur igitur tot in dies in vniuerſa Eccleſia pro illis Miſſarum ſacrificia celebrantur? Sacerdos itidem, qui multis ſacrificia petentibus promiſit ſe pro illis rem diuinam facturum, omnibus plenè ſatisfaceret, ſi ſemel pro illis tantùm ſacrificaret; quod cum Eccleſiæ communi ſenſu, & conſuetudine pugnat. Hæc de opinionibus.

C Primùm, dicemus, an Miſſa ſit certi, & finiti effectus in iis, pro quibus offertur, & ipſi non offerunt. Deinde, an certum, & taxatum effectum obtineat in iis, pro quibus offertur, & ipſi quoque ſunt offerentes. Neque enim hæ duæ quæſtiones confundi debent, vt quidam confundunt. Item dicendum eſt, an Miſſæ ſacrificium, vt ſatisfactorium eſt, certum, & finitum effectum habeat: infinitum verò, vt eſt impetratorium, an verò finiti, & certi effectus ſit, tùm, vt eſt ſatisfactorium, tùm vt eſt impetratorium?

Quòd ad primum pertinet, mihi magis placet ſecunda ſententia; cuius quidem argumenta poſita, quod primò loco poſuimus, abundè ſatis oſtendunt: nimirum Miſſam, vt eſt ſatisfactoria eſſe certi, & finiti effectus, hoc eſt, certæ, & finitæ ſatisfactionis in iis, pro quibus offertur, & ipſi nullo modo offerunt, quia nihil cogitant, fiatne, & offeratur Miſſæ ſacrificium, an ſecus. Oppones id quod obijciebat prima ſententia hoſtiam in ſacrificium oblatam, infiniti pretij eſſe. Concedo, ſi in ſe quidem ea ſumatur: at vt per Sacerdotem offertur, virtutis eſſe
D finitæ, qua conſtat actio Sacerdotis. Vrgebis cum primæ opinionis auctoribus. Actio miniſtri, & inſtrumenti nequaquam minuit virtutem, & efficaciam cauſæ principalis: ſed in Miſſa Chriſtus Dominus eſt principalis Sacerdos, qui offert; quod ſi Chriſtus quotidie Patri offert in Miſſa, cum ipſe ſit ei infinitè gratus: qua ratione Sacerdos, qui eſt eius miniſter, efficaciam eiuſdem definit, ac terminat? Reſpondeo, quemadmodum per Baptiſmum deriuantur merita, & fructus vitæ, & mortis Chriſti Domini, quæ per ſe infiniti ſunt pretij, & infinitæ virtutis; & tamen non niſi finitè percipiuntur ab iis, cum quibus ea Chriſtus per Baptiſmum communicat. Ita idem prorſus eſt de Miſſæ ſacrificio iudicandum.

Inſiſtes, inſtrumentum naturæ, & artis definire, ac reſtringere quidem virtutem, & efficacitatem formæ naturalis, non tamen inſtrumentum voluntarium, vt videre eſt in famulo, per quem dominus eleemoſynam elargitur; at Sacerdos, inſtrumentum eſt Chriſti

Domini

Domini voluntarium, non naturæ, vel artis. Reſpondeo, etiam Baptiſmum eſſe inſtrumentum voluntarium, quo Chriſtus Dominus voluit vti ad gratiam paruulis conferendam; & tamen non niſi finita per illum confertur. Reſpondeo itaque in hunc modum: inſtrumentum naturæ, vel artis per ſeipſum definit, & reſtringit cauſæ principalis efficaciam: inſtrumentum verò voluntarium per ſe nihil habet, quo definiat, taxet, ac terminet; at definit voluntate eius, qui illud adhiberi voluit ad aliquid faciendum. Et ita ſicut Baptiſmus in paruulis, voluntate Chriſti eſt certi, ac definiti effectus, ſic etiam Miſſa in iis, pro quibus offertur, & ipſi offerentes non ſunt.

Nonò quæritur, An Miſſa ſit certæ, & definitæ virtutis, & efficaciæ in iis, pro quibus offertur; ipſi tamen ſunt quoque offerentes? Superiori quæſtione a nobis demonſtratum eſt, Miſſam certum, & finitum effectum habere in iis, pro quibus offertur, ita vt ipſi non offerant. In præſentia quærimus, an ſit idem pariter iudicandum, quando pro quibuſdam offertur, qui & ipſi quoque ſunt offerentes, videlicet, quia Miſſæ ſacrificio interſunt, vel inſeruiunt, vel aliquo modo cauſa ſunt, vt ipſum ſacrificium fiat, & offeratur. Duas video eſſe ſententias: Vnam aſſerentem non eſſe certi, & definiti effectus, quoniam maior, aut minor ex Miſſa fructus percipitur, pro maiori, aut minori offerentium ſtudio, & affectu: alioqui peioris eſſent conditionis ii, qui vni Miſſæ ſacrificio præſentes interſunt, vel inſeruiunt, vel illud offerunt, quàm ſi vnus tantùm adeſſet, inſeruiret, aut offerret. Quando item plures offerunt vnum, & idem Miſſæ ſacrificium, pius, & religioſus affectus vnius offerentis, nihil impedit affectum alterius, nihil minuit, nec ei quicquam detrahit: ergo ſinguli plus, minuſúe participant, proue maior, minorúe eſt eorum affectus. His accedit, quod ſi plures ab vno Sacerdote baptiſma ſimul ſuſcipiant, quiſque tantum ex baptiſmo fructum capit, quanta eſt idonea eius ad Baptiſmum præparatio. Item, ſi plures de eodem lumine ſua lumina accendant, quiſque tantum luminis accipit, quanta eſt lucerna, quæ accenditur, & plures eadem lucerna illuminantur magis, aut minus, vt viciniores, remotioreſúe ſunt. Si multi eidem eundem Solem aſpiciant, eandem vocem auſcultent, eundem ſonum audiant, vel odorem percipiant, tantùm ſinguli capiunt, quantum poteſt cuiuſque ſenſus percipere, nec vnus impedit alterum: ſicut ex eodem fonte plures hauriunt aquam, plus, minuſúe ſinguli, prout maius, minuſúe vaſculum afferunt ad fontem. Ita Caietanus, Silueſter, Cordubenſis, Angelus, & alij philoſophantur locis ſupra citatis.

Secunda ſententia negat Miſſæ effectum eſſe incertum, & infinitum: quæ veterum Theologorum videtur eſſe communi conſenſu recepta, Sancti Thomæ, Bonauenturæ, Ricardi, Scoti, Durandi, & Paludani, quorum opinioni ſubſcripſere Gabriel, Adrianus, Sotus, Maior, quos omnes ſuperiori quæſtione citaui. Qui eo argumento ſunt moti. Quòd prima ſententia cum Eccleſiæ communi ſenſu, & vſu pugnare videatur. Nam alioqui ſi duobus, tribuſúe promitterem me pro ſingulis eorum ſacrificaturum, ſingulis ſatisfacerem ſemel tantummodo ſacrificando. Si vni item promitterem me pro eo immolaturum; & deinde ſecundus, & tertius item peteret à me, vt pro eis ſacrificium facerem, eorum neminem debito ſibi iure, & fructu priuarem, ſi pro omnibus vnam tantùm hoſtiam offerrem, & ſemel tantùm rem diuinam facerem, quia pro ſuo ſtudio, & affectu debitum ſibi fructum ex vno ſacrificio quiſquè perciperet. Hæc opinio mihi magis probatur, eo quòd cum piorum, ac fidelium hominum pro ſe multa ſacrificia ſubinde flagitantium, communi conſenſu magis congruere videatur. Sed obijciunt primæ opinionis auctores: eum Sacerdotem ſecundo, & tertio ſacrificare meritò debere, cum tribus promiſit hominibus ſe rem diuinam facturum: nam hoc ipſo, inquiunt, quòd tribus ſacrum promiſit, ter ſe ſacrificaturum eſt pollicitus. At eos profectò vrget adhuc argumentum: quia ſi Sacerdos cum ſecundo, ac tertio promiſit, in animo habuerit facere idem illud ſacrificium, quod primo petenti promiſerat, neminem damno efficiet: Siquidem nullus fructum alterius impedit, aut minuit, ſi vnum, & idem ſacrificium pro omnibus offeratur. Nec quidquam efficiunt exempla in prima opinione propoſita de Baptiſmo, cum plures ſimul ſalutari aqua abluuntur, de lucerna, qua plures illuminantur, de voce, vel ſono, quem plures audiunt, de odore, quem multi percipiunt. Nam Baptiſmus, quem ſuſcipimus, non in actione, ſed in receptione conſiſtit. At Miſſæ ſacrificium eſt actio Sacerdotis ſatisfactoria nomine Eccleſiæ. Cætera exempla ſolùm probant eandem rem obiectam poſſe plures percipere: & eam quemque ſuo ſenſu percipere. At Miſſæ ſacrificium eſt vna Sacerdotis actio, quæ infiniti effectus eſſe non poteſt.

Opponunt iidem iidem auctores, ſtultam illius petitionem videri, qui petit, vt pro ipſo tantùm, & non pro alio Miſſæ ſacrificium fiat: quandoquidem vſu Eccleſiæ, ſingula Miſſarum ſacrificia, etiam ea, quæ pro ſe quiſque petit, offeruntur pro Romano Pontifice, pro Imperatore, pro Antiſtite proprio, pro omnibus circumſtantibus, & audientibus rem diuinam, pro inſeruientibus ſacrificio. Communi etiam vſu Parochus, tametſi ſpeciatim Miſſam offerat pro Titio, qui ſacrificium petiuit, offert tamen eam generatim pro tota ſua Parochia; ergo ſtulte petit is, qui vult, vt pro ſe tantummodo ſacrificium offeratur. Reſpondeo, nequaquam ſtultè petere eum, qui petit, vt pro ſe vno, ac ſolo ſacrificium offeratur, nec enim excludit eos, pro quibus ſuo more, & inſtituto decreuit, ac voluit Eccleſia, vt ſacrificium immoletur; hæc enim eſſet ſtulta petitio: Excludit tamen meritò, & iure ſuo alios, quibus ſpeciatim Sacerdos promiſerat ſe pro illis ſacrificaturum.

Quod vt intelligamus, eſt animaduertendum, ex Scoto quodlib. 20. artic. 2. & 3. Adriano, Gabriele, Soto, & Cordubenſi locis ſupra citatis, triplicem eſſe Miſſæ fructum, generalem, ſpecialem, & medium. Generalis eſt, quem vult Eccleſia, vt Sacerdos cum ſacrificat, applicet Papæ, Imperatori, Regi, Principi, Epiſcopo, & cæteris Eccleſiæ fidelibus; & hunc fructum Sacerdos iure non poteſt non applicare iis, quibus voluit Eccleſia, vt applicaretur. Specialis fructus eſt is, quem participat Sacerdos, dum ſacrificium facit, & hunc fructum alteri applicare iure non cogitur Sacerdos. Medius fructus eſt is, quẽ vult Eccleſia, vt applicet Sacerdos iis, pro quibus ſacrificium facit, & offert. Nauarrus in Manuali cap. 25. numero 92. Conſtat igitur ex his omnibus Eccleſiam per Sacerdotes Miſſarum ſacrificia offerentem, ex huiuſmodi ſacrificiorum fructu ſibi reſpondenti partem diſtribuiſſe, partem verò reliquiſſe Sacerdotis arbitrio diſtribuendam; & ita ipſa Eccleſia per ſeipſam in Romanum Pontificem, in Imperatorem, vel Regem; in circumſtantes quoque audientes, vel inſeruientes, & denique in totum fidelium Chriſtianorum cœtum certas portiones diſtribuit, quas Sacerdos ratione ſui muneris, & officii debet illis aſſignare, quibus Eccleſia iam ante aſſignauerat: arbitrio verò Sacerdotis certam portionem reliquit diſtribuendam his, aut illis, pro quibus ſpeciatim ſacrificium offert: & hæc eſt fructus portio, quam quiſque ſibi vult ſuo iure attribui, & applicari, cum a Sacerdote petit, vt pro eo ſacrificium offerat: atque hunc in modum primæ opinionis argumenta ſoluuntur.

De eadem re aliæ quæſtiones diluuntur.

Cap. XXI.

PRimò quæritur, An Miſſa pro pluribus oblata minus proſit ſingulis, quàm ſi pro vno tantùm offerretur? Eſt ſermo nunc eſt de Miſſæ ſacrificio, vt eſt pro pœnis peccatorum debitis ſatiſfactorium. Conſentiunt ferè omnes, minus ſingulis prodeſſe, quando Miſſa pro multis offertur, & ipſi non ſunt pariter offerentes. Diſſentiunt verò, quando Miſſa ita pro pluribus offertur, vt ipſi quoque ſint offerentes.

Duæ ſunt enim opiniones: Vna, quæ docet, non minus ſingulis prodeſſe; quæ opinio placuit omnibus iis, quos ſuperiori capite dixi ſentire Miſſam in illis non eſſe certi, & definiti fructus, ſed maiorem, minoremúe, pro maiori, aut minori pietate, & affectu offerentium: at proinde

cum pietas vnius nihil pietati alterius officiat, ſequitur, vt quiſque ex fructu Miſſæ capiat pro ſuæ pietatis ratione.

Altera eſt eorum ſententia, quos prædicta Quæſtione monui, cenſere, Miſſam in illis certi, & definiti effectus exiſtere, qui conuenienter ſuæ opinioni putant Miſſam pro pluribus oblatam minus ſingulis prodeſſe: quæ ſententia mihi magis videtur cum ratione, & veritate conuenire. Quoniam Miſſæ fructus, & effectus, quod attinet ad ſatisfactionem, de qua nunc loquimur, certus, & finitus eſt. At quod finitum eſt, ſi diuidatur in multos, minus in ſingulis eſt, quam ſi in vnum tantummodo conferretur. Oppoſitæ verò ſententiæ argumentum ſolum probat, eos, qui aliquo modo per Sacerdotem offerunt ſacrificium, nihil minus participare, etiam ſi innumeri ſint, quam ſi pauciores eſſent, ſed hoc ideo eſt, quia ſinguli offerunt; & proinde quiſque plus, minuſue accipit, prout maior, minorue eſt eius affectus, quo offert: ſecus verò eſt, quatenus ij, qui offerunt, participant Miſſæ fructum, non vt offerentes ſunt, ſed vt ſunt ij, pro quibus ſacrificium offertur.

Secundò quæritur, An Miſſa ſaltem vt eſt impetratorium ſacrificium ſit infiniti fructus, & pretij: & an pro pluribus oblata, minus proſit ſingulis, quam ſi pro vno dumtaxat offerretur? Quorundam eſt opinio, non ſolùm Miſſam, ſed quodlibet orantium patrocinium impetratorium, non minus momenti, & ponderis in ſingulis habere, quàm in vno, ſi pro eo tantummodo precarentur. Ratio eſt deſumpta ex cap. Non mediocriter, de conſecr. diſt. 5. vbi habetur: Cum Pſalmus, vel Miſſa pro Mortuis dicitur, non minus, quàm ſi pro vno quolibet ipſorum diceretur, accipitur. Deinde, quia res ſpirituales tota participantur à pluribus ſine vlla ſui diuiſione. Tertiò, quia vis impetrationis innititur miſericordiæ, & liberalitati Dei. Ergo cum oramus, non minus exaudimur, ſi pro pluribus precemur, quam ſi pro vno tantùm oraremus. Sed conſtans eſt veterum Theologorum ſententia, Scoti, Ricardi, Bonauenturæ, Durandi, Paludani, & aliorum locis citatis, minus in ſingulis valere, quia preces Eccleſiæ ſunt finitæ virtutis, & efficaciæ; at finitum in plures homines diuiſum, fit in ſingulis minus. Deinde id, quod Sacerdos in Miſſa impertit ijs, pro quibus ſacrificat, eſt, vt ante iam dixi, portio quædam, quam Sacerdotis arbitrio, Eccleſia diſtribuendam reliquit: ergo cum illa ſit finita, in plures homines diſtribuenda minor exiſtit in ſingulis.

De fructu orationis pro pluribus oblatæ, an proſit ſingulis æque, ac ſi pro vno tantùm offerretur. Duæ ſunt opiniones. Vna dicit æque prodeſſe, ſaltem quod pertinet ad vim impetrandi. Altera negat generatim. Hanc dicit Couarruuias eſſe communem in cap. Alma mater. p. 1. § 5. num. 9. vbi citat S. Thomam, Scotum, Adrianum, Caietanum, Sotum, Medinam, Innocentium, Ioannem Andream, Abbatem, Imolam, Turrecrematam, & Nauarrum. Certè hæ duæ opiniones, ſi de vi impetrandi ſermo ſit, conciliari facilè queunt: nam quod attinet ad vim ſatisfaciendi conuenit inter pleroſque, orationem, quæ pro pluribus offertur, minus prodeſſe ſingulis, quàm ſi pro vno dumtaxat offerretur. Vis igitur impetrandi, aut conſideratur ex liberalitate, & miſericordia Dei, quem oramus, & cui innititur vis impetrandi, & tunc impetratio non eo ipſo eſt minor, quo oratio pro pluribus offertur, nam æque facilè eſt bonum quodlibet impetrare pro centum orando, ac ſi oraremus pro vno, quia impetratio innititur liberalitati Dei, non autem ſemper certæ legi, & promiſſioni diuinæ: & Deus liberaliter dat, quod oramus, & petimus; & hinc eſt, vt peccator impetret à Deo aliquando, quod petit, & exaudiatur vbi, & quum vult Deus. Aut conſideratur vis impetrandi ex affectu eius, qui orat; & tunc certi, & finiti fructus eſt, ac proinde quo pro pluribus oramus, minus ſingulis profumus, quia affectus noſter, qui finitus, & certus eſt, diuiditur in plures; & ita fit minor in ſingulis. Et hoc eſt, quod docet opinio ſecunda, quam Couarruuias loco citato dicit eſſe communem: Eſt enim oratio religionis officium, eſt opus humanum, at opus humanum certis finibus, & terminis concluditur. Item Eccleſia pro priuatis hominibus ſpeciatim orat: & pro rebus peculiaribus obtinendis nominatim orat: alioqui ſemper eſſet orandum generatim pro omnibus ſi tantùm prodeſſet ſingulis oratio, quæ pro multis offertur. Inſuper vis impetrandi, vt conſideratur, ex affectu eius, qui orat, tantæ æſtimationis, valoris, & pretij cenſetur, quantus eſt affectus orantis: ſed affectus, certus, & finitus eſt. Ex his patet ſolutio argumentorum.

Ad id etenim quod obijcitur ex cap. Non mediocriter. Reſpondent Gloſſatores, & Theologi in 4. diſt. 45. Pſalmus, vel Miſſa, cum pro multis dicitur, nò minus accipitur, &c. hoc eſt, non minus meretur, & ſatisfacit is, qui pluribus ſuffragatur, quam ſi vni tantùm ſuam opem, & auxilium præſtaret. Item ij, quibus aliquis ſuffragatur, non minus lætantur, nec minori conſolatione afficiuntur, quam ſi vnus tantùm auxilio iuuaretur.

Obijcies, non minus exauditur quis, cum pro pluribus Deum precatur, quam ſi pro vno tantùm precaretur; ergo non minus impetrat. Reſpondeo, quatenus precatio noſtra innititur liberalitati, & miſericordiæ Dei, non minus meretur, & impetrat, oblata pro multis, quàm ſi pro vno tantùm offerretur: At verò, quatenus eſt hominis actio ex certo quodam animi, & voluntatis affectu profecta, minor eſt in ſingulis, quando pro pluribus offertur: Opus enim, & officium hominis eſt finitæ poteſtatis, atque virtutis; & proinde certæ, & finitæ efficacitatis.

Tertiò quæritur, Quo pacto Miſſæ fructum ſinguli percipiant, pro quibus ipſum ſacrificium offertur, videlicet, an omnes æqualiter participent? Quòd ſi inæqualiter, vnde nam fiat, vt vnus ampliorem, vberiorem, & longè maiorem fructum, quam alter capiat ex eo? Et ſermo hic eſt de Miſſæ ſacrificio, vt eſt pro pœnis peccatorum debitis ſatisfactorium, non vt eſt impetratorium, qua ratione, vt paulo ante dixi, innititur liberalitati Dei. Reſpondeo, quando Miſſa pro duobus, tribus, aut etiam pluribus offertur, & ipſi offerentes non ſunt; tunc in omnes æqualiter fructus Miſſæ deriuatur. Neque enim verum eſſe exiſtimo, quod quidam tradiderunt, plus illi impertiri, qui maiori Dei gratia, & charitate ſit præditus: habitus enim ſolus charitatis, non eſt maior, minorue præparatio ad maiorem, aut minorem Miſſæ fructum iure capiendum, niſi magis pius, & religioſus in ſacrificium oblatum voluntatis affectus acceſſerit: ſed iſti æqualiter ſunt erga Miſſam affecti, cum nihil cogitent, ergo fructum omnes æqualem percipiunt. Deinde, cum Miſſa pro quibuſdam generaliter offertur; ſpeciatim verò pro alijs, & neutri illorum offerunt; magis prodeſt ijs, pro quibus ſpecialiter Miſſæ ſacrificium fit; quoniam etiam ſi illi non ſint offerentes, Miſſæ fructus per ſpecialem Sacerdotis affectum, maior obuenit iſtis, quam illis: nam ipſa etiam Eccleſia illis, pro quibus ſacrificium peculiari nomine fit, certam, & peculiarem aſſignat, & applicat portionem; alijs verò generalem dumtaxat. Hinc eſt, vt vſu ſit in Eccleſia receptum, vt pro quibuſdam ſpecialiter Miſſarum ſacrificia fiant, & offerantur.

Quando etiam Miſſa pro pluribus offertur, & illi quoque ſunt offerentes, ſinguli ratione ſui operis, Miſſæ fructum percipiunt. Et hoc eſt, quod docet Sanctus Thomas 3. par. quæſtio. 79. art. 5 Sed hic fructus quodammodo dicitur ex opere operantis, qui propter opus aliorum, quamuis eſſent innumeri, nihil minuitur, neque remittitur. Fructum igitur reſpondentem merito, & operi Eccleſiæ offerentis, minorem, maioremue participant ij, pro quibus ſacrificium offertur, quò plures, paucioreſue ſunt: quia, vt ſuperius dixi, eiuſmodi fructus eſt finitus; & proinde in plures diuiſus fit minor in ſingulis; ita tamen, vt plus, minuſue deriuetur in ſingulos, pro ratione maioris, minoriſue affectus Eccleſiæ, quo pro illis ſacrificium offert.

Quartò quæritur, An Miſſa in ijs, pro quibus offertur, ſemper ſuum effectum obtineat, certa, ac firma lege? Sit exemplum: Miſſæ ſacrificium, vt hactenus indicaui, eſt propitiatorium, ſatisfactorium, meritorium, & impetratorium, & offertur pro Titio, Quæritur, an certa, ac ſtata lege Titius oblati pro illo ſacrificij fructum percipiat? nam ſi hac lege Miſſæ fructus obueniat, rectè inferas, Titio etiam dormienti peccata quoque remitti, & pœnam eis debitam ex toto, vel ex parte condonari; in eo etiam gratiam augeri, ſi iuſtus ſit. Reſpondent quidam, certa lege ſemper Miſſæ fructum obtineri, ſed non ſtatim, atque ſacrificium offertur, ſed debitis temporibus ad id diuinitus conſtitutis. Alij verò diſtinguunt hunc in modum: Miſſa, vt eſt propitiatorium ſacrificium,

culpas remittit, non proximè quidem per ſe, ſed pœnitentiæ donum impetrando, ac proinde impetrat firma lege auxilium diuinæ gratiæ, quo quis de peccatis dolere queat: ſed quia huiuſmodi auxilij ductum is non ſequitur ideo de peccatis non dolet: quare Miſſa nequaquam ſuo effectu fraudatur, cum datum ſit auxilium, quo quis a peccatis reſurgat, quamuis non reſipuerit, quia noluit. Deinde, Miſſa, vt eſt ſatiſfactorium ſacrificium, ſtabili lege ſuũ conſequitur effectum, niſi eius pro quo offertur peccatum impediat. Et quoniam, qui lethali peccato tenentur, iis pœnæ peccatorum non condonantur; ideo ſi pro his Miſſa offeratur, nihil illis pœnarum remittitur: at ſi iuſti fuerint, & in gratia Dei conſtituti, remiſſionem pœnæ certa lege, vel ex toto, vel ex parte conſequuntur, vt docet. S. Thomas 3. p. q. 79. ar. 5. Hinc efficitur, vt Miſſæ pro defunctis oblatæ, quorum peccata purgatoriis pœnis expiãtur, certò aliquid pœnarum remittant. Præterea, Miſſa vt eſt ſacrificiũ meritorium, per ſe proximè non confert gratiæ incrementũ, ſed impetrat ſingulare Dei auxilium, quo is, cuius gratia ſacrificium fit, ampliorem gratiam promereri queat. Et quia non ſemper Dei auxilia ſequimur, fit inde, vt per Miſſam non ſemper gratia vberior obtineatur: datur tamen diuinum auxilium, quo eam promereri poſſimus. Demũ Miſſa, vt eſt impetratorium ſacrificium ad cetera bona omnis generis conſequenda, certò ſuum effectum adipiſcitur; et tamen bona nobis ſæpe non conferuntur ex accidẽti, quia id nobis non expedit. V. G. offertur Miſſa pro Titio, vt ex morbo conualeſcat; nec tamen conualeſcit, Miſſa nequaquã per ſe ſuo effectu fruſtratur, ſed quia Titio minime cõducit, ideo is non reſtituitur priſtinæ ſanitati: nam quemadmodum lethale peccatum Titium impedit, ne oblatum ſacrificium peccatorum pœnas remittat, ſic etiam, quia morbus ei nunc eſt vtilis, obeſt, & impedit, ne Miſſa ei, quam exoptat, ſanitatem reſtituat.

S.Tho. 3. p. q. 82. ar. 6.

Quintò quæritur, An Miſſa quam improbus Sacerdos offert, alicuius ſit fructus, ac meriti? Vna eſt omnium ſententia, Miſſam talis Sacerdotis eum fructum habere, qui ex opere exiſtit ipſius ſacrificii, quoniam hic fructus reſpondet Chriſti Domini inſtitutioni, qui voluit, vt Sacerdos offerret: & ideo Sacerdos, qua ratione facit, & offert nomine, & auctoritate Chriſti, quamuis improbus ſit non impedit, quo minus ſacrificium, vt inſtitutum à Chriſto Domino fructiferum, & ſalutare ſit. Item, fructuoſum eſt ſacrificiũ, merito ipſius Eccleſiæ: ac proinde talis fructus cum Chriſto, & Eccleſiæ debeatur, per Sacerdotis improbitatẽ, nec tollitur, neque minuitur. Preces item, quas malus Sacerdos nomine Eccleſiæ, vt miniſter fundit in Miſſa, fructuoſæ ſunt, quia hic etiam publicarum precationum fructus reſpondet merito Eccleſiæ, non Sacerdotis. Ergo quæſtio intelligitur de fructu, qui reſpondet operi operantis, hoc eſt, ipſius Sacerdotis, qui ſacrificat. Quæſtionem autem mouet, quod Miſſa eſt ſacrificium, impetratorium, at impetratio, liberalitati, & miſericordiæ Dei innititur, non meritis hominis: Deus enim aliquando peccatores exaudit. Cõcors eſt Doctorum opinio, minus fructuoſum eſſe ſacrificium per improbum Sacerdotem oblatum, quoniam hic licet impetrare aliquid poſſit, tamen Miſſa ab eo oblata, ſatisfactorium opus non eſt, is enim, qui lethali peccato obſtrictus eſt, Deo ſatisfacere non poteſt. Item iuſtus, ac probus Sacerdos plus benefactis, ac meritis ſuis à Deo impetrare poteſt, quàm iniquus, & improbus.

Sextò Quæritur, An Miſſæ ſacrificium factum ab hæretico Sacerdote, vel Schiſmatico, vel Catholico, maiori tamen excommunicatione affecto, ſit alicuius fructus? Conſentiunt omnes, prædictum Sacerdotem verè conſecrare corpus, & ſanguinem Chriſti: nam id conficit nomine, poteſtate, & auctoritate Chriſti, quam Eccleſia non adimit, non abrogat: quamuis olim non defuerint, qui opinati ſint Sacramentum ab eo non confici: cuius quidem opinionis fuit etiam Magiſter in Quarto, Diſtinctio. 13. quod ideo docuit quia multi Patres affirmaſſe videntur irritas eſſe eas conſecrationes, quibus Hæretici, aut Schiſmatici conſecrant, vt citat Gratianus in cap manus, cap. dictũ eſt, cap. quod quidam. cap. Arianos cap. extra Eccleſiam. 1. q. 1. & cap. audiuimus. cap pudenda. cap. Schiſma. 24. quæſt. 1. veruntamen eiuſmodi ſententia communi Theologorũ conſenſu reiecta eſt, de qua re dixi lib. 8.

Quæſtio igitur eſt, an Miſſæ ſacrificium aliquid proſit iis, pro quibus offert talis Sacerdos, expers ſcilicet gratiæ Dei, nec intelligitur quæſtio de opere operantis, ſed de ope-

A re ipſius ſacrificii, Chriſti, & Eccleſiæ meritis reſpondente. Negant nonnulli vllius eſſe fructus, & vtilitatis: nam Sacerdos, inquiunt, ſacrificium offert nomine, & auctoritate Eccleſiæ: Sed Eccleſia per talem Sacerdotem non offert, quia eum a ſuo gremio, & conſortio ſeparauit, ac proinde eſt extra Eccleſiam eiectus. Aliis oppoſitum probabilius eſt viſum, ſacrificium ſemper eſſe fructuoſum, quoniã Miſſam Chriſtus Dominus per medium Sacerdotem quotidie offert, cuius oblationis effectum Eccleſia non tollit, aut impedit. Item, quia Sanctus Thomas, tertia parte quæſtione 82. articulo ſeptimo, perſpicuè docet talem Sacerdotem vere conſecrare, cum id faciat nomine Chriſti, & auctoritate: ſed eiuſdem nomine, & auctoritate offert; ergo ſicut conſecratio valet, ſic valet quoque oblatio: hic enim fructus potiùs Chriſti meritis, quàm Eccleſiæ reſpõdet. Quæres, an ſaltem preces, quas talis Sacerdos fundit in Miſſa nomine Eccleſiæ, ſint fructuoſæ iis, pro quibus ſacrificium offertur: nam maior eſt de iis dubitatio, quàm de ipſo ſacrificio: hoc enim Chriſtus inſtituit, ac proinde illi, nempe ſacrificio, ineſt quædam virtus, & efficacia à Chriſto Domino deriuata, at preces ſunt ab Eccleſia inſtitutæ, cuius

B auctoritate adhibentur, & offeruntur: ſed Eccleſia, per Sacerdotes Hæreticos, vel Schiſmaticos nihil offerre vult, ergo planè nihil efficiunt, S. Thomas 3. p. q. 82. ar. 7. ad 3. videtur aſſerere, horum quos diximus Sacerdotum preces oblatas in Miſſa nihil efficaciæ, & fructus habere: quia nomine, inquit, Eccleſiæ funduntur. Vnde Sotus 4. d. 13. q. 1. ar. 7. ad finem. S. Thomæ auctoritate permotus ait, eas nullius eſſe virtutis, & efficaciæ. Sed Alii concedunt ingenuè eas eſſe fructuoſas, quia eas offert Sacerdos, quamuis alioqui Hæreticus, vel Schiſmaticus, ratione publici muneris, & officii, quo fungitur: ſed huius muneris poteſtas non eſt eis abrogata, ergo valet eorum oblatio.

Obiicies; Hæretici, Schiſmatici, & Catholici Sacerdotes maiori excommunicatione conſtricti, ab Eccleſia excluſi iam ſunt, ergo nihil offerunt, cum nolit Eccleſia per eos quicquam offerre. Reſpondent illi, Eccleſiam eos à conſecratione prohibere, nõ quòd vere nõ conſecrent, ſed quod à conſecrandi vſu, functione, & miniſterio arceantur, ita vt conſecrando grauiter delinquant. Sic etiam Eccleſia eos

C excludit ab oblatione, ita vt ſi offerant, peccatum lethale committant; attamen oblatio per eos facta valet, ac proinde eſt fructuoſa, & efficax. Sed reuera S Thomas 3. p. q. 82. ar. 7. ad 3. videtur oppoſitũ ſentire, quippe qui negat oblatas per tales Sacerdotes preces etiam nomine Eccleſiæ, aliquem fructum habere. Exiſtimo non negare S. Thomam preces Sacerdotis quidem Catholici, ſed vinculo excõicationis maioris occultæ obſtricti, eſſe fructuoſas nomine Eccleſiæ, quia ob commune bonum noluit Eccleſia, vt huiuſmodi excommunicatus euitaretur, vnde licet peccet ipſe, Eccleſia tamen per ipſum videtur orare, ſecus eſt de excõmunicato, quem Eccleſia non tolerat. Si poſtremo roges, an ſacrificium factum ab eo Sacerdote, qui eſt ſententia legitima ab omni Clericorum gradu deiectus, ſit fructuoſum iis, pro quibus offertur? Reſpondeo, cum S Thoma. 3. p. q. 82. ar. 8. eſſe fructuoſum quatenus nomine Chriſti Domini facit, & offert ſacrificium. Ait enim S. Thomas ei tantummodo eſſe interdictum ſacrificandi vſum, non autem poteſtatem ademptam. Aliis verò videtur, ſi conſecret talis Sacerdos, conſecrationem quidem valere, quamuis cõ-

D ſecrando maximè peccet, nullius tamen fructus oblationẽ ſacrificii, vel precationem eſſe, eo quòd per eum Sacerdotem offerre nolit Eccleſia. Sed hoc, quod aiunt ſolùm poteſt habere locum in precibus, quas nomine Eccleſiæ Sacerdos fundit in Miſſa, non in ipſo ſacrificio Miſſæ: quia licet Eccleſia nollet, vt huiuſmodi Sacerdos ſacrificaret, ſi tamen ſacrificet, applicat ſua merita Eccleſia: præſertim ſi bona fide abſque peccato eiuſmodi Sacerdos rem Diuinam faceret: ſicut etiam videtur Eccleſia applicare ſua merita per Sacerdotem excommunicatum quidem, ſed bona fide ex ignorantia ſacrificantem.

Pro quibuſnam Miſſæ ſacrificium iure poſſit offerri. Cap. XXII.

PRimò quæritur, an fas ſit Sacerdoti Miſſam offerre pro Turcis, Saracenis, Paganis, & alijs, qui ſunt Chriſtianæ fidei, & Religionis expertes? Senſus quæſtionis eſt, an pro huiuſcemodi hominibus iure Miſſa offeratur, vt ad Chriſti fidem, & Religionem conuertantur, & ſeſe in Eccleſiæ Sanctæ gremium recipiant? Nam conſentiunt omnes pro eis Miſſæ ſacrificium non eſſe offerendum, vt eſt ſacrificium ſatisfactorium, hoc eſt, vt offertur ad remittendas peccatorum pœnas: impijs enim peccatorum pœnæ debitæ non condonantur, dum in ſua impietate perſiſtunt. Nec item offertur pro ipſis Miſſæ ſacrificium, vt alia huius vitæ bona, quæ terrena, & temporalia dicuntur, obtineant: quin potiùs Eccleſia preces in Miſſa contra Paganos inſtituit, in quibus orat Diuinam clementiam, vt dexteræ ipſius potentia conterantur.

Docet Ledeſma in quarto par. 2. q. 23. art. 1. licere illi, qui apud Indos Chriſti Euangelium annunciat Miſſam offerre pro Indis, vt Chriſtianam fidem ſuſcipiant; à qua ſententia non longe abeſt Nauar. Tract. De oratione cap. 19. nu. 72. & 73. quæ, ſi vera eſt opinio, teneri tutò poterit ab ijs Sacerdotibus, qui apud Turcas, Saracenos, vel Indos commorantur, ita vt tuta conſcientia Miſſam offerant pro illarum gentium Regibus, Principibus, ac Magiſtratibus, vt traducantur ad Fidem. Etenim Eccleſia, inquit Ledeſma, nullibi legem conſtituit id fieri prohibentem; cum tamen vetuerit pro Hæreticis, Schiſmaticis, vel excommunicatis, atque interdictis Miſſam offerre. At inquies; Pro ijs, qui ſunt à Chriſti fide alieni, Eccleſia ſacrificium non offert; ergo nec Sacerdos, vt eſt Eccleſiæ miniſter, iure offert: nam dum ſacrificat, Eccleſiæ munere, & officio fungitur: ergo ſi Eccleſia non offert, ſequitur, vt ipſe Eccleſiæ nomine, & auctoritate non offerat. Sotus lib. 9. de Iuſt. 12 q. 2. ar. 2. ad 3. aſſeuerat, errorem eſſe Cappellaniam inſtituere, aut Miſſas pro Infidelibus: deinde nefas eſſe pro illis ſacrificium offerre, & eis applicare ſatisfactioné, quæ eſt Miſſæ fructus. Id conatur oſtendere auctoritate Auguſtini lib. 1. De Anima & Origine eius c. 9. dicentis, Quis offerat corpus Chriſti niſi pro ijs, qui ſunt membra Chriſti? quam ſententiam Auguſtini S. Thomas 3. par. q. 79. art. 7. ad 2. ſequutus ait, corpus Chriſti non offerri niſi pro ijs, qui ſunt membra Chriſti. Vnde, & in Canone Miſſæ non oratur pro ijs, qui ſunt extra Eccleſiã: fidelibus tamé prodeſt plus vel minus, ſecundum modum deuotionis eorum. Hæc B. Thomas. In hac quæſtione compertũ mihi videtur eſſe, Sacerdotibus licere Miſſam offerre pro incremento Fidei, & Chriſtianæ Religionis propagatione, & amplificatione Eccleſiæ in toto terrarum orbe: nam hoc nihil aliud eſt, niſi in bonum Fidei, & Religionis Chriſtianæ ſacrificare: Et Eccleſia Miſſam inſtituit ad Schiſma tollendũ è medio, hoc eſt, pro pace, concordia, & charitate totius populi Chriſtiani, pro omni Schiſmate, diſſidio, & diſcordia, ex animis penitus extirpãda. Et hoc modo offerimus pro Anglia, Germania, alijs Septentrionalibus prouincijs. Dices; Qui ſic offert, etiam offert pro conuerſione Paganorum, & Infideliũ. Reſpondeo, non offerre per ſe directò, & ſpeciatim pro hominibus à Fide, & Eccleſia alienis, ſed generatim tantùm offert, qui hoc modo ſacrificat, pro pleniori, & vberiori fidelium Chriſtianorum bono. Deinde, in Miſſæ ſacrificio oramus, vt Calix ſalutaris in conſpectu Diuinæ Maieſtatis aſcendat pro noſtra, & totius mundi ſalute. Ergo licet Miſſam generatim pro totius Eccleſiæ, & omnium ſalute offerre. Item, exploratum eſt, & certũ, fas eſſe Eccleſiæ, preces etiam publicas, ac etiam in Miſſæ ſacrificio fundere, & offerre nominatim, vt Turcæ, Saraceni, & Pagani à ſuis erroribus reuocẽtur, & ad fidei, & Religionis Chriſtianæ veritatem trahantur. Tota igitur præſens quæſtio eſt, an fas ſit pro eis Miſſæ ſacrificiũ offerre, vt conuertantur ad Chriſtum. Præterea conſtat, Sacerdotibus nõ licere nouas precationes in Miſſa adhibere priuata auctoritate pro conuerſione Infidelium; cum nefas ſit aliquid in Miſſa, vel dicere, vel facere præter ea, quæ publica Eccleſiæ auctoritas approbauit.

Nihilominus tamen non eſt manifeſtè interdictum, ne Sacerdos Miſſam offerat pro Paganorum, & Infidelium conuerſione, ſed ſolùm eſt præter vſum, & morem Eccleſiæ ſic Miſſam offerre: neque enim extat ius, vel lex Eccle-

A ſiæ id prohibens; ſolùm ex Miſſæ Canone nobis conſtat, Eccleſiam non orare niſi pro orthodoxis, & fidei Catholicæ cultoribus: nec extat in Eccleſiaſticis codicibus Miſſarum ordinem, & formulam continentibus aliqua Miſſa pro conuerſione Infidelium inſtituta. Immo olim Eccleſia Paganos, & Infideles excludebat a templo, cum primum Miſſa Cathecumenorum abſoluebatur, & ſacrificium offerre incipiebant.

Obijcies, Chriſtum ſuam mortem in Cruce Patri obtuliſſe pro omnibus: ſed ſacrificium Miſſæ incruentum, eſt illius cruenti commemoratio, ergo pro omnibus debet offerri. Accedit, quod Eccleſia optat, & ſollicite ſtudet etiã Infideles ad Chriſtum conuertere. Adde, Eccleſiam in die Paraſceues orare pro Paganis, & Iudæis, vt conuertantur ad Chriſtum. Præterea quamuis non ſint bona alia temporalia pro Infidelibus petenda; at nihil impedit, quin oremus, vt diuinitus illuminentur, & trahantur ad Fidem. Nã pro excommunicatis, quos Eccleſia ab omni conſortio, & conuictu fidelium Chriſtianorum arcet, ac prohibet, & ſuis ſuffragijs, & precibus ſpoliat, iure oramus, vt reſipiſ-

B cant: iure etiam ſalutamus illis verbis: Deus vos illuminet, & vos conuertat. His, & alijs argumentis quidam adducti, aſſeruerunt Eccleſiam olim pro omnibus, etiam ijs, qui ſunt a Fide Chriſti alieni, ſacrificare conſueuiſſe, quãuis id modo non faciat. Certe Tertull. ad Scapulam cap. 2. planè teſtatur: Nos, inquit, ſacrificamus pro ſalute Imperatoris: & tamen Tertulliani temporibus Romani Imperatores Chriſtiani non erant. Scribit quoque B. Chryſoſt. homil. De Adam, & Eua. Cum Sanctæ plebis Sacerdotes per mandata ſibi data, legatione funguntur, apud Diuinã Clementiam, humani generis cauſam, totamque ſimul Eccleſiam aggregantes poſtulant, & precantur, vt Infidelibus donetur fides, vt idololatræ ab idololatria, & ſuæ impietatis erroribus liberentur: vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat. Et hæc eadem habet Cæleſtini Epiſtola ad Epiſcopos Eccleſiæ. Idem Chryſoſt. homi. 77. in Ioannem. Ideo, inquit, in myſterijs inuicem ſalutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes cum omnibus non initiatis preces effundimus, & pro infirmis, & terræ, & maris, & vniuerſi orbis fructibus ſacrificamus. Alibi

C Idem homil. 6. ſuper Epiſtolam ad Timotheum 1. cap. 2. Sed fortè quis dixerit, pro omnibus, quod ait, Orationes, & obſecrationes fieri, tantùm fideles intelligi voluiſſe: at id verum non eſſe, quæ ſequuntur, oſtendunt. Denique ait, [pro regibus:] neque enim tunc reges Deum colebant; ſed multis poſtea temporibus in infidelitate, quam per ſeriem ſucceſſionis acceperant, perſtiterunt. B. Auguſt. Epiſt. 59. etiam explicans illud Pauli 1. ad Timotheum 2. [Obſecro itaque primum omniũ fieri obſecrationes &c.] Pro omnibus hominibus, pro regibus, & ijs, qui in ſublimitate ſunt, orandum, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & charitate. Et ne quiſquam, ſicut ſe habet humanæ cogitationis infirmitas, exiſtimaret non eſſe iſta facienda pro ijs, ob quorum tyrannidem perſecutionem patiebatur Eccleſia, cum membra Chriſti ex omnium eſſent hominum genere colligenda; adiungit, & dicit: Hoc enim bonum, & acceptum eſt coram Saluatore noſtro Deo, qui vult omnes homines ſaluos fieri. Et loquitur ibi Auguſtinus de precationibus, quas adhibet frequenter Eccleſia in celebratione Sacramentorum. Clem. lib. 8. Cõ-

D ſtit. Apoſtolica. cap. 15. Similiter docet Apoſtolos ſacrificium Euchariſtiæ pro ſui temporis regibus obtuliſſe. Sic enim orat ex eorum doctrina: Reges cuſtodi in pace, Magiſtratus in iuſtitia, Mundum in prouidentia omnipotenti, bellicoſas nationes manſuefac. In lege veteri ſacrificabatur pro vita regis Darij, & filiorum eius primo Eſdræ ſexto. Et in ſecundo. Machabæo. tertio pro ſalute Eliodori Gentilis.

Sed profectò nihil horum perſpicuè ſatis oſtendit, Eccleſiam olim ſacrificare ſolitam fuiſſe pro Paganis, & Infidelibus. Illud certè multo veriſimilius eſt, Miſſam, qua nũc vtitur Eccleſia, ab Apoſtolis, & primis, qui eos deinde ſecuti ſunt, patribus acceptam fuiſſe: nec tamen eam nunc offerri niſi pro omnibus Orthodoxis, & Catholicæ fidei cultoribus. Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 2. & 6. docet offerri Miſſam pro omnibus fidelibus viuis, & defunctis: Chryſoſtomus verò, & Auguſtinus ſupradictis in locis ſolùm teſtantur, Eccleſiã in Miſſæ ſacrificio orare pro Regibus, etiam impijs, & alienis à Fide, iuxta Apoſtolum 1. ad Timotheum 2. Obſecro primùm omnium fieri, &c.

Sed

Sed de hoc quæſtio non eſt, an precationes in Miſſa fundi queant pro Infidelibus: nam totum, quod fit in Miſſa Officium conſtat ex Miſſa Cathecumenorum, & oblatione, ac ſacrificio fidelium, & gratiarum actione poſt ſacrificium expletum. Dubium eſſe nulli debet, Eccleſiam in Miſſa Cathecumenorum, quæ fidelium Miſſam, & ſacrificium præcedebat, pro Infidelibus orare conſueuiſſe, ac fortaſſis etiam abſoluto, & finito fidelium Miſſæ ſacrificio pro omnibus, etiam impiis gentibus Eccleſia item in die Paraſceues publicè precatur pro Paganis, & pro Iudæis, vt a ſuo errore, & perfidia reuocentur.

Verùm hic tota quæſtio eſt an aliquando Eccleſia Miſſam, & ſacrificium pro Infidelibus obtulerit: quod ſane nō conſtat. Nam Auguſtinus loco ante producto apertè teſtatur precationes offerri pro omnibus in celebratione Sacramentorum, antequam illud, quod eſt in Domini menſa, incipiat conſecrari. Et licet Tertullianus dicat: ſacrificamus, pro ſalute Imperatoris, videtur tamen verbum ſacrificandi latius ſumpſiſſe pro eo quòd fit in Miſſa, qualis eſt tota Cathecumenorum Miſſa. Nam idem quoque Tertul. ad Scapulā. cap. 30. Inuocamus, inquit, Deum æternū pro Imperatoribus: & ſuperiore illo, quē ſ rotulimus loco, poſtquam dixerat ſacrificamus pro ſalute Imperatoris: ſubiungit: id præcepit Dominus pura prece.

Ad ea verò, quæ ſunt initio obiecta; reſpondeo Chriſtū obtuliſſe ſacrificium, hoc eſt, ſeipſum in Cruce pro omnibus in vniuerſum: nam erat ſacrificium eius ad redimendos omnes; at ſacrificium Miſſæ incruentum offert Eccleſia tanquam commune totiùs Societatis fidelium ſacrificium, ac Symbolum, ac proinde illud fidelium Miſſam appellat. De ſecundo, non negamus, Eccleſiam ſaluti omniū intendere: ſed id partim facit precationibus ſuis, partim ſacrificiis oblatis: illa quidem pro fidelibus, illis verò pro omnibus in vniuerſum, etiam Gentilibus. De tertio verò; in die Paraſceues orat Eccleſia pro Paganis, & pro Iudæis, vt prædixi: vnde negari non poteſt, quin eadē Eccleſia olim, & nunc precetur ſæpè Deum generatim pro omnibus, immò etiam ſpeciatim pro Gentibus, & Iudæis: ſed in die Paraſceues hoſtiam non conſecrat, ſacrificium non offert, tantùm ſumit hoſtiam pridie conſecratam.

Secundò quæritur, An liceat Sacerdoti Miſſam offerre pro Cathecumenis nondum per Baptiſmum renatis? Hæc inde extitit quæſtio, quòd Eccleſia ſacrificat pro omnibus fidelibus viuis, & mortuis: at Cathecumeni Chriſti fide, immo etiam aliquando charitate ſunt præditi. Pro altera verò parte facit, quòd Cathecumeni nondum ſunt Sacramentorum participes, ergo nec Miſſæ ſacrificii: Deinde, olim Cathecumenis ſolùm fas erat in templo adeſſe, dum eorū Miſſa celebrabatur: qua finita, publica voce Diaconi, indè excludebantur a templo. Sunt qui ſentiant, Eccleſiam pro Cathecumenis olim ſacrificare ſolitam fuiſſe: quod nituntur ex Chryſoſtomo, & Cæleſtino locis ſupra citatis confirmare, dicentibus Sacerdotes publicè orare pro Cathecumenis; & ex Clemente, qui teſtatur Apoſtolos docuiſſe, vt pro Cathecumenis in ſacrificio Euchariſtiæ preces funderentur: & ex libello, qui dicitur Ordo Romanus, vbi deſcribitur ſcrutinium tertium, quod agitur feria quarta poſt quartam Dominicam in Quadrageſima, & inſtituitur Miſſa propriè pro Cathecumenis. Deinde, in ea parte Miſſæ, quæ dicitur: [Infra actionem,] in illis verbis. [Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ,] expreſſim additur, eam pro Cathecumenis offerri.

Aliis tamen probabilius videtur, Miſſam, quæ olim vocari ſolebat fidelium, & quæ conſtat conſecratione, & oblatione, & ſumptione corporis, & ſanguinis Domini, nunquam viu, & more Eccleſiæ pro Cathecumenis oblatam fuiſſe. Nam appellatione fidelium in ea Miſſa, intelliguntur ij, qui ſunt ad Chriſtum per Baptiſmum adiuncti, Cathechumeni verò nondum Baptiſmo initiati, intra Eccleſiæ gremium non continentur.

Ad id verò, quod ex Patribus, & ordine Romano adferebatur, reſpondeo, eos tantùmmodo loqui de Miſſa Cathecumenorum, & de ijs, quæ in ea celebrabantur, quales erant precationes multæ publicæ. Et in altera parte Miſſæ, ſic dicta, [inf. a actionem] nequaquam dicit Eccleſia ſe ſacrificium offerre pro Cathecumenis nondum Baptiſmo, & Chriſtianæ Religionis profeſſione initiatis, ſed pro ijs, inquit, quos regenerare dignatus es ex aqua, & Spiritu ſancto: ergo pro Cathecumenis iam per Baptiſmum renatis.

Tertiò quæritur, an fas ſit Sacerdoti Miſſam offerre pro Schiſmaticis, Hæreticis, & in Catholicis, qui Excōmunicationis maioris vinculo tenentur obſtricti, & ſunt nominatim denūciati, vel notorij Clerici percuſſores: nam olim Eccleſia videtur etiam pro huſce hominibus oraſſe ſacrificaſſeque. S. Clemens loco citato ait, Apoſtolos id docuiſſe, videlicet, vt in ſacrificio Miſſæ precaremur pro iis reducendis ad Fidem, qui in errore verſantur: & in Liturgia S. Iacobi Apoſtoli expreſſim oratur pro extirpatione hæreſū: in Liturgiis item S. Baſilii, & S. Chryſoſtomi offeruntur preces nominatim pro errantibus, vt à ſuis erroribus reuocentur; & alibi Chryſoſtomus, loco etiam ſupra citato, docet Sacerdotes publicè precari pro Hæreticis, & Schiſmaticis. Id quoque perſpicuè teſtatur Cæleſtinus Papa: vt ſupra dixi. Reſpondeo, ex cap. Sacris, & cap. A vobis ſecundo De ſentent. excomm. apertè colligi, non licere Sacerdotibus Miſſam offerre, aut in ea publicè pro huiuſcemodi excommunicatis orare, quoniam eos Eccleſia ſuis communibus precibus, ac ſuffragiis priuat, & arcet ab omni conſortio, & conuictu piorum. Olim, quidam inquiunt, fortaſſis Hæretici, & Schiſmatici ipſo iure, maioris excommunicationis pœna affecti, & damnati non erant, ac proinde mirum non eſt, quòd in Patrum Liturgiis publicæ pro ipſis preces funderentur: præſertim cum huiuſmodi preces, eo tenderent, vt ipſi reſipiſcerent, & ſuis erroribus depoſitis, & abiectis, ad Fidei veritatem reducerentur. Cæterùm, licet olim eſſent etiam excōicationis maioris vinculo obſtricti, poterat Eccleſia pro illis orare, qua etiam ratione nunc in die Paraſceues publicè pro Hæreticis, & Schiſmaticis orat.

Quæſtio tamen eſt, an in lethale peccatū incurrat, qui pro iis, qui ſunt maioris excommunicationis vinculo obſtricti, & denunciati, Miſſæ ſacrificium offert, non quidem publicè, id enim omnino eſt interdictum, ſed priuatim, ita vt Sacerdos animo tantùm, & voluntate, cum eis Miſſæ ſacrificium communicet? Negat Ledeſmius 4. q. 23. ar. 1. Sed alii probabiliùs affirmant: quoniam Eccleſiæ præceptum, quo vetat, ne quis pro ipſis ſacrificet datum eſt de re graui. Sed quid dicendum, ſi Sacerdos, dum generatim pro omnibus fidelibus ſacrificium facit, & offert voluntatem ſuā ad excommunicatos fideles extendat. Sylu. Excommunicatio. 1. n. 2. ait id eſſe licitū facere ſic Tabie. Excommunicatio. 1. nu. 5. Armil. excommunicat. 1. num. 9. ex S. Thoma. Quæres, an ſi excommunicatus per veram cordis pœnitentiam reſipuerit, & nondum ſit ab excommunicationis vinculo abſolutus, liceat pro eo ſacrificium offerre? Ledeſmius in 4. q. 23. ar. 1. opinatur, peccare quidem Sacerdotem pro eo offerentem; ſed ſacrificium oblatum eſſe ei fructuoſum cum ille iam ſit gratiæ Diuinæ reſtitutus.

Sed contrà alii opinati ſunt, ei ſacrificium, vt ſatisfactorium non prodeſſe ad remiſſionem pœnarum, quæ peccatis debētur: Nam etſi in Dei gratiam redierit, adhuc tamē eſt excommunicatione deuinctus, in qua quandiu perſiſtit, communium Eccleſiæ fructuum, & bonorum capax non eſt. Ita Sotus, in 4. d. 22. q. 1. ar. 1. Attamen aliis quibuſdam prima opinio viſa eſt probabilior, quæ ante Ledeſmium videtur fuiſſe quoque Ricardi in 4. diſt. 18. ar. 2. q. 1. & Antonini 3. part. 24. cap. 76. quam etiam ſequitur. Nau. de orat. cap. 19. nu. 68. & in Manua. cap. 27. nu. 36. & à qua Couar. in cap. Alma mater. p. 1. §. 6. nu. 4. minimè diſcedit, putant enim iſti auctores nequaquam Eccleſiæ mentem eſſe, vt excommunicatus, qui eſt per idoneum peccati dolorem Deo reconciliatus, communium Eccleſiæ bonorum particeps non ſit, quamdiu per ipſum non ſtat, quominus excommunicationis vinculo ſoluatur. Et certè hæc ſententia eſt valde probabilis, vt quæ mitior, & benignior eſt. Opponés id, quod habetur in cap. A nobis ſecundo, de ſent. excom. videlicet excommunicatum, quamuis per pœnitentiam de ſuo peccato dolentem, nondum tamen ab excommunicatione ſolutum, à conſortio, & conuictu piorum remotum eſſe: quia quibus, inquit Pontifex, viuis non excommunicamus, nec mortuis communicare debemus. Reſpondent, in eo cap. ſolùm ſignificari, talem excommunicatum Eccleſiæ abſolutione indigere: nihil verò ibi dici, ſit capax, nec ne bonorum, & fructuum Eccleſiæ.

Si quæras, an Sacerdoti liceat offerre Miſſæ ſacrificiū ſpeciatim quidem, ſed ſecreto pro huiuſmodi excommunicato, Nauarrus, & Couarruuias locis citatis ſentiunt licere Sacerdoti id facere, quia Eccleſia veriſimiliter creditur id non prohibuiſſe, dummodo publicè non fiat, nec expreſſim, & nominatim pro eo excommunicato offeratur ſacrificium Miſſæ. Sotus, & Ledeſmius negant licitum eſſe, id

ſe, id

ſe, id facere: primum eſt probabilius. Quæres quoque, an A Sacerdos in Canone Miſſæ, dum ſubmiſſa voce occultam commemorationem facit amicorum, tuto abſque vllo peccato queat etiam excõmunicati meminiſſe, & pro eo Deũ precari? Id quidam opinantur Sacerdoti minimè licere, ſic docent Sotus, & Ledeſmius locis ſupra citatis; inde permoti, quòd tota eiuſmodi viuorum commemoratio fiat nomine Eccleſiæ.

Si illis obiicias Sacerdotem tutò poſſe priuatim ſuo nomine pro excommunicato precari. Reſpondent illi, Eccleſiam non prohibere, ne quis pro excommunicatis priuatim oret, ſed iure præcipere, ne id præſtet in Miſſa; aut ſaltem, ne dum viuorum mentionem facit, pro quibus ſacrificium offert, excommunicatos cõmemoret, aut pro ipſis preces effundat. Alii tamen probabilius, & veriùs eſſe oppoſitum arbitrantur: quoniam eiuſmodi precatio fit priuato nomine, & auctoritate Sacerdotis; & Eccleſia ſolùm vetat Miſſam, aut publicas preces, & quæ nomine ipſius funduntur, offerri pro excommunicatis; nunquam tamen imperat ne in Miſſa priuato ſuo nominè Sacerdos pro excommunicato precetur. Sic Angelus in verbo. Miſſa. nu. 51. Silu. excommunicatio. 1. nu. 2. & in verbo. Miſſa. 1. nu 8. Tabie. excommunicatio. 1. nu. 5. Nauar. de oration. cap. 19. nu. 71. & Couar. in cap. Alma mater. p. 1. §. 6. nu. 4. & Maiol de irregularitate lib. 3. cap. 25. nu. 3. quorum ego ſententiæ libentius quoque ſubſcribo. Neque enim id vnquam prohibuit Eccleſia. Si quæras vltimò, an fas ſit Sacerdoti ſacrificium offerre pro excommunicato occulto, qui non eſt denunciatus, nec eſt notorius Clerici percuſſor: Nauar. in Manua. c. 27 nu. 36. videtur inſinuare fas eſſe quia huiuſmodi excommunicatum vitare non cogimur. Sed videtur aliud eſſe, hoc quod eſt, excommunicatum non eſſe vitandum, aliud eſſe pro illo orandum, vel ſacrificandum: nam primum conceditur ob commune bonum aliorum, qui non ſunt excommunicati, ſed ſecundum eſt in bonum ipſorum excommunicatorum, & Eccleſia videtur eos huiuſmodi bono, & eo modo excludere: quare dubia in hac parte videtur eſſe ſententia Nauarri.

Quartò quæritur, An pro mortuis ſacrificium Miſſæ ſit offerendum? Negant Hæretici, tametſi fateantur, vſum, & morem Eccleſiæ fuiſſe, vt in Miſſa fiat mortuorum com- C memoratio, qua ſupplicatur Deo, vt mortuos, Sanctorum cœtui in æterna felicitate coniungat. At verò conſtans eſt, & firma, ac certa Catholicorum ſententia, non ſolùm pro mortuis preces offerri, ſed etiam ipſum ſacrificium, idque contra Hæreticos ſacrum Concilium Tridentinum, definit Seſſione 22. cap. 2. & cenſetur hæc eſſe Apoſtolorum traditio, vt ex veteribus Eccleſiæ patribus colligitur Dionyſio Areopag. Cypriano, Athanaſio, Tertulliano, Nyſſeno, Chryſoſtomo, Ambroſio, Epiphanio, Auguſtino, & aliis; & in Liturgiis ſanctorum Patrum, Iacobi Apoſtoli, Baſilii, Chryſoſtomi ſatis apertè legimus commemorari in Miſſa defunctos, & Deo pro ipſis ſupplicari, & ſacrificium, & oblationem fieri. Sed cum multa ſint mortuorum genera, diſputandum eſt, pro quibus mortuis fas ſit Sacerdotibus Miſſæ ſacrificium offerre, quod ſequentibus quæſtionibus explicabo.

Quos citat Duran. lib. 2. de ritib. Eccl. cath. c. 43.

Quintò quæritur, an pro ſanctis cæleſtis patriæ ciuibus, qui æterna felicitate potiuntur, ſacrificari iure poſſit? Exploratum eſt omnibus, pro iis minimè ſacrificium offerri ad delictorum expiationem, aut peccatorum remiſſionem, D aut gratiæ, vel ſempiternæ felicitatis, & gloriæ incrementum. Hoc ſenſu verum eſt illud, quod paſſim in ore fidelium verſatur: Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre. Deinde, pro certo, & comperto habetur, in Miſſa fieri Sanctorum mentionem, vt eorum exemplo, & imitatione, viui ad bonam vitæ frugem excitentur, & vt Deus viuos cum illis in patria cæleſti, conſociet. Nec non illud eſt certum, eos commemorari, vt pro eorum victoria, & rebus præclarè, & feliciter geſtis Deo gratias agamus, ac vt ipſi de hac gratiarum actione lætentur: atque hoc ipſum dicitur cedere in eorum gloriam, aduentitiam ſcilicet, & extrinſecam. Id poſtremò ab omnibus conceditur, Sanctis ciuibus in cælo regnantibus ſacrificium minime offerri, ſed ſoli Deo. Ergo illud tantùm in præſenti diſcutiendum nobis eſt, An ſancti commemorentur in Miſſa, vt inuocentur honorentur, & colantur a nobis: hoc enim Hæretici pernegant, & Catholicos calumniantur, quòd Sanctos in Miſſa inuocent, colant, & venerentur.

In cap. cum Marthæ de celebr. Miſſarum.

Cæterùm perpetuò ſemper in Eccleſia receptum eſt, vt A hac ratione Sancti commemorentur in Miſſa. Etenim S. Baſilius in Liturgia, poſt conſecrationem meminit Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, & Martyrum: vt aſſiduas, inquit, tibi pro nobis preces offerant: vt quando nos ipſi parum fidimus, memoria, & legatione illorum protecti, per eos ad te audeamus accedere. Et Cyrillus in Catecheſi V. Myſtagogica: Cum ſacrificium, ait, offerimus, mentionem facimus eorum, qui obdormierunt Sanctorũ, vt Deus illorum orationibus preces noſtras ſuſcipiat. Chryſoſtomus item in Liturgia: Sanctorum, inquit, Apoſtolorũ, & Sancti huius, cuius memoriam facimus, & omnium Sanctorum tuorum ſupplicationibus reſpice nos Deus. Auguſtinus: Ideo ad ipſam menſam non ſic Martyres commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, vt videlicet pro iis oremus, ſed magis, vt ipſi pro nobis precentur. Obiicies, Cyprianum dicentem ſic, lib. 3. Epiſt. 61. & lib. 4 Epiſt. 5. Laurentius, & Ignatius in caſtris, & ipſi quondam ſæcularibus militantes, ſed veri, & ſpiritales Dei milites, dum Diabolum Chriſti confeſſione proſternunt, palmas a Domino, & coronas illuſtri paſſione meruerunt: B ſacrificia pro eis ſemper, vt meminiſtis, offerimus, quoties Martyrum paſſiones, & dies anniuerſaria commemoratione celebramus. Græcorum quoque Liturgia ſic habet: etiam offerimus tibi pro omnibus qui a ſæculo tibi placuerunt Sanctis. Reſpondent quidam in hunc modum. Cum Cyprianus dicit ſe pro eis ſacrificia offerre; nihil aliud ſignificare videtur, niſi pro eorum patrocinio inuocando ſacrificium ſe facere, & offerre vel, (pro iis) id eſt, pro eorũ victoria gratias agendo, ſiue pro eorum cultu, & honore. Cæterùm alii rectiùs, meo quidem iudicio reſpondent, Cypriani mentem eſſe (pro eis) id eſt, pro eorum commemoratione: nam in alia Epiſtola ſcribit ad Presbyteros, & Diaconos fratres, vt ſignificent, quinam ad immortalitatem glorioſo mortis exitu tranſeunt: vt celebrentur, inquit, hic a nobis orationes, & ſacrificia ob commemorationes eorũ. Cyrillus quoque Hieroſolymitanus in Catecheſi verba illa in Miſſa Græcorum (Etiam offerimus tibi pro omnibus, qui a ſæculo tibi placuerunt ſanctis) ſic interpretatur: Hoc ſacrificium tibi offerimus, vt memores ſimus primum eorum, qui dormierunt Patriarcharum, Prophetarũ, C Apoſtolorum, Martyrum, vt Deus orationibus, & interceſſionibus eorum noſtram precationem ſuſcipiat.

Obiicies inſuper, hoſtiam, quæ offertur in Miſſa, per ſe ſufficere ad omnia bona impetranda, ergo non eſt, quod ſanctorum Martyrum patrocinium imploremus in Miſſa. Reſpondeo, per ſe quidem hoſtiam ſufficere, cum ſit corpus, & ſanguis Domini; at nihilominus Sanctorum patrocinium inuocamus, quia voluit ipſe Chriſtus Dominus, vt Sancti honorarentur, & colerentur, & inuocarentur à nobis.

Sextò Quæritur, An Miſſa proſit mortuis apud inferos perpetuò ſupplicio damnatis? Fuit veterum quorundam ſententia, illis prodeſſe hoſtiam illam ſalutarem, non quidem ad pœnæ remiſſionem, quæ eſt in perpetuum duratura; ſed ad eam pœnam ex maiori patientia ſuſtinẽdam, ac vt tolerabilior ſit eorum damnatio. Sed vera eſt omnium Theologorum ſententia; hoſtiam illis planè fructuoſam non eſſe, nec fas eſſe eam pro illis offerre. in 4. d. 45.

Duo tamen, aut tria nobis obiici poſſunt. Primum ex Auguſtino dicente in Enchiri cap. 109. Eccleſiæ ſacrificiis D & ſuffragiis mortuos iuuari, vt vel plena ſit eorum remiſſio, vel tolerabilior eorum damnatio. Idem alibi ait, videlicet lib. 1. de Origine animæ, c. 9. & 10. & lib. de cura pro mortuis agenda cap. 1. ſacrificandum eſſe pro omnibus baptizatis, mortuis, & oblationes ſacrificiorum quibuſdam prodeſſe defunctis, vt illorum tolerabilior fiat damnatio. Sanctus quoque Gregorius in Dialogis lib. 4. cap. 55. refert, fuiſſe quendam Religioſum, qui contra votum Paupertatis factum, furto pecunias abſtulerat, quod cum Gregorius reſciuiſſet; imperauit Fratribus, vt illum mortuum vnà cum pecuniis in ſterquilinio ſepelirent, dicentes, Pecunia tua tecum ſit in perditionem: & tamen elapſis triginta diebus, eiſdem fratribus præcepit, vt per alios triginta dies continuos pro eo ſacrificia facerent, quibus exactis, Gregorio eſt diuinitus patefactum, eiuſmodi mortuum ſacrificiorum ſubſidio liberatum fuiſſe. Reſpondeo, in primis quidquid dicat Gloſſa in cap. Tempus. 13. q. 2. Auguſtinũ, damnationis nomine tantùm intellexiſſe ignis purgatorii pœnam: ſic enim vſitato more dicimus ſontes damnari ad carcerem, ad metalla, ad beſtias, ad exilium; quamuis aliqui

qui condemnatio perpetua non ſit. Deinde ad id, quod ex Gregorio refertur, reſpondeo eum Monachum ad vitæ exitum de ſuo peccato doluiſſe, idque Gregorium cognouiſſe: iuſsiſſe tamen eum in ſterquilinio ſepeliri, ad aliorum exemplum, & terrorem: quam ſepulturam Gregorius voluit, vt perditionem vocarent, quamuis ad tempus tantummodo futuram; & ideo præcepit, vt pro eo ſacrificaretur: nouerat enim eum purgatorias pœnas ſuſtinentem, fore ſacrificiorum merito liberandum. Deinde obiicitur id, quod Eccleſia in Miſſa funebri pro mortuis precari ſolet; videlicet, vt mortui liberentur de profundo lacu, de pœnis Inferni, & de ore leonis, ne abſorbeat eos Tartarus, ne cadant in obſcurum tenebrarum: ſed ſignifer Sanctus Michael repræſentet eas in lucem ſanctam, & in ſinum Abrahæ: hæc enim nequeunt intelligi commode de his, quorum leues noxæ igne purgatorio expiantur, & maiorũ criminũ pœnæ remittuntur: intelliguntur ergo de ijs, qui dãnantur ad Inferos perpetuò cruciandi. Reſpondeo, ea Eccleſiæ verba poſſe multipliciter explicari, vt ſtatim apparebit. Illud in præſentia dixiſſe ſufficiat, eiuſmodi non habere locum in ijs, qui ſunt perpetuis iam ſupplicijs condemnati.

Tertiò obiicitur id, quod habetur 2. Machabæorum 12. vbi narratur iuſſu Iudæ Machabæi, oblata fuiſſe ſacrificia pro ijs, qui in bello ceciderant, & tamen ibidem dicitur, eos ob ſua peccata ab hoſtibus fuiſſe proſtratos: Inuenerunt, ait Scriptura, ſub tunicis interfectorum, de donarijs idolorum, quæ apud Iamniam fuerant, a quibus lex prohibet Iudæos. Omnibus ergo manifeſtum factum eſt, ob hanc cauſam eos corruiſſe & omnes intellexerunt iuſtum iudicium Domini, qui occulta fecerat manifeſta, ergo erãt perpetuò apud Inferos damnati. Reſpõdeo, eos ob ſua quidem peccata in prælio deiectos periſſe, ſed in vitæ finẽ de ſuis illis peccatis doluerunt, ac proinde pro illis ſacrificatum eſt ad pœnarum, non autem culparum remiſsionem.

Septimò quæritur, An Miſſarum ſacrificia proſint paruulis, cum ſolo originali peccato decedentibus? Quæſtionẽ hãc mouet id, quod tradit Auguſtinus locis ſuperiori quæſtione citatis. Mortuos alios eſſe valde malos, alios valde bonos: alios nec valde malos, nec valde bonos: & priora duo genera mortuorum, ſacrificijs non iuuari, tertium autem genus multum iuuari. At huiuſmodi paruuli videntur eſſe ij, qui nec valde mali, nec valde boni ſunt; cum nec inter eos numerentur, qui ad cæleſtem iam patriam peruenerunt, nec inter eos, qui perpetuò damnantur apud Inferos, eo quòd nullam culpam ſua voluntate admiſerũt, ac proinde ſunt mediocriter boni. Conſtans eſt Theologorum in 4. d. 45. opinio, nihil eiuſmodi paruulis ſacrificia prodeſſe, eo quod cum originali peccato hac vita functi in tenebris iaceant ſempiternis. Eos verò, qui purgatorio igne mundantur, Auguſtinus appellauit, nec valde bonos, nec valde malos, quaſi diceret, nec perpetuam ſuperum felicitatem adeptos, nec ad ſupplicia inferorum æterna damnatos.

Octauò quæritur, An Miſſa proſit ijs, qui pœnas purgatorias ſuſtinent? Communis eſt omnium Theologorum doctrina, in 4. d. 45. huiuſmodi Mortuos intelligi, quando Eccleſia pro ijs, qui obiere ſacrificat: nam eorum leues, & veniales culpæ, quæ nondum in hoc ſæculo condonatæ fuerunt, poſt hanc vitam remittuntur, & pœnæ etiam temporales grauiorum criminum abolentur. quare tales mortui, & Eccleſiæ precibus, & ſacrificijs in vtroque iuuantur. Porrò Mortuis prodeſſe Miſſarum ſacrificia doctrina eſt Patrum omnium, & Conciliorum quorum teſtimonia, & decreta citat Durantus lib. de ritibus Eccleſ. Cathol. 2. c. 43. Obijcies, vſum Eccleſiæ Deo ſupplicantis pro mortuis, vt eos de profundo lacu liberet, ac de pœnis inferni, &c. quæ locum non habent in ijs, qui pœnas purgatorias perſoluunt. Deinde, Eccleſia certiſſime nouit animas corporibus exutas, & igne purgatorio detentas, tandem cæleſtes ſedes conſecuturas: quomodo ergo Deum precatur, vt eas Sanctus Michael repræſentet in lucem ſanctam, & in ſinu Abrahæ, & vt mortui ad vitam reuocati, Sanctorũ conſortio aggregentur? Quidam Catholici fatentur hæc, & alia huiuſmodi in Officijs Eccleſiaſticis, dici non tam propriè, & verè, quam piè, & Religioſè, quibus quamuis parum cũ veritate congruentibus Eccleſia tamen in mortuos quẽ gerit, pium affectum oſtẽdit. In his ergo non tam id, quod dicitur, quam animus dicentis expenditur. Sed certè non eſt, quod dicamus aliquid in Eccleſia piè ſolùm, & nõ verè dici; neque enim Eccleſia falſi aliquid per errorẽ docere

A pta publicè decantat, aut tradit, abſit hæc ab ea, quam Apoſtolus appellat columnam, & firmamentum veritatis. Longe verius ergo eſt, quod alij tradiderunt, prædicta verba, aut per metaphoram accipi, vt ſolent plurima in Scripturis contenta, aut in Miſſis, quæ Eccleſia pro ijs, qui deceſſerunt e vita offert, Deo ſupplicari generatim, non ſolùm pro ijs, qui iam ex hac vita migrarunt, ſed etiam pro ijs, qui in extremo vitæ periculo conſtituti tanquam mortẽ obituri videntur. Oratergitur Eccleſia Deum, vt Miſſarum ſacrificijs placatus hos, et eas animas, quarum pœnæ igne purgatorio exoluuntur. Expendamus ſingula verba, & breuiter explicemus. [A pœnis, inquit, inferni] id eſt, A purgatorio igne, qui idem prorſus eſſe perhibetur, atque ignis Inferni. [Et a profundo lacu] A carcere nimirum ſub terram abdito, vbi detentæ expurgantur animæ piorum. [Ne abſorbeat eas Tartarus,] Hoc ſignificat: ne amplius, & diutius eas profundi illius carceris cuſtodiæ, & vincula contineant, nec inferni pœnæ tanquam fauces quædam belluæ immanis, ſæuæ, ac truculentæ detineant. Ignem purgatorium, cum ſit idem, qui ignis Inferni, appellat Eccleſia Tartarum. [Nec cadant in obſcurum.] Vult dicere, Ne poſt

B hoc ſacrificium factum, & oblatum permittas adhuc eas in obſcuris terræ carceribus cruciari, & quaſi denuò in purgatorias pœnas incurrere. [Sed ſignifer Sanctus Michael repræſentet eas in lucem ſanctam.] Senſus eſt: Fac, vt per hoc ſacrificium pœnas debitas integrum exolua, ac proinde eas plene mundatas Michael iſtat in patria cæleſti, quẽ ſinum Abrahæ vocat Eccleſia, id eſt locum, vbi ſimuli poſt huius vitæ finem excipiuntur. Vel etiam dici ea dicuntur de ijs, qui in extremum vitæ periculum deuenerunt, quibus ſingula verba iam hactenus expoſita non ineptè conueniunt.

Nonò quæritur, an Miſſa proſit paruulis, qui cum baptiſmo ex hac vita exceſſerunt, nondum rationis vſum conſecuti? Reſpondeo nequaquam, cum pro certo, & indubitato habeamus eorum animas corporum vinculis ſolutas ſtatim ad cæleſtem patriam euolare. Quæres, an Miſſarum ſacrificia facienda ſint cum hi paruuli ſepeliuntur? Reſpondeo, eſſe facienda, non ita tamen, vt pro illis offerantur: nec item in Miſſa precationes vllæ pro illis funduntur: ſed

C ſacrificia fiunt, pro omnibus mortuis, quorum peccata adhuc expiantur: ergo fiunt, hæc ſacrificia ad aliorum mortuorum ſubſidium, & viuorum ſolatium, qui vident Eccleſiam ſollicitè ſuis votis, precibus, ſuffragijs, & ſacrificijs eos qui ſunt morte deleti, iuuare. Hæc ex S. Thoma, in 4. d. 45. q. 2. ar. 2. Palu. 4. d. 45. q. 1. ar. 2. & Naua de orat. c. 19. num. 65.

Decimò quæritur, An Miſſarum ſacrificia mortui, pro quibus fiunt, certa, ac firma lege proſint? Sotus in 4. d. 19. q. 2. ar. 4. videtur negare ea mortuis ſacrificia prodeſſe, ſed liberali duntaxat Dei voluntate, ita vt miſericorditer ea Deus accepta, & grata habeat, non autem vlbus a ſe latæ legis neceſſitate. Nam mortui, inquit, non amplius ſunt in ditione, & poteſtate Eccleſiæ, ergo eos iuuare non poteſt abſoluendo, ſed ſuffragando, ſuffragia autem proſunt, ſi Deus, ea accepta ſibi habere dignetur. At in 4. d. 21. q. 2. ar. 3. ait magis piũ eſſe oppoſitum ſentire. Quare probabilius mihi videtur, quod alij docuere, videlicet Coua. cum alijs in c. Alma mater. p. 1. § 5. nu. 11. certa, & firma lege Dei ſacrificia prodeſſe ijs, qui iam obiere: quoniã tũm Eccleſia,

D quæ pro illis ſacrificat, tùm ipſi mortui, pro quibus ſacrificia offeruntur, Dei gratia, & charitate præditi ſunt: ergo nihil eſt, vnde ſacrificij fructus impediatur, & hæc opinio, cum ſit magis pia, & rationi conſentanea eſt amplectenda. Dices, eos mortuos extra ditionem Eccleſiæ iam eſſe conſtitutos. Reſpondeo, inde colligi, eos per Eccleſiam a peccatis non ſolui, quemadmodum viui abſoluuntur. nam in hos Eccleſia ius, & auctoritatem habet, qua eos ligat, ac ſoluit: at verò mortuos iuuat, non quòd eos a peccatis abſoluat, ſed quòd ſua ope, & auxilio ſubleuet, cuius tamẽ ſubſidia voluit Deus ſua certa, quam ſtatuit lege grata habere, & accepta. Hoc autem inde colligimus, quia Diuina eſt traditio Apoſtolorum ſermone nunciata, vt pro mortuis precemur, & ſacrificia offeramus. ergo Chriſtus Dominus, qui hoc tradidit, & qui hoc nobis nunciare iuſſit, eo ipſo, voluit huiuſmodi ſuffragia pro mortuis tanquam grata, & accepta ſibi offerri.

De Idoneo ac legitimo Miſſæ ſacrificij miniſtro. *Cap. XXIII.*

HOc loco quædam tanquam certæ, & exploratæ veritatis poni oportet: quæ cum de Euchariſtia, vt eſt Sacramentum, ageretur, fuſiùs oſtendêrunt. Ea autẽ ſunt huius ſacrificii miniſtros eſſe Sacerdotes, auctoritate Eccleſiæ ritè, & legitimè Sacris Ordinibus initiatos. Deinde eos miniſtros eſſe ad conſecrandum corpus, & ſanguinem Domini, & offerendum, & ſumendum, & aliis impertiendum. Denique, miniſtrum, vt legitimo iure, & ritè abſque peccato conſecret, offerat, & det aliis, oportere liberum eſſe, & ſolutum ab omni excommunicatione, ſuſpenſione, interdicto, irregularitate, & cæteris Iuris Canonici, vel Diuini pœnis, vel impedimentis. Pari ratione in præſentia nõ eſt diſputandum, an plures Sacerdotes poſſint ſimul eundem panem, vel vinum conſecrare: nec item, quæ mens, & voluntas in Sacerdote ad ſacrificandum exigatur.

His poſitis, primò quæritur, an quemadmodum ſolus Sacerdos iure diuino eſt legitimus miniſter Euchariſtiæ conſecrandæ, offerendæque, ita ſolus quoque ipſe ſit eodem iure Diuino miniſter in ea aliis conferenda. Nam Luc. 22. illis Apoſtolis, & Diſcipulis præcepit Chriſtus, Hoc facite, id eſt, conſecrate, & offerte; & eiſdem videtur quoque dictum: Aliis Euchariſtiam miniſtrate: quæ triplicè præſtiterat: nam, & conſecrarat, & obtulerat, ac dederat. At verò ex altera parte olim Diaconi corpus Domini à Sacerdotibus conſecratum de more aliis impertiebant. Reſpondeo in hunc modum, ratione muneris, & officii ordinaria poteſtate ſolus Sacerdos iure Diuino aliis Euchariſtiã confert; Diaconus verò mandata ſibi; & commiſſa poteſtate ius, & auctoritatem habere poteſt Euchariſtiam à Sacerdote conſecratam aliis dandi. Olim in Eccleſia eam Diaconi ad abſentes, & ægrotos deferebant, vt conſtat ex Iuſtin. in Apolog. Cypria. ſerm. De lapſis. Clem. lib. 8. Conſt. Apoſto. c. 28. & in Concilio Carthaginen. 4. Can. 38. habetur: vt Diaconus præſente Presbytero Euchariſtiam corporis Chriſti populo, ſi neceſſitas cogat, iuſſus eroget. Et c. Diaconus Diſtinct. 93. ex Pelagio refertur: Diaconi Sacri corporis erogationem ſub conſpectu Epiſcopi, ſeu Presbyteri, niſi his abſentibus, ius non habent exercendi. Vbi Gloſſa, annotauit: Vbi neceſſitas exigit, & Presbyter eſt abſens, poteſt Diaconus etiam iure ſuo baptizare, & corpus Chriſti dare infirmis, ſi conſecratum eſt, ſed in Eccleſia, præſente Presbytero, non poteſt, etiam ſi neceſſitas exigat, niſi iuſſus à Presbytero; vtputa, cum multi ſunt, qui indigent Baptiſmo, & Presbyter nequit omnibus ſufficere: ſimiliter cùm multi ſunt, qui volunt Chriſti corpus accipere, nec Presbyter omnibus ſufficit. Hæc Gloſſa Concilium verò Nicænum. Can. 14. (& habetur cap. Peruenit. 1. Diſtin. 93.) ſic ait: Peruenit ad Sanctum Concilium, quod in locis quibuſdam, & Ciuitatibus, Presbyteris Sacramenta Diaconi porrigant; quod neque regula, neque conſuetudo tradidit vt ij, qui offerendi ſacrificii non habent poteſtatem, iis qui offerunt corpus Chriſti porrigant. Hæc ergo omnia amputentur, & accipiant per ordinem, poſt presbyteros ab ab Epiſcopo, vel Presbytero Sacram Communionẽ. Quòd ſi non fuerit in præſenti, vel Epiſcopus, vel Presbyter, tunc ipſi proferant, & edant. Hæc Concilium. Irrepſerat abuſus talis, nempe, cũ Epiſcopus rem Diuinam faciebat, Presbyteri, ac cæteri Eccleſiæ miniſtri de manu eius Euchariſtiam de more accipiebant: & quia Epiſcopus aliquando defatigabatur, concedebat Diacono, vt corpus Domini cæteris Clericis porrigeret. Vnde factum eſt, vt conniuentibus, vel diſſimulantibus Epiſcopis, Diaconi Euchariſtiam Presbyteris etiam miniſtrarent: quem abuſum tollendum è medio Concilium curauit, quòd hinc Diaconi inſolentiores effecti ſeſe audebant Presbyteris anteponere. Procedente verò tempore, Diaconis abrogata eſt facultas corpus Domini cæteris, etiam laicis porrigendi; quamuis ab illis poteſtas electa diſtribuendi ſanguinem: hic enim cum miniſtraretur in calice, neceſſe non erat, vt à Diacono tangeretur, vt neceſſe erat corpus Dominicum ab eo tangi; cum illud cæteris præbebat.

In Concilio Arelatenſi 2. Can. 15. habetur; In ſecretario Diaconis inter Presbyteros ſedere non liceat; vel corpus Chriſti præſente Presbytero tradere Diaconi ne præſumant: quòd ſi fecerint, ab omni officio Diaconatus abſce-dant. ¶ Ex dictis cernere licet, Diaconum Euchariſtiæ cõſecrandæ, vel offerendæ nullam facultatem habere poſſe, ſiue ordinariam, ſiue mandatam, atque commiſſam: Euchariſtiam verò aliis ſubminiſtrandi, auctoritatẽ commiſſam habere poſſe, ordinariam non item, quoniam hæc ſolis Sacerdotibus ratione ſui muneris, & officii conuenit.

Secundò Quæritur, An ſicut omnis Sacerdos Euchariſtiæ conſecrandæ, & offerendæ iure Diuino habet poteſtatem, ſic etiam habeat eandem Euchariſtiam aliis diſtribuẽdi? Reſpondeo, hoc eſſe diſcrimen inter poteſtatem conſecrandi, offerendique, & inter poteſtatem dandi Communionis Sacramentum: quod illa eſt facultas aliquid obeundi circa ipſum Chriſti corpus; hæc verò eſt poteſtas conferendi aliis Sacramenta, quod eſt proprium paſtoris penſum, & munus: ac proinde non eo ipſo quod quis in Sacerdotem creatus poteſtatem habet conſecrandi, & offerendi, habet ius dandi aliis Euchariſtiam: ad hoc enim iuriſdictio requiritur, ad illa verò non item. Nulli igitur Sacerdoti ſimplici omnis iuriſdictionis experti licitum eſt Euchariſtiam aliis miniſtrare. Quæres, an fas illi ſit eam dare per ſolam à Parocho conceſſam facultatem. Reſpondeo, fas eſſe, quia cum ſit Sacerdos, & ſola ei deſit iuriſdictio, eam accipit Parochi conceſſu: Parochus enim, quemadmodum cum ſibi ſubiectis miniſtrat Euchariſtiam, vtitur ſuo iure, ſic eandẽ per alium conferre, iure ſuo, & auctoritate poteſt. Nam ad Euchariſtiam porrigendam aliis, non requiritur vltra ordinationem in Sacerdote vlla Epiſcopi approbatio, vt neceſſaria eſt, ad confeſſiones pœnitentium audiẽdas, vel ad Diuinum verbum annunciandum.

Quibus diebus ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium immolare Sacerdotes iure poſſint, & debeant. *Cap. XXIV.*

PRimò quæritur, An ſimplex Sacerdos, cui nulla eſt animarum cura commiſſa, nec Beneficium Eccleſiaſticũ collatum, Miſſæ ſacrificium aliquando offerre, iure, & legẽ cogatur? Duæ ſunt Theologorum ſententiæ: vna docet, in nullum lethale peccatum incurrere eiuſmodi Sacerdotẽ; ſi nunquam ſacrificet: ſic Alexander 4. p. q. 51. m. 1. Bonau. 4. d. 12. p. 2. ar. 2. q. 2. Gab. in Cano Miſſæ. lect. 87. Victo. in ſum. de Sacramen. nu. 94. Cai. p. 3. q. 82. ar. 12. Ledeſm. 4. p. 1. q. 23. ar. 10. Palacius 4. d. 13. diſput. 2. Hi, & quidam alij ſentiunt eiuſmodi Sacerdotem, etiamſi abſque cauſa iuſta à ſacrificando abſtineat perpetuò, minimè lethale peccatũ admittere: quandoquidem nullus extat Canon, quo ad illud faciendum adigatur: fatentur quidem peccare, ſed ſolùm cum contemptu, vel cum aliis offenſionis cauſam præbet. Iuniores quidam putant opinionem hanc eſſe probabilem, eam multis verbis tuetur Roſella. Euchariſtia 3. n. 35. quamuis ſolùm contendere videatur huiuſmodi Sacerdotem non peccare lethaliter. De quodam Sancto Presbytero hiſtoriæ commemorant, nunquam eum religionis, & humilitatis cauſa ſacrificare voluiſſe.

Altera opinio contrarium omnino docet: S. Thom. 3. p. q. 82. ar. 10. primam ſententiam ait, eſſe irrationabilem: idẽ videtur dicere 4. d. 13. q. 1. ar. 2. q. 1. ad 2. Plures opinantur delinquere eiuſmodi Sacerdotem, ſi citra cauſam legitimã ſeſe à ſacrificando, aut ſemper, aut toto anno contineat: Ita Ricardus in 4. d. 13. ar. 2. q. 2. Dur. 4. d. 13. q. 2. & Palud. 4. d. 13. q. 2. Maior. d. 12. q. 5. Antonin. p. 3. tit. 13. cap. 16. §. 12. Angel. Miſſa nu. 44. Syluest. Miſſa 1. q. 7. Sot. 4. d. 13. q. 1. ar. 10. & Tabien. Communicare. q. 12. Armil. communio. nu. 14. Nauar. in cap. 25. nu. 88. & ſanè, qui Sacerdos creatur, conſecraturque ad rem diuinam faciendam, & nunquam ſacrificiũ facit, & offert, videtur diuini muneris, & officii cõtemptor, ſi abſque vllo impedimento, & cauſa iuſta, & legitima id prætermittat, cum eo ſuperſedeat, quod præſtare alioqui deberet. Et Paulus 2. Corinth. 6. Hortamur, inquit, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Petrus quoque 1. Pet. 4. Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes: & Greg. homil. 9. in Euangelia Dum creſcunt, ait, dona, rationes etiam creſcunt donorũ. Matth. 25. & Luc. 19. Seruus ille, qui talentũ abſcõdit, [illegible] tenebras mittitur exteriores, & alter, qui minã repoſuit in ſudario,

illa ipſa, cum acri etiam reprehenſione ſpoliatur. Deinde, A otioſa eſt facultas, & poteſtas, quæ nunquam operatur. Poſtremò malè audiunt Sacerdotes, qui nunquam ſacrificant, quare ſecundo Machabæo. quarto reprehenduntur quidam Sacerdotes, quod iam non circa altaris officia dediti erant contempto templo, & ſacrificiis neglectis. Et in cap. Si quotieſcumque. De conſecratione Diſtinctione ſecunda, ex Ambroſio dicitur. Si quotieſcumque ſanguis Chriſti effunditur, in remiſſionem peccatorum effunditur, debeo meritò ſemper accipere, vt peccata mihi ſemper dimittantur: qui ſemper pecco, ſemper debeo accipere medicinam, & ex Hilario in capite. Si non ſunt. De conſecratione Diſtinctione ſecunda. Si non ſunt tanta peccata, vt excommunicetur quis, non ſe debet à medicina corporis, & ſanguinis Domini ſeparare. Hæc illi Patres.

Mihi ſanè vera, & certà videtur hæc opinio, præſertim ſi de eo Sacerdote loquamur, qui ſemper à ſacrificio abſque vlla iuſta, & debita cauſa ceſſat: de hoc enim auctores primæ opinionis loquuntur, quorum argumenta parui ſunt ponderis, & momenti.

Si quæras, An lethaliter peccet huiuſmodi Sacerdos. B Ricardus, Paludanus, Maior. Nauarr. & multi alii generatim aiunt eum peccare. Durandus dicit, grauiter peccare. Angelus, Silueſter, Sotus, & alii ſentiunt eum lethaliter peccare. Armilla verò, nolo, inquit, præcipitare ſententiam. Ego licet probabile putem huiuſmodi Sacerdotem leuiter, non grauiter peccare, ſed multo probabiliùs exiſtimo, eum grauiter peccare, nec abſoluerem eum, qui ſtatueret nunquam per totum anni curſum, Miſſæ ſacrificium facere. Nec excuſarem eum, qui nunquam per annum ſacrificat ob impedimentum, quod ex ipſius voluntate exiſtit, ac pendet. Nec item eum, qui ideo nunquam per annum ſacrificat, quia frequenter peccare ſolet: peccatum enim eſt voluntarium, & proinde id cauere, & curare debet, vt dignè Miſſæ ſacrificium facere, & offerre queat. Nec etiam eum, qui cum commodè ab excommunicatione abſolui, vel ab irregularitate, qua tenetur ſiue impeditur, liberari poſſit, id non curat, ſiue nullam in eo diligentiam ponit.

Quæres itidem quoties per annum talis Sacerdos ſacrificare debeat? Sanctus Thomas, Silueſter, Antoninus, & C Angelus locis citatis, generatim aſſerunt eum debere in in diebus feſtis præcipuis, iis præſertim, quibus laici ſolent ſacram communionem accipere: ſed non explicant quinam ſint dies illi feſti præcipui. Paludanus numerat quinque; Natalem Domini, Paſchæ, Pentecoſten, & diem B. Virgini in cælum aſſumptæ, & diem Sanctis omnibus Sacrum. Sotus ſolùm commemorat Natalem Domini, Paſcha, & Pentecoſten. Maior iis, quos Paludanus recenſet, adiungit alium diem, eum nempe, quo anniuerſaria Corporis Dominici celebritas recolitur. Quidam addunt etiam dies Beatiſſimæ Virgini, & Sanctis Apoſtolis ſacros In cap. Dolentes. De celebratione Miſſarum, videtur Concilium grauiter eos reprehendere, qui vix quater ſingulis annis Miſſæ ſacrificium offerebant, Synodus Trident. ſeſſ. 22. capite primo ex Lucæ verbis 22. hoc facite, colligit, Chriſtum Dominum præcepiſſe Sacerdotibus, vt offerãt. Et ſeſſ. 23. cap. 14. de reformat. ait. Curet Epiſcopus, vt presbyteri ſaltem diebus Dominicis, & feſtis ſolemnibus, Miſſas celebrent. Ego non condemnarem eum, vt lethalis peccati reum, qui ter ad annum ſacrificat, ſiue continua- D to, ſiue interrupto tempore, ſi id fit, ſine ſcandalo, & contemptu.

Secundò Quæritur, quoties in anno Sacerdos, qui eſt curæ animarum præfectus, iure debeat ſacrificare? Communis eſt ſententia, eum per ſe, vel per alterum facere ſacrificium oportere in omnibus diebus, quibus populus ſibi commiſſus rem diuinam audire debet. Rogabis an cæteris etiã diebus iure, & præcepto compellatur ad operandũ ſacris? Sotus cenſet eum ad id adſtringi pro ratione decimarum, aut beneficii, quod poſſidet, & pro ratione plebis piè, & religiosè rem diuinam frequentantis. Satis probabiliter meo iudicio loquitur. In Eccleſiis, quæ Cathedrales dicuntur, vel Collegiatæ, vel Conuentuales, curare debet Epiſcopus, aut Collegii, Conuentuſue Præfectus, vt quotidie duo Miſſarum ſacrificia fiant, vnum pro Mortuis, alterum pro viuis die feſto, aut profeſto conuenientẽ. Nam in cap. Viſum. De conſecratione Diſtinctione prima ſtatuitur, vt quotidie in Miſſis pro mortuis preces fundan-

A tur: & in cap. Iteratur De conſec. d. 2. Simpliciter decernitur, vt quotidie immoletur, & in cap. Creatura De celebratione Miſſarum præcipit Pontifex, vt pro vniuerſariis mortuorum, & pro feſto, vel Feria, ſecundum temporum congruentiam, Miſſarum ſolemnia Conuentualiter celebrentur, & id docent paſſim Doctores in c. cum creatura de celebratione Miſſarum. Addit Sotus, etiam in Eccleſiis, quæ parochiales vocãtur, iuſſu operãde Epiſcopi, quotidie eſſe immolandum, ſi populus ſit numeroſus, & frequens. In Synodo Trident. ſeſſ. 23. cap. 13. de reformat. legimus, curet Epiſcopus, vt presbyteri ſaltem diebus Dominicis, & feſtis ſolemnibus, ſi autem curam habuerint animarum, tam frequenter, vt ſuo muneri ſatisfaciant, Miſſas celebrent.

Tertiò quæritur, An liceat Sacerdotibus quotidie ſacrificium facere? Hoc ideo in dubium vocatur, quia in c. Viſum. De conſecratione Diſtinctione prima, ex Concilio Cabilonenſi, dicitur: Sicut nulla dies exiſtit, qua non pro viuentibus, & pro quibuslibet neceſſitatibus Dominum Eccleſia precetur, ita nulla dies excipi debet, in qua B pro animabus fidelium preces Domino, in Miſſarum ſolemnibus non fundantur. Et in cap. Iteratur. De conſecratione, Diſtinctione ſecunda, ex Paſchaſio refertur: Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel fuerit paſſus in carne.¶ Ex altera parte in cap. Sabbato. De conſecratione, Diſtinctione tertia, Ex Innocentio affertur: Traditio Eccleſiæ habet, iſto biduo Sacramenta penitus non celebrari. Et loquitur de biduo, quod proximè Paſcha antecedit, videlicet, de die Paraſceues, & Sabbato Sancto.

Ricardus, Paludanus, & Maior locis ſupra citatis expreſſim teſtantur fas eſſe Sacerdotibus quotidie facere ſacrificium, præterquam in die Paraſceues. Sotus docet 4. d. 13. q. 2. ar. 2. lethale peccatum admittere Sacerdotem ſacrificantem in die Paraſceues: quia generalem totius Eccleſiæ conſuetudinem, quæ eſt habenda pro lege, perſtringit: Sed in die cœnæ Domini, & in ſabbato item ſancto licitum, inquit, eſt Sacerdotibus priuatim Miſſæ ſacrificium offerre, præſertim ſuperioris conceſſu. At his omnibus aduerſari videtur Innocentius dicens, Traditionem eſſe Eccleſię, vt biduo ante Paſcha Sacramenta penitus non celebren- C tur: Et ex altero capite videtur cum Innocentio pugnare mos, & vſus in Eccleſia receptus. Etenim in Sabbato ſancto publicum, ac ſolemne fit vnum Miſſæ ſacrificiũ. Quomodo igitur hæc inter ſe cohærent? Reſpondeo in hunc modum: illud vnum ſolemne ſacrificium, quod in ſingulis Eccleſiis ſabbato ſancto fit, & offertur, olim fieri ſolebat appetente iam nocte Paſchatis, propterea quod Eccleſiaſtica officia eo die ferè ad noctem vſque produci ſolebant, quibus expletis, publicum ſuccedebat Miſſæ ſacrificium. Hoc enim dicitur in libello, qui vocatur, ordo Romanus, in Rubrica de ordine in nocte, & in die ſabbati ſancti. Et idem legimus apud Alcuinum in libello de offic. diuinis, cap. de ſabbato ſancto, & apud Amalar. lib. 4. de Eccleſ. offic. cap. 4. Raban de Inſtitutione Clericorum lib. 2. cap. 38. Rupert. lib 2. in Exod. cap. 21. & colligitur ex cap. quod à patribus. diſtin. 75. Et idcirco dicitur in Miſſa, Deus, qui hanc ſacratiſſimam noctem: quare verùm eſt, quod ait Innocentius, in illo die ſacrificia non fieri: Procedente verò tempore introductus eſt mos, quo publicum ſacrificium hora ſexta, aut paulo ante meridiem celebratur. D Deinde conſuetudine videtur eſſe receptum vbique, ne præter illud vnicum ſolemne ſacrificium, quod diximus, priuatim aliud fiat. Sed quia hoc Canones, & iura nõ prohibent; ideo Ricardus, Paludanus, Maior, & alii generatim docent quotidie fas eſſe Sacerdotibus ſacrificare, pręterquam in die Paraſceues; quod negari non poteſt, tùm quia in ſabbato ſancto ſingulæ Eccleſiæ prædictum Miſſæ ſacrificium celebrant: tùm quia Iure cautum non eſt, ne priuatim eo die ſacrificetur. ſiquidem, vt dixi, illud ſacrificium ad ſacram Paſchatis noctem ſpectat, quamuis illud conſuetudo ad meridiem traxerit.

Quartò Quæritur, An ſabbato ſancto liceat cuique Sacerdoti priuatim Miſſæ ſacrificium facere. Nauarr. in Manual. capite vigeſimoquinto, numero 88. & Francolinus tractatu de horis Canonicis, capite trigeſimo, numero ſecundo, & nono, negant fas eſſe Sacerdoti, eo die priuatim ſacrificium offerre. Quia vſu receptum non eſt, niſi vt vnum tantùm ſacrificium eo die fiat in ſingulis Eccleſiis publicum, & ſolemne. Item, quia nullus eſt

ad Miſſam priuatam introitus, cum tamen in peruigilio Pentecoſtes, hoc eſt, in Sabbato, quod Pentecoſtem proximè præcedit, ſit peculiaris ad Miſſam priuatam introitus. Sotus quarto diſtinct. 13. quæſtione ſecunda, ar. 2. ſcripſit, eo die ius eſſe Sacerdotibus priuatim immolandi: quia ſicut vſu introductum eſt, vt fiat ſacrificium publicum, & ſolemne, ſic etiam tuta conſcientia Sacerdos poteſt priuatim ſacrificare. Hanc ſententiam ſequuntur viri, & pij, & docti hoc tempore. Alijs tamen opinio Soti, non ita generatim probatur, ſed ea conditione, & lege, vt Sacerdos priuatim immolet Superioris conceſſu, & auctoritate. Quod temperamentum ipſe quoque Sotus adhibuit. Mihi tamen hæc Soti ſententia non placet: eſt enim conſuetudo moribus vtentium comprobata, ne eo die Sacerdotes priuatim ſacrificent. Et cap. Sabbato de conſec. diſtinctione tertia habetur traditionem eſſe Eccleſiæ, vt biduo Sacramenta penitus non celebrentur. Sed conſuetudo introduxit, vt in ſingulis Eccleſijs vnum tantùm Miſſæ ſacrificium publicum, & ſolemne fiat, ergo priuatim ſacrificia fieri non debent: nam ſeruandum ius eſt ex ea parte, qua non eſt abrogatum. Inſuper, non eſt, cur vnus Sacerdos non conſentiat cum alijs qui à ſacrificando ceſſant, non eſt cur conſuetudinem receptam non ſeruet: nõ eſt, cur alios offendat.

Si quæras, an ſaltem ſi iuſta ſubſit cauſa, liberum ſit Sacerdoti priuatim immolare. Reſpondeo, ſi iuſta cauſa ſubſit, videlicet, quia multi ſunt, qui commode eo die ſacrificio publico, & ſolemni intereſſe non poſſunt, poteſt ſuperior facultatem concedere, vt vnus Sacerdos priuatim ſacrificet in aliquo Sacello ſecreto: ſecus fas non eſt Sacerdoti priuata auctoritate id facere. Si roges, quid ſit dicendum, quando in Sabbatum Sanctum incidit dies feſtus, & ſacer Annunciationis B. Virginis, vt ſæpe contingit & populus commode non poteſt, vni tantùm publico & ſolemni ſacrificio intereſſe, cum ſit numeroſus, & ex altera parte rem diuinam in die feſto audire debet. Reſpondeo, etiã eo die fas non eſſe priuatim immolare, ſine Superioris conſenſu, cuius eſt videre, an expediat id concedere. Cum ait Sotus, licitum eſſe cuique eo die priuatim ſacrificium offerre, id locum non habet, vbi eſt conſuetudo recepta, ne quis priuatim ſacrificet, quod certe, vt dixi, videtur eſſe vſu, & moribus vbique introductum: præſertim cum immolandum non ſit eo die ante ſacrificium publicum, ac ſolemne, aut ex toto abſolutum, & perfectum, aut magna ex parte iam factum: nam ante illud, adhuc Eccleſia in luctu, & mœrore verſatur.

Quintò quæritur, An fas ſit cuilibet Sacerdoti priuatim Miſſæ ſacrificium facere Feria quinta, quæ dicitur in cœna Domini. Sotus, & Nauarrus locis citatis ingenue teſtantur eo die ſacro Cœnæ Dominicæ, negandum non eſſe, quin liceat Sacerdotibus priuatim ſacrificare: nihil enim de hoc Canones, & Iura conſtituerunt: niſi quod alicubi eſt vſu receptum, ne Sacerdotes priuatim rem Diuinam faciant, præſertim in Monachorum, ac Religioſorũ Collegijs atque conuentibus, eo quòd ſoleant omnes a ſuperiore eo die Sacram Communionem accipere, exemplo Apoſtolorum, quibus ſuum corpus proprijs manibus Dominus impertiuit. Idem quoque ſentit Angles in Floribus de Euchariſt. ſacram. quæſt. 8. de valore Miſſæ. difficultate 4. concluſione tertia, idem etiam cenſent multi viri huius ætatis, tùm pietate, tùm doctrina clari. Francolin. loco citato contendit non eſſe licitum Sacerdotibus id facere, quia vſu, & conſuetudine receptum eſt, vt in ſingulis Eccleſijs vnum tantum publicum, & ſolemne ſacrificiũ fiat, in quo omnes presbyteri, Diaconi, & Clerici Communionem Sacram accipiunt: cuius conſuetudinis meminerunt Ordo Romanus in capite de Cœna Domini, & Alcuinus in lib. de Diuin. Offic. capite de Cœna Domini. Certè vbi ea eſt conſuetudo recepta, ſeruari debet, nec permittendum, vt Sacerdotes priuatim immolent. oportet enim conſuetudines moribus vtentium comprobatas obſeruare, nec eſt, cur dicamus eas per errorem, vel ignorantiam eſſe introductas, aut pie tantum, non in modum legis eſſe ſeruandas.

Octauò Quæritur, liceatne Sacerdoti ampliùs quàm ſemel in eodem die ſacrificare? Reſpondeo, in cap. ſufficit De conſecratione diſtinctione prima, ex Alexandro referre Gratianum, hæc verba. Sufficit Sacerdoti vnam Miſſam in die celebrare: quia Chriſtus ſemel paſſus eſt. Non A modica res eſt vnam Miſſam facere: & valde felix eſt, qui vnam dignè celebrare poteſt. Quidam tamen pro defunctis vnam faciunt, & alteram de die, ſi neceſſe fuerit. Qui verò pro pecunijs, vel adulationibus ſecularium vna die plures facere Miſſas præſumunt, non exiſtimo euadere damnationem. Sic ille. Item, in capite Conſuluiſti, De celebrat. Miſſ. ita legimus. Excepto die Natiuitatis Dominicæ, & niſi cauſa neceſſitatis ſuadeat, ſufficit Sacerdoti ſemel in die vnam Miſſam ſolummodo celebrare. Idem habetur in capite te referente. de celebrat. Miſſarum. Vvalfridus in libro de rebus Eccleſiaſtic. capite 21. ſcribit: Fidelium relatione virorum in noſtram, vſque peruenit notitiam, Leonem Papam, ſicut ipſe fatebatur, vna die ſepties, vel nouies Miſſarum ſolemnia ſæpius celebraſſe: Bonifacium verò Archiepiſcopum, & martyrem ſemel tantùm per diem Miſſas feciſſe. Hæc ille. Durandus in Ration. Diui. Offic. lib. quarto capite primo: Legimus, inquit, Leonem Papam ſepties, & nouies aliquando in eadem die ſacrificaſſe.

Excipiunt tamen auctores Palud. in quarto diſtinctione B 12. quæſtione prima, articulo quarto. Antonin. tertia parte tit. 13. capite ſexto, §. 4. Duran. in Rationali, Diuin. Offic. lib. quarto, capite primo. Turrecrem. in cap. ſufficit, de conſecrat. diſtinctione prima. Syluest. in verbo. Miſſa 1. quæſt. ſeptima Sot. in quarto diſtinct. 13. quæſtione ſecunda articulo ſecundo. Nauarr. in Man. cap. 25. num. 87. ſeptem, vel octo tempora, in quibus ampliùs, quam ſemel licet Sacerdotibus immolare, videlicet Natale Domini, quo die Teleſphori decreto, ter Miſſæ ſacrificium fit, cap. Nocte. De conſecratione diſtinctione prima. Deinde ad ſepeliendum mortuum, qui poſt ſacrificium expletum repente defertur in templum, in quo mortuus, ſine Miſſæ ſacrificio de more minime ſepelitur. Item, cum opus eſt ægroto ſacrum viaticum porrigere, quia Euchariſtia conſecrata non extat. Deindè, ad peregrinos excipiendos, quos rem diuinam audire oportet, cum in diebus feſtis aduenerint; & ad nuptias ſolemni ritu in templo ſacrandas, qui ritus ſine Miſſæ ſacrificio non fit. Addunt etiam, Syluest., & Angelus ex Abbate in c. conſuluiſt, de celeb. Miſſ. quando inſignis, & illuſtris vir aliquis ad ædẽ ſa C cram accedit, quales eſt Epiſcopus, Rex, vel alius Princeps, quem quotidie rem diuinam audire decet. Sed certè hoc nullo canone, aut iure probatur. Poſtremò cum duabus Eccleſijs parochialibus, quæ vicinæ, & pauperes ſunt, ob paucitatem Sacerdotum vnus tantùm Presbyter præficitur, qui Vicarium habere non poteſt, & opus eſt in vtraque, vt Miſſæ ſacrificium fiat, vt colligitur ex c. qui plures. 21. q. prima. cap. vnio. 10. quæſtio. 3. cap. dudum de elect. Sed vt Sotus annotauit, hæc olim erant vſu recepta, cum pauci, ac rari eſſent Sacerdotes: modo verò in deſuetudinem abiere ob multitudinem, & copiam Sacerdotum. Primum tamen, & vltimum adhuc vſu retinentur. Et vbi pauci Presbyteri adeſſent, poſſent etiam cætera ſeruari, præſertim Epiſcopi conſilio. Sed eſt animaduertendum in prædictis caſibus non licere Sacerdoti, bis in eodem die ſacrificium Miſſæ facere, niſi poſt primum ieiunus ſit: immo ſi in primo vinum perfuſionis acceperit, & biberit, ſecundum ſacrificium facere iure non poteſt cap. ex parte, de celebrat. Miſſarum.

Quæres, An vbi nunc rari ſunt Sacerdotes, liceat Preſ- D bytero bis in eodem die ſacrificare, vt in Anglia, vbi vix Sacerdotes Catholicos reperias. Reſpondeo, cum Nauarro licere. Nam in cap. Conſuluiſti. De Celebratione Miſſarum excipitur Neceſſitas, ſed hæc meritò iudicatur raritas Sacerdotum, & Gloſſa ibidem ait neceſſitatem, eſſe vtilitatem non ſolùm ſacrificium facientis, ſed etiam perſonarum rem diuinam audientium. Abbas item ibi docet, neceſſitatem boni viri arbitrio iudicandam: & quando aliquid abſolute, & ſimpliciter, & non certò, ac definitè Canones, vel leges, & iura conſtituunt, definitio arbitrio boni viri relinquitur l. 1. ff. De iur. delib. & capite. De cauſis De offic. Iudi. delega. Deinde ſi quæras, an licitum ſit alicui in eodem die Euchariſtiam ſæpius, quam ſemel ſumere? Reſpondeo, nulli vnquam licere ampliùs quam ſemel in eodem die ſacram Communionem accipere. Palud. & Syluest. & alij in locis ſupra citatis. Quoniam contra, aut ſaltem præter conſuetudinem Eccleſiæ generalem faceret, qui bis eodem die etiam in Natali Dominico ſacrum Domini corpus ſuſciperet.

Septimò

Septimò Quæritur, An Sacerdos, qui ratione Cappellaniæ, vel Eccleſiaſtici beneficij ad quod eſt electus, quotidie ſacrificare debet, id non faciendo, peccet? Vno ore omnes fatentur, vt Abbas in capite ſignificatum de præben. Angel. Miſſa. quæſtione 45. Silueſt. Miſſa. prima quæſtione ſeptima, verſiculo. Quintum: & Imol. in capite ſignificatum de præben. aliique teſtantur, huiuſmodi inſtitutionem Cappellaniæ ſiue Beneficij intelligi, ſeruata Sacerdotis honeſtate, & debita deuotione, vt ait expreſsè c. ſignificatum de præben. hoc eſt ſalua conſcientia, & honore ipſius Sacerdotis, & ſaluo cultu, & veneratione, quæ ipſi Sacramento debetur. Is enim ſi fuerit legitime impeditus, aut commodè, diligenter, & religioſe rem diuinam facere nequeat, tunc non cogitur quotidie ſacrificium offerre. At verò ſi commodè quotidie ſacris operari queat, & abſque iuſta, & legitima cauſa non operetur, grauiter peccat, tùm quia pacta, & conuenta non ſeruat, tum quia mortuos defraudat & debito Miſſæ fructu, & ſuffragio priuat. Quæres, an eadem ratio ſit, quando Cappellaniæ inſtitutio ſic habet. Sacerdos ad Cappellaniam electus, quotidie, vel per ſeipſum, vel per alterum rem diuinam faciat. **B** Reſpondeo, nequaquam; nam quod hactenus diximus, tantummodo locum habet, quando ratione Cappellaniæ inſtitutæ Sacerdos quotidie per ſeipſum ſacrificare compellitur: iuſtam enim excuſationem habet, ſi legitime impediatur, nec per alterum, tunc Sacerdotem ſacrificare compellitur. Quando verò talis eſt beneficij inſtitutio, vt per ſeipſum, vel per alterum quotidie debeat rem diuinam facere, tunc ſi legitime impediatur, debet alterum ſuo loco ſubſtituere, qui ſacris operetur. Quæres, ex quibus verbis colligi poſſit, inſtitutionem Cappellaniæ talem eſſe, vt Sacerdos quotidie Miſſæ ſacrificium facere debeat? Reſpondeo, id colligi quando verbis perſpicuis exprimitur, aut quando ex adiunctis, antecedentibus, aut conſequentibus aperte ſignificatur. V. G. ſi Cappellaniæ fundator dixerit: Volo, vt quotidie res diuina fiat in certo templo, oratorio, Sacello, vel altari, Sacerdos huic Cappellaniæ præfectus quotidie ſacrificare non cogitur: ſed ſi nolit, aut non poſſit, debet alterum ſubrogare, qui id faciat, eiuſque vicem expleat: nam prædictis verbis electus eſt locus ad ſacrificium, non ipſa **C** perſona Sacerdotis: voluit enim inſtitutor vt locus a ſe deſignatus quotidie frequentaretur, & coleretur. Si verò dixerit: volo, vt Presbyter ad hanc Cappellaniam electus ſacris operetur quotidie, tunc perſona Sacerdotis, non locus eligitur.

Octauò quæritur, an Cappellanus inſtitutus ad ſacrum faciendum in certo Templo, Oratorio, Sacello, vel altari quibuſdam diebus, ſatisfaciat fundatori, ſi alibi diuinam rem faciat? Reſpondeo, ex communi ſententia nequaquam ſatisfacere, eam ob cauſam quia electus eſt locus, quem Cappellaniæ fundator voluit frequentari, religioſe honorari, & coli, & proinde menti eius, & voluntati ſatisfactum non eſt. Naua. de orat. cap. 5 nu. 2. & 12. ex Baldo, & alijs. Silu. Miſſa 1. q. 10. ad finem.

Quæres, An ſi in deſignato loco ob impedimentum ſacrificari non poſſit, debeat Sacerdos eo die alibi ſacrificare? Reſpondeo, debere, quia vero ſimiliter credimus talem fuiſſe fundatoris voluntatem, ac mentem, vt ſi locus impediretur, alibi pro ſe, vel ſuis ſacrificium offeratur: nam ſic plus ipſi, vel ſuis prodeſt, ſi ſimpliciter ſacrificetur, quam ſi **D** in totum ſacrificium omittatur, ob loci deſignati impedimenta. Rogabis, num ſi alibi Cappellanus rem diuinam faciat, cum in loco deſignato id commode facere poſſit, aliquid ſit fundatori reſtituendum? Reſpondent quidam, nihil plane, quoniam ſacrificare non deſijt, ac proinde eum nullo fructu ſacrificij priuauit peccauit tamen alibi ſacrificium faciendo. Quia tamen accidere poteſt, vt mortuus ſubſidij aliquid ſubtraxerit, id alijs precibus compenſare debet, vt alij opinantur meo iudicio non male: nam eo ipſo, quod certò die in deſignato, & conſtituto loco rem diuinam non fecit, aliqui eum locum deſeruerunt alio ſe conferentes, qui ſi eo conuenirent, ibi preces pro mortuis funderet, & Miſſæ ſacrificium offerrent. Si quæras, an lethaliter peccet, qui in loco certo deſignato Miſſæ ſacrificium nõ facit, & id omittit, vel in alio loco id facit ſine iuſta, & legitima cauſa. Nauarr. in Manua. capite 25. nume. 134. ait lethaliter peccare, quia pactum, & promiſſum, in re graui, non ſeruat.

Nonò quæritur, An Cappellani, qui certis diebus ſacrificare ratione ſui muneris debent, niſi id præſtiterint, iure **A** mulctentur? ſolent æditui iuſſu Epiſcopi, Abbatis, alteriuſuè Præfecti in tabella, vbi ſunt Cappellani deſcripti, qui certis Hebdomadæ diebus rem diuinam facere debẽt, punctis quibuſdam notare, quinam ſuo muneri, & officio deſint, vt pœna aliqua mulctentur, & ideo quæritur, quo id iure fiat? quoniam vt diximus, non cogitur Cappellanus ſacrificare quotidie. Reſpondeo id meritò fieri ad deuitandas quorundam Sacerdotũ fraudes, qui ſordida quadam lucri cupiditate alio ſe conferunt ad ſacrum faciendũ, ob pinguiorem eleemoſynam, cuius rei gratia conducuntur interdum. Quæ duo incommoda, & impedimenta ſacrificandi, ſi abſint, Cappellani certe pœna affici ſeu mulctari minime debent, cum iuſta, & debita cauſa a ſacrificando deſiſtunt, quoniam vbi culpa non eſt, pœna non debetur.

Decimò quæritur, An laudabilius faciat, qui piè ac religioſe, vt par eſt, ſacrificat quotidie, quam qui a ſacrificando abſtinet ſe, pia etiam quadam in ſacroſanctam Euchariſtiam religione, & reuerentia retardatus: tractat hanc quæſtionem Gabr. ſuper Canon. Miſſæ lect. 87. dub. 5. Ratio **B** quæſtionis eſt, quia aliquando quis ſibi a ſacrificio temperat eo in alium diem dilato, quo deinde religioſiùs, feruentiùs, & digniùs multo ſacrificet; Alter vero quotidie, aut ſaltem frequenter immolat, ne in ipſo charitatis feruor tepeſcat paulatim, & deficiat. Quæſtio igitur eſt vter eorũ laudabiliùs faciat? vt exemplo rem explicem: Zachæus gaudens Dominum excepit in domo ſua 2. Centurio Domini maieſtate reueritus dixit: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, ambo Saluatorem honorarũt, & coluerunt, ſed non eodem modo: hic Domini magnitudinem, & potentiam, & ſuam paruitatem agnoſcebat, ille Domini clementiam, ac bonitatem, & ſuam in illum charitatem conſiderabat. Reſpondeo, per ſe quidem, abſolutè, & ſimpliciter laudabiliùs facere, qui frequentiùs ſacrificat, quoniam ſacrificiis viui, & mortui iuuantur. Angeli, & reliqui cælites exhilarantur, Eccleſiæ res promouetur, diuinus cultus augetur plenior, & vberior gratiæ fructus ſuſcipitur. Sanctus Auguſtinus de verbis Domini ſermo. 28. Sanctus Ambroſius, libro de Sacramentis quarto, capite, ſexto, qui ſemper pecco, debeo ſemper habere medicinam. **C** Panis iſte quotidianus eſt: accipe quotidie, vt quotidie tibi proſit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Caſſius Epiſcopus Narnienſis quotidie, teſte Gregorio homilia decimaquarta in Euangelia, & libro quarto dialogor. capite 56. Miſſæ ſacrificium faciebat: & per viſionem eſt illi diuinitus dictum: Age, quod agis, operare, quod operaris. Bonifacius quoque martyr, & Germanorum Apoſtolus, quotidie immolabat, vt refert Vvalfridus, libro de rebus Eccleſiaſt. capite 21.

Adde quod ipſe frequentiori ſacrificandi vſu digniores efficimur: canit enim Eccleſia, & orat Deum, vt cum frequentatione myſterij creſcat noſtræ ſalutis effectus, & Qui non eſt hodie, (vt dixit ille) cras minùs aptus erit. Beda, quem citat Gabriel in Canone Miſſæ. Lectione 87. ait: Sacerdos non legitime impeditus celebrare omittens, quantùm in eo eſt, priuat Sanctam Trinitatem laude, & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iuſtos ſubſidio, & gratia, exiſtentes in purgatorio refrigerio, Eccleſiam ſpirituali Chriſti beneficio, ſeipſum medicina, & remedio. Nihilominus tamen ex accidenti nonnunquam **D** laudabiliùs facit, qui abſtinet ſe. nam ad ſacrificandum non modica ſane, nec vulgaris animi præparatio requiritur, quã nõ ſemper in ſe experitur quis. Deinde, hoc ipſo, quod quis ſe pietatis, & Religionis ſtudio abſtinuit vno die, ſolet alio die religioſiùs, & ardentiùs ad ſacrificandum accedere.

Quota diei hora ſit Miſſæ ſacrificium faciendum. Cap. XXV. A

QVæritur à qua ſine in quamam diei hora Miſſarũ ſacrificia fieri debeant? Reſpondeo, publicum quidem, & ſolemne Miſſæ ſacrificiũ in diebus feſtis fieri debere ab hora tertia, perſoluto officio Primæ, & Tertiæ. c. Nocte. de conſecrat. d. 1. poſt Miſſam verò fit officium Sextæ, & Nonæ: In diebus porrò quibus ieiunia communia ſeruãtur, & Clerici ordinibus initiantur olim Miſſæ ſacrificiũ fieri ſolebat ad horam Nonam, de conſecr. d. 1. c. ſolent & c. quod à patribus, & c. Ordinationes d. 75. in cæteris diebus profeſtis, ad horam Sextam: in diebus ieiunii quadragenarii, quod proximè ante Paſcha ſuſcipitur, poſt horam Nonã appetente veſpera. Priuata verò ſacrificia fieri debent ab initio lucis diurnæ, & non ante eam lucem. Communis verò ſententia recepta eſt, vt fiant ante ſolis ortum, ineunte aurora, quoniam ipſa aurora, ad diem ciuilem, quem vocant artificialem, pertinet. S. Thomas parte tertia quæſt. 83. a. 2. Dur. 4. d. 13. q. 2. Palu. 4. d. 13. q. 1. ar. 2. Ricar. 4. d. 13. a. 2. q. 3. Silu. Miſſa. 1. q. 6. Sot. 4. d. 13. q. 1. a. 2. Si quæras, an lethaliter peccet, qui ante diem ſacrificium facit. Communis eſt opinio, vt ait Silueſter loco citato, & Nauar. in Manua. c. 25. n. 85. lethaliter peccare, ſi ſacrificando, lucẽ diurnam notabiliter præuenerit ſine iuſta, & legitima cauſa. B

Secundò quæritur, An poſt meridiem ad Nonam horã, quis iure ſacrificare poſſit? Communis eſt omnium ſententia, id facere, iure, aut conſuetudine eſſe prohibitũ, eo quòd incruentum ſacrificium eſt commemoratio illius cruenti, quod eſt oblatum in Cruce, at Chriſtus, vt ex Euangelica hiſtoria conſtat, ferè ad horam Nonam in Cruce ſpiritum emiſit, & ad horam Sextam, eſt in Crucem ſublatus. Deinde poſt horam Sextam, nõ niſi Romanorum Pontificum priuilegiis immolari ſolet, at ſi iure poſt meridiem ante horam Nonam, ſacrificare liceret, vanum, & inane eſſe Pontificis priuilegium: non enim priuilegia dantur ad faciendum id, quod facere communi iure poſſumus. Contra communem omnium ſententiam aſſerit Nauarrus in Manua. c. 25. nu. 85. & tract. de oratione. d. 21. n. 31. & Miſcella. de orat. 76. ſacrificium priuatum fieri iure poſſe toto eo tempore, quod inter horam Sextam, & Nonam intercedit, dummodo id fiat ſine vlla aliorum offenſione, & ex cauſa aliqua rationabili, nimirum ne in die feſto, qui iter faciunt, Miſſa priuentur, vel ſi Miſſa differatur, ob ſeruos principis, & fatetur ſe id ſæpius feciſſe in itinere, cum poſt horam Sextam, ad ea loca peruenisset, in quibus ſacrificare commodè poterat. Confirmat ſuam ſententiam tripliciter, Primùm, quia nullus extat in Iure Canon, quo prohibeatur poſt meridiem ad horam Nonã, ſacrificare. Deinde, quia in diebus ieiuniorum olim ſacrificia fiebant ad horam Nonam, Demum, quia priuilegia Pontificia (in ea re ideo) ſolita cõcedi ad ſacrificandum poſt meridiem, ſolùm ad demendos animi ſcrupulos valent. Hanc ſententiam multis argumentis, & verbis confutat Francolin. in tract. de temporib. Horar. Canonic cap. 41. eo quòd ſit noua, & ſingularis hac in parte Nauarri ſententia, & quia pugnet cum communi omnium opinione, & cum generali totius Eccleſiæ conſuetudine: nec, quod profert, ſuum exemplum, in hoc imitandum eſſe videatur. Et quia Priuilegia, Pontificia non rectè Nauarrus interpretetur non enim ad ſedandos, aut remouendos tantùm ſcrupulos conceduntur: ſed etiam, vt iuri communi, aut conſuetudini generali, quæ vim legis habet, Pontificia auctoritate derogetur. Nam fruſtra precibus impetratur, quod iure communi conceditur l. 1. C. de theſau. lib. 10 & priuilegium principis ſemper ita interpretari debemus, vt aliquid contineat vltra commune ius. c. ſi Papa de priuileg. Eſt igitur, inquit Francolinus, opinio communis tenenda, nec ab ea recedendum: quam Ricardus, Paludanus, Durandus, Maior, Sotus, in quarto diſtin. 13. Antoninus 3. par tit. 13. cap. 6. §. 1. Angel. Silueſter, Roſella, Piſana, Tabienſis in verbo Miſſa Hoſtienſis, Antonius, Abbas, Ioann. Andreas, Cardinalis, & cæteri omnes in c. 1 de celebrat. Miſſarum, amplexati ſunt. Sed hæc omnia fatetur Nauarrus: quia ſolùm ipſe contendit in primis iure communi, non prohiberi Sacerdotes poſt meridiem ſacrificare, ſed ſolùm generali conſuetudine recepta. Deinde contra conſuetudinẽ non peccare eum, qui poſt meridiem quidem, ſed vſque ad horam Nonam ſacrificat, ex rationabili aliqua cauſa, & remoto ſcandalo, vt ſi quis iter faciens ad oppidum C D

A dum poſt meridiem ante horam Nonã perueniret & Miſſæ ſacrificium faceret: aut ſi Concio ſacra, vel publica populi proceſſio duraret vſque ad meridiem. Certè non admodum improbabilis eſt opinio Nauarri, ſed mihi non placet.

Tertiò Quæritur, quo modo Pontificium priuilegium interpretari debeamus, quando conceditur abſolutè, & ſimpliciter, vt poſt meridiem ſacrificare Sacerdoti liceat? Reſpondeo, nequaquam eſſe intelligendum totum tempus poſt meridiem: nec enim voluntas creditur eſſe Pontificis, vt ad veſperam, vel poſt horam Nonam ſacrificemus. Meo igitur iudicio ſolùm facultas conceditur, vt poſt vnam horam à meridie tutò ſacrificari poſſit; tum quia hanc ipſam horam ſolent aliquando Pontifices exprimere; tùm etiam quia Principis priuilegium, quod communi iuri, & conſuetudini derogat, ita interpretari debemus, vt quàm minimũ illi deroget: ergo huiuſmodi priuilegium de quo loquimur in præſentia, ita conuenit interpretari. Priuilegio ſummi Pontificis conceſſum eſſe, ait Nicolaus Aurificus in opuſculo de cæremoniis Miſſæ cap. 11 ad finem, vt Venetiis in B templo S. Marci prima Miſſa in die Natali Domini celebretur prima hora illius noctis. Et eodem teſte Senis in tẽplo fratrum ordinis Seruorum, ſingulis annis, hora, qua veſpertinæ preces decantari ſolent, Miſſa in ſabbato Sancto, cõceſſu Romani Pontificis, celebratur. Sed hæc priuilegia abrogata ſunt auctoritate Pij Quinti, in conſtitutione, quæ habetur quinto loco inter conſtitutiones eius. ita Francol. de temp. horar. canon. cap. 39. nu. 11. & 14.

Quintò quæritur, quo ſenſu accipiendum ſit Pontificis priuilegium, quo conceditur, vt ante diem ſacrificare poſſimus? Reſpondeo, illud nos ita interpretari debere, vt non trahamus ad totum illud tempus, quod inter mediam noctem, & ſolis ortum interiectum eſt: non enim talis videtur eſſe Pontificis voluntas: ſed ſolùm, vt hora vna ante aurorã ſacrificium fieri tuta conſcientia poſſit: Sic Francol. tract. de tempor. horar Canoni. cap 39. nu 21. id enim ſæpe ſolent Pontifices exprimere: aliquando verò aliis verbis idẽ ipſum exprimunt, videlicet, vt duabus horis ante ſolis ortũ liceat ſacrificare: nam perinde eſt ac ſi diceretur, vna hora ante auroram, & altera ab hac ipſa aurora vſque ad ſolis C ortum. Nam vt docent Scot 4. d. 13. q. 2. a. 2. Gab in Can. Miſſæ lect. 14. & Roſella in verbo Miſſa. nu. 2. aurora continet vnam horam, & quintam partem horæ ante ſolis ortum, Fratres Mendicantes, ac cæteri Religioſi, & Monachi fere omnes priuilegium Pontificium impetrarunt, vt Sacerdotes Superiorum conſenſu, ſacrificare tutò queãt vna hora ante auroram, & vna item poſt meridiem, itineris, vel alterius legitimi impedimenti cauſa. Sixtus Quartus conceſſit facultatem, vt Fratres Minor. Obſeruan. cauſa neceſſitatis poſſent ante, & poſt horam ſtatutam ab Eccleſia, Miſſas celebrare. Innocentius Octauus, cõceſſit Fratribus inſtituti Auguſtiniani, vt expleto Matutinali officio, etiam ante auroram poſſint Miſſarum ſacrificia facere. Leo Decimo conceſſit Fratribus Minor. Obſeruant. vt conſenſu Superiorum, quorum conſcientiis remittit, quomodo Fratres debeant vti hoc priuilegio, poſſint celebrare ſtatim poſt Matutinum officium, & poſt Meridiem, præſertim diebus, quando eſt de audienda Miſſa præceptum, quando Fratres debent iter facere, ſiue quando ex itinere veniunt, & non poſſunt ante meridiem ad locum peruenire, vbi D poſſint commodè celebrare, vel audire Miſſam. Hæc omnia habentur in Compendio priuilegiorum, quæ ſunt Mẽdicantibus conceſſa. Eugenius Quartus conceſſit Ciſtercienſibus Congregationis in Hiſpania, vt cauſa legitima ſubſiſtente, poſſint Miſſam in Monaſteriis, & extra Monaſteria dum iter faciunt ante diem, & vſque ad horam Nonam celebrare, vt habetur in Compendio priuilegiorum, Congregation. regularium, obſeruan. Sancti Bernardi. Ciſtercien. ordinis in Hiſpania. verbo Miſſæ. Sed Nauar. in Man. c. 25. nu. 85. ait, Videntur priuilegia Sixti quarti Innocentii. VIII. & Leonis X. de dicenda Miſſa ante horam legitimam ſublata per decretum Conc. Tridentin. quod ſeſſ. 22 c. de obſeruan. & euitan. in celebrat. Miſſæ, prohibet ne Sacerdotes aliis horis quàm debitis Miſſas celebrent. Idem dicit F. Manuel. in Explicat. Bullæ Crucia. §. 9. nu. 31. & §. 15. nu. 8. Pius V. in Conſtitutione. 118. in Bullario, quæ incipit. Quo primum tempore. Sic ait: Neue præſules, adminiſtratores, Canonici, Cappellani, & alii quocunque nomine nuncupati presbyteri ſæculares, aut regulares cuiuſuis ordinis, ad Miſſam aliter, quàm à nobis ſtatutum eſt, celebrandam

brandam teneantur. Declaratio Cardinaliũ ſeſſ. 22. ſuper Decretum Concilii Trident. de obſeruandis, & euitandis in celebratione Miſſæ ſic habet. Ante diem, & horis indebitis celebrare nulli licet, etiam vigore priuilegiorum à Sede Apoſtolica ante Concilium Tridentinum cõceſſorum. placuit confirmari facultatem Florentiæ confraternitati S. Franciſci, & S. Mariæ Magdalenæ, celebrandi Miſſam ante lucem, ſed ita, vt Miſſa non incipiatur niſi duabus horis ante ſolis ortum. Sic ibi. In compendio priuilegiorũ Fratrum Minorum, & aliorum Mendicantium, & non Mendicantium Collectore Hieronymo à Sorbo Prædicatore ordinis Cappuccinorum in verbo Miſſa post recitata priuilegia circa ſacrificium Miſſæ faciendum in loco, tempore, & modo non debito ponitur Autor annot. quæ ſic habet. Omnia ſupradicta priuilegia dicẽdi Miſſam quoad modum, locum, & tempus ſunt iam per Concilium Tridentinũ ſublata, & præcipue illa Sixti IIII. Innocentii VIII. & Leonis X. quoad tempus, ſed celebrari debet ſecundum Rubricas Miſſalis noui iuxta conſtitutionem 118. Pij V. in Bullario. Ibidem, tamen ſubiũgit Collector, hæc verba Greg. XIII. anno 1. conceſſit Congregationi S. Iuſtinæ, vt dum in itinere ſuerint conſtituti, poſſint Miſſam celebrare ante auroram, & poſt mediam noctem, vt refertur in Compẽdio priuilegiorum S. Hieron. fol. 50. Poſtea ſubiicit idem Collector. Pius V. conceſſit Societati Ieſu, vt refertur in Compẽdio Priuilegiorum eiuſdem Societatis in verbo. Miſſa § 3. eandem facultatem plenioremͅ, vt poſſint celebrare per horam ante auroram, & infra horam poſt meridiem cauſa itineris, vel alterius legitimi impedimenti. Sic ille.

Si quæras, an ſi Epiſcopus, dum iter facit, velit rem diuinam audire, vel facere, tuta cõſcientia queat audire, vel facere ante aurorã, vel poſt meridiẽ. Reſpondet Gloſſa in c. vlt. de priuil. in 6. tutò id poſſe facere. Sic etiam Silu. verb. Miſſa. prima quæſt. ſexta decet enim Epiſcopum quotidie rem diuinam audire: nec eſt, cur iter eius impediatur, aut retardetur.

Sextò Quæritur, quota pars temporis ſit notabilis, vel ante auroram, vel poſt meridiem ita, vt ſi eam partẽ anteponat, vel poſtponat Sacerdos ſine cauſa iuſta, dum Miſſæ ſacrificium facit, peccet lethaliter. Nam ſi paulo ante auroram, vel paulo poſt meridiem ſacrificet, lethale peccatum non admittit, vt annotauit Sot. 4. d. 14. q. 2. art. 2. eo, quòd in moribus, parum pro nihilo habetur. Meo iudicio tertia pars horæ habetur, vt notabilis pars: & ideo ſi quis ſcienter & ſine iuſta, & debita cauſa, tertia parte horæ ante auroram, vel poſt meridiem Miſſæ ſacrificium faceret, lethaliter peccaret.

Septimò quæritur, num ante auroram tuta conſcientia Sacerdos ſacrificet ob viaticum ægroto iam iam morituro dandum, vbi Euchariſtia conſecrata non extet? Reſpondeo cum Palu. quarto, diſtinct. 13. quæſt. ſecunda, articulo ſecundo. Antonino, tertia parte, titulo 13. capite ſexto, § 4. Silu. Miſſa 1. q. 6. & Nau. in Manua. c. 25. n. 85. id eſſe licitum facere, Superioris tamen conſenſu, vbi præſens fuerit; alioqui eo abſente id ſimpliciter licet facere. Id verò etiam eſt intelligendum, ne multo tempore ante auroram ſacrificium fiat.

Octauò quæritur, An poſt meridiem ſacram communionem accipere iure, vel conſuetudine prohibeamur? Reſpondeo, cum Angelo, in verbo. Euchariſtia. 3. n. 35. & Silu. Euchariſtia. 3. q. 15. verſic. 5. non eſſe: neque enim eſt idem ſtatus de percipienda Euchariſtia, quod de ſacrificio faciendo: vt in Miſſa, quæ ante meridiem cœpta, poſt meridiem continuatur, laicis fas eſt Euchariſtiã ſumere, & in illa etiam, quam Sacerdos priuilegio ſibi conceſſo, vna hora à meridie inchoauit: ergo qualibet diei hora poteſt, qui rem diuinam non facit, Euchariſtiam ſuſcipere ſi ieiunus ſit: quia nullo Canone, aut iure ſumere prohibetur.

A *Quibus in locis ſit Miſſæ ſacrificium faciendum. Cap. XXVI.*

PRimò quæritur, An iure prohibeatur Sacerdos ſacrificium facere in aliis locis, præterquã in locis Epiſcopi auctoritate conſecratis? Reſpondeo, eſſe prohibitum iure, vt conſtat ex c. Sicut. De conſec. Diſt. 1. vbi ex Felice Papa habetur. Sicut non alii, quàm ſacrati Deo Sacerdotes, debent Miſſas celebrare; ſic non in aliis quàm in Domino cõſecratis locis, id eſt, in tabernaculis diuinis precibus à Pontificibus delibutis Miſſas cantare ad ſacrificia offerenda, licet, niſi ſumma coegerit neceſſitas. Idem habetur in c. Miſſarum ex Concilio Triburienſi, & c. Hic ergo, ex Clemente, & c. Presbyter ex Silueſt. De Conſec. Diſt. 1.

Secundò quæritur, An Epiſcopi conceſſu Miſſæ ſacrificium fieri poſſit in domibus priuatis, aut in locis, videlicet Oratoriis, Sacellis, quę nõ ſunt ab Epiſcopo cõſecrata, neque ad Diuinum cultum dedicata, dummodo tamen fiat ſacrificium in altari ſacro, quod dicitur portatile, ſicut habetur
B in c. concedimus de conſecr. d. 1. Reſpondeo, in hunc modum; Olim ſæuiente cõtra Eccleſiam perſecutione, ſacrificia fiebant in cryptis, ſpeluncis, & in ædibus priuatis, quoniam his in locis, vi perſecutionum, Sacerdotes immolare cogebantur: poſtea iure communi conſtitutum eſt, non eſſe ſacrificandum niſi in locis auctoritate Epiſcopi cõſecratis dedicatiſuè, præterquam tempore neceſſitatis. Et nihilominus ante Concilium Tridẽtinum, conceſſu Epiſcopi poterat Sacerdos ſacrificare in locis, quæ ſacrata non eſſent. Sic Ioan. And. Anchatanus, Francus, Geminianus in cap. vlt. de priuileg. in 6.

Tertiò quæritur, An Epiſcopi permiſſu abſque vllo peccato, nunc etiam in priuatis domibus, quæ Sacræ non ſunt Sacerdos immolare queat? Reſpondeo, ante Conciliũ Tridentinum id Sacerdoti conſenſu Epiſcopi licuiſſe facere ſuper altari ſacro portatili nam in c. Clericos. De Conſecra. Diſt. 1. illud ex Sexta Synodo affertur: Clericos, qui miniſtrãt in Oratoriis, quæ intra domos ſunt, cum cõſenſu Epiſcopi loci illius, hoc facere præcipimus. Et in c. Miſſarũ De conſec. Diſt. 1. ex Conc. Triburienſi habetur: Miſſarum ſo-
C lemnia non vbique, ſed in locis ab Epiſcopo conſecratis, vel vbi ipſe permiſerit, celebranda. Et in cap. Hic ergo De conſec. Diſt. 1. In aliis locis ſacrificari, & Miſſas celebrari non licet, niſi in iis, in quibus Epiſcopus iuſſerit, aut quæ fuerint ab Epiſcopo conſecrata. Nunc verò poſt Conciliũ Trident. vt docet Nauar. in Manua. c. 25. n. 81. ſolus Romanus Pontifex id concedere poteſt. Nam ſeſſ. 23. in Decreto De obſeruandis, & euitandis in celebratione Miſſæ, cautũ eſt, ne Epiſcopi patiantur in priuatis domibus, atque omnino extra Eccleſiam, & ad Diuinum cultum tantùm dedicata Oratoria ab eiſdem ordinariis deſignanda, & viſitanda, ſanctum hoc ſacrificium à Secularibus, aut Regularibus quibuſcumque peragi. Sic Concilium Et Cardinales, ad Declarationem Concilii Tridentini deputati, declararunt, huiuſmodi facultatem Epiſcopos dare non poſſe.

Quartò quæritur, An Synodus Tridentina, in eo quod proximè retulimus Decreto deroget priuilegio Epiſcoporũ, quod habetur in c. Quoniã De Priuil. in Sexto, videlicet vt Epiſcopi, cũ diuerſis ex cauſis à ſuis Eccleſiis abſunt, nec ſemper cõmode accedere queũt ad ſacras ædes, ad rem di-
D uinam audiendã, vel faciẽdam, poſſint altare portatile deferre, & in eo celebrare per ſe, vel per alios, vbicumque voluerint, vel celebrare, vel audire diuina? Congregatio Cardinaliũ anno 1586 declarauit, non eſſe derogatũ quia Concilii decretum editum fuit ad extirpãdos abuſus, at in Epiſcopis nequaquam eſt abuſus, ſi quotidie rem diuinam faciant, vel audiant extra ſacras ædes, cum legitima cauſa abſunt à ſuis Eccleſiis, nec ad templa citra incommodum accedunt.

Quintò quæritur, An Epiſcopi prædicto priuilegio vti poſſint, quando ob incommodam valetudinem domo exire nequeunt? Eadem Cardinaliũ Congregatio priuilegium inſinuat poſſe: quia ratio, & cauſa itineris, & incommoda valetudo æquiparari videntur. quamuis altero die eadẽ Congregatio oppoſitum definiſſe videatur. Certè ante Concilium Tridentinum id Epiſcopis licebat, præſertim ex cap. Concedimus, & c. Miſſarum De conſec. Diſt. 1.

Sextò quæritur, An poſt Concilium Tridentinum, Miſſæ ſacrificium abſque peccato fiat extra loca conſecrata, tempore neceſſitatis, Epiſcopi conſenſu, vbi commodè id peti,

& impetrari poteſt, aut etiam ſine eo, vbi commodè pati non poteſt? Reſpondeo, cum Soto in 4.d.13.q.2.ar.3. & Durant.lib.de ritib.Eccleſ.Cathol.2. cap.6.nu.8. & Nauarro in Manua.cap.25.nu.82. poſſe: quia Concilium Trident. ſolùm voluit abuſus è medio tolleret: at non eſt abuſus, ſi ob neceſſitatem in locis, quæ conſecrata non ſunt, immolentur: ſiquidem in c.ſicut.De conſec.Diſt.1. id permittitur, & in c.Concedimus De conſec.Diſt.1. ex Concilio [illegible] eadem facultas conceditur. Quo fit, vt liceat in bello rem diuinam facere ſub tentoriis, aut ſub dio, in altari tamē portatili conſecrato, quod in cap. concedimus citato dicitur tabula altaris conſecrata, & alicubi vocatur ara ſacra, vt Chriſtiani milites rem diuinam audiant, vel Euchariſtiam ſumant, & ſe ad pugnam feruentius, & audentius præparēt. Item, quando celebrantur ſolemnes, & publicæ populi ſupplicationes, & itur ad aliqua parua Oratoria ſiue ſacella, quæ totum populum non capiunt, tunc conſuetudine fit ſacrificium ante fores. Sic Sotus, & Nauarrus. Quando item Sacerdotes aliqui ſolent primas hoſtias immolare, & adeo magna populi multitudo confluit ad ſacram ædem, vt eam capere non poſſit, tunc fit ſacrificium pro foribus Sacræ ædis. Ita Nauarrus. Sic etiam cum Catholicorum exercitus, aut claſſis ad multum temporis ſpacium rem diuinam non audiunt, quia non poſſunt, & ad locum appulit, vbi ſub dio poſſit commodè rem ſacram audire, at in mari, aut in flumine ſas nunquam eſt ſacrificium Miſſæ facere ob periculum effuſionis ſanguinis, vt eſt communis omnium opinio.

Septimò quæritur, vtrum per Concilium Tridentinum, ſint ſublata Priuilegia Fratrum Franciſcanorum, & Dominicanorum quibus ante Concilium, ſacrificare poterant in quolibet loco priuato, munito tamen, & religioſè parato, etiam ſine alia quālibet facultate, abſque detrimento tamen parochialis iuris, & in altari portatili conſecrato, c. In his, de Priuil. Reſpondet Nauar. in Manua.cap.25.num 82.eſſe ſublata, niſi denuo concedantur, aut confirmentur, idem dicit Collector Priuilegiorum Mēdicantium, & non Mendicantium, in verbo Miſſa, in Annotatione, & Durant.lib.2.de ritib.Eccl.Cathol cap.6.n.8.

Octauo quæritur, An lethale peccatum admittat Sacerdos, qui Sacris operatur in priuatis locis ſine cauſa, & legitima cauſa Sotus 4.d.13.q.2.ar.3. negat, niſi adſit, vel contemptio legis, vel aliorum offenſio. Sed probabilior eſt Nauarri ſententia in Man.cap.25.nu.82. cum lethaliter peccare, cui quidem ſidem facit grauis pœna, in iure conſtituta contra Sacerdotem aliter facientem: nam in c. Nullus de conſecrat.d.1.legimus. Nullus presbyter Miſſas celebrare præſumat niſi in conſecratis ab Epiſcopo locis, qui ſi particeps de cætero voluerit eſſe Sacerdotii. Et in concil. 6. generali.can.31. idem eſt conſtitum, vt qui extra Eccleſiam miniſtrat, vel baptizat ab officio amoueatur. Et habetur in c. Clericos. de conſec. d 1.

Nonò quæritur, An Generales Regularium Præfecti tuta conſcientia queant Oratoria, Sacella, vel ædes ad Diuinum cultum, & Miſſæ ſacrificium deputare? Reſpondeo, auctoritate Pontificia Generalibus, & Prouincialibus ordinū regularium Præpoſitis concedi, vt propria templa erigant, ædificēt, & ad Diuinas preces, & ſacrificia dedicēt, & Oratoria in propriis ſuorum Ordinum conuentibus, & collegiis deſignent, & deſtinent. Nonnulli vero Religioſi quamuis poſſint, nolunt tamen hoc Priuilegio ſimpliciter vti, niſi vbi, & quando Epiſcopus præſens non eſt, & adeo longe abeſt, vt commode conueniri non poſſit, & vbi Epiſcopi difficiles ſe præbent ad id concedendum.

Decimò quæritur, a quonam cōſecrari Eccleſia debeat? Reſpondeo, a ſolo Epiſcopo, c. Nemo Eccleſiam De Conſecrat. Diſt. 1. & debet eſſe proprius Epiſcopus, aut ſaltem conſecrari Eccleſia ſine eius conſenſu non debet. c. Tua fraternitas. De conſec. Eccleſiæ, vel altaris. Romani Pontificis auctoritate poteſt committi ſimplici Sacerdoti Eccleſiæ conſecratio. Innocentius, Gloſſa, & Doctores in cap. Aqua, De conſec. Eccleſ. Ad id tamen non ſufficit ſola ab Epiſcopo demandata facultas: Epiſcopus enim nequit ſimplici Presbytero mandare, aut committere, quæ ſunt Pontificii ordinis propria, nec ſi committat, & mandet, rata, & firma conſecratio eſt. Nec enim Eccleſia cenſebitur conſecrata, ſi mādato Epiſcopi eam ſimplex Sacerdos conſecrauerit, licet ea, quæ ad iuriſdictionem ſpectant, Epiſcopus delegare poſſit, c. Aqua, De conſ. Eccl. Et ibi Glo. & Doct.

Vndecimo quæritur, quo tempore ſeu iure debeat Ec-

A cleſiæ conſecratio? Reſpondeo quolibet die, ſiue feſto, ſiue profeſto, c. [illegible] D. Conſec. Eccl. [illegible] nam conſtare poteſt [illegible] eſſe conſecratam? Reſpondeo ex [illegible] in dedicatione [illegible] vel ipſius Eccleſiæ [illegible]. Deinde ex ſignis conſecrationis, quæ in [illegible] columnis, aut parietibus impreſſa [illegible] teſtimonium. c. ſolemnitates. de conſec. [illegible] Inſuper ſi de conſecratione [illegible] vnus [illegible] veritatem, eo quod viderit, [illegible] ſe rem [illegible] & ſimilibus in quibus nemini damnum [illegible], ſufficit vnus teſtis ad faciendam fidem, vt docet [illegible], cuius ſententia communi conſenſu, teſte Abbate in Rubrica de conſecrat. eſt comprobata.

Duodecimo quæritur, quandonam Eccleſia aliqua ſit denuo conſecranda, aut quia violata, & polluta fuerit, aut quia conſecrata non fuiſſe [illegible] conſecrandam eſſe, [illegible], ambiguum ne ſit conſecrata, nec ne, nec appareat vllum conſecrationis ſignum ſiue argumētum, c. ſolemnitates de conſecr. d. 1. Deinde, cum Eccleſiæ parietes, aut

B ex toto, aut maiori ex parte igni exuſti ſunt, In c. Eccleſiis. Diſt.68. & c. Eccleſiis. De conſe. Diſt. 1. Item, ſi ſit ſimul corruerint, vel alio modo, [illegible] paulatim [illegible] formam teſte Abbate in c. propoſuiſti de conſecr. Eccl. Conſecrationis forma incruſta, & ſuperficie imprimitur. Collapſo autem tecto, parietibus tamen integris non eſt opus conſecrationem repetere. [illegible] De conſec. Eccl. At in dubium vertitur, an ſi parietes paulatim decidant, aut cruſta ſpolientur [illegible], ita tamen, vt paulatim quoque reficiantur, Eccleſia conſecrationis formam amittat. Duæ ſunt opiniones, quarum prima negat. & ſunt Hoſtienſis, Panorm, Antonin., ſummæ Confeſſorum, & Præpoſiti quorum ſententiæ ſubſcripſit Siluester in verbo conſecratio 4.q 4 vbi citat prædictos auctores. Nititur autem hæc opinio, quod eadem Eccleſia permanet, quemadmodum eſt eadem nauis, cum paulatim reficitur, eadem ciuitas, idem populus, idem flumen, aliis, & aliis hominibus & aquis ſe continenter ſuccedentibus, vt cōſtat ex l. Quod in ſtatum, ff. De legibus, & l. Proponebatur, ff. De Iudic. Secunda vero opinio affirmat, quæ Innocentio in Rubrica de.

C conſecrat. Eccleſ. & Abbati in c. propoſuiſti. de conſec. Eccl. placuit, quam ita confirmant, quia in rebus ſpiritualibus potius rei veritas, quam iuris fictio conſideratur. Cæterùm probabilior eſt prima ſententia: nam Eccleſia, quæ paulatim reſtauratur, ac reficitur, ſicut etiam nauis, quæ reparatur, non ſolùm iuris fictione, ſed reuera eadem cenſetur, eo quod partes ſibi ſuccedunt.

Decimotertio quæritur, quot modis Eccleſia polluta, aut violata ipſo iure habeatur ita, vt recōciliari debeat, nō denuo conſecrari? Hanc quæſtionem tractant Doctores in c. propoſuiſti de Conſec. Eccl. Summiſtæ in verbo. conſec. Nau. in Manua. cap.27. nu 256. Reſpondeo, multis modis. Primo, quando in ea Eccleſia, ſanguis humanus per iniuriam effunditur, c. Eccleſiis Diſt.68. & c. Eccleſiis De cōſecrat. Diſt. 1. c. Propoſuiſti. De conſec. Eccle. Diximus (effunditur) quoniam non ſufficit paucarum guttarum ſanguinis emiſſio. Effuſionis enim nomine copia ſignificatur, vt ait Abbas in c. propoſuiſti, de conſecrat. Eccleſ. quod ſi ſanguis minimè fundatur, licet oſſa, vel membra conterātur, aut frangantur, non idcirco polluitur Eccleſia. (Per

D iniuriam:) quoniam ſi aliter, vt pote naturali modo, aut caſu aliquo, vel ad iuſtam hominis defenſionem ſanguis fundatur, non ideo violatur Eccleſia, vt eſt omnium communis opinio, in cap. Propoſuiſti. De conſec. Eccleſ. & cap. Si Eccleſiam. De conſec. at. Eccleſ. in Sexto. Et refert Silueſt. in verbo conſecratio.a q.4 Nec item ſi ioco, aut ludo alioqui honeſto, & iuſto, vt ait Nauarrus, nec etiam ſi quis infans, aut quis per amentiam ſiue furorem, alienum ſanguinem fundat, vt aiunt iidem Doctores.

Quæres, An ſi effuſionis ſanguinis cauſa præbeatur, aut ſi quis abſque vlla effuſione ſanguinis in Eccleſia occidatur, eo ipſo illa violetur? Reſpondeo, violari: nam ſufficit ſi quis in Eccleſia vulneretur, etiamſi extra Eccleſiam exeat, antequam ſanguis fundatur, vt Gloſſa, & alii annotarunt. Non tamē ſatis eſt, vt Eccleſia violetur, ſi quis extra illam vulnus accipiat, & in templum ingreſſus ibi ſanguinē fundat, vt ait Gloſſa communi conſenſu approbata. Non etiam ſufficit, ſi Iudex in Eccleſia mortis ſententiam in aliquem ferat, dummodo nulla in ea ſit ſanguinis effuſio. Satis item eſt ad Eccleſiam polluendam, ſi quis

in illa

in illa ſuffocetur, aut quolibet alio modo interficiatur iniquè, ſiue iniuſte, citra vllam ſanguinis effuſionem, vt docet Gloſſa in cap. Propoſuiſti, etiam ſi martyr pro fide, & religione Chriſti vulneretur, aut trucidetur, iuxta Gloſſam, & communem omnium ſententiam, quam refert Silueſter conſec. 2. q. 5. Quæres, an ſatis ſit ad Eccleſiæ violationem, ſi quis ex æde ſacra aliquem extra Eccleſiam conſtitutum vulneret, aut perimat telo aliquo immiſſo? Reſpondeo, minimè, cum tamen contrarium ſufficiat, ſi quis extra Eccleſiam poſitus iaculum mittat in aliquem, qui in templo commoratur, vt eum necet, aut ſauciet.

Rogabis, An ſi quis vulneratus per muriam, aut occiditur in tecto templi, aut in cauerna, & ſpelunca ſub templo ſita, eo ipſo Eccleſia polluatur? Reſpondeo, minimè, vt Gloſſa docet. Item, ſi quis mentis compos ira, vel odio ſeipſum in Eccleſia interficiat, vel vulneret, Eccleſia polluitur. Silueſt. conſecrat. 2. quæſt. 5. ex Geminiano.

Secundo modo polluitur Eccleſia per voluntariam emiſſionem humani ſeminis in ipſa, & ſatis eſt, ſi ſemen emittitur etiam per coniugalem congreſſum, quamuis quidam è recentioribus, quos ſequitur Roſella, oppoſitam ſenſerint, vt notant Gloſſa, & alij in cap. Eccleſiis, de conſecrat. diſt. 1. & Silu. conſecrat. 2. q. 5. in tertio caſu. Neceſſe tamen eſt, vt ſit voluntaria ſeminis effuſio. tradit enim Angelus, vt ait Silueſter, ſatius Eccleſiam pollui, ſi ſemen per ſomnium fundatur.

Tertiò, quando in Eccleſia aliquis excommunicatus ſepelitur, cap. Conſuluiſti, de conſecrat. Eccleſ. vbi traditur, cæmeteria, in quibus excommunicati ſepeliuntur, eſſe polluta. Ergo polluitur quoque Eccleſia, in qua excommunicatus ſepelitur: & cadauer eius erui debet, ſi diſcerni queat, & extra Eccleſiam proiici, cap. Sacris, de ſepultur.

Quarto modo, quando in Eccleſia aliquis Paganus ſepelitur, cap. Eccleſiam, de conſecrat. diſt. 1. Si quæras, an tunc inhumato eius corpore parietes abradi debeant, & tegulæ? Ioannes Andreas concedit in cap. Propoſuiſti, de conſecrat. Eccleſ. & probat ex cap. Eccleſiam 2. de conſecrat. diſt. 1. vbi id aperte conſtituitur. At tamen Abbas eodem capite id fieri non oportere, quando Eccleſia eſt conſecrata: nam conſecrationis forma priuaretur, ſi parietes abraderentur. Quando verò non eſt conſecrata, fieri debet, & ita intelligitur cap. Eccleſiam, prædictum.

Quinto, quando Eccleſia per Epiſcopum excommunicatum publicè, conſecratur. Hic modus in iure expreſſum non continetur, nec in cap. Conſuluiſti. de conſecrat. Eccleſ. Ioan. Andreæ eum inter cæteros recenſet. Sic etiam Abbas, & alij, Ioannem Andreæ ſecuti. Quæres, an quando Eccleſia polluitur, Cæmeterium quoque polluatur? Reſpondeo pollui, ſi ſit cum Eccleſia coniunctum; polluto tamen Cæmeterio, non violatur Eccleſia, etiam ſibi coniuncta: nec vno Cæmeterio polluto, polluitur alterum etiam illi coniunctum per medium parietem, cap. ſi Eccleſiam, de conſecr. Eccleſiæ in ſexto. Porrò Eccleſia polluta occultè, non indiget reconciliatione, quamdiu latet. Abbas, & Nauar. & alij locis citatis: at quando incipit publica, & manifeſta eſſe violatio, opus eſt, vt Eccleſia reconcilietur.

Decimoquartò quæritur, An Eccleſia etiam ea, quæ non eſt conſecrata, violetur, & polluatur? Reſpondeo, ſi ſit ſacrata, ſiue vt paſſim vocari ſolet benedicta, hoc eſt, ſola Epiſcopi auctoritate conſueris Eccleſiæ precibus, & per ſolam ſacræ aquæ aſperſionem ad res diuinas deſtinata, etiam pollui eiſdem modis, quibus Eccleſia conſecrata, vt eſt communis opinio.

Decimoquintò quæritur, Quo pacto Eccleſia, quæ eſt conſecrata, aut per Epiſcopum ad res diuinas deputata, quando polluitur, aut violatur, reconciliari iure debeat? Reſpondeo, Eccleſiam conſecratam reconciliandam eſſe per Epiſcopum proprium, vel alienum eo conſentiente, & per aquam ab Epiſcopo ſacratam: nec poteſt eiuſmodi Eccleſiam reconciliare ſimplex Presbyter, niſi id Romanus Pontifex committat. Eccleſia verò, quæ non eſt conſecrata, dicata tamen ſolitis precibus ad diuinos vſus per Epiſcopum, quæ vulgò dicitur Benedicta, reconciliari poteſt per ſimplicem Sacerdotem. Deinde, conſecratam Eccleſiam reconciliat Epiſcopus per aquam cum vino, & cinere ſacratam, vt dicitur in cap. Propoſuiſti. de conſecr. Eccleſ. at Eccleſia, quæ non eſt conſecrata, quæ Benedicta vocatur, reconciliatur ſolius aquæ ſacratæ aſperſione. Porro Eccleſia conſecratur manu Epiſcopi, at ea, quæ Benedicta dicitur, ſolis Epiſcopi precibus, & aquæ ſacræ aſperſione ad diuinos vſus deſtinatur.

Decimoſextò quæritur, quam pœnam incurrat Sacerdos, qui ſacrificat in Eccleſia polluta, & nondum reconciliata? Senſit Hoſtienſis in cap. vlt. de conſecrat. Eccleſ. eum irregularitatem contrahere. Sed oppoſitum eſt ſtatim decretum: nam in cap. Is qui, De ſentent. excomm. in ſexto, habetur: Is qui in Eccleſia, quæ eſt ſanguinis, aut ſeminis effuſione polluta, celebrare præſumit, licet in hoc temerariè agat, irregularitatis tamen, cum id non ſit ei expreſſum in iure, laqueum non incurrit. Hæc ibi. At verò, vt Angelus, & Silueſter in verbo, ſuſpenſio, q. 8. verbo. 23. ex Archidiac. Ioan. Andrea, & Geminiano, docent, cui Sacerdoti interdicitur ingreſſus in Eccleſiam, vt ſolùm videtur ex cap. Epiſcoporum de priuil. in ſexto. Et locum ſibi habet in Sacerdote, ſiue ſæculari, ſiue regulari cuiuſlibet ordinis. An verò ſolum comprehendat eos, qui ſunt ab Ordinarij poteſtate exempti, dubia quæſtio eſt. Nam Silueſter, & alij autumant comprehendere, tum exemptos, tum etiam alios: alij dicunt comprehendere ſolum exemptos, de qua re dicam alibi. Quare, ſi cùm ſit ab ingreſſu in Eccleſiam prohibitus, ſacrificium fecerit in Eccleſia, irregularitatem contrahit. Nam in cap. Is cui, de ſent. excomm. in ſexto, aperte dicitur: Is cui eſt Eccleſiæ interdictus ingreſſus, irregularis efficitur, ſi contra interdictum huiuſmodi diuinis inea ſe ingerat ſuo officio fungens, vt prius. Sic ibi.

Decimoſeptimò quæritur, qua pœna afficiatur Sacerdos, qui ſacrificat in Eccleſia interdicto ſubiecta? Reſpondeo in cap. Is qui, de ſent. excom. in ſexto. Sic habetur. Is qui ſcienter in loco celebrat ſuppoſito interdicto, irregularitatem incurrit.

De Altari, in quo Sacroſanctum Miſſæ ſacrificium iure fieri debet.

Cap. XXVII.

Quæritur primò, in quonam altari ſit ſacrificandum? Reſpondeo, in altari auctoritate Epiſcopi conſecrato, cap. Altaria, de conſecrat. diſt. 1. Altare autem eſt duplex. Vnum, quod Portatile vocatur, eo quod à loco in locum mutari, & transferri queat: ſiue, viaticum appellatur, in cap. vlt. de priuil. in 6. Et in cap. Concedimus, de conſecrat. diſt. 1. vocatur tabula altaris conſecrata: alicubi dicitur, ara ſacra. Alterum ſtabile, quod à loco non mouetur: hoc autem altare aliquando eſt conſecratum, & tunc in eo ſine altari portatili conſecrato ſuperpoſito iure ſacrificium ſit. Aliquando verò non eſt conſecratum, in quo ſine portatili altari Miſſæ ſacrificium fieri non poteſt. Portatile altare ſemper ſolet eſſe conſecratum.

Secundò quæritur, Ex qua materia conſtare debeat Altare conſecratum? Reſpondeo, oportere eſſe lapideum iure communi, non terreum, aut ligneum, cap. Altare, de conſecrat. diſt. 1. Si verò conſecratum non ſit, confici poteſt ex terra, & lignis: Quo fit, vt portatile altare ſit neceſſariò lapideum; quia, vt dixi, eſt conſecratum: nihilominus tamen poteſt eſſe incluſum, vel ſuperpoſitum in tabula lignea, vel in aliqua alia materia.

Tertiò quæritur, A quonam altare debeat conſecrari? Reſpondeo, ab Epiſcopo, c. Nullus Presbyter 2. & c. Concedimus. de conſecr. diſt. 1.

Quartò quæritur, An Epiſcopus poſſit ſimplici Presbytero committere, & delegare conſecrationem altaris? Reſpondeo, Romani Pontificis auctoritate id poſſe committi, quoniam altarium conſecratio ſolùm eſt iure Canonico inſtituta. At verò Epiſcopus id non poteſt, cum in iure communi Canonicum auctoritatem non habeat. Ius autem commune altarium conſecrationem Epiſcopis reſeruat, cap. Quamuis diſtinct. 68. & quæ ſunt Ordinis, nequit Epiſcopus ſimplici Presbytero delegare, licèt poſſit, quæ ſunt iuriſdictionis, in cap. Aqua. de conſecr. Eccleſiæ.

Quintò quæritur, An ſimplex Sacerdos conſuetudine, vel præſcriptione, ius, & poteſtatem poſſit acquirere altaria conſecrandi? Vna eſt omnium ſententia non poſſe, quia, quæ ad Ordinem proprium Epiſcoporum ſpectant, ea nec Epiſcopus committere Presbytero, nec Presbyter

vllo

vllo præſcriptionis iure ſibi vnquam acquirere poteſt: quæ verò ad iuriſdictionem, vel dignitatem pertinent, & poteſt Epiſcopus delegare Presbytero, & Presbyter poteſt conſuetudine, vel præſcriptione obtinere. Sic Ioan. Andreas, Abbas, Cardinalis, Angelus, Roſella, Silueſter, Tabienſis, Armilla in cap. 1. de conſecrat. Eccleſ. & in verbo, Altare.

Dubiæ tamen quæſtionis eſt, an ius altaris conſecrandi conueniat Epiſcopis ratione Ordinis, an verò ratione iuriſdictionis, aut dignitatis? Equidem conuenire illis ratione Ordinis, inſinuatur in cap. Quamuis, diſtinct. 68. vbi ex Leone I. habetur, Epiſcoporum eſſe, Presbyteros, Diaconos, & Virgines conſecrare, altare conſtruere, ſacrare, & vngere. Et animaduertendum eſt ad Ordinem Epiſcoporum quædam iure diuino pertinere, cuiuſmodi ſunt Sacramentum Confirmationis conferre, & ad Ordines promouere. Alia verò iure Canonico, vt Virgines, templa, altaria, vaſa, veſtes conſecrare: quorum nullum poteſt ſimplex ſibi Sacerdos vlla conſuetudine, vel præſcriptione acquirere.

Obijcies, ea, quæ ſpectant ad Epiſcoporum Ordinem, iure tantùm Canonico, ſi à ſimplici Sacerdote fiant, malè quidem fieri, ſed valere. Reſpondeo, quæ conueniunt alicui non ratione quidē ſui muneris, & officij, ſed alterius commiſſione, & mandato, nequaquam valere, quandocumque abſque legitima commiſſione, & mandato fiunt. Quæres, quidnam ſit, Altaris conſecrationem à ſimplici Sacerdote factam non valere? Reſpondeo, hoc ſolùm, quod huiuſmodi altare tale habetur, & tale cenſetur, ac ſi conſecratum non eſſet, quia illud, vt profanum altare habet Eccleſia, ac proinde, qui in eo ſacrificium faceret, in pœnas Iuris incurreret conſtitutas in eos, qui Miſſam celebrant in altari, quod conſecratum non eſt. Idem iuris eſt de conſecratione templi, calicis, & veſtium, quod eſt de Altaris conſecratione: Ea enim Epiſcopi auctoritate conſecrari debent, nec poteſt ea Presbyter conſecrare Epiſcopi mandato.

Sextò quæritur, Quiſnam poſſit altare conſtruere, deſtruere item, ac demoliri? Reſpondeo, in Eccleſijs, quæ conſecratæ non ſunt, quilibet Presbyter poteſt erigere, & deſtruere altare ſtabile, quod conſecratum non eſt: in Eccleſijs verò conſecratis nullum altare poteſt erigere, & conſtruere ſine Epiſcopi conſenſu. In cap. Nullus Presbyter de conſecrat. diſt. 1. ita ſtatuitur: Nullus Presbyter in Eccleſia conſecrata aliud altare erigat, niſi quod ab Epiſcopo loci fuerit ſanctificatum, vel permiſſum; vt ſit diſcretio inter ſacrum, & non ſacrum. & in cap. Quamuis. diſt. 68. habetur: Presbyteris nec erigere altare, nec Eccleſias conſecrare licitum eſt. Vbi Gloſſa communi conſenſu approbata ſic annotat: In Eccleſia conſecrata non eſt licitum Presbyteris erigere altaria: nam ante conſecrationem licebat. Eodem modo abſque conſenſu Epiſcopi in Eccleſia cōſecrata nullus poteſt altaria deſtruere, c. Eccleſiæ, & c. Placuit. de conſecr. d. 1. In Eccleſia, quæ conſecrata non eſt, quilibet ſuo iure poteſt altaria, quæ ſacra non ſunt, demoliri Gloſſa in cap. Quamuis. diſtinctione 68.

Septimò quæritur, Quantæ magnitudinis debeat eſſe altare portatile? Reſpondeo, tantæ, vt poſſit capere pedem calicis, & hoſtiam conſecratam. Ita communis opinio. Quod ſic debet intelligi, vt iſta commodè capiat maiori ex parte; nimirum, vt hoſtia, & calix maiori ex parte ſint in altari; deinde, vt iſta duo ſecundum maiorem partem in altari ſint tempore, quo fit eorum conſecratio, ita vt Sacerdos vere dicatur conficere in altari conſecrationem hoſtiæ. Hæc Silueſter in verbo, Altare, numero 1. ex Paludano. Hinc eſt, vt altare portatile, quamuis paruum ſit, capax eſſe poſſit conſecrationis vtriuſque, cum ſit: quia ſi modicus ſit pes calicis, & hoſtia quoque modica, commode vtrumque capiet altare alioqui paruum. Vt enim quidam alij meritò annotarunt, ad conſecrationem corporis, & ſanguinis Domini, dum fit, requiritur altare conſecratum, & corporale itidem conſecratum: ſed ad Euchariſtiam iam conſecratam excipiendam, retinendam, & aſſeruandam, non requiritur, vt conſecratum ſit vaſculū, quod excipit ipſam, ac retinet: in pixide enim, quæ non eſt conſecrata Euchariſtia reponi, & aſſeruari poteſt, ac ſolet.

Octauò quæritur, An ad ſubſtantiam conſecrationis altaris pertineat, ne ea fiat ſine reliquijs Sanctorum? Duplex eſt opinio, Vna dicentium præcipere quidem Eccleſiam ne fiat altaris conſecratio ſine reliquijs Sanctorum; attamen ſi fieret conſecratio, valeret. Sic Hugo, Aſtenſis, & Angelus. Id probant ex cap. Concedimus, de conſecrat. diſt. 1. & ex eo, quod in Codicibus Eccleſiaſticis antiquis Miſſarum ordinem, & formulam continentibus annotatur in hæc verba: Si Reliquiæ non fuerint in altari, omittatur illa particula Orationis, quæ dicitur poſt confeſſionem, ſcilicet: Oramus te Domine per merita Sanctorum tuorum, quorum reliquiæ hic ſunt, &c. Idem videtur ſentire Sot. in 4. diſt. 13. q. 2. art. 3. vbi ait, Canones Eccleſiæ, quibus præcipitur ne altaria ſine ſacris reliquijs conſecrentur nunc non eſſe ſeruandos, niſi vbi ſacræ reliquiæ haberi poſſunt. Altera eſt opinio, non ſolùm Eccleſiæ præcepto oportere in conſecratione altaris reliquias poni, ſed etiam ad ſubſtantiam eiuſdem conſecrationis pertinere: ita vt altare ſine reliquijs conſecratum, pro altari profano, quod conſecratum non ſit, haberi debeat. Huius fuere ſententiæ Silueſter, Tabienſis, & alij plerique, qui aiunt, hanc communem eſſe ſententiam: quæ ſane eſt probabilior, magiſque cum ipſo Iure conueniens. Etenim in cap. Placuit, de conſecrat. diſt. 1. ex Concilio Africano habetur: Placuit vt altaria, quæ paſſim per agros, & per villas tanquam memoriæ Martyrum cōſtituuntur, in quibus nullum corpus, & reliquiæ Martyris conditæ probantur, ab Epiſcopis, qui eiſdem locis præſunt, ſi fieri poteſt, euertantur. & in cap. de Fabrica, de conſecrat. diſt. 1. decernitur, Eccleſiam, ſi diruta fuerit, inſtaurandam: & ſi in eo loco conſecrationis ſolennitas debeat iterari, in quo ſanctuaria non fuerint; nihil iudicamus officere, cum in ea fuerit Miſſarum ſolennitas celebrata. Quod perinde eſt, ac ſi diceretur, conſecrationem Eccleſiæ ſine reliquijs Sanctorum non fieri; quamuis Eccleſia diruta inſtaurari ſine ipſis queat, eo quòd ipſarum loco, ſint Miſſæ ante ibidem celebratæ. Porrò vbi ſacræ reliquiæ haberi non poſſent, altaria conſecranda non eſſent, niſi Romani Pontificis conſenſu. Teſte Silu. Altare q. 1.

Quæres, an ſi in certo aliquo loco Reliquiæ Martyris collocatæ ſint iure ſine alijs Reliquijs, poſſit altare multò altius ſuperpoſitum conſtrui? Reſpondeo, eſſe diſtinguendum, aut altare ſuperponitur, ita vt aliqua ex parte coniungatur loco, in quo ſunt Reliquiæ repoſitæ, & tunc non eſt neceſſe alias Reliquias in altaris conſecratione reponere: quia eo ipſo, quòd ſuperpoſitum altare cum loco Reliquiarum aliqua ex parte cohæret, vnum cum eo iure cenſetur: vt ſi ex loco Reliquiarum columnæ erigantur, quibus altare ſuperponitur: aut altare nulla ex parte cum loco Reliquiarum coniungitur; & tunc ſine alijs Reliquijs conſecrari iure non poteſt, quia eſt omnino à loco Reliquiarum ſeiunctum.

Nonò quæritur, An loco Reliquiarum in altari, quod conſecratur, licitum ſit corpus Dominicum collocare, quando nihil eſt omnino Reliquiarū? Gloſſa cum Ioanne in cap. Placuit. de conſecrat. diſt. 1. id iure fieri affirmat, quod ipſum etiam Abbas, & ante eum docuerat Ioannes Andreas in cap. 1. de conſecratio. Eccleſ. Hoſtienſis autem in ſum. tit. de conſecrat. Eccleſ. teſtatur ſe de hac re Innocentium conſuluiſſe, & reſponſum accepiſſe, id nequaquam eſſe faciendum. Cuius rei Ioannes Andreas hanc reddit rationem: quia corpus, inquit, Chriſti vnitur tamquam cibus animæ, & conſeruatur, vt ægrotantibus tanquam viaticum detur; ac proinde ad alios vſus adhiberi non debet. Sic etiam Abbas, & poſt eos Angelus, Silueſter, Tabienſis, & cæteri in verbo, Altare, tradidere. Incertum eſt autem, quod de Leone proditum memoriæ eſt, dediſſe eum ſcilicet partem Euchariſtiæ ad conſecrationem altaris: & quamuis id verum eſſe fateamur, nunc faciendum non eſt.

Decimò quæritur, An liceat Presbytero in altari ſacrificare, in quo Epiſcopus eodem die rem diuinam fecerit. Ratio dubitandi eſt, quia in cap. In altari, de conſecrat. diſtinct. 2. habetur: In altari, in quo Epiſcopus Miſſam cantauit, Presbyter eodem die aliam celebrare nō præſumat. Vbi Gloſſa teſtatur, hoc eſſe cōſtitutum ob honorem, qui Epiſcopo debetur, & intelligi eodem die ſacrificare non debere Presbyterum abſque Epiſcop. conſenſu, vel abſque graui neceſſitate, vt ſi Epiſcopus Miſſæ ſacrificium nō perfecerit. Huius quoque ſententiæ fuere Angelus, Silueſter, Tabienſis, & Armilla in verbo, Altare. Verum hic canon videtur deſuetudine alicubi abrogatus, & fortè

oum

olim locum habebat, quando Epiſcopus in propriis Eccleſijs, & in ſua Diœceſi, & ſolenni cæremonia, & religione rem diuinam celebrabat.

Vndecimò quæritur, An Sacerdos volens in aliquo certo altari ſacrificium facere, debeat prius inquirere ſit ne altare conſecratum, corporalia itidem, ac cætera linteola, veſteſque ſacratæ? Reſpondeo cum Soto: quando hæc rei diuinæ inſeruiunt de more, nihil eſt inquirendum; quando item hæc à proprio Parocho offeruntur.

Duodecimò quæritur, Quot modis altare conſecratum deſinat eſſe ſacrũ? Reſpondeo, diſtinguendũ eſſe, aut altare eſt ſtabile, aut portatile. Si ſtabile, conſecrationis formam amittit, ſi eius menſa, à ſtipite, vel columnis, quibus innititur, amoueatur, vel ita frãgatur, vt ad vſus, ad quos eſt cõſecratũ, redditum ſit ineptum, vel inutile, aut nimium deforme: quod arbitrio Epiſcopi iudicari debet. Secus erit, ſi tantùm modicè frangatur, dũmodo factæ non ſint duæ partes, vbi facta eſt altaris conſecratio. Deinde conſecrationis forma priuatur, ſi ſepulcri ſignum, & repoſitorium reliquiarum in quo reliquiæ conduntur, remoueatur, frangatur, minuaturúe. Si vero portatile ſit altare, conſecratione ſpoliatur cum remouetur lapis à ligno, in quo eſt ſepulcri ſignum & vbi reliquiæ reponuntur, aut cum eſt in ipſo lapide ſignũ, & auelli tur ab eo: item ſi lapis ipſe notabiliter frangatur. Non autem conſecratione nudatur, quando ſignũ eſt in ligno, & ſepulcrum in lapide, & amouetur lapis à ligno, vt rectè tradidit Sylueſter in verbo, Altare q. 9 cont. a Panormitanum, & Angelum.

Decimotertiò quæritur. An eodem die plura altaria eiuſdem Eccleſiæ, iure conſecrentur? Reſpondeo, iure conſecrari, quia eodem die fas eſt plures Epiſcopos conſecrare cap. Cum ſis, de conſecr. Eccleſiæ.

Decimoquartò quæritur, An polluta, & violata Eccleſia, altare quoque pro polluto, violatoque haberi debeat? Reſpondeo, quandocumque violatur Eccleſia, altare videlicet ſtabile, non portatile, in ea contentum, aut certe noſtrum in loco, qui cum Eccleſia coniungitur pollui, & violari, & è contrario. Nam ſi polluitur Eccleſia, violatur ex toto, non ex parte. Item ſi polluitur altare, quod eſt in Eccleſia, neceſſe eſt, vt Eccleſia ex toto violetur. Sylueſter in verbo, Altare. q. 11. ex Abbate in cap. Propoſuiſti de conſecrat. Eccleſ.

Quæres, an idem iuris ſit, quando Eccleſia amittit conſecrationem? Reſpondeo, minime, quoniam Eccleſia amittit conſecrationem eius parietibus dirutis, vel exuſtis, altari integro permanente & è contrario, altare fractum, amplius conſecratum non eſt, nec tamen idcirco Eccleſia ſua conſecratione priuatur. Sylueſter, & Abbas locis citatis.

De Calice, corporalibus, & cæteris veſtibus ſacris, quibus vtitur Sacerdos, dum Miſſæ ſacrificium facit, & offert.

Cap. XXVIII.

QVæritur primò, An ad Miſſæ ſacrificium calix conſecratus, & patena ſimiliter conſecrata requirantur? Reſpondeo, requiri, & tùm Calix, tùm patena debent à proprio Epiſcopo conſecrari, cap. Vaſa. de conſecr. diſt. 1. Patena dicitur Latine patina: patinæ verò erant vaſa, in quibus dapes ad menſam afferebantur: vnde patinæ in Eccleſia, & altari ſunt ad corpus Chriſti recipiendum continendum, & miniſtrandum populo: ſicut calices ſunt vaſa ad Chriſti ſanguinem excipiendum. Patena, inquit Iſidorus lib. 20 Etymolog. cap. 4 vaſis genus à patendo dictum, quod diſpanſis, patentibuſque oris ſit. Patenarum meminit Columella lib. 12. cap. 43. inde patellæ, de quibus apud Varronem, Feſtum, & Iſidorum. Patenæ ſacræ olim in in Eccleſia magnæ erant ex auro, & argẽto, ponderis quindecim, & triginta librarum, vt patet in Pontificali ex Damaſo; nunc verò ſunt paruæ.

Quæres, An calix, Epiſcopi mandato, à ſimplici Presbytero conſecrari queat? Reſpondeo, minimè: quia conſecrare vaſa, ad Ordinem ſpectat Epiſcopi; & proinde conſuetudine, vel præſcriptione id Presbyteris non poteſt conuenire: Romanus tamen Pontifex poteſt Presbyteris committere, vt vaſa nempe calices, & patenas conſecrent.

Secundò quæritur. An Abbates, qui Pontificijs inſignibus vtuntur, iure vel conſuetudine calices conſecrent? Reſpondeo cum Gloſſa in cap. Abbates, de priuil. in ſexto. id poteſtatis non habere vlla iuris auctoritate, vel vi conſuetudinis, ſed ſolo priuilegio. Sic etiam ibi Franciſcus, & Ancharanus, Geminianus. Sylueſter tamen, Tabienſis, & Armilla in verbo, Calix, & in verbo, Benedictio, & in verbo, Abbas, videntur aſſerere, id eos habere ex iure, vel conſuetudine. Sed hi auctores facilè conciliantur, ſi dicamus eam habere facultatem Abbates priuilegio canonico, hoc eſt, quod in ipſo iure expreſſum continetur, ita vt rectè iuris priuilegium dicatur. Si quæras, quomodo Calicis, & Patenæ conſecratio fieri debeat. Reſpondeo, tùm Calicem, tùm Patenam ſacrari manu Epiſcopi per chriſmatis vnctionem.

Tertiò quæritur, Ex qua materia debeat Calix, & Patena conſtare? Reſpondeo, in cap. Vaſa, de conſecrat. diſt. 1. ſcriptum eſſe: Olim Sacerdotes non aureis, ſed ligneis vaſculis, & calicibus, & patenis vitreis vſos fuiſſe: nunc verò non niſi aureis, vel argenteis, & in cap. Vt calix, de conſec. diſt. 1. ſtatuitur: Vt calix Domini cum patena, ſi non ex auro, omnino tamen ex argento fiat. Si autem tam pauper eſt (Sacerdos) ſaltem ſtanneum calicem habeat. De ære autem, vel auricalcho calix non fiat, ne ob vini virtutem æruginem faciat, & vomitum prouocet. Nullus autem in ligneo, aut vitreo calice præſumat Miſſam cantare. Hæc ibi. Tertullianus lib. de pudicitia, calices vitreos fuiſſe, & frangi faciles indicat. Hieronymus verò loquens de Exuperio in epiſt. 4 ad Ruſticum. Nihil, inquit, illo ditius, qui corpus Domini vimineo caniſtro, & ſanguinem portabat in vitro. Zepherinus inſtituit, vt calices non ex ligno, vt antea ſed ex vitro vel ex auro, vel argento vel ſtanno fierent, vt teſtantur Damaſus in Pontificali. Vualfrid. de rebus Eccleſ. cap. 24 Radulphus de canon. obſeruan prop. 6. vlt. Platina in vita eius. Tandem Zepherini conſtitutio antiquata eſt, & ſancitum, vt nec ex vitro fierent propter fragilitatem; nec ex ligno ob raritatem, qua Sacramentum imbibitur; nec ex ære, ob teterrimum ſaporem: nec ex auricalcho, quia æruginem facit, & vomitum excitat. Sic ex Concilio Remenſi, & Triburienſi, vt habetur in cap. Vaſa, & cap. Vt calix, ſupra citatis Vualfridus teſtatur in lib. de rebus Eccleſ. cap. 24. Bonifacium martyrem dicere ſolitum, Olim aurei Sacerdotes ligneis calicibus vtebãtur: nunc lignei Sacerdotes aureis calicibus. In vitis Pontificum Sylueſtri, Damaſi, & Anaſtaſii Bibliothecarii frequẽs mentio eſt calicum maiorum minorum, & miniſterialiũ, quos Pontifices, & Imperatores Eccleſiæ donabant. Miniſteriales dicti ſunt, quia in his ſanguis Domini populo miniſtrabatur.

Quartò quæritur, Quandonam calix, conſecrationis formam amittat? Reſpondeo: Si argenteus calix ſit, & poſt conſecrationem inauretur, formam conſecrationis amittit: quia in ſuperficiem calicis forma conſecrationis inducitur. Ita Sylueſter, Tabienſis, Armilla in verbo, Calix, ex Paludano.

Quintò quæritur, An calix ex certis quibuſdam ictibus qui ſolent ab aurifice inferri, vt de integro iure inaurari queat, amittat conſecrationis formam? Reſpondeo, minimè: nam eſt conſuetudine receptum, vt huiuſmodi ictibus calix afficiatur, cum denuò auro tegitur aurificis opera; & tamen iterum conſecrari non ſolet. Sic auctores ſupra citati.

Sextò quæritur. An calix formam conſecrationis retineat, cum aurum, quo eſt inauratus, amittit? Exemplum appono; ſit calix argenteus, & inauratus, & aurum decidat, an eo ipſo conſecratione ſpolietur? Angelus, Sylueſter, Tabienſis, & Armilla in verbo, Calix reſpondent: Vel calix aurum paulatim amittit, ob vſum quotidianum, quo atteritur, & tunc conſecratione non denudatur, quia antequam ex toto aurum decidat, reficitur, & inſtauratur; nam pars conſecrata tanquam dignior trahit ad ſe partem auri non conſecrati denuo adiectam: Vel aurum ex toto ſimul decidit, & tunc calix ſua conſecratione priuatur: eo quòd antequam pars auri accederet, totum aurum cecidit.

Septimò quæritur. An calix amittat conſecrationem, cum eius ſcyphus in totum à pede ſeparatur, iterumque coniun-

coniungitur? Reſpondeo, ex vnanimi omnium conſenſu, tunc amittere: quia nimirum ſcyphus ſine pede inſeruire ampliùs non poteſt, in diuino vſu, ob quem eſt conſecratus.

Sed dubiæ quæſtionis eſt, An amittat conſecrationem calix, quãdo ita eſt à principio arte elaboratus, vt ſcyphus à pede amoueri & a ſeparari ſe û, & coniungi pro arbitrio noſtro facile queat? Reſpondeo cum Armilla in verbo, Calix, nu. 2. huiuſmodi calicem adhuc conſecrationem retinere, quia eſt calix à principio ita factus, vt faciliùs, & cõmodiùs ſeparatim ex loco in locum transferri queat. Sic enim plerunque fiunt veſtes, aut menſæ funiculis, fibulisúe colligatæ, & adſtrictæ; quæ ſi deinde ſacrarentur, non ideo cõſecrationis fierent expertes, ſi annulis illis, funiculis, fibulisúe ſolutis in partes ſeponerentur: talis enim partium diuiſio menſam, aut veſtem non ſcindit ſed vinculis, quibus eſt alligata, ſoluit. Idem plane eſt de calice iudicandum: aliquando enim cum ſeparatur ſcyphus a pede, calix ipſe vere dicitur ſcindi, & proinde conſecratione priuari; aliquando verò ſeparatur, quia nexu, & vinculo ſoluitur, quo cum pede cohæret, & tunc non ſcinditur vere, & idcirco etiam ſeruat conſecrationem.

Octauò quæritur, Qualia debeant eſſe corporalia, & Pallæ, quibus Sacerdotem in Miſſæ ſacrificio vti oportet? Reſpondeo, corporale dici pannum, in quo ſacrum Chriſti corpus reponitur, dum fit Miſſæ ſacrificium: quod quidem corporale iure debet eſſe ex lino, non ſerico, purpura, aut intincto panno. In cap. Conſulto, de conſecr. diſtin. 1. ita ſtatutum eſt In altaris ſacrificio, nemo in ſerico panno, aut intincto Miſſam celebrare præſumet, ſed in lineo. Ibidem etiam habetur, huiuſmodi corporale debere eſſe ab Epiſcopo conſecratum. Quæſtionis eſt dubiæ, an corporalia eſſe poſſint ex cannabe: ratio dubitandi eſt, quia cannabis à lino ſpecie diſtinguitur, ergo cum corporalia ex lino eſſe debeant, ex cannabe eſſe non poſſunt. Reſpõdeo cum Tabien. verbo, Miſſa, quæſt. 9. & Armilla verbo, Miſſa, num. 6. Corporalia eſſe poſſe ex cannabe, & id vſu receptum eſt: nam parum, aut nihil refert, cannabis ſpecie à lino differat, ſatis eſt id, quod eſt in vſu: nam ſicut ex lino fiunt chordæ, funes, retia, & veſtes intimæ albæ, ſic etiã fiunt ex cãnabe lineæ veſtes intimæ, & albæ. Itẽ hæ veſtes vſu ipſo habẽtur pro veſtibus lineis. Si quæras, an corporalia eſſe queant ex Goſſipio. Reſpõdeo, Pliniũ teſtari lib. 19. c. 1. ex Goſſipio fieri lina xylina: quod ſi ex eo fiũt lineæ veſtes, hoc ſufficit. Dictũ eſt corporale, quoniam in eo reponitur, & continetur corpus Domini, inde enim nomen accepit, quaſi corporis Chriſti in altari indumentũ. Et ideo lineum eſſe debet, ac mundum, vt in c. Conſulto dicitur, quia refert Sindonem illam mundam, qua corpus Domini obuolutum ſepulturæ mandatum eſt.

Porrò quidam corporali etiam totum calicem tegunt; alij verò tantummodo ipſum corporale ſuper altare, ſiue portatile, ſiue ſtabile extendunt. Sub corporali ponuntur, quæ dicuntur Pallæ, quæ etiam lineæ, & mundæ, & ab Epiſcopo conſecratæ eſſe debent. Palla, olim erat honeſtæ mulieris veſtimentum, ſicut pallium dicebatur viri indumentum, quod tunicæ ſuperponi ſolebat. Dicta eſt Palla, teſte Varrone, eo quòd ſit veſtimentum, quod palam, & foris eſt, ad veſtigia vſque demiſſum. Corporale aliquando dicitur palla, quaſi corporis Chriſti, vt ante iam dixi, in altari indumentum: paſſim verò dicitur palla altaris, quaſi ipſius altaris veſtimentum, cap. Altaris, & cap. Nemo, de conſecr. diſt. 1. & cap. Sacratas, diſtinct. 24. Optatus Mileuitanus lib. 6. contra Donatiſtas queritur, quod pallas altaris eripuerant, & quaſi pollutas abluerãt. Victor ſimiliter lib. 1. de perſequut. Vandal. conqueritur, quod Proculus quidam de pallis per nefas camiſias ſibi, & fœmoralia fecerat: quem tamen breui fruſtatim ſibi linguam comedentem turpiſſimè periiſſe teſtatur. His pallis ſuperponitur corporale.

Quæres, quot debeant eſſe pallæ? Angelus, & quidam alij in verbo, Corporalia exigunt tres ob honorem, & cultum Sanctæ Trinitatis. Sed ipſemet Angelus, & communis omnium opinio cenſet ſufficere duas præter corporale. Quæres etiam, an ſufficiat vna ſola aliquando? Reſpondeo cum Syluestro, & Roſella in verbo, Corporalia. Si talis, ac tãta ſit, vt complicari poſſit, ſufficere, quoniam perinde eſt, ac ſi duæ reponerentur: immo quando hac etiam abeſſet, & neceſſitas faciendi ſacrificij poſtularet, poſſet vna ſufficere. Radulphus Tungrenſis in libello de canon. obſeruant. propoſit. vlt. & Duran. in rationali diuinorũ offic. lib. 4. c. 29. aiũt Romanos, Italos, & Germanos vti ſolere duobus corporalibus, Gallos verò vno. Et Corporalia videtur intelligere Pallas, quibus corporale ſuperponitur. Poſtremo quis roget, an aliquando fas ſit vti in Miſſæ ſacrificio pallis minime ſacratis? Reſpondet Syluester in verbo, Benedictio, q. 5. tẽpore neceſſitatis ſufficere mappas, quas laici ſuis menſis imponunt, & quibus deinde ipſimet laici vti poſſint.

Nonò quæritur, Quales eſſe iure debeant veſtes, quibus in ſacrificio Miſſæ faciendo, Sacerdos induitur? Reſpondeo, huius generis veſtes eſſe numero ſex, quibus Latina Eccleſia vti conſueuit; ſcilicet Amictum, Albam, Cingulum, Manipulum, Stolam, & Caſulam. Inter omnes conuenit, has veſtes debere eſſe ab Epiſcopo ſacratas: quamuis Scotus 4. diſt. 13. quæſt. 2. Ricar. 4. diſt. 13. art. 3. q. 4. doceant cingulum alicubi non ſacrari. Attamen communi vſu eſt receptum, vt ſacretur ab Epiſcopo, vt ait Nauarr. in Manua. cap. 25. nu. 84. Hæ item veſtes, tùm conſecrationis formam amittunt, cum ita ſcinduntur, aut rumpuntur, vt aptæ ampliùs non ſint ad eos vſus, ad quos ſacrantur: alioqui formam conſecrationis retinent, etiamſi aliqua pars, quæ ſacrata non eſt, vna cum filo profano non ſacro aſſuatur.

Dubitabis, an Caſula, Manipulus, & Stola ſeruire ab vtraque parte queant, etiam ſi vnica tantùm conſecratione ab Epiſcopo ſacrentur? Reſpondeo cum Palud. 4. diſt. 13. q. 2. & Sylu. Benedictio, q. 6. id tutò fieri poſſe, vt ſi gemino colore afficiantur ad varios dies feſtos Eccleſiæ colendos: nam loco duarum hæ veſtes inſeruiunt. Deinde, ſi Stola, Manipulus, Caſula, Cingulum, dum ſacrantur ab Epiſcopo, duplicata fuerint, conſecrationis forma non priuantur; tametſi poſtea diuidantur, vt ex Paludano Syluester loco citato, docet: nam vtraque pars ſacrata permanet: Et perinde eſt, ac ſi multæ ſimul veſtes conſecrarentur. Si roges, an ſi ex Manipulo Stola fiat, & ex Stola Manipulus, ſit ſit denuò conſecrandus? Reſpondeo cum Paludano, & Sylueſtro locis citatis, minime, quoniam non differunt earum veſtium conſecrationes: nam longitudo, & breuitas veſtis formam non mutat: ſi veſtis apta ſit ad eos diuinos vſus, propter quos ſacra facta eſt. Stola item erat veſtis mulíebris ad talos vſque demiſſa; ſicut Toga erat veſtis virorum.

Quæres, an veſtes illuſtrium, ac nobilium fœminarum iure pro iis, quas dixi, Altaris ſacrificij veſtibus inſeruiant? Gloſſa in c. Ad nuptiarum, de conſecr. d. 1. negat omnino, eo quòd ibi ita ſtatutum ſit: Ad nuptiarum ornatum diuina miniſteria non præſtentur; ne dum improborum tactu, vel pompa ſecularis luxuriæ polluuntur, ad officium ſacri myſterij videantur indigna. Quam Gloſſam ſequuntur Archidiaconus, Zabarella, Imola, Roſella, & Abbas, vt refert Sylu. in verbo, Corporalia. q. 3. qui etiam addit oppoſitum de more ſeruari, & male. Angelus tamen, & Sylueſter in verbo, Corporalia, Gloſſam, & hanc item opinionem improbant, quia conſuetudo contrarium indicat. Deinde Eccleſia Idolorum templa in ſacras ædes Chriſtianorum conuertit, ergo profanas fœminarum veſtes poteſt in ſacras mutare: nam ſicut profana templa, Epiſcopi conſecratione religioſa, & ſacra redduntur, aptaque diuinis vſibus, atque miniſterijs; ita profanæ etiam veſtes ab Epiſcopo ſacratæ. Sed cur dicta eſt Caſula? Reſpondeo: quia inſtar exiguæ caſæ totum hominem contegit: Olim enim hoc indumentum erat ex toto conſutum, & vndique clauſum, ad talos vſque demiſſum ſine manicis: Sacerdos verò ex vtraque parte ſiniſtra, & dextra ipſum complicabat, vt manus, & brachia extraheret, & extenderet, cum opus eſſet. Dicitur quoque Planeta Græce ab errore: propterea quod olim veſtis erat ſine manicis omni ex parte errabunda, & totum hominem circumibat.

Decimò quæritur, An nomine Orarij in iure, ſtola accipiatur? Reſpondeo, accipi: nam in cap. Miniſtrum, diſt. 23. ex Concilio Laodiceno dicitur: Miniſtrum non oportet vti Orarijs, nec oſtia derelinquere. Et in cap. ſequenti: Non oportet Lectores, aut Oſtiarios, aut Pſalmiſtas orarijs vti, & ſic legere, aut pſallere: & in Concilio Bracarẽſi. 1. can. 27. habetur: Vt Diaconi ſuperpoſito ſcapulæ vtantur Orario. Et in cap. Vnum Orarium, diſt. 25. ex Concilio Toletano 4. refertur: Vnum Orarium oportet Leuitam geſtare in ſiniſtro humero, propter quod orat, hoc eſt, prædicat. Meminit Ambroſius Orarij in oratione de obitu

obitu

obitu fratris ſui Satiri. Quidam verò putant Orarium dici lineum veſtimentum, quo Clerici profanis veſtibus ſuperinduuntur: ſed cum iis, quæ ex iure canonico citaui, non conuenit. Si quæras vnde ſit dictum Orarium. Alcuin. lib. de diuin. officiis, cap. Quid ſignificent veſtimenta. Raban. lib. 1. de inſtitut. Clericor. cap. 19. & Beda in collectan. cap. 7. Amala. lib. 2. de Eccleſ. offic. c. 20. teſtantur, dici ab orando, hoc eſt, prædicando: Vnde Orarij vſus ſolum conceditur iis Clericis, quibus prædicandi Euangelij munus committitur, vt Sacerdotibus, & Diaconis.

Vndecimò quæritur, Quidnam ſignificetur in cap. Monacho, diſt. 27. quæſt. 1. quo loco dicitur: Monacho Orarium in Monaſterio, vel zonis habere non liceat? Quidam exiſtimant lectionem eſſe corruptam, & loco (Orarij) legendum (aurum) ita vt ſenſus ſit: Non licet Monacho in Monaſterio, aurum, hoc eſt, pecuniam, aut zonas, hoc eſt, crumenas, ſiue marſupia habere: nam zonis, hoc eſt, cingulis veſtem ſtringentibus, & lumbos, fas eſt Monachis vbique, & ſemper vti; non tamen zonis, hoc eſt, crumenis in Monaſterio, quoniam extra Monaſterium, dum iter faciunt, licet vti.

Duodecimò quæritur, An liceat Sacerdoti Euchariſtiam ſumere ſine ſtola ad collum ſuper humeros pendenti, quando Miſſæ ſacrificium non facit? In Concilio Bracarenſi 3. can. 3. (idque habetur diſt. 23. cap. Eccleſiaſti. 2) aperte ſtatuitur, vt cum Sacerdos ad ſolennia Miſſarū accedit, aut per ſe Deo ſacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis, & ſanguinis Domini ſumpturus, non aliter accedat, quàm orario vtroque humero circumſeptus, ſicut tempore ſuæ ordinationis dignoſcitur conſecratus. Vbi Gloſſa docet: Si in ægritudine ſumit Sacerdos Euchariſtiam, circumdabit ſtola vtrumque humerū. Vnde quæſtionis eſt dubiæ, an peccet Sacerdos, ſiue ſanus, ſiue ægrotus, cum ſine ſtola humeris ſuperpoſita Euchariſtiam ſumit? Reſpondeo cum Turrecremata in c. Eccleſiaſtica. diſt. 23. non peccare: nam decretum Concilij Bracarenſis vſu, & conſuetudine videtur abrogatum, cum Sacerdotes, tum regulares, tùm ſeculares ſtola vti deſierint.

Decimotertiò quæritur, Quidnam præcipiatur in cap. Nullus. 21. quæſt. 4. ex Synodo 8. cum dicitur: Nullus eorum, qui connumerantur in Clero, veſtimentum indecens habeat, ſiue in ciuitate degens, ſiue in itinere ambulans, ſed ſtolis vtatur, quæ conceſſæ ſunt Clericis, & ex Concilio Triburienſi in c. Vt presbyteri. 17. q. 4. ſtatutum eſt, vt Presbyteri non vadant ſine ſtola, aut orario induti? Gloſſa reſpondet, iis locis nomine ſtolæ intelligi veſtem Clericorum ad talos vſque demiſſam: aut fortaſſis olim Sacerdotes ſemper ſtolam humeris ſuperpoſitam deferebant, quod in deſuetudinem abijt.

Decimoquartò quæritur, An veſtes, aut vaſa ſacrata in vſus profanos conuerti queant? Reſpondeo, minime, quoniam quod ſemel dicatum eſt Deo, non eſt ad vſus humanos transferendum, c. Semel Deo, de regul. iuris in ſexto, & c. Quæ ſemel. 19. quæſt. 3. & c. Veſtimenta. de conſecrat. d. 1. Quæres, quid fiet de veſtibus ſacris, quæ ſunt vetuſtate cōſumptæ, aut ita ſciſſæ, & diſruptæ, vt in diuinis vſibus amplius inſeruire nequeant? Reſpondeo ex c. Altaris. de conſecr. diſt. 1. quo loco dicitur: Altaris palla, candelabrum, & velum ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur: quia non licet ea, quæ in ſacrario fuerint, male D tractari, ſed incendio vniuerſa tradantur: cineres quoque eorum in Baptiſterium inferantur, vbi nullus tranſitum habeat: aut in pariete, aut in foſſas pauimentorum iactentur, ne tranſeuntium pedibus inquinentur. Sic ibi: Et candelabra intelligit, quibus vtimur in altari, dum rebus diuinis operam damus. Vela, accipit cortinas, quæ pendent, & expanduntur ſupra, aut ante altare, vt ait Gloſſa communi conſenſu recepta. Vſus iam obtinuit vt Sacerdotes, & Epiſcopi veſtibus ſacris induti ſepeliantur: alioqui ex veſtes ſacræ eſſe non deberent, vt annotat ex Paludano Silueſter in verbo. Benedictio. quæſt. 7. Calices etiam, & alia ſacra vaſa confracta, aut diminuta in vſus profanos conuerti non debent, ſed in Eccleſijs ſeruari ad aliqua earum miniſteria.

Decimoquintò quæritur, An ad Miſſæ ſacrificium, lumen iure communi requiratur? Reſpondeo ex communi omnium ſententia requiri: nam in c. Ad literas, de celeb. Miſſ. reprehenditur quidam Presbyter, qui ſine igne, id eſt, lumine ſacrificabat. Quamquam temera in eo capite ob

A alia etiam crimina puniatur; videlicet, quod aliquando in pane fermentato, & calice ligneo, & ſine aqua vino, permiſta immolare conſueuerat.

Quæres inſuper, an lumen debeat eſſe ex cera, an ſufficiat ſi ſit ex oleo, aut ſi ſit candela ſebacea? Reſpondeo, nihil hac de re in iure ſuiſſe conſtitutum: vſus tamen cōmunis obtinuit, vt ſit ex cera: tempore autem neceſſitatis ſufficit lumen ſebaceum. Si quæras, an duæ candelæ, ſiue cerei requirantur, an verò tantùm vna ſufficiat? Reſpondeo, nihil etiam de hoc iura meminiſſe: ferè tamen omnes duabus vtuntur, quamuis vna ſufficeret.

Decimoſextò quæritur, An Sacerdos nudo capite ſacrificare iure debeat. Quidam inſinuant, nihil in iure de hoc fuiſſe definitum, niſi generaliter, quatenus ſcilicet omnia diuina myſteria piè, ac religioſe celebrare oportet, quod etiam ſentit Nauar. de celebrat. Miſſarum conſil. 4. nu. 1. Cæterùm in c. Nullus Epiſcopus. de conſecr. diſt. 1. perſpicue ſatis habetur: Nullus Epiſcopus, aut Presbyter, ſeu Diaconus ad Miſſarum ſolemnia celebranda præſumat cum baculo introire, aut velato capite ad altare Deo B aſſiſtere. Quare peccaret Sacerdos, qui ſine iuſta, & debita cauſa, tecto capite ſacrificaret.

Quæres, an liceat Sacerdoti minus bene valenti rem facere diuinam capite certo aliquo panniculo, vel pileolo ob debilitatem capitis, & frigoris incommodum velato? Reſpondeo ex Turrecremata in c. Nullus Epiſcopus, citato, & Nauarro in conſilio prædicto num. 1. & 2. licere, dummodo id faciat in priuato Oratorio, vel ſacello abſque offenſione aliorum. Quærat aliquis, an liceat Sacerdoti Miſſam celebrare capite amictu tecto? Idem Nauarrus conſilio citato affirmat licere Sacerdoti id facere, quia olim, inquit, Sacerdos ſacrificabat capite amictu operto, & vſus obtinuit, vt amictus ad collum obuoluatur: quare, inquit ille, licitum eſt antiquum vſum reuocare. Sed certe vſus in Eccleſia iam introductus eſt retinendus, & ideirco non licet caput amictu tegere, niſi valetudinis incommodæ gratia.

Decimoſeptimò quæritur, An liceat Sacerdoti ſacrum facere Matutinis precibus nondum peroratis? Sotus in 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 2. ad finem. & lib. 10. de iuſt. quæſt. 5. C art. 4. concluſ. 2. cenſet lethale peccatum non admittere Sacerdotem ſic ſacrificantē, etiam ſine cauſa iuſta, & debita; quod probat, quia nullus, inquit, extat iuris Canon, quo præcipiatur, vt Matutinæ preces ante ſacrificiū recitentur. Deinde, quia Miſſæ ſacrificium, & preces, quæ quotidie ſingulis horis Eccleſiæ lege funduntur, nullo iuris communis nexu inter ſe cohærent. Quòd ſi illi opponas communem conſuetudinem, ait ille, non omnem conſuetudinem vim legis habere: nec item omnem conſuetudinem ita ſtrictè, & arctè conſcientias tenere, vt niſi ſeruetur, lethale peccatum contrahatur. Silueſter verò in verbo, Miſſa. 1. quæſt. 6. verſ. 4. quamuis non ita generaliter doceat; ſentit tamen iuſta, & legitima de cauſa fas eſſe Sacerdotibus aliquando Matutinis precibus non perſolutis ſacrum facere; vt ſi ſubita neceſſitas occurrat, verbi gratia, accedit illuſtris, vel magnus Princeps rei diuinæ gratia audiendæ, nec adeſt vllus tunc Sacerdos, qui ſacrificet, niſi qui preces nondum Matutinas recitauit: adeſt etiam populus in die feſto ſacrum auditurus. Item ſi ſuperior præcipiat, vt ſacrum facias. Si præterea neceſſe ſit, ut ſacrificet ſtatim D ob mortuum ſubito delatum in templo ſepeliendum, ubi de more vita defuncti ſine Miſſæ ſacrificio non ſepeliuntur. Opinionem Soti pugnaciter confutat Francolinus in tracta. de temporibus Horarum Canonic. cap. 42. Sane Sotus in hac controuerſia communi omnium opinioni ſe opponit. Omnes enim, ad unum, Canonici iuris interpretes, & Theologi, & Summiſtæ cenſent lethale peccatum committere Sacerdotem, qui ante preces Matutinas ſacrificat, niſi id iuſta cauſa fecerit. Sic Hoſtienſis, Paludanus, Gabriel, Antoninus, Gabriel, Summa Confeſſorum, Altenſis, Angelus, Roſella, Piſana, Tabienſis, Armilla: vt cæteros taceam. Quos omnes citat Francolinus loco prædicto. Quæ opinio longe eſt tutior, ac multò probabilior, Nam præterquam, quod eſt communi conſenſu recepta, mirifice cum ipſa Eccleſiæ conſuetudine cōgruit, & cum ipſius Officij Eccleſiaſtici præceptionibus, & regulis, quibus præſcribitur, vt Matutinarum precum perſoluto penſo, Sacerdos paratus ad ſacrificandum accedat. Nec eſt, quòd Sotus pro ſe Silueſtrum citet, quoniam (vt vidimus) hic auctor ſolùm docet aliquando licere Sacerdoti iuſta

de

de cauſa ante Matutinas preces ſacrificare: at in præſentia quæſtio non eſt, an id liceat quando adeſt cauſa legitima; neque enim id communis opinio diffitetur; ſed, An lethaliter peccet Sacerdos, qui ſine iuſta cauſa ante Matutinas preces ſacris operatur. Item aliqui Antiſtites ſolent conſtitutiones edere, quibus pœnas irrogãt Sacerdotibus, qui Matutinis precibus non peroratis immolant. Mihi ſententia Soti non placet, quamuis quidam viri docti, & pij eam, & ſequantur, & tueantur. Neque enim eſt, cur opiniones communi omnium teſtimonio, & auctoritate approbatæ ſuo loco moueantur, nec cur conſuetudines moribus vtentium receptas facile deſeramus.

Decimooctauò quæritur, An Sacerdos, qui ob incommodam valetudinem eſt immunis, & liber à Matutinis precibus recitandis, tuta conſcientia ſacrum faciat, tametſi eo die preces Matutinas, aut alias non ſit recitaturus? Concedit Sotus loco citato, quoniam accidere poteſt, vt infirma valetudo iuſtam det excuſationem Officij Matutini omittendi; & nihil tamen impediat, quo minus Sacerdos ſacrum faciat. Plus enim aliquando male valenti nocere poteſt, ſi preces Canonicas recitet, quam ſi Miſſæ ſacrificium faciat; & ſicut Sacerdos abſque ſacra peccatorum confeſſione; cum debito tamen, & iuſto peccatorum dolore, iure aliquando ſacrificat, quia non eſt, cui poſſit ſua peccata commode confiteri: ſic etiam qui per corporis ægritudinem preces Canonicas perſoluere nequit, poteſt aliunde ritè præparatus ad ſacrum faciendum accedere.

Decimononò quæritur, An fas ſit ante laudes Matutinas Miſſam celebrare? Sotus ſimiliter concedit. Mihi videtur, ſi iuſtæ aliquid cauſæ adſit, id poſſe tuta conſcientia fieri: ſecus non item: Certè in nocte Natalis dominici de more id facit Eccleſia: nam integro Matutino officio abſoluto ante Laudes, primum eius diei ſacrum decantat: aliqua item idonea, & legitima ſe cauſa offerente, a Matutinis precibus Laudes tutò diiungimus, vt ſupra dixi in hoc libro.

Vigeſimo quæritur, An peccet Sacerdos lethaliter, qui Primæ officio nondum ſoluto ſacrum facit? Reſpondeo, minimè: id enim pij viri, ac docti factitant, & in multis Eccleſiis, etiã in illis, quæ Cathedrales, aut Collegiatæ vocantur, ſolent Miſſæ priuatæ celebrari antequam Primæ officium in choro ſit factum, cum tamen publica, & ſolennis Miſſa ante Primam horam celebrari non poſſit. Sic Nauar. de Orat. cap. 3. num. 70. Silueſt. Miſſa. 1. quæſtio 6. niſi hoc ſit contra præceptum Superioris, vel ſtatutum, vel conſuetudinem alicubi receptam. Angel. Miſſa. nu. 42.

Aliæ quæſtiones ad eandem rem attinentes ſoluuntur.
Cap. XXIX.

PRimò quæritur, An ad Miſſæ ſacrificium requirantur duo, vt minimum, qui præſentes adſint, & reſpondere queant? Quæſtio hæc mouetur propter id, quod habetur in cap. Hoc quoque. de conſecr. diſt. 1. Vbi ex Sothere Pontifice, ſtatutum eſt: Nullus Presbyterorum Miſſarum ſolennia celebrare præſumat; niſi duobus præſentibus, ſibique reſpondentibus, & ipſe tertius habeatur. Quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiſcum, & illud in ſecretis, Orate fratres, aptiſſime conuenit, vt ipſius ſalutationi reſpondeatur. Hugo huiuſmodi Decreto permotus, duos ſenſit oportere præſentes adeſſe in Miſſæ ſacrificio. At Hoſtienſis, Gloſſa, & communis opinio Theologorũ, & Canonici iuris interpretum, & Summiſtarum docet vnum ſufficere præſentem, qui reſpõdere queat, & hoc iam vſus comprobauit: Nam Sacerdos non raro aliquando ſacrificat vno tantùm miniſtro aſtante. Ad Sotheris verò Pontificis decretum varie reſpondent auctores. S. Thomas 3. par. quæſt. 83. art. 3. ad 12. putat illud intelligi de Miſſa publica, & ſolenni, non priuata. Innocentius III. lib. 2. de Myſterijs Miſſæ, cap. 25. Aliud eſt, inquit, neceſſitatis articulus, & aliud religionis contemptus, hoc eſt, ex Decreto Sotheris, nullus enim ex contemptu celebrare debet vno tantùm adſtante: at dum vrget neceſſitas, Sacerdos miniſtro vno præſente celebrare poteſt.

Alexander verò 4. p. q. 36. m. 5. Quædam, ait, antiquitus A ſtatuta erant ob reuerentiam tanti myſterij, quæ poſtea ob vtilitatem, vel neceſſitatem antiquata ſunt. In hac ſpecie, aucto Presbyterorum numero, ne libertas celebrandi minuatur, neceſſum fuit, & vtile, Miſſæ ſacrum vno aſtante celebrare. Gloſſa probat, à ſimili ducto argumento, vnũ præſentem miniſtrum ſufficere: quia in cap. Quæſiuit. de verborum ſignific. Alexander reſpondet, Sacerdotem vno tantùm Clerico præſente poſſe Sacramentum Extremæ Vnctionis miniſtrare. Sed certe ſimpliciùs, & faciliùs reſponderi poteſt, Sotheris decreto contrariam conſuetudinem vſu receptam derogaſſe præſertim cum Sacerdotum nullam plebem ſibi ſubiectam habentium numerus auctus fuerit.

Cæterùm adhuc viget id, quod in Decreto Sotheris dicitur: Ideo duos, vt minimum præſentes adeſſe oportere; vt apte conueniant ea, quæ Sacerdos numero multitudinis dicit in Miſſa, Dominus vobiſcum: Et, Orate fratres. Quare dubiæ eſt quæſtionis, an poſtquam introductus eſt vſus, vt Sacerdos vnò tantùm præſente ſacris operetur, retineãtur apte, & commode ea, quæ olim pluribus adſtantibus B aptiſſime dicebantur? Petrus Damianus de hac ſalutatione integrum librum edidit, quem inſcripſit Dominus vobiſcum: vbi primum oſtendit, ea ſalutatione etiam vti debere eos, qui preces Canonicas ſoli recitant. Innocentius III. ait vere dici, Dominus vobiſcum, eo quod Angeli Dei adſtant orantibus, iuxta illud Pſalmi 137. In conſpectu Angelorum pſallam tibi. Quilibet item homo habet Angelum ad ſuam cuſtodiam deputatum Act. 12. & Matt. 18. Illos igitur, inquit, habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione conſortes. Sic ille. At Alexander, & S. Thomas opinantur Sacerdotem ita loquentem, cum Eccleſia ſermonem habere, cuius perſonam gerit miniſter ille, qui Sacerdoti ſacrificanti inſeruit. Sanè retenta ſunt verba antiqua ob honorem, & venerationem antiquitatis; & cum ita loquimur, mentem alio conuertimus ad priſcum illum, & veterem Eccleſiæ morem, cuius memoriam reuocamus.

Secundò quæritur, An miniſter, qui ſolus præſens adeſt, debeat iure vir eſſe, an non? Reſpondeo, in cap. Inhibendum, de cohabitat. Clericorum ex Concilio Moguntino C ſic haberi. Inhibendum quoque eſt, vt nulla fœmina præſumat accedere, aut Presbytero miniſtrare, aut intra cancellos ſtare, ſiue ſedere. Et cap. ſacratas. diſt. 23. ex Sothere aſſeritur: ſacratas Deo fœminas, vel Monachas ſacra vaſa, vel ſacras pallas penes vos contingere, & incenſum circa altaria deferre perlatum eſt ad Apoſtolicam Sedem: quæ omni reprehenſione, & vituperatione plena ſunt. Sotus in 4. diſt. 13. q. 2. art. 5. ait: Forſan nec ob vllam neceſſitatem illud auderem citra diſpenſationem permittere propter indecentiam; & citiùs auderem egomet mihi reſpondere, & miniſtrare, quam fœminam ad id muneris admittere.

Tertio quæritur, Fas ne ſit Sacerdoti aliquando ſine vllo prorſus miniſtro ſacrificare? Gloſſa in cap. Hoc quoque, de conſecr. diſt. 1. ita ſcribit: Incluſus aliquis, vt puta Eremita, ſolus Miſſam celebrare poteſt. Sic etiam Paludanus in 4. diſt. 13. quæſt. 2. artic. 2. & Turrecrem. cap. Hoc quoque, de conſecr. diſt. 1. Id probant a ſimili, quia in cap. Quæſiuit. de verb. ſignific. dicitur: Sacerdos vno præſente Clerico, & etiam ſolus poteſt infirmum vngere. Sed D tamen, inquit Sotus 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 5. non eſt firma collectio, a Sacramẽto Extremæ Vnctionis ad ſacrificium Miſſæ. Quare niſi grauis eſſet neceſſitas, vt in feſto, quando Sacerdos Miſſam audire nequit, niſi ipſe ſolus celebret, nullatenus licet: immo forſan, niſi magnus eſſet dies feſtus, & ſacer, conſultius erit non celebrare. At quia hæc ſunt iuris ſcripti humani, citra dubium poſſet Eremita ſolus celebrare Romani Pontificis conceſſu. Hæc Sotus. Vetitum eſt Sacerdoti nullo adſtante miniſtro Miſſæ ſacrificium facere, vt patet Concilio Nannetenſi, cap. 30. apud Brucardum lib. 3. Decreti, cap. 68. & apud Iuonem par. 3. cap. 70. & Concilio Moguntino cap. 43. ac Baſilienſi ſeſſ. 21. c. 8. Vnde Alexander III. in c. Propoſuit, de filijs presbyt. ſcribit: Non enim ſolus Presbyter Miſſarum ſolennia, vel alia Diuina Officia poteſt ſine miniſtri ſuffragio celebrare. Ac propterea S. Laurentius, vt refert Ambroſius lib. 1. Officiorum, cap. 41. Sixto Pontifici, cum ad ſupplicium duceretur, dixit: Tu nunquam ſacrificium ſine miniſtro offerre conſueueras. Sic ibi. Nihilominus tamen, ſi grauis neceſſitas premat, Sacerdos ſacrificare

ſolus

ſolus poteſt, vt Gloſſa communi conſenſu approbata tradidit in cap. Quæ iure de verborum ſignific. & in cap. Hoc quoque. de conſecrat. diſtinct. 1. & Turrecrem. ibi. Alex. 4. par. q. 37. de officio Miſſæ. §. 4. & Antonius Buttrius in c. 2. de vita, & honeſt. cleric. nu. 11.

Quartò quæritur, An Sacerdos ſacrificans iure librum habere debeat in altari, qui Miſſarum ordinem, & formulam continet. Reſpondeo, nullum in iure communi hac de re extare decretum: Ratio tamen ipſa docet talem Sacerdotem libro indigere; præſertim eo, qui Miſſæ Canonem contineat: Eſt enim hominis memoria admodum fragilis, & infirma. Quare communis opinio docet in lethale peccatum incurrere eum Sacerdotem, qui ſine libro rem diuinam facere auderet, nam ſe graui periculo erroris obijceret. Hæc ex Beato Antonino par. 3. tit. 13. cap. 6. §. 6. Angel. Miſſa. num. 37. Silueſt. Miſſa. 1. quæſt. 2. Tabien. Miſſa. numero. 11. Nauarro in Manua. cap. 25. num. 84. Sot. 4. diſtinct. 13 quæſt. 2. art. 4.

Quintò quæritur, An Sacerdos dum ſe veſtibus ſacris induit ad ſacrificandum, iure debeat preces recitare Eccleſiæ more, & inſtituto præſcriptas? nam in præceptionibus, & regulis, ſiue Rubricis apertè ſtatuitur, vt Sacerdos Officij Eccleſiaſtici formulam ſeruet; at in ea præcipitur, vt eiuſmodi preces Sacerdos recitet, dum ſingulis ſe veſtibus induit. Deinde vſu receptum eſt, vt huiuſmodi preces recitentur. Reſpondeo, dubitandum non eſſe, quin adhiberi debeant. Sed quæſtionis dubiæ eſt, an earum omiſſio Sacerdotem lethali culpæ ſubijciat. Ait Nauarrus in Manuali, cap. 25. nu. 73. & ſequentibus. Si omnes omittantur ſcienter, & abſque iuſta aliqua cauſa lethale peccatum admitti; omni etiam contemptione ſublata: non tamen ſi vna earum, vel altera, etiam ſi ſcienter, & ſine cauſa omittatur. Alij tamen tam ſeueram non audent ferre ſententiam de hac re, niſi earum precum deſpectio ſubeſſet. Sed certè probabilis eſt ſententia Nauarri in hac parte.

Sextò quæritur, An Sacerdos in ſacro faciendo præceptiones, & regulas, quas Rubricas appellant, ſeruare neceſſario debeat? Reſpondeo, debere, & qui per contemptum omitteret, lethaliter ſine dubio peccaret. qui verò iuſtam ob cauſam eas non ſeruaret aliquando, liber culpa foret, vt ſi per ignorantiam, vel obliuionem, aut neceſſariam aliquam feſtinationem omitteret.

Sed dubiam id habet quæſtionem, an lethale peccatum incurrat is, qui eas ſine cauſa iuſta, & probabili prætermittit ſcienter? quod eſt quærere, an tantam vim habeant, vt eum, qui non ſeruat, lethalis peccati reum faciant? Quidam affirmant, alij verò negant. Nihil certi ex ipſis Regulis colligi poteſt. Sed probabilior eſt prima ſententia.

De Miſſæ ſacrificio in vino, & aqua, & per Sacerdotem ieiunum faciendo.

Cap. XXX.

PRimò quæritur, An vino aquam miſcere in calicis conſecratione debeat Sacerdos? Tria hic quæruntur: Primum, An ſi aqua vino non miſceatur, valeat vini conſecratio? Alterum. An lege, & iure cogatur Sacerdos vinò aquam adiungere? Tertium, An aqua ante conſecrationem in vinum nondum conuerſa, in ſanguinem Chriſti, vnà cum vino mutetur? Primam quæſtionem mouet id, quod habetur cap. 1. de conſecrat. diſt. 2. ex Alexandro I.
Ioan. 19. Non debet in calice Domini, aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in paſſione ſua legitur profluxiſſe. Et in cap. Sicut. eadem diſtinctione B. Cyprianus ait: In ſacrificando calicem Domini, offerri aqua ſola minime poteſt, quoniam nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinum tantùm quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine Chriſto: quando enim vtrumque miſcetur, & adunatione confuſa ſibi inuicem copulantur; tunc Sacramentum, & ſpirituale, & cæleſte efficitur. Et ſtatim ſubijcit: Si verò calix Domini

A non eſt aqua ſola, & vinum ſolùm, niſi vtrumque miſceatur; quomodo nec corpus Domini poteſt eſſe ſola farina, niſi vtrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage ſolidatum. Et tandé docet, vinum abſque aqua iuxta Chriſti traditionem non conſecrari. Ex quibus omnibus hæc argumẽta ducuntur. B. Cyprianus dicit, ex aqua ſola ſanguinem Chriſti non poſſe confici, nec ex vino ſolo. Similiter ait ex farina ſola ſine aſperſione aquæ non poſſe Chriſti corpus conſecrari; igitur nec ſanguis ex vino ſine aqua. Ait autem ſanctus Cyprianus, iuxta traditionem Domini vinum eſſe aqua diluendum, ergo ſignificat materiam calicis eſſe vtrumque, vino ſcilicet aquam mixtam. Et in cap. Cum omnes. de conſecrat. diſtinct. 2. Ex Iulio I. adfertur: Non poteſt calix Domini aqua ſola eſſe, aut vinum ſolum, niſi vtrumque miſceatur. Nam cum in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur. Quòd ſi vinum tantùm quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis; ſi verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. In cap. Non oportet. Eadem diſtinctione ex
B Martino I. dicitur: Non oportet aliud aliquid in Sacramento offerri præter vinum, & aquam, & panem, quæ in typo Chriſti benedicuntur: quia dum in cruce Chriſtus penderet, de corpore eius effluxit ſanguis, & aqua.

Conſtans eſt Theologorum opinio, vini conſecrationem valere etiam ſine aqua. Sic Magiſter, ac Theologi in quarto diſtinct. 11. Ad id verò, quod obijcitur ex ſanctis Patribus; reſpondeo, eos dixiſſe, ſic non poſſe confici ſanguinem Chriſti ſine aqua; quia quod iure fieri non debet, ſæpe dicitur fieri non poſſe: nam id poſſumus, quod iure poſſumus. Deinde, ſimilia illa, quibus aiunt: Sicut panis non fit ex ſola farina, nec ſanguis Domini fit ex vino ſolo ſine aqua; accipiuntur perinde, ac ſi diceretur, non fieri legitimè.

Altera quæſtio erat, An Sacerdos præceptum habeat aquam vino miſcendi? Negant hæretici oportere vinum aqua temperari in conſecratione calicis: at verò Eccleſia, aquam vino apponi debere docet, in Liturgia Iacobi Apoſtoli clare habetur: Poſtquam cœnauit, accipiens ca-
C licem, & permiſcens ex aqua, & vino, & benedicens, dedit. Idem etiam teſtantur ſanctus Iuſtinus Martyr in Apologia. 2. ad Antoninum Imperatorem, & ſanctus Iren. lib. 4. cap. 47. vbi ait: Dominus temperamento calicis ſui ſanguinem conſecrauit Et libro 5. calicem mixtum vocat. Cyprianus item totus eſt in vna integra epiſtola libro 2. epiſt. 3. ad probandum, nec calicem cum aqua ſine vino rectè offerri, nec cum vino ſolo abſque aqua. Baſilius, & Theodoretus calicem mixtum appellant; Hieronymus, Epiphanius, Ambroſius, Auguſtinus, Iſidorus, Beda, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Damaſcenus, quorum teſtimonia citat Durantus lib. de rebus Eccleſ. Cathol. 2. cap. 27. apertè docent vinum, & aquam in calice eſſe miſcenda, quia ſic Chriſtus ſuum ſanguinem conſecrauit. Idem definiunt Concilium Bracarenſe 3. canon. 1. Tributienſe, canon. 19. & Trullanum, canon. 32. Vnde quod Innocentius III & quidam alij dixerunt, Græcos in eo eſſe errore, vt credant, in ſolo vino ſine aqua calicem conſecrandum: accipiendum eſt non de veris Græcis, ſed de Orientalibus, aliqui enim ſunt, qui O-
D rientales impropriè Græcos appellant: in hoc enim errore Armeni verſabantur, non Græci. Quocirca in Concilio Florentino ſub Eugenio IIII. in quo Græci, & Latini conuenerunt, data eſt Armenis formula Sacramentorum conferendorum, & imperatum eſt illis, vt deinceps in calice vinum aqua diluerent, quoniam omnes aliæ Eccleſiæ Latinorum, & Græcorum ita ſemper fecerunt. Et in Concilio Trullano is error Armenis tribuitur. In Concilio Tridentino Seſſio. 22. canon 9. contra Hæreticos definitum eſt: Si quis dixerit aquam non eſſe vino miſcendam in calice offerendo, eo quòd ſit contra Chriſti inſtitutionem; anathema ſit. Si roges, an aqua in calice vino miſceatur, Chriſti præcepto, an verò Eccleſiæ inſtitutione. Quidam opinantur eſſe Chriſti præceptum, vt vinum aqua temperemus, eo quòd Beatus Cyprianus dixerit eſſe Chriſti Domini traditionem. Sed alij probabilius exiſtimant eſſe Eccleſiæ inſtitutionem. Et ſane Synodus Tridentina Seſſione vigeſimaſecunda, cap. 7. ait: Monet ſancta Syno-

dus præceptum eſſe ab Eccleſia Sacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo miſceant. Hæc ibi. Id verò quod Beatus Cyprianus ait, eſſe traditionem Chriſti; videtur ita intelligendum; quòd Chriſtus Dominus ita fecerit, & in calicem aquam infuderit; ac proinde ſuo exemplo, & facto docuerit vinum aqua permixtum eſſe conſecrandum; non autem quòd id verbo, & lege præceperit. Deinde videtur S. Cyprianus alluſiſſe ad id, quod alij patres, & Concilia tradiderunt; vino ſcilicet aquam addendam: quia ex latere Chriſti aqua, & ſanguis fluxerunt. Et præterea, quòd aquæ in Apocalypſi Beati Ioannis populi dicantur, ideò aquæ, & vini mixtione repræſentatur, vt Concilium Tridentinum vnà cum Patribus docet, ipſius populi fidelis vnio cum ſuo capite Chriſto.

Tertia quæſtio erat, An aqua in Chriſti ſanguinem conuertatur? Communis eſt Theologorum opinio in 4. diſtinct. 11. non quidem conuerti per ſe, etiam proximè, ſed primùm mutari in vinum, & deinde vinum in ſanguinem conuerti. Nam cum paruum admodum aquæ infunditur in vinum, afficitur ipſius vini qualitatibus potentioribus: ac proinde propriam formam amittit, & mutatur in vinum. Sicut etiam ſi minimam vini guttam in magnam aquæ copiam iniicias, ſtatim mutatur in aquam. Ex quo fit, vt modica aqua vino permiſceri debeat, vt citius in vinum conuerti queat, & deinde totum in ſanguinem. Et eò minus aquæ eſt infundendum, quò vinum eſt debilius; & quò potentius eſt vinum, eò melius fit permixtio. Vt meritò proinde cautè facere videantur, qui aquam vino permiſcent, vel in ipſo ſtatim Miſſæ principio, vel certè ante Euangelii lectionem. Sed quærat aliquis quantum aquæ ſit in calicem infundendum? Concilium Florentinum in Armenorum inſtructione, modicisſimum aquæ admonet eſſe vino admiſcendum. In Concilio Triburienſi canon. 19. permittitur Sacerdoti, vt duæ partes ſint vini, & tertia ſit aquæ. In cap. Perniciosus. de celebrat. Miſſarum. Honorius III. ſcribit: Perniciosus in tuis partibus abuſus inoleuit; videlicet, quòd in maiori quantitate de aqua ponitur in ſacrificio, quàm de vino; cum ſecundum rationabilem conſuetudinem Eccleſiæ generalis plus in ipſo ſit de vino, quàm de aqua ponendum. Hæc Pontifex.

Quæres, An lethale peccatum admittat Sacerdos, qui aquam in calicem non miſcerit? Reſpondeo, eum grauiſſimè peccare, ſi ſcienter id faciat, nam Eccleſiæ præceptum toties datum, ac repetitum expreſſim perfringit.

Quæres inſuper, quid de aqua fiat, ſi propriam ſuam adhuc formam retineat, dum vinum conſecratur? Reſpondeo, aquam minimè in ſanguinem Chriſti conuerti, quia ante conſecrationem non fuit in vinum mutata. Dices, inde fieri, vt Sacerdos non ieiunus Chriſti ſanguinem ſumat, ſiquidem ſumit aquam ſua adhuc in forma permanentem. Reſpondeo, hoc nihil obeſſe, tùm quia neſcit Sacerdos fuerit aqua necne antea in vinum conuerſa, tùm etiam, quia Sacerdos non ſumit aquam ante ſpeciem vini, ſed ſimul vini ſpeciem, & aquam. Si item opponas, ſi aqua in ſua adhuc forma manet, populus cum Chriſti ſanguinem ſupplex veneratur, aquam pariter ſuam formam retinentem venerabitur, quod eſt incommodum. Reſpondeo, populi mentem, & animum eò tantùm ſpectare, vt colat, & veneretur, quicquid in calice eſt in ſanguinem Chriſti conuerſum.

Secundò quæritur, An Miſſæ ſacrificium rite fiat à Sacerdote, qui ieiunus non eſt? Lutherani, & Caluiniani nos Catholicos irridens, quòd doceamus, ante omnem prorſus cibum corpus Domini eſſe ſumendum, & lethaliter peccare, qui illud cum ieiunus non ſit, ſumit. At vero præceptum Eccleſiæ datum eſt Sacerdotibus, vt non niſi ieiuni corpus Domini conſecrent offerant, & ſumant. In cap. Sacramenta de conſecr. 2. diſtinct. 1. Concil. Carthaginen. 3 can. 29. & 48 decretum eſt, vt Sacramenta altaris non niſi à ieiunis hominibus celebrentur. Idem repetitur in Concilio Altiſiodorenſi canon. 8. Idem ſtatuitur in Concil. Matiſconen. 2. canon. 6. & Concil. Braccar. 2. canon. 40. quæ duo Concilia pœnam conſtituunt non obtemperantibus, nimirum, vt ab officio ſuo, & munere amoueantur, & honoris dignitatem amittant. In Concilio Toletano 7. canon. 2. præcipitur, vt nullus poſt cibum, potumque quemlibet minimum ſumptum Miſſas facere

A præſumat, quod Concilii decretum refert Gratianus in cap. Nihil. 7. quæſt. 1. Idem ſtatuitur in Concil. Altiſiodoren. 19. In Concilio etiam Conſtantienſi Seſſio. 13. decretum eſt in hæc verba: Hinc eſt, quod hoc præſens Concilium ſacrum generale in Spiritu ſancto legitimè congregatum ſaluti fidelium prouidere ſatagens, matura plurimorum Doctorum tam diuini, quàm humani iuris præhabita deliberatione declarat, decernit, & definit, quòd licet Chriſtus poſt cœnam inſtituerit, & ſuis Diſcipulis adminiſtrauerit ſub vtraque ſpecie panis, & vini, hoc venerabile Sacramentum; hoc tamen non obſtante, ſacrorum Canonum auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſeruauit, & ſeruat, quòd huiuſmodi Sacramentum non debet confici poſt cœnam, nec à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis, aut alterius neceſſitatis à iure, vel Eccleſia conceſſo.

Cum his Conciliis Patrum conſentit auctoritas. Tertullianus ad Vxorem lib. 2. Non ſciat, inquit, maritus quid ante omnem cibum ſumas. Hæc ille loquens de Euchariſtia. Chryſoſtomus homil. 27. in primam ad Corinth.

B Tu, inquit, prius quam accipias, ieiunes, vt aliquo modo dignus communicatione videaris. Et ad Cyriacum Epiſcopum ſcribit ſe accuſatum, quod non ieiunis ſacram Communionem dederit: & iurat ſe id non feciſſe. Si id feci, inquit, abiiciat me Chriſtus à regno ſuo. Gregorius Turonenſis lib. de Gloria Martyrum, cap 86 refert grauiſſimam pœnam diuinitus inflictam cuidam Sacerdoti, qui in die Natali Domini non ieiunus ſacrificium facere, auſus fuit. In cap. Liquido, de conſecrat. diſtinct. 2. ex Auguſt. ep. epiſt. 118 cap 6. aſſeritur: Liquidò apparet, quando primum acceperunt Diſcipuli corpus, & ſanguinem Chriſti, non eos accepiſſe ieiunos: numquid tamen propterea calumniandum eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quod à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui ſancto, vt in honorem tanti Sacramenti in os Chriſtiani prius dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi: nam ideò per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neque enim, quia Dominus poſt cibos dedit (Euchariſtiam) propterea pranſi, aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent, aut ſicut faciebant, quos Apoſto-

C lus arguit, & emendat, menſis ſuis iſta miſcere. Namque ſeruator, quò vehementius commendaret myſterii illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ Diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat: & ideo non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis, per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum. Hactenus ex S. Auguſtino Vnde apparet primò, Dominū non præcepiſſe, vt hoc Sacramentum poſt prandium, vel cœnam ſumeretur, quamuis ipſe ſuis Apoſtolis poſt cœnam ſuum corpus, & ſanguinem dederit.

Deinde, Eccleſiam Spiritus ſancti afflatu inſtituiſſe, vt non niſi à ieiunis ſacroſancta Euchariſtia ſumeretur; idque in vniuerſo terrarum orbe ſeruari ab omnibus Eccleſiis: & huius præcepti cauſam fuiſſe honorem, & venerationem, quæ tanto Sacramento debetur: quòd idem etiam ex Auguſtino tradiderunt Iſidorus lib. 1. de Offic. diuin. c. 18. Amalarius lib 3. De offic. Eccleſiaſticis, cap. 34. Valfrid. lib. de rebus Eccleſiaſticis, cap. 19. Hinc eſt, quod Innocentius III. in cap. Ex parte. de celebrat. Miſſar. inter-

D rogatus reſpondet: Semper Sacerdos vinum perfundere debet, poſtquam totum acceperit Euchariſtiæ Sacramentum; niſi cum eodem die aliam Miſſam debuerit celebrare, ne ſi forte vinum perfuſionis acciperet, aliam celebrationem impediret.

Obiicies id, quod habetur in Concilio Carthaginenſi 3. cap. 29. In die anniuerſario, in quo cœna Domini celebratur, licite Sacramenta altaris à non ieiunis hominibus ſumi. Reſpondeo, olim fuiſſe quarundam Eccleſiarum morem, in quibus fideles die cœnæ Dominicæ cœnabant, & poſt cœnam ſacrum Chriſti corpus ſumebant, exemplo, & imitatione Chriſti, qui eo die ſuum corpus, & ſanguinem poſt cœnam Diſcipulis impertiuit: quem deinde morem Corinthios remiſiſſe, ſ[illegible]unt, & longo poſt tempore ſeruarunt Eccleſiæ Alexandrinæ Aegypti, & Thebaidis. Et propterea Concilium Carthaginenſe præcipiens, vt à ieiunis corpus Domini ſumeretur, excepit diem anniuerſarium cœnæ Dominicæ: quod decretum Synodus Matiſconenſis 2. Canone 6. [illegible]

poſtea

poſtea comprobauit. Sed hanc exceptionem abrogauit Trullana Synodus Canone 25. renouans Canonem 50. Concilij Laodiceni: eandemque exceptionem Synodus quoque Bracarenſis prima canon. 16. correxit, ac ſuſtulit.

Quæret quiſpiam, quo pacto accipiendum ſit ieiuniũ, quod Miſſæ ſacrificio præmitti debeat? Dicimus oportere eſſe ieiunium naturæ, vt nihil penitus cibi, potuſue, aut etiam medicamenti ſumatur, vt eſt conſtans omnium opinio. Sic Sanctus Thomas par.3.quæſtio.80.artic.8 ad 3. Scotus 4.diſtinct.8.quæſt.3. Duran.4. diſtinct.8.quæſtio.4. Gabr.4.diſtinct 8.quæſt.2.art.9. Antonin. par.3. tit.13.c. 6.§.8. Palud 4.diſtinct.8.quæſt.2. art.1. Quare falſa omnino eſt opinio Godofredi, & quorundam aliorum ante Miſſæ ſacrificium ſatis eſſe, ſi Sacerdos ſeruet ieiunium non naturæ, ſed Eccleſiaſticum: quam ſententiam refutat Paludanus expreſſe 4.diſtinct.8.quæſt.2. art.2. Deinde ieiunium huiuſmodi ſeruari debet ab initio diei naturalis, in quo Sacrificium fit, aut ſumitur Sacramentum. Dies autem naturalis computatur à media nocte: itaque ſi poſt mediam noctem cibus, vel potus, vel medicamentum capiatur, impedit, quo minus ſacrificet, vel Euchariſtiã ſuſcipiat is, qui cepit. Rogabis, an qui ante mediam noctem aliquid ederit, & poſtea aut non dormierit, aut ſi dormierit quidem; minime tamen cibum concoxerit, tuta conſcientia eo die ſacris operari queat? Gloſſa in cap. Ex parte, de celebrat. Miſſarum.& alij locis id negat. Idem videtur docere in cap. Nihil 7.quæſt 1.& cap. Si conſtiterit, de accuſationibus Quia is ieiunus (inquit) non eſt, in quo cibus non eſt abſumptus. Oppoſitum Sanctus Thomas affirmat, hoc nihil afferens impedire.

Quæres etiam, An ſi quis mane os aqua, vel ſale, & aceto abluens, caſu aliquid aquæ deglutiat, abſtinere debeat à ſacrificio faciendo, vel Sacramento ſumendo? Reſpondent quidam, aut pauxillum illud aquæ prius in ſaliuam conuertitur, & deinde ſaliua in ſtomachum tranſmittitur, & tunc nihil obeſt, quoniam non aqua, ſed ſaliua in ventrem illabitur: aut reuera aqua nondum in ſaliuam mutata in ipſum ſtomachum traijcitur, & tunc reuera impedit. Sic docent Sotus diſtinct 12 quæſt.1.artic.8. & Gabr.in Canonem Miſſæ lect.10. At Paludanus loco citato fatetur, nihil impedire, quia non ſumitur, vt potus. Idem quoque tradit Silueſt. Euchariſtia 3. quæſt.6. & hoc eſt maxime probabile. Si quæras, an in hoc locum habeat id, quod in alijs præceptis, & legibus dicere ſolemus, minimum, ſiue modicum non conſiderari. Reſpondeo, ſi cibus, vel potus ſumptus fuerit quamuis modicus, impedire, quo minus ſacrificet quis, vel ſacram Euchariſtiam accipiat. Nec in hac parte locũ id habet Philoſophi: Parũ pro nihilo reputatur: quoniã Synodus Toletana 7. can. 1. apertè definit nullum cibum, potumque, quamuis minimum eſſe ante ſumendum. At verò reliquiæ, quæ ſuperſunt ex cibo ante mediam noctem ſumpto nihil obſtant, etiamſi poſt mediam noctem, aut etiam mane delabantur in ventrem, quia in modum ſaliuæ traijciuntur, tùm etiam, quia cibus ante illum diem eſt ſumptus.

Quæres, an abſoluto ſacrificio, ſumptoue Euchariſtiæ Sacramento, ſit a cibo, & potu ad certum tempus abſtinendum? In cap. Tribus, de conſecrat. diſtinct. 11. ex Clemente Romano habetur: Qui reſidua corporis Domini, quæ in ſacrario relicta ſunt, conſumunt, non ſtatim ad accipiendos communes cibos conueniant, ne putent ſanctæ portioni miſcere cibum, qui per aqualiculos digeſtus in ſeceſſum funditur. Si igitur mane dominica portio editur, vſque ad Sextam ieiunent miniſtri, qui eam conſumpſerunt: & ſi tertia, vel quarta hora acceperint, ieiunent vſque ad Veſperam.

Sed vt conſtat ex S.Thoma, Antonino, Gabriele, Silueſtro, Soto, alijſque locis ſupra citatis: hic Canon vſu, & conſuetudine eſt abrogatus. Chryſoſtomus etiam hom. 27.in cap. 11. epiſtolæ 1. ad Corinth. docet, poſt dominicum corpus acceptum, etiam eſſe ieiunium ſeruandum, & preces ad Deum fundendas, & Hymnos decantandos. At hoc, conſilium eſt, non præceptum. Si roges, an liceat Presbytero pranſo Euchariſtiæ Sacramentum conficere, vt ægroto vita periclitanti viaticum præbeat? Affirmat Maior in 4.diſtinct 9. quæſt.3. ad 5. & probat, quia diuino iure mortis tempore eſt Euchariſtia ſumenda: ergo ſi panis conſecratus non extat, conſecrandus eſt, vt

A iamiam morituro porrigatur. Deinde, quia ægrotis etiam pranſis, & cœnatis, vel potu refectis viaticum miniſtratur.

At verò Paludanus 4.diſtinct.8.quæſt.2. art.1. Sotus 4. diſt.12.quæſt.1.art.8. Victoria in Sum.num.83. Nauarr.in Manuali, cap 21.nu.53. Gabr.4.diſt.nct.8 quæſt.2.artic.3. negant fas eſſe Presbytero pranſo Euchariſtiam conſecrare ad viaticum ægroto iamiam morituro præbendum: quoniam etſi diuini iuris præceptum eſſe fateamur, vt tunc temporis Euchariſtia ſumatur, id locum habet, quando ſumi commode poteſt, alioqui minime, & hoc ipſa cõſuetudo ſatis abunde declarat. Et ideo ægroto pranſo, vel cœnato iure optimo Euchariſtia iam ante conſecrata, datur: non eſt autem conſecranda, vt ei miniſtretur. Si quæras, an ſaltem Epiſcopi auctoritate id fieri queat. Quidam concedunt fieri poſſe. Sed falſum eſt, quia Epiſcopus non poteſt ius commune relaxare, niſi id habeat vi conſuetudinis receptæ, qualis in hac parte non eſt. Si roges, an ſi Sacerdos pranſus conſecret, conficiat verè Sacramentum? Hugo in cap. Quod a Patribus diſtin.75. plane id negauit. Cæterùm eius ſententia communi

B conſenſione refellitur, & Gloſſa ibi verè docet eum Sacerdotem conficere Sacramentum, ſed conficiendo peccare.

Tertiò quæritur, Quidnam facere debeat Sacerdos, qui per errorem in calicem aquam infundit pro vino, & poſt Communionem id nouit? Deinde, ſi, cum ſacris operatur, & panem conſecrauit, meminit ſe non eſſe ieiunum? Tertio, ſi idem meminerit, poſt quam vtramque ſpeciem conſecrauit. Reſpondeo ad vtrumque ex communi omnium ſententia, quam habet Sanctus Thomas 3. par. quæſt.83.art.6. ad ſecundum: eum oportere ſacrificium in ſecundo caſu perficere, quia arctioris eſt vinculi ſacrificium inchoatum abſoluere, quam non ieiunum abſumere Sacramentum. Et ita in ſecundo illo caſu debet Sacerdos ſpeciem vini conſecrare: ſimiliter in primo caſu debet vinum conſecrare, quamuis aquam pro vino per errorem biberit. Quemadmodum autem vinum ſit denuo conſecrandum, inferius oſtendemus. In tertio caſu idem iuris eſt, debet enim Communionem ſacram ſumere, ne imperfectum ſacrificium relinquat. Secus verò eſſet, ſi recordatur Sacerdos antequam vllam ſpeciem

C conſecret, tunc enim teſte Sancto Thoma debet Miſſam inceptam relinquere: at hoc intelligitur, ſi id poſſit facere ſine infamia, & ſcandalo.

Quarto quæritur, an liceat Presbytero, vnà cum vino, quod ad ablutionem ſumi ſolet, ſuſcipere particulas panis conſecratas, quas in Corporali, vel etiam Patena, vel Calice inuenerit. Vſu enim venit, vt ſpecie vini ſumpta, particula panis conſecrati, quæ eſt in Calicem iniecta, ipſi calici adhæreſcat, aut in Patena aliquæ particulæ remaneant. Reſpondent quidam non licere Presbytero eas particulas ſumere: id probant auctoritate Palud. 4.diſtinct 9.quæſt.1. ad finem. Antonini par.3.tit.13.cap. 6.§.9. Roſel Euchariſtia 3 num.13. Sed verius eſt, quod alij dicunt, id licere Sacerdoti facere: & ita Caiet.in ſumma, verbo, Miſſa. & in opuſc. tom.2 tract 33. de celebrat. Miſſæ.quæſt.1. Silueſter verbo, Euchariſtia 3.num.8 Sot. in 4.diſtinct.12.quæſt.1.art.8. Victor.in ſum.numero 83. Nauar.in Man.cap.25. num.89. ſentiunt tuta conſcientia

D huiuſmodi particulas ſumi, quoniam ſacrificium nondum perfectum eſſe cenſetur, quouſque omnes particulæ inſumantur: Et in die Paraſceues particula panis conſecrati, vnà cum vino, quod conſecratum non eſt, ſumitur. Nec impedit, quod vinum in ventrem citius influat, & permeet. Idem eſt iudicium de particula panis, quæ dentibus, linguæ, vel palato adhæret: tunc enim tuto vini hauſtus ſumitur, vt vna cum ipſa ea particula in ſtomachum tranſeat, & penetret. Particulæ item, quæ ſolent in Patena remanere, frequenter ſunt tenuiſſimæ, ac iure quoque ſumuntur, vt ſacrificium totum perficiatur. Et Paludanus, Antoninus, & Roſella non loquuntur de huiuſmodi particulis, ſed de ijs, quæ relictæ ſunt ab his, qui ſacram Communionem ſumpſerunt.

Quintò quæritur, Quid ſit Sacerdoti faciendum, quando perfecto, & abſoluto in totum ſacrificio, & ablutione completa, particulæ panis conſecrati, in Corporali, Altari, vel Patena inueniuntur? in capit. Tribus, de conſecratione diſtinctione 2. Clemens præci-

pæ, vt tot in Altari holocauſta offerantur, quot populo ſufficere debent: quòd ſi remanſerint, in craſtinum non reſeruentur, ſed cum timore, & tremore Clericorum, & diligentia conſumantur. Hæc ibi. Sotus 4. diſtinct. 12. quæſt. 1. artic. 8. citat hunc Canonem, & ait in eo ſtatui, vt particulæ, quæ poſt ſacram Communionem acceptam à populo ſuperfuerint, reſeruentur in pixide; cum tamen Clemens aperte præcipiat, ne reſeruentur in craſtinum, ſed à Clericis abſumantur. Clemens igitur eo loco ſolùm loquitur de iis particulis, quæ à Presbytero conſecrabantur in populum diſtribuendæ. Hinc olim, teſte Euagrio lib. 4. cap. 35. Conſtantinopoli vetus fuit conſuetudo, vt ſi quando multæ admodum particulæ puri, & immaculati corporis Chriſti Dei noſtri ſuperfuiſſent, pueri impuberes, qui ſcholas frequentabant, accerſerentur, & eas ederent. In Concilio etiam Matiſconenſi 2. canon 6. habetur: Quæcumque reliquiæ ſacrificiorum poſt peractam Miſſam in ſacrario ſuperfuerint; quarta, vel ſexta feria, innocentes ab illo, cuius intereſt, ad Eccleſiam adducantur: & indicto eis ieiunio, eaſdem reliquias, conſperſas vino percipiant. Hæc eo loco. Cæterùm, tùm Canon Clementis, tùm hæ conſuetudines ſunt apud nos abrogatæ.

Ad id igitur, quod quærebatur, reſpondet Sotus in 4. diſtinct. 12. quæſt. 1. artic. 8. Aut particulæ, quæ in Altari, Corporali, vel Patena inueniuntur abſoluto Miſſæ ſacrificio, ſunt alicuius momenti, ponderis, & quantitatis; & hæ reſeruantur in pixide, aut ab alio Presbytero ſacrificante inſumuntur: aut tales non ſunt, cum ob tenuitatem vix in ſenſus incurrant: & tunc tuto à Presbytero inſumuntur, tanquam ſacrificij portiunculæ exiguæ. Sed certè cum ſint particulæ ex ſacrificio relictæ, parum, aut nihil referre videtur, ſint paruæ, an magnæ, vnde poteſt eas Sacerdos ſumere, quia ſumit, vt reliquias, quæ ex ſacrificio ſuperſunt. Secus eſſet, ſi eſſent particulæ ex alio ſacrificio relictæ. Si quæras, an Sacerdos iure queat eas particulas ſumere poſt notabile temporis interuallum exactum. Reſpondeo, minime, quia poſt eiuſmodi interuallum temporis elapſum, cenſetur ſacrificium abſolutum; & proinde particulæ non ſumerentur, vt reliquiæ, quæ ex ſacrificio ſuperfuerunt, ſed ſumerentur per ſe, quod facere non licet: eſt enim ſacrificium conſiderandum, vt vna actio, quæ ſuo tempore finitur, ac deſinit.

De munditia tùm mentis, tùm corporis ad Miſſæ ſacrificium neceſſaria.

Cap. XXXI.

QVæritur primò, An ad Miſſæ ſacrificium dignè faciendum, non ſolùm vera, & perfecta lethalium criminum deteſtatio requiratur, ſed etiam ſacra eorundem confeſſio? Caietanus, qui ante Concilium Tridentinum ſcripſit, ſenſit nullo iure peccatorum confeſſionem requiri: quoniam ex Apoſtolo ſolùm habetur, Vt ad dignè edendum corpus, & ſanguinem Domini, quiſque probet ſeipſum: ſed idonea eſt, inquit, probatio, vera ex animo lethalium peccatorum deteſtatio, vt Chryſoſt. homil. 27. in eum locum Apoſtoli videtur docere. Deinde, Eccleſia præcepit, vt in Paſchate Euchariſtia ſumeretur, non autem, vt tunc temporis fieret peccatorum confeſſio, ſed ſemel quotannis. Sic Caiet. par. 3. quæſt. 80. artic. 5. & in comment. 1 Cor. 11. & in Sum verbo, Communio. & poſt eum Armil. verbo, Communio. num. 1. 1. Cor. 11.

Cæterùm hæc Caietani opinio, cum communi omnium Theologorum, Canonici iuris interpretum, & Summiſtarum ſententia pugnat, & cum generali etiam totius Eccleſiæ conſuetudine: quare meritò ab iis, qui poſt ipſum ſcripſere reiicitur, atque deſeritur. Nimirum Soto 4. diſtinct. 12. quæſtio. 1. artic. 4. Cano de locis Theolog. lib. 5. cap. 5. Petro Sot. de Confeſſ. lect. 12. Corduben. lib. 1. quæſt. 16. & Nauarro in Manuali, cap. 22. num. 10. Synodus Tridentina Seſſio. 13. Canone 11. decernit, vt ſit excommunicatus eo ipſo, ſi quis docuerit, prædicauerit, vel pertinaciter aſſeruerit, ſeu etiam publice diſputando defendere præſumpſerit, illis, quos conſcientia

A peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam ſe contritos exiſtiment, habita copia Confeſſoris, non eſſe neceſſario præmittendam Confeſſionem ſacramentalem ad dignè Euchariſtiæ Sacramentum recipiendum. Et capite ſeptimo, idem Concilium declarat illud præceptum Apoſtoli primæ ad Corinthios 11. Probet autem ſeipſum homo, &c. intelligi de probatione non ſolùm per contritionem, ſed etiam per Sacramentalem Confeſſionem, quando quis conſcius eſt alicuius peccati mortalis, & Confeſſarij copiam habet. Sententia igitur Caietani decreto Concilij Tridentini eſt reiecta, & exploſa. In Concilio Florentino Seſſio. 8. primatum cum Græci ad Pontificem Romanum Eugenium Quartum conuenirent, rogati ſunt ab ipſo Pontifice inter alia, cur non Pontifices, aut Presbyteri celebraturi peccata ſua confiteri ſoleant. Illi nihil ad hoc reſponderunt dicentes, ſe de hoc articulo in Concilio non diſputaturos. Ibidem.

Secundò quæritur, An iure diuino ſacra peccatorum lethalium Confeſſio ante Euchariſtiam fieri debeat? An verò iure Canonico, an tantùm vſu, & conſuetudine?

B Medina cenſet tractatu de confeſſ. quæſtio 14. iure tantùm Canonico præmittendam eſſe. Idem docere videntur Ricardus in 4. diſtinct. 17. artic. 3. quæſtio. 6. & Paludanus 4. diſtinct. 17. quæſtio. 5. Adrianus in 4. quæſtio. 1. de Euchariſtia. Tabienus verbo, Communio, num. 30. Abbas in cap. de homine. de celebrat. Miſſarum. Communis verò aliorum ſententia contendit eam eſſe iuris diuini à Chriſto inſtituti. Synodus Tridentina in Seſſione 13. capite 7. vbi agit de præparatione adhibenda ad dignam ſacræ Euchariſtiæ perceptionem, ſic ait: Communicare volenti reuocandum eſt in memoriam Apoſtoli præceptum: Probet autem ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariam eſſe, vt nullus ſibi conſcius peccati mortalis, quantumuis ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa ſacramentali Confeſſione, ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat. Ex quibus verbis videtur colligi, Confeſſionem ante Euchariſtiæ ſumptionem, diuino iure adhiberi: quod quidem Domini præceptum declarauit Apoſtolus primæ ad Corinthios 11. dicens: Probet autem ſeipſum homo.

C Quod autem hic locus Apoſtoli de ſacra Confeſſione, & non ſolum de peccatorum deteſtatione per veram cordis pœnitentiam intelligatur, habemus non quidem ex Scripturis, ſed Traditione, verbo, non ſcripto accepta ab Apoſtolis, quam & ipſi acceperunt à Domino, & quam generalis totius Eccleſiæ perpetuo ſeruata conſuetudo declarauit. Ibidem.

Tertiò quæritur, An aliquando ad dignè ſuſcipiendam Euchariſtiam, ſufficiat ſola lethalium criminum per veram mentis pœnitentiam deteſtatio. Concilium Tridentinum, vt paulo ante vidimus, monet adhibendam eſſe Confeſſionem, quando quis eſt ſibi conſcius peccati lethalis, & habet copiam Confeſſarij, & inſinuatur ſufficere ſolam cordis pœnitentiam, neceſſitate vrgente, ſi copia Confeſſarij non adſit. Et communis omnium opinio, quam habet Sotus in 4. diſtinct. 12. quæſt. 1. artic. 4. & diſtinctio 18. quæſtio. 1. artic. 4. explicat, quandonam cuique id liceat facere: tunc nempe, cum imminet mortis periculum: deinde, quando quis ſua peccata confiteri nequit, citra grauem aliorum offenſionem;

D & tamen ad Euchariſtiam accedere alioqui iure debet: cum etiam quis abſque dedecore, & infamia abſtinere à ſacra Communione vix poſſet. Tùm demùm, quando dies feſtus adeſt, quo populus ad rem diuinam audiendam iure ipſo conuenit, nec alius omnino Sacerdos in promptu eſt, qui Confeſſiones audiat, niſi Parochus.

Quæres, An cauſa Confeſſionis faciendæ, quis conferre ſe debeat ad locum remotiorem? Reſpondeo in hunc modum: aut locus ille prope diſtat, aut longe. Si primùm, debet eò ſe conferre, niſi aliquid legitime impediat, vtpotè notabilis cœli intemperies, aut repentina aliqua ſacrum faciendi neceſſitas. Si ſecundum, præcepto non cogitur ad eum locum ire.

Quartò quæritur, An quando præceptum ſacræ Communionis percipiendæ vim habet, Verbi gratia, quia anniuerſaria in die feſto Paſchatis celebritas recolitur, vel dies feſtus celebratur, quo res diuina, vel facienda, vel audienda nobis eſt, an ſi tunc non adſit, qui Confeſſionem excipiat, ſufficiat ſolus animi dolor de peccatis cóceptus? Reſpon.

Reſpondeo, ſi iis temporibus ab Euchariſtia abſtinere minime poſſimus abſque infamiæ nota, vel offenſione aliorum, Euchariſtiam eſſe percipiendam abſque peccatorum confeſſione, cum debita tamen lethalium peccatorum deteſtatione, quoniam arctioris eſt vinculi naturale præceptum de infamia, aut offenſione aliorum vitanda, quàm lex de Confeſſione peccatorum facienda. Si vero ſolùm inſtet præceptum Eccleſiaſticum de re diuina audienda in die feſto, aut de Euchariſtia in die Paſchatis percipienda: tunc potiùs meo iudicio videtur eſſe ab Euchariſtia abſtinendum: cum duo præcepta ſibi inuicem occurrant, nimirum ſacrum audiendi, vel accedendi ad Euchariſtiam; & lethale peccatum confitendi; quod quia eſt iuris diuini, arctius nos tenet, & aſtringit, quàm illud prius, quod tantùm eſt iuris Canonici. Sic videtur ſentire Sotus 4. diſtinct. 12. quæſt. 1. artic. 4. licet quidam oppoſitum affirment moti auctoritate Palud. 4. diſtinctio. 9. quæſtio. 1. artic. 2. Armil. communio. num. 1. Adrian. in 4. quæſtio. 1. de Euchariſtia. Tabien. verbo, Communicare. quæſt. 30. Silueſt. Euchariſt. 1. 2. quæſt. 7. Sed hi, & alii ideo ſic ſentiunt, quia putant præceptum confeſſionis, ante Euchariſtiam eſſe ſolùm iuris Canonici. Idem eſt iudicandum, quando quis, vel ſui, quod fecit, voti religione, vel ſuperioris iuſſu percipere Euchariſtiam debet. Si enim lethali peccato fuerit obſtrictus, nec, cui confiteatur, ab Euchariſtia abſtinebit: votum enim emiſſum, & acceptum à ſuperiore mandatum interpretari debemus in eum ſenſum, vt cum diuino iure non pugnent.

Quintò quæritur, An Sacerdos, qui peccatis tenetur, quorum abſolutio reſeruata eſſet Epiſcopo, quem adire commode non poſſet, tuta conſcientia ſacrificaret, aut Euchariſtiam perciperet? Reſpondeo, ſi abſque infamia, vel offenſione aliorum continere ſe nequeat, iure ad Euchariſtiam accedit: aliter vero abſtinere neceſſe eſt.

Sextò quæritur, Quid ſit dicendum, ſi Titius excommunicatione occulta, ſuſpenſione, vel irregularitate teneatur obſtrictus, quippe, qui Clericum occulte percuſſerit, vel quempiam occiderit, qui niſi rem diuinam faciat, vel Euchariſtiam ſuſcipiat, alios offendet, aut ipſe dedecus, & infamiam, vel etiam mortis periculum incurret: An ab Euchariſtia abſtinere ſe debeat? Reſpondeo, duas eſſe opiniones: Vna affirmat poſſe tunc peccato ad Euchariſtiam accedere. Nauarrus in Manuali, cap. 27. nu. 239. & de pœniten. diſtinct. 6. cap. 1. §. Laboret nu. 4. Armilla excommunicatio. num. 9. Tabien excommunicatio. 1. num. 6. Conſtituentis libro 1. quæſtio. 35. ad finem. Caſtr. lib. 2. de lege pœnali, cap. vltimo, hi omnes ita diſtinguunt. Aut Titius aliorum offenſionem, vel infamiam commode euitare poteſt, aut non poteſt. Si primum, opus eſt, vt Euchariſtiam omittat. Si ſecundum, tuta conſcientia ad eam accedit, quia iure naturali alienam offenſionem, vel noſtram infamiam cauere, fugere, & vitare oportet. Excommunicationes autem, ac cæteræ Eccleſiaſticæ pœnæ ſunt tantùm iure Canonico conſtitutæ. At arctiori vinculo nos naturalia, quàm Canonica præcepta conſtringunt.

Altera ſententia eſt aliorum, qui generatim videntur negare, Titium poſſe iure ad Euchariſtiam accedere. Silueſt. Excommunicatio. 3. in effectu 5. Sotus 4. diſtinct. 12. quæſtio. 1. artic. 4. Couar. in cap. Alma mater. par. 1. §. 2. numero 11. Medina in ſua inſtitut. cap. 11. ratio eorum eſt: Eccleſiæ lege Titius eſt inhabilis ad Sacramenta recipienda, ſiue miniſtranda. Certè negari non poteſt, quin ſit valde probabilis prima ſententia: neque enim videtur Eccleſia cum tanto periculo, videlicet mortis, vel infamiæ, & dedecoris nos voluiſſe obligare. Nam Sotus in 4. diſtinct. 18. quæſt. 2. artic. 5. ad finem idem concedit, cum ait: tunc non licere nobis ad Euchariſtiam accedere, niſi grauiſſima eſſet aliorum offenſio ſecutura.

Septimò quæritur, An ſi Sacerdos nullus adſit, qui confeſſionem audiat legitime approbatus, aut adſit quidem vnus, ſed qui non ſit ab excommunicatione, aliiſue ſimilibus pœnis ſolutus, & liber, iure ei confiteri, queat Titius vel rem diuinam facturus, vel Euchariſtiam percepturus, ne ad eam accedat abſque confeſſione? Reſpondeo, nequaquam, quia tunc perinde res ſe habet, ac ſi abſit copia Confeſſarii: vt ſi tunc temporis graue infamiæ damnum ſubire Titius cogatur, vel aliis offenſionis cauſam præbeat, tutò ei liceat ad Euchariſtiam accedere. Confeſſio autem tunc non eſt facienda, quia Sacerdos, qui non ſit legitimè approbatus audire confeſſiones nequit, præterquam in mortis periculo. Qui item nominatim excommunicatione tenetur, iuriſdictionem non habet, qua poſſit à peccatis abſoluere.

Octauò quæritur, An Titius ſacrificaturus, vel Euchariſtiam percepturus, tuta conſcientia, tunc ad Sacramentum, vel ſacrificium accedat abſque ſacra peccatorum confeſſione, eo quòd alium Sacerdotem expectet, cui feliciùs, & commodiùs confiteri queat? Ricardus in 4. diſtin. 17. artic. 3. quæſtio. 6. id concedit Angelus Euchariſtia. 2. quæſt. 5. Tabien. communicare. quæſt. 20. & Adrianus in 4. quæſt. 1. de Euchariſtia; id quoque fatentur, ſed reſtrictius, videlicet cum quis præcepto cogitur ſacrificare, aut Euchariſtiam ſuſcipere. Sotus autem, Silueſter, & Conſtituentis locis citatis, negant generatim, id licitum eſſe facere. Et hoc mihi magis probatur: nam ſatis eſt, ſi idoneum Sacerdotem nactus ſit, cui commode ſua peccata confiteatur.

Nonò quæritur, An ſicut, cum Sacerdos iuxta Concilii Tridentini decretum, neceſſitate vrgente, abſque vlla confeſſione ſacrificium faciens, debet, quàm primum commode poterit, confiteri, idem etiam ſit de Laico iudicandum, ita vt ſi abſque confeſſione, quam facere non potuit, Euchariſtiam perceperit, confiteri cogatur, quàm primùm poſtea poterit. Nauarrus ſentit in Manuali, cap. 2. num. 10. idem iuris eſſe de Laico, quod de Sacerdote, quoniam eadem ratio videtur eſſe de vtroque. Cæterùm aliis probabilius videtur oppoſitum. Nam Sacerdos ideo debet quàm primum poteſt, confiteri, quia frequenter Miſſæ ſacrificium facit, ideoque neceſſe eſt, vt ſit legitimè probatus ad ſacrificandum: at verò Laicus Eccleſiæ præcepto non niſi in Paſchate cogitur ad Euchariſtiam accedere. Quare ſi cauſa offenſionis, vel infamiæ vitandæ abſque confeſſione Euchariſtiam in Paſchate percipiat, non cogitur præcepto, ſi item atque poteſt, confiteri, ſed tutò ei licet confeſſionem differre ad annum proximè ſequentem. Mihi magis placet ſententia Nauarri: nam eadem videtur ratio de Laico, quæ eſt de Sacerdote, licet Concilium ſolùm meminerit Sacerdotis, de quo ſermo erat.

Decimo quæritur, An Sacerdos, qui ſibi conſcius peccati lethalis citra confeſſionem Miſſæ ſacrificium facit, cum alioqui poſſet commode confiteri, peccatum admittat duplici deformitate grauatum, videlicet ſacrilegii, quia indignè ſacrificium facit; & omiſſæ confeſſionis, quam ante Miſſæ ſacrificium facere debebat? Quidam, è quorum numero videtur eſſe Canus de pœniten. par. 4. affirmant, eo argumento permoti, quod duo ſimul præcepta violauerit. Verùm probabilius alii opinantur, vnius tantùm peccati deformitatem, & maculam contrahere, quoniam enim præceptum eſt datum de Confeſſione ante Euchariſtiam, vel ante Miſſæ ſacrificium faciendum, id ideo eſt, vt dignè, & honeſte præparati tantum Sacramentum ſumamus, aut ad tantum ſacrificium accedamus; ergo qui ſumit, vel qui ſacrificat, cum confeſſus ante non ſit, in eo ſolo peccat, quod ſacrilegium admittit, indignè accedens ad Sacramentum, vel ſacrificium. Pari etiam ratione, qui abſque debito cordis dolore ſacram Communionem acciperet, vel Miſſæ ſacrificium faceret, quando commode confiteri non poſſet, vnum ſacrilegii peccatum committeret, ſcilicet indignè ſumendo, vel indignè ſacrificando. Nec his obſtat, quod duo præcepta frangantur: non enim ob præceptorum numerum peccata multiplicantur, ſed ob diuerſitatem præceptorum ad diuerſas virtutes pertinentium: at præceptum faciendi confeſſionem ad Euchariſtiam ſumendam, vel ad Miſſæ ſacrificium faciendum, datum eſt, vt digna ſit tanti Sacramenti perceptio, & digna tantæ hoſtiæ immolatio, & vbi vnum præceptum propter aliud conſtituitur, ibi vnius tantùm eſt præcepti violatio.

Vndecimò quæritur, An Sacerdos, qui, cum confeſſus non ſit, quando confiteri commode poſſet, vel qui de lethali peccato non dolet, quando confiteri nequit, ſacrificat, peccatum incurrat multis deformitatibus conſtans, his nempe: quod indignè conſecret, indignè offerat, ac indignè inſumat corpus, & ſanguinem Domini. Quidam putarunt in hoc ſacrilegio tres eſſe peccati prauitates. Sed alii verius dicunt, vnius tantùm peccati eſ-

ſe deformitatem. Nam vnum eſt tantùm ſacrificiũ, quamuis tribus partibus conſtet, Conſecratione, Oblatione, & Sumptione: quare quemadmodum tres eiuſmodi partes vnum ſacrificium conſtituunt, ſic etiam qui indignè ſacrificat, vnum tantùm peccatum admittit, quod tribus in partibus conſiſtit, nimirum, in indigna conſecratione, indigna oblatione, & indigna ſumptione.

Duodecimò quæritur de corporis immunditia, An qui per quietem ſe noctu polluit, a ſacrificando abſtinere debeat? Reſpondet S. Tho. 3. par. q. 80. art. 7. cuius ſententia communi conſenſu recepta eſt, Aut huiuſmodi nocturna pollutio eſt lethale peccatum, vel ex lethali peccato proueniens: & impedit quo minus ſacrificare Sacerdoti liceat; aut eſt prorſus abſque vllo lethali peccato, & nihil impedit ſacrificium. Quæres, quo modo intelligat S. Thomas nocturnam pollutionem eſſe cum lethali peccato? Reſpondet ille, talem eſſe, cum quis ſua ſponte, ac volũtate ſe polluit, aut ſe oblectat, dum vigilat, in pollutione, quæ per quietem accidit, aut cum nocturnæ pollutionis cauſam ſcienter, & ſponte præbuit; & cauſa fuit cum lethali peccato data, aut eam optauit.

Decimotertiò quæritur, An quando nocturna pollutio talis eſt, qualem S. Thomas deſcribit, impediat Miſſæ ſacrificium eo die, etiam poſt debitum cordis dolorem, & confeſſionem peccatorum factam? Quidam, vt Gabriel ſuper Canon. Miſſæ. lect. 10. teſtatur, videntur aſſerere, poſt huiuſmodi pollutionem omnino eſſe ſacrificio abſtinendum intra viginti quatuor horarum ſpatium, etiamſi qui pollutus in ſomno eſt, legitime de huiuſmodi peccato doleat, illudque confiteatur. Et certè id aſſerere videntur grauiſſimi Theologi. Alex. p. 4. q. 47. m. 1. art. 1. Alber. 4. d. 9. art. 10. S. Thom. 4. diſt. 9. q. 1. art. 4. & 3. p. q. 80. artic. 7. ad 3. Ricar. 4. diſt. 9. art. 2. q. 3. Palud. 4. diſt. 9. q. 2. art. 2. & Bonauen. 4. diſt. 12. art. 1. quæſt. vlt. Gabr. loco citato. Fortaſſis olim fuit Eccleſiæ præceptum, vt a ſacrificando intra illud tempus abſtineretur. Sed quidquid ſit de huiuſmodi præcepto Eccleſiæ, quod mihi non videtur impoſitũ fuiſſe, multò verius eſt, quod alij docuerunt, fas eſſe Sacerdoti eo die ſacrificare præmiſſa confeſſione cum legitimo cordis dolore: nullum quippe aliud quodlibet lethale peccatum, modò illud ſit dolore legitimo, & confeſſione expiatum, ſacrificium impedit, ergo nec nocturna pollutio. Deinde, nulla eſt nunc lex, quæ id prohibeat. Reſpondent aliqui nocturnæ pollutionis peccato minime ſacrificium impediri, quia ſit peccatum cæteris grauius, atque deterius, ſed quia mentem, & animum cogitationibus perturbat, ac diſtrahit.

Sed quid, ſi huiuſcemodi cogitationes minimè in mentem veniant, aut ſi venerint, nihil tale efficiant? Accedit, quod ex alijs etiam peccatis ſimiles cogitationes in animo oriuntur, & ſurgunt. Adde, eiuſmodi cogitationes non eſſe voluntarias; quod ſi voluntati placuerint, ita vt in vitio, & culpa ſint, tunc non nocturna pollutio, ſed ipſa animi cogitatio mala ſacrificium impediet.

Quæres, an ſi pollutio poſt mediam noctem acciderit, Sacerdoti impedimento ſit, ne eo die iure ſacrificet? Paludanus affirmat eam impedire, etiamſi per dolorem, & confeſſionem pollutio expietur, quamuis cum communi opinione fateatur, ante mediam noctem pollutionem contingentem minimè impedire. Sed conſtans eſt cæterorum opinio, eam quoque minimè obſtare, quo minus ſacrificiũ fiat. Sotus 4. diſt. 12. q. 2. art. 7. Ledeſm. 4. diſt. 21. ar. 7. Caiet. in ſum. verbo, Communio, ad finem. Cordub. lib. 1. q. 7. Nauar. in Man. cap. 21. num. 51. Angel. Euchariſtia. 2. q. 28. & 29. Quæres inſuper, an S. Thomas, Bonauentura, Alexander, & Albertus locis citatis, in hac controuerſia primam opinionem tenere ſequantur? Quidam arbitrantur eos primæ illi opinioni adhæſiſſe, ſed meo iudicio id apertè non ſentiunt: nam Sanctus Thomas ſolùm habet: Pollutus etiam contritus, & confeſſus ex quadam congruitate, non tamen ex neceſſitate præcepti debet ſe abſtinere ab Euchariſtia. Cæteri verò ſupradicti Doctores tantummodo id ipſum ſic innuunt: Pollutus etiam, contritus, & cõfeſſus debet abſtinere ab Euchariſtia, niſi aliud neceſſitas exigat. Sed apud eos auctores verbum (debet) non ſignificat præcepti, vel legis neceſſitatem, ſed æquitatem quandam, & honeſtatem, quaſi dicere voluerint, debet qui ſic eſt pollutus, ex æquo, bono, & honeſto ab Euchariſtia abſtinere.

Dices, eos auctores citare, ac proferre veteris Teſtamenti leges Exod. 19. Leuit. 15. Deuteron. 23. & 1. Reg. 21. in quibus pollutus iubebatur vſque ad Veſperam extra caſtra manere. Reſpondeo, eiuſmodi leges ab his auctoribus in medium adduci ad indicandum ex æquo, & bono ab Euchariſtia ibi temperare debere pollutum.

Decimoquartò quæritur, An ſaltem veniale peccatum admittat, qui poſt pollutionem nocturnam etiam confeſſione cum debito animi dolore præmiſſa, ad ſacrificandum accedit? An item venialem noxam incurrat ſacrificãs poſt pollutionem nocturnam abſque vllo peccato accidentem? Alexander, Albertus, Bonauentura, & S. Thomas videntur innuere veniale peccatum committi in vtroque. Sed certe probabilius eſt oppoſitum: ſi per ſe loquamur, non de accidenti extrinſeco, quoniam nullo iure, lege, aut ratione firma, & efficaci conuinci poſſumus, vt id credamus: & ſupradicti Theologi potiùs de æquitate, & honeſtate, quam de legis neceſſitate videntur locuti.

Quædam alia quæſtiones de Miſſæ ſacrificio diluuntur.

Cap. XXXII.

PRimò quæritur, An lethali peccato ſe obſtringat Sacerdos, qui Miſſæ ſacrificium inchoatum non perficit? Reſpondeo, conſecratione facta, Miſſam inceptam relinquere, lethale peccatum eſſe: quæ conſtans eſt Theologorum opinio, quam habet Nauar. de Orat. cap. 16. num. 55. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an inchoata Miſſa, nondum facta conſecratione, relinqui abſque lethali peccato poſſit? Profectò, qui citra cauſam iuſtam, & legitimam, imperfectum Miſſæ ſacrificium relinquit, vix effugit lethale peccatum: quoniam in cap. Nihil. 7. quæſt. 1. & c. Nullus, de conſecr. diſt. 1. & c. Illud, eadem cauſa, & quæſtione, ſtrictè, & ſeuere præcipitur, ne ſacrificium Miſſæ imperfectum relinquatur, conſtituta pœna, vt qui id fecerit, excommunicatione feriatur.

Secundò quæritur, An qui Miſſam relinquit inceptã, ipſo iure in aliquam excommunicationem maiorem, vel minorem incurrat? Quidam affirmant, inter quos videtur eſſe Palud. in 4. diſt. 11. q. 1. art. 1. quamuis meo iudicio id aperte non dicat: & probant ex Decretis paulo ante allatis. At probabilior eſt Nauarri in tract. de Orat. c. 16. n. 58. & in Miſcell. de Orat. 86 ſententia, in nullam incidere excommunicationem: quoniam citata iura ſolùm denuntiant, & ſtatuunt huiuſmodi Presbyterum excommunicatione feriendum, vel ab officio amouendum ad tempus. Idem quoque ſentiunt Angel. in verbo, Euchariſtia. 2. §. 2. & ſequentib. Silu. Euchariſtia. 2. q. 7.

Tertiò quæritur, An Miſſa incœpta iure relinquatur ob eam cauſam, quod vir aliquis princeps, & illuſtris, ad rem diuinam audiendam acceſſerit poſt generalem Sacerdotis peccatorum confeſſionem, aut etiam poſt Angelicũ Hymnum, Gloria in excelſis Deo, aut poſt Epiſtolam quoque recitatã? Reſpondeo cum eodẽ Nauar. locis ſupra citatis, talis viri aduentum, iuſtam eſſe cauſam, & probabilem iterum Miſſam inchoandi: vt ſi Cardinalis, Epiſcopus, Dux, Marchio, vel Comes acceſſerit, & petierit, vt Miſſa incœpta repetatur.

Quartò quæritur, An Sacerdos, qui promiſit ſe facturum pro mortuis ſacrum funebre, promiſſis ſatisfaciat aliud ſacrum, quod non eſt funebre faciens? Reſpondeo, minime, quando commodè poteſt promiſſum ſacrificium facere: nam licet ſacrificium ex parte rei oblatæ æqualis ſit fructus, & ponderis: ex parte tamen precationum, quæ Eccleſiæ inſtitutione, ac nomine, in Miſſa funduntur, non eſt æquale: in Miſſis enim, quas conſtituit Eccleſia pro ijs, qui obiere, ſunt propriæ preces, quæ funduntur pro mortuis, quæque tùm ipſum Sacerdotem, tùm circũſtantes excitant, inuitant, & mouent ad precandum pro ipſis; quibus fructibus, & commodis mortuos priuat Sacerdos, qui aliud ſacrum facit: quare vt promiſſioni ſuæ ſatisfaciat, iure id alijs precibus, & ſacrificijs compenſabit, vt rectè Silueſter, Angelus, & alij annotarunt.

Quintò

Quintò quæritur, An Presbyter, vel beneficio Eccleſiaſtico præfectus, qui quotidie ratione ſui muneris pro iis, qui deceſſerunt, ſacrum funebre facere debet, iure faciat ſacrum, quod diei occurrenti, ab Eccleſia aſſignatum eſt? Reſpondeo, in hunc modum: ſi in eum diem incidat aliqua celebritas, quæ in Eccleſiaſtico officio Duplex, aut Semiduplex appellatur, citra peccatum, eiuſmodi ſacrum dictæ celebritati conueniens facere poteſt: immo aliquando ſatius eſt tale ſacrum offerre: vt ſi fuerit dies Dominica, vel alia aliqua celebritas ſolemnior: tùm quia potiùs eſt regulis, præceptionibus, & Rubricis parendum, quàm teſtatoris verbis, qui mentem ſuam, & voluntatem Eccleſiæ inſtitutioni accommodare debuit; tum etiam quia ſi teſtator nunc adfuiſſet, hoc proculdubio voluiſſet. Ex quo fit, vt ſi Cappellanus inſtitutus ſexta quaque feria cuiuſlibet Hebdomadæ debeat ſacrum facere quinque plagarum, aut Sáctæ Crucis, Paſſioniſue Dominicæ, & in eam feriam incurrerit Natalis Domini, vel aliqua alia celebritas, facere debeat ſacrum ei celebritati in officio Eccleſiaſtico deſtinatum: & idem iuris eſt de aliis Miſſarum ſacrificiis, ad quæ facienda Cappellani eſſe adſtricti conſueuerunt.

Sextò quæritur, An ſi quis à Sacerdote petierit vti cras certum quoddam ſacrum faciat, quod diei craſtino minime conueniat, ſatisfaciat Sacerdos ille habens in animo ſacrum, quod diei craſtino congruit, facere? Reſpondeo, ſatisfacere: quoniam hæc laicorum poſtulata, vt rationi ſint conſentanea, debent cum Eccleſiæ regulis, & præceptionibus congruere: rudes enim homines, & ignari in die etiam Natali Domini, & in ipſo Paſchate ſolent petere à Sacerdotibus, vt pro mortuis funebre ſacrum faciant, & offerât.

Septimò Quæritur, An in diebus feſtis præcipuis decantari iure queat ſacrum funebre? Reſpondeo, ſi funus ad téplum deferatur, vt mortuus ſepulturæ mádetur, licitum eſſe pro eo ſacrum funebre ſolemni ritu, & cæremonia decantare; dummodo publicum, ac ſolemne diei feſto ſacrû conueniens non impediatur: eſt enim conſuetudine receptum, vt mortui ſine tali ſacro mane minimè ſepeliantur, & Iura ſolùm conſtituunt, ne in hiſce diebus Miſſa tempori congruens prætermittatur. Si quæras, an in diebus profeſtis fas ſit Sacerdoti ſacrum facere pro ſui animi voto, & ſententia, eo prætermiſſo quod tempori conuenit. Quidã opinantur non eſſe licitum id facere, eo quòd in cap. Quidam. De celebr. Miſſar. reprehenduntur ij, qui ſingulis diebus peculiaria Sacra Sanctæ Trinitatis, & Sancti Michaelis audiebant, & ſacra tempori congruentia negligebant. Cæterùm, vt Gloſſa, & Abbas, ac cæteri communi conſenſu docent, in eo capite ſolùm reprehenduntur, qui id faciebant ſuperſtitioſa quadam religione moti: & ſtatuitur ibi, & in cap. Et hoc, De conſec. Diſt. 1. ne ſacra tempori conuenientia abſque iuſta, & debita cauſa prætermittantur, quæ verba Panormitanus, & Gloſſa ſic exponunt: In Eccleſijs, in quibus plures ſunt Sacerdotes, vno faciente ſacrum, quod diei eſt accommodatum, ceteris licitum eſt arbitratu ſuo ſacrum facere, quod ipſis libuerit: In Eccleſijs verò, vbi vnus tãtùm eſt Sacerdos, is ſacrum facere debet, quod tempori conuenit: non igitur relinquendum eſt ſacrum tempori conueniens ſine iuſta cauſa.

Octauò quæritur, An Latinus Sacerdos lethaliter delinquat, ſi in pane fermentato corpus Domini conſecret? Reſpondeo, grauiter peccare quoniam licet Græci Sacerdotes in fermentato corpus Domini conficiant, latina tamẽ Eccleſia in Euchariſtia conſecranda, pane azymo, non fermentato vtitur, & in Concilio Florentino ſtatutum eſt, vt vnaquæque Eccleſia ſuum morem, & vſum ſequatur, & ſeruet. Et in cap. vlt. de celebr. Miſſa. cuidam Latino Sacerdoti officium abrogatur, & beneficium aufertur, eo quòd in fermentato pane conſecrauerit.

De vitijs, & erratis, quæ in Miſſa contingunt, quemadmodum ea corrigi, & emendari queant.

Cap. XXXIII.

Animaduertendum eſt, in Miſſæ ſacrificio errores caſu, neſcio quo, interdum euenire, quare vidẽdum eſt, A quo modo illi corrigantur: hi autem ad ſex potiſſimum capita reuocantur.

Primò quæritur, quid faciendum ſit, quando Sacerdos antequam ſacrificium abſoluat, morte corripitur, aut morbo graui aliquo, vel alio caſu præpeditur? Reſpondet S. Th. 3. p. q. 83. ar. 6. ad 1. cuius ſententia ab omnibus recipitur, vel id euenit ante conſecrationem, aut poſt eam. Si primũ, nullo iure, aut præcepto cogitur ſacrificium abſoluere: ſi ſecundum, tunc debet ſacrificium per alium Sacerdotem ad finem vſque perduci. Sic olim Concilium Toletanum ſtatuit, quod citatum eſt à Gratiano in cap. Nihil 7. q. 1. Quærat aliquis, an tunc temporis ſit ſacrificium conſummandum neceſſitate legis ſiue præcepti: ſi quidem in eo c. Nihil. ſolùm habetur, liberum eſſe Epiſcopo, vel Presbytero tunc Miſſam perficere. S. Thomas loco citato, cui ferè omnes adhæſerunt, videtur inſinuare iuris eſſe diuini, vt tunc ſacrificium per alium Sacerdotem expleatur. Quibuſdam tamen aliis viſum eſt complendum eſſe ſacrificiũ per alium, vbi populus adeſſet, alioqui inde cauſam offenſionis accepturus, ſecus non item; Probabiliùs eſt, quod S. B Thomas docet Sed numquid neceſſariò ieiunus erit Sacerdos ille, qui Miſſam eiuſmodi inchoatam abſoluet, ac perficiet? Conuenit inter omnes, ieiunum eſſe oportere. Illud maiorem dubitationem habet, quid erit tunc conſilij capiendum, quando ieiunus Sacerdos nullus adeſt. Ait Sotus in 4. diſtin. 13. q. 2. ar 6. fas eſſe Sacerdoti non ieiuno ſacrificium abſoluere; quòd arctioris ſit vinculi lex de ſacrificio complendo, quam præceptum de Euchariſtia à ieiuno percipienda. Verumtamen ſi in c. Nihil. præceptum non datur de perficienda Miſſa, tunc ſi nullus alius ieiunus Sacerdos, ſacrificium non eſt finiendum, cum in eo capite liberum relinquatur, vt poſſit abſolui. Quòd ſi ſacrificium non compleatur, tunc ſpecies conſecratæ ſeruari debent in pixide, vel in alio vaſculo, vt in die proximè ſequenti inſumantur. Deinde quamuis Gloſſa in eo capite doceat ſacrificium perfici non poſſe, ſi meridies effluxerit, veriùs tamen eſt poſſe, quia Miſſa poſt meridiem inchoari quidem nequit, at ſi ante meridiem inchoata fuerit, iure continuatur atque finitur, vt docet Nauar. Miſcellan. 76. nu. 6. vbi ait, id omnes confiteri. Sed quid ſi eo tempore inueniatur C tantummodo Sacerdos, aut lethali peccato infectus, aut excommunicatione, vel irregularitate obſtrictus? Ait Sotus et Sacerdoti licere ſacrificium abſoluere, ſi grauis alioqui ſecutura ſit cæterorum offenſio: qua ſublata, non item. Si pergas quærere, vndenam incipiet is, qui vicem explet prioris Sacerdotis? Reſpondeo, inde, vbi alius reliquit, niſi quòd formas conſecrationis debet integras proferre, ſi alter inchoatas tantùm reliquerat: nam ex verbis à primo Sacerdote prolatis, & ex his, quæ ſecundus profert, integra conſecrationis forma non fit.

Secundò quæritur, Quid ſit facturus Sacerdos, qui poſt ſacrificium inceptum, meminit ſe non eſſe peccata confeſſum, vel non eſſe ieiunum, vel excommunicatione, vel irregularitate affectum? Reſpondeo, ex communi ſententia, quam habet S. Thomas 3 p. 83. ar. 6 ad 2. Si horum aliquid in memoriam venerit poſt conſecrationem corporis Dominici, ſacrificium omnino eſſe finiendum: nam arctioris eſt vinculi præceptum abſoluendi ſacrificium, quàm cætera, ſi verò ante conſecrationem id contigerit; S. Thomas videtur innuere potiùs eſſe ſacrificium relinquendum, quàm D illud proſequendum Attamen id ſolùm docere vult, meo quidem iudicio; quando commodè ſacrificium relinqui poteſt abſque vllo Sacerdotis, & aliorum aſtantium detrimento, & incommodo, potiùs eſſe à ſacrificio ceſſandum, quàm vltra procedendum. Si tamen probabiliter oritura credatur adſtantium offenſio, vel Sacerdotis infamia, tunc præſtat ſacrificium perficere. Hæc eſt Soti, Angeli, Silueſtri aliorumque ſententia.

Tertiò quæritur, Quid facto opus ſit, ſi in calicem conſecratum aranea deciderit, vel ſi fuerit venenum infuſum, vel aliquid aliud noxium, aut quod vomitum excitet? Vna eſt omnium ſententia, quam habet S. Thomas 3. p. q. 83. ar. 6 ad 3. id ſi ante conſecrationem acciderit, aliam hoſtiam, vel vinum eſſe conſecrandum relicto, & abiecto priore. ſi autem poſt, extrahendum eſſe id, quod eſt noxium, & ſpecies conſecratas ſumendas, ſi vtrumque non incommodè fiat: ſin minus, extracto animalculo, vel veneno, ſpecies in ſacram piſcinam ſunt proiiciendæ, vt ſtatim dicemus, atque eadem ratio eſt de veneno, vel beſtiola, quando ſeparari, & diſiungi à ſpeciebus conſecratis nequit. Quærat

quiſpiam,

quiſpiam, an ſi hoc acciderit in ſpecie vini, ſit aliud vinum de integro conſecrandum? S. Thomas affirmat, cæteri verò negant. Liberum eſt Lectori quam malit ſententiam amplecti.

Quartò quæritur, quid fiet, ſi ſub altera ſpecie mirabiliter diuino nutu, caro, vel ſanguis appareat? S. Thomas 3. p. q. 82. ar. 4. ad 3. reſpondet Sacerdotem minimè cogi aliam ſpeciem conſecrare. nam eo ipſo, quòd Dei voluntate id contingit, ſoluitur Sacerdos lege denuo conſecrandi aliam ſpeciem, & ſumendi. At idem S. Thomas, Sotus, 4. d. 13. q. 2. ar. 4. ad 3. & quidam alij opinantur, non quidem eſſe præceptum conſecrandi, & percipiendi aliam ſpeciem: ſed prudenter, & rectè facturum, ſi denuò conſecret, & ſumat. Quidam tamen alii ſimpliciter negant id eſſe faciendum.

Quintò quæritur, Quæ ratio ſit ineunda Sacerdoti, qui cum ſanguinem ſumit, comperit non fuiſſe in calicem vinum impoſitum, ſed ſolam aquam? Sentiunt omnes cum S. Thoma. p. 3. q. 83. ar. 6. ad 1. cum id perceperit, ante conſecrationem denuo vinum apponi oportere: cum poſt conſecrationem, verò, alterum vinum eſſe conſecrandum, & ſumendum; quoniam vtriuſque ſpeciei conſecratio in Miſſa fieri debet, & vtraque itidem ſpecies à Sacerdote ſumi. Quæres, quid faciet Sacerdos, vbi nouerit aquam in calicē non fuiſſe infuſam, aut non fuiſſe naturalem aquam, ſed arte factam, ex herbis, aut alia quauis materia expreſſam? Reſpondeo, non eſſe propterea aliud vinum conſecrandum: quoniam aqua eſt quidem vino miſcenda, cum id Eccleſia præcipiat, ſed ad ſubſtantiam conſecrationis non pertinet; quare conſecratio vini ſine aqua rata eſt, & firma. Et idem iuris eſt, ſi non naturalis, ſed arte confecta, fuerit aqua in calicem infuſa. Hæc S. Thomas loco citato.

Verùm id dubitationem habet, an tunc temporis, cum aliud vinum eſt denuo conſecrandum, conſecrari quoque debeat alia ſpecies panis denuo, an verò ſatis ſit vinū tantummodo conſecrari? Duæ ſunt opiniones, vna docet aliā ſpeciem panis conſecrandam eſſe, ſiue prior nondum ſit abſumpta ſiue iam conſumpta. Alii aiunt non eſſe denuo panem conſecrandum, ſi prior ſpecies nondum fuerit abſumpta, at ſi ea conſumpta fuerit, aliam denuo conſecrari debere. Ita ſecundum aliquos ſenſit S. Thomas 3. p. q. 83. ar. 7. ad 4. & alii, quod inde probant, quia ſacrificiū fieri, & offerri integrè debet, at ex panis ſpecie, quæ eſt ſine vino conſecrata per ſe ſola, integrum ſacrificium non eſt factum, cum ſit ſine vino conſecrata, & ſumpta, quod ſi vinum denuo tantummodo conſecretur ſine pane, integrū etiam ſacrificium non fiet, quoniam ſanguis Domini ſine corpore, [illegible] conſecrata, & conſumpta in altari non ſit. Si illis opponas, Ante fuerat panis conſecratus, ergo ex illo, & ex vino, quod denuò conſecratur, conſtat integrum ſacrificium. Contra reſpondent illi nihil argumento concludi, quia panis, qui fuerat ante conſecratus, ad aliud ſacrificium pertinuit, ergo ex illo, qui non ampliùs in altari eſt, vtpote iam ante conſumptus, & ex vino denuò conſecrato non fit vnum ſacrificium.

Secunda opinio eſt, ſolum vinum conſecrari oportere: quæ Scoti eſt in 4. diſt. 8. q. 3. ea ratione firmata, quòd nec iure, nec vllo argumento efficaci concluditur neceſſe panem conſecrandum, ſed tātùm ſuppleri debere, quod defuit: at ſola vini conſecratio defuit, hæc igitur ſola eſt addenda. Deinde ſacrificium Miſſæ, duarum ſpecierum conſecrationibus conſtat, videlicet panis, & vini, ergo cum vna ſola [illegible] eſt eam adiungere. Sotus aliquando S. Thomæ diſcipulus, diſtinguit in 4. d. 13. q. 2. ar. 6. ad 4. hunc in modum: Aut Miſſæ, inquit, ſacrificium eſt publicum, & ſolēne, & tunc ſatis eſt vinum tantummodo conſecrare: nam ſi panis conſecretur notabilis erit populi adſtantis offenſio. Si autem priuatum ſacrificium fiat: tunc inquit, vinum ſimul, & panis conſecrari debent. Sed reuera nihil S. Thomas in hac parte diſtinguit, ſed generatim loquitur: nam putat iuris eſſe diuini, vt ſacrificium vtriuſque ſpeciei conſecratione cōſtet, & ſimul etiam credit panem prius conſecratum ad aliud ſacrificium pertinere. Scotus verò cenſet, ad ſacrificium quidem iure diuino vtriuſque ſpeciei conſecrationem requiri, ſed ex pane ante conſecrato, quamuis iam abſumpto, & vino, quod denuò conſecratur, vnum fieri ſacrificium. Concludit itaque S. Thomas eſſe aliam panis ſpeciem denuo conſecrandam, eo quòd ſolis verbis cōſecrationis ſanguinis fieri iure non debet ipſius ſanguinis conſecratio, ſed repetenda omnia verba neceſſe eſt, quæ poſt eiuſdem conſecrationē dici ſolent, at ea verba apoſ. & cum

A modò non iterantur ſine ſpecie panis in altari exiſtente, eò nulla de vtraque ſpecie conſecrata dicantur. Sane hac in parte vtraque ſententia probabilis eſt, ſed meo iudicio ſaltem Soti ſententia videtur tenenda: nec enim video rationem ſatis firmam, quæ conuincat ad aſſerendum aliam panis ſpeciem eſſe conſecrandam: nec ſine populi adſtantis graui offenſione panis conſecratio repeteretur.

Sextò quæritur, Quid fiet, ſi cum Sacerdos viderit non fuiſſe infuſum in calicem vinum, nihil in templo vini reperiatur, ita vt ſi ſit denuò vinum conſecrandum, mitti aliquis debeat per mediam plebem ad vinum aliunde deferendum? Reſpondeo, tunc temporis vini conſecrationem commode fieri non poſſe abſque notabili plebis offenſione; ac proinde parum, aut nihil eſt incommodi, ſi tunc ſacrificiū imperfectum ſine vini conſecratione maneat: nam arctiori eſt vinculo ius naturale, quàm diuinum ſcriptum, aut poſitum.

Septimò quæritur, quid ſit faciendum, ſi ſpecies conſecratæ à Sacerdote ſumi nequeant, eo quòd Turcarum, vel Hæreticorum, aut Paganorum ſubitus aliquis incurſus interrumpat. Suadent aliqui, ſpecies igni eſſe exurendas, ſi id fieri poſſit. Alii verò, eſſe in certo loco reponendas, ex quo deinde reſumantur, aut eas Sacerdotem ſecum deferre debere. Si roges, liceatne ſit Sacerdoti non ieiuno eas tunc temporis edere? Reſpondeo, licere ob hoſtium, quod imminet periculum declinandum, ne ſi forte, in ſacrilegas eorum manus venerint, impie, & nefarie ab eis, conculcentur, tractentur, ac pereant.

Octauo quæritur, quid erit de ſpeciebus conſecratis faciendum, cum putrefactæ corruptæue ſunt? Reſpōdeo, eas eſſe igni comburendas, earumque cineres in ſacro aliquo templi loco reponendos, vel certe in ſacram piſcinam mittendos. Idem dicendum, ſi animal conſecratas ſpecies deuorauerit, ſi enim capiatur, tradendum eſt igni, & cineres eodem modo, vel in piſcinam mittendi, vel in alio aliquo templi loco mundo, & commodo reponendi.

Nonò quæritur, quid facto opus ſit, cum ob intemperiē frigoris, torpente manu Sacerdotis, panis ſpecies delabitur in Calicem ſiue ante, ſiue poſt fractionem eius? Reſpondet S. Thomas 3. par. quæſt. 80. art. 6. ad 6. nihil eſſe tunc iterandum.

C Decimò quæritur, de eo Sacerdote, cuius negligentia ſanguis Chriſti effunditur, aut cuius infirmitate Sacramentum ſumptum euomitur, qua pœna puniri debeat. Reſpondet S. Thomas 3. p. q. 80. ar. 3. ad 7. id fieri debere quod ſtatuitur in c. Si per negligentiam, & c. Si quis, & c. Qui non bene. De conſecr. diſt. 2.

De ijs, quæ in Miſſa adhiberi ſolent, cæremonijs, & ritibus. Cap. XXXIV.

PRimò quæritur, Vnde, & quare Introitus Miſſæ dicatur, & quibus ille partibus conſtet? Reſpondeo introitū Miſſæ inde nominatum, quia cantatur à Choro in ingreſſu Sacerdotis ad altare, vt Micrologus de Eccleſiaſt. obſeruant. cap. 1. Ruper. lib. 1. de diuin. offic. cap. 28. Raban lib. 1. de inſtitut. Cleric. cap. 33. annotarunt. Vel iuxta aliorū ſententiam, dictus eſt Introitus Miſſæ, hoc eſt, Proœmium, &

D Initium Miſſæ, ſic Conrad. lib. 1. cæremoniar. cap. 1. vel quod alii teſtantur, vt Renanus apud Tertullianum de corona militis, quia olim canebatur à Clericis, dum conueniebat, & introibat populus in templum. Aliis demum introitus videtur dictus à primo verbo, quo vtitur Sacerdos, in ingreſſu ad altare: nam, ſacrificium incipiens, ait. Introibo ad altare Dei, qui verſiculus eſt in Miſſa peruetuſtus, vt conſtat ex Liturgiis Baſilii, & Chryſoſtomi, & ex Ambroſio. Sed hic verſiculus non ad Introitum pertinet, quia antecedit Introitum. Conſtat enim Introitus Miſſæ Antiphona, vno Pſalmi verſiculo, & verſiculo Gloria Patri, &c. Porrò ante Introitum Miſſæ Inſtitutione antiqua Eccleſiæ, facit Sacerdos generalem peccatorum confeſſionē: ſed quis eam addiderit Miſſæ, certo non liquet, quamuis quidam Damaſo tribuant. Vſum verò confeſſionis ante Miſſæ Introitum antiquum eſſe patet ex Micrologo, qui plane teſtatur præmitti ſolitam confeſſionem, & Liturgia S. Iacobi incipit à Confeſſione.

Deinde Sacerdos ingreſſus ad altare Antiphonam dicit

ſemper

ſemper ex aliquo ſcripturæ loco deſumptam, & verſiculū A vnum aliquo item Pſalmo acceptum, cum verſiculo Gloria Patri, & Filio, & Spiritu ſancto: nam olim Pſalmi in introitu Miſſæ decantari ſolebant: poſtea verò pro toto numero Pſalmorum eſt vnus tãtùm verſiculus ex aliquo Pſalmo retentus. Et communis quidem eſt opinio Cæleſtinū Primum inſtituiſſe, vt initio ſtatim Miſſæ, Pſalmi canerentur Antiphonatim, teſte Anaſtaſio Bibliothecario, cum antea Epiſtola tantùm, & Euangelium legerentur ante Miſſæ ſacrificium. Sic teſtantur Alcuinus lib. de diuin. offic. cap. quid ſignificent veſtimenta. Amala. lib. 3. de Eccleſiaſt. offi. cap. 5. Raban. lib. 2. de inſtitut. Cleric. cap. 32. Vvalfrid. de rebus Eccleſ. cap. 22. Sigebert. in Chronico anno 426. dum de Cæleſtino verba facit. Micrologus de Eccle. obſeruant. cap. 2. Veriſimile tamen non eſt id a Cæleſtino primum in Eccleſia introduci cœpiſſe. Nam Dionyſius Areop. meminit Pſalmorum, qui ante Miſſæ ſacrificium cantabantur; Et Baſilius in ſua Liturgia ad initiū Miſſæ iubet tres, aut quatuor Pſalmorum verſiculos decantari. Fortaſſis Cæleſtinus in Romana Eccleſia primus eum morem induxit, cum B in aliis Eccleſiis ſeruaretur, aut primus præcepit, vt Pſalmi canerentur, cum antea de more ſolùm, non lege, & præcepto canebantur.

Verſiculum porrò, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, & reliq. plerique putarunt conſilio B. Hieronymi Damaſum introduxiſſe. Cæterùm, vt ex Theodoreto lib. 2. c. 24. & Sozom. lib. 3. cap. 19. Tripartit. lib. 4. cap. 33. conſtat, ad finem Pſalmorum hic verſiculus in Græcia antea canebatur. Vvalfridus in lib. de rebus Eccle. cap. 25. refert, vſum & morem canendi huiuſmodi verſiculum a Niceno Concilio eſſe conſtitutum. Concilium Vaſenſe Canone V. tradit, non ſolùm Romæ, ſed in toto etiam Oriente, & per Aphricam, poſt Gloria Patri, &c. addere hæc verba Eccleſias conſueuiſſe: ſicut erat in principio, & quæ ſequuntur.

Secundò quæritur, quantæ antiquitatis ſit cantus eius particulæ Kyrie eleiſon, &c. poſt introitum Miſſæ? Reſpondeo, eam Miſſæ partem eſſe perantiquam, vt indicant Liturgiæ B. Iacobi Apoſtoli, Baſilii, & Chryſoſtomi. Idem quoque Baſilius in Epiſtola 63. ad Neocæſarienſes de hac precatione meminit. Nec minoris eſt apud Latinos etiam C antiquitatis hæc particula. Nam Gregorius I. lib. ſeptimo Epiſt. 63. cum accuſaretur, quòd eam Miſſæ partem, nempe Kyrieeleiſon, & alia quædam ex Græcorū ceremoniis, & ritibus accepiſſet, & in Latinā Eccleſiā induxiſſet; reſpōdit ſe antiquas Eccleſiæ Romanæ cæremonias conſeruare, non autem ex Græcis accipere; eo vſus argumento, quòd apud Græcos Kyrie eleiſon dici ſolet ſimul ab omnibus; at apud Latinos, & in Romana Eccleſia dicitur a Clericis, & a populo reſpondetur Chriſte eleiſon, & totidem vicibus dicitur apud Latinos, Chriſte eleiſon: quod apud Græcos nullo modo dicitur, ſed ſimpliciter dicitur Kyrie eleiſon. Deinde in Concilio Vaſenſi centum quinquaginta annis ante Gregorii ætatem celebrato Can. 3. ſtatuitur, vt Sacerdotes in Galliis ad Miſſam Kyrie eleiſon decantēt eo quòd in Romana, inquit, & Apoſtolica Eccleſia, & in omni Italia, ea ſupplicatio ad Miſſam cani ſoleat. Porrò Kyrie eleiſon Græcis, idem eſt quod Latinis, Domine miſerere.

Tertiò quæritur, quando primum in Miſſa hymnus Angelicus Gloria in excelſis Deo, cœperit decantari? Vvalfridus in lib. de rebus Eccle. cap. 22. Rupertus, Amalarius, Rabanus, Berno, & alii hanc inſtitutionē Teleſphoro tribuūt. D Annotandum tamen, in hymno prædicto multa eſſe adiecta verbis Angelorū, quis verò ea addiderit, non eſt, admodum certum adhuc, & compertum. Innocentius III. credit Teleſphorū addidiſſe oīa; plerique verò totius additionis, Hilarium Epiſcopum Pictauienſem faciunt auctorē. Quidam aiunt, ea eſſe addita à Symmacho Pontifice Romano. Hoc teſtatur Berno cap. 25. de officio Miſſæ.

Quartò quæritur, vnde ſumpta fuerit ſalutatio, qua Sacerdos in Miſſæ ſacrificio populum ſalutat dicens, Dominus vobiſcum? Reſpondeo, ex Hebræorum more, qui ſalutantes dicere ſolebant, Dominus tecum, aut Dominus vobiſcum, vt conſtat Iudicum 6. Ruth. 2. 2. Paralipom. 27. Lucæ 1. cuius quidem ſalutationis in Miſſa vſus eſt antiquiſſimus, vt ex Concilio Vaſenſi, & Liturgiis S. Iacobi Apoſtoli, Baſilii, & Chryſoſtomi plane colligitur. Salutat verò ſic populum Sacerdos, quoties eum excitat, vel ad precandū, vel ad audiendum. Meminit huius ſalutationis Soter Pontifex Romanus, vt eſt apud Burchar. lib. 3. decreti cap. 74. A & apud Iuonem p. 2. cap. 127. Edidit libellum de hac ſalutatione Petrus Damianus.

Quintò quæritur, quare precationes, quæ in Miſſa cantantur, Collectæ dicantur? Reſpondeo, propter Collectam, dici Collectionem, & Conuentum populi frequentem. Ita, vt dicta ſit Collecta, quaſi Collecta, vbi erat Remiſſa, ad modū cebatur remiſſio. Propriè igitur Collecta eſt cœtus populi in vnum collectus. Leuit. 23. eſt enim cœtus, Miſſæ atque, atque collectæ, & Deuteron. 16. Collecta eſt Domini Dei. Inde tranſlatum eſt nomen, ad ſignificandos dies feſtos, ac celebres, in quibus frequens populus congregabatur. 2. Paralipomenon 7. Fecit (Salomon) in die octauo collectā. 2. Eſd. 8. & In die octauo collectam. Deinde etiam Miſſa ipſa cœpit quoque collecta appellari, quia ad Miſſam totus populus conueniebat. Eleemoſynæ itidem, quæ in frequēti Chriſtianorum conuentu in commune congerebantur, dictæ ſunt collectæ. 1. ad Corinth. vlt. De Collectis autem, quæ fiunt; & paulo poſt: Tunc collectæ fiant. Ita etiam preces, quæ populo in vnum collecto fundebantur, Collectæ dici cœperunt. De hac re Micrologus de Eccleſ. obſeruan. c. B 3. Vvalfrid. de reb. Eccleſ. cap. 22. Hugo. S. Victoris lib. 2. de offic. Eccleſ. cap. 16. Quæres, cur in Miſſa precationes certo, ac finito numero conſtent? Reſpondeo, niſi id ita fieret, quilibet Sacerdos arbitratu ſuo eas multiplicaret; quæ res populum fidelem tædio, ac ſacietate afficeret, eumque à re diuina frequentanda auocaret potiùs, quàm alliceret. Duran. in Rational. diuin. offic. lib. 4. cap. 15. Sed cur vna, aut tres, aut quinque, aut ſeptem in Miſſa precationes adhibentur? Reſpondeo, pro more vetere adhiberi poſſe vnam, tres, quinque, vel ſeptem: non plures, vt ait Micrologus de Eccleſ. obſeruan. cap. 4. Radulph. de canonum obſeruant. propoſit. 23. ſeptem quidem, ob ſeptem petitiones, quæ in oratione Dominica continentur, vel ob ſeptem Spiritus ſancti dona: quinque autem, ob quinque Chriſti Domini plagas, & vulnera: tres, ob myſterium Trinitatis, vel quia Chriſtus Dominus ante mortem ſuam in horto, ter oraſſe in Euangeliis perhibetur, vnam, ob vnitatis diuinæ Sacramentum.

Sextò quæritur, vnde ſumpta ſit chori, vel Populi reſpōſio. Amen ad ſingulas propemodum in Miſſa precationes C Sacerdotis? Reſpondeo, ex Hebræis, qui ſitiens Pſalmis precationibuſ͡q; ſubiungere ſolebant, Amen; quaſi dicerent, ſit, vel, fiat: hæc enim particula Amen, ſignificat idē quod vere, vel certe. Vnde eſt, vel affirmantis, vel optantis. Et ideo Chriſtus in Euangelio frequenter dicebat: Amen āmen dico vobis, hoc eſt, verè dico vobis.

Septimò quæritur, cuius ſit antiquitatis lectio Epiſtolæ ad Miſſam? Reſpondeo, poſt Collectam, lectio accepta ex Propheta, Apoſtolo, vel aliquo alio Scripturæ ſacræ libro, ſequitur: & vt conſtat ex Clemente, Iuſtino, Tertulliano, ac Dionyſio Areopagita, quos citat Durant. lib. 2. de ritib. Eccleſ. Cathol. cap. 18. mos iſte deſumptus eſt ex Apoſtolis. apud Hebræos autē, per omne ſabbatum ex Prophetis in Synagogis Scripturæ legebantur Lucæ 4. Act. 13. 15. 17. & 18. Cum autem Lectio petitur ex Prouerbiis, Eccleſiaſte, Sapientia, Cantico Canticorum, & Eccleſiaſtico, dicitur Lectio Sapientiæ, quoniam omnes iſti quinque veteris Teſtamenti libri, dici communiter ſolent ſub nomine Sapientiæ: cum lectio ex Prophetis ſumitur, Lectio Prophetæ: cum ex Epiſtolis Apoſtolorum, lectio Epiſtolæ. Porrò D dum legitur Epiſtola ſedet Epiſcopus, ſedent, & miniſtri, vt teſtantur Amalar. lib. 3. de Eccle. officiis cap. 10. Ruper. lib. 1. cap. 32. de diuin. offic. Innocen. lib. 3. de Myſt. Miſſæ. capite 34.

Octauò quæritur, vnde Graduale nomen acceperit, quiſue illud inſtituerit? Reſpondeo, Miſſæ reſponſoria, vt à cæteris Reſponſoriis diſtinguerentur, quæ in Horis Canonicis dici conſueuere, dicta eſſe Gradualia, eo quòd dū Diaconus quibuſdam gradibus ad ſuggeſtum aſcendebat, Euangelium alta voce annunciaturus, à Choro cantabantur. Vvalfri. lib. de reb. Eccleſ. cap. 22. Ruper. lib. 1. de diuin. offic. cap. 34. Radulphus de Canon. obſeruant. propoſit. 12. Reſponſoria verò nominantur, eo quòd vno incipiente, alij reſpondent, vt ſcribit Rabanus lib. 1. de inſtitut. Cleri. cap. 15. idem quoque dicit Iſido. lib. 6. Etymolog. cap. 19. & lib. 1. de Eccleſ. offic. cap. 8. Ne igitur tempus illud neceſſario interponendū Epiſtolæ, & Euangelii lectioni, otioſe tranſigeretur, adhibiti ſunt eiuſmodi verſiculi: qui aliquando vocantur Gradualia ob rationem aſſignatam, aliquando Tractus; aliquando etiam adhibentur proſæ, ſiue Sequentiæ ſic dictæ.

dictæ. Gradualis inſtitutionem, quidam in Gregorium I. referunt. Sigebertus verò Rupertus, & alii, in Cæleſtinum I. Alii Gradualium, & Tractuum auctorem faciunt Gelaſium I. Tractus verò, appellantur, quòd ſint verſiculi, & ex imo pectore quædam veluti tractæ voces lugubres, cum tum cantus quibuſdam quaſi gemitibus atque ſuſpiriis, lugubri, & aſpera voce decantati. non enim Tractus huiuſcemodi adhibentur præterquam temporibus luctus, & pœnitentiæ, vt in Septuageſima, & Quadrageſima, & in ſacro funebri, quod fit pro mortuis. Inter Tractum porrò, & Reſponſorium hoc intereſt, quod in Tractu non vnus incipit, & alii reſpondent, ſed omnes ſimul cantant; in Reſponſorio autem, vno inchoante, Chorus reſpondet.

Nonò quæritur, de antiquitate lectionis Euangelicæ ad Miſſam adhibenda? Reſpondeo, eam eſſe per antiquam, quod Liturgiæ omnes teſtantur, Concilium quoque Laodicenum cap. 16. Carthaginenſe 4. can. 84. Valentinũ. can. 2. Idem indicat Epiſtola Anaſtaſii ad Epiſcopos Germaniæ & Burgundiæ, vbi præcipit, vt omnes ſtantes Euangelium audiant quam quidem cæremoniam non ipſe primus inſtituit, ſed confirmauit, aut obſeruari iuſſit, vbi non ſeruabatur. Nam Clemens lib. 2. conſtitut. Apoſtol. cap. 61. teſtatur Apoſtolos conſtituiſſe, vt omnes, tum Clerici, tum Laici, aſſurgant, dum Euangelium legitur. ¶ Lecto Euangelio, Codicem Sacerdos exoſculatur tanquam felicem, fauſtã, bonam Dei annuntiationẽ. Mittitur vero in Miſſis publicis à Sacerdote Diaconus ſicut à Chriſto ſunt Apoſtoli delegati ad Euangeliũ promulgãdum. *Defertur Crux* tanquã ſignum Chriſti, cuius res geſtæ, vita, & mors in Euangelio referuntur. Diaconum comitantur Acolyti cereos accẽſos geſtantes, qui Fidei cæleſte diuinumque lumen referunt. Lecto Euangelio, canitur Symbolum Fidei compoſitum à 2. Synodo Generali, quod Symbolum Synodus Toletana, ſingulis diebus Dominicis decantari iuſſit, vt in Miſſa fieret Fidei profeſſio iuxta morem Orientalium. Vualfridus lib. de reb. Eccle. cap. 22. ſcribit apud Germanos, & Gallos vſum Symboli ad Miſſas cantandi, tempore Caroli Magni potiſſimum valuiſſe, contra Felicem Vrgelitanum Epiſcopum, qui tunc eſt hæreſeos condemnatus.

Decimò quæritur, vnde dictum ſit Offertorium? Reſpõdeo, cum Vualfrido de reb. Eccle. cap. 21. Ruper. lib. 1. de diuin. offic. cap. 2. Amala. lib. 3. de Eccle. offic. cap. 19. Microlog. de Eccl. obſeruan. cap. 10. Iſidor. lib. Etymolog. 6. cap. 19. Innocen. lib. 2. de Myſter. Miſſæ. cap. 53. Lecto Euangelio Subdiaconus Diacono, & Diaconus Sacerdoti, & Sacerdos Deo panem conſecrandum offerebat: vnde factum eſt vt populus tunc temporis ſua munuſcula offerret, iuxta illud, quod habetur in cap. Omnis Chriſtianus. De conſecr. diſt. 1. & Paralip. c. 16. dicitur Dauid inſtituiſſe, vt Leuitæ, cum offerrentur holocauſta, Laudes Domini cantarent, & clangerent tubis, cymbalis, & Pſalteriis. Offertorii verò tẽpore quinque precationes à Sacerdote funduntur, videlicet, Suſcipe Sancte Pater omnipotens æterne Deus; & offerimus tibi Domine; & Veni ſanctificator; & In ſpiritu humilitatis, & Suſcipe Sancta Trinitas. Micrologus ait huiuſmodi preces iuxta ordinem Gallicanum in Miſſa recitari, ſed ſecundum ordinem Romanum nullas eſſe precationes inſtitutas inter offertorium, & ſecretas: & Vualfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus, & Innocentius harum quinque Orationum non meminerunt. Poſtea ſequũtur Orationes, quæ vocantur ſecretæ, quæ tot numero recitãtur, quot fuerunt Collectæ ante Lectionem Epiſtolæ.

Vndecimò quæritur, cur dicta ſit Præfatio? Reſpondeo, eo quòd ſit præparatio quædam, & excitatio populi ad eam actionem, in qua propriè, ac principaliter ſacrificium conſiſtit, videlicet, ad conſecrationem, & oblationem corporis, & ſanguinis Domini. Incipit verò Præfatio in illis verbis, & ſalutatione, Dominus vobiſcum. Nam ea verba: Per omnia ſæcula ſæculorum, finiunt ſolùm Orationes, quas appellamus ſecretas; quæ quidem verba, licet Orationes ipſæ tacito quodam ſilentio fuerint recitatæ, alta voce proferuntur, vt populus aſtans reſpondere poſſit, Amen, & priores Orationes confirmare, vt ſcribit Micrologus. Vſus Præfationum eſt antiquus, vt ex Clemente Romano, Cypriano, Chryſoſtomo, Baſilio, Ambroſio, probat Durant. in lib. de ritib. Eccle. Cathol. 2. cap. 30.

Porrò Præfationes, nouem numero ſunt, eæque antiquiſſimæ: nam Pelagius II. conſultus ab Epiſcopis Germaniæ, quæ, & quot eſſent Præfationes autenticæ? Reſpondit, eſſe nouem, videlicet præter communem, vt habetur in c.

A Inuenimus. De conſec. diſt. 1. Primam. de Natali Domini; Secundam, de Epiphania, Tertiam, de Quadrageſima; Quartam, de Cruce; Quintam, de Paſchate; Sextam, de Aſcenſione; Septimam, de Pentecoſte; Octauam, de Trinitate, Nonam, de Apoſtolis. Poſtea verò Vrbanus II. in Concilio Placentino circa annum Domini 1080. Decimã Præfationem, quæ eſt de Beatiſſima Dei Genitrice adiunxit, & refertur in cap. Sanctorum Diſtin. 70. Extra has præfationes cæteras eſſe delendas, ait Hoſtienſis in c. conſilium de celebr. Miſſar. voluit dicere, reliquas non eſſe iure communi approbatas.

Duodecimò quæritur, Canon Miſſæ, quantæ ſit vetuſtatis? Reſpondeo, in primis Canonem ideo dictum, quòd ſit regula fixa, & ſtabilis in Miſſa à Sacerdote obſeruãda Gregorius meminit Canonis, ſcribit enim lib. 7. Epiſt. 63 poſt Canonem recitari orationem Dominicam: Vualfrid. de rebus Eccleſ. cap. 22. vocat Regulam Eccleſiaſticam, qua omnes Sacerdotes vtuntur: Optatus verò lib. 2. & lib. 3. contra Parmenianum Mileuitanus appellat legitimum ordinem, qui in ſacrificio offerendo obſeruari debet, vocat Canonẽ

B Actionem Microlog. lib. de Eccle. obſeruan. cap. 12. Multa contra Canonem Miſſæ obiiciunt Hæretici; ſed ea nullius planè ſunt ponderis, & momenti. Animaduertendum eſt, Canonem etiam dici Actionem: ſed Canon vocatur, vt iã dixi tanquam regula, & formula in ſacrificio vſu, & inſtituto Eccleſiæ ſeruanda: non quòd ſit omnino ad ſacrificii ſubſtantiam, & rationem neceſſaria; nam etiam conſecratio Domini verbis adhibitis, ſine aliis Canonis verbis rata, & firma eſſet. Actio verò dicitur, quia in ea parte Miſſæ eſt actio, in qua potiſſimum ſacrificium conſiſtit, nimirum conſecratio, & oblatio corporis, & ſanguinis Chriſti: vnde etiam quædam pars Canonis dicitur Infra actionem, quia recitatur intra eam actionem, ea qua propriè ſacrificium conſtat. Item, Canon continet Orationes, tres ante conſecrationem, & totidem poſt. Ante Conſecrationem ſit mentio viuorum, pro quibus ſacrificium offertur: mentio item Sanctorum cæleſtis patriæ ciuium ſit, quorum patrocinium imploratur: poſt conſecrationem ſit mentio mortuorum, pro quibus ſacrificium offerimus.

Porrò quando inſtitutus ſit Canon, & quis eum inſtituerit,
C non omnino certo conſtat. In primis compertum, & exploratum eſt, ante Gregorium I. omni ferè ex parte fuiſſe completum: nam Alcuinus, Amalarius, & cæteri teſtãtur, prædictum Pontificem addidiſſe verba illa: ¶ Dieſque noſtros in tua pace diſponas, & ita Canonem fuiſſe perfectũ. Et in eo libro, qui dicitur Ordo Romanus, quem citant Alcuinus, & Amalarius, non procul ab initio, totus Canon extat expreſſis verbis. Gregorius videtur aſſerere lib. 7. Epiſto. 63. Canonem eſſe compoſitum ab Scholaſtico: quis porrò fuerit ille Scholaſticus, compertum non eſt. Quidam aiunt Scholaſtici nomen fuiſſe proprium certi cuiuſdam viri, qui eo tempore Canonem edidit. Alii putant eſſe commune nomen ſignificans virum inſigni doctrina, & eruditione, & eum fuiſſe Gelaſium I. Scholaſticum dictũ, quòd fuerit doctrina, & eruditione clariſſimus. Paſſim apud Gregorium, Scholaſticum ſumi pro viro docto conſtat libro. 1. Epiſt. 3. Paulo Scholaſtico. lib. 3. Epiſt. 38 Marcello Scholaſtico lib. 10. Epiſt. 2. lib. 12. Epiſtol. 30. Immo Scholaſticus aliquando idem eſt, qui aduocatus l. 2. C. de lucris aduoca. lib. 12. aliquando idem eſt, qui Aſſeſſor: vt apud Greg. lib.
D 4. Epiſt. 29. Gregorius Seuero Scholaſtico Exarchi, hoc eſt Seuero Aſſeſſori Exarchi. Quiſquis ille fuerit Scholaſticus, certiſſimum eſt, quod Synodus Tridentina definit Seſſione 22. cap. 4. ſacrum Canonem multis ante ſæculis editum, & ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur, quod non maximè ſanctitatem, ac pietatem quandam redoleat, menteſque offerentium in Deum erigat: is enim conſtat tum ex ipſis Domini verbis, tum ex Apoſtolorum traditionibus, ac ſanctorum quoque Pontificum piis inſtitutionibus. Hoc ideo dictum eſt, quoniam etſi vnus aliquis in certam formulam Canonem redegerit, partem tamẽ ex Domini verbis, partem ex Apoſtolorum Traditionibus, partem ex Romanorum Pontificum inſtitutionibus accepit. Etenim verba quibus panis, & vinum conſecrantur, ipſius Domini ſunt: Inuocatio Sanctorum Martyrum, & commemoratio Mortuorum, ſunt Apoſtolorum traditiones: pleraque alia Romani Pontifices addiderunt. Obiicies, Gregorium dicentem lib. 7. Epiſt. 63. Apoſtolos ad ſolam Dominicam orationem Euchariſtiam conſecrare ſolitos, ergo nihil eorum, quæ continentur in Canone, Apoſtoli miniſtrarant.

inſtituerunt. Reſpondeo, Apoſtolos primum ſolam precationem Dominicam ad Euchariſtiæ conſecrationē adhibere conſueuiſſe; ſed deinde alia quædam addidiſſe, nimirum quam retuli Inuocationem Sanctorum Martyrum, & Commemorationem mortuorum.

Decimotertiò quæritur, quo pacto intelligatur id, quod in prima ſacri Canonis precatione orat Deū Sacerdos primo pro Eccleſia; ſecundo pro Papa; tertio pro Antiſtite loci; quarto pro Imperatore vel Rege in quibuſdam Eccleſijs; quinto vniuerſim pro omnibus Orthodoxis; ſexto ſpeciatim pro ijs, pro quibus vult. Reſpondeo, in omnibus Liturgijs orare Sacerdotem pro Eccleſia. Deinde in Concilio Vaſenſi ſub Leone I. celebrato, Canone 6 ſtatuitur, vt nomen Domini Papæ, quicumque Sedi Apoſtolicæ præfuerit, in omnibus Gallicanis Eccleſiis recitetur. Item, nomina Epiſcoporum ad altare recitabantur. S. Greg. lib. 4. Epiſt. 37. Concil. Aphrican. cap 48. Concil. Carthag. 4. cap. 84. & Auguſt. Epiſt. 110. Nomen verò Imperatoris, aut Regis ijs in locis, ac prouincijs, quæ in eius imperio, & ditione ſunt, vt ait Innocentius III. Illud verò [pro omnibus Orthodoxis] Micrologus ſcribit eſſe ſuperfluum, nec haberi in libris correctioribus; habetur tamen apud Alcuinum, Innocentium, & cæteros: nec videtur abundare, nō enim idem eſt orare pro Eccleſia vniuerſa, quod pro omnibus Orthodoxis, quoniam hoc loco omnes Orthodoxi accipiuntur cæteri omnes à Papa, Epiſcopo loci, & Rege, vel Imperatore diſtincti: perinde, ac ſi diceretur offerimus tibi in vniuerſum pro omni Eccleſia, deinde vero ſpeciatim pro Papa, pro Epiſcopo loci, vel Rege, vel Imperatore, & pro cæteris omnibus Orthodoxis.

Obijcies, tandem ſuperuacanea videri illa, quæ ſubiunguntur verba: [atque fidei Catholicæ, & Apoſtolicæ cultoribus:] cum idem videantur eſſe orthodoxi, qui Catholicæ, & Apoſtolicæ fidei cultores. Reſpondeo: in hunc modum: ſicut in ſacris litteris crebræ inueniuntur repetitiones eorundem, aut Synonimorum verborum, ad animi affectum plenius, ac vehementius exprimendum, augendū, & amplificandum, ſic etiam Eccleſia in ſuis precationibus eadem repetere, aut Synonima adhibere ſolet ob affectum animi expreſſius ſignificandum.

Quærat aliquis, quàm aptè dicatur ab Eccleſia: [Quæ tibi offerimus Domine] cum de pane ipſo, & vino loquatur, nec enim panis, & vinum offeruntur, ſed corpus, & ſanguis Domini. Profecto, panem, & vinum, dicit Eccleſia offerre ſe tanquam materiam in corpus, & ſanguinem Domini mutandam, & proinde tanquam materiā conſecrandam. Quærat inſuper quiſpiam, quid ſignificetur illis verbis: [Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum ſuarum] Reſpondeo, cum dicitur [pro quibus offerimus] intelligi illos, qui nihil ad hoc ſacrificium contulerunt, nihilque de hoc ſacrificio cogitarunt; ac proinde pro illis offertur ſacrificium, non ipſi offerunt: nomine autem eorum, de quibus dicitur [qui tibi offerunt] accipere debemus cæteros, qui aliquid ad ſacrificium attulerunt, videlicet, quia aut eleemoſynam erogarunt, aut ſacrificio præſentes aſſiſtunt, aut rem diuinam faciendam aliquo modo curarunt.

De eadem re aliæ quæſtiones breuiter diluuntur. Cap. XXXV.

PRimò quæritur, quinam ſit ſenſus eorum verborū Canonis: [Communicantes, & memoriam venerantes.] Alcuinus in cap. de celebr. Miſſæ. Innoc. lib. 2. de Myſt. Miſſæ. cap. 9. Duran. in Ration. lib. 4. cap. 38. & alij, hæc verba referunt ad Communionem cum Sanctis, vt hæc ſit ſententia: offerimus hoc ſacrificium communicantes Sanctorum memoriis, & eoſdem venerantes. Micrologus refert, hæc verba ad offerentes inter ſeſe, perinde ac ſi diceretur, nos communicantes, id eſt, quadam Societate, & communione coniuncti, & Sanctorum memoriam venerantes, & reliqua.

Secundò quæritur, quo pacto dicatur: [vt accepta habeas, & benedicas,] nam prius eſt rem ſacrari, & eā deinde acceptam, & gratam Deum habere. Reſpondeo, hæc verba dici de ipſo pane, & vino tanquam de materia ſtatim conſecranda. Ac proinde duo hic petit Eccleſia, primùm, vt eam materiam acceptam, & gratam ſibi Deus Pater habeat tanquam ad conſecrationem aptam, & deſtinatam, & deinde, vt benedicat, id eſt, eam ſacrificet, [illegible] corpus, & ſanguinem Chriſti [illegible] Domini noſtri, Panem, & vinū [illegible] appellat Eccleſia, [illegible] ſymbola, & ſigna [illegible] Dominus ſub ſignis corporis, & ſanguinis Domini.

Tertio quæritur, cur vocantur [Illa, [illegible] hæc munera, hæc ſancta ſacrificia.] cum tantum panis, & vinum nō ſint ſacrificia, quæ Domino offeruntur, cum item vna tantum ſit victima, & ſacrificium, cur Eccleſia dicit numero multitudinis, munera, dona, & ſacrificia? Reſpondeo [illegible] verborum [illegible] Panem, & vinum appellat Eccleſia dona, & munera, nimirum conſecranda, & conuertenda in corpus, & ſanguinem Domini. Vocat etiam ſacrificia, (vt ad ſecundū reſpondeam) non quod ſint res ipſa, quæ immolatur, ſed quod panis, & vinum ſint res, & materia, quæ per conſecrationem mutatur in corpus, & ſanguinem Chriſti Domini, qui eſt vera hoſtia, quæ in Miſſæ ſacrificio offertur, quare vnum eſt ſacrificium, vna victima, quæ eſt Chriſtus Dominus, qui hoſtia incruenta immolatur in Miſſa: At verò quia duo ſunt Symbola; & ſigna, videlicet, ſpecies panis, & vini; ideo Eccleſia numero multitudinis appellat myſteria, Sacramenta, & ſacrificia, munera, & dona.

Quartò quæritur, quomodo verum ſit illud in eodem Miſſæ Canone contentum: [Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ.] Reſpondeo: oblationem appellari ab Eccleſia panem, & vinum, eo quòd ſint materia ad altare allata, conſecranda, & conuertenda in corpus, & in ſanguinē Domini. Quæritur deinde quid ſignificent illa verba ibidē contenta: [Benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris.] Videntur enim ſubobſcura. Reſpondeo: petere à Deo Eccleſiam, vt eam oblationē conſecrando benedictam, hoc eſt, ſacram ex profana reddat, & eam approbando faciat adſcriptam, hoc eſt, inter dona, & munera, quæ ſunt ipſi accepta, & grata, adſcribat, & numeret: & confirmando ratam efficiat, id eſt, ſtabilem, & firmam, quæ nobis fructum certum, & perpetuum reddat. Rationabilem quoque faciat, hoc eſt, bonam, & rationi maximè conſentaneam: & denique acceptabilem; videlicet, vt etiam ex parte ipſius miniſtri offerentis digna ſit, quæ Deo accepta, & grata habeatur. Hæc verba ſunt antiqua, nam apud Ambroſium in lib. 4 de Sacramen. cap. 5. habentur, & apud Auguſtinum, vt refert Gratianus in c. Vtrum De conſec. Diſt. 2. & S. Thomas. 3. p. q. 83. ar. 4 eaque etiam tribuit Auguſtino. Quamuis locus hic apud Auguſtinū nunc non extet, reperitur tamen, ac legitur apud Paſchaſium li. de corpore, & ſanguine Domini. cap. 12. ex quo videtur acceptus.

Quintò quæritur, quo pacto illud ab Eccleſia dicatur: [Supra quæ propitio, ac ſereno vultu reſpicere digneris] videtur enim id incommodum, cum petere Eccleſia videatur, vt Pater ſuo Filio ſit propitius. Petit etiam, vt Filium ſuum acceptum, & gratum habeat, ſicut olim munera Abelis, & ſacrificium Abrahæ Patriarchæ grata, & accepta habere dignatus eſt, quod non videtur ſatis apte, & commode dici. Petit inſuper Eccleſia vt iubeat Deus Pater hæc perferri per manus Sancti Angeli in ſublime altare ſuum,] in quibus verbis tria ſunt ſubobſcura: primum quia peti videatur, vt Chriſtus Dominus manibus Sanctorum Angelorum deferatur in cælum. Secundo, quia videtur Sacerdos aliquod altare in cælo collocare. Tertio, quia poſtulat, vt deferant in cælum, quod ipſe ſtatim eſt conſumpturus. Reſpondeo: ex Scripturis cōſtare, nos Angelorum patrocinio iuuari, precesque noſtras eorum miniſterio, & opera ad Deum deferri: ergo verè, & apte Eccleſia petit, vt Angeli noſtrum ſacrificium deferant in cælum: non quo intelligamus ab ipſis Chriſtum deferendum in cælum; ſed vt quod à nobis offertur, ipſi dignentur ad Deum deferre: res enim, quæ offertur, Chriſtus Dominus eſt, ac proinde non indiget miniſterio Angelorum, quo portetur, ſed ex parte ipſius miniſtri, Sacerdotis nempe offerentis, petitur Angelorum miniſterium, quod idem eſt, ac ſi diceretur: Fac, vt quod nos minus dignè offerimus, ipſi Angeli digniùs offerant. Nec vero vllum in cælis altare corporeum, ſed ſpirituale collocamus, cuiuſmodi eſt ipſum cælum. Nam Ioannes Apocaly. 6. ait vidiſſe ſe ſub altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, vbi per metaphoram altare Dei appellat ipſum cælum: nam ſicut Martyrū corpora in terra ſub altari poſita requieſcūt,

& animæ eorum in cælo quieſcunt. Sic etiam ſicut in terra ſuper altare preces, & ſacrificia Deo offeruntur: ſic in cælo Angeli Deo preces noſtras offerunt.

Sextò quæritur, quo modo oremus pro iis, qui dormiũt in ſomno pacis: & tamen ipſis precamur locum refrigerii, lucis, & pacis? Reſpondeo, orare nos pro omnibus, quorum peccata pœnis purgatoriis expiantur, ac proinde etiã pro iis, qui dormiunt in ſomno pacis: ii enim pacem, & quietẽ habent ex parte, quatenus pro certo, & comperto habent ſe æternam felicitatem aliquando conſecuturos; quatenus itidem certò nouerunt ſe nunquam amplius peccaturos. Optamus verò illis locum refrigerii, lucis, & pacis; videlicet pleniſſimæ, nimirum, vt debitis pœnarum perſolutis, ad ſempiterna gaudia conuolent.

Septimò quæritur, cur in ſecunda Commemoratione, vbi Sanctorum Martyrum mentio habetur, dicatur [Ioannis, Stephani, Matthiæ, Barnabæ,] cur, inquam Ioannes iterum repetatur, cum fuerit in prima Commemoratione inter Apoſtolos numeratus? Quæritur deinde cur Stephanus Diaconus Matthiæ, & Barnabæ Apoſtolis præponatur? cur item Matthias, cum fuerit duodecim Apoſtolorum numero adſcriptus, fuerit in prima Commemoratione prætermiſſus? Quidam Ioannem hoc loco intelligunt non Euangeliſtam, ſed Baptiſtam, ac proinde Ioannem aiunt non bis commemorari. Alii Euangeliſtam accipiunt, & eum volunt repeti tanquam virginitatis palma cum Stephano cõiunctum. Alii verò Marcum Euangeliſtam accipiunt, cui Ioannis nomen erat etiam impoſitum, cum & Ioannes, & Marcus vocaretur, teſte Luca. Probabilius ego ſenſerim, hic Baptiſtam deſignari: non enim veriſimile videtur, aut eundem Ioannem Euangeliſtam bis recenſeri, aut Marcum hic nomine Ioãnis intelligi, quippe cuius vſitatius nomen erat Marcus.

Act. 12. & 15.

Obiicies id, quod præcedit: [Cum Sanctis Apoſtolis, & Martyribus tuis: ergo Ioannes Euangeliſta, non Baptiſta debet intelligi. Reſpondeo, hic numerari quatuor, duos quidem Apoſtolos, & duos Martyres: Apoſtolos quidem, Matthiam, & Barnabam, Martyres verò Baptiſtam, & Stephanum, & ideo cum præcedentibus ſequentia cohærent, [cum Sanctis Apoſtolis, & Martyribus tuis, cum Ioanne, Stephano, Matthia, Barnaba.] Rogabis ſecundo, cur Stephanus ſit Matthiæ, & Barnabæ præpoſitus, nempe Diaconus Apoſtolis. Rurſus cum prius dictum ſit generatim [cũ Sanctis Apoſtolis, & Martyribus tuis] vbi Apoſtoli Martyribus præferuntur, vt par eſt: cur deinde cum nominatim & ſpeciatim referuntur, Apoſtolis Martyres anteponũtur. Reſpondeo in hunc modum, cum generatim recenſentur, habet Eccleſia rationem dignitatis poteſtatis, functionis, & officii. & quia Apoſtoli dignitate, & munere Martyribus præſtant; ideo dictum eſt, [Cum Sanctis Apoſtolis, & Martyribus tuis.] In his verò nominatim recenſendis, habita eſt ratio non quidem muneris, poteſtatis, & dignitatis, ſed obitus, & mortis. Et quia Baptiſta primus omnium mortem obiit, primo loco memoratur, deinde Stephanus, qui ante Matthiam, & Barnabam morte occubuit lapidibus obrutus à Iudæis.

Octauò quæritur, quid ſignificetur illis verbis: [Per quẽ hæc omnia Domine ſemper bona creas, ſanctificas, viuificas, benedicis, & præſtas nobis:] aut enim hæc dicuntur de corpore, & ſanguine Domini, & vera non ſunt, vt patet, aut de ipſis ſignis, panis nempe, & vini, quibus etiã non apte conueniunt, cum poſt conſecrationem, hæc dona non amplius Domino offerantur. Quidam exiſtimant, hæc verba olim ante conſecrationem dici ſolita fuiſſe, deinde verò per errorem, poſt conſecrationem fuiſſe poſita. Sed reuera apud Alcuinum in cap. de celebrat. Miſſæ. Amalar. lib. 3. de Eccleſiaſt. offi. c. 26. & cæteros rerum Eccleſiaſticarum ſcriptores, poſt Conſecrationem leguntur, nec aliquid abſurdi continent, vt mox apparebit. Dicuntur enim de ipſa materia, ex qua factum eſt ſacrificium. Ac primò dicimus, per Chriſtum hæc bona, ſigna videlicet panis, & vini, in quibus verè reipſa Chriſti corpus, & ſanguis ſunt, creari, quia cum cæteris quoque rebus ſunt diuinitus procreata: deinde ſanctificari, quia deſtinata ſunt ad ſacrificium offerendum: tertio, viuificari, quia verè in corpus, & ſanguinem Domini ſunt per conſecrationem mutata: quarto, benedici, quia ex ipſa conſecratione pleniſſimam bonorum copiam acceperunt: vltimo, præſtari nobis, eo quòd conſecrata ſint, vt ſumamus, omnique bonorum vbertate cumulatiſſime repleamur.

Nonò quæritur, quando primum recitari cœperit Oratio Dominica in Miſſæ officio? Innocen. lib. 5. de Myſter. Miſſæ. cap. 17. & quidam alii iuniores precationem Dominicam ſentiunt intra ſacrum Miſſæ Canonem contineri, ita vt ea ſit ipſius Canonis finis. At Alcuinus lib. de rebus Eccleſ. in cap. de celebrat. Miſſæ, & Amalar. lib. 3. de Eccleſ. officiis cap. 29. ac cæteri Innocentio antiquiores tradunt eã poſt verba Canonis legi, idque ſit mihi probabilius. Habetur autem hæc oratio in omnibus liturgiis: & ex Ambroſio lib. 5. de Sacramen. cap. 4. Hieron. lib. 3. contra Pelagianos. Auguſt. ſerm. 28. de verb. Domini, & lib. 50. homiliarũ hom. 42. Greg. lib. 7. epiſt. 63. & Concilio Toletano, quarto Can. 9. conſtat, eam in Miſſæ ſacrificio eſſe recitandam. Quot verò petitionibus conſtet, & quid vna quæque earũ petitio contineat, diximus lib. 8. cap. vltimo, cum generatim de oratione tractauimus.

Decimò quæritur, quid ſignificetur illis verbis: [Hæc commixtio corporis, & ſanguinis Domini,] videntur enim obſcuritatem continere, nimirum ſigna tantùm, & ſpecies panis, & vini commiſcentur, non ipſum corpus, & ſanguis Domini. Rurſus nulla fit conſecratio, cum iam facta fuerit. Reſpondeo horum verborum ſenſum eſſe, ſicut corpus Dñi dicitur frangi, tendẽtibus, manibus ſumi, in altũ tolli, eo quod de ſpecie panis, in qua ipſum corpus eſt, hæc dicuntur: ſic corpus etiam Domini, & ſanguis dicuntur permiſceri, cum ſigna, & ſpecies panis, & vini commiſcentur. Fit autem permixtio myſtice, id eſt, vt quiddam nobis ſacrũ ſignificetur. Sunt enim corpus, & ſanguis per ſe ſeorſum conſecrata, ad mortem Chriſti in memoriam reuocandã, per quam effuſus eſt ſanguis ipſius. Commiſcẽtur ſpecies panis, & vini, ad myſterium Dominicę reſurrectionis deſignandum, per quam iterum eſt ſanguis corpori coniũctus. Conſecratio verò non dicitur ſimpliciter fieri; ſed, vt fiat nobis accipientibus ſalutaris, & ſit nobis vtilis ad æternam vitam, & gloriam conſequendam.

Vndecimò Quæritur, de antiquitate, qua ſacra panis ſpecies frangitur, ac in partes diuiditur, antequam Sacerdos eam ſumat. Dionyſius Areopagita, in cap. 3. de Eccleſiaſt. Hierar. ſane, inquit, opertum panem, & indiuiduum aperit (Sacerdos) in fruſta concidens. Chryſoſtomus etiã hom. 24. in 1. ad Cor. Quare addit (Apoſtolus nempe) [panẽ frangimus.] Hoc in Euchariſtia videre licet, in Cruce autem minime, ſed omnino contra. Os enim eius non conteretur. Sed quod in Cruce paſſus non eſt, id in oblatione patitur: & propter te, frangi permittit, vt omnes ſatiet. Huius etiam diuiſionis, & fractionis ſacræ Hoſtiæ meminerunt Auguſtinus, Beda, Proſper, Haymo, Algerus, Guitmundus, Paſchaſius, quorum teſtimonia citat Durant. lib. 2. de ritibus Eccleſ. Cathol. cap. 51. Et annotandum eſt, olim ſacrã Hoſtiam in tres partes diuidi ſolitam, quarum vna mittebatur in Calicem; alteram ſtatim Sacerdos ſumebat; tertia verò pars in altari vſque ad Miſſæ finem reſeruabatur: qui ritus poſtea eſt in Eccleſia mutatus; neque enim tertia pars reſeruatur, ob pericula, quæ oriri circa eam poſſent, piè, & religioſè deuitanda. S. Thomas 3. p. q. 83. art. 5. ad 8. Bonauen. 4. diſt. 12. ar. 1. q. 3. Gabr. ſuper Canon. Miſſæ lectione 80.

Duodecimò quæritur, quare pax omnibus nuntiatur à Sacerdote in Miſſæ ſacrificio? Meminere, (vt hoc obiter prius dicam) huius cæremoniæ Dionyſius Areopagita, Clemens, Chryſoſtomus, Auguſtinus, & Optatus Mileuitanus. Pax igitur nunciatur à Sacerdote, quia Miſſæ ſacrificium eſt panis myſterium ad reconciliandos Deo peccatores. Deinde eſt Sacramentum pacis, concordię, & charitatis, vt quotquot id ſumunt, tanquam Chriſti membra inter ſeſe ſocietate coniungantur, & in vnum veluti corpus coaleſcant.

Quos citat Durant. li. 2. de ritib. Ecc. Cath. cap. 52.

Precationem verò illam, Agnus Dei, inſtitutam eſſe à Sergio I. ante Communionem, teſtantur Alcuinus, Amalarius, Vvalfridus, Rupertus, Sigebertus, Micrologus, quos citat Durant. lib. 2. de ritibus Eccl. Cathol. cap. 41. num. 7. Olim porrò ter à Populo, & Clero dicebatur, Agnus Dei miſerere nobis: poſtea verò auctore Innocentio III. lib. 6. de Myſter. Miſſæ. capite 4. ingruentibus variis perſecutionibus, & erroribus, cœpit vbique ferè, cum tertio dicitur, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, addi etiam illud, [dona nobis pacem. In ſacrificiis tamen, quæ pro mortuis fiũt, & offerũtur, nec datur pacis oſculum, quia iam e viuis exceſſerunt, nec nobiſcum amplius commorantur: nec dicitur, miſerere nobis, ſed dona eis requiem. Deinde ante

commu-

A communionem, poſt verba, Agnus Dei ter repetita, tres Orationes fundit Sacerdos, quæ vt ſcribit Micrologus cap. 17. ex vſu, & more Religioſorum recitantur.

Decimotertiò quæritur, quare precationes, quæ ad finē Miſſæ dicuntur, vocentur, Poſt communio? Reſpondeo, id inde veniſſe, quia olim, poſtquam Sacerdos corpus Domini ſumpſerat, Clerus, & Populus ſacram Communionem percipiebat, & deinde ſuccedebat precatio, qua Deum pro omnibus Sacerdos orabat. Inde factum eſt, vt ea oratio dici cœperit Poſtcommunio. Proceſſu deinde temporis populus, imò etiam Clerus à ſacra ſeſe communione abſtinebat: vnde quidam opinantur, loco ſacræ communionis eſſe introductum panis, quem vocant benedicti vſum, qui in diebus Dominicis, & aliis ſolemnioribus feſtis dari ad finem Miſſæ populo ſolet. Cæterùm, panis benedicti vſus antiquior eſt. Pius enim I. qui M. Antonini Veri temporibus floruit, ſic conſtituit; vt de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & conſecrationibus, quæ ſuperſunt, vel ex panibus, quos deferunt fideles ad Eccleſiam, vel certe de ſuis Presbyter conuenienter partes incisas habeat in vaſe mundo, nitido, & commodo, vt poſt Miſſarum ſolemnia, B qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die dominico, & diebus feſtis inde accipiant. Nazianzenus in laudem patris ſui oratione 19. ſe panes ſacrare, & Cruce ſignare conſueuiſſe, innuit his verbis: cū caniſtro panibusq; in primis candidis promeo more benedictis, & Cruce cōſignatis. Extat etiam eiuſdem panis benedicti mentio apud Auguſtinum, & Paulinum. Vnde in Concilio Florentino, quod primum Ferrariæ inchoatum eſt ſub Eugenio Quarto, legimus, proxima Dominica quindecim Græcos Sacerdotes Imperatoris iuſſu, ſacrū ſolemni ritu feciſſe, & Marchionem Ferrarienſem cum ſuis ciuibus affuiſſe, & panem benedictum è manu Patriarchæ Conſtantinopolitani, more Græcorū, accepiſſe. Et apud Græcos teſte Nicolao Cabaſila, Sacerdos abſoluto Miſſę ſacrificio, oblatum panem, ex quo ſacrum panem abſcidit, in multa diuiſum fruſta tradit fidelibus, vt qui ſanctus ſit, eo quòd templo fuerit dicatus, & oblatus. Illi autem piè, & religioſè ſuſcipiunt, & Sacerdotis dexteram oſculantur. Olim porrò hic panis in ipſo ſacrificio ſacrari ſolebat; nunc verò eo abſoluto, & perfecto precationibus adhibitis de more ſacratur. C

Citat Dur. lib. 2. de ritibus Eccleſ. Cath. c. 58

Durant. loco citato.

Decimoquartò quæritur, An ſacrum vulgari lingua, & Sermone recitari debeat? Hæretici contendunt id ita fieri oportere. At Synodus Tridentina ſeſſ. 22. Canone 9. contrarium ſancit, his verbis: Si quis dixerit, vulgari tantùm lingua Miſſam celebrari debere; anathema ſit. De hac quæſtione ſupra ſuo loco breuiter diſputaui.

Decimoquintò quæritur, An vſus Miſſarum priuatarū è medio tolli, & abrogari debeat; Et an fuerit in Eccleſia peruetuſtus? Hanc quæſtionem tractat Durant. lib. 2. de ritibus Eccleſ. Cathol. cap. 4 vbi teſtimoniis S. Ambr. Aug. Chryſ. Naz. Proſperi. Iuſtini vſum priuatarum Miſſarum cōprobat. Hæretici contendūt, Miſſas priuatas, quæ ſcilicet abſque populi conuentu celebrantur, vel in quibus nullus A præter Sacerdotem, ſacram communionē ſumit, eſſe abolendas, quia olim Miſſæ non celebrabantur niſi conueniente, & aſtante populo, & Sacram Euchariſtiam ſumente. At Synodus Tridentina Seſſ. 22. Can. 8. definit: Si quis dixerit Miſſas, in quibus ſolus Sacerdos Sacramentaliter communicat, illicitas eſſe, ideoque abrogandas; anathema ſit, & idem decernit c. 6. Aiunt præterea Hæretici, Luterani, & Caluiniani, ante Gregorium I. non fuiſſe in vſu Miſſas priuatas, ſed tantùm publicas. Certè quamuis olim Miſſæ publicæ colerentur, priuatæ tamen erant etiam vſu receptæ, nec quippiam video eſſe, quod impediat, quo minus Miſſæ priuatæ celebrentur. Obiiciunt nobis Canonem x. Apoſtolorum, & Canonem Anacleti in Peracta. De conſec. diſt. 2. vbi excommunicatione afficiuntur, qui ante diſcedunt à templo, quàm ſacrificium finiatur: & qui ſacram Communionem non ſumunt: item Canonem Sotheris in cap. Hoc quoque De conſec. diſt. 1. vbi habetur, illam eſſe legitimā Miſſam, in qua adſunt Sacerdos, reſpondens miniſter, offerentes aſtantes, & communicantes. Reſpondeo, hos Canones id decernere, quod tunc de more fiebat; at progreſſu B temporis vſu abrogati fuerunt. Obiicient deinde illa ſacri Canonis verba: [Vt quotquot ex hac altaris participatione ſumpſerimus,] &, [Sacramenta, quæ ſumpſimus,] ergo in Miſſa plures debent adeſſe, & Sacram Communionē percipere. Reſpondeo, ea verba in Miſſa dici iuxta morem priſtinum: nihilominus etiam nunc vere dicuntur, quia Sacerdos ea dicit publico Eccleſiæ nomine: ſicut quando orationem Dominicam priuatim quiſque recitat, dicit, Pater noſter; &, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut, & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Decimòſextò quæritur, An vſus Eccleſiæ, quo in Miſſa quædam alta voce, alia tacitè, & ſilentio dicūtur, reprehendi meritò queat? Hæretici, ſuo more, reprehendunt: ſed eos damnat Synodus Tridentina ſeſſ. 22. Can. 9. Chriſtus Dominus nihil de hac re cōſtituit, ſed liberum Eccleſiæ reliquit, vt quicquid vellet decerneret. Græci quidem licet quædam in ſilentio dicant, C alia voce alta pronūcient, verba conſecrationis alte proferunt: ſed Latina Eccleſia, & conſecrationis verba, & multa item alia tacite pronunciat iuſtis de cauſis; ne videlicet ea ad omnium aures perferantur, & ſæpius audita facilè contemnantur, vulgus enim quæ ſæpe repetita audit, deſpicere cōſueuit.

Finis Libri Decimi.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. XI.

DE SECVNDO PRAECEPTO DECALOGI, Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

Quidnam hoc Præcepto imperetur.

Cap. I.

ILLVD primo loco quæritur, quidnam ſecundũ in Decalogo Dei præceptum imperet, quid vetet? Reſpondeo, in hunc modum: quando lex aliquid fieri prohibet, in eo etiã ſimul cõtinetur preceptio earum rerũ, quas præſtare quiſque debet. Vnde cum hoc ſecundo præcepto, quod nomẽ Dei in vanum vſurpare vetat, coniuncta quoque eſt lex, quæ nomen Dei honorare, & per illud religioſe, & ſanctè iurare præcipit. Prohibet igitur hoc Præceptũ, quo minus quis ſacroſanctum Dei nomen contemnat, polluat, vanè vſurpet, quominus item per ipſum, aut falſo, aut fruſtra, B aut temere iuret. Nam adeo omnia iureiurando affirmantur, aut negantur: adeo omnia imprecationibus, & execrationibus referta ſunt, ut nemo ferè, vel vendat, vel emat, vel negocii aliquid gerat, qui nõ iuſiurandum interponat, Deique ſanctiſſimum nomen millies, vel in re legitima, & inani, temerè non ad teſtimonium adhibeat.

Secundò quæritur, quid Dei Nomine in hoc Præcepto intelligatur? Profectò, cum iubemur debitum diuino nomini honorem tribuere; non iubemur ipſius nominis literas, & ſyllabas, aut omnino per ſe nudum verbum tantummodo attendere, ſed in eam cognitionem mentem, & animũ conicere, quidnam valeat, quid contineat, quid ſignificet illa vox. Non igitur nomen Dei honoramus, & colimus propter ipſum vocis ſonum, aut propter literas, & ſyllabas, quibus conſtat, ſed propter immenſam Dei maieſtatẽ diuino nomine ſignificatam. Deinde, hoc Præceptum, quod A nomen Dei imperat honorari, non de vno aliquo nomine, ſed de omnibus, quæ Deo tribui ſolent, intelligendum eſt, multa enim Deo indita, ac poſita ſunt nomina, vt Domini, Omnipotentis, Altiſſimi ſeu Excelſi, Regis regum, & alia id genus, quæ in ſcripturis paſſim leguntur.

Tertiò quęritur, qua ratione diuinũ nomen veneremur, & honoremus? Reſpondeo, nos colere, & venerari Dei nomen in primis, cum laudamus Deũ; item cum in hominũ conſpectu ipſum Deum, ac Dominũ noſtrum confitemur, cum eum ſicut bonorũ noſtrorum auctorem agnoſcimus, ſic etiam prædicamus: item cum eius ſermones, & verba ſtudioſe addiſcimus, legimus, audimus, & religioſe, & honorifice tractamus. Deinde, cum de omnibus rebus, tùm B proſperis, tùm aduerſis Deo ſingulares gratias agimus, dicentes cum Iob Sit nomen Domini benedictũ. Præterea, nomen Dei honoramus, ſi fidenter eius opem, & auxilium inuocamus, quo nos ſcilicet ab aduerſis liberet, aut ad eadem fortiter, & conſtanter perferenda vires, & conſtantiã largiatur. Poſtremò, nomen Dei honeſtamus, cum fidei faciendæ gratia Deum quaſi teſtem aduocamus, quod eſt per Deum religioſe, & ſanctè iurare. Iob. 1.

Quartò quæritur, quænam hoc Præceptum prohibeat? Reſpondeo, ea omnia peccata prohibere, quibus Dei nomen polluimus; nimirum ea crimina, quæ committuntur contra religionem, qua Dei nomini honorem, & cultũ deferre debemus. Rogabis ad quæ capita potiſſimũ ea crimina reuocantur. Reſpondeo, quæ hoc Præceptum peccata violant, redigi poſſe ad hæc capita. Primò, cũ quis falſo iurat. Secũdo, cũ promiſſionẽ iureiurando firmatã nõ ſeruat.

Tertiò

Tertiò, cũ quis malè votũ facit. Quartò cũ vota facta violat. Quintò, cum quis maledictis, ac conuiciis ſanctum Dei nomen inſectatur, vel afficit. Sextò, cum quis diuinis verbis in concionibus ad populum habitis abutitur. Septimò, cum precationibus ad Deum, vel ſanctos cæli incolas effuſis malè vtitur. Quare in hoc Præceptò diſputandum nobis eſt de iureiurando, de Periurio, de Voto, & & cæteris, quæ ad hæc tria capita referuntur.

Quintò quæritur, quiſnam ſenſus ſit Præcepti, quod vetat. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum? Reſpondeo, ſenſum triplicem eſſe poſſe, Primus eſt: Non aſſumes in vanum, hoc eſt, pro re nullius momenti, pro re futili, & inani. Alter ſenſus eſt: Non aſſumes in vanum, hoc eſt, fruſtra, quaſi dicat, Ne iures in eius nomine, niſi neceſſitate compulſus. Tertius eſt: Non aſſumes in vanũ, hoc eſt, mendaciter; tanquam diceret: Ne iures per nomen Dei mendaciter: mendacium enim, & quicquid eſt falſum, & fictum, hebraico more dicitur vanum. Qui ſenſus mihi valde probatur, & perinde eſt, ac ſi dicatur. Nil falſi Deo teſte aduocato iureiurando confirmabis: in vanum, hoc eſt, pro vano, pro falſo.

Quid ſit Iuſiurandum.
Cap. II.

PRimò quæritur, quo pacto iuſiurandum, quod Theologi, Canonici, & Ciuilis iuris interpretes Iuramentum appellant, definiatur? Reſpondeo, iuſiurandum eſſe affirmationem, vel negationem ſacræ rei atteſtatione affirmatam. Vnde Hoſtien in ſum. tit. de iureiuran. Abbas, Felinus, & alii in rub. de iureiuran. Bal. l. 1. ff. de iureiuran. ac reliqui, vt refert Couarru. in cap. quamuis de pact. par. 1. §. 1. num. 1. definiunt eſſe affirmationem, vel negationem alicuius rei licitæ, & quæ fieri poſſit, ſacra atteſtatione munitam. Cicero lib. 3 de offic. iuſiurandum, inquit, eſt affirmatio religioſa, quod autẽ affirmatè quaſi Deo teſte promiſeris, id tenendum eſt: iam enim non ad iram Deorum, quæ nulla eſt, ſed ad iuſtitiam, & ad fidem pertinet. Sic ille. Alii definiunt eſſe actum, quo diuinum nomen fidei faciendæ cauſa adhibemus. Nam cum iuramus, Deum quaſi teſtem eius, quod dicitur, inuocamus.

Quidam è quibus ſunt Selua. in tract. de iureiur. quæſt. 1. Corſet. in rubr. de iureiuran. vt Couarruuias teſtatur in cap. quamuis pactum, de pactis par. 1. §. 1. nu. 1. has Iuriſiurandi definitiones oppugnant, eo in primis argumento quod quis cum per Idola, & Simulacra, vanaque, ac ficta Numina iurat, licet malefaciat, iuriſiurandi tamen vinculo tenetur, & tamen non confirmat id, quod dicit, nominis diuini aut rei ſacræ atteſtatione. Deinde, cum per creaturas, inquiunt, iuramus, iureiurando obligamur, & tamen creatura res ſacra non eſt. Poſtremo, cum per ſanctos patriæ cæleſtis incolas apud Deum regnantes, quis aliquid iurat, ſeſe iureiurando obſtringit, cum tamen nec Deum teſtem adhibeat, nec rem diuini nominis atteſtationẽ confirmet.

Sed ad hæc omnia facilè reſpondeo, ad Iuſiurandum ſufficere atteſtationem rei, quæ verè ſit ſacra, aut quæ apud homines talis habeatur, hoc eſt, quæ reuera, vel hominum opinione ſit ſacra. Cum enim homines ethnici per Idola falſoſuè Deos iurãt, verè iurare cenſentur, quia apud eos pro veris Diis habentur. Præterea, licet creatura res ſacra non ſit, per eam tamen iuramus, quia eam adhibemus in teſtem tanquam aliquid, in quo Dei veritas refulget. Vnde non per creaturam iuramus propter ipſam, ſed propter Deum, qui in ſuis creaturis elucet, & ita creaturam teſtem aduocamus tanquam aliquid Dei. Eadem ratione iuramus per ſanctos cæleſtis patriæ, & aulæ ciues, in quibus Deus ipſe, tanquam in animatis templis ſibi dicatis habitat, & colitur. Omne igitur iuſiurandum habet Deum, vt teſtem expreſſè, vel tacitè, ſeu occultè, & implicitè. Latinis Sacramentum idem erat, quod iuſiurandum cap. Qui Sacramento. 22. quæſtione quarta: in Authent. Sacramenta puberum. C. Si aduerſus vend. 1. §. item Sacramenta de pace ten. teſte Feſto. id Sacramentum dicitur, quod iuriſiurandi ſacratione interpoſita geritur. Hinc militiæ Sacramenta: nam auctore veget lib. 2. de re militari, milites iurare ſolent. l. miles agrum. §. ignominioſa ff. de re militari.

Secundò quæritur, An iuſiurandum ſit aliquando laudabile? Reſpondeo, eſſe, nam Diuina lex iubet: Dominum Deum tuum timebis, illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis. Dauid quoque; laudabuntur, inquit, omnes, qui iurant in eo. Ex Apoſtolorum Epiſtolis conſtat, eos aliquando iuraſſe. Apocalip 10. legimus Angelum iuraſſe per viuentem in ſæcula ſæculorum: nec non, & Deus ipſe, vt ex veteri Teſtamento liquet, ſæpenumero iureiurando vſus eſt. Item, iuſiurandum, religionis eſt officium, & opus, quo credimus Deum totius veritatis auctorem eſſe, qui nec decipi vnquam poſſit, nec alios decipere; cuius oculis nuda, & aperta ſint omnia, quique rebus omnibus admirabili prouidentia conſulat. Hac item religione imbuti homines, Deum veritatis teſtem adhibent, vt iis iurantibus fidem non habere, impium, & nefarium ſit. Denique iuſiurandum eſt maximum remedium expediendarum litium. l. 1. ff. De iureiurando.

Deut. 6. Pſal. 62. Hebr. 4.

Tertiò quæritur, An iuſiurandum in Euangelio generatim prohibeatur. Olim quidam Ethnici Chriſtianos calumniabantur, & aliquando ex neceſſitate iurare ſolitos, tanquam Euangelii violatores accuſabant. Aiebant enim illi, Chriſtum Dominum in vniuerſum iuſiurandum interdixiſſe Matth 5. illis verbis; Audiſtis, quia dictum eſt Antiquis, Non periurabis. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cælum, neque per Hieroſolymam, neque per terram, neque per caput tuum. Sit autem ſermo veſter, Eſt, eſt, Non, non, quod autem his abundantius eſt, a Malo eſt. Idem penitus docuerunt quidam Hæretici Vualdenſes nominati, Ioann. Vuiclef, & nunc Anabaptiſtæ.

Sed conſtans eſt Theologorum ſententia, non eſſe Iuſiurandum generatim, & ſimpliciter in Euangelio damnatum; ſed vt frequens iurandi vſus è medio tolleretur, præcepiſſe Chriſtum Dominum, ne omnino iuraremus. Item, peruerſum Iudæorum iudicium eo loco, Dominus coarguit, quo ſibi in animum induxerãt nihil in iureiurando cauendum eſſe præter mendacium; quo fiebat, vt de rebus leuiſſimis, & nullius momenti, & ipſi iurarent frequentiſſimè, & ab aliis iuſiurandum exigerent. Hunc ergo morem, & conſuetudinem deprauatam, quæ apud eos inoleuerat, Dominus reprehendit, & docet, ac iubet omnino eſſe à iureiurando abſtinendum, niſi ad id nos neceſſitas impellat. Et quamuis Baſi. item primo in Pſalm. 14. Hieronym. Matth 5. Theophylac. Euthym. Matth. et. 5. iterum Euthym in Pſalm. 14. Oecumen. capite quinto, in Epiſto Iacobi, Chryſoſtomus, in Matth. 9. & homil. 19. ad popu. Antiochen. & homil. 15. in Geneſ. & homil. 9. in Acta Apoſtol. Auctor operis imperfecti in Matth. cap. 5. homil. 17. & alii quidam ex Patribus docere videantur, iurare eſſe per ſe malum, & in veteri lege Iudæis fuiſſe permiſſum, vt minus malum, ne videlicet illi per Dæmones, aut ſimulacra iurarent; at in noua lege eſſe penitus interdictum: Auguſtinus tamen perſpicuè docet, & affirmat iuſiurandum interponere aliquando licere. Et id quoque docetur, & traditur in iure Canonico, cap. Omne, cap. Non eſt, cap. In nouo, cap. vt Noueritis 22. Quæſtio. 1. ex Auguſtino. Nam iuſiurandum ea tantùm de cauſa inſtitutum eſt, vt eſſet tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad fidem faciendam rei, quam dicimus, neceſſarium inſtrumentum. Quemadmodum igitur corpori medicamenta adhibere non expedit, niſi neceſſe ſit, eorumdem verò frequens vſus ſolet eſſe noxius, & pernicioſus: ita etiam, niſi cum grauis, & iuſta ſubeſt cauſa, iureiurando vti ſalutare non eſt; quòd ſi frequens adhibeatur, tantùm abeſt, vt proſit, vt magnum detrimentum, ac perniciem afferat, & Innocentius tertius, in cap. etſi Chriſtus, de iureiuran. plane docet, quædam eſſe per ſe mala, vt furtum, adulterium, & hæc, quia per ſe mala ſunt, prohibentur, & nunquam ſunt facienda: alia verò prohibentur alia ex cauſa, non quia per ſe mala ſunt, ſed quia ſi fiant frequenter, tunc multa ex his mala ſequuntur, vt vinum per ſe malum non eſt, & tamen prohibet Apoſtolus dicens, nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria: quoniam ex frequenti, & immoderata vini potatione, luxuria generatur. Sic & iuramentum per ſe quidem malum non eſt, cum ſit confirmatio veritatis, ſed tamen prohibetur ea ex cauſa: quoniam ex frequenti, & incauta iuratione periurium ſæpe contingit. Hæc ibi Pontifex.

A Nec Christus Iuſiurandum malum eſſe dixit, ſed à malo exiſtere, nempe iuſiurandum cœpit in ſermonibus adhiberi ob infirmitatem humanam, cum ſimpliciter aliquid affirmanti, negantiuè, aut promittenti fidem non habeamus, niſi ſermonem, aut promiſſionem ſuam iureiurando contineret. A malo ergo illud dicitur prouenire, eo quòd iurantis inconſtantiam indicat, aut illius, cuius cauſa iuramus, contumaciam, qui vt credat, aliter adduci non poteſt: vt interpretatur B. Auguſtinus, & refertur cap. Ita ergo, 22. Quæſt. 1. Illud porrò Chriſti Domini dictum, Sit ſermo veſter, Eſt, eſt, Non, non; hoc tantùm ſonat: In ſermone quotidiano, & familiari omnino à iureiurando abſtinete.

Quartò quæritur, An verba ad iuriſiurandi ſubſtantiam in iudicio requirantur. Dixi in iudicio, quia conſtat inter omnes, in conſcientia apud Deum ſufficere ſine verbis ſolum mentis conſenſum quomodolibet coram Deo expreſſum, qui cor, & mentem intuetur. Tres ſunt opiniones, prima affirmat verbis opus non eſſe, cum ea nec ius naturale, nec diuinum, nec humanum poſtulet: Deinde, mutus B poteſt ſeſe alteri iureiurando obligare nutibus, & ſignis tantummodo datis. Præterea, pactum, conuentum, promiſſum, & matrimonium verba minimè requirunt, cum poſſint ſignis, & nutibus perfici: & ſolæ ſtipulationes inter contractus humanos iure ciuili certa verba depoſcunt: ergo Iuſiurandum verba non exigit. Sic gloſſa, & Panormitanus, Cynus, Ancharanus, Antonius Butrius, quos citat Selua in ſuo tract. de iureiur. p. 1. quæſt. 3. num. 1.

Secunda opinio tradit, verba ad iuriſiurandi ſubſtantiam pertinere in iis, qui loqui poſſunt: in cæteris verba non eſſe neceſſaria: ſic Tiraquelus, Selua, ſic Paulus, Aretin. Alexander, quos citat idem Selua.

Tertia opinio docet, in vniuerſum verba ad iuſiurandum requiri, ita quidam opinantur, quos citat idem Selua. & Couarruuias loco citato, ait ita ſenſiſſe Bartholum, Albericum, Fulgoſium, & Romanum. Verùm prima opinio eſt vera, vt tradidit Couarruuias in c. quamuis. de pact. p. 1. §. 1. num. 4. Nam ſicut cætera pacta, promiſſa, conuenta, & matrimonia (vti diximus) nullum verbum requirunt etiam in iis hominibus, qui fari poſſunt, cum ſignis, & nutibus queant, C inter ſe conuenire, ita etiam iuſiurandum verba non poſtulat: nam verbum in iureiurando nec leges, nec Canones, nec alia iura vſquam requirunt, ſatis ſunt nutus, & ſigna, quibus iurantis conſenſus exprimatur, & teſtes, qui probent nutus, & ſigna fuiſſe. Nihilominus tamen ad publica fœdera, & pacta, & ad priuilegia iureiurando firmata, & ad probationes in iudicio, iureiurando teſtium confirmatas neceſſaria ſunt verba, vt ait Couarruuias, vt iuſiurandum fidem facere poſſit. Si obiicias, in cap. etsi Chriſtus, de iureiuran. ipſum iuſiurandum dici ſermonem, & in Authen. de Manda. princ. §. ſed neque, Prætidi interdici, ne verbum idest iuſiurandum temere alicui dare ſeſtinet. Reſpondeo, cum Couarruuia loco citato, in Authentica conſtitutione citata, præcipi Magiſtratui, ne temerè det alicui fidem publicam. Nec obſtet, quod habetur in cap. Clericus, de iureiu. vbi iuſiurandum ex ſolo iurantis conſenſu non extenditur vltra id, quod eſt ſermone expreſſum. Nam ibi Pontifex ſolùm ſignificat iuſiurandum interpoſitum non protendi, & trahi ad alium caſum, qui expreſſum verbum interponatur.

D Quintò quæritur, quot & quos comites debeat iuſiurandum habere? quod eſt quærere, Quot, & quæ ſint ad iuſiurandum legitimè requiſita? Reſpondeo, ex communi omnium Theologorũ, & Canonici iuris interpretum ſententia ab Hieronym. in Hiere. cap. 4. accepta; licet ad iuſiurandum ſatis ſit, Deum teſtem accerſere; vt religioſe tamen, & ſanctè iuremus, plura requiruntur, quæ Hieremias breuiter enumerat nimirum: Iurabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia. Quaſi dicat, In re ſeria, & iuſta confirmanda, non inuocabis alium, niſi Deum viuentem: (In veritate) hoc eſt, pro veritate, vel ad veritatem confirmandam: (In iudicio) hoc eſt, pro ſeria, & graui, & alicuius momenti re: (In iuſtitia,) hoc eſt, pro re iuſta, ac debita comprobanda. Primum itaque in iureiurando locum habet Veritas, nimirum, vt quod aſſeritur, ipſum verum ſit. & qui iurat ita eſſe arbitretur, non leui coniectura ductus, ſed certa, aut veriſimili atque probabili. Et qui iureiurando aliquid pollicetur, eo debet eſſe animo, & voluntate, vt cum tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, quod

A iurando promiſit, hoc eſt, debet in animo habere id, quod iurando promittit, exoluere. Secundo loco iuſiurandum debet cum iudicio coniungi, quoniam nec temere, nec inconſiderate, ſed conſulto, & cogitato iurandum eſt: Ita, vt qui iuraturus eſt, primum conſideret, neceſſitate cogatur necne, accurateque rem totam expendat, an huiuſmodi ſit, vt iureiurando indigere videatur. Tempus præterea, & locum, & alia rerum adiuncta ſpectare debet, ne odio, amore, aliaue animi perturbatione impellatur, ſed rei ipſius vi, & neceſſitate tractus: alioqui præceps erit, & temerarium iuſiurandum, cuiuſmodi eſt hominum illorum, qui in re leuiſſima, & inani, nulla ratione, & conſilio, ſed praua quadam conſuetudine iurant: quod paſſim quotidie venditores, & emptores facere ſolent. Illi enim vt quamplurimo pretio vendant, hi autem, vt quam minimo emant, res venales laudando, aut vituperando, tertio quoque verbo iuſiurandum vſurpant.

Præterea, in iureiurando neceſſaria eſt Iuſtitia, quæ maxime in promiſſis requiritur. Quare ſi quis iniuſtũ aliquid, vel inhoneſtũ promittit, & iureiurando peccat, & in præ- B ſtandis promiſſis crimen crimine cumulat. Tale fuit impium, & nefarium Herodis Regis Iuſiurandum, tale etiam Iudæorum, qui ſeipſos (vt eſt in Actis Apoſtolorum) ea conditione deuouerunt, vt nihil guſtarent, donec Paulum occiderent. Act. 23.

Sextò quæritur, quotuplex ſit iuſiurandum? Reſpõdeo, multiplex. Primum enim iuſiurandum diuidi ſolet in illud, quod Iudiciale vulgo appellatur, & in illud, quod dicitur Non iudiciale, ſiue extraiudiciale, quod extra Iudicium adhibitum ab vno defertur alteri. Iudiciale verò in iudicio coram Iudice, ſolemni quodam ritu adhibetur. Secundo diuiditur iuſiurandum, quoniam aliud per execrationem profertur, & dicitur Execratorium, Aliud, quod interponitur quippiam aſſerendo, vel negando, quod Aſſertórium appellant. Aliud, quod promittendo adhibetur, & Promiſſorium vocatur. Per execrationem igitur iuſiurandum adhibetur, cum iurando rem aliquam Deo vlciſci, ac vindici ſubiicimus ſi verum non ſit, id quod iuramus: quale eſt illud Pauli Apoſtoli. Teſtem Deum inuoco in animam meam. Tale 2.Cor. 1. etiam eſt, quod frequenter in ſacris literis legimus: Hæc C mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi ita non eſt, quaſi dicatur: Mihi hæc, aut alia mala contingant. Talis ea etiam eſt iurandi forma, qua Sacræ literæ vtuntur: Quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Vt arbitrantur quidam particulam, Si, accipi pro particula negante, non, ſed verius eſt, quod alii tradiderunt, eſſe Eclipticum Sermonem vt ſi dicat, Quibus iuraui, ſupplendum eſt, quod ſubiiceretur Non ſim ego Deus, aut pro Deo non colar, aut quid aliud ſimile, ſi introibunt in requiem meam. Tale etiam eſt cum iuramus, Moriar, aut diſperdam, aut, me Deus non adiuuet, niſi ita ſit futurum. Iuſiurandum, quod per Aſſertionem dicitur, eſt, quo quippiam affirmatur, vel negatur eſſe, fuiſſe, fore; Per Promiſſionem verò eſt, cum quippiam iurãdo promittimus nos in poſterum facturos aut non facturos.

Tertio Diuidi ſolet iuſiurandum in ſimplex, & ſolemne. Simplex eſt, quod caret omni ritu, & formula ſolemnitatis. Solemne verò eſt, in quo aliqua iuris præſcripta formula adhibetur, nimirũ quod fit in Iudicio, aut publicè, aut coram teſtibus, coram populo, aut coram tabellione ſiue notario, aut tacto Euangeliorum codice, Crucíſue ſigno, aut ara D qualibet re ſacra, aut in quo Syngrapha fit, aut Chirographum, aut Schedula manu ſubſcripta continetur.

Quarto, Diuidunt iuſiurandum: nam aliud dicitur Abſolutum, & purum, quod nullam habet conditionem adiectam: aliud vocatur conditionale, in quo interuenit aliqua conditio, vt cum iuro, ſi ex Aſia redieris poſt tres menſes, me tibi daturum centum aureos: aliud verò Pœnale iuſiurandum appellant, quod adhibetur pœna aliqua conſtituta: vt cum iuro, ſi in hoc vel illud peccatum incurrero, dabo in vſus pauperum centum aureos, differt conditionale à pœnali, nam quamuis pœna adiecta, conditio quædam ſit, conditionale tamen eſt iuſiurandum, quod adiectum eſt conditione, quæ pœna non ſit, vt ſi in Capitolium aſcenderis, iuro me tibi daturum decem aureos.

Vltimo diuiditur iuſiurandum, quoniam aliud eſt, quo per Deum, aliud quo per bona creata, ſiue per creaturas iuramus.

Septimò quæritur, An Iuſiurandũ Execratorium, Aſſertorium, Promiſſorium inter ſe ſpecie differant? reſpondeo

cum

cum Caі.2.2.q.89.ar.1.Soto lib.8.de iuſt.q 1.ar.1.& Cou. in cap.quamuis de pact p.1.§.1.nu.3. ſpecie minime diſtingui, quoniam Iuſiurandum, religionis eſt actus, & officium quo Deo tanquam teſte vtimur ſiue per execrationem, ſiue aliquid aſſerendo, aut promittendo. Deus enim qui teſtis adhibetur, verus eſt.

Octauò quæritur, An Iuſiurandum, quo per creaturas iuramus, ſpecie differat à Iureiurando, quo quis iurat per Deum? Reſpondeo, minimè, quia quamuis Deo alius honor, & cultus debeatur, quàm creaturæ; quatenus tamen per creaturam iuramus, non propter ipſam, ſed propter Deum, qui eſt auctor omnis veritatis, iuramus. Quare ſicut cum Dei imaginem veneramur, & colimus, eã non propter ipſam; ſed propter Deum omnis ſanctitatis datorem, & largitorem honoramus, & propterea eam veneramur eodem honore, & cultu quo Deum, quia in ipſa imagine Deum colimus, & imaginem honoramus, quia Deum repræſentat, & refert. Sic etiam cũ per creaturas iuramus, non propter ipſas, ſed propter Deum omnis creatæ veritatis auctorem iuramus.

Nonò quæritur, An Iuſiurandum ſimplex à ſolemni diſtinguatur ſpecie? Reſpondeo, minimè, quoniam ſolemne nihil aliud habet præter ſimplex, niſi iuris humani præſcriptum modum, & formulam, quæ iuriiurando accedit, quæque ad eius ſubſtantiam non pertinet.

Decimò quæritur, An Iuſiurandũ, quod adnexum habet maledictum, quam blaſphæmiam vocant, in Deum vel ſãctos cæli habitatores, & ciues, ſpecie differat ab eo, quòd omni maledicto, & blaſphemia vacat? Reſpondeo, rationẽ Iuriiurandi non differre, ſpecie tamen diſtingui ob circunſtantiam adiunctam, ob quam periurium aliam accipit ſpeciem. Periurium enim cũ blaſphemia, & maledicto coniunctum duas habet deformitates ſpecie diuerſas, quoniam eſt periurium, & conuicium, ac maledictum in Deum. Periurium eſt, quatenus aliquid mendaciter iuratur; Blaſphemia verò, quatenus habet adiunctum maledictum in Deum, vt ſi quis mendacium confirmet iureiurando per creaturam aliquam tãquam per Numen, ac Deum: nam Blaſphemus eſt, qui iurat per creaturam tanquam diuinitatis aliquid habentem, eo quòd tribuit creaturæ, quod ſolius eſt Dei proprium: defert creaturæ honorem, & cultum, qui ſoli Deo debetur.

De varijs Iuriſiurandi modis, ac formis.

Cap. III.

Primò quæritur, quot, & quæ ſint Iurandi formulæ? Reſpondeo, eas poſſe ad tres cõmode reuocari. Aliæ ſunt, de quibus conuenit, inter omnes eas habere Iuriſiurandi vim, & rationem; Aliæ vero ſunt, de quibus ambigitur, cõtineant nec ne Iuſiurandum: Aliæ demum, quæ ſunt cum maledicto in Deum, hoc eſt, cum blaſphemia coniunctæ.

Formulæ igitur iurandi certæ, & exploratæ ſunt eæ, quibus aliquid aſſerimus, negamus, aut promittimus Dei teſtimonium expreſsè, vel occulte, ſiue tacitè adducendo. Rurſus ex loquendi formulæ, quibus aliquid aſſeueramus cum particula Per, aut particula In: nam phraſi ſcripturæ vſitata, Iurare in nomine alicuius, eſt, Iurare per nomen illius. Iurare in veritate, in iudicio, & iuſtitia, perinde eſt, ac iurare pro re vera, pro re iuſta, & pro re ſeria, vt paulo ante explicaui. Ex iisdem formulæ, quibus per execrationem aliquid aſſeueramus, certam iuriſiurandi rationem habent.

Continent igitur Iuriſiurandi rationem ſequentes formulæ; Deum teſtor, ſiue teſtificor; Teſtem aduoco ſiue adhibeo: Per Deum iuro: Teſtis ſit mihi Deus: Viuit Deus, aut Viuit anima mea, vel tua: Per Euangelium, per Crucem, per ſanctos, per cælum: Per animam, vitam, vel ſalutẽ meam, vel heri, patriſue mei, iuro: Per Sancti Petri caput veſtem, vel templum. Item, hoc modo; Hæc vel illa mala mihi, vel meis propinquis, aut neceſſariis contingant; Ita me Deus amet, iuuet, ſeruet, liberet, & alia id genus multa.

Formæ verò, de quibus meritò ambigitur, contineant, nec ne Iuſiurandum, ſunt, quæ ſequuntur: Deus ſcit, Deus videt, vel audit me verũ aſſerere: teſtor, vel Dico, corã Deo;

A Item, in anima mea, in vita, ſalute, & conſcientia mea, in fide mea, aut in fide boni, ingenui, aut Chriſtiani viri, & aliæ his affines, & proximæ. De quibus primò mihi videtur dicendum, eiuſmodi aſſeuerandi formulas iuriſiurandi rationem habere apud eos homines, apud quos in more poſitum eſt, vt accipiantur tanquam modi loquendi iuriſiurandi vim habentes: Item, ſi iuxta ſententiam eorum, qui huiuſmodi loquendi formulis vtuntur, iuriſiurandi rationem contineant. Præterea, ſi ea, quæ his formulis nominantur, adducantur in teſtimonium tanquam res, in quibus Deus honoratur, & colitur, vt auctor omnis veritatis. Poſtremò, ſi nihil horum adfuerit, tunc is, qui eſt à ſacris confeſſionibus, de his formulis iudicare debet ſecundum communem Doctorum ſententiam, qui inter ſe diſſident: nam Caі. ſecunda ſecundæ, quæſtione 89. articulo quinto, & ſexto. Sot. lib. 8. de iuſtitia quæſtione prima, articulo primo, de his duobus loquendi modis; Deus ſcit, vel audit, quod dico; vel coram Deo dico, vel, Teſtis eſt mihi Deus, diſtinguunt: ſi tantummodo in modum enunciationis dicantur, iuriſiurandi vim non habent; ſi autem in

B modum inuocationis proferantur, iuſiurandum continent. Nauarrus vero in Manua. cap. 12. num.3. ſimpliciter, & abſolute teſtatur iuriſiurandi vim continere. Et certe Sanctus Auguſtinus epiſt. 89. quæ eſt ad Hilarium, in quæſtione quinta, hæc omnia ad iuſiurandum reuocat, & vſus hominum tanquam Iuſiurandum ſolet adhibere, & accipere.

De iis verò formulis, In fide mea, aut, Per fidem meã, In fide, vel Per fidem boni, ingenui, nobilis, Chriſtiani, Religioſiue hominis, niſi Chriſti fides intelligatur, iudicandum eſt eas iuriſiurandi rationem non habere, vt eſt communis Doctorum opinio, ita enim docent Caіet. Sotus, & Nauar. locis citatis, idem teſtantur Angel. iuramentum, 1. num. 4. & 6. Tabien. iuramentum numero primo, & numero 33. Silueſt. iuramentum, primo quæſtione quinta, & ſexta. Eorum enim verborum ſenſus eſt, Hoc dico, vel refero ea fide, quæ haberi ſolet viro nobili, ingenuo, Chriſtiano, vel Religioſo.

Eas porrò formulas loquendi, In vita, ſalute, anima mea aut conſcientia mea, plerique docent iuriſiurandi vim continere: quia particula in, idem valet, quod particula Per,

C cum dicimus Per animam, vitam, conſcientiam meam: ſed in his iuſiurandum continetur, ergo & in illis.

Eæ verò formulæ, quas inter loquendum frequenter adhibemus, certè, profectò, reuera, ita eſt, iuriſiurandi vim non habent. Cum præterea dicimus, in veritate, aut Per veritatem iuſiurandum non continent, dummodo in animo non ſit iurare per Deum, qui eſt prima veritas: aut per veritatem, cuius auctor eſt Deus, tunc enim per creaturam iuraremus. Vnde in illis verbis, quibus Chriſtus Dominus paſſim, ac frequenter vtebatur, Amen, Amen dico vobis, iuſiurandum minimè continetur: nam hebraica vox Amen, nihil aliud ſignificat, niſi verè. Apud Lucam legimus etiam: In veritate dico vobis. Quod iuſiurãdum non eſt, quamuis quidam exiſtiment in vtroque illo loquendi modo Chriſtum iuraſſe, vt videtur ſignificare Innocentius in cap. Etſi Chriſtus, de Iureiur.

Secundò quæritur, quæ ſint formæ iurandi, blaſphemiã in Deum, vel ſanctos cæli habitatores dictam continẽtes? Reſpondeo, pro varietate nationum, & gentium varias eſſe huiuſmodi iurandi formas. Vt generatim tamen aliquid

D dicam; blaſphemiam continent eæ, in quibus verbũ profertur, quo aliquid Deo denegatur, quod ipſi conuenit, vel affirmatur aliquid, quod in illum non cadit. Vnde blaſphemia eſt per creaturam tanquam numinis, & diuinitatis aliquid habentem iurare, vt per Iouem, Martem, Herculem, Idola. Item, ſi verbum proferatur, quo quis fidem Chriſti abneget, vel à religione Chriſtiana recedat. Item, ſi aliquid dicatur, quo Deus, uel Sancti patriæ ſupernæ ciues pœnis, maliſue ſubiiciantur, neque enim his vllo modo ſunt obnoxii. Si item per Dei, vel Sanctorum incolatum cæli membra obſcænè, & turpiter iuretur. Vnde apud quoſdam quinque, vel ſex ſunt impia, & nefaria verba, quæ blaſphemiam continent, hæc nempe, Deſcreo del tal, nimirum Deo, Reniego de tal, No creo en el tal, quæ tria ſignificant defectione à Fide. Alia verò tria ſunt, quæ execrationem contumelioſam continent; nimirum, Por vida del tal, quod eſt dicere, Per vitam Dei: Voto al tal, ideſt, Execror, ac deteſtor Deum. Peſe al tal, aut Mal grado aya Dios, quaſi latine diceretur, Doleat Deus, Deum tædeat,

aut Malè Deus ſe habeat, vel malè valeat. No à poder Dios, A
hoc eſt, Nihil Deus poteſt. Por vida de Dios, reniego de la fe, ò del criſma, que recebi. Abnego Fidem, aut Chriſma, quo ſum per Baptiſmum inunctus. His blaſphemiis vtuntur homines ſcelerati, ac perditi.

Apud alios ſolent eſſe aliæ, quales hæ ſunt: Al diſpetto di Dio, quam atrocem eſſe blaſphemiam ſecundum communem ſententiam teſtatur. Couar. in c. quamuis de pact. in 6. p. 1. § 7. n. 9 Clar. lib. 5. recep. ſenten. in practica criminali, verbo blaſphemia. nu. 2. Licet Baldus, quem ſecuti Couarruuia ſequuti ſunt Angelus, & Felinus, ſenſerit non eſſe blaſphemiam. Maledetto ſia Dio, crudo, traditore, gli venga il cancaro, & alia his ſimilia, quibus aut mala Deo nefarii homines imprecantur, aut quæ ſunt Dei, contumelioſe, inhoneſte, ac turpiter nominant, aut ſimpliciter detrahunt Deo, quæ ipſi conueniunt: aut quæ in eum non cadunt, tribuunt impudenter.

Porrò ea eſt etiam iurandi formula ſatis ambigua, qua ſolent aliqui dicere: Sicut Deus eſt veritas, aut ſicut eſt filius B. Virginis, ita eſt verum, quod dico: aut, Sicut Euangelia ſunt vera, ita verum teſtor: aut, Sicut S. Franciſcus eſt B
Innocens, ſic ego ſum mundus, ac purus, quæ verba ſi ſignificent, tantam eſſe veritatem in dictis noſtris, quanta eſt in Deo, aut in Euangeliis, aut tantam integritatem, quanta eſt in B. Franciſco, verba ſunt cum blaſphemia coniuncta: Si verò tantummodo ſimilitudinem quandam continent, nimirum, Hoc, quod dico, modo quodam eſt verum, ſicut Deus ſua natura eſt verus: tunc manifeſte blaſphemiam non continent, quoniam nec diuinæ veritati, nec B. Franciſci innocentiæ noſtram æquamus.

Tertiò quæritur, quid & quantum mali contineat deprauatus iurandi vſus? De hac quæſtione Sot. lib. 8. de iuſt. q. 1. ar. 3. Nau. in Manua. c. 12. n. 6. Medina in ſua inſtruct. confeſſ. lib. 1. c. 14. § 4. Reſpondeo, ex frequenti iurandi vſu, & conſuetudine quendam deprauatum habitum comparari, qui hominem ad iurandum incitat, flectit ac mouet; hic autem genitus, & acquiſitus habitus quamuis ex malis actibus procreatus ſit, actu tamen peccatum non eſt, cùm non ſit actus, ſed tantùm vitioſus habitus ex malo genitus, & comparatus, & ad malum inducens, actibus autem meremur, aut peccamus, habitibus non item. Deinde, qui eiuſmodi prauo ha- C
bitu incitatus, & motus iurat, ſi quando iurat, certo & manifeſto nouit, aut credit verum eſſe, quod iurat, lethale peccatum non incurrit, quia nec mendacium iureiurando confirmat, nec ſe periurii periculo exponit. Qui vero prauo illo habitu iurat, ſi ita ſubito iuret, vt plenam animi deliberationem Iuſiurandum præueniat, lethalis peccati reus cenſendus non eſt, vt ex proxime antedictis patet. Quid ſi ita iuret, vt quamuis ſubito, plene tñ, & perfecte animaduertat ſe iurare? Certe lethaliter peccat, quãuis verũ iuret, nõ falſum, quoniam ſeſe periurii periculo obiicit. Sic Sotus, & Nauarrus, locis ſupra citatis. Præterea, qui ex iam dicto prauo habitu iurat nullam rationem habens eius, quod iuraturus eſt, ſit verum nec ne, lethali ſe crimine obſtringit, ſi ex animo plene conſiderante, & deliberante iuret, quoniam à toties periurii periculum incurrit, quoties iurat. Poſtremò qui prauam, ac peruerſam paſſim iurandi conſuetudinem habet, & apud ſe firma deliberatione conſtituit, nunquam falſum iureiurando confirmare: ſi iuret verum, venialẽ tantummodo culpam contrahit, quoniam abſque iuſta, & de- D
bita cauſa iurat. Si vero falſum iuret, lethaliter delinquit, quoniam periurus eſt. Sic Sotus: & Medina locis ſuperius dictis.

Quartò quæritur, quo pacto ſe gerat is, qui confeſſionẽ audit eius hominis, qui prauam habet conſuetudinem iurandi? Reſpondeo, videndum eſſe, an antea fuerit ſæpe admonitus, vt eam conſuetudinem radicitus euellendam, & à ſe abiiciendam curaret? Deinde, an ea de re admonitus curam, & diligentiam ad eam conſuetudinem extirpandam contulerit. Si enim nunquam eſt admonitus, abſolui à peccatis iure poteſt ea conditione, vt ſtatuat apud ſe eam conſuetudinem velle omnino deponere. Idem iuris eſt in aliquo qui admonitus ſtudii, curæ, & laboris aliquid adhibuerit ad eam depellendam. Si tamen ter quaterue, ac ſæpius etiã admonitus nihil in ea re ſtudii, & operæ poſuerit, & ei abſolutio ſimpliciter deneganda non eſt, videtur tamen ad tempus differenda, vt operæ aliquid interim in id conferat, niſi [illegible] cauſa ſubſit, qua ſtatim à peccatis abſolui debeat, poſſunt enim iuſtæ cauſæ ſubeſſe. Medina loco citato.

A Quintò quæritur, an fas ſit per creaturas iurare? Ratio quæſtionis eſt, quia in c. Clericum 22. q. 1. ex Concil. Carthag. 4. Statutum eſt, Clericum per creaturas iurantẽ, acerrime eſſe obiurgandum, quòd ſi perſtiterit in vitio, excommunicandum eſſe. Si quis vero in cauſa & Quæſtione dicitur Si quis per creaturas iurauerit, acerrime caſtigetur, & iuxta [illegible] Synodus iudicauerit pœniteat. Reſpõdeo, Hieronymum in ea fuiſſe ſententia, vt putauerit in Euangelio prohibuiſſe Chriſtum Dominum iurare per creaturas, non autem per Deum. Sic enim ait ille, paulo ante dicto loco c. Conſidera 22. q. 1. Conſidera quod Saluator non per Deum iurare prohibuit, ſed per cælum, & terram, & per Hieroſolymam, & per caput tuum: & hoc quaſi paruulis fuerat lege conceſſum, vt quo modo victimas Deo immolabant, ne eas immolarent Idolis, ſic etiam iurare permitterentur per Deum, non quòd rectè hoc facerent, ſed quòd melius eſt Deo id exhibere, quam Dæmoniis. Innocentius quoque III. in c. etſi Chriſtus, De Iureiurãdo, videtur Hieronymi ſententiam ſecutus, his verbis ſcribens: licet iuramentum prohibuiſſe Dominus videatur; nunquam tamen
B per creaturas iurare prohibuit, ne per huiuſmodi iuramẽtum transferretur ad creaturam honor ſcientiæ creatoris. Et probat, quia cum in Euangelio premittatur: Dico vobis, Nolite iurare omnino, ſtatim ſubiungitur: Neque per cælum, & terram neque per Hieroſolymam, neque per caput tuum. Hæc ille. in 3. d. 39.

Cæterùm communis eſt omnium Theologorum ſententia, Chriſtum Dominum Matth. 5. non ſolùm Iuſiurandũ per creaturas, ſed etiam per Deum vetuiſſe: & certe ea ſententia ex his quæ Matth. 5 habentur, plane colligi poteſt. Ait enim ibi Chriſtus Dominus: Sit ſermo veſter, Eſt, eſt, Non, non, quod autem his abundantius eſt a malo eſt, cum generatim prius dixiſſet: Nolite iurare omnino. Obiicies, Quare igitur ſolùm propoſuit exemplum in Iureiurando per creaturas? Reſpondeo, duplicem errorem in iureiurando Chriſtum Dominum in Scribis, & Phariſæis reprehendere, vnum, quòd putarent mendaciter iurare per Deũ, eſſe lege prohibitum, non autem per creaturas, & inde deducebant, ſi quis per creaturas iuraſſet, eum non peccare, ſi quod iureiurando per creaturas promiſerat, minimè præ-
C ſtitiſſet. Alter error Scribarum, & Phariſæorum erat, quod iurare paſſim, & pro qualibet re leuiſſima, & nullius momenti ſolebãt: credebant enim ſolùm in lege prohibitum iurare mendaciter, & propterea dixit Chriſtus, Nolite iurare omnino, id eſt, In quotidiano, & familiari ſermone nullum penitus Iuſiurandum adhibeatis, ſiquidem nulla eſt iurandi neceſſitas: nec item per creaturas iuretis, ſed ſatis eſt, ſi ſimplici affirmatione, aut negatione ſemper vtamini. Animaduertendum tamen eſt, per creaturas poſſe quempiam dupliciter iurare: Vno modo per eas tanquã numinis, & diuinitatis aliquid habentes: quo pacto Gentiles iurabant per Idola, per Iouem, per Herculem, per Martem: & huiuſmodi Iuſiurandum blaſphemiã cõtinet, quoniam quod eſt Dei propriũ, creaturæ tribuitur, nimirum eſſe omnis veritatis auctorem, teſtem, & iudicẽ, qui nec falli omnino, nec fallere poſſit: & hoc eſt, quod ius Canonicum prohibet in c. Clericum, & c. Si quis paulo ante dictis. Altero modo iurat quis per creaturas, non propter ipſas, ſed propter Deũ, qui eſt auctor omnis veritatis, & ſanctitatis, quam habent creaturæ: & Iuſiurandum huiuſmodi tantùm abeſt, vt blaſphe-
D miam contineat, vt ſit etiam religionis opus, & officium, ſi iuretur in veritate, iudicio, & iuſtitia. Hoc itaque Iuſiurandum non ſimpliciter prohibuit Chriſtus, ſicut nec Iuſiurãdum per Deũ, ſed frequentem vſum iurãdi, vt ante iã dixi.

Sextò quæritur, An liceat Iuſiurandum exigere? Anabaptiſtæ, quia cenſent Iuſiurandum in vniuerſum eſſe in Euãgelio prohibitum, inferunt quoque eos grauiſſimè peccare, qui iuſiurandum petunt, ſiue priuati homines ſint, ſiue Magiſtratus, & Iudices. At enim illi vehementer falluntur. Iuſiurandum enim, maximum eſt remedium expediendarum litium, vt dixit Iuriſconſultus in l. 1. ff. de iureiur. & ideo iuſtiſſime ſæpius cauſa controuerſiæ & litis dirimendæ Magiſtratus, & Iudices poſtulant, & rei vel actores alteri deferunt. Iuſte quoque in pactis, conuentis, & commerciis exigitur, & interponitur Iuſiurandum, vt contractarum rerum fides ſit firmior, & certior.

De Iureiurando, cui videtur veritas aliquo modo deeſſe, *Cap. IIII.*

Primò quæritur, Quodnam peccatum ſit, quando in iureiurando veritas deſideratur? Reſpondeo, communem eſſe ſententiam: Quotieſcumque iureiurando, quippiam affirmamus, vel negamus, veritatem deeſſe ſcimus, lethale crimen contrahimus, ſiue graue ſit, ſiue leue, & minimum mendacium, quod iureiurando firmamus. Nam pari iniuria Deum afficis, ſi eum teſtem arceſſis in graui mendacio, aut leui confirmando. Sic Theologi, & Canonici iuris interpretes, & Summiſtæ. Præterea, qui putat, & credit falſum eſſe, quod iurat, lethaliter delinquit, ſiue falſum, ſiue verum ſit, quod iurat. Qui item falſum iurat credens eſſe verum, niſi eam potuit iuſtam, ac debitam arbitrio boni viri curam, & diligentiam adhibuerit, vt totam rem prius bene cognitam, & perſpectam haberet, in lethalem ille culpam incurrit. Qui etiam iurat, dubitans tamen, ſit ne falſum, an verum, quod iurat, lethaliter peccat, cum ſe exponat, & obijciat periculo periurij. Si quæras, quando deeſt veritas iureiurando, quod promiſſorium vocatur? Reſpondeo: Quando quis promiſſionem iureiurando confirmat, cum tamen animus, & voluntas deſit id præſtandi, quod iurat, mendaciter iurat, quare lethale crimen admittit. Quæres deinde, an etiam, qui iurando promittit non habens in animo ſeruare promiſſum, grauiter delinquat, ſi promiſſio ſit rei leuis, & minimæ? Reſpondeo, etiam communem opinionem eſſe: quemadmodum in iureiurando, quo aliquid aſſeritur, quotieſcumque veritas deeſt, lethaliter peccatur; ſic etiam cum quippiam aliquis promittendo iurat, nec ſtatuat promiſſa perſoluere, lethalem contrahit culpam, ſiue magnū quid, ſiue paruum polliceatur. Deum enim falſi promiſſi teſtem aduocat. Aequalis autem Deo iniuria fit, ſi eum magnæ, aut paruæ promiſſionis falſæ teſtem adhibeas.

Secundò quæritur, An qui iureiurando aliquid alteri promittit, cum tamen in animo non habeat ei ſe obligare, vim habeat huiuſmodi iuſiurandum? Reſpondeo, tribus modis poſſe quempiam iurando promittere: Aut enim iurat non habens in animo iurare, & huiuſmodi iuſiurandum eſt fictum, & ſimulatum: ore enim tantummodo iurat, non corde, ac proinde iuriſiurandi vim non habet per ſe, quia voluntarium non eſt: aliunde tamen quatenus quidam actus exterior, poteſt iurantem alteri obligare, aut ratione offenſionis, quæ vocatur ſcandalum, aut ratione iniuriæ, aut damni ſubſequentis. Aut iurat quis carens voluntate præſtandi id, quod iureiurando promittit, habens tamen in animo iurare, & ſeſe alteri obligare: & de hoc iureiurando inter omnes conuenit, illud obligationem inducere: ita vt is, qui iurat, ſtare promiſſis debeat, quamuis peccauerit carens voluntate perſoluendi promiſſum. Aut denique quis promittendo iurat, nolēs quidem ſe alteri obligare, ſed volens nihilominus iurare. Et de hoc ſunt duæ ſententiæ: Prima huiuſmodi iurantem ait eſſe obligatum ei, cui iurando promittit. Sic opinantur Caietanus 2.2. quæſt. 89. art 7. ad 4. Sot lib 8. de iuſt. & iure. q. 1. art. 7. ad 4. Couarru. in cap. Quamuis. de pactis in 6. p. 1. §. 4. num 2. Quod probant, quoniam obligatio natura ſua ex iureiurando promanat: nemo autem poteſt, poſitis rerum naturis, earum neceſſarios effectus impedire: ergo cum ex iureiurando obligatio neceſſario naſcatur, non eſt in poteſtate iurantis eam impedire, aut ſubmouere. Deinde probant a ſimili: quemadmodum lex, ſi reuera lata ſit a Principe animo, & voluntate condendi legem, eo ipſo obligationem ſubditis imponit; ſic etiam iuſiurandum, ſi interponatur animo iurandi, nequit ſua obligatione priuari.

Secunda opinio docet, huiuſmodi iuſiurandum nullo obligationis vinculo deuincire iurantem: quod videntur ſentire Angel. Iuramentum. 5. q. 32. Gabr. 3. diſtin. 39. q. 1. art. 2. concluſ. 5. Silueſter. Iuramentum 4. q 19. Nauarrus in Manua. c. 12. nu. 38. Bonau 3. diſt. 39. art. 3. q. 1. & 4 d. 38. a. 1. q 1. & Ricar. 4. d. 38 a. 3. q. 3. & 3. d. 39. art. 2. q. 1. Gloſ. in cap. Literaturam. de vot. & vot. redempt. quod probant a ſimili: ſicut lex conſcientias non tenet, nec ligat, niſi voluntate Principis volentis ſibi populum obligare; ſic nec votum, nec promiſſio, nec iuſiurandum vllam obligatio-

A nem pariat, niſi vouens, promittens, & iurans velit ſe Deo, aut homini obſtringere, & obligare.

In hac controuerſia illud mihi videtur exploratum, & certum in primis; ſi is, qui iurat, ad iurandum voluntatem habet, & nihil de obligatione cogitat, iureiurando eo ipſo ſe deuincit: & hoc ſentit, puto eſſe veriſſimam Caietani, & Soti ſententiam: quoniam ex iureiurando naturaliter, & neceſſario obligatio profluit non impedita aliunde. Si tamen quis iuret voluntatem quidem iurandi habens, nō tamen ſeſe obligandi, incertæ, ac dubiæ quæſtionis eſt, an ex eo iureiurando obligatio maneat, & ſurgat. Caietanus, & Sotus putant oriri obligationem, cæteri negant. Mihi ita probabilis Caietani, & Soti ſententia videtur, vt non inficier oppoſitam, quam Silueſter, Angelus, Gabriel, & Nauarrus ſequuntur, eſſe quoque probabilem: quoniam voti, promiſſionis, & iuriſiurandi obligatio proficiſcitur quidem natura ſua ex voto, promiſſione, & iureiurando; ſed id locum habet in eo, qui cum vouet, promittit, aut iurat, contrariam voluntatem non habet: nam eo ipſo, quod quis ſe alteri obligare non vult, reuocat voluntatem iuran-
B di, & tunc iuſiurandum ſpeciem quidem, imaginem, & ſimilitudinem iuriſiurandi gerit, ſed reuera iuſiurandum nō eſt. quoniam is, qui iurat a iureiurando recedit, ita vt iurando nolens ſe alteri obſtringere, perinde ſe habeat, atque is, qui iurat nolens iurare. In vtroque enim iuſiurandum habet ſimilitudinem iuriſiurandi, ſed re ipſa iuſiurandum non eſt: non aliter, ac ſi Princeps legem ferat nolens tamen ſibi obligare populum, ſpecie quidem, imagine, & ſimilitudine lex eſſe cenſetur, vt tamen lex non eſt.

Tertiò quæritur, An qui dubitat, promiſſionem iureiurando firmauerit, nec ne. Item, an qui certo quidem nouit ſe promiſſioni iuſiurandum adhibuiſſe, ambigit tamen habuerit nec ne iurandi voluntatem, iuriſiurandi nexu, & vinculo teneatur? Sotus in lib 7 de iuſt. q 3. art 2. negat ea ratione adductus: Quia in dubiis, inquit, melior eſt conditio poſſidentis. Quare igitur Titius Verbi gratia, dubitet, iurauerit nec ne, haberi debet tanquam iureiurando ſolutus, & liber, ne in dubio libertatē, quam antea habebat, amittat. Idem quoque cenſet Medina in ſua inſtruct. Confeſſorum lib 1. cap. 14. §. 7. Mihi tamen multo verius vide-
C tur oppoſitum. eum hominem ſcilicet eſſe iureiurando deuinctum: quoniam in dubiis, quod tutius eſt eligere oportet, ne quis ſe peccati periculo obijciat. Quemadmodum ſi quis dubitaret, ſit nec ne excommunicatione, vel irregularitate affectus, eo ipſo debet ſe a ſacris abſtinere: item, ſi quis dubitet, præbuerit nec ne conſenſum peccato lethali, eo ipſo confiteri debet, cum ſacram ſuorum peccatorum confeſſionem coram Sacerdote facit. Ea vero præceptio, & regula iuris: In dubiis melior eſt conditio poſſidentis, locum habet tantummodo in rebus, quæ ad iuſtitiam pertinent: vt ſi dubitem, ſit nec ne res aliena, quam iampridē poſſedi, eam poſſum iure optimo retinere. Aliud verò eſt de rebus, quæ nihil ad iuſtitiam ſpectant, vt ſecundo libro c. 19. q. 10. abunde, quantū ego quidem exiſtimo, declaraui. Idē iuris eſt in eo, qui dubio eſt animo, obligauerit ſe nec ne, cum aliquid iureiurando promiſit: nam aut dubitationem deponere, & abijcere debet, aut aliquid facere, ad quod faciendum iureiurando ſe alteri obligaſſe dubie putat.

Quartò quæritur, An iuſiurandum, quod frequenter
D vrbanitatis gratia alteri præſtari ſolet, obligationem pariat? veluti, vnus alteri honorem tribuens, iurat per Deū, Non ibo, niſi tu præieris, non ingrediar, non bibam, non tranſibo, non ſedebo, niſi tu id primo feceris. Sunt, qui putant eos, qui hac ratione iurant, iuſiurandum penitus violare, ſi contra fecerint. Sed verius eſt, quod Caiet. 2.2. q. 89. art. 7 dub. 2. Sot. lib 8. de iuſt. q. 1. art. 7. Armil. verbo, Iuramentum, num. 11. Tabien. verbo, Iurare, num 11. tradiderunt, eos iuriſiurandi violati reos non eſſe: tùm quia eiuſmodi iuſiurandum adhiberi ſolet ſub tacita conditione; ea nimirum, quod ad me attinet, non præcedam, non tranſibo, niſi tu præceſſeris, niſi tu prior tranſieris: tùm quia iuſiurandum cedit in honorem, obſequium, & bonum alterius: ergo ſi is, cui iuſiurandum præſtatur, ſuo iure cedit, is, qui iurat, liber, & ſolutus eſt ab omni iuriſiurandi vinculo.

Quintò quæritur. De iureiurando doloſè, ac per fraudem in promiſſionibus adhibito, an qui iurat, debeat vel verbis eo ſenſu, quo accipiuntur ab eo, cui aliquid iurando promittit; an verò poſſit ea verba accipere in eum ſenſum,

ſum, quem ipſe mente, & animo ſuo concipit. De hac quæſtione in cap. Quacumque arte. & in cap. Humanæ aures. 22. q. 5. Nauarr. in Manua. c. 12. nu. 8. & num. 18. & 19. & in comment. de hac re, in cap. humanæ aures 22. q. 5. Silueſt. iuramentum 3. q. 2. Angel. iuramentum 4. nu. 6. Soc. lib. 8. de iuſt. q. 1. artic. 7. in 4. argumento. Tab. iurare. q. 13. Quidam ex Nauarro, Silueſtro, & Angelo regulam generalem proponunt, Non eſſe mendacium, quamuis verba ſignificatione ambigua non ſint, ſi ſermo exterior ex aliqua tacita mentis cogitatione verus reddatur, veputa ſi mutuam à me petas pecuniam, & eam cum apud me habeam, reſpondeo me eam non habere, tacite animo concipiens, vt eam ſcilicet tibi mutuò dem: quamuis (inquiunt) ſermo exterior nihil ambiguitatis habeat, & abſolute ſignificem me eam non habere, quia tacita mente retineo me eam non habere, vt tibi mutuò dem: ideò (inquiunt) verum eſt, & nihil iurando peccatur. Quod probant ex cap. Humanæ aures. 22. quæſt. 5. vbi dicitur: Humanæ aures talia verba iudicant, qualia foris ſonant. Diuina vero iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur: quia non debet intentio verbis deſeruire, ſed verba intentioni. Hæc ibi ex Gregorio. Ex qua regula multa deducunt partim quidem vera, partim verò falſa.

Primo quidem aiunt iurantem, vt a periurio liberetur, non debere accipere verba, quamuis ambigua non ſint, in eum ſenſum, in quem accipiens, cui iurat, dum præſtatur, ſed eo tantummodo ſenſu, quẽ ipſe mente tacite concipit. Deinde, fas eſſe cuique iureiurando, vt vitam ſuam conſeruet, latroni, tyranno, aut hoſti promittere daturum ſe illi certam pecuniæ quantitatem, cum tamen in animo habeat nullam ei dare, quia tacitus ſecum dicit, Dabo, ſi debeo. Item, vxorem quidem adulteram, ſed occultam, rogatam à viro de adulterio, poſſe tuta conſcientia iurare ſe nullum adulterium cõmiſiſſe, mente concipiendo, quod tibi confiteri, & aperire debeam. Præterea. Scholaſticos rogatos, an fuerint collocuti cum aliquo ex candidatis cathedram petentibus, poſſe citra mendacium iurare ſe non fuiſſe collocutos, ſi ſermonem tantummodo habuerint de his rebus, quæ ad ſubornandum eos nihil pertinebat. nam alioqui veritatem confeſſi, tanquam inhabiles à ſuffragio ferendo excluderentur. Sic enim iurantes nequaquam mentiuntur, quia mente intelligunt ſe nihil fuiſſe locutos, quod ſtatuta prohibeant. Poſtremò, eum qui venit ex aliquo loco peſte minimè infecto, qui falsò habetur pro infecto: aut eum, qui per locum peſte infectum adeo celeriter tranſiuit, vt nihil eum peſtis attigerit, rogatum à cuſtodibus Vrbis, venerit nec ne ex eo loco, tutò citra mendacium iurare ſe ex eo loco non venire, dummodo intelligat ſe non venire ex loco peſtilenti, aut ſe nihil mali ex peſtilentia loci contraxiſſe. Hæc omnia ex Nauarro quidam collegerunt, quæ ex parte Silueſter, & Angelus ante tradiderunt locis citatis.

Meo tamen iudicio illi regulam ad plura extendunt, & trahunt, quàm par ſit, & quàm Nauarrus, Silueſter, & Angelus voluerint. Nihil enim tam falſum eſſe poteſt, quod non queat ab omni mendacio liberari, ſi aliquid arbitratu noſtro mente tacitum retineamus. Poſſemus enim, quicquid à nobis petitur, quamuis id apud nos habeamus, diffiteri nos habere, intelligentes, vt demus: quicquid fecerimus, quicquid viderimus, quicquid cogitauerimus, decreuerimus, de eo rogati, poſſemus abſque mendacio dicere, Non fecimus, non vidimus, non cogitauimus, non decreuimus, eo nimirum ſenſu, vt tibi dicamus, vel quod tibi dicere debeamus. Quare mihi aliud videtur, quod quibuſdam regulis ſubiectis breuiter perſtringam.

Prima Regula ſit: Si Sacerdos rogetur de his, quæ in ſacris peccatorum confeſſionibus audiuit; poteſt ſimpliciter reſpondendo iurare ſe nihil ſcire, nihil audiuiſſe: quoniam quæ audiuit, ea audiuit, vt Chriſti Domini, & Sacramenti miniſter: nec rogatur à iudice, vt ea prodat, & dicat.

Secunda Regula: Si reus à iudice contra, vel præter ius rogetur de crimine occultè patrato, poteſt tuta conſcientia reſpondendo iurare ſe illud non commiſiſſe, ſe nihil penitus de eo crimine ſcire. Ratio vtriuſque regulæ non eſt ea, quam aliqui reddunt, quod liceat nobis cùm iuramus, verba accipere noſtro ſenſu, quem facimus ipſi, ac fingimus, non eo, quem audientes intelligunt: ſed ea, quia quotieſcumque verba ſunt ſignificatione ambigua, & contra, vel præter ius rogamur, integrum eſt nobis eo ſenſu, quem

A volumus, & concipimus, ea accipere, licet in alio ſenſu audientes accipiant. Ambiguitas autem in verbis poteſt ex multis capitibus ineſſe, nimirum ex ſignificatione, quia ſint ad alia multa, & varia ſignificandum impoſita. Deinde ex loco, ex tempore, ex perſona, ex modo, & ex alijs rei adiunctis, quibus rogamur: quo fit, vt Sacerdos de cuiuſpiam delicto rogatus, iure reſpondeat ſe nihil ſcire, quod iuſtis in ſacra id pœnitentis confeſſione cognouerit: quoniam etſi generatim reſpondeat nihil ſe ſcire, ex modo tamen quæſtionis ſibi propoſitæ intelligitur, ſe non rogari de his, quæ in ſacra confeſſione audiuit. Et proinde cum reſpondet ſe nihil ſcire, in eum ſenſum verba accipiuntur, extra ſacram videlicet peccatorum confeſſionem. Similiter cum quempiam Iudex legitime interrogat de criminibus, ſecundum iura, intelligitur interrogare de his, quæ ad iudicium venire poſſunt. Ergo cum reus de occultis rogatus, quamuis ſimpliciter neget ſe quicquam feciſſe, aut noſſe, intelligitur de ijs, quæ ad iudicem deferri poſſunt. Ex qua Regula deducitur, debitorem, qui debitum integrum creditori ſoluit, in iudicio tamen probare nequit, ſe

B in totum ſoluiſſe, à Iudice coactum, vt iureiurando promittat ſe ſoluturum, poſſe citra mendacium iurare, ſoluam; & deinde, ſi non ſoluat, periurum non eſſe, quoniam iuſiurandum, quo ſe ſoluturum promiſit, iuxta ſententiam à Iudice legitimè latam, intelligebatur, ſe impẽ ſoluturum ſe, quod creditori debebat, ad hoc enim ſoluendum Iudex condemnabat. Et proinde quamuis ſimpliciter reſpondeat, ſoluam, intelligitur, quod creditori debeo, non quod iam ſolui. Item, ſi Titius mutuò accepit à Caio centum, & ea integrè ſoluit; inique tamen in iudicio conuenitur, & rogatur ſimpliciter, acceperit nec ne mutuo à Caio centum, iurare poteſt abſolutè ſe non accepiſſe: nam intelligit mutuum eſſe ſolutione reſciſſum; & mutuum non debetur, quod eſt redditum, & ſolutum, vel quia ſolùm rogatur à Iudice de mutuo, quod debet. Eodem modo ſi accepit centum, & ſoluit quinquaginta, & repetuntur ab eo centum, poteſt iurare ſe nõ accepiſſe mutuò centum, quia quinquaginta iam ſoluit, ac reddidit. Pari etiam ratione mulier morti vicina, & Sacerdoti confeſſa, vel ad iudicium deducta, & coacta iurare ſe cum ma-

C rito in poſterum victuram; cum tamen id præſtare nequeat abſque graui ſui detrimento ob occultum coniugij impedimentum, quod vel in confeſſione aperire commodè, aut in iudicio verum eſſe probare non poteſt, tuta conſcientia iurat, faciam; nec tamen poſtea ad id faciendum vllo iure compellitur: nam cum iurauit, faciam, hunc ſenſum habuit, faciam, quod debeo: aliud enim eam iurare Sacerdos, aut Iudex non cogit.

Tertia Regula: Quoties in conuictu hominum communi, de aliquo rogamur iureiurando adacti, ſi nobis in eo iniuria inferatur; nobis fas eſt iurando verbis ambiguis vti, & ea accipere noſtro ſenſu, quẽ ipſa verba reddere queũt, quamuis ea in audientium animis alium ſenſum ingenerent. Ob iniuriam enim, quæ nobis infertur, integrum nobis eſt noſtro bono conſulere, dummodo ambiguè loquamur, ac poſſint verba ſic arte componi, vt reddantur ambigua. Quare libenter concedimus id, quod paulo ante dicebatur de adultera occulta præter ius à viro rogata; & de eo, qui vt ſe ſaluum tueatur, promittit latroni, tyranno, hoſti, aut ei, qui ipſum iniquè vexat, & de eo, qui ad portas

D vrbis rogatur, venerit nec ne ex certo loco, qui falſo putatur, peſte infectus: qui omnes ambiguè reſpondere queũt, quoniam vel iniuſtè rogantur, vel verè reſpondent, prout interrogari iure poſſunt.

Quarta Regula ſit hæc: Si nulla nobis fiat iniuria nefas eſt verbis vti ambiguis, niſi eo ſenſu ſumantur, quem audientes concipiunt: & multo deterius, ac peius eſt ea in alium ſenſum accipere, atque audientes accipiunt, qui iure nos rogant.

Quinta Regula: Si tenera verba, quibus vtimur, ſignificatione ſua, & communi hominum vſu ambigua non ſunt, nec habent niſi vnicum tantummodo ſenſum, ea vſurpare debemus eo ſenſu, quem reddunt, nec licet nobis etiamſi contra ius, falſque omne interrogemur aliquid mentis cogitatione concipiendo in aliud detorquere. nũquam enim fas eſt mentiri: at is mentitur, qui verba aliter accipit, atque ipſa ſignificant.

De

De Iureiurando, cui iuſtitia deeſt.

Cap. V.

PRimò quæritur de Iureiurando per promiſſionem incautam, an iuſiurandum, quod promiſſionem incautam confirmat, ſit ratum, & firmum. De iureiurando incautè interpoſito in ſermone noſtro Angel. iuramentum 5. num. 1. & ſequentib. Siueſt. iuramentum 2. q. 7. Tabien. iurare, q. 10. 11. & 12. Nauar. in Manua. cap. 12. nu. 15. 16. 17. Sot. lib. 8. de iuſt. q. 1. art. 7. in 2. argumento. Reſpondeo, hoc loco non tractari de Iureiurando, quo quippiam temerè, & inconſideratè affirmamus, aut negamus, ſed de eo, quo incautè, & temerè aliquid promittimus.

In primis igitur, cum quis rem promittit, quæ aut nullo modo fieri poteſt, aut ſaltem is, qui iurat, eam præſtare nequit, Iuſiurandum eſt temerarium, & incautum, & is, qui iurat, lethaliter delinquit, quoniam aut voluntatem habet obligandi ſe alteri, & præſtandi, quod iurat, aut non habet. Si non habeat, mentitur, & proinde in lethalem culpam incurrit, quia mendacium iureiurando confirmat. Si verò habeat etiam lethaliter peccat, quia iurat ſe facturum, quod nouit ſe præſtare non poſſe.

Deinde, qui iurat ſe facturum aliquid, quod citra lethale crimen fieri nequit, incautè iurat, & lethalem culpam contrahit, ſiue in animo habeat promiſſum exoluere, ſiue non habeat. Si non habeat, iurando mentitur, & proinde lethali crimine tenetur: Si habeat, non quidem mentitur, ſed nihilominus ſe lethali ſcelere obſtringit, quia voluntatem habet id præſtandi, quod lethali crimine ſuum auctorem contaminat.

Præterea, qui iurat facturum ſe aliquid, in quo faciendo, peccatum veniale contrahitur, incautum eſt iuſiurandum: vt ſi quis iuret ſe mendacium iocoſum, aut officioſum dicturum, bibiturum, cœnaturum, aut pranſurū plus æquo. Quæres, quale, qui ſic iurat, peccatum admittat in iurando, vel in ſeruando iuſiurandum, lethale ne, an veniale? Reſpondeo, communem eſſe opinionem, ſi voluntatem non habeat præſtandi, quod iurat, lethaliter delinquit, quia in iurando mentitur: ſi verò habeat in animo id facere, quod iurat, non mentitur. Et licet ratī ſint quidā, eum lethaliter peccare, tùm in iurando, tum in ſeruando iureiurando. Hugo in cap. In malis. 22. q. 4. quem ex parte ſequitur Angel. iuramentum 5. q. 2. Verius tamen Siueſt. iuramentum 2. q. 2. & iuramentum 4. q. 1. Antonin. par. 2. tit. 3. cap. 4. §. 1. Tabien. iurare, num. 11. Nauar. cap. 12. numero 15. Piſan. Monaldus, Rodon. quos citat Siueſt. & alij exiſtimant, eum, quo diximus modo, iurantem venialem tantummodo culpam contrahere: quoniam ſicut in eo faciendo, culpa tantùm venialis admittitur: ſic is, qui iurat ſe id facturum voluntate illud præſtandi, venialis tantùm peccati reus eſt.

Si item iuret quis aliquid ſe facturum contra Euangelicum conſilium, veniale peccatum incurrit, quod teſtantur Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 2. Sot. lib. 8. de iuſt. q. 2. art. 3. concluſ. 5. Nauar. cap. 12. nu. 16. Tabien. iuramen. q. 10. quamuis Angel. iuramentum 5. num. 3. & Siueſt. iuramentum 2. q. 7. & Bonauen. 3. diſt. 39. art. vlt. q. 3. exiſtiment, eum in iurando lethaliter, ſiue grauiter delinquere; vt qui iurat non ſuſcepturum ſe Religioſum ſtatum, aut ſacros Ordines, aut Epiſcopi munus, & onus, aut ſacros ordines, aut non auditurum rem diuinam in diebus profeſtis. Hoc tamen ita eſt accipiendum, vt is, qui hæc iurando promittit, non ita iuret, vt Euangelica conſilia contemnat, nec iuret ſe ea non ſeruaturum, quando præcepti vim habuerint: tunc enim abſque dubio lethaliter iurando peccabit.

Quæres, an eiuſmodi iuſiurandum ſit ſeruandum? Hugo ait ſeruari debere in cap. Si aliquid. 22. q. 4. Gratianus verò in cap. Innocens. 22. q. 4. §. Illicitum ergo iuramentū. cenſet, id quod iuramus interdum vitioſum eſſe, quia eſt contra Euangelicum conſilium, ſed non prohibemur ſeruare, veluti ſi quis, ait, poſt votum caſtitatis duxit vxorem, iureiurando promittens ſe ab ea nunquam diſceſſurum, ſeruare iuſiurandum tuta conſcientia poteſt, licet contra votum iurauerit. At in hoc, vt ibi Gloſſa annotauit, verbo, Nūquam. Gratiani ſententia deſeritur: quoniam potius eſt votum implendum, quàm ſequens iuſiurandum ſeruandum. cap. Rurſus, qui clerici, vel vouen. Archidiac. verò in cap. Si aliquid. 22. q. 4. docet iuſiurandum in re aliqua interpoſitum contra conſilium Euangelicum non eſſe ſeruandum, tùm quia eſt temerarium, tàm quia iuſtitiæ, & conſilio Euangelico aduerſatur, nam malum eſt fugiendum, bonum faciendum. Ergo qui iurat ſe aliquod conſilium Euangelicū non ſeruaturum, videlicet religioſæ vitæ inſtitutum nunquam ſuſcepturū, cum iuſtitia pugnat. Abbas, & Ioannes Andreas in cap. Si verò. de iureiuran. ſentiunt, ſi quis iuret ſe nūquam Epiſcopi munus, curam, & onus ſuſcepturum ſeruare debet, iuſiurandum ſcilicet, ne præſit, & vt iuſiurandum nocet bono priuato, non tamen vt bono publico nocet. Mihi magis placet Antonini ſententia, quam ſequitur Nauarrus loco citato; nimirum iuſiurandum eiuſmodi priuata auctoritate violandum eſſe.

Inſuper, ſi iuret quis aliquid ſe non facturū, quod ad officium amicitiæ, pietatis, miſericordiæ, & charitatis in alterum ſpectet, incautè iurat, & venialis ſe culpæ reum conſtituit. Vt ſi iuret ſe nihil mutuo daturum, fideiuſſorem non futurum, non communicaturum cum alio artem, vel ſcientiam, diſciplinamúe, quam nouit vtilem alijs, non facturum obſequiū alicui, eleemoſynam huic, vel illi non erogaturū, nunquam Decurionem, Conſulem, Prætorem, Senatorem, vel Magiſtratum futurū, quod communi, & publico bono obeſſe videtur. Hoc etiam intelligendū eſt, iurando veniale tantummodo peccatū committi, quando id, quod iurat quis, præcepti vim non habet.

Quæres, an iuſiurandū, quo quis iurat ſe non mutuò daturū, nunquam ſi fideiuſſorem futurum, obſeruandum ſit? De hoc multa Canonici iuris interpretes loquantur, Ioannes Andr. Speculator, Archidiaconus, Abbas, Petrus Ancharanus, Oldradus, Antonius, Butr. in cap. Si verò. de iureiur. & in cap. Innocens, & cap. Si aliquid. 22. q. 4. Seruandum eſſe affirmat Laurentius. Sed Archidiac. contra negat, quia eſt temerarium, & charitati aduerſatur: quam ſententiam cæteri ſequūtur, quamuis non ſatis aperte: at meritò. Nauar. loco citato, ait, huiuſmodi iuſiiurandi vinculū non eſſe obſeruandum, ſed propria auctoritate frangendum.

Si quis præterea iuret promittendo rem aliquam indifferentem, & mediam, id eſt, nec bonam, nec malam, iuſiiurandi vinculo minimè tenetur, quamdiu res illa indifferens eſt: Vt ſi quis iuret ſe certo die amputaturū vngues, aut exiturum rus, aut dextro pede, non ſiniſtro egreſſurum domo, aut non niſi hoc, vel illo digito purgaturū aures. Si tamen res illa iureiurando ſubiecta bona fuerit, eo ipſo iurans iuſiiurandi religione, & vinculo aſtringitur. Ex quo perſpicitur qua ratione de multis, quæ iureiurando firmamus, rectè iudicare poſſimus. Iuret quis, Verbi gratia, ſe cum hoc, aut illo homine non collocuturū; hūc, aut illum in domum ſuam non admiſſurum, hoſpitio non excepturum, de hac, aut illa re non acturū; ex huius, vel illius officina nihil empturum; hac, aut illac non tranſiturum. De his enim, & ſimilibus videndum eſt, an boni aliquid habeant, vt re vera habere queunt; nimirum ſi quippiam horum quis iurat, vt omne peccati periculum, & omnem mali occaſionem præcidat: & tunc iuſiurandum eſt ratum, & firmum, & obligationem gignit. Si verò iuret res penitus indifferentes, iurans nullo iuſiiurandi nexu, & vinculo, tenetur obſtrictus.

Secundo quæritur, An iuſiurandum quo quis promittit ſe facturum aliquid ob finem malum ſibi propoſitum ſit alicuius momenti, ita vt iurantem teneat, ac liget? Reſpondeo, aliud eſſe iudicandum de eo, qui iurat ſe facturū aliquid, vt in lite iniqua, aut ludo iure naturali damnato, qualis eiuſmodi eſt ludus trauculentus, aut in bello, quod iniquè gerit, victor euadat, vel vt beneficium Eccleſiaſticum malis artibus obtineat, vel vt rem nefariam habeat cum certa fœmina, vel vt bene ſibi res contingat in furto, vel homicidio committendo, vel vt is, cuius hæreditatem expectat, intereat. Aliud verò eſt de eo iudicandum, qui iurat ſe aliquid facturum, ſi ex bello etiam iniquo ſaluus, & incolumis euaſerit: ſi ex adulterio prolem ſuſceperit, ſi furis, vel homicidæ pœnas non luerit, ſi hæreditatem adierit, ſi ob litem condemnatus non fuerit, ſi ex ludo aliquo iure naturali, & diuino permiſſo, quamuis ratione loci, vel temporis, vel perſonæ interdicto lucrifecerit. In prioribus ſiluis ita vt dixi, iurantibus, iuſiiurandi finis malus eſt; ac proinde iurans nulla iuſiiurandi religione obligatur; nam impium eſt ſe aliquid promittere, vt mali aliquid efficias, vel ſi gratias Deo agas ob malefactum, quaſi Deus fuerit mali, ſiue ſceleris auctor. Quod ſi promiſſio iureiurando firmata per ſe mala eſt, nullam vim accipit ex iureiurando,

iureiurando, neque enim iuſiurandum id, quod per ſe malũ A eſt, confirmare poteſt. At in poſterioribus iuſiurandum non eſt in malum finem relatum, nec fit ad gratias agendas Deo ob malefactum, nam proles ex adulterio ſuſcepta malum non eſt, nec ſi fur, vel homicida, vel iniquum bellum gerens ſaluus, & incolumis euadat per ſe malum eſt. Quando igitur iuſiurandum ad finem malum non refertur, vere iurantem tenet, ac ligat: & tale eſt iuſiurandũ, quo quis promittit ſe facturum aliquid, ſi in bello, furto, lite, ſaluus euaſerit: nam licet belligerando, furando, litigando delinquat; liberatio tamen mali, non eſt res per ſe mala. Similiter cũ quis iureiurando promittit aliquid, ſi filiũ ex adultera ſuſceperit, peccat quidẽ habẽs rẽ cũ adultera, ſed filius ex adulterio genitus, res mala non eſt. Pari ratione fieri poteſt, vt peccet quis beneficiũ Eccleſiaſticũ impetrando, vel hæreditatem, aliudúe emolumentum, & commodum adipiſcendo, loco, vel tempore, vel deſiderio non debito; ſed beneficium, hæreditas, commodumúe obtentum, non ſunt res per ſe malæ. Quare iuſiurandum, quod in malum finem refertur, videlicet, quo aliquid promittitur, vt malum conſequamur, vel quo gratias Deo agamus ob malum, quod ſumus conſequuti: B ſimiliter quũ iuramus nos aliquid facturos, vt res nobis in malo bene ſuccedat, vel quia res bene in malo ſucceſſit, iurantẽ minime obſtringit: at obſtringit illud, quo iuramus nos aliquid facturos ob commodum, vel lucrum, quod Deo auctore ſumus adepti.

Tertiò quæritur, An qui iurat ſe facturum aliquid paruum, & exiguum, lethaliter peccet, ſi iuſiurandum non ſeruet? Sit exemplum: Iureiurando ſi quis promittit ſe puero pomum daturum, aut ſalutationem angelicam, vel precationem Dominicam quotidie recitaturũ. Sunt duæ opiniones: Prima contendit lethale peccatum committi, niſi huiuſmodi promiſſa leuia, & exigua præſtentur. Sic Caiet. 22. q. 89 art. 7. ad 1. dub. Couar. lib. 1. var. reſol. c. 16 num. 2. Tabien. iuramentum n. 11. Armil. iuramentũ n. 12. & Philiarchus tom 1. & lib. 3. cap. 3. de offic. Sacerdotis. Animaduertit autem Caietanus rem minimam poſſe in promiſſionem iureiurando firmatam dupliciter venire, Primò, quando eſt pars alicuius totius, vt ſi iures te daturũ quatuor aureos; & deinde promiſſum exoluas aſſe vnico C denegato. Secundò, quando non eſt pars alterius, ſed per ſe res integra, vt ſi iures te daturum vnum aſſem. Ait igitur Caietanus, quando rem totam iureiurando promiſimus, & deinde promiſſi partem minimam omittimus, non eſſe nos lethalis peccati reos, ſed tantum venialis, quia non ex toto, ſed ex parte minima iuſiurandum violamus. Vt ſi quis iureiurando promitteret, quotidie ſe recitaturum ſeptem Pſalmos, qui pœnitentium eſſe dicuntur, & in recitando vnum tantummodo verſiculum prætermitteret, veniale tantum peccatum contraxiſſet. Quando verò res ſubiecta iuriiurando eſt quidem minima per ſe, ſed integra, & tota materia iuriiurando ſubiecta, & non pars alterius materiæ, ſi tota negligatur, lethaliter delinquitur, quia iuſiurandum ex toto, non ex parte violatur, vt ſi iures te puero daturum aſſem, nucem, vel pomum, nec dederis.

Secunda opinio, docet lethale peccatum non admitti, ſi iuſiurandum in promiſſione rei minimæ adhibitũ nõ ſeruetur. Sic Sot. lib. 8. de iuſt. q. 1. art. 7. & lib. 7. q. 2. art. 2. verſic. verũ ratione leuitatis. Nauar. in Manuali, cap. 12. n. 10. D & n. 40. Anton p. 2. tit. 10. cap 4. §. 1. Sylueſt. iuramentũ 15 n. 7. & Nauar. primũ ſequutus fuit Caietani ſententiam: & poſtea eam refutauit. Hæc ſententia mihi verior videtur, propterea quod cum promiſſum iureiurando firmatum omittitur, non eſt mendacium iureiurando confirmatum, nam qui iurauit, in animo habuit, & iurare, & ſe alteri obligare, & præſtare promiſſum: ſed poſtea voluntate mutata cum iuſiurandum violauit, non eſt mentitus, ſed fidem iureiurando datam perfregit; in qua violatione, magna, aut parua culpa contrahitur, pro varietate rei magnæ, aut paruæ iuriiurando ſubiectæ. Siquidem ſi res eſt vana, inanis, & inutilis, iurantem non ligat: ergo ſi exigua eſt, tenet quidem iurantem, ſed vinculo, & obligatione leui.

Quæres, an qui iurat ſe certo pauperi, vel pauperibus promiſcue ſingulis diebus daturum vnum aſſem, ſiue nũmum æreum, & per annum promiſſum non ſoluit, in exitu anni ſit condemnandus tanquam lethalis peccati reus? Et eadem quæſtio eſt de eo, qui iureiurando promittit ſe quotidie ſalutationem Angelicam recitaturum, & per annum vnum non recitat. Aiunt nonnulli, inter quos eſt Ledoui. Lopez in ſuo inſtructorio, cap. 42. & citat Canũ, quotidie omittentem, in veniale peccatum tantũm incidere, ſed poſtea in exitu anni, in lethale: quia promiſſio euaſit magna, cum tot aſſes debeat reddere, aut toties recitare promiſſas preces, quot elapſi ſunt dies; ac proinde ſi promiſſum non ſoluitur, lethali culpæ tribuitur. Alij contra in vniuerſum aiunt, eum nec quotidie omittentem, nec in exitu anni lethalem culpam incurrere: quia, quod iuraſti te in diem certum facturum, eo elapſo amplius ſub obligatione non cadit. Sot lib. 7. de iuſtit. q. 2. artic. 1. verſ. quocirca ſi votum emiſiſti.

Mihi tamen nec hi, nec illi ſatisfaciunt: eſt enim diſtinctione opus in hac controuerſia dirimenda: Nam dupliciter poteſt aliquid in diem certum, ac tempus promitti: vno modo in honorem, & venerationem diei, vel temporis, & huiuſmodi promiſſiones, & obligationes cum ipſo tempore extinguuntur, & ceſſant. Ex quo fit, vt qui ad ieiunium ſeruandum certis diebus Eccleſiæ lege indictum, aut ſpontaneo voto promiſſum compellitur, ſi ieiunium neglexerit, vinculo eius ieiunij non amplius teneatur ijs B elapſis diebus. Clericus pariter lege Eccleſiæ ad preces horarias quotidie recitandas adſtrictus, ſi vno die non recitet, non amplius ad omiſſas preces ſupplendas obligatur. Altero modo, ad tempus certum promiſſio, & obligatio ſuſcipitur, non in honorem quidem certi temporis, ſed ne vltra id tempus promiſſio, vel obligatio differatur. Sic Eccleſiæ præcepto compellimur ſemel in anno ad peccata Sacerdoti confitenda, ad Euchariſtiam in Paſchate percipiendam: & tamen elapſo anno, vel Paſchate hæc præſtare debemus, quamuis omiſerimus, vt habet probabilior multorum opinio. Cum igitur quis iurando promittit ſe quotidie daturum aſſem, aut ſalutationem Angelicam recitaturum, ſi promiſſio fit ad ſingulos dies ob ſingulorum honorem, ſingulis elapſis promiſſio finitur, & definit; ac proinde Iuſiurandum quotidie violans, veniale ſemper peccatum admittit, quia in re minima, fidem iuſiurandi quotidie perfringit, nec in exitu anni peccatum eſt ab eo lethaliter, quia ſingulorũ dierum elapſu, promiſſio quoque finitur, & ceſſat. At verò, ſi promiſſio non fit ob dierum honorem, ſed ne vltra diem differatur, C venialis quidem culpa quotidie cõtrahitur, quoniam quotidie promiſſio negligitur; ſed ad finem anni lethaliter peccatur, ſi totũ non ſoluitur: tunc enim tot aſſes debentur, quot dies toto anno effluxerunt: & toties Angelica ſalutatio recitari debet, quoties eſt per annũ omiſſa. Et proinde cum res magna euaſerit, niſi tota redditur, ac ſoluitur, lethalis culpa committitur.

Quartò quæritur, An iuſiurandum vim habeat, cũ res promittitur, quæ bonum aliquod longe maius impediat? Reſpondeo, multiplex eſſe ſolere huiuſmodi iuſiurandũ. Verbi cauſa. Iurant multi gratia aliorum ſe aliquid facturos; nimirum ad certum tempus depicturos, tranſcripturos, docturos, adminiſtraturos, gubernaturos, inſeruituros. Dubitatur, an huiuſmodi iuriſiurandi vinculo adſtricti iure queant Religioſorum ſtatum ſuſcipere? Præterea, quis iurando promiſit certæ puellæ ſe eam vxorem ducturum, an iure poſſit Religionem profiteri, vel ad ſacros Ordines promoueri, vel cœlibem vitam amplecti? De iis, & pleriſque alijs ſimilibus promiſſionibus iureiurando munitis generatim dicimus, eas nullius eſſe momenti, quan- D do maius bonũ impediunt: nam id, quod eſt grauius, & maius bonũ, leuiori, & minori, naturali iure præponitur: Et in hoc etiam locũ habet, quod dixit Iſidorus: In malè promiſſis reſcinde fidem, quod refertur in c. In malis. 22. q. 4. Quandocũque ergo huiuſmodi promiſſa iureiurando confirmantur, tacite ea conditio intelligitur, dummodo cum maiori bono non pugnent. Si quis item promiſit ſe ad certum tempus facturũ aliquid cauſa alterius, iure poteſt ad Religionem tranſire, dummodo præter promiſſionem iureiurãdo firmatam, nulla alia obligatio iuſtitiæ acceſſerit, qua reſtituere aliquid, vel ratione iniuriæ, vel damni illati cogatur.

Contra hoc tamẽ facere videtur, quod habetur in cap. Commiſſum. de ſponſalibus, vbi decernit Pontifex, vt quidam, qui ſponſalia iurauerat, & poſtea ad melioris vitæ frugem mentem conijciens, in voluntate, & animo habebat inſtitutum Religioſorum profiteri, prius eam in vxorem ducat, quam ſe ducturũ iurando promiſerat. Quia tutius, inquit, eſt iureiurando ſeruato matrimonium contrahere, & deinde ad Religioſorũ ſtatũ conuolare. Vbi Panormitanus,

nus,

nus, & alij iuris Canonici doctores; Item Palud. 4. diſt. 28. quæſt. 5. art. 3. Sot. 4. diſt. 27. q. 2. art. 5. & Couarr. in 4. p. 1. cap. 5. n. 11. Gloſſam ſecuti, ſentiunt, eum hominem obligatum non eſſe ad præſtandū, quod iureiurando ſpoponderat, eo quòd ſponſaliorum, hoc eſt, futuri coniugij, promiſſio in Religioſorum domicilium ingreſſum, quod eſt maius bonum, impedire non poteſt. Id verò, quod Pontifex ſtatuit, vt ille puellam in vxorem duceret, & poſtea ad Religionis ſtatum commigraret, aiunt fuiſſe Pontificis conſilium, non præceptum. Rurſus, quod idem Pontifex ſubiecit, Tutius eſſe iureiurando ſeruato nuptias contrahere, & deinde Religionem ſuſcipere, interpretantur, Tutius eſſe, non quidem reipſa, ſed hominum opinione. Innocentius verò, & Hoſtienſis in cap. citato commiſſum, & alij, Pontificiæ conſtitutionis auctoritate conuicti, docent, eum, qui nuptias puellæ iurando promiſerat, compelli ad matrimonium contrahendum, nec poſſe prius ad Religionis ſtatum tuta conſcientia tranſire.

Mihi tamen nec horum, nec illorum ſententia probatur; nam priores illi auctores apertè cum Pontificia Conſtitutione pugnant, in qua Pontifex tanquam præceptum tradit, vt eiuſmodi iuuenis prius puellam in vxorem ducat. Cuius quidem rei rationem reddit: Quia tutius eſt, inquit, iuſiurandum ſeruare: quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet: In dubijs, quod tutius eſt, ſequi debemus. Ergo non ſecundùm hominū opinionem Pontifex loqui videtur, ſed ſecundùm rei vim, & naturam. Poſteriores verò mihi minus placent, quia falſum penitus videtur, eum, qui futuras nuptias iurando pollicitus fuerat, potius adigi ad matrimonium contrahendum, quam ad Religionem ſuſcipiendam, cum ſit hoc longe grauius, & maius bonum, quam illud, & iuſiurandum maius bonum impedire non poſſit.

Videtur itaque dicendum, Pontificem in eo cap. Commiſſum, locutum fuiſſe de iuuene, qui poſtquam ad biennium nuptias futuras puellæ iurando promiſerat, ſub biennij finem, hoc eſt, paulo ante biennium exactum Religionem ſuſcipere cupiebat ſed non niſi poſt biennium exactum ingredi in cœnobium Religioſorum conſtituebat, vt interim fructus ex agro colligeret, & debita ſolueret, & domi manens prius in auſtero, & duro vitæ genere, quale Religioſos decet, & quale ſuſcipere, & amplecti in animo habebat, ſeſe exerceret. Vnde cum in Monaſterium ingreſſum poſt biennium differret, quo ſe puellam vxorem ducturum ad biennium iurauerat, Reſpondet Pontifex, tutius eſſe iuſiurandum ſeruare, quoniam biennij tempus elabebatur, & quid allatura ſit futura dies, incertum, & dubium ſit. Sic Innocentius, & Ioan. Andreas Pontificium reſponſum interpretantur. Aut certe dici poteſt iuuenem illum ſub biennij finem ſuſpenſo, & incerto animo fuiſſe, contraheret ne matrimonium, an Religioſorum inſtitutum ſuſciperet; & ita rem totam in tempus differebat: nec enim promiſſum præſtabat, nec ad Religioſorum ordinem tranſibat: & proinde Pontifex decreuit, vt puellam ducat vxorem, & deinde ad Religionis ſtatum ſe conferat, ſi velit: quod Pontificis reſponſum nihil habet, quod cum iure nō congruat. Non enim definit ſimpliciter promiſſionem futuri matrimonij iureiurando firmatam potius exolui debere, quam Religionem ſuſcipi: ſed id definit ſpeciatim in ea cauſa, de qua rogabatur, cum iuuenis ille dubius eſſet, hoc ne, an illud præſtaret, & biennij tempus, & exitus inſtaret: & ideo reſpondet Pontifex: Cum in dubijs tutius, & certius ſit eligendum, & is iuuenis dubius ſit, vtrum ex his duobus agat: & propterea rem totam in dies differat, & biennium conſtitutum ad nuptias contrahendas interim elabatur, ſatius eſt, vt matrimonium contrahat, & iuſiurandum ſeruet: ſiquidem poſt matrimonium ratum nondum conſummatū, intra duorum menſium ſpatium, quod ius concedit in cap. Ex publico. de conuerſ. coniug. deliberare poterit, ſi velit, ſe toto ad Religioſæ vitæ inſtitutum, & ordinem tranſire.

Ex his liquet, quid ſit dicendum de adoleſcentibus, qui ad certa collegia admittuntur, vt iſti eis alantur ob literarum ſtudium, & iureiurando promittunt ſe in Religioſorum domicilium minimè ingreſſuros ad Religioſæ vitæ genus profitendum inicio, & inconſulto eo, cui eſt commiſſa cura Collegij, aut ſe in eo ſtatu perſeueraturos ad certum tempus, ac in ſtudio literario progreſſuros. Exiſtimo enim eiuſmodi iuſiurandum vim, & locum habere, quoniam cedit in communem Reipublicæ ſalutem, & bonū, vt ſint literatorum hominum ſeminaria, ex quibus idonei A Miniſtri deligi queant ad Sacerdotia, & Eccleſiaſtica munera obeunda. Nec huiuſmodi iuſiurandum impedit ingreſſum in Religioſorum ordinem: quoniam admiſſi iureiurando ſpondent non ſe ſuſcepturos Religioſæ vitæ inſtitutū ſine permiſſu eius, cui curæ eſt Collegium. Nō ergo iurāt ſimpliciter eiuſmodi iuuenes nō ſe ad Religionem tranſituros, hoc enim maius bonum impediret, & iureiurando vim penitus abrogaret. Quòd ſi illi melioris vitæ cupidi Religionem ſuſcipere velint, iure poſſunt, petita tamen ab eo facultate, cui eſt Collegij cura concredita, quamuis non obtenta: quoniam iuſiurandum non violāt, cum facultatem petant: nec tamen eam impetrare, ſed petere tantummodo coguntur.

Animaduertendum tamen eſt tuta conſcientia ab huiuſmodi adoleſcentibus iuſiurandum exigi, quo promittāt ſe in animo habere in literarum ſtudia incumbere, & in his perſeuerare. Aliud enim eſt iurare, ſe id in animo habere, aliud verò, iurare ſe non ingreſſuros Religionem ſine conceſſu, aut ſine permiſſu eius, qui Collegium gubernat. Vtrumque enim iuſiurandū cum ratione, æquitate, & iure B conuenit, ſed diuerſum eſt. nam qui primo modo iurat, facultatem petere, iuriſiurandi religione, & obligatione nō cogitur, & quandocūque voluerit, poteſt ad Religionem conuolare: ſatis eſt, ſi dum in Collegium admittitur, in animo habeat in literarum ſtudia operam, & curam conferre. At qui ſecundo modo iurauerit, ad petendam facultatem compellitur, ſi velit Religionem ſuſcipere. Quærit Nauar. conſil. 1. de Regularib. An iuuenes, qui admiſſi in Collegium Anglorum, quod eſt in Vrbe, vi ſtatuti ipſius Collegij iureiurando promittunt ſe poſt abſoluta literarū ſtudia profecturos in Angliam ad religionem, & fidem Catholicam publicè defendendam, docendam, & hæreticos conuincendos, tuta conſcientia ad Religioſorū inſtitutum, & vitam tranſire poſſint. Reſpondet ille, non poſſe: quod probat primo, quia ſeruus in Religionem ingredi iure nequit abſque ſui domini conſenſu. Secundo, quia ſi quis iurando promiſit puellæ ſe illam in vxorem ducturū, ad Religionem ſe conferre non poteſt, niſi prius cum ea nuptias contraxerit, cap. Commiſſum, de ſponſalibus. Tertio, quia Procuratores, Tutores, Curatores, & reliqui ad certam adC miniſtrationem, muneruéue, & officium delecti, & obligationis vinculo obſtricti nequeunt iure ſuſcipere vitam religioſam, quia ſui muneris, curæ, & tutelæ debēt rationem reddere. Quarto, quoniam qui ſunt ære alieno obſtricti, ad Religionem ſe recipere non poſſunt, niſi debita ſoluant.

Mihi hæc Nauarri ſententia non placet, & multo minus eius rationes, & argumenta probantur: quoniam qui iuſiurandum in melius mutat, periurus non eſt: in c. Peruenit 2. de iureiur. habetur: promiſſum non infringit, qui illud in melius commutat: & c. Scripturæ. de voto, dicitur: reus fracti voti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam noſcitur religionis obſeruantiæ commutare. Nec rationes Nauarri aliquid concludunt: nam ſeruus nō eſt ſui iuris, ſed domini poſſeſſio. Item cæteri, quos Nauarrus in medium producit, ſunt aliquo iuſtitiæ vinculo hominibus obſtricti, & ingreſſus in religionem cum alterius damno eſſe nō debet: at prædicti iuuenes ſolùm ſunt iuriſiurandi nexu Deo obligati, quod ingreſſum in religionem impedire iure non poteſt.

Ex his etiam perſpicitur, quid ſit iudicandum de ijs, qui, D dum ad beneficium, & miniſterium Eccleſiaſticum promouentur, iurando interdū promittunt Ordinario loci id exigente, ſe illud non dimiſſuros, & depoſituros gratia alterius, quod dicere ſolent ſe non reſignaturos in gratiam, & fauorem alterius, aut cum alio non permutaturos ſine conſenſu ipſius: Eiuſmodi enim iuſiurandum non impedit, quin ij, quorum animus eſt ſe ad Religioſorum Ordinem, & ſtatum recipere, beneficium deponant gratia amicorum; quoniam illud tantummodo adhibetur, ne is, cui beneficium confertur, ſtatim eo ſe abdicet, & apud Romanum Pontificem per ſe, vel per Procuratorem gratia alterius deponat, reſeruata ſibi certa penſione. Sed ideò exigere ſolent Ordinarij eiuſmodi iuſiurandum: tantummodo is, qui Beneficium impetrat, & obtinet, iurat ſe in animo habere Beneficium ſuſcipere, vt debitum officium præſtet, & Eccleſiæ inſeruiat: quod iuſiurandum æquiſſimum eſt, & cum ipſo Canonico iure conueniens, ne quis Eccleſiæ præficiatur ea voluntate, & animo, vt illam ſtatim cum alia permutet, aut dimittat gratia alterius, retenta ſibi penſione Romani Pontificis auctoritate. Alioqui

enim

enim eſt quorumdam Beneficia impetrantium, & aſſequẽtium, vt ſtatim ea cum alijs commutent, vel iis gratia aliorum ſe abdicent, & ſibi penſiones acquirant.

Aliæ quædam de eadem re quæſtiones diluuntur. Cap. VI.

PRimò quæritur, An iuſiurandum valeat contra ſimplicem, & nudam promiſſionem? Reſpondeo, Innocentium cap. Veniens. de iureiuran. ſenſiſſe eum, qui iurat contra ſimplicem promiſſionem, qua alteri ſe obligauerat, iuſiurandum ſeruare debere, & nihilominus ſatisfacere alteri, cui promiſerat ſe aliquid facturum. Cæterùm Hoſtien. Ioan. Andreas, Abbas, Ancharanus, Antonius, & alij in cap. Veniens. de iureiuran. communi conſenſu contra Innocentium docuerunt, iuſiurandum contra ſimplex promiſſum nullius eſſe momenti, & ponderis. Sic etiam Couar. in 4. de Matrim. p. 1. cap. 4. num. 3. ſic Henri. in cap. Veniens. de iureiur. quamuis Imola in eo capite maluit contra communem ſententiam Innocentij opinioni adhærere. Exemplum propono. Titius certæ puellæ futuras nuptias ſimpliciter promiſit: deinde alteri futuras quoque nuptias iurando ſpopondit. rata eſt, & firma prima promiſſio, quamuis ſit ſecunda iureiurando munita. Similiter promiſiſti Caio te venditurum librum tuum, aut fundum; deinde eundem librum, aut fundum te venditurum alteri iureiurando firmaſti: valet prima promiſſio, quamuis ſimplex, & nuda, quoniam iuſiurandũ in ſecunda promiſſione interpoſitum eo ipſo, quod eſt contra ſimplicem promiſſionem, cum bonis moribus repugnat. nam primæ promiſſioni, & fidei antea datæ aduerſatur, & proinde iuri naturali, quod fidem datam ſeruandam eſſe præſcribit. Quo fit, vt qui contra ſimplicem promiſſionem, ſecundam iureiurando confirmat, ſit in iurando periurus: ac rurſus peccet, ſi ſecundam præſtet prima promiſſione poſthabita, quoniam primæ vinculum cum fuerit prius, eo ipſo eſt arctius. At totum hoc locum habet, cum ſecundæ promiſſioni nullum aliud iuſtitiæ vinculum præter iuſiurandum accedit.

Secundò quæritur, An iuſiurandum ſecundum valeat contra primum? Reſpondeo, minime, ſi cum ſecũdo nullum aliud iuſtitiæ vinculum coniungatur, vt ſi iuraſti te locaturum operas tuas, vel domum certam Caio, & deinde idem prorſus iurando promiſiſti Titio, ſeruandum eſt primum iuſiurandum, & in ſecundo fuiſti periurus, quoniam contra fidem Caio datam iuraſti. Similiter ſi iuraſti te Caio centum daturum; & deinde totidem Titio iurando ſpopondiſti, ſi non habeas niſi centum ea debes Caio dare: alioqui ſi Titio das, iuſiurandum negligis. Duo ex iure Canonico pro hac ſententia faciunt. Primum eſt, quod habetur in cap. Intellecto. de iureiuran. vbi habetur Vngariæ Regem quædam bona ad Regiam dignitatem pertinentia alienaſſe, & iuraſſe nunquam ſe contra eam alienationem venturum, qui in ſua creatione iurauerat nunquam ſe regni ſui bona, aut iura alienaturum. Decernitque Pontifex nullum eſſe ſecundum iuſiurandum. Alterum eſt, quod tradit Gloſſa in cap. Licet, de iureiuran. in 6. communi conſenſu recepta. Si mulier, inquit, iurauerit ſe nõ alienaturam res dotales, aut donatas ſibi propter nuptias: quod ſi alienauerit, reuocaturam ſe alienationem, & poſtea alienauit ſine Iudicis auctoritate, & alienationem iureiurando adhibito confirmauit, valet iuſiurandum primum. Pari modo Epiſcopi dum conſecrantur, iurant non alienaturos ſe ſuæ Eccleſiæ bona abſque Romani Pontificis conſenſu, quæ ſi poſtea alienent, & alienationem iureiurando confirment, ſecundum iuſiurandum nullius eſt ponderis, & momenti. Ita etiam ſi minor iuret ſe nihil alienaturum; & deinde alienet, & iureiurando alienationem corroboret, primum iuſiurandum ſubſiſtit, ſecundum non item.

Tertiò quæritur, An id, quod fit contra promiſſionem iureiurando firmatam, ſit ratum, & firmum? Tres ſunt opiniones. Prima, in vniuerſum, ait, nullius eſſe firmamenti. Sic Hoſtienſis, Speculator, Archidiaconus, & Gaſpar Calderinus, vt teſtatur Syluest. iuramentum 4. q. 12. Secunda opinio diſtinguit, aut id, quod fit, ad temporalia pertinet, & tunc iuſiurandum ſubſiſtit. Vt ſi tibi iurando promiſi me librum, aut fundum venditurum; & deinde alteri vendidi,

A rata eſt, & firma venditio: at verò ſi id, quod fit, pertinet ad ſpiritualia, tunc non valet id, quod fit contra iuſiurandum, vt patet ex cap. Dilecto. de præben. vbi Pontifex conſtituit infirmum eſſe, & inane, ſi Canonici augeant Canonicorũ numerum contra ſtatutum, quod ipſi ediderunt, & iureiurando confirmarunt. Sic Innocentius, Antonius, Imola in cap. Dilecto. de præb. vt refert Couar. in cap. Quamuis. de pactis in 6. par. 2. §. 2. n. 5. Tertia opinio, generatim, ait, id, quod fit contra promiſſionem iureiurando munitam conſiſtere, niſi in certis cauſis iure ipſo exceptis. Hanc ſententiam Panormitanus inquit in cap. Dilecto. de Præb. eſſe communem; immo aſſerit diſtinctionem Innocentij communi conſenſu improbari, quod idem affirmat Couarruuias, cum Decio, & Alciato loco prædicto. Et hæc eſt amplectenda, vt ex ſubiunctis patebit exemplis. Si quis certæ puellæ futuras nuptias iurando promiſit; & poſtea cum alia matrimonium contraxit, matrimonium eſt ratum, & firmum. cap. Sicut ex litteris. de ſponſalibus. Item, qui iureiurando ſpopondit Titio ſe venditurum domum, vel fundum ſuum, & poſtea vendidit Caio, rata eſt venditio. L.
B Quoties. C. De rei vindicat. Præterea, qui iurauit non ſe reuocaturũ procuratorem à ſe conſtitutum ad matrimonium contrahendum; & deinde reuocat, vim habet reuocatio. Gloſſa in cap. vlt. de procuratorib. in 6. communi conſenſu recepta. Inſuper, qui iurauit ſe nũquam reuocaturũ teſtamentum a ſe confectum, & poſtea reuocat, reuocatio valet, vt latè probat Couarr. in Rubrica de teſtamen. p. 2. n. 9. cõtra Hoſtienſem, & Speculatorem. Si quis item, cuius eſt Beneficium Eccleſiaſticum conferre, iurauit ſe illud collaturũ in Titium; & poſtea Caio dedit, firma eſt, & rata collatio, vt vocant; quod teſtantur contra Innocentiũ, Ioan. Selua. tract. de benefic. p. 3. q. 27. & Couar. loco citato. Si etiam Epiſcopus iurauit ſe Eccleſiæ ſuæ bona non alienaturũ etiam ex cauſis iure conceſſis; & deinde alienauit in cauſa iure permiſſa, alienatio ſubſiſtit, vt docent Archidiaconus, Gaſpar Calderinus, quos refert Abbas in c. Intellecto. de iureiur. n. 6.

Obijcies id, quod habetur in cap. Dilecto, de præben. vbi Pontifex ait, non poſſe Canonicos numerum Canonicorum augere, ſi ſtatutũ ediderint, & iureiurando firmarint
C ſe nunquam numerum aucturos. Reſpondeo cum Panormitano, ibi non dici nullius eſſe momenti noui Canonici creationem, ſed Canonicos id facere nõ poſſe, quoniam iurauerunt id non ſe facturos. Firma eſt igitur noui Canonici electio, ſed Canonici ſunt periuri. Hinc etiam efficitur, vt ſi Princeps legem ferat, & iuret ſe nunquam eam abrogaturum, ſi poſtea eam abroget, abrogatio valeat; ita tamen, vt ipſe ſit periurus. Eodem modo, ſi patronus Eccleſiæ iuret ſe Titium Clericum idoneum nominaturum, & oblaturũ Epiſcopo, deinde verò Caium Clericum æque idoneum nominet, & offerat, periurus eſt; ſed nominatio, quæ dicitur Præſentatio, non eſt irrita, & inanis.

Deinde obijcies id, quod habetur in cap. Intellecto, paulo ante producto, vbi Pontifex decernit inutiles, & irritas eſſe alienationes a Rege Vngariæ factas contra iuſiurandum, quo, dum ille Rex crearetur, promiſerat, ſe nihil eorum, quæ ad regiam dignitatem pertinerent alienaturum. Reſpondeo, eas alienationes bonorum non ideo reſcindi, quia contra iuſiurandum factæ fuiſſent, ſed quia cum de-
D trimento, & iactura regni: quare etiam ſi nihil Rex ipſe iuraſſet, pariter diſſoluerentur tanquam communi Reipublicæ ſaluti, & bono pernicioſæ. Demum obijcies id, quod Gloſſa docet in cap. Licet, de iureiur. in ſexto, quando mulier iurauit ſe non alienaturam res dotales, aut ſibi donatas propter nuptias; & ſe reuocaturam alienationẽ, ſi aliquando alienauerit, & poſtea alienauit abſque Iudicis auctoritate: Nihil, ait Gloſſa, valet alienatio. Reſpondeo, nihil valere, quia eiuſmodi alienatio eſt mulieribus noxia, & primum iuſiurandum eſt iuri, & rationi naturali conſentaneum.

Quartò quæritur, An iuſiurandum vim vllam habeat contra bonos mores? Reſpondeo cum communi omnium ſententia nullius eſſe momenti. cap. Non eſt obligatoriũ, de reg. iuris in 6. dicitur: Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum. & l. Si vnus § Illud ff. De pactis, ſic habetur: Illud nulla pactione effici poteſt, ne dolus præſtetur. L. Conuenire. ff. De pactis dotalibus, ſtatuitur: Conuenire non poteſt, nec illa quidem pacta ſeruanda ſunt, nec ob res donatas, vel amotas agatur: quia

altero pacto ad furandum mulieres inuitantur, altero ius ciuile impugnatur: etſi conuenerit ne ob impenſas neceſſarias ageretur, tale pactum non eſt ſeruandum, quia tales impenſæ dotem, ipſo iure, minuunt. Et L. ſequenti Pomponius, dicitur: Pomponius ait maritum non poſſe paciſci, vt dolum ſolummodo in dotem præſtet. L. Si vnus. §. Pacta. ff. de Pactis, habetur: Pacta, quæ turpem cauſam continent, non ſunt obſeruanda: veluti ſi paciſcar, ne furti agā, vel iniuriarum, ſi feceris. Expedit enim timere furti, vel iniuriarum pœnam. Sed poſt admiſſa hæc, paciſci poſſumus. Item, ne experiar interdicto, Vnde vi, quatenus publicam cauſam contingit, paciſci non poſſumus. Et in ſumma, ſi pactum conuentum a re priuata remotum ſit, nō eſt ſeruandum. Hæc ibi. Et cap. Quemadmodum, De iureiuran. dicitur: Illud autem iuramentum eſt procul dubio temerarium, ſi vir iuret vxori, quod eam ſuper nullo crimine accuſabit. Quia ſi mulier fieret infidelis, & nollet cohabitare cum viro abſque contumelia Creatoris, tunc deberet illam ad iudicem ſuum deferre. Hæc Pontifex. Vnde Gloſſa recte ait: Si aliquis iurando promittat ſe non denunciaturum ſontes, non valet iuſiurandum: quia aditus pateſieret delictis. Similiter ſi quis iurando promittat ſe non pateſacturum arcanum, ſuæ fidei commiſſum, iuſiurandum irritum eſt, & inutile, ſi arcanū ſit iniquum, & præſertim communi ſaluti Reipublicæ noxium.

Animaduertendum eſt, bonos mores eſſe varios; alij enim ſunt, quos ius naturale præſcribit, & imperat. Alij, quos ſcriptum diuinum ius præcipit. Alij verò, quos ius ſcriptum canonicum, vel ciuile conſtituit. Cum igitur communis ſententia docet, vim nullam habere iuſiurandum contra bonos mores, intelligit contra bonos mores iuris naturalis, vel diuini ſcripti, vel Canonici. Secus autem eſt, ſi iuſiurandum ſit ſolummodo contra bonos mores iure ciuili inſtitutos, de quibus capite ſequenti tractabitur.

Quando, & quomodo iuſiurandum contractus, & conuenta confirmet.

Cap. VII.

PRimò quæritur, An iuſiurandum confirmet contractus, qui alioqui irriti eſſent, & manent iure ciuili? Quod eſt quærere, An id, quod ſit, & iureiurando firmatur, eo ipſo, vim habeat; cum tamen alioqui iure ciuili ſit irritum? De qua quæſtione agunt Pontificij iuris interpretes in cap. Cum contingat, De iureiuran. & cap. Licet. De iureiuran. in 6. & ciuilis iuris doctores in L. Sacramenta. C. Si aduerſus vendition. Præſertim Barthol. Paul. Albertic. Salyc. Corneus, Iaſon. Vnde Barth. in L. Si quis pro eo. ff. De fideiuſſoribus, quaſdam præceptiones, & regulas tradit, in quibus quidam conueniunt, alij non item. De quibus etiam multa Abbas in cap. Cum contingat. de iureiuran. Couar. in cap. Quamuis pactum. de pact. in 6. p. 2. §. 1. & ſequentibus.

Prima eſt: Quoties contractus eſt contra bonos mores iuris naturalis, vel Diuini, vel Canonici, etiamſi iureiurando firmetur, non ſit ratus, & firmus. Exempli gratia. Pactū, inquit, ne dolus in contractibus præſtetur; hoc eſt, Ne ſi quid mali dolo fiat, reſarciatur, reddaturue. Item: Pactum vt quis domo expellat vxorem, & filios ſuos. Item: Pactū, vt quis venenum præbeat patri, vel alteri innocenti. Pactum, ne quis delinquentem accuſet, aut ne quis arcanum iniquum, & noxium Reipublicæ ſaluti pateſaciat ijs, quibus debet.

In hac quidem prima Regula à Bartholo poſita conueniunt omnes: ea enim colligitur ex c. Non eſt obligatorium. De reg. iuris in 6. & L. Contractus. ff. De reg. iuris. & ex L. Non dubium. C. De legibus. At verò in huius Regulæ confirmationem, aliqua exempla in medium producit Bartholus, quæ cæteri non probant. Ait enim pactionem futuræ ſucceſſionis factam abſque conſenſu eius, de cuius hæreditate agitur, etiam iureiurando firmatam non valere. Quia, inquit, eſt contra bonos mores naturales, quoniam datur occaſio optandæ mortis alterius. Sed alij multi, teſte Couar. in c. Quamuis, de pact. in 6. p. 2. initium. n. 2. docēt, huiuſmodi pactionē eſſe quidem iure ciuili interdictam. L.

A vlt. & L. Pactum quod dotali. C. De pactis. & L. Pactum dotale. C. De collationibus, ſed non iure naturali, ſiquidem & fieri poteſt conſenſu eius, de cuius hæreditate tractatur, & auctoritate Principis; & tamen occaſio optandæ mortis etiam in his caſibus non tollitur. Secundum proponit Bartholus exemplum: Vt ſi quis iurando promittat non ſe reuocaturum primum teſtamentum factum. Nullum eſt, in quit, iuſiurandum, quia eſt contra bonos mores naturales, vt conſtat ex L. Stipulatio. ff. De verbor. ſignificatione. vbi iuriſconſultus ait: Stipulatio hoc modo concepta: Si hæredem me non feceris, tantùm dare ſpōdes: inutilis eſt, quia contra bonos mores eſt, nimirum contra liberam teſtandi voluntatem, quam huiuſmodi promiſſio, & iuſiurandum adimit. Plerique tamen, vt teſtatur Couar. in rubr. de teſtam. p. 2. nu. 15. hoc exēplum non probant, quia tantummodo iure ciuili videtur eſſe interdictum pactum de non reuocando teſtamento iam facto. Tertium producit exemplum: Vt ſi quis, inquit, faciat donationem omnium ſuorum bonorum, etiam futurorum, & iureiurando confirmet, ait non ſubſiſtere huiuſ-
B modi pactum, etiam iureiurando munitum, quia eſt contra bonos mores naturales: aufert enim liberam teſtandi facultatem. Hoc exemplum Bartholi multi veteriſque iuris interpretes approbant, quos citat Couar. in Rubrica de teſtam. p. 2. num. 4. Sed alij hoc pariter exemplum improbant, quoniam donatio omnium bonorum etiam futurorū, ſolum videtur eſſe iure ciuili prohibita, vt conſtat ex L. vlt. C. de pactis. & L. Hæreditas. C. De pactis conuent.

Secunda Regula Bartholi eſt: Quando lex ciuilis ob publicum, & commune bonum potiſſimum lata eſt, iuſiurandum interpoſitum in contractu ea lege interdicto, eum non confirmat: quia in cap. Si diligenti, De foro compet. & cap. Ad Apoſtolicam, de Regularibus, & L. Ius publicū. ff. De pactis. planè dicitur, non poſſe ius publicum pactis priuatorum tolli. Huius ſecundæ Regulæ Bartholus exempla producit, vt L. 2. & L. Quemadmodum. L. Omnes profugi. L. Originarios. C. De agricolis, & cenſitis ſancitum eſt, ne quis poſſit vendere prædium, & retinere colonos agriculturæ prædij aſcriptos: quæ lex lata eſt ob commune agriculturæ bonum. Ideo, inquit Bartholus: Si quis præ-
C dium emendo hoc iure cederet, & iureiurando firmaret, nihil efficeret. Item in L. Senatus. ff. De contrahen. empt. & L. Cætera. ff. De legat. 1. Statutum eſt, ne quis domum, villamve diruat, quò plus ſibi acquiratur. Item, ne quis vendat marmora, aliaſue res affixas ædibus, eo quòd intereſſit Reipublicæ, ne ædificia publica, ſiue priuata deformentur. Si quis igitur hoc iure cederet, & iureiurando confirmaret, totum irritum eſſet. Item L. Properandum. §. Sed etſi quidem. C. de Iudic. Statuitur inſtantiam litis per triennium extingui, ne lites immortales fiant. Si quis iurando hoc iure cederet, nullus eſſet contractus, ait Bartholus. Quod Felinus, Imola, Alexander, & Couarruuias approbant, vt videre licet apud ipſum Couar. in cap. Quamuis. de pact. in 6. p. 2. §. 1. num. 2. & 3. Similiter in L. 2. C. De donationibus inter virum, & vxorem. & L. Miles ita. §. Mulier. ff. De milit. teſtam. Statuitur, ſi quid miles meretrici, aut concubinæ donauerit, donatio non valet; idem quoque iuris, vt Gloſſa eſt, ſi quid Clericus, vel aduocatus donet eidem, quoniam iure Clericus, & aduocatus milites, quāuis non armati cenſentur. Quare etiamſi iureiurando firme-
D tur non valet, ait Bartholus, & approbant Couarruuias, Aymon, Ripa, Antonius, vt teſtatur idem Couar. loco citato, num. 4. Item, poſito ſtatuto, quo debitor frumenti liberatur, ſoluendo certam pecuniæ quantitatem pro quolibet frumenti debiti modio: quoniam intereſt Reipublicæ ciues, & ruſticos plures habere, qui frumentum ſeruent: Si quis iurando hoc ſtatuto cederet, irritum totum eſſet. Bartholus, Couarruuias. Alciatus, vt ex eodem Couarru. conſtat loco citato. Similiter ſolet eſſe ſtatutum, Ne nobilis ob æs alienum in carcerem mittatur, ſi bona non habeat, ex quibus debita pecunia ſolui poſſit. Si quis nobilis iurando hoc ſtatuto cederet, nihil efficeret: quoniam eſt ſtatutum ob publicum nobilium hominum bonum. Cæterùm Imola, & alij, quos Couarruuias citat loco citato, hanc Bartholi ſecundam regulam, & exempla minime probant.

Tertia Regula Bartholi eſt: Contractus lege prohibitus in odiū, & pœnam eius, cuius gratia fit, ſi iureiurando firmetur, ratus, & firmus non ſit, iuſiurandum tamen niſi legitima auctoritate laxetur, remittaturue, ſeruari debet.

Vt ſi quis iurauit ſe ſoluturum vſuras, cap. Debitores. De iureiur. & cap. Significãte, de pignorib. Item, ſi quis iurando promitteret latroni, hoſti, tyranno, ſe daturum centũ, ne occideretur ab eo: Si quis item iurauit ſe ſoluturum mille aureos, ne iniquè vexetur ab alio, in his vtile eſt iuſiurandum, ita vt ſeruandum ſit, niſi Eccleſiæ auctoritate relaxetur, aut conſenſu eius, cui eſt facta promiſſio, remittatur; contractus tamen, hoc eſt, ſi promiſſum perſoluatur, vim non habet; quoniam qui recipit promiſſum, & id facit per vim, aut metum, turpiter recipit; & præterea reſtituere debet. Et hanc Regulam omnes admittunt: nec tamen cum Bartholo conueniunt in quibuſdam exẽplis, quibus vtitur. Nam ait ille ex hac Regula colligi, vt ſi filius familias cedat iureiurando, Senatuſcõſulto Macedoniano, & creditori ſoluat poſt mortẽ patris pecuniam mutuo acceptam, dum pater viueret, non confirmari iureiurando contractum, & tuta conſcientia poſſe ſolutam repetere, quamuis mortuo patre debuerit promiſſum creditori ſoluere: quoniam, inquit, Senatuſconſultum Macedonianum conſtitutum eſt in odium creditorum, vt conſtat ex L. 1. ff. Ad Senatus conſultum Macedonianum. In hoc exemplo cum Bartholo conuenit Abbas, non tamen Antonius, & Imola, vt teſtatur Couarruuias cap. citato. §. 3. num. 4.

Quarta Regula Bartholi eſt: Quoties contractus, vel pactum ſolùm iure ciuili prohibetur, potiſſimum ob priuatum iurantis commodum, ſi iureiurando firmetur, fit ratus & firmus. Hanc quoque Regulam veram eſſe cæteri confitentur: at exempla quædam à Bartholo adhibita nõ omnes approbant. Ait enim contractum à prodigo, cui auctoritate Iudicis contrahere eſt interdictum, iureiurando minime confirmari, quoniam non eſt illi interdictum contrahere ob ipſius commodum priuatum; ſed eo quòd integro iudicio carere cenſetur. Hoc exemplum, & rationem Bartholi, teſte eodem Couarr. cap. citato. nu. 8. approbant quoque Baldus, Angelus, Paulus, Iaſon, Alexander: ſed contractum eiuſmodi iureiurando confirmari, ſentiunt Antonius, Imola, Romanus, & Aretinus: quoniam ſolùm prohibetur contrahere ob priuatum eius bonum. Sed Couarruuias cum Bartholo ſentiens ait eſſe illi interdictum contrahere, eo quod creditur pleno iudicio carere; ſicut prohibetur furioſus, vel amens contrahere, niſi vterque contrahat curatoris auctoritate. At verò omnes, vt patet apud Couarruuiam cap. citato. num. 3. admittunt aliud Bartholi exemplũ de fœmina fideiuſſionis contractum ineunte, & eum iureiurando confirmante: qui contractus ſit ratus, & firmus ob iuſiurandum adhibitum; licet contractus fideiuſſionis in fœmina iure ciuili minimè ſubſiſtat, vt conſtat ex Senatus conſulto Velleiano: nam hic contractus lege Ciuili prohibetur, vt fœminarum priuato commodo conſulatur. Præterea Bartholus diſtinguit: Quando lex prohibet contractum verbis in perſonam contrahentem directis, non confirmatur contractus iureiurando: nam qui contrahit, cum prohibeatur lege contrahere, lethaliter delinquit, quoniam legem violat: at verò quando lex prohibet contractum verbis non in perſonam, ſed in rem directis, contractus iureiurando confirmatur; quoniam qui contrahit, non peccat, eo quòd non agit contra legem, cum non ſit à contrahendo lege ſubmotus. Sed hanc Bartholi diſtinctionem, & rationem eius, meritò plerique tùm Canonici, tùm Ciuilis iuris interpretes confutant, Antonius Butrius, Ioannes Imola, Petrus Ancharanus, Abbas, Decius, Iaſon, Alexander, Paulus, & Couarruuias docentes, ſiue verba legis prohibentis contractum, in perſonam, ſiue in rem dirigantur, contractus iureiurando confirmatur, ſi ſolùm ſit lege prohibitus ob priuatorum bonum; non peccat, qui contrahit, & contractum iureiurando corroborat.

Sed conceſſis prima, & tertia Regulis Bartholi, cũ Imola, ex his vnum efficimus, quo quæſtioni propoſitæ in vniuerſum reſpondemus. Quando contractus ſolùm eſt iure ciuili interdictus, iureiurando interpoſito confirmatur, vt ſubiunctis patet exemplis. Si mulier res dotales, aut ſibi donatas propter nuptias ſine auctoritate Iudicis alienat, nulla eſt iure ciuili alienatio, vt conſtat ex L. Iulianus ff. de fun. dotali. & Authen. ſiue a me. C. ad Velleian. at verò ſi alienationem iureiurando confirmet, etiam ſine auctoritate Iudicis, iuſiurandum alienationem cõfirmat. c. Cum contingat, De iureiurando, & cap. Licet, De iureiur. in 6. Item lex ciuilis, vt habetur in L. Pactum dotale. C. de collat. & L. Si quando. & L. Pactum quod dotali. C. de pactis, damnat pactum factum à filia in commodum, & bonum Patris, vt dote contenta in bonis paternis, non amplius ſuccedat: at verò ſi filia huiuſmodi pactum iureiurando confirmet, iuſiurandum, pactum reddit ratum, & firmum, c. Quamuis. De pact. in 6. Præterea donatio omnium bonorum etiam futurorum iure ciuili inutilis eſt, & inanis, L. vlt. C. de pact. & L. hæreditas. C. De pact. conuent. Verùm ſi iureiurando firmetur, vim habet. Amplius donatio abſque inſinuatione facta, iure Ciuili infirma eſt, & irrita, at ſi iureiurando confirmetur, ſubſiſtit, vt docet Ioan. Andr. contra Bart. & Salicetum, teſte Silueſt. donatio. 1. quæſtion. 6. Donatio quoque inter virum, & vxorem, aut inter patrẽ, & filium iure ciuili damnatur, at iuſiurandum ſi interponatur, eam confirmat, vt habet communis vtriuſque iuris doctorum opinio: vt teſtantur Couarr. in Rubr. de teſtamen. p. 2. nu. 10. & Silu. donatio. 1. quæſt. 4. Pactum etiam de non reuocando teſtamento iam facto, iure ciuili non probatur; at ratum, & firmum eſt, ſi iureiurando firmetur. Similiter lex ciuilis prohibet, quo minus à viro fideiuſſores dentur pro dote reſtituenda, ſi tamen dotis reſtituendæ promiſſioni fideiuſſio accedat iureiurando firmata, valet. Item minor, niſi auctoritate curatoris, vel tutoris, & iudicis donare, aut alienare non poteſt. L. Pupillus. ff. De acquiren. rerum dominio; at ſi iureiurando donationem confirmet, ea vim habet: ita vt repeti non poſſit, quod fuerit per eum donatum, alienatumúe, quamuis abſque formula ſolenni iuris ciuilis, vt habetur in Authen. Sacramenta puberum. C. Si aduerſus venditionem.

Quo efficitur, vt ſi ſtatutum maritto præcipiat, ne arrhas vxori donet vltra decimam partem ſuorum bonorum, & nihilominus ſi quis vir donando decimam partem excedat, & donationem iureiurando confirmet, iuſiurandum eam reddit ratam, & firmam. Sic etiam, ſi ſtatutum vetuerit, ne pater filiæ, quam in Matrimonium collocat, det dotem vltra certam ſuorum bonorum quantitatem, conſiſtet donatio vltra eam quantitatem, ſi iureiurando muniatur. Sequitur ergo, vt exempla à Bartholo ſupra poſita ad ſecundam ſuam Regulam comprobandam, quamuis à multis aliis vtriuſque iuris doctoribus comprobẽtur, incerta ſint, & dubia, & multorum iudicio falſa. Si tamen contractus iure Canonico ſit irritus, iureiurando non confirmatur. Vnde ſi clericus iurando cedat canoni, ſiue conſtitutioni, quæ prohibet quo minus Clerici coram Iudice Eccleſiaſtico conueniri queant, nullus eſt contractus. Similiter ſi pœna apponatur promiſſioni, aut ſtipulationi matrimonii futuri, licet iureiurando roboretur, eſt inutilis, & inanis, quia pugnat cum libertate coniugii, quam in matrimonio contrahendo ius canonicum requirit, & poſtulat in c. Gemma, & c. Cum locum, De ſponſalibus.

Ex dictis efficitur nudum pactũ, & ſimplicem pollicitationem, ſi iureiurando firmetur, ita confirmari, vt actionem etiam iure ciuili producat: nam licet ex pollicitatione, quæ eſt vnius alteri præſenti, ſiue abſenti facta promiſſio, iure ciuili non oritur actio, nec item iure ciuili ex nudo pacto, quod in duorum conſenſu, nulla cauſa intercedente conſiſtit. L. Iuris gentium. §. Quinimmo ff. de pact. ſed iure Canonico ex eo actio naſcitur, vt ait Gloſſa communi conſenſu recepta c. 1. De pactis: & proinde ſi nudum pactum, vel pollicitatio iureiurando muniatur, actionem vtroque iure gignit, vt ex communi ſententia Couarruuias oſtendit in c. Quamuis. de pact. in 6. p. 2. §. 4. n. 13.

Secundò quæritur, An iuſiurandum contractus confirmet iure ciuili prohibitos, ſi per metum in eis poſitum fuerit. Communis eſt ſententia, quam refert Couar. in cap. citato. p. 3. §. 4. nu. 2. non confirmare: & in c. Cum contingat. de iureiu. habetur huiuſmodi iuſiurandum eſſe ſeruandum, ſi fuerit abſque vi, & dolo, & ſponte præſtitũ, ſponte interpretantur omnes, ſine metu. Si quæras, an ſit neceſſaria iuriſiurandi abſolutio, vt quis poſſit agere contra iuſiurandum in contractibus metu interpoſitum? Duplex eſt opinio: Prima negat eſſe neceſſariã, Abbas, Felinus, Franc. us, Alciatus, quos citat Couar. lib. 1. varia. reſolut. c. 4. n. 7. & in Epitom. ad 4. lib. Decre. p. 2. c. 3. § 5. Secunda affirmat requiri. Hanc tuentur Ioan. Monachus, Ioan. Andreas, Dominicus, teſte Couarruuia: qui ſimiliter ait Abbatis ſententiam eſſe vſu receptam, licet ſecunda opinio magis cum iure conſentiat: prima ſententia mihi magis probatur.

Tertiò quæritur, An iuſiurandum contractus iure ciuili interdi-

interdictos confirmet, ſi in eis dolus contigerit? Reſpõdeo non confirmare, vt patet ex cap. Cum contingat. De iureiuran. & cap. Licet, de iureiur. in 6. vbi enim doloſè contrahitur, is, qui contrahit deceptus, conſentire minimè cenſetur. Si roges, an vt is contra iuſiurandum agat, abſolutione iuriſiurandi indigeat? Communis eſt ſententia, teſte Couar. in cap. Quamuis, de pact. in 6. par. 3. §. 4. nu. 1. non eſſe neceſſariam abſolutionem.

Quartò quæritur, An iuſiurandum confirmet contractus, in quibus alter contrahentium grauiter læditur in eo, quod ſua intereſt. Duæ ſunt opiniones: Prima negat confirmare, quam tenent, teſte Couar. in cap. citato. p. 3. §. 4. n. 3. Ioan. Calderinus, Petrus Ancharanus, Antonius Butrius, Abbas: immo Decius eam communem eſſe teſtatur: & ratio eſt, quia deceptus, aut læſus, non creditur conſenſiſſe. Secunda opinio affirmat confirmare. Eam habent Archidiaconus, Francus, Imola, Alexander à Couarruuia producti. Quidam has duas ſententias conciliare contendunt, ita vt prima locum habeat, quando detrimentum, & damnum eſt rei acquiſitæ in contractibus. Secunda verò, in contractibus, in quibus detrimentum eſt rei acquirendæ, quos Couarruuias confutat, aliter concilians, vt prima locum habeat, quando læſus eſt quis, ſiue in re acquiſita, ſiue acquirenda, ita grauiter, vt ſit damnum enorme: Secunda verò, quando non ita grauiter læditur. Ex quo deducit, vt ſi Maior iuret contractum venditionis, in quo vltra dimidium iuſti pretij decipitur, non poſſit agere, ſi deceptio fuerit paulo maior dimidio, cum alioqui ſi contractus nullum iuſiiurand. haberet firmamentum, poſſet agere. Gloſſa in L. Rem maioris. C. De reſcindenda venditione. & Gloſſa in cap. penul. De empt. & vend. Si verò, inquit Couarruuias, deceptio ſit immodica, & enormis, ſiue in contractu venditionis, ſiue cum quis cedit iure hæreditatis acquiſitæ, vel acquirendæ, iuſiurandum non confirmat contractum. Pari ratione Minor ſimpliciter contrahens iureiurãdo poſito, eo ipſo, cenſetur cedere beneficio ætatis, hoc eſt, perinde cõtrahit, ac ſi maior ætate eſſet; nõ tamen ex hoc excluditur à beneficio legis concedentis actionem, quando eſt deceptio vltra dimidium iuſti pretij. Sic Gloſſæ paulo ante citatæ. Hoc tamen intelligitur, niſi promiſerit ſe non facturum contra contractum, neq; ratione minoris ætatis, nec alia qualibet cauſa. Ita Gloſſæ prædictæ, ſic etiam ſi Minor cedat hæreditate acquiſita, vel acquirẽda, cedit beneficio minoris ætatis, ita vt facere contra contractum non poſſit.

Quintò quæritur, Quo pacto iuſiurandum contractum confirmet iure ciuili interdictum? Quod eſt quærere, an ita confirmet, vt contractus omnino valeat, an verò ita, vt is, qui iurauit, id præſtare debeat, quod iurando promiſit, niſi iuſiurandum legitima auctoritate relaxetur: nam plurimum refert, an iuſiurandum primo modo contractũ confirmet. Si enim ita confirmet, non ſolùm is, qui iurauit, debet id, quod promiſit, exſoluere, aut ſtare conuentis, ſed etiam eius hæredes, aut cæteri, qui ius habent, debent pariter promiſſum, aut contractum ſeruare. Præterea etiamſi iurans, iuriſiurandi vinculo Eccleſiæ auctoritate ſoluatur; non idcirco poteſt contrauenire contractui, qui ob iuſiurandum interpoſitum, eſt ratus, & firmus. Si verò ſolùm ſecundo modo contractus iureiurando firmetur, is, qui iurauit, debet promiſſum ſeruare; alioqui ſe periurij crimine obſtringet; hæredes verò, & cæteri non debent promiſſis ſtare, & promiſſa perſoluere, quia nullo ſe iuriſiurandi vinculo alteri obligarunt, & iuriſiurandi vinculum ad hæredes non tranſit.

Duæ ſunt opiniones: Prima affirmat iureiurando ita contractum confirmari, vt non ſolùm is, qui iurauit, periurij crimen incurrat, ſi promiſſa non ſeruet, ſed etiam contractum valere, ita vt hæredes debeant ſtare rebus contractis, & ita ſtare vt ſi is qui iurauit, vel eius hæres aduerſus contractum aliquid efficiat, irritum ſit, & inane. Ita opinantur teſte ipſo Couar. in c. Quamuis de pactis. p. 2. §. 1. n. 7. Ioan. Monachus, Ioan. Andr. Archidiac. Ioan. Calderinus, Ioan. Lignanus, Federicus, Abbas, Petrus Ancharanus, Ioan. Imola, Gloſſa, Bartolus, Baldus, Cynus, Alciatus, Curtius iunior: immo ait Abbas hanc ſententiam eſſe communem; idem etiam teſtatur Couarruuias in capit. Quamuis pactum. de pactis in ſexto. par. 2. § 1. numero 7.

Secunda opinio docet contractum iureiurando ſolùm confirmari, ita vt is, qui iurauit, debeat præſtare promiſ-

A ſum, alioqui periurij ſcelere ſe polluet: ſed ſi violato iureiurando rem contra conuentum, & pactum alteri dederit, donatio conſiſtet. Item eius hæredes non oportet conuenta ſeruare, nec ipſe, qui iurauit, debet præſtare promiſſa, ſi iuſiurandum legitima auctoritate relaxetur. Ita ſentiunt Antonius Butrius, Ioannes Faber, Cumanus, Fortunius, Iaſon, Igneus, quos refert Couarr. loco citato. At prima opinio cũ ſit communi Canonici iuris interpretum, immo legum etiam Doctorum conſenſu recepta, amplectenda eſt: mihi enim verior apparet, remque vnicò exemplo ex ijs, quæ paulo ante propoſui, declaro. Donatio abſque inſinuatione facta iure ciuili rata, & firma non eſt; eam tamen iuſiurandum confirmat hoc ſenſu, quod is, qui iurauit, non ſolùm vt iuſiurandum ſeruet, donare debet, quod promiſit, alioqui periurij culpam contrahit; ſed ſi non donet, eius hæredes ſunt ad donandum compulſi, & is, qui iurauit, repetere rem donatam iure non poteſt, licet iuſiurandum Eccleſiæ auctoritate relaxetur, quoniam donatio iureiurando firmata ſubſiſtit, & vim habet.

Sextò quæritur, Quo pacto, cum quis iurat ſe ſoluturum
B vſuras, iuſiurandum promiſſionem confirmet, quæ alioqui, ſi ſimplex, & nuda cæterumodo fuiſſet, nihil penitus valuiſſet? cum tamen paulo ante in tertia Regula Bartholi communi omnium ſententia recepta dictum ſit, Contractum inodium, & pœnam eius, cuius gratia fit, lege interdictum, non confirmari iureiurando. Ratio quæſtionis eſt, quia promiſſio ſimpliciter facta vſurario, latroni, hoſti, tyrannoſi ob metum mortis, aut ei, qui vexat iniquè, irrita eſt, & inanis; ergo nec iureiurando conſtabilita, ſit rata, & vtilis, quoniam iuſiurandum firmare non poteſt id, quod eſt alioqui irritum, & inane. Præterea, Regula iuris præcipit, vt id, quod alteri accedit, vim, & naturam ſequatur eius, cui accedit cap. Acceſſorium. de regul. iuris in 6. & L. Cũ principalis. ff. de reg. iuris. ergo ſi iuſiurandum promiſſioni accedit, quæ irrita eſt, & infirma, irritum erit. Nec obſtat, quod iuſiurandum contractus confirmet, qui alioqui non iure ſubſiſterent, vt patet ex quæſtione proxima: hoc, inquam, nihil impedit, quoniã vt iam dixi, iuſiurandũ confirmat contractus, quos ius ciuile non probat: ſed ius Canonicum conſtituit, vt eiuſmodi contractus iureiuran-
C do firmati, vim habeant. At cum quis latroni promittit ſe ei centum daturum, ne ab eo occidatur, nulla eſt iure naturali promiſſio, ergo non poteſt iureiurando firmari.

Caietanus 2. 2. q. 89. art. 7. in reſponſ. ad tertium, de hac quæſtione diſputans multa dicit, ſed reuera quæſtionem non ſoluit: ſicut nec Sotus lib. 8. de iuſt. q. 1. art. 7. in tertio argumento, propoſitis argumentis aptè reſpondet: quoniam vterque auctor tanquam certum concedere videtur, quod mihi non ſolùm incertum, & dubium, ſed falſum etiam apparet. Fatentur enim illi, eiuſmodi promiſſionem ſimplicem, eſſe per ſe irritam, & inanem. Caietanus nullam eſſe promiſſionem opinatur: quoniam fit, inquit, promiſſio homini, & cũ ei ſit inutilis, quia reſtituere debet, ſi ei promiſſum ſoluatur, nullius eſt momenti. Sed hoc meritò Sotus confutat; ſatis enim eſt, ſi is, qui promittit, in promittendo bene agat, ſiquidem tunc bonum iurat. Sotus verò cenſet irritam eſſe per ſe promiſſionem, quoniam is, cui fit promiſſio, extorquet eam, & cogit alterum promittere. At nec hoc ſatisfacere alijs videtur, quoniam etſi is male facit, cæterùm qui promittit, bene agit: quare ſi promiſſio
D irrita eſt per ſe, vt illi volunt, non video quo pacto iureiurando firmetur. Neque enim iuſiurandum cõfirmat, quod eſt per ſe, hoc eſt iure naturali irritum, & inane. Arbitror itaque dicendum eiuſmodi promiſſionem, quantum eſt ex iure naturali non eſſe irritam, quoniam etſi vſurarius, vel latro turpiter promiſſum exigit, & turpiter ratum, & acceptum habet; is tamen, qui promittit, haud malè promittit: nam promittit, vt ſeipſum ab iniqua vexatione liberet, & vt ſalutem, & vitam tueatur, & ſeruet. Cum deinde promiſſum exſoluit, non peccat, quoniam peccatum non eſt in eo, quod fidem datam ſeruet, & quòd promiſſa ſoluat. Solùm igitur delinquit vſurarius, vel latro, tùm in exigendo promiſſum, & id ratum habendo, tùm in accipiendo ſolutum. Vnde cum huiuſmodi promiſſio ſimplex irrita non ſit iure naturali, & alioqui rata eſſet, & firma, ſi iura humana, ciuilia, & canonica eam ratam, & acceptam haberent, iureiurando confirmatur, quia ius Canonicum ſtatuit, vt iuſiurandum ſeruetur, cum ſine interitu ſalutis ſeruari poſſit.

A Quare ſimplex promiſſio vim non habet, quoniam ius humanum noluit, vt haberet ad odium, & pœnam eius, qui turpiter, & iniquè exigit: firmata verò iureiurando ſubſiſtit, quia nullum eſt ius humanum, quod eam irritam, inanemque reddat. Eſt autem hoc ſenſu rata, & firma, quod is, qui iurauit, debet promiſſum exoluere, niſi eius iuſiurandum Eccleſiæ auctoritate relaxetur: relaxato tamen iureiurando liber eſt ab obligatione, quam ſoluere debebat, vt cum Abbate docet Couar. in cap. Quamuis, de pactis in 6. p. 2. §. 3. n. 2. & licet ſoluerit, ne periurus eſſet, poteſt ſolutum repetere, quoniam non iurauit, ſe non repetiturum. Dices: Quid ſi iurauit ſe nunquam ſoluturum? Reſpondeo, tunc neceſſe eſſet petere ab Eccleſia eiuſmodi iuriſiurandi relaxationem, vt colligitur ex cap. 1. De iureiuran. Inſiſtes: Quid ſi iurauerit non ſe petiturum iuriſiurandi abſolutionem? Reſpondeo, nihilominus poſſe petere, quoniam tale iuſiurandum bonos mores euerteret, vt annotauit loco citato Couarr. Quæres cauſam, cur iura ſtatuerint, vt ſimplex promiſſio vim habeat, & tamen habeat iureiurando firmata? Reſpondeo, negari non poſſe, quin etiam iure humano decerni queat, vt eiuſmodi promiſſio iureiurando etiam firmata non valeat, quemadmodum iure quoque humano poſſet côſtitui, vt ipſa ſimplex promiſſio vim, & firmamentum haberet, ſicut iure naturali rata, & firma habetur: id enim meretur is, qui turpiter promiſſioné extorquet. Sed ius Canonicum ob cultum, & venerationem iuriiurando debitam noluit promiſſionem iureiurando firmatam irritam reddere, ſed voluit vt is, qui iurauit iuriiurandum ſeruet, aut relaxationis beneficium impetret; aut ſi promiſſum exoluerit, officio Iudicis repetat; & ita iuriſiurandi cultus debitus retinetur, & ſic promittentis bono conſulitur, & peccatum exigentis turpiter, & inique iuſiurandum, debite punitur. Vnde Regula iuris in cap. Acceſſorium, De reg. iuris in 6. & Regula in L. Cum principalis. ff. De reg. iuris, vbi dicitur: Cum principalis cauſa non conſiſtit, nec ea, quæ ſequuntur locum habent: nihil obſtat, quia iuſiurandum, quando principali accedit, contra, aut præter leges ciuiles, vim habet, principale non item: vt cum communi doctorum ſententia docuit Couarruuias loco citato.

Septimò quæritur, An iuſiurandum ex animi perturbatione, nimirum ira, aut triſtitia, interpoſitum, in promiſſis ſit alicuius momenti. De qua quæſtione Abb. in c. Sicut ex literis. de iureiur. Silueſt. iuramen. 4. q. 9. Angel. iuramen. 5. n. 8. & Io. Andr. Antonius, & cæteri in c. Sicut ex literis. de iureiu. Si perturbatio rationis vſum nô adimat, iuſiurandum vim, & locum habet, quamuis facilius Eccleſiæ auctoritate relaxari queat. Cuiuſmodi eſt iuſiurandum, quo quis in naufragij, belli, peſtis, & hoſtili periculo Deo promittit, ac iureiurando confirmat ſe aliquid facturum, ſi liber, & ſaluus euaſerit: cuiuſmodi etiam eſt, cum quis graui infirmitate preſſus, aut calamitate deiectus aliquid iurando promittit.

Octauò quæritur, An iuſiurandum ſit ratum, & firmû, quod cum pœnæ adiectione interponitur; & propterea pœnale vulgo vocatur: vt ſi Titius iuret ſe certam pecuniæ quantitatem loco eleemoſynæ in vſus pauperum daturũ, vel quippiam aliud facturum, ſi in certum peccati genus inciderit? Reſpondeo, eiuſmodi iuſiurandum vim habere. Animaduertendum tamen eſt poſſe dupliciter adhiberi. Primò, vt ſi iuret quis nunquam ſe certum peccati genus commiſſurum; & deinde iuret ſimiliter ſe eleemoſynam pauperibus erogaturum, ſi in illud delicti genus inciderit. In quo duplex eſt iuſiurandum, vt conſtat: prius enim eſt abſolutum, alterum eſt cum pœnæ adiectione: nam primùm iurat Titius ſe nunquam certum peccati facturum; deinde verò, ſe daturum eleemoſynam, ſi in illud inciderit peccatum. Altero modo poteſt eiuſmodi iuſiurandum interponi cum adiectione pœnæ tantummodo; vt ſi Titius iuret certam eleemoſynæ quantitatem ſe pauperibus elargiturum, ſi hoc, aut illud peccatum commiſerit. Non enim iurat ſe id peccati non admiſſurum: ſiue primo, ſiue ſecundo modo iuſiurandum interponatur, vim habet, ita vt iurans ſeruare id debeat. Sed ſi primo modo quis iuret, periurus eſt, tùm ſi in peccatum incurrat, tùm etiam ſi in peccatum lapſus pœnam non ſoluat. Si verò ſecundo modo iuret, non ſe periurij ſcelere deuincit, ſi peccatum admittat; ſed ſi peccato contracto pœnam promiſſam non perſerat. Hoc loco quæri poterat; an pœnale iuſiurandum, quo quis promiſit, ſi in certum peccati genus incideret, Religioſorum inſtitutum ſuſcipiam, auctoritate Epiſcopi, vel alterius relaxari, commutariue queat: ſed poſtea hanc quæſtionem commodius diſputabo in hoc lib. cap. 10. q. 5.

B Nonò quæritur, Quo pacto iuſiurandum, quod ſub conditione adhibetur vim habeat? Reſpondeo, huiuſmodi iuſiurandum conditionale vocari, quoniam cum conditione interponitur. Notandum eſt ex Gloſſ. in cap. Quemadmodum, de iureiuran. plerumque in iureiurando conditionem tacite contineri, & intelligi; quales ſunt nonnullæ conditiones, nimirum hæc, ſi Deo placuerit; item hæc, ſi Romano Pontifici, aut Principi, aut Superiori Prælato acceptum, gratumque fuerit; hæc etiam, ſi res in eodem ſtatu permanſerit, item ſi mihi a promittentibus cum iureiurando fides ſeruabitur; ea itidem, ſi a me petatur res honeſta, & quæ fieri commodè poſſit. At verò iuſiurandum non dicitur cum conditione, quia tacitè contineat vnam, aut plures ex his conditionibus ſuprapoſitis, & alijs ſimilibus: eas enim conditiones iuſiurandum ſua pte natura requirit: quo modo etiam legata non dicuntur conditionalia, quia tacite conditiones habeant, quas per ſe ipſa depoſcunt. Dicitur itaque iuſiurandum cum conditione interpoſitum, quando quis iurando promittit conditione expreſſim adiecta; vt ſi iurando promittas mihi te daturum centum, ſi cras pluerit, aut ſi filius tuus ex Aſia ſaluus redierit. Et huiuſmodi iuſiurandum ante conditionem impletam vim non habet; habet tamen impleta conditione. Hoc autem locum habet, quando totus conditionis euentus impletur: fieri enim poteſt, vt conditio duas, aut plures partes contineat, vt ſi iures, Dabo tibi centum, ſi filius meus ex Aſia ſanus redierit, non mihi te obligaſti, ſi redierit infirmus. Si tamen iuſiurandum ob duas cauſas adhibeatur, vim habebit etiamſi vnius tantum dictum effectus acciderit. Vt ſi iures te Romam iturum, vt fratrem inuiſas, & ſanctorum Apoſtolorum limina veneréris, & tua peccata redimas, tametſi frater tuus in Vrbe deceſſerit, obligatus es Deo ad eundum Romam, quoniam te iureiurando ei obſtrinxiſti ob duas cauſas, quarum altera conſiſtit, & permanet. Animaduertendum eſt etiam iuſiurandum, cum conditione interponi, ſiue conditio per particu-

C lam, ſi, ſiue per particulam, vt, ſiue per aduerbium, quando, aut per aliquid aliud, quod idem ſignificet, exprimatur: Velut ſi iures te mihi centum daturum, ſi filius tuus ex morbo conualuerit, vel quando conualuerit, vel vt conualeſcat.

Decimò quæritur, An iuſiurandum metu extortum valeat? Hanc quæſtionem dilui libro 1. cap. 11. quæſtio. 12.

Vndecimò quæritur, An matrimonium metu quidem contractum, ſed iureiurando firmatum vim habeat? Hanc quoque quæſtionem tractam, quæſt. 13. eiuſdem libri, & capitis.

Duodecimò quæritur, An ſponſalia per metum extorta, ſed iureiurando firmata ſubſiſtant? Ad eam quoque reſpondi ſupradicto libro, & capite, quæſt. 14.

Decimotertiò quæritur, An iuſiurandum per procuratorem, vel nuncium præſtari queat, teſte Couarr. in cap. Quamuis pactum, de pactis in ſexto. par. 1. §. 4. numero 7. & 8. Baldus ſentit in feudo, cum quis fidem dat, qua pro-

D mittit ſe futurum fidelem ei, à quo feudum accipit, iuſiurandum per procuratorem adhiberi non poſſe. At verò communi Pontificij iuris interpretum ſententia receptum eſt, iuſiurandum interponi poſſe per procuratorem ad id ſpeciale mandatum habentem, vt colligitur ex cap. Nullam, De iuramento calumniæ in ſexto. ſic Gloſſa, ac Doctores: & ex c. 1. §. Verùm. De ſtatu Regular. in 6. Si obijcias; iuriſiurandi obligatio eſt perſonæ, quia eſt vinculum, & nexus, qui ex religione manat, ac ſurgit; ergo nequit per procuratorem, vel nuncium præſtari. Reſpondeo iuriſiurandi vinculo non obligari procuratorem, vel nuncium, qui non ſuo, ſed nomine domini iurat, ſed obligari dominum, qui per procuratorem, vel nuncium iuſiurandũ præſtat: & proinde iuriſiurandi obligatio non niſi dominum iurantem obſtringit, ac tenet. Sed quæſtio eſt, an iuſiurandum poſſit per procuratorem interponi ſpeciale mandatũ habentem etiam in iis cauſis, in quibus lex proprium iuſiurandum requirit? Alexander teſte Couarruuia affirmat etiã tunc poſſe per procuratorem iuſiurãdum præſtari. Sed ve-

rius eſt; quod docet Couarr. loco citato, quando actus eſt talis, vt per alium fieri queat, iuſiurandum poteſt per procuratorem adhiberi, vt eſt iuſiurandum, quo promittitur fidelitas erga alterum: iuſiurandum, quod in contractu, vel lite interponitur: quando vero contractus eſt eius conditionis, vt per alium fieri nequeat, non poteſt iuſiurandum per procuratorem interponi, etiamſi peculiare ad id mandatum habeat: cuiuſmodi eſt iuſiurandum, quo quis teſtificari debet: quod proprium eſſe eius, qui teſtificatur, neceſſe eſt: & de hoc loquitur cap. Licet. De teſtibus, vt in eo cap. Abbas, & Petrus Ancharanus tradiderunt. Itē quando lex, vel Canon requirit expreſſim, vt quis propria manu iuret, ſiue iuſiurandum præſtet; tunc nemo iure poteſt per procuratorem, vel nuncium iurare, vt Couar. teſtatur.

Quo pacto iuſiurandum, quo quis ſe alteri obligat, interpretari debeamus.

Cap. VIII.

PRimò quæritur, An iuſiurandum interpretandum ſit iuxta iurantis mentem, & ſenſum, ſi is, cui iuſiurandū præſtatur, aliter accipiat? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, in foro conſcientiæ ſemper eſſe accipiendum, iuxta iurantis mentem; vt colligitur ex c. Quacumque. 22. q. 5. & ex Gratiano in c. Qui peierare, eadem cauſa, & quæſt §. Ex his omnibus. & ex cap. 1. De iureiur. in 6. In foro tamen iudiciali ſemper eſt iudicandum ſecundum communem ſenſum, quem reddunt verba ipſa, & ſecundū vtriuſque iuris Regulas, & communem hominum vſum, vt conſtat ex c. Literis. De ſponſalib. & ex L. Liberorum. §. Quod autem Caſſius. ff. De legatis 3. Si quæras, quid ſit agendum, cum dubitamus, iurauerit necne quis; item cum ambigimus, habuerit necne voluntatem ſeſe iureiurando obligandi. Angel. iuramentū 5. n. 10. cēſet, interpretari nos oportere, eum nullo iuriſiurandi vinculo teneri. At Silu. Iuramentū 4. q. 7. verſic. Quartū ſi ſumus in dubio, Archid. Abb. & Roſellam ſequutus affirmat eiuſmodi hominem iuſiurandum obſeruare debere, ne peccati periculo ſeſe obijciat, quamuis ſi nō ſeruet pœna periurij puniēdus nō ſit.

Secundo quæritur, An cum quis mihi imperauerit, vt certum puerulum apponam ad ædes alterius, & ego alteri tradam, vt ipſe apponat, iurare tuta conſcientia poſſim me non appoſuiſſe? Quod eſt quærere generaliter, an iuſiurandum, quo iuramus non feciſſe nos aliquid, accipiendum ſit in eum ſenſum, quo is aliquid feciſſe cenſetur, qui non ſolùm vere fecit, ſed & qui fieri, alteri mādauit? hoc eſt, qui non per ſeipſum, ſed per alium fecit? Reſpondeo, iuſiurandum non ſolùm eſſe interpretandum ſecundum communem ſenſum, quem verba vere ſignificant, ſed etiam ſecūdum communem eum ſenſum, in quo Canones, Leges, & Iura voces ſolent accipere: & ſecundum leges, & Canones aliquis feciſſe dicitur, non ſolùm cum per ſe ipſum vere fecit, ſed etiam qui per alium fecit, is enim iuris fictione feciſſe cenſetur. L. 1. § Deieciſſe. ff. De vi, & vi armata, vbi dicitur: Deieciſſe is etiam videtur, qui mandauit, vel iuſſit. Et L. Item apud Labeonem §. Feciſſe. ff. De iniurijs. habetur: Feciſſe vim conuicij, non tantùm is videtur, qui vociferatus eſt, ſed is quoque, qui cōcitauit alios ad vociferationē, vel qui ſummiſit, vt vociferentur. Hæc ibi lex. Ideo periurij crimen admittit is, qui puerū ad ædes alterius per alios appoſuit, & tamen iurauit ſe non illum appoſuiſſe.

Tertiò quæritur, Quid dicendum ſit? quando Epiſcopus aliquis facultatem conceſſit Clerico, vt abſēns in ſtudia literarū incumberet, quem abſentem ad certum diem redire iuſſit, Clericus tamen iureiurando creditori ſuo promiſerat nō receſſurum ſe antequam ei debitum ſolueret: quo pacto eiuſmodi Clerici iuſiurandū interpretari debeamus? Nam ſi ad diem Epiſcopi iuſſu conſtitutum non redeat, ſui Epiſcopi præceptum violat: ſi vero Epiſcopo parens reuertatur, iuſiurandum quo ſuo creditori iurauit, nō ſeruat. Reſpondeo, ſi æs alienum cōtraxit ob aliquid ad literarum ſtudium neceſſarium, eo ipſo videtur ſeſe creditori obligaſſe tacito Epiſcopi conſenſu: nam vno conceſſo conceduntur omnia, ſine quibus illud effectum habere non poteſt. cap. Præterea, & cap. Prudentiam, de offic. de leg. & L. Ad rem mobilem, & L. Ad legatū. ff. De Procuratoribus. Vnde Clericus de loco recedere iure non poteſt; proindeque

A iuſiurandum ſeruare debet. Secus eſſet, ſi abſque permiſſu Epiſcopi ad literarum ſtudia ſe conferret, aut ſi abſque neceſſitate, vel cauſa legitima debitum contraheret. Idem iuris eſt, ſi pater filium abſentem reuocet, qui iureiurando creditori promiſerat non receſſurum ſe intra certum tempus. Idem dicendum de famulo, procuratore, & de quolibet alio alterius poteſtati ſubiecto. Angel. iuramentum 5. n. 27. Silu. iuramentum 4. q. 16. ex Ioan. Andr. & Abbate.

Quartò quæritur, Qua ratione iuſiurandum, quo alteri fidem damus, interpretari oporteat, ſi is fidem nobis datā non ſeruet. De hac quæſtione Silu. iuramentum 4. q. 13. Reſpondeo cum Abbate in c. Peruenit. 2. de iureiur, cuius ſententia in hac parte eſt communi conſenſu recepta, Quandocumque duo iuriſiurandi vincula, & obligationes ad ſe inuicem referuntur, ſi vna deſit, altera quoque finitur, & ceſſat. Sit exemplum: Iurando promiſi tibi equum, & idcirco tu mihi iureiurando promiſiſti centum: ſi ego, promiſſum non ſeruo, tu quoque ab obligatione liberaris. Et hoc modo intelligitur id, quod habetur in L. Si conuenerit. ff. Pro ſocio & cap. Si infidelis. 28. queſt. 2. & L. Cum B proponas. C. De Pactis. L. Si inſtituta. ff. De inofficioſo teſtam. Idem iuris eſt quandocumque tibi aliquid ſub conditione promiſi: vt ſi tibi me daturum centum promiſerim, ſi Romam ieris, te non eunte nihil dare debeo. Quando verò duæ obligationes minime ad ſe inuicem referuntur, tunc etiamſi vna defuerit, non idcirco altera extinguitur. Vt puta ego tibi promiſi centum, & tu non hac de cauſa, ſed ſimpliciter mihi promiſiſti quippiam te facturum, etiamſi ego non dederim, debes tu id præſtare, quod promiſiſti, quia te mihi ſimpliciter obligaſti. Ex quo perſpicitur, quemadmodum interpretari poſſimus promiſſiones iureiurando ſtabilitas, quibus duo homines alter alteri ſe ſolent inuicem obligare. Titius (exempli gratia) promittit Caio, & iureiurando confirmauit ſe in Religionem ingreſſurum, ſi Caius ingrediatur: & Caius item iurando promittit Titio ſe idem facturum, ſi ipſe Titius id fecerit, Videndum eſt tunc, an duæ huiuſmodi promiſſiones, & obligationes ad ſe inuicem referantur, an non. Si referantur vno Religionem ſuſcipiente, debet alter quoque idem efficere: Si minime, etiamſi vnus promiſſum non præſtet, C non ob id alter ab obligatione liberatur.

Quintò quæritur, An iuſiurandum vnius ad hæredem eius, vel ſucceſſorem tranſmittatur? Reſpondeo ex communi omnium ſententia, quod attinet ad iurantem, iuſiurandum ad hæredem, & eius ſucceſſorem non tranſire: nam iuſiurandum eſt perſonæ vinculum, & obligatio, vnde vltra iurantem minime extenditur. Ciues, aut Collegij Canonici iureiurando ſe, & ſucceſſores alteri obligarunt, ſi ij, qui iurarunt promiſſum non præſtent, in periurij crimen incurrunt, ſucceſſores non item. Sic Io. Andr. cap. vlt. De ſepult. & Abb. in c. Veritatis De iureiur. n. 2. & 3. Couar. in c. Quamuis de pact. in 6. p. 1. §. 5. n. 4. & 5. Nihilominus tamen ſucceſſor, vel hæres poteſt aliunde obligationē contrahere, vt ſi pater iurādo promittat ſe aliquid alteri daturum, quod ante mortem præſtare non potuit, filius eius iuriſiurandi vinculo non tenetur, ſed ratione rei à patre acceptæ ei obligatur, ita vt dare debeat. Similiter Ciues iurarunt ſe diem certū tanquam feſtum veneraturos, & ſeruaturos, ſucceſſores nullo ſunt iuriſiurandi vinculo adſtricti, colere tamen debent illum diem, & vt feſtum D ſeruare, ſi vſu, & conſuetudine introductū ſit, vt tanquam feſtus dies ille ab omnibus habeatur. Ex his fit, vt quamuis laicus ratione iuriſiurādi, quo ſe obſtrinxit, cōueniri queat corā Iudice Eccleſiaſtico, vt definitur in c. vlt. de foro competen. in 6. non tamen eius hæres, quia iuſiurandum ad hæredem non tranſit. Item, iuraui non repetiturum me à te certam rem, poterit eam à te meus hæres repetere, quia non iurauit ipſe, & potero eam repetere ab hærede tuo, quoniam ei iuſiurandum non præſtiti.

Quod verò attinet ad ſucceſſorem eius, cui eſt aliquid iureiurando promiſſum, iuſiurandum ad ſucceſſores transfertur. Ex quo efficitur, vt quando quis fidem, & obedientiam promittit alteri expreſſo nomine Dignitatis, in qua eſt conſtitutus, aut muneris, & officij, quo fungitur, eo ipſo, cæteris in ea Dignitate, & munere ſuccedentibus promiſiſſe cenſeatur. Secus verò eſt, ſi promittat expreſſo tantummodo nomine proprio perſonæ: tunc enim denuò fidem, & obedientiam iureiurando promittere ſucceſſori debebit.

Quæres, an vt iuſiurandum, quod ſucceſſoribus præſtatur, illorum gratia adhibitum eſſe interpretemur, necesse ſit, vt iuſiurandum præſtetur perſonæ in Dignitate conſtitutæ, & expreſsè eius ſucceſſoribus? Reſpondeo, teſte Abbate in cap. Veritatis. de iureiuran. Goffredus, Hoſtienſis, & Gloſſa ſenſerunt non eſſe gratia ſucceſſorum interpoſitum, niſi expreſſim ſucceſſores in iureiurando ponantur in hanc formulam. Iuro tibi N & tuis ſucceſſoribus. At verius eſt, quod docuit Abbas, cuius opinio communi conſenſu eſt comprobata: ſi nomen Dignitatis exprimatur, ſiue ſucceſſorum expreſſim mentio fiat, ſiue non, iuſiurandum ſucceſſoribus eſſe præſtitum intelligitur.

Obijcies, quod dicitur in cap. Longinquitate. 12. quæſt. 2. libertos Eccleſiæ Pontificis ſucceſſori debere ſuæ conditionis profeſſionem facere. Ex quo etiam fit, vt ſucceſſori feudi, vel emphyteoſis directum dominium habenti feudatarius, & emphyteota iuſiurandum præſtare debeat; alioqui periurus non habetur, ſi debitam penſionem non ſoluat. Reſpondeo, feudatarium, & emphyteotam iuſiurandum repetere, & præſtare ſucceſſoribus in dominio feudi, vel emphiteoſis, vt recognoſcat beneficium feudi, & emphyteoſis, & nouum dominum; alioqui neceſſarium non eſſet; nam eo ipſo, quod iuſiurandum adhibitum eſt gratia veteris domini, præſtitum quoque nouo domino cenſetur.

Sextò quæritur, An iuſiurandum interpretari poſſimus, ita vt ſit cum detrimento, & incommodo alterius? Reſpondeo ex communi omnium ſententia, minimè, vt intelligitur ex cap. Sicut noſtris, de iureiurando. Silueſt. iuramentum 4. quæſt. 14. qui citat Ioannem Andr. Goffr. Hoſtien. Tancre. & Gloſſam. Vtamur exemplis. Canonici iurarunt, ſi quis eorum crearetur Epiſcopus, facturum ſe certum quid, quod cedit in detrimentum eius, quod pertinet ad Epiſcopi dignitatem: iuriſiurandi vinculo minimè tenentur. Idem iuris eſt, ſi iurent Cardinales, eum, qui ex ipſorum Collegio in Romanum Pontificem fuerit electus, facturum aliquid, quod Pontificiam dignitatem non decet. Idem dicendum, ſi alter coniux caſtitatem iurando promittat; exigere enim debitum non poterit, ſed reddere tamen debebit. Pari ratione, qui alienæ eſt poteſtati ſubiectus, ſi aliquid iurando promittat, quod in eius, cui ſubeſt, damnum, & incommodum cedat, vim iuriſiurandi non habet. Item, iuraui non patefacturum arcanum mihi commiſſum, iureiurando non teneor, ſi id fuerit alteri noxium; & proinde tuta conſcientia patefacere poſſum ijs, qui prodeſſe queũt non obeſſe. 22. quæſt. 5. cap. Hoc videtur. Idem de ſimilibus iudicandum, vt ſi iuraui me tibi auxilium daturum, quod ſi de leuo, mihi, vel alijs nocebo, non teneor.

Septimò quæritur, An cũ quis iurat ſeruaturũ ſe ſtatuta certi Collegij, vel communitatis, iuſiurandum ad futura quoque ſtatuta protendi cenſeatur? Reſpondeo ex communi ſententia, quam habent Abbas, & cæteri in cap. Clericus. de iureiuran. & Silueſt. iuramentum 4. quæſtio. 23. ſi cum iurat, expreſſim iuret ſe ſeruaturum ſtatuta condita, iuſiurandum ad futura minimè trahendum eſt: ſi verò ſimpliciter iuret ſeruaturum ſe ſtatuta, aiunt Ioan. Andreas, & alij, iuſiurandum futura quoque complecti. Sed verius eſt, quod Antonius Butrius, & Abbas tradiderunt, niſi iurantis mens ad futura ſeſe fundat, ac porrigat, iuſiurandum ea non continere. Nam, vt ait Abbas, iuſiurandum ob metum, & periculum periurij, & ob detrimentum, quod ſequi poteſt, ſtricti eſt iuris, & interpretationis, ita vt non comprehendat id, quod verba latè ſignificant. Præterea, ſic iurans, nihil de futuris cogitauit, quæ ſi eius memoriæ, & cogitationi occurrerent, veriſimile eſt ipſum ea non iuraturum fuiſſe, cum futura ſint nobis incerta, & dubia, & graues, moleſtos, ac difficiles ſoleant interdum exitus habere.

Octauò quæritur, An cũ quis iurat ſe ſtatuta cõmunitatis ſeruaturũ, ea ſeruare debeat, ſi in deſuetudinẽ abierint? Reſpondeo, minimè: nam iuſiurandum interpretari nos oportet de ſtatutis, quamdiu fuerint in more poſita; at verò in deſuetudinem tunc abeunt, quando nec tota communitas, aut ſaltem maior pars eorum ſeruat. Si roges, quid de ijs iudicandum ſit, qui in Collegium, Ciuitatem, aut Communitatem admittuntur, & tamen iurant ſe ſtatuta ſeruaturos? Reſpondeo, eorum iuſiurandum eſſe interpretandum eo ſenſu minimum, iurare ſe ſeruaturos, prout ſunt in more poſita, hoc eſt, prout ſolent à toto Collegio, vel maiori parte ſeruari.

Nonò quæritur, Quid dicendum ſit, quando Titius debitor pecuniæ iurauit ſe Caio creditori eam ad certũ diem ſoluturum; poſtea verò ſoluendo non eſt, an fuerit iurando periurus? Reſpondeo, ſi, cum iurauit, præuidit ſe ſoluendo non fore, periurium admittit, quia promiſit iurando, quod facturus non erat, ſi autem veriſimiliter credidit ſe ad præſcriptum diem poſſe promiſſum exoluere, periurus non fuit: nec tamen modo promiſſum præſtare debet, quia ſoluendo non eſt. Silueſt. iuramentum 4. quæſt. 25.

Decimò quæritur, Quid ſit dicendum, quando iurando promiſi me tibi daturum decem, & tu mihi alia decem debes, an debeam tibi decem ſoluere, an verò liceat mihi decem, quæ tibi promiſi, retinere ob alia decem, quæ tu mihi debes? quod eſt quærere, fas ne ſit in iureiurando vti compenſatione, ſiquidem compenſatio eſt quædam per iuris fictionem debiti ſolutio: quoniam vt dicitur in L. 1. ff. De compenſationibus, compenſatio, eſt debiti, & crediti inter ſe contributio. Hanc quæſtionem latè tractat Couar. in cap. Quamuis pactum. de pactis in 6. p. 1. §. 4. num. 9. Duæ ſunt opiniones: Prima negat licere nobis in iureiurando compenſatione vti, eo quod iureiurando obligatus id præſtare debeat, ad quod faciendum ſe alteri iureiurando deuinxit. Sic Abbas in cap. Ad noſtram de iureiur. n. 3. ſecutus Innocentium, Hoſtienſem, & Ioannem Andreã: immo ait eſſe Canonici iuris interpretum ſententiam. Secunda opinio affirmat poſſe nos in iureiurando vti compenſatione. Ita Bartolus in L. Amplius ff. Rem ratam haberi. Silueſt. iuramentum 4. q. 27. Tabien. iurare. q. 24. ſic etiam Bal. Angel. Cuman. Ioan. Faber, Platea: & ipſe Abbas ſibi contrarius in cap. Cum dilectus. de ordine cognit. & in cap. Cum inter. de exceptio. Alex. conſil. 12. lib. 2. & alij, quos refert Couar. loco prædicto. Quæ mihi ſententia probabilior apparet. Nam iuſiurandum, quo tibi promiſi me daturum decem, videtur intelligi tacita conditione, ſi tu mihi alia decem ſolueris, quæ debes. Si tamen me tibi iureiurando obligauerim expreſſim, & ſimpliciter ad decẽ tibi dandum etiam te nihil mihi ſoluente, tunc in iureiurando compenſatio locum non habet: Et hoc modo intelligitur id, quod colligit prima opinio ex c. Ad noſtram. 3. De iureiurando.

Vndecimo quæritur, In quem ſenſum accipienda ſint ea præcepta, quibus plerunque Prælati multa ſolẽt iurati ſubditis imperare his verbis: (Sub pœna præſtiti iuramẽti) quibus verbis ſignificatur ſubditos periuri, culpam cõtracturos, niſi imperata exequantur. Hanc quæſtionem proponit, & diluit Couar. in c. Quamuis. de pact. in 6 p. 1. §. 7. n. 12. ad fin. Reſpondeo, huiuſmodi præcepta, ſiue mãdata non eſſe, ita ſemper accipienda, vt periurij culpa admittatur. Solent enim Academiarum, & Vniuerſitatũ Rectores ſæpe præcipere, vt Scholaſtici certæ Congregationi, Miſſarum ſacrificio, ſacræ cõcioni, publicæ, & ſolemni ſupplicationi interſint ſub pœna præſtiti iuramenti. Non eſt (inquiunt) Maio. 3. d. 39. q. 4. verſ. contra quartam conclus. & Couar. loco citato. Ioan. Driedonium ſequuti: veriſimile, eorum mentem eſſe, vt Scholaſtici periurij ſint rei, ſi mandata non fecerint. Credendum eſt potiùs eos hoc tãtummodo voluiſſe, vt Scholaſtici iuſiurandum, cuius vinculo ſunt adſtricti, ad memoriam reuocent, & ne illud contemnendo violent. Ita vt ſolùm à lethali ſe crimine, & ſcelere abſtineant, qui ſcienter imperanti non parent, quod iuſſa deſpiciant, & negligant.

Duodecimò quæritur, An ſi duo, vel plures cõpromiſerint, vt intra certum diem cauſa definiatur, & iurauerint ſe obedituros ſententiæ arbitri delecti, ac deinde cõpromiſſi dies prorogetur eorum conſenſu, iuſiurandum quoque intelligatur prorogatũ, etiamſi expreſſim denuò non iurent? Hanc quæſtionẽ diſputat Couar. in c. Quamuis. de pact. p. 1. §. 1. n 6. Duæ ſunt ſententiæ: Prima cenſet, eo ipſo, iuſiurandum prorogari: vnde ſi ſententiæ non paruerint, periuri cenſentur. Sic Cardinalis, & quidã alij, quos citat Couar. Secunda opinio docet non, eo ipſo, iuſiurandum extendi, niſi de integro repetatur. Ita Sozinus, Baldus, Decius, quos ſequitur Couarruuias: & hæc ſententia mihi verior apparet, nam ea congruit maximè cum eo, quòd definitum eſt in cap. Clericus, De iureiuran. vbi decernit Pontifex, Clericum, qui iurauit ſe ſtatuta edita in Eccleſia

ſua

ſua ſeruaturum, promittendo per idem iuſiurandum ſtatutum poſtea editum fideliter obſeruaturum, licet præſtare debuerat promiſſum, non tamen vi præſtiti iuriſiurandi ad id fuiſſe obligatum. Et Abbas Antonius Butrius, & alii ibi annotarunt iuſiurandum ad noua, aut futura non protendi. Vnde ſi famulus cum Domino conuenit, & conuentionem primò iurauerit, & poſtea id domino exigente iuſiurandũ primum ad alia extenderit, non extenditur, vt ait Abbas in cap. Clericus de iureiuran. Archidiaconũ ſecutus. Item, ſi quippiam aliquis domino iurãdo dixerit, & deinde aliud per iuſiurandum antiquum mendaciter affirmauerit, mendax eſt, periurus non item, vt idem Abbas ait. Præterea ſi Notario, vel Iudici detur facultas, vt inſtrumentum, vel ſyngrapham, aut Chirographum extendat ad alia, nõ, eo ipſo, iuſiurandum ad alia protenditur, licet inſtrumentum vna cum iureiurando ad alia trahatur, vt docent Antonius, & Abbas cap. Clericus de iureiuran. niſi in his omnibus denuò iurauerit, aut niſi ei expreſſim dicatur, Iura per primũ iuſiurandum, hoc eſt, per formulam in primo iureiurando conceptam, aut, Iura per primum iuſiurandum, ſicut per ſacram rem, vt ait Abbas loco citato.

Decimotertiò quæritur, quid dicendum ſit, quando Titius debitor iurauit ſoluturum creditori Caio centum intra menſem, deinde Caius ſponte tempus ſolutioni præſtitutum prorogauit, An Titius maneat ſemper Caio obligatus vi iuriſiurandi primo adhibiti, ita vt ſi ad tempus prorogatum, non ſoluat debitum Caio, periurii crimine teneatur. Cardinalis tenuit iuſiurandum non extendi, at Baldus, Felinus, Decius, Iaſon, quos refert, ac ſequitur Couarruuias in cap. quamuis de pact. in 6. par. 1. §. 1. num. 6. cenſent iuſiurandum prorogari vna cum ſolutione debiti ad tempus dilata; quoniam licet tempus differatur, eadem tamẽ manet obligatio, ergo manet eadem vinculi qualitate affecta. Nec pro Cardinali facit id, quod dictum eſt, in cap. Clericus, quoniam ibi ſolùm decernitur, iuſiurandum antiquũ ad alia non trahi: ſed in hac cauſa Iuſiurandum in eadem materia, & obligatione, in qua erat initio interpoſitum, perſeuerat.

Decimoquartò quæritur, An interrogatus ſimpliciter debitor in iudicio, debeatne actori centum, & vere debeat quinquaginta, non centum, iure poſſit negare, centum debere, & an ſit periurus ſi totam ſummam neget. Eadẽ quæſtio eſt, ſi de fundo interrogetur, & neget eſſe ſuũ, cũ tamẽ pars fundi ſit ipſius, & pars ſit actoris. Eadem itidem quæſtio eſt, ſi rogatus poſſideat necne domum, neget poſſidere, eo quod non poſſideat ſolus, ſed poſſideat eam vna cum alio, hoc eſt, eo quòd habeat rem communem, nõ propriã. De hac quæſtione Abbas in cap. 1. de plus petitionibus n. 15. Feli. cap. nam concupiſcentiam, de conſtit. Couar. lib. 1. de var. reſolut. cap. 2. nu. 5. Duas opiniones inuenio vna eſt Bartholi in l. si quis ducenta §. ... ff. de reb. dub. vbi docet iure negare non poſſe totum, quod petitur, ſed partẽ confiteri debere, & partem negare. Bartolũ ſequuntur Abbas, Felinus, Alex. Aretinus, Alciatus, & alii, quos citat Couarr. quia qui negat totum, negat quamlibet eius partem. Altera ſententia docet tuta conſcientia poſſe negare totã ſummam, quæ petitur, etiam ſi partem debeat: quam ſequũtur Speculator, Decius, Crottus, & alii, quos refert Couarr. & hæc probabilior videtur. quemadmodum, ſi quis rogetur, an comederit in templo, iure poteſt negare comediſſe, quamuis aliquid comederit: quod etiam docet Abbas: ſic etiam ſi rogetur, an debeat viginti, cum ſolùm debeat decem.

De Iuriſiurandi relaxatione.
Cap. IX.

PRimò quæritur, quot modis iuriſiurandi, quod alioqui eſt ratum, & firmum, vinculum tollitur? Reſpondeo, quatuor modis, Primò Superioris abſolutione. Deinde cõmutatione, ſiue boni maioris, vel æqualis compenſatione: Tertio remiſſione creditoris: Quarto relaxatione Iudicis.

Secundò quæritur, quemadmodũ differant hæc, iuriſiurandi vinculum abſoluere, Remittere, Reſcindere, Commutare? Reſpondeo Iuſiurandum dicitur relaxari, aut abſolui, vel vt Canonici iuris interpretes, & Theologi loqui ſolent, diſpenſari, cum eius vinculum diſſoluitur, & qui iurauit, eo eximitur, ac ſoluitur auctoritate Eccleſiaſtici Magiſtratus, quem Superiorem paſſim vocamus, nimirum Romani Pontificis, aut Epiſcopi, aut alterius Eccleſiaſtici Præfecti. Commutatur verò iuſiurandum, cum eius vinculum ex vna materia, & ei ſibi ſubiecta in aliam trãsfertur. Tunc autem remittitur, cum tollitur voluntate eius, cuius gratia iureiurando ſeſe aliquis obſtrinxit. Vt ſi iurãdo promiſi tibi me centum daturum, & tu deinde iuſiurandum remittas. Reſcindi verò, ſeu etiam Relaxari, hoc eſt, irritum, & inanè reddi, vel vt aiunt vtriuſque iuris interpretes, & Theologi, irritari iuſiurandum dicitur, cum eius vinculum ſoluitur auctoritate eius, in cuius poteſtate, & dominio eſt is, qui iurauit: vt ſi ſeruus, vxor, vel filius iurando aliqua promittat alteri in iis, quæ ſunt domini, mariti, vel patris poteſtati ſubiecta.

Tertiò quæritur, An quis auctoritate Romani Pontificis poſſit iuriſiurandi vinculo ſolui? De qua quæſtione, & Abbas, ac reliqui Pontificii iuris Doctores, & Theologi, etiam Summiſtæ multa docuerunt. Gloſſa, Abbas, Felin. & alii in cap. conſtitutus. de reſcrip. Iaſon in l. vlt. ff. qui ſatisda. cogant. Couar. in cap. quamuis pactum de pact. in 6. 1. par. §. 3. Sot. lib. 8. de iuſt. q. 1. ar. 9. Silu. iuramentum. 5. q. 1. Communi ſententia receptum eſt, in iuſiurandum, quo id, quod aſſerimus, confirmamus, relaxationem cadere non poſſe, vt ait S. Tho. 2. 2. q. 89. a. 9. iuſiurandũ verò, quod promiſſionẽ munit, ac firmat, nõ homini ſed Deo factã, poteſt auctoritate Pontificia relaxari, cum iuſta ac debita cauſa ſubeſt, at ſine illa non poteſt. Si verò iuſiurandum homini præſtetur gratia ipſius, nequit abſque eius conſenſu Pontifex relaxare, niſi iuſta, & legitima ſubſit cauſa. Quæ verò ſint iuſtæ cauſæ, vt auctoritate Pontificia quis iureiurando ſoluatur, ſiue ſe Deo, ſiue homini iureiurando deuinxerit, inferiùs explicabo in ſeptima quæſtione.

Quartò quæritur, An alicuius iuriſiurandi abſolutio ſit, Romano Pontifici reſeruata, ita vt nullius alterius auctoritate relaxari queat. Caietanus 2. 2. q. 89. ar. 9. & Sot. lib. 8. de iuſt. q. 1. ar. 9. aſſeuerãter aiunt omnis iuriſiurandi abſolutionem eſſe Romano Pontifici reſeruatam, ſi ſit iuſiurãdum interpoſitum in iis rebus, in quibus votorum relaxatio Romano Põtifici reſeruatur. Et quoniam quinque eiuſmodi vota ſunt, nimirum caſtitatis ſeruandæ, ingrediendi in Religionem, Peregrinationis ſuſcipiendæ ad S. Iacobũ Compoſtellanum, & ad limina Apoſtolorũ Petri, & Pauli, in Vrbe, & ad Templũ Domini Hieroſolymitanũ: conſequens eſt vt ſi quis iurauerit ſe aliquid horum factuɼũ, eiuſmodi iuriſiurandi abſolutio Romano Pontifici reſeruetur. Tabien. in Verbo Iurare q. 20. aliter cẽſet, quod attinet ad relaxationem abſolutionemue, nullum exiſtimat iuſiurandum eſſe Romano Pontifici reſeruatum, & proinde Epiſcopos poteſtatem ordinariam habere omne iuſiurandum relaxandi. Quoniam, inquit, voti vinculum eſt arctius, quam iuriſiurandi teſte S. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 8. ergo non eo ipſo, quod ea quinque vota Romano Pontifici reſeruãtur, iuſiurandum reſeruatum eſt. Sed certè probabilior eſt Soti, & Caietani ſententia. Nam iuſiurandum, quo aliquid Deo promittitur, nihil aliud eſt niſi votum iureiurando firmatũ ergo ſi voti relaxatio Romano Pontifici reſeruatur, conſequens eſt, vt abſolutio iuriſiurandi, quo promiſſio Deo facta cõfirmatur, ad Romani Pontificis auctoritatem pertineat.

Quæres, an alicuius alterius iuriſiurandi abſolutio Romano Pontifici reſeruetur? Sotus ait lib. 8 de iuſt. q. 1. ar. 9. ſtatuta Collegiorum, Scholarum, hoc eſt, Academiarum, Eccleſiarum, & bonorum Eccleſiaſticorũ iureiurando confirmata, ſolius Romani Pontificis auctoritate ſolui poſſe. Item, iuſiurandum, vt tradit Abbas, in cap. quanto, n. 8. de iureiuran. quo ſe inſignes viri obſtringunt ſolus Romanus Pontifex relaxare iure poteſt. Cuiuſmodi ſunt meo iudicio Reges, Imperatores, Duces, Marchiones, Comites, ſupremam præſertim in temporalibus auctoritatem habentes: Epiſcopi item, & alii ſuperiores Eccleſiarum Antiſtites ſolius Romani Pontificis auctoritate, a iuriſiurandi vinculo ſolui queunt. Tale eſt etiam iuſiurandum eorum omnium, qui ſunt Romano Pontifici proxime ſubiecti. Item, iuſiurandum, vt idem Abbas ait, quod in rebus arduis, & maximè dubiis interponitur Romano Pontifici reſeruatur. Animaduertendum eſt, iuſiurandum aliquando relaxari, & remitti indirectò per naturam rationis conſequentis: quemadmodum accidere ſolet, cum aliquis Epiſcopus, vel Princeps Epiſcopatu, vel Regno priuatur, vel cum quis ſe publico magiſtratu, vel munere abdicat, eo ipſo, iuriſiurandi vinculo ſoluuntur, qui fuerãt illis obſtricti. c. Ad Apoſtolicæ,

De ſent.

De ſenten. & re iudic. in ſextò cùm aliquis Princeps excõmunicatione a ſacris, & piorum hominum conſortio arcetur, iuriſiurandi religione ſoluitur, quotquot in eius ditione, & poteſtate ſunt. quoties ſtatuta Ciuitatis, vel Collegij Superioris Magiſtratus auctoritate abrogantur, ſtatim a iureiurando abſolui cenſentur, qui ipſa iurauerunt, vt colligitur ex Gloſſa in cap. ad Apoſtolicæ, de ſent. & re iudic. in ſexto.

Quintò quæritur, quo pacto cum iuriſiurandi vinculum ſit iuris naturalis, auctoritate Romani Pontificis ſolui queat; cum nõ poſſint auctoritate humana relaxari, quæ iuris naturalis, vel diuini ſunt? Hanc quæſtionem ſexto libro, qui eſt de lege naturali, & Diuina diſſoluimus cap. 1. q. 4.

Sexto quæritur, An Epiſcopus poſſit iuriſiurandi vinculum relaxare? S. Thomas 2. 2. q. 89. a. 9. ad 3. duo videtur docere. Primùm, quando dubitatur, vim habeat nec ne iuſiurandum, ſit ne iuſtum, an iniquum, vtile, an noxium ex toto, aut ex parte, poſſe illud Epiſcopum ſoluere. Nec excipit aliquod iuſiurandum Romano Pontifici reſeruatum. Deinde, quando certo conſtat iuſiurandum iuſtum, & honeſtũ eſſe ratum, & firmum, locum ait, non habet relaxatio, niſi aliquid melius occurrat, quod ad communem vtilitatem ſpectet: & tunc abſolutio iuriſiurandi ad Romanum Pontificem videtur maximè pertinere. Hæc S. Thomas. Cuius ſententia eſt aliqua ex parte obſcura, licet eam Sotus lib. 8. de iuſt. q. 1. ar. 9. Silu. iuramentum. 5. q. 3. Tabien. iurare. q. 30. illuſtrare conentur. Sed dicẽdum eſt ex communi omnium ſententia, Epiſcopi auctoritate poſſe iuſiurandum relaxari in iis rebus, in quibus poteſt, & votũ: in his enim, vt tradit Abbas in cap. quanto. de iureiur. nu. 8. cum cæteris Canonici iuris Doctoribus, non eſt maior ratio, cur Epiſcopus poſſit potiùs voti vinculum ſoluere, quam iuriſiurandi. Deinde, omne iuſiurandum, quod quamuis homini præſtetur, ſed tamen turpitudinem continet ex parte eius, qui illud exigit, vel extorquet, aut ex parte eius, cui aliquis iurat poteſt Epiſcopus relaxare: quale eſt, cum quis iurauit ſe ſoluturum vſuras, ita Doctores in cap. Debitores, De iureiu. Tale quoque eſt iuſiurandũ dolo, vel metu extortum; vt cũ quis timore mortis, ſeruitutis, captiuitatis, carceris, tormẽtorum iurando promiſit latroni, hoſti, tyranno, alicuiue iniquè vexanti ſe aliquid facturum. Inſuper, ſi iuſiurandũ interponatur in contractu, quo vnus contrahentium eſt grauiter læſus, vt ſi quis, ſit deceptus vltra dimidium iuſti pretii in vẽditione, vel emptione Epiſcopo, verò inferior nõ poteſt iuriſiurandi vinculo ſoluere, niſi habuerit Epiſcopalem iuriſdictionem, vt tradit Abbas in cap. quanto. de iureiuran. num. 8.

Si quæras, an cauſa de iureiurando relaxando ſolùm ad iudicem Eccleſiaſticum pertineat. Federicus conſil. 64. ait, ſi ex parte eius, cui iuratur, certo, & euidenter conſtet, turpitudinem eſſe, iudex ciuilis poteſt cogere eum, vt iuſiurandum remittat, ſicut etiam poteſt præcipere, vt quis ſeruet iuſiurandum, quo ſe obligauit: ſi dubia res ſit, cauſa ad iudicem Eccleſiaſticum ſpectat: idem videtur docere Abbas in cap. peruenit. 1. de iureiuran. n. 3. ſed dicendum eſt cauſam de iureiurando, vel ſeruando, vel relaxando iuris eſſe Canonici, & proinde ea quoties in iudiciũ venit, apud iudicem Eccleſiaſticum, non ciuilem tractari debet, vt conſtat ex c. vlt. de foro compet. in 6. & ex aliis, quæ ibi Gloſſa citat. Fortaſſis Federicus, & Abbas ſolũ dicere voluerũt iudicem ciuilem poſſe præcipere, vt quis, ſi Laicus ſit, iuſiurandum ſeruet, vel remittat, cum alioqui debet.

Septimò quæritur, quæ ſint cauſæ iuſtæ, ac debitæ, quibus iuſiurandum relaxari queat? Reſpondeo, ex S. Thomæ, 2. 2. q. 89. ar. 9. & Abbatis in cap. quanto de iureiuran. nu. 8. ſententia, multas eſſe, nimirum, ſi turpitudo inſit in iureiurando, vel ratione materiæ, & rei promiſſæ, vel ratione eius qui iuſiurandum inique, aut vi, aut dolo, aut metu extorquet. Item, ſi dubitetur, Iuſiurandum vim, & locum habeat nec ne. Præterea, vt aliorum offenſio collatur. Inſuper etiam, ſi grauius, & maius bonũ faciendum occurrat. Adhæc, vt peccati periculũ, & occaſio præcidatur. Poſtremò, ſi temerè, & inconſideratè iurauerit quiſpiam, ſi quadam animi leuitate, & ſubita, aut graui perturbatione iuret.

Octauò quæritur, An qui iurando promiſit aliquid ſe facturum tuta conſcientia poſſit, iuriſiurandi relaxationem petere? Reſpondeo, poſſe in multis cauſis. Primò, cum iuſiurandum turpitudinem cõtinet ex parte eius, cui eſt aliquid promiſſum: vt quando iuramus nos ſoluturos vſuras. Deinde quando iuſiurandum eſt vi, dolo, metuue extortũ. Præ-

A terea quando promiſſionem iureiurando firmamus per irã ſubitam, mœrorem, vel aliam quamlibet magnam animi perturbationem ſenſum, & iudicium non auferentem. Itẽ, quando iuſiurandum ſeruari nequit, abſque iurantis graui incommodo, & detrimento. Poſtremò, quando ambigitur ſit ratum, & firmum necne, iuſiurandũ. Quæres, an quando iuſiurandum eſt contra bonos mores iuris naturalis, vel diuini, is, qui iurauerit, indigeat abſolutione, vt liber ſit à iuriſiurandi vinculo? Reſpondeo, minime, quoniam nullum eſt iuſiurandum huiuſmodi, & in malè promiſſis, nimirũ contra ius naturale, vel diuinum, quiſque poteſt promiſſionem ſuam quamuis iureiurando firmatam, propria auctoritate reuocare. Vt ſi iuraſti te parentibus debita vitæ ſubſidia denegaturum, aut depoſitum non redditurum, aut arcana proditurum, aut venenum innocenti præbiturũ. Obiicies quod habetur in cap. Cum quidam, §. illi verò, De Iureiuran. vbi dicitur: Illi, qui iurant non loqui, vel matri, ſorori, vel fratri, aut eis humanitatis ſubſidium non exibere, abſoluendi ſunt ab illius iuramenti obſeruantia, cum illicitum ſit, & contrarium rationi. Innocentius, Antonius Butrius, Felinus, & alii in eo capite aiunt in his neceſſariam eſſe iuriſiurandi abſolutionẽ, quoties illud ſeruari poſſit abſque interitu ſalutis: nam in aliqua cauſa ſine peccato poteſt quis hæc parentibus, aut fratribus denegare. Sed hic ſenſus cum verbis Pontificis pugnat, qui ait iuſiurandum illud eſſe rationi contrarium, & ideo relaxari, & abſolui debere. Quare verius eſt, quod Gloſſa, & Hoſtienſis, Abbas, & Imola ibidem tradiderunt, abſolui eos à iuriſiurandi obſeruatione oportere, non quod neceſſario abſolutio requiratur, ſed vt res ipſa cautius agatur, aut certè, vt mihi videtur, ſenſus eſt, abſoluendos eſſe, qui ſic iurant, hoc eſt, declarandum eſt auctoritate Iudicis, eos eſſe iuriſiurandi vinculo ſolutos. Deinde quæres. Quid dicendum, ſi aliquis iurando promiſit vſurario, vel latroni, non petiturum ſe relaxationẽ iuriſiurandi, quo ei promiſit vſuras, aut certam pecuniæ quantitatem ſe daturũ, An indigeat iuriſiurandi abſolutione? Reſpondeo, eum indigere, quoniam etſi turpiter vſurarius, vel latro iuſiurandum extorquet; qui tamen iurando promittit, non peccat; & poteſt abſque peccato promiſſum exoluere: ergo iuſiurandũ vim habet, & locũ, &

C proinde indiget relaxatione. Tertiò quæres; Quid iudicandum, ſi is, qui vſuras promittit ſe ſoluturũ, pariter iuret ſe eas ſolutas nũquam repetiturũ, nec iuriſiurandi abſolutionem petiturũ, nec abſolutione vnquam vſurũ. Reſpondeo, eiuſmodi iuſiurandũ abſolutione indigere, quoniam, qui iurauit poteſt ſalua cõſcientia promiſſum præſtare: & is, qui relaxationem petit, non peccat, quoniam eiuſmodi iureiurando nemo poteſt ſe alteri obligare cum Eccleſiaſticæ poteſtatis detrimento: Eccleſia enim ius habet, & auctoritatem iuſiurandum relaxandi.

Nonò quæritur, An iuriſiurandi abſolutio ſiue relaxatio abſque legitima cauſa impetrata, & obtẽta alicuius ſit momenti. Reſpondeo, ex communi ſententia, iuriſiurandi vinculum eſſe iuris naturalis, & diuini, & proinde qui eius relaxationem citra iuſtam cauſam petit, peccat, ſicut etiam is, qui relaxat: ipſa quoque relaxatio inutilis eſt, & inanis, quare peccat etiam qui ea vtitur. Hæc omnia ea vnica ratione colliguntur, quod auctoritate humana ſine iuſta, & legitima cauſa non poſſunt, quæ ſunt iuris naturalis, vel diuini relaxari, & diſſolui.

D Sciendum eſt multum intereſſe, cum iuſiurandũ ſit irritum, aut creditoris voluntate remittitur, & cũ quis iuriſiurandi vinculo abſoluitur. Nam ſine cauſa iuſta nemo poteſt iuriſiurandi obligatione ſolui, at irritũ fieri, aut remitti iuſiurandũ ſine cauſa poteſt, ſed ſola volũtate eius, qui remittere, aut irritum facere poteſt, nimirũ ratione materiæ, quæ ad liberam alterius adminiſtrationem, vel vtilitatem, & commodum ſpectat. Nam in omni iureiurando tacitè ineſt conditio, ſi placuerit Superiori, ad quem pertinet res, quæ iureiurando promittitur. Et in hoc locum habet id, quod dici ſolet, In quolibet iureiurando intelligi exceptam Superioris auctoritatem.

Decimò quæritur, an iuſiurandum, quo nos facturos aliquid promittimus gratia alterius hominis, hoc eſt, quo iurantes promittimus quippiã huic, vel illi homini poſſit auctoritate Pontificia relaxari? Reſpondeo, ex communi ſententia, non poſſe ſine cauſa iuſta, ac debita, quando iuſiurandum vtrinque eſt manifeſte iuſtum, honeſtum, & vtile, & poſtquam ab eo, cui eſt promiſſio facta, accepta, & rata habetur: ſecus eſt, antequam promiſſionem ratam, & ac-

A ceptam habeat, aut cùm iuſta aliqua cauſa ſubeſt. Nam Eccleſia non poteſt ſine cauſa debita ius alteri acquiſitũ adimere: at cum quis promiſſionem ſibi factam ratam, & acceptam habet, ius acquirit in rem ſibi promiſſam. Iuſta cauſa eſt, cum is, cui aliquid promittitur, iuſiurandum iniquè, aut vi, dolo, metuve extorquet; item cum ambigitur ſit nec ne iuſta, & honeſta, & vtilis res, quę promittitur. Si quęras, quando iuſiurandum eſt gratia, & cauſa alterius hominis? Reſpondeo; quando cedit in obſequium, lucrum, vel commodum alterius, quando verò cedit in honorem, & cultũ Dei, nõ eſt gratia alterius hominis. Vt ſi Titius iuret ſe centum Caio daturum, vel ei librum, aut fundum venditurũ, vel in Capitolium aſcenſurum, vt Caij negocia gerat, ſunt promiſſiones iureiurando firmatæ gratia alterius hominis at verò ſi iurando mihi promiſeris te in die feſto rem diuinam auditurum, aut in Sanctorum Apoſtolorum, vel Martyrum peruigiliis ieiunia ſeruaturum, aut nunquam amplius peieraturum, aut nunquam alea luſurum, vel Religionem te ſuſcepturum, ſunt promiſſiones ex parte in Dei honorem factæ, quia opera charitatis, pietatis, vel zeli gloriæ promittuntur, ex parte verò ſunt factæ gratia mei, quoB niam iureiurando tuam mihi fidem obſtringis, ac promittis, te certum opus pietatis religioniſve facturum. Quandocumque iuſiurandum in promiſſione interponitur gratia alterius, poteſt ille remittere, quoniam etiamſi Deus teſtis aduocetur, & iuſiurandum acceptum, & ratum habeat, habet tamen in commodum, & bonum alterius; & proinde eiuſmodi iuſiurandum Deus remittit, quando remittit is, cui eſt promiſſio facta, & quiſque poteſt ſuo iure cedere, & rem ſibi debitam condonare, ſiue remittere.

Vndecimò quæritur, Quid ſit dicẽdum, cũ Titius iurauit ſe certæ Caij filiæ dotem daturum, vt poſſit commode nubere, an Caius, aut eius filia eiuſmodi iuſiurandum poſſit remittere? Sotus lib. 8. de iuſt. quæſt. 1. art. 9. diſtinguit: Aut Titius iureiurando ſe deuinxit pietatis, ac religionis cauſa, eo quòd filia Caij inopia premeretur: aut promiſit gratia puellæ, vel patris. Si primo, inquit, modo iurauerit, non poteſt Caius, & filia iuſiurandum dirimere; eſt enim votum Deo factum: Si ſecundo, poteſt Caius id iuriſiurandi diſſoluere, quoniam ſibi, aut filiæ eſt facta promiſſio. Idem eſt, ſi C iures te certo pauperi eleemoſynam largiturum: aut enim promittis, vt proſis homini, & proinde cauſa ipſius aut promittis Deo videlicet, ſtudio pietatis in Deũ. Si primo modo pauper poteſt iuſiurandum remittere, ſi ſecundo modo non item.

Duodecimò quæritur, quid iudicandum ſit, cum duo, videlicet, Titius, & Caius, ſeſe iureiurando inuicem obſtrinxerunt, quo vterque alteri promiſit ſe aliquid facturum; an vterque poſſit iuſiurandum alteri remittere? Reſpondeo: Si iuſiurandum promiſſionem Deo factam confirmet, neuter poteſt alteri remittere V.G. ſi pietatis cauſa vnus iureiurãdo promiſit ſe ad Religionis ſtatum tranſiturum, vel ieiunium ab Eccleſia indictum ſeruaturum; peregrinaturũ, Diuinam rem auditurũ, idem quoque alter iureiurando promiſit. Si verò vtriuſque promiſſio eſt gratia alterius facta, ob vtilitatem vtriuſque, poteſt vterque alteri iuſiurandum remittere; vt ſi vterque iuret ſe alteri opem, & auxilium daturum.

D
De legitima iuriſiurandi commutatione. Cap. X.

PRimò quæritur, An quis propria auctoritate poſſit iuſiurandũ in melius commutare? De hac quęſtione Abb. in cap. Peruenit 2. De iureiuran. num. 2. Anton. Butrius, & cæteri ibidem? Reſpõdeo, in cap. Peruenit 2. De iureiuran. aperte dici, non infringere promiſſum, qui in melius commutat. Et cap. Qui bona 17. Quæſt. 1. dicitur: Qui bona agunt, ſi meliora agere deſiderant, poſt deliberata non faciunt, licet in bonis prioribus perſeuerent, in conſpectu tamen Dei ceciderunt ex deliberatione. An verò periurij reus ſit, qui iuſiurandum propria auctoritate commutat in melius, dubiæ quæſtionis eſt, nam in cap. Peruenit, ſolùm dicitur: Qui in melius commutat, propoſitum, aut promiſſum minimè infringit. Sed animaduertendum eſt, vt docet Abb. in cap. Peruenit 2. de iureiur. ex Innocen. & Ioan. Andr. iuſiurandum, aut confirmare promiſſionem factam Deo, aut factam homini. Si confirmet promiſſionem factã homini, non poteſt quis abſque conſenſu expreſſo, vel taci-

A to eius, cui eſt facta promiſſio, in melius commutare, quoniam homo non ſemper ſibi gratum, & acceptum habet, quod melius eſt. Vnde in l. Mutuum, ff. de reb. credi. Si certum petatur, & Inſtit. Quibus modis tollitur obligatio dicitur: Aliud pro alio inuito creditore ſolui nõ poteſt. Ex quo ſit, vt ſi iuraueris te aliquid facturum gratia alterius, commutare in aliud non poſſis, niſi eo conſentiente. Quando verò iuſiurandum promiſſionem Deo factam confirmat, poteſt quiſpiam auctoritate propria iuſiurandum quo temporale obſequium Deo promiſit, in perpetuum ingreſſum ad Religionem commutare, vt tradidit Abbas, cuius ſententia communi conſenſu recepta eſt, quod confirmat ex cap. Scripturæ, De voto, & voti redempt. De cæteris verò promiſſionibus iureiurando firmatis quæſtio eſt: & Antonius Butrius ita diſtinguendo reſpõdet. Si dubitetur melius ſit nec ne, id, in quod iuſiurandum commutandum eſt Epiſcopi, aut alterius ſuperioris Antiſtitis legitima auctoritas requiritur: Et in hoc omnes conſentiunt. Si verò euidenter ſit melius: aut id ſimul cum primo iureiurando ſeruari poteſt, aut non poteſt: ſi poſſit, tunc primum in ſecun-B dum mutari nequit, & iuſiurandũ obſeruari debet, niſi Epiſcopi auctoritate mutetur in melius: Et in hoc etiam Abbas, & cæteri conueniunt. Vt ſi iuraueris te ad certum locum pium peregrinationis gratia iturum, & velis ad alium locum ſanctiorem, peregrinando ire, non potes propria auctoritate in hoc melius, & perfectius commutare iuſiurandum; & proinde quamuis ſecundum præſtiteris, debes primum iuſiurandum ſeruare. Si verò id, quod melius eſt, ſeruari pariter cum iureiurando nequeat, poteſt, inquit, Antonius, quiſque iuſiurandũ in melius propria auctoritate commutare. At hoc Abbas non probat. Non enim ſi iuraſti, te in certa domo hoſpitali inſeruiturũ pauperibus, licet tibi in alia religioſiore inſeruire: nec item ſi iuraſti te ſubleuaturum inopiam certi pauperis, fas eſt, eo omiſſo, alterius pauperioris egeſtati ſuccurrere. Si iuraſti te certæ Religionis regulam ſuſcepturum, tua conſcientia, non potes alterius arctioris, & ſanctioris inſtitutũ amplecti. Et hoc pacto, inquit, Abbas, intelligitur, quod in cap. Peruenit, citato inſinuatur. Non ſe periurij crimine eũ obſtringere, qui iuſiurandum commutat in melius, nam dicitur, Non propoſitum, C aut promiſſum infringit, qui in melius commutat. Mihi tamen probabilius videtur, quod ſenſit Antonius Butrius, is enim loquitur de eo, qui iuſiurandum mutat in id, quod eſt certo, & euidenter maius bonum: nam eo ipſo eſt Deo magis acceptum, & gratum.

Secundò quæritur, An qui facultatem, & auctoritatem habet commutandi vota, idem quoque habeat facultatem commutandi iuſiurandum? Inter omnes cõuenit, eum, qui ratione muneris, quo fungitur, ordinariam habet auctoritatem commutandi vota, poſſe eadem quoque vota iureiurando firmata commutare. Tales ſunt Epiſcopi, ac Superiores Antiſtites, & cæteri Epiſcopalem iuriſdictionem ordinariam habentes. Sed quæſtio eſt, de iis Confeſſariis, quibus vi Pontificiæ Conſtitutionis, aut priuilegij facultas cõmittitur in foro conſcientiæ vota commutandi, An eo ipſo facultatem habeant commutandi eadem vota iureiurãdo firmata? Duæ ſunt opiniones prima docens, omnes Cõfeſſarios, quibus committitur facultas commutandi vota, iuſiurandum poſſe tutò commutare. Huius opinionis quidam putant Sotum auctorem eſſe lib. 8. de Iuſtit. q. 1. ar. D 9. ad finem articuli, & in reſponſione ad tertium. Alii verò volunt Caietanũ eſſe eiuſdem ſententiæ 2. 2. q. 89. ar. 9. Sed id ſenſiſſe Sotum, aut Caietanũ non puto, vt ſtatim oſtendam. Hanc igitur primã ſententiam ſequuntur quidam iuniores Theologi, vt Arag. 2. 2. q. 88. ar. 12. quam inde probant, quia teſte S. Thoma 2. 2. q. 89. ar. 8. & aliis, arctius vinculum eſt voti, quam iuriſiurandi? Sed quando conceditur id, quod maius eſt, non videtur denegatum id, quod minus eſt. Deinde ſublato voto neceſſe quoque eſt, vt iuſiurandũ ceſſet, ac deſinat, quod votum confirmat: nam ſubtracta materia iuriſiurandi, ipſum quoque iuſiurandũ dirimitur. Ergo ſi Confeſſarius demandata ſibi facultate commutat votum Deo nuncupatũ, eo ipſo tollit iuſiurandũ, quo votũ confirmatur. Poſtremò, principali remoto, remouetur quoque id, quod illi eſt adiunctum: ſed iuſiurandum vota Deo facta confirmat, ergo ſi confeſſarius poteſt promiſſiones in aliud conuertere, eo ipſo, poterit iuſiurandum, quod illas confirmat.

Secunda opinio, quam habet Nauarrus in Manuali cap. 12. num. 75. cenſet, huiuſmodi Confeſſarium auctoritatẽ

non

non habere commutandi promiſſionem Deo factam, & iureiurando firmatam, quamuis facultatem ſibi commiſſa votum cõmutare poſſit. Hoc verò ille comprobat, quia in priuilegiis, & facultatibus, quæ gratis, & liberaliter conceduntur, auctoritas extendi, & relaxari non debet, ſed potiùs cõtrahi, & reſtringi. Præterea, in his ea Regula locum nõ habet: Cui conceditur, quod maius eſt, conceſſum quoque videtur quod eſt minus: hæc enim Regula intelligitur, quando, id quod minus eſt, in maiori continetur tanquam pars in toto, vel ſpecies in genere; non autem quando diuerſa ſunt, licet aliquo modo ſimilia, & affinia. Hic autem, & voti, & iuriſiurãdi vincula diuerſa ſunt, ergo ſi facultas ad votum commutandum data eſt, non eo ipſo datur ad iuriſiurandum. Item, ſunt duo vincula, non igitur ſi datur facultas ſoluendi vnum, continuò ſequitur, vt detur facultas ſoluendi duo.

Quidam ſentiunt, in hac quæſtione ſic eſſe dicendum, Promiſſio, quæ Deo facta iureiurando firmatur, dupliciter confirmari poteſt, & ſolet. Primò, aliquando votum Deo nuncupatur abſque vllo iureiurando, & deinde temporis interuallo, vel eodem etiam momento iureiurando munitur. Secundò, plerunque iuſiurandum fit: nec tamen vllũ votum Deo nuncupatur: vt cum quis iurando promittit Deo, ſe aliquid facturũ. Hoc poſito reſpondent, Confeſſarium, qui poteſt votum commutare, poſſe quoque iuſiurandum, quod ex interuallo temporis, vel eodem temporis pũcto ad votum acceſſit. Et in hoc, inquiunt, prima opinio locum habet. Nam ſublato principali, quod eſt votum, aufertur quoque, quod ei eſt annexũ, eique poſtea acceſſit: non tamen poſſe commutare votum ſecundo modo factũ, quoniam nõ eſt votum ſimpliciter factum; ſed iuſiurandũ, quo quis ſe Deo obligauit: & in hoc aiunt, eſt vera ſecũda opinio, eo quòd non conceditur Confeſſario facultas commutandi iuſiurandum, ſed votum; ac voti, & iuriſiurandi vincula diuerſa ſunt.

Aliis tamen nõ videtur opus eſſe diſtinctione. Idem, inquiunt, iuris eſt, ſi primum Deo aliquid voueas, ac deinde interuallo temporis iureiurando corrobores, ac ſi ſimul iureiurando voueas: Quare ſi Confeſſarius vnum poteſt, poteſt, & reliquum: quod ſi nec vnum poteſt, non poteſt, & alterum. Mihi tamen placet prædicta diſtinctio ex parte, & ex parte diſplicet. Placet quidem, eo quòd exiſtimo aliud eſſe, ſi voueas te aliquid facturum, idque iureiurando confirmes: aliud verò, ſi iures te aliquid Dei cauſa facturũ. Nã in primo ſunt duo vincula coniuncta voti, & iuriſiurandi: & votũ eſt materia iuriſiurandi: in ſecundo, ſolùm eſt vinculum iuriſiurãdi, nec enim eſt vllum votum, quod ſit materia iuriſiurandi. Nauarrus, hæc non diſtinguit, ſed tantùm loquitur de iureiurando ſecundo modo facto. At verò ſiue iuſiurandum fiat primo modo, ſiue ſecundo, vt ſimpliciter dicam, puto veriorem eſſe ſecundam ſententiam, quia reuera, aut ſunt voti, & iuriſiurandi duo vincula diuerſa, ac proinde cui facultas demandatur vnum ſoluendi, aut commutandi, non eo ipſo poteſtas committitur tollendi, aut mutandi alterum. Nam difficiliùs eſt duo vincula ſoluere, quàm vnum. Item, promiſſio, aut votum metu factum, irritum eſt, & inane, at iureiurãdo roboratũ ſubſiſtit, vt firmũ: ergo non ex hoc, quod votum diriniitur, iuſiurandum abſoluitur: & qui ſimpliciter promittit ſe ſoluturum vſuras non cogitur eas ſoluere; cogitur tamen qui promiſit, & iurauit ſe ſoluturũ, cap. Debitores, de iureiu. Aut eſt tantùm vnum iuriſiurandi vinculũ: & tunc exiſtimo etiam veram eſſe ſententiam ſecundam, quia votum, & iuſiurandũ ſunt vincula diuerſa, & non cui committitur facultas ſoluendi vnum, committitur, vt poſſit alterũ ſoluere. ¶ Dices; Quando votum eſt materia iuriſiurandi, neceſſe eſt, vt qui habet ex priuilegio facultatem ſoluendi votum, habeat quoque, vt poſſit ſoluere iuſiurandum, quia ſublata materia iuriſiurandi, iuſiurandũ diſſoluitur? Reſpondeo, non concedi facultatem ſoluendi votum, niſi quod eſt ſimplex, non quod eſt altero vinculo, videlicet, iureiurando, communitũ. Ac proinde meritò Societas noſtra, cuius Confeſſariis Romani Pontificis beneficio erat facultas delegata commutandi vota, Priuilegiũ impetrauit commutandi eadem vota etiã iureiurando firmata. Compendium Priuilegiorũ, verbo Cõmuta. 10. §. 1. Sic habet: Confeſſarii Societatis poſſunt commutare omnia vota, exceptis vltramarino, & Petri, & Pauli de Vrbe, S. Iacobi in Compoſtella, Caſtitatis, & Religionis, quam facultatem à Paulo III. conceſſam, cum eadẽ exceptione extendit Gregorius XIII. ad vota iuratadum-modo Commutatio non fiat in præiudiciũ tertii. Et ſubiũgit: Communicatur, hæc facultas omnibus Confeſſariis approbatis, eodem modo tamen quo facultas abſoluendi, quæ habetur in verbo Abſolutio §. 1. hoc eſt Communicatur omnibus Confeſſariis à Superioribus deputatis, & ab ordinario loci iuxta formam Concilii Tridentini ſeſſ. 23. cap. 15. de reformatione approbatis.

Tertiò quæritur, An ſi Confeſſarius in foro conſciẽtiæ, facultatem habeat commutandi omnia vota etiam iureiurando munita, exceptis quinque illis, quorum abſolutionem diximus Romano Pontifici reſeruatam, commutare queat aliquod votum ex illis quinque iureiurando firmatum, ſi ſolùm ſit iuſiurandum, & votum cum pœnæ adiectione. Exempli gratia. Iurat quis ſe certũ peccati genus euitaturum; alioqui pœnam certam ſe ſoluturũ, nimirum Religionem ſuſcepturum, aut limina Apoſtolorum Petri, & Pauli inuiſiturum: Quæritur, an commutatio iuriſiurandi, quod vulgo pœnale appellatur, ſit Romano Pontifici reſeruata? Nam ſi tale ſit iuſiurandum, non poteſt Confeſſarius commutare, quoniam vnũ eſt ex exceptis; ſin minus, poteſt. Hanc quæſtionem latiùs tractabo, cum agam de voto. Duæ ſunt opiniones: prima docet, eiuſmodi iuſiurandũ, ſiue votum, quandocunque pœnale fuerit, poſſe auctoritate Epiſcopi relaxari, & facultate Confeſſarii commutari, etiam poſt impletam conditionem, hoc eſt, poſt pœnam contractam. Sic quidam iuniores inter quos eſt Medina in ſua inſtruct. Confeſſariorum cap. 14. §. 6. & Couarru. in c. quamuis, de pact. in 6. p. 1. §. 3. n. 12. & alii aiunt hanc opinionem eſſe probabilem: quoniam huiuſmodi votum, & iuſiurandum, nec fit, nec adhibetur ſtudio, & cauſa Religionis, aut peregrinationis ſuſcipiendæ. Immo qui ſic vouet, ac iurat, eo quòd eſt animo alieno, & auerſo à Religione, aut peregrinatione, promittit, & iurat, vt ſeſe quaſi freno quodam ab eo peccato contineat, quod cauere cupit. Romanus autem Pontifex, qui ſibi quinque illa vota, aut ſimpliciter facta, aut iureiurando firmata reſeruauit, non cenſetur ea reſeruaſſe, niſi quando facta ſunt ſtudio, & gratia pietatis. At ſecũda opinio tradit ea vota quomodolibet facta, Romano Pontifici reſeruari, & proinde cum poſt cõditionem impletam, & pœnam cõtractam effecta ſint abſoluta vota Religionis, aut Peregrinationis ſuſcipiendæ, conſequitur, vt ab alio, quàm a Romano Pontifice relaxari, aut commutari nequeant. Ita ſentiunt Sot. lib. 7. de iuſt. q. 2. ar. 1. ad 4. Nauar. in Manua. cap. 12. nu. 43. Et hæc opinio mihi probabilior videtur, quoniam vſu, & conſuetudine, ac partim etiam iure, ea quinque vota, quæ diximus, Romano Pontifici ſimpliciter reſeruãtur. Nec enim diſtinguit vſus, vt quæ fiunt ſtudio pietatis, reſeruata ſint, alia non item. Vbi autem ius, vel conſuetudo nihil diſtinguit, nos minimè diſtinguere debemus. Præterea, qui iurat ſe certum delicti genus declinaturum, alioqui Religionẽ, vel Peregrinationem ſuſcepturum, ſciens, ac volens ſe Deo obligauit: & ſicut iurat ſe peccatum deuitaturum, ita promittit Deo Religionem, aut peregrinationem, ſi peccatũ non cauerit. Et parum refert, ſit alieno animo necne a Religione, & peregrinatione; ſatis eſt ſi ſcienter iure iurãdo promittat Religionis inſtitutum, vel aliquod aliud virtutis officium, ſi nequaquam ſe a peccato contineat.

Quartò quæritur, An qui poteſtatem habet commutandi iuſiurandum, habeat etiam illud idem relaxandi? Reſpõdeo, eos qui ratione muneris, & officii quo funguntur, habent poteſtatem commutandi iuſiurandum, habere ius, & auctoritatem relaxandi: cum ad eorum munus, & officiũ vtraque pertineat, quales ſunt Epiſcopi. At verò Confeſſarius, cui facultas demandatur commutandi iuſiurandum, non eo ipſo auctoritatem habet illud relaxandi, quia ſunt facultates diuerſæ: ergo non eo ipſo, quo vna committitur alicui, committitur altera. Immo relaxare iuriſiurandi vinculum, amplius quid eſt, quàm commutare.

Quæres, An è contrario, Confeſſario, cui committitur relaxatio iuriſiurandi, committatur quoque commutatio: ſiquidem minoris eſt facultatis commutare, quàm relaxare. Reſpondeo, Iuniores multos affirmare, huiuſmodi poteſtatem committi: quia commutare eſt aliquid minùs quã relaxare. Sed mihi oppoſitum longe probabilius, & verius videtur: nam commutatio iuriſiurandi eſt in id, quod eſt æquale, non in id quod eſt minus: at maius ſcientiæ requiritur ad commutandum in id, quod eſt æquale bonũ, quàm ad dirimendum iuſiurandum ex toto, vt dicam cum de voto tractabo. Obiicies, quanquam ſunt facultates diuerſæ,

& in Priuilegiis facultas ad vnum aliquid faciendum commiſſa, non debet extendi ad aliud quod eſt diuerſum, quãuis minus id ſit; at is, cui conceditur, vt poſſit iuſiurandum relaxare, videtur concedi, vt commutare queat: nam cum poſſit ex toto iuſiurandum dirimere relaxando, cur nõ poterit ex parte diſſoluere commutando? Reſpondeo, Commutationem iuriſiurandi in id, quod minus eſt, non ſolùm eſſe quid minus, ſed etiam in ipſa facultate relaxandi contineri, vt partem in toto. Nam qui relaxat iuſiurandum ex toto dirimit: qui commutat in id, quod minus eſt, diſſoluit ex parte. Si igitur mihi conceditur, vt votum tuum, aut iuriſiurandi vinculum ex toto ſoluam, poſſum ex parte illud auferre. Et proinde, eo ipſo, poſſum in id, quod minus eſt bonum commutare: & hoc eſt, quod cæteri iuniores dicere voluerunt: ſed hæc non eſt propriè commutatio, ſed relaxatio iuriſiurandi ex parte; quia in iureiurando, & voto tunc vinculum obligationis commutatur, quum mutatur in id, quod eſt æquale bonum, ſicut rerum aliarũ permutatio tunc fit, cum res vna altera æquali compenſatur: ſed ad commutandam vnam obligationem in alterã æqualem, magna ſciẽtia, & cognitio requiritur: ergo nõ eo ipſo quo tibi committitur, vt vnam obligationem ex toto diſſoluas, committitur, vt commutes eam in alteram æqualem.

Quintò quæritur, quinam habeant auctoritatem reſcindendi, hoc eſt, irritum, & inane reddendi iuſiurandum? Reſpondeo cum S. Thoma 2. 2. q. 89. ar. 9. ad 3. eos, quorum poteſtati, & gubernationi ii, qui iurant, ſunt ſubiecti: Vt pater familias poteſt iuſiurandum filii, vir vxoris, Dominus ſerui. Animaduertendum tamen eſt, penes hos non eſſe facultatem reſcindendi quodlibet iuſiurandum ſubditorum, ſed illud duntaxat, cuius materia eſt eorum poteſtati ſubiecta V. G. ſi filiusfamilias, vxor, vel ſeruus iuret ſe aliquid facturum, quod afferr aliquod detrimentum, aut incommodum rebus patris, mariti, vel domini. Nam iuſiurandũ, vt paulo ante dixi vim, & locum non habet cum detrimento eius, cuius in ditione, & poteſtate eſt ille, qui iurat, niſi ipſe quoque iuſiurandum ratum habeat. Item, Rom. Pontifex iure poteſt nutu, & arbitratu ſuo relaxare, & reſcindere omne iuſiurandum Clericorum, vel Religioſorum ratione materiæ, quæ ad liberam eius voluntatem, & poteſtatem pertinet. Idem iuris habet Abbas, & quilibet alius cœnobii, & religioſi conuentus Præfectus in iis, quæ ſunt liberæ eius gubernationi, & adminiſtrationi ſubiecta.

Diluuntur quædam quæſtiones de iureiurando, quod in publico iudicio interponi ſolet. Cap. XI.

PRimò quæritur, An is qui notatus eſt infamia, & dedecore aliquorum ſcelerum, poſſit tutò abſque peccato iurare ſe ab his criminibus eſſe immunem, ac liberũ, mente, & animo concipiens ſe illis carere, quia ſunt per ſacram peccatorum confeſſionem dimiſſa? Reſpondeo, minimè: vt conſtat ex cap. Accepimus, De Purgatione Canonica, vbi cum quidam Archiepiſcopus, cui erat trium ſcelerũ inuſta infamia, Simoniæ ſcilicet, Incontinẽtiæ, & multi quæſtus, ac lucri, iurare voluiſſet ſe eſſe ab illis criminibus vacuum, ac liberum, intelligens eſſe ſibi per ſacram pœnitentiam condonata, reſpondet Pontifex, ut iurare cogatur an ab illis peccatis ſit liber, poſtquam fuit ad Pontificiam dignitatem delectus atque promotus. Ex quo fit, vt ſi mulier adulterium admiſerit, ita, vt eius criminis ignominiæ, & infamiæ notam ſubierit, tuta conſcientia iurare non poſſit, ſe eo ſcelere carere, etiamſi credat ſibi eſſe per ſacram peccatorum confeſſionem remiſſum. Nam ii, quibus ſunt peccata per pœnitentiam condonata, adhuc auctoritate Iudicis damnari, & puniri iure poteſt: per ſacram enim pœnitentiam Deo ſatisfecimus, non homini: et is, qui prauo vitæ exemplo homines offendit, & Rempublicam perturbauit iuſtè punitur, vt hominibus ſatisfaciat: & coram Republica delictum, qua ratione poteſt emendet, ac corrigat.

Secundò quæritur, An Iudici liceat eum adigere ad iurandum, quem nouit falſum iuraturũ, aut iuſiurandũ non ſeruaturum? Reſpondeo, cum Ricardo 3. diſt. 39. art. 3. q. 3. ſi ſuo officio publico functus, ordine iuris ſeruato iuſiurandum exigit, nullum peccatum admittit quando nouit eum à quo poſtulat iuſiurandum, eſſe paratum ad iurandũ falſum, quoniam ſuo iure vtitur, et ſuo officio fungitur, & culpa tota penes eum reſidet, qui falſum iurat. Sic etiam Silu. iuramentũ. 2. q. 9. Abbas tamen in c. Clericus de cohabitat. Cler. & mul. inſinuat nõ eſſe iuſiurandũ petendũ ab eo, quẽ Iudex vehemẽter ſuſpicatur falſum iuraturũ, ac propterea non eſſe Clericos cogendos iurare dimiſſuros ſe concubinas. Sed certè ſi Iudex iuris ordinem ſeruat, & actor poſtulat, vt reus iuſiurandum præſtet, tuta conſcientia reum cogit interponere iuſiurandum. Secus verò eſſet ſi iuris ordo non ſeruaretur, aut nullus eſſet in iudicio actor, qui iuſiurandum exigeret, aut Iudex idoneum aliud remedium adhibere facilè poſſet.

Quæres, An priuato homini liceat eum ad iurandũ inducere, quem ſcit falſum quidem iuraturum, ſed bona fide deceptum. Exempli gratia: Titius nouit nondum tres annos fluxiſſe, ex quo Caius fuerit ex Aſia reuerſus: & ſcit præterea Sempronium bona fide putare, tres annos exactos iam eſſe: Quæritur, an Titio fas ſit Sempronium hortari, & rogare, vt iuret, eſſe iam tres annos elapſos, ex quo Caius rediit ex Aſia? Reſpondeo, minimè, quoniam licet Sempronius opinione æſtimationeq; ſua falſum non iuret, nihilominus tamen iurat, quod re ipſa falſum eſt. At Titius nouit id verum non eſſe, ergo ei nefas eſt Sempronium hortari, & ſuadere, vt iuret quod ipſe Titius ſcit eſſe falſum; iuſiurandum enim in Sempronio quidem culpa vacat, in Titio tamen iuriſiurandi ſuaſore, monitore, vel auctore non item.

Tertiò quæritur, An qui iurat aliquid ſolùmmodo generatim, ad aliquid ſpeciale ſeſe obliget ei, cui iuſiurandum præſtat? Reſpondeo: Aut bona fide iurat, aut ſecus, ſi primũ non ſe obligauit ad id præſtandum, quod ſi cogitaſſet, non iuraſſet. Sit exemplum: Titius Clericus iurauit, ſe Epiſcopi mandato obediturum, & præcepit Epiſcopus, vt beneficiũ deponeret, & ne Superiorem appellaret, tenetur poteſt Clericus appellare, quoniam ſi ei, cum iurauit, hoc veniſſet in mentem, proculdubio non iuraſſet. At cum quis doloſe iurat, & is qui iuſiurandum exigit, fraude, & dolo caret, interpretari iuſiurandum debemus in commodum, & bonum eius, cui iuſiurandum præſtatur.

Quartò quæritur, An iuſiurandum interpoſitũ contra Superioris mandatum ſit ratum, & firmum? Reſpondeo, minimè. Iuraui me tibi daturum centum, ſed Iudex id fieri prohibet, liber ſum à iuriſiurandi vinculo. Idem iuris eſt, ſi, poſtquam iuraui, tu excommunicatione fueris affectus, & vt talis denunciatus, nec enim tibi ſoluere debeo, cum abſolutus non es, quia es à conuictu, & Societate piorum hominum excluſus: ac proinde à tuo commercio prohibeor.

Quintò quæritur, An ſi quis ſimulatum ac fictum contractum iureiurando confirmet, ipſum reddat ratũ, & firmum, ita vt abſque vlla iuriſiurandi abſolutione contrauenire non poſſit? Reſpondeo, cum Panormitano in cap. Cũ contingat, De iureiuran. quem ſequuntur Angel. iuramentum. 5. q. 17. Tabien. iurare. q. 14. Si contractus vnà cum iureiurando vtriuſque conſentu tum eius, qui iurat, tum eius qui iuſiurandũ exigit, ſit fictus, & ſimulatus ex iuſta tamen cauſa, & contractus, & iuſiurandum ſimuletur ab eo, qui iurat, nullius eſt momenti iuſiurandum, quia iuſtus, & debitus conſenſus non fuit, & iuſta de cauſa eſt ſimulatus contractus in eo, qui iurat. V. G. ſi contractus fingatur, qui talis non eſt, nimirum venditio pignoris cauſa mutui dati, & accepti, vt vſuræ ſoluantur, & vt is, qui mutuo dat, lucrum acquirat, qui ſimulato iureiurando promiſit ſe ſoluturũ vſuras, eas ſoluere non cogitur. Similiter ſi quis per ſimulationem iuraret ſe centum daturum latroni, aut tyranno, ne ab eo inique vexaretur. Si verò contractus vna cum iureiurando ſit conſenſu vtriuſque fictus ex iniuſta cauſa, nempe in fraudem, aut damnum alterius, V. G. in falſo teſtimonio contra alium dicto, aut in contractu ficto, ne debitum tributum Principi ſoluatur periurus eſt vterque, nec alteruter eſt audiendus, ſi excipiat poſtea contractũ, & iuſiurandum fuiſſe ſimulatum, etiamſi vterque iurauerit ſe nunquã contra iuſiurandum quidpiam facturum. Porrò ſi contractus ſolũmodo ſimulatus ſit ex parte vnius, & iuſiurandum ſimulatũ quoque interponitur, ne contra eum, qui contractum ſimulat, agatur, iuſiurandum eſt irritũ, & inane, at ex contractu ſurgit obligatio, ac ſi verus eſſet: V. G. Titius mutuo dat, & pignus accipit, & fingit ſe pignus emere: & Caius mutuo accipit datque pignus Titio, & iurat ſe pretium ſoluturum, & nihil vnquam ſe repetiturũ, iuriſiurandi vinculo non tenetur Caius, at qui mutuo dat, quamuis ſimulet ſe

Silu. iuramentum. q. 17.

let, ſe pignus tenere, mutui contractui, non emptionis, quam ſingit, ſtare debet. Ex quo fit, vt ſi contractus ſit Simoniæ labe infectus, quamuis alius contractus eſſe fingatur, qui ſcienter illum iureiurando confirmat, lethale peccatum admittat, nec vllo iuriſiurandi vinculo teneatur obſtrictus. Similiter etiamſi in contractu vſuræ crimen committatur, & alius cõtractus eſſe ſimuletur, mutuatarius, qui ſe ſoluturum vſuras iurat, eas quidem debet ſoluere; nam iure potuit promittere ſe eas ſoluturum, ſed nihilominus poteſt ſolutas repetere, ſi per ſimulationem iurauit ſe eas ſoluturum tanquam pretium rei emptæ, aut etiam ſi iurauit ſe nihil vnquam repetiturum, ſiquidem in ſoluendo non peccat; ac iuſiurandum, quod ille præſtitit, nihil prodeſt ei, qui mutuo ad vſuras dedit.

Sextò quæritur, quinam in iudicio à iureiurando prohibeantur? Reſpõdeo, in primis pueros ante pubertatis annos, hoc eſt, ante decimumquartum ætatis annum. Cap. Pueri 22. q. 5. vbi dicitur. Si puer vel puella iurauerit in patris poteſtate exiſtens, iuſiurandum eſt irritum, cum pater ſtatim atque audiuit, contradixit. Arcentur etiam ac repelluntur à iureiurando infames, & ii, qui tanquam periuri damnati ſunt. Archidiaconus dubitat de iis, qui infames periuriæ ſunt notorii per euidentiam facti; aliis verò magis probatur, in vniuerſum omnes excludi, qui ſunt notorii ſiue ſententia Iudicis conuicti, ſiue ipſorummet confeſſione in iudicio, ſiue per euidentiam facti. Item, furioſi ad iuſiurandum in iudicio non admittuntur, cap. Merito 15. q. 5. Præterea, Sacerdotibus iurare non licet in iudicio coram Magiſtratu, vel Iudice ciuili, cap. Nullus 22. quæſt. 5. & l. Cum Clericis. C. De Epiſcopis, & Cleric. §. quod ſi lis. Quod intelligitur etiam ſi iuſiurandum calumniæ cauſa præſtare cogantur abſque Epiſcopi permiſſu; aut Epiſcopi iurare compelli nequit, ſine Romani Pontificis cõſenſu; eius enim permiſſu fas eſt Epiſcopis: & Epiſcopi conſenſu, Clericis, iurare. cap. 1. de Iuramento calumniæ. Quæres, an talem, vt teſtes cogi queant iurare coram Ciuili Iudice abſque ſuperioris conceſſu? Reſpondeo minime. c. Statutũ eſt 2. quæſt. 6. vbi dicitur. Nulla ad teſtimonium dicendũ Eccleſiaſtici cuiuſlibet perſona cogatur, & cap. Quamquam 14. quæſt. 2. dicitur: Sacerdotes in ſæcularibus negotiis pro conficiendis inſtrumentis ad teſtimonium non cogentur. Sunt tñ quædã cauſæ, in quibus iure permittitur Sacerdotibus iurare, vt ſi ſint teſtes ad iudicium vocati, & adhibiti: Vt ſi deficientibus probationibus aliquis fortunas, & res ſuas amittat. Secundò pro communi bono fidei, & religionis tuendo. Tertiò pro communi Reipub. ſalute, & tranquillitate ſeruanda. Quartò pro ſuperioris mandato, & impoſito obeundo. Quintò cum quis ab excommunicationis vinculo abſoluitur. Sextò cum quis à dedecoris, & infamiæ nota purgare ſe cogitur. Hæc omnia partim videntur colligi ex cap. Quamquam 14. quæſt. 2. & partim ex cap. Significaſti, De electione, & cap. De Siracuſanæ, Diſt. 28. & cap. Ad reprimendam, De Offic. Iudic. ordin. & cap. Presbyter 2. quæſt. 5. Sed coram Iudice, & Magiſtratu Ciuili nunquã Sacerdos iurat etiam Epiſcopi conſenſu, at cum alii teſtes idonei in cauſa deſunt, Epiſcopus facit, vt coram ſe iuret, vel coram aliis Eccleſiaſticis Iudicibus, vel committit Epiſcopus quibuſdam, qui Sacerdotum teſtimonia excipiant, & ad Iudicem ciuilem referant, vt ait Gloſſa in cap. Quamquam 14. q. 2.

Septimò quæritur, apud quem Iudicem, quis iuſiurandũ præſtare iure cogi queat? Reſpondeo, apud Ciuiles Clericus id præſtare iure non cogitur, vt iam dixi: Laicus tamẽ poteſt iure communi, vt in c. 1. & in cap. Dilectorum, De teſtibus cogendis, non tamen apud quemlibet, ſed apud Iudicem competentem. Si quæras, an cenſuris Eccleſiaſticis quis compelli poſſit ad teſtimonium dicendum? Reſpõdeo aliquando poſſe; nam ſi teſtes odio, vel amore, vel metu ſe ſubtrahant à dicendo teſtimonio, cogi queunt, vt habetur in cap. 1. & cap. Dilectorum de teſtibus cogendis.

Octauò quæritur, An liceat iuſiurandum exigere, accipere, & præſtare in iudicio diebus ſacris, & feſtis? Reſpondeo minimè, niſi in bonum pacis, aut piæ cauſæ. cap. Conqueſtus. De Feriis.

Nonò quæritur, An cum quis in iudicio iuſiurandum præſtare compellitur, debeat eſſe ieiunus? Reſpondeo, in cap. Honeſtum, 22. quæſt. 5. dicitur: Honeſtum etiam videtur, vt qui in ſanctis audet iurare hoc ieiunus faciat cũ omni honeſtate, & timore Dei, & cap. Placuit, De teſtibus, teſtimonium debet dicere ieiunus [illegible] Gloſſa [illegible]

tauit, hæc magis ex æquo, & bono, quàm ex iure, & lege requiruntur, & potiùs ſunt conſilia, quam præcepta.

Decimò quæritur, quid Canones leges, & iura intelligant appellatione iuriſiurandi, cauſa calumniæ præſtandi? Reſpondeo, in l. Inter cohæredes, §. ſi familiæ, ff. Familiæ herciſcundæ, dicitur. Qui familiæ herciſcundæ, & communi diuidundo, & finium regundorũ agunt, & actores ſunt, & rei, & ideo iurare debent non calumniæ cauſa litem intendere, & non calumniæ cauſa inficias ire. Et in l. 1. C. de iureiurando propter calumniam ſtatuitur, vt in omnibus cauſis, in quibus neceſſitas probationis incumbet, non aliter hæ probationes recipiantur, niſi prius qui eas expoſcit, iuſiurandum de calumnia præſtiterit, quòd non cauſa differendi huiuſmodi propoſuit allegationes, & in l. Principales §. Quod ſi actor, C. De iureiur. prop. cal. dẽ. Quòd ſi actor noluerit Sacramentum calumniæ ſubire, & hoc legitime fuerit probatum, non licet ei penitus ad litem peruenire, ſed cadat ab inſtituta actione quaſi improbus litigator, & Iudex eum à iudicio quam longiſſime expellat. Sin autem reus hoc Sacramentum ſubire recuſauerit, in his capitulis, quæ narratione comprehenſa ſunt, pro confeſſo habeatur, & liceat Iudici ſententiam proferre, quemadmodum ei, & ipſa rei qualitas ſuggeſſerit. Sic enim non lites ſolum, ſed etiam calumniatores minuuntur, & in §. Sed prædictũ habetur. Prædictum Sacramentum in litibus quidem, quæ necdum ſunt inchoatæ, præſtari volumus in ipſo litis primordio. Sin autem cauſæ adhuc pendentes inueniantur, vel poſt litem conteſtatam, & poſt ſolitas iudiciales cautelas iam præſtitas, ſi quidem præſto fuerit vtraque perſona, & in eadem ciuitate, vel territorio eius moratur, & in his litibus ſacramentum locum habere, & in primo poſt hanc legem ingreſſu præſtari volumus.

Vndecimò quæritur, quot, & quæ contineat iuſiurandũ, quod cauſa calumniæ admouetur? Reſpondeo, cum Gloſſa in cap. 1. De Iuramento calumniæ, Quinque. Primò, vt litigator exiſtimet ſe litem iuſtam intendere. Secundò, vt rogatus à Iudice, veritatem non celet. Tertiò, ne ſcienter falſas probationes adhibeat. Quartò, ne in fraudem, litem, & cauſam prorogat, & differat in tempus. Quintò, vt iuret ſe nihil alicui promiſiſſe, nec quidquam deinceps promiſſurũ cauſa litis, niſi id, quod leges, & iura permittunt.

Duodecimò quæritur, An Clerici iuſiurandũ cauſa calumniæ præſtare cogantur? Reſpondeo, cum Gloſſa in c. 1. de iuram. calum. Si litem intendant, & cauſam propriam agant, id præſtare compelluntur. At ſi Eccleſiæ cauſam agetur, minime, vt colligitur ex cap. Ex parte. De Iuramento calumniæ. Poſſunt tamen [illegible] aliquem ſubſtituere, qui pro eis petat, agat, & excipiat, & iuſiurandum cauſa calumniæ præſtet.

De Periurio, & eius deformitate, ac poena. Cap. XII.

PRimò quæritur, quid ſit Periurium? Reſpondet Mag. 3. ſent. diſt. 39. eſſe mendacium iureiurando firmatũ. Vnde cum quis non habet in animo præſtare id, quod iureiurando promittit, in Periurii crimen incurrit. At apud ſcriptores Latinos Periurium admittere dicitur is, qui vel falſum iurat, vel iuſiurandum, ſiue fidem datam, & iureiurando firmatam in re iuſta, & honeſta, non ſeruat.

Secundò quæritur, An in omni Periurio ſit mendaciũ, & falſum iureiurando confirmatũ? Quidam aiunt non omne Periurium eſſe mendacium, quoniam cum quis iurat ſe facturũ rem iniquam, & eius animus eſt eam facere, Periurium admittit, nec tamen mendacium iureiurando confirmat, ſiquidem animus eius eſt id facere, quod iurando promittit. Deinde, cum quis non implet, ac ſeruat, quod iurando ſe facturum promiſit, mendax propriè non eſt, etiamſi fidem datam violauerit, & tamẽ Periurii crimine tenetur. Accedit item, quod ſi quis temere, & inconſiderate verum quid iureiurando confirmat, periurus cenſetur, & tamen nihil falſi aſſeuerat.

Conſtans eſt nihilominus omnium ſententia, in omni Periurio mendacium ineſſe, quoniam in eo, aut veritas, aut iuſtitia, aut iudicium, quæ in omne iuſiurandum poſtulat, deſideratur. Si veritas in iureiurando deſit, Periurium admittitur, vt plane conſtat. Item, ſi quod iuraſti iuſtum, & honeſtum factum, non facis, veritas deeſt non quidẽ verbi

ſed facto. Si iuſtitia, Periurium dicitur, quoniam, etſi is, qui iurando promittit ſe aliquid facturum, in animo habeat id præſtare, vel exequi, quod promittit, quia tñ a faciendo abſtinere debet, cenſetur falſum iureiurando firmare. Is autẽ, qui inconſultè, & imprudẽter iurando aliquid affirmat, aut negat, periurus habetur, quia exponit ſe periculo periurij, hoc eſt, periculũ incurrit, ne falſum iureiurãdo corroboret. Mihi vr̃ Periuriũ propriè eſſe mendaciũ, vt dixit Magiſter iureiurando firmatũ: & iuſiurandum, cui deeſt iudiciũ, propriè eſt iuſiurandũ temerarium, & incautũ; & proindè quadam rõe Periurium, quatenus eſt coniunctũ cum periculo periurij. nam ſi inconſideratè quippiã iuras, periculũ eſt, ne falſum iureiurando confirmes, & iuſiurandum itidẽ in quo iuſtitia, non tamen veritas deſideratur, propriè eſt etiam temerarium, & ſtultum, & idcirco quadam ratione Periurium, quoniam id, quod quis iureiurando promittit, cum malum ſit, prætermittere iure compellitur.

Tertiò quæritur, quotuplex ſit Periurium? Reſpondeo, ex communi ſententia, eſſe quadruplex. Primò, cũ falſum iureiurando confirmatur. Secundo cum promiſſio in re iuſta, & bona facta, & iureiurando confirmata, non cõpletur. Tertiò, cum in iureiurando iuſtitia deſideratur, hoc eſt, cũ quis iurando promittit ſe iniquum aliquid facturũ. Quartò cum iuriiurando iudicium deeſt; hoc eſt, cum quis temere, & inconſideratè iurat. Primum illud, & ſecundum, vt paulo ante ante iam dixi, eſt propriè Periurium: alia duo propriam rationem habent iuriſiurandi incauti, & temerarij, Periurij verò rationem habent, quoniam ratione, ac modo quodam ad Periurium reuocantur.

Quartò quæritur, An Periuriũ, quod eſt mendaciũ ſciẽter, & ſponte iureiurando firmatũ, ſit per ſe lethale peccatum? Angelus diſtinguit in verbo. periuriũ, in principio Gofredum ſequutus in c. quod autẽ ait. 22. q. 2. & in c. vlt. §. Ep., eadem diſt. & q Si quis ſeriò peieret, lethalẽ culpã contrahit, ſi autem per iocum, venialẽ tantummodo. Silueſter tñ Angelum confutat in verbo, periuriũ, n 1. & certè S.Th. 2.2.q.98.a.3.ad 2. generaliter ait, lethalis peccati reũ eſſe, qui ſeriò, ſiue iocose peierat; quiſque Deũ offẽdis, ſeu mẽdacij, ſiue ſerij, ſiue ioco ſi teſtẽ ſciẽter arceſſas, & aduoces. At ego quidẽ exiſtimo, Angelũ ſolummodo ſignificare voluiſſe, non ſe lethali peccato adſtringere eum, qui per iocũ falſi aliquid iureiurando confirmat. Per iocum, dixit, nimirum quando eius animus non eſt iurare, ſolent enim aliqui ioci cauſa iuſiurandum adhibere abſque vlla iurandi voluntate: qui peccant quidem, ſed non ita grauiter, vt Periurij ſcelere, & crimine teneantur: aut ſaltem loquitur Angelus de eo, qui per iocum abſque plena animi deliberatione mendaciter iurat.

Quintò quæritur, An cum quis iurat per hunc ignẽ Dei, per hanc paleam, per hunc iuncum, aut ſtirpem, denique per alias res abiectas, & viles, nequaquam habẽs in animo iurare, & eo, qui audit, tanquã iuſiurandũ minimè accipiẽte, periurus cenſeatur, ſi falſum iuret, aut ſi promiſſum non ſeruet? Reſpondeo, cũ Angelo, & Silueſtro in verb. periuriũ in principio. in eiuſmodi iureiurando veniale, non lethale crimen admitti, quã nõ eſt in illo, qui iureiurãdo vtitur, animus, iurare. Quæres quatõne ſit periurus, qui per creaturas falſum mẽdaciter iurat? quãquidẽ creatura res ſacra nõ eſt. Reſpõdeo: Sicut verum iurare per creaturas religionis eſt actus, quia iuramus per Deũ, cuius veritas in creaturis refulget, quippe, qui eſt omnis veritatis auctor. Sic falſum iurare per creaturam, eſt Periurium, quoniam aduocatur, vt teſtis, creatura, quatenus eſt quædam Dei veritas.

Sextò quæritur, An Periuriũ ſit homicidio grauius? Duę ſunt opiniones: prima affirmat, eſtq; S.Th. Quodl. 1.q.9.ar.2. Sot. lib. 3. de Iuſt. q.2.a.3. concl. 4. Silu. Periuriũ. q 2. Tab. Periur. q 4 Quã colligũt ex eo, quod Periurio violatur pręceptũ primæ tabulæ Decalogi, & religio, ac pietas in Deũ. Non omnino cæteros, hæc ratio conuincit: nã alioqui, inquiunt, deterius, ac peius ageret, qui in ſabbato opus ſeruile faceret, quàm qui homicidiũ admitteret. Itẽ, homicida, inquiunt, in iudiciũ adductus, ſi obiectum homicidij crimẽ deneget, cogi ſolet, vt iuret, id fecerit nec ne, ergo Periuriũ tanquam grauius crimen habetur, ſiquidẽ homicida, homicidiũ confitetur, ne in Periuriũ labatur. Cęterũ nec hoc argumentũ nos penitus conuincit: alioqui enim Periuriũ grauius eſſet hæreſi, & idololatria. Secũda opinio docet homicidiũ eſſe Periurio peius atque deterius. Sic Rich. 3. d 39. a. 4. q. 1. Gab. 3. d. 39 q 2. a. 3. dub. 4. Maior. 3. d. 39. q. c. Ang. Periuriũ. n. 8. Selua de Benef. p. 3 q. 2. a. 3. Rebuf. de pacific. poſſeſſ. n. 223. Mihi verò probabilior vr̃ S.Tho. ſent. quam

A rationes paulo ante allatæ probabiliter quidẽ, non tñ, vt dixi, firmè omnino corroborant. Omnes tñ conueniũt, Periurium eſſe adulterio, furto, & detractione grauius, ac maius malum, minus tamen, & leuius odio Dei, idololatria, hæreſi, maledicto ſiue, blaſphemia in Deum.

Septimò quæritur, quam pœnã Canones, leges, & iura periurijs irrogent. Quam quæſt. tractat Couar. in c. quãuis de pact. in 6. p. 1. §. 7. n. 2. & 3. Strabo. li. 15. apud Indos, inquit, qui falſus deprehenditur, & de Periurio conuictus, & manuũ pedumque digitis extremis decurtatur. Apud Scythas Periurij pœna capitis amputatio eſt. Cic. li. 2. de legibus, ſic ait. Periurij, pœna diuina, exitiũ, humana, dedecus violati iuriſiurandi eſto. Scribit Diod. li. 2. c. 3. Periuri apud Aegyptios capite mulctabãtur tanquã, qui duplici ſcelere tenerẽtur, vt & qui pietatẽ in Deos violarẽt, & fidem inter hoĩes tollerent maximũ vinculum ſocietatis humanæ. Sed quæſtio eſt, an periurus dedecoris, & infamiæ pœnam ipſo iure ciuili cõtrahat. De hac q̃one agit. S.Th. 2.2. q. 98. ar. 3. ad 3. Abb. in c teſtimoniũ. de teſtib. Ang. periuriũ q. 6 Sil. periu. q. 6. & alij ſummiſtæ in eodẽ verb Cou. loc. cit. Glo.
B in l. Si quis maior C. De tranſactio. ait, periurũ eſſe iure ciuili infamẽ; nã in ipſa lege dr̃. Si quis promiſſa, quæ inuocato Dei noĩe firmauit, nõ impleuerit, non ſolum notetur infamia, ſed etiã actione priuatus exiſtat. At in l. Lucius Titius. ff De his, qui notãtur infamia, v ſtatui, periuros nõ eſſe inter infames habendos: & l. Iuriſiurãdi. C. De reb. cred. dr̃. Iuriſiurãdi contẽpta religio ſatis Deũ vltorẽ habet, & l. Stellion. ff. de crim. Stellion. iudiciũ famoſũ quidẽ nõ eſt, ſed coercitionẽ extraordinariã hẽt, & in l. De Periur. ff. De crimi. Stellio. dr̃: De Periurio ſi ſua pignora eſſe quis in inſtrumẽto iurauit, crimẽ ſtellionatus fit, & ideo ad tẽpus exulat. Hæc iura, & leges Gloſſa cõciliat ſic: Periurus, cuius Periuriũ nocet alteri, infamis eſt, vt habetur in l. Si quis maior. C. De tranſa. at qui alteri nõ officit, ſed ſibi ſoli, infamis nõ eſt, vt ſi quis iurauerit ſe ieiuniũ ſeruaturũ, vinũ non bibiturũ, ſacrum auditurũ, & iuſiurandũ non ſeruet, & in hoc locũ habẽt cæteræ leges. S.Th. loco cit. ait periurũ in iure iu. aſſertorio infamẽ nõ eſſe niſi poſt ſententiã Iudicis latã cõtra eũ in accuſatione: periurũ tñ in iureiurãdo promiſſorio ſolẽniter adhibito eſſe ipſo iure infamẽ. Abb. loc. cit. inquit
C periurus ſecundũ Canones eſt infamis, quia Canones infames appellant, quotquot lethali crimine tenẽtur obſtricti: at ſecundũ leges infamis nõ eſt periurus in iureiurando aſſertorio, ſed in promiſſorio. Sic etiã docet Bart. in l. Lucius ff. de his, qui notant infamia. Meo iudicio, ſi quis in teſtimonio dicẽdo coram iudice, aut in cõtractibus publicè initis, aut in pactis, & fide publicè data iuſiurandũ interpoſitum violet, infamis canonico iure cẽſetur, aliter non itẽ. Iure autẽ Canonico periurus ſuſtinet pœnã infamiæ: nã in c. Infames, & c. Quicũque, 6 q. 1. periuri, infames habẽtur. Cæterũm quauis periuri Canonico iure infames ſint: quod attinet tñ (ait Silu. periur. q. 6. ad finẽ) ad infamiã irrogandã, & bonorũ confiſcationẽ re ipſa exequendã, & pœnã corporis infligendã, neceſſaria eſt ſentẽtia ſaltẽ generalis: vnde, inquit, licet Tabellio periurus ſit, ea tñ, quæ facit, rõne publici muneris, & officij, quo fungitur, rata, & firma ſunt, donec ſequatur iudicis ſententia ſaltẽ declaratoria criminis: niſi forte eſſet ita notoriũ, vt nulla poſſet tergiuerſatione celari. Hæc Silu. Itẽ pœna eſt in iure Canonico conſtituta in periuros. Quicũque ſciens peierauerit quadraginta dies in
D pane, & aqua, & ſeptẽ annos pęniteat ſequẽtes; & nunquã ſit ſine pœnitẽtia, & nunquã in teſtimoniũ recipiatur, cõionẽ tñ poſt hoc recipiat. Hæc in c. Quicũque. 6. q. 1. Et in c. Prædicandũ, 22. q. 1. dr̃. Prædicandũ eſt etiã, vt Periuriũ fideles caueãt ſciẽtes hoc grande ſcelus eſſe, nec leuẽ periurijs pœnitentię modũ imponendũ, talẽ Periurio pœnitentiã imponi debere nouerint, qualis adulterio, & homicidio iniungitur, & qualis cæteris criminibus capitalibus imponitur. Hæc ex illo capite. Ex dictis ſoluitur quæſtio, qua quæri ſolet, quinã periuri contrahãt infamiæ pœnã? Reſpõdeo Iure Canonico eos, qui mendaciũ iureiurando confirmãt: eos itẽ, qui fidem iureiurãdo firmatam non ſeruãt. Nec tñ oẽs huiuſmodi periuri ſtatim ipſo facto, infamiæ pœnã incurrũt, ita vt officiũ, Beneficiũ, Dignitatẽ, vel alia huiuſmodi bona dimittere cogãtur, donec, vt paulo ante dixit Silu. ſententia Iudicis tanquam periuri condemnantur, aut per propriã confeſſionẽ in iudicio habeãtur periuri, aut ita manifeſti, & notorij periuri ſint, vt ea, quæ publicè faciũt, tanquam irrita, & inania in iudicio repellantur. In c. Cũ pena ab homine. De Iudic. dr̃: Si Clericus in quocumq; e ordine cõſtitutus in furto, vel homicidio, vel periurio, vel alio cri-

mine fuerit deprehẽſus, legitimè conuictus ab Eccleſiaſtico Iudice deponendus eſt, ex quo fit, vt Periurium in Clerico ſit crimen punitum pœna, qua Canones depoſitionẽ appellãt.

Octauo quæritur, An infamis cenſeatur periurus, qui tantummodo fidem alteri priuatim datam violat? Reſpondeo, tantummodo infamẽ habere, qui fidem ſiue priuatim ſiue publicè datam non ſeruat. Si hoc eius crimen, vel per ſententiam Iudicis damnatur, vel per propriam confeſſionem in iudicio conſtat, vel per facti euidentiam patet.

Nono quæritur, an Clericus periurus, ſit ipſo facto priuatus beneficio? Rebuffus de pacif. poſſeſ. n. 218 ait eſſe priuatũ. Reſpondeo, ex communi ſententia, non eſſe priuatum, ſed per Iudicis ſententiam eum eſſe priuandum. Ita ſentiunt, Io. And. Abbas, Decius, Felinus, Ripa, Gloſſa, Ioannes Selua, Lambertinus, quos omnes citat, & ſequitur Couar. in c. quamuis, de pact. 1. p. §. 7. n. 3. nullum enim decretum Eccleſiaſticũ extat, quo beneficio priuatus ipſo iure dicatur.

Decimo quæritur, An ſi Beneficiũ Eccleſiaſticum periuro clerico conferatur, ſit ratũ, & firmum, quod fit? Duæ ſunt opiniones, prima videtur aſſerere id ratũ eſſe, quoniam Clericus periurus Beneficiũ, quod habet, non amittit, ergo collatum acquirit. Sic Feder. conſil. 50. Secunda opinio negat id vim vllam habere: quam tuentur Io. And. Hoſtienſis, & Abbas, quos referunt Ioan. Selua, Lambertinus, Bernardus Dias, vt teſtatur Couarr. loco cit. Hæc opinio verior eſt. Plus enim requiritur, vt quis e Beneficio, quod habet, deijciatur, quàm vt à Beneficio acquirendo repellatur. Quare, etſi Clericus periurus ipſo iure beneficio priuatus non eſt, non propterea ſequitur, vt Beneficiũ ſit capax. Animaduertendum tamen eſt, nullam eſſe Beneficii impetrationẽ ſiue adeptionem ſecundùm prædictã communem ſententiã, quando Clericus periurus, in quem beneficio conferatur, aliquã talis per ſententiam Iudicis condemnatus eſt aut per propriam confeſſionẽ in iudicio criminis conuictus, aut quando per facti euidentiam notorium eſt, ex ſententia, quæ lata eſt, & firmaſſe ait Couarruuias loco prædicto.

Vndecimò quæritur, An iuſiurandum per falſos Deos in contractu, vel promiſſione poſitũ, ſeruari debeat, & periurus ſit, qui illud non ſeruauerit. Hac quæſtione tractat Couar. in c. quamuis, de pact. in 6. p. 1. §. 1. n. 7. Innoc. & alias in c. cum Chriſtus, de iur. eiu. ſit, qui ſi ſerit ſine eſſe etiam ſeruandum quòd colligunt ex Auguſtino, quẽ citat Gratianus in c. Ecce dico 22. q. 5. in hæc verba: Ecce dico charitati veſtræ & qui ſuper lapidem falſum iurat, periurus eſt. Vnde hoc dico? Quia multi, & in hoc falluntur, & putãt, quia nihil eſt, per quod iurant, non ſe crimine teneri Periurij. Prorſus periurus es, quia per id, quod ſanctũ putas, falſum iuras. Sed ego, dicet, illum Sanctũ non puto. Sed illum putas, cui iuras. Non enim quando iuras, tibi, aut lapidi iuras, ſed proximo homini iuras ante lapidem. Sed nunquid nõ ante Deũ? Non te audit lapis loquentem, ſed punit te Deus fallentẽ. Hæc ex Auguſtino. Verùm in eo ita diſtinguũtur, vnum quidẽ, cum is, qui iurat per lapidem, hoc eſt more Gẽtilium per Iouem, cui ſtatuæ, & ſimulacra erigebãtur, & dicabãtur, ſiue per falſos Deos, putat ſanctũ eſſe id, per quod iurat cũ id non putat. Et in vtroque cenſet Auguſtinus periurum eſſe, qui falſum iurauerit. In primo quidẽ, quia falſum iurat per id, quod ſanctũ exiſtimat: in ſecundo vero, ex eo, quod falſum iurat per id, quod ſanctũ credit is, cui iuſiurandum præſtat. Idem videtur docere Auguſtinus in epiſt. ad Publicolam, quæ eſt 154. & refertur in cap. Mouet te 22. q. 1. his verbis: Mouet te certe verum eius fide vtendũ ſit, qui vt eã ſeruet, per Dæmonia iurauerit. Vbi te volo priùs conſiderare, verum ſi quiſpiã per deos falſos iurauerit, ſe fidem ſeruaturum, & eam non ſeruauerit, non tibi videatur bis peccaſſe. Si enim tali iuratione promiſſam cuſtodiret fidem, ideo tantùm peccaſſe iudicaretur, quia per tales deos iurauerit, illud autẽ nemo reprehenderet, quia fidẽ ſeruauerit: nunc vero, quia iurauit, per quos non debuit, & contra pollicitam fidẽ fecit, quod non debuit, bis vtique peccauit. Ita ſentit Auguſtinus, ex cuius dictis conſtat ſeruandum iuſiurandum, quod per falſos Deos interponitur. Illo eo iudicio, ſi iuſiurandum, quis admoueat per falſos Deos, quos veros eſſe exiſtimat, iuſiurandum vere interpoſuiſſe, & Periurii crimine teneri eum, qui id, quod iurando promiſit, non præſtat. At vero ſi quis per falſos Deos iuret, quos prorſus manes, & falſos eſſe putat, periurus non eſt, ſi datam fidem nõ ſeruet, quia iuſiurandum non poſuit. Quod autem Auguſtinus ait, non ad veram periurium pertinet, ſed ad fidei datæ violationem, quæ peccatum eſt, cum is, cui iuſiurandum per falſos Deos, quis præſtat, grauiter læditur. Ita interpretatur Auguſtinum Couarruuias loco citato.

Duodecimò quæritur, An verum ſit, quod ait Auguſtinus in prædicto loco videlicet, in epiſt. 154. & habetur in c. Mouet te. 22. q. 1. Minus malum eſſe per Deum falſum iurare veraciter, quàm per Deum verum fallaciter? Reſpondeo, hanc Auguſtini ſententiam locum habere in eo, qui iurat per falſos Deos, quos falſos, & manes eſſe putat: is enim ſi fidem non ſeruet, peccat quidem grauiter proximum decipiendo, ſed non periurando. Qui vero fallaciter iurat per Deum verum, periurus eſt. Sed qui iurat per falſos Deos, quos veros eſſe arbitratur, quamuis veraciter iuret, grauiſſime tamen peccat, quia cultum vero Deo debitum tribuit Idolis. Vnde in hoc Auguſtini ſententia minimè locum habet: vt Couarruuias loco citato annotauit.

Decimotertio quæritur, An liceat Chriſtiano ab homine ethnico aut infideli iuramentum accipere, & exigere, quem ſcit per falſos Deos iuraturum? Reſpondeo, ex Auguſtino in c. Mouet te. 22. q. 1. id licere facere, ait enim: Qui vtitur fide illius, quem conſtat iuraſſe per Deos falſos, & vtitur non ad malum, ſed ad licitum, & bonum, non peccato eius ſe ſociat, quo per Dæmonia iurauit, ſed bono pacto eius, qui fidem ſeruauit. Sic ibi Auguſtinus, qui licet ſermonem habere videatur ſolùm de eo qui petit ab ethnico, vt quod per falſos Deos iurando promiſit, ſeruet, ac præſtet; ratio tamẽ in vtroque idem iuris eſſe concludit: Nam ſicut ab Ethnico, & impio non petimus, vt iuſiurandum per falſos Deos poſitum ſeruet, ſed vt promiſſum exoluat, ſic etiam ab eo non poſtulamus, vt iuret per falſos Deos, ſed tantum, vt iuret. Vnde petimus ab illo bene, ſi velit, vt debet, vt poteſt, vt docet Couarruuias loco prædicto.

D E V O T O.

Quid ſit votum, & quidnam ad eius ſubſtantiam, & naturã requiratur. Cap. XII.

De voto tractant Theologi in 4. d. 38. nempe S. Th. Bonau. Ricar. Palud. Du. primon. Gabr. & Mar. ibide. Caieton 17. q. 1. 2. 3. & 4 & alij, & verò eodem pe Summiſtæ Verbo votum. Azorio in Sum. lib. 3. tract. 18 S. Tho. 2. 2. q. 88. Soto lib. 7. & Palud. 4. d. 38. q. 2. Alcenſis, no 1. tit. 20. Anton. p. 2. tit. 11. ...

Primò quæritur, quid ſit votum, & quo modo à Promiſſione differat? Reſpondeo, votum dici, eſſe, quod Deo fit, vnde eſt proprie actus religionis, quæ Deo mitũ, ac debitum cultum tribuit: nam ei vota nuncupamus, vt bonorum omnium largitori, vel pro beneficiis acceptis, vel pro impetrandis. Promiſſio vero dicitur, qua aliquid homini pollicemur. Quo fit, vt votum ſit promiſſio, & ſponſio Deo facta, poſterior autẽ, qua fidem noſtram homini damus, generale nomen ſortita, promiſſio nuncupatur: nam aliquando formæ generis nomen tribuitur. Hinc eſt, vt teſte S. Tho. 22. q. 88. a. 1. promiſſio fieri, aut conſiſtere nequeat abſque verbis, vel ſignis, aut nutibus, verborum locum tenentibus: at votum Deo fieri poteſt ſine vllis verbis, aut ſignis externis. Promiſſio itidem, ut docet, idem S. Th. 2. 2. q. 88. a. 5. ad 3. poteſt eſſe voti materia, nam ſi promiſeris pauperi aliquam pecuniam, potes inſuper vouere Deo te eam pecuniam pauperi largiturum.

Secundo quæritur, quæ, & quot ad voti ſubſtantiã, & naturam ſint neceſſaria? Reſpondent S. Th. 2. 2. q. 88. a. 1. Caiet. ibi. Sot. li. 7. de Iuſt. q. 1. a. 2. Nauar. in Man c. 12. n. 24. Anton. p. 2. tit. 11. c. 2 primum opus eſſe, vt votũ ex animi deliberatione fiat. Deinde, vt is, qui votũ facit, in animo habeat & conſtituat promittere, vel ſe Deo promittendo obligare. Tertiò, vt non ſolùm ſtatuat, atque decernat promittere, ſed reuera promittat. Quarto, vt res voto promiſſa, & dicata Deo, bona ſit, hoc eſt, quæ fieri iure poſſit. Poſt. enim, vt id, quod vouetur, no ſolum bonũ, ſed melius etiã ſit atque præſtantius, ut inferius explicabo. Votum igitur neceſſe eſt, ut ſit promiſſio ſcienter, & ſponte facta. Appellatione deliberationis autores intelligunt notitiã, & iudicium rationis. More Propoſiti accipiunt voluntatẽ animi actũ, ut votũ ſit promiſſio Deo facta ex iudicio rationis, & propoſito voluntatis.

Tertiò quæritur, quam, & quantã animi deliberationẽ votũ requirat, ac poſcat? Reſpondeo ex cõmuni ſententia quã habent S. Th. Caiet. Sot. locis cit. Ricar. 4. d. 38. a. 1. q. 2. & Nauarr. cap. 12. num. 24. Antonin. par ſecunda tit. 11. cap. ſecũdo, eam poſtulare, quæ plenum rationis iudicium continet. Ea autem talis eſt, qualis, vel ad meritum, vel ad lethale peccatum ſufficit, vt optime Caietanus explicuit.

A pluit. Nec plena deliberatio in præſentia accipitur ea, qua præuidentur tota promiſſæ rei difficultas, vt inferius exponam: ſed dicitur plena, quia is, qui vouet, ſciens, ac volẽs, ſpondet, ac pollicetur, ita vt planè videat, & animaduertat, ac velit ſe vouere. An verò votum ira, mœrore, dolore, aut aliquâ alia ſubitanea animi perturbatione ſuſceptum ſit ratum, & firmum, ſtatim dicemus.

Quarto quæritur, An ad votum præter animi deliberationem, voluntatis quoque propoſitum ſit neceſſarium? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, vt conſtat ex S. Tho. Caiet. Sot. Nauar. Anto. locis citatis, id opus eſſe. Propoſitum autẽ, eſt voluntas promittendi aliquid Deo. Vnde Canonici iuris quidam interpretes, videlicet Abbas ſenior in c. Literaturã, de vot. & voti redempt. refert ibi Abbas iunior: dixerunt votum primò inchoari, deinde confirmari, poſt conſummari, & perfici. Inchoatur, inquiũt, per deliberationem, cum quis primum decernit polliceri Deo: Cõfirmatur per propoſitum, quo quis in animo habet, & ſtatuit vouere ſiue promittere: Conſummatur per promiſſionem, qua quis ſuam Deo fidem obſtringit, ſeſe Deo obligat. An verò is, qui vouet non habens in animo efficere, quod promittit, aut nolens ſe Deo obligare, voti vinculo teneatur, poſtea dicetur. Quæres, quid ſignificetur nomine Propoſiti, & quo a Deliberatione diſtinguatur. Caietanus: Deliberationem accipit actũ ſiue iudicium rationis, quo quis ſcienter deliberat facere, quod promittit. Propoſitum intelligit actum voluntatis, quo ſponte ſtatuimus id facere, & exequi, quod promittimus, ita vt votum ſit promiſſio Deo facta ex deliberatione ſiue iudicio rationis, & propoſito voluntatis, quum iudicamus nos facturos, quod promittimus & decernimus id nos facere. Cęterùm, Reſpondeo ſignificari ea voce voluntatis actum, quo vouens certo, & firmo B animo apud ſe ſtatuit promittere ſiue vouere. Vnde a Deliberatione differt, quoniam qui vouet, primum decernit vouere; deinde vult vouere, vel promittere.

Quintò quæritur, An votum ſolo animi propoſito perficiatur? Canonici iuris Doctores veteres, Hugo, Bernardus, Gofredus, Laurentius, Alanus, Tancredus, & cum eis Innocentius, Hoſtienſis, & Gloſſa vt refert Abbas In c. Literaturã, De voto, & voti redem. docuerunt, ad votum duo tantùm ſufficere, Deliberationem, & Propoſitũ. Hãc ſentẽ C tiam inter Theologos ſequuti ſunt Palu. 4. d. 38. q. 1. ar. 1. §. ſed quia Anton. p. 2. tit. 11. c. 2. idque probare conati ſunt ex c. Conſulti, De Regularibus, vbi Pontifex ait: Si is, qui conuertitur, propoſuerit abſolutè vitã mutare, vel ſub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur, decet, vt regulariter viuat, ad laxiore ſaltem vitam pertranſite: Hæc ibi. Item, in c. Beneficium, De Regularibus in 6 ſtatuitur, vt Nouitii Beneficiũ, nulli cõferatur, niſi eius accedat aſſẽſus, aut conſtet eum vitæ rationẽ abſolutè mutare voluiſſe, aut profeſſionẽ expreſſe, vel tacitè fecerit. Et in c. Qui bona 17 q. 1. dicitur: Qui bona agũt, & meliora agere deliberẽt, poſt deliberata non faciant, licet in bonis prioribus perſeuerẽt, in conſpectu tamen Dei ceciderunt ex deliberatione. Item in c. Statuimus De Regularibus habetur, Nouitios poſſe liberè ad ſeculum redire, niſi euidenter appareat eos abſolutè voluiſſe vitam mutare, & in Religione perpetuò Domino deſeruire. Idem colligitur ex c. Non ſolùm, De Regularibus in 6. & ex c. conſuluit, qui cleri. vel vouẽ præſertim D adiuncta Gloſſa, verbo habitum, & Luc. 9. ait Dns: Nemo mittens manũ ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno. Geneſ. etiã 19. vxor Loth liberata ab incendio, & reſpiciens retro, conuerſa eſt in ſtatuam ſalis. Item, in Regula Iuris, Quod ſemel, in 6. dicitur: Quod ſemel placuit amplius diſplicere non poteſt. At verò S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 1. perſpicuè tradit votum tria requirere, Deliberationẽ, Propoſitum, & Promiſſionem; & votum promiſſione perfici, non propoſito Sic etiam Bonau. 4. d. 38. a. 1. q. 1. Ricar. 4. d. 38. a. 3. q. 3. atque hæc eſt communis Theologorum ſententia: cui etiam aperte ſubſcribunt inter Pontificii iuris interpretes Archi. in c. Qui bona 17 q. 1 Abbas in c. Literaturam De vot. & vot. Siluest. votum 1. q. 2. Ange. votum 1. q. 7. Nau. in Man. c. 12. n. 26 verſ. Sexto infertur, licet quidam aſſerant in hoc, Pontificii iuris interpretes a Theologicis diſſidere, quòd illorum opinio ſit votum propoſito perfici. Theologorum verò promiſſione, non propoſito. Quæ ſententia (Theologorum inquam) tenenda ex vtroque iure Canonico, & Ciuili, colligitur. Nam in c. Litteraturã de voto, & voti redempt. cum rogaretur Pontifex de quodam, qui mortis pauore perterritus, hæc verba protulerat: Non diu hic morabor, proponens in animo, vt ibi dicitur,

A quod Religionis habitum eſſet aliquando ſuſcepturus: Reſpondit, Si plus non eſt, in voto proceſſum, tranſgreſſor iudicari non poterit, ſi non impleat, quod dixit. Hæc ibi. Et ff. De pollicitat. l. Si quis rem, & l. Pactum eſt, apertè dicitur, Pollicitationem eſſe promiſſionem offerentis, & pollicitatione quempiam ei, cui pollicetur, obligari. Sed vouere eſt, aliquid Deo polliceri, ergo votum, eſt pollicitatio quædam, & ſponſio. Quare, vt rectè ait Abbas in c. Literaturam, De voto, & voti redempt. opinio S. Tho. in hac parte multas Theoricas Canoniſtarum euertit: & oportet, vt cùm iura teſtantur, propoſito quempiam obligari, intelligant propoſitum promiſſione firmatum: Panormitanum ſequuntur etiam Siluester, Angelus, Nauarrus, locis dictis. Quod ſi dices, ſi quis ex propoſito decernat aliquid facere, & poſtea id non faciat, reus eſt violati propoſiti; item mendax eſt, ergo ſolo voluntatis propoſito ſeſe obligauit. Reſpondeo his verbis, Faciam hoc, non ſignificatur in præſenti negotio, hoc ita erit, ſicuti prædico, ſed, In animo habeo hoc facere. Vnde nullum mẽdacium admittit is, qui dicit, Faciã, ſi in animo eius ſit facere; deinde verò, ſi mutata voluntate B non faciat, non ideo mendax fuit, cum dixerit ſe facturũ. Neq; item promiſſionis, aut voti violator eſt, quoniam nulla ſe alteri promiſſione obſtrinxit, vt manifeſtè liquet ex communi via loquentium: nam ſæpe dicere ſolemus, Hoc tua gratia faciam, ſed fidem non obligo, non promitto. Sciendum tamen eſt, apud homines verbum, faciam, præſertim in contractibus vim promiſſionis, & obligationis interdũ habere: ita vt non ſolùm ſignificet, Eſt mihi animus facere, ſed etiam, Promitto me facturum. ad iura verò ſupra oppoſita reſpondeo, præter id, quod dixit Abbas, fortaſſis ea voluiſſe, vt votum, habeatur iuris fictione, non re ipſa, ſolo animi propoſito ſine vlla promiſſione factum, & tunc ea iura locum habebunt in dubio, non cum conſtat, promiſſionẽ penitus defuiſſe.

Sextò quæritur, An ſola Promiſſio ad votum ſufficiat? Ioan. And. vt teſtatur Abbas in cap. Literaturam, de voto, ait ſola promiſſione rationem voti conſtitui: quam ſententiam Abbas ipſe confutat. Si enim quis Deo polliceatur ſine vlla animi deliberatione atque propoſito, votum non facit, quia nihil Deo vouere conſtituit. Sed immeritò refuta C uit: nam quum Ioan. Andr. docet in ſola promiſſione votũ conſiſtere, nõ excludit rationis iudicium, ſiue deliberationem, & propoſitum voluntatis, quæ duo promiſſionem naturæ ordine antecedunt, ſed excludit alia, quæ ſolent promiſſionem comitari, vel conſequi: qualia ſunt oris pronunciatio, teſtes, Syngrapha, Chirographum, ſiue teſtimonium literis conſignatum, & alia ſimilia.

Septimo quæritur, An præter hæc tria, Deliberationẽ, Propoſitum, & Promiſſionem ad voti ſubſtantiam requiratur oris pronunciatio, teſtium præſentia, ſcriptum teſtimonium, vel ſolemnis aliqua iuris formula? Reſpondeo, non requiri: quia votum Deo fit, non homini: Deus autem intuetur animum vouentis, & acceptum, ac ratum habet voluntatis conſenſum. Apud homines itaque, vt vnus fidẽ ſuam alteri adſtringat, neceſſe eſt, vt eius conſenſus verbis, aut nutibus exprimatur: vt Deo tamen nos ipſi voti religione obligemus, ſatis eſt, ſi animo ſcienter, & ſponte ei quippiam promittamus.

Octauò quæritur, cuius facultatis actus ſit votũ, Rationiſne, an Voluntatis? Duæ ſunt opiniones: prima docet eſ D ſe actum Rationis: ſic opinantur S. Th. 2. 2. q. 88. art. 1. Cai. ibi. Sot. li. 7. de iuſt. q. 1. a. 2. & alii S. Tho. diſcipul. quia imperare, inquiunt, orare, petere, & vouere, ſunt Prudentiæ actus, cuius eſt vnum ad alterum referre, & dirigere. Nam qui imperat, præſcribit, & denunciat inferiori, quid ſit ex obligatione facturus. Qui orat petit a Superiore, quod optat, vt ipſe ſuperior efficiat, & petendo denunciat ei, quid velit, vt ipſe ſuperior faciat, qui promittit, declarat, & denũciat ſuperiori, vel pari, quid ſit ex obligatione ipſe facturus in honorem, cultũ, vel commodũ ipſius, cui promittit. Secunda ſententia ait eſſe actũ Voluntatis, cuius eſt ſe alteri obligare. Prima opinio putat votum eſſe actum Rationis, quo quis denunciat, & exprimit obligationem, qua ad aliquid faciendum ſe obligat, ita vt votum, ſit certa Rationis denunciatio cum obligatione voluntatis coniũcta: vel obligationem afferens.

Secunda opinio cenſet Votum eſſe voluntatis actũ, quo Voluntas ſe Deo ſubiicit, & obligat ex Rationis deliberatione, & denunciatione, ita vt Voti ſubſtantia, ſit Voluntatis actus ex Ratione tanquam ab antecedente cauſa progenitus. Conuenit inter omnes, in Voto actũ vtriuſque facul-

verbis continetur. Sed lis eſt, an Votum ſit Rationis denũciatio obligationem pariens, vel afferens, an verò potiùs Voluntatis actus ex Ratione, vt cauſa profectus. Sed parũ refert hanc, aut illam opinionem ſequamur: eſt enim hæc nõ actionis, ſed ſpeculationis quæſtio. Compertum eſt omnibus, in voto eſſe deliberationem, & iudiciũ rationis, & propoſitum voluntatis, & obligationẽm, quæ ex voluntate ſurgit, ac profluit, & expreſſionẽ ſiue denunciationẽ obligationis, quæ per rationem interiùs fit. S. Th. opinatur votũ eſſe actum rationis, quo quis ſuæ voluntatis obligationem exprimit, & denunciat interiùs Deo, cui vouet.

Nonò quæritur, An qui Deo aliquid promittit, cum in animo eius nõ ſit ſe Voto obligare, Voti vinculo adſtringatur? Reſpondeo, eum, qui vouet multis modis poſſe vouere, Primò promittendo, cũ tamen animus eius ſit nihil promittere. & omnes conſentiunt, hunc hominem vouentem nullo Voti vinculo teneri, quoniam ficta eſt, & ſimulata tota promiſſio. Secundo poteſt quis promittere Deo, habens quidem in animo promittere, & obligare ſe Deo, cũ tamẽ animus eius non ſit præſtare promiſſum: Et inter omnes etiam conſtat hunc hominem ſic promittentem Voto obſtrictum teneri, ſiquidem verè promiſit, & ſeſe Deo obligauit. Tertio, poteſt quis vouere, habens quidẽ in animo vouere, ſed non ſe Deo promiſſione obligare: Et de hoc tota eſt quæſtio, an Voti vinculo deuinctus ſit. Duæ ſunt opiniones. Sot. lib. 7. de Iuſt. q. 1. ar. 2. & quidam alii iuniores ſentiunt huiuſmodi hominem Voto obligari, quoniam obligatio tanquã effectus quidam neceſſario ex ipſa promiſſione ſurgit, ac profluit: nec poteſt quis Deo promittendo obligationem impedire, & prohibere ne ex promiſſione manet. Alii verò multi, videlicet Gloſſ. in c. Literaturam cit. Silu. Iuramenti. 4. q. 19. Angel. Votũ 1. q. 7. Nauar. in Man. c. 12. n. 27. & Bonau. 4. d. 38. a. 1. q. 1. & 3. d. 39. a. 3. q. 1. Ricar. 4. d. 38. a. 3. q. 3. & 3. d. 39. a. 2. q. 1. videntur docere nullum eſſe huiuſmodi Votũ, quod probant, quia leges, Canones, & iura plane decernunt neminẽ ſe alteri obligare niſi volentẽ, vt colligitur ex l. obligationum, ff. De actionibus, & obligationibus. Deinde, Votũ eſt veluti quędã priuata lex, quam ſibi quiſque fert, & qua ſe alteri obligat: at lex neminẽ tenet, ac ligat, niſi Princeps qui eã tulit, velit, vt ea teneatur.

In hac quæſtione primo mihi vĩ dicendũ: Si quis vouet Deo ſciens, ac volens, cũ nihil tñ cogitet, ſe obliget, necne, voti nexu, & vinculo tenetur: & hac ratione exiſtimo opinionẽ Soti eſſe veriſſimam, quoniã ex ipſo Voto obligatio naſcitur, ac fluit. Deinde, ſi qui vouet, nolit ſe voto obligare, eſt probabile, quod auctores cæteri tradiderunt, eũ Voto non adſtringi, quia cũ ſimul vouet, nolens ſe tñ Voto obligare, eo ipſo, vĩ voluntatẽ mutare, & à vouẽdo recedere; ita vt perinde ſit, ac ſi vouere noluit: hoc enim eſt, quod alii auctores videntur voluiſſe, & hoc eorũ rationes, & argumẽta conficiunt, omnis enim promiſſio ex animo, & voluntate promittentis vim habet, ſicut omnis contractus ex volũtate contrahentium, & lex ex mente, & voluntate Principis: ad rationem voti videtur pertinere, vt ſi voues, habeas voluntatem te voto obligandi.

Decimò quæritur, an Votum ſoli Deo fiat? Quæſtionẽ mouet quoniã in Religionũ inſtitutis cũ Religioſi regulam ſolemni ritu profitentur; Votũ Deo nuncupant hũc in modum. Deo, & B. Auguſtino, vel B. Franciſco, vel B. Dominico, vel B. Benedicto, & tibi Priori, vel præpoſito Prouinciali, vel Generali, & tamen Votum, actus eſt religionis, quæ Deo cultũ, & honorem debitũ tribuit. Hanc quæſtionem ſupra diſſoluimus, vbi diximus Votũ Deo fieri, in pręſentia tñ ſanctorũ, qui vt teſtes, aduocati, & patroni adhibentur, vt quæ promittimus, faciliùs, cõmodiùſque pręſtemus. Itẽ, vouemus ſanctis cæli habitatoribus, & Religionũ Præfectis tanquã locum Dei tenentibus, Dei vice gerentibus. Sed Deo votũ fit in honorem, & cultũ eius, quoniã ei vota facimus tanquam Votorũ, & omnium bonarũ cogitationũ ſatori, largitori, & auctori. Vota enim nuncupamus Deo, vel vt ab eo boni aliquid impetremus, vel vt pro ſummis in nos beneficiis debitas gratias ei, & agamus, & habeamus. S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 5. ad 3. votũ, inquit, quo quis vouet aliquid Sanctis, vel Prælatis intelligendũ eſt, in hunc modum, vt ipſa promiſſio facta Sanctis, vel Prælatis cadat ſub voto materialiter: inquantum ſcilicet, homo vouet Deo ſe impleturum, quod Sanctis, vel Prælatis promittit. Sic ille. Votũ igitur Deo fit, Sanctis verò cæli incolis, aut Religionum Præfectis ſit tanquã Dei miniſtris ipſius locum tenentibus: Deo ſit iure, & nomine ipſius: hominibus verò ſit nomine Dei.

A *De re, & materia Voto ſubiecta.*

Cap. XIV.

SCiendum eſt, omnes conuenire, rem neceſſariã, aut quę nullo modo fieri poteſt, non poſſe in Votũ cadere. Neque enim voue e Deo poteſ te moriturũ aut te ſydera, aut arenam maris numeraturũ, aut cælum ipſum manu tacturum: nam ſiue rem neceſſariam, ſiue impoſſibilem voueas, votum eſt ſtultũ, & inſanum. Præterea vouere quis nequit id, quod abſque lethali peccato fieri nõ poteſt. Si enim voueas rem, quam citra grauem culpam facere nequis, Votũ eſt iniquum, & impium. Vt ſi ſpondeas Deo te homicidiũ, furtum, vel adulterium, aut aliud maleficium commiſſurũ. Res item, quæ citra veniale delictum admitti nequit, Voti materia eſſe non poteſt: nec item res, quæ ſuapte natura media eſt, & indifferẽs. Si enim quis voueat ſe ioco ſum officioſumue mendacium, vel otioſum verbum dicturũ, Votum eſt iniquum. Stultum verò eſt, ſi quis voueat ſe ſabbato, aut certo alio die vngues præciſurum, aut feſtucam, vel
B paleam e terra leuaturum: aut purgaturum aures extremo, & minimo digito.

His poſitis primò quæritur, an res alioqui vi præcepti debita voueri queat? S. Tho. ac cæteri Theologi, item Canonici iuris interpretes, & Summiſtæ docent, in votum cadere non poſſe, quæ alioqui præcepta ſunt. Neque enim vouere quis poteſt, ſe mutuum, depoſitum, commodatum ſuo domino redditurum: nec item ſe Deo pro peccatis ſatisfacturũ, aut erogaturum eleemoſynam homini, ad extremam inopiam redacto. Præterea is vouet, qui ſe Deo obligat. Sed qui alioqui eſt legibus adſtrictus, minime ſe deuincit, & obligat, hoc videtur colligi ex S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 2. & 4. d. 38. q. 1. a. 1. Anto. p. 2. tit. 11. c. 2. Palu. 4. d. 38. q. 2. ar. 1. in diuiſione voti. 5. Mai. 4. d. 38. q. 1. Silu. vo. ũ. 1. q. 5. Cai. 22. q. 88. a. 2. Nau. in Man. c. 12. n. 25. Dur. 4. d. 38. q. 1. nu. 6. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 2. a. 3. Tabien. votum. 1. §. ſecũdo notandum. Ric. 4. d. 38. a. 3. q. 2. Bonau. 4. d. 38. a. 1. q. 2.

Cæterũ ex altera parte, eorum, quæ huic ſententiæ videntur obſtare, Primum eſt, quia ſæpe Vota Deo nuncupata renouamus, & poteſt quis Votum ſemel Deo factũ millies
C cõfirmare. Alterum eſt; quia nihil impedit, quo minus quis ſe denuo Voti religione obſtringat, vt id faciat, ad qđ alioqui faciendum præcepto, ac lege compellitur. Poſſumus enim eſſe alteri obligati duplici lege, duplici iure, & nomine, & vinculo. Deus enim nos ſibi ſuis legibus deuinxit, & nos ipſos ei pariter Voti nexu, & vinculo obligamus, & Iacob Gen. 28. vouit Domino ſe eum, vt Deum veneraturum. Vnde qui caſtitatem Deo promiſſam adulterio violat, & eſt diuinæ legis violatæ, & Voti fracti reus, & proinde ſacrilegus. Errauit Tabienſis loco ſupra citato oppoſitum docens, nam Antoninus, Paludanus, Durandus, Silueſter, Maior, Nauarrus, & reliqui expreſſim id, quod dixi tradiderunt. Negari igitur non poteſt, quin res alioqui imperata in Votũ cadere poſſit, quatenus denuo nos ipſi obligationis nexu obſtringimus, vt eam faciamus. Quod autem communis opinio tradit, quæ præcepta ſunt, voueri non poſſe: intelligitur, non poſſe nos ad ea facienda obligari quaſi adſtricti minime ſuerimus: atqui hoc nihil impedit, quin poſſimus aliud obligationis vinculum apponere, quo antea non tenebamur: hic enim obligationis nexus in
D noſtra eſt poteſtate, nec in præceptum cadit. Obiicies. S. Thomam dicentem in 4. d. 38. q. 1. a. 1. materiam voti propriè non eſſe rem alioqui lege imperatam, ſed tantùm cõſilium: & votum de re præcepta nobis, non eſſe propriè, ſed latè, votum. Reſpondeo, non ſignificare S. Thomam eiuſmodi votum eſſe impropriè, ſiue per Metaphoram, Analogiam, aut ſimilitudinem votum, ſed non eſſe votum propriè, hoc eſt, non eſſe ſolùm votum, ſed etiam præceptũ: & cum ait rem imperatam non eſſe voti materiam, ſignificat, non eſſe ſolùm materiam voti, ſed etiam eſſe præcepti materiam: at res, quæ in conſilium cadit, eſt propriè materia voti, id eſt, ſolius voti eſt materia, non præcepti, vel legis, proprium aliquando vocamus, quod non eſt multorũ commune, ſed quod vni ſolùm conuenit, licet illi verè conueniat.

Quæres, An qui votum ſemel factũ poſtea repetit, redintegrat, & confirmat, nouæ ſe obligationis vinculo adſtringat: ſicut qui rem diuina lege imperatam Voti religione promittit? Reſpondeo, in hunc modum, eas, qui votum confirmat etiam centies, ac millies, nullam obligationem diſtinctam ſuſcipit, ſed veterem tantùm renouat, vt ſe ad præ-

ſtinum

ſtinum votum ſoluendum promptiorem, hilariorem, firmioremque reddat; ac proinde quamuis Votũ millies confirmatum negligat, vnum tantùm peccatum admittit; at verò qui rem alioqui lege, aut præcepto imperatam, & Voto promiſſam contemnit, duplex peccatum contrahit, vnum quidem, dum legem perſtringit, aut præceptum omittit, aut violat; Alterum verò, quia votum, quo ſe obligauit, nõ ſeruat; qui enim caſtitatem vouit, ſi rem habeat cum fœmina, duplici ſe crimine polluit, libidinis ſcilicet, & ſacrilegã prauitate. Quæres deinde, an qui vouerit ſe eleemoſynam pauperibus daturũ, & eam dederit Titio in extremam inopiam redacto, Votum perſoluerit? Reſpondeo, perſoluiſſe: quoniam ſi, cum vouit, nihil aliud expreſſit, interpretari decet eum vouiſſe daturum ſe eleemoſynam pauperi, ſiue ad eam elargiendam præcepto compelleretur, ſiue conſilio moueretur, ſecus foret, ſi in animo eius fuerit eleemoſinam dare iis, quibus erogare, nullo præcepto, ac lege cogebatur. Quæres poſtremò; Quid iudicandũ ſit, ſi Sacerdos Titio pœnitentiam iniunxerit, vt certam eleemoſynam largiatur, an officio ſatisfaciat, ſi eleemoſynam dederit, quã voto erogare debeat? Reſpondeo, cum Sacerdotes pœnitẽ-**B**tias imponunt pœnitentibus, eas ſolent intelligere, quæ nõ ſunt alioqui debitæ, ac proinde Titium Sacerdotis præcepto minimè ſatisfeciſſe arbitramur.

Secundò quæritur, An Votum, quod Deo Iephte fecit Iudic. 11. fuerit ſtultum, & temerariũ, crudele, & inhumanum? quod eſt quærere, An Iephte vnicam filiam ſuã virginem Deo cæde immolauerit? Difficillima, inquit, Auguſt. in quæſtionibus ſuper librum Iudicum. q. 49 hoc eſt, lib. 7. quæſtionum in vetus teſtamentum, eſt quæſtio de Voto Iephte: & poſtquam multa tradidit, tandem concludit, eum, & in vouendo fuiſſe temerarium, & in ſoluendo inhumanũ. Ambroſius verò lib. 3. officiorum cap. 12. Numquam adducar, ait, vt credam, non incautè principem Iephte promiſiſſe, vt immolaret Domino quicquid ſibi reuertenti intra limen domus ſuæ occurreret. Dura promiſſio, ſolutio acerbior. Non poſſum accuſare virum, qui neceſſe habuit implere quod vouerat. Sed miſerabilis neceſſitas, quæ ſoluitur parricidio. Hic onymitem in Hieremiam c. 7. dicit. Quod ſi obtulit Iephte ſuam virginem Deo, non ſacrificiũ placet, ſed animus offerentis, Neque enim ſi canis, aut aſinus, aut **C** immundum animal primum occurriſſet patri à cæde hoſtium reuertenti, Deo illud offerre debuerat. Denique cõmunis eſt veterum Doctorum ſententia, Iephte, vt Votum quod Deo fecerat, perſolueret, filiam ſuam immolaſſe. Sic Chryſoſt. hom. 14. ad popul. Antioch. & homil. de Iephte. Orig. tom. 9. in Ioannem. Tertull. lib. 3. contra Marcion. Iuſtinus Martyr. q. 99. Nazianz. in orat. de laude Machab. quæ eſt oratio. 22. Iſidor. in Allegor. in ſcripturam, & de vita, & morte Sanctorum. Beda in lib. quæſtionum ſuper librum Iudicum cap. 7. Rupert. de Trin. & operib. eius, in lib. Iudi. cap. 12. Auguſtinus, Ambroſius Hieronymus, locis ſupra citatis, & inter Hebræos Ioſephus, & alii veteres, quorum ſententiæ Scholaſtici Theologi acceſſerunt in quarto, diſtin. 38. & S. Thomas 2. 2. q. 88. art. 2. ad 2. immo Auguſtinus, & Chryſoſtomus Votum eiuſmodi factum Iephte myſticè interpretantur, vt typum, & figuram rei ſanctæ.

Vatab. & Arias Montanus Iud. 11.

Nihilominus tamen Lyranus, & quidam alii iuniores Catholici Rabbinos Iudæorum recentiores ſequuti, tradiderunt Iephte nequaquam filiam ſuam morte damnaſſe: nec eum in vouendo ſtultum, & temerariũ, nec in reddẽdo **D** Voto crudelem, & inhumanum fuiſſe; aiunt enim Votum Iephte tale fuiſſe, vt promiſerit quicquid ſibi ex bello cum victoria redeunti è foribus domus ſuæ primũ occurriſſet, ſe illud Domino oblaturum, videlicet ſi tale fuiſſet, quod offerri poſſet; aut Domino immolaturũ, ſi res eſſet talis, quæ immolari poſſet: & deinde cũ filia eius vnica virgo primum occurriſſet, conſecrata eſt Domino; quia domi incluſa eſt, vt perpetuò virginitatem ſeruaret innupta, explicabo primum horum auctorum Sententiam, mox quid ſit de tota hac controuerſia dicendum.

In hac quæſtione duo continentur. Vnũ eſt, An ex ſacris literis euidenter, & certo colligatur, Iephte ſuam filiam Domino immolaſſe. Alterũ, an Sacras literas oporteat interpretari in eum ſenſum, vt dicamus Iephte filiam cæde mactaſſe. Quòd attinet ad Hebraicam lectionẽ, ex ea elici euidenter nequit Iephte filiam immolaſſe: nam vbi vulgata editio Latina Iephte Votũ exponit hoc modo: [Si tradiderit filios Ammon, in manus meas, quicũque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit reuer-

A tenti cũ pace à filiis Ammon, eum holocauſtũ offerã Dño] Hebraica lectio habet [Et erit Domino, & holocauſtũ offeram Domino.] Vbi videtur Votũ Deo factum fuiſſe cũ conditione per diſiunctionẽ: nimirum, quicquid e foribus domus meæ mihi primũ occurrerit: vel, (erit Dño) id eſt, conſecrabitur tanquã deſtinatũ ad vſus, & miniſteria diuina; vel in holocauſtũ offeretur, q. d. ſi res fuerit oblatione digna, offeretur, ſin minus, immolationem ſpectabitur. Multa enim immunda poterant primũ occurrere, quæ tametſi nec offerri Dño, nec immolari fas eſſet, poterant tñ pecunia redimi, quæ inferretur in templũ. apud Hebræos enim coniunctio copulans, ſæpe eſt diſiũgens. Exẽpli cauſa. Exo. 20. in Hebræo dicitur: (Quicumque maledixerit Patri, & Matri, morte moriatur) vbi latinus interpres rectè vertit: [Quicũque maledixerit Patri, vel Matri.] Deinde cũ Iephte filiæ domo egreſſæ dixiſſet, Heu me, filia mi, aperui os meum ad Dñm, & aliud facere non potero:] reſpondit filia, Pater mi, fac mihi quodcũque pollicitus es. Hoc ſolũm mihi præſta, quod deprecor, Dimitte me, vt duobus menſibus circũeam montes, & plangã virginitatẽ meam cũ ſoda-**B**libus meis.] vbi tẽpus petiuit filia, non vt plangeret vitam ſuam, ſed virginitatẽ, quod ſi immolata Domino eſt, vtiq; petere debuerat, vt vitam ſuã deploraret. Prætereà, ſubiungitur: [Et fecit ei ſicut vouerat quæ ignorabat virũ.] quaſi diceret, Conſecrauit eam Domino, quia domi eam incluſit ab omni hominũ conſpectu, coniugio, & cõmercio ſepoſitam. Et propterea ſubiicitur: [quæ ignorauit virum.] quod eſt dicere, manſit innupta; cum tamen nuptiæ, & liberorum ſuſceptio tunc tẽporis, apud Iudæos in magna felicitate haberentur. Poſtremò additur: [Exinde mos increuit in Iſrael, & conſuetudo ſeruata eſt, vt poſt anni circulũ conueniant in vnum filiæ Iſrael, & plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor.] vbi verbum Hebraicum quod Latinus interpres vertit, plangãt, ambiguæ eſt ſignificationis, & ſignificare põt narrare, alloqui; nam Iudic. 5. idẽ verbum latinus interpres reddidit: [Ibi narrẽtur iuſtitiæ Domini:] ita, vt ob id, quod filia Iephte Dño conſecrata, & in domum incluſa, in mœrore, & triſtitia erat, aut ſaltẽ ab hominum cõuictu, & cõſuetudine ſeiuncta, ac ſeparata, quotannis cæteræ puellæ, ac Virgines eam inuiſerẽt, apud eam **C** quatuor dierũ ſpatio cõmorarentur, cum ea colloquerẽtur ad conſolandum eam. Nam ſi Dño iam immolata perierat, vnde nam factũ eſt, vt cæteræ puellæ in vnum cogerentur quotannis, & eam quatriduo plangerent, cum eiuſmodi morem nuſquam in ſcripturis legamus. Et cum hac ſententia maximè conuenit id, quod ſcriptura eodem c. 11. paulo ante dixerat: [Factus eſt ergo ſuper Iephte ſpiritus Domini, & circuibat Galaad, & Manaſſe Maſpha quoque Galaad, & inde tranſiens ad filios Ammon, Votum vouit Domino,] quibus verbis innuitur Votum Deo nuncupaſſe Iephte inſtinctu ipſius Dei: & ad Hebr. 11. inter cæteros Sanctorum, Iephte quoque connumerauit Apoſtolus. Neque vero, hæc opinio cum vulgata editione videtur, inquit Lyranus pugnare. Nam etiamſi in Voto Iephte ſolùm exprimantur ea verba [Eum holocauſtũ offerã Domino] poteſt tamen is locus per metaphorã accipi, ita vt nõ de morte naturali, ſed ciuili intelligatur, qua is, qui in totum Deo conſecratur, ab omni hominum vſu, & conſuetudine ſemotus immolari dicatur. Et quod deinde dicitur: [Fecit ei, ſicut vouerat] id ſignificat; eam morte ciuili immolauit. **D** Quod etiã in fine capitis dicitur, Filias Iſrael quotannis cõuenire ſolitas, vt plangerent filiam Iephte: non eo quidem tendit, vt ſignificet illas defleuiſſe eam cæde mactatam, ſed inuptã, & prolis ſucceſſione priuatã, ac domi incluſam. Cæterum quicquid ſit de Hebraica lectione, & vulgatæ editionis Latinæ ſenſu, quẽ per Metaphorã Lyranus expreſſit ſaltem negari non põt, quin veteres Eccleſiæ ſcriptores, & Patres tradiderint, Iephte, vt votũ impleret filiam ſuam cæde immolaſſe. Et quia ſcripturas interpretari debemus iuxta ſanctorum Patrum vnanimẽ ſententiam, huic potiùs ſentẽtiæ adhærendum exiſtimo, quod ſi Patrũ in hac parte ſenſus minimè obſtaret, mihi ſanè, vt verũ fatear, Lyrani Sententia probaretur, quæ tanti viri votũ, & à temeritate ſtultitiaque, & ab impietate crudelitateq; liberũ defendit. At conſtãs Patrum opinio plus ponderis, & momenti habere debet, quam Lyrani, & aliorum iuniorum ſententia. Placet mihi quod de hac re ſcripſit Anton. in p. 2. tit. [illegible] c. 1. §. 2. vbi poſtquam Lyrani ſententiã propoſuit, ſubiecit. Sed ex quo Doctores communiter tenent, quod corporaliter eam occiderit, & ipſum reprehendũt de parricidio, non debemus

ſapere pluſquã oportet ſapere, vt admonet Apoſtolus ad Ro. 12. quod fit, dũ quis doctrinis ab Eccleſia approbatis, & quæ communiter tenentur, non acquieſcit nouas inueniens, quod prohibetur in cap. relatum d. 37. Sic ille.

Tertiò quæritur, An in Baptiſmatis ſuſceptione Votum verè, & propriè faciant, qui vitalibus, & ſalutaribus aquis abluuntur, quo Dei, & Eccleſiæ præcepta ſe ſeruaturõ promittant? Veteres Theologi vnà cum Magiſtro Sententiarũ videntur aſſerere. 4. diſt. 38. cum quis ſalutari baptiſmi vnda mundatus Chriſtianæ religionis inſtitutis imbuitur, cũ Deo votum nuncupare, quia ſolẽmni ritu Chriſti fidem, & religionem profitetur: & eo ipſo, quo baptiſmum percipit, ſeſe Eccleſiæ obligat ad eius præcepta ſeruanda, Cathecumenus enim nullis adhuc Eccleſiæ legibus adſtrictus, poſtquam Sacro fonte perfunditur, præceptis Eccleſiæ tenetur. At verò probabilius eſt, quod Caietan. 2. 2. q. 88. art. 2. dub. 2. Sot. lib. 7. de Iuſtitia q. 1. art. 4. ad 1. Ricar. 4. d. 38. art. 3. q. 2. tradiderunt, in Baptiſmo votum propriè non fieri. Nam qui percipit Baptiſmum, ſolùm ait: Volo Chriſto adiungi, volo cum Chriſtianis ſociari, Credo in Chriſtum, & abrenuncio Satanæ, & pompis eius: quibus verbis votum propriè non ſuſcipitur. Deinde, quia alioqui Chriſtiani quoties Dei, vel Eccleſiæ præcepta violant, duplex peccatũ admitterent, nimirum Dei, vel Eccleſiæ legem perfringendo, & votum quod fecerant, violando. Neclis, qui Chriſti legẽ profitetur, voti vinculo, & obligatione ſe obſtringit, ſed Deo ita ſeſe ſubijcit, & Eccleſiæ obligat, vt in Chriſto renatus, & ipſius fide, & religione, ac Sacris Eccleſiæ inſtitutis imbutus, veluti eius Chriſtianis adiunctus, iuriſdictione, & poteſtate Eccleſiaſtica teneatur.

Quartò quæritur, An ratum ſit votum, quo quis Deo promittit ſe nunquam peccaturum? Reſpondeo, ratum, & firmum non eſſe, quia non vouet rem, quæ conſueto more, & vſitato ordine, & modo fiat; Singulari enim Dei munere, & auxilio indigemus, vt nunquam peccemus. Sic Sot. lib. 7. de Iuſti. q. 1. ar. 3. circa Concluſ. 3. Nauar. in Manual. c. 12. nu. 67. Quæres, an vim habeat votum, quo quis pollicetur ſe nunquam veniale peccatum admiſſurum? Reſpondeo, non habere. Nam quod quis omne veniale peccatum vitet, ſingulare eſt diuinæ gratiæ munus. Sic etiam Sotus, & Nauarr. locis citatis. Deinde quæres, an ſaltem valeat votum, quo quis ſpondet, ſe nullo vnquam tempore lethale peccatum facturum? Reſpondeo, id eſſe ratum, & firmum quoniam diuinæ gratiæ beneficium, quo quis poteſt ab omni lethali peccato abſtinere, nõ eſt ex inſolitis Dei auxilijs, quamuis ſit magnum Dei donum. Sic Sot. & Nauarr. iiſdẽ in locis. Nulli tamen conſilium eſt dandum, vt huiuſmodi votum faciat quoniam peccata, quæ cogitatione admittuntur, difficile cauentur. Quòd ſi quis hoc votum ſuſceperit, ſuadendum eſt ei, vt vel in aliud commutandum, vel relaxandum curet.

Quæres inſuper, an ſit alicuius momenti votum, quo quis pollicetur ſe certum peccati venialis genus deuitaturum? Reſpõdent Sotus & Nauarrus ibidem, eſſe, quoniam licet ad id diuinæ gratiæ munere egeamus, non eſt tamen præter huiuſmodi gratiæ auxilium conſuetum, & communem Dei morem: quamuis aliqua ſint peccati venialis genera, quæ difficile agnoſcũtur, & declinantur. Quare nemini eſt conſilium dandum, vt horum aliquid voueat. Ex quo intelligitur, locum habere votum promittentiũ ſe certum lethalis peccati genus ſeſe per fugituros; hoc enim Dei beneficium eſt ex ſolitis, & conſuetis eius auxilijs.

¶ Quid dicendum, ſi quis vouerit ſe ſacram confeſſionem omnium peccatorum facturum coram Sacerdote? Reſpondeo, ratum, & firmum eſſe eiuſmodi votum, quoniam cenſetur vouiſſe confeſſurum, ſe omnia venialia peccata, quæ in mentem, & memoriam venerint: quod votum præſtare poteſt. Sed quid, ſi cõfiteatur omnia peccata venialia, quorum meminit, & poſt confeſſionem, aliorum meminerit, debet ne ſtatim ea confiteri vi voti facti? Reſpondeo: huiuſmodi votum interpretari debemus benignè, videlicet, vt qui ita vouerit, ſolùm vouiſſe putetur ſe confeſſurũ omnia peccata venialia, quæ in eius memoriam venerint eo tempore, quo ſacram ſuorum peccatorum confeſſionem facit.

Quintò quæritur, An qui vouit rem aliquam indifferentem, voti vinculo teneatur? Reſpõdeo, ex communi omniũ ſententia, quam habet S. Thomas in 4. diſt. 38. q. 1. ad quæſtiunculam 2. Sotus lib. 7. de Iuſtitia quæſt. 1. art. 5. in ſecũdo argumento, Caietanus 2. 2. q. 88. art. 2. verſic. circa hanc ſententia. Nauar. in Manuali cap. 12. num. 37. Siluester voce

A 1. q. 4. Angelus votum 1. num. 5. & votum 3. q. 12. Profecto, atque dubio huiuſmodi votum irritum eſſe, & inane. Sciendum tamen eſt, rem aliquam ſua natura indifferentem, [illegible] ratione, & circumſtantijs, & conditionem boni meritũ habere. Verum [illegible] ludo ſuo ſunt habeat, res per ſe media, & indifferens eſt: at verò quatenus [illegible] peccandi occaſionem accipit, malum eſt, & proinde [illegible] vouere ſe nunquam lusurum, cum [illegible] peccandi occaſionem præcidat. Idẽ eſt de ſimilibus iudicandum, quæ ſunt plurima, & quotidiana. Rurſus, cùm res per ſe indifferens mihi alicuius mali occaſio fuerit, iure vouere poſſum me eam deuitaturum: at ſi poſt votum deſinat eſſe occaſio mali, deſinit quoque eſſe materia voti, quoniam incipit eſſe rurſus res media, & indifferens.

Quæres quid dicendum, ſi muliercula votum fecerit de non nendo in ſabbato ob honorem Deiparæ, vel de non edendis capitibus animalium ob cultum, & honorem B. Ioannis Baptiſtæ, vel de non edendis carnibus igni aſſis ob venerationem S. Laurentij Martyris? Reſpondeo, cum S.

B Thoma loco citato; & Nauarro in Manuali cap. 12. num. 37. & alijs, eiuſmodi vota eſſe vana, & ſuperſtitioſa, & nullam vim habere; neque enim cultum, & honorem Sancto Ioanni Baptiſtæ, vel Laurentio Martyri, vel Deiparæ defert femina, ſi capitibus animalium, vel carnibus igni aſſis abſtineat, & edat alias carnes coctas. Item, ſi ſabbato non neat, & tamen alia opera ſeruilia faciat. Votum valeret, ſi voueret femina, ſe in ſabbato ab omni opere ſeruili ceſſaturam ob Deiparæ cultum, aut ſi votum faceret de non edendis carnibus ob cultum S. Ioannis Baptiſtæ, vel S. Laurentij.

[illegible] Voti materia, neceſſe eſt, vt ſit actus alicuius virtutis, aut ſit res bona, & honeſta: tunc enim ratione voti ſit materia religionis. Quòd ſi antea ne materia [illegible] religionis, tunc ratione voti ad religionem pertinet duplici ex capite, & duplici nomine, ſcilicet, & per ſe, & ratione voti. Exempla [illegible] Promittis te ieiunium [illegible] eſt actus temperantiæ, & ratione voti ſit [illegible] Voues te peregrinationem ſuſcepturum ad loca ſancta [illegible] religioſa, vel promittis te

C [illegible] ad loca ſancta, [illegible] eſt religionis, at ratione voti ſit actus religionis duplici iure, & nomine. Item, rem diuinam audire, opus eſt religionis, at ratione voti ſit actus religionis ex duplici capite. Hinc ſit, vt materia voti non ſit res, quæ ita eſt indifferens, vt ad nullam virtutem pertineat, vel quæ bona non ſit. V. G. promittis Deo te non amputaturum vngues, aut non exiturum domo, niſi primùm dextrũ pedem mouendo, vanum eſt votum. Nec ſufficit ſi promittas te hoc, aut illud facturum ob cultum, & honorem Dei: nam quod vanum eſt opus, Dei cultum non habet. Ex quo fit, vt ſi opus, quod voto promittitur, ſit opus virtutis, ſit verè materia voti, vt ſi femina voueat, ſe amictum album ſemper vſuram, votum valet, quia amictus candidus ſignum eſt caſtitatis. Si voueas te veſtitu vili, aſpero, & abiecto vſurum, votum eſt ratum, quia veſtitus eiuſmodi, eſt ſignum pœnitentiæ, & inuitat ad pœnitentiam. Votum ſimiliter, quo promittis nunquam te vinum bibiturum, vim habet, quia eſt opus pœnitentiæ. Præterea, ſi voueas te obediturũ Superiori, votum ſubſiſtit, quia materia tui voti eſt actus

D obedientiæ. Nec obſtat ſi dicas, Superiorem tibi præcipere aliquid indifferentia: quoniam licet ea ſint per ſe indifferentia alioqui eſſent, at quatenus tibi imperantur, indifferentia non ſunt.

Sextò Quæritur, An res, quæ cum Conſilio Euangelico pugnat, voti materia poſſit eſſe? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, eſſe non poſſe. Dices, poſſe nos id, quod in conſilium Euangelicum cadit, ſine peccato prætermittere, ergo, & polliceri, ac vouere. De hac quæſtione Caietanus 22. quæſtione 88. articulo ſecundo, verſicul. circa oppoſita conſiliorum. Sotus libro ſeptimo, de Iuſtitia, quæſtione tertia, verſic. ſecundum dubium, circa eandem concluſionem. Reſpondeo, licere quidem nobis conſilium Euangelicum omittere, quoniam id Chriſtus Dominus liberum reliquit hominum voluntati, at verò nobis non licet vouere nos id non facturos, quoniam quod vouemus, Deo gratum eſt, & acceptum, et tamen placere nequit, vt nos ipſi voto obſtringamus ad non faciendum id, ad quod tanquam melius ipſe nos mouet, inuitat, allicit, hortatur.

Præterea,

Præterea, voti materia minimè cenſetur, ſi quid aduerſetur officio pietatis, charitatis, & miſericordiæ in proximum: veluti ſi quis Deo promittat ſe nihil commodaturum, ſi[illegible] non futurum, vt ſupra diximus, de iureiurando. Quæres, an peccet is, qui huiuſmodi [illegible] facit? Reſpondeo, peccare, niſi eum excuſet ignorantia, quoniam rem, quæ Deo diſplicet, pollicetur. Quæres etiam, quod peccatum, lethale ne, an veniale cõmittat is, qui talia ſpondet? Reſpondeo in hunc modum. Si [illegible] animus ſit promiſſum ſeruare, etiam quando præcepto cogitur cõtrarium efficere, lethaliter procul dubio delinquit, quoniam promittit ſe contra Dei præceptum facturum. Si verò in animo ſuo tantummodo habeat contra Euangelicum conſilium facere, non tamen Dei conſilium contemnere, venialem ſolummodo culpam contrahit, vt Caietanus, & Sotus locis citatis tradiderunt.

Si tertio roges, an liceat alicui huiuſmodi promiſſa ſeruare, & an voti ſit relaxatio impetranda? Reſpondeo idem planè, quod ſupra de iureiurando, eum qui vouit, nihil ſe mutuò daturũ, poſſe quidem tuta conſcientia mutuum nõ dare, ſed non vt votum ſeruet, cum nulla voti religione obſtringatur. Item nulla etiam indiget voti relaxatione, vt votum non ſeruet, ſi quidem nullo voti vinculo tenetur. Quæres inſuper: Quid ſi aliquis voueat, ſe nullum in poſterum votum facturum? Reſpondeo, nullam eſſe huiuſmodi votum, quoniam cum Dei conſilio pugnat. Diuini enim conſilij eſt, vt voueamus; præcepti verò, vt vota reddamus, iuxta illud: Vouete, & reddite Domino Deo veſtro. Quæres demum. Quid ſi Deo Titius polliceatur, ſe nullum deinceps votum facturum, niſi id verbo aut ſcripto expreſſerit? Reſpondeo cum Ricar. in 4 diſt 38 art. 2. q. 3. Siluest. votum 2. q. 7. Angel. votum 3. quæſt 4. eiuſmodi votum, vim, & locum habere: quoniam non vouet Titius non facturum ſe votum ſimpliciter, ſed non facturum votum, niſi verbo, aut ſcripto illud exprimat, ne deinceps temerè, & inconſideratè aliquid voueat. At verò quamuis hoc vouerit, ſi poſtea animo Deo aliquid promiſerit, nec verbo, nec ſcripto illud expreſſerit, votum ratum erit, licet in vouendo peccet: ratum, inquam, votum erit, quia animo ſuo ſe Deo obligat: quod quidem ſufficit, vt is voti religione teneatur: peccabit tamen, quia votum Deo factum violat.

Pſal. 75.

Si quæras, an vim habeat votum, quo quis vouet ſe nunquam Epiſcopum futurum, vel Senatorem, vel aliquo alio magiſtratu, aut munere, & officio publico minime functurum? De hac quæſtione Doctores in cap. Archid. ſecundum Florentinum, diſtinct. 85. Et quia eadem eſt, atque ea quæ quæritur, an iuſiurandum, quo quis iurat ſimilia, valeat, in præſentia eam prætermittimus, quia tractauimus ſupra cap. 5 q. 1.

Septimò quæritur, An fas ſit rem, vouere, quæ maius bonum impedit? De hac quæſtione Caietanus 22. q. 88 art. 3. Sotus lib 7. de Iuſtitia, q 1. artic. 3 in 5 concluſ. verſic. ſecundus gradus operum eſt. Paludanus in 4 diſtinct. 38. q. 1. § Sexta definitio eſt. Ricardus 4. diſtinct 38 art 3 q 1. ad ſecundum. Silueſter votum 1. q. 4. verſic. Quarto vet. in de ſe minus bona, Angelus votum 4. q 1. Reſpondeo idẽ, quod ſupra de iureiurando, voti materiã non eſſe id, quod Religioſæ vitæ inſtitutum impedit: at verò in votum cadere poſſunt multa, quibus alia bona ſunt longè maiora. Neque enim votum debet eſſe eius, quod eſt ſimpliciter optimum. Exempli cauſa: Firmum, & ratum votum eſt, quo quis Deo promittit, ſe in domo aliqua hoſpitali pauperibus inſeruiturum, quamuis ſit alia multo maior, & pauperior hoſpitalis domus. Item, ſi quis voueat certam peregrinationem, vim habet votum, licet ſit alia fructuoſior, religioſior, & laborioſior. Item, multi vouent certæ Religionis inſtitutum, & regulam; cum tamen aliæ ſint Religiones arctiores, & ſanctiores. Si quis voueat eleemoſynam ſe certo pauperi daturum, ratum eſt votum, quamuis alius ſit egentior. Votum enim in materia ſibi ſubiecta, nihil aliud requirit, niſi rei bonitatem, & quæ ſit ex numero earum rerum, quæ conducunt, & iuuant ad ſalutem, & vitam æternam conſequendam, & de qua conſilium eſt nobis à Chriſto Domino datum.

Octauò quæritur, An contra promiſſionem ſimplicem homini factam, vel contra fidem ei datam, & iureiurando firmatam, liceat alicui votum Deo nuncupare? Exemplum propono: Titius promittit puellæ aut etiam iurauit ſe eam vxorem ducturũ; poſtea verò caſtitatem vouet, aut Religionis inſtitutum. Quæritur, an ſubſiſtant eiuſmodi vota? Reſpondeo, eo modo, quo dixi ſupra de iureiurando, ſubſiſtere. Ratio eſt, quoniam in ſimplici promiſſione facta homini, aut etiam iureiurando firmata, intelligitur exceptum votum Religionis, vel ſacrorum Ordinum, aut Caſtitatis. Nec enim hæc [illegible] longè meliora, & præſtantiora, poſt fidem datam homini, [illegible]; vt contra quorundam ſententiam [illegible].

Nonò quæritur, An Matrimonium ſit debita voti materia? quod eſt quærere: An liceat alicui voti vinculo ſeſe obſtringere ad coniugium contrahendum? Caietanus 22. q. 88. art. 2. verſic. Circa bona, quæ non ſunt. Tabiena votum 1. verſic. Quinto notandum, ad finem. Nauar. in Manuali, cap. 12. num 45. verſ. Decimoquarto peccat, diſtinguunt. Si Matrimonium ſit naturæ officium, nequit eſſe voti materia, quoniam impedit Religionis, ſacrorum Ordinum, aut Caſtitatis votum: aut [illegible], quia qui huiuſmodi votum facit, promittit ſe ad inferiorem probitatis, & continentiæ gradum, quàm ſit Religioſus ſtatus, aut vita cælebs, deſcenſurum. Vnde quemadmodum nullum eſt votum, ſi vouerit, ſe ad alteram, vel meliorem virtutem, aut vitæ gradum non aſcenſurum; ſic etiam ſi promittit ex altiori ad inferiorem venturum. Si verò ſit libidinis remedium, poteſt in votum cadere. Nam, teſte Paulo: Melius eſt nubere, quam vri. Ergo is, in quo libido dominatur, & cuius caſtitas ſæpè [illegible] tentatur, iure poteſt nuptias vouere. Sot. lib. 7. de iuſt q. 1. art. 3. circa concluſ. 5. verſic. in dubium ergo vertitur. Simpliciter negat Matrimonium eſſe voti materiam: quoniam licet coniugium ſit aliquando libidinis remedium; Votum tamen de nuptijs, aut Matrimonio ineundo, nequaquam eſt libidinis remedium. Sicut enim, inquit, licitum eſt cuique, ſuas pecunias mutuo non dare, ne in iis recuperandis damnum aliquod patiatur: Sed non ob id ius eſt alicui, voto promittere ſe nunquam mutuo daturum: nam damnum, quod in mutuo recuperando aliquando patimur, cauemus, ſi pecunias mutuo non damus; non tamen ſi voueamus non daturos nos mutuo. Ita etiam quis libidini medetur, ſi matrimonium contrahat, non autem ſi voueat ſe matrimonium contracturum. Et licet argumentum hoc Caietanum minimè conuincat; Soti tamen ſententia valde probabilis eſt. At mihi Caietani opinio magis probatur, quoniam coniugium, vt remedium libidinis eſt, ad peccata, & peccati occaſiones, & pericula vitanda refertur, & fas eſt ſibi, vouere id, quod eſt remedium ad peccata cauenda. Sed animaduertendum eſt, poſſe nuptias alio modo in votum cadere: Vt ſi quis Deo promittat ſe certam puellam vxorem ducturum, vt eam à corporis, vel animæ interitu liberet, vel vt ipſamet eius puellæ vita, & honeſtis moribus ad gloriam æternam conſequendam vehementius incitetur: nam eiuſmodi finis eſt bonus, & laudabilis. Præterea matrimonium poteſt eſſe voti materia ſi promittatur ob commune Reipublicæ ſalutem ob publicum pacis commodum, vt aliqua videlicet promoueatur ad fidem, & religionem Chriſti traducatur, aut à hæreſi, & perfidia facilius, & commodius reuocetur: hoc enim Sotus non negabit, quoniam inter ipſum, & Caietanum ſolùm eſt quæſtio, an coniugium, vt eſt remedium libidinis poſſit eſſe voti materia.

1. Cor. 7.

Decimo quæritur, Quo modo intelligatur id, quod Theologi, & Canonici iuris interpretes docent, Votũ eſſe meliorum bonorum? S. Tho. 2. 2. quæſt. 88 art 2. Caiet. ibidem. Ricard. 4. diſt. 38. art. 3 q. 2 ad 2. Palud. 4 diſt 38. q. 1. §. Sexta definitio eſt magiſtralis. Sot lib. 7 de iuſt q. 1. artic. 3. in 4. concluſ. Reſpondeo, vt ex iis, quæ hactenus a me dicta ſunt, conſtat, Votum, eſt opus conſilij: nulla enim lege cogimur aliquid vouere. Votum igitur eſt eorum bonorum, quæ in conſilio ſunt poſita: non quod imperata vouere nequeant, ſed quia per votum nouo nos vinculo Religionis aſtringimus in iis, quæ ſunt alioqui lege nobis imperata. Item, votum, quidam aiunt, eſſe meliorum bonorum; non quia quod vouetur, ſemper ſit optimum, ſed quia maius eſt virtutis officium, quod in votum cadit, quam eius contrarium. Verbi cauſa, vouet quis Caſtitatem, Caſtitas grauius eſt bonum, quam matrimonium. Præterea, vouet quis peregrinationem, aut eleemoſynam, ieiunium, precationem, aut Religionem: vnumquodque horum melius eſt opus, quàm eius oppoſitum. Et idem, inquiunt, de cæteris bonis eſſe iudicandum. Mihi tamen videtur aliter dicendum; Votum eſſe meliorum bonorum, quoniam eſt eorum, quæ in conſilium cadunt, quæ

compa-

comparatione eorum, de quibus ſunt data præcepta, haud dubie meliora ſunt bona.

Quot modis Votum diuidatur. Cap. XIV.

VOtum ſolet multis modis diuidi. Primò aliud dicitur ſolemne, aliud ſimplex. Solemne appellatur, cui additur ſolemnis aliqua iuris formula, qualitas, ſiue conditio, nimirum vel ſacri Ordinis ſuſceptio, vel approbatæ Religionis profeſſio cap. 1. De voto, & voti redempt. in 6. Simplex votum dicitur quodlibet aliud Votum, ſiue priuatim, ſiue publicè factum. Vnde ſimplex appellatur, quia omni ſolemni iuris formula, & qualitate caret; ſicut ſolemne dicitur, quia illam habet. Porrò quæ ſit ſolemnis iuris qualitas, & formula infra ſuo loco dicetur. In præſentia ſatis ſit dicere, ſolemnem iuris conditionem eſſe, vel ſacri Ordinis ſuſceptionem, vel tacitam, aut expreſſam approbatæ Religionis profeſſionem.

Secundò, Votum diuidi ſolet in explicitum, & implicitum. Votum dicitur implicitum, cum aliquid aliud ſuſcipitur, quod Votum requirit. Tale eſt eorum, qui ſacris Ordinibus initiantur: nam conſtituit Eccleſia, vt qui ad hos Ordines promouentur, ſint Voti vinculo adſtricti, quo ad ſeruandam Caſtitatem compellantur, quod Votum inferius explicabitur. Votum explicitum eſt, quo quis Deo ſe expreſſim obligat.

Tertiò, Votum diuiditur in abſolutum, & conditionale. Vocatur conditionale, quod eſt certa conditione affectum, vt ſi voueas te ieiunium ſeruaturum, ad loca ſancta peregrinationem ſuſcepturum, vel ad Religioſorum inſtitutum, & vitam tranſiturum, ſi ex morbo, vel naufragio ſaluus euaſeris. Abſolutum eſt, quod omni conditionis adiectione vacat.

Quartò, Abſolutum Votum diuiditur in Temporale, & Perpetuum. Dicitur Perpetuum, quod eſt ad vitam promittentis: Vt ſi quis voueat Caſtitatem. Temporale verò eſt, ad certum, & definitum tempus: Vt ſi voueas te ieiunium ſeruaturum ter in hebdomada per triennium.

Quintò, diuiditur Conditionale Votum in Pœnale, quod vocant, & non pœnale. Pœnale eſt, cum quis aliquid vouet certa ſtatuta ſibi pœna, ſi illud non ſeruauerit; nam pœnam, vt conditionem habet adiectam, Veluti, ſi Titius voueat, ſi certum peccati genus admiſerit, ſuſcepturum ſe peregrinationem, aut Religionem. Porrò illud Votum eſt Conditionale, non pœnale, quod licet aliqua ſit conditione affectum, nullam tamen pœnæ adiectionem habet. Vt, ſi Titius promittat, ſi filius ex morbo conualuerit, ſe pauperibus eleemoſynam largiturum.

Sextò, Votum diuiditur in Reale ſimpliciter, & perſonale ſimpliciter, & in partim perſonale, partim reale. Simpliciter reale dicitur, cum res Deo promittitur, & nihil, quod ad perſonam pertineat, vt cum quis ſpondet ſe eleemoſynam daturum. Simpliciter perſonale eſt, cum Deo opus aliquod, & officium perſonæ promittitur, vt ſi voueas te ieiunia ſeruaturum, rem diuinam auditurum, caſtè victurum. Partim perſonale Votum, & partim reale dicitur, quo quis, & rem, & perſonæ officium pollicetur: Veluti ſi ſpondeat quiſpiam ſe peregrinaturum: peregrinando enim, & iter, & impenſas eſt facturus. Eſt enim aliquid ſuis ex bonis, quæ habet, in itinere conſumpturus.

Poſtremò, Votum, aut poteſt eſſe rei certæ faciendæ, aut non faciendæ. Nam poteſt aliquis Deo polliceri ſe Caſtitatem ſeruaturum, aut nunquam nuptias contracturum. hæc enim vota inter ſe diſtinguuntur, vt poſtea declarabo.

De Voti vinculo, & obligatione. Cap. XV.

PRimò quæritur, An Voti vinculum ſit arctius, quàm iuriſiurandi? Tres ſunt opiniones. Prima docet vinculum Voti eſſe longè arctius, & maius. Sic Sanctus Thomas 2.2.q.89. art. 8. quod vnica ratione concludit, quia

A Votum eſt promiſſio per ſe, & directè Deo facta: ſed iuſiurandum ſæpe homini datur, quamuis Deus teſtis aduocetur: at maior eſt obligatio, qua Deo, quam ea, qua homini nos ipſi obſtringimus. Secunda opinio contra habet, arctiore nos iuriſiurandi nexu deuinciri, quàm Voti: propterea quod iuſiurandum omnem promiſſionem, etiam Votum Deo nuncupatum confirmat: nam ſæpe multa vouemus, & deinde ea iureiurando firmamus. Tertia ſententia vtramque illam opinionem conciliat hac ratione: Arctius, inquit, eſt vinculum Voti, quam iuriſiurandi, quod homini præſtatur. Et hoc ſenſu vera eſt prima ſententia: ſed iuſiurandum, quo Deo aliquid pollicemur, ſtrictioris, & maioris eſt nexus, quam Votum, & in hoc ſenſu opinio ſecunda locum habet. Mihi tamen eiuſmodi conciliatio non ſatis probatur, & exiſtimo veriſſimum eſſe, quod docuit S. Thomas, maiorem ſcilicet eſſe obligationem Voti, quam iuriſiurandi, quoniam Votum natura ſua eſt promiſſio Deo facta, at iureiurando per ſe non Deo, ſed homini obligamur. Nec obſtat ſecundæ ſententiæ argumentum, quod iuſiurandum tùm promiſſiones, tùm vota confirmat:
B quoniam quæ vouemus, iureiurando munimus; nimirum, vt duplici vinculo obſtricti teneamur, non quod iuſiurandum nos arctius obſtringat, ſed quòd accedente iureiurando pluribus nexibus alligemur. Quemadmodum ſi Titio deberes aliquid vno tantummodo iure, & nomine, & deinde idem ipſum alio quoque iure deberes, quamuis minori, tunc fores Titio arctius obligatus non quia ſecundum, quod acceſſit ius, maius reuera eſſet, ſed quia pluribus vinculis teneteris obſtrictus.

Secundò quæritur, An Titius dum ambigit, vouerit, nec ne, voti religione adſtringatur? Et eadem eſt quæſtio, ſi hæſitet, ſit ratum nec ne votum, quod fecerat? Sotus lib. 7. de iuſt quæſt 3. art. 2. paulo poſt concluſ. 4. quem ſequitur Medina in inſtructione Confeſſor. lib 1. cap. 14. § 7. opinatur nullo eum voti vinculo obſtringi; ea fultus Regula iuris; Quia melior eſt conditio poſſidentis: ergo cum quiſque ſit ſuæ libertatis poſſeſſor, dum ambigit, vouerit, nec ne, ea priuari non debet. Deinde innumeris alioqui ſcrupulis plurimi vexarentur, quoniam ſæpe dubitant, vouerint ne, an ſecus. Poſtremò, durum, ac difficile nimis onus
C imponeretur ei, qui dum de ſuo voto anceps animi eſt, illud ſeruare cogeretur. Angelus tamen votum. 1. num. 12. Syluest. votum 2. verſic 4. & Archidiac. in cap. Non ſolù. 23. q. 8. videntur aſſerere eum voti vinculo teneri, quoniã in dubijs, quod tutius, & certius eſt, ſequi debemus. At ſi homo ille ſeſe habeat, ac ſi omni voti nexu ſolutus eſſet, peccati periculo ſe obijceret, eo ipſo, quòd incertæ, ac dubiæ parti inhæret. Mihi hæc opinio probabilior videtur: quod idem à me dictũ eſt in ſimili quæſtione de iureiuran. Nec tamen rectè inferas, duas illas iuris regulas ſecũ inuicẽ pugnare, nimirũ pręſtat cõditio poſſidẽtis, &, in dubijs, tutior pars eſt amplectenda. Prior enim illa, locum habet in ijs, quæ ad iuſtitiam pertinent. Vt ſi dubites ſit nec ne res tua, quã multo tempore poſſediſti. Poſterior verò locũ habet in cæteris, quæ ad culpam ſpectant, & pœnam.

Tertiò quæritur, An ſint alicuius momenti vota ob malum finem facta? De hac quæſtione multa tradidit Caietanus 2.2.q.88.art.2. verſic. Si diligentius tamen conſideretur. Sed vt rectè Sotus lib. 7. de iuſt q. 1. art 3. in reſponſione ad 2 annotauit, multiplici diſtinctione eſt opus. Nã
D malum, aut eſt voti, aut rei voto promiſſæ finis: Verbi gratia, Promittit quis ſe eleemoſynam daturum ob inanem gloriam, inanis gloriæ ſtudium poteſt eſſe finis eleemoſynæ voto promiſſæ, & ipſius voti. aliud enim eſt inanis gloriæ cauſa vouere eleemoſynam; nempe ſi id voti faceres coram alijs, vt ab illis videreris, & gloriã quæreres: aliud vouere te daturum eleemoſynam propter inanem gloriã, vt ex ipſa largitione eleemoſynæ gloriam humanam comparare queas. In hoc enim inanis gloria eſt ipſius eleemoſynæ finis. Quando igitur malus eſt rei promiſſæ finis, Votum eſt irritum, quia res mala promittitur: male enim promittit quis eleemoſynam, quam daturus eſt ob inanem gloriam: male quoque quis promitteret ſe rem diuinam facturum, aut concionem habiturum ſtudio inanis gloriæ. res enim promiſſa, ſine malo propoſito inquinatur. Quando verò malum eſt voti finis, non rei promiſſæ, votum eſt ratum, & firmum. Ita quidam ſacros Ordines ſuſcipere, aut Religionem profiteri, præfectum militarem, ſolent ob fines non bonos, ſed vanos, & accidere poteſt, vt Gentiles, vel alij ad Chriſti religionem conuerſi, ſacro

Baptiſ-

Baptiſmate abluantur ob inanes fines ſibi propoſitos: & tamen omnes huiuſmodi vouentes, Deo, Eccleſiæ, aut Religioni, Voti vinculo obligantur. Votum enim eſt quidam actus; & ſicut cætera virtutum officia, & opera ſolet aliquis interdum ob malum finem præſtare, ſic & vouendi actum. Quare qui ſic vouet, peccat quidem, quoniam ſuum votum finis propoſiti prauitate commaculat, nihilominus tamen ſe voti religione deuincit.

Deinde opus eſt, & alia diſtinctione. Nam malum, aut eſt id, cuius gratia quis vouet, aut eſt finis rei prouenientis ex malo. Sit exemplum: Vouet quis, vt in bello iniuſto, aut ludo per ſe malo, cuiuſmodi eſt is, in quo dolo, & fraude luditur, aut lite iniqua aduerſarium vincat, nullum eſt Votum. Similiter ſi voueat ſe aliquid pauperibus daturũ ex lucro inique parto, videlicet ex vſuris, ex furto, ex ludo fraudulento, vel bello iniuſto, lite iniqua, hæreditate contra ius, & fas obtenta, votum non valet: valeret tamen ſi quis voueret ſe aliquid daturum ex lucro acquiſito per ludum, qui ſolum prohiberetur extrinſecus, ſcilicet ratione perſonæ, quæ ludit, vel ratione temporis, loci, aut finis: nam tũc lucrum non eſſet inique, & iniuſte partum. Sed primũ votum non valet, quoniam Deo malum ille pollicetur. At ſi ſolùm promittat, ſi ex bello ſaluus euaſerit, ſe aliquid boni facturum, Votum ſubſiſtit. Deus enim ſalutis quidem auctor eſt, quia ſalus per ſe mali rationem non habet; non tamen eſt auctor iniuſti belli, aut litis iniquæ, aut victoriæ per ſe iniquæ, aut ludi ſua natura mali. Pari ratione, ſi fur, vel homicida, vel adulter aliquid voueat, ſi ex furti, homicidij, vel adulterij pœna liberatus fuerit, vim, & locum votum habet: nam Deus peccati auctor non eſt; eſt tamen liberationis auctor, qua quis fit liber a pœna. Similiter etiam valet votum, quo adulter vouet, ſi prolem ſuſceperit, ſe eleemoſynam daturum. Sciendum itidem eſt idem iuris eſſe in his votis, ſi quis voueat, vt Deus opem ferat, vel ſi voueat gratias agens, quod opem, & auxilium dederit. Verbi gratia, vouet quis, vt Deus auxilium præſtet in bello iniuſto, vel vouet, quia auxilium dederit in victoria, & bello iniquo, nullam vim votum habet, eo quod Votum fit, ac ſi Deus ſit peccati auctor.

Quarto quæritur, An qui rei alicuius exiguæ, & minimæ votum non ſeruat, lethaliter delinquat? De hac quæſtione Caiet. 2. 2. quæſt. 89. art. 7. ad dub. 1. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 2. art. 1. verſic. Verum ratione leuitatis. Nauar. in Manuali, cap. 12. n. 10. & 40. Tabien. iuramentum, num. 11. Armil. iuramentum, num. 12. Conuar. lib. 1. variar. reſolut. cap. 1. num. 2. Philiar. de officio Sacerdotis, lib. 3. cap. 3. Ludouicus Lopez in ſuo inſtruct. cap. 42. Huius ſolutio quæſtionis facilè conſtare poteſt ex alia ſimili ſolutione quæſtionis, quam de iuriſiurandi nexu, & vinculo tractauimus: quare idem prorſus, quod de iureiurando ibi diximus, de voto quoque dicendum putamus; videlicet lethale peccatum non committere.

Quintò quæratur, An vota, quæ ſubita quadam animi perturbatione fiunt, rata ſint, & firma? Sunt enim, qui metu repentino perterriti, vel ingenti mœrore confecti, aut morbo graui correpti, & afflicti, aut naufragio, & tempeſtate iactati multa vouent. Angel. votum 1. num. 6. Gloſ. in cap. Dudum, de conuerſ. coniug. verb. Calore. Roſel. votum 1. nu. 1. iurare. n. 4. ſentiunt, eiuſmodi vota repentina, atque ſubita, vim non habere, quia ſine animi deliberatione ſuſcipiuntur: id autem ita eſſe ex eo colligunt, quod eos ſtatim ſui voti pœnitet. & ex cap. Literaturam, De voto: vbi quidam, qui metu mortis perterritus vouerat, liber à voto iudicatur. Sed profectò nec ipſa ſententia, nec ſubiuncta ratio, cui nititur, momenti aliquid habere mihi videtur. Ita opinantur Silueſt. votum 2. q. 13. ex Palud. & Anton. Sic etiam Tabien. votum 1. n. 2. Armil. votum, num. 6. & contra Gloſſam ſenſit Ioannes Andr. in cap. Dudum, de conuer. coniugat. ex cap. Sicut tenor. de regul. & c. Sunt qui opes. 17. quæſt. 4. Ex iure enim Canonico liquet, ſimilia vota rata, & firma iudicari. cap. Sicut ex literis 2. de Regularibus.

Deinde, Id quoque ratio ipſa conficit: eiuſmodi enim affectiones animi, perturbant quidem hominem, ſed rationis iudicium non adimunt. Item, ſæpe multa homines ſimilibus affectionibus commoti peccant, ergo rationis vſum non penitus eripiunt. Quod autem vouentes confeſtim ſui voti pœniteat, argumento non eſt, quod in vouendo omni prorſus careant animi deliberatione. Eſt enim hominis voluntas natura ſua inconſtans, leuis, mutabilis, ac flexibilis, vt facilè ſequatur quocumque eam ducat affectus. Et in cap. Literaturam, non dicitur eſſe ſolutus a voti vinculo, qui mortis metu perterritus vouerat, ſed qui tantùm ſtatuerat, atque decreuerat ad Religioſorum ſtatum tranſire, non autem promiſerat, ſed tantùm dixerat, nõ diu morabor hic, ſtatuens ſe ad religionem conferre: & ideo, reſpondet Pontifex, ſi non vltra in animo proceſſit, liber eſt voti vinculo, & nexu. Sed quid ſi aliquis iræ impetu voueat, qui alioqui compoſito, & ſedato iræ motu non voueret. Abb. in cap. Dudum, citato, reſpondet, votum non obligare conſcientiam, quia Deus militem voluntarium eligit. cap. Non eſt. 15. q. 1. Sic etiam Antonius in cap. Sicut ex literis. de iureiuran. Idem Roſel. iurare, num. 4. Sed re vera ſicut ad meritum, vel peccatum, ſufficit ea ſola rationis, & mentis deliberatio, qua quis dicitur mentis ſuæ compos, vt ſcienter, & ſponte faciat; ſic etiam ad votum, promiſſionem, contractum, quo quis ſe alteri, vel Deo obligat. In iudicio tamen, iræ impetus ſæpe cenſetur talis, vt irritum, & inane habeatur, quod ſubito iræ motu fit. Vnde Gloſſ. in c. Ex literis de diuort. ait: Conf. ſſio facta motu iræ non nocet, niſi ſedato motu iræ confirmetur.

Eſt igitur cum communi ſententia dicendum, quotieſcumque tales animi affectiones rationis iudicium non tollunt, id quod alioqui ad meriti, vel peccati rationem ſufficeret, ſatis eſt, vt vota facta vim habeant. Cæterùm iuſtam cauſam, & legitimam habent, vt relaxari facilè, commutariùe poſſint, ac debeant. Si verò prorſus omne rationis iudicium præuerrant, irrita ſunt, & infirma, atque hoc fortaſſis Angelus voluit. Et hoc colligitur ex c. Sicut tenor. de regularibus.

Sextò quæritur, An votum metu factum ratum, & firmum habeatur? De hac quæſtione Pontificij iuris Doctores, & Theologi multa tradiderunt: quæ quadam breuitate complectar. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 2. artic. 1. ad 2. Silueſt. votum 2. q. 12. Angel. votum 3. q. 19. & verbo, Metus. q. 8. Roſel. Pr. Silueſt. verbo, Metus. Nauarr. cap. 12. nu. 52. & Doctores in c. Perlatum, de ijs, quæ vi, metuſue cauſa. & in cap. Sicut ex literis 2. de regularibus. Inter omnes conuenit votum metu factum, qui in virum conſtantem non cadit, ratum eſſe, & firmum. De Voto verò, quod metu fit in conſtantem virum cadente; tota hæc quæſtio intelligitur. Metus cadens in conſtantem virum quinam ille ſit, primo libro explicui, & in præſentia breuiter etiam ſatis eſt dicere, eum eſſe metum mortis, perpetui carceris, aut vinculorum, ſtupri, captiuitatis, ſeruitutis, acerbi cruciatus, infamiæ, dedecoris, amiſſionis bonorum. Deinde, apud omnes conſtat, Votum firmum eſſe ſi fuerit factum metu mortis intrinſecus, ſiue diuinitus illato; cuiuſmodi ſunt Vota nũcupata Deo metu grauis, periculoſique morbi, vt colligitur ex cap. Sicut ex literis 2. De Regularibus, vbi Clericus quidam, qui graui morbo tentatus Religionem vouerat, Votum cogitur implere. Præterea, conſentiunt omnes, Votum factũ metu mortis extrinſecus quidem, ſed ex cauſis naturalibus venienti locum habere, cuiuſmodi ſunt Vota, quæ quidam naufragium veriti ſuſcipiunt. Item, etiamſi Vota fiant metu mortis ex hominibus exiſtenti; tamen aliquando ſunt rata, vt ſi quis in vincula coniectus, aut condemnatus ad mortem Votum Deo nũcupet, vt à tanto periculo liberetur. Similiter ſi quis captiuus abductus, aut in hoſtiles manus incurrens, aut bello preſſus voueat, vt liber euadat, vim Votum habet.

Quæſtio igitur eſt de Voto, quod fit metu mortis ab homine per iniuriam incuſſo; nimirum minitante mortem alicui, niſi ille Votum fecerit. De quo ſunt duæ opiniones: Prima cenſet per ſe nullum eſſe huiuſmodi Votum. Sic Sotus loco citato, cum alijs quibuſdam. Ratio eorum eſt, quia Votum eſt opus conſilij; & proinde libertatem requirit. Deinde, Votum Deo fit, ſed ei acceptum, & gratum non eſt, quod metu extorquetur. Secunda opinio tale Votum aſſerit per ſe iure naturali eſſe ratum, & firmũ; quod ſic huius opinionis auctores concludunt metus non tollit ſimpliciter voluntarium, alioqui enim parum, aut nihil referret metus intrinſecusne, an extrinſecus eſſet incuſſus. Mihi hæc opinio verior apparet: quæ conſiſtit in hoc, vt huiuſmodi vota, quod attinet ad ius naturale, irrita non ſint, ſed auctoritate Eccleſiæ relaxentur: quod ſtatim explicabo. Metus enim mortis, ſiue intrinſecus, ſiue extrinſecus inferatur, ſiue is ab homine, ſiue aliunde proueniat, per ſe differentiam non habet, vt vnus metus Votum diſſoluat, alius non item, ſed Eccleſiæ auctoritas vnum reſcindit,

ſcludit, non aliud. Nec Soti rationes aliquid contra nos efficiunt, quoniam metus voluntarium abſolutè non auferet. Deinde, licet is, qui Votum metu extorquet, Deo non placeat, cum turpiter faciat; is tamen, qui metu mortis vouet, bene promittit, & agit; vitam enim Voto redimit, & ſe ipſum tuetur, ac ſeruat.

Septimò quæritur, An prædictum Votum metu mortis factum, ſit ipſo iure Canonico irritum, an verò auctoritate Iudicis relaxandum? Abbas in cap. Sicut ex literis de regularib. cui adhæſit Silueſter in verbo, Votū. 4. q. 1. & in verbo, Metus, q. 8. & verbo, Iuramentum. 7. quæſt. 7. opinatur, huiuſmodi Vota non eſſe ipſo iure irrita, ſed Eccleſiæ auctoritate diſſolui, quandocumque Voti petitur relaxatio. Ait enim nullo iure Canonico conſtitutū eſſe, vt irrita ſint huiuſmodi Vota. Angelus verò, Roſella, Piſana cum alijs, vt refert Silueſter locis citatis, ſentiunt, ipſo iure irrita eſſe, & inania ea vota: quod colligunt ex cap. Perlatum, De ijs, quæ vi, metuúe cauſa fiunt, vbi Pontifex reſpondet, mulierem, quæ metu mortis, quem maritus incuſſerat, Religionem vouerat, atque ſuſceperat, Voti vinculo ſolutam eſſe; niſi poſt obitum viri Votum ratum habuerit. Quæ ſententia mihi magis probatur, quanquam Abbas putat, tunc Pontificem eam mulierem Voto ſoluiſſe. Probabilius tamen apparet, in eo c. Pontificem tanquam certum poſuiſſe, eam mulierem eſſe Voto ſolutam, non quidem, vt Sotus arbitratur, quòd nullum ſit eiuſmodi Votum per ſe iure naturali, ſed quòd iure tantùm Canonico, meo iudicio irritum, & infirmum habeatur. Quæres, vbi igitur ius Canonicum conſtituit, vt talia vota ſint irrita? Reſpondeo, ſatis eſſe Pontificium reſponſum, quod tanquam certum ponit nulla eſſe huiuſmodi vota, & potuit ius vſu, & conſuetudine introduci, vt huiuſmodi vota irrita ſint, & inania. Et cum hoc iuris naturalis non ſit, vti contra Sotum diximus, efficitur, vt ſit Canonici iuris, quod noluerit tale Votum ratum habere, in odium, & pœnam eius, qui per iniuriam illud extorquet. At ius Canonicum Vota cætera metu leui facta irrita non reddidit.

Hoc loco poterat quæri, An ſi quis metu mortis, ſiue quolibet alio metu in virum conſtantem cadente, ad ſacros Ordines promoueatur, ita Voto Caſtitatis teneatur, vt continentiam ſeruare debeat, ſed de hac quæſtione lib. 13. commodius diſputabo. In præſentia ſufficit dicere cū Soto 4. diſt. 25. q. 1. art. 2. contra Silueſtrum in verbo, Ordo. 4. quæſt. 1. & alios, eum non eſſe Voto Caſtitatis aſtrictum, quamuis characterem ordinis ſuſcipiat: quoniam Votum metu mortis factum non valet. Quare Eccleſia coget eum aut Votum continentiæ denuò facere, aut à ſacrorum Ordinum vſu, & functione abſtinere, vt loco citato rectè Sotus annotauit, & inferius dicam.

Octauò quæritur, An Vota ficte, & ſimulatè facta ſubſiſtant? Reſpondeo, minimè ſubſiſtere Votum, quod quis ſine animo & voluntate promittendi. Sed ſciendum eſt eum, qui Votum ore fecerit publicè, vinculo adſtringi ad id ſeruandum, quod oretenus promiſit, non quidem vi, & natura Voti, ſed ratione ſcandali, quod euitare debet. Rurſus, qui vouet, in animo non habens polliceri, ſi tamen Votum deinde expreſsè, vel tacitè ratum, & acceptū ſcienter habuerit, Voti nexu tenetur. Id colligitur ex cap. Perlatum, De ijs, quæ vi, metuſúe cauſa fiunt, & ex cap. Significatum, & ex cap. Cum virum, De regularib. vbi Gloſ. notauit, quod initio non valuit, poſtea per ratihabitionē confirmari, vt in matrimonio contingit, cap. Ad id quod. De ſponſalibus, cap. De ijs, De deſponſat. impuberum. Sed animaduertendum eſt, ratihabitionem talem debere eſſe, qua quis ratum habeat, quod initio non valuiſſe cognouit: tunc enim de integro facit, quod initio non fecerat. Non enim ſufficeret, ſi quis confirmaret tantummodo, quod initio ſecit, ne ſciens id ratum fuerit, nec ne: hoc enim nihil aliud eſſet, niſi, quod ratum non eſt, confirmare: & propterea, quod initio nihil factum fuerat, ſic nihil denuò fieret.

✠ Nonò quæritur, An vim habeat Votum ſub conditione poſſibili, licita, & honeſta factum? Omnes confitentur, huiuſmodi Votum ratum, & firmum eſſe, & impleta conditione eſſe ſeruandum. Sed quæſtio eſt, cum conditio in pœnam adijcitur, num Votum locum habeat, & ſubſecuta conditione debeat ſeruari? Vt ſi Titius caſtitatem, vel Religionem vouerit, quando in certum peccati genus inciderit. Reſpondeo, rata eſſe huiuſmodi Vota, & expleta conditione ſeruanda: nihil enim impedit conditio pœnalis, nam ſubſiſtunt, & valent contractus, promiſſiones, conuentiones, & pacta cum conditione pœnæ. Et licet, qui pœnam appoſuit, nolit conditionem implere, ne pœnam ſuſtinere cogatur; attamen ſponte ſeſe Voto Religioni, aut alteri fide data adſtringit, vt pœnam ſubeat, ſi Voto, aut promiſſis, & conuentis non ſteterit.

Porro ſciendum eſt, in Votis poſſe multiplicem conditionem adijci: ſicut etiam ſolet in matrimonijs, & ſponſalibus, in teſtamentis, legatis, fideicommiſſis, ſtipulationibus, & contractibus apponi. Conditio verò tripliciter diſtingui ſolet in iure. Aut enim eſt contra ſubſtantiam eius, cui accedit, aut ſecus. Si in Votis igitur adiecta conditio cum eorum natura pugnet, ea irrita facit, vt colligitur ex cap. vlt. De condition. appoſ. Vt ſi vouearn ea cōditione, vt Voti religione non tenear, vel vt illud non reddam. Sic etiam in L. Cum precario. ff. De Precario, & cap. vlt. De Precarijs, nulla eſt conuentio, ſi quis alteri precario dederit, vt intra calendas poſſideat, & ante repetere non poſſit: Eſt enim conditio expreſſè contra Precarij ſubſtantiam, vt res precario accepta inuito domino poſſideatur. Ex quo fit, vt facile diſſolui queat ea quæſtio, de qua Canonici iuris interpretes plurimi dubitarunt. Et quam tradit Couarruuias 4. de Matrim. p. 2. cap. 3. § 1. num. 8. Angel. religioſus. q. 10. Silueſt. eodem. 3. q. 7. & 8. Tabien. religio. q. 20. Roſel. Religioſus. n. 11. An ſolemne Religionis Votū vim habeat adiecta ea conditione, vt proprium quid poſſideat is, qui ſolemni ſe Voto deuinxit: nam Innocentius, Hoſtienſis, Ioan. Andreas, Antonius Butrius. & Gloſſa in cap. vlt. de condit. appoſit. & in cap. Inſinuante, qui Clerici, vel vouentes. Et inter legum peritos, Accurſius, Iaſon, Bartholus, & Decius, quos citat Couarruuias loco prædicto, putant profeſſionem, & Votum ratum eſſe, ea ratione perducti, quod in cap. Inſinuante citato. Pontifex definit, ſirmum eſſe Votum Caſtitatis, & Religionis quod quædam mulier emiſerat ea conditione, vt in domo propria cum omnibus ſuis bonis permaneret.

Sed Calderinus, Cardinalis, & Abbas, vt refert Couarruuias, cenſent nullum eſſe eiuſmodi Votum, quoniā proprium quid polliceri, cum ſolemni Religionis profeſſione pugnat: quorum ſententiam tuentur Summiſtæ. Angelus, Roſella, Silueſter, & Tabiena: cui ſententiæ ipſe quoque libenter ſubſcribo. Quod ſi Innocentius, Hoſtienſis, Ioan. Andreas, & alij primæ opinionis auctores docent Votum vim habere, poſtea mentem ſuam declarant, & interpretantur habere; nimirum quando prædicta conditio intelligitur, vt qui vouet, proprium quid habeat; non quidem, quod dominium, & proprietatem retineat, ſed vſum dumtaxat; idque Abbatis nutu, atque conſenſu. Id autem nos cum alterius opinionis auctoribus libenter admittimus: hoc enim modo intellecta cōditio minimè Voti ſubſtantiæ aduerſatur; neque enim proprium habet Monachus, cum aliquid habet ad vſum Abbatis permiſſu, & eius nutu reuocabile. Qua etiam ratione intelligitur Pontificis reſponſum in cap. citato Inſinuante.

Obijcies, ex cap. Diaconi, diſt. 28. ſacros Ordines collatos ei, qui cum Diaconus ordinaretur, teſtatus fuerat ſe velle matrimonio copulari, & vt ibi habetur: Si matrimonium ab eo fuerit poſtea contractum, a miniſterio altaris eum non eſſe prohibendum; propterea quod Epiſcopus ei facultatem conceſſerat. Ergo conditio contra ſacrorum Ordinum ſubſtantiam adiecta ſacram Ordinationem nō vitiat. Reſpondeo, Caſtitatem ſacris Ordinibus eſſe annexam Eccleſiæ decreto; & ideo eiuſdem Eccleſiæ auctoritate nuptiæ cum ſacris Ordinibus coniunctæ permitti queunt, vt reuera permittuntur in Orientis Eccleſia: at verò Caſtitas in voto Religionis ſolemni ex ipſa rei natura requiritur eo modo, quo ſuo loco dicam.

Deinde obijcies ex cap. Sic quidam. 10. q. 1. vbi Eccleſiæ conſecratio, & dotis conſtitutio omnino ſubſiſtit: conditione ſublata, quæ Epiſcopum ab eius cura excluſerat. Vnde fit, vt conditio contra ſubſtantiam contractus adiecta eum non vitiet. Reſpondeo, eam conditionem non eſſe contra ſubſtantiam contractus appoſitam, ſed tantùm contra iura, & Canones Eccleſiaſticos: & ideo ſtatuitur, vt contractus ſit ratus, & firmus reiecta conditione. Vnde etiam ſi teſtatores, & patroni Eccleſiæ dotem dantes pœnam adijciant, vt in alios pios vſus dos conuertatur, ſi fortè Epiſcopus velit curam illius Eccleſiæ, quæ alioqui ad ipſum iure ſpectat, ac pertinet, ſuſcipere, ea pœna reijcitur; & nihilominus contractus ratus, & firmus iudicatur.

Præterea conditio in Votis adiecta, aut in faciendo, aut in non faciendo conſiſtit: hoc eſt, aut per affirmationem, aut per negationem apponitur, vt ſi vouero me peregrinationem ſuſcepturum, ſi Titius conſul factus ſit, aut ſi capitolium non aſcenderit. Si primum, locum habet Votum ſtatim, atque conditio impletur. Rogabis, quid dicendum ſi voui me facturũ bonum aliquod, ſi Titius Caio dederit decem? Reſpondeo, perſolui Votum debere ſtatim, atque Titius dederit, & Caius noluerit accipere: Nam oblatio pro impleta conditione habetur. L. Si ita hæres. ff. De conditionib. inſtitut. quoniam per Caium ſtat, quo minus conditionem Titius expleat. L. Statu liberos. ff. de ſtatu liberis, & L. Si quis teſtamento. ff. De conditionib. inſtitut. Quæres inſuper, Quid iudicandum, ſi Caius abſit, cui dãda ſunt decem? Reſpondeo, eum eſſe expectandum donec veniat, aut ſaltem deponenda illa decem. Si Titius voueat, me ad religionem conferam, ſi pater meus conſenſerit, quum primum pater diſſenſit, fit liber à voti vinculo: & mortuo patre antequam conſentiret, voto non tenetur, quoniam conditio ſequuta non eſt. Si verò conditio in non faciendo concepta ſit, ſiue per negationem, vt ſi voueã certam eleemoſynam me daturum, niſi eam Titius dederit; ſoluẽdum eſt Votum ſtatim, atque certum fuerit eam Titium dare non poſſe. Pari ratione vouiſti te Hieroſolymam nauigaturum, niſi ego nauigauerim: Votum reddere debes confeſtim, atque compertum, & certum fuerit me nauigare non poſſe: non quum nauigare potuerim ex L. Ita ſtipulatus. 1. §. Sed etſi ita. & § reſpondit. ff. De verb. obligat. Similiter voueo: ſi Turca vrbem non cœperit, ſi in Occidentem non venerit, præſtandum eſt promiſſum, cum primum certum eſſe cœperit, eum vrbem capere, aut venire in Occidentem non poſſe. Voueo daturum me centum ſi in capitolium non aſcenderis, vel in Hiſpaniam non ieris, debeo promiſſum exoluere, cum certum eſſe cœperit te Capitolium aſcendere, vel in Hiſpaniam ire non poſſe. Ex L. Eadem. & inſtit. de verb. obligat. § Si quis ita ſtipuletur, vbi dicitur: Si quis ita ſtipuletur, ſi in capitolium non aſcenderis dare ſpondes, perinde erit, ac ſi ſtipulatus eſſet, cũ morietur, ſibi dari. Hæc leges ciuiles, de ſtipulationibus, quæ verbis cum hominibus contrahuntur. Sed certè in Votis Deo factis habenda eſt ratio tacitæ conſcientiæ: nam ſi quis vouerit, dabo centum, ſi non nauigauerit, videndum eſt, an ſe voto Deo obligare voluerit, quum primum ille non nauigauerit cum nauigare commodè potuerit: Similiter ſi vouerit, dabo centum ſi Titius non dederit: conſideranda eſt vouentis voluntas, num ſe obligauerit ſtatim, vt Titius dare noluerit, vel non dederit, cũ dare potuerit: nam licet quod minus eſt, eligendum eſſe videatur: at ex altera parte cum res dubia eſt, id eligere debemus, quod tutius eſt: licet leges in mitiorem partem interpretentur promiſſiones, & ſtipulationes inter homines contractas. Nec quis miretur ſi ita huiuſmodi vota interpretemur, quoniam etiam olim Sabinus iuriſconſultus, vt legitur in eadem lege, ita ſtipulatus, ſenſit in prædictis ſtipulationibus, & promiſſionibus ſpectandã eſſe contrahentium mentem, & voluntatem, ita vt promiſſor ſtatim, vt moram fecerit, hoc eſt, cum non fecerit, quod eſt conditione conceptum, & facere potuerit, ſit reus culpæ. Quamuis Pegaſus & Papinianus iuriſconſulti voluerint omnem obligationẽ prædictarum ſtipulationum, & promiſſionum in eum tantum caſum conferendam, quum promiſſor nullo modo in poſterum facere poſſit. Et hanc ſententiam ſequuti ſunt alij iuriſconſulti, & Iuſtinianus Imperator loco citato.

Si quæras, quid dicendum ſit: cum vouet quis ſe daturum centum, ſi Titius intra biennium capitolium nõ aſcenderit, vel vouet ſe intra biennium ædem ſacram ædificaturum, an ſit reus voti ante biennium præteritũ, cum tantum reſiduũ temporis ſit, quo ædificari templum non poſſit, & cum in capitolium aſcendere Titius nequeat. Papinianus in L. Inſulam. & Pomponius in L. Veluti. §. Si ſtipulatus. & Celſus in L. Quidquid §. Si ſtipulatus ff. De verb. obligat. aiunt, promiſſorem reum non eſſe, niſi præterito biennio: quum immutabiliter verum erit Titium in capitolium aſcendere non poſſe, & templum extrui nequire: ſed nihilominus etiam hic erit ſpectanda mens, & voluntas promittentis.

Tertio, Conditio, aut eſt impoſſibilis, aut turpis. Item, aut in præteritum, aut præſens confertur, aut in futurum. Si eſt præſentis, vel præteriti conditio, Votum minimè irritum reddit, etiamſi turpis ſit, quoniam actum non ſuſpen-

A dit. L. Inſtitutio talis. ff. De conditionib. inſtitut. vbi dicitur: Nulla eſt conditio, quæ in præteritum, vel in præſens confertur: Veluti ſi Rex Parthorum viuit, ſi nauis in portu ſtat. Ratum eſt igitur votum, ſi ita promittas: Voueo ſi furtum admiſiſti, quoniam nemo ad delinquendum inuitatur. Similiter firmum eſt votum, Voueo ſi heri pater meus vixit. At verò conditio, quæ vel natura ſua eſt impoſſibilis, vel lapſu temporis effecta eſt talis, in foro quidem exteriori pro non adiecta habetur, at in interiori nullum eſt votum ea adiecta conditione. Vt ſi Titius voueat, ſi cœlum manu tetigeris, ſi mare totum ebiberis, aut ſi promittas, Voueo, ſi pater meus viuit, aut ſi ad tres menſes vixerit, aut ſi intra menſem redierit, qui tamen ante deceſſerat, votum eſt irritum, & inane.

Item ſi turpis ſit conditio in futurum concepta, nullum eſt Votum. Vt ſi ſpondeas, Voueo, ſi homicidium, vel furtum committas: hæc enim conditio actum ſuſpendit, & ad delinquendum mouet, ac trahit. Si per naturam neceſſaria eſt conditio etiam in futurum concepta, ſtatim Votum confirmat. Voues aliquid boni, ſi Sol cras orietur,
B ſtatim te Deo obligaſti, quia talis conditio pro impleta habetur.

Poſtremò Conditio, aut coniunctim aut disiunctim apponitur. Si primo, vtrinque impleri debet, vt ratum ſit Votum, vt: Voueo, ſi pater, & frater meus ex Aſia redierit: Si ſecundò, ſatis eſt ſi alterutrum impleatur: Vt, Voueo, ſi pater, vel frater meus ex morbo conualuerit. Vouet, inquies, Titius ſe daturum decem, vel quindecim, aut vouet ſe poſt annum, vel poſt biennium religionem ſuſcepturum, an dare debeat quindecim; item, an religioſus fieri poſt annum debeat. In L. Si ita ſtipulatus fuero. ff. de verborum obligat. habetur in huiuſmodi promiſſionibus, quod minus eſt, & quod longius eſt, videri in obligationem deductum. Et certè cum mitius, & benignius vota interpretari debeamus, conſequens eſt, vt Titius tantum decem dare debeat, & poſt biennium religionem amplecti. At ex altera parte tenenda eſt regula iuris, in dubijs tutior pars eligenda eſt. Quare ſi Titius vouerit ſe daturum quindecim, vel decem, ſpectanda eſt mens, & voluntas eius, an ſe obligare voluerit in hunc modum, dabo quindecim ſi po-
C tero, ſin minus dabo decem, tũc enim dare quindecim cõpellitur ratione voti ſi potuerit, ſin minus decem. Pari ratione, ſi vouerit religionem, ſuſcipiam poſt annũ, aut poſt biennium, videndum eſt, an ſenſerit ſit, ſuſcipiã poſt annum, ſi potero, ſin minus poſt biennium. Similiter etiam ſi voueat, ſuſcipiam religionem, aut Presbyter fiam. Conſideranda eſt mens eius, & voluntas, an fuerit: ſuſcipiam religionem ſi potero, ſin minus, presbyter ero. Quod ſi de promittentis voluntate dubitimus, tutior pars eſt eligenda: quæ in his votis eſt, videlicet obligare cõtertum id, quod minus eſt, & in tempus, quod breuius eſt. ſi quis voueat dabo hunc calicem, vel hunc, quem voluero, poſtquã vnum ex illis elegerit, voluntatem mutare non poteſt: Si verò ita ſit votum conceptũ, dabo hunc calicem, vel hunc quem volam, poteſt voluntatem mutare etiam poſtquam vnum elegerit. Ex L. Si quis ſtipulatus ſit. ff. De verborum obligat.

Decimò quæritur, Quando quis Votum ſuum perſoluere debeat? Reſpondeo cum S. Thoma 2.2.q.88.art.3. ad 3. & Caiet ibi. & Syluest. Votum. 2. q. 3. & Angel. Vo-
D tum 4. q. 2. Si animus vouentis fuit ſe Voto obligare ad id ſtatim reddendum, ſtatim debet exoluere, ſtatim, inquam, cum commodè poteſt. Deinde qui ad certum tempus Votum Deo nuncupauit, eo expleto debet ſoluere, ſi commodè poſſit. Sed quæſtio eſt de eo, qui Voto ſuo nullum tẽpus certum præfixit, quandonam promiſſum præſtare iure cogatur? Quidam videntur aſſerere, tunc temporis compelli, quando mens, & ratio præſcribit, vt Votum exoluat. At enim hæc regula fallax eſt, & incerta: nam ſcrupuloſum hominem ſtatim animus ſolicitare ſolet, ac premere: ſuæ verò ſalutis immemorem, aut nunquam, aut ſerò. Alij ſentiunt eum tunc obligari, quando arbitrio boni viri iudicatur Votum reddi oportere. Sed ex communi omnium ſententia dicendum eſt, eiuſmodi Vota eſſe perſoluenda, cum primum is, qui vouit, ea commodè præſtare poteſt. Nã idem iuris eſt in operis, quæ alteri homini debemus; ea enim ſoluere, ac reddere nos oportet ſtatim, atque commode poſſumus. Deinde, quia ſicut creditor tacite rei creditæ ſolutionem petit, cum primum ei reſtitui ſatis bene poteſt; ſic etiam Deus exigit à nobis Vota, & pro-

miſſa

miſſa cum ea exoluere, & complere ſatis commodè poſſumus.

Vndecimò quæritur, An is, qui vouit ad certum hebdomadæ diem ieiunium, ſi eo die Votum non reddat, ſuſcipere alio die ieiunium debeat? Abbas in cap. Per tuas. de voto, & voti redempt. reſpondet, debere, quia ad duo facienda voti religione adſtringitur: ſicut qui certo die ſoluere decem debet, ſi conſtituto die non ſoluerit, nihilominus ad ſoluendum ipſo iure compellitur, vt colligitur ex L. Celſus. §. 1. ff. De receptis arbitris, & L. Traiectitiæ. §. De illo. ff. De actio. & obligat. & L. Magnam. C. De cõtrahen. & committen. ſtipulat. Nam Caius iuſſus dare decem intra Calendas Septembris, ſi non dederit, licet poſtea offerat, verum eſt intra Calendas non dediſſe: nam duo habere præcepta videtur, vnum, dandi decem, alterum, dandi intra Calendas Septembris. Idem quoque docet Silueſt. Abbatem ſequutus votum 2. q. 4. Verum vtendum eſt nobis diſtinctione: quoniam eiuſmodi ieiunium poteſt dupliciter Deo religioſè, & ſanctè promitti, aut in honorem, & cultum certi cuiuſdam diei, vt ſi voueas illud te ſeruaturũ in peruigilio alicuius Apoſtoli, aut abſolutè, & ſimpliciter, nimirum vt in vno hebdomadæ die corpus ieiunio caſtiges. Si primo modo fiat, elapſo præſtituto die, Voti quoque obligatio finitur. Si ſecundò, non ceſſat, & hoc eſt, quod vult lex citata.

Quæres, Quid dicendum, quando certò non conſtat hoc, an illo modo factum ſit Votum? Reſpondeo, rationem eſſe habendam eius, qui vouit: an vouerit animo certum diem religioſè obſeruandi, an verò abſolutè, & ſimpliciter; quod ſi nec adhuc de vouentis voluntate conſtiterit, quod tutius eſt, oportet eligi, & proinde alio die promiſſum ieiunium perſoluendum.

Duodecimò quæritur, An qui vouit ſe certam peregrinationem ſuſcepturum intra annum, & ante exitum anni morbo aliquo graui, & periculoſo corripitur, liber ſiat ab obligatione, an verò potius Votum in aliquid aliud debeat commutari? De hac quæſtione agit Silueſt. votum 2. q. 6. In qua Archidiac. in cap. Qui bona. 17. quæſt. 1. ſequutus S. Thomam, quem citat, ſentit nihil eſſe opus commutatione Voti, quoniam quicquid initio impediret votum, cũ fit, impedit etiam poſt illud iam factum. Eandem ſententiam S. Thomæ, & Archidiaconi ſequitur Abbas in cap. 1. De voto, & voti redempt. Et quamuis dicat, tutius eſſe commutare Votum: idque probat ex cap. Quod ſuper his. De voto, & voti redempt. Vbi ob impedimentum contingens fit Voti commutatio. Sed verum, inquit, eſt, quod Archidiaconus cum S. Thoma tradidit: nam morbus vouentem impedit, ne Votum poſſit exoluere, ergo illud commutatione non indiget. Nec obſtat teſtimonium allegatum: ibi enim ſermo eſt de eo, qui vouerat peregrinationem longinquam in Terram ſanctam, qui licet per infirmitatẽ, vel paupertatem ire adbellandum nequibat; alium tamen in ſui locum poterat ſubſtituere, atque ſupponere: vt ait Silu. votum 2. q. 6. ad finem.

S. Tho. 4. d. 38. q. 1. a. 3. q. 1. ad 1.

Decimotertiò quæritur, An ſublata Voti cauſa, ſublata quoque voti obligatio ſit? Hoſtienſ. in cap. Magnæ. de voto, & voti redempt. putat eam obligationem ceſſare, licet redemptio, aut commutatio Voti ſit tutior, ex c. Magnæ. §. vlt. De voto, & voti redempt. vbi Votum peregrinationis, quod Deo Epiſcopus nuncuparat, pro libertate Trecenſis Eccleſiæ aſſequenda, quamuis cauſa ceſſauerat, in eleemoſynas, preces, & ieiunia Romani Pontificis auctoritate commutatur. Goffredus verò ſimpliciter, vt referunt Silueſt. votum 2. quæſt. 8. & Angel. votum. 4. quæſt. 5. affirmat voti obligationem extingui. Abbas in cap. Magnæ. citato. diſtinguendo reſpondet: Si cauſa reuera ſit finis, cuius gratia Votum eſt factum, ea ſublata Votum non conſiſtit, vt colligi poteſt ex cap. Cum ceſſante, De appellat. Si verò cauſa ſolùm ſit impellens, ac mouens ad vouendum, ea ſi ceſſet, Votum minimè finitur. Si dubitemus, vtrum cauſa, qua votum eſt factum, fuerit finis voti, an non, iudicare debemus voti obligationem manere, vt colligi poteſt ex L. Quicquid aſtringendæ. ff. De verb. obligat. Et idẽ iuris eſt, ſi duæ fuerint voti cauſæ, & vna remota, maneat altera. Velut ſi voues peregrinationem, vt ſancta Apoſtolorum limina inuiſas, & fratrem tuum in Vrbe conuenias, tametſi frater deceſſerit, voto teneris adſtrictus. Silueſt. votum 2. q. 8. Angel. votum 4. q. 5.

Decimoquartò quæritur, An qui vouit peregrinationem ad limina Apoſtolorum in Vrbe, vel ad certum diem ieiunium; & poſtea eo die ieiunium ſuſcipiat, nihil de voto cogitans, vel in Vrbem alia de cauſa veniens, limina Apoſtolorum inuiſat ſui Voti immemor, Votum exoluiſſe cenſeatur? Reſpondet Maior, Votum perſoluiſſe, dummodo poſtea ratum habeat, quod fecit: & ſcienter, ac ſponte ſua ieiunium ſuſcipiat, vel in Vrbem veniat: nam ſi per vim a cibis abſtineret, vel in Vrbem ad limina Apoſtolorum venire cogeretur, minime votum perſolueret. Pro hac ſententia facere videtur, quod ſi quis quotidie de more, rei diuinæ intereſſet, Eccleſiæ præcepto ſatisfaceret, ſi certo die feſto ſacris adeſſet, quamuis neſciret, dies feſtus eſſet nec ne: nam præceptum, & votum implemus, cum promiſſa præſtamus, & imperata facimus, etiam ſi nihil de voto, aut præcepto cogitemus.

Mai. in 4. d. 38. q. 3.

Animaduertendum autem eſt, hanc Maioris ſententiam tantummodo locum habere in eo, qui ſimpliciter ſe ieiunio, & inediæ dat certo die præſtituto nihil de voto cogitans, non autem in eo, qui abſtineret à cibis animo, & voluntate aliud ieiunium ſuſcipiendi, vt ſuum votum perſolueret: quemadmodum, qui die feſto rem diuinam audiret, habens in animo iterum Miſſæ ſacrificio intereſſe, Eccleſiæ præceptum, & legem minimè ſeruaret, ſi ſacrum iterum non audiret: vt libro ſuperiori dixi, de præcepto recitandi preces Horarias Canonicas, cap. 12. q. 8.

Decimoquintò quæritur, An voti obligatio ad hæredem tranſmittatur? quod eſt quærere, An hæres alicuius vita defuncti vota eius perſoluere debeat? De hac quæſtione tractant Palud. 4. diſt. 38. q. 3. artic. 3. Innocen. Hoſtien. Ioan. Andr. Abb. in cap. Licet. de voto, & voti redept. Silueſt. votum 2. q. 15. Quæſtionem mouet, quod ſancitũ eſt in L. Si quis rem. ff. De pollicitat. vbi habetur: Si decimam quis bonorum vouit, decima non prius in bonis deſiit eſſe, quàm fuerit ſeparata: & ſi forte qui decimam vouit, deceſſerit ante ſepoſitionem, hæres ipſius hæreditario nomine decimæ obſtrictus eſt. Voti enim obligationem ad hæredem tranſire conſtat. Hæc ibi lex. Reſpondeo, voti obligationem perſonæ eſſe, & non rei: Vnde nemo alterius voto adſtringitur, ita vt voti reus teneatur, niſi id præſtet. Poteſt tamen aliunde obligari, vtpote vel ratione hæreditatis obtentæ, vel alio modo; vt, quando Ciues, vel Canonici vouent ſe certum diem tanquam feſtum obſeruaturos, qui ſucceſſerunt, nulla voti religione obligantur. At verò ſi in conſuetudinem abeat illius diei obſeruantia, tanquam legem, eam conſuetudinem tenere debent. Item, ſi vota mortui teſtatoris realia fuerint, ea debet hæres exoluere. Vt ſi vouerit templum, ſacellum, hoſpitalem ſe domum extructurum, vel certæ Eccleſiæ calicem donaturũ, vel certis pauperibus eleemoſynam erogaturum, debet promiſſa præſtare, non quod voto ipſe teneatur, ſed quia defuncti, qui vouerat, hæreditatem adeptus eſt.

Perſonalia tamen vota non debet, vt ſi mortuus dum viueret, Deo certa ieiunia promiſerat. Quod ſi vota mixta fuerint realia, atque perſonalia, ea reddere oportet, quatenus realia, non quatenus perſonalia. Vt ſi teſtator vita defunctus ſpoponderat peregrinationem ad certũ pium, & religioſum locum, vt in eo calicem aureum offerret, debet hæres hoc ſecundum præſtare, non primum. At ſi votum eſt principaliter perſonale, & aliqua ex parte reale, hæres cum ad perſonale reddendum nullo iure compellatur, nec reale cogitur præſtare: quoniam principali ſublato, aufertur quoque id, quod accedit. Huius rei exemplum ſit: Vouerat teſtator ante obitum certam Religionem, in cuius familiam, ſi profiteretur eam, ſua quoque bona tranſtuliſſet: non debet hæres Religioni bona tradere, quia ad Religionẽ ſuſcipiendam nullo iure compelliтur, quod fuerat principale teſtatoris votum. Item, pollicitus erat teſtator peregrinationem, non debet hæres impenſas ſoluere, quas ille inter eundum, commorandum, & redeundum feciſſet. Hæc ex Paludano, Silueſtro, & aliis. Cum igitur lex citata definit voti obligationem ad hæredem tranſire: id verum eſt ratione hæreditatis ad eum tranſmiſſæ: nam prius dixerat hæreditario nomine hæredem decimam reddere oportere, quam teſtator vouerat. Vnde Innocentius ait, hæredem cogi poſſe, ſtatuta pœna, vt niſi ſoluerit, hæreditatem amittat. Immo addit Abbas poſſe anathemate puniri, niſi id fecerit, quoniam eo ipſo, quod hæreditatem adiuit, quaſi contractum iniſſe, probabiliter creditur.

Decimoſextò quæritur, An qui per ſeipſum nequit votum perſoluere, id per alium præſtare, & implere debeat?

De

De hac quæſtione Innoc. in c. Scripturæ, de voto, & voti redempt. Silueſt. votum 2.q.10. Reſpondeo, ſi res promiſſa eius eſt conditionis, vt per alium fieri poſſit, ac ſoleat, nec vouentis animus fuit per ſe tantummodo promiſſum præſtare, debet per alium ſuum votum implere: cuius generis ſunt multa vota realia, vt aiunt Innocentius, Silueſter, & alij. Vt qui voueret ſimpliciter ſe Chriſtianis Hieroſolymis, & in Terra ſancta commorantibus auxilium daturum, pecuniam largiturum, vel certæ Eccleſiæ calicem, vel quippiam aliud oblaturum, vel pauperibus eleemoſynam erogaturum: hæc enim, & ſimilia ſolemus per nos ipſos, & per alios præſtare. Nec his obſtat, quod habetur in cap. Quod ſuper his, de voto, & voti redempt. Quando verò talis eſt res, quam per nos ipſos, non per alios facere commodè poſſumus, niſi expreſſe, dum vouemus, in animo habeamus id per nos ipſos, aut per alios exequi, nequaquam adſtringimur ad faciendum per alios, ſi per nos præſtare, & obire nequeamus.

Decimoſeptimò quæritur, an rei voto promiſſæ dominium maneat penes vouentem? vt ſi quis voueat ſe quippiam certo pauperi donaturum. Reſpondeo, Voto rei promiſſæ dominium minimè transferri: vnde cõtra vouentem non eſt actio realis, ſed perſonalis: poteſt enim in certis quibuſdam cauſis cõueniri is, qui vouet, aut promittit, vt votum exoluat, vt alio in loco commodius dicam.

Decimooctauò quæritur, An opus, & officium, quod vi, & ratione voti fit, ſit maioris meriti apud Deum, quàm ſi ſecus fieret? Reſpondeo cum S. Tho. 2.2.q.88. art.6. cuius ſententia eſt communi conſenſu recepta, eſſe maioris, & plenioris meriti, & fructus. Nam vouens dat opus, quod facit, & ſe ipſum: ſicut plus dat, qui dat fructus, & arborẽ, vt dixit Anſelmus De ſimilitudinib. cap. 8. Deinde, opus factum ex voto, eſt duplicis virtutis officium, nempe Religionis, cuius actus eſt votum: & illius virtutis ad quã pertinet res voto promiſſa. Obijcies: Minoris eſt meriti, cum quippiã alioqui debitũ reddimus, quàm cũ idẽ ipſum ſponte præſtamus. Reſpondeo, id locum habere in ijs, quæ facimus vi, & lege iuſtitiæ, quam alteri debemus; vt cũ rei emptæ pretium ſoluimus, cum depoſitum, mutuum, commodatumque domino reddimus: non autem in ijs, ad quæ facienda, vel danda nos ipſi liberaliter obſtrinximus. Iterum oppones: Non ſemper cum quippiam vi, & ratione præcepti fit, vberioris, & plenioris eſt meriti, quàm ſi illud idẽ alicuius conſilio fieret, ergo nec opus voto factum abundantioris, & cumulatioris eſt meriti, quàm ſi eſſet opus cõſilij. Reſpondeo: Cum ex præcepto opus efficimus, vt legi, aut imperãti homini pareamus, ſemper maioris eſt meriti, quoniam eſt opus duplicis virtutis, & obedientiæ ſcilicet, & illius, in qua res imperata reponitur: cum verò ſolummodo imperata facimus, non eo ipſo, ſemper magis promeremur. At cum votum perſoluimus, eo ipſo, meritum augemus, copioſius præmium commeriti, quia, vt dixi, opus ex voto factum, eſt duplicis virtutis officium.

Decimononò quæritur, An peccet is, quem ſui voti facti pœnitet? Reſpondeo, quoſdam opinari eos ſemper peccare, quoties pœnitet eos vouiſſe. Attamen dicendum eſt, eum peccare, qui votum factum violare conſtituit: aut qui negligit, vel vltra tempus conſtitutum ſegniter prorogat. Enimuerò is lethale peccatum non contrahit, qui cũ in animo habeat votum reddere, non vouiſſe vellet. peccat verò ſi doleat de eo actu, quo initio vouit: nec enim tibi fas eſt dolere, quod honeſtatis, ac virtutis opus effeceris: ac proinde tibi non licet dolere, quod votum feceris.

S.Th. 2.2. q.88.art.6. ad 2.& Caiet. ibidem.

De ijs, qui vouere poſſunt. Cap. XVI.

PRimò quæritur, Quinam vouere queant? Reſpondeo, quoſdam iure naturali vouere non poſſe, alios verò iure Canonico à vouendo prohiberi. Quicumque igitur mentis compos non eſt, iure naturali uouere non poteſt. Item in ijs rebus, in quibus aliquis alieno iuri, & poteſtati ſubijcitur, votum facere nequit, quia ſui iuris perſona non eſt, aut quia res aliena eſt.

Secundò quæritur, An Epiſcopi, & alij Superiores Antiſtites quippiam vouere poſſint? Reſpondeo, iure Canonico eſſe conſtitutum, ne uotum ſuſcipiant, quo vinculum, per quod ſunt ſuis Eccleſijs addicti, & obligati, dirimatur ſine Romani Pontificis conſenſu: ut facilè deducitur ex cap. Niſi cum pridem, De renunciat. & c. Licet, De Regularib. & c. Magnæ, De voto, & voti redempt. Nec itẽ poſſunt quippiam vouere, quod in graue ſuarum Eccleſiarum quibus præſunt, detrimentum cedat, eodem c. Magnæ, De voto, & voti redempt. quare nequeunt longinquam peregrinationem voto polliceri; quoniam diu à ſuis Eccleſiis abeſſent. Exceptum tamen aiunt Innocẽtius, Ioan. Andr. Hoſtien. & Anton. Butrius in c. Ex multa. & c. penul. & vlt. de voto, & voti redempt. & c. Quod Dei timorem. de ſtatu monach. Hieroſolymitanæ peregrinationis votum, quod, teſte Abbate ibidem, poterant olim Epiſcopi ſuſcipere in Terræ ſanctæ ſubſidium, cum omnibus generatim dabatur aditus in Paleſtinam; nunc verò non poſſunt.

Quæres, An ſi Religionis inſtitutum voueant, id voti ſeruare debeant, modo, quo poſſunt, nimirum facultatem petendo abdicandi ſe munere Epiſcopali? Palud. & Silueſt. eum ſequutus in verbo, Votum 3.q 1. & in verbo, Religio. 2.q.8. aiunt, eos ad huiuſmodi facultatem petendam uoto ipſo cõpelli. Et cum quis vouet ingreſſurũ ſe in religionem, ſi antequã votũ exoluat, Epiſcopus creetur, debet ſe officio, & dignitate pontificali ſecundũ ius abdicare, & votũ, quod fecit, implere: vt conſtat ex cap. Per tuas. De voto, & uoti redempt. Quoniam licet Epiſcoporum ſtatus ſit Religioſorum ſtatu perfectior, religioſus tamen poteſt in Epiſcopum eligi; & ideo qui uouit ſe religionem ſuſcepturum, & ante ingreſſum in religionem Epiſcopus eligitur, ſuum votum implere cõpellitur, quia religionis profeſſio non impedit, quominus religioſus ad Pontificiam dignitatem, & officium proueharur. At non niſi Romani Pontificis cõſenſu, Eccleſiam, cui eſt præfectus Epiſcopus, dimittere poteſt. c. Niſi. de renun. Deinde quæres, an ſi longinquæ peregrinationis uotum ſuſceperint, ad aliquid faciendum ipſius uoti obligatione adigãtur? Silueſt. locis citatis, reſpondet eos ſoluere oportere, impenſas, quas inter eundũ, commorandum, & redeundum feciſſent: laborem verò peregrinationis, cum uigilijs, precibus, ieiunijs, & alijs pietatis officijs commutare debere. Alia uerò uota facere queunt, vt dandi eleemoſynas, ieiunia ſeruandi, precationes adhibendi, & alia ſimilia faciendi. Sic Innocentius, Hoſtien. Ioan. Andreas, Abbas locis ſupra citatis.

Tertiò quæritur, An Clerici in dignitate Eccleſiaſtica conſtituti, vel animarum curæ præfecti, vel Beneficiũ habentes, quod reſidentiam Clerici iure communi requirit, quales ſunt Parochi, Archipresbyteri, Archidiaconi, Decani, Præpoſiti, Priores, Canonici, ac ſimiles aliquid uouere poſſint? Reſpõdent Innoc. Hoſtien. Abb. locis citatis. & Silueſt. religio. 2.q.8. fas eſſe cuilibet Eccleſiæ præfecto, vel Clerico præter Epiſcopũ, depoſita cura, uel dignitate, aut Eccleſiaſtico beneficio legitime, & rite abdicato, uel etiam cura, dignitate, beneficio nondũ depoſitis, Religioſam uitã ſuſcipere: & addit S. Tho. 2.2.q.189. a.7. id eis cõcedi etiã Epiſcopo contradicente; petita tamen facultate, quamuis nõ obtenta. Vtrumque colligitur ex c. Duæ. 19.q 2. & c. Licet. De Regularib. Eorumque beneficia nulli conferri iure poſſunt, niſi poſt profeſſionem expreſſam, uel tacitam Religionis, vel niſi euidẽter cõſtiterit eos uitæ inſtitutum mutare uoluiſſe, c. Beneficium. De Regular. in 6. Fructuum autem beneficij ante profeſſionẽ emiſſam, iuſta, ac debita portio tribui debet Vicario in eorũ locum ſuffecto, & Eccleſiæ interuenienti: reliquum, ut quorundã ſententia docet, cedet in uſum eius, ne religioni ſit oneri, ut ait Silu. religio. 2.q.8. & Angel. Nouitius. q.22. Quamuis alij doceant, conſeruari debere, & impẽdi in uſus Eccleſiæ, cui ſeruiebat, id ex eo colligũt, quod habetur in c. Quia ſæpe, De elect. in 6. Sed fortaſſis utraque ſentẽtia nõ inepte cõciliabitur, ita ut prima locũ habeat, quando Monachorũ cœnobiũ cõmodè Nouitiũ alere, & ſuſtẽtare poteſt ſine alio uitæ ſubſidio; ſecunda uerò, quãdo nihil habet, unde eum ſuſtẽtare queat. Sic cõciliat Geminianus in c. Beneficiũ. de Regular. in 6. & in c. Quia ſæpe. de elect. in 6. nam in c. Quia ſæpe, ſolũmodo de Eccleſia uacante tractatur. Alia item uota facere nequeunt cum graui Eccleſiæ, cui præſunt, detrimẽto ſine Epiſcopi conſenſu, cætera uerò uouere poſſunt.

Quæres, An ſimpliciter, hoc eſt, abſque ullo Epiſcopi cõſenſu, poſſint uotum ultramarinum ſuſcipere: hoc eſt, uouere peregrinationẽ ad ſanctũ Templũ Hieroſolymitanũ, in Terræ ſanctæ ſubſidium? Reſpondent Hoſtienſis, & Abb in c. Ex multa & c. ult. de uot. & uoti redẽpt. quibuſdã eſſe uiuum, hoc eſt licere, quoniam libera à Romano Pontifice facultas cõceditur, præterquã Epiſcopis, his omnibus, qui Chriſtianis in Terra ſancta commorantibus, aliquid

ſubſidij, ac vtilitatis afferre queunt. cap. Ex multa, de voto, & voti redempt. Alij opinantur id non licere, niſi Romani Pontificis, aut Epiſcopi permiſſu, ex c. Fraternitati, de Clericis non reſiden. vbi habetur: Clericum alterius diœceſis abſque commendatitijs literis ſui Epiſcopi non debes recipere: Aut niſi tempore, quo omnibus generatim in Terram ſanctam adire patet, vt docent Hoſtienſis, & Abb. in cap. vlt. de voto, & voti redempt.

Quartò quæritur, An liceat Monachis aliquid vouere abſque expreſſo, vel tacito ſui Abbatis cóſenſu? Duæ ſunt opiniones: Prima negat licere, quia Religioſus propriam voluntatem, qua ſeſe abdicauit, non habet: vt cap. Monacho. 20. q. 4. ex Regula S. Baſilij aperte dicitur: Monacho non licet vota ſuſcipere ſine ſui Abbatis conſenſu: Si autem quippiam vouerit, ſeruandum non erit. Et ratio redditur, quia, inquit, propria ſe voluntate abdicauit. Et c. Noluit 33. q. 5. habetur, Religioſum propriam voluntatẽ non habere, quam in Abbatem tranſtulit. Sic Ricardus in 4. d. 38. art. 4. q. 1. Angel. Votum, 2. n. 2. Roſel. votum. 4. nu. 14. Maior in 4. d. 38. q. 4. verſic. dubitatur, qui vouere poſſunt. Primùm, quia humana fragilitate, & religioſæ vitæ oneribus bene perſpectis, & conſideratis nulla poteſt addi noua obligatio ſine periculo, & damno eorum, ad quę facienda, regularis obſeruantia Monachum adſtringit. Deinde, quia Religionis votum eſt eius conditionis, vt in illud omnia alia temporalia commutentur, iuxta id, quod habetur in c. Scripturæ, de voto, & voti redempt. Secunda opinio affirmat, licere Monacho vota facere abſque Abbatis conſenſu: dummodo vouentis animus non ſit promiſſa præſtare contra Abbatis voluntatem, aut cum eius incommodo: Ita ex S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 8. ad 3. & ad 4. colligunt Caiet. 2. 2. q. 88. art. 8. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 3. art. 1. dub. 2. Silu. votum 3. q. 3. Palud. 4. d. 38. q. 4. art. 2. concluſ. 6. Hæc opinio magis cum ipſa ratione congruit, quoniam huiuſmodi votis ſubeſt tacita conditio, ſi nimirum Abbati placuerit. Sic etiam opinatur Nauar. in Man. c. 12. nu. 67.

Quintò quæritur, An Monachorum Vota ſine Abbatis expreſſo, vel tacito conſenſu facta, rata, & firma ſint? Et quæſtio intelligitur de iis votis, quæ ſine regularis inſtituti detrimento perſolui queunt. Ricardus, Angelus, Roſella, & Maior locis citatis, negant ea vota vllius eſſe momenti propter ea argumenta, quæ paulo ante propoſui. Paludanus verò, Silueſter, Caietanus, Sotus, & Nauarrus ſupra citati affirmãt ea vim habere, quouſque Abbas ea irrita fecerit: quæ ſententia mihi verior apparet: dummodo vouens non habeat in animo contra Abbatis voluntatem, aut Regulæ obſeruationem venire.

Sextò quæritur, Num Monachus, qui quippiam ſine Abbatis conſenſu vouit, Votum debeat Abbati aperire, vt liceat id perſoluere queat? Reſpondeo, ſi quippiam vouerit ex numero eorum, quæ Regulæ, Conſtitutioneſue prohibent, debet Abbatem de voto certiorem facere, niſi probabiliter crediderit eum illud acceptum, ac ratum habiturũ: & tunc iure poteſt, quod vouit, exequi: alioqui nequaquam; quoniam huiuſmodi voto tacita conditio ſubeſt, ſi Abbati placuerit. Si verò vouerit aliquid eorum, quæ nec Regulis, nec Conſtitutionibus, nec vlli præcepto aduerſantur, nulla lege, vt credo, cogitur id Abbati patefacere: & proinde debet votum implere, cum poteſt, quouſque illud Abbas reſcindat, & irritum reddat. Sic Caiet. & Sotus locis ſupra citatis.

Septimò quæritur, An Abbates, & cæteri Religionum Præfecti quippiam vouere queant? Reſpondeo, nihil eos poſſe vouere, quod eorum munus impediat. cap. Abbates, 18. q. 2. dicitur: Abbates pro humilitate Religionis in Epiſcoporum poteſtate conſiſtunt. Alia verò vota, quæ nihil obſtant eorum publicæ functioni, & adminiſtrationi ſuſcipere poſſunt. Quòd ſi de aliqua re dubitetur, interturbet necne eorum munus, peti debet eorum, quorum ſunt poteſtati ſubiecti, conſenſus. Olim iure communi Abbates in Epiſcoporum poteſtate erant, vt conſtat ex cap. Abbates, cap. Abbas, cap. Monaſteria, 18. q. 2. nũc verò Romani Pontificis beneficio ab Epiſcoporum iuriſdictione, & poteſtate liberi, ſolutique ſunt.

Octauò quæritur, An ſeruis liceat aliquid Deo polliceri? Reſpondeo nihil poſſe, quod debitum domino obſequium, vel ex toto vel ex parte perturbet, vel impediat. Et quoniam quicquid ſeruus habet, domini eſt, ſiue ad perſonam, ſiue ad operas, ſiue ad res pertineat; ideo nec tale votum emittere poteſt. L. Si quis rem. ff. de pollicitat. dicitur: Seruus ſine auctoritate domini, voto non obligatur. A Idem colligitur ex c. Si quis ſeruum. 17. q. 4. Poteſt verò ſeruus cætera vouere, quæ nihil prorſus domino incommodant, Verbi gratia preces, caſtitatem, & id genus alia. Innocentius, Hoſtienſis, Ioan. Andreas, Abbas in c. Scripturæ, de voto, & voti redempt. Theologi Palud. Caiet. Sotus cum S. Thoma in 2. 2. q. 88. ar. 8. Silueſt. Angel. Roſel. locis ſupra citatis.

Nono quæritur, An filiofamilias fas ſit, aliquid vouere? Reſpódeo, nihil vouere poſſe eorum, quæ debitam domus, ac familiæ adminiſtrationem impediant; cætera verò poſſe. Vnum tamen eſt ſimplex Religionis votũ, quod liberè poteſt facere etiam ante pubertatis annos: pater tamen habet ius irritum illud faciendi. Vnde animaduertendum eſt impuberes, ſolemne Religionis votũ, etiamſi fuerint rationis cópotes, ac doli capaces, emittere non poſſe, c. 1. de Regularib. in 6. vbi et, qui ante decimumquartũ ætatis annum exactum, Religionis inſtitutum ſolemni profeſſione ſuſceperat, libera facultas datur ad ſeculum redeundi: quod idẽ prius in c. Ad noſtram. de Regularib. fuerat conſtitutũ. B Poteſt enim ius Canonicum eiuſmodi vota irrita reddere, ne adoleſcentes in ea ætate temere, & inconſiderate Monaſticam vitam arripiant. Scire autem oportet, ante Cócilium Tridentinum iure antiquo poſt decimumquartum annum expletum, iuuenes Religioſorum inſtituta potuiſſe ſolenni voto profiteri: poſtea verò, decimus ſextus annus completus ab eodem Concilio Seſſ. 25. c. 15. de regularib. requiritur ad profeſſionem emittendam; alioqui nulla eſt Religionis profeſſio: impuberes tamen ſimplex Religionis votum facere poſſunt, ac cætera perſonalia vota, quæ patriæ poteſtati non derogant, ſi doli capaces, & mentis compotes ſint. S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 8. & cæteri Theologi, & Summiſtæ ſupra citati.

Decimò quæritur, An liceat vxori ſine viri conſenſu aliquid vouere? Reſpondeo ex Auguſtino in quæſtionibus ſuper Numeros (vt refertur in c. Noluit, & c. Manifeſtum. 33. q. 5.) non poſſe votum abſtinentiæ facere, & proinde nullum aliud, ſi debita ac neceſſaria coniugij obſequia, & onera impediat, ac tollat. Hoc igitur ita eſt intelligendum, vt quæ maritum offendunt, vel eius auctoritati, & poteſtati C aliqua ex parte obſiſtunt, vota rata non ſint ſine expreſſo, aut tacito eius conſenſu: quæ verò nihil viro nocent, vim & locum habent, nec poſſunt ab illo diſſolui. Gloſſa in c. Manifeſtum. 33. q. 5. communi conſenſu recepta. Si roges, an contra vir ſine vxoris conſenſu vouere aliquid poſſit? Innocentius, Andreas, Antonius Butrius in c. Scripturæ, de voto, & voti redempt. aiunt non poſſe, quia vir, & vxor ſunt pares. Sed verius eſt, quod Hoſtien. & Abb. in c. Scripturæ, de vot. & voti redemp. & Gloſ. in c. Manifeſtum. 33. q. 5. tradiderunt, eum poſſe, quoniam vir eſt caput mulieris, 1. Cor. 11. & c. Cum caput. 33. q. 5. licèt ſint pares coniuges in petendo, & reddendo debito, vt dicitur in cap. Gaudemus. de diuortijs.

Quando, & quomodo Vota poſsint irrita reddi. Cap. XVII.

PRimò quæritur, Quot modis vota diſſoluuntur, ſiue quot modis quis a voto ſoluatur? Reſpondeo multis, D vt docent: Sot. lib. 7. de iuſt. q. 4. a. 1. Silu. votũ 4. q. 1. Angel. votú 2. & 4. Nauar. in Man. c. 12. n. 63. Roſel. votũ 5. Ricar. in 4. d. 38. a. 4. q. 1. Primò, abſolutione. Secundò, commutatione. Tertio, redemptione. Quartò, relaxatione, explico ſingulos breuiter. Tunc voti uinculo quis abſoluitur, quando Eccleſiaſtici Superioris auctoritate uoto liberatur. Votum uerò commutatur, quando eadem auctoritate obligatio, ſiue materia uoti in aliam materiam transfertur: Vt ſi peregrinationẽ uoueris, quã Epiſcopus in ieiunia, & eleemoſynas cómutet. Votũ uerò redimitur, cũ eius obligatio pecunia loco eleemoſynę data cópenſatur. Redemptio enim uoti nihil aliud eſt, niſi peculiaris quædam eius, uidelicet in pecuniã, commutatio. Commutatio enim fit in quamlibet rem; redemptio uerò non niſi data pecunia. Porrò uotum irritum fit, ſiue ut Canonici iuris interpretes, & Theologi loquuntur, irritatur, quando Superioris etiam ciuilem, uel profanam poteſtatem habentis auctoritate omnino uoti uinculum tollitur; aut quando non impleta, cui factum eſt, conditione expreſſa, vel tacita, finitur, & ceſſat eius obligatio. Ex dictis perſpicitur, quid interſit, inter hæc ſi-

dels. et

delicet, irritum votum facere, commutare, redimere, relaxare, de qua te Sotus, Silueſter, Angelus, Nauarrus locis citatis.

Secundò quæritur, An vota facta antequam ij, qui vouerant, eſſent in cura, & poteſtate alterius, irrita fieri queant ab eo, in cuius poteſtatem deuenerunt? Verbi gratia, an votum vxoris factum ante coniugium, & votum ſerui, quod ante ſeruitutem fecerat, & votum Monachi, quod ante ingreſſum in Religionem ſuſceperat, maritus, dominus, aut Abbas poſſint diſſoluere? Inter omnes conuenit, poſſe huiuſmodi vota irrita fieri; ſi aliqua ex parte officiant ei, in cuius poteſtate, & cura ſunt ij, qui vouerant, conſtituti. Vt apertè colligitur ex cap. Noluit 33. q. 5. & docent Ricardus, Paludanus, Aſtenſis, & ceteri Pontificij iuris Doctores, Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Abbas, quos citant Silueſt. votum 4. quæſt. 2. Angel. votum 3. nu. 11. Nauar. cap. 12. num. 65. verſic. interrogatus autem.

Tota igitur præſens quæſtio eſt de ijs votis, quæ Deo ante nuncupauerant, & nunc nihil domino, aut marito, aut Abbati nocent; de quibus prædicti auctores nihil expreſsè meminerunt. Videtur quibuſdam, ea poſſe diſſolui, quoniam ij auctores generaliter concedunt poſſe omnia relaxari. Et ratio id videtur efficere, quia etſi voluntas eorum, qui vouerant, dum vota facerent, alteri ſubiecta non erat, modo tamen ſubijcitur. Mihi videtur diſtinguendum. Nam in primis, aut vota ſunt Monachi, aut ſerui, vel vxoris, vel alterius: Vota Monachi omnia, quæ fecit antequam Monachus eſſet, in votum Religionis perpetuum ipſo iure commutantur, vt infra clarius apparebit. At verò vota ante ſeruitutem, vel coniugium facta, ſi domini, vel mariti debitis obſequijs aliqua ex parte ſint incommoda, diſſolui poſſunt: cætera non item: quia, vt ſtatim dicemus, non omnia vota ſerui, vel vxoris poteſt dominus, aut maritus irrita facere.

Tertiò quæritur, Penes quos ſit poteſtas diſſoluendi, hoc eſt, irrita faciendi vota? Reſpondeo cum Soto lib. 7. de iuſti. quæſt. 3. artic. 1. Silueſt. votum 4. quæſt. 2. Angel. votum 2. num. 11. Nauar. c. 12. num. 65. in Manuali, eſſe penes eos, quorum poteſtati, curæ, adminiſtrationi, & gubernationi rei domeſticæ, & familiaris ſubiecti ſunt, qui Deo vota nuncupant; è quibus ſunt dominus, pater, tutor, curator, maritus, Abbas, comparatione, ſeruorum, filiorum familias, pupillorum, minorum, vxoris, & Monachorum. Ex quo intelligitur, eiuſmodi auctoritatem non eſſe Eccleſiaſticam, aut ſpiritualem, ſed ciuilem, & profanam: Deinde hanc poteſtatem non ex iure Canonico, ſed ex iure naturali deſcendere, quoniam tota in gubernatione, & adminiſtratione rei domeſticæ, & familiaris innititur, & ut in poteſtate, qua quidam non ſui, ſed alieni iuris eſſe, dicuntur, quales ſunt ſeruus, & filius familias. Vnde fit, vt hæc poteſtas vota irrita faciendi ſit etiam penes gentes à Chriſti fide, & religione alienas. Poſtremò conſtat, hoc non pertinere ad Superioris poteſtatem ratione rei, & materiæ voto promiſſæ: quæ cum Superioris poteſtati aliqua ex parte noceat, ipſi ſubijcitur: & proinde votum locum, & vim non habet, niſi ratum id habeat. Hinc etiam efficitur, vt penes Epiſcopum non ſit tales auctoritas reſcindendi vota eorum, quorum ſpiritualis cura eſt ipſi commiſſa: non enim domeſticam eorum adminiſtrationem, & curam gerit.

Quæritur, an ſaltem Romanus Pontifex auctoritatem habeat reddendi irrita, & diſſoluendi vota laicorum, ſeu hominum ſecularium? Reſpondet Sotus loco citato, non habere, quia eius cura non eſt domeſtica adminiſtratio, & gubernatio perſonarum. Deinde, quæres, an ſaltem Clericorum, Monachorum, & Religioſorum poſſit vota reſcindere? Sotus id videtur concedere, dicta quæſt. q. 3. art. Sed diſtinguere oportet. Aut enim ſunt vota clericorum, qui nullius religionis ſolenni profeſſione adſtringuntur: aut ſunt vota Monachorum, vel aliorum Religioſorum. Si vota ſint Clericorum, qui ab omni religionis inſtituto, & voto alieni, liberi, & ſoluti ſunt, quamuis in ea plenam poteſtatem ſimpliciter habere non videatur: at ſi clericus vouerit aliquid, quod ad gubernationem Eccleſiarum, Beneficiorum, dotemue Eccleſiaſticarum pertineat: videtur id votum poſſe irritum facere, tum quia tacita conditione videtur factum, ea mente, ſi Romano Pontifici placuerit: tum quia aliqua ex parte eius ſupremæ poteſtati obeſt. At in cæteris votis, quæ ad priuatos, ſeu ad alia, vel alicui aſſignata pertinent, non videtur Romanus Pontifex talem poteſtatem habere: licet ea poſſit, commutare, & relaxare, & eorum vinculo ligatos abſoluere iuſta de cauſa.

Monachorum verò, & Religioſorum vota iuxta Caietanum 2. 2. q. 88. a. 12. & Nauarrum in c. 12. n. 76. in Manua. ſententiam, poteſt diſſoluere, & irrita reddere, quia hæc vota non magis videntur eſſe ſubiecta Religioſorum Præfectis, quàm Romano Pontifici. Ergo ſicut illi poſſunt, poteſt potiori iure, & ratione Pontifex: nam tacita conditione videntur facta, ſi ipſi videlicet grata, acceptaque ſint. Exiſtimo etiam omnia poſſe liberè relaxare, quæ poſſunt Religioſorum Præfecti, & alia multa, quæ nec ipſi Præfecti queunt. Ex dictis perſpicitur, poſſe eam fœminam, quæ cæteris ſanctimonialibus præeſt, earum vota diſſoluere, quæ bonæ totius familiæ gubernationi incommodant. Si quæras, an ij, qui vice aliorum Superiorum funguntur, habeant auctoritatem irrita faciendi vota eorum, qui in ipſorum cura, & poteſtate Superiorum, videlicet ea ſubditorum vota, quæ poſſent reſcindere Superiores, ſi adeſſent? Reſpondeo poſſe, ſi illam vicariam iuriſdictionem habeant auctoritate legis, canonis, vel conſtitutionis, vel auctoritate Principis, aut alicuius alterius legitimi Superioris, vel auctoritate ipſius Superioris, cuius vice funguntur, dummodo ab eo demandatam iuriſdictionem habeant generalem ad omnes cauſas, & negotia, non contractam, & reſtrictam ad certas cauſas.

Quartò quæritur, An vota auctoritate legitima ſemel irrita effecta reuiuiſcant poſtea, cum ij, qui vouerant, à poteſtate, & gubernatione alterius eximuntur? Senſit Innocentius in c. Scripturæ, de voto, & voti redempt. filiorum familias vota impleri, & reddi debere poteſtate patria ſoluta. Idem ſimiliter dixiſſet de votis vxorum, ſeruorum, & Monachorum. Cui ſententiæ adſtipulantur Hoſtienſis, Ioan. Andr. Anton. Butrius, & Roſel. in verbo, Votum 2. nu. 7. & n. 13. vt teſtatur Silueſt. votum 4. q. 2. Abbas autem ibidem. Supremæ, citati, ait, re de hac ſententia Innocentij dubitare ob ea, quæ dicemus. in c. Quidam, & c. Placet, de conuerſ. coniug. vbi, ſi vir eſt in Religionem ingreſſus contradicente, vel ignorante vxore, ea repetente, cogitur egredi; nec, mortua vxore, ad regrediendum in Religionem compellitur: quoniam quo tempore non poterat, ingreſſus eſt, & eam profeſſus. Ergo idem, inquit Abbas, in votis filiorum. Theologi, Caiet. 2. 2. q. 88. art. 8. verſic. Vota ſubditorum, Sot. lib. 7. de iuſt. q. 3. a. 1. verſic. Aliud poſtea dubium ſequitur, Silueſt. votum 4. q. 2. Angel. votum 2. q. 19. Nauar. in Man. c. 12. n. 66. ex Palud. 4. d. 38. q. 4. Innocentij ſententiam refutant, eo quod obligationes extinctæ non reuiuiſcant, niſi renouentur. Nam in L. Cum ex cauſa. C. de remiſſione pignor. dicitur: Obligatio ſemel extincta reſtaurari non poteſt. Item: Mortua non reuiuiſcunt per vſuram. Roſella Innocentium defendit, quoniam ait vota non fuiſſe extincta, ſed ſuſpenſa, & quaſi ſopita: nec enim Innocentius ignorabat ſemel ſublatas, & reſciſſas obligationes non redire. Profectò Innocentius nunquam docuit vota ſemel irrita facta reuiuiſcere, ſed ſolùm vota filiorum familias patria poteſtate ſoluta impleri, ac reddi debere: nam eo quod facta ſunt abſolutè, & ſimpliciter, cenſentur implenda ad tempus in quo filij familias erunt ſui iuris, & interim viuente patre ſuſpenſa. Vt Innocentij ſententia intelligatur, ſcire oportet eos, qui ſunt in poteſtate aliorum, poſſe vota facere tripliciter: Primo, ita ut vota ipſa expreſſè referantur ad tempus, in quo erunt ſui iuris, qui vouent: & hæc vota non ſunt, neque poſſunt irrita facere Superiores, ut dicam infra. Secundo modo, ita ut reſtringantur expreſſè ad tempus, in quo ij, qui vouent, non ſui, ſed alieni iuris ſunt: & hæc vota, ſi irrita faciant Superiores, nunquam poſtea reuiuiſcunt: nec Innocentius hoc negauit. Tertiò, fieri vota poſſunt abſolutè, & ſimpliciter, ita ut neque referantur ad tempus, in quo erunt ſui iuris, qui vouerunt, neque ad tempus, in quo non ſunt ſui iuris: & hæc vota ſi Superior irrita faciat, inquit Innocentius, id locum habet in ea parte, quæ poteſt: non in alia: hoc eſt, facit irrita vota tempore, quo ipſe habet in poteſtate ſua eum, qui vouet; non tamen eo tempore, quo qui vouet, ab ipſius poteſtate ſolutus, ac liber erit. Primum enim poteſt, ſecundum non item. Hæc eſt ſententia Innocentij, quam nihilominus cæteri, quos ſupra nominaui Auctores, meritò reliquere.

Quintò quæritur, An ad votum reſcindendum, iuſta cauſa requiratur, an verò ſola voluntas ſufficiat eius, qui habet poteſtatem? Non quæritur hic, An

Sic etiã Caiet. 2. 2. q. 88. a. 12. & Nau. in Manua. c. 12. n. 76. & S. Th. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2.

ſuperior abſque cauſa votum irritum reddat, valeat id, quod facit: nam, conuenit inter omnes, valere: ſed ſolùm quæritur, an peccet. Sunt, qui putent, oportere iuſtam aliquam cauſam ſubeſſe; alioqui erit opus otioſum. Sed verius eſt, quod tùm Canonici iuris periti, tùm Theologi, & Summiſtæ docuerunt, nullam cauſam requiri, vt ipſa voti relaxatio ſine peccato fiat: quoniam vota facta ſunt ea tacita conditione, ſi ea Superiori placuerint. Præterea in hoc poteſtas reſcindendi, & diſſoluendi vota, diſtinguitur à poteſtate abſoluendi: quod votorum abſolutio, vt per Superiorem abſque peccato fiat, cauſam iuſtam, ac debitam poſtulat, vt poſtea dicemus; at voti abrogatio non item. Poſtremò, quia Superior ideo poteſt votum ſubditi irritum facere, quia eſt votum in materia, & re ipſi ſubiecta, & quæ ei incommodat, & nocet, ergo ſuo iure vti poteſt. Nec obſtat, quod dicitur otioſum eſſe opus, ſi Superior votum irritum facit abſque cauſa: nam aliud eſt votum otioſè Superiorem reſcindere, aliud ſine cauſa iuſta, ſola voluntate reſcindere. Non enim in præſentia quærimus otioſè necne Superior voti vinculum reſcindat, ac dirimat; ſed an peccet, ſi votum irritum faciat nutu, & arbitratu ſuo abſque alia iuſta cauſa? Et dicimus, non peccare, quoniam ſuo iure vtitur. Ita Silueſter votum 4. q. 2. verſic. 6. Innocentium, Ioan. Andream, Hoſtienſem ſecutus, Angelus votum 2. num. 10. Paludanus 4. diſt. 38. q. 4. artic. 2.

Sextò quæritur, An qui habet poteſtatem diſſoluendi vota alicuius ſibi ſubiecti, ſi ea ſemel rata, & accepta habeat, poſſit poſtea nutu ſuo abſque vlla alia iuſta cauſa, eadem reſcindere. Reſpondeo, iuſtam aliquando poſſe cauſam accidere, vt poſtea diſſoluat pro occaſionibus nouis oblatis. Si verò ſemel relaxata fuerint, & irrita facta, ſiue cauſa iuſta, ſiue abſque illa, ratum, & firmum eſt, quod fit, & nihil peccat is, qui vouit promiſſa non præſtans. Ita Silueſter, Angelus, Paludanus, Caietanus locis ſupra citatis. Ita etiam Canonici iuris Doctores, Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & Abbas locis item ſupra relatis.

Quæres, An peccet Superior, cum votum ſubditi irritum facit ſine cauſa, poſtquam illud votum ratum habuit? Reſpondeo, cum Silueſtro votum 4. quæſt. 2. verſiculo 6. Nauarro cap. 12. ſui Manualis nu. 61. eum peccare, quia poſtquam votum ſemel ratum habuit, non debet illud ſine cauſa reſcindere. Item, poſtquam ſubdito facultatem dedit, qua votum fecit, non debet abſque cauſa eam facultatem reuocare.

Septimò quæritur de Votis filiorum familias, An omnia Vota filiorum familias poſſit pater irrita reddere? Reſpondeo in hunc modum: Si Vota videlicet perſonalia Religionis, aut Caſtitatis ſimpliciter facta à filio, ſiue ante decimum quartum annum, aut à filia ante duodecimum, omnia poſſunt à patre diſſolui, vt conſtat ex capit. 1. de Regularibus in ſexto. & cap. Ad noſtram, de Regularibus: & colligi poteſt ex cap. Si annum, de iudicijs in ſexto. Poſt id temporis verò diſtinguendum eſt: Aut vota filij nihil iuri, poteſtati, & domeſticæ gubernationi patris officiunt; & hæc Vota nequeunt à patre reſcindi, qualia ſunt vota Religionis, Caſtitatis, ſacrorum Ordinum ſuſcipiendorum, certarum precum recitandarum, certi denique facinoris, ſiue peccati euitandi: Aut aliqua ex parte poteſtati patris incommodant, & ea vota poteſt iure diſſoluere; veluti, ſi filius familias voueat eleemoſynas, abſtinentias, ieiunia, peregrinationes.

Communis quoque omnium Auctorum ſententia eſt, penes tutorem eſſe poteſtatem irrita faciendi vota pupilli: & penes Curatorem ius eſſe reſcindendi vota realia, non perſonalia minoris: nam ſicut filius familias refertur ad patrem, in cuius patria poteſtate eſt; ſic pupillus ante decimum quartum annum refertur ad tutorem, quando patrem non habet. At minor refertur ad curatorem poſt decimum quartum annum, vſque ad vigeſimum quintum annum: in quo tempore curator ſolum poteſt irrita facere vota realia minoris, non perſonalia: cum tamen tutor ante decimum quartum annum ius habeat reſcindendi vota pupilli realia, & perſonalia: quia filius familias ante eum ætatis annum plenum rationis iudicium ad faciendum votum habere non creditur.

Animaduertendum tamen eſt, filios familias aliquando bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia poſſidere, quorum bonorum dominium, & vſus penes ipſos eſt: quare ſicut ex iis bonis poteſt filius familias ſuo iure aliquid in pauperum uſus impendere, ita etiam uouere ſe aliquid daturum ex eis. Sed quid? ſi filius familias ſimplex Religionis uotum, uel aliud quodlibet perſonale fecerit ante decimum quartum annum, & illud uotum pater ante id temporis nequaquam reſcindit, an poſtea illud diſſoluere iure poſſit. Pono exemplum: Filius familias uouit Caſtitatem, uel in Religionem ingreſſum, cum duodecimum ageret annum; nunc uerò annum agit decimum octauum. Quæritur, an penes patrem ſit poteſtas uotum illud irritum faciendi. Duæ ſunt opiniones: Vna negat, quam tenuit Sotus in libro 7. de iuſtitia, quæſt. 3. artic. 2. Altera affirmat, quam probauit Caietanus 2. 2. quæſtio. 189. artic. 5. cui ſententiæ ſubſcripſit Nauarrus capite 12. ſui Manualis, num. 71. & ego etiam ipſe libentiùs ſubſcribo. Sed ſciendum eſt, ut bene etiam Caietanus, & Nauarrus annotarunt: ſi filius familias poſt elapſum decimum quartum annum uotum antea factum denuo confirmauerit, illud nequaquam poſſe à patre irritum reddi, quoniam perinde eſt, ac ſi filius poſt decimumquartum uoueret annum. Neque verò filius votum denuo confirmaſſe cenſetur ex hoc, quod centies, aut millies credens ſuum votum ualuiſſe, in animum inducat, & decernat illud tanquam ratum, & acceptum exoluere: hoc enim non eſt uotum denuo confirmare, eo quòd per ignorantiam uoto conſentit ratum id tum habuiſſe, cum primum fecerat. Denuo igitur uotum confirmare dicitur, cum illud redintegrat, ac repetit, tunc enim uoto nouum conſenſum accommodat.

Quæres, an idem iuris ſit de ſeruo? Fingamus enim ſeruum, dum eſt in poteſtate domini, quippiam uouere, cuius uotum nunquam dominus diſſoluit: finge quoque poſtea ſeruum domini poteſtate ſolutum, ſui iuris eſſe factum. Quæritur, an penes dominum ſit poteſtas eiuſmodi uotum dirimendi? Sotus idem iuris domino concedit in uotum ſerui, quod patri in uotum filij, ex quo deducit ſuam ſententiam, patrem ſcilicet non poſſe uotum filij reſcindere factum ante decimumquartum annum, poſtquam filius id ætatis excellerit: Quia dominus, inquit, non poteſt uotum ſerui in ſeruitute factum diſſoluere, poſtquam is effectus eſt liber. Sed alijs hæc opinio Soti ex parte non placet: & meritò: pater enim in uniuerſum poteſt filij uota Religionis ante decimumquartum annum irrita facere; at dominus non omnia poteſt ſerui uota diſſoluere, ſed ea dumtaxat, quæ aliqua in parte ipſius ſerui operas, & debitum, ac neceſſarium obſequium impediunt. Iura itè patri conceſſerunt, ut omnia perſonalia, & realia uota filij ante decimumquartum annum relaxet, ac dirimat, ſi uelit: quia ante dictā ætatem, filiorum uoluntas imperfecta cenſetur, utpote pleno rationis iudicio, & deliberatione carens: at uota ſeruorum non ita reſcindit dominus, quod eorum uoluntas imperfecta iudicetur, ſed quod eorum actiones, operæ, obſequia, res, & bona domino debeantur. Ex quo efficitur, ut filij uota Religionis ante decimumquartum annum necdum à patre relaxata, poſſit pater diſſoluere poſtquam filius eam ætatem exceſſit, quia uoluntas, qua ea facta ſunt, imperfecta fuit; & proinde patris poteſtati ſubiecta, niſi noua poſt eam ætatem filij uoluntas, quæ in iure perfecta cenſetur, acceſſerit.

Quæres deinde, an poſt Concilium Tridentinum, in quo, tempus ſolemnem Religionis profeſſionem emittendi protractum eſt ad annum decimum ſextum Seſſio 25. cap. 15. de Regularib. eo ipſo prorogatum ſit quoque tempus patriæ poteſtatis, & iuris in uota filiorum, ita ut pater ius habeat omnia eorum uota, ſi Religionis fuerint, reſcindendi ante decimum ſextum annum? Reſpondeo, minimè, quoniam Concilium tantummodo profeſſionis tempus ad decimum ſextum annum extendit: In cæteris Religionis uotis ſimplicibus, ius commune non corrigit.

Quæres inſuper, An mortuo patre iure mater filij uota Religionis ante decimumquartum annum relaxet? Reſpondeo, nequaquam, quatenus mater eſt, quoniam mater patriam poteſtatem in filios non habet, filius enim poſt patris obitum ſui iuris effectus eſt, quod ſi mater filiorum ſit tutrix, id poterit iure tutricis, non matris. Ita ut patria poteſtas in uota filij poſt eius obitum, in tutorem, non in matrem tranſeat.

Octauò

Octauò quæritur, An ſi filius ante decimumquartum annum vota Religionis, vel alia perſonalia fecerit animo, & voluntate ſeſe Deo obligandi, eaque perſoluendi, poſtquam eam ætatem exceſſerit, poſſit pater ea vota diſſoluere. Quod perinde eſt, ac ſi quæreretur, an vota perſonalia, quæ filius familias ante decimumquartum annum facit, & ea refert ad tempus, in quo ſui iuris erit, poſſit pater irrita facere. Quidam negant, eo quòd huiuſmodi votorum ſolutio reſeratur ad tempus, quo filij erunt extra annum decimum quartum, & hanc putant Innocentij, Hoſtienſis, Ioannis Andreæ, & Abbatis fuiſſe ſententiam in c. Scripturæ. de voto, & voti redempt. Alij verò affirmant, poſſe ea vota irrita fieri, auctoritate patris, ſiue tutoris, quia filiorum voluntas, dum vouent, eſt patriæ poteſtati ſubiecta tanquam imperfecta: quoniam Canones, leges, & iura filios familias nondum puberes iudicant pleno rationis vſu carere. Idem iuris eſt de votis realibus, quæ faciunt filij impuberes, & ea referunt ad tempus, in quo ſui iuris erunt omni poteſtate patria ſoluti. Quæ ſententia verior alijs videtur. Ita ſentit Silueſt. religio. 2. quæſt. 15. verſic. Sed ſi impubes. & citat Rainer. Aſtenſem, & alios. Idem dicit, votum. 4. quæſt. 2. verſic. Quintum. Nam iura, inquiunt, hanc poteſtatem patri ante decimum quartum annum concedunt, quòd ante id tempus filiorum voluntas imperfecta meritò iudicatur. Vnde parum refert, ſi filij, dum vouēt, voti ſolutionem in tempus libertatis plenæ, ac perfectæ reijciāt: Satis enim eſt, ſi eorum vota, eo quòd ex imperfecta voluntate facta eſſe iure creduntur ſint patris poteſtati ſubiecta. Nec illi tamen concedunt, idem iuris eſſe in votis ſeruorum, vxorum, vel Monachorum, qui dum vouent, vota ſua perſoluenda in tempus ſuæ libertatis, & iuris conijciunt, ac referunt. Innocentium autem, Hoſtienſem, Ioan. Andream, & Abbatem hoc ſolùm voluiſſe teſtantur, licere filijs ſine conſenſu patrum, ita vouere, non tamen negaſſe, ea poſſe patria poteſtate dirimi, ac reſcindi. Mihi hæc ſententia probatur, nam meritò iura cenſent, filios ante decimum quartum annum, & filias ante duodecimum annum plena animi deliberatione vota non facere; & ideo voluerunt, vt eorum vota intra huiuſmodi ætatem poſſent irrita fieri auctoritate patris. Si quæras, an poſſit pater, aut curator irrita facere vota realia, quæ filius, ſiue minor vouendo refert ad tempus, in quo erit ſui iuris, ſi filius, aut minor exceſſerit, dum vouerit, pubertatis annos. Reſpondeo, non poſſe, quia huiuſmodi vota fiunt ex plena animi deliberatione, & referuntur ad tempus, in quo filij erunt extra poteſtatem patris, ſiue curatoris: nec iura concedunt hanc auctoritatem patri, vel curatori.

Nono quæritur de votis ſeruorum, An Dominus poſſit in vniuerſum omnia ſerui vota diſſoluere? Sotus loco citato id videtur concedere. Sed communi Canonici iuris interpretum, & Summiſtarum ſententia comprobatum eſt, ea tantùm vota dominum poſſe reſcindere, quæ iuri, ac poteſtati ipſius aliqua ex parte officiūt, & obſunt. Serui enim opera, ars, induſtria, labor, & res vniuerſæ in bonis domini numerantur. Hæc ſententia colligitur ex Innocentio, Hoſtienſi, Ioan. Andrea, & Abbate in cap. Scripturæ, citato: eam verò habēt expreſsè Angelus, Silueſter, & Caietanus. Roſella locis ſupra citatis.

Decimò quæritur, An dominus poſſit ſerui votum diſſoluere, quod fecerat antequam in eius poteſtatem deueniret? Reſpondeo, Innocentium, Hoſtienſem, Ioannem Andream, & Abbatem in cap. Scripturæ. tenuere, eum poſſe, ſi domino incommodent; alioqui, minime. Ratio vtriuſque eſt, quia dominus habet ius relaxandi vota ſerui in ſeruitute facta, ſi ipſius poteſtati noceant, cætera verò non item: Ergo habet quoque poteſtatem ea vota dirimendi, quæ ante ſeruitutem ſunt facta, ſi ei ſint incommoda, alia verò minimè.

Vndecimò quæritur, An dominus ius habeat diſſoluendi vota ſerui, quæ ſeruus ipſe ad tempus ſuæ libertatis, & iuris perſoluenda promittit? Ex dictis Innocentij, Hoſtienſis, Andreæ, & Abbatis loco citato, deduci videtur, non habere: quoniam eorum votorum ſolutio ad tempus libertatis confertur; & proinde nihil domino obſtant. Et ita mihi hoc magis probatur: quoniam, vt ex paulo ante dictis colligitur, dominus nequit ſerui vota reſcindere, niſi quæ ſibi aliquid afferunt incommodi. Sed quid ſi ſeruus votum faciat, ad tempus libertatis ſuæ, & ad tempus quoque ſeruitutis perſoluendum, an dominus poſſit irritum facere. Reſpondet Silueſt. votum. 4. quæſt. 2. dicto. 5. poſ-

A ſe, quod colligit à ſimili ex cap. Placet, de conuer. coniugat. idem confirmari poteſt ex cap. Quidam. eo. tit. vbi habetur reſponſum pontificium de quodam coniuge, qui inuita vxore religionem ſuſceperat, & ea mortua ſuperſtes erat: rogatus Pontifex, an vi voti facti coniux ſuperſtes ad religionem redire deberet, reſpondet, ad id faciendum vi voti non compelli: quamuis coniugale debitum exigere nequeat: quoniam votum, inquit, quo eſt religionem profeſſus, non valuit: & ideo vxor maritum ſuum iure repetiit, & religionis votum irritū fuit. Et ideo vxore mortua votum religionis non reuixiſſet. Ergo pari ratione votum ſerui auctoritate legitima domini irritum factum redire amplius non poteſt. Mihi tamen hæc ſententia Silueſtri non placet: & vtor ſimili argumento: ſi vir religionem vouiſſet, & votum ſuum retuliſſet ad tempus, quo defuncta vxore ſuperſtes eſſet, vim profectò votum habuiſſet, nec potuiſſet vxoris poteſtate diſſolui, quia nihil vxori nocuiſſet: ergo ſi ſeruus faciat votum, & illud conferat ad tempus, quo erit ſui iuris, auctoritate domini diſſolui non poteſt. Quare dicendum puto. Seruum tripliciter B vouere poſſe: aut enim refert votum ad tempus, in quo erit ſui iuris, & hoc votum dominus irritum facere nequit: aut refert expreſsè ad vtrumque tempus, videlicet libertatis, & ſeruitutis: & hoc poteſt dominus ea parte, qua ſibi nocet, diſſoluere, ex altera parte non item, aut non refert ad vllum tempus expreſſe: & hoc poteſt ſimpliciter domini auctoritate diſſolui; nec amplius reuiuiſcet.

Duodecimò quæritur de votis vxorum, An penes virum ſit poteſtas omnia vxoris vota diſſoluendi? Sotus loco citato, etiam videtur aſſerere, tale ius penes eum eſſe. Sed communis Pontificij iuris Doctorum, & Summiſtarum opinio negat marito id iuris eſſe; hoc enim inſinuant Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Abbas, Angelus, Silueſter: è Theologis verò Ricardus, Paludanus, Caietanus locis ſupra citatis. Vir igitur ea dumtaxat legitimè vxoris vota diſſoluit, quæ ſibi obſunt, & incommodant, vel bonam domus, & familiæ adminiſtrationem impediunt: vt ſi vxor voueat peregrinationes, abſtinentias, ieiunia, poteſt vir hæc vota diſſoluere: cætera verò non item, cuiuſmodi ſunt vota recitandi preces aliquas, lar- C giendi eleemoſynas ex ijs bonis, quorum habet liberam poteſtatem, & adminiſtrationem: aut ſi votum feciſſet vxor, non mentiendi, non peccandi, non dicendi falſum teſtimonium, vim habuiſſet, nec potuiſſet maritus votum huiuſmodi irritum facere.

Decimotertiò quæritur, An è contrario poſſit vxor viri vota relaxare? Innocentius in cap. Scripturæ, citato, inquit poſſe, ita dicens: Sicut vxor nihil poteſt ſine viri conſenſu vouere, ſic nec vir ſine vxoris voluntate, quoniam vir, & vxor pares iudicantur, cap. Gaudemus, de diuortijs. Verū contra Innocentium, Hoſtienſis, & Abbas in eodē capite, meritò negāt, id poteſtatis eſſe penes vxorem. Nam licet, quod attinet ad coniugale debitum petendum, ſiue reddendum, ſint pares coniuges, in quo locum habet allatum ex iure teſtimonium; in ipſa tamen domus, & rei familiaris adminiſtratione pares minimè iudicantur. Nam vir caput eſt mulieris, teſte Apoſtolo 1. Cor. 11. & vt habetur in c. Cum caput. 33. q. 5. Vxor igitur ſine conſenſu viri nequit aliquid polliceri, quod viri poteſtatem aliqua ex parte impedire, aut perturbare poſſit. Vir tamen ſuo iure ieiunia, D eleemoſynas, abſtinētias, peregrinationes, & alia id genus multa iure vouet abſque uxoris conſenſu.

Decimoquartò quæritur, An uir ea uxoris Vota iure diſſoluat, quæ uouerat ante coniugium? Reſpondeo cum Innocentio, Hoſtienſi, Ioan. Andrea, Abbate, Gloſſa, Angelo, Silueſtro, & Roſella locis ſupra citatis, ea poſſe uota dirimere, quæ ſibi, & adminiſtrationi familiæ, reique domeſticæ nocent. Quod facile deducitur ex cap. Noluit. 33. q. 5. at cætera minimè. Ratio huius eſt, quoniam ſicut poſt coniugium facta vota, quę ſibi officiunt, iure diſſoluit, alia uerò nequaquam: ſic eodem iure poteſt reſcindere uota uxoris, Deo ante coniugium nuncupata.

Decimoquintò quæritur, An ſi uxor quippiam uouerit implendum poſt ſolutum matrimonium, poſſit maritus diſſoluere? Reſpondeo ex paulo ante dictis, non poſſe: nam nihil uiri poteſtatem in adminiſtranda re familiari, & domeſtica lædit, aut impedit.

Decimoſextò quæritur de uotis Monachorum, num Abbas in uniuerſum ea reſcindere, ac dirimere queat? Duæ ſunt opiniones: Prima docet ea tantū poſſe, quæ eius

poteſtatem, & adminiſtrationem aliqua ex parte interturbant. Vt cum Monachi aliquid pollicentur in iis, quæ ſunt Abbatis poteſtati ſubiecta. Sic Caietanus 2. 2. q. 88. ar. 8. Quam ſententiam videntur docuiſſe Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & Abbas in cap. Scripturæ. de voto, & voti redempt. cum aiunt, nō licere Monacho quippiam ſine Abbatis conſenſu vouere, quoniam eius voluntas Abbati ſubiicitur. Secunda opinio generaliter tradit, poſſe Abbatem omnia Monachi vota diſſoluere, ideo quòd omnem ſuam voluntatem in Abbatem tranſtulerit. Sic Angelus, verbo, Votum 2. nu. 3. Silueſt. votum. 4. q. 2. dicto. 5. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 3. art. 1. Roſel. Votum. nu. 14. Nauar. in Manuali, cap. 12. nu. 65. qui cum eſſet antea Caietani ſententiam ſecutus; eam poſtea reuocauit. Vnde Abbatis poteſtatem in Monachorum vota fatentur talem eſſe, qualem habet pater in omnia filiorū Vota ante decimumquartum ætatis annum in maſculo, aut duodecimum in puella, ſicut iura, inquiunt, patri concedunt plenum ius, eo quòd, eo tempore imperfecta ſit filij voluntas, ſic etiam Abbas plenam poteſtatem habet in vota Monachi in fauorem, & gratiam Religionis, qua Monachus ſe omni voluntate abdicauit. Item, ne Monachus noua ſibi onera imponat poſt ſuſceptum Monaſticæ vitæ inſtitutum. Atque hæc opinio probabilior mihi videtur.

Decimoſeptimò quæritur, An Abbas ius habeat, & auctoritatem diſſoluendi vota Monachorum facta iis in rebus, quæ ad Regulas, & Conſtitutiones Monaſtici pertinent inſtituti? Negant quidam, quando Abbas non poteſt Monachos Regulæ, aut Cōſtitutionis vinculo ſoluere; ſecus, ſi poſſit. Sed vniuersè videtur oppoſitū eſſe probabile, quod alij tradiderunt, eo quòd ex proxima quæſtione liquet eum talem poteſtatem habere. Ratio in promptu eſt, quoniam licèt materia voti ei ſubiecta non ſit, ſi neminem poſſit Regulis, & Conſtitutionibus ſoluere, Monachi tamen voluntas ei plenè ſubiicitur, ita vt iure prohibere queat, Monachos ſe nouis Votorum vinculis obſtringere.

Sot. li. 7. de iuſt. q. 3. a. 1.

Decimooctauò quæritur, An ſi Monachus tranſitum ad arctius Religionis inſtitutum vouerit, liceat Abbati eiuſmodi votum reſcindere? Caietanus negat loco citato: negat etiam Nauar. conſil. 30. de voto, & voti redempt. n. 2. & hoc ideo, quia putant Abbatem non poſſe Monachi vota diſſoluere iis in rebus, in quibus ille non eſt ipſi ſubiectus, qualis eſt huius voti materia: nam cuilibet Monacho licet ad arctiorem Religionis normam, & regulam commigrare. c. Licet, de regularib. Immo ipſe Cai. hoc argumento vtitur ad ſuam ſententiam comprobandam. Nam ſi Abbati ius eſſet diſſoluendi vota in his, in quibus ei Monachus minimè ſubiicitur, eidem quoque ius eſſet votum eiuſmodi reſcindendi.

Sot. loco citato.

Mihi tamen aliter videtur dicendum, nempe id voti non poſſe ab Abbate relaxari, non quod cætera non poſſit, ſed quia ius canonicum expreſſim hoc ab Abbatis poteſtate exceptum eſſe conſtituit. Nam concedit Monachis liberum tranſitum ad ſeuerius, & durius vitæ Monaſticæ inſtitutum, petito ſaltem, licèt non obtento Abbatis conſenſu. cap. Licet. de regularibus. Quòd ſi Abbati tantum iuris eſſet, & poteſtatis, hoc Votum ſcilicet pro nutu ſuo relaxandi, gradum profectò, & tranſitum ad arctiorem Religionem intercluderet, & ſpem, ac liberam facultatē tranſeundi præcideret.

Decimononò quæritur, An ſi Monachus voueat aliquid ad tempus, quo erit extra Abbatis, cui ſubeſt, poteſtatem, perſoluendum, poſſit is, in cuius nunc eſt poteſtate, diſſoluere? Quidam id negant, argumentò à ſimili permoti. Supra enim diximus, nequire dominum, aut maritum vota relaxare ſerui, vel vxoris tempore libertatis implenda. Verùm mihi certè magis placet aliorum ſententia, aſſerentiū non idem iuris eſſe in huiuſmodi votis Monachorum, quod iuris eſt in votis ſerui, & vxoris. Et Monachum in hoc potius filio impuberi comparari: ita vt, ſicut iure pater vota filij ante decimumquartum annum reſcindit, etiamſi filius iuſta, & recta conſcientia ea vouerit poſt annos pubertatis exoluenda; ſic etiam Abbas pari ratione, & iure, Monachi ſimilia vota diſſoluat. Pater diſſoluit vota filij, quia voluntas filij eo tempore imperfecta cenſetur. Abbas poteſt vota Monachi irrita facere, quia voluntas Monachi eſt Abbati in omnibus ſubiecta.

Vigeſimò quæritur, An vota Nouitiorum ab Abbate vota conſcientia diſſolui, & dirimi queant? Reſpondet

A Nauarrus in Manuali, cap. 12. num. 65. non poſſe: quia Nouitij nondum ſunt in Religioſorum ſodalitatem cooptati: aſſerit tamen, Abbatem poſſe ea vota ſuſpendere toto eo tempore, quo ſunt nouitij, non iuſta, ſubeſt cauſa, ex qua ad tempus eiuſmodi vota differantur. Quæ ſententia alijs non omni ex parte probatur: Aut enim, inquiunt, vota Nouitij facta ſunt ante ingreſſum in Religionem, & in hæc nihil iuris, & poteſtatis Superior habet, quod attinet ad facultatem ea vota irrita reddendi: aut poſt ingreſſum: quæ rurſus, aut Superioris poteſtatem aliqua ex parte impediunt, & reſcindi, ac diſſolui queunt ab Abbate; quoniam Nouitius, dum probatur, Religionis Præfecto, ſubijcitur: aut nihil impediunt, & hæc reſcindi non poſſunt. Item aiunt: Si Nouitius votum fecerit, & illud retulerit, ad tempus, quo ſui iuris extra Religionem erit in Religioſa vita non perſeuerans, irritum reddere Superior non poterit, vt ex dictis facile conſtat. Ego cum Nauarro dicendum exiſtimo, vota Nouitij in vniuerſum, ſiue perſonalia ſint, ſiue realia, irrita fieri per Superiorem non poſſe, quia nullum in ea ius Superior habet: ſed vel ſuſpendun-

B tur, & differuntur ad tempus, eo quod dum Nouitius probatur, impleri commodè nequeunt: vel in ipſo probationis, & tyrocinij tempore exolui debent, eo quòd nihil Nouitio obeſſe videantur. Silueſter votum. 4. quæſtione 7. dicto. 2.

Vigeſimoprimò quæritur, An vota, quæ aliquis ante monaſticam vitam ſuſceptam fecerat, hoc eſt, ante ingreſſum in Religionem, Abbatis auctoritate diſſolui queant? Reſpondeo, dum Nouitius eſt, ea vota ipſo iure, quaſi ſopita eſſe, & ad tempus dilata, ſi vna cum Religionis inſtituto ſeruari nequeunt, qualia ſunt aliqua vota perſonalia ieiuniorum, vel peregrinationum: ſecus impleri debere, qualia ſunt aliqua vota realia de eleemoſynis in vſus pauperum largiendis. Ita Silueſt. votum. 4. quæſt. 7. verſic. Tertium ſecundum Archiepiſcopum. Solenni verò profeſſione Religionis conſulta, omnia vota perſonalia ſiniuntur, & extinguntur, quoniam in ipſum Religionis votum perpetuum, commutata iure commutantur, cap. Scripturæ de voto, & voti redempt. vt capite ſequenti apparebit.

C

De Votorum Commutatione.

Cap. XVIII.

PRimò quæritur, An Superioris poteſtas, & auctoritas requiratur ad commutandum votum in maius, præſtantiuſque bonum? Non vocatur in dubium abſolutè, & ſimpliciter, an in commutatione votorum Superioris auctoritas ſit neceſſaria: nam S. Thomas 2. 2. quæſt. 88. art. 12. apertè, & clare reſpondet in hunc modum: Votum, eſt Promiſſio Deo facta de aliquo, quod ſit Deo acceptū, Quid ſit autem in aliqua promiſſione acceptum ei, cui promittitur, ex eius pendet arbitrio. Prælatus autem in Eccleſia gerit vicem Dei; & ideo in commutatione, vel diſpenſatione votorum requiritur Prælati auctoritas, quæ in perſona Dei determinet, quid ſit Deo acceptum. Hæc Sanctus Thomas: Idem prorſus ait Ricardus 4. diſtinct.

D 38 artic. 8. quæſt. 1. Idem etiam docet Bonauentura in 4. diſt. 38. art. 2. quæſt. 2. Quod ergo quæritur eſt, an ad commutandum votum in id, quod certò, & euidenter eſt præſtantius, & maius bonum, requiratur Superioris auctoritas? Duæ ſunt opiniones: Prima docens, quando votum reddi, & ſeruari poteſt vna cum eo, in quod commutatur, requiri eiuſmodi auctoritatem, licet certò conſtet eſſe maius bonum id, cum quo votum permutatur, vt eſt illud ipſum votum Religionis perpetuum: quam ſententiam videntur Canonici iuris interpretes tueri, Innocentius, inquam, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Abbas, Imola, Antonius Butrius, Felinus in c. Peruenit. 2. de iureiuran. quos citat, & ſequitur Silueſter votum 4. quæſt. 7. verſic. 2. & idem ſentit Goffredus, teſte Silueſtro: Eorum ratio hæc eſt, quia ſi quis vouerit ſeruiturum ſe in aliqua hoſpitali domo, nequit propria auctoritate commutare in aliud votum, quo ſe Deo obſtringat ad ſeruiendum in alia pauperiori domo, & ſanctiori: aut ſi voueat certam peregrinationem, nequit permutare cum alia licet religioſiori, & ſanctiore: aut ſi

voueat

vouet daturum ſe eleemoſynam certis pauperibus, ei non licet permutare cũ alia, quæ detur egenis maiori inopia preſſis. Nec item qui vouit ingreſſum in laxiorem Religionem, poteſt ſua auctoritate mutare in ingreſſum ad arctiorem. Deinde, nemo poteſt in ſua cauſa eſſe iudex. Itẽ, nemo utitur iuriſdictione in ſeipſum; at votum ſine iuriſdictione mutari non poteſt.

Secunda opinio negat eiuſmodi auctoritatem requiri, quando certò, & euidenter patet maius eſſe bonũ, in quod votum commutatur. Sic opinantur Angelus Votum 4 q. 2. ad finem. Sotus lib. 7. de Iuſtitia q. 4. ar. 3. Caiet. 22. q. 88. a. 12. & in Summa, Votum. Couarruuias in c. Quamuis pactum, de Pact. in 6. p. 1. §. 3. n. 4. Maior in quarto diſt. 38. q. 2. vertic. Tertio arguitur. Armilla votum nu. 14. Nauarrus in Manuali cap. 12. nu. 75. Omnes verò conueniunt, neceſſariam eſſe Superioris poteſtatem, & auctoritatem quandocumque dubitatur, ſit ne maius bonum id, in quod votum commutatur, an ſecus.

Caput igitur propoſitæ quæſtionis eſt, quando certò, & euidenter conſtat eſſe maius bonum, & quod vna cum voto priori, ſeruari, & præſtari poteſt. Prædicti Auctores omnino interſe diſſident. S. Thomas 2. 2. q. 88. ar. 12. Ricard. in quarto. Diſt. 38. n. 8. q. 1. & Bonau. in 4. d. 38. ar. 2. q. 2. generatim docent, in commutatione voti, Superioris poteſtatem, & auctoritatem requiri, qua decernatur quid Deo ſit acceptum, & gratum. Ad cuius rei maiorem intelligentiã annotandum eſt, vnum eſſe maius bonum, quàm alterum, dupliciter: Aut quia eſt nobilioris virtutis officium, & opus, aut quia continet alterum, & aliquid eo amplius. Exempla pono. precatio ad Deum fuſa maius bonum eſt ieiunio, quoniam eſt religionis officium, ieiunium verò temperantiæ. Item, eleemoſyna cùm ſit charitatis opus, præſtat ieiunio. In his verò propria auctoritate non poteſt quiſque votum commutare: quoniam vnum ſit maius altero, ipſi tamen vouenti non eſt melius. Vouiſti ieiunium, vt carnis voluptates comprimeres; non benè illud commutabis in eleemoſynas, aut preces. Promiſiſti te daturum in vſus ſingulis Collegii ſex tunicas, dediſti mille nummos aureos, dubitari non poteſt, quin promiſſum exolueris, vouiſti Deo duos tres ue cereos, proculdubio ſi offeras vnum calicẽ aureum, vel argenteum, promiſſum omnino perſolueres: & ideo quando maius bonum ita continet id, quod eſt minus vt totum partem, vel vt genus ſpeciem, vel quia illud, & aliquid amplius valet, certi iuris eſt poſſe quemque ſuum votum propria auctoritate commutare, & ita quia in voto, quo quis Religionem profitetur, continetur omne votum, quo quis promittit Deo obſequium ad tempus, & continetur pariter aliquid aliud, ideo omne votum commutatur in votum Religionis perpetuum: & nihil refert, contineat re ipſa vel virtute. Verbi Gratia, Promiſiſti Deo te daturum certæ Eccleſiæ vnum calicem aureum, dediſti duos calices aureos, votum impleſti, quia qui dat duos calices, dat tertera vnum, quem promiſit & eo plus. Promiſiſti verò te daturum vnum calicem argenteum, & dediſti aureum, votum exoluiſti, quia dediſti aliquid, quod virtute continet primum promiſſum, & aliquid amplius. Promiſiſti te daturum duos tres ue cereos, dediſti pecuniam, qua emi poſſunt viginti cerei: aut dediſti vnum calicem argenteum, vel aureum, votum perſoluiſti, quia dediſti id, quod continet virtute primum promiſſum, & eo plus. Quare, vt initio dixi, caput Quæſtionis eſt, An ſimpliciter quiſque poſſit ſuum votum commutare in id, quod certò, & euidenter eſt maius bonum: tum quia ſit vouenti ad voti finem conſequendum maius bonũ: tum quia Deo ſit gratius? In quo quidem probabiliorẽ iudico ſecundam ſententiam, vtpote Iuri magis cõgruentem. Nam in cap. Peruenit, ſecundo, de Iureiurando. ex Gregorio habemus: Non propoſitum, aut promiſſum infringit, qui in melius illud commutat. Vbi nulla fit mentio Superioris: at vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere oportet. Deinde, in cap. Scripturæ, De voto, & voti redempt. ex Alexandro III. refertur: Reus fractı voti aliquatenus non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam noſcitur Religionis obſeruantiam commutare. Vbi Pontifex tanquam rationem ex ipſa rei natura ſumptam eam reddit quia longè maius bonum eſt perpetua Religioſi inſtituti obſeruatio, quàm temporale obſequium, & ex cap. Sanè de Regularib. conſtat, votum de religione laxiori, tutò commutari in religionem arctiorem. Nõ eſt etiam dubium, id quod eſt maius bonum, eſſe Deo magis acceptum, & gratum, ergo votum in maius bonum commutatum, eſt Deo gratius, &

A magis acceptum. Poſtremò, in cap. licet, de Pœni. & remiſ. Abbas, Cardinalis, & Ancharanus docent, neceſſariam eſſe Superioris auctoritatem, vt qui promiſit ſe ieiuniũ per aliquot dies in pane, & aqua, poſſit in legumin ibus, vel piſcibus, aut aliis ſimilibus cibis à Pœnitentia idem naturam. At ſi hæc neceſſitas ſit certa, & euidens, non eſt opus vlla Superioris auctoritate. Accedit his quod S. Tho. loco citato, ſolùm, ait Superioris auctoritatem in commutandis votis requiri ad decernẽdum, vtrum hoc, an illud ſit Deo magis gratum: ergo cum certò conſtat magis eſſe Deo gratum, non requiritur Superioris auctoritas.

Sed obiiciunt primæ opinionis auctores id, quod dicitur in l. 2. ff. ſi certum petatur, & Iuſtit. Quibus modis tollitur obligatio Non licere ab obligatione debitorem ſoluentem creditori item meliorem, niſi ſoluat, quod debet. Reſpondeo, non eſſe idem iuris de homine, quod de Deo. Non enim quo melior eſt res, eſt homini vtilior, aut gratior, at Deo quo res eſt melior, eo ipſo eſt gratior, & magis accepta. Item, obiiciunt id, quod habetur in cap. 1. de voto, vbi Pontifex ait, commutatio voti ab eius, qui præſidet, pendet arbitrio. Reſpondeo eſſe neceſſariam Superioris auctoritatem, quando dubitatur, an ſit melior voti commutatio. Deinde obiiciunt Si quis profeſſus fuerit certæ alicuius Religionis inſtitutum, nequit ad arctiorem Religionem tranſire, niſi petita facultate à Superiori, cap. licet. de regula. Reſpondeo: cum quis certam eſt Religionem profeſſus, ſe illi iam tradidit, ac mancipauit, & ideo nõ poteſt ſe ad aliam conferre, præſertim cum Canones, & iura eiuſmodi tranſitum prohibeant, ne fiat temere, & quadam animi leuitate & ne damni aliquid patiatur ea religio, à qua tranſit religioſus. Tertio illud opponunt, quod habetur in cap. licet, De voto, & voti redempt. vbi decernit Pontifex, non licere alicui ſine proprię ſalutis diſpendio poſt votum redire. Reſpondeo ibi agi, non retedere eum, qui illud in rem meliorem commutat. Demum, ſic arguunt Nemo eſt in ſua cauſa Iudex. Item, Nemo iuriſdictione in ſeipſum vtitur. Reſpondeo, quando certò conſtat, & euidenter maius bonum eſſe, non opus eſt Iudicis auctoritate, aut ſententia, & iuriſdictione, in Votis commutandis.

Secundò quæritur, An ſit neceſſaria Superioris auctoritas ad commutandum votum in id, quod eſt æquale bonum? Qui iam ſunt, è quibus videtur eſſe Medina in Summa Inſtru. Confeſſor. lib. 1. cap. 14. § 7. tradiderunt non eſſe neceſſarium, vbi certò, & manifeſtò conſtiterit eſſe bonum æquale nam eo ipſo, id, in quod votum commutatur, eſt Deo æque gratum, & acceptum. At communis eſt omnium Iuris Pontificii Doctorum, & Summiſtarum opinio, hanc voti commutationem Superioris auctoritate indigere, etiã cum certò & euidenter compertum eſt, votum in æquale bonum permutari. Sic opinari videntur Innocentius, Hoſtienſis, Ioãnes Andreas, Abbas, Imola, Antonius Butrius, Siluelter, Angelus, Couarruuias, Caietanus, & alii locis, quæſtione Superiori citatis.

C Tertiò quæritur, An ad commutanda vota requiratur iuſta cauſa, & legitima? Reſpondeo, abſolutè, & ſimpliciter ad commutandum, iuſtam, & debitam cauſam requiri ſed ad commutandum in id, quod certò, & euidenter eſt melius bonum, non requiri, bene tamen ad commutandum in id, quod eſt minus, aut æquale bonum Sic Abbas, & alii iuris con ſulti in cap. 1. de voto, & voti redempt. Ita Sotus inter Theologos, Silueſter, & Angelus, aliique Summiſtæ locis ante productis Quæres, quæ ſint iuſtæ cauſæ voti commutandi? S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 10. ad 2. tres in vniuerſum aſſignat: aut enim voti materia effecta eſt inutilis, aut mala, aut minus bona, talis, inquam, quæ id, quod eſt maius bonum, impediat. Quo fit, vt Bonauentura in quarto d. 38 ar. 2. q. 2. doceat, maiorem vtilitatem, vel vouentis, vel aliorum, iuſtam eſſe cauſam voti permutandi. Si qua item difficultas accederet in voto perſoluendo: tum etiam, ſi probabile periculum immineat peccati, quod nonnulli ſolẽt admittere, dum votum ſæpe violant. Præterea, ſi votum factum ſit ex ſubita quadam animi perturbatione, aut leuitate. Hinc eſt, vt vota ſæpe commutentur in aliud bonum, eo quòd res voto promiſſa reddita ſit vouenti difficilior, ſã bonolior, periculoſior Ad extremum, vſu venit aliquando vt res aliqua factu facilis videatur, licet reuera talis nõ ſit.

D Quartò quæritur, penes quem ſit poteſtas vota commutandi? Reſpondeo, Romanum Pontificem vniuerſim poſſe omnia, & omnium Chriſtianorum vbique degentium vota commutare: Epiſcopos verò, votum duntaxat qui-

bus

bus præſunt; nec tamen omnia, ſed ea tantùm, quorum cōmutatio non eſt Romano Pontifici reſeruata. Qui item in aliquos Pontificiam, hoc eſt, Epiſcopalem iuriſdictionē habent, eorum vota commutare queunt. Inſuper ij, qui ex iure, vel Principis auctoritate vice funguntur eorum Superiorum, qui ad id poteſtatem Ordinariam habent ſpiritualem. Cuiuſmodi ſunt Vicepræpoſiti, Vicerectores, Viceprouinciales & alij huiuſmodi in ijs, quæ ſpiritualia ſunt aliorum locum tenentes. Poſtremò, ex demandata ſibi facultate poſſunt ij, quibus ad id Romani Pontificis beneficium conceditur. Quæres, quænam vota commutāda Romano Pontifici reſeruentur? Reſpondeo, S. Tho. loco citato, generatim docere, perpetua vota ei reſeruari: quod ideo eum docuiſſe puto, quia magnæ cauſæ Romano Pontifici reſeruantur, cap. Maiores, De Baptiſmo, & eius effect. at vota perpetua videntur eſſe ex numero magnarum cauſarum. Quæ verò perpetua vota S. Thomas appellet, incertū eſt. Non enim veriſimile ſit, ipſum credidiſſe votum peregrinationis, vel ieiunij, vel alterius rei ad vitam faciendæ, à ſolo Romano Pontifice commutari poſſe. Quare Caietanus 2.2.q.88.ar.10. ait S. Thomam vocaſſe vota perpetua duntaxat duo, videlicet, Caſtitatis, & Religionis. tùm quia hæc duo per ſe, & ſimpliciter ſunt perpetua, cætera non item: tùm quia hæc duo ſemel facta ſeruari perpetuò debent.

Mihi videtur, vota Romano Pontifici reſeruata, partim iure, partim vſu, & conſuetudine eſſe quinque, ſcilicet, votum Caſtitatis, Religionis, Vltramarinum, Peregrinationis ad ſacra limina Apoſtolorum Petri, & Pauli, in Vrbe, & ad Sanctum Iacobum Compoſtellanum, vt conſtat ex conſtitutione Sixti IIII. Etſi Dominici Gregis. de pœnit. & remiſ. inter Extrauagantes communes. Votum Vltramarinum, appellatur votum peregrinationis ad Sanctum Domini ſepulcrum, & alia ſacra Hieroſolymæ in primis, & Paleſtinæ loca inuiſenda. Nauar. de regulari. commen. 1.n.81.ait prædictis quinque votis hodie additum eſſe ſextum, videlicet votum viſitandi glorioſam domum Beatiſſimæ Virginis Lauretanam, ſed illud non probat Nauarrus vel priuilegio, vel teſtimonio, vel conſuetudine, vel canone, aut iure. Quidam aiunt, inter priuilegia à Romanis Pontificibus in illam religioſiſſimam, & ſanctiſſima domum collata, vnum eſſe, vt huiuſmodi voti commutatio, vel relaxatio ſit Romano Pontifici reſeruata. De huiuſmodi priuilegio nihil certi habeo, ſi extat, ſeruandum eſſet, ſed vſu confirmatum non eſt.

Quintò quæritur, An cui confertur facultas permutandi votum, eo ipſo conferatur quoque facultas relaxādi, vel abſoluendi illud? Reſpondeo cum Paludano in 4. Diſt.38. q.4.art.3. Concluſ.5. minimè conferri, quia ſunt omnino diuerſæ facultates. Nam qui votum relaxat, ex toto obligationē tollit: ſed qui commutat, obligationem voti non auffert, ſed in aliam materiam conuertit, quod longè minoris eſt facultatis. Et hæc eſt ſententia communis.

Sextò quæritur, An cum facultas voti commutandi cōmittitur, & datur alicui, intelligatur concedi facultas commutandi in id, quod eſt minus bonum, an verò tantummodo in id, quod eſt æquale? Quidam iuniores, inter quos eſt Medina in ſua Inſtructione Confeſſorum lib. 1. cap. 14.§.7 volunt concedi facultatem commutandi in id, quod eſt minus: quia alioqui, inquiunt, parum, aut nihil vtilitatis facultas afferret. Deinde, Priuilegia, cum ſint beneficia Principis, amplè intelligi debent, non ſtrictè, & preſsè. Nam in c. Dilecti, de Donationibus dicitur: In beneficijs pleniſſima eſt interpretatio adhibenda. Et in l. Beneficium, ff. de Conſtitutionibus Principum, Beneficium Imperatoris, quod à diuina ſcilicet eius indulgentia proficiſcitur, pleniſſimè interpretari debemus. ¶ At verum omnino eſt, quod alij fatentur, non intelligi, demandatam eſſe facultatem commutandi in id, quod eſt minus minus bonum: nam voti commutatio eo ipſo, quod ſit in id, quod eſt minus, eſt voti ex parte relaxatio: ergo qui commutat in id, quod eſt minùs bonum, ex parte voti vinculum ſoluit, cum tamen facultas commutandi, id minime ſignificet: quoniam permutatio rerum æqualitatem inter ea, quæ permutantur, requirit. Nec tamen rectè inferas, parum, aut nihil conferre facultatem commutandi votum quoniam fieri poteſt, vt cōmittetur in aliquod, de quo dubitetur, ſit nec ne æque bonum. Deindè, cum in æquale bonum propria auctoritate commutatio fieri nequeat, non paruum eſt beneficium, vt in illud poſſit commutari auctoritate Sacerdotis, ad ſacrā peccatorum confeſſionem audiendam delecti. Neque verò ſemper Priuilegia omni ex parte ampliſſime interpretari debemus, præſertim cum iuri communi derogant. Nā demandata, & cōmiſſa facultas, ad id ſolummodo reſtringi, & contrahi debet, quod propriè eius verba ſignificant, nec aliquid de iure communi derogare debet c. Cum dilectus, de Conſuetudine. Aliud enim eſt, cum priuilegia præter ius commune, aliud verò, cum contra ius conceduntur.

Septimò quæritur, An cui facultas conceditur voti relaxandi, concedi quoque videatur facultas illud commutandi? Nauarrus in Manuali cap. 12. num. 79. abſolutè negat, quia commutandi, & relaxandi vota facultates, ſunt omnino inter ſe diuerſæ, & diſtinctæ: ergo, cui vna conceditur, non eo ipſo, conceditur altera. Adhæc, in priuilegiis, & facultatibus demandatis, & commiſſis minime locum habet id, quod dicitur. Qui poteſt, quod maius eſt, poteſt, & id quod minus eſt. Quidam hanc Nauarri ſententiam confutant, eo quòd Sotus lib.7 q.4.ar.3. Silueſter votum 4. q. 5. verſi. Secundum. Paludanus in quarto Diſtin.38.q.4.art.3. Conclu.5. & alij paſſim doceant, eum qui poteſt vota relaxare, poſſe commutare. Cæterùm tria mihi probabiliùs dici poſſe videntur. Primum eſt, id quod dicitur. Qui poteſt vota relaxare poſſe, & commutare, & è contrario: quā Regulam proponunt Silueſter, & Sotus locis citatis; locū habere, tantummodo in his, qui iuris auctoritate relaxandi, & commutandi poteſtatem habent, quales ſunt Epiſcopi, & qui iure, vel conſuetudine, vel præſcriptione Epiſcopalem habent iuriſdictionem, non autem in iis, qui commiſſa, & demandata ſibi commutandi poteſtate funguntur. Nam vt proximè dixi, in quibus poteſtas commutandi vota demandatur, non intelligitur conceſſa poteſtas relaxandi ea. Alterum eſt: cui committitur poteſtas relaxandi votum ei quoque committitur poteſtas quodammodo commutandi: quoniam ea Regula Iuris: Qui poteſt quod maius eſt, poteſt quoque id, quod minus eſt, locū habet, quando quod minus eſt, in alio continetur, tanquam pars in toto, aut ſpecies in genere. ſed commutatio voti, qua commutatur in id, quod minus bonum eſt, in relaxatione continetur tanquam pars in toto: qui enim poteſt ex toto relaxare, poteſt ex parte, nimirum commutando in id, quod minus eſt. Sed qui tantummodo commutat, diſſoluit ex parte, non ex toto, cum votum ex vna materia in aliam commutet. Ergo, cui demandatur poteſtas in totum relaxandi votum, conceditur quoque facultas illud idem commutandi, hoc eſt, in id, quod minus eſt bonum, transferendi voti obligationem. Tertium eſt: Mihi ſimpliciter placet Nauarri ſententia. Primò, quia facultates commutandi votum, & Relaxandi ſunt diuerſæ facultates, ergo cui conceditur vna mandato alterius, non eo ipſo conceditur altera. Secundò, quia commutandi facultas ſuaptè natura intelligitur data ad commutandum in id, quod eſt æquale bonū. Relaxandi verò facultas eſt ad votum tollendum, vel ex toto, vel ex parte: at certe ad commutandum bonum in id quod eſt æquale bonum, maior ſcientia, & cognitio rerum requiritur, quam ad tollendum ſimpliciter, vel ad commutandum in id, quod eſt minus bonū. Ergo non eo ipſo, quo tibi datur facultas relaxandi votum, datur facultas commutandi. Et hoc eſt, quod ſenſit, & dixit Nauarrus, at ij; qui ratione ſui muneris habent, vt vota relaxare, & commutare queant, vtramque facultatem habent iure ſuo, & æquè poſſunt vtramque, non vnum per aliud.

Octauò quæritur, An votum, quo quis vouit ſuſcepturū ſe arctius Religionis inſtitutum, poſſit Epiſcopi auctoritate in id, quod eſt laxius, commutari? Quæſtionem mouet, quia voti Religionis abſolutio, & commutatio eſt Romano Pontifici reſeruata, ergo illa fieri ab Epiſcopo nequit: præſertim cum vſu videatur eſſe receptum, vt huiuſmodi vota non niſi Romani Pontificis beneficio commutentur. Ex altera parte videtur eſſe quorundam ſententia, eiuſmodi votum poſſe ab Epiſcopo commutari: quod ea ratione conficiunt, quoniam non eſt votum abſolutè, & ſimpliciter Religionis, ſed certæ Religionis, nempe arctioris; nec ſit commutatio, niſi in alterius, licet minus arctæ Religionis inſtitutum. Videtur itaque illis dicendum: Si quis arctiorem, durioremque Religionem fuerit profeſſus, nō poſſe tuta conſcientia, ad laxiorem Religionem deſcendere abſque Romani Pontificis auctoritate, quia per ſolemnē profeſſionem Religio ius acquiſiuit in Monachum: quod ius Religioni Epiſcopus adimere, & auferre non poteſt; eſt

enim

enim res magni momenti, & proinde ad Romanum Pontificem pertinet, ad quem cauſæ magnæ, & arduæ referũtur. Si verò quis ſimplex, ſolummodò aſperioris arctioriſque Religionis votum fecerit, hoc eſt, ſi vouerit ſe ingreſſurum in arctiorem Religionem, videtur, inquiunt, illud iure ab Epiſcopo commutari poſſe in id, quod eſt mitius Religionis inſtitutum, eo quòd, vt diximus, non mutat votum ſimpliciter Religionis, nec mutat in aliud, præterquàm in Religionem: Et quia cum in huiuſmodi voto promiſſio tantummodo futuri in Religionem ingreſſus contineatur, Religio nondum in Monachum promittẽtem ius acquiſiuit. Sic Palud. in 4. Diſt. 38. q. 4. art. 3. Concluſ. 5. ad finem, quẽ ſequitur Antoninus par. 2. Tit. 11. cap. 2. §. 9. Vnde Silueſt. Votum 4. q. 3. verſic. Sextum. Secundum Archiepiſcopum Antoninum quem citat, ſentit eiuſmodi votum poſſe Epiſcopi auctoritate commutari, quia non eſt votum ſimpliciter Religionis. Sed eſt animaduertendum, Paludanum ita dicere: Si exiſtens in Religione laxiori, voueat Religionẽ arctiorem, ſe ſuſcepturum: aut exiſtens in arctiori, velit ad laxiorem tranſire, poſſe Epiſcopum ad vtrumque facultatem concedere. B Hoc quod dicit Paludanus, locum non habet in Religioſo profeſſo, qui eſt per ſolemne votum Religioni traditus, in quem Religio ius acquiſiuit. Item, locum non habet in Religioſo, qui eſt ab Epiſcopi poteſtate, & iuriſdictione exemptus. Solùm locum habet in Religioſis, qui non ſunt exempti ab Epiſcopis, quales olim Monachi erant iure communi, & quales ſunt multę Sanctimoniales locorum Ordinariis ſubiectæ. Item, locum habet in laicis ſiue Clericis nulli Religioni adſtrictis, ſiue Epiſcopo ſubiectis.

Nonò quæritur, An quando facultas conceditur ad cõmutanda vota vi Iubilei, vel Pontificiæ Indulgentiæ, vel Diplomatis, quæ Bulla appellatur, intelligatur cõceſſa tantummodo facultas ea vota commutandi, quæ quis fecerat ante Iubileum, vel Indulgentiam Pontificiam, An verò etiam protendatur ad ea Vota, quæ quis fecit poſt Iubileũ, vel Pontificium Diploma? Duæ ſunt opiniones, primã tuetur Sot. lib. 7. de iuſti. q. 4. ar. 3. facultatem ſolummodò locum habere in votis antea factis. Secundam defendit Nauar. in Man. cap. 12. nu. 80. contra Sotum, dicens eam facultatem ad omnia vota ſe fundere, & extendere, tàm priora, C tàm poſteriora; idem quoque docet Cordub. de indulg. q. 37. propoſit. 2. Cui ſententiæ libenter ſubſcribo, hac ratione permotus: quoniam quemadmodum datur facultas Pontificia ad abſoluendum à peccatis, cenſuris, & pœnis reſeruatis, ſic etiam dari ſolet ad commutanda vota: ſed facultas data ad ſoluenda peccata, cenſuras, & pœnas ſimpliciter, niſi aliud exprimatur, protenditur, & trahitur in vniuerſum ad peccata, cẽſuras, & pœnas tam ante, quàm poſt Iubileum contractas. Nam vbi Pontifex neque diſtinguit, neque reſtringit facultatem, nec nos diſtinguere, aut reſtringere debemus. Sic etiam in vniuerſum conceditur facultas commutandi vota: ergo ea contrahi, & reſtringi, nõ poteſt ad vota tantummodo ante Iubileum facta. Quæres, quando vi, & ratione alicuius Pontificii priuilegii, Diplomatiſuè, datur facultas commutandi vota in certam aliquã eleemoſynam, an iure votum in aliam eleemoſynam, aut aliud pietatis officium, & opus arbitrio Confeſſarii commutetur? Reſpondeo, minimè, quia Confeſſarius demandatæ ſibi facultatis terminos tranſilire non poteſt: Nauarr. in D Man. cap. 12. nu. 80. Quid ſi pauper eſt is, qui votum fecit, & nihil dare queat? Reſpondeo, dare oportere eleemoſynã licet exiguam, & tenuem, & hominis, cuius votum commutatur, paupertati parem.

Decimò quæritur, An ei, cuius votum eſt legitimè commutatum, ſi ratam habuerit commutationem, liberum ſit, præſtare, & exoluere id, quod prius vouerat; an verò commutatione retenta, debeat id facere, in quod eſt votũ commutatum? Quidam negant id eſſe liberum ei, qui vouerat, quia commutati voti obligatio eſt iam penitus extincta, & in aliam materiam mutata, & proinde ea ſola obligatio in ea materia perſiſtit, in quam mutatum eſt votum. Contrarium aliis probabilius videtur: quia cum voti commutatio facta ſit in æquale bonũ, poteſt qui vouerat, ad illud, quod ante promiſerat, tuta conſcientia redire. Deinde, quia voti commutatio, & id cedit in priuilegium, fauorem, & commodum eius, qui votum fecerat: ſed is, cui priuilegium datur, poteſt eo vti, & non vti, ſi velit: alioquin eſſet oneri priuilegium. Adhæc, commutatio voti fieri videtur tacita cõditione, vt reddatur id, in quod votum mutatur, ſi id ei, A cuius votum permutatur, placuerit, ſin minus, quod promiſſum eſt, ſuo tempore præſtet, ac ſoluat. Tota enim commutatio ſit gratia eius, qui vouerat, vt ipſius commodo conſulatur. Hæc ſententia mihi magis probatur.

Vndecimò quæritur, An ſi votum Caſtitatis Romani Pontificis beneficio commutetur in aliud, poſſit deinde Epiſcopus illud, in quod eſt commutatum, relaxare, ſiue in aliud mutare, quando non eſt commutatum in materiam voti Romano Pontifici reſeruati. Exemplum propono: Titius Caſtitatem vouerat, id voti Romanus Pontifex in certa ieiunia, vel preces, vel eleemoſynas commutauit, dummodo ipſe Titius cœlibem vitam agat, & deinde cauſa ſubeſt, vt ieiunia, eleemoſynæ, vel preces in aliud commutentur: Quæritur, an Epiſcopus, aut Confeſſarius vi Iubilei ea commutare queat? Negant nonnulli ea commutare, aut relaxare poſſe, quoniam licet materia, in quam eſt votum à Romano Pontifice commutatum, reſeruata non ſit per ſe, eſt tamen ex accidenti ratione primi voti commutati. Nam primum votum per ſe quidem non durat; ſed perſeuerat tamen quaſi virtute in ea materia, in quam illud Ro- B manus Pontifex commutauit. Rurſus eo ipſo, quod eſt votum auctoritate Romani Pontificis mutatum, eſt onus iuſſu eius ſuſceptum: at nemo poteſt Superioris legem, præceptum, pœnam, ſententiamuè commutare ex toto, vel ex parte. L. minor Magiſtratus. ff. de arbit. Alii verò arbitrantur poſſe Epiſcopum, aut Confeſſarium vi Iubilei delectũ, & approbatum, commutare: quoniam votum Caſtitatis in aliam materiam, quæ non eſt Pontifici reſeruata, commutatum, ſublatum omnino eſt, quemadmodum peccatũ, quod affectum eſt excommunicatione Romano Pontifici reſeruata, deſinit eſſe reſeruatum excommunicatione ſemota; ita etiam votum Caſtitatis, ſi in aliam materiam à Romano Pontifice permutetur, non amplius reſeruatur; eo quòd reſeruatio eſt ratione materiæ; ea igitur ablata reſeruatio ceſſat, ac tollitur. Cæterùm prima ſententia videtur quibuſdam magis cum iure ipſo, & ratione congruere propter Regulam, quam Doctores vtriuſque Iuris tuentur: Actio, & res in alterius locum ſubrogata vim, & naturam eius ſortitur, ac ſapit, in cuius locum ſuffecta eſt, at id, in quod Romanus Pontifex, votum Caſtitatis commutat, ſub- C ſtituitur in locum ipſius voti: ergo ſicut votum eſt reſeruatum, ita etiam id, quod eius loco ſupponitur. Cæterùm Romanus, ſingul. 460. cum quæſiſſet, an ſi Papa imponat pœnitentiam alicui commutando votum, poſſit Epiſcopus illam pœnitentiam commutare; reſpondet poſſe: & probat, quia id docet aperte Gloſſa in cap. tempora pœnitudinis, 26. q. 7. & ipſa Gloſſa probat ſuam ſententiam ex eo, quod habetur in cap. Latorem. 33. q. 2. Hanc Romani, & Gloſſæ opinionem ſequitur Silueſter in verbo votum. 4. q. 7. ad finem. Sed hæc mihi ſentẽtia dubia vſ. Et Cordubẽſis in Sũma. q. 150. quærit, an vota antea commutata auctoritate eius, qui potuit commutare, poſſint per Confeſſarium vi Iubilei delectum rurſus commutari, & reſpondet, poſſe, quia datur ei generatim facultas, qua poſſit vota omnia exceptis votis religionis, & caſtitatis commutare. Sciendum itaque eſt non eſſe idem commutare votum, quod eſt commutare pœnam impoſitam, eo quòd votum per ſolutum non ſit. V. G. Romanus Pontifex, facultatem Confeſſario dedit, vt commutet votum, quod Titius fecerat de danda certa eleemoſyna quotidie pauperibus; & ſimiliter, quia D Titius multis diebus certam illam eleemoſynam non dederat, vt promiſerat, & ideo magnam pecuniæ quantitatem pauperibus ex voto debebat, remiſit ex parte, videlicet, vt det minorem, quam debebat; Confeſſarius poteſt votum, quod adhuc in futurum refertur, commutare, nõ tamen poteſt eam pecuniæ partem, quam iuſſu Pontificis ſoluere cogitur, ex toto, vel ex parte remittere. Nauarr. conſil. 35. de voto.

Duodecimò quæritur, quidnam facere debeat is, cuius votum eſt ſæpius commutatum? Reſpondeo primò, durare ſemper primi voti vinculum, ſi nulla eius commutatio iuſta fuit. Item tenenda eſt prima commutatio, ſi iuſta fuit, quæ per ſequentes, cum iuſtæ non fuerint, extincta non eſt. Poſtremò, ſi omnes fuerunt iuſtæ, fas eſt ei, qui vouerat, ſeruare poſtremam, ſiquidem iuſta illa etiam fuit. Liberum etiam eſt ei ſuum primum votum exoluere, ſi velit, vel primam, aut ſecundam voti commutationem, eligere, reliquis poſthabitis.

Decimotertiò quæritur, quid nomine maioris, vel æqualis boni intelligatur, in quod votum de more commutatur?

tur. Respondeo, non intelligi omne id, quod eſt Deo gratius, & magis acceptum per ſe, hoc eſt, ex natura operis, quod in ſe id eſt, quod ei, qui vouit, eſt melius, commodius, & aptius ad Dei gratiam, & charitatem aſſequendam, & ad votum quod fecit, implendum. Vnde in commutandis votis conſideranda, & perpendenda eſt eius, qui voto ſe Deo obligauit, vtilitas potius, quam operis [illegible] V. G. vouit Titius, ad domandam ſuam & carnis libidinem ieiunia, quæ ſunt opera, & officia Temperantiæ ſpeciei quidem, quæ ad Deum fundi ſolent, & eleemoſynæ in pauperum vſus dari ſolite, quæ ſunt Religionis, & miſericordiæ actus, maioris virtutis ſunt opera: non tamen eo id, eiuſmodi votum in preces, vel eleemoſynas commutandum erit: quandoquidem ad libidinem refrænandam, & cohibendam non ſunt æque valentes ieiunia, & aliæ piæ, & affligendi corporis caſtigationes. Pari ratione vbi eo qui eleemoſynas ad auaritiam comprimendam: dubium non eſt, quin ſint alia opera per ſe natura ſua meliora, ſed ſi ei, qui vouit, minus apta, & opportuna remedia ad eum finem aſſequendum. Eſt præterea conſideranda eius, qui vouit, conditio: id enim quod exempli melius erit [illegible]. Quo fit, vt in votis commutandis ratio debeat haberi facultas, & labor, qui pati debetur in promiſſo [illegible]. Conſideranda item ſunt impenſæ & ſumptus, quos facturus erat, qui vouerat. Atque illa [illegible] vtilior, & commodior futura. Exempli cauſa, Titius ad loca ſancta peregrinationem [illegible] & religioſe vouit, videndum eſt, an pedibus iter facturus: nam tunc iter vnius diei (quod attinet ad laborem peregrinationis) vnius diei ieiunio commode commutatur: & iter duorum dierum, cum ieiunio duorum dierum, & ſic deinceps. Quod ſi non erat pedibus peregrinaturus, tunc iter quatuor, vel quinque dierum ſure in vnius diei ieiunium commutatur, & impenſæ in eleemoſynas, & vſus pauperum. In commutandis denique votis oportet ſeruari æqualitatem, quod tamen non oportet ſcrupuloſe accipere, ſed ſufficit arbitrium boni viri, ceſſante fraude, & lata culpa remota. Sic ait Silu. votum 4. q. 8. ad finem.

Decimoquarto quæritur. An votum, quo quis vouit dare [illegible] eleemoſynam [illegible] pios vſus, videlicet, ad ſuſtentandos Collegii, hoſpitalibus domus pauperes, poſſit auctoritate Epiſcopi commutari. Hanc quæſtionem cap. proximè ſequenti commodius [illegible].

Decimoquinto quæritur An omnia vota, quæ [illegible] Monaſticam [illegible], iure ipſo in ſuperiorem ad Religionem commutentur, ita vt omnino finiantur, & deſinant quam primum quis, vt Nouitius in Religionem admittitur, & incipit, vt Tyro in Religione [illegible]: an vero potius per ſolemnem expreſſionem, vel tantum Religionis profeſſionem extinguantur, & ceſſent. hanc etiam quæſtionem tractat Siluester votum 4. q. 7. verſic. Tertium, ſecundum A. [illegible] epiſcopum: & ego eam tractaui ex parte ſupra hoc libro, cap. 17. quæſt. 20. & 21. & iterum tractabo cap. ſequenti.

Decimoſexto quæritur, An is, cui conceditur facultas commutandi vota, poſſit [illegible] commutare, etiam ſi [illegible] firmata. Hanc quæſtionem ſupra tractaui hoc libro cap. 10. q. 2. [illegible] non poſſe, quia votum, & iuſiurandum [illegible] omnino diuerſa, ergo non [illegible] quod qui poteſt ex facultate ſibi commiſſa, & demandata, votum ſoluere, poteſt, & alterum. Quidam putant Sotum li. 8. de iuſt. q. [illegible] ad finem, & Caiet. 2. 2. q. 89. ar. 9. oppoſitum docuiſſe: ſed [illegible] nihil huius quæſtionis meminerunt, ſolum illi [illegible] dixerunt, votum eſſe arctioris vinculi, quam iuſiurandum: & eum, qui poteſt voti vinculum ſoluere, poſſe quoque ſoluere iuramenti vinculum. Sed loquuntur de eo, qui poteſtate ordinaria auctoritate [illegible] eſt Epiſcopo: non de eo, qui à voti nexu, & Religione aliquem ſoluit privilegio, & facultate commiſſa: vt diximus ſupra capite decimo, q. 2.

Decimoſeptimo quæritur, An is, cui demandatur facultas commutandi votum, poſſit [illegible] alterum votum commutare. De hac quæſtione capite ſequenti tractabo.

Decimooctauo quæritur, An cui committitur poteſtas commutandi votum alicuius, poſſit commutare pœnas ex voto [illegible] contractas. Hanc etiam quæſtionem capite ſequenti diſſoluam.

[illegible]

A ## *De votorum abſolutione.*

Cap. XIX.

ANimaduertendum eſt, in hoc capite Abſolutionem voti non intelligi eam, qua quis abſoluitur à peccato, quod votum violauit, ſed eam, qua quis voti Religione, nexu, & vinculo ſoluitur, quæ à Canonici iuris conſultis, Theologis, & Summiſtis voti diſpenſatio dicitur. Nam ſicut cum quis Principis beneficio à lege ſoluitur, & ab ea eximitur, dicitur diſpenſatus in lege, hoc eſt ſolutus à lege, ſic etiam cum vinculo, & obligatione voti ſoluitur, dicitur diſpenſatus in voto, hoc eſt, liberatus à voto.

Primò quæritur, An penes Romanum Pontificem, ſit poteſtas aliquos abſoluendi à voti vinculo? Ratio quæſtionis eſt ex vna quidem parte, quòd votum reddere quiſque naturali, & diuino iure compellitur: at in hæc iura Romanus Pontifex poteſtatem non habet. Ex altera verò parte eſt frequens, & quotidianus Eccleſiæ vſus, quo multi à votis Romani Pontificis auctoritate ſoluuntur. Sed nos hanc quæſtionem libro ſexto diſſoluimus cap. 1. q. 4.

B Secundò quæritur, quinam auctoritatem habeant alios voto ſoluendi. Reſpondeo, in primis Romanum Pontificem, deinde Epiſcopos, ac cæteros Eccleſiarum Antiſtites, qui Epiſcopalem auctoritatem habent, & poteſtatem: & eos qui Romani Pontificis conceſſu, & priuilegio comparatam aut impetratam facultatem habent. Romanus igitur Pontifex poteſt, tum omni voto ſoluere, tum etiam quoſlibet Chriſtianos [illegible] degentes. Epiſcopi verò [illegible], niſi eos [illegible] quibus præſunt. Neque eorum omnia vota relaxare, ac ſoluere queunt, ſed ea duntaxat, quorum abſolutio non eſt Romano Pontifici iure, vel conſuetudine reſeruata. Cæteri, qui ſunt Epiſcopo inferiores iure communi huiuſmodi poteſtatem non habent, niſi Romani Pontificis priuilegio, aut Conſuetudine approbata. Silu. votum 4. q. 3.

Tertio quæritur, quæ, & quot ſint vota, quorum abſolutio Romani eſt Pontificis propria? Reſpondeo, iure antiquo communi, [illegible] vnius tantummodo voti abſolutionem Romano Pontifici reſeruari, quod votum in iure

C Canonico Vltramarinum vocatur, cum quis videlicet vouet iter ſe facturum Hieroſolymam, ad ſanctum Domini ſepulcrum. At verò quia ad ſolum communi ad Romanum Pontificem cauſæ maiores & arduæ pertinent, ideo eodem iure vota Caſtitatis, & Religionis, cum ſint per ſe res perpetuæ, & magnæ, ita Romano Pontifici reſeruantur, vt nemo poſſit eorum vincula ſoluere. Quocirca eorum trium votorum abſolutio, iure antiquo communi, ſolius eſt Romani Pontificis. Votum verò peregrinationis ad Sanctum Iacobum Compoſtellanum, & ad limina Apoſtolorum Petri, & Pauli in Vrbe teſtatur Abbas in cap. ex multa de voto, & voti redempt. non eſſe Romano Pontifici reſeruatum, & proinde Epiſcopum eo voto poſſe aliquos ſoluere. Quæ Abbatis ſententia vera eſt, ſi ſecundum ius Canonicum antiquum loquamur: at vero vſu & more introductum eſt, quod Angel. votum 4. q. 6. Silu. votum 4. q. 3. dicto S. [illegible] diſpenſatio. q. 9. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 4. ar. [illegible] concluſ. [illegible] dixerunt, vt horum votorum abſolutio ad ſolum Romanum Pontificem ſpectet: qui mos quoque confirmatur in Con-

D ſtitutione Sixti IIII. quæ incipit: Etſi Dominici, De pœnit. & remiſſ. inter Extrauagantes communes, vbi quinque ſupradicta vota memorantur, vt Romano Pontifici reſeruata: Iure igitur nouo Extrauagantium conſtitutionum quamuis non antiquo, reſeruantur. Porrò Nauar. in Comment. 1. de Regular. num. 21. ait, votum peregrinationis ad ædem S. Mariæ Lauretanam eſſe Romano Pontifici reſeruatum: Sic enim ipſe loquitur: Omnibus votis poteſt Epiſcopus ſoluere, exceptis quinque contentis in Extrauagante Etſi Dominici 2. de Pœnit. & remiſſ. inter communes, quibus hodie votum adiungitur viſitandi domum glorioſam glorioſiſſimæ Virginis Mariæ Lauretanæ. Sic ille: & non probat. Fortaſſis extat in domo illa ſanctiſſima priuilegium aliquod ſiue Diploma Pontificium, de hac re, ſed mihi receptum non eſt.

Quarto quæritur, An Epiſcopus habeat ius ſoluendi aliquem voto Vltramarino, quod fecerunt ſtudio, & amore pietatis augendæ, non autem præcia auxilium ſub. [illegible] & religioſis terræ Sanctæ habitatoribus ferendi. [illegible] Angelus, & alii [illegible] cenſent, [illegible] voti

abſolu-

abſolutionem non in vniuerſum ad Romanum Pontificē pertinere. Docet enim, huiuſmodi votum poſſe fieri dupliciter: Aut enim quis vouet peregrinationem ad Sanctum Domini ſepulchrum, vt aliquo vitæ ſubſidio iuuet Chriſtianos in Terra ſancta degentes; aut vouet ſolùm ſuæ pietatis promouendæ gratia. Si primum, eius abſolutio Romano Pontifici reſeruatur, ſi verò ſecundo modo, minimè. Et proinde ſi Epiſcopus, inquit, a voto ſic facto aliquem ſoluat, rata, & firma eſt abſolutio. At contra Silu. votum 4. q. 3. dicto 5. ait, abſolutionem irritam eſſe, & inanem. Sed nihil eſt, quod Abbatis ſententia nobis in hac quæſtione diſpliceat: is enim ſecundùm ius antiquum, & commune loquebatur, quod ius votum Vltramarinū primo modo factū Romano Pontifici reſeruabat. Nam olim, cum Francorū bello Palæſtina eſſet Saracenis erepta, & Hieroſolymis Chriſtiani reges dominarentur, ex toto propemodū Chriſtiano imperio, & ditionis orbe pij viri peregrinationem ad ſanctum Domini ſepulcrum ſuſcipiebant. Deinde verò, Saracenorum potentia, & armis res Chriſtiana per Orientē labefactari cœpit: quo factum eſt, vt permulti votum Vltramarinum emitterent ſtudio iuuandi Chriſtianos Hieroſolymis, & per totam vndique Palæſtinam commorantes: quod votum, ius Canonicum appellat Vltramarinum in ſubſidium Chriſtianorum in terra Sancta habitantium. Et quia erat votum magni momenti, quod pij viri primarii Deo nuncupabant, ius ipſum Romano Pontifici reſeruauit, ne ſi ab Epiſcopis relaxaretur, multi paſſim eo voto ſoluerentur, non ſine magno detrimento, & incōmodo Chriſtianorum in Palæſtina degentium. Meritò igitur ſcripſit Abbas, iure communi votum Vltramarinum, quod ſit in terræ Sanctæ habitatorum ſubſidium, Romano Pontifici reſeruari. Nihilominus tamen more, & conſuetudine receptum eſt, vt in vniuerſum voti Vltramarini quomodolibet facti abſolutio ad Romanum Pontificem tantummodo ſpectet: & hoc eſt, quod voluit Siluester loco citato.

Quintò quæritur, An votum nō contrahendi coniugiū, ſiue abſtinendi perpetuò à nuptiis, ſit idem, quod votū Caſtitatis: ita vt quemadmodum ſolus Romanus Pontifex poteſt aliquem voto Caſtitatis ſoluere, ſic etiam nemo præter ipſum poſſit abſoluere à voti vinculo nunquam ad nuptias tranſeundi, ſed cœlibem vitam agendi? Duæ ſunt opiniones, prima, quæ Caietano placet in Opuſculo, to. 2. tract. 11. q. 1. aſſerit huius voti abſolutionem ſolius eſſe Romani Pontificis: idque hac ratione concludit, quiá præcipuum, quod in voto Caſtitatis continetur eſt Caſtitas, quæ in cōſilium Euangelicum cadit: ſed ea talis eſt, qua quis vult in perpetuum a nuptijs abſtinere: nam reliquum, quod ad Caſtitatem pertinet, in præcepto naturali, & diuino poſitū eſt, ne quis rem habeat cum fœmina alia non nupta. Secunda opinio negat hoc votum eſſe Romano Pontifici reſeruatum: ratio eius eſt, quia non eſt votum ſimplicis Caſtitatis. Nam ſi quis poſt id votum, rem cum fœmina habeat, cōtra votum non peccat, quoniam votum ſolum eſt, de matrimonio nunquam ineundo: ac proinde Epiſcopi auctoritate, iure eiuſmodi voti vinculum relaxatur. Ita ſentiunt Sot. 4. d. 38. q. 2. ar. 1. in concluſ. 1. ad finem. Antonin. quem citat Silu. votum. 4. q. 4. ad finem. Angel. votum. 4. q. 9. Roſel. impedimentum. 4. num. 12. Silu. votum. 4. q. 4 ad finem. Nauar. in Man. cap. 12. num. 76. vbi dicit, ſe primas ſententiam Caietani ſequutum fuiſſe, ſed poſtea ab ea receſſiſſe: atque hæc opinio mihi verior apparet propter eius rationem prædictam: & quia teſte Nauarro loco citato, eam ſequitur ſacrum Pœnitentiæ prætorium in Vrbe.

Sextò quæritur, An votum ſeruandi caſtimoniam ad tēpus, vtpote ad quadriennium, aut decennium, ſit Romano Pontifici reſeruatum? Reſpondeo, non eſſe reſeruatū: quia non eſt votum ſeruandi perpetuam caſtimoniam. Sic Angelus votum. 4 q. 9. Silu. votum. 4 q. 3. dicto. 6. vbi citat Paludanum, & Antoninum. Nauar. in Man. cap. 12. num. 76. Sot. lib. 7. de iuſt. quæſt. 4 ar. 3 quamuis in 4 d. 38 q. 2. art. 1. dicat forte ſi non eſt Epiſcopus. Idem iuris eſt in voto certæ caſtitatis; vt ſi quis voueat nunquam adulterium, aut certū ſtuprum, vel libidinis genus ſe commiſſurum. Idē quoque ius eſt in altero coniugum vouente, non petiturum ſe debitum coniugale: hæc enim vota non ſunt totius, & integræ Caſtitatis, ſed partis; ac propterea eorum relaxatio, vel commutatio nequaquam eſt Romano Pontifici reſeruata.

Septimò quæritur, An qui ſimplici voto Caſtitatis adſtrictus matrimonium tantúmodo ratum contraxit, ei poſ-

A ſit Epiſcopus facultatem concedere, vt conſummet matrimonium, ſi probabile incontinentiæ periculum immineat? Sotus in 4. d. 38. q. 2. ar. 1. in dubitationibus circa Concluſ. 1. & poſt Concluſ. 2. putat poſt huiuſmodi votum iure poſſe matrimonium conſummari, & perfici de cuius ſententia inferiùs diſputabo: quare ſecundum eam opinionem nulla eſt opus voti relaxatione. Sed mihi videtur relaxatio neceſſaria, quoniam poſt ſimplex Caſtitatis votum, non ſolùm peccat quis, cum matrimonium contrahit, ſed etiam quādo conſummat, ac perficit: quia qui matrimonium iniuit, antequam illud conſumet, & compleat, poteſt Caſtitatis votum ſeruare, ſi Religionis inſtitutum ſuſcipiat, ac profiteatur: ergo ſi poteſt, debet; quod ſi debet, nec fecit, contra votum delinquit, vt poſtea dicam.

Octauò quæritur, An iure Epiſcopus facultatem concedat, vt qui ſimplici caſtitatis voto obligatus matrimoniū cōtraxit, & conſummauit, poſſit in poſterum debitum petere. Quidam negant licere Epiſcopo id facere, quia eſt votum Caſtitatis, à quo neminem Epiſcopus ſoluit, & eximit. Sed veriùs alii affirmarunt, id poſſe Epiſcopum concedere

B non quidem ſemper, nec in perpetuum, ſed aliquando, & ad certum tempus: videlicet quando ad Romanum Pontificem, non facilis patet aditus, & ob moram impendet incontinentiæ periculum, cum ſit iuuenis is, qui vouerat. Silu. votum. 4. q. 4. Vbi citat Cardin. Anton. Abbatem in cap. veniens, qui cler. vel vouent. Neque verò Epiſcopus tunc eū in totum à voti vinculo liberat quoniam ſi coniux, qui Votum emiſerat caſtitatis, alteri coniugi ſuperſtes vixerit, caſtimoniam ſeruare debebit: quippe matrimonio ſoluto votum antea factum omnino durat.

Nonò quæritur, An votum ſacros ordines percipiendi tale ſit, vt a ſolo Romano Pontifice poſſit abſolui, aut commutari? Reſpondeo, minimè, quia non eſt ex quinque illis Romano Pontifici reſeruatis. Nauar. conſil. 31. & 1. quæſt. 2. de vot. & vot. redempt. Obijcies, in hoc voto ſimul etiam Caſtitatem promitti, qualem vouent, qui ad ſacros ordines promouentur. Reſpondeo, in eiuſmodi voto Caſtitatē promitti futuram, non præſentem, cum ſit votum ſacros ordines ſuſcipiendi, & proinde præſens Caſtitas non promittitur. Vnde qui eſt tali voto adſtrictus ſi cum fœmina rem

C habeat, antequam ad Sacros Ordines aſcendat, contra votum non peccat, ſiquidem caſtimoniam non vouit: & idcirco hoc votum iure Epiſcopi auctoritate commutari, relaxari, ſiue ſolui poteſt. Quæres, quænam cauſæ ſubeſſe queant iuſtæ, & legitimæ, vt eiuſmodi uotum Epiſcopi auctoritate in aliud mutetur? Reſpondeo, ſi is qui vouit, beneficium Eccleſiaſticum, aut penſionem aut patrimonium non habeat, vnde honeſtè, & commode viuat meritò Epiſcopus votum illud commutat. Immo, ſi Epiſcopus eum ad ſacros Ordines recuſauerit promouere, Confeſſarius habens demandatam ſiue commiſſam facultatem commutandi vota, illud iure commutat. Item, ſi aliquod ex prædictis impedimentis perpetuum iudicatur, eo ipſo is, qui promiſerat voti vinculo ſolutus eſt, cum nequeat ampliùs, ſuum uotum exoluere.

Decimò quæritur, quid ſit dicendum quum quis cum diſiunctione votum fecit ſeruandi caſtitatem, vel Religionis inſtitutum profitendi, vel Sacros Ordines capeſſendi, An huiuſmodi uotum ſit ex quinque illis quorum commutatio, vel relaxatio ad Romanum Pontificem ſpectat? Re-

D ſpondeo: cum ſit votum ſub disiunctione factum, Romano Pontifici reſeruatum non eſſe: eo quod tribus partibus conſtat, quarum una minimè reſeruatur. Si tamen Titius nullo modo velit ampliùs ſacris ordinibus initiari, voti religione obligatur ad Caſtitatem ſeruandam, vel Religionē capeſſendam. Et cum utraque pars Romano Pontifici reſeruetur, Epiſcopi auctoritate a uoti nexu liberari non poterit. Quandocunque verò in animo habet caſtitatem ſeruare, uel ad Religionis inſtitutum tranſire, uel ad Sacros Ordines aſcendere, tuta conſcientia uotum Epiſcopi auctoritate commutatur, uel relaxatur.

Vndecimò quæritur, An uotum perpetuæ continentiæ iure poſſit Epiſcopus relaxare, ſoluere, uel cōmutare. Speculator, & Ioānes Andreas, ut citat Silu. uotum 4. q. 4. ſentiunt, poſſe, quod probant: quia ut conſtat ex cap. ueniēs, qui cler. uel uouent. Epiſcopus ſoluit quandam fœminam à vinculo uoti, quæ promiſerat Deo perpetuam caſtitatē. Sed uerius eſt, quod ſentiunt in eo capite, ueniens, Cardin. Antonius, Abbas, id Epiſcopum iure nō poſſe, quia eſt Romano Pontifici reſeruata huiuſmodi uoti relaxatio, ſiue

commu-

commutatio: fœminam verò, de qua agitur in cap. veniens, citato, Epiſcopus ſoluit a voto continentiæ, vel facultate ſibi a Romano Pontifice demandata, vel quia fœmina iuuenis erat, & proinde erat in periculo, ne contra votum faceret. Sic etiam Silu. votum. 4 q. 4. vbi citat Angelum, & Roſellam, & alios.

Duodecimò quæritur, An votum dandi eleemoſynam certæ perſonæ indigenti, vel in pios vſus certæ Eccleſiæ, hoſpitaliſùe domus, poſſit Epiſcopi auctoritate commutari, relaxariùe? Duæ ſunt opiniones: prima omnino negat, idque colligit hac ratione: Is enim, cui factum eſt votum, acquiſiuit ius in rem ſibi uoto promiſſam; non quidem quod rei dominium adeptus fuerit, ſed quia ius habeat petendi, vt qui vouit, votum perſoluat, vt conſtat ex cap ex parte de cenſib. Deinde, quia in cauſis piis lege Canonica ius acquiritur abſenti, ita vt actionem contra promittentem habeat, qua poſſit agere, & petere, vt uotum reddat, ac præſtet, vt colligitur ex L illud. C. de Sacroſanct. Eccleſ. Sic opinantur teſte Silu. votum. 4. q 7. dicto. 4. Archidiac. Raimum. Direct. Roſel & alii. Secunda ſententia affirmat, id poſſe relaxari, vel commutari Epiſcopi auctoritate. Ita Cai. in opuſcul. tom. 2. tract. 11. q. 3. Angel. votum. 4 q 25. & 26. Silu. loco citato. Nauar. in Man cap 12. num. 78. & hæc ſententia eſt verior, & firmiori, ac potiori ratione ſuffulta.

Annotandum eſt, non idem iuris eſſe in voto, quod eſt in promiſſione, quæ fit homini: nam ex ſimplici promiſſione, ſi rata, & accepta habeatur ab eo, cui fit, actio naſcitur, ac ſurgit ſaltem iure Canonico, vt alibi dicam. Item, ſi huiuſmodi promiſſio fiat abſenti, ſitque pia, actionem parit, ita vt is, cui eſt facta promiſſio, ius habeat petendi, vt quis promiſſa præſtet. Vnde in hoc locū habet, prima opinio. Si enim Titius certæ Eccleſiæ, aut pauperi eleemoſynam promiſit, nequit ea promiſſio Epiſcopi auctoritate cōmutari: ſecus tamen, ſi Titius non Eccleſiæ, aut egenti homini promiſerit, ſed votum Deo fecerit eleemoſynam certæ Eccleſiæ, vel pauperi porrigendi; votum enim factum eſt Deo, & non homini: & hoc eſt, quod ſecunda opinio contendit, poſſe huiuſmodi votum Epiſcopi auctoritate commutari, vel relaxari.

Decimotertiò quæritur, An uota, quæ dicuntur pœnalia quæque fiunt de re aliqua, & materia Romano Pontifici reſeruata, eidem reſeruata quoque indicentur? Exempli cauſa; Titius uotum facit, continebo me à certo peccati genere, alioqui, niſi id fecero, caſtitatem ſeruabo, vel ad Religioſum inſtitutum me conferam. Dubitatur, an ſi id peccatū non cauerit, ita ad Caſtitatem ſeruandam, vel ad Religionem capeſſendam compellatur, vt ea uoti obligatio commutari ab Epiſcopo, relaxariùe nequeat? Tres inuenio opiniones: prima docet ante conditionem impletam, ea vota commutari, relaxarique Epiſcopi auctoritate poſſe, ea verò impleta, non poſſe, quia poſt impletam conditionē vota in abſoluta tranſierunt: & cum ſint Caſtitatis, vel Religionis, eo ipſo, Romano Pontifici reſeruantur. Ita Sotus lib. 7. de iuſt. q. 2. a. 1. ad 4. & q 4. art 3. Secunda opinio generaliter docet, talia vota, ſiue ante, ſiue poſt conditionem impletam in Epiſcopi auctoritatem, & facultatem cadere. Ita Couarruuias in cap quamuis pactum. de pact in 6. p. 1. §. 3. n. 12. hanc ſententiam ſequuntur multi iuniores Theologi. Medina in ſua inſtruct. Confeſſ. lib. 1. cap. 14. § 6. Pinhar. lib. 3. de officio Sacerdot. c. 22. Ludouicus Lopez. in inſtru. cap. 44 Aragon. 2. 2. q. 88. ar. 12. Palacius ſuper ſummam. Cai. verbo. votum. verſiculo. 6 Autor Candelabri tract. 14. in additionib. de voto n. 50. vbi dicit, Salmanticæ multos Theologos de hac re interrogatos, ita ſenſiſſe. Aiunt etiam alii, ſic Victoriā docuiſſe, & Canum. Sic etiam uidetur ſentire Cordub. in ſumma. q. 152. vbi ait, quando Conditio addita, pœnæ rationem habet, poteſt Epiſcopus votum ſoluere, vel commutare: quando verò ſolùm eſt conditio, non pœna, tunc voti abſolutio reſeruata eſt Romano Pontifici, & pari ratione commutatio reſeruatur eidem. Pœna eſt cū quis vouet, ſe in religionem ingreſſurum, ſi hoc aut illud peccati genus non cauerit. Conditio eſt, non pœna, ſi voueat, religionem me ſuſcepturum promitto, ſi filius meus ex morbo ſaluus euaſerit, aut ex Aſia redierit. Idque colligunt, quia talia vota non fiunt ſtudio, & gratia Caſtitatis, vel Religionis, ſed potiùs animo ab his penitus alieno: at Romano Pontifici uidentur reſeruari tantummodo vota facta amore, & cauſa, vel Caſtimoniæ ſeruandæ, vel Religionis amplectendæ. Tertia ſententia eſt Nauarri diſtinguentis hunc in modum in Man. cap. 12. nu. 43. Aut enim

A Titius votum facit abſtinebo à certo peccati genere, quod niſi fecerim, voueo Caſtitatem, aut Religionem. quo caſu Nauarrus ait duo uouiſſe Titium, Vnum principale, quod eſt continere ſe a certo peccati genere, Alterum, quod ad principale accedit, quod eſt Caſtitatem perpetuo ſeruare, vel ſe ad Religioſorum domum ſeſe conferre: Aut votum facit hoc modo, ſi certum peccati genus admiſero, Caſtitatē perpetuo ſeruabo, vel Religionis ſeſe uotum ſuſcipiā: Quo caſu, inquit, vnum tantùm eſt uotum ſub conditione. Si primo modo fiat, poteſt Epiſcopi auctoritate commutari, & relaxari non impleta conditione, quoniam principale uotum, cum non ſit Romano Pontifici reſeruatum, iure illud poteſt Epiſcopus permutare, vel diſſoluere: at ſublato, vel commutato principali, ſecundum, quod ad illud accedit, commutatur, vel relaxatur: expleta uerò conditione, Epiſcopi poteſtati amplius non ſubiicitur, quoniam uotum caſtitatis, uel Religionis, quod erat cum altero coniunctum, abſolutum euaſit. Si uerò ſecundo modo fiat, nequit Epiſcopi auctoritate ſolui, vel commutari, ſiue ante, ſiue poſt conditionem expletam, quia eſt Caſtitatis uotum, vel Reli-
B gionis. Hæc opinio, quæ eadem fere eſt atque illa Soti, mihi magis probatur: vbi enim ius nullam ponit diſtinctionem, nec nos ponere debemus: ſed ius, & conſuetudo nihil diſtinguunt in voto caſtitatis, vel Religionis, ſit ne factum cauſa, & ſtudio pietatis, an ſecus: ergo in vniuerſum Conditionale, & pœnale uotum Religionis, uel Caſtitatis, Romano Pontifici reſeruatur.

Decimoquartò quæritur, An votum quod quis facit de Virginitate ſeruanda, ſit Romano Pontifici reſeruatum? Nam ex uno capite argumenta concludunt hoc uotum eſſe Caſtitatis, & proinde reſeruatum. Ex altero uerò, argumentis quoque uidetur effici, tale votum non eſſe Caſtitatis: nam qui Virginitatem uouet, perinde eſt, ac ſi Deo promittat ſe nunquam primum contra Caſtitatem peccatum facturum, ſiue virginalem corporis integritatem ſemper ſeruaturum, ac propterea amiſſa virginitate, non videtur ampliùs uoti uinculo adſtrictus ad caſtimoniam ſeruandam: quemadmodum ſi quis eſſet innocens, & ex diuino auxilio innocentiam ſeruandi uotum Deo nuncuparet, perinde faceret, ac ſi uoueret ſe primum peccatum nunquā ad-
C miſſurum, eo uerò commiſſo, quoniam innocentia perditur, non eſt ampliùs obligatio ad peccatum in poſterū deuitandum. Reſpondeo, Virginitatem poſſe promitti Deo tripliciter: Aut enim qui eam uouet, in animo, habet caſtimoniam ſimpliciter ſeruare, & tunc Virginitatis uotum idem eſt, quod Caſtitatis, & idcirco Romano Pontifici reſeruatum: Aut in animo eius tantùm eſt ſeſe integrum, & incorruptum ſeruare à primo libidinis, & luxuriæ peccato, & tunc non eſſet uotum ſimpliciter Caſtitatis: id quod argumenta primò poſita comprobarunt Neque enim is, qui vouet uirginitatem hoc modo, promittit ſimpliciter caſtitatē, ſed tantùm eam, quæ eſt uirginum propria, uidelicet, quæ conſiſtit in integro, & incorrupto corpore: & ideo hoc uotum non videtur Romano Pontifici reſeruatum, quia ſolùm eſt votum de ſeruanda caſtitate ex parte, non ex toto. Aut vouet quis virginitatem abſolute, & ſimpliciter nihil cogitans, differatne virginitas aliqua ratione a caſtitate, an ſecus. Et exiſtimo, hoc uotum per ſe, & ſimpliciter Romano Pontifici reſeruari, quia eſt votum abſolute, & ſimpliciter caſtitatis: quoniam, vt inferius docebo votum Virgi-
D nitatis ſimpliciter per ſe eſt idem, quod Caſtitatis. S. Tho. 2. 2. q 88. ar. 3. ad 2.

Decimoquinto quæritur, An uotum nunquam petendi ab alio, quam à Romano Pontifice relaxationem, vel commutationem uoti, ſit ei reſeruatum? Reſpondeo, non eſſe: quia non eſt unum ex quinque illis, quorum ſupra meminimus. Deinde, nemo poteſt ita aliquid vouere, vt uotum ab Epiſcopi, vel alterius ſuperioris legitima poteſtate poſſit eximere, & alteri reſeruare

Decimoſextò quæritur, An ſi Epiſcopus, vel Romanus Pontifex aliquem ſine cauſa iuſta uoti uinculo ſoluat, ſubſiſtat, ac ualeat abſolutio? Reſpondeo, ex communi Theologorum, & Pontificii iuris interpretum ſententia, quam habet Sotus lib. 7. de iuſt q. 4 ar. 3 ad 2. prope finem, & habet Nauarr. in Man. cap 12. nu 76 ex S. Thoma 2. 2. q. 88. ar. 12. ad 2. irritam eſſe, & inanem: quoniam iure naturali, & diuino vota reddere quiſque debet, & in ea, quæ ſunt naturalis, vel diuini iuris, ius non habet Pōtificia poteſtas, quando nulla iuſta, & debita cauſa ſubeſt. Ex quo perſpicitur non ſolum peccare Pontificem, cum uota ſine cauſa

iuſta

iuſta cauſa, & legitima uotum relaxandum curat, & cum iiſdem, qui prædicta relaxatione voti videlicet abſque eiuſmodi cauſa, honeſta ſcilicet, & rationi conſentanea impetrata, ſcienter vtitur: eo quod vtitur relaxatione voti, quæ eſt inanis, & irrita: Sic Sotus loco citato.

Decimoſeptimò quæritur, quæ ſint iuſtæ cauſæ relaxandi vota? Reſpondeo, eas eſſe, vel neceſſitatem, vel vtilitatem publicam, aut priuatam; probabile item peccati periculum, hoc eſt, cum probabiliter iudicatur, eum, qui uouerat, ita eſſe affectum, vt credatur uotum ſæpius uiolaturus. Cum etiam votum eſt factum ex quadam animi leuitate, perturbationeùe, vt pote ira, mœrore; cum item metu periculi, doloùe, aut vi; Cum præterea dubitatur, fuerit necne factum votum, ſit ne voti materia vtilis, & bona: nam vſu uenit interdum, vt dubitetur, num Titius uotum fecerit, an non fecerit: & an res, quam Deo promiſit, ſit idonea uoti materia, an ſecus: an facta ſit inutilis: an impediat aliud bonum, quod maius eſſe uideatur. Naua. in Manuali c. 12. n. 76. & 77. ex Abbate, S. Thoma, & Antonino.

Decimooctauò quæritur, An poteſtas commutandi relaxādique vota, ſit ſpiritualis à Chriſto Domino accepta, an uerò ex iure naturali profecta? Reſpondeo eſſe ſpiritualem à Chriſto Domino ſuæ Eccleſiæ datam, in hoc enim eiuſmodi poteſtas diſtinguitur à facultate reſcindendi, & irrita faciendi vota, quod hæc à iure naturali originem ducit, & pertinet ad eos, qui temporalem, ſiue ciuilem tātùm iuriſdictionem, & adminiſtrationem habent; & proinde eſt etiam penes Gentiles, apud quos vir, pater, & Dominus iure poſſunt vota vxoris, filii, & ſerui irrita facere, apud quos tamē nulla eſt poteſtas ſpiritualis alios à voti nexu, & vinculo ſoluendi. Rogabis, vnde conſtet, hanc poteſtatē Chriſtum Eccleſiæ ſuæ tradidiſſe? Reſpondeo, ex frequenti, & diuturna Eccleſiæ conſuetudine, quæ multis retro ab hinc ſeculis obſeruatur. Et ego quidem putò Eccleſiam hanc poteſtatem accepiſſe à Chriſto illis uerbis Matth. 16. quidquid ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cælis, & quidquid ſolueris ſuper terram, erit ſolutum in cælis, eo loco Chriſtus Dominus promiſit ſe daturum Petro claues Regni Cælorū, quibus cælum aperiret, vel clauderet: & Ioan. 21. promiſſum exoluit, cum dixit ter Petro: paſce oues meas.

Decimononò quæritur, An is, cui datur facultas commutandi, vel relaxandi vota, iure poſſit relaxare, vel commutare vota, etiam ſi fuerint iureiurando firmata. Hanc quæſtionem ante iam dilui, hoc libro cap. 10. q. 2. vbi dixi, non poſſe, quia votum, & iuſiurandum ſunt duo vincula diſtincta, & proinde in facultate relaxandi, vel commutandi uota non intelligi ut conceſſa poteſtas relaxādi, vel commutandi eadem vota iureiurando confirmata. Sic Nauarr. in conſil. 3. de iureiur. nu. 6. & in Man. c. 27. nu. 275. quamuis vt ſupra dixi, quidam iuniores oppoſitum ſentiant.

Vigeſimò quæritur, quid iuris, & poteſtatis habeant Cōfeſſarii noſtræ Societatis in votorum commutatione, relaxationeùe? Reſpondeo, in Compendio Priuilegiorū eiuſdem Societatis verbo Commutatio §. 1. hæc haberi: [Confeſſarij Societatis poſſunt commutare omnia vota, exceptis Vltramarino, & Peregrinationis ad limina Apoſtolorum Petri, & Pauli in Vrbe, & ad S. Iacobum Compoſtellanū, Caſtitatis, vel Religionis.] quam facultatem, cum eadem exceptione extendit Gregorius XIII. ad vota etiam iureiurando firmata: dummodo commutatio non ſit in detrimentum tertij: Et ſubiungitur. [Hanc facultatem communicat Societas cum omnibus Confeſſariis Superiorum auctoritate deputatis, & ab ordinario loci approbatis iuxta formam Concilii Trident. ſeſſ. 23. c. 15. De Reformatione. §. 2. dicitur: Ii, ad quos pertinet ius admittendi eos, qui ingredi volunt in Societatem, poſſunt commutare votū ſimplex ingrediendi in aliam Religionem, etiam certam, in vota conſueta Societatis, quando is, cuius votum eſt commutādum, deuotionem ad id ſentiret, vel Societas, aùt qui ipſum admittit, uocationem eius eſſe potiùs ad Societatē noſtram, quàm ad aliam Religionem exiſtimaret.

§. 3. Subiungitur: [Omnes Præpoſiti Domorum, ac Rectores, ſeu Viſitatores Societatis, ſine prædicta limitatione (de qua in §. præcedenti) poſſunt diſpenſare cum ingredientibus in Societatem, etiamſi in arctiorem Religionem ſe ingreſſuros uouiſſent. Si quis tamē à Societate ante profeſſionem receſſerit, nulla erit diſpenſatio: Poſſunt itidem in Societatem admitti quicumque aliquam Religionem

A ſuſcipiendi, & ibi permanendi, ex quauis cauſa votum fecerint.] Deinde verò ſubiicitur: Hac facultate ſoli, & admodum conſideratè utentur Prouinciales; niſi ipſi eam in caſu certò cum aliquo communicauerint: & cum vſi fuerint admoneant Præpoſitum Generalem. Et in verbo Diſpenſatio, §. 9. dicitur: [Poſſunt noſtri Confeſſarii, ſi ſint viri docti, & iuxta formam Concilii Tridentini approbati, ex cōmiſſione Prouincialis diſpenſare ad petendum debitum in his, qui poſt votum ſimplex Caſtitatis matrimonium contraxerunt.] Et ſubiungitur: [Communicatur, & facultas Prouincialibus, & aliis Confeſſariis, quibus ipſi per ſe, vel per alios eam commiſerint, admonito pœnitente, vt ſi ſuperſtes vixerit, votum ſeruet.]

Sed dubiæ quæſtionis eſt, an hæc facultas protendatur etiam ad eos, qui poſt votum ſimplex Caſtitatis ſolùm matrimonium contraxerint, quod nondum conſummarunt, an verò duntaxat intelligatur de ijs, qui contraxerunt, & conſummarunt? Quidam putant extendi etiam ad eos, qui tantummodo contraxerunt non conſummarunt: quod ea in primis ratione conficiunt, quia facultas generalis eſt de
B ijs, qui poſt uotum contraxerunt, ergo nos eam non oportet reſtringere. Deinde, priuilegium, & beneficium Principis pleniſſime interpretari debemus; L. Beneficium, ff. De Conſtitution. Princip. Poſtremò, quia eſt probabilis Soti ſententia in 4. d. 38. q. 2. a. 1. poſt concluſ. 2. eos, qui poſt uotum ſimplex Caſtitatis matrimonium contraxerunt tutâ conſcientia poſſe matrimonium conſummare reddēdo debitum, at petendo non item: nec eos eſſe cogendos ad Religioſorum domicilia tranſire, vbi Caſtitatem ſeruēt. Quæ ſententia mihi certè, vt uerum fatear, valde incerta, & dubia uidetur, quoniam, vt inferius dicam, uerius eſt, huiuſmodi uoto Caſtitatis adſtrictos obligari ad capeſſendā Religionem ante matrimonium conſummatum: quia cum adhuc ſint habiles, & idonei ad ſuum uotum ſeruandum, id facere, ipſius uoti religione coguntur. Quod ſi ad Monaſterium ſe conferre vi uoti debent, non uideo, qua ratione prædicta facultas de ijs intelligi queat. eam enim puto conceſſam ob ſalutem, & bonum eorum, qui ita matrimoniū contraxerunt, vt adhuc ſint obligati ad debitum reddendum, priuati tamen iure petendi: quales ſunt, qui poſt uotum
C prædictum contraxerunt, atque conſummarunt. Portò beneficium Principis pleniſſimam interpretationem recipit, cum verſatur in iis, quæ iuri communi non derogant. Ex quo etiam fit, vt minus dubitem de eo, quod quæri poſſet, An ea facultas meritò etiam trahatur ad eos, qui poſt uotum ſimplex Religionis matrimonium contraxerunt, ſed nondum conſummauerunt. Certum enim exiſtimo, ad hos minime extendi, quia illud Priuilegium ſolùm loquitur de voto ſimplicis Caſtitatis, non Religionis.

Rurſus eodem verbo Diſpenſatio §. 10. habetur: [Per facultatem Benedictinis conceſſam à Martino V. poſſunt noſtri Confeſſarij deputati, & legitimè approbati diſpenſare in votis etiam Epiſcopo reſeruatis.] Et ſubiūgitur [Hæc facultas communicatur omnibus ſuperioribus, & aliis Confeſſariis, quibus ipſi eam commiſerint.

Vigeſimoprimò quæritur. An vota Religioſi, qui adhuc Tyro, & Nouitius eſt, poſſit iure Superior abſoluere Supra cap. 19. quæſt. 20. & 21. tractaui quæſtionem, qua quæri ſolet, an uota Nouitiorum iure poſſit Superior irrita facere, & dixi ex ſententia Nauarri in Manua. cap. 12. num.
D 65. non poſſe eo modo, quo poteſt uota profeſſorum irrita reddere, quia Nouitius non eſt religioſus effectus, & ideo voluntas eius à voluntate Superioris non pendet. Pari ratione Superior iure non poteſt vota Nouitiorū relaxare eo modo, quo poteſt uota profeſſorum: unde Nouitii uota, quandiu Nouitius eſt, aut impleri poſſunt, ſine damno, & incommodo Religionis, aut non poſſunt: ſi poſſunt, impleri debent, cuiuſmodi ſunt uota realia, quibus Nouitius promitteret Deo, ſe aliqua daturum in uſus pauperum; ſi bona habeat, ex quibus dare poſſit, ea in pauperes erogare debet. Si impleri nequeunt, qualia ſunt vota perſonalia ieiuniorum, peregrinationum, differuntur ad tempus, & quaſi ſopita ſunt, eo quòd impediunt Nouitii probationem: & hæc poſtea per religionis profeſſionem extinguuntur, & proinde deſinunt. Ita Silueſter Paludanum, & Antoninum ſequutus, uotum, quarto, quæſtione 7. verſicul. Tertium, ſecundum Archiepiſcopum. Vota enim perſonalia Nouitii commutantur in ſolemne votum religionis ipſo iure communi c. Scripturæ de voto, & voti redempt.

dempt. & propterea finiuntur. Nihilominus poteſt Superior vota Nouitiorum abſoluere, & relaxare eo modo, quo poteſt vota Laicorum, qui Nouitij, aut Religioſi non ſunt, nimirum id poteſt priuilegio, vel facultate à Romano Pontifice data Regularibus erga externorum vota.

Vigeſimoſecundò quæritur, An is, qui demandata ſibi facultate poteſt votum ſoluere, vel commutare, poſſit id facere per alterum. Reſpondeo non poſſe: quia ei non demandatur iuriſdictionis poteſtas, ſed nudum miniſterium. V.G. vt votum commutet, vel relaxet, vel ſoluat. Ex Silu. delegatus. q. 8. vbi citat Innocentium, & alios.

Vigeſimotertiò quæritur, An is, cui committitur facultas commutandi votum, vel relaxandi, poſſit commutare vel relaxare pœnas ob violatum votum? Reſpondeo, aliud eſſe commutare votum, aliud commutare, vel remittere pœnas contractas. Nau. conſil. 35. de voto.

De Votorum interpretatione.

Cap. X X.

ANimaduertendum eſt, vota non ſolùm aliquando poſſe nos irrita reddere, & abſoluere, ſed etiam interpretari. Tunc autem vota interpretamur, cum ex hoc, quod obſcuri, incerti, vel dubij, & ambigui aliquid continent, declaramus, in quem ſenſum accipienda ſint.

His præcognitis, Primò quæritur, an vota amplè, & plenè interpretari debeamus, an potiùs preſsè, & ſtrictè? Hoſtienſis, & Abbas docent teſte Silueſt. Iuramentum 3. q. 3. Iuſiurandum ſtrictè nos interpretari debere, vt quoad fieri poteſt, periculum periurii caueatur, & minus etiam peccetur. Sic etiam dici poteſt, votum ſtrictè, & preſsè nos interpretari oportere, vt quam maximè poſſit fieri; occaſionem violandi votum, & omne peccati periculum præcidamus, ac vt minus etiam peccetur. Quo fit, vt ea in votum minimè cadere iudicandum ſit, quæ veriſimiliter quis nō vouiſſet, ſi ea tunc cum vouit, ſibi in mentem veniſſent. Ac quemadmodum Iuſiurandum eum, qui iurat, non obligat vltra animum, ac voluntatem, quam habet: ſic etiam votum nequaquam extenditur vltra voluntatem eius, qui vouit, ad non cogitata, vel non promiſſa. Silu. iuramentum. 4. q. 6. Hoſtienſem ſequutus ex c. quemadmodum, de iureiur.

Secundò quæritur, An Titius V.G. qui promiſit ſe calicem aureum, vel argenteum alicui Eccleſiæ daturum, aut equum, vel bouem hoſpitali domui, debeat equum, vel bouem emere, ſi omnes ſui equi, boues, vel calices perierint? Reſpondeo, cum Silu. religio. 2. q. 16 niſi expreſsè ſpoponderit vnū ex his, quos habet, debere emere alium, quoniā ad id, ſe voto obligauit. Veluti ſi promiſiſſes te mihi daturū equum, & tui omnes equi periiſſent, deberes emere alium equum, eo quòd de equo generatim, non autem ſpeciatim eſt facta promiſſio. Pari etiam modo, qui uouit Monaſticā vitam, ſi in vnum Monaſterium nō admittitur, debet aliud adire, & ibi ſe admittendum curare. Obiicies, quod habetur in l. Triticum, & L. Qui inſulam, ff. De Verb. obligationib. Si promitto tibi triticum, nulla oritur obligatio, cū nullum certum tritici genus, aut certa quantitas promiſſa videatur. Similiter nullum eſt legatum, ſi legatur animal generaliter. L. legato generaliter, ff. De legat. 1. nam incertitudo rei, vel quantitatis obligationem vitiat. Reſpondeo, cū Abbate in c. veniens, de iureiur. vbi obligationis ſubſtantia conſtat, Incertitudo quantitatis non vitiat obligationem. Item, ſicut ob fauorem dotis obligatio inducitur, etiamſi dos generatim promittatur; vt ſi quis promiſit dotem, eius quantitas definiri debet arbitrio boni viri, facultatibus, & dignitate perſonarum inſpectis: ita etiam in votis, licet aliquid generaliter vouerit quis, Canonica æquitas ob gratiā diuini cultus interpretatur quantitatem rei voto promiſſæ. Si vouiſti te quotannis daturum vnam vini, vel frumenti menſuram: iure potes dare, quam malueris. Hoſtien. in c. ex parte de voto. Silu. votum. 2. q. 15.

Tertiò quæritur, quid ſit iudicandum de eo, qui promiſit ſe ieiunium ſeruaturum ſexta quaque cuiuſque hebdomadæ feria, & dies Natalis Dominici incidit in ſextam Feriam, quo die iure communi conceditur carnium eſus? Reſpondeo: aut in animo eius fuit ſeſe expreſſim obligare ad ieiunium eo etiam die ſeruandum, & ſic iure carnibus veſci non poteſt, quoniam Pontificium decretum permittit quidem eo die carnes edere, ſed nō præcipit; præſertim cū ius ipſum excipiat eos, qui peculiari voti vinculo, aut Monaſticæ regulæ inſtituto adſtricti ſunt ad carnium abſtinentiam ſeruandam. cap. Explicari. De obſeruat. ieiuniorum. Rogabis, Quid ſi nihil de tali euentu cogitauerit is, qui vouit? Reſpondeo iuxta Regulam paulò ante traditam, votum nos mitius, & benignius interpretari debere. Et cum veroſimiliter credi poſſit, id ſi eius menti occurriſſet, non ſe tale votum facturum, tuta conſcientia interpretari poſſumus eum voti religione non cogi in Natali Dominico à carnibus abſtinere, aut ieiunium ſeruare.

Quartò quæritur, quid ſit dicendum, cum Titius ieiunium vouit in die ſacro S. Matthæi, aut S. Laurētij, & dies ille incidit in Dominicā, An ieiunium ſeruare debeat in Dominica die, an potiùs in Sabbato? Reſpondeo, ieiunium in die Dominica ſeruare, cum iure Canonico non conuenire, de Conſecrat. Diſt. 5 cap. Quadrageſima, & cap. Si quis Preſbyter, diſtinct. 30. quamuis Canones, & iura non impediant, ne quis ieiunio eo die corpus affligat. Quare ſi dies ille iaceat in Dominicam diem incurrerit, ieiunium eſt ſeruandū in Sabbato, vt ſe quiſque ad Eccleſiæ conſuetudinem accōmodet: præſertim etiam cum in mentem non venerit Dominica dies, cum factum eſt votum. Pari etiam modo, ſi eſt promiſſum ieiunium in peruigilio ſancti Matthiæ Apoſtoli, & illud incidat in Dominicam, ieiunium eſt in Sabbatū pridie eius Dominicæ diei transferendum propter conſuetudinem, & morem Eccleſiæ, vt conſtat cap. 1 De obſeruat. ieiuniorum. Silu. votum: 4. q. 16. Idem mihi videtur de eo, qui vouiſſet quotidianū ieiunium ſe ſeruaturum ad annū: nam ſi expreſſim dies Dominicos voto non comprehendit eos, benignè licet excludere, ne contra morem Eccleſiæ iis diebus ieiunium ſeruare cogatur.

Quintò quæritur, quo pacto obligetur is, qui duo vota fecit, vnum poſt alterum, ſecum ipſa pugnantia? Reſpōdeo cum S. Tho. in 4 d. 38. q. 1. a 4. q. 1. & Silu. uotum 2. q. 17. ſi ſibi minimè aduerſentur, vtrumque ſeruari debere: ſin ſecus, id ſeruandum eſſe, quod maius eſt, videlicet, quod arctioris eſt vinculi. Hoc tamen debet intelligi, ſi quod minus eſt, in maius legitimè commutetur, aut in maiori contineatur, aut ſi quod minus eſt, maius bonum impediat, vt pote in Religionem ingreſſum Si autem vota ſint æqualia, ſeruandum eſt primum, cum quo ſecundum votum vim, & locum habere non potuit Hinc facile intelligitur, quid de eo iudicandum ſit, qui votum fecit in hunc modum: nihil coctum, neque panem etiam comedam in peruigilio Sācti Laurentij, cum poſtea, vel antea vouerit ſe nihil cibi ſumpturum in ſexta Feria, niſi panem, ac deinde peruigilium S. Laurentij cadit in ſextam Feriam? Nam ſi cum ſecundò vouit, fuit immemor primi voti, debet primum tantummodo ſeruare, quandoquidem veroſimiliter ille primum fuerat excepturus, ſi id animo præuidiſſet. Quòd ſi primi meminit, neque illud excepit, & votum vtrumque par ſiue æquale eſt, ſeruari primum debet: ſi verò alterum ſit maius in illud, quod minus eſt, auctoritate eius, qui poteſt, commutetur. Silu. loco citato.

Sextò quæritur, An Titio, qui ad diem certum ieiuniū vouit, ita ſeruandum ieiunium ſit, vt ab ouis, & aliis cibis ex lacte originem trahentibus debeat abſtinere? Reſpondeo; ſi id expreſſe vouerit, ita eſſet promiſſum ſeruandum, ſin ſecus, ſe ad patriæ conſuetudinem accommodet: nam iure communi in diebus quadragenarii ieiunii ab ouis, butyro, lacte, & caſeo abſtinetur, c. Denique d. 4. Cætera verò ieiunia pro uario patriæ more, & conſuetudine ſeruantur. Quæres, an qui ieiunium promiſit ad certum diem, toties peccet, quoties eo die comedit poſt ieiunium violatū? Reſpondeo, inter auctores diuerſas eſſe ſententias, an ieiunii præceptum, & legem perfringere cēſeatur is, qui poſtquam bis comederit, comedit tertiò, quarto etiam, & quinto, quibuſdam negantibus, aliis verò affirmantibus: de qua quæſtione ſuo loco dicemus, id ſolùm in præſentia dixiſſe contenti, toties contra votum fieri, quoties eo die carnes eduntur: hoc videtur valde probabile, quoniam ieiunium in certo die ſeruandum, hoc continet, vt nunquam eo die carnes comedantur. Non tamen contra votum agitur, ſi cæteri cibi in ieiuniorum diebus conceſſi tertiò, quartò, aut quintò etiam, ac ſæpius edantur poſtquam fuerit uotum ſemel uiolatum; eſt enim credibile, neminem ſe uoto de ieiunio eo die ſeruando obligare uoluiſſe, vt poſt uiolatū ſemel ieiunū, eo quòd bis comederit, eſſet ſibi eodie ab omni cibo abſtinendū. Sil. votū. 2. q. 20. dicto. 4. Ang. votū 3. q. 27.

Septi-

Septimò quæritur, quid dicendum ſit, cum Titius vouit A nunquam ſe bibiturũ vinum, aut ad certum diem, & deinde cum ſit presbyter, Miſſæ ſacrificium facit, & offert, An dum in altari ſacris operatur, in cõiuncta ablutione poſt Dominici ſanguinis ſumptionem, vti ſola aqua debeat? Reſpõdeo, minimè, quoniã votum mitiùs interpretari debemus, ne ſit contra communem Eccleſiæ morem: quo presbyteri in ea ablutione vino, & aqua vtuntur.

Octauò quæritur, An is, qui vouit ſe nunquam vinum bibiturum toties votum violet, quoties vinum ipſo e bibit. Reſpondet Silu. votum. 2. q. 20. dicto. 5. cum Palud. in 4. d. 38. q. 3. a. 4. toties peccare, quoties biberit, Et idem etiã, inquit, dicendum eſt de eo, qui vouit ſe ad certum tempus vinum non bibiturum, toties enim peccat, quoties intra illud tempus vinum bibit: niſi vouerit ſe vinum non guſtaturũ niſi poſt certum tempus elapſum, ita vt ſolùm ſe voto obligauerit ad abſtinendum ſemel vino. Sic etiam Angel. votum. 3. quæſt. 27.

Nonò quæritur, qua ratione intelligatur, quod in c. ſuper eo, De Regularibus ſancitum eſt, de clericis nimirum, qui Religionis habitum ſuſceperunt, & ante profeſſionem B ad priorem vitæ ſtatum ſunt reuerſi, vbi reſpondet Pontifex, eos cogendos ad mitiorem Religionem tranſire, ſi arctiorem perferre noluerint, ne contra votum, quod Domino fecerunt, venire probentur.) Et idem decernitur in cap. Conſulti, De iis, qui Religionis habitũ ſuſceperunt, eo animo, vt priorem vitæ ſtatum ſimpliciter mutarent? Innocentius Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Antonius Butrius, & alii, in cap. conſulti, & c. ſuper eo, citatis ſentiunt, per habitum Religionis eo animi propoſito ſuſceptum, fieri tacitã Religioſæ vitæ, & inſtituti profeſſionem ex Eccleſiæ decreto, & proinde eos Clericos, etiam ſi à Monaſterio, quod ſunt ingreſſi, receſſerint, cogendos Religionem capeſſere, quoniã ſunt tacitè Religioni generatim acceptæ obligati. Mihi tamen verius videtur, quod viſum, eſt Cardinali, & Abbati locis citatis, Angel. votũ. 1. n. 7. Silu. votũ 1. q. 2. hanc eſſe in capitibus, ſupra citatis ſententiã. Pontifices intellexerit, nomine Propoſiti, & voluntatis ſimpliciter priorem vitã mutandi vnà cum habitu Religionis ſuſcepto, votum profitendi Monaſticam vitam, & in ea perſeuerandi: & proinde licet prædicti Clerici ab arctiori Religione ſemel ſuſcepta receſ- C ſerant aliam mitiorem amplecti debebant, vt inferius quoque dicetur.

Decimò quæritur, An qui promiſit ſe cuidã Eccleſię daturum aliquot modios frumenti, & vini cados quotannis, votum perſoluere debeat in menſuris maioribus, an in minoribus, cũ eiuſmodi variæ ſint, & diuerſæ. Hæc quæſtio tractatur in c. ex parte, De cenſibus. Hiſpani enim Deo votum nuncupauerant, quo promiſerant ſe ſoluturos Archiepiſcopo Compoſtellano in honorem S. Iacobi Apoſt. certas frumenti menſuras, & deinde votum perſoluebant in menſuris minimis, de qua re Archiepiſcopus conquerebatur. Cui Pontifex reſpondit: Cum non conſtet, in qua menſura anteceſſores vota perſoluerint; videndum eſt, an habitatores regionis, qui eam continuè perſoluerunt, iuxta vnã & eandem menſuram votum exoluerint, an iuxta varias, & diuerſas: In primo, inquit, caſu, iuxta eam communem menſuram ſunt cogendi votum perſoluere. In ſecundo verò caſu, ſi iuxta minorem vota reddant, non ſunt compellendi maiorem menſuram perſoluere quoniam cum huiuſ- D modi vota fuerint ab initio gratuita, benigniùs ſunt à viris Eccleſiaſticis exigenda, ne tanquam exactores videãtur lucris temporalibus inhiare. Hæc Pontifex. Ex quibus colligit Abbas, verba in votis ambigua interpretationem recipere iuxta communem patriæ morem, vt etiam ex c. Ex literis, De ſponſalibus deducitur, & ex L. Si ſeruus plurium, §. Si numerus ff. De legatis. 1. vbi dicitur: ſi numerus nummorum legatus ſit, neque appareat, quales ſint legati; ante omnia ipſius patrisfamilias conſuetudo, deinde regionis, in qua verſatur eſt exquirenda, ſed & mens patrisfamilias, & legatarii dignitas, & charitas, & neceſſitudo, item earum quæ præcedunt, vel quæ ſequuntur ſummarũ ſcripta ſunt expectanda. Hæc ibi lex. ¶ Item, colligit Abbas, in votis aliquando benignam interpretationẽ fieri, ita vt minus obligent vouẽtes: ſic etiã in legatis, vt habetur in l. Nummis, ff. De legatis 3. Vbi dicitur. Nummis indiſtinctè legatis hoc receptum eſt, vt exiguiores legati videantur, ſi neque ex conſuetudine patrisfamilias, neque ex regione vnde fuerit, neque ex contextu teſtamenti poſſit apparere. Si contra A obiicias, quod habetur in l. Titia, §. Sempronia, & §. Seia, ff. De auro, & argento legato, vbi ſtatuitur, legatum relictum Eccleſiæ latiſſimam interpretationem recipere Vnde quis legauit Eccleſiæ calicem, non eſt intelligendum eſſe legatum æneum calicem, ſed argenteum: ergo ſi quis vouit Eccleſiæ aliquas tritici menſuras, maiores debẽt intelligi pro menſe, non minores. Reſpondeo, cum Abbate, in legatis fieri latam interpretationem in gratiam piæ cauſæ, quia interpretatio eſt contra hæredem, non contra teſtatorem. At verò in votis cum interpretatio fiat contra vouentem, mitior eſſe debet, tum ne Eccleſia videatur eſſe, ſollicita de temporalibus lucris, & commodis, tum ne cæteri à munificentia in Eccleſiam auocentur. Nihilominus tamen cum quis calicem promittit certæ Eccleſiæ, intelligitur promiſſus calix aptus, & accommodatus ad cultum diuinum, & proinde debet aureum, vel argenteum, non æneum calicem offerre, & dare.

Vndecimò quæritur, cum ſæpe vſu veniat, vt quis promittat Deo ſe aliquid facturum ſi eius auxilio, & beneficio aliquod peccati genus euitet, qua ratione interpretandum B ſit id voti genus, expectandum ſit nec ne, ſingulare aliquod, ac peculiare auxilium Dei? Reſpondeo non eſſe expectandum ſingulare, quod ſit more ſolito, niſi id in voto quis expreſſerit, ſed tantùm commune, ac conſuetum: quod tunc datur, cum is deuota, & vſitata de more diligentia adhibita illud peccatum deuitat: & proinde votum perſoluendũ ſibi erit, cum iam voti conditio ſit impleta. Sed quid, ſi nihil in ea re ſtudii, & operę collocauit, quo factum eſt, vt in peccatum incurreret? Reſpondent quidam votum nihilominus eſſe reddendum, quia per ipſum ſtetit, quominus conditio impleretur; & ideo debet præſtare promiſſum. Sed verius eſt, quod Silu. votum 2. q. 2. ait Ricardum, & Angelum ſequutus, ſi is, qui ita vouit, ſcienter, & ſua ſponte ſe in peccatum præcipitat, aut ſeſe peccati periculis obiicit, aut peccati occaſiones quærit, voti obligatione tenetur, quemadmodum cum voueres aliquid, ſi Titius in domum tuam ingrederetur, & deinde Titio ſæpius ad te venienti fores occluderes, ne in domum intraret, voti vinculo tenereris, eo quòd per te ſtat, quominus ingrediatur: ſecus, ſi id faceres ex incuria, vel negligentia, & obliuione. C

De ſimplici Caſtitatis ſiue Continentiæ voto. *Cap. XXI.*

PRimò quæritur, An peccet qui poſt votum ſimplex Caſtitatis matrimonium contrahit, antequam illud conſummet? Duæ ſunt opiniones: prima diſtinguit; Aut cõtrahit animo, & voluntate conſummandi matrimonium, & hic grauiter peccat, quia id facere nequit niſi violando, frãgendoque votum Aut contrahit voluntate tranſeundi ad Religioſorum ſtatum antequam matrimonium perficiat, & hic nullum peccatum incurrit. Ita ſenſit Angel. Matrimonium 3. impedimentum. 5. n. 1. Mai. 4. d. 32. q. 2. concl. 1, Calderi. in c. rurſus, qui Clerici, vel vouentes; idem videtur ſentire Caiet. p. 3. q. 29. a. 1. & in ſum. Matrimonij. Petrus Ledeſmius tract. de Matrim. q. 53. a. 1. dub. 1. docet hanc ſententiam eſſe probabilem. Ratio eorum eſt, quoniam poſt matrimonium ratum nondum conſummatum, liberũ eſt, D cuique coniugi ſeſe ad Religionem conferre Deinde, quia in cap. Commiſſum, De ſponſalibus, ſancitum eſt, vt iuuenis, qui iurando puellæ promiſerat ſe eam vxorem ducturum, priùs matrimonium contraheret iureiurando ſeruato; & deinde ad Religioſorum monaſterium tranſiret. Secunda opinio generaliter docet, eum peccare matrimoniũ contrahendo antequam illud perficiat: & hæc eſt communi Theologorum, Canonici iuris interpretum, & Summiſtarum conſenſu recepta. Ita ſentiunt Sotus quarto diſtin. 38. quæſtione ſecunda, articulo primo, Siluest. Matrimonium ſeptimo, quæſtione quinta. Abbas, Gloſſa, & alii in cap. rurſus, qui Clerici, vel vouen. Ricardus quarto, diſtinctione 38. articulo ſeptimo quæſtione prima. Nauar. in Manuali cap. vigeſimoſecũdo n. 73. quam ratio ipſa concludit: Nam nuptiæ ideo contrahuntur, vt poſtea compleantur; is enim qui contrahit, debet in animo habere, matrimonium perficere, & conſummare, niſi aliunde peculiari aliquo iure, & ratione impediatur. Et cap. vouentibus. 27. quæſtione prima, ex Hieronymo dicitur vouenti-

bus virginitatem non ſolùm nubere, ſed etiam velle nubere damnabile eſt. Id verò quod in c. Commiſſum ſtatuitur in quem ſenſum accipiendum ſit ſuperiùs indicaui, & ex c. rurſus, qui clerici, vel vouen. & cap. conſuluit. de voto colligitur, eſſe peccatum, contrahere.

Secundò quæritur, An qui poſt ſimplex votum Caſtitatis matrimonium peccando contraxit, illud conſummando, peccatum denuo committat. Duæ ſunt opiniones, prima diſtinguit hunc in modum; Aut conſummat coniugale debitum petendo, & hic denuò in peccatum incurrit, quia votum violat petendo, & exigendo debitum: aut debitum reddendo conſummat, & hic nihil peccat, cum ius alteri coniugi debitum ſoluat. Sic opinantur Angel. Matrimonium 3. impedimentum. 5. nu. 2. Sotus 4. d. 38. q. 2. ar. 1. Opinio ſecunda in vniuerſum docet, eum peccare, quando matrimonium conſummat, & perficit, ſiue reddendo, ſiue exigendo debitum. Ita S. Thomas 2. 2. q. 189. ar. 8. in argumento 3. Ricar. 4. d. 38. art. 7. q. 1. ad 2. Antonin. p. 3. tit. 1. c. 16. §. 1. Palud. 4. d. 27. q. 1. ar. 3. in caſu. 5. & q. 3. ar. 3. conclu. 2. Aſtenſis in ſum. lib. 8. tit. 16. q. 1. Roſel. impedimentum. 4. nu. 9. Silu. matrimonium. 7. q. 5. verſic. 3. Tabien. impedimentum 2. q. 6. Armil. matrimonium. nu. 55. Nau. in Man. cap. 12. nu. 80. Immo addit Roſella, oppoſitam ſententiam periculoſam eſſe: & Nauarrus, Sotum oppugnat. Et certè hæc communis ſententia contra Sotum, & alios quoſdam iuniores Theologos apertè probatur teſtimonio S. Thomæ in addition. ad tertiam partem. q. 53. a. 1. ad 3. Totum huius controuerſiæ diſſidium in hoc conſiſtit, An qui poſt huiuſmodi votum matrimonium contraxit, antequam illud conſummet, Religionē profiteri cogatur, vt ſuum votum perſoluat? Sotus enim putat ad id minimè adſtringi, quam ſententiam colligit ex eo, quod votum caſtitatis, non Religionis fecerat: quod vt ſeruet, non videtur vlla lege compelli, ad Religionis inſtitutum capeſſendum; eſt enim graue, & durum onus, ac difficile, & arduum vitæ genus, nec in voto caſtitatis [illegible] ſuſceperat, contentum, nec cogitatum. At verò [illegible] opinionis auctores exiſtimant, matrimonio cōtracto, & non conſummato, [illegible] & ratione voti antea facti eum obligari ad Religionem profitendam; quia cum adhuc poſſit ante matrimonium perfectum, votum Caſtitatis implere vita Religioſa ſuſcepta, id præſtare debet. Ad id verò quod Sotus opponit, Religionē in voto caſtitatis non eſſe promiſſam, reſpondent non fuiſſe expreſſim, & directò promiſſam [illegible] implere, & [illegible] nam qui caſtimoniam perpetuam vouet, ſe e Deo obſtringit ad eam ſeruandam [illegible] contracto matrimonio, & non co[illegible], eam pote[illegible] Religionem profitendo, ſeruare [illegible], & iure [illegible] cogitur. Quidam, inquiunt, [illegible] Theologorum [illegible] auctoritas, probabilem [illegible] Soti ſententiam: eo quòd matrimonio [illegible] contracto iure debitum coniugale redditur, ob [illegible] cum grauis admodū, ſit ad Religionem ſuſcipiendam obligatio, nec in voto caſtitatis contenta, nec [illegible] eſſe videatur. Mihi tamē opinio communis magis probatur, & omnino amplectenda videtur, [illegible] firmiori ratione muniatur, & communi Doctorum teſtimonio confirmetur: quamuis Petrus Ledeſma, tract. de matrimo. q. 53. a. 1. [illegible] opinionem Soti eſſe probabilem: & licet eam ſequatur Cordub. in ſum. q. 136.

Tertio quæritur, An qui eſt ſimplici voto Caſtitatis obſtrictus, ſi matrimonium contraxerit, toties votum violet, quoties coniugale debitum exigit? Eſt duplex opinio, vna docet, eum ſemel tantùm peccare, cum primùm debitum petit, poſtea verò non item: [illegible] enim matrimonium eſſet alteri coniugi moleſtam, & graue, eo quòd ad eum duntaxat cura petendi debitum pertineret. Ita videntur ſentire Hoſtien. & Calderin. in cap. rurſus, qui Clerici, vel vouen. quorum ſententiam putat Angelus Matrimonium 3. impedimentum. 5. n. 3. eſſe probabilem. Altera opinio tradit eū toties peccare, quoties debitum petit, niſi id faciat ad [illegible] tatem alterius coniugis expreſſam, vel tacitā, ita vt potiùs reddere, quam petere videatur. Hæc eſt communis Theologorum, Pontificij iuris interpretum, & Summiſtarum opinio, vt conſtat ex auctoribus ſuperiori quæſtione citatis. Quæ ratione conuincit, quoniam quoad fieri poteſt, votū ſeruare debet [illegible], vt ſit omni iure petendi priuatus, eo quod coniux quod attinet ad debitum exigendum ſuus eſt. Se potuit ſe voto caſtitatis obſtringere, & ſuo iure petendi debitum cedere.

A Quartò quæritur, An huiuſmodi voto adſtrictus tuta conſcientia, poſt matrimonium contractum & conſummatum, debitum coniugale reddat, & ſoluat? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia id poſſe iure facere, quoniam eo ipſo, quod matrimonium conſummauit, ineptus eſt factus ad Monaſticam vitam profitendam abſque alterius conſenſu: & alter coniux petendo debitum, exigit ius ſuum: ergo ſi debitum denegaret, iuſtitiæ leges violat, quod eſt graue peccatum: neque [illegible] ex hoc, quod vnus coniugum ſit voto Caſtitatis adſtrictus, alter iure petendi debitum priuatur. Eſt autem animaduertendum, [illegible] ſolere debitum peti. Primò verbis expreſſis. Deinde, ſignis, & nutibus. Poſtremo, [illegible] debitum cum præ pudore coniux à petendo abſtinet, & alter ſentit eum velle & appetere. Ita S. Thomas, Ricardus, Angelus, Silueſter, & alii locis ſupra citatis. Obiicies, Arctius eſt vinculum voti, quo tenetur, quàm quo coniugi obligatur, ergo potiùs debet Caſtimoniam Deo tacitè promiſſam, & dicatam ſeruare, quàm debitum reddere; quoniam voti vinculum, eſt religionis: coniugii verò, eſt iuſtitiæ: at religio, iuſtitiæ dignitate præſtat. Reſpondeo, votum Deo fieri, Deus autem ſibi gratum, & acceptum illud non habet, quando cum legibus iuſtitiæ proximo debitæ pugnat.

B Quintò quæritur, An ſi vir, & fœmina ſimplici voto caſtitatis obligati matrimonium contraxerint, iure poſſint viciſſim petere, & reddere debitum? Reſpondeo, omnes conuenire, verum eſſe matrimonium inter eos contractum, licet contrahendo grauiter deliquerint, Votum enim ſimplex Caſtitatis ſolùm impedit, ne matrimonium contrahatur, non tamen dirimit contractum. Deinde, cōmuni quoque omnium conſenſu receptum eſt, neutri eorum fas eſſe, aut petere, aut reddere debitum: non primū, quia vterque eſt iure exigendi priuatus; non ſecundum, quia cum neuter habeat ius petendi, eo ipſo alterutri nō licet reddere. Ita expreſſim tradiderunt Roſel. loco citato. Silueſt. Matrimonium ſeptimo, quæſtione quinta, & ſexta. Sot. libro ſeptimo de iuſtitia. quæſtione tertia, articulo primo. Idem iuris eſt, ſi vterque coniugum communi conſenſu poſt matrimonium contractum, ſimplex votum Caſtitatis fecerit: neuter enim in poſterum ius habet petendi, vel reddendi debitum.

C Sextò quæritur, quid ſit dicendum, ſi Titius ſimplici voto Caſtitatis deuinctus, matrimonium contraxerit, & conſummauerit, & poſtea eius vxor præmoriatur, an poſſit, ad aliud matrimonium tranſire? Reſpondeo, ex communi omnium ſententia, eum denuo contra votum peccatum admittere, ſecundam vxorem ducendo: immo non ſolùm peccare, ad ſecundas nuptias tranſeundo, ſed etiam illas conſummando: quia vt paulo ante dixi, antequam matrimonium ſecundum perficiat, poteſt, ac debet Caſtimoniæ votum ſeruare vitam Monaſticam profitendo. Si tamen etiam illud conſummet, peccat quidem poſtea petendo debitum; reddendo tamen, non item.

Septimò quæritur, An ſi Titius votum fecerit nunquā contrahendi matrimonium, deinde, voto neglecto contrahat, peccet conſummando, ſiue reddendo debitum. De hac quæſtione Paludanus in quarto, diſtinctione 38. quæſtione tertia, articulo quinto concluſione ſexta. Reſpondeo, conſiderandam eſſe Titii mentem, cum vouit: aliud enim eſt ſi de hoc voto loquamur iuxta mentem illius qui vouet; aliud verò ſi loquamur per ſe, & ſecundùm rationem, & naturam ipſius voti. Nam ſi in animo eius, qui vouit, tantùm fuit non contrahere, peccat quidem contrahendo, conſummando non item. Si verò in animo habuit neque contrahere, neque conſummare, non ei licet conſummare, etiamſi contraxerit. Et proinde debet religionem profiteri, vt colligitur ex Paludano quarto, diſtinctione 38. quæſtione tertia articulo quinto, concluſione quinta, quia religionem profeſſus promiſſum præſtabit, aliter enim ſuum votum, cum vxore viuens, quam duxit, ſeruare vix poteſt, aut potiùs ſine graui periculo ſeruare non poteſt. Quæres, quid dici oporteat, ſi ſimpliciter vouit, non contracturum ſe matrimonium, nihil cogitās, conſummaturus eſſet necne. Reſpondeo, quod tutiùs eſt, eligi debere: videtur enim voto adſtrictus ad nūquam conſummandum. Et idem iuris eſt, cum dubitat an ſeſe Deo obligauerit voto numquam contrahendi, & conſummandi. Quod ſi roges, an qui tale votū fecerit per ſe, & ex natura ipſius voti cogatur non conſummare matrimonium?

nium? Reſpondeo, cogi vi voti, quia nuptiæ contrahuntur, vt compleantur: ex natura ipſius uoti cogitur non conſummare matrimonium, ergo qui vouit nunquam contrahere, ſe ſimpliciter obſtrinxit, vt nunquam conſummaret. Oppones. Qui iurat ſe contracturum, nō, eo ipſo, ſe conſummaturum iurat: ſiquidem poſt nuptias contractas poteſt, tuta conſcientia, eas non conſummare: ergo qui vouit ſe non contracturum, non idcirco uouit ſe non conſummaturum. Reſpondet Palud 4. d. 38. q. 3. ar. 5. Concluſ. 6. plus in negatione, quàm in affirmatione contineri: hoc eſt, plus tollere negationem, quam ponat affirmatio, quoniam qui negat matrimonium, negat actum coniugalem: at qui affirmat matrimonium, non, eo ipſo, affirmat congreſſum coniugalem: nam matrimonium eſſe poteſt abſque coniugali complexu: non contrà, maritalis complexus, ſine matrimonio.

Quintò quæritur, An idem iuris ſit in iis, qui poſt ſimplex uotum Religionis, ſe matrimonio coniungunt, quod in iis, qui ſimplici uoto Caſtitatis adſtricti contrahunt matrimonium? Reſpondeo, non eſſe omnino idem iuris. Nam qui uoto Religionis ſimplici ligatus matrimonium cōtrahit, peccat cōtrahendo, quia peccati periculum ſibi creat, ne uidelicet tentatus in tentatione ſuccumbat, & matrimonium conſummet. Deinde, directò contra uotum delinquit, ſi matrimonium conſummet, ſiue reddendo, ſiue petēdo debitum, quoniam conſummando, uotum ſuum ſeruare ampliùs non poteſt. Adhæc, matrimonio conſummato, contra uotum poſtea non agit, reddendo, aut petendo debitum. Et in hoc ſimplex uotum Religionis, a uoto Caſtitatis diſtinguitur. Nec enim qui ſimplex Religionis uotum Deo nuncupauit, ad caſtitatem ſtatim ſeruandam ſe ſe obſtrinxit: quod vere tradiderunt. Caietanus 2. 2. q. 88. ar. 3. verſic. in reſponſione ad ſecundum. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 2. art. 1. circa tertium argumentum: Nauar. in Man. cap. 12. n. 47. verſic. Dixi, uouet intentione. Poſtremò coniuge vita defuncta vi voti debet ſe ad Religionem recipere, quoniam, per matrimonium, uotum Religionis, antea factum ſublatum, & extinctum non eſt, ſed quaſi ſopitum ad tempus: Vnde ſi ſecundo ſe matrimonio copulet, denuo uotū violat, atque perrumpit, quia iterum in periculum incurrit ne ſuum votum violet conſummando. Quòd ſi illud conſummet, certè contra votum grauiter delinquit.

Nonò quæritur, An adſtrictus ſimplici voto, de ſacris ordinibus ſuſcipiendis, peccet matrimonium contrahendo? Sotus affirmat, eum contra uotum peccare, quia contrahēdo, ſit ad ſacros ordines ineptus. Si quæras, an poſt matrimonium contractum, antequam conſummet, & perficiat debeat vitam religioſam capeſſere, vt votum, quod fecerat, ſeruet. Sot. in 4. d. 38. q. 2. ar. 1. reſpondet, eum ad id minimè compelli, quia non Religionis, ſed ſacri ordinis capeſſendi, uotum fecerat: & graue admodum, ac moleſtum eſt Religionis inſtitutum ei, qui nullo ſe huiuſmodi voto deuinxit: nec votum ad non cogitata protenditur, nec quis ratione eius plus debet exoluere, quam vouerit. Mihi tamen longe probabilius videtur oppoſitum, ſicut ſupra dixi de eo, qui ſimplici voto Caſtitatis obſtrictus ſe matrimonio copulauit. Debet igitur Religionem profiteri, quoniam eam profitendo, promiſſum præſtare commode poteſt: quippe Religionem profeſſus, ad ſacros deinde ordines prouehetur.

Decimò quæritur, An uoto ſimplici Caſtitatis ſponſalia dirimantur exempli gratia. Titius puellæ promiſit ſe eā vxorem ducturum, deinde verò ſimplici ſe voto Caſtitatis adſtringit: quæritur, valeat ne votum, an ſponſalia? Hanc quæſtionem Scholaſtici tractant in quarto, diſt. 27. & Canonici iuris interpretes in cap. Rurſus, & cap. Veniens, qui Clerici, vel vouentes, & Silu. ſponſalia. q. 9. vbi multas ſententias refert. Tres ſunt opiniones. Prima diſtinguit: Si vōtum Caſtitatis ſponſalia antecedat, ea dirimit, tametſi ea iureiurando roborentur: quando verò ſponſalia uotū præcedunt, vim, & locum habent, præſertim iureiurando confirmata, nec uoto diſſoluuntur. Ita Innocentius, Hoſtienſis, Archidiaconus, Ioann. Andreas, Abbas, Ancharanus, in c. rurſus, qui Clerici, vel vouen. & inter Theologos Palu. 4. d. 27. q. 1. ar. 3. in quinto caſu prope finem. Antonin. p. 3. tit. 1. cap. 18. §. 2. inter Summiſtas Silueſter Sponſalia. q. 7. Roſel. impedimentum 4. nu. 4. & Tabien. Sponſalia. q. 10. Armil. Sponſalia. nu. 12. Nauar. in Manual. cap 22. num. 27. Quod docent duplici ratione permoti: Tum quia Eccle-

[illegible]

A ſia auctoritate Iudicis cogit ſponſalia, quæ uotum antecedunt, impleri, & ſeruari præſertim iureiurando firmata. Aut cogit ſaltem eum, qui votum poſt ſponſalia emiſit, Religionem profiteri, vel fidem puellæ datam implere. Tum quia votum ſolemne Caſtitatis dirimit nuptias ſequentes, non præcedentes, cap Ex parte, & cap. Ex publico, De conuerſ. coniugat. ergo a ſimili, votum ſimplex Caſtitatis diſſoluit ſponſalia ſequentia, non præcedentia: præſertim cū per ſponſalia præcedentia, alter ius aliquod acquiſiſſe videatur. Quod ſi iuſiurandū ſponſalia confirmauit, maiorē vim adhibet, ſiquidem vinculum vnum alteri accedit, cum tamen votum ſimplex nos vno tantummodo vinculo teneat, ac liget. Secūda ſententia generaliter docet voto ſimplici Caſtitatis ſponſalia diſſolui, ſiue ea illud antecedant, ſiue ſequantur. Quam ſententiam tuentur. Sotus 4. d. 27. q. 2. ar. 5. Mai. 4. d. 27. q. 5. ad 2. Ricar. 4. d. 27. ar. 3. q. 4. Angel. ſponſalia nu 40. & citat Ioann. Andr. in c. de illis, de deſponſat. impub. Sic Calder. ſic Antonius Butrius, vt citat Roſel. impedimentum. 4. num. 4. Tertia ſentētia eſt aſſerentium ſponſalia dirimi ex parte eius, qui votum non fecit, non autem ex parte eius, qui caſtitatem promiſit: aiunt enim liberum eſſe ei, qui non uouit, à fide data in ſponſalibus, recedere, ne ſit ei oneri matrimonium, eo quòd alter, qui votū fecit Caſtitatis, iure non poterit debitum coniugale petere, ac proinde cogetur debitum petere, quoties voluerit vti coniugio, quod abſque onere, & difficultate, non ſit: at is, qui uotum fecit Caſtitatis fidem datam in ſponſalibus ſeruare debet, quia iure cogitur ab Eccleſia in iudicio, aut in religionem ingredi, aut nuptias contrahere. Sic opinantur Paludanus, & Silueſter, locis ſupra citatis. Re vera Sponſalia, iure Canonico, per uotum ſimplex Caſtitatis, non dirimuntur, & hoc eſt, quod docent primæ opinionis auctores. At verò in foro conſcientiæ exiſtimo probabilem eſſe ſententiam, ſponſalia, quæ publice contracta non ſunt, per votum ſimplex continentiæ diſſolui: quod ſecunda opinio ſtatuit. Etenim Caſtitatis votum, eſt egregium virtutis officium, & opus, quod futurarum nuptiarum ſponſio impedire iure, nec debet, nec poteſt: ergo ſiue ſponſalia antecedant, ſiue ſequantur, uoto ſimplici Caſtitatis, aut Religionis, aut ſacri ordinis, meo iudicio dirimuntur, ne promiſſio futuri coniugii meliori præſtantiorique bono aditum intercludat. Hoc tamen intelligimus ea conditione ſi ſponſalia omni alio iuſtitiæ uinculo careant. Nam ſi quis priuatim & clam, alicui puellæ nuptias abſolute promiſerit, eamque violauerit, aut eius famam aliqua ratione læſerit, aut publice cum ea ſponſalia contraxerit: hæc niſi perfecerit, ei graue damnum, & malum dat: eiuſmodi enim obligatio, nec ſimplici caſtitatis, nec Religionis, nec ſacri Ordinis ſuſcipiendi voto diſſoluitur: eo quòd, Deo uota noſtra non placent, ſi æquitatis, aut iuſtitiæ legibus aduerſentur. Cæterū argumenta primæ ſententiæ, contra ſecūdam opinionem, quam ſequor, nihil concludunt. Nam Eccleſia cogit quidē ſponſalia perfici, quando in Iudicio conſtat ea eſſe contracta, & de uoto ſimplici Caſtitatis nihil compertum habet. Item, quia in iudicio agitur ſecundùm Canones, & iura, & in iure ſponſalia non dirimuntur per uotum ſimplex caſtitatis, niſi per ingreſſum in religionem: & ideo Eccleſia in iudicio non diſſoluit ſponſalia, per votum ſimplex caſtitatis ſubſequens, vel præcedens, niſi is, qui uouit, ad religionem tranſeat: quòd ſi neutrum eorum conſtet, non ſimpliciter cogit ſponſalia impleri, ſed aut ea perfici, aut Religionem eligi, ne alter, cui fuerant nuptiæ promiſſæ, detrimenti aliquid contrahat. Nos tamen vti diximus, de eo euentu loquimur, quo priuatim, & clam futuræ nuptiæ puellæ ſimpliciter promittuntur. Deinde, non eſt idem iuris in uoto ſolemni, quod in ſimplici: nam ſolemne dirimit nuptias, ſi ſequantur, ſola Eccleſiæ inſtitutione; at uerò præcedentes diſſoluere nequit, cum Eccleſia ad id ius, & poteſtatem non habeat. Cæterùm ſimplex uotum caſtitatis per ſe vim habet ſponſalia ſoluendi, ſiue præcedant, ſiue ſequantur, ne futurarum nuptiarum ſimplex, & nuda promiſſio nos à meliori, & maiori bono prohibeat. Et miror quoſdam iuniores aſſerere ſecundam ſententiam eſſe periculoſam: quum eam aperte ſequatur S. Th. in additionibus, ad tertiā, quæſtione 53. articulo primo, ad primum: & poſt eum ſequantur ipſam Ricardus, Angelus, Antonius Butrius, Gaſpar Calderinus, Sotus, & Maior. & eam eſſe probabiliorem ſcribit Petrus Ledeſma. de matrimo. quæſtione 42 articulo tertio.

Vndecimò quæritur, An qui virginitatem vouit, Caſtitatem ſimpliciter vouiſſe cenſeatur? id eſt, An votum Virginitatis ſit idem, quod votum Caſtitatis. Quidam id negant, quia qui Caſtitatem ſimpliciter vouet, hoc ipſo promittit nunquam ſe rem coniugalem, aut etiam veneream cum alio habiturum: qui verò Virginitatem vouet, corporis integritatem tantummodo pollicetur, quã ſeruat ſi omnem primum coniugalem congreſſum, & venereum itidẽ concubitum deuitat; is enim vere, & propriè videtur virgo, ſicut innocens quoque is dicitur, qui nullum peccatum contraxit. Aliorum eſt ſententia Virginitatis votum prorſus ex mente, & animo eius, qui vouit iudicari debere. Aut enim eam aliquis promittit habens in animo nunquã, vel maritali, vel venereo complexu cum alio iungi, & hoc eſt, ac dicitur votum ſimpliciter Caſtitatis; aut tantùm à primo ſe concubitu, ſiue coniugali, ſiue venereo extra coniugium continere, & hoc non eſt idem votum, quod Caſtitatis, minus enim continet: & propterea, qui vouet abſolutè Caſtitatem votum violat, quoties cum fœmina rem habet: qui verò Virginitatem eo modo, quo diximus, vouet, peccat quidem cum ad fœminam primum accedit; B amiſſa verò iam ſemel corporis integritate, nullo ampliùs voti nexu tenetur. Mihi tamen magis probatur S. Thomæ 2.2.q. 88.ar.3.ad 2 ſententia, vbi docet votum Virginitatis idem eſſe, quod Caſtitatis. Idem dicit Caietanus, eo loco, & Sot. lib.7.de iuſt.q.2.ar.1.circa argumentum.3. Nauarr. in Manua c.12.nu 43. At enim S. Th. eum qui Virginitatẽ vouit, ea ſemel amiſſa adſtringi ad Caſtitatem ſeruandam: quod non diceret proculdubio, niſi putaret, in voto Virginitatis contineri ſimpliciter votum Caſtitatis. Quare mea quidem ſententia, votum Virginitatis accipere poſſumus ſimpliciter, & per ſe, & hoc continet votum Caſtitatis, & hoc eſt, quod voluit S. Thomas: aut accipimus iuxta mentem, & voluntatem vouentis, & hoc votum Virginitatis poteſt à voto Caſtitatis diſtingui. Virgo enim poteſt virginitatem polliceri, in animo tantummodo habens ſui corporis integritatem ſeruare, ſiue à primo venereo congreſſu abſtinere: & nihil ampliùs. Et ideo ſupra diximus, virginitatis votum eſſe per ſe Romano Pontifici reſeruatum, quoniam per ſe, & re ipſa, eſt idem, quod votum caſtitatis, licet ex accidenti, nimirum ex animo, & voluntate vouen- C tis, poſſit eſſe votum non totiùs, & integræ Caſtitatis, ſed partis duntaxat, hoc eſt, certæ cuiuſdam continentiæ. Sic Caietanus in 2.2.q.88 ar.3. circa reſponſionem S. Thomæ ad 2. & Nauarr. in Man. cap.12. nu 43. verſic. Decimo quarto peccat.

De ſimplici Religionis voto.

Cap. XXII.

NOn eſt ignorandum ſimplex Religionis votum dupliciter fieri poſſe: Aut enim in futurum confertur, vt cum quis vouet ſe Religioſæ vitæ inſtitutum ſuſcepturum: & huiuſmodi votum Monachum, aut Religioſum non efficit, eo quod ſolùm ſit futuræ Religionis ſponſio. Sicut enim cum Titius puellæ futuras nuptias pollicetur, non eo ipſo, eam in matrimonium ducit: ſic etiam cum quis Deo in Re- D ligionem ſe ingreſſurum promittit, non hoc ipſo Religioni ſe tradit, ac mancipat. Aut votum Religionis in præſens confertur, vt cum vouet quis Caſtitatem, paupertatem, & obedientiam in certa aliqua Religione, ſed Religionis profeſſionem non facit. Primum votum eſt Religionis futuræ promiſſio, ſecundum, eo quòd in præſens, non in futurum confertur, eſt Religioſæ vitæ præſentis ſponſio. In præſentia igitur ſolùm agemus de primo Religionis voto, poſtea verò de ſecundo.

Primò quæritur, quid facere debeat is, qui ſimplex Religionis votum emiſit? Reſpondeo, aut is vouit Religionẽ in vniuerſum, vel certæ alicuius Religionis inſtitutum, vel in certum Religioſorum domicilium ingreſſum. Si primùm, debet ſi in vna earum Religionum non admittitur, aliam adire: in quo nemo diſſentit, vt docent S. Th. 2.2.q.88. a.3. ad 2. & q 189.a.3.ad 2. Silu. religio.2 q.15 Ricar.4.d.38.a.8.q.3. Angel. votum.3 q.10 Si verò certæ alicuius Religionis inſtitutum vouerit videlicet Dominicanorum, vel Fran- A ciſcanorum, illud ſolummodo petere, & amplecti debet, cuius ſi fuerit repulſam paſſus, voti vinculo liber, & ſolutus eſt, vt ait S. Tho. ibidem, & Silu. loco citato, & Angel. ſimiliter. In quo etiam omnes conſentiunt. Si autem ingreſſurũ in certum Religioſorum domicilium Deo ſpoponderit, in illud non admiſſus, ſolutus eſt voto: quod expreſſim docent cum S. Thoma. Sotus lib.7.de iuſt.q 2 a.1.ad 3. item Nauar. in Man. c 12 nu 48. Cai. 2 2.q.88 ar 3. Silueſter religio.2 q.16. Quæres, ſi Titius Religionem generatim vouerit, debet ne finitima tantùm Religioſorum cœnobia adire, ac petere, vt admittatur, an verò etiam alia extra Prouinciam, & regionem conſtituta. V. G. Hiſpanus quiſpiam vel Gallus vouit generaliter Religionem, nec tamen Hiſpani, vel Galli Religioſi eum volunt admittere. Quæritur, an debeat Italiam adire, vt in aliquem Religioſorum conuentum admittatur? Nauarrus reſpondet in Man. cap. 12 n.48. & Conſil. 2. nu. 3. de voto. Si Religionem vouit, & nihil expreſſe, vel tacitè, quod ad loca pertinet, reſtrinxit, a finitimis Religioſis non admiſſus, debet ſe ad remotiores etiam externos conferre, ſi probabiliter crediderit ab illis admit- B tendum fore: quod ſi tacitè ſolummodo vouit ſuæ regionis, Prouinciæ, nationis, vel linguæ Religioſorum inſtitutũ voti vinculo non cogitur externas nationes exquirere, ac pro ſe Nauarrus, Caietanum citat 2.2.q.88.a.3.§. in eadem reſponſione dubium occurrit.

Mihi verò probabilius videtur, quod tradiderunt. Sot. li. 7. de iuſt. q 2.ar.1.ad 3 Silu. Religio 2.q.16. Angel. votum. 3.q.10. ſi is, qui vouit, in animo habuit ſe Deo obligare, vt ad Religiones etiam extra ſuam Prouinciam ſitas adire, ac præſtare deberet: at ſi eius animus fuit, tantummodo obligare ſe, vt finitima Religioſorum domicilia, & Collegia perluſtraret, nõ debet petere externa. Quod ſi dubitetur quænam fuerit eius mens, & voluntas, ſolum debet finitima explorare, quia nihil de remotioribus extra Prouinciam ſitis cogitauit, quæ ſi in memoriam veniſſent, probabiliter illa à voti obligatione excluſiſſet. Adde, quod fere vſu venit, vt nemo voueat ſe ingreſſurum in Religioſorum ordinem, à ſua Prouincia, & natione diſtantem: præſertim ſi fœminæ ſint, quæ vouent, aut ætatis teneræ, & delicatæ adoleſcentuli. Poſtremò, quia alioqui totum Chriſtianorum orbem C quis perluſtrare, & peragrare deberet.

Secundò quæritur, Quot Religioſorum familias is, qui vouit, explorare, aut cœnobia adire debeat, vt ſe ab eis admittendum curet? Reſpondeo, ſi Religionem vouit generatim, ſatis eſt ſi quinque, vel ſex diuerſi inſtituti ordines in ſua Prouincia conſtitutos exquirat. Quòd ſi certi inſtituti, nimirũ Dominicam, vel Franciſcam Religionem voueat, ſufficit, ſi quinque, vel ſex Dominicanæ, vel Franciſcanæ familiæ exploret domicilia. Quòd ſi in nullum Collegiũ recipiatur, probabiliter credere poteſt ſe a cæteris quoque excluſum iri. Ita Sot. lib.7 de iuſt.q. 2.a.1.ad 3. Quæres, ſi Prouincialem, aut generalem Præpoſitum adierit, nec ab eo in Religioſorum ordinem admittatur, ſolutus ne voto cenſebitur? Nauarrus reſpondet Conſil. ſecundo num. 3. de voto, eum minime a voti vinculo liberari, niſi Prouincialis, aut Generalis Præpoſitus præceperit Monaſteriorũ Præfectis, ne eum in ſuas familias cooptent. Id colligit, quia iure communi, Monachi admiſſio ad Præfectum cœnobii ex conſenſu totiùs Collegii pertinet: ergo non ſufficit, ſi Prouincialis, aut Generalis Præpoſitus eum excludit, D cum penes Monaſteria ſit admittendi liberum ius, & poteſtas. Sotus tamen loco citato, inſinuat, eiuſmodi vouentem ſolutum eſſe voto, ſi a Prouinciali, vel Generali Præpoſito fuerit repulſus. Cum iure tamen, Nauarri ſententia magis congruere uidetur. Sotum autem de eo locutum exiſtimo, qui à Prouinciali, vel Generali Præpoſito repellitur, penes quos eſt totum ius admittendi, & creandi Monachos, ſiue Religioſos: aut in eo caſu, quo Prouincialis, vel Generalis cœnobiorum Præfectis imperat, ne aliquos in Religionis ordinem recipiant.

Tertiò quæritur, Si is qui vouit Religionem in vniuerſum, nullibi recipiatur? nunquid ratione voti ad aliquid faciendum compellitur? Innocentius in cap. porrectum, de regularibus, ſenſit teſte Nauarro in Manua. cap 12. nu. 48. eum debere ſe Epiſcopo offerre, vt ei ſubiectus iuxta id regulæ inſtitutum viuat, quod ille præſcripſerit, vt quomodo poteſt, votum exoluat, nec iure poſſe matrimoniũ contrahere quamuis ſi contrahat, ſit matrimoniũ ratũ, & firmũ. Non ſic debetur ſecularis Nau. ſent. Innoc. nõ enim Inno-

effectiue loquitur de eo, qui promittit futurũ in religionem ingreſſum, vt putauit Nauarrus, ſed de eo, qui in manibus, vt ait Innocentius, alicuius Clerici vouet caſtitatem, paupertatem, & obedientiam perpetuam, & nõ vouet certam aliquam religionis regulam approbatam. Idem etiam ſenſit Hoſtienſis in cap. Porrectum, citato. Cæterum hæc etiã ſententia communi conſenſu tenetur, vt conſtat ex Antonio, & Abbate in eo cap. Porrectum, videlicet in hoc ſenſu, eum, qui ita vouerit, religioſum non fieri. Et multò minus, ſi ſolùm vouerit futurum in religionem ingreſſum: eo quòd ſimplex votum futuræ Religionis in vniuerſum quis tacita conditione facit, ſi alicubi in Religioſorum ordinem recipiatur. Deinde, in voto Religionis futuræ generatim facto non continetur Caſtitas, aut obedientia, niſi impleta conditione, quæ tacite ſubeſt, ſcilicet ſi vſpiam admittatur.

Quartò quæritur: Quid præſtare debeat, ſi Titius, aut ſimpliciter in vniuerſum Religionem, aut certi inſtituti regulam promiſerit, animo, & voluntate eam profitendi, & ad ſacros Ordines conſcendendi, & in Religionis Ordinem cooptetur tanquam laicus abſque vlla ſpe ad ſacros Ordines aſcendendi? Reſpondet Sotus loco citato. Si verè ſe voto Religionis adſtrinxerit animo, & volũtate ad ſacros Ordines perueniendi, cogendus non eſt Religionẽ ſuſcipere, ſi tandem, vt laicus recipiatur in Ordinem, quoniam votum vltra vouentis animum ſeſe nequaquam extendit, ac fundit: ſecus verò eſt, ſi abſolutè, & ſimpliciter Religionem promiſerit. Sed, quid ſi Religionem vouit, nihil prorſus cogitans, ſitne in Religione Laicorum ſtatus diſtinctus, ab ſtatu, vel gradu Sacerdotum: & non admittatur, niſi in gradum, & ordinem Laicorum? Reſpondeo, diſtingui oportere: aut enim ijs dotibus, & conditionibus præditus eſt, quales conueniunt ijs, qui tempore debito ſacris Ordinibus initiantur. Verbi gratia, ſi ſit iuuenis nobili genere natus, vel aliqua alia animi dote conſpicuus, Dialecticæ, Philoſophiæ, Rhetoricæ, Grammaticæ, aut aliarũ liberalium artium peritus: & hic, ſi non admittatur, niſi tanquam Laicus, a voti vinculo liber eſt, quoniam probabiliter iudicari poteſt, ſi tale quid, dum vouit, ei in mentem veniſſet, votum eum minimè fuiſſe facturum. Aut his omnibus conditionibus, quæ proxime memoraui, caret, & tũc voti lege, aut nexu tenetur, etiamſi admittatur tanquam Laicus, quoniam abſolutè, & ſimpliciter futurum in Religionem ingreſſum promiſit. Deinde quæres, ſi vouit credens ſe ad ſacros Ordines promouendum, & non recipiatur in Religionem, vt qui nullam artem mechanicam calleat, eamne addiſcere debet? Reſpondeo cum Soto loco citato, ad hæc, & alia ſimilia addiſcenda, vi, & ratione voti minimè adſtringi, ſi dum vouerat horum impedimentorum non meminerat.

Quintò quæritur, Quid dicendum eſt, ſi Titius in certum Religionis inſtitutum futurum ingreſſum vouerit, & ſemel eam Religionem petens paſſus fuerit repulſam, & deinde Religioſi eum volunt admittere, an voto teneatur? Reſpondeo ita diſtinguendo: Aut quando petit certo aliquo ad tempus impedimento tenetur, quo minus admittatur, vt quia morbo laborat, & hic non eſt à voti vinculo ſolutus, ac liber, cum probabiliter videatur excluſus ob ſolum impedimentum ad tempus: Aut nihil habet, quo impediatur, & hic ſemel repulſus non amplius voti vinculo tenetur obſtrictus, cum ei ſatis ſit, ſi quando petiit, admiſſus, & receptus non fuit; alioqui enim toto vitæ tempore ancipiti, & ſuſpenſo animo teneretur.

Sexto quæritur de eo, Qui vouit ſe ad Religionem relicto ſæculo tranſiturum, an vi voti non ſolùm Religionem capeſſere, & ſe religioſi tyrocinij experimentis exercere cogatur, ſed etiam debeat in Religione perpetuo perſeuerare, & in ea ſolemnem profeſſionem emittere? Reſpondeo, eum ad ingrediendum in Monaſterium adſtringi, experiendumque, ac tentandum, ſit ne in rem ſuam eiuſmodi vita, an ſecus. Non autem vi voti compellitur perpetuo in religione perſiſtere. Sic Sanctus Thomas 2. 2. q. 189. artic. 4. Ricardus 4. diſt. 38. art. 8. quæſt. Silu. religio. 2. quæſtio. 19. Angel. votum 3 quæſt. 18. Nauar. in Manuali, cap. 12. n. 47. Sotus lib. 7 de iuſt. quæſt. 2. art. 1. ad 3. Palud. 4. diſt. 38. q. 4. art. 1. concluſ. 2.

Quæres, quid ſit dicendum, ſi promiſit ſe Religionẽ ingreſſurum non voluntate perſeuerandi, nec eam profitendi, nec experiẽdi, expediat, ne ſibi, an non; ſed ſtatim ab ea recedendi. Reſpondeo cum Paludano 4. diſtinct. 38. q. 4.

A art. 1. concluſ. 1. Maiore 4 diſt. 38. q. 2 §. Dubitatur. ad finẽ. Soto, Ricar. Silueſt. Angelo locis ſupra citatis. Huiuſmodi votum poſſe dupliciter fieri: aut enim vouet quis ſe in Religionem ingreſſurum, & ſtatim receſſurum ab ea, & hoc votum vanum eſt, quia vouet exiturum ſe a Religione. aut vouet ſe ingreſſurum, non tamen vouet ſe ſtatim exiturũ: habet tamen in animo à Religione ſtatim exire, & recedere: & hic teſte S. Thoma 2. 2. q. 189. art. 4 ad 3 votum non implet, ſi ſtatim a Religione recedat: ſed vi voti facti debet voluntatem mutare, & experiri, num ſibi religioſæ vitæ inſtitutum conueniat. Sic etiam Ricar. Silueſt. Angel. locis ſupra citatis.

Si quæras, An is tuta, & ſalua conſcientia intra Monaſticæ probationis tempus ad priorem vitæ ſtatum redeat, eo quòd ſibi gratum non ſit Monaſticæ vitæ inſtitutum? Reſpondeo, id eſſe licitum facere, quæ fuit Nauarri ſententia loco citato: quamuis Caietanus 2. 2. q. 189. art. 4. ſentire videatur neceſſariam eſſe cauſam iuſtam, atque legitimã, ob quam ipſi diſpliceat eiuſmodi vita religioſa. Certe meo iudicio, ſi abſque vlla cauſa recedat, peccatum quidẽ eſſe
B poteſt in eo, quod temere, & quadam animi leuitate ab eo, quod cœpit, vitæ inſtituto deſiſtat, ſed contra votum minimè delinquit, cum ſecũdùm iura, probationis tempus ſit liberum.

Quæres inſuper, An ſi abſque vllis probationis experimentis recedat, voto ſatisfaciat. Reſpondeo, vt dixi, minime, quoniam vi voti antea facti experiri debet, an e re ſua ſit Religioſum inſtitutum, quamuis nullo ſe voto obligauerit, quo debeat perſeuerare in Religione, aut eam ſolemni ritu, & ceremonijs profiteri. Ita Caietanus, & Silueſter ex S. Thoma.

Demum quæres, Quid amplius præſtare debeat is, qui ex voto Religionis antea facto in eam ingreditur, quam qui ingreditur abſque vllo Religionis voto? Caietanus loco citato, ait, primum illum vi, & ratione voti ad experiendum compelli, ſibi ne Religioſa vita conducat, nec ipſi fas eſſe eam ſine iuſta cauſa deſerere. Alterum verò nequaquam adſtringi ad probationis experimenta, nec peccare ſaltem grauiter, ſi abſque debita cauſa receſſerit. Sed videtur mihi commodiùs reſponderi poſſe: Primum
C quoque, ſi intra probationis tempus, Monaſticam uitam expertus ab ea defecerit ad priorem reuerſus, contra votum non facere, ſi Religionis inſtitutum minime ipſi probetur, & ſatis eſſe, ſi ſibi diſpliceat id uitæ genus, tanquam minus gratum ſibi, uel tanquam incommodum, aut aſperum, & durum, quamuis nulla alia iuſta cauſa, & legitima moueatur, niſi ſimul etiam vouerit nõ ſe ab incœpta probatione receſſurum abſque iuſta, & debita cauſa. Nam, vt colligitur ex cap Ad Apoſtolicam. de regularibus. & c. 1. & 2. de regularib. in 6. annus probationis iure conceditur, vt quis experiatur; ita tamen, vt ſua ſponte, & uolũtate poſſit a Religione recedere.

Septimò quæritur, Quid ſit dicendum, ſi Titius uouerit non ſolùm ſe in Religionem ingreſſurum, ſed etiam futurum ſe Religioſum, an ingreſſus in eam, debeat ſolemnẽ profeſſionem emittere. Caietanus 2. 2. q. 189. art. 4. plus æquo in hac quæſtione diſtinguit. Aut enim, inquit, Titius uouet ingreſſum in Religionem, & ſufficit, ſi ad tempus eam experiatur: Aut uouet ſic, Religioſus efficiar: & idem, inquit, iuris eſt in hoc, atque in illo; ſatis enim eſt, ſi
D Religionem exploret, ac probet. Aut uouet hunc in modum, Ero Religioſus; & hic, ait Caietanus, Religionẽ profiteri debet: quoniam abſque profeſſione nemo Religioſus eſt. Ergo perinde eſt, ac ſi uoueret ſic, Religionem ſolemni uoto profitebor. Sed vere Sotus lib. 7. de iuſt. quæſt. 2. art. 1. ad 3. dixit, diſtingui hæc quidem ſubtiliter, ſed non bene. Quare idem eſt uotum, Fiam Religioſus, quod, ero Religioſus: ac ſufficit, ſi ſecundùm iura probationis experimenta fecerit.

Octauò quæritur, An ſi Titius vouerit ſe ſolemnem Religionis profeſſionem emiſſurum, debeat profiteri, aut perſeuerare; an verò ſatis ſit, ſi in eam ingredi, & experiri Monaſticæ vitæ regulam, rationem, & formam? Duæ ſunt opiniones: Prima docet eum ſolùm adſtringi ad ſeſe in Monaſtica probatione exercendum, donec tandem didicerit ſibi minimè congruere eam uiuendi normam, & regulam. Ita Sotus loco citato, eo argumento ductus, quod quamuis Titius promiſerit ſe perſeueraturum, votum intelligi debet ſecundùm Canones, & iura ſeruandum: at iura probationis tempus conſtituerunt; ergo Titius ad experiẽtia

tantum.

tantummodo probationis ipſo iure compellitur. Secunda opinio tradit vi voti Titium obligari ad Religionem ſolemni voto profitendam, vel ad perſeuerandum in Religione. Ita S. Thomas 2.2.q.189.art.4. Caiet. ibidem. Silu. religio.2.q.19. Nauar. in Man. cap.12.num.43. quæ opinio eſt veriſſima: quoniam Titius duo promiſit, nimirum ingreſſum in Religionem, & profeſſionem, ſiue perſeuerantiam in ea, quod eſt idem, ergo non ſatis eſt, ſi alterum tantummodo præſtet. Deinde, qui vouet ſe in Religione perſeueraturum, aut ſe in ea profeſſionem emiſſurum, eo ipſo cedit iuri, quod ſibi Monaſticæ probationis tempus concedit: nam iura, quæ id temporis tribuerunt, intelliguntur ſub ea conditione tacita, ſi quis eo beneficio vti velit.

Nonò quæritur, Quid dicendum eſt, ſi Titius vouerit ſe ingreſſurum in Religionem, & culpa ſua ei denegatur ingreſſus; quippe, qui aliquid fecerit eo animo, vt non admittatur, num voti obligatione teneatur? Reſpōdeo, eum teneri, & ſuo voto minimè ſatisfacere, niſi abſque dolo, & mendacio eam petierit diligenter. Si roges, an voto Religionis adſtrictus, cum eam petit, patefacere debeat ſe Deo Religionem vouiſſe? Reſpondeo, eum minime ad id eſſe compellendum: ſatis eſſe, ſi ſe admittendum curet, nam ſolùm vouit ingreſſum in Religionem, nec vnquam ſe id voti patefacturum promiſit. Votum autem eiuſmodi ita intelligitur, ſi me Religio velit admittere. Sed quid ſi in Religionem receptus, dum tanquam Nouitius probationis experimentis exercetur, ſua quoque culpa excluditur, an voto ſuo ſatisfaciat? Reſpondeo, eum voto ſuo ſatisfeciſſe, quia tantummodo vi, & ratione voti cogitur in Religionem ingredi, & experiri, an ea ſibi probetur, & placeat, an ſecus.

Decimò quæritur, Quid dicendum eſt, ſi Titius vouit ſub disiunctione ſe Franciſcanorum inſtitutum ſuſcepturum, vel in certa hoſpitali domo egentibus inſeruiturum, an ſi ei denegetur in Franciſcanam familiam ingreſſus, debeat in hoſpitali domo inſeruire? Reſpondeo, debere; quoniam qui duo disiunctim promittit, debet alterutrum præſtare. Cap. In alternatiuis, De regulis iuris in 6. habetur: In alternatiuis debitoris eſt electio, & ſufficit alterum impleri. Et L. In eo, quod plus eſt ff. De regulis iuris, dicitur: Vbi verba coniuncta non ſunt, ſufficit alterutrum eſſe factum. Veluti ſi quis promiſerit dotem, vel æſtimationem eius, ſatis eſt, ſi alterum præſtet.

Vndecimò quæritur, Quid dicendum eſt, cum Titius morbo laborans hæc verba ex animo protulit; Votum facio volendi Religionem ingredi, aut nolendi amplius extra Monaſterium viuere, an voto teneatur? Reſpondeo, ſicut aliud eſt in arborem aſcendere, & aliud velle aſcendere, vt docet Gloſſa in L. In vendendis. C. de contrahen. empt. & vendit. & aliud eſt vendere, aut donare, quam velle vendere, aut velle donare, aliud contrahere matrimonium, quam velle contrahere, vt annotatur in cap. Ex parte, De ſponſalibus. Sic etiam aliud eſt vouere Religionem, atque velle vouere alicui aliud eſt iurare, atque velle iurare: & in Sacerdote aliud eſt conſecrare ſanctiſſimū Chriſti corpus, aliud velle conſecrare, aliud a peccatis abſoluere, aliud velle abſoluere. Vnde is, qui votum fecit volendi Religionem, nō quidem vouit Religionem, ſed vouit ſe aliquando in animo habiturum Religionem ſuſcipere; & proinde, niſi eiuſmodi votum commutandum, relaxā dumve curet, debet aliquando velle Religionem capeſſere. Sed quid ſi ita promiſit, votueo extra Monaſterium non moriturum? Reſpondeo, tacitè his verbis Religionis votum cōtineri; perindeque eſſe, ac ſi vouerit ſe Religioſum futurum.

Sic Nauar. conſ. 10. de votis.

Duodecimò quæritur, An ſi Titius ſe ſuſcepturum, arctiorem Religionem vouerit, tuta conſcientia laxiorem petat, & in eam ingrediatur? Reſpondeo ex communi ſententia, quam habet S. Thomas 2.2.q.189. artic.8. ad 3. & Angel. votum 3.q.16. Silu. votum 4.q.3. dicto.6. id eum facere iure non poſſe, niſi forte ea religio Pontificium nacta fuerit priuilegium, ut tali voto adſtrictos poſſit admittere, quæ communis ſententia colligitur ex cap. Qui poſt votum, de regularib. in 6. ubi dicitur: Qui poſt uotum à ſe de certa Religione intranda emiſſum, Religionem aliam, etiam laxiorem ingreditur, & profitetur in ipſa, poteſt, voto non obſtante priori, cui tanquam ſimplici per ſecundum ſolemne noſcitur derogatum, manere licitè in eadem: pro voto tamen non completo erit eidem pœnitentia imponenda. Hæc ibi: Vbi duo dicuntur: Vnum, pœnitentiam eſſe ei imponendam, quia peccauit primo voto arctioris Religionis poſthabito, laxiorem capeſſens: quod quidem ea quoque ratione concluditur, quia minus præſtat, ac ſoluit, quam promiſerat. Alterum eſt eum, qui arctiorem, & duriorem Religionem promiſerat, ſi laxiorem ſolemni voto fuerit profeſſus, voti primi vinculo liberari, ac ſolui; quoniam per profeſſionem tradit ſe quis Religioni, ita vt in ipſum Religio ſibi ius acquirat. Vnde quādiu laxiorem non profitetur, debet ſe ad arctiorem conferre. Si roges, an ſi Religioſus religionem laxiorem profeſſus vouerat ſe tranſiturum ad arctiorem, poſſit Superior huiuſmodi votum relaxare, quamuis nequeat irritum facere, vt ſupra iam dixi. Reſpondeo, poſſe, ſi iuſta, & legitima cauſa ſubſit, quam ſemper requirit voti relaxatio, ſiue abſolutio. Sotus lib. de iuſt. q.4. art.3. poſt concluſ.2. Silueſt. votum 4.q.3. dicto.6. Paludani, & Antonini ſententiam ſequutus.

Quæres: Quid ſi poſt votum ſimplex certæ Religionis, in aliam æque arctam ſe quiſpiam receperit? Reſpondeo, id etiam priuata auctoritate fieri non licere: at ſi in ea profeſſio fiat, rata eſt, & firma. Rogabis etiam, an ſi vouerit quis nunquam ſe in arctiorem religionem ingreſſurum, ſubſiſtat, ac valeat eiuſmodi votum? Reſpondeo, minime, quia melius, & maius impedit bonum. Præterea (vt habetur in L. Quæ de tota ff. De rei vendic. & cap. Paſtoralis. §. Item ſi totum, De officio deleg.) Idem iuris eſt de parte, quod de toto: ſed votum nunquam in religionē ingrediendi irritum eſt, & inane; ergo nec ratum eſt, nec firmum votum, quo quis pollicetur ſe nunquam ſuſcepturum religionem arctiorem.

Nauar. conſil. 74. de voto.

Deinde quæres, quid dicendum ſit, cum Titius vouit Dominicanum inſtitutum, poſtea verò admiſſus eſt in aliud minus arctum, aut etiam æque ſeuerum, & durum, putans bona fide id ſibi licere facere; an debeat ad Dominicani inſtituti familiam, & Ordinem tranſire? Reſpondeo, debere, quamuis minime fuerit ſecundam religionē profeſſus.

Quæres poſtremò, quid dicere oporteat, ſi Titius idem Dominicanum vouerit inſtitutum, ea conditione, ſi literarum cognitionem, ac ſcientiam ad id ſibi neceſſariam adeptus ut? Reſpondeo, cum votum ſub conditione factum ſit; ea impleta, promiſſum præſtare debere: quando verò per ipſum non ſteterit, quo minus conditio impleatur, liber eſt, & ſolutus à voto. Vt ſi morbo præpeditus nihil operæ, ac laboris in literarum ſtudia conferre, aut ſi eas diſcere nequeat ob ingenij tarditatem.

Decimotertio quæritur, An qui vouit ſe ingreſſurum in religionem, ſi ante ingreſſum in eam, fuerit in Epiſcopum electus, prius ingredi debeat? Nonnulli ſentiunt quidem, quod verum eſt, eum prius ingredi in religionem debere, ut votum perſoluat, ſed id probant rationibus infirmis, videlicet ex cap. Commiſſum, De ſponſalib. vbi iuuenis, qui nuptias puellæ promiſerat, volens ſe in religionem conferre, præcipitur, ut prius contrahat nuptias, & deinde ſi velit, ad religionem aſcendat. Item, qui iurauit ſe ſoluturū vſuras, cogitur eas ſoluere prius; ac deinde conceditur eas repetere cum voluerit: ergo pari ratione, qui vouit religionem, & in Epiſcopum eligitur, debet prius promiſſum præſtare: ſiquidem Monachus iam factus, iure ipſo, poteſt ad Pontificiam proueheri dignitatem. Alij has rationes, & argumenta confutant. Primùm enim iuuenis ille præcepto, ac iure cōpellebatur nuptias cōtrahere, quia nondum certò decreuerat ſe ad religionem recipere, & ideo puellæ data ultra promiſſum tempus differebatur. Deinde, quod ad ſecundum attinet, vſuræ interpoſito iureiurando promiſſæ, ſolui debent, vt iura ipſa decernunt, quia iuſiurandum ſeruandum eſt, quando abſque ullo peccato præſtari, & impleri poteſt, quod iurando promittimus. At uero, qui religionem uouit, & in Epiſcopum electus ſuum aſſenſum accommodat, non uidetur uotum uiolare, ſi ad religionem non tranſeat, eo quod ſit ad perfectiorem uitæ ſtatum electus. Quidam alij dicunt eum iure non cogi religionem capeſſere. Primò, quia Epiſcopus eſt in perfectiori uitæ ſtatu, quam religioſus, nec licet alicui ab altiori uitæ ſtatu deſcendere. Secundo, quia ob commune Chriſtianorū bonum multi ex religioſis eliguntur, & creantur Epiſcopi. Tertio, quia Epiſcopus ſuam Eccleſiam deſerere iure non poteſt, ut ſe ad religionem conferat. Quartò, ſi quis poſt uotum ſimplex religionis arctioris profeſſionem faciat in

religione

religione laxiori, profeſſio valet. cap. Qui poſt votum. De regularib. in 6. Ergo multo magis, qui poſt votum ſimplex religionis fit Epiſcopus, liber eſt, & ſolutus à voto. Sed dicendum eſt, eum electum Epiſcopum, votum ſuum implere debere; & proinde petere facultatem à Romano Pontifice, qua liceat ei religionem ſuſcipere: ſic enim definitum eſt in cap. Per tuas. de regularibus. Et Pontifex Romanus, vel facultatem concedet, vel eum retinebit, prout Eccleſiæ vtilius futurum eſſe iudicauerit. Argumenta verò oppoſita nihil conficiunt: quoniam licet Epiſcopatus ſit altior, & perfectior, quàm religionis ſtatus, non tamen pugnat cum eo. Licet, quamuis Epiſcopus ſine Romani Pontificis conſenſu ſuam Eccleſiam deſerere, & ad religionem tranſire non poſſit; id tamen poteſt facere ipſius Romani Pontificis permiſſu: quare vt ſuum votum impleat, debet Romanum Pontificem conſulere, cuius erit, vel ei facultatem dare, qua ſuum votum præſtet, vel eum à voti nexu, & vinculo ſoluere. Doctores in c. Per tuas, citato.

De Religioſorum ſtatu in vniuerſum.

Cap. XXIII.

VT quæ de Voto cœpi dicere, perſequar, & omni ex parte inſtitutam a me tractationem expediam, diſcutienda prius mihi hoc loco ſunt, quæcumque ad Monachorum, Canonicorum Regularium, Religioſorũ Mendicantium, & ſanctimonialium fœminarum ſtatum ſpectant: quæ item ad Caſtimoniæ votum, quod tacitè faciunt ij, qui ſacris initiantur ordinibus, pertinent: & quæ attinent ad tria vota, quæ religioſi milites ſolemni ritu ſacram militiam profeſſi emittunt.

Primò, illud in quæſtionẽ venit, Quidnam nomine ſtatus hominum, ſiue perſonarum in Eccleſia intelligatur? Deindè, quæ, & quot, ſtatus ipſe perſonarum depoſcat, vt probè intelligatur, in quonam vitæ ſtatu Monachi, & Religioſi ſint conſtituti. Quod ad primum attinet, Duæ ſunt opiniones, quarum vna tradit, ſtatum hominum, ſeu perſonarum vi, & natura ſua poſtulare firmam quandam, & immobilem obligationem ad aliqua vitæ opera, & munera exequẽda. Ita Sanctus Thomas 2. 2. q. 183. art. 1. Caiet. 2. 2. q. 184. art. 4. Turrecrem. in ſum. lib. 1. cap. 73. Sotus lib. de iuſt. 7. q. 5. art. 1. Vnde tres tantùm S. Thomas perſonarum ſtatus in Eccleſia conſtituit. Epiſcoporum nempe, Religioſorum, & coniugum. Nam Epiſcopus immobili, ac ſolemni vinculo, & nexu, Ordinis, conſecrationis, ac muneris, cui præficitur Eccleſiæ obligatur: Religioſus quoque immobili quadam trium Votorum obligatione ſolemni tenetur obſtrictus. Coniuges etiam ſibi mutuem firma, & perpetua matrimonij coniunctione deuincti obligantur. Altera opinio, ad ſtatum perſonarum, ait, nullam obligationem fixam, & ſtabilem requiri, ſed tantum voluntarium animi propoſitum, quo quis in ea vitæ conditione perſeuerat, quam ſibi delegit, vt certa opera, quoad facere poſſet, obiret. Sic Henric. quodlib. 12. q. 29. ſenſit quibuſdam, quæ mox ſubijciam, argumentis permotus. Quoniam, inquit, in Eccleſia ſunt tres ſtatus hominum, Incipientium, Proficientium, & Perfectorum; & tamen nullus horum in obligatione voto firmata conſiſtit. Et deinde ſtatus Viduarum, Virginum, & aliorum caſtè viuentium, qui tamen omni voti religione, & vinculo ſoluti ſunt. Eſt item ſtatus Clericorum, & Laicorum abſque vlla voti obligatione viuentium. Nec non & Religioſorum ſtatus, & eorum, qui omni voto ſoluti, ac liberi ſunt. Et licet Religioſi voti nexu alligati, adſtrictique ſint; cæteri tamen nulla obligatione extra religionem viuendi tenentur. Similiter eſt ſtatus ſeruorum, & liberorum hominum. Serui quidem mancipij iure perpetuo obſtringuntur; & tamen liberi homines nulla obligatione conſtricti, ſponte ſuas operas alteri locant: ſeſe vendunt; vel aliquo iuris vinculo alteri ſe deuinciunt. Poſtremò, communi ſententia Theologorum receptum eſt, quatuor eſſe humanæ naturæ ſtatus, ſcilicet hominis innocentiæ munere, & dono præditi, aut per peccatum corrupti: aut cæleſtem beatitudinem adepti, aut æterno ſupplicio damnati: nec tamen in horum ſingulis vllus obligationis nexus exiſtit. Hæc argumenta Caietanus loco citato diluere conatur, nec omni tamen ex parte diſſoluit: nam tandem fatetur, vel hos non eſſe verè, & propriè ſtatus hominum, vel S. Thomam non eſſe vniuersè de ſtatibus perſonarum locutũ, ſed de tribus dumtaxat, qui ex Euangelio colligi videntur, nimirum Laborantium in agro, Molentium in mola, Quieſcentium in lecto. Qui laborant in agro, ſunt Epiſcopi Eccleſijs præfecti: Qui molunt in mola, ij ſunt, qui matrimonij vinculo adſtricti tenentur: Qui recumbunt in lecto, ſunt Monachi rerum cæleſtium, & diuinarum contemplatione deditì, & ſacrarum literarum lectionibus, & ſtudijs addicti.

Quicquid ſit de ijs opinionibus, negari non poteſt, quin ſtatus hominum ſiue perſonarum ſit certa quædam vitæ conditio, in qua eſt aliquis conſtitutus ad certum opus, & officium obeundum. Vnde in iure ciuili extat Titulus de ſtatu hominum, quorum alij ſerui, alij liberi: & liberorum alij ingenui, alij libertini dicuntur. Extat & alius Titulus de ijs, qui ſui, vel alieni iuris ſunt, id eſt, de iure, & ſtatu perſonarum, vbi alij homines dicuntur ſui iuris, alij alieni: & hi, vel in dominorum, vel in patrum poteſtate ſunt, ſerui nimirùm, ac filijfamilias. At verò licet aliqui hominum ſtatus nulla obligatione teneantur; Monachorum tamen, & Religioſorum ſtatus non eſt, niſi voti nexu, & lege deuinctus.

Secundò quæritur, An Religioſorum ſtatus vi, & natura ſua firmam voti obligationem poſtulet? Henr. quodlib. 13. q. 14. videtur ſentire, non requirere eam per ſe, ſed iure tantùm ſcripto; cenſet enim per ſe religionis Ordinẽ poſſe conſtitui, in quo nullo votorum vinculo religioſi obligentur; ſed firmo quodam animi propoſito caſtitatem, paupertatem, & obedientiam ſeruent, quoad vnà cum alijs in commune vixerint. Quia tamen ius Canonicum ſanciuit, vt ſine tribus votis nulla religio conſiſteret; ideo cenſet ad Religioſorum ſtatum non per ſe, ſed iure ſcripto trium votorum obligationem requiri. Attamen certa mihi, & indubitata videtur S. Thomæ ſententia loco ſupra citato, à qua cæteri nõ diſſentiunt, religionis ordinem non ſolùm iure ſcripto, ſed etiam per ſe in firma trium votorum obligatione conſiſtere: hoc enim ipſum Religionis vocabulo ſignificari videtur.

Tertiò quæritur, An religio per ſe obligationem ſolemni trium votorum profeſſione firmatam expoſcat? S. Thomas, vt colligitur ex ijs, quæ dicit 2. 2. q. 184. art. 5. & q. 88. artic. 11. & q. 189. art. 2. ad 1. planè, ac perſpicuè docet, ad religionem requiri obligationem ſolemni trium votorum profeſſione munitam, & conſecratam. Id quoque Innocentius, Hoſtienſis, Archidiaconus, Ioan. Andreas, Abbas, ac cæteri omnes Canonici iuris interpretes in Rubrica de regularibus teſtantur: ad quorum ſententiam accedunt Summiſtæ, Angelus, Silueſter, Tabienſis, Armilla in verbo, Religio, ſiue religioſus. Quorum opinio eſt communi conſenſu recepta: aiunt enim religioſum verè, & propriè quenquam non eſſe, niſi ſolemni trium votorum profeſſione deuinctum. Nam in cap. Religioſo, De ſenten. excommun. in textu. § Quamuis, apertè dicitur: Quamuis autem is, qui religionem ingreditur Religioſus cenſeri cum effectu non poſſit, donec ibi tacitè, vel expreſſè profeſſus, & cæt.

Mihi in primis videtur per ſe, & ex ipſa rei natura ad religionem requiri obligationem trium votorum promiſſione confirmatam. Deinde, iure Canonico, communi, & antiquo religioſus non eſt, niſi ſolemni trium votorum profeſſione obligatus, vt conſtat ex cap. Religioſo citato. Olim enim Monachorum, Canonicorum regularium, & poſtea etiam Mendicantium Religioſorum inſtituta duobus tantùm generibus perſonarum conſtabant, Tyronum nempe, hoc eſt, Nouitiorum, & Veteranorum, id eſt, Profeſſorum. Nouitij autem verè, & propriè Religioſi non ſunt: Vnde profeſſi tantummodo iure antiquo communi Religioſi vocabantur. Atque hoc eſt, quod S. Thomas, & cæteri Theologi omnes, & Canonici iuris conſulti, & Summiſtę tradiderunt, religioſum non eſſe, niſi poſt ſolemnem trium votorum profeſſionẽ expreſſe, vel tacitè emiſſam, ſunt enim illi de iure communi, & antiquo locuti. An verò iure nouo Pontificio fieri queat, vt religio in tribus tantum ſimplicibus votis conſiſtat. Et an tria tantùm vota ſimplicia religio per ſe, remoto quolibet ſcripto iure, poſtulet, alterius eſt diſputationis.

Quartò quęritur, In quot, & quibus votis religionis vis, & ſubſtantia conſiſtat? Reſpõdeo, ex communi omnium Theologorum, & Pontificij iuris doctorum, & Summiſtarum ſententia, eam tribus votis conſtare, Paupertatis ſcilicet,

licet, Caſtitatis, & Obedientiæ perpetuæ: quoniam religionis ſtatus eſt quædam hominum cõditio, ad perfectam charitatem conſequendam, curam omnem, operam, & ſtudium in commune conferentium. Solent autem tria, huiuſmodi ſtudium, & conatum impedire. Rerum ſcilicet mundanarum immoderata cupiditas, Mollis ſenſuum libido, & Nimius propriæ voluntatis affectus: quibus malis grauiſſimis occurrimus per Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ vota, dum nos ipſi rebus omnibus abdicamus; à voluptatum illecebris ſenſus noſtros coercemus; denique voluntatem noſtram voluntati alienæ, & arbitrio ſubijcimus. Deinde, Religionis ſtatus, eſt vitæ conditio, qua animi tranquillitas comparatur; qua itidem ſeſe totum homo diuinis obſequijs addicit, ac mancipat. Sed tria ſunt, quæ maximè mentem hominis vexant, turbant, & diſtrahunt; nimirum facultatum, ac bonorum adminiſtratio: Vxoris, liberorum, ac familiæ gubernatio; & immodicus voluntatis appetitus: quæ tria prædictis tribus votis commodè diriguntur, ac temperantur. Adde, quod Deo conſecramus quicquid habemus, opes ſcilicet, ſenſuum voluptates, & propriæ voluntatis affectus. Vnde Chriſtus paupertatem, B & vitæ exemplo, & conſilio docuit, cum dixit: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes. Caſtitatem monuit his verbis: Sunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: poſtea ſubiungit ad eam veluti adhortans, & inuitans: Qui poteſt capere, capiat. Obedientiam verò inſinuauit dicens: [Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.] Cæteræ Religioſæ vitæ aſperitates, & obſeruationes ad hæc tria vota, veluti ad tria capita reducuntur; nimirum, victus mendicatò quæſitus, labor manuum, veſtitus vilis, & abiectus: cibus, ac potus parciſſimus ad paupertatem: vigiliæ autem, abſtinentiæ, ieiunia, ſacci, cilicia, & corporis macerationes ad Caſtitatem: ſacrarum literarum lectio aſſidua, precationes, peregrinationes ad pia, & religioſa loca, & cætera miſericordiæ, & charitatis in proximos officia, ad Obedientiam reuocantur.

Quinto quæritur, An religio Romani Pontificis approbationem requirat? Quæſtionem mouet, quod ex Eccleſiaſticis hiſtorijs conſtat, religiones vſu tantùm fuiſſe ap- C probatas. Nam in primis illis Eccleſiæ temporibus Monachorum inſtituta cœperunt; & tamen nulla Pontificia approbatione conſtabant. Reſpondeo, per ſe quidem, & ex natura rei, ad religionem opus non eſſe expreſſam Romani Pontificis approbationem, cum religioſæ vitæ ratio à Chriſto, vel ab Apoſtolis ſit inſtituta; aut ſaltem exemplo Chriſti, Eliæ, Eliſei, Ioannis Baptiſtæ, & Apoſtolorum fuerit à ſanctiſſimis viris primum ſuſcepta; deinde ab alijs frequentata, & culta. Chriſtus enim in deſerto, in ſolitudinem abditus, ſolitariam Monachorum vitam adumbrauit. Elias in Carmeli montem ſeſe recipiens, & Ioannes adhuc puer montana petens, Eremiticæ vitæ fundamenta iecerunt: Eliſeus, & Prophetæ illi, qui in libris Regum dicuntur filij Prophetarum, Apoſtoli, & primi eorum diſcipuli viam Cœnobitis aperuerunt. Tamen iure Canonico conſtitutum eſt, vt nulla hominum in commune viuentium congregatio, etiam tribus votis adſtricta, pro religione habeatur, niſi Romani Pontificis auctoritate approbetur, vt conſtat ex cap. Ne nimia. De religioſis domibus. & cap. Religionum. De relig. dom. in 6. Quod nouum videri D non debet. Sicut enim Matrimonium Eccleſia minimè inſtituit; & tamen ſancire poteſt, ne viri, & fœminæ ſocietas contracta, matrimonium ſit, niſi certa quadam iuris ſolemni forma ſeruata. Item, iure gentium introducta ſunt teſtamenta, legata, fideicommiſſa, cõtractus, pacta, & promiſſiones, & tamen ciuili iure definiri poteſt, ne rata, & firma habeantur, niſi certa iuris forma præſcripta fiant. Sic etiam religioſæ vitæ rationem, & formam Chriſtus, vel Apoſtoli, vel alij viri ſancti, aut verbo, aut vitæ exẽplo docuere: ſed Eccleſiæ auctoritate decerni poteſt, vt religio non habeatur, niſi Romani Pontificis auctoritate, & teſtimonio confirmetur. In his enim prædictis Ius ſcriptum, ſcilicet ciuile, aut Canonicum, poteſt aliquid amplius poſtulare, quàm quod ipſa ſimplex rei natura depoſcit. Olim ſinguli Epiſcopi congregationes hominum religioſam vitam profitentium ſua auctoritate approbabant: ſed ea approbatio in vniuerſis Chriſtianorum prouincijs vim, & locum iure habere non poterat: at Romani Pontificis auctoritas, qua religioſum aliquod inſtitutum confirmat, & approbat, vbique iure ipſo vim habet. Et ea hominum in commune religioſe viuentium congregatio, quam vt religionem approbat, pro religione in omnibus Chriſtianorum prouincijs haberi iure debet.

Sextò quæritur, Quo modo olim religioſorum inſtituta confirmare Eccleſia conſueuerit ante Romani Pontificis approbationem? Reſpondeo, publica Epiſcoporum auctoritate, aut communi vſu, & more. Nam, vt ex Eccleſiaſticis conſtat hiſtorijs: Virgines, quæ ſeſe Deo dicabãt, ab Epiſcopo conſecratæ velabantur; Vnde extat libellus Tertulliani, de velandis Virginibus. Extat decretum antiquiſſimũ Pij I. nimirum editum anno Domini 147. quod refertur in cap. Virgines. 20. q. 1. de ritu, qui ſeruari debet in Virginibus Deo conſecrandis: quem ritum Ambroſius lib. 4. cap. 17. de inſtitut. Virginis. & Euſebius in vita Conſtantini ad prima Eccleſiæ tempora referunt: quæ in manibus Epiſcoporum votis emiſſis ſeſe Deo conſecrabant, quorum conſenſu cœnobia erigebantur, auctoritate regebantur, magiſterio ducebantur. Regulæ Monaſticæ inſtituti editæ ſunt à Baſilio, Auguſtino, Pachonio, Benedicto: quæ publico Eccleſiæ more, & Epiſcoporum auctoritate primò ſunt approbatæ; deinde Conciliorum decretis, & Romanorum Pontificum ſanctionibus confirmatæ.

Porrò in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cõſtitutum eſt id, quod habetur in cap. Ne nimia. De religioſis domibus, nimirum: Firmiter prohibemus, ne quis de cætero nouam religionem inueniat, ſed quicumque ad religionem conuerti voluerit, vnam de approbatis aſſumat. Similiter qui voluerit religioſam domum de nouo fundare, regulam, & inſtitutionem accipiat de approbatis. Hæc ibi. Idcirco S. Dominicus, & S. Franciſcus cum noua religionum inſtituta vellent ſuſcipere, & condere, Romanum Pontificem adiere, vt eius auctoritate approbarentur. Illis etiam temporibus Carmelitana familia, quæ per plures annos in Oriente floruerat, & ob impia Saracenorum Chriſtiani nominis hoſtium bella ad Occidentem ſeſe contulerat, ab Romanis Pontificibus approbationem ſtuduit impetrare: eandem pariter ab Innocentio IIII. adeptus eſt Auguſtinianorum Ordo: quoniam licet ſub regula Auguſtini per multos antè annos plurimi vixerant, non omnes tamen vni Generali Præpoſito paruerant. Tũc autem omnes in vnum corpus cooptati, & allecti, vnum ſibi caput delegerunt. Quod factum idem Innocẽtius IIII. approbauit. In Concilio Lugdunenſi ſub Gregorio X. decretum ſimiliter eſt (& refertur in cap. Religionum. De religioſis domibus in 6.) in hunc modum: repetita Conſtitutione diſtrictius inhibemus, ne aliquis de cætero nouũ Ordinem, aut religionem inueniat, vel habitum nouæ religionis aſſumat. Cunctas affatim religiones, & Ordines Mendicantes poſt dictum Cõcilium inuentos, qui nullam approbationem Sedis Apoſtolicæ meruerunt, perpetuæ prohibitioni ſubijcimus; & quatenus proceſſerant, reuocamus. Hæc Concilium. Præterea in Hiſpania inſtitutos eſſe militarium religionum Ordines ante Innocentiũ III. literis conſignatum legimus. Nimirum S. Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ, & primi earum religionum auctores, viri generoſi, & nobiles, Romam venerunt, vt ab Romano Pontifice ſuorum Ordinum approbationem, & confirmationem acciperent, eamque ab Alexandro III. impetrarunt: quod probant diplomata Pontificia in ipſis Ordinibus hactenus aſſeruata.

Septimò quæritur, Qua de cauſa ſancitum ſit, ne noua religionum inſtituta in Eccleſiam inducantur ſine Romani Pontificis auctoritate? Reſpondeo, vt conſtat ex his, quæ Abbas Vueſpergenſis in Chronico anni 1212. tradidit (ex quo videntur accepiſſe Guido Carmelitanus, Abbas Tritthemius, & Paulus Aemilius) paulo ante tempora Innocentij III. fuere Vualdenſes hæretici, qui vulgo Pauperes de Lugduno vocabantur, & quidam alij, qui ſeſe Humiliatos nominabant. Hi omnes quoddam Monaſtici inſtituti genus profeſſi fuerant: quos tamen Lucius III. tamquàm hæreticos damnauerat, eo quòd ſuperſtitioſis quibuſdam ritibus, ac cæremonijs viderentur imbuti, videlicet illi Dei verbum in latibulis, & occultis conuentibus plerumque ſeminabant: Eccleſiæ Dei, & Sacerdotio detrahebant. Et cum Pauperes de Lugduno ordãdi nihil proprium ſe poſſidere, nullum certum locum, vel ſedem habere profiterentur, per vicos, & caſtella non ſine offenſione aliorum vagabantur. Tandem apud Romanum Pontificem vnà cum Magiſtro ſuo Bernardo quodam Lugdu-

nenſi

nenſi ciue contenderunt, vt eorum inſtitutum eius auctoritate confirmaretur, ne, quam alij dicti Humiliati à Lucio III. damnationem pertulerant, ipſi quoque perferre cogerentur. Cæterùm Innocentius III. ſuperſtitioſa quædam dogmata iſtis hominibus obiecit, vt quod calceos deſuper præcidebant, & tamen fingebant ſe nudis pedibus incedere. Et cum certas quaſdam cappas religionis cauſa deferrent, comam minimè tondebant. Viri, & mulieres ſimul per vias ambulabant, & plerumque in eodem domicilio commorabantur, immo in eiſdem lectulis quieſcebant interdum: quæ omnia aſſerebant ſe ab Apoſtolis accepiſſe. Et quod à Romano Pontifice ſui inſtituti confirmationem ſæpenumero petitam impetrare nequiuerant, ſchiſma in Eccleſiam induxerunt, ac deindè in hæreſim prolapſi ſunt. Hæc ferè omnia Abbas Vrſpergenſis. Ex quibus elicio, ab Innocentio III. in Concilio Lateranenſi idcirco fuiſſe decretum, ne quis nouæ Religionis inſtitutum fundaret.

Quæres, quo pacto intelligatur, quod prohibet idẽ Pontifex, cum ait: Ne quis de cætero nouam Religionem inueniat? nam ſi eſt Religio, approbationem Pontificiam (B) habet, & inuentor, tanquã præcepti violati reus condemnari non poteſt: ſi non habet, Religio non eſt; ac proinde nullus eſt Religionis inuentor. Caietanus hoc argumentum propoſuit 2.2.q.188.art.2. nec ſatis plenè diſſoluit. Dicendum eſt breuiter cum Gloſſa in cap. Ne nimia. de religioſis domib. Religionem hic appellari eam, quia multi in commune viuunt votis adſtricti, & vni tanquam capiti, & magiſtro ſubiecti ſub certa vitæ regula noua, nulloque Eccleſiæ teſtimonio comprobata.

Octauò quæritur, quo primùm tempore Religioſorum Inſtitutum, regula, & vita cœperint in Eccleſia? Hæretici contendunt Conſtantini Magni temporibus orta fuiſſe, quo ſæculo vixere Antonius, Amon, Serapion, Euagrius, Malchus, Hilarion, Macharius, Pachomius, & alij in Aegypto, Lybia, & Palæſtina: & Baſilius fertur Regulam Monachis ſcripſiſſe; & deinde Auguſtinus Eremitis: & propterea, Athanaſius, Dorotheus, Hieronymus, Theodoretus, & Palladius Monachorum vitas nobis conſignatas literis reliquerunt: Sicut Caſſianus multa de inſtitutis Monachorum memoriæ prodidit. Quidam Catholicorum cenſent (C) Religioſæ vitæ formulam adumbratam fuiſſe in Enos, de quo ſacræ literæ tradiderunt: Iſte cœpit inuocare nomen Domini, hoc eſt, vt ipſi interpretantur, cœpit religioſe, & inculpatè viuere. Quamuis mihi ſimplicior eius loci ſenſus eſſe videatur: Cum cæteri homines à vero Dei cultu per Maiores accepto defeciſſent, hic primus adhibito ſtudio, & diligentia auitam in Deum pietatem, & religionem reuocauit, reſtituit, atque conſeruauit, & eam palam, & publicè ſtuduit retinere. Hebræi tamen verbi ambiguitate permoti, ſic interpretantur. Tunc cœptum eſt nomen Dei violari, & pollui, quoniam Idola, & ſimulacra, tanquam diuinitatis aliquid habentia coli cœperunt, ac proinde Dei nomine appellari. Vnde paraphraſis Chaldaica vertit: Tunc cœperunt filij hominum inuocare in nomine Domini. Alij adumbratam eſſe Religioſorum vitam in Nazaræis teſtantur, qui voto ad tempus obſtricti, ſeuerioris, ac durioris vitæ genus profitebantur, de quibus Scriptura tractat Num. 6. Hieronymus epiſt. 4. & epiſt. 13. eam vitæ rationem ad Eliam, Eliſeum, & filios Prophetarum refert; (D) & alio loco in epiſt. ad Euſtoch. de Virginitate ſcribit Paulum fuiſſe primum Eremitam. Nazianzenus in orat. in S. Baſilium, Chryſoſt. homil. 1. in Marcum. Caſſian. collat. 18. cap. 6. Sozom. lib. 1. hiſt. cap. 12. Iſidor. lib. 2. de diuin. Offic. cap. 15. & alij magni viri Ioannem Baptiſtam tanquam Eremiticæ, ac ſolitariæ vitæ principem, ac parẽtem celebrant. Alij rurſus, cœpiſſe à Marco Euangeliſta vitam Monaſticam in Aegypto commemorant, ſub quo Chriſtiani, teſtibus Euſebio lib. 2. hiſtor. Eccleſ. cap. 17. & Hieron. de Eccleſ. ſcriptor. in vita Marci, Monaſticam, & Religioſam vitam piè, & ſtudioſè colebant. Alij totam hanc viuendi rationem ad Chriſtum Dominum referunt, qui adoleſcenti conſilium dedit: Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me. Alij demùm ad Apoſtolos trahunt, quos aiunt vota Religioſorum emiſiſſe; & idcirco nomine omnium Petrum Chriſto dixiſſe: Ecce nos relinquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Apoſtoli, inquit S. Thomas 2. 2. q. 88. art. 4. ad 3. intelliguntur voniſſe pertinentia ad perfectionis ſtatum, quando Chriſtum relictis omnibus ſunt

Gen. 5.

(A) ſecuti. Quod votum feciſſe Apoſtolos docet Auguſtinus lib. de ciuit. 17. cap. 4. & probat Vualden. lib. de Sacramentalibus. tit. 9. cap. 83. Profectò quicquid Hæretici calumnientur, negandum non eſt, Eliæ, Eliſei, Prophetarum, & Ioannis Baptiſtæ exemplo Religioſam vitam cœpiſſe, in iiſque fuiſſe aliquatenus adumbratam. Deinde Chriſtus Dominus conſilium dediſſe apertè videtur Caſtitatis, Paupertatis, & Obedientiæ, vt ex teſtimonijs, quæ ſupra ex Matthæo retulimus, perſpicuum eſſe poteſt. Ex Cypriani itidem, & Tertulliani ſcriptis manifeſtè colligitur Virgines ſeſe Deo dicare conſueuiſſe. Dionyſius etiam in libro Eccleſiaſticæ Hierarchiæ cap. 6. & 10. apertam facit, & honorificam Monaſtici inſtituti mentionem. Nec eſt, quod hæretici, vna cum Valla, & Eraſmo nobis obijciant, illius libri auctorem non fuiſſe Dionyſium Areopagitam Pauli Apoſtoli diſcipulum, ſed alium quendam Dionyſium: hoc ipſi fingunt, non probant; & ſaltem quiſquis ille fuerit, perantiquus auctor habetur, & Apoſtolorum temporibus videtur fuiſſe vicinus. Neque verò negari poteſt, Eliam, Eliſeum, Ioannem Baptiſtam, Chriſtum Domi- (B) num, Apoſtolos, & eorum diſcipulos Religioſæ vitæ fundamenta ieciſſe; cum Elias montana Carmeli petierit, & ibi vitam duxerit à cæterorum hominum conuictu, & habitatione ſemotus. Monaſtici quoque inſtituti exemplum reliquit Eliſeus, nam Cœnobiticæ uitæ veſtigia poſuit, Prophetarum cœtus inſtituens quaſi communem vitam agentium, qui filij Prophetarum, & Prophetæ in ſcripturis vocantur: filij, inquam, id eſt, diſcipuli inſtar filiorũ à Prophetis edocti: Prophetæ verò, id eſt, more Prophetarum diuinas laudes concinentes, Dei arcana, & occulta myſteria enarrãtes, quaſi quidam diuinorum oraculorum nuncij, & interpretes. Ioannes Baptiſta in Eremum, & ſolitudinem ſecedens, & durioris, aſperioriſque genus vitæ ſecutus, quaſi Monachus quidam vitam duxiſſe cenſetur; & idcirco à Chryſoſtomo, Hieronymo, & alijs Patribus locis citatis, Monachorum princeps appellatur. Chriſtus verò manifeſta Religioſæ vitæ fundamenta conſtituit. Nã in deſertum ſeceſſit, & in eo ad tempus commoratus, ieiunij, & inediæ nobis exemplum reliquit; & deinde per totum vitæ curſum, & verbis, & factis paupertatem, Caſti- (C) tatem, & Obedientiam edocuit. Apoſtoli relictis omnibus ſecuti ſunt Dominum, in quibus etiam Religioſæ vitæ ſtatus non obſcurè eſt adumbratus: quibus ſucceſſere eorum diſcipuli, quorum vt in Actis Apoſtolorum refertur, Erat cor vnum, & anima vna: nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Neque quiſquam egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum. Diuidebatur autem ſingulis, prout cuique opus erat. Hæc ibi. Quæ viuendi ratio veluti quidam cœnobiticæ vitæ typus, & figura fuit. Nec eſt, cur hæretici nobis opponant, in iis omnibus locis nullam fieri trium votorum mentionem. Non enim contra eos nunc non conamur oſtendere Religioſæ vitæ formam omni ex parte perfectam, qualis nunc eſt, in Elia, Eliſeo, Prophetis, Ioanne Baptiſta, ac primis Apoſtolorum diſcipulis præceſſiſſe: ſed tantùm magna ex parte fuiſſe adumbratam, ac veluti delineatam in his, quæ pertinent ad cibum, & potum, veſtitum, habita- (D) tionem, & vitæ cultum, Paupertatem, Obedientiam, & Caſtitatem. Præſertim cum Auguſtinus, ut dixi, apertè dicat Apoſtolos vouiſſe. Quare veriſſimè dixit S. Thomas 2. 2. q. 188. art. 7. omnis Religio à Diſcipulis Chriſti ſumpſit originem exemplo magiſtri. Et ita legimus, in Aethiopia Regis filiam eſſe à Matthæo Domino conſecratam, Theclam à Paulo in Græcia, Romæ Domitillam à Clemente, in Gallia Martham poſt promulgatum Maſſiliæ Euangelium cœnobium extruxiſſe: vbi cum alijs fœminis Deo dicatis religioſè vixit. Et Dionyſius Epiſtolam ſcripſit ad Demophilum Monachũ.

Quaſis

Qualis nam ſit Religioſæ vitæ ſtatus.

Cap. XXIIII.

PRimò quæritur, An religioſæ vitæ conditio, ſit ſtatus perfectionis? Reſpondet S. Thomas 2.2.q.186. art.1. cuius ſententia communi conſenſu eſt recepta, eſſe. Notandum porrò eſt, tunc eſſe rem perfectam, quando cum ſuo fine arctè coniungitur, in eoque conquieſcit: quare tunc homo eſt perfectus, quando cum Deo vinculo charitatis arctiſſimo copulatur. Poteſt autem cum Deo quiſque ſociari, & in hac vita, & in futura: & propterea duplex eſt hominis perfectio: Vna, quam in hac vita conſequi non poteſt, cum ſit alterius vitæ, videlicet cæleſtis, propria, vbi cum Deo homo coniungitur, quàm arctiſſimè poteſt: ita vt ſemper claro, & iucundiſſimo eius aſpectu, & amore ſuauiſſimo perfruatur. Hæc perfectio in perpetua Dei charitate conſiſtit, quæ non ſolùm omnem peccati, tùm leuis, tùm grauis voluntatem excludit, ſed etiam in Dei amore ſemper hæret, & acquieſcit. Altera hominis **B** perfectio eſt, ad quam Dei beneficio in hac vita poſſumus peruenire: & hæc duplex quoque eſt: Vna, quæ ſufficit ad vitam ſempiternam conſequendam, & hæc in Dei amore potiſſimum: deinde etiam in Proximi dilectione cõſiſtit.
Rom.13. Eſt enim dilectio Proximi plenitudo legis, teſte Apoſtolo:
Coloſſ.3. Eſt item charitas vinculum perfectionis, hoc eſt, nexus quidã, qui nos cum Deo perfectè conſociat, vt Chryſoſtomus interpretatur homil.8. in epiſt. ad Coloſſ.3. & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Hæc itaque hominis perfectio poſita eſt in Dei charitate, quę omnem peccati lethalis voluntatem depellit, & vniuerſam legem præſtat, ac implet. Ipſa quidem Dei dilectio eſt vitæ Chriſtianæ perfectio; ſed diuinæ legis obſeruationem poſtulat, quæ quicquid eſt charitati contrarium reſpuit, ſubmouet, expellit, & eijcit: & hæc perfectio poteſt eſſe omnium hominum communis. Altera eſt perfectio, quæ non ſolùm in qualicumque charitate conſiſtit, ſed in ea, quæ conſilia Euangelica obſeruanda, & implenda curat. Et idcirco, qui virginitatem ſeruat, ac retinet, qui Caſtitatem, Obedientiam, Paupertatemúe ſtudioſe, & diligen- **C** ter ſectatur, & colit, meritò dicitur eſſe perfectionis ſtudioſus: hæc enim vitæ ratio comparatione prioris propriè dicitur Chriſtiani hominis perfectio: nam prior illa, vtpotè omnium communis, non ſolet propriè dici vitæ perfectio. Et hoc modo ſumitur perfectio, cum de aliqua vitæ Chriſtianæ conditione quærimus, an ea ſit perfectionis ſtatus, quo nimirum plenæ charitatis officium doceatur, vel addiſcatur.

Ex quo intelligitur, Religioſorum ſtatum, eſſe perfectionis, quoniam, vt capite præcedenti iam dixi, ſtatus hominum, eſt quædam vitæ conditio firma, & immobilis ad aliqua officia, & opera facienda: ſed Religioſi tribus votis adſtricti, & diuina mandata obſeruanda curant, & paupertatem, Caſtitatem, & Obedientiam perpetuam profitentur: Ergo hoc ipſo perfectæ vitæ inſtitutum ſuſcipiunt. At, inquies: Ergo ſi qui nulla Religionis regula adſtricti eiuſmodi vota ſeruent, & colant, erunt quoque illi in ſtatu perfectionis. Reſpondeo, eos perfectionis ſtudioſos eſſe quidem, quod ad eorum perſonã attinet, ſed in ſtatu perfectionis minimè conſtitutos, eo quòd non certum quod- **D** dam, ac peculiare vitæ genus profitentur, quod tria illa, quæ diximus, firmo voti vinculo amplexatur.

Quæres, an omnis, qui eſt perfectus, nimirum charitate præditus, eo ipſo ſit in ſtatu perfectionis: & è contrario, qui eſt in ſtatu perfectionis, ſit perfectus, hoc eſt, charitatis cõpos? Reſpondeo, minimè, quoniam in præſenti perfectio Chriſtianæ vitæ non dicitur ea, quæ in ſola præceptorum obſeruatione conſiſtit, ad quam profani etiam homines aſpirare, & peruenire poſſunt, & qua Monachi, & Religioſi carere queunt: ſed quæ conſiliorum obſeruantiam colit, ſuſcipit, & tenet. Vnde fit, vt Religioſus, quamuis charitatis ſit expers, in ſtatu tamen perfectionis eſſe verè dicatur, quia tribus votis obſtrictus, & aliorum cõſiliorum obſeruationi diligenter intentus, vitæ perfectioni ſtudet. Porrò, qui Religioſus non eſt, licèt conſilia implenda curet, & ſeſe Deo votis obliget, ad ſtatum perfectionis non tranſit, quoniam vitæ genus non mutat, quo perfectionis ſtudium profiteatur. Quare Abbas Moyſes rectè dixit, teſte Caſſiano collat.1. cap.7. Ieiunia, vigiliæ, meditatio ſcriptura- **A** rum, nuditas, ac priuatio omnium facultatum non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt.] Similiter Epiſcopus licet charitate careat, & conſilia non ſeruet, in ſtatu tamen perfectionis eſt, nimirum docendæ. Eſt enim ratione ſui muneris, quo fungitur, vitæ perfectæ magiſter, inſtitutor, præceptor, & Doctor.

Secundò quæritur, An ſtatus Epiſcoporum ſit perfectior ſtatu Religioſorum? Reſpondet S. Thomas 2.2.q.184.a.7. eſſe perfectiorem. Quod ratio ipſa concludit. Sicut enim (teſte Dionyſio) in cæleſti hierarchia, cap.5. Angeli alij alijs ſunt perfectiores, quia nimirum alij alios illuminant, purgant, & perficiunt: ſic in Eccleſiaſtica hierarchia, Epiſcopi ſunt cæteris perfectiores, quoniam eorum eſt illuminare reliquos, purgare, atque perficere. Deinde, Religioſi id vitæ genus ſuſcipiunt, quod perfectioni comparandæ, ſedulò, & diligenter ſtudet: at verò Epiſcoporũ munus eſt Chriſtianæ vitæ perfectionem docere. Vnde Epiſcopi ſunt perfectæ vitæ magiſtri, doctores, & duces. At plus eſt perfectionem docere, quàm ſtudere perfectioni acquirendæ, quod eſt Religioſi inſtituti proprium. Epi- **B** ſcoporum igitur munus eſt quoddam vitæ perfectæ magiſterium. Religioſorum Ordines ſunt diſcendæ perfectionis ſcholæ. Religioſus ſuo muneri, & officio ſatisfacit, ſi vitæ perfectionem diſcat, ſi ad eam aſpiret, ſi ei ſtudeat, Epiſcopus ſuum munus non explet, niſi perfectionem vitæ doceat, ac tradat.

Ex his S. Thomas deducit 2.2.q.184. art.5 duplicem eſſe in hac vita perfectionis ſtatum, vnum Epiſcoporum, alterum Religioſorum: illum eſſe ſtatum perfectionis docendæ, hunc addiſcendæ, & comparandæ: illum docentium, hunc addiſcentium: illum quaſi ducum ad victoriam hortantium, hunc militum pro victoria pugnãtium. Non quòd Epiſcopi ſint perfecti ea perfectione, quæ in præceptorum obſeruatione poſita eſt, ſed quòd eam prouinciam ſuſcipiant, quæ ſtudium, & curam confert ad eã vitæ perfectionem docendam, quæ non ſolùm præcepta, ſed etiam conſilia obſeruare contendit. Hinc fit, vt quãuis ipſi præditi charitate non ſint, in ſtatu tamen perfectionis conſtituti dicantur, quia Eccleſiæ, cui præſunt, ſunt obligati ad eam illuminandam, purgandam, atque perfi- **C** ciendam. Ergo ſi ſuo ritè munere fungi velint, coguntur perfectionem docere: ſicut etiam Religioſi, licet per peccatum a charitate decidant, in ſtatu tamen perfectionis ſunt, quoniam vitæ genus conſectantur tribus votis adſtrictum, quibus conſilia Euangelica profitentur; & proinde ad perfectionem aſpirant, licet eam nondum ſint aſſecuti, procedunt, in dies progrediuntur, quamuis nondum peruenerint, nondum perfectionem attigerint, nondum apprehenderint: ei ſtudent, licet eam nondum comparauerint. Et quamuis charitatem magnam non omnes conſequantur, in ſtatu nihilominus perfectionis eſſe dicuntur, quia ex ſuæ vitæ inſtituto conſilia Euangelica profitẽtur, in his ſe exercent, vt ad omnium tùm conſiliorum, tùm pręceptorum obſeruationem, quoad fieri poteſt, rectà perueniant. Et paulo ante dixi, perfectio Chriſtianæ vitæ in præſentia non intelligitur ea charitas, quæ cum ſola pręceptorum obſeruatione coniungitur, & quæ poteſt eſſe omnium communis, ſed quæ in Euangelicis conſilijs obſeruandis conſiſtit. Quare Religio eſt quædam virtutum palæſtra, pœnitentiæ gymnaſium, charitatis ſchola, perfe- **D** ctæ vitæ inſtrumentum, diuinorum conſiliorum exercitatio, & diſciplina morum, quibus Religioſus enititur, & cõtendit, quam maxime poteſt, ut perfectam omnium conſiliorum obſeruationem attingat, quamuis ad eam non perueniat. Quare Baſilius meritò vitam Monaſticam Aſceticam vocauit, hoc eſt, exercitationi rerum diuinarum, & ſpiritualium addictam.

Tertiò quæritur, an ſtatus Clericorum non quidem omnium in vniuerſum, ſed eorum, quibus animorum cura committitur, ſit Religioſorum ſtatu perfectior? Duæ ſunt opiniones. Nam S. Thomas 2.2.q.184. art.6. & 8. docet Religioſorum ſtatum eſſe perfectiorem: quod ille ex eo colligit, quia e ſtatu Clericorum ad ſtatum Religioſorum liber tranſitus ipſo iure conceditur; qui tamen Epiſcopis denegatur. Vnde in cap. Clerici 19.q.1. dicitur: Clerici, qui Monachorum propoſitum appetunt, quia meliorem vitam ſequi cupiunt, liberos eis ab Epiſcopis in Monaſteria largiri oportet ingreſſus, nec interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur. Sic ibi.

357

Ac verò Henricus quodlib. 12. q. 29. & Maior. 4. d. 38. q. 7. conantur oſtendere, perfectiorem eſſe ſtatum Clericorum animarum curam habentium. quod probant. eorum quippe munus eſt illuminare, purgare, & perficere eos, quorum ſunt curæ ſubiecti. Deinde, quia ſicut Epiſcopi ſunt Religionis perfectiores, eo quod perfectionis duces ſunt, & magiſtri, ita tales quoque ſunt Clerici, quibus eſt animarum curatio demandata. Item, quia Epiſcopus a Presbytero non differt, niſi quod maiori Eccleſiæ præeſt, & plura Sacramenta confert. Quòd autem plures vnus, pauciores alius gubernet, aut regat, vitæ ſtatum, aut conditionem non mutat. Ergo ſicut Epiſcopus, ita etiam Presbyter eſt Religioſo perfectior. Nec obſtat, inquiunt, quod canones, & iura Clericis liberam facultatem concedant ad Religionem tranſeundi: hoc enim ideo conſtitutum eſt, quod iſta vitæ ſtatus ſit tutior, expeditior, ſeuerior, aſperior, & arctior; non autem quod maior ſit, atque perfectior. Qui verò S. Thomæ ſententiam tuentur, aiunt Epiſcoporum ſtatum, ideo eſſe Religioſorum ſtatu perfectiorem, quia ratione muneris, quo funguntur Epiſcopi, omnium ſibi creditarum curæ incumbant, Dei verbum annunciant, & plebem ſibi commiſſam ſalutari Sacramentorum alimento paſcunt, ac nutriunt, Presbyteri verò ſunt tantummodo Epiſcoporum adminiſtri, ſocij, adiutoreſque.

Quicquid ſit de hac re, negari non poteſt a Chriſto Domino Epiſcoporum, & Presbyterorum ſtatum, miniſterium, & munus inſtitutum fuiſſe, & vt ait Anacletus, & refertur in cap. In nouo diſt. 21. Epiſcopi Apoſtolis ſucceſſerunt, Presbyteri verò ſeptuaginta Diſcipulis. Item ex c. Hoc nequaquam. 7. q. 1. colligitur Monachorum inſtituta ad obedientiæ, & diſciplinæ, non ad magiſterij, & prædicaturæ rationem pertinere. Deinde, Monachos eſſe ex eorum numero, qui non alios paſcere, ſed paſci debeant. Quocirca, qui in paſtorum, & Antiſtitum numero cenſentur, in Monachorum loca ſe transferre iure non poſſunt. Et ex c. Admonere. 33. q. 2. Aſtulpho cuidam, qui vxorem ſuam interfecerat, conſilium datur, vt relictis omnibus ſeſe in Monachorum domicilium conferat pœnitentiæ agendæ gratia, eo quòd Monaſterium ſit quædam pœnitentiæ ſchola: Et Clerici olim ob certa quædam crimina in Monaſteria detrudebantur, vt ſeſe Abbatis imperio ſubijcerent, & delicta, quæ admiſerant, debita pœnitentia expiarent.

Quare Presbyter, cui animarum cura conceditur, ſimplici Monacho ordinis gradu, auctoritate, poteſtate, adminiſtratione, & munere maior eſt. At Monachus tribus votis adſtrictus, & vitæ perfectæ ſtudioſus, potioris eſt conditionis, quippe, qui tutior, & pluribus ſanctitatis acquirendæ præſidijs inſtructus eſt. Ex quo fit, vt Presbyter iure poſſit ad Monaſticam vitam gradum facere, nimirum, vt ſe ipſum ſeruet à malis: & è contrario, ſi plebs curatione indigeret, et Monachus poſſet Romani Pontificis auctoritate præfici, vt eam doceat, & paſcat, & communé aliorum ſalutem priuatis commodis anteponat. Monachorum itaque ſtatus tutior eſt, expeditior, ſeuerior, arctior, quam Presbyterorum. Vnde S. Gregorius, vt citat Anſelmus in epiſt. ad Goffridum Epiſcopum Parhienſem, Deſiderium Epiſcopum, qui Diaconum retinebat, quo minus ad Monaſticam vitam ſe libere conferret, ſic admonet: Hortamur, vt tam promptæ deuotioni eius, quam in ſancto ſtudet habere propoſito minimè veſtra ſit impedimento fraternitas; magis autem, quibus valetis adhortationibus, paſtorali admonitione ſuccendite, vt feruor huius deſiderij in eo non tepeſcat, vt qui à turbulento ſecularium turbarum tumultu ſe ſegregans quietis deſiderio, monaſterij portum appetit, rurſus in Eccleſiaſticarum curarū non debeat perturbationibus implicari, ſed in Dei laudibus permittatur, ſecure ab ijs omnibus remanere, vt poſtulat. Hæc S. Gregorius lib. 10. Regiſtri Epiſt. 40. vbi Monaſticam vitam portum appellat, quietum, ac tutum. Clericorum verò ſtatum, turbulentum, perturbationibus obiectum, & ſecularium curarum tumultibus implicatum. Anſelmus quoque in epiſt. ad Goiſridum Parhienſium Epiſcopum leniter quidem, ſed prudenter eum accuſat, quod Clericum ad Religioſam vitam aſpirantem impediret, idque ab eo, nec ratione, nec conſilio fieri, pluribus argumentis conuincit, vbi inter alia dicit. Horrendum eſt auditu, vt quod Chriſtus elegit de mundo, Epiſcopus religet in mundo: vt quod Chriſtus trahit ad portum de procellis, & tempeſtatibus mundi, hoc Epiſcopus retrahat à portu, & exponat multitudini luporum, ſic B. Anſelmus. In

A Concil. Tolet. 4. can. 49. dicitur: Clerici, qui Monachorum propoſitum appetunt (quia meliorem vitam ſequi cupiunt) liberos eis ab Epiſcopo, in monaſteria dari oportet ingreſſus, nec interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium transire nituntur. Hæc ibi. Quis enim neget eos, qui ſe e Clericorum ſtatu ad Monaſticum augum alacriter contulerunt, vt [illegible] in loco tuto collocarent? [illegible] Legimus quoque [illegible] quamplurimos, qui Eccleſiaſticos honores etiam vltro delatos tam conſtanter, & fortiter repudiarunt, ne a Religioſæ vitæ inſtituto auocarentur, vt mirabile poſteris virtutis documentum tradiderint. Bernardus à tribus opulentis ciuitatibus in Epiſcopum, a duabus in Archiepiſcopum electus, nunquam adduci potuit, vt eam dignitatem admitteret. B. Dominicus quatuor Epiſcopatus vario tempore oblatos recuſauit. S. Thomas Neapolitanam Sedem Pontificiam a Clemente III. oblatam reiecit. Vincentius Ferrerius Epiſcopatum Ilerdenſem, & Valentinam Cathedram Pontificiam, immo etiam Cardinalatum diuerſo tempore ſibi delatum inuicta virtute repudiauit. Similem animum præſtitit. S. Bernardinus Senenſis, qui à tribus populis, Senenſi, Vrbinate, Ferrarienſi

B poſtulatus, nulli vnquam aſſenſit. Idem quoque fecerunt multi alij. Item alij reluctantes, è Monaſterijs, ſiue Cœnobijs educti ſimiles dignitates accipere coacti ſunt, vt S. Martinus Turonenſis Epiſcopus, Fulgentius Epiſcopus Ruſpenſis, Anſelmus Cantuarienſis, Antoninus Florentinus Archiepiſcopus, Malacinas, Archebius, Albertus Magnus, & alij non pauci. De Archebio Caſſia. collat. 15. c. 2.

Quartò quæritur, Vndenam ſit Religioſorū diuerſitas? Reſpondet S. Tho. 2. 2. q. 188. a. 1. Religionum eſſe diuerſa inſtituta, aut ex Regula, aut ex Conſtitutionibus Regulæ adiunctis. Aliæ enim S. Baſilij, aliæ S. Benedicti, aliæ S. Auguſtini, aut S. Franciſci Regulam ſeruant. Aliæ rurſus licet vnam, & eandem vitæ Regulam teneant; varijs tamen conſtitutionibus diſcernuntur, Dominicani, Canonici Regulares, Eremitæ Auguſtiniani, Præmonſtratenſes, ſub vna S. Auguſtini Regula militant, at diuerſis omnino Conſtitutionibus gubernantur: & hinc fit, vt alij Religioſorum Ordines ſint ex Regula Mendicantes; Alij non ex Regula, ſed ex Conſtitutionibus. Franciſcani etenim ex Regula a S.

C Franciſco inſtituta, Mendicantes ſunt: Dominicani, Carmelitani, Auguſtiniani, non ex Regula, ſed ex Conſtitutionibus. Regula enim S. Auguſtini, & S. Baſilij, ſub qua militant, poſſeſſiones in commune habere permittit. Quare licet omnes Religiones eo tendant, vt vitæ Chriſtianæ perfectionem acquirant, ac comparent; varijs tamen modis, & rationibus vtuntur ad eam aſſequendam. Ita factum eſt, vt aliæ ſint inſtitutæ ad ægrotos ſubleuandos; aliæ ad redimendos captiuos, aliæ ad peregrinos hoſpitio recipiendos, aliæ ad pugnandum contra hoſtes pro fide, & religione Chriſtiana.

Tota hæc porrò Religionum diuerſitas poteſt cōmodè ad quatuor capita reuocari. Aut enim ſunt Monaſticæ Religiones ad vitam ſolitariam, & ad contemplandum fundatæ: quales nimirum inſtituere S. Benedictus, Baſilius, Pachomius, Antonius. Aut ſunt Canonicorum Regularium Ordines, quorum eſt in Choro diuinas laudes pie, & religiosè cantare. Aut ſunt Religioſorum Ordines, qui mendicato viuunt ex Regula, vel Conſtitutionibus, ad docendos alios inſtituti: cuiuſmodi ſunt Ordines Mendican-

D tium: Aut contra hoſtes ſanctæ fidei, & religionis Chriſtianæ decertant, quales ſunt militares Ordines. Aut ſeſe exercent in alijs miſericordiæ operibus, & officijs, redimendo captiuos, excipiēdo peregrinos, inſeruiēdo egenis, & ægrotis. Obijcies, quod habetur in c. Religionum, de Religioſis domib. in 6. vbi reprehendi videtur Religionū diuerſitas. Primò, quòd nimia ſit, vnde cōfuſio oriatur. Deinde, quòd generale Lateranenſe Concil. Religionū multitudinē maturo conſilio vetuerit. Præterea, quod importuna petentiū inhiatio earum multitudinem extorſerit. Poſtremò, quòd quorundā temeritas diuerſorum Ordinum Mendicantium immoderatū numerum inuenerit. Reſpōdeo, ibi reprehendi Religionū, quæ approbatæ non ſunt, multitudinem, non autem eorum Ordinum Religioſorum, quos Romani Pontificis confirmauit auctoritas. Et ideo in c. Ne nimia, De Religioſis domibus, ex Concil. Lateranen. ſub Innocentio III. ſancitum eſt, ne nimia Religionum diuerſitas grauem in Eccleſiam Dei confuſionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero nouam Religionem inueniat, ſed vnam de approbatis aſſumat.

Quintò quæritur, Religionum quænam ſit alia perfectior, & altior? Reſpondet S. Thom. 2.2.q.188.art.6. vnam eſſe perfectiorem alia dupliciter, aut ratione finis, aut ratione eorum, quibus vtitur ad finem aſſequendum. Ratione quidem finis, quia potiorem ſibi finem propoſitum habet, aut quia ad plures bonos fines refertur. Ratione verò eorum, quibus vtitur tanquam inſtrumentis, aut quia ex melioria adhibet, aut quia plura. Rurſus ait: Non hoc ipſo, quod arctius eſt Religionis inſtitutum, hoc eſt, ſeuerius, & durius, eſt ſanctius, atque perfectius. Sed illud eſt perfectius, quod per aptiora inſtrumenta, atque præſidia ad propoſitum ſibi finem aſſequendum procedit. Exempli gratia. Aſperior eſt corporis nuditas, labor aſſiduus, quàm ieiunia: Ad Caſtitatem verò comparandam, ac tuendam, magis aptum, & idoneum eſt ieiunium, & maceratio corporis, quæ libidinis incendia temperant, & extinguunt quàm ſubtractio veſtium, & corporis nuditas. Sic etiam ad contemplandum magis accommodata eſt oratio, quàm lectio, & fortaſſis aliquando laborioſior eſt lectio, quàm oratio. Similiter ad ſtudia literaria aptior eſt paupertas, quæ nihil

B proprium, niſi communiter poſſidetur, quàm ea, quæ omnia profſus etiam in commune abijcit: & tamen hæc illa eſt arctior, & ſeuerior. Quis dubitet, aliquos Monaſticos Ordines arctioris, & durioris eſſe vitæ, quàm Mendicantium; & tamen Mendicantium Ordines ad docendum fundati, & erecti perfectius, & altius vitæ genus profitentur? Quocirca ſi duo, pluraue Religionum inſtituta ad eundem finem dirigantur, id erit perfectius, & altius, non quod arctius, & durius, ſed quod aptioribus vtitur præſidijs ad finem illum aſſequendum. Hæc ferè ex Sancti Thomæ doctrina.

Sextò quæritur, An ea Religio primum perfectionis locum, & gradum teneat, quæ ad docendum, & Dei verbum promulgandum eſt inſtituta? S. Thomas 2.2 q. 188 art. 6. Primo in loco conſtituit eam Religionem, cuius eſt aliòs docere, conciones ad populum habere, Chriſti fidem, & religionem propagare. In ſecundo, eam, quæ in vitæ contemplatiuæ ſtudia, & officia incumbit: in poſtremo, eam, quæ in vitæ actiuæ operibus exequendis, & obeundis verſatur. Id colligit, quia triplex eſt vitæ Chriſtianæ ratio:

C Aut enim eſt vita ſimpliciter contemplatiua, aut actiua ſimpliciter, aut ex vtraque mixta, & compoſita: & hanc ait eſſe duabus prioribus perfectiorem? Tum, quia hanc Chriſtus Dominus tenuit, ac in ea ipſi Apoſtoli exercuerunt; tum, quia duas priores ſuo quaſi ambitu amplexatur, & continet. Secundo loco contemplatiua actiuam vincit, ac ſuperat præſtantiâ, & dignitate. Vtraque enim eſt adumbrata in duabus ſororibus Magdalena, & Martha;

Luc.10. Gen.29.

in Lia quoque, & Rachele. Scriptura verò de Magdalena teſtatur, eam optimam partem elegiſſe; de Rachele verò, fuiſſe Lia pulchriorem. Ergo Religio, quæ in contemplatione occupatur, perfectior eſt ea, quæ tota in actione conſiſtit. At verò Henricus quodlib. 12.q.18. omnino diffitetur, vitam, quæ in contemplatione verſatur, eſſe potiorem ea, quæ eſt in actione poſita. S. Thomas Gregorij Magni teſtimonijs ſuam ſententiam nititur, meritò comprobare, qui ait homil. 14. in Ezech. Pars Marthæ non reprehenditur, ſed Mariæ laudatur. Neque enim bonam partem elegiſſe Mariam dicit, ſed optimam, vt etiam pars Marthæ, bona indicaretur. Et homil. 3. in Ezech. Duæ ſunt, inquit, ſanctorum Prædicatorum vitæ; Actiua ſcilicet, & Contem-

D platiua: ſed actiua prior eſt tempore, quàm contemplatiua, quia ex bono opere tenditur ad contemplationem: Contemplatiua autē maior eſt meritò, quàm actiua, quia hæc in vſu præſentis operis laborat, illa verò ſapore intimo venturam iam requiem deguſtat. Paulo inferius: Quamuis actiua bona ſit, melior tamen eſt contēplatiua. Vnde dicitur: Maria optimā partem elegit. Hæc ex B. Gregorio. Sed Henricus ſuam quoque opinionem ex eo deducere contendit, quod in c. Nuncium pridem, De renunciat. habetur: Maria optimam partem elegit: ſed licet vita contemplatiua ſit magis ſecura, actiua eſt fructuoſior: illa eſt ſuauior, hæc vtilior, cum in fæcunditate ſobolis, lippitudo Liæ, Rachelis pulchritudini præferatur. Hæc Pontifex eo loco: vbi optimam partē, quam Maria elegit, videtur exponere, non, vt B. Thomas, potiorem merito, & dignitate, ſed tutiorem.

Animaduertendum eſt, vitæ Chriſtianæ perfectionē in charitate conſiſtere: & cū dilectio Dei ſit proximi dilectione perfectior, ſequitur, vt id vitæ genus, quod in Deo dili-

A gendo verſatur, ſit perfectius, quàm id, quod proximi dilectioni ſtudet. Rurſus nomine vitæ contēplatiuæ B. Gregorius, S. Thomas, & Patres nō intelligunt id vitæ inſtitutū, quod nudam, & ſimplicē Dei ſpeculationē profitetur: ſed quod ſe exercet in contemplando Deo, eoque diligendo, ita vt ſit poſitum in rerum diuinarum contēplatione cum Dei amore coniuncta. Nomine verò vitæ actiuæ nō ſolum accipiunt id vitæ genus, quo quis ea virtutum munera, & officia præſtat, quæ ad ſe ipſum ſpectant, ſed etiam quo in his virtutibus ſe exercet, quæ ad aliorum commodum, & ſalutem pertinent, cuiuſmodi ſunt opera, & officia miſericordiæ, & pietatis in proximos.

Quibus poſitis, nihil mirum videri debet, quod B. Gregorius, & S. Thomas vitā contēplatiuam actiuæ præferant, merito, & dignitate. Quoniā perinde eſt, ac ſi dicerēt id vitæ genus præſtare, quod in Deo contemplando, amando, ac perfruendo conſiſtit. Nec idcirco negat ſimpliciter S. Gregor. aut S. Thomas vitam actiuā contemplatiuæ anteponi; hoc eſt, eſſe fructuoſiorē, vtilioremque: ſed ideo potiorem contemplatiuam vtraque vocat, quia nequaquam in hac vita

B deſinit, ſed durat, ac perſeuerat in patria. Deinde, quia vita contemplatiua in hac vita typum, & ſimilitudinem gerit illius, quæ expectatur in cælo futura. Quare vita actiua mihi videtur fæcundior, vtilior, fructuoſior, contēplatiua purior, ſedatior, & lenior. Actiua operoſior, laborioſior. Contēplatiua ſuauior, & iucundior. Actiua humilior, & demiſſior magis: Contēplatiua ſuperior, & altior. Idē enim Gregorius locis citatis aperte fatetur actiuā filios generare, contemplatiuam nutrire. Idem Gregor. vt citat S. Thomas, in opuſc. 18. c. 21. nullum eſſe, ait, ſacrificium Deo gratius, quam ſalutem animarum. Item in cap. Licet. de regularibus, & tranſeunt. dicitur, doctrinam, laborem, & ſollicitudinem Epiſcopi, Religioſorum ſilentio, cōtemplationi, & quieti præferri. Adde quod cōmune bonū præſtat priuato: quis enim negat plus eſſe illuminare, quam lucere, calefacere, quam calere? Nō igitur vita contēplatiua omni ex parte eſt actiua perfectior; niſi quatenus contēplatiua tota in Deo diligendo conſiſtit, & actiua preciſe in commodis proximi curādis. At verò actiua quæ ex Dei contēplatione, & amore profecta, ſaluti proximorū ſtudet, eatenus con-

C templatiua videtur eſſe præſtantior: nam & Deum amat, & colit; & præterea vtilitati aliorum inſeruit.

Septimò quæritur, An perfectior ſit ſtatus Religioſorum communem vitam, quam ſolitariam agentium: hoc eſt, an vita Cœnobitarum ſit melior, quam Eremitarum vita Monaſtica. De hac quæſtione extat apud Caſſianū collat. 19. c. 3. Ioannis Abbatis ſententia, qui in Cœnobitarum conuentu triginta annos egit; & deinde alios viginti in ſolitudine; & tandem in ætate illa extrema ad priorem vitæ conſuetudinem vltro ſeſe retulit, & cum de vtriuſque vitæ inſtituto rogatus reſponderet, videtur inſtitutum communiter viuentium ſolitariæ vitæ præferre. Baſilius itidem in Regulis fuſiùs diſputatis. q. 7. De hac ipſa quæſtione diſſerens ait ſe ita ſentire, ita intelligere, ad multa vtilius eſſe, ſi vno, & eodem in loco plures ſimul viuant. Et Bernardus de hoc argumento tractans epiſt. 115. inquit: Malū, quod nemo videt, nemo arguit. Vbi non timetur reprehenſor, ſecuriùs accedit tentator, licentiùs perpetratur iniquitas. In cōuentu verò bono, ſi qua facis, nemo prohibet, ſi alia autem facere ſi vis, non licet. Mox enim à pluribus depre-

D henditur, arguitur, emendatur: Sicut e contrario bonum, quod vident plures, mirantur, venerantur, imitantur. Et tandem reſpondet S. Thomas 2.2.q.188. art. 8. in Religioſos perfectos vitam ſolitariam cadere, ita vt perfectiorum ſit, alieno ductu, & magiſterio minimè indigentium: nam eo ipſo, quod eſt ſolitaria, aliorum præſidio non eget, ſed per ſe ipſa ſibi ſufficit. Quare ſecundùm eam partem, perfectorum Monachorum eſt propria. Sic ille. Cæterùm Religioſorum in vnam ſocietatem coeuntium vita commodior eſt, quia vtilior, fructuoſior, & actuoſa magis: eo quod, qui communiter viuunt, alij aliorum conſilijs monitis, & doctrinis iuuantur, bonæ vitæ exemplis accenduntur, inſtar candentium carbonum, & more militum ſub eodem duce pugnantium, mutuò ſe excitant, & inflammant. Illa eſt durior, & arctior vita, hæc mitior, & tolerabilior: illa tranquillior, hæc turbulentior; illa ſecurior, hæc ſollicitior; illa pacatior, hæc fœcundior.

Octauò quæritur, An perfectior ſit Religioſorum ſtatus nihil proprium, ſiue cōmuniter, ſiue priuatim habentium, quàm eorum, qui aliquid cōmuniter poſſident? S. Tho. 2.2.

quæſtio.

quæſtio. 188. artic. 7. videtur aſſerere, nihil de perfectione paupertatis derogari, etiamſi aliquid in commune poſſideatur, nempe annui redditus, prædia poſſeſſiones, & alia bona ſtabilia, quæ immobilia appellantur. Quæ S. Thomæ ſententia videtur auctoritate Pontificia fulciri. Nam Ioan. 22. in extrauag. quæ incipit: Quia quorundam, De verb. ſignif. ſic ait: Nec hoc ſcilicet in cõmuni, & quo ad proprietatem, aliqua habere, derogat, iuxta dictum Gregorij IX. prædicti altiſſimæ paupertati, qui in quadam ſua decretali dicit expreſſè Fratres Prædicatores, & Minores in altiſſima paupertate Chriſto Pauperi famulari; & tamẽ conſtat ipſos Prædicatores habere in communi etiam, quo ad proprietatẽ, aliqua, quod eorũ Regulæ, & ſtatui non repugnat. Hoc idem confirmat ibi Pontifex auctoritate Alexandri Pontificis, qui dicit Prædicatores, & Minores Euangelicam perfectionem ſectari. Sed alijs oppoſitum probabilius videtur, quoniam paupertatis eſt omnium rerum abdicatio: at maior eſt abdicatio, qua nihil proprium priuatim, & communiter poſſidetur.

Deinde, quia Nicolaus III. in cap. Exijt, qui ſeminat. de verb. ſignific. in 6. aperte docet ſanctiorem, & fructuoſiorẽ eſſe paupertatem, qua nos rerum dominio etiam in commune abdicamus: & Chriſtum Dominum vtriuſque paupertatis exemplum reliquiſſe, vt perfectos, & imperfectos verbo, & facto doceret. Ait enim Pontifex: Dicimus, quod abdicatio proprietatis omnium rerum non tam in ſpeciali, quam etiam in communi, propter Deum, meritoria eſt, & ſancta: quam & Chriſtus viam perfectionis oſtendens verbo docuit, & exemplo firmauit, quamque primi fundatores militantis Eccleſiæ, prout ab ipſo fonte hauſerant, per doctrinæ, & vitæ exempla in eos deriuarunt. Et paulo inferius ait. His non obſtante, quod Chriſtus per diſcipulum loculos habuerit; quia in ſuis actious, & hominibus imperfectis, & perfectis, ac infirmis exemplum propoſuit. Sic infirmorum perſonam ſuſcepit in loculis. Egit nãque Chriſtus, & docuit opera perfectionis: egit etiam infirma, ſicut interdũ paret in fuga, ac in loculis, vt perfectis, & imperfectis ſe viam ſalutis oſtenderet. Hęc ibi Pontifex. Conſtat apertè Chriſtum loculos habuiſſe, vt imperfectorum perſonã ſuſtineret, & nihilominus alia perfectionis opera præſtitiſſe. Nam aliquando nihil eum priuatim, neque communiter habuiſſe ſacra Euangelia teſtantur. Nam Matth. 8. clarè dicitur: Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Aliquando vero legimus Iudam habuiſſe loculos, in quibus ea, quæ mittebantur, portabat. Et Ioan. 4. Diſcipulos abijſſe in ciuitatem, vt cibos emerent. Et Ioan. 6. Chriſtum dixiſſe Philippo: Vnde ememus panes, vt manducent hi. Item Innocentius V. vt habetur in extrauag. citata, quia quorundam, dixit altam paupertatem eſſe habere pauca propria propter Deum: altiorem, quæ nulla propria habet in particulari, tamen habet in communi: altiſſimam, quæ nihil habet in hoc mundo, nec in particulari, nec in communi. Certe negari non poteſt; quin paupertas ſit maior, ſeuerior, & arctior, qua nihil communiter, aut priuatim habetur, quàm ea, quæ rerum dominium priuatim reſpuit, & abijcit, non communiter: nec hoc vnquam S. Thomas negauit, vt ſtatim dicam.

Obijcies Apoſtolos, & eorum diſcipulos aliquid cõmuniter poſſediſſe, vt in Actis Apoſtolorum c. 4. Lucas commemorat, & nos ſupra ex eodem retulimus: & tamen religioſam, & perfectam vitam profitebantur. Reſpõdeo, eam vitam decuiſſe primos illos Chriſtianos, quia non ſolùm erant Apoſtoli, & diſcipuli Chriſti Domini, ſed etiã multi, qui ex Iudæis, & Gentibus Chriſto ſeſe adiunxerunt, & communem vitam agentes omnia ſua in commune contulerũt. Deinde obijcies, quod tradit Proſper, & refertur 12. q. 1. c. Expedit. Satis oſtenditur, & propria debere propter perfectionem contemni, & ſine impedimento perfectionis poſſe Eccleſiæ facultates, quæ ſunt profectò communes, poſſideri. Reſpondeo, ibi Proſperum loqui de perfecta vita Epiſcoporum, & Præfectorum Eccleſiæ, qui ſunt in ſtatu perfectionis docendæ; & idcirco non conuenit eis ratione ſui ſtatus rerum, & bonorum abdicatio: nec eorum perfectioni quicquam detrahitur, ſi bona communia poſſideãt: nec inficiatur, arctiorem, & perfectiorem eſſe paupertatẽ, qua nihil priuatim, & cõmuniter poſſidetur, ſed docet, nihil perfectioni vitæ detrahere bona, quæ in commune poſſidentur. Aliud enim eſt, vitam perfectam tenere, & ſeruare, aliud arctiſſimam paupertatem profiteri. Epiſcopi ſunt in ſtatu vitæ perfectæ, videlicet, quam docere debẽt. **A** At verò Religioſorum ſtatus eſt perfectionis comparandæ, & addiſcendæ, cui plurimum prodeſt arctiſſima paupertas, ne ipſi Religioſi ſolicita rerum acquirendarum, & conſeruandarum cura vexentur, neue eorum iactura, & amiſſione conturbentur.

Oppones itidem: Sanctus Auguſtinus, Sanctus Benedictus perfectarum Religionum inſtituta fundarunt, quæ tamen aliquid communiter poſſident. Reſpondeo, eos inſtituiſſe perfectas Religiones ratione finis, & aliorum multorum, quæ in ipſis ſeruantur, licet rationem paupertatis arctiſſimæ non præſcripſerint. At verò quamuis paupertas, qua nihil communiter poſſidetur, ſit per ſe arctior, & durior: nihilominus tamen Religio aliquid in commune poſſidens, ratione ſui finis poteſt eſſe perfectior, & ſanctior, vtpote, quæ finem ſibi propoſitum potiorem reſpiciat, ad quem ſi rem aſſequendum, ſit aptius inſtrumentum, atque præſidium paupertas, quæ aliquid communiter habeat, atque retineat. Vt ſi ſit inſtituta Religio ad ſtudia literaria, ad docendum alios, ad fidem Chriſti, & religionem propagandam, accommodatum magis, & idoneum videtur eſſe **B** inſtrumentum paupertas, qua aliquid communiter poſſidetur. Et hoc eſt, quod docuiſſe S. Thomas mihi videtur, nihil de perfectæ Religionis ſtatu, & vita detrahi, ſi aliquid communiter habeat, quoniam ratione finis poteſt vna Religio eſſe perfectior altera, cui ad ſuum finem adipiſcendũ commodior, & aptior ſit paupertas, qua ex facultatibus, & bonis in commune collatis tranquille, & pacate viuitur. Nihil ergo S. Thomas docuit, quod cum Nicolai Põtificis decreto pugnet: nam Pontifex ſolùm definit paupertatẽ, qua nihil priuatim, & communiter poſſidetur, eſſe arctiſſimam, & perfectiſſimam paupertatem; & hoc S. Thomas non negat, ſed docet nihil perfectioni Religionis detrahi, ſi bona in commune poſſideantur, quia non eo ipſo, quo Religio eſt pauperior, eſt perfectior.

Poſtremò, obijcies id, quod initio huius quæſtionis Ioãnes 22. in extrauag. citata conſtituit. Reſpondeo, ſolum ibi Pontificem docuiſſe arctiſſimam eſſe paupertatem Religioſorum nihil proprium habentium, mendicitatemque profitentium, non tamen negaſſe varios eſſe huius paupertatis gradus, quibus vna mendicita ſit arctior, & ſeuerior, **C** ſeu durior altera. Docet quoque ibi Pontifex Mendicantium Ordinum paupertatem eſſe cum vitæ perfectione Euangelica coniunctam; ſed nihilominus dubitari nequit, quin Euangelicæ vitæ profeſſio vna ſit alia longe maior, & altior. Quare duo Põtifices Nicolaus III. & Ioannes XXII. in hac parte ſibi non aduerſantur.

Nonò quæritur, An Religio, quæ viliori, & aſperiori veſtimenti genere vtitur, ſit perfectior, & melior ea, quæ minus aſperum, & vilem veſtitum ex inſtituto deferendum præſcribit? Reſpondeo, ex ea parte eſſe arctiorem, aſperiorem, duriorem, & ſeueriorem. Nam Religio eſt lugentium, pœnitentium, & mundana contemnentium ſchola, quos decet vilior, abiectior, aſperior, & durior amictus. At Religiones ſunt etiam inſtitutæ ad docendum, ad Chriſti fidem, & religionem propagandam, & tuendam: & ex hoc capite poteſt Religio eſſe perfectior, cum in altiorem, & potiorem finem ſibi propoſitum, ſe, ſuaque omnia referat; quamuis iuſtis de cauſis vtatur habitu minus vili, duro, & aſpero; ſed magis ad ſuum finem aſſequendum accommodato. Et S. Thoma teſte 2. 2. q. 188. art. 6. perfectior eſt Re- **D** ligio, quæ ad potiorem finem dirigitur, & quæ aptiora ad eum obtinendum præſidia, & inſtrumenta adhibet. Nec tamen è conuerſo, quo perfectior eſt, eo debet eſſe ſeuerior, aſperior, & arctior.

Decimò quæritur, An Religio, quæ aliam arctiori obedientiæ voto, & vinculo ſuperat, ſit ea perfectior. S. Thomas, cuius ſententia communi conſenſu omnium recepta eſt, docet 2. 2. q. 186. art. 8. trium votorum, quæ Religionis vis, & natura poſtulat, potiſſimum eſſe Obedientiæ votũ, quippe quod vberiorem, & ampliorem materiam amplectitur, cum ſe in omnia virtutum officia late fundat. Deinde, quod voluntatem hominis, alienæ ſubijciat, & obliget. Vnde Gregorius lib. 35. Moral. cap. 12. obedientiam victimis anteponit: eo quod per ſacrificia aliena caro, per obedientiam propria voluntas immolatur. Ex quo fit, vt Religio, quæ maiori obedientiæ vinculo aliam vincit, ac ſuperat, ſit hac ex parte perfectior. Non tamen eo ipſo eſt arctior, & ſeuerior: nam ab alia vinci poteſt vigilijs, ieiunijs, abſtinentijs, ſilentio, ſolitudine, & alijs multis vitæ diſtrictioris ſtudijs, & officijs.

Vndecimò quæritur; An Religioſus lege aliqua cōpellatur ad vitæ Chriſtianæ perfectionem ita comparandam, vt in ea procedere, & progredi debeat? S. Tho. 2.2.q.186. art.2. reſpondet, Religioſos non eo ipſo, quo ſunt in perfectionis ſtatu cōſtituti, perfectam habere charitatem, in qua vitæ Chriſtianæ perfectio conſiſtit; enitendum ſibi tamen eſſe, vt illam aſſequantur. Vtrumque colligit, Primum quidem, quia ſicut Philoſophus, eo quòd ſit ſapientiæ ſtudioſus, non continuo eſt ſapientia præditus, ſed in eius ſtudium, & curam incumbit; ita Religioſus, quia vitæ Chriſtianæ perfectioni ſtudet, non ideo vitæ perfectionem comparauit. Deinde, qui aliquo progreditur, vel currit ad metam, nondum eo perueniſſe, aut metam attigiſſe dicitur: at Religioſorum ſtatus eſt quidam veluti progreſſus, & curſus ad vitam, charitatemque perfectam: ergo nondum ad eam perueniſſe cenſetur.

Sed quæſtio eſt, an peccet Religioſus, ſi ad vitæ perfectionem progreſſum non faciat? Caiet. 2.2.q.186.art.2.§. Ad euidentiam horum, diſtinguit in hunc modum: Aut Religioſus vitæ perfectioni non ſtudet: Aut in animum inducit ad perfectam vitam non progredi, ita vt ſecum ipſe mente dicat, nolo in vitæ perfectione progredi: Aut vitæ perfectionem contemnit. Primum, in opere, & facto conſiſtit, quo quis opera perfectiora prætermittit. Secundum, in actu voluntatis interiore poſitum eſt, quod eſt nolle in vita Chriſtiana proficere. Tertium, in quadam contemptione, & deſpectione ſitum eſt, qua vitæ Chriſtianæ perfectio Dominico conſilio nobis propoſita negligitur tanquā inanis, & futilis. In primo, inquit, nullum per ſe ineſt peccatum: in tertio lethale peccatum committitur, quoniam ipſe Chriſtus vitæ perfectionis auctor, & magiſter contemnitur. Secundum verò, culpa veniali non caret, quoniam firmo animi propoſito nullum in perfectione proceſſum faciendi, aditus intercluditur Spiritus ſancti, qui ad perfectiorem ſemper vitam homines promouet. Hactenus ex Caietano.

Hæc quæſtio meo quidem iudicio vtilis eſt, ſed aliquantulum implicata, & difficilis: eadem prorſus eſt, atque ea, quam ibi ponit S. Thomas, num Religioſus ad omnia conſilia implenda vi, & ratione ſtatus, conditioniſque ſuæ adſtringatur. Cui quæſtioni ipſe reſpondet nulla lege adſtringi ad ea omnia præſtanda: curare tamen Religioſum debere, vt ea exequatur, & præſtet. Contra quod, inquit, facit is, qui contemnit. Vnde non peccat, qui ea prætermittit, ſed qui deſpicit. Verba S. Thomæ in eo loco ſunt. Manifeſtum eſt autem, quòd ille, qui operatur ad finem, non ex neceſſitate conuenit, quòd iam aſſequutus ſit finem, ſed requiritur, quòd per aliquam viam tendat ad finem. Et ideo ille, qui ſtatum religionis aſſumit, non tenetur habere perfectam charitatem, ſed tenetur ad hoc tendere, & operam dare, vt habeat charitatem perfectam. Et eadem ratione non tenetur ad hoc, quòd illa impleat, quæ ad perfectionem charitatis conſequuntur; tenetur autem, vt ad ea implenda intendat, contra quod facit contemnens: vnde non peccat, ſi ea prætermittat, ſed ſi ea contemnat. Hæc S. Thomas. Deinde infert S. Doctor, ea conſilia ſeruari oportere, quibus ad vitæ perfectionem peruenitur, quæque Regula præſcribit, quam ex inſtituto Religioſus profitetur. Eſt etiam eadem quęſtio, quam ille ibidem attigit, an Religioſus vlla lege cogatur præſtare, ac facere omne bonū, quod poteſt, iuxta illud Sapientis Eccleſiaſt.9. Quodcumque facere poteſt manus tua, inſtanter operare. Cui quæſtioni reſpondet in ſolutione ſecundi argumenti, ſicut quilibet, inquit, ſi faciat omne bonum, quod poteſt, prout ſui ſtatus conditio poſtulat, non peccat, ſi meliora non agat, dummodo abſit contemptus ea faciendi, quo ad maiorem perfectionis profectum iter obſtruitur. Sic etiam Religioſus, ſeruatis ijs, quæ debet, non peccat, ſi reliqua omittat, modò non contemnat illa. Hæc omnia ex S. Thoma. Vnde colligit Caietanus eo loco, nihil Religioſum peccare, ſi non omnia Chriſti cōſilia perficiat, dummodo ea præſtet, quæ ſui inſtituti ratio, & regula præcipit; lethaliter verò delinquere, cum Euangelica conſilia contemnit; at venialiter, ſi ſecum ſtatuat firmiter nolle illa præſtare. Sic etiam ait Silu. religio. 1. quæſt. 3. vbi dicit, Religioſum peccare, ſi apud ſe ſtatuat tantummodo omne lethale peccatum cauere, præceptis omnibus, votis, & inſtituti obligationibus ſeruatis, & conſilia omnia prætermittere. Hoc enim, inquit, eſt, quod ait S. Thomas, conſilia contemnere. Nam Religioſus, quatenus talis eſt, debet in perfectione progre-

A di, id eſt, vt exponit Siluester, in animo habere, ad perfectionem progreſſum, & gradū facere, quamuis in perfectione minime procedat. Et proinde, inquit, non peccat, ſi decernat hoc, aut illud conſilium exequi, cætera non item: peccat tamen nolens vllum in vniuerſum Dominicum conſilium ſequi. Eodē fere modo, quo Siluest. loquuntur Aſten. in ſum. lib.6.tit.47.a.1.q.3. Antonin.3 p.tit.16.c.1.§.1 Angel. religioſus, q.37. Tabien. religio. q.4 cum aiunt, Religioſum non eſſe mendacem, ſi non ſit perfectus, ſed ſi ab intentione perfectionis voluntatem, & animum reuocet.

Contra Caietanum tamen, & Silueſtrum opponūt alij, dicentes: Si Religioſus non peccat conſilia omittendo, nec peccat volens ea prætermittere. Nam ſi tuta conſcientia omittit, cum ſciens, ac volens ea omittat, conſequens eſt, vt non peccet, etiā cum ea ſequi recuſat. Deinde, peccatū non eſt, niſi præceptum aliquod violetur: ſed Religioſus nullum conſilium volens exequi præter ea, quæ vi ſui voti, inſtituti, & regulæ obire, & facere debet, nullum præceptum violat, nullam legem perfringit, ergo non peccat. Poſtremò, ſi peccaret, id propterea eſſet, quoniā vt Religioſus

B eſt, debet in perfectione procedere: at inde fieret, vt quoties delinqueret, duplex peccatū admitteret. Item, peccaret, quoties aliquid agit, & in perfectione progreſsū non facit.

In hac itaque quæſtione S. Thomas mihi videtur locutus de Religioſo eodem modo, quo de eo, qui talis non eſt, cum ait, in eo articulo, & quæſtione citatis in reſponſione ad 2. & ad finem ipſius articuli. Quemadmodum ſecularis, ſi decernat omnia præcepta ſeruare, & omne conſilium prætermittat, non peccat, niſi conſilia contemnat: ita Religioſus ſi conſtituat omnem legem ſeruare; Vota item, & quicquid Regula ſui inſtituti fieri iubet, & conſilia prętermittat, dummodo illa non contemnat, non peccat.

Iure tamen ambigitur, quid velit S. Thomas his verbis: [Dummodo ea non contemnat.] Caietanus, & Silueſter interpretantur; ſi ea per contemptionem non omittat: Si item in animo eius non ſit omnia prætermittere; hoc eſt, dummodo apud ſe mente non dicat: Nullum conſilium ſeruare, & ſequi volo: aut, Nolo in perfectione vitæ progredi. Mihi in primis videtur ſubobſcurè S. Thomas locutus, ſicut etiam B. Antoninus, Angelus, & Aſtenſis loquuti

C ſunt. Deinde iuxta ſententiam quorundam Caietanus, & Silueſter mentem S. Doctoris non ſatis certo, & explorato ſenſu videntur aſſecuti, dum docent Religioſum in prędicto animi propoſito peccare, quia vi, & ratione ſui ſtatus debet in vitæ perfectione procedere, cōtra quod agit, dum eo animo eſt, vt nullum conſilium ſequi, & implere, velit præter ea iam ante à ſe ſuſcepta, vi voti, inſtituti, & Regulæ. Nam S. Thomas, inquiunt, ſecularem hominem ſimiliter peccare teſtatur, ſi præceptis tantummodo ſeruatis conſilia contemnat: & tamen ſeculari vi ſui ſtatus non debet in vitæ perfectione proficere. Ergo videtur, aiūt, S. Thomæ mens fuiſſe, dum inquit: [Dummodo ea nō contēnat.] Si ea non per contemptionem prætermittat, quo etiam loquendi modo vtitur Antoninus: at deſpectio, & contemptio non eſt, ſi ſecularis conſtanter, & fortiter ſtatuens omnem legem implere, nullum velit ſeruare conſilium. Sic etiam Religioſus non videtur contemnere conſilia, ſi habeat in animo ſeruare omnem legem, pręcepta, & conſilia voto ſuſcepta, & quicquid inſtitutum, & Regula iubet, nolens cætera conſilia exequi: is enim, inquiunt, ſolummodo

D conſilium contemnit, & deſpicit, qui tanquam vanum, & inutile prætermittit, aut negligit, aut qui vult, vt ipſe conſilij auctor deſpectui habeatur, non autem qui omittit ea tantùm ratione, quia videt nullum in conſilio ineſſe præceptum, nullam legem imponi, nihil ſibi imperari. Quare aiunt, nullum peccatum ineſſe videtur in prædicto Religioſi hominis propoſito: aut ſi vllum eſt, non ob eam cauſam, quam Caietanus, & Silueſter reddiderunt, eo quòd Religioſus debeat in perfectione vitæ procedere, ſed quia tàm ſecularis, quàm Religioſus peccet, ſi ſolùm velit ea præſtare, quæ debet: eo quòd nemini liceat apud ſe firmè decernere, nihil aliud efficere, niſi id quod ratione ſui muneris, & officij debet. Hæc enim voluntas præterquam, quod Euangelicis conſilijs aditum pręcludit, hominē quoque ipſum periculo exponit, quo facilius diuinas leges, iura, & præcepta perrumpat. Hæc quidam contra Caiet. & Silueſt. Mihi primū dicendū videtur, Religioſum peccare, ſi apud ſe ſtatuat, & dicat, nolo ad perfectionē vitæ progredi: quoniam deficit ab eo, quod præſtare debet: eo ipſo, quo Religioſus eſt, debet ad vitæ perfectionē tēdere, debet

perfe-

perfectioni ſtudere : & hoc eſt, quod S. Thomas, B. Antoninus, Aſtenſis, Angelus, Caietanus, & Silueſter docuerunt. Secundò dicendum exiſtimo, Religioſum, qui vult omnia præcepta ſeruare, & quidquid vouit, implere; & exequi, & obire, quidquid inſtituti regula iubet, eo ipſo, velle ad vitæ perfectionem progredi: quia hæc omnia, quæ dixi, ad vitæ perfectionem diriguntur. Tertiò, Religioſus, qui vult quidem omnia, quæ dixi, præſtare, ſeu facere; ſed nihilominus apud ſe ſtatuit; cætera omnia conſilia prætermittere, non quòd ea contemnat, ſed quòd ea velit omittere, quia præcepta non ſint, peccare mihi videtur, vt Caiet. & Silueſt. aſſeruerunt: non quòd peccatum ſit in omittendo conſilium, ſed in firmando animum, & voluntatem contra conſilium. Nam quamuis liceat nobis omittere cõſilia; fas tamen non eſt animum deliberata ratione, & propoſito contra Dei conſilia firmare: ne nobis aditum obſtruamus ad Spiritum ſanctum, qui ſemper nos promouet ad meliora, & perfectiora.

Obijcies, Religioſus, quatenus talis eſt, non debet in vitæ perfectione proficere, ergo non peccat, ſi proficere ceſſet. Reſpondeo, Religioſum non peccare, ſi in vitæ perfectione minimè procedat: peccare tamen ſi nolit proficere. Caietanus, & Silueſter fatentur, eum non peccare, ſi conſilia omiſerit: non tamen fatentur, eum non peccare, ſi nolit proficere. Sed & argumentum directiò diſſoluet, qui dicit, Religioſum, vt talem debere in vitæ perfectione progreſſum facere, quia debet promiſſa perſoluere, & quicquid inſtitutum, ac Regula iubet, obire, & exequi, quæ omnia præter diuinæ legis præcepta ſuſcepit. Quare quamdiu vota, & ſui inſtituti Regulam ſeruat, Dei conſilia præſtat, & progreſſum in perfectione facit: quoniam etſi vota inſtitutique ſui præcepta cuſtodire, & obſeruare eum oportet; nihilominus tamen ſunt Dei conſilia, quibus ei ſpontè ſe Religioſus obſtrinxit. Deinde oppones: Religioſus, qui ſtatuit nihil aliud efficere, niſi quod debet, ſe multis peccatorum periculis obijcit; nam timerè debet, ne vota, aut ſui inſtituti leges, & iura aliquando perfringat: ergo grauiter peccat. Reſpondeo, negari non poſſe, quin Religioſus votis, & Regulæ præceptis adſtrictus peccet, ſi ſe peccati periculo exponat, in ijs faciendis, quæ alioqui exequi, & obire Superiorum iuſſu, lege ue, aut regulæ præcepto compellitur: ſicut etiam ſæcularis, ſi decernat præcepta tantummodo ſeruare, delinquit, ſi ex hoc, quod firma animi deliberatione conſtituit omnia in vniuerſum conſilia prætermittere, in peccati periculum incurrat. Et reuera, qui talia decernunt, ac ſtatuunt, non rarò ſe huic periculo, & diſcrimini opponunt.

Quare diffitendum non eſt eiuſmodi Religioſum periclitari, ſi ab abſtinentijs, & ieiunijs deſiſtat, ac ceſſet, ſi ſe profanis negocijs implicet, ſi paſſim ſilentium contra Regulam perfringat; ſi nihil ſtudij, curæ, & diligentiæ in rerum ſpiritalium meditatione ponat, ſi frequenter ſui inſtituti Regulas, & Superiorum conſilia prætermittat, ſi nunquam in rerum cæleſtium cõtemplationem, & ſalutarem librorum lectionem ſtudium conferat; ſi cogitationes, & affectus animi non reprimat, ſi ſenſus corporis non moderetur, ac temperet, ſi nihil curet corpus caſtigandum, carnem macerandam. Tertiò oppones: Religioſus pluribus eſt vinculis obligatus, quàm is, qui nullam Religionis Regulam profitetur: ergo grauiter peccat, ſi Dei conſilia non ſeruet. Deinde, videtur grauiter peccare, ſi Dei conſilia ſequi renuat; tùm quia contemnit ea, tùm quia obſtinatiori eſt mente, & voluntate: ſicut is etiam delinqueret, qui voueret, ſe nullum Dei conſilium ſeruaturum. Reſpõdeo, Religioſum pluribus eſſe vinculis alligatum, quoniam eſt tribus votis adſtrictus: nec ideo contemnere conſilia, quia recuſet ea ſequi, & ſeruare. Is conſilia deſpicit, qui ea prætermittit, quia ſtulta, futilia, & vana, aut quia ſunt à Deo propoſita, & data. Votum verò omittendi conſilia in vitio, & culpa eſt, quia vanum, & Deo minime acceptum, & gratum. Item voluntas, qua animus firmatur, ne Dei conſilia ſeruemus, peccatum eſt, quia vanum, & temerarium eſt, ſic animum firmare.

Duodecimò quæritur, An Religioſus grauius peccet, ſi idem peccati genus committat, quod ſecularis? Reſpondet S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 10. & eum ſequutus Aſtenſis in ſum. lib. 6. tit. 47. art. 2. q. 6. Angel. religioſus. q. 65. Silueſt. religio. 6. q. 14. & Antonin. 3. par. tit. 16. cap. 10 §. 2. deterius peccare, ſi votum violet; ſcilicet ſi aliquid, vt ſibi proprium capiat, ſi non pareat, ſi cum fœmina rem habeat. Deinde, ſi per contemptum delinquat, quia eſt magis ingrato animo in Deum. Poſtremo, ſi cum peccat, in alterius offenſionem incurrat, ſi ſuo exemplo, alios ad malum inuitet, flectat, & moueat: alioqui leuiora ſunt in Religioſo peccata, quia ſolent eſſe minus voluntaria. Religioſus non ſe in peccatum abijcit, non ſe præcipitat, labitur quidem, ſed ſe ſuſtinet, quantum poteſt, rurſuſque ſtatim erigit, ad ſaniorem mentem reuerſus, quia pluribus, & longe maioribus vitæ bonæ præſidijs adiuuatur, ex quo fit, vt cum cadit, de ſurgendo cogitet, nec ita grauius allidatur, nec ſit pronior ad relabendum: nam poſt lapſum fieri ſolet cautior, & firmior. Conuenit quoque cum S. Thoma, Baſilius in Regul. breu. cap. 81. qui cum quæreret, num in Religioſo peccata æqualia eſſent, atque in cæteris hominibus, reſpondet Religioſus, cum de quærenda Dei gratia ſolicitus ſit, & in ea totus laboret, non de induſtria, ſed caſu aliquo, & præter ſui animi ſententiam labitur.

Finis Libri Vndecimi.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV

INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. XII.

DE RELIGIOSORVM STATV.

De ingreſſu in Religionem. Cap. I.

A Nimaduertendum eſt, ingreſſum in Religionem aliquando appellari, cum quis per profeſſionem in Religioſorum ſodalitium admittitur: ita vt ingreſſus huiuſmodi, vt dicā inferius, nihil aliud ſit, niſi Religionis profeſſio, qua quis vere, & proprie, & ſimpliciter Religioſus efficitur: & hoc modo ſumitur in cap. Quia ingredientibus. 19. q. 3. & in Authent. Ingreſſi. C. De ſacroſan. Eccleſ. Sed interdum ingreſſus, eſt cum quis Religionis habitum ſuſcipit, & inter tyrones, ac Nouitios cenſetur ad probationem receptus: & de hoc in Religionem ingreſſu in præſentia diſputamus. A

Primò quæritur, An in Religionem ingreſſum debeat conſultatio diuturna præcedere. Hanc quæſtionem tractat S. Thomas 2. 2. q. 189. art. 10. vbi quærit, vtrum ſit laudabile, ſi aliquis religionem ingrediatur abſque multorum conſilio, & diuturna deliberatione: & reſpondet, de ipſo in religionem ingreſſu per ſe nihil cōſultari oportere: nam religionis inſtitutum Chriſti Domini conſilium eſt, & ingreſſus in religionem eſt melioris vitæ ſuſceptio: qui de hoc dubitat, Chriſti Domini auctoritati plurimùm derogat, qui de religioſa vita amplectenda cōſilium dedit. Nec, inquit, S. Thomas conſultare quis debet, an vires habeat ad religionis iugum deferendum, quia qui religionis inſtitutum capeſſunt, non ſuis viribus innituntur, ſed auxilio Dei, iuxta illud Iſaiæ 40. Qui ſperant in Domino, mutabūt fortitudinem, aſſument pennas, ſicut aquilæ, current, & nō laborabunt, ambulabunt, & non deficient. Si tamen, ait S. Thomas, ſit aliquod ſpeciale impedimentum, puta infirmitas corporis, vel onera alia, qualia ſunt debita, vel aliqua alia ſimilia, in his requiritur deliberatio, & conſilium cum iis, de quibus ſperatur, quod proſint, & non impediant: in B

quibus tamen non eſt diuturna deliberatio habenda. Vnde Hieron. in epiſt. ad Paulinum ait; Feſtina, quæſo te, & hærenti in ſalo nauiculæ funem magis præcide, quam ſolue. Tertio modo conſiderari poteſt modus religionem intrandi, & quam religionem aliquis ingredi debeat, & de talibus poteſt haberi conſilium cum iis, qui non impediūt. Hæc Sanctus Thomas, cuius auctoritas in re tam graui ſufficeret. Sed Maior in 4. diſt. 38. q. 16. §. Dubitatur, non probat tanti doctoris ſententiam tam firmis argumentis, & rationibus comprobatam. Nullus, inquit, debet religionis onus ſubire ſine bona conſultatione, & deliberatione conferendo cum viris ſapientibus, & Deum timentibus, non cum religioſis, quia omnes te ad ſuam religionem attrahere nitentur, ſi ſis futurus eis vtilis in ſpiritualibus, vel corporalibus. In primis oportet videre, an in religione, quam quis profiteri intendit, ſanctè, & piè viuatur, an non. Item oportet proſpicere, an is, de quo dubitatur, poſſit ferre onus rigidæ religionis. Non placet, quod in quæſt. vlt. in ſecunda ſecundæ. B. Thomas dicit, non confidat in proprijs viribus, ſed in ope, & virtute diuina. Dico non eſſe expectandam a Deo miraculoſe nouam fortitudinem ob religionis profeſſionem. Sic Maior ibi. Sed quantæ ſit auctoritatis Maior, ſi cum S. Thoma conferatur, quis non videt? Quàm multis argumentis, & quam firmis rationibus Sanctus Thomas ſuam ſententiam confirmet, quis ignorat? Profectò ego non dubito, quin aliquando multi fallantur, dum varias moræ cauſas interponunt, vt à ſalutari religioſæ vitæ ſuſcipiendæ conſilio, ad quod diuinitus inuitantur, auocentur. Videndum eſt, num ſit dæmonis ars perſuadentis in re tam graui diu eſſe conſultandum, maturè deliberandum, amicos conſulendos, vires explorandas, bonorum operum exercitationem debere præcedere, quæ viam paret, ac muniat ad difficiliora, & ſeueriora religioſæ vitæ officia obeunda. Nam clamant ſancti Patres rumpendas eſſe moras, nihilque omnino cunctandum: hærenti in ſalo nauiculæ, funem magis præcide, quam ſolue, ait Hieronymus

epiſt.

Epiſt. 103 ad Paulinum. Et Chryſoſt. hom. 57. ad populũ. Dum tibi feruens eſt hic amor, abi ſtatim ad illos ipſos Angelos, eumque magis accende. Ne dicas, alloquar prius propinquos, reſque meas expediam. Torporis initium eſt hæc dilatio. Patrem ſepelire diſcipulus voluit, nec id Chriſtus permiſit. Quid ita? quoniam acer inſtat diabolus, vt ſe in animum inſinuet, etſi vel breuem arripuerit uacationem, vel prorogationem, ad magnũ inducit teporem. Ideo quidam admonet, ne differas de die in diem. Auguſtinus lib. 8. Confeſſionum. cap. 5. ſuam illam tarditatem, & cunctationem præteritam luget. Et cap. 6. duos illos fratres maximè collaudat, qui lecta Antonii vita adeo exarſerunt ad imitãdum, vt ex illa hora, illo ipſo, quo legerant loco, Deo ſeſe conſecrarint. Anſelmus Epiſt. 1. Feſtina ad tantum bonum quia nullo bono efficaciùs peruenies ad ſummum bonum. Plures vidi promittentes, & differentes, quos ita mors tulit, vt nec id perficerent, quo ſe impediebant, nec id inciperent, quod promittebant. S. Bernardus ſermone ſuper illud. Ecce nos reliquimus omnia. Quantos mundi ſapientia ſupplantat, & conceptum in eis extinguit ſpiritum, quem voluerat Dominus uehementer accendi. Noli, inquit, præcipitanter agere, diu conſidera, diligentius intuere. Magnum eſt, quod proponis, & opus habens multa deliberatione. Experire quid poſſis, amicos conſule, ne poſt factum pœnitere, contingat. Hæc ſapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica ſalutis, ſuffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ ſolet Deo uomitum prouocare. Caue tibi, ait. Vt quid enim cum à Deo uerbum eſſe non dubites, quid opus eſt deliberatione? Vocat magni conſilii Angelus quid aliena conſilia præſtolaris? Quis enim fidelior, quis ue ſapientior illo? Deduc me Domine, & deducar, fortior eſto, & inualeſce. Noui ego quænam ſint, quæ oportet fieri cito. Ab ore putei gehennæ eripior, & inducias petam, & retardabor, & cunctabor exire, ſi forte interim fiat aliquid? Abſcondi ignem in ſinu meo, & exuſto iam latere, iam nudatis viſceribus, iam ſanie defluente, diu mihi deliberandum eſt, an expergiſcar, an excutiam, an abiiciam illum? Magnum omnino eſt, quod offertur, ſed eo vtique libentius, & feſtinantius ſuſcipiendum, & obuiis arripiendum manibus cũ feruore, & hilaritate. Probet autem ſeipſum, qui de propria virtute præſumit. Nam diuina quidem omnino probata eſt. Amicos conſulat qui non legit, inimici hominis domeſtici eius. Quid frequentat Euangelium, qui Euangelio non obedit? At in eo ſanè legimus promittenti cuidam ſequi Dominum, ſed defunctum prius patrem ſepelire uolenti reſponſum ab eo, vt fineret mortuos, ſepelire mortuos ſuos. Alteri quoque tantùm ſuis, qui in domo erant, vale dicere cupienti, nemo, inquit, mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei. Hæc Bernardus. Et Epiſt. 106. quoſdam ſuos nouitios alloquens laudat eos, quod religionis conſilium opere exequuti eſſent, quia non apparebit, inquit, uacua ultra in vobis Crux Chriſti, quemadmodum in multis filiis diffidentiæ, qui tardantes conuerti ad Dominum de die in diem improuiſa morte ſubtracti, in puncto deſcendunt ad inferos. Et Epiſt. 105. Eia ergo feſtina, exi, recede, moriatur anima tua morte iuſtorum, quo fiant, & nouiſſima tua horũ ſimilia, fuge, quæſo, in via peccatorum ne ſteteris, quomodo viuere potes, vbi mori non audes. Et ſcribens ad alterum, qui ad ſtudia literarum abſoluenda annuas quaſi inducias poſtularat. Epiſt. 108. obſecro, inquit, redi ad cor, & aduerte hunc annuum terminũ, quem tu tibi indulſiſti in iniuriam Dei, non eſſe annum placabilem Domino, ſed diſcordiæ Seminarium, iræ fomitem nutrimentum Apoſtaſiæ, qui ſpiritum extinguat, gratiam intercludat, teporem afferat illum, qui Deo ſolet vomitum prouocare. Denique S. Thomas opuſculo. 17. cap. 9. & 10. multis argumentis, & firmiſſimis rationibus probat, de re hac non eſſe diu deliberandum, nec opus eſſe multorum, conſilio, obediendum eſſe Deo uocanti, quàm citiſſime, eiuſque vocem nulla interpoſita mora exequendam, quanquam quidam Maioris ſententiam ſequuti dicant non eſſe ad religionem conuolandum ſtatim, vt conſiliũ, & propoſitum in mentem venerit, relicto contemptoque ſeculo capeſſere religioſæ vitæ inſtitutum. Sed quidquid iſti dicãt audiendi ſunt Patres, quos retuli Hieronymus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Anſelmus, Bernardus, qui ſincere, & purè veritatem docuerunt. Audiendus S. Thomas, qui quæſtionem hanc bis tractauit, & rem ipſam multis argumentis, & rationibus confirmauit, oppoſita argumenta grauiſſime confutauit.

Secundò quæritur, Vtrum nobis liceat ad Religioſum inſtitutum capeſſendum quempiam inducere? Reſpondeo cum S. Thom. 2. 2. q. 189. art 9. & 10. & Mai. in 4. diſt. 38. q. 16. § Dubitatur, licere: is enim, cui religioſæ vitæ inſtitutũ perſuademus, hac ratione à mũdanæ vitæ periculis prope innumeris auocatur, & ad Chriſti conſilium amplexandũ adducitur. At tria, inquit, S. Thomas in hoc aliquando peccantur, Primò, cum quis minis, metu atque terroribus ad vitæ genus ſuſcipere atque amplecti compellitur: qua ratione interdum parentes, fratres, aut cognati ſuos in Monaſteria detrudunt. Deinde, cum quis muneribus per ſimoniam datis, & acceptis pertrahitur, cap. Quam pio. 1. quæſt. 2. Poſtremò, cum quis mendaciis, aut fraudibus, & aliis malis artibus permouetur, aut impeditur, quo minus ſe ad religioſam vitam conferat. in cap. præſens 20 q 3. cautum eſt, ne vllo modo quis per vim ad habitum Religionis ſuſcipiendum, aut vitam Monaſticam profitendam trahatur. Et Synodus Tridentina ſeſſ 25 cap. 18 de Regularib. anathemati ſubiicit eos omnes, cuiuſcumque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos quam laicos, &c. Verba Concilii, hæc ſunt: Anathemati ſancta ſynodus ſubiicit omnes, & ſingulas perſonas, cuiuſcumque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos, quam Laicos ſæculares, vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, ſi quomodocumque coegerint aliquam Virginem, vel viduã, aut aliam quamcumque mulierem inuitam, præterquam in caſibus in iure expreſſis, ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem; quique conſilium, auxiliũ, vel fauorem dederint; quique ſcientes eam non ſponte ingredi Monaſterium, aut habitum ſuſcipere, aut profeſſionem emittere; quoquo modo eidem actui, vel præſentiam, vel cõſenſum, vel auctoritatem interpoſuerint. Similiter quoque anathemati ſubiicit eos, qui ſanctam virginum, vel aliarũ mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo ſine iuſta cauſa impedierint. Eaque omnia, & ſingula, quæ ante profeſſionem, vel in ipſa profeſſione fieri oportet, ſeruentur nõ ſolùm in Monaſteriis ſubiectis Epiſcopo, ſed & in aliis quibuſcumque. Ab his tamen excipiuntur mulieres, quæ pœnitentes, aut Conuertitæ appellantur in quibus Conſtitutiones earum ſeruentur. Et cap. 17 eadem ſeſſione ſtatuit in hunc modum: Libertati profeſſionis Virginum Deo dicandarum proſpiciens ſancta ſynodus, ſtatuit, atque decernit, vt ſi puella, quæ habitum regularem ſuſcipere voluerit, maior duodecim annis ſit; non ante eum ſuſcipiat, nec poſtea ipſa, vel alia profeſſionem emittat, quàm explorauerit Epiſcopus, vel eo abſente, vel impedito, eius Vicarius, aut aliquis eorum ſumptibus ab eis deputatus virginis voluntatem diligenter, an coacta, an ſeducta ſit, an ſciat, quid agat. Et ſi voluntas eius pia, ac libera cognita fuerit, habueritque conditiones requiſitas iuxta Monaſterii illius, & ordinis Regulam; necnon Monaſterium fuerit idoneum; liberè ei profiteri liceat, cuius profeſſionis tempus ne Epiſcopus ignoret, teneatur Præfecta Monaſterio eum ante menſem certiorem facere, quòd ſi Præfecta certiorem Epiſcopum non fecerit; quandiu Epiſcopo videbitur, ab officio ſuſpenſa ſit. Hactenus Concilium. Quæres, quid ſi abſque vllo pacto cuipiam munuſcula tribuas, vt eius beneuolentia, & voluntate conciliata ad Religioſæ vitæ genus eligendum, & ſectandum moueas, & flectas, allicias, & attrahas? Reſpondeo id fieri, ſine vllo peccato, vt expreſſè docet. S. Th. 2. 2. q. 100. a. 3. ad 4 quemadmodum etiam fas nobis eſt Ethnicos ad fidem, & Religionem Chriſti traducere muneribus, ac donis gratuitò, & liberaliter propoſitis, oblatis, & datis, vt ait Silu. verbo. Iudæus. q 6. Pari ratione ius nobis eſt adoleſcentes egenos alere, vt deinde Religionem ſuſcipiant; ſic etiam aliquos admittere, vt ad tempus in ipſo Religioſorum domicilio gratis inſeruiant, quò ſic poſtea in eorum familiam, & ſodalitatem cooptentur. Verùm in his omnibus oportet pactum abeſſe, ne ſcilicet aliquid promittatur, vel detur pro ingreſſu in Religionem. cap. quam pio. 1. q. 2. S. Tho. 2. 2. q. 100. ar. 3. ad. 4 alioqui enim totus in Religionem ingreſſus ſimoniæ labe fœdabitur. Sed illud minimè diſſimulãdũ eſt aliquos interdum labi, & decipi, cum plus quàm par ſit, paſſim adoleſcentulos ad Religionem capeſſendam inducunt, ſolicitant, & vrgent aſſidue, ac id faciunt magno ſtudio, ac tandem ſuadent, vt ſimplex Religionis votũ faciant. Alii contra à Religione deterrent, auocant, abducunt, & prohibent, multis, & malis artibus impediunt, & remorantur,

ur, plus æquo quos poſſent, quorum vtrumque eſt in vitio, & quod reprehendi iure poſſit, ac debeat.

Tertio quæritur, An liceat alicui ſeruum ad Religioné admittere? Reſpondeo, in cap. Si quis incognitus. 17. q. 2. ſic haberi: Si quis incognitus Monaſterium ingredi voluerit, ante triennium Monachi habitus non præſtetur. Etſi intra tres annos, aut ſeruus, aut liber, vel colonus quæratur à domino ſuo, reddatur ei, cum omnibus, quæ attulit, hoc tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium non fuerit requiſitus, poſtea quæri non poteſt, niſi ſit, tam longe, vt inueniri non poſſit. Hæc ibi. Nequit igitur ſeruus Religionem profiteri, aut ingredi, quoniam ſui iuris non eſt: & vere furtum committit, eo quod Domini poteſtatem, & dominem ſubterfugiat. quòd ſi profiteatur, Domino eum repetenti, reddi debet cum omnibus, quæ ad Monaſterium attulit. Et hoc locum habet in ſeruis, quæ mancipia dicuntur, & in iis, etiam, quos leges, Canones, & iura Colonos, Originarios, Aſcriptitioſue ſeruos appellant, qui quoniam fundo, vel agro ſunt adſcripti, inde inuito Domino auelli nequeunt. Quæres, quo pacto in prædicto cap. ſancitum ſit poſſe à Domino intra triennium repeti, poſtea vero minime. Nam huiuſmodi ſeruus operas, ac labores, induſtriamque ſuam, & artem, ac ſeipſum Domino ſubtrahit, ergo Monaſterium triennio, immo longiſſimo etiam tempore rem furtiuam, hoc eſt, ſeruum, vſu capere nequit. Nam l. 1. C. De ſeruis fugitiuis, ſpatio etiam longi temporis ſeruus fugitiuus minimè vſu capitur. Reſpondeo, in gratiã, & bonũ Religionis cõſtitui, ne elapſo triẽnij ius habeat repetẽdi ſeruũ bona fide receptũ, cum intra triennium repetere commodè potuerit: At verò, vt Gloſſa annotauit, licet poſt exactum triennium non ſit ſeruus Domino reddendus, iuſta tamen compenſatio fieri debet, ne Dominus, quid detrimenti in rebus ſuis patiatur. Si percunctèris, vndenam illud triennium ſit inchoandum? Aiunt plerique quos citat, & ſequitur Silu. Religio. 2. q. 3. Ab eo tẽpore, quo Dominus reſciuit, eſſe ſeruum in Religionem admiſſum. Sed verius eſt, quod Gloſſa docet, à tempore probationis inceptæ. Si denuo roges, an ſi talis ſeruus Religionem profeſſus Domino repetenti reddatur, voto caſtitatis teneatur? Reſpondeo, teneri, quia licet nulla fuerit profeſſio, ratum tamen, & firmum Caſtimoniæ votũ fuit, quo Deo ſe deuinxit: nam & enim potuit ſeſe ſimpliciter Deo obligare, tametſi nullo ſe vinculo profeſſionis obſtrinxerit: vt in alio ſimili dicitur de viro, qui inſcia, vel inuita vxore Religionis profeſſionem emiſit, in can. quidam, de conuerſ. coniug.

Quarto quæritur, An qui ſe alteri obligauit, poſſit ad Religionem libere tranſire? Hoſtienſis reſpondet, quem citat Silu. Religio. 2. q. 5. ſi per alium præſtare promiſſum poteſt, id præſtet: ſin ſecus, Religionem ſuſcipiat. Sed quid ſi iurando cuipiam promiſit ſe aliquid facturum. Vt ſi Titius iureiurando adhibito ſpopondetit Rempublicam ſe adminiſtraturum triennium, aut docturum alios in perpetuum, aut in hoſpitali domo perpetuò inſeruiturum ægrotis? Reſpondeo, cum Hoſtienſi, Innocentio, Goffredo, & Abbate, quos citat Silueſt. verbo, Religio. 2. q. 5. eũ nõ eſſe periurũ: quoniã vt ſuo loco diximus, iuſiurandũ nõ violat, qui illud in melius cõmutat c. Peruenit. 2. de iureiur. ſed Hoſtien. addit, tutius eſſe conſiliũ, vt is, qui iurauit, impleat quod iurauit, & iurãdo promiſit: quod probat ex c. debitores, de iureiur. vbi, qui iurauit ſe vſuras ſoluturũ, cogitur vſuras ſoluere, & ex c. Commiſſum. de ſponſ. vbi iuueni, qui iurauerat ſe puellam in vxorem ducturum, datur conſilium, vt prius puellam illam in matrimonium ducat, & poſtea, ad Religionem ſe conferat. At Silueſter, hoc conſilium Hoſtienſis merito improbat, vt nos Superiori libro confutauimus.

Quinto quæritur, An qui æs alienum contraxit iure poſſit in Monaſterium admitti? Duæ ſunt opiniones in ſpeciẽ, ſibi omnino contrariæ, quamuis meo quidem iudicio, reuera non ſint. Nam S. Thomas 2. 2. q. 189. ar. 6. ad 3. docet ei ſufficere, ſi ſuis bonis cedat, eo quòd liberi hominis perſona non ſit creditori obligata, ſed res eius, & bona. Vnde Monaſterium creditori ſatisfacere debet ex his, quæ Monachus ſecum detulit, aut ex his, quæ poſt eius ingreſſum acquiſiuit donatione, vel teſtamento, vt Innocentius, & Hoſtienſis docuerunt, quos citat Silu. Religio. 2. q. 4. Secunda opinio negat æris, & pecuniæ alienæ debitorẽ iure in Monaſterium recipi, etiamſi ſuis cedat bonis, at Religionis, inquit, profeſſio rata, & firma cenſetur. Siquidem Religionis profeſſio cum iure naturali pugnare non debet: at iuſtitiæ legibus debitor eſt creditori obligatus, ergo eas violare nõ

A debes, vt Religionem profitearis: Nec enim, teſte Apoſtolo, ſunt facienda mala, vt veniant bona. Deinde, præceptũ omittendum non eſt, propter opus conſilij, ſed Religionem ſuſcipere, eſt opus conſilij, alienum autem reſtituere eſt præceptum. Item, ſat non eſt alienum ſurripere, vt habeas, quo poſſis te ad Monaſterium longinquum conferre: ergo non licet tibi alienum retinere, vt ad Monaſterium te recipias. Præterea, vetas eſt ſeruus ſine Domini conſenſu, & ſimiliter vitus matrimonij vinculo adſtrictus, ſine vxoris voluntate, & filius ſine facultate parentum grauiter indigentium Religionem profiteri. Hanc ſententiam tuentur Maior 4. d. 38. q. 17. & Medi. de rea. reſtitut. q. 3. in octaua cauſa. & in ſupplemento Gabrielis 4. d. 38. q. 1. a. 3. dub. 2. dicitur, eam fuiſſe opinionem Gerſonis, & totius Academiæ Pariſienſis, cui etiam ſubſcripſit Nauarrus in Commen. 1. de regulariis. num. 8. eo argumento perductus, quod qui eſt ratiociniis publicis alligatus, prius debet rationem reddere, quam ſe ad Monaſterium transferat, vt colligitur ex cap legem, Diſt. 35. & c. 1. De obligatis ad ratiocinia, & Ex Doctoribus eiſdem. & ex l. Officiales, C. De Epiſcopis, & Cle

B ricis. Deinde, quòd non omnis ceſſio bonorum liberat eũ, qui cedit bonis ſuis, ab obligatione ſoluendi, ſed ſolummodo ea, qua quis cedit ſuis bonis ex inopia, quæ ſolet accidere ob infelicem, & inopinatum rerum euentum.

In hac quæſtione quidam affirmant, nihil eſſe quod cogat nos à S. Thomæ doctrina recedere, præſertim cum eã ſectentur Summiſtæ, Ange. Religioſus. 6. Silu. Religio. 2. q. 4. Armilla ſum. lib. 6. tit. 19. q. 6 Rofel. Religio. 2. nu. 5. Armil. Religio. num. 5. Tabien. Religio. nu. 12. & e Theologis Palu. 4. d. 38. q. 4 ar. 3. conclu. 3. Caie. 2. 2. q. 189 ar. 6. ad 3. & ex Canoniſtarum Doctoribus Innocentius Rainerius, Hoſtienſis, & alij, quos citat Angelus, & Silueſter. Et ratio S. Thomæ, eandem ſententiam concludit, quæ locum habet in eo, cui nulla ſpes eſt ſatisfaciendi creditori, intra paucos annos, ſi ſe ad Religionem non conferat. non in eo, qui intra aliquot annos debitum ſoluere poteſt, ſi in ſæculo manſerit. Nam ſi alienæ pecuniæ debitor ſoluendo non eſt, liberatur debito, ſi bonis, quæ habet, cedat, cum tantummodo res eius ſint creditori obligatæ. Nec tamen extra Monaſterium permanere debet, vt ſi forte aliquando cre

C ditori ſatisfacere poſſit: tum quia fieri poteſt, vt ſit voto adſtrictus Religionem ſuſcipiendi ad certum tempus: tum quia improbabile fortaſſis peccati periculum incurret, ſi extra Monaſterium diutius demoretur. Poſtremò, quia ſermo eſt de eo, qui ſpem nõ habet ſatisfaciendi creditoribus. Obijcies, cur igitur ab iis, qui petunt in domicilium Religioſorum cooptari, quæri ſolet, num ære alieno grauẽtur? Reſpondent aliqui id meritò quæri, Primò, vt maturè deliberetur, quid illis magis expediat. Deinde, ne facilè creditores negligi videantur. Mihi tamen, vt iam dixi, S. Thomæ ſententia non videtur generaliter accipienda, ſed tantùm de eo debitore, qui cederet bonis, quæ habet, & id præſtat, ac reddit, quod poteſt, & tamen in totum nequit creditori ſatisfacere, nec ullam probabilem ſpem habet acquirendi aliquid, vnde poſſit integrum debitum ſoluere. Exemplum eſto. Titius Caio debet quingentos aureos, ſoluit centum, quos habet, nec poteſt reliquos, nec vlla probabilis ſpes ſubeſt aliquid amplius in poſterum habendi, tuta conſcientia poteſt Religionem capeſſere, quoniam etiamſi extra religionem maneat, ſoluendo non erit, & impoſſibilium nul

D la eſt obligatio. Et in l. Nam is, ff. De dolo malo, dicitur: Is nullam videtur actionem habere, cui propter inopiam aduerſarij actio eſt inanis. At verò ſi Titius ſolutis centũ, quibus cedit, probabilem ſpem habet intra paucos annos aliquid comparandi, vnde in totum creditori ſatisfaciat, iure nequit ad Religionem tranſire, ſed ingreſſum ad tempus differre debet: Et idem iuris eſt in eo, qui cum artem calleat, vel munere fungatur, vel induſtria, & ingenio valeat, ad paucos annos, ea poſſit, ſibi comparare, quibus debita ſoluat: Et de his debitoribus, vt exiſtimo, loquuntur Gerſon, Medina, Maior, & Nauarrus, nec id S. Thomas negabit. Idem videtur dicendum de debitore, qui votum Religionis ad certum tempus perſoluendum ſuſcepit, qui ſi ad paucos annos poterit creditori ſatisfacere in totum, differre debet ingreſſum: non enim licet alicui, voto ſe obligare cum damno creditoris, nec vinculum poſterius antecedentem obligationem extinguit, aut tollit.

Quæſtio item eſt, an debitor Religionem ingreſſus laborare cogatur, vt labore manuum ſuarum aliquid acquirat, vnde debita contracta ſoluat. Fingamus nulla alia ſupereſ-

ſe bo-

ſe bona, nec Monaſterium velle ex ſuis bonis creditori ſatisfacere, quippe quod ex bonis Monachi cóparauit. Duæ quoque ſunt ſententiæ ſibi inuicem pugnantes, atque contrariæ; quarũ vna affirmat, eum ad laborandũ in Monaſterio adſtringi, vt ſi artem calleat, quam facile exerceat: Immo ſi intra Monaſterium nihil poſſit acquirere, extra illud verò facile, & commode queat, id quoque facere debere. Nauarrus tamen in Commen. 1. de regularib. num. 8. & ſequen ſolùm docet generatim intra Monaſterium laborare eum oportere. Secunda opinio docet nequaquam eſſe cogendum laborare, poſtquam fuerit Religionem profeſſus. Ita Paludanus, Aſtenſis, Angelus, Roſella, Silueſter, Armilla locis in Superiori quæſtione citatis, quæ quibuſdã probabilior videtur eſſe ſententia. Nam cum Religionem profeſſus ceſſerit ſuis bonis, reſtituendi præcepto, ac lege ſolutus eſt. Nec idem iuris eſt in ſeruo, vel homine nuptijs alligato, vel ratiocinijs adſtricto. Nam perſona ſerui eſt Domino obligata: Similiter vir corporis ſui poteſtatem vxori tradidit: is etiam, qui in ratiocinia iurauit, ſuam perſonam alteri obſtrinxit, & rationem reddere compellitur: & idcirco nullus horum iure Religionem ſuſcipit. At verò debitor æris alieni ſeſe quidem creditori deuinxit, ſed ei ſatisfacere cenſetur, ſi ſuis bonis cedat. Cæterùm exiſtimo iuxta ea, quæ hactenus dixi, diſtingui oportere, aut enim quis in Religionem admiſſus eſt, cum extra eam induſtria, labore, vel arte valeret, qua poſſet debitum creditori in integrum ſoluere. Et hic debet etiam Religionem profeſſus ita laborare vt creditori ſatisfaciat: quoniam prior obligatio extincta non eſt, & adhuc poteſt Monachus effectus debitum ſoluere. Ergo neceſſe eſt, vt ſoluat: & Abbas ſibi imputet, qui talem debitorem admiſit. Aut quis extra Religionem manens, ſoluendo nulla ratione eſt, & hic in Religionem ingreſſus nihil facere debet, vt creditori debitum ſoluat: non enim peioris conditionis eſt, eo quòd fuerit in Religionem receptus.

Sextò quæritur, An coniux poſt matrimonium iure queat ad Religionem tranſire. Reſpondeo, ex Abbate, & Calderino in cap. 1. de conuerſ. coniug. quos ſequuntur Angel. matrimonium. 4. num. 11. Roſel. impedimentum. 11. Silu. diuortium. q. 17. Tabien. matrimonium. 1. q. 3. Armil. diuortium. num. 11. iure poſſe poſt matrimonium ratum, quod nondum eſt conſummatum, & poſſe id facere inuita etiam vxore. c. verum, & c. ex publico. de conuerſ. coniug. Item, poteſt coniux poſt diuortium legitima auctoritate iudicis factum, quia alter coniux adulterium commiſit, ſe ad Religionem conferre etiam vxore contradicente, & etiãſi fuerit matrimonium conſummatum. cap. Agathoſa. 27. q. 2. Tertio ex mutuo conſenſu coniuges etiam conſummato matrimonio poſſunt Religionem capeſſere, & profiteri. ex cap. cum ſis, cap. vxoratus, cap. ad Apoſtolicam, de conuer. coniug. Quinto ſi vir poſt matrimonium conſummatũ Religionem profiteatur inuita vxore, vxor eum iure poteſt repetere. cap. quidam, de conuer. coniug. idem iuris eſt, ſi vir profiteatur religionem ignorante vxore cap. placet, de conuer. coniug. idem quoque ſi profiteatur conſentiente quidẽ vxore, ſed per metum, vel dolum, ex c. accedens, & cap. veniens, de conuer. coniug. & in his caſibus vir reſtitutus vxori repetenti, reddere debitũ coniugale cópellitur, quia vxor petit, quod ſibi iure debetur, petere verò ipſe debitum iure non poteſt: quia potuit vir hoc ſuo iure cedere, & potuit ex hac parte caſtitatem vouere, idem iuris eſt, ſi vxor ſciuit quidem ingreſſum viri in Religionem, ſed nec conſenſit, nec repugnauit, ſolùm diſſimulauit. cap. conſuluit de cõuer. coniug.

Si quæras, quid dicendum in hoc caſu, ſi uxor dum vixit, virum non repetiuit, & mortua eſt, an vir in religione perſeuerare cogatur. Reſpondent. Calderi. Abbas, Angel. Silu. Roſel. Tabien. Armil. locis ſupra citatis debere in Religione permanere: quia cauſa, quæ ingreſſum eius in Religionem impediebat, ceſſauit. Si dicas, profeſſio Religionis inuita vxore, irrita fuit, ergo in Religione vir manere, non cogitur. Reſpondeo, profeſſionem ratam fuiſſe, quia vxor eam reuocare potuit, dum vixit, videlicet potuit virum repetere, & quia profeſſionem, non reuocauit, nec virum repetiuit, cum poſſet, eo ipſo conſenſiſſe videtur, vt vir in Religione permaneret. Si iterum roges, quid iuris ſit, quando vxor ſua ſponte conſenſit, ſed continentiæ uotum non fecit, nec religionem ipſa ſuſcepit. Duæ ſunt opiniones; nam Abbas antiquus, & Inno in cap. quidam de conuer. coniu. ſentiunt, ſi vxor in ſeculo manens, iuuenis fuerit, ius habere

A virum repetendi: at Calderi. & Panor. cenſent ſolùm officio iudicis virum poſſe, & debere vxori reſtitui: quoniam eo ipſo, quod vxor conſenſit ſpontè, ſuo iure ceſſit, & ideo amplius actionem non habet, aut ius repetendi virum. Iudex tamen officio ſuo poteſt, ac debet virũ reſtituere vxori, ne vxor, cum iuuenis ſit, & in ſeculo maneat, adulteria committat. Hæc opinio eſt probabilior, quam ſequuntur Angel. Roſel. Silu. & Tabien. locis citatis. Item, in hoc caſu vir Religionem profeſſus, vt ait Panormitanus, vere factus eſt Religioſus, quia conſenſu vxoris profeſſionem emiſit: & ideo vxore mortua ad Monaſterium redire iure compellitur, nec poteſt aliam vxorem ducere, quòd ſi duxerit, matrimonium eſt irritum. Si quæras, quid dicendum, quando vxor conſenſit quidem, ſed in ſeculo manſit, & fecit continentiæ votum. Reſpondeo, ſi eſt ſenex, vtpote ſexagenaria, iure poteſt in ſeculo manere, quia nullum eſt incontinentiæ periculum c. cum ſis. c. vxoratus. c. ad Apoſtolicam. de conuer. coniug. ſi iuuenis ſit, aut de incontinentia ſuſpecta Dubiæ quæſtionis eſt, an cogatur religionem profiteri, an potius ſufficiat votum continentiæ, quod fecit. Inno. ſentit
B non cogi religionem profiteri, ſed eſſe in Monaſterio includendam, ne periculum incontinẽtiæ incurrat: neque enim vltra ſimplex incontinentiæ uotum cogitur quis religionẽ profiteri. cap. integritas. 32. q. 1. Hoſtienſis cenſet, non eſſe in Monaſterium detrudendam, quia cum iis, quæ ſunt Religionẽ profeſſæ, non bene conuenit ea, quæ profeſſa non eſt; & ideo ait eam debere profiteri, quia, eo ipſo, quòd uouit continentiam, cogitur Religionem profiteri, ne ſi in ſeculo maneat, ſit periculo incontinentiæ obiecta. Calderinus diſtinguit, aut promiſit, inquit, ingredi in Religionem, & debet Religionem profiteri. c. Agathoſa 27. q. 2. aut ſolùm continentiam uouit, & tunc ſi eſt iuris conſcia, compellitur Religionem profiteri. c. qui vxorem. 33. q. 5. quod ſi fuerit iuris ignara, non cogitur Religionem profiteri idẽ ait Abbas. Præterea ſi roges, quid dicendum, quando vir inuita vxore Religionẽ eſt profeſſus, & eſt reſtitutus vxori, an mortua vxore ad Religionem redire iure cogatur Reſpondeo, cum Abbate, & alijs, in locis ſupra citatis præſertim in cap. quidam, de conuerſ. Coniugat. iure non cogi, quia profeſſio vim, & locum non habuit: aliam verò vxo-
C rem ducere non poteſt, quia ſaltem, vt potuit, ſe voto caſtitatis obſtrinxit, at ſi matrimonium contrahat, valet, quia Religioſus factus non eſt, licet in contrahendo peccet, cum fuerit ſimplici voto caſtitatis deuinctus: vnde Abbati in hac parte non placet, quod dixit Antonius Butrius, videlicet matrimonium non valere, quia licet, inquit Antonius, votum ſolemne nõ fuit, at quia fuit votum certæ Religionis approbatæ, eo ipſo pro ſolemni habetur: verùs eſt id, quod dixi ex ſententia Abbatis: nam profeſſio inuita vxore non valet, vnde ſolenne uotum non fuit, quoniam nec expreſſa, nec tacita profeſſio in Religione approbata fuit. Poſtremò ſi roges, an propter adulterium occultum vxoris liceat viro eam dimittere, & ſe ad Religionem conferre. Reſpondeo, cum Gloſſa in cap. Agathoſa 27. q. 2. in verbo, fornicationis: minime, niſi diuortio facto per legitimã Iudicis Eccleſiaſtici ſententiam: alioqui enim ius habet vxor petendi, vt vir ipſi reſtituatur, & cogetur vir ad vxorẽ redire, niſi ſtatim teſtimonia legitima adulterii ab vxore patrati proferat. cap. literas, de reſtitu. ſpoliatorũ. Sed quid iuris ſi adulterium vxoris publicum fuerit? Reſpondeo etiã
D tunc expectandam eſſe iudicis ſententiam cap. Porro, de diuortijs, & ibi Ioan. Andreas, Hoſtien. & Abbas, quoniam dimittere vxorem ob adulterium illius eſt pœna, ac proinde infligi iure non poteſt niſi legitima Iudicis ſententia. Obijcies id, quod habetur in cap. ſignificaſti, de diuortijs, vbi legitur, ſi notorium eſt mulierem adulterium commiſiſſe, ad eam recipiendam vir cogi non debet. Reſpondeo, cum Archid. in c. Agathoſa 27. q. 2. in eo capite ſermonem eſſe de uxore, quæ temere fuerat à viro dimiſſa, & ipſa poſtea publice adulterium admiſerat, & petebat, vt ei vir reſtitueretur, ſiquidem fuerat temere reiecta Quando igitur vxor dimiſſa à viro, & ſuo iure ſpoliata quamuis temerè, petit, vt vir ei reſtituatur, non auditur, nec ipſi vir reſtituitur, ſi poſtquã temere a viro dimiſſa, publicũ adulteriũ cómiſit. Quæres, numquid vxor adultera poſt diuortium factum legitima ſententia Iudicis poteſt ſe ad Religionem conferre inuito viro? Reſpondet Gloſſa in c. Agathoſa. 27. q. 2. poſſe, quia facto diuortio auctoritate Eccleſiæ vterque ſuo iure ceſſit, & probat argumento ſumpto ex cap. quàm periculoſum 7. q. 1.

Septimò

A Septimò quæritur. An qui ſponſalia contraxit iure in Monaſterium poſſit admitti. Innocétius, Hoſtienſis, Ioan. Andreas, & Abbas videntur aſſerere id fieri iure non poſſe & hoc ideo, quia cenſent ſponſalia, ante contracta per ingreſſum in Monaſterium, nó dirimi, præſertim ſi fuerint iureiurando firmata. Sotus affirmat id iure fieri, & ſponſalia per votum Caſtitatis ſimplex, aut unius ſponſi in Monaſterium ingreſſum diſſolui, ita vt eo ipſo, alteri ſponſo liceat ad alias nuptias tranſire: & affirmat ſponſalia dirimi etiam iuriſiurandi vinculo confirmata. Et quamuis Cordubenſis teſtetur, hanc Soti ſententiam eſſe minus ueram, & tutam; eam tamen ante Sotum tenuere Ricardus, Aſtenſis, Angelus, & Maior: quam ſupra, & nos quoque ſecuti ſumus ex parte. De hac tota controuerſia libro Superiori tractaui.

Quos citat Silu. Sponſalia q. 7.

4. d. 27. q. 2 art. 5.

In ſum. q. 136.

Nec obſtat, quòd obijcit Cordubenſis: ſponſalia inquiens, eadem ratione ſoluerentur per uotum quodlibet melioris boni, quale eſt votum orationis, contemplationis, ieiunij ad uitam duraturi: hæc enim vota, & ſimilia, reſpondebit Sotus, non pugnare cum matrimonio, vt pugnat votum Caſtitatis. Quæres, cur ſit in more poſitum, vt qui petunt in Religionem ingreſſum, interrogentur, num fœminæ B vlli promiſerint ſe eam ducturos in uxorem? Reſpondeo, iure optimo de hoc interrogari, vt maturè expendatur, quid magis expediat.

Octauò quæritur, An tuta conſcientia filius, cuius parentes grauiter indigent ad Monaſticum inſtitutum, & uitam ſe conferat? Reſpondet S. Thomas 2. 2. q. 189. art. 6. cuius ſententia eſt communi conſenſu recepta, id tuta conſcientiá non fieri; quia iure naturali debét filij parentibus neceſſaria vitæ alimenta præſtare: Nec huic iuri quicquam ingreſſus in Monaſteriú derogare pôt. Idé iuris eſt in patre, ſi filium habeat graui egeſtate laborantem: debet enim pater filij indigentiæ commode ſubuenire: niſi vte. quæ talis ſit, vt in Monaſterium mereatur ingreſſum. Rurſus quæres; an idem iuris ſit, ſi fratres, aut ſorores graui inopia premantur? Reſpondeo, non eſſe idem iuris in illis, quod eſt in parentibus, & filijs. Filij enim parentibus, & contrà parentes filijs iure gentium, & naturali, alimenta, & vitæ ſubſidia debent, fratres verò fratribus non item. At verò de ſororibus videndum eſt, an puellæ ſint, & quæ, ſi à fratre dimitterentur, in impudicitiæ crimen inciderent, aut in illius pericu C lum incurrerent, præſertim cum teneræ adhuc ætatis ſint: tunc enim charitas ſuadet, vti earum pudicitiæ conſulatur. Quare aut fidæ alicui, & honeſtæ perſonæ committi, & commendari debent, aut in Monaſterium ingreſſus ad tempus differendus videtur.

Nonò quæritur, An Epiſcopus, aut alius Clericus in minori dignitate conſtitutus, An item presbyter curæ animarum præfectus, An impuberes item filij iure in Monaſteria admittantur? Has quæſtiones ſingulas libro Superiori diluimus.

De Nouitiorum probatione.

Cap. II.

PRimò quæritur, quotuplex ſit Religioſorum habitus, & quiſnam ſit Nouitiorum proprius? Annotandum eſt in iure Canonico Religioſorum habitum dici veſtimenti D genus, quo vtuntur Religioſi, qui triplex eſſe ſolet, vt docet Gloſſa communi conſenſu approbata cap. 1. 27. q. 1. in verbo, apparuerunt. Et ibid. Ioan. And. in cap. conſtitutionem. de regularib. in 6. nimirum, Habitus probationis, Conuerſionis, & Profeſſionis. Explicemus horum ſingulos. Habitus probationis datur Nouitiis, de quo in cap ex tranſmiſſa, de renuncia. & cap. Statuimus, de regulari. Habitu conuerſionis utuntur ij, qui dicuntur Conuerſi, de quo in cap. conſuluit, qui Cleri. vel uouen. & in cap. ſuper eo. de regulari. Habitus Profeſſionis eſt Profeſſorum proprius, qui ſecundum iura antiqua dicebatur Habitus Religionis: nam olim in Monaſteria ſolebant admitti Nouitij ad probationem, & toto probationis tempore priſtino vulgari habitu vtebantur: ideo iure antiquo Canonico, ſuſceptio habitus Monaſtici, intelligebatur profeſſio Religionis, quia habitus Religionis non concedebatur niſi Profeſſis. At verò temporis proceſſu, vſu, more, & inſtituto Religioſorum introduci cœpit, vt Nouitij probationis tempore priſtinam, ac vulgarem ueſtem deponerent, indui habitum Religionis A in regula conſtitutum, ac ita cœpit habitus Religionis diſtingui in habitum Probationis, & Profeſſionis; qui aliquando eſt omnino diuerſus atque diſſimilis, aliquando vero diſtinctus non eſt. Ex quo etiam factum eſt, vt locum habeat quod in ipſo iure Canonico dicitur: Monachum non facit habitus, ſed profeſſio, cap. porrectum. cap. ex parte, de Regularib. cap conſuluit. Qui clerici. vel vouentes: nam iuxta priorem illum veterem morem, quem dixi, Monachum faciebat habitus ſuſceptio, quia non dabatur niſi profeſſis: & hoc modo iura quædam conciliantur. cap. enim, Legem Diſtinct. 53. dicitur: Si qui ex militaribus viris annumerari in Monaſterijs deſiderant, non ſunt temere ſuſcipiendi, niſi eorum vita ſubtiliter inquiſita fuerit, & iuxta normam regularem in ſuo habitu per triennium probati. Tunc Monaſticum habitum Deo auctore ſuſcipiant. Et in cap. Multos, Diſt. 55. dicitur: ſi quis ex viris Eccleſiaſticis, vel ſecularis militiæ ſeruituræ ad Dei ſeruitium conuerti deſiderat, prob abitur priùs in laicali habitu conſtitutus. Si autem, & in monachali habitu ſecundum Patrum regulas inculpate vixerit, poſt præfixa a ſacris Canonibus tempora, ad quodlibet B Eccleſiaſticum officium proucheatur. Rurſus 17. q. 2. c. 3. Si quis incognitus Monaſterium ingredi uoluerit, ante triennium Monachi habitus non præſtetur. Vnde in cap. Super eo, De Regularibus, habetur: Super eo, quòd quæſitum tuis de Clericis, qui Religionis habitum ſuſceperunt, & ante profeſſionem ad priorem ſtatum ſunt reuerſi, Reſpondemus; Quòd ſi auſteritatem Religionis, ad quam migraſſe noſcuntur, ſeruare noluerint, ad minorem Religionem cogantur tranſire, ne contra votum, quod Domino fecerunt, venire probentur. Verùm ſi ante ſuſceptum huiuſmodi habitum in Probatione poſiti recedere uoluerint, ſecundum Regulam B. Benedicti, non uidentur prohibendi ad priorem ſtatum redire, vt in eadem veſte, in qua veniunt, reuertantur. Hæc ibi.

Secundò quæritur, An habitus Nouitiorum ab habitu Profeſſorum debeat eſſe diſtinctus? Reſpondeo, cum Abb. in c. Ex parte, de Regulari. & Gloſſ. in Clem. eos. De Regulari. aliquando diſtingui, & hoc dupliciter: Aut enim differentia, & diſſimilitudo manifeſtè patet, aut latet occultè. Patet quando in vno ex tribus eſt diſſimilitudo, nimirum, C vel in Colore, vel Sciſſura, vel Forma, ſiue figura. Clemen. Eos qui. De Regularib. Colore, vt ſi Profeſſorum habitus ſit albus, Nouitiorum niger: Sciſſura, vt in familia Franciſcana nomine Minorum dicta, cuius Nouitij tunicam deferunt ſine capucio, vt loquitur Regula S. Franciſci. Profeſſi verò cum capucio: Forma, vel figura, vt ſi Nouitij geſtent breuiorem habitum. Profeſſi longiorem, Aut ſi Nouitiorú habitus in parte aliqua habeat Crucis ſignum, ſiue ſcutum, aut pannum albeatum, aut appenſum. Aliquando verò differentia habitus latet, aut quia Profeſſorum habitus conſecrari ſolet certis quibuſdam precationum verbis, aut formulis, Tyronum non item. Aut quia habitus profeſſis datur in Capitulo, vt dicitur, Religioſorum, vel ante Altare maximum in templo, Nouitiis verò in alio loco: Aut quia Profeſſis habitum dat Abbas, Nouitiis, alius, nimirú Prior, aut Vicarius, aut Præfectus ſiue Magiſter Nouitiorú. Aliquando verò habitus Nouitiorum minimè ab habitu Profeſſorum diſtinguitur: & hoc duobus modis contingit, nimirum, Aut quia eodem habitu vtuntur Monachi, Conuerſi, Oblati, & cæteri, tú Clerici, tum Laici vnà cum ipſis Mo D nachis communem vitam agentes, quales eſſe ſolent Clerici, qui vocantur Monachorum Cappellani, & Laici adminiſtri, ſiue famuli Monachis inſeruientes: Aut quia ſaltem tyrones, & veterani, hoc eſt, Nouitij, & Profeſſi, eundem habitum geſtant.

Tertiò quæritur, An ſolus habitus Religionis ſuſceptus Monachum efficiat? quod eſt quærere, An per ſolum habitum Religionis ſuſceptum, quis Profeſſus, & Veteranus cenſeatur? Reſpondeo; Canones, & iura in hoc ſibi in ſpeciem aduerſari. Nam cap. Porrectum, & cap Ex parte, De Regulari, & cap. Conſuluit. Qui Clerici, vel vouentes aperte dicitur, Habitus non facit Monachú, ſed Regularis profeſſio. Contrarium tamen ex cap. Vidua, cap. Super eo, De Regularib. & cap. Quod interrogaſti. Diſt. 27. q. 1. & cap. Quem progenitores 20. q. 1. manifeſtè colligitur, nempe ſola habitus ſuſceptione Monachum fieri.

Gloſſa hoſce Canones, & Iura conciliat in hunc modú; quod ſcilicet ſolus habitus ſuſceptus ſine profeſſione Monaſtica expreſſa, vel tacita Monachum non faciat: at verò ſi ad mutationem, & ſuſceptioné veſtium tacita iuris profeſſio

A feſſio accedat, Monachū facit iure antiquo. Vt ſi quis ſpontè indutus veſte profeſſorum ſuſcepta legitimè, hoc eſt, data ab eo cuius auctoritate poteſt quis in Congregationem admitti, faciat opus Profeſſis tantùm conſuetudine, vel iure conueniens, cap. Vidua, De Regularib. Aut ſi quis ſpontè geſtans habitum Profeſſorum proprium ritè, & legitimè ſuſceptum, hoc eſt, datum auctoritate eius, qui ius habet admittendi, in eo triduum perſeueret, cap. Ad noſtra, De Regularib. Aut ſi quis per annum integrum ſponte deferat habitum Nouitiis, & Profeſſis communem, datum ab eo, qui poteſt in Monachorum, ſeu Religioſorum numerum recipere, cap. ex parte, De Regularib.

Quartò quæritur, quis poſſit ad Probationem tanquam Nouitius admitti? Reſpondeo, quemlibet rationis capacē, dummodo pubertatis annos exceſſerit, & expleto Monaſticæ vitæ tyrocinio, ſit aptus ad profeſſionē emittendam: ante id enim temporis Nouitius eſſe nequit, quia experiri nō poteſt, ſuppetantne, necne ſibi vires ad Monaſtici inſtituti onera perferenda. In maſculis poſt decimum quartum annum exactum, & in fœminis poſt duodecimum, iure communi Canonico incipit ætas, in qua quis ad probationem admittitur, cap. Si in qualibet, & cap. Puella, 20. q. 2. & c. Ad noſtram. cap. Cum virum, cap. Poſtulaſti, cap. Significatum, De Regularib. cap. 1. & cap. Non ſolum, de Regularib. in 6. in quibus ætas ante eos annos dicitur eſſe impuberum, aut pueritia, aut minor, aut non adulta.

Quintò quæritur, An furioſus ad probationem iure admittatur? Reſpondeo ex communi omnium ſententia, minimè, quia rationis compos non eſt, & proinde experiri, & explorare non poteſt Monaſticam diſciplinam. Eadem ratione furioſus nequit matrimonium contrahere, teſtamentum condere, nec aliquid donare, etiam pietatis cauſa. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an ſi mentis compos effectus ratam expreſſè, vel tacitè profeſſionem habeat, ratihabitio valeat, vt ſi non contradicat, Hoſtienſis in cap. ſicut tenor, de regularib. cenſuit, valere. Abbas verò in eo capite eius ſententiam refutauit, & meritò. Tum quia in c. 1. De Regularib. in ſexto apertè habetur, ſi puer ante exactos annos pubertatis, annū in probatione ſteterit, & poſtea ratum habeat, Monachum non fieri: & idem iuris videtur eſſe in furioſo: Tum quia in cap. Sicut tenor, De Regularib. dicitur, nihil valere habitum à furioſo ſuſceptum, niſi poſtquam ſuæ mentis factus eſt compos, ſpontanea voluntate profeſſionē fecerit Monachalem. Ita etiam docet Sylueſter Religion. 5. q. 2. Abbatem ſequutus: ſic quoque Angelus, & Rotella, vt citat ibi Sylueſter.

Sextò quæritur, quanto tempore Nouitius probari debeat? Reſpondeo, iure communi, eſſe vnum integrum annū probationi deſtinatum, vt habetur in cap. Ad Apoſtolicam De Regularib. & in cap. Gonſaldus 17. quæſt. 2. vbi dicitur Regula ſancti Benedicti, & Gregorii canonica inſtitutio præſcribit, ne Monachus ante vnius anni probationem admittatur. Annotandum eſt, in Regula B. Benedicti, cap. 58. contineri: Nouiter veniens quis ad conuerſionem, non ei facilis tribuatur ingreſſus, ſed ſicut ait Apoſtolus, probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Ergo ſi veniens perſeuerauerit pulſans, & illatas ſibi iniurias, & difficultatem ingreſſus poſt quatuor, aut quinque dies viſus fuerit patienter ferre, & in petitione ſuæ perſiſtere, concedatur ei ingreſſus, & ſit in cella hoſpitum paucis diebus: poſtea ſit in cella Nouitiorum, vbi meditetur, manducet, & dormiat. Prædicantur ei omnia dura, & aſpera. Et ſi promiſerit perſeuerantiam, poſt duorum menſium circulum, legatur ei Regula per ordinē. Si adhuc ſteterit, reducatur ad ſupradictam Nouitiorum cellam, & iterum probetur in omni patientia, & poſt ſex menſes relegatur ei Regula. Et ſi habita ſecum deliberatione promiſerit ſe omnia ſeruaturum, tunc ad Congregationem admittatur. Hæc ferè B. Benedictus. S. Franciſcus in Regula cap. 2. præſcribit etiam vnum integrum probationis annum. Vnde cum Monachorum ordines per Occidentem S. Benedicti Regulam profeſſi fuerint, factum eſt, vt vſu, & more communi vnus ſit probationis annus, quo Nouitiorum vita, & mores exploretur, antequam in Religioſorum ſodalitatem recipiantur. At verò Regula Pachomii, quam ab Angelo accepiſſe, ex Palladio, & aliis refert Nicephorus lib. 9. hiſtor. Eccl. cap. 14. præſcribebat triennium probationis. Vt tribus, inquit, prius annis, mutato paululū habitu, duriores perferant labores: atque ita tandem ritibus, & Regulis inſtituti, aliorum Congregationi miſceātur. Gregorius item Epiſt. 23. lib. 8. vt habetur 19. quæſt. 3. cap. Monaſteriis, præcipit in hunc modum. Monaſteriis omnibus fraternitas veſtra diſtrictius interdicat, vt eos, quos ad conuerſionem ſuſceperint, priuſquam biennium in conuerſione compleuerint, nullo modo audeant tonſurare: ſed hoc ſpatio vita, moreſque eorum ſollicitè comprobentur, ne quis, aut non ſit contentus eo, quod voluit, aut ratū non habeat, quod elegerit. Et idem Gregorius, vt refertur in c. Legē d. 53. decernit: Si quis ex militaribus viris annumerari in Monaſteriis feſtinant, non ſunt temerè ſuſcipiendi, niſi vita eorum ſubtiliter inquiſita fuerit, & per triennium probati. Ex quibus clarè perſpicitur, olim tempus probationis fuiſſe vnum annum iuxta Benedicti Regulam, triennium iuxta Regulam Pachomii acceptam ab Angelo: biennium, & aliquando triennium iuxta Gregorii Canonica inſtituta. Vnde Gloſſa in cap. Monaſteriis 19. q. 3. & in c. Legem d. 53. & in c. Gonſaldus 17. q. 2. deduxit Probationis tempus eſſe arbitrarium: quamuis more communi receptum eſſe vnum annum legamus. Noſtra verò Societas biennium integrum Nouitiorum probationi aſſignauit.

Septimò quæritur, vnde incipiat annus, & tempus probationis? B Reſpondeo ſecundum commune ius incipere à tempore habitus Monaſtici ſuſcepti poſt annos pubertatis expletos. cap. Ad noſtram, & cap. Significatum, De Regularib. præterquam in Inſulis, in quibus annus probationis cōputari debet ab anno decimooctauo. Sic enim habetur in cap. Quia in Inſulis, De Regularib. [Quia in Inſulis, inquit, dura eſt Congregatio Monachorum, pueros in eorum Monaſteriis ante decimum octauum annum ſuſcipi prohibemus.] Quod decretum teſtatur Abbas locum non habere in Inſulis maioribus, eiuſmodi ſunt Anglia, Sicilia, Cyprus, Creta, Sardinia, Corſica: ſed in minoribus duntaxat, quando Inſula eſt paruus locus mari cinctus. Ioannes Andreas, ait huiuſmodi decretum in nulla Inſula ſeruari, ita vt ſit conſuetudine abrogatum. Petrus Ancharanus docet ſtandum eſſe rationi Iuris, non autem ipſi Iuri. Et quoniam expreſſa ratio huius legis Pontificia dicit: [Quia in Inſulis dura eſt congregatio Monachorum;] ideo, inquit, vbi talis fuerit, ſiue in Inſulis, ſiue extra eas, annus probationis inchoari debet ab anno decimooctauo: vbi talis nō fuerit, ſiue in Inſulis, ſiue extra, incipit poſt exactum quar- C tumdecimum ætatis annum.] Quidam tamen exiſtimant prædictum decretum non intelligi de tempore probationis, ſed profeſſionis, ita vt ſenſus ſit, In Inſulis, vbi eſt ſeuerior, & durior vita Monaſtica, nemo ad profeſſionem admittatur ante annum decimum octauum completum, licet poſſit ante ad probationem recipi.

Octauò quæritur. An annus, aut tēpus probationis debeat eſſe continuum? Duæ ſunt opiniones, prima aliquorū ſentientium, ſufficere intermiſſum, & interruptum tempus: vt ſi Nouitius ad ſex menſes in probatione ſteterit, & deinde ad tempus egreſſus, & poſtea rediens, intermiſſum tempus repetat ad alios ſex menſes, ita ſentire videtur Gloſſa in c. eum, qui, de regul. iuris, in 6. nam videtur Iuri ſatisfeciſſe ſi quidem per annum quamuis non cohærentem, & continuatum in probatione perſtiterit. Secunda opinio cenſet, ad probationem, annum continuum requiri: quam tuetur Ioannes Lignanus teſte Sylueſtro religio. 5. q. 4. & quā veriorem putat Abbas in cap. Ad Apoſtolicam, de regularib. Et ſecundùm ius commune, hæc eſt veriſſima, quoniā iura, quę certū tēpus poſtulant, intelligi debent de tempo- D re continuo, & Bartholus in l. interdum. §. quoties. ff. de publ. apertè docet ſeruum dici veteranum, qui anno continuo ſeruiuit, Nouitium verò, qui ad annum non cōtinuatum ſeruiuit, & Ioan. Anc. in cap. 1. de elect. in 6. ait, cum iura poſtulant annum, vel certum aliud tempus, intelligi de continuo. Deinde, integer annus Probationis præſcribitur, vt Nouitius integrè dura, & aſpera Religioſi inſtituti onera experiatur. Sed inter alia vnum eſt, vt ſine intermiſſione ea ad annum ſuſtineat: ſicut difficilius eſt, quadraginta dierum continua ieiunia perferre, quàm totidem interrupta. Quo fit, vt ſi Nouitius ad annum geſtet habitū, & omnia Probationis onera perferat; ſed extra Monaſterium abſque Superioris conſenſu, nihil ad Probationem proſit, & valeat. Secus eſſet, ſi Superioris iuſſu, vel nutu extra Monaſterium commoraretur. Quare in Concilio Trident. ſeſſ. 25. cap. 15. De Regularib. decretum eſt, ne profeſſio emittatur ante decimum ſextum annum expletum, nec qui minore tempore, quàm per annum poſt ſuſceptum habitum in Probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur.

Nonò quæritur, An Nouitius debeat Religionis habitum,

tam, & veſtem deſerat, vt ad profeſſionem iure admitti queat? quod eſt quærere, An habitus Probationis ſit neceſſarius, vt Nouitius profeſſionis ſit capax. Abbas in c. ſuper eo. de Regularib. ſentit, ex iure Regulæ, vel inſtituti Religionis, vel iuris nō requiri, ſed ſufficere, ſi Nouitius probetur, priſtinum, & ſæcularem vitæ prioris veſtitum deferens: conſuetudine tamen eſſe receptum, vt probetur ſuſcepto probationis habitu. Idem cum Abbate ſenſere Antonius Butrius, & Gloſſa in eo capite. At verò Regula S. Franciſci proprium Nouitiorum amictum in Probatione præſcribit. Habitum igitur Religionis, ad probationem omnino requiri: nam in veſtitu Religionis deferendo eſt quædam vitæ auſteritas, difficultas, ac labor, qui inter Probationis experimenta numeratur: opus eſt etiam, vt Nouitius geſtet ſuæ Religionis veſtem, non alterius. Hæc omnia Sylu. Religio. 5. q. 9. ex Gloſſa, Abbate, Antonio, & alijs. Deinde opus eſt, vt degat in Monaſterio, non extra, hoc eſt, ſub Abbatis imperio, & poteſtate conſtitutus: nam etiamſi extra Monaſterium commoretur, dummodo tamen Abbatis iuſſu, vel conſenſu id agat, cenſetur in Monaſterio viuere. Hæc enim omnia ad Probationis experimenta pertinent. **B**

Decimo quæritur, An Nouitij Regulæ, & inſtituti legibus teneantur? Reſpondent Angel. Nouitius. q. 18. Sylu. Religio. 5. q. 6. Tabien. Nouit. q. 13. Armil. Nouitius, nu. 18. non teneri: quia nondum ſunt in Religioſorum contubernium, & ſodalitium aſciti. Sicut Cathecumenus Eccleſiæ legibus non aſtringitur, & tenetur, donec ſit ſacro baptiſmate renatus. Vterque tamen præcepta Eccleſiæ, vel Religionis ſeruat, tum vt comprobetur vita eius, & mores, tum vt aſſueſcat, nimirum tamen cum Nouitijs agitur, ne ab incepto Religionis inſtituto recedant, & ad priſtinum ante actæ vitæ ſtatum reuertantur. Hæc illi, & non male. Quibuſdam tamen non omni ex parte eorum ſententia probatur: putant enim, Nouitios quidem ratione voti, aut præcepti, quod Regula, & inſtitutum Ordinis cōſtituit, Religionis Statutis non teneri, quæ Profeſſos tantummodo tenent: at vero Superioris præcepto ligari, & cogi poſſe, non quidem abſolute, & ſimpliciter, quoniam libere queunt a Religione diſcedere: Sed ſi in probatione perſiſtere velint, debent Superioris imperio parere: tum quia eorum probatio id poſtulat, tum etiam, quia dum in probatione verſantur, **C** ſe Superiori ſubijciunt, & obligant, alioqui recedant, cum aliter probari commode, & gubernari nequeant: nam eadem ratione Superioris iuſſu, & auctoritate puniri poſſunt. Sed dicendum exiſtimo, abſolute & ſimpliciter Nouitium ſtatutis Religionis nō alligari, vt Angelus, Sylueſter, & alij tradiderunt. At monendi ſunt, vt ea ſeruent, vt ſuas vires explorent, vt probentur, vt aſſueſcant: alioqui eorum probatio ſatis idonea non erit, & [illegible] tyrones. Hinc pendet quoque alterius quæſtionis ſolutio, an ſi Religionis more, vel ſtatuto aliqua certi generis delicta Superiori reſeruentur, a quibus nullus alius poſſit pœnitentem abſoluere, Nouitij eiuſmodi conſuetudine, vel ſtatuto teneantur. Reſpondent quidam Superiorem poſſe præcipere, ne abſque eius nutu, & [illegible] quiſquam Nouitios abſoluat, ab eiuſmodi delictis, quæ dum in probatione verſantur admiſerint: quo præcepto Nouitij ligantur, non ſimpliciter, nam ſi receſſerint ab incepto Religionis inſtituto, abſolui citra Superioris aſſenſum poſſent: ſed ex hypotheſi, ſi in probatione perſeuerare voluerint, ſic enim Superioris ſunt poteſtati, & iuriſdictioni ſubiecti: quibus Superior **D** præcepta dare poteſt, vt eorum vitam, & mores commodius exploret. Mihi tamen videtur dicendum, Nouitiū, hoc ſtatuto non teneri, quia, vt dixi, Religionis ſtatuta in vniuerſum Nouitios non ligant, quoniam in Religionis ordinem nondum admiſſi ſunt. Si obijcias, Nouitius multis Religionis priuilegijs potitur, & gaudet, ergo etiam ſubire tenetur pœnas: nam qui habet honorem, ſentire etiam, & ſuſtinere debet onus. Reſpondeo, quæ ad fauorem, & gratiam ſpectant, pleniſſime interpretari oportere, quæ vero ad odium & pœnam, contrahere, & reſtringere.

Vndecimo quæritur, An Nouitius delinquens iure puniatur per Præfectos Religionis? Et quæſtio ſolum intelligitur ſi Nouitius crimen admiſerit, cui capitalem pœnam iura, videlicet Canones, vel leges irrogarunt, vt ſi fuerit homicida, proditor patriæ, latro, adulter: nam certo conſequitur inter omnes, ſi tantum contra Religioſam, vel Eccleſiaſticam diſciplinam peccauerit, a Religionis Præfecto puniendum. Ioannes Andreas in cap. Beneficium de Regularib. in 6. quærit, apud quem Iudicem Nouitius conueniri **A** debeat, Eccleſiaſticum, an Ciuilem. Nam quod coram Iudice Ciuili conueniri debeat, videtur inde concludi, quod nondum ſit Religioſus effectus. Quod verò a Iudice Eccleſiaſtico puniendus ſit, ex eo deducitur, quod cauſa, & gratia Religionis in eum Ciuilis Iudex inquirere, & animaduertere non debeat. Archidiaconus, & idem Ioannes Andreas, [illegible], & alij in c. Beneficiū, citato, cō muni conſenſu ſtatuunt eum conueniri debere apud Iudicem Eccleſiaſticum, eo quod fauore, & cauſa Religionis a ciuilis Magiſtratus poteſtate eſt exemptus, ſed prædicti doctores, eo capite, ſolum videntur loqui de cauſis Eccleſiaſticis, non ciuilibus. Cæterum cum noſtris temporibus omnes Religioſorum ordines Romani Pontificis beneficio, ab Epiſcoporum, quibus iure communi ſubiecti olim erāt poteſtate eximantur; efficitur, vt Nouitius delinquens a Monaſterij Præfecto puniri debeat: quoniam ſicut fauore Religionis a ciuili Magiſtratu abducuntur Nouitij, ſic etiā ab Epiſcoporum poteſtate, dum in probatione verſantur. Nauar. Comment. 2. num. 63. ambigit an Religionis Præfectus iure communi cognoſcat, & iudicet delicta Nouitij ciuilia, **B** & criminalia: & concludit iure communi tantum cognoſcere delicta, quæ Nouitius committit contra regulā, & cætera Religionis ſtatuta, & conſil. 58. de regularib. idem docet, & tandem ait probabile eſſe, poſſe Præfectum religionis cognoſcere, & iudicare delicta Nouitij ciuilia, & criminalia, cuiuſmodi eſt homicidium, perinde, ac ſi eſſet clericus, & profeſſus. Et hoc eſt verius.

Duodecimo quæritur, An Nouitius in aliquam Monaſtici ordinis Præfecturam iure eligi, & promoueri queat? Reſpondeo, minime, vt conſtat ex cap. Nullus, De elect. in 6. vbi dicitur: Nullus Religioſus ad Abbatiam, ſeu Prælaturam ſuæ, vel alterius Religionis de cætero eligatur, niſi antea fuerit ordinem Regularē expreſſe profeſſus. Quod ſi ſecus actum fuerit, eo ipſo irritum habeatur. Ad dignitatem verò Epiſcopalem, ad quam Nouitij eliguntur [illegible] tale in ſecularibus, & in Regularibus Eccleſijs, Nouitiū eligi minime prohibemus. Hæc ibi Pontifex. Vnde perſpicitur, profeſſionem tacitam in hoc expreſſæ non æquiparari: quoniam dicit, niſi antea fuerit expreſſe profeſſus.

Decimotertiò quæritur, An Nouitius Eccleſiaſticis **C** ordinibus iure initietur? Reſpondeo iure eſſe cautum, ne Nouitius ad ordines aſcendat, etiam ad primam tonſurā. Nam 19. quæſt. 3. cap. Monaſterijs, præcipit Gregorius, vt eos, quos ad conuertēdum Monaſteria ſuſceperint, priuſquam biennium in conuerſatione compleuerint, nullo modo audeant tonſurare. Hæc ibi.

Decimoquartò quæritur, An Nouitius habeat ius, teſtamentum condendi? Reſpondet Nauarr. in cap. non dicatis, 12. q. 1. num. 30. Archidiaconum, Innocentium, & Hoſtienſem ſecutus, ius habere teſtamentum faciēdi, & ſua bona donandi, & negocia contrahendi: quia cum nondum ſit religionem profeſſus, ſuorum bonorum dominium habet, eſt enim adhuc ſuæ poteſtatis, & iuris, & hæc ſententia eſt communi conſenſu recepta, vt conſtat ex Couar. de teſtam. cap. 2. nu. 4. & 5. & colligitur ex cap. ſi qua mulier, 19. q. 3. Obijcies id, quod habetur in cap. quia ingredientibus. 19. q. 3. & in Authen. ingreſſi. C. de Sacroſan. Eccl. vbi legimus, ingreſſis in Monaſterium nullam amplius eſſe facultatem teſtamentum condendi. Reſpondeo, ea iura loqui de ingreſſu in religionem, per quem Religioſus ſolemniter **D** religionis inſtitutum, & regulam profitetur, & fit vere, & proprie religioſus, non de ingreſſu in religionem, per quem Nouitius ad probationem admittitur. Si roges, an in Concil. Trident. Seſſ. 25. in decreto de Regularib. c. 16. adempta ſit Nouitijs facultas teſtandi, quia eſt ibi ſtatutum, vt nulla renunciatio, aut obligatio antea facta etiā cum iuramento, vel in fauorem cuiuſcunque cauſæ piæ valeat, niſi cum licentia Epiſcopi, ſiue eius Vicarij fiat, & reliqua. Reſpondeo cum Nauarr. Com. 2. de Regularib. n. 50. eiuſmodi decretum nihil noui conſtituiſſe de teſtamentis Nouitiorum, ſed de renunciationibus, vel alijs obligationibus: quoniam teſtamentum donec morte teſtatoris confirmetur, reuocari poteſt: ſecus eſt in alijs obligationibus.

Decimoquintò quæritur, An Nouitius teſtamentum facere queat abſque ſolemnibus cæremonijs, & conditionibus, quas in ijs, qui teſtamentum condunt, ius ciuile requirit? Duæ ſunt opiniones. Prima affirmat, quam tuetur Bartholus teſte Nauarr. in cap. non dicatis citato num. 84. eo argumento permotus, quod inter cæteros militiæ videtur [illegible] concedendum, quod militi [illegible]

litiæ videtur idem iuris beneficium conceſſum, quod militi armatæ militiæ iuxta Gloſſam in l. Miles, ff. De ſentent. & re iudica. Sed Religioſus eſt miles cæleſtis militiæ, ergo teſtari poteſt veluti miles armatæ militiæ, ſine vlla iuris Ciuilis ſolemni formula, ita vt facere queat teſtamentū abſque legitimo teſtium numero, & ante vigeſimumquintum ætatis annum, & poſſit filium præterire, & exhæredare, & decedere ex parte teſtatus, & ex parte inteſtatus. Miles enim ſine his liberam habet teſtandi facultatem, vt cōſt. ex legibus ff. De Militari teſtamento. Sic etiam Abbas teſte Nauarro.

Secunda opinio negat, quam habet Salicetus, & defendit Decius, ac magis probat Nauarrus, qui loco ſupra citato eos citat, ac ſequitur, eo quòd facultas libere teſtandi non excludit ſolemnes iuris conditiones, & cæremonias l. 1. C. de ſacro. Eccl. & l. Si quando, C. De in offi. teſtam. & quia Monachus non per omnia æquiparatur militi armatæ militiæ, & quoniam Nouitius nondum eſt Religioſus, ergo nondum eſt miles militiæ cœleſtis. Mihi magis probatur opinio Bartholi, tùm quia Religioni fauet: tum quia qui cōfeſtim eſt miles cingendus, habetur pro milite, l. Filiusfamilias. ff. De Milita. teſtamen. vnde ad eius teſtamentum ſufficiet ſi in eo ſeruentur Canonici, non Ciuilis iuris conditiones.

Decimoſextò quæritur, An teſtamentum factum a Nouitio, & non relicta legitima portione nomine, & iure inſtitutionis Monaſterio, quod habet ius ſuccedendi in bonis Religioſorum, rumpatur per profeſſionem ſequentem, ſicut rumpitur teſtamentum, ſi poſthumus, qui natus eſt, preteritus fuit, & non inſtitutus, vel exheredatus. l. Poſthumorum ff. de iniuſto, rupt. irrit. teſtam. Hanc quæſtionem tractat Couarru. de teſtamen. cap 2. num. 4. Sunt tres opiniones, prima docet in vniuerſum rumpi etiam teſtamentum factum ab eo, qui nondum eſt, vt Nouitius in Religionem ingreſſus, ſed poſt conditum teſtamentum eſt ingreſſus. Cynus, Raphael, Fulgoſius, & Federicus, quos citat Couarruuias: ratio eſt eorum, quia Monaſterium ſuccedit loco filii, ergo vel inſtitui, vel exhæredari debet, alioqui ſi ſit præteritum, ius habet rumpendi teſtamentum, vt poſthumus præteritus. Secunda opinio tradit teſtamentum iure rumpi, ſi factum ſit, vel a Nouitio, vel ab eo, qui antequam faceret teſtamentum, cogitauerat ſeu decreuerat ingredi in Religionem. Barthol. Decius, Paulus, Baldus, Abbas, & alii quos refert Couarruuias loco citato. Tertia opinio negat generatim teſtamentum etiam à Nouitio factum rumpi iure poſſe, ita Couarru. loco citato, & Nauarr. in c. non dicatis. 12. q. 1. nu. 81. & 83 & Iulius Clarus lib. 4. recep. ſentent. §. teſtamentum. q. 28. hæc opinio eſt verior, quia Monaſterium non habetur, loco filii niſi in caſibus iure expreſſis, at hic caſus in iure nō exprimitur. Si quæras, an Nouitius teſtari queat ſine Superioris conſenſu. Reſpondeo, cum Couarruuia loco citato iure communi poſſe: quia eſt ſui iuris, & poteſtatis.

Aliæ quæſtiones de Nouitijs diluuntur. *Cap. III.*

PRimò quæritur, An Beneficium Eccleſiaſticum Nouitij vacet? Reſpondeo, Non vacare, ex c. Beneficiū, De Regularib. in texto, vbi dicitur: Beneficium illius, qui Religionem ingreditur, non eſt intra Probationis annum alicui conferendum, niſi ad id, ipſius accedat aſſenſus. Quæres, an e contrario poſſit Nouitio Beneficium conferri? Reſpondet Gloſſa in eo capite, minime, id colligit, quia ſtatu dubius non poteſt militiæ nomen dare, l. Qui ſtatu, ff. De re militari, & l. Qui de libertate ff. De liberali cauſa. Et hoc, inquit, intelligitur de Beneficio ſeculari, quoniam regulare ei poteſt cōferri. At verò Geminianus, & Frācus ibidem in vtroque Gloſſæ aduerſantur: aiūt enim Nouitio poſſe Beneficiū ſeculare conferri, regulare verò non item. Primùm ex eo concludūt, quod Nouitius adhuc ſui iuris eſt, & proprium habere poteſt: ergo eſt capax Beneficii, quod ſibi collatum, ratum, & acceptum habere poterit ſuum aſſenſum præſtando. At verò Regularis Beneficii capax nō eſt, cum id ſit iure prohibitum, quod ſolis Profeſſis conferendū decreuit. Clement. Quia Regulares, De ſupplen. neglig. Prælat. & Clem. Ne in agro, §. ſane Prioratus, De ſtatu Monacho. Quæres deinde, Cum Nouitius Beneficium, vtpote Canonicatum, in Probatione retineat, an ius habeat eligendi? Reſpondeo, habere, quia inter fructus Beneficii computatur ius eligendi. Rogatur, an vocari debeat ad eligendum? Archidiaconus capite citato, reſpōdet eſſe vocandū, ſi ſit loco vicinus, niſi fuerit Religionis gratia legitime impeditus. Poteſt tamen, inquit, procuratorem ad eligendum conſtituere. At Paulus, & Ioann. Andr. in eodem capite vtrumque negant, quia cauſa Religionis rite, & legitimè abeſt. Secus verò eſſet de Patrono, & de eo, ad quem nō iure Collegii, ſed ratione perſonæ ius eligendi pertineret, is enim vocari deberet. Gemin. & Francus ibidem docent, ſiue vocatus, ſiue non vocatus ad eligendum acceſſerit, ius habere eligēdi. Ex quo etiam efficitur, vt ſi ſit patronus, ius habeat nominandi, deſignandi, & offerendi Clericum promouendum ad Beneficium, & in eo conſtituendum.

Secundò quæritur, An Nouitius etiamſi prima Clericorum careat tonſura, gaudeat priuilegio Canonis Si quis ſuadente, 17. q. 4. Reſpondeo, ex c. Religioſo, §. Quamuis, De ſent. excomm. in 6. eum gaudere, ita vt ſi quis in ipſum violentas, & ſacrilegas manus iniecerit, in excommunicationem incurrat. Quo fit, vt Nouitius cauſa, & gratia Religionis gaudeat, & priuilegio fori, cū corā Iudice Ciuili cōueniri nequeat, & priuilegio Canonis. Obucies, quod habetur in l. Qui de libertate ff. de liberali cauſa, vbi ſtatu dubius quę facit tantiſper dum cōtrouerſia eſt, facit, vt ſeruus, nō vt liber. Reſpondeo, Nouitiū nequaquā eſſe ſtatu dubium, qualis eſt is, de quo ambigitur, ſit ſeruus, an liber, ſed Religionis cauſa, vt proxime dixi, gaudet beneficio, & priuilegio Canonis. Nec refert vtrum Nouitius ad priſtinum prioris vitæ ſtatum iure poſſit redire, an ſecus; quoniam quandiu in Probatione perſiſtit, in numero Eccleſiaſticarum perſonarum cenſetur, & habetur.

Tertio quęritur, quiſnam ſuccedat in bonis Nouitii ante Profeſſionem mortui abſque teſtamento? Cynus in Authen. Si qua mulier. C. de Sacroſan. Eccleſ. & alii quidam Ciuilis, & Canonici iuris interpretes, quos refert Nauar. in Commen. 2. de Regularib. n. 49. opinantur, omnia eius bona ad Monaſterium pertinere quoniam mortuus in eo, videtur mortuus, vt Monachus. Abbas tamen cuius ſentētia communi Canonici iuris Doctorum conſenſu eſt recepta, verius reſpondent in c. in præſentia. de probation. ita diſtinguens: Aut in Monaſteriū ingreſſus ſua bona in illud donatione tranſtulit, quam poſtea non reuocauit, & in eius bonis Monaſterium ſuccedit: Aut expreſſim Monaſterio non contulit, & in eis ſuccedūt neceſſarii ab inteſtato hæredes, ita etiam opinantur Decius in c. in præſentia citato, Iaſon in Authen. prædicta. Si qua mulier. Naua. loco citato, & Silueſt. Relig. 5. q. 12. Quæres, quid dicendum eſt, ſi ingreſſus in Monaſteriū, ei omnia bona ſua abſolutè donauit, & ante Profeſſionē emiſſam ab incœpto deficiat, an ius habeat repetendi, & recuperandi, quæ donauerat? Abbas reſpōdet, ſi expreſſim inter viuos donatio nō fiſit, in dubio iudicatur donatio cauſa mortis facta, ac proinde non ſecuta per Profeſſionem tacitam, vel expreſſam ciuili morte, iure recuperat, quæ donauit. Si verò non omnia ſimpliciter donauit, ſed quædam duntaxat, non videtur donaſſe cauſa mortis, ſed ſimpliciter, & proinde non habet ius ea repetendi.

Quartò quæritur, An Nouitius iure Canonico, Religioſorum numero, & nomine cenſeatur? Reſpondeo, non cenſeri, ex c. Religioſo, De ſent. in excomm. in 6. vbi habetur. Quamuis is, qui Religionem ingreditur, Religioſus cenſeri cum effectu non poſſit, donec ſit tacitè, vel expreſsè profeſſus, &c. Ex quibus efficitur, vt in arbitrium, aut teſtamenti executorem iure eligi queat, quamuis ratione probationis, in qua ſe exercet, ſit legitime impeditus.

Quintò quæritur, An Abbas habeat ius irrita faciendi vota, quæ Nouitius ante ingreſſum in Monaſterium fecerat, aut quæ in Monaſterio facit? Hanc quæſtionem, ſupra diſſoluimus lib. 11. c. 21. q. 10. Similiter eodem libro tractaui eam, qua quæritur, An ſi quis Deo promiſerit Religionem arctiorē, in mitiorem, & laxiorem iure admitti queat & An penes Abbatem ſit poteſtas Nouitium ab omni voto, & iureiurando, abſoluendi.

Sextò quæritur, An Nouitius à Monaſterio recedēs debeat ſoluere impenſas, quas in eo alendo Monaſterium fecit? Reſpondeo, cum Geminiano, & Franco in c. non ſolū de regularib. in 6. non debere. quia Nouitii probatio, & eſt in rem Monaſterii, & in bonum ipſiusmet Nouitij: quod ſi Monaſterium, eum aluit, ipſe quoque Monaſterio inſeruiuit. Nec obſtat, ſi per morbum nihil laborauerit. Et in c.

ſuper eo. De Regular. dicitur, Nouitios non prohibendos A ſecundum Regulam B. Benedicti ad priorem vitæ ſtatum redire, quæ videtur præcipere, vt in eadem veſte, in qua venerunt, reuertantur. Hæc ibi.

Septimò quæritur, An Nouitij probatio ſolùm intra Monaſterium per annum integrum compleri debeat, an verò ſufficiat, ſi partim in Monaſterio, partim extra illud veſtitu & habitu Religionis recto, & iuſſu Superiorum perficiatur? Exemplum eſto: Titius Nouitius ad Probationem admiſſus ſeptem, aut octo menſes poſt habitum Probationis ſuſceptum in Monaſterio peregit: poſtea iubente Superiore, & cum habitu Religionis extra Monaſterium miſſus ad aliqua negocia gerenda, totum annum Probationis expleuit, Quæritur, an ſit legitima huiuſmodi probatio? Reſpondeo, cum Nauarro in conſil. 52 de regular. nu. 3 & 4 eſſe legitimam. Nam Titius per annum integrum veſtem, & habitum Religionis detulit, legitime ſuſceptum, & per annũ in probatione perſtitit Superiorum poteſtati, & voluntati ſubiectus: nec iure aliquo ſtatutum eſt, vt Nouitius totum Probationis tempus intra ſepta Monaſterii compleat. Nutu enim, & iuſſu Abbatis poteſt Nouitius peregrinationem B ſuſcipere, in hoſpitali domo ad aliquot menſes ægrotantibus, & indigentibus inſeruire. Nouitius item, ſi morbo laboret, poteſt annum Probationis extra Monaſterium conſenſu Superiorum complere. Accedit his, quod Abbas ait, in cap. ex reſcripto, de iureiurando. Religioſus iuſſu, aut nutu Superiorum extra Monaſterii clauſtra degens, in Monaſterio commorari, & reſidere cenſetur. Obijcies id, quod habetur in cap. 1. De Regularib. in ſexto. Quòd ſi per totũ ſequentem annum in Monaſterio permanſerit, & reliq. Reſpondeo, eum, qui conſenſu, vel iuſſu Superiorum extra Monaſterium conſiſtit, pro Religioſo, aut Nouitio in Monaſterio permanenti, ſiue commoranti haberi.

Octauò quæritur, an natalium vitio notati, aut ære preſſi alieno, aut criminum, & ſcelerum infamia affecti poſſint vt Nouitii ad probationem in Religionem recipi? Reſpondeo, iure cõmuni hos ab ingreſſu, & aditu in Religionem, vt probentur, non prohiberi. At Sixtus V. anno 1587. Conſtitutionem edidit, quæ incipit: Cum de omnibus Eccleſiaſticis, in qua tria præcipit, primum, ne extra legitimum matrimonium nati ex inceſtu, vel Sacrilegio, quorum ſcilicet parentes conſanguinitate, vel affinitate intra tertiũ gradum inuicem coniuncti fuerunt, vel quorum alteruter parens Deo caſtitatem vouerit, etiam Apoſtolica, vel Imperatoria, vel Regia auctoritate facti legitimi ad aliquã quorumcumque ordinum Mendicantium, vel non Mendicantium Fratrum, Monachorum, Eremitarum, Canonicorum C vel Clericorum Regularium, Congregationum, aut Hoſpitalium, Religionem, neque ad habitum, neque profeſſionẽ Regularem recipi quoquo modo poſſint. Quòd ſi eorum quiſpiam poſt huius Conſtitutionis promulgationem habitum receperit, vel poſtea profeſſionem emiſerit; Decernimus tam habitus ſuſceptionem, quàm profeſſionem irritam eſſe, & nullius momenti, roboris, & obligationis: & eos habitu exui, & ab ipſa Religione eiici debere & Superiores prædictorum ordinum, qui ad habitum receperint, vel ad profeſſionem admiſerint, in excõmunicationem incurrant, à qua præterquam in mortis articulo abſolui non poſſint, niſi à Romano Pontifice. Permittimus tamen, vt recipiantur ad habitum Conuerſorum, ſeu famulorum ad ſeruilia miniſteria, ea conditione, vt ad habitum Religioſorum, D profeſſionem, Eccleſiaſticos ordines maiores, ſiue minores, ad Clericorum tonſuram, & denique ad cuncta Eccleſiaſtica officia, ſit illis ſemper aditus præcluſus. Secundò præcipit, ne alii nati extra legitimum coniugium, ſpurii, vel naturales, etiam legitimi facti, ad Religionem admittantur niſi prius illorũ vita, & mores diligenter cognoſcantur, & niſi cæteræ circumſtantiæ, ad Religioſorũ inſtituta neceſſariæ conſiderentur, ita vt in eis appareat Religionis zelus, ſtudium, pietas, integritas, doctrina, bona indoles, & ſpecimen virtutis, quæ vitium natalium ſuppleãt, & eorum receptio vniuerſæ Religioni commodo, & vtilitati futura eſſe videatur. Et ſic recepti ad gradus, honores, & dignitates obtinendas, perpetuò inepti, & inhabiles exiſtant, niſi ſpeciali Apoſtolica auctoritate fuerit cum eis diſpenſatum. Quòd ſiquis aliter recipiatur, nulla ſit profeſſio, & habitu priuetur, è Religione eiiciatur: & qui receperint ſimilem, vt ſupradicti, excommunicationem contrahant. Tertiò præcipit, ne alieno ære preſſi, vel ratiociniis obligati, vel criminum, & ſcelerum, cuiuſmodi ſunt homicidia, furta, latrocinia, vel alia ſimilia, vel grauiora vel ſuſpecti ad vllam Religionem recipiantur, ſi fuerint iuuenes, aut viri adulti, maiores ſexdecim annis, niſi prius de eorum parentibus, patria, & anteacta vita, & moribus diligenter inquiratur, & ex accurata informatione, & fide digna relatione compertum ſit, eos neque prædictorum criminum reos, vel ſuſpectos exiſtere, nec propterea damnatos eſſe, nec damnandos fore, neque ingenti ære alieno vltra ſuarum facultatum vires grauatos, vel reddendis rationibus ita obligatos, vt ex huiuſmodi cauſa lis vel moleſtia ipſis iam illata, vel inferenda credatur: & niſi conſtet, ipſos non humana aliqua ratione, ſed tantùm deuotionis, & pietatis ſtudio vitam Religioſam ſpontè, & ex animo elegiſſe: itaque niſi de his omnibus in Generali, vel Prouinciali Capitulo plena, & indubitata fide facta tam Superioris Generalis, ſeu Prouincialis, quàm Diffinitorum approbati, ad habitum Regularem nequaquam admittantur. Alioqui ad Religionem perpetuam inhabiles declaramus. Quòd ſi aliqui contra hanc Conſtitutionem fecerint, in eis tam ſuſceptionem habitus, quàm profeſſionem irritam eſſe decernimus: & eos habitu exui, & è Monaſterio eiici debere. Quòd ſi non fiat, liceat quibuſcumque Iudicibus, & curiis etiam ſecularibus, ad quos contra eos procedendi ius ſpectat, vt prius iuris, & facti remediis opportunis ex officio ciuiliter, & criminaliter procedere; & Superiores, qui eos contra hanc Conſtitutionem receperint, voce actiua, & paſsiua, necnon officiis gradibus, honoribus, & dignitatibus quibuſcumque obtentis, eo ipſo in perpetuum priuamus, & ad ea, vel alia quæcumque in poſterum obtinenda perpetuò inhabiles declaramus. Hæc ibi. Poſtea edidit aliam, quæ incipit, Ad Romanum ſpectat, in qua multa declarauit, quæ fuerant in priori conſtitutione dubia, & obſcura. Primò, non extendi priorem Conſtitutionem ad illegitime natos ex iis parentibus, inter quos tempore, quo geniti ſunt, matrimonium conſiſtere poterat, ſi ſecuto poſtea matrimonio legitimi facti ſunt. Secundò, eos, qui extra legitimum matrimonium nati ante editam priorem Conſtitutionẽ, & quauis auctoritate facti legitimi, ad gradus, honores, & dignitates promoti erant, eis ſpoliari debere, niſi ſpecialiter, ſed ipſis in defectu natalium a Romano Pontifice, vel ab alio eius ſpeciali mandato diſpenſatum eſſe conſtiterit. Tertiò eos, qui ſine tali diſpenſatione tempore editæ prioris conſtitutionis, officia, & dignitates ad vitam habebant, eo ipſo ab illis amoueri debere. Qui verò ad tempus obtinebant, ea retinere poſſe, dummodo ordinarium tempus non protrahatur, nec ipſi ad maiores, vel inferiores gradus aſcendere poſſint. Quartò appellatione dignitatum, honorum, & graduum intelligi quorumcumque Superiorum officia, non autem officia oneris, veluti Lectoris, Confeſſarii, ſtudiorum, & ſacræ Theologiæ Magiſtri, Regentis, Prędicatoris, & cætera huiuſmodi, itaque ab iis officiis, & ſimilibus, immo etiam à voce actiua, & à ſacris ordinibus ſuſcipiendis, ipſorumque miniſterio ipſos illegitimos, dummodo ex ſacrilegio, vel inceſtu geniti nõ ſint, nequaquam arcemus. Sic ibi. At Gregorius XIIII. has Conſtitutiones abrogauit ex parte, alia edita, cuius initium eſt: Circumſpecta Romani, vbi ait, Diſpenſationes quaſcumque, aut legitimationes in defectu Natalium auctoritate Apoſtolica ad terminos iuris reducimus: & omnes diſpenſationes, & habilitationes vigore priuilegiorum aut indultorum Apoſtolicorum cuius ordini, Religioni, Monaſterio, aut Congregationi, eorumue Superioribus in genere, vel in ſpecie conceſſorum, quæ tempore Conſtitutionum Sixti V. vſu recepta erant, & non ſub aliis reuocationibus comprehenſa, per quoſcumque eorum Superiores factas in priſtinum ſtatum reſtituimus, ita vt ſicut antea, valeant. Ita tamen vt quandocumque de illegitimis ad habitum, & profeſſionem Ordinum quorumcumque agetur, ii ad quos recipiendi ius ſpectat, diligenter eorum vitam, & mores inquirant, & ſic demum recipiant, vt bonam indolem præferant, & eis tot merita ſuffragentur, vt natalium defectum ſuppleant, & eorum receptio Religioni profutura eſſe videatur. & ii, ad quos pertinet ius recipiendi matura deliberatione ita iudicauerint, & dummodo illegitimus non admittatur in eã Religione, in qua pater eius ſiue ante, ſiue poſt natiuitatem ipſius profeſſus fuerit, & adhuc ſit ſuperſtes. Hæc ille. Si Roges, an prædictæ conſtitutiones locũ etiam habeãt in recipiendis ad ordines Militares hominibus. Reſpondent quidã in illis locũ non habere ſiue Clericus, ſiue Militibus ad ordinem admittendis, quoniam

eius in

etſi in vniuerſum de Religioſis ad quemlibet Ordinem, & Religionem recipiendis loquuntur, at militares ordines, vt dicam inferius in odus, & pœnis ſub Religioſis ordinibus, non continentur.

Nonò quæritur, An qui in excommunicationem incidit, eo quòd violentas manus ſacrilegè clerico intulit, iure poſſit in Religioſorum ordinem admitti, Rainerius, vt ait Silueſt. abſolutio 5. dub. 9. ſenſit admitti, non debere, ſed ſi recipiatur, ratus eſt eius in religionem ingreſſus, & rata habitus ſuſceptio: ſed quidquid ſit hoc, quod dixit Rainerius certi iuris eſt, vt ait ibi Silueſter Abbatem ſequutus, & ingreſſum eius, & habitus ſuſceptionem, & profeſſionem Religionis locum habere, ſicut firmum eſt matrimonium ab excommunicato contractum cap. ſignificaſti, de eo, qui duxit in uxorem. Si quæras, an hic in Religionē receptus, à Superiore, ſiue Abbate abſolui poſſit Ioann. Andreas, in cap. cum illorum, de ſentent. excomm. & Geminianus, in cap. religioſo, de ſentent. excomm. in ſexto negant per Superiorem, ab eo vinculo excommunicationis abſolui poſſe. Sed verius eſt, quòd tradiderunt Innocentius, & Hoſtienſis, abſolui eum poſſe. Sic Silu. loco citato, & Tabienſis, abſolutio. 3. num. 14. Armilla abſolutio num. 61. Si roges, an ſi hic, dum nouitius eſt, per Superiorem, ab eo vinculo excommunicationis abſoluitur, in eandem excommunicationem relabatur, ſi antequam religionem profiteatur, ab inſtituto recedat, & ſeſe ad ſeculum referat Reſpondeo relabi, quare neceſſe eſt, vt à Romano Pontifice, vel ab alio ad id auctoritatem habente, abſolutionem petat, & impetret: ſic Angelus excommunicatio 5. caſu 1. num. 48. Silu. Tabi. & Armil. locis citatis: quoniam abſolutio per Superiorem facta tacitam habet conditionem, ſi is, qui in probatione Nouitius verſatur, Religionem fuerit profeſſus, alioqui in priſtinum ſtatum, & ſententiam excommunicationis relabitur. Si quæras itidem, an ſi quis poſtquam eſt Nouitius in Religionem admiſſus in eam excommunicationem incurrat, eo quòd ſacrilegè clericum percuſſerit, & per Superiorem ab ea ſoluatur, iterum in eam incidat, à Religione ante profeſſionem recedens. Quidam aiunt, eum quoque in eam relabi, quod colligunt ex cap. eos de ſent. excomm. in ſexto, & Angeli, Silueſtri, Tabienſis, auctoritate confirmant. Sed certe quamuis Angelus generatim loquatur, Silueſter, & Tabienſis ſolùm id dixiſſe videntur, de eo, qui antequam eſſet Nouitius, ad probationem receptus in eam excommunicationem incurrerat, & ab ea per Superiorem abſolutus, vt paulo ante iam dixi. Et caput, eos, citatum videtur locum habere in eo, qui, ob impedimentum abſoluitur, at Nouitius ratione priuilegiorum abſoluitur: quare videnda ſunt priuilegia, & iuxta ea abſoluendum Nouitium eſſe iudicamus.

De Profeſsione Religionis.

Cap. IIII.

PRimò quæritur, quot modis Profeſſio Monaſtica ſiue Religionis iure fieri poſſit? Reſpondeo, duobus modis, expreſsè, vel tacitè: Expreſsè quidem, verbo, vel ſcripto. Vnde mutus ius habet profeſſionem emittendi, ſi ſcripto, aut nutibus, vel ſignis conſenſum exprimere queat: quibus etiam modis poteſt contrahere, aut paciſci cū alio. Neque ius aliquod Canonicum, (quod ſciam) verba ad profeſſionem requirit fieri tamen poteſt, vt vi inſtituti, vel Regulæ verba Profeſſio poſtulet. Porrò Profeſſio fieri debet, corā aliquo Superiore: hoc eſt, in manibus alicuius Præfecti cuius auctoritate Monachus in Religioſorum Congregationem inſeri, & admitti poſſit, nimirum Abbatis, aut alterius, qui eius nomine, & nutu profeſſionem acceptam habeat: alius enim nequit admittere.

Secundò quæritur, quomodo Profeſſio expreſsè emitti ſoleat? Reſpondeo, multis modis. Nam aliquando is, qui profitetur, promittit ſe ſeruaturum Regulā: aliquando obedituram Regulæ: quod intelligitur in iis, quæ vt præcepta continentur in Regula: aliquando dicit profeſſionem ſe facere, & vouere perpetuam Caſtitatē, Paupertatem, & Obedientiam, teſte Dionyſio Carthu. in opuſ. de profeſſ. monaſt. a. 3. & 21. aliquando fit ſic. Ego. N. Monachus, ſiue frater promitto ſtabilitatem, & conuerſionem morum meorum, perpetuam continentiam, carentiam proprii, & obedientiā ſecundum regulam S. Aug. Porrò formula ſecundum regulam S. Benedicti, hæc eſt. Ego N. Monachus promitto ſtabilitatem, & conuerſionem morum meorum, & obedientiā: coram Deo, & Sanctis eius ſecundum regulam B. benedicti in præſentia. N. Abbatis. Carthuſienſes profitentur ſic. Ego. N. Frater promitto ſtabilitatem, obedientiam, & conuerſionem morum meorū in quibus profeſſionibus intelligitur ſub obedientia regulari paupertas, & Caſtitas, & licet non exprimātur, cōtinentur in Regula. In ordine Prædicatorū, non exprimitur caſtitas, aut paupertas, ſed Obediētia ſecundū regulā S. Auguſtini, & conſtitutiones eiuſdem ordinis, vt conſtat, ex lib. Conſtit. ordinis. diſt. 1. c. 15.

Tertiò quæritur, quot modis fiat tacita Profeſſio? Reſpōdeo iure communi antiquo, tribus. Primùm quando quis habitu proprio Profeſſorum ſuſcepto legitimè, id eſt, auctoritate eius, cuius eſt in Religioſorum Collegium admittere facit eiuſdem Superioris auctoritate opus aliquod iure, vel conſuetudine ſolis Profeſſis conueniens c. Vidua, De Regulari Neceſſe eſt autem, vt ſcienter id opus efficiat, hoc eſt, ſciens id operis eſſe Profeſſorum proprium. Deinde, vt ſpōte, non vi, aut metu faciat. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an ad profeſſionem huiuſmodi tacitam requiratur tridui ſpatiū, quod, vt dicemus, ad profeſſionē tacitam ſecūdo modo eſt neceſſarium. Ioann. And. in c. ad noſtram de regularib. (cuius ſententiam ſequuntur Angelus, verbo Nouitius. nu. 12. Roſel Nouitius n. 14.) item alii multi putant id tridui ſpatium requiri argumento à ſimili permoti ex c. Ad noſtram De Regulari. Anton. Butr. in c. citato. Vidua. &, c. ad noſtrā de regularib. requiri negat, quia in c. Vidua, De Regularib. nulla fit huius tridui mentio. Et hoc magis Abbati in eodē c. Vidua. &, c. ad noſtram citatis placet, vt etiā mihi. Nam vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus: ſed in c. Vidua, nihil de hoc triduo dicitur. Sic etiam Silueſt Relig. 3. q. 16. & Nau. Comment. 4. de regularib. n. 73. Quæres inſuper, an ſaltem debeat eſſe Nouitius is, qui ſponte ſe inſert? Angelus, & Roſella negant id opus eſſe, quia in c. Vidua. non habetur, eam quæ ſe intruſerat, fuiſſe Nouitiā. Silueſter cum Abbate diſtinguit: Aut ſe ingerit ſine habitu Profeſſorum proprio, aut cum eo. Si primū, requiritur, vt ſit Nouitius, alioqui Clericus, qui non eſt Monachus, in Monachum profeſſum euaderet, ſi ſe inſereret. Si ſecundū, minimè neceſſe eſt, vt ſit Nouitius, quia in eo cap verbum nullum de Nouitia. Mihi verò quatuor videntur neceſſaria ad huiuſmodi tacitam profeſſionem. Primùm, vt quis ſciēter, & ſpontè faciat opus profeſſorum proprium. Secūdùm, vt id faciat cum habitu profeſſorum, vbi eſt manifeſte diſtinctus, rite ſuſcepto, eius nimirū auctoritate, qui poteſt profeſſionem acceptam habere. Tertium, vt habeat debitā, & legitimam ætatē, vt conſtat ex c. conſtitutionē, de regulari, in 6. & Quartum, vt opus illud profeſſorū proprium faciat auctoritate Superioris, qui poteſt in religionē admittere. Hæc ex Abbate. Ang. Silueſt Roſella, locis ante citatis, & Nauar. Commen. 4. de Regularib. nu. 73.

Altero modo fit tacita Profeſſio, cum quis ſciens, ac volens defert habitum proprium Profeſſorum, qui eſt manifeſtè diſtinctus in colore, ſciſſura, vel forma à veſtitu, & habitu Nouitiorum, & in eo perſeuerat per triduum, c. Ad noſtrā, De Regulari. & in c. Conſtitutionē, De Regulari. in 6. Exigitur autem, vt geſtet huiuſmodi habitum ſuſceptum nutu & auctoritate eius, cuius eſt ad Profeſſionem admittere; & vt deferat in Monaſterio, vel extra quidem, ſed Abbatis iuſſu, vel nutu. Abb. in c. ad noſtram. de Regularib. Angel. Silueſt. Roſel. locis citatis.

Tertiò modo fit tacita profeſſio, cum quis defert habitū Nouitiorum, & Profeſſorum communē, aut non diſtinctū manifeſtè in colore, ſciſſura, vel figura, quamuis occulta diſtinctione differentem, per annum integrum: nam in exitu anni profeſſus tacitè cenſetur, cap. Ex parte, De Regulari. in 6. & Clement. eos qui, de Regularib. opus quoque eſt, vt eum veſtitum, & habitum geſtet ſciens, ac uolens, & acceptum eius auctoritate, qui ad profeſſionem recipit. Porrò ſufficit ad profeſſionem dictam, ſi ueſtitus non ſolùm Profeſsis ſit, & Nouitiis cōmunis ſit, ſed iis etiā omnibus, qui vna cum eis communiter in Monaſterio viuunt, quamuis Monachi non ſint. Annotandum tamen eſt, quod rectè Nauarrus in Comment. 4. de Regularib. num. 74. contra Abbatē annotauit, eſſe differentiā in iure Canonico, quod attinet ad profeſſionē. Nam in c. Is qui, De Regulari. in 6.

Si impuberes in Monaſterio ingrediantur, etiamſi totum ſequentem annum habitum Profeſſorum, & Nouitiorũ, & aliorum in eo uiuentium communem geſtent, Profeſſi nõ cenſentur: qui verò poſt pubertatem eiuſmodi habitum, per annum integrum detulerint, ij in Profeſſorum numero habentur. At verò iure Clementinæ, eos, qui, de Regularibus, abſolutè decernitur, eos, qui rationis compotes Nouitiorum habitum in Monaſterio per annũ geſtauerint, hoc ipſo, eam Religionem tacitè profiteri. Niſi huiuſmodi, inquit, habitus in colore, ſciſſura vel forma manifeſte diſtinctus oſtendatur ab habitu Profeſſorum. Ex quo fit, vt ſi quis deferat habitum Nouitiorum, vbi ab habitu Profeſſorum manifeſte diſtinctus eſt in colore, ſciſſura, vel forma, Profeſſus minime fiat, etiamſi geſtet illum per viginti, & eo plures annos.

Quartò quæritur, an ſit aliud genus tacitæ profeſſionis? Innocentius, Hoſtienſ. Goffredus, & Ioannes Andreas in c. ad noſtram, de regularib. & c. conſulti, eo tit. videntur ponere quartum genus, nimirum cum quis Nouitiorum habitum ſuſcipit animo mutandi vitæ rationẽ abſolute, & ſimpliciter, hoc eſt, voluntate Religionem profitendi, & in ea perpetuo permanendi: Id probant ex c. Super eo, & c. Conſulti. c. ſtatuimus, De Regularib. & c Beneficium cap. Non ſolum, De Regularib. in 6 quibus omnibus in locis decernitur. Si quis ſuſceperit habitum Nouitiorum, eum intra annum Probationis poſſe liberè recedere, niſi illum ſuſceperit animo rationem vitæ ſimpliciter mutandi. Cuius voluntatis, inquit, Gloſſa, ind. c. ſtatuimus, ſi Beneficium, quod habet, depoſuerit, ſi ſe ſuis omnibus bonis abdicauerit. Sed verius eſt, quod Cardinalis, quem citat Silu. religio. 3. q. 19. verſic. quarto inducitur, & Abbas in c. conſulti, de regulari. & his poſteriores, Angelus, & Silueſter, & Roſella, locis ſupra citatis tradiderunt, non eſſe quartum huiuſmodi genus tacitæ Profeſſionis. Nec enim cũ quis Nouitiorum veſtẽ, & habitum ſuſcipit, animo, & voluntate profitendi Monaſticum inſtitutum, aut in eo perſeuerandi, eo ipſo, Profeſſus cenſetur. Nam in cap. Non ſolùm, De Regulari in 6. poſtquam dixerat Põtifex [Niſi profeſſus ſit tacitè, vel expreſſe] ſubiecit, hæc verba: [aut euidenter conſtet illum vitã voluiſſe mutare.] ergo manifeſte diſtinguitur hic, ab eo, qui expreſſe, vel tacitè profitetur. Et in c. ex tranſmiſſa, De Renunciat. Clericus quidam, qui Beneficio depoſito veſtitum Monachicum ſuſceperat, & deinde mutato animi propoſito, ad priſtinum vitæ ſtatum redierat, & Beneficium repetebat, non compellitur ad Monaſterium reuerti, licet ei Beneficium, quod ſe abdicauerat, denegetur. Ea verò iuris capita ſupra citata nihil huic ſententiæ obſtant: ex illis enim tantummodo colligitur, eum, qui Nouitiorum habitum ſuſcipit animo, & voluntate ſimpliciter mutandi vitæ rationem, hoc eſt, voluntate profitendi, & in vita Monaſtica perſeuerandi ſimplici voto Religionis obſtringi, nec poſſe iure ad priſtinum vitæ ſtatum redire, propterea, quod non ſolùm promiſit ſe in Monaſterium ingreſſurum, vt experiretur, expediretne ſibi vita Monaſtica, ſed etiam vouit ſe profeſſionem emiſſurum, & perſeueraturum in ea.

Ex his conſtare facile poteſt ſolutio illius quæſtionis, quæ quæri ſolet, An is, qui amictum, & habitum Nouitiorum ſuſcepit animo, & voluntate, ac voto mutandi ſimpliciter vitæ inſtitutum & Monaſticum profitendi, in eoque perſeuerandi, ſi ſe matrimonio coniungat, eo deuinctus teneatur. Item, an ſibi aliquid tanquam proprium poſſit acquirere. Nam (vt Abbas inſinuat) Innocentius, Hoſtienſis, Goffredus, & Ioannes Andreas, locis citatis ſenſerunt, nec matrimonium contractum vllius eſſe momenti, nec eum rei cuiuſpiam dominium, & proprietatem acquirere. Putarunt enim illi, hominem huiuſmodi eſſe vere, & proprie Monachum tacite profeſſum, & proinde ineptum, & inhabilem ad contrahendum coniugium, & ad rei dominium, & proprietatem acquirendam, ex cap. 1. De voto, & voti, redempt. in 6. Vbi ſancitum eſt, voto ſolemni facto, per profeſſionem approbatæ Religionis expreſſam, vel tacitam, non ſolum impediri matrimonium contrahendum, ſed etiam contractum dirimi. Cæterùm verior eſt ſententia Cardinalis, quam Abbas approbat, & ſequuntur Angelus, Roſella, & Silueſter locis citatis, talem hominem, non eſſe Monachum tacite profeſſum, quoniam profeſſio, ſine expreſſa Abbatis, aut alterius ab eo delegati conſiſtere non poteſt. ſed Abbas, cum tradidit illi habitum Nouitiorum, non eo animo tradidit, vt eum ad profeſſionem

A admitteret, ſed vt eius vitam, & mores exploraret. Ex quo etiam fit, vt ratum ſit, & firmum matrimoniũ poſt huiuſmodi habitus ſuſceptionem contractum, tametſi is, qui contrahit, peccet. Similiter cum, per talem habitus ſuſceptionem ſimplex tantùm paupertatis votum faciat is, qui ſuſcipit habitum, poteſt ſibi iure communi tanquam proprium aliquid acquirere.

Quinto quæritur, quo modo profeſſio expreſſa, vel tacita profitentem obliget Religioni? Reſpondeo, eſſe diſtinguendum: nam Profeſſio tacita ante annum Probationis expletum facta, per habitum Profeſſorum ſuſceptũ in ætate legitima, & triduo ſcienter, & ſponte delatum, profitentem obligat generaliter Religioni, nõ tamen illi, cuius eſt habitus ſuſceptus: & hoc, vt ait Gloſſa, locum habet, tum in Mendicantium, tum etiam in iis ordinibus, qui nõ ſunt ex numero Mendicantium. Nam in cap. Conſtitutionem, De Regularib. in 6. aperte dicitur: Tacite verò facta profeſſio intra Probationis annum per ſuſceptionem habitus, qui Profitentibus tantùm datur, non illi ſpecialiter, cuius habitus eſt ſuſceptus, ſed generaliter Religioni alicui B recipientem habitum obligat, ſi ſit ætatis idoneæ; ſi ſciens, & voluntarius triduo perſeueret. Hæc ibi. Annotandum eſt, Monaſterium, in quo quis huiuſmodi profeſſionem tacitè fecit, obligari ad eum retinendum, quamuis ille non ſit ei cœnobio obligatus, ſed Religioni in vniuerſum: ſibi enim imputet Monachorum conuentus, quòd illum tacitè profiteri permittit. Expreſſim verò emiſſa profeſſio in Ordinibus Mendicantium intra annum Probationis minime profitentem obligat ei Religioni, quam profitetur, vt conſtat in cap. Non ſolùm, De Regularibus in ſexto, vbi Pontifex ſcribens fratribus Familiæ Prædicatorũ, & Franciſcanorũ ait: Quod ſi forte contra hanc noſtram prohibitionem, quemquam recipere præſumpſeritis, decernimus, eum, qui taliter receptus fuerit, nullatenus veſtro eſſe ordini obligatum. Sic ibi, & hoc Decretum in cap. ſequenti, conſtitutionem, De Regularibus in ſexto, trahitur ad omnes ordines Mendicantium, quales ſunt Auguſtinianorum, & Carmelitarum. Profeſſio verò expreſſim facta ante annum Probationis exactum in Ordinibus, qui Mendicantes non ſunt, profitentem obligat ei ordini, & Religioni, quam C profitetur, vt docet Gloſſa, & alij in cap. Ad Apoſtolicam, De Regularibus in texto, vbi dicitur: In aliis Religionibus (nimirum, quæ mendicantes non ſunt) profeſſio expreſſe, vel tacitè fieri iure poteſt intra annum: ſed expreſſe emiſſa, etiam ſeculari habitu non mutato, illi Religioni præciſè obligat, quam Profitens eſt profeſſus. Hæc ibi.

Notandum autem eſt, ſi quis expreſſim iure antiquo profitetur Religionem Mendicantium intra Probationis annum, & Profeſſionem emittit animo, & voluntate ei ſe obligandi, eam irritam eſſe, & inanem, etiam iure communi, & ideo liberum ei eſſe ad ſæcularem priſtinum vitæ ſtatum redire, ſi velit, quoniam nulli Religioni obligatur, vt ait Geminianus ex communi Doctorum ſententia, in cap. conſtitutionem, de regularibus in ſexto. Angel. profeſſio. num. 3. Silueſt. religio, tertio, quæſtione quinta. Nauarr. Comment. ſecundo de Regularibus num. quinto. Si verò profeſſionem faciat in animo habens ſe obligare Religioni generatim, obligatur vere Religioni in vniuerſum, vt ait idem Geminianus. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an hic, qui religioni generatim obligatur, ſit vere, & D proprie Religioſus, hoc eſt, ſit profeſſus Religionem, ita vt ſi matrimonium contrahat, irritum ſit matrimonium: item ſi aliquid acquirat, non ſibi, ſed religioni generatim acceptæ acquirat. Geminianus, vt citat Angelus, & Roſella, & refert Silueſter, immo communis fere, teſte eodem Silueſtro, ſententia iuris Canonici Doctorum, putant eſſe verè, & propriè religioſum, inhabilem ad coniugium contrahendum, & ad aliquid ſibi acquirendum. Sed verius eſt, quod idem Angelus, & Silueſter, & Nauarrus, locis citatis, docuerunt Lapum, & Calderinum, ſequuti in conſil. 26. de regularibus, non eſſe vere, & proprie Religioſum profeſſum: nam nulla religio ei obligatur: at in profeſſione eſt mutua, & reciproca obligatio, qua Religioſus obligatur Religioni, & Religio ipſi Religioſo: nihilominus tamen hic obligatur generatim Religioni, vt voto ſimplici de ingreſſu in Religionẽ obſtrictus, & proinde ſi coniugium contrahat, peccat, ſed matrimonium valet. Item, ſibi, non Religioni acquirit. Angel. Silueſt. Nauarrus locis citatis.

Sextò

Sextò quæritur, an per Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. De Regularibus cap. 15. ſublatæ ſint tacitæ profeſſiones? Reſpondeo, cum Nauar. tom. 1. Conſil. De Regular. Conſil. 35. num. 5. aliquas tantùm, non omnes eſſe abrogatas. Nam Concilium decernit, ne in quacumque Religione tã virorum, quàm mulierum profeſſio fiat ante decimum ſextum annum expletum; nec qui minori tempore, quàm per annum in Probatione ſteterit poſt ſuſceptum habitum, ad profeſſionem admittatur, & profeſſio antea facta ſit nulla.] Ex quibus verbis colligitur, eſſe ſublatam tacitam profeſſionem, de qua in cap. Vidua, De Regular. in 6. quæ inducebatur, cum quis habitu Religionis ſuſcepto, ſcienter, & vltro opus Profeſſorum proprium faciebat. Nunc verò non ſufficit, niſi integrum annum Probationis poſt ſuſceptum habitum Religionis expleuerit. Item, ſubmota eſt etiam ea tacita profeſſio, quæ inducebatur ex hoc, quod quis ſciens, ac volens per triduum deferebat habitum Profeſſis conuenientem, vbi eſt manifeſtè diſtinctus. At verò poſt Concilium Tridentinum talis profeſſio ceſſat, cum integer annus Probationis requiratur. Tertium verò genus tacitæ profeſſionis, quæ fit, cum quis per annum integrum geſtat habitum Nouitiorum, & Profeſſorum communem, aut non diſtinctum manifeſtè, quamuis differentem occultè, nequaquam eſt à Concilio Tridentino ſublatum, quoniam id etiam poſt ipſum Concilium poteſt contingere, nimirum elapſo anno Probationis, & expleto ætatis anno decimo ſexto.

Septimò quæritur, quid iudicandum ſit de eo, qui ante annum Probationis exactum Profeſſionem emittit, deinde verò per multos annos vitam Monaſticã agit tanquam Profeſſus, cum tamen emiſſa profeſſio rata, & firma non fuerit. Reſpondeo, Aut profeſſionẽ poſt elapſum Probationis annum redintegrat, ac repetit, aut non, ſi primũ, eo ipſo, fit Monachus profeſſus. ſi ſecundum, nequaquam. Quæres, an ſufficiat, ſi profeſſionem emiſſam ratam, & acceptam habeat? Reſpondeo, id ſufficere. Sed eſt annotandum, id locum habere, quando ſciens profeſſionem emiſſam nullius momenti fuiſſe, poſtea ratam habet, & acceptam, quia vult poſtea, vt ſit efficax, & firma, vt docet Nauarr. in Manual. c. 12. n. 71. & to. 1. Conſil. De Regularib. Conſil. 25. n. 7. ex Caiet. 2. 2. q. 189. art. 5. Quare non cenſetur eam confirmare, quando ratus eam locum, & vim habuiſſe, approbat, & confirmat, quod fecerat, nam tunc nihil facit, ſicut nec ante fecerat, quoniam per ignorantiam priſtinum factum confirmat. Dubitabis, an ſufficiat, ſi tanquam Profeſſus à cæteris Profeſſis, etiam à Religionis Præfecto habeatur, ſi Profeſſorum opera faciat, vt ſi ferat ſuffragium in conuentu, in confeſſu, in comitijs, ſi Abbatis iuſſu ſacris ordinibus initietur. Reſpondeo, cum eodem Nauarro nihil horum ſufficere, quoniam ſcienter non fiunt. Nam Monaſterium, & Abbas cum tanquam Profeſſum admittunt, rati bona fide Profeſſionem validam, & firmam, fuiſſe: oporteret autem, vt Abbas eum denuo ſcienter tanquam Profeſſum reciperet. Quæres, an ad Profeſſionem repetendæ ſint cæremoniæ ſolemnes ex Regulæ præſcripto, aut conſuetudine fieri ſolitæ? Ac videntur quidem ex vno capite eas eſſe repetendas, eo quod cum nulla profeſſio fuerit, ipſæ quoque cæremoniæ irritæ fuerunt, & inanes. Ex altero vero capite, eæ non videntur iterandæ, quia ſufficit, ſi id repetatur, quod initio non ſubſtitit, nimirum profeſſio. Reſpondeo, ſatis eſſe, ſi ſuum denuo conſenſum accommodet, & præſtet Monachus, quo profeſſionem renouet, & Abbas, aut alius nomine, & auctoritate ipſius eum ſcienter admittat.

Octauò quæritur, quotus ætatis annus ſit iure cõmuni neceſſarius ad profeſſionem emittendam? Reſpondeo, iure communi antiquo neceſſarium fuiſſe in maſculis annum decimumquartum expletum: & in fœminis, completum annum duodecimum, cap. 1. De Regular. in 6. & cap. 1. 20. quæſt. 1. Porro in Mendicantium ordinibus nemo iure ad Profeſſionem admittitur, niſi exacto decimoquarto anno, & vno integro Probationis. cap. Conſtitutionem, De Regularib. in 6. vbi poſt hoc decretum ſubiungitur: In alijs autẽ Religionibus profeſſio expreſſe, vel tacite fieri poteſt licitè intra annum, minimum Probationis. At verò iure nouo Concilij Tridentini ſeſſ. 25. De Regularib. cap. 15. decernitur, vt in quacumque Religione tam virorum, quam mulierum, profeſſio non fiat ante decimum ſextum annum expletum: nec qui minore tempore, quàm per annum poſt ſuſceptum habitum in Probatione ſteterit, ad Profeſſionẽ

A admittatur. Profeſſio autem antea facta, ſit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicuius Regulæ, vel Religionis, vel Ordinis obſeruationem, aut ad alios quoſcumque effectus. Hæc Concilium.

Nonò quæritur, an Profeſſio locum, & vim habeat ante legitimam ætatem, & tempus iure conſtitutum? Animaduertendum eſt ad Profeſſionem, quod attinet ad tempus, duo requiri, & ætatem legitimam, & annum integrum Probationis. Aetas neceſſaria eſt pubertatis, ante quã ætatem exactam, ſi profeſſio fiat, nulla eſt iure cõi, & antiquo §. ſignificatum, & cap. Ad noſtram, De Regulari. Maſculi enim ante decimumquartum annum elapſum, adhuc impuberes dicuntur, & ad profeſſionem inepti, & inhabiles; fœminæ, verò ante duodecimum annum completum: & in hoc malitia non ſupplet ætatem, quam tamen ſupplet in matrimonio, & in c. Quia in Inſulis, De Regulari. excipiuntur Religiones Inſularum, in quibus quia (vt iura loquuntur) durior, & aſperior eſt Monachorum vita, & obſeruatio, requiruntur ad profeſſionem decem, & octo anni, vt ante notauimus. De anno verò Probationis iure cõmu-

B ni ante Concilium Tridentinum conſtitutum erat in cap. Non ſolùm. De Regular. in 6. Ne in ordinibus Prædicatoriæ, & Franciſcanæ familiæ, quis ad profeſſionem admitteretur ante annum Probationis exactum: & in c. Conſtitutionem, De Regulari. in 6 decretum extenditur ad alios Mendicantium Ordines, qui ſunt Auguſtiniani, & Carmelitani inſtituti. Et deinde ſubiungitur: [In alijs autem Religionibus profeſſio expreſſa, vel tacita fieri poteſt licitè intra annum: quamuis in cap. Ad Apoſtolicam, De Regulari. ſancitum fuerit, Ne Abbates paſſim, & inconſideratè, ante tempus Probationis quoſlibet ad profeſſionem reciperent. Et ſi contra formam præſcriptam quoſlibet inconſulte admiſerit, animaduerſione debita eos corrigendos.]: Ex quibus colligitur, iure communi, ante Concilium Tridentinum, Profeſſionem factam ante annum, Probationis integrum, ratam quidem fuiſſe in alijs ordinibus, præterquam Mendicantium, ac potuiſſe fieri non paſſim, & temere, ſed aliquãdo iuſtis de cauſis: In ordinibus verò Mendicantium iure fieri non potuiſſe. Verùm quæret aliquis, an ſi ea fieret, vllius eſſet momenti. Hoſtienſis negat, Ab-

C bas verò affirmat. Similiter etiamſi in Inſulis ante decem, & octo annos emitteretur profeſſio, Hoſtienſis eam negaret validam, & ratam futuram ſed Abbas affirmaret quidem locum, & vim habituram, ſed mala fide contra ius eſſe factam. Cæterùm poſt Concilium Tridentinum profeſſio in nulla Religione fieri poteſt ante decimumſextum annum expletum, nec ante integrum Probationis annum poſt habitum ſuſceptum: & ſi antea fiat, irrita eſt, & inanis. Nõ tamen prohibet Concilium, ne quis Religionis habitum ſuſcipiat ante ſedecim annos completos, neque decernit, ne Probationis annus ante eos exactos impleatur. Quare hodie etiam annus Probationis, integer expleri poteſt ante decimum ſextum completum, & vi illius Probationis admitti profeſſio expleto decimoſexto: quod etiam Nauarrus annotauit. Conſil. 30. de regularib. nu. 1.

Decimò quæritur, an Profeſſio per vim, aut metum cadentem in virum conſtantem emiſſa ſit rata, & firma? Reſpondeo ex communi omnium ſententia, non eſſe: quoniã ipſo iure Canonico ſit irrita, & inanis. c. perlatũ de ijs, quæ vi metuſùe cauſa fiunt, vbi uotum per metũ ſuſceptum, ir-

D ritũ habetur. Verùm dubiæ quæſtionis eſt, an Monachus per vim, vel iuſtum metum Religionem profeſſus, & in ea aliquot annos perſeuerans, ius habeat reclamandi præſertim ſi Abbatis auctoritate fuerit ad ſacros ordines promotus. De qua quæſtione, aliud eſt ſecundum ius commune dicendum, aliud ſecundum ius nouũ à Concilio Tridentino ſancitum. Primùm igitur, quandiu durat vis, aut iuſtus metus, hoc eſt, qui cadit in virum conſtantem, Monachus reclamare iure poteſt, vt conſtat, ex c. 1. De his, quę vi metuſùe cauſa fiunt. Deinde, ceſſante vi, & iuſto metu ſublato ſtatim liberũ eſt Monacho reclamare. Statim autẽ intelligitur id facere, ſi intra tempus arbitrio Iudicis definiendũ id fecerit. Nam vt Hoſtiẽſis, & Abbas capite citato, teſtantur, cum tempus ad aliquid faciendum non eſt lege præſcriptũ, auctoritate, & arbitrio Iudicis definitur. l. Qui pro tribunali, ff. De ſenten. & re iudicata, & c. De cauſis, De offic. Iudic. de leg. Ceſſante verò vi, & metu remoto, & tempore arbitrio Iudicis legitime tranſacto, Monachus reclamandi iure priuatur, quoniam eo tempore profeſſionem ratam, & acceptam habere cenſetur. Hoc tamen locum ha-

bet, ſi pariter etiam ſublata ſint omnia reclamandi impedimenta: nam tametſi vis, & metus iam eſſe deſierint, Monachus tamen ſi ad multos annos impediatur, quo minùs reclamet, ius ſemper habet reclamandi.

Poſtremò cum iure communi nullum eſſet tempus decretum, Concilium Tridentinum definiuit quinquennium. Sic Seſſ. 25. De Regularib. cap. 19. loquitur: Quicumque Regularis prætendat ſe per vim, & metum ingreſſum eſſe Religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam profeſſum fuiſſe, aut quid ſimile, velitque habitum dimittere quacumque de cauſa, aut etiam cum habitu diſcedere ſine licentia Superiorum, non audiatur, niſi intra quinquennium tantùm à die profeſſionis: & tunc non aliter, niſi cauſas quas prætenderit, deduxerit coram Superiore ſuo, & Ordinario. Quòd ſi antea habitum ſponte dimiſerit; nullatenus ad allegandum quamcumque cauſam admittatur, ſed ad Monaſterium redire cogatur, & tanquam apoſtata puniatur. Interim verò nullo ſuæ Religionis priuilegio iuuetur. Hactenus Concilium. Obſeruandum eſt, huiuſmodi decretum locum habere, tum in his, qui tacitè profeſſi ſunt, tum etiam in his, qui profeſſionem expreſſim emiſerunt. Concilium etenim in vniuerſum de profeſſione loquitur. Si roges, à quonam tempore computari incipiat quinquennium, & quis ſit ille dies profeſſionis, à quo quinquennium inchoatur? Reſpondeo, quod ad profeſſionem expreſſim attinet, dies, à quo incipit quinquennium, eſt ille in quo facta eſt profeſſio: in tacita verò profeſſione eſt dies ille, in quo Monachus tacitè eſt profeſſus per habitum Nouitiorum, & Profeſſorum communem, & ſolùm occulte diſtinctum, ſciens, & ſponte ſuſceptum, & per annum integrum vltrò delatum. Cæterùm ſi vis, vel iuſtus metus, vel reclamandi impedimentum plus, quàm quinquennium durauerit, iure poteſt audiri, & in integrum reſtitui.

Ad extremum in huiuſce Concilii decreto ſeptem conditiones exiguntur, vt Monacho liceat intra quinquennium reclamare. Prima eſt, Ne quis antea habitum dimittat. Secunda: Ne ſine voluntate ſuperiorum ob id à Monaſterio, etiam cum habitu recedat. Tertia: vt cauſas, quas obtendit, antea coram Superiore, & Ordinario deferat. Quarta: vt ſi antea habitum exuerit, nullatenus ad allegandum vllam cauſam admittatur. Quinta: vt redire ad Monaſterium compellatur, ſi contra fecerit. Sexta: vt tanquam apoſtata puniatur. Septima: Ne vllo Religionis priuilegio iuuetur. Quas conditiones Nauarrus in Comment. 4. de regularib. num. 77. & 78. explicuit ita, vt præter eas omni offenſione ſemota, & aliorum damno vitato non ſemper locum habere. Nam ſi quis bona fide credat, ob vim, & metum ſibi contra ius illatum, profeſſionem irritam, & inanem fuiſſe, & ob id, vt reclamare commode poſſet, è carcere aufugerit, habitum depoſuerit, & Iudicem adierit, pœnas apoſtatæ non incurrit: præſertim ſi ſecus facere nequiuerit.

Aliæ quæſtiones de eadem re diſſoluuntur. *Cap. V.*

PRimò quæritur, An Profeſſio per dolum, & fraudem emiſſa rata, & firma habeatur. Reſpondeo diſtinguendo: aut, qui profitetur, animum, & voluntatem profitendi non habet, & nulla eſt eiuſmodi profeſſio, quamuis eam meritò ſeruare cogatur ad aliorum offenſionem deuitandam, & cauendam. Eccleſia enim, quæ ſunt occulta, non iudicat: vnde vouens, profeſſioni ſtare compellitur, vt aliorum conſcientiis conſulatur. Aut habet in animo profiteri Religionem, ſed non obſeruare, quod pollicetur, aut non ſe obligare ad Monaſterium inſtitutum: atque hæc profeſſio coram Deo rata eſt, & firma, nam ſufficit, ſi voluntate, & animo profeſſionem emiſerit, ex qua obligatio tanquam effectus ex naturali cauſa manat, ac ſurgit.

Secundò quæritur, An profeſſio ſub conditione emiſſa vim, & locum habeat? Reſpondeo, cum Abbate cap. vlt. de condit. appoſi. ex Inno. Hoſtienſi, & Ioann. And. & Gloſſa. Si conditio adiecta profeſſionis ſubſtantiæ repugnet, eam ita vitiat, vt nulla ſit, & inanis, vt ſi quis profiteatur ea conditione, ne Caſtitatem ſeruare cogatur, vel vt rerum proprietatem, & dominium retineat, & in poſterum ſibi acquirat, vel vt nutu, & arbitratu ſuo viuat: hæc enim ſtimula profeſſionis ſubſtantiæ aduerſantur, quæ in tribus votis conſiſtit perpetuæ Caſtitatis, Obedientiæ, & Paupertatis. Cæte-

A rùm magnæ eſt quæſtionis apud Canonici Iuris interpretes, an rata ſit profeſſio eius, qui eam emittit ſub conditione, vt domi ſuæ maneat, vel vt ſua bona retineat, vel vt aliquid tanquam peculium habeat, vel ne, ſi quando fuerit ad regulare Beneficium promotus, ad nutum Abbatis reuocari queat? De qua quæſtione multa tradiderunt Canonici Iuris interpretes Innocent. Hoſtien. Ioan. Monach. Ioannes Andreas. Anton. Anchar. Imola, Abbas, & alii in cap. inſinuante, qui cleric. vel vouent. & in cap. vlt. de condit. appoſit. Et iuris Ciuilis doctores Barth. Iaſon. & alii in Authen. Ingreſſi C. de Sacroſan. Eccleſ. Couar. in 4. Decretal. p. 2. cap. 3. § 1. num. 8. Nauar. Comment. 2. de regularib. n. 16. Angel. religioſus q. 19. Nos autem ſupra breuiter, & ſuccinctè, quantum res ipſa patiebatur, egimus. In præſentia, hoc vnum dicere ſufficit, proprietatem, & dominium rerum cum profeſſionis natura pugnare, non tamen vſum rerum Abbatis nutui, & voluntati ſubiectum. Vnde profeſſionis naturam non tollit ea conditio, vt Monachus vſum ſuarum rerum Abbatis permiſſu, & conſenſu retineat, & domi ſuæ extra Monaſterium maneat, vel vt in poſterum peculium

B poſſit acquirere: non quidem ita vt illius dominium, & proprietatem habeat, aut vſum, qui nutu Abbatis reuocari nequeat, ſed tantùm adminiſtrationem, & vtilitatem, & commodum pro Abbatis arbitratu, & voluntate. Vſus rerum, qui in facto tantùm conſiſtit, cum voto paupertatis, aut cum voto Obedientiæ non pugnat: vt aperte conſtat. Hæc ex Abbate cap. inſinuante, qui cleri. vel vouentes, & Silu. Religio. 3. q. 8. & Couarr. & Nauarr. locis citatis. Sed quæret aliquis, an iuri communi prædicto, quod continetur in c. inſinuante, qui cleric. vel vouent. & in cap. de viduis 27. q. 1. derogatum ſit per Concilium Trident. ſeſſ. 25. cap. 2. de regular. Reſpondeo cum Nauarr. Comment. 2. nu. 16. de regularib. non eſſe derogatum: quia in cap. inſinuante, & c. de viduis, ſolùm ſtatuitur, vt quis fieri poſſit Monachus profeſſus, & retineat bona ſua nutu, & conſenſu Abbatis, hoc eſt vt Gloſſa interpretatur, retineat vſum bonorum ſuorum reuocabilem ad nutum Abbatis. At in cap. 2. ſeſſ. 25. de regular. in Conc. Tridentino decernitur, ne monachis concedantur bona ſtabilia etiam ad vſum fructum, & ne concedantur, vt habeant tanquam propria.

C Tertiò quæritur, An ſolius Abbatis ſit ad profeſſionem admittere? Reſpondeo, cum Panormitano in cap. ad Apoſtolicam. de regularib. & Silu. religio. 3. q. 13. Angel. profeſſio. nu. 1. videndum eſſe, an conſuetudine, hoc ad ſolum Abbatem pertineat vt inſinuatur in cap. vlt. De Regularib. in 6. Rurſus an etiam ex priuilegio, vel inſtituti Regula talis poteſtas ſoli Abbati conueniat. Quæ ſi abſint, Abbatis eſt ad profeſſionem admittere adhibito ſuorum Monachorum conſilio, quoniam Regula decernit, vt quæ præcipua ſunt non agat ſine Monaſterii conuentus, hoc eſt, ſine Collegii conſilio Monachorum autem creatio ex præcipuis vnum eſt. Ex quo etiam fit, vt ſine conſilio Collegii, creatio Monachi iure communi rata non ſit: quando enim requiritur ex iure conſilium, niſi adhibeatur, nullius eſt momenti, quod ſic, vt teſtatur cum Gloſſa idem Panormitanus, loco citato. At verò nullo iure compellitur Abbas ad Monachorum conſilium ſequendum, eo quòd vbi, non conſenſus aliorum, ſed conſilium requiritur, ſatis eſt illud exquirere, ac petere, expectare, ac audire reſponſum. Quocirca Monaſterio vacante collegium Monachorum non poteſt Mo-

D nachum creare: ſicut vacante Eccleſia, Collegium Canonic. nullum ius habet Beneficium conferendi, vt ſuo loco dicemus. Ab Silu. Angel. locis ſupra citatis. Si quæras, an iure communi ſolius Abbatis ſit, Monachos recipere. Panor. loco citato, ait ad ſolum Abbatem pertinere iure communi. Sed verius eſt, quod docuerunt. Ioann. Monachus, Archidiac. Ioann. Andreas, Geminia. & Francus in c. vlt. de regularib. in ſexto cum Gloſſa ibidem in verbo pertineat. ad Abbatem, & conuentum iure communi pertinere Monachum creare quod probant ex cap. ea noſcitur, de his, quæ fiunt à prælatis ſin. conſen. cap.

Quartò quæritur, vtrum Epiſcopus ius habeat admittendi Monachum ad profeſſionem? Innocentius cap. porrectum, de regularibus docet penes Epiſcopum poteſtatem eſſe Religioſum conſtituendi, quamuis in nullum Monaſterium ingreſſum, nec habitu Religionis indutum, nec certi inſtituti Regulam profeſſum. Satis, inquit, eſt, ſi in manibus Epiſcopi tria vota faciat, Caſtitatis, Paupertatis, & Obedientiæ. Nam tametſi domi ſuæ ſe contineat, eſt Epiſcopi poteſtati, & iuriſdictioni ſubiectus, qui ei vitæ modum

ac Re-

ac Regulam præſcribere poteſt, ac debet. Id colligit ex c. Si vir 27.q.2. Idem etiam cum Innocentio videtur ſentire Hoſtien. in cap. Porrectum, prædicto. Cæterum, vt Antonius Butrius, & Panormitanus cap. Porrectum, citato. & Silueſt. religio 3. q. 14. Angel. profeſſio. nu. 1. teſtantur, per huiuſmodi profeſſionem ſolemne Religionis votum non emittitur, quòd matrimonium contrahendum impediat, & contractum dirimat: hoc enim ſolùm conuenit voto ſolemni facto per profeſſionem expreſſam, vel tacitam Religionis approbatæ, cap. 1. De voto, & voti redempt. in ſexto. Immò, vt idem notat Panormitanus, non erit hic homo verè, & propriè Religioſus, quoniam iure communi talis non eſt, niſi qui Religionem approbatam expreſſim, vel tacitè profitetur. Secus verò eſſet, ſi Epiſcopus ad profeſſionem Regulæ approbatæ admitteret Abbatis conſenſu, aut reciperet, eo quòd Monaſterium eſſet ipſi ſubiectum. Innocentij ſententia olim locum habebat, quum Epiſcoporum iuriſdictioni erant Monaſteria ſubiecta: & iuxta eum morem videtur Innocentius locutus: & nunc etiam locum habet, vbi Monaſteria ſunt Epiſcopis ſubiecta. Si quæras, an is, qui habet adminiſtrationem Religionis, vel Ordinis, vel Monaſterij, poſſit admittere Monachum ad profeſſionem, ita vt locum, & vim habeat profeſſio. Reſpondeo cum Angel. profeſſio. nu. 1. & Silu. religio. 3. q. 18. iure nõ poſſe, niſi auctoritatem habeat, qua poſſit in Religionis corpus admittere.

Quartò quæritur, An profeſſio expreſſè per Procuratorem fieri queat? Reſpondeo cum Silu. religio. 3. q. 15. poſſe, niſi alitèr Regula contrarium præſcribat. Nam per procuratorem fieri poſſunt ea, quæ ius non prohibet. L. 1. §. Vſu. ff. De procurator. & in cap. Poteſt quis, De reg. iur. in 6. Sed profeſſio non excipitur, vt conſtat ex Gloſſa in L. Pomponius. ff. De procuratorib. & Gloſſa in cap. Qui ad agendum, De procurat. in 6. in quibus locis cum multi caſus excepti numerentur, profeſſio non computatur.

Sextò quæritur, quæ pœna ſtatuta ipſo iure exigetur in eum, qui ante tempus iure conſtitutum ad profeſſionem admittit? Reſpondeo, ſi quis ante tempus ſtatutum aliquem admittat ad profeſſionem præter lethale peccatum, in quod incurrit, quia ſibi in partiam poteſtatem vſurpat, arbitrio Iudicis puniuntur. Gloſſa in cap. Ad Apoſtolicam, De regularibus. Qui verò ante annum probationis integrum ad Profeſſionem recipit in Ordinibus quidem, qui Mendicantes non ſunt, malè facit, ſi paſſim, temerè, & inconſideratè admittat, c. Ad Apoſtolicam, citato: & pœnæ arbitrariæ Iudicis ſubijcitur, Gloſſa in eo cap. In Ordinibus verò Religioſorum Mendicantium, grauiter delinquit, quoniam virtute obedientiæ, & pœna excommunicationis conſtituta per comminationem id facere prohibetur, cap. Non ſolùm, De regularib. in 6. vbi etiam ipſo iure ſuſpendi eum a recipiendo quolibet ad profeſſionem, & vt grauioris culpæ pœna puniatur, decernitur. Quæres, an irregularitatem contrahat, qui ita ſuſpenſus aliquem ad profeſſionem admittit? Reſpondeo cum Geminiano in cap. Non ſolùm, de regular. in 6. & cap. Conſtitutionem. eo. lib. & tit. minime, quoniam admittendi actus non eſt Ordinis, ſed iuriſdictionis opus, cum fœmina, quæ ſanctimonialibus præeſt, ius habeat ad profeſſionem admittẽdi fœminas. Item poteſt eſſe Abbas, qui non ſit in ſacris Ordinibus conſtitutus, cap. Tuam, De ætate, & qualit. Ordinandorum.

Septimò quæritur, Quot, & quæ ad expreſſam profeſſionem requirantur? Reſpondeo cum Silueſt. religio. 3. q. 18. & Angel. profeſſio. nu. 1. ex his, quæ hactenus diximus, ſex colligi. Primò iure communi antiquo, ætas pubertatis, cap. 1. De Regularib. in 6. nimirum in maribus annus decimus quartus expletus, in fœminis duodecimus. At nunc poſt Concilium Tridentinum in vtriſque annus decimus ſextus exactus, & in Inſulis annus decimus octauus, cap. Quam ſit ſtultis, De regularib. Secundò, ex iure communi annus integer probationis poſt habitum ſuſceptum in Ordinibus religioſorum Mendicantium, non tamen in cæteris, cap. Non ſolùm, cap. Conſtitutionem, De regular. in 6. At verò iure nouo Concilij Tridentini requiritur ille integer annus probationis in qualibet Religione, tùm virorũ, tùm fœminarum. Tertiò, vt profeſſio admittatur ab eo, qui ius habet recipiendi, & creãdi Monachos, vel eius mandato, vel eius nomine, tùm enim valeret profeſſio, ſi Abbas poſtea ratam haberet, nomine ipſius factam: ſecus eſſet, ſi nomine eius non fieret, tunc enim eam profeſſionem non poſſet ratam habere, vt docet Angel. profeſſio. nu. 1. Gemi-

A nianum, & Lupum ſequutus: idem etiam Silueſt. religio. 3. quæſt. 18. Quartò, vt profeſſio fiat in Religione approbata, cap. 1. De voto, & voti redemp. in 6. Quintò, vt fiat profeſſio adhibito Monaſterij conuentus conſilio, niſi aliter inſtituti Regula, conſuetudo, vel priuilegium præſcribat. Sextò, vt tria vota, Caſtitatis, Paupertatis, & Obedientiæ perpetuæ emittantur. At hæc tria vota fieri poſſunt explicite, vel implicitè. Nam in quibuſdam Religionibus profeſſio emitti ſolet vno voto obedientiæ expreſſo, cæteris implicite, taciteúe contentis, quia promittitur obedientia ſecundum Regulam, Inſtitutum, vel Conſtitutiones. Poſtremò, rata eſt profeſſio quibuslibet verbis emiſſa, licet non ſeruata forma, quam regula præſcribit: nam hoc profeſſionem non vitiat, niſi regula expreſſerit profeſſionem irritam eſſe, & inanem, niſi ſic, vel aliter facta fuerit.

Octauò quæritur, An profeſſio ex ira, aliaúe animi perturbatione facta ſubſiſtat, & valeat? Aiunt quidam eam nullius eſſe momenti. Sic Ludouicus Romanus, Iaſon, & alij: quod colligunt ex l. Quicquid. ff. De regul. iuris, vbi dicitur: Quicquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur,

Teſte Nauarro Commen. 2. de regular. nu. 67.

B non prius ratum eſt, quàm ſi perſeuerantia apparuerit iudicium animi fuiſſe: ideoque breui reuerſa vxor, nec diuertiſſe videtur. Idem prorſus in L. Diuortium. ff. De diuortijs. Colligunt item ex Gloſſa in cap. Dudum, De conuerſ. coniugat. Quorum ſententiam meritò Nauarrus cõfutat. Nam ſi ira, vel quælibet alia perturbatio plenum rationis iudicium non tollit, minime votum infirmat: ſufficit autẽ tale rationis iudicium quale, & quantum ad lethale peccatum ſatis eſſet, quam Nauarri ſententiam docuerant Ioannes Andreas, Abbas, & Decius.

ait Nauar. loco citato

Nonò quæritur, An profeſſio per qualẽcunque metum facta ſit rata, & firma? Reſpõdeo, ratum eſſe votum, quod quis facit metu mortis, naufragij, incendij, morbi, belli, hoſtium, aliorumúe ſimilium periculorum: & peccare eum, qui huiuſmodi promiſſa non præſtat conditione impleta. Item votum irritum non reddit metus mortis etiam violentæ, niſi fuerit incuſſus ad votum ipſum extorquendum; aut niſi tantus ſit, vt hominem abducat ab vſu, & iudicio rationis, vt colligitur ex Abbate, & alijs in cap. Perlatum, de his, quæ vi metuſúe cauſa: ergo metus mortis violenter

C illatus ad extorquendum profeſſionis votum, infirmat illud, Hoſtien. Abb. & alij in cap. Perlatum, citato. Niſi metu ſublato is, qui profeſſus fuerat, ratam, & acceptam habeat profeſſionem c. Porrectum. & cap. Sicut nobis. de regularib. Si roges, an metus, qui dicitur reuerentiæ paternæ profeſſionem irritam reddat? Gloſſa in cap. Præſens, verbo, Parentum. 20. q. 3. ait irritam facere. Sic etiam Bartholus, & Imola in L. Vani. ff. De reg. iuris. & L. Metum. ff. De his, quæ vi, metuſúe cauſa. Ita quoque Nauar. cõment. 2. de regularib. nu. 31. Sed neceſſe eſt, vt patris minæ præcedant, vt colligitur ex eodẽ Bartholo, Cyno, Baldo, Ioanne Andrea, & Antonio Butrio locis citatis; & vt talis ſit metus, qui ſi abeſſet, profeſſio non fieret: præſertim cum de foro interiori, non exteriori loquamur.

Decimò quæritur, An profeſſio ob malum finem emiſſa vllius ſit momenti? Reſpondeo, votum ſimplex ob malum finem factum non obligare vouentem, ſiue ille ſit finis boni, quod vouetur, quale eſt votum erogandi eleemoſynam ob inanem gloriam, ſiue ſit finis ipſiuſmet voti, cuiuſmodi eſt votum, quo dux ad bellum iniuſtum proficiſcens pro-

D mittit ſe centum aureos daturum in pios vſus, vt victoriã reportet, & eo animo vouet, vt tali voto victoriam obtineat, aut pro victoria iniquè ſuſcepta Deo gratias agat. Profeſſio tamen etiam ob malum finem emiſſa, qui ſit ipſius profeſſionis, vel profitentis finis locum habet, hoc eſt, rata, & firma cenſetur, quandocunque is, qui profitetur, animum, & voluntatem habet profitendi, veluti cum quis profitetur, vt Monaſterij bona furetur, vel vt aliquem occidat in Monaſterio; aut vt Monachos perturbet. Ita Silu. religio. 3. q. 6. Antoninum, & Paludanum ſequutus. Item, quando malum animo conceptum, & propoſitum non eſt finis profeſſionis, ſed ſolùm eam comitatur, rata eſt, & firma profeſſio: vt ſi quis cum profitetur, vanè aliquid concupiſcat: nam etiam quodlibet aliud votum hoc modo factum locum, & vim habet. Si roges, quare alia vota facta ob malum finem non valeant, cum valeat profeſſio facta propter malum finem. Reſpondeo, quia profeſſionis ſubſtantia conſiſtit in tribus votis, quæ facit is, qui profitetur, videlicet in voto Caſtitatis, Paupertatis, & Obedientiæ, quæ ſunt bona promiſſa: quamuis is, qui profitetur, ani-

mum

mum intendat ad malum: quemadmodum ſi quis Sacerdos fieret, aut ſi Paganus fieret Chriſtianus, ad malum animum intendens, finis non vitiaret opus bonum, quod fieret. Secus eſt, cum quis vouet daturum ſe eleemoſynam ob inanem gloriam: tunc enim finis malus eſt voti materia: & ideo votum ipſum vitiare cenſetur.

Vndecimo quæritur, An per profeſſionem, omnium peccatorum condonatio, ſiue remiſſio habeatur? S. Thomas 2.2.q.189.art.3.ad 3. Caiet.ibidem. S.Antonin.par.3. tit. 16. cap.5.§.3. Vualden.de Sacramental. tit.9 cap.80. Palud.4 diſt.38.quæſt.4.art.1.concluſ.8. Angel.religioſus.q. 47. Silueſt.religio.3.q 23. & alij Summiſtæ aperte docent per profeſſionem omnia vitæ priſtinæ peccata deleri: quæ ſententia videtur apud veteres illos Monachos fuiſſe communi conſenſu recepta. Legimus enim in vita Antonij quibuſdam Angelos apparuiſſe, ex quorum verbis illi Monachi didicerunt, per initium vitæ Monaſticæ ſuſceptum reſtitui hominem ad eum ſtatum, in quo eſt quiſpiam, cum ſacro Baptiſmate renaſcitur: nec Monachum rationem redditurum de peccatis ante Monaſticam vitam admiſſis, vtpote, quæ in ipſa Monaſticæ vitæ profeſſione condonantur: & ſi ſtatim atque habitum ſuſcepit e vita decederet, eum in cælum euolaturum. Hæc cum fuerit, vt prædixi, veterum Monachorum communis Traditio; cui ſententiæ videntur ſubſcripſiſſe Athanaſ. in vita S.Antonij, Hieron. in epiſt.25.& in epiſt.8. Leontius Cyprius Epiſcopus in vita Simeonis Abbatis, Anſel.in lib.Similitudinum, cap.vlt. Bernar.lib.de præcept.& diſpenſat. nullo modo mihi videtur neganda. Nec mirum videri debet, ſi priuilegium, quo Martyrium ornatur, ex parte quoque Religionis profeſſioni concedatur. Nec tamen idcirco profeſſionem Baptiſmo æquari dicimus, ſicuti neque Martyrio: Baptiſmus enim eſt Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum, cuius merito, & auctoritate primam gratiam confert, & omnem culpam, ac pœnam delet, ac tollit: at verò profeſſio nequaquam eſt Sacramentum, ſed opus hominis, & virtutis officium adeo excellens, & eximium, vt is, qui Religionem profitetur, ſit alioqui Dei gratia, & charitate præditus, ab omni pœna vitæ priſtinæ peccatis debita mundetur. Non igitur profeſſio primam gratiá confert, aut culpas vitæ prioris remittit, & abolet vt Sacramentum, ſed aufert omnia peccata, id eſt, omné pœnam peccatis debitam expiat: pœnæ etenim peccatorum apud veteres Patres; ſicut etiá apud ſacros Scriptores, peccata nó raró appellari ſolét.

Quæres, an ſi quis lethalis peccati conſcius, & reus profeſſionem emittat; ac deinde interuallo temporis de ſuo peccato doleat, reuiuiſcat in eo profeſſionis effectus, ita vt cum incipit de peccato legitime dolere, profeſſio ſuum effectum ſortita, deleat omnem pœnam peccatis reſpondentem, quam initio non remiſit, id lethali peccato impediente? Reſpondeo cum Caietano, profeſſionem non habere vim, quam habet Sacramentum: Baptiſmus enim cum ſit opus Chriſti Domini vim, & efficacitatem ex eius inſtitutione habet: & ideo ſi initio cum ſumitur, & ob impedimentum hominis, effectum ſuum non præſtat, ſublato per legitimam pœnitentiam peccato, incipit valere, quia quodammodo reuiuiſcit, ac ſurgit. At verò profeſſio cum ſit opus hominis, ſi initio cum ſit, peccatorum pœnas non remouet, poſtea non reuiuiſcit, etiamſi is ſua peccata deteſtetur, ac plangat.

Duodecimò quæritur, An per profeſſionem omnis irregularitas ante contracta tollatur? Reſpondet Gloſſa in c. Ex literarum, De Apoſtat. non tolli eam irregularitatem, quæ eſt ex proprio delicto ſuſcepta, ſed quæ ex alieno peccato contrahitur: nimirum parentum, vt quæ ex defectu natalium prouenit: & hoc, ait, colligi ex cap. 1. diſt. 56. & cap.1. de filijs Presbyt. & Authentica, de Monac. in qua aperte habetur, per ingreſſum in Religionem omnem irregularitatem aboleri, dicit, intelligi debere ſolùm de prædicta irregularitate. Sic etiam ſentit Hoſtienſis, & ſentiunt alij in cap. Ex literarum, de Apoſt. Sed Abbas in cap. Ex literarum, citato, nu.5. per profeſſionem cenſet eam tolli dumtaxat, quam ius ipſum expreſſit, cæteras verò minimè: quod eſt dicere tolli ſolùm irregularitatem contractam ex vitio natalium, vt habetur cap 1. diſtin.56.& cap.1. de filijs Presbyt. Quare Authent. de Monachis, vbi dicitur omnem irregularitatem deleri per ingreſſum in religionem, cum ſit imperatoria, & ciuilis in hac parte locum non habet. Et quamuis irregularis ob defectum natalium profeſſione emiſſa poſſit ad ordines Eccleſiaſticos eligi, & prouehi, nó tamen ad Dignitates, Adminiſtrationes, & munera publica, aut Beneficia, quæ curam animarum habent. cap. vlt. & c.1. de filijs Presbyterorum.

Decimotertiò quæritur, an cauté profeſſio emittatur, cum quis profitendo promittit ſe Monaſticam Regulam ſeruaturum? S. Thomas 2.2.q.186 art.9.ad 1. & in quodl. 1.q.20. innuit, cautius profeſſionem emitti, cum quis vouet ſe victurum iuxta obedientiæ præſcriptum, quam ſi promittat ſe Religionis Regulam ſeruaturum, aut victurum iuxta Regulæ rationem: quoniam qui ſic promittit, ſeſe obligat ad omnia, quæ Regula præſcribit, ac præcipit. Sed certe nihil eſt, quod in ſecundo modo profeſſionis reprehendatur. Sic enim profeſſio fit ſecundum Regulam B.Benedicti: & is modus profitendi approbatur in c. Ex parte tua, De regularibus, & tantùm promittitur obſeruatio Regulæ, prout illa paſſim intelligitur ab omnibus, & prout eſt more, & vſu recepta.

Decimoquartò quæritur, an cóſuetudine induci queat, vt illi profeſſi cenſeantur, qui vouent tantummodo obedientiam nihil exprimendo de continentia, nec de proprij abdicatione. Reſpondet Speculat. de ſtatu Monach. q.36. minimè quia non ipſo, quo vouet quis obedientiam, vouet alia duo: niſi promittat obedientiam ſecundum regulam S.Auguſtini, Baſilij, vel Benedicti, vel S.Franciſci, aut niſi promittat obedientiam, & ſeſe bonis abdicet, mundanisque delicijs, vt colligi poteſt ex cap. Vidua. de regularib. cap. Porrectum. eo. tit. cap. 1. 20. quæſt. 1. Et Innoc. cap. Porrectum. de regularib. ait. Si quis ſe tradat, & mancipet certæ religioni approbatæ: perinde eſt, ac ſi profiteatur. Itē, ſi quis voueat obedientiam Monachalem, dummodo id faciat in manibus, inquit, Superioris, qui poteſt in religionem admittere. Et adde, dummodo in alijs ſeruetur Concil. Trident. Seſſ.25. cap.15. de regular.

De vi, & poteſtate ſolemnium votorum, quæ in profeſsione approbatæ Religionis emittuntur.

Cap. VI.

PRimò quæritur, an ſolemne votum, & ſimplex eiuſdem rei, atque materiæ natura ſua differant, an inſtitutione diuina, an potius ſola Eccleſiæ lege, & conſtitutione? Duæ ſunt opiniones: Prima docet vi, & natura ſua diſtingui: in quo autem hæc differentia conſiſtat variè explicatur ab huius opinionis authoribus. Alij enim putant in eo differre, quod votum ſolemne in præſens tempus confertur, ſimplex in futurum, ſiue quod ſimplex ſit rei futuræ promiſſio, ſolemne vero rei præſentis: ita quidam, vt teſtatur Gloſſa in cap. Rurſus, qui Clerici, vel vouentes. Nam ſimplex votum Religionis, eſt promiſſio, & ſponſio futuri in Religionem ingreſſus, ſolemne vero eſt præſens ipſius Religionis profeſſio. Sic votum ſimplex caſtitatis, vel religionis eſt, quo vir promittit caſtitatem, vel in religioné ingreſſum poſt obitum vxoris. Item, votum ſimplex eſt, quo quis promittit ſe ſacros Ordines ſuſcepturum, vel peregrinaturum ad ſacra, & religioſa loca poſt quatuor annos. Alij dicunt votum ſimplex eſſe, quo quis ſuæ perſonæ promittit obſequia, & miniſteria; non tamen tradit ſuā perſonam. Votum ſolemne eſt, quo quis & ſuæ perſonæ promittit obſequia, & ſuam perſonam donat: Sicut aliud eſt, cum quis alteri obligat ſuam operam, & miniſterium, aliud verò quum ſuam etiam perſonam alteri obſtringit, ac tradit: ſicut aliud eſt, ſi promittas alteri tuæ arboris fructus, aliud ſi arborem dones. Vnde aiunt, votum ſolemne in traditione conſiſtere, ſimplex verò non item: ita vt ſolemne, & ſimplex votum differant, perinde, atque ſponſalia, & Matrimonium, quod ſicut in ſponſalibus, eſt ſola promiſſio futuri coniugij; in matrimonio verò traditio, qua vnus coniux ſe alteri tradit, ſic in ſimplici voto religionis eſt ſola promiſſio, qua quis promittit in religionem ingreſſum: in ſolemni verò traditio, qua is, qui vouet, ſeſe Religioni tradit, ac mancipat, & Religio eum admittit, ac recipit. Vnde in ſolemni, ſicut ex parte vouentis eſt traditio, ſic ex parte Religionis, & Eccleſiæ, eſt admiſſio, atque receptio. Quo fit, vt ſolemne votum emittatur in manibus alicuius, qui nomine Religionis, & Eccleſiæ recipit votum

in voto

in voto verò ſimplici ſola eſt promiſſio, quia nullus eſt, qui nomine Religionis, vel Eccleſiæ recipiat: & vbi receptio non eſt, nequit eſſe traditio; ac propterea ſimplex votum in manibus alicuius non fit. Hanc opinionem ſequuntur S. Thom. Bonauen. Ricar. Duran. Argen. 4. diſt. 38. & inter Iuniores Theologos Sotus, & alij multi. S. Thomæ diſcipuli, vt infra citabo. Alij diſtinguunt, dicentes, Votum ſolemne eſſe ſua natura perpetuum, ſimplex verò poſſe quidem tale eſſe, non tamen neceſſariò, quoniam ſæpe multa vouemus ad tempus. Sic nonnulli teſte Gloſſa in cap. Rurſus, qui Clerici, vel vouen. Alij, quod ſolẽne publicè emittatur, ſimplex verò id ex vi, & conditione ſua non poſtulet, quamuis publicè aliquando ex accidẽti fiat. Alij denique, quod ſolemne in quadam conſecratione conſiſtat; at non ita ſimplex: nam votum Caſtitatis ſacris Ordinibus annexum, eorum, qui initiantur, ordinationi coniungitur: & ſolemne Religionis votum non fit abſque aliqua vouentiũ conſecratione: Vel enim conſecratus veſtitus, & habitus ſuſcipitur, vel aliqua alia conſecrationis formula adhibetur. Sic S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 7. & art. 11. videtur ſentire. Secunda ſententia docet: Votum ſimplex, & ſolemne eiuſdem rei non differre per ſe ex ipſius voti ratione, & natura, vel iure diuino, ſed ſola Eccleſiæ conſtitutione: quam opinionem Pontificij iuris interpretes omnes ſequuntur, cum Gloſſa in cap. Rurſus, ſupra citato. Innocentius, Hoſtienſis, Archidiaconus, Ioãnes Andreas, Abbas, Ancharanus, Cardinalis, Francus, Felinus, & cæteri, & inter Theologos Scot. 4. diſt. 38. quæſt. 1. Herue. quodlib. 11. q. 25. Henricus quodlib. 6. quæſt. 39. & Palud. 4. diſt. 38. q. 4. art. 4. concl. 11. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 7. Medina lib. 4. de cõtinen. ſacror. hominum, cap. 23. & ſequentibus. Palacius 4. diſt. 38. diſputat. 2. Aſten. lib. 8. tit. 16. Angel. matrimonium 3. impedimen. 5. Sotel. impedimentum 4. num. 2. Et hæc opinio magis cum iure Canonico, & ratione cõgruere videtur. Nam in cap. Rurſus, qui Clerici, vel vouentes, dicitur: Cum ſimplex votum apud Deum non minus obliget, quam ſolemne, & reliqua. & in c. Quod votũ, De voto, & voti redẽpt. in 6. habetur: Voti ſolemnitas ex ſola conſtitutione Eccleſiæ eſt inuenta.

Deinde, iuſiurandum ſolemne à ſimplici nõ differt, niſi in hoc, quod illud iuris ſolemnem, ac celebrem formulam habet, qua caret ſimplex. Sic etiam teſtamentum, aut matrimonium dicitur ſolemne, eo quod iuris ſolemni cæremonia, & formula conſtet. Ergo votum eo tantum ſolemne cenſetur, quod in eo iuris Canonici cæremonia, & formula præſcripta adhibetur. At ſicut in teſtamentis, Matrimoniis, & iureiurando ſolemnis formula, ac celebritas non eſt ex iure naturali, aut diuino, ſed ex iure ſcripto. Sic etiam in voto nulla eſt ex ipſius natura diſtinctio, niſi ratione rei, & materiæ ſubiectæ: ergo tota ſolemnis voti celebritas eſt iuris ſcripti. Accedit, quod cæteræ, quas primæ opinionis auctores conſtituunt, differentiæ, cum ipſo iure, & veritate parum conſentiunt, niſi accedat Eccleſiæ auctoritas, & conſtitutio. Non enim omne votum ſimplex in futurum confertur, vt ſi quis tria vota, Caſtitatis, Obedientiæ, & Paupertatis in Religione nondum approbata emittat, aut etiam in approbata, ſed tantummodo tanquam ſimplicia, non ſolemnia. Neque obſtat, ſi dicas, ſolemne votum per ſe poſtulare, vt in præſens tempus conferatur; ſimplex verò poſſe quidem, ſed per ſe id non exigere: nam ſatis nobis eſt, ſi probemus vtrumque votum eſſe rei præſentis, non ſolùm futuræ. His adde, falſum eſſe, ſolemne votum in traditione conſiſtere, non autem ſimplex: nam qui tria vota in Religione non approbata emitteret, verè ſe traderet Deo ad ea vota ſeruanda, & tamen ſolemnia non eſſent. Item, poſſet Eccleſiæ auctoritate conſtitui, vt vota, quæ nunc in Religionibus approbatis, vt ſolemnia emittuntur, deſinerent eſſe ſolemnia, nec matrimonium contractum dirimerent; & tamen in traditione tunc temporis, ſicut nunc, etiam conſiſterent.

Dices, Traditio non eſt, vbi Eccleſia non recipit, & proinde in votis Religionis non approbatæ nulla traditio ſubſiſtit, quia Eccleſia non recipit, & ſolemnia vota Religionis approbatæ, ſi ſolemnia eſſe deſinerent, inciperent traditione carere, quia tunc ea vota minimè Eccleſia reciperet: Contra, inde fieret, vt ſolemne votum non in ſola traditione conſiſteret, ſed in ea, quam vt ſolemnem Eccleſia recipit: & proinde tota ſolemnis voti celebritas ſola nititur Eccleſiæ auctoritate; id quod nos contendimus. Poſtremo, licet ſimplex votum, quod eſt futuri in religionem ingreſſus, traditione non conſtet, quoniam is, qui ſic religionem promittit, Religioni non ſe tradit, ac mancipat: at votum ſimplex, quo quis in religione approbata promittit Deo perpetuam Caſtitatem, Paupertatẽ, & Obedientiam, conſtat traditione: nam hic ſimpliciter dicit, voueo Caſtitatem, Paupertatem, & Obediẽtiam, ſicut dicit is, qui profeſſionem emittit: & vterque ſe Deo tradit, & religioni ad viuendum perpetuo in caſtitate, paupertate, & obedientia. Dices, Votum eius, qui profitetur, recipitur à Superiore, hoc eſt, ab eo, qui religioni præeſt: ſimplex non item. Inſuper, ſolemne votum non ſolùm fit Deo, ſed etiam ei, qui religioni præeſt, coram quo emittitur profeſſio, at votum ſimplex ſoli Deo, non homini fit. Sed contra eſt, quia licet religio non ſe obliget omni ex parte ei, qui ſimplex votum in religione facit, vt ſe obligat ei, qui religionẽ profitetur; negari tamen non poteſt, quin is, qui ſimplex votum in religione facit, quod ad ſe pertinet, tradat, dedicet, & mancipet ſeipſum religioni. Item licet religio non recipiat, vt profeſſum, eũ, qui ſimplicia vota religionis emittit; recipit tamen, vt religioſum, qui ſeipſum ipſi religioni tradit, & conſecrat. Si iterum obijcias: fieri non poteſt, vt in voto ſimplici caſtitatis, vel religionis ſit traditio quoniam alioqui per votum ſimplex matrimonium ſequens dirimeretur; eo quòd, ſi poſtquam rem tuam vni tradideris, tradas alteri, ſecunda traditio non ſubſiſtit, nec valet. Reſpõdeo, quòd votum ſolemne diſſoluat ſubſequens matrimonium, non habet vi voti, aut vi traditionis, ſed conſtitutione Eccleſiæ, & traditio rei, vel perſonæ, quæ ex iuſtitia deſcendit, eſt alterius rationis, quam ſit ea, quæ exiſtit ex religione: hæ duæ traditiones non ſemper vi, & natura ſua pugnant: vt manifeſto patet: nam duo coniuges etiam poſt matrimonium conſummatum, ſponte ſua poſſunt iure religionem profiteri, ita vt ſint per ſolemnem profeſſionẽ verè, & propriè religioſi. Et nihilominus coniuges ſunt, quoniam coniugium conſummatum non diſſoluitur: ſeruus etiam, & matrimonium ſimul conſiſtunt, & nihilominus ſeruus eſt poſſeſſio domini, & eſt vxoris vir. Ergo duæ traditiones, quando ſunt diuerſæ rationis, non ſemper ſua vi, & natura pugnant, licet pugnent, quando ambæ ex iuſtitia oriuntur.

Accedit, quod falſum quoque eſt ſolemne votum à ſimplici diſtingui, quod ſolemne per ſe poſtulet, vt publicè fiat, non item ſimplex: poteſt enim Eccleſia decernere, vt tria vota Religionis, quamuis priuatim, & occultè facta, pro ſolemnibus habeantur. In Religione item approbata eiuſmodi vota, quamuis palam, & publicè emiſſa, ſimplicia ſunt: & profeſſio Religionis approbatæ tacita, votis ſolemnibus conſtat, quæ tamen per ſe, & expreſſim emiſſa, & facta non ſunt. Præterea, verum non eſt, ſolemne votum à ſimplici differre, quod illud aliqua Eccleſiæ conſecratione affectum ſit: in multis enim Religionibus ſolemnis, votorum profeſſio emittitur abſque vlla perſonarum, veſtium, vel aliarum rerum conſecratione. Poſtremò, nihil impedit, quominus Eccleſia conſtituat, vt vota ſint ſolemnia abſque vlla prorſus conſecratione, & è contrario, vt vota ſint prorſus ſimplicia, quantumcunque his accedat aliqua conſecratio perſonarum, vel rerum. Quare vt breuiter concludam, illud eſt votum ſolemne, quod eſt iuris ſcripti canonici ſolemni celebritate, & formula præditum: id ſimplex, quod ea caret. Porro S. Thomas, & alij veteres Theologi Altiſiod. Alber. Bonauent. Ricard. Duran. & alij cum docent ſolemne votum à ſimplici diſtingui, quod ſimplex ſit ſola rei promiſſio, ſolemne verò in traditione rei promiſſæ conſiſtat, loquuntur de voto ſimplici, quo res futura promittitur: vt cum quis promittit ſe in religionem ingreſſurum, cum promittit ſe poſt tres, vel quatuor annos caſtitatem ſeruaturum, aut ſe peregrinaturum, aut ſe ordines ſacros ſuſcepturum: nos verò in præſentia loquimur de voto ſimplici, quod non in futurum, ſed in præſens confertur, vt cum quis promittit perpetuam caſtitatem, paupertatem, & obedientiam.

Secundò quæritur, in quonam voti Religionis ſolemnis formula, & celebritas conſiſtat? In hac quæſtione tot ſunt ſententiæ, quod in præcedenti. Quidam enim putarunt, in hoc conſiſtere, quod ſolemne votum per ſe publicè fiat, & eius violatio alios offendat: ſimplex verò non item. Sed hoc meritò Scotus, Bonauentura, Ricardus, Durandus & ipſe etiam S. Thomas refutarunt in 4. diſt. 38. & nos etiam in ſuperiori quæſtione: ſicut & illud, quod alij docuerunt, votum ſolemne id eſſe, quod corã Eccleſia emiſſum eſt, & ap-

probari

A probari poteſt, ſimplex verò nequaquam. Sed quid ſi ſimplex coram teſtibus, & publice fieret, & ſcripto quoque conſiſteret? Quare probabiliores ſunt duæ tantummodo ſententiæ, quarum vna docet, ſolemni voti rationem in traditione, & tranſlatione quadam poſitam eſſe. Nam qui ſolemni ritu, & cæremonia tria vota Religionis emittit, per Paupertatem, ſe facultatum, ac rerum ſuarum dominio abdicat, & ineptum, ac inhabilem ſe reddit ad rerum proprietatem, ac dominium in poſterum acquirendum. Per Caſtitatem, ſe ad Matrimonium cõtrahendum inhabilem facit. Et per Obedientiam ſuæ perſonæ dominium in Religionem transfert, quæ ius acquirit, ipſum quandocũque ab ea receſſerit, repetendi, recuperandi, & reducendi tamquam rem ſuam. Ex quo, inquiunt, fit, vt ſoleat cum hac perſonæ traditione aliqua conſecratio coniungi, qua tamquam nota ſignatur perſona Religioni addicta, tradita, ac mancipata. Sic S. Thomas in 4. diſt. 38. q. 1. artic. 2. ad q. 3. Bonauent. 4. diſtinct. 38. art. 2. quæſt. 1. Alber. 4 diſt. 38. art. 16. Ricar. 4 diſt. 38. art. 7. q. 1. & 2. Duran. 4. diſtinct. 38. q. 1. num. 9. Argent. 4. diſt. 38. quæſt. 1. art. 3. ad 1. quam poſtea iuniores S. Thomæ diſcipuli pugnaciſſime tueri conati B ſunt. Turrecrem. 27. q. 1. cap. 1. q. 1. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 4 a. 2. Silueſt. votum 4. quæſt. 5. Tabien. diſpẽſatio. q. 7. Altera ſententia affirmat totam ſolemnis voti rationem iuris Canonici conſtitutione eſſe inductam, & proinde in eo ſolo ſitam eſſe, quod ius Canonicum conſtituit. Sic Henricus, Scotus, Herueus, Paludanus, Caietanus, Medina, & Palacius, & omnes Canonici iuris doctores: & inter Summiſtas, Aſtenſis, Angelus, & Roſella locis ſupra citatis: quæ certe opinio manifeſte iuris Canonici teſtimonio comprobatur. Nam in cap. Quod votum, De voto, & voti redẽpt. in 6. apertè definitur, voti ſolemnitatem ex ſola conſtitutione Eccleſiæ eſſe inuentam: quod iuris Canonici decretum. S. Thomas, S. Bonauentura, & Ricardus veteres Theologi videre non potuerunt. Eſt enim id à Bonifacio VIII. ſancitum poſt S. Thomæ, Bonauenturæ, & Ricardi tempora. Nec vim habet vllam Soti reſponſum, Pontificium ſci licet decretum intelligi, non de ſolemni voti ſubſtantia, & ratione, ſed de modo, ac formula: hoc enim manifeſte pugnat cum ipſius Pontificis reſponſio. Erat enim ab eo quæ- C ſitum, quod votum dici deberet ſolemne, & ad matrimonium dirimendum efficax? Qui reſpondit: Nos attendentes, quòd voti ſolemnitas ex ſola conſtitutione Eccleſię eſt inuenta, præſentis declarandum duximus oraculo ſanctionis, illud ſolùm votum debere dici ſolemne, quantum ad poſt contractum matrimonium dirimendum, quod ſolemnizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri Ordinis, aut per profeſſionem expreſſam, vel tacitam alicuius Religionis approbatæ. Hactenus Pontifex. Vbi ex eo, quòd ſolẽnis voti ratio ex ſola Eccleſiæ inſtitutione conſtet, deducit, duplex ſolum eſſe ſolemne votum, aut per ſacri Ordinis ſuſceptionem, aut profeſſionem expreſſam, vel tacitam religionis approbatæ.

Si obijcias, ergo Bonifacij VIII. conſtitutio prædicta euertit ſententiam, S. Thomæ, Alberti, Bonauenturæ, Ricardi, Durandi, & aliorum veterum Theologorum, qui cõſtanter docuerunt ſolemne votum vi, & natura ſua a ſimplici differre: quòd ſolemne in traditione conſiſtat: ſimplex ſola promiſſione conſtet. Quidam exiſtimant Bonifacij VIII. decretum, cum prædicta veterum Theologo- D rum ſententia pugnare, & in hac parte Pontificiam conſtitutionem vim, & locum habere, non veterum Theologorum ſententiam. Ego tamen nunquam adduci potui, vt crederem, Pontificium decretum in hac parte cum veterum Theologorum prædicta ſententia pugnare. quoniã video veteres Theologos locutos fuiſſe de ſimplici voto, quod in futurum confertur, qualis eſt promiſſio, qua quis vouet futurum in religionem ingreſſum, aut cum coniux promittit ſe poſt obitum alterius coniugis caſtitatem ſeruaturum: & hoc votum reuera eſt ſolum rei futuræ ſponſio, & promiſſio ſua vi, & natura diſtincta a ſolemni voto, quod in traditione conſiſtit. Sed Pontifex loquitur de ſolemni voto, vt differt a voto ſimplici, quod non in futurum confertur, ſed traditionem habet, qua quis ſe Deo conſecrat, obligat, & mancipat vouendo perpetuam caſtitatem, paupertatem, & obedientiam.

Quare plerique Theologi, qui poſt editum ſextum Decretalium librum vixere, vna cum Pontificij iuris peritis tradiderunt, voti ſolemnis rationem in ſola Eccleſiæ inſtitutione conſiſtere: idque etiam docuerunt Herueus, Pa- A ludanus, & Caietanus S. Thomæ magni alioqui diſcipuli, quamuis Sotus, & alij non idem ſentiant.

Mihi igitur videtur ſolemnem voti rationem eam eſſe, quam Eccleſia conſtituit. Ea autem eſt duplex, nimirum expreſſa, vel tacita alicuius Religionis approbatæ, vel ſacri Ordinis ſuſceptio. Et proinde ſi quæſieris, quænam ſit ſolemnis voti ratio, & ſubſtantia. Reſpondebo, eam eſſe, quam iuris Canonici auctoritas præſcripſit. Sicut ſi quæras, quæ ſit Teſtamenti, Iuriſiurandi, vel Matrimonij ratio ſolemnis. Dicam, eam eſſe, quam iuris ſcripti ciuilis, vel Canonici ſanctio definiuit. Eſt igitur voti ſolemnitas, vt vno verbo concludam, aut Religionis approbatæ profeſſio, aut ſacri Ordinis ſuſceptio. Ex quo etiam fit, vt voti ſolemnis effectus, vis, & poteſtas ſit ex Eccleſiæ decreto, vt ſtatim explicabo.

Tertio quæritur, An ſolemne votum Caſtitatis à Monacho factum per ſe, aut vi, & natura ſua, aut iure diuino dirimat Matrimonium poſtea contractum? Quod eſt quærere, An Religioſus, qui caſtitatem ſolemni voto promittit, ratione voti præcise, an ratione ſolemnis celebritatis, & B formulæ fiat ad Matrimonium inhabilis? Quatuor ſunt in hac quæſtione ſententiæ. Prima docet, per omne votum Caſtitatis etiam ſimplex, quo quis Deo ſe obligat ad Caſtitatem ſimpliciter ſeruandam, matrimonium poſtea contractum dirimi: quæ fuit veterum quorundam Canonici iuris interpretum ſententia in cap. Rurſus, qui Clerici, vel vouent. quam concludere illi conabantur, quia votum Caſtitatis per ſe directò cum matrimonio pugnat. Deinde, quia apud Deum tantam obligandi vim habet ſimplex votum, quantam ſolemne. cap. Rurſus, qui Clerici, vel vouentes. Accedit, quòd is, qui votum ſimplex Caſtitatis emittit, ſuum corpus tradit, & conſecrat Deo: ergo ſi vxori tradat, nulla erit traditio: quemadmodum ſi quis Caio donaſſet, quod Titio donatione tradiderat. Poſtremò, quia alioqui ratum, & firmum matrimonium contrahere vnus cum alio poſſet ea conditione, vt perpetuò Caſtitatem ſeruaret. quod tanquam falſum reijcit Theologorum ſententia communis. Hæc opinio merito communi omnium conſenſu refellitur: neque enim quærimus, an votum Caſtitatis pugnet cum vſu coniugij, ſed an pugnet cum vin- C culo coniugij? Secunda opinio docet per ſolemne votum Caſtitatis a Monacho emiſſum vi, ac natura ſua matrimonium poſtea ſubſecutum diſſolui. Hoc in primis ea ratione conficiunt, quoniam ſolemne votum Caſtitatis Monachum Religioni tradit, & obligat, ac proinde ille alteri tradi nequit: quòd ſi tradatur, nulla eſt traditio: ſicut qui alicui eſt matrimonio coniunctus, nequit alteri copulari: aut quemadmodum, qui rem ſuam vni tradidit, alteri tradere non poteſt. Qui ſeipſum vni vendidit, nequit amplius ſe alteri vendere. Et ideo ſeruus, qui domini eſt, inuito, vel inuito domino ſe religioni tradere iure non poteſt.

Deinde, Religioſus ſemel Deo conſecratus non poteſt Religioſus eſſe deſinere; quemadmodum, quod eſt Deo conſecratum, nequit non eſſe tale; at Religionis ſubſtantiæ, & naturæ intrinſeca eſt Caſtitas, vt dicitur in c. Cum ad Monaſterium, de ſtatu Monachorum; ergo Religioſus quamdiu eſt talis, neceſſariò eſt voto Caſtitatis adſtrictus. Ad extremum, ſi ſola Eccleſiæ auctoritate votum ſolemne Caſtitatis à Religioſo factum, vim haberet matrimonium poſtea contractum dirimendi; inde fieret, vt ſola aucto- D ritate Eccleſiæ Matrimonium ratum, & nondum conſummatum diſſolui poſſet: nam ſi Eccleſia conſtituit, vt per votum ſolemne Monachi, Matrimonium poſtea ſubſecutum ſit irritum, & inane; efficere quoque ſua auctoritate poterit, vt matrimonium ratum, quod non eſt conſummatum, dirimatur: at Theologi omnes communi cõſenſu docuerunt, Matrimonium ratum, non conſummatum, per Religionis profeſſionem iure diuino, non humano diſſolui, nec poſſe vlla auctoritate Pontificia reſcindi. Tertia ſententia eorum eſt, qui cenſent, per ſolemne votum Religioſi Matrimonium poſtea contractum dirimi ſola Eccleſiæ auctoritate. quæ ſententia colligi videtur ex cap. Quod votum, de voto, & voti redempt. in 6. Vbi Pontifex rogatus quodnam votum vim haberet Matrimonium poſtea ſequutum diſſoluendi? Reſpondit, voti ſolemnitatem, quod attinet ad Matrimonium dirimendum ex ſola Eccleſiæ conſtitutione eſſe inuentam. Hanc ſententiam omnes Canonici iuris conſulti tuentur, & inter Theologos Henricus, Scotus, Herueus, Paludanus, Caietanus, Medina, Palacius; inter Summiſtas, Aſtenſis, Angelus, Roſella

locis ſupra citatis. Quarta ſententia defendit, eiuſmodi votum non vi ſua, nec iure Canonico, ſed diuino vim habere matrimonium diſſoluendi contractum. Ita ſentit Almainus, eo argumento permotus; quoniam vir, & fœmina matrimonio coniuncti poſſunt Religionem ſolemni voto profiteri; nec propterea matrimonij vinculum diſſoluitur: ergo, inquit, nec ratione voti, nec ratione ſolemnitatis dirimitur matrimonium contractum: & ſicut matrimonium præcedens per votum ſolemne poſtea ſubſequens non diſſoluitur, ita nec votum ſolemne præcedens vim habet ſubſequens matrimonium dirimendi: nam per ſe nihil refert votum ſit prius matrimonio, an poſterius, ſi vi voti, aut ſolemnitatis matrimonium diſſoluit. Quare conſequitur, ait Almainus in tract. de poteſtate Eccleſiæ, cap. 15. vt ſolùm iure diuino vim habeat dirimendi: quo iure matrimonium ratum nondum conſummatum per Religionis profeſſionem diſſoluitur, conſummatum verò nequaquam. Si autem poſt votum Religionis ſolemni profeſſione factum, matrimonium contrahatur, iure diuino irritum eſt, & inane: hoc tamen poſtremo loco dictum ille non probat.

Mihi tertia ſententia veriſſima apparet, quæ docet matrimonium poſt votum Religionis ſolemne contractum, nec dirimi ratione voti præciſe, nec iure naturali, nec iure diuino, ſed Canonico: eo quòd Eccleſia ſanciuerit, vt qui Religionem profeſſi ſunt, habiles, & idonei ad matrimoniū amplius non ſint. Sicut enim cum voto ſolemni Religionis non repugnat, vt coniuges mutuo conſenſu Religionem profiteantur, nec antecedens matrimonij conſummati vinculum, Religionis profeſſione dirimitur: ita nec cum ſolemni voto per ſe pugnat, vt ſi vir, & fœmina ſeſe matrimonio coniungant, matrimonium valeat, & iure ſubſiſtat: ita vt ſint reuera religioſi, & coniuges, non quidem vſu coniugij, hic enim vſus vi, & natura ſua cum Religioſorum ſtatu pugnat, ſed ſolo coniugij vinculo. Si dicas, fieri non poteſt, vt cùm quis poſtquam ſeipſum vni tradidit, tradit ſe alteri, traditio ſecunda vim, & locum habeat, cùm per ſe cum prima pugnet. Reſpondeo, vt paulo ante dixi, ſi vtraque traditio ex iuſtitia deſcendit, aut in iuſtitia vim habet, pugnare ſecundam cum prima, & ſecundam iure naturali irritam eſſe, ſi prima fuerit rata, & firma. At traditio, quam votum ſolemne caſtitatis continet, ſi Eccleſiæ decretum remoueas, ex religione exiſtit, qua quis ſe Deo obligat, tradit, & conſecrat: quare hæc non pugnat per ſe cum alia traditione, quæ ex iuſtitia deſcendit. Per iuſtitiam rerum dominia transferuntur, conſeruantur, amittuntur, per religionem non item. Nam quemadmodum in coniugibus Religionem profeſſis, durante, & conſtante matrimonij vinculo vterque habet dominium, & poteſtatem corporis alterius, non tamen vſum: ſic remota Eccleſiæ Conſtitutione vir, & fœmina voto ſolemni Caſtitatis adſtricti, eſſent ad matrimonium habiles, vtroque acquirente poteſtaté corporis alterius, licet non vſum. Item vnus coniux poſt diuortium legitima iudicis Eccleſiaſtici ſententia factum ob adulterium, quod alter admiſit, iure religionem ingreditur & profitetur. cap. Agatho ſa. 27. q. 2. & tamen vinculum matrimonij conſummati non ſoluitur; ergo ſimul eſt quis vere coniux, quod attinet ad coniugij vinculum, nō vſum, & reuera religioſus.

Obijcies, Saltem ratione ſolemnis promiſſionis votum habere vim matrimonium dirimendi. At contra hoc facit, quia Eccleſia ſtatuere poteſt ne vota, quæ in Religionibus approbatis emittuntur, Matrimonium dirimant contractum. Inſiſtes: Tunc vota deſinent eſſe ſolemnia. Contrà: ponamus nihil ſolemni voti rationi, qua nunc emittuntur, detrahi, ſed ſolùm huiuſmodi effectum impediri; quare deſinent quidem eſſe ſolemnia, quod pertinet ad effectum matrimonij dirimendi, nihil tamen amittent eorum, quæ nunc habent. Vnde quidam Catholici, inter quos eſt Medina lib. 4 de continen. ſacrorum homin. cap. 31. colligunt, ex præfectis perſpici, qua ratione accipienda ſint ea, quæ apud veteres Patres leguntur, quæque hæretici Catholicis obijciunt. Nam Cyprianus, vt conſtat ex epiſto. 11. quæ eſt ad Pomponium, rogatus de Virginibus quibuſdam, quæ nupſerant poſt votum Caſtitatis, quid eas facere oporteret reſpondit, oportere eas pœnitentiam publicam agere, vt cæteræ Virgines ab huiuſmodi crimine deterreantur: idem adiecit; eas quidem peccare grauiſſimè, non tamen præcipit, vt a maritis ſeparētur. Immo, inquit, ſi huiuſmodi Virgines dixerant, ſe in eo quòd promiſerunt, perſeuerare non poſſe; & ideo turpiter viuant, melius eſſe, vt nubant, quam vt cæteris omnibus ſcandalum præbeant. Plane quoque Auguſtinus lib. de bono viduitatis, cap. 9. 10. & 11. probat falſam eſſe eorum ſententiam, qui dicebant non eſſe vera coniugia earum Virginum, quę poſt votum continentiæ nuptias contrahebant. Et Hieronymus de Virginibus ſcribens in epiſt. ad Demetriadem, ad finem. Si continere, inquit, non poſſunt, dicendum eſt illis, vt nubant. Athanaſius in epiſt. ad Dracontium; & vidimus, ait, Epiſcopos ſine vxoribus, & Monachos patres filiorum factos. In Concilio quoque Ancyrano can. 19. & refertur cap. Quotquot 27. quæſtio. 1. & in Concil. Eliberitino can. 13. & habetur cap. Virgines. 27 q. 1. & in Concil. Chalcedon. can. 15. vt dicitur in cap. Si qua virgo. 27. quæſt. 1. pœna irrogatur ſacratis Virginibus, quæ poſt votum continentiæ ad nuptias tranſierunt; non tamen præcipitur, vt coniugia dirimantur. Et quamuis Catholicorum multi hæreticis hæc opponentibus reſpōdere ſoleant, hæc omnia intelligi de Virginibus ſimplici Caſtitatis voto non ſolenni adſtrictis: alij tamen cenſent non improbabiliter, Patres, & Concilia loqui, tùm de Virginibus ſacro velo conſecratis, tùm de Monachis. Quare videtur, inquiūt, eo tempore, aut nondum eſſe editam Eccleſiæ ſanctioné, aut ſaltem vſu non vbique receptam, vt voto Religionis ſolemni matrimonium ſubſequens diſſolueretur.

Porrò ad id, quod obijcitur ex cap. Cum ad monaſteriū, de ſtatu Monachorum. Reſpondeo, religioni, & monachali regulæ, & vitæ annexam eſſe caſtitatem, quia cum natura religionis pugnat uſus coniugij, & religio ſua natura poſtulat votum Caſtitatis, quo ſe quis abdicat vſu connubij, non quo ſe abdicet vinculo, & dominio coniugij: nam vt dixi, coniuges poſt matrimonium conſummatum poſſunt mutuò conſenſu religionem profiteri; nec tamen vinculum matrimonij conſummati diſſoluitur; ergo illi, & erunt coniuges, quod attinet ad uinculum, & dominium, & erunt religioſi profeſſi, qui ſe uſu coniugij in perpetuum penitus abdicarunt. Si iterum obijcias, uotum ſolemne in profeſſione religionis emiſſum diſtingui, vt habet communis Theologorum opinio, a ſolemni voto, quod fit in ſuſceptione ſacrorum Ordinum, quòd hoc eſt tantùm ſacris Ordinibus annexum ſtatuto Eccleſiæ, illud verò eſt cum ipſa religionis natura, & conditione coniunctum. Reſpondeo, ideo differre, quia cum ſacris Ordinibus, nec vinculum, nec vſus coniugij pugnat per ſe, vel iure diuino, ſed iure Canonico: at cum religione, quæ abſolute, & ſimpliciter religio eſt, licet per ſe non pugnet matrimonij vinculum: pugnat tamen vſus coniugij; & iure Canonico pugnat vinculum matrimonij, quod poſt ſolemnem profeſſionem Religionis contrahitur.

Quartò quæritur, Quo iure ſolemne uotum Paupertatis, quod in profeſſione Religionis emittitur, Monachum faciat inhabilem ad bonorum ſuorum dominium, vel retinendum, vel in poſterum acquirendum? Reſpondeo, quemadmodum ſuperiori quæſtione de voto Caſtitatis ſolemni fuere variæ ſententiæ, ſic etiam de voto Paupertatis; quibuſdam aſſerentibus eiuſmodi vim voto Paupertatis ineſſe iure diuino; alijs ratione ſolemnitatis; alijs demum ſola Eccleſiæ Conſtitutione: quorum opinio mihi valde probatur, vt quæ cum ipſo iure ciuili, auctoritate Canonis comprobato magis conuenire videatur. Nam in Authent. De ſanctiſſ. Epiſcopis, collat. 9. §. Si qua mulier, ſic decernitur: Si qua mulier, aut vir Monaſticam vitam elegerit, & intrauerit Monaſterium, liberis nō extantibus, Monaſterio, quòd ingreditur, res eius competere iubemus. Sed ſi perſona liberos habens, antequā de rebus ſuis inter eos diſponat, & antequam legitimam filijs ſuis portionem deputet, Monaſterium intret, liceat ei poſtea inter eos diuidere legitimam portionem, nulli diminuto triente, vel ſemiſſe: & quod eis non dederit Monaſterio competet. Sed ſi omnem ſubſtantiam inter filios diuidere voluerit, ſua perſona filijs ſuis connumerata, partem ſibi retineat, quæ Monaſterio competere debeat: ſi poſt ingreſſum moriatur, antequam inter filios diuidat, filij legitimam portionem percipiant, reliqua ſubſtantia Monaſterio competente. Hactenus illa lex. Vnde eſt aliquorum opinio, iure communi antiquo, Monachum filijs carentem, dominij, & proprietatis expertem eſſe, habentem tamen liberos non item; licet iure, quo nunc vtimur, Religioſus profeſſus, quicumque ſit ille, dominij, & proprietatis capax nō ſit. Cui ſententiæ adſtipulari videtur Gratianus 19 q. 3. § Nūc

autem,

autem, vbi ait: Nunc autem cum Monachus factus eſſet, A hic quoque res ſuas omnes obtuliſſe videatur: Si prius teſtatus non ſit, exinde iudicio eius, ceſſante lege, diſponitur. Vt ſi liberos haberet, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquomodo, donandi titulo contulerit, eatenus ſubſtantiæ Monaſterij deſtitutæ detrahatur, ne quid contingat circa liberos iniquum. Hæc ibi Gratianus. Vnde probabiliter colligi videtur, eo tempore, quo lex eſt ab Imperatore ſancita, licuiſſe Monacho poſt ſolemne Religionis votum, inter filios teſtamentum conficere, & inter eos in priori vitæ ſtatu relictos, ſuorum bonorum ſubſtantiam diuidere. Nec his obſtat, Conſtitutionem hanc eſſe iuris ciuilis legem, cuius non eſt quicquam de Monachis definire: nam iure etiam Canonico lex eadem comprobatur, in cap. Si qua mulier. 19. quæſt. 3. Vnde quamuis vim non habeat, vt eſt lex imperatoria, & ciuilis, habet tamen, vt eſt iure Canonico confirmata. Nec illud etiam officit, quod quidam alleruut, non fieri hic ſermonem de Monacho profeſſo; cum ibi ſolummodo dicatur: Si qua mulier, aut vir Monaſticam vitam elegerit, & intrauerit Monaſterium. B Nam tametſi aliqui, vt Decius in ea Authen. nu. 4. & Iaſon in L. Si quis hæredem. num. 12. C. de inſtit. & ſubſtitut. opinentur hanc Conſtitutionem ſolùm de Nouitijs intelligi: communi tamen ſententia inter vtriuſque iuris Doctores receptum eſt, eam intelligi de Monacho profeſſo, cui ipſa lege permittitur res ſuas inter ſuos filios diuidere, ſi nihil de eis ante profeſſionem conſtituerat. Et nomine ingreſſus ſignificari Monaſticæ vitæ profeſſionem, docent Bart. Paul. Salycet. in eadem Authent. Fulgoſ. & Alex. in L. Si quis hæredem, citata nu. 10. Barbat. Clemen. 1. de elect. & conſil. 38. lib. 3. Felin. in cap. Cum deputati, num. 1. de iudic. Angel. verbo, Religioſus. quæſt. 24. Paludanus, quem citat, & ſequitur Sylueſt. religio. 3. quæſt. 24. Huc accedit id, quod ſæpe iam dixi, in cap. Quod votum, De voto, & voti redempt. in 6. generatim dici, ſolemnitatem voti eſſe ſola Eccleſiæ Conſtitutione inuentam: at voti ſolemnis, quod in profeſſione Religionis emittitur, effectus eſt, vt matrimonium non ſolùm contrahendum impediatur, ſed etiam dirimatur contractum: ergo ſimiliter ex Conſtitutione Eccleſiæ ea vis in voto Paupertatis exiſtet, C vt non ſolùm quempiam ab vſu facultatum, & rerum ſuarum impediat, atque prohibeat: ſed etiam ei dominium, & proprietatem prorſus adimat, & detrahat.

Quintò quæritur, Quo iure Monachus profeſſus teſtamentum condere prohibeatur? Quod eſt quærere, An ratione voti præcisè, an ratione traditionis, qua Monachus ſeipſum religioni tradidit, an iure Religionis; an verò ſola canonica lege hoc ſit ei interdictum? Ex his, quæ hactenus diximus: colligitur, profeſſum Monachum eſſe inhabilem ad teſtamentum faciendum ſolo Canonico iure, nō autem naturali; & diuino; hoc eſt, non ratione voti, nec Religionis, aut publicæ promiſſionis, aut traditionis. In Authent. Ingreſſi, C. De ſacroſanctis Eccleſijs ſancitur. Ingreſſi Monaſteria, ipſo ingreſſu ſe, ſuaque dedicant Deo. Nec ergo de his teſtantur. Et Authent. de Monachis §. Illud quoque. Decernimus, qui in Monaſterium introire voluerit, antequam Monaſterium ingrediatur, licentiam habere ſuis vti, quo voluerit, modo. Ingredientem namque ſimul ſequuntur omnino res, licet non expreſſim, qui introduxerit eas, dixerit: & non erit dominus earum vlterius vllo modo. Item 19. quæſt. 3. cap. Quia ingredientibus, ex D Gregorio habetur: Quia ingredientibus Monaſterium conuertendi gratia, vlterius nulla ſit teſtandi licentia, ſed vt res eorum eiuſdem Monaſterij ſint, aperta legis definitione decrétum eſt. Et cap. Perlatum eſt. eadem cauſa, & quæſtione, ex eodem Gregorio dicitur: Perlatum eſt ad nos, Petroniliam nomine, de prouincia Lucania progenitam, per exhortationem Agnelli Epiſcopi fuiſſe conuerſam, reſque ſuas omnes, quas habere potuit, licet ſibi iure potuiſſent competere, tamen eaſdem Monaſterio, in quod ingreſſa eſt, etiam ſpecialiter donationis titulo contuliſſe. Hæc ex vtroque, iure Ciuili, & Canonico. Quare, ſicut iure Canonico Religioſus profeſſus teſtari non poteſt: ſic etiam teſtamentum ante ingreſſum in Religionem, vel in ipſa probatione factum ab emiſſa profeſſione, reuocare amplius, aut rumpere nequit. Quamuis enim non deſint, qui putent teſtamentum vtcumque factum Religionis profeſſione rumpi, tamquam agnatione, & natiuitate Poſthumi, L. Poſthumorum. ff. De iniuſto, rupto, & irrito facto teſtamento, eo quòd Monaſterium hæreditatis, & bonorum ca-

A pax loco Poſthumi habeatur in Authent. Niſi ingreſſi. C. Ad Senatuſconſultum Trebellianum: & proinde ſecundū horum ſententiam, ne teſtamentum rumpatur, præter ſto Monaſterio, ſicut rūpitur agnatione, aut natiuitate Poſthumi, oportet portionem legitimam Monaſterio relinqui iure inſtitutionis: quam opinionem communem eſſe teſtantur Imola, Iaſon, Albericus, quos citat Couar. de teſtamen. cap. 2. num. 5. At tamen contraria ſententia, vt aiūt Innoc. Hoſtienſis, Antonius Butrius, Abbas, quos citāt, & ſequuntur Nauar. in commen. 2. de regularibus, num. 51. Couarr. de teſtam. cap. 2. num. 6. Angel. verbo, Religioſus. num. 55. Iulius Clarus lib. 3. recept. ſent. §. Teſtamētum quæſt. 28. communi conſenſu recepta eſt. Sic enim ſentiunt Baldus, Paulus, Decius, Aretinus, Salycet. Iaſon, & alij, quos citant, & ſequuntur prædicti recentiores. Sunt rurſus, qui ſentiant, quando ſine vlla Religionis cogitatione quis teſtamentum condiderit ante ingreſſum in eam, ſecuta profeſſione reuocari, & rumpi quaſi ex noua voluntate, qua Religionem elegit, quam antea non conceperat. Si verò Religionis cogitatione, & ſtudio fecerit, tunc minimè reB ſcindi, eo quod noua voluntas non acceſſerit. Sic opinatur Bartholus.

Communis tamen opinio eſt, vt ibidem Couarruuias tradidit, teſtamentum vtcumque factum, ſecuta profeſſione minimè rumpi, & reuocari. Sic Antonius, Abbas, Felinus, & ſic etiam iuniores Nauarrus, Angelus, & Couarruuias, Iulius Clarus locis citatis, niſi Religioſus ante profeſſionem expreſſim dixiſſet: Me, meaque omnia offero Monaſterio: cenſeretur enim teſtamentum reuocare, vt aiunt prædicti Doctores. Immo etiam ſi teſtamentum ſit conditum ab eo, qui eſt Religionē ingreſſus, ſed eam nondum profeſſus, ſine vllo Abbatis conſenſu iure communi eſſe ratum, & firmum: quia Nouitius dum in probatione verſatur, ſui iuris eſt, ac facultatum, rerumque ſuarum dominus: nec vllo iure ſcripto prohibetur teſtamentum facere. Ex his perſpicuum eſſe poteſt, facto teſtamēto, quod per profeſſionem nec reuocatur, nec rumpitur, ſtatim ab emiſſa profeſſione hæreditaria bona ad inſtitutum hæredem pertinere, ſi Monaſterium capax bonorum non ſit. Alioqui quamdiu Monachus viuit, vſus fructus ad MonaC ſterium ſpectat: proprietas verò, & dominium ad hæredem inſtitutum; & poſt obitum Monachi vſusfructus cum proprietate, & dominio conſolidatur.

Objicies id, quod habetur in cap. Si qua mulier. 19 q. 3. licere Monacho, qui liberos habēs, & in Monaſterium ingreſſus, nihil de ſuis bonis conſtituit, inter eos poſtea diuidere, legitima portione cuique relicta, & quod eis nō dederit, Monaſterio competere: Reſpondet Archidiaconus in eo capite, cuius ſententia communi conſenſu recipitur, Monachum tunc non teſtari, ſed inter filios diſtribuere: quemadmodum etiam Arbiter, & Iudex inter plures bona diuidunt. Alij tamen aſſerunt, Monachum profeſſum Religionem capacem bonorum immobilium, poſſe teſtamētum facere, & inter liberos bona diuidere: & hoc eſſe, quod Authentica citata decernit; & proinde ius habere nō quidem ſimpliciter teſtamentum condendi, ſed inter filios: de qua re paulo ante dixi.

Deinde objicies cap. Non liceat. 19. quæſt. 3. vbi decernitur: Non liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab hæreditate ſua repellere Monachos factos: quamuis D dum Monachi fierent, in cauſam, & crimen ingrati animi inciderint; ergo Monachus hæreditatis capax eſt. Reſpōdeo, hęreditatem non ad Monachum, ſed ad Monaſterium bonorum capax pertinere: & proinde vel tamquam Arbiter, & Iudex, vel nomine Monaſterij bona inter filios diſtribuit. Aut ſi aliorum ſequi ſententiam malimus, dicemus Monachum iure communi antiquo, teſtamentum ſimpliciter facere non poſſe, inter filios tamen poſſe.

Sextò quæritur, Quo iure per ſolemne votum Obedientiæ, Monachi, aut Religioſæ perſonæ tranſeant in ius, & poteſtatem Monaſterij, aut Superiorum? Animaduertendum eſt, emiſſa profeſſione, Monachum, aut Religioſum traditum eſſe, & addictum Religioni, ita vt Religio ius in perſonam eius acquirerit: quod ius conſiſtit in hoc, vt ſi Religioſus veſtem, habitumque dimiſerit, & à Religione diſceſſerit ad priorem vitæ ſtatum reuerſus, tāquam apoſtata, hoc eſt, Religionis ſuſceptæ deſertor, puniri iure queat, vbicumque fuerit, repeti, capi, & ſi neceſſe ſit vinctus ad Religionem reduci, & in carcerem etiam trudi. Vnde in cap. Vt periculoſa, ne Clerici, vel Monachi in 6.

ſanci-

ſancitur: Vt periculoſa Religioſis euagandi materia ſubtrahatur, diſtrictius inhibemus, ne de cætero aliquis quamcumque religionem tacitè, vel expreſsè profeſſus in ſcholis, vel alibi temere habitum religionis ſuæ dimittat: nec accedat ad quæuis ſtudia literarum, niſi à ſuo Prælato cum conſilio ſui Conuentus, vel maioris partis eiuſdem, ſibi eundi ad ſtudia licentia concedatur. Si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis ſententiam incurrat ipſo facto. Hæc ibi habentur.

Quæritur nunc, An religionum Præfecti hoc ius in Monachum habeant ratione voti, an ratione publicæ promiſſionis, & traditionis; an verò ſolùm iure Canonico? Et ex hypotheſi fingamus nullam excommunicationis ſententiam iure Canonico fuiſſe irrogatam his, qui à Religione voto ſolemni ſuſcepta deficiunt. Reſpondeo, negari non poſſe, penes religionum Præfectos ratione profeſſionis expreſſæ, vel tacitæ ius eſſe, & poteſtatem animaduertendi in Monachum religionis deſertorem, eo quòd per profeſſionem Monachus religioni promiſit obedientiam, qua ei ſe tradidit, addixit, & mancipauit. Vnde fit, vt ſicut Religioſus habet ius exigendi alimenta à religione; ſic religio ius habeat in eius operas, artem, induſtriam, laborem, & miniſterium: nec religio poteſt Monachum ſine iuſta, & debita cauſa dimittere, aut eijcere, nec Monachus religionem deſerere. Ac quemadmodum Dux, & Imperator exercitus milites Sacramento iuratos, militiæ deſertores capit, & vinctos reuocat, & transfugas punit; & Eccleſia, fidei, & religionis per Baptiſmum ſuſceptæ deſertores pœnis debitis plectit, ac vindicat, & maritus vxorem fugitiuam iure ſuo repetit, ac reducit in domum: ſic etiam religio ius habet reuocandi fugitiuos Monachos, deſertoreſque puniendi, eo quod ſeſe illi per obedientiam promiſſam obligauerint, addixerint, atque deuouerint.

Quæres, An religio hoc ius habeat ratione voti, an ratione profeſſionis, an ratione publicæ promiſſionis, & traditionis? Reſpondeo, habere ratione fidei per votum datæ, & acceptæ; ac proinde ratione publicæ traditionis, qua ſe Monachus tradidit religioni per tria vota, ſiue ſolemnia, ſiue ſimplicia, quæ ad religionis ſubſtantiam ſpectant. Nam Monachus religioni ſuam fidem obſtringit, & religio acceptam habet. Religio item fide data ſeſe Monacho, vel ex toto, vel ex parte obligauit, & Monachus eam ratam habuit. Quod vero Monachus veſtem, & habitum temere dimittens, aut a religione recedens, in excommunicationem incurrat, iuris Canonici pœna eſt; quæ vt ex cap. paulò ante citato apparet, non irrogatur, niſi Monachis religionem expreſſe, vel tacitè profeſſis.

Septimò quæritur, An per ſe voti in religione ſolemnis ſit maius, & arctius vinculum, quàm ſimplicis? Reſpondent quidam ex iam dictis, per ſe quidem non eſſe, ſed Eccleſiæ conſtitutione, qua factum eſt, vt ſolemne religionis votum nuptias ratas non conſummatas diſſoluat: non item ſimplex. Deinde, votum ſolemne dirimit matrimonium poſtea contractum, quod tamen ſimplex non dirimit. Item in cap. Qui poſt votum, De regularibus in 6. Votum ſimplex Religionis etiam arctioris, ſoluitur per ſolemne votum, & profeſſionem religionis laxioris, per ſimplex non item. Poſtremò, vota omnia, quæ quis facit extra religionem in ſeculo, finiuntur, & deſinunt per ſolemne votum religionis; non tamen per ſimplex. Exiſtimo dicendum votum ſimplex eſſe duplex: Vnum, quod eſt rei futuræ promiſſio, & ſponſio: Alterum, quo rem præſentem vouemus: in hoc continetur traditio, in illo non item. Per hoc eſſe, & fieri poteſt aliquis verè, & propriè religioſus, vt oſtendam interius, per illud minimè. Et hoc modo intelligitur, quod docet S. Thom. 2.2. quæſt. 189. artic. 2. ad primum, vbi ait: duplex eſt votum religionis, vnũ ſolemne, quod hominem facit Monachum, vel Religioſum: aliud eſt votum ſimplex, ex quo aliquis non fit Monachus, vel Religioſus, ſed ſolùm obligatur ad religionis ingreſſum. Sic ille. Loquitur reuera de voto ſimplici, quod eſt futuri in religionem ingreſſus promiſſio, non de eo, quo quis promittit perpetuam Caſtitatem, Paupertatem, Obedientiam in aliqua religione approbata. Et hinc planè liquet votum ſimplex, ſi ſola ſit futuri in religionem ingreſſus ſponſio, per ſe minoris eſſe vinculi, quàm ſolemne, quia ſimplex eſt ſola rei futuræ promiſſio: ſolemne ve-

A rò, eſt rei ipſius, perſonæque traditio. At votum ſimplex, quod in præſens collatum, Caſtitatis, Paupertatis, & Obedientiæ promiſſio eſt, non per ſe, ſed Eccleſiæ inſtituto vim minorem habet, quàm ſolemne: & hoc argumenta initio propoſita concludunt.

Octauò quæritur, An votum ſimplex religionis ſpecie differat a ſolemni? Reſpondeo ex paulo ante dictis, quicquid tradiderit Caietanus votum ſimplex religionis, quod in futurum concipitur, ſpecie a ſolemni diſtingui; ſiquidem ſimplex, ſola eſt promiſſio futuri in religionem ingreſſus; ſolemne verò rei, & perſonæ etiam traditio. Si vero votum ſimplex in præſens conferatur, ſpecie à ſolemni non differt, quoniam Eccleſiæ tantùm inſtituto diſtinguitur: at Eccleſia rei naturam non mutat, ſed vim, & robur adiungit. [Caiet. 2.2. q.88. art. 7. verſ. in eadẽ reſponſ. ad 1.]

Nonò quæritur, An tantùm ſint tria vota religionis ſolemnia? Duran. in 4. diſtinct. 38. quæſt. 2. docet, ſimplex votum a ſolemni diſtingui in hoc, quod ſolemne votum in triplici tantùm materia conſiſtit, Caſtitatis, Paupertatis, & Obedientiæ; cum tamen ſimplex per omnem mate-
B riam vagetur. Certè hæc Durandi ſententia, niſi mitius exponatur, cum veritate, & ratione non congruit. Nam licet iure communi antiquo, quod religionum inſtituta ſeruant, tantummodo ſint tria vota ſolemnia, in quem ſenſum nos Durandi opinionem accipimus; nouo tamen iure nihil impedit, quin vota ſolemnia in alijs quoque materijs verſentur. In ſocietate noſtra, vt ex eius Conſtitutionibus conſtat, quatuor vota ſolemnia Profeſſi faciunt, dum ſolemni profeſſione pollicentur, Obedientiam, Paupertatem, Caſtitatem, & ſpecialem aliam Romano Pontifici in miſſionibus obedientiam. Deinde, quid impedit, quominus Carthuſienſes Monachi ſolemne votum emittant abſtinendi à carnibus, quod votum nunc ex lege, inſtitutoque ſeruant? Quid item obeſt, quin Minimorum religio quartũ ſolemne votũ emittat abſtinendi perpetuò à carnibus, ouis, lacte, & caſeo? Nam Palacius in 4. d. 38. diſput. 2. teſtatur. Minimos facere quartum votum ſolemne, quo promittũt ſe nũquam vſuros, niſi cibis quadrageſimalibus: & idem inſinuat Nauarrus conſil. tom. 1. de regularibus, conſil. 10. eo quòd dum profeſſionem emittunt, vna cum
C alijs tribus votis ſolemnibus, quartum huiuſmodi votum faciunt. Poſtremò, quid obſtat, quo minus religio inſtituatur, in qua fiat quartum votum ſolemne de militando contra fidei Catholicæ hoſtes, aut de inſeruiendo pauperibus, & ægrotis in hoſpitali domo, & locis cauſa pietatis extructis.

At, inquies, ſi in omni materia votum ſolemne verſari poteſt, quodnam votum igitur ſolemne vocabitur? Reſpondeo, votum ſolemne eſſe, & dici ſola Eccleſiæ conſtitutione; quare duplex eſt tantùm generaliter ſolemne votum, vnum per profeſſionem expreſſam, vel tacitam Religionis approbatæ; alterum per ſacrorum Ordinum ſuſceptionem. Vtrumque eſt ſolemne, quia coniunctum cum ſolemni profeſſione Religionis, aut ſacri Ordinis ſuſceptione. Deinde, votum ſolemne Religionis iure communi eſt tantùm triplex, iuxta triplicem materiam, in qua ſolemnis profeſſio fit. Iure tamen nouo poteſt Eccleſia conſtituere, vt ſint plura pro varietate materiæ. Nam dum ſolemni celebritate profeſſio Religionis emittitur, poſſunt plura alia ſponderi, quæ tamquam ſolemnia vota
D Eccleſia probet, rata, & accepta habeat.

Quid poteſtatis habeat Romanus Pontifex in ſolemnia vota Religionis.

Cap. VII.

PRimò quæritur, An Monachus auctoritate Romani Pontificis abſolui queat à voto Caſtitatis ſolemni? Duæ ſunt opiniones: quarum prima negat, quàm veteres Theologi tueri videntur. Altiſiod. in ſum. lib. 3. tract. 28. cap. 1. quæſt. 2. Alber. 4. diſtinct. 38. artic. 16. & 18. Sanctus Thomas 2.2. quæſt. 88. artic. 11. Et Gloſſa in cap. Cum ad Monaſterium, De ſtatu Monachorum, & inter iuniores Sotus libro de iuſt. 7. quæſtione quarta, artic. ſecundo. Silueſter votum, quarto, quæſtione 5. Tabienſis, diſpenſatio.

ſatio.quæſtio.7. Armil.diſpenſatio.num.12. Et huius opinionis patronum eſſe Sanctum Thomam recentiores eius diſcipuli, non veteres contendunt. Auctores huius ſententiæ quidam eo argumento mouentur, quòd continentiæ perpetuæ tale, tantumque bonum ſit, vt nullo alio bono compenſari queat, iuxta illud Eccleſiaſtici: Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ. (Eccleſ.26.)

Alij verò ea ratione, quòd ſolemne votum quadam traditione conſtet, qua ſe homo ſponte Deo offert ad caſtimoniam perpetuò ſeruandam. Porrò alij, quòd votum ſolemne in conſecratione conſiſtat, qua Deo ſeſe Monachus conſecrat: & quod Deo ſemel dicatum eſt, in profanos vſus conuerti iure non poteſt. Secunda ſententia affirmat poſſe: fuitque Ricardi in 4.diſt.38.art.9.quæſt.1.ad 4.5.& 6. Bonauent.4.diſt.38.art 2.quæſt.3. Scot.4.diſt 38. quæſt.1. Henric.quodlib.5. quæſt.28. Palud.4.diſt.38.q.4. art.3.concluſ.1. Durand.in 4.diſt.38 quæſt.2. Maior.4.d. 38.quæſt.14. Antonin.par.2. tit.11.cap.2.§.9. Caiet. 2.2. quæſt.88.art.11. Herue.quodlib.11.quæſt.25. Angel.votum 4.quæſt.5 Roſel.Papa. num.4. eſtque communi omnium Canonici iuris interpretum conſenſu recepta in cap. Cum ad monaſterium, de ſtatu Monach. Quæ inde in primis concluditur, quod in cap. Quod votum, de voto, & voti redempt in 6 ſolemnitas voti ſola Eccleſiæ conſtitutione eſt inuenta. Deinde, quia commune bonum priuato eſt præferendum. Quid ergo, ſi contingat, vt Rex aliquis, Princepsue paganus ad Chriſti Religionem ſeſe transferre velit, ſi fœminam voto ſolemni Deo dicatam, in vxorem duxerit, aut ſi ad communem Reipublicæ pacem conſeruandam, vel ad ius in Regno ſuccedendi tuendũ, & opus ſit, vt Monachus fœminam in matrimonium ducat, vt ex ea liberos ſuſcipiat. Nonne videntur hæc tanta bona eſſe præferenda voto ſolemni Caſtitatis? Accedit his, quòd hiſce de cauſis Pontifices Romani aliquando Monachos voto ſolemni ſoluerint.

Legimus in vita B. Laurentij Iuſtiniani. Iuſtinianos omnes ad vnum, aut ferro, aut morbo extinctos fuiſſe præter aliquos ſenes, qui ad ſobolem procreandam apti non erant: euenisſe tamen, vt vnus tantùm ſupereſſet adoleſcẽs Nicolaus nomine apud Monachos S. Nicolai. Tunc Vitalis Dux Venetus impetrauit ab Alexandro III. Pontifice Romano, vt liceret adoleſcenti Monacho ſoluere vinculum Religionis ad reparandam ſobolem generis: eique vnicam filiam nomine Annam deſpondet: fauſtæ fuere nuptiæ, donauit eos Dominus ſex filijs maſculis, & tribus fœmellis: letus tam proſpera ſobole Nicolaus, & Deo gratias agens voti veteris, & Religionis non immemor, ædificato prius apud Amianum cœnobio Virginum ſub nomine S. Adriani, in quo Anna vxor pia quoque monaſticam vitam cœpit, ad monaſterium reuerſus eſt ſinulis miraculis ambo claruerunt. Item, eſt etiam literis conſignatum, ac proditum Ramirum Aragoniæ Regem Monachum factum, cũ pater eius ſine prole deceſsiſſet, Romani Pontificis auctoritate è cœnobio eductum purpura, & regio ſceptro ornatum vxorem duxiſſe, & ex ea filiam ſuſcepiſſe.

Legimus quoque Cazimirum huius nominis primum Poloniæ Regem Cluniacenſem Monachum S. Benedicti Religionem profeſſum, & Diaconum effectum, auctoritate Benedicti IX. vel Clementis II. Romani Pontificis à voto, & profeſſione Monaſtica abſolutum, ad Regnum maiorum ſuorum euectum, vxorem accepiſſe, & liberos procreaſſe. Cõſtantia Rogerij regis Siciliæ filia iam ferè quinquagenaria Cœleſtini III. Romani Pontificis conſenſu, & indulgentia à cœnobio Panormitano educta, & votiua virginitate ſoluta Henrico VI. nupſit. Auctoritate itidem Clementis VII. multis religioſis equitibus profeſſis in ordinibus Militaribus Calatrauæ, & Alcantaræ cõceſſum eſt, vt ſi vellent, vxores acciperent; & tamen profeſſi erant religionem. nec eſt, quod Sotus opponat ſacros milites, quãuis religionem profeſſos non eſſe verè ſimpliciter religioſos: nam etſi id locum habeat in ijs ſacris militibus, qui caſtitatem ſolùm coniugalem ſolemni profeſſione promittunt, cuiuſmodi ſunt ſacri Milites S. Iacobi in Hiſpania, & S. Stephani ſub magno Duce Florentino: verum non eſt in ijs, qui ſimpliciter caſtitatem profitentur, quales ſunt ſacri Milites S. Ioannis Hieroſolymitani, & tales erant Milites, tunc temporis Calatrauæ, & Alcantaræ, licèt nunc caſtitatem coniugalem promittant.

At Silueſter, Sotus, & alij hæc incerta eſſe teſtantur, aut hos non Monachos veteranos, ſed tyrones, non religionem profeſſos, ſed Nouitios adhuc in probatione extitiſſe. Dicant illi quidquid volunt, certe negare non poſſunt, quod Annales, & Hiſtoriæ prodiderunt. Ramirus ne Nouitius erat? at fertur fuiſſe S. Facundi cœnobio præfectus, & Abbas, poſtea Pompelonenſis præſul, & poſt quadraginta annos in Tomerienſi cœnobio exactos ſobolis generandæ cauſa vxorem duxiſſe Romani Pontificis auctoritate compulſus. Num Cazimirus Nouitius, & tyro fuit? at S. Benedicti Regulam profeſſus dicitur, & Diaconus factus, & profeſſionis Monaſticæ, & ſacri Ordinis religione ſolutus, ad Regnum prouectus, & vxorem duxit, & liberos procreauit. Incerta ſunt hæc? at teſte Chrom. lib.4 de orig & reb. geſtis Polonorum ſcriptore diligentiſſimo, vera ſunt, quæ dixi de Cazimiro; & pro hoc Romani Pontificis beneficio, agnoſcunt Poloni munũctum: Primùm, vt de ſingulis capitibus exceptis nobilibus, ſiue equitibus, & qui ſacris addicti ſunt, quotannis obolus vnus in lucernam perpetuò in æde S. Petri Romæ arſuram pendatur: qui etiamnum S. Petri nummus vocatur. Deinde, præſcriptum, vt omnes Poloni rotunda in morem Monachorum tonſura capillorum vtantur, nec infra auriculas ritu barbarico quiſquam omnino comam promittat. Feſtis ſolemnibus dum ſacra fiunt, vt ſinguli equites faſciam lineam candidam in modum ſtolæ, qua in ſacris vtuntur Sacerdotes, atque Diaconi e collo ſuſpenſam ferant, quæ Pontificis præcepta non grauate Polonorum legati ſuſcepere, & totam Poloniam Pontificis decretis obtemperare. Hæc Chromerus. An quæ in vita Beati Laurentij Iuſtiniani referuntur, falſa ſunt, ita vt fidem facere non poſſint. An Conſtantia Nouitia fuit? an hiſtoria eſt incerta? ſed teſte Phazello rerum Sicularum ſcriptore lib.7. cap.6. in decade poſteriori. eam hiſtoriam Siculi Annales quotquot extant, commemorant, auctores plurimi tradunt, diplomata, & decreta Cœleſtini, quæ hucuſque in Archiuio Romano aſſeruantur, id habent. Nec eſt, quòd Silueſter, Sotus, & alij reſpondeant, id quidem feciſſe Pontifices, ſed poteſtate feciſſe, non iure: & feciſſe quidem probabilem doctorum ſententiam ſecutos, ſed non definiſſe: & alia multa, ait Silueſter, facere conſueuerunt, quæ faciunt quidem, & non ſine aliorum offenſione, at non iure. Cæterùm hoc eſt argumenti vim fugere, non argumentum ſoluere, ſed quidquid dicat ille, certè exiſtimo id feciſſe Pontifices, & in re tam graui, & ſeria Theologos, & vtriuſque iuris peritos conſilium dediſſe.

Poſtremò, nihil eſt, quòd impediat, quominus ſolemne votum Caſtitatis relaxari queat ſummi Pontificis poteſtate, ſi grauiſſima ſubſit cauſa. Qualis eſt communis totius regni ſalus: alicuius Pagani principis, vel regis ad Chriſti fidem conuerſio. Non traditio, quia vt ſupra iam dixi, ſimplex etiam votum aliquando in traditione conſiſtit, & tamen Pontificia auctoritate relaxatur, & ſoluitur: præſertim cum rei, vel perſonæ traditionem poſſit Pontifex in aliud longe melius bonum commutare: Non ſolemnis voti celebritas: Siquidem illa, ſola Eccleſiæ conſtitutione eſt introducta: Non vis, & natura Religionis, quia licet ei per ſe conueniat Caſtitas, nihil tamen obſtat, quominus Pontifex ex Monacho, poſſit facere non Monachum. Ergo quamuis Monachus, quamdiu talis eſt, nequeat non eſſe voto Caſtitatis adſtrictus, poteſt tamen fieri non Monachus. Non obeſt item conſecratio: nam tametſi, quod eſt ſemel Deo conſecratum, paſſim in communes vſus verti iure non poſſit, permanente conſecrationis formula; poteſt tamen ob grauem aliquam cauſam amiſſa formula conſecrationis. Calix enim cum conſecrationis formam amittit, poteſt vendi, & emi, & locari ad vſus profanos ad iuſtam aliquam cauſam. Sic igitur religioſus, dum religioſus permanet, ita eſt ab vſu coniugij alienus, vt nulla humana poteſtate etiam Pontificia fieri queat, vt coniugio vtatur: pugnat enim cum natura religionis, coniugij vſus; & hoc eſt, quod dicitur in cap. Cum ad monaſterium, De ſtatu Monachorum. Sed Pontificia auctoritate, ſi iuſta cauſa ſubſit, fieri poteſt, vt Religioſus deſinat eſſe Religioſus, & ſit coniux, & ex matrimonio filios procreet. Si obijcias, Sacerdos, vtpote conſecratus, nequit non eſſe conſecratus: ergo nec Religioſus poteſt deſinere eſſe Religioſus. Reſpondeo, Sacerdotem

eſſe

[illegible] conſecratum Deo per characterem diuinitus impreſſum, qui nunquam delebitur: at Religioſus non eſt religioſus effectus per vllum characterem, ſed per profeſſionem, aut votum religionis. Quare reſpondeo ad id, quod habetur in cap. Cum ad Monaſterium, De ſtatu Monachorum, vbi dicitur: Statui regulari adeo eſt annexa Caſtitas, vt contra eam, nec Summus Pontifex valeat licentiam indulgere. Reſpondeo, inquam, ex communi omnium Pontificij iuris Doctorum, & aliorum, quos produximus, Theologorum ſententia, ſolùm hoc argumento concludi, Monachum, quamdiu talis eſt, voto Caſtitatis adſtringi, nec eſſe, aut fieri poſſe, vt quis ſit Monachus, aut Religioſus, quin ſit votiua Caſtitate deuinctus. Nos autem contendimus, auctoritate Pontificia ex Monacho poſſe fieri non Monachum.

Deinde obiicitur: Matrimonium ratum, non conſummatum ſolemni voto Religionis diſſoluitur: ergo ſi ſolemne Religionis votum poſſet Pontificia auctoritate dirimi, inde duo efficerentur incõmoda, vnum, vt quis poſſet duas vxores habere: nam fingamus, Titium, poſt matrimonium ratum non conſummatum, ad Religionem volaſſe, & deinde Pontificia auctoritate iuſtis de cauſis ſolemni Religionis voto ſolutum, aliam vxorem duxiſſe priori ſuperſtite. Alterum eſt, ſi ſolemne Religionis votum, nuptias tantùm contractas ſoluit, ac dirimit: ergo cum votum poſſit auctoritate Pontificia relaxari, eo ipſo, poterit Pontifex matrimonium ratum non conſummatum ſoluere, atque reſcindere; quod tamen Theologi diffitentur. Reſpondeo, primùm illud incommodum minime conſequi: quia ſicut matrimonium morte naturali coniugis ſoluitur, qui, ſi viuente adhuc coniuge reuocaretur ad vitam, poſſet aliud matrimonium inire, eo quod primum coniugium eſſet omnino ſolutum: ſic etiam matrimonium ratum nondum perfectum, Religionis profeſſione dirimitur. Si deinde ex Monacho fit non Monachus, poterit Pontificia auctoritate ex iuſtis cauſis, denuò matrimonio iungi, cum primum matrimonium fuerit penitus extinctum. Quod ad alterum incommodum ſpectat, Canonici iuris interpretum, & quorumdam Theologorum eſt probabilis opinio matrimonium tantùmmodo ratum, auctoritate Pontificia poſſe diſſolui. de quo aliàs.

Tertio obiicitur: Religionis ſtatus eſt coniugio præſtantior, perfectior, & altior: at iure diuino videtur eſſe conſtitutum, ne quis ex altiori vitæ ſtatu ad inferiorem deſcendat. Reſpondeo, auctoritate Pontificia primùm fieri, vt Titius, Verbi gratia, ex Monacho, fiat non Monachus, deinde verò fit, vt omni voto ſolutus ad nuptias tranſeat, vxorem ducat, ſobolem procreet, vt ſit aliquis in Regno ſucceſſor. Quod autẽ ex altiori Monaſticæ vitæ ſtatu deſcendat, id fit ob communem Reipublicæ ſalutem, quæ priuatę vtilitati, & commodis antefertur.

Poſtremò obiicies S. Tho. auctoritatem, qui docet 2. 2. q. 88. a. 11. Pontificem Romanum id facere non poſſe. Reſpondeo, ipſi S. Tho. ipſummet S. Thomã opponimus, qui, 4. d. 38. q. 1. a. 4. ad 3. apertè ait, Papam poſſe diſpenſare in voto ſolẽni religionis. Nunquam perſuadere mihi quis poterit, S. Thomã hanc Romani Põtificis auctoritatẽ, & poteſtatem negaſſe, ſed ſolùm docuiſſe, vt rectè Palud. & Caie. diſcipuli ſuum magiſtrum interpretati ſunt, Pontificia auctoritate fieri non poſſe, vt quis ſit religioſus, & matrimonij vſu ſimul vtatur, quod libenter fatemur: nam dũ quis religioſus eſt, Caſtitatem, Paupertatem, & Obedientiam ſeruare debet, vt intrinſeca religionis, at Pontificia auctoritas facere poteſt, vt quis religione ſolutus, & liber, & nuptias contrahat, & matrimonio vtatur, & res poſſideat, vt proprias, & illis tamquam proprijs vtatur.

Secundò quæritur, An ſolemne Paupertatis votum in Religione emiſſum, auctoritate Romani Pontificis aliquãdo relaxetur? Quæſtionem mouet id, quod nonnunquam accidit. Monachus enim, vel Religioſus ad Cardinalis dignitatem euehitur, aut ad Epiſcopi munus eligitur: Epiſcopus autem, vel Cardinalis portionis ſibi debitæ, ratione muneris, quo fungitur, dominium acquirit. Accedit, quod Epiſcopi aliquãdo ſunt Comites, Marchiones, vel Duces, & proinde domini rerum ad Dignitatem pertinentium. Adde, quod Epiſcopis ſæpè auctoritate Põtificia ſolet concedi facultas condendi teſtamentum. S. Thomas, cum eius fuerit ſententiæ, quæ Romano Pontifici poteſtatem denegat ſolemne Religionis votum relaxandi in eo, qui reuerà **A** Religioſus ſemper eſt; ſenſit quoque Monachum in Epiſcopum electum nullum dominium, aut proprietatem acquirere, ſed adminiſtratorem eſſe bonorum ad ſuam Eccleſiam attinentium, nec fieri dominum portionis ſibi debitę, ſed eam capere tamquam alimentum vitæ, & functioni publicæ neceſſarium. Ita vt, licet cæteri Epiſcopi omni voto Paupertatis ſoluti, domini ſint fructuum ex bonis Eccleſiæ, cui præſunt, ſibi obuenientium: Epiſcopus tamen Monachus debitæ portionis tantummodo ſit vſuarius non dominus: vſum autem habet, vt alatur, cum ex bonis monaſterij amplius ſuſtentari nequeat. Sotus verò lib. de iuſt. 10. q. 5. a. 7. tametſi neget ſolemne votum Caſtitatis in Religione factum poſſe à Romano Pontifice diſſolui: fatetur tamen relaxari poſſe votum Paupertatis, quoniam putat, Epiſcopos Monachos portionis ſibi debitæ verè dominos eſſe, nec votum Paupertatis cenſet eſſe tam Religioni coniunctum, quàm votum Caſtitatis. Sed certè in vno cum iure Canonico Sotus pugnat, in altero cum S. Thoma. in c. enim Cum ad monaſterium, De ſtatu monach. perſpicuè, dicitur, vtrunque votum, Caſtitatis nempe, & Paupertatis, **B** annexum eſſe Religioni, nec vlla eſt ratio, cur Caſtitas magis annexa dicatur, quàm Paupertas. Aduerſatur verò S. Thomæ, cuius doctrinam profitetur, cum ille manifeſtè doceat. 2. 2. q. 185. a. 8. & 2. 2. q. 88. a. 11. ad 4. Epiſcopos Monachos non eſſe dominos fructuum, quos percipiunt, ſed, eorum dumtaxat vſum habere, vt commodè alantur, pro ratione ſtatus, & dignitatis. Nauar. verò in comment. 2. de regularib. n. 17. exiſtimat ſolemne votum Caſtitatis poſſe Pontificia auctoritate relaxari; cum tamen neget poſſe votum Paupertatis: nõ quia inficietur id ſimpliciter, ſed quia cauſæ grauiſſimæ ſubeſſe poſſunt, cur Caſtitatis votum relaxari debet. Tales verò exiſtere nequeunt, ob quas oporteat votum Paupertatis diſſolui. Nam cauſa contingere potest, qua Monachus Rex fiat, aut Princeps, & prolem ex matrimonio ſuſcipiat: & proinde liber omnino a voto Caſtitatis ſit: poteſt tamen eſſe Rex, vel Princeps, non autem Regni dominus, ſed tantùm adminiſtrator. Ea item cauſa videtur eſſe legitima, cur Monachus creetur Epiſcopus, aut parochiali Eccleſiæ præficiatur, nec tamẽ ſit dominus portionis ſibi debitæ. Huc accedit, quod Monachus in Epiſcopum electus; & proinde Comes, Marchio, vel Dux, ſicut ad **C** vitam eſt adminiſtrator bonorum Eccleſiæ, cuius curam gerit; ſic etiam Pontificis conceſſio poteſt teſtamentum in morte conficere. Nec enim eo quòd teſtamentũ condat, conſequitur, vt ſit dominus bonorum, quæ teſtamento relinquit, ſed adminiſtrator poſt obitum. Pari ratione ſi Monachus in Regem eligatur, vt liberos ex vxore, quam duxerit, gignat, & procreet, & Reſpublica legitimum habeat hæredem, poterit teſtamentum conficere, cum nihil aliud faciat, niſi quod Regni, aut Reipublicæ bona poſt obitum adminiſtrat, & non tantùm ad vitam. Similiter etiam Monachus in Romanum Pontificem electus, non eo ipſo Paupertatis voto ſoluitur, ſed fit omnium bonorum Eccleſiæ adminiſtrator; immo etiam eorum, quæ ad temporalem Romanæ Eccleſiæ iuriſdictionem ſpectant.

Mihi itaque videtur in primis ſimpliciter quidẽ ſolemne votũ Paupertatis a Romano Pontifice relaxari poſſe, quoniam per ſe nihil eſt, cur debeat votum Caſtitatis diſſolui potius, quàm Paupertatis. Secundò, facit id, quod 18. quæſt. 2. cap. Statutum, habetur: Statutum eſt, vt Monachus, **D** quem electio Canonica à iugo Regulæ, & Monachalis profeſſionis abſoluit, & ſacra ordinatio de Monacho Epiſcopum fecit, velut legitimus hæres, paternam ſibi hæreditatem poſtea iure vendicandi poteſtatem habeat. Hic duo decernuntur: Vnum eſt, Monachum in Epiſcopum electum abſolui à iugo Regulæ, & profeſſionis Monaſticæ: Alterum eſt, eſſe legitimum hæredem, ac vt talem habere ius adeundi paternam hæreditatem, & eam ſibi vendicandi. His adde, quod qui altari ſeruit, ius habet viuendi ex altari, vt docet Apoſtolus: Ergo Monachus ad Pontificiam dignitatem prouectus, ius habet portionem ſibi debitam exigendi, & capiendi. Hebr. 13. Deinde, iure communi ſancitum eſt, vt Clerici reſidentes, qui diuinis officijs interſunt, ius, & dominium ſibi acquirant fructuum; ergo Monachus creatus Epiſcopus, fructus facit ſuos, ſi reſideat, & ſuo munere fungatur. Præterea, ſuo nomine, & iure annuos reddituus exigit, & percipit. Et contra aduerſarios litem mouentes, eos redditus tuetur, vendicat, atque recuperat. Poſtremò, Cardinalis, cuius

ſententiæ eſt communi conſenſu recepta, ait, in Clem. 2. §. Sed & tales. de vita, & honeſt. Cleric. & Nauar. eum ſequutus in Comment. 2. de regularib. nu. 10. Religioſum ad Beneficium, aut Dignitatem euectum, tam late, & ample poſſe fructus diſtribuere, & expendere, quam poteſt Clericus ſecularis. Vnde quidam aiunt, ideo Monachum factum Epiſcopum, voto Paupertatis abſolui, quia pugnat cũ Pontificio munere, & functione. Epiſcopus enim iure communi, redditus percipit ad ſe alendum, & diſtribuendum in pauperes, ac alios pios vſus. Nam eadem ratione ſoluitur iugo Monaſticæ profeſſionis, ac cæteris Regulæ obſeruantijs, quæ cum paſtorali munere, ordine, & gradu dignitatis, poteſtatis, & auctoritatis pugnant.

Profectò hæc quamuis nos non omnino conuincant, vt à S. Thomæ doctrina omni ex parte recedere cogamur: inficiari, tamen non poſſumus, votum Paupertatis ſolemne aliqua ex parte relaxari, & ſolui, cum Monachus, aut Religioſus in Epiſcopum eligitur: nam etſi non, eo ipſo, ſit dominus fructuum ſibi obuenientium, nec portionis ſibi debitæ, quod cum S. Thoma contra Sotum ingenuè cõfitemur: at eo ipſo, quo eſt Monachus ad Epiſcopalem dignitatem **B** prouectus, tanquam adminiſtrator ſuæ Eccleſiæ bona gubernat, & ad ſe commodè, & honeſtè ſuſtentandum debitos fructus percipit, vt ſui laboris, & operæ ſtipendia.

Ad id verò, quod Sotus obiecit ex cap. Statutũ. 18. q. 1. reſpondeo, ibi ſolum conſtitui, Monachum factum Epiſcopum, quicquid poſtea acquirit, Eccleſiæ, cui præeſt, acquirere, non monaſterio. Quæſtio enim erat eo loco, An omnia bona, etiam poſt Eccleſiæ præfecturam ſuſceptam, ad monaſterium pertinerent? Et definitum eſt, minime pertinere, ſed ad Eccleſiam, cuius erat Epiſcopus. Cuius rei cauſa redditur, quod ſit a iugo Regulæ Monaſticæ, & profeſſionis abſolutus; quaſi dicat, Non, ſicut antea, monaſterio acquirit: non tamen conſequitur, vt ſibi acquirat. Rurſus, ſicut antea hæreditas paterna ad monaſterium deueniret, ſi ei in monaſterio commoranti cõtingeret, ita quicquid acquirit poſtquam ad Pontificium ordinem, & gradum aſcendit iure hæreditario, vel induſtria, vel arte, vel labore, vel donatione aliorum, vel ex **C** contractu, vel quaſi contractu, non ſibi, ſed Eccleſiæ, quã ſuſcepit regendam, acquirit. Ita vt bona, quæ alioqui in Epiſcopo, nullam Religionis Regulam profeſſo eſſent patrimonialia, vel quaſi patrimonialia, in Epiſcopo Monacho inter bona Eccleſiæ numerentur.

Obijcies, ſæpe numero Pontificem Romanum Epiſcopis etiam e monaſterio eductis facultatem concedere, vt teſtamentum faciant, & ſua bona arbitratu ſuo, in quos voluerint, vſus diſtribuant. Reſpondeo, non propterea à voto Paupertatis abſolui: quia facultas, quam habebant ad vitam adminiſtrandi bona, Romani Pontificis beneficio poſt mortem durat. Et cum ea bona in pios vſus impendi debuiſſent, eadem auctoritate diſtribuuntur in eos, quos Epiſcopi maluerint. Principis enim poteſtate, bona, quæ in pios communes vſus alioqui forent inſumenda, in alios commutari, erogari, & impendi queunt. Porrò tametſi, cum monachus creatur Epiſcopus, voto Paupertatis minime ſoluatur ex ea parte, quæ ad dominium, & proprietatem rei acquirendæ pertinet: videtur tamen ſolui aliqua ex parte: ſiquidem fructibus ſibi obuenientibus vti, poteſt, vt vult, eo ipſo iure, quo eſt Epiſcopus **D** factus.

Tertiò quæritur, An ſolemne votum Obedientiæ in Religionis profeſſione factum, poſſit Pontificia auctoritate relaxari; & an eo ipſo, quo Monachus profeſſus in Epiſcopum eligitur, voto Obedientiæ ſoluatur. S. Thomas, & Albertus cum ſentiant ſolemne Religionis votum à Pontifice Romano diſſolui non poſſe: quandiu quis, vt ego interpretor, Religioſus perſeuerat, ſiue quamdiu reuera Religioſus eſt, exiſtimant Monachum, quando Epiſcopus creatur, Obedientiæ voto minime ſolui, ſed ſolùm eximi ab Obedientia Religioni debita. Hoc autem non eſt Obedientiæ votum diſſoluere, ſed eius materiam ſubtrahere: nam huic voto tacita ſubeſt conditio, In perpetuum parebo, ſi aliquid facere iuſſus fuero, vel ſi Præfectum habuero, cui debeam obedire. Deinde, cum Religioſus in totius Religionis Præpoſitum Generalem eligitur, à voto Obedientiæ minimè liberatur, ſemper enim paratus eſt obedire, ſi ſuperiorem Præfectum ha**A**buerit; quem ſi non habeat, non ideo abſoluitur à voto, ſed ei Obedientiæ materia ſubtrahitur.

Sunt tamen, qui negent ſolemne Caſtitatis votum relaxari poſſe, Votum autem Obedientiæ concedant, & reuera relaxari teſtantur, cum Monachus Romani Pontificis auctoritate, ad paſtorale munus aſcendit. Mihi vero probabilius videtur, poſſe quidem auctoritate Pontificis ſolemni voto Obedientiæ Monachum ſolui: ſed non eo ipſo, quo Religioſus Epiſcopi dignitatem aſſequitur, ab eo abſoluitur. Verumque manifeſta ratione probatur: quoniam tam intrinſecum eſt Religioni Obedientiæ votum, quam Caſtitatis, cap. Cum ad monaſterium. De ſtatu Monachorum: ergo ſi hoc poteſt Romanus Pontifex, illud quoque poterit. Monachus verò ad Epiſcopalem gradũ, & honorem perueniens, nequaquam voto ſoluitur, ſed eximitur a ſuorum Maiorum, & Superiorum poteſtate; & proinde voti materia ceſſat.

Quartò quæritur, An Monachus in Epiſcopum, vel Cardinalem electus, eo ipſo, ab omnibus Religionis oneribus, & ſtatutis abſoluatur? Duo extant in iure Canonico capita, quæ videntur aliqua ex parte ſibi inuicem ad**B**uerſari. In cap. enim, De Monachis. 16. quæſtio. 1. dicitur: (De Monachis, qui diu morantes in monaſterijs, ſi poſtea ad Clericatus ordines peruenerint, ſtatuimus, non debere eos à priori propoſito diſcedere) at in cap. Statutum. 18. quæſt. 1. definitur: (Statutum eſt, vt Monachus, quem electio Canonica a iugo Regulæ Monaſticæ abſoluit, & ſacra ordinatio e Monacho Epiſcopum facit, &c.) Hæc duo S. Thomas in 2. 2. quæſt. 185. artic. 8. & 2. 2. quæſt. 88. artic. 11. ad 4. ita conciliat, dicens, eum Epiſcopum minime abſolui ab ijs Religionis obſeruantijs, quæ neque Pontificium munus impediunt, neque dedecent dignitatem, ſed magis iuuant ad vitam perfectam: qualia ſunt continentia, paupertas, habitus, quæ ſunt Religionis inſignia; à cæteris vero abſolui, cuiuſmodi ſunt ſolitudo, clauſura, ſilentium, vigiliæ, ieiunia, abſtinentiæ, & aliæ ſimiles vitæ aſperitates. Caiet. tom. 1. tract. 25. quæſt. 2. docet Epiſcopum vi ſtatuti, aut legis, & conſtitutionis non cogi ſeruare religionis ſtatuta, ſed ſolum ex honeſtate rationis, & debito moraliter inquit ille. Idem tradit Sotus lib. 10. de iuſt. **C** quæſt. 5. artic. 7. Caietanum in hac parte ſequutus. Et ita interpretari debemus, quod ſcripſit Caietan. 2. 2. quæſt. 185. artic. 8. cum videtur oppoſitum aſſerere. Communi itaque ſententia receptum eſt, eum liberari, & eximi à iuriſdictione, & poteſtate Præfectorum, & à pœnis, quæ irrogantur in Regulis, & Conſtitutionibus Monaſticis, non tamen a tribus Religionis votis in profeſſione factis.

Verùm de habitu dubitari ſolet, an eo ipſo, liber ſit ab habitu Religionis deferendo. Gloſſa in cap. In noua. 16. quæſt. 7. ait: Monachus factus Canonicus, vel Epiſcopus habitum Monaſticum non amittit. Et cap. Monachus. 16. quæſt. 1. idem docet. In cap. Clerici officia. De vita, & honeſtate Clericorum, conſtitutum eſt, vt Monachi in Epiſcopali gradu conſtituti, habitum Monaſticum geſtent, ac teneant. An vero ſi illum non deferant, ita vt vtantur cõſueta, & Epiſcoporum propria veſte, quæ eſt tunica linea, & candida exteriùs ſuperpoſita, in excommunicationem incurrant irrogatam in cap. Vt periculoſa, ne Clerici, vel Monachi in 6. ijs, qui habitum Religionis temere dimit**D**tit, auctores dubitãt: & videtur affirmare, Sylu. relig. 7. q. in Cardin. in Clemen. 2. §. Sed & tales. de vita, & honeſtate Clericorum. Iaſon. in Authent. Ingreſſi. C. De ſacroſan. Eccleſ. & alij quidam, quos citat Couarruuias. de teſtam. cap. 2. num. 18. At ipſe Couarruuias fatetur rem ſibi eſſe dubiam. Sed probabilius exiſtimo, eos non incurrere; eo quòd in eo cap. Excommunicatio feratur in eos, qui cum in Superiorũ poteſtate ſint, temere deponunt habitũ: at non videtur temeraria habitus dimiſſio, ſi Epiſcopus habens rationem Pontificiæ dignitatis, ac muneris, eum deponat, cum ſit à Superiorum cura, & poteſtate exẽptus, & liber. Quæres deinde, an ſi Monachus ratione Regulæ, Conſtitutioniſue abſtinere a carnibus debebat, factus Epiſcopus eadem lege teneatur? Quidam affirmant teneri, quia ſubtractio carnium, Pontificiũ, quo fungitur, munus, nihil impedit, nec dignitatem dedecet, & cap. Carnem, De conſecr. d. 5. dicitur: Carnem cuiquam Monacho, nec guſtandi, nec ſumendi eſt conceſſa licentia. Quod ſi quis Monachus contra ſanctionẽ Regulæ, vſumq. veterũ veſci carnibus

nibus præſumpſerit, ſex menſium ſpatio retruſioni, & pœnitentiæ ſubiaceat. In Regula S. Benedicti Monachis vſu carnium interdicitur. Item in c. De Monachis.16.q.1. ſic habetur: Monachi, qui ad Clericatus Ordinē perueneriṅt, non debent à priori propoſito diſcedere: ita ſenſit Hugo in c.de Monachis.16.q.1. ſic etiam Caiet.2.2.q.185.a.8.Sylu. religio.7.q.11. Alijs verò, ſicut & mihi; probabilius videtur, eum eſſe ea lege ſolutum; eo quòd paſtoralem dignitatem, & munus non deceat. Sic Gloſſa in prædicto cap. De Monachis.& c.1.18.q.1. Iaſon.in Authent.Ingreſſi. C. De ſacroſan.Eccl.Card.in Clemen.2.§.Sed & tales. de vita,& hon.Cleric.Turrecrem.in c. De Monachis.16.q.1.& c.Monachi.16.q.1. vt etiam ſi alij ex hoc, quòd à carnibus abſtineat, offendantur. Vide Archid.in c.de Monachis.16.q.1.& Abb.in c.Clerici officia.nu.18.de vit. & hon. Cleric. Goffredum, & Hoſtienſem ſecuti ſentiunt, quando citra aliorum offenſionem ab eſu carnium ſe cōtinere nō queat, eas edere debet: quòd ſi omnis aliorum offenſio procul abſit, veſci eis non licet. Abſoluitur præterea ab onere, & penſo diuini officij perſoluendi, ſecundum formulam Regulæ Monaſticæ præſcriptam. Nam regere Eccleſiam debet iuxta morem, & vſum Clericorum, quibus præeſt. Sic Abbas in prædicto cap.Clerici officia.

Rogatur inſuper, an ratione Regulæ, Conſtitutioniſúe ſocium ex eodē Ordine aſciſcere, & habere cogatur. Caietanus 2.2.q.185.a.8. & Sot.lib.10.de iuſt.q.5.a.7. eum ab huiuſmodi obligatione abſoluunt: idem penitus ſentiunt Ioan.Andr.in c.vlt. de Cappel.Monach.& c. Quod Dei timorem.de ſtatu Monach.& Abb.in eodem cap.nu.8. Demùm interrogabis, an ſi poſtea munus Pontificium deponat, debeat ad Monaſterium reuerti? Quibuſdam viſum eſt, eum id facere debere. Siquidem communi eſt conſenſu receptum Monaſticæ vitæ, & obligationis vincula, & onera, quæ Epiſcopi muneri neque impediunt, neque dedecent, adhuc permanere. Deinde, quia ſic feciſſe multi perhibentur: immo Cæleſtinus Pontifex Romanus hoc nomine Quintus, Pontificatu depoſito ad priſtinum Religionis ſtatum ſe retulit. Adde, quod ſi quiſpiam certi alicuius Cœnobij Abbas alteri præficiatur; & poſtea ſecūdam Præfecturam dimittat, ad priſtinum Monaſterium redire compellitur. Poſtremò, qui poſt ſimplex Caſtitatis, vel Religionis votum ſeſe ad Matrimonium cōfert, illudque perficit, mortua vxore, ſecundis nuptijs cogitur abſtinere, & Caſtitatem ſeruare, aut Religioſæ vitæ Regulam profiteri.cap.Ex parte.De conuer.coniug.

Quo iure bona profitentium Monaſticam vitam tranſeant in ius, & dominium Monaſterij?

Cap. VIII.

PRimò quæritur, An iure Canonico bona profitētium Religionem ad Monaſterium pertineant? Reſpondeo, tùm iure Canonico, tùm Ciuili pertinere, quando Monaſterium bonorum immobilium, ſiue ſtabilium capax eſt, cuiuſmodi ſunt cœnobia Religioſorum, qui Mendicantes non ſunt, & quando is, qui profeſſionem expreſſe, vel tacitè fecit, nihil de ſuis rebus, ac facultatibus ſtatuerat, Authent.Ingreſſi.C. de ſacroſanctis Eccleſijs, & Authentica, Conuerſationis.§ Illud, de Monachis. quæ leges, quamuis ciuiles ſint, locum, & vim habent, non vt ciuiles ſunt, cum de Monachis iura conſtituant, quæ non poſſunt, ſed vt Canonico iure confirmantur in cap. Quia ingredientibus, & cap.Nunc autem.19.q.3. quibus tamē legibus alicubi vſus, & conſuetudo auctoritatem abrogauit. Nam receptum eſt more, quibuſdam in locis, vt immobilia bona non ad Monaſterium, ſed ad propinquiores conſanguineos transferātur, & mobilia ad Monaſterium pertineat. Et teſte Couarruuia de teſtamen.cap 1.nu.21. ad finem. apud Gallos ex more abrogatæ ſunt eiuſmodi leges, & canones, apud quos vniuerſa bona profitentium Religionem, niſi ex pacto Monaſterio reſeruentur, ad cōſanguineos propinquiores pertinent. At Cœnobia Franciſcanorum Obſeruantium, vt appellant, & Cappuccinorum, cum rerum ſtabilium, & mobilium dominium non acquirant, bona profitentium,

A ſibi non comparant. Conuentus aliorum Ordinum Mendicantium, qui res ſtabiles, & annuos redditus, iuraúe perpetua communiter non poſſident, aut ſibi non acquirunt, aut ſaltem vendere debent, quoniam retinere nequeunt: vendere autem oportet, cum primum commode poſſunt: neque enim temporis opportunitas ad vendendum excluditur.

Secundò quæritur, An vſusfructus, quem pater Religionem profeſſus habet in bonis aduentitijs filijfamilias ratione patriæ poteſtatis, ad Monaſterium tranſeat? Duæ ſunt opiniones: Vna negat, ſed ſtatim, profeſſione ſecuta vſumfructum finiri, & ad proprietatem redire, & ad filium, aſſerit, pertinere. Ita Cynus, Albericus, Salycetus, & Iaſon, & alij: quos refert, & ſequitur Couarruuias in cap.2.num.8. de teſtamen. Quod ſic probant: Primùm, quia profeſſione Religionis, quam pater emittit, patria poteſtas extinguitur: ergo filius ſui iuris, & poteſtatis efficitur. Deinde, quia pater Religionem profeſſus mundo moritur, cap. Placuit. 16. quæſt.1. & Religioſus non habet amplius velle, aut nolle, cap.Si Religioſus, De elect in 6. Ergo cum filius
B factus ſit ſui iuris, & a patria poteſtate liber, ſuorum bonorum non ſolùm proprietatem, ſed vſumfructum etiam recuperat. Altera opinio affirmat ad Monaſterium pertinere viuente patre. Sic Gloſſa, Baldus, Paulus, Decius quam ſententiam habent Innocētius, Hoſtienſis, Ioan.Andreas, Abbas, Imola, Silueſter, & plerique alij iuniores: quos refert idem Couarruuias cap.citato, & Nauar.in comment.2.de regularibus, num.38. quamuis Bartholus doceat dimidiam partem ad filium, alteram ad Monaſterium pertinere. Id colligunt primum, quia bona profitentium tranſeunt ad Monaſterium: ſed in bonis patris Religionē profeſſi cenſetur vſusfructus, quem habet in bonis aduentitijs filij, ergo tranſit etiam ad Monaſterium. Deinde, quamuis Religionem profeſſus mundo mori dicatur: talis tamen mors ciuilis tātùm eſt, non naturalis, & vſusfructus ſolùm videtur naturali morte finiri. Hæc opinio videtur æquitati magis conſentanea, vt quæ magis Religionem iuuet, ac foueat: eam etiam ſequitur Nauar.in commen.2 de regularib.nu.55.& nu.38. Inter omnes tamen cōuenit vſumfructum, quem quis habet ex alia cauſa, præterquam ex pa-
G tria poteſtate, ad Monaſterium pertinere. Item, ſi pater in Monaſterium detrudatur, non vt Monachus fiat, ſed vt ſua peccata per pœnitentiam expiet, communis eſt ſententia, cum eo tranſire vſumfructum, quem habet in bonis filij; vt quamdiu eſt in Monaſterio ad pœnitentiam agendam, alatur ex eo, nam quamdiu viuit, vſumfructum non amittit. Ex quo fit, vt ſi is, cui legatum eſſet alimentum annuum, Religionem profiteatur, eo ipſo, illud monaſterio debeatur, quamdiu ille vixerit. Quòd ſi legatum eſſet alimentum annuum ad commodum ſibi victum, & vnius famuli, & ancillæ; deberetur quidem monaſterio tantummodo pars ad eum commode alendum neceſſaria; non tamen reliquum, quoniam Religionem profeſſus nullo amplius miniſterio indigeret.

Tertiò quæritur, An pater amittat vſumfructum, quem habet in bonis aduentitijs filij, ſtatim, atque ſolemnem Religionis profeſſionem facit filius in monaſterio bonorum immobilium capaci? Duæ ſunt opiniones: Vna affirmat, ſtatim amittere, & vſumfructum ad proprietatem redire, & ad monaſterium pertinere, eo quòd per profeſſionem
D deſinit eſſe in patria poteſtate filius, & tranſit in ius, & poteſtatem Abbatis, qui monaſterio præeſt. Sic Gloſſa in Authent.Idem eſt.C.de bonis, quæ liberis. & alij nōnulli, immo ait Nauarrus in comment.2.de regular.n.54. & 55. hanc eſſe communem ſententiam. Altera opinio docet penes patrem vſumfructum manere, nec ad monaſteriū tranſire, viuente patre, etiamſi filius præmoriatur. Sic Nauarr. loco ſupra citato.& Couar.c.2.de teſtamen.nu.8.& quidā alij recentiores eo argumento permoti, quod profeſſio facta à filio, iuri patris ante acquiſito derogare nequit. Deinde, etſi filius Religionem profeſſus à patria poteſtate liberetur, non adimit, patri ius, quod in bonis eius ante profeſſionē ſibi acquiſierat, ſed ſolùm impedit, ne nouum ius ſibi comparare queat. Hæc mihi videtur opinio probabilior.

Quartò quæritur, An emphiteoſis, ſi quam habet is, qui Religionem profitetur, ad monaſterium pertineat? Reſpondeo cum Ioan. Andrea, Barth. Alberico, & alijs, quos citant, & ſequuntur Abbas, & Decius in cap. in præſentia.

de probat. Iaſon in Authent. Ingreſſi. C. de ſacroſan. Eccleſ. Nauar. loco citato. & Iulius Clarus lib. 4 §. Emphyteoſis, quæſt. 22. & Silueſt. verbo, Religio. 6. num. 1. Angel. in verbo, Religioſus num. 54. Emphyteoſim a priuato homine acceptam, tranſire ad Monaſterium: Si tamen fuerit ab Eccleſia accepta, niſi eam repetat, etiam tranſire: ius enim haberet Eccleſia eam reuocandi, ſi vellet. Sunt nihilominus, qui abſolute, & ſimpliciter negent ad Monaſterium deuenire, eo argumento conuicti, quia alioqui deterior omnino fieret directi domini conditio, eo quòd ei ſpes omnis emphyteoſis ad ipſum deuoluendæ præcideretur. Sed prima ſententia eſt tenenda.

Quintò quæritur, An feudum, quod ſoluit is, qui profitetur Religionem, ad Monaſterium transferatur? Reſpondent Ioannes Andreas, Abbas, Ancharanus, Antonius Butrius, Boich in c. In præſentia. de probat. cum Innoc. & Hoſtienſ. quibus etiã cæteri conſentiunt, ad Monaſterium pertinere, quia in bonis profitentis numeratur: hoc tamen locum habere teſtantur, quando ratione feudi miniſterium reale debetur, nimirum pecuniaria penſio, vel alia quæcunque ſit res, vel quando perſonale quidem obſequium debetur, ſed tale, quod poſſit honeſte a Monaſterio præſtari per ſe, vel per alium in ſui locum ſubſtitutũ. Alioqui enim feudum finitur, & ad directum dominum reuertitur: & Religionem profeſſus a Sacramento, & iureiurando fidei datæ abſoluitur. Ad Monaſterium autẽ dicitur tranſire feudũ, nõ vt perpetuò apud ipſum permaneat, ſed tantummodo ad vitam eius, qui eſt Religionem profeſſus. Exiſtimat tamen Iulius Clarus, lib. 4 §. Feudum. quæſt. 78. recept. ſentent. eiuſmodi ſententiam communem, ſolummodo locum habere in feudis inferioribus, qui dignitatem non habent. Si filius, inquit, Regis, Principis, Ducis, Marchionis, Comitis Monachus fieret, minime Regnum, Principatus, Ducatus, Marchionatus, & Comitatus ad Monaſterium deueniret. Quod etiam videtur dicere Speculat. tit. de ſtatu Monach. num. 15.

Si quæras, An Primigenia, quæ apud Hiſpanos ſunt in vſu, & more poſita, & regijs legibus confirmata, & dicũtur Maioratus, tranſeant vnà cum primogenito facto Monacho ad Monaſterium. Reſpondet Molin. in tract. de Hiſpan. primog. lib. 1. c. 1. n. 71. & ſequentib. non tranſire: & hoc confirmat vſu, & conſuetudine, quæ ita ſeruatur in Hiſpania: nam huiuſmodi Maioratus apud Hiſpanos, inſtituuntur ea lege, & cõditione, vt bona in familia conſeruentur, & proximo cuique primogenito per ſucceſſionem in perpetuum debeantur: Sic ille.

Sextò quæritur, An bona eius, qui profitetur Religionẽ, debeantur ſtatim hæredi extraneo, quem ante profeſſionẽ legitimè inſtituerat? Reſpondeo, ſi Religio bonorum capax non ſit; qualis eſt Franciſcanorum Obſeruantium, & Cappuccinorum, ſtatim ab emiſſa profeſſione, ad hæredẽ inſtitutum pertinere, quoniã profeſſio talium Religionum, in hoc, morti naturali æquiparatur: Si vero Religio ſit bonorum capax, bona nõ debentur hæredi inſtituto, niſi poſt naturalẽ mortem Monachi Religionem profeſſi: quamdiu enim viuit Monachus, Monaſteriũ eius bona iure poſſidet. Sic Barth. Abb. Imola, Anton. Butr. Decius, Alexan. quos refert, ſequiturque Couarr. c. 2. nu. 6. de teſtam. Vnde ſidei commiſſum relictum alicui ſub ea conditione, ſi inſtitutus hæres ſine liberis deceſſerit, ſtatim hæc commiſſatio debetur, ſi inſtitutus Religionem profiteatur, quæ bonorum capax nõ ſit, vt teſtatur Socinus, quem citat, & ſequitur Couar. nuias loco citato.

Septimò quæritur, An ſi pater Religionem profiteatur, ſtatim legitima bonorum portio filio debeatur, ita vt eam poſſit cõteſtim filius petere, & Monaſterium tradere cogatur? Duplex eſt opinio: Vna docet, ſi pater ante profeſſionem bona inter filios minime diuiſerat, non ſtatim deberi legitimam filijs, ſed poſt obitum patris: eo autem viuente, Monaſterium omnia bona poſſidere. Sic Gloſſa, & Barthol. Salycetus, Iaſon, Decius, Alex. Felin. immo hic aiunt eſſe opinionem communem, hos omnes citat Couar. c. 2. de teſtam. n. 7. Altera opinio tradit ſtatim deberi filio. Sic Abb. Ioan. Andr. Ioan. Anania, Beldus, Franc. quos citant, & ſequitur Couar. in c. 2. de teſtam. n. 7. & Nauar. in cõment. de regular. 2. n. 48. quæ certè opinio magis videtur cum ratione, & communi iure Canonico congruere: quamuis minus cum iure ciuili conuenire videatur. Nam in c. Cum ſimus, de Regular. probari videtur tradendam eſſe filio por-

A tionem legitimam ex bonis patris Religionem profeſſi, ſtatim, non expectata morte patris. Deinde, quia filius alioqui a Monaſterio exigere annua neceſſaria alimenta cogeretur, quod eſſet ei graue, & moleſtum. Et in Authent. Si qua mulier, De ſacroſan. Eccleſ. patri Religionem profeſſo libere permittitur, legitimas portiones filijs reddere: quod minime cõcederetur, ſi bona patris eo viuente a Monaſterio recuperari, & auferri non poſſent. Eadem ratione dos debetur filiæ, & danda eſt illi ſtatim vt pater fuerit religionem profeſſus; dos enim eſt loco alimentorum, & legitimæ portionis.

Quæres, An filij naturales, & non legitimi ius habeant petẽdi legitimas portiones ex bonis patris Religionẽ profeſſi? Reſpondeo, communi conſenſu eſſe receptum, tantùm filijs naturalibus, & legitimis id iuris conuenire. Nauarrus tamen loco citato, affirmat eos id etiam iuris habere cum legitimi deficiunt in locis, in quibus ſuccedunt ex teſtamento, & ab inteſtato, deficiẽtibus legitimis. Quæ ſententia mihi probatur, quoniam ratio naturalis idem ius videtur ſuadere de filijs naturalibus, quod de legitimis, ſi le-
B gitimi deficiant.

Octauò quæritur, An ſimili etiam ratione pater ius habeat ſtatim exigendi portionem ſibi debitam ex bonis filij Religionem profeſſi, non expectata naturali filij morte? Duæ ſunt opiniones, quarum vna negat, eſtque Gloſſæ, & aliorum in Authent. Si qua mulier, ſupra citata. Sumpto argumento ex Authentica, Si qua mulier, quæ loquitur de eo, qui erat ingreſſus in Monaſterium, & liberos habebat. Altera opinio affirmat idem iuris conuenire Patri, quod & filio: quæ placuit Barth. Cyno, & Iaſoni, in Authent. Si qua mulier. Innoc. Ioan. Andr. & Abbati, in cap. In præſentia, de probationib. & mihi pariter placet. Nam iure gentium, patri legitima debetur ex bonis filij, ſicut ex bonis patris iure naturali, filio debetur quoque legitima portio. Ius autem gentium idem eſt, quod naturale.

Nonò quæritur, An filius Religionem ingreſſus ius habeat ante profeſſionem ſtatuendi, quod voluerit de ſuis bonis aduentitijs viuente patre in ipſis vſum fructum habente? Duæ ſunt opiniones: Vna negat, quia nihil poteſt ſtatuere, quod iuri patris deroget. Altera affirmat, quam
C ſequitur Abbas in cap. In præſentia. de probat. Silueſt. religio. 6. quæſt. 1. verſ. 5. Id probat, quia filius ſtatim ab ingreſſu gaudet priuilegio Authenticæ, Presbyteros. C. De Epiſcopis, & Clericis. Vbi quod in laico eſt peculium aduentitium, in Clericis eſt quaſi caſtrenſe: ſed filius familias poteſt, nutu ſuo, abſque conſenſu patris, de bonis caſtrenſibus, & quaſi caſtrenſibus ſtatuere, ergo & filius Religionem ingreſſus poteſt de bonis aduentitijs. Inter omnes conuenit nihil iuris patrem habere in aduentitijs filij bonis, poſt ingreſſum in Religionem acquiſitis: & proinde poſſe filium de his ante profeſſionem ſtatuere, quod placuerit, quoniam eiuſmodi bona aduentitia ſunt quaſi caſtrenſia.

Tota igitur quæſtio eſt de aduentitijs bonis ante ingreſſum in Monaſterium comparatis, de quibus etiam conſtat poſſe filium ſuo arbitratu ſtatuere, quod attinet ad dominium, & proprietatem illorum. Sed adhuc dubiæ quæſtionis eſt, an etiam poſſit ſtatuere, quod libuerit, de vſufructu illorum? Prima opinio negat, ſecunda affirmat. Mihi tamen magis prima probatur opinio; non enim pater eſt
D ſuo iure priuandus.

Decimo quæritur, An libri, quos filius familias accepit à patre ob ſtudium literarum, ad Monaſterium pertineãt, ſi filius Religionem profiteatur. Quidam volunt pertinere, quia ſunt peculium quaſi caſtrenſe: nam libri in his, qui literis ſtudent, ſunt veluti arma militis: ſed hæc ſunt peculium quaſi caſtrenſe, ergo & libri iuuenum literis operam dantium. Alij verò diſtinguunt: Aut libri ſunt dati à patre filio doctori, vel magiſtro, & hi pertinent ad Monaſterium, cum ſint veluti arma doctoris, vel magiſtri, & proinde quaſi caſtrenſe peculium: Aut ſunt dati alijs, qui in ſtudio literario curam, & operam collocant. Et hi non tranſeunt ad Monaſterium, ſed patri debentur. Sic Bartholus in L. Filiæ. ff. Familiæ herciſc. quod Silueſt. religio. 6. q. 1. verius eſſe dicit. Sed vſu eſt receptum, vt ſi filij ſint extra domum paternam ad academias miſſi, ſtudij literarij gratia, eorum libri ad Monaſterium transferantur; eorum autem, qui apud patrem in literas curã, & ſtudio incumbunt, libros pater retinet, nec Monaſterio tradit.

Vndeci-

Vndecimò quæritur, quo iure Monaſterium ſuccedat in bonis Monachi Religionem profeſſi? an iure hæreditario, tanquam hæres proprius, an tanquam hæres extraneus inſtitutus? Hæc quæſtio ſolùm eſt de his bonis, quæ Monachus habet tempore Profeſſionis: nam poſtea explicabimus, quo iure ſuccedat Monaſterium in bonis, quæ illi obueniunt poſt Profeſſionem emiſſam. Innocentius in cap. in præſentia, de probationibus reſpondet, Monaſterium ſuccedere iure hæreditario, ſeu quod idem eſt, iure ſucceſſionis, & proinde poſſeſſionem bonorum acquirere, quamprimum quis factus eſt Monachus abſque vlla apprehẽſione. Et in hoc Monaſterium, ab hærede extraneo inſtituto diſtingui, quòd hæres non ſit Dominus quouſque adeat hæreditatem: & poſtquam adierit, non intelligitur hæreditaria bona poſſidere, donec eorum corporalem poſſeſſionẽ fuerit adeptus, l. Cum hæredes, ff. De acquiren. poſſeſſ. Monaſterium, verò cum primum quis Monachus eſt factus, omnium bonorum eius non ſolùm dominium, ſed etiam poſſeſſionẽ acquirit, quia Monachus nihil poteſt amplius poſſidere. Et quia perſona eius in Abbatis poteſtatem tranſit, ſicut bona eius, qui per arrogationem transfertur in poteſtatem arrogantis, ad ipſum arrogantem deuoluuntur l. Si adoptauero, ff. De Precario. Hoc idem ſentiunt Hoſtienſis, Antonius Butrius, Ioan. Andreas, Abbas, Petrus Ancharanus, Baldus in c. in præſentia. de probation.

De Religioſorum Peculio.

Cap. IX.

PRimò quęritur, An Religioſus poſſit peculium habere? Nam Peculium omnino videtur cum votiua paupertate pugnare, eo quòd Peculium ſit proprium alicuius patrimonium. In l. Depoſiti, ff. De Peculio dicitur: Peculium dictum eſt, quaſi puſilla pecunia, vel puſillum patrimonium. Olim enim, vt habetur in cap. Totum. 1 quæſt. 2. Totum, quod quis in ſuo patrimonio habebat, pecuniæ nomine vocabatur. Ergo peculium dictum eſt quaſi puſilla pecunia, hoc eſt, puſillum alicuius patrimonium: Peculium namque ſolùm dicitur Puſillum ſerui, vel filij familias patrimonium, quod habet ſeparatum a magno Domini, aut patris familias patrimonio. Et ſecundum Gloſſam in Rubrica, ff. De Pecul. octo modis Peculium dici contingit, quos non neceſſe eſt in præſentia referre. Et quia Patrimonium veteres in pecoribus habebant, dictum eſt Peculium, quaſi paruum pecus.

Monachus autem patrimonium, ſiue bonorum proprietatem non habet. Nam cap. Non dicatis, 12. quæſt. 1. proprium habere, Monachis eſt interdictum, & cap. Monachi, De ſtatu Monacho. ex Concilio Lateranenſi ſancitum eſt, ne Monachi permittantur peculium habere. Item, in cap. Cum ad Monaſterium, De ſtatu Monachorum. Abdicatio proprietatis adeò annexa dicitur Monachali Regulæ, vt cõtra eam, nec ſummus Pontifex, valeat licentiam indulgere. In Concilio quoque Tridentino ſeſſ. 25. cap. 2. de Regularibus ſtatuitur in hunc modum: Nemini Regularium, tã virorum, quam fœminarũ, liceat bona immobilia, vel mobilia, cuiuſcumque qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acquiſita, tanquã propria, aut etiam neceſſaria Conuentus, poſſidere, vel tenere, ſed ſtatim ea Superiori tradantur, & conuentui incorporẽtur.] Et deinde ſubijcitur: Nec deinceps liceat Superioribus bona ſtabilia alicui Regulari concedere etiam ad vſum fructum, vel vſum, vel adminiſtrationem, aut commendam.] Hactenus Concilium.

Annotandum eſt, Peculiũ eſſe triplex. Primùm, nomine Peculij cenſentur ea bona, quorum quis dominium, ſiue proprietatem habet. Deinde, ea bona, quorum quis habet vſumfructum, vel vſum, vel adminiſtrationem abſque vlla alterius voluntate, ita vt arbitratu ſuo poſſit eorum fructibus vti, & de eis nutu ſuo quod voluerit ſtatuere. Poſtremò, Peculij nomine intelliguntur ea bona, quorum quis habet vſum, vel adminiſtrationem, quæ ad nutum alterius reuocari poſſint. Porrò Peculium, aut in rebus ſtabilibus, aut immobilibus, aut in mobilibus conſiſtit.

Hoc poſito, omnibus compertum eſt, cum ſolemni Paupertatis voto pugnare, ſi Monachus primi generis peculiũ habeat, cum per profeſſionem ſe omni rerum dominio, & proprietate abdicauerit. Certum item ipſis eſt, non poſſe Re-

A ligioſum ſecundi generis peculium habere: nam etiam voto Paupertatis ſolemni repugnat vſusfructus, vel vſus, vel adminiſtratio, à qua Abbas nutu & arbitratu ſuo Monachũ amouere non poſſit. Religioſus enim nihil proprium habere poteſt: ſed vſus, vel vſusfructus, vel adminiſtratio, quã quis pro libito habet nullius alterius poteſtati, & voluntati ſubiectam, eſt aliquid proprium. Deinde, Monachus nihil iure poteſt, aut velle, aut nolle, abſque Abbatis nutu, & arbitrio, ergo nec aliquid proprium habere. Et de his peculijs intelliguntur Canones ſupra citati. Quare Concilium Tridentinum, hæc verba ſubiecit. (Adminiſtratio autem bonorum Monaſteriorum, ſiue Conuentuum, ad ſolos officiales eorundem, ad nutum Superiorum amouibiles, pertineat,) & ſtatim addit: Mobilium verò vſum ita Superiores permittant, vt eorum ſupellex ſtatui paupertatis, quam profeſſi ſunt, cõueniat, nihilque ſuperflui in ea ſit. Hæc ibi. Peculium verò tertij generis, ſolemni voto Paupertatis minimè aduerſatur: nec enim Monachus proprium quid habere cenſetur, cum id habet, vel adminiſtrat, vel eo vtitur ſui Abbatis nutu, & conceſſu expreſſo, vel tacito, & quod

B eiuſdem voluntate reuocari queat: tale enim peculium conceditur iure communi in c. Monachi, ad finem, & cap. Cum ad Monaſterium, §. Tales, de ſtatu Monachorum.

Secundò quæritur, An liceat Monachis, ſiue fœminis nutu, & conceſſu Superiorum retinere, & poſſidere redditus, ſiue cenſus certos ad vitam, ſibi à parẽtibus, vel propinquis, vel amicis aſſignatos, ad ſuæ vitæ vſus neceſſarios? Innocentius Hoſtienſis in cap. cum ad monaſteriũ, de ſtatu Monachor. Silu. Religio. 6. q. 7. & religio. 8. q. 5. Ioan. Andr. & Abb. in c. cum ad Monaſterium citato, & Nauar. Commen. 2. de Regularib. nu. 14. id iure fieri poſſe, opinantur, dummodo ij cenſus nutu Superiorũ reuocari, minui, & denegari queãt. Id colligunt primum ex cap. De Viduis, 27. quæſt. 2. & c. Inſinuante, qui Clerici, vel vouen. Deinde, quia id cum votiua paupertate non pugnat, cum nec proprietatem, nec dominium cenſuum habeant, ſed vſumfructum nutu Superiorum reuocabilem. Accedit, quòd id ſit in more poſitum. Nauarrus demum, qui poſt Concilium Tridentinum ſcripſit, cenſuit hoc minime pugnare cum Concilij Tridentini decreto. Dicendum tamen eſt, hoc iure antiquo nequaquã

C eſſe prohibitum, idque propoſita argumenta concludunt: at verò iure nouo Concilij Tridentini, id eſſe interdictum, nimirum ſeſſ. 25. cap. 2. De Regularib. Vbi ſic habetur. Nõ liceat Superioribus bona ſtabilia alicui Regulari concedere etiam ad vſumfructum, vel vſum, vel adminiſtrationem, aut commendam. Hæc ibi. Sed redditus, & cenſus annui inter bona ſtabilia numerantur, vt colligitur ex Clement. Exiui, §. Cumque annui redditus De verbo. ſignif. Permittit tamen Concilium, vt adminiſtratio bonorum Monaſterij, ſiue Conuentus, ſit penes officiales eiuſdem Monaſterij, & cœnobij nutu Superioris amouibiles. At opponet, Si adminiſtratio bonorum ſtabilium eſſe poteſt penes officiales, nutu Superiorum reuocabiles, quare nequit eſſe penes ipſos Religioſos priuatos? Reſpondeo, vt ante iam dixi, hoc non eſſe iure naturali, diuino, aut Canonico antiquo vetitum, ſed à Concilio Tridentino, & meritò improbatum, & ſublatum: quoniam cum huiuſmodi bonorum vſus, vel adminiſtratio priuatis Monachis conceditur, ſolet eſſe cauſa multorum malorum, vt docuit experientia; at non ita, cum publico cœnobij adminiſtro ea cura committitur. Ce-

D terùm non præcipit Concilium, ne nutu, & conſenſu Superioris Religioſus priuatus habeat vſum, vel adminiſtrationem bonorum mobilium, ad vitæ vſus neceſſarios, aut vtiles, cuiuſmodi bona ſunt libri, & reliqua ſupellex: [dummodo, inquit, nihil in ea ſuperflui inſit.] & addi iure poteſt [modo non habeat ad vanos, aut inutiles, aliosùe vſus turpes, & lege, ſiue canone interdictos. Nec hæc in re mihi Nauarri ſententia probatur, qui duobus in locis ſcriptum reliquit, videlicet in Commen. 2. de Regularib. num. 18. & in tract. de reddit. Eccle. q. 1. m. 1. 84. prædictum Concilij Trid. decretũ de Regularib. ſolùm cauere, ne Superiores bona ſtabilia alicui Regulari tribuant ad vſum, adminiſtrationẽ vſum fructum, vel commendam, nimirum, ſine cauſa iuſta, & debita: vnde ait, nullum ius nouum in Concilio, hac in parte conſtitutum fuiſſe, ſed tantummodo ius antiquum renouatum, vt Regularis nihil proprium habeat, nullum item vſum ſine cauſa iuſta, & legitima. Quare verius exiſtimo, quod hactenus dixi, id iure antiquo eſſe permiſſum, iure tamen nouo in Concilio vetitum fuiſſe, & propterea annui cenſus, vel redditus, ſicut, & alia bona immobilia,

tradi Superiori debent, vt is Religioſis ſingulis neceſſaria prouideat. Hoc idem poſt Concilium Tridentinum, ſcribens ſenſit contra Nauarrum Cordubenſis, in ſum.q.54.

Tertiò quæritur, An Abbatis nutu, & cõceſſu poſſit Religioſus aliqua bona habere, quæ ei conferuntur, vt ab eo adminiſtrentur, ea conditione, vt certam pẽſionem reddat Monaſterio, & ex reliquo viuat, & illud impendat in pios, aut in bonos vſus, quos ipſe maluerit. Tale peculium habere ſolent Monachi ſenes, vel infirmi de Religione benemeriti, quibus habitationes aliquæ ſalubriores commodioreſque concedi ſolent; ita tamen, vt ad Abbatis nutum adimi, & auferri queant. Reſpondeo ex paulo ante dictis, id non licere iure nouo Concilij Tridentini, ſi bona ſint ſtabilia; quamuis iure antiquo non fuerit interdictum.

Quartò quæritur, An aliqua fœmina poſſit Religionem profiteri ea conditione, vt domi ſuæ maneat, & certa ſuorum bonorum portionem habeat? Reſpondeo, Si ea conditio ſit, vt tanquam proprium aliquid habeat, vel quod nutu Abbatis nequeat repeti, & adimi, cum votiua profeſſione pugnat, & totam eius ſubſtantiam, & naturam vitiat: Si autem ea conditio intelligatur, vt tum domum ſuam ad habitationem, tum ſuorum bonorum partem ad neceſſaria vitæ ſubſidia, & alimenta habeat ex Abbatis voluntate pendentem, nihil profeſſioni repugnat, nec iuri antiquo, vt colligitur, ex cap. de viduis. 27. q. 2. & cap. insinuante. qui cleri. vel uouen. Abb. in cap. cum ad monaſterium, de ſtatu Monachorum. Nauarr. Commen. 2. de regularibus; num. 14. Siluest. verbo Abbas. q. 7. dicto. 7. ex Innoc. in cap. inſinuante citato, & ex Ioann. Andrea in cap. non eſt obligatorium de regularibus in ſexto. At iure nouo Cõcilij Tridentini id, non licet, quo præcipitur, ne Religioſo priuato dentur etiã ad vſum, & adminiſtrationem ſtabilia bona, eiuſmodi ſunt domus, fundi, agri, & aliæ poſſeſſiones huiuſmodi. Ex quo intelligitur quomodo cum votiua Profeſſione, quam faciunt fœminæ Sanctimoniales, aut cum iure antiquo Canonico, aut nouo Concilii Tridentini, non pugnet, quod in conſuetudinem venit: quia huiuſmodi fœminæ præter dotem Monaſterio datam, aliquam bonorum portiunculã à parentibus, vel aliis propinquis acceptam ſuperiorum cõſenſu reſeruant, & retinent ad ſuos vſus neceſſarios, quam in ſingulos annos poſſint inſumere: talis enim bonorum portio tradi ſolet cuidam moniali, quæ tanquam adminiſtra, & depoſitaria ſolet Monialium ſimiles portiones habere, vt cuique pro earum indigentia diſtribuat.

Quintò quæritur, An Superiorum nutu, & permiſſu Religioſi poſſint aliquid habere, quod impendant in vſus ſuorum propinquorum, vel amicorum? Reſpondeo Conſuetudinem præteritis temporibus fuiſſe, quæ Superior Religioſo facultatem concedebat, vt aliis donaret ea bona, quæ ipſe Superior alioqui iure donare poſſet, ius autem, & poteſtas Superiori erat ſecundum conſuetudinem receptam aliquid donandi, quod eſſet in rem, & vtilitatem cœnobij, vel in pauperum, & indigentium vſus, vel ad afficiendos munuſculis aliquos ex iis, qui de Cœnobio, vel Religione benè meriti eſſent, vel ad conciliandam aliquorum beneuolentiam. Quare non condemnabatur id, quod aliquando fieri ſolebat, quando Superiorum conceſſu Religioſus, qui in aliqua Academia, vel Gymnaſio publico docebat, ex annuis redditibus, qui ipſi Cœnobio tanquam debita ſtipendia ſoluebantur, aliquantulam ſibi portionem retinebat, quam vel conſanguineis indigentibus tribuebat, vel arbitratu ſuo in alios vſus bonos, aut vtiles, aut neceſſarios inſumebat, dummodo eam portionem non haberet tanquam certam redditu um annuorum partem ſibi debitam, ſed eam quotannis acciperet à Superiori, vel à totius Conuentus Procuratore, cui annui redditus Cœnobii adminiſtrandi cõmitti ſolent. Similiter etiam Sanctimonialibus permittebatur, vt conſanguineis, vel aliis de ſe bene meritis, aliqua bona impertirent, quæ induſtria, arte, vel labore manuũ ſuarum acquirerent, aut parentum, aut amicorum, aut aliorũ donatione haberent: & Religioſus item, quandiu longè à Monaſterio aberat, vel ſtudij literarij gratia, vel alia qualibet de cauſa, legitimo Superiorum permiſſu, & conſuetudine recepta eleemoſynã dare ſolebat ex iis, quæ à Monaſterio accipiebat, ad ſe in ſtudiis literariis, vel negociis gerendis commodè ſuſtentandum, dummodo id, daret ſolùm, quod eſſet more, & vſu receptum, nec eſſet hoc illi ſpecialiter interdictum: & modo id tantùm donaret, quod detrahebat ſibi parcius uiuendo ex acceptis alimentis: tunc enim eleemoſynam dare videbatur tacito Superioris conſenſu.

A ſenſu. Verumtamen ſiue iure, ſiue ſecus, hæc Superioribus temporibus aliqui Religioſi facere conſueuerint, meritò ea, & alia ſimilia, quia Religioſam paupertatem magna ex parte eneruare, & labefactare videntur, fieri omnino vetuit Sanctiſſimus D.N. Clemens VIII. in Conſtitutione edita anno ſalutis humanæ 1594. quæ incipit, Religioſæ Congregationes. Vbi præcipit, ne Religioſi, quicunque ſint illi, ſiue viri, ſiue fœminæ, cuiuſlibet Congregationis, Societatis, & Inſtituti (non tamen Militiæ) directè, vel indirectè, palàm, vel occultè, tam communi, quàm particulari, & proprio nomine, etiam ſub quouis ſtatuti, vel conſuetudinis, ſeu vetitis corruptelæ, aut alio prætextu, vel quacunque cauſa, niſi in Generali Capitulo, aut alia Generali Congregatione re maturè diſcuſſa, vnanimi conſenſu omnium, Superiorumque permiſſo, cauſa approbata fuerit aliquam largitionem, & miſſionem munerum facere valeant. Et ſubiungit ſtatim. Id autem ita abſolutè, & generatim vetitum intelligatur, vt neque omnino fas ſit, quicquã donare, tam ex fructibus, redditibus, & prouentibus, collectis, vel contributionibus aut oblationibus, ſiue eleemoſy-

B nis, aut ſubſidiis certis, vel incertis, ordinariis, ſeu extraordinariis, menſæ, ſeu maſſæ communis, vel cuiuſuis Fabricæ, & Sacriſtiæ, quorum bona communiter, vt præfertur, adminiſtrantur, ſeu quæ rationibus reddendis ſunt obnoxia, quàm ex pecuniis, etiam quæ à ſingulis quouis modo acquiſitæ, in commune conferendæ omnino ſunt. Nec ſi per viam uoluntariæ contributionis in commune congerãtur. Nec ſi fortiſſan ſeparatim, & nominatim cuilibet Religioſo a ſuis Superioribus, vel a propriis affinibus, propinquis, familiaribus, amicis, aut beneuolis, vel à piis Chriſti fidelibus, etiam eleemoſynæ, aut charitatis, & illius propriæ perſonæ intuitu attributæ, ſeu quomodolibet per quemlibet Religioſum ſuo Monaſterio, Domui, aut Loco acquiſitæ, atque, vt ad libitum de eis diſponat per Superiores cõceſſæ fuerint: præterquam leuiora eſculenta, aut poculenta, ſeu ad deuotionem, vel Religionem pertinentia munuſcula communi tantùm, nunquam verò particulari nomine (vbi Superiori de conſenſu Conuentus videbitur) tradenda. Sed & eiuſmodi miſſiones munerum, ipſis Religioſis vtriuſlibet ſexus non ſolùm per ſe, verũ etiam per alios,

C tàm directè, quàm indirectè prohibitas declaramus. Nec aliquis excuſare ſe poſſit etiãſi munera miſerit cuiuis Perſonæ Laicæ, vel Eccleſiaſticæ cuiuſcumque ſtatus, gradus, dignitatis, ordinis, vel conditionis, & quauis nõ ſolùm mundana, & Ducali, Regia, Imperiali verum etiam Eccleſiaſtica, & Pontificali, aut alia maiori, etiam S. R. E. Cardinalatus dignitate fulgenti, etiam proprio Loci Ordinario, etiã ex cauſa, & occaſione Benedictionis, vel ſuſceptionis habitus Regularis, Tonſuræ, aut Profeſſionis Monialium, tam ſibi ſubditarum, quàm non ſubditarum, aut ipſi etiam proprio Ordinis Protectori, Viceprotectori, Generali, vel Prouinciali, aut cuilibet alteri Superiori: aut etiam cuilibet ſimplici, & particulari Religioſo: ita vt inter ipſos quoque Religioſos (ne praua ambitione impulſi pro conſequendis in ſua Religione gradibus, & dignitatibus, alter alterius gratiam, aut beneuolentiam aucupetur) quæcumque largitio aut donatio munerum (niſi rerum minimarum de licentia expreſſa, & in Scriptis, Superiorum) ſit penitus interdicta.

Inſuper prohibemus; ne unquam eiſdem Regularibus liceat vllas pecunias quoquo modo erogare, in alicuius

D etiam Benefactoris, aut Protectoris, vel ordinarii honorẽ, etiam occaſione tranſitus, vel primi ingreſſus, aut ad beneficiorum acceptorum memoriam, gratique animi teſtificationem, ſeu pro prædictis perſonis, quauis auctoritate, vel dignitate fungentibus honorificè, lautè, & opiparè excipiendis, ſeu pro quibuſuis conuiuiis eiſdem, aut cuiuis alteri quacumque occaſione, vel cauſa exhibendis, vel pro comeſſationibus, aut compotationibus quibuſuis perſonis tàm eiuſdem ordinis, Congregationis, Monaſterii, Domus, aut Loci, quàm extraneis largiendis, aut pro exhibẽdis ſpectaculis, etiam piis intra Eccleſias, Monaſteria, & Domos ſacras, ſeu pias, vel extra eas, in quibuſuis publicis aut priuatis, ſacris, aut profanis locis, etiam vbi Sanctorum & Sanctarum vitæ, aut res piè geſtæ, etiam in memoriam Paſſionis Dominicæ populis ſpectandæ proponuntur: aut aliàs in prædictis, ſiue in quibuſuis rebus ſuperuacaneis ad pompam, & oſtentationem, aut ad oblectationem, vel paucorum lucrum, & priuata commoda quomodolibet pertinentibus. Niſi re ipſa pro diuino cultu, & veris Chriſti pauperum indigentiis, ſeruato in hoc charitatis ordine, & ha-

bita neceſſitatis ratione, de conſilio, & conſenſu Superiorum ſubleuandis, aut aliàs in rebus licitis, & per Capitulũ Generale, aut Prouinciale non prohibitis, vel Taxam, ibi fortàn præſcriptam non excedentibus, ſumptus huiuſmodi fiant.

Declarantes tamen per hæc, laudabilem, & Apoſtolica doctrina, ſacriſque Canonibus commendatam hoſpitalitatem præſertim erga pauperes, & peregrinos nequaquã imminui, aut prohiberi. Quinimmo ſi qui reditus ad id, vel ex fundatione, vel ex inſtitutis ſtatutis, aut conſuetudinibus aliquorum Monaſteriorum, ordinum, aut Regularium huiuſmodi locorum, aut ex teſtatorum, vel donantium voluntatibus, ſiue aliàs applicati, aut donati ſunt, eos omnino (vt decet) integrè in vſus pios hoſpitalitatis huiuſmodi erogandos eſſe, & præſertim in Monaſteriis, ſeu locis deſertis, & ab Laicorum ædibus longius remotis, vbi tamen pauperum, & vere egenorum ratio in primis habeatur.

Si quos verò diuites occaſione tranſitus, ſiue aliàs ex deuotione, aut neceſſitatis cauſa eo diuertere contigerit, eos ſatis decere Refectorio communi cum Religioſis, menſaque, & ferculis communibus nequaquam a cæteris diſtinctis contentos eſſe. Verùm omnino ipſi regulares in hoſpitibus huiuſmodi potentioribus excipiendis, ita ſe gerant, vt in eis frugalitas, & paupertas religioſa protius eluceat.

Pari etiam ratione diſtrictè inhibemus, ne quiſpiam ex prædictis Laicus aliàs, quam vt ſuperius dictum eſt, vel clericus ſæcularis, vel regularis, quocunque honore, præeminentia, nobilitate, aut excellentia, etiam S.R.E. Cardinalatus dignitate præditus, etiam Protector, Viceprotector, loci ordinarius, Prælatus Generalis, Prouincialis, aut Monaſterii, Domus, vel loci cuiuſlibet Superior, eorumùe affines, propinqui, familiares, aut miniſtri vtriuſlibet ſexus, quicquam contra hãc ſuperius expreſſam prohibitionem recipiant. Quod ſi, vel ab aliquo particulari Religioſo, vel à Superiore quopiam, Generali, Prouinciali, aut alio quocunque officio fungente, aut à Conuentu, Capitulo, vel Congregatione, ſiue ab vniuerſo ordine, & Religione quippiam receperint, id, quod acceperint, ſuum non faciant, verùm ipſo facto, abſque aliqua monitione, Iudicis decreto, ſententia, aut declaratione ad illius reſtitutionem in vtroque foro teneantur: adeo, vt reſtitutione hui realiter non facta, neque etiam in foro conſcientiæ abſolui poſſint.

Hanc autem reſtitutionem fieri volumus non priuatim ei Religioſo, qui donauit, ſed ei Monaſterio, Domui, vel alteri loco, de cuius bonis facta eſt largitio: vel ſi non de eius bonis donatum eſt, in quo idem Religioſus donans profeſſionem emiſit, vel ſi tempore ius Capituli, Conuentus, aut Congregationis, vel vniuerſi ordinis, ſeu Religionis donatio facta extiterit, pariter communi mensæ, aut maſſæ, cuius nomine donatum fuerit, accepta munera reſtituãtur: ita vt nec qui donauit, nec Conuentus, Capitulum, Cõgregatio, Ordo, aut Religio cui reſtitutio facienda eſt, illã remittere, & iterum condonare, aut recipientem ab obligatione reſtituendi eximere, vel vt in pauperes eroget, concedere quoquomodo poſſit.

Quod ſiquis ex ſupradictis Regularibus vtriuſlibet ſexus, cuiuſuis gradus, ordinis, dignitatis, ac vbilibet locorũ exiſtentibus coniunctim, cum cæteris, ſeu diuiſim, noſtrarũ huiuſmodi prohibitionum, ſtatutorum, ordinationum, iuſſionum, decretorum, mandatorum, tranſgreſſor fuerit, ſtatuimus, vt omnibus, & ſingulis per eum obtentis dignitatibus, gradibus, muneribus, & officiis eo ipſo priuatus, atque ad illa, & alia ſimilia, vel diſſimilia imposterum obtinenda, inhabilis perpetuò, & incapax, ac perpetua infamia, & ignominia notatus exiſtat: & præterea priuationem vocis actiuæ & paſſiuæ abſque vllo Superioris decreto, aut miniſterio, ipſo facto, incurrat: necnon vltra huiuſmodi pœnas, etiam tanquam contra furti, & Simoniæ criminum reum, tam per viam denunciationis, accuſationis, aut querelæ, quam etiam ex officio procedi, & inquiri, condignisque ſuppliciis affici debeat. Pœnis aliis a Iure ſtatutis, ac per alias Conſtitutiones Apoſtolicas, aut propria cuiuſuis ordinis, Congregationis, Monaſterii, Domus, aut loci ſtatuta, vel Conſuetudines contra perſonas aliquid præmiſſorum committentes, ſtatutis decretis, & inflictis, nihilominus in ſuo robore permanentibus. Hactenus Pontificia Conſtitutio. Ex qua manifeſte perſpicimus, multa eſſe iure optimo abrogata, & penitus ſublata, quæ conſuetudo contra, aut præter Religioſorum paupertatem inuexerat.

A Sextò quæritur, Quid ſit dicẽdum, cum datur alicui Religioſo in quotidianas impenſas annuas, vel menſtruas, aut pro itinere faciendo, aut aliquo alio negocio peragendo certa pecuniæ quantitas, ea cõditione, vt nihil amplius a Monaſterio exigat, nec rationẽ reddat, ſed eã ſuo dãne, vel cõmodo impendat, Quæritur, inquam, an ſi hic Religioſus parcius viuat, reliquum, quod ſibi ſubtrahit, tuta, & ſalua conſcientia in eos vſus diſtribuat, quos ipſe maluerit? Reſpondeo, id, etiam præteritis temporibus fieri ſolitum fuiſſe, non quòd eius portionis Religioſus factus eſſe Dominus crederetur, ſed quòd tacitus quidam Monaſterii conſenſus intercedere videretur, vt eam portionem ex ſuo victu detractã, prout vellet, inſumeret in pios, & bonos vſus, aliòqui nihil ei àrbitratu ſuo liceret impendere. Hinc etiam fiet, vt tanquam iure permiſſum, condemnatũ non fuerit olim id, quod erat in more poſitum, ſcilicet Religioſo cuipiam tradebatur poſſeſſio, aut alia quælibet domus, vel villa vnà cum ſuis omnibus fructibus, & commodis adminiſtranda, ea lege, & conditione, vt certam penſionem Monaſterio ſolueret, rem ſibi concreditam melioremve, deterioremque redderet, & reliquũ deinde ſumeret ad ſuos vſus; id tunc temporis tuta conſcientia fieri, vel iure communi, vel conſuetudine recepta, putabatur. Sed meritò hæc, & alia ſimilia fieri Synodus Tridentina prohibuit. Et Sanctiſſimus D. N. Clemens VIII. prædicta Conſtitutione interdixit, niſi fiat iuxta formulam in ea præſcriptam.

Septimò quæritur, An tuta conſcientia fiat id, quod alicubi more ſeruatur, nimirum: Monaſterium præbet ſolùmodo victum Monialibus, ea lege, & conditione, vt pro veſtitu ſibi ſumant, quæ proprio labore, & induſtria ſibi comparant, aut aliorum donationibus nanciſcuntur? Reſpondeo, id iure permiſſum eſſe, ſiquidem nihil proprium habent, nec bona aliqua ſtabilia annuosue redditus accipiũt, ſed induſtriæ, vel laboris ſui fructus, ex conceſſu Superioris, cuius nutu ea facultas poteſt reuocari. Hæc fuit Ioannis Andreæ, & Abbatis ſententia in cap. cum ad monaſterium de Statu Monachorum. Nec item reprehendenda videtur, ea conſuetudo per ſe, qua Superiorum conſenſu expreſſo, vel tacito, Religioſi habent aliquid ſuis vſibus deſtinatum calceos nimirum, veſtes, precationum codicem, libellos aliquos neceſſarios, vel vtiles, depictas, vel inſculptas ſanctorum imagines, papyraceos codices, quibus aliquid excipiũt aut quædam etiam, quæ ad eſum, & potum pertinent dummodo hæc, & ſimilia pro Superioris nutu, & arbitrio reuocari, & adimi queant, nec in eis aliquid ſuperfluum, aut vani reperiatur, vt Concilium monet: nec aliqua Pontificia conſtitutione noua vetetur.

Octauò quæritur, An Abbas Monacho Beneficium regulare, aut Eccleſiæ adminiſtrationem perpetuam, hoc eſt, ad vitam eius conferre queat? Reſpondeo, in cap. Cum ad Monaſterium, §. Tales, De ſtatu Monacho manifeſte decerni, Ne alicui committatur aliqua obedientia perpetuò poſſidenda, tanquam ſibi locetur ad vitam, ſed cum oportuerit, ſine contradictione qualibet reuocetur. Et cap. Porrectum, & cap. Ad noſtram, de regularibus ſtatuitur, Regularia Beneficia, in quibus Religioſi inſtituuntur, poſſe ad nutum Superioris reuocari, niſi auctoritate Romani Pontificis fuerint confirmata, & ſubiungitur, huiuſmodi confirmationes non ſolere Romanum Pontificem concedere, niſi expreſſim, & ſcienter id fecerint. Item, in Clement. quia

D Regulares, De ſupplen. neglig. Prælatorum, dicitur: Licet Priores, ſeu adminiſtratores huiuſmodi libere poſſint ad Clauſtrum, cum oportuerit, reuocari.] Quo fit, vt ſi Abbas alicui Monacho Eccleſiam adminiſtrandam conceſſerit vnà cum iure, actione, rebuſque omnibus ad eam pertinentibus, iure poſſit eam reuocare, cum voluerit. Et eadem ratione ius habet eam reuocandi ſucceſſor. Rogabis, an idem iuris ſit penes Abbatem, eiuſue ſucceſſorem, ſi conceſſerit ea lege, & pacto, vt ad vitam habeat, eamque reddat meliorem? Reſpondeo, idem plane iuris eſſe: quandoquidem conditio adiecta, [vt ad vitam habeat] debet iuri communi congruere, alioqui erit irrita, & inanis: & propterea talem oportet eſſe, vt ad vitam nimirum habeat, ſed ita, vt eam Superior poſſit, cum voluerit, reuocare.

Nonò quæritur, An Romani Pontificis beneficio Monachus Religionem profeſſus extra Monaſterium tuta conſcientia viuat ex certa penſione ſibi aſſignata, vnde fructus percipiat ſuæ vitæ neceſſarios? quod eſt quærere, An Romani Pontificis cõceſſu Monachus tutò peculium habeat? Reſpondeo: Cum penſio Eccleſiaſtica, ſit ius percipiendi fructus

fructus ex Eccleſiaſtico alterius Beneficio: efficitur, vt Religioſus abſque Romani Pontificis auctoritate, penſionem habere non poſſit. Rurſus, cum votum iure naturali, & diuino ſit perſoluendum, fit etiam, vt ſine iuſta, & legitima cauſa nequeat auctoritate Pontificia relaxari. Ex quibus colligimus, iuſtis de cauſis Religioſo extra Monaſteriũ viuenti Romanum Pontificem poſſe penſionem conferre, eo quod, vt ſupra dixi, in ſolemne Paupertatis votum iure cadit aliquando Pontificia relaxatio. Iuſtæ autem cauſæ cēſentur eæ, in primis, ſi Religioſus vir ſit, cuius conſilio, prudentia, doctrina, opera, & induſtria Romanus Pontifex, vti velit, aut ſi de Republica Chriſtiana ſit bene meritus, ſi etiā ſit iam ſenio confectus, aut incommoda vtens corporis valetudine. Rogabis, an liceat tali Religioſo penſionem poſſidere, quæ plures fructus reddat, quam qui ad eius quotidianum victum, & cultum ſint neceſſarii? Reſpondeo, perſpiciendam eſſe datam a Romano Pontifice facultatem, aut enim Romanus Pontifex penſionem tribuit, vt ex eius fructibus commode ſuſtentetur, & viuat, & quod ſuperfuerit, in pios vſus impendat: aut eam abſolute concedit, & exprimit ſe eam conferre ad commodum ipſius victum. **B** Si primum, debet tantum ſibi ſumere fructus neceſſarios, reliquos autem, in pios vſus impēdere, quoniam nihil poteſt citra Pontificiam auctoritatem ſibi capere. Si ſecundū, tunc facultatem habet retinendi fructus reliquos, nam cū ei Pontificia auctoritate certa penſio ſit aſſignata, ſequitur, vt fructus eius omnes ſibi attribui deſtinatique ſint. Obiicies, pēſionem plures fructus reddere, quam qui vitæ ſuſtentandæ ſufficiant, eos ergo, qui ſuperſunt, tutò retinere non poteſt. Reſpondeo eos retinere Pontificis auctoritate. Vrgebis, id fieri nequire, quoniam licet idonea ſubſit cauſa, vt is Religioſus voto ex parte ſolutus, penſionem ad vitam neceſſariam obtineat, non tamen maiorem, quam quæ ſuppetat ad commode, & bene viuendum: neque enim iuſta cauſa videtur ſubeſſe, vt in eo voti vinculum omni ex parte ſoluatur. Reſpondeo nihilominus, cum penſio maior eſt, quam par ſit, tota Religioſo conceditur, vt inde ſibi ad viuendum conſulat, & reliquum in pios, aut bonos vſus inſumat. Nam etſi in data Pontificia facultate id minimè exprimatur, videtur tamen ſubintelligendum, cum penſio non detur niſi ad victum honeſtum, & commodum: **C** ergo hoc ipſo, quo maior eſt, conferri Monacho, vel Religioſo tacitè videtur ea lege, & conditione, vt reliquum in bonos vſus impendat quos tamen ipſe maluerit.

Decimò quæritur, An Religioſus Romani Pontificis cōceſſu teſtamentum condere queat? hanc quæſtionem tractat Nauarr. in commen. 2. de regularib. num. 57. Quidam negant ea ratione, quòd Romanus Pontifex nequeat Religioſum a voto Paupertatis abſoluere. Alii verò (in quibus ſunt Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Abbas, & alii) affirmant in cap. cum ad monaſterium, de ſtatu Monachorum, id poſſe Pontificem, iuſta tamen, & graui ex cauſa, vt teſtatur Nauarrus cum Franco in Rubrica de teſtamentis. Alii demum id abſolute, & ſimpliciter poſſe Pontificem aſſeuerant, cum ad id nulla (inquiunt) voti relaxatione ſit opus. Poteſt enim Religioſus, dum viuit, bona alicui donare Romani Pontificis conſenſu, ergo etiā moriens idem poterit eadem auctoritate ſuffultus, & ſicut in primo voti Paupertatis relaxatio non eſt, ita nec in ſecundo. Verum enim verò iſti vehementer falluntur. Non enim idem **D** eſt aliquid donare nomine alterius, quod, iure, facultate, & poteſtate donare, quamuis ab alio impetrata: qui enim nomine, vel conſenſu alterius donat, nihil iuris habet in eo, quod donat: & proinde Religioſus, hoc modo, donare aliquid poteſt, eius nimirum nomine, vel conſenſu, qui eſt rei donatæ dominus. At verò teſtari, ſeu legare, eſt, iure bona in alterum transferre: Religioſus autem iuris acquirendi capax non eſt, & idcirco teſtamentum facere nequit, niſi legitima auctoritate Paupertatis votiuæ vinculo ſolutus. Fatemur itaque Pontificia poteſtate ſolemne Paupertatis votū relaxari poſſe iuſtis de cauſis, & proinde Religioſum Pontificia indulgentia, & priuilegio poſſe teſtari. Quo fit, vt Abbatis auctoritate Monachus teſtamentum facere nequeat. Obiicies, idem Monachus in vita, annuente Abbate, poteſt aliquid modicum donare, ergo & in morte. Finge enim tibi, Monachum ſui Abbatis cōceſſu, ex libris aliaue ſupellectili facultatem habere, aliquid, quod paruū, & exiguum ſit, donandi, dum uiuit, quidni etiam in morte idem habebit? Reſpondemus, nequaquam inficiari nos, id modicum in morte Religioſum poſſe donare Abbatis conſenſu **A** quod potuit in uita eodem annuēnte: non tamen fatemur Abbatis conceſſu eum poſſe teſtari, quoniam teſtamentū eſt ius, & facultas, qua teſtator declarat, quod poſt obitum de ſuis bonis fieri velit, quod ius nequit Abbas cōferre, benè tamen Romanus Pōtifex. Rogabis quibuſnam Religioſis eam tuta conſcientia facultatem concedat Romanus Pōtifex? Reſpōdet Nauarrus loco citato, quatuor, quinqueuè eſſe Religioſorum genera. Aut enim communiter in Cœnobiis uiuunt: Aut extra Monaſterium, Beneficium regulare poſſidentes, certæ alicui Eccleſiæ præſunt: Aut Superiorum permiſſu extra Cœnobia viuunt, debitis ſibi alimentis ſuppeditatis: Aut Romani Pontificis auctoritate extra Monaſterium degentes viuunt, & ſuſtentantur, ex his, quæ ſua ipſi induſtria, labore, & opera, aut ex eleemoſynis acceptis aut ex penſione rite, & legitime impetrata comparāt. Aut denique ſunt Militarium ordinum Religioſi, qui vulgo Cōmendatarii dicuntur. Primi generis Religioſis nullam ſolet Pontifex facultatem teſtandi concedere, quia nulla iuſta cauſa ſubeſſe videtur eius concedendæ, quamuis Religioſus (teſte eodem Nauarro) ſi inſignis alioqui pietatis, & do**B**ctrinæ vir eſſet, & optime de Republica Chriſtiana meritus, iure ea facultas concederetur ad teſtandum de iis bonis, quæ ſua ipſe induſtria, labore, & opera comparaſſet. Cæteris, inquit, idem auctor, Religioſorum generibus Romanus Pontifex poteſtatem facere conſueuit. Quicquid ſit de Pontificia poteſtate, certi iuris eſt, ſine iuſta, & graui cauſa facultatem conceſſam non valere, eo quod ſine debita, & iuſta cauſa voti relaxatio ſit irrita, & inanis, vt propterea optimo iure Pontifices ſoleant etiam huiuſmodi facultates, antecedenti ſuo beneficio obtentas, reuocare. Rogabis: Quando Pontifex tribuit Religioſo facultatem libere teſtandi de iis bonis, quæ poſſidet, quo pacto ea facultas data accipi & intelligi debeat? Reſpondent quidam eſſe intelligendam, ita vt alioqui cum iure communi conueniat, atque conſentiat. Neque enim Pontifex generatim aliquid concedens, iure communi derogare cenſetur, & idcirco huiuſmodi facultas trahi non debet ad ea, quæ iuri communi aduerſantur. Et proinde non poterit Religioſus teſtari ad ſuos parentes, fratres, conſanguineos, aliosùe propinquos ditandos, nec ad dandum iis, qui alioqui bonis abundant, **C** nec ad vanos alios vſus, ac ſuperfluos, ſed ad pios, vel bonos duntaxat, qui quidem ipſi magis placuerint. Et id ſignificatur his verbis (libere teſtetur.) Alii facultatem interpretantur latiùs videlicet, vt Religioſus teſtari poſſit, in vſus, quos voluerit veles quidem, & bonos, quamuis non pios.

Cuinam acquirat id, quod Monachus Religionem profeſſus acquirit.

Cap. X.

PRimò quæritur, An Religioſus, quod ad contractus attinet, vel quaſi contractus, in acquirendo æquiparetur ſeruo? Reſpondet in cap. cum olim 2. de priuileg. Innocentius, cuius ſententia omnium conſenſu recipitur, æquiparari, tum ſeruo, tum filio familias, hoc eſt, iura omnia, quæ **D** de ſeruo, & filiofamilias loquuntur in iure aliquo acquirēdo, habent quoque locum in hominibus Religionem Profeſſis, dummodo in illis etiam ſit eadem ratio, eique ea iura poſſint accōmodari, vt ait Baldus in l. Seruus C. Communia, de ſucceſſionib. Decius in l. cum fundus. §. ſeruum, ff. de reb. credi. Ex quo efficitur, vt quemadmodum ſeruus, aut filiusfamilias non ſibi, ſed Domino, aut patri acquirit, ita etiam Religioſus non ſibi, ſed Monaſterio acquirat. Et ſicut is, qui liberum hominem mala fide tanquam ſeruum poſſidet, nihil ſibi ex eo acquirit: ſic etiam Monaſterium ſciens Monachum non eſſe vere profeſſum, nihil ex eo poteſt ſibi comparare. Bartolus, quem citat, & ſequitur Nauarrus, Commen. 2. de Regularib. nu. 3. Nam liber homo malæ fidei poſſeſſori non acquirit: & Monachus in vno Monaſterio profeſſus, & bona fide poſſeſſus ab altero; acquirit Monaſterio bonæ fidei poſſeſſori, quicquid induſtria arte, vel opera ſua quærit: cætera, quæ aliunde habet, acquirit Monaſterio, cuius eſt Monachus. Bartholus, quem refert Nauarrus loco citato.

Quæres, an ſi quem doloſè Abbas ad profeſſionem admiſerit,

miſerit, vt eius bona ad Monaſterium deuenirent, ea Monaſterio acquirantur? Reſpódeo, cum Abbate, quem citat, & ſequitur Nauarrus in Commen. 2. de Regularib. nu. 31. non acquiri, ſed ea bona ad hæredes ab inteſtato pertinere, tametſi Monaſterium Abbatis dolo minime conſenſerit: in hoc enim Abbas Monaſterio obeſſe quidem, nó tamen prodeſſe poteſt. Profeſſio tamen rata eſt, & firma dũmodo talis dolus non ſit, vt liberam Monacho voluntatem adimat. Ita Nauar. ibidem ex cap. Conſtituit 20. q. 3. & ex Gloſſa in eodem capite.

Secundo quæritur, An Religioſus abſque Superioris cóſenſu in re ſibi legata ſuum aſſenſum præſtare queat? Reſpondeo, minime, quia eius voluntas eſt Superioris voluntati ſubiecta. Si tamen rem ſibi donatam acceptam habeat, rata eſt, & firma donatio, & res Monaſterio acquiritur.

Tertiò quæritur, An ſi aliquid ſit Monacho relictum, ea conditione, vt nihil Monaſterio acquiratur, donatio vim & locum habeat? Hanc quæſtionem tractant Abbas in c. Monachi, de ſtatu Monacho. Bartoli ſententiam ſecutus in Authen. Excipitur. C. De bonis, quæ liberis. Eam etiam quæſtionem tractat Syluester Religio 8. q. 5. Bartoli autem ſententia eſt, huiuſmodi conditionem, niſi eam recte interpretemur, aliquid impoſſibile continere, nimirum, vt aliquid ſit Monachi, quod Monaſterio minime acquiratur: & proinde talis conditio videtur donationem vitiare, ex l. vbi pugnantia ff. De Regul. Iuris. Addit tamen ſupradictus Auctor, ea verba ſic intelligi debere: Relinquo Titio monacho hæc, & illa bona, ita tamen, ne Monaſterio acquirãtur, hoc eſt, vt Monaſterium patiatur, ac ſinat, eorum bonorum Titium adminiſtrationem habere, ſiue, quod idem eſt, vt Titius adminiſtrationem, & vſum habeat. Monaſterium verò dominium, & proprietatem acquirat. Ac rurſus, vt Titius habeat adminiſtrationem, & vſum, quem tamen ad nutũ Abbas poſſit, quando voluerit, reuocare. Interrogabis, quid ſit iudicandum, ſi in conditione exprimatur: [vt nihil Iuris Monaſterio acquiratur:] Reſpondet Bartolus, etiam tunc ratam, & firmam donationem eſſe: debet enim intelligi: vt nihil iuris ſibi Monaſterium acquirat, quod ſcilicet ad vſum, & adminiſtrationem pertineat. Rurſus percũctaberis, An donatio conſiſtat, ſi Abbas ſuum nolit aſſenſum præbere, vt Titius Monachus habeat adminiſtrationem, & vſum? Reſpondeo cum Abbate, donationem nullius eſſe momenti, quia conditio non impletur, quæ erat, vt Titius conſentiente Abbate adminiſtrationem, & vſum haberet, res itaque ea conditione Monacho donata, ad inſtitutum pertinebit hæredem.

Quartò quæritur, An profeſſus Religionem in vno certo Monaſterio, acquirat illi, an alteri? Reſpondeo, illi tantũ acquirere, vt colligitur ex c. Abbates 18. q. 2. Sciendum eſt ex Abbate in c. In præſentia, de Probationibus. num. 63. iure communi, & iuxta Regulam B. Benedicti, quodlibet Monaſterium eſſe in cura, & poteſtate Abbatis ſiue Prioris, qui ipſi præeſt. Et Abbatem ſubiici Epiſcopo, vt Superiori, in cuius diœceſi Monaſterium eſt conſtitutum c. Abbates, & aliis capitibus 18. q. 2. vnde iure communi, & antiquo quilibet Monachus acquirit illi Monaſterio, cuius eſt Monachus, non alteri: illius autem Monaſterii cenſetur Monachus, cuius eſt filius, & eius eſt filius, in quod ingreſſus eſt, & in quo profeſſus eſt Monaſticam regulam. Cæterùm in iis Religionũ Ordinibus, in quibus multa cœnobia in vna Prouincia ſubiiciuntur Præfecto Prouinciali, & omnia totius ordinis Cœnobia Præfecto Generali, Monachus vnius Monaſterii ita bona acquirit, vt ea poſſit Præfectus Generalis applicare huic, vel illi conuentui ſiue Collegio, quia Religioſus non ita profitetur Regulam Religionis, vt ſiat filius, & Monachus illius Cœnobii, in quo profeſſioné emiſit. Tales ſunt ordines Religioſorum Mendicantium. Excipiũtur tamen bona, quæ ita ad Religioſum perueniũt, vt eo ipſo intelligãtur applicata certo Cœnobio, ſiue Collegio; nam reliqua acquiruntur Ordini, non certo conuentui. Quæres, An profeſſus Religionem in vniuerſum, acquirat Religioni? vt hoc magis explicem, ſciendum eſt, iure communi antiquo, eum, qui intra annũ Probationis profeſſionem emittebat, in ordine Religioſorum qui Mendicantes ſunt, haberi in animo profiteri Religionem in vniuerſum, & Religioni generaliter obligaſſe Geminianus, ex Lapo. & Calderino in cap. Non ſolùm, & cap. Conſtitutioné, de Regular. in ſexto. Item tacitè profeſſus intra Probationis annum per ſuſceptionem habitus, qui tantùm profeſſis

A datur, non illi Religioni ſpecialiter, cuius habitum ſuſcepit ſed generaliter Religioni obligatur, cap. Conſtitutionem de Regularibus in ſexto. Simili modo, qui generatim Religioné profitebatur, in manibus Epiſcopi tribus votis emiſſis, erat Religioni generatim deuinctus. cap. Quod interrogaſti. diſt. 27. cap. Quem progenitores 20. q. uæſt. 1. c. Vidua Diſt. 27. Quæſtio igitur eſt, an huiuſmodi Religioſus acquirat ſibi, an Religioni? Abbas reſpondet in cap. In præſentia, de Probationib. nu. 64. Federicum ſecutus in conſi. 20. eum acquirere Epiſcopo, in cuius cura, & poteſtate viuit, non ſibi. Id verò cenſet ille, quia eum putat eſſe vere, & propriè Religioſum.

Mihi tamen verius videtur, quod Ioannes Andreas, & Archidiaconus tradiderunt in cap Conſtitutionem, de Regularibus in ſexto, eũ non eſſe propriè Religioſum, & propterea ſicut ſi Matrimonium contraheret, peccaret quidé contrahẽdo, ſed contractum vim & locum habere; ſic etiã ſibi aliquid acquireret, non Epiſcopo, ſiue in acquirendo peccet, ſiue non peccet Nauarrus in Comment. 2. de Regularibus. num 5. Et ratio huius eſt, quia vt dixi, hoc eodem

B lib. cap. 4 q 5. ad finem, Religioſus vere, & proprie non eſt iure communi antiquo, niſi Profeſſus: at in profeſſione mutua, & reciproca obligatio eſt, vt docet Abbas in cap porrectum, de regularibus num. 10. qua Religioſus Religioni, & Religio Religioſo obligatur: ergo vbi nulla Religio alicui obligatur, is Profeſſus Religioſus non eſt, ſed is tantùm Religioni generatim ſuſceptæ ex voto ſimplici obligatur, & proinde nulla ipſi obligatur ſpecialis Religio.

Quintò quæritur, cuinam acquirat Religioſus Franciſcanæ familiæ id, quod acquirit? Et quæſtio intelligitur de Franciſcanis, qui vulgò Obſeruantes, vel Cappuccini appellantur, qui nihil priuatim, & communiter tanquã proprium poſſidere queunt. cap. Exiit de verbo ſignificat. in 6. & Clement. Exiui, de verbo ſignific. Quæſtionem hanc mouet Nauarrus Comment. 2. de Regulari. num 3. quia cœnobium bonorum mobilium, aut ſtabilium minime capax eſt: nihil ergo Monaſterio acquiritur. Reſpondet ille, Deo acquiri, eo quòd eiuſmodi Religioſus, nec ſibi, nec Monaſterio acquirit, & penes donantem rei donatæ dominium non permanet. Nam ille verè donat, & ſic abdicat ſe rei do

C minio. Quibuſdam certè hæc ſententia Nauarri non placet. Deo enim nihil denuò poſſumus acquirere, qui ſummum, & abſolutum rerum omnium dominium habet, nec vllam rem incipit habere, vt ſuam, quam antea non habuerit; is autem aliquid acquirit, qui id facit ſuum, quod ſuum antea non erat. Vnde illis multo probabilius videtur, vt quæ Franciſcanus donata ſibi acquirit, nec ſibi, nec Monaſterio acquirat, quia tantùm comparat, & lucratur vſum; dominium vero, & proprietas manet penes donantẽ. Nec obſtat, inquiunt, quod obiicitur, donantem vere donaſſe, nam per donationem dominium transfertur, cum is, qui donat, vere, & abſolutè donat; & is, cui donat, donationis eſt capax; eamque acceptam, & ratam habet. Qui Franciſcano donant, quod ad eos attinet, donant illi quidem, ſed dominium non transferunt, quia capax non eſt is, cui donant Vnde in his, aiunt, locum habet id, quod dicitur. Si nó ago, quod volo, ago quod poſſum. Quod ſignificat: Si dominiũ non transfero, quod volo, transfero vſum, quem poſſum. Quo etiam fit, inquiunt, vt furtum admittat, qui donatum Franciſcanis ſurripit, quoniam, & eis vſum adimit, & do

D minium ei, qui donauit.

Cæterùm non eſt, quod in hac parte Nauarri ſententia refutetur, quoniam ſolùm docere vult, cum dicimus ſecundum Canones, & Iura Monachum acquirere Ordini, vel Monaſterio, intelligimus, eius, quod acquirit, vſum, vel adminiſtrationem eſſe penes Ordinem, vel Monaſteriũ, dominium verò penes Deum: quoniam bona Religioſorum Ordinum ſunt Eccleſiaſtica: bonorum verò Eccleſiaſticorum, ſecundum Nauarri ſententiam, de qua alibi dicam, dominium eſt penes Deum: adminiſtratio verò eſt penes ipſas Eccleſiaſticas communitates, ſiue earum Præfectos, Deus autem eſt Dominus bonorum Eccleſiaſticorum: non quod incipiat aliquid habere, vt ſuum, quod antea non haberet, ſed eo quod res, eo ipſo, quod ſunt ſacræ, Religioſæ, vel Sanctæ, deſinunt eſſe in bonis alicuius hominis, nec poſſunt amplius, quandiu ſacra ſunt, eſſe in patrimonio, vel bonis hominum, vt colligitur ex Inſtit. de Rerum diuiſione. § Nullius. Et quia Franciſcana familia nihil proprium habet priuatim, aut communiter, ideó quod acquirit Franciſcanus Religioſus, acquirit, quod pertinet ad domi

nium,

nium, Deo, hoc eſt, id quod acquirit, incipit haberi in bonis ſacris, Eccleſiaſticis, & Religioſis, & deſinit eſſe in bonis hominum; quod verò ad uſum attinet, & adminiſtrationem, incipit eſſe in Romani Põtificis adminiſtratione, quia ordo tantùm habet vſum facti, non iuris.

Sextò quæritur, cuinam Religioſus acquirat id, quod ad Beneficium Eccleſiaſticum euectus acquirit ex eius Beneficii redditibus. Fingamus, Monachum, aut Canonicum Regularem Beneficium ſimplex, aut animarum curæ coniunctum obtinere. Reſpondeo, eum acquirere iure cõmuni Eccleſiæ, cui præeſt. Nam cap. ſtatutum, 18. q. 1. ſancitũ eſt, vti Religioſus in Epiſcopum electus, non Monaſterio, ſed Epiſcopo acquirat. Sed idem iuris videtur eſſe in Religioſo ad quodlibet aliud Beneficium promoto. Quæres, An Franciſcanus ad Epiſcopatum promotus acquirat ſuæ Eccleſiæ ea bona, quæ acquirit ex Epiſcopatu. Reſpõdeo, acquirere ſuæ Eccleſiæ, ſicut reliqui Religioſi creati Epiſcopi acquirunt ſuis Eccleſiis, non Monaſteriis, quia id vniuerſim dicitur de omni Religioſo ad Epiſcopatum, vel Beneficium euecto, cap. ſtatutum eſt, 18. q. 1. Si roges, cui acquirat Religioſus ad Beneficium promotus ex bona, quæ acquirit ex induſtria, arte, labore, vel opera ſua, vel donatione aliorum? Bartolus in l. Seruus communis, ff. De ſtipulat. ait, acquirere Monaſterio, vel Ordini. At Panorm. in c. In præſentia, de Probat. tradit, eum acquirere Eccleſiæ omnia, non Monaſterio, vel Ordini, & hæc eſt communis opinio, & vera, teſte Nauarro in Comment. 4. num. 6. De Regularibus.

Septimò quæritur, cui acquirat Religioſus, qui Romani Pontificis conſenſu extra Monaſterium viuit ex certa penſione in ſingulos annos ſibi aſſignata? Hanc quæſtionẽ tractat Nauarrus Comment. 4. de Regularibus num. 67. & 68. eſt igitur quæſtio, cui acquirat Religioſus penſionatus? Reſpondeo, eam penſionem beneficio Pontificis Religioſo conferri, vt habeat vnde commodè ſuſtentetur: quapropter is penſionis vſum habet, quo ſe honeſtè, & commodè eiuſmodi penſione ſuſtentet, dominium vero, & proprietas penſionis, & fructuum, ad Romanum Pontificem pertinet, cuius etiam conceſſu aliquando Religioſus facultatem habet, vt fructus, qui ſuperſunt, impendat in vſus alios honeſtos, & bonos, quos ipſe voluerit. Nec ſolũ, quæ ex penſione ſibi data acquirit, ad liberam Pontificis voluntatem ſpectant, quod ad dominium pertinet, ſed etiam cæterorum omniũ, quæ ſibi iure hæreditario, vel donatione, arte, induſtria, labore, negociatione acquiſierit, dominium Romano Pontifici acquiritur, cuius nutu extra Monaſterium viuit, uſus verò, & adminiſtratio ad ipſum Religioſũ, non ad Religionem ſpectat. Neque enim Ordini, vel Monaſterio, cuius fuit Monachus, vel Religioſus, acquiruntur, eo quòd legitima auctoritate eſt ab Ordine, vel Monaſterio exemptus, & liber: Neque etiam acquiruntur Eccleſiæ, in qua penſionem habet, ſiquidem eiuſmodi bona non veniunt ex bonis, & rebus, hoc eſt, ex Beneficio Eccleſiæ, ſed ex opera ipſius Religioſi, vel aliunde. Ita Nauarr. loco citato. Si roges, quid dicendum, ſi beneficium ſit Manuale? Quid item ſi ſit Regulare Ordini, cuius eſt Monachus, ſubiectum? Reſpondeo, cum Nauarro loco citato, & Federico, quem ille citat, eum acquirere Eccleſiæ, in qua Beneficium habet, quoniam Eccleſia, vel eſt Ordinario loci ſubiecta, vel ipſi Ordini, cuius eſt Monachus, ſi primum, non acquirit niſi ipſi Eccleſiæ, cum fructus ille percipiat ex bonis ipſius Eccleſiæ: ſi ſecundum, etiam non acquirit Ordini, vel Monaſterio, quia ſatis eſt, ſi ſoluat penſionem debitam Ordini, vel Monaſterio iuxta id, quod habetur c. De Monachis, & c. Auaritia, de Præben. Nec obſtat, quòd Beneficiũ Regulare ſit Manuale, quod videlicet poteſt Abbas nutu ſuo Monacho auferre: nam interim dum Monachus à Beneficio non amouetur, fructus iure percipit, & ſibi, & Eccleſiæ acquirit, non Monaſterio. Religioſus ergo ad Beneficiũ promotus, quicquid acquirit, ſiue ex bonis Eccleſiæ, & fructibus Beneficii, ſiue aliunde, acquirit Eccleſiæ, cuius eſt miniſter: Penſionarius verò quod acquirit, ſiue ex penſione, ſiue aliunde, acquirit Romano Pontifici, non Monaſterio, vel Ordini, cuius eſt Monachus, quia Beneficium non habet. Sed cui acquirunt ii Religioſi, qui creantur Epiſcopi Titulares, videlicet, qui Sedem, & Eccleſiam non habent? Sotus lib. 10. de Iuſtitia, q. 5. ar. 7. ad 3. eos ait acquirere ſuis Monaſteriis, vel ordini. Mihi vero probabiliùs videtur eos acquirere Romano Pontifici, quia ſunt à Religione ſoluti & liberi.

A Octauò quæritur, An Monachus, qui ære oppreſſus alieno malè eſt ad profeſſionem admiſſus, Monaſterio acquirat, an verò ſuis creditoribus? Reſpondeo cum Nauarro loco citato. Si, cum profeſſus eſt Religionem, debitis grauabatur, creditoribus acquirit, ſi quid ſibi arte, labore, & induſtria, iure hæreditario, vel donatione comparat: non enim per profeſſionem quicquam eſt iuri creditorum derogatum.

Nonò quæritur, An Religioſus extra Monaſterium legitimè viuens, ius habeat ſibi ſepulturam diligendi. Ratio dubitandi eſt, quia idem ius videtur Monachus habere, quod ſeruus, & filius familias; ſed hi poſſunt ſepulturam eligere, ergo, & Religioſus. Reſpondeo, in cap. Licet, De Sepultu. in ſexto, ſic eſſe conſtitutum: Quamuis filiusfamilias abſque patris aſſenſu ſibi poſſit liberè eligere ſepulturam; pro anima autem ſua præter ipſius aſſenſum, niſi peculium caſtrenſe, aut quaſi caſtrenſe, aliquid iudicare non poteſt. Ac deinde in cap. ſequenti ſtatuitur: Religioſi niſi à propriis Monaſteriis adeo fortitan ſint remoti, vt ad ea, cum moriuntur commodè deferri non poſſint, nequeunt, cum B velle, vel nolle non habeant, ſibi eligere ſepulturã, ſed ſunt apud ſua Monaſteria ſepeliendi. Hæc ibi. Aliud igitur ius eſt in ſeruo, & filiofamilias, atque in Religioſo: quoniam in iis etiam, quæ ſpiritualia ſunt, ſicut in cæteris omnibus Religioſus ſuperioris voluntati ſubiicitur, ſeruus, vel filius familias domino, vel patri non item.

Decimò quæritur, cui acquiratur id, quod Religioſo donatur, vt id inſumat in vſus, quos ipſe maluerit. Reſpondeo, Religioſo aliquid dari poſſe tripliciter: Aut enim datur vt illud nomine eius, qui donat, eroget in aliquos vſus: & tunc illud Monaſterio nequaquam acquiritur, quoniam is, qui donat, non transfert dominium rei, ſed eam per Religioſum hominẽ in certos vſus diſtribuit: & hoc modo dantur Religioſis pecuniæ reſtituendæ, aut erogandæ in vſus pauperum. Aut datur aliquid Religioſo, vt liberè id conſumat, prout voluerit: & id acquiritur Monaſterio, quod eſt bonorum capax. Is enim, qui hoc modo dat, abdicat ſe dominio, & proinde transfert illud in alterum: & cum Religioſus capax non ſit, ſibi Monaſterium acquirit. Quòd ſi nec illud capax fuerit, remanet penes donantem, non quia C non dederit mente, & voluntate transferendi dominium, ſed quia nec religioſus, nec Monaſterium ius habet ſibi acquirendi. Aut denique religioſo aliquid datur ea lege, ne vnquam ad Monaſterium pertineat, & de hoc ſupra iam dixi, quo pacto illud Monaſterio acquiratur.

An alicuius iuris Religioſus ſit capax.

Cap. X I.

PRimò quæritur, An vltimam hominis voluntatem codicillo, vel teſtamento declaratam religioſus exequi queat citra ſui Superioris conſenſum? Vbi duo quæruntur. Primum quidem, An ſi religioſus teſtamenti executor inſtituatur ſuum, tuta conſcientia ad id, conſenſum accommodet abſque Superioris aſſenſu: Alterum verò, an iure id exequatur citra eiuſdem Superioris conſenſum. De hac quæſtione Silu. teſtamentum. 2. q. 2. Reſpondeo in c. Reli- D gioſus, De Teſtamen. in ſexto ſic eſſe ſancitum: Religioſus exequutor ab aliquo in ſua voluntate vltima deputatus, non poteſt, cum velle, vel nolle non habeat, huiuſmodi officium ſuſcipere, vel exequi, niſi à Superiore ſuo petita ſuper hoc licentia, & obtenta. & idem penitus reperitur in Clement. Religioſus, de Teſtamen.

Quæres, an ſi Religioſus in id oneris ſibi impoſiti conſentiat, & quod promiſit, exequatur abſque vllo Superioris aſſenſu, ſit ratum, quod facit? Bartholus, Antonius Butrius, Felinus, & Romanus quos citat Siluester loco citato affirmât ratum, & firmum eſſe. Siluester aliorum ſecutus ſententiam, quam dicit eſſe communem, negat. At enim alius magis probatur prima ſententia. Ius enim prohibet, ne Religioſus id, muneris ſuſcipiat, vel ne exequatur abſque voluntate Superioris, non tamen factum reſcindit, & irritum reddit. Vt enim, Superiore annuente, tutò Religioſus (qui Franciſcanus non ſit) id muneris obit, ac facit, ita eodem Superiore abnuente, ſi quod promiſit, præſtet, & impleat, peccat quidem, ſed ratum tamen eſt, & firmum, quod gerit. Quæres, quid ſit dicendum, cum Titius Religioſus,

inſtitutus

inſtitutus eſt à Caio teſtamẽti executor tempore, quo Cœnobij Præfectus deceſſerat, Quiſnam Titio concedet, vti teſtamentum exequatur? Archidiaconus in c. Religioſus, de teſtamen. in 6. ait id poſſe Epiſcopum concedere. Paulus verò in eo capite cenſet ad Conuentum, hoc ius pertinere: Ioannes Andreas ibi ſententiam, ait eſſe differendam vſque ad noui Superioris electionem. Deinde rogabis, an ſi Superior conceſſerit, vt Titius teſtamenti ſit executor, & re integra, hoc eſt, nondum perfecta, datam facultatem reuocauerit, Titius ſalua cõſcientia perficiat, quod ipſe iam cœperat? Reſpondeo, Superiorem quidem reuocando, malè agere, ſed Titium nihil ampliùs exequi poſſe, vt ait Gloſſa, in eo capite citato, quamuis fieri etiam queat, vt iuſtis de cauſis ſemel conceſſa facultas reuocetur, qua reuocata, ſiue iure, ſiue contra ius, teſtamentum nihilominus per collegam executioni mandari debet: qui ſi inſtitutus non ſit, Epiſcopi auctoritate eſt conſtituendus. Poſtremò, ſi roges quid dicendum; ſi Caius teſtator, quamuis Titium Religioſum ſui teſtamenti executorem minimè inſtituerit, mandauit tamen, vt omnia eius voluntate, & conſilio gererentur, an in ea re requiratur etiam Superioris aſſenſus? Paulus loco citato, reſpondet, Si Caius præcepit, vt omnia fierent nutu, & voluntate Titii Religioſi, perinde eſt, ac ſi eũ ſui teſtamenti executorem inſtituerit; ac proinde neceſſarius eſt Superioris aſſenſus. Si verò id ſolùm voluit, vt omnia fierent conſilio Titii, nullus exigitur Superioris aſſenſus, & ſufficit, ſi teſtamenti executores Titii conſilium petant; neque enim id ſequi coguntur.

Secundò quæritur, An Religioſus poſſit eſſe fideiuſſor? Reſpondeo, minimè, citra Superioris, & conuentus conſenſum c. quod quibuſdã, de fideiuſſoribus. Nam fideiuſſor alienã obligationẽ in ſuã fidem recipit principali nihilominus debitore obligato. l. 1. & 2. ff. de fideiuſſ. Inſtitum principio de fideiuſſoribus. Is autẽ ſolùmodo fideiubere põt, qui liberam ſuorum bonorum adminiſtrationem habet. Hinc eſt, vt ſi Religioſus inſcio Superiore, vel renuẽte ſe pro alio fideiuſſorem conſtituat, fideiuſſio ſit irrita, & inanis, cum nihil proprium habeat, quod alteri obliget. Et conuentus nihil debet ſoluere, ſi religioſus, vel mutuo pecuniam accepit, vel pro alio fideiuſſorem ſe conſtituit, ſine Superioris aſſenſu: niſi pecunia mutuo accepta fuerit conuerſa in rem, & vtilitatem Monaſterii, vel Ordinis, vt dicitur in cap. citato, quod quibuſdam, ex l. 1. & l. ſi pro parte ff. de in rem verſo. eadem ratione ex furto Monachi Monaſterium nõ obligatur. Nauar. Comm. 2. de reg. nu. 62.

Tertiò quæritur, An Religioſus aliquorum, præſertim miſerabilium perſonarum, tutor eſſe queat? Reſpondeo, abſque Superioris aſſenſu expreſſo, vel tacito, nec eã prouinciam ſuſcipere, nec obire poſſe Quippe Religioſus, nec bona poſſidet, quæ pro adminiſtranda tutela vlli obligationi ſubiiciat; nec cum Religionis onere tutelæ adminiſtratio geri poteſt: quapropter ſi in eam conſentiat, totum eſt irritum, & inanẽ quod gerit cap. vlt. diſt. 76. Conſenſu tamen Superioris poteſt religioſus tutelam ſuſcipere c. Monachi 16. q. 1. De hac quæſtione, Silueſt. tutela q. 3.

Quartò quæritur, An Religioſus aliqua ratione poſſit ſibi ſepulturam eligere? Hanc quæſtionem Superiori capite diluimus. q. 9.

Quintò quæritur, An Religioſus citra Superioris voluntatem, alicui promittendo ſe obligare queat, & an promiſſum præſtare debeat? Reſpondeo: nec poſſe, nec debere. Nam quemadmodum ſeruus, & filiusfamilias ciuiliter ſe alteri obligare nequeunt, benè tamen naturaliter: ſic etiã Religioſus ciuili obligatione nulli ſe obſtringere põt, ſed tantùm naturali, & tunc quidem deuincire ſe alteri nequit niſi in his, quæ facilè, & commodè præſtare per ſeipſum poteſt. In quibus etiam promiſſio eatenus rata eſt, & firma, quatenus à Superiore minimè improbatur. Nam quãuis ipſe promiſerit, ius tamen habet Superior, ſi voluerit, reſcindendi promiſſum.

Sextò quæritur, An fideiuſſor pro Religioſo acceptus vlla obligatione teneatur, & an pignus, ſi pro eodẽ Religioſo detur, poſſit iure eſſe obligatum? Finge tibi, Caium Religioſum aliquid accepiſſe mutuo commodatoue, pro quo Titius ſe fideiuſſorem conſtituit, aut pignus dedit, quæritur, an Titius Caio obligetur: item an pignus, quod Titius dedit, ſit Caio iure obligatum. Reſpondeo, idem planè iuris eſſe in Religioſo, quod in ſeruo. Porrò in l. Naturaliter, ff. de condict. indeb. ſtatutum eſt: Naturaliter etiã

A ſeruus obligatur, & ideo ſi quis nomine eius ſoluat, vel ipſe manumiſſus ex peculio, cuius liberam adminiſtrationẽ habeat, repeti non poterit; & ob id, & fideiuſſor pro ſeruo acceptus tenetur, & pignus pro eo datum obligabitur. Hæc ibi. Quare idem penitus de Religioſo dicendum: nam fideiuſſor pro eo acceptus, & ſtare promiſſis debet, quod ſi ſoluerit, repetere nequit, & pignus pro eo datum ſimiliter obligatur.

Septimò quæritur, An Religioſus à Superiore iniquè tractatus, vexatusùe, tuta conſcientia e Monaſterio exeat eodem Superiore inſcio, aut inuito? Reſpondet, Nauarr. in Comment. tertio de Regularibus num. 51. id poſſe tuta conſcientia facere, nec eſſe Religionis deſertorem; dummodo id faciat alium Superiorem adeundi gratia, cuius auctoritate ab iniqua oppreſſione liberetur ex Bal. in cap. ad noſtram, de appellat. Nec in apoſtatæ pœnas incurrit. Nam ius habet ſe tuendi: & eo ipſo, quo egreditur, vt alium Superiorem adeat perfugii cauſa, cum tacitè videtur appellare. Si obiicias contra Nauarrum Concil. Tridentinũ ſeſſ. 25. cap. 4. De Regulari. vbi præceptum eſt, ne vlli Re-

B ligioſi e ſuis conuentibus recedant, etiam cauſa adeundi Superiorem ſine licentia in ſcriptis obtenta. Reſpondet illo loco citato, & Commentar. ſecundo, de regularib. num. 61. ſolùm præcepiſſe Concilium, ne Religioſus exeat è Monaſterio ſine cauſa iuſta, & debita, præſertim cùm ſecundum Gloſſam in cap. cum paſtoris. 2. q. 7. argumento, ſumpto ex cap. ex parte, de accuſat. conſenſus ab eo petendus non ſit, qui vexat inique, vel cuius culpam corrigendã, & emendandam curamus, eo quòd contra leges, & iura, & ſas omne vexat.

Cæterùm maximè ſunt, in hac re, annotanda verba concilii, cum ait. Nec liceat Regularibus à ſuis conuentibus recedere etiam prætextu ad Superiores ſuos accedendi, niſi ab eiſdem miſſi, aut vocati fuerint. Qui verò ſine prædicto mandato in ſcriptis obtento repertus fuerit, ab Ordinario locorum tanquam deſertor ſui inſtituti puniatur. Sic ibi. Et Sixtus Quintus, conſtitutionem edidit, quæ incipit. Cum de omnibus Eccleſiaſticis Ordinibus, anno 1587 vbi præcepit, vt Regulares de vna prouincia, ad aliam ſui Ordinis tranſeuntes Superiorum licentiam ſecum dete-

C rant, alioqui hoſpitio recipi nequeant, & poſſint ab Ordinariis locorum, vt ſuſpecti deſertores ſui inſtituti, capi et in carcerem mitti. Vnde prædicta Nauarri ſententia, non videtur locum habere, niſi quando certo, & euidenter conſtaret Religioſum a ſuo Superiore inique contra fas, & ius omne vexari, nec aliud remedium habere, niſi a Monaſterio recedendo ſuum Superiorem adiens, vt ſeipſum poſſit apud illum tueri quatenus ius naturale concedit: & non aliter.

Octauò quæritur, An ſit ius Religioſo ad alium Superiorem prouocandi, cum malè tractatur, aut cum ſeueriorem æquo diſciplinam ſubire compellitur? Hanc quæſtionem tractat Nauarrus Comment. tertio num. 51. de regularibus. Et reſpondet, liberum eſſe Religioſo appellare: nam prouocandi ſeu appellandi Superiorem facultas, iure naturali conceditur, quare nulli vnquam eſt deneganda, niſi id iure prohibeatur: at id nullo iure communi eſt interdictum. Deinde, Appellatio, eſt quædam proprii iuris defenſio, L. 1. ff. de Appellationibus, & Cap. Cum inter, De exceptionibus, at quiſque lege naturali ius habet ſeip-

D ſum tuendi. Accedit, quod in cap. De Priore, De Appellation. præcipitur, vt grauiter puniatur Prior, qui appellationem ad Romanum Pontificem non admiſit: &, ex Gloſſa colligit Decius in eo capite, Religioſo licere non ſolùm in cauſa ciuili, vel criminali appellare, ſed etiam cauſa correctionis: docet item Panormitanus in cap. citato, & cap. licet, de Offic. Ordin. plus æquo Abbate in Monachos ſæuiente, licere eis è Monaſterio fugere, ſolummodo, vt ſe tueantur apud Superiorem, ad quem confugiunt a Monaſterio recedendo. Si opponas id, quod iam dixi, decretum Concilii Tridentini, ſeſſione 25. capite quarto, de de Regularibus reſpondet Nauarrus loco citato, non prohibere concilium, quo minus Religioſus appellet Superiorem, ſi iuſta ſit appellatio; hæc enim iuris eſt naturalis: ſed prohibere, ne e Monaſterio recedat, prætextu ad ſuos Superiores accedendi. Neque enim idem eſt appellare Superiorem, quod a Monaſterio exire prætextu adeũdi Superiorem: cum poſſit Religioſus Superiorem appellare, quamuis à Monaſterio non recedat. Et quod addit

Panormitanus tutò Religioſum è Monaſterio fugere cum in eum plus æquo Superior ſæuierit, locum ſolùm habere poteſt, vt paulò ante dixi, quum certò, & euidenter conſtiterit Superioris ſæuitia, & aliud remedium non fuerit, niſi aditus ad Superiorem, prout eſt iure naturali conceſſus. Oppones deinde, Caput Ad noſtram de Appellat. ſic habere: Remedium appellationis non ideo eſt inuentum, vt alicui à Religionis, & Ordinis obſeruantia exorbitanti debeat ſua nequitia patrocinium exhibere, & in cap. Reprehenſibilis, De appellationi. dicitur: Nec ſubiecti contra Eccleſiaſticam diſciplinã in vocem appellationis erumpant, nec Religioſi cum pro aliquo exceſſu fuerint corrigendi contra Regularem Prælati ſui, & Capituli diſciplinam appellare præſumant: ſed humiliter, ac deuote ſuſcipiant, quod pro ſalute ſua fuerit eiſdem iniunctum.) Inſuper paſſim dici ſolet, inter Regulares, nec appellari, nec appellationes admitti debere. Poſtremò, Religioſorũ ſtatuta ſolent prohibere appellationes, & appellantes ipſi in carceres detrudi, & graui pœna puniri. Reſpondet idem Nauarrus loco citatò, iniure Canonico Religioſos prohiberi ab iniuſta appellatione, non autem à iuſta, & legitima, qualis eſt ea, quæ refertur ad iniquam vexationem depellendam: nec ſtatuta ſunt iuſta, niſi quæ prohibent iniquam appellationẽ. Quo fit, vt Religioſi iuſtè appellantes ad propulſandam ſibi illatam iniuriam, nec iure in carcerem mitti, nec impediri queant, quo minus appellationem iuſtam proſequantur.

Nonò quæritur, An Religioſus citra Superioris aſſenſum tuta conſcientia conſequatur electionem, qua ab externis conſtituitur procurator, adminiſtratorue? Reſpondeo, minimè; ſicut nec licet ei conſtituere, vel ſubſtituere Procuratorem abſque eiuſdem Superioris arbitrio. Clement. Religioſus, De Procuratori. quãuis Abbas, vel alius Religionis Præfectus, procurator alterius eſſe queat, vt Gloſſa ibidem annotauit. Idem ſatis ſimiliter habet Religioſus in Præfectura, aliaue adminiſtratione, aut in regulari Beneficio conſtitutus. Quod autem Religioſus procuratorem conſtituere nequeat: intelligitur in temporalibus quorum capax non eſt, nam in ſpiritualibus quibuſdam poteſt, veluti in iure intra Monaſterium manendi, & viuendi, & ad illud redeundi, aut in iure, & facultate ſuffragium ferendi in conſeſſu, in comitijs, aut iure eligendi, aut ſedendi in Choro, aut in iure alimenta, vel impenſas à Monaſterio exigendi, & percipiendi: Non tamen, vt ipſe eligatur ſine Superioris voluntate: ſiue enim electionem accipeam, & ratam habere nequit inſcio Superiore: quamuis poſtquam eo annuente, acceptam habuerit, ius habeat agendi abſque alio Superioris conſenſu, vt colligi poteſt ex cap. Quorumdam, & Cap. Si Religioſus, De elect. in 6. Et docet Nauarr. in Comment. 2. de regular. num. 64. Eodem quoque modo Religioſus habet ius accuſandi Superiorem in his, quæ iure conceduntur, cap. Ex parte, De Accuſationi. qua ratione poteſt agere, ac ſe defendere: vt ſi Superioris aſſenſu abſens litteris det operam, aliiſue rebus intendat: tunc enim tacita Superioris voluntate poteſtatẽ habet contrahendi, & agendi ex contractu ſtudii literarij cauſa inito, & agendi quoque contra eum, pro mutuo ſibi in eo ſtudio facto, eo quod tacitè ſibi concedantur iura ad ſtudium, vel rem aliam neceſſaria, vt ait Nauarr. Comment. citato num. 65 Non ei tamen iure permittitur, vt agat contra ſuum Superiorem, qui ipſum Beneficio regulari abſque malo animo priuauit, quamuis contra alium ſuo eum Beneficio ſpoliantem agere poſſit, & contra ſuũ quoque Superiorem, ſi eum malo animo Beneficio dimouerit. Quæres, an poſſit agere, quando Superior eſt abſens, ad quem commodè non pateat acceſſus, & ex mora periculum immineat? Reſpondet Nauarrus loco prædicto, ex ſententia Speculatoris, Butrii, ac Panormitani, Cardinalis, & Imolæ poſſe, idemque iuris eſſe, quando Abbatis obitu Cœnobium vacat.

Decimò quæritur, An Religioſus ſtipendium poſtulare queat pro labore ſuſcepto? Quidam è quorum numero videtur eſſe Ioannes Andreas, teſte Nauarr. in Comment. citato num. 66. opinantur id ei minimè licere etiam Abbatis arbitrio, & conceſſu, V. G. Titius Religioſus ante ingreſſum in Religionem Aduocati munere fungebatur: poſtea verò Superiore annuente in re aliqua graui ſuo illi, quem patrocinio defendit tuta conſcientia, iniquium, non poteſt iuſ laboris ſtipendium exigere, & idem, aiunt, eſſe dicendum de Religioſo, ſi publicè doceat. Alii verò cenſent hoc ei eſſe licitum Superioris aſſenſu: qua ratione poteſt etiam eſſe patronus, vel alterius de Cœnobio beneficiarii procurator, dummodo tamen hic Religioſus non ſit ſacris Ordinibus initiatus. Sic Nauarrus loco citato.

Vndecimò quæritur, An Monaſterium ex delicto, vel contractu Monachi teneatur? Reſpondeo, minimè; niſi duæ conditiones adſint, nimirum, ſi Monachi contractus ad Monaſterium pertineat, vel res in ipſius Monaſterij vtilitatem ceſſerit, aut ſi Monaſterium Monacho adminiſtrationem commiſerit. Quæres, an ſi Monachus extra Monaſterium legitima à Superiori habita facultate, ſtudiorum cauſa contraxerit, vtputa libros, vel alias Monaſterij res pro mutuo, accepta pecunia obligauerit, Monaſterium teneatur. Sunt qui negent teneri: Sed Nauarrus in Commen. 2. de regular. num. 30. 31. 32. putat oppoſitum verius eſſe, ſi ſe pro neceſſariis impenſis obſtrinxerit. Quoniam quemadmodum Monaſterium tenetur, ſi res contracta in eius commodum vertatur, vt docet idem Nauarr. Commen. 2. de regular. num. 30. Cardinalem ſequutus in Clement. 1. §. quia verò. q. 6 de ſtatu Monachorum, ſic etiã obligatur pro impenſis ſtudio neceſſariis, eo quòd Monachi ſtudium Monaſterii multum intereſt. Quare ſi Monachus rem, de qua contraxit, apud ſe habeat, vel ex ea commodum reportauerit, ſiue lucrum fecerit, poteſt coram Iudice loci ordinario conueniri: quod rectè Panormitanus annotauit. Ex delicto verè Monachi, Monaſterium minime obligatur, vt colligi poteſt ex cap. Delictum, De Regul. Iuris in 6.

Duodecimò quæritur, quid ſit dicendum, Si contra Monachum agatur, ex obligatione ante ingreſſum in Monaſterium contracta, An in perſonam Monachi concipienda ſit actionis forma, an verò contra Monaſterium? Reſpondeo, contra Monachi perſonam, eo quod cum eo eſt contractum, & obligatio inhæret perſonæ, quæ quidem obligatio per Religionis profeſſionem tolli non potuit. Si verò condemnationis ſententia eſt executioni mandanda in Religioſi bonis, tunc actionis forma in Monaſterium eſt concipienda, in quod bona Monachi tranſierunt. Item, ſicut ratione contractus ante ingreſſum in Religionem initi coram Ordinario loci Monachus conuenitur, ſic etiam ratione delicti ante ingreſſum in Monaſterium admiſſi.

Decimotertio quæritur, An Religioſus extra Monaſterium degens legitimo Superioris conceſſu tuta conſcientia eleemoſynas aliquas in pauperum vſus elargiri queat? Reſpondeo, poſſe ex iis, quæ ſibi ad vitam neceſſaria conferuntur, eo quod tacitè videtur eiuſmodi facultas ſibi cõceſſa, niſi de mente, & voluntate Superioris aliud conſtet, aut mos Religioſorum alios, & vſus aliud præſcribat: aut niſi ſtatuitur contra id, quod habetur in Pontificia conſtitutione S. D. N. Clementis. VIII. quam ſuprà c. 9. q. 5. ad verbum citaui.

De peccatis quibus violatur Paupertas, aut Caſtitas ſolemni Religionis voto promiſſa.

Cap. XII.

Animaduertere oportet, Religioſum, vel contra votum Paupertatis, vel Caſtitatis aliquando delinquere. In cap. Monachi, De ſtatu Monachorum, ex Concilio Lateranenſi conſtitutum eſt, vt Monachus, qui peculium habuerit, niſi ab Abbate fuerit iniuncta adminiſtratione permiſſum, à communione remoueatur altaris: & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat ſepulturam. Quod etiam de vniuerſis Religioſis præcipimus obſeruari. Hæc ibi.

Primo quæritur, in quibus Religioſus votum violet Paupertatem illud eſt. Quid nomine Proprii intelligatur, cũ dicitur, Nihil proprium poſſe Religioſum habere? Reſpondeo, Proprii appellatione non ſolum intelligi dominiũ, & proprietatẽ rei, ſed etiã vſum, & vſumfructum, poſſeſſionẽ, adminiſtrationem, prout iuris ſatis, non facti. Eſt enim

ſciendum,

ſeiédum, Dominium ſiue Proprietatem eſſe ius perfectè, & liberè ſtatuendi de re corporali, niſi fuerit lege prohibitũ. vnde definiri ſolet in hunc modum dominium eſt ius, quo quis rem aliquam habet, poſſidet, & ea frui, & vti poteſt non alieno, ſed nomine ſuo. Nam Oeconomus, Procurator, adminiſtrator vtuntur iuſte re domini, ſed nõ proprio, ſed alieno nomine. Vſusfructus verò, eſt ius, quo quis poteſt rei fructus impendere, vt vult, ſalua ſubſtantia rei: ita vt poſſit arbitratu ſuo rei fructus locare, vendere, donare. Gloſſa in l. 1. ff. de vſu & habit. Vſus, eſt ius, quo quis poteſt in proprium ſuum commodum tantùm, vti fructibus rei ſalua ſubſtantia. Inſtit. de vſu, & habit. §. 1. vnde vſuarius iure põt ſumere nõ ſolùm quantũ ſibi expedit, ſed etiã quantum expedit familiæ ſuæ. L. plenum, ad finem. ff. de vſu, & habit. Poſſeſſio verò, ius eſt inſiſtendi rei corporali, a qua poſſidenda non prohibemur. Hoſtien. in ſum. & Azo. in ſum. tit. de acquiren. & retin. poſſeſ. Adminiſtratio, ius eſt, quo quis poteſt apud Iudices agere, & conuenire alium de re aliqua, & de ea extra iudicium ſtatuere: ita vt ſit libera, & legitima poteſtas ſiue facultas agẽdi. Inno. in c. ex literis, de prob. Hæc igitur quinque, prout ſunt iuris, ſignificãt aliquid proprium, quod quis habet, & adminiſtrat nomine, & arbitratu ſuo ſine conſenſu, & uoluntate alterius. Sicut etiam Habitatio, prout eſt iuris, ius eſt, quo quis poteſt in domo aliqua habitare: & Actio eſt ius agendi. Hæreditas eſt ius ſuccedendi in bonis alterius. Aliquando tamen Vſus, & Poſſeſſio ſunt facti, non iuris: Et tunc hæc in ſeruum, filiumfamilias, & Monachum verè cadunt, eo quòd qui facti tantùm vſum, habitationem, vel poſſeſſionem habet, nihil proprium retinet, quia illud habet nutu, & voluntate, aut nomine alterius: nam hoc modo etiam commodatarius, depoſitarius, colonus habent rei poſſeſſionem.

Rurſus animaduertendum eſt, nomine Dominij, aut Proprietatis intelligi etiam Quaſi dominium, vel Quaſi proprietatem: eſt enim, vt docet Gloſſa in c. conqueſtus, de foro compet. & in l. ſequitur. §. Si vnica. ff. de vſucap. & l. 3. ff. de acquiren. poſſ. Dominium, vel Proprietas rerum corporalium, Quaſi dominium verò, vel Quaſi proprietas rerum incorporalium, cuiuſmodi eſt Beneficium Eccleſiaſticum, Iuriſdictio, Ius nominandi, deſignandi, offerẽdi clericum in Beneficio inſtituendum, eligendi, confirmandi, inſtituendi, viſitandi, & conferendi, & id genus alia. In quibus etiam Proprietas à Poſſeſſione diſtinguitur, vt in Iuriſdictione, cap. licet cauſam, De Probationibus: in iure eligendi, cap. Cum Eccleſia, De cauſa poſſeſſ. In iure conferendi, cap. Cum inſuper, De cauſa poſſeſſionis, in iure viſitandi, c. Cum ex officii, De Præſcriptionib. in iure præſentandi, c. Conſultationib. De iure Patronatus. Pari ratione, Poſſeſſionis nomine accipi etiam ſolet Quaſi poſſeſſio, ita vt poſſeſſio ſit ius inſiſtendi in re corporali. Quaſi poſſeſſio verò, ius inſiſtendi in re incorporali. Præterea, voce Dominij accipitur, tum dominium directum, tum vtile.

Religioſus igitur ratione Paupertatis voto ſolemni promiſſæ caret omni bonorum dominio, vel quaſi dominio; proprietate, vel quaſi proprietate; dominio item directo, & vtili; vſu, vel vſufructu: poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione: quæ quidem omnia ſunt iuris, nõ facti. Denique voto Paupertatis continetur abdicatio pecuniæ & cuiuslibet rei pecunia æſtimabilis. Nam in iure, vocabulo Pecuniæ non ſolùm venit numerata pecunia, ſed etiam res omnes, tum ſtabiles, vt agri, & domus, tum ſe mouentes, & mobiles, tum corpora, tum iura, vt obligationes, actiones.

2 Secundò quæritur, An Religioſo, quod attinet ad Paupertatem, repugnet vſus rerum pecunia æſtimabilium, qui ſolùm eſt facti? Reſpondeo, vt ex quæſtione Superiori conſtat, certi iuris eſſe, repugnare omnino vſum, qui eſt iuris: nam qui talem vſum habet, eo ipſo, proprium habet, cum habeat ius vtendi re, in ſuum commodum pro arbitratu ſuo. Silueſter. ex communi ſententia in verbo. Religion. ſexto, quæſtione ſeptima, hoc tanquam certo poſito. Præcipua quæſtio nobis eſt de Vſu, qui eſt facti. Et ſic poteſt dupliciter accipi. Primò, vt eſt Vſus quidam, quo Religioſus vtitur re abſque Superioris nutu, & conſenſu expreſſo, vel tacito. Deinde, vt eſt Vſus quidam, quo vtitur re pro Superioris permiſſu, & nutu expreſſo, vel tacito, & hic vſus cum voto Paupertatis non pugnat. Non quod qui vſum facti habet, proprium per ſe aliquid habeat, ſed quod iure communi is, qui in Religione approbata votum Paupertatis emittit, abdicet omnem vſum rei,

A perinde, ac ſi tacitè promittat non ſe rebus vſurum tenuente, aut neſciente Superiore, vt inſinuant Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Abbas, Antonius, Anchoranus, & cæteri in cap. cum ad Monaſterium, de ſtatu Monachorum, Archidiac. Turrecremata. Præpoſitus in cap. non dicatis 12. quæſtione prima. Angelus, Silueſter, Tabienſis, & reliqui Summiſtæ in verbo Religio. Hanc tamen ſententiam reiicit Maio. in quarto diſtinct. 38. quæſt. 9. quia ex ea concluditur Religioſum nunquam contra votum paupertatis peccare ſi rebus vtatur quomodolibet, hoc eſt, ſi res impendat in quoſuis vſus Abbatis permiſſu. Item, conſequens eſſet, vt Abbas, qui Superiorem non habet, nunquam votum paupertatis infringeret, quod tñ eſt abſurdum. ſciẽdum eſt prædictam ſententiam ſolùm docere, contra votum paupertatis facere Religioſum, ſi rebus vtatur abſque nutu, & conſenſu Abbatis, ſiue Superioris expreſſo, vel tacito, non tamen docere, ſic & non aliter votum paupertatis infringere.

Tertiò quæritur, vtrum Religioſus Paupertatis votum violet ab externo nummos accipiens, quibus libros emat, B quos apud ſe retineat in cella? loquimur autem de Religioſo, qui nulla Regula, Conſtitutioneùe prohibetur pecuniam per ſe, vel per alium accipere. Reſpondeo: Si inſcio Superiore id faciat, videndum eſſe, an his pecunijs, & libris vtatur abſque Superioris voluntate expreſſa, vel tacita, an ſecus. Si primum, contra Paupertatem delinquit, quoniam vſum ſibi vendicat, & retinet. Si ſecundum, non peccat.

Sed dubiæ adhuc quæſtionis eſt, an ſi libros ex pecunijs ſibi datis emerit Religioſus inſcio Superiore, eoſque tantummodo vſus gratia penes ſe retineat, ſed palam inter libros cæteros, quos Superioris conceſſu, & voluntate habet in cella expoſitos, cenſeatur vſum eorum habere citra vllum Superioris conſenſum expreſſum, vel tacitum? Reſpondeo, eum nequaquam eſſe condemnandum tanquam Paupertatis violatorem, quandiu eos tenet in cubiculo palam expoſitos omnibuſque obiectos: nam quicquid hoc modo Religioſus habet, Superiorum ſuorum voluntati, poteſtatique ſubiicitur: quod ſi eos omnino Superioribus celet, violatæ Paupertatis reus habetur. Idem pariter iuris eſt, ſi Religioſus ex communi Bibliotheca, aut commu- C ni loco aliquid inſcio Superiore ad ſuum vſum, & commodum ceperit: eſt enim perſpiciendum, an ea in re tacitus aliquis conſenſus Superioris ineſſe credatur: & tunc paupertatis votum ſeruatur, alioqui violatur. Quæres, num votum negligat, ſi inſcio Superiore ex loco publico rem aliquam ſibi ſumat vtendam ad tempus, vt deinde in eundem locum reſtituat? Nõ mihi videtur is paupertatem violaſſe, niſi id alioqui fuerit aliunde prohibitum: nõ enim eo, quòd accipit, vti vult, citra omnem prorſus ſui Superioris voluntatem, ſed ad certos tantùm dies, animo, & voluntate illud in eundem locum, vnde acceperat, referendi.

Quartò quæritur, An contra Paupertatem, voto promiſſam peccet Religioſus, ſi abſque conſenſu Superioris aliquid donet externis? Reſpondeo, videndum eſſe, quibuſnam rebus tacitus Superioris conſenſus ſubeſſe credatur, aut ſubeſſe iure poſſit: nam quorumdam Religioſorum conſuetudo Superioribus temporibus erat, vt aliqua externis donarent, paruula ſcilicet munuſcula, præſertim ad cibum, & potum; alia item, quæ ad pietatis, & D Religionis ſtudium pertinent, cuiuſmodi ſunt ſacræ Reliquiæ, & Imagines Sanctorum, ceręæ item Agni imagunculæ, necnon, & calculi Pontificia auctoritate, & beneficio ſacrati. Solebat præterea etiam generali quadam Superiorum voluntate concedi, vt ſimilia in externos conferrentur. Tacitus quoque Superiorum conſenſus adeſſe putabatur in quibuſdam Religioſorum famulis, cum Religioſus aliquò miſſus, ad negocia gerenda, vel ad literaria ſtudia, eleemoſynarum aliquid largiebatur ex his, quæ ad commodum eius ſuſtentationem ſpectabant. Pari ratione Superiores Collegiorum, aut Domorum Præfecti nonnulla parua interdum donabant ex bonis, quæ adminiſtrabant, ad remunerandum alicuius obſequium, retinendos in amicitia, & beneuolentia viros de ipſis Religioſorum Cœnobiis benemeritos, ad aliorum animos conciliandos, ad tuendum, augendum, conſeruandumùe commune Cœnobii, vel totius etiam Religionis bonum. Sic etiam apud quoſdam Religioſos erat in more poſitum, vt Religionum, Monaſteriorumùe Præ-

ſecti ex communibus bonis, quæ poſſident, in pauperum vſus certam pecuniæ quantitatem impenderent. Sed quantanam illa deberet eſſe quantitas, tunc temporis meritò dubitabatur, quia alij cẽſebant, in ſingulos méſes tuta conſciẽtia ab eis erogari duorum, triumùe aureorum ſummã: alij verò, ſingulo quoque anno decem, vel duodecim, aut quindecim aureorum quantitatem ſufficere. Aliorum verò iudicio, res arbitrio boni viri definiẽda, & æſtimanda pro magnitudine redituum, & pro multitudine, paucitateùe pauperum videbatur. Sed hæc omnia, & alia ſimilia iure optimo abrogantur in Conſtitutione Põtificia Sanctiſſimi D. N. Clementis VIII. quam ſupra cap 9 q. 5. ad verbum retuli: in qua aperte declaratur, quid poſſint Religioſi priuati, quid item Superiores donare, & continetur formula, quam ſeruare debeant in quibuſdam rebus donandis: ne Religioſorum paupertas aliquo modo euertatur.

Quintò quæritur, An Religioſus, qui ſciente, & conſentiente Superiore plura habet, quam quæ ſibi ſuppetant ad vitam ſuſtentandam, peccet contra Paupertatem? Reſpondet B. Antoninus, cui aſſentit Siluester in verbo Religio. 6. q. 7 dict. 4. non quidem contra votum paupertatis peccare, quia nimirum ijs rebus vtitur ſciente, & annuente Superiore. Nihilominus tamen, & Superiorem male facere, & pariter Religioſum male vti. Ex bonis enim communibus a, ad Religioſos, nec dari, nec accipi plus debet, quam neceſſarius cuiuſque vſus ac indigentia poſtulet. Religionũ Præfecti ſumma ope, ac ſtudio niti debent, vt proprietatis vitium, quod eſt, multorum malorum cauſa, & origo, funditus e Monaſterio tollant, & omnes proprietatis rerum occaſiones radicitus euellant. Et c. relatum. Ne Clerici, vel Monachi, reprehenduntur grauiter Religioſi, qui ſeculariter viuunt. At Maior in 4 d. 38. 3. 9. dicere videtur huiuſmodi Religioſum contra votum paupertatis facere. Nam putat, ille, in voto paupertatis contineri, vt Religioſus tantum habeat ea, quæ ſunt ipſi neceſſaria ad victũ, ad vſuſque quotidianos Superioris conſenſu, & nihil amplius. Certe Antoninus, Silueſter, & Maior conueniunt, huiuſmodi Religioſum grauiter peccare, cum habet ſuperflua, & Superiorem non leuiter delinquere, cum facultatem concedit Religioſo, vt plus habeat ad vſus quotidianos, quàm par ſit.

Est igitur eſt laudabilis vitæ Religioſæ conſuetudo, qua veſtes lineæ, pelliceæ, aut cuiuſuis generis in communi loco aſſeruantur, & inde in ſingulas hebdomadas, menſes, vel annos, in vſum cuiuſque diſtribuuntur. Quibus quidam præficiuntur, vt eas cuſtodiant, excutiant, purgent, reſarciant, ac renouent. Vbi nullus apud ſe habet veſtes præter eas, quæ ad quotidianum vſum neceſſariæ ſunt, nullus dona ad ſe miſſa accipit, vel ad ſuum vſum adhibet niſi conſcio Superiore, & conſentiente. nullus apud ſe pecuniam tenet, præter eum, cui bonorum communium adminiſtratio, & cura committitur, nullus item in annum ſua in cella ex veſtibus, libris, aut ſupellectile habet aliquid, eo amplius quam quod ad ſuum vſum fuerit à Superiore conceſſum: vbi denique communis eſt omnium victus, communis menſa, communis veſtitus in communi aliquo loco ſolitus aſſeruari.

Contrà verò, ea improbanda conſuetudo, vbi Religioſorum quiſque aliquid apud ſe habet, vnde viuat, quod in cõmunem locum non affert: vbi ſinguli plus habent, quam quod eſt ſibi neceſſarium ad vitam tuendam. Iure quoque improbantur ſpecula, vnguenta, ſtramenta, & his ſimilia pleraque, ornamenta profana, quæ maxime Religioſam dedecent ſimplicitatem. Pari ratione vituperanda veniunt pretioſa ornamenta librorum, veſtium, ſupellectilium, & aliarum rerum, quibus vtuntur Religioſi, quippe quæ magis ad mundanos homines, quam ad pauperes Religioſos ſpectãt, vt conſtat. Ex quibus omnibus meritò colligitur Religioſos nihil donare, legare, vendere poſſe, tametſi ad ipſorũ fuerit vſum tributum, & multo minus aliquid ludo, a quo prohibentur Religioſi, perdere, vel in alios vſus inanes, ac futiles, & maxime turpes, & inhoneſtos, inſumere. Quo fit, vt ij, qui talia a Religioſis accipiunt, ea reſtituere Monaſterio debeant.

Sexto quæritur, An Religioſus, qui ex communi, aut ex eo, quod alteri ad vſus eius tributum ſit, furtim aliquid ſibi capit, crimen proprietatis incurrat? Reſpondeo, incurrere: nam etſi nolit dominium, & ſuperiorem rei ſibi aſſumere, aſſumit tamen ſibi vſum abſque nutu expreſſo, vel tacito Superioris. Quòd ſi res eſt parua, & leuis, veniale, ſi grauis, & magna, lethale peccatum admittit. Rogabis, quanta rei quantitas ſufficiat ad lethalis peccati materiam? Reſpondeo tantum ſufficere, quanta alioqui ſatis eſt ad conſtituendam materiam furti, quod peccatũ lethale ſit: quod enim in ſeculari, graue, & lethale furtum eſſet, in Religioſo ſurante, lethale ſacrilegium erit. In furto vero quid ſit paruũ leue, & modicum, quid magnum, graue, & multum, dicam in ſeptimo diuinæ legis præcepto, cum de furto tractabo.

Septimò quæritur, An ſi Religioſus abſque Superioris conſenſu, ab alio eiuſdem Monaſterij Religioſo aliquid accipiat, quod eſt, ipſius, qui dat vſui conceſſum, in vitiũ Proprietatis incidat? Reſpondent aliqui incidere, niſi acceperit animo, & voluntate vtendi, ſine Superioris conſenſu: nam vſum, quem alius habuerat, ſibi ſumit, quare quando eiuſmodi vſum Superioris voluntas ſubnexit expreſſe, vel tacite, in Proprietatis vitio non eſt. Profecto, Religioſus vſufructuarius eſſe non poteſt: id etenim impedit votũ paupertatis, quod fecit: vſufructuarius differt ab vſuario, quod vſuarius ſolum vtitur re, cuius habet vſum, poteſt ad ſuum commodum: vſufructuarius verò ex re, cuius vſum fructum habet, fructus iure capit, ita vt eos alteri donare, & vendere queat. Religioſo res a Superiore conceditur, vt ea ipſe vti poſſit, non vt ipſe in alium huiuſmodi vſum transferat ſuo nutu, abſque expreſſo, vel tacito Superioris conſenſu.

Si iterum roges, an faciat contrà votum paupertatis Religioſus, qui inſcio, vel renuente Superiore aliquid ſumit ex ijs, quæ ſunt in commune, Monaſterio collata, & illud edendo, vel bibendo conſumit. Maior in quarto diſtin. 38. quæſt. 9. videtur ſentire eum contra votum paupertatis facere, quia vtitur re, vt propria, videlicet conſumit, quod ad cibum, vel potum communem pertinet, abſque Superioris conſenſu expreſſo, vel tacito. Certe Religioſi hac in re cauti eſſe, & ſibi timere debent, ne plus æquo ſibi ſumant.

Si quæras itidem, An votum paupertatis violet Religioſus, qui contra Regulam vtitur re, etiamſi id faciat Superioris aſſenſu. Maior in quarto diſt. 38. q. 9. docet, eum votum infringere, quia putat ille in voto paupertatis contineri, vt nullus Religioſus communibus rebus vtatur contra Regulam: & ideo ſentit Superiorem nulli ſubdito Religioſo poſſe facultatem concedere vtendi rebus cõtra Regulam, quia quamuis poſſit, Regulæ rigorem ex parte remittere, nequit tamen Religioſum a voti vinculo ſoluere, aut ei contra votum faciendi poteſtatem concedere. Appellatione rei accipit Maior pecuniam, aut rem pecunia æſtimabilem. Aliàs rigida, & ſeuera videtur Maioris ſententia, quia non quidquid Regula præſcribit, ad vota pertinet. Quidquid ſit, oportet Religioſos caute viuere, & rebus vti, non vt homines omni voto ſolutos, ſed vt Religioſos voto paupertatis adſtrictos, & in dubiis ſapientes conſulant Religioſos, Regulam, Inſtitutum, & Religionem profeſſos.

Si roges, An Abbas iure queat Monacho facultaté concedere, qua vtatur pretioſa veſte. Reſpondeo, cum Nauar. Comment. 4 de regular. nu 27. non poſſe; quia eſt contrà id, quod habetur in Clem. 1. de ſtatu Monach. vbi Monachis interdicitur omnis cultus, & ornatus pretioſus, ſeu ſumptuoſus in veſtitu, equitatu, abſque iuſta, & deſtita cauſa, vt ibi Gloſſa annotauit.

Octauò quæritur, An grauiùs peccet Religioſus Religionem profeſſus, paupertatem non ſeruans, quam ſi ſimplici tantùm Paupertatis voto teneretur? Reſpondeo, ſimplex votum, quo quis tria Religionis vota facit, in aliqua Religione approbata, & ſolemne, coram Deo per ſe nõ differre, vt Superius admonui: Eccleſiæ tamen conſtitutione, & iure communi Canonico, plura voto Paupertatis ſolẽni, quam ſimplici continentur. Etenim qui ſolo ſimplicis voti vinculo adſtringitur, quamuis rerum ſuarum vſu ſe abdicauerit, dominium tamen, & proprietatem apud ſe aliquando retinet. Religioſus vero profeſſus non item. Hic cuiuis nihil ſibi acquirit, ſed Monaſterio, ac Religioni, ille verò prior ubi poteſt acquirere aliquod dominium, & proprietatem, licet non vſum, eſt enim capax hæreditatis, & cuiuslibet alterius rei, ad quam antea ius habebat. Poſtremò Religioſus Profeſſus nequit teſtamentum condere, ita vt inane ſit & irritum ſi fecerit. quod tamé factum ab eo, qui ſimplici Paupertatis voto alligatur, ratum, & firmum fortaſſis habetur, vt poſtea dicam licet peccet ſuis rebus vtens abſque legitima auctoritate.

Nonò

Nonò quæritur, An Religioſus, qui ſolùm profeſſus eſt, tacitè Religionem, in ſacrilegium incurrat, ſi Caſtitatem non ſeruet? Ratio dubitandi eſt, quia Caſtitatem expreſſim non vouit. Reſpondeo, nihilominus eum ſacrilegii crimine teneri: nam ſufficit ſi aliquid vltro faciat, quod nouit eum voto Caſtitatis eſſe coniunctum: vt caſtitatem ipſam vouiſſe ſimpliciter iudicetur. Sed qui tacitè Religionē profitetur, aliquid ſponte facit, cui ſcit votum Caſtitatis annexū. Quæres, an Religioſus Caſtitatem violans, ſuum peccatum ex toto confiteatur, ſi tantum apud Sacerdotem exprimat voto ſe quidem Caſtitatis adſtrictum eſſe, taceat tamen ſe eſſe Religioſum? Quidam opinantur ſatis eſſe primum pateſacere, quia Caſtitatis votum ſimplex, & ſolemne per ſe non differunt. Contra ſentiunt alii, id minimè ſufficere, ſed ſecundum quoque illud pateſieri oportere, eo quòd ſolemne Caſtitatis votum à ſimplici plurimum differat. Quæres deinde, an ſi Religioſus ſit in ſacris ordinibus conſtitutus, inter confitendum debeat declarare, & ſe eſſe Religioni dicatum, & initiatū ſacris ordinibus, an vero ſatis ſit alterutrum illorum exprimere, hoc eſt, ſi vel ſacrorū ordinum dignitatem, vel Religioſorum ſtatū aperiat: Quidam exiſtimant vtrumque aperiri oportere, alii verò ſufficere, ſi ſe Religioſum eſſe fateatur. Alii contra opinantur, eum ſatisfacere alterutrum illorum confitendo, nimirum, ſe ad ſacros ordines euectū, aut Religioſum eſſe. Sic enim ſolemne votum Caſtitatis plenè explicari, & pateſieri contendunt.

De modis quibus Religioſus violat obedientiæ votum. Cap. XII.

PRimò quæritur, quo differat peccatum, quo Religioſus per contemptionem peccat ab eo, qui violat obedientiæ votum? Reſpondeo, latiùs patere peccatum ex contemptu, quàm peccatum inobedientiæ. Nam contemptio conſiſtit, cùm in his, quæ præcepta ſunt, tum in aliis, de quibus nullum præceptum habemus. peccat enim quis, tum Cōſilia, tum Præcepta contemnens: At inobedientiæ peccatum in his, duntaxat verſatur, quæ nobis ſunt imperata. Contemptus igitur eſt cùm quis Præceptum, vel Conſiliū monitum, vel regulam prætermittit tanquam rem inutilē, futilem, & vanam, vel cum is, qui iubet, vel conſilium dat, monet, vel dirigit ad agendum tanquam vanus, vel inſipiens deſpicitur. Inobedientiæ, vero peccatum eſt, cum imperata violamus, vel omittimus eo animo, & voluntate, ne imperanti pareamus. Vtar exemplo. Titius ieiunium ab Eccleſia indictum prætermittit, & violat, tanquam inutile, & vanum, contemptor eſt, at cum omittit, & negligit, quia recuſat Eccleſiæ iubenti obedire, tunc inobediens eſt. ſi verò nimia cibi auiditate eiuſmodi præceptum perfringat, tunc intemperans eſt, non inobediens, vel contemnens. Hinc eſt, vt Religioſus minimè ex contemptu peccet, quoties contra Regulam, Conſtitutionem, Superiorisuè præceptum delinquit: nec quoties Regulæ, aut Superioris mandatum violat, inobedientiæ peccatum admittit.

Secundò quæritur, quandonam Religioſus in peccatum inobedientiæ labatur? Reſpondeo, quandocunque Superior Conſtitutio, vel Regula fieri aliquid iubet in virtute ſanctæ obedientiæ, aut aliis verbis idem penitus valentibus nec illud præſtat, ac ſeruat.

Tertiò quæritur, An Superior poſſit aliquid præcipere virtute ſanctæ obedientiæ in iis rebus, quæ ſunt cōtra aliorum Superiorum præcepta? Reſpondeo, certi iuris eſſe, nihil poſſe Superiorem iubere in iis, quæ ſunt contra ius naturale, vel diuinum, vel Canonicum, vel Eccleſiaſticū, vel contra mādata eius, qui ſuperiorem poteſtatem habet, eique ſubiicitur. Obiicies, vnde ergo tantùm meriti, & laudis ſimplex veterum Monachorū obedientia promeruit, quos paruiſſe conſtat in multis, quæ contra ius naturale, vel diuinum facere iubebantur? qualia multa apud Caſſianū lib. 4. de inſtitut. Monacho c. 24. 25. 26. & 27 legere licet. Quidam totum hoc conferunt in magnam illorum hominum ſimplicitatem, vt qui omnia ſibi ab Abbate imperata putarent tuta conſcientia ſe poſſe facere, & exequi ſimpliciter abſque vlla diſcuſſione. At verò mihi videtur, eiuſmodi Monachos magnæ quidem fuiſſe ſimplicitatis, ſed in iis tamē, in quibus eos Præpoſitis ſuis obediſſe legimus, obedientiæ ductū ſecutos exiſtimo: vel quia non omnia clare, & aper-

A tè cum iure naturali, vel diuino pugnabant; & proinde eos bona fide obtemperaſſe puto, quia ignorabant eſſe iuri naturali, vel diuino contraria. Quo certe modo nos poſſumus etiam nunc abſque peccato aliquid ignorare quod iuri naturali, vel diuino aduerſetur: vel quia licet manifeſte mala, vt legi diuinæ contraria, & aduerſa eſſe viderentur ea tamē ſibi imperari putabant, vt facere conarentur, & Superiorē curaturum, ne imperata perficerent: Aut denique quia ſibi in animum induxerant, ea præcipi non quidem ſimpliciter, & abſolute, vt facerent, ſed vt obediētiæ documentū, & exemplum præberent. Deinde obiicies, ius non eſſe Superiori, aliquid iubere, cum habet in animo id impedire, aut nolle, vt fiat. Reſpōdeo, apud Theologos Scholaſticos quæſtionem agitari, quam tractauit Dur. 1. diſt. 47 q. 3. Verum Deus aliqua præcipiat, quæ fieri nolit? Quam ſoluunt affirmando non ſolùm facere id poſſe, ſed etiam interdum feciſſe, vt ſuppoſita monſtrabunt exempla. Nam imperauit Abrahæ, vt vnicum filium ſuum immolaret, quem tamen poſtea immolari prohibuit. Chriſtus etiam Dominus præcepit quibuſdam, ne miraculum à ſe editum proderent, &

B quo magis præcipiebat, ne cui dicerent, eo magis prædicabant illi miraculum: in quo illos non eſt credendum peccaſſe, mirabantur enim turbæ, quæ dicebant: Bene omnia fecit: & ſurdos fecit audire, & mutos loqui. Item, Deus omnibus imperat, vt bene agant, ac ſuæ ſaluti proſpiciant, vt ſic tandem ſalui fiant, nec tamen omnes facit ſaluos. In his igitur Deus aliqua præcipit, non quo à nobis fieri velit, ſed vt in obediendo, & bene agendo virtutis officium impleamus, & aliis bonæ vitæ ſimus exemplo. Quare in prōpta Abrahæ obedientia eximia eius viri fides, & ſpes enituit. Præcipiebat Chriſtus illis hominibus, ne cui dicerent vt doceret cauendum ſummopere laudis, & gloriæ inanis ſtudium, & periculum: contra verò illi faciebant, vti gratum animum ſuum de accepto beneficio declararent. Sic etiam dicimus, Superiores poſſe grauia interdum, difficilia & ardua imperare, & quæ videantur etiam inutilia, ac penè ridicula, non quo ea fieri velint, ſed vt nos in obediendo exerceant, & promptæ obedientiæ noſtræ, quod obimus, & præſtamus officium, ſit cæteris exemplo, atque documēto.

Quartò quæritur, An Superior ius, & poteſtatē habeat

C aliquid præcipiendi, quod in ſolo actu mentis, & voluntatis interiore conſiſtit. Hanc quæſtionem ſupra diluimus libro quinto, cum de legibus tractaremus, vbi docuimus, non eſſe penes homines auctoritatem legem condendi, qua actus voluntatis interior imperetur: & proinde Superior nullum habet ius præcipiendi actus ſimpliciter interiores lege lata.

Quintò quæritur, quibuſnam in vniuerſum iure Canonico communi Religioſi prohibeantur ſiue Mendicantes, ſiue non Mendicantes? Reſpondeo, in Clement. Religioſi, De Priuilegiis decem circiter, aut nouem contineri, quibus Religioſi prohibentur.

Primùm: Ne Religioſi, clericis, aut laicis ſacramentum Extremæ vnctionis vel Euchariſtiæ miniſtrare, matrimoniaúe ſolemnizare, hoc eſt, ſolemni ritu, & cæremonia ſacrare præſumant, non habita ſuper his parochiali presbyteri licentia ſpeciali, alioqui excommunicationis incurrant ſententiam ipſo facto, per Sedem Apoſtolicam duntaxat abſoluendi, hoc eſt, à qua non niſi à Romano Pontifice ſolùm abſolui queant. Sic ibi.

D Secundò: Ne excommunicatos à Canone, præterquā in caſibus à iure expreſſis, vel per Priuilegia Romani Pontificis conceſſa, vel à ſententiis per ſtatuta Prouincialia, aut Synodalia promulgatis à pœna, & culpa abſoluere quemquam præſumant: alioquin excommunicationem prædictam Romano Pontifici reſeruatam incidant.

Tertiò ibidem ſic ſtatuitur: In virtute ſanctæ obediētiæ, & ſub interminatione maledictionis æternæ diſtrictius inhibemus, Ne in ſermonibus ſuis Eccleſiarum Prælatis detrahant. quod vt Gloſſa interpretatur, locum habet cum nominatim detrahunt, aut verbis proprium Prælati nomen exprimentibus, alioqui eum generatim Prælatorum vitia, & peccata publica modeſtè carpere licet.

Quartò. Etiam in virtute ſanctæ obedientiæ inhibemus ne retrahant laicos ab Eccleſiarum ſuarum frequentia, vel acceſſu.

Quintò: In virtute quoque ſanctæ obedientiæ inhibemus, ne Indulgentias pronuncient indiſcretas; hoc eſt, vt ait Gloſſa, non conceſſas, nimirum ſubreptitias, ſuppoſititiasúe, falſas, & inanes.

Sextò: Neue, cum confeſſionibus teſtamentorum interfuerint, à reſtitutionibus debitis, aut legatis matribus Eccleſijs faciendis retrahant teſtatores.

Septimò: Ne legata, vel debita, aut malè ablata incerta ſibi, aut aliis, ſingularibus ſui Ordinis Fratribus, vel Conuentibus in aliorum præiudicium fieri, ſeu erogari procurent.

Octauò: Ne etiam in caſibus Romano Pontifici, aut locorum Ordinariis reſeruatis quempiam abſoluant.

Nonò: Ne perſonas Eccleſiaſticas, præſertim coram Iudicibus delegatis à nobis, ſuam contra eos iuſtitiam proſequentes, vexare indebitè, aut ad loca plura, & præſertim multum remota conuenire præſumant. Hactenus Clementina.

Annotandum eſt, ad contrahendam huius Clementinæ excommunicationem, ſufficere, ſi quis ſit Religioſus, quamuis non ſit ab Epiſcopis exemptus (falſum enim eſt, quod quidã ſenſerunt ſolùm comprehendi Religioſos exẽptos) ſi ſit religioſus neque Religione profeſſus, ſed tantũ ſit nouitius, immo etiã ſi fuerit ſanctimonialis dũmodo tamen ſit religioſus in aliqua religione approbata, vt rectè annotarunt Cardinalis, Paulus, Ancharanus, Imola, Bonifacius in ea Clementina Angel. Excommunicatio. 5. caſu. 32. Silueſt. Excommunicatio. 7. caſu. 14 & Nauar. in Man. c. 27. nu. 101. Item, nomine parochialis presbyteri, a quo prædicta eſt facultas petenda, intelligi eum, qui eſt Eccleſiæ curam animarum habenti præfectus, licet nondum ad Sacerdotium aſcenderit, vt ibidem docet Cardinalis, Paulus, Petrus Ancharanus, Bonifacius cum Gloſſa: quamuis Stephanus, & Imola aſſeruerint debere eſſe presbyterum: quoniam in Clementina dicitur: [ſine licentia expreſſa presbyteri parochialis.] Satis item eſt, ſi in facultate, quæ à parocho petitur, exprimatur nomen Religioſi Sacramẽtum miniſtraturi aut Parochiani ſuſcepturi, vt Gloſſa notauit communi cõſenſu recepta. Ac ſufficit, vt Caie in ſum. verbo. excomm. c. 94. & Nauar. loco citato teſtantur, ſi per ignorantiam, aut ratihabitionem Religioſus ea, quæ diximus, ſacramenta conferat: ſiquidem in Clementina dicitur. [Ne præſumant miniſtrare.] Præterea, vt excommunicatio contrahatur, non ſatis eſt, ſi Religioſus ea ſacramenta miniſtret alteri Religioſo exempto, vt notarunt Cardinalis, & Caietanus, ac Nauarrus, quamuis Silueſter immeritò oppoſitum dixerit. Nam in Clementina dicitur: [Ne miniſtrent clericis, vel laicis.] nimirum parocho ſubiectis. Poteſt demum facultatẽ concedere non ſolum Parochus, ſed etiam eius Vicarius, aut Epiſcopus, aut Vicarius Generalis, vt docuit Gloſſa ab omnibus recepta.

Sed ambiguæ quæſtionis eſt, an ſolùm in hac Clementina Religioſi prohibeantur Euchariſtiam miniſtrare, quãdo datur, vt Viaticum moribundis, an verò etiam quãdo confertur ſanis, & bene valentibus. Quidam enim docent ſolùm primum eſſe prohibitum; & propterea ſi alio tempore Religioſi Euchariſtiam conferant, nullam contrahere excommunicationem. Magis tamen eſt recepta ſententia aſſerentium generaliter id eſſe interdictum Religioſis, tametſi hoc facerent ob abſentiam Parochi: eò quòd in Clementina generatim dicitur [Ne præſumant miniſtrare Euchariſtiam.] Deinde, excommunicatio non contrahitur, ſi Religioſus prædicta ſacramenta conferat, vel peccatorum abſolutionem impertiat Parochiano presbytero dicenti ſe ad id facultatem habere, nec ſi ſacramentum Baptiſmi, vel Pœnitentiæ miniſtret, nec ſi abſoluat ab excommunicatione lata ab homine, vt Gloſſa obſeruauit.

Decimò: In Clementina 1. De Reſcriptis ſtatuitur ſic: Abbates, aut alij Religioſi quibuslibet adminiſtrationibus præſidentes, occaſione Prioratuum, ſeu aliorum locorum ſubditorum eiſdem, nullum auctoritate litterarum Apoſtolicæ ſedis vel legatorum ipſius, quomodolibet valeant conuenire, niſi eis, & coram quibus Prioratuum, & locorum ipſorum Prioribus aut aliis Gubernatoribus id liceret.]

Vndecimò: In Clementina 1. De electione habetur: [Prohibemus, ne Religioſus aliquis in Abbatem, vel Prælatum alterius Religionis, vel habitus de cætero eligatur. Quòd ſi ſecus actum extiterit, ſit eo ipſo irritum, & inane. Nec tamen intendimus prohibere, quin Religioſus in Epiſcopum ſecularem, vel cuiuslibet Eccleſiæ poſſit eligi.]

Duodecimò: In Clementina prima. De rebus Eccleſiæ non alienandis habetur: Perpetuò prohibemus edicto, nè quis Religioſus Monaſterio, Prioratui, Eccleſiæ, ſeu Adminiſtrationi eius præſidens, iura, redditus, aut poſſeſſiones eiuſdem, alicui ad vitam eius, ſeu ad aliud certum tempus, pecunia etiam inde recepta, quouis modo concedat, niſi neceſſitas, aut vtilitas Monaſterij, Prioratus, Eccleſiæ, vel Adminiſtrationis huiuſmodi, hoc expoſcat, Conuentus ſui, aut ſi Conuentum non habeat, Prælati proprij aſſenſu, ad hoc nihilominus accedente. Si quis contra hoc fecerit, pœnam ſuſpenſionis ab officio, eo ipſo, incurrat: nec ex conceſſione ipſius recipienti ius aliquod acquiratur, ſed præmiſſa ad locationes, vel venditiones redditnum, aut fructuum ad tempus modicum faciendas, declaramus non latenus extendi.

Decimotertiò: Clementina prima. De Decimis, ſtatutum eſt: Religioſi quicumque, qui noualia, aut alias decimas Eccleſiis debitas ad eos ex aliqua cauſa legitima, non ſpectantes appropriare ſibi præſumpſerint, aut exquiſitis fraudibus, ſiue coloribus vſurpare, ſeu qui de animalibus familiarium, & paſtorum ſuorum etiam animalia ipſa eorum gregibus immiſcentium: ſeu qui de animalibus, quę in fraudem Eccleſiarum in pluribus locis emūt, emptaque
B tradunt venditoribus, vel aliis ab ipſis tenenda: ſeu qui de terris, quas tradunt aliis excolendas, decimas ſolui Eccleſiis non permiſerint, aut prohibuerint, niſi poſt requiſitionem per eos, quorum intereſt, ſuper hoc eis factam, à præmiſſis deſtiterint, intra menſem: aut ſi de his, quæ cõtra præmiſſa vſurpare, vel retinere præſumpſerint, intra duos menſes, damnificatis Eccleſiis emendam nõ fecerint competentem, ſint ab officiis, adminiſtrationibus, & beneficiis ſuis ſuſpenſi, donec ſatisfecerint. Quod ſi Religioſi huiuſmodi adminiſtrationes, vel beneficia non habeant, eo caſu quo alij ſupradictis, ſuſpenſionis, ſententiam, ipſi ſententiam excommunicationis incurrant: nec poſſint abſolui ante ſatisfactionem condignam. Cæterùm præmiſſa extendi volumus ad animalia, quæ per Religioſorum donatos ſeu oblatos tenentur; dum tamen illi Religioſis eiſdem cum effectu donauerint, aut obtulerint ſe, & ſua.

Decimoquartò: In Clementina prima. De Religioſis domibus, diſtrictius interdicitur Religioſis, ne mulierũ, quæ Beghinæ vocabantur, ſtatum quomodocumque ad-
C mittant, nec ullo modo illis in eo ſtatu ſectando, vel aſſumendo, conſilium, auxilium, vel fauorem præbeant, alioqui pœnam excommunicationis eo ipſo incurrant: & ſubiungit Pontifex: Nec tamen per prædicta prohibere intendimus, quin ſi fuerint fideles aliquæ mulieres, quæ promiſſa continentia, vel etiam non promiſſa, honeſtè in ſuis conuerſantes hoſpitiis, pœnitentiam agere voluerint, & virtutum Domino in humilitatis ſpiritu deſeruire, hoc eiſdem liceat, prout Dominus ipſis inſpirabit. Sic ibi.

Decimoquinto: Clementina prima. De celebrat. Miſſ. præcipitur, vt in Cathedralibus, Regularibus, & Collegiatis Eccleſiis, horis debitis deuotè pſallatur, & debitè celebretur officium Diuinum diurnum, & nocturnum.

Decimoſextò: In cap. vt periculoſa, Ne Clerici, vel Monachi in ſexto, dicitur: Diſtrictius inhibemus, ne de cætero aliquis quamcumque Religionem tacitè, vel expreſſe profeſſus in ſcholis, vel alibi, temerè habitum Religionis ſuæ dimittat: nec accedat ad quæuis ſtudia literarum, niſi à ſuo Prælato cum Conſilio ſui Conuentus, vel maioris partis eiuſdem, ſibi eundi ad ſtudia licentia primitus ſit
D conceſſa. Si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis incurrat ſententiam ipſo facto.] Abſolutio ab hac excommunicatione nulli reſeruatur. Deque ea tractant præter Archidiaconum, Ioannẽ Andreã, Dominicum, Ancharanum, & Francum in ſexto, Angel. excommunicatio. 7. caſu. 27. Silueſt. Excommunicatio. 9. caſu. 24. Caie. In ſum. excommunicatio cap. 61. Nauarr. in Manua cap. 27. num. 133. & num. 131. Annotandum eſt, duplicem excommunicationem in hoc capite irrogari: vnam Religioſis, qui temerè ſuæ Religionis habitum dimittunt; alteram his etiam Religioſis, qui ad ſtudia literarum extra Monaſterium ſe conferunt ſine ſui Superioris conſenſu, & conſilio maioris partis Monaſterij et Conuentus. Prima excommunicatio non contrahitur, ſi Religioſus habitum honeſtè deponat iuſta aliqua de cauſa: tunc enim non eſt temeraria habitus dimiſſio. Sic Gloſſa ab omnibus recepta. Nec etiam quicumque temerè dimittit, ea afficitur excommunicatione: omnis enim dimiſſio habitus abſque rationabili cauſa temere fit, eo quod ſuum habitum Religioſus in omni loco, ac tempore

deferre

deferre debet. cap. Vidua. 20. quæſt. 1. & cap. Sanctimoniales. diſt. 23. Nec tamen quoties temerè habitus dimittitur, grauiter peccatur; vt ſi quis deponat ad canendum tantummodo, ſaltandum, vel lapidem iaciendum: non enim tunc excommunicatio contrahitur: immo nec quoties ita temerè dimittitur, vt etiam grauiter aliunde peccetur, veluti cum Religioſus in priuato aliquo loco ſe exuit habitu in eum tantùm finem, vt ibi clam aliquid furetur, ſtatim iterum ipſum habitum ſumpturus. Nauarrus in Manuali, cap. 27. nu. 131. Syluest. excommunicatio. 9. caſu 24.

Is igitur in excommunicationem incurrit, qui ſuum habitum dimiſerit, vt alio habitu vtatur ad ſcelus aliquod cōmittendum, vel ad certum tempus, vel ob certam cauſam, ita vt boni viri arbitrio habitum temerè dimiſiſſe iudicetur. Ex quo fit, vt in eam non incidat excommunicationem, qui habitu quidem ſe exuit, ſed tamen nullum alium ſumit: neque ſi ſumat ad tam breue tempus, ut cenſeri queat, non dimiſiſſe, ſiue cum in Monaſterio, ſiue extra, deponat, vt teſtatur Cardinalis. Afficitur tamen excommunicatione, qui non quidem dimittit, ſed ita tamen geſtat, vt non appareat. Sic Gloſſa in Clemen. 1. de vita, & honeſt. Clericorum. Et propterea Abbas, qui oppoſitum inſinuauit in cap. Deus qui. de vita, & honeſt. Clericorum. videtur eſſe de eo locutus, qui occultè defert, ſed ita vt facilè ipſe habitus internoſci, ac diſcerni poſſit, vt optimè Caietanus explicuit.

Quæres, an excommunicationem contrahat, qui ſuæ Religionis habitum deponit, confeſtim alterius Religionis veſte, & habitu ſumpto, temerè contra Canones, & iura? Lapus, Ioan. Andreas, Dominicus, Angelus, & Abbas ſentiunt eum non contrahere. Sed verius eſſe Sylueſter, Caietanus, & Nauarrus oppoſitum arbitrantur: nam verè, & propriè ſuæ Religionis habitum dimittit, & exuit. Mihi certè probabilis admodum videtur prima ſententia: quoniam etſi eiuſmodi Religioſus dimittit ſuæ religionis habitum, non tamen dimittit, vt liberè euagetur. Et hæc cauſa, & ratio eſt conſtitutionis; nec ſufficit, ſi dicas, eū tranſire ad laxiorem religionem, vbi licentius viuat: quoniam ſatis eſt, ſi ſe ad religionem transferat, in qua tribus erit religionis votis obſtrictus. Secunda magis placet.

De altera excommunicatione notandum eſt, olim Alexandrum III. in cap. Non magnopere, Ne Clerici, vel Monachi, ita ſanxiſſe: Statuimus, vt nulli omnino poſt votum Religionis, & poſt factam in aliquo loco Religioſo profeſſionem, ad Phyſicam, hoc eſt, ad Medicinam, legesue mundanas audiendas permittantur exire. Si verò exierint, & ad clauſtrum ſuum intra duorum menſium ſpatium non redierint, ſicut excommunicati, ab omnibus euitentur. Et in nulla cauſa ſi patrocinium præſtare voluerint, audiantur: Et reuerſi, in Choro, Capitulo, menſa, & cæteris vltimi exiſtant: & ſine beneficio Romani Pontificis non promoueantur. Et Honorius III. in cap. Super ſpecula, Ne Clerici, vel Monachi. declarauit, eiuſmodi excommunicationem irrogatam Religioſis audientibus Phyſicam, id eſt, Medicinam, vel leges ipſo facto contrahi; ita vt ſit pœna ipſo iure lata, non ferenda à Iudice. At verò in prædicto cap. Vt periculoſa, excommunicatio generaliter fertur in Religioſos, qui extra Monaſterium ad quælibet ſtudia literaria ſe transferunt ſine ſui Superioris conſenſu, & conſilio maioris partis Religioſi Conuentus. De hac excommunicatione tractant Angelus, Sylueſter, Caietanus, & Nauarrus locis ſupra citatis & præterea Syluest. excommunicatio. 9. caſu. 6. Hinc efficitur, vt ſolemniori indigeat Religioſus facultate habita à Superiori ad ſtudia literarum, quam ad alia negocia: ad hæc enim ſufficit ſolus Superioris aſſenſus; ad illa verò requiritur etiā Monaſtici Conuentus conſilium. Si tamen locum adeat, vbi ſit ſuæ Religionis Collegium, in quo literæ doceantur, non indiget, niſi ſui Superioris conſenſu, etiamſi eo petat ſtudij literarij gratia: hæc enim eſt potius mutatio Cœnobij, ſiue Collegij, quàm ad ſtudium literarum profectio, vt rectè Caietanus annotauit. Hanc item excommunicationem non incurrit, qui proficiſcitur ex ſolo Superioris nutu, & conſenſu, cuius eſt Religioſos aliò extra Monaſterium mittere ad habitandum; quam facultatem ſolent habere Præfecti Ordinum Mendicantium. In eam etiam non incidit Abbas, aut Prior, etiamſi ad literarum ſtudia ſe conferat abſque ſui Superioris aſſenſu, & conſilio Conuentus. Sic Ioan. Andr. Anchar. Dominicus, Angelus locis citatis: quamuis oppoſitum tradiderit Sylueſter loco prædicto.

A Decimoſeptimò: Clementina, Cupientes, De pœnis. excommunicatione afficit eos, qui ſuis concionibus, vel alio modo aliquid dicere præſumunt, vt audientes auertant à ſoluendis Decimis ſuis Eccleſijs debitis. Vbi nullus Religioſorum excluditur, vt Gloſſa annotauit. Excommunicatione quoque afficit eos omnes Religioſos, qui ſcienter nullum conſcientiæ ſcrupulum inijciunt ijs, quorum ſacras confeſſiones excipiunt circa Decimas Eccleſijs debitas ſoluendas: & deinde eiuſmodi negligentiam minime expiata, cum commodè poſſint, ad populum conciones habere præſumunt. Item excommunicatione feriuntur ibidem omnes Religioſi Mendicantes, qui accipiunt nouas domos, vel noua loca ad habitandum, aut commutant, vel alienāt acquiſita ante Concilium Lugdunenſe aliquo titulo. Item c. Cum ex eo, De exceſſ. Prælatorum in 6. Bonifacius VIII. conſtituerat in hunc modum: Nos perpetuò prohibemus edicto, ne Prædicatores, Minores, & alij Religioſi Mendicantes in aliqua Ciuitate, Caſtro, Villa, ſeu loco quocumque ad habitandum domos, vel loca quæcumque noua recipere, ſeu hactenus recepta mutare, vel ea venditionis, vel B mutationis, donationis, aut cuiuſuis alienationis titulo in alios transferre præſumant abſque Sedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali, plenam, & expreſſam faciente de huiuſmodi prohibitione mentionem: ſi ſecus egerint, irritum decernentes. Ibi tamen non prohibetur quis ſtudio Eremiticæ, vel ſolitariæ vitæ noua loca, habitacula, aut cellas acquirere, aut mutare ſuorum Superiorum conceſſu. de excommunicationibus in hac Clementina latis in religioſos agunt Syluest. Excommunicatio 9. caſu 44. 45. 46. Angel. Excommunicatio. 7. caſu. 44. Caiet. in Summa, cap. 66. Nauar. in Man. cap. 27. nu. 144.

Decimooctauò: In Clemen. Ex frequentibus, De ſent. excommun. excommunicatione afficiuntur Religioſi, qui non ſeruant interdictum, vel ceſſationem à diuinis, quam ſeruare ſciunt Eccleſias Cathedrales, ſiue matrices. Si roges: Quid dicendum, ſi in oppido non eſt Eccleſia Cathedralis, aut matrix; quia nempe ſunt multæ parochiales diuiſæ? Reſpondeo, tunc opus eſſe, vt interdictum, vel ceſſationem à diuinis omnes illæ parochiales obſeruent. Hæc etiam Clementina locum habet in omnibus interdictis, & C ceſſationibus generalibus conſtitutis à iure, vel ab homine qualibet auctoritate legitima ad id veniat: ſolùm tamen habet locum in generali interdicto, non ſpeciali. In Concilio Tridentino Seſſ. 25. cap. 12. De regularib. ſtatuitur, vt cenſuræ, & interdicta nedum à Sede Apoſtolica emanata, ſed etiam ab Ordinarijs promulgata, mandante Epiſcopo, à Regularibus in eorum Eccleſijs publicentur, atque ſeruentur.

Decimononò: In Concilio Tridentino eadem Seſſione, & cap. Decernitur, vt dies feſti, quos in diœceſi ſua ſeruādos Epiſcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus ſeruentur.

Vigeſimò: In cap. Epiſcoporum, De priuileg. in 6. ſtatuitur ſic: Præſenti decreto duximus ſtatuendum, ne aliqui ſeculares quantumcumque exemptionis, ſeu libertatis Sedis Apoſtolicæ Priuilegijs communiti, cuiuſcumque Ordinis, Religionis, ſtatus, vel conditionis exiſtant, ſcienter celebrent, vel faciant celebrari diuina in ciuitatibus, caſtris, villis, niſi quatenus eis à iure conceditur, ſeu locis alijs interdictis ab ordinarijs, ſiue delegatis Iudicibus, vel D à iure, aut excommunicatos publicè, vel interdictos ad diuina officia, ſeu Eccleſiaſtica Sacramenta, vel Eccleſiaſticam ſepulturam admittant. Qui verò contra præſumpſerint, præter alias pœnas à iure conſtitutas, ingreſſum Eccleſiæ ſibi nouerint interdictum, donec de tranſgreſſione huiuſmodi ad arbitrium eius, cuius ſententiam contempſerint, ſatisfecerint competenter.

Vigeſimoprimò: In Clementina, Cupientes. §. vlt. De pœnis, excommunicatione puniuntur Religioſi, & Clerici ſeculares violatores Conſtitutionis Pontificiæ in cap. 1. De ſepult. in 6. qua præcipitur, ne aliquos ad vouendum, iurandum, vel fide interpoſita, ſeu alias promittendum inducant, vt ſepulturam apud ipſorum Eccleſias eligant, vel iam electam vlterius non immutent.] quam excommunicationem ipſo facto contrahi debuit Pontifex, nec in eam lapſos, ab alio, quàm à Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo, eſſe abſoluendos.

De

De Tranſitu Religioſorum ex vna Religione ad aliam. Cap. XIIII.

PRimò quæritur, An liceat Religioſo ex vna Religione ad aliam tranſire? Reſpondeo, iure communi Canonico licere, vt colligitur ex cap. Statuimus, & cap. Mandamus. 19. quæſt. 3. & cap. Licet, cap. Significatum, cap. Non eſt vobis, & cap. Sanè, de regularib. dummodo ſtudio tutioris, melioris, & ſanctioris vitæ tranſitus fiat: vt apertè definitur in cap. Licet, De Regularibus. S. Thomas 2. 2. quæſt. 189. art. 8. ait: Tranſitus ex vna Religione in aliam, niſi propter magnam vtilitatem, vel neceſſitatem, non eſt laudabilis: tùm quia ij Religioſi offendi ſolent, qui deſeruntur: tùm etiam, quia faciliùs, & commodiùs proficit quis in Religione, in qua eſt aſſuefactus, quàm in alia. Vnde veteres Monachi non facilè tranſitum permittebant.

Secundò quæritur, An hic tranſitus iure concedatur ex eo, quòd Religio, ad quã fit gradus, ſit perfectior, & altior, fructuoſior, vel ſanctior; an ſolùm, quia ſit arctior, ſeuerior, & durior? S. Thomas loco citato, quem Palud. in 3. diſtinct. 38. quæſt. 3. artic. 1. Antonin. 3. par. tit. 16. cap. 4. ad ſi **B** nem. Syluest. in verbo, Religio. 4. quæſt. 1. & q. 6. 7. & 8. Tabien. Religio q. 23. & quidam alij ſequuntur; videtur docere huiuſmodi tranſitum iure concedi ratione perfectioris, aut fructuoſioris Religionis, non autem ratione ſolius arctioris inſtituti. Quod colligunt, tùm quia in virtutis, & melioris vitæ profectu, deſcenſus, aut regreſſus vituperatur, at laudatur aſcenſus, aut progreſſus: tùm etiam, quia in cap. Mandamus. 19. quæſt. 3. præcipitur Canonicis Regularibus profeſſis, ne ſe ad Monachorum inſtituta transferant; cum tamen arctior ſit Regula, & vita Monachorum, vt conſtat ex cap. Quod Dei timorem, De ſtatu Monach. vbi dicitur, Canonicos Regulares laxiori Ordini ſeruire, quàm Monachos. Et in cap. Statuimus, eadem cauſa, & quæſtione habetur, Ne quiſpiam Canonicæ profeſſionis alicuius leuitatis inſtinctu, vel diſtrictioris Religionis obtentu, ex clauſtro, audeat ſine patris, & totius Congregationis permiſſione recedere. Et in cap. Nullus, eadem cauſa, & quæſtione præcipitur, Ne Abbas, vel Monachus **C** Canonicos Regulares à propoſito profeſſionis Canonicæ reuocare, & ad Monaſticum habitum trahendo ſuſcipere audeat.] Vnde colligit S. Thomas Monachis laicis ius, & fas eſſe ad Canonicos Regulares tranſire, quoniam apud eos ius, & facultatem habent ad ſacros Ordines aſcendendi. Immo generaliter docet ex Ordine Monachorum Laicorum, vel Clericorum, qui diuina miniſteria non præſtant, aut priuata tantùm non publica officia obeunt, licere Monachis, ſiue Religioſis tranſire ad Ordinem Canonicorum Regularium, qui publica miniſteria, & munera in Eccleſia exequuntur, & obeunt, eo quòd commune bonum priuato eſt altius, & maius. Non tamen licitum eſſe tranſitum è contrario: nec enim eſſet aſcenſus ad ſublimiorem vitæ gradum, ſed potius ex altiore ad inferiorem deſcenſus.

At verò Ioannes Andreas in cap. Sanè, de regularibus, poſtquam S. Thomæ doctrinam de varia Religionum perfectione propoſuit, ſubiungit: Nos Canoniſtæ non ponderatis his ſubtilitatibus, ſolùm animaduertere ſolemus, vbi ſit arctior, ſtrictior, durior, aut ſeuerior modus viuendi. Vnde in cap. Licet, De Regularib. dicitur: De arctiori vita, **D** & ſanctiori, ad quam licèt tranſire è laxiori, & ſi in vna Religione ſit ſola contemplatio cum arctiſſimo viuendi modo; poſſibili tamen ſine proficiendi modo, non admittemus tranſitum ad Religionem, in qua viget contemplatio, actio, & etiam contemplationis officium cum laxiori vitæ inſtituto, quod tamen Theologi admitterent. Hæc ille; qui quidem nomine Theologorum videtur Sãctum Thomam intellexiſſe, cuius ſententiam, ſuppreſſo auctore ante retulerat. Omnes iuris Canonici interpretes id docuerunt, quod dixit Ioannes Andreas: idem etiam ſentiunt Angel. Religioſus, num. 35. Roſel. religio. 4. num. 1. Certè cum iure Canonico magis congruere videtur, Tranſitum huiuſmodi cõcedi, quia arctiùs, & durius Religionis inſtitutum ſuſcipitur, quàm quia perfectiùs, & fructuoſiùs, vt conſtat ex cap. Licet, De regularibus. Et in c. Virgines. 20. quæſt. 4. dicitur ex Concilio Triburienſi: Virgines ſacræ ſi pro lucro animæ ſuæ propter diſtrictiorem vitam ad aliud Monaſterium pergere diſpoſuerint, ibidemque commanere decreuerint, Synodus concedit. Hæc ibi.

Deinde etiam cum ratione ipſa maximè conuenit: e- **A** nim huiuſmodi tranſitus iure videtur eſſe conceſſus ob tutiorem vitæ rationem: vbi autem ea reperitur, eo ipſo quoque Religio eius vitæ parens, & magiſtra, videtur eſſe tutior, atque ſecurior; quamuis alia Religio ſit alioqui fructuoſior, perfectior, & altior. Quod autem in cap. Mandamus, & cap. Nullus. 19. quæſt. 3. Canonicis Regularibus ad Monaſticum inſtitutum tranſitu interdicatur, intelligendum eſt iuxta Gloſſam, id locum habere, cum tranſitus talis fit temeritate, leuitate, & inconſtantia animi, aut cum damno, & detrimento prioris Religionis. Item, ſæpe denegatur tranſitus ad arctius vitæ inſtitutum, ne communis aliorum ſalus deſeratur, aut impediatur. Sic Epiſcopis, & alijs Eccleſiarum Præfectis, tranſitus ad Religionem occluditur, ne Eccleſiæ deſtituantur idoneis præfectis, & miniſtris: Et Religioſi præficiuntur Eccleſijs, vt communi hominum ſaluti, & commodo conſulatur.

Tertiò quæritur, Quo modo liceat Religioſo ad altius vitæ inſtitutum euolare? Reſpondeo, in iure nonnulla cõſtitui, vt id recto ordine fieri queat. Primò, Ne fiat tranſitus temeritate, leuitate, odio, ira, contemptu, vel alia quaB libet animi perturbatione, ſed ſtudio nimirum tutioris, & melioris vitæ, cap. Licet, de regularibus. Deinde, ne fiat cum detrimento, & iactura Religionis, à qua receditur, eodem cap. Licet. Item, vt Religio, ad quam gradum quis facit, non ſolùm ſit arctior ex Regula, quam profitetur, ſed etiam ex Conſtitutionibus: nam, vt dicemus inferius, ſub vna Regula Baſilij, vel Benedicti, multi Religioſorum Ordines militant, alij alijs arctiores, aſperiores, & ſeueriores, ob Conſtitutiones nimirum Regulæ adiectas. Non etiam ſufficit, ſi Conſtitutiones antiquæ ſint duriores, & arctiores, niſi & recentes, quæ modo ſeruantur, ſint quoque ſeueriores: fieri enim poteſt, vt arctius aliquod antiquum vitæ inſtitutum obſeruari deſierit, & religio laxiori modo viuere cœperit. Opus eſt ergo, vt vitæ ratio, quæ modo ſeruatur, ſit aſperior, ac durior. Sic Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Abbas, & cæteri Pontificij iuris interpretes, in cap. Licet, de regularibus. Requiritur denique petitio facultatis, quamuis ea non obtineatur, cap. Licet, De regularibus.

Quartò quæritur, Quid faciendum quando prius Cœ**C** nobium, aut religionis inſtitutum eſt Pontificis priuilegio munitum, ne quis inde ad arctius ſe trãsferat, paſſim enim religiones Pontificium priuilegium obtinere ſolent, ne ex ipſis ad alias religiones quiſpiam tranſire queat. Reſpondeo, nihilominus tranſeundi ius eſſe, vti manifeſtè conſtat ex dicto cap. Licet, vbi dicitur eiuſmodi priuilegium conceſſum credi, ne tranſitus fiat temerè, leuiter, aut cum Cœnobij, & Ordinis prioris incommodo.

Quintò quæritur, Cum ambigitur, ſit nec ne altera religio, ad quam tranſitus cogitatur, durior, & arctior, vel etiam dubitatur, licet certò conſtet eam arctiorem eſſe, nũ Religioſus aliqua animi leuitate, aut temeritate ad eam ... ſuoiet, quia tunc fieri debeat, cuius iudicio res ea decerni debeat, ac poſſit. Reſpondeo cum Innocentio, Ioanne Andrea, & Abbate, nequaquam eſſe ſtãdum verbo Religioſi tranſitum petentis, nec Superioris eum denegantis, ſed alterius maioris viri iudicio, & ſententiæ, ad quem, vt ad Superiorem prouocari debet. Sicut ſi Religioſus malè contra fas, & ius tractaretur, aut vexaretur.

Quæres, an poſtquam Religioſus facultatem tranſeun**D** di petiuit, debeat expectare reſponſum? Reſpondeo cum Gloſſa, & Abbate, debito tempore reſponſum eſſe expectandum. Is enim, qui conſilium requirere tenetur, eodem iure, tempore debito cogitur expectare reſponſum. Sed quid ſi Superior nihil reſpondeat, aut facultatem deneget, aut inanem, & falſam, vel iniuſtam cauſam obtendat? Reſpondet Abbas Innocentium ſecutus, ius eſſe Religioſo cõfeſtim nullo alio expectato tempore ad aliam religionem tranſuolandi: in ijs enim cauſis Superior quaſi perpetuò facultatem denegare cenſetur. Si tamen Superior veriſimili cauſa duci in deneganda facultate videatur, nõ licet Religioſo ſtatim tranſire, ſed ad Superiorem alium prouocare, qui rem totam ſuo iudicio decernat.

Sextò quæritur, An ſi Religioſus facultate minimè petita tranſierit, iure reuocari, & reduci poſſit, ac debeat? Goffredus, & Abbas antiquior, Caldérinus, & Petrus Ancharanus, & Gloſſa in cap. Licet. de regularib. & Syluest. religio. 4. q. 1. verſic. Adnecte quarto, ſenſerunt eum reuocari, nec debere, nec poſſe. At verò Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Panormitanus in cap. Licet, de regularib. & alia

Gloſſa in c. Intelleximus. de ætate, & qualit. & alia Gloſſa in cap. Mandamus. verbo, Lapſus. 19. quæſt. 3. Roſel. religio. 4. nu. 4. & Nauar. conſil. 59. de regularib. num. 2. docet eſſe reuocandum, eo quòd in cap. Licet, ſancitur, petendam eſſe licentiam, ne Obedientia contemni videatur: ergo quandocumque fit tranſitus, facultate minime petita, factus eſſe videtur Obedientiæ bono contempto. Hæc opinio mihi verior apparet, & eam dicit eſſe communem Nauar. loco citato: ex quo fit, quod rectè Abbas, annotauit, vt non ſufficiat, ſi poſt factum facultas petatur.

Septimò quæritur, à quonam peti debeat tranſeundi facultas? Angel. Religioſus num. 35. reſpondet, quod ad Religioſos quidem exemptos, & priuatos attinet, eſſe petendam à Præpoſitis Ordinarijs, hoc eſt, à Præpoſitis Prouincialibus; nimirum in Franciſcana familia, à Cuſtode, vel Miniſtro Prouinciali: in Dominicana à Prouinciali: in Monaſticis Ordinibus ab Abbate, vel Præpoſito, vel Priore. Quod verò pertinet ad Religionum Præfectos, peti oportere à Maioribus, in quorum poteſtate ſunt: ipſi verò Maiores Præpoſiti, qui ſunt Romano Pontifici proximè ſubiecti, ab eo ſolo petere debent. Silueſter tamen religio. 4 q. 3. Angelum confutans cenſet apud Franciſcanos, & Dominicanos facultatem peti poſſe à Præfectis Domorum, vel Collegiorum, ſiue Conuentuum, hoc eſt, apud Prædicatores, à Priore; apud Minores à Guardiano. Prouinciales verò petere debent à Miniſtro, vel Magiſtro Generali: ipſe verò Generalis Magiſter, ſeu Miniſter à Romano Pontifice: quo denegante tranſire Religioſus iure non poteſt; nihil verò reſpondente poteſt, ſecundum Abbatem in cap. Licet, de regularibus. Quæ Silueſtri ſententia mihi magis probatur. Nam ius auctoritatis, & poteſtatis, quod habet Abbas in Monaſterio, habet in Franciſcana, aut Dominicana familia Prior, vel Guardianus, qui eſt toti Conuentui, Cœnobio, vel Collegio Præfectus.

Octauò quæritur, Quomodo liceat religioſis tráſire ad laxioris Religionis inſtitutũ? Reſpondeo, certi iuris eſſe, vt omnes fatentur, quod Innocẽtius, & Panormitanus, & alij tradiderunt in cap. Licet. de regularib. ius eſſe, ſi in priori Religione, Regula, aut Conſtitutiones nõ ſeruentur. Nam vt paulo ante diximus, tranſitus iure conceditur, non eo quòd Regulæ, aut Conſtitutiones ſint arctiores, ſed quòd præſens viuendi ratio, quæ ſeruatur, ſit arctior, & durior. Si igitur ex Regula, vel Conſtitutionibus laxius ſit religionis inſtitutum, arctior tamen præſens vitæ modus, tranſitus iure permittitur: dummodo tamen, vt rectè Ioannes Andreas annotauit, non ſit in Prouincia aliud eiuſdem religionis Cœnobium, in quo ſit arctior inſtituti obſeruatio, nec ſit probabilis ſpes priſtinam vitæ formulam eo in Monaſterio reuocandi. Si vero in priori Monaſterio præſens vitæ norma nunc eſt arctior; aut iuſta ſubeſt cauſa tranſeundi ad laxiorem, ac minus arctam, & rigidam, aut non ſubeſt. Si primum, poteſt, inquiunt Innocentius, & Abbas, Epiſcopus facultatem tranſeundi concedere. Antonius verò Butrius id iuris ad ſolum Romanum Pontificem pertinere docet, niſi ex mora probabile periculum immineat, aut ad Romanum Pontificem difficilis aditus pateat. Sed reuera Innocentius, Abbas, & Butrius videntur loqui ſecũdum commune ius, & antiquum, quo Monaſteria, & Monachi erant in Epiſcoporum poteſtate. Vnde Silueſter ait, religio. 4 quæſt. 2. & 3. Cum Religioſi ſint ab Epiſcoporum poteſtate exempti, & liberi; is religionis Præfectus, qui habet in Religioſos quaſi Epiſcopalem auctoritatem, ius habet concedendi facultatem, quando adeſt cauſa legitima: & probabile periculum impendet, vel ad Romanum Pontificem difficilis aditus eſt.

Quæres, quænam ſint cauſæ legitimæ? Reſpondeo, ſi Religioſus infirmæ, aut incommoda valetudine vtatur, aut ſi odio habeatur à cæteris fratribus, aut indignè, & malè tractetur. Quibus cauſis, & alijs iuſtis, & debitis quibuslibet remotis, Romanus Pontifex ſolus poteſt facultatem tranſeundi concedere ſecundum Gloſſam. Sed verius alij putant, quod tradit Abbas, non ſufficere ſolius Romani Pontificis facultatem abſque vlla iuſta, & legitima cauſa: non enim ille poteſt arbitratu ſuo abſque vlla iuſta cauſa commutare votum, quod debet diuino iure perſolui, tum per commutationem ex parte relaxatur, & remittitur: hoc eſt, cum mutatur in id, quod eſt minus bonum.

Nonò quæritur, quomodo ſit iure conceſſus tranſitus ad æquè arctum religionis inſtitutum? Reſpondet Abbas, id iure permitti, ſi fiat Epiſcopi conſenſu, quando adeſt cauſa iuſta, & legitima: ea verò ſublata iure non permitti, niſi ſolius Romani Pontificis auctoritate: locum habet, quod dicit Abbas in religioſis Ordinibus, qui ſunt Epiſcopis ſubiecti: namquod attinet ad eos, qui ſunt exempti, tranſitus ſit conſenſu eius, qui præeſt Ordini, vel Prouinciæ, vel Monaſterio, ſiue Conuentui.

Decimò quæritur, An Religioſus contra iura ad aliam religionem ſe transferens ſit apoſtata, hoc eſt, an tanquam ſuæ religionis deſertor, & transfuga iuris pœnas incurrat? Abbas in cap. Sanè. de regularib. negat eum eſſe apoſtatam eo modo, quo ius Canonicum loquitur in cap. vlt. de Apoſtatis, ex quo Angelus in verbo, Excommunicatio. 7. caſu. 17. dicit illum non affici ea excommunicatione, quæ irrogatur in cap. 2. Ne Clerici, vel Monachi, in 6. dimittentibus temerè ſuæ religionis habitum: quod idem ante dixerant Ioannes Andreas, Lapus, & Geminianus in eo capite. Silueſter tamen excommunicatio. 9. caſu. 25. & Nauarrus in Manuali, cap. 27. num. 132. ad finem. ſentiunt dictum religioſum in eiuſmodi excommunicationem incurrere. Vera verò ſententia ſit verior, cap. ſuperiori dixi. q. 5.

B Mihi enim ſecunda ſententia placet.

Vndecimò quæritur, Quid ſit dicendum: Si Religioſus impetrata facultate ad religionem arctiorem demigrandi, poſtea aut non inueniat Religioſos, qui eum velint admittere, aut voluntate mutata ad priorem redeat religionem, an primi Religioſi, à quibus diſceſſerat, eum recipere iure cogantur? Reſpondeo eos ad id, ipſo iure compelli, quoties ante profeſſionem emiſſam in alia Religione, ad antiquam reuertatur: nam facultas, & abdicatio iuris, quod quis habet, facta ex cauſa, ea minime ſubſecuta, rata, & firma non eſt.

Duodecimò quæritur, Quid peculiariter iura ſtatuunt, de Religioſis tranſeuntibus ad alias religiones? Reſpondeo, in cap. Ioannes, De regularib. præcipitur, ne quis Monachus è Monaſterio, in Monaſterium temere demigret. & in cap. Sane, eodem Titulo, Canonicus quidam Regularis, qui fugerat ab Eccleſia, in qua profeſſioné emiſerat, ad Monaſticam vitam, ſi ea ſit arctior, permanere in illa permittitur: alioqui ad priorem Eccleſiam redire compellitur. In Clementina, Vt profeſſores, De regularibus

C ſancitur hoc modo: Statuimus, Mendicantes quoslibet, qui ad non Mendicantium Ordines etiã auctoritate Apoſtolica tranſibunt in poſterum, quiue hactenus tranſiuerunt, quamuis nunc Prioratus, vel Officia, aut curam animarum, vel regimen quodcumque obtineant inibi, vocem, aut locum in Capitulo non habere, etiamſi hoc ſibi ab alijs libere concedatur. Ad Prioratus quoque, Adminiſtrationes, aut quæcumque in antea non aſſumi officia, cũ tanquam Vicarios, ſeu Miniſtros, vel locum aliorum tenẽtes: quodque animarum curam, & regimen, nec pro ſe poſſint, nec pro alijs exercere. Quicquid autem in contrarium factum fuerit, ſit irritum ipſo iure, quouis priuilegio non obſtante. Hactenus Clementina, Vbi prohibetur tranſitus ex Ordinibus Mendicantium ad Ordines, qui Mendicantes non ſunt. Ex quo fit, vt hæc Clementina nihil decernat, de tranſitu ex vno Ordine eorum, qui Mendicantes non ſunt ad alium ſimilem, videlicet, qui non ſit ex Mendicantibus, vel ex vno Mendicantium, ad alium Mendicantium, vel ex vno, qui non ſit ex Mendicantibus ad alium Mendicantium. Excipit tamen Clementina

D Ordines Mendicantes, ſed ex parte tantùm non ſimpliciter approbatos; nimirum, vt nullum in poſterum ad profeſſionem admittant; quibus generalem concedit facultatem ad alios ordines ſimpliciter approbatos demigrandi.

Quæres, an hæc Clementina, Ordines Mendicantium accipiat tantummodo quatuor illos Ordines, qui in cap. Religionum. § Sane, De religioſis domibus, in 6. referuntur: videlicet, Ordines Prædicatorum, & Minorum, Eremitarum ſancti Auguſtini, & Carmelitani inſtituti. An verò intelligat abſolutè quoslibet Mendicantes Ordines ſimpliciter approbatos, quales ſunt aliqui poſt Clementinam inſtituti, inter quos eſt familia Minimorum à ſancto Franciſco ex Paula oppido Calabriæ oriundo fundata? Reſpondeo, in Clementina intelligi omnes Mendicantium Ordines ſimpliciter approbatos, qui vel ex Regula, vel ex Conſtitutionibus poſſeſſiones, aut reditus communiter etiam habere nequeunt. Deinde dubitabis, quid nomine Officij Clementina intelligat? Gloſſa videtur intelligere ſolum Officia Eccleſiaſticæ Regulæ ſubiecta. Paulus tamẽ & Imola generatim accipiunt quælibet Officia in religionibus

nibus fieri ſolita. Si quæras, an etiam intelligatur publicum diuini verbi annunciandi munus. Reſpondeo cum Gloſſa, Paulo, & Imola, intelligi: quoniam eſt munus preſbyteris ex inſtituto conueniens, licet Diaconis etiam, & alijs ex mandato, & facultate commiſſa conueniat. Denique rogabis, an etiam voce officij comprehendatur munus docendi publicè Theologiam, aut ius Canonicum? Reſpondet Imola, etiam comprehendi.

Inter extrauagantes communes de Regularibus extat excommunicatio Pontificia edita à Martino Quarto, quæ incipit: Viam ambitioſæ, vbi habetur ſic: Statuêtes, quod de cætero nullus Religioſus Ordinum Mendicantium quorumcumque, cuiuſcumque gradus, ſtatus, conditionis, vel Religionis exiſtat, quantumcumque, & qualitercumque poſſit, & debeat virtute cuiuſcumque licentiæ, etiam indulti Apoſtolici, ſeu Pœnitentiarij noſtri curam gerentis, vel alia quauis auctoritate hactenus etiam per literas Apoſtolicas facultatum quarumuis tam Legatorum, vel Nunciorum Sedis Apoſtolicæ, quàm alia auctoritate maximè de transferendis Fratribus, aut aliquibus; præſertim Ordinũ Mẽdicantiũ prætextibus ſub quacumque verborum forma appareãt, admitti, aut recipi per aliquos etiam Superiores Ordinis, ſeu Monaſterij, ſeu loci Monaſtici, ſeu alias in Monachum, vel in Fratrem alicuius ex Ordinibus Monaſticis, tam Sancti Benedicti, quam Ciſtercienſis, Chamaldulẽſis, Vallis Vmbroſæ, Canonicorum Regularium, vel aliorum Monaſticorum Ordinum; excepto dumtaxat Ordine Carthuſienſium ſub pœna excommunicationis, quam ipſo facto incurrant, tam recipientes, quam ipſi recepti: à qua excommunicatione nemo poſſit abſoluere, niſi Romanus Pontifex, præterquam in mortis articulo. Hactenus Conſtitutio.

In Concilio Tridentino Seſſ. 14. De reformatione, cap. 11. ita ſancitur: Quia Regulares de vno ad alium ordinem tranſlati facilè à ſuo Superiore licentiam ſtandi extra Monaſterium obtinere ſolent; ex quo vagandi, & apoſtatandi occaſio tribuitur: Nemo cuiuſcumque ordinis Prælatus, vel Superior vigore cuiuſuis facultatis aliquem ad habitum, & profeſſionem admittere poſſit, niſi vt in ordine ipſo, ad quem transfertur, ſub ſui Superioris obedientia, in clauſtro perpetuò maneat; ac taliter tranſlatus, etiamſi Canonicorum Regularium fuerit, ad Beneficia ſecularia etiam curata omnino incapax exiſtat. Hæc ibi. Et in Seſſ. 25. De regularib. cap. 19. ad finem dicitur: Nemo Regularis cuiuſcumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem religionem, nec detur licentia cuicumque Regulari occultè ferendi habitum ſuæ Religionis. Hæc Concilium. vbi nihil definit de Tranſitu ad æque arctam, vel arctiorem religionem. Extat item Conſtitutio Pontificia edita à Pio Quinto anno 1569. quæ incipit: Quæcumque ſacrarum, in qua reſcindit, & abrogat facultates omnes præter ius commune conceſſas, recipiendi, vel retinendi Religioſos alterius ordinis, etiam laxioris. Verba Pontificis hæc ſunt: Reuocamus, & abolemus omnia, & quæcumque priuilegia, facultates, diſpenſationes, & indulta præter iuris communis diſpoſitionem emanata, recipiendi, vel retinendi Fratres, Monachos, Canonicos, & alios etiam laxiorum Ordinum profeſſores, quibuſcumque Ordinibus, Monaſterijs, Hoſpitalibus, Militijs, & pijs locis, etiam Sancti Antonij Viennenſis, Sancti Spiritus in Saxia de Vrbe, S. Ioannis Hieroſolymitani, Ieſu Chriſti, Sancti Iacobi de Spatha, S. Lazari Hieroſolymitani, eorumque Eccleſijs, membris, Superioribus, & perſonis per quoſcumque Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros, ac nos, & Sedem Apoſtolicã, tam in ipſorum Monaſteriorum, Hoſpitalium, & locorum inſtitutione, quàm deinceps quomodocumque, quotieſcumque, etiam per modum ſtatuti perpetui, ac mutui, & ſtipulati contractus, & aliàs ſub quibuſcumque tenoribus, & formis, ac cum quibuſuis reſtitutionibus, & reſeruationibus, mentis atteſtationibus, derogatoriarum derogatorijs, aliiſque fortioribus, efficacioribus, efficaciſſimis, & inſolitis clauſulis, nec non irritantibus, & alijs decretis, etiã Motu proprio, & ex certa ſcientia, deque ſimili poteſtatis plenitudine, etiam pauperum, infirmorum, miſerabilium, & cuiuſcumque alterius pij operis intuitu, ac etiam ex quibuſcumque alijs cauſis quantumuis grauibus, charitatiuis, & neceſſarijs, etiam contemplatione, vel ad ſupplicationem Imperatorum, Regum, aliorumque Principum, nec non ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, deque illorũ conſilio, & matura deliberatione prius habita, conceſſa, confir-

A mata, ac etiam multiplicatis vicibus innouata, extenſa, vel etiam moderata. Ac volumus, vt poſthac illorum ſic reuocatorum prætextu, Prælati, & Superiores prædicti, aut alij quicumque, nullum prorſus, alterius, etiam laxioris ordinis, vel obſeruantiæ, Regularem, etiam ſpecialem tranſeundi ad ipſos licentiam (quæ à huiuſmodi priuilegiata duntaxat) ſe tenentem ad habitum, & profeſſionem Regularem in ſuis quibuſque Monaſterijs, domibus, locis, vel ordinibus, etiam vt in clauſtro perpetuo maneat, admittant: nec omnino quempiam recipiant, vel retineant, eos vero, quos in aliquo ex eiſdem ſuprad. caſu (vigore huiuſmodi priuilegiorum tantùm, ac præter iuris communis diſpoſitionem) iam habent tranſlatos, ad eorum Superiores, & loca eius ordinis, vnde erant profecti, quamprimùm remittant. Decernentes, admiſſiones, receptiones, & retentiones huiuſmodi nulla firmitate ſubſiſtere, neminemque prorſus vlli voto, vllique Regulæ, vel obſeruantiæ etiam iuramento, aliaue ſolemnitate promiſſæ obligare. Quicumque verò aliquem contra huius noſtræ reuocationis tenorem admiſerint, aut receperint, aut illos, aut quos iam habent (modo

B prædicto) tranſlatos, aut receptos retinuerint, ipſos omnibus, & ſingulis dignitatibus, adminiſtrationibus, beneficijs, officijs, fructibus, & penſionibus Eccleſiaſticis præ eorum auctoritate priuamus, & ad futura eo ipſo, inhabiles eſſe volumus. Hæc ibi.

Pius item Quartus in alia Conſtitutione, quæ incipit. In ſublimi B. Petri, facultatem ſummi Pœnitentiarij Apoſtolici reſtrinxerat, præcipiens, ne concederet Religioſis licentias ſtandi extra Monaſterium propter infirmitates, & ſimilia impedimenta, nec etiam pro ſubuentione parentum, aut pupillorum, vel aliorum conſanguineorum; niſi obtenta licentia ſuorum Superiorum: & in facultatibus tranſeundi de ordine ad ordinem, etiam ex cauſis à iure permiſſis apponeret ſemper clauſulam. ¶ Quòd perpetuò ibidem in clauſtro Domino famulari teneantur, & apoſtatis abſolutionis beneficium non concedat, niſi ea lege expreſſa, vt ſtatim ad clauſtra proprij ordinis redeant, vel ad alium ordinem tranſeant æqualis, vel arctioris obſeruantiæ, vt ibi perpetuam vitam agant. Nec illis, vel alijs tranſlatis indulgeat, vt beneficia Eccleſiaſtica obtinere, vel illis vti mercenarij deſeruire, aut alias etiam de

C Superiorum ſuorum licentia extra clauſtrum quoquomodo degere poſſint. Hæc Pius Quartus in illa Conſtitutione.

Decimotertiò quæritur, an Regularis ex vna religione, vel ex vno Monaſterio ad aliud tranſiens debeat in eo denuò profeſſionem emittere. Hanc quæſtionem tractat Nauar. conſ. 1. 3. de regularibus. Porrò Imola in Clement. 1. de regularibus, num. 19. ſequutus Ioannem Lignanum videtur negare, præſertim cùm ex vno Monaſterio ad aliud Monachus tranſit, eam ob cauſam, quod in omni religione dum profeſſio ſolemnis emittitur, ſunt tria vota, quæ ad religionis ſubſtantiam, & naturam pertinent: ergo Monachus profeſſus in vna, non debet in alia profeſſionem facere, cum ſit ſimpliciter Monachus Religionem profeſſus. Fredericus verò, quem citat Nauarrus, docet, Monachum electum in Abbatem alterius Cœnobij, non debere in eo nouam profeſſionem emittere: vnde diſtinguit, aut Monachus tranſit, vt præſit, aut vt ſubſit: ſi vt præſit tamquam Abbas, Prior, vel Superior, non eſt neceſſe, vt denuo pro-

D feſſionem emittat: ſi vt ſubſit, neceſſaria eſt ſecunda profeſſio. Contrarium Nauarrus affirmat, ſtatus requiri profeſſionem ſecundam: tum quia licèt fuerit Monachus vnius religionis Ordinis, vel Monaſterij; non tamen eo ipſo, eſt alterius: tùm etiam, quia vnaquæque religio ſuis Conſtitutionibus gubernatur, ac regitur; & oportet, vt omnes eiuſdem Ordinis Monachi eiſdem legibus, & conſtitutionibus teneantur. At niſi noua fieret profeſſio, Regularis ad aliam religionem tranſlatus, eſſet ijs conſtitutionibus, & legibus ſolutus, quibus alij tenerentur. Item ſingula Monaſteria, quando non ſunt in cura, & poteſtate vnius Generalis Præfecti, ſuis ſtatutis, & legibus viuunt, & vnum Monaſterium ſæpe ſtrictiori, durio ri, & arctiori inſtituti regula tenetur. Opinio Nauarri vera eſt, & locum habet, quum fit tranſitus ex vno ordine, vel religione ad alteram: Item, cum ex vno Monaſterio ad aliud, & ſingula ſuis inſtitutis, & legibus tenentur: tunc enim Monachus in vno Monaſterio profeſſus nequit fieri Monachus, & filius alterius, niſi in eo denuo profeſſionem faciat. At verò ſententia Frederici etiam locum habet, cum Monachus vnius

Mona-

Monaſterij eligitur in Abbatem, Priorem, vel Præfectum alterius: nam eo ipſo, quo in ea Præfectura confirmatur, & eam exercet, videtur tacite profeſſionem in eo Monaſterio, cui præeſt, emittere. Ex quibus ſequitur, vt Monachus ad aliud Monaſterium translatus capax nõ ſit Beneficiorum regularium ad illud Monaſterium, vel Ordinem pertinentium, niſi in eo profiteatur, vt docet Nauar. conſil. 60. de regularib. ex cap. Cum ſingula. de præben. in ſexto. Item locum in ſedendo, & ſuffragium ferendo habebit iuxta tempus, in quo profeſſionem emittet in ſecundo Monaſterio.

Decimoquartò quæritur, An Carthuſianorum Religio ſit arctior Religione Minimorum. Hanc quæſtionem tractat Nauar. conſil. 10. de regularib. Vnde vna cum ipſo reſpondeo, Minimos (vt teſtàt.) Pontificiam Conſtitutionem a Iulio Secundo editã impetraſſe, in qua videtur Pontifex aſſerere, eorum religionem eſſe cæteris omnibus religionibus arctiorem. Deinde, Minimi præter tria vota religionum communia, quartum emittunt, quo vouent ſe nunquam vſuros alijs cibis, quàm eis, quibus vtimur in tempore quadrageſimæ, excepto tempore, quum morbo laborauerint. Cum tamen Carthuſiani vtantur ouis, caſeo, & lacte, etiam dum valent. Negari non poteſt Minimos aliqua duriùs obſeruare, quam Carthuſiani obſeruent; attamen ius commune concedit tranſitum ab Ordinibus Mendicantium ad Carthuſianos, tamquam ad arctioris, & dignioris inſtituti Monachos. Item Carthuſianis etiam dum morbo tenentur, interdictus eſt eſus carnium, Minimis non item. Carthuſiani præterea ſilentium maximum ſeruant, & vitam ſolitariam. Horum denique clauſura eſt veluti quidam carcer perpetuus.

Extrauag. Viã de regularib. inter communes.

Decimoquintò quæritur, An Regularis ex vno Ordine ad alium migrans, debeat per integrum annum in Probatione perſiſtere, vt profeſſio in religione ad quam tranſijt, ſit rata: Siquidem Concilium Tridentinum Seſſ. 25. c. 15. de regularib. decreuit nullius eſſe momenti profeſſionem, niſi Nouitius ad annum integrum poſt habitum ſuſceptũ probetur? Reſpondet Nauarrus in conſil. 49. De regularibus, num. 4. neceſſariam eſſe integram anni probationem, eo quod debeat noua profeſſio fieri: & Concilium generatim ad profeſſionem, vnius anni probationem requirit, & poſtulat. Obijcies, huiuſmodi Religioſum eſſe veteranum, ergo tyro, aut Nouitius eſſe nequit. Reſpondet Nauarrus eſſe quidem veteranum, & profeſſum; at verò factum eſſe tyronem, & Nouitium in ea religione, vel Monaſterio, ad quod tranſijt: nec enim pugnat, eſſe veteranum in vna religione, vel Monaſterio, & Nouitium in altero.

Decimoſextò quæritur, An Religioſus Franciſcanus ex his, qui vulgo Obſeruantes, aut Cappuccini vocantur, iure poſſit ad Carthuſianos tranſire, & è contrario, Carthuſianus ad Cappuccinos, vel Minores. De hac quæſtione Nauar. conſil. 68. de regularibus. Teſtatur Silueſter Religio. 4. quæſt. 6. in Academia Pariſienſi fuiſſe Theologorũ, & Canonici iuris Doctorum ſententia decretum, licere Carthuſiano tranſire ad Dominicanos plene, & perfectè ſuam Regulam cum Conſtitutionibus obſeruantes. Quod ſi ita eſt, licebit etiam Carthuſiano ad Minores, vel Cappuccinos tranſire: præſertim cum Cappuccini contendãt ſuæ religionis inſtitutum, eſſe Carthuſianorum Regula durius, & arctius. Nauarrus tradit, tuta conſcientia liberum eſſe tranſitum ex alterutro prædictorum Ordinum, dummodo fiat ſtudio, & amore vitæ melioris, & perfectioris, & citra omnem diſſenſionem, ac litem inter illos. Certè iure Canonico, vt paulò ante iam dixi, permittitur tranſitus ex Mendicantibus ad Carthuſianos, vt conſtat ex extrauagãti. viam. de regularibus inter communes: de tranſitu verò ex Carthuſianis ad Mendicantes nihil legi expreſſum in iure. Sanctus Bonauentura in opuſculo de determinationibus quæſtionum circa regulam S. Franciſci, cap. 12. & 13. ait, ex quolibet Ordine poſſe religioſum tranſire ad Ordinem Sancti Franciſci: & ex Ordine Franciſcano non poſſe religioſum ad alium Ordinem migrare. Sed in hoc ſeruandum eſt, quod conſtituitur in extrauag. viam. de regularibus. inter communes.

A *Aliæ quæſtiones ad eandem rem pertinentes ſoluuntur.*

Cap. XV.

PRimò quæritur, An Miniſter, vel Præpoſitus quilibet Generalis alicuius Ordinis iure poſſit facultatẽ concedere tranſeundi ad laxiorem religionem iuſta ex cauſa? Reſpondeo cum Innocentio, Hoſtienſi, Ioanne Andrea, Abbate, quos refert, & ſequitur Nauar. conſil. 56. de regularib. ex iure communi poſſe, ita tamen, vt ſcripto conſtet, eam facultatem Præpoſitum Generalem dediſſe, & ex cauſa iuſta, & prius cognita, ne is, qui tranſit, poſtea reuocetur, aut aliqua ratione vexetur. Nam Romanus Pontifex huiuſmodi facultatẽ dare poteſt ex iuſta quidem cauſa prius nota, & approbata, ſed minimè ſcripto tradita. Cæteri verò eo inferiores dare nequeunt, niſi ante cognita iuſta cauſa, & expreſſim ſcripto mandata. Obijcies Concilium Tridentinum Seſſ. 25. De regularib. cap. 19. decreto cauere, ne vllus Regularium cuiuſuis facultatis vigore ad religionem laxiorem transferatur. Reſpondeo cum Nauarro, non ſuſtuliſſe Concilium facultates cum iure communi congruentes, quales ſunt, quæ conceduntur iuſtis de cauſis, & ſeruato debito iuris ordine: abrogatæ nimirum facultates ſunt, quæ ſine iuſta cauſa dari ſolent, aut non præcedente iuſta cauſæ cognitione, & approbatione.

B

Secundò quæritur de eo, qui ad laxiorem religionem præter, aut contra ius tranſijt, & ad ſaniorem mentem reuerſus repetit prioris Religionis Cœnobium, ſed in Religionem non admittitur, eo quod ſit prouectæ iam ætatis, aut podagra, aut contractus, aliove ſimili morbo laboret, an tuto in laxiori religione permanere queat? Reſpõdeo, eum indigere Romani Pontificis beneficio, vel alterius, qui poſſit facultatem concedere: quoniam etſi iuſta ſubeſt cauſa eius facultatis concedendæ, tamen ſicut alij, ut facultate legitima trãſeundo peccant, ſic abſque ea etiam perſiſtendo delinquit, ac propterea illam petere debet. Neque enim cum idonea, & legitima ſubſit cauſa, & facultas permanendi, denegabitur.

C

Rogabis, quid ſit dicendum, ſi poſt Pontificiam Conſtitutionem Pij Quinti, quiſpiam ad laxiorem religionem migrauerit, & ad priorem reuerſus, vt Pius Quintus iubet, repulſam patiatur, & Iudices Apoſtolicos adeat, qui cauſa cognita decernant eum in laxiori religione, ad quam tranſiuit, permanere, incurratne cenſuras, & pœnas ab eodem Pontifice irrogatas ijs, qui non reuertuntur ad priſtinam religionem, cum ad laxiorem tranſierint? Reſpondeo, non incurrere, quia nimirum ad priorem ſe referens religionem, nequaquam admittitur, & in laxiori, ad quam ſe tranſtulit, remanet; non quidem vi facultatum, quæ penitus Conſtitutione Pij Quinti abrogantur, ſed vi ſententiæ latæ a Iudicibus Apoſtolicis ad id deſtinatis. Ita Nauar. conſil. 72. de regularibus.

Tertiò quæritur, Ad quam Religionem, vel Ordinem pertineant bona eius Monachi, qui ex vno Monaſterio, vel Ordine tranſijt ad alium. Hanc quæſtionem latè tractat Silueſt. religio. 4. quæſt. 10. Angel. Monaſte. num. 9. Roſel. religio. 4. num. 11. Nauar. commen. 4. de regularib. num. 24. & Couarruuias cap. 1. de teſtamen. num. 20. & 25.

D

Reſpondet Hoſtienſis diſtinguendo, ſi ante profeſſionem emiſſam migrauerit, vnà cum eo bona vniuerſa transferũtur, ſi verò poſt illam, & ſine facultate legitima, eius bona penes Monaſterium, vnde receſſerat, manent, ac ſibi imputet Cœnobium, quod illum tranſeuntem admiſit. Si autem ex legitima facultate tranſierit, vſusfructus bonorum, quæ priori Monaſterio contulerat, debetur poſteriori, ab illo ſic oneri. Hæc ille ferè. Sed verius mihi videtur, quod tradit Panormitanus in cap. Quod à te de Cleric. coniug. & cap. In præſentia. & cap Cauſam. De probationibus, ex alijs, quos ille citat, & ſequitur; ſi tranſierit, inquit, ante profeſſionem, & priori Monaſterio expreſſe, & abſolutè ſua bona donauerat, tunc perſonam ſequuntur, & proinde vnà cum eo tranſeunt ad ſecundum: nam a priori recedens tacitè videtur donationem reuocaſſe, cum veluti cauſa mortis facta eſſe videatur. Ergo ſicut donatio cauſa mortis facta, morte non ſecuta repetitur, ſic donatio cauſa profeſſionis facta, ſi ea nõ ſequatur, reſcinditur. Et propterea tranſiens ad ſecundum Monaſterium, iure ſua bona repetit, atque recuperat. Si verò poſt profeſſionem emiſſam

tranſe-

tranſierit ; aut tranſitus eſt iure conceſſus, aut non ? Si ſecundum, cum profeſſio quoque ſecunda ſit inanis, & irrita, bona quoque pertinent ad prius Monaſterium, ad quod redire ipſe Monachus debet : nec refert, ſi in ſecundo profeſſionem emittens, ei expreſſe ſua omnia bona donet. donatio enim locum non habet, ſicuti nec profeſſio; ſit enim donatio cauſa profeſſionis, quam bona fide putat ratam eſſe, quæ tamen non ſit : ac proptereà idem eſt, ac ſi Caius credens Titium eſſe ſuum filium, eum inſtitueret hæredem, is enim ſua bona transferret, cum ſilius ipſe Caij non eſſet. Quod ſi mala fide profeſſioné faciat, tota donatio, & profeſſio reuocatur. Si autem ad ſecundum Monaſterium tranſierit facultate legitima; facta in eo Monaſterio profeſſione, aut tranſitus eſt propter eius crimen, vt in arctiore Religione illud plangat & expiet ; & vſusfructus bonorum ad ſecúdum Monaſterium pertinet, proprietas ad primum, ac poſt mortem vſusfructus ad proprietatem redibit. Aut tranſitus fit ſtudio vitæ melioris. Et de hoc ſunt duæ opiniones : Vna docet omnia bona penes primũ Monaſterium manere, & quicquid poſt profeſſionem in ſecundo factam ei obuenerit, ſecundo Monaſterio acquiri. Sic Petrus Perurians ſenſit, vt referunt Siluester, & Roſella, cui ſubſcripſere Silueſter, & Nauarrus locis citatis. Et hác communem eſſe ſententiam ait Socinus conſil. 52. volum. 4. vt citat Couarruuias loco citato, nimirum inter iuris Ciuilis interpretes. Nam oppoſita, communis eſt inter iuris Pontificij peritos, vt refert idem Socinus conſil. 183. volum. 2. Id probant ex cap. Statutum. 18. quæſt. 1. vbi generatim ſancitur bona Monachi in Epiſcopum electi acquiſita ante dignitatem, & munus Pontificium, ad Monaſterium pertinere. Altera opinio tradit, omnia bona, quæ ad prius Monaſterium tranſierunt, vna cum Monacho ad aliud ſe conferente transferri. Sic Cardinalis, Abbas, Paulus, Bonifacius ; cuius ſententiæ videntur etiã fuiſſe Ioannes Andreas, Archidiaconus, Hoſtienſis, Henricus, Antonius, vt refert Couarruuias cap. 1 de teſtamen nu. 20. Quod ex eo nituntur colligere, quòd ſpes ſuccedendi in bonis paternis, vnà cum Monacho tranſit ad ſecundum Monaſterium : & proinde, ſi poſt tranſitum parentes Monachi deceſſerint, ſecundum Monaſterium ſuccedit, non primum : non igitur omnia bona patrimonialia Monachi ad prius pertinent Monaſterium ; ſiquidem ius, & ſpes ſuccedendi in bonis paternis ad ſecundum, vnà cum perſona transfertur.

Mihi prima opinio magis cum iure congruere videtur, licet ſecunda ſit magis vſu, & conſuetudine recepta. Nam profectò in cap. Statutum, citato, generaliter dicitur omnia bona ante tranſitum acquiſita ad prius Monaſterium ſpectare. Nec eſt, cur Panormitanus dicat intelligi de bonis, non quidem patrimonialibus, ſed induſtria, arte, vel labore Monachi comparatis ; nam ibi caput nihil in hac re diſtinguit : ergo generaliter verba illius capitis ſunt accipienda. Nec idem eſt iudicium de ſpe, & iure ſuccedẽdi, quod de bonis ante iam partis ; nam ſpes, & ius ſuccedendi perſonam comitatur, & ſequitur ; non nũ ſit Monaſterio priori acquiſitum : & proinde Religioſus ſe ex primo ad ſecundum Monaſterium recipiens, ius, quod habet in bonis paternis ſuccedendi, ad illud quoque transfert, non autem bona, quæ erant priori Monaſterio quæſita. Quo fit, vt ſi Religioſus Franciſcanæ familiæ Obſeruantis, vel Cappuccinus in Epiſcopum eligatur, ius habeat ſuccedendi in hæreditate paterna, quã acquiret Eccleſia, cui præeſt : eo quòd ad munus, & dignitatem Pontificiam euectus, & à religioſæ vitæ inſtituto ex parte abſoluitur, ac in ſtatum priſtinum reſtituitur, quoniam recuperat ius ſuccedendi in bonis parentum. Ex quo deducit Couarruuias, Paulũ, Cardinalem, & Bonifacium ſecutus, in Clement. vlt. de electione. Legatum relictum Monacho ſub condítione acquiri illi Monaſterio, vel Ordini, in quo Monachus vitam agit tempore, quo conditio impletur, & non alteri, in quo viuebat tempore, quo relictum eſt legatum. At verò, ſi promiſſio ſit facta Monacho ſub conditione, & conditio impleatur poſt factam profeſſionem in ſecundo Monaſterio, res promiſſa ad primum Monaſterium pertinebit, non ad ſecundum : eo quòd in vltimis voluntatibus ſpes non tranſmittitur ad hæredes. L. Cum hæredes. ff. quãdo dies lega. cedat. In contractibus verò transfertur ad hæredes, L. Si filius familias. ff. De verborum obligat. vel quia primũ Monaſterium iam acquiſierat ius ad rem, quamuis non in re.

Si roges, quid ſit dicendum de eo, qui tranſiuit ex Ordine religioſorum, qui capax eſt bonorum iure hæreditario peruenientium ad Monachos, ad Franciſcanam familiam, & in ea ſecundò profeſſus eſt, & poſt profeſſionem in ea factam per obitum patris hæreditas ad eum peruenit. Quidam aiunt eam hęreditatem ad primum Ordinem, in quo primam profeſſionem fecerat, pertinere : eo quòd Franciſcana familia hæreditatis capax non ſit. Alij probabilius opinantur, eam ad alios patris legitimos hæredes attinere ; quia per profeſſionem ſecundo factam in Ordine Franciſcanorum deſijt omnino eſſe Religioſus primi Ordinis, quia ab eo abſolutus eſt.

De Fugitiuis, Eiectis, & Apoſtatis Regularibus, Cap. XVI.

Primò quæritur, In quo differãt Regularis Fugitiuus, Eiectus, & Apoſtata ? Reſpondeo, Fugitiuum propriè eum eſſe, qui abijciens Obedientiæ iugũ, ſe ſubtrahit Præpoſito ſuo, & à Monaſterio recedit, vt ſe Præpoſito celet ; ſiue habitum exuat, ſiue non, in L. Quis ſit Fugitiuus. ff. De ædilitio edicto, Veteres iuriſconſulti variè definiunt, & explicant, quinam fugitiuus ſeruus dicatur. Sic enim ibi ſcribitur: Quis ſit fugitiuus, definit Ofilius. Fugitiuus eſt, qui extra domini domum fugæ cauſa, quo ſe à domino celaret, manſit. Cœlius autem fugitiuum eſſe ait eum, qui ea mente diſcedat, ne ad dominum redeat, tametſi mutato conſilio ad eum reuertatur : nemo enim tali pacto, inquit, pœnitentia ſua nocens eſſe deſinit. Caſſius quoque ſcribit, Fugitiuum eſſe, qui certo propoſito dominum relinquit. Item apud Viuianum relatum eſt, Fugitiuum ferè ab affectu animi intelligendum eſſe, non vtique à fuga : nã eum, qui hoſtem, aut latronem, incendium, ruinamúe fugeret, quamuis fugiſſe verum eſt, non tamen fugitiuũ eſſe. Item, nec eum quidem, qui à præceptore, cui in diſciplinam traditus erat, fugiſſet, fugitiuũ eſſe, ſi fortè ideo fugit, quia immoderate eo vtebatur. Idemque probat, ſi ab eo fugerit, cui erat commẽdatus, ſi propter eandem cauſam fugerit. Idem probat Viuianus, ſi ſeruus cum eo agebat. hæc na, ſi eum fugiſſet, & ad dominum veniſſet. Cæterùm, ſi non ad dominum veniſſet, ſine vlla dubitatione fugitiuum videri ait. Idem ait Proculus de eo (interrogatus) qui domi latuiſſet, in hoc ſcilicet, vt fugæ nactus occaſionem ſe ſubtraheret. Nã ait, tametſi fugere non poſſet videri, qui domi manſiſſet: tamen eum fugitiuum fuiſſe. Sin autem in hoc tantùm latuiſſet, quoad iracundia Domino deferueſceret, fugitiuum non eſſe ; ſicuti nec eum quidem, qui cum dominũ animaduerteret verberibus ſe afficere velle, proripuit ſe ad amicum, quem ad precandum perduceret ; ſed nec eum quidem fugitiuum eſſe, qui in hoc progreſſus eſſet, vt ſe præcipitaret. Illud enim verum non eſt, eſſe fugitiuum eum, qui noſte aliquã ſine voluntate domini manſiſſet, ſed ab affectu animi cuiuſque æſtimandum. Idem Viuianus ait : Si à magiſtro puer receſſit, & rurſus ad matrem peruenit : cum quæreretur, num fugitiuus eſſet ? Si celandi cauſa, quò ne ad dominum reuertatur, fugiſſet, fugitiuum eſſe. Si verò, vt per matrem faciliorem deprecationem haberet delicti alicuius, non eſſe fugitiuum. Hæc ibi. Eiectus eſt, qui ob culpam ſuam extra Monaſterium expellitur. At Apoſtata eſt, ſuſceptæ Religionis deſertor, hoc eſt, qui à Monaſterio recedit animo, & volũtate liberè extra Monaſterium viuendi. Fugitiuus enim aliquando ſeſe ad tempus fuga proripit. Quare omnis Apoſtata eſt fugitiuus ; quamuis non omnis fugitiuus, apoſtata eſſe videatur.

Secundò quæritur, An Cœnobium ius habeat eijciendi Monachum ? Cardinalis in Clement. Ne in agro. §. Quia verò, De ſtatu Monachorum. ſenſit ob nullum crimẽ poſſe iure communi à Monaſterio Monachum eijci, etiamſi contumax ſit, & obedire recuſauerit, & corrigi, ac emendari noluerit. Id ille colligit ex cap. Impudicas. 27. quæſt. 1. & cap. Ne Religioſi, De regularib. quæ iura derogare videntur auctoritatem Regulis Monachorum concedentibus facultatem eijciendi Monachum. Sed communi eſt ſententia receptum, quod S. Bonauentura in opuſc. quod ſcripſit de determinationibus quæſtionum circa regulam S. Franciſci, cap. 14. Humbertus in expoſitione regulæ S. Auguſtini, cap. 99. Turrecrem. in expoſitione regulæ S. Benedicti

nechéti, tract. 88. tradiderunt poſſe expelli eum, qui obedire, & corrigi noluerit: vt expreſſim docuerunt Angelus in verbo, Abbas, q. 18. Silu. religio. 6. q. 17. Tabien. religio. q. 45. Armil. religio. num. 28. S. Thomæ auctoritate permoti, quodlib. 12. q. vlt. vbi ait, quoniam ſecundum Apoſtolum malum eſt auferendum, ne modicum fermentum totam maſſam corrumpat: ideo Monachus ſi corrigi, & emendari renuerit, cum contumax eſt, meritò repellitur. Quæ opinio, & cum iure ipſo, & cum Regulis Religionum congruit, denique cum rationis ipſius præſcripto. Etenim in c. vlt. De regular. tanquam certum ponitur id iure fieri poſſe: nam ibi ſtatuitur, vt fugitiui, vel eiecti reducantur: & Regula S. Benedicti aperte concedit, c. 29 Monachum ſemel, & iterum fugientem e Monaſterio poſſe recipi, ſi de peccato ſolicitus, reuertatur; at ſi tertio receſſerit, eum non amplius admittendum. Immo etiam manifeſtè præſcribit, Monachum, qui ſæpe admonitus ſeſe non emendauerit, ferro abſciſionis ſecandum, ne vna ouis morbida totum gregem contaminet. Deinde ſubiungit hæc verba: Frater, qui proprio vitio egreditur, aut proijcitur à Monaſterio, & reliq. Regula quoque S. Auguſtini facultatem, & ius tribuit Monachum eijciendi. Et ita eſt vbique in more poſitum, vt Religioſi ob certa crimina per ſententiam e Monaſterio expellantur. Decernit enim Regula S. Auguſtini, ſi quis emēdatoriam ſubire vindictam recuſauerit, de veſtra Societate proijciatur: non enim hoc fit crudeliter, ſed miſericorditer, ne contagione peſtifera plurimos perdat.

Ac ius quidem etiam naturale id manifeſtè confirmat. Si enim Monachus corrigi, & emendari nolit, ne cæteros offendat, aut corrumpat, extrudi, & eijci poteſt. Sic Clericus ob crimina, omni Eccleſiaſtico priuilegio nudatus, ciuili magiſtratui, ac poteſtati traditur.

Obijcies ſolùm inde concludi, iure eum poſſe ad perpetuum carcerem condemnari; non autem extra Monaſteriū eijci, ne liberè, ac licenter viuat; ſic enim ei ſæpius peccandi dabitur occaſio, ſi ſuæ libertati permittatur. Reſpondeo, ſi extra Monaſterium expellitur, non hoc ideo fit, vt liberius peccet, ac deterior fiat, ſed vt pudefactus, ita citius, & commodius reſipiſcat. Deinde obijcies, Monaſterium Monacho alimenta debere, non igitur iis denegatis poteſt inde detrudi, ne fame confectus intereat. Reſpondeo, meritò ei alimēta denegari, vt facilius, ac promptius ad meliorem vitæ frugem ſeſe reducat. Neque tamen Monaſterium illi victum neceſſarium ſubtraheret, penitus ad eum ſibi comparandum inepto, nec aliunde habituro, vnde commodè viuere poſſet. Quare cum poſſit ſibi ipſe de victu proſpicere, meritò, & alimentis, & Monaſterio priuatur, vt ad mentem redeat ſaniorem. Sic enim vexatio dabit intellectum.

Eſa. 28.

Demum obijcies id, quod habetur in c. vlt. De regular. vbi præcipitur, vt Præpoſiti fugitiuos, & eiectos perquirant, & reuocent, atque eos corrigant. Reſpondeo, nihil argumēto concludi: nam quos ibi eiectos intelligat ius Canonicum, inferius exponā, in præſentia dicere, ſatis eſt, nomine eiectorum eo capite accipi eos, qui abſque iuſta cauſa dimittuntur. Sed tales non ſunt, qui eijciuntur, quod corrigi, & emendari recuſant, aut quos expellendos Religionis inſtitutum, & regula præſcribit, aut qui legitima ſententia ob delicta expelluntur.

Tertiò quæritur, An ob alia vitia, & crimina præterquā ob contumaciā Monachus profeſſus poſſit iure e Monaſterio expelli. Sententia eſt aliquorū nullū profeſſum, quibuſlibet criminibus, ac vitiis obſtrictū poſſe extra Monaſteriū, & Ordinē eijci, dummodo corrigi, & emendari velit, ſed in carcerem perpetuū, vel ad tempus detrudendū, vel alia pœna iuxta religionis inſtituta meritò coercendū. Id probāt, quoniam ita docuerunt Angel. Silueſt. Tabien. Armil. locis ſupra citatis, S. Tho. auctoritate perducti: quorum ſententiam videntur etiam ante eos tenuiſſe Card. & Abbas, & alii. Ne eiectus Monachus occaſionem arripiat liberioris, & licentioris vitæ cum magna multorū offenſione. Mihi tamen videtur probabilius: iure quidē cōmuni nō niſi eos, qui corrigi renuunt, poſſe iure dimitti, & auctores præfati de hoc iure cōmuni videntur loquuti: at iure peculiari, & inſtituto cuiuſque religionis ob multa alia delicta, & vitia poteſt Monachus meritò expelli. Regula Auguſtini ob contumaciam ſola, Monachum eijciendum præſcribit: At Regula S. Benedicti habet, ne Monachus tertio recedens amplius admittatur, quamuis redeat: & aliqua ſunt religioſorū inſtituta, quæ conſtituunt, vt ſi quis in profeſſione emit-

A tenda, aut in ipſo in religionē ingreſſu certum vitium, aut crimen tacuerit, aut certum morbi contagioſi genus occultauerit, aut poſtea certum delicti genus admiſerit, liberè dimitti, & expelli queat: nam in his religioſorum Ordinibus, in profeſſione, quā Religioſus emittit, aut in ingreſſu, quo in religionem admittitur, tacita ſubeſt conditio, & conuentio, vt ſi hoc aut illud vitium, vel crimen, vel morbum tacuerit, vel delictum admiſerit, eijciatur.

Quartò quæritur, An extra Monaſterium eiectus, eo ipſo ſit tribus religionis votis ſolutus, & liber? Reſpondeo, minimè; nec enim penes religionem ius eſt, vllaue auctoritas Profeſſum religioſum voto liberandi. Quare Monaſterio eiectus nihil tanquam proprium ſibi poteſt acquirere, neque capere, ſed ſolùm ius habet ea ſibi quærēdi, quibus omnino ad victum, veſtitum, & habitationem indiget. Nec horum proprietatem, aut dominiū, vel vſum, aut vſumfructum, qui in iure conſiſtat, vllo modo ſibi comparat, ſed nudum vſum, qui res eſt facti, non iuris: nec enim cum voto Paupertatis per ſolemnem profeſſionem facto pugnat vſus rei ad vitam ſimpliciter neceſſarius. Si quæras, an idem iuris

B ſit de quolibet eiecto: nam quidā eijciuntur, vt contumaces, eo quòd emendari, & corrigi recuſent: alij expelluntur, eo quòd ſententia Iudicum, qui ad id deſtinantur, conuicti criminum, dimittuntur Monaſterio, & habitu religionis priuati, vt indigni. Reſpondeo idem iuris eſſe in omnibus eiectis, & expulſis; nam religione, habitu, & alimentis debitis ſpoliantur, ſed votis non ſoluuntur: quare vbicunque ſint, votis religionis tenentur obſtricti, neque enim deſinūt eſſe Monachi, vel religioſi, ſed ob delicta eijciuntur, vt extra Ordinem, vel Monaſterium viuant: & pœna iuſta, ac debita puniantur.

Quintò quæritur, An qui ante ingreſſum in religionem votum fecerat religioſam vitam ſimpliciter ſuſcipiendi, ac poſtea certam aliquam religionem profeſſus, & ab ea meritò expulſus, debeat aliam exquirere, & petere, ſi eum factum iam ſui pœnitentem religio prior recuſet admittere? Quidā, inter quos videtur eſſe Sotus lib. 7. de iuſt. q. 2. a. 1. ad 3. exiſtimant, eum oportere aliam adire, eamque amplecti, eo quòd ante profeſſionem emiſſam erat adſtrictus ſimplici voto religionem abſolute capeſſendi. Deinde, quia

C ſicut qui poſt ſimplex Caſtitatis votum ad Matrimonium tranſiret, quod poſtea morte coniugis ſolueretur, deberet omnino caſtitatem ſeruare: & pari ratione Religioſus ad Epiſcopatum euectus, ſi ſe eo munere abdicaret, iure cogeretur ad Religionem, vnde aſſumptus, & electus ad dignitatem fuerat reuerti: ſic etiam religioſus eiectus, votū Religionis, quod ante profeſſionem emiſerat, debet exoluere. Mihi tamen horum ſententia aut falſa, aut certè dubia videtur: quoniam obligatio ſemel extincta non redit: ſed votum ſimplex Religionis per ſolemne in aliquo religioſorum Ordine emiſſum planè extinguitur, ergo nūquam reuiuiſcet. Reſpondebunt illi, minime extingui, ſed quaſi ſopiri, ac, vt dici in ſcholis ſolet, ſuſpendi ad tempus. Sed hoc dici nequit, quia vt ſupra concluſimus, vota extra Monaſterium facta, in ſolemnem Religionis profeſſionē commutata, vere extinguuntur, ac ceſſant. Alioqui enim in Monacho profeſſo, & extra Monaſteriū eiecto cætera omnia vota antea Deo nuncupata reuiuiſcerēt. Accedit, quod electus Monachus adhuc ſuæ profeſſionis vinculo tenetur, ac debet, ſi eſt eiectus, vt contumax, eo quòd emēdari,

D & corrigi noluerit, ad Monaſterium redire, niſi cauſa cum legitima ſoluat, ac liberet ab hoc obligationis nexu, cum per Monaſterium non ſtet, quo minus reuertatur. Quod ſi per ipſum Monachum ſteterit, quo minus redeat, vel admittatur ad ſuam Religionem, nullo iure cogitur ad alium ſe conferre, quod ſi publica ſententia fuerit ob crimina repulſus, nihil refert; quoniam per ſolemnem profeſſionèm, quam fecit, vota, quæ antè emiſerat, omnino ceſſarunt, ac extincta. Neque verò idem iuris eſt in eo, qui ſe poſt ſimplex Caſtitatis votum Matrimonio coniunxit: nec enim per Matrimonium, votum antea factum extinguitur. Ita cum Religioſus ad Pontificium munus, & dignitatem eligitur, & promouetur, non planè liberatur a voto: & propterea eo munere abdicatus, ratione voti cogitur ad Monaſterium redire.

Sextò quæritur, An Monachus eiectus debeat ad Monaſterium redire correctus, & emendatus, ſi eum Monaſterium ipſum velit recipere. Item, eiectus ex vno Ordine religioſorum rurſum redire cogatur, ſi Ordo velit

ipſum recipere. Reſpondeo cum Nauarro conſil.51.de regularib.& conſil.3.de ſtatu Monach.& Commen.2. de regular.nu.36. eiectum publica ſententia iudicum ad id deſtinatorum ad reditum nō compelli: quoniam ſicut ſeruus derelictus à domino, eo ipſo, fit ſui iuris, ſic Religioſus per ſententiam iuſtam expulſus, quaſi ſui iuris efficitur, hoc eſt, tuta conſcientia extra eam religionem, è qua eiectus eſt, viuit, vt in eo iuſtam ſententiam, & pœnam ſuſtineat, ac luat. Item, quia per ſententiam iuſtam deſinit eſſe Monachus religionis, vel Monaſterij, vnde eſt repulſus. Inſuper, quia per ſententiam iuſtam eſt in perpetuum non ad tempus condemnatus, vt extra eam religionem, vel Monaſterium viuat.

Septimò quæritur, An debeat Eiectus per ſententiam iuſtam ſe ad aliam religionem conferre, an potius tuta conſcientia poſſit extra omnem religionem in ſæculo viuere. Reſpondeo cum Nauarro eiſdem locis iure poſſe in ſæculo manere: quoniam nunquam vouit ingreſſum in aliam. Obijcies, cum vnam eſt profeſſus, ſeſe religioni generatim obſtrinxit. Reſpondeo, verum id eſſe, ſed manens in ſæculo, Religioſus adhuc eſt, & tribus votis obſtrictus, quāuis per ſententiam extra religionis clauſtra viuat.

Octauò quæritur, Cuinam Monachus fugitiuus acquirat extra Monaſterium? Reſpondeo cum Panormitano, & alijs in cap.vlt. de regularib. ſi nullam aliam Religionem profiteatur, nec vlli præficiatur Eccleſiæ, ſuo Monaſterio acquirit: vnde Abbati ius eſt eum repetendi, & vendicandi ſibi quicquid ille extra Monaſterium comparauit, vt colligitur ex c. Abbates.18.q.2. ſicut quicquid ſeruus fugitiuus acquirit, non ſibi, ſed domino acquirit. Si in aliud Monaſterium fuerit ingreſſus, acquirit priori, vnde fugiendo receſſit: nam fugitiuus Monachus in aliud Monaſterium iure nequaquam admittitur. Quòd ſi legitimè ad aliud Cœnobium ſe contulerit, priori acquirit, quicquid ante ingreſſum in ſecundum, lucratur. Ad ſecundum verò pertinet quicquid lucratur poſt emiſſam profeſſionem in ſecundo. Si fuerit Eccleſiæ ſeculari præfectus, aut id fit legitimè, aut non fit. Si hoc ſecundo modo, ad Monaſterium attinet, quicquid comparat. Si primo, tunc quicquid lucriſecerit ſtudio, & cauſa Eccleſiæ, cedit in ius, & dominium Eccleſiæ. Cætera verò, quæ cauſa ſuæ perſonæ cōparat ad Monaſterium pertinent. Quæres. Cum dubitatur de aliquo, an id ratione Eccleſiæ, an verò ratione perſonæ acquiſierit, quid tunc ſit cenſendum? Reſpondeo cū Abbate loco citato, rem coniecturis definiendā. Si id Monachus ille acceperit ab aliquo ſibi propinquo, iudicādum eſt, ipſi datū gratia ipſius, nō Eccleſiæ, cui præeſt & proinde ad Monaſterium trāſibit; ſi ab extraneo, cedet Eccleſiæ.

Nonò quæritur, Cui acquirat Monachus e Monaſterio, vel religione eiectus? Reſpondeo, ſi ſit contra ius eiectus, ſuo Monaſterio acquirit: nam eiuſmodi iniqua eiectio nihil Monaſterio obeſt: neque enim Abbatis delictū Eccleſiæ nocere poteſt, c.Si Epiſcopi.16 q.6. & c.Delictum, De reg.iur.in 6. Vnde Monaſterium iure cogitur eū repetere, & recipere; ita vt ſi id facere recuſet, auctoritate Epiſcopi, vel alterius Superioris compelli queat, non ſolùm alimenta debita, & neceſſaria ei præbere, verum etiam ea omnia bona reſtituere, quæ Monachus in Monaſterium contulerat. Si verò ſit per ſententiam iuſtam eiectus, quidam cenſent, in ius Monaſterij cedere quicquid acquirit, vt Goffredus a Panormitano citatus in c. 1.de infantib.& languidis expoſitis. Idem videtur docere Silu. Apoſtata, q.9. quoniā Monaſterium ius ſuum non amittit, ob Monachi delictū, ratione cuius, per ſententiam iuſtam eijcitur: item Monachus eiectus reſipiſcere debet, & ita corrigi, & emendari, vt dignus ſit, qui in Monaſterium reſtituatur; ac proinde non eſt penitus abſciſſus. At ſecūdum Nauarrum in commen.2. de regular.nu.33. ex Abbate in c.1. de infantib. & langui. expoſit. & c.vlt. de regular. non acquirit Monaſterio. Id probant illi, quia deſijt eſſe Monaſterij membrum, & pars; nam pro derelicto habetur, vt etiam ſeruus derelictus nō amplius domino acquirit. Et hoc magis Panormitano, & Gloſſæ in c.1.de infantib.citato, placuit, quod & mihi probabilius videtur, quoniam eiectus per ſententiam iuſtam habetur pro derelicto. Si quæras, cuinam tunc talis Monachus acquirit, ſi nec ſibi, nec Monaſterio acquirit? Et ſermo eſt de eiecto, nec aliam Religionem profitente, nec ad vllam Eccleſiam electo: talis enim Monachus, vel [illegible] Monaſterio, vel cui præeſt Eccleſiæ acquirit. Aſſerit Nauarrus

A Abbatem ſequutus, eum acquirere, quòd ad dominiū quidem, & proprietatem attinet, Deo; quod verò ad ius adminiſtrandi, Romano Pontifici aut Epiſcopo, in cuius eſt poteſtate. Panormitanus ſimpliciter ait, quicquid acquirit, ad Epiſcopum pertinere. Quidam Nauarrū oppugnant, eo quod dixerit eiuſmodi eiectum religioſum, Deo acquirere. Quia certè dominium, & proprietas nequit Deo acquiri: ſummum enim ille rerum omnium dominium habet, nec aliquid omnino eſt, quod poſſit ſuum eſſe definere. Nihil item poteſt incipere eſſe in dominio eius: id enim acquiritur alicui, quod eius eſſe incipit, cum antea nō eſſet. Sed Nauarrus ideo dixit, Deo dominium, & proprietatem acquiri, quoniam, vt alibi dicam, ſentit, bonorum Eccleſiaſticorū, cuiuſmodi ſunt etiam, quæ Religioſus acquirit, dominium eſſe penes Deum, adminiſtrationem verò penes Eccleſiarum Præfectos: bona autem Eccleſiaſtica ideo dicuntur eſſe Dei, quia in nullius hominis bonis ſunt, & eo ipſo, quo facta ſunt Eccleſiaſtica, ſacra, & religioſa, deſinunt eſſe in bonis hominum, quia commercijs & vſibus hominum nunquam amplius inſeruire queunt, quamdiu bona ſacra ſunt. Dicendum itaque puto, bona omnia, quæ ille Monachus acquirit, ad Principem, vel Rempublicam pertinere, hoc eſt, ad Romanum Pontificem, vel Eccleſiā, vel Epiſcopum inſtar eorum bonorum, quæ vacantia dicūtur. Nec enim illa eſſe queunt bona, quorū dominium, & proprietas, vel ius adminiſtrationis penes aliquem hominem, aut hominum congregationem, aut Collegiū, aut Collegij Præfectum non ſit. Vnde quemadmodum ſi quis abſque vllo prorſus hærede decedat, eius bona tanquam vacātia ad Principē, aut Rempublicam eiuſdem deuoluuntur, ita etiā eius res, quam ille Monachus eiectus acquirit, vſus, qui eſt res facti ad ipſum pertinet, ius verò adminiſtrationis ad Romanum Pontificē, qui eſt Summus Eccleſiæ Princeps, & ſupremus omnium Religionum Præfectus; ac proinde per obitum Monachi vſus, quàm ad proprietatem, & dominiū, hoc eſt, ad ius adminiſtrationis extinguitur, & cum eo vna coniungitur, & conſolidatur, vt iuriſperiti loquuntur, vel ius adminiſtrationis pertinet ad Epiſcopum, in cuius Diœceſi, ac proinde ſpeciali cura, & poteſtate eiuſmodi Religioſus viuit.

Decimò quæritur, Quidnam dicēdum, ſi aliqua religio (quod abſit) deleretur, & Religioſi permitterentur ſeparatim viuere, cuinam acquirerent id, quod donatione, induſtria, arte, vel labore compararent? Reſpondet Nauarrus in commen.2.de regularib.n.34 dominium, & proprietatem Deo acquiri, cuique verò illorum vſum nudum, qui eſt res facti, non iuris. ius autem adminiſtrationis eſſe penes Epiſcopos, in quorum poteſtatem Religioſi recederent. Alij reſpondent, dominium, & proprietatem acquiri ſummo Eccleſiæ Principi, hoc eſt, Romano Pontifici, in cuius poteſtate nunc ſunt vniuerſi Religioſi ab Epiſcoporum iuriſdictione exempti. Quòd ſi Epiſcopis eſſent, vt olim, Monachi ſubiecti, tūc vſum ſibi quiſque acquireret, dominio, & proprietate in Epiſcoporū poteſtatem, & ius cedēte. Bona enim, niſi pro derelictis habeantur, non manent incerta, quamuis nullum habeant hæredē, ſed ad Principem, vel Rempublicam pertinent, quod attinet ad eorum dominiū, & ius adminiſtrationis, ergo eorum bonorū adminiſtratio ad Epiſcopos, vel ad Romanum Pontificem pertineret.

Vndecimò quæritur, An Religioſus eiectus, ſi nullā aliā religionem capeſſat, debeat ſeſe Epiſcopo offerre, vt in eius ſit cura, & poteſtate, cuius mandatis, & iuſſis parere vi voti cogatur. Nauar. commen. prædicto, n.35. reſpondet, id ab eo fieri oportere, cum tribus ſit votis Religionis obſtrictus, ac proinde debet eſſe in Epiſcopi poteſtate, vt ei tanquā Præpoſito, & Superiori in omnibus obediat. At enim id Nauarrus firmo argumento non cōficit: nam profeſſus ſolemni more religione, ſeſe voto obſtringit, quo promiſit, ſe perpetuò obediturum Præpoſito Generali, ac eius omnibus ſucceſſoribus, non alijs. Si igitur per iuſtam ſententiam extra Monaſterium emittatur, vi, & ratione voti non cogitur alteri obedire. Quare ſatis eſt, ſi Epiſcopo inſtar aliorum Clericorum obtemperet. Item, eiuſmodi religioſus eiectus non cogitur, vt etiam Nauarrus fatetur, vi voti ad aliam religionem tranſire, quia id non vouit. Ergo nec compellitur vi voti Epiſcopo ſe offerre, vt in eius cura, & poteſtate ſpeciali ſit tanquam religioſus. Accedit, quod id vſu, & more nuſquam ſeruatur. Poſtremò, eiuſmodi Religioſus eiectus, quamuis abſque religione ſit,

quia

qui a eſt è religione per iuſtam ſententiam depulſus, eſt tamen vere, & propriè religioſus: ſicut Epiſcopus ſua Eccleſia ſpoliatus, verè, & propriè eſt Epiſcopus, & ſine Eccleſia: ergo eſt tribus votis obſtrictus, & eo ipſo debet eo animo eſſe, vt Superiorum iuſſis obtemperet quandocumque erit in Superiorum cura, & poteſtate conſtitutus.

Hinc etiam ſoluitur illa Nauarri quæſtio, An Monachus eiectus debeat ſeſe Epiſcopo offerre, vt ſibi certũ vitæ modum, & rationem præſcribat, quam teneat? neque enim vi voti id facere debet. Soluitur illa etiam quæſtio cuinam Epiſcopo ſe ſubijcere debeat, an originis, an domicilij, an Beneficij, in cuius Epiſcopi poteſtate erat, antequam Religionem capeſſeret: an potius Epiſcopo, in cuius diœceſi ſitum eſt Monaſterium, vnde eſt expulſus. Putat enim Nauarrus, eum ſubijci Epiſcopo originis, eo quòd originis domicilium eſt immutabile L. Aſſumptio ff. Ad Municipales: nec perditur per acceſſionem dignitatis, quæ non aufert, ſed cumulat domicilium, L. Senatores ff. De Senatoribus. Amplius, domicilium, inquit, ratione Abbatiæ, Monachatus aut Beneficij adquiſitum non durat, niſi quamdiu quis fuerit Abbas, vel Monachus, vel Beneficij poſſeſſor. Domicilium item habitationis tollitur, cum quis alio ad habitandum ſe confert: at per profeſſionem Monaſticam mutat, quis domicilium habitationis. Sed enim tota hæc quæſtio vno verbo diluitur, eiectum Monachum in more aliorum Clericorum Epiſcopo ſubijci, in cuius tunc diœceſi viuit.

Duodecimò quæritur, Cui acquirat Religioſus per iuſtam ſententiam Monaſterio, & habitu priuatus, & ad triremes damnatus, ſi quid in eis fecerit lucri? Reſpondet Nauarrus Commentario prędicto, num. 34. quamdiu eſt in triremibus, Epiſcopo ſubijci, ad cuius diœceſim cæteri, qui in triremibus detinentur, pertinent: & proinde illi etiam acquirere: quod ſi triremes euaſerit, ſubijci Epiſcopo originis, & ei pariter acquirere. Sed quid ſi eiecti Religioſi relegentur ad Prouincias à ſua origine omnino remotas? Ait Nauarrus ibidem, eos eſſe ſubiectos Romano Pontifici. Finge tibi aliquot Religioſos per ſententiam iuſtam à Monaſterijs apud Indos expulſos, & relegatos in Occidẽtem: ſubiecti, inquit, erunt Romano Pontifici. Porrò, an penes Religionis Præfectum ſit poteſtas delinquentem Religioſum ad triremes damnandi, inferius diſputabo.

Decimotertiò quæritur, An Monachus per ſententiam iuſtam eiectus vti poſſit tuta conſcientia Clericorum habitu, abſque vlla Pontificia facultate? Reſpondeo cum Nauarro comment. 2. de regularib. num. 36 poſſe: nam priſtinum Religionis habitum contra ſententiam deferre, fas ipſi non eſt; ſicut nec vti alterius Religionis habitu, cum ad aliam non tranſierit, nec vllo iure tranſire compellitur, vt ſupra dixi. Quamuis S. Bonauent. in opuſc. de determinationibus quæſtionum circa regulam S. Franciſci, cap. 14. dicere videatur eiectum a religione tranſire debere ad aliam: nec poſſe iure in ſæculo viuere. Sed cum Nauarro in hoc capite, quæſt. 7. dixi, eum ad aliam religionẽ ſe conferre non debere. S. Bonauentura loqui videtur de eiecto, qui in ſæculo citra probabile æternæ ſalutis periculum viuere non poteſt.

Decimoquartò quæritur, An eiecto Monacho liceat ex mendicato cibo viuere; an potius debeat ſibi victum manuum ſuarum labore conquirere? Reſpondet Nauar. commen. citato, nu. 37. ſicut cuique liberum eſt ſua omnia pauperibus erogare, & mẽdicato cibo paſci, ſic etiam liberum eſt eiecto Monacho viuere ex eleemoſynis mendicatis.

Aliæ quæſtiones de eadem re diſſoluuntur. Cap. XVII.

PRimò quæritur, An eiectus per ſententiam iuſtam à Monaſterio repeti debeat; rurſus, An compelli queat ad illud redire? Quæſtionem hanc mouet id, quod definit Gregorius Nonus in cap. Ne Religioſi, De regularibus, vbi ait: Ne Religioſi viri vagandi occaſionem habentes, ſalutis propriæ detrimentum incurrant, & ſanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: ſtatuimus, vt præſidentes Capitulis celebrandis ſecundum ſtatutum Concilij Generalis, ſeu Patres, Abbates, ſeu Priores fugitiuos ſuos, & eiectos de ordine ſuo requirant ſolicite annuatim. Qui ſi in Monaſterijs ſuis recipi poſſunt ſecundum ordinẽ Re- A gularem, Abbates, ſeu Priores eorum monitione præuia, per Eccleſiaſticas cenſuras compellantur ad receptionem ipſorum, ſalua Ordinis diſciplina. Quod ſi hoc Regularis Ordo non patitur; auctoritate noſtra prouideant, vt apud eadem Monaſteria in locis competentibus, ſi abſque graui ſcandalo fieri poterit: alioquin in alijs Religioſis domibus eiuſdem Ordinis ad agendum ibi pœnitentiam, talibus vitæ neceſſaria miniſtrentur. Si vero huiuſmodi fugitiuos, vel eiectos inobedientes inuenerint, eos excommunicent, & tamdiu faciant ab Eccleſiarum Prælatis excommunicatos publicè nunciari, donec ad mandatum ipſorum humiliter reuertantur. Hæc ibi. Eſt igitur dubiæ quæſtionis, An Præpoſiti Religionum fugitiuos, & eiectos, quotannis perquirere debeant, & eos ad reditum compellere? Reſpondet Nauarrus Comment. citato. nu. 36. quod pertinet ad fugitiuos, hoc eos præſtare debere, taleſque ab eis etiam reluctantes, & inuitos ad regreſſum eſſe compellendos: Quod verò attinet ad eiectos, eſſe reducendos, & recipiendos, ſi reuerti voluerint, ſecus verò ſi recuſauerint. Id probat, quia Panormitanus, Cardinalis, Butrius, & An- B tonius, quos ille citat, non eodem modo loquuntur de Fugitiuis, & Eiectis: aiunt enim, fugitiuos quotannis perquirendos, ac etiam, vel inuitos eſſe reuocandos; Eiectos verò non niſi redire volentes.

Obijcies ex capite citato, generatim ibi Pontificem ſtatuere, vt Fugitiui, vel Eiecti perquirantur, & reducantur. Reſpondet Nauarrus caput illud intelligi de Eiectis iniuſte, hoc eſt, iuris ordine prætermiſſo, & neglecto. Deinde obijcies, eos eſſe ob crimina expulſos, ergo ſunt reuocandi; ſiquidem eius tantùm rei gratia e Monaſterio eijciuntur, vt hi prædicti reſipiſcant, ac vitam inſtituãt meliorem. Sed ad hoc reſpondet Nauarrus, eos nequaquam eſſe eiectos ad tempus, vt corrigantur, & emendentur, ſed in perpetuum, vt pœna debita puniantur: hoc enim, ait, eos ob culpam ſuam meruiſſe. Alij reſpondent totũ prędictũ Gregorij Noni decretum, cum ſit iuris humani, vſu, & conſuetudine abrogatum fuiſſe: neque enim Religionum Præfecti Religioſos eiectos quotannis perquirunt; neque reducũt, neque repetunt. Item multi ob certa quædam vitia, & delicta ſententia iudicum ad id deſtinata iure C eijciuntur in perpetuum, nec amplius reducuntur. Deinde vſu introductum eſt in Italia, Hiſpania, & Gallia, vt Religioſi ob crimina, quibus capitalis pœna eſt irrogata, ad triremes condemnentur.

Secundò quæritur, An ſi per iuſtam ſententiam eiecti reuerti voluerint, debeat eos Monaſterium recipere? Rationem dubitandi excitat id, quod in Regula S. Benedicti habetur: Monachum tertio fugientem, & redeuntem non eſſe amplius recipiendum. Humbertus, quem ſequitur Turrecremata, reſpondet in hunc modum: Si extra Monaſterium eiecti alios ſuæ malæ vitæ exemplo offendant, recipi debent, ſi intra Monaſterium accommodatus ſit carcer, in quem conijci poſſint. Si vero extra Monaſterium neminem offendunt, nulla obligatione Religioſi tenentur eos admittere, cum primùm correcti, & emendati redierint: tandem illi tamen admitti debent, ſi in vitæ emendatione perſtiterint. Sic ille. S. Bonauentura videtur inſinuare Religioſos nullo iure compelli ad eos recipiendos: ipſi tamen eiecti, inquit, debent ad aliam Religionem ſe recipere, ſi commode poſſunt: nam licèt ingreſſum in aliam non vo- D uerint; ita tamen certam vnam profeſſi fuerunt, vt ſe Religioni generatim obſtrinxerint. Cum enim ad ſæcularem vitam redire nequeant, nec item poſſint ad laxiorem Religionem tranſire, culpa ſua melioris conditionis effecti non ſunt, vt extra omnem Religionem viuere liberè queant. Sic Bonauentura. Sed vt ante iam dixi nullo iure cõpellitur, qui eſt per ſententiã iuſtam eiectus ad aliã religionẽ tranſire, nec tribus votis ſolutus eſt, quamuis in ſæculo commoretur.

Quare cum Abbate, Card. Butrio, & cæteris in eo cap. Ne Religioſi, magis conſentio, aut in ea cõſtitutione Pontificẽ loqui de ijs, qui iniuſte ſunt à religione depulſi: aut de ijs, qui ſunt ad tempus eiecti; aut denique Decretũ Pontificis cap. citato, niſi eſſet vſu, & conſuetudine antiquatũ, derogare in hoc auctoritatem Regulis Monachorum, dum præcipit eos eſſe recipiendos, ſi reuerti voluerint: quod ſi Regulæ repugnẽt, ſtatuit nihilominus Pontifex, eos eſſe admittendos, vt apud eadem Monaſteria in locis cõpetentibus ſi abſque graui ſcandalo fieri poterit, alioqui in alijs religioſis domibus eiuſdẽ Ord. ad agendam ibi pœnitẽtiã,

talibus vitæ neceſſaria præbeantur. Dicit (in locis competentibus) id eſt, vt explicat Hoſtienſis, in c. gaſtaldis. Dicit etiam (ſi abſque graui ſcandalo fieri poterit) hoc eſt, vt idẽ auctor interpretatur: dummodo cæteri Monachi non ita offendantur, vt dicant, ſe potius exituros, quam cum talibus eiectis commoraturos. Rogabis: Si eiecti nihilo meliores effecti redierint, num eos recipere cogetur Monaſterium? Reſpondent quidam, minime: quod colligunt ex capite prædicto, vbi dicitur: (compellantur ad receptionem ipſorum, ſalua Ordinis diſciplina.) hoc eſt, ſi emẽdati reuertantur, quod diſciplina regularis depoſcit, & requirit. Alij tamen aiũt Monaſterium debere eos admittere, quoniam illorum verborũ (ſalua ordinis diſciplina) ſenſus, inquiunt, eſt, vt explicat Gloſſa, eis impoſita pœnitentia, quam Regula Ordinis præſcribit, & poſtulat. Si quæras, quinam in eo capite nomine Abbatum primo loco accipiantur, & deinde ſecundo loco? Reſpondeo, primo loco intelligi Abbates, & Priores, aut Viſitatores, aut qui præſident Conuentibus, & Comitijs, hoc eſt, Capitulis Generalibus celebrandis. Secundo loco Abbates, & Priores minores, ſingulis Monaſterijs, Cœnobijs, Domicilijs, aut Collegijs præfectos.

Tertiò quæritur, Cuius Monaſterij impenſis ſint alendi Fugitiui, & Eiecti reuerſi iam, & recepti. De qua quæſtione agit Silueſter verbo, Apoſtata, q. 10. Reſpondet Hoſtienſis in cap. citato, cuius ſententia eſt communi conſenſu recepta, ſi in aliud Monaſterium detrudantur, alendos eſſe impenſis primi Monaſterij, non ſecundi: ita etiam Gloſſa in cap. De Apoſtatis, in 6. Quòd ſi primum non habuerit, vnde eos alat, alimenta miniſtrabit ſecundum: quod ſi nec hoc, ea poſſit impendere, Abbas Generalis, aut Capitulum Generale proſpiciet. Quòd ſi neutrum per ſe ad impenſas ſufficiat, vtrumque partem ſuam contribuet. Vnde colligit Butrius teſte Silueſtro in loco citato, ſi Monaſterium, eo quòd eius diſciplina collapſa fuerit, ad priſtinam Regulæ obſeruantiã reuocetur, data optione Monachis in eo remanendi, aut aliò commigrãdi, ipſis aliò recedentibus, debere eis primũ Monaſterium alimenta, quod Silueſter in verbo, Apoſtaſia. q. 10. ad finem. concedit, quando ſecundo Monaſterio ſunt inutiles.

Quartò quæritur, Quas pœnas Apoſtatis ius Canonicum irroget? Reſpondeo, in c. A nobis, De Apoſtatis, præcipi, vt in carceres detrudantur, ſi minis, vel blanditijs nullatenus induci queant, vt abiectum habitum reſumant, & ibi duræ alligantur, ita vt ſolummodo vita ſibi miſera reſeruetur, donec a ſuo crimine reſipiſcant. Et in c. Vt periculoſa, in 6. Ne Clerici, vel Monachi, excõmunicatione feriuntur Religioſi profeſſi, in ſcholis, vel alibi temere ſuæ Religionis habitum dimittentes, vel ſe conferentes ad quælibet ſtudia literarũ, ſine conſenſu Superiorũ cum conſilio Conuentus, vel maioris partis, quam pœnam ſupra explicuimus.

Quintò quæritur, quam pœnã incurrat Religioſus Apoſtata, ſi ſacris Ordinibus initietur? Reſpondeo, in c. Conſultationi, De Apoſtatis, haberi: Monachum aliquẽ ſacrum Ordinem in Apoſtaſia recepiſſe, quamuis ſuo fuerit reconciliatus Abbati, & receperit pœnitentiam, abſque diſpenſatione Romani Pontificis miniſtrare nõ poterit in Ordine ſic ſuſcepto. At de eo, qui ex vno Monaſterio ad aliud alicuius Religionis contra ius, & iura ſe contulit, reſponſum eſt in c. Ex parte, De temporibus ordinationum, Pontifice rogato de quodam Monacho, qui ad Nigros Monachos tranſierat, & ad Sacerdotij Ordinem aſcenderat: Niſi Canonicum aliud impedimentum obſtet, ipſum Monachum Sacerdotis officium libere exequi permittatis. Sic ibi Pontifex reſpõdit. Quò fit, vt iuxta aliquorum ſententiam tranſiens Religioſus ad aliam Religionẽ, non ſit Apoſtata, ſed fugitiuus ſeu erraticus. Ab hoc; ac proinde minime afficiatur pœnis iuris tanquam Apoſtata, ſed vt fugitiuus, vel vt erraticus ſui habitus dereliQtor. Porro animaduertendum eſt, cum in c. Vt periculoſa, ſupra citato, excommunicatio irrogetur Religioſis ſuæ Religionis habitum temerè dimittentibus, ac proinde etiam Apoſtatis, inde fieri, vt ſi ij Religioſi ordinẽ Eccleſiaſticum etiam minorem aliquem ſuſcipiant, ſuſpẽſionem, irregularitatem non contrahant, vt Abbas eo capite annotauit, quamuis in c. Conſultationi, De Apoſtatis ante ſextum Decretalium edito, ſolùm dicatur, Apoſtatam aliquo ſacro Ordine initiatum, ſine Romani Pontificis beneficio miniſtrare non poſſe.

Sextò quæritur, An qui è Religione recedens liberè vagatur animo, & voluntate ad eam nunquam redeundi habitu tamen ipſius Religionis retento, ſit verè, & propriè Apoſtata? Innocentius, in cap. ſi. De renunciatione, & in cap. Intelleximus, De ætate, & qualit. ordinandorum, affirmat eſſe Apoſtatã. Sic etiam Silueſter, Caietanus, & alij, quod veriſſimum mihi videtur eſſe: nam ſicut habitus Monachũ non facit, ſed Regulæ Monaſticæ profeſſio: ſic Apoſtatam reddit a Monaſtica profeſſione, receſſus, etiamſi habitus nõ deponatur. Sed quæſtionis eſt dubiæ, an hic Apoſtata ipſo iure in excommunicationem incurrat. Quidam fatentur eſſe quidem vere, & proprie apoſtatam; negant tamen illa excommunicatione iuris affici, quoniam in cap. Vt periculoſa, ne Clerici, vel Monachi, in 6. ſolum excommunicatio ipſo facto, irrogatur his, qui poſt profeſſionem alicuius Religionis approbatæ, expreſſe, vel tacite factam, habitum ſuæ Religionis temere dimittunt: at hic, de quo quæritur, apoſtata eſt, ſed habitum non deponit, & cuiquam alias excommunicatio, ipſo iure in Religionis deſertorem, niſi habitum dimittat, conſtituitur. Caiet. Silueſt. Innoc. & alij Apoſtatam eſſe dicunt, ſed incidat nec ne ipſo facto in excommunicationem, non exprimũt, quamuis Apoſtatarum

B pœnas contrahere fateantur. Certe probabilius mihi videtur, eum ipſo facto in excõmunicationem incidere: nam in cap. Vt periculoſa, ideo excommunicatio cõſtituitur in eos, qui ſuæ Religionis habitum temere dimittunt, vt periculoſa Religioſis euagandi occaſio ſubtrahatur: ergo ſiue habitu indutus, ſiue eo exutus, Monachus a Religione deſcrit, vt libere euagetur, in excommunicationem incurrit: præſertim cum in cap. Conſultationi, de Apoſtatis, ſtatutum ſit, Apoſtatam Religionis deſertorem, ſi ſacris Ordinibus initietur irregularitatem contrahere.

Septimo quæritur, An qui contra iura, hoc eſt, facultate non petita ad Religionem arctiorem, vel laxiorem ſe confert, in Apoſtatæ pœnas incurrat? Reſpondeo, minime. Sic Gloſſa communi conſenſu recepta: nam hic peccat quidẽ, quoniam tranſeundo ad aliam Religionem iura nõ ſeruat, & eos Religioſos, quos dimittit, offendit, ac turbat: at verò apoſtata non eſt, eo quòd nõ ſimpliciter a Religioſæ vitæ, ſed a certæ Religionis inſtituto recedit. Vnde poteſt quidem in alias iuris pœnas incidere, in apoſtatæ autem pœnas non item. In c. Ex parte. de temp. ordinat.

C Octauò quæritur, In quam iuris pœnã labatur, qui ſuæ Religionis temere habitum deponit. De hac quæſtione Silueſter excommunicatio 9. in excommunic. 24. Angel. excommunicatio. 6. caſu. 27. Roſella excommunicatio 1. excommun. 16. Antonin p. 3. tit. 24 c. 53. Caiet. in ſum. c. 61. Nauarr. c. 27 nu. 131. Tabien. excommunicatio. 5. caſu 23. Reſpondeo, haud dubie in excommunicationem ipſo facto, c. Vt periculoſa, ne Clerici, vel Monachi, in 6. & quia in eo cap. dicitur: (Qui habitum temere dimittit.) fit, vt in eam non incidat, ſi quis iuſta ex cauſa dimittat, puta, gratia veſtem lauandi, vel mundandi, vel cauſa morbi, vel vt ait Gloſſa ab alijs recepta, metu mortis, vel periculi, aut mali, alioqui grauioris, captiuitatis ſcilicet, ſeruitutis, carceris, ignominiæ, dedecoris, vt ſi Religioſus per loca Turcarum, Saracenorum, Hæreticorum, vel aliorum Chriſtiani, aut Religioſi nominis hoſtium tranſiret.

Nono quæritur, An qui illicite dimittit habitum, eo ipſo excommunicationem incurrat? Quidam affirmant; ita enim cenſet Roſella excommunicatio. 1. in excomm. 16. vbi ait, oppoſitum eſſe periculoſum, eo quòd idem ſit temere

D habitũ dimittere, quod illicite: & quia alioqui iura præcipiũt, vt Monachus ſemper habitũ geſtet ita vt ſine eo in lecto etiam nõ iaceat, & dormiat, c. Vidua. 20. q. 1. & Gloſ. in c. Sanctimonialis. d. 23. Sed verius alij reſpondere, nõ quãlibet illicitã habitus dimiſſionem dici in eo c. Vt periculoſa, temerariã: ac proinde excõmunicationi non ſubijci. Vt ſi Religioſus intra Monaſterij clauſtra quadam animi leuitate ad modicum tempus deponat habitũ, vt ſomnum cõmodius capiat, vt ſaltet, vt currat, vt ludat, vel vt ſe in balneo, aut flumine lauet. ita ex Paludano, Antoninus loco citato. Idẽ quoque docet Ioan. Andr. in eo c. Vt periculoſa. & Silu. & Nauar. locis ſupra citatis. Si roges, an ſaltem excõmunicationem contrahat, ſi dimittat ad breue tempus, vt cum fœmina rem turpem habeat, vel vt furto quicquam ſurripiat, aut aliud ſimile peccatum lethale committat. Quidam affirmant, vt Palud. & Antonin. præſertim cum id extra Monaſterium facit; aiunt enim eum ſuæ Religionis habitum temere ad hæc facienda dimittere. Alij negant, vt Silueſter excommunicatio. 9. caſu 24. Nauarrus in Manuali, cap. 27. num. 131. quoniam quamuis dimittendo peccet,

peccet, non tamen dimittit, vt liberius vagetur. Valde probabile eſt, quod Silueſter, & Nauarrus ſenſerunt. Bene mihi id placet: quoniam quamquam reuera deponit habitum, & grauiter peccat, & dimittit, vt liberius peccet: non tamen dimittit, vt aſſumat alium, ſed deponit voluntate reſumendi.

Decimo quæritur, An qui ſuæ Religionis habitum retinet quidem, ſed geſtat occulte, ita vt exterius nullo modo appareat, excommunicationi ſubdatur? Duæ ſunt opiniones: Vna affirmat, quia occulte geſtare, idem valet, quod dimittere, eo quòd inde libera vagandi occaſio arripitur, & aliorum etiam offenſio gignitur. Sic Gloſſa in Clemen. Quoniam, de vita, & honeſt. Cleric. Roſel. Silueſt. Nauarr. locis citatis. Altera verò negat, quia qui habitum occultat, non co ipſo, habitum deponit. Abbas in cap. Deus qui, De vita, & honeſt. Cleric. nu. 4. Mihi prima opinio magis probatur: Si ita occultat, vt nihil prorſus appareat. Secus verò ſi ita caſter, vt à domeſticis, vel familiaribus cerni queat.

Vndecimò quæritur, An qui ſuæ Religionis habitu depoſito, alterius Religionis amictum aſſumit, excommunicatione afficiatur? Lapus, Dominicus in cap. Vt periculoſa, ne Clerici, vel Monachi in 6. & Angelus, & Roſella, & Tabienſis locis ſupra citatis, negant, quia licet certæ Religionis habitum dimittat, non tamen abſolutè, & ſimpliciter Religionis. Item, quia vt paulo ante iam diximus, non eſt Apoſtata, qui ab vna Religione recedens ad aliam, quamuis peccando ſe confert. Ergo nec temere dimittit habitum certæ Religionis, qui alterius ſumit. Caietanus tamen, Silueſter, Nauarrus locis ante citatis, affirmant, & probabilius, vt multis quidem videtur, quoniam in cap. Vt periculoſa, planè dicitur: Qui ſuæ Religionis habitum temerè dimittit. Alia verò ratio eſt de Apoſtata. deſertor enim religionis non eſt, niſi qui abſolute, & ſimpliciter deficit à religione, non qui ab vna recedens ſe recipit ad aliam. Cæterùm valde probabilis eſt prima ſententia, quoniam non dimittit ſuæ Religionis habitum, vt libere vagetur, & in cap. Vt periculoſa. Hæc eſt ratio, & cauſa, ob quam excommunicatio fertur. Mihi verò magis probatur ſententia Caiet. Silueſt. & Nauarri.

Duodecimò quæritur, An qui ſuæ Religionis habitu retento, ad aliam tranſit, cuius habitu ſuſcepto, ſuæ, tunc temporis, Religionis veſtem deponit, excommunicationem incurrat? Reſpondeo cum Caietano loco citato, minime; quamuis tranſeundo peccet, quoniam ſuæ Religionis habitum non dimittit, donec alterius ſumat. Alterius autem Religionis Monachus effectus, prioris habitum amplius geſtare non poteſt.

Decimotertio quæritur, An qui dimittit habitum, ſed ſuam perſonam occultat, ac celat, ſit excommunicationi ſubiectus? Quidam negãt, etiamſi id extra Monaſterium faciat, & ad horam vnam, aut etiam duas, quoniam in cap. Vt periculoſa, excommunicatio irrogari videtur his, qui dimittunt, vt liberius vagentur, qualis non eſt, qui dimittit quidem, ſed perſonam celat. Mihi tamen probabilius videtur, eum in excommunicationem labi, quoniam deponit habitum, & quamuis ſe occultet ac celet, ipſo tamen facto liberam habet euagandi facultatem.

Decimoquartò quæritur, An ſi quis ſuæ Religionis habitu dimiſſo, alterius ſumat, vt ad tempus alteri Religioni obſequium præſtet, videlicet, vt concionetur ſemel, vel vt diſputet, vel doceat, excommunicatione afficiatur. Quidam negant, quoniam is iuſta de cauſa id facit: ac proinde habitum non videtur temere dimittere. Alijs vero probabilius oppoſitum apparet, eo quòd etiam temere dimittat, qui ſolum id facit, vt alterius Religionis inſeruiat. Certè ſi id Charitatis lex requirat, ac poſtulet, nempe, vt alterius Religionis neceſſitatem ſubleuet, non eſt Eccleſiaſticæ pœnæ reus iudicandus: ſicut etiam ſi habitum quis deponeret, vt alterum è mortis periculo liberaret, à latronum, & hoſtium inſidijs eriperet, & id commode, niſi habitu dimiſſo præſtare non poſſet. At verò ſi grauis neceſſitas, & cauſa non ſubſit, excommunicationem contrahit, qui dimittit habitum, vt alijs inſeruiat.

Decimoquintò quæritur, An Monachus, qui intra Monaſterij, vel Cœnobij clauſtra temerè habitum dimiſit in excommunicationem incidat? Angelus loco ſupra citato, negat, eo quod putat hanc iuris pœnam non conſtitui, niſi Religioſus habitum extra Cœnobium dimittat: nam in cap. Vt periculoſa, dicitur: Qui in ſcholis, vel alibi, latere, inquit Angelus, ſi diceretur, qui alicubi, vel quouis alio loco dimittit. Et quoniam in eo etiam capite, cauſa redditur, vt periculoſa euagãdi occaſio Religioſis præcidatur.

A Sed verius eſt, quod Silueſter, Roſella, & Nauarrus locis prædictis, ſenſerunt, cum etiam prædictæ iuris pœnæ ſubijci; præſertim cum in Monaſterio habitu exutus, laicorum oculis pateat, aut ſe illis obijciat.

Decimoſextò quæritur, An Religioſus Apoſtata in Abbatem, aut Præpoſitum eligi iure queat, poſtquam ad meliorem vitæ frugem, & Religionem reuerſus eſt à crimine, & pœna iuris abſolutus, & bonæ opinionis, ac famæ? Archidiaconũ quidam ſequuti negant. Alijs vero oppoſitum probabilius videtur, eo quod nullo iure impeditur, quo minus eligi poſſit.

De his, quæ pertinent ad quoslibet Religioſos ex Concilij Tridentini decretis.

Cap. XVIII.

B PRæcepto Sancti Concilij Tridentini Seſſ. 25. De regularib. c. 22. conſtitutum eſt, vt omnes, & ſinguli Canones, qui de Regularibus præſcribuntur, in omnibus Monaſterijs, Cœnobijs, Collegijs, & Conuentibus, quorumcumque Monachorum, & Regularium, quamprimum executioni mandentur: ideo breui complectar quicquid in ſacris eiuſdem Concilij decretis, & Canonibus ad Monachos, Religioſos, & Moniales ſpectat.

Quod igitur ad Religioſos pertinet in primis Seſſ. 4. in Decreto de vſu, & editione ſacrorum librorum, ſic habetur: Non liceat Fratribus imprimere, ſeu imprimi facere libros de rebus ſacris, ſine approbatione Ordinarij, & licentia ſuorum Superiorum.

Secundo, In Seſſ. 5. cap. 1. De reformat. in Conuentibus, in quibus ſtudia literarum commodè vigere poſſunt, ſacræ Scripturæ lectio habeatur, quæ lectio à Capitulis generalibus, vel prouincialibus aſſignetur, dignioribus lectoribus.

Tertiò, In Seſſ. 5. De reformat. cap. 2. & Seſſ. 23. c. 4. Regulares cuiuſcumque Ordinis, ſine licentia Superiorũ Ordinis, & benedictione Ordinarij, etiam in Eccleſijs ſuorum C Ordinum prædicare incipere non poſſunt: in alijs autem Eccleſijs, vltra licentiam Superiorum, etiam Epiſcopi licentiam habere teneantur, & in illis contradicente Epiſcopo, prædicare non præſumant.

Quarto, In Seſſ. 5. De reformat. cap. 2. Si aliquis Prædicator (quod abſit) errores, aut ſcandala diſſeminauerit in populum, etiamſi in Monaſterio ſui, vel alterius Ordinis prædicet, Epiſcopus ei prædicationem interdicat: quod ſi hæreſes prædicauerit, contra eum ſecundùm iuris diſpoſitionem, aut loci conſuetudinem procedat, etiamſi Prædicator ipſe generaliter, vel ſpecialiter exemptum ſe eſſe prætendat.

Quintò, In Seſſ. 6. De reformat. cap. 3. & Seſſ. vlt. De regular. cap. 14. Regulares extra Monaſterium degentes, etiã ſui Ordinis priuilegij prætextu, ab Ordinario loci, ſi deliquerint, puniri poſſunt. Et qui intra clauſtra Monaſterij degunt, etiam Epiſcopo non ſubiecti, & extra ea notorie deliquerint, vt populo ſcandalo ſint, intra terminum ab Epiſcopo præfigendum, à ſuo Superiore ſeuere puniantur, & de punitione, Epiſcopum certiorem faciat, ſin minus à ſuo D Superiore officio priuetur, & delinquens ab Epiſcopo puniri poſſit.

Sextò, In Seſſ. 7. De reformat. cap. 8. & Seſſ. 21. De reformat. cap. 8. Locorum Ordinarij, Eccleſias quaſcumque quomodolibet exemptas auctoritate Apoſtolica ſingulis annis viſitare poſſint, non autem ipſa Monaſteria, quod attinet ad correctionem Fratrum. Seſſ. 25. De regular. c. 20. Animaduertendum eſt, nomine Ordinariorum intelligi etiam inferiores Epiſcopis Eccleſiarum ſæcularium, vel regularium Præfectos, cuiuſmodi ſunt Abbates, Præpoſiti, Priores, & alij Religionum Præfecti. Cardin. in Clem. 1. q. 8. De ſupplen. negligen. Prælato. Nauar. conſil. 5. de ſponſalibus. Gloſſa in cap. Ordinarij, De officio ordin. in verbo, Locorum, in ſexto. & cap. Quamquam. De viſit. in 6. in verbo, Loci ordinario. Vnde in hoc loco non ſolùm intelliguntur Epiſcopi, ſed etiam Religionum Præfecti, qui ſuas Eccleſias viſitant, vt eſt in more poſitum. Nam, vt ait Nauar. loco citato, plurimum refert, an conſtitutio, ſiue Epiſcopus concedat aliquam facultatem Diœceſanis, an Ordinarijs locorum: nam ſi concedat Diœceſanis

eo ipſo, ſolis Epiſcopis concedere videtur: ſi ordinariis locorum, non ſolùm Epiſcopis, ſed etiam inferioribus Eccleſiarum Præfectis iuriſdictionem habentibus concedit.

Septimò, In Seſſ. 14. De reformat. cap. 11. & ſeſſ. vlt. De Regularib. cap. 19. Regulares tranſlati de vno Ordine, ad alium ſub obedientia ſui Superioris perpetuò maneant, & nullus cuiuſcumque Ordinis Prælatus, vigore cuiuſuis facultatis aliquem ad habitum, & profeſſionem admittere poſſit, niſi vt in Ordine ipſo, ad quem transfertur ſub ſui Superioris obedientia in clauſtro perpetuò maneat, & taliter tranſlatus, etiamſi Canonicorum Regularium fuerit, ad Beneficia ſecularia, etiam curata omnino incapax exiſtat. Et nemo itidem Regularis cuiuſcumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem Religionem: nec item detur licentia cuiquam Regulari occulte deferendi habitum ſuæ Religionis.

Octauò, In ſeſſ. 22. decreto de obſeruandis, & vitandis in celebratione Miſſæ. Cuiuſuis generis mercedum conditiones, pacta, & quicquid pro Miſſis nouis celebrandis datur, atque importunę, & illiberales eleemoſynarũ exactiones, potius quam poſtulationes, aliaque huiuſmodi, quæ à Simoniaca labe, vel certe turpi quæſtu non longe abſunt, omnino prohibeantur.

Nonò, In eadem Seſſ. & Decreto. Epiſcopi in ſuis diœceſibus interdicant, ne cui vago, & ignoto Sacerdoti Miſſas celebrare liceat. Sic Concilium: ex quo decreto fit, vt cauti eſſe debeant Religioſi, ne ſine literis dimiſſorijs à ſuo Superiore acceptis, vel Clerici ſeculares, ne ſine literis cõmendatitijs ab Epiſcopo impetratis ſe aliò transferant.

Decimò, In eadem Seſſ. & Decreto: Non patiantur Epiſcopus priuatis in domibus, atque omnino extra Eccleſiã, & ad diuinum tãtum cultum dedicata oratoria ab eiſdem Ordinarijs deſignanda, & viſitanda, ſanctum ſacrificium Miſſæ à ſecularibus, aut regularibus quibuſcũque peragi: ac niſi prius, qui interſint decenter compoſito corporis habitu declarauerint, ſe mente etiam, ac deuoto cordis affectu, non ſolùm corpore, adeſſe.

Vndecimò, Ibidem: Caueatur ne Sacerdotes, alijs, quã debitis horis celebrent, neue ritus alios, & alias ceremonias, vel preces in Miſſarum celebratione adhibeant præter eas, quæ ab Eccleſia approbatæ, ac frequenti, & laudabili vſu receptæ ſunt.

Duodecimò, Ibidem: Quarumdam Miſſarum, & Candelarum certum numerum, qui magis à ſuperſtitioſo cultu, quàm à vera Religione inuentus eſt, Epiſcopi omnino ab Eccleſia remoueant.

Decimotertiò, In Seſſ. 22. cap. 4. De reformat. Quicumque in Cathedrali, vel Collegiali, Seculari, vel Regulari Eccleſia diuinis mancipatus officijs, in Subdiaconatus Ordine ſaltem conſtitutus non ſit, vocem in huiuſmodi Eccleſijs in Capitulo non habeat; etiamſi hoc ſibi ab alijs liberè fuerit conceſſum. Sed ſciendum eſt ſtatutis aliquorũ Ordinum eſſe conſtitutum, vt etiam, qui ſacris Ordinibus initiati non ſunt, habeant ius ſuffragij in Comitijs, ſiue Conuentibus, vt in Ordine Minimorum decretum eſſe fertur. Concilium itaque Tridentinum non prohibet, quo minus ſuffragij ius habeant in Capitulo Religioſi nondum in ſacris Ordinibus conſtituti: quoniam Concilij decreto, Religioſorum Cœnobia, & Monaſteria non comprehendi ita declaraſſe Cardinales Congregationis deſtinati ad interpretandas Concilij dubitationes perhibentur.

Decimoquartò, In Seſſ. 14. cap. 2. De reformat. Nullus abſque ſui proprij Prælati expreſſo conſenſu, aut literis dimiſſorijs ad aliquos ſacros, aut minores Ordines, vel primam Tonſuram promoueatur: alias ab executione Ordinum ſic ſuſceptorum, donec ſuo Prælato viſum fuerit, ipſo iure eſt ſuſpenſus.

Decimoquintò, In Seſſ. 14. cap. 10. De reformat. Abbatibus, & alijs quibuſcumque quantumuis exemptis non liceat in poſterum intra fines alicuius diœceſis conſiſtentibus, etiamſi nullius diœceſis, vel exempti eſſe dicantur, cuiquam, qui Regularis ſubditus ſibi non ſit, tonſuram, aut minores Ordines conferre.

Decimoſextò, In Seſſ. 23. cap. 11. Minores Ordines iis, qui ſaltem Latinam linguam intelligant, per temporum interſtitia, niſi aliud Epiſcopo expedire magis videretur, conferantur. His verò non niſi poſt annum à ſuſceptione poſtremi gradus minorum Ordinum ad ſacros Ordines promoueantur, niſi neceſſitas, aut vtilitas Eccleſiæ iudicio Epiſcopi aliud expoſcat.

A Decimoſeptimò, In eadem Seſſ. cap. 12. Nullus etiã Regularis ad Subdiaconatus Ordinem ante vigeſimumſecundum, ad Diaconatus ante vigeſimumtertium, ad Presbyteratus ante vigeſimumquintum ætatis ſuæ annum promoueatur: Regulares quoque nec in minori ætate ordinẽtur, priuilegijs quibuſcumque, quo ad hoc excluſis.

Decimooctauò, In eadem Seſſ. cap. 13. & 14. Promoti ad Subdiaconatus Ordinem, ſi per annum ſaltem in eo non ſint verſati, ad altiorem gradum, niſi aliud Epiſcopo videatur, aſcendere non permittantur. Sciendum eſt, Cardinales Congregationis interpretes Concilij Tridentini declaraſſe: Si in aliquo conuentu ſit neceſſitas miniſtrorum, quæ Patrum conſilio iudicetur idonea cauſa ad hoc, vt aliter fiat, eam ad ordinatorum Epiſcopum eſſe referendam, cuius erit iudicare, ſit necne idonea, & iuſta cauſa.

Decimonono, In Seſſ. 23. cap. 12. Sine diligenti Epiſcopi examine Regulares non ordinentur, priuilegijs quibuſcumque quoad hoc penitus excluſis.

Vigeſimò, In eadem Seſſ. cap. 13. Duo ſacri Ordines eodem die etiam Regularibus nõ conferantur, priuilegijs,

B atque indultis quibuſcumque conceſſis non obſtantibus.

Vigeſimoprimò, In eadem Seſſ. & cap. Subdiaconi, & Diaconi ſciant maximè decere, ſi ſaltem omnibus Dominicis, & ſolemnibus, cum altari miniſtrauerint, ſacrã communionem perceperint.

Vigeſimoſecundò, In eadem Seſſ. cap. 15. Sine probatione Epiſcopi nullus etiam Regularis poſſit confeſſiones ſecularium etiam Sacerdotum audire.

Vigeſimotertiò, In eadem Seſſ. cap. 17. Sacri altaris miniſteria non niſi per conſtitutos in dictis Ordinibus exerceantur. Sciendum eſt, hoc ideo eſſe conſtitutum, quia in quibuſdam ſecularium Eccleſijs, & in aliquibus Religioſorum Conuentibus, ſacris veſtibus induti ſolemniter epiſtolam cantare permittebantur, qui nondum erant Subdiaconi creati. Vnde poſt Concilium Tridentinum, alio qui Ordines conſtituiſſe perhibentur, vt in Conuentibus, in quibus Religioſorum numerus ſufficit ad ſacra altaris miniſteria, etiam minima ab Ordinatis miniſtris, quoad fieri poſſit, fiant, & vt nullus deinceps ſolemni ritu tam-

C quam Subdiaconus epiſtolam canere permittatur, qui ad eum Ordinem nondum aſcenderit.

Vigeſimoquarto, In Seſſ. 24. De reformat. cap. 2. Synodi Diœceſanę quotannis celebrentur, ad quas exempti etiam omnes, qui alias ceſſante exemptione intereſſe deberent, nec Capitulis generalibus ſubduntur, accedere teneantur. Ratione tamen parochialium, aut aliarum ſecularium Eccleſiarum, etiam annexarum debeant hi, qui illarum curam gerunt, quicumque illi ſint, Synodo intereſſe.

Vigeſimoquintò, In eadem Seſſ. De reformat. cap. 18. Examinatores eligendorum etiam ad Beneficia, poſſint eſſe etiam Regulares ex Ordine Mendicantium, iurentque ad ſancta Dei Euangelia, fideliter ſe munus executuros. Et caueãt, ne quicquam occaſione huius examinis, nec ante, nec poſt accipiant, alioqui Simoniæ vitium incurrant. Et de his omnibus in Synodo Prouinciali, ſi opus fuerit, rationem reddere teneantur.

Vigeſimoſexto, In Seſſ. vlt. De Regularib. cap. 1. Omnes Regulares, tam viri, quam mulieres, ad Regulæ, quam profeſſi ſunt, præſcriptum, vitam inſtituant, & compo-

D nant: & quæ ad communem vitam, victum, & veſtitum conſeruanda pertineant, fideliter obſeruent: Omniſque cura, & diligentia à Superioribus adhibeatur, tam in Capitulis Generalibus, quam in eorum viſitationibus, quas ſuis temporibus facere non prætermittant, vt ab illis non recedatur.

Vigeſimoſeptimò, In eadem Seſſ. De regularib. cap. 2. Nemini Regularium tam virorum, quam mulierũ, liceat bona mobilia, vel immobilia cuiuſcumque qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acquiſita, tamquam propria, aut etiam nomine Conuentus, poſſidere, vel tenere, ſed ſtatim Superiori tradantur, & Conuentui incorporentur.

Vigeſimooctauò, In eadem Seſſ. & cap. Nõ liceat Superioribus bona ſtabilia alicui Regulari concedere, etiam ad vſumfructum, vel vſum, adminiſtrationẽ, vel commẽdam. Mobilium verò vſum ita permittant, vt eorum ſupellex ſtatui paupertatis conueniat, nihilque ſuperflui in ea ſit. Nihil etiam quod ſit neceſſarium eis, denegetur. Quod ſi quis aliter quicquam tenere deprehenſus, aut conuictus fuerit,

fuerit, is biennio actiua voce, & paſſiua priuatus ſit: atque etiam iuxta ſuæ Regulæ, & Ordinis conſtitutiones puniatur.

Vigeſimononò In eadem ſeſſ. De Regularib. cap. 3. In Monaſteriis, & Domibus, tam virorum, quàm mulierum bona immobilia poſſidentibus, vel non poſſidentibus, is tantùm numerus conſtituatur, ac in poſterum cõſeruetur, qui vel ex redditibus propriis Monaſteriorum, vel ex conſuetis eleemoſynis commodè poſſit ſuſtentari.

Trigeſimò Ibidem, De cetero ſimilia loca non erigãtur, ſine Epiſcopi, in cuius diœceſi conſtruenda ſunt, licentia prius obtenta.

Trigeſimoprimò, In eadem ſeſſ. De Regular. c. 4. Nullus Regularis, ſine ſui Superioris licentia prædicationis, lectionis, aut cuiuſuis pij operis prætextu ſubiiciat ſe obſequio alicuius Prælati, Principis, Vniuerſitatis, & Communitatis, quod ſi contrafecerit tanquam inobediens arbitrio Superioris puniatur.

Trigeſimoſecundò, Ibidem: Non liceat Regularibus à ſuis Conuentibus recedere, etiam prætextu ad Superiores ſuos accedendi; niſi ab eiſdem miſſi, aut vocati fuerint. alias, qui ſine prædicto mandato in ſcriptis obtento, repertus fuerit, ab Ordinariis locorum puniatur, vt ſui inſtituti deſertor.

Trigeſimotertiò, Ibidem: Qui ſtudiorum cauſa, ad Vniuerſitates mittitur, in Conuentibus tantùm habitent: alioqui ab Ordinariis contra eos procedatur.

Trigeſimoquartò, in Seſſione vltima, De Regulari. c. 5. Epiſcopi in omnibus Monaſteriis ſibi ſubiectis ordinaria, in aliis verò Sedis Apoſtolicæ auctoritate, clauſuram Sanctimonialium, vbi violata fuerit, diligenter reſtituant: & vbi inuiolata eſt conſeruari maxime procurent.

Trigeſimoquintò, Ibidem: Nemini Sanctimonialium liceat poſt profeſſionem exire e Monaſterio, etiam ad breue tempus quocumque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa ab Epiſcopo approbanda.

Trigeſimoſextò, Ibidem: Ingredi intra ſepta Monaſterij nemini liceat cuiuſcumque generis, aut conditionis, ſexus, vel ætatis fuerit, ſine Epiſcopi, vel Superioris licentia in ſcriptis obtenta, ſub excommunicationis pœna ipſo facto, incurrenda.

Trigeſimoſeptimò, Ibidem: Monaſteria Sanctimonialiũ extra mœnia vrbis, vel oppidi, curent Epiſcopi, & alii Superiores, ſi ita videbitur expedire, vt ad noua, vel antiqua Monaſteria intra vrbes reducantur.

Trigeſimooctauò, Eadem Seſſ. De Regulari. c. 6. Electio Superiorum quorumcumque, & aliorum Officialium, ac Generalium, & Abbatiſſarum fiat per vota ſecreta: ita vt ſingulorum eligentium nomina nunquam publicentur.

Trigeſimononò, Ibidem: In poſterum non liceat, Prouinciales, aut Abbates, Priores, aut alios quoſcumque titulares ad effectum electionis faciendæ conſtituere, aut voces, & ſuffragia abſentium ſupplere. Sciendum tamen eſt Cardinales Concilii Tridentini interpretes, declaraſſe, Cõcilium non prohibere, quo minus locum habeãt inſtituta, & decreta Religionum, in quibus datur facultas Superioribus abſentibus, & legitime impeditis, vt mittant ad Generalem Conuentum, alium Religioſum, qui tanquam eorum procurator, ſuo loco, & nomine in electione, ſuffragium ferat, vt in Conſtitutionibus Minimorum habetur.

Quadrageſimò Eadem Seſſ. cap. 7. Abbatiſſa, & Priorisſa, & quocumque alio nomine Præfecta, vel Præpoſita appelletur, eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis poſt expreſſam profeſſionem laudabiliter vixerit. Quòd ſi his qualitatibus non reperiatur in Monaſterio, ex alio eiuſdem Ordinis eligi poſſit. Si hoc etiam incommodum Superiori, qui electioni præeſt, videatur, ex his, quæ in eodem Monaſterio annum trigeſimũ excesſerint, & quinque ſaltem annis poſt profeſſionem recte vixerint, Epiſcopo, vel alio Superiore conſentiente, eligatur. Ibidẽ; Duobus Monaſteriis nulla præficiatur.

Quadrageſimoprimò, Ibidem: Is, qui electioni præeſt, Epiſcopus, ſiue alius Superior, clauſtra Monaſterii non ingrediatur, ſed ante Cancellorum feneſtellam vota ſingulorum audiat, & excipiat.

Quadrageſimoſecundò, Eadem Seſſ. De Regularib. c. 9. Monaſteria Sanctimonialium, Sanctæ Sedi Apoſtolicæ immediate ſubiecta ab Epiſcopis gubernentur: quæ verò à deputatis in Capitulis Generalibus, vel ab aliis Regulari-

A bus reguntur, ſub eorum cura, & cuſtodia relinquantur.

Quadrageſimotertiò, Eadem Seſſ. De Regulari. cap. 10. Attendant diligenter Epiſcopi, & alii Superiores Monaſteriorum Sanctimonialium, vt in conſtitutionibus earum admoneantur Sanctimoniales, vt ſaltem ſemel ſingulis menſibus confeſſionem peccatorum faciant, & Sacroſanctam Euchariſtiam ſuſcipiant.

Quadrageſimoquartò, Ibidem: Præter ordinarium Confeſſorẽ, alius extraordinarius ab Epiſcopo, & aliis Superioribus bis, aut ter in anno offeratur, qui omnium confeſſiones audire debeat.

Quadrageſimoquintò, Ibidem: Sanctiſſimum Chriſti corpus intra Chorum, aut ſepta Monaſterij Monialium, & non in publica Eccleſia, conſeruetur, non obſtante quocumque indulto, aut priuilegio.

Quadrageſimoſextò, Eadem Seſſ. De Regularib. c. 11. In Monaſteriis ſeu Domibus virorum, ſeu mulierum, quibus imminet cura animarum perſonarum ſecularium, præter eas, quæ ſunt de illorum Monaſteriorum, ſeu locorum familia, perſonæ tam Regulares, quam ſeculares huiuſmodi curam exercentes, ſubſint immediatè in his, quæ

B ad dictam curam, & Sacramentorum adminiſtrationem pertinent, iuriſdictioni, viſitationi, & correctioni Epiſcopi, in cuius diœceſi ſunt ſita. Excipit verò Concilium ibi quędam Monaſteria.

Quadrageſimoſeptimò, Eadem Seſſione, De Regularib. cap. 12. Cenſuræ, & interdicta, ne dum à Sede Apoſtolica emanata, ſed etiam ab Ordinariis promulgata, mandante Epiſcopo, à Regularibus in eorum Eccleſiis publicentur atque ſeruentur.

Quadrageſimooctauò, Ibidem, Dies feſti, quos in diœceſi ſua Epiſcopus ſeruandos præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus ſeruentur.

Quadrageſimononò, Eadem Seſſ. De Regular. c. 13. Cõtrouerſias omnes de præcedentia, quæ perſæpe cum ſcandalo oriuntur, inter Eccleſiaſticas perſonas, tam ſeculares, quàm Regulares, in proceſſionibus publicis, & in aliis ſimilibus, Epiſcopus amota omni appellatione, & non obſtantibus quibuſcumque, componat.

Quinquageſimò, Ibidem: Exempti omnes tam Clerici

C ſeculares, quam Regulares, etiam Monachi ad publicas proceſſiones vocati accedere compellantur; iis tantùm exceptis, qui in ſtrictiori clauſura perpetuò viuunt.

Quinquageſimoprimò, Eadem Seſſ. De Regulari c. 15. In quacumque Religione, tam virorum, quam mulierum profeſſio non fiat ante ſextum decimum annum expletũ: nec qui minori tempore, quàm per annum poſt ſuſceptum habitum in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur: alioqui profeſſio nullam obligationem inducat, ad quoſcumque effectus.

Quinquageſimoſecundò, Ibidem: cap. 16. Nulla renunciatio, aut obligatio antea facta, etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuſcumque cauſæ piæ, valeat, niſi cum licentia Epiſcopi, ſiue Epiſcopi Vicarij; fiat intra duos menſes proximos, ante profeſſionem: ac non aliàs intelligatur effectum ſuum ſortiri, niſi ſecuta profeſſione.

Quinquageſimotertiò. Ibidem: Ante profeſſionem nihil recipiatur de bonis Nouitij, etiam ſponte oblatum a parentibus, vel propinquis, vel curatoribus, excepto victu, & veſtitu Nouitij illius temporis, quo eſt in Probatione, ſub pœ-

D na anathematis dantibus, & recipientibus:

Quinquageſimoquartò, Ibidem: Finito tempore Nouitiatus, Superiores, Nouitios, quos habiles inuenerint ad profitendum, admittant, aut eos e Monaſterio eiiciant: & vt abeuntibus ante profeſſionem, omnia reſtituantur, quę ſua erant Epiſcopus per cenſuras Eccleſiaſticas, ſi opus fuerit, compellat. Notandum eſt, Cardinales Concilii Tridentini interpretes declaraſſe, hoc locum tãtum habere in iis Nouitiis, quos Superiores tempore Probationis elapſo, habiles reperierint. Nam in iis, quos non inuenerint habiles, ſi ſpem tamen probabilem dederint, habiles eos infra ſex menſes futuros, poſſe Superiores tempus differre.

Quinquageſimoquintò, Eadem Seſſione, De Regularibus, cap. 17. Puella, quæ habitum Regularem ſuſcipere voluerit, maior duodecim annis ſit, non ante eum ſuſcipiat.

Quinquageſimoſextò, Ibidem. Nec poſtea ipſa, vel alia profeſſionem emittat, priuſquã exploraverit Epiſcopus, vel eo abſente, vel impedito, eius Vicarius, aut aliquis eorum ſumptibus ab eis deputatus, Virginis voluntatem diligenter, an coacta, an ſeducta ſit, an ſciat, quid agat.

Quin-

Quinquageſimoſeptimò, Ibidem: Ne profeſſionis tempus Epiſcopus ignoret, teneatur Præfecta Monaſterii eum ante menſem certiorem facere, alias quandiu Epiſcopo videbitur ab officio ſuſpenſa ſit.

Quinquageſimooctauò, Eadem Seſſ. De Regulari. c. 18. Eos, qui cogunt mulieres ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum, vel ad emittendam profeſſionem, & qui ſanctam Virginum, vel aliarum voluntatem vel accipiendi vel voti emittendi, quocumque modo ſine iuſta cauſa impedierit, ſancta Synodus anathemati ſubiicit.

Quinquageſimononò, Seſſ. vltima, De Regularibus c. 19. Quicumque Regularis prætendit ſe per vim, & metum ingreſſum eſſe in Religionem, aut ante ætatem debitam profeſſum fuiſſe, aut quid ſimile, non audiatur, niſi intra quinquennium tantùm à die profeſſionis: & tunc non aliter, niſi cauſas, quas prætenderit deduxerit coram Superiori ſuo, & Ordinario. Quòd ſi antea ſponte habitum dimiſerit, nullatenus ad allegandum quamcumque cauſam admittatur; & tanquam apoſtata puniatur.

Sexageſimò, Eadem Seſſ. De Reformat. cap. 3. Quamuis excommunicationis gladius, neruus ſit Eccleſiaſticæ diſciplinæ; ſobrie tamen magnaque circumſpectione adhibita exercendus eſt, cum experientia doceat, eam ſi temere, aut leuibus ex cauſis, & rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari; & perniciem potius parare, quàm ſalutem.

Sexageſimoprimò, Eadem Seſſ. De Reform. cap. 4. In Eccleſiis, vbi magnus Miſſarum numerus reperitur, poſſint Generales Ordinum in ſuis Capitulis Generalibus ſtatuere circa hoc, quicquid magis expedire videbitur. Sciendum eſt, Cardinales Congregationis declaraſſe hanc facultatē conceſſam Epiſcopis, & Generalibus Ordinum Præfectis, locum habere tantùm in Miſſis ante Concilium Tridentinum promiſſis.

Sexageſimoſecundò, Eadem Seſſ. De Reforma. c. 11. Locationes rerum Eccleſiaſticarum, ſi anticipatis ſolutionibus fiant, nullatenus in præiudicium ſucceſſorum validæ intelligantur, quocumque indulto, aut priuilegio non obſtante.

Sexageſimotertiò, Eadem Seſſ. De Reforma. c. 13. Quibuſcumque in locis iam ante annos quadraginta, Quarta, quæ funeralium dicitur, Cathedrali, aut Parochiali Eccleſiæ ſolita eſſet perſolui, ac poſtea fuerit ex quocumque priuilegio Monaſteriis conceſſa, poſthac integro iure, & eadē portione, qua ante ſolebat, eiſdem Eccleſiæ perſoluatur, nō obſtantibus quibuſcumque priuilegiis, etiam Mari Magno nuncupatis.

Sexageſimoquartò, Eadem Seſſione. De Regularib. c. 22. Si qui Regulares, tam viri, quàm mulieres ſunt, qui ſub arctiori regula, vel ſtatutis viuunt, excepta facultate habendi bona ſtabilia in communi, eos ab eorum inſtituto, & obſeruantia, ſancta Synodus amouere non intendit. Ex quibus verbis colligitur, Minimos, Cappuccinos, Carthuſienſes, & quoſlibet alios Religioſos, qui ratione ſuæ Regulæ, Inſtituti, & Conſtitutionum arctiori vitæ genere obſtringuntur, id ſeruare debere.

Sexageſimoquintò, Ibidem ſancta Synodus deſiderat, vt omnia, & ſingula ſupradicta, quamprimum executioni demandentur: & præcipit omnibus Epiſcopis, in Monaſteriis ſibi ſubiectis, & in omnibus aliis, ipſis in Superioribus decretis ſpecialiter commiſſis, atque omnibus Abbatibus, ac Generalibus, & aliis Superioribus Ordinū ſupradictorum, vt ſtatim prædicta exequantur: & ſi quid executioni mandatum non ſit, Epiſcoporum negligentiam Concilia Prouincialia ſuppleant, & coerceant. Regularium verò, Capitula Prouincialia, & Generalia, & in defectum Capitulorum Generalium, Concilia Prouincialia per deputationem aliquorum eiuſdem Ordinis prouideant.

De Monachorum Inſtitutis.

Cap. XIX.

HActenus de Religioſorum Inſtituto generatim egimus: nunc de his, quæ ſunt aliquarum Religionum propria tractandum nobis eſt. Ac primo quidem loco, de iis, quæ ad Monaſticos ordines pertinent, mox de Canonicis Regularibus; deinde de Mendicantibus; Poſtremò de Militaribus Ordinibus diſſeremus.

Primo quæritur, qui nam propriè Monachi in iure Canonico accipi debeant? Reſpondeo, eos eſſe accipiendos, qui tribus votis adſtricti, bona ſtabilia, non priuatim, ſed communiter poſſident, & in vitæ ſolitariæ ſtudium, & viā incumbunt. Quibus etiam, quatuor tribuunt iura ipſa Canonicum. Quietem, & Silentium, Orationem, Contemplationem, immo etiam laborem manuum, cap. De pœnitentium, 16. quæſt. 1. Monachus autem græce idem eſt, qui latine ſolitarius: ſic enim olim græca voce Monachi dicebantur homines, à cæterorum conſortio ſeiuncti, & remoti, qui priſcis illi quietam, tacitam, ac duriſſimam vitam in montibus, ſaltibus, & ſpeluncis degebant, eamque ſeruabant certis legibus, & inſtitutis. Animaduertendum autē eſt, Monachi appellatione, aliquando omnem Religioſum ſignificari, cuiuſcumque ordinis ſit, vt annotant Abbas in cap. ex parte, de poſtulat. prælat. quando vero eum ſolummodo, qui ſolitariam agit vitam. Ita vt Monachi (vt paulò ante notaui) propriè nominentur ii, qui res ſtabiles in communi poſſident, ſilentio, quieti ac Contemplationi dediti, ac ſeorſum ab aliis hominibus viuentes: Religioſi verò, ſiue Regulares cæteri ii ſunt, qui Religioſam vitam ſolemni more, ac ritu profitentur, quales nimirum ſunt Canonici Regulares, item Mendicantes, & his ſimiles. Nos verò in præſentia Monachos accipimus in propria ſignificatione, vt à cæteris Religioſis omnibus diſtinctos.

Secundò quæritur, quot fuerint olim genera Monachorum? Iſidorus li. Etymo. 7. c. 13. & lib. 2 de offi. Eccleſ. c. De Monachis, tria eorum genera conſtituit, Eremitarum nempe, Anachoretarum, & Cœnobitarum. At enim, ſi Græca nomina conſideremus, eoſdem prorſus Eremitas eſſe, atque Anachoretas, comperiemus: vnde Iſidorus tria genera Monachorum nomine potius, quam re ipſa, & vitæ inſtituto diſtinguit. Et propterea Caſſian. Collat. 18. cap. 4. duo tantùm genera bonorum Monachorum videlicet Cœnobitarum, & Anachoretarum diſcernit. Eremita vocatur, qui in deſertis, & ſolitudinibus habitans ſolitariè viuit; Anachoreta verò, qui in ſolitudinem aliumue deſertum locum diſiunctum, ac remotum ab hominibus, viuendi cauſa, receſſit. Quare duo tantùm Monachorum genera conſtituenda ſunt, nempe Eremitarum, qui & iidem propemodum ſunt, qui Anachoretæ, & Cœnobitarum. Eremitæ igitur ſunt, vti diximus, qui ſolitarii viuunt in montibus, agris, aliiſue locis deſertis: Cœnobitæ vero, qui vnum in locum ſeu conuentum aggregati, & coniuncti, communiter viuūt, à communi quam profitentur, vita, ſic appellati. Monachi vocabulum licet prima ſui notione, ſolitarium deſignet, proindeque idem ſit Monachus, qui Eremita, vel Anachoreta; vſu tamen, & conſuetudine latiùs vſurpari cœpit, ita vt ſit commune Eremitarum atque Cœnobitarum. Caſſianus tamen Collat. 18. cap. 4. & Hieronym. in Epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis, tertium Monachorum genus recenſent. Sed illud reprobum appellant, eo quod genus eſſet quoddam Monachorum, communiter quidem viuentium, ſed proprias facultates retinentium ſuam, & aliorum, qui cum ad tempus vitam cum aliis communem egiſſent, in ſolitudinem poſtea ſecedebant, vt ibi liberius ſuo arbitratu viuerent, nullius poteſtati ſubiecti.

Tertio quæritur, An vetus Monachorum vitam, & inſtitutum, inſolitum aliquid, & ab humano genere alienum, & abhorrens habuiſſe videatur? Hæretici noſtræ tempeſtatis, (vt cætera ſolent alendæ pietatis ſanctitatiſque ſtudia damnare) totam eiuſmodi Monachorum vitam, tanquam ab humana ſocietate, & conſortio alienam, planeque abhorrentem, improbant atque condemnant: quippe hominem natura, inquiunt, eſt ad ſocietatem facta, & Ariſtoteles, ac cæteri Philoſophorum, eos vituperant, & reprehendunt, qui ab hominum congreſſu, & conſuetudine abhorrent, ac fugiunt. At longe ſecus veteres Patres, & ſacri ſcriptores, de iis Monachis, & ſenſerunt, & ſcripſerūt: eos enim ſemper laudarunt, & Iuſtinianus Imperator vitam Monaſticam, vt rem ſacram, ac diuinam commendauit. Nec eſt quod Hæretici obiiciant, Monachos ſibi ipſis tantùm prodeſſe, non aliis. Iuuant enim illi in primis atque tuentur vniuerſum genus hominum precibus ſuis apud Deum, vitæ exemplo, moribus, doctrina, labore, induſtria. Immeritò item eos, tanquam otio, ac deliciis deditos, accuſant; cū multa vtilia atque ſalutaria hominum generi, in commune conferant. Quòd ſi forte quærantur, Monachum quendam,

dam, vt ex hiſtorijs didicimus per triginta annos neque locutum cum vllo, neque à quoquam conſpectum omnino fuiſſe: quæ res certè dum mundano iſtorum iudicio ponderatur, videtur ab hominis natura prorſus abhorrere. Reſpondebo, hæc rara admodum fuiſſe, eademque admiranda potiùs, quàm imitanda. Attamen quis inficiari audeat, è Monaſterijs, & Cœnobijs, velut ex ſacris quibuſdam Seminarijs, & Collegijs electos, & aſſumptos fuiſſe quamplurimos inſigni, & ſanctitate, & doctrina viros, ad Eccleſiaſtica munera obeunda? qui deinde ſuis ſucceſſoribus atque adeo Eccleſiæ vniuerſæ multa, & præclara Chriſtianæ vitæ documenta reliquerunt.

Quartò quæritur, quandonam Monachorum vita atque inſtitutum in Eccleſia cœperit? Hæretici contendunt quarto poſt Chriſtum natum ſeculo cœpiſſe, hoc eſt, trecentis circiter ab eo tempore annis exactis. Negant enim illi contra communem Scriptorum ſententiam acceptam Dionyſij Areopagitæ libellum de Eccleſiaſtica hierarchia, quo manifeſtè confirmantur, vbi Monachorum meminit, quos fuiſſe teſtatur Apoſtolorum temporibus. Quicquid ſit de eius libri auctore, fuerit ne ille Pauli Apoſtoli diſcipulus, is nempe, cuius facit B. Lucas in Actibus Apoſtolicis mentionem, an alius quiſpiam, nunc non laboro, cum hæc res mei non ſit inſtituti, negari tamen non poteſt eum perantiquum Scriptorem fuiſſe, ac longe ante Magni Cōſtantini tempore floruiſſe. Nec item inficiari queunt Dionyſium huius nominis primum, Romanum Pontificem ex Monacho fuiſſe creatum. Nec obſcurum eſt id, quod Tertullianus, & Cyprianus Scriptores antiquiſſimi perſpicuè tradiderunt, Virgines voto Caſtitatis Deo obligari, & ab Epiſcopis velari ſolitas. Quod ſi fœminæ id temporis Deo votis adſtrictæ dicebantur, quid mirum, viros quoque tunc fuiſſe votis obſtrictos? Sunt etiam, qui contendant Apoſtolorum tēporibus Monachos, & Anachoretas fuiſſe, & putant id inde ſe aperto, & certo argumento colligere quod Damaſus in vitis Pōtificum narrat Teleſphorum ex Anachoreta Romanum Pontificem electum. Hoc tamen dubium eſſe, & incertum quidam Catholici dixerunt: nam Platina, & alij non ignobiles Scriptores Damaſum interpretantur, Teleſphorū ex patre nomine Anachoreta progenitum fuiſſe. Verùm quicquid ſit, hoc vnum certe ex hiſtorijs Eccleſiaſticis conſtat, Conſtantini Magni tempore in Syria, & Aegypto ingentem Monachorum multitudinē vixiſſe: & deinde circa ea tempora Monaſticum inſtitutū per Orientem propagatum, & auctum, ac deinde in Aphrica, Italia, Gallia, & alijs Occidentis partibus viguiſſe. Nam ſub Auguſtino Monachi in Aphrica vixerunt: ſub Martino Turonenſi Epiſcopo, in Gallia: ſub Simpliciano Mediolanenſi Antiſtite, in Italia: ſub alijs Epiſcopis in Armenia, Ponto, & Paphlagonia.

Quintò quæritur, vtri fuerint antiquiores, Eremitæ ne ſeu Anachoretæ, an vero Cœnobitæ? Reſpondeo, cum primum exorti Monachi inceperunt, iique in Aegypto, congruentem nomini ſuo vitam, id eſt, ſolitariam agebant; & quamquam ſtatis horis fere in vnum locum conuenire cōſueuerant, ſimul tamen non commorabantur, ſed domunculas, & cellas ſparſim per montes, ſaltus, & ſpeluncas extruebant, in quibus habitabant: vnde Monachi, & Eremitæ, & Anachoretæ meritò dicebantur. Poſtea tamen viſum eſt vtiliùs, fructuoſiùs, & decentiùs, in eiſdem ædibus eos communiter habitare, & viuere, omnia habentes inter ſe communia, quam priuatim in deſertis, & montibus delitéſcere: ac ita eiuſmodi loca à communione vitæ, & ſocietate, Cœnobia veriùs, ac congruentius, quam a ſolitudine Monaſteria ſunt appellata: Verumtamen hi veterem Monachorum appellationem retinere maluerunt, quòd ea vitæ ratio, & conſuetudo non multum à ſolitudine abeſſet. Paulus igitur, Eremitarum, ſeu Anachoretarum primus auctor, ac veluti parens, & Magiſter, meritò vocari conſueuit; Antonius autem, licet, & ipſe aliquandiu ſolitarius vixerit, multos tamen in vnum coegit, communemque vitæ rationem inſtituit, vt propterea Cœnobitarum inſtitutor appellatus. Porrò Cœnobitæ quamquam in commune viuebant, in montibus tamen, & deſertis locis initio extruere Cœnobia cœperunt; poſtea verò in agris, & Ciuitatibus vicinis; ac tandem eos Magnus Baſilius in medias Ciuitates, ac hominum frequentiam creditur induxiſſe, eiſque viuendi rationem, & formulam perpetuo ſeruandam vtiliter tradidiſſe.

Sexto quæritur, quæ cauſa, & occaſio fuerit Monacho-

A rum inſtituti? Noſtri temporis Hæretici affirmare non dubitant, eos partim caſu, partim errore, & praua imitatione cœpiſſe, eo quòd Nicephorus lib. 8. c. 39. & 40. hiſtor. Eccleſ. ſcribit quoſdam tradidiſſe, primos Monachos, & Paulum ipſum primū Eremitā, Decij perſecutionis tēporibus cauſa in ſolitudinē receſſiſſe, & ibi vitā egiſſe. Alios verò aiūt hæreticī Eſſenorū olim in Aegyptiacis ſolitudinibus, & antris degentium errorem, & inſcitiam conſectatos, conſimilem eis vitam, & habitationem tenuiſſe. Verùm quicquid, more ſuo, calumnientur Hæretici, primi certe apud Chriſtianos Eremitæ imitati ſunt exemplum Eliæ, Eliſæi, & aliorū Prophetarum; Ioannis etiam Baptiſtæ, ac Chriſti Domini, qui in ſolitudinem receſſit, ac ibi quadragenarium ieiunium ſeruauit. Caſſianus Collat. 18. c. 6. ſic ait de Anachoretis loquens, qui non vt quidam puſillanimitatis cauſa, nec impatientiæ morbo, ſed de deſiderio ſublimioris profectus, contemplationiſque diuinæ ſolitudinis ſecreta ſectati ſunt; & deinde agens de Paulo Eremitarum duce ſubiungit, licet neceſſitatis obtētu dum tempore perſequutionis affinium ſuorum deuitat inſidias Eremum penetraſſe dicatur.

B Septimò quæritur, an eadem vitæ ratio apud veteres illos Monachos fuerit, quæ nunc apud noſtros? Contendunt Hæretici longè diuerſam fuiſſe: nimirum illi non fuere, inquiunt, tribus votis, quibus noſtri Monachi, adſtricti, ſed votis ſoluti, & liberi viuebant: ſi quis ab incœpto recederet, is nequaquam, vt voti violator habebatur, ſed leuitatis, & inconſtantiæ tantùm arguebatur? Quicquid ſit de ijs Eremitis, aut Anachoretis, ſiue Monachis, qui ſolitudines primi, & deſerta incolere cœperunt; illud certè, niſi deſipere volunt omnino Hæretici, inficiari nequeunt, Cœnobitas, qui communiter habitabant, & viuebant, & ſi non quidem à primo ipſorum ortu, ſub idem tamen ferme tempus tribus ſe votis Religionis, Caſtitatis nempe, Paupertatis, & Obedientiæ deuinxiſſe; vt apertè ex Magni Baſilij Monaſticis Conſtitutionibus liquet: Huic poſtea Benedictus in Occidente ſucceſſit; qui Monachorum Orientis, ſub eiuſdem Baſilij Regula, vitæ rationem æmulatus, ſuos quoque Monachos formulam viuendi à ſe præſcriptam profiteri voluit, in qua eadem, quæ dixi vota, ſeruanda traduntur.

C Octauò quæritur, An vlli fuerint Monachorum gradus? Reſpondeo, fuiſſe. Quæres quinam illi fuerint? Reſpondeo alios fuiſſe Superiores, alios inferiores: nam ſicut Clericis cuiuſque Eccleſiæ priuatæ præerat Epiſcopus, ita ſingulis Monaſterijs vnus Monachus præſidebat, in cuius poteſtate erant alij decurio, & cēturiis præfecti. Porrò is, qui multis Monachorum turmis veluti gregibus præerat, Archimandrita vocabatur. Dicitur autem Archimandrita, eo quod multis Monachorum cætibus veluti gregibus præſideat, cum Monachi per turmas, & claſſes diuiderentur. L. Nos reddentes. C. De Hæret. Μάνδρα enim Græcum nomen, ſpeluncam, caulam, & ſtabulum, in quod greges ouiū aducheb antur, ſignificat. Quem verò Græci Archimandritam, & Cœnobiarcham vocabant, S. Benedictus in Regula Abbatem Syriaca potiùs voce, quam Græca, ex Euāgeliorum tamen codice deſumpta appellare conſueuit. Hic intra ſui Monaſterij ſepta Præfectum quendam conſtituebat, cuius vicaria opera, & induſtria vtebatur in his, quę ad Conuentus gubernationem pertinebant: quem propterea Benedictini Monachi, Priorem clauſtralem uocare

D cœperunt. Et quia plerumque extra Monaſterium minores aliqui Conuentus, & Sodalitia Monachorum erant eidem Abbati ſubiecta, alij quidam Præfecti, eò cum libera poteſtate, & auctoritate dimittebantur: quos idcirco Priores Conuentuales appellabant. Hinc exortæ ſunt Abbatiæ, & Prioratus: nam procedente tempore Abbates, & Priores, priuata menſa à cōmuni ſeparata vti cœperūt: quo fiebat, vt certi redditus priuatæ Abbatis mēſæ aſſignarētur ex quibus viueret: qui deinde Abbas, annuos quoque redditus, communi Monachorum menſæ tribuebat. Cum verò Monaſteria paulatim Monachis deſtituerentur; Abbatiæ, & Prioratus commendari cœperunt Clericis: donec introductus eſt mos, vt Epiſcopis, & Cardinalibus in perpetuam adminiſtrationem committantur, hoc eſt, vt ea adminiſtrent dum viuunt. Porrò, qui in Regula S. Benedicti Abbates vocantur, in Regula S. Auguſtini dicuntur Priores, ſeu Præpoſiti.

Nonò quæritur, in quo differāt Oblatus, ſiue Donatus, Conuerſus, & Monachus? Hanc quæſtionem tractat Gloſſa, & iuris Canonici interpretes Clemen. 1. De Decimis,

& in

& in cap. Ex eo De elect. in ſexto, & cap. Per exemptionẽ, De Priuil. in ſexto, & cap. In præſentia, De Probatio. & 17. q. 2. cap. Vt lex continentiæ. Summiſtæ verbo. Oblatus, Nauar. Conſilio 80. & 81. De Regularibus. Reſpondeo, poſt inſtitutum à S. Benedicto Monachorum Ordinem, introducta eſſe in ſingula Monaſteria tria hominum genera, ita, vt alij dicantur Oblati, alij Conuerſi, alij Monachi. Oblatus eſt, inquit, Panormitanus, locis citatis, qui ſe, & ſua omnia Monaſterio obtulit habitu non mutato. Conuerſus verò, qui ſe, & ſua obtulit habitu Religionis ſuſcepto, & Regulæ profeſſione emiſſa, eſt tamẽ ſimiliter, vt laicus, qui nũquam Ordinibus initiatur, nec eſt ad cantum in Choro addictus. Monachus autem eſt, qui in ſodalitatem admittitur tanquam idoneus, & habilis ad Ordines ſuſcipiendos, & tempore ad id conſtituto ad eos promouetur, ad Chorũ, & cantum deſtinatur. Et vt annotat Gloſſa, locis citatis, Oblati & Conuerſi magis ſunt Monaſterio adſtricti, eo quod etiam cauſa vitæ arctioris, & durioris ad alia Monaſteria transferre ſe nequeant: ſunt enim quaſi ſerui Monaſterij effecti. Conuerſi item laici cum Monachus, qui ſunt Eccleſiaſticis ordinibus initiati, ius & facultatem eligendi, non habent, cap. Ex eo, De elect. in 6. ad finem.

Decimò quæritur, An Monachorũ nomine in iure Canonico veniant omnes Religioſi? Reſpondet Abbas in cap. Ex parte, de poſtulando. Conſtitutionem Pontificiam, ſiue Canonicam aliquid De Religioſis ſtatuentem, licet de Monachis loquatur, ad omnes Religioſos trahi, niſi aliqua ſpecialis ratio diuerſitatis appareat. Vnde appellatione Monachi, omnis Religioſus accipitur, niſi lex aliquid diſtinguat. Nomine item Abbatis, venire ſolet omnis Ordinarius Religioſorum Collegij Præfectus: Abbatiſſæ autem nomine, omnis fœmina Sanctimonialium domicilio præfecta. Appellatione Monaſterij, omnis Religioſorum ſimul in commune habitantium Domus, ſiue Collegium, niſi quid diſcriminis manifeſte conſtiterit.

Vndecimò quæritur, An Monachi olim eſſent Clericis inferiores? Reſpondeo, ex iure Canonico conſtare, Monachos, & cum primùm cœperunt, & deinde aliquo temporis ſpatio, fuiſſe Clericis minores, & ipſis ſubiectos. Etenim in cap. A ſubdiacono, diſt. 93. dicitur; Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acolytus, Acolyto Exorciſta, Exorciſtæ Lector, Lectori Oſtiarius, Oſtiario Abbas, Abbati Monachus in omni loco præſtet obſequium, ſiue in publico, ſiue in gremio Eccleſiæ. Hæc ibi: quæ ideo dicuntur, quia tunc temporis Monachi, etiam Abbates Monaſteriorum Præfecti erant laici, & idcirco Clericis inferiores. Nulli in Monaſteriis reperiebantur Sacerdotes, aut Clerici, ſed tanquam cæteri ex populo laici, nullo diſcrimine ad communem omnium ſacram ædem, Sacramentorum percipiendorum cauſa, ſe cõferebant: ſed & Sacerdotem accerſebant interdum, qui apud ipſos rem diuinam faceret. Quare nihil mirum eſt, ſi tum Monachi, tum eorum Præfecti Abbates Presbyteris, & Clericis inferiores erant. Vnde 16. quæſt. 1. cap. Monachus, ait S. Hieronymus: Monachus non docentis, ſed plangentis habet officium, qui vel ſe, vel mundum lugeat, & Domini pauidus præſtoletur aduentum. Sic ille. Et inde, quanquam aliqui Sacerdotes creabantur, prohibebatur tamen extra Monaſterium Clericorum munera obire, & exequi, eo quòd Monachus eſſet ex ſuæ vitæ inſtituto, quieti, ſilentio, & ſolitudini addictus. Vnde 16. quæſt. 1. c. Placuit, habetur: Monachum per omnia ſingulariter agere oportet. Quamobrem præcipimus, vt Monachi pœnitentiam nemini tribuant, niſi ſibi inuicem, vt iuſtum eſt: mortuum non ſepeliant, niſi Monachum ſecum in Monaſterio commorantem. Et cap. Interdicimus eadem cauſa, & quæſt. prohibentur Abbates, & Monachi publicas pœnitentias dare, infirmos viſitare, & vnctiones facere, & Miſſas publicas cantare. cap. Placuit, ibidem ſtatuitur, vt nullus Monachorum de Monaſterio exire [illegible] auſu præſumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de Baptiſmo accipere, neque infirmum viſitare, neque mortuũ ſepelire, neque ad Eccleſiam ſecularem [illegible], neque aliis quibuſcumque negotiis ſe implicare. Sit clauſtro ſuo contentus, quia ſicut piſcis ſine aqua caret vita, ita ſine Monaſterio Monachus. Sedeat itaque ſolitarius, & taceat: quia mundo mortuus eſt, Deo autem viuit. Item cap. Peruenit 16. q. 1. reprehenduntur Monachi, & Abbates, qui in Parochiis Epiſcoporum, ac Presbyterorum munera præſtabant. cap. Alia cauſa eſt, ibidem, de ſeipſo loquens Hieronymus: Alia, inquit, cauſa eſt Monachi, alia Clerici. Clerici oues paſcunt, ego paſcor. Illi de altari viuunt, mihi ſecuris quaſi ad radicem infructuoſæ arboris ponitur. Si munus ad altare non detulero, mihi ante Presbyterum ſedere non licet. cap. Iuxta Chalcedonẽſis, ait Alexander Secũdus, Monachis quamuis Religioſis, ad normam S. Benedicti, intra Clauſtrum morari præcipimus: vicos, caſtella, Ciuitates peragrare prohibemus, & a populorum prædicatione ceſſare cenſemus. cap. Qui verè, 16. q. 1. Concilio Chalcedonẽſi, ſtatuitur, vt Monachi, qui per Ciuitates ſingulas, ſeu poſſeſſiones in Monaſteriis morantur, ſint Epiſcopo ſubiecti, & quieti operam dent, atque obſeruent ieiunia, & orationes in locis, in quibus ſemel ſe Deo deuouerint, permanentes: & placet, eos neque cõ[illegible] Eccleſiaſticas, neque ſeculares aliquas attrectare actiones, relinquentes propria Monaſteria, niſi forte iubeantur propter vrgentes neceſſitates, ab ipſius Ciuitatis Epiſcopo. Hæc omnia in ſupradictis locis. Primùm ergo, vt dixi Monachi omnes etiam Abbates, laici erant. Deinde procedente tempore, cœperunt eorum aliqui in ſuis Monaſteriis Presbyteri creari, vt ibi rem diuinam facerent; ac fortaſſis tunc Sacramenta aliis Monachis intra cœnobia non conferebant, cum ea percipere deberent a Parocho presbytero, in cuius Parochia erat Cœnobium conſtitutum. Poſtea, vel Epiſcoporum conceſſu, vel conſuetudine introductum eſt, vt etiam Sacramẽta miniſtrarent: ſed ita vt in cœtu tantùm ſuo aliis Monachis Sacramenta præberent, & veluti quandam Eccleſiam inter ſe conſtituerẽt, ne ad alias Eccleſias amplius accedere, aut alienos Presbyteros accerſere cogerentur. Atque ita, idẽ, & Presbyteri, id eſt, paſtoris atque doctoris inter ſuos, & Monachi munere, & officio fungebatur. Quare in c. Agapitus 16 quæſt. 1. increpat Gregorius quendam Epiſcopũ, qui in certo Monaſterio prohibebat Miſſarum ſacrificia fieri, & offerri, mortuos ſepeliri. Poſtea ij Monachi, qui erãt ad Sacerdotium prouecti, cœperunt quoque Epiſcopi auctoritate, & Abbatis conſenſu extra Monaſterium officia Presbyterorum obire. Quare 16. q. 1. in cap. Sunt nõnulli, Bonifacius reprehendit quoſdam aſſerentes, Monachos qui mundo mortui ſunt, & Deo viuunt, Sacerdotalis officij dignitate indignos, neque pœnitentiam dare, neque Chriſtianitatem largiri, neque abſoluere poſſe per Sacerdotalis officij diuinitus ſibi iniunctam poteſtatẽ. Sed omnino, inquit, labuntur. Neque enim B. Benedictus Monachorum præceptor almificus, huiuſmodi rei fuit interdictor, ſed eos ſecularium negociorum edixit expertes fore tantummodo. Sic ibi Pontifex.

Ex quo fit, vt iura Canonica, quæ per multa capita 16. quæſt. 1. ponuntur, ſecum inuicem non pugnent, quamuis pugnare videantur: nimirum pro varietate temporum diuerſæ leges, & Canones ſunt de Monachis conſtituti. Primùm enim illi cum eſſent laici, etiam ipſi Abbates, Clericis inferiores habebantur: & cum ſolitudini, quieti, ſilentio pœnitentiæ, & contemplationi eſſent penitus dicati, extra Monaſteria commorari prohibebantur; ac ideo arcebantur ab Eccleſiaſticis Ordinibus. Poſtea verò vſu, & iure introductum eſt, vt aliqui eorum presbyteri crearentur, ea tamen lege, & conſuetudine, vt in ſuis tantùm Monaſteriis, & ſacris operarentur, & ſacrificia offerrent: Sacramentaq; cæteris Monachis conferrent: & propterea tunc etiam temporis extra Monaſteria, Clericorum munera obire, & exequi prohibebantur. Tandem introductum eſt, vt non ſolùm eorum aliqui, ſed multi etiam ad Sacerdotium eligerentur, & Eccleſiaſtica munera extra Monaſterium obirent. Cæterùm, hoc tantùm fiebat ſupplendæ idoneorum Clericorum neceſſitatis gratia. Deinde verò vſus etiã obtinuit, vt Monachi iiſdem atque Clerici muneribus, & officiis in Eccleſia fungerentur, quòd eam ad rem magis idonei, & aptiores Clericis Monachi eſſe viderentur. Quæres, An ulla Monaſtica conſtitutione fuerit ſancitum, ne Monachi Eccleſiis præficerentur? Reſpondeo, id nec Regulam S. Baſilij, nec S. Benedicti, aut Auguſtini vetuiſſe, verùm illud generatim tantummodo præcepiſſe, Ne ſecularia tractarent. Rurſum quæres; an ſaltem iure Canonico communi, Monachi Eccleſiarum cura, & adminiſtratione prohibeantur? Reſpondeo, ex his, quæ hucuſque dixi, poſſe colligi, iure antiquo eam rem fuiſſe illis interdictum, quoniã iubebantur intra Monaſteria commorari, ac poſtea non niſi cauſa neceſſitatis, vel vtilitatis Eccleſiis præfici ſolebant.

Duodecimò quæritur, an Monachus locũ habere queat in duobus Monaſteriis? Reſpondeo, in cap. Ne nimis, De

Religioſis

Religioſis domibus ad finem haberi. Illud etiam prohibemus, ne quis in diuerſis Monaſterijs locum Monachi habere præſumat. Hæc ibi. Porrò is locum in Monaſterio habere cenſetur, qui ius habet eligendi eius Monaſterij Præfectum ſiue Præpoſitum, & qui ſuffragium fert in Conuentibus, & Comitiis, & qui tenet ſedem in Choro. Ne igitur quis duo ſuffragia ferret, & ius haberet duos Præfectos, ſiue Præpoſitos eligendi, ſancitum eſt, ne Monachus in duobus monaſterijs locum obtineret. Quæres, an quis poſſit vni Monaſterio præeſſe, vt Abbas, & in altero monaſterio locũ habere, vt Monachus, & priuatus? Dubitationem parit id, quod in cap. 1. De Priuileg. dicitur: Si Monachus maioris monaſterij conſtituitur Prior in Prioratu eidem monaſterio ſubiecto, non deſinit eſſe Monachus maioris monaſterij, ſed in vtroque locum obtinet. Reſpondeo, cum Abbate in eo capite, quando monaſteria ſunt ſeiuncta, & diuiſa, ita vt vnum non ſit alteri annexum, & adiunctum ſiue ſubiectum, vnus Monachus in duobus monaſterijs locum tenere non poteſt: ſecus verò eſt, quando nõ ſunt ſeparata, nec disiuncta. Si deinde quæras, num Prior vnius monaſterij, quod eſt ſubiectum alteri, vocari debeat ad electionẽ Abbatis maiori monaſterio præficiendi, cum is non deſinat eſſe Monachus maioris monaſterij. Reſpondet Abbas Innocentii ſententiam ſecutus, ſeruandam eſſe conſuetudinem, quòd ſi nulla ſit, videndum eſt, an Prior per ſe ius habeat eligendi proprium ſui monaſterij Præfectum: & hic vocari non debet, alioqui enim ius haberet eligendi duos Præfectos: an verò non habeat, & hic eſt vocandus.

Decimotertiò quæritur, An Monachus iure communi præfici queat Eccleſiæ ſeculari? Reſpondeo cum Panormitano in c. Quòd Dei timorem, de ſtatu Monachorũ, communem in hoc ſententiam ſecuto, ſi vt Epiſcopus Eccleſiæ ſit eligendus, poteſt iure communi præfici, cap. 1. 18. q. 1. Clem. 1. De elect. cap. Si Religioſus, cap. Quorundam, de elect. in ſexto, ex quibus locis patet Canonicorum ſuffragiis poſſe eligi Religioſum in Epiſcopum: nam ſi iure communi habilis non eſſet, non eligeretur, ſed poſtularetur, c. vltimo, De Poſtulat. Prælat. At verò Religioſus electus cõſenſum ſuum præſtare nequit, niſi petita prius, & impetrata à Superiore facultate, cap. Si Religioſus, De elect. in 6. Vnde etiam Abbas nihil obſtante dignitate, quam habet, poteſt in Epiſcopum eligi, cap. Si Abbatem, De elect. in 6. Si verò Monachus ſit inferiori Eccleſiæ ſeculari præficiendus; tunc aut ea eſt Collegialis, aut non: Si eſt Collegialis, aut promouetur ad Canonicatum, ſiue aliud quoduis Beneficium ſimplex, aut ad aliquam ipſius Eccleſiæ Collegialis Dignitatem: ſi primum, tunc iure communi eligi, aut præfici nequit, cap. Super eo, De Regularibus. Nec Epiſcopus concedere poteſt, vti Religioſus ſit Canonicus in Eccleſia ſeculari Collegiali, ſiue Cathedrali, niſi Cathedralis Eccleſia ſit Regularis: tunc enim Monachus poteſt iure communi eligi in Canonicum: & hac ratione intelligitur, quod docet Gloſſa cap. Quorundam, Diſtinct. 74. Si verò ad Dignitatem eligatur Monachus, vt ſcilicet Eccleſiæ Collegiali ſeculari præſit tanquam Præpoſitus dubiæ quæſtionis eſt, an id fieri queat. Et quidem conueniunt omnes eligi poſſe, ſi Eccleſia Collegialis habeat propriè curã animarum, qualem habent Parochiales Eccleſiæ: ſic Cardinalis, Hoſtienſis, Calderinus, Federicus, Abbas, quos citat Silu. religio. 6. q. 4. At ſi non habeat propriè curam animarum, ſed impropriè, qualis eſt ea, quã Præfectus Collegio habet in eos, qui ad Collegiũ pertinẽt, quæ eſt cura in iuriſdictione conſiſtens, tunc dubitant auctores: nam duæ ſunt opiniones: prima negat iure communi eligi eum poſſe, niſi ius ipſum relaxetur ob curæ neceſſitatem. Sic Hoſtienſis, & Ioannes Calderinus teſte Syluestro. Secunda verò opinio eum eligi poſſe affirmat, cum id nuſquam prohibitum ſit: ita Panormitanus, & Cardinalis, quos refert Silu. loco citato, & id probant, quia eadem ratio, atque de Epiſcopo eſſe videatur cum eligatur ad curam eorum, qui ad Collegium pertinent.

Porrò ſi Eccleſia collegialis non ſit; aut in ea eſt cura animarum, aut non: ſi ſecundum, in ea Religioſus iure cõmuni conſtitui nequit: Si primum, id eſt, ſi curam animarũ habet, duæ quoque ſunt opiniones prima negat iure cõmuni fas eſſe Religioſum, ei præfici abſque iuris relaxatione. Secunda ſententia eſt communis, vt ait Abbas, num eum iure communi poſſe præfici, nec opus eſſe vlla iuris relaxatione. Hanc ſententiam probant Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Calderinus, Cardinalis, Abbas quos citat Silu. relig. 6. q. 4. & 5. quæ & verior mihi videtur: nam ob curæ neceſſitatem, & vtilitatem ius conceſſit, vt Religioſus poſſit eligi, & colligitur ex c. In parochia, cap. Doctos, c. Cum pro vtilitate, cap. Si Monachus, cap. Si quis. Monachus, 16. q. 1. Quare ſi Patronus ad Eccleſiam parochialem nominet, deſignet, & offerat Religioſum, non eſt iure irrita nominatio, & deſignatio, ſiue præſentatio, vt in iure dicitur.

Ex his intelligitur, quid ſit dicendum, de eo, quòd ſingulatim quæritur, An Monachus Eccleſiæ ſeculari curam animarum habenti iure communi præfici queat? Reſpondeo, vt dixi, ſi ea ſit parochialis, poſſe, vt apertè dicitur in cap. Quòd Dei timorem, De ſtatu Monachorum, quod nimirum intelligitur cauſa ſupplendæ neceſſitatis, cum alii Clerici minime idonei reperiuntur: poſſe item id fieri Epiſcopi auctoritate, annuente tamen Abbate atque conſentiente, ita vt non ſit neceſſe ad iuris relaxationem confugere. Si verò Eccleſia tantummodo habeat curam animarum Parochialis tamen non ſit, ſententia eſt Panormitani, vt iam dixi, poſſe etiam iure communi Monachum huic Eccleſiæ præfici auctoritate Epiſcopi, & Abbatis conſenſu.

B Quæritur etiam, An iure cõmuni conceſſum ſit, vt Monachus auctoritate Epiſcopi, & Abbatis nutu atque aſſenſu ad ſimplex Beneficium, cuiuſmodi etiam eſt Canonicatus, eligatur? Reſpondeo, minimè: vt proinde ſola Epiſcopi auctoritate, & Abbatis conſenſu fieri nequaquam poſſit: nam Canones, & iura tantummodo concedunt, vt Monachus Eccleſiæ perficiatur ob animarum curam, & ſalutem.

Decimoquartò quæritur, An Monachus Eccleſiæ præfectus ſocium Monachũ habere debeat? Affirmat Innocentius in cap. quod Dei timorem, de ſtatu Monachorum, debere; negat Hoſtienſis: Abbas cum Ioanne Andrea diſtinguit in cap. Monachi, de ſtatu Monachorum. Aut Eccleſia eſt, inquit, Monaſterio plene ſubiecta, & tunc nõ poteſt in ea Monachus conſtitui ſine ſocio: & in eum ſenſum accipi debet id, quod habetur in cap. Monachi, & cap. Quòd Dei timorem, De ſtatu Monachorum, vbi decernitur, Ne ſinguli Monachi per villas, & oppida, per quaſcumque Parochiales ponantur Eccleſias: Aut non eſt ſubiecta, & ita ſi Parochiali Eccleſiæ præficiatur, eo ipſo deſinit eſſe monaſterii Monachus, & proinde liber ab lege, & præcepto

C ſibi ſocium, & adiutorem Monachum adſciſcendi.

Decimoquintò quæritur, An Monachus Eccleſiæ ſeculari Parochiali præfectus, Monaſtica etiam tunc regula, & Conſtitutionibus teneatur? Reſpondeo, eum nequaquam eſſe votis monaſticis ſolutum, nec liberum ab habitu monaſtico deferendo: ab iis tamen, quæ in Eccleſia ſeculari vna cum Parochiali munere commodè ſeruari nequeunt, liberatur, & ſoluitur; qualia ſunt ieiunia, ſilentium, vigiliæ, & abſtinentia à carnibus.

Decimoſextò quæritur, quibusnam iure Canonico Monachis interdictum ſit? Reſpõdeo; in Clemen. Ne in agro, De ſtatu Monachorum decem eſſe, quæ partim Monachi facere iubentur, partim prohibentur.

Primum eſt: vt habitum monaſticum deferant iuxta formam in eo capite præſcriptam, quod ad Monachos nigro habitu vtentes tantummodo pertinet.

Secundum eſt: vt ſingulis quibuſque menſibus ſacram peccatorum confeſſionem faciant, ſiue in monaſteriis, ſiue extra morentur.

Tertium: vt prima Dominica cuiuſlibet menſis, in mo-

D naſteriis Venerabile Euchariſtiæ Sacramentũ percipiant, niſi ex cauſa (quam Abbati, aut Priori, aut Pœnitentiariis monaſteriorum aperiant) abſtineant ad eorum arbitrium.

Quartum: vt is qui præeſt, exponat per ſe, vel aliũ, vulgari ſermone Regulam in Capitulo.

Quintum: vt ſilentium continuum ſeruent in Dormitorio, Refectorio, & Oratorio; in Clauſtro verò ad certas temporum horas.

Sextum eſt: Ne aucupatum, aut venatum eant.

Septimum: Ne intra monaſterii ſepta, arma teneant.

Octauum: Ne ſe conferant ad Principum aulas ſiue curias.

Decimum: Vt vnoquoque triennio, Conuentum, ſiue Capitulum cogant.

Decimoſeptimò quæritur, an hæc Clementina quatenus præcipit, vt ſinguli Monachi vnoquoque menſe confiteantur, & prima Dominica cuiuſlibet menſis Euchariſtiam ſuſcipiant, teneat etiam in vniuerſum omnes Monachos, eos ſcilicet, qui veſtibus albis induuntur, cuiuſmodi

ſunt,

ſunt, qui à Monte Oliueto nomen habent, & Ciſtercienſes, Chamaldulenſes, Carthuſienſes? Stephanus, vt ait Gloſſa in ea Clementina, reſpondet, ſolùm teneri hac lege, qui nigro habitu vtuntur, nempe Benedictinos, quoniã ad eos Clementina dirigitur. Sed probabilius ſane alij opinantur vt Gloſſa, Paulus, Bonifacius, Imola, Cardinalis, omnes hac lege Monachos obligari. Quæres, quo modo computandi ſint menſes, quibus illi confiteri iubentur? Reſpõdeo cum Cardinali, eo modo, quo dicit Gloſſa in cap. Quam ſit, De elect. in 6. in textu, ver. Menſem, videlicet menſem eſſe computandum à die, qua facta eſt confeſſio peccatorum: & is menſis tot dies habebit, quot continet ille menſis, in quo eſt facta vltima confeſſio peccatorum: ac proinde numerabuntur omnes dies, qui ſuperſunt ex eo menſe, & reliqui ſupplebuntur ex menſe ſequenti. Quæres deinde, an tempore interdicti generalis confiteri debeant? Reſpondeo cum eodem Cardinali, minime. Item, dubitabis, num, ſi in primam Dominicam mẽſis inciderit dies feſtus, & tacet videlicet Patroni Eccleſiæ, aut Dominicæ Reſurrectionis, aut Pentecoſtes, aut alterius ſolemnis celebritatis debeant Monachi ſumere ſacrũ Chriſti corpus? Reſpondent Gloſſa, & Cardinalis, non eſſe id ab eo eſſe abſtinendum. Si adhuc percunctaris, an ſi in prima Dominica menſis Monachus extra monaſterium commoretur, accedere ad Euchariſtiam debeat? Reſpondeo cum Cardinali, tuta conſcientia, ſine peccato tunc ſacram communionem omitti, ſiquidem in Clementina dicitur: [In monaſterijs percipiant] cum tamen de Confeſſione dixerit: (Confiteantur ſingulis menſibus ſiue in monaſterio, ſiue extra commorentur.) Quærat aliquis, num hæc lex teneat etiam Moniales? Affirmat Cardinalis, eo quod maſculinum genus comprehẽdit fœmininum. Poſtremò rogabis, num hæc lex vſu, & conſuetudine abrogari queat? Reſpondeo, abrogari poſſe, cum ſit lex humana: quare vbi ea conſuetudo inoleuerit, ne Monachi ſinguli, ſingulis menſibus confiteantur, aut ne prima cuiuſlibet menſis Dominica ad diuinam menſam, & epulũ accedant, non eſt talis conſuetudo damnãda. Si poſtremo roges, an ſi Monachus ſolùm peccatis venialibus teneatur, debeat ſingulis menſibus peccatorum confeſſionem facere? Caiet. tom. 1. tract. 5. q. 1. ſentit, debere. Sic etiam Nauarr. de pœnit. cap. placuit, diſt. 6. num. 121. 122. At Scotus 4. d. 18. q. 1. ar. 3. docet Monachum ad id non obligari, putat enim in Clementina prædicta ſolùm eſſe præceptum Monachis, vt peccatorum lethalium confeſſionẽ ſingulis menſibus faciant, cùm tamen cæteri non cogãtur Eccleſiæ præcepto facere confeſſionem eiuſmodi peccatorũ, niſi ſemel quotannis. Valde probabilis eſt opinio Scoti: ſaltem non videntur Monachi, hoc præcepto, ita teneri, vt ſi omitterent confeſſionem, ſolùm peccatorum venialium, lethaliter peccent: mitius enim & benigniùs leges interpretari debemus.

Decimooctauò quæritur, An Monachis eſu, & vſu carnium interdictum ſit? S. Thomas in Quodl. 1. q. 20. & 2. 2. q. 185. ar. 8. & q. 189. ar. 9. docuit, Monachum alioqui ſine iuſta cauſa, videlicet infirmitatis, vel abſque Abbatis conceſſu, ſiue permiſſu, carnes comedentem, lethalis peccati minimè reum eſſe, niſi per contemptum regulæ id faciat. Communis itidem eſt opinio, quam habet Silueſt. religio. 7. q. 14. non lethaliter peccare Monachum, ſine cauſa etiã, & facultate legitima, carnes edendo. Et quãuis peccet, ſine iuſta cauſa eis utendo, penes Abbatem tamen ius eſt, & poteſtas concedẽdi Monacho carnium edendarũ facultatem. Si obijcias c. carnem, de conſec. d. 5. pœnam carceris conſtitui in Monachum carnes edentem. Reſpondeo cum S. Thomà, eam pœnam poni contra Monachum carnibus veſcentem ex contemptu regulæ, vel contra ſpeciale Abbatis præceptum.

Decimononò quæritur, An iure communi monaſteria, ſint ſubiecta Epiſcopo, in cuius diœceſi ſunt conſtituta? Reſpondeo, iure communi quaſlibet Eccleſias alicubi conſtitutas ad Epiſcopum loci pertinere, & eo ipſo, quo ſunt in Diœceſi conſtitutæ, ad Epiſcopum, pertinent, niſi probetur eas eſſe exemptas, cap. cum venerabilis, de relig. domibus, cap. de Xenodochijs, eo. tit. cap. omnes Baſilicæ, 16. q. 7. cap. contra morem, diſt. 100. & olim omnia monaſteria erant in cura & poteſtate Epiſcoporum, 18. q. 2. cap. Abbates, & c. quia monaſteriũ c. Cum Venerabilis, De Religioſ. domib. & nihilominus monaſterio præerat Abbas: immo monachus magis erat Abbati ſubiectus, quam Epiſcopo loci, teſte Gloſſa & Panormitano, locis citatis, quo modo

A etiam nunc multa Sacrarum Virginum Cœnobia cura, & auctoritate Epiſcoporum gubernantur, & in eis tamen una Sanctimonialium cæteris præſidet. Rogabis an monachorum Cœnobia Presbytero Parochiali ſubeſſent in Sacramentis ſuſcipiendis? Reſpondeo: quod attinet ad iuriſdictionem, & gubernationem, erant Epiſcopo ſubiecta: quod ad ſacramenta verò, Presbytero Parochiali, quando monachi non erant Clerici, vt dicit Abbas in cap. dilectis, num. 17 de Cappel. monach. Nam iure communi ſicut omnes Eccleſiæ in diœceſi conſtitutæ ad Epiſcopum pertinent. Sic Parochus habet ius in totam Parochiã, vt Sacramenta conferat omnibus illis, qui in ea commorantur. 13. q. 1. & cap. Paſtoralis, De ijs, quæ fiunt à Prælatis: iure tamen nouo, & Romanorum Pontificum beneficio, monachorũ Cœnobia ſunt ab Epiſcoporum poteſtate exempta, ſicut etiam pleraque fœminarum monaſteria, quæ ſunt in cura, & poteſtate Religioſorum. At verò iure communi monachorum Cœnobia à Presbytero Parochiali etiam in Sacramentorum perceptione libera ſunt, quando Monachi ſunt Sacerdotes. Nam cap. 1. 16. quæſt. 1. Monachi quidem B prohibentur extra monaſterium Sacramenta præbere, cõceditur tamen eis, vt ſibi inuicem intra monaſterium Sacramenta miniſtrent. Cõſuetudo quoque probauit, vt Epiſcopus Sanctimonialibus, ſuæ curæ ſubiectis, & monachis nullum apud ſe Presbyterum habentibus, Sacerdotem aliquem præficiat, qui eis Sacramenta conferat, vt annotauit Abbas loco citato.

De Abbate Monachorum Præfecto.

Cap. XX.

PRimò quæritur, quænam iure communi in Abbate requirantur? Reſpondeo, hæc in primis, vt expreſſe profeſſionem emiſerit, cap. Nullus, De elect. in 6. Quapropter Abbatia Regularis, quæ eſt Beneficium, dari in titulum iure nequit, niſi monacho Religionem profeſſo: datur tamen ei, qui non eſt religionem profeſſus in commendam, vt dici C ſolet, aut in adminiſtrationẽ perpetuã, vt etiam commẽdari ſolet Cardinalibus, alijſque primarijs Eccleſiæ Clericis. Deinde, vt ſit Sacerdos. cap. 1. de ætate, & qualitate ordinand. Abbatia tamen adminiſtranda committitur, & commendatur ei, qui presbyter non eſt. Item, vt vigeſimũquintum ætatis annum attigerit, Gloſſa in cap. Indemnitatibus, De elect. in 6. Inſuper, Vt à monaſterio, cui præeſſe debet, eligatur. Nam olim etiam cum monaſteria erãt Epiſcopis ſubiecta, Abbas non ab Epiſcopo, ſed a monaſterio eligebatur, cap. Abbas, & cap. Abbatem 18. q. 2. Ampliùs, Vt ex eodem monaſterio, ad cuius præfecturam aſſumitur, creetur, niſi quando idoneo ad id muneris monacho caruerit, tunc enim iure poteſt ex aliorum cœtu monachorum eligi, 18. q. 2. cap. Quam ſit. Poſtremò, Vt vni tantùm monaſterio vnus Abbas præficiatur, niſi unum ſit alteri adiunctum, & annexum. cap. vltimo. De Religioſis domibus. Eſt autem annotandum ex Panormitano, in cap. cum monaſterium, de elect. ſingulis olim monaſterijs ſingulos Abbates fuiſſe præpoſitos, ita vt vnumquodque monaſterium ſuum tantum Abbatem agnoſceret, nõ alium; & proinde illi vni D tantummodo parebat non alteri. Nunc vero Romanorum Pontificum beneficio fit, vt aliqui monaſtici Ordines vni Generali Abbati ſiue Priori, ſiue Præſidenti, ſiue Viſitatori tanquam capiti obediant, ſub quo ſunt inferiores aliorũ rum monaſteriorum Abbates, aut Priores; quales ſunt Ciſtercienſes, & Carthuſienſes, & ij, qui à monte Oliueto nomen habent.

Secundò quæritur, An omnes Abbates ſacrari, aut benedici debeant? Reſpondeo, ex communi Canonici iuris interpretum ſententia, non omnes cõſecrari oportere, ſed eos tantum, qui ſuæ Eccleſiæ more conſecrari ſolent, cap. Alienationes, 12. quæſt. 2. vbi dicitur, Abbas, qui ſecundũ Eccleſiæ ſuæ vſum conſecrandus eſt hoc eſt, vt ait Gloſſa communi conſenſu recepta, benedicendus. Canones veteres Abbates conſecrari dicunt: at Canonici iuris interpretes iuniores eos non conſecrari, ſed benedici teſtantur: nã Sacerdos, item Epiſcopus conſecratur, quoniã ſacra Chriſmatis vnctione perungitur: ſed Abbas tantum, inquiunt, benedicitur. Benedictio verò eſt, qua ſolummodo manu Epiſcopi ſuper hominem impoſita certa precationis forma

adhibetur

adhibetur. 1. quæſt. 1. cap Manus, & ideo cum conſecratur Abbas, non cōſecratur propriè, vt Sacerdos, vt Epiſcopus ſed benedicitur, & eius conſecratio vocatur impoſitio manus Pontificia, cap. Quoniam, Diſtinct. 69. Nos igitur deinceps non conſecrari, ſed benedici Abbatem dicemus: vt cum pluribus loquamur.

A

Tertiò quæritur, An Abbas qui benedici ſolet, Eccleſiæ ſuæ more, benedici die tantùm Dominica debeat, Reſpondeo ex omnium ſententia, cæteris etiam diebus benedici iure poſſe, in quibus Minores Ordines cōferuntur: nam benedictio Abbatis non eſt tanta, quanta Epiſcopi conſecratio: nec eſt maior, quàm Eccleſiæ, vel altaris conſecratio: in qua adhibetur ſacra vnctio, quæ tñ alijs diebus quam Dominicis, iure communi fit. cap. Tua, De conſecra. Eccleſiæ, vel altaris Sic Oldradus, Ioannes Andreas, quos Panormitanus ſequitur in cap. cum ſit, de conſecrat. Eccl. vel altaris, licet Hoſtienſis tutiùs exiſtimet, ſi die Dominica benedicatur Abbas.

Quartò quæritur, An Abbatis benedictio iure iterari queat? Fingamus Abbatem benedictum eligi ad alterā ſui Ordinis Abbatiam, Quæſtio eſt, an ad ſecundam electus, iure iterum benedicatur? Reſpondeo: licet Gloſſa in Clemen attendentes. § ſtatuimus, verbo. benedici, de ſtatu Monachor de hac re dubitauerit; communis tamen ſententia, quam tradunt Bonifacius in Clement. citata. & Nauar cōſil. 2. de ſtatu Monachor, ait, non eſſe iterandam: nam licet characterem non imprimat, nihil tamen refert; cum etiam benedictio nuptialis non repetatur. c. 1. & 3. de ſecund. nup. nec pœnitentia ſolemnis iteratur cap. Quamuis, & c. In capite, diſt. 50. At Benedictio Abbatiſſæ iterari poteſt, vt ex Felino tradit loco citato Nauarrus.

B

Quintò quæritur, An poſt electionem, confirmatio benedictionē præcedere iure debeat? Reſpondeo debere. Nā ſicut olim Epiſcopus à Collegio Clericorum eligebatur, deinde auctoritate Primatis, vel Metropolitani confirmabatur, poſtea conſecrabatur ab Epiſcopis: ſic olim ubi Abbas ſuæ Eccleſiæ more benedicebatur, primùm à Monaſterio eligebatur; deinde confirmabatur ab Epiſcopo; poſtremò ab eodem Epiſcopo benedicebatur: & vbi nunc Abbates benedici non ſolent, ſolùm eliguntur, vel nominantur, deſignantur, ſiue offeruntur, vel vt paſſim dici ſolet, præſentantur, & deinde inſtituuntur, & ſimul confirmantur.

C

Sextò quæritur, à quonam ſecundum Canones, & iura Abbas electus confirmari debeat? De hac quæſtione, Silu. Abbas. q. 1. ex Abbate, Hoſtienſi, Butrio, & alijs. Reſpondeo: Si Abbates ſint exempti, Romani Pontificis auctoritate generali, vel peculiari, confirmari debere, vel auctoritate Legati à latere, ſi vllus ſit in Prouincia, cap. ſi Abbatem, De elect. in 6. etiamſi prouinciam, & legationem exuiſſet, vt notauit Gloſſa. Si verò non ſint exempti, Epiſcopi auctoritate confirmantur, ex Panormitano. At Romanorum Pontificum priuilegio Monaſtici Ordines obtinuerunt, vt inferiores eorum Abbates ſuorum Superiorū Abbatum, vel Præſidentū auctoritate confirmentur quemadmodum Priores, & Miniſtri Prouinciales Mendicantium Ordinum, nutu, & auctoritate Prioris, & Miniſtri Generalis confirmari ſolent. Porrò Abbates, qui benedici ſolent iis ſolùm diebus, quibus Minores Ordines iure conferuntur, benedici debent, vt dixi. Quæres, an Abbati per benedictionem, an verò per ſolam confirmationem iuriſdictionis poteſtas conferatur? Reſpōdeo, eſſe diſtinguendum, cū confirmatio ſola, benedictionis vicem, & firmamentū habet, aut vbi ſola benedictio, ſine ulla confirmatione priori locum obtinet, tunc per confirmationem, aut per benedictionem omnis poteſtas, & iuriſdictio Abbati conceditur. At verò vbi confirmatio præcedit, & à Benedictione diſtinguitur, per confirmationem conferuntur Abbati omnia, quæ ad iuriſdictionem ſpectant, non autem, quæ ad Ordinem; qualia dixeris eſſe, ſacrare uaſa, aut veſtes, aut Minores Ordines conferre, aut populo ſolemni ritu bene precari. Per benedictionem uerò tribuitur plena adminiſtrationis auctoritas, vt ea, quæ ſunt Ordinis, poſſit exequi, vt docuit Abbas in c. 1 de Offic. Ordinar. Rogabis an poſſit Abbas hæc ante benedictionem munera obire? Reſpondeo; quando vſus habet, vt benedicatur, iure non poſſe, ſecus verò poſſe, Immo etiam Abbas, qui de more benedicitur, ſi tertiò humiliter, & religiosè ab Epiſcopo benedictionem petierit, quam tamen Epiſcopus denegauerit, tutò poteſt ea, quæ ſunt ſui muneris, præſtare, & implere. Nam Alexāder Tertius ſcribens Ciſtercienſibus c. Statuimus, De ſupplen. negl. pen. Prælatorum, hoc apertè concedit, addítque Antonius Butrius idem iuris habere Abbatem, ſi ſemel petitam humiliter, & piè, benedictionem, Epiſcopus renuerit impertire: quod etiam Panormitanus approbat. Quæres, an hoc Priuilegium ſit tantùm Ciſtercienſibus conceſſum, an omnibus etiam in uniuerſum Abbatibus? Innocentius affirmat, id tantùm Ciſtercienſibus conuenire: quia in cap. Statuimus Pontifex ſolùm ad eos loquitur. At Gloſſa, & Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & Panormitanus, omnibus volunt illud concedi. Rogabis deinde, quænam alia ad officium Abbatis pertineant, quæ ipſe iure obire poſſit, quando Epiſcopus monitus negligit eum benedicere, num Abbas tunc ea, quæ ſunt Ordinis poterit exequi. Goffredi, & Innocentii eſt opinio negantium, Abbatem præſtare poſſe, ea quæ ſunt Ordinis, ea ratione, quòd Pontifex in capite citato, ait poſſe eum facere alia, quæ ad ſuum officiū ſpectant; at quæ ſunt Ordinis, minimè cenſentur, ad ſuum munus pertinere. Sed Gloſſa, & Abbas docent poſſe etiā, quæ ſunt Ordinis, quoniam ea omnia ad munus, & officiū Abbatis attinent, & ei conceduntur ob negligentiam Epiſcopi benedictionem expreſsè, vel tacitè denegantis.

Septimò quæritur, quanta ſit Abbatis auctoritas, & poteſtas in Monachos, & in alios ſibi ſubiectos? Reſpondeo, eum poſſe in primis ſolemnem benedictionem populo impertiri in Eccleſiis ad ipſum pleno iure pertinentibus, poſt Miſſarum ſacrificia perfecta, & abſoluta, poſt veſpertinas preces, aut matutinas decantatas; non autem alibi publicè, aut per vias, aut Ciuitates, Caſtella, aut villas cap. Abbates De Priuileg. in 6. Eccleſiæ autem dicuntur monaſterio pleno iure ſubiectæ, vt docet Gloſſa; quæ tum in his, quæ ad ſpiritualium, tum in iis, quæ ad temporalium rerum adminiſtrationem pertinent, ſunt in cura, & poteſtate Monachorum Deinde, poteſt Minores Ordines conferre, ex cap. quoniam d. 69. & c. cum contingat de ætate, & qualitate, ſeruato tamen decreto Concilii Trid. ſeſſ. 23. c. 10. de Reformat. vbi dicitur: Abbatibus, ac aliis quibuſcumque exēptis non liceat in poſterum intra fines alicuius diœceſis cōſiſtentibus, etiamſi nulliùs diœceſis, vel exempti eſſe dicantur, cuiquam, qui Regularis ſubditus ſibi non ſit, Tonſurā, vel Minores Ordines conferre. Nec ipſi Abbates, & alij exempti literas dimiſſorias aliquibus Clericis ſecularibus, vt ab alijs ordinentur, concedant: ſed horum omnium ordinatio, ſeruatis omnibus huius ſanctæ Synodi decretis, ad Epiſcopos, intra quorum diœceſis fines exiſtūt, pertineat. Hæc ibi. At Abbates Regulares habentes ex Priuilegio facultatem deferendi Epiſcopi inſignia videlicet baculum paſtoralem, annulum, & mithram, ſi Sacerdotes ſint, & benedictionis munus ſuſceperint, conferre queunt Tonſurā, & Minores Ordines laicis, & ſecularibus hominibus, Epiſcopi iuriſdictioni ſubiectis, ſi ipſius Epiſcopi cōſenſus acceſſerit, & ab eo dimiſſorias literas acceperint. Ita tamen, vt ſatis non ſit id generatim Epiſcopum conceſſiſſe, ſed ſpeciatim ſingulis. Sic declaratio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum habet. Poſſunt etiam iidem Abbates eoſdem Ordines conferre aliis Regularibus, qui dimiſſorias literas ſpeciales ſuorum Superiorum, necnon ſpecialem aſſenſum habuerint Epiſcopi illius loci, in quo huiuſmodi Ordines ſuſcipiendi ſunt. Tuta item conſcientia ſupradicti Abbates conferunt prædictos Ordines ſecularibus aliorum Epiſcoporum iuriſdictioni ſubiectis, dummodo acceperint ſuorum Ordinariorum ſpeciales literas dimiſſorias, & conſenſus adfuerit Epiſcopi illius loci, vbi Ordines ſuſcipiuntur. Hæc omnia Declaratio Cardinalium prædicta. Præterea poteſt Abbas Monachos abſoluere ab omnibus peccatis, & cenſuris, niſi alteri, ipſo iure reſeruentur, vt ait Silu in verbo. Abbas. q. 2. Idem poteſtatem habet in Monachos excommunicationis, aut ſuſpenſionis ferendi ſententiam, tametſi benedictus non ſit, ſed tantùm confirmatus teſte Silu. loco citato ex c ſicut tuis. de Simon. & c. cum Eccleſiarū. de Offic. ord. & Gloſſa ibidem. Soluit, & Monachos à votis ante ingreſſum in monaſteriū factis: eorundem uerò intra monaſterium emiſſa vota iure poteſt, vel commutare, vel irrita reddere. Silu. loco citato. Soluit quoque, ac liberat Monachos ab irregularitate contracta, ob ſuſceptos Ordines in excommunicatione, ſi id per obliuionem, vel ignorantiam fecerint. Silu. ibidem. Habet etiā ius corrigendi Monachos; an uerò id iure faciat ſui Capituli conſilio minime petito, ſtatim explicabo; necnon habet ius dandi Monacho facultatem in ſeparata ab monaſterio cella commorandi, iuſtam ob cauſam cap. vlt. 20. quæſt. 4.

D

Octauò quæritur, An Abbas ius habeat eiiciendi Monachum? Paulus, & Cardinalis in Clemen. 1. de regul. negant, vt etiam Panormitanus in c. vlt. de regularib. eo quod in c. vlt. De Regularib. tenentur, vt Abbates fugitiuos, & eiectos Monachos perquirant, & ad monaſterium reducant. Nauarrus in Comment. 2. de regularib. num. 68. tradit penes Abbatem ius eſſe Monachum expellendi, idque S. Benedicti, & S. Auguſtini inſtituta præſcribere: & in cap. vlt. De Regularib. Potius, inquit, tanquam certum ponitur poſſe Monachos à monaſterio expelli. Siquidem in eo cap. decernitur, vt Abbates fugitiuos, & eiectos exquirant, & ad monaſterium redire compellant. Quicquid ſit de Conſtitutione Monaſtica, vel iure Canonico communi in præſenti negocio, negari non poteſt vſu eſſe introductum, vt Abbas adhibito ſui Conuentus conſilio, Monachum cuius correctio deſperatur, eiiciat, vt pudore ſuffuſus faciliùs, & citius reſipiſcat, & iure peculiari, ac inſtituto Religionis ob alia vitia, & crimina poteſt iure Monachus eiici. Verùm de hac quæſtione ſupra iam diſputaui hoc lib. c. 16. q. 2.

Nonò quæritur, An Abbates lege cogantur Monachos fugitiuos, & eiectos quotannis perquirere, & ad Monaſterium reuocare. Hanc quæſtionem ſupra dilui, hoc lib. cap. 17. quæſt. 1.

Decimò quæritur, An Abbas iure Monacho facultatem concedere queat tranſeundi ad aliud Religioſæ vitæ inſtitutum? Hanc quoque quæſtionem ſuperius ſuo loco diſſolui, hoc lib. c. 15. q. 2.

Vndecimò quæritur, An liceat Abbati facultatem Monacho dare, vt in cella ſeparata ſeorſum ab aliis Monachis viuat? Reſpondeo, licere iuſta, & legitima id cauſa depoſcente, vt paulo ante iam dixi: & colligitur ex cap. vlt. 20. q. 4. vbi habetur: Seruandum quoque de Monachis ſtatuimus, ne eis ad ſolitariā cellulam liceat è congregatione diſcedere, niſi forte probabilis poſt emeritos labores, aut propter infirmitatis neceſſitatem, aſperior, Abbatis licentia, regula permittatur. Quod ita demum fiat, vt intra eadem Monaſterii ſepta, tamen ſub Abbatis poteſtate, ſeparatas habere cellulas permittantur. Hæc ibi.

Duodecimò quæritur, An liceat Abbati, concedere, vt Monachus peculium habeat? Huius item quæſtionis ſolutionem ſuperius cum de hac re ageretur, attulimus.

Decimotertiò quæritur, an Abbati ius ſit Monachos corrigēdi abſque ſui Monaſtici Collegii, ſeu conuentus conſilio? Reſpondet Panormitanus in c. reprehenſibilis, de appellat. nu. 11. & c. ad noſtram, eo tit. cum Ioann. Andrea. in c. Ioannes, de regularibus eſſe. Obiicies in cap. Reprehenſibilis, De Appellationi. aliter conſtitui, dum meminit Capituli, in correctione Monachi. Reſpondet Ioānes Andreas ibi Capitulum ſumi non pro Collegio, ſed pro loco, vbi fit correctio. Obiicies deinde, Epiſcopo fas non eſſe Clericos abſque Capituli conſilio corrigere, vt conſtat ex c. Nouit, & cap. Quanto, De his, quæ fiunt à Prælatis, & 15. q. 7. c. Epiſcopus nullus, & tamen Epiſcopus maior eſt, & ſuperior Abbate. Reſpondeo, ius corrigendi Monachos Abbatem habere auctoritate, & conceſſu Regulæ, quæ ſtatuit, totam in monaſterium poteſtatem penes Abbatem eſſe: at Epiſcopo ius Canonicum minimè concedit, vt Clericos ſine Capituli conſilio corrigat, quamuis iam vſu introductum ſit, vt eos ſolus corrigat, c. Non eſt, De conſuetudine, in ſexto.

Decimoquartò quæritur, An Abbas ſuo ſtatuto, quod Conuentus, ſiue Collegii conſilio edidit, teneatur. Reſpondeo, cum Panormitano, & ſententia ab omnibus recepta, minimè. Abb. in c. cum ad monaſterium, de ſtatu Monach. Silu. Abbas q. 4. Nauar. conſil. 20. nu. 9. de regularibus. Ipſe enim ſeipſum lege obligare nequit, ac multo minus ipſe ſuorum Monachorum auctoritate alligari poteſt, cum ſint ipſius poteſtati ſubiecti. Quo fit, vt ſi Abbas Monacho Adminiſtrationem aliquam, Prioratum, vel Beneficium concedat, id poſſit reuocare, cum nequeat Abbas ſibi legē imponere. Idem quoque Abbas ſi ſtatutum condiderit, idque ſeruaturū ſe iureiurando promiſerit, ſi reuocet, aut contra faciat, periurii quidem crimine tenetur, reuocatio tamen rata, & firma eſt, vt docuit Ioan. And. in c. cum ad monaſterium, de ſtatu Monacho. c. non eſt obligatoriū. de regu. iur. in 6. Silu. Abbas q. 4. Nauar. conſil. 20. n. 9. de regular. ſi itē Abbas cum Monacho conuenit ea lege, vt in literarū ſtudia incumbat, eique propterea aliquid promittat, ius Monacho non eſt eum compellendi ad ſtandum his, quæ promiſit. Quemadmodum, inquit, Panormitanus, ſeruus dominum ſibi obligare nō poteſt, ſic nec Monachus Abbatē.

Decimoquintò quæritur, An Abbatis ſtatutum, ſuū ſucceſſorem teneat? Reſpondeo, cum Panormitano c. cum ad monaſterium, de ſtatu Monacho. Nauar. conſil. 20. n. 9. de regularib. minimè, eo quod par in parem imperium nō habet. Hinc eſt, vt ſi Abbas Monacho Eccleſiam adminiſtrandam commiſerit, ea lege, vt certos annuos redditus alteri debitos ſolueret, eamque meliorem redderet, ſucceſſor poſſit eum ab Eccleſia amouere nam idem iuris, quod Abbas in eum Monachum habet, ſucceſſor quoque eius habet.

Decimoſextò quæritur, An Abbas habeat ius ſoluendi, & eximendi Monachum ab alicuius Regulæ obſeruantia? Reſpondeo, eatenus tātùm habere, quatenus a iure, vel Regula, vel conſuetudine, vel priuilegio conceditur. Porro, vt Panormitanus ait c. cum ad Monaſteriū, de ſtatu Monach. In multis Abbas poteſtatē, & auctoritatem habet, vel Regulam, vel ipſum cōmune quoque ius relaxandi. Etenim poteſt facultatem Nouitio dare ſacros Ordines ſuſcipiendi, c. Monachus, diſt. 77. Deinde poteſt concedere, vt Apoſtata ſiue Religionis deſertor ad alios Ordines aſcedat, vel in ſuſceptis miniſtret vt colligitur ex c. vlt. diſt. 50 dummodo tamen Apoſtata tempore Apoſtaſiæ, nullum ſacrū Ordinem ſuſceperit: alioqui enim ſolius Romani Pontificis beneficio ea irregularitas ſoluitur, c. vlt. De Apoſtatis. Eiuſdem Abbatis auctoritate Monachus extra legitimū conſiugium natus poteſt ad ſacros ordines promoueri, cap. primo De filiis Presbytero. Item Monachos ſoluere poteſt lege ſemel ſingulis quibuſque menſibus peccata confitendi, & ſumendi Euchariſtiam Clemen. 1. De ſtatu Monach. & uſdem præterea Abbatis nutu, & approbatione poteſt Monachus, Epiſcopi auctoritate, ac Populi cōſenſu, Eccleſiæ Parochiali præfici, c. Cū pro vtilitate. c. Monachi, c. Doctos, 16. q. 1. c. Nullus. & c. Si quis diſt. 58. Poſtremo in ieiuniis, abſtinentiis, cibis, & vſu carnium, ſilentio, & operibus manuum, quæ omnia ex Regulæ præſcripto Monachi ſeruare debent, poteſt Abbas Regulam remittere, ac laxare, immo generaliter in omnibus ad Regulam ſpectantibus, præterquam in iis, quæ ad trium uotorum obſeruationem, & habitum, & religionis ſubſtantiam pertinent.

Decimoſeptimò quæritur, An Conſuetudine poſſit Abbas Epiſcopi iura præſcribere? Reſpondeo ex cōmuni ſententia, poſſe ea, quæ ad Epiſcopi iuriſdictionē attinent, non tamen ea, quæ ad poteſtatem Ordinis c. Aquā. de conſec. Eccleſ. Cæterùm Conſuetudine Abbates aliqua, quæ ſunt iuris Pontificii, & poteſtatis præſcripſiſſe videntur: Ius enim habent Abbates, (vt ſupra iam diximus) Quatuor Minores Ordines conferendi, conſecrandi quoque ſacra vaſa, & veſtes: niſi dicere velimus hæc, & his ſimilia minimè Abbatibus conuenire ex conſuetudine, ſed Romanorum Pontificum, & ipſius iuris communis conceſſu, ſiue permiſſu: quemadmodum eorundem quoque Pontificum beneficio (quod habetur in c. Vt Apoſtolicæ De Priuileg.) gaudēt Abbates Epiſcoporum inſignibus, nimirum baculo paſtorali, mitra, annulo, & ſandaliis.

Decimooctauò quæritur, An Abbas, qui priuilegio, vel conſuetudine deferre ſolet Epiſcoporum inſignia, cæteros Abbates eis inſignibus carentes præcedere debeat? Reſpondeo, haud dubiè præcedere, vbicūque eos, hiſce inſignibus ornatos incedere publicè, ſedere, ſtare, aut in comitiis ſuffragium ferre, ſententiā dicere oportet; hoc colligitur ex c. vt Apoſtolicæ, de priuil. in 6. vt ait Nauar. conſil. 1. nu. 5. de Maiorita. & obedien.

Decimonono quæritur, an Abbas cuius Abbatia ad nullā pertinet diœceſim, & nihilominus propria Epiſcoporum habet iura, Ordinarii nomine accipi debeat? Reſpōdeo cum Nau. in conſi. 5. de ſponſ. & Gloſ. in c. Ordinarii. de offi. Ordi. in 6. verbo. locorū. debere accipi; nam in iure, nomine Ordinariorū, niſi quid aliud peculiare exprimatur, non tantùm veniunt Epiſcopi, ſed etiā Clerici inferioris dignitatis. Quæres quid iudicandum, ſi lex, vel conſtitutio exprimat Diœceſanos? Reſpondeo, cum Nauar. loco citato, & cum Gloſſa in Clem. 1. de iure patro. in verbo. Diœceſanis, ea voce tantùm Epiſcopos ſignificari, non itē inferiores. Dubitabis, an cum in lege, vel Conſtitutione Ordinarius loci nominatur, ſolus Epiſcopus, an etiam Abbas veniat intelligendus? Reſpondet Gloſſa in c. Ordinarii, de offi. ordinarii in 6. in verbo, locorū, nomine Ordinariorū accipi etiā Abbates, tametſi in lege, vel ſtatuto Ordinarius, loci dicatur.

Vigeſimò quæritur, An iure communi Abbates ſint perpetui? Reſpondeo, eſſe: vt colligitur ex cap. Vilis, 16. q. 2.

16.q.2.c.Querelam,cap.Inferior.diſtin. 21. Nihilominus, tamen vſu, & ſtatutis, ſiue Conſtitutionibus aliquorũ Monaſticorum Ordinum introductum eſt, vt Abbates ad triennium tantummodo eligantur, & præſint.

Vigeſimoprimò quæritur, verum magis expediat, Abbates ad tempus creari, & præfici, an verò in perpetuum? Nauarrus in Commen.3 nu.3.de Regularib.cenſet innumera propemodum incommoda, oriri ex temporali Abbatum præfectura. Inde, inquit, ambitionis vitium enaſcitur, quo bona pars Monachorum ad præfecturas aſpirat: inde promiſſiones, pacta, conuentiones plerimę, labe ſimoniaca infectæ oriuntur, quibus alij, aliis ſuum ſuffragium in electione pollicentur, pecunia, vel alio temporali commodo accepto: diſciplina Religioſa eneruatur, ac debilitatur, dum electus ſuis electoribus, fautoribus, ac ſuffragatoribus ſtudet gratum ſuum animum declarare, plura eis concedit, atque promittit, quàm par ſit. Inde ſubornationes, factiones, diſſidia, ſimultates exiſtunt, quæ fraternam pacem, & concordiam vehementer perturbant, ac lacerant. Necnon & plurimæ detractiones, ac ſuſurrationes, dum alii aliorũ vitia, tum naturæ, tum morum produnt, ac detegunt, & interdum etiam exaggerant: interdum etiam falſa confingũt aliorum uirtutes, & merita minuunt, & extenuant: langueſcit etiam auctoritas eorum, qui eliguntur, Abbatum, ac Præpoſitorum in erratis ſubditorum corrigendis, præſertim eorum, qui ſuum ſuffragium in electione dedere: Contrà verò in eos, qui id denegarunt ſeuerius, & durius animaduerti ſolet; vnde ſenſim, ac paulatim diſciplina Regularis euaneſcit. Quin etiam negligentiores ſæpe numero redduntur Abbates in acquirendis, conſeruandis, & augendis Monaſterii bonis, quando eorum præfectura vnius triẽnii ſpatio; quaſi breui temporis momento, finitur, & deſinit. Denique primi illi Monaſticorum Ordinum parentes, ac inſtitutores voluerunt Priores ſeu Abbates Ordinis ſui ſtabiles eſſe, & perpetuos. Immo de Tiberio Cæſare memoriæ proditum eſt, eum aut nunquam, aut raro Prouinciarũ Præſides, ſiue Rectores mutare conſueuiſſe, eo quòd plebi parceret, quum Præſides ad modicum tempus adminiſtraturi, ad ſanguinem vſque emungebant, & alii his noui ſuccedentes reſiduum ſanguinis exugebant. Cuius rei gratia prudenter ſane, & appoſitè apologum illum adhibebat, de homine ſaucio, qui muſcas plagis ſuis inſidentes nolebat abigere; & cuidam ex benignitate abigenti: Nocuiſti, inquit, mihi: Nam abegiſti ſaturas, quæ me parum infeſtabant; quibus ſuccedent famelicæ, quæ me acriùs vexabũt ac pungent. Obiciet aliquis id, quod experimento docemur, perpetuos præfectos, quaſi nimios, & duros exactores euadere, plus æquo ſeueriores, & auſteriores, eoque minùs tolerabiles reddi. Reſpondet Nauarrus è duobus malis, quod minus eſt, eligendum: at plura, inquit, mala oriuntur ex præfectura temporaria, quam ex perpetua. Præſertim, quod huic malo, & incommodo, ſi quando eueniret, faciliùs, & commodiùs poteſt remedium adhiberi; ſi nempe obſeruatur id, quod in Conc. Triden. ſeſſ.25.c.8.de regul. decernitur, vt capitula fiant generalia, in quibus ſtatuantur, quæ ſunt ad conſeruationem, ac reformationem Ordinum neceſſaria: & deputentur Viſitatores, qui Monaſteria viſitent in capite, & mẽbris, faciantq; omnia ſeruari iuxta ſtatuta, & annotata in cap.In ſingulis, & cap.ea quæ, De ſtatu Monacho. Item, ſtatui, inquit prædictus Auctor, poſſet, vti Præfecturæ ſint quidem perpetuæ; ſed ea tamen lege, vt nihil, quod alicuius ſit momenti, Præfecti ſine conſenſu Monaſtici Conuentus, aut Definitorum aſſiſtentium, qui à Conuentu eligantur, decernere queant. Poſtremò, cum olim eligerentur Antiſtites à Canonicorum Collegiis, indeque manarent in dies latius, ac fluerent, ambitiones, Simoniæ, ſubornationes, lites, diſſidia, ſimultates, vſu quidẽ, & conſuetudine, ſed in primis Romanorum Põtificum auctoritate, ſtudio, cura, & vigilantia effectũ eſt, vt vel a Regibus, ac Principibus, Eccleſiarum patronis Epiſcopi nominentur, deſignentur, & offerãtur, & vt dici ſolet, præſententur, & à Romano Pontifice inſtituantur: vel, ipſius Romani Pontificis auctoritate eligantur, & creentur. Quamuis Mendicantium Ordines hoc vnum retinuerint, vt locales monaſteriorum Præpoſiti, ſiue Præfecti, qui Priores, vel Guardiani uocantur in ſuis Conuentibus Prouincialibus, vel Generalibus eligantur. Sed neſcio equidem quonam modo, aut malo, frequens Præpoſitorum mutatio vulgò ſolet eſſe gratiſſima. In hoc, ſicut in multis aliis varia, & contraria ſunt hominum iudicia, ſtudia, & voluntates: & quiſque in ſuo ſenſu abundat.

Vltimò quæritur, An iure communi Abbas, ſine conuentu Monachum admittere, & creare poſſit. Abbas in c.cum Eccleſia Vulterana, de elect. & in cap.ad Apoſtolicam, de regularibus, & in cap.ea noſcitur, de his, quæ fiunt a prælatis, cenſet, iure communi poſſe: idem quoque ait Felin. in cap.quoniam, de Simonia. Ŝcbas in tract.de Benef.par 2.q. 22.Silu.religio.3.q.13. At oppoſitum docet Gloſſa in cap. vlt.de regular.in 6. Et hæc opinio eſt communi conſenſu recepta, vt ait Nauarr.in commen.3.nu.5.contra Abbatem.

De innumerabili Monachorum multitudine: Cap. XXI.

PRimò quæritur, An vera ſint, quæ de ingenti Monachorum veterum multitudine referuntur? Reſpondeo: vera eſſe, nam quamuis pleriquе mirentur, nonnulli dubitent, pauci quidam interrogent, qui fieri potuerit, vt tanta, quanta fuiſſe memoratur, Monachorum multitudo floruerit, ea tamẽ ab auctoribus fide dignis deſcribitur. Athanaſius enim cum vitam, & acta Antonii commemorat: Erant, inquit, in monte monaſteria tanquam tabernacula plena diuinis choris pſallentium, lugentium, orãtium, qui infinitam regionem quandam, & oppidum à mundana cõuerſatione ſeiunctum uidebantur incolere. De Hilarione, qui eodem tempore in Paleſthina, quo Antonius in Aegypto uiuebat, innumera, ait Hieronymus in vita Hilarionis monaſteria fundauit: & de Machario Antonii diſcipulo legimus eum ſuæ diſciplinæ alumnos habuiſſe quamplurimos. De Charitone quoque ſcriptum eſt, eum in Paleſthina plura extruxiſſe Cœnobia: & Iſidorus fertur vno in Cœnobio plusquam mille, & in eodem paulo poſt aucto numero, Apollonius pluſquam quinquies mille Monachis præfuiſſe. In monte Nitria, qui ab Vrbe Alexandrina vnius fermè diei itinere diſtabat, quingenta monaſteria penè cõtigua extitiſſe dicuntur: quæ omnia ab vno Præſide, vnoque vitæ magiſtro regebantur. Palladio teſte oculato, in ſua illa peregrinatione, quam ſcriptam reliquit, ciuitas quædam fuit, in qua plura erant monaſteria, quam profanæ domus, ita vt omnes vici, & omnes anguli pleni eſſent Monachis diuinas laudes decantantibus: & idem perhibet ſe in Vrbe Memphi, & Babylone innumerabilem vidiſſe multitudinem Monachorum, qui omnes variis Spiritus ſancti donis fulgebant: & prope Thebas ſe cum Ammonio cõgreſſum patre trium millium Monachorum. Item, Serapionem a ſe viſum teſtatur, qui decies mille Monachos, plurimos tamen domiciliis, aut cellulis diuiſos gubernabat. Fertur etiam Pachomius, vt ſcribit Niceph. lib.9. hiſt. Eccleſ. c. 14. variis in domibus modico interuallo diſiunctis apud Inſulã in Thebaide, quæ Tabenna nominatur ad ſeptẽ millia diſcipulorum habuiſſe, & in qua ipſe degebat, plures quam mille: quos quidem omnes commodioris gubernationis gratia, in quatuor, & viginti claſſes pro Græcarum literarum numero, & varietate diſtribuit. Scribit Theodoretus in hiſtoria Sanctorum patrum, infinita fuiſſe monaſteria in toto Oriente, in Paleſthina, in Aegypto, in Aſia, in Ponto, in Cilicia, Syria, & Europa. Narrat Hieronymus in Paulæ viduæ Epitaphio Epiſt. 27. cum ea mulier ſtudio ſancto illos patres viſendi, deſerta adiiſſet, occurriſſe ei turbas innumerabiles Dei famulorum: quo ſpectaculo ita delectata eſt, vt ſui ſexus oblita, inter tot millia Monachorum optauerit habitare. In Antinoe ciuitate, ait Palladius in hiſtoria Sanctorum patrum ad Lauſum cap. 96. Quadraginta annos verſatus ſum: eo tempore accepi etiã cognitionem eorum, quæ ſunt illic, monaſteriorum. Nam circa Ciuitatem ſedent viri circiter bis mille. Et cap. 52. ait. Apollo Abbas pater erat Monachorum circiter quingentorum. Et cap. 7. ſcribit, in monte quodam habitare quinque millia Monachorum. cap. 9. ait, in monte Nitria fuit Abbas nomine Or habens monaſteriũ mille fratrum: ad quem Abbatem poſtea conuenerunt tria millia Monachorum. Nec tamen tantus Monachorum numerus ſoli illorum temporum felicitati reſpondit, nec vna cum illis temporibus intercidit, exaruit, & extinctus eſt, ſed poſterioribus etiam ſeculis floruiſſe perhibetur.

Nam Bernardus in vita Malachiæ Epiſcopi, auctor eſt, in

Vuu 2 vnã

vnũ Hybernis monaſterium fuiſſe, quod multa millia Monachorum procreauit, & caput multorum Cœnobiorum extitit. Locus, inquit, verè ſanctus, fecundusque ſanctorũ, copioſiſſimè fructificans Deo, ita vt vnus ex filiis ſanctæ illius Congregationis nomine Luanus centum ſolùs monaſteriorum fundator, extitiſſe dicatur: & paulo poſt ſubiicit, Ad has noſtras Gallicanas partes, ſanctus Columbanus aſcendens, Luxouienſe conſtruxit monaſterium factus ibi, in gentem magnam. Aiunt enim magnam fuiſſe, vt ſuccedẽtibus ſibi viciſſim choris continuarentur ſolemnia diuinorum, ita vt ne momentum quidem diei, ac noctis vacaret, à laudibus. Scribit Trithemius auctor grauis, qui vixit anno Domini 1480 miram fuiſſe Monachorum ſui Ordinis multitudinem. Numerus, inquit, monaſteriorum Abbates habentium vltra quindecim millia extenditur, exceptis præpoſituris, & Cœnobiis Monialium. Vnde ſi vnuſquiſque ſua poſſideret, S. Benedictus tertiam partem Chriſtianitatis habere crederetur. In prouincia ſola Moguntina nunc habemus Abbatias, centum viginti quatuor præter illas, quæ ab ordine noſtro ſeiunctæ ſunt: quarum numerus denarium ſuperat. Et Folengius eiuſdem inſtituti, cuius Trithemius Monachus, in Commentariis in Pſalmum 106. explanans illum Verſiculum: In conueniendo populos in vnum, ſcribit, inquiens, Pontificia decreta referunt, vno eodemque tempore Benedictini inſtituti fuiſſe ſupra ſeptẽ, & triginta millia Cœnobiorũ, quas Abbatias vocant. Idem quoque auctor Trithemius ait, tẽpore Ioannis 22. Monachorũ repertos fuiſſe, ex inſtituto Benedictino quindecim millia, quingenti, quinquaginta nouẽ, qui ſunt in ſanctorũ numerũ relati. Et Sabellicus nõ ignobilis hiſtoricus Carmelitarum inſtituti originẽ recenſens, ne Pudet locorũ, & Religioſis huius initiatorum ingentem numerũ referre, quem in Commentariis Carmelitani cuiuſdã alioqui non multi nominis reperio, niſi forte ſit in numero error, pro mendacio haud dubiè refelli poſſet, vt ſeptem millia ſint hodie Cœnobiorum, & quingenta Carmelitani nominis, in quibus ſacris operatorum numerũ, octoginta, & amplius in ſingula millia. Deinde verò ſubiicit: Quod ſi omnium Chriſtianæ pietatis Religionum cœtus in vnum cogeres, vix, vt arbitror, tam ingens numerus expleatur. Sed tantum abeſt, vt fidem meam in eo obſtringam, vt ne relatum quidem in hoc videri velim, tanquam duxerim dignũ, cui fides haberetur. Hæc ille ſubiicit, vt fidem, & auctoritatem tanto Religioſorum numero derogaret. Sed nunc illum auctorem, ingentem eum numerum, auctor non paruinominis ſcriptum reliquit, videlicet ille, qui continuauit hiſtoriam de bello ſacro acceptam à Guilelmo Epiſcopo Tyri lib. 4. cap. 3. Idem Sabellicus cum de Ordine Dominicanæ Familiæ mentionem feciſſet: Cenſebantur, inquit, cum hæc commentaremur, vna, & viginti prouinciæ Prædicatorum, Conuentus ſiue Cœnobia quatuor millia, centum, quadraginta tria, & in his initiati ſex, & viginti millia, quadringenti, ſexaginta: quorum circiter mille quingenti eſſent Theologicæ profeſſionis magiſtri. Et ibidem Franciſcani etiam Ordinis ſolitis commemorans: Nam nec, & neſcio, an vlla vnquam ex ſæculis illis, vllum humanæ pietatis inſtitutum maiora ſenſit incrementa: totum orbem terrarum vna hæc impleuit Familia. Quadraginta prouinciæ, quibus Minoritarum nomen eſt inſcriptum, in cuſtodias diuiduntur. Cuſtodiæ, quæ multæ ſunt numero in conuentus, & loca, in quibus initiatorum hominum ſunt hodie ad ſexaginta millia. Sæpe, & hoc audiui, Magiſtrum ordinis pollicentem quandoque audiui, Pio Pontifici Maximo expeditionem in Turcas paranti, ex Seraphica Franciſci Familia triginta bellatorum millia, qui bellica munera nauiter obire poſſent, nihil facturum, cum dum appellaret. Hæc ille. Et cum Ordo Franciſcani inſtituti ſit in tot membra diſpertitus, vnum eorum, quod Obſeruantium vocant, proximis annis coitum, ferè mille Religioſorum numerum confeciſſe fertur.

Secundò quæritur, quot Ordines Monaſtici numerentur? Reſpondeo, per orientem multa eſſe Monachorũ Cœnobia, quorum omnia Sancti Baſilii Regulam profitentur, quamuis aliqua ipſius Pauli Eremitæ, vel Antonii nomine nuncupentur. In Occidente poſt Monachos, qui ſub Auguſtino in Aphrica, & Simpliciano in Italia, & Martino in Gallia diſciplina vixerunt, floruit S. Benedictus, qui Regula Monaſticæ vitæ à ſe conſcripta, omnium ferè totius Occidentis Monachorum fuit parens, auctor, & inſtitutor. Ipſe in Caſſinate monte Cœnobio fundato, moriens ferme temporis duodecim monaſteria in Italia conſtituit. Immo alias etiam Colonias extra Italiam deduxit, & tranſtulit. Nam per Maurum in Gallia, per Placidum in Sicilia monaſteria extruxit. Trithemius de viris illuſtribus Ordinis Benedictini lib. 1. c. 2. narrat, fuiſſe in hoc ordine Abbatias, Præpoſituras, Prioratus, & Sanctimonialium cœnobia quindecim millia c. 5. refert, ex hoc ordine fuiſſe ſummos Pontifices Romanos, decem, & octo: videlicet Gregorium 1. Bonifacium 4. Adeodatum. Agathonem. Stephanum 3. Leonem 4. Leonem 5. Siluestrum 2. Stephanum 9. Gregoriũ 7. Victorem 3. Vrbanum 2. Paſchalem 2. Gelaſium 2. Anaſtaſium 4. Adrianum 4. Clementem 6. Vrbanum 5. dicit fuiſſe Cardinales Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, centum octoginta quatuor. Archiepiſcopos, mille centum ſexaginta quatuor. Epiſcopos, ter mille quingentos duodecim: & hos omnes fuiſſe ante Concilium Conſtantienſe, quod celebratum fuit anno ſalutis humanæ 1417. c. 4. ait numerum eorum, qui ſunt inter ſanctos relati, & aſcripti vſque ad tempus Ioannis 22. fuiſſe quindecim millium, quingentorum, quinquaginta nouem. Ex hoc, ordine multæ aliæ Monachorũ Familiæ prodiere Quarũ prima, & antiquiſſima fuit Cluniacenſis in Gallia, quæ anno Domini nongenteſimo decimo tertio, ab Odone Cluniacenſi Abbate initium habuit, & nomen. Hinc enim Benedicti diſciplinam, & Regulã magna ex parte laxatam, & collapſam ad priſtinam regulam reuocauit, cuius exemplum plures Abbates ſecuti, in Gallia, Italia, Germania, Gallia, & Hiſpania ſuas quoque familias ad veterem Monaſticæ vitæ formulam reduxerunt, tanto fructu, vt duo millia cœnobiorum ad priſtinam cœnobiticæ vitæ rationem reſtituta, & reducta referantur.

Ex eodem S. Benedicti Ordine, orta eſt Camaldulenſis familia auctore Romualdo Rauennate viro Sanctiſſimo, qui circa annum milleſimum, nongenteſimum, ſexageſimũ ſeptimum, in ipſo Apennino ſedem ſibi ad monaſticam vitam, & diſciplinam ſeruandam, & pœnitentiam peccatorum agendam delegit: ac tot Cœnobia ad illius Regulam, & diſciplinam ædificata ſunt, vt penè nouus Ordo eſſe crederetur. Priuilegio Pontificio poſt ipſius Romualdi obitum eam Familiam anno Domini Milleſimo ſeptuageſimo tertio Alexander Secundus confirmauit: quæ tamen ſub Romualdi diſciplina circa annum milleſimum florere cœperat, perpetuum ſilentium ſeruant præterquam bis in Hebdomada, à Carnibus abſtinent, niſi cum morbo laborant, vtuntur amictu albo: duodecies ad annum ſimul edunt.

Simili propemodum ortu, & initio excitatus eſt, & amplificatus in Italia Ordo, qui Vallis Vmbroſæ appellatur, Camaldulenſi recentior annis tantummodo, ſecundum aliquos ſeptuaginta tribus. Huic initium dedit Gualbertus Florentinus, qui inimico, quem in ſua poteſtate habebat, per Chriſti mortem, quæ eo ipſo, die colebatur, ſupplicem deprecantem, non ſolùm pepercit, ſed etiam vltrò cum amplexatus fratris loco, quem is occiderat, accipere ſe dixit: tantopere id factum Deus acceptum, & gratum habuit, vt eo ſtatim proximam ſacram ædem S. Miniatis ingreſſo lignea Chriſti in Cruce pendentis imago, ad quam ſupplex orabat, quaſi ei adblandiens, caput inflexerit: qui Religioſæ vitæ amore, & ſtudio permotus, in S. Miniatis Cœnobio, quod tunc Cluniacenſes Monachi incolebant, Religionis vota Deo nuncupauit, poſtea Eremiticæ perfectionis ardenti cupiditate incenſus ad S. Romualdum ſe contulit: & cum ſub eius diſciplina Eremitici rigoris inſtitutum aliquandiu coluiſſet, in Valle Vmbroſa, humili quidem, & obſcuro per id tempus loco monaſterium extruxit, & ſe ſuoſque ſocios legibus vitæ Eremiticæ ſeuerioribus Deo obligauit, vnde Congregatio Monachorum Vallis Vmbroſæ profecta, & aucta eſt ita, vt in varia quoque membra fuerit diſtributa, & eam Alexander Secundus anno 1070. primus ſuis priuilegiis comprobauit. Quanquam alii aſſerũt hunc Ordinem inſtitutum eſſe, anno Domini, 1015. & cõfirmatum anno 1056. autoritate Victoris 2. Primum Ordo gubernabatur per Abbatem perpetuum. Ab anno 1540. gubernari cœpit per triennalem Præſidentem. Aiunt in hoc ordine fuiſſe prouincias octo monaſteria. 35. ſub quibus eſt Magnus Prioratuum numerus. Monachi dicuntur eſſe 400. Sanctimoniales 800.

Carthuſienſium Ordo circa annum milleſimum octogeſimum quintũ paulo ante Ciſtercienſem Familiã undecim annis inſtitutus fertur à S. Brunone Colonienſi

Theo-

Enneade. 9 lib. 5. ad fi.

Enneade. 9 lib. 6.

Theologo, & Canonico Rhemenſi, cuius Ordinis initia ſunt ſatis omnibus nota. Arctiſſimum vitæ inſtitutum ſectantur; perpetuò a carnibus abſtinent, etiam cum morbo tenentur: ſilentium perpetuo ſeruant, vno tantùm die in Hebdomada excepto: cilicium carni proximum ſemper geſtant: in choro diutiſſimè cantant. Aiunt in Ordine eſſe Prouincias 16. Monaſteria 189. in quibus habitare dicuntur Monachi circiter 3200.

Ciſtercienſis quoque Familia ex Benedicti ordine manauit, ac fluxit. Anno milleſimo, & nonageſimooctauo, Robertus Moliſmenſis Cœnobii Abbas, cum ſubditos ſuos, præ diuitiis, & rerum copia a primo inſtituto degenerare cognoſceret, conſilio cum aliquot ex illis communicato, vno, & viginti ſociis aſſumptis Cabilonem ſe cōtulit, præcipuam eo tempore Burgundię vrbem, & in ſolitario quodam loco, cui Ciſtercium nomen erat, ſedem, ac domiciliū collocauit: quod ideo eſt Ciſtercienſe appellatum. Sed interea Moliſmenſes Monachi pœnitentia ducti, Robertum multis precibus reuocarunt: & is ad priſtinam ſedem, & Cœnobium ſe retulit, in cuius locum Ciſtercii, Stephanus ſuffectus eſt, qui fuerat illius ſeceſſionis auctor. Quindecim deinde annis exactis Bernardus, Dei nutu ad Stephanum venit, & in Ciſtercienſi Cœnobio cum triginta Sociis ſeſe Monaſticæ vitæ addixit. Bernardi uerò mira virtute, & ſanctitate, ita eſt Ordo Ciſtercienſis auctus, vt dimiſſis in totum terrarum orbem Monachis, & alumnis, centum ſexaginta monaſteria uiuens ipſe Bernardus extruxerit. Ex hoc Ordine tres Romani Pontifices prodierunt Eugenius 3. Benedictus 12. Clemens 6. Sicut ex Ordine Cluniacenſi tres alii Pontifices Romani, extitiſſe perhibentur Gregor. 7. Vrbanus 2. Calliſtus 2. Et quia vterque Ordo Cluniacenſis, & Ciſtercienſis S. Benedicti regulam ſeruat, ideo ij Romani Pontifices, qui ex utroque ordine aſſumpti, & electi ſunt, dicuntur etiam ex Ordine S. Benedicti delecti. Et hinc factum eſt, vt Trithemius ſolùm numeret duodeuiginti Romanos Pontifices, ex S. Benedicti ordine creatos, cū tamen alii referant viginti quatuor, alii vigintiocto, alii triginta. Nam præter eos, quos recenſet Trithemius, alii numerant Benedictum. 1. Pelagium. 2. Leonem. 2. Gregorium 2. Gregorium. 3. Paſchalem. 1. Gregorium. 4. Sergium. 4. Ioannem 19. vt mirum nō ſit, quod dicitur, Romanam Eccleſiam gubernatam fuiſſe per trecentos annos, a Pontificibus ex S. Benedicti ordine aſſumptis: immo quidam aiūt per quingentos annos id factum fuiſſe.

Ordo Grandimontenſis ſub Regula S. Benedicti inchoatus eſt a Stephano Aruerno, viro nobili apud Lemouicēſes, qui ipſius Ordini primam Sedem, & domicilium in quodam monte fixit circa annum milleſimum ſeptuageſimum ſextum, & inde toti familiæ nomen eſt datum.

Ordo Humiliatorum ſub Regula quoque S. Benedicti, cœpit circa annum, milleſimum centeſimum nonageſimū ſextum. Henricus 1. ad Imperii faſtigiū euectus graue bellum Mediolanenſibus intulit, & Vrbe ſolo æquata, Senatorii Ordinis Ciues, & nobiliſſimos quoſque viros in Germaniam relegauit. Porrò exules albis induti veſtibus ſæpius Cæſarem genuflexo ſupplices rogauerunt, vt in patriam redeundi liberam ipſis facultatem concederet: quod cum demum impetraſſent, nobiliſſimi viri, eodem amictu veſtiti Deo, ſumma quadam pietate accenſi, Mediolani ſeſe votis obligarunt; nec vllam rem publicam, aut priuatam attingentes, vni Religioni diligenter ſtudentes, & victum ſuis manibus quærentes, vitam Sanctè, & Religioſè traduxerunt. Eorum Congregationem nomine Humiliatorum Innocentius Tertius auctoritate Apoſtolica confirmauit: Sed totum Ordinem Pius Quintus deleuit, & annuos eius prouentus in alios vſus deſtinauit. Nam quidam eius Ordinis Monachi coniurati in Caroli Boromei Cardinalis, & Archiepiſcopi Mediolanenſis necem, ob nefarium ſcelus condemnati ſunt, & anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo, auctoritate Pontificia extinctus eſt Ordo: cuius præpoſiturę erant nonaginta quatuor, quarum annui prouentus triginta millium aureorum ſummam efficiebant: porrò in toto Ordine Monachi erant centum ſeptuaginta quatuor, quos ex ipſis facultatibus diſtributis in victū Monaſticum ſuſtentari Pontifex iuſſit, & in Religioſa diſciplina Epiſcoporum cura contineri: deletus eſt optimus olim Monachorum Ordo, & tale edidit Pius exemplum neglectæ diſciplinæ vindicandæ, vt cæteri diſcant ſibi diligentius cauere, & ſuſceptæ, ac voto promiſſæ vitæ Regulam ſtudioſius tenere.

Ordo Præmonſtratenſis, ſub Regula S. Auguſtini, anno milleſimo cēteſimo decimo ſexto initiū habuit a Norberto viro nobili Lotharingo, ſecundùm aliquos, Paſchalis ſecundi, ſecundum alios Innocentij ſecundi, auctoritate approbatus.

Ordo Gulielmitarum, qui nomine montis Virginis appellantur, inſtitutus eſt a Gulielmo Vercellenſi, viro nobiliſſimo. Hic Virgilianum montem petiit, & ibi per aliquot annos ſanctiſſime vixit, & poſtea Oratorium. B. Virgini Dei Genitrici extruxit, ad quem multi Sanctitatis fama, & opinione permoti, conuenerunt. Et ipſe ſub S. Benedicti regula, Ordinem inſtituit anno Domini 1124. quem ordinem Alexander 3. ſua auctoritate confirmauit. Dilatatus eſt Ordo per Italiam: ſed nunc in ſolo regno Neapolitano viget. Generalis Ordinis Præfectus eſt triennalis. Monaſteria Ordinis dicuntur eſſe 47. in quibus habitant Monachi circiter. 500.

Ordo Sylueſtrinorum ſub regula S. Benedicti viuit: Inſtitutus eſt, a B. Syluestro, qui fuit Monachus Vallis Vmbroſæ. Initium habuit anno Domini 1232. Confirmatus eſt ab Innocentio 4. anno 1258 Olim hic Ordo dicitur fuiſſe ſubiectus Ordini Vallis Vmbroſæ: nunc gubernatur cura unius Generalis præpoſiti, qui primum cœpit eſſe perpetuus, ſed nunc triennalis eſt. Viget hic Ordo in prouinciis Marcha Anconitana, Vmbria, Tuſcia. Dicitur habere monaſteria 25. in quibus habitāt Monachi circiter. 300

Cæleſtinorum Ordinem Petrus Moronius Iſernienſis Eremita inſtituit. Hic primo in ſolitudine multos annos egit: deinde cum illa vitæ aſperitas cum crebris miraculis coniuncta, eius famam per totam Italiam vulgaſſet, ingens ad eum hominum numerus ſeſe adiunxit: ita vt plura ſine domicilia extructa. Eum Ordinem Gregorius Decimus ſua auctoritate comprobauit anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto. Dictus eſt, autem Ordo Cæleſtinorum, quia Petrus ille eius inſtitutor viginti poſt annis ad ſummum Pontificatum electus Cæleſtini Quinti, nomen accepit. Vnde id nomen toti eius familiæ impoſitum manſit. Monachi nigro amictu vtuntur, cum in publicum prodeunt.

Ordo Oliuetanæ Familiæ ſub Regula quoque S. Benedicti viuit, ac militat: albo vtitur amictu: cura vnius Generalis Præpoſiti, ſine Abbatis gubernatur, qui triennalis eſt: cœnobia, habet tantùm in Italia. Huius Ordinis autor fuit Bernardus Ptolomeus Senator nobiliſſimus Senenſis, qui vnà cum aliis duobus ſociis Ambroſio Picholomineo, & Patritio, æque nobiliſſimis Senatoribus, quos luculenta oratione in Senenſi academia vbi Philoſophiam publicè profitebatur, ad vitæ Religioſæ ſtudium incenderat, extra hominum frequentiam, ſeſe in propinquum montem contulit, qui Oliuetum dicebatur; vbi Ordo ipſe Oliuetanus initium ſumpſit anno milleſimo trecēteſimo vigeſimo poſtea anno Domini 1372. Gregorii II. auctoritate Apoſtolica comprobatus.

De Ordine Canonichorum Regularium. Cap. XXII.

PRimò quæritur, quænam fuerit Canonicorū Regularium origo. Poſſidonius Epiſcopus Calamenſis S. Auguſtini diſcipulus in vita ipſius Auguſtini, c. 5. ſic ait Factus ergo presbyter, monaſteriū intra Eccleſiam mox inſtituit: & cum Dei ſeruis viuere cœpit ſecundum modum, & regulam ſub ſanctis Apoſtolis conſtitutam, maximè, vt nemo quidquam proprium in illa ſocietate haberet, ſed eis eſſent omnia cōmunia, & diſtribueretur vnicuique, proue cuique opus erat. Et cap. 11. proficiente, inquit, doctrina diuina, ſub Sancto, & cum Sancto Auguſtino, in monaſterio Deo ſeruientes Eccleſiæ Hipponenſi, Clerici ordinari cœperunt, & deinde innoteſcente, & clareſcente, de die in diem Eccleſiæ Catholicæ, prædicationis veritate, ſanctorumque ſeruorum Dei propoſito, continentia, & paupertate profunda, ex monaſterio, quod per illum virum venerabilem, & eſſe, & creſcere cœperat, magno deſiderio poſcere, & accipere Epiſcopos, & Clericos, pax Eccleſiæ, atque unitas, & cœpit primo, & poſtea conſequuta eſt, c. 31. ait. Clerum ſufficientiſſimum, & monaſteria virorum, ac fœminarum continentium, cum ſuis Præpoſitis plena Eccleſiæ dimiſit. Hæc Poſſidonius

Ex his, & aliis ſimilibus verbis Vincen. in ſpeculo Hiſtoria lib. 26. c. 51. accepit id, quod ſcripſit in hunc modũ. Ordo Canonicus, qui primò ab Apoſtolis, poſtea ab Auguſtino regulante fuit inſtitutus, cœpit florere in Eccleſia Sancti Quintini Beluacenſis, ſub venerabili, & Sancto Iuone, eiuſdem Eccleſiæ Præpoſito, & poſtea Carnotenſi Epiſcopo. Eadem fere habet Antoninus par. 2. hiſt. tit. 9. c. 8. §. 2. & 3. Et Vincen. lib. 19. c. 44 apertè teſtatur Auguſtinum ſcripſiſſe regulam, & inſtitutionem Clericorum Regularium, qui etiam dicuntur Canonici Regulares. Vnde Volater. lib. 22. Commen. in Anthropologi. ait. Valerius præſul Hipponenſis, Auguſtini audita fama ad ſe accerſitum, in loco abſtinentiæ commodo extra vrbem conſtituit; vbi annos tres, cum ſociis agens coactus eſt ciuium quotidie accedentium importunitate locum mutare, ac quendam montem aditu difficiliorem petere, vbi tugurium inter ſaxa viliſſimum, ſeparatumque a cæteris fecerat. Hic librum ſcripſit de vita Monachorum, & quædam alia. Reliqui verò ſocii, cum facta fundæ tentori circumſiſtebant. Poſt hæc viſum eſt Valerio illum ad ſe accerſere, presbyterũque creare, ſimulque tuti Præſuleto, & coadiutorem officii conſtituere, quod eſſet eloquio præſtans, & vitæ meritis clarus. Auguſtinus, igitur ægre huiuſmodi tempestate prouincia, ante omnia vitam in ea inſtituit Canonicorum Regularium, qui vita degerent communi ab Apoſtolis primum ordinata. Hæc ille.

Ex his omnibus Auguſtinus Ticinenſis Canonicus Regularis in Propugnaculo Ordinis Canonici par. 1. cap. 11. 12. 13. & 14. & par. 5. in confirmat. 14. Et ex Doctore Pariſienſi Roleto in lib. de Religione Eccleſiaſt. Et ex Ioanne de Deo Doctore Hiſpano in lib. de diſpenſat. Et ex Ioanne de Nigra valle Sedis Apoſtolicæ, Bibliothecario in ſua Chronica, quam vocauit Epilogum Chronicarum, colligit hanc Concluſionem. Ordo Canonicus inter omnes Eccleſiaſticos ordines primatum tenet antiquitate, doctrina, regimine, nobilitate, & Sanctorũ numero. At contrà, Chorioianus Prior Generalis Eremitarum Auguſtinianorum Apologiam edidit, quam inſcripſit, Defenſorium ſui Ordinis, contendens, probare Ordinem Eremitarum Auguſtinianorum, qui vtuntur veſtè nigra, & cingulo ex corio facto, eſſe inter omnes ordines Regulares, primum. Tota hæc lis, & controuerſia conſiſtit in hoc, an in ſecundo monaſterio S. Auguſtinus, cum presbyter, non Epiſcopus erat, Regulam Canonicam compoſuerit, & tradiderit Eremitis, an verò eam compoſuerit in tertio Monaſterio, cum iam Epiſcopus creatus erat, & tradiderit Clericis Regularibus. Choriolanus, & Eremitanæ Auguſtiniani cenſent Regulã eſſe editam à S. Auguſtino in ſecundo monaſterio, ſiue Cœnobio, & traditam Eremitis Fratribus. Auguſtinus Ticinenſis, & Canonici Regulares ſentiunt eſſe compoſitam in tertio monaſterio, & traditam Clericis Regularibus, qui dicuntur Canonici regulares. De qua lite nihil eſt, quod ego iudicem.

Secũdò quæritur, vnde & quare dicti ſint Canonici Regulares? Viues in Annotationibus in libros S. Auguſtini de ciuitate Dei, lib. 3. cap. 15. Canonicos Regulares nominis ambitioſi accuſare videtur, quaſi bis hoc vocari velint nomine, ne non ſemel putentur Regulares, cum idem prorſus Canonici, & Regulares ſignificent. Quidam alii irridẽt quod Canonici Regulares vocentur, quia Canonicus idem eſt, qui Regularis, ſed Couarr. in Clement. ſi furioſus, de homicidio p. . . , hos recte confutat, quia ius Canonicũ in c. quod Dei timorem, & cap. in ſingulis §. hoc ipſum, de ſtatu Monachor. Canonicos regulares appellat. Sciendum eſt, Clericos, qui Apoſtolorum regulam ſequuti, nihil proprium habentes, communem vitam agebant, & in eadẽ domo ſimul cibum ſumebant, ſomnumque capiebant, & deinde in Eccleſiã conueniebant ad Eccleſiaſtica officia obeunda, dictos fuiſſe Canonicos, hoc eſt, Regulares, quippe, qui Canonem, videlicet regulam Apoſtolorum ſeruabãt, qua appellatione, & nomine diſcernebantur ab iis Clericis, qui proprium habentes in ſuis domibus habitabant. Quando verò cœperint Canonici dici, incertum mihi eſt: quidam aiunt, temporibus Pelagii, 1. & Gregorij magni eos Clericos Canonicos vocari. Nam in Concil. Turonenſi. 2. quod celebratum eſt, tempore Pelagii. 1. can. 20 legimus. Pro quare hoc placuit obſeruare, vt quotieſcumque Archipresbyter ſeu in vico manſerit, ſeu ad villam ſuam ambulauerit, vnus Lector Canonicorum ſuorum, aut certus aliquis de numero Clericorum cum illo ambulet. Et in c. Dudũ. 18.

A q. 2. ex Gregorio Magno refertur. Nec illic vlterius habeat poteſtatem aliquam, nec monaſteria huius occaſionis velamine, ea, quæ prohibemus, ſimul cum Canonicis, & Monachis in Eccleſia ſuſtinere onera compellantur. Quidquid ſit, dubitari non poteſt, quin in Conciliis Arelat. 4. Turon. 3. Cabilon. Mogunt. Aquiſgranenſi, quæ celebrata ſunt temporibus Caroli Magni, & Ludouici pii in Gallia, fieri mentio Canonicorum, qui, vt ex eiſdem Conciliis conſtat, in eadem communi domo habitabant, ad eandem menſam edebant, in eadem domo ſomnum capiebant, & communem victum habebant. Poſtea Canonici quidam non ſolùm vitam communem degebant, ſed tria vota Religioſorum Monachorum ritu, & more facere cœperunt, & tunc huiuſmodi Canonici vocati ſunt Canonici Regulares; Canonici quidem, quia Apoſtolorũ Canonem, & regulã tenebant in commune ſua bona conferendo: Regulares verò, qui ad inſtar Monachorum tria vota faciebant, & ſe Deo arctiùs obligabant, quam cæteri Canonici. Et proinde Canonici duplices eſſe cœperunt, nam alii dicebantur Canonici ſeculares, alii Regulares. ſeculares, quia licet Apoſtolorũ

B regulam tenebant, nihil proprium habentes, nullo tamen Religioſorum inſtituto aſtricti, tribus Monachorum votis ſoluti, ac liberi erant, & proinde ſeculares dicebantur, vt diſtinguerentur ab iis, qui tribus religionis votis aſtricti vitã arctiorem profitebantur. Hinc autem non colligitur, quod docuit Eraſmus Clericos, quibus. S. Auguſtinus regulam dedit, non conſueuiſſe tunc temporis tria religionis vota facere, ſed ſolùm in communi domo habitare, communi mẽſa vti, nam licet illi Clerici tria vota emitterebant, poſtea verò ſucceſſerunt alii aliis temporibus, qui ſolum in eadem communi domo nihil proprium poſſidentes habitare voluerunt, ſed liberi, & ſoluti Monachorum ſeu Religioſorum votis, & ideo dici cœperunt Canonici ſeculares.

Tertiò quæritur, quinam Ordinẽ Canonicorum Regularium inſtaurauerint, & renouauerint? Anno ſalutis humanæ 1080. ſub Greg. 7. vt teſtatur Volaterra. lib. 21. inſtaurauit ordinem Canonicorum Regulariũ Iuo in Eccleſia S. Quintini Baluacenſi, qui fuit eiuſdem Eccleſiæ Præpoſitus & poſtea Epiſcopus Carnotẽſis, quique poſt Iſidorum fuit Decretorum collector.

C Eodem tempore, per Galliam idem Canonicorum Regulariũ Ordo florere cœpit ſub Arnulpho Abbate, & Epiſcopo Lugdun. vt refert Naucle. uolu. 2. Chrono. gener. 37.

Eundem Ordinem reuocauit, teſte Volaterrano Fridianus Epiſcopus Lucen. per Tuſciã, & vniuerſam pene Italiã.

Anno itẽ, vt refert idẽ Volaterranus, redẽptionis humanæ 1401. autore Leone cognominato de Carate, ciue Mediolan. Canonico Regulari orta eſt apud Cœnobiũ S. Mariæ de Frigionaria in Diœceſi Lucenſi Congregatio Canonicorum Regularium, quæ dicta eſt Congregatio Frigionaria, & poſtea iuſſu Eugenii 4. cuius auctoritate eſt approbata, vocata fuit Lateranenſis Congregatio.

Anno Chriſti Domini. 1410. cœpit alia Cõgregatio Canonicorum Regulariũ. Hanc fundarunt Stephanus, & Hieronymus viri Senenſes Eremitæ Auguſtiniani: hi enim cũ aliis paucis Greg. 12 approbante ad ædem S. Saluatoris in Scopeto prope Florentiam migrarunt, & ibi cœnobiũ extruxerunt, vnde dicta eſt Congregatio Scopetina ſeu S. Saluatoris: teſte Volaterrano vtuntur veſte alba, Scapulari item albo, & tunica alba linea. Cum prodeunt in publicum,

D & incedunt per urbem aſſumunt pallium nigrũ, quo teguntur. Quadraginta per Italiam Conuentus habent.

Eſt & alia Congregatio, teſte eodem Volaterrano, Iulij 2. auctoritate Confirmata, quæ nomine S. Petri de ponte Corbulo, in Florentina Diœceſi appellatur. Cuius Congregationis Clerici hoſpitalitatem colunt, & pullum, ac humilem cucullum lineis, cratibuſque tuniculis ſuper induunt. Hæc Volaterranus lib. 21.

Eſt & Congregatio Canonicorum S. Georgii in Alga Venetiis, quam illuſtrauit. B. Laurentius Iuſtinianus, & Eugenius. 4. Canonici vtuntur amictu cærulei coloris.

Quartò quæritur, quomodo propagatus ſit Ordo Canonicorum Regularium. Volaterranus lib. 21. in Anthropol. ait. Hunc ordinẽ propagatum, & auctũ fuiſſe, & ex eo extitiſſe triginta ſex Romanos Põtifices, Cardinales trecẽtos, & plures uiros Sanctitate vitæ claros, & in Sanctorum numerum aſcriptos, ſepties mille, & quingentos. Et poſtea numerat Romanos Pontifices, Gelaſium 1. Leonem 8. Alexandrum 2. Paſchalem 2. Lucium 2. Alexandrum 3. Innocentium 3. Honorium 3. potuit his etiam adiungere

Anaſta-

Anaſtaſium IIII. Hadrianum IIII. Auguſtinus Ticinenſis in ſua propugnatione Ordinis Canonici par. 1. cap. 1. 23. & 24. & p. 5. confirmat. 14. ſcribit. Ex Ordine Canonicorum Regularium fuiſſe Romanos Pontifices, quinquaginta quatuor, Cardinales S. Romanæ Eccleſiæ, mille quingentos ſexaginta ſeptem. Viros, qui ſunt in Sanctorum numerum relati, fuiſſe ducentos, ſexa ſedecim millia. Et Eccleſiam Romanam, inquit, gubernauit hic ordo per annos quingentos, & ſex. Penes hos auctores, quos nominaui, ſit fides, ego nec probo, nec improbo. Onofrius Panuinius in libello de ſeptem Eccleſiis Vrbis, ſcribit in hunc modum. Gelaſius Primus, circa annum Domini 490. conſtituit in Eccleſia Lateranenſi Clericos Canonicos, qui ſeruabant Regulam Apoſtolorum nihil proprium habentes, ſed in commune iuxta regulam Sancti Auguſtini viuëtes. Poſtea Gregorius III. poſuit Monachos in Eccleſia Lateranenſi, vt in ea preces quotidie cantarent. Deinde Monachis deficientibus, iterum ſunt in eadem Eccleſia Clerici Canonici conſtituti, qui more Monachorum religioſum vitæ inſtitutum ſeruabant & Priorē, loco Abbatis patebāt, & in communi domo habitabant. Et ex hoc Lateranenſi Canonicorum regularium Monaſterio fuerunt Romani Pontifices Alexander II. Vrbanus II. Paſchalis II. Honorius II. Innocentius II. Alexander III. Innocentius III. Honorius III. Et durauit inquit Onofrius, Lateranenſe Canonicorum Regularium Monaſterium octingētos annos vſque ad Bonifacium VIII. qui anno Domini 1300. excluſis è Monaſterio Canonicis Regularibus, poſuit in eo Canonicos ſeculares.

Quintò quæritur, In quibus conueniant Canonici Regulares cum Monachis. Conueniunt primò, quia vtrique tria vota religionis emittunt. Secundò, vtrique prohibentur Leges, vel Medicinam audire, iuxta id, quod ſtatutum eſt in cap. Super ſpecula. Ne Clerici, vel Monachi. Hoc enim ius, vt teſtatur Gloſſa in cap. Quod Dei timorem, in verbo, Laxiori, De ſtatu Monachorū, locum habet in Canonicis Regularibus, perinde, atque in Monachis. Tertiò, vtrique ab Aduocati officio iure ipſo repelluntur ſecūdùm id, quod habetur in cap. Ex parte, de poſtulando. Quartò, vtrique in vna domo habitare, ad menſam commune edere, & ſub eodem tecto dormire iubentur, vt colligitur ex cap. Quoniam, de vita, & honeſt. Cleric. & ibi docet Gloſſa. Quintò, vtrique prouincialem Conuentum, quod dicitur Capitulum, celebrare iure coguntur, vt ſtatuitur in cap. In ſingulis. De ſtatu Monachorum. Sextò, in Canonicis Regularibus locum habet perinde, ac in Monachis ea pars Clementinæ, Ne in agro, De ſtatu Monachorum. §. Sane ſingulis, quæ ſic habet. Sane ſingulis menſibus tam in monaſterijs, quam extra ſublata occaſione quacumque ad confeſſionem ſaltem ſemel accedant omnes, & ſinguli Monachi: & in prima Dominica menſis cuiuslibet in monaſterijs ſemper communicent, niſi ex cauſa forte, quam Abbati, Priori, aut Pœnitentiarijs monaſteriorum non differant intimare: eorumque iudicio, vel abſtineant, vel accedant. Regula quoque, cum in capitulo legitur ab illo, qui præeſt, vel ab alio, cui hoc ipſe iniunxerit propter iuniores vulgariter exponatur. Nouitijs etiam fidelis deputetur inſtructor, tam in diuinis Officijs, quam in obſeruantia regulari. Hæc omnia vim, & locum habent in Canonicis regularibus, ait Oldradus conſil. 222.

Sextò quæritur, In quibus Canonici Regulares diſtinguantur à Monachis. Reſpondeo in primis cum Gloſſa, & Abbate in cap. Quod Dei timorem, De ſtatu monachorū, in iis, quæ ad pœnas, & odia pertinent, appellatione monachorum non contineri Canonicos Regulares. Secundò differunt, quia vt habetur in eodem capite, Quod Dei timorem, Canonici regulares laxiorem regulam tenent, & profitentur. Vnde ait S. Thomas 2. 2. quæſt. 189. art. 8. ad 2. Monachus ad Canonicos regulares iure tranſire non poteſt. Et Canonicus regularis poteſt ad Monachos iure tranſire petita facultate à Superiore, licet non obtenta, vt colligitur ex cap. Licet. De regular. Nec obſtat, quod habetur in cap. Nullus. & cap. mandamus. 19. quæſt. 3. vbi prohibentur Canonici regulares ad Monachos tranſire: quoniam, vt Gloſſa explicat, id locum habet in iis Canonicis, qui leuitate quadam animi, aut temeritate, aut facultate non petita tranſeunt. Tertiò, plura ieiunia ſeruant Monachi, quam Canonici regulares. Item, Canonicis interdictū non eſt carnibus. Præterea, Canonicorum habitus eſt veſtis Clericorum cum pileo, & tunica alba linea, abſque cuculla, quæ eſt propria Monachorum.

Septimò quæritur, quæ, & qualia Beneficia habeat ordo Canonicorum regularium. Habet Beneficia Eccleſiaſtica ſimplicia, habet Canonicatus, Abbatias, Præpoſituras, Perſonatus, Prioratus, Officia, Adminiſtrationes. Vbi Abbas eſt, is toti Canonicorum monaſterio, ſiue Conuentui præeſt. Alicubi Abbates, Præpoſiti vocantur. Priores ſunt in duplici differentia: nam aut eſt Prior Conuentualis, aut Clauſtralis. Vbi Abbas eſt, Prior, qui etiam Abbati ſubijcitur, dicitur Clauſtralis. Vbi Abbas non eſt, Prior, qui vt Abbas toti monaſterio, præeſt, dicitur Conuentualis, & habet ſub ſe Subpriorem, qui eſt eius Vicarius. Omnia Beneficia ſunt regularia; & proinde non niſi regularibus Canonicis profeſſis iure dari queunt, iuxta id, quod habetur in cap. Officij. de elect. & cap. Nullus. de elect. in 6. cap. Poſſeſſiones. de reb. Eccleſ. non alien. quæ iura renouauit Concil. Trident. Seſſ. 14. c. 10. De reformat. Item Beneficia vnius monaſterij iure non committuntur Canonicis alterius monaſterij, cap. Cum ſingula. §. Prohibemus. de præben. in 6.

Octauò quæritur, Quibus modis Beneficia huiuſmodi regularia conferantur. Reſpondeo, conferri primo per electionem Canonicam, hoc eſt, ſuffragijs Canonicorum, & confirmatione Superioris auctoritate accedente, vt colligitur ex cap. monachi. §. Priores, De ſtatu monachorum. Secundò conferuntur auctoritate Superioris regularis, videlicet Abbatis, Præpoſiti, vel Prioris: hæc dicuntur, aut dici poſſunt Beneficia regularia collatiua, illa electiua: quia electiua inſtar Beneficiorum ſecularium, quæ electiua dicuntur, dantur per electionem Canonicorum, & confirmationem Superioris. Collatiua verò in modum ſecularium Beneficiorum, quæ vocantur collatiua, ſimpliciter dantur, vel committuntur Superioris auctoritate. Tertiò, dari ſolent per Canonicam inſtitutionem: cum videlicet Patronus nominat, & offert Canonicum, quem vult, & Superior eum inſtituit: hoc eſt, dat Beneficium ei, quem Patronus nominat, & offert. Quartò, conferuntur auctoritate Romani Pontificis, qui in regula 3. Cancellariæ reſeruat ſibi Prioratus, Præpoſituras, ac alias Dignitates Conuentuales, & Præceptorias generales quorumlibet Ordinum præterquam Militarium. Nimirum reſeruat ſibi, vt ait Mandoſ. in regul. 3. Cancell. quæſt. 8. omnes Prioratus, & Dignitates Conuentuales, non Clauſtrales, quia Conuentuales ſunt Beneficia perpetua, & electiua: cætera verò Beneficia non ſunt electiua, nec dantur in perpetuum, ſed ad nutum Abbatis.

Nonò quæritur, An ius conferendi Beneficia huiuſmodi regularia, quæ electiua non ſunt, pertineat ſimpliciter ad Abbatem, ſiue ad Præpoſitum, ſiue ad Priorem Conuentualem ſolùm, ſine Conuentu, ſiue abſque Collegio, vel Capitulo. Duæ ſunt opiniones: Vna cenſet, ſolùm ad Abbatem pertinere: ſic Abbas in cap. Ea noſcitur. De his, quæ fiunt à Prælatis, ſine conſen. capit. & probat ex c. Nullam. 18. quæſt. 2. vbi dicitur, ad quem poteſtas tota pertinere conuenit. Altera opinio docet pertinere ad Abbatem, & Conuentum. Sic Gloſſa in cap. vlt. in verbo, pertineat. de regularib. in 6. Sic Archidiac. Ioan. Monach. Domini. & Francus ibi: & hanc dicit eſſe communem ſententiam Mandoſ. in reg. Cancell. quæſt. 9. num. 4. & hæc eſt verior opinio.

Decimò quæritur, An Beneficia eiuſmodi regularia ſint Manualia, hoc eſt, talia, vt ad Superioris nutum Canonicis auferri queant. Reſpondeo, ius Canonicum ſtatuiſſe, vt Beneficiatij Regulares poſſint ad Superioris nutum reuocari. Clement. Quia regulares. §. Præmiſſa. De ſupplen. negligen. Prælator. cap. Ad noſtram. cap. Porrecta. de confirmat. vtili, vel inutil. & in cap. Cum ad monaſterium. §. Tales. De ſtatu monachorum. Et ad reuocandos huiuſmodi Beneficiatios non requiritur cauſa neceſſaria, ſed ſufficit cauſæ genus honeſtum. At verò ſi fuerint Beneficiatij per Canonicam electionem Collegij, & confirmationem Superioris conſtituti, non ſunt ad nutum Superioris reuocabiles. Item, Beneficiatios regulares nequit Superior nutu ſuo à Beneficijs amouere, quibus Romanus Pontifex ſcienter Beneficia contulit, aut eos in Beneficijs ſcienter confirmauit. Si quæras, an etiam Beneficiatum, cui Superior contulit Beneficium regulare, quod habet curam animarum, poſſit ſuo nutu reuocare. Reſpondeo, poſſe, quamuis Beneficium ſit Parochiale, dummodo ſit Regulare, non ſeculare, vt docent Abbas in cap. Monachi. De

ſtatu

ſtatu monachorum,num.3.Zabarel.in Clement.Quia regulares.de ſupplen.negligen. prælat. & Imola ibidem. & Gloſſa in Clement. Ne in agro. De ſtatu monach.

Vndecimò quæritur, Quid iuris ſit de Commendatarijs perpetuis, quibus huiuſmodi Beneficia in perpetuum, hoc eſt ad vitam ipſorum commendantur Romani Pontificis auctoritate. Reſpondeo, Commendam, vt vocant, perpetuam, licet titulus non ſit, haberi tamen pro titulo in multis. Nam primò Commendatarius poteſt conſtituere procuratorem ante litem conteſtatam, ſicut poteſt, qui titulum habet. Secundò, poteſt Beneficium permutare cum alio Beneficio in titulum dato. Tertiò, poteſt tranſigere, & diſpenſare, & impendere; ſicut is, qui habet titulum. Nam Romanus Pontifex cum hæc Beneficia commendat in perpetuum, ait in hunc modum in diplomate. Talem N. Abbatiam, vel Prioratum, vel Eccleſiam cum omnibus iuribus, & pertinentijs ſuis tibi auctoritate Apoſtolica commendamus, per te, quam diu vixeris, & dictam N. Abbatiam, vel Prioratum, vel Eccleſiam obtinebis, tenendam, & gubernandam: ita quod durante Commenda huiuſmodi, de fructibus, redditibus, & prouentibus, ipſius Abbatiæ, vel Prioratus, vel Eccleſiæ N. diſponere, & ordinare valeas, ſicut veri Priores, vel Abbates, vel Beneficiarij ipſius Abbatiæ, vel Prioratus, vel Beneficij, qui fuerunt pro tempore, ordinare, & diſponere potuerunt, & debuerunt. Et reliqua. Ex quibus verbis conſtat huiuſmodi Commendatarios æquiparari ijs, qui titulum habent. Vnde fit, vt obitu Commendatarij Beneficium vacet, & impetretur, & conferatur, ac ſi in titulum haberetur. Cæterum Commendatarius non cogitur religionis regulam profiteri, vt cogitur is, cui in titulum Beneficium regulare confertur. Hæc Rebuf. de pacific. poſſeſſor. num. 36. Hinc etiam fit, vt Commendatarius poſſit nominare, offerre, præſentare, eligere, & conferre, ſicut is, qui titulum habet, quia hæc iura, ſunt fructus Beneficij. Si quæras, quænam qualitas Beneficij iure exprimi debet, cum petitur à Romano Pontifice, vt id commendet alicui in perpetuum. Reſpondeo, exprimi debere inter alia, num Beneficium, quod petitur, habeat curam animarum. Item, num habeat Conuentum, Monachorum, ſiue Religioſorum. Item, num ſit Beneficium ſimplex, an ſecus. Quoniam ſi curam animarum, vel Conuentum habet, reſidere Commendatarius cogitur, ſicut is, qui titulum habet. Item, ſimul cum alio Beneficio ſimili haberi non poteſt. Inſuper debet onera, quæ ipſi Beneficio ſunt annexa, & impoſita ſuſtinere. Pari ratione debet Commendatarius hoſpitalitatem exercere, ſicut is, qui titulum habet, quando Beneficio annexa eſt certa quædam hoſpitalitas. Verbi gratia, eſt Beneficium regulare, ex cuius fructibus certa hoſpitalis domus pauperum ſuſtentatur: ſi in perpetuum commendetur alicui, is cogitur ex fructibus partem impendere in vſus pauperum, qui ad eam domum hoſpitalem ſe conferunt, quod ſi defuerint pauperes, & Beneficio domus hoſpitalis annexa, debet pars ex fructibus Beneficij impendi in pios vſus. Hoſpitalitas, inquit Rebuf. in praxi Beneficiorum, tit. de Commen. nu. 15. debita non ſeruatur, ſed tota omittitur: nam quotuſquiſque Commendatarius hoſpitalem ſe exhibeat, aliorum ſit iudicium; quæ tamen plurimum eſt commendata, vt Gloſſa, & doctores ſcribunt in cap. de Monachis, de præbendis. Hodie quidam Commendatarij tantùm abſunt ab hac hoſpitalitate, vt quæ poſſunt, à pauperibus eripiant. Vnde quia hoſpitalitas diſceſſit, ſucceſſit indictio Fiſci, Decimarum, & aliorum onerum præſtatio, vt habetur in cap. Maiores. 16. quæſt. 7. Hoc tollit Fiſcus, quod non accipit Chriſtus. Hæc ille. Synodus Trident. Seſſ. 25. cap. 8. de reform. omnibus hoſpitalarijs tam ſecularibus, quàm regularibus, quibus hoſpitalia in Commendam, Adminiſtrationem, aut quemcumque titulum, etiam per vnionem, perpetuam conceſſa ſunt, præcipit omnino, vt impoſitum illis onus, officiumúe adminiſtrent, atque hoſpitalitatem, quam debent, ex fructibus ad id deputatis actu exerceant, iuxta Concilij Vienenſis Conſtitutionem, quæ incipit, Quia contingit. Deinde præcipit, vt in defectum pauperum fructus hoſpitalium, in alium pium vſum inſtitutioni proximiorem, ac pro loco, & tempore vtiliorem conuertantur ad arbitrium Ordinarij cum duobus de capitulo. Eaque omnia ſub grauibus pœnis præcipiuntur omnibus, & ſingulis hoſpitalium adminiſtratoribus, cuiuſcumque Ordinis, & Religionis, & Dignitatis fuerint, ijs dumtaxat hoſpitalarijs exceptis, qui illis Regularibus ſubijciuntur, vbi

A viget Regularis obſeruantia: & additur maxima exemptionum, conſuetudinum, etiam immemorabilium, ſeu priuilegiorum, aut indultorum derogatio.

Duodecimò quæritur, An Regularis Canonicus Beneficium ſui Ordinis, & Monaſterij in titulum poſſit habere. Quidam cenſent non poſſe in titulum habere, quia qui habet in titulum Beneficium Eccleſiaſticum, habet quaſi dominium in eo, at Canonicus Regularis, cum ſolemni voto fuerit paupertatem profeſſus, non poteſt quaſi dominium habere. Item, quia in Clement. 1. de ſupplen. negligen. Prælat. Beneficia regularia dicuntur committi; committere verò, non eſt idem, quod conferre: nam committere eſt Eccleſiam ad tempus gubernandam tradere. Dicendum tamen eſt, in titulum habere poſſe Canonicum Regularem, quia Superiores cum Beneficium concedunt Canonico, dicere ſolent, conferimus tibi. Item, quia licet Beneficia regularia ſint Manualia, in titulum conferuntur. Inſuper, quia quamuis Canonicus Regularis poſſit Beneficij fructus impendere in vſus bonos, & ipſo iure permiſſos, quos maluerit, impendit eos nutu, & conceſſu Superioris; ac proinde, contra paupertatis votum non

B facit.

Decimotertiò quæritur, An Canonicus Regularis, ſine Diſpenſationis Beneficio ſimul habere poſſit duo Beneficia ſui Ordinis. Reſpondeo, minimè, vt docet Rebuf. in praxi Beneficiorum, tit. de diſpenſat. cum Regularibus facta, num. 8. immo nequit cum vno beneficio habere ſimul Cappellam, aut penſionem, vel portionem regularem. Quodlibet beneficium iure ipſo incompatibile cenſetur in Monacho, vel Religioſo cum altero beneficio, iuxta id, quod habetur in cap. Cum ſingula. de præb. in 6. Et hoc locum habet, etiamſi ambo beneficia fuerint ſimplicia: niſi quando vnum ſit annexum alteri, vel pendeat ab altero. Sic Imola, & Cardinalis in cap. Cum ſingula, de præben. in ſexto.

De Mendicantium Ordinibus.

C

Cap. XXIII.

PRimò quæritur, Quinam in iure Canonico Mendicantium Ordines intelligantur? Reſpondeo, eos intelligi, quorum Cœnobijs ex regula, vel conſtitutionibus nequaquam eſt permiſſum fundos, prædia, poſſeſſiones, annuos redditus, quæ omnia dicuntur bona ſtabilia, ſeu immobilia, communiter poſſidere, ſed eorũ Religioſi, ex eleemoſynis ſibi datis, vel oſtiatim quæſitis, victum, & alimenta comparant. Gloſſa in cap. Ex eo, ver. mendicantes, de exceſſ. prælat. in 6. Mendicantes, ait, dicuntur ij, quibus victum tribuit incerta mendicitas: & qui redditus, aut poſſeſſiones ex regula, vel conſtitutionibus habere non poſſunt, ex cap. 1. de religioſ. domib. in 6. Sic etiam Gloſſa in cap. Quorumdam. de elect. in 6. ver. Mendicantes. Quo fit, vt duo ſint Ordinum genera Mendicantium. aut enim ſunt Mendicantes ex Regula: aut ex Conſtitutionibus Romani Pontificis auctoritate approbatis. Mendicantes non ex Regula, ſed ex Conſtitutionibus, ſunt Dominicani, Auguſtiniani, Carmelitani: nam hi poſtremi ſub Regula S. Baſilij

D viuunt, illi verò ſub Regula B. Auguſtini; ſed tùm Baſilij, tùm Auguſtini Regula, liberè permittit, fundos, prædia, & ſtabilia bona communiter habere. Ipſi tamen Dominicani Conſtitutiones ediderunt, quibus poſſeſſiones, & bona immobilia etiam communiter repudiarunt: & ijs, quæ ante iam acceperant, penitùs abdicarunt; & proinde non ex Regula, ſed ex Conſtitutionibus mendicato cibo viuunt. In primo Capitulo (vt referunt eorum annales) Generali ſub B. Dominico Bononiæ coacto anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo B. Dominicus, ſimiliter, ac cæteri omnes Patres in Conuentum generalem conuocati omnia bona immobilia, quæ vſque ad illud tempus in commune poſſederant, abiecerunt; ac ne vltra in poſterum haberent, Conſtitutione poſita ſanxerunt. Quæ quidem Conſtitutio poſtea in alio Generali Conuentu Pariſijs coacto, anno milleſimo ducenteſimo vigeſimo octauo confirmata fuit. Auguſtiniani, & Carmelitani, teſtibus Lapo, allegat. 46. & Angel. conſil. 12. conſuetudine tantùm in Eccleſia approbata inter Mendicantes cenſentur. Verius tamen exiſtimo, eos eſſe ex ſuis Conſtitutio-

nibus

nibus Mendicantes. At verò Franciſcani, qui vulgò Obſeruantes, vel Cappuccini vocantur, ſunt ex Regula Mendicantes: nam Sancti Franciſci Regula prohibet fundos, prædia, poſſeſſiones, annuos prouentus, & quælibet alia bona immobilia communiter poſſidere.

Ex his perſpicue intelligitur, non eſſe Ordines Mendicantes, eos, qui tametſi pane mendicato viuunt, ſed ex Regula, & Conſtitutionibus bona immobilia in commune habere queunt. Rurſus verè Ordines Mendicantes ſunt, qui quamuis ex priuilegio ſtabilia bona communiter poſſideãt, ex Regula tamen, vel Cõſtitutionibus ea habere nequeũt: nam eo ipſo, quod vnum priuilegio tollitur, non aufertur, & aliud, vt dicitur in L. Si domus ff. De ſeruitutibus vrbanorum prædiorum, & cap. Ex tuarum, De auctorit. & vſu pallij.

Secundò quæritur, Quot ſint Ordines Mendicantes? Reſpondeo, in iure communi quatuor nominari. Nam cap. Religionum, De religioſ. domib. in 6. §. Sanè, numerantur Prædicatorum, Minorum, Auguſtinianorum, & Carmelitanorum Ordines. Et ſimiliter in Conſtitutione Pij Quinti, quæ incipit, Romanus, recenſentur quatuor Ordines, nimirum Prædicatorum, Minorum, Eremitarum S. Auguſtini, & Carmelitarum. Iure nouo alij Mendicantes Ordines ſunt Romani Pontificis auctoritate approbati: nam Pius Quintus in quadam Cõſtitutione, cuius initium eſt, Apoſtolicæ, declarat, Ordinem Minimorum S. Franciſci ex Paula oppido Calabriæ oriundi inter Ordines Mendicantium verè comprehendi, & eorum priuilegiis gaudere: & in alia, cuius initium eſt, Romanus, definit, Congregationem Fratrum S. Hieronymi, qui Ieſuati vocantur, verè inter Mendicantium Ordines eſſe, & contineri, ac eorum priuilegijs potiri: & in illa, quam primo loco nominaui; cuius quoque initium dixi eſſe: Romanus. Poſtquam commemorauit quatuor Ordines Mendicantium, Sancti Dominici, videlicet, S. Franciſci, Eremitarum S. Auguſtini, & Carmelitarum, ſubiecit hæc verba: (Et quos etiam recenſeri volumus, Seruorum B. Mariæ.) Quorum Ordinem declarat verè inter Mendicantium Ordines comprehendi. Aliam ſimiliter Conſtitutionem edidit, qua declarauit Ordinem Societatis Ieſu inter Mendicantium Ordines connumerari debere.

Tertiò quæritur, Qualis Ordo ſit inter quatuor Mendicantes Religiones iure communi antiquo approbatas, quænam ſcilicet præcedat alteram in publicis diſputationibus, concionibus, ſupplicationibus, & alijs huius generis actionibus. De qua re innumeræ, teſtibus Felino, & Caſſaneo fuerunt hactenus diſputationes, dum alij vnum Ordinem alteri præferrent ratione inſtitutionis, alij verò ratione Pontificiæ approbationis. Reſpondeo, iure communi inter eas talem ordinem ſeruari, qualis in ipſo iure Canonico nominantur. Nam in teſtamentis, legatis, fideicommiſſis ordo ſcripturæ ſeruandus, & ſequendus eſt. L. Q[illegible] ff. De vſufructu. & L. Generaliter. §. Si quis ergo. ff. [illegible] fideicommiſſ. libertatib. & Gloſſa ibidem. Et annotauit Gloſſa, cap. Cum dilecta. verbo, Trãſponentes. de reſcrip. Scripturæ ordinem eſſe ſeruandum in reſcriptis principum: ergo ſcripturæ ordinem ſequi debemus in iure poſitum; quoniam ſicut ordo verborum in legatis, fideicommiſſis, & teſtamentis teſtatoris indicat volũtatem, ſic in reſcriptis principum, & legibus, ac conſtitutionibus oſtendit voluntatem legiſlatoris, & principis. Sic Archid. Ioan. Andr. cap. 1. de decim. 6 Felin. in rubr. de maiorit. & obedien. Porrò in cap. Religionum, paulo ante citato memorantur primo loco Prædicatores; ſecundo, Minores; tertio, Auguſtiniani Eremitæ, poſtremo, Carmelitani. Et quoties in iure Canonico, vt annotauit Gloſſa, Prædicatores, & Minores ſimul ponuntur, primi nominantur Prædicatores, velut in cap. Conſtitutionem, De regularib. in 6. & cap. Nimis praua, De exceſſib. Prælatorum, cap. In ijs, de Priuileg. cap. Quorumdam, De elect. in 6. cap. Cum ex eo, De exceſſib. Prælat. in 6. cap. Religionum, De religioſ. domib. in 6. & Clement. Dudum, De ſepult.

Quæres, An quatuor huiuſcemodi Religiones eo Ordine ſint inſtitutæ, & fundatæ, quo in iure Canonico referuntur, & nominantur. Caſſan. in Catal. Gloriæ mundi. par. 4. conſid. 71. ſcribit inter Mendicantes præferri debere Carmelitanos, quia eorum inſtitutio fuit cæteris ordinibus antiquior. Gloſſa in cap. Quorũdam, De elect. in 6. ver. Mendicantes. Præponit omnibus Prædicatores Dominicanos. Sic Ioan. Andr. Archidiac. & Felinus locis citatis. Reſpon-

A deo, eas Religiones non eo ordine, quo in iure communi numerantur, inſtitutas fuiſſe. Nam in cap. Religionum, §. Sane, De religioſ. domibus in 6. apertè dicitur Ordines Eremitarum Sancti Auguſtini, & Carmelitarum ante Generale Concilium Lateranenſe ſub Innocentio Tertio coactum inſtitutos fuiſſe; cum tamen Dominicanorum, & Franciſcanorum Ordines, aut poſt illud Concilium, aut ſaltem ſub id temporis fuerint conſtituti. Dubitabis, vnde factum ſit, vt in iure Canonico is Ordo, quem ſuperius aſſignauimus, in nominandis Religionibus obſeruetur? Reſpondeo, hac in re Pontificiæ, & Apoſtolicæ approbationis, quam illi obtinuere, potius, quam earum inſtitutionis habitam eſſe rationem. Dominicanorum enim Ordinem Honorius Tertius initio ſui Pontificatus ſcripto publico confirmauit anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo ſexto. Deinde verò anno milleſimo ducenteſimo vigeſimo tertio S. Franciſcus ab eodem Pontifice ſui Ordinis approbationem ſcripto ſolemni impetrauit; quam tamen ante S. Dominicum, Innocentij Tertij beneficio obtinuerat anno ſalutis milleſimo ducenteſimo decimo. Sed B quia eam confirmationem viuo tantùm Pontificis oraculo, non ſcripto diplomate acceperat: ideo Dominicani inſtituti familia prior in iure Canonico recenſetur, ac nominatur. Poſtea ab Alexandro Quarto Eremitarum S. Auguſtini Ordo ſolemnem ſcripto traditam approbationem impetrauit. Tandem ab Honorio Quarto Carmelitarum Ordo longe ante inſtitutus, publice eſt confirmatus, vt ſtatim dicemus.

Quartò quæritur, Cur ex eo vnus Mendicantium Ordo antecedit alterum, quòd fuerit prius ſolemni, & publico ſcripto, aut diplomate Romani Pontificis approbatus, & non quod fuerit primum inſtitutus. Reſpondeo, approbationis rationem haberi potiùs, quàm inſtitutionis, Etenim in cap. Religionum, ſæpè citato, perſpicuè traditur inſtitutionem Auguſtinianæ, & Carmelitanæ familiæ ante Generale Concilium Lateranenſe fuiſſe; & tamen prius Prædicatorij, & Franciſcani Ordines ibi numerãtur. Quo fit, vt in toto libro Decretalium iuſſu Gregorij Noni collecto, ſolummodo referantur duo Ordines Mendicantium, Prædicatorum ſcilicet, & Minorum, cap. Nimis, De C exceſſib. Prælat. & cap. In his, De Priuil. Per ea enim tempora, nondum auctoritate Pontificia, & publico ſcripto Auguſtinianorum, & Carmelitarum Ordines confirmati fuerant; quamuis multo ante inſtituti erant, etiam Epiſcoporum auctoritate, & ipſo etiam vſu, & more in multis orbis terrarum partibus approbati. Sed priuata Epiſcoporũ approbatio, aut etiam priuatarum Eccleſiarum conſuetudo non dat, aut dare poteſt formulam, vel ordinem religionis in vniuerſum ſeruandum ab omnibus, niſi publica, & ſolemnis Romani Pontificis auctoritas acceſſerit, qua ea religionis formula, & ordo approbetur, & generatim omnibus proponatur. Inſtitutio igitur, niſi ſimul accedat Romani Pontificis publica, & ſolemnis approbatio, non conſtituit ordinem inter Religiones: quoniam cum inſtituitur Religio, niſi Romani Pontificis auctoritate confirmetur, non obtinet approbationem in toto terrarum orbe, ſed tantùm in ijs locis, in quibus vſu approbetur. Porro in lib. 6. Decretalũ Bonifacij Octaui auctoritate collecto, fit mentio Prædicatorum, Minorum, aliorumque Mendicantium Ordinum generatim, non ſpeciatim, cap. Conſtitu- D tionem, De Regular. & cap. Cum ex eo, De exceſſib. Prælatorum. Sed in cap. Quorumdam, De elect. expreſſim, & ſpeciatim memorantur tres Ordines Mendicantium, videlicet Prædicatorum, Minorum, & Eremitarum S. Auguſtini, & cap. Religionum. §. Sane, De Religioſ. domibus in 6. recẽſentur quatuor Ordines expreſſim, quoniam Carmelitani addantur: nam iam ante Bonifacium Octauum, ab Alexandro Quarto, & Honorio Quarto, Eremitæ S. Auguſtini, atque Carmelitani ſuorum Ordinum approbationẽ firmam, & generalem, publico, & ſolemni ſcripto confirmatam impetrauerant, vt ſupra commemoraui.

Quintò quæritur, Quando primum quatuor Ordines Mendicantium fuerint inſtituti, & quando publica Romani Pontificis auctoritate approbati? Nam Auguſtiniani contendunt ſe omnium Mendicantium primos eſſe, & ratione inſtitutionis, & ratione approbationis: eo quòd legantur multa eorum Cœnobia antiquiſſima. Pari ratione Carmelitani ſe omnium primos faciunt, & origine, ac inſtitutione, & approbatione Pontificia. Reſpondeo, De Prædicatoria quidem, ac Franciſcana familijs illud certo

conſtare

conſtare vtramque Innocentij Tertij, & Concilij Lateranenſis tempore inſtitutam fuiſſe, quamuis Dominicana ab Honorio Tertio anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo ſexto, Pontificiam approbationem, publico, & ſolemni ſcripto impetrauerit, & Franciſcana quoque Familia ab eodem Pontifice anno milleſimo ducenteſimo vigeſimo tertio.

De Auguſtinianorum, & Carmelitarum Ordinibus maior eſt controuerſia. Namque Auguſtiniani Ordinē ſuum in B. Auguſtinum, vt in primum inſtitutorem, ac parētem referre contendunt; teſtanturque Eremitas (quorum ille, ſecundùm ipſos, caput extitit) ſæuiente Vuandalorum perfidia, ac immanitate, & Monaſterijs per Aphricam, partim igne exuſtis, partim ferro vaſtatis, in Italiam commigraſſe, & in ea primùm; deinde verò in Gallia Germania, Hiſpania, & Anglia ſpartim domicilia extruxiſſe, in quibus ritè, ac ſanctè vſque ad Innocentij III. tempora vixere: Hic enim Pontifex, vt patet ex lib. 2. epiſtolarū eius. Vlyſſiponenſi, & Conimbricenſi Epiſcopis ſcripſit præcipiēs, vt cogerent fœminam quandam habitum Ordinis S. Auguſtini reſumere; quippe, quæ in manibus vnius ex illo Ordine Eremitæ, votum Caſtitatis emiſerat. Idem quoque Pontifex lib. 1. epiſtolarum. Priori cuidam S. Auguſtini imperat, vt declaret excommunicatum Archiepiſcopū Cantuarienſem, eo quòd Priorem quendam Auguſtiniani eiuſdem Ordinis poſt appellationem ad Apoſtolicam Sedem, excommunicationi ſubiecerat. Ex vetuſtiſſimis itē, & certiſſimis ipſius Ordinis monumentis apparet, eius nō nulla Cœnobia ante Innocentium Tertium fuiſſe fundata, vti Londinenſe in Anglia anno milleſimo quinquageſimo nono: in Hiſpania Burgenſe anno milleſimo centeſimo quadrageſimo nono. & Salmanticēſe, anno milleſimo ducenteſimo ſecundo. Colonienſe in Germania, anno milleſimo centeſimo ſexageſimo quinto. Inchoatū itaque Ordinem ab Auguſtino, & penè collabentem reſtituit in prouincijs Trans Alpes Guilhelmus Dux Aquitaniæ, & in Italia Ioannes cognomento Bonus.

Alijs autem ſimilius verò videtur, Eremitas ante Auguſtinum in Aegypto, Palæſtina, Syria, Thebaide, Antonio, Hilarione, Machario, Pachomio, Magiſtris, ac Ducibus eſſe inſtitutos, nec fortaſſe B. Auguſtinū Eremitā fuiſſe, ſed in Aphrica Eremitas ſalutaribus monitis, conſilijs, doctrina, & præceptis imbuiſſe. Sic enim S. Martinus Turonenſis Epiſcopus in Gallia, Simplicianus Mediolani, Baſilius in Cappadocia, Monachis viuendi formulam tradiderunt, & aliqua eorum Cœnobia non parum auctoritate ſua, prudentia, conſilio, & præſidio ſuſtentarunt. Poſt Auguſtinum verò per Occidentem ſparſi Eremitæ vixerunt, non vnum quidem in ordinem redacti, nec vno nomine vocati, nec eodem veſtitus genere vſi, nec eiſdem Conſtitutionibus adſtricti, nec vni capiti ſubiecti. Guilhelmi ſanè Aquitaniæ olim Ducis, & Pictauienſiū Comitis ad Eremiticam vitam conuerſi opera, & imitatione Trans Alpes in Germania, Gallia, Illyrico, & Hiſpania aliquot Eremitarum domicilia conſtituta fuiſſe perhibentur. Vnde & Guilhelmitæ appellari cœperunt; & in Italia cuiuſdam Ioannis (vt diximus) cognomento Boni Eremitæ, ſtudio, & pietate ſunt etiam extructa, & fundata nonnulla Cœnobia: ac tandem Alexander Quartus omnes Eremitas diuerſorum Ordinum per Occidentem diſperſos: (quorum alij Guilhelmitæ, alij Fratres Ioannis Boni, alij Fratres vulgò de Pœnitentia Ieſu Chriſti, alij alijs nominibus dicebantur) in vnum ordinem coegit, & reſtrinxit; præcipiens omnibus, vt vnam S. Auguſtini Regulam profiterentur; & eodem nomine vocati, eiſdemque Conſtitutionibus deuincti, ac eodem amictus genere vſi, vni totius Ordinis Priori Generali parerent. Nam Innocentius Quartus, qui Alexandrum Quartum præceſſerat, vt teſtantur ipſi Annales Auguſtiniani, & Anto. par. 3. tit. 24. c. 14 §. 3. animaduertēs Prædicatorum, & Minorum Familias in dies amplius augeri, & vberrimos in Eccleſia Dei fructus proferre; Eremitas verò, quorum multæ adhuc Familiæ extabant, ſibi ſolis prodeſſe, non alijs, decreuerat eos omnes Eremitas in vnū veluti gregem, & corpus redigere, vt more Prædicatorum & Minorum, cibo mendicato viuerent, ad Populum conciones haberent, pœnitentium confeſſiones exciperent, & cæteras Eccleſiæ functiones obirent: quod tamen bonus ille Pontifex morte è viuis ereptus, ad exitum perducere nequiuit. Anno igitur milleſimo ducenteſimo quinquageſimo ſexto auctoritate Alexandri Quarti conuocatis multorum Cœnobiorū Eremitis, communi omniū conſenſu creatus eſt primus totius Ord. Eremitar. Prior Generalis Lancirancus Septulanus Mediolanenſis: tuncque ex alijs omnibus alijs Eremiticarum Congregationum nominibus ſupra cōmemoratis, vna illa dumtaxat appellatione vocari cœperunt, videlicet, Eremitæ S. Auguſtini, eo quòd eius Regulam profeſſi, amictum etiam, & cingulum, quo etiam nunc vtuntur, delegerūt. Atque ita, vt B. Antoninus ſcriptum reliquit loco citato, vnus e multis, Eremitarum S. Auguſtini nomine, conflatus eſt Ordo. Fuerunt igitur, lōgè ante Innocentij III. & Concilij Lateranenſis tempora per Occidentem Eremitæ, fuerunt, & Cœnobia S. Auguſtini nomine dicta, vt quæ ſub eius, vel diximus, Regula militabāt, & viuebant exemplo, & imitatione eorum, quos B. Auguſtinus moribus, & præceptis, ac legibus informauit; ſed nondum Ordo Eremitarum, qualis nunc cernitur, fuerat conſtitutus.

Porrò Carmelitæ, ſeu Carmelitani gloriantur, ſe Eliam Prophetam habere tāquam principem ſui Ordinis, & parentem, ac inſtitutorem; à quo inceptum primùm poſtea per Eliſeum, & alios eorum diſcipulos, (quos ſacræ literæ paſſim filios Prophetarum appellāt, & Liranus refert, Religioſos viros fuiſſe) continuatum eſſe teſtantur vſque ad Ioannem Baptiſtam, quem etiam tamquam ſui Ordinis alumnum reuerentur, & colunt: cuius veſtigijs inſiſtentes alij eo tempore, quo Spiritus ſanctus cælo emiſſus Chriſti diſcipulorum corda repleuit, Hieroſolymis commorabantur, & in Actis Apoſtolicis viri Religioſi vocantur: quos etiam perhibent Apoſtolorum cōcionibus ad Chriſti Religionem conuerſos, & in monte Carmelo prope locum, qui vulgò dicitur Fons Eliæ, ſacram B. Virgini ædiculam extruxiſſe. & inde vocari cœptos Eremitas B. Virginis in monte Carmelo, ac deinde temporibus Archadij, & Honorij Imperatorum anno quadringenteſimo duodecimo, fuiſſe tradunt Ioannem Epiſcopum Hieroſolymitanum, qui cum Monachus eſſet ad Caprasium Monachum fertur, librum ſcripſiſſe, De inſtitutis Monachorum in monte Carmelo. Deinde, occupantibus Palæſtinam, & Syriam Saracenis; diminutus quidem Monachorum numerus eſt, ſed non extinctus: & poſt recuperatam Palæſtinā, Almerichus Patriarcha Antiochenus, natione Gallus, patria Lemouicenſis, ex Sancti Baſilij Regula, præcepta quędam collegit anno 1121. quæ obſeruanda curauit ab hiſce Eremitis, qui tunc in monte Carmelo viuebant, vnà cum alijs, qui poſt ereptam Saracenis Hieroſolymam, ſe illis ſtudio religionis adiunxerant, illiſque omnibus vnum præfecit, quem Latinorum, non Græcorum more, iuxta Regulam S. Auguſtini, Priorem vocauit, non Abbatem, vt S. Benedictus appellari voluerat. Poſtea Albertus Hieroſolymitanus Patriarcha anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo primo, eiuſmodi præcepta in breuiorem quēdam, & faciliorem ordinem redegit, & ſua auctoritate cōfirmauit: quam Inſtituti rationem, & formam Honorius Tertius, & Gregorius Nonus primò approbarunt, & poſtea Innocentius Quartus, & Alexander Quartus ad decem capita redactam, breuiorem adhuc, clariorem, & mitiorem effectam, opera Hugonis Cardinalis, & Guilhelmi Epiſcopi Anteradenſis Dominicanorum, confirmarunt.

Alijs verò magis placuit opinio quorumdam aſſerentium poſt receptam bello ſacro, Gothofredo duce, Hieroſolymam, certos quoſdam viros Religioſæ, ac ſolitariæ vitæ ſtudio ſeceſſiſſe exemplo, & imitatione Eliæ, in montem Carmelum, & ibi Eremiticam vitam egiſſe: extruxiſſeque ſacellum in honorem B. Virginis: quibus deinde Almericus præcepta viuendi ex S. Baſilij Regula deprompta tradidit. Poſtea verò Albertus breuem Regulam ſcripſit. Et quia Concilium Lateranenſe prohibuerat, ne quis Religionem nouam inſtitueret, niſi vna ex Regulis approbatis delecta: tales Eremitæ Regulam ab Alberto acceptā, auctoritate Apoſtolica Romani Pontificis approbandam curauerunt. Quocirca Honorius Tertius, & Gregorius Nonus eam quidem confirmarunt: generatim tamen ordinem ipſum minimè approbarunt. Solùm enim ſcripſerunt Priori, & Fratribus Eremitis in monte Carmelo habitantibus, vt qui in eo monte primam ſedem habuerint. Fuit igitur approbatio reſtricta, vt in eo monte habitarent: fuit priuata quædam illius Conuentus approbatio. Cæterùm ex Oriente in Occidentem ſe recipere compulſi fuere ob Saracenorum Palæſtinam rurſus occupantium Barbaricam

barbaricam ſæuitiam: tunc enim omnes in Italiam commigrarunt; inde per Angliam, Galliam, & Hiſpaniam aucti, & propagati ſunt: quo etiam tempore Innocentius Quartus, & Alexander Quartus Regulam, quam in Oriente acceperant, ſua ſolemni, publica, & generali ſcriptura, & diplomate Pontificio approbarunt. Nam cum primum in Occidentem ſe transtulerunt, nequaquam ij ab omnibus Epiſcopis, & Ordinarijs admittebantur, partim aſſerentibus eorum Ordinẽ nouum eſſe, ac poſt Lateranenſe Concilium inſtitutum: partim dicentibus fuiſſe quidem eum Ordinem approbatum, in Oriente, ab Almerico Antiocheno Patriarcha, & Alberto Archiepiſcopo Hieroſolymitano; ſed eam approbationem ſatis non eſſe, niſi Romani Põtificis acceſſiſſet auctoritas, qui toti Eccleſiæ præeſt: & approbatum quoque eſſe ab Honorio Tertio, & Gregorio Nono, ſed reſtrictè ad habitandum dumtaxat in mõte Carmelo, vnde fuerant exorti, vndeque venerant. Demum quod eorum veſtitus ratio, videretur noua, & inſolẽs, quoniam varij coloris amictu vtebantur. Quare tunc auctoritate Innocentij Quarti, eorum Regulam Hugo Cardinalis, & Guilielmus Epiſcopus, vterque Dominicanæ Familiæ, correxerunt, declararunt, temperarunt. Donec tandem auctoritate Honorij Quarti ſtabilitus, & confirmatus eſt Ordo: tunc enim chlamidem, ſiue pallium album eiuſmodi Eremitæ ſibi delegerunt, cum antea in Oriente ſcilicet, vterentur pallio varij coloris ex albo, & rufo contexto, quod in Occidente iam agentes deponere ſunt coacti; propterea quod is amictus parum videretur decere Religioſam grauitatem. Is, qui continuauit hiſtoriam Belli ſacri lib. 5. cap. 3. narrat originem in hunc modum. Carmelus eſt mons in Syria habitatione, tam aliorum Prophetarum, quàm Heliæ, & Heliſæi nobilis. Hunc locum ſub Almerico Hieroſolymitano Patriarcha inſederant Anachoretæ: ac cum ſparſim circa mõtem habitarent: tãdem coiuere ad fontem, qui Heliæ dicitur, in cacumine mõtis, phanum, & monaſterium conſtruxerunt: vni, qui honeſta præcipiebat, humiliter parendo, ſine tamen certo inſtituto, ſine peculiari cultu, ſine cæremonijs. Albertus poſtea Hieroſolymitanus ſub Innocentio III. Patriarcha, & Legatus certas obſeruationis regulas illis præſcripſit, addidit & veſtitus normam: pallium ſcilicet varij coloris ex albo, & caruſino circumdatum: Heliam huiuſmodi cultu ornatum inceſſiſſe, Baſilium ea vtuerè formula vſum fuiſſe aſſerens. Erat tam gratus propheticè pallij habitus, non ſolùm Chriſtianis, ſed etiam Barbaris, vt magnis Soldani eleemoſynis, familia tota ſuſtentaretur, & locupletaretur. Hæc ille.

Ex his perſpicuum eſſe poteſt, quemadmodum ſit accipiendum id, quod habetur in cap. Religionum §. Sane, De Religioſ. domib. in 6. vbi Gregorius Decimus in Concilio Lugdunẽſi cum Religionum multitudinem nouarum inhibuiſſet; declarauit Conſtitutionem ſuam ad Prædicatorum, & Minorum Ordines minimè extendi. Deinde ſubiecit. Cæterùm Eremitarum Sancti Auguſtini, & Carmelitarum Ordines, quorũ inſtitutio Generale Concilium Lateranenſe præceſſit, in ſolido ſtatu volumus permanere. Perpendendum illud: (quorum inſtitutio generale Concilium præceſſit) quod quem ſenſum habeat, iam aperuimus. Deinde, & illud: (In ſolido ſtatu) vbi, vt Gloſſa annotauit, Gregorii Decimi Conſtitutio antea, ſiue olim, ſic habebat: (In ſuo, aut in ſolito ſtatu volumus permanere, donec de ipſis fuerit ordinatum. Intendimus itidem, tam de illis, quàm de reliquis etiam non Mendicantibus, prout animarum ſaluti, & eorum ſtatui expedire videbimus prouidere) Fertur, inquit Gloſſa, Gregorius in animo habuiſſe, relinquere ex Mendicantibus Ordinibus ſolùm duos, Prædicatorum, & Minorum; & ex non Mendicantibus tres, Ciſtercienſium, & Nigrorum Monachorum, & ex Militaribus Templariis, & Hoſpitalariis vnum efficere. At verò totum hoc Bonifacius Octauus detraxit: & illud (in ſuo, aut in ſolito) mutauit in id. (in ſolido:) quoniam poſt Gregorium Decimum, & ante Bonifacium Octauum. Ordines Eremitarum S. Auguſtini, & montis Carmeli ſtabilem iam, ac firmam approbationem obtinuerant ſolemni aliquorum Pontificum auctoritate munitam.

Sextò quæritur, An ſatis ſit ad hoc, vt aliquis Religioſorum Ordo Mendicantium numero habeatur, Conſtitutionibus vtatur mendicitatem imperantibus, an verò requiratur etiam, vt Conſtitutiones huiuſmodi Romani Pontificis auctoritate confirmentur? Reſpondent quidam, primum illud non ſufficere: nam quemadmodum in iure Canonico nulla communiter viuentium hominum coacta Societas pro Religione habetur, niſi à Romano Pontifice approbetur; ſic etiam nullus Religioſorum Ordo, etiam legitimè confirmatus pro Mendicantium Ordine habetur, abſque Romani Pontificis approbatione: nec enim priuilegiis, & facultatibus Mendicantium gaudere poteſt ſine huiuſmodi confirmatione. Accedit, quod ſi ſolæ per ſe Conſtitutiones ſufficerent, ex Mendicante Ordine fieri poſſet Ordo Non mendicans, & è contrario: Conſtitutiones enim, quas nulla Romani Pontificis auctoritas confirmauit, mutari facilè poſſe, & abrogari ducunt; confirmatæ verò Pontificia auctoritate, non item. Mihi tamen verius apparet, Mendicantem Ordinem, quod attinet ad ſubſtantiam eſſe ex Regula, inſtituto, aut Conſtitutionibus ſuis: Pontificia verò approbatio Ordinis Mendicantis ſubſtantiam non facit, ſed declarat eum eſſe Mendicantem, & Mendicantium priuilegiis dignum; & dat Ordini Mendicanti rationem, & formulam, ſine qua talis generatim ab omnibus non haberetur, nec haberi poſſet.

Quæres, An Conſtitutiones mendicitatem præcipientes ſufficiant, ſi totius Ordinis approbationem interueniẽdo firmatam habuerint abſque Romani Pontificis auctoritate? Reſpondeo, minimè; quamuis alioqui plus virium, & firmamenti interpoſitum iſtiuſmodi iudicium addidiſſet. Etenim auctoritas Pontificia Mendicantium Ordinem conſtituit, dummodo mendicitas ex Regula, vel Conſtitutionibus Ordini conueniat. Item, Conſtitutiones etiam iureiurando firmatæ, ſi totius Ordinis auctoritate mutentur, vel abrogentur, valet abrogatio; verum in abrogando, periurium ipſe Ordo committit.

Septimò quæritur, An vſu, & more induci queant noui Ordines Mendicantium? Reſpondeo in hunc modum, ſicut ex Regula, vel Conſtitutionibus inſtitui queunt noui Ordines Mendicantium, quod pertinet ad ſubſtantiam, quod ſpectat verò ad rationem, & formulam poſſunt, ſi Romani Pontificis auctoritate approbentur; ita etiam cõſuetudine introduci poſſunt; eadem tamen, quàm dixi, approbatione accedente: quod enim poteſt lex, vel conſtitutio inducere, poteſt quoque conſuetudo, quæ vim legis habere dicitur.

Octauò quæritur, An conſuetudine induci poſſit, vt Ordines Mendicantium bona immobilia in commune poſſideant. Reſpondeo, poſſe; præſertim ſi ea conſuetudo tacita Romani Pontificis voluntate approbetur, hoc eſt, ſi eam Romanus Pontifex ſciat, ac toleret. Priuilegio enim aut conceſſu Pontificio Mendicantium Ordines aliquando habent poteſtatem ſtabilia bona communiter poſſidendi: vti Dominicana Familia Sixti Quarti beneficio anno 1475. ius obtinuiſſe fertur huiuſmodi bona habendi. Vnde in Hiſpania, & Italia quædam Prædicatorum Collegia annuos redditus in commune poſſident. Sic etiam Pontificio conceſſu Auguſtinianorum, & Carmelitarum Collegia annuos redditus in commune habent. Tridentina quoque Synodus Seſſ. 25. cap. 3. De Regularibus, ſic ait: Concedit ſancta Synodus omnibus Monaſteriis, & domibus tam virorum, quàm mulierum, & Mendicantium exceptis domibus Fratrum S. Franciſci, Cappuccinorum, & eorum, qui Minorum de obſeruãtia vocantur, etiam quibus, aut ex Conſtitutionibus ſuis erat prohibitum, aut ex priuilegio Apoſtolico nõ erat conceſſum, vt deinceps bona immobilia eis poſſidere liceat. Hæc ibi. Quo fit, vt non deſinant eſſe Ordines Mendicãtium ii, qui ex Regula, vel Conſtitutionibus bona ſtabilia habere prohibentur, quãuis ex priuilegio tamen, vel beneficio Romani Pontificis habeant. Quod autem poteſt Romanus Pontifex priuilegio concedere, poteſt etiam cõſuetudo ab eodem Pontifice approbata introducere. Si enim Principum leges, & conſtitutiones ſæpe vſu mutantur, & ex toto, vel ex parte abrogantur, non eſt cur Religioſorum quoque Ordinum conſtitutiones, vel Regulæ conſuetudine Romani Pontificis cõſenſu expreſſo, vel tacito approbata, mutari, aut aboleri non queant. Solùm ea, quæ ad Monaſtici inſtituti ſubſtantiam, & naturam, & habitum ſpectant, vim cõſuetudo contraria non habet. Hæc autem ſunt, quæ tribus votis continentur.

Nonò quæritur, An Mendicantium Ordines viuere debeant ex eleemoſynis oſtiatim mendicatis? Reſpondeo, id minimè requiri; ſufficit enim, ſi viuant ex eleemoſynis,

vel

vel ſibi vltro oblatis, & datis, vel alio quolibet modo quæſitis, ac partis. Quid enim, quæſo, impedit, quò minus Mendicantium Cœnobia ſua, & victum neceſſarium habeant ex eleemoſynis, quas boni, ac pij viri ſponte ad ipſos deferunt? Quid etiam obſtat, quò minus alij pro ipſis Religioſis eleemoſynas petant, ex quibus honeſtè ſuſtententur, ac viuant?

Decimò quæritur, An Ordines Mendicantium tuta conſcientia annuos reditus poſſideant? Reſpondeo, minimè: ſiquidem annui reditus inter bona immobilia, quorum illi capaces non ſunt, numerantur. Clemen. Exiui §. Cumque annui, De verb. ſignific.

Vndecimò quæritur, An ſi bona ſtabilia teſtamento Mendicantibus legentur, ab eis recipi queant. Reſpondeo, poſſe, id etiamo ſi de alijs Mendicantibus præterquam de Franciſcanis, qui Cappuccini, & Obſeruantes nominãtur: ea tamen conditione, & lege, vt vendantur, & eorum pecuniæ in eleemoſynas vertantur, quas in ſuis ipſorum, vel aliorum neceſſarios vſus impendant. Obijcies, non poſſe eos hæc bona capere ſibi legata, etiam ad tempus, cum interim dum retinent, nec vendunt, poſſidere videantur bona ſtabilia, quorum tamen participes eſſe nequeunt. Reſpondeo, hoc nihil efficere: non enim eiuſmodi bona recipiunt ij Mendicantes, vt retineant, ſed vt vendant, & conſumant. Quæres, an ſtatim ea bona vendere debeant? Reſpondeo, eos id facere debere, cum primùm commodè poſſunt. Dicimus (commodè) quia nihil impedit, quo minus temporis opportunitas expectetur, ne ex res legatæ viliſſimo pretio vendantur.

Duodecimò quæritur, An Mendicantibus liceat hortos habere, ex quibus olera ad victum neceſſaria colligant? Reſpondeo, eis licere, & domos habere ad habitandum, & hortos ad deambulandum, ad legendum olera, & fructus percipiendos: dummodo tamen nihil fructuum inde perceptorum vendant, aut locent. Quæras item, eis ne liceat vineam aliquam poſſidere in vſum eorum, qui ægrotãt, vel ex morbo conualeſcunt, vel qui vt rebus ſpiritualibus ſtudeant ad tempus ab hominum conſuetudine ſepoſiti ſe aliquo recipiunt? Reſpondeo, fas, & ius illis eſſe poſſidere; ita tamen, ne vineæ fructus alijs vendant, aut locent.

C Decimotertiò quæritur, penes, quos ſit dominium, & proprietas domorum, ſacrarum ædium, & hortorum, quos Mendicantium Ordines habent in ſuos vſus neceſſarios? Reſpondeo, ſi de ijs Ordinibus loquamur, qui Franciſcani, Cappuccini videlicet, vel Obſeruantes, non ſunt; dominium attinere ad ipſius Ordinis Monaſticum Conuẽtum, ſiue Collegium, quod domum, templum, vel hortum habet: neque enim cum Regula, vel Conſtitutionibus Mendicantium pugnat proprietas, ſiue dominium domus ad habitandum, vel horti ad deambulandum, aut herbas, fructuſúe colligẽdos, vel ſacræ ædis ad Diuina miniſteria exequenda. Etenim in extrauag. Ioannis XXII quæ incipit: Quorundam, De verb. ſignif. dicitur: Fratres Prædicatores in altiſſima paupertate Chriſto famulari: & tamen conſtat, eos aliquid in commune poſſidere, in eo etiã, quod attinet ad proprietatem, quod eorum Regulæ, & ſtatui non repugnat.

D Decimoquartò quæritur, An ſi Titius teſtamento leget Caio bona ſtabilia, annuoſue reditus, ea lege, vt ex eis annua Mendicantibus alimenta præbeat, eis liceat accipere? nam id videtur licere accipere. Finge tibi Religioſum ex aliquo Mendicantium Ordine, vel nauigantem, vel iter facientem, quid impedit, quin is iure alimenta recipiat ab eo, qui vnà cum illo iter facit, aut nauigat? Quod autem licet ad tempus facere, quidni etiam in perpetuum, hoc eſt, ad vitam? Reſpondeo, manifeſtè id cum Religioſa mendicitate pugnare, eoſque peccare, qui admittunt hęc bona alijs legata, ea lege, & conditione, vt ijs, quibus legantur, ipſis Religioſis præbere annua alimenta debeat. Si enim alium habeas tibi obligatum ad alimenta porrigẽda; perinde fuerit, ac ſi habeas alimenta tibi obligata: ac proinde ius, & poteſtatem dicta alimenta exigendi, ac tuos in vſus conuertendi.

Decimoquintò quæritur, An redditus annuus teſtamẽto legatus Cœnobio Fratrum Minorum, qui Obſeruantes dicuntur, pro fabrica templi, vel ſacelli, aut pro vino, cera, oleo, & veſtimentis ad Miſſarum ſacrificia facienda, & offerenda neceſſarijs, recipi ab eis, & teneri? Reſpondet Nauarrus in conſil. 13. de teſtamen. ſic, eo quod in cap. Exijt, De

A verb. ſignific. in 6. ſolùm prohibetur, quò minus Fratres Minores accipiant legatum pro ſuo Collegio, Conuentu, & Capitulo, non tamen relictum ad Templi, vel Oratorij vſus neceſſarios: hoc enim non legatur ipſis Fratribus, ſed ſacris ædibus, & templis, quæ Ordo ipſe habet. Nec in Clement. Exiui, De verb. ſignific. nec in Regula S. Franciſci aliquid continetur, quo prohibeatur Ordo annuos redditus legatos recipere ad Eccleſiarum vſus, ſed tantummodo legata, quę ad ipſorum Religioſorum victum, & vtilitatem ſpectent. Mihi tamen hæc ſententia dubia, & incerta eſſe videtur: propterea quod in cap. Exijt, De verb. ſignific. in 6. ſit eis interdictum abſolutè, & ſimpliciter legatam rem immobilẽ admittere ea conditione, vt locent, vel colant, ſed annuus redditus inter res ſtabiles cõnumeratur; ergo videtur ſimpliciter prohiberi. Nec obſtat ratio Nauarri dicentis non eſſe legatum ad vſus ipſorum Religioſorum, ſed ad templorum vſus: nam in eo capite abſolutè, & ſimpliciter prohibentur legata rerum immobilium: at vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere oportet.

B Decimoſextò quæritur, An ius ſit Franciſcanis Fratribus accipere redditum annuum legatum alicui ea lege, vt quotannis curet à Fratribus Franciſcanis certa Miſſarum ſacrificia facienda? Reſpondeo, minimè ob rationem proximè aſſignatam, eo quod ſit legatum rei immobilis ea lege, vt quotannis, Franciſcanis ſoluatur. Nauarr. conſil. 14. de teſtamen.

Aliæ quæſtiones eiuſdem argumenti diluuntur. Cap. XXIIII.

SAncti Franciſci Regula initio inſtitutionis quibuſdam viſa eſt dubia, & obſcura, difficilis, & ardua; vt propterea neceſſe fuerit eam Romanorum Pontificum auctoritate declarari ad ſcrupulos e multorum animis euellendos, ad controuerſias dirimendas, ad reſpondendum obtrectatorum calumnijs. Extant ergo in iure Canonico Romanorum Pontificum declarationes: Vna quidem Nicolai Tertij in cap. Exijt, De verb. ſignif. in 6. Altera, Clementis Quinti, in Clemen. Exiui, De verb. ſignif. & duæ aliæ Ioannis XXII. quæ incipiunt: Quorundam, &, Ad Conditorẽ, quæ habentur inter Cõſtitutiones Ioannis XXII. De verb. ſignific. In præſenti igitur dicam, quicquid in huiuſmodi Pontificijs Conſtitutionibus iuri communi inſertis declaratum eſt de arctiſſima Franciſcani inſtituti paupertate, & mendicitate.

Primò quæritur, An S. Franciſci Regula ſuos profeſſores ita Deo obliget, vt compellantur ad omnia Euangelica Chriſti conſilia exequenda, eo quòd ſe Regulam ſeruaturos pollicentur: Ea autem ſtatim initio, & ad finem proponit, Euangelicæ perfectioni eſſe ſtudendum, & eam eſſe obſeruandam. Reſpondet Nicolaus Tertius in cap. Exijt, eos non ita, vt quæſitum eſt, Deo obligari; ſed ſolùm ad vota emiſſa ſeruanda, & ad ea, quæ in Regula tamquam præcepta, aut prohibita exprimuntur, & ad ea, quæ verbis præceptum, vel prohibitionem ſignificantibus præſcribuntur.

D Secundò quæritur, Quænam in Regula præſcribantur præcepti vim continentia? Reſpondet Clemens Quintus in Clement. Exiui, De verb. ſignific. Primùm non omnia, quæ Regula conſtituit verbis imperatiui modi, quaſi per affirmationem, vel negationem vtens, præcepti vim, & robur habere. Deinde, vbicumque in Regula ponitur hoc verbum (Teneantur) cõtinere vim præcepti, & propterea id Fratres obſeruare oportere. Poſtremo exprimit, quæ, & quæ in Regula contineantur vim præcepti habentia, nimirum: Non habere plures tunicas, quam vnam cum caputio, & alteram ſine eo: Calceamenta non deferre: Iter equitando non facere, niſi ſubſit neceſſitas: Vili veſtitu vti: Ieiunium ſeruare à die omnibus Sanctis ſacro, vſque ad Natalem Domini; & ſingulis quibuſque ſextis ferijs per annum: Clericos Diuinum Officium recitare more, & ritu Romanæ Eccleſiæ: Miniſtros, & Cuſtodes pro neceſſitatibus infirmorum, & Fratribus induendis ſolicitam curam habere: Si quis ex Fratribus ægrotet, alios debere ei inſeruire: Fratres prædicare non poſſe in diœceſi alicuius Epiſcopi, eo renuente: Nulli prædicare licere, niſi a Miniſtro

ſtro Generali, vel alijs, ad quos id pertinuerit, fuerit examinatus, approbatus, & ad hoc munus inſtitutus: Fratres, qui ſenſerint ſe Regulam obſeruare non poſſe, debere ad ſuos Miniſtros adire: Omnia, quæ ponuntur in Regula ad genus, & formulam habitus, tam Nouitiorũ, quàm Profeſſorum, nec non ad modum profeſſionis, & ad profeſſionem ſpectantia; (niſi recipientibus quoad habitum Nouitiorum, ſicut dicit Regula, ſecundum Deum aliter videatur) ab omnibus Fratribus, vt obligatoria eſſe ſeruanda. Hæc in illa Clementina.

Tertiò quæritur, An Franciſcanorum paupertas Voto promiſſa, omnem proprietatem, ac dominium rerum communiter, & priuatim excludat? Reſpondet idem Pontifex, tantam eſſe, vt Religioſi Franciſcani nihil communiter, & priuatim poſſidere queant, in quo eorum paupertas à cæterorum Mendicantium paupertate diſtinguitur. Cæteri enim Mendicantes, nec ratione Regulæ, nec Voti prohibentur, ſaltem modicum aliquid communiter poſſidere: nam etſi annuos redditus, aliáue ſtabilia bona in cõmune non habẽt, nihilominus habent dominiũ, & proprietatem domorum, in quibus habitant; hortorum, in quibus deambulant, & ex quibus olera colligunt ad ſuum tantùm vſum, & commodum, & ſacrarum ædium, in quibus diuina tractare ſolent.

Quartò quæritur, An Franciſcanorum paupertas, qua ſeſe abdicant rebus omnibus tùm communiter, tùm priuatim, ſit iuri, & rationi conſentanea. Fuerunt enim olim calumniatores, qui obiecerint illis, eiuſmodi paupertatẽ non eſſe bonam, eo quòd nullo modo, aut ſaltem ægre obſeruari poſſet, eſſetque præter omne ius, & Monaſticorũ Ordinum, & aliorum etiam Mendicantium morem, & præter Chriſti Domini, & Apoſtolorum exemplũ. Nam de Chri-
Ioan. 13. ſto Euangelium commemorat loculos habuiſſe, & de Apo-
Act. 2. ſtolis in eorum Actibus refertur, eos ex bonis, quæ in commune poſſidebant, vixiſſe. Verùm reſpondit Nicolaus Pontifex, Franciſcanorum Fratrum paupertatem non ſolùm ſeruari poſſe, ſed licere cuique eam voto profiteri; & cum Dei cauſa ſuſcipiatur, eſſe ſanctam, & magni meriti, & fructus apud Deum; quam Chriſtus, & verbo docuerit, & vitæ exemplo firmauerit: eo quòd etiamſi loculos habuerit, in illis infirmorum perſonam ſuſcepit, egitq; quod
Ioan. 6. eſt infirmorum, quorum etiam perſonam interdum in fugiendo aſſumit. Definit quoque idem Pontifex, eam paupertatem non ſolùm eſſe magni meriti, & perfectionis, ſed eo maiorem, quo magis ſuos profeſſores a temporalibus bonis arcet, ac remouet.

Quintò quæritur, Penes quem ſit proprietas, & dominium eorum bonorum, quibus Franciſcani vtuntur? Reſpondet idem Pontifex, Domorum quidem, quas incolũt, hortorum, templorum, Oratoriorum, librorum, & ſupellectilium, quibus ad victum, veſtitum, cultum, & miniſterium Diuinum, & literarum ſtudium vtuntur, proprietatem ad Eccleſiam Romanam pertinere; eorum vero, quæ ex piorum hominum donationibus, & largitionibus accipiunt, quæque in numero, pondere, & menſura conſiſtunt, & vſu ipſo conſumuntur, dominium eſſe penes eos, qui ea donãt, & proinde tales habere ius repetendi, & reuocandi donata, donec ea ipſi Franciſcani conſumpſerint, ſiue in alios tranſtulerint, donando, vendendo, vel permutando.

Sextò quæritur, Quidnam iuris Franciſcani habeant in bonis, quibus vtuntur? Reſpondet Pontifex, in rebus ſunt quatuor, aut quinque iura, dominium, quod eſt ius vtendi re in quemlibet vſum lege permiſſum: Poſſeſſio, id eſt, ius legitimum inſiſtendi rei corporali. Vſuſfructus, quod eſt ius legitimum vtendi fructibus rei in omnem vſum, ſalua eius ſubſtantia; & vſus iuris, videlicet, legitima facultas, & poteſtas vtendi fructibus rei in proprium commodum integra eius ſubſtantia: & vſus facti, qui nullum eſt ius, ſed ſolùm facultas vtendi fructibus rei ad nutum, & voluntatem veri domini. Franciſcani nullum ius habent, ſed ſimplicem tantummodo, ac nudum facti vſum: & proinde eos, declarat Pontifex vti bonis inſtar ſeruorum, qui nutu, & voluntate domini nudum vſum tantùm rerum habent. Quo fit (ait idem Pontifex) vt Franciſcani bonorum vſum non habeant, ad ſuperflua, & vana, ſed tantùm ad neceſſaria, quibus egent ad victum, veſtitum, cultum diuinum, literarum ſtudium, & cætera generis eiuſdem.

Septimò quæritur, Quibus modis Franciſcani iure res ad vſus neceſſarios acquirant? Reſpondet Pontifex, tribus modis, Aut vltro, & liberaliter ſibi donata recipiendo, Aut mendicando humiliter, Aut laborioſe conquirendo.

Octauò quæritur, Qua ratione liceat Franciſcanis vti pecunijs, cum eorum Regula præcipiat, ne eas per ſe, vel per alium accipiant, & contrectent? Ait Pontifex licere eas non quidem apud ſe priuatim, aut communiter retinere, ſed apud Procuratorem, quem Syndicum vocant, qui illas in vſus neceſſarios det, & impendat; non quidem nomine ipſorum Franciſcanorum, quorum pecuniæ non ſunt, ſed nomine eorum, qui dederunt, ad vſus ipſorum neceſſarios, ad quos, inquam, vſus tuta conſcientia petuntur, recipiuntur, & aſſeruantur apud Procuratores. Et Clemẽs Quintus in Clement. Exiui, De verb. ſignif. declarauit nõ licere Fratribus pecunias recipere per ſe, vel per alios, aſſeruare, vel retinere quæſtus gratia, aut in alios vſus, quam vitæ neceſſarios. Item, fas quoque illis non eſſe ab eis, qui pecunias cuſtodiunt, aut retinent, rationem earum exigere, ac ſi veri domini eſſent.

Nonò quæritur, Quo modo licitum ſit Franciſcanis ſibi res teſtamento legatas recipere? Reſpondet Pontifex, non licere illis ſtabilia bona recipere, nec item hortos, ita vt eorum fructus locent, vel vendant, ſed ad proprios duntaxat, neceſſarios vſus: qua ratione etiam domos ad habitandum iure poſſident; pecunias vero, libros, & alia ſupellectilia, ad miniſterium, & cultum Diuinum, vel ad literarum ſtudium, vel ad alias impenſas neceſſaria, tuto recipere, immo etiam petere; dummodo id faciant ad ſubueniendum neceſſitatibus præteritis, præſentibus, vel etiam futuris; probabiliter tamen ſequuturis.

Decimo quæritur, An tuta conſcientia Franciſcani habeant granaria, & cellaria ad frumentum, vinum, oleum, & his ſimilia aſſeruanda? Reſpondet Ioannes XXII. in Conſtitutione. Quia quorundam, De verb. ſignific. tutò ea habere, hac tamen lege, vt non niſi pro neceſſitatibus præteritis, vel præſentibus, vel etiam futuris, quæ facilè contingent, ſubleuandis, ea habeant.

Vndecimò quæritur, An duas habere tunicas Franciſcanis ſit licitum? Reſpondet Nicolaus Tertius in Conſtitutione, Exijt, vnam eis licere habere tunicam cum caputio, & alteram ſine illo. Quod eatenus conceſſum eſt, vt dum alteram tunicam lauant, altera induantur. Quarumtum ratio in duobus caputijs locum non habet, cum alterum tantùm eorum ſufficiat. Idem declarauit Clemens Quintus in Clementina, Exiui, De verborum ſignificatione.

Duodecimò quæritur, An ijs, quæ definit in cap. Exijt, De verb. ſignif. Nicolaus Tertius, aliqua ratione aduerſentur illa, quæ conſtituit Ioannes XXII. in tribus Conſtitutionibus editis, nempe, Ad Conditorem, &, Cum inter, &, Quia quorumdam, De verb. ſignific. Huic dubitationi antequam reſpondeam, illud prænotandum arbitror, tempore Ioannis XXII. Franciſcanam familiam ſatis grauem, & moleſtam perſecutionem pertuliſſe; ob certas quaſdam quæſtiones tunc primum erumpentes, de Paupertate, quã Franciſcani profiteri ſe paſſim prædicabant; nil ſcilicet proprium priuatim, aut communiter ſe habere: eamque paupertatem eſſe arctiſſimam, & inſtitutam primùm, ac ſuſceptã a Chriſto Domino, & Apoſtolis, vtpote quam ipſi, & verbo, & vitæ exemplo tradiderint: quo etiam tempore viuebat Marſilius, quidam de Menandrino dictus, Patauinus, qui cum alijs quibuſdam docebat Chriſtum, eiuſque diſcipulos nihil vnquam proprium priuatim, aut communiter habuiſſe, ſed nudum tantùm, ac ſimplicem vſum rerum. Franciſcani verò ſeſe tuebantur auctoritate Romanorum Pontificum Gregorij Noni, Innocentij Quarti, Alexandri Quarti, & Nicolai Tertij. Qui quidem Conſtitutionibus editis, & S. Franciſci Regulam confirmauerant, & apertè docuerant eos nihil proprium priuatim, aut communiter poſſidere: dominiumque, ac proprietatem domorum, officinarum, templorum, oratoriorum, librorum, & ſupellectilium, quibus vtebantur ad victum, veſtitum, ſtudium, & cultum Diuinum, eſſe penes Eccleſiam Romanam, cuius nomine Procuratores ab ipſis Franciſcanis conſtituti in iudicio, & extra illud de his rebus agebant: dominium vero pecuniarum, aliarumque rerum ſimilium eis donatarum, ad eos, qui donauerant, pertinere; ipſos verò ſolùm vſum habere. Tunc temporis

Ioannes XXII. qui Franciſcanis erat ſubinfenſus occaſione quorumdam Franciſcanorum, qui ipſi Pontifici aliqua obijciebant, quorum capita fuere Michael de Ceſena Miniſter Generalis, & Guilhelmus Ocham, Theologus inſignis, Conſtitutionem edidit, cuius initium eſt, Ad Conditorem, quæ videbatur aliqua ex parte pugnare cum Conſtitutione Nicolai Tertij, Exijt. Etenim Ioãnes XXII. primum ait, nihil profuiſſe Franciſcanis, quòd Romani Pontifices ſui anteceſſores ſibi reſeruauerint dominium rerum, quibus ipſi vtebantur, eo quòd in iudicio, & extra illud, de bonis, quæ habebant, litigarent; perinde, ac ſi veri domini eſſent. Ait deinde, abdicationem, qua tùm priuatim, tùm communiter ſe rebus ſuis abdicant Franciſcani, nihil ad maiorem perfectionem Chriſtianæ vitæ, nihil ad maiorem paupertatem pertinere. Immo in Conſtitutione, Quia quorumdam, id probat ex eo, quòd Gregorius Nonus expreſſim definierit, Fratres Prædicatores, & Minores in arctiſſima paupertate, Chriſto pauperi famulari: Et tamen conſtat, inquit, ipſos Prædicatores habere in commune etiam proprietatem aliquarum rerum; quod eorum Regulæ, & ſtatui non repugnat. Et reſpondet ei, quod Innocentius Quintus anteceſſor dixerat, arctiſſimam paupertatem eſſe, pauca propria habere propter Deum; arctiorem, quæ nulla propria habet priuatim, quamuis communiter habeat: arctiſſimam, quæ nihil proprium habet in hòc mundo priuatim, & communiter: Reſpondet, inquam, id non vt Pontificem dixiſſe, ſed tãquam priuatam perſonam, nimirum F. Petrum de Tarantaſia, vt ibidem ait. Tertio, inquit, vſum in re, quæ ipſo facto cõſumitur, non poſſe conſtitui, nec haberi ſeparatum à dominio. Hoc ille probat ex iure, & ratione, & ex mente ipſius Pontificis Nicolai Tertij. Nam ſi quis eiuſmodi res iure vendit, donat, vel permutat, vere dominium earum rerum habet. Item, dominium in his rebus ſeparatum ab vſu, eſt prorſus inutile; & propterea ſi Franciſcani vſum haberent, & Eccleſia Romana dominium, nihil vtilitatis inde Eccleſia Romana perciperet. Accedit, inquit, quod iura, & leges manifeſtè definiunt, in huiuſmodi rebus non poſſe vſum a dominio ſeiungi: alioqui enim tùm vſus, tùm dominium harum rerum eſſet pecunia ſeorſum æſtimabile. Præterea, aut Franciſcani licitè vtuntur his rebus, aut non: Si ſecundum, ergo vtendo peccant, quod eſt abſurdum. Si primum, ergo iure vtuntur; Id enim licitè fit, quod iure fit; & proinde vſum iuris habent, non tantùm facti. At vſus iuris in rebus his a dominio minimè diſtinguitur. Poſtremò inquit, non eſt veriſimile mentem Nicolai Tertij fuiſſe, reſeruare ſibi dominium vnius oui, ſiue caſei, aut fruſti panis, & aliorum vſu conſumptibilium, quæ ſæpe ipſis Fratribus ad conſumendum ſtatim, alioqui breui peritura, conferuntur. Quartò idem Ioannes XXII. reſeruato Romanæ Eccleſiæ dominio Eccleſiarum, ſeu Templorum, Oratoriorum, Officinarum, domorum, librorum, & aliorum ſupellectilium, quæ Franciſcani habebant, vel in poſterum erant habituri, abijcit dominium cæterarum rerum, quæ vſu conſumuntur, & reuocat ſuorum anteceſſorum priuilegia, quibus tale dominium Eccleſiæ Romanæ reſeruauerant. Prohibet etiam, quo minus in iudicio, vel extra illud Procuratores a Fratribus conſtituti nomine Eccleſiæ Romanæ de talibus rebus deinceps litigent: nec in cæteris quicquam derogat Pontifex Regulæ S. Franciſci. In Conſtitutione, Cum inter, definit, hæreticam eſſe ſententiam aſſerentem, Chriſtum, ac eius Apoſtolos nihil proprium priuatim, aut communiter habuiſſe, & ſic nec ius vllum vtendi rebus acceptis, nec vendendi, ſeu donandi, & ex ipſis alia acquirendi: Quæ, inquit, ſententia expreſſim cum Euangelio pugnat, vbi Chriſtum, & diſcipulos eius loculos habuiſſe, legimus, & aliqua emiſſe, & pretium ſoluiſſe. Deinde cum Guilhelmus Ocham, & alij quidam calumniarentur ipſum Ioannem XXII. tamquam hæreticum, duaſque eius prædictas Conſtitutiones tamquam plenas erroribus carperent, & damnarent, edidit & aliam Conſtitutionem huius principij, Quia quorumdam; vbi omnia à ſe in duabus illis Conſtitutionibus definita confirmat, & obtrectatoribus ſuis, calumniatoribuſque reſpondet. Atque hæc quidem de tota lite, quæ, vt ait Cardinalis Zabarella, conturbauit ea tempeſtate quamplurimos.

Tota igitur quæſtio præſens eſt, An Decreta Ioannis XXII. in hac controuerſia pugnent cum Conſtitutione

A Nicolai Tertij: Quidam opinantur Ioannem XXII. ante obitum, ſua, quæ in hanc rem ediderat, Decreta reuocaſſe. Quæ quidem opinio mihi non placet, quoniam ea iuri communi ſunt inſerta. Aiunt alij nequaquam ſibi eſſe contraria horum ſtatuta Pontificum; cum Nicolaus ſolùm doceat, in rebus, quæ vſu non conſumuntur, dominium ab vſu ſeparari, & ſecerni. Ioannes verò XXII. de rebus, quæ vſu ipſo conſumuntur, ſermonem habeat. Cæterùm nec hoc mihi placet. nam vterque Pontifex agit de rebus, quæ vſu conſumũtur; & vnus quidem affirmat dominium ab vſu ſeparari, alter verò negat. Poſtremo alter affirmat nihil proprium priuatim, & cõmuniter poſſidere, eſſe paupertatis arctiſſimæ, & perfectiſſimæ vitæ, alter negat, nimirum Ioannes XXII.

Mihi videntur in huiuſmodi controuerſia ſanè dubia, & perplexa, nonnulla contineri, quorum alia pertinent ad quæſtiones facti, alia ad quæſtiones iuris. Quæſtio facti eſt, Quod anteceſſores Ioannis XXII. dominium ſupellectilium, quibus Franciſcani vtũtur, Romanæ Eccleſiæ reſeruauerint: Ioannes XXII. ait, non fuiſſe eorum mentem B reſeruare, vel ſaltem ſi reſeruauerunt, ſe tale dominium deponere. Ad Fidem verò, vel mores non pertinet quæſtio facti, nec quod vnus Põtifex priuet ſe dominio rerum, quod alius ſibi voluit retinere. In facto etiam conſiſtit, quod anteceſſores Ioannis XXII. voluerint, vt Procuratores Franciſcanorum in iudicio, vel extra illud, nomine Eccleſiæ Romanæ de huiuſmodi bonis agerent: Ioannes XXII. prohibuit, quo minus in poſterum agerent. Facti etiam quæſtio eſt, an talis dominij reſeruatio, quam anteceſſores Ioannis XXII. probauerant, ipſis Franciſcanis profuerit, an ſecus. Nam Ioannes XXII. aſſerit nihil profuiſſe, quia ipſi Fratres nihilominus in iudicio, & extra illud litigabant, tamquam domini rerum ſuarum: qui certè illorum Fratrum abuſus videtur fuiſſe. Quæſtiones iuris ſunt, an Chriſtus, & Apoſtoli proprium quid aliquando in commune habuerint: in qua Ioannes XXII. definit eſſe hæreticam ſententiam, cum ſcripturis pugnantem, aſſerere eos nihil vnquam proprium habuiſſe: in quo nihil cum Decretis Nicolai Tertij pugnat, qui etiam aperte fatetur Chriſtum, & Apoſtolos aliquid proprium in commune C habuiſſe, veluti loculos, & id genus alia. In hac itaque controuerſia nequaquam ſibi Pontifices aduerſantur: & certa, ac firma eſt definitio Ioannis XXII. quæ cum ſacris literis congruit, Chriſtum eiuſque diſcipulos aliquando in commune aliquid poſſediſſe: ſed Nicolaus Tertius veriſſime etiam definit, eos habuiſſe quidem proprium in cõmune aliquãdo; ſed nihilominus docuiſſe etiam ſummam paupertatem in eo, quod aliquando nihil proprium habuerunt. Neque enim hæc duo ſecum inuicé pugnant, Chriſtum, & Apoſtolos nihil proprium in commune aliquando habuiſſe, & aliquando habuiſſe: nam diuerſis temporibus vtrumque Chriſtus vitæ ſuæ exemplo docuit, vt perfectis, & minus perfectis viam perfectionis oſtenderet. Iuris quoque quæſtio eſt, paupertas, qua nihil proprium priuatim, & communiter poſſidetur, ſit nec ne maior vitæ Chriſtianæ perfectio. Et quidem Nicolaus Tertius videtur definiſſe eſſe maiorem, cum affirmat Chriſtum in loculis, quos habebat, infirmorum minuſque perfectorum perſonam ſuſtinuiſſe; & Fratres Minores eo ipſo, quòd nihil in commune poſſident, magis a temporalibus bonis remotos D perfectioni vitæ ſtudere: at verò Ioannes XXII videtur oppoſitum definire voluiſſe, in eo quòd tradit Prædicatores, & Minores in arctiſſima viuere paupertate, nec proprietatem rerum in commune, quicquam de perfectione vitæ Chriſtianæ detrahere. Immo addit prædictus Pontifex Innocentium Quintum, cum docet, arctam eſſe Paupertatem, qua pauca quædam priuatim, & communiter poſſidentur: arctiorem, cum nihil proprium priuatim, ſed in commune tantùm poſſidetur: arctiſſimam cum nulla rei proprietas priuatim, & cõmuniter habetur, id dixiſſe tanquam priuatam perſonam, non tamquam publicam. Equidem negari non poteſt, nonnulla ex parte Ioannem XXII. & Nicolaum III. ſibi inuicem in ſpeciem aduerſari; ſed in re tamen, quę minime ad Fidei, & morum decreta pertineat: nec omni ex parte vere, ſed in ſpeciem tantùm, & nomine, non re ipſa. Neque enim Ioannes XXII. inficiatur vult maiorem eſſe paupertatem, cum omnia propria priuatim, & communiter abijcimus; ſed id vnum ſolummodo contendit; maiorem non in hoc

Chri-

Chriſtianæ vitæ perfectionem ineſſe; cum perfectio Chriſtiana ſit Charitas, paupertas verò, perfectionis acquirendæ inſtrumentum; quare in minus arcta paupertate maior vitæ perfectio aliquando conſiſtit. At verò Nicolaus Tertius definit, paupertatem arctiorem eam eſſe, qua ſe homines abdicant, priuatim, & communiter rebus; ac proinde Dei cauſa, hoc eſt, charitate ſuſceptam, eſſe maioris fructus, & præmij apud Deum.

Tertia iuris quæſtio, atque controuerſia inter eos Pontifices eſt, an in rebus, quæ vſu conſumuntur, Vſus a dominio ſeiungi queat. Nicolaus Tertius apertè tradit Vſum iuris minimè a Dominio ſeparari; bene tamen Vſum facti, & Fratres Minores facti duntaxat vſum habere, non iuris. Ioannes verò XXII. oppoſitum omnino videtur oſtendere: in quo etiam nonnihil, & potius in ſpecie, quam re ipſa videntur ij duo Pontifices ſibi eſſe contrarij. At quæſtio hæc ad Fidem, & mores non pertinet, ſed ad ius Ciuile. Et ſi diligenter vtriuſque Pontificis rationum, & argumentorum momenta ponderemus, probabilior, & verior videtur Nicolai Tertij ſententia, quam Ioannis XXII. Quod vt commodius percipiatur, ſciendum eſt Vſum facti eſſe duplicem, vnum licitum, & proinde iuſtum, cum rem in noſtrum vſum conſumimus, vt puta oleum, vinum, panem, veſtem, pecuniam, & huiuſmodi cætera, ſed nutu, & voluntate veri domini, qui poteſt rem ſuam repetere, quamdiu conſumpta à nobis non eſt: qualem vſum habet ſeruus, & etiam is, qui ab aliquo ad conuiuium inuitatur. Alter verò vſus facti eſt illicitus; vt cum fur rem furtiuam in aliquos vſus impendit, vterque vſus à dominio ſeiungitur, eo quòd dominium eſt ius, & facultas vtendi re in quemlibet vſum, itáque ex alterius nutu, & voluntate nó pendeat. Fratres igitur Minores tanquam conuiuæ quidam, vel a Romano Pontifice, vel ab iis, qui ipſis eleemoſynas largiuntur, inuitantur, quibus nempe victus, veſtitus, & cætera ad ſtudium, cultum, ac miniſterium diuinum neceſſaria ſubminiſtrantur. Argumenta verò Ioannis XXII. probant quidem vſum iuris, qui eſt facultas vtendi rebus in proprium commodum, ſalua earum ſubſtantia, à dominio minimè ſeparari in iis, quæ vſu conſumuntur, quando talis facultas ita noſtra eſt, vt non ſit alienæ voluntati ſubiecta: ſed huiuſmodi vſus non eſt facti, nec cadit in Fratres Minores. Cum ergo quæritur, num Frater Minor, quum edit panem, licitè conſumat? Reſpondeo, licitè conſumere. Cum deinde infertur, ergo iuſte: Non nego. Cum ſubinde, ergo habet vſum Iuris: Diſtinguo. Habet quidem vſum facti licite, ac iuſte, quia voluntate Domini panem edit, & conſumit, ſed non tamen vſum iuris habet, quo ipſi abſque alterius nutu, & voluntate conueniat: talis enim vſus, qui ex aliena voluntate non pendet, dominium tribuit, ac præſtat in pane.

Finis Libri Duodecimi.

IOANNIS AZORII LORCITANI E SOCIETATE IESV INSTITVTIONVM MORALIVM.

LIB. XIII.

De certis quibuſdam Priuilegijs Ordinibus Religioſorum Mendicantium conceſsis. Caput Primum.

PRimò quæritur, Quo modo, quaúe occaſione Fratrum Mēdicantium Ordines fuerint prima ſua priuilegia conſequuti.

A Antequam Mendicantium Ordines fundarentur, florebāt, ab antiquis Eccleſiæ temporibus Monachorum, & Canonicorum etiā Regularium inſtituta: erectis verò, & ſtabilitis Mendicantium Ordines, multa præter Monachorum commune ius, inſtitutum, morem, ac diſciplinam ſolitam introduxiſſe, non ſine cauſa videntur, idcoque non multò poſt, maleuolorum, & obtrectatorum calumnijs, ac moleſtijs appeti, & infeſtari cœperunt: Nec vulgares homines eos vexauerunt, ſed literati, & docti, qui ſtudio neſcio quo pietatis, ac veritatis adducti, & permoti videbantur. Gulihelmus quidā in oppido Amatoris apud Sequanos natus, idemque Bellouacenſis Canonicus, & Odo cognominatus de Duaco, Giraldus Sigerius, & alij Doctores Pariſienſes Sorbonici, non ſolùm in templis ad populum habitis concionibus, & in ſcholis publicis diſputationibus, ſed etiam ſcriptis libris multos errores in Vulgus ſparſere; docentes Religioſis, ſiue Fratribus Mēdicantibus fas non eſſe docere, concionari, ſacras pœnitentium confeſſiones audire, Sacramenta miniſtrare: debere item eos ſuis manibus laborare ad victum, & veſtitum ſibi comparandum; & omnino eos, qui corporis viribus valerent, ad B laborandum eſſe adigendos: Ad hæc, non licere eis ſecularium Doctorum, ac Magiſtrorum numero adſcribi, ad honorificos eorum gradus, & titulos prouehi, & inſignia deferre: tandem nemini ius eſſe ſe ſuis rebus vniuerſim abdicare, nec eſſe licitum ei, qui firmo corpore ſit, viribuſque ſanus, & integer, ex cibo mendicato viuere, & ſuſtentari.

Hiſce calumnijs, & erroribus ſparſis, illi Theologi, vehementer ſane Pariſienſem Academiam conturbarunt: vt proinde S. Thomas opuſculum exiguum ediderit cōtra impugnantes Religionem: Sanctus quoque Bonauentura Apologia, & Opuſculis conſcriptis eos egregie cōfutauit: Alexander item Halenſis nonnihil in eandem ſententiam ſcripſit. Huiuſmodi perſecutionis procella excitata videtur Apoſtolicam Sedem tenente Innocentio Quarto. Porrò Guilhelmus ille, ab Alexandro Quarto eſt Romam euocatus, vbi auditus, cōuictus, & damnatus Beneficijs omnibus ſpoliatus eſſe perhibetur, eiuſque liber publicè igni exuſtus, & ipſe auctor a Sancto Ludouico huius nominis IX. Francorum Rege, tota Francia expulſus, & eiectus. Giraldus verò graui paralyſi, & fœda lepra cōſumptus interijt. Guilhelmi autem liber ille, ſic inſcribebatur. Tractatus breuis de Periculis nouiſſimorum temporum ex Auguſtini doctrina collectus. In eo libello continebantur contra Mendicantium Regularium cœtus eiuſmodi errores. Mendicātes Fratres eſſe in ſtatu periculoſo, nec ſaluos eſſe poſſe: Non licere alicui omnia bona ſponte relinquere, nec cibo mēdicato viuere, etiam Chriſti cauſa: Lethaliter peccare largientes eleemoſynas Fratribus Mendicantibus Itē quicquid ſcriptura refert de falſis prophetis, falſis Apoſtolis, & Antichriſti nuncijs, intelligi de Religioſis mendicis. Et hæc fuit prima excitata tempeſtas, contra Mendicantium Ordines, qui ſubeſſe, & parere Academiæ Pariſienſi recuſabant.

Secunda exoriri cœpit ſub Innocētio IIII. qui præcepit, ne Mendicantiū Ordines admitterent ſeculares homines ad Diuina officia audienda diebus Dominicis, ac feſtis Ne item conciones haberent ad populum in ſuis templis, ſo-

nec

nec omnia in ſingulis parochijs Miſſarum ſacrificia facta eſſent; nec vllas confeſſiones audirent abſque Parochorum permiſſu, & conceſſu. Ne vſquam concionarentur Epiſcopo concionante, vel alicubi concionem audiente. Item, ſi in eorum templis aliqui ſepelirentur, ipſi Mendicantes certam penſionem Parocho ſoluerent intra octo dies, etiamſi Parochus nihil omnino petiiſſet.

Inde Pariſienſes Sorbonici ſupra nominati Doctores anſam arripuerant publicè docendi, priuilegia Pontificum Mendicantibus conceſſa, in quibus eis dabatur facultas cõfeſſiones excipiendi, & ad Diuina officia admittendi homines ſæculares, nullo modo derogare auctoritati Parochorum: & proinde nihil huiuſmodi priuilegijs obſtantibus, ſæculares homines ſua peccata Mendicantibus cõfeſſos Eccleſiæ præcepto minimè ſatisfacere, niſi Parochus ſemel in anno confiterentur, nec eam diuinam diebus Dominicis, ac feſtis in ſacris Mendicantium ædibus audientes, Eccleſiæ præceptum ſeruare, niſi in ſua quiſque Parochia hiſce diebus intereſſet. Tandem eo vſque docendo, & ſcribẽdo proceſſerant; vt Ioannes quidam de Poliaco dictus, tres errores, tùm inter concionandum, tùm inter docendum in ſcholis, in vulgus diſſeminauerit, quorum primus erat: Confeſſos Fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confeſſiones, teneri ad confitendum denuò proprio Sacerdoti eadem peccata, quæ olim fuerant confeſſi. Secundus error: Poſito edicto Concilij Generalis, quod habetur in cap. Omnis vtriuſque ſexus, De pœnit. & remiſſ. Romanũ Pontificem non poſſe facere, ne Parochiani teneantur ad ſua omnia peccata confitenda ſemel in anno, proprio Parocho. Tertius: Non poſſe Romanum Pontificem, immo nec Deum quidem poteſtatem generalem cõcedere, quia confeſſus habentibus huiuſmodi facultatem, teneatur ad confitenda iterum ſuo proprio Parocho eadem peccata. Sic ille. Qui quidem errores, tamquam periculoſi, necnon & valdè pernicioſi, damnati ſunt à Ioanne XXII. in Conſtitutione, quæ habetur inter extrauagãtes communes, De hæret. & ſchiſmat. hoc initio: Vas electionis: & auctor eorum dogmatum, eſt Auenionem vocatus, auditus, conuictus, & damnatus.

Fuere non pauci ex Catholicis, tùm Theologi, tùm Canonici iuris interpretes, eiſdem temporibus, ac deinceps, è quibus præcipui numerantur ij: Henricus Gandauenſis, Bernardus, Hoſtienſis, Iõãnes Monachus, Archidiaconus, Gloſſa, & alij; vt citant Adrian. in 4. de cõfeſſione, q. 5. Sot. in 4. d. 18. q. 4. a. 3. immo, vt Henricus Gandauenſis quodl. 7. q. 24. teſtis eſt, Pariſijs conuocati fuerunt plures, quam duodecim Epiſcopi, & Theologi Doctores, & iuris Canonici interpretes, qui omnes vno ore docuerunt, priuilegia Mendicantibus conceſſa ad confeſſiones audiendas, intelligi, ſeruato iure, quod Parochi habent de audiẽdis ſemel in anno ſubditorum confeſſionibus: non quod ita deſiperẽt, vt Ioannes ille Poliacenſis, vt Romanum Pontificem negarent poſſe eiuſmodi priuilegia concedere, videlicet, ne cõfeſſi Mendicantibus, iterum ad confitendum Parocho adſtringerentur: ſed quod negarẽt tam amplam facultatem eis à Romano Pontifice fuiſſe conceſſam: ergo ij Doctores de quæſtione tantùm facti, non iuris locuti ſunt. Hæc de procellis contra Mendicantium Ordines concitatis.

Secundò quæritur, An Religioſos Mendicantes deceat munus, publicè docẽdi populum? Nam 17. q. 1. per multa capita iure communi Monachis interdicitur huiuſmodi Magiſterio. Reſpondeo cum S. Thoma opuſc. 19. c. 2. & c. 10. & 11. olim Monachorum Ordines nõ fuiſſe inſtitutos, vt miniſteria Eccleſiaſtica obirent, ſed vt ſolitariã vitam religioſe colerent: benè tamen Ordines Mendicantium, vt ipſi, qua poſſent opera, & diligentia Epiſcopos, & Presbyteros iuuarent, deſides præſertim, ac negligentes.

Tertiò quæritur, An fas ſit Religioſis Mendicãtibus concionandi munere fungi? Id ideo quæritur, quod hæc prouincia tantùm eſt Epiſcopis, ac Presbyteris iniuncta: & Monachorum eſt, vt colligitur ex c. Alia cauſa. 16. q. 1. paſci, non paſcere. Reſpondet idem S. Thomas, concionandi officium in Epiſcopis quidem, ac Presbyteris eſſe ordinarium, quo ratione ſui muneris vtũtur; in Religioſis verò eſſe extraordinarium, & quod priuilegio, ac facultate commiſſa, & demandata à Romano Pontifice exequuntur, quodque quamuis initio Monachi nõ fecerint, poſtea tamen neceſſitate vrgente, ac compellente, obire conſuetudine, ac priuilegio cœperunt.

Quartò quæritur, An Mendicantium ſit Sacramenta conferre? Occaſio dubitandi eſt, quia, vt ex Decreto Gratiani per multa capita conſtat 16. quæſt. 1. ab hoc munere Monachi prohibentur. S. Thomas reſpondet opuſculo 19. cap. 4. & cap. 10. & 11. id Epiſcopis, & Parochis iure ipſo, & ratione muneris conuenire. Religioſis verò priuilegio, & beneficio Romani Pontificis, pro neceſſitate, vel vtilitate Eccleſiarum.

Quintò quæritur, Cur Religioſi Mendicantes in ſtudia literarum incumbant, cum olim Monachi ſolùm quieti, ſilentio, ſolitudini, & contemplationi operam dederint? Reſpondet itidem S. Thomas locis citatis, & cap. 11. Mendicantium Ordines ſeſe literis applicuiſſe: cum inſtituti fuerint, non tamquam Monaſtici Ordines ad ſolitariam vitam agendam tantummodo, ſed ad ſalutem animarum procurandam, propagandam, augendam, conſeruandam.

Sextò quæritur, Cur Mendicantes Religioſi in medijs oppidis, ac ciuitatibus ſua ferè Cœnobia extruant, ac proinde ciuium tumultibus expoſita; cum tamen Monachi longè ab hominum cœtu, & frequentia remoti in agris, montibus, & ſolitudinibus ſua Monaſteria exædificauerint? Reſpondeo cum S. Thoma locis citatis, ideo Mendicantes in Ciuitatibus habitare, vt iuuent alios, & ipſi pariter eorum largitionibus adiuuentur, cum Chriſti cauſa omnia reliquerint. Monachorum verò proprium non fuit alios docendo iuuare, aut ſe fundis, poſſeſſionibus, ac bonis ſtabilibus in commune abdicare.

Septimò quæritur, Cur Mendicãtes viribus alioqui præditi, manibus minimè laborent; cum ex Auguſtino per totum librum de opere Monachorum, ex Baſilij, item & Benedicti Regula, & cap. De præſentium. 16. quæſt. 1. manifeſte conſtet olim Monachos manibus laborare cõſueuiſſe. Reſpondeo cum S. Thoma opuſc. 19. c. 5. nõ idem iuris eſſe de Mendicantibus, quod de Monachis. Illi enim ſunt inſtituti ad docendum, concionandum, conferendum Sacramenta; & proinde ad diligentem literis operam nauandam. Porrò, qui ſpiritualia ſeminant, meritò, ait Apoſtolus, temporalia metunt, & qui altari ſeruiunt, ex altari viuunt. Monachi verò minimè. 1. Cor. 9. Hebr. 13.

Octauò quæritur, An liceat nobis omnia Chriſti cauſa relinquere? ita vt nihil proprium priuatim, aut communiter habeamus? Reſpondeo cum S. Thoma in opuſc. 19. cap. 6. non ſolùm nobis id licere facere, ſed magni eſſe meriti, & præmij apud Deum, ac multos Sanctorum id ipſum exemplo nos ſuo docuiſſe. Nec eſt, cur quiſpiam opponat, eum ſe multis periculis obijcere, qui omnia relinquit, nil ſibi reſeruando: qui enim propter Chriſtum ſe ſuis bonis ſpoliat, non ſe in pericula conijcit, cum ſpem in Deo ponat: is enim, cuius eſt omnium mentes, & corda, quò voluerit, flectere, piorum hominum charitatem in pauperes deeſſe non patitur. Neque verò calumniantium illa vox, Auari eſſe omnia retinere, nihil tribuere: Prodigi contrà, ſua omnia diſperdere, nil ſibi reſeruare; vllam vim habet. Nam qui ob Chriſti amorem, ſua omnia in pauperes diſtribuit, nihil planè diſperdit, nihil diſſipat, quia quod pauperibus datur, Deus tamquam ſibi datum, acceptum, & gratum habet. Neque huic bonorum abdicationi Dei cauſa factæ repugnat, quod in precatione Dominica aſſiduè petimus à Deo, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, hoc eſt, victum neceſſarium. Nam Dei ope, & auxilio freti omnia ſponte deſerimus, quoniam nihil deeſt timentibus eum. Et: Qui iactat cogitatum ſuum in Dominum, enutritur ab eo. Matth. 6. Pſal. 33.

Nonò quæritur, An voluntaria mendicitas tuta cõſcientia propter Chriſtum ſuſcipi queat? Reſpondet S. Thomas loco citato, mendicitatem ſpontaneam, quæ Chriſti cauſa eligitur, magni eſſe meriti, & fructus. Et ineptè quidam ſacras Scripturas obijciunt tamquam mendicitatem improbantes; quippe quam Sapiens, Deum orans, deprecetur: Mendicitatem, inquit, & diuitias ne dederis mihi: nec enim ſacræ literæ mendicitatem ſpontaneam, & in Dei cultum, & obſequium libenter ſuſceptam improbarunt, ſed mendicitatem coactam, & inuitam tantummodò. Et quamuis aliqui contendant, Chriſtum Dominum ex eleemoſynis mendicatis victitaſſe, ſicut etiam nudis pedibus inceſſiſſe; id tamen ex Scripturis nõ cogimur aſſerere. Nec Mendicantium Ordinum paupertas hoc ſolo nititur, quod Chriſtus ſemper mendicauerit, aut quod nudis perpetuò pedibus inceſſerit; ſed in eo, quod licet ille aliquan- Ioan. 13.

do loculos habuerit, & calceamenta portauerit, egenus
2.Cor.8. pro nobis factus eſt, ita vt dixerit: Vulpes foueas habent,
Luc.9. & volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet.

Aliæ quæſtiones de Mendicantibus Ordinibus diluuntur.

Cap. 11.

PRimò quæritur, An Priuilegia Mendicantibus conceſſa ad confeſſiones peccatorum audiendas, ad conciones habendas, & ad ſeculares homines ad Diuina officia, in ipſorum templis diebus Dominicis, ac feſtis admittendos, & ſimiliter ad eos recipiendos ad Sacramenta, & ſepulturam, quam elegerint, ſint abrogata? Reſpódeo, nequaquam eſſe dubitandum, quin pro varietate temporum, ac rerum diuerſa fuerint Mendicantibus ab Romanis Pontificibus data Priuilegia. In primis Gregorius IX anno Domini 1238. Conſtitutionem edidit, qua omnibus Eccleſiarum præfectis præcipit, vt Mendicantes rem diuinã facere, conciones habere, ac ſacras peccatorum Confeſſiones audire liberè permittant: nihil aliud de hac re ſtatuit. Eandemque Conſtitutionem innouauit Innocẽtius IIII. anno 1245. qui tamen poſtea prohibuit ab his omnibus miniſtris Mendicãtes. Sed hanc prohibitionem ſuſtulerunt per Priuilegia Dominicanis cõceſſa Alexander IIII anno Domini 1255. & Vrbanus IIII. & Clemens IIII. anno 1265. & hi tres Pontifices conſtituerunt, vt cõfeſſi Mendicantibus nulla ratione cogerentur eadem peccata Parocho confiteri. Sic enim dicitur in extrauag. Ioannis XXII Vas electionis, De Hæret. & Schiſmat. Eademque Priuilegia, ſed reſtrictè, & anguſte confirmauit Bonifacius VIII. Cõſtitutione, quæ ſic incipit: Super Cathedram Moyſi, quæ ad verbum cõmemorat in Clemen. Dudum, De ſepult. & eam poſtea abrogauit Benedictus XI Conſtitutione, cuius initium eſt, Inter cunctas, & habetur inter extrauag. communes, De priuil. vbi ampliora facit Priuilegia Mendicantiũ, quæ Bonifacius reſtrinxerat. Ioannes XXII. in prædicta Conſtitutione, Vas electionis, inter communes, De hæret. & ſchiſmat. Ioãnem vulgò dictum de Pollaco, cuius ſupra mentionem habuimus, condemnauit; & deinde cõſtituit, vt confeſſi Fratribus Mẽdicantibus minimè compellerentur vi legis, aut Canonis cõfiteri denuò Parocho peccata; id quod ante Bonifacium definierant Alexander IIII. & Clemens IIII. vt in ea Conſtitutione refertur. Verùm Sixtus IIII. videtur hæc omnia reuocaſſe in Conſtitutione ſic exordiente: Vices illius, quæ habetur inter extrauagantes communes de Treuga & Pace: vbi propter controuerſias inter Mendicantes, & Parochos Eccleſiarum præfectos in Flandria, & Germania excitatas, Pontifex imperat, ne deinceps Parochi dicere audeant, à Mendicantibus hæreſes exortas fuiſſe, cum verè fides, ac religio Chriſti ſit illorum opera aucta, & propagata, & Eccleſia illuſtrata. Ne item Fratres, & ipſi Mendicantes in poſterum doceant, Parochianos nõ teneri ad rem diuinam audiendam in ſuis Parœcijs diebus feſtis, atque Dominicis: cum ſit iure decretum, iiſde diebus Parochianos ad id obligari. Nec ſimiliter in poſterum doceant Parochianos non obligari ad peccata confitenda proprio parocho, ſaltem in Paſchate, cum id præſtare iure debeant. Hæc ille Pontifex ferè ad verbum. Vt huius Conſtitutionis noſtra etiam ætate in Flandria, Gallia, & Germania lites, & diſſidia vigent inter Mẽdicantes Fratres, & Eccleſiarum rectores; his contẽdentibus, rem diuinam diebus feſtis, & Dominicis debere in Parochijs Parochianos audire, & quotãnis ſemel in Paſchate peccata ſuis Parochis confiteri; contra verò Mendicãtibus oppoſitum dicentibus; inde nimirum arguẽtibus, quod poſt Sixtum IIII Priuilegia à Leone X Paulo III. Pio IIII. Pio Quinto, Gregorio XIII. permulta impetrauerint, quibus liberè conceditur, vt in ipſorum templis quiſque rem diuinam diebus etiam feſtis, ac Dominicis audiat: & ſimiliter, vt Mendicantes poſſint liberè cõfeſſiones peccatorum excipere, ita vt confeſſi Parochiani Mendicantibus compelli nequeant ad eadẽ peccata iterum ſuis Parochis cõfitenda.

Sed obijciat quiſpiam Cõſtitutiones Synodales, immo etiam conſuetudines moribus hominum comprobatas, quæ alicubi locorum extant, quibus præcipitur, aut cenſetur, vt Parochiani diebus feſtis, ac Dominicis in ſuis Parochijs rem diuinam audiant, concionibus interſint, Sacramenta ſuſcipiant. Reſpondeo, eiuſmodi Conſtitutiones, nec derogare debere, nec poſſe Põtificijs priuilegijs auctoritatem. Neque enim Ordinarij, Romanorum Pontificum facultatem impedire queunt, cum inferior poteſtas in Superiorem ius, & auctoritatem non habeat. Vnde Parochiani harum vi Conſtitutionum coguntur quidem ſuis Parochijs adeſſe, ſed abſque vlla Pontificij priuilegij abrogatione, & iniuria, & niſi aliunde excuſentur, ratione Priuilegiorum, quæ Romanus Pontifex Mendicantibus conceſſit. Præcipiunt itaque Ordinarij, vt id ſeruetur, & fiat, quod ius commune fieri iubet: & conſuetudines locorum, ſi quæ ſunt Pontificijs priuilegijs abrogantur, quibus dicitur: (Nõ obſtantibus conſuetudinibus.)

Deinde obijcies ex eodem Cõcilio Trident. Seſſ. 24. de reformat. c. 4 vbi habetur. Moneat Epiſcopus populum, diligenter teneri vnumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, vbi commodè id fieri poteſt, ad audiendum verbum Dei. Reſpondeo, Concilij decretum id cõmemorare, quod alioqui ius cõmune ſtatuerat. Ius autem cõmune ſeruare oportet, niſi vbi quis ab eo eximitur Principis beneficio, & priuilegio.

Secundò quæritur, An duo illa priuilegia Romani Pontificis Mendicantibus conceſſa, vt liberè poſſint laicorum confeſſiones audire; eoſque admittere ad rem diuinam in ſuis templis audiendam diebus Dominicis; aut feſtis, eo ſenſu intelligantur, vt laici eis peccata confeſſi, Eccleſiaſtico præcepto ſatisfaciant de confitendo ſemel in anno proprio Sacerdoti, iuxta Canonem: Omnis vtriuſque ſexus, de pœnitẽtiis, & remiſſ. item præcepto de re diuina audienda in Parochia Dominicis, & feſtis diebus.

Hæc quæſtio, atque controuerſia quamuis trecentis ab hinc annis bis terue agitata inter Fratres Mendicantes, & Parochos Eccleſiarum rectores, definita iam. & proinde ſopita penitus, & extincta eſſe videretur, noſtra tamen ætate alicubi locorum excitata denuò, quaſi repullulauit, ac reuixit. Sunt enim Parochi, qui docere audeãt, huiuſmodi priuilegia, non ita eſſe accipienda, vt laici præcepto ſatisfaciant, ſed tantummodò, vt liberè, cum rem diuinam ſponte audiunt, aut peccatorum confeſſiones faciunt ſolius pietatis ſtudio, id facere poſſint apud Mendicantes. Nihilominus tamen confiteri ſemel in Paſchate ſuo Parocho, ac rem diuinam audire in Parochia Dominicis, aut feſtis diebus debeant, vt ſic quam debent legem Eccleſiaſticam ſeruent, ac impleant: quod illi multis argumentis concludere conantur. In primis cap. placuit, De pœnit. diſt. 6. ex Vrbano Secundo ſtatuitur: Deinceps nulli Sacerdoti liceat quemlibet commiſſum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam ſuſcipere ſine eius conſenſu, niſi ob ignorantiam illius. Vbi Gloſſa: Væ ſecularibus, qui adeunt ad incluſos pro pœnitentia, & non vbi audiunt diuina per annum. Martinus Quintus poſt omnia decreta Romanorum Pontificum anteceſſorum, quæ ſuperiori quæſtione retulimus, in Cõſtitutione, quæ incipit: Ad vberes fructus, ab Adrian. in 4 de confeſſ. q. 5. citata, manifeſte ait: Volumus, vt ij, qui Fratribus confitentur, ſuis parochialibus Sacerdotibus ſemel ſaltem in anno confiteri teneãtur, vt Generale Concilium ſtatuit. Sixtus item Quartus, Martino Quinto poſterior in Conſtitutione, quæ incipit: Vices illius, & habetur inter extrauagantes communes, De treuga, & pace, præcipit, ne Fratres Mendicantes prædicent, Parochianos non teneri audire Miſſam in Parochijs, diebus feſtis, & Dominicis; cum iure ſit cautum, illis diebus eos teneri ad audiendam Miſſam in parochiali Eccleſia; niſi forſan ex honeſta cauſa ab ea abſint: vtque prædicare deſiſtant, Parochianos non obligari, ſaltem in Paſchate, proprio Sacerdoti confiteri, cum ad id iure teneantur. Sic Pontifex. Et Maior in 4. d. 17. q. 6. refert Sixti Quarti temporibus quendam Fratrem vocatum Ioannem de Angelo, Tornaci aliquas propoſitiones publicis cõcionibus defendiſſe; quarum vna erat: Parochianus Fratribus confeſſus ſatisfacit Decreto, Omnis vtriuſque ſexus, nec præcepto cogitur confiteri proprio Parocho ſemel in anno, nec ab eo facultatem petere: Quæ, inquit, propoſitio ad noſtram Pariſienſem Academiam miſſa, communi cõſenſu omnium Theologorum iudicata eſt ſcandaloſa, iuri contraria, & pro ſubditorum ad ſuos rectores debita obedientia, & reuerentia, publicè reuocanda. Hæc ille.

Accedit,

Accedit: quod multi Iuris Canonici interpretes hoc idem ſenſerint, Hugo, Bernardus, Hoſtienſis, Archidiaconus, & Gloſſa In cap. Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſionibus; nec non, & Theologi Alex. par. 4. q. 19. m. 1. ar. 3. Bonau. 4. diſt. 17. ar. 5. q. 2. Henric. quodl. 7. q. 24. & Angel. Confeſſio. 3. q. 33. expreſſim docuerũt, cum generatim facultas conceditur, vt Concionatores libere queant laicorum confeſſiones excipere, intelligitur, ſeruato ſemper Parochi iure. Hoc idem tradit Angeli Scholiaſtes Franciſcanus, Bonauenturæ ſententiam ſecutus. Adde, quod Priuilegium Principis, quamuis cum eſt præter commune ius ſit late, & ample interpretandum l. Beneficium, ff. De Conſtitutionibus: attamen cum iuri communi derogat, accipiẽdum eſt ſtrictè, & preſsè, ſalua, & integra, quantum fieri poteſt, iuris communis auctoritate. Et hinc eſt, quod in cap. Paſtoralis, De Priuil. dicitur, vt Religioſi, quibus a Romano Pontifice conceſſum eſt, vt Eccleſias ſibi ſubiectas poſſint in proprios vſus conuertere, id non faciant propria auctoritate, ſed per Epiſcopum loci: quia per indulgentiã huiuſmodi Epiſcopali iuri non credimus derogari, & cap. Cum olim, De Conſuetu. habetur: Cum aliquid cuipiam tribuitur, intelligitur, illæſo iure alterius: cap. Ex tuarum, De auctoritate, & vſu pallii, Romanus Pontifex dat facultatem Archiepiſcopo vtendi pallio, non tamen vult, vt eo vtatur cum detrimento, & damno Ordinarii: quod ipſum quoque colligitur ex cap. licet, De Transla. Epiſcopo. & ex cap. licet, De offic. Iud. Ordin. Romanorum item Pontificum priuilegia, & decreta, ne confeſſi Fratribus Mendicantibus confeſſiones repetere debeant coram Parochis, non eam vim habent, vt hoc ipſo illi eiuſmodi præcepto ſatisfeciſſe videantur. Fatemur, inquiunt, non eſſe has confeſſiones iterandas ratione Sacramenti, ac ſi irritæ fuerint: hoc enim eſt, quod damnat Ioannes xxij. in Conſtitutione Vas electionis. De Hæret. & Schiſma. & Benedictus xj. in alia, quæ incipit: Inter cunctas: ſed faciendæ ſunt peccatorum confeſſiones ratione præcepti Eccleſiaſtici, quia iubet Eccleſia ſingulos ſemel in Paſchate, ſuo Parocho confiteri. Et tunc non neceſſe eſt, vt omnia peccata, quæ ſunt antea confeſſi, repetant, ſed ea duntaxat, quæ voluerint; niſi poſt eas confeſſiones alia commiſerint. Ea enim integrè confiteri oportet. Item, cum Romanus Pontifex dat Mendicantibus facultatem confeſſiones laicorum audiendi, ſolum eos approbat tanquam idoneos, vt ad eos poſſit Parochus ſubditos mittere: ſicut cum Epiſcopus in ſua diœceſi multos Sacerdotes approbat, vt habiles, & idoneos, eis poteſtatem non facit audiendi confeſſiones in ſua diœceſi ſine conſenſu Parochorum, ac vt Parochus ipſe ſubdito facultatẽ concedens confitendi, cui voluerit, eam dare cenſetur, reſeruata confeſſione annua coram ſe facienda. Quid etiam impedit, quo minus Romanorum Pontificum priuilegia intelligantur conceſſa Mendicantibus, dummodo Parochi non contradixerint: nam etiam eiſdem facultas datur, qua poſſint rem diuinam facere; & tamen intelligitur ſuppreſſa tacita conditio; Parochis minimè contradicentibus: datur facultas concionandi, & tamen ſupplendum eſt, Ordinariis concionem non habentibus, aut minime reluctantibus.

Adde, quod omnia Priuilegia hactenus Mendicantibus data, vt poſſint laicis Euchariſtiæ Sacramentum ſuis in tẽplis miniſtrare, ſemper exceperunt communionem in Paſchate, ad quam quiſque in ſua Parochia communi iure cõpellitur: nimirum, vt ius Parochi integrum ſeruetur. Ergo idem eſt de annua confeſſione dicendum. Præterea in l. Si domus, ff. De ſeruitutibus vrbano. prædio. habetur. Cum ex duabus ſeruitutibus vna remittitur, non continuo altera tollitur: Vt ſi dedero tibi facultatem altius attollendi ædificium tuum, non propterea facultatem do impediendi, ne ſtillicidia mea cadant in ædificium tuum. In generali item conceſſione nõ uidetur tribuere Princeps, quod ſpeciatim non fuerat conceſſurus, ſi in mentem eius veniſſet, ff. De Peculio, l. Qui peculii, & l. Obligatione, ff. De Pignoribus. Item, cap. Peruenit 11. quæſt. 1. ex Gregorio I. habetur: Si ſua vnicuique Epiſcopo iuriſdictio non ſeruatur; quid aliud agitur, niſi vt per nos, per quos Eccleſiaſticus Ordo cuſtodiri debet, confundatur? Poſtremò Prouerb. 27. dicitur: Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſque greges conſidera. Inferunt iſti; ergo debet Parochus aliquando confeſſiones ſubditorum audire. Item, Parochus curæ ouiũ Chriſti ſibi commiſſæ debet rationem reddere; ac in Paſchate diuinum eis Euchariſtiæ pabulum miniſtrare ropus igitur eſt; vt agnoſcat, quæ ſint oues ad eam admittendæ, quæ ab ea repellendæ. Atque hæc quidem Parochi Fratribus Mendicantibus obiectant.

Iis tamen nihil obſtantibus, dicimus, duo illa Mendicantium priuilegia, eo ſenſu intelligi, vt laici vtrique Eccleſiaſtico præcepto ſatisfaciant. Nam in Concilio Lateranenſi, ſub Leone X. ſeſſ. 11. extat Conſtitutio ita incipiens: Dum intra, vbi manifeſte ſtatuitur, Fratres Mendicantes legitimè ab Ordinariis approbatos, poſſe externorum cõfeſſiones audire, ita vt qui ipſis fuerint confeſſi, prædictæ Iuris conſtitutioni, Omnis vtriuſque ſexus, ſatisfeciſſe cenſeantur. Idem Leo X. vt habet in ſupplemento Priuilegiorum conceſſio numero nonageſima, & refert Nauar. in Manu. c. 21. nu. 7. ſic ſtatuit: Auctoritate Apoſtolica tenore præſentium notum facimus, omnes Chriſti fideles vtriuſque ſexus, qui nõ contemptu proprio Sacerdote Parochiali, in Eccleſiis Fratrum Ordinum Mendicantium Dominicis, & aliis feſtis diebus Miſſas audiunt, ſatisfacere præcepto Eccleſiæ de Miſſa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis, pœnamuè propterea incurrere. Sic ibi. Cum autẽ Leo Decimus fuerit Martino Quinto, & Sixto Quarto, longè poſterior, ſequitur, vt quicquid ſit de illorum Pontificum Conſtitutionibus, ſtandum ſit Leonis Decimi decretis, ſi quidem poſt huiuſmodi decreta nihil aliud eſt iis contrarium conſtitutum. Neque obſtat, ſi dixeris Leonis Decimi Conſtitutiones non eſſe vbique receptas: nam ex duæ Cõſtitutiones, ſiue Priuilegia Mendicantibus conceſſa, & cum abrogata non ſint, vim vbique habere queunt, nec eam amiſiſſe, ſed adhuc retinere meritò cenſentur. Accedit, quod generalis conſuetudo vbique recepta id habet, quod Leo X. declarauit. Minus item obſtat, quod quidam Parochi contendunt, ſuis in Parochiis eſſe conſuetudinem diuturno vſu receptam, vt laici ſemel in Paſchate ſuo parocho confiteantur, & diebus Dominicis, ac feſtis in parochia ſolemni Miſſarum ſacrificio interſint: quippe talis conſuetudo nihil aliud eſt, quàm Iuris communis confirmatio; quare ſicut ius commune locum habet, vbi Romani Pontificis priuilegia ei nihil derogant: ſic etiam conſuetudo intelligi, & explicari debet, niſi laici Pontificiis priuilegiis excuſentur. Accedit, quod conſuetudo non excludit, ac prohibet, quo minus laici ad Mendicantes accedant cõfitendi, & rem diuinam audiendi gratia, ſed ſolum habet, vt parocho confiteantur ſemel in Paſchate, & in parochia diuinis interſint. Sed qui vnum affirmat, aut ponit, non continuò alterum negat, aut tollit, niſi id exprimatur. Illud etiam nil impedit, ſi dixeris Conſtitutiones alicubi extare ſynodales, quibus præcipitur, vt laici ſemel in Paſchate, ſuo Parocho confiteantur, & rem diuinã in parochiis audiant. Etenim huiuſmodi Conſtitutiones ius tantummodo commune confirmant: quare iuxta communis iuris intelligentiam intelligi, ac declarari debent. Nec vero Epiſcopi, & alii Ordinarii Pontificia abrogare priuilegia, aut reſtringere vllo modo queunt; cum inferior poteſtas in Superiorem non habeat auctoritatem. Vnde Antonin. p. 2. tit. 9. c. 10. Silueſt. Miſſa 2. q. 5. Tabien. Miſſa q. 51. Nauar. c. 21. num. 9. teſtantur, eas Conſtitutiones, Synodales inquam, quatenus Pontificiis priuilegiis repugnant, nullius eſſe firmamenti. Adde, quod Adrian. 4. de confeſſ. quæſt. 5. Medina de confeſſio. quæſt. 29. Maior. quarto Diſtinct. 17. quæſt. 7. Sotus quarto Diſtinct. 18. quæſt. 4. ar. 3. Nauarr. De pœnitent. Diſtinct. 6. cap. placuit num. 56. & ſeqq. & in Manual. cap. 21. num. 5. qui expreſſim de hac controuerſia diſputarunt, apertè ſentiunt, Laicos, qui ad Mendicantes confeſſionis faciendæ, ac diuinæ rei audiendæ cauſa accedunt, vtrumque Eccleſiæ præceptum ſeruare, & implere. Ad extremum, nõ eſt dubitandum, quin reuera illi præcepto ſatisfaciant, quando Parochi, vel negligentes, aut impediti, aut rudes, & ignari, aut licentioris vitæ ſunt: atque hoc perſpicuè tradiderunt Alexander, Bonauentura, & Maior. ſupra citati. Deinde non eſt dubium, quin ſicut ipſe Parochus, & Epiſcopus talem facultatẽ dare poſſunt, Romanus etiã Pontifex concedere queat, cum ſit illis Superior: quæſtio autem facti eſt, det eam nec ne Mendicantibus: Certè eam dare cenſetur, cum Leo Decimus expreſſim declaret ſe illam facultatem dare, ita vt ſatisfaciant Eccleſiæ præceptis laici in Mendicantium Eccleſiis audientes, aut percipientes diuina. Tandem quæ hactenus diximus, vera ſunt, & nihilominus fratres docere publicè, aut concionari non debent, laicos non compelli iure ad confitendum Parocho ſemel in anno, nec ad rem diuinam in Parochia audiendam Dominicis & feſtis diebus: quoniam etſi ratione

Priuilegiorum ad eos tuta conſcientia accedant, iure tamé communi debent ad Parochos & Parochias ſuas adire. Et hoc eſt, quod Benedictus XI. & Sixtus Quartus in ſuis conſtitutionibus voluerunt, nempe vt fratres moneant, & hortentur laicos ad ſiſtendum ſe Parochis: vtrumque enim verum eſt, & eos ad id communi iure compelli, & nihilominus ratione Priuilegiorum ab ea obligatione liberari. Et ſicut iure communi in cap. 2. de Parochijs, præcipitur, ne quis contempto Parocho rem diuinam audiat extra Parochiam diebus Dominicis & feſtis, ſic etiam priuilegia Fratribus Mendicantibus conceſſa, hoc idem ius commune continent; nec enim priuilegium datur, vt quis ſuum Parochum contemnat, ſed vt abſque contemptu Parochi liberè poſſit in Mendicantium ordinum templis rem ſacram audire. Nam Benedictus in Conſtitutione quæ incipit: Inter cunctas & habetur inter communes, De Priuileg ſic ait: Ceterùm licet, ſicut prædicitur, de neceſſitate non ſit, iterum eadem confiteri peccata; tamen, quia propter erubeſcentiam, quæ magna eſt pœnitentiæ pars, vt eorumdem peccatorum iteretur confeſſio, reputamus ſalubre: diſtricte iniungimus, vt Fratres eos, qui ipſis confitentur, attentè moneant, & in ſuis prædicationibus exhortentur, vt ſuis ſacerdotibus ſaltem ſemel in anno confiteantur, aſſerendo id, ad animarum profectum proculdubio pertinere. De cæteris priuilegijs, quæ ſunt auctoritate, & beneficio Romanorum Pontificum Mendicantium ordinibus conceſſa, alio in loco tractabo.

De Militaribus Religioſis Ordinibus.
Cap. III.

PRimo Quæritur, Quinam Militares Ordines intelligantur? Reſpondeo, eos omnes intelligi, qui tribus Religionis votis adſtricti, formulam aliquam viuendi auctoritate Eccleſiæ approbatam profeſſi, cum hoſtibus fidei & religionis Chriſtianæ bella ſiue naualia, ſiue terreſtria committunt. In hoſce ordines tria ſolent hominum genera cooptari. Alij enim ſunt viri nobiles, qui tamquam quidam ſacri milites inſtar Machabæorum, pro fide ac lege Chriſti cum Turcis, & Saracenis fortiter dimicant: Alij verò ſunt Clerici, qui ad diuina miniſteria obeunda recepti, in ipſorũ ordinum Collegijs, ac ſacris ædibus commorantur, in Choro cantant diuinas laudes, Miſſarum ſacrificia faciunt, Deum pro militibus precantur, & ſolent Eccleſiis præfici, ordini militari ſubiectis, aliquando etiam tamquam Cappellani, cum ipſis ſacris equitibus in militia verſantur, ad eorum confeſſiones excipiendas, & rem diuinam faciendam, & eis venerabilem Euchariſtiam impertiendã. Alij denique admittuntur ad domeſtica munera, & miniſteria exequenda, qui tum Clericis, tũ Militibus inſeruiunt. Hi Ordines vocantur Militares, quoniam ſunt ad militandum inſtituti: Religioſi, verò quod milites in hos ordines recepti, tribus ſe Religionis votis obſtringunt: Sacri, quoniam Regulam Eccleſiæ auctoritate approbatam profitentur, Deo tribus votis deuincti, & addicti ad dimicandum pro fide & religione Chriſtiana.

Secundò Quæritur, An Militares Ordines ſint verè, abſolutè & ſimpliciter Religiones? Sot. lib. 7 de iuſt. q. 5. ar. 3. ad. 3. Sarmientus lib. de redditib. Eccleſ. p. 4. cap. 1. nu. 13. Couarruuias in 4. librum Decretalium, de Matrim. p. 2. cap. 3. §. 1. num 18. propè finem, cenſent eos Ordines militares, qui Regulæ inſtituto, caſtitatem tantummodò coniugalem profitentur, nequaquam eſſe ſimpliciter, verè ac propriè Religiones: bene tamen eos Ordines, qui abſolute & ſimpliciter caſtitatem Deo pollicentur. Vnde, inquiunt, militaris ordo eorum, qui dicuntur Hoſpitalarii Sancti Ioannis Hieroſolymitani, eſt ſimpliciter Religio: nam eius milites abſolute caſtitatem vouent, nec matrimonio copulari, veiuè queunt. At Ordo eorum, qui dicuntur Milites Sancti Iacobi in Hiſpania, non eſt propriè, & ſimpliciter Religio, eo quod eiuſmodi Milites abſque vlla Pontificis auctoritate, ſed ſola facultate à Magno Magiſtro impetrata, in matrimonio vxores habere poſſunt quia Regulæ inſtituto, ſolum caſtitatem coniugalem promittunt. Id Sotus concludit ex eo, quod ad Religionis ſubſtantiam, & naturam pertineat Caſtitas abſolutè, & ſimpliciter voto promiſſa, non autem ſola Caſtitas coniugalis. Deinde quia S. Thomas 2. 2. q. 186. art. 4. apertè fatetur, eos viuendi modos, in quibus homines matrimonio vtuntur, non eſſe abſolute & ſimpliciter Religiones, ſed quadam ex parte, quatenus ſcilicet quædam habent, quæ ad Religionis ſtatum pertinent. Accedit, quod huiuſmodi militares Ordines, non Religiones, ſed Ordines appellantur.

Cæterum Nauarrus in tracta. de redditib. Eccleſ. q. 1. nu. 55. & q. 3. nu. 17. & nu. 20. & conſil. 21. de regularib. & conſil. 23. eo tit. Fortunius Garſias in conſilio edito pro militia S. Iacobi 2. p. verſiculo Præterea, probant Milites S. Iacobi profeſſos, & cæteros ſimiles eſſe verè & propriè religioſos, eo argumento permoti; quod huiuſmodi ſacri Milites tria vota emittunt, Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ ſub Regula Eccleſiæ approbata, nimirum aut S. Auguſtini, aut S. Baſilii, aut S. Benedicti. Deinde quia tales Ordines auctoritate Romani Pontificis ſunt approbati, & in ipſo Pontificiæ approbationis diplomate abſolutè & ſimpliciter Religiones vocantur.

Sciendum eſt in præſenti loco quęſtionẽ non eſſe, an militares Ordines, quatenus continent Clericos ad Chorum & diuina miniſteria admiſſos, ſint verè & ſimpliciter Religiones, & Clerici profeſſi, verè Religioſi, eo quod Caſtitatem ſimpliciter vnà cum paupertate & obedientia ſolemni voto profiteantur. Solùm quæſtio eſt, an ſacri Milites ſint verè, & ſimpliciter Religioſi. Et Sotus quidem & alij libenter concedunt, Militarium Ordinum equites, qui ex Regulæ inſtituto non ſolum Caſtitatem coniugalem, ſed Caſtitatem ſimpliciter pollicentur, eſſe verè & ſimpliciter Religioſos, ſi ſimul etiam ſolemni voto promittant Paupertatem, & Obedientiam perpetuam. Abbas tamen in rub. de regularib. cuius ſententiam ſequuntur Angel. religioſus num. 1. Silu. religio. 1. q. 1. Armil. religio. nu. 1. Mandoſ. ſuper regulam 3. Cancellariæ q. 11. nu. 3. manifeſte docet Milites Hoſpitalarios etiam Hieroſolymitanos, non eſſe propriè & ſtrictè Religioſos, ſed latè tantummodo. Quare difficultas huius quæſtionis tota in eo verſatur, An tum qui Caſtitatem coniugalem vnà cum Obedientia & Paupertate, tum qui Caſtitatem ſimpliciter promittunt, ſint verè Religioſi. Item an milites, qui paupertatem non vouent, quamuis Caſtitatem ſimpliciter & charitatem promittant, ſint verè & propriè religioſi.

Deinde illud eſt etiam notandum, ſuperioribus temporibus, in Hiſpania duo fuiſſe in dubium vocata, Vnum, An equites trium Militariũ Ordinum, qui vocantur nomine S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, ſine vlla Romani Pontificis auctoritate, ſed ſolo Magiſtri conceſſu vxores ducere, & habere poſſent? hoc eſt, An ex Regula, & inſtituto coniugalem ſolum Caſtitatem profiterentur. Alterum, An expediret, vt Romani Pontificis beneficio, Caſtitatis voto ſoluti, vxores ducerent, & matrimonio vterentur. Cumque horum trium Ordinum origo, & Pontificia approbatio, eiuſque diplomata, & Annales diligenter euoluerentur, cõpertum tandem eſt, Clericos in Ordinem Sancti Iacobi admiſſos, inſtituto Regulæ Caſtitatem quidem ſimpliciter vouere, Milites verò Caſtitatem non ſimpliciter, ſed tantum coniugalem; & ipſius Ordinis Conſtitutionibus prohiberi, eos ſine Magiſtri conſenſu ſibi vxores adiungere. At verò Milites Calatrauæ, & Alcantaræ, ſicut etiam Clerici in eos Ordines cooptati, ex Regulæ præſcripto Caſtitatem ſimpliciter pollicebantur. Quare diſputari cœpit, tunc temporis à viris doctis, præſtaret nec ne, Milites Calatrauæ & Alcantaræ, cum deinceps profeſſionem emitterent, coniugalem tantummodo Caſtitatem vouere more militum S. Iacobi. Et valuit multorum opinio, ſatius fore, vt eam Caſtitatem ſolam profiterentur in poſterum Romani Pontificis auctoritate ad id impetrata. De ea itaque re conſultus Romanus Pontifex, ſua auctoritate conſtituit, vt Milites deinceps cõiugalem ſolummodò Caſtitatem, Regulam profitendo, vouerent, ac proinde vxores poſſent ducere, & habere, à Magiſtro Ordinis facultate impetrata. Ijs verò militibus, qui tunc temporis viuebãt, & Caſtitatem ſimpliciter promiſerant, priuilegium conceſſit, vt ſi vellent, vxores ducerent: eorum enim votum ſua Pontificia poteſtate relaxauit, vt ſic omnem maiorum & plurium peccatorum occaſionem præcideret. Nunc igitur Milites ſiue Iacobi, ſiue Calatrauæ, & Alcantaræ, cum profeſſionem emittunt, Caſtitatem tantùm coniugalem pollicentur; & ex ſuis Conſtitutionibus non niſi Magiſtri conſenſu, vxores accipere queunt. Quare de hiſce Militibus, ac de ſimilibus quæſtio eſt, an ſint verè, ſiue propriè & ſimpliciter Religioſi? Nauarrus quæſtionem confundit, & pro-

promiſcuè loquitur de Militibus, qui iuxta Regulæ præſcriptum Caſtitatem ſimpliciter ſpondent, & de ijs, qui coniugalem ſolùm Caſtitatem profitentur: ac immeritò ſane contra Sotum, & quoſdam alios hinc, & illinc argumenta congerit ad probandum, omnes Milites Ordinum Religioſorum eſſe ſimpliciter Religioſos: quæ tamen argumenta mihi certè non videntur Sotum omnino conuincere. Etenim negari non poteſt id, quod S. Thomas docet, poſſe Religionem ad militandum inſtitui: & inſtitutam eam, ac Romani Pontificis auctoritate confirmatam, eſſe vere, & ſimpliciter Religionem: ita tamen, vt eam Caſtitatem profiteatur, quam Religionis natura, & ſubſtãtia poſtulat, nimirum caſtitatem ſimpliciter, & non ſolam coniugalem. Ipſe enim S. Thomas perſpicue tradit, non eſſe ſimpliciter Religioſos, qui matrimonio vtuntur: Nec eſt inficiandum, in Pontificiis literis, & Conſtitutionibus, Militares Ordines, appellari Religiones ſimpliciter. Sed fortaſſis, hoc ideo eſt, quia conſtant Clericis, & Militibus Caſtitatẽ ſimpliciter profitentibus: qui voto paupertatis, & Obediẽtiæ adſtricti, in domiciliis, Conuentibus, ſiue Collegiis commorantur, ac viuunt, Abbatis ſiue Prioris, aut Magiſtri curæ poteſtatique ſubiecti. Sed quæſtio eſt, an etiam Milites omnes Ordinum prædictorum ſint ſimpliciter Religioſi. Item, quæſtio non eſt, an ſaltem Milites ſint Religioſi, ſed an ſint vere, & propriè Religioſi. Nec etiam Nauarrus ſatis concludit Milites eſſe verè, & ſimpliciter Religioſos, ex eo quòd S. Iacobi equites, S. Stephani, Calatrauæ, & Alcantaræ Milites, S. Auguſtini, aut S. Benedicti Regulam, Ciſtercienſium more profiteantur. Nam profitentur quidem Caſtitatem, ſed non ita, vt Regula S. Auguſtini, aut Benedicti præſcribit, ſed eo modo, quo ipſorum Militarium Ordinũ Conſtitutiones illam temperarunt, atque mitigarunt. Vouent enim illi caſtitatem tantùm coniugalem; cum tamen S. Auguſtini Regula, vel S. Benedicti Caſtitatem ſimpliciter præſcribat. At inquies: Quemadmodum Votum obedientiæ, Paupertatiſue pro varietate Religionũ eſt arctius, aut laxius, ita uotum quoque Caſtitatis poteſt eſſe maius, & minus. Reſpondeo, idem iuris eſſe de voto Paupertatis, & Obedientiæ, quod de Caſtitatis uoto, in hoc, quod ſicut natura Religionis exigit, vt Caſtitas non tantùm coniugalis promittatur, ſed etiam Caſtitas ſimpliciter: ſic etiam requirit, vt Religioſus nõ ſit ſui iuris, ſed alienæ voluntati ſubiectus, nec propriè ſua voluntate, ſed Superioris vtatur, quãuis obediendi vſus, & propriis vtendi data facultas, pro varietate Religionum maior, minorue, arctior, aut laxior eſſe queat. Nec item ſi Milites gaudent Religioſorum priuilegijs, & reddituus annui ipſorum fidei, & curæ commiſſi ſiue Commendæ, quas vocant, aliqua Beneficiorum Eccleſiaſticorum Priuilegia habeant, continuò ſequitur, vt ſint ſimpliciter Religioſi. Nam non idem eſt, Religioſum eſſe, quod Religioſi priuilegijs gaudere: nec idem Beneficij Eccleſiaſtici priuilegio honorari, quod, Beneficium eſſe Eccleſiaſticum. Non igitur ſunt propriè, & ſimpliciter Religioſi, qui tantùm coniugalem Caſtitatem profitentur: aut qui iuxta regulæ profeſſionem proprium habere queunt. Vnde ij etiam Clerici, qui tria quidem vota faciũt Caſtitatis ſimpliciter, obedientiæ perpetuæ, & paupertatis, ſed paupertatem ita laxam promittunt, vt iuxta ſuæ regulæ profeſſionẽ proprium habere permittantur, non ſunt verè, & propriè Religioſi, quoniam in c. cũ ad monaſterium, de ſtat. Monachorum dr, ſicut Religioni per ſe, & intrinſecus annexa eſt caſtitas, ita etiam abdicatio proprietatis: ergo non eſt ſimpliciter Religioſus, Clericus, qui iuxta ſuæ regulæ profeſſionem, permittitur habere propriũ. & ideo eiuſmodi Clericus iure communi capax eſt Beneficij ſæcularis, & Eccleſiaſticæ penſionis, cum tamen Beneficia ſæcularia Regularibus Clericis, & contra Beneficia Regularia Clericis Sæcularibus iure communi conferri nequeant cap. cum de Beneficio. de præben. in ſexto, & cap. 2. de ſtatu Monachor.

Tertiò quæritur, An Milites Sancti Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, & alij ſimiles, qui coniugalem tantùm Caſtitatem, cum Paupertate, & obedientia vouent, ſint verè, & ſimpliciter Eccleſiaſticæ perſonæ? Quidam negauerunt tales eſſe, nec vt tales gaudere priuilegio Canonis, aut fori, verùm ſi iſtæc priuilegijs potiantur, id ſolùm habere Romanorum Pontificum beneficio, non autem aliunde. Id ita colligunt: quia iure cõmuni in Eccleſiaſticã perſonam Digamia, aut Irregularitas ex homicidio contracta non cadit: ſed hi Milites, aut equites vi, & ratione inſtituti, & profeſſionis ſuæ digami eſſe queunt: & cum ad nullos Ordines

A prouehantur ex hoc, quod bello iuſto homines interimãt, irregularitatem non contrahunt, qua ſua munera obire, & miniſteria exequi prohibeantur; cum tamen Clerici homicidæ, irregularitate efficiantur, qua à ſuis Eccleſiaſticis functionibus arcentur. Accedit, quod Eccleſiaſticæ perſonæ ſunt Beneficij, & penſionis capaces, at Milites eiuſmodi cum matrimonio vtantur, beneficij, & penſionis capaces iure communi non ſunt.

Nauarrus in tracta. de reddit. Eccleſ. q. 1. monit. 55. & q. 3. monit. 27. & 29. & conſil. 20. & 23 de Regularib. multis argumentis concludere nititur, eos Milites eſſe verè, & ſimpliciter Eccleſiaſticas perſonas, & tanquam tales frui priuilegio Canonis, ac Fori, ita vt iure communi corã Magiſtratibus ciuilibus conueniri nequeant: quod eſt, & dicitur Priuilegium Fori: quodque ſi quiſpiam eis manus violentas intulerit, in excommũnicationem Canonis incurrat. Si quis ſuadente Diabolo, 17. q. 4. Nec obſtat, inquit Nauarrus, quod Digami eſſe queant, & quod bello hoſtes trucident: Siquidem id eſt, illis conceſſum Romani Pontificis beneficio. Silueſter in verbo. Eccleſia 1. q. 5. ait Mili-

B tes religioſos, quamuis matrimonio utantur, priuilegijs nihilominus Clericorum gaudere: & hoc ita docuiſſe Ioannem Lignanum, & Bartholum: idem teſtatur de Militibus, qui vulgò de Spatha uocantur, & rubiæ Spathæ ſignum in pectore deferunt. Sine dubio Silueſter intelligit Milites Sancti Iacobi. Sed Abbas in cap. quãuis de decim. & in Rub. de Regularib. aperte docet Fratres S. Ioannis Hieroſolymitani, qui ſunt milites ad bella gerenda, Religionem profeſſos, eſſe laicos, & tamẽ decimas percipere, quia ſũt quaſi Religioſi, inſinuat tamen eos priuilegio Canonis, & fori potiri. in c. Canonica. de ſenten. excomm. ſcribit Pontifex Magiſtro, & fratribus Hoſpitalis Hieroſolymitani, vbi concedit facultatem, vt Prior, qui toti fratrum Cõuentui præeſt, poſſit abſoluere fratres ſibi ſubiectos in excommunicationem lapſos, eo quòd manus uiolentas iniecerint in Clericum, vel in alium fratrem, niſi quando exceſſus fuerit enormis. Gloſſa, & Archidia. in c. quiſquis. 17. q. 4. ſentiunt priuilegio Canonis gaudere Templarios, Hoſpitalarios.

Verum enimuerò tota hæc controuerſia potius eſt nominis quàm rei. Nauarrus enim locis citatis, contendit, Mi-

C lites Clericorum priuilegijs, & immunitatibus potiri, eo quòd ſint vere, & ſimpliciter Religioſi, & proinde Eccleſiaſticæ perſonæ. Alij verò negant, eos, cum non ſint ſimpliciter Religioſi, Eccleſiaſticas eſſe perſonas, niſi aliquã quatuor Minoribus Ordinibus initiati, aut certè Clericorũ tonſura inſigniti fuerint; prærogatiuis tamen Clericorum frui, Romanorum Pontificum conceſſu. Mihi certè iuris videtur eſſe, eos milites, qui coniugalem promittunt tantũmodo caſtitatem, Clericorum immunitatem habere in iis quæ Romani tribuere Pontifices, in cæteris non item. Non ſolùm enim illi arma tractant, amictu laicorum utuntur quamuis Crucis ſigno notato, Clericorum demum conſuetudine, verùm, & in aulis, & Curijs Principum verſantur, & degunt, in ſuis domibus habitant, vxores ducunt, filios procreant, & familiam adminiſtrant. Milites verò Ordinum quales ſunt hoſpitalenſes S. Ioannis Hieroſolymitani, & cæteri ſimiles, qui vna cum Paupertate, & Obedientia Caſtitatem ſimpliciter profitẽtur, cum ſtrictiùs, & propriùs ſint Religioſi, magis Eccleſiaſticæ perſonæ cenſentur, & tanquam tales Clericorum priuilegijs honorantur:

D quamuis in ijs, quæ pertinent ad Iuris Canonici pœnas, Clericis minimè omni ex parte æquiparentur.

Quartò quæritur, An iura annuorum redditũum, quæ Militarium Ordinum equitibus commendata ad vitam cõferuntur, & paſſim Commendæ vocantur, ſint vere, & ſimpliciter Eccleſiaſtica Beneficia, ita vt nomine Beneficiorũ intelligantur in iure communi, & ipſi milites, quibus commendantur, nomine Beneficiariorum ſignificentur? Nauar. in tract. de reddit. Eccle. q. 3. monit. 27. ad finem, & q. 1. monit. 55. num. 6. talia eſſe opinatur, eo in primis argumento, quod ſint redditus annui, qui ex decimis Eccleſiaſticis colliguntur. Deinde, quia nequeunt niſi Militibus ipſius Ordinis Regulam profeſſis, ipſiuſque Ordinis habitum geſtantibus concedi: Nec eiuſmodi redditus conferendi ius habet niſi Magiſter Ordinis, vel is qui totius Ordinis adminiſtratione fungitur. His accedit quod his redditibus Beneficiorum priuilegia conceduntur. Sunt enim liberi a tributis, & aliis oneribus, quæ ſolent Principes bonis, & rebus ciuium imponere: nec ex ipſis Milites decimam partem fructuum ſoluunt Eccleſiis, præterquam ſuis Ordinibus. Poſtremò,

ſtremò, quia in his annuis redditibus conferendis, permutandis, & dimittendis poteſt aliquando Simonia committi: vt ſi pecunia, vel aliquid aliud pecunia æſtimabile detur, vel accipiatur pro ipſis: & nomine Beneficiorum appellantur Prioratus, Præceptoriæ. Alij verò cenſent, dictos redditus annuos Militibus commendatos ad vitam, nequaquam eſſe Eccleſiaſtica beneficia, eo quòd Beneficium Eccleſiaſticum ſit ius percipiendi fructus, ex bonis Eccleſiæ ob miniſterium, & munus diuinum, ob aliquam adminiſtrationem ſacram, at Militibus non dantur huiuſmodi redditus ob munus aliquod Eccleſiaſticum, quo funguntur; ſed ob militiam, in qua ſe ſtrenue, & religioſè exercēt. Nā huiuſmodi redditus annui commendantur militibus Religioſis, vt bona, ex quibus percipiuntur, adminiſtrent, cōſeruent, & tueantur, tanquam bona ipſorum Ordinum, ne pereant ex toto, vel ex parte. Item, Beneficium Eccleſiaſticum eſt cum præcepto, & lege Officium Diuinum perſoluendi, & Clericorum veſtem, & habitum deferendi: requirit etiam, vt minimum, primam Clerici tonſuram: nec cōfertur nomini coniugali vinculo adſtricto: cum tamen nihil horum horum Militibus conueniat. Nec ſatis eſt, ſi ex decimis ſint detracti, & ſint fructus ex bonis Eccleſiæ percepti: quoniam etiam portio, quæ ex bonis Eccleſiæ datur alicui ob munus docendi grammaticam Clericos, aut pulſandi cymbali, aut aperiendi, claudendique Templi ianuas, nequaquam eſt Beneficium Eccleſiaſticum, cum id minimè conferatur ob munus, & functionem ſacram. Nec ſufficit, ſi ea priuilegia habere videantur, quæ ſunt Beneficiis Eccleſiaſticis conceſſa: quia cum ſint redditus, & fructus, qui ex bonis Eccleſiæ percipiuntur, gaudent quoque priuilegiis, quæ bonis Eccleſiaſticis conueniunt: ſunt enim ipſarum Militarium religionum bona, & proinde ſunt Eccleſiaſtica bona, hoc eſt, ſacris religionibus dedicata, ad onera religioſorum militarium ordinum ſuſtinenda. Mandoſius Comment. ſuper regulam 3. Cancellar. q. 11. nu. 3. ait. Iſti milites Hieroſolymitani, & ſimiles non dicuntur propriè Beneficiarij, nec propriè religioſi.

Annotandum eſt, Militaribus Ordinibus pia munificentia, & largitione Principum, & liberali aliorum hominum donatione tributa eſſe, ac data bona plurima, ex quibus Romani aliqui Pontifices portiones quaſdam detraxerūt, & Eccleſiaſtica beneficia conſtituerūt. Magiſtri etiam Ordinum, et alij quoque nonnulli milites Commendatarij ex fructibus ſuorum redditum Eccleſias aliquas fundarunt, & dotarunt; aliquas præterea communi omnium conſenſu, Magiſtri, & Milites fundarunt, & dotarunt ex communibus Ordinis bonis.

Sunt autem hiſce Ordinibus multæ Eccleſiæ Romanorū Pontificum auctoritate in perpetuum adiunctæ, & annexæ; quibus omnibus Eccleſiis præficiuntur Clerici ipſorum alet Ordinum militarium.

Inter omnes conuenit, huiuſmodi redditus annuos Eccleſiaſticos, qui tanquam debita alimenta, & ſtipendia Ordinum Clericis conferuntur, eſſe vere, & ſimpliciter Beneficia Eccleſiaſtica, quoniam ſunt iura percipiendi fructus ex bonis Eccleſiæ ob miniſterium Eccleſiaſticū, quo ipſi Clerici inſeruiunt Ordinum Eccleſiis, quibus præſunt quacunque Rectores ſunt, aut Præpoſiti, aut Vicarij, aut Priores, aut Parochi, aut Cappellani vocati: nec huiuſmodi Clerici, cum Religioſi ſint, Beneficiorum ſecularium capaces ſunt.

Caput igitur quæſtionis eſt de annuis redditibus, qui ad vitam commendantur Ordinum Militibus: qui dicuntur Commendæ, cū tamen cætera Beneficia, quæ Clericis profeſſis dantur, Beneficia vere, & propriè appellentur. De prædictis igitur Commendis, illud compertum eſſe mihi videtur, eos redditus magna ex parte Beneficiorum principio potius, cum ſint fructus ex bonis Eccleſiæ collecti. Sed in ea re communi appellatione beneficiorum Eccleſiaſticorum non intelliguntur, quia tametſi ſunt Eccleſiaſtica bona, non tamen dantur, vt beneficia Eccleſiaſtica, ob miniſterium Eccleſiaſticum: nam penſiones etiam Beneficiis impoſitæ, ſunt bona Eccleſiaſtica, non autem beneficia. Nec ſatis eſt, ea dari non paſſim, ſed ab Ordinis Magiſtro, nec aliis præterquam Religioſis ipſius Ordinis militibus: quoniam cum ſint bona Religionis, aliter conferri nequeunt niſi Religioſis, & ab eo, qui toti Ordini Militum præeſt. Accedit his, quòd in ipſis Militaribus Ordinibus Commēdæ (vt vocantur) diſtinguuntur a beneficiis ipſorum Ordinum: & ad Beneficia Clerici profeſſi eliguntur, & pro-

A mouentur: Commendæ militibus committuntur. Item, pa ri ratione, ipſi Milites, quibus commendantur, potiùs mihi videntur obtinere miniſteria, officia, & adminiſtrationes, quam beneficia Eccleſiaſtica: non ſecus ac ipſe etiam Magnus Ordinis Magiſter potiùs cenſetur dignitatem, adminiſtrationem, & officium, quàm beneficium Eccleſiaſticū habere. Cæterùm negari non poteſt, quin nonnulli eiuſmodi redditus annui, nomine etiam Beneficiorum appellentur, nimirum Prioratus, Præceptoriæ, quales Militaris ordo S. Ioannis Hieroſolymitani per vniuerſas Chriſtiani nominis prouincias obtinet. Quo autem modo Simoniæ labes cōtrahatur in his cōferendis, acquirendis, permutandis, deponendis, anteà iam declarabo. Teſtatur Iacobus Boſſius in hiſtor. Ordinis S. Ioannis p. 2. lib. 14. Innocentium 8. priuilegium Ordini S. Ioannis Hieroſolymitani dediſſe: in quo dicit, ſe nunquam daturum Prioratus, Commendas aut Beneficia Ordinis, quamuis in Curia Romana vacent: relinquit liberam facultatē Magno Magiſtro Ordinis, quæ ea conferat: declarat eoſdem Prioratus, Commendas, & Beneficia in reſeruationibus Pontificiis non comprehēdi.
B Idem priuilegium confirmauit Pius IIII. in conſtitutione, quæ incipit Circumſpecta Romani Pontificis. Vnde in regula 3. Cancellar. ſic habetur: Referuntur etiam Prioratus, Præpoſituras, ac alias Dignitates Conuentuales, & Præceptorias Generales quorumuis Ordinū, ſed non Militarium.

Quinto quæritur, An ſalcem ij Regulares, qui Commēdatarij dicuntur nomine Sancti Spiritus in Saxia, vel S. Antonij Viennenſis, in Gallia, & extra Galliam, ſint Beneficiarij, & beneficia habere cenſeantur? Nauarrus de Regul. Conſil. 70. docet eos eſſe Beneficiarios ſimpliciter, & annuos redditus, quos habent eſſe ſimpliciter beneficia. Certè alia ratio eſt de his, atque de redditibus annuis, qui commendantur equitibus Militarium Ordinum: nam hi non ſunt Eccleſiaſtica auctoritate tales redditus facti, vt in Beneficia tranſirent: Sed ſunt bona ipſarum Religionum militarium, quæ vt conſeruentur, & augeantur, commendantur Militibus profeſſis, qui ea adminiſtrent, tueantur, & curent, & ex ipſorum fructibus commodè ſuſtententur: at redditus annui, qui non commendantur niſi Clericis Sācti Spiritus in Saxia, vel S. Antonij Viennenſis, videntur tales eſ-
C ſe, vt tranſierint in Beneficia Regularia, & proinde Manualia Clericis profeſſis dari ſolita.

Aliæ quæſtiones de eadem re diſſoluuntur. Cap. IV.

PRimò quæritur, An Milites Commendatarij habeāt titulū redditū annuorū, quos habēt, an verò ſolùm habeāt eos redditus commendatos ſuæ fidei, & curæ. Ex vna parte nō videtur titulū habere, quia ipſis huiuſmodi reditus Cōmendātur. Ex altera parte ſi titulū non habēt, colligitur, vt nihil inde accipere queāt, niſi quod eſt neceſſariū ad victū & quod ſupereſt, reſtituere debeant Religioni, & rationē reddere ſuæ adminiſtrationis, & curæ. Reſpondeo, eos titulum non habere: nam appellatione Tituli in hac parte intelligitur dominium, vel quaſi dominium; at cum Milites ſolemni voto ſint paupertatem profeſſi, dominium non habent: æquiparantur tamen iis, qui dominium, vel quaſi do-
D minium, hoc eſt, titulum habent, quoniam de fructibus, quos percipiunt, ſtatuunt, quod volunt Superiorum permiſſu, & certam penſionem quotannis Ordini ſoluunt, maiorem, minoremue, prout ab illis exigitur, ac proinde eos fructus, dum viuunt, libere diſpenſant. Olim cum Militares Ordines Religioſi ſunt inſtituti, Milites omnes, vel Religioſi in Conuentu communiter viuebant, & inde ad bella procedebant: paulatim eſt vſu introductum, vt Militibus certa Religionis bona committerentur, quæ ſua cura, & diligentia adminiſtrarent; & ideirco extra conuentū viuere cœperunt ſinguli, vt bona ſibi commiſſa curarent: deinde conſuetudine etiam obtentum eſt, vt alij quoque Milites, qui Commendatarij non ſunt, extra Conuentum commorarentur expreſſo, vel tacito Magiſtri conſenſu. Et his permiſſum eſt, vt viuāt ex bonis, quæ a parentibus, vel fratribus, vel cognatis, propinquis, vel amicis, vel alia ratione habent. Principio verò non quibuslibet bona Religionis adminiſtranda committebantur, ſed ſenioribus, antiquioribus, & iis, qui vel erant iam emeriti Milites, vel ad Militiam inepti ob ætatem, vel incommodam valetudinē.

Item,

Item, committebantur, tunc temporis, hæc bona Religionis, ea ratione, vt eiuſmodi Milites ex ipſis bonis victũ tantùm ſibi neceſſarium perciperent, ac reliquum Religioni conferrent: & ideo ſuæ adminiſtrationis rationem reddere cogebantur: ſenſim introductus eſt vſus, vt Milites commendatarii certam portionem ex fructibus Religioni reſeruẽt, & reliquum impendant in vſus bonos, quos voluerint. Immo quidam eorum vſu quoque recepto, tantùm in charta deſcribunt quotannis, & oſtendunt Magiſtro, quid poſſidẽt. In his omnibus Milites votum Paupertatis, quod faciunt, non violant, aut frangunt, dum annuos redditus commendatos poſſideant ad nutum, & voluntatem Magiſtri, vel alia bona habent aliunde, ex quibus viuunt, & ſuſtentantur, & quæ in bonos vſus inſumunt Superiorum permiſſu. Nam Religioſi profeſſi pari ratione beneficia regularia habent, ex quibus fructus percipiunt, ſed ea beneficia ſunt Manualia, hoc eſt, nutu Superiorum conferuntur, retinentur, & repeti iure queunt. Et hinc eſt, vt Beneficia regularia, quamuis Religioſis voto Paupertatis adſtrictis dentur, non ſolùm cõmendari, ſed etiam vnà cum titulo, aut quaſi titulo dari dicantur, quia reuera licet ij, quibus dantur, dominium Beneficiorum non habeant, liberam tamen adminiſtrationem, & vſum accipiunt, & poſſident ad nutum Superiorum. vnde Superiores cum ea Beneficia dant, promiſcuè vtuntur verbis iuris, [Conferimus] [Inſtituimus,] quibus verbis titulus ſignificatur: & verbis [commendamus, cõmittimus,] quibus nullus titulus deſignatur, quoniam ſolùm dant adminiſtrationem, & vſum, qui penè titulo æquiparatur. Sic dari ſolent, quæ vocantur Commendæ Sancti Spiritus in Saxia, & S. Antonii Viennenſis in Gallia, vt teſtatur Nauarrus Conſilio 70. de Regularibus, & aliæ, quæ in adminiſtrationem collatæ; appellantur quoque ſtilo Romanæ Curiæ in ipſis Pontificiis conſtitutionibus Præceptoriæ, hoc eſt, Adminiſtrationes: ij verò, quibus commendantur, Commendatores, aut Commendatarii, aut Præceptores dicuntur, eo quòd eos redditus, & bona adminiſtrent, & eorum fructus diſpenſent.

Secundò quæritur, An Milites in emittenda profeſſione comprehendantur in Decreto Concilii Tridentini Seſſ. 25. cap. 15. de Regularibus, vbi ſtatuitur, vt in quacumque Religione tam virorum, quàm mulierum profeſſio non fiat ante decimumſextum annum expletum: nec qui minore tempore, quam per annum, poſt ſuſceptum habitum in Probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur: & tamen in Militaribus Ordinibus ſolent Milites ad profeſſionem admitti, ſtatim atque decimumtertium annum exceſſerint, & ante integrum Probationis annum impletum. Reſpondeo Milites Sancti Iacobi in Hiſpania, Calatrauæ, & Alcantaræ, & cæteros, qui more ipſorum coniugalem tantùm modo Caſtitatem pollicentur, eo Concilij decreto non contineri; quia vt nuper indicaui, non ſunt verè, & ſimpliciter Religioſi, ergo eorum profeſſio non eſt vere, & ſimpliciter Religionis profeſſio. At verò quidam exiſtimant, ad Milites S. Ioannis Hieroſolymitani, & ceteros, qui inſtar eorum Caſtitatem ſimpliciter vnà cum Obediẽtia, & Paupertate, & Regula approbata profitentur, Concilii Decretum extendi, cum ſint vere, & propriè Religioſi, ac vere Religionis profeſſionem emittant. Sed Cardinaliũ Congregatio Romę declarauit, Caput hoc, de Militaribus Religionibus non loqui: idque ex Abbate, Siluestro, & Angelo colligi facile poteſt, vt ſtatim dicam. Nam profeſſionem emittunt iuxta Regulæ præſcriptum, non iuxta Concilii Tridentini decretum.

Tertiò quæritur, An iidem Sacri Milites cõprehendantur Decreto eiuſdem Concilii Tridentini, Seſſ. 6. cap. 3. de Reformatione, vbi ſancitum eſt: Nemo ſecularis Clericus cuiuſuis perſonalis, vel Regularis extra Monaſterium degens, etiam ſui Ordinis priuilegii prætextu, tutus cenſeatur, quo minus, ſi deliquerit, ab Ordinario loci, tanquam ſuper hoc a Sede Apoſtolica delegato ſecundùm Canonicas ſanctiones viſitari, puniri, & corrigi valeat. Sic ibi Concilium.

Quo poſito Decreto, & Sanctione eſt Quæſtio An Ordinarius, tãquam Sedis Apoſtolicæ delegatus viſitare, corrigere, punire queat Militaris Ordinis equitem extra Conuentum commorantem, & delinquentem. Nauarrus in cõſil. 21. de Regularibus quamuis dubius, videtur exiſtimare, hoc Decretum nihil derogare Priuilegiis Ordinum Militarium in his, quæ pertinent ad Sacros Milites. Aliis probabilius videtur, eos non eſſe comprehenſos, quoniam pœnæ

A & odia iure, vel ſtatuto contra Religioſos conſtituta, non trahuntur ad eos, vt ſtatim oſtendam. Et ait ibidem Nauarrus literam veram prædicti decreti clariorem deſiderari, quoniam ea quam habemus, ſubdifficilis, & ſuboſcura videtur, quod attinet ad illa verba [cuiuſuis perſonalis.] Cæterùm mihi litera eiuſmodi decreti non videtur obſcura: puto enim eo loco ſenſum eſſe. Nullus Clericus Secularis, cuiuſuis perſonalis (videlicet priuilegii prætextu) vel regularis extra monaſterium degens, etiam ſui ordinis priuilegii prætextu, tutus cẽſeatur, quo minus ſi deliquerit, ab Ordinario loci tanquam ſuper hoc à ſede Apoſtolica delegato ſecundùm Canonicas ſanctiones viſitari, puniri, & corrigi valeat.

Quartò quæritur, An in Iure communi nomine Regularium, vel Religioſorum intelligantur quoque Militariũ Ordinum Equites ſui Inſtituti Regulam profeſſi? Reſpondent quidam, cum Abbate in Rubrica de Regularibus, cũ Siluestro verb. Eccleſia. 1. Quæſt. 6 prope finem, & in verb. Religio. 1. q. 1. verſiculo. Tertium Hoſpitalarii. Angelo, Religio. num. 4 in iis, quæ fauoris, priuilegii, ac beneficii eſ- B ſe dicuntur, Milites, qui vnà cum Obedientia, & Paupertate Caſtitatem ſimpliciter, & Regulam approbatam profitentur, nomine Religioſorum iure communi, vel ſtatuto intelligi, quoniam ſaltem ſunt Religioſi latè: at in iis, quæ ad odium, & pœnas attinent, appellatione, & numero Religioſorum non cenſentur. Cæterùm ij Milites, inquiũt, qui tantùm Caſtitatem coniugalem promittunt, non videntur nomine Religioſorum venire, etiam in iis, quæ ad fauorem ſpectant, niſi cum expreſſim illis id priuilegium conceditur: quia etiam latè, & amplè Religioſi non ſunt. Gloſſa in cap. Quiſquis 17. Quæſt. 4. & ibi Archidiaconus. Item, Ioan. Andreas in Rubrica de Regularibus videntur docere, Templarios, Hoſpitalarios, & alios, qui tria vota Religionis faciunt, & Regulam approbatam Religioſorũ profitentur, intelligi nomine, & appellatione Religioſorũ, præſertim cum Iura generatim loquuntur: Quicumque Religioſi hoc, vel aliud fecerint. Et certè ego non video, cur nomine Religioſorum non veniant, ſi Caſtitatem ſimpliciter, & non coniugalem tantummodo, promittunt: nam tria vota, quibus Religionis ſubſtantia continetur, faciunt; C deinde Inſtitutum, & Regulam Religioſorum approbatã profitentur, videlicet S. Benedicti, vel S. Auguſtini. Nec impedit ſi laxiorem paupertatem, & obedientiam profiteantur: nam vna, eſt altera Religione laxior, vel arctior. Quare ſi ſtatuto cautum ſit, ne Religioſus aliquis publico officio, vel munere certæ ciuitatis fungi poſſit, eligi non poterit Miles S. Ioannis in eo oppido habitans. Si quis faciat votum Religionis, & Religionem Militarem, quæ Caſtitatem ſimpliciter ex regula, Paupertatem, & Obedientiam ſeruat, profiteatur, voto de ingreſſu in Religionem ſatisfacere videtur, niſi aliud cum vouit, expreſſerit. Sic Aragonius in 2. 2. q. 88. ar. 11. ſententiam Cordubenſis ſequutus in ſum. q. 148. Inſuper omnes Milites Religioſi, ſiue Caſtitatem ſimpliciter, ſiue tantummodo coniugalem profiteãtur, item ſiue omnino proprio ſe abdicent, & paupertatem ſimpliciter promittant, ſiue proprium aliqua ratione habere poſſint, videntur nomine Religioſorum intelligi in iis, quæ ad fauorem ſpectant, non in iis, quæ ad odia, & pœnas attinent. Vnde Gregorius XIII. permiſiſſe dicitur Militibus religioſis S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, vt cum D aliis ſpectatoribus intereſſe poſſent in ludis publicis, in quibus tauri agitantur, & tamen Pius V. vetuerat, ne Religioſi, vel Clerici ſacris Ordinibus initiati, aut Eccleſiaſticum Beneficium habẽtes in eiuſmodi ludis ſiue ſpectaculis intereſſent. Item S. D. N. Clemens VIII. conſtitutionem edidit, qua prohibuit, ne munera largiantur Regulares cuiuſuis Congregationis, Societatis, & inſtituti (non tamen Militiæ) vbi Religioſos excepit Militiam profitentes.

Quintò quæritur, An ſacri Milites Diuinum Officium perſoluere, ſiue preces Horarias quotidie recitare debeãt? Reſpondeo, eos, quos paulo ante dixi, non eſſe vere, & ſimpliciter Religioſos, quia vel Caſtitatẽ tantummodo coniugalem promittunt, vel quia paupertatem non vouent, nulla me hoc præcepti, vel legis vinculo obligari. Quæſtio igitur hæc locum habet in his, qui Caſtitatem ſimpliciter, & paupertatem omnino promittũt, eo quòd, ex communi Theologorum, & Canonici iuris interpretum ſententia Religioſi profeſſi Diuinum Officium recitare debent. Cui quidẽ quæſtioni reſpondeo, non debere: quoniam quemadmodum in ceteris Religionibus, Religioſi licet ſolemnẽ pro-

feſſionem

feſſionem emittant, Diuini Officii preces recitandi lege non tenentur niſi ij, qui ad Chorum, ad Cantum, & Eccleſiaſtica miniſteria admittuntur: ita & in Militaribus Ordinibus Clerici recipiuntur ad Chorum, & ad Eccleſiæ functiones, & proinde ad Officium Diuinum decantandum, vel perſoluendum: Milites verò nulla lege Diuini Officij preces recitare coguntur; ſed quotidie precationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam loco Diuini Officij ex Regulæ præſcripto certo, ac definito numero recitant.

Sextò quæritur, An in pios vſus impendere debeant Milites Religioſorum Ordinum quicquid ſupereſt ex redditibus annuis, quos habent ab Ordine, ſiue Magno Magiſtro commendatos? Sciendum eſt, ex triplici capite poſſe hanc quæſtionem oriri. Primò; An ad huiuſmodi penſum reddendum compellantur, eo ipſo, quod redditus ex bonis Eccleſiæ percipiunt; ac Eccleſiæ bona habent hoc onus annexũ, vt is, ad quem deuenerint, tantummodo iure queat percipere portionem ad commodum ſuum victum neceſſariã, ita vt reliquum debeat in pios vſus inſumere. Atque hinc quidem Nauarrus tract. de reddit. Eccleſ. q. 1. monit. 55. n. 18. exiſtimat, Milites Commendatarios, quos vocant, debere in pios vſus impendere omne quod ſupereſt. Sed eius argumentum meo iudicio firmum non eſt: putat enim, bona Eccleſiæ ex decimis, primitiis, & aliis oblationibus percepta, hoc oneris adiunctum habere, vt ex eis commodum duntaxat alimentum percipiatur, & reliquum piè in pauperum vſus erogetur: qua de re agendum erit ſuo loco. Sentiunt alii, Milites Commendatarios ex alio capite in pios vſus conſumere debere, quod ſupereſt ex huiuſmodi annuis prouentibus: cum enim fructus percipiant ex decimis Eccleſiarum, quæ ſunt Ordinibus attributæ, coguntur impendere in vſus Eccleſiarum quod ſupereſt. Sed & hoc eorum argumentum incertum eſt, propterea quod Eccleſiis Ordini Militari ſubiectis Rectores præficiantur ex ipſiuſmet Ordinis Clericis delecti, quibus ſua quoque portio ad vitam neceſſaria eſt aſſignata, quibuſque tota Eccleſiarum cura committitur, & proinde ad Milites Commendatarios nulla Eccleſiarum adminiſtratio curæue pertinet: & annui redditus ipſis tribuuntur, vt ea bona, ex quibus tales reditus percipiunt, tanquam bona ipſius Ordinis conſeruent, & adminiſtrent, ne pereant: & vt habeant vnde cõmode viuant, ac ſuſtententur. Alii demum tertio ex capite cenſent, oportere eos id, quod reſiduum ex neceſſariis impenſis eſt, in pios vſus conuertere, propterea quod annuos redditus percipiant, vt in militia ſuſtententur: & proinde ſi plus habeant, quam ſit neceſſarium ad commodum vitæ militaris ſubſidium, debent id in pios vſus diſtribuere, & elargiri. Sed nec hoc ſirme conſiſtit: quoniam etſi annui redditus cauſa militiæ ſunt militibus attributi, ſed præcisè tamen non ſunt eam ob cauſam aſſignati, quare non habent obligationem in pauperum vſus erogandi, quod ſupereſt, qualem habent Beneficiarii Clerici, ſed ſolùm debent Ordini, cuius ſunt Milites, reddere, ac ſoluere penſionem ſecundum ſtatuta, & regulas Ordinis conſtitutam, & impoſitam: reliquos fructus poſſunt in quos maluerint vſus honeſtos, & bonos, quamuis non in pios inſumere. Nam huiuſmodi bona ſtabilia, vt dixi, quæ ſunt Ordinis, Militibus ipſius Ordinis commendantur, vt ea adminiſtrent, conſeruent, & augeant, & ex eis fructus ipſi percipiant ad vitæ ſuæ ac proinde prout voluerint, honeſtati, & rationi conuenienter impendant, dummodo ex eis certam ſoluant ipſi Ordini annuam penſionem. Cæteri milites, qui Commendatarii non ſunt, ſi cum Superiorum conſenſu extra Conuentũ viuunt, ii eorundem Superiorum permiſſu habent bona à ſuis parentibus, vel fratribus, vel cognatis, vel aliunde, ex quibus ſuſtententur, & quæ inſumunt in bonos vſus, quos volunt. Votum enim paupertatis, quod faciunt huiuſmodi Milites, conſuetudo recepta interpretatur, tale eſſe, vt ſe tantum bonorum dominio abdicent, quamuis bona ab ipſo Ordine commendata habeant, quorum fructus in bonos vſus impendant, vel aliunde bona accipiant, ex quibus ſuſtententur, & viuant, & reliquum, quod ex illis ſupereſt, in bonos quoque vſus inſumant.

Septimo quæritur, An Milites S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, & alii ſimiles tuta conſcientia percipiant annuos redditus, quos habent ſibi Commendatos? Sunt, qui id negẽt, ea ratione permoti, quod eiuſmodi redditus ſunt eorum Ordinum Militibus dati, vt contra Saracenos, & alios Chriſtianæ fidei, & religionis hoſtes prælia committerent: nunc verò inquiũt, nihil tale præſtant, nempe cum ſi Sacros redditus inſumunt, ac deuorant, bonis ad ſanctos vſus deſtinatis affluunt; cum tamen, nec vultum hoſtium vnquam aſpiciant, nec arma capiant: edunt, & bibunt lautè, & veſtiuntur ſplendidè, & in aulis, & curiis Principum ferè commorantur. Nam ſic res humanæ à præclaro initio degenerare ſolent non rarò. Sed quod datur ob cauſam, non ſubſiſtit, ac valet, ea minime ſubſecuta. Denique ſicut Clerici beneficiarii, cum Beneficium accipiant ob officiũ, ac miniſterium, ſi preces Horarias non recitent, fructus nõ acquirunt, & comparant. Præterea, ſicut quia beneficium Eccleſiaſticum iure communi poſtulat, vt Clericus in Eccleſia, cui præeſt, commoretur, & reſideat, ideo ſi beneficiarius ab ea abſit, minime fructus facit ſuos. Sic etiam cum annui redditus ob militiam conferantur, ſi nulla Milites cũ hoſtibus prælia committant, nullo iure eos Eccleſiæ fructus acquirunt. Poſtremò, quia ſicut quotidianæ diſtributiones debentur his, qui in Choro præſentes adſunt; ideo qui inde abeſt, eas ſibi minimè acquirit; ſic nec Milites Commendatarii annuos fructus faciunt ſuos, ſiquidem cum hoſtibus manus non conſerunt.

Cæterùm præterquam quod duriuſcula eſt eiuſmodi ſententia, non eſt ſatis firma, eo innixa argumento, ſanè leui, quod prædicti redditus ſint Militibus attributi præcisè ob militiam tanquam cauſam, ea, inquam lege, & conditione, vt militarent. Nos verò libere confitemur, data eſſe hæc bona Religioſis Militibus cauſa quidem militiæ, non ea tamen lege, & conditione, vt militent: aliud enim eſt datum eſſe militi, quia miles eſt; aliud verò dari militi, eo pacto, & lege, vt prælietur, ac pugnet. Primum fatemur, ſecundùm negamus.

Argumenta vero initio propoſita contra nos, nihil euincunt. Nam beneficiarii Clerici ſi officium, & penſum diuinum non ſoluant, aut ſi abſint ab Eccleſia, cui præſunt, vel choro non interſint, iure, vel ſaltem auctoritate Iudicis ordinarii Eccleſiaſtici, fructibus Beneficiorum priuantur, at Eccleſia, Milites Commendatarios non priuat fructibus ſibi aſſignatis, ſi nulla prælia faciant: nec item illis ſpoliantur abſolute iuſtitiæ legibus, cum ideo, vt dixi, non ſint data, vt militarent.

Octauò quæritur, An Milites Commendatarii de fructibus, quos ex annuis redditibus ſibi ad vitam commendatis percipiũt, ſtatuere liberè queãt perinde, ac de patrimonio alius quiſque poteſt? Reſpondeo, eos cum profeſſionẽ emittunt, abdicare ſe omni patrimonio, quod habent, quamuis aliquid ſibi reſeruent Superiorum conſenſu, vnde viuant, dum ex bonis ipſius ordinis non ſuſtentãtur. Paupertatis enim Votum Deo nuncupant: quo facto, nihil propriũ poſſunt amplius acquirere, aut retinere; & propterea annuos redditus, quos a Magiſtro Ordinis, vel adminiſtratore perpetuo ad vitam accipiunt, tanquam ſibi commiſſos, non tanquam proprios habent; & eorum vſum tantũmodo, non dominium, aut proprietatem retinent. Quocirca huiuſmodi redditus, vulgo Commendæ uocantur, quoniam vere commendantur Militibus, vt ipſi ex eorum fructibus, & honeſte, & commode ſuſtententur: olim emeritæ militiæ eiuſdem ordinis viris Commendabantur, vt his redditibus alerentur, & eos nihilominus conſeruarent: hoc eſt, vt conſeruarent ea bona ſtabilia, ex quibus annui redditus prouenire ſolent, quare eorum obitu vacare dicitur: nec enim, vt hæreditaria bona tranſmittuntur in poſteros, cum in Militum bonis non numerentur, qui nihil proprium poſſident, atque eadem ratione Milites ipſi Cõmendatarii appellãtur, quia redditruũ dominium, & proprietatem non habent, cum eos percipiant, ex certis ſtabilibus bonis, quæ ſunt bona ipſius ordinis: habent igitur Milites commiſſa, & commendata ſibi eiuſmodi bona, & annuos redditus: ex eis verò fructus percipiunt, quos poſſunt in quos maluerint, vſus inſumere honeſtos, & bonos: Quare non poſſident eiuſmodi bona quemadmodum poſſidet quis patrimonium ſuum: nam tui patrimonii dominium habes, & proprietatem, ac proinde vſum ex re tua: At milites ſibi colligunt fructus ex bonis ipſius Ordinis, non ex patrimonio, aut re ſua. Item, quiſque ſuo patrimonio vti poteſt, vt vult, ſine conſenſu, & uoluntate alterius, at Religioſi milites licet redditus, & fructus impendant in vſus, quos volunt, id tamen faciunt conſenſu, & voluntate Superiorũ iuxta ipſius Ordinis ſtatuta. Et poteſt iure Ordo, onera, & ſeruitutes imponere redditibus annuis, & tantam, quantam voluerit portionem ex illis ſibi reſeruare quotannis.

Ex his

Ex his manifeſtum eſt, Milites non habere idem ius in A redditibus, quod in patrimonio ſuo reliqui habent, qui nullo ſunt Religionis voto alligati: nam alij ſuorum bonorũ dominium retinent; at verò Milites ſacri omni redditũum bonorum dominio, & proprietate carent; ſibi tamen fructus acquirunt: vt ſtatim dicam.

Nonò quæritur, An Milites Religioſi redditũum ipſis commendatorum fructus ſibi acquirant, eoſque faciant ſuos, ac liberè in vſus, quos voluerint, impendere queãt. Id enim ideo quæritur, quod ſint Milites Voto Paupertatis adſtricti, ergo non ſolùm dominio, & proprietate vacant, ſed etiam nihil iuris poſſunt in fructibus comparare. Religioſus enim nihil ſibi, ſed Monaſterio acquirit. Quidam exiſtimant eos eſſe fructuum ſimpliciter dominos, quippe qui illos ſuo arbitratu conſumunt, nec quidquam obſtare votum Paupertatis emiſſum, quoniam licet huiuſmodi votum olim ſeueriùs fortaſſis, ac durius acciperetur: nunc verò conſuetudo mitius, benignius, & laxius illud interpretatur, nimirum, vt Commendatarij Milites fructuum dominium habeant. Quare cum Paupertatem vouent, promittunt ſe eam ſeruaturos, quæ nunc more ſer- B uatur, non quæ olim rigidè ſeruabatur. Ego tamen reſpõdeo, Paupertatem, quam Commendatarij Milites pollicentur, præſertim ij, qui in Hiſpania ſacram militiam ſolemni voto promittunt, cuiuſmodi ſunt Milites Sancti Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ: non eſſe æquè arctam, ac eam, quam Monachi, & Mendicantes Religioſi profitẽtur. Nam illi omnes, voto Deo facto, ſe abdicant dominio, proprietate, ac vſu rerum, qui in iure, non in facto conſiſtit: illi verò dominium, & proprietatem dimittunt, vſum autem non item. At Ordo concedit ipſis, vt annuos redditus ad vitam commendatos habeant, ex quibus fructus in ſuos vſus iure percipiant, & de quibus poſſint liberè ſtatuere, & ita eos locant, vendunt, permutant, donant, & arbitratu ſuo conſumunt. Argues; poſſunt igitur liberè de fructibus ſtatuere, perinde, ac ſi eos tanquam proprios, & ſuos poſſiderent. Reſpondeo, Intereſſe plurimum, etenim ſi nullo ſibi Paupertatis voto tenerentur, fructus perciperent ex redditibus tanquam ſuis, ac eos impenderent, vt rerum ſuarum lucra, & emolumenta, & abſque conſenſu, & voluntate alterius: at verò, eo ipſo, quòd ſunt voto Pau- C pertatis adſtricti, percipiunt fructus ex redditibus tanquã ſibi commiſſis, & commendatis. Et eos in vſus, quos volunt, impendunt, ſed nutu, & voluntate Superiorum. Quare quod ad factum pertinet, parua videtur eſſe differentia; magna verò quod ad ius ipſum ſpectat. Nam ſi Religioſi non eſſent, huiuſmodi fructus inſumerent tanquam rerum ſuarum heri, & patres. Sed quia Religioſi ſunt, impendunt eos tanquam fructus ex re aliena videlicet, ex bonis ipſius Ordinis iure perceptos, & ſuorum Superiorum conſenſu.

Decimò quæritur, An ſi fructus ludendo perdant, aut alio quouis modo futili, & vano impendant Milites Commendatarij, peccent: & an eos fructus tuta conſcientia retineant ij, in quos ipſi male donando tranſtulerint? Reſpõdent quidam, peccare quidem præcisè in eo, quòd vanè, & inutiliter inſumunt eiuſmodi fructus; tuta tamen conſcientia eos, qui ius ipſi quamuis alias indignè dederint, retinere; cum nihil de redditũum annuorum dominio ſtatuant, ſed fructus tantummodo ſuo arbitratu diſpenſent. Et quia huiuſmodi fructus ſunt ſtipendia militum Religioſorum. D Mihi hæc ſententia dubia, & incerta videtur: nam veriſimilius eſt tales redditus annuos, non committi, & commendari militibus, vt in vanos, & malos vſus inſumant, ſed in honeſtos, & bonos, quamuis non pios. Item, non ſunt præciſe ſtipendia militaria, ſed bona ipſorum Ordinum Militarium, quæ commendantur ſacris Militibus, vt ea adminiſtrent, & in bonos vſus impendant. Neque verò ſemper ludendo præfati Milites peccant, dummodo tales ſint ludi, quales decent alios equeſtris ordinis nobiles, ac primarios viros, etiam nullam Religionem profeſſos: nec ſi impendant in vſus honeſtos, & bonos, quamuis non pios, peccare dicuntur: peccant ſicuti, & laici, qui cum poſſint commodè grauiter indigentium pauperum, vel extrema inopia, & egeſtate laborantium hominum neceſſitatem ſubleuare, nihil curant: non tamen peccant, ſi in communes, & conſuetos pauperum vſus, fructus, aut quod ex illis ſupereſt, non erogent. Peccant itidem ſicut, cæteri Laici ſi in vanos vſus impendant, & fortaſſis tunc A contra votum paupertatis faciunt, eo quòd Superiorum rationabilis voluntas non ſit, vt eos fructus in vanos vſus inſumant.

De eiſdem Militaribus Ordinibus aliæ quæſtiones diluuntur.

Cap. V.

PRimò quæritur, An Milites Commendatarij teſtari poſſint de ſuorum redditũum fructibus, & de alijs bonis poſt Religionis profeſſionem induſtria, labore, aliorũ donatione, militia vel alia ratione quæſitis? Negant quidam id fieri poſſe abſque facultate a Romano Pontifice B impetrata, eo quòd ſolemne Paupertatis votum emiſerint, & nullus teſtamentum facere queat, qui nihil propriũ habeat. Milites verò, inquiunt, qui coniugalem tantummodo Caſtitatem vouerunt, quoniam matrimonio copulantur, & liberos ſuſcipiunt, ideo Romani Pontificis priuilegio ſolent de fructibus redditũum, & aliorum bonorum, quibus vtuntur, condere teſtamentum. Immo hæc facultas alijs quoque Militibus Commendatarijs, quibus ratione Voti, vſu matrimonij eſt interdictum, eiuſdem Pontificis auctoritate, & beneficio concedi ſolet, tam ampla, vt hoc è de his teſtari queant.

Addunt illi, Pium Quintum Conſtitutionem edidiſſe, qua ſuorum anteceſſorum Priuilegia, quibus videlicet teſtamentum faciendi poteſtas ſacris, & Religioſis Militibus conceditur, abrogauit, ac ſuſtulit. Extat ea Conſtitutio Pontificia, ſub hoc initio: Sacroſanctum, vbi inter alia, ſic decernit Pontifex: Abolemus, & irritas facimus omnes, & quaſcumque licentias, & facultates teſtandi, & alias quomodocumque diſponendi etiam ad certam, & quantumuis modicam quantitatem de rebus, fructibus, C & bonis immobilibus, mobilibus, & ſe mouentibus, ad Magiſtros, Priores, Præceptores, Milites, Fratres, & perſonas militiarum ratione illorum, nec non præceptoriarum, & Beneficiorum Eccleſiaſticorum, etiam ſæcularium, & aliorum Ordinum Regularium, penſionum, & fructuum quorumcumque prouenientibus: necnon facta hucuſque, non tamen effectum ſortita, vigore licentiarum, & facultatum prædictarum teſtamenta, & alias diſpoſitiones huiuſmodi, etiamſi per eaſdem licentias, & facultates diſponatur, quod dimidia, vel alia pars rerum, & bonorum prædictorum Militiis, hoſpitalibus domibus, & locis, vnde illa prouenerint, aut alijs pijs locis relinquantur. Hactenus Conſtitutio. Quidam non putant, hanc Conſtitutionem extendi ad Milites Religioſos Sancti Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ, & alios ſimiles, qui in Luſitania, Florentiæ, vel alibi ſacram Militiam profitentur, & teſtamentum faciunt de fructibus annuorum redditũum commendatorum: vel de alijs bonis induſtria, labore, militia, vel alia ratione partis, dummodo illud faciant iuxta conſtitutiones Ordinis, aut conſue- D tudinem vſu receptam, & in ipſo Ordine approbatam: quoniam Pontifex ſolùm abrogat licentias, & facultates teſtandi, non Ordinis Conſtitutionem Eccleſiæ auctoritate approbatam, vel conſuetudinem vſu, & moribus receptam, & ſolùm irrita facit teſtamenta, quæ licentiarum, aut facultatum ratione conduntur, non quæ ſiunt iuxta Conſtitutionem Ordinis, vel conſuetudinem. Probabilis videtur eſſe ſententia.

Secundò quæritur, quo pacto accipi, intelligi, ac declarari debeant Vota, quæ ſacri Milites, dum ſui Ordinis Regulam profitentur, emittunt? Reſpondeo, eos tria Vota facere conſueuiſſe. Milites quidem Sancti Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ in Caſtella, & ij, qui in Portogallia Sancti Iacobi, Chriſti, & nomine de Auis appellantur, pollicentur ſe abſque ulla re propria victuros, quod eſt Votum Paupertatis: nõ tamen tam arctæ, quam eſt paupertas Monachorum, & Mendicantium Regularium: nam vſus ipſe, & conſuetudo interpretatur horum Militum Votum tale eſſe, vt quam Ordinis Regulam pro-

 fitentur

ſitentur, ſeſe abdicent patrimonio, & quarumlibet rerum aliarum, quas habebant, dominio, & proprietate, & quicquid deinceps, vel ex militia, vel induſtria, labore, arte, aut aliorum donatione, aut alio quouis modo compararent, id non ſibi ipſis, quod ad eorum bonorum dominium, & proprietatem ſpectat, ſed ſoli Ordini acquirant, eidemque tradere, aut ſaltem ſcripto indicare, & patefacere debeant: ac deinde Ordinis Magiſter, ſiue Adminiſtrator perpetuus, ſingulis impertiat, quicquid eſt ad vitæ vſus neceſſarium: ita vt Militum quiſque liberè poſſit id, quod eſt ſibi aſſignatum, in quos maluerit vſus honeſtos, & bonos impendere, & fructus quoque annuorum redituum, ſuo arbitrio diſpenſare, dummodo id faciat, quod Ordinis Conſtitutiones præſcribunt. Nonnulli tamen Regulares Ordines in ſuis Conſtitutionibus ſanxerunt, vt ſingulo quoque anno, ſinguli Milites deſcribant quicquid ad ſuos vſus habent, & Magiſtro ſcriptam chartam exhibeant. Milites quoque S. Ioannis Hieroſolymitani inter profitendum promittunt ſe, ſine proprio victuros. Olim quidem formula profeſſionis eorum erat hæc. Ego. N. iuro, promitto, & voueo Deo, Beatæ Virgini Mariæ, & Sancto Ioanni Baptiſtæ, & Magiſtro ſacri Hoſpitalis Hieroſolymitani, me obſeruaturum perpetuò, hæc tria, ſcilicet me obediturũ, & victurum abſque proprio, iuxta formulam Statutorum Ordinis, & pro viribus meis Caſtitatem ſeruaturum. Nũc verò, ſic profiteri ſolent iidem Milites. Ego. N. voueo, & promitto Deo omnipotenti, Beatæ Mariæ ſemper Virgini, genitrici Dei, & S. Ioanni Baptiſtæ, me obſeruaturum perpetuò, Deo iuuante, veram Obedientiam cuilibet Superiori, qui mihi à Deo, & ab ipſo Ordine dabitur; item me victurum abſque proprio, & Caſtitatem ſeruaturum. Mea quidem ſententia eiuſmodi Votum Paupertatis intelligi, & accipi debet eo modo, quo illud intellexit, & interpretata eſt recepta hactenus conſuetudo optima legum interpres; viſus autem, tale Votum, ſic accipere, & interpretari videtur, vt ij quoque Milites liberè, ſed bene, & conuenienter rectæ rationi diſpenſent, & inſumant fructus, quos annuis ex redditibus, & alijs rebus, ſibi à Magno Ordinis Magiſtro commendatis, vel aliunde percipiunt. Atque ita etiã intelligẽdum puto votum quorumlibet aliorum Religioſorum Militum, quo promittunt ſe abſque vlla rerum proprietate victuros. Milites verò Sancti Stephani, à Coſmo Medice Magno Florentiæ, & Senarum Duce inſtituti, & Pij Quarti auctoritate confirmati, non Paupertatem, ſed Charitatem expreſſim, vnà cum Caſtitate coniugali, & Obedientia profitentur, vt ex Pontificia Conſtitutione, Pij Quarti, quæ incipit: His quæ planè conſtat. Quidam ſentiunt, inter quos eſt Nauarr. conſil. 23. de regularibus, eos implicite Paupertatem vouere, id ex eo concludentes, quod ij Milites ſub Regula Sancti Benedicti viuunt. Sed hoc illis libenter concederem, ſi inſtar Monachorum, cum profeſſionem emittunt, ſponderent ſe Regulam Sancti Benedicti ſimpliciter ſeruaturos, aut iuxta ipſius Regulæ præſcriptum victuros: tunc enim implicitè paupertatẽ promitterent, cum id in ea Regula apertè contineatur. At hoc modo illi profeſſionem non faciunt, quamuis in dicta Conſtitutione dicatur, Militiam Sancti Stephani, ſub Regula Sancti Benedicti erigi, & inſtitui, non igitur paupertatem promittunt: immo ex conſtitutione Pij Quarti conſtat, eos poſſe proprium poſſidere: & ex ſuis bonis aliquid relinquere, vnde annui redditus proueniant, ex quibus fundari, erigi, & conſtitui queant Ordinis Commendæ, vt vocantur, ex quo perſpicitur eius Ordinis Clericos iure communi capaces eſſe Beneficiorum ſæcularium, & Eccleſiaſticarum penſionum, quia verè, & propriè Religioſi non ſunt, eo quòd proprium habere poſſint: quidquid dicat Nauarr. conſil. 23. de Regula. Quicquid ſit de Paupertate, certè Milites prædicti Charitatem pollicentur, qua nimirum Dei honorem rebus omnibus præponant, ſacræ ſcripturæ præceptis obtemperent, Sedis Apoſtolicæ mandata ſeruent, pro fide Catholica pugnent, iuſtitiam colant, pauperibus ſubueniãt, captiuos ab Infidelium vinculis ereptos recuperent, & ſeſe vltrò cuiuis periculo pro Chriſtiana Religione obijciant, & pro ea augenda, non ſolùm facultates, ſed vitam exponant. Hæc habentur in dicta Cõſtitutione. In qua idem tribuit Pontifex eiſdem Militibus, etiam matrimonii vinculo adſcriptis, & dygamis facultatem, vt habeant ſingulas penſiones vſque ad ſummã ducentorum aureorum, ſuper quarumuis Cathedralium,

A etiam Metropolitanarum, & aliarum Eccleſiarum, Monaſteriorum, Prioratuum, Canonicatuum, Dignitatum, Adminiſtrationum, officiorum, aliorumque Beneficiorum Eccleſiaſticorum cum cura, & ſine cura, ſecularium, ſiue Regularium fructibus, redditibus, prouentibus, iuribus, obuentionibus, & emolumentis, alias, ſibi Canonice reſeruandas; & vt poſſint eas ad vitam percipere, & exigere, & in ſuos vſus conuertere, illaſque ad aliquam expeditionem contra Infideles accedendo, aut in ea exiſtendo in toto, vel parte, quando ſibi videbitur, etiam in mortis articulo, transferre in omnibus, & per omnia poſſint in cuiuuis perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ, aut Canonici vtri Cathedralis Eccleſiæ, vel in dictæ Militiæ manibus reſignando.

Item, concedit eiſdem Militibus, immo etiam Presbyteris, & Beneficiarijs eiuſdem Ordinis, vt de quibuſlibet, tum ſtabilibus, tum mobilibus bonis, pecuniarum ſummis, gemmis, & lapidibus pretioſis, aliiſque rebus cuiuſcumque qualitatis, & quantitatis, ac valoris ſint, per eos etiam ratione Beneficiorum Eccleſiaſticorũ, quorumlibet per eos

B obtentorum, ac alias vndecumque, & quomodolibet acquiſitis, & ad illos quouis modo ſpectantibus, dummodo quintam illorum partem Conuentui prædicto relinquant inter quoſlibet conſanguineos, filios etiam, & alias perſonas teſtari, aut aliàs etiam per codicillos, donatione inter viuos, ſeu cauſa mortis, & alia qualibet via, vt ſibi videbitur, diſponere, & illa in pias, & non pias, alioqui tamen licitas cauſas erogare. Hæc Pontifex eo loci.

Porrò quod ad votum Caſtitatis attinet. Milites S. Ioannis Hieroſolymitani, Caſtitatem ſimpliciter promittunt: Milites verò ſancti Iacobi, & Sancti Stephani, ex inſtituto Caſtitatem tantummodo coniugalem pollicentur. Calatrauæ, & Alcantaræ olim quidem ex inſtituto Caſtitatem ſimpliciter vouebant; nunc verò Pontificia auctoritate cõiugalem profitentur ſolam: Quam eandem ſpondent Regioſi Milites, qui in Luſitania Chriſti appellantur, & ij, qui in eadem prouincia Sancti Iacobi milites nominantur, alij item vulgo dicti de Auis: & ij, qui in prouincia Valentina vocantur Milites Monteſæ, vt à viris fide dignis accepi.

Quòd ſpectat ad votum Obedientiæ, prædicti Milites

C vniuerſi vouent obtemperaturos ſe, Magno Ordinis Magiſtro, aut cuiuis alteri Præfecto, Magiſtri vice fungenti.

Tertio quæritur, quot, & quinam ſint Ordines Militares Religioſi? Reſpondeo eos eſſe in primis, qui dicuntur Hoſpitalarij Sancti Ioannis Hieroſolymitani, quique olim primùm Hieroſolymis habitare cœperunt: mox in Inſula Rhodo Collegium, ſiue Conuentum ſuum habuerunt, vnde, & dicti ſunt Milites, ſeu Equites Rhodienſes: eam enim inſulam ex hoſtibus bello captam tenuerunt, vel vt alij tradunt, à Gothifredo primo Hieroſolymorum rege dono acceperunt: eamque ad noſtram ferè vſque ætatem fortiter, ſtrenuè, & egregiè defenderunt. Sed tandem anno 1523. à Turcis prælio ſuperati, eius imperium amiſerunt poſtquã tres menſes, & eo amplius obſidionis pericula, & mala ſuſtinuerant. Inde expulſi, commigrarunt in Inſulã Melitam, quam Caroli Quinti Imperatoris beneficio, ac munere acceptam obtinent etiam nunc: Vnde & Melitenſes equites appellantur. Geſtant hi candidæ Crucis ſignũ in veſte nigra ad ſiniſtram. Eorum Ordo Honorij II. auctoritate eſt confirmatus anno 1124. quanquam alij referunt Ordinem eſſe approbatum à Gelaſio 2. anno Domi-

D ni 1120. cum eſſet paucis ante iam annis inſtitutus, videlicet anno ſalutis humanæ 1118. vel 1119.

Fuere olim quoque Milites dicti Templarij, qui cœpiſſe dicuntur circa annum Domini 1120. quique vtebantur candido pallio, cum rubeæ Crucis ſigno, his enim, anno Domini 1129. cum approbatus, & confirmatus eſt Ordo, datus eſt albus amictus auctoritate Honorij II. eorumque familia, per ducentos ferè annos propagata eſt. Ac licet initio parua incrementa habuerit: poſtea tamen adeo aucta amplificataque fuit, vt facultates maximas & oppida apud Chriſtianos vbique terrarum quamplurima poſſideret. Cæterùm auctoritate Clementis Quinti, deletus extinctuſque Ordo eſt anno Domini 1311. cum eſſet impietatis accuſatus: ac Templariorum bona partim Rhodijs Militibus, partim nouis Ordinum familijs, partim Principibus ſunt attributa.

Sunt, & alij, qui dicuntur Theutonici, Hoſpitalarij ſanctæ MARIAE: qui candido amicti pallio, nigræ Cru-

eis ſignum deferunt, & nemo niſi Theutonicus huiuſce Militiæ ſacris initiatur. Nam Hieroſolymis ſacro bello recuperatis, initio vir quidam Theutonicus hoſpitalem domũ ad peregrinos ſuæ nationis homines excipiendos, & tuendos extruxit, & illi, Patriarchæ aſſenſu, Sacellum Deiparæ Virgini ſacrum adiunxit, quem poſtea nonnulli Theutonici imitati, ſe Deo omnino tradidere, ſuis rebus Xenodochio, & B. Virginis ſacello donatis: ex quibus cœpit Ordo Militum Theutonicorum Sanctæ Mariæ: qui quidem anno 1192. vel iuxta aliorum ſententiam anno. 1195. auctoritate Cæleſtini III. confirmatur. Deinde verò cum Syriam, Chriſtianis ereptam Saraceni, iterũ occupaſſent, Crucigeros Milites Theutonicos, Ptolemaida recuperata è tota Syria; & Orientis partibus protinus eiecerunt, qui in Germaniam commigrarunt. Poſtea verò à Polonis euocati, contra Pruſſios, & Maſouios hoſtes, Sanctiſſimæ Virginis ductu, & auſpiciis, Pruſſiam Polonis tunc infeſtam, & inimicam ſubegere, & iure bellico partam, ſuæ ditionis fecere: quæ gens victa atque ſuperata prœliis, religionem Chriſtianam, & cum religione pariter linguam Ruthenicam ſuſcepit. In ea prouincia arcem præmunitam, & oppidum Mariaburgum, caput totius familiæ, & primum domicilium, ac ſedem eorum Militum, qui vniuerſo Ordinĩ præſunt, legimus conſtitutum.

Sunt præterea in Regno Caſtellæ Hiſpaniæ Regi ſubiecto, tres Ordines Militares: Nam ſunt Milites Sancti Iacobi ſub Regula Sancti Auguſtini, viuentes, quorum duo ſunt celebres Conuentus, vnus in oppido dicto Veles, quod nunc eſt caput totius Ordinis: Alter eſt in Vrbe Legionenſi S. Marco dicatus. Olim quidem, vt ait Franciſcus Rades in Chronico Ordinis, cap. 48. Magiſtri, toti Ordini Militũ præficiebantur: qui fuiſſe dicuntur quadraginta: nunc verò auctoritate Pontificia, Hiſpaniarum Reges, ſunt perpetui adminiſtratores Ordinis: Eſt enim Magiſtratus Regibus in adminiſtrationem perpetuam datus: inſigne Militibus in veſte candida, Crux rubra, in gladii militaris modum conformata. Confirmatus eſt Ordo auctoritate Alexandri Tertii, anno Domini 1175. vt patet ex diplomate Pontificio, quod habet Franciſcus Rades in Chronico Ordinis, cap. 9. licet fuerit ante inſtitutus, videlicet anno Domini 1170.

Sunt, & Milites Calatrauæ, quorum Conuentus, caput, ac ſedes totius Ordinis, eſt in Oppido Calatraua in Hiſpania, quod eſt in Oretanis, ad Anam fluuium ſitum in loco ſatis munito: vnde, & nomen acceperunt: viuuntque ſub Regula S. Benedicti, & Ciſtercienſium: vtuntur in amictu candido, rubeæ Crucis ſigno, & figura ad læuam. Eorum Ordo eſt, auctoritate Alexandri Tertii approbatus, anno Domini 1164. diploma Pontificium, quo approbatus eſt Ordo, habet Franciſcus Rades in Chronico ordinis, c. 10. Inſtitutus eſſe perhibetur, anno ſalutis humanæ. 1158. Rodericus lib. 7. cap. 14. Et Franciſcus Rades, in Chronico ordinis cap. 3.

Sunt item Milites Alcantaræ, quorum Conuentus caput, & ſedes Ordinis eſt in Oppido, quod dicitur Alcantara: quod eius Ordinis equitibus nomen dedit, in regno Caſtellæ ad ripam Tagi fluminis, cœperunt anno Domini 1176. vel paulò ante, regnante in Caſtella Alphonſo huius nominis 8. Et Ferdinando 2. Legionenſe regnum tenente. Vtuntur illi nigris veſtibus, & Cruce viridi ad ſiniſtrãs militant ſub Regula ſancti Benedicti, & Ciſtercienſium. Horum Militum ordo fluxit ex Ordine Militari, dicto nomine S. Iuliani in Pereiro: nam primùm quidem fuerunt milites vocati nomine S. Iuliani in Pereiro, quod eſt oppidulum in diœceſi Ciuitatenſi, quæ dicitur Ciuitas Roderici ſitum ad ripam fluminis Coa: eo quòd in eo loco Conuentum habebant: hic ordo approbatus eſt ab Alexandro Tertio, vt patet ex diplomate Pontificio, quod habet Franciſcus Rades in Chronico Ordinis, cap. 2. anno ſalutis humanæ 1177. creditur inſtitutus fuiſſe circa annum Domini 1176. aut paulò ante; confirmatus etiam eſt à Lucio 3. anno 1187, & ab Innocentio III. anno 1205. teſte eodem Franciſco Rades. Sed anno Domini 1218. hic Ordo cum Ordine Calatrauenſi conuenit, his pactis, & conditionibus, vt Ordo. S. Iuliani in Pereiro acciperet ab Ordine Calatrauenſi oppidum Alcantaram, quod quinque iam annis poſſederant milites Calatrauenſes, donatione Alphonſi Regis Legionenſis, & Magiſter Ordinis S. Iuliani, & milites viſitarentur, inſtituerentur, & corrigerentur à Magiſtro militum Calatrauenſium, dummodo tamen nihil alienare poſſet, ex bonis Ordinis S. Iuliani, & nihil iuris, & poteſtatis haberet in eligendo Priore Conuentus Sancti Iuliani, ſed liberam relinqueret electionem Clericis illius conuentus. Ea etiam conditione, vt ad eligendũ Magiſtrum militum Calatrauenſium, vocaretur Magiſter militum Sancti Iuliani, & ſuffragium haberet. Ex eo tempore Milites Sancti Iuliani Conuentum habuerunt in oppido Alcantara, & dici cœperunt tum Milites, tum ordo ipſe nomine ſumpto ab oppido Alcantara, quò ex oppidulo Pereiro commigrarunt. Anno verò 1411. impetrauit Magiſter militum Alcantaræ à Benedicto 13. qui, vt legitimus Pontifex in Hiſpania habebatur, vt inſigne ordinis eſſet Crucis figura, & tunc vti cœperunt Milites Alcãtaræ Cruce viridi, vt à Militibus Calatrauæ diſtinguerentur: qui rubram Crucem in amictu, vt diximus geſtant.

Porrò in Valentino tractu Rex Aragonius ſacram Militiam Monteſiæ creauit, quam Ioannes XXII. anno Domini 1317. ſuo diplomate confirmauit, Ciſtercienſium inſtituto, & legibus viuit, Calatrauæ Militari Ordini ſubiecta, in veſte candida rubræ Crucis figuram geſtat, præcipua eius ſedes, Monteſia: vnde Militiæ nomen.

In Luſitania tres quoque Ordines Militares numerantur. Sunt enim in primis Milites, qui dicuntur Chriſti nomine, & viuunt ſub Regula S. Benedicti, & Ciſtercienſiũ; nigro vtuntur amictu, Cruceque partim quidem rubra, partim verò candida, videlicet, quatuor eius brachia ſunt per medium diſciſſa, & linea candida interſecante diſtincta, ita vt in ſingulis brachijs, binæ Cruces appareant, rubea, & candida. Conuentum habent iſti in oppido Luſitaniæ vulgò dicto Touar, quod eſt caput, ac Sedes totius Ordinis. Porrò hunc Ordinem inſtituit Dionyſius Sextus Portogalliæ Rex, & Ioannes XXII. anno Domini 1320. ſua auctoritate Pontificia confirmauit.

Alii ſunt Milites vulgò nominati de Auis, eo quòd eorum Conuentus, caput vniuerſi Ordinis, eſt in oppido Luſitaniæ, quod dicitur Auis. Re ipſa ſunt prorſus ijdem, qui Calatrauenſes: ſed poſtquam Luſitaniæ Regnum fuit à Regno Caſtellæ ſeiunctum, ac diuiſum, is Ordo ſubtraxit ſe curæ, & poteſtati Militum Calatrauenſium, ac ita cœpit eſſe Ordo diſtinctus, ſub eadem tamen Regula S. Benedicti, & Ciſtercienſium militans; & vtens veſte nigra, & albæ Crucis figura.

Sunt & Milites vulgò, Dela Palmera, nominati, quorum Conuentus, qui toti Ordini imperat, eſt in oppido Luſitaniæ, quod dicitur Palmera: nec diſtinguitur, ab Ordine Sancti Iacobi, qui eſt in Regno Caſtellæ, & ita olim erat vnus tantummodo: Verùm vbi Portogallia ſeſe à Caſtella ſeiunxit, ac diuiſit, diuiſus etiam Ordo eſt, eodem tamen veſtitus genere, Cruce, & Regula vtitur, quibus Milites S. Iacobi in regno Caſtellæ.

Florentiæ à Coſmo Medice, Magno Thuſciæ Duce inſtituta eſt Militia S. Stephani, ſub Regula S. Benedicti: & Pij Quarti auctoritate Pontificia confirmata, anno ſalutis humanæ 1562.

De eiſdem Militaribus Ordinibus certæ aliæ quæſtiones tractantur.

Cap. VI.

PRimò quæritur, quonam iure Templariorum Ordo ille, quem ſupra nominaui, fuerit euerſus, ac penitus extinctus? Hiſtorici ſanè multi, literis prodiderunt nobiliſſimi, & ditiſſimi huius Ordinis excidium, quorum alij damnant, alii verò probant, alii in dubium vocant. Nam quidam iure deletos Templarios ſcribunt, ob impiam Religionem, ob nefaria flagitia, & turpia quædam, & obſcœna illorum vitia, denique ob læſæ Maieſtatis crimen. Sic Platina, in vita Clementis 5. Polydor. de inuentoribus rerum lib. 7. cap. 5. Volat. Comment. lib. 21. Aemil. de rebus Francorum, lib. 8. Gaguin. lib. 7. de rebus Franc. Alii verò tradidere, eos Philippi Francorũ Regis auaritia, & iniquitate inſontes dãnatos. ita Iacobus Moguntinus, Sabellicus, Nauclerus, Io. Boccatius. Albericus in Dictionario lit. T.

ait: Ordo Templariorum euerſus fuit tempore Clementis Quinti, inſtante Rege Franciæ: & ſicut audiui ab vno, qui fuit examinator teſtium, & cauſæ, contra iuſtitiam, & mihi dixit, ipſum Clementem, hæc protuliſſe, etſi non per viam iuſtitiæ poteſt deſtrui, deſtruatur per viam expedientiæ, ne ſcandalizetur charus filius noſter Rex Franciæ. Hæc ille ad verbum: ſed potuit ille examinator teſtium, & cauſæ decipi. Referam breuiter quid ſcripſerit illorum temporum ſcriptor, Ioannes Villaneus lib. 8 cap. 92. hiſtoriæ Florentinæ: à quo Antoninus p. 3 hiſtor. tit. 21. cap. 1. § 3 & alii acceperunt. Cum Pictauii Clemens V. commoraretur Philippus Francorum Rex, vulgo cognominatus Pulcher, aulicorum ſuaſionibus adductus, & ſpe lucri permotus, Templariorum Ordinem accuſauit: initium mali ortum eſt, à Priore Montalconis, in agro Tholoſano, & Noffo, exule Florentino: quorum hic à Prætore Pariſienſi multorum criminum reus factus in carcerem coniectus, ille ob hæreſeos, & ſceleratæ, ac perditæ vitæ crimen ſuſpectus iudicio Magiſtri Templariorũ perpetuo carceri addictus. Hi duo, de libertate, ac vita, ſolliciti, crimina confinxerunt, ob quæ Ordo Templariorum Chriſtiano nomini, ac Reipublicæ vtilis deleretur: ipſi verò è carcere emiſſi infelicem vitæ exitum petiere. Noffus enim ob aliam cauſam à Carnifice ſtrangulatus interijt. Prior proditione necatus eſt. Cum perditiſſimi homines crimina inaudita commenti eſſent, viros maximè pios accuſarunt. Accuſationis capita, Procuratores fiſci Regij, ad Regem ſcripta Pictauium miſit, quæ ille auaritia motus, pro veris habuit: delatoribus libertate, & venia donatis, à Pontifice Clemente Quinto, cum adhuc Pictauii eſſet, impetrauit, vt totius Ordinis Templariorum euerſionem polliceretur, vna ſiquidem ſignificatione, tota Francia comprehenſi ſunt, & fiſcis Regiis in omnia fundos, poſſeſſiones, ac ſe mouentes, mobileſque res manum iniecit. Interea Magiſter templi Iacobus Mola Burgundus, cum quingentis ſexaginta nouem equitibus ſociis capitur, & in carcere detruditur. Arguebantur hæreticos, impietatis, fœdere cum Turcis Chriſtiani nominis hoſtibus initi, ſceleratæ, & auerſæ libidinis, contemptæ Crucis, & Chriſti Domini imaginis ſputo, luto, & pedibus fœdatæ, læſæ Maieſtatis, honoris, qui Virgini Dei Genitrici, & ſuperis ſanctiſque cæli habitatoribus debetur, abiecti, & tandem religionis Chriſtianæ penitus abnegatæ. Quæſtione habita ſæpe toti nihil huiuſmodi de ſe, & de ſociis confeſſi ſunt, quin inſontes eſſe pioſque Templarios equites conſtantiſſime teſtabantur. Macerati longo carcere quinquaginta ſex, totidem modò cum illis rebus palis alligati, ac lento igne toſti ſunt: profeſſi inſontes ſe mori, amicis, & conſanguineis eorum fruſtra monentibus, vt ſpem veniæ, ſi crimen agnoſcerent, & faterentur, ab Rege propoſitam amplecterentur. Supererant quatuor, Iacobus Mola, frater Delphini Principis Viennenſium, Hugo Peraldus, & cuius nomen Hiſtorici, non prodiderunt, quidam olim Regiæ gazæ cuſtos. Hi Pictauium vincti ad Pontificem, & Regem tracti ſunt. Vbi propoſita vitæ ſpe, & impunitate aliquid de ſe confeſſi Lutetiam reducuntur duobus Cardinalibus miſſis, qui euerſionis decretum à Pontifice factum publicè recitarent, & vinctos de ſe confeſſos aliqua pœna mulctarent. Præ foribus Templi, Virginis, ex Theatro id Decretum Cardinales vinctis præſentibus, & circumſtante ingenti multitudine recitari iuſſerunt. Ibi Iacobus Mola Magiſter templi ad ſupplicium productus, & propoſita vitæ ſpe, ſi quæ in cuſtodia faſſus de ſe ſuiſque ſocijs fuerat, nunc quoque confeſſus veniam publicè peteret; facto ſilentio negauit omnino vera eſſe, quæ de Templariorum hæreſi, & aliis criminibus recitata eſſent: Ordinem illum eſſe Catholicum, iuſtum, & ſanctum, & ſe dignum extremo ſupplicio, paratumque id ſubire, & vltro depoſcere, qui vitæ dulcedine, impia de ſe, ac ſociis, Pontifice, & Rege ſuadentibus Pictauii confeſſus eſſet. Ergo nunc, inquit, ſupremis rebus meis, cum locum mendacio dari nefas ſit, ex animo vereque fateor me ingens in me meoſque ſocios ſcelus admiſiſſe, qui in gratiam, quorum minimè decuit, & ſpe vitæ impia flagitia, & ſcelera ad tormenta confinxerim in Ordinem meum de Chriſtiana Religione optimè meritum: nec mihi nunc vita opus eſt precaria, & nouo ſuper vetus mendacio retenta. Dimiſſa concione, vincti in tetrum carcerem retruduntur, quos Rex ad ſupplicium productos lento igni torreri iuſſit. Mola, & frater Delphini conſtantiſſimè ſupplicium pertulit. Nam rogo impoſiti, & admoto paulatim igne pri-

A moribus pedibus, ad exprimendam ſcelerum confeſſionem ne tunc quidem cum reliquo corpore depaſto, vitalia iam de nidore torrerentur, ab huius orationis conſtantia deceſſerunt, aut mutatæ mentis vllam ſignificationem præbuerunt, illa tantùm voce edita, quæ ab omnibus audiretur, Templariorum Ordinem Catholicum eſſe, iuſtum, & ſanctum. Peraldus verò, & ille olim Regius Quæſtor præſentis ſupplicii metu perterriti, affirmarunt vera eſſe, quæ coram Rege, & Pontifice de Templariis protuliſſent: qui ſoluti vinculis dimiſſi, nec licet poſtero die vitæ exitu ſumpti perierunt. Nocte ſupplicium ſecuta, Monachi aliique Religioſi homines Molæ, & Delphini Viennenſis veluti ſacros Martyrum cineres collegere. Hæc ex Ioanne Villaneo. In poſſeſſionem bonorum Templariorum Regius fiſcus iuit, rebuſque ſe mouentibus atque mobilibus à fiſco retentis, quæ ſolo continebantur Pontificis decreto, S. Ioannis Hoſpitalariis equitibus aſſignata ſunt. Quid ergo hic dicendum ad propoſitam quæſtionem: fuerunt ne Templarii iure damnati, In Caſtella, Salmanticæ, vt refert Ioannes Mariana de rebus Hiſpaniæ, lib. 15. cap. 10.

B vndecim Epiſcoporum conuentus eſt habitus: de Templariis quæſtione agitata, & cauſa cognita pro eorum innocentia pronunciatum eſt, communi Patrum ſuffragio, ad Pontificem Romanum, reiecta totius rei ſumma deliberatio eſt, & ea contra Patrum decretum valuit. Moguntiæ itidem in Germania, vt teſtatur Nauclerus in Chronico volum. 2. generat. 44 & narrat. Aemil. de rebus Francorum lib. 8. frequens Patrum conſeſſus habitus eſt, vt iuſſu Pontificis de Templariorum cauſa ageretur. Hugo cum viginti Ordinis ſui ſociis Militibus in eum conuentum irrupiſſe fertur, & clara voce teſtatus, ſi quid grauius in eum Ordinem eſſet decretum, ſe Pontificem Maximum, Clementis ſucceſſorem appellare. Ferocia, & metu commoti decreuerunt Patres, bono animo eos eſſe iuſſerunt. Clemente certiore literis facto, vt de integro quærendi, & ſtatuendi Archiepiſcopo Moguntino demandante, cauſa Templariorum cognita eſt. Patres eos crimine liberos, ac prorſus innocentes ſuis ſuffragiis iudicarunt. At in Vienenſi Concilio Generali coram Pontifice Romano, cauſa Templariorum cognita, decretum eſt, vt eorum nomen, & Or-

C do penitus è medio tolleretur. ſeuerum, ac durum decretum, quibuſdam viſum eſt. Aliorum iudicio veriſimile eſt, nec ea delicta in omnes prouincias peruaſiſſe, nec ſingulos contaminaſſe, & Templarios aliqua ex parte inſontes fuiſſe, & Pontificem, vna cum Concilio Patrum iuxta allegata, & approbata in iudicio, ſententiam tuliſſe, qua capitis condemnari iure potuerunt: & Regem (quod etiam Gallici Scriptores conſitentur) lucri auiditate, & aulicorum aſſentationibus deceptum, conficta fortaſſis aliqua improborum hominum mendacis crimina, pro veris habuiſſe. Defendunt à calumnia, & crimine Templarios Villaneus, Antoninus, Albericus, & alii: ſed eos Romani Pontificis ſententia, Concilii Viennenſis decretum, tam frequens, communis ferè omnium ſentia damnat. Ego longe multo probabilius exiſtimo, eos iuſtis de cauſis damnatos fuiſſe. Non enim veriſimile eſt, Romanum Pontificem, totum eorum Ordinem, ſine iuſta cauſa penitus deleuiſſe. Documentũ maximum datum vniuerſis, ſed præſertim ſacra profeſſione Religioſæ vitæ hominibus cõſecratis, vt ſimilem perfidiam deuitent, improbitatem de-

D fugiant, peccandi occaſiones præcidant, & opes, vitaſque ſuas magis integra probitatis opinione, quam re alia curent quam maximè conſeruandas.

Secundo quæritur, quænam origo, & cauſa fuerit Ordinum Militarium in Eccleſia Dei; & quando primum vnuſquiſque eorum Ordinum fuerit inſtitutus, & propagatus, & quis inter eos ſit primus, & quis ſecundus, & quis deinceps? Reſpondeo, Vrbem Hieroſolymam, cum iam anno 1199. bello ſacro eſſet recuperata, trium Religioſorum Ordinum inſtituendorum cauſam, & originem extitiſſe: ij autem fuerunt Hoſpitalarii, ſeu Hoſpitalarii Sancti Ioannis nomine appellati. Templarii, atque Theutonici: nam antea Chriſtiani, Eccleſiæ Latinæ, permittentibus Aegyptus, & Saracenis Vrbis Hieroſolymorum dominis, prope Domini ſepulchrum Cœnobia duo conſtruxerant, vnum viris, alterum fœminis excipiendis, qui ſepulcri dominici viſendi gratia, eo confluebant, eaque domicilia nomini Beatæ MARIAE Virginis, & Beatæ MARIAE Magdalenæ dicauerant. Recepta Hieroſoly-

ma,

ma, ingens Chriſtianos omnes ſepulchri viſendi cupido inceſſit. Et cum ea cœnobia infinitæ hominum vndique confluentium multitudini non ſupperetent, hoſpitalis domus eſt addita, & in ea ſacellum extructum S. Ioanni Baptiſtæ ſacrum, & non vt alij putant, Sancto Ioanni Eleemoſynario Patriarchæ Alexandrino, qui re vera falluntur, vt conſtat ex formula, qua profeſſionem religionis milites emittunt. In eo igitur loco ex redditibus vtriuſque cœnobii ijs, qui ſepulchrum adiſſent, ægrotantibus res neceſſariæ ſubminiſtrari ſunt cœptæ, & Rector qui Cœnobij curam gereret inſtitutus: qui deinde poſt aliquot annos vnà cum ſocijs ſuis habitum Religionis aſſumpſit: & hi poſtea rei militaris ſtudio ſuſcepto, peregrinos aduerſus Saracenos tuebantur, & proinde Milites Hoſpitalarij, ſiue Hoſpitalenſes, & Hieroſolymitani, aut Sancti Ioannis nomine vocari cœperunt. atque hi Religioſorum Militum fuere omnium primi, cœperuntque circa annum 1106. at Honorij II. auctoritate anno 1124. confirmati ſunt.

Præeſt toti huic ordini Magiſter, qui vocatur Magnus Magiſter. fuere Magiſtri in ordine hactenus. 51. vſque ad Hugonem de Loubenx. Inter eos fuerunt duo S. Romanæ Eccleſiæ Cardinales, & Magiſtri ordinis, vnus e cœtus, & factus Cardinalis a Sixto IIII alter a Sixto V. Habet Magiſter annuos redditus ad onera ſuſtinenda in viginti vna, aut viginti duabus Commendis ordinis, quæ idcirco dicuntur Commendæ Magiſtrales. Habet locum tenentem, vel Vicegerentem. Conſtat totus Ordo, octo linguis, hoc eſt, octo nationibus: nam Ordo, Linguas appellat Nationes. Linguæ ſunt, Prouinciæ, Aluerniæ, Franciæ, Italiæ, Aragoniæ, ſub qua Cathalonia, & Nauarra continentur: Angliæ, ſub qua Hibernia: Alemaniæ, ſub qua Vngaria, Boemia, & Dacia intelliguntur: & Caſtellæ Legionis, & Portogalliæ. Poſt Magiſtrum ſunt octo Dignitates ſiue octo Baiuliui Conuentuales, ſiue Capitulares, Magnus Commendatarius, Mareſcallus, Hoſpitalarius, Admiratus, Magnus Conſeruator, Turcopolerius, Magnus Baiuliuus, & Magnus Cancellarius. Deinde ſunt cæteri Commendatarij, qui dicuntur Priores, & Caſtellanus Empoſtæ. Porrò Baiuliui dicuntur adminiſtratores prædiorum, & rerum, quæ ſunt ordinis.

Deinde Gelaſio II. Apoſtolicam Cathedram tenente anno 1118. Templarij Milites Hieroſolymis etiam eſſe cœperunt; qui quidem iuxta Chriſti ſepulcrum commorantes, Chriſtianos eò peregre profectos hoſpitio excipiebant: exceptos armis accincti, per templa, & ſacra loca comitabantur, ac deducebant, vt omnem Terram ſanctam tutò viſerent ac perluſtrarent. Cuius pij officii auctores fuerunt nouem; qui quòd in parte ædium Templi habitarent, Templariorum nomen inde ſumpſerunt. Eorum Ordo approbatus eſt ab Honorio II. anno Domini 1129.

Tertius ordo Sacræ Militiæ, qui dicitur Theutonicorum Sanctæ Mariæ, ad Hoſpitalarios, & Templarios additus, aduerſus Saracenos, & inſtitutus circa annũ 1163. Nam eo tempore Germani aliquot viri, qui in Vrbe Hieroſolyma, in quam Dominici ſepulcri viſendi gratia conuenerunt, Italorum & Francorum pietatem, & charitatem æmulati; hoſpitalem domum, & ſacellum Sanctæ MARIAE dicatum ædificarunt, ad Theutonicæ nationis homines excipiendos, & contra Saracenos defendendos. Cœperunt ſub Alexandro III. anno 1164. Sed auctoritate Celeſtini Tertii anno 1192. confirmati fuerunt. Sunt enim in Templariorum Regulam pariter, & Inſtitutum profeſſi.

Anno item Dominicæ Incarnationis 1164. auctoritate Alexandri III. confirmatus eſt ordo Militum Calatrauæ. Hi, conſilio & opera cuiuſdam Abbatis Ciſtercienſis, eum ordinem inſtituerunt: defenderunt enim contra Mauritanos Arabes ſiue Saracenos oppidum Calatrauam, quod Templarij Milites deſeruerant Saracenorum impetum minime ſuſtinentes. Vnde imitati factum Hoſpitalariorum, & Templariorum militiam, ſe ſe tribus Religionis votis DEO obſtrinxerunt ad pugnandum contra Saracenos. Summus totius ordinis Magiſter annuum redditum percipere ſolebat trecentorum millium aureorum: & ordo poteſt & debet, vt Hiſpaniæ Regi inſeruiat, ad bella mittere equitatum trecentorum militum Religioſorum. In Prouincijs Caſtellana, Aragonenſi, Valentina habet quas vocant Commendas, vt teſtatur Franciſcus Rades

A de Andrada in Cronico ordinis cap. 9. centum & tres. Et eodem teſte cap. 32. habet beneficia Eccleſiaſtica, qui Prioratus dicuntur, tredecim: Dignitates quinque poſt Magiſtrum ordinis, videlicet Commendatarium Magnũ, Clauigerum, Priorem Conuentus, Sacriſtam Magnum, & Præfectum fabricæ. Prior, qui Conuentui Calatrauenſi præeſt, eſt veluti generalis Parochus, curam habens omnium eorum, qui ſunt ordini ſubiecti. Habet priuilegio Romani Pontificis, inſignia & iura Epiſcopi, quibus vtitur in conuentu, & alijs Eccleſijs ordini ſubiectis, vt teſtatur prædictus Auctor Franciſcus de Andrada, c. 5. Beneficia Regularia ordinis dantur Clericis profeſſis Religiones: qui vocantur Priores, aut, Vicarij, aut Rectores, & alii Cappellani. Rectores habent curam animarum in iis oppidis, quæ ſunt ordini ſubiecta.

Anno 1175. Religioſus ordo Militum S. Iacobi ab Alexandro Tertio confirmatus eſt: qui paulò ante Calatrauenſem ordinem fuerat inſtitutus: non autem, vt tradidere quidam, regnante Ramiro huius nominis primo in Regno Legionenſi, nec item regnante Alphonſo Magno,
B vt alij voluerunt. Nam in ipſa Conſtitutione Alexandri Tertii aperte dicitur, eum ordinem eſſe ante paucos annos fundatum, & erectum: præſertim cum inſtar Hoſpitalariorum Templariorumue Militum ad defendenda oppida Chriſtianorum in Regno Legionenſi, & Caſtellano contra Saracenos inſtitutus eſſe videatur. Fuerat tamen multis annis ante hunc ordinem inſtituta ſodalitas quædam eorum, qui S. Iacobi nomine ſodales vocabantur: vnde factum eſt, vt quidam putauerint, ab eo tempore ordinem huiuſmodi militum cœpiſſe, vt Franciſcus Andrada in Chronico ordinis annotauit. Magiſter ordinis annuos redditus percipiebat trecentorum millium aureorũ, & ex toto ordine poſſunt, & debent ad bella progredi trecenti equites Religionem profeſſi. Habet item ordo in prouinciis Caſtellana, Aragonenſi, Valentina, Legionenſi commendas octoginta tres, teſte Franciſco Rades de Andrada in Chronico ordinis, & præter Commendatarios conſtat aliis multis equitibus Religionem profeſſis, & Clericis ducentis. Ad Magiſtri electionem, & creationem, conuocantur tredecim Commendatarii Equites:
C & ideo hi dicuntur habere Dignitatem in ordine. Eos conuocandi ius, & auctoritatem habet Prior qui præeſt Conuentui, qui eſt principalis ſedes ordinis: & hic olim fuit inter duos Prioratus, quos habet præcipuos hic ordo, videlicet Sancti Marci in Regno Legionenſi, & Veleſii in prouincia Toletana, vter eorum haberet prædictum ius, & auctoritatem. His Prioratibus ſunt ſubiecti alij conuentus. Habet duos Commendatarios Magnos, vnum in Caſtellano; Alterum in Legionenſi regno.

Anno Domini 1320. creatum ordinem equitum in Luſitania a Dionyſio Sexto Portogalliæ Rege, qui vulgò dicuntur nomine CHRISTI, Ioannes vigeſimus ſecundus, ſua auctoritate confirmauit. Munificentia Regis habuit initio, quo eſt primùm fundatus & inſtitutus is ordo In Portogallia Commendas ſedecim, teſte Garibai in Chronico Regum Portogalliæ in vita Dionyſii Regis. Viget hic ordo tantũ in Portogallia, habet quinque Dignitates poſt Magiſtrum ordinis, nimirum commendatarium Magnum, Clauigerum. Priorem Magnũ, Sacriſtam, & Præfectum fabricæ, vt idem Autor proxime nominatus refert.
D

Anno Domini 1176. vel paulò ante ordo Militum Alcantaræ inſtitutus eſſe memoratur, cum rerum in Caſtella Alphonſus huius nominis octauus dominaretur, & Fernandus eidem Rex huius nominis ſecundus, Legionenſe Regnum teneret. habet hic ordo teſte Franciſco Andrada, commendas triginta nouem. habet idem commendatarium Magnum, & Clauigerum.

Monteſiæ ſacra Militia conſtituta fertur Regis Aragoniæ auſpiciis in Valentina prouincia, & Ioannis XXII. auctoritate anno Domini 1317. confirmata; inſtituta eſt aduerſus Mauros, qui Valentina littora infeſta reddebant: cæteris ſacris Militiis in Hiſpania Regum auxilio, & beneficio fundatis: cenſu quidem & opibus tenuior, ſed virtute bellica non inferior. Porrò in ordine Calatrauæ fuerunt, teſte Franciſco Andrada, Magiſtri vigintinouem. Ex auctoritate Innocentii Octaui Ferdinandus Rex Catholicus, factus eſt perpetuus Adminiſtrator Ordinis: & tunc cœpit ordo, non per Magiſtros, ſed per Re-

ges Hiſpaniæ Adminiſtratores perpetuos gubernari. Nam auctoritate Adriani VI. perpetua adminiſtratio Ordinis coniuncta eſt, cum Regali dignitate Regum Catholicorũ Hiſpaniæ. In Ordine S. Iacobi fuerunt Magiſtri, vnus, & quadraginta: In Ordine Alcantaræ fuerunt trigintaſex, & auctoritate eiuſdem Adriani VI. factum eſt, vt ait Franciſcus Andrada, vt Catholicus Rex Hiſpaniæ, ſit perpetuus Adminiſtrator horum duorum Ordinum eodem modo, quo eſt Ordinis Calatrauæ.

Anno 1562. auctoritate Pij Quarti confirmatus eſt Religioſus ordo Militum S. Stephani, ſub Regula S. Benedicti viuentium, à Coſmo Medice Florentino, & Senarũ Duce creatus: Cuius Ordinis Magiſter eſt Dux ipſe Florentiæ. Porrò inſtituta eſt hæc ſacra Militia inſtar aliarum, quæ in Hiſpaniis, & aliis, in locis erectæ fuerant ad fidem, & Religionem Chriſtianam contra hoſtes tuendam, & ad loca maris Mediterranei à Turcis, & Saracenis defendenda. Et Dux ipſe annuos redditus, & alia bona Ordini conceſſit, ex quibus commodè Milites ſuſtentarentur, & viuerent. Ex bonis itidem Militum plures fundatæ, erectæ, & conſtitutæ ſunt, quæ vocantur Commendæ. Nam ipſe Dux Florentiæ, à Pio Quarto impetrauit, vt qui ſua ſponte vellent, Ordini bona relinquerent, ex quibus Commendę augerentur. Vtuntur præfati Ordinis Milites nigra veſte cum Cruce rubra: Commorantur Piſis, & Inſulam Helbam, ſuæ fidei, & cuſtodiæ commiſſam habent.

Tertiò quæritur, An Simoniæ peccatum committatur, in admittendis equitibus ad prædictos Sacrorum Militum Ordines, vel ad habitum Ordinum ſuſcipiendum, vel in conferendis, vel in permutandis, deponendiſue annuis ipſorum Ordinum redditibus, quæ Commendæ dicuntur, pretio dato, & accepto? Sunt enim qui id negent; Primùm, quia, vt ſupra diximus, prædicti Ordines Militares, nõ ſunt abſolutè, & ſimpliciter Religiones, ergo quamuis pretium detur, quo quis in Ordinem cooptetur, Simonia minimè committitur. Deinde, quia annui redditus, qui Militibus commendantur, non ſunt propriè Eccleſiaſtica beneficia, ſed ſubſidia, & quaſi ſtipendia, & alimenta militaria: ergo quamuis pretio conferantur, permutentur, deponantur, redimantur, nulla inde contrahitur Simoniæ labes.

At verior eſt oppoſita ſententia, nempe, Simoniæ crimẽ eos incurrere, qui hæc pretio hinc inde dato, & accepto faciunt. Sciendum eſt, huiuſmodi Ordines aliquos, quod attinet ad Milites, etſi propriè, & ſimpliciter Religiones non ſint, auctoritate tamen Pontificia multis Eccleſiaſticis priuilegijs, ac immunitatibus gaudere, vt conſtat tum ex Cõſtitutionibus, tum etiam ex Literis, & Priuilegiis Pontificum Romanorum, quibus ſunt ab eis approbati, confirmati, auctique, & propagati: quo fit, vt Simoniæ labe inficiatur ingreſſus in aliquem horum Ordinum Militarium, dato, & accepto pretio, cum eiuſmodi ingreſſus adiuncta, & annexa ſibi habeat iura, & priuilegia multa Eccleſiaſtica. Item, ſi pro ſuſceptione habitus Militaris, pretium detur, vel accipiatur, Simonia cõmittitur, quia habitus ſuſceptio dat ius ad multa Eccleſiaſtica priuilegia, & immunitates Ordinis. Ergo ſi ſupremus Ordinis Magiſter, aut Præfectus, vel Adminiſtrator perpetuus, pecunia aliquem in Ordinem ſuum admittat, incidit in Simoniæ crimen. Itẽ, ſi pecuniam, vt pretiũ accipiat ex hoc, quod alicui annuos certos redditus Ordinis, quæ Commendæ dicuntur, alicui conferat; Item, ſi pretium accipiat, ex hoc, quod penſionẽ in certis quibuſdam redditibus impoſitam, iuxta Ordinis ſtatuta alicui è prædictis Militi concedat. Nec Miles Cõmendatarius auctoritate propria, ſine Magiſtri conſenſu poteſt redditus ſibi Commendatos, cum redditibus alterius Militis commutare. Rurſus, ſi tacitè pecuniã accipiat ex hoc, quod commutat ſuos redditus, hoc eſt, Commendam, cum redditibus, hoc eſt, cum Commenda alterius, Simoniæ peccatum admittit.

Iure tamen poteſt ipſe Ordo penſiones imponere in ipſis Commendis ad onera Ordinis ſuſtinenda: quia hoc nihil aliud eſt, niſi reſeruare certam penſionem fructuũ, qui ex Commendis percipiuntur quotannis. Poteſt Ordo Cõmendas diuidere, minuere, augere, multiplicare, coniũgere, prout communi totius Religionis bono iudicauerit expedire. Hoc enim conceſſum eſt huiuſmodi Ordinibus auctoritate Romanorum Pontificum. Quæres quid ſit iudicandum de iis, qui pecuniam accipiunt pro precibus, quibus primatum aliquem virum rogant, vt eius ſuaſione, prece, rogatu, & opera Magiſter, aut perpetuus Ordinis Adminiſtrator alteri Religionis habitum, aut certos annuos redditus concedat. Reſpondeo. Simoniæ crimen cõmitti, ſi pretium detur ei, cuius eſt Religionis habitum, vel redditus conferre, quoniam pretiũ datur, & accipitur pro habitu, vel redditibus obtinendis. Et cum vna cum habitu, vel redditibus, ſiue Commendis certa iura, & priuilegia Eccleſiaſtica acquirantur; ideo in eis eſt aliquid ſpirituale. An verò Simonia contrahatur, ſi detur pecunia pro precibus, quibus per intermedios precatores, curat quis habitũ Ordinis, vel Commendam obtinendam; aut reuerà eam impetrat, nõ eſt, cur in præſenti dicamus. Sed de hac quæſtione alio in loco commodiùs diſſeremus.

Quartò quæritur, An matrimonium ratum, & non Cõſummatum dirimatur per ſolemnè votum, quod faciunt Sacri milites S. Ioannis. Sot. in 4. diſt. 27. q. 1. ar. 4 & lib. de iuſt. 7. quæſt. 5 art. 3. videtur docere non diſſolui. nam primum dubitat num per huiuſmodi votum dirimatur, ſed poſtea cenſet non ſolui, eo quòd putat Religiones Militares non eſſe verè, & ſimpliciter Religiones. Sed Nauar. con ſil. 1. de conuerſ. coniugat. docet per huiuſmodi votum dirimi. Et ita dicendum eſt, quia reuera eſt ſolemne votum religionis approbatæ. Et huiuſmodi Milites ſolemnẽ profeſſionem approbatæ Religionis emittunt. Et ita aliqui referunt in Hiſpania Concilio virorum ſapientium quoddam matrimonium ratum, & non conſummatum iudicatum fuiſſe, vt ſolutum, eò quòd vir religionem S. Ioannis fuerat ſolemni voto profeſſus. Nec obſtat, quòd Romanus Pontifex poſſit iuſtis de cauſis concedere, vt Miles religionem profeſſus, vxorem ducat: quoniam, vt ante dixi, poteſt ſolemne votum religionis iuſta de cauſa relaxare, & tunc religioſum a religionis vinculo ſoluit. Nec propterea ſequitur, vt quis ſimul duas vxores habere queat. quia matrimonium ratum, & non conſummatum ſolutum eſt, per ſolemnem religionis profeſſionem, per quam quis ſpiritualiter moritur.

Quintò quæritur, An præter Religioſos. & ſacros equitum Ordines iam ſupra memoratos, ſint alii Ordines. Reſpondeo eſſe alios Ordines, qui nullo modo ſacri Religioſiue ſunt, ſola videlicet Regum, vel Principum auctoritate inſtituti, nulla Romani Pontificis approbatione confirmati, & propterea iſti nullis Eccleſiæ priuilegiis potiuntur, niſi iis, quæ habent ſpeciali Romani Pontificis beneficio. Qui quidem equites illo Torquati dicuntur, eo quod torquẽ auream deferant collo dependentem. In Anglia Eduardus Rex anno Domini 1350. pia quadadam æmulatione ductus, certum quendam Equitum Garteriorum, numero ſex, & viginti Ordinem creauit, quorũ princeps erat ipſe Rex Angliæ. Vtuntur Cœruleo pallio, & crus ſiniſtrum cingunt infra genas funiculo fibulato, gemmis, & auro ornato a quo habitu, nomen datum eſt toti Ordini: nam GARTER Anglica lingua ſignificat periſcelidem, in eoque ſcribunt Gallicis verbis: VITVPERETVR QVI MALE COGITAT. Cuius inſtituendi Ordinis cauſam, & originem taceo, tanquam vulgò notiſſimam.

Paulo ante in Francia Rex Ioannes inſtituerat Ordinẽ Equitum, quibus vulgo nomen erat Equites, ſtellæ, eo quòd in pallio ſtellam depictam geſtarent, in qua erant ſcripta, hæc verba. MONSTRANT REGIBVS ASTRA VIAM Erat enim Ordo tribus Magis regibus dicatus: hic tamen Ordo extinctus eſt.

Sub idem tempus Amedeus VI. Comes Sabaudiæ erexit Ordinem Equitum, ab Annunciatione B. Virginis nomen ſortitum, torquem aureum iſti pendẽtem e collo deferunt, laqueis quibuſdam, & quatuor literis identidem in ſculptis F. E. R. T. quarum literarum ſenſus eſt: Fortitudo Eius Rhodum Tenuit. Eſt enim hic Ordo inſtitutus in memoriã Amadei I. Comitis Sabaudiæ, qui fortiter Rhodum Inſulam contra Turcarum impetum defendit: e torque Collum circumdante pendet Imaguncula Annunciationis B. Virginis.

In Hiſpania anno 1368. Alphonſus Rex Caſtellæ Regis Ferdinandi filius Burgis, inſtituit Ordinem Equitũ ſub hoc vulgari nomine, DE LA BANDA cuius Ordinis Princeps, & Magiſter erat ipſe Rex geſtabant hi Equites pannum rubrum tribus digitis latum, quem inſtar ſtolæ, qua Diaconi vtuntur ſupra humerum ſiniſtrum ponebant, porrectum uſque ad latus dextrum. Hic ordo Equeſtris amplius non extat.

In

402

In Burgundia anno Domini 1429. Philippus Burgundię Dux instituit Ordinem Equitum, quem vulgari lingua appelant DEL TOSON. quorum Princeps fuit ipse Philippus Dux: & proinde huiuſmodi Principatus tranſijt ad familiæ Auſtriacæ Imperatorem Carolum Quintum; & ita hodie eſt penes Philippum II. Hiſpaniarũ Regem, filiũ eius, tamquam Burgundiæ Ducem. Conſtat hic Ordo Equitibus vno circiter, & triginta: deferunt torquem aureum, in quo inſculpta ſunt Ducis Burgundiæ inſignia.

In Gallia anno Domini 1469. Ludouicus XI Rex Francorum, Ordinem Equitum inſtituit, cui nomen eſt Sancti Michaelis. Inſtitutus eſt hic Ordo in memoriam Caroli VII. Francorum Regis, cuius filius fuit ipſe Ludouicus. Nam Carolo Aurelianenſem Vrbem defendenti aduerſus Anglorum impetum, apparuit Archangelus Michael cuius ope, & auxilio mirabiliter de hoſtibus triumphauit, vt proinde huiuſce Ordinis Equites ab eo Rege inſtituti, deferant aureum torquem collo appẽſum, e quo pendet Imago S. Michaelis inſculpta.

Nonnulla de Societate Ieſu auctoritate Pontificia confirmata ponuntur.

Cap. VII.

SOcietatem Ieſu auctoritate Pontificia confirmauit Paulus III. vt conſtat ex diplomate Pontificio anno Domini 1540. 5. Kalendas Octobris: & alio diplomate eiuſdem Pauli III. anno Domini 1543.

Inſtitutum Societatis Ieſu approbat, & declarat Iulius Tertius in diplomate Pontificio, quod ſic habet.

IVLIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Expoſcit debitum paſtoralis officij, cui nos, licet immeritos, prætulit diuina Maieſtas: vt fideles quoslibet, præſertim religioſos, in via mandatorum Domini ad illius honorem, & gloriam, & proximorum ſpiritualem profectum deambulantes, paternis con foueamus affectibus; vt fideles ipſi, dextera Domini ſibi aſſiſtente propitia, æternæ ſalutis præmium feruentiùs exquirant, & in eorum pio propoſito, confoueantur. Dudum ſiquidem, per felicis recordationis Paulum Papam Tertium prædeceſſorem noſtrum, accepto, Quod dilecti filij, Ignatius de Loyola, & Petrus Faber, ac Iacobus Laynez, necnon Claudius Iaius, & Paſchaſius Broet, ac Franciſcus Xauier, necnon Alfonſus Salmeron, & Simon Rodericus, ac Ioannes Coduri, & Nicolaus de Bobadilla, presbyteri, Pampilonen. Gebennan. Seguntin. Toletan. Viſen. Ebredunen. & Palentin. ciuitatum, & diœc. in Artibus magiſtri, in Vniuerſitate Pariſien. graduati, & in Theologicis ſtudijs, per plures annos exercitati, Spiritu ſancto afflati, iamdudum è diuerſis mundi regionibus decedentes, in vnum conuenerant: & exemplaris, ac religioſæ vitæ Socij effecti, abdicatis huius ſæculi illecebris, eorum vitam perpetuò Domini noſtri Ieſu Chriſti, atque ſuo, & ſucceſſorum ſuorum Romanorum Pontificum ſeruitio dedicauerant: & iam pluribus annis verbum Dei prædicando, & fideles priuatim ad pias meditationes, beneque, ac beatè viuendum excitando, hoſpitalibus inſeruiẽdo, pueros, & alios

A rudes ſalubria dogmata, ad Chriſtiani hominis inſtitutionem neceſſaria docendo, ac denique omnia caritatis officia, quæ ad animarum ædificationem pertinebant, vbique terrarum, vbi peregrinati fuerant quiſque iuxta traditam ſibi ab ipſo Spiritu ſancto gratiam, multa cum laude obeundo, laudabiliter in vinea Domini ſe exercuerant, eorum inſtitutum, ſub quadam viuendi formula ab ipſis edita, Euangelicæ veritati, & ſanctorum patrum ſanctionibus conformi; vt vinculum caritatis, & vnio in ipſis quidem Socijs, & alijs, qui prædictum vellent inſtitutum ſequi, conſeruarentur, approbauit, & confirmauit, & benedixit: ipſoſque Socios, quorum numerum, non vltra ſexa-
B ginta eſſe tunc voluit, ſub ſua, & Apoſtolicæ Sedis protectione ſuſcepit, illiſque condendi Conſtitutiones, & ſtatuta quæcunque ad ipſius, ſic inſtitutæ, & confirmatæ Societatis conſeruationem, & felicem progreſſum, licentiam conceſſit per quaſdam. Cumque poſt modum progreſſu temporis Spiritu ſancto cooperante, ex Societate prædicta ſpiritualem animarum fructum creſcere, & multos, qui inſtitutum prædictum ſequi vellẽt, in Pariſien. & alijs generalium ſtudiorum Vniuerſitatibus, ſtudere intellexiſſet idem prædeceſſor, Ignatij, & aliorum Sociorum prædictorum piam vitam, & doctrinam attendendo, eidem Societati, vt quoſcunque alios idoneos, & iuxta ſuas Conſtitutiones
C probatos liberè admittere poſſent, conceſſit: Et nihilominus, vt Coadiutores tam Presbyteros, qui in ſpiritualibus, quàm laicos, qui in temporalibus, & domeſticis officijs eos adiuuarent, qui quidem Coadiutores peractis probationibus, iuxta Conſtitutiones Societatis, huiuſmodi requiſitis, ac maiorem deuotionem ſuam, & meritum, etiam tria vota; Paupertatis videlicet, Caſtitatis, & Obedientiæ poſſent emittere, non ſolemnia, ſed quibus, pro eo tempore quo Præpoſitus Generalis Societatis prædictæ eis, in miniſterio ſpirituali, vel temporali vtendum iudicaret, adſtringerentur: quique omnium bonorum operum, quæ in dicta Societate fierent, ac meritorum omnium, par-
D ticipes fierent, perinde, vt qui ſolemnem profeſſionem, in eadẽ Societate emiſiſſent, poſſent aſſumere; & alias gratias, ac priuilegia ad fouendam, & adiuuãdam in ijs, quæ ad Dei honorem, & animarum ſalutem pertinebant, Societatem prædictam, de benignitate Apoſtolica conceſſit. Vt autẽ prædicta omnia prius ab eodem prædeceſſore conceſſa, magis confirmentur, & ſimul omnia, quæ ad inſtitutum prædictæ Societatis pertinent, eiſdem in literis aliarum ſummã continentibus comprehendantur, & vt aliqua obſcuriùs dicta, & quæ ſcrupulum, ac dubitationem poſſent inijcere, per nos exactiùs explicentur: nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt formulam qua prædictæ Societatis

tatis inſtitutum, exactiùs, & diſtinctiùs, A
quàm antea, edocente experientia, ac vſu
rerum, expreſſum, eodem tamen ſpiritu,
comprehenditur confirmare dignaremur;
cuius tenor ſequitur, & eſt talis. Quicun-
que in Societate noſtra, quam Ieſu nomine
inſigniri cupimus, vult ſub crucis vexillo
Deo militare, & ſoli Domino, ac Eccleſiæ
ipſius ſponſæ, ſub Romano Pontifice, Chriſti
in terris Vicario ſeruire, poſt ſolemne per-
petuæ Caſtitatis, Paupertatis, & Obedien-
tiæ votum, proponat ſibi in animo, ſe par-
tem eſſe Societatis, ad hoc potiſſimum in-
ſtitutæ, vt ad fidei defenſionem, & propaga-
tionem, & profectum animarum in vita, &
doctrina Chriſtiana, per publicas prædica-
tiones, lectiones, & aliud quodcunque ver- B
bi Dei miniſterium, ac ſpiritualia exercitia,
puerorum, ac rudium in Chriſtianiſmo inſti
tutionem, Chriſti fidelium in confeſſionibus
audiendis, ac cæteris Sacramentis admini-
ſtrandis, ſpiritualem conſolationem præci-
puè intendat: & nihilominus ad diſſidentiũ
reconciliationem, & eorum, qui in carceri-
bus, vel in hoſpitalibus inueniuntur, piam
ſubuentionem, & miniſterium, ac reliqua ca
ritatis opera, prout ad Dei gloriam, & com
mune bonum expedire viſum erit, exequen-
da, gratis omninò, & nullo, pro ſuo in prædi
ctis omnibus labore, ſtipendio accepto, ſe
vtilem exhibeat; curetque primò Deum,
deinde huius ſui inſtituti rationem, quæ via
quædam eſt ad illum, quoad vixerit, ante C
oculos habere: & finem hunc ſibi à Deo pro-
poſitum totis viribus aſſequi, vnuſquiſque
tamen, ſecundùm gratiam ſibi à Spiritu ſan
cto ſubminiſtratam, & vocationis ſuæ pro-
prium gradum. Ideoque, nequis forte zelo
vtatur, ſed non ſecundùm ſcientiam, pro-
prij cuiuſque gradus iudicium, & officiorũ
diſcretio, ac diſtributio tota, ſit in manu
Præpoſiti Generalis, ſeu Prælati, per Nos
quocunque tempore, eligendi, vel eorum,
quos ipſe ſibi ea cum auctoritate ſubſtitue-
rit, vt congruus ordo ſeruetur in omni bene
inſtituta cõmunitate neceſſarius. Qui qui-
dem Præpoſitus de conſilio conſociorum,
Conſtitutiones ad conſtructionẽ huius pro-
poſiti nobis finis conducentes condendi, ma D
iori ſuffragiorum parte ſemper ſtatuẽdi ius
habente, & quæ dubia eſſe poterunt, in no-
ſtro inſtituto hac formula comprehẽſo, de-
clarandi auctoritatem habeat. Conſilium
vero neceſſario conuocandum ad conden-
das, vel immutandas Conſtitutiones, & alia
grauiora, vt alienare, vel diſſoluere Domos,
ac Collegia ſemel erecta, intelligatur eſſe
maior pars totius profeſſæ Societatis (iuxta
Conſtitutionum noſtrarum declarationem)
quę ſine magno incommodo poteſt à Præpo
ſito Generali conuocari. In alijs, quæ non
ita magni momenti ſunt, idem Præpoſitus
adiutus, quatenus ipſe opportunum iudica-
bit, fratrum ſuorum conſilio per ſeipſum or-
dinandi, & iubendi, quæ ad Dei gloriam, &
commune bonum pertinere in Domino vi-
debuntur, ius totum habeat, prout in Con-
ſtitutionibus eiſdem explicabitur. Quicun-
que autem in hac Societate profeſſionem
emiſerint, non ſolum in primis profeſſionis
ſuæ foribus intelligant, ſed quoad vixerint,
memores ſint, Societatem hanc vniuerſam,
& ſingulos, qui in ea profitentur, ſub Sãctiſ-
ſimi Domini noſtri Pauli Papæ Tertij, &
aliorum Romanorum Pontificum ſucceſſo-
rum eius fideli obedientia Deo militare. Et
quamuis Euangelio doceamur, & fide or-
thodoxa cognoſcamus, ac firmiter tenea-
mus, omnes Chriſti fideles Romano Pontifi-
ci, tanquam capiti, ac Ieſu Chriſti Vicario
ſubeſſe: ob deuotionem tamen maiorem ad
obedientiam Sedis Apoſtolicæ, & maiorem
voluntatum noſtrarum abnegationem, &
certiorem ſancti Spiritus directionem, ſum-
mopere conducere iudicauimus, ſingulos
nos, & quicunque eandem in poſterum pro-
feſſionem emiſerint, vltra illud commune
trium votorum vinculum, ſpeciali ad hoc
voto aſtringi: vt quidquid modernus, & alij
Romani Pontifices, pro tempore exiſtentes
iuſſerint ad profectum animarum, & fidei
propagationem pertinens, & ad quaſcũque
prouincias nos mittere voluerint, ſine vlla
tergiuerſatione, aut excuſatione illicò, quã-
tum in nobis fuerit, ſiue nos ad Turcas, ſiue
ad quoſcunque alios Infideles, etiam in par
tibus, quas Indias vocant, ſiue ad quoſcun-
que Hæreticos, Schiſmaticos, ſeu etiam ad
quoſuis fideles, mittendos cenſuerit, exe-
qui teneamur. Quamobrem qui ad nos ac-
ceſſuri ſunt, antequam huic oneri humeros
ſupponant, diu multumque, meditentur, an
tantũ pecuniæ ſpiritualis in bonis habeant,
vt turrim hanc iuxta cõſilium Dominicum
poſſint conſummare: hoc eſt, an Spiritus ſan
ctus, qui illos impellit, tantum illis gratiæ
polliceatur, vt huius vocationis pondus, il-
lo adiuuante, ſe laturos ſperent: & poſtquã,
Domino inſpirante, huic Ieſu Chriſti mili-
tiæ nomen dederint, die noctuque ſuccincti
lumbos, & ad tam grãdis debiti ſolutionem,
prompti eſſe debebunt. Ne qua autem poſ-
ſit eſſe inter nos miſſionum, aut prouincia-
rum huiuſmodi ambitio, vel detrectatio, in-
telligant ſinguli, ſibi per ſe, vel alium, de
huiuſmodi miſſionibus, quidquam cum Ro-
mano Pontifice, non eſſe curandum; ſed om-
nem hanc curam Deo, & ipſi Pontifici tan-
quam eius Vicario, & Societatis Præpoſi-
to, dimittendam: cui quidem Præpoſito, ſi-
cut cæteris, nihil de ſui ipſius miſſione in
alterutram partem, niſi de Societatis con-
ſilio, cum dicto Pontifice curandum erit.
Voueant etiam ſinguli, ſe in omnibus, quæ
ad regulæ huius noſtræ obſeruationem fa-
ciunt, Societatis Præpoſito: qui ad hoc mu
nus, quàm fieri poſſit idoneus, ad plura vo-
ta, prout in Conſtitutionibus declarabitur,
elige-

eligetur, obedientes fore. Ille autem, omnem eam auctoritatem, & poteſtatem, habeat ſupra Societatem, quæ ad bonam eiuſdem Societatis adminiſtrationem, correctionem, & gubernationem vtilis erit: iubeat autem ea, quæ ad conſtructionem propoſiti ſibi à Deo, & à Societate finis cognouerit eſſe opportuna: & in prælatione ſua benignitatis, ac manſuetudinis, caritatiſq; Chriſti, Petri, Paulique formulæ ſemper ſit memor: & tam ipſe, quam conſilium prædictum ad normam hanc aſſiduè ſpectent. Singuli vero ſubditorum, tum propter ingentes ordinis vtilitates, tum propter nũquam ſatis laudatum humilitatis aſſiduum exercitium, non ſolùm Præpoſito in omnibus, ad inſtitutum Societatis pertinentibus, parere ſemper teneantur, ſed in illo, Chriſtum veluti præſentem agnoſcant, &, quantum decet, venerentur. Cum autem experti fuerimus iucundiorem, puriorem, & ad proximi ædificationem aptiorẽ eſſe vitam, ab omni auaritiæ contagione, quam remotiſſimam: & euangelicæ paupertati, quam ſimillimam: cumque ſciamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſeruis ſuis regnum Dei ſolùm inquirentibus, neceſſaria ad victum, & veſtitum eſſe ſubminiſtraturum: ſic voueant ſinguli, & vniuerſi perpetuam Paupertatem, vt non ſolùm priuatim, ſed neque etiam cõmuniter poſſint Profeſſi, vel vlla eorum Domus, aut Eccleſia ad aliquos prouentus, redditus, poſſeſſiones, ſed nec ad vlla bona ſtabilia, præter ea, quæ opportuna erunt ad vſum proprium, & habitationem, retinenda, ius aliquod ciuile acquirere, rebus ſibi ex caritate donatis, ad neceſſariũ vitæ vſum contenti. Quia tamen Domus, quas Dominus dederit, ad operandum in vinea ipſius, & non ad ſcholaſtica ſtudia exercenda deſtinandæ erunt: cum valde opportunum fore alioqui videatur, vt ex iuuenibus ad pietatem propenſis, & ad literarum ſtudia tractanda idoneis, operarij eidem vineæ Domini parentur, qui Societatis noſtræ, etiam profeſſæ, velut quoddam ſeminarium exiſtant; poſſit profeſſa Societas ad ſtudiorum commoditatem, Scholarium habere Collegia, vbicunque ad ea conſtruenda, & dotanda, ex deuotione aliqui mouebuntur; quæ ſimul atque conſtructa, & dotata fuerint, (non tamen ex bonis, quorum collatio ad ſedem Apoſtolicam pertinet) ex nunc auctoritate Apoſtolica erigi ſupplicamus, ſeu pro erectis haberi: quæ Collegia poſſint habere redditus, cenſus, ſeu poſſeſſiones, vſibus, & neceſſitatibus ſtudentium applicandas, retenta penes Præpoſitum, vel Societatem omnimoda gubernatione, ſeu ſuperintendentia, ſuper dicta Collegia, & prædictos ſtudentes, quoad Rectorum, ſeu gubernatorum, ac ſtudentium electionem, ac eorũdem admiſſionem, emiſſionem, receptionem, excluſionem, ſtatutorum ordinationẽ,

A & circa ſtudentium inſtructionem, eruditionem, ædificationem, ac correctionem, victus, veſtituſque, & aliarum rerum neceſſariarum eis miniſtrandarum modum, atque aliam omnimodam, gubernationem, regimen, ac curam, vt neque ſtudentes dictis bonis abuti, neque Societas Profeſſa in proprios vſus conuertere poſſit, ſed ſtudẽtium neceſſitati ſubuenire: Qui quidem ſtudentes ingenij, & morum indole tales eſſe debebunt; vt meritò ſperetur, poſt abſoluta ſtudia ad Societatis functiones idoneos fore: & ſic demum poſt cognitum in ſpiritu, & literis eorum profectum, & poſt ſufficientem probationem in Societatem noſtram admitti poſſint. Socij autem omnes cum presby-

B teri eſſe debeant, ad dicendum officium ſecundùm communem Eccleſiæ ritum, ſed priuatim, & non communiter, vel in choro, teneantur: & in iis, quæ ad victum, & veſtitũ, & cætera exteriora pertinent, honeſtorum ſacerdotum communem, & approbatum vſum ſequentur: & quod inde pro cuiuſque neceſſitate, vel ſpiritualis profectus deſiderio ſubtractum fuerit, ex deuotione, & non ex obligatione, rationabile obſequium corporis Deo, prout expediet, offeratur. Hæc ſunt, quæ ſub præfati Domini noſtri Pauli, & ſedis Apoſtolicæ beneplacito, de noſtra profeſſione, typo quodam explicare potuimus, quod nunc fecimus; vt ſummatim informaremus tum illos, qui nos de noſtro vi-

C tæ inſtituto interrogant, tum etiam poſteros noſtros, ſi quos Deo volente imitatores, vnquam habebimus huius vitæ, quam cum multas, magnaſque habere annexas difficultates fuerimus experti, opportunum iudicauimus, etiam ſtatuere ne quis ad profeſsionem, in hac Societate emittendam, niſi diuturnis, & diligentiſsimis probationibus, prout in Conſtitutionibus, declarabitur, eius vita, & doctrina explorata fuerit, recipiatur: quia re vera, hoc inſtitutum, omnino humiles, & prudentes in Chriſto, & in Chriſtianæ vitæ puritate, ac literis conſpicuos exigit. Immo, & ij, qui in Coadiutores, tam in ſpiritualibus, quàm in corporalibus, & in Scholares admittentur, quorum

D vtrique, poſt ſufficientes probationes, & tempus in Conſtitutionibus expreſſum, vota ſua, ad deuotionem, & meritum maius; non quidem ſolemnia, præter aliquos, qui de licentia Præpoſiti Generalis propter ipſorum deuotionem, & perſonarum qualitatem, tria vota huiuſmodi ſolemnia facere poterunt, ſed quibus teneantur, quam diu Præpoſitus Generalis in Societate eos retinendos eſſe cenſuerit, emittere debeant, prout in Conſtitutionibus latiùs explicabitur, non niſi diligenter examinati, & idonei reperti, ad eundem finem Societatis, admittãtur ad hanc Ieſu Chriſti militiam, qui tenuibus cœptis noſtris fauere dignetur, ad gloriam Dei Patris, cui ſoli ſit ſemper decus,

cus,

tus,& honor in ſæcula, amen. Quapropter A conſiderantes, nihil, quod pium, ſanctumque non ſit, in dicta Societate, eiuſque laudabilibus inſtitutis, ac exemplari Ignatij, & aliorum Sociorum prædictorum vita, & moribus reperiri; eaque omnia ad ſuorum, & aliorum Chriſtifidelium animarum ſalutẽ, & fidei exaltationem tendere; Socios, ac illorum Coadiutores prædictos, & ipſius Societatis Scholares à quibuſuis excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, alijſque eccleſiaſticis ſententijs, cenſuris, & pœnis à iure, vel ab homine quauis occaſione, vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodati exiſtunt, ad effectum præſentium dumtaxat conſequendum, harum ſerie abſoluentes, & abſolutos fore cenſentes, illoſque ſub B noſtra, & Apoſtolicæ ſedis protectione ſuſcipientes, Motu proprio, & ex certa noſtra ſciẽtia, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium, erectionem, & inſtitutionem Societatis, ac extenſionem numeri illius Sociorum, ac receptionis, & admiſſionis Coadiutorum, ac omnia, & ſingula, Priuilegia, immunitates, exemptiones, libertates, & condendi, & alterandi ſtatuta, & ordinationes, ac alia quæuis indulta eiſdem, Societati, & illius Præpoſito, per prædeceſſorem noſtrũ, & ſedem huiuſmodi, ſub quibuſcunque tenoribus, & formis conceſſa, & confirmata, ac deſuper confectas, tam ſub plumbo, quam in forma breuis literas, & in eis contenta, ac inde ſecuta quæcunque, perpetuò approba- C mus, & confirmamus, ac eis perpetuæ firmitatis robur adijcimus, ſupplentes omnes, & ſingulos tam iuris, quàm facti defectus, ſi qui interuenerint, in eiſdem: Eaque omnia & ſingula perpetuæ, & inconcuſſæ firmitatis robur obtinere, & inuiolabiliter obſeruari debere, & ſic per quoſcunque Iudices, & Commiſſarios, quauis auctoritate fungentes, ſublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, iudicari, interpretari, atque decidi debere; necnon quidquid ſecus ſuper his per quoſcũque, quauis auctoritate, ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari, irritum, & inane decernimus, & declaramus. Quocirca vniuerſis, & ſingulis venerabili- D bus fratribus, Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac dilectis filijs Abbatibus, Prioribus, & alijs perſonis in dignitate eccleſiaſtica cõſtitutis, per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ipſi, & eorum quilibet per ſe, vel alium, ſeu alios præfatis Præpoſito, & Societati in præmiſſis, efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes, faciant auctoritate noſtra ſingulas prædictas, & præſentes literas plenum effectum ſortiri, ac ab omnibus inuiolabiliter obſeruari: non permittentes quemquam contra illarum tenorem quomodolibet indebitè moleſtari: contradictores quoslibet, & rebelles per cenſuras eccleſiaſticas, & alia iuris opportuna remedia, appellatione poſtpoſita, compeſcendo, ac cenſuras prædictas legitimis ſuper his habendis ſeruatis proceſſibus, etiam iteratis vicibus aggrauando: inuocato etiã ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis: Nõ obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac omnibus illis, & ſingulis, quæ in literis prædictis idem prædeceſſor noſter voluit non obſtare, cæteriſque cõtrariis quibuſcunque, aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim ab Apoſtolica ſit Sede indultum: quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per literas Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiuſmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ abſolutionis, ſuſceptionis, approbationis, confirmationis, adiectionis, ſuppletionis, decreti, declarationis, & mandati infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſe noueri incurſurum.

Datum Romæ, apud ſanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ. M. D. L. Duodecimo Kalen. Auguſti: Pontificatus noſtri Anno Primo.

Contra Apoſtatas, hoc eſt, deſertores Societatis, cenſuras, & pœnas conſtituit Pius V. in diplomate Pontificio, quod habet in hunc modum.

PIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei: Ad perpetuam rei memoriam. Æquum reputamus, & rationi conſonum, vt ea, quæ de Romani Pontificis gratia præceſſerunt, licet eius ſuperueniente obitu literæ Apoſtolicæ ſuper illis confectæ nõ fuerint, ſuum conſequantur effectum. Dudum ſiquidem fel. record. Pio Papæ IIII. prædeceſſori noſtro, pro parte cariſſimi in Chriſto filij noſtri tunc ſui, Sebaſtiani Portogalliæ, & Algarbiorum Regis illuſtris, ac dilectorum filiorum Præpoſiti Generalis, & Religioſorũ Societatis Ieſu, expoſito, quod licet alias piæ memoriæ Paulus Papa Tertius etiam prædeceſſor noſter, in ſui, dictæque Societatis fauorem inhibuiſſet; ne quis poſt emiſſa vota in dicta Societate, ſecundum illius conſtitutiones, ſiue Profeſſus, ſiue Scholaris, ſiue Coadiutor Societatis huiuſmodi ille eſſet; ad quemuis alium ordinem, etiam per Sedem Apoſtolicam approbatum (ordine Carthuſienſium dumtaxat excepto) niſi de expreſſa ipſius Præpoſiti, aut ſedis licentia transferri poſſet. Volens, & concedens, quod Generalis, & alij inferiores Præpoſiti dictæ Societatis, per ſe, vel per alios, ſic egreſſos, ac alios quoſcunque dictæ Societatis Apoſtatas, in quocunque habitu illos contingeret inueniri, excommunicare, capere, & incarcerare, aut alias ſuæ diſciplinæ ſubmit-

ſubmittere; & ad id, ſi opus foret, auxilium brachij ſæcularis inuocare, liberè, & licitè valerent, prout in ipſius Pauli prædeceſſoris literis deſuper confectis plenius dicebatur contineri; ac inhibitio, voluntas, & conceſſio Pauli prædeceſſoris huiuſmodi, quæ tranquillitatem, conſeruationem, & commune bonum dictæ Societatis concernebant, ab omnibus illius Religioſis humiliter ſeruari debuiſſent: nihilominus nonnulli animi leuitate, vt credebatur ducti, ac quietem labori, cui proculdubio Religioſi Societatis huiuſmodi, pro excolenda, & propaganda Chriſtiana Religione continuò erant expoſiti, ac priuatum commodum, publicæ, tam dictæ Societatis, quam Chriſtianæ reipubl. vtilitati indiſcretè præferentes, fucatiſque coloribus aſſerentes ſe id facere ob frugem melioris vitæ, aut ſtrictioris obſeruantiæ, ſeu non obtenta Superiorum licentia, ad alios, etiam Fratrum Mendicantium ordines tranſire poſſe iactabant, & forſan aliqui de facto iam tranſierant. Alij verò (quod turpius erat) ambitioſa cupiditate moti, poſtquam ſe Deo dediderant, ſæculi libertatem quærentes, ad illud reuerti, & in illo palam degere non dubitauerant, nec dubitabant, in animarum ſuarum detrimẽtum, ac Societatis prædictæ non modicum præiudicium, & iacturam. Et niſi opportuno aliquo remedio, dictæ Societatis indemnitati, tranquillitati, & conſeruationi conſuleretur, verendum erat; ne Societas ipſa, quæ in erudiendis, & docendis viris, qui Chriſtianæ Reipub. per verbi Dei prædicationem prodeſſent, & Catholicam fidem in remotiſsimis etiam Braſiliæ partibus propagarent, & ſeminarent, ſedulò intendebat; taliter deluſa, & defraudata viris, ſua impenſa, & labore edoctis, careret literatis, qui operam in vinea Domini, iuxta ipſius Societatis inſtituta, moremque, præſtari, & exerceri ſolitam, valerent adimplere. Idcirco pro parte, tam Sebaſtiani Regis, ſe & Religioſorum Societatis huiuſmodi opera, & doctrina plurimum vti aſſerentis, quam Præpoſiti Generalis, ac Religioſorum præfatorũ, eidem Pio prædeceſſori, humiliter ſupplicato, quatenus ipſius Societatis quieti, & conſeruationi proſpicere, ac aliàs in præmiſsis opportunè prouidere de benignitate Apoſtolica dignaretur: præfatus Pius prædeceſſor, qui votis illis, quæ dictæ Religionis profectum concernebant, Catholicis Regibus præſertim inſtantibus, gratum præbere ſolebat aſſenſum, eoſdem Sebaſtianum Regem, ac Præpoſitum, & vtrumque eorum, à quibuſuis excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, alijſque eccleſiaſticis ſententijs, cenſuris, & pœnis, à iure, vel ab homine quauis occaſione, vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodati exiſtebant, ad effectum infraſcriptorum dumtaxat conſequendum, abſoluens, & abſolutos fore cenſens: necnon

A veriores literarum Pauli prædeceſſoris, ac Conſtitutionum Societatis prædictarum tenores: necnon modum, formam, & qualitates votorum, in ipſa Societate, tam per Profeſſos, quam Coadiutores, & Scholares ſuos huiuſmodi emitti ſolitorum, pro expreſsis habens, huiuſmodi ſupplicationibus inclinatus, ſub Dat. videlicet ſexto Kal. Decemb. Pontificatus ſui anno Sexto: quod nullus dictæ Societatis religioſus in literis Pauli prædeceſſoris huiuſmodi expreſſus, poſt emiſſa vota ſecundum illius Conſtitutiones, ſiue Profeſſus, ſiue Scholaris, ſiue Coadiutor, cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, vel conditionis ille foret, à dicta Societate exire, aut recedere, etiam prætextu cuiuſuis indulti, B ab eodem Pio prædeceſſore, vel alio Romano Pontifice pro tempore exiſtẽte, ſeu illius maiore Pœnitentiario, aut aliquo Nuntio, vel Legato, etiam de latere impetrati, vel impetrandi; quod etiam ex tunc ſurreptitiũ idem Pius prædeceſſor declarauit, abſque expreſſa Superioris ſui licentia ad id ab eo ſpecialiter obtenta, etiam quæſito colore ob frugem melioris vitæ, aut ſtrictioris obſeruantiæ, ad quemuis alium, etiam Minorum, vel aliorum fratrum Mendicantium, aut Ciſtercienſium, vel Sancti Benedicti, aut aliorum Monachorum ordinem trãſire, vel etiam per Superiores ordinum huiuſmodi, ſuorumuè Monaſteriorum (præfato ordine Carthuſienſium dumtaxat excepto) recipi, C ſeu admitti poſſet, ſeu præſumeret; ſub pœna excommunicationis tam per recipiẽtes, quam receptos, ac recedentes præfatos ipſo facto incurrenda, & quam idem Pius prædeceſſor, ex tunc contra quemlibet tranſgreſſorum quomodolibet in præmiſsis protulit, & à qua ſic innodatus, præterquã in mortis articulo ab alio, quàm à Romano Põtifice, vel Superiore Societatis huiuſmodi, abſolui nõ poſſet. Quodque nihilominus ſecus facta non tenerent, & nullius exiſterent efficaciæ, vel momenti. Et inſuper, vt qui pro tempore ab ipſa Societate ad Carthuſienſium præfatum, vel de Superioris licentia, ad alium ordinem tranſire vellẽt, ad Carthuſienſium videlicet, infra tres menſes, à die, quo ab ipD ſa Societate receſsiſſent, ad alium verò ordinem infra tempus eis à dicto Superiore præfigendum accedere, illoſque actualiter ingredi, &, ſi in illis permanere nollent, aut non poſſent, abſque vlla mora ad dictam Societatem regredi tenerentur, ſub pæna excommunicationis præfata, quam tam ipſi Religioſi, quam illos recipientes, vel eis auxilium, conſilium, vel fauorem præſtantes, etiam incurrerent. Et nihilominus ſi quis ex Religioſis præfatis, animo indurato aliquid in contrarium attentare præſumeret, vel à dicta Societate, poſt in ea, emiſſa vota, vt præfertur, abſque Superioris licentia exiret, & in ſæculo, vel alio etiam Regulari loco degere præſumeret; liceret dicto Generali,

rali, aliiſque dictæ Societatis Præpoſitis, & Superioribus, eoſdem tranſgreſſores, & exeuntes, tanquam Apoſtatas, etiam per auxilij ſæcularis brachii inuocationem, ſummariè, & ſine figura iudicij, ad dictam Societatem reuocare, capere, & incarcerare, ac debitæ pœnitentiæ ſubijcere, auctoritate Apoſtolica, perpetuò ſtatuit, ordinauit, præcepit, atque mandauit. Ac inſuper eidem Societati, illiuſque Generali, ac alijs Præpoſitis, & ſingularibus perſonis: quod omnibus, & ſingulis priuilegijs, libertatibus, immunitatibus, fauoribus, gratiis, & indultis per quoſcunque Romanos Pontifices, prædeceſſores ſuos, ſingulorum Mendicantium fratrum ordinibus, illorumque Superioribus, & Fratribus, in genere, vel in ſpecie, etiam ſuper ſuis Religioſis alterutrum, non recipiendis quomodolibet conceſſis, & approbatis, ac quibus illi vtebantur, potiebantur, & gaudebant, vti, potiri, & gaudere, liberè, & licitè valerent, eadem auctoritate conceſſit, & indulſit. Et ſic in præmiſſis omnibus, & ſingulis per quoſcunque Iudices, & Commiſſarios quauis auctoritate fungentes, ſublata eis, & eorum cuilibet, quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, iudicari, & definiri debere. Ac quicquid ſecus ſuper his à quoquam quauis auctoritate, ſcienter, vel ignoranter attentari cötingeret irritum, & inane decreuit. NON obſtantibus præmiſſis, ac recolendæ memoriæ Innocentij Papæ III. ſimiliter prædeceſſoris noſtri, quæ incipit, Licet, & alijs quibuſuis conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis: necnon ordinum prædictorum, & alijs, etiam iuramento confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, ſtatutis, & cõſuetudinibus; priuilegiis quoque, indultis, & literis Apoſtolicis, etiã Mẽdicantium, & aliis quibuſuis ordinibus, eorumque Superioribus, & perſonis, ſub quibuſcunque tenoribus, & formis; ac cum quibuſuis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliiſque efficacioribus, & inſolitis clauſulis, irritantibuſque, & aliis decretis quomodolibet conceſſis, confirmatis, & innouatis, quibus omnibus, etiam ſi de illis, eorumque totis tenoribus, ſpecialis, ſpecifica, expreſſa, & indiuidua, non autẽ per clauſulas generales, idem importantes mentio, ſeu quæuis expreſsio habenda, aut aliqua alia exquiſita forma ad id ſeruanda foret, idem Pius prædeceſſor, illorum omnium tenores pro ſufficienter expreſsis habens, illis alias in ſuo robore permanſuris, ea vice dũtaxat ſpecialiter, & expreſsè derogauit, cæteriſque, contrariis quibuſcunque. Ne autem de abſolutione, ſtatuto, ordinatione, inhibitione, præcepto, mandato, indulto, conceſsione, decreto, & derogatione præfatis pro eo, quod ſuper illis, ipſius Pij prædeceſſoris eius ſuperueniente obitu, literæ confectæ non fuerunt, valeat quomodolibet hæſitari, ipſiq. Sebaſtianus Rex, ac Præpoſitus, & Societas huiuſmodi illorum fruſtrentur effectu, volumus, & ſimiliter dicta Apoſtolica auctoritate decernimus; quod ſtatutum, ordinatio, inhibitio, præceptum, mandatum, indultum, cõceſsio, decretum, & derogatio Pii prædeceſſoris huiuſmodi; perinde à dicta die ſexto Kalendas Decembris, ſuum ſortiantur effectum; ac ſi ſuper illis ipſius Pii prædeceſſoris literæ ſub eiuſdem dici Datum cõfectæ fuiſſent, prout ſuperius enarratur: quodque præſentes literæ, ad probandum plenè abſolutionem, ſtatutum, ordinationem, inhibitionem, præceptum, mandatum, indultum, conceſsionem, decretum, & derogationem Pij prædeceſſoris huiuſmodi, vbique ſufficiant: nec ad id probationis alterius adminiculum requiratur. Quo circa venerabilibus fratribus noſtris Toletan. Et Auinionen. Archiepiſcopis, ac Epiſcopo Leodien. per Apoſtolica ſcripta mãdamus, quatenus ipſi, vel duo, aut vnus eorum per ſe, vel alium, ſeu alios, præſentes literas, & in eis contenta quæcunque, vbi, & quando opus fuerit, ac quotiès pro parte Sebaſtiani Regis, vel Præpoſiti Generalis Societatis huiuſmodi fuerint requiſiti, ſolemniter publicantes, eiſque in præmiſsis efficacis defenſionis præſidio aſsiſtentes, faciant, auctoritate noſtra, illos ſtatuto, ordinatione, inhibitione, præcepto, mandato, indulto, conceſſione, decreto, & derogatione, prædictis pacificè frui, & gaudere: non permittentes eos, vel eorum aliquẽ deſuper per quoſcunque quauis auctoritate fungentes, quomodolibet indebitè moleſtari; contradictores quoslibet, ac inobedientes, & rebelles, per ſententias, cenſuras, & pœnas eccleſiaſticas, aliaque opportuna iuris remedia, appellatione poſtpoſita, compeſcendo: necnon legitimis ſuper his habendis ſeruatis proceſſibus illos cẽſuras, & pœnas prædictas incurriſſe declarando, eaſque etiam iteratis vicibus aggrauando, & auxilium brachii ſecularis ſi opus fuerit inuocando. NON obſtantibus Sanctæ memoriæ Bonifacii Papæ VIII. etiam prædeceſſoris noſtri, qua caue tur, ne quis extra ſuam ciuitatem, vel diœceſim, niſi in certis exceptis caſibus, & in illis vltra vnam dietam à fine ſuæ diœceſis ad iudicium euocetur, ſeu ne Iudices à dicta ſede deputati extra ciuitatem, vel diœceſim in quibus deputati fuerint, contra quoſcunque procedere, aut alii, vel aliis vices ſuas committere præſumant: & de duabus dietis in Concilio generali edita, dummodo quis vltra tres dietas auctoritate præſentium, ad iudicium non trahatur; & aliis Apoſtolicis conſtitutionibus cõtrariis quibuſcunque omnibus ſupra dictis, aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim, ab eadem ſit ſede indultum, quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſsint, per literas Apoſtolicas non facientes plenam,

nam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiuſmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hãc paginam noſtræ voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire: Si quis autem hoc attẽtare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum.

Datum Romæ apud S.Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, M. D. LXV. ſextodecimo Kal. Februarij, Pontificatus noſtri Anno primo.

* Societatem Ieſu eſſe Ordinem, & Religionem Mendicantem, declarauit Pius Quintus diplomate Pontificio, vbi ſic ait.

PIVS Papa V. Ad perpetuam rei memoriam. Dum indefeſſæ conſiderationis intuitu perſcrutamur, quantam Chriſtianæ Reipublicæ vtilitatem attulerint Dilecti filij presbyteri Societatis Ieſu, ac planè conſpicimus eos verè mundi huius relictis illecebris, adeo ſeruatori ſuo ſe dedicaſſe, vt conculcatis theſauris, quos ærugo, & tinea comedit, lumbiſque paupertate, & humilitate præcinctis, non cõtenti terrarum finibus vſque ad Orientales, & Occidentales Indias penetrauerint, ac eorum aliquos ita Domini amor perſtrinxerit, vt etiam proprij ſanguinis prodigi, vt verbum Dei inibi efficaciùs plantarent, martyrio voluntario ſe ſuppoſuerint, perque eorum ſpiritualia exercitia etiam regna ipſa fidem Chriſti agnouerint: ac tam inibi, quàm vbique terrarum charitatis, & miſericordiæ opera exercere ſtudeant: facere nullo modo poſſumus, quin eos tanquam veros palmites in Chriſto per charitatem coniunctos, & benignè amplectamur, & ea ſibi ſpecialiter concedamus, quæ & paupertatis per eos emiſſæ voto, & eorum inſtituto, ac commoditati credimus profutura. Hinc eſt, quòd nos attendentes, quòd licet dilecti filij Præpoſitus generalis, & presbyteri Societatis huiuſmodi, tùm quia ipſa Societas mendicans exiſtit; quippe, quę ex eius inſtituto, & conſtitutionibus Apoſtolica auctoritate confirmatis, bona ſtabilia poſſidere nequit, ſed incertis eleemoſynis, fideliumq. largitionibus, & ſubuentionibus viuit; tum quia non minus, quàm cæteri mendicantes in excolenda vinea Domini aſſiduè laborant, fructuſque ingentes, & ſalutiferos producit; ac propterea eiſdem priuilegiis, indultis, & gratiis fratribus mẽdicantibus hactenus conceſsis vti, frui, potiri, & gaudere meritò poſſint, ac debeant. Cum tamen illud aliquando in controuerſiam deduci poſſet, ex eo quòd dicta Societas Collegia habeat ſecum adiuncta: Nos ambiguitatem huiuſmodi omnino amputare volentes, eoſdem Præpoſitum, & Societatem, eorumq. ſingulos à quibuſuis excom-

A municationis, ſuſpẽſionis, & interdicti, aliiſque Eccleſiaſticis ſententiis, cenſuris, & pœnis à iure, vel ab homine, quauis occaſione, vel cauſa latis, ſiquibus quomodolibet innodati exiſtunt, ad effectum præſentium dumtaxat conſequendum, harum ſerie abſoluentes, & abſolutos fore cenſentes; necnon dictæ Societatis inſtituti, conſtitutionum, & diſpoſitionum tam de iure, quàm ab homine prouenientium: necnon Priuilegiorum, immunitatum, indulgentiarum, & gratiarũ mẽdicantibus fratribus huiuſmodi quomodolibet conceſſorum, ac literarum deſuper confectarũ tenores præſentibus pro expreſſis habentes: Motu proprio non ad ipſorum Præpoſiti Generalis, & Societatis, vel alicu-

B ius eorum; aut alterius pro eis nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiã, ſed ex mera liberalitate, & certa ſcientia noſtra, illam, & illius Præpoſitum, ac ſingulas perſonas Societatis huiuſmodi verè, & non fictè mendicantes fuiſſe, eſſe, & fore: & inter aliorũ fratrum, & religioſorum mendicantium ordines, alioſq. fratres, & religioſos mendicantes, prout illos nos cõnumeramus, & connumerari debere: ac omnes, & ſingulas tam iuris, quàm hominum diſpoſitiones, in fauorẽ religioſorum, ſeu fratrum mendicantium nunc, & pro tempore emanatas, etiam in Societate, illiuſq. Domibus, Collegiis, Præpoſito, & aliis religioſis locum habere. Necnõ omnia, & ſingula quæcunque, quotcunque,

C & qualiacunque ſint, etiam ſpeciali nota digna Priuilegia, immunitates, exemptiones, facultates, conceſsiones, indulta, indulgentias, peccatorũ remiſsiones, & gratias tam ſpirituales, quàm temporales, literaſq. Apoſtolicas etiam iuſtitiam, ſiue mixtim concernẽtia hactenus per nos, & quoſcunque alios Romanos Pontifices, tam prædeceſſores, quàm ſucceſſores noſtros, & denique ſedem Apoſtolicam, & illius Legatos de latere, ſiue Nuncios, & quaſcunque alias perſonas, quauis auctoritate fungentes etiam motu, & ſcientia ſimilibus, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, etiam conſiſtorialiter, tam in genere, quàm in ſpecie, & tam communiter, & coniunctim, quàm particulari-

D ter, & diuiſim, etiam per modũ extenſionis, ſeu communicationis, & alias quomodolibet, quibuſuis ordinibus fratrum, & ſororũ mendicantiũ quocunque nomine nuncupentur, illorumq. congregationibus, conuentibus, & capitulis, ac vtriuſque ſexus perſonis, ac illorum monaſteriis, Domibus, Eccleſijs, Hoſpitalibus, & aliis piis locis hactenus conceſſa, & in poſterum concedẽda: quorum omnium, & ſingulorum tenores, ac ſi de verbo ad verbum inſerti forent, præſentibus pro expreſsis, & inſertis haberi volumus, eiſdem Præpoſito, ac Societati, & omnibus illius perſonis, Domibus, ac Collegiis vbique terrarum ſitis, ita quod Societas, Domus, Collegia, Præpoſitus, & perſonæ

huiuſmodi omnibus,& ſingulis prædictis Priuilegijs,immunitatibus,exemptionibus,facultatibus,conceſſionibus, indultis, indulgentijs,remiſſionibus,gratijs, & literis, eiſdem fratrum,& ſororum Mendicantium ordinibus,congregationibus,conuentibus,Capitulis,perſonis,Monaſterijs,Domibus, Eccleſijs, Hoſpitalibus, & alijs pijs locis, vt præfertur, conceſſis,& cõcedendis antea potuerint,& nunc,ac in futurum dũmodo inſtituto Societatis,& Præpoſiti, ſeu deputatarũ perſonarũ huiuſmodi voluntati,& beneplacito non refragentur,poſſint liberè,& licitè vti,frui,potiri,& gaudere in omnibus,& per omnia,nõ ſolùm ad illorum inſtar, ſed pariformiter,& æquè principaliter, abſque vlla prorſus differentia; perinde ac ſi Societati, Præpoſito, perſonis, Domibus, & Collegijs prædictis nominatim,& ſpecialiter,ac generaliter conceſſa fuiſſent, Apoſtolica auctoritate tenore præſentium perpetuò ſancimus, volumus,& declaramus,ac pariter concedimus,indulgemus,& elargimur. Decernentes præſentes literas nullo vnquã tempore per nos,aut ſedem prædictam reuocari,aut limitari, vel illis derogari poſſe, neque ſub vllis ſimilium,vel diſsimilium gratiarum reuocationibus,alterationibus,limitationibus,derogationibus,aut alijs contrarijs diſpoſitionibus, nunc & pro tempore emanatis cõprehendi; ſed ſemper ab illis excipi, & quoties reuocari,alterari,limitari,vel derogari contingat,toties in priſtinum,& eum,in quo ante præmiſſa erãt, ſtatũ reſtitutas, & de nouo etiam ſub poſteriori data per pro tempore exiſtentẽ Societatis huiuſmodi Præpoſitum Generalem eligenda, conceſſas eſſe, & fore, ac ita, & non aliter,per quoſcunque iudices tã ordinaria,quàm delegata,& mixta auctoritate fungẽtes, etiã S.R.E. Cardinales etiã Sedis Apoſtolicæ Legatos de latere,& Nuncios,ac cauſarum Palatij Apoſtolici Auditores ſublata eis,& eorũ cuilibet quauis aliter iudicandi facultate,vbique, & in quauis inſtantia interpretari,cenſeri,iudicari, cognoſci,& decidi debere. Irritum quoque,& inane quicquid ſecus ſuper his à quoquã, quauis auctoritate ſcienter,vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca venerabilibus fratribus,Patriarchis,Archiepiſcopis, & Epiſcopis,ac dilectis filijs,eorum Vicarijs in ſpiritualibus, aut officialibus generalibus, & curiæ cauſarum Cameræ Apoſtolicæ Generali Auditori, necnon Abbatibus, Prioribus,Præpoſitis,Decanis,Archidiaconis,Canonicis,& Capitulis,ac alijs,ad quos id quomodolibet ſpectat, & ſpectabit, per præſentes Motu ſimili mandamus; quatenus ipſi, vel duo, aut vnus eorum per ſe, vel alium, ſeu alios præſentes literas,& in eis contẽta, quæcunque, vbi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte dictorũ Præpoſiti, & perſonarum Societatis huiuſmodi, vel alicuius eorum fuerint requiſiti,ſolemniter publicantes, illiſque in præmiſsis efficacis defenſionis præſidio aſsiſtentes faciant, eos præmiſsis omnibus, & ſingulis pacificè frui, & gaudere; non permittentes eos deſuper per quoſcunque quomodolibet indebitè moleſtari: contradictores quoslibet,& rebelles per ſententias, cenſuras, & pœnas Eccleſiaſticas, aliaq. opportuna iuris,& facti remedia, appellatione poſtpoſita, compeſcendo: legitimiſq. ſuper his habendis ſeruatis proceſsibus,ſententias,cenſuras,& pœnas ipſas,etiã iteratis vicibus aggrauando, inuocato etiã ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Non obſtantibus noſtra de non expediendis literis ſuper indulgentiis ad inſtar, ac fælicis recordationis Bonifacij Papæ VIII. Prædeceſſoris noſtri de vna,& Concilij Generalis de duabus dietis, dummodo vltra tres dietas, quis vigore præſentium ad iudicium non trahatur, & aliis Apoſtolicis conſtitutionibus, ac quibuſuis etiam iuramento,cõfirmatione Apoſtolica,vel quauis firmitate alia roboratis ſtatutis,& conſuetudinibus,Priuilegiis quoque,indultis, & literis Apoſtolicis,quibuſuis perſonis per quoſcunque Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros,ac nos,& ſedem Apoſtolicam,etiam Motu,& ſcientia ſimilibus,ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine,& cum quibuſuis irritatiuis, annullatiuis, caſſatiuis,reuocatiuis, modificatiuis, præſeruatiuis, exceptiuis,declaratiuis, mentis atteſtatiuis,ac derogatoriarum derogatoriis,aliiſque efficacioribus, & inſolitis clauſulis irritantibus, & aliis decretis in genere, vel in ſpecie, ac aliàs quomodolibet,etiam pluries cõceſsis, confirmatis, & innouatis, quibus omnibus, & ſingulis etiamſi in eis caueatur expreſsè, quod illis nullatenus derogari poſsit, pro illorum ſufficienti derogatione, de illis, eorumq. totis tenoribus,ſpecialis,ſpecifica,& expreſſa mẽtio habenda,ſeu aliqua alia forma ad hoc ſeruanda foret,tenores huiuſmodi præſentibus pro expreſsis habentes, illis alias in ſuo robore permanſuris, hac vice dumtaxat ſpecialiter, & expreſsè derogamus,contrariis quibuſcunque; aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim ab eadem ſit ſede indultum,quod interdici, ſuſpendi, vel excõmunicari non poſsint per literas Apoſtolicas non facientes plenam,& expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mẽtionem. Volumus autem quod præſentium tranſumptis manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis,& ſigno alicuius perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis; eadem prorſus fides in iudicio, & extra adhibeatur, quæ ipſis originalibus literis adhiberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ.

Datum Romæ apud S.Petrum ſub annulo Piſcatoris,Die Septima Iulii, M. D. LXXI. Pontificatus noſtri Anno Sexto.

Eos,

Eos, qui exacto probationis biennio tria ſubſtantialia religionis vota quamuis ſimplicia in Societate emittunt, iuxta ipſius Societatis conſtitutiones, eſſe verè, & propriè Religioſos declarauit Gregorius XIII. in conſtitutione Pontificia, quæ ſic habet.

GREGORIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Aſcendente Domino, & Saluatore noſtro in naiculã, ecce motus magnus factus eſt in mari, ipſe autem à diſcipulis rogatus ventis imperauit, & facta eſt tranquillitas, quam nos in Petri nauicula collocati, turbinibus excitatis ab eodem Domino aſsiduis precibus poſtulantes, noſtram interea operam, & laborem in frangendis procelloſis fluctibus impendere nõ deſiſtimus: cumque tãti laboris ſocios, & validos remiges diui- B na nobis prouidentia præparauerit, eorum opera in ſuperandis ſæuientis pelagi tempeſtatibus nos maximè ſubleuat, qui pro communi fluctuantium animarũ ſalute, propria commoda nihili pendunt, ſeque ad omnia diſcrimina exponunt. In quo cum aliarum Religionum ſtudia, tum Societatis Ieſu aſſiduus pro Chriſto labor, necnon vſque ad finem perſeuerantia promptam ſe oſtendit, cumque prolem catholicæ Religioni valde proficuam, & ad omnia pericula, pro vniuerſali Eccleſia ſubeunda, paratam procreauerit, aliam, atque aliam à prima non degenerẽ, præſtante gratia Dei, quotidie ſubſtituit; vt nobis eorum alumni, per multiplices probationũ gradus altius prouecti, ſemper præ- C ſto ſint; quos in rebus arduis ſuſcipiendis fructuoſos operarios aſciſcamus; eos autẽ, vt firmiorem nobis opem ad prædicta nauare poſsint, ab omni non modo iniuria, ſed etiam calumnia ſtudemus intactos conſeruare. Quod, vt à nobis efficiatur ipſius inſtitutas, tãquam fundamẽta eius præſidij, quod catholicæ Religioni impendunt immota, ac que inconcuſſa, aliorum etiam Romanorum Pontificũ exemplo debemus Apoſtolica auctoritate tueri: quorum fel. rec. Paulus III. & Iulius etiam III. Conſtitutiones, & laudabile dictæ Societatis inſtitutum confirmarunt: Pauluſque idem eam ipſam ab omni quorumcunque ordinariorum iuriſdictione exemit, quo inſtituto per Paulũ IIII. exami- D nato, & à Synodo Tridentina commendato, Pius V. item prædeceſſor noſter Societatem ipſam ordinem eſſe mendicantẽ declarauit. Quæ omnia non immeritò ab eis ſunt cõceſſa, ob egregias virtutes, & dona Societati antedictæ diuinitùs elargita, cuius præcipuus finis, catholicæ eſt Religionis defenſio, ac propagatio, animarumque in chriſtiana vita, & doctrina profectus; gratiæ quoque eius vocationis eſt proprium diuerſa orbis terrarũ loca ex Romani Pontificis, ſeu Præpoſiti Generalis eiuſdẽ Societatis directione peragrare, vitamque in quauis mũdi parte agere, vbi ſaluandarum ſua opera animarum copioſior prouentus, ad Dei gloriã ſpe- A retur. Ad quem finem Spiritus ſanctus bonæ. Ignatij Loyolæ Societatis ipſius Inſtitutoris, eiuſq. ſociorum excitator, modis quoque prædicationum, ac cuiuſcunque miniſterij verbi Dei, doctrinæq. Chriſtianæ, & ſpiritualium exercitiorum, aliorum item charitatis operum, & Sacramentorũ adminiſtrationis, ac præcipuè Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, horumq. frequentioris vſus accommodauit. Ad quæ ſufficienter, & pro dignitate præſtanda difficultates ſuperandas, periculaq. adeunda, quibus dictæ Societatis religioſi in huiuſmodi diſcurſionibus, & miniſterijs exponuntur, neceſſe eſt, vt ipſi talia obituri, magno virtutis, & deuotionis præſidio muniantur, quod illis gratia in primis om- B nipotentis Dei; ſimulq. educatio ipſa, longa item in Societate probatio; necnon regularum, & Conſtitutionum obſeruantia præſtare noſcuntur. Quibus Conſtitutionibus, vt tantæ ponant rudimenta virtutis, ad quam aluntur, ſtatutum eſt; vt Nouitii in Societate biennio probẽtur, quo expleto ſi ipſi perſeuerare voluerint, & Societati fuerit ab eis ſatisfactum (quoniam Societas ipſa non ſolis Nouitiis, & Profeſsis, vt reliqui regulares ordines, conſtat,) tria ſubſtantialia vota ſimplicia (niſi quis interdum ad profeſsionem, vel gradum Coadiutorum formatorũ admittendus videretur) Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ in eadem Societate, ex Apoſtolico indulto, ac iuxta vouendi formu- C lam in eiſdem conſtitutionibus expreſſam emittunt, ac ſecundùm illas promittunt, ſe eãdem Societatem ingreſſuros, hoc eſt, vlteriorem aliquem illius gradum, prout Præpoſito videbitur Generali. Quibus votis emiſſis Nouitii eſſe deſinũt, & in Societatis corpus, qui literis operam dederint, vel daturi ſunt, vt Scholares approbati, alii verò, vt Coadiutores temporales nondum formati cooptantur, ac quantum eſt ex parte ipſorũ perpetuò, ex parte verò Societatis iuxta Apoſtolica indulta, & conſtitutiones prædictas, tamdiu obligati ſunt, quamdiu Præpoſitus Generalis eos in Societate retinendos eſſe cenſuerit. Quod ad Societatis conſeruationem maximè eſt neceſſarium, idque ab il- D lius exordio prouiſum, & poſt experimento comprobatum eſt, idque initio ingreſſus illis explicitè manifeſtatur, atque ipſi conditionem hanc amplectuntur, quæ eis (ſi quos dimittere oporteat) multò eſt commodior, vt liberi potius, quàm votis obligati dimittantur, aliiſque iuſtis, & rationabilibus de cauſis. Coadiutores temporales non formati, qui non ad ſtudia literarum, ſed ad domeſtica munia curanda deſtinantur, poſt aliquot annos, quibus Generali Præpoſito, & Societati ſatisfecerint: per tria item Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ vota licet publica, & in manibus Superioris emiſſa, non tamen ſolemnia, ſed tùm ex conſtitutionum præſcripto, tùm ex vouentis, &

admittentis intentione ſimplicia exiſtũt, in Coadiutorũ temporalium formatorum gradum admittuntur. Scholares verò ſtudijs in Societate abſolutis, antequam Profeſſi, vel Coadiutores ſpirituales formati fiant, nõ ſolùm tertiũ adhuc vlterioris probationis annum, in deuotionis, & humilitatis exercitijs impendunt, vt ſi qua fortaſſe in re harũ virtutum feruor per literarum occupationem intepuerit; per earundem virtutum frequẽtiorem exercitationem, ardẽtioremq. diuini auxilij inuocationem recaleſcat, ſed etiã in verbi Dei ſacrarum, & ſcholaſticarum lectionum, pœnitentiæque, & Euchariſtiæ Sacramẽtorum Societatis miniſterijs tamdiu probantur, quãdiu Præpoſito Generali videtur, nec antequam ipſi Præpoſito ſint planè perſpecti, eique in omnibus ſatisfecerint, ad huiuſmodi gradus promouentur. Qui enim ad profeſſionem quatuor votorũ admittendi ſunt, eos iuxta Conſtitutiones eaſdem, & Apoſtolica decreta, & indulta, viros omnino humiles, ac prudentes in Chriſto, & in vitæ puritate, ac literis cõſpicuos, diuturniſque, ac diligentiſſimis experimentis probatos, atque Sacerdotes, & in miniſterijs huiuſmodi prius diu, multũque verſatos vocatio hæc requirit, vtpotè quos ardua maneant miniſteria. Quo fit, vt nõ omnes ad eandem profeſſionẽ idonei eſſe, nec tales, ſine longa exercitatione, atque experimento fieri, aut etiã cognoſci poſſint. Quapropter Societatis corpus in ſua membra, & gradus idẽ Ignatius, diuino inſtinctu ita duxit diſponendum, vt præter eos, quos Præpoſitus Generalis ad profeſſionem quatuor votorum idoneos eſſe cenſuerit, & nonnullos, quos interdum ad profeſſionẽ trium admittere poteſt, reliqui etiam Sacerdotes, quorum vita, & doctrina in Societate diu probata eſſet, ac Præpoſito Generali perſpecta, & de ipſius licentia in Coadiutorum ſpiritualium formatorũ gradum, per tria illa vota ſimiliter publica, ſed ſimplicia in ſuperioris manibus emiſſa admitterentur. Quibus emiſſis, tam hi, qui ſpirituales, quã qui temporales Coadiutores formati fuerint, certum in Societate gradũ habent, ſuntque omnis hæreditariæ ſucceſſionis incapaces, nihilque omnino proprij, iuxta Conſtitutiones eaſdẽ, habere poſſunt. Nec propter emiſſa huiuſmodi vota publica, aut per mortem ab inteſtato in illorum; ſicuti nec in Profeſſorum bonis Domus vlla, aut Eccleſia, vel Collegium dictæ Societatis ſuccedere poteſt. Qui verò quatuor votorũ Profeſſi futuri ſunt, ij tribus illis ſolẽnibus ſubſtãtialibus votis, quartum ſimiliter ſolẽne addunt, ſpecialis Sũmo Pontifici obedientiæ circa miſsiones præſtandæ, ob certiorem Spiritus ſancti in miſsionibus ipſis directionem, ac maiorem ipſorum mittendorum Sedi Apoſtolicæ Obedientiã, maioremque deuotionem, humilitatem, mortificationẽ, ac voluntatum abnegationem. Poſt emiſſam ve-

A rò profeſsionem, ſiue quatuor, ſiue trium votorum, Profeſſi ad paupertatis, quæ regularis inſtituti murus eſt, & propugnaculum, perfectionem tuendæ, omnemq. ambitionis occaſionem excludendam, nonnulla alia ſimplicia vota emittunt, quibus promittunt, ſe nunquã quacunque ratione acturos, vel conſenſuros, vt quæ in Conſtitutionibus Societatis circa paupertatẽ ordinata ſunt, immutentur, niſi quando ex iuſta rerũ exigentium cauſa, paupertas magis reſtringenda videretur, neque prætẽſuros, nec indirectè quidẽ, vt in aliquam prælationem, vel dignitatem intra, vel extra Societatem eligãtur, nec extra Societatem in ſui electionem, quantũ in eis fuerit, cõſenſuros, niſi coacti obedientia
B eius, qui id ipſis poſsit ſub pœna peccati præcipere. Itẽ Societati, vel eius Præpoſito manifeſtaturos, ſi quem ſciant aliquid huiuſmodi moliri. Porrò non ſolùm Profeſſi, & Coadiutores formati, ſed ex alijs, quicũque abſoluto probationis biennio prædicta tria ſubſtantialia vota etiã ſimplicia emiſerint, ſi abſque expreſſa licentia à Societate diſcedant, etiam ſi prætextu melioris frugis, & tranſitus ad alium quemcumque ordinem (Carthuſienſium dũtaxat excepto) id faciãt, apoſtaſiæ, & excõmunicationis, ex Apoſtolicæ ſedis decreto pœnas incurrunt, à quibus non niſi à Summo Pontifice, vel à Generali Præpoſito abſolui poſſunt. Iniquè enim cum Societate ipſa ageretur, ſi viris multo labo-
C rẽ ad ardua miniſteria eruditis, cũ religionis catholicæ, & huius ſedis detrimento priuaretur: præſertim cum Societatis Conſtitutiones, & priuilegia, quæ ſupradicta continent, in ſeparata, antequam ad nouitiorum conuictũ admittantur, habitatione eis maturiùs conſideranda, tradantur. Biennio nouitiatus completo, & emiſſis votis ſimplicibus, vna eſt omnibus omnino viuendi, & obediendi ratio, debent enim omnes in omnibus obedire; & in cõmuni viuere nõ ſecus alii, atque ipſi Profeſſi, & Coadiutores formati, idque in Domibus quidem Probationũ, & Collegijs ex redditibus, in Domibus verò Profeſſorũ, quæ nullos omnino redditus habere poſſunt, ex eleemoſynis tantũ. Et
D licet qui ad gradus Profeſſorum, & Coadiutorum formatorũ nondum peruenerunt, bonorum ſuorum ius, atque dominium, tùm aliàs ob iuſtas cauſas, tùm etiã, vt maiorem Societas habeat libertatem illos, ſi opus fuerit, cũ minori offenſione dimittendi, ad tempus Generalis Præpoſiti iudicio præſcribendũ valeant retinere, vt in pauperes tandem, ſeu alios pios vſus, pro ipſorum deuotione distribuant, iuxta Euangelicum conſilium, ac promiſsionem, quam initio Nouitiatus faciunt; interim tamen quãtum ad illorum vſum, religioſam paupertatem ſeruant, nec vlla re tanquam propria, & ſine Superioris facultate vti poſſunt. Et quamuis ij omnes, qui poſt bienniũ Nouitiatus dicta tria vota

Simpli-

Simplicia, vt præfertur, emiſerint, ac in corpus Societatis cooptati, illiuſque meritorũ, & priuilegiorum, non ſecus, atque ipſi Profeſſi, participes effecti, quique quantum in eis eſt, & profeſſionẽ emittere parati, ſi ipſe Præpoſitus Generalis id prædictæ Societatis inſtituto cõgruere indicauerit, & in perpetuum Dei ſeruitio votis ſimplicibus conſecrati, ac ſua ſorte, prout laudabile Societatis inſtitutũ exigit, contenti, verè, & propriè religioſi exiſtant, &, ſi à Societate deficiant, excommunicationis, & alijs Apoſtatarũ pœnis ſint ſubiecti. Tamen cum non ita pridem intellexiſſemus nonnullorũ animos, qui pij alioqui, & vtiles operarij exiſtebãt, ſolicitari interdũ, & affligi, quaſi non eſſent religioſi, eo quòd nõ eſſent Profeſſi: nec etiã deeſſe, qui Religionis prætextu, transfigurante ſe in angelum lucis Satana, non ſolùm ea occaſione inquieti exiſterent; ſed etiam aliorum pacem, & vocationem diſturbare, eóſque in fraudem, & defectionem deducere conarentur, vnde fructuoſa hæc religio grauiſſima potuiſſet accipere detrimenta. Idcirco cum diuina prouidentia pro temporũ neceſſitate, varia, & ſalutaria ordinum inſtituta in Eccleſia ſua produxerit; nouiſq. ſubinde in ea naſcentibus morbis, noua remedia, nouiſque emergentibus hoſtium impugnationibus, noua regularium ordinum auxilia excitarit, & cuique illorũ, iuxta cuiuſlibet peculiaris gratiæ vocationem peculiares quaſdam notas, propria inſignia, ac opportuna ad finem quem intendit, media ſuggeſſerit, & nunc maximè (vt feliciſſimi toto orbe ſucceſſus teſtantur) mirificos in agro Dominico fructus prædicto Societatis Ieſu inſtituto proferat: Quæ Societas (quẽadmodum, & alia naſcentium regularium ordinũ exordia) à ſpiritu contradictionis impugnatur, cumque ipſi ordines, Romanorum Pontificum propterea cõſtitutionibus circummuniri conſueuerint; cuius rei ſanctorum Dominici, & Frãciſci præclariſſimi ordines exempla abundè ſuppeditarunt: ita nos, licet aliàs, inſtitutum prædictum, priuilegia, & Conſtitutiones ipſius Societatis confirmauerimus, & declarauerimus, Motu proprio, ſtatuentes eos, qui biennio Nouitiatus peracto, tria vota, tametſi ſimplicia emiſerunt, eſſe verè, & propriè Religioſos; cũ præcepto, ne quis hæc in dubium reuocare audeat, ac cũ irritante, & alijs decretis, prout in noſtris ſuper hoc cõfectis literis pleniùs continetur. Quia tamen non defuit temeraria quorũdam audacia, qui poſt declarationem, decretum, præceptum, & interdictum noſtrũ huiuſmodi non ſolùm multa ex prædictis, & fortaſſe ad Societatis inſtitutum, ac viuendi formam ſpectantia labefactare, ſed & ipſa Apoſtolica decreta, ac præcepta, publicè, & ex cathedra, auſu temerario impugnare, mentemque noſtram perversè interpretari non erubeſcunt, diſputantes, &

A prædicta in dubium reuocantes, omniaque ex aliorum regularium ordinum communibus rationibus, formis, ac ſtatutis metientes, Societatis Inſtitutum, peculiares Conſtitutiones, ac vim votorum ſimplicium illius, à ſede Apoſtolica in eadem Societatis Religione probata admiſſorũ, penitus ignorantes, ac nonnulla iure antiquo, quæ poſt illud ſucceſſu temporum huius ſedis auctoritate, approbatione, & confirmatione, ac peculiaribus priuilegijs, ſancita, & roborata eſſe dignoſcuntur; perperam interpretãtes, conuellere nituntur. Quinetiam nos ſupradicta Motu ſimili, & ex certa ſcientia deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine decernentes, ac præcipientes, priuato ſenſu locutos fuiſſe, ac tanquam priuatos doctores errare potuiſſe; immo verè, & de facto ob falſam ſupradictorum informationem erraſſe. Ideoque præceptum noſtrũ nullam ad obligãdum vim habere. Neminem præterea eorum, qui ſolemnem profeſsionẽ in dicta Societate non emiſerunt, de illius corpore, aut verè, & propriè religioſum eſſe poſſe, ſed eos merè ſeculares, ac ordinariorũ iuriſdictioni ſubditos exiſtere, nec Societatem ipſam, aut illius ſuperiores, immo nec nos ius in eos vllum ex vi Votorum huiuſmodi habere, vel acquirere, aut ſuperioribus ipſis conferre poſſe, non conſiderãtes voti ſolemnitatem ſola Eccleſiæ conſtitutione inuẽtam eſſe, triaq. huiuſmodi Societatis vota tametſi ſimplicia, vt ſubſtantialia Religionis vota ab hac ſede fuiſſe admiſſa, illaq. emittentes in ſtatu Religionis verè conſtitui; quippe qui per ea ipſa ſe Societati dedicant, atque actu tradũt, ſeque diuino ſeruitio in ea mancipãt; in quibus votis nullus præter Romanum Pontificem poteſt manũ apponere: alijſque, atque alijs modis Societatẽ ipſam impetunt, vniuerſali Eccleſiæ perutilem, quæ diuerſis functionibus, & perſonarũ gradibus diſtributa, à Romanis Pontificibus, Presbyterorum, à Tridentina Synodo clericorum Religio approbata, habitu, nomine, plerisque perſonarum gradibus, votorũque differentijs ab alijs Regularibus ordinibus diſtinguitur. Quibus etiam adiungunt, licere iiſdem non profeſsis, etiam inuitis dictæ Societatis Superioribus ad quoſuis alios regulares ordines ſe transferre: Tranſgreſſoreſque horum votorum, ac inobediẽtes, aut etiam vxorem ducẽtes nullam ipſi Societati iniuriam facere; immo poſſe Epiſcopos cũ eis diſpenſare, vt inuitis etiam ſuperioribus eiſdem, vxorem ducant, quibus cùm gloſſatores, & obtrectatores huiuſmodi ſua falſa doctrina fauere pergũt, horum votorum naturam, & pœnarum vim, vel non intelligentes, vel eludere conantes, eò ſunt progreſsi, vt etiam vi facultatum, quæ literis indulgentiarum Cruciatæ ſanctæ nuncupatarum continentur, omnes trãsfugas, & ab ipſa Societate deficientes nõ profeſſos, quoties ab

(B at "tos fuiſſe"; C at "etſi ſimplicia"; D at "re iiſdem")

ea deſecerint, ab excommunicationis latæ ſententiæ pœna à quocũque confeſſario abſolui poſſe, nullamque ipſi Societati ſuis operarijs priuatæ iniuriam fieri, aut præiudicium generari exiſtiment, ſed & votorum ſubſtantialium Religionis prædictæ, ac decretorum contra eoſdem Apoſtatas ſedis huius auctoritate editorum vim, quãtum in eis eſt, eneruare contendant. Inſuper aſſerunt non poſſe vota aliqua in ſeculo emiſſa, in tria hæc ſubſtantialia Societatis commutari; cum tamen hæc vota ſint ſtatus, vt præfertur, religioſi, adeo vtilis, & perfecti, vt illa in hæc poſſint, hęc verò in aliorũ ordinum etiam ſolemnia vota commutari, ſit ab hac ſede iuſtis de cauſis interdictum. Nec etiam deſunt alia, quæ in animarum ſuarum præiudicium, Societatis perturbationem, & ſcandalum plurimorum comminiſcantur. Nos vniuerſalis Eccleſiæ vtilitati, quam ex inuiolato, & incõcuſſo dictæ Societatis inſtituto, & religioſæ ſobolis educatione, ſentimus, & maiorem in dies ſperamus, proſpicientes; & præterea eiuſdem Societatis indemnitati, paci, quieti, & incremento conſulere volentes, Motu ſimili, & ex certa ſcientia noſtra, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, laudabile ipſius Societatis inſtitutum, & quæ illud concernunt præmiſſa omnia, & ſingula, prædictaque illius, ac quæcunque alia priuilegia, facultates, exemptiones, immunitates gratias, & indulta, à prædictis prædeceſſoribus noſtris, & à nobis etiam per communicationem conceſſa, Cõſtitutiones quoque, ac ſtatuta, & decreta qualiacunque ac ſi ad verbum præſentibus infererentur, pro expreſſis habentes, tenore præſentium approbamus, & confirmamus: ſupplẽtes omnes Iuris, & facti defectus, ſi qui interuenerint in prædictis Cõſtitutionibus, & ſtatutis: Ad hæc dictam Societatem firmo ſedis huius præſidio communire volẽtes, hac noſtra perpetua Conſtitutione, motu, ſcientia, & poteſtatis plenitudine ſimilibus ſtatuimus, atque decernimus tria vota huiuſmodi, etſi ſimplicia, ex huius ſedis inſtitutione, ac noſtra etiam declarationẽ, & confirmatione eſſe verè ſubſtantialia Religionis vota, ac in dicta Societate tanquam in Religione approbata, per ſedem eandem, admiſſa fuiſſe, & eſſe, ac per nos admitti, nec in illis à quoquã præter nos, & ſedem huiuſmodi diſpenſari; nec ea vllo alio modo, quam per legitimam dimiſſionem à Societate ceſſare poſſe, & non modo eos, qui in coadiutorum formatorũ, ſiue ſpiritualium, ſiue temporalium gradus, & miniſteria, vt præfertur, admittuntur, ſed & Scholares ipſos, ac ſupradictos alios omnes, & quoſcunque, qui in ipſam Societatem admiſſi, biennio probationis à quolibet eorum peracto, tria vota ſubſtantialia prædicta, tametſi ſimplicia emiſerint, aut emittẽt in futurum, verè, & propriè religioſos fuiſſe, & eſſe, ac fore, & vbique ſemper, & ab omni-

A bus cenſeri, & nominari debere, non ſecus atque ipſos tum Societatis, tum quorumuis aliorum Regularium ordinum Profeſſos, ſuiſque Præpoſitis in omnibus, & per omnia obedire, & huic ſedi immediatè ſubiectos, & à quorumuis ordinariorum, & delegatorum, ſeu aliorum iudicum iuriſdictione omnino exemptos, pro ut nos etiam vigore præſentium eximimus; denique, vt omnium Societatis priuilegiorum, iuxta Generalis Præpoſiti diſpoſitionem, ſunt participes; ita quoque excommunicationis maioris latæ ſententiæ, & aliis Apoſtatarum pœnis, ſi qui à Societate deficiant, ſubiacere, ac tanquam veros Apoſtatas puniri poſſe: Nec à quoquam, niſi per nos, & ſedem prædictam, aut
B Generalem Præpoſitum ab eiſdem pœnis abſolui, nec ante huiuſmodi abſolutionem, & à Societate dimiſſionem, matrimonium contrahere: quinimmo eos omnes ad contrahendum inhabiles, ac contractus huiuſmodi nullos, & irritos eſſe, prout irritos facimus, & annullamus. Et vt contradicentium audacia coerceatur, præmiſſas omnes, & quaſuis alias illis ſimiles aſſertiones contra dictæ Societatis inſtitutum, vel quomodolibet in illius præiudicium prænũtiatas, aut ſcriptas, falſas omnino, & temerarias eſſe, & cenſeri debere, Præcipimus igitur in virtute ſanctæ obedientiæ, ac ſub pœnis excommunicationis latæ ſententiæ, nec non inhabilitatis ad quæuis officia, & beneficia
C ſæcularia, & quorumuis Ordinum regularia, eo ipſo abſque alia declaratione, incurrendis, quarum abſolutionem nobis, & ſucceſſoribus noſtris reſeruamus, ne quis cuiuſcumque ſtatus, gradus, & præeminentiæ exiſtat, dictæ Societatis inſtitutum, conſtitutiones, vel etiam præſentes, aut quẽuis earum, vel ſupradictorum omnium articulum, vel aliud quid ſupradicta concernens, quouis diſputandi, vel etiam veritatis indagandæ quæſito colore directè, vel indirectè impugnare, vel eis contradicere audeat; diſtrictius inhibentes, ne quis ſiue extra, ſiue intra dictam Societatem, niſi de illius Generalis, aut inferiorum Præpoſitorum licentia, notationes, declarationes, gloſſas, vel
D ſcholia vlla ſuper præmiſſis facere, vel ea, niſi quantum verba ipſa ſonant interpretari, aut de eis diſceptare, ſeu ſcrupulum cuiquã inijcere, vel in controuerſiam, aut dubiũ reuocare audeat quoquomodo: nec gloſſas, aut interpretationes, ſiue impreſſas, ſeu ſcriptas ad id pertinentes legere, docere, alijſq. tradere, vendere, vel apud ſe retinere præſumat: ſi quid verò dubii de eiſdẽ oriri contigerit ad ſedẽ prædictam, vel ad Generalem Præpoſitum dictæ Societatis, aut ad eos, quibus id ipſe commiſerit, referatur. Sicque in præmiſſis omnibus, & ſingulis per quoſcunque Iudices, & Commiſſarios etiam cauſarũ palatii Apoſtolici auditores, ac S. R. E. Cardinales in quauis cauſa, & inſtantia

tia

ria ſublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, iudicari, & definiri debere; nec non irritum, & inane, quidquid ſecus ſuper his à quoquam, quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari. Mandantes vniuerſis, & ſingulis Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & cæteris Eccleſiarum, & locorum etiam Regularium Prælatis, per vniuerſum orbem conſtitutis, vt præſentes literas in ſuis quiſque Eccleſijs, Prouincijs, Ciuitatibus, Diœceſibus, & iuriſdictionibus, ab omnibus inuiolatè obſeruari; quin etiam Præpoſitum, ac perſonas Societatis huiuſmodi defendant, eoſque præmiſſis omnibus, & ſingulis pacificè frui faciant, & gaudere, non permittentes ipſos per quoſcunque, quomodolibet moleſtari, Contradictores per cenſuras Eccleſiaſticas, & alia Iuris, & facti remedia opportuna, appellatione poſtpoſita, compeſcendo. Inuocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſæcularis. Non obſtantibus recol. mem. Bonifacij Papæ VIII. quæ incipit. Quod votum, & alijs Apoſtolicis conſtitutionibus, ac etiam aliorum ordinū, iuramento, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis ſtatutis, & conſuetudinibus, priuilegijs quoque indultis, & literis Apoſtolicis quibuſcunque huiuſmodi ordinibus, Vniuerſitatibus, locis, vel perſonis, per quoſcumque Romanos Pōtifices prædeceſſores noſtros, ac nos, & ſedem prædictam, etiam motu proprio, & ex certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, & cum quibuſuis irritatiuis, annullatiuis, & caſſatiuis, reuocatiuis, modificatiuis, præſeruatiuis, exceptiuis, declaratiuis, mentis atteſtatiuis, ac derogatoria rū derogatorijs, aliiſque efficacioribus, & inſolitis clauſulis irritātibuſque, & alijs decretis in genere, vel in ſpecie, ac aliàs quomodolibet etiā plures cōceſſis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus, & ſingulis, etiamſi in eis caueatur expreſsè, quod illis nullatenus, aut non niſi ſub certis modo, & forma in illis expreſſis derogari poſſit, pro illorum ſufficienti derogatione, de illis eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, & expreſſa mentio habenda, ſeu aliqua alia exquiſita forma ad hoc ſeruanda foret, tenores huiuſmodi præſentibus pro ſufficienter expreſſis habentes, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, hac vice duntaxat ſpecialiter, & expreſsè derogamus, contrarijs quibuſcunque, aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim ab eadem ſit ſede indultū, quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per litteras Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem. Præſentis autem Conſtitutionis, & gratiæ communicationem omnibus alijs; qui ſua priuilegia cum ipſa Societate copioſè partici-

A pant, participareque poterunt quomodolibet in futurum, fieri omnino prohibemus. Cæterùm volumus, vt præſentium tranſumptis, etiam impreſſis manu Secretarij dictæ Societatis, vel Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo præpoſiti Generalis eiuſdem Societatis, vel alterius perſonæ in dignitate Eccleſiaſticæ conſtitutæ, munitis, eadem omnino fides habeatur in iudicio, & extra illud quæ literis ipſis originalibus haberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, confirmationis, ſuppletionis, decretorum ſtatuti, præcepti, interdicti, derogationis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignatione Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit in-
B curſurum.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ 1584. octauo Kalen. Iunij, anno Pontificatus noſtri tertio decimo.

De Sacris Virginibus voto Religionis aſtrictis, quas Sanctimoniales vocamus.

Cap. VIII.

C PRimò quæritur, quidnam iure Canonico de Monialibus ſtatutum ſit? Reſpondeo. in cap. Periculoſo, De ſtatu Regularium in ſexto hoc eſſe ſancitum: Vt Moniales expreſſe, vel tacitè profeſſæ cuiuſcumque Religionis, vel Ordinis fuerint, perpetuam Clauſuram in ſuis Monaſterijs ſeruare debeant, ita vt nulli earum exire liceat, quacumque ratione, vel cauſa, niſi tanto, & tali morbo euidenter laboret, vt cum alijs Monialibus abſque graui periculo ſeu ſcandalo commorari nequeat. Hæc ibi. Hanc tamen Conſtitutionem, Ioannes Andreas affirmat in regno Franciæ receptam non eſſe. Annotauit, verò Archidiaconus, & Gloſſa, prædictam Conſtitutionem minimè impedire, quo minus Moniales poſſint, ſi velint, ad arctiorem Religionem conuolare petita facultate, quamuis non obtenta, vt habetur in cap. Licet, De Regular. Nec item obſtare, quin Monialis poſſit eligi, & electa exire, ad Præfecturam alterius monaſterij, iuxta id, quod habetur in cap. Nullus, De elect. in ſexto. Sed meo iudicio, hæc olim habebant locum in Monialibus exeuntibus prædictis duabus de cauſis; at nunc non item, etiam in illis, quia ad exeundum è Monaſterio, requiritur Superioris conſenſus, iuxta
D Conſtitutionem Pij Quinti, vt ſtatim dicam.

Porrò in Concilio Tridentino, Seſſ. 25 cap. 5. de Regular. innouatur, hæc eadem Bonifacij Octaui Conſtitutio, vbi vniuerſis Epiſcopis, ſub obteſtatione Diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ præcipitur, vt in omnibus monaſterijs ſibi ſubiectis ordinaria, in alijs verò, Sedis Apoſtolicæ auctoritate, clauſuram Sanctimonialium, vbi violata fuerit, diligenter reſtitui, & vbi inuiolata eſt, conſeruari maxime curent: Inobedientes atque contradictores, per cenſuras Eccleſiaſticas, aliaſque pœnas quacumque appellatione poſtpoſita compeſcentes; inuocato etiā ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Quod auxilium, vt præbeatur, omnes Chriſtianos Principes hortatur ſancta Synodus, & ſub excommunicationis pœna ipſo facto contrahenda omnibus Magiſtratibus ſecularibus iniungit. Et poſtea ſubdit: Nemini Sanctimonialiū liceat poſt profeſſionem exire è monaſterio etiam ad breue tempus, quocumque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa ab Epiſcopo approbanda, indultis quibuſcumque, & priuilegijs non obſtantibus. Hæc ibi, quibus non abſimilia quoque

proque ſtatuit Concilium Cabilonenſe 2. tempore Caroli Magni coactum, cap. 57. videlicet, vt Abbatiſſa nequaquam è monaſterio egrediatur, niſi per licentiam Epiſcopi ſui, aut qui vicem eius obtinet; niſi forte, aut imperialis iuſſio eam cogat, aut alia iuſta cauſa: Et idcirco, inquit, ſtatuit, de ſanctimonialibus quæ [illegible] ducit, curam habeat. Et cap. 62. Sanctimoniales, niſi Abbatiſſa pro aliqua neceſſitate eas mittente è monaſterio non exeant.

Ex quo fit, vt locum non habeat opinio docentium, exiſtente legitima cauſa exeundi è monaſterio, nimirum infirmitatis, quæ aliis Monialibus aut officeret, aut contagioſa eſſe poſſet, neceſſarium non eſſe Epiſcopi cõſenſum: hoc enim etiã ante Concilium Tridentinum, defendi probabiliter poterat, poſtea verò [illegible]. Nam Concilium eum apertè requirit, cum ait: (Niſi ex aliqua legitima cauſa ab Epiſcopo approbanda.)

Pius item Quintus, anno 1566. edidit Conſtitutionem, cuius eſt initium: CIRCA paſtoralis, in qua renouat Cõſtitutionem Bonifacij Octaui incipientem: PERICVLOSO, & [illegible] ubi præcipit vt vniuerſæ & ſingulæ Moniales [illegible] Religionis, Ordinis, vel Militiæ etiam Hieroſolymitanæ expreſſè, vel tacitè profeſſæ etiam ſi Conuerſæ, aut quocumque alio nomine appellentur, [illegible], vel fundationibus ſuæ Regulæ ad clauſuram [illegible], nec vnquam in earum monaſterijs, ſeu Domibus, etiam ab immemorabili tempore, ea ſeruata non fuerit, ſub perpetua in ſuis monaſterijs ſeu Domibus [illegible] clauſura permanere, iuxta Conſtitutionem [illegible] Octaui, & Concilij Tridentini Decretum. [illegible] Moniales forſan reperiantur, quæ conſuetudine etiam immemorabili, aut inſtituto, vel fundatione ſeu Regulæ ſtrictæ, immo obſtinato huic clauſuræ reluctentur, Ordinarij, vnà cũ Superioribus earum, [illegible], & facti remedijs compellant eaſdem ad præciſè ſubeundam dictam clauſuram, & perpetuò obſeruandam. Mulieres quoque Tertiariæ, ſeu quæ de Pœnitentia dicuntur, cuiuſcumque fuerint Ordinis, in Congregatione viuentes, ſi & ipſæ profeſſæ fuerint, [illegible] ſolemne Votum emiſerint, ad clauſurã præcisè, & ipſæ teneantur. Quod ſi votum ſolemne non fecerint, Ordinarij vnà cum Superioribus earum hortentur, & ſtudeant perſuadere, vt illud emittant, ac profiteantur: & poſt emiſſionem, & profeſſionem eidem clauſuræ ſubijciantur. Quòd ſi recuſauerint; & aliquæ ex eis deprehendantur ſcandaloſè viuere, ſeueriſſimè puniantur. Cæteris autem omnibus ſic abſque emiſſione profeſſionis, & clauſura viuere omnino [illegible] prohibemus, ne in futurum vllam aliam in ſuum Ordinem, Religionem, Congregationemuè recipiant. Quòd ſi aliquas receperint, eas ad ſic viuendum omnino inhabiles reddimus, & receptiones ipſas, ac profeſſiones irritas facimus. Ac deinde præcipit in virtute ſanctæ obedientiæ vniuerſis Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, & Epiſcopis, vt in ſuis diœceſibus has literas promulgandas curent, & in monaſterijs Monialium ſibi ſubiectis, in alijs verò Sedis Apoſtolicæ auctoritate vnà cũ Superioribus eorumdem Cœnobiorum clauſuram prædictam ſeruari cogant.

Deindè verò anno 1569. idem Pontifex Pius Quintus aliam edidit Conſtitutionem, quæ incipit DECORI; vbi ſeuerius prohibet exitum Monialiũ è monaſterio his verbis: Sancimus nulli Abbatiſſarum, Prioriſſarum, aliarũue Monialium, etiam Carthuſienſium, Ciſtercienſium, S. Benedicti, & Mendicantium, & quorumcumque aliorum Ordinum, etiam Militarium, & ſtatuum, graduum, conditionum, dignitatum, & præeminentiarum, etiam a regia, vel illuſtri proſapia ortarum, de cetero infirmitatis, ſeu aliorũ monaſteriorum eis ſubiectorum, aut domorum, parentũ, aliorumuè propinquorum viſitãdorum, aliaùe occaſione, & prætextu licere exire, niſi ex cauſa magni incendij, vel infirmitatis lepræ, aut Epidimiæ: quæ tamen infirmitas præter alios Ordinum Superiores, quibus cura Monaſteriorum incumberet, etiam per Epiſcopum, ſeu alium loci Ordinarium, etiamſi prædicta monaſteria ab Epiſcoporũ, & Ordinariorum iuriſdictione exempta eſſe reperiantur, cognita, & expreſsè in ſcriptis approbata ſit, à monaſterijs præfatis exire: ſed nec in prædictis caſibus extra illa, niſi ad neceſſarium tempus ſtare licere. Aliter autem, quam vt præfertur, egredientes, ſeu licentiam exeundi quomodocumque concedentes, necnon comitantes, ac illarum receptatrices perſonas, ſiue laicas, aut ſæculares, vel Eccleſiaſticas, conſanguineas, vel non, excommunicationis maioris latæ ſententiæ vinculo ſtatim, eo ipſo, abſque aliqua declaratione ſubiacere: A quo præterquam à Romano Pontifice, niſi in mortis articulo abſolui nequeant. Et inſuper tam egreſſas, quam permittentes, & alios Superiores prædictos eis licentiam huiuſmodi concedentes, dignitatibus, officijs, & adminiſtrationibus obtentis priuamus, & ad alia in poſterum obtinenda inhabiles reddimus. Et deinde facit quoque irritas licentias, & facultates, & priuilegia, ſiue indulta exeundi è monaſterijs, & ſtandi extra illa à ſe, & ab alijs Pontificibus, aut Sedis Apoſtolicæ nuncijs, & legatis, etiam de latere, aut Maiori Pœnitentiario, aut Ordinum prædictorum Superioribus, alijsuè perſonis cõceſſa, ſub quibuſcumque tenoribus, & formis, & quibuſcũque clauſulis, etiam in [illegible], etiam in cuiuſcumque perſonæ fauorem, etiam Imperatorũ, Regum, Ducum, & aliorũ Principum, necnon Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium. Deinde præcipit Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & alijs locorũ Ordinarijs, in virtute ſanctæ Obedientiæ, vt in ſuis diœceſibus has literas quolibet anno promulgent, & omnino obſeruari faciant iuxta prædictum Concilij Tridentini Decretum, & Conſtitutionem Bonifacij Octaui.

Ex his plane conſtat, nunc non eſſe locum multis quæſtionibus, quæ ante, & poſt Concilium Tridentinum agitabantur, nimirum, An vbi nunquam ſeruata eſt clauſura Monialium, ſeruari nunc debeat. Nam Conſtitutioni Bonifacij Octaui, ante Concilium Tridentinum potuit conſuetudine eſſe derogatum: at verò poſt Concilium Tridentinum, & Pontificias Conſtitutiones Pij Quinti, etiam vbi non eſt ſeruata clauſura, cogendæ ſunt Moniales eam ſeruare. Quæres, an poſſit conſuetudine alicubi eſſe derogatum decreto Concilij Tridentini, & Conſtitutionibus Pij Quinti? Reſpondeo, poſſe, nam fieri poteſt, vt Conſtitutiones Pij Quinti, ſimul, & Decretum Concilij Tridentini nõ ſint alicubi vſu recepta, & ita, eo loco, vim non habent. Quòd ſi ibi quoque ante Concilium conſuetudo derogauerat Conſtitutioni Bonifacij Octaui, aut eam vſus nullo modo receperat; conſequitur, vt ibi Moniales clauſuram ſeruare minime cogantur, niſi adductæ, & permotæ auctoritate Epiſcoporum, aut Superiorum includantur.

Item, quærebatur olim, an monaſterijs, ſine vlla clauſurã fundatis Moniales includi deberent, præſertim vbi ſimul etiam ſtatuta extarent Monialibus liberam facultatẽ exeundi è Cœnobio concedentia: Sed poſt Concilium Tridentinum, & Conſtitutiones Pij Quinti, ſublata omnis hæc cõtrouerſia eſt, vbi ea ſunt vſu recepta; alibi enim vel ius commune antiquum, vel conſuetudo vim, & locum habebit. Similiter quoque ſublata eſt ea quæſtio, An Monialis poſſit profeſſionem emittere ea conditione, vt extra monaſterium in aliquo loco tuto, & honeſto viuat? nam antea id licebat, iuxta id, quod habetur in cap. Inſinuante, qui Clerici, vel vouentes. Pariter, & illa controuerſia, An facultas exeundi ſcripto tradita eſſe debeat? nam Pius V. perſpicue definit eam ſcripto datam eſſe oportere: Et illa item. An huiuſmodi facultas exigat approbationem nõ ſolùm Superiorum Regularium, vbi illis ſunt monaſteria ſubiecta, ſed etiam Epiſcoporum, vel Ordinariorum. Pius Quintus conſtituit neceſſarium eſſe conſenſum, & Superiorum Regularium, & Epiſcoporum. Rogabis, an Concilium Tridentinum, & Conſtitutiones Pij Quinti, eas Moniales comprehẽdant, quæ ſunt Nouitiæ, & adhuc in probatione verſantur? Reſpondeo, minime; quoniam tum Concilium, & Conſtitutiones Pij Quinti, tum Conſtitutio Bonifacij Octaui loquuntur de Monialibus expreſsè, vel tacitè profeſſis. Si deinde roges, an comprehendant etiam Moniales, quæ Monaſterio præſunt, & vocãtur Abbatiſſæ, Prioriſſæ, ſiue Præpoſitæ? Reſpondeo, comprehendere: nã ipſæ etiam includi debent.

Tertiò quæres, an liceat Monialibus exire propter alias cauſas his affines, quas Pius Quintus exprimit? Reſpondet Nauarrus Commen. 4. de Regular. nu. 48. id eſſe licitum, duabus de cauſis, quas ille commemorat: nimirum, ſi bellum ingruat, quod Moniales ad exitum compellat: Deinde ſi Monialis ab alijs eligatur, vt earum cœnobio præſit. Rogabis inſuper, an etiam Moniali exire liceat ob morbum, periculoſum quidem, ſed qui alijs contagione nõ noſit, ita vt Medici iudicent eam alioqui morituram, niſi exierit. Reſpondet Nauarrus, loco citato, licere, eo quod humanæ leges, & iura nos nõ tam ſeuerè teneant, & obligent, vt mortis periculum

periculum ſubire cogamur. Quæres poſtremo, an in excommunicationem incidant quotquot Monialem è monaſterio egreſſam comitantur, aut excipiunt? Ait Nauarrus loco citato, nu. 51. non incidere eos, qui id fecerint extrema vel graui neceſſitate compulſi. V. G. ſi finges Monialem egreſſam ſolam noctu, & obuium in via habere propinquum, qui redire nolentem comitaretur, vel alicubi exciperet, ne illa famæ, honoris, aut vitæ periculum ſubeat.

Secundò quæritur, An clauſura Monialium ſit iuris Diuini, aut Naturalis, an tantùm iuris Canonici? Hanc quæſtionem tractat Nauar. Commen. de regularib. 4. num. 41. Non parum refert hæc quæſtio, etenim ſi primi, aut ſecundi generis ſit, multa inde deducuntur, illud in primis, Debere Moniales ſponte ſe includere, quamuis ab Epiſcopis, vel aliis Superioribus minimè includantur. Deinde, conſuetudine clauſuram abrogari non poſſe, cum conſuetudo contra ius Diuinum, vel Naturale, nihil aliud, niſi corruptela, ſit. Poſtremò, non poſſe clauſuram humana aliqua auctoritate, aut ex toto, aut ex parte ſubmoueri. Fuêre qui dixerint, clauſuram iuris eſſe Diuini, ob illud Pſalmi: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: & Ecce elongaui fugiẽs, & manſi in ſolitudine. Alij verò tradunt eſſe iuris naturalis, eo quòd ratione votorum Moniales clauſuram ſeruare cogantur: nam cum profeſſionem emittunt, vouent ſe perpetuam Continentiam, Paupertatem, & Obedientiam, in monaſterio ſeruaturas; præſertim cum Bonifacius Octauus, in Conſtitutione ſua, ideo iubeat clauſuram ſeruari, quia exitus e monaſterio ſit Monialibus periculoſus, & noxius. Poſtremo, ſi iuris diuini, vel naturalis non eſſet, nequiret Pontifex, vel Concilium Moniales adigere ad clauſuram ſeruandam, cum eam nunquam voto, & profeſſione promiſerint. Alijs verò videtur ſolùm eſſe iuris Canonici clauſura, etenim Moniales ſolùm Religionis tria vota faciunt, in quibus clauſura minimè continetur cum abſque eà poſſint ea vota ſeruari, vt à multis ſeruata olim fuere, atque etiam nunc ſeruatur Et Auguſtinus Epiſt. 109. concedere videtur facultatem exeũdi, iuſtis de cauſis, cum ait: Nec eant ad balnea, ſiue quocunque ire neceſſe fuerit, minus quam tres; nec illa, quæ habet aliquo eũdi neceſſitatem, cum quibus ipſa voluerit, ſed cum quibus ipſa Præpoſita iuſſerit, ire debebit. Eandem quoque Pontifices, & Concilia facultatem exeundi Monialibus conceſſere. Sic docet Nauar. Commen. 4. de Regulari num. 40.

Mihi hæc opinio magis probatur; nec enim ex ſacris literis, aut ex traditione aliqua diuina eiuſmodi clauſura clare deduci poteſt: nec in tribus Religionis votis includitur per ſe. Nihilominus tamen Pontifex, aut Synodus meritò iubet, Moniales includi, vt docent Ioan. Monachus, Dominicus, & Gloſſa in cap. [illegible], de ſtatu regular. in 6. & Nauarr. in loco citato, quoniam etſi ratione votorum Moniales per ſe includi non debent; ex accidenti tamen clauſuram ſeruare coguntur: exitus enim e monaſterio frequenter ſolet Monialibus noxius, & periculoſus eſſe, & alijs offenſionem præbere.

Tertiò quæritur, An liceat alicui ad Moniales ingredi? Reſpondeo, in eadem Conſtitutione Bonifacii Octaui, PERICVLOSO, de ſtatu Regularium, in ſexto, ita decernit: Nulli aliquatenus inhoneſtæ perſonæ, nec etiam honeſtæ, niſi rationabilis, & manifeſta cauſa exiſtat, ac de illius, ad quem pertinebit, ſpeciali licentia ingreſſus, vel acceſſus pateat ad Moniales. Et olim in Conc. Cabilon. 2 Can 63. definitũ eſt, vt nullus famulus Abbatiſſæ, nullus miniſter, nec Laicus, nec Clericus clauſtra ancillarum Dei ingrediatur. Item Conc. Matiſconenſe 1. c. 2. ſtatuit, vt nullus Epiſcopus Presbyter, Diaconus, Clericusùe alius ſecularis in Monaſterijs puellarũ, niſi probatæ vitæ, & ætatis prouectæ propter vtilitatem, aut pro quacumque reparatione monaſterij habitare, aut ſecretas collocutiones habere præſumãt, neque intra Salutatorium, aut Oratorium ingredi permittantur. At in Concilio Tridentino Seſſ. 25. cap. 5. de Regular. renouatur eadem Conſtitutio, cum dicitur: Ingredi intra ſepta monaſterij nemini liceat, cuiuſcumque generis, aut conditionis, ſexus, vel ætatis fuerit, ſine Epiſcopi, vel ſuperioris licentia in ſcriptis obtenta, ſub excommunicationis pœna ipſo facto, contrahenda. Dare autem tantùm Epiſcopus, vel Superior licentiam debet in caſibus neceſſarijs: nec alius vllo modo poſſit, etiam vigore cuiuſcumque facultatis, vel indulti hactenus conceſſi, vel in poſterum concedendi. Pius item Quintus in Conſtitutione [illegible]

tes CIRCA paſtoralis, renouat conſtitutionem Bonifacij, & Decretum Concilij Tridentini. Necnon Gregorius XIII. aliam Conſtitutionem edidit hoc exordio: VBI gratia, qua reuocat, & abolet omnes licentias, & facultates ingrediendi Monaſteria, Domos, & loca Monialium, ac etiã virorum quorumuis Ordinum, quibuſuis, etiam Comitiſſis, Marchioniſſis, Duciſſis, & alijs cuiuſcumque ſtatus, & conditionis mulieribus: & omnes licentias ingrediẽdi Monaſteria, Domos, & loca Sanctimonialium conceſſas quibuſcumque viris eiuſdem ſtatus, & dignitatis, à quibuſcũque Pontificibus, & Sedis Apoſtolicæ legatis, aut alijs, ex quibuſcumque tenoribus, & clauſulis; etiamſi Imperatoris, Regum, Reginarum, aliorumue Principum intuitu, ſub excommunicationis pœna, ipſo facto contrahenda: à qua niſi à Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo, abſolutionis beneficium obtineri nequeat: Item, præcipit Abbatiſſis, necnon, & Abbatibus, & Conuentibus, & alijs monaſteriorum vtriuſque ſexus Superioribus, & perſonis, quocumque nomine vocentur, ſub eadem excommunicationis pœna, nec non priuationis dignitatum, Beneficiorũ, & officiorum ſuorum, ac inhabilitatis ad illa, & alia in poſterum obtinenda. Nec in monaſterio, Domos, & loca ſua quocumque prætextu huiuſmodi facultatem ingredi faciant, vel permittant: Et ſub eiſdem pœnis, ipſo facto contrahendis imperat quibuſcumque perſonis Eccleſiaſticis, & ſæcularibus, & etiam Ordinum quorumcumque, etiam Mendicantium Regularibus, ne prætextu facultatum, ab Epiſcopis, vel Superioribus, quibus illas concedendi in caſibus neceſſarijs tantùm ex decreto Concilij Tridentini tribuitur, Ne Monaſteria ipſa Monialium pro libito, ſed neceſſitatibus vrgentibus duntaxat ingredi, neùe Moniales ſub eiſdem pœnis illos aliter admittere præſumant. Hæc ibi.

Quartò quæritur, circa huiuſmodi Decretum Concilij, & Conſtitutiones Pontificum, an liceat Epiſcopis, vel Superioribus facultatem dare recipiendi puellas in monaſteria, educationis, & inſtitutionis gratia? Reſpondeo, licere, quamuis nolint Religionis habitum ſuſcipere. Non enim Concilium Tridentinum, aut Conſtitutiones Pontificiæ prohibent huiuſmodi puellas admitti, quando inſtitutum Religionis, aut aliquid aliud non impediat. Non ſunt tamen recipiendæ niſi ſub certis conditionibus; nimirum ſi monaſterium aliàs iam tales recipere conſueuerit: Item, vt id fiat aſſenſu Superioris illius, cui cura monaſterij eſt commiſſa, & facultas ſcripto detur, & fiat etiam conſenſu Abbatiſſæ, & reliquarum Monialium. Deinde, vt ſine ancillis in monaſterio commorentur, nec inde exire queant; cum libera poteſtate redeũdi; & vt clauſuræ legibus inſtar Monialium teneantur, & eo veſtitu in monaſterio vtantur, qui virginibus conueniat; & ne in monaſterio vltra annum vigeſimum quintum retineantur. Idem item eſt de puellis, quæ ob egeſtatem, & inopiam dotis ſuæ tutò alibi nequeũt, & victum ſibi à propinquis ſuppeditatum accipiunt ea lege, vt in monaſterio aliquo collocentur. Idem etiam eſt de puellis, quæ delectæ ſunt ex Xenodochijs, & alijs publicis locis gratia pietatis extructis, donec idonea ſeſe offerat occaſio, eas in matrimonium collocandi. Pari ratione recipi queunt puellæ, quæ parentibus, & propinquis deſtitutæ, tutela, & debita dote carent, qua poſſint commodè nubere. Neophitæ item, nec non & viduæ, quæ viris ſuis orbatæ, honeſtatis cauſa, in Monaſterium ſe conferre, & abdere cupiunt, modo ſint bonæ exiſtimationis, & famæ. Inſuper, & fœminæ coniugij vinculo aſtrictæ, ſi earum vita alioqui in tuto non ſit. Si qua item mulier apud virum ſuum de adulterio ſuſpecta, vt ab eo ſibi paratam, quam metuit perniciem, declinet, ad monaſterium confugit, iure ei per Epiſcopum, vel Superiorem aditus patet. Hæc omnia habet Declaratio Cardinalium [illegible]

Quintò quæritur, An infantes, & pueri nondum vſum rationis adepti, ad Moniales iure ingredi queant? Affirmat Nauarrus in Commen. 4. de Regular. nu. 50. poſſe, quoniã tametſi Concilium Tridentinum vniuerſim definiat nulli cuiuſlibet ſexus, vel ætatis licere, eos tamen videtur intelligere, qui iam ratione vigent; in his enim meritum, aut culpa eſſe poteſt, in alijs non item, ac proinde huiuſmodi infantes, & pueri in excommunicationem incurrere nequeunt, cum peccare non poſſint. At vt rectè idem auctor annotauit, videtur Concilium comprehendiſſe omnes, qui pubertatem attigerunt, ſiue pueri ſint ſiue puellæ; quamuis ratione non vtantur, cuiuſmodi ſunt amentes, & fatui,

nam etſi peccare aliquando nequeunt, poſſunt tamen peccandi alijs occaſionem præbere, tumultum excitare, interturbare Moniales, loqui turpia, iocoſa, & vana, & alia id generis plurima, minime decentia Religioſam honeſtatem, & modeſtiam. Cæterum, ſi Nauarrus intelligat amentes, & fatuos, qui nunquam rationis ſunt compotes, idem iuris mihi videtur eſſe in illis, quod in pueris, & infantibus rationis vſum non conſequutis: nam peccare non poſſunt, ergo nec excommunicationis vinculo obſtringi. Locum igitur habet quod Nauarrus annotat in amentibus, qui aliquando rationis ſunt compotes, qui & peccare queunt, & excommunicationi ſubijci. Aut potiùs habet locum in omnibus cuiuſlibet ætatis, & ſexus, quatenus ad peccatum incitare queunt, quatenus turpiter iocari, ludere, fabulari, vana, & alia noxia, in monaſterium importare, & perturbare ſacratas Deo Virgines poſſunt: videlicet ne ingredi permittantur.

Sextò quæritur, an ad eas liceat ingreſſus Medicis, Chirurgis, fabris lignarijs, & huius generis hominibus? Reſpondeo cum Nauarro loco citato, licere, quoniam in his ſubeſt cauſa rationabilis, & manifeſta, quod idem ius eſſe ait Nauarrus, ei, qui ingrederetur legitimè euocatus ad electionē Præpoſitæ in Monaſterio dirigendam, ac ritè promouendam. At mihi non probatur hac in re Nauarri ſententia. Et in his omnibus non ſolùm ſufficit cauſa rationi conſentanea, ſed etiam debet eſſe manifeſta, vt tradit Dominicus in c. periculoſo, citato, quod ab omnibus recipitur. Nec ſatis eſt voluntas Præpoſitæ, ſed præterea requiritur Epi. vel alterius Monaſterij curam habentis auctoritas, quæ facultatem ſcripto concedat, quod aiunt Ioannes Monachus, Dominicus, Francus, & ipſe Nauarrus. Nam quamuis Cōſtitutio Bonifacij Octaui, facultatem ſcripto traditam non requirat, requirunt tamen Concilium Tridentinum, & Pij Quinti Conſtitutio ſuperius allata.

Septimò quæritur, An ſufficiat ſolus Epiſcopi conſenſus abſque alia Superioris Regularis voluntate, & è contrario? Ratio dubitandi eſt, quoniam tùm in Conſtitutione Bonifacij Octaui, tum in Concilij Tridentini Decreto, ſub disiunctione ponitur conſenſus, ſiue voluntas, cum dicitur: vel Epiſcopi, vel Superioris. Deinde ſolus Epiſcopus, vel Superior Regularis ius habet includendi Moniales, ergo etiam concedendi ingreſſum ad eas. Reſpondeo cum Nauarro Commen. 4. de Regulari. num. 59. & 60. Aut enim Monaſterium eſt Epiſcopi ſolius iuriſdictioni ſubiectum; aut exemptum quidem, ſed Romano Pontifici proximè ſubditum: aut ſubiectum ſoli Superiori Regulari. Si primo, & ſecundo, Epiſcopus ſolus habet ius concedendi ingreſſum, auctoritate quidem propria, in Monaſteria ſibi ſubiecta, auctoritate verò delegata, in ea, quæ Romano Pontifici ſunt proximè ſubiecta. Si verò tertio, ſolius eſt Superioris Regularis facultatem ingrediendi concedere, vt loco citato Nauarrus ait.

Octauò quæritur, quando cauſæ iuſtæ, & manifeſtæ crebrò contingunt, & Epiſcopus, vel Superior, aut alius longè abſunt, an tunc etiam requiratur facultas ſcripto tradita? V. G. in Medicis, Chirurgis, & alijs ſupra memoratis? Reſpondet Nauarrus Commen. 4. de regular. nu. 60. minimè: quod probat à ſimili. In cæteris enim, in quibus ob euentuum frequentiam, & Superioris abſentiam opus minimè eſt, vt ſcripto detur facultas, ſi tamen his generalis poteſtas fieret, eam ſcripto mandari oporteret.

Nonò quæritur, An Epiſcopi, & alij Superiores Regulares ius habentes alijs concedendi facultatem, qua ingrediantur ad Moniales, ingredi ipſi quoque poſſint? Siquidē ingreſſus ad eas ipſis ratione ſui muneris, & officij conuenit. Reſpondet Nauarrus Commen. citato nu. 61. Gregorium XIII. anno 1581. in conſtitutione, quæ incipit Dubiis, declaraſſe, ipſos poſſe ingredi: dummodo ea facultate non vtantur, niſi iuſtis, & neceſſarijs ex cauſis, & paucis, & non niſi ſenioribus, ac Religioſis viris ſociati: alioqui fas illis non eſt ingredi.

Decimò quæritur, An in cenſuras, & pœnas à Pio V. & Gregorio XIII. latas incidat is, qui ingreditur non ratione quidem alicuius facultatis ſibi conceſſæ, ſed propria auctoritate? Ratio quæſtionis eſt, quia Pius Quintus, & Gregorius XIII. abrogant omnes facultates a Romanis Pontificibus, aut legatis Sedis Apoſtolicæ impetratas, aut conceſſas alicuius Priuilegij, vel indulti beneficio. & interdicunt, ne vllus admittatur harum ratione facultatum. Ergo ſi quis propria auctoritate ingrediatur, cenſuras, & pœnas in Conſtitutionibus irrogatas non contrahit. Reſpondeo, Cenſuras, & pœnis eum affici. nam vt tradit Nauarrus loco citato, Pius Quintus, & Gregorius XIII. declararunt, Conſtitutiones in hoc etiam locum habere, quoniam grauius peccant, qui ſine legitima facultate impetrata ingrediuntur: qui item eos admittunt, eiſdem pœnis ſubijciuntur.

Aliæ quæſtiones de Sanctimonialibus diſſoluuntur.

Cap. IX.

PRimò quæritur, An plures Moniales in monaſterium admitti poſſint, quam ex redditibus ſuſtentari queāt? Reſpondeo, In cap. Periculoſo. §. Sanè, De ſtatu Regul. in ſexto, ita ſtatui: Diſtrictius inhibemus, ne in monaſterijs Ordinum non Mendicantium, aliquæ recipiantur de cætero in ſorores, niſi quot poterunt de ipſorum monaſteriorū bonis, ſiue prouentibus abſque penuria ſuſtentari, ſi ſecus actum fuerit, irritum decernentes. Sic ibi. Hinc efficitur, vt ſi vltra numerum earum, quæ ali, & ſuſtentari poſſunt, aliquæ admittantur, nulla ſit receptio in ijs Ordinibus fœminarum, qui bona in commune poſſident. At verò Concil. Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 4. latius ita præcipit: In monaſterijs, & Domibus tam virorum, quam mulierum bona immobilia poſſidentibus, vel non poſſidentibus, is tantùm numerus conſtituatur, ac in poſterum conſeruetur, qui vel ex redditibus proprijs monaſteriorum, vel ex conſuetis eleemoſynis commodè poſſint ſuſtentari. Hæc Conciliū. Quibus verbis tria comprehendit, quæ non erant in Conſtitutione Bonifacij Octaui. Nam comprehendit in primis, Cœnobia virorum, & fœminarum; Bonifacius verò tantùm Monialium. Deinde, Cœnobia tùm Ordinum Mendicantium, tum non Mendicantium: Bonifacius verò ſolùm non Mendicantium. Poſtremò, Concilium ponit verbum illud (commodè) Bonifacius verò poſuerat illud (abſque penuria) Vnde ſublata quæſtio eſt, quam Ioannes Andr. in Gloſſa tractauit, An numerus Monialium poſſit augeri, dummodo abſque penuria, quamuis non commodè ſuſtentari queant. Reſpondit enim poſſe, at verò Conciliū apertè dicit non eſſe plures recipiendas, quam quæ commodè ali poſſint. Et Pius Quintus in Conſtitutione, quæ incipit; CIRCA paſtoralis, hanc curam in Epiſcopum reijcit.

Quæres, an hoc Decreto Concilij abrogetur conſuetudo, qua Moniales, non niſi cum dote in monaſterio recipiuntur? Reſpondeo, nihil certi Concilium de dotibus ſtatuiſſe. Vnde de conſuetudine iudicandum eſt, ſecundùm ius commune, quo monaſterium nihil poteſt accipere tanquā pretium pro ingreſſu. Dos verò Monialibus non datur loco pretij, ſed tanquam alimentum, & vitæ ſubſidium. Deinde quæres, an in Monialium Cœnobio, vbi iuxta Cōcilij Decretum, Epiſcopus certum numerum conſtituit, liceat in locum Monialium deficientium, alias recipere, pacto, & cōuentione inita, de certa quantitate pecuniæ pro dote reddenda? Reſpondeo, ſi ius inſpiciamus, & communem Doctorū ſententiam ſequamur, non licere. Nam ex cap. Quoniam, & cap. Non ſatis de Simonia, perſpicuum eſt, fas non eſſe in recipiendis Monialibus paciſci de Dote tradenda. Si verò ratio conſuetudinis habeatur, Moniales iure admittuntur etiam cum pacto dotis recipiendæ. Quidam, conſuetudinem cum iure conciliare contendunt, dicentes, Iura prohibere dotem exigere tanquam pretium, non tanquam aliquid ad vitam neceſſarium, Conſuetudo verò introduxit, dotem non tanquam pretium, ſed tanquam neceſſarium, ad vitæ vſus ſubſidium. Cæterùm hæc mihi conciliatio non placet, eo quòd iura vniuerſim videntur pacta reddendæ, tradendæque dotis, prohibere. Quare alij reſpondent, prohiberi quidem omne pactum dotis tradendæ ante ingreſſum, non tamen prohiberi receptionem Monialis cū dote, quam ſponte tradit abſque vllo pacto antecedente. Veruntamen hoc etiam reſponſum, conſuetudinem minimè defendit. Quare mihi quidem verius apparet, quod alij tradiderunt, ius cōmune, in hac parte, conſuetudine abrogari: nec mirum, ſiquidem poteſt abrogari. Nam quamuis iuris diuini ſit, vt pro ingreſſu in Religionem nihil exigatur tanquam pretium; hoc tamen eſt iure diuino, aut naturali S. Thom. 2. 2. q. 100. ar. 3 ad 4.

iure naturali ius prohibitum, dos accipiatur tanquam neceſſarium ad vitam Monialis alimentum: Sed ius Canonicum lege cauit, ne talis dos, aut eleemoſyna ex pacto, & conuentione recipiatur: & in hac parte conſuetudo Iuri Canonico auctoritatem abrogauit. Non eſt igitur conſuetudo, vbi recepta fuerit, damnanda.

Secundo quæritur, quid ſtatuerit ius Canonicum circa profeſſionem Monialium, & circa rationem eas in monaſterium admittendi, nimirum a quo, quando, & quomodo recipiendæ ſint. Reſpondeo: in Concilio Tridentino ſeſſ. 25. cap. 15. de Regular. iure nouo prohiberi, quo minus in Religione tam virorum, quàm mulierum profeſſio fiat ante decimum ſextum annum expletum: nec qui minore tempore, quam per annum poſt ſuſceptum habitum in Probatione ſteterit, ad Profeſſionem admittatur & nulla ſit profeſſio antea facta. Hæc ibi. Ante Concilium tamen Tridentinum profeſſio poterat emitti a fœmina poſt duodecimũ ætatis annum exactu, & profeſſio valebat facta ante Probationis annum expletum. Eodem Concilio, & ſeſſ. cap. 17. de Regul. decernitur, vt ſi puella, quæ habitum Regularẽ ſuſcipere voluerit, maior duodecim annis ſit, non ante eũ ſuſcipiat, nec poſtea ipſa, vel alia profeſſionem emittat, quam exploraverit Epiſcopus, vel eo abſente, aut impedito, eius Vicarius, aut aliquis, eorum ſumptibus ab eis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an coacta, an ſeducta ſit, an ſciat, quid agat. Et ſi voluntas eius pia, ac libera cognita fuerit, habueritque conditiones requiſitas iuxta monaſterii, & Ordinis regulam, & monaſterium fuerit idoneũ: libere ei profiteri liceat. Cuius profeſſionis tempus ne Epiſcopus ignoret, teneatur Præfecta monaſterio, eum ante menſem certiorem facere. Quòd ſi non fecerit, quandiu Epiſcopo videbitur, ab officio ſuſpenſa ſit. Inſuper cap. 16. ſtatuitur, vt libere omnino fœminæ Religionis inſtitutum profiteantur, nec ipſæ Moniales vllas renunciationes, obligationeſve bonorum, & hæreditatum faciant, ante duos menſes profeſſionem proxime antecedentes. Sic enim habet Concilium: Nulla renunciatio, aut obligatio antea facta etiam cum iuramento, vel in fauorẽ cuiuſcumque cauſæ piæ valeat, niſi cum licentia Epiſcopi, ſiue eius Vicarij, fiat intra duos menſes proximos ante profeſſionem: ac nõ aliter intelligatur eff ctum ſuum ſortiri, niſi ſecuta profeſſione: aliter verò facta, etiamſi cum huius fauoris expreſſa renunciatione, etiam iurata, irrita ſit, & nullius effectus. Et paulo infra: Ex Nouitii, vel Nouitiæ bonis, tempore quo in Probatione eſt, ante profeſſionem, excepto victu, & veſtitu, quocumque prætextu a parentibus, vel propinquis, vel curatoribus nil monaſterio tribuatur. Quin potius ipſis Nouitiis abeuntibus ante profeſſionem, omnia reſtituantur, quæ ſua erant: & Epiſcopus per cenſuras Eccleſiaſticas, ſi opus fuerit, compellat. Hactenus Concilii verba, vbi id, quod ſtatuit, nullam renunciationem valere; locum nõ habet in puellis, quæ educationis, & inſtitutionis ſolius gratia in monaſteriis recipiuntur, neque in teſtamentis, vel vltimis voluntatibus Monialium, quæ in Probatione verſantur; neque in eleemoſynis, ſi quas ex ſuis bonis erogauerint. Nam Concilium abſolute, & ſimpliciter ſolum ait: Nulla renunciatio, aut obligatio. Quæres an, ſi renunciatio ante ſuſceptum habitum, ſiue ante ingreſſum in Religionẽ facta ſit, valeat? Reſpondeo, valere: nam Concilium loquitur de renunciationibus factis poſt ingreſſum in monaſterium, & habitum ſuſceptum ante profeſſionem, nimirum tempore Probationis. Si tamen facta eſſet voluntate Religionem ſuſcipiendi, tanquam facta in fraudem huius Conſtitutionis, irrita habenda eſſet. Quod item addit Concilium: [Abeuntibus Nouitiis omnia ſua bona reſtituantur.] intelligendum eſt, etiam cum fructibus, ſi qui fuerint ex illis percepti, deductis tamen alimentis illius temporis, quo fuerint in probatione. Præterea, idem Concilium eadem ſeſſ. cap. 18. anathemati ſubiicit omnes cuiuſcumque qualitatis, vel conditionis tam Clericos, quam Laicos, vel Regulares qualibet dignitate fungentes, ſi quomodocumque, aliquam virginem, vel viduam, vel aliam quãcumque, præterquam in caſibus in iure expreſſis, ad ingrediendum in monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem coegerint, & qui conſilium, auxilium, vel fauorem dederint, vel quoquo modo ſcientes præſentiam, vel conſenſum, vel auctoritatẽ interpoſuerint: & contra, qui quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint virginum, vel aliarum mulierum voluntatẽ vel accipiendi, vel votum emittendi, ſub Concilium. Quo fit,

A vt puella per vim in monaſterium incluſa, inde ſit educenda, et ſi quid damni paſſa eſt, reficiendum impenſis eorum, qui vim intulerunt. Item, colligitur, vt patres, & fratres, qui filias ſororeſve, vel habitum Religionis ſuſcipere, vel votum, aut profeſſionem emittere cogunt, in excommunicationem incurrant. Quæres, an eam pœnam contrahat pater, qui filiam naturalem ea lege hæredem inſtituit, vt Monialis fiat, ſin minus ad monaſterium bona pertineant, & filia pro alimentis habeat tantummodo viginti quinque aureos: nam videtur filia quadam ratione ad ingrediendum compelli. Reſpondeo, minimè; quia Concilium vtitur verbo (coegerint,) at coactio non eſt, vbi non vis infertur. In exemplo verò producto, cauſa potius eſt filiam ad ingrediendum in monaſterium inducens, quam cogens, eo quod cum naturalis ſit, non legitima, ius ad hæreditatem non habet, & proinde libere potuit pater illam ea lege inſtituere hæredem. Præterea idem Concilium eadem ſeſſione cap. 10. ſtatuit, vt Epiſcopi, & cæteri Superiores Monialium diligenter attendant, vt admoneantur Sanctimoniales ſaltem ſemel ſingulis menſibus confeſſionem peccatorum

B facere, & ſacroſanctam Euchariſtiam ſuſcipere: ac prohibet Synodus ſanctiſſimum Chriſti corpus intra Chorum, vel ſupra monaſterii, & non in publica Eccleſia aſſeruari, non obſtante quocumque indulto, aut priuilegio. Item, præcipit: vt præter ordinarium confeſſarium, alius extraordinarius ab Epiſcopo, & aliis Superioribus bis, aut ter in anno offeratur, & aſſignetur, qui omnium Monialiũ confeſſiones audire debeat.

Quæres, An confeſſarii huiuſmodi in Cœnobiis Monialium, quæ ſunt in cura, & poteſtate Religioſorum, examinandi ſint ab Epiſcopo, an verò a Superiore ipſius Ordinis? Reſpondeo, a Superiore, cui Moniales ſunt proxime ſubiectæ: propterea quòd illæ ſint ab Epiſcopi iuriſdictione exẽptæ. Et cap. 11. decernit Concilium, In monaſteriis, ſeu Domibus virorum, aut fœminarum, ad quæ pertinet animarum cura perſonarũ ſæcularium, præter eas, quæ ſunt de illorum monaſteriorum, ſeu locorum familia, perſonæ tam Regulares, quam ſæculares huiuſmodi curam exercẽtes, ſubſint immediate in his, quæ ad dictam curam, & ſacramentorum adminiſtrationem attinent, iuriſdictioni, vi-

C ſitationi, & correctioni Epiſcopi, in cuius diœceſi ſunt ſita: nec ibi aliqui, etiam ad nutum amouibiles deputentur, niſi de eiuſdem conſenſu, ac præuio examine per eum, aut eius Vicarium faciendo.

Tertiò quæritur, quid ius ſtatuerit de confabulationibus, & colloquiis cum Monialibus? Reſpondeo: In cap. Definimus 18. quæſt. 2. ex octaua Synodo ſancitum eſt, vt, quando neceſſaria vitæ ad Moniales deferuntur, ea extra ianuam ſuſcipiat Abbatiſſa: Et ſi contigerit, vt aliquam propinquam ſuam videre Monachus voluerit, in præſentia Abbatiſſæ, cum ea Moniali propinqua confabuletur modicè, & breuiter, & ab ea ſtatim diſcedat. Et in Concilio Cabilonenſi 2. ſub Carolo Magno coacto Can. 55. dicitur: Abbatiſſa cum viris, Clericis, ſiue Laicis, boris minime cõmodis non loquatur. Et Can. 56. A veſpera vſque ad Tertiam, nec Abbatiſſa, neque aliqua Sanctimonialium cum quibuſlibet viris vllum colloquium habeat, niſi neceſſarium, quod omitti non poſſit. & tunc illud coram teſtibus habeat. Demum Can. 61. dicitur: Sanctimonialibus cum nullo viro colloquium habere liceat, niſi in Auditorio, &

D ibi coram teſtibus.

Quartò quæritur, An Moniales ſuſcipere debeant Sacramenta a Parocho, ſiue Presbytero, in cuius Parochia ſitum eſt monaſterium. Quæſtio intelligitur de iure communi, non ſpeciali, quod ex priuilegiis Romanorum Pontificum exiſtit, vel ex aliqua conſuetudine vſu approbata deſcendit: item intelligitur de Sanctimonialibus Epiſcoporum iuriſdictioni ſubiectis, non de exemptis, cuiuſmodi ſunt eæ, quæ Ordinum Mendicantium, vel Monaſticorum Superioribus proxime ſubiiciuntur. Panormitanus in cap. dilectus de cap. Monach. nu. 17. docet, Cœnobia Monialium in hoc eſſe Parocho cõmuni iure ſubiecta, ſicut olim Monachorum omnium Cœnobia ſubiiciebantur Epiſcopo, in cuius diœceſi erant conſtituta. Addit deinde idem Panormitanus, paſſim eſſe vſu receptum, vt Epiſcopus Sanctimonialibus ſibi proxime ſubiectis presbyterum det, qui ipſis Sacramenta ſuomet ſtet: quem Cappellanum appellant.

Quintò quæritur, quænam fœminarum Canonicarum ſæcularium nomine in iure accipiantur, & an ſint eiuſmodi

Canonicæ fœminæ verè, ac ſimpliciter Religioſæ; an item vitæ regula vtantur ab Eccleſia approbata? Reſpondeo: In Clement. Attendentes, De ſtatu Monacho. dici: Illas quoque mulieres, quæ vulgo dicuntur Canonicæ ſeculares, & vt ſæculares Canonicæ vitam ducunt, non renunciantes, nec profeſſionem aliquam facientes, per locorum Ordinarios, ſi exemptæ non fuerint, ſua, ſi verò exemptæ fuerint, Apoſtolica auctoritate præcipimus viſitari; Per hoc tamen non intendentes earum ſtatum, regulam, ſeu Ordinem approbare. Et in cap. Indemnitatibus, §. ſupradicta, De elect. in ſexto dicitur: Sunt iuxta quarundã prouinciarum conſuetudinem, mulieres, quæ nec propriis renunciant, nec profeſſionem faciunt Regularem, ſed viuũt, vt in ſæcularibus Eccleſiis Canonici: nec tamen earum ſtatum, Ordinem, ſeu Regulam intendimus approbare. Hæc ibi.

Sciendum eſt, in Germania, & Flandria eſſe mulieres, quæ ſimul congregantur, & inſtar Canonicorum Regularium viuunt, ac Diuinas laudes, & preces recitare, & cantare ſolent, & vulgo dicuntur Canonicæ ſæculares. Sed hæ non ſunt verè, & propriè Religioſæ: nec enim trium votorum profeſſionem emittunt, & proinde nulla lege clauſuram ſeruare coguntur. Præeſt vna cæteris, quæ Abbatiſſa, aut Præpoſita vocatur, quæque non ſolùm in alias Canonicas, ſed etiam in Clericos aliquando iuriſdictionem, & poteſtatem habet, eo quòd huiuſmodi Clerici, ſint ipſius auctoritate Eccleſiis, ſiue Cappellis Canonicarum Collegio ſubiectis præfecti: vt colligitur ex cap. Dilecta, De Maiorit. & obedien. De his mulieribus tradit Gloſſa, intelligi id, quod dicitur in cap. Quicumque, 12. Quæſt. 5. ad finem, vbi inſinuatur ex Concilio Triburienſi Sanctimoniales proprium habere, de quo teſtari queant. An verò taliũ Canonicarum viuendi ratio reprobetur, in dubium vocatur. Gloſſa in eo cap. videtur aſſerere, eſſe iure communi damnatam in cap. Perniciosam 17. Quæſt. 2. vbi habetur: Perniciosam, & deteſtabilem conſuetudinem quarundam mulierum, quæ licet neque ſecundum Regulam B. Benedicti, neque Baſilii, aut Auguſtini viuant, Sanctimoniales tamen vulgò cenſeri deſiderant, aboleri decernimus. Cum enim iuxta Regulã S. Benedicti degentes in Cœnobiis, tã in Eccleſia, quàm in Refectorio, atque Dormitorio communiter eſſe debeant, propria ſibi vendicant receptacula, & priuata domicilia. Hæc ibi. At verò quicquid Gloſſa tradiderit, nõ eſt huiuſmodi Canonicarũ viuẽdi ratio à iure damnata. Nam in Clementina, attẽdentes, & c. Indẽnitatibus ſupra citatis Bonifacius Octauus, & Clemens Quintus quamuis, vt Religionem non approbent, nõ tamen improbant eam viuendi normam, & inſtitutum. Obiicies; Cum ſub Regula S. Benedicti huiuſmodi Canonicæ viuant, ſit inde, vt verè, & ſimpliciter Religioſæ ſint. Reſpondeo, nõ ſatis eſſe ſi Sancti Benedicti, Regulam ſeruent ex quadam parte, & ſimul in vnum Collegium conuocatæ retineant eundem vitæ modum, ac normam, eodem veſtitus generè vtentes, & vni tanquam capiti ſubiectæ, in idem Oratoriũ ad pſallendum, & in communem locum ad edendum conuenientes, quoniam profeſſionem nullam emittunt. Hinc etiam colligitur, (quod rectè Nauarrus annotauit) Moniales, quæ nomine Turris nouæ Speculorum in Vrbe vulgo appellantur, non eſſe verè, & propriè Religioſas: & propterea non eſſe cogendas clauſuram ſeruare, ob id, quod nulla trium Votorum profeſſione ſolemni ſeſe adſtringũt, & proinde his legibus, & regulis, quibus alligantur verè, & propriè ſanctimoniales, minimè tenẽtur: potiùs enim oblatæ, quàm Moniales dici poſſunt, ac debent. Idem iudicium eſt de iis Monialibus, quæ communiter Terriariæ vocantur, ſeu Tertii Ordinis Sancti Benedicti, quæ ſolemnem profeſſionem non emittunt. Verum harum aliæ ſunt, quæ tribus votis, ac ſolemni profeſſione obligantur, & hæ verè, & propriè Monialium nomen, & rationem ſibi vendicant, & clauſuræ, & cæteris iuris Canonici legibus obſtringuntur. Aliæ verò ſunt, quæ nullam votorum profeſſionem faciunt atque hæ Sanctimoniales verè, & propriè non intelliguntur, quamuis in vno eodemque domicilio ſimul habitent: & cum proprium poſſidere queant, teſtandi ius habent, nec Canonicæ clauſuræ ſeruandæ legibus tenentur obſtrictæ.

Nau. conſ. 81. & conſ. 82. de regularib.

A

De Abbatiſſa quam vocant, & de Sanctimonialium Cœnobiis.

Cap. X.

PRimò quæritur, quo modo ſit Abbatiſſa eligenda? Reſpondeo: In Concilio Tridentino Seſſ. 25. cap. 7. de Regularibus modum præſcribi his verbis: Abbatiſſa, & Priorissa, & quocumque alio nomine Præfecta, vel Præpoſita eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis poſt expreſſam profeſſionem laudabiliter vixerit; quod ſi his qualitatibus non reperiatur in eodem monaſterio, ex alio eiuſdem Ordinis eligi poſſit. Si hoc etiam incommodum Superiori, qui electioni præeſt, videatur, ex his, quæ in eodem monaſterio annum trigeſimum exceſſerint, & quinque ſaltem annis poſt profeſſionẽ rectè vixerint Epiſcopo, vel alio Superiore conſentiente, vna eligatur. Duobus verò monaſteriis nulla præficiatur. Et ſi qua duo, vel plura quocumque modo obtinet, cogatur, vno excepto,

B intra ſex menſes cætera reſignare. Hæc ibi.

Secundò quæritur, qua ratione in electione Abbatiſſæ ſuffragia ferri debeant? Reſpondeo, In Concilio Tridentino eadem ſeſſ. 25. cap. 6. diſtrictè præcipi, vt in electione Superiorum quorumcumque Abbatum temporalium, & aliorum Officialium, ac Generalium, & Abbatiſſarum, atque aliarum Præpoſitarum ſuffragia ferri debeant ſecreta; ita vt ſingulorum eligentium nomina nunquam publicentur, nec voces, aut ſuffragia abſentium per alios ſubſtitutos ſuppleãtur. Quod ſi alio modo electio fiat, ſit irrita: & qui alio modo ſe eligi permiſerit, ad omnia officia in Religione obtinenda inhabilis exiſtat. Sic ibi. Põt tñ abſens ſuũ ſuffragiũ, aut vocẽ ſcripto mittere, vel conſtituere Procuratorem, ſecundum Conſtitutiones cuiuſque Religionis, vt Congregatio Cardinalium cenſuit, & declarauit: quod refertur in Priuilegiis Minimorum, & Fratrum Ordinis S. Hieronymi in Hiſpania verbo CONCILIVM. In electione quoque Abbatiſſarum poteſt Epiſcopus, vna cum ſuo Vicario, vel Secretario, vel alio, quem ipſe ad id ſibi aſciuerit, & delegerit ſuffragia, ſiue vota cuiuſque Monia-

C lis ore tenus expreſſa audire.

Tertiò quæritur, An Abbatiſſa poſt electionem debeat confirmationem accipere? Reſpondeo, de confirmatione Abbatiſſæ nihil eſſe in iure conſtitutum. At verò in Clement. Attendentes, de ſtatu Monachor. videtur tanquam certum poni, eam confirmari ſolitam, cum dicitur, eam benedici debere intra annum à ſuæ confirmationis tempore. Quæres, à quonam confirmari debeat? Reſpondeo, ſi exempta ſit, & Romano Põtifici proximè ſubiecta, ab eo, vel ab alio eius auctoritate eſt confirmanda: Si verò exempta ſit, Monachorum, ſiue Religioſorum Præfecto ſubiecta, ab eo confirmationem accipit. Si ſit in Epiſcopi iuriſdictione, & poteſtate, ab eo confirmatur: nam per confirmationem iuriſdictio confertur. Ergo exempta, ab Epiſcopo confirmari nequit.

Quartò quæritur, An Abbatiſſa poſt confirmationem egeat benedictione, ſeu conſecratione? Reſpondeo: In Clement. Attendentes, de ſtatu Monacho. dici: Statuimus, vt quæuis ad regimen Abbatiarum aſſumptæ, in monaſteriis, in quibus Abbatiſſæ ſunt ſolitæ benedici, intra annum

D à ſuæ confirmationis tempore computandum, munus benedictionis ſuſcipiãt: alioqui à iure ſuo, niſi ſubſit cauſa rationabilis, prorſus ſe nouerint cecidiſſe. Hæc illo in loco. Ergo vbi moris non eſt Abbatiſſas benedici, benedictione non egent. Et fieri poteſt, vt annotauit Gloſſa, vt quamuis olim benedici conſueuerint, nunc minimè ſoleant. Rogabis, vndenam conſuetudo illa internoſci queat? Reſpondeo cum Gloſſa: ſi de conſuetudine conſtet, quadraginta annorum ſpatio continuata, cenſetur Abbatiſſa de more benedici: Si verò deſuetudo ſit per quadraginta annorum ſpatium probata, non eget benedictione. Quòd ſi intra idem tempus varietas ſit, ita vt aliæ benedicantur, aliæ minimè, liberum eſt Abbatiſſis benedictionem ſuſcipere, aut non ſuſcipere. Notat item Gloſſa, vbi Abbatiſſæ de more benedicuntur, eas iuſtis de cauſis excuſari, quę benedictionem non petunt ob morbum; aut quia is, cuius eſt benedicere, recuſat, aut legitimè non poteſt; aut quia Abbatiſſa nondum pacificam poſſeſſionem adepta eſt. Quæres item per, à quo benedictionem accipere debeat Abbatiſſa. Reſpondeo, in eadem Clementina dici, ab illis, ad quos ipſas

cias nec communi, vel peculiari confirmatio Abbatiſſæ. Rurſus quæres, Vtrum benedictio Abbatiſſæ poſſit iterari? Hugo negat, quia eſt veluti quædam conſecratio. Alij verò affirmant, quamuis negent Abbatis benedictionem iterari poſſe. Gloſſa ait, quæri debere quid in hac re curiæ Romanæ vſus habeat. Ego certe cauſam nullam video, cur ſit iteranda benedictio Abbatiſſæ. Nam ſi dicetur eſſe repetendam, ſi Abbatiſſa alteri ſecundo Monaſterio præficiatur, cuius Abbatiſſę de more benedicuntur, dicam ego ſufficere, ſi, cum eſt in primo Monaſterio ad præfecturam electa, benedictionem acceperit, vbi eſt quoque vſu recepta Abbatiſſarum benedictio. Certi autem iuris eſt, ait Gloſſa, huiuſmodi benedictionem eſſe ſimplicem, & non qualis eſt benedictio Abbatis, qui per benedictionem ius habet primam Clerici Tonſuram, & Minores Ordines conferendi, & ſolemni ritu Monachos benedicendi; quorum neutrum conuenit benedictioni Abbatiſſæ, ac proinde quolibet die, poteſt Abbatiſſa benedictionis beneficium ſuſcipere: nec pretium, commodumue temporarium, pro huiuſmodi benedictione abſque ſimoniæ labe datur, vel accipitur, cap. Sicut, De Simonia.

Quintò quæritur, An Abbatiſſa ſit capax poteſtatis ſpiritualis? Reſpondeo, conuenire inter omnes Theologos in quarto diſtinct. 19. & diſtin. 25. & Canonici iuris interpretes in cap. dilecta. de maiorita. & obedien. non eſſe capacem poteſtatis, quæ dicitur Ordinis: An tamen capax ſit illius, quæ dicitur poteſtas ſpiritualis iuriſdictionis, dubiæ eſt quæſtionis. Sanctus Thomas in quarto diſtinctione 19. quæſt. prima. artic. 1. quæſtio. 3. ad 4. & diſtinct. 25. quæſt. 2. art. 1. quæſt. 1. ad ſecundum. Paludanus 4. diſt. 19. quæſt. 2. art. 1. Siluest. in verbo. Abbatiſſa. numero 1. Sot. in 4. diſtinct. 20. quæſt. 1. art. 4. & multi alij Theologi negant eam eſſe capacem ſpiritualis iuriſdictionis Ordinariæ, ſed tantùm commiſſæ, & delegatæ Romani Pontificis auctoritate, Panormitanus tamen in c. dilecta. citato, & cæteri iuriſconſulti cum Gloſſa ibidem videntur innuere illam eſſe capacem iuriſdictionis etiam ordinariæ non ſolùm delegatæ, & demandatæ, id colligunt ex cap. Dilecta, De Maiorit. & Obedien. vbi dicitur de Abbatiſſa quadam, Clericos ſibi ſubiectos à Beneficio, & Officio ſuſpendiſſe: nam certè quòd quis ratione dignitatis muneriſue publici, quo fungitur, facit, id ordinaria auctoritate, non commiſſa facit. Dicunt inſuper Gloſſa, & Abbas in illo cap. Dilecta, citato, poſſe iure Abbatiſſam, Eccleſias, & Beneficia ſuo Monaſterio ſubiecta conferre. Vera eſſe hæc ſententia videtur: nam ſicut fœmina ratione dignitatis, vel muneris, capax eſt ciuilis iuriſdictionis, poteſt enim eſſe Regina, Duciſſa, vel Comitiſſa, vt vulgò dicitur; ſic etiã Abbatiſſa ratione publici muneris, & officij, ius habet aliquando inſtituendi Clericos in Eccleſiis ſuo Monaſterio ſubiectis, & beneficia conferendi: vt colligitur ex cap. Dilecta, citato, ſed hoc non negant Sanctus Thomas, Paludanus, & alij Theologi, quando hæc iuriſdictio conuenit Præfectæ monialium ratione monaſterij, cui præeſt.

Sextò quæritur, An Abbatiſſa ius habeat ſuſpendendi videlicet Clericos ſuæ iuriſdictioni ſubiectos? Reſpondet Gloſſa in cap. Dilecta, citato. A Beneficio quidem, non tamen ab officio, eam poſſe ſuſpendere. At Innocentius ibidem ſentit, eam poſſe ius habere ſuſpendendi ab vtroque, à Beneficio videlicet, & officio. nam in cap. Dilecta, ſupra citato, iubet Pontifex ſuſpenſionem ſeruari, qua Abbatiſſa ſuos Clericos à Beneficio, & officio ſuſpendit, & amouet. Quare ſtandum exiſtimo ſententiæ Panormitani. Sicut enim Abbatiſſa ius non habet excommunicationis, aut interdicti ſententiam ferendi, ſic nec ſuſpenſionis propriè acceptæ, ſiue à Beneficio, ſiue ab officio: hoc eſt, non poteſt ſuos Clericos ita ſuſpendere, vt ſi ſuſpenſi ipſi Diuina miniſteria, & officia præſtiterint, & obierint, irregularitatem contrahant. Hæc enim ſuſpenſio eſt propriè cenſura Eccleſiaſtica; fœmina autem, huiuſmodi pœnam irrogare minimè poteſt. Suſpenſio autem illa, qua in cap. Dilecta, Abbatiſſa Clericos ſuſpendit, eſt impropriè, ac late ſuſpenſio, quatenus eſt præceptio quædam, qua quis ſuo munere, & officio fungi prohibetur. Et Gloſſa cum negat Abbatiſſam ab officio ſuſpendendi ius habere, locum habet in ſuſpenſione primo modo accepta.

Septimò quæritur, An penes Abbatiſſam ſit poteſtas iubendi, & imperandi aliquid, quo Monialium conſcientiæ teneantur? Sotus in 4. diſtinct. 20. quæſtione prima, artic. quarto, Victoriam ſecutus, non plus auctoritatis tribuit Abbatiſſæ, quam matri familias, ciuiliue magiſtratui? Quemadmodum, inquit, penes hos poteſtas ſpiritualis non eſt, ſed domeſtica, & ciuilis; & proinde nihil imperare queunt, quo ſubditorum conſcientiæ obligentur, niſi ratione rei, & materiæ imperatæ, quæ ſi grauis fuerit, & alicuius momenti, grauem obligationem continet, ſin minus, leuem. Sic etiam Abbatiſſa, cum poteſtatis ſpiritualis capax non ſit, nihil præcipere, & iubere poteſt, quod grauem obligationem inducat, niſi ratione rei, quam fieri iuſſerit: poteſt præcipere Monialibus, ne externis literas ſcribant, neúe illorum literas recipiant, ne cum viris loquantur, ne ad hortos exeant; ſed hæc, & ſimilia præcepta pro grauitate, aut leuitate materiæ Monialium conſcientias obſtringunt, non quia Abbatiſſa velit, vt ita obligentur, vt ſi aliter fecerint Moniales, lethaliter peccent. At Abbates, & alij Præfecti ſpirituales, poſſunt aliquid præcipere excommunicationis pœna conſtituta in eos, qui non paruerint. Hæc ex Soto. Nihilominus tamen poteſt, vt etiam concedit Sotus, Abbatiſſa præcipere Monialibus virtute ſanctæ Obedientiæ, & ratione voti facti: nam munere, & officio publico fungitur, eique Moniales vi profeſſionis emiſſæ parere coguntur, & in eam Superiores Ordinis Regularis, ſub quo militant, poteſtatem, & iuriſdictionem tranſtulerunt.

Octauò quæritur, Quam poteſtatem habeat Epiſcopus in Monialium Cœnobia? Reſpondeo, primò ea viſitare poſſe, vt clauſuram ſeruandam curet. Deinde, vt exploret animum, & voluntatem Virginum, cum habitum ſuſcipiunt, & dum profeſſionem emittunt, vt conſtat ex iis, quæ hactenus diximus. Et in Concilio Tridentino Seſſione 25. cap. 5. De Reformatione ſtatuitur, vt curent Epiſcopi, cum Monaſteria extra mœnia vrbis, vel oppidi ſita ſunt, ſi ita videbitur expedire, Sanctimoniales ad noua, vel antiqua Monaſteria intra vrbes, vel oppida reducendas; inuocato etiam auxilio, ſi opus fuerit, brachij ſecularis: & impedientes, vel non obedientes, per cenſuras Eccleſiaſticas parere compellant.

Quot, & quæ ſint approbatæ Regulæ Ordinum Religioſorum.

Cap. XI.

PRimò quæritur, Quot hactenus Eccleſia Religionum Regulas approbauerit? Reſpondeo, in cap. Perniciosum, 17. quæſtione ſecunda, tamquam approbatas, tres numerari; nimirum Sancti Baſilij, Sancti Auguſtini, & Sancti Benedicti. Sed poſtea ab Honorio Tertio approbata eſt quarta Regula Sancti Franciſci: atque ita Regulæ approbatæ, tùm iure communi, & antiquo, tùm iure ſpeciali, & nouo, ſunt quatuor, præter eas, ſi quæ ſunt, poſt Honorium III. auctoritate Pontificia confirmatæ.

Secundò quæritur, Quid interſit inter Regulam Religionis, & Conſtitutiones? Reſpondeo cum Ioanne Andrea, & Antonino, Regulam non poſſe, niſi Romani Pontificis auctoritate mutari; Conſtitutiones verò poſſe Superiorum Regularium, præſertim in vnum conuocatorum auctoritate, aut ex toto, aut ex parte variari. Ratio vtriuſque eſt, quia Regula eſt à Romano Pontifice, ſiue à iure communi confirmata; at Conſtitutiones ſolùm totius Ordinis auctoritate conduntur, & approbantur.

Ioã. Andr. Nouel. Anton. p. 3. tit. 16. c. 1. §. 4.

Tertiò quæritur, An Regula S. Baſilij, quæ eſt omnium prima, in iis omnibus, quæ ſeruanda præſcribit, præcepti obligationem inducat? Reſpondeo, cum Antonino par. 3. tit. 16. cap. 1. §. 8. minimè, nam aliqua continet tanquam

Aaaa conſi-

conſilia, & monita: quare qui ſub huiuſmodi Regula militant, non coguntur omnia tanquam præcepta ſeruare; niſi eorum Conſtitutiones, aliquid tanquam præceptum addiderint.

Quartò quæritur, quænam S. Baſilii Regula contineat præter tria Religionis vota? Reſpondeo, B. Antoninum loco citato, & Angel. in verbo Religioſus num. 28. Regulam S. Baſilii ponere, non qualem (vt ego ſentio) putant, & ſimplicem, ſed qualem Carmelitani Fratres, quidam profitentur, obſeruant. Cuius hæc ſunt capita præcipua.

Primo, Vt Monachi carnes non edant niſi ratione morbi, aut incommodæ valetudinis, aut extra Cœnobia iter facientes: tunc enim licet eis pulmenta cocta, cum carnibus comedere.

Secundò, Vt ieiunium ſeruent à die Exaltationi Crucis ſacro, vſque ad diem Dominicæ Reſurrectionis, exceptis Dominicis, quamuis hoc Regulæ S. Baſilii adiectum eſſe videatur. Neque enim Baſilii tempore feſtus dies Exaltationis Crucis erat inſtitutus, neque apud Græcos Sabbato ieiunium ſeruabatur. Quare totum hoc de ieiunio caput, exiſtimo, eſſe additum ab Alberto Hieroſolymitano Epiſcopo, qui ex Baſilio Regulam collectam Carmelitanis tradidit, potiùs Latinorum, quàm Græcorum more ſeruandam [illegible]

Tertiò, Vt officium Diuinum iuxta Patrum inſtitutionem, & receptum Eccleſiæ morem pſallant.

Quartò, Vt ſilentium noctu à Completorio vſque ad primam horam diei ſequentis teneant, & cæteris temporibus non niſi pauca, & ea neceſſaria loquantur.

Quintò, Vt ſinguli in ſuis cellulis commorentur interdiu, & noctu; & lectioni Scripturarum, & contemplationi ſint intenti [illegible]

Sextò, Vt otia fugiant.

Septimò, Vt in medio cellularum Oratorium, ſiue Sacellum conſtituatur, quo omnes quotidie manè ad rem audiendam conueniant.

Octauo, Vt omnibus vnus ex ipſis præſit vnanimi conſenſu, vel ſaltem maioris, & potioris partis ſuffragijs electus, cui cæteri pareant, qui que vocetur Prior. Hoc caput conſtituit Almericus Patriarcha Antiochenus, qui cùm eſſet natione Gallus, patria Lemouicenſis, more Latinorum, Cœnobii Præfectum vocari Priorem uoluit, non Abbatem, more Græcorum.

Nonò, Vt ſinguli ſingulas habeant cellulas ſeparatas, prout arbitrio Prioris, & aliorum Fratrum aſſenſu aut potioris, aut maioris partis eorum fuerint cuique aſſignatæ: nec liceat alicui non volentate Prioris ſibi locum mutare, aut cum alio commutare.

Decimo, Dominicis diebus, vel aliis, vbi opus fuerit, conueniant, & de obſeruatione Regulæ, & Ordinis cuſtodia, & communi animarum ſalute tractent: & errata Fratrum, ſi quæ depræhenſa ſint, corrigantur.

Vndecimò, Vt nullus Fratrum aliquid eſſe ſibi propriū aut ſuum dicat, ſed ſint illis omnia communia: & diſtribuatur cuique auctoritate, & opera Prioris, vel alterius Fratris, arbitrio ipſius, ad id deſtinati, prout opus erit, habita ratione ætatis, & indigentiæ ſingulorum.

Duodecimò, Ne fundos, aut poſſeſſiones habeant, etiā in commune, ſed cibo mendicato viuant. Hoc quamuis aperte Regula non exprimat, Gregorius tamen Nonus conſtituit, vt Carmelitani ex eleemoſynis ſibi oblatis, vel mendicatis alerentur: quod deinde Innocentius Quartus, & Alexander Quartus ſuis literis confirmarunt. Poſtea Eugenius Quartus Regulam aliqua ex parte ſua auctoritate laxauit. Conceſſit enim, vt tribus tantum diebus cuiuſque Hebdomadæ ieiunium ſeruent, à feſto Exaltationis Sanctæ Crucis vſque ad Dominicam Reſurrectionis, præterquam in tempore Aduentus, & in Quadrageſimali ieiunio, & aliis Eccleſiæ conſuetis ieiuniis: & vt horis congruis in templis, clauſtris, & hortis, Cœnobitæ deambulare queant. Item, Romanorum Pontificum conceſſu, Cœnobia in commune annuos reditus, & poſſeſſiones habere queunt.

Quintò quæritur, quinam Religioſi militent ſub Regula S. Baſilii? Reſpondeo, ſub ea olim, vt etiam nunc, plerosque Orientis Monachos, præſertim in Græcia, & Armenia militaſſe, & nonnullos etiam per Calabriam, & Siciliam, eo quòd diu, hæ duæ prouinciæ Græcorum imperio paruerunt. Carmelitani etiam, vt dixi, eandem Regulam ſeruant. [illegible]

Sextò Quæritur, quænam S. Auguſtini Regula contineat? Reſpondeo, eam præter tria conſueta vota, plura cōtinere, quam Superior Regula habeat. Inter alia habet, vt Præfectus Monaſterii, Prior, vel Præpoſitus vocetur. Vnde factum eſt, vt Præfecti Religionum hanc Regulam profitentium, Priores, vel Præpoſiti appellentur. Deinde, vt cōmuni loco ad comedendum vtantur, & inter comedendū ad menſam ſacra lectio recitetur, & audiatur. Item, vt nemo literas ſcribat, aut recipiat abſque nutu Prioris, & alia quædam, quæ hic commemorare non eſt neceſſe.

Septimò quæritur, An omnia in Regula Auguſtini contenta obliget conſcientiā more præcepti? Henricus quodl. 6 q. 17 affirmat, inde permotus, quia initio Regulæ dicitur: Hæc ſunt, quæ vt obſeruetis, præcipimus. Angelus in verbo religioſus nu. 28. cum Antonino p. 3. tit. 16. cap. 1 § 4. docet, Regulam quidem Pontificia indigere declaratione; verùm communis opinio, vt ipſe quoque Angelus fatetur, cenſet non omnia obligare. Nam verbum Præcipio apud Latinos Scriptores idem ſæpe ſignificat, quod præmoneo, & de iis etiam dicitur, quæ leuem tantùm obligationem continent.

Octauò quæritur, qui Religioſi ſub Regula S. Auguſtini militent? Reſpondeo militare ſequentes: in primis militant Canonici Regulares; Deinde ii, qui Præmonſtratenſes appellantur. Et Fratres Prædicatoriæ familiæ: ex qua prodierunt tres ſummi Pontifices, Innocentius V. Benedictus XI. Pius V. Cardinales teſte Antonino 3. p. tit. 23. c. 11 §. 1. vſque ad annum Domini 1458. viginti tres. Patriarchæ ſedecim, Archiepiſcopi viginti quinque. Epiſcopi plurimi. Sunt ex hoc Ordine, in Sanctorum numerum relati, S. Petrus Martyr, S. Thomas Doctor Eccleſiæ S. Vincentius Ferrerius concionator egregius S. Antoninus Archiepiſcopus Florentinus S. Iacynthus Polonus S. Catharina virgo Senenſis. Et teſte Antonio Senenſi Luſitano in Bibliotheca ſacrū Ordinis, fuerūt in hoc Ordine Scriptores 651. de quibus, qui in omnes Biblicos libros Commentarios ſcripſere, plures quam quinquaginta, qui in quatuor libros Sententiarum [illegible] Qui ſcripſere ſummas caſuum conſcientiæ viginti. Vnus Generalis Superior toti Ordini præeſt: cuius adminiſtratio eſt ad vitam perpetua. Sub eadē regula militant ii, qui dicuntur Serui B. MARIAE, ſiue vulgo Seruitæ, quod item in Hiſpania vocantur nomine S. Hieronymi, ſiue Hieronymiani; qui etiam in Italia Ieſuati nuncupantur; necnon, & ii, quos vulgus præſertim Hiſpanienſe, dicit de nomine Sanctæ Trinitatis Trinitarios; Alii demum a Captiuorum redemptione nomen adepti, quos Hiſpani vulgariter uocant De la merçe. De Canonicorum Regularium origine, progreſſu, & incremento Superiori libro tractaui cap. 22.

Eſt in Hiſpania Ordo Religioſorum, qui de Sanctæ Trinitatis nomine nuncupantur. Inſtitutus eſſe fertur anno ſalutis 1198. quo anno ad ſummum Pontificatum Innocentius Tertius eſt euectus, vt teſtantur Sabellicus Ennea. 9. lib. 5. ad finem, Caſſaneus in Cathalogo par. 4. conſideratione 63. Quidam Ioannes Matha, & Fœlix anachoretæ, cum in Gallica Prouincia prope Meldenſem agrum vitam ſolitariam agerent per quietem, ter diuinitus admoniti Pontificem adierunt, ab eoque petiere certum viuendi modum: ille haud multo poſt etiam oraculo, vt aiunt monitus anachoretas excepit, illiſque negotium mandauit, vt Chriſtianos a Mauris captos pretio redimendos curarent. Viderat enim Pontifex Angelum mira ſpecie, fulgentem manuſque in modum Crucis imponentem, & captiuum Chriſtianum cum alio captiuo Mauro commutantem: in cuius pectore erat Crucis imago tribus coloribus, cādido, rubro, & cœruleo diſtincta. Et propterea iuſſu Pontificis hi Religioſi amictu candido induuntur, in pectore Crucis imaginem partim cœruleam veſti aſſutam geſtant. Et primum pallio etiam albo vtebantur, ſed Pij Quinti auctoritate in fuſcum mutarunt. Eorum mos, & inſtitutum eſt redimere ex eleemoſynis vndequaque collectis Chriſtianos, qui apud Mauros Chriſtiani nominis hoſtes capti in ſeruitute tenentur, & inopia pretii non habent, quo ſe redimant, Sancti Auguſtini Regulam ſeruant. Et quia Ordinem, ferunt, cæleſti oraculo inſtitutum, Sanctæ Trinitatis nomen habere, dicunt, & inſcripta, hæc verba.

HIC EST ORDO APPROBATVS, NON AB HOMINIBVS FABRICATVS, SED

A SOLO SVMMO DEO. Hic Ordo Prouincias 18. habuiſſe perhibetur. Cœnobia 145. in quibus habitabāt fratres circiter 4000. Toti Ordini præeſſe fertur Generalis Miniſter, ſiue Præfectus, qui in Conuentu Generali creatur, cuius adminiſtratio dicitur eſſe ſubſtitūe perpetua ad vitam.

Ipſo anno quo S. Dominicus Prædicatoriæ Familiæ parens in Hiſpaniam venit. Barcinonæ noua piorum hominum inſtituta ſodalitas eſt, dicta à nomine Sanctiſſimę Virginis MARIAE de Mercede. Multi terra marique Chriſtiani homines capti a Mauris, & in ſeruitutem adducti ob vitæ aſperitatem à Chriſti fide, & Religione deficiebant. Magnum porrò id Chriſtiani nominis dedecus erat, cuius delendi cauſa hominum Societas inſtituta eſt, qui eleemoſynis vndique corrogatis, captiuos Chriſtianos è tanto malo ereptos redimerent. Iacobus Aragoniæ Rex præcipuus eius Ordinis auctor fuiſſe perhibetur, qui cum Montione captiui inſtar teneretur, vſu didicit quantum eſſet captiuitatis malūm; & ideo Virgini Dei Matri Votum nuncupauit, quo promiſit ſe, ſi è captiuitate ſolueretur, curaturum, vt multi eorum, qui apud Mauros capti erant, redimerentur. Secundùm regem Petrus quidam Nolaſcus natione Gallus ducem ſecuturis ſe præbuit, optimis legibus, & inſtitutis nat.... familiam temperauit. Regia inſignia Cruci impoſita in rubro clypeo ad veſtem candidam; & cucullum toti familiæ, diſtinctionis gratia contributa ſunt. Ipſi coram Rege, & Proceribus de manu Reymundi Pennafortii qui tunc Regi à confeſſionibus erat: & deinde Ordinis Dominicani Generalis Magiſter fuit; ſolemni cæremonia veſtem albam, & cucullum cum S. Crucis ſigno ſuſcepiſſe fertur anno Domini 1218. Sub Regula S. Auguſtini militant. Ordo dicitur habere octo Prouincias, vnā in Gallia, tres in Hiſpania, reliquas in India Occidentali, ſiue in nouo terrarum orbe. Ordini toti præeſt Generalis Miniſter, cuius olim perpetua erat adminiſtratio nunc verò ad ſexennium eſt reducta.

Sedecim annis poſt Prædicatorum Ordinem auctoritate Pontificia comprobatum, Religioſi, qui Seruitæ dicuntur, Florentiæ cœpere, quo tempore Federicus II. Imperator Pōtifici Gregorio IX. infenſus, totam Eccleſiæ Romanæ ditionem vexabat: tunc enim ſeptem viri generis nobilitate clari, & copioſi, voce cœleſti diuinitus admoniti in propinquum montem ſeceſſerunt, vbi aliquandiu delituerunt. Sed ipſa eorum ſanctitas tanta luce ſeſe prodidit, vt multos ad ipſorum Societatem traxerit. Seruitarum nomen ideo acceperunt, quòd ſe B. Virginis Dei Matris ſeruos eſſe profiterentur. Regulam Sancti Auguſtini ſeruant, certis quibuſdam legibus, & inſtitutis adiectis. Fertur Ordo confirmatus eſſe auctoritate Alexandri IIII. anno ſalutis humanæ 1254. Olim præerat toti Ordini Generalis Superior, cuius adminiſtratio perpetuò ad vitam durabat, nunc verò ad triennium tantùm durat. Dicuntur eſſe huius Ordinis 26. Prouinciæ: conuentus virorum 300. Monialium cœnobia. 30. In Conuentibus habitare viri Religioſi circiter 1000 perhibentur. Ex hoc Ordine aſſumpti ad Cardinalitiam dignitatem dicuntur quinque, ad Archiepiſcopalem tres, ad Epiſcopalem viginti tres.

Cruciferi in Italia militant etiam ſub Regula S. Auguſtini. Horum initium quidam ad Alexandrum Tertium, alii ad Innocentium Tertium retulere. Extant diplomata Pontificia, in quibus Cletus poſt Linum Petri ſucceſſor, eorum Ordinem inſtituiſſe perhibetur. Aiunt eum cœleſti nuncio Crucis imaginem ferente admonitum, vt hoſpitalem domum fundaret, qua exciperentur, qui Romam peregre religionis cauſa venirent, & eſſent ibi, qui peregrinos itineribus feſſos pie reficerent, & ii geſtarēt perpetuò Crucem Dominicæ paſſionis monimentum, & illum Oraculo paruiſſe, multi enim Chriſtiani peregrini Romam voti ſoluendi cauſa veniebant. Vnde ab Angelo Cletus admonitus eſſe creditur, vt ſtudioſe curaret, ne illis in Vrbem venientibus commoda hoſpitia, & vitæ ſubſidia deeſſent. Et ideo pii quidam viri ſeſe voto Dei obſequio addixerunt, promittentes ſe peregrinos domiciliis excepturos, & ſuſtentaturos. Fortaſſis tunc non eam, quam nunc cernimus, Religionis formulam hic Ordo habuit, ſed exemplo, vel imitatione Chriſtianorum Cleti tempore in Vrbe viuentium & excipientium hoſpitio pauperes, qui Romam peregre veniebant, aliqui progreſſu temporis fuere diuinitus excitati ad peregrinos, & inopes excipiendos. Quidam aiunt horum Ordinem eſſe, Alexandri Tertii tempore inſtitutū. Is enim Federici Aenobarbi Imperatoris vim, & impetū hoſtilem fugiens, quorumdam piorum hominum hoſpitalibus domibus crebro, & benigne etiam aduerſus Imperatoris Edicta minacia exceptus fuerat, & ideo eorum hominum ſodalitatem ſua auctoritate comprobauit, & Cruce inſignitam eſſe voluit. Alii verò referunt Innocentium Tertium milites Cruce ſignatos contra Albigenſes hæreticos miſiſſe, qui deinde peregrinos excipiebant, & commodè ſuſtentabant. Alii referunt Hieroſolymitanum Antiſtitem Cyriacum, qui Helenæ Conſtantini matri locum oſtendit, vbi Dominica Crux occultaretur, fuiſſe primùm, qui ob tantæ rei memoriam Collegium inſtituit eorum, qui vel Crucis imagine ſignantur, vel Crucem manu deferūt. Pius Secundus anno ſalutis humanæ 1460. in Concilio Mantuano, cum expeditionem in Terram ſanctam pararet, cœruleum eis veſtitū aſſignauit, cum antea, aut indiſcreto, aut cinericio vterentur: voluitque, vt Crucem ex vetere inſtituto manu geſtarent. Olim vnus toti Ordini præerat, cuius adminiſtratio erat perpetua, nunc triennio durat. Extra Italiam, hic Ordo non eſt. In Italia habet Prouincias quinque Bononienſem, Venetam, Romanam, Mediolanenſem, & Neapolitanam. Olim habuiſſe Conuentus centum, & octo dicitur, nunc verò habere fertur. 55. in quibus fratres numerari circiter ducenti vel plures perhibentur. Hoſpitalitatis curam habent.

Anno partus Virginei 1354. in Vrbe Senenſi inchoatus eſt Ordo, qui IESVATORVM vocatur: eius fundator extitit Ioannes Columbinus Senenſis, cuius mirabilis conuerſio refertur ex lectione Vitæ S. Mariæ Aegyptiacæ, in quam caſu inciderat. Hic itaque totus repēte mutatus ſeſe bonis operibus, maxime autem ſui contemptione, & propriæ voluntatis abnegatione aliquādiu exercuit. Vnde bonæ vitæ eius exemplo permoti quidam, ſe ei adiunxere, vt eiuſdem inſtituti ſocii eſſent. Quos omnes quia iam ſuſpecti, & ſuperſtitione aliqua imbuti haberi incipiebant. Vrbanus Quintus cum ex Gallia reuerteretur, quaſi nouam, ac teneram Chriſti ſobolem benignè complexus, multis priuilegiis exornauit; ab eo veſtitum, & Ordinis approbationē adepti ſunt anno ſal. 1367. quorum inſtitutum poſtea decem, & octo Romanorum Pontificum auctoritate confirmatum eſſe perhibetur. Militant quadam ex parte ſub Auguſtini Regula: eam tamen obſeruant, quam quidam ex eorum Ordine in Epiſcopum electus compoſuit, & Romani Pontifices approbarunt. Alba tunica vtuntur, & caputio quadrato a ceruice ad humeros deiecto. Camelinum pallium tunicæ ſuperiectum deferunt, ſacris non initiātur, tantùm precibus operam dant, aquas ex herbis eliciūt, eas vendunt, & pecunias in vſus neceſſarios conuertunt. Generalem Superiorem non habent, qui vnus toti Ordini præſit, ſed duos tantùm Viſitatores, vnum in Lombardia alterum verò in Tuſcia. Huius Ordinis Domus dicuntur eſſe. 33. in quibus numerantur Religioſi circiter 600. vt ab aliis accepi, & IESVATI dicuntur, quòd in eorum ore frequēs ſit dulce, & ſanctum IESV nomen.

Floret in Hiſpania Familia Eremitarum, qui nomine S. Hieronymi vocantur, eius fundator, & parens fuit Petrus Ferdinandus Hiſpanus, qui Regia aula relicta primū Eremitis quibuſdam ſolitariam vitam agentibus ſeſe adiūxit, ſed deinde inſtitutum S. Hieronymi, quod in Vrbe Bethlehem ab ipſo inchoatum, & diu conſeruatum, iam pridē ceſſauerat, vnà cum aliquot aliis eiuſdem voluntatis, & cōſilii ſociis, in Toletana prouincia excitauit: deinde Romā veniens Gregorio XII. qui tunc Eccleſiæ præſidebat, nouam illam vitæ rationem, & formulam obtulit: quam ille ſua auctoritate comprobauit. Hic Ordo in Hiſpania tantùm viget. Vnus Generalis Prior, toti Ordini præeſt, qui tertio quoque anno creatur. Fertur habere in Caſtella, Aragonia, & Valentina Conuentus. 47. in quibus habitare dicuntur Religioſi circiter 1100. Monialium quatuor Monaſteria habet. Generalis Prior eligitur 3. Nona. Maii a Fratribus conuentus S. Bartholomei ſiti prope oppidulū dictum Lupiana, & confirmatur ab octo Diffinitoribus totius Ordinis auctoritate delectis. Certò quidem non conſtat Hieronymum vllam vitæ Eremiticæ Regulam conſcripſiſſe: ille tamen circa Bethlehem locum, & ſedem ſibi conſtruxit, vbi vitæ extremum curſum Apoſtolico ritu, & inſtituto peregit. Hinc factum eſt, vt permulti ipſius Hieronymi imitatores extiterint, & ab ipſius nomine ſint Hieronymiani Eremitæ appellati.

Frater quidam Petrus Olmedo Hiſpanus, Martin. V. tempore fertur reuocaſſe ad meliorem Religioſæ vitæ formulam, Ordinem, qui in Italia nomine quoque S. Hieronymi appellatur, quique in Italia dicitur, habere monaſteria viginti octo.

Anno ſal. 1380. Vir quidam, cui Petro nomen erat, patria Piſanus, nobili genere natus, rebus mũdanis deſpectis, ſolitariam vitam elegit, cui poſtea alij eiuſdem vitæ ſtudio accenſi ſe ad iunxere, & prope Vrbinum domicilium extruxere. Ex his fluxit alius Ordo Eremitarum, qui in Italia a S. Hieronymo nomen habent. Primum illi ſolemnẽ votorum profeſſionem minime faciebant: Sed Pij Quinti auctoritate, ſolemni ſe votorum Religione Deo obſtringunt, ſub S. Auguſtini Regula militantes. Dicitur habere duas Prouincias, Conuentus 64. in quibus habitant Fratres. 800.

Anno Domini 1406. Tres viri quidam Carolus cognomento Granellus, & Rodon Montegranellus, & Gualterus Florentini homines, Eremi amantes [illegible] complexi, ſedem tamen Feſulis in montibus extruxerũt, quorum Ordinem Gregorius XII & Eugenius Quartus approbauerunt. Quadraginta in Italia habere monaſteria, perhibetur.

Anno Domini 1308. Confirmatus eſt à Legato Apoſtolico Clementis V. Ordo, cui nomen S. Pauli Eremitæ vocatur. Floruit hic Ordo in Vngaria, & Boemia inſtitutus ab Euſebio Strigonienſi, in Pannonia.

Seruant etiam Regulam S. Auguſtini Religioſi Clericorum Ordines. Porro ex Apoſtolis originem ſuam trahere ſe contendunt. Vetus enim inſtitutum fuit, vt Clerici omnes, ſi aliqua haberent, paternis cederent, ut aliquid ſuum poſſideant, & hunc eſſe [illegible], ſcribit Hieronymus, vt refertur cap. Duo, 12. Quæſt. 1. cur ab ipſo Eccleſiæ initio Clericorum [illegible] cœperit, vt ſignificaretur, a [illegible] ſecularium rerum abdicatio, quia victu, & veſtitu contenti [illegible] habere deberent, ad omnia communia, & [illegible] Proſper, vt refertur cap. expedit 12. q. 1. expedire facultates Eccleſiæ communiter poſſideri, & propriæ perfectionis ſtudio, & amore contemni, & ideo quicquid omnium, quæ habuit, dimiſiſſet: diſcendi auſus eſt [illegible] contemptor, cum Præpoſitus factus fuerit Eccleſiæ, omnium, quæ ipſe habet, [illegible]. Refert deinde exemplum Paulini & [illegible], quorum vterque paterna prædia diuendita in pauperum vſus erogauerit; & idem Epiſcopi creati, facultates Eccleſiæ communes diligenter adminiſtrarũt. & Clemens in Epiſtola, quam ſcribit Hieroſolymitano Clero, & habetur in cap. Dilectiſſimis, 12. Quæſt. 1. ait communem vitam omnibus neceſſariam eſſe, his maximé, qui Deo militare cupiunt, & vitam Apoſtolorum, eorumque diſcipulorum imitari. Gregorius, cum ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum reſponderet, ei mandat, vt in Anglicana illa, quæ tunc oriebatur, & ſurgebat Eccleſia, eam vitæ formulam inter Clericos inſtituat, quæ initio naſcentis Eccleſiæ ſeruabatur a Patribus, in quibus nullus eorum, de his, quæ poſſidebant, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia cõmunia. Extat inter facros Canones Eugenij II. Decretũ. 12. q. 1. c. neceſſaria quo ſtatuitur, vt vnum ſit Clericis Refectoriũ, vnum commune Dormitorium, ac cæteræ officinæ. Item, c. Scimus 12. Quæſt. 1. ex Vrbano refertur: Quicumque veſtrum communem vitam ſuſceptã habet, & vouit ſe nihil proprium habere, videat ne pollicitationẽ ſuam irritam faciat, ſed hoc quod Domino pollicitus eſt, diligenter cuſtodiat, ne damnationem ſibi, ſed mercedẽ acquirat: quia [illegible] quam [illegible], quod melius eſt, non perficere. Et cap. Certe, eadem cauſa, & quæſtione ex Auguſtino in quodam ſermone De communi vita Clericorum, legitur, Auguſtinum conſtituiſſe nullum Clericum ordinare, niſi qui communẽ vitam ducere vellet: ſed poſtea conſilium mutaſſe, ne quod peius eſſet, quiſpiam per ſimulationem, & [illegible], Regulam violaret, & diceret, [illegible] fidem falleret. Itaque etiamſi quis viuere communiter recuſaret, ſe eidem [illegible] Clericorum Ordine non permittebat. Laudat Ambroſius in epiſt. 82. Euſebium Vercellenſem Epiſcopum, qui ſuos Clericos ita inſtituiſſet, vt ab his duo pariter exigeret, & monaſterij continentiam, & diſciplinam Eccleſiæ. Hæc, inquit, primus in occidentalibus partibus diuerſa inter ſe Euſebius ſanctæ memoriæ coniunxit, vt [illegible] ſtatum Monachorum teneret, & Eccleſiam regeret ieiunij ſobrietate. Multum enim adiumenti ad Sacerdotis gratiam accedit, ſi ad

ſtudium abſtinentiæ, & integritatis normam, iuuentutem adſtringat, & commorantes intra Vrbem, ab vſu Vrbis, & conuerſatione abducat. Narrat quoque Poſſidonius in vita S. Auguſtini hoc ab illo factum fuiſſe, vt monaſterio intra Eccleſiam conſtituto, vna omnes menſa communibuſque ſumptibus alerentur, in hiſque cuiquam ſuum eſſet. Qua ratione primum Apoſtoli, & Diſcipuli viuere conſueuerunt. Ferũt Auguſtino vita functo, & Hippone à VVandalis vaſtato, Gelaſium, quem Africanum fuiſſe conſtat, cum aliquot aliis eius diſcipulis, & [illegible] ſocijs, Romã veniſſe, & eum Pontificem Romanũ electo, illos deinceps in eodem vitæ genere perſtitiſſe: [illegible] domicilium in Lateranenſi æde attributum, quæ tum [illegible], & officium ſuis [illegible] facere, conciones ad populum habere, eiſdem ſacramenta miniſtrare, ac cætera Sacerdotum munia obire, eoſque in communi vita, nulla re propria, & vnius Præpoſiti ductu, & obedientia. Ex quibus Canonicorum Regularium Ordo manauit, ac fluxit. Conſtat a Bonifacio VIII. Regulares Canonicos e Lateranẽſi ſede amotos eſſe, quam octingentis fere annis tenuerant, ſubſtitutis Canonicis ſecularibus, diuiſaque ſingulis certa redituum portione, qui antea communes erant. Quædam Pontificia Diplomata teſtantur Canonicorum Regularium Ordinem ab Apoſtolis inſtitutum, hoc eſt, communiter viuentium Canonicorũ vitam fuiſſe introductam more Apoſtolorum communiter viuentium: quamuis huius Ordinis Canonicorum Regularium S. Auguſtinus auctor eſſe dicatur, qui tamen reuera non tam inſtitutor, quam reſtitutor, & inſtaurator extitit. Et poſtquam Romæ in Lateranenſi Sede Canonici Regulares eſſe cœperunt, in omnibus pene Occidentis Prouincijs vigor eorum inſtitutum. Caroli Magni, & aliorum Imperatorum temporibus facta, & celebrata Concilia extant, in quibus multa de communi victu, veſtitu, & vita Canonicorum ſtatuuntur. Cæterum de Canonicorum Regularium initio, progreſſu, incremento, & Religione, Superiori libro tractaui.

Præter Canonicos Regulares quidã alij Religioſi Clericorum Ordines excitati ſunt, & ſub eadem S. Auguſtini Regula viuunt: nam anno Salutis 1524 cœpit is Ordo Clericorum, qui a nomine BONI IESV dicuntur. Primum eorum domicilium fuit Rauennæ extructum: Auctores fuere Hieronymus, & Leo Sacerdotes.

Anno 1524 cœperunt in Clericis Religioſi, qui Theatini dicuntur, eo quod eorum Ordo inſtitutus eſt ab Epiſcopo Theatino, qui poſtea Cardinalis eſt factus, & deinde ſummum Pontificatũ adeptus dictus eſt Paulus Quartus.

Anno 1526. cœpit is Ordo Clericorum, qui a S. Paulo Decollato nomen habet. Horum initium fuerunt tres viri Mediolanenſes generis nobilitate clari, quorum primum domicilium, quod eſt Mediolani in æde S. Barnabæ extructum aliquot nomine eiuſdem S. Barnabæ nuncupantur.

In Diœceſi Viennenſi in Gallia eſt Ordo, qui nomine S. Antonij appellatur: inſtitutus eſt, ad hoſpites pauperes excipiendos, & ſuſtentandos. Habet domum Hoſpitalem in Vrbe Roma. Caſſan. in Catalo gloriæ mundi. p. 4. conſiderat. 75 ait, hunc Ordinem vſu, & conſuetudine initium ſumpſiſſe. Veriſimilius eſt, ab aliquo inſtitutum fuiſſe.

Innocentius Tertius anno Salutis 1200 extruxiſſe fertur in Vrbe hoſpitalem domum, quæ vocatur S. Spiritus in Saxia, & eſt ibidem quædam Clericorum Congregatio, quorum eſt ægrotis inſeruire, quibus vitæ formulam, & Regulam dediſſe idem Pontifex traditur, quam ij Clerici, qui vocantur Congregationis S. Spiritus in Saxia profitentur, fortaſſis Congregatio ipſa poſt Innocentium Tertium eſt inſtituta.

Inter Militares Ordines eandem Auguſtini Regulam Milites S. Ioannis Hieroſolymitani, Templarij, & Theutonici B. Virginis, & Equites S. Iacobi in Hiſpania profitentur: de quibus iam dixi.

Sub eadem S. Auguſtini Regula viuunt Milites, Sancti Lazari: qui promittunt coniugalem Caſtitatem, curam infirmorum lepra laborantium: abſtinent a carnibus 4. feria cuiuſque Hebdomadæ, ieiunium ſeruant ſexta quaque feria, vel Sabbato. Fundatus eſt hic Ordo in modum eorũ ſodalium, quos S. Baſilius inſtituit ad infirmorum curam habendam. Dicitur habere priuilegia ab Alexandro IIII. Ordinem fere collapſum reſtituit, & priuilegiis confirmauit Pius IIII. anno Domini 1565 Et demũ auctoritate Pij V. hic Ordo coniunctus eſt cũ ordine S. Mauritij, cui præeſt Sabaudiæ Dux. Muneris in pallio geſtant Crucis viridis.

ligaum

ſignum cum radiis quibuſdam, qui ſignificant Crucem Sancti Mauritij.

Nonò quæritur, quid S. Benedicti Regula præſcribat? Huius quæſtionis diſſolutio pendet ex iis, quæ de Monachis diſputata ſunt.

Decimò quæritur, An omnia quæ in dicta Benedicti Regula continentur, profeſſorum eius teneant conſcientias? Angelus in verbo religioſus nu. 28. ſentit Pontificia indigere declaratione. Sed verius Turrecremata in Expoſitione regulæ, & B. Antoninus 3 p tit. 16 cap. 1. § 5. & alii tradiderunt non omnia inſtar præcepti obligare. Nec obſtat quod eius inſtituti profeſſores, ſe ſecundum Regulam victuros, aut eam ſeruaturos, polliceantur: nam eiuſmodi profeſſio, pro voto ſiue pollicitatio intelligitur iuxta ipſiuſmet Regulæ declarationem, interpretationem, & ſenſum; quædam enim vt monita, & conſilia, alia verò, vt præcepta ſeruanda proponit: Et qui regulam non ſeruant, ſiue hæc ſiue illa præcepta, aut conſilia negligant, & prætermittant, quãuis non peccent, pœnis nihilominus arbitrio Superioris imponendis plecti iure queunt, ſiquidem Regulam profitentes tacitè pœnis ſeſe talibus ſubiiciunt.

Vndecimò quæritur, quinam Religioſorum ſub Regula S. Benedicti militent? Reſpondeo, Monachos Occidentis ferè omnes ſub ea Regula militare: tales ſunt Ordines, quorum Præfecti, Abbates vocantur; hoc enim nomine eos vocari Benedictus voluit. Huius generis ſunt Monachi, qui in iure Canonico Nigri vocantur eo, quod nigro amictu vti ſoleant, Caſſinates, & alii per Italiam, & Hiſpaniam multi: Monachi item albi, qui candido veſtitu induuntur, cuiuſmodi ſunt Camaldulenſes, Ciſtercienſeſque, quamuis hi cuculla, & pallio nigro vtantur, & Oliuetenſes: militant ſub eadem Regula ii, qui dicuntur nomine S. Iuſtinæ, quin & Cluniacenſes, & Monachi Vallis vmbroſæ, & ii item, qui Cæleſtini vocantur à Cæleſtino V. inſtituti, de quorum omnium origine ſupra tractaui. Inter Militares Ordines verò ii, qui in regno Caſtellæ a Calatraua, & Alcantara oppidis nomen habent, in Luſitania, qui dicuntur Milites Chriſti, & Auis, & in Valentino regno, qui vocantur Monteſiæ, & in Italia Milites S. Stephani Florentini, S. Benedicti Regulam profitentur, de quorum omnium origine iam dixi.

Duodecimò quæritur, quidnam S. Fráciſci Regula profiteatur? Hanc quæſtionem diluimus ſupra, cum de Mendicantibus Ordinibus ſermonem haberemus. Porro ſub Regula S. Franciſci militant multæ familiæ, inter eas eſt ea, quæ vulgo dicitur Capuccinorum, cuius primus auctor fuit quidam Matthæus Franciſcanus Picenus, qui paupertatis ſeuerioris, & arctioris ſtudio, & amore eum Ordinem inſtituit, quem Clemens Septimus ſua auctoritate anno ſalutis 1526. approbauit. Præeſt toti ordini vnus Generalis Superior, qui ad triennium durat. Habet Ordo Prouincias 27. Conuentus 662. Fratres, verò circiter 6600.

Eſt alia familia, quæ dicitur Franciſcanorum Obſeruantium: cui præeſt vnus Generalis Superior, dicitur diuiſa in Prouincias 81. in quibus ſunt Conuentus bis mille, & tres, & Religioſi. 31696.

Eſt alia tertia familia Franciſcanorum, qui Conuentuales dicuntur. Præeſt quoque toti familiæ vnus Generalis Superior. Porrò ex Franciſcanis familiis prodierunt ſummi Romani Pontifices quatuor. Nicolaus IIII. Alexander V. Sixtus IIII. Sixtus V. Cardinales. 34. Patriarchæ quinque Epiſcopi plurimi, Scriptores numerantur 293. ſunt in Sanctorum numerum aſcripti Martyres 12. Confeſſores 10. & Sancta Clara Virgo.

Decimotertiò quæritur, An ſint aliæ Religionum Regulæ, auctoritate Eccleſiæ approbatæ? Reſpondeo, cum Antonino in 3 p tit. 16. cap. 1. Carthuſienſes nullam ex prædictis Regulam profiteri, immo nec Regulã habere, quoniam ſuis Conſtitutionibus vtuntur pro Regula. Eſt etiam Societas IESV, quæ nullam aliam agnoſcit Regulam niſi Conſtitutiones, ab IGNATIO eius parente, & inſtitutore conditas, & Pontificia auctoritate approbatas. In literis tamen Apoſtolicis breuiter totius Societatis inſtitutum, & quædam quaſi Regula profeſſionis exprimitur, quod eſt certum, ac breue Conſtitutionum Compendium. Approbata eſt, Societas Ieſu primum à Paulo III. Anno Domini 1540. deinde à Iulio III. & aliis Pontificibus, qui ſucceſſerunt. Minimi quoque ſic appellati, ſeruant Regulam a S. Franciſco ex Paula oriundo præſcriptam. Hic Ordo approbatus eſt, a Sixto IIII. anno Domini 1473. Nomen Minimorum datum eſt Ordini ab Alexandro 6. Habere dicitur hic Ordo Prouincias 16 Conuentus. 144. Fratres circiter 3000. Præeſt toti Ordini, vnus Generalis Superior, qui triennio durat.

Decimoquartò quæritur, quid auctoritatis, & iuris habeant in Regulam Superiores Ordinum Regularium? Reſpondeo, nec Superiores, nec Ordines, quamuis ſimul coactos, vt ſupra dixi, poſſe Regulam ex toto, vel ex parte abrogare, mutareùe: ad id enim Pontificia auctoritas neceſſaria eſt, quippe, quæ Regulam ipſam confirmauit. Nihilominus Præfecti Ordinum ius habent iuſtis de cauſis aliquos ſibi ſubiectos, ab aliqua Regulæ obſeruantia eximendi, vel ad tempus, vel in certis quibuſdam rerum euentibus, tunc enim Regula mutari aboleriùe minime cenſetur, ſed hic Religioſus, aut ille, Regula, ſiue lege ſoluitur.

Decimoquintò quæritur, An Regula conſuetudine ex toto, vel ex parte abrogari, aut tolli queat? Quæſtionem mouet, quod in leges tantundem iuris conſuetudo habere videatur, quantum auctoritas Pontificia: ergo ſi Regula, eiuſmodi auctoritate mutari poteſt, quidni, & conſuetudine? Sunt qui cenſeant non poſſe, quoniam quatenus Regula eſt auctoritate Pontificia confirmata, voto Obedientiæ continetur. Votum autem conſuetudine tolli nullo modo poteſt. Et hinc fit, vt quoties Regulæ mutatio fit ex toto, vel ex parte, auctoritas Pontificia expreſſe, vel tacite debeat intercedere: alioqui enim conſuetudo, eſt corruptela.

Alii tamen probabilius putant poſſe: nam conſuetudo poteſt leges humanas abrogare, & Regula ex magna parte Conſtitutiones continet, & leges: Cæterùm, hac in parte diſtinguendum eſt. Nam Regula, aut accipitur, vt ſolùm continet Conſtitutiones Ordinis abſque tribus Religionis votis, aut accipitur, quatenus tria vota Religionis includit, vel alia vota Ordinis propria. Si primo modò ſumatur, poteſt Conſuetudine abrogari, ſicut, & ipſæ Conſtitutiones Ordinum. Si ſecundo modo accipiatur, non poteſt. Quoniam tria Vota, quæ ad Religionis ſubſtantiam ſpectant, quæque in Regula quoque continentur conſuetudine tolli nequeunt: & in hoc Regulæ Conſtitutiones, a votis ſecernentur, & differunt. Et hoc modo conciliantur auctores.

Nam primi volunt Regulam, quatenus tria vota continet, quæ Religionis ſubſtantiam conſtituunt, aut propter eum Ordinis habitum præſcribunt, conſuetudine tolli non poſſe, nam contra vota vllam vim conſuetudo nõ habet. quatenus vero Regula alias res præſcribit, quæ ſunt tribus votis adiuncta, conſuetudine tolli poteſt, cum ea ad Religionis ſubſtantiam non pertineant, & res quæque integra manere poſſit ſublatis iis, quæ ad ipſam accedunt, vel ipſi accidunt. Alii verò ſolùm probant, Regulam, vt Conſtitutiones præciſe continet poſſe, Conſuetudine abrogari.

Decimoſextò quæritur, An ſi vſu iam laxata Regula, eius profeſſores tuta conſcientia Regulam laxatam, & ferè collapſam obſeruent? Reſpondeo, cum Cardinali, & Panormitano in c. ſuper eo, de regularib. nu. 6. ab eis obſeruari, quoniam talem Regulam tunc profeſſi: nam cum profeſſionem emiſerunt, vouerunt ſe Regulam ſeruaturos, prout vſu, & more ſeruari ſolet. Qui item Religionem laxiorem profitetur, nullam aliam arctiorem ſeruare compellitur: ergo qui Regulam vſu, & more redditam laxiorem profitetur, ratione profeſſionis non cogitur arctius Regulæ inſtitutum ſeruare.

Decimoſeptimò quæritur, quid ſit dicendum, ſi Titius Religionis inſtitutum ſuſcepit, quando Regula conſuetudine iam laxata fuerat: poſtea verò arctior inſtituti ratio, & Regula reſtituta eſt: An Titius tuto poſſit ſeruare Regulã laxiorem, quæ vſu, & more antea ſeruabatur, cum eſt Religionem profeſſus; an verò eam vitæ Regulam, quæ olim viguit, & nunc eſt reſtituta, ſeruare cogatur? Hanc quæſtionem tractauerunt Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andr. & Abbas in c. ſuper eo, de regularib. Et Innocentius quidem, & Hoſtienſis potius reſpondere videntur de eo, quòd eſt in iudicio definiendum, quàm de eo, quòd ſecundùm conſcientiam agendum eſt. Aut enim, inquiunt, Titius eſt vir literarum peritus, qui hoc ipſo, probabiliter creditur noſſe veterem Regulam arctiorem fuiſſe: & veriſimiliter creditur præuidiſſe, veterem viuendi rationem poſſe reſtitui; ac proinde iure cogitur eãdem ſeruare, quoniam eam vouiſſe probabiliter cenſetur, Aut Titius eſt rudis, & ignarus, & non eſt cogendus veterem inſtituti Regu-

lam ſeruare, cum ſolùm ſe laxiorem profeſſus, nec credi- **A** tur arctiorẽ animo præiudiſſe: quamuis Innocentius probabiliter exiſtimet abſolutè, & ſimpliciter Titium cogi arctiorem vitæ formulam antiquam ſeruare: quoniam cauſa Dei, inquit, Religionem ſuſcepit, ergo ſimpliciter ſeſe Deo obligauit, ita vt ipſius Regulæ inſtitutum abſolutè, & ſimpliciter ſeruare meritò compellatur. Sed verius eſt, quod tradit Abbas: Aut Titius, inquiens, cum profeſſionẽ emiſit, ſolùm promiſit ſeruaturum ſe Regulam laxiorem, & tunc eam ſeruare poteſt, nec arctiorem tenere iure cogitur: Aut ſimpliciter promiſit ſe Religionis inſtitutum ſeruaturum, & tunc arctiorem Regulam reſtitutam ſeruare, iure compellitur.

Inno. in c. ſuper eo. de regula.

Abb. in c. ſuper eo. citato.

Decimooctauò quæritur, An maior Collegii pars poſſit veterem Regulam arctiorem reſtituere, & intermiſſam reuocare, ita vt minor pars velit nolit, eam ſeruare cogenda ſit? Innocentius, Hoſtienſis, & Abbas reſpondẽt, minorem partem iure adigi ad Regulæ priſtinæ, & antiquæ obſeruãtiam. Nam quando res aliqua Collegarum ſuffragiis decernitur, ad ſententiã maioris partis debet minor pars accedere: id enim Collegium eligere cenſetur, quod maioris **B** partis ſuffragiis eligitur, vt dicitur in c. 1. de iis, quæ fiunt à mai. par. capit.

Decimononò quæritur, An Romanus Pontifex iure cogat Religioſos arctiorem vitæ Regulam ſeruare, quàm prima, & antiqua ſui inſtituti norma, & ratio poſtularet. Innocentius, Hoſtienſis in cap. ſuper eo. de regularib. Abbas in cap. ad noſtram nu. 4 de appellat. Gloſſa in cap. quod omnes tangit. de reg. iur. in ſexto, & cap. geſta d. 74. & ruſus Abbas in cap. ſuper eo. nu. 6. de regularib. abſolutè, & ſimpliciter videntur docere id poſſe Pontificẽ, immo, & Abbatem, ſiue totius Ordinis Præfectum. Id indè probant, quia Religioſus ſuam voluntatem in Romanum Pontificẽ, & Abbatem tranſtulit, ac proinde eorum voluntati reſiſtere, & reluctari non poteſt. Deinde Romanus Pontifex, vt patet ex cap. 1 de Regularib. in ſexto vniuerſim Monialibus præcepit vt clauſuram ſeruarent, & tamen multæ eã profeſſæ non fuerant. Cæterùm aliis probabilius videtur id non poſſe Pontificem, ac multo minus Abbatem, quando ita arctior regula daretur, vt prima, et antiqua in aliam tranſiret: poſſe tamen Romanum Pontificem præcipere, **C** vt arctior regula ſeruaretur, quando prima, & antiqua renouaretur, & reducéretur ad priſtinam formulã, eo quòd eſſet paulatim laxata. Et hoc eſt, quod Innocentius, Hoſtienſis, & alii docere voluerunt Quamuis reuera abſolutè & ſimpliciter dicant poſſe iure Romanum Pontificem auſteriorem, & arctiorem vitam Monachis indicere. At Ioannes Andreas in cap. Ioannes, de regularibus ait, id durum videri, quia Religioſus nõ plura vouet, quam prima, & antiqua ſuæ Religionis Regula præſcribat. Deinde, Romanus Pontifex nequit eum, qui eſt vnam Religionem profeſſus compellere ad ſeruandum alterius Religionis arctius inſtitutum: alioqui enim poſſet etiam præcipere, vt quis votum Religionis emittat, quod videtur abſurdum.

Ea vero, quæ ſunt obiecta facile diluuntur. Nam quod primo loco dicebatur, Religioſum ratione voti, quod emiſit, in Abbatem, & Romanum Pontificem ſuam voluntatẽ transferre; verum eſt, non tamen ita, vt noua vota ſuſcipere cogatur, vouere enim cuique eſt liberum, ſed vt ratione voti emiſſi poſſit ſibi ab Abbate, aut Pontifice imperari quicquid ſibi, vel communi aliorum ſaluti conducit. De **D** clauſura vero Monialium indicta; dicimus eam Monialibus indici, quia cõducit plurimum ad tria ſolemnia vota Religionis ſeruanda; ne Moniales ſcilicet liberè vagentur, ſibique, & aliis peccandi periculum creent, præſertim cum etiam fœminæ, quæ tria vota Religionis ſimplicia, non tamen ſolemnia emiſerunt, clauſuram ſeruare minime cogantur.

Vigeſimò quæritur, An ſi Regula Religionis prohibeat, ne poſſeſſiones, aut reditus annuos Religioſi poſſideant, poſſit cõſuetudine induci, vt ea bona in commune habeãt? Reſpondeo, cùm S. Antonino 3. p. tit. 16. cap. 1 §. 12. vbi citat, & ſequitur Ioann. Andream, Lapum, & alios, niſi ea cõſuetudo Romani Pontificis auctoritate confirmetur, id fieri nequire. Ratio huius rei eſt, quia non niſi eiuſmodi conſuetudo remitti votum paupertatis: eſt enim Religionis ſubſtantiæ annexa proprietatis abdicatio: ergo ſi proprietas in commune retinetur, paupertas ex parte minuitur, ſi Regula proprietatem, tùm communiter, tùm priuatim prohibeat.

Vigeſimoprimò quæritur, An ea conſuetudo probanda ſit, qua Religioſi habitant in Cellis, ſibi a Superiore aſſignatis, cum tamen Regula præcipiat, vt omnibus ſint Cellæ communes? Reſpondeo, ſi reuera eiuſmodi conſuetudo proprietatem inducat, eſſe corruptelã, quoniam votum paupertatis aliquatenus infringit, ſi verò minimè, corruptela non eſt. Tunc autem inducit proprietatem, quando Religioſus habitat in Cella Superioris nutu ſummoue reuocabili. Quando verò Religioſus Cella vtitur nutu, & voluntate Superioris, tunc proprietatem, aut dominium Cellæ non habet. Idem iuris eſt de libris, & de cæteris quibus ſibi rebus Religioſo ad vſum aſſignatis. Si enim iis ita vtatur, vt ad nutum Superioris reuocari queant, proprietas penes illum non eſt; ſi autem non ſint eiuſmodi, vt potè, quæ ipſi Superiori omnino celentur: tunc talis Religioſus ſibi earum rerum proprietatem vendicare cenſetur.

De continentia, & cœlibatu Sacerdotum, & aliorum miniſtrorum Eccleſiæ.

Cap. XII.

PRimò quæritur, An Sacerdotum cœlibatus ſit iuris Diuini, an Canonici? Duæ ſunt Catholicorum de hac controuerſia ſententiæ; vna affirmat iuris eſſe Diuini, & proinde a Romano Pontifice poteſtatem Sacerdotibus fieri non poſſe, vt matrimonia contrahant. Ita Maior. in 4 d. 24 q. 2. & d. 37. q. 1. immo quidam aiunt. Pariſiis conueniſſe Theologos ad hanc controuerſiam dirimendam, ſenſiſſeque talem poteſtatem dari Sacerdotibus non poſſe. Sic etiam Chliſtoueus lib. de continentia Sacerdot. cap. 13. Torren. lib. 2. de dogmat charact. & alii quidam magni viri, qui contra noſtri ſæculi hæreticos decertarũt, idem autem hoc omnes videtur ſenſiſſe VValdenſis tom. 2. de Sacrament. cap. 128. & 129. Eorum argumentum eſt, quòd ab Apoſtolorum temporibus tam Græcorum quàm Latinorum Eccleſia ſemper hactenus ſeruauit, Vt Sacerdotes à nuptiis contrahendis penitus arcerentur, quamuis in Græcia, & reliquo toto Oriente viri coniugii vinculo aſtricti ad Sacerdotium eligantur. At iuris Diuini videtur eſſe, quod tandiu eſt in Eccleſia ſeruatum. Si enim iuris tantùm Canonici eſſet, aliquando fuiſſet Eccleſiæ auctoritate permiſſum, vt aliquis Sacerdos vxorem duceret, cum in tanta temporis diuturnitate veriſimile non ſit, iuſtam aliquam cauſam minimè accidiſſe eiuſmodi facultatis concedendæ. Accedit, quod longè altior ſit, ſublimior, & perfectior Sacerdotum ſtatus, & conditio, quam coniugum, cum illi ſint diuerſis miniſteriis addicti, hi verò rei vxoriæ, & familiari tantùm dediti, & deſtinari: at deſcenſus e tam ſublimi viæ ſtatu ad inferiorem, videtur diuino iure prohiberi. Et idcirco Luc. 9. dixit Chriſtus: Nemo mittens manum ſuã ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei: at Sacerdos retro reſpicit, qui vxorem ducit. Item, Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus; &, Qui ſine vxore eſt, cogitat, quæ ſunt Dei. Accedit, quod 1 Reg 21. dicitur, netas laicis fuiſſe, & iis, qui non ſe a mulieribus cõtinuerant, panes propoſitionis edere; ergo multo minus cœleſtem diuinumque panẽ licet edere Sacerdotibus inſtar laicorum ad nuptias trãſeuntibus. Quid quod Leuiticis Sacerdotibus licitũ nõ erat miniſterii ſui tempore ad ſuas vxores accedere: at Euangelici Sacerdotes quotidie in altari miniſtrant, & ſacris operantur: ergo perpetuo debent à nuptiis abſtinere. Nec obſtat, ſi quis obiiciat, ex ſacris literis hoc ius diuinum colligi non poſſe: nam pleraque alia iuris diuini eſſe arbitramur, licet ea non euidenter inde colligãtur. ſufficit enim ſi traditione quaſi per manus a Maioribus accepta, habeantur: cuius generis plurima paſſim occurrunt, quæ ad Sacramentorum materias, formas, & miniſtros pertinent.

Altera opinio docet, Sacerdotum continentiã iuris tantùm eſſe Canonici: quæ ſententia recepta eſt, cõi Theologorum, tùm veterum, tùm iuniorum, & iuris Canonici interpretum conſenſu, quam habet S. Th. 2. 2. q. 88. a. 7. Caiet. ibi. Sco. 4. d. 38. q. 1. a. 1. Silu. Matrimoniũ. 8. q. 12. Michael Medin. lib. 2. de continen. ſacror hominum. cap. 1. & ſequẽtibus: & idem Sot. lib. 7. de iuſt. q. 6. art. 2. in concluſio. 2. Quorum illud vnicum eſt argumentũ: Coniugiũ cum Sacerdotio nõ pugnat; alioquin cum pugnaret cum matrimonio

aut-

antè, vel poſt contractos; at tota Orientis Eccleſia ab antiquis temporibus viros matrimonio iunctos ad Sacerdotium aſſumit. Sotus, & quidam alij recentiores hoc argumento conuicti ſentiunt primam illam quorundam Catholicorum ſententiam vix ſibi cohærere. Cur, inquiunt, ſi vir coniugio alligatus, Sacerdos creetur, coniugium iure ſubſiſtit, & è contrario, ſi Sacerdos ducat vxorem, matrimonium eſt irritum ipſo iure Diuino? Sed ego certè non poſſum non mirari Sotum, & alios, eo quòd primam ſententiam non penitus ſint aſſecuti. Non enim illius opinionis auctores contendunt Sacerdotium, ita cum Matrimonio iure diuino pugnare, vt nuptiæ poſt Sacerdotium contractæ ſint irritæ, & inanes, nō ſolùm iure Canonico, ſed etiam diuino: Sed ſolùm opinantur poſt Sacerdotiū nuptias contrahere, eſſe peccatum; & id quidem iure diuino damnatum. Sicut (inquit Maior) poſt ſimplex votum Caſtitatis emiſſum, matrimonium inire peccatum eſt: ratum tamen, & firmum eſt coniugium. Deinde, qui poſt fidem datam vni puellæ, alteram duceret, peccaret ille quidem, quippe, qui fidem violaret, ac frangeret, at coniugium ipſum, vt firmum ſubſiſteret. Sic etiam (ait Maior) peccat Sacerdos, ac ius diuinum perfringit, ſi matrimonium contrahat: nihilominus tamen coniugium iure diuino conſiſtit, ac valet; quamuis iure Canonico ſit irritum. Non enim idem eſt, præcipere, ne aliquid fiat, quod, factum reſcindere. Multa enim fieri vetantur, quæ tamen alioqui facta vim, & locum habent. Ac ſicut is, qui Caſtimoniam vouit, ſi in matrimonio copuletur, delinquit; quoniam ius naturale, & Diuinum negligit: ſic, qui poſt Sacerdotium nuptias contrahit, culpatur, quia ius diuinum peruertit. Atque ita concludit ille auctor: Sicut Romani Pontificis auctoritate dari facultas non poteſt, vt qui Deo Caſtitatem promiſerit, in matrimonium ſine iuſta, & debita cauſa fœminam ducat; quia ius naturale Pontifex relaxare, remittereue, aut aliquem lege naturali ſoluere nequit: ſic facultatem tribuere non poteſt Sacerdoti, vt matrimonium contrahat ſine iuſta, & legitima cauſa: & ſicut iuris rigorem relaxare poteſt, vt Religioſus vxorem ducat ob maximam aliquam, & communem cauſam, ſic etiam ob communem Reipublicæ ſalutem concedere poteſt, vt Sacerdos nuptias contrahat.

Quanquam autem Maioris, & aliorum opinio defendi probabiliter queat: verior tamen videtur eſſe altera ſententia, & magis cum iure Canonico conſentiens. Nam in Tridentino Concilio Seſſ. 24. can. 9. dicitur, Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos matrimonium contrahere non poſſe, & legem appellat Synodus Eccleſiaſticam, vel votum. Obijcies, Concilium ibi legem Eccleſiaſticam appellaſſe, quia dixerat non ſolùm illis matrimonio eſſe interdictum; ſed initum etiam matrimonium nullius eſſe momenti. Prima verò opinio fatetur quidem iure tantùm Canonico nullas eſſe nuptias poſt Sacerdotium contractas, ſed iure diuino præcipi, ne illæ contrahantur. Cæterùm verba Concilij videntur ad vtrunque protendi, & referri. Deinde, obijcies Concilium Tridentinum Sacerdotum cœlibatum, votum appellare; at quod ratione voti perſoluitur, iure naturali, & diuino debetur. Reſpondeo nunc non diſputari à nobis vtrum cœlibatus ſit Sacerdotio annexus voto, an lege Eccleſiaſtica, ſed ſolùm an iure diuino, an Eccleſiaſtico Sacerdotes cōtinentiam oporteat profiteri. Nam fatemur quidem, Sacerdotes debere continentiam voto promiſſam ſeruare: de qua re ſtatim dicemus: & votum iure diuino, & naturali eſſe præſtandum: ſed hoc vnum contendimus, continentiæ votum non eſſe cum Sacerdotio iure diuino, aut naturali coniunctum, ſed Eccleſiam ſua auctoritate conſtituiſſe, vt Sacerdotes continentiam voueant, ac proinde poſſe etiam ſtatuere, ne tale votum deinceps Sacerdotes emittant.

Secundò quæritur, An cœlibatus ſit etiam alijs duobus ſacris Ordinibus iure Eccleſiaſtico annexus? Quod eſt quærere, an Diaconi quoque, & Subdiaconi Eccleſiaſtica lege cœlibes eſſe cogantur? Maior, alijque concedunt, eos quoque iure diuino continentiam ſeruare debere, hoc eſt, illis eſſe interdictum, poſt ſuſceptos Ordines nuptias contrahere: quamuis poſt nuptias poſſint ad ſacros Ordines promoueri. At verò communis eſt omnium ſententia lege tantùm Eccleſiaſtica Diaconos, & Subdiaconos à nuptijs contrahendis arceri, & prohiberi.

Verum poſſet obijci, quod eſt in Concilio Ancyrano cap. 10 & refertur cap Diaconi, diſtinctio. 28. vbi dicitur

A Diaconi, quicumque cum ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt dicentes velle ſe habere vxores, nec continere ſe poſſe. hi poſtea ſi ad nuptias peruenerint, maneant in miniſterio; propterea quod his Epiſcopus licentiam dederit. Quicumque ſanè tacuerunt, & ſuſceperunt manus impoſitionem profeſſi continentiam, ſi poſtea ad nuptias venerint, à miniſterio ceſſare debebunt. Hæc ibi. Qua permoti auctoritate nonnulli ſenſerunt, non eſſe iure diuino Diaconis, & proinde Subdiaconis præceptum, ne poſt ſuſceptos ſacros Ordines nuptias contrahant; ſiquidem permittit Synodus eos aliquando vxores ducere. Mihi tamen, vt ſtatim oſtendam, non videtur ex eo Concilio ſatis firmè concludi, cœlibatum Diaconorū, & Subdiaconorū eſſe tantū iuris Canonici, nec id aſſerere cogit nos prædictum Concilij decretum, quoniam de more, & ritu Græcorum, loquitur Conciliū videlicet de vxoribus ante Diaconatū ductis: & idcirco ait, ſi cū ordinātur, dixerint velle ſe vxores habere, id eſt, velle ſe matrimonio ante cōtracto vti. Et deinde cum dicitur: Hi poſtea ſi ad nuptias venerint, vel ſe contulerint; hoc eſt, ſi ad vxores, quas in
B matrimonium ante duxerant, acceſſerint, atque eis commiſceantur: Si ad nuptias videlicet ante contractas venerint: hoc eſt, ſi nuptijs ante contractis vti voluerint: ſic hunc canonem explicat Maior loco citato: vel intelligitur, ſi ad nuptias venerint, hoc eſt, ſi nuptias contraxerint facto, non iure: vt exponunt Archidiac. Turrecremata, & Geminia. in eo capite: vel certè is canon abrogatus eſt per canonem 6. Concilij 6. generalis, vt ait Balſamon. Quare vera eſt communis Theologorum & Canonici iuris interpretum opinio, nulli poſt Diaconatum, aut Subdiaconatum licere matrimonium contrahere, id non quidem iure diuino, ſed canonico prohibente.

Tertiò quæritur, An in vtraque Eccleſia, Græcorum ſcilicet, & Latinorum ſemper fuerit more, & vſu receptū, vt poſt ſacros Ordines receptos Presbyteri à nuptijs contrahendis arceantur? Caietanus in opuſculis, tom. 2. tract. 27. Sot. 4. diſt. 38. quæſt. 1. art. 1. & lib. 7. de iuſt. q. 6. art. 2. in concluſ. 2. & quidam alij cenſent, id quidem in Latina Eccleſia ſemper eſſe ſeruatum, non tamen in Græca. Et Eraſmus ſcripſit hodiernis temporibus Sacerdotes, & Epiſco-
C pos poſt ſuſceptos Ordines vxores ducere. quam ſententiam cum temerariam eſſe dixiſſet Parienſis Academia; reſpondit Eraſmus, ſe, cum Venetijs commoraretur, id à Græcis accepiſſe, qui ibi degebant. Id colligunt illi ex cap. Aliter, diſt. 31. vbi dicitur: Aliter ſe Orientalium traditio habet Eccleſiarum, aliter huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi matrimonio copulantur; iſtius autem Eccleſiæ, vel Occidentalium, nullus Sacerdotum à Subdiacono vſque ad Epiſcopum licentiam habet coniugium ſortiendi. Hæc ibi. At certè falluntur, vt rectè Gloſſa annotauit. Nam in cap. Si quis eorum, d. 32. ex ſexta Synodo Generali perſpicuè dicitur: Si quis eorum, qui ad Clerum accedunt, voluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationē Subdiaconatus faciat. De Latina verò Eccleſia hoc certum eſt ex cap. Sunt quidam. 27. quæſt. 1. vbi Innocentius Primus conſtituit: Præcipimus, vt Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi qui ſacrum tranſgredientes propoſitum, vxores ſibi copulare præſumpſerint, ſeparentur. Eadem diſtinct. cap. Presbyteris. Diaconibus, Subdiaconibus, &
D Monachis, & Presbyteris concubinas habere, ſeu matrimonia contrahere, penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiuſmodi perſonis disiungi, & perſonas ad pœnitentiam redigi debere iuxta ſacrorum Canonum definitionem iudicamus. In cap. Decernimus, diſtinct. 28. ex Innocentio Secundo dicitur: Decernimus, vt ij, qui in Ordine, & ſupra vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio Eccleſiaſtico careant. Item cap. Lectores, diſt. 32. ex Concilio Carthaginenſi 4 dicitur: Lectores, cum ad annos pubertatis veniunt, cogantur, aut vxores ducere, aut continentiam profiteri.

Ad illud verò, quod obijciebatur ex cap. Aliter. diſt. 31., reſpondeo cum Gloſſa communi conſenſu recepta, illud, (matrimonio copulantur,) idem eſſe, ac ſi diceretur, nuptijs ante contractis vtuntur. Nec eſt, quod Caietanus hanc Gloſſam, vt ridiculam reijciat: ius enim Canonicum non rarò hoc, quòd eſt matrimonio copulari, ſumit pro eo, quòd eſt cōiugali copula vti: ea enim carnis commixtio, appellatur matrimonij coniunctio. Vnde in cap. Quoniam, eadem diſtinctione, dicitur: Non ſuis copulentur

vxori-

vxoribus: nec abſimili loquendi modo vtitur ius in cap. Nuſe, in prædicta diſtinct. & in cap. Agathoſa, & c. Priuſquam. 27. q. 2.

Quarto quæritur, An etiam Diaconis, & Subdiaconis fuerit præceptum, ne poſt ſacrum Ordinem ſuſceptum nuptias contrahant. Quidam aiunt, olim licuiſſe illis iure Canonico ad nuptias tranſire poſt Ordinem ſacrum ſuſceptum, eo argumento permoti, quod in c. Diaconi. 28. diſt. ex Concilio Ancyrano habetur: Diaconi, qui cum ordinantur, proteſtati ſunt, dicentes ſe velle habere vxores, nec poſſe ſe continere: ſi poſtea ad nuptias peruenerint, in ſuo miniſterio maneant. Sic opinantur Caiet. in opuſc. tom. 1. tract. 27. Sot. in 4. diſtinct. 38 quæſt. 1. art. 1. Cæterum quidam alij opinantur, id nunquam illis licuiſſe facere. Et id quod citatur ex cap. Diaconi: ſic intelligitur, vt ſupra iam dixi: ſi proteſtati fuerint ſe velle vxores habere, hoc eſt, velle ſe vti vxoribus ante Ordinem ductis. Id vero, ſi poſtea ad nuptias venerint, ſignificat, ſi vtantur nuptiis ante contractis, permaneant in miniſterio.

Alij, videlicet Archidiac. Gemin. & Turrecrem. c. Diaconi. diſt. 28 exponunt id, quod dicitur in eo capite, ſi poſtea ad nuptias venerint: hoc eſt, ſi poſtea matrimonium contraxerint facto ipſo, non iure, tunc ſeparentur ab vxoribus, quas duxerunt facto, non iure, eo quod matrimonium non valeat, & ſeparati ab vxoribus in miniſterio permaneant, hoc eſt, non deijciantur à Clero. Balſamon in Comment. ſuper Concilium Ancyranum ait. Hunc Concilij Canonem eſſe abrogatum in Concilio 6. Generali can. 6. Trullano, vbi definitur, Subdiaconis, & Diaconis nullo modo licere ad nuptias tranſire, quod ſi tranſierint, eſſe ab vxoribus ſeparandos. Nunquam licuit Clericis poſt ſacros Ordines nuptias contrahere.

Quintò quæritur, An apud Græcos coniugium contractum poſt receptum aliquem Ordinem ſacrum, videlicet, poſt Sacerdotium, vel Diaconatum, vel Subdiaconatum ſit irritum, & inane iure Eccleſiaſtico, ſicut eſt apud Latinos. Reſpondeo cum Paludano 4. diſt 37. quæſt. 1. art. 2. concluſ. 4. & Silueſt. Matrimonium. 8. quæſt. 12. verſic. Sextum, eſſe irritum. Id probat Silueſt. ex cap. Si quis eorum, diſt. 32. cap Nicena. diſt. 31. cap Cum in præterito. diſt. 84. alij probant ex can. 27. Apoſtolorum. Sed certe hi Canones ſolùm prohibent, ne Clerici poſt ſacros Ordines nuptias contrahant; at expreſſè non ſtatuunt matrimonium contractum à Clerico poſt ſacrum Ordinem irritum eſſe, & inane: quidquid ſit, prædictos Canones, vſus, & mos etiam apud Græcos ſeruatus interpretatur. Sic, Clericos poſt ſacros Ordines à contrahendis nuptiis prohiberi, quod ſi contraxerint, eſſe eos ab vxoribus, quas duxerint, penitus ſeparandos; matrimonium igitur poſt ſacros Ordines initum etiam apud Græcos non valet, Eccleſiaſtica conſtitutione, vt ait Gloſſa, in cap. Si ſe cuiquam, ad finem. diſt. 28. & Roſel. verbo, Impedimentum. 12. vbi citat Direct. & Gloſſa in cap. Diaconi. d. 28. & colligi videtur ex can. 6. Concil. 6. generalis.

Sextò quæritur, An qui ſunt ſacris Ordinibus initiati, continentiam ſeruare debeant ratione Voti, an verò ratione Eccleſiaſticæ legis duntaxat? Quidam opinantur eos ſolum eſſe lege Eccleſiaſtica adſtrictos, non voto. Id ex eo colligunt, quòd ſi quis ſacros Ordines ſuſcipiat, vel per vim, vel per metum mortis adactus, vel per ignorantiam adductus, nullo voto continentiæ ſe adſtringit; & tamen Eccleſia cogit eum, vel continentiam ſeruare, vel ſe ab altaris miniſterio continere. Si quis rurſus ab infantia ſacris Ordinibus initiatus eſſet, quamuis id male fieret, Ordinis tamen charactere inſignitus fuiſſet: ſed nullo Voti vinculo teneretur, quamuis Eccleſia, vel eum perpetuò ab altaris miniſterio arceret, vel Caſtitatem profiteri compelleret. Deinde, ſi continentiæ votum non eſt iure diuino ſacris Ordinibus annexum; poſſet quidem Eccleſia legem ſtatuere, vt Clerici poſt eos Ordines ſuſceptos continentiam ſeruent, non tamen eos voti nexu, & vinculo alligare. Votum enim Deo ſponte facimus, non legis neceſſitate coacti.

Mihi tamen magis placet eorum opinio, qui diſtinguunt cum Gloſſa in cap. Cum olim. de Cleric. coniug. in ſacrorum Ordinum ſuſceptione aliquando fieri explicitè Votum, aliquando tacitè, aliquando verò nullum votum interuenire: profectò iura Canonica votum appellant in cap. 1. De voto, & voti redemp. in 6. & in cap. Cum olim, De cleric. coniugat. & cap. Quamquam. diſt. 23. & alibi ſta-

A tuunt, præcipit, vt qui ad ſacros Ordines prouehuntur, polliceantur ſe continentiam ſeruaturos, cap. Nullum. diſtinct. 28. ex Gregorio dicitur: Nullum facere Subdiaconum præſumant Epiſcopi, niſi qui ſe caſte victurum promiſerit. Et idcirco in Concilio Tridentino Seſſ. 24. can. 9. ſtatuitur, vt Clerici, à ſuſceptis Ordinibus Caſtitatem ſeruent, vel lege Eccleſiaſtica, vel voto. Vbi ponderanda eſt illa diſtinctio qua vſa eſt Synodus. Nam qui ſcienter, & ſponte ſacros Ordines ſuſcipiunt, votum Caſtitatis emittunt expreſſim, vel tacitè: qui verò per vim, vel metum cadentem in virum conſtantem his Ordinibus conſecrantur, nullo voti vinculo obſtringuntur, ſed Eccleſiaſtica lege, vel Caſtitatem profiteri coguntur, vel perpetuò ab altaris miniſterio prohibentur, vt inferius explicabo. Ad argumenta oppoſita inferius reſpondebo.

Ex his colligitur alterius ſolutio quæſtionis, An qui ſcienter, & ſponte eſt ad ſacros Ordines electus, egeat Romani Pontificis auctoritate non ſolùm ex iuſta & debita cauſa relaxante legem Eccleſiaſticam, ſed etiam remittente votum continentiæ, vt tuta conſcientia nuptias contrahere

B queat. Nam qui Ordines ſacros ſcienter, & ſponte ſuſcepit, & hic eget Pontificia voti relaxatione. Et quia nemo voto ſoluitur, niſi grauiſſimis de cauſis; hinc efficitur, vt relaxationem voti iure obtinere nequeat, niſi legitima ex cauſa. Qui verò per vim, vel metum mortis, qui dicitur cadere in conſtantem virum, ad ſacros Ordines prouehitur, non eget Pontificia legis, aut voti relaxatione, vt poſtea dicam.

Soluitur illa etiam quæſtio, num is, qui ſponte eſt in ſacris Ordinibus conſtitutus, cum fœmina omni vinculo ſoluta rem habens ſacrilegi congreſſus crimen incurrat; an vero ſimplicis tantùm luxuriæ, quæ fornicatio dicitur? Quidam iuris ciuilis interpretes cenſent eum tantùm eſſe ſimplicis fornicationis, non ſacrilegi congreſſus: putant enim eum non eſſe violatorem voti, ſed Eccleſiaſticæ legis; & proinde aiunt, ſi ſtatuto, vel lege pœnæ ſacrilegis irrogentur, eis non affici Presbyterum, cum ſoluta fœmina turpiter peccantem. Quòd ſi is cum fœmina coniugij vinculo aſtricta rem habuerit, tantùm adulter eſt, non ſacrilegus. Nam presbyter, inquiunt, cum fœmina rem habens committere

C dicitur, aliquando adulterium cum nupta, aliquando inceſtum cum affine, vel conſanguinea: aliquando ſimplicem fornicationem, cum ſoluta, aliquando ſtuprum, cum virgine.

Cæterùm communis eſt omnium ſententia receptum, eiuſmodi Presbyterum ſacrilegij ſcelere teneri: quoniam (vt diximus) in ſacrorum Ordinum ſuſceptione expreſſe, vel tacite continentiæ votum emittitur, & qui votum perfringit, ſacrilegij crimine ſeſe commaculat. Nec obſtat, quod ſæpe Canones, & iura Presbyterum cum ſoluta fœmina peccantem, ſimplicis tantùm fornicationis appellent reum: nam ſolum ſignificare volunt eum adulterij, ſtupri, inceſtusve crimine non teneri. Non negant tamen reum eſſe ſacrilegij. Hanc quæſtionem tractauit Iulius Clarus, lib. 5. receptar. ſentent. §. Fornicatio. num. 16. verſic. Cum presbytero. Si quæras, quis dicitur facere votum tacite, & implicite continentiæ, cum ſacros Ordines ſuſcipit. Reſpondeo ex communi omnium ſententia in cap. 1. de voto, in 6. & in cap. Cum olim. de Cleric. coniug. & cap. Quamquam. diſtin. 23. eum, qui in Latina Eccleſia ſponte ſacris

D Ordinibus initiatur, etiamſi nihil meminerit voti: ſufficit, ſi ſua ſponte ad ſacros Ordines promouetur: nam eo ipſo, votum continentiæ facere cenſetur.

Septimò quæritur, An ſit Diuini iuris, aut ſaltem Apoſtolici, ne ad ſacros Ordines eligantur, niſi ij, qui nullo fuerint antea matrimonio copulati? Ratio dubitandi eſt ex verbis Clementis, quæ habentur in Epiſtola 2. vbi dicitur ad Dominica miniſteria tales eligantur, qui ante Ordinationem ſuam, vxores non nouerint. Reſpondeo, nec id eſſe iuris Diuini, nec Apoſtolici. Paulus enim 1. ad Timotheum 3. & ad Titum 1. ſcribit, oportere Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum; & idem de Diacono teſtatur: ergo ſecundum Apoſtolum fas eſt virum coniugem ad ſacros Ordines promoueri. Hieronymus quoque epiſt. 50. ad fin. Apoſtoli, inquit, vel Virgines, vel poſt nuptias continentes fuerunt Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Virgines eliguntur, aut vidui, aut certe poſt Sacerdotium in æternum pudici. Leo quoque Primus ſcribit epiſt. 84. & epiſt 87. Vbi promouendi ſunt aliqui, ſi habent vxores, ſint tamquam non habentes: & ſi non habeant, permaneant ſingulares. Epiphanius

phanius in compendio lib. 3. Coniuges, inquit, filios procreantes, Dei Eccleſia ad ſacros Ordines non recipit, ſed eum, qui ſe ab vna continuit, aut in viduitate vixit. Beda in lib. 3. De Tabernaculo. Non pugnat eſſe Sacerdotem, & maritum: ſed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus verſari, & cæleſtia myſteria tractare. Denique in Euangelio legimus, ſocrum Petri, ergo in Apoſtolum electus eſt Petrus coniugij nexu, & vinculo aſtrictus. Et Eccleſiaſticæ hiſtoriæ tradiderunt Philippum, vel Apoſtolum, vt placet Euſebio, lib. 3 hiſtor. Eccleſ. cap. 24. vel Diaconum potius, vt aiunt, filias habuiſſe, quas Lucas quatuor fuiſſe commemorat: & Græcorum Eccleſia a priſcis temporibus morem obſeruat, quo ad ſacros Ordines coniuges viros admittit: necd in Græcis Sacerdotibus, Latinorum Eccleſia damnat, aut improbat: quamuis nullum ad ſacros Ordines admittat, niſi continentiam voueat.

Illud igitur Clementis: [Qui ante ordinationem ſuam vxores non nouerint.] hanc habet ſententiam: Qui ſuis vxoribus non commiſcentur, non enim negat coniugium cum Sacerdotio conuenire, ſed vſum coniugij.

B Octauo quæritur, An Paulus 1. ad Timoth. 3. & ad Titum 1. cum ait: Epiſcopum, & Diaconum oportere eſſe vnius vxoris virum, filios habentem ſubditos cum omni caſtitate, præcipiat, ne ad ſacros Ordines promoueantur, niſi ij, qui ſunt coniugio alligati. Quidam dicere non dubitarunt, Græcos in eo errore verſari, vt nullum ad ſacros Ordines aliquando permittant, quin prius vxorem duxerit. Itaque ſit Græcorum error, oportere Clericos, antequam ad ſacros Ordines eligantur, vxores accipere, quia poſt ſacros Ordines eis amplius non liceat id facere, & magno periculo ſe dicunt ſe exponere, qui ſine vxore viuit, qui fuit Vigilantij hæretici error, de quo ſcripſit Hieron. lib. 1. aduer. Iouin. & in epiſt. ad Riparium. Ptolomæus, Epiſcopus ſuæ ſectæ, dicitur habere conſortes, ſi tamen Epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant Diaconos, niſi prius vxores duxerint, nulli cælibi credentes pudicitiam.

Sed reuera falluntur. Nam in can. 6. Concilij Trullani, quod Græci ſextam Synodum Generalem appellant, ſtatuunt, vt ex quocunque, qui ad Clerum accedunt, velint ſeſe matrimonio mulieri coniugi, antequam Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, hoc faciat. Hoc autem illi Patres ſe conſtituere teſtantur, quoniam in Apoſtolorum Canonibus, vt dictum eſt, num tum can. 27. ſtatuitur ne innuptis, qui ad Clerum prouecti ſunt, præcipimus, vt ſi voluerint vxores accipere, accipiant, ſed, Lectores, Cantoreſque tantummodo. Sic illi. Ergo Græci non cogunt aliquem ante Ordines ſacros matrimonium contrahere, ſed ſtatuunt, vt qui in Clericum eliguntur, ſi velit ad nuptias tranſire ante Ordines ſacros acceptos, id faciat; ſin minus, nouerit ſibi eſſe interdictum matrimonium contrahere poſt ſuſceptos: & qui tenuerunt continentiam ſeruare, ſinunt eos ſibi ante ſacros Ordines vxores adiungere: deinde vero ad ſacros Ordines promouent.

C Qui verò ſenſus ſit verborum Apoſtoli, quæ ſupra ex Epiſtolis ad Timotheum, & Titum protulimus, patet. Nam, vt Catholici omnes interpretes tradunt, nequaquam præcipit Paulus, vt is, qui in Epiſcopum, vel Diaconum eligitur, ſit vxor matrimonio aſtrictus, vel vt poſt ordinationem in re vxoria ſe exerceat: verùm, vt ſi coniux ſit ad ſacros Ordines promouendus fuerit, ne dygamus, vel polygamus eligatur.

D Sciendum eſt, prædicti loci: Oportet Epiſcopum vnius vxoris eſſe virum, quadruplicem ſenſum, iuxta Catholicorum interpretum veras, & germanas expoſitiones, eſſe poſſe. Quidam enim ſic interpretantur: [Vnius vxoris virum,] id eſt, qui vel nullam douerit, vel ſi nouit, viduus ſit; vel, quod idem eſt, ſi vt ſolutus ab vxore non fuerit, eius vxor antea deceſſerit. Meminit huius intelligentiæ B. Chryſoſtomus, hom. 10. in 1. Tim. 3. ſed eam non probat. Alij vero ſic exponunt: [Vnius vxoris virum,] nempe, ſi coniux ſit eligendus, etiam vxore viuente non ſit dygamus, hoc eſt, qui nec ſimul, nec diuerſis temporibus plures vxores habuerit. Apoſtolus enim eo loco id præcepit ratione habita veteris legis Leuit. 21. hæc autem in ſuis Sacerdotibus, & Pontificibus requirebat, ne in matrimonium ducerent viduam, aut repudiatam, aut meretricem, ſed virginem. Et hic fuit ſenſus Græcorum, & Latinorum interpretum, ac Romanorum etiam Pontificum. Sic Ambroſius, vel quiſquis eorum Commentariorum in Paulum auctor fuit. Sic etiam ipſe Ambroſ. epiſt. 82. & lib. 1. officiorum, cap. 50. Baſil. in Eſai. cap. 3. Auguſt. de bono coniugali, cap. 18. de Eccleſ. dogmat. cap. 72. Niſſen. de virginit. cap. vlt. Epiph. hæreſ. 59. Siricius epiſt. 1. Innocentius 1. epiſt. 2. Leo 1. epiſt. 84. Primaſius, Sedulius, Theophylactus, Oecumenius, Beda, Anſelmus, Haymo, & S. Thom. Vnde nata eſt inter Auguſtinum, & Hieronymum controuerſia, contendente Hieronymo, vt patet ex cap. Vnius vxoris, diſt. 26. & cap. Oportet. 28. q. 3. poſſe ad ſacros Ordines eligi eum, qui poſt Baptiſmum vnam tantum vxorem duxerit, quamuis ante Baptiſmum vnam aliam, vel plures habuerit: Quia ſicut Baptiſmus omnem maculam abſtergit, ſic etiam expiat, & delet omnem pœnam. Contra vero S. Auguſtinus, vt refertur in cap. Acutius 28 quæſt. 3. aiebat: ſic etiam dygamum, & a ſacris Ordinibus prohibendum, qui vnam ante, & aliam poſt Baptiſmum habuerit. Nam Baptiſmus, ſi quæ peccata, & pœnam pro peccato contractam eluit, ac tollit, non tamen vniuerſum impedimenta Ordinum ſuſcipiendorum: quam ſententiam ſecuti ſunt Latini interpretes, Theologi Scholaſtici in 4. diſt. 27. vt habet Sotus in 4. diſt. 27 q. 3. art. 2. ſequuti ſunt Summiſtæ, vt habet Sylueſt. in verbo, Baptiſmus 6.

Porrò Chryſoſtomus, Theophylactus, Theodoretus, & Oecumenius Paulum aliter etiam explicant. [Sit vnius vxoris vir.] hoc eſt, ſi coniugio ſit aſtrictus, ne plures ſimul habeat vxores: & hoc autem præcepiſſe Paulum contra eos, qui ex Iudæis, vel Gentilibus erant ad fidem Chriſti conuerſi, & more Iudæorum, ſiue Gentilium plures vxores ſimul habebant: quem etiam ſenſum agnouit Hieronymus in explanatione eius loci Apoſtolici ad Titum. Sed eum tamen ſenſum, quidam improbant, quoniam Paulus de Chriſtianis loquitur, quibus ſemper fuit omnino interdictum plures ſimul vxores habere. Cæterum is mihi ſenſus non videtur omnino improbandus. Fatent quidem Chriſtianis nunquam poſt Baptiſmum licuiſſe plures vxores ducere: Apoſtolorum tamen temporibus veriſimile admodum fit, ex Iudæis, & Gentibus aliquos ad Chriſti fidem, & religionem veniſſe, qui ſuæ gentis ritu, & more plures antea vxores duxerant; vt proinde vetuit Paulus, eorum quemquam in Epiſcopum, vel Diaconum eligi, ſed qui vna tantùm vxore contentus antea vixerat.

Poſtremò, alij ſic exponunt: [Sit vnius vxoris vir.] vult dicere, ſit vna tantùm vxore contentus, coniugalis caſtitatis amator, ab omni libidinis laſciuiæ, & damnatæ contortio abhorrens: Qui ſenſus quamuis quibuſdam Catholicorum placeat, mihi tamen non valde probatur. Siue his, ſiue alijs modis exponamus, plane conſtat Apoſtoli mens, & ſententia. Vnde extat Canon Apoſtolorum 17 decernens: Siquis poſt Baptiſma ſecundis fuerit nuptijs copulatus, aut concubinam habuerit, non poteſt eſſe Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut prorſus ex numero eorum, qui miniſterio ſacro deleguntur. Et canon 18 conſtituit: Siquis viduam, aut repudiatam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de his, quæ publicis ſpectaculis mancipantur, nullo Ordine ſacro fungetur. Hæc Canon.

Aliæ quæſtiones de eadem re diluuntur.

Cap. XIII.

PRimò quæritur, An cum Sacerdotio, & Diaconatu iure Diuino, an potius iure tantùm Canonico pugnet vſus matrimonij etiam ante Ordinem ſacrum contracti. Quidam exiſtimant pugnare. Ad cuius rei maiorem intelligentiam notandum eſt, hoc vnum eſſe inter alia diſſidium Græcorum, & Latinorum. Græci enim Sacerdotibus, & Diaconis coniugij ante Sacerdotium initi, vſum quidem permittunt, non eo tempore, quo altaris miniſterio deſeruire, vel conſuetudine, vel lege debent, ſed alio tempore. Non enim quotidie ſinguli ſacris operantur, ſed Dominicis dumtaxat, & feſtis diebus, quotidie verò extra quadragenarij ieiunij tempus vnum tantùm Miſſæ ſacrificium pro vniuerſo populo faciunt, & officium. Latinorum verò Eccleſia ſemper morem retinuit, vt Sacerdotes, & Diaconi ab omni vſu coniugij etiam ante Ordines ſacros contracti ſe perpetuò abſtineant. Vnde diſtinct. 31. cap. Quoniam, ex Canone 13. Sextæ Synodi Generalis dicitur:

tur: Quoniam in Romani Ordine Canonis eſſe cognouimus traditum, eos, qui ordinati ſunt Diaconi, vel Presbyteri, confiteri, quod non ſuis iam copulentur vxoribus, antiquum ſequentes Canonem Apoſtolicæ diligentiæ, & conſtitutionis, ſacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus, nullo modo cum vxoribus ſuis eorũ connubia diſſoluentes, aut priuantes eos familiaritate ad inuicem in tempore opportuno. Quicumque ergo Subdiaconus, Diaconus, aut Sacerdos fuerit, nullo modo prohibeatur ad talem gradum aſcendere ob cohabitationẽ cum ſua vxore, nec etiam tempore ſuæ Ordinationis profiteri Caſtitatem cogatur, nec abſtinere debeat à ſuæ vxoris familiaritate. Oportet tamen eos, qui altari miniſtrãt, tempore oblationis, continentes eſſe in omnibus. Si quis igitur præſumpſerit contra Apoſtolicos Canones, Presbyteros, vel Diaconos priuare contactu, & communione legalis vxoris ſuæ, deponatur. Similiter Presbyter, aut Diaconus, qui religionis cauſa vxorem ſuam expellit, excommunicetur. Si verò in hoc permanſerit, deponatur. Hæc ibi. Porrò hunc Canonem Sotus in lib. 7. de iuſt. q. 6 artic 2. & quidam alij tamquam à vero alienum improbant, & damnant, eo quod Patres illi retrahant ſuum Decretum ad Canonem ſextum Apoſtolorum, qui ſic habet: Epiſcopus, aut Presbyter, vxorem propriam nequaquam ſub obtentu religionis abiiciat: Si verò reiecerit, excommunicetur, & ſi perſeuerauerit, deiiciatur: & ad Canonem tertium Cõcilij quinti Carthaginenſis, in quo ſtatuitur, vt Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi ſe contineant ab vxoribus in proprijs terminis, hoc eſt, vicis ſuæ tempore. Verùm Canon Apoſtolorum clarè non conſtituit, quòd ipſi voluerunt, puniendum eum, qui cauſa religionis vxorem ſuam ab vſu matrimonij remouerit: bene tamen eum, qui eam tãquam omnino alienam abiecerit, ita vt omnem eius alendæ curam quaſi onus, & vinculo coniugij ſoluto, depoſuerit. Ita reſpondet Hubertus Cardinalis in libro contra Nicetam Pectoratum Abbatem Conſtantinopolitanum: & habetur hæc Huberti reſponſio nomine Leonis IX cap. Omnino, diſtinct. 31. vbi dicitur Apoſtolos conſtituiſſe, ne Clerici abiiciant vxores à cura ſua, etiamſi ſe ab earum thoro ſeparauerint. Debent enim adhuc eas alere, & eis in omnibus prouidere. Hæc ibi. Sicut etiam eadem ſexta Synodus Trullana can. 48. decernit; Epiſcopi vxor, in Monaſterio aliquo degat, & prouidentia ipſius Epiſcopi, viri ſui, ſuſtentetur. Sic etiam Synodus Turonenſis 2. cap. 8. definit, ut Epiſcopus coniugio alligatus habeat vxorem, vt ſororem, & eius curam gerat, abſque tamen vlla ſuſpicione coniugalis commercij. Eadem ratione intelligitur Canon quartus Concilij Gangrenſis, vbi habetur: Quicumque diſcernit à Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oporteat eo miniſtrante, de oblatione percipere, anathema ſit. Quod decretum facit contra eos, qui putabant coniugium eſſe interdictum: & propterea arbitrabantur non licere ei, qui vxorem habet, ſacris operari. Tunc autem Presbyteri vxores habebant, non quibus commiſcerẽtur, ſed quas vt ſorores alerent, & ſuſtentarent.

Canon autem 3. Concilij 5. Carthaginenſis in hũc modum habet: Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi ſe abſtineãt ab vxoribus ſecundum priora, vel ſecundum propria ſtatuta: quæ verba, illi Patres Græci interpretati reddiderũt ſic: [in proprijs terminis,] & intellexerunt vicis ſuæ tempore: cum tamen Carthaginẽſes Patres dicere voluerint, ſecundum proprias definitiones, hoc eſt, ſecundum ea decreta, quæ in Concilio 2. Carthaginenſi edita ſunt. Cuius Canon 2. ſic habet: Placet Epiſcopos, Sacerdotes, & Leuitas ſe continere in omnibus, quo poſſint ſimpliciter, quod à Deo poſtulant, impetrare, vt quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, omnes cuſtodiamus.

Sentiunt itaque quidam, Græcos poſt ſuſceptos Ordines ſacros, coniugio vtentes ante contracto, delinquere, & eum vſum Eccleſiam permittere non quidem, vt bonum, ſed vt minus malum. Quod probant auctoritate Nicolai Primi, qui, vt habetur diſtinct. 28. cap. Conſulendum, reſpondens ad quæſtiones Bulgarorum, ait: Conſulendum decernitis, vtrum Presbyterum habentem vxorem debeatis ſuſtentare, & honorare, an à vobis proiicere. In quo reſpõdemus, quoniam licet ipſi valde ſint reprehenſibiles, vos tamen Deum conuenit imitari, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos. Eiicere enim à vobis non debetis; ſiquidem, & Iudam Dominus, cum eſſet falſus di-

A ſcipulus, à numero ſuorum non eiecit. Hæc Pontifex; qui tamen ſcribebat ad Bulgaros, qui ſemper Græcorum mores, & ritus retinuerunt, ac etiam nunc retinent.

Sed horum ſcilicet, ego ſententiam non approbo: numquam enim Eccleſia Latina Græcos tanti criminis accuſauit: nec filios Presbyterorum Græcorum tamquam cõtra ius diuinum progenitos damnauit. Et in cap. Aliter, diſtinct. 31. Stephanus Romanus Pontifex ait, in Orientali Eccleſia Presbyteros matrimonio vti, nec tamen eum morem, & vſum reprehendit. Item Innocentius Secundus in cap. Cum olim. De Cleric. coniug. definit filium Presbyteri Græci ex vxore genitum, ſuſte inter Latinos promoueri, ſi nullum aliud Canonicum impedimentum obſiſtat. Eius ſunt hæc verba: Nos attendentes, quod Orientalis Eccleſia votum continentiæ non admiſit, quoniam Orientales in Minoribus Ordinibus contrahunt, & in ſuperioribus vtuntur matrimonio iam contracto. Vbi Pontifex Græcorum morem non damnat. Et in cap. Quæſitum, de pœnit. & remiſſ. ait Clemens Tertius: Quæſitũ eſt, verum Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet B vti. Et in cap. Vt Clericorum, De vita, & honeſt. Cleric. ex Concilio Lateranenſi ſub Innocentio Tertio dicitur: Qui autem ſecundum regionis ſuæ morem non abdicarũt copulam coniugalem, ſi lapſi fuerint, grauius puniantur, cum legitimo matrimonio vti poſſint. Vbi Gloſſa annotauit, hoc dici propter Orientales, qui poſt ſacros Ordines ſuſceptos vtuntur coniugio ante contracto.

Ob hæc igitur alij exiſtimant, non quidem contra ius diuinum, ſed contra Conſtitutiones Apoſtolorum Græcos facere. Aiunt enim prædictum Græcorum morem non eſſe antiquum, ſed recentem, eo quòd Origenes homil. 17. in Lucam. & homil. 4. in Leuit. ita ſcriptum reliquerit: Certum eſt, inquit, quia impeditur ſacrificium indeſinens, ijs, qui coniugalibus neceſſitatibus inſeruiunt. Vnde videtur mihi, quod illius ſolius eſt ſacrificium offerre, qui indeſinenti, & perpetuæ ſe Caſtitati deuouerit. Et Euſebius lib. 1. demonſtrat. Euang cap. 9. Verumtamẽ eos, qui ſacrati ſint, atque in Dei miniſterio, cultuque occupati, continere deinceps ſe ipſos à commercio vxoris decet: Epiphanius in compendiaria doctrina fidei Catholicæ, C ſanctum Sacerdotium ex virginibus, vt plurimum, aut ex ſolitarijs, aut ſi ad miniſterium non ſuffecerint, ex his, qui ſe à proprijs vxoribus continent, aſſerit conſtare: & ſi quis ab initio continens, viduus fuerit, habere poteſt locum Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi. Et alibi id hæreſi 59 contra Catharos. Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem vnius vxoris virum Eccleſia non ſuſcipit, ſed eum, qui ſe ab vna continuit, aut in uiduitate uixit, Diaconum, Presbyterum, Epiſcopum, & Hypodiaconum, maximè ubi ſinceri ſunt Canones Eccleſiaſtici. At dices mihi, in quibuſdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos. Sed hoc non eſt, iuxta canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Cyrillus Hieroſolymitanus in Catecheſi. 12. Si qui apud Dominum bene fungitur ſacerdotio, abſtinet à muliere, Ipſe Ieſus, quomodo ex uiro, & muliere proditurus eſſet? Nyſſenus in lib. de uirginitate, cap. ult. Quomodo Dei Sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipſum, vt munus offerres, vnctus es? Quomodo hæc ipſa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne ſacra impurus D facias? Ac ſi Deum tibi apparere expetis, quid cauſæ eſt, cur Moſen non audias, qui populo edicit, vt à nuptijs purus ſit, quò Dei aſpectum comprehendat? Chryſoſtomus hom. 2. de patien Iob. Dixit, vnius vxoris virum, non ea ratione, vt id nunc in Eccleſia obſeruatur: Oportet enim omnino prorſus caſtitate Sacerdotem ornatum eſſe. Hieronymus contra Vigilantium: Quid facient Orientis Eccleſiæ, quid Aegypti, & Sedis Apoſtolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſierũt? Idem in Apologia ad Pammachium. Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eligũtur, aut vidui, aut certe poſt Sacerdotium pudici. Oecumenius in 1. Timot. 3. Non ſtatuit Apoſtolus, cum ait: Vnius vxoris virum, vt ab vxore pendeat Epiſcopus, aut vxorem neceſſariò habeat: ſed ſi fiat è mundanis, non ſaltẽ ſit digamus; ita tamen, vt vocatus ad Epiſcopi munus, illud compleat, vt, Qui habent vxores, ſint tamquam non habentes. Baſil. in Iſai. cap. 3. Oportet, inquit, vt ſit Presbyter omnis concubitus inexpertus, aut ſecundum legem Domini. 1. Tim. 3. Tit. 1. vnius vxoris vir.

Porrò

Porrò alijs videtur, Græcanicum hunc morem eſſe antiquum, hoc eſt, non eſſe recentem; inde comprobantes, quod Gregorius Epiſcopus, Nazianzeni Gregorij pater vſus eſt coniugio ante contracto. Deinde, quia Socrates lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 8. Sozom. lib. 1. cap. 22. Niceph. lib. 7. cap. 19. Suidas in verbo, Paphnutius: referunt in Concilio Nicæno in hunc modum, cum Patres legem ferre ſtatuerent, ne Clericis liceret cum ſuis vxoribus ante ductis commiſceri, ſurrexit Paphnutius contra illos, & côtradixit, dicens: Bonum ſibi videri, vt ſecundum antiquos Canones præciperent Clericis, ne poſt Ordines ſuſceptos nuptias contrahant, ſed ſolùm permittantur vti nuptiis, quas ante Ordinem contraxerunt: & tota Synodus in eius ſententiam iuit, & continentiam ab vxore ante Ordines acceptam in arbitrio cuiuſque reliquit. Sic illi.

Licet Catholicos ſunt, qui totam hanc hiſtoriam de Paphnutio a Socrate, Sozomeno, Suida, & Nicephoro traditam, vt fabulam, & confictam reijciant. Sot. lib. 7. de iuſt. q. 6. art. 2. Canus de locis Theolog. lib. 5. cap. vlt. ad 6. multis de cauſis. Primò, quia Gregorius I. Sozomeni hiſtoriam improbat, quippe, qui multa, inquit, mentitur. Deinde, quia tota hæc hiſtoria manifeſtè pugnat cum iis, quæ ex Origene, Euſebio, Epiphanio, Hieronymo, & alijs Patribus paulò ante retulimus: Ergo, aut hi falluntur, aut Socrates, & Sozomenus. Sed veriſimilius videtur Socratem, & Sozomenum fuiſſe deceptos. Item. Synodus Nicæna Canone 3. prohibet, quo minus Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi vllam domi mulierem habeant, præter matrem, ſororem, amitam, aut materteram. Vbi Synodus vxorem excepiſſet, ſi eam habere Sacerdotibus licuiſſet. Poſtremò Ruffinus multa de Concilio Nicæno, & Paphnutio conſcripſit, & nihil meminit huius hiſtoriæ. Certè probabile eſt Græcanicum morem nô eſſe, tam recentem, quam aliqui putant, nec aſſerere cogimur hiſtoriam de Paphnutio in Concilio Nicæno tamquam omnino confictam, ſpuriam, ac ſuppoſitam eſſe damnandam, quam etiam Gratianus in ſuum decretum coniecit, diſtinct. 31. cap. Nicæna. Quod ſi Gregorius Magnus ſcribit, multa eſſe mentitum Sozomenum; non tamen id dicit de hac nominatim hiſtoria. Et ex teſtimoniis Græcorum Patrum ſupra citatis, non tam certò concluditur, quod aliqui putant, Græcanicum morem eſſe admodum recentem. Sunt enim tria, aut quatuor in hac Græcorum conſuetudine, & more conſideranda. Primùm, Græciæ Sacerdotes omnino ab vſu coniugij abſtinere tempore vicis ſuæ: in Græcia autem Sacerdotes, vt diximus, ſacrificare conſueuerunt tantùm diebus Dominicis, ac feſtis; quotidie verò, non ſinguli ſacra faciunt, quia vnum tantùm Miſſæ ſacrificium pro vniuerſo populo offertur. Rurſus quamuis Subdiaconi, Diaconi, & Presbyteri non ſe ab vxoribus perpetuò contineant; id tamen faciunt Epiſcopi, in quibus locum habent ea, quæ ex antiquis Patribus produximus. Canon enim Trullanus 12. conſtituit, vt Epiſcopi poſt Ordinationem ſuam a propriis vxoribus abſtineant. Vnde apud Græcos etiam nunc Epiſcopi non creantur, niſi ij, qui matrimonij vinculo ſoluti, ac liberi ſunt, aut qui perpetuam continentiam ſeruant; & hinc eſt, vt ex Monachis Epiſcopi eligantur. Immo Canon 30. habet, vt Sacerdotes Barbarici cum ordinantur, a ſuis vxoribus in poſterum ſeſe contineant. Poſtremo, quid impedit, quo minus dicere quis poſſit, priſcis temporibus etiam in Oriente varium fuiſſe Eccleſiarum morem, ita vt alicubi Sacerdotes continentiam perpetuò ſeruarent, alibi non item. Et proinde locum habere in quibuſdam Orientis Eccleſiis, quod Epiphanius, Hieronymus, & alij tradiderunt: & nihilominus verũ eſſe, quod Sozomenus, & alij de hac Paphnutij narratione ſcriptum reliquerunt. Præſertim cum in illa referatur, reliquiſſe Synodum côtinentiam ab vxoribus, ante matrimonium habitis, in arbitrio cuiuſque, & ita alij ſeſe continebât, qui volebant, alij verò minimè. Primi illi probabantur, & commendabantur. Secundi verò non condemnabantur: nec tamen idcirco probabantur. Verùm quicquid ſit de hac hiſtoria, vera ſententia eſt, perpetuum fuiſſe morem in Latinorum Eccleſia, vt Diaconi in ſuſceptione Ordinis, perpetuam continentiam promitterent. quod manifeſtum eſt ex multis Conciliis in Latina Eccleſia congregatis, Eliberitano can. 33. Arelat. 2. can. 2. Carthag. 2. can. 2. & aliis, quæ breuitatis cauſa prætereo, cum paſſim ab aliis referantur. Et hunc morem non eſſe iuris diuini, ſed Apoſtolici, ac hoc eſt ab ipſis Apoſtolis traditum, & acceptum;

li. 6. Epiſt. 31.

A & in Græcorum etiam Eccleſia per aliqua tempora ſeruatum, ſed poſtea prætermiſſum.

Secundò quæritur, An in Latinorum Eccleſia Subdiaconi, iam inde ab Apoſtolorum tempore perpetuam continentiam ſeruauerint, ita vt ſe etiam continuerint ab vxoribus ante Ordinem acceptis? Reſpondeo, communem eſſe omnium ſententiam in cap. Nullus, diſt. 60. & in cap. A multis, De ætate, & qualit. & in cap. Miramur, de ſeruis non ordinan. Subdiaconatum primis, propagatæ per Apoſtolos Eccleſiæ temporibus nô fuiſſe inter ſacros Ordines computatum, nô quidem quod Ordo non fuerit, ſed quod non fuerit Caſtitatis Voto ſacratus. Id colligunt ex eo, quod Vrbanus Secundus in cap. Nullus, diſtinct. 60. Nullus, inquit, in Epiſcopum eligatur, niſi in ſacris Ordinibus religioſe viuens fuerit inuentus. Sacros autem Ordines intelligimus Diaconatum, & Presbyteratum: hos ſiquidem ſolos primitiua legitur habuiſſe Eccleſia. Subdiaconos verò, quia & ipſi altaribus miniſtrant, opportunitate exigente concedimus in Epiſcopos eligi; ſi tamen præclaræ ſcientiæ, & religionis exiſtant: quod ipſum non ſine B Romani Pontificis, vel Metropolitani licentia fieri [illegible] permittimus. Hoc Decretum tanquam Vrbani Primi citat Innocentius in cap. A multis, De ætate, & qualit. Ordin. & idem apud Iuonem in Panormia, ex Synodo Beneuentana, quæ habita fuit tempore Victoris Tertij, cui ſucceſſit Vrbanus Secundus, citatur. Item in cap. A multis, De ætate, & qualit. Ordinan. dicitur. A multis multoties hæſitatum, an Subdiaconus in Epiſcopum eligi valeat: Siquidem Vrbanus quoque Primus decreuit, vt nullus in Epiſcopum, niſi in ſacris Ordinibus religioſè viuens, inuentus fuerit, eligatur. Et ſacros Ordines dicit Diaconatum, & Presbyteratum, quos ſolos primitiua Eccleſia legitur habuiſſe. In quibus verò Vrbanus ad ſtatum primitiuæ Eccleſiæ ſe retulit, in quo Subdiaconatus Ordo ſacer minime dicebatur. Verùm hodie inter ſacros computatur, ſicut Vrbanus Papa Secundus his verbis expreſſit: Erubeſcant impij, eos, qui in ſacris Ordinibus, Presbyteratu, Diaconatu, Subdiaconatu ſunt poſiti, ſi caſtè non vixerint, excludendos ab omni eorũ ſacrorum graduum dignitate. Hæc ibi. Cap. Miramur, De ſeruis non ordinan. ſic C habetur: De Subdiaconali Ordine, quia de eo non ſit mentio in Patrum ſtatutis, expreſſè videtur nobis, quod & is cum Diaconali gradu priuilegio non gaudeat eodê. Nam licet ſacer Ordo non reputaretur in Eccleſia primitiua, tamen, conſtitutione Gregorij, & Vrbani ſecundum moderna tempora ſacer gradus eſſe minime dubitatur. Hæc ibi. Gloſſa ibidẽ & alij cenſent a Siricio Primo Romano Pontifice perpetuam continentiam eſſe Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis indictam, quam deinde Innocentius Primus, & cæteri Romani Pontifices confirmarunt: & Gregorij Primi decreto, vt conſtat ex cap. Ante triennium diſt. 31. & cap. Nullum, diſtinct. 28 & conſtitutione Vrbani II. vt habetur cap. Erubeſcant. diſt. 32. votum continentiæ in Subdiaconis cœpiſſe, cum ad ea vſque tempora Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi tantùm perpetuam continentiam voto promiſſam ſeruaſſent.

Alijs tamen hæc ſententia non admodum probatur, eo quòd in Canone Apoſtolorum 27. manifeſtè præcipitur, vt qui ad Clerum prouehuntur, ſi voluerint, vxores ducant, ſed Lectores, Cantoreſque tantummodo. Et in Synodo Romana a Silueſtro Primo coacta canone 8. D dicitur: Nullum Subdiaconorum ad nuptias tranſire præcipimus. Porrò quemadmodum poſt ſacros Ordines ſuſceptos prohibentur Clerici nuptias contrahere, ſic etiam vti matrimonio ante contracto. Quare alij verius eſſe credunt, Subdiaconatum ſemper in Eccleſia fuiſſe Ordinem ſacrũ, non tamen ſemper pro tali agnitum, & habitum, cum multi olim dubitauerint, num inter ſacros Ordines computari deberet: dubitandique ratio fuit, quod Subdiaconus nô ordinatur per impoſitionem manus Epiſcopi, vt Presbyter, & Diaconus, cap. Presbyter, de Sacramen. non iteran. Et quia Paulus 1 ad Timoth. 3. & ad Titum 1. ſolùm meminit Presbyteri, & Diaconi, cum docet quales eligi debeant. Item, quia Epiſcopus ſacrificium offerre conſueuerat cum vno Presbytero, & Diacono: & inter Canones Apoſtolorum, Canon 7. 8. 9. 28. 29. 30. 44. 45. & 52. ſolùm Epiſcopum, Presbyterum, & Diaconum memorant. Canon verò 17. 18. 25. & 50 decernunt: Si Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel alius ex numero aliorum, qui Clerici ſunt, & miniſterio ſacro deſeruiunt, vbi Subdiaconus

in aliorum Clericorum numero cenſeri uidetur: Canon 42. qui habetur cap. Epiſcopus, diſtinct. 35. recenſet Epiſcopum, Presbyterum, & Diaconum, & deinde Subdiaconum, inter alios Clericos connumerat. Ex quo factum eſt, vt ſemper certi iuris fuerit, poſſe Diaconum in Epiſcopum eligi; cum tamen olim ambigeretur, an Subdiaconus poſſet Epiſcopus creari. Nihil igitur mirum eſt, inquiunt, ſi Siritius Primus, & Innocentius Primus cum decernunt, vt Presbyteri, & Diaconi ſe contineant ab vxoribus ante Ordines ſuſceptis, nihil de Subdiacono meminerint; non quòd Ordo ſacer non fuerit, ſed quòd non pro tali ab omnibus haberetur. Quod autem Gregorius Primus aſſeruerit, minimè ſibi placere legem illam ſui præceſſoris, quæ Subdiaconi vxoribus ante ductis vterentur, nihil obſtat; quoniam id de Subdiaconis Siciliæ conſcripſit: porrò in Sicilia Græcorum mos, non Latinorum ſeruabatur. Vnde eius inſulæ Subdiaconi Græcanico more ab vxoribus ante Ordinem aſſumptis, minimè ſeſe continebant. Et cum uotum continentię Latinorum more non emiſiſſent, ſeuerius in eos eſſe animaduerſum, ſcripſit Gregorius, Vt continentiam, quam nondum vouerant, ſeruare cogerentur: & legem ipſe temperauit, nimirum, vt in poſterum nullus Subdiaconus ei gereretur, niſi qui continentiam ante promiſiſſet more Eccleſiæ Latinæ. Subdiaconi verò ante electi ſuis vti vxoribus permitterentur, ſi continere nollent. Cæterùm ſiue hoc, ſiue illo modo dicamus, parum refert: Subdiaconatus olim, aut ſacer Ordo non erat, aut pro tali non habebatur, hoc eſt, Subdiaconus votum continentiæ non faciebat.

Tertiò quæritur, An iure, Eccleſia, continentiæ votum in ijs, qui ad ſacros Ordines promouentur, requirat, & poſtulet. Quæſtionem mouet, quod huiuſmodi votum iure diuino non eſt ſacris Ordinibus annexum, ergo non poterit Eccleſia, eo vinculo ſuos Clericos obligare. Rurſus, voti emiſſio ſpontanea eſt, & voluntaria, quamuis neceſſitas ſit ſoluere promiſſa: ergo nequit Eccleſia quempiam cogere ad votum emittendum. Reſpondeo, optimo iure id Eccleſiam feciſſe: quoniam tametſi iuris diuini tale votum non ſit, Eccleſiæ tamen miniſtros maximè decet: nam in vetere lege Sacerdotes vicis ſuæ, & miniſterij tempore ab vxoribus ſeſe continebant, & laici, qui paulo ante ad ſuas vxores acceſſerant, arcebantur ab eſu panis in mēſa Domini expoſiti. Decebat igitur Clericos, qui quotidie incruentum Miſſæ ſacrificiū offerunt, aut proximè in offerēdo miniſtrant, perpetuam cum vxoribus ſeruare continentiam. Nec cogit Eccleſia Clericos continentiam vouere; ſed fert legem, vt quicumque voluerit ſacros Ordines capeſſere, votum emittat Caſtitatis, alioqui ad eos minimè accedat.

Verùm noſtri temporis Hæretici calumniantur, hanc Eccleſiæ legem cum ſacris litteris pugnare. Paulus enim, inquiunt, 1. ad Timotheum 4. venturos prædixit quoſdam, qui nuptias damnarent. Reſpondeo, Eccleſiam non prohibere coniugium, nec ſimpliciter, & abſolutè imperare, vt cœlibatum ſeruemus; ſed ſolùm lex Eccleſiaſtica in his, qui ſacros Ordines ſuſcipere volunt, perpetuam requirit, ac poſtulat continentiam: quam qui ſeruare recuſat, ſi laicus ſit, nulla Eccleſiæ pœna punitur, ſed ſolùm à ſacris Ordinibus prohibetur. Nam Eccleſia quoque in ſuis miniſtris multa alia depoſcit. Secundò obiiciunt Paulum, qui 1. ad Timoth. 3. & ad Titum 1. cum abſoluti numeris omnibus, & perfecti Epiſcopi ideam exprimeret, inter alias dotes, & virtutes, matrimonium recenſet, cum ait vnius vxoris virum eſſe eligendum. Reſpondeo ex communi Græcorum, & Latinorum omnium interpretum ſententia, vt ſupra oſtendi, ea Apoſtoli verba, non eſſe accipienda, ita vt velit Paulus non eſſe Epiſcopum creandū, niſi coniugem; ſed non eſſe eligendum dygamum, ſiue eum, qui plures vxores habuerit, aut qui ſcortationibus, & libidinibus indulgeat, minimè ſua vxore contentus. Tertiò, opponunt Paulum ad Hebræos 13. dicentem: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Si in omnibus, inquiunt, quidni etiam in Sacerdotibus? Reſpondeo, dixiſſe, [in omnibus,] id eſt, omni ex parte, vel, apud omnes homines, hoc eſt, ſiue Græcos, ſiue Latinos, ſiue Hebræos. Cum enim Matrimonium ſit iure naturali, ad ſobolis procreationem inſtitutum, apud omnes in pretio eſt, & exiſtimatione. Obiiciunt, & illud Geneſ. 1. & 9. Creſcite, & multiplicamini: ergo ſicut nemini fas eſt promittere ſe nihil vnquam cibi ſumpturum,

A cum talis promiſſio iuri naturali repugnet; ſic etiam non licet vouere perpetuò cœlibatum, cum diuinæ legi prædictæ aduerſetur. Rurſus 1. ad Corinth. 7. ait idem Apoſtolus: Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. Et paulo infra: Melius eſt nubere, quàm vri: Reſpondeo, huiuſmodi obiectiones eſſe futiles, & inanes. Nam illud: Creſcite, & multiplicamini dictum eſt ad primos generis humani ſatores, & parentes, quia tunc erat genus humanum propagandum. Nec id præcepti vllam vim habet, niſi in illo, & ſimili alio rerum euentu, vtpote neceſſario ad genus humanum conſeruandum. At verò longè diuerſa ratio eſt in vita noſtra tuenda, quam ſimpliciter iure naturali cōſeruare debemus. Illud verò: Propter fornicationem autem, &c. De coniugibus dici, omnes Græci, & Latini interpretes teſtantur. Nam Ethnici coniugio vincti nuper ad Chriſti fidem conuerſi ambigebant, an ſuis vxoribus, quas ante habuerant, ſalua conſcientia vti poſſent. Reſpondet Apoſtolus, Poſſe: & proinde, vnuſquiſque, inquit, ſuam vxorem habeat, quaſi diceret, vir cōiugii vinculo alligatus, Chriſtianæ religionis ſtudio, & cauſa,
B non debet ſe ab vxore, & thoro abſtinere: eſt enim iure permiſſum, ad propriam vxorem acceſſus; quare coniux quiſque, libidinis vitandæ gratia, vtatur ſua vxore. Nam poſtea idem ſubiungit Apoſtolus: Dico autem, nō nuptis & viduis: Bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint. Item, ſolutus es ab vxore? Noli quærere vxorem. Poſtremò illud Apoſtoli: Melius eſt nubere, quàm vri; Græci, & Latini interpretes intelligunt: Tolerabilius eſt vinci, hoc eſt, matrimonium contrahere, quàm cupiditatibus carnis, & ſenſus, & ſtimulis libidinis agitari, & vexari: Et notāt iidem Apoſtolum loqui de innuptis, hoc eſt, ſolutis, non autem voti nexu, & vinculo adſtrictis.

Quartò quæritur, An ius habeat Eccleſia præcipiendi, vt cæteri Clerici, qui ſunt Subdiacono minores, ſeſe voto Caſtitatis obſtringant? Reſpondeo ex iis, quæ paulo ante dixi, neminem abſolutè quidem, & ſimpliciter eſſe cogendum, vt quippiam voueat, cum votum debeat eſſe voluntarium, etſi iure aliquis cogi poteſt, promiſſa ſeruare. Nihilominus tamen lex, iure optimo fertur, vt qui continentiam voueat, ſi velit ad Eccleſiaſticos Ordines aſcendere.
C Eccleſia itaque Clericis Subdiacono inferioribus, qui ſunt hactenus ad Ordines electi, lege præcipere non poteſt, vt continentiam perpetuò voueant, hoc eſt, vt perpetuæ Caſtitatis votum emittant; quoniam abſque tali voto ſunt Ordinibus initiati: poſſet tamen conſtituere, ut qui deinceps eligentur, ſeſe continentiæ voto adſtringant; ſin minus, ne ad Ordines accedant. Item poteſt præcipere, ut qui iam ſunt ad Ordines promoti, uel continentiam ſeruent, uel omni Clericorum priuilegio careant.

Si quæras, An olim aliqui Clerici ex iis, qui ſunt Subdiacono minores, Caſtitatis uoto tenerentur obſtricti? Ratio dubitationis eſt, quia Canone 27. Apoſtolorum dicitur. In nuptiis autem, qui ad Clerum prouecti ſunt, præcipimus, ut ſi uoluerint, uxores accipiant; ſed Lectores, Cantoreſque tantummodo. Ergo Acolythi nuptias contrahere non poterant. Reſpondeo, in eo Canone appellatione Lectorum, & Cantorum intelligi omnes Clericos, qui ſunt minores Subdiacono: hos enim Clericos, Græci uoce Lectorum, & Cantorum accipiunt. Eodem modo intelligitur Canon diſtinct. 32. in cap. Lectores, ex Concil.
D Carthag. 5. ubi dicitur, Lectores cum ad annos pubertatis uenerint, cogantur, aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. Nomine Lectorum accipit etiam Exorciſtas, & Acolythos.

Quintò quæritur, An poſſit Eccleſia, iis, qui in ſacris ſunt Ordinibus conſtituti, concedere, uti nuptias contrahant, uel iis ante Ordines contractis utantur? Abbas in cap. Cum olim. de Cleric. coniugat. non uidetur mihi ſatis caute hac in parte locutus, cum ſic ait: Credo pro bono, & ſalute animarum, quod eſſet ſalubre ſtatutum, ut uolentes continere, & magis mereri, liberæ ſuæ uoluntati relinquerentur: non uolentes autem continere, poſſent contrahere, cum, experientia docente, contrarium penitus ſequatur ex illa lege continentiæ, cum quotidie non uiuant ſpiritualiter Sacerdotes, nec ſint mundi, ſed maculentur illicito coitu, cum eorū grauiſſimo peccato, ubi cū propria uxore eſſet caſtitas, ut habetur diſtinct. 31. cap. Nicæna. Vnde deberet Eccleſia facere, ſicut bonus medicus: Vt ſi medicina, experientia magiſtra, potius officit, quàm proſit, eam tollat. Sic ille. Certè liberiùs loquutus eſt, quam

pac

par eſt. At Sotus lib. 7. de iuſt. q. 6. ar. 2. abſolutè concedit poſſe Eccleſiam eiuſmodi facultatem dare, ſed non niſi grauiſſimis de cauſis: hoc eſt poſſe Eccleſiam iuſta de cauſa indulgere, vt ſacerdos caſtitatis lege ſoluatur.

Sed reuera diſtinguendum eſt: aliud enim eſt, ſi loquamur de iis, qui ſunt hactenus ad ſacros Ordines euecti, atque de iis, qui in poſterum promouebuntur. Nam primi illi continentiæ Votum emiſerunt, & proinde nequit Eccleſia facultatem concedere, niſi votum relaxet. Sed quempiam Voti vinculo ſoluere Eccleſia non poteſt niſi grauiſsimam ob cauſam, cum Votum ſit iure Diuino perſoluendum. Quare vt quis ab huiuſmodi Voti nexu eximatur, poteſt iuſta ſubeſſe cauſa nimirum communis Reipublicæ ſalus, pax atque tranquillitas, vt quis in regno ſuccedat, vel vt Princeps ad Chriſti fidem, & religionem traducatur: at verò vt promiſcuè omnes, & generatim qui ſacros iam Ordines ſuſceperunt, ad nuptias tranſeant, meo quidem iudicio, nulla talis poteſt iuſta cauſa contingere. Si verò de iis ſermo ſit, qui in poſterum eligentur, non eſt opus relaxatione Voti, quale nullum hactenus emiſerunt: ſed id ſolùm opus eſt, vt Eccleſia legem abroget, quam condidit, ne deinceps ſacris ſit ordinibus Votum continentiæ annexum: & hanc legem poſſet quidem Eccleſia antiquare, & tollere, ſed nonniſi magnis, & grauiſſimis de cauſis: quales non ſunt eæ communes & ſolitæ, quas cernimus, nimirum quod multi clerici ſacris ordinibus initiati caſtitatem non ſeruent, quod votum ſæpe violent; huiuſmodi enim conſuetudo corruptela eſt, & peccati turpitudinem auget, non excuſat. Ergo vt hic vel ille lege perpetuæ continentiæ ſoluatur, iuſta cauſa contingere aliquando poteſt, at vt lex in vniuerſum tollatur, non video, quænam iuſta cauſa poſſit accidere, vt ij, qui iam ſacris Ordinibus initiati vxores ducant, aut vt ij, qui coniuges ſunt, ad ſacros ordines promoueantur, & permittantur vti vxoribus ante ordines acceptis.

Sextò quæritur, quid ius Canonicum conſtituerit de coniugio poſt ſacrum Ordinem contracto? De hac quæſtione tractant Canonici iuris interpretes in cap. 1. & 2. qui clerici vel vouentes. & c. Si quis eorum. & cap. Erubeſcant. d. 32. & Theologi in 4. diſt. 38. Reſpondeo, illud iure Canonico eſſe irritum, & inane vt colligi poteſt ex c. Si quis eorum. & c. erubeſcant. diſt. 32. ex cap. de Diacono, & cap. Ex literarum. qui Clerici vel vouen. ex Alexandro Tertio. Sed clare, & apertè ex cap. 1. de Voto, & Voti redempt. in ſexto ex Bonifacio Octauo. Rurſus; Clericus poſt ſacrum Ordinem, matrimonium contrahens, ipſo iure in Suſpenſionem incurrit cap. 1. & 2. Qui Clerici vel vouentes in his enim locis ſtatuitur huiuſmodi Clericum nec poſſe in Ordinibus miniſtrare ſuſceptis, nec ad altiores Ordines promoueri. Conceditur tamen, vt Epiſcopus eam irregularitatem amouere poſſit, vt teſtantur Innocentius, Hoſtienſis, Abbas & Gloſſa ibidem, dummodo nulla ſit aliorũ offenſio, nec alij inde vllũ prauum exemplum accipiant, & Clericus de ſuo peccato doleat. Item ipſo iure in excommunicationem incidit, Clement. 1. De conſanguinit. & affinit. ex quo ſit, vt huiuſmodi clericus nec reddere, nec exigere debitum coniugale poſſit: quoniam coniugium eſt irritum, & inane.

Sed quæſtio eſt inter Canonici iuris interpretes, an ipſo facto talis Clericus Eccleſiaſtica beneficia amittat? Duæ ſunt opiniones auctorum: prima negat ipſo facto eã amittere, ſed cenſet auctoritate Eccleſiæ priuari debere. Sic Gloſſa, Butrius, Cardinalis, Imola, Decius, quos citat Couarruu. in Epitome in 4. librum Decretalium p. 2. cap. 6. §. 3. num. 4. Id colligunt quia matrimonium contractum eſt irritum & inane, & beneficia non amittuntur niſi ratione contracti coniugij quod iure ſubſiſtit. Secunda opinio affirmat, quam tuentur Ioann. Andreas quamuis ſibi teſte Abbate contrarius, Ancharanus, Abbas, Cardinalis, & Henricus, & Saphileus, & Romanus, quos refert, & probat Couarruuias; atque hæc eſt verior opinio, eo q̃d beneficium amittitur ex ipſo facto, quamuis matrimoniũ nullius ponderis, & momenti ſit. nam eo ipſo Clericus contrahens videtur pro derelicto beneficium habere, ſiue matrimonium contrahat cum conſanguinea, ſiue cũ alia. Si roges an per ſponſalia verbis futuri temporis contracta beneficium amittatur? Reſpondeo cum Abbate in cap. 1. de Cleric. coniug. Ioann. Andrea ibidem. non amitti quia talis pœna reſtringi debet. ergo ad ſponſalia trahenda, & protendenda non eſt Sic etiã Couar. loco cit. docet.

Septimò Quæritur, quid iura Canonica ſtatuerint de coniuge, vtrum poſſit ſacros ordines ſuſcipere? Reſpondeo in primis, matrimoniũ etiam ratum ſed nondũ conſummatum non diſſolui cum quis ad ſacrum ordinem eligitur. quo differt huiuſmodi ſolemne votum continentiæ à ſolemni Voto Religionis, quod Religionis profeſſione matrimonium ratum quod non eſt conſummatum dirimitur non tamen ſacri ordinis ſuſceptione, vt habetur in Conſtitutione Ioannis XXII. quæ incipit, Antiquæ, De Voto, & Voti redempt. Rurſus coniux vxore annuente poteſt iure ad ſacros ordines promoueri; dummodo ipſa ſi iuuenis ſit, aut ob incontinentiam ſuſpecta, Religionem profiteri cogatur: vt ſentiunt Hoſtienſis, Calderinus, Antonius & Abbas in cap. Coniugatus de conuerſ. coniugat. quamuis alij opinentur id neceſſe non eſſe, ſed verius eſt primum. Si verò vtrumque abſit, hoc eſt, nec iuuenis, nec ſuſpecta ſit, ſatis eſt, ſi extra Religionem continentiam vouerit, cap. Coniugatus, De conuerſ. coniugat. At verò ſi maritus in Epiſcopum eligatur, requiritur, vt vxor ſimpliciter Religionem profiteatur, quamuis ſit ætate prouecta, nec ſuſpecta de incontinentia. Sic Hoſtienſis, Calderinus, Antonius, Abbas in c. Sanè, De Conuerſ. Coniuga. Si quæras, an coniux poſſit iure ad primam Tonſuram, & quatuor minores Ordines promoueri? Reſpondeo, minime, niſi volenté ad Religionem trãſire, vel ad ſacros ordines aſcendere, vt dicitur in cap. vlt. de tempor. ordinan. in ſexto.

Octauò quæritur, quid ſit iure Canonico conſtitutum de Clericis minoribus contrahentibus nuptias? Reſpondeo: Si duxerint vxorem, ratum eſt matrimonium, nec ducendo, nec vtendo coniugio peccant, Doctores in cap. 1. De cleric. coniug. ex Alexandro Tertio, ipſo tamen facto Eccleſiaſtica beneficia amittunt, vt in eodem cap. ſtatuitur, & ab vſu ordinum remouentur. Quæres an ſtatim amittant per matrimonium ratum nondum conſummatum? ſententia eſt omnium communi conſenſu recepta, amittere, immo ſi ſponſa antequam matrimonium conſummetur Religionem profiteatur, maritus beneficia non recuperat, Abbas, Imola & alij c. 1. de Cleric. coniug. quoniam beneficium fuit amiſſum, & obligatio ſemel tũ extincta ampliùs non reuiuiſcit, nec Beneficium amiſſum repetitur, niſi denuo conferatur. Vacant etiam qualitet iura vt regreſſus acceſſus, ingreſſus ad Beneficium Eccleſiaſticum, vt ait Gloſſa quam cæteri teſte Couarruuia ſequuntur. Rogabis inſuper, an vnà cum Beneficijs Eccleſiaſticæ quoque penſiones amittantur & ceſſent? Reſpondeo amitti: nam quamuis ſint, qui aſſerant eas non amitti; verius tamen alij ſenſerunt, eas omnes ceſſare, & extingui, quæ nomine & ratione Clericorum habentur. Ita Hieronymus Gigas, Cardinalis, Ioannes Baptiſta, & alij quos citat & ſequitur Couarruuias loco citato, nu. 6. hoc enim habet vſus, & ſtylus Curiæ Romanæ. Ex verò penſiones quæ non dantur nomine Clericorum ea ratione non ceſſant: quales ſunt quæ auctoritate Romani Pontificis cõferri ſolent certorum Ordinum Militibus coniugij vinculo alligatis. Quæſtionis eſt tamen dubiæ, & incertæ, an ſi talis Clericus contrahat matrimonium, quod ratione alicuius impedimẽti Canonici ſit irritũ, Eccleſiaſticũ Beneficiũ amittat. Reſpondeo diſtinguẽdo cũ Abbate, & Ioanne Andrea in cap. diuerſis de Cleric. coniug. Si matrimonium ſit irritum, & inane, quia in eo Clerici contrahentis conſenſus deſit, Beneficium is Clericus non perdit: Si vero adſit conſenſus, & matrimonium nullius momenti ſit propter aliud Canonicum impedimentum, quod ipſum coniugium irritum reddit, ipſo facto Clericus Beneficium, & penſionem Eccleſiaſticam amittit. Vt ſi contraxerit cum conſanguinea, vel affini in gradibus Eccleſiæ lege interdictis. Item, quæres, an Beneficium vacet vel penſio amittatur, ipſo facto, ſi huiuſmodi Clericus contrahat matrimonium cum impubere? id quidam affirmant inter quos eſt teſte Couarruuia Saphileus, ſed Henricus vna cum alijs quos refert & ſequitur Couarruuias loco citato num. 4. negat, nec immeritò: ſiquidem coniugium cum impubere contractum vim, & locum matrimonij iure Canonico non habet, ſed ſponſaliorum tantummodo naturam & vicem, quæ ſunt ſimplex futuri coniugij promiſſio. Poſtremò, ſi quæras an ſi huiuſmodi Clericus ſola ſponſalia contraxerit, penſionem Eccleſiaſticam amittat? Reſpondeo cum Abbate, & alijs, nequaquam ſicut nec Beneficiũ perdit, vt paulo ante dixi: nam

cum hæc ſit pœna iuris, reſtringi debet; Canones autem ſolùm voluerunt per coniugium Beneficium Eccleſiaſticum ac proinde penſionem amitti.

Nonò quæritur, an Clericus in ſacris ordinibus conſtitutus ſi nuptias contraxerit, crimen incurrat, quod ſacrorum Inquiſitorum auctoritate cognoſci, iudicari, & puniri debeat? Quidam, inquiunt, ſi publicè contraxerit ius habere Inquiſitores in eum animaduertendi, non tamquã in hæreticum, aut de hæreſi ſuſpectum, ſed tamquam male ſacramento abutentem. Alij verò ſimpliciter id negant, quia nec eſt hæreticus, nec de hæreſi ſuſpectus, nec ſacramenti contemptor, ſed ſolum legis Eccleſiaſticæ violatæ reus. Siman. de inſtitut. Cathol. tit. 40 nu. 13. videtur docere huiuſmodi crimen à ſacris Inquiſitoribus iure poſſe cognoſci, iudicari, & puniri, quia Clericus abutitur matrimonio, & quia ſuſpectus de hæreſi eſt.

Quædam aliæ quæſtiones circa eandem rem. Cap. XIV.

PRimò quæritur, an qui poſt matrimonium conſummatum ſuſcipit ſacrum ordinem in Latinorum Eccleſia poſſit iure vti coniugio ante contracto. Communis eſt omnium opinio, quam habet. S. Thomas in additionibus ad 3. partem, quæſt. 53. art. 4. ad. 1. vbi diſtinguit ſic. aut ſuſcipit ordinem ſacrum vxore annuente, aut renuente, vel inſcia. Si annuente vxore, nec petere, nec reddere debitum coniugale poteſt: non petere, quia ſe voto caſtitatis obſtrinxit: non reddere, quia eo ipſo, quod vxor annuit ac voluit, vt vir ſacrum ordinem ſuſciperet, debuit votum continentiæ facere, ac proinde ſe iure petendi debitum coniugale priuauit. Si inuita vel ignorante vxore ſacrum ordinem ſuſceperit, debitum coniugale exigere iure nequit, debet tamen vxori petenti reddere: petere non poteſt, quia voto continentiæ ſeſe obligauit, & ideo ſuo iure petendi ceſſit. Reddere tamen cogitur, quia cum vxor renuerit, vel ignorauerit, ſuo iure petendi non ceſſit, ac propterea ipſi petenti vir debitum ſoluere iure compellitur.

Secundò quæritur, quid iuris ſit, quando vir poſt matrimonium nondum conſummatum ſacrum ordinem ſuſceperit. Reſpondeo in primis, inuita vel inſcia vxore iure non poſſe maritum ad ſacros ordines aſcendere, licet ad Religionem tranſire iure queat. Abbas in cap. 1. de conuerſione coniug. Deinde aut vxore renuente vel ignorante id maritus facit, aut annuente. Si annuente, matrimonium conſummare non poteſt, neque petendo, neque reddendo debitum. Non petendo, quia votum perpetuæ continentiæ fecit: non reddendo, quia vxor eo ipſo quod annuit, caſtitatis votum emittere iure compellitur, & ideo ſe iure petendi priuauit. Si renuente vel ignorante vxore id faciat, petere debitum iure non poteſt, quia votum Caſtitatis emiſit. At dubiæ quæſtionis eſt, an vxori petenti debitum ſoluere iure poſſit. Meo iudicio non poteſt, quia eo ipſo quod ſacrum ordinem ſuſcipit, continentiæ voto obligat ſe Deo, & cum matrimonium ſit ratum, non conſummatum, debet implere votum ingrediendo in religionem, quia iure poteſt ingredi etiam inuita vxore, & cum ingredi iure queat, id facere iure compellitur, vt votum continentiæ ſeruet. Et hoc multo probabilius & verius exiſtimo, quam oppoſitum: hæc enim quæſtio eſt eadem, quæ illa, an qui poſt votum ſimplex caſtitatis nuptias contraxit, & matrimonium nondum conſummauit, iure ipſo cogatur ingredi in religionem, vt ſuum votum ſeruet. Sot. in 4. diſt. 39. q. 2. ar. 1. ſenſit, iure non cogi, & proinde tuta conſcientia poſſe conſummare coniugium, non quidem petendo, ſed reddendo debitum. Soti ſententiam nonnulli viri pij. & docti ſequuntur. At ego probabiliùs puto quod Palu. in 4. diſt. 38. quæſt. 3. art. 3. concluſ. 5. & diſt. 27. q. 1. ar. 3. in caſu. 5. & Silu. Matrimonium. 7. quæſt. 1. & Aſtenſis Hoſtienſem ſecutus, lib. 8. tit. 11. ar. 2. quæſt. 5. dixerunt, debere ſe ad Religionem conferre. quia cum id poſſit iure facere, debet facere, vt votum continentiæ ſeruet.

Tertiò quæritur, an vir, qui poſt matrimonium, ſacrũ ordinem ſuſcipit, irregularis ſit factus? Reſpondeo, eo ipſo irregularitatẽ contrahere: nam in Extrauaganti Ioan. 22. Antiquæ. de voto & vot. redemp. legimus, ordina-

A mus, quod nec matrimonio ſoluto in ſic ſuſcepto ordine miniſtrare, nec ad ſuperiores ordines proueh, nec ad aliquod Beneficium vel officium Eccleſiaſticum valeat promoueri.

Quartò quæritur, an vir poſt diuortium legitima iudicis auctoritate factum poſſit iure ad ſacros ordines promoueri. Reſpondet quidam Theologus in tract. de Sacramento Matrimonij. q. 53. art. 4. Si vxor fuit cauſa diuortij, vtporè quæ adulterium admiſit, poſſe: quia ita, inquit, definitur in cap. Conſtitutus de conuerſione coniugat. Et quia id ratio ipſa probat: nam eo ipſo vxor ius petendi debitum amiſit, & vir poteſt vel ad Religionem tranſire, vel ſacros ordines capeſſere, vel in ſæculo manere & vxori debitum denegare. Sed hæc ſententia dubia & incerta eſt, vt fuſius dicam in q. 13.

Quintò quæritur. An vir, qui poſt matrimonium, per vim vel metum mortis, qui metus dicitur cadens in virum conſtantem, ſacrum ordinem ſuſcipit, poſſit vti coniugio ante contracto. Communis eſt opinio, poſſe, quia votum continentiæ eſt iure irritum & inane, ſi factum ſit vi vel

B metu mortis. Silu. Ordo. 4. q. 1. vbi citat Ray. Angelum, Roſellam & alios.

Sextò quæritur, An apud Græcos ſi vir poſt matrimonium, ſacrum ordinem recipiat poſſit iure vti coniugio tempore miniſterij ſui ſacri? S. Thomas in additionibus quæſt 53. ar. 4. ad 3. reſpondet diſtinguendo ſic, aut ſuſcipit repugnante vel ignorante vxore, vel conſentiente. Si repugnante vel inſcia, petere non poteſt; ſed reddere debitum cogitur. Non poteſt exigere, quia ipſe ſe hoc iure priuauit: debet ſoluere, quia vxor ius ſuum petit, cum reclamauerit, vel ignorauerit, nec ſuo iure ceſſerit. Si annuente vxore, nec poteſt petere, nec reddere, quia vterque ſuo iure ceſſit. Sic etiam Aſtenſis. in ſum lib. 8. tit. 22. ar. 2. Nam apud Græcos etiam viri ſacros ordines ſuſcipere iure nequeunt abſque vxoris conſenſu, vt ait Aſtenſis loco citato ſecutus Lau. Ioan. & Ray. Hoſtienſem.

Septimò quæritur, An apud Græcos vir ſacris ordinibus initiatus mortua vxore poſſit aliam ducere. Reſpondeo, non poſſe, nec matrimonium ratum erit, ſi alias nuptias contraxerit. quoniam etiam apud Græcos ſacerdos digamus eſſe iure non poteſt. Sed dubiæ quæſtionis eſt an

C idem iuris ſit de vxore, ita vt defuncto viro alteri nubere nequeat. S. Thomas in addit. q. 53. art. 4. ad. 4. reſpondet, aut vxore volente vir ad ſacros ordines promotus eſt, aut reluctante vel neſcia, ſi vxor annuit, alteri nubere iure nequit, quia eo ipſo iure ſuo ceſſit: ſi repugnauit, vel ignorauit, poteſt ad ſecundas nuptias tranſire, quia ius ſuum non amiſit.

Octauò quæritur, An qui per vim, vel metum in conſtantem virum cadentem ad ſacros ordines promouetur continentiam ſeruare cogatur? Hanc quæſtionem tractant Canonici iuris interpretes in c. Maiores. § vlt. de Baptiſm. & eius effectu. Et in Clem. vlt. § vlt. de ætat. & qualitat. ordinando. Conuenit inter omnes, eum, qui per vim ſacris ordinibus initiatur, caſtitatem ſeruare nullo iure compelli, & poſſe metu ſuo nuptias contrahere: quoniam ſacrorum ordinum characterem non ſuſcipit inuitus. Silu. Ordo 4. q. 1. Angel. Ordo 3 q. 24. Roſel. Ordo 3. num. 6. Tabien. Ordo 2. q. 16. Armil. Ordo num. 19. Gloſſa & Doctores in cap. Maiores §. vlt. de Baptiſmo, & eius effectu. Tota quæſtio locum habet in eo, qui per metum cadentem in

D conſtantem virum ad ſacros ordines pertrahitur. In hac quæſtione ſi auctoritate & teſtimonio Doctorum ſententiam definire velimus, difficile eſt, quoniam vtramque partem quæſtionis, Doctorum multorum confirmat auctoritas, quamuis, ni fallor, plures ſint, qui ſenſerint, eum caſtitatem ſeruare debere, ſi ante ſuſceptos ordines ſacros, matrimonio ſolutus ſit. Si verò rationum pondera & firmamenta expendamus, potius definire debemus, eum continentiam ſeruare nullo iure cogi. Conſtat inter omnes, eum, qui ſacris ordinibus initiatur, ſi ante ordines matrimonio coniunctus erat, continentiam ſeruare non cogi contra vxoris voluntatem. Quæſtio igitur eſt, de eo, qui ordinatur, & ante ordines, matrimonij vinculo liber & ſolutus eſt. Sunt duæ opiniones. Vna affirmat, eum iure cogi caſtitatem ſeruare. Sic Goff. in Sum. de ætate & qualit. ordin. num. 11. Raimun in Sum. de ætate & qualit. ordin. Hoſtien. in Sum. de ætat. & quale. ordin. num. 5. Palud. 4. diſtin. 38. quæſt. 3. artic. 4. concluſ. 6. Antonin. 3. par. tit. 14. cap. 16. §. 18. propè finem.

Silu.

Silu. Ordo.4.quæſt.1. Tabien. Ordo.2. quæſt.17. Piſanel. cum ſupplemen. Ordinatus.1. verſic. vtrum coactè ordinatus. Armil. Ordo num.14. Archidiac. cap. de Iudæis. diſtin.45. ad finem. Ioan. Andreas, Antonius But. Abbas, in cap. Maiores. §. vlt. de Baptiſ. Cardin. in Clem. vlt. de ætat. & qualit. ordin. §. vlt. num.14. Henricus Boich. in cap. Maiores, de Baptiſmo. §. vlt. Præpoſit. in cap.1. diſtin. 74. Cardin. in cap. de Iudæis diſtin.45. Denique dicit Abbas in capite citato maiores: hanc eſſe opinionem communem: intelligit eſſe communem inter Canonici iuris interpretes. Altera opinio negat eum debere continentiam ſeruare, ſed ait, poſſe nuptias contrahere, ſi velit. Sic opinatur Gloſſa in cap. Maiores, verbo conditionaliter nolent de Baptiſ. & in cap. Vbi iſta. diſtin.74. Vincent. Phili. & Ioan. in Sum. Confeſſo. de ætat. & qualit. & temporib. ordin. quæſt.50. & 51. Angel. Ordo.3. num.26. Roſel. Ordo.3. num.5. Mar. in 4. diſtin.24. quæſt.2. ad argumētum. 3. Sot. in 4. diſtin.25. quæſt.1. artic.2. tametſi alibi contrarium dicit: nam Lib.7. de Iuſt. quæſt.2. art.5. ad finem ſic ait. Quapropter etiam ſi quis conſenſu extorto per metum cadentem in conſtantem virum ſacris initietur, voto etiam eodem caſtitatis tenetur ſecūdum exteriorem opinionem, vt bene ait Silueſter in verbo. Ordo.4. Niſi forſan vxori eſſet matrimonio coniunctus, qui inuita vxore abſtinere non poteſt. Atque id probat argumentum ſumptum ex cap. de Iudæis. diſtin.45. Vbi illi Baptizati ad fidem coguntur, proptereaquod charactere eſſent inſigniti: & tamen illis, qui [illegible] ſunt, grauius eſt ad totam Chriſtianam Religionem [illegible] gari, quam ad ſolùm caſtitatis votum. Hæc ibi Sotus, vbi ſibi in multis aduerſatur. Nam in 4. diſtin.25. quæſt.1. artic.2. Oppoſitam ſententiam docet: & Silueſtri opinionem refutat: & argumentum ſumptum ex cap. de Iudæis dicit, nihil concludere. Rota in Deciſionibus recens typis mandatis. par.1. Deciſ.660. videtur approbare primam ſentētiam communem: ſed Deciſ.661. omnino ſecundam opinionem amplectitur. Et eam etiam videtur Innoc. ſequi in c. vel non eſt compoſ. de temporib. Ordinat. & Ricar. in 4. diſtin.25. artic.4. quæſt.2. ad 3. Mihi videtur ſecunda opinio multo magis cum ratione ipſa & iure congruere. Nam vt rectè argumentatur Gloſſa in cap. Vbi iſta. & cap. Maiores, ſupra citatis, caſtitas perfecta & integra, eſt res voti, non præcept. cap. Integritas. 32. quæſt.2. Item, quia continentia non niſi voluntaria debetur. cap. Ante triennium, diſtin.31. & cap. Præſens. 20. quæſt.3. Inſuper, vbi metus in virum cōſtantem cadit, votum vim non habet. cap. Perlatum. Et cap. Cum dilectus, de his, quæ vi metuſuè cauſa fiunt. Accedit his, quod eandem rationem videtur exigere votum tacitum, quam exigit votum expreſſum, ſed votum expreſſum continentiæ per metum extortum irritum eſt, ergo & tacitum. Et hanc opinionem, vt ait loco citato Rota, Stylus Cancellariæ approbauit, quæ liberam dat facultatem, vt contrahat nuptias is, qui ſacros ordines recipit per vim, vel per metum mortis, vel antequam ſit doli capax.

Obijcies, naturam & conditionem eius, quod eſt principale, ſequitur id quod accedit ad principale, ſed is, qui per metum ſacros ordines ſuſcipit, characterem recipit ordinis, ergo eo ipſo cogitur continentiam ſeruare: alioqui enim ordinem receptum deſpicere videretur. Reſpondeo, id quod accedit ad alterum ſequitur cōditionem eius, quando ea duo ſunt ſibi connexa vi & natura ſua, vel iure diuino, at continentia eſt ſacris ordinibus annexa decreto Eccleſiæ, & voto tacito, quod Eccleſiæ conſtitutione fit. At votum non fit niſi ſponte: alioqui per metum mortis factum, irritum eſſe Eccleſia conſtituit.

Obijcies Secundo, ex cap. de Iudæis. diſtin.45. Iudæi per metum baptiſmate abluti, fidem, religionem, & legem Chriſtianam ſeruare coguntur, eo quod Baptiſmatis characterem receperunt, ſed qui per metum ordinatur, ordinis characterem ſuſcipit: ergo continentiam ſeruare compellitur. ſi quidem continentia cum ſacris ordinibus coniungitur, aut ſacros ordines comitatur & ſequitur, ſicut Chriſtiana lex ipſum Baptiſmum. Reſpondeo, nihil argumento cōcludi, quoniam Chriſtiana lex Baptiſmum ſequitur iure diuino: ac proinde qui Baptiſmum ſuſcipit, etiamſi metu coactus ſuſcipiat, ipſo diuino iure compellitur Chriſtianam legem tenere, & ſeruare: at ſacros ordines continentia non ſequitur niſi voto implicite & tacitè facto ex Eccleſiæ ſtatuto: & votum, per metum mortis extortum irritum eſſe voluit Eccleſia.

Tertiò opponitur, coacta voluntas per metum, voluntas eſt cap. Meritò 15. q.1. ergo qui per metum ſacris ordinibus initiatur, voluntariè ordines ſuſcipit, ergo voluntariè ſeſe voto caſtitatis obſtringit. Reſpondeo, voluntatem per metum mortis coactam ſufficere ad Baptiſmum, & ordinem recipiendum, ſed non ſatis eſſe ad votum continentiæ faciendum: quia voluit Eccleſia, vt votum vim & locum non habeat niſi ſponte fiat, hoc eſt ſine metu in virum conſtantem cadente.

Quartò obijcies eum, qui per metum mortis recipit ſacros ordines debere continentiam ſeruare nō quidem ratione voti, quod voluntarium eſſe oportet, ſed ratione Eccleſiaſticæ conſtitutionis, quam etiam inuiti cogimur obſeruare. Reſpondeo, huiuſmodi conſtitutione teneri, qui ſponte ſua abſque metu mortis ad ſacros ordines promouentur, vt ait Ricar. 4. diſtin.25. art.4. q.2. ad 3.

Si quæras, an qui per huiuſmodi metum ſacris ordinibus initiatur, gaudeat Clericorum priuilegijs. Reſpōdeo, eum perpetuo vſu & functione ordinum priuandum eſſe, niſi metu omni remoto continentiam perpetuam ſponte promittat: Et propterea Clericorum priuilegio gaudere non poteſt. ſi ad nuptias tranſierit.

Nonò quæritur, an puer, qui antequam ſit rationis compos, ſacris eſt ordinibus initiatus, continentiam ſeruare debeat, cum ad ætatem adultam peruenerit. Palu. in 4. diſtin.25. q.3. art.1. ad finem ait, eum nullo voto caſtitatis obſtringi, & iure poſſe nuptias contrahere, quia continentiam ſeruare non cogitur, at poſtea in 4. diſtin.37. q.1. artic.2. concluſ.3. Oppoſitum videtur docere, ait enim eum continentiam ſeruare perpetuò debere non vi voti, ſed vi ſtatuti Eccleſiaſtici, quo ligantur qui ſacris ordinibus ſunt initiati. Idem etiam Bernar. ſentit in c.1. de Clerico per ſalt. promoto. Ricar. in 4. diſtin.25. art.4. q.2. ad 3. reſpondet continentiam ſecundum aliquos non eſſe annexam ordini ſacro, niſi quando quis ipſum voluntariè ſuſcipit: quamuis aliqui dicant contrarium. Sic ille. Sotus 4. diſtin.25. q.1. art.2. abſolutè negat eum vllo voti vinculo teneri, vnde dicit continentiam ſeruare nō cogi, & poſſe nuptias contrahere, ſi velit. Idem cenſet Mai. in 4. diſt. 24. q.2. in 5. argumento, idem quoque docet Abbas in cap.1. de Clerico per ſaltum promoto: vbi citat Inno. Hoſtien. Archidiaconum. Et hoc mihi videtur probabilius & verius. Conuenit inter omnes eum puerum ordinis characterem ſuſcipere, quamuis male is faciat, qui eum ad ſacros ordines promouet, ordinis tamen functione & vſu priuatum eſſe, niſi cum factus eſt rationis compos, continentiam perpetuam promittat.

Decimò quæritur, an qui per ignorantiam ſacris ordinibus fuerit initiatus continentiam ſeruare cogatur. Quæſtionem mouet ratio, quæ videtur, oſtendere eum nullo voti vinculo obligari, eo quod ignorat omnino, eos, qui ad ſacros ordines proueuntur continentiam polliceri. Reſpondeo diſtinguendum eſſe: aut qui ordinatur, penitus ignorat ſe ordinem ſacrum recipere, aut ſcit quidem ſe ad ſacrum ordinem promoueri, neſcit tamen an continentiam promittant, qui ad ſacros ordines aſcendunt. Si primum, continentiam ſeruare non cogitur in foro cōſcientiæ, quia nō ſuſcepit ſacrum ordinem voluntariè, eo quod fuerit ordinatus ignorans omnino quid in eo fieret: in foro tamen iudiciali, talis ignorantia non cenſebitur probabilis & iuſta. Si ſecundum, continentiā ſeruare iure compellitur, quia votum continentiæ implicite fecit eo ipſo, quod ſciens ac volens ſacris eſt ordinibus initiatus: Sicut etiam preces Horarias Canonicas recitare debet, quamuis neſcierit ſe ea lege obligari: nam qui vnum ſciens facit, facere iure creditur, quod eſt penitus annexum ei, quod facit. Qui prætoris officium ſciens recipit, ſuſcipit etiam voluntariè onera officio connexa.

Vndecimò quæritur, an relicta vxor eius, qui ad ſacros ordines promouetur, poſt obitum viri iure poſſit alteri nubere. & an, ſi alteri nupſerit, matrimonium vim habeat. Conuenit inter omnes, ſi conſenſu vxoris expreſſo vel tacito vir ad ſacros ordines aſcenderit, viduam relictam alteri nubere iure non poſſe: quia eo ipſo, quod conſenſit, vt vir ſacros ordines ſuſciperet, cogitur religionem profiteri, ſi iuuenis ſit, vel ſuſpecta de incontinentia, aut ſaltem ſi fuerit ſexagenaria, cogitur continentiam perpetuam vouere. Item conſtat apud omnes matrimonium contractum ab huiuſmodi vxore vidua relicta irritum eſſe & inane, vt pa-

ter ex cap Si ſe cuiquam, & cap. Si qua vidua. diſt. 28. & c. Seriatim. diſt. 32. Sed dubiæ quæſtionis eſt, cur huiuſmodi matrimonium ſit irritum. Hanc quæſtionem tractat Bona. in 4 diſt. 37. in expoſitione literæ, & Gloſſa in c. Si ſe cuiquam diſt. 28. Turrec. in c. Seriatim. diſtin. 32. & c. Si ſe cuiqam. diſtin 28. Quidam teſte Bonauentura, aiunt, vxorem conſentientem viro, eo ipſo vouere, & huiuſmodi votum, cum ſolenne non ſit, impedire matrimonium contrahendum, ſed contractum non dirimere. Hoc tamen videtur pugnare cum eo, quod habetur in prædicto capite, ſi ſe cuiqam. diſtin. 28. Quare alij dicunt huiuſmodi vxoris votum eſſe ſolẽne, quia vir & vxor actiones ſpirituales ſecum inuicem communicant, quare ſicut vir ſacris ordinibus initiatus conſenſu vxoris votum ſolẽne caſtitatis facit, ſic & vxor, quæ viro conſenſit, & propterea, ſi alteri mortuo viro, nubat, nullum eſt matrimonium. Ipſe Bonauentura, & Gloſſa in prædicto capite, ſi ſe cuiquam, dicere videntur, hoc ideo eſſe, quia Canones & iura voluerunt, vt huiuſmodi matrimonium eſſet irritum & inane. Si quæras, quid iuris ſit, quum vir reluctante vxore vel inſcia, fuerit ſacris ordinibus initiatus. Quidam aiunt idem iuris eſſe de ea, quod eſt de vxore, cuius conſenſu explicito, vel tacito vir ordinatus eſt id eſt: idem iuris eſſe de vxore conſentiente, vel ſciente, & non reclamante cum poſſit: quia, inquiunt, matrimonium non fit irritum ratione voti, quod vxor fecerit, ſed quia Canones & iura ſtatuerunt, vt vir & vxor ſecum inuicem actiones ſpirituales communicarent, quod vim & locum habet in vtraque vxore. Alij dicunt, non eſſe idem iuris in vtraque vxore, & eam, qua renuente vel ignorante, vir ſacros ordines ſuſcepit, poſſe nuptias iure contrahere viro defuncto. Sic videtur ſentire S. Thomas in additionibus. q. 53. art. 4. ad 4.

Duodecimò quæritur, quid dicendum, ſi maritus ſciente & repugnante vxore eſt ſacris ordinibus initiatus? Reſpondeo cum Abbate in cap. 1. de Conuerſ. Coniug. nu. 7. vxorem ius habere repetendi virum ſuum. c. Quidam. de Conuerſ. Coniug. & vir vxori reſtitutus debitum coniugale reddere, iure ipſo compellitur, nequit tamen petere debitum, quia ſuo iure ceſſit voto caſtitatis ſeſe obligans, Angel. Verbo. Matrimonium. 4. num. 11. Silu. diuortium. quæſt. 17. Tabien. Matrimonium. 1. quæſt. 3. Armil diuortium. num. 11. Roſel. impedimentum. 11. Idem iuris eſt, ſi vir ordinatus eſt vxore conſentiente quidem, ſed metu probabili & iuſto hoc eſt cadente in conſtantem virum coacta. c. Accedens, de Conuerſ coniugat idem iuris eſt ſi per dolum conſenſit. cap. Veniens, de Conuerſ. coniug. Abbas. Angelus Roſel. Silu. Tabien. Armilla locis citatis, idem dicendum ſi ordinatus eſt vxore ignorante. cap. Placet. de Conuerſ. coniugat. Abbas & alij ſupra citati: idem dicendum quando ordinatus eſt vxore ſciente, & nec contradicente, nec conſentiente, ſed conniuente, vt colligitur ex cap. Conſuluit, de Conuerſ. coniug. Sic Abb. Angel. Silu. Roſel. Tabie. Armil. ſupra citati. Si quæras, an vir huiuſmodi ordinatus, quem vxor dum vixit, potuit repetere, ſed non repetiuit, vxore mortua poſſit iure alteram ducere. Reſpondeo, non poſſe. Sic Abbas, Roſella, Angel. S lu Tabie. Armilla locis ſupra citatis.

Decimotertiò quæritur, an vir poſt diuortium legitima iudicis Eccleſiaſtici auctoritate factum poſſit iure ad ſacros ordines promoueri abſque vllo vxoris per diuortium ſeparatæ conſenſu. Reſpondet Sot in 4. diſtin. 36. quæſt. 1. art. 5. ad finem poſſe, ſi vxor cauſam diuortio dedit, quippe quæ adulterium publicè cõmiſit. Quidam iunior Theologus tracta. de Sacram. Matrim. q. 53. artic. 4. reſpondit poſſe, quia hoc definitum eſt in cap. Conſtitutus, de conuerſ coniugat. & quia hoc ipſum ratio comprobat, quoniam huiuſmodi vir poteſt in ſæculo manens debitum coniugale vxori perpetuò denegare. Ergo poteſt ſacros ordines recipere. Item poteſt iure in religionem ingredi, & eam profiteri vxore inuita. cap Agathoſa 27. q. 2. ergo & poteſt ad ſacros ordines aſcendere. Sed certè non eſt cur Sotus tam certò in hac quæſtione ſententiam pronunciet, cum ſit maximè dubia: nec eſt, cur ille alius Theologus ita eſſe definitum in cap. Conſtitutus, affirmet, cum Innocentius, Hoſtienſis & alij grauiſſimi Canonici iuris interpretes id omnino negent. Sciendum igitur eſt: Inno. Hoſtien. Ioan. Andream in cap. Veniens, de Conuerſ. coniugat. Et Antonium Butrium, & Anchar. & Henricum in cap. Conſtitutus, de Conuerſio. coniug. Aſtenſem in Sum. Lib. 8. tit. 11. artic. 2. q. 9. & Ioan. in Sum. tit. de Conuerſ.

A coniug. q. 58. docere huiuſmodi virum poſſe quidem religionem capeſſere & profiteri ſine vllo vxoris conſenſu, iuxta id quod habetur in cap. Agathoſa. 27. q. 2. Sed non poſſe ſacros ordines recipere ſine vxoris conſenſu. Et ratio differentiæ, inquiunt, eſt, quia eo ipſo quod vir ſacros ordines recipit, vxor compellitur continentiam perpetuò ſeruare etiam poſt obitum viri cap Seriatim. diſt. 32. & c. Si ſe cuiquam diſtin. 28. quod locum habere non poteſt in vxore, cum vir religionem profitetur abſque eius conſenſu: neque enim tunc vllo iure vxor continentiam vouere cogitur. Et quia durum eſt vxorem inuitam compellere ad continentiam perpetuò ſeruandam: hinc eſt vt nunquam citra cõſenſum vxoris vir ſit ad ſacros ordines promouendus, quamuis poſſit iure ſe ad religionem conferre. Vnde in cap. conſtitutus. de conuerſ. coniugat. quia vir quidam poſt diuortium ob adulterium vxoris ad ſacros ordines aſcenderat, dolore conſcientiæ tactus ad Monaſterium ſe contulit. Nihilominus tamen Abbas in cap. Conſtitutus. de conuerſ. coniug. contra Innocentium, Hoſtienſem, & alios ſentit huiuſmodi virum iure poſſe ſine

B vxoris conſenſu ad ſacros ordines aſcendere: nec in eo caſu vxorem à nuptijs contrahendis poſt obitum viri repelli, quoniam nullum continentiæ votum emittit. Et Palud. in 4. diſt 37. q. 3. ar. 1. docet, in ijs caſibus, in quibus poteſt iure ingredi in religionem maritus inuita vxore, poſſe quoque ſacros ordines ſuſcipere: cuius ſententiam ad verbum ſequuntur Silu. in verbo. diuortium q. 17. Tabien. matrimonium. 1. q 3. Armil. diuortium. num. 11. Ego quamuis regulam illam generalem Paludani non probem, quia vt paulo ante dixi poſt matrimonium ratum, quod non eſt conſummatum, vir inuita vel inſcia vxore poteſt iure ſe ad religionem conferre, nequit tamen ad ſacros ordines promoueri, probo tamen in hac parte Abbatis ſententiam contra Innocentium, & alios videlicet diuortio facto, ob adulterium vxoris, & legitima iudicis auctoritate confirmato, poſſe virum ſine vxoris conſenſu ad ſacros ordines prouehi. Si obijcias, ergo non erat, cur ille, de quo ſermo eſt in capite, cõſtitutus, de cõuerſ. coniu. conſcientiæ ſtimulo vexaretur, eo quod ſacris ordinibus eſſet initiatus poſt diuortium factum legitima iudicis au-

C ctoritate Reſpondent quidam in eo capite illum ideo conſcientiæ ſtimulis premi, quia adulterium quoque ipſe cõmiſerat: hoc tamen refutat Abbas ibidem, quia ſi vir adulterium ad miſit, in religionem ingredi non potuit, quoniã eo ipſo debuit vxori ſuæ reconciliari, paria enim delicta mutua compenſatione tolluntur, vt dicitur in c. Intelleximus. & c. tua fraternitas. de adulte. Reſpondet Abbas, eũ monaſticam vitam ſuſcepiſſe, vt maiorem ſuorum peccatorum pœnitẽtiam ageret. Sed quid ſi aliquis vxore ignorante creatus, & conſecratus eſſet Romanus Pontifex? nũquid poſſet vxor eum tamquam virum ſuum repetere? De hoc Gloſſa in cap. Si quis pecunia. diſt. 79. & Abbas & cæteri in c. conſtitutus. de conuerſ. coniug. Gloſſa communi conſenſu approbata reſpondet, ſi certo conſtaret vxorem eſſe, & ignoraſſe factum, & induci ea vxor non poſſet, ad continentiam perpetuam in religione ſeruandam, reſtitui vir ipſi deberet, & Pontificia poteſtate, & dignitate in foro conſcientiæ ſe abdicare cogeretur. Si res dubia eſſet, videlicet quia dubitaretur, de vxore, aut de eius ignorantia, ipſe non alius de re tota iudicaret. Hæc ex Gloſſa.

D Decimoquartò quæritur, An Clerici in minoribus ordinibus conſtituti iure poſſint ducere vxorem viduam, ſiue corruptam. Ratio dubitandi eſt, quia in c. ſeriatim. diſt. 32. habetur Sancta Romana Eccleſia, de gradibus clericorum ait. Clericos Oſtiarios, Lectores, Exorciſtas, Acolythos, ſi extra votum & habitum monachi inueniantur, & continentiam profiteri noluerint, vxorem ducere virginem cum benedictione ſacerdotali permittuntur: non autem viduam aut repudiatam. Reſpondeo, hoc ideo in eo capite dici, quia ſi huiuſmodi clerici corruptam duxerint, amplius ad ſuperiores ordines aſcendere etiam poſt obitum vxoris, vel ad ſacra Clericorum miniſteria redire, & Clericorum priuilegijs gaudere iure non poſſunt: at non peccant, ſi viduam vel corruptam duxerint animo, & voluntate nunquam amplius ſuperiores ordines capeſſendi, vel clericorum miniſteria obeundi, & priuilegijs potiundi. cap. 1. de cleri. coniug. in 6.

Decimoſextò quæritur, An clerici minoribus ordinibus initiati, ſi ad nuptias tranſierint priuilegia conceſſa

clericis

clericis amittant in cap. 1. de cleri. coniug. in 6 ita legimus. Clerici, qui cum vnicis, & virginibus contraxerunt, ſi tonſuram, & veſtes deferant, clericale priuilegium retineant canonis, ab Innocentio Papa ſecundo prædeceſſore noſtro editi in fauorem totius ordinis clericalis. Et cum iuxta Pariſienſe Concilium nullus Clericus diſtringi, aut condemnari debeat à iudice ſeculari, præſenti declaramus edicto, huiuſmodi clericos coniugatos pro commiſſis ab eis exceſſibus, vel delictis trahi non poſſe criminaliter aut ciuiliter ad iudicium ſeculare. Sic ibi. Et in conc. Trident. ſeſſ. 23. cap. 6. de reformat. habetur in clericis verò coniugatis ſeruetur conſtitutio Bonifacij VIII. quæ incipit. Clerici, qui cum vnicis Modò hi clerici alicuius Eccleſiæ ſeruitio, vel miniſterio ab Epiſcopo deputati, eidem Eccleſiæ ſeruiant, vel miniſtrent: & Clericali habitu, & Tonſura vtantur: nemini quoad hoc priuilegio vel conſuetudine etiam immemorabili ſuffragante. Hæc ſynodus. Non ſufficit, ſi vnam tantùm veſtē clericorum deferat, & non omnes. Francus & alij in c. Clerici. de cleri. coniug. in 6. Couar. de Practic. quæſtion. cap. 31. num 7. Porrò veſtes clericorum propriæ cenſentur, ex quibus communi vſu & more in prouincia recepto clerici honeſtè vtuntur. Gloſſa in cap. penult. de vit. & honeſt. clericor. Couar. loco citato vbi citat Alex. Abba. Cardina. & Rochum. Item neceſſe eſt, vt clericus eo tempore, quo delictum admiſit, deferat veſtes, tonſura vtatur, & inſeruiat Eccleſiæ: alioqui non ſufficit, ſi poſt delictum patratum prædicta habeat, ex Couarruuia loco citato. Si quærat aliquis, an huiuſmodi clericus gaudeat aliis clericorum immunitatibus. Reſpondeo, minimè, ſed tantum gaudet priuilegio conceſſo in c. Si quis ſuadente. 17. q. 4. & priuilegio, vt coram iudice ciuili conueniri non poſſit. Archidiac. Ioan. And. Geminia. & Francus in eo capite. Clerici. & Couar. loco citato. Vnde liber non eſt à tributis, vectigalibus, & alijs contributionibus, & muneribus conſuetis: nec poteſt eſſe Vicarius Epiſcopi, ſicut non poteſt laicus. Si iterum roges, an ſi huiuſmodi clericus negotietur, vel arma deferat, amittat duo prædicta priuilegia. Reſpondeo non amittere, ſic docent Francus & Couarruuias & alij, quia Canones & iura ſolùm poſtulant, vt geſtet veſtes clericorum proprias, & tonſuram, & inA ſeruiat alicui Eccleſiæ Epiſcopi auctoritate eidem deputatus. Si tertiò quæras, an in cauſis ciuilibus videlicet quæ ex contractu, vel quaſi contractu deſcendunt, poſſit coram iudice ſeculari conueniri. Francus negat, ſed Ioan. And. Ancha. a. Dominicus, Cardin. & Imola, quos refert, & ſequitur Couarruuias, affirmant, quia in capite. Clerici. ſolùm habetur, in cauſis criminalibus ſiue criminaliter ſiue ciuiliter: ergo in ciuilibus priuilegio non gaudet. Sed dubiæ quæſtionis eſt, an huiuſmodi clericus poſſit à iudice ſeculari in cauſis ciuilibus capi, & in carcerem mitti. Francus negat, quia dicitur in c. clerici. iuxta Concilium Pariſienſe non poſſe clericum diſtringi, aut condemnari à ſeculari iudice. Couarruuias ait eſſe alicubi vſu receptum, vt huiuſmodi clericus in cauſis ciuilibus per iudicē ciuilem capiatur, in carcerem mittatur, & condemnetur ad debitum ſoluendum. Vltimò ſi quæras, an huiuſmodi Clericus mortua vxore, ſi redeat ad propria clericorū miniſteria, gaudeat omnibus priuilegijs, quæ ſunt conceſſa clericis. Reſpondet Abbas in c. 2. de vita & honeſt. cleri. & Couarruuias eum ſequutus gaudere, modo corruB ptam vxorem nō duxerit, & vnam tantùm habuerit.

Sed numquid recuperabit ius, quod ad Beneficium primò vocaturum, habuerat, antequam vxorem duceret. Reſpondeo cum Gloſſa in c. clerici prædicto: minimè, quia ſicut eo ipſo quod nuptias contraxit, amiſit omne beneficium Eccleſiaſticum, ſic etiam amiſit omne ius quod habebat ad Beneficium aliquod vocaturum: & ius extinctum, non reuiuiſcit.

Finis Vltimi Libri.

INDEX RERVM OMNIVM HOC PRIMO TOMO CONTENTARVM.

ABACTOR.

VOLENS totum gregem abigere vnum tantum peccatum committit. 521. C

ABBAS.

Quando iure communi in Abbate requirantur. 1560. C

An omnes Abbates ſacrari aut benedici debeant. 156. A

An Abbas qui benedici ſolet Eccleſia ſua more tantum die dominico benedici debeat. 1560. & 61. A

Abbatis benedictio ex communi ſententia iteranda non eſt; Abbatiſſa tamen benedictio iterari poteſt. 1561. B

Abbas poſt electionem confirmari debet, ante benedictionem. 1561. C

Abbas exēplus Romani Pontificis auctoritate cōfirmari debet, aut auctoritate legati à latere ſi vllus ſit in prouincia, ſi verò non ſit exemptus Epiſcopi auctoritate confirmatur. 1561. D

Priuilegio Romanorum Pontificum monaſtici ordines obtinuerunt, vt inferiores Abbates ſuperiorum Abbatum auctoritate confirmentur. 1561. D

Abbatis auctoritas ad quæ ſe extendat in ſolemni benedictione populi. 1562. C

Abbas adhibito ſui conuentus conſilio monachum cuius correctio deſperatur, eijcere poteſt, vt pudore ſuffuſus facilius reſipiſcat. 1563. A

Facultatem monacho concedere poteſt, vt in cella ſeparata ſeorſum ab alijs viuat iuſta de cauſa. 1563. B

Ius habet monachos corrigendi abſque conuentus conſilio. 1563. C

Non tenetur ſuo ſtatuto, quod conuentus ſiue collegij conſilio edidit. 1563. D

Abbatis ſtatutum non tenet ſuum ſucceſſorem. 1564. A

Abbas à quarum regularum obſeruantia ius habeat ſoluendi, & eximendi monachos. 1564. C

Qui priuilegio vel conſuetudine deferre ſolet Epiſcoporum inſignia, cæteros Abbates ijs carentes præcedere debet. 1564. D

Abbates iure communi perpetui ſunt: vſu tamen & ſtatutis alicubi introductū eſt, vt triennio ſolum præſint, ex quo innumera penè incommoda oriuntur. 1565. A B

Abbas iure communi monachum admittere non poteſt ſine conſenſu. 1566. A

Confert ordines minores, non ratione ordinis, ſed demandata ſibi poteſtate à iure. 558. D

Abbates vel alij Religionum Præfecti an vendere quidpiam queant. 1395. D

Abbas num in vniuerſum monachorum vota poſſit reſcindere. 1402. D

An in rebus monaſtici inſtituti votum factum poſſit diſſoluere. 1403. B

Abbati an liceat reſcindere ſi vouerit monachus arctius religionis inſtitutum. 1403. C

Abbas, ſi monachus vouerit aliquid ad tempus in quo ſub alius Abbatis poteſtate erit, an id poſſit diſſoluere. 1403. D

ABBATISSA.

Abbatiſſam conuenit eſſe capacem poteſtatis ſpiritualis. 1657. A

Non eſt capax poteſtatis quæ dicitur ordinis. ibid. C

Habet ius ſuſpendendi clericos à beneficio non tamen ab officio. ibid. D

Habet poteſtatem præcipiendi monialibus virtute ſanctæ obedientiæ ratione veti ſacti.

ABLVTIO.

Panis particulas conſecratas in corporali, patena, vel calice reſiduas aqua abluere poteſt. 1302. D

Sumi poteſt vinum pro particula adhærente palato abluenda. 1302. D

Poſt ablutionem ſacerdos ſumere poteſt particulas relictas. 1303. B

ABRAHAM.

Non diſpenſauit Deus cum Abraham in lege de non occidendo innocente. 610. D

ABROGARE.

Lex abrogans aliam legem incipit vim habere poſtquam eſt legitimè promulgata. 456. D

Abrogatio excommunicationis non liberat ab excommunicatione præterita. 457. A

Abrogare legem quid ſit. 524. D

Abrogat lex poſterior priorem ſibi contrariam. 530. A

Abrogatur per legem contrariam conſuetudo generalis non ſpecialis. ibid. C D

Abrogatur per legem contrariam ſtatutum generale non ſpeciale. ibid. D

Non abrogatur lex iureiurando confirmata per poſteriorem niſi eius fiat mentio. 531. A

Non

Non abregantur per legem generalem priuilegia, reſcripta & cætera ſpecialia. 531. B
Abregatur clauſula priuilegij per clauſulam contrariam generalem poſterioris. ibid. C

ABSOLVTIO.

Abſolutio ab excommunicatione poſt mortem. 17. D
Abſolutio ab excommunicatione, & cenſuris metu obtenta nulla eſt. 83. B
Qui ſua culpa à peccatis non abſoluuntur annuæ confeſſionis præcepto non ſatisfaciunt. 892. C
Abſolutio votorum quid ſit. 1412. A
Abſoluendi poteſtas à voti vinculo an ſit penes Pontificem. ibid. B C
An Epiſcopus habeat ius abſoluendi à voto. 16. vide votū.
Abſolutio Hæretici à peccato, & excommunicatione Romano Pontifici eſt reſeruata. 954. B
Abſoluere hæreticum ſibi ſubiectum ab occulta hæreſi Epiſcopo conceſſum eſt in Tridentino. 954. C
Ea facultas iam ſublata eſt per clauſulam poſitam in bulla cœnæ Domini. 955. B
Quatenus abſoluendi poteſtatem Epiſcopis conceſſam in communi, ſi ijs abrogata non eſſet, alijs committere poſſent. 955. B
Facultate generali abſoluendi à quibuslibet caſibus in bulla cœnæ, non intelligitur facultas dari abſoluendi ad hæreſi. 956. C
Facultas conceſſa abſoluēdi hæreticum intelligitur ſolum data in foro interiori conſcientiæ. 956. D
Abſolutus in foro conſcientiæ ab hæreſi, vt particeps ſit ſuffragiorum Eccleſiæ, & vt ad ſacramenta accedat, vt in exteriori ſe gerat. 957. A
Presbyter abſolutus ab hæreſi in foro interiori ſi publicè miſſam faciat irregularis habetur, & vt talis punitur. 957. A
In mortis periculo hæreticus vt abſolui poſſit à quouis presbytero. 997. B
Liber ab iſto periculo mortis, niſi præſentet ſe ei cui abſolutio hæreſis reſeruata eſt in excommunicationem relabitur. ibid.
Abſoluere non poteſt ſacerdos ad peccatorum confeſſiones audiendas electus vi Iubilæi. 996. C
Pontificia auctoritate id commiſſum eſſe oportet. ibid.
Ab hæreſi mentali quilibet idoneus confeſſarius abſoluere poteſt. 997. A
Morti proximus à quolibet ſacerdote abſolui poteſt, & poſt mortem in foro exteriori. ibid. A B
In foro interiori abſolutus immunis non fit à pœnis quibus ſubijciebatur in exteriori. ibid. C
Aſſerenti ſacerdoti ab ſe abſolutum eſſe hæreticum in foro conſcientiæ in foro exteriori non oportet adhibere fidem. 998. C

ACTIO.

Actio humana quid ſit. 1. B
Quot modis accipiatur. 2. A
Propriè congruit homini per rationis, & voluntatis facultatem. 3. A
Excludit eas actiones, quæ ex ſola intelligendi, videndi, ſentiendi poteſtate manant. 3. A
Poſtulat dominium naturale. 3. B
Eſt eadem cum libera quā in vita mortali exercemus. 3. C
Libera quid ſit. 4. D
Quando propriè ſit libera dicenda. 6. A
In amentibus, & pueris non eſt. 6. D
Actio libera eſſe poteſt ſine conſultatione. 92. C
Naturalis quæ, & quando voluntatis imperio ſubijciatur, & quæ non. 96. B
Bonitas eius, & prauitas in quo conſiſtat. 99. A
Humana diuerſo reſpectu diuerſimode eſt bona. 99. A B
Meritoria debet eſſe libera. 100. A
Voluntatis unde ſecundam bonitatem habeat. 102. C
Imperata ſæpè eſt honeſta ex vitio obiecti. 105. B C
Eadem imperata ſæpe eſt honeſta ex actu cuius imperio fit. 105. B C
Exterior mala eſt ſua natura, non ſola voluntate, ideoque prohibenda etiam conatu corporis. 123. D
Elicita quid ſit propriè, et quid differat ab imperata. 6. D
Circumſtantiæ eius quæ ſint, ex quibus bonitas, & grauitas ſumitur. 107. A
An mutari poſſit à circumſtantia vel fine adiuncto. 109. B
Actus electi quot ſint, & quid ſint. 64. D
Actibus peccatorum diſcernendis duæ regulæ principales. 111. B
Indifferens in indiuiduo, an & quomodo dari poſſit. 113. B.
Actus externi circumſtantiis omnis relata ad internum voluntatis, an tranſeat in obiectum. 114. D
Actum voluntatis eſſentialiter, an ſine bonum, & malum. 116. A
Actus interior voluntatis idem, an lapſu temporis poſſit eſſe bonus, & malus. 117. B
Interioris actus bonitas, an ſolùm ab re obiecta ſumatur. 117. C
Interioris actus voluntatis bonitas à recta ratione pendet. 118. D
Ex fine malo, & bono ſimul exiſtens bonus, & malus eſſe nequit. 122. B
Exterior actus an per ſe, & intrinſecè ſit bonus, aut malus. 122. D
Actus interior an in exteriorem grauitatem tranſmittat. 123. D
Actus exterior non ſine ordine ad rationem eſt malus, vel bonus. 124. A
Interior ex fine propoſito quando prius ſit deformis exteriore. 124. B
Exterior an poſſit prius eſſe bonus ex obiecto, & circumſtantijs, quam interior. 124. C D
Vterque interior, & exterior, an conſtituant duo, an vnum peccatum. 125. A B
Exterior adiunctus interiori, an bonitatem eius augeat. 126. A
Humani actus, an ſint boni vel mali, quia cum lege Dei conſentiunt, vel diſſentiunt. 128. D
Actio contra conſcientiam errantem, an ſit peccatum: & in certa ſpecie peccati. 129. B C
Actio contra conſcientiam nunc lethalis, nunc venialis. 130. A
Contra conſcientiam dubiam de veniali, vel mortali peccato, mortalis eſt. 30. A B
Actio indefinita de præcepto eſt peccatum contra ſynderesin. 130. B
Contra rectam rationem non errantem, an duplex ſit peccatum. 130. C
Actio per conſcientiam bona fide errantem, an poſſit eſſe bona. ibidem.
Actus qui, & quos habitus generent. vide habitus.
Actio ſæpe taciti conſenſus vim habet. 15. A B.
Actione Mandati tacita fit obligatio. 18. B
Actione arcenda pluuiæ ex ſolutio fit per ſilentium.
Actio iudicialis datur in reſcindendis contractibus metu factis. 27. B
Actus triſariam poteſt referri in Deum, actu, virtute, habitu. 22. A
Actus exterior quando in confeſſione ex ponēdus ſit. 21. B
Circumſtantiæ actus ſeptem minuunt voluntarium.
Actus interni duplicis ſunt generis, & quos Eccleſia præcipere poſſit. 1219. D
Actus interdum omiſſionem continet. 295. A & 307. C
Actus coniunctus omiſſioni, omiſſionis cauſa & comes. vide omiſſio. ibidem.
Actus comitantes peccatum per ſe, indifferentes non ſunt explicandi in confeſſione ſed per ſe mali. 314. D
Actus turpes præcedentes, & comitantes turpem congreſſum ab illo numero non diſtinguuntur.
Actus interior voluntatis in quo ineſt peccatum veniale non poteſt tranſire in lethale. 339. D
Actus interior mutatus ſine mutatus. 340. A
Actus per ſe malus, bonus eſſe non poteſt. 381. C
Actus interni lege humana præcipiuntur ex conuentione. 490. C Et ij qui requiruntur, vt actus ſit humanus. ibidem. D
Et qui ſint cauſa affectus, exterius actus comitari ſoliti. 491. A B Alioqui poteſtati humanæ non ſubijciuntur. B C
Actus externus quantumuis occultus, poteſtati humanæ ſubeſt. 491. A
Actiones legis quando introductæ ſint. 443. F Appius Claudius eas in formam redegit. ibid. C N. Flauius eaſdem vulgauit. ibid.

Sex. Aliàs aliàs compoſitis. ibidem.

Acta criminoſi occulti ipſo iure publica functione priuati ante criminis declarationem dum ſaltem magnam populi partem latet, valent. 483. B

Acta notorij, & intruſi, & palam occulti, apud eos qui crimen nouerunt non valent. 16. C

A C E D I A.

Eſt vitium quo quis faſtidit res diuinas, & ſpirituales. 192. D 362. A

Repugnat charitati. ibid.

Quid differat à Pigritia, ibid. Filiæ eius ex ſuo genere lethales enumerantur. ibid.

A C C V S A T O R.

Accuſatorem corrumpere in cauſa ſanguinis iure ciuili licet, canonico non licet. 364. D

A D A M.

Adam an ante lapſum adoptionis gratiam acceperit. 261. A

An fuerit cum Iuſtitia originali, & gratia procreatus. 262. B

Sibi & poſteris primam gratiam originalem accepit. 263. A

Adami poſteri, an cum Iuſtitia originali gratiam adoptionis fuerint conſecuturi. 263. D

Ante peccatum Adæ an fuerint eius poſteri in gratia procreandi. 264. B

Adam et poſteri victa prima tentatione confirmandi erant in gratia. 265. B

An per proprium voluntatis actum ſe ad Iuſtitiam originalem præpararit. 268 A

Adami plena, & perfecta tranquillitas quomodo intelligenda ſit. 272. B

Vita æterna ante lapſum ei tantùm erat merces non gratia reparationis, vt nobis. 289. A

Scholaſtici ſentiunt eum non potuiſſe ſe præparare ſine ſpeciali auxilio ad diuinam gratiam. Patres qui aliter videntur ſentire quomodo intelligendi ſint. ibid. B

Cum originali Iuſtitia creatus indigebat gratiæ auxilio. 289. C

Accepit quo perſeuerare poſſet, non quo perſeueraſſet. 289. C

Ante lapſum eguit gratia, vt in bono permaneret, non vt bonum reciperet. 290. B

Habebat gratiam, vt poſſet non peccare, non mori, ſed non vt non peccaret, non moreretur. ibidem. C

Poterat vitare peccatum veniale per dona ſupernaturalia accepta cum originali Iuſtitia. 290. D

An copioſior fuerit eius gratia, quam Iuſtorum poſt lapſum. 292. A

In eo ante lapſum non potuit eſſe peccatum veniale, ex imperfecto actu. 343. B neque ex lenitate materiæ. 344. A B

Si veniale peccatum contraxiſſet ſine Dei gratia deleri non potuiſſet. 346. A

Non Deus ſed peccatum abſtulit illi Iuſtitiam originalem. 409. B

Priuatio Iuſtitiæ originalis habuit in eo rationem peccati actualis, non originalis. ibidem C

Sibi & poſteris acceperat Iuſtitiam originalem, eandem vtriſque amiſit. 410. B

Traduxit in poſteros peccatum originale, quia cum eſſet inſtrumentum ad copulandam animam creatam Iuſtitia originali cum corpore, ea priuatam coniunxit. 417. C

Per pœnitentiam gratiam ſibi recuperauit, non poſteris. 418. B

Solum primum eius peccatum tranſmiſſum in poſteros. ibidem.

Ex Adamo progeniti peccantes, ipſo non peccante, peccatum non traducerent. 420. B

Si qui fuiſſent progeniti ante peccatum illud non contraxiſſent. 420. D

Filij tamen eorum contraxiſſent. 421. C Si ſolus peccaſſet, peccatum tranſmiſiſſet. 421. D

A D D I.

Addi aliquid verbis Dei quando dicatur. [illegible]. A

A D O R A T I O.

An adoratio ſit actus Religionis exterior tantum, an etiam interior. 1069. B

An cultus adorationis nomine ſignificatus ſoli Deo tribuendus ſit. 1069. D

An ſit aliquis actus venerationis, & cultus externi qui ſuapte natura, aut ſaltem Ex communi hominum opinione, & inſtitutione ſoli Deo deferatur. 1070. A

Adorandi verbum Latinis aliàs eſt commune, aliàs proprium. 1074. C

Quis cultus, & veneratio Deo, quis ſanctis debeatur. 1068. D

A D V E N T V S.

Olim apud Romanos ieiunium ſeruabatur in Aduentu. 827. C Hinc apud Religioſos ieiunium in Aduentu manſit. ibidem.

Aduentus quando incipiat, & de ceremonijs eius temporis. 1231. C

A D V L T E R I V M.

Adulterium committens lucri gratia magis eſt iniuſtus, quam intemperans. 1106. B

A D V O C A T V S.

Aliorum ſententiam probabilem contrariam ſuæ ſequi poteſt. 167. A B

A F F E C T V S.

Affectus animæ qui ſint, & vnde dicti. 181. A

Quomodo generentur. 182. A Quid ſint. 183. B Sunt actus appetitus iudicium ſequentis. ibid. D

Pro inſtrumento potiſſimum cor habent. 184. B

Appetitus concupiſcendi, & iraſcendi re diſtingui videntur. 185. A

Vtriuſque obiectum eſt bonum ratione diſtinctâ. ibid. B C

Sint ne quatuor affectus, an vndecim. 186. D

Non ſunt per ſe mali. 206. C

An cadant in virum ſapientem. 207. B

An penitus euelli poſſint. ibid. C

Tantum hominibus propriè inſunt. ibid. D

Alij ex obiecto ſunt boni, alij mali. 208. A. B

Generales affectus quatuor, an ſint in facultate iraſcenti, & concupiſcenti. ibidem.

Quæ virtutes hiſce affectibus moderentur. ibid. C D

An Deo conueniant. 209. A

In Chriſto fuerunt, ſed diuerſo modo. 209. C

Affectus, an ſint in Beatis, & Angelis. 210. A B

An in primis parentibus fuerint. ibid.

An ex peccato primorum parentum ſint orti. ibid. C D

Affectus duplices ſunt. 401. A qui externos actus comitantur, & ſe produnt legi humanæ ſubijciuntur. ibid. B

A G N V S D E I.

Honos, & veneratio debetur cereis Agnis dei. 1088. D

Modus ſacros Agnos rite habendi, aſſeruandi, deferendi. 1089. A

Laicis tangere, & contrectare nefas eſt. ibid. D

Agnos dei emere, & vendere nefas. ibidem.

An pretiò ratione materiæ, & impenſarum id liceat. 1090. A

Precatio, Agnus Dei à quo inſtituta fuerit. 1120. D

A L I E N A T I O.

Alienatio rei Eccleſiaſticæ perpetua expreſſum conſenſum poſtulat. 14. C

Alienationes eorum quorum bona ob crimen ipſo iure Fiſco addicta ſunt, ante condemnationem factæ ſunt irritæ. 481. B niſi crimen nunquam probetur. ibid.

Aliena-

Alienatio rei immobilis ſtatuto. iuſtè prohiberi poteſt. 582. B
Præter quàm ſi ſit contra immunitatem clericorum. Ibid.
Alienatio implorando conſirmatur. 1349. D

ALVS.

Diſtio re potiùs ſimilis aliquando ea non reperit. 599. A

ALTARE.

Iure communi debet eſſe lapideum. 1286. C
Conſecrari debet ab Epiſcopo. Ibid. D
Simplici presbytero committi ab Epiſcopo hæc conſecratio non poteſt. Ibid.
Hoc ius commune eſt Epiſcopis ratione ordinis. 1287 A
Simplex ſacerdos non poteſt conſuetudine vel præſcriptione hoc ius acquirere. 1287 A
Quis extruere & deſtruere poſſit altare. Ibid. C
Portatile quam magnum eſſe debeat. Ibid. D
Conſecratio Altaris fieri non poteſt ſine reliquijs ſanctorum. 1288. B
In locum reliquiarum nunc corpus Dominicum ſubſtitui non poteſt in conſecratione altaris. Ibid. D
An liceat presbytero eodem die ſacrificare in altari in quo Epiſcopus rem diuinam fecit. Ibid. D
Altare conſecratum quot modis deſinat eſſe ſacrũ. 1289. B
Altaria plura eodem die, in eadem etiam Eccleſia iure conſecrantur. 1289 B
Altare ſtabile polluitur polluta Eccleſia, & contra. 1289.
Altare non amittit conſecrationem quod amittat Eccleſia, & contra. 1289 C

AMBITIO.

Eſt immodica honorum, imperiorum, dignitatum ac potentiæ cupido. 329. D & 366. A 192. D.
Tripliciter in his peccatur appetendo, acquirendo, retinendo. 590. B
Quid differat a ſuperbia et inani gloria. ibid. Quando ſit lethalis. ibid.

AMICITIA AMOR.

An ſit virtus Amicitia, & qua
Tria requirit, & continet. 1057. D
Amor Amicitiæ quis ſit, & quis concupiſcentiæ. 80. C D
Amor amicitiæ quomodo poſſit non eſſe ad alterum & non mutuus. 89. A
Amore Amicitiæ non amari virtutes. Ibid. B
Amor vnus quo pacto ſit maior altero. Ibid. B
Amor Dei quomodo ſit intenſior. ibid. C
Amor quid ſit, & quotuplex. 187. B
Amor re obtenta non finitur nec deſinit. 188. C
Amor re a deſiderio & delectatione diſtinguitur. 189. A B
Amor omnium affectuum eſt primus. 189. D
Amor non eſt omnes affectus qui in animo eſt. 190. A
Amoris effectus quinam ſint. 190. C D
Amor amicitiæ mutuum reſpectum & ordinem beneuolentiæ vnius ad alterum exigit. Amor Beneuolentiæ ſeu Charitatis non item. 1058. B
Amor Dei erga homines, & Angelos differt ab amore hominis in alterum. 1058. C
Amor hominis Erga Deum ſit ne naturalis & ſupernaturalis. ib. D
Amor hominis viatoris poſſit ne tantus eſſe quantus eſt Beati. 1062. B

ANGELVS.

Angeli mali acceperunt quo perſeuerare potuiſſent, non quo perſeuerarent. 290. B
In ſtatu innocentiæ non poterat eis ineſſe peccatum veniale ex imperfecto actu. 343. D Neque ex leuitate materiæ probabilius eſt. 344. A
Angeli propria ex deliberatione eligunt. 91. B

ANIMA.

Animæ partes, ſuperior, & inferior. 378. D
Peccatum lethale eſt tenerẽ ſuperiorem partem. 379. B
De animæ origine Auguſtini dubitatio & ſcripta. 416. C
Anima rationalis quotidie a Deo creantur. ibid. D

ANNVS.

Quando inceptus, quando expletus intelligatur. 598. A
Annus, & tempus probationis. Quære Tempus probationis.

ANTIPHONA.

Quid nomine Antiphona ſignificetur. 1228. B
Auctor antiphonarum apud Græcos fuit S. Ignatius, apud Latinos S. Ambroſius. 1227. D

ANGOR, ANXIETAS.

Angor quid ſit. 203. A Anxietas quid ſit. 203. A

APPELLATIO.

Appellationis tempore reſcriptum non impetrãdum. 478. B

APOSTATA.

Apoſtata nomine quid ſignificetur. 1005. B Et quotuplex ſit Apoſtata. ib.
Apoſtata idem qui hæreticus ibid. D
Tribus modis ſit Apoſtata. 1006. B
Apoſtata exterior in foro exteriori pœnas meretur apoſtatæ & peccat mortaliter contra confeſſionem fidei. ib. C
Excommunicationem tamen in foro conſcientiæ non incurrit. ib. D
Apoſtata ad religionem reuerſus & pœna iuris abſolutus, ac bona fama, eligi poteſt in Abbatem aut Præpoſitum 1546. A
Apoſtatarum pœna eadem quæ hæreticorum. 1007. B
Apoſtata ipſo iure irregularitatem contrahit. ibid. C
Ad fidem reuertentes recipi debent. ibid. D
Inquiſitores, & Epiſcopi ius habent in eos qui matrimonium publicè contrahunt deſerta religione ſua. 1008. C

APOSTOLVS.

Apoſtoli quædam vt miniſtri Chriſti, quædam vt Eccleſiæ Præſules conſtituerunt. 126 B
Apoſtolicæ Conſtitutiones quas Apoſtoli vt præſides Eccleſiæ tradiderunt, relaxari poſſunt. ibid. C D

AQVA.

Aqua benedicta quis vſus requiratur ad peccatorum venialium remiſſionem. 356. D
Delet peccata venialia ex opere operato. 357. B
Quomodo per eam dicamur ſanctificari. 358. B
Per eam dæmones fugantur. ibid. C
Vnum eſt è ſacramentalibus. 160. B C
Aqua vino miſcenda eſt in calice, Eccleſiæ præcepto. 1298. C D
Aqua prius in vinum conuerſa deinde in Chriſti ſanguinem conuertitur. 1299. B
Quantum aquæ in calicem infundendum. ibid. B
Peccat lethaliter qui aquam in vinum non mittit. ib. C
Valeret tamen vini conſecratio etiam ſine aqua. 1298. B

ARCHIDIACONVS.

Archidiaconus ſi vi conſuetudinis ſine Epiſcopi authoritate curam animarum committat corruptela eſt. 551. B

ARGVMENTVM.

Argumentum a contrario ſenſu in iure non ſemper eſt bonum. 550. B

ARMA.

Cum armis deprehenſus ſtatutis pœnis non eſt obnoxius, niſi qui eo tuleſſe conuincitur. 582. D

Armo-

[illegible] quid intelligatur ibid. & 509. A
Eſ [illegible] iter facientes aut domi arma habentes. 1083. A

ARROGANTIA.

Quid ſit. 102. D Vulgo præſumptio, [illegible] publicarum adminiſtrationum, officiorumve, quæ vires exuperans cupiditas. 329. D & 366. B
Tripliciter in his poteſt peccari, appetendo, acquirendo, retinendo. 330. B
Quando ſit lethalis. 336. B

ATTENTIO.

Attentio animi multiplex. 1211. B
Attentio [illegible] ſufficit ad perſolvendas preces horarias. 1211. D
Per [illegible] in recitando officio etiamſi in pronunciando erretur ſatis ſit Eccleſiæ præcepto. 1211. D [illegible]. A

ATTRITIO.

Sufficit ad peccati [illegible] remiſſionem. 352. B.

AVARITIA.

Quid ſit. 192. Eſt nimia præter modum pecuniarum, & divitiarum libido. 329. D Lucri cupiditas. 366. C.
Tripliciter [illegible] peccatur. 330. B
Opponitur iuſtitiæ, & Liberalitati. 366. C
Compellendus ſæpe avarus ad reſtituendum ibid. D. [illegible] filia. ibid. D
Lethale peccatum eſt cum grave damnum alteri infertur. ibid.

AVCTOR AVCTORITAS.

Auctoritas metu extorta nulla eſt. 35. A
Auctores Claſsici inter Theologos quinam cenſendi. 148. C
Qui in iure canonico 149. C qui in iure civili. 150.

AVGVSTVS.

Auguſtus primus conſtituit Imperatorem ſuis legibus ſolutum eſſe debere. 405. C
Auguſta niſi beneficio principis exempta legibus tenetur. 499. B.

BALAAM.

Balaam & Sybilla an fuerint vaticinati afflatu divino. 1020. C

BAPTISMVS.

Baptiſmus tam in triplici [illegible] confertur, effectum ſuum non ſortitur, niſi in adventu tertiæ [illegible]. 1250. D
Merita Chriſti infinita finitè à nobis per Baptiſmum participantur. 1236. D
Eſt inſtrumentum voluntarium Chriſti ad gratiam parvulis conferendam. ibid.
In parvulis voluntate Chriſti eſt definiti effectus. ibid.
Baptiſmus infantium antiquior temporibus Origenis. 401. A B
Ex eo probatur peccatum originale. ibid. per illum peccatum originale deletur. 408. D
Non reſtituuntur omnes Iuſtitiæ originalis effectus. ibid.
Non eſſe in parvulis remedium peccati, error eſt Calviniſtarum. 431. B
In Baptiſmo Gratia, Charitas, Fides, & Spes infunduntur. 436. C
Ad Baptiſmum compelluntur adulti & vi præcepti, & neceſſitate remedij. Infantes ſola neceſſitate remedij. 497. B
Baptiſmate invitis parentibus hæreticorum infantes donari poſſunt, quos iam renatos [illegible] non debemus [illegible]. A
[illegible]
Infantes paganorum invitis parentibus baptizare non licet. ibid. B
Ex alterutro parente Chriſtiano infanti baptiſmum conferri licet. 1032. A
Diſtantibus longiſſime infidelibus eorum filios, ſi ad Chriſtianos devenerint baptizare licet. 1032. C
Ex [illegible] datur Baptiſmus. ibid. D
An oblatis ab ipſiſmet parentibus paganis, ut ne ſateant corpuſcula, aut à [illegible] baptiſmum conferre liceat. 1033. A
Iudæorum, & infidelium [illegible] parvulis invitis parentibus baptiſmum conferre non licet. ibid. B
Si [illegible] erit Baptiſmus. ibid. D
Qui eo caſu parentes dicantur. 1034. A
[illegible] morituro infanti baptiſmus conferri poteſt invitis parentibus. 1034. B
Si petant infidelium filij rationis compotes etiam invitis parentibus, quamvis annos pubertatis non excesſerint, conferri poteſt, ſi dubium ſit, an ſint rationis compotes, non [illegible]. 1035. B

BEATI.

Beatorum [illegible] quemadmodum ſint liberi conſenſu. [illegible] C
Beati ſunt liberi à peccato [illegible].

BENEDICTIO.

Benedictio Pontificia vel Epiſcopalis unum ex ſacramentalibus. 1249. & 1250. A

BENEFICIARIVS.

Beneficiarij poſt impetrationem beneficij à ſede Apoſtolica tenentur ad literarum expeditionem. [illegible] C alioqui pro intruſis habendi. 1083. D [illegible] qui impetrant ab ordinarijs. 1320. A
Scientèr preces horarias omittens an iure naturali, aut canonico [illegible] fructus reſtituere teneatur. 1220. C
Beneficiarius Clericus Romani Pontif. auctoritate poteſt abſolvi ab horis canonicis recitandis. 1207. D
Omittens preces Canonicas poſt ſex primos menſes ab obtento beneficio reſtituere debet fructus, reſpondentes tempori quo omiſit: novo decreto Concilij Lateranenſis. 1221. C
Qui intra primum ſemeſtre ſcienter prætermittit lethaliter delinquit, ſed tamen nihil reſtituere tenetur. 1222. A
Omittens horas canonicas non poteſt tuta conſcientia poſt Lateranenſe, & conſtitutionem Pij V. eam fructuum partem retinere, quam eius labor, quo alioqui Eccleſiæ inſervit, meretur. 1221. B
Ex mente valde diſtracta perſolvens divinum officium reſtituere tenetur ex probabiliori opinione. 1223. D
Excommunicatus, ſuſpenſus, irregularis etiamſi divinum officium perſolvat, beneficij fructus non lucriſacit. 1226. D
[illegible] poſt abſolutionem harum pœnarum ut fructus ante perceptos tuto retineat à Pontifice impetrare debet. 1226. A
Fructus reſtituendos ob prætermiſſum officium non neceſſario [illegible] quis in uſus Eccleſiæ, in qua ſitum eſt beneficium. ibid. D
Non debet reſtituere fructus quos percepit in peccato lethali. 1224. D
Beneficiarios quibus Rom. Pont. ſcientèr beneficia contulit ſuperior ſuo nutu amovere nequit. 1574. D

BENEFICIVM.

Beneficium & privilegium eſt in rem eius cui confertur. [illegible]
Beneficij abdicatio metu facta ſuperioris conſenſu rata eſt. 83. C
Beneficia plura ſimplicia habere quo iure ſit prohibitum. 143. C
Beneficio ipſo iure privatus, tuta conſcientia id retinet, valens [illegible]. 403. D
Bene-

Beneficium viui tanquam vacuum impetrari poteſt. 484. A
Beneficia plura vt quis habeat legitima cauſa conſuetudine introduci poteſt, aliter non poteſt. 535. D. & 554. A
Beneficia regularia conferuntur quadam per electionem canonicam, quadam authoritate ſuperioris regularis, quadam aliter. 1547. A
Beneficiorum regularium collatio quæ electiua non ſunt, & aliorum ad quem pertineant. 1547.

BIBLIA.

Sacras literas bibliorum non licet interpretari contra communem & vnanimem Patrum conſenſum. 1224. B
An liceat biblia in propriam cuiuſque nationis linguam conuertere. 1038. B
An partes ſaltem, vt libri, capita &c. ſententia inſerta in catholicorum libros, Euangelia & Epiſtolæ, & totius anni, & preces horariæ vulgari lingua transferri poſſint. ibid. D
In vernaculas linguas conuerti non expedit. 1040. A
Interpretandi authoritas penes Eccleſiam eſt. 925. D
Aliquando loci obſcuri, aliquando ambigui aliquando contrarij videntur. 926. A
Interpretari contra vnanimem Patrum conſenſum non licet. 927. A
Sæpe plures ſenſus habent. 927. A
Verba ex ijs ad profanam & vanam interpretationem detorquere non licet. 927. B
Vnus locus duos poteſt ſenſus habere literalem, & myſticum. ibid. C
Quis, & quotuplex ſit ſenſus litteralis. ibid.
Quando proprie, quando metaphorice interpretanda. ibid.
Myſticus ſenſus, quis, & quotuplex. ibid. D
Allegoricus, Tropologicus, Anagogicus ſenſus quid ſit 928. A
Quilibet locus literalem aliquem ſenſum habet. ibid. C
An quilibet Myſticum ſenſum habeat. 929. B
Ex myſtico ſenſu non ſumitur efficax argumentum ad probandas res fidei. 929. C
In rebus malis geſtis, quas refert ſcriptura, an contineatur ſenſus myſticus. ibid. D
Quando ſenſus myſticus ad confirmanda fidei dogmata valeat. 930. C
In ſcripturis eiuſdem litteræ poſſunt eſſe plures litterales ſenſus. 930. C
Vulgatæ editionis authoritas quæ ſit. 931. A B
Hebraica, & Græca editio non damnatur. ibid. D ea quomodo ſuam fidem teneant. ibid.
Vulgata editio quo pacto omni errore careat. 932. A
An interpres Latinus vulgatus ſpiritum S. aſſiſtentem ſibi peculiariter in vertendo habuerit. ibid. D
Græca LXX. editio quomodo ſit authentica. 933. A

BIBLIOTHECA.

Bibliothecæ libros omnes ſurripiens vnum tantum peccatum committit. 313. C D

BLASPHEMIA.

Qui Deo ſimul, & ſanctis maledicit vnius peccat quot ſunt perſonæ quibus maledicit. 314. A
Cui virtuti opponatur. 1133. B
Blaſphemia peccatum quid. 1048. A. & 1133. B
Quot modis contingat. 1133. D
Maledictum in ſanctos an habeat rationem blaſphemiæ. 1134. B
Blaſphemos quibus pœnis iura afficiant. ibid. C
Blaſphemus publicus in Deum, Chriſtum, B. Virg. an admonendus ſit ab eo, qui audit, etiam ſine ſpe emendationis. 1134. B
Blaſphemo publicè in Deum & ſanctos an deferendi ſint ad iudices. 1136 C
Maledici in Deum et ſanctos quomodo in Confeſſione ſint abſoluendi. 1137. A
Maledicta in Deum differant ne ſpecie a maledictis in Sanctos: ibid. B
Blaſphemia manifeſta & notoria an Epiſcopo reſeruata. ibid. C
Blaſphemus in Deum, & Sanctos in foro pœnitentiæ abſolutus, in exteriori puniri poteſt. ibid. C
Blaſphemus in Deum. & Sanctos in foro exteriori abſolutus ab Eccleſiaſtico iudice an denuo apud ſecularem accuſari poſſit & puniri. ibid. D
Maledicus in Deum, & Sanctos an vnum tantum peccatum admittat, & vna ſit pœna mulctandus. 1138. A
Maledicens Deo ex ſubita ira lethaliter ne peccet. 1138. C
Conſuetudo maledicendi in aliqua prouincia non excuſat à peccato, & pœna iure in blaſphemos conſtituta. ibid.
Blaſphemi inueterati quomodo in confeſſione ſint tractandi. 1138. D
Blaſphemus dicturus teſtimonium in iudicio, quaſi infamis repellendus. ibid

BONVM, BONITAS.

Bonum minus, maiori repudiato, an eligi poſſit. 89. B
Bonitas, & honeſtas humanæ actionis quid ſit. 99. A
Bonitas moris idem eſt quod rationis. 101. A
Bonitas, & prauitas moris non ſunt tantum reſpectus ad rationem. ibid. B
Bonitas prima moralis actus ex obiecto petitur. ibid. C
Bonitas ſecunda ex fine ſumitur, quem ſibi voluntas conſtituit. 102. B
Bonum & malum an ſit differentia ſubſtantiales actuum voluntatis. 116.
Bonitas interna actuum voluntatis a recta ratione pendet. 118. D
Bonum, rectum, ſtudioſum, laudabile, meritum, & horum contraria in actibus voluntatis quomodo differant. 127. B
Bonum opus, an neceſſario fieri debeat propter Deum. 176. C.
Satis eſt fieri gratia & ſtudio honeſtatis, vt ſit bonum. 177. A. Vide Opus bonum.
Bonum omne ſui amorem generat. 190. D

BRVTA.

Naturam non ducunt, ſed ducuntur ab illa. 6. D
Brutis ineſt prudentiæ virtutis, & artis ſimulacrum non ratio. 7. D
Aliquando intermittunt actionem naturalem affectu deterrita. 7. A B

BVLLÆ.

Bullæ Pont. obligant poſt promulgationem Romæ factam, & ſi non in prouincijs. 453. D. & 544. A. neque contra faciens excuſatur a peccato, niſi conſuetudo eas abrogauerit. 455. A
Vſu non recepta vim non habent. 461. B
Non licet Laicis Apoſtolicas litteras reij cere, aut impedire ſed coram Eccleſiaſtico iudice contra eas excipere appellare ad Rom. Ponti. 520. D
Nec eas diſcutere niſi commiſſa ſibi a Rom. Pont. authoritate poſſunt. 523. B
Licet tamen de ijs dubitare dan d illiſtare. 524. B

CAIETANVS.

Eius ſententia de natura peccati reiecta. 296. C melius explicatur. 300. A Quod dixerit animam corpore egreſſam primo momento non eſſe omnino extra hanc vitam, ac bene & male mereri poſſe, refutatur. 362. D
Pueros, quibus baptiſmus dari nequit per ſignum Crucis, & inuocationem SS. Trinitatis ſaluari poſſe, temere dixit. 424. A. Etiam in vtero clauſos. ibid. B

CAMPANA.

Poſt certum campanæ ſignum cum ſtatutum arma ferre prohibet, non alligat in hebdomade ſancta, cum illa non ſonat. 382. B

CANONICVS.

Canonicatum ſimul cum dignitate haberi poſſe. 137. A. B

Cano-

Canonici ad chorum, & cantum deputati non ſatisfaciũt muneri ſuo niſi cum alijs cantent. 1219. D
Iidem non acquirunt diſtributiones quotidianas ſi non cantent. 1226. A
Acquirunt, ac retinent tuta conſcientia vbi viget conſuetudo, vt præſentes quidē canant per ſubſtitutos. 1210. B
Huiuſmodi conſuetudo non tollit ius naturæ ſed canonicum. ibid. valet ea conſuetudo etiam poſt conſtitutionem Pij V. & Tridentinum. 1210. C
Canonicus priuatim domi recitans officium vel in foro nō cantando cum alijs, nec ſubmiſsè quidem pronuncians verſiculos ad ſe pertinentes non ſatisfacit Eccleſiæ. ibidem. D
Canonici ad cantum in choro adſtricti ibi etiam diurnum officium reddere debent. 1210. D alij implent præceptum alibi recitando, quàm in templo.
Canonicorum collegium in rebus grauioribus conſuetudinem inducere non poteſt ſine conſenſu Epiſcopi, in alijs poteſt. 548. A
Vt canonici paſtorem non eligant, niſi cum aſſenſu principis conſuetudine induci poteſt. 551. A
Canonicorum regularium quænam fuerit origo, quæ propagatio, quibus conueniant, & diſtinguantur à monachis. 1570. D
Canonicus regularis beneficium ſui ordinis, & monaſterij in titulum habere poteſt; duo ſimul habere non poteſt ſine diſpenſatione. 1576. B

CAPITALE.

Capitalia peccata explicantur. 363. A quare ſeptem ſint. ibidem.

CARDINALIS.

Cardinalem perſequentium bona ipſo iure Fiſco addicta ſunt. 471. C
Cardinalis tenetur bullis Pontificijs in ſuum fauorem factis. 498. A
Conſtitutionibus conciliorum generalium, & iuris communis tenetur. 26. C
Non tenetur conſtitutionibus contra clericos, beneficiarios dignitates. ibidem D neque conſtitutione lata generatim contra Epiſcopos, Archiepiſcopos, Patriarchas, etſi ipſe talis ſit. ibid. D neque lege de materia in qua ipſi priuilegio gaudēt. 402. D neque generatim lata cōtra curiales. 499. A neque vlla conſtitutione generali quæ ad pœnas, & odia. ibid. D neque generalibus regulis Cancellariæ. ibidem.

CARO.

An aliquando liceat carnibus humanis veſci. 853. C D nefas eſt carnes humanas beſtijs deuorandas obijcere. 853. D

CARTHVSIANVS.

Regula interdicens ijs eſum carnium iuſta eſt. 493. D
Licet ei etiam cum probabili vitæ diſcrimine carnibus abſtinere ob honeſtum finem, ſi is deſit non licet. 494. B C
An Carthuſianorum religio ſit arctior religione Minimorum. 1533. A
An religioſus Franciſcanus Obſeruans, vel Capuccinus iure poſſit ad Carthuſianos tranſire. 1533. C
Carthuſianorum Ordo quando & à quo inſtitutus. 1569. A
In eo ſunt ſedecim prouinciæ, monaſteria 189. monachi 3200. 1569. A

CATECHVMENVS.

Pro Catechumenis per baptiſmum renatis orare ſolebat Eccleſia. 1261. D
Catechumenus qui ante baptiſmum gratiam acceptam amiſit peccando, an eam per baptiſmum recuperet. 918. B
Miſſa fidelium numquam, pro Catechumenis ab Eccleſia oblata fuit. 1205. D

CASTITAS.

An religioſus, qui ſolùm tacitè profeſſus eſt religionem, incurrat in ſacrilegium, ſi caſtitatem non ſeruet. 1521. A
An religioſus caſtitatem violans ſuum peccatum ſatis confiteatur ſi exprimat ſe caſtitatis voto teneri tacens tamen ſe religioſum. ibidem.
An ſi religioſus ſit initiatus ſacris ordinibus inter confitendum debeat vtrumque exprimere. ibidem.
Qui poſt votum ſimplex Caſtitatis matrimonium contrahit antequam illud conſumet peccat. 1422. D
Qui poſt ſimplex caſtitatis votum matrimonium peccans contraxit illud conſumando peccatum denuò committit. 1423. A
Voto ſimplici Caſtitatis obſtrictus ſi matrimonium contrahat toties votum violat quoties coniugale debitum exigit. 1423. D tuta tamen conſcientia debitum coniugale reddit ſi à coniuge petatur. 1424. A ſi vterque ſimplici caſtitatis voto obligatus ſit iure nequeunt viciſſim petere, vel reddere debitum. 1424. B
Huiuſmodi voto deuinctus vxore mortua non poteſt ad ſecundas nuptias tranſire, ſed poteſt ad vitam monaſticam tranſire. 1424. C
An vouens nunquam contrahere matrimonium, peccet ſi matrimonio contracto reddat debitum. 1424. D
Quæ iuris diuerſitas in ijs qui poſt ſimplex caſtitatis votū, & qui poſt ſimplex religionis votum ſe matrimonio coniungunt. 1425. B
Voto ſimplici aſtrictus de ſacris ordinibus ſuſcipiendis matrimonium contrahendo peccat, & poſt contractum religionem profiteri tenetur. 1425. C
An eius qui puellæ promiſit ſe eam in vxorem ducturum, & deinde ſe ſimplici caſtitatis voto obſtringit, valeat votum, an ſponſalia. 1425. D
Votum virginitatis à voto caſtitatis per ſe non diſtinguitur niſi ex intentione vouentis. 1427. A

CATHOLICVS.

Catholicus manēs, an ſe eſſe à fide alienū credere pōt. 49. C
Rogatus ab alio talis ne ſit, an eo ipſo debeat confiteri ſe eſſe Catholicum. 1043. D
Catholico in hoſpitijs hæreticorum carnes edere temporibus ab Eccleſia interdictis ne ſe prodat, & in certum vitæ diſcrimen veniat qua ratione liceat. 1044. D
Catholico hæreticorum prouincias tranſeunti licet ſalutis cauſa eorum veſtibus ſe induere, & ſermone uti. 1045. A
Eidem hæreticorum templa adire, eorum intereſſe conuentibus atque concionibus etiam iubente principe hæretico qua ratione liceat. 1046. A
Catholici, an poſſint intereſſe miſſarum ſacrificijs, quæ faciunt Græci, Armeni, Rutheni, & ſic Eccleſiæ præceptum de audiendo ſacro in die feſto obſeruent. 969. D
Catholicis, an liceat cum hæreticis orare. 958. A
An liceat catholicis matrimonia contrahere cum hæreticis. 958. C

CAVSA.

Cauſa proxima effectuum voluntatis quomodo ſit Deus, & quot modis dicatur. 95. A B
Cauſſæ peccati extrinſeca, & intrinſeca numerantur. 379. D
Cauſæ naturales poſt diem iudicij non agent ſecundum conſuetum in hac vita naturæ ordinem ſed iuxta leges diuinæ Iuſtitiæ. 429. C & 430. B
Cauſa ſpiritualis, vel quaſi ſpiritualis, ciuilis, & mixto quid ſignificet. 526. D
Cauſa totalis quot modis dicatur, & quomodo Deus ſit cauſa totalis. 96. B C

CAPELLANVS.

Sacerdos qui ratione Capellaniæ quotidie ſacrificare debet niſi legitimè impeditus peccat grauiter ſi non ſacrificet. 1277. A
Si per ſe vel alium ſacrificare tenetur ipſe impeditus per alium ſacrificare debet. ibid. B
Vnde colligatur ratio quotidie ſacrificandi ratione capellaniæ. ibidem.
Capellanus inſtitutus ad ſacrum in certo loco faciendum nō ſatisfacit fundatori ſi alibi ſacrificet. 1299 C
Capellanus impeditus in deſignato loco ſacrificare alibi vel diuinam facere tenetur. 1277. C
Capellanus abſque cauſſa alibi, quam in deſignato loco ſacrū faciens peccat ſed nihil tenetur reſtituere. 1277. D
Capellanus qui certis diebus ſacrificare debet niſi id præſtiterit iure mulctatur. ibidem.

CALIX.

Calix conſecratus, & patena conſecrata requiruntur ad miſſæ ſacrificium. 1289. D
Calicem & patenam ſimplex presbyter, nec Epiſcopi quidem conſenſu conſecrare poteſt. ibidem.
Calices conſecrant Abbates priuilegio Canonico. 1290. A
Quomodo calix, & patena conſecretur. ibid.
Calix & patena ex qua materia debeat conſtare. 1290. B
Calix argenteus poſt conſecrationem inauratus amittit conſecrationem. 1290. B

Quando

Quando nam calix conſecrationis formam amittat, vel retineat. 1290. C, & 1291. A

CASVLA.

Cur ſic dicta, & cur planeta. 1292. D

CENTVRIA.

Centuria Romanorum quot fuerint, & quales. 441. C
Centuriata comitia quæ, ibid.
Centuriatæ leges quæ. Ib.

CHARITAS.

Charitas non minuitur per peccata venialia, ſed eius feruor. 342. D
Charitatis feruor eſt vſus, & exercitatio charitatis. 348. A
Qualis actus charitatis requiratur ad remiſſionem peccati venialis. 350. A
Actus charitatis feruens quis dicatur, & quotuplex ſit. 351. B
Charitas in Deum verè, at propriè eſt amicitia hominis ad Deum. 1057. D
Charitas habitus eſt diuinitus infuſus. Ib.
Præter charitatem infuſam ſitne alia noſtris actibus acquiſita. 1059. D
Charitas vna, & eadem eſt erga Deum, Angelos, & Homines. 1060. C
Charitas ſitne forma omnium virtutum. Ib. D
Charitas an actibus etiā remiſſioribus augeatur. 1061. B
In hac vita poſſitne in infinitum augeri. Ib. C
Charitas vt poſſitnè per ſe ſimpliciter, vt charitas eſt, in infinitum augeri. 1062. D
Charitas minui non poteſt, quomodo. 1063. B
Charitas an vi, & natura peccati mortalis, an tantum eius merito expellatur. 1063. B
Charitate, quot, & quæ diligi debeant. Ib. C
Charitatis actus eliciti quot ſint. Ib. D
Charitatis præcepto quo tempore cogamur elicere, & præſtare amorem in Deum. Ib.
Quid ſit diligere Deum *ex toto corde explicatur.* 1065. A
Per delectionem Dei ſuper omnia quid Theologi intelligant 1069. C
Charitatis præceptū poſſitnè in hac vita compleri. 1066. B
Diligi poteſt Deus propter aliquod præmium, & quomodo, quod ab illo expectamus. 1067. A
Charitati duo peccata opponuntur. 1068. A

CHRISTVS.

Chriſtus non contraxit peccatum originis, quia communi propagatione carnem non aſſumpſit 417. D
Chriſtus Dominus orari nō poteſt vt pro nobis oret. 1098. C
Chriſtus oret ne in cœlo pro nobis quatenus homo eſt. Ib.

CHRISTIANVS.

Peccatum idè grauius eſt commiſſum à Chriſtiano, quam ab Ethnico. 373. B
Chriſtiano fas non eſt operas ſuas locare, auxilium, vel opem præſtare ad extruenda fana Idolorum. 1102. A
Chriſtiano fas ne ſit cum Paganis epulari, vel eos ad ſua conuiuia, & epulas vocare. Ib. B
Chriſtianis cum paganis belligerantibus, vtrum fas ſit ſuis vexillis affigere certa quædam ſigna, quibus hoſtes vtuntur. 1046. A

CIRCVMCISIO.

Per circumciſionem deleri peccatum originale non conferri gratiam adoptionis falſum eſt. 432. B.
Per eam paruuli mundabantur à peccato. Ib. C
Erat ſignum diuinitus inſtitutum, quo eius miniſtri fidem in Chriſto explicitè, vel implicitè profitebantur. 483. D
Hac fide, & Chriſti meritis gratiam circumciſi recipiebant, & à peccato originis purgabantur. Ib.

CIRCVMSTANTIA.

Peccata differunt ſpecie per circumſtantias ſpecie diuerſas quoties illæ ſpecialem habent cum ratione repugnantiam. 131. B
Augent peccatum, cū vel vni, & nō alteri aliqua accidit, vel plures ſūt, vel vna ex magnitudine materiæ. 3710. B
Circumſtantiæ actus quot & quatenus voluntarium minuant. 60. B 61. A
Circumſtantia actus humani eſt accidens illius. 60. C. D
Circumſtantiæ grauem aut leuem noxam faciciunt. 61. B
Res circūſtans quoties voluntariū tollat, aut minuat. 61. C
Circumſtantiarum cognitio, quo ratione ad actus humanos conducat. 62. B
An tribuat actus bonitatem, aut malitiam. 107. A
An tranſeat in naturam obiecti. 108. A
Tribuens bonitatem, aut malitiam actui, an ſemper primam tribuat. 108. D
Circumſtantia actus externi ſæpè ſit pars obiecti voluntatis. 110 B
Circumſtantia quando det, aut mutet ſpeciem actus. Ib. D
Septem circumſtantiæ quid ſignificent in moralibus, & quænam in illis poſſint tribuere ſpeciē peccati. 112. A

CLASSIS.

Claſſes ciuium Romanorum quot, quales, à quo inſtituta. 445. C

CLERICVS.

In rebus ſpiritualibus iure diuino à laicorum poteſtate exempti ſunt clerici. 502. C
Vt non ſemper ciuilibus negocijs implicentur, diuini iuris eſt. Ibid. D
Quod in rebus ciuilibus à poteſtate ciuili ſint exempti iuris diuini eſt. 503.
Quod eorūdem bona immunia ſint, diuini iuris eſt. 510. C
Clericus legibus ciuilibus, vt ciuilibus non tenetur, ſed quatenus aliquid continent diuini, naturalis, aut canonici iuris, quibus in conſcientia tenetur. 511. D
Faciens quod lege naturali ſimul & ciuili prohibetur tantū cōtra naturalē peccat, nec ciuili pœna tenetur. 512 B
Res ſuas vendere precio lege ciuili conſtituto, non ciuili, ſed naturali iure tenetur. 512. D
Legibus ciuilibus de contractibus, &c. non tenentur, niſi aliquid contineant diuini, naturalis, aut canonici iuris. 513. D
Falſum teſtimonium dicens ſtatuto laicorum non poteſt trahi ad ciuilem iudicem, vt ab eo condemnetur. 514 A
Immunitati clericorum non derogat ſtatutum laicorum, ne non ſubditi ſuis Priuilegijs gaudeant. ibid. D
Statutum laicorum clerici cognatos, vel famulos puniens clerici cauſa, non valet. 514. C
Clerici in communi vtilitate pontes, vias, &c. reficere non tenentur, niſi conſulto Romano Pontifice, aut certe Epiſcopo. 514. D. *Cum hæc tantum ad ornatum referantur, omnino non tenentur.* 515. B
Clericus læſæ maieſtati reus coram iudice ſæculari conueniri non poteſt. 515. C
Conſuetudine laicorum incommodante ſuæ immunitati, non tenetur. 540.
Conſuetudo clericorum ludos voluptuoſos agitandi, corruptela eſt. 550. D
Quod ab alio, quàm ab Epiſcopo, vel eius Vicario ad beneficia eligantur, corruptela eſt. 551. B
Vtentes interdicto veſtitu ex patria more conſuetudine excuſantur. 554. C
Conſuetudine induci non poteſt, vt coram ſeculari Magiſtratu conueniatur. 555. A
Deferens arma contra ſtatutum laicorum ab ipſis puniri non poteſt. 583. C. D.
Non debet decimā ſoluere ex decimis, quas percipit. 867. B
Debet ſoluere decimam ex prædijs patrimonialibus in aliena Eccleſia ſitis. 867. B
Non debet ſoluere decimam Eccleſiæ, in qua ſeruit. 867. C
Clericus ſecularis vi iuris communis in officio Eccleſiaſtico perſoluendo vti debet formula ſuæ diœceſis approbata. 1028. D
Iure nouo omnes tum ſeculares, tum regulares vti debent formula Breuiarij Romani à Pio V. præſcripta. 1029. A
Quid facere debeat, qui in duabus Eccleſiis beneficia poſſidet. ibid. B
Scholaſtici iure communi, formulam ſuæ diœceſis, iure nouo Romanam tenere debent. ibid,
Qui ſolus officium dicit, nullo iure tenetur tam clarè pronunciare, vt audiri poſſit ab alijs. ibid. C
Clericus cæcus debet ſe ſocio, ſi commodè poſſit, adiungere, qui cum officium dicat. 1217 A. *Sic infirmus ſocio, ſi facilè poſſit. ibid.* B. *Si conualuerit, repetere non debet intermiſſas. ibid.*
An ſupplere debeat poſtea, quas citra incommodum recitare potuiſſet malè valens. ibid. C
Clericus ſacris ordinibus initiatus auctoritate ſummi Pontificis eximi poteſt à recitatione. 1218. B

CODICILLI.

Voluntate antecedēte nō mutata, codicilli firmātur. 17. D

COGITATIO.

Peccata cogitationis aliquando perfecta per ſe, aliquando initia peccatorum ſunt, quæ opere fiunt. 310. C. D
Quando ſine opere cōſummātur, ſpecie differunt à peccatis oris, & operis, cum ad ea referuntur, nō differunt. 310. A

Quibus ex cauſis ſpecie diſtinguũtur & multiplicẽtur.ibi.
Quando in voluntate perficiuntur,ſola iteratione multiplicantur,ſi referantur ad opus,non item. ibid. D
Quemadmodum cõmittantur peccata cogitationis.326.D
Ad deſideria, vel delectationes ſpectant.ibid. A
Cogitationes iræ, ſuperbiæ,inuidiæ,odij,inanis gloriæ quando perfecta ſint peccata, quando non. Vide, Delectatio.
Qui non repellit cogitationem malam cum non debet,non peccat. 16.

COLLEGIVM.

In collegium cooptati, an pœnã ſoluere teneantur in conſcientia, ad quam ſe obligarunt, ſi leges, & cætera, non ſeruarentur. 487. D

COMMISSIO.

Commiſſionis peccatum an differat ſpecie ab omiſſionis peccato. 306. A
Quando ſit generale, vel ſpeciale peccatum. ibid. C

COMITIA.

Comitiorum genera quot, & quæ fuerint. 445. B

COMMENDA.

Commenda perpetua, quam confert Rom. Pont.licet titulus non ſit pro titulo, tamen in multis habetur.1175. B
Paupertas, quam Commendatarij milites pollicentur, quam arcta ſit. Vide, Militares ordin.

COMMVNITAS.

Tota tenetur legibus a ſe latis. 494. A
Communitatis Præfectus tenetur legibus ab ea latis. ibid.

COMMVNIO.

Communio ſacra poſt meridiem accipi poteſt. 1283. D

COMPOSITIO.

Quando compoſitione decimæ tolli poſſit. 882. A
Compoſitio quid ſit. 881. D

CONCIO.

Concioni die feſto audire nullus præcepto cogitur.777. D
An miſſa concioni præferenda. Vide, Miſſa.

CONCVPISCENTIA.

Eſt pœna, & effectus peccati. 410. C
Quale aliquando appellatur peccatum. ibid. & 418. A
In nuda natura fuiſſet tantum conditio naturæ. ibid.
Appellatur aliquãdo pugna,lex carnis,vetus homo.421.B
In quibus conſiſtat. ibid.

CONFESSIO.

Confeſſio generalis vnum eſt ex ſacramentalibus. 319. D
Per eam delentur peccata venialia. ibid.
Actus coniuncti cum peccato omiſſionis non ſunt dicendi in confeſſione, niſi ſint per ſe mali. 310. A
In exprimendo numero fornicationum non refert,fuerintne cum eadem, an cum diuerſis. 314. C
Actus comitantes peccatum ſi per ſe indifferentes ſunt,non ſunt in confeſſione explicandi. ibid. D
Qui confitetur, vel vnum tantum veniale ſine dolore impedit veniam, & remiſſionem eius. 355. C
Confeſſionem audientes ſacerdotis non approbati poſt promulgationem Tridentini abſolutio irrita eſt. 457. A
In confeſſione qui mentitur ſe vnum otioſum verbum dixiſſe, neq; aliud confitetur,peccat mortaliter.597. C D
Confitenti crimen poſtquam negauerat minuenda pœna eſt in iudicio ſi confitenti minuitur ex ſtatuto. 583. C
Crimen tacendo confitetur,quod obiectum reus non diluit 84. D Vide, Crimen, vel, Conſenſum.
An confeſſio annua ſit iuris diuini, an canonici. 890. A
In decreto præceptũ eſt non conſilium huius cõfeſſionis. ibi
Qui nullius peccati venialis, aut mortalis ſibi eſt conſcius, non tenetur ad præceptum. ibid. C Nec qui peccatis tantum venialibus eſt obnoxius. ibid. D.
Poteſt Eccleſia præcipere vt certis temporibus peccata venialia confiteamur. 891. B
An expediat tale præceptum ferre. 892. A
Quomodo annus computandus ſit, quo imperat Eccleſia confitendum. ibid. B
An vi præcepti certo tempore vnuſquiſque teneatur confiteri. ibid. D
Qui omiſerint proximo ſequenti vbi primum commode poſſunt iure coguntur ad confeſſionem. 894. C
Eſt præceptum per ſe. ibid. D (B
An Monachi ſæpius,quã ſemel cõfiteri debeãt in anno.895.
Monachi ſancti Benedicti tenentur ſæpius. ibid. D
Confeſſio annua in eo conſiſtit, vt peccata omnia confiteamur cum legitima eorundem deteſtatione. 897. B
In quo conſiſtat ſubſtantia huius præcepti. ibid.
Eccleſia non poteſt penitus legem confeſſionis abolere.899. C
An Summus Pontifex teneatur hac lege annuæ confeſſionis. 16. D
Confeſſio lethalium peccatorum ſacrificio miſſæ neceſſario præmittenda eſt. 1033. D
Eiuſmodi confeſſio eſt de iure Diuino. 1034. B
Quando Euchariſtiam percepturo ſine confeſſione ſufficiat contritio. 1304. C
An cauſa confeſſionis locum remotiorem quis debeat adire. ibid. D
Sacerdos habens peccata reſeruata, ſi commodè confiteri ſine infamia, & offenſione alterum graui non poſſit an ſacrificio, & Euchariſtia abſtinere debet. 1305. B
Sacerdoti non approbato, vel excommunicato,ſacrificaturus, vel Euchariſtiam ſumpturus confiteri non poteſt. ibid. D
Nec eo fine quidem, vt cum alio ſacerdote poſtea religioſius confiteatur,vel ſacrificare, aut communicare poteſt 1306. B
Sacerdos,vel laicus,qui in caſu neceſſitatis abſque præuia confeſſione ſacrificauit, vel communicauit, quam primum commodè poteſt confiteri, debet. 16. B
Sacerdos conſcius ſibi peccati lethalis ſacrificãs citra confeſſionem quam commodè facere poterat,vnum tantum peccatum admittit. ibidem C Et hoc peccatum eſt vnius tantum deformitatis. 1307. A
Confeſſus, & contritus de nocturna pollutione, quæ cum peccato lethali fuit,an eodem die ſacrificare poteſt. ib. B

CONIVX. CONIVGIVM.

Concilium Trident. coniugium præſente parocho,vel ſacerdote legitimo, & duobus teſtibus vult contrahi. 12. A
Coniux vterque dubitãs de matrimonio quid facere debeant, quid non. [illegible]
Contrahens,& ignorans impedimenta frigiditatis,aut maleficij, quid facere debeat, ſi dubitet. 171. C
Coniugum alter dubitans de impedimento matrimonij, an hoc ipſum coniugi manifeſtare debeat, ſi dubitet.171.D
Delectatio ex cogitatione futuri coniugij peccatũ eſt 326.D
Delectatio coniugum abſentium de futuro, vel præterito congreſſu eſt peccatum 727. A
Delectatio coniugum ex oſculis, &c. non eſt peccatum.
Congreſſus bonus eſt [illegible] ſubſiſtit, malus, cum non ſubſiſtens cogitatur. 126. B
An coniux poſt matrimonium [illegible] iure queat ad religionem tranſire,& quando, & quo pacto poſſit repeti.1452.C

CONSCIENTIA.

Conſcientia errans quid ſit. 129. A. An habeat vim obligandi. 130. C. Plura vide in actione contra conſcientiã.
Conſcientia ligans, & non obligans,quæ ſit. 130. D
Sequi conſcientiam mala fide errantem,an grauius ſit peccatum quam non ſequi. 131. C
Errans conſcientia [illegible] obliget quàm ſuperioris præceptum. 151. D
Conſcientia dubia quid ſit. 167. D. Quot modis accidat. 168. A. An contra dubiam agere liceat. ibid. B. Tutiorem partem debet [illegible]. ibid.
Conſcientia dubia de matrimonio neceſſaria reſolutio.168 C
Conſcientia dubia de matrimonio [illegible] contracto per ignorantiam, ſitne ancilla, vel libera vxor, quid liceat, quid non. 171. A
Conſcientia ſcrupuloſa. Vide, Scrupuloſo. (lex.
Conſcientiam obligat lex omnis iuſta. 450. Vide Humana

CONSECRATIO.

Solus Epiſcopus conſecrare debet Eccleſiam. 1282 D
Simplex ſacerdos poteſt [illegible] conſenſu Pontificis. 16.
Conſecratio fieri poteſt quolibet die feſto vel nõ feſto.1284 A
Vide [illegible] conſecratio Eccleſiæ. ibid.
Quando denuo ſit conſecranda. 1284. B
Conſecrationis [illegible] non amittitur quando parietes [illegible] ibid.
Eccleſia conſecrata polluitur per effuſionem ſanguinis [illegible]. D. Et per voluntariam effuſionem ſanguinis in ipſa [illegible]. B. Vide, Eccleſia.
Quid facto opus ſit ſi poſt conſecrationem aranea in calicem incidat, vel venenum infuſum. 1310. D
Quid ſi diuino nutu poſt conſecrationem caro, vel ſanguis appareat. 1318. B
Poſt conſecrationem comperiens non eſſe vinum, ſed ſolam aquã in calice vinũ apponere debet, et conſecrare.1311.B
Non eſt alterum vinum conſecrandum ſi vino conſecrato non fuerit aqua miſta. ibid.
An

An cum aliud vinum denuo eſt conſecrandum, alia quoque debeant ſpecies panis conſecrari. ibid. C D & 1312. A
Conſecratio non eſt repetenda in vino, quando adſtante populo aliunde adferendum eſſet in templum. ibid.
Quid facto opus, ſi ſpecies conſecrata ſumi nequeant irrumpentibus hæreticis, aut paganis. 1312.
Conſecrata ſpecies iam corrupta exurenda ſunt, & cineres in ſacro templi loco reponendi. ibidem. Sic animal quod deuoraſſet ſacras ſpecies ſimiliter exurendum, adſeruatis cineribus. ibd.
Si ob intemperiem frigoris ſpecies panis è manu ſacerdotis in calicem delabatur, nihil iterandum. ibid.
Qua pœna puniri debeat ſacerdos, cuius negligentia ſanguis Chriſti effunditur. 1312. C

CONSENSVS.

Conſenſus explicitus & implicitus quid ſit. 323. C
Conſenſus implicitus in cogitatione mala, cum periculo conſenſus expreſſi, peccatum eſt lethale 323. D
Qui non auertit cogitationem ſine legitima cauſa exortam, cum poſſit, implicitè conſentit. 325. A
Qui cogitationem ex iuſta cauſa ortam cum facile poſſit, non excludit, tacitè conſentit. ibid. B
Conſentire in delectationem præſentem ex ſpe, vel deſiderio futuri coniugij, peccatum eſt. ibid.
Conſenſum in delectationem eſſe in parte inferiori, cum dixit Auguſtinus, locutus eſt de ea, qua refertur ad opus. 370. D
Conſenſus Principis tacitus requiritur vt lex vſu non recepta, vi careat. 461. B
Is tacitus conſenſus eſt tacita conditio, qua leges ponuntur. aut cum Princeps non compellit ad obſeruationem cum poſſit. 461. C
Conſentire videtur, qui tacet, quomodo ſit accipiendum. 11. B C
Conſenſus tutoris, tacente filio, & cognatorum, an ſufficiat ad contrahendum matrimonium. 12. A
Conſenſus tacitus pro expreſſo. 13. D
Conſenſum ſequuntur actualem culpa, & meritum. 20. B
Conſenſus quid ſit, & quotuplex. 91. C D

CONSILIVM.

Conſilium Euangelicum ex contemptu prætermittere, peccatum eſt lethale. 348. B
Conſilium lex aliquando vocatur, quod ei ſit ſimile docendo, non obligando 450. D

CONSTITVTIO.

Conſtitutio eſt Principum placitum. 441. C
Conſtitutio Romanorum Pontificum decretum dicitur. 442. A

CONSVETVDO.

Conſuetudo à lege quid differat. 448. D
Conſuetudo legi contraria quid ſit, & à deſuetudine quid differat. 460. D 462. D
Primi eam inducentes delinquunt. 462. D Per errorem, aut ignorantiam inducta vim præſcriptionis non habet. 463. A
Conſuetudo vim non habet, niſi per præſcriptionem continuata ibid.
Legem abrogat. ibid.
Per conſuetudinem fieri non poteſt, vt laici ius habeant cognoſcendi cauſas clericorum, cum id per priuilegium poſſint, & quare. 509. D
Conſuetudo eſt ius moribus vtentium inductum & approbatum, quod pro lege habetur, vbi ea deficit 135. B
Triplex eſt, contra, præter, ſecundum legem. ibid.
Contra legem naturalem nullam vim habet, 535. C Neque contra diuinam. 137. A
Conſuetudo legem interpretatur, confirmat, introducit, abrogat. 141. A
Vim non habet contra ius Gentium. ibid. B
Debet eſſe rationabilis, ſcilicet ſine peccato. ibid. C D
Vt vim habeat contra ius Canonicum requiritur 40. ann. præſcriptio, vt contra Ciuile 10. 542. A
Introducenda eſt quaſi cum titulo. ibid.
A primis, qui introducunt conſuetudinem tempus numerari non incipit. 16 B
Conſuetudo longa vocatur in iure ciuili eadem, quæ in canonico, præſcripta. 545. A
Ad conſuetudinem inducendam requiritur vt certa ſcientia ab idoneis à maiori parte communitatis inducatur. 543. B
Conſuetudo præter legem, quæ dicatur, ibidem D Ea non indiget quaſi præſcriptione. ibidem.
Conſuetudo præter legem à quibus induci debeat. ibid.
Conſuetudo præter legem requirit tantum 10. annos, vt vim habeat. 544. A
Sæpius repetitis actibus inducitur, vel vno diu continuato ibid. B
Conſuetudinem cum lex damnat tamquam iniquam, & bonis moribus contrariam, & præteritam, & futuram damnat, cum ſimpliciter tollit, tantum præteritam damnat. 543. A
Conſuetudo ſecundum legem eſt, quæ legem interpretatur, aut confirmat. ibid. B
Tollitur iure communi abrogato, & cum ea ſtatutum illud continens. ibid. C
Conſuetudo generalis generatim, ſpecialis ſpeciatim legem tollit. ibid. C
Conſuetudo generalis per ſequentem legem tollitur, non ſpecialis. ibid. D
Conſuetudo conſcientiam obligans non inducitur in iis, quæ ſponte fiunt. 544. A
Conſuetudo quomodo diſcernatur ab eo, quod ſponte & liberaliter fit. 544. B
Conſuetudo contra legem nulla ante decennium, contra canonem nulla ante 40. annum valet. ibid. D
Conſuetudo ignorante principe inducta valet. 544. A
Nullæ videntur leges eſſe contra quas non valeat conſuetudo ignorante Principe. 545. C
Conſuetudo præter legem induci poteſt principe ignorante. ibid. D
Conſuetudine 40. annorum canon, vel ſtatutum pœnam excommunicationis, vel ſuſpenſionis ipſo facto, vel iure irrogans abrogatur. 546. A
Conſuetudinem quis poſſit introducere, 547. D
Conſuetudo quomodo à quibuſdam dicatur vno actu induci poſſe. 540. D Quot ad ea requirantur actus. 550. A
A præſcriptione quid differat. 550. A B & 881. B
Conſuetudine abrogatum eſt ius commune, vt quiſque in ſua Parochia Miſſam audiat. 781. A
Conſuetudo inducta aduerſus ea, quæ Regula præcipit, aut prohibet, valet, ſi fuerit impune permiſſa. 839. C D
Conſuetudinum exempla varia per legem alioqui vetita. 137. A B, &c.

CONSVLTATIO.

Quid ſit. 92. D vt & ſubſtantia eſt actus rationis, cauſa, & origine voluntatis. 93. A
Conſultatio in inquiſitione rationis non in iudicio conſiſtit. 93. B
Eſt tantum circa media. 93 C
Conſultatio non eſt ſimpliciter neceſſaria ad liberam actionem. 93. C

CONTEMPTIO.

Eſt deprauata voluntas cum alterum deſpectione. 329. D
Reperitur latè in omni peccato ibid
Cum quis ideo delinquit vt legem deſpiciat, vel legis latorem contemnat, ſpeciale peccatum contemptionis eſt. 330. A
Efficere poteſt, vt peccatū veniale, lethale euadat. 342. A
Non eſt contemptus peccatum, cum quis ex vſu peccat. ibid. C
Non pertinet ad rationem Superbiæ. 363. D

CONTENTIO.

Contentio filia inanis gloriæ quid ſit. 361. D

CONTRITIO.

Non excludit voluntatem peccati venialis. 340. A
Meretur ex debito remiſſionem peccati venialis. 353. B C. Sed eam non efficit 354 C. Vide, Confeſſio.

CONTVMELIA.

Qui ter aliquem latronem eodem impetu appellat, vnum peccatum contumeliæ committit. 818. D

CONTINENTIA.

Continentia aut tolerantia an ſit virtus. 240. B
An ſit habitus re a Temperantia diſtinctus. 241. B
In qua facultate animi vt ſubiecto inſit. ibid. B

CREATVRA.

Conuerſio ad creaturam eſt in omni peccato, & quomodo intelligendum. 300. D 301. A

CRIMEN.

Crimen tacendo confitetur, quod obiectum reus non diluit 236. D

CVLPA.

Culpa lata in Iure æquatur cum dolo. 56. D
Culpa à vitio, & peccato quid differat. 303. A
Eſt actus voluntatis liber à recta ratione diſſentiens. ibid.

DÆMON.

Tribuens cultum dæmoni quem putat eſſe angelum non peccat. 328. A

DAMNVM.

Damnum illatum non ſemper nouam peccati ſpeciem adfert. 371. D.
Damnum præuiſum, & cogitatum, & non voluntarium quomodo augeat grauitatem peccati. 372. D
Damnum conſequutum malefactum aliquod eius grauitatem auget, & ſi neque cogitatum neque præuiſum ſit. 373. B
Damni pœna in ſe æqualis eſt. 394. C Inæqualis eſt, non quod priuatio gloriæ cæleſtis ſit, ſed quod ſit cum maiore, vel minore triſtitia ob grauius, vel leuius peccatum. 396. B C
Damnum reſarciri debet ante omnem ſententiã. 486. A C

DAMNATVS.

Si reuelatum eſſet diuinitus alicui ſe damnatum iri, tenetur nihilominus ſeruare præceptum. 611. C

DEBITOR.

Debitor qui æs alienum contraxit poteſt in religionem admitti ſi ſuis bonis cedat. 1415. D
Debitor in religionem admiſſus debet, ſi poſſit, artem factitando creditori ſatisfacere. 1416. B

DECERNO.

Verbum, decerno, in lege grauem obligationem non continet. 472. B

DECIMÆ.

Decimas ſoluere miniſtris Eccleſiæ non eſt, prorſus diuini iuris. 538. D
Quid nomine decimarum in iure intelligatur. 817. A
Ante legem ſcriptam nullum fuit præceptum de decima ſoluenda. ibid. B
Ethnici ſuis Dijs dabant decimas. 857. C
Decima triplex: prædialis, perſonalis, & mixta. 857. D
Iure naturali, & diuino dantur decimæ. 859. D
Quomodo intelligatur quod in iure canonico dicitur decimam deberi iure diuino. 860. D 861. &c.
Decima perſonalis iure Pontificio debetur. 862. D
Decima cum accipitur pro iure exigendi decimam ob miniſterium religioſum eſt res ſacra. 862. B
Decima cum accipitur pro fructu ipſo, vt oleo, &c. eſt res temporaria, quæ vendi etiam poteſt. 863. B
Decima debetur lege Iuſtitiæ. 863. C
Eccleſiaſtici ſunt domini decimæ, & eam petit actione rei vendicationis. 864. A
Cur decimæ ſint conſtitutæ. 864. D
Decimam prædialem qui ſoluere teneantur. 865. B C D
Non eſt in iure expreſſum, an Iudæus teneatur ſoluere decimam perſonalem. 866. D
Vter decimam ſoluere ex agro debeat, dominus agri, an conductor. 866. D
Qui combuſſit ſegetes, vel conculcauit ſata debet arbitrio boni viri ſoluere Eccleſiæ decimam. 867. D
Perſonalis decima in deſuetudinem abijt. 868. B
Legatarius, donatarius, & hæres ex fructibus decimam ſoluunt. 868. C
Ex quibus bonis ſit decima perſoluenda. 868. D
Licet agri fructus mutetur decima tamen eſt perſoluenda. 869. D
Cum res aliqua duplices, aut triplices fructus ſingulis annis reddit ex omnibus eſt decima ſoluenda. 870. A
Decima debetur etiam ex bonis, vel lucris malè acquiſitis. 870. B
Decimæ quibus in locis ſint perſoluendæ. 870. C
Quando ſit ſoluenda decima, & vtrum ex iure communi peti debeat. 871. B
Quando eſt venditus ager ex quo pridem non eſt ſoluta decima, parochus poteſt conuenire recentem, aut veterem poſſeſſorem. 871. D
Corã Magiſtratu Eccleſiaſtico decima eſt petenda. 872. A
Tribunal Principis, quod conſtat ex clericis, & laicis non poteſt cognoſcere cauſam decimarum. 872. B
Decimæ laicis iure feudi datæ ab Eccleſiaſtico iudice cognoſcendæ eſt. 872. C D
Etiam contra præſcriptionem decimarum non licet apud Iudicem ciuilem cauſam agere. 873. C
Cauſa decimarum coram Iudice Eccleſiaſtico tractanda eſt. 874. C
Cauſa de fructibus decimarum agi poteſt coram iudice ciuili. 875. A
Quomodo ſit decima iure communi ſoluenda. 875. B
Quibus ſolui decima iure debeat. 875. C
An lex Eccleſiaſtica iubẽs decimam ſolui cum iuris æquitate conueniat. 876. A & ſeq.
Quomodo laici decimas poſſidere poſſint. 877. B
Vox Decima quot modis accipiatur. ibid. C
Poſt concilium Lateranenſe Epiſcopus non poteſt decimas in feudum perpetuum laico dare. 878. A
Non valent ſtatuta laicorum quibus vetant, ne decimæ exigantur. 881. A
Qui religioſorum prædia conducunt ſunt liberi à decimis. 884. C
Prædia ſi quæ religioſi in Emphiteuſim habeant libera ſunt à decima. 885. A
Pœna communi iure conſtituta in eos, qui decimas non ſoluunt. 884. B

DELECTATIO.

Delectatio quid ſit. in volũtate, an actus eius elicitus. 82. D
Delectatio quomodo ab alijs affectibus diſtinguatur. 184. A
Delectatio, an ſit motus. ibid. C
Delectatio, an ſit generatio. ibid. D
Delectatio, an careat oppoſito. ibidem.
Eſt operatio in cauſa. & origine. 196. A
An ſit qualitas. ibid. B
Momento temporis gignitur, in tempore intenditur. ibid. C
Operationem perficit, quomodo & quam. 96. A
Sæpè eſt de bonis futuris, & præteritis. 196. D
Quomodo mœrorem, luctum, & fletum comitetur. 197. A
An ſit de bonis alienis. ibid. An ſit amor. 197. B An ſit propter operationem, an contra. ibid. C
Delectationes quæ ſint rationales, quæ naturales, quæ præter naturam. 197. D
Delectationi quæ partes ſint ſubiectæ. 198. A
Delectationis quæ ſint cauſæ, qui effectus. ibid. B
Parit riſum. ibid. C
Delectationis peccatum eſt ex recordatione præteritorum, cogitatione futurorum, imaginatione præſentiũ. 316. A
Delectationis peccatum poteſt ad opus referri, & non referri. 316. B
Delectatio moroſa. vide Moroſa.
Delectatio generatur ex eo, quod res aliqua iucunda cum appetitu per operationem coniungitur. 318. B
Delectatio per cogitationem, vel ex re cogitata capitur, vel ex cogitatione, vel ex deſiderio. 319. A B
Delectatio ex cogitatione rei per ſe malæ ob annexam aliquam rationem boni non eſt peccatum. 320 D
Delectatio circa obiectum malum, vt malum, eſt peccatum. 320. D
Delectatio ex cogitatione mala eſt bona, cùm ob bonum finem, & ſine periculo eſt: vana, cum ſine ratione, mala quando cum periculo. 323. C
Implicitè, vel explicitè voluntaria. vide conſenſus.
Delectationem turpem in ſenſu, vel appetitu ſenſitiuo exortam quando ſine culpa non repellamus. 324. B
Delectari peccatis per amentiam, ebrietatem, ignorantiã, violentiam, ſomnum admiſſis, peccatum eſt. 327. C D
Delectatio ex aſpectu fœminæ, omni alio affectu ſemoto, venialis culpa eſt. 329.
Delectari malis ea conditione, niſi eſſent mala ſi ea ſint contra legem naturalem, peccatum eſt, non autem ſi contra ſcriptam. 328. A B

DEROGARE.

Derogare legi quid ſit. 524. D

DESPERATIO.

Deſperatio contraria ſpei eſt, vt peccati rationem habet, non vt actus naturaliter factus. 394. C

DESIDERIVM.

Deſiderium eadem animi affectio eſt cum cupiditate, & libidine. 192. A
Eſt boni futuri. ibid. B
A ſpè diſtinguitur reipſa. ibid.
Deſiderij partes multæ, & ſpecies. 192. D
Sub deſiderio Amor, voluntas, intentio, electio, & odium continentur. 316. A

Deſiderium mali eſt voluntas mali aliquid faciendi ex deliberatione voluntatis. 316. A
Semper refertur ad opus, non item delectatio. 316. B
Deſiderij peccatum eiuſdem ſpeciei, cuius obiectum circa quod verſatur. 381. B

DESVETVDO.

Deſuetudo quid ſit. 460. D
In deſuetudinem abit lex cùm à maiori parte communitatis non obſeruatur. 461. D non autem quando à pluribus prouincijs non obſeruatur. ibid.
Per decennium continuata vim abrogat legi. 462. C
Ante decennium impedit legem ne valere incipiat. ibid.
Quid differat à conſuetudine legi contraria. 462. D
Primi qui eam inducunt ſciente Principe nec puniente non peccant. ibidem.
Habet vim etiam per errorem, vel ignorantiam inducta. 463. A
Vim etiam habet in primis legi non obtemperantibus. ibid.
Legem non tollit ſed impedit. 463. B
Inducta Principe ſciente, nec puniente legem abrogat, nec, vt alias requirit decennium. 463. B
Non eſt deſuetudo cùm caſus legis non accidit. 463. C
Per deſuetudinem amittitur priuilegium. ibid.

DEVOTIO.

Deuotio quid ſit. 1068. B vide horas Cano.

DEVS.

Etſi Deus non eſſet, vel non prohiberet, actus contra rectam rationem eſſet peccatum. 294. B
Deus eſt cauſſa proxima omniū effectuū voluntatis. 75. A
Deus ſe neceſſariò diligit non liberè. 81. A
An & quomodo cauſa totalis dicatur. 76. BC
An naturam, & voluntatem moueat, & applicet ad agendum. 77. C
Dei Amor vali diſſimus eſt, & cur. 81. C
Deus ſolus poteſt noſtram voluntatem neceſſariò mouere. 91. A
Propriè ex electione non operatur. ibid. B
Dei ratio natura ſua recta eſt. 296. A
Peccatum Deum offendit, quia eſt contra rectam rationem. 296. A
Contra Dei gratiam, & amicitiam per ſe eſt peccatum lethale. ibidem. B
Auerſio à Deo duplex, explicita, & implicita. 300. C
Auerſio à Deo eſt in omni peccato, ſaltem implicita qua quis à re neceſſaria ad ſalutem auertitur. 300. C D
Error eſt dicere peccatum quatenus eſt actio non eſſe à Deo. 380. A
Error eſt dicere Deum non niſi remotè concurrere cum cauſis ſecundis conſeruando illas, & ſinendo operari. 380. B
Deus non eſt author peccati. 380. C
Actio qua Deus operatur cum peccante, qualis ſit. 380. D
Aliter Deus nobiſcum operatur in bonis aliter in malis. 381. A
Cum facit actum cum homine peccante nō facit turpe, vt ſibi vtile, vel iucundum neque male. 381. B
Odium Dei Deus non facit, vt ſic, ſed actū naturalē. 381. C
Deus poteſt facere, vt duo contraria ſint in eodem ſubiecto. 394. B
Deus non peccat cum peccantibus concurrendo, quia concurrit, vt cauſa prima cum natura hominis 382. B
Concurſus Dei cum peccantibus præſuppoſita prima rerum inſtitutione eſt neceſſarius. 382. B
Non mouet hominem ad malum. 382. C
Non vult peccatum voluntate antecedente. 383. A
Deum non præfinire peccata ex Patribus colligitur. 384. D
De eadem re Scholaſticorum opiniones explicantur. 384.
Deus quomodo cum ijs operetur, quæ nos ad peccatum pertrahunt. 386. A B
A Deo ſunt habitus vitioſi, vt habitus, non vt vitioſi, ſed à malis actibus, & ad malum impellunt. 386. CD
Deus per ſe non eſt cauſa erroris, operatur tamen cum cauſis ſecundis, quæ nos in errorem impellunt. 387. A
Deus non eſt auctor peccati, quod eſt pœna alterius, ſed pœna, quæ ex talibus peccatis ſequitur. 387. BC
Deus culpas permittit. 388. A
Dei amor ſuper omnia rectè in naturalem, & ſupernaturalem diuiditur. 792. B

DIGNITAS.

Dignitatem deponendi ſine conſenſu ſuperioris conſuetudo corruptela eſt. 152. D

DISCEPTATIO.

Diſceptationes phyſicæ, & tantùm ſpeculatiuæ à practicis ſecernendæ. 135. B

DISCORDIA.

Diſcordia filia inanis gloriæ quid ſit. 305. D

DISIVNCTIVA.

In diſiunctiuis per affirmationem ſufficit, quod vna pars ſit vera per negationem neutram veram eſſe oportet. 393. B
In ijs vbi quid maius, vel minus conſtituitur, vel maius, vel minus ſub obligationem cadit. 593. C
In diſiunctiuis vbi alterum ſeruandum, cuius ſit electio rei an iudicis. 593. D
In legatis. 594. A Debitoris, an creditoris. ibid. B in promiſſione, voto, & confeſſione. 595. B
In diſiunctiuis ſatis eſt vnum feciſſe; & ſi ab eo prohibeamur non eſt neceſſe alia facere. 591. CD

DISPENSATIO.

Diſpenſare poteſt Princeps in ſua lege: ſi temerè, & nulla iuſta cauſa id faciat peccat. 525. B D Ea tamen diſpenſatione qui vtitur non peccat, & rata eſt. 526. A
Si diſpenſet Princeps in lege naturali, ea diſpenſatione vtens peccat, nec rata eſt. ibidem.
Diſpenſans Epiſcopus in amici commodum peccat. 526. B
Diſpenſare non poſſunt inferiores Magiſtratus in ijs, quæ ſunt iuris communis niſi ratione conſuetudinis, magnæ neceſſitatis, leuitatis materiæ, aut frequentiæ. 528. CD
Diſpenſationis cauſæ iuſtæ, quæ ſint. 528. D
Diſpenſare poteſt in ſua lege Princeps ſummus ſine cauſæ cognitione, inferior magiſtratus non poteſt. 529. B ſi faciat non valebit, nec ſine peccato quis ea vti poterit. ibidem. C
Diſpenſat Princeps eo ipſo quod ſcienter admittit aliquem ad ea, quæ lege ſunt vetita, magiſtratus inferior non diſpenſat. 529. C
Diſpenſatio dupliciter accipitur. 610. B Non cadit in legem naturalem. 610. D & quare. 611. B

DISPVTATIO.

Diſputare de rebus fidei Catholicæ quinam poſſunt. 1037. B
Laici diſputare non poſſunt de rebus fidei Catholicæ, ſi diſputent, eo ipſo excommunicationem incurrunt. 1037. C
Diſputare de fide Catholica publicè, qua ratione clericis liceat. 1038. A
Diſputationes de rebus fidei vernacula lingua conſcriptæ inter Catholicos, & Hæreticos quomodo prohibeantur. 841. B

DISTRACTIO.

Diſtractus ſponte in ſacro die feſto, an ſatisfaciat præcepto. 779. CD
Diſtractio mentis duplex, & vtraque impedit quo minus præceptum recitandi horas impleatur. 1212. B
Diſtractus contra, aut præter ſuam voluntatem cum recitat horas præceptum ſeruat. ibidem.
Qui ſua ſponte toto animo diſtractus mortaliter peccat, nec ſatisfacit præcepto, nec fructus beneficij ſuos facit. 1213. B
In ijs precibus, quæ pietatis ſtudio ſolum funduntur peccatum eſt veniale ſponte diſtrahi. 1215. B
Qui preces aliquas recitans animo ſecum loquendi ſponte diſtractus nihil delinquit. 1215. B
Qui non animaduertendo bonam partem officij perſoluit, diſtractus nihil repetere debet. 1215. C

DIVINATIO.

Diuinationis crimen quid ſit, quot eius genera, quæ ſpecies. 1102. C
Diuinationis ſpecies, an ita ſint diſtinctæ, vt in confeſſione debeant explicari. 1102. D
Diuinationi per aſtra quidnam ſit iuſte. 1103. A
Diuinationum genera ex notatis elementorum ſignis petita. 1104. C
Diuinationum genera ex auibus petita. 1105. C
Diuinationum genera ex corporis humani membris, & partibus ducta. 1106. C
Diuinatio per ſomnia. 1107. B Eius ſpecies quinque. 1109. C
Ex ominibus petita. 1110. B oſtentorum portentorum, prodigiorum, monſtrorum. 1111. C
Ex mortuorum vmbris, & Cadaueribus. 1112. B
Ex ſortibus 1112. D Sortium genus triplex. 1113. A
Ex ſuperſtitioſis, & vanis obſeruationibus. 1114. D
Ex inuocatione dæmonum. 1115. B

Diuinatio, ſiue euentuum futurorum perſenſio aliqua eſt. 1116. D
Diuinatio naturalis, an ſupernaturalis tantum. 1117. D
An ſit naturale temperamentum aliquod corporis, quo anima ad diuinationem naturaliter ſit affecta. 1118. A
Dormientes cur magis, ac ſæpius diuinent vigilantibus. 1118. B
Cur fatui ibid. C. D cur morituri & furentes. 1118. D cur melancholici. 1120.
Muſica an reddat hominem aptiorem ad diuinandum. ibidem.
Diuinatores, magi, & eorum aſſectatores, an ſint excommunicati. 1126. B

D I V O R T I V M.

Diuortium iure ciuili permiſſum, canonico prohibetur. 659. A

D O C T O R E S.

Doctorum ſententiæ poſteà conciliorum decretis improbatæ relinquendæ ſunt. 134. C D

D O L O R.

Quis dolor ſufficiat ad remiſſionem peccati venialis. 357. C D. 358. A B

D O L I V M.

Dolij ſignati, necdum degustato vino, quod ineſt. 16. A

DOMINICA PRECATIO.

Eſt vnum è ſacramentalibus. 359. C per eam delentur peccata venialia. ibid. D

D O M I N V S.

Dominus poteſt puniri per ſtatutum mulcta pecuniaria ob peccata ſeruorum. 380. D Et infamia in grauibus delictis, vide ſeruus.

DONVM, DONATIO, DONATARIVS.

Donatio ex parte tertia, inualida. 290 B
Metu extorta nulla eſt. 32. C 34. B
Dona Spiritus ſancti, an idem re ſint cum virtutibus. 258
Donatio quando non valeat. 1346 C
Donatio poſt iuramentum repeti non poteſt. 1346. B
Donatarius tenetur reſtituere bona ſibi donata ſocio aliqua conditione ſi ea deficiat. 487. B

D O R M I E N T E S.

Dormientes baptizandi ante mortem, ſi vigilantes optaſſe constiterit. 18. A

D O S.

Siue ſoluta, ſiue promiſſa ex metu incuſſo irrita eſt. 33. A

D V B I V S.

Dubius de matrimonio rato non conſummato, an compelli poſſit ad debitum reddendum. 171. C
Dubie de fundo, quem poſſidet bona fide quid faciendum. 172. A
Dubius de re quam poſſidet ſitnè ſua, an uti poteſt. ibid. B. C
Dubius ſit ne legitimus, an ſpurius iure hæreditatem adit. 173. B
Dubius ſpurius de duobus vter ſit pater, ab vtroque alendus. 173. B C
Dubius an liceat quippiam facere, poſſit nè id facere accedente ſuperioris mandato. ibid. C D
Dubitantes ſubditi de iuſto bello domino iubente tutò poſſunt militare. 174. A
Dubius ediderit nè votum, iurauerit, promiſerit, tutiorem partem tenens votum ſeruet, &c. 174. B
Dubius in crimine admiſſo de excommunicatione, & cenſuris non incurriſſe cenſendus eſt. 184. C
Dubius an lex excommunicationem, & pœnam infligens obliget negantem partem tenere poteſt. ibidem.
Dubius de generali præcepto, de particulari certus eſſe poteſt. ibidem.
Dubia conſcientia, vide conſcientia.

D V L I A.

Dulia quid ſit. 1069. A

D V P L V M.

Dupli tantum pœnam debet qui crimen occultè in foro commiſit, quod & nolle, & in foro commiſſum dupli pœnâ punitur. 1383. C

D V R A N D V S.

Durandus temerè negauit paruulos ſine baptiſmate mortuos aſſuturos in generali iudicio. 430. B C

Quid ſit, & quot modis ſumatur. 894. A
Peccat qui ſua ſponte eſt ebrius, & eo ipſo peccatorum periculum incurrit. 894. A
Ebrietas eſt per ſe peccatum, etiam quando nullum ex ea peccati periculum committit. 894. C
Ebriorum culpa in eo conſiſtit, quod ſcienter immoderatè potu ad voluptatem vtantur. 894. C
Excuſat qui per ignorantiam patitur ebrietatem vel ſuadet vino, vel facto medicinæ potum. 894. C
Ebrietas quando ſit peccatum etiam ex conſilio medici ſuſcepta. 894. D
An peccata per ebrietatem admiſſa culpa imputentur, & quatenus ea ſint. 895. A
Ebrius ſi aliquem occidat, aut mutilet quando ſit irregularis. 895. A
Ebrius ſua culpa dignus eſt venia non ex toto, ſed ex parte. 896. D abſque ſua culpa ebrius, ſi peccet excuſandus liber eſt à pœna peccati debita. 896. C
Authoritatem habet inſtituendi remedia ad remiſſionem peccatorum venialium varia. 338. D
Habet poteſtatem condendi leges, & canones, etiam quos ſcriptura ſacra non continet. 400. C D
Relaxare poteſt iuſiurandum. 1350. C

E I E C T V S.

Eiectus monachus, quid differat à fugitiuo, & Apoſtata. 1536. B
Cur ob incorrigibilitatem eiiciendi monachi, cum contumacem. 1536. D
Etiam ob alia crimina iure peculiari cuiuſque religionis eijci poteſt quis. 1537. D
Eiectus extra monaſterium tribus votis non ſoluitur. 1538. A
Eiectus è religione, qui votum fecerat religionem ſuſcipiendi non tenetur aliam petere. 1538. B
Eiectus monachus, poſt ſententiam iudicum redire non compellitur. 1539. D
Eiectus monachus per iniuſtam ſententiam quicquid acquirit, acquirit ſummo Pont. vel Epiſcopo. 1539. C
Eiectus religioſus non tenetur ſe victi ſiſtere Epiſcopo offerre, & ei præſtare obedientiam quam ſuis ſuperioribus debebat. 154 . D
Eiectus monachus poteſt ſine habitu Clericorum ali ſine vlla Pontificia facultate. 1541. C
Eiecto monacho licet ex mendicato cibo viuere. 1541. D
An eiectus per pœnitentiam ſuam à monaſterio recipi debeat, & an conſequi queat reditu. 1541. D
Eiectos reuerti volentes, an monaſterium recipere debeat. 1542. C
Eiecti reuerſi cuius monaſterij impenſis ſint alendi. 1543. B

E L E E M O S Y N A.

Eleemoſyna vnum eſt è ſacramentalibus. 359. C
Per eam peccata venialia delentur. ibid. D

E L E C T I O.

Electio Prælati metu facta non valet. 33 A
Electio ex pluribus metu facta quando valeat. 33. C
Electio & intentio quando ſint vnus actus re quando nõ. 86. B
Electio actus voluntatis trifariam accipitur. 87. B
Electio an poſſit eſſe finis. 87. D
Electio tantum eſt poſſibilium, & eorum quæ ad nos pertinent. 88. A
Electio propriè dicta non tantum eſt libera. 88. D
Electio non eſt in Deo, eſt in angelis. 91. B
Electionis bonitas, an ex fine procedat. 119. C
Electio mutato fine intentionis re ipſa mutatur. 120. B & contra. 121. C
Electionis deformitatem minuit bona finis intentio. 121. D

E M P H Y T E V S I S.

An Emphytheuſis ſi quam habet qui religionem Profitetur ad monaſterium pertineat. 1498. D

EMPTIO, EMPTOR.

Emptio non ſemper conſtat, & ſi ſolum error ſit in qualitate. 62. B
Emptio non conſtat ſi error ſit in ſubſtantia. 62 C
Statutum permittens emptori rei cum onere retrouendendi præſcribere, ſi venditor certo tempore pretium non obtulerit damnatur. 580. D

EPI-

EPISCOPVS.

Epiſcopus qui ſine cauſa iuſta indignis confert beneficia puniendus eſt. 143. B

Epiſcopus ſi detrahere ſoleat de portione presbyteris debita corruptela eſt 530 D

Epiſcopi quod à laicis ſimul cum clericis eligantur corruptela eſt. 551. C

Quod electus ante confirmationem Eccleſiam regere ſoleat corruptela eſt 552 D

Eius ſtatuta non ligant commorantes in locis exemptis. 570. B

Statuta quibus prohibet exempta loca adire omnes ligant. ibid.

Quæ ciuilibus legibus de contractibus, & ſimilibus præſcripta ſunt eadem ab Epiſcopo clericis ſunt edicenda ſpeciali cauſa 613. B

Epiſcopi poſſunt inquirere in eos qui è chriſtianis ad Iudæos tranſeunt & in eorum fautores. 1013. D

Item in tranſeuntes ad Saracenos. 1015. D

Epiſcopi ius habent in Apoſtatas matrimonium publice contrahentes. 1008. C

Item in Clericos ſacris initiatos matrimonio ſe copulantes. ibid.

Epiſcoporum ſtatus perfectior eſt ſtatu religioſorum 1440. A

Epiſcopus an poſſit iuſiurandi vinculum relaxare. 1359. A B

Epiſcopi, & alij Antiſtites an aliquid poſſint vouere. 1303. D

An Epiſcopus poſſit vouere ſe religionem ingreſſurum. 1303. A

An Epiſcopus poſſit commutare votum arctioris religionis in laxiorem. 1408. D

Epiſcopus an poſſit relaxare, vel commutare votum minus in quod à Pontifice votum caſtitatis ſit commutatum. 1410. A B

Epiſcopus an poſſit aliquem abſoluere voto vltra marino. 1412 C

An Epiſcopus poſſit concedere facultatem ei qui ratum matrimonium contraxit, vt illud conſummet cum ſit voto ſimplici caſtitatis aſtrictus. 1414 A

An Epiſcopus poſſit facultatem concedere debitum petendi ei qui ſimplici caſtitatis voto obſtrictus matrimonium conſumauit. 1414. B

An poſſit relaxare, ſoluere, vel commutare votum perpetuæ continentiæ. 16 D

An poſſit commutare, vel relaxare votum dandi eleemoſynam certæ perſonæ vel pio loco. 1415. A

Epiſcopus non poteſt ex iure communi eximere beneficiarios & alios clericos à lege horas recitandi. 1218. A poteſt tamen ſecundum ius commune certam aliquam precandi formulam approbare & concedere, ſecundum ius nouum non poteſt 16.

Epiſcopus indulgens puero ſeptem annos egreſſo beneficium ſimplex nequit concedere horas ne recitet. 1218. B

Poteſt tridentinum tali puero ne beneficium quidem ſimplex conferre poteſt. 1218. C

Epiſcopus habet poteſtatem viſitandi monialium cœnobia vt clauſuram ſeruandam curet. 1680. B

ERROR.

Error in fide per voluntariam ignorantiam non eſt hæreſis nec eiuſdem ſpeciei cum errore ſcienter admiſſo. 51. D

Erroris auctor non eſt Deus 387. A

ESCVLENTA.

Eſculenta in iure dicuntur xenia, quæ licet iudicibus accipere. 598.

EVA.

Eua non peccante Adamo peccante neque iuſtitiam originalem amiſiſſet. 421 D

EVBVLIA.

Eubulia eſt actus prudentiæ. 95. D

EVCHARISTIA.

Vnum eſt ex ſacramentalibus. 360. A

Semel tantum in die Euchariſtiam ſumere licet. 1276. D

Euchariſtia recipi & aſſeruari poteſt in vaſculo non conſecrato 1287 D

Excommunicatio EXCOMMVNICATVS.

Excommunicatio & irregularitas per actum incurritur in quo nulla eſt malitia. 20. C

Excommunicatus abſolui poteſt inuitus ab excommunicatione, ſuſpenſione, interdicto, irregularitate. 23. A

Excommunicationẽ quare non incurrat ex culpabili ignorantia, vel ſcienter peccans contra ius naturale vel diuinum, ſi ius canonicum ignoret. 53. C. 54 C

Excommunicationis pœna contemptum & contumaciam peculiarem contra Eccleſiæ leges, & decreta præſupponit. 54. C

Excommunicatio quando tollatur per derogationem. 457. A

Excommunicatio reſeruata ſublata reſeruatione manet. ibid.

Ab excommunicatione reſeruata poſt reſeruationem ſublatam poteſt quiuis legitimus ſacerdos abſoluere. 457. D

In Excommunicatione quid diuini, quid canonici iuris ſit 557. B

Excommunicatus ſi impetret reſcriptum irritum eſt. 578. A

Excommunicati culpam denuo non contrahunt ſi ſe diebus feſtis à re diuina audienda contineant. 733. C

Excommunicatis denunciatis non licet etiam die feſto ſacrum audire. 799. C

Excommunicati, & interdicti ſi non per ipſos ſteterit, quo minus ſoluantur excuſantur à ſumptione Euchariſtiæ in Paſcate. 90. D

Excommunicationem incurrunt arma deferentes ad Saracenos, Iudæos, Hæreticos. 1019. C

Excommunicationem incurrunt qui arma vendunt Chriſtianis Saracenorum imperio ſubiectis, niſi fiat in Saracenorum perniciem. 1019. D

Excommunicationem non incurrunt arma dantes Saracenis Chriſtianis ſubiectis, aut Chriſtianos defendentibus. 1020. A

Excommunicationem non incurrunt, qui arma empta à Saracenis penitus eadem in eadem ſubſtantia, quantitate, qualitate vendunt, ſecus ſi effecta ſint meliora. 1020. B

Excommunicatio irrogata in cap. ita quorundam. ijs qui in galeis, & pyraticis Saracenorum nauibus regimen exercent quomodo intelligatur 1023 A

Pro excommunicato denunciato Miſſam offerens animo cum ipſo ſacrificium communicandi peccat lethaliter. 1266. A

Generatim miſſam faciens pro omnibus fidelibus voluntate ſe extendere poteſt ad excommunicatos fideles. 1266. C

Excommunicatus pœnitens & contritus participat fructum ſacrificij pro ſe oblati, 1266. C

Pro tali excommunicato rem ſecreto diuinam faciens non peccat. 1266. D

Pro excommunicato poteſt ſacerdos in canone miſſæ inter cæteros amicos etiam excommunicati meminiſſe. 1267. A B

Pro excommunicato occulto an ſacrificium offerere liceat. 1267. B

EXILIVM.

Ad exilium per ſe ſubeundum poteſt in conſcientia cogi damnatus. 486 C

EXTRAHERE.

Extrahere aliquid aliucunde qui capit ante legem latam quæ id vetat ea lege non tenetur. 533. A

EXTREMA VNCTIO.

Extrema vnctio eſt ſacramentum ad delendas peccatorum reliquias inſtitutum, & delet culpas veniales. 355 A

Extrema vnctio effectum ſuum non ſortitur niſi in vltima vnctione, & quare. 1251. A

FACERE.

Facere ſignificat quandoque ſacrificare. 1240. D

FAMILIA.

Quando excuſetur ab audiendo ſacro Vide Miſſa.

Familiæ totius qui curam habet curare debet vt filij & famuli miſſam audiant. 773. B

FAMILIARES.

Familiares Epiſcopi num etiam intelligantur qui per literas, familiares appellantur cum priuilegium familiaribus conceditur. 581. A

FASCINATIO.

Faſcinatio ineſt aliqua in hominum aſpectu & laudatione. 1288. D

An

An hominibus inſit vis aliqua quæ ſolo contactu, aut ſermone morbis medeantur. 1121. C

An hominibus inſit vis aliqua quæ dæmones ſpeculis, annulis, aut vaſculis includant, alligent aut ab obſeſſis corporibus expellant. 1124. D

FAVOR.

Vicinus eſt amori. 191. B Fauor quid ſit. ibidem.

Fauoris cauſa eadem quæ amoris. ibid.

FÆMINA.

An aliqua fœmina poſſit ita religionem profiteri, vt domi ſuæ maneat, & certam bonorum ſuorum partem habeat. 1053. B

Fœminarum priuato commodo conſulitur lege, quæ prohibet illis contractum. 1347. C

FESTVS DIES.

Feſtis diebus, an liceat exigere, accipere, & præſtare ius iurandum. 1367. D

Feſtum incipitur à media nocte. 775. G

Feſto die concionem audire, an ſit præceptum. vide Concio.

Feſto die veſpertinas preces audire, an ſit obligatio. 777. B

Feſtos dies quos intelligat præceptum Eccleſiæ. 778. A

Feſto die qui recitat preces horarias ad quas eſt obligatus tempore miſſæ vtrumque implet præceptum. 778. C

Feſtis diebus, an teneantur parochiani aliquid offerre tempore ſacri. 789. B

An vi præcepti quiſque debeat diebus feſtis actum elicere, quo peccata, quæ admiſit deteſtetur. 789. D

An qui non peccauit mortaliter debeat diebus feſtis elicere actum charitatis. 790. B

Non licet die feſto audire ſacrum notorij clerici percuſſoris, neque concubinarij, neque denunciati excommunicati etiamſi nullus alius ſit ſacerdos. 790. C

FEVDVM.

An feudum quod ſoluit is qui profitetur religionem ad monaſterium transferatur. 1499.

FILIVS.

Filio familias an liceat aliquid vendere. 1398. A

An filio ſtatim debeantur legitima portio bonorum ſi Pater religionem profiteatur. 1449. D

An filij illegitimi ius habeant petendi legitimas portiones ex fratris religionem profeſſi bonis. 1500. A

An filius religionem ingreſſus ius habeat ante profeſſionem ſtatuendi de bonis ſuis aduentitijs viuente patre in ipſis vſum fructum habente. 1500. C

Libri quos filius familias accepit à patre ob ſtudium literarum, an ad monaſterium pertineant ſi filius religionem profiteatur. 1500. D

Filius cuius parentes grauitèr indigent non poteſt tuta conſcientia religionem ingredi. 1459. A

Filijs iuſta de cauſa per conſuetudinem iuſta portio adimi poteſt. 554. D

Ad filiũ tranſit Patris priuilegium ratione dignitatis, aut nobilitatis: ratione muneris tantùm eo viuo: ratione neceſſitatis ne tunc quidem. 575. A

Ob filiorum peccata iuſtè per ſtatutum pater puniri poteſt. 580. D

FINIS.

An ſit hominis propter finem agere. 3. C

Quot modis dicatur aliquid propter finem agere. ibid.

An natura agat propter finem, & quomodo. ibid.

Quomodo bruta agant propter finem. 3. D

Homo agit cum cognitione finis qua finis eſt. 3. D

Quo pacto actionis humanæ cuiuſcumque ſit finis. 4. A

Finis vltimus bifariàm vltimus dici poteſt. 4. A

Quis ſit finis vltimus peccati venialis. 4. A

Finis vltimus vel eſt communis, vel priuatus. 4. B

Omnium actionum humanarum eſt finis vltimus communis non proprius. 4. B

Actionis humanæ tantum vnus vltimus finis poſitiuus, plures negatiui eſſe poſſunt. 4. C

Fines plures ſimul intendi quomodo poſſint. 85. B C

Finis intètio, & electio mediorum, an ſit vnus actus. 85. D

Finis relatus ad internum actum voluntatis tribuatnè primam illi, an ſecundam bonitatem. 102. C

FISCVS.

Ob quæ crimina bona alicuius ſint ipſo iure addicta Fiſco. 475. C

Quorum bona ſunt ipſo iure addicta Fiſco, à die patrati ſceleris, ſunt inhabiles ad ſua bona alienanda, ſed non tenentur ea ante latam ſententiam Fiſco tradere. 476. A B nec amittunt eorum dominium. 477. C

Fiſco ipſo iure addicta bona, qui alienàt ante de licti condemnationem non peccat ſi id facit ad vſus neceſſarios. 480. C Item ſi crimen eſt occultum, & emptori caueat. D Si gratis det, aut æqualibus permutet. 481. A peccat ſi alienet cum alieno damno, neque valet alienatio. ibidem. B

Fiſco addici poſſunt bona criminoſi occultè facta condemnatione poſt mortem. 482. C

Fiſco bona tradere poſt condemnationem criminoſus in conſcientia non tenetur, ſed exigenti tantum non repugnare. 484. C

Fiſco addictorum bonorum nihil cuiquam licet tuta conſcientia occultare. ibidem. D

FIDES.

Qui credit aliquam ſententiam contrariam fidei antequã talem eſſe animaduertat peccat, ſi incipiat aliquantulũ animaduertere venialiter, poſt plenam notitiam mortaliter peccat. 318.

Cum aliquod fidei dogma ſcienter negatur, aut in dubium vertitur tota ratio credendi negatur. 304. D

Quomodo pugnet cum hæreſi vide Hæreſis.

Fidei habitus lege ordinaria infundi non poteſt à Deo in hominem ſcienter diſſentientem à fide, extraordinariè poteſt. 395. A B

Credere non ſufficit generatim quicquid Sancta Mater Eccleſia credit, niſi explicitè aliquid credatur. 939. A

Credi oportet etiam à rudi omnes fidei articulos quos publico, ac ſolemni more proponit Eccleſia. 939. A

Fidei credendorum articulorum quænam ſit ſubſtantia. 940. B

Quantum ſufficiat credere hebeti, & obtuſo ingenio. 441. A

Ignorantia probabilis omnium articulorum fidei quomodo in quempiam cadere poſſit. 941. B

Credens falſa quomodo excuſetur per ignorantiam. 941. C

Credens aliquid propoſitum à ſuo parocho contra articulũ fidei quem explicitè anteà credidit quomodo excuſetur. ibidem D

Credere quid debeant explicitè laici, quid clerici. 942. A

Credere explicitè, & implicitè quid ſit. 942. C

Fidei præcepta quot ſint. 942. D

Fidei res ſciendi præceptum quando incipiat obligare. ibid.

Ad fidei articulos ſciendos compelluntur fideles, vi præcepti Eccleſiaſtici. 943. A B

Doctrinæ Chriſtianæ rudimenta quomodo ſinguli diſcere, ſcire, ac memoriæ mandare teneantur. 943. C Et qua lingua. 945. A

Credendi præcepto quando ſinguli teneantur. 945. A

Præcepto confitendi fidem quando quis obligetur. 945. C

Rerum credendarum ignorantia eſt primum peccatum contra fidem. 945. D

Rerum credendarum ignorantia, an ſit per ſe peccatum. 946. A

Fidei ignorantia, & hæreſis non ſunt duo peccata ſimul, ſed alterum dumtaxat. 946. D

Fidei articulos ignorantium quomodo confeſſiones Excipiendæ. 946. D

FIDEIVSSOR.

Fideiuſſor nominatus à tutore quomodo tacendo obligetur ſi præſens ſit. 12. C

An fideiuſſor pro religioſo acceptus vlla obligatione teneatur, & an pignus pro illo datum poſſit iure eſſe obligatum. 1533. D

Fideiuſſores non dentur à iure pro dote reſtituenda. 1348. B

FORNICATIO.

Fornicatio furto grauior eſt propter prolem, quæ per eam nata malè educatur. 370. D

FRANCISCANVS.

Franciſcani Ordinis Prouinciarum, Conuentuum, Fratrũ numerus recenſetur. 1665. C

Cuinam acquirat Religioſus Franciſcanus id, quod acquirit. 1510. B

An

An Franciſcanus Obſeruãs, vel Capuccinus iure poſſit ad Carthuſiam tranſire. 1533. C
Franciſcanis Obſeruantibus, nõ licet habere redditus annuos teſtamento legatos ad Eccleſiarum vſus. 1584. A
Franciſcanis Fratribus ius non eſt, accipere redditus annuos teſtamento legatos ea lege, vt certa ſacra quotannis fieri curent. 1584. B
Franciſcanorum Regula, vide Regula.
Franciſcani nihil communiter, nec priuatim poſſidere queunt. 1585. B
Franciſcanorum paupertas non ſolùm ſeruari poteſt, ſed etiam licet eam voto profiteri. 1585. C
Dominium & proprietas eorum bonorum, quibus Franciſcani vtuntur, ad Eccleſiam Romanam pertinent; eorũ verò, quæ ex largitionibus accipiuntur penes eos ſunt, qui ea donant. 1585. C
Franciſcani nullum ius habent, ſed nudum vſum fructum. 1585. D
Franciſcani quibus modis, res ad vſus neceſſarias iure acquirant. 1586. A
Qua ratione Franciſcanis vti liceat pecunia. 1586. A
Franciſcanis quomodo ſit licitum res ſibi teſtamento legatas recipere. 1586. B
Franciſcani an tuta conſcientia habeant granaria, & cellaria. 1586. B
Franciſcanis licet vnam habere tunicam cum capucio, & alteram ſine illo. 1586. C

FRATER.

Frater ingredi Religionem non poteſt ſi ſorores, ab illo relictæ in periculum pudicitiæ incurrant: poteſt autem, etiã ſi Frater graui egeſtate laboret. 1459. A

FORENSIS.

Forenſes id eſt, incolæ, aduenæ, peregrini legiſlatori nõ ſubiecti, eius legibus non tenentur. 496. C
Quando eius legibus teneantur. ibid. C D
Quarum rerum per conſuetudinem ius acquirant. 544. C
Conſuetudine non tenentur, nec ſtatuto, niſi in certis caſibus, & quibus. 549. A
Priuilegium eis à Ciuitate conceſſum, quo eximantur ab oneribus, ſi cùm datum eſt in ciuitate erant, abrogari poteſt, ſi nondum venerant, non poteſt. 580. A

FRVCTVS.

Fructus bonorum ipſo iure propter crimen Fiſco addictorũ poſt declaratum crimen, repetuntur à die commiſſi criminis. 480. A
Fructus beneficij, quibus criminoſus occultus, ante condemnationem ipſo iure priuatus eſt, ſuos non facit. 489. A

FVGITIVVS.

Fugitiuus Monachus ab Apoſtata, & eiecto quid differat. 1586. B
Fugitiuus Monachus manens abſque vlla dignitate Eccleſiaſtica, quod acquirit, Monaſterio ſuo acquirit. 1539. B
Fugitiuus ad Monaſterium reuerſi cuius impenſis alendi. 1543. B

FVR ET FVRTVM.

Qui alienam rem ſurripit, & eandem ſibi ablatam recuperat, ſemel furatur. 315. C

GENERALIS.

GEneralis Miniſter, vel Præpoſitus alicuius Ordinis, iure poteſt concedere iuſta de cauſa facultatem tranſeundi ad laxiorem ordinem. 1534. A
Generales Regularium poſſunt ædes, oratoria, ſacella, ad diuinum cultum, & ſacrificium deputare. 1583. D

GENVS.

Genus moris in obiectis conſtituitur, per ordinem ad rationem in actibus requiritur voluntarium. 377. A
Obiecta eadem in genere moris, ſæpe diuerſa in genere naturæ, & contra. 302. D

GERSON.

Gerſon affirmans peccata venialia ex ſe æternam pœnam mereri, refutatur. 336. C D
Mitiùs explicatur. 337. B
Gerſon negans omnem legem humanam conſcientias alligare poſſe, confutatur. 461. B

GLORIA INANIS.

Gloria inanis eſt immodicus laudis, gloriæ, ac famæ appetitus. 364. C
Quomodo committatur. 364. C
Quando lethalis, quando venialis culpa ſit. 364. D
Eius Filiæ recenſentur, & explicantur. 365. B
Sunt peccata venialia, quando ſunt cum detrimento alterius graui periculo, aut ob finem malum. ibidem. D

GRAECI.

Græci iure diuino poteſtati Romani Pontificis ſubiecti ſunt. 499. C
Græci Canonibus antiquis editis ante ſuam à Latinis ſeparationem tenentur. Ibidem. D multos tamen conſuetudine abrogarunt. Ibid. multis vtuntur inſtitutis à noſtris alienis, & quibus. 500. A
Græci Conſtitutionibus Eccleſiaſticis poſt diuiſionẽ vtriuſque Eccleſiæ latis non ſemper tenentur. Ibid. B Inter Latinos commorantes eorum moribus, non tenentur. 340. B

GREGORIVS ARIMINENSIS.

Gregorius Ariminenſis tortor puerorum. 424. A

GVLA.

Gula vitium eſt cum cibis, & potibus auidè vltra modum vtimur. 367. D Eius partes, quæ ſint. Ibid. Eius ſpecies quæ ſint? Ibid.

HABITVS.

HAbitus quid ſit, & quibus facultatibus inſit. 211. A
Habitus cum facultate ſubſtantiam actus efficit. Ibidem. D
Habitus in qua facultate vt ſubiecto inſit. 212. A
Habitus propriè non eſſe in corpore, nec in brutis. 213. & 214.
Habitus quomodo acquirantur. 214. C
Habitus an ex vno actu generetur. 215. B
Habitus an incipiat à primo ſtatim actu generari. Ibid. D
Habitus an ad ſimiles actus moueant. 216. B
Habitus an comparetur in appetitu ſenſus, repetitis crebro actibus. Ibidem. D
Habitus acquiſitus an generetur ex actibus habituum infuſorum. 216. B
Habitus acquiſiti, & infuſi, an ſint eiuſdem ſubſtantiæ. 219. B
Habitus infuſi, & acquiſiti quomodo, & cur ſpecie differant. Ibidem.
Habitus quomodo augeantur. 220. D
Habitus intenſiuè creſcunt acceſſione partium. 221. C
Habitui acquiſito, per actum accedit incrementum non infuſo. 222. A
Habitum an quilibet actus, etiam remiſſus, & æqualis intendat. Ibidem. C
Habitus probabilius augentur magnitudine actus excedente non totali latitudine. 223. D
Habitus an diminuantur, & intereant, & an omnes. 224. D
Habitus infuſi cùm augeantur, num etiam minuantur. Ibidem. D
Habitus acquiſiti deleri, & interimi poſſunt, & quomodo. 226. A. B
Habitus infuſi quomodo amittantur per actus contrarios. Ibidem. C
Habitus infuſi meritoriè potius, quàm effectiuè per contrarios actus amittuntur. Ibid. D
Habitus an ſola actuum intermiſſione intereant. 228. A
Habitus primorum principiorum non intereunt. Ibid. B
Habitus acquiſitus an vnius actus contrarij vi deleri poſſit. Ibidem C
Habitus infuſi an ſint, & an natura, ac ſubſtantia ab acquiſitis differant. 229. A

Habitus tam acquiſitus, quàm infuſus, an ſit ſimplex qualitas. 230. B
Habitus infuſus mouet ad actus ſpecie diuerſos. 231. B
Diuerſi habitus ſunt in vna, & eadem facultate. Ibid. C
Habitus infuſi tantum ſunt boni, acquiſiti boni, & mali. Ibidem. D
Habitus morales nequaquam ſunt indifferentes. Ibid. C
Habitus an ex obiectis diſtinguantur, & quando. 232. A
Habitus an generentur ex venialibus peccatis ſæpius repetitis. Ibid.
Habitus, vt habitus, eſt à Deo, non vt vitioſus. 386. C
Nõ habet in ſe prauitatẽ moris, quàm actus hĩc. 386. C
Non ideò culpandus eſt, quod hominem procliuem reddat ad malum. 386. D
Habitus ſupernaturalis datur, quo homo poſſit opus ſupernaturale, non quo cogitet, velit, faciat. 289. D

HABITVS SACERDOTALIS.

Veſtes quibus ſacerdos vtitur in Miſſæ ſacrificio, quales eſſe debeant. 1242. B
Si ex manipulo ſtola fiat, vel contra, non eſt iterum conſecranda. 1292.
Veſtes illuſtrium fœminarum conſecratæ inſeruire poſſunt pro veſtibus ſacrificij. 1292. D
An ſine ſtola liceat ſacerdoti extra ſacrificium Euchariſtiam ſumere. 1293. B
Veſtes ſacras in vſus profanos conuertere nõ licet. 1293. D

HABITVS MONASTICVS.

Quotuplex ſit Religioſorũ habitus, & quis nam ſit Nouitiorum proprius. 1499. D
An habitus Nouitiorũ ab habitu Profeſſorum debeat eſſe diſtinctus. 1460. C
Habitus quomodo monachum faciat. 1460. D
Probationis habitus eſt neceſſarius, vt Nouitius profeſſionis ſit capax. 1463. A
Qui temerè religionis ſuæ habitum deponit, ipſo facto in excommunicationem incidit. 1544.
Qui religionis habitum occultè geſtat, ita vt externis nullo modo appareat excommunicationẽ incurrit. 1545. A
Qui religionis ſuæ habitu depoſito, alterius habitũ aſſumit, excommunicationem incurrit. 1545. B
Qui ſua religionis habitu retento ad aliam tranſit, cum eius habitu ſuſcepto ſuum deponit, excommunicationem non incurrit. 1545. C
Qui dimittit habitum, ita tamen vt ſuam perſonam celet, non excommunicatur. 1540. C
Qui [illegible] habitu dimiſſo alterius religionis habitum aſſumit vt illi in aliquo inſeruiat ſine graui neceſſitate, excommunicationem incurrit. 1545. D
Qui [illegible] temerè habitum dimittit, excommunicationem incurrit. 1545. D

HEBRÆI.

Iuſtè retinuerunt ſpolia Aegyptiorum. 612. C
Hebræorum principes, & reges poſt Machabæos enumerantur, & eorum Chronologia texitur. 732. A
Hebræorum libri, Rabbini, Thalmud, prohibiti ſunt. 982. D
Vide Iudæi.

HÆRESIS.

Pendet ex ſpeciali propoſitione [illegible]tatis. 50. B
Hæreſis quatenus peccati rationẽ habet cõtraria eſt fidei, non [illegible] actus naturæ [illegible]. 394. C
Tollit [illegible] non ſolum [illegible] meritum, ſed etiam [illegible] pugnantem [illegible]. 394. D
N[illegible] fides eſt ſupernaturalis, ſed quia [illegible] ad [illegible]. 395. D
Cum hæreſis actu, non cum habitu pugnat habitus fidei, qui ſimul cum illo eſſe poteſt. 395. A
Ob hæreſim bona Fiſco addicuntur. 475. C
Hæreſis ſimpliciter interna, excommunicationẽ nõ afficitur. 492. B
Hæreſis interior exterius prodita, etiam ſi penitus occulta ſit, excommunicationem contrahit ipſo iure. 953. B
Hæreſim ſuam narrans ioco, & aut conſilij petendi cauſa, an ſit hæreticus exterior, & an excommunicationem incurrat. 953. C
Hæreſim ſuam pronuncians legendo alienos libros ſine voluntate exprimendi ſuum errorem, excommunicatione non afficitur. 954. B
Ob hæreſim Emphyteuta, an Emphyteuſis à Fiſco vendicetur. 964. B
Ob hæreſim res cenſui obligata publicatur, & Fiſco defertur. 964. C
Ob hæreſim, primigeniorũ bona ad Fiſcũ pertinent. 961. B

HÆRETICVS.

Hæreticus eſſe poteſt credens ſententiam fidei. 40. C
Hæretici hæredes bona fidei præſcriptione 40. annorum vſu capiunt bona Fiſco ipſo iure addicta, malæ fidei nũquã. 492. D
Hæreticus exterior licèt occultus, ipſo iure excommunicatus eſt. 491. A
Hæreticos libros legendi facultate vti quis poteſt etiam extra diœceſim concedentis. 574. B C
Eccleſia aliquando pro hæreticis, & ſchiſmaticis publicè orat, & olim ita conſueuit. 1266. B
Pro hæreticis nec Miſſam offerre, nec publicè pro ijs orare licet. 1266. A
Hæreticus vt qui ſit, quæ, & quot requirantur. 942. D
Hæreticus ne ſit Catechumenus, qui contra fidem ſcienter aliquid credit. 947. D
Baptizatum ſe putans per errorem ſi credat aliquid contra fidem eſt hæreticus. 948. A
Hæreticus quis ſit coram Deo non in Eccleſia. 948. B
Hæreticus eſt, qui dubius eſt in fide, & vt talis puniendus. 948. B
Hæreticus eſt qui res fidei ſola opinione credit. 948. D
Hæreticus eſt qui per ignorantiam craſſam credit, aliquid contra fidem. 948. D
Hæreticus non eſt qui per ignorantiam affectatam credit aliquid contra fidem, paratus deponere ſuum errorem. 949. B
Hæreticus non eſt, qui oretenus aliquid contra fidem affirmat. 949. D
Hæreticus propriè non eſt, qui opus aliquod exterius contra fidem facit, nihil interius errans. 951. A
Hæreticus [illegible] qui [illegible] exterius indifferens facit ex interna hæreſi. 951. B
Hæreticorum pœna eſt excommunicatio. 951. D
Hæreticus quo iure in rebus diuinis vitandus ſit. 952. A
Cum hæreticis quando liceat ſimul Catholicis orare. 958. A
Hæreticorum irregularitas, quæ ſit, & quomodo eam contrahant. 960. C
Hæreticus qui ſe publicè profitetur abſque vllo mẽtis errore an irregularitatem contrahat. ibid.
Hæretici bona ab eo die, quo in hæreſim incurrit ad Fiſcum pertinent. 962. D
Hæreticorum ſerui ob hæreſim dominorum, an ad Fiſcũ cedant. 963. B
Hæreticus à die quo in crimen incurrit, nihil poteſt bonorum ſibi ex aliorum donatione, &c. obuenientium acquirere. 963. D
Hæretico aduenienis hæreditas, an ad Fiſcum pertineat. 964. A
Hæretici ius patronatus Eccleſiaſticum, publicatis eius bonis ad Fiſcum non tranſit, ſed vſu introductum eſt, vt Eccleſia ſui iuris libertatem acquirat. 964. A
Hæretici bonis publicatis, feudum, quod penes ipſum erat ad catholicum dominum redit. 964. B
Hæreticorum bona cui Fiſco deferantur. 965. B
Hæretici Clerici fructus ex beneficio acquiſiti, an Fiſco deferantur. 965. B
Hæreticus, ſi ſit paterfamilias, non publicatur vſusfructus quem habet in bonis aduentitijs filij. 965. D
Hæreticorum hæredes an poſſint aliquando iure præſcriptionis contra fidem bona ſibi retinere quæ poſſident. 966. A
Hæretici regis regnum, an confiſcari queat. 966. A
Hæretico aliqua obligatione aſtricti liberantur. 966. C D
Ad hæreticum maritum ſi reſipuerit, an vxor quæ deceperit cogatur redire. 966. D
Hæretico obligationes vt ceſſent. 967. A
Hæretico an debitor debeat ſoluere. 967. B
Hæreticorum pœnæ, quæ dignitatibus, &c. vel priuati ſunt, vel priuari merentur. 967. B C
In hæretico presbytero, vt maneat poteſtas conſecrandi, & offerendi ſacrificium. 967. C D
In hæretico Epiſcopo manet poteſtas ordinis. 968. B C

Hære-

Hæreticus ſacerdos, & Epiſcopus, an eo ipſo ſit omni iuriſdictione priuatus. 968. D
Hæreticum qui recipit vt amicum, an excuſetur à pœna receptatoris. 967. A
Hæreticus ſacerdos an eo ipſo beneficium Eccleſiaſticum, etiam ante iudicis ſententiam amittat. 969. B
Ab hæretico abdicatio beneficij in gratiam alterius facta ante condemnationem criminis, an ſit vllius momenti. 969. C
Hæreticorum pœna eſt etiam priuatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ. 970. A
Hæreticorum pœna eſt infamia, vt eorum filij ad nullum Eccleſiaſticum beneficium admitti poſſint. 971. A
Hæreticorum pœna iuſta, capitis ſupplicium. 971. D. 972. A
Hæretici vt igni exurantur, vnde originem traxerit. 973. C
Hæreticus relapſus quis ſit. 974. A
Hæreticus relapſus, an ſit qui vnam ſolum hæreſim abiurauit, ſi poſtea in aliam diuerſam labatur. 974. A
Relapſus hæreticus quattuor modis dicitur. 974. B
Relapſus cenſetur qui damnatus ob vehementem hæreſis ſuſpicionem eam abiurauit, deinde hæreticis adhæret. 974. C
Relapſus non eſt qui abiurauit hæreſim, & detruſus in carcerem inde aufugit. 974. C
Hæretici relapſi pœna quæ ſit. 974. D
Hæreticos per veram pœnitentiam redeuntes, an excipere debeat Eccleſia. 974. D
Hæretici lata ſententia condemnati, an iure poſſint ab Eccleſia recipi. 975. B
Hæretici ad fidem redeuntes, quomodo ſint recipiendi ab Eccleſia. 975. D
Hæreticorum credentes qui ſint. 976. A B
Hæreticorum receptatores qui ſint. 976. D
Hæreticos domi excipiens tanquam ſibi ſocietatis, &c. lege coniunctos an receptator ſit. 976. D An excuſetur à pœna. 977. A
Hæreticum Patrem filius recipiens, aut virum vxor, an receptatoris pœna puniendi. 977. B
Hæreticum qui mortis metu recipit, an pœnam incurrat. Ibidem. C
Hæreticorum defenſores qui ſint. 977. C fautores. Ibid. D
Hæreticorum receptator, fautor, & defenſor num iure cogatur, vt pœnas euitet, ignorantiam ſuam probare. 978. A
Hæreticorum receptatoris, fautoris, defenſoris, quæ pœna ſit. 978. B
Hæreticorum abſolutio. Vide Abſolutio.
Hæreticorum Libri. Vide Libri.

HISPANIA.

Hiſpaniæ Reges, an habeant à Pontifice priuilegium ad ſuũ iudicium vocandi cauſas clericorum, cum ſe ſæculares querantur vim pati à iudice Eccleſiaſtico. 309. A

HISTORICI.

Hiſtorici veteres enumerantur. 721. D

HOMICIDA HOMICIDIVM.

Homicida animæ propriè non eſt quicunque lethaliter peccat, ſed requiritur ſpeciale, & expreſſum propoſitum voluntatis. 50 D
Homicidium exterium ſpeciale propoſitum non requirit. Ibidem.
Homicidium permittentes Ciuiles leges in certis caſibus à Canonico iure abrogantur. 560. A
Homicidis pecuniariam tantum pœnam ſtatuentes ſtatuta improbantur. 581. B C
Homicidæ bona, vel eorum dimidia pars iuſto ſtatuto hæredi interfecti attribuuntur. 582. B

HOMO.

Homo an ſolis naturæ viribus poſſit promereri vitam æternam. 280. C
Homo an ſolis naturæ dotibus potuiſſet credere diuina myſteria. 281. B
Homo an ſaltem ſolis naturæ viribus poſſit honeſtè operari. Ibidem. D
Homo ſolis naturæ viribus peccatum deſugere omnino nequit. 282. C
Homo in ſtatu iuſtitiæ originalis per ſeipſum omne opus bonum præſtare potuiſſet, non ſine Dei mouentis, & adiuuantis auxilio. 286. A
Homo iuſtitia originali iuſtus, an præcepta fidei, & ſpei implere potuiſſet. Ibidem. D. an omnia præcepta. 288. B
An Deum propter ipſum, ante, & ſuper omnia diligere potuiſſet. 287. C
An homo in illo ſtatu vitam æternam promereri potuerit. 288.
Vide Adam. Originalis iuſtitia. & ſtatus.
An homini poſt lapſum habitus ſupernaturales infuſi, non dant peccatum veniale vitare. 290. C. D.
Homo vulneratur in naturalibus per peccatum, quia minus habilis ſit ad bonum rationis vſum. 301. B
Homo creatus diuinitus ex particula Adami peccatoris, peccatum originale non contraheret. 419. C
Homo vetus. Vide Concupiſcentia.

HONESTAS.

Honeſtatis actus in quo conſiſtat. 99. A

HORAE CANONICAE.

Horarum Canonicarum nomine, quæ orationes intelligantur, & cur ſic dictæ. 1171. A
Horariæ preces Canonicæ quot ſint. 1171.
Horariæ preces Canonicæ cur ſeptenario numero conſtent. 1174. A
Horæ Canonicæ quæ nominentur voce officij matutini, quæ Veſpertini. 1174. D
Quæ, & quot ſunt debeant voce officij diurni, quæ nocturni. 1175. A
Horæ Canonicæ quando primum ſint inſtitutæ. 1175. D
Sintne diuini iuris, an Canonici. 1176. D
Vigiliæ nocturnæ quando ſint inſtitutæ. 1177.
An nocturnæ preces tribus olim temporis interuallis à Clericis perſoluerentur. 1177. C
Nocturnæ vigiliæ cur duodecim, nouem, aut octodecim pſalmis conſtent. 1178. B
Matutinæ laudes cur inſtitutæ. 1178. C
Hora prima cur colatur, & obſeruetur ab Eccleſia. 1178. D
Hora prima an vetus ſit inſtitutio. 1179. A
Prima, & Completa cur in multis ſibi ſint ſimiles. 1179. C
Hora tertia, ſexta, & nona, cur inſtitutæ. 1179. C
Horæ diuerſæ Euangeliſtarum de Chriſto in Crucem ſublato conciliantur. 1179. D
Horam veſpertinam cur obſeruet, & colat Eccleſia. 1181. B
Horam Completam cur, & quando Eccleſia inſtituerit. 1181. C
Horas Canonicas, qui teneantur iure Pontificio recitare. 1181. D
Horas Canonicas cur iure teneantur recitare habentes beneficium Eccleſiaſticum. 1181. D
An horas teneatur recitare beneficiarius ob tenue beneficium. Ibid.
An ad horas Canonicas recitandas cogat præſtimonium, vel præſtimonialis portio. 1183. A
An ad horas Canonicas cogat Capellania. 1183. D
Ad horas Canonicas tenetur Commendatarius. 1184. C
An ad horas Canonicas teneatur Coadiutor. 1185.
Manuale beneficium adſtringatne ad preces horarias. 1185. C
Penſionarius quando Horas recitare teneatur. 1186. A
An Canonici primo, & ſecundo anno non acquirentes fructus beneficij teneantur recitare horas. 1186. D
Beneficiarius cuius fructus alteri reſeruantur teneanturne perſoluere officium. 1187. D
An idem ratione tituli, & iuris, an ratione fructuum teneatur. 1188. B
Debeatne perſoluere à die collati beneficij, an verò à die poſſeſſionis obtentæ. 1188. D
Electus ætate legitima, aut debito ordine, idonea litteratura, aut iuſtis natalibus carens teneaturne ad Horas ipſas recitandas. 1189. B
Litigantes de beneficio, quando debeant horas recitare. Ibidem. C
Poſſidens duo beneficia an bis teneatur recitare. Ibid. D
Beneficiarius Clericus legitima auctoritate abſens ab Eccleſia, ſi Clericum ſuo loco ſubſtituat, an ipſe eo ipſo ab Horis recitandis eximatur. 1191. B

Canonicus non dum adeptus Canonicatum quando adſtringatur ad horas dicendas. Ibid. C
Beneficiarius quo iure ad horas teneatur. Ibid. D
Canonicone iure. Clerici *ad ſacrum ordinem promoti diuinum officium perſoluant.* 1192. C
Minorum ordinum Clerici *num eadem qua Diaconi, & Subdiaconi lege ad* Horas *obligentur.* 1193. A
An Clerici Minorum ordinum aliqua conſuetudine teneantur ad preces quotidianas. Ibid. B
An Epiſcopi ordinantes Clericos Minorum ordinum poſſint illos ad certas preces obligare. Ibid. D
Subdiaconus auctoritate Pontificis Romani ducens uxorē, an ſoluatur iure recitandi horas. 1194. A
Clerici, *ſeu Beneficiarij, & ſacris ordinibus initiati, excommunicatione, interdicto ſeu irregularitate affecti, vel omni Clericorum officio priuati, gradu omni, & loco deiecti an teneantur ad horas.* 1194. B
Qui Religioſi ad horas recitandas obligentur. Ibid. C. & *quo iure.* Ibid. D
An eorum Nouitij, *qui chorum frequentant teneantur ad* Horas. Ibid. D
An Profeſſi, qui Conuerſi dicuntur, ad Horas *obligentur.* 1195. A
Profeſſus deputatus ad Cantum, & Chorum, etiamſi fugiat, ad Horas *tenetur.* Ibid. A
Eiectus ob delictum, an ſit liber. Ibid. D
Deſtinatus ad Chorum aliàs, ſi Superiorum iuſſu ad Conuerſorum ordinem transferatur, an liber ſit ab horis. Ibid. C
Religioſus eiuſmodi auctoritate Pontificis, & beneficio extra Monaſterium viuens poſſintne abſolui à recitatione Horarum. Ibid. D
Horas *omittens* Canonicas *lethaliterne peccet.* 1196. A
Quomodo peccet vnius Hora *preces omittens.* Ibid. D
Quomodo ſi vnum Pſalmum ſcienter omittat. Ibid. B
Septem horas vno die omittens, an ſepties peccet. 1196. D
Alternatim cum alio Horas *recitans, an ſatisfaciat.* 1197. D
Recitans cum alio, qui liber eſt, alternis verſibus an ſatisfaciat. Ibid.
Cum pluribus recitans ſatisfacit ſi audiat attentè quæ pronunciantur à pluribus. Ibid.
Anne orationes, Capitula, *&* Antiphonas *recitare ſimul cum ſocio teneantur.* 1198. A
Quomodo ſimul à pluribus officium rectè poſſit recitari. Ibidem.
Preces aliæ in vniuerſum, an rectè perſoluantur alternatim cum alijs. Ibid. B
Quemadmodum peccet, qui verba diminuit, aut truncat. Ibid. C
Quando recitare teneantur B. Virg. & Defunctorum officium, qui horas perſoluunt. 1199. B
An horariæ preces ſine intermiſſione ſint recitandæ. Ib. C
Interruptio quid ſignificet in horis recitandis. Ibid. D
An aliquando horas interrumpere liceat. Ibid.
An tres nocturnæ vigiliæ diuidi poſſint à Laudibus matutinis non per horam ſolùm, ſed noctem totam. 1200. A
An intermitti, & interrumpi tuta conſcientia poſſit iuſta ex cauſa cuiuslibet horæ officium per aliquod tēpus. Ibidem C
Interrumpens per riſum, iocos, ſermones otioſos, & vanos, vt peccet. 1200. D
Interrumpens animo non continuandi, & abſoluendi, ſed repetendi ſemel recitata, ſi poſtea abſoluat, & non repetat antedicta an ſatisfaciat. 1201. B
Recitans ſola cum voluntate legendi, non orandi, an debeat repetere. 1201. C
Iuſtis de cauſis interrumpi poſſunt preces ex voto, vel pœnitentia recitandæ. Ibid.
Officium diuinum iuſta ex cauſſa interruptum repeti non debet. Ibid. D
Vi iuris communis recitandum eſt officium diuinum, certis horis publicè, & priuatim. Ibid.
Quando qualibet Horaria *precatio ſit perſoluēda.* 1202. A
Propter occupationes ſatiùs eſt præmittere officium, quàm differre. Ibid. B
Quomodo accipiendum ſit, quod dicitur Presbyterum mane ſua ſeruitutis penſum explere debere. Ibid. D
Nocturna vigilia, & laudes pridie tribus etiam horis ante Solis *occaſum pro ratione loci, & prouinciæ conſuetudine recepta poſſunt recitari.* 1203. D
Horæ reliqua non poſſunt. 1204. C
Quorſum Papa multis concedat recitationem, vna ſaltem Hora *ante Solis occaſum; quod ſine conceſſione licebit etiam tribus horis.* Ibid. D
Hora Canonica *in* Completa *terminantur.* 1204. D
Hora Canonica *in media nocte terminantur, qua elapſa, quod prætermiſſum eſt recitari iure non poteſt.* 1205. A
Incipiunt à nocturnis vigilijs. Ibid. B
Iure communi inchoandæ ſunt media nocte. Ibid. C
An peccet qui intra tempus, iure præſcriptum preces Canonicas anteponit, vel poſtponit ſine cauſa legitima. Ibidem. D
Veſpertinæ preces tempore quadrageſimæ etiam priuatè ante prandium recitandæ ſunt. 1206. C
Horarum Canonicarum *ordo ex legitima cauſa ſine vllo peccato, abſque legitima cauſa cum peccato inuertitur.* Ibid. D
Qui ſcienter horas Canonicas mutat ex toto, vel ex parte Eccleſiæ ſatisfacit, ſed venialiter peccat, ſi per obliuionem, non peccat. 1207. B
Horarias *preces præter nocturnum, & matutinum ad certum diē pertinentes, qui pridiè aut poſtridie recitat, non ſatisfacit Eccleſiæ.* 1207. D
Prima veſpera in celebriori officio pridie feſti diei perſolui debent. 1208. A
Ante nocturnas vigilias, & laudes matutinas peroratas fas non eſt Clerico Miſſam dicere. 1208. B
Ante primam recitatam licet ſacrum facere. Ibid.
Prime, *Tertia, Sexta, & Nonæ officium poteſt ſacerdos legitima de cauſa ſummo manè ante ſacrificium perſoluere.* Ibid.
Clericus *ſæcularis vi iuris communis formula in ſua* Diœceſi *approbata, Religioſus ſui inſtituti forma vti debet in horis recitandis.* Ibid. D
Iure nouo Pij Quinti, omnes tam ſæculares, quàm regulares vti debent formula præſcripta in Breuiario Romano. 1209. A
Qua forma vti debeat in recitando officio, qui in duabus Eccleſijs beneficia legitimè poſſidet. 1209. B
Qui ſolus horas perſoluit nullo iure cōgitur eam adhibere pronunciationem, quæ ab alijs audiri poſſit. 1209. C
An qui horas perſoluit ſe induēdo, exuendo, &c. peccet, & violet præceptum Eccleſiæ. 1214. A
De horis recitandis, & attentè recitandis vnicum præceptum eſt. 1212. C
Horas qui attentè quidem recitat, ſed animo non ſatisfaciendi præcepto, præceptum non implet, & repetere tenetur. 1214. B
Qui per metum, vel errorem, aut ignorantiam Horas Canonicas perſoluit præcepto ſatisfacit, non autem qui per vim recitat. 1214. D
Qui preces horarias legit, & ſimul audit Miſſam die feſto vtrique præcepto ſatisfacit. 1214. D
Qui ſtudijs litterarum vacat, & per Vicarium inſeruit Eccleſiæ non eſt liber à recitandis horis. 1218. D
Peregrinatio legitimè ſuſcepta, quando beneficiarius per alium inſeruit Eccleſiæ non excuſat eum ab horis dicendis. 1219. A
Grauis occupatio præſertim frequens, & diuturna iuſtam excuſationem adfert horarum Canonicarum. Ibid. B
Codice horariarum precum carens, an abſq; peccato diuinum officium prætermittat. 1219. B
An peccet ſuſcipiens ſacrum ordinem, aut officium Eccleſiaſticum antequam Breuiarium nactus ſit, aut preces Canonicas *recitare didicerit.* Ibid. D
Metus mortis iuſtam diuini officij recitandi excuſationem meretur. 1219. D
Qui ob cantum, aut aliud ſimile officium in Choro *impeditur ne horas recitare poſſit excuſatur.* 1220. A
Clericus habens plura beneficia, nec horas perſoluit poſt ſex mēſes ab illis ſibi collatis, debet reſtituere pro rata fructus omnium beneficiorum. 1221.
Qui nulla ſua culpa bona fide Horas prætermittit, nihil tenetur reſtituere. 1222. & 1223. A
Canonicus qui nec cum alijs intereſt in Choro officio diuino, nec illud perſoluit reſtituere debet diſtributiones quotidianas. 1224. C
Hora Canonica *quot, & quibus tanquam partibus conſtent.* 1225. A
Horas B. Virginis lege Vrbani recitandi, & conſuetudi-

ne recepta Clerici tenebantur recitare. 1230. B Poſt editum Breuiarium Pij V. non tenentur. 1230.
Tantum tenentur cantare vbi eſt conſuetudo. Ibid.
Tempora quibus Eccleſiaſtica officia variantur ſunt quatuor, & quæ. 1241.
Ab horis Canonicis recitandis beneficiarij conſuetudine eximi non poſſunt. 554. D

HOSPITIVM.

Hoſpitij Ius non acquirit ſæpius hoſpitio gratis, & liberaliter acceptus. 644.

HVMILIS.

Humilis quis ſit. 363. D
Humilis, alijs ſe ſubijcere amat, & à magnis ſe rebus abſtinet. 363. D

HYMNVS.

Hymnorum Canendorum vſus ab Apoſtolis, & Chriſto Domino acceptus. 1227. A
Hymnos compoſuerunt Sancti Hilarius, & Ambroſius. 1227. D
Hymnus quid differat à Pſalmo, & Cantico. 1227. C

HYPOCRYSIS.

Hypocryſis filia inanis gloriæ quid ſit. 306.

HYPOTHECA.

Hypotheca ius remittitur tacendo. 13. D

IACTANTIA.

Iactantia quid ſit, & quando ſit lethalis. 365. C

IDOLVM, ET IDOLOLATRA.

Idololatriæ nomine, quæ peccata ſignificantur. 1101. C
Idoli cultus metu mortis, ignorantia, ſimulatione poſſit ne excuſari. 1101. D
Ad idolorū fana, & delubra extruēda auxilium, opem ferre, operas locare Chriſtiano fas non eſt. 1102. A
Idolorum fana adire, & ingredi quando ſit nefas. 1102. A

IEIVNIVM.

Ieiunium vnum eſt è Sacramentalibus. 960. B
Ieiunium præceptum non ceſſat ceſſante eius fine, id eſt perdomitis concupiſcentijs. 539. C
Ieiunium quando inducatur per conſuetudinem. 544. D
Ieiunium quid ſit. 792. B
Ieiunij natura in quo conſiſtat. 800. C. D. 801. A
Ieiunium eſt actus totalis abſtinentiæ. 792. D
Qui ieiunium abſque legitima cauſa ſoluit peccat mortaliter. 792. D
Ieiunium ab Eccleſia præceptum tria requirit, & quæ. 793. B
An abſque ieiunij violatione veſpertina refectiuncula vti liceat. 793. C
Conſuetudine eſt introducta. Ibid.
An eam liceat in meridianam, vel matutinam transferre. 794. B. & ſeq.
In refectiuncula veſpertina, an liceat vti pane, fructibus, herbis, iurulentis, piſcibus. 794. D. 795. A
An vnus in minori quantitate alter maiore poſſit refectiunculam veſpertinam ſumere. Ibid.
Vt in ieiunio tantum ſemel in die comedatur num ſit expreſſe cautum in iure Canonico. 766. A. B
Qui cibos prægustant magnatum, & infirmorum, & Lectores ad menſam ſi quippiam ante ederint non frangunt ieiunium. 790. B
In ieiunio qui cibum modicum ſumit amici gratia peccat venialiter. 796. C
In ieiunio, qui ad aliquod negotium euocatus prandium intermittit, num peccet, ſi ſecundò comederit. 796. D
Die ieiunij, qui ſecundò, tertiò, quartò, quintò comedit piſces, vnum peccatum committit. 797. A
Cum in tempore ieiunij conceditur ſæpius comedere, non hoc ipſo conceditur veſci carne, ſed licèt illi non tantum ſemel, ſed tertiò quartò, quintò, piſces comedere. 798. C
Ieiunijs extra Quadrageſimam pro more gentis, cibis, qui ducunt originem ex carne, vti licet. 799. A
Eo ipſo quòd Canone interdicitur eſus carniū nō intelligitur prohibitus eſus lactis, ouorum, &c ſed cōtra. 799. C
Cui in die ieiunij per priuilegium liberum eſt Carnes edere, ſolutum eſt lege Ieiunij. 801. A
Ieiunia quæ communia, quæ priuata dicantur. 807. D
Ieiunium exultationis quod dicatur. 818. B
Cui facultas conceditur edendi, quæ ex Carne procedunt, aut anticipandi horā, non eſt ſolutus lege ieiunij. 801. A
Cui conceſſum eſt oua comedere tutò poſſet veſci lacte, caſeo, butyro, & piſcibus. 802. B
A ieiunio Eccleſiaſtico ſemper fuit vſus Carnium excluſus. 802. A
Quid nomine Carnis in his prohibitionibus intelligatur. 802. D
Vinum cùm non in cibum, ſed in potum adhibeatur, nō ſoluit ieiunium, & ante potum, ne noceat, licèt fruſtulum panis ſumere. 803. D
An diebus, quibus licet comedere oua, &c. liceat etiam veſci ſagimine. 803. D
Ieiunium Eccleſiaſticum certam horā depoſcit. 804. A
A certa hora ieiunium appellationem habet. 804. A
In ieiunio hora nona cibum ſumere fuit conſuetudo in Eccleſia. 804. D
Communis conſuetudo eſt comedere circa horam ſextam. 804. D
In diebus extra Quadrageſimam de hora comedendi nihil eſt lege ſancitum. 806. A
Qui ſine cauſa legitima horam ieiunij debitam præuenit, mortaliter peccat. 806. C
Quis intelligatur notabiliter anteuertere horam debitam ieiunij. 806. D
Diebus ieiuniorum licitè differtur prandium ad veſperam. 806. D
Qui ſine iuſta cauſa horam debitam præuenit, nihilominus Ieiunium ſeruare tenetur. 807. C
De ieiunio quod à Septuageſima, Sexageſima, Quinquageſima, & die Cinerum inchoatur. 812. C D
Ieiuniū ſeruabāt Chriſtiani Latinæ Eccleſiæ feria 6. & Sabbatho cuiuſlibet hebdomadæ. 811. A 813. D
Ieiunium quibus Sanctorum peruigilijs ſit iure communi ſeruandum. Ibid. D. 814. A
A Ieiunio liberum eſt tempus Paſchale, & Pentecoſtes generali Eccleſiæ traditione. 818. A
Non eſt iure communi Ieiunium indictum in peruigilio Pentecoſtes, ſed generali Eccleſiæ Latinæ conſuetudine ſeruandum eſt. 814. B
Vnde de ieiunio ſabbathi Romanæ, & Græcæ Eccleſiæ conſuetudo contraria orta ſit. 819. D
Mortaliter peccat, qui ſine iuſta cauſa ſexta feria carnes comedit. 821.
Probabile eſt olim Chriſtianos quarta, & ſexta feria ſemel tantùm in die comediſſe. 821. D
Ieiunium in tribus diebus Rogationum non eſt iure communi indultum. 822. B
In ieiunio ſextæ feriæ conſuetudo regionis eſt tenenda. 822. A
Ieiunandi ſecunda, quarta, & ſexta feria conſuetudo, vnde ducta ſit. 823. A B
Ieiunium inchoatur à media nocte, & durat ad mediam noctem. 823. C
Die Dominico, & feria quinta ieiunabant Manichæi. 829 C
Ieiunium in die Dominico, & feria quinta à Melchiade Papa prohibitum. 829. C
Ne ieiunium indicatur inter Paſcha, & Pentecoſten traditio eſt Apoſtolorum. 829. D
Inter Paſcha, & Pentecoſten quarta, & ſexta feria liberi erant à ieiunio, veriſimile tamen eſt, Chriſtianos non vſos fuiſſe carnibus. 830. A B
Diebus quibus ieiunium interdictum eſt tutò quis ieiunare poteſt. 830. B
Die dominica non niſi graui de cauſa ieiunandum. Ibid. C
Sex cauſæ quæ excuſant à ieiunio obſeruando. Ibid. D
Ante vigeſimum primum annum exactum nemo ieiunare obligatur. 831. A
Rationabili, & iuſta cauſa ieiunium ſoluere poteſt. 830. D
Qui à ieiunij lege liberatur continere ſe debet ab eſu carnium, & ciborum iure vetitorum. 830. D
Adoleſcentes Religioſi ad Ieiunium non adſtringuntur, niſi ipſius Religionis inſtitutum præcipiat. 831. B C. D
Adoleſcentes ſeruare debent Ieiunia cauſa Iubilæi indicta, ſi illud conſequi volunt. 831. D

Qui operarii, & artifices ſint liberi à ieiunio. 833. A

A ieiunio liberat officium pietatis, miſericordiæ, vel charitatis, lege, præſcripto maiorum, aut ob communem ſalutem omnium. 834. B

Quando à ieiunio ſint liberi Concionatores, Magiſtri, Lectores, Confeſſarij. 834. B. C

Qui ſoluit ieiunium bona fide, amici infirmi, vel peregrini cauſa non peccat. 834. C

Ieiunij legitimi poteſt quis ſolui authoritate Superioris. 835. B. C

Ieiunia quando, & à quo transferri in aliud tempus, redimi, & commutari poſſint. 836. B

A ieiunio ſoluere non poſſunt Subpriores, Subminiſtri, qui ſub cura Priorum, & Rectorum ſunt. 836. D

A ieiunio poteſt ſe ipſum liberare Prælatus, vel Superior iuſta de cauſa. 836. D

Metus alicuius mali quando adferat legitimam excuſationem à ieiunio. 837. C

Ieiunium certis diebus indictum tantum eſt iuris Canonici. 838. B

Ieiunia conſuetudine generali in prouincia, oppido, vel loco recepta, in Monaſterijs quoque illorum locorum ſeruari debent. 838. D

Quæ ieiunia clericos ligant, ſeculares, & religioſos non ligant, & contra. 839. A

Aduenæ & peregrini in ieiunijs incolarum conſuetudinibus tenentur. 839. D

Viatores non tenentur conſuetudinibus eorum per quorum loca tranſeunt in ieiunijs. 840. C

Ieiunia certis diebus ſuſcipere non eſt Superſtitionis Iudaicæ. 842. D

Argumenta hæreticorum contra ieiunia. 842. C

Ieiunium eſt opus Temperantiæ. 843. D

Qui ieiunium certo die indictum violat non tenetur altera die ieiunare. 843. D

Si duo ieiunia in vnum diem inciderint non debet alterutrum eorum in alium diem transferri. 844. D

Qui ieiunium violat, cum ſunt duo indicta, non committit duplex peccatum. 845. A

An ieiunijs debeant adiungi alia pietatis officia. 845. C

Superior dum aliquem ieiunio ſoluit non imponit aliud pietatis opus. 846. A

Non peccat famulus miniſtrans cibos Domino quem nouit ieiunium ſoluere. 846. A

Quomodo peccet, qui alterum ad cœnam, die ieiunij inuitat. 846. C

Paterfamilias quando peccet miniſtrando die ieiunij cœnam familiæ. 847. B

Peccat magiſtratus non prohibendo cibos vetitos die ieiunij vendi. 847. C

Qui caupo vendit in die ieiunij cibos prohibitos illis quos ſcit, aut dubitat emendo peccare ipſe etiam peccat. 847. D

Quæ ſint prohibita fieri diebus ieiuniorum. 848. A

An die ieiunij liceat cœnare antequam officium veſpertinum fiat. 849. B

Chriſtiani pœnitentes quid fecerint diebus ieiuniorum. 849. C. D

Quando quis per alium ieiunare poſſit. 850. C

Ieiunium naturale quid ſit, & quomodo ab Eccleſiaſtico differat. 850. D

Ieiunium naturale cum ipſo rationis inſtinctu nobis inſitum eſt. 850. D

Ieiunij vtilitates. 851. B. C. D. 852. A. B. C

Ieiunium quomodo peccata deleat. 852. C

Ieiunia etiam extra Charitatem Dei facta peccatorum veniam impetrare ſolent. 852. D

IEPHTE.

Votum quod Deo fecit, an fuerit ſtultum, & inhumanum. 1377. B. C. D

Iephte, an filiam ſuam immolauerit. Ibid. D

IGNORANTIA.

Ignorantia quatenus voluntarium tollat, aut minuat. 36. D

Ignorantia diuiſiones. 37. A. B. quomodo ad ſe inuicem habeant. 38. C

Ignorantia comitans, nec eſt cauſa, nec effectus peccati. 38. A

Ignorantia dicitur peccatum quia cauſa eſt, & occaſio proxima peccati. 39. A. B

Ignorantia etiam per ſe peccatum eſt, adiuncta negligentia. 40. A. 41. A

Ignorantia alia directè, & per ſe voluntaria, alia non. 41. C

Ignorantia aliquando eſt ſpeciale peccatum. 41. D

Ignorantia quæ eſt cauſa aliorum peccatorum ab ijs non diſtinguitur. 42. B

Ignorantia inuincibilis quarum rerum ſit. 42. C

Ignorantia iuſta eorum, quæ ſunt iuris poſitiui diuini eſſe poteſt. 43. C

Ignorantia iuſta, & probabilis iuris humani communis eſſe poteſt in foro conſcientiæ. 45. C

Ignorantia quomodo ſit iuſta peccati excuſatio. 45. D

Ignorantia craſſa, & affectata partim aggrauat, partim minuit peccatum. 45. 46.

Ignorantia probabilis aliquando ex toto, aliquando ex parte tantum excuſat à peccato. 47. A

Ignorantia probabilis ex culpa naſcens excuſat à peccato conſequenti. 47. B. C

Ignorantia probabilis comitans quomodo excuſet à peccato. 48. A

Ignorantia probabili non ſolum malum à culpa excuſatur, ſed fit opus bonum. 49. B

Ignorantia vitioſa, & mala fide contracta quæ ſunt, eiuſdem ſunt ſpeciei cum ijs, quæ ſcienter ſiunt contra ius naturale, & poſitiuum. 50. D

Ex ignorantia peccans mala fide quomodo ſit liber à pœna legis. 53. A

Ius diuinum, vel naturale violans ſcienter, ignorans tamen conſtitutam pœnam eiuſdem iure illa plectitur. 53. B

Ignorantia quando à pœna excommunicationis excuſet. 53. C

Ignorantia voluntaria iuris Canonici peccantes excommunicationem ignoratam ſua culpa incurrunt. 56. C

Ignorantes bona fide irregularitatem, & alias pœnas incurrunt. 57. A

Ignorantia quomodo peccatum in legem humanam excuſet. 57. C

Ignorantia iuris, & facti quando iuſtam excuſationem habeat. 57. D

Ignorantia iuſta, & probabilis iuris quomodo diſcernatur ad ignorantia facti. 58. C

Ad ignorantiam reuocatur inconſideratio, & obliuio. 58. B

Ad ignorantiam deponendam, quæ diligentia ſit ſatis.

Ignorans legem promulgatam excuſatur à culpa, & pœna legis, ſed ſi fecerit quæ illa reſcindit ſunt irrita. 460. A

Ignorantia craſſa, qui peccant in foro conſcientiæ non excuſantur, in exteriori autem actu. 459. D

Qui per ignorantiam omiſit audire ſacrum die feſto num excuſetur. 789. B

Ignorantia rerum credendarum eſt per ſe peccatum. 945. B

IMAGO.

De cultu ſacrarum Imaginum quid hæretici, quid contra Catholici profiteantur. 1076. C

Imagines ſacræ, an colendæ ſint eodem cultu quo prototypa. 1077. A

Imaginum cultus in quo vltimò conſiſtat. 1078. A

Imaginum cultus illo Exodi non facies tibi Sculptile non eſt interdictus. 1078. & 1081 D

An imagines aliquas Iudæi coluerint. 1078. D

Imagines in templis, & alibi iure depinguntur. 1079. D

Imagines Angelorum bene depinguntur in templis, & alijs in locis. 1080. C

Imagines Dei Trinitatis, & perſonarum pingi debent. 1081. A

INDEX.

In Imagine Agni Chriſtus depingi poteſt. 1081. B
Imaginum Sacrarum violatoribus, quæ pœna ſit irroganda. 1082. A
An Imago Sacra, per quam nos alloquitur Dæmon in Angelum lucis ſe transfigurans honorari iure poſſit, ac debeat. 1093. C

IMMVNITAS.

Immunitas bonorum Eccleſiaſticorum iuris diuini eſt. 510. C
Poſſeſſiones tranſeuntes ad Clericos cum onere variabili immunes fiunt, non autem cum inuariabili. 513. C. D
Legatum ex conditione appoſita à Teſtatore retinet onus etiam cum ſit Clerici. 513.
Si ad penſionem res ſit obligata in certos annos facta Clerico non eſt immunis, donec perſoluatur. 513. D
Immunitati Eccleſiaſticæ derogat vetare, Eccleſiæ, vel beneficij poſſeſſionem apprehendere ſine facultate laici qui præeſt. 514. C
Immunitati Eccleſiaſticæ derogant Principum leges permittentes iniuriam paſſis ab Eccleſiaſtico Iudice ad ſæcularem appellare. 522. B

IMPATIENTIA.

Impatientia quid ſit. 202. B

IMPERATOR.

Imperatorum authoritas vnde ſit 443. Eorum conſtitutiones etiam leges dictæ. 443. D
Imperatorum leges ſunt pars Iuris Ciuilis. 444. C
Imperatoris ſolius eſt declarare ius Ciuile. 531. D Vide Princeps.

IMPERIVM IMPERARE IMPERATVS.

Imperare ſitne actus voluntatis, an rationis. 94. C. 95. D
Imperij actus ſitne diſtinctus neceſſario ab electione. 95. B
Imperati actus quomodo ſint voluntatis. 96. A

IMPVBERES.

Impuberes filij præſentibus Parentibus in coniugio, vel ſponſalibus conſenſum dantibus tacendo aſſentiri cenſentur. 11. C

INCARCERATVS.

Incarceratus non excuſatur ab audiendo ſacro die feſto. 986.

INCENDIARIVS.

Volens totam domum comburere vnum tantum peccatum committit. 311. C. D

INCESTVS.

Inceſtus nuptias contrahentis bona ipſo iure Fiſco addicta ſunt. 475. C

INCONSIDERATIO.

Inconſideratio ad ignorantiam reuocatur. 58. A. B
Inconſideratio ſolet antecedere peccatum. 190. B.

INCONTINENS.

Incontinens, & intemperans quomodo differant. 240. D

INDIFFERENS.

An indifferens aliquis actus detur. 115. B. C & 117. A

INDIGNATIO.

Indignatio quid ſit 208. B
Indignatio quare non ſit virtus. 240. A

INDVCIAE.

Induciarum tempore Chriſtianis prohibita non licet ad Saracenos deportare. 1028. B

INFAMIS.

Infamis, vt impediatur à conſequendis bonis quibus iure prohibetur ſufficit criminis euidentia, vt ea iam conſecutus amittat non ſufficit. 476. D
An infamis iurare poſſit ſe ab his criminibus eſſe immunem. 1365. C. D

INFIDELIS, & INFIDELITAS.

Infidelitas odio peior, quia ſpe, & charitate priuat, odium non priuat fide, & ſpe. 370. D
Pro infidelibus Miſſa offerenda non eſt quatenus eſt ſacrificium ſatisfactorium. 1263. A
Contra infideles in Miſſa orat Eccleſia. 1263. A
Pro infidelium conuerſione Eccleſiæ fas eſt publicè orare in Miſſa. 1263. D
Pro ſalute infidelium non poteſt Sacerdos in Miſſa priuata, authoritate pracationes nouas adhibere Ibid.
Infideles olim à templo excludebantur cum Miſſa Catechumenorum abſolueretur. 1264. A
Pro infidelibus olim Eccleſia orabat in Miſſa Catechumenorum. 1265. A. B
Infidelium ſaluti intendit Eccleſia orando non ſacrificando. 1261. B
Pro infidelibus orat Eccleſia die Paraſceues. 1265. C
Infidelium, qui longiſſimè diſtant, paruulos filios baptizare licet Chriſtianis. 1032. C
Infidelium omnia opera non ſunt peccata. 2034. D Vide etiam Paganus.

INFIRMITAS.

Dolores capitis, pectoris, aut ſtomachi, non liberant Clericos à penſo horarum Canonicarum. 1215. D
Infirmitas grauis, Clericum liberat ab onere recitandi horas. 1216. B
Dubitans de grauitate infirmitatis, vel à Superiore indulgentiam petere, vel Medicum conſulere debet. Ibid.
Habens iudicium Medici liber eſt, nec indulgentiam à Superiore petere debet, niſi adhuc ſit dubium de grauitate infirmitatis. Ibid.
Qui ob infirmitatem horas recitare non poteſt, non tenetur alium audire recitantem. 1216. C
Clericus infirmus, qui ſolus horas recitare nequit, debet adſciſcere ſocium, ſi poſſit. 1217. B
Clericus infirmus poſtquam conualuerit non debet repetere horas intermiſſas. Ibid.
An infirmus ſupplere debeat horas, per alias preces quas commodè recitare poteſt. 1217. C

INGRATVS.

Ingratus donatarius donatione ob ingrati animi crimen reuocata bona, tuta conſcientia retinere non poteſt, etſi nullus repetat. 487. B

INNOCENTIVS.

Innocentius III. abrogauit decretum de deferenda diſceptatione ad Iudicem ciuilem, negligente Epiſcopo. 519. D

INOBEDIENTIA.

Inobedientia latè in omni peccato reperitur. 329. D
Inobedientia ſpeciale peccatum eſt, cùm quis peccat in legem eo animo, ne imperanti pareat. 330. A. & 301. D
Inobedientia filia eſt inanis gloria. 363. C

INQVISITORES.

Inquiſitores fidei habeantne ius inquirendi, & animaduertendi in Diuinantes, & Sortilegos. 1126. D
Inquiſitores hæreſeos habeantne ius animaduertendi in Blaſphemos. 1134. C
Inquiſitorum ſacrum munus, qua de cauſa, & quo tempore cœperit. 980. A.
S. Dominico id quando commiſſum fuerit. Ibid. B
Id muneris S. Petrus Martyr per Longobardiam præſtitit, Ibidem.
Cardinali Mendozio eadem cura fuit demandata. 986. C
Inquiſitores Apoſtolici, an Theologi, an potius Iuriſperiti eſſe debeant. 987. C
Inquiſitores Apoſtolicos, & eorum Commiſſarios quotum ætatis annum agere oporteat. 987. D
Inquiſitor eligi, & creari à Romano Pontifice debet. 988. B
Inquiſitores delegati ſunt Iudices. 989. A
Inquiſitoris poteſtas, Romani Pontificis, qui eam conceſſit, obitu, non finitur. 989. B
Inquiſitoris authoritas, aut Commiſſarij in puniendis hæreticis, vbi maior ſit, quàm Epiſcopi. 980. D
Inquiſitorem ſuo munere priuari penes quem ſit, & olim fuerit. 990. D

Inquiſitor ſibi Vicariū ſubſtituere an poſſit, Vicarius alium num poſſit. 991. A
Inquiſitoris Dominicani, vel Franciſcani Commiſſarium Præfecti ordinis ab officio amouere non poſſunt. 991. C
Inquiſitores iure nec in officiales Romani Pontificis, nec in Epiſcopos poſſunt inquirere, in Religioſos autem poſſunt. 991. D
Inquiſitores authoritatem habent inquirendi in ſæculares Principes omnes ob hæreſim præterquam in eos, qui nullū in temporalibus Superiorem agnoſcunt. 992. B
In Inquiſitorem hæreticum, nec Epiſcopus, nec alius Inquiſitor ius inquirendi habet. 993. A
Inquiſitoribus licèt in eos inquirere, qui poſtquam in ſua prouincia deliquerant ad aliam ſe contulerunt. 993. B
Ab Inquiſitore poteſt hæreticus puniri in ſua prouincia, licèt alibi deliquerit. 993. D
Inquiſitor ſine Epiſcopo, & Epiſcopus ſine Inquiſitore quomodo ſententiam ferre poſſint in cauſſa hæreſis. 994. A
Inquiſitor de quibus criminibus cognoſcere poſſit, & debeat. 994. B

INSTANTIA.

Inſtanti Naturæ in quo conditus eſt homo, conſenſit, & accepit gratiam. 268. C

INSTRVMENTVM SACRVM.

Calix conſecratus, & Patena conſecrata requiruntur ad Miſſæ ſacrificium. 1289. D
Calicem, & Patenam ſimplex Presbyter ex Epiſcopi quidē conceſſu conſecrare poteſt. Ibid.
Abbates priuilegio Canonico Calices conſecrant. 1290. A
Quomodo Calix, & Patena conſecrantur. Ibid.
Calix, & Patena ex qua materia debeat conſtare. 1290. B C
Calix argenteus poſt conſecrationem inauratus, amittit conſecrationem. 1290. D
Corporalia, & Pallæ qualia eſſe debeant. 1291. B C
Palla quot eſſe debeant. 1291. D
Orarium in Iure pro Stola accipitur. 1292. D. *Vide Calix. & Habitus Sacerdotis.*

INTENTIO.

Intentio actus elicitus voluntatis quid ſit, & quotuplex. 84. D
Intentio, origine, & cauſſa actus Rationis, ſubſtantia voluntatis eſt. Ibid.
Intentio quare vocetur oculus, & lumen. 85. A
Cogitatio illam præcedit, & quænam. Ibid. B
An ſit idem actus cum electione. Ibid. D
Semperne ſit mala, quando electio eſt mala. 119. C
Intentionis ſine mutatione, electio ipſa mutatur. 120. B. & contra. 121. C
Intentio bona ſuas minuit Electionis deformitatē. 121. D

INTERPRETARI.

Interpretari legem quid ſit. 524. D
Quomodo interpretari oporteat. 531. C D
Interpretari licet trahendo ad ſimilia, etiam in pœnis cum omnino eadem eſt ratio. 531. A B
Interpretari oportet legem generalem nō prohibere aliquid non expreſsè poſitum. 531. C
Interpretandæ ſunt leges ſine damno alieni iuris. 533. B
In dubijs ſolius Principis, in claris etiam aliorum eſt interpretari legem. 26. D

INVIDIA.

Inuidia quid ſit. 200. C
Inuidia cum alienis bonis, quibus caremus ipſi mœrore afficimur. 330. D 367. C
Inuidus quid differat à maleuolo. Ibid.
Opponitur charitatis effectus. 369. C *Sæpè eſt peccatum lethale.* Ibid.
Quænam ſint eius filiæ. Ibidem.

INVITVS.

Inuitus procurator pro non conſentiente habetur. Ibid. D
Inuito beneficium non datur. 23. A
Inuito quid ex iure præſtari poſſit. Ibid. B

INVOLVNTARIVM.

Habitu non actu inuoluntarium quod nam. 24. D
Inuoluntarium quomodo cauſent affectus animi. Vide voluntarium.

IRAE.

Quid ſit. 201. C. *Quid differt ab odio.* Ibid. D *Quod nam eius obiectum, & materia.* Ibid. *Quot eius ſpecies, & quæ.* 206. A
Qui affectus Iræ contrarientur. Ibid.
Qui ſint Iræ effectus. Ibid. D
Ira eſt immoderata vindictæ cupiditas, & quid ab inuidia differat. 330. D 507. B
Manſuetudini, Clementia, rectæ vindicationi repugnat. 16.
Quando ſit lethalis. Ibid.

IRREGVLARITAS, ET INTERDICTVM.

Sacerdos ſcienter ſacrificans in Eccleſia polluta incurrit irregularitatem. 1286. A
Interdicitur eidem ingreſſus Eccleſiæ, & irregulari ſit in eam ingrediens. Ibid.
Si ſciens celebret in loco ſubiecto interdicto incurrit irregularitatem. 1286. B
Citra irregularitatem ſacrificandum eſt in altari ab Epiſcopo conſecrato, ſiue ſtabili, ſiue portatili. Ibid. C
Interdicti ſententia cum in Communitatem fertur ſæpè etiam in inſontes fertur. 474. D *Etiam inſontes.* 497. D
Interdictum perſonale, & locale quid ſit. Ibid.
Qui ratione perſonalis, & localis interdicti pœna tenentur non ſunt obligati audire miſſam die feſto. 756. A
Irregularitas ob delictum non niſi ex peccato lethali contrahitur. 472. D

IVBILAEVS.

An poſt Iubilaum vota facta poſſint commutari. 1409. B. C

IVDAEI.

Communicatio rerum cum Iudæis decem in caſibus Chriſtianis eſt interdicta. 1000. A
An ſumere cum Iudæo cibum ſit lethale. Ibid. C.
A Iudæis accipere eos cibos quos ipſi diſcernunt, & abijciunt Chriſtianis non licet, nec ad eorum nuptias, Epulas, & c. accedere. Ibidem. D
Contrahere emendo, & vendendo cum illis non eſt iure interdictum Chriſtianis, interdici tamen poteſt. Ibid. D
An medicinas à Iudæo emere liceat Chriſtiano. 1010. A
An agnum, & ſimilia vendere liceat, vt ijs more Iudaico vtantur in paſchate, & feſtis. Ibid. B
Chriſtiano non licet famulari Iudæis. 1011. B
Iudæo præſenti operas locare Chriſtianus, nō poteſt, abſenti poteſt. Ibid. C. *Res autem ſuas locare poteſt.* Ibid.
Chriſtianæ fœminæ nutrices eſſe non poſſunt Iudæorum infantibus educandis. 1013. C
Quædam interdicta Iudæis Chriſtianorum poteſtati ſubiectis. Ibid. D
Puniri poſſunt authoritate Principum Chriſtianorum. 1012. D
Qua ratione Eccleſiaſtici Iudices in illos animaduertere poſſint. 1013. B
Quid Eccleſia permittat, vel interdicat Iudæis circa vſuras. 1015. A
Vſuram ſi Principes permittant, Iudæi exigendo num peccent. Ibid. C
Principes ſi condant ſtatutā quibus exigant vſuras à Chriſtianis, quas ſe ſoluturos promiſerant Iudæis, peccant. 1016 A
Non peccant ſi negent actionem Chriſtianis repetendi vſuras iam Iudæis perſolutas. Ibid. C *Nec peccant ſi ſtatuant ne Iudæi vltra præſcriptam quantitatem vſuras exigant.* Ibid. D
Vſurarijs Iudæis, qui domos locant, peccant, & pœnas iuris incurrunt. 1017. A
Manifeſti vſurarij Iudæi teſtamentum non eſt ipſo iure irritum. 1017. B
Chriſtianus Notarius in gratiam Iudæi inter Iudæum, & Chriſtianum ſcribens inſtrumenta peccat, ſi in gratiam Chriſtiani, non peccat. 1017. B

Qui

Qui ex Iudæo fit Chriſtianus, huic remittere poteſt Eccleſia obligationem reſtituendi vſuras ſi incerti ſunt creditores, ſi certi, non poteſt. Ibid. C

Epiſcopi, & Inquiſitores poſſunt inquirere in transfugas ad Iudæos, & in eorum fautores. Ibid.

IVDEX.

Iudex de appellatione monitus, ſi tacet eam admittit. 14. B

Quem ſcit innocentem, publicè accuſatum, & conuictum teſtibus tuta conſcientia damnare poteſt. 165. A

Delectationem capere poteſt ex recordatione pœnæ ſontibus inflictæ. 326. B

Non licèt illi recedere à reſponſis prudentum 442. A. quomodo id intelligendum. Ibid.

Iudex ciuilis, cùm negligẽs eſt Eccleſiaſticus, cauſſas Eccleſiaſticas cognoſcere non poteſt. 519. C

Iudex ciuilis, vt cauſas ſpirituales cognoſcat vſu induci nequit. 555. A

Apud quem Iudicẽ agenda ſit cauſa de Decimis. 872. A B

Iudici an liceat adigere ad iurandum, quem ſcit falſum iuraturum. 1365. D

IVDICIVM.

Iudicandum ſecundum communem ſenſum in foro iudiciali. 1353. D

Iudicialia præcepta veteris legis quæ ſint. 622. C. Eorum ſingulorum cauſſa reddi poteſt. Ibid. D

In quot capita diuidantur. Ibid. In iudicio non valet, quidquid Sacerdos non aperit, quod inter confitendum pœnitenti exciderit. 998. D. Quod extra Confeſſionẽ audierit, valet. 999. A

IVRISDICTIO.

Iuriſdictio metu tranſlata non transfertur. 33. A

Iuriſdictio poteſt conſuetudine acquiri. 553. B C

IVS.

Contra Ius ſupernaturale qui peccat, contra rectam rationem agit. 295. B

Iuris ſcripti origo quæ ſit. 442. B. Iuris ciuilis origo. Ibid. Ius Canonicum quid ſit. 444. C

Ius Ciuile quid ſit. Ibid. Ius Diuinum latiùs accipiunt Canoniſtæ, quàm Theologi. 537 B

Iuris Canonici diuiſio. 598. C. Iuris Ciuilis diuiſio. 606. A

Contra Ius diuinum conſuetudo an valeat. 537. A

Iuris naturalis quotupliciter quid eſſe dicatur. 609. C

Iuris naturalis quæ, & quare ſint immutabilia, & an aliqua mutabilia. 616. B C

Ius naturæ prohibet quædam in Eſcam humanam ſumere. 853. A

Iure naturali interdictum humanæ carnis eſus. 853. B

Ius naturale prohibet edere carnes crudas animantium, vel imbutas ſanguine. 853. A

Cum duo præcepta iuris naturalis concurrunt videndum eſt, vtrum ſit arctioris vinculi. 853. D

IVSIVRANDVM.

Iuſiurandum quid ſit. 1325. B

Iurare per Creaturam, & Sanctos Dei eſt iuſiurandum. 1325. D. 1326. A

In Euangelio generatim, non prohibetur iuſiurandum. Ibidem. C

Eſt ad medendum humanæ imbecillitati. 1326. D

An verba ad iuſiurandi ſubſtantiam in iudicio requirantur. 1327. B C

Requirit comitem Veritatem, & Iuſtitiam. Ibid. D

Quotuplex ſit. 1328. B

Execratorium, aſſertorium, promiſſorium non differunt ſpecie. 1329. A

Nec ſimplex à ſolemni, nec quod per Deum ab eo, quod per Creaturas ſit differt ſpecie. 1329. B

Iuſiurandum metu mortis factum in bello, peſte, &c. obligat. 32. A

Iuſiurandum metu factum cur etiam quàm ſanctè obliget. 34. B C

Iureiurando firmata pacta etiam mulierum, & minorum, ſi quæ irrita fieri aut ſtatuta, damnantur. 587. B

Iureiurando firmata ſtatuta, quando abrogari poſſint. 589. A

Per generalem clauſulam non abrogantur. 591. C

Iureiurando confirmans peccatum leue, peccat mortaliter. 597. D

An Iuſiurandum, quod eſt cum maledicto, ſpecie differat ab eo, quod eſt ſine maledicto. 1329. B

Quot, & quæ ſint formulæ Iurandi. 1329. D. & 1330. A B C

Formula iurandi cum blaſphemia Dei, vel Sãctis. 1330. D 1331. A

Quid, & quantum mali inſit in deprauato iurandi vſu. 1331. C

Quid Confeſſionarius faciat ei, quem ex Confeſſione cognoſcit prauam iurandi conſuetudinem habere. 1331. D

An liceat per Creaturas iurare. 1332. A B C

Iuſiurandum exigere aliquando licitum eſt. 1332. D

Quodnam peccatum ſit, cùm in iureiurando veritas deficit. 1333. A B

Qui cum iureiurando aliquid promittit, cùm in animo non habeat ſe obligare, an vim habeat eiuſmodi iuſiurandum. 1333. C D

Qui dubitat an iureiurando promiſſionem firmauerit, vel an Iurandi voluntatem habuerit, cùm iurauit, iureiurando tenetur. 1334. C

Iuſiurandum vrbanitatis gratia præſtari ſolitum, obligationem non parit. 1334. D

An qui iurat poſſit verba alio ſenſu accipere, quàm accipiantur ab eo, cui iurat. 1334. D & ſequ.

Iuſiurandum quod confirmat promiſſionẽ rei impoſſibilis, temerarium eſt, & lethale. 1337. A

Iuſiurandum de peccato lethali patrãdo, temerarium eſt, & lethale. 1337. B

Iuſiurandum de veniali peccato admittendo, temerarium eſt, & veniale peccatum. 1337. C

Iuſiurandum de re aliqua contra Euangelicum conſilium eſt veniale peccatum. 1337. D. & 1338. A

Iurans ſe non facturum, quod ad officium amicitiæ, pietatis, &c. Similiter peccat, Ibid.

Temerarium eſt iuramentum de non dando mutuo. Ibidem B

Nec validum eſt de re indifferenti. Ibid. C

An obliget quũ quis promittit ſe facturum aliquid ob finẽ malum. Ibid. D

Obligat factum de re parua, & niſi fiat, venialiter peccatur. 1339. C D

Qui iurat ſe ſingulis diebus daturum vnum aſſem pauperi idq; per annum, ſi non ſoluat, an peccet lethaliter. Ibidem.

Iuſiurandum de re, quæ longè maius bonum impedit, non valet. 1340. D

Qui Iurat ſe religionem non ingreſſurum, niſi cum licentia Superioris, idq; in Collegio aliquo, ſi petat, & non obtineat, ingredi poteſt. 1341. D

Qui Iurat Ordinario ſe beneficium Eccleſiaſticum non dimiſſurum gratia alterius, Religionem ingrediẽdo, nihilominus deponere poteſt. 1342. D

Iuſiurandum non valet contra ſimplicem, & nudam promiſſionem. 1343.

Iuſiurandum ſecundum, non valet contra primum. Ibidem D

Id quod fit contra iuſiurandum conſiſtit, exceptis nonnullis caſibus in iure expreſſis. 1344. D

Iuſiurandum vim non habet contra bonos mores. Ibidem.

Alumni Collegij Anglorum, non obſtante iureiurando de fide docenda in Anglia, Religionem ingredi poſſunt. 1342. B C

Iuſiurandum contra mores bonos nullum eſt. 1345. B

In contractu lege interdicto non confirmat. 1346. B

Ad liberandam vexationem factum ſeruandum. 1347. A

An confirmet doloſos, & interdictos contractus. 1349. A

An ipſo iure Canonico irritos. 1346. C

Quo pacto contractum iure ciuili interdictum confirmat. 1349. C

An vſuras confirmet, & donationes. 1350. A

Eccleſia ſoluens iuſiurandum factum Latroni, irritum facit, vt ſolutum repeti ab eodem poſſit. 1352. A

Quis cultus ſit, & quæ veneratio iuramenti, & quatenus perturbatio animi illud impediat. 1350. C
Eccleſiæ authoritas illud relaxat. Ibid.
An ſit validum cùm eſt pœnale. Ibid.
Iurantis mens, & ſenſus, an ſint interpretanda ſi cui iuſiurandum ſit aliter accipiat. 1353. B
An iurare tuta conſcientia poſſim me non feciſſe, quod per alium feci. Ibid. C
An interpretandum ſit Clerici iuſiurandum debitori factum cum ante debiti ſolutionem vocante Epiſcopo parere cogitur. 1353. D
Ratio iuris iurandi ſeruandi ei qui fidem non ſeruat. 1354. A
An ad hæredem transmittatur iuſiurandum. 1354. C
Eſt perſonæ, quæ iurat vinculum, non alterius. 1354. C
Iuſiurandum an cum alterius incommodo interpretari liceat. 1355. B
An cum quis iurat ſe certi collegij ſtatuta ſeruaturum, ad futura etiam ſtatuta iuſiurandum protendere cenſeatur. 1355. C
An etiam ad ſtatuta, quæ in deſuetudinem abierunt. Ibidem D.
A iuratis ſubditis in quem ſenſum accipienda ſint præcepta Prælatorum. 1356. C
An ſi duo, vel plures iureiurando compromiſerint ad certum diem in alium, eorum conſenſu differri poſſit. 1356. D
Quot modis iuſiurandum tollatur. 1357. D
Cauſa de iureiurando an ad Eccleſiaſticum Iudicē ſolum pertineat. 1359. C D
Quæ iuſtæ cauſæ ſint ad iuſiurandum relaxandum. Ibidem D
An iuſta conſcientia peti poſſit relaxatio promiſſi iureiurando confirmati. 1359 D
An poſſit relaxari iuſiurandum auctoritate Pontificis factum huic, vel illi. 1360. D
An alter alteri, qui iureiurando compromiſerunt ſe aliquid daturum, remittere poſſit. 1361. C
An iuſiurandum propria auctoritate poſſit in melius commutari. 1362. D
An habeat auctoritatem commutandi iuſiurandum, qui voti. 1362. C
An qui habet poteſtatē commutandi iuſiurandum, habeat etiam relaxandi, & contra. 1364 D
Iuſiurandum quisnam irritum poſſit facere. 1363. B
An ad iurandum poſſint cogi Clerici. 1366. A
An ad iurandum priuatus poſſit inducere eum quem ſit falſum iuraturum. 1366. B
An qui iurat generatim obliget ſe ad aliquid ſpeciale. 1366. B
Iuſiurandum contra ſuperioris mandatum, an ſit ratum. Ibidem. C
Iuſiurandum quo confirmatur contractus ſimulatus, & fictus, an ſit ratum. 1366. C D
A iureiurando in iudicio, quinam prohibeantur. 1367. B
Pueri à iureiurando in iudicio prohibentur. 1367. B
Sacerdotibus iurare non licet coram ciuili magiſtratu 1367. B
An clerici teſtes poſſint cogi iurare coram iudice ciuili. Ibid.
Quibus in cauſis permittatur Sacerdotibus iurare. Ibidem. C
Iuſiurandum apud quem iudicem præſtare quis cogi poſſit. 1367. D
An quis ad iuſiurandum cogi poſſit cenſuris Eccleſiaſticis. Ibid.
An, qui in iudicio compellitur iurare debeat eſſe ieiunus. 1367. D
Quando ſit iuſiurandum cauſa calumniæ præſtandum. 1368. A
An Clerici poſſint præſtare iuſiurandum cauſa calumniæ. 1368. C
Iuſiurandum per falſos Deos factum an ſeruandum ſit. 1371. B. C
An Chriſtiano liceat iuſiurandum accipere, & exigere ab Ethnico. 1372. B

IVSTITIA.

Iuſtitiæ partes quæ, & quot ſint. 236. C
Iuſtitia inter virtutes Cardinales eſt præſtantiſſima. 252. C
Iuſtitia quatenus Religioni poſtponatur, & alijs. 253. A. B
Iuſtitia originalis vnde dicta, & quæ ſit. 254. C
Iuſt. origin. Adamo collata ex ſcript. & Patribus probatur. 254. D
Fuit donum Dei ſupernaturale. 256. C
Fuiſſe naturalem Adami conditionem damnatur. Ibid.
Fueritne habitus, an actus. 258. A
Fueritne habitus naturalis, an ſupernaturalis. 259. A
Fueritne vnus habitus an plures. Ibid. C
An fuerit habitus à gratia adpetitiua diſtinctus. 262. B
An ex meritis Chriſti collata ſit Adamo. 265. C
In ipſa anima ſedem habeat, an in facultatibus eius. 268. D
An per quoduis peccatum erat amittenda. 269. B
Ea cum gratia Dei, verè fecit Adamum filium Dei. 270. A
Qui eius effectus fuerint. 271. A
Iuſtitiæ originalis nomine, quid Sancto Auguſtino intelligatur. 271. A
Quid Patres per illam intelligant. 289. B
Ratione à gratia, & charitate diſtinguitur. 421. C
Solùm vim dabat omne bonum naturæ, & naturali rationi conueniens præſtandi. Ibid.
Cum illa homo creatus indigebat gratia auxilio. Ibidem. C
Per illam vitari poterat peccatum etiam veniale. 290. D

IVSTVS.

Iuſti plus merentur ex æquali gratia poſt, quàm ante lapſum. 201. A B
An iuſtorum copioſior ſit gratia nunc, quàm ante lapſum. 292. A
Iuſtus per contritionem ex debito meretur remiſſionem peccati venialis. 343. B C
Sed eam non efficit. 354. C
Iuſto non eſt lex poſita, quomodo intelligendum. 457. B C

KALENDÆ.

Kalendis Ianuarijs Chriſtiani olim ieiunabant. 828. D. Cur 829. A
Kalendis Ianuarijs Gentiles, victimas multiplicabant. 828. D
Kalendæ Ianuariæ Romanis, erant celeberrimæ. 829. A
Kalendis Ianuarijs vetitum erat Chriſtianis lauro, & virentibus frondibus domos ornare. 829. B

KYRIEELEISON.

Kyrieeleiſon, quàm antiquum ſit. 1313. C

LAICVS.

Laicis ſacros Agnos tangere, contrectareve nefas. 1089. D
Laicis interdictumne ſit Reliquias Sanctorum quoquomodo tangere. 1090. B
Poſſintne Laici vaſa Eccleſiæ pallas, & alia ſacra vaſa contingere. 1090. C
Sacrum Chriſma tangere, aut Oleum ab Epiſcopo ſacratum, non poſſunt. 1092. A
Euchariſtiam quando tuto ſine peccato tangere poſſint. 1093. A
Laici quod beneficia Eccleſiaſtica conferre ſolent, eſt corruptela. 551. C. D
Quod nominent, & offerant ad beneficia non ratione fundationis, ædificationis, dotationis, eſt corruptela. 556. A
Laici quidquid iuris habent in rebus ſpiritualibus eſt ex conceſſu clericorum. 502. D
Non poſſunt vi conſuetudinis ius habere in clericos. 505. D. Nec vi præſcriptionis. 506. C
Excuſationes laicorum in clericos ſibi poteſtatem vſurpantium, excluduntur. 508. B. C
Laicorum ſtatuta derogantia Eccleſiaſticorum immunitati. 518. C

LATRIA.

Latria quid ſit. 1069. A. Cultus latriæ quibus debeatur. 1070. B
Humanitati Chriſti an tribui debeat. Ibid. C
An ſanguini Chriſti ſeparato à corpore in triduo mortis tribui poſſit. 1071. C.
An ijs, quæ ipſum Dominum reipſa tetigerunt. ibid. D
Crux, & imago Chriſti an latria coli debeat. 1072. B
Claui, lancea, ſpongia, flagella, corona ſpinea, & alia qualibet materia confecta, ſicut crux cuiuslibet materiæ, ſintne latria digna. 1074. D
An ſanguis Chriſti effuſus, nec ab redinino aſſumptus Latria coli debeat. 1075. B
Cur Deiparam latria non colamus. 1082. B
An cultu latriæ Sacramentum altaris adorandũ ſit, cum ea conditione, ſi panis ritè ſit conſecratus, an vero abſolutè. 1092. A

LATRO. *Vide, Iuſiurandum.*

LAVS.

Laudem humanam ſolam aucupari non licet, & quære. 1364. A. & 1365. A
Ad honorem Dei, vel ſalutem animarum licet. ibid.
Exſpectare laudem debemus à ſolo Deo. ibid.

LEGATVS.

Legatus Apoſtolicus poteſtatem habet Eccleſiaſticam, à à ſæcularibus non examinandam. 523. D
Debet tamen literas ſuæ legationis Regi vel principi exhibere. ibid.

LEX ET LEGISLATOR.

Lex æterna quid ſit, in definitione peccati. 294. B
Humana, eſt conſtans rectæ rationi & eam violare peccatum eſt. 295. B
Quæ ſint legis naturalis, diuina, & humanæ præcepta, & peccata quomodo diſtinguantur. 304. B C
Quæ lege humana imperantur, in certa virtute ponuntur. 304. C. & 465. A
Optare vt ea non ſint mala, quæ lege naturali ſunt vetita peccatum eſt, non autem quæ lege ſcripta 328. A B
Lex carnis, lex membrorum, vide Concupiſcentia.
Paruuli in lege naturæ ante circumciſionem ignoto nunc Sacramento ſaluabantur. 433. C
Lex à legendo, vel ligando dicta. 433. C. 439. B
Legis ſignificationes. 441. A B
Lex eſt populi iuſſum; rogante Magiſtratu, & iubente populo conſtitutum. 441. B
Preſſe eſt Principum ciuilium conſtitutio; differens à ſtatuto. 442. B
Legum Romanorum initia, & origo, & in vniuerſum. ibidem B C
Leges Regum Romanorum. ſententijs Curiarum ſcriptæ ſunt in libro Papirij. ibid. D
Leges XII. tabularum quæ & vnde dictæ. 443. A
Legis diuiſio. 444. A
Lex æterna dupliciter accepta quid ſit. ibid. Quid naturalis, quid humana, & quotuplex. ibid.
Quid vetus, quid noua. ibid.
Lex naturæ, gentium, ciuilis, quid ſit. ibid. B C
Quæ lege gentium ſint introducta. ibidem C
Legis ciuilis partes quænam ſint. ibidem
Diuiſio à re, à loco, ab auctoritate ferentis, & modo ferendi. ibid. 455. A
Lex eſt actus rationis continens etiam voluntatem mouentem, & obligantem alios. 446. C
Eſt ſignũ verum Angelo vel homini denuncians præſcriptum ad aliquid agendum, vel fugiendum obligans. ibidem.
Ad humanæ legis ſubſtantiam ſcriptura non requiritur. 448. B
A conſuetudine quid differat. ibid. D
Si neminem obliget, lex non eſt, 450. C
Si ad pœnam, non ad culpam, lex eſt. 451. A
Ad naturam eius requiritur promulgatio. 451. D
Neque ſufficit ſolemnis editio. 452. C
Obligat lex inferioris principis quamprimum eſt in propria Prouincia promulgata. Supremi vel ex eo tempore, quod exprimit, vel ſi nullum exprimit poſt duos menſes à promulgatione facta. 452. D
Lex quæ definitum tempus non habet, etiam ſcientem ante duos menſes obligat. 455. B
LEX Canonica pœnam irrogans Excommunicationis, &c. conſcientiam obligat ſub peccato. 480. D
Quæ pœna grauem eius obligationem oſtendant. 472. C
Canonicæ leges, quæ nunc conſuetudine ſunt abrogatæ. 552. B
LEX Ciuiles poteſt alligare conſcientias ſub lethali peccato, ſed non omnes. 469. C
Quæ non obliget. 471. C D. Quæ pœna eius obligationem grauem oſtendant. 472. D
Ciuiles leges iure canonico abrogatæ. 556. D. Impunè permittunt quædam, quæ canonica lex punit. 584. B
LEX Conuentionalis num obliget Conſcientiam. 471. A
Eam violans non peccat, violans conuenta peccat.
Quæ leges Conuentiones cenſeantur. 471. A. Conuentionalis pœna ſoluenda non eſt in foro conſcientiæ antequam ab altero contrahente petatur. 487. A
Lex aſtringit conſcientiam, pœnam infligit, reſcindit aliter facta. 459. D
Vſu non recepta ui caret. 460. C
Qualitates bonæ legis quæ ſint. 464. B C. Virtutem ſpectare debet
Perſuadere potius debet quam cogere. 465. A
Legis eſt coercere delicta contra iuſtitiam, & ſalutem publicam. 465. B
Benefacta præmio, Malefacta pœnis afficit. 465. C
Legis eſt imperare, vetare, permittere, punire. ibid. D
Lex ferenda eſt de his quæ frequenter, & facilè accidunt. 466. A
Leges oportet paucas eſſe. 466. A B
Sub lege eſſe D. Paulo quid ſit 467. D
Omnis lex hoc ipſo quod rationi conſentiat alligat. 468. D
Lex poſterior quibus modis ad priorem trahatur. 530. A
Lex ceſſante fine quoad ſubſtantiam ſuam, non tantum quoad mentem legiſlatoris, ceſſat, 533. C
Cum duos fines habet lex, altero ceſſante non ceſſat. ibidem C
Contra legem quod ſit pro infecto habendum: 534. A Niſi vel alijs legibus vel manifeſta ratione ſubſiſtat. 535. A
Contra legem facere quis dicatur. ibid. C
In fraudem legis quis facere dicatur. ibid.
Lex dum contra eam præſcribitur ad pœnam obligat non ad culpam. 542. D
LEX Diuina quæ dicatur 619. B
Lex diuina vetus continet præcepta moralia, cærimonialia, iudicialia. ibid. D
Qui à vetus differat à noua. 620. B
Etiam vetus ſpiritualia promittebat. 621. A
Lex vetus, cur dicatur lex timoris, 270. C. & 744. C
Legis diuinæ ſupernaturalis ſunt præcepta Fidei, Spei, Charitatis. Pœnitentiæ. 618. A
Lex noua quibus rebus diſtinguatur à veteri. 745. D
Lex noua cur libertatis dicatur, & filiorum. 270. C. & 745. A
LEX Naturalis eſt actus mentis non habitus. 607. A
Quot modis accipiatur. ibid.
Nec ea toto, nec ex parte poteſt lege humana tolli. 608. B
Diſcrimen inter legem naturalem, & cæteras leges. 611. B
Quæ ſint leges naturales numquam mutabiles. 616. D
Lege naturali viuebant homines ante legem Moyſis. 618. A
In lege naturali habebant quaſdam leges iuris diuini, & humani. 619. A
LEX humana eſt aliqua. 460 C D
Contra legem humanam qui peccat, contra legem Dei remotè agit. 467. A
Lex humana conſcientiam alligare poteſt. 468. D. Vnde id habeat. 469. A
Legis humanæ violatio ex contemptu & cum ſcandalo aliorum, eſt lethalis. 470. D
Non obligat conſcientiam ſi legiſlatori deſit animus obligandi. 470. D

Lata ob præſumptionem delicti non obligat conſcientiam. ibidem.
Alligat conſcientiam etiamſi tacitè tantum id ſe legislator velle oſtendat. 471. B
Pœnam, & multam imponens conſcientiam obligat. 471. C
Legem obligare conſcientiam colligitur ex eius materia verbis, pœnis propoſitis. 471. D
Cum eſt conuentio vel pactio vim habet in actus internos. 490. C
Præcipit actus internos qui requiruntur vt actus ſit humanus. 469. C
LEGES Variarum publicarum ab Ariſtotele reprehenſa. 745. C
Leges Cecropis. 745. D
Leges Draconis. 746. A. Solonis. ibidem. Lycurgi. 747. C
Leges Regiæ Romanorum. 749. A. Duodecim tabularum. 751. D
Leges Romanorum à diuerſis Magiſtratibus latæ. 764. B
Legislatores veteres recenſetur. 749. B

LIBERTAS. LIBERA ACTIO.

Libertas quadruplex, à peccato, à miſeria, à violentia, à neceſſitate. 4. D
Libertatem à peccato qui habeant, & quo diſcrimine. ibidem.
Libertatem non impedit vllo modo prouidentia Dei. 5. A
Libertatem à peccato quid cauſet in hac vita. 10. B.
Libertate à miſeria fruuntur ſoli beati, & ante lapſum Adam. 5. B
Libertas à violentia quibus inſit. 5. B
Libertas alia gratiæ, alia gloriæ, alia naturæ. 5. C
Libertas à neceſſitate in quo propriè conſiſtat. 5. C D
Quare hæc appellatur libertas indifferentiæ, contrarietatis, & contradictionis. 6. A
Libertas à neceſſitate conuenit Deo, Angelis hominibus, 6. A
Libertatis differentia in actibus hominis, Angeli, & Dei. 7. C D
Libertatis pars non eſt poteſtas peccandi. ibid.
Libertatem quadruplicem habent qui peccare non poſſunt 8. A
Liberè fieri poſſe, quæ prece, admonitione, increpatione fiunt. ibid. D.
Liberum differt à voluntario quia eſt in poteſtate agentis. 11. A
Libera actio & voluntaria non ſunt idem in naturis intellectu præditis. 11. A
Libertatis iactura capitalis pœna eſt. 26. B
Libertas primo in voluntate ineſt. 70. C
Libertatem non tollit præmiſſio, & præſcientia Dei. Ib. D. Nec præfinitio Dei, nec Dei cum voluntate concurrentis actio. 21. B. C
Libertas non in ſola electione propriè ſumpta conſiſtit. 88. D.
Libera actio eſt ſine conſultatione. 93. C

LIBRI.

Libri Canonici, qui, & quot. 910. A
Libri apud Patres habiti ſemper Canonici. 922. B
Libri, de quo Scriptores Eccleſiaſtici dubitarunt, an Canonici eſſent. 923. A
Libri ſemper in Eccleſia habiti Apocriphi. Ib.
Libri Canonici integri cum ſuis partibus pro Sacris, & Canonicis habentur. 923. B
Librorum Canonicorum partes, de quibus olim dubitatum nunc dubitare non licet. 923. B
Libros hæreticorum legens aut retinens excommunicationem quomodo incurrat. 978. D
Libros Catholicos, qui continent, & confutant hæreſes legere licet. 978. D
Vnum vel alterum verſiculum legens in hæreticorum libris excommunicationem num incurrit. 979. A
Famulus ſcienter hæretici librum legens iuſſu Domini ſui cum Domino excommunicationem incurrit. 979. B
Hæretici librum, qui hæreſis non continet legens excommunicationem incurrit, non tamen reſeruatam ſummo Pontifici. Ibid.
Quomodo eiuſmodi libros Catholici in Anglia, Gallia, & ſimilibus locis ſtudio cognoſcendi, & confutandi errores legere poſſint, & an citra excommunicationem. Ibidem C
Epiſcopus facultatem legendi libros hæreticorum dare non poteſt. Ib. D
Libros Græcorum, Armenorum ſcienter legens, etiamſi ritus alienos contineant, non excommunicatur. ibidem.
Libros noxios etiam Ethnici damnant. 980. A. B
An cenſeantur hæreticis, qui hæreticorum libros damnatos retinent. Ibidem C
An hæreticus cenſendus ſit apud quem reperitur liber hæreticus, eipſo auctore. ibidem D
An quilibet propria auctoritate libros hæreticos comburere poſſit. ibid.
Quatenus Inquiſitores poteſtatem facere poſſint legendi libros Hæreticorum. 981. A
Nec Epiſcopi, nec his maiores Antiſtites propria auctoritate legere, aut retinere libros hæreticorum poſſunt. ibidem B
Hæreticorum libri iure damnantur etiamſi non tractent de Religione. ibid. C
Regula quædam de huiuſmodi libris ſeruandis, & legendis Ib. D
Libri Hebræorum, Rabbinorum, Arabũ, Philoſophorũ Ariſtotelem interpretantium, Thalmud, Alcoranus, & ſimiles, qua ratione prohibiti ſint. 982. B
Origenis, & Tertulliani libri, & qui à Gelaſio Apocryphi habebantur, an ſint prohibiti. 683. A
Hæreticorum nomina quomodo è libris ſint expungenda. 684. A
In libris hæreticorum, quæ deprauata ſunt, quemadmodum expungi, & corrigi, & correcta imprimi debeant. Ib. B
Librorum hæreticorum impreſſoribus quid iure cautum ſit ibid. D
Libri, & omnis alia ſcriptura examinari prius debent, & approbari quam typis mandentur. 985. B
Vt typis mandetur ſufficit Collegij, Conuentus, vel vniuerſitatis nomen apponi. Ib.
Orationes priuatæ, Conciones, Prælectiones, & ſimilia de rebus ſacris non approbata ab Ordinario ſcripto cum alijs communicari poſſint. ib. C
Librorum hæreticorum tranſcriptores puniendi ſunt tanquam de hæreſi ſuſpecti. Ib. D
Aliunde aſportantes ſimiliter puniendi. 986. A

LIS.

Lite pendente reſcriptum non impetrandum contra alterum litigantem. 578.

LOCATOR.

Locatoris obligatio, qui patitur inferri in horreum aliena. 12. C

LVMEN.

Ad Miſſæ ſacrificium iure communi requiritur. 1293. D
Ex qua materia eſſe debeat. 1294. A

LITERÆ APOSTOLICÆ.

Non licet laicis eas reijcere, aut impedire, ſed licet corã Eccleſiaſtico iudice contra eas excipere, & appellare ad Romanum Pont. 520. D
Nec diſcutere, niſi commiſſa ſibi auctoritate Pontificia poſſunt. 521. B
Licet tamen de iis dubitare, aut diſputare. 574. B

LVSVS.

Qui totam noctem luſit contra leges, ſemel luſit. 311. C

LVTHERANI.

Lutheranorum errores de originalis peccati deletione. 432. C, D

LVXVRIA.

Peccatum capitale eſt, quia aliorum mater. 367. A. Eius filia. Ib.
Eſt immodica libidinoſarum rerum cupiditas. Ib.

MACV-

MACVLA.

Macula, effectus peccati, ſic dicta, quia eſt priuatio gratiæ, quæ eſt decor, & ſplendor Animæ. 290. D.
Eſſet etiam in homine peccante in puris naturalibus, eſtq. in peccante iterum, ac tertium lethaliter. 391.

MAGIA.

Magia alia naturalis, alia Mathematica, alia Dæmoniaca. Vide, Diuinatio.

MAGNANIMVS.

Magnanimus quis ſit. 336. D. Magna appetit, ſed non propriam excellentiam. Ib.

MAIESTAS.

Læſæ Maieſtatis rei bona Fiſco addicuntur. 475. C

MALVM. MALITIA.

Malum etiam ſeipſum perdit, quomodo intelligendum. 370. B
Malum vt malum poſſe diligi falsò dixit Scotus. 338. B
Ex malitia peccatum eſt, cum quis ſcienter malum agit, nec ex aliqua animi perturbatione inſtigatus. 388. C
Peccatum ex habitu eſt ex malitia. Ib. D. Sed non contra. Ib.
Ex mala naturæ conditione, aut deprauato corporis morbo peccatum, non eſt ex malitia. 389. A

MANDATVM.

Mandato tenetur, qui pro ſe præſente patitur fideiuſſorem. 12. C
Mandamus, verbum legis grauem obligationem non continet, ſed, Strictè, ſi addatur continet. 472. B

MANICHAEI.

Die Dominico, & feria quinta ieiunabant. 829. C. A certis cibis abſtinebant, tanquam natura ſua malis. 843. B

MARIA.

Seruata eſt a peccato originis, quomodo. 438. A
Quomodo redempta ſit per Chriſtum. Ib. C
Vocari χριστότοκον, Epheſinum Concilium Neſtorio noluit concedere ſed θεοτόκον. 142. B. Et filium eius non ὁμοιούσιον, ſed ὁμοούσιον, prima Nicæna Synodus appellari voluit. ibid.

MARITVS.

Maritus ſi ſtatutum præcipiat, ne donet vxori vltra decimam partem. 1346. B
Maritus, an vxoris vota in poteſtate habeat. 1402. B
An vxor mariti vota poſſit laxare. Ib. C
An vir iure vxori vota diſſoluat facta de coniugio. Ib. D
Maritus an ſi vxor aliquid vouerit implendum poſt ſolutum matrimonium, poſſit diſſoluere. Ib.

MARTYR. MARTYRIVM.

Per Martyrium quomodo quis recuperet gratiam per peccatum amiſſam. 918. B. C

MATER.

Matris conſenſus in coniugium filio præſente, & tacente, ſufficit. 12. B
An excuſetur ab audiente ſacro die feſto, dum filias nubiles cuſtodit. Vide, Miſſa.

MATERIA.

Materia legis obligat, prout ad maius bonum Reip. vel ad maiorem virtutem ſpectat. 472 A

MATRIMONIVM.

Ob matrimonium ſine conſenſu patris initum filios puniens ſtatutum improbatur. 381. D
Statutum probatur priuans filiam dote ob matrimonium cum indigno. 82. A
Ad matrimonium habiles more patriæ poſſunt fieri inhabiles. 544. C
Iure canonico inhabiles ſine conſenſu Pontificis habiles fieri non poſſunt conſuetudine. Ib. D
Inter patrueles, vel conſobrinos matrimonium iure ciuili permiſſum, canonico eſt irritum. 556. D
Inter raptorem, & raptam ciuili iure prohibitum, canonico permiſſum. 557. A
Matrimonia cum certis perſonis prohibentur iure ciuili, quæ permittuntur canonico. 559. C
Pœna promiſſioni appoſita in matrimonio contrahendo, quanta ſit. 1340. C
Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi matrimonium eſt irritum. 1672. C
Matrimonij indiſſolubilitas eſt legis naturalis. 613. C
Quomodo Deus relaxare potuerit. Ib.
Matrimonium ratum, & non conſummatum dirimitur per ſolemne votum caſtitatis, quod faciunt ſacri Milites S. Ioannis. 1620. D

MEDICVS.

An poſſit contra propriam opinionem ex probabili aliorum ſcientia, licet contraria ægroto medicinam dare. 107. C

MEDIVM.

Medium in virtutibus aliud eſt rationis, aliud rei. 244. B
Medium iuſtitiæ eſt medium rei, idq; apud omnes eſt idem. Ibidem.

MELCHISEDECH.

In quibus ſacerdotium Chriſti cum ſacerdotio Melchiſedech comparârit S. Paulus. 1242. C
An Miſſæ ſacrificium præfigurârit. Ib. D
Melchiſedech tamquam Rex potens, & opulentus cibum, & potum detulit ad reficiendos Abrahæ milites. 1243. A primo tamen panem, & vinum Deo libauit. Ib.

MEMBRVM.

In membris, & ſenſibus corporis ſunt etiam peccata. 395. D
Non ſunt membra principia actuum, ſed ſolum organa.

MENDACIVM.

Officioſum an ſit admittendum. 28. C
Mendacium leue in iudicio, vel confeſſione non ſit mortale. 597. C

MENDICANTES. MENDICI.

Mendicantium ordines ius canonicum intelligit, quorum cœnobijs non licet habere bona ſtabilia, vel immobilia. 1576. C
Alij Mendicantes ſunt ex Regula, vel Conſtitutione, alij authoritate Pontificia approbati. Ib.
Dominicani, Auguſtiniani, & Carmelitani ex conſtitutione Pontificis ſunt mendicantes. Ib.
Dominicani conſtitutionibus editis bona immobilia repudiarunt. 1576. D
Franciſcani Obſeruantes, & Capuccini ſunt ex regula mendicantes. 1577. A
Mendicantes ordines qui, et quot in iure communi, & quot iure nouo. 16. B
Quis horum Mendicantium ſit ordo in procedendo. ibid.
Non eodem ordine omnes inſtituti ſunt. ibid. B
Quæ ſit ſubſtantia ordinum Mendicantium. 1582. A
Noui inſtitui poſſunt ordines Mendicantium accedente Pontificia auctoritate. ibid. C
Vſu, & conſuetudine approbata voluntate Pontificis bona immobilia poſſidere licet in communi extra dictos Franciſcanos. ibid. D
Non eſt neceſſe vt eleemoſyna illorum oſtiatim ſit emendicata. 1583. A
Quid habere poſſint in communi, quid non. ibid.
Franciſcanis non licet accipere legata hac lege vt quotannis curent certa miſſarum ſacrificia facienda. 1584. B
Quomodo Mendicantes ordines ſua priuilegia ſint conſequuti. 1591. A
An ſtudere, docere, concionari poſſint, an hoc ipſis ſit extraordinarium, & priuilegio conceſſum, vt ſacramenta conferant. 1593. D
Cur in ciuitatibus habitent, et aliqui ab externis laboribus vacent. 1594. B
An priuilegia Mendicantium ſint Abrogata circa confeſſiones, & conciones, ſacramenta, ſepulturas. Ib.
An qui ijs confitentur in Paſchate, & in feſtis ſacra apud ipſos audiant ſatisfaciant præceptis. Ib.
Qui mendicat oſtiatim victum, & aliunde non ſuppetit, niſi interdictis cibis vtatur, ieiunio non tenetur. 839. A

MERCES.

Merces prohibitas tranſuehentis ad hoſtes Religionis, fiſco addictæ ſunt. 475. C

MERITA.

Meritorum magnitudini certi reſpondet gloria. 224. A. Non item gratia, & cur non. Ib.
Merita iuſtorum poſt lapſum efficaciora, quam primi hominis ante lapſum. 291. A
Merita ſupra peccatum. 184. C

Per

METVS.

Metus quid ſit, & quæ eius diuiſiones. 25. A. & 26. C. & 202. B
Metus iuſtus, & cadens in conſtantem virum, quæ mala ſubterfugiat. 25. C
Metus amittendi omnia bona temporalia, vel maiorem partem, iuſtus eſt. Ib.
Metus infamiæ quando iuſtus eſt, non facilè, ſimiliter eſt iuſtus. Ib. D
Metus excommunicationis iuſtus eſt quando excommunicatio eſt iniuſta. 26. A
Tunc ſolum metus eſt iuſtus, quando vel non poſſunt pericula malorum euitari, vel non niſi difficulter. Ib. B.
Metus potentiæ, reuerentiæ, perfidiæ quid ſit. 26. C
Metus cauſa contractus eſt irritus. 27. B
Metu iuſto, quæ mala, & turpia excuſentur. Ib. C. D
Metu nullum peccatum, nec veniale committendum eſt. 28. D
Metu facta ex parte ſunt voluntaria. 28. A
Contra ciuilem, vel canonicam legem metu facta iuſtè à peccato excuſare poſſunt. 29. D
Metus mortis ſæpè excuſat mala contra Dei legem poſitiuam. 31. B
Metus mortis non abſoluit ab obligatione faciendi bona diuina, vel naturali lege ſancita. Ib. C
Metu mortis in naufragio, peſte, bello, morbo, factum votum obligat. 32. A
Quæ promiſſa valeant metu iuſto facta, quæ non. Ib. B
Metu contractum matrimonium iure canonico eſt irritum. ibid. D. & 35. A
Metu leui geſta ſunt rata, ſicut & reuerentiæ cauſſa. 35. D
Metus obiectum eſt malum futurum. 202. B
Metus partes quæ ſint. Ibidem C

MILITES, ET MILITARES ORDINES

Milites iure communi in militaribus delictis, in omni crimine Ducibus ex more belli ſubiecti ſunt. 497. C
Militares ordines, qui, & quot ſunt. 1614.
Quinam per Militares ordines *intelligantur*. 1599.
An Militares *ordines ſint verè, & abſolutè Religiones*. Ibidem D.
An Milites S. Iacobi Calatrauæ, *& Alcantaræ, & alij ſimiles, qui coniugalem tantum caſtitatem cum paupertate, & obedientia vouent, ſint verè Eccleſiaſticæ perſonæ*. 1601. D
An iura annuorum redituum, quæ Commendæ militares vocantur, ſint verè Eccleſiaſtica beneficia. 1602. D
An milites Commendatarij *habeant titulum redituum annuorum, quos habent, an ſolum ſuæ fidei, & curæ commendatos*. 1604. D
An Tridentinum Concilium *in emittenda profeſſione Milites comprehendat*. 1605. C
An comprehendat eoſdem ſeſſ. 6. cap. 6. de Reformatione. Ibid. D
An nomine communi Regularium, vel Religioſorum Militares equites intelligantur iure communi. 1606. B
An horas debeant recitare. Ib. D.
An reliquum ex redditibus annuis ab ordine, vel Magno Magiſtro commendatis in pios vſus debeant impendere. 1607. B
An tuta conſcientia redditus annuos ſibi commendatos percipiant Milites S. Iacobi Calatrauæ, & Alcantaræ. Ib. D
An Commendatarij *milites de his bonis perinde, ac de patrimonio alius quiſque ſtatuere poſſint*. 1608. C
Quæ Militarium *ordinum ſit origo*. 1616.
An poſſint penſiones imponere in ipſis Commendis ad onera Ordinis ſuſtinenda. 1619. D
Sunt nonnulli, qui nec Sacri, nec Religioſi dicuntur. 1620. C. D

MINÆ.

Minæ capitales, quæ dicantur, & quæ iuſtum metum faciant. 26. B

MINISTER.

Miniſter ſacerdotis in Miſſa debet eſſe vir. 1296. C
Miniſter publicus, num aliquando excuſetur ab audiendo ſacro die feſto. 786. A. B.
Miniſter Magiſtratus non meretur præmium propoſitum ijs, qui ſontes ceperint, ſi eos capiat. 587. A

MINOR.

Minor quando cedat hæreditate acquiſita. 1349. C

MISERICORDIA.

Miſericordia quid ſit. 200. D. *An ſit virtus, an ſeminiſtus, & quæ*. 239. A
Qua ratione omnium moralium præſtantiſſima. 253. A

MISSA.

Miſſa ſacrificium, an materna lingua recitari debeat, & vnquam recitatum fuerit. 1241. B
Miſſam diebus feſtis audire a primis Apoſtolorum temporibus more fuit introductum. 772. B
Miſſam, qui die feſto abſque iuſta cauſa non audiuerit, peccat mortaliter. 773. A
Miſſam audire diebus feſtis eſt virtutis religionis. 773. B
Miſſam die feſto audiendo ignorans eſſe feſtum, ſatisfacit præcepto. 774. B
Miſſam qui audit nolens implere præceptum, ſi poteſt, tenetur illam iterum audire, vt impleat præceptum. Ibid. D
Miſſam non audiens die Dominico, quando eſt etiam feſtum Apoſtoli, duo peccata non committit. 775. D
Miſſa Catechumenorum, quæ dicatur. Ibid. D. & *quæ fidelium*.
Miſſam totam audire quomodo intelligatur. 775. D
Miſſæ pars notabilis, quæ dicatur. 776. A
Miſſam vnam in die Natali Domini *audire, ſufficit*. 776. B
Miſſæ vnius, qui dimidiam partem audierit, & reliquam alterius implet præceptum. 776. C
Miſſæ ſacrificio, qui è longinquo aſtat, implet præceptum. 777. A
Miſſam ritu Græcorum, aut Syrorum factam, qui audit, implet præceptum. 777. B
Miſſam audire quomodo intelligatur. 778. A
Miſſam audire aliquo die profeſto, nulla eſt obligatio. 778. B
Miſſam audire die profeſto an Epiſcopi teneantur. 778. D
Miſſam audiendo quis ex præcepto qualem attentionem debeat habere. 779. 780. A. B. C
Miſſam, qui cum peccato audit, præcepto ſatisfacit. 782. A
Miſſam, qui audit die feſto, non ſolemnem, implet præceptum. 782. C
Miſſam non propriam diei feſti qui audit, implet præceptum. 782. D
Miſſam audire die feſto in propria parochia, nemo communi iure tenetur. 783. A. B. C
Miſſam qui audit apud fratres Mendicantes, legi ſatisfacit. 785. A. B
Miſſam vbicumque licet audire, modò non fiat cum contemptu parochi. 785. D
Excuſentur qui ab audiendo ſacro die feſto 786. *A*. B. C
Miſſam ſiccam in naui audire die feſto, an ſit obligatio. 787. D
Qui confitetur tempore ſacri audiendi ſciens nullum aliud futurum, num excuſatur à peccato. 788. A
Qui exit è ſacro ante benedictionem, implet præceptum. 788. B
Miſſa, num ſit præferenda concioni, ſi eodem tempore vtrumque audire non poſſit. Ib C. D
Miſſam audire in quadrageſima, & diebus rogationum nemo tenetur. 778. B
Miſſa proprium ſacrificium Chriſtianorum. 1238.
Miſſa non Hebræum, ſed Latinum nomen eſt pro miſſione, ſcilicet dimiſſione populi. 1238. D
Vnde Miſſa ſic cœperit appellari. 1239. B
ITE MISSA EST *rectè nunc dicitur ad finem Miſſæ non minus, quàm olim ad* excludendos Catechumenos. *Ib.* C
Miſſæ variæ acceptiones, & quæ à nobis vſurpetur. 1239. B
Miſſæ vocabulum antiquum in Eccleſia Latina. 1240. A
Miſſa officium propter ſacrificij rationem habet. 1240. D
In Miſſa, ſacrificij materia eſt corpus Domini ſub ſpeciebus contentum. 1241. C. D

INDEX.

Miſſæ ſacrificium a Malachia prædictum. 1243. C. D

Miſſæ ſacrificium per varias ſimilitudines ſacrificiorum naturæ, & legis tempore figuratum eſt. 1244. A

Miſſæ ſacrificium nihil pugnat cum D. Paulo ad Hebræos. 1244. C

Miſſæ ſacrificium non ſolum eſt commemoratio oblationis cruentæ in cruce, ſed ſimul eſt etiam oblatio, & ſacrificium. Ib.

Quorſum opus ſit Dominici corporis oblatione in Miſſa, ſi una in Cruce facta omnium peccata deleuit. 1244. C

Miſſæ ſacrificium quid diſtet à legis Moſaicæ ſacrificijs. 1244. D

Actio, & oblatio incruenti ſacrificij non eſt eadem, quæ fuit cruenti, cætera omnia eadem. 1245. B

Ratio ſacrificij Miſſæ non eſt poſita in actionibus Miſſæ Catechumenorum. 1245. C

In qua actione cõſiſtat ratio ſacrificij, & natura. 1246. D

Quid facto opus ſit ei, qui oblitus eſt vinum mittere in calicem, & panem tamen conſecrat. 1247. D

Noruegijs indultum ab Innocentio VIII. vt ſine vini conſecratione Miſſæ ſacrificium fiat. 1247. C

Iure diuino ad Miſſæ ſacrificium pertinet etiam conſecratio vini. 1248. C

Poſſet Pontifex relaxare ius diuinum ob publicam, & vrgentem neceſſitatem de adhibendo, & conferendo vino in Miſſa. 1248. D

Nunquam tamen id faciendum ſuadetur. 1249. A

Non poteſt Pontifex ſtatuere, vt in conſecratione aqua loco vini ſacrificium Miſſæ peragatur. 1248. D

Quomodo intelligendus ſit Alexander VI. ſine conſecratione vini ſacrificium Miſſæ fieri non poſſe. Ib.

Quando ſine vini conſecratione ſacrificium abſolui poſſit. 1249. B. D

Propter neceſſitatem populi ad audiendam Miſſam, vel communicandum, non eſt faciendum ſacrificium Miſſæ ſine conſecratione vini. Ib.

Numquam Eccleſia permiſit ſacrificium ſub vna tantum ſpecie. 1249 C

Sacerdoti poſt conſecratum panem impedito, vt ſacrificium abſoluere poſſit, ſuccedere debet alius, qui abſoluat. Ib.

Propter ſalutem ſpiritualem ægroti non eſt conſecrandus panis, ſi vinum abſit. Ib.

Vnicum tantum eſt ſacrificium, licet duplici conſecratione conſtet. 1250. B. & 1251. B

Miſſam Eccleſia aliquando vocat ſacrificia. Ib.

Verba conſecrationis panis ſortiuntur effectum ante conſecrationem vini. 1250. C

Eſt ſacrificium propitiatorium. 1251. D

Triplex in Miſſa ſit opus, vnum à Chriſto, ſecundum ab Eccleſia, tertium à ſacerdote. 1252. A

Opus operantis quid ſit in Miſſa. Ib. B

Duplex eſt opus, quod ex vi ipſius operis fit. Ib.

Sacrificio, vt etiam eſt propitiatorium, aliud res pendet ex vi operis, aliud Sacramento ex vi operis. Ib. C

Sacramentum ratione non vtentibus rite tamen diſpoſitis gratiam confert. Ib. D

Propitiatorium eſt, quod impetrat donum pœnitentiæ ijs, pro quibus offertur. Ib.

Catholicis imponitur à Lutheranis, quaſi aſſerant Miſſæ ſacrificium lethalia etiam peccata per ſe proximè delere. 1253. A

An ex attrito contritum faciat Miſſæ ſacrificium. Ib. B

Quare dicatur impetratorium, & quomodo peccata venialia deleat. Ib. C. D

Delet & pœnas peccatorum. 1254. B

Propitiatorium, Expiatorium, Satisfactorium, Meritorium, & Impetratorium quid ſint, & quid differant. Ibidem D

Mortuis eſt tantum ſatisfactorium. Ib.

Chriſtus in eo non ſatisfacit amplius, nec meretur nobis. 1255. A

Eſt impetratorium etiam incrementi diuinæ gratiæ. Ib.

Miſſa, vt eſt ſatisfactoria, eſt finiti effectus in ijs, pro quibus offertur, & ipſi nullo modo offerunt. 1256. C

Hoſtia in Miſſa oblata vt per ſacerdotem offertur, eſt virtutis finitæ. Ib. D

Miſſa in ijs, pro quibus offertur, & ipſi offerentes non ſunt voluntate Chriſti habet certum, & finitum effectum. 1257. A

Miſſæ effectus non eſt incertus, & infinitus in ijs, qui ſunt ipſi quoque offerentes, cum pro ijs offertur. 1257. D

Stultè non petit, qui petit, vt pro ſe vno ſacrificium offeratur. 1258. B

Fructus Miſſæ triplex, generalis, ſpecialis, medius, & quid ſint. 1258. C

Miſſa pro plurib. quatenus ſatisfactoria eſt, minus prodeſt ſingulis, ſiue ipſi quoque offerant, ſiue non. 1258. D

Miſſa vt impetratoria non eſt infiniti fructus, & pro pluribus oblata ſimiliter minus prodeſt ſingulis, quam ſi pro vno offeratur. 1259. C

Miſſæ fructus vt eſt ſacrificium ſatisfactorium æqualiter ab ijs participatur, pro quibus fit, ſi ipſi offerentes non ſint. 1260. B

Quando pro pluribus offertur, qui ipſi quoque offerunt, fructum reſpondentem operi, & affectui participant Eccleſiæ offerentis, quo plures, paucioreſuè fuerint. 1260. D

Miſſa in ijs, pro quibus offertur ſecundum ſe quidem ſemper ſuũ effectum obtinet certa ac firma lege. 1261. A. B

Miſſæ preces, & ſacrificium pro mortuis offerre licet. 1267. C

In Miſſæ ſacrificio, quare Sanctorum mentionem faciamus. 1268. A

Miſſa non prodeſt damnatis. 1268. C

Miſſa non prodeſt paruulis in peccato originali decedentibus. 1269. C

Miſſa prodeſt ijs, qui pœnas purgatorias ſuſtinent. 1270. D

Miſſa non prodeſt paruulis baptizatis ante vſum rationis defunctis, & in eorum ſepultura pro alijs defunctis facienda eſt. 1270. B. C

Miſſæ ſacrificia certa, & firma lege Dei proſunt mortuis. Ibidem D

Miniſter Miſſæ eſt ſacerdos. 1271. A

Miſſam facere quotidie, vel frequenter per ſe laudabilius eſt, quam abſtinere. 1278 B. C

Quanam diei hora publica, & ſolemnia Miſſæ ſacrificia fieri debent. 1279. A

Qui Miſſam faciendo lucem diurnam notabiliter præuenit, ſine legitima cauſa lethaliter peccat. 1279. B. *Etiam tertia parte horæ, item poſt meridiem*. 1281. C

Non poteſt Miſſa fieri poſt meridiem ad horam nonam. 1279. B

Priuilegium Pontificis Miſſam faciendi poſt meridiem extendendum eſt ſolum ad vnam horam. 1280. A

Epiſcopus poteſt Miſſam facere, vel audire iuſta de cauſa ante auroram, vel poſt meridiem. 1281. B

Miſſam poteſt facere ſacerdos ante auroram, vt ægroto Euchariſtiam dare poſſit. 1281. C

Miſſa iure fieri nequit, niſi in locis ab Epiſcopo conſecratis, nec quidem conceſſu Epiſcopi poſt Conc. Trid. niſi iuſta de cauſa. 1282. B. C

Miſſæ ſacrificium etiam poſt Concilium Tridentinum tempore neceſſitatis, licitè fit in locis non conſecratis. 1283. A

In mari aut in flumine Miſſa fieri nequit. 1283. B

Miſſam faciens in priuato loco ſubiecto interdicto, irregularitatem incurrit. 1286. B

Miſſa facienda eſt in altari ab Epiſcopo conſecrato. 1286. C

Ad Miſſæ ſacrificium ſufficit vnus, vt reſpondeat. 1295. D

Miſſam faciens ſine libro, lethaliter peccat. 1297. A

Miſſam facere non poteſt ſolus, niſi in graui neceſſitate. Ibidem.

An ad Miſſam faciendam ſe veſtiens teneatur preces præſcriptas recitare. 1297. B

In Miſſa tenetur ſacerd. Rubricas Miſſalis ſeruare. Ib. C

De Miſſæ partibus, Introitu. 1312. D. *Kyrieleiſon*. 1313. C. *Gloria in Excelſis*. 1313. D. *Collectis*. 1314. A. B. *Dominus vobiſcum*. 1314 D. *Reſponſione Amen*. 1314. C. *Epiſtola*. Ib. *Graduali, & Tractu*. Ib. D. *Euangelio, & eius cæremonijs*. 1315. B. *Offertorio*. Ib. C. *Præfatione*. Ib. D. *Canone*. 1316. & ſeq. *Dominica oratione*. 1320. A. *Fractione panis conſecrati*. Ib. C. *Commixtione corporis, & ſanguinis*. 1320. B. *Pacis nunciatione*. 1320. D. *Agnus Dei*. Ibid. *Poſt communionem*. 1321. A. B

Miſſarum priuatarum vſus probatur. Ib. C

In Miſſa quædam alta voce, quædam tacitè recitandi vſus eſt.

MONARCHIA.

Monarchia Chaldæorum, quos Reges habuerit, & quamdiu ſteterit. 708. A

Monarchia Perſarum quot reges habuerit, & quotannis durauerit. 710. C

Monarchia Græcorum in quos & quę regna diuiſa fuerit. 716. B. Quot annis durauerit. 717. C

Aſſyriorum Monarchia quos Reges habuerit. 739. A

MONVMENTVM.

Monumenti ius acquiritur in alieno. 12. D

MORBVS.

Morbus aut vitium, ſi in re vendita conſpicuum, vel prædicum non eſt præſtandum. 13. D Vide Infirmitas.

MOROSA DELECTATIO.

Moroſa delectatio quæ dicatur. 318. D. Eſt peccatum. 320. B. Lethale vel veniale pro ratione materiæ. 321. C. Vnde ſpeciem ſuam ſumat. 322. D

In eam deriuatur omnis prauitas obiecti ſi cogitatur ex omni malo quod habet. 323. A

Eiuſdem ſpeciei eſt cum ſuo obiecto. 331. B

MORES.

Mores boni varij, iuris naturales, Diuini, Canonici, Ciuilis. 1345. B

MORS.

Mors ciuilis dicitur capitalis pœna. 26. B

Per ſe directo permouere aliquem ad mortem ſpiritualem grauius eſt quam mortem inferre corpori. 372. B

Mors contracta ex peccato originis cur rationem culpæ non habeat. 415. D

An ſit permanſura ad ſuperſtites in die iudicij. 424. C

MORTALE. Vide peccatum lethale.

MOTVS.

Motus primi ſenſum, vires naturales aut imaginationem conſequentes non ſunt peccatum. 317. A

Motus primo primi an ſint peccata. 318. A

Motus ſecundo primi quando, & qualia ſint peccata. 318. A

Motus primo primi ſunt etiam in voluntate, ac ratione, & quomodo. 20. B

MVLIER.

Mulieres non poſſunt renunciare iuri Velleiano. 168.

MVNDVS.

Mundi ætates ſex enumerantur. 703. C. Et ſingula quot annos habeant, 703 & ſeq.

MVNICIPALIS.

Municipalis lex. vide ſtatutum.

MVTVVM.

Mutuum acceptum à crimine ſo quando in bonorum publicatione ad Fiſcum non pertineat. 482. B

NATVRA.

NAturæ viribus quid homo præſtare poſſit. 273. B

Naturæ ſolius viribus in officio honeſtatis perſeuerare quis non poteſt. 275. A

Natura habet quo poſſit, quod ſibi conuenit, non quo id faciat niſi diuino auxilio iuuetur. 289. D

Contra naturam hominis eſt omne peccatum. 295. D

Contra naturam quæ peccata peculiariter dicantur. ibid.

Naturæ peccatum, cur dicatur peccatum primum Adæ. 418. D

NECESSITAS.

Neceſſitas ex conditione libertatem arbitrij non tollit, nec meritum aut demeritum. 90. C

NEGOCIVM.

Negocio graui impediti non tenentur in die feſto ſacrum audire. 786. A B C

NOBILIS.

Nobilis ob æs alienum in carcerem non mittitur. 1346. D

NOTARIVS.

Notarius Chriſtianus ſcribens inſtrumenta vſuraria inter Iudæum, & Chriſtianum in gratiam Iudæi peccat, ſi in Chriſtiani gratiam ea ſcribat, non peccat. 1017. B

NOMINA.

Nominibus Chriſti, trium perſonarum diuinarum, Beatorum ſcriptis, pronunciatis, auditis honor ſicut ſacris imaginibus debetur. 1088. A

Nomina Sanctorum inſcripta cartis, collo alligata, & appenſa ad ferri poſſunt. 1088. C

NOVITIVS.

Nouitiorum vota an tuta conſcientia à Superiore diſſolui poſſint. 1403. D

Nouitius ſtatutis religionis non alligatur nec ſtatuto, quo certa delicta Superiori reſeruantur. 1403. C

Nouitius delinquens à monaſterij Præfecto puniri debet, & ſicut fauore religionis à ciuili Magiſtratu abducuntur Nouitij ſic etiam ab Epiſcoporum poteſtate. 1464. A

Nouitius ad aliquam Eccleſiaſticæ ordinis Præfecturam eligi nequit, ad Epiſcopatum poteſt. 1464. B

Ne Nouitij ad Ordines ſacros, ne quidem ad primam tonſuram aſcendant, iure cautum eſt. 1464. C

Nouitius habet ius condendi teſtamentum, ſed non rumpendi teſtamentum. Ib.

Nouitij beneficium Eccleſiaſticum non vacat. 1465. D

Nouitius carens prima Tonſura, gaudet priuilegio Canonis, Si quis ſuadente Diabolo, &c. 1466. A

Quis ſuccedat in bonis Nouitij ante profeſſionem mortui ab que teſtamento. 1466. C

Nouitius iure canonico religioſorum nomine, & numero non cenſetur. 1466. D

Nouitius à Monaſterio recedens non debet ſoluere impenſas, quas in eo alendo monaſterium fecit. 1466. D

Nouitiu probatio partim in monaſterio, partim extra illud iuſſu Superiorum peracta habitu religionis retento legitima eſt. 1467. A

An Natalium vitio notati, aut ære alieno preſſi, aut infames ad probationem recipi poſſunt. Ib. C

NOVITATVM CVPIDITAS.

Nouitatum cupiditas filia inanis gloriæ quando ſit peccatum lethale. 365. C

NVPTIAE.

Nuptias non futuras fuiſſe, ſi Adam perſeuera ſſet, quinam falsò putarint. 400. B

Leges nuptias feminis prohibentes ſine conſenſu parentum quomodo iure canonico corrigantur. 500.

NVTRIX.

Nutrix quando excuſetur ab audiendo ſacro in die feſto. 786.

Nutrices ſunt liberæ à ieiunio. 892. D

OBLATIO.

OBlationes quid ſint 887. D

Oblationes, quibus iure debeantur. 888. D

Quomodo differant à Decimis, Primitijs, Sacrificio 888. A

Oblationes an diebus feſtis, & Dominicis Parochiani facere cogantur. 789. B

An vbi oblationes de more ſoluuntur voluntariæ ſint, an neceſſariæ. 888. D

Quando religioſi poſſint oblationes accipere. 889. A

Oblationes iure naturali debentur, ſi Eccleſiæ, vel Rectores Eccleſiarum indigeant. 889. A

In oblationes laici ius non habent. 889. B

Oblationes non ſoluentibus, quæ pœna ſit iure conſtituta 889. B

Quas oblationes voluntarias Eccleſia non recipiat. Ib. D

OBLIGATVS.

Obligatus alteri religionem, ſuſcipiens ſi poteſt per alium promiſſum præſtare, debet, ſin ſecus, religionem ſuſcipere poteſt, etiamſi adhibito iureiurando ſe alteri obligarit. 1455. C

OBLIVIO.

Obliuio ad ignorantiam quomodo reuocetur in cauendis, vel agendis rebus. 58. A

ODIVM.

Odium quid ſit. 109. A

Odium eſt tum rei, tum perſonæ. Ib. B

Odium quarum rerum ſit. D

Odio haberi poteſt Deus abſolutè, & propriè. 1067. B Vide, Deus.

O M M I S S I O.

Omiſsionis peccatum an differat ſpecie à peccato commiſ-ſionis 306. A

Omiſſio quando ſit generale, vel ſpeciale peccatum. 326 C

Omiſſio ſine actu concipi poteſt, ſine actu eſſe non poteſt. 307.C D

Omiſſionis peccatum eſt aliquando cum quid omittitur: aliquando cum cauſa datur omittendi, 308.B.C

Cum cauſa omiſſionis data eſt, peccatum eſt, etſi effectus impediatur. 308. C

Actus omiſſioni coniunctus, quando ſit peccatum, 309. A

Quis actus dicatur omiſſionis cauſa, quis Comes. 309. A

Omiſſio vt ſit voluntaria, requirit, vt poſſimus, & debeamus facere vi præcepti. 309. B

Grauitas in peccato omiſsionis pendet ex dignitate actus omiſſi. 310.B

Actus cauſa omiſſionis non minuit eius malitiam, eo quod ſit malior 310.B

Omiſſio implicitè voluntaria aliquando æque grauis eſt, atque explicita. 310. BC.

O P P I N I O.

Opiniones quomodo ſint deligendæ. 132.D

Fidei innitens, aut proximè ad eam accedens eſt tenenda. 132. A

Opinio quæ legis, & iuris, ſenſui magis innititur, aut conſuetudini recepta præferenda. 130.D

Opinio mitior in rebus pœnalibus, & odioſis eſt probabilior. 140.A.

Inter opiniones pares, dubias tamen, ſi altera ſit tutior eſt amplectenda. 242.D

Non ſemper tamen tutior eſt neceſſario amplectenda. 144.B

Communis Doctorum in rebus agendis eſt potior. 146.A

Quomodo communis opinio internoſci poſſit. Ibid.C

Cenſenda eſt authoritate, & numero auctorum Claſſicorum. 147.B

Cæteris paribus opinio religioni, pietati vel iuri magis fauens eſt potior. 141.C

Pietati conformior opinio rationi repugnare non debet. 154.D.

In foro conſcientiæ quænam ſit opinio potior. 155.A

Tutior opinio vocatur illa quæ cenſet id de quo eſt quæſtio peccatum eſſe. 156.B

Diuerſæ opiniones aliquando peccati periculum habent coniunctum. Ibid. C

Opinionum diuerſi aſſenſus ex diuerſis principiis haberi poſſunt Ibid.D

Minus tuta opinio dummodo probabilior ſit, aut certior in agendo teneri poteſt 157.A

Probabilior dicitur quæ firmiori, & meliori ratione fulcitur Ibid.

Non ſemper probabilior opinio eligenda eſt quando duæ ſunt æque tutæ. Ibid. D. Nec ſemper eligenda eſt communis. 155.A

Opinio plurium in foro conſcientiæ non ſemper eſt probabilior. Ibid. B

Vnius Claſſici authoris opinio aliquando, ſed rarò tenenda contra alias omnes. 158.C.D

Non ex eo ſolum quod antiquorum, vel iuniorum ſit, tenenda, vel repudianda eſt. 160. B

Scholaſticorum opinio aliquando potior communi Patrum ſententia. Ibid. C Sed ſi paria ſint momenta antiquorum præferenda Ibid. B

Opinio Theologorum an, & quando præponenda ſit opinioni Iuriſconſultorum. 161.C

Diſcipulus adhærere poteſt opinioni præceptoris etiam claſſici quem legit libri 173.A

Opinio debet eſſe boni, & docti 163.C

Opinionem aliorum probabilem contra propriam ſequi licet in foro conſcientiæ. Ibid.D

Imò, & contra propriam, & certam ſententiam, 164.C

O P V S.

Peccata operis diſtinguuntur numero ex obiectis, & fine, & quomodo. 314.B

Peccata plura opertione actu aliquando continuantur ibid.

Peccata operis tot ſunt numero, quot actus, ibid.C

Cum opere peccati, tria ſunt, quæ fuerunt in peccato Adami. 379.C

Opera bona moralia non reuiuiſcunt per pœnitentiam. 394.

O R A T I O.

Oratio quid ſit. 1068. & A & 1139.A

Orationes publicæ an dirigi tantum debeant ad Deum Patrem. 1098.B & 1143.A

An orari poſſit Chriſtus Dominus vt pro nobis oret. 1098.C & 1141.C

Orandi Deum præcepto quando teneamur 1099.C.

Oratio virtutis eſt actus non virtus. 1139.C

Oratio an ſit actus voluntatis an rationis. Ib.

Oratio eſt actus religionis. 1140.A

Orare eſt proprium Angelorum & Hominum. 1140. D. & 1141.B

Orare non conuenit Spiritui Sancto, 1141.A

Dæmonũ & Damnatorum precatio non eſt oratio. 1142. C.

Sancti Veteris Teſtamenti poſt obitum ſuum orabant. 1142.D

Iis qui ſunt in purgatorio conuenit orare. 1142. D

Sanctos in Cælo iure oramus & ipſi orant pro nobis. 1143.D

Sancti orant pro animabus purgatorij. 1143.D

Iuſti in purgatorio an orent pro nobis. 1144.D

Beatos etiam paruulos in Cælo poſſumus orare. 1144. C

Orare poſſumus pro mortuis. 1144.D 1145.C.

Orare non poſſumus pro Damnatis. 1145.D

Orandum pro viuis omnibus. 1247.B

Orandum pro paganis, & alijs à fide alienis. 1147. C

Orandum ne ſit pro ijs, quorum peccatum eſt ad mortem. Ibidem.

Orandum ne pro ijs, qui obſtinato ſunt animo in malis. 1148.A

Orandum pro Schiſmaticis, Hæreticis, Excommunicatis priuatim. 1248.A

Orandum pro improbis, & ſceleratis. 1148.B

Orandum ne ſit pro præſcitis, & reprobis. Ib.C

Oratio multifariam diuiditur. 1148.B

Orationis partes, Oratio, Poſtulatio, Obſecratio, Gratiarum actio, 1149.A

Oratio publica quæ in precibus horarijs recitatur à Clericis, & quæ iuſſu Eccleſiæ funditur habeat ne vim ex opere operato. 1149 C

Orationis effectus quot & qui ſint. 1150.B

Omnes ad tres generatim reuocantur. 1151.A

Pro alijs facta an vim habeat. 1151. C

Oratio iuſtorum facta pro alijs proſitne ad ſatisfaciendum pro eorum peccatis. 1152 A

Quid prodſit iniuſto oratio iuſti, quidne impetret. Ib.C

Iniuſti oratio facta pro iuſto quid proſit. 1152.D.

Orationis vis & efficacia eo minor eſt quo ſe ad plures funditi 16.D

Orandumne ſit omni tempore. 1153.D

Quando præcepto orandi teneamur 1154.C.

Certone in loco fieri debeat 1155. B. Et cum quibus circumſtantijs 1156 B.

Circumſtantiæ ſub præceptum non cadunt. 1157. A

Chriſtus Dominus ab oratione multiloquium gentile prohibet. 1557.D.

Orationis ſint ne certa aliqua ac definita verborum formula. Ib.

Qua lingua quoque ſermone orandum ſit. 1158. B

Orationis quanta ſit neceſſitas. Ib D

Orans in peccato lethali an peccet. Ib C

Quæ ſint in oratione à Deo poſtulanda, 1159.D

Liceatne idem orare quod optare, & contra. 1160. B

Orantes cur Pſalmos, aliaque ex ſacris litteris deſumpta recitemus.

Orationi quot & quæ neceſſaria vt ſit impetratoria. Ib.D

Oranti demiſſio animi, & deteſtatio admiſſorum ſcelerum neceſſaria, 1162.B

Quæ ſcelera impediant orationis effectum. Ib.C

Oratio iuſtorum debito modo petentium quomodo ſemper à Deo exaudiatur. 1163.A

Oratio Dominica quomodo cæteris omnibus præſtet. Ib,C

An eius ſint ſeptem petitiones & recto ordine diſpoſitæ. 1164 A B

Explicantur ſingulæ particulæ. 1165.6.7.8.9.1170.

Quo ad vim ſatisfaciendi ſi pro pluribus fiat oratio minus prodeſt ſingulis. 1259.C

Quoad vim impetrandi ex parte Dei tantundem pro multis quantum pro uno valet, non ex parte effectus orantis 1257.D

Non minus meretur aut ſatis facit qui pluribus ſuffragatur quam qui uni. 1260.A

Mortui æque lætantur ſiue quis uni ſiue pluribus ſuffragetur. Ib.

ORDINARIVS.

Ordinarius Iudex in iure quis vocetur 55.B

Ordinarij excommunicatio ignorata non incurritur & ſi contra ius naturale vel diuinum peccetur. Ib. D

ORDINES RELIGIOSI.

Ex ordine S. Benedicti. 1559. fuerunt tempore Ioannis 22. fuerunt in Sanctorum numerum relati. 1567. A

In ordine Prædicatorum Sabellici tempore Viginti una prouincia cœnobia. 1143. fuerunt. Ib. D

Frequentiſſimi in Oriente ſunt Monachi Ordinis S. Baſilij. In occidente ſub Auguſtini regula, In Italia qui ſub regula Simpliciani, In Gallia, qui ſub Martini, poſt hos maxime floruerunt qui ſub S. Benedicti regula. 1568, A

Camaldulenſis ordo ex S. Benedicti ortus eſt S. Romualdo authore Ib. C

Ordo vallis umbroſæ, à quo & quando cœperit. Ib. D

De ordine Cartouſianorum, 1569. A. Grandimõtenſiũ ib. C

De Ciſterſienſibus. Humiliatis &c. ib. D, De Præmonſtratenſibus & Oliuetanis, 1570 B C

De ordine Guibelmitarum: 1570. E, Cæleſtinorum. Ib.

ORDINES SACRI.

Poſt ordinem ſacrum nec ſubdiacono quidem licet nuptias contrahere. 1671. A B

Idque ratione voti vel legis Eccleſiaſticæ. 1672. D

Metu iuſto ordines ſuſcipiens nullo voto tenetur. Ib. C.

Non eſt neceſſe ut nunquam fuerint in matrimonio, qui initiantur ordinibus ſacris. 1673. A B

Debet fuiſſe tantum unius uxoris vir ordinem ſuſcipiens. 1674. B C D

Matrimonij ante ordinem ſacrum contracti uſus non pugnat cum ſacerdotio. 1676. D

Olim ordo ſacer. non includebat ſubdiaconatum, neque tũ tenebantur ſubdiaconi ſeruare continentiam perpetuam ſicut hodie. 169.

Ordinati optimo iure Eccleſiaſtico obligantur ad continentiam, non tamen ſimpliciter diuino 1680. A B.

ORIGINALE PECCATVM. Vide peccatum.

O S.

Oris peccata aliquando per ſe perfecta, aliquando initia ſunt eorum quæ opere fiunt. 910. D

Augentur numero oris peccata relata ad obiecta ſpecie diuerſa vel ad unum multiplici prauitate infectum. 218. B. Vide Contumelia.

OSCVLVM. Vide Tactus.

O S E A S.

Adulteram verè in matrimonium duxit. 612, D

P A C T V M.

PActa turpis cauſæ non ſunt ſeruanda. 1345. A

Quæ nullo modo ſunt rata. Ib. D

Futuræ ſucceſſionis pactio facta ſine teſtatoris conſenſu num valeat, 1346. A

Pactum iure ciuili prohibitum ob priuatum commodum ſi iuramento firmetur an ſit ratum. A 347. B

P A G A N I.

Quod paganos Eccleſia priuet dominio in Chriſtianos non eſt contra legem naturalem. 69.

Pagani qui & quando nomen hoc in Eccleſia uſurpari cœpit 1025. A

Chriſtianis Principibus ſubiecti ad fidem Chriſtianam cogi non poſſunt. Ib. 1027. C

Muneribus allici poſſunt, 1026. A

Cogi poſſunt iure ad audiendum Euangelium B. Ib.

Poſſunt expelli Pagani, Iudæi, Saraceni, ea lege ut ſi remanere velint Chriſtiani fiant, ſin minus, abeant. 1026 C.

Compelli poſſunt ut abiecto idolorum cultu unum Deum venerentur. 1027. A

Chriſtiani eorum bona priuata authoritate diripere non poſſunt. 1027. C

Princeps Chriſtianus quibus in rebus ius habeat contra paganos. 1028. D

Debellare eo nomine quod idola colant, Chriſtianus Princeps non poteſt 1028. D

Ad naturæ leges ſeruandas cogi poſſunt Ib. B.

Ritus paganorum aliquando iure illis permittit Eccleſia. 1029. A 1034. C

Paganos priuat Eccleſia iure dominij ſeruorum Chriſtianorum. Ib. B

Chriſtiani capti à Paganis & ſerui effecti quemadmodum fugere, & ſecum auferre aliqua à Domino poſſint. Ibid. D, & A

An Chriſtianus poſſit illis vendere res eas quibus certo abuſuri ſunt ad ſuperſtitiones, idque ſciens. 1030, B

Paganos ad bellum accire in conſilium Chriſtianis licet maximè contra infideles. 1034. C

Non omnia eorum opera peccata ſunt. Ib. D

P A L V D A N V S.

Falſo dicit hominem peccato tantum originali, & veniali obſtrictum poſſe Deum viribus naturalibus, ſuper omnia diligere. 346. A B

PANIS BENEDICTVS.

Inter ſacramentalia à quibuſdam recenſetur. 360. B

Quando & quibus conſecrari ſit ſolitus. Ib.

P A P A P O N T I F E X.

Vbi in iure non appellatur ordinarius index. 55. B

Papæ tacitus cõſenſus non ſufficiat, ut laici clericos ad ſua tribunalia trahant. 57. B C

Cauſas clericorum poteſt committere Laicis non ciuili, ſed ſua authoritate tractandas. 51. A

Poteſt derogare iuri patronatus clericorum, ſed niſi expreſſe id faciat, nullus facit. 520. B C

Si ipſe leges, & iura peruertat quid faciendum. 522. D.

Contra Papam ſi eius mandata iniuriam inferant vel perniciem Eccleſiæ vi non eſt utendum. 523. B

Papa diſpenſare poteſt in quibuſdam Apoſtolorum conſtitutionibus. 526. C. D

Et in Canonibus. Ib. Etiamſi in concilio generali ſtatutum ſit, ne in aliquo diſpenſetur. 527. A

Papa poteſt ſibi ius dicere in iis quæ diſtinctionem perſonarum iure diuino non requirunt. 528. A

Papa poteſt ſeipſum iuſta de cauſa voto vel Iuramento ſoluere. Ib.

Papa ſolus eſt interpretari ius Canonicum. 533. D.

Papæ reſcriptum vitiatur errore Grammatica. 577. B

Papa quomodo diſpenſet in voto, & iureiurando. 614. D

Qua authoritate id faciat, & unde eam habeat 615. D

Papa ſi ſine iuſta cauſa ſoluat quempiam lege ieiunij valet relaxatio ſed ipſe peccat. 835. B. 836. D

Papæ approbatio per ſe & ex natura rei ad religionem non requiritur ſed tantum iure Canonico. 1431. C

Qua de cauſa ſancitum ſit. 1436. D

Papa an poſſit quempiam ſoluere iureiurando. 1358. A

An Papæ ſit aliquod iuſiurandum reſeruatum. 1358. B C D

An Papa poſſit irrita facere vota. 1397. A

An Papæ ſit reſeruatum votum de virginitate ſeruanda. 1316. B C

An Papæ ſit reſeruatum votum non petendi relaxationem vel commutationem niſi à Papa. 1416. D

P A R O C H V S.

Parochus poteſt ſoluere a lege ieiunij cum eſt difficilis ad Epiſcopum acceſſus. 835. C D.

Parochi quando ſoluendæ ſint decimæ. Vide Decima.

P A R V V L I.

Paruuli ſine baptiſmo mortui puniuntur ſola pœna damni. 428. D

SS. Auguſtinus, & Gregorius qui contrarium videntur ſentire explicantur. 428. D. & ſeq.

Eorum

Eorum corpora cum non ſint futura impaſſibilia quomodo non ſint lædenda. 429. C
Cognoſcent ſuum ſtatum nec tamen triſtabuntur ob ſuam pœnam. 433. A B
Aderunt in iudicio & quorſum. 430. B C
Poſt diem iudicij ſub terra manebunt in tenebris. 432. D *& ſeq.*
Naturali felicitate carebunt. 431. C D
Non erit in ijs pugna ſenſus & rationis. Ib. D
Pœna omnium erit æqualis. 432. C
Eos poſt iudicium mundandos à peccato dicere, error eſt. 434. A
Fœminæ infantes, & maſculi ante octauum diem in lege Moſaica quomodo ſaluarentur. 425. C
Paruuli quomodo ſaluarentur ante datam legem circumciſionis. Ib.

PASCHA.

Paſchatis nomine quid ius Canonicum intelligat. 900. C
An Canonico iure Christiani in Paſchate Euchariſtiam ſumere teneantur. Ib. B
Cur diebus Paſchatis genua non flectamus orantes nec ieiunia colamus. 820. D
In Paſchate à proprio Parocho Euchariſtiam ſumere tenentur. 901. C
Quando quis incipiat in Paſchate lege ſuſcipiendæ ſacræ Communionis obligari. 93. B
Qui in die Paſchatis Euchariſtiam accipit indignè, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ. 94. B

PASTOR.

Paſtor non excuſatur ab audiendo ſacro die feſto. 782. D

PARENTES.

Pater pro filio fideiuſſor facendo obligatur. 12. B
Patris poteſtas in vota filiorum an ſit prorogata per Concilium Tridentinum. 1400. D
Mater an mortua patre poſſit filio vota relaxare. 1400. D
Pater an poſſit vota religionis poſt decimum quartum filio relaxare. 1401. A
Pater ſi habet filium graui egeſtate laborantem Religionem ingredi non poteſt. 1459. A
Parentes poſt Adamum non traducunt peccatum in poſteros & quare. 418. D
Si gratiam ſibi & poſteris accepiſſent traducerent peccatum. 420. A
Gignunt gratia vacuos ſed ſine culpa filiorum quia gratia illis non erit debita. 419. B
Parentes baptizati traducunt peccatum originale quod ipſi non habent, & quare. 42[illegible]. A
Ob ſolum Parentum peccatum filij Innocentes non puniuntur. 426. B
Quomodo Parentum peccata in filijs puniantur. 427. A B

PAVOR.

Pauor quid ſit, & pigritia. 202. C

PAVPERTAS.

Paupertatem quibus in rebus violet Religioſus. 1516. D
Paupertati religioſæ non repugnat vſus fructus rerum pecunia æſtimabilium cum facultate ſuperiorum. 1517. D
An paupertatis votum violet religioſus ab externo nummos accipiens quibus libros emat, quos in Cella retineat. 1518. B
An contra Paupertatis votum faciat qui abſque Superiores conſenſu aliquid donat externis. 1510. D
An peccet contra paupertatem qui ſciente, & conſentiente ſuperiore plura habet, quàm quæ ſibi ſuppetant ad vitam ſuſtentandam. 1519. B
An paupertatem violans religioſus profeſſus grauius peccat, quam qui ſimplices voto tenetur. 1520. D
Perfectior eſt paupertas nihil proprium etiam communiter habentium, quam eorum, qui aliquid communiter poſſident. 1444. D
Paupertas communiter aliquid poſſidentium nihil derogat perfectioni ſtatus. Ib.
Si regula religionis prohibeat reditus annuos &c. contrarium non poteſt induci conſuetudine niſi approbante Pontifice. 1667. D
Conſuetudo cellis tanquam proprijs vtendi quia proprietarium [illegible] *inducitur, chriſtiana eſt.* 1668. A
Omnia Christi cauſa relinquere non ſolum licet ſed magni etiam meriti eſt apud Deum. 1504. C
Mendicitas ſpontanea Christi cauſa eſt magni meriti, & præmij. 1504. D

PECCATVM, PECCATOR, PECCARE, PECCANS.

Peccatum libera hominis voluntate committitur. 8. A
Peccare qui nequeunt cur magis liberi dicantur. 8. A
Peccandi poteſtas non eſt libertatis pars. 7. D
Peccans non refert noverit necne ſe Deũ offendere. 296. B
Peccare ex malitia quis dicatur. 305. P
Omnis peccans ignorans eſt quia in eligendo & operando aberrat. 305. C & 390. D
Peccans vult turpe vt ſibi vtile vel iucundum, & turpiter vtile. 381. B
Peccans aberrat à vera beatitudine. 358. C
Peccans poſthabito honeſto vtile & iucundum ſectatur ideo contra conſcientiam facit. Ib.
Peccantes dicuntur à peccato vt eſt actus, peccatores ab eodem vt eſt quid ex actu relictum. 412. B
Peccare dupliciter dicitur malefacere & peccatum contrahere. 416. B
Peccati ſpecies non à voluntario ſed à re obiecta petitur 60. C
Peccata ex ignorantia voluntaria iuris & facti eiuſdem ſpeciei ſunt cum ijs, quæ ſcienter fiunt. 51. B C
Peccata per ignorantiam voluntariam admiſſa, vel voluntatem ebrietatem, inſaniam, ſomnum ſunt eiuſdem ſpeciei cum ſcienter admiſſis. 52. A B C
Peccati ſufficiens ratio eſt contra legem Dei aut rationem rectam ſcienter agere, & ſi delectationis gratia fiat. 41. D
Peccata à conuerſione in obiectum ſpeciem ſumunt non ab auerſione. Ib.
Peccatum quomodo à vitio & culpa differat. 293. A
Peccatum quo ſenſu à recta regula diſcrepans. Ib.
Peccatum quomodo propriè accipiendum. 391. A
Peccatum contra naturam. Vide Natura.
Peccatum cur Deum offendat. 296. A
Peccatum graue amicitiam Dei diſſoluit, & quare. 296. B, & 391. A
Peccatum hominem à debito ſuo fine abſtrahit. 295. B
Peccatum merita præcedentia obruit. Ib.
Peccatum per ſe hominem auertit à Deo & quare. 296. B 395. B
Peccatum per ſe Dei gratiæ aduerſatur, & quare. 296. B 190. D
Peccatum per ſe meretur æternas pœnas. 296. C
Peccatum patres nihil eſſe, & cur dixerunt. 297. C
Peccatum eſſe priuationem quomodo intelligendum. 299. A
Peccatum non ſemper eſt ex entia forma abſoluta, ſed ſæpe alicuius ad aliud. 296. C
Dicere peccati rationem conſiſtere in reſpectu & ordine rationi contrario non eſt contrarium. 3[illegible]. B
In omni peccato quomodo ſit auerſio à Deo, & etiam implicita. 300. D
Quomodo in omni peccato ſit conuerſio ad Creaturã. 300.
Per peccatum homo in naturalibus vulneratur. 301. A
Peccata non diſtinguuntur per virtutes oppoſitas. 301. C
Peccata quædam non ſunt contra certam virtutem, & quæ. 301. D
Peccata diſtinguuntur ſpecie per obiecta diuerſa in genere moris. 302. A
Peccata non diſtinguuntur ſpecie per præcepta. 302. D
Differunt ſpecie, quæ ſpecie vel à recta ratione aſſequuntur 303. A
Peccatũ idem in multiplici ſpecie ſæpe conſtituitur. 303. A
Idem peccatum diuerſis legibus eadem de cauſa interdictum, vnius ſpeciei eſt. 303. A B
In peccato contra plura præcepta ſi ea illud eadem ratione prohibent vna eſt deformitas, multiplex ſi diuerſa. 304. B
Peccata contra legem naturalem, diuinam, humanam, quomodo inter ſe diſtinguuntur. 305. A
Peccata ex cauſis efficientibus non diſtinguuntur. 305. A
Peccatum ex ignorantia, infirmitate, malitia. 305. A *Vide Malitia.*
Peccata contra Deum, proximum, nos ipſos, quæ dicantur. 301. C
Diſtinguuntur ſpecie. Ib.

Peccatum contra proximum vel ſeipſum quando ſit etiam ſpeciale contra Deum. 301. D
Peccatum omiſſionis & commiſſionis. Vide commiſſio, & omiſſio.
Peccata Cogitationis, oris, operis. Vide Cogitatio, & opus.
Peccata ſpecie diſtinguuntur per exceſſum vel defectum circa eandem virtutem. 331. B
Peccati circumſtantia. Vide Circumſtantia.
Peccata non ſunt ſibi inuicem connexa. 368. B C
Peccata omnia non ſunt paria. 369. B. & 362. B
Peccata maiora ſunt ex obiecto. 370. C
Peccata grauiora ſunt quomodo maiori virtuti opponuntur. 370. C
Stoicorum ſunt paria. 371. A
Peccata grauiora ſunt ex cauſis. 371. A
Quæ ſponte fiunt grauiora ſunt quàm quæ ex metu, & ignorantia. ib. C
Peccatum omne eſt in voluntate quatenus voluntarium ratione ſuæ ſubſtantiæ etiam in aliis facultatibus. 374. C D
Peccati effectus ſunt macula, reatus pœnæ. 390. C
Peccatum vt peccatum eſt non vt res aliqua eſt expellit gratiam. 393. D
Peccatum lege ordinaria non poteſt pœna ſenſus non puniri. 396 C
Peccatum pœnam aliquam meretur ſua natura perpetuam ex lege diuinæ iuſtitiæ. 390. D
Poteſt eſſe peccatum quod nulla pœna puniatur, quod tamen non mereatur, fieri non poteſt. 397. A
Peccata iuri naturali contraria non poſſunt non eſſe mala. 397. C D
Ad peccati rationem non pertinere voluntarium, dicere error eſt. 416. A
Peccatum perſonæ quod dicatur. 418. D

PECCATVM LETHALE.

Diſtinctio peccati in lethale, & veniale probatur ex Patribus. 332. A
Non omne peccatum eſt lethale. ib. C
Peccatum lethale auertit nos ab vltimo fine. 335. C
Peccatum lethale eſt materia neceſſaria Confeſſionis. 340. A
Peccatum lethale vnum nō poteſt remitti ſine alio. 360. C
Peccatum lethale eſt contra ſuperiorem partem animæ. 379. A
Omne peccatum lethale committitur cum ruſtitia honeſtatis, & rectæ rationis. 379. A
Peccatum lethale non tantum merito, ſed etiam vi ſua gratiam expellit. 393. A

PECCATVM ORIGINALE.

Peccatum Originale probatur ex Scripturis. 398. D
Tranſmiſſum eſt propagatione, non imitatione. Ib.
Peccatum originale affert mortem animæ, & corporis. 400. A B
Probatur ex traditione Eccleſiæ baptizantis infantes. 401. A
Peccatum Originale non eſt morbida qualitas. 401. C
Peccatum originale eſt priuatio iuſtitiæ originalis debitæ communi ſanguinis propagatione ab Adamo deriuata. 407. C
Cur in paruulis ea priuatio dicatur peccatum. 400 C
Peccatum originale an tranſmitteretur in poſteros ab homine creato ſine gratia. 409. & ſeq.
Quomodo fuerit Adamo voluntarium. 410. B
Quare illud Auguſtinus ſæpius appellauerit concupiſcentiam 410. C
Errores hæreticorum de peccato originali. Ib. D
Quomodo dicatur culpa. 412. B
Eſt peccatum quia mors animæ. 412. C. Aliquo modo per analogiam. 405. B
Ratione formæ eſt habitus priuatiuus, ratione materiæ poſitiuus. 413 C
An in eo ſit conuerſio ad creaturam & auerſio a Deo. 413. D
Quomodo ſit voluntarium oſtenditur exemplis. 414. B C D
Eſt voluntarium voluntate aliena ex pacto inſtitutione implicita. 415. B
Peccatum originis habere rationem peccati ſine reſpectu ad voluntatem à qua oritur, error eſt. 416. A
Traducitur per ſemen. 417. B C
Quare ſolum primum Adæ peccatum traducatur. 418. B
Peccatum Adæ traductum eſt, non quia eſus fructus interdicti, ſed quia primum. 418. C
Peccatum originale videtur eſſe in anima vt in ſubiecto. 422. C
Eius effectus ſunt pugna, perturbationes, morbi, mors, & alia mala corporis quibus ex conditione naturæ homo erat obnoxius. 422. D
Peccati originalis pœna quæ ſit. 429. D
Peccatum originale ſimpliciter grauius eſt veniali. 432. B
Peccatum originale delentur in paruulis per gratiam & caritatem in Baptiſmo infuſam. 436. C

PECCATVM VENIALE.

Peccatum Veniale ante lapſum primis hominis vitari poterat per dona ſupernaturalia accepta cum originali iuſtitia. 290. C D
Per auxilium ſupernaturale commune congruens habitibus infuſis ab homine poſt lapſum non vitatur. Ib.
Peccatum veniale probatur ex patribus. 330. A
Ex ſcriptura. ibidem.
Veniale peccatum quid ſit, & quot modis dicatur. 331. D
Peccatum veniale eſt contra legem Dei ſed non contra ſpeciale de eius amicitia conſeruanda. 333. B
Eſt abſolutè & ſine additione peccatum. 333. D
Quomodo intelligendum ſit cum dicitur analogicè peccatum. 334. A
Veniale peccatum Deum offendit. 334. B
Quomodo in eo ſit auerſio à Deo, & conuerſio ad Creaturam. 334. C D
Quomodo in eo ſit inordinatio. 335. A
Peccati venialis reus non eſt dicendus peccator. 335. A B
Quomodo non auertat à fine. 335. C
Quomodo dicatur eſſe contra conſilium. 336. A
Peccatum veniale meretur pœnam temporariam. 336. D
Improbum, & eius qui ſine gratia in puris naturalibus crearetur, peccata venialia cur perpetuis pœnis puniantur. 337. B
Peccatum veniale num differat ſpecie à lethali quando circa eandem materiam verſatur.
Cum pro actu vel omiſſione ſumitur in quo ſit eius deformitas. 337. D
Quomodo dicatur eſſe in peccato veniali poſt actū. 338. D
Peccatum veniale eſt triplex, ex genere ſuo, Ex leuitate materiæ, Ex imperfectione actus. 338. D
Venialia ex genere ſuo quæ dicantur. 339. A
Veniale non tranſit in lethale accedente nouo præcepto. 340. B
Frequenter vſu non mutatur in lethale, niſi ob periculum grauis peccati. 340. C D
Peccata venialia multiplicata non efficiunt lethale. 341. C
Peccata venialia non fiunt lethalia eo, quod placeant. 341. D
Non tranſeunt in lethalia ob dignitatem perſonæ. 342. A
Tranſit in lethale cum ex contemptu fit. 342. B
Peccatum veniale non minuit caritatem ſed eius feruorem 342. C D
Peccatum Veniale abſque gratia poſſe expiari etiam in Inferno, qui falſo dixerint. 345. C
Peccati venialis remiſſio eſt gratuitum, & ſupernaturale Dei donum. 345. C D
Peccatum veniale niſi remittatur à Deo, pœnam meretur ſempiternam, & quare. 346. A
Non remittitur homini Dei gratia carenti. 347. A
Coniunctum cum lethali apud Inferos perpetuo punitur. 348. A
Deus vel non patietur vt quis vnquam cum ſolo originali, & veniali decedat, aut ſi fiet, perpetuo ſupplicio talis punietur. 348. C
Ad eius remiſſionem non requiritur infuſio gratiæ niſi coniunctum ſit cum lethali. 348. D
Venialia peccata non delentur quoties extra Sacramentum prima gratia adoptionis infunditur. 349. A B
Aliquando remittuntur actibus Caritatis remiſſioribus ſine gratiæ incremento. 349. C
Ad eius remiſſionem qualis actus Caritatis requiratur. 350. A

Non

Non dimittitur dum voluntati placet. 351. D
Ad peccati venialis remiſsionem ſufficit actus Pœnitentiæ implicitus. ib.
Remittitur aliquando ſine pœnitentia, quæ eſt Sacramentum, non ſine pœnitentia, quæ eſt virtus. 351. D
Ad eius remiſsionem ſufficit attritio. 352. B
Dolor metu incommodi, aut ſpe præmij temporalis non ſufficit ad remiſsionem peccati venialis. 352. C D
Quis dolor remiſsus ſufficiat ad peccati venialis remiſsionem. 353. A B
Peccatum veniale per Contritionem iuſtis remittitur ex debito. 353. B C
Iuſtus non efficit, ſed meretur tantum per Contritionem peccati venialis remiſsionem. 354. C
Peccatum veniale, an, & quomodo per Sacramenta deleatur. 355. A
Peccatum veniale eſt materia voluntaria non neceſſaria Confeſsionis. 359. A
Peccatum unum veniale poteſt dimitti ſine alio. 360. C
Per actum, quo quis dolet de omnibus peccatis venialibus expiari poſſunt omnia. 360. B
Poſt mortem remittuntur aliquando peccata venialia. 361. D & ſeq.
Per actum charitatis primo ſtatim initio alterius ſeculi elicitum. 362. B
Qui alium inducit ad peccatum veniale, non peccat lethaliter. 372. D
Peccatum veniale grauius eſſe originali, quis dixerit. 432. B

PECTORIS PERCVSSIO.

Pectoris percuſsio eſt unum e Sacramentalibus, & per eam peccata venialia delentur. 359. D

PENSIONARIVS.

Penſionarius omittens recitare paruum officium B. Virginis pro rata omiſsionis fructus ſuæ penſionis reſtituere tenetur. 1229. D

PERIVRVS.

Periurij crimen quis incurrere dicatur. 1309. D
An ſit periurus qui uti iurauit certo die ſoluere non poteſt. 1356. A
An qui ad tempus prorogatum non ſoluit, ſit periurus. 1357. B
An periurij reus ſit, qui propria authoritate permutat iuſiurandum in melius. 1361. D
Periurium quid ſit. 1368. D
Periurium ſemper eſt cum mendacio. 1338. D
Periurium quotuplex ſit. 1309. B
Periurium quod eſt cum mendacio an ſit lethale peccatum. 1369. B
An ſit periurus falſum iurans per ignem Dei, per paleas, &c. non habens in animo iurare.
Iuſiurandum per creaturas falſum quando ſit periurium. Ibidem
Periurium an ſit homicidio grauius. Ib. D
Periuris quam pœnam irrogent Canones, leges, & iura. 1370. A & D
Periuros Indi [illegible] & [illegible] digitos. Ibid. A
Periuris Scythæ caput abſcindebant. Ib. B
[illegible] periuros [illegible] pœnam [illegible]. Ib. A
Periurus an infamis cenſeatur, qui priuatim tantummodo fidem alteri datam violauit. 1371. A
An Clericus periurus ipſo facto beneficio priuetur. Ibi.
An Periuro Clerico collatum beneficium ſit vacuum, & ſimum. Ib. B
Periculum Periurij ad Periurium pertinet. 51. C

PERSONA.

Perſona Diuina in quacunque natura ſimpliciter peccare nequit. 5. A
Perſonæ dignitas in quam peccatum committitur aliquando mutat ſpeciem peccati, aliquando ſolum eius grauitatem auget. 373. C
Perſona item dignitas quæ delinquit. ib.

PERTINACIA.

Pertinacia quid ſit. 192. D
Filia eſt Inanis gloriæ. 364. C

PERTVRBATIO.

Perturbatio quot modis ad peccatum impellat. 189. A B
Eſt effectus peccati originalis. 422. D

PERVICACIA.

Peruicacia quid ſit. 193. A

PETVLANTIA.

Petulantia quid ſit. Ib.

PHILOSOPHI.

Philoſophorum ſectæ enumerantur. 725. C D

PHILTRA.

Philtra habeantne vim aliquam naturalem homines vel inuitos alliciendi ad amandum hunc, vel illum hominem. 1123. D

PICTORES.

Pictores veteres enumerantur. 725. B

PIGNVS.

Pignus vſu capere creditori, ſi quod ſtatutum permittat, ſi debitor intra certum tempus non ſoluat, damnatur. 587. A

PLEBISCITVM, ET PLEBS.

Plebs à populo quid differat. 441. C
Plebiſcitum ſtatutum eſt plebis, ſine patribus. Ib. B
Quæ ſit plebiſciti origo. 443. C
Eſt pars Iuris Ciuilis. 444. C
Quibus legibus factum, vt eo etiam Patres tenerentur. 443. C
Plebiſcitum lex etiam dici cœpit. 446. D

POETAE.

Poetæ veteres enumerantur. 724. B

POENA, ET POENALIS LEX.

Pœna non ex conſenſu peccantium ſed authoritate Magiſtratus pendet. 53. C
Pœna ſtatutæ lege, quæ eius grauitatem, quæ legis obligationem declarent. 472. C D
Pœnam conſtituens lex non ſemper obligat ad ſubeundam eam in foro conſcientiæ. 475. B
Pœnis Excommunicationis, Suſpenſionis, &c. non ſuis, non noſtris bonis priuat Eccleſia. 475. C D
Quid differat inter legem, quæ pœnam ipſo facto vel iure latam, & quæ à Iudice inferendam continet. 475. C
Pœnales leges quando ante latam ſententiam dominio, aut adminiſtratione rerum priuent. 477. C
Aliqua pœna ipſo iure, & facto obligant. 479. B
Pœna quibus legibus ſtatuta ipſo facto contrahuntur. Ib. C D & 480. B C
Pœna nonniſi poſt condemnationem debetur. 487. D
Ad pœnam de ſeipſo ſumendam an Reum condemnare liceat. 486. B
Pœnam ipſo iure latam, quæ verba legis ſignificant. 488. B
Quæ ferendam. 489. B
Cum ambigitur iudicare oportet ſignificari ferendam. Ib. C
Pœna conſuetudine tolli poteſt. 146. D

POENITENTIAE.

Pœnitentia quid ſit. 201. C
Pœnitentias corporales ſibi infligendas tenet in conſcientia obligari poteſt. 486. C

POLLVTIO ECCLESIAE.

Eccleſia quando, & quibus modis polluatur. 1284. D. & ſeq. Vide conſecratio, & reconciliatio.

PONTIFEX, vide Papa.

POSSESSIO.

Poſſeſſio valida eſt, etiam ſi ſit ſine Domino, ſine inſtrumento. 13. A

Poſſeſſio precaria ultra diſtum tempus ſilentio prorogatur. [illegible] D

Poſſeſſoria cauſa de re ſpirituali, aut quaſi ſpirituali coram ciuili iudice agi non poteſt. 918. D

PRAECEPTVM.

Præceptum non agendi contra conſcientiam an poſſit abrogari. 132. [illegible]

Præcepta legis veteris cæremonialia, iudicialia, moralia. 444. B. & cætera Hebræorum præcepta, vide conſequenter toto libro.

Præcepta legis Nouæ ſunt Fidei, Spei, Charitati, Sacramentorum. 444. B

Præcepta Decalogi quæ continentur ſunt iuris gentium

Præceptum eliciendi actum Fidei quos & quando obliget. 1047. A

Præcepta Eccleſiæ explicantur. [illegible] & conſequenter toto libro.

Præceptum primum Decalogi explicatur. 921. & ſequentibus.

Præceptum ſecundum Decalogi explicatur. 1323. A

PRAEDESTINATIO.

Prædeſtinatus ad æternam damnationem ſibi reuelatam an eandem refutare poteſt. 178. D

Idem ſperare, & orare poteſt, & debet. [illegible] B

PRAEGNANS.

Prægnans num excuſetur ab audienda Miſſa die feſto. 686. B

Prægnantes liberæ ſunt à ieiunio. 828. D

PRAESCRIPTIO.

Præſcriptio in quibus conſiſtat, et à conſuetudine quid differat. 510. B

Quaſi præſcriptio quæ dicatur Conſuetudo. Ib.

Præſcriptio poſſeſſoribus malæ fidei iure Ciuili conceditur, Canonico prohibetur. 563. D

Non præſcribitur ſine bona fide. 986. B

Præſcriptio non tollit legem naturalem. 609. A

Præſcriptione laici non poſſunt ſibi Decimas vendicare. 881. D

Præſcriptione laici poſſunt eſſe liberi à ſoluendis Eccleſiæ Decimis. Ib.

Præſcriptio & conſuetudo pares ſunt poteſtate & authoritate. Ib.

PRECVM ECCLESIAE PARTES.

Vſus Pſalmorum ab Apoſtolis acceptus. [illegible] B

Pſalmi Dauidis per ſingulas hebdomadas ab Eccleſia ordinate recitantur. [illegible] C

S. Benedictus aliter quam Eccleſia Pſalmos diſtribuit. 1226. A

Monachi in Ægypto, & Thebaide acceperunt ab Angelo morem duodecim Pſalmos recitandi ad nocturnas vigilias. [illegible] A

Cantica recitanda in Eccleſia, mos ex veteri teſtamento ſumptus eſt. 1226. C

Canticum à pſalmo quid differat, quid ſit Canticum Pſalmi, & Pſalmus Cantici. Ib.

Canticum eſt antiquius Pſalmo. Canticorum author Moyſes, Pſalmorum Dauid. Ib.

Cantica Scripturæ ferè omnia Eccleſia diuino officio inſeruit. 1226. D

Canticum, Te Deum laudamus compoſitum à B. Ambroſio, & Auguſtino. 1227. A

Hymni, vide Hymnus.

Antiphonarum Author apud Græcos fuit S. Ignatius, apud Latinos S. Ambroſius. 1227. D

Lectionum antiquitas quanta ſit in Eccleſia, quid differant à Pſalmo, Hymno, Cantico, Capitulo, vnde deſumantur, & quibus cum cæremoniis recitentur. 1228. C

Reſponſoria cur ſic dicta ſunt, vnde deſumantur. [illegible] B

Verſus quare ſic dicti, & quando recitentur. 1229. B

Collectæ cur ſic dictæ, cur ante eas ſemper dicatur Oremus. 1229. C

PRESBYTER.

Presbyteri non poſſunt præſcriptione acquirere aliqua ex iis, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis. 552. B

PRIMIGENIA.

Primigenia apud Hiſpanos in vſu poſita, non transeunt vna cum Primogenito facto Monacho ad Monaſterium. 1499. C

PRIMITIAE.

Quid ſint Primitiæ, & an iure communi debeantur. 886. A

Olim debebantur lege diuina ſcripta. Ib. C

Primitiæ ſunt magna ex parte ſublatæ, & lex de illis ſoluendis ferè vbique antiquata. Ib.

Primitiarum quota pars non eſt iure ſancita, ſed arbitrio offerentium relicta eſt. 885. D

Primitiæ partim iure naturali, partim Canonico debentur. 887. D

Quibus modis primitiæ differant à decimis, & cur offerantur. Ib. C

Primitiæ quibus iure debeantur. Ib. D

PRINCEPS.

Princeps qui Princeps est lege impedientem ſciens expedit etiam Impedimentis. 15. B

[illegible] pura ſigna & ſubſcriptiones in pura Papyro quatenus ſunt rata. 68. [illegible]

Principatus politicus & deſpoticus quid ſint, & quid differant. 96. B

Princeps ius habet condendi leges. 467.

Princeps tenetur ad contractus cum priuatis ſeruandos. 493. D

Non tenetur ſuis legibus vt ſuæ leges ſunt [illegible] C. Sed quadam naturali honeſtate. 495. A

Principes inferiores [illegible] legibus ſoluti ſunt 469. A B

Principis non eſt connotare Epiſcopos vt talis, ſed vt [illegible] regni. [illegible] D

Princeps poteſt punire ſubditos legem per conſuetudinem [illegible] non ſeruantes ante elapſum tempus præſcriptionis 124. C

Principes non ſunt Patroni Eccleſiarum, quæ in ipſorum Regno ſunt. 556. B

Quod Eccleſia vacante, res ſub adminiſtratione [illegible] eſt. Ib. C

Principis ſummi eſt priuilegia concedere, inferioris [illegible] poteſtate. Ib. [illegible]

Summus etiam cum detrimento communitatis [illegible]

[illegible]

Principes non poſſunt [illegible]

[illegible] A

Matrimonia inter Chriſtianos reſcindere non poſſunt, inter paganos [illegible]

Si [illegible], quando peccent, vel non peccent. 1095. A

[illegible]

Ad quæ priuilegia requiratur ſcriptura, ad quæ non. [illegible] C. & 450. A. & [illegible] D

Priuilegia quando [illegible] 450. A. [illegible] D

Priuilegium quando per legem abrogatur, auferatur. 456. B & 467 [illegible]

Amittitur per [illegible], niſi non ſuerit neceſſaria, aut Princeps priuilegiarij arbitrio permiſerit. 463. D & 448. [illegible]

Priuilegia, qui ſe habere dicunt à Papa trahendi ad tribunalia ciuilia Clericos quid attendere debeant. 509. A

Priuilegia non valent contra Bullam Cœnæ Domini. 509. B C

Priuilegium, in quibus caſibus plus non poſſit, quam Conſuetudo. 509. C

Priuilegij ius non tribuunt longiſſimum tempus, & fama in iis, quorum capaces non ſumus. Ibid.

Priui-

Priuilegium ſtatuto Laicorum Clericis conceſſum, ijdem Laici alio ſtatuto abrogare non poſſunt. 519. B
Priuilegium vnde dictum ſit. 565. A
Priuilegiorum diuiſio. Ib. B
Priuilegia concedere eſt Summi Principis, inferiorum aliquatenus, ſed nonniſi ſubditis. 566. A B
Priuilegium eſt contra beneficium præter iura. Ib. C
Priuilegium perſonæ, cum ipſa deficit. Priuilegium rei non deficit. Ib.
Priuilegium exhibitum Principi, ſi contrarium tulerit ipſo facto cenſetur. Ibid.
Priuilegio ſuo quando quis poteſt cedere. 568. A
Priuilegia locorum, ipſis auctoritate Principis deſtructis, pereunt, non pereunt, ſi caſu aut ab hoſtibus deſtruantur. 569. A
Priuilegium quibus modis irritum reddatur. ibid.
Priuilegium poſterius quando deroget priori. 570. A
Priuilegium quot modis finiatur. Ib. B
Priuilegium interpretari eſt eius, qui dedit. Ib. C
In priuilegio interpretando menti collatoris inhærendum eſt. Ib.
Priuilegium interpretari quid ſit, quod protendere. Ib. D
Priuilegium præter iura pleniſſime interpretari licet. Ib.
Cum derogat tantum particulari conſuetudini, & ſtatuto. 571. C. Et cum eſt in fauorem Miſerabilium perſonarum. Ib.
Priuilegium quando ſit ſtricte interpretandum. 570. D. & 571. A B
Priuilegium conceditur interdum, vt quis iuri communi reſtituatur. 571. D Ad eximendos ſcrupulos. 572. A
Priuilegium intelligitur aliquid addere iuri communi. 572. A B
Priuilegium morte eius, qui conceſſit non finitur. Ib. C
Priuilegium in odioſis, & pœnalibus primo actu finitur, in cæteris non item. 573. D
Priuilegium etiam ad ſocios priuilegiarij extenditur, quando alioqui eſſet inutile. 574. D
Priuilegio Summi Pontificis tolli poteſt decima. 882. C D
Priuilegium Pontificium Religioſis Mendicantibus datum de Euchariſtia omni tempore præter diem Dominica Reſurrectionis diſtribuenda conceſſum, quomodo intelligatur. 901. D. & ſequentib.
Priuilegium Pontificum ſacrificandi poſt meridiem. & ante auroram extendendum eſt ſolum ad vnam horam. 1280. B C.
Priuilegium quibuſdam Religioſis, vel Congregationibus denuo conceſſum poſt concilium Tridentinum extra tempus faciendi ſacrum. 1281. A B

PROBATIO.

Probationis tempus iure communi à tempore habitus monaſtici ſuſcepti incipit. 1462. B
Probationis annus, & tempus debent eſſe continua. Ib. D.
Probationis habitus eſt neceſſarius, vt Nouitius Profeſſionis ſit capax. 1463. A
Quis ad Probationem admitti poſſit. 1461. B
Quanto tempore Nouitius probari debeat. 1461. D

PROCACITAS.

Procacitas quid ſit. 201. A

PROCVRATOR.

Procurator an poſſit præſtare iuſiurandum. 1352. D

PRODIGVS.

An Prodigus iureiurando contractum confirmet. 1347. B

PROFESSIO RELIGIOSA.

Profeſſio religioſa quot modis fieri poſſit. 1469. D
Profeſſio quomodo expreſſe emitti ſoleat. Ib. & quæ ad illam requirantur. 1477. D
Profeſſio tacita quot modis fiat. 1470. B
Profeſſionem tacitam num emittat, qui habitum Nouitiorum ſuſcipit voluntate Religionem profitendi. 1471. B
Profeſſio quomodo profitentem obliget. 1472. B
De ætate neceſſaria ad Profeſſionem. 1473. & ſeq.
De Profeſſione per vim, metum, dolum, fraudem, ſub conditione, &c. emiſſa. 1474. D. & ſeq. D & 1478. B C
Quis ad Profeſſionem admittere poſſit. 1476. C. & conſequenter.
Per Profeſſionem quomodo remittuntur peccata. 1479. A
De Profeſſionibus, quibus monaſtica regula, aut obedientia, &c. tantum vouetur, nihil aliud exprimendo. 1480. B

PROMISSVM, ET PROMISSIO.

Promiſſum ſimplex iure Canonico obligat, Ciuili non obligat. 574. D
Promiſſum factum abſenti per quamuis perſonam Canonico iure valet, Ciuili non valet. Ib.
Promiſſum qui recipit per vim aut metum reſtituere tenetur. 1347. A
Promiſſio facta alteri de ingreſſu Religionis ſi ipſe ingrediatur an valeat. 1354. C
Promiſſum factum ab eo, qui eſt in dignitate conſtitutus, an tranſeat ad eius ſucceſſores. Ib. D.
Promiſſio quid differat à voto. 1292. C

PROPHETAE.

Prophetæ quo ordine ſibi inuicem ſucceſſerint. 732. D

PROPRIETAS.

An proprietatis Crimen incurrat religioſus, qui ex communi aut ex eo quod ad alterius vſus tributum eſt, furtim ſibi aliquid accipit. 1519. D
An vitium proprietatis incurrat religioſus, qui abſque Superioris conſenſu aliquid ab alio religioſo accipit. 1520. A

PROSCRIPTVS.

Vt proſcriptus à quouis priuato occidatur, conſuetudo eſt non ſatis iuſta. 555. A
Statutum quo id permittitur contra proſcriptos qui Banditi dicuntur iuſtum. 581. A

PROTERVIA.

Proteruia quid ſit. 201. A

PRVDENTIA, ET PRVDENS.

Prudentiæ ſpecies quæ ſint. 237. B
Prudentia quomodo ſit virtus rationis & quomodo moris. 234. B
Prudentia an virtuti morali finem præſtituat. 247. C
Prudens in vnius virtutis materia, an ſit prudens in omnibus. 248. A
Prudentia an et quomodo ſit cæteris virtutibus moralibus præſtantior. 252. A

PSALMI. *Vide precum Eccleſiæ partes.*

PVBLICATIO.

Publicantur ob crimina omnia bona mobilia, immobilia, ſe mouentia, iura, actiones. 483. B C
Non publicantur bona quorum dominium ad reum non pertinet. Ib. D. Vide Fiſcus.

PVDOR.

Pudor quid ſit. 202. D

PVERI.

Pueri nō ſola commodi cupiditate, vt bruta, ſed alijs etiam affectionibus ducuntur. 7. B
Pueri qui teneantur lege annuæ confeſſionis. 897. B
Pueri tenentur audire Miſſam in die feſto cum ſeptennium vel attigerunt vel exceſſerunt. 773. B
Pueri non tenentur ieiunare. 830. D
Pueris ante ſeptennium licet iuxta patriæ conſuetudinem miniſtrare cibos prohibitos diebus ieiuniorum. 831. D

QVADRAGESIMA.

Quadrageſima non iure diuino, ſed Apoſtolica traditione, iure canonico, & Eccleſiæ conſuetudine conſtituitur. 808. B

Quadrageſima inchoatur à die cinerum. 809. B

Quadrageſima [illegible] duplex. ib. D

An Quadrageſima ante Gregorium Magnum inceperit eadem feria quarta, qua nunc. 809 B

Quadrageſimam terminari die Cœnæ Domini quidam ſentiunt. 810. C

Cur ante primam Dominicam Quadrageſimæ additi ſint quatuor dies. 811. B

Quadrageſimæ ieiunium in quadraginta dierum numero conſiſtit. 812. B

Quadrageſimam variè olim inchoabant Chriſtiani, 810. B & ſeq.

Quadrageſimæ dierum varia computatio. 816. [illegible]

Quadrageſima cur dicatur [illegible] Sexageſima, [illegible] Quinquageſima inchoetur. 824.

In Quadrageſima cur [illegible] Dominica, quidam feria quinta, quidam Sabbato non ieiunabant. 826. A

Quadrageſimæ tres quibus temporibus, & quare ob cauſas colerentur. 820. D

Quadrageſimarum trium ieiunium [illegible] iniungitur, quænam intelligantur. 228. C

Quadrageſimæ tempore qui ſuſcipit Euchariſtiam, an impleat præceptum de communione in Paſchate. 900. D

QVATVOR TEMPORA.

Quatuor temporum noſtrorum computatio cum ieiunio Quatuor temporum [illegible] 815 D

Quatuor tempora vel ab Apoſtolis, vel ſtatim poſt ipſos inſtituta ſunt. 818. C

Vt quatuor temporibus clericorum ordinationes fierent, Gelaſius Papa conſtituit. ib.

In quatuor temporum ieiunio ſeruando, quæ fuerit olim varietas. ib. D

Quatuor temporum ieiunia hoc ordine, quo nunc ſunt, Vrbanus Secundus conſtituit. 817. C

Quatuor temporum ieiunia, quibus de cauſis inſtituta ſint. 818. B

QVINQVAGESIMA.

Cur ſic dicta ſit, & quæ ſit illius inſtitutio. [illegible]

RATIO.

Ratio recta eſt regula in Moralibus. 291. A

Aiunt [illegible] eam [illegible] Deus non eſſet, vel non prohiberet, peccatum eſſet, & quare. 294. A

Peccatum [illegible] contra eam admittitur. ibid.

Quid ſignificet eliam quæ [illegible], & [illegible] comprehendit. 295. B C

Contra eam peccat qui contra legem humanam agit. ib. A. Et contra ius ſupernaturale. ibid. C

Eſt natura hominis, & ideo quod contra eam, eſt contra naturam hominis. 296. A

Ratio diuina [illegible] ſua eſt recta. ib.

Recta ratio non poteſt non præſcribere ſtrati eſſe malum. 302. B

Rationis error præcedit peccatum voluntatis, nec eſt error in [illegible], ſed [illegible] 390 A. In ea tunc non ſunt [illegible] contraria. ibid. C

Ratione carentes legibus non tenentur. 497. D

RECONCILIATIO.

Eccleſia conſecrata, vel tantum benedicta quo pacto iure reconciliari debeat. 128[illegible] D

Polluta occulte Eccleſia [illegible] reconciliatione [illegible] 1284. Vide Conſecrationem, & Confeſſionem.

REFECTIVNCVLA.

In [illegible] refectiuncula an liceat vti pane, & quanto [illegible] 793. D. 794. & ſeq. Vide Ieiunium.

[illegible]

Regula iuris quæ tutiorem partem eligendam præſcribit, quomodo [illegible]

In naturalibus regula eſt natura, in artificialibus ars, in moribus ratio. [illegible]

Regulæ religionum ab Eccleſia approbatæ quæ antiquiores [illegible] communes, quæ [illegible] quatuor, S. Baſilij, Auguſtini, Benedicti, & S. Franciſci [illegible] differant. 1090. 1[illegible]00. Quæ [illegible] obligent, & [illegible] ordines compleɑntur. 1101 & ſeq. Quid a [illegible] differat, quam vim habeat, & quomodo fieri poſſit. 1066. C

RELAPSI.

Relapſus vocatur qui vnam hæreſim abiurauit tantum, & in diuerſam labitur. 974. A

Quatuor modis relapſus accipitur. ib. B

Relapſus cenſetur qui ob vehementem hæreſis ſuſpicionem eam abiurauit, & deinde hæreticis adhæret. 974 C

Vt relapſus puniri non debet, qui [illegible] hæreſim [illegible] & communicat cum hæreticis alterius erroris. 974. C

Nec qui abiurauit hæreſim & damnatus in carcerem [illegible] fugit [illegible]

Quæ ſit relapſi pœna. [illegible] D

RELIGIO. RELIGIOSVS.

Religio quid ſit. 996 C. Religionem facile profitetur, qui [illegible] ib.

Religio quomodo ſit præſtantiſſima virtutum. [illegible]13 D

Religioſi peccatum ex alia parte maius, ex alia leuius eſt peccato laici. [illegible] D. 370[illegible]

Violans Conſtitutionem, quæ ad pœnam obligat, etiamſi ſub pœna generali ſtatuto exemplar, ad pœnam [illegible] tenetur. 431. B. C

Religio duobus modis accipitur. 1068. B. [illegible] 1093. C

Religionis actus alij exteriores alij interiores. ib. An [illegible] ad primum Decalogi præceptum. ib. A.

Primum Decalogi præceptum ad religionem pertinet. 1097. C

Religio ſit ne virtus Theologica, an moralis. ib. C

Sit ne vna virtus ſpecie. 1005. D

Quot actus adorationis Deo, aliiſque tribuuntur. 1002. B

Religionis cultus poſſit ne Sanctis, & hominibus [illegible]. C

Religioſorum ordines ſunt à decimis præſoluendis exempti 682. B

Poſſunt accipere oblationes quæ in eorum Eccleſiis offeruntur. 859. A

Liber religioſo tranſire ad aliam religionem [illegible] 1327. A. [illegible]

Non obſtante priuilegio [illegible] 1327. C.

[illegible] non [illegible] facultate [illegible] ad aliam. 1316. D. [illegible] non poteſt. ib.

Quomodo liceat ad laxiorem religionem tranſire. [illegible] Et plura ibid. de tranſitu ad alias religiones.

Religio Carthuſianorum an ſit ſtrictior quam Minimorum. 1333.

RELIQVIAE.

Reliquiarum nomine quid intelligatur. 1082. C

Reliquias Sanctorum [illegible] eſt ſuperſtitio, [illegible] venerari. Ibidem. D

Ritus Eccleſiæ circa Reliquias, et ſepulchra ſanctorum vacant ſuperſtitione. 1084.

Debere honorari, & coli contra hæreticos. 1085. A

Recte ex eodem deſeruntur, oſtenſa. ibid. C

Quomodo et [illegible] & extra a populo ad venerationem transferri, & aſſeruari debeant. ibid. B

Quomodo ſine authoritate Romani Pontificis liceat reliquias alicuius ſancti colere 1006 B

An ſit ſacrilegium ex loco publico & ſacro aliquid reliquiarum priuatim extrahere & ſibi ſumere aut alio transferre. Ibidem D

An qui id facit excommunicationem incurrat. 1087. A

Eccle-

Eccleſiæ mos transferendi reliquias perantiquus. Ibid. B

RESIDENTIA.

Ad non reſidendum ſi beneficium curam animarum habeat adiunctam, requiritur facultas ordinarij in ſcripto. 450. B

Reſidentiæ lex in beneficio ſimplici eſt iuris Canonici, & conſuetudine poteſt abrogari. 536. A

RES.

Res uſu conſumptibilis dubio iure poſſeſſa reperto domino reſtitui debet. 478. D

Res quæ deprehenditur eſſe aliena, ijs diſtribuenda eſt inter quos eſt iuris dubium. Ibid.

Res poſſeſſa ſi aliena eſſe deprehendatur, nec dominus inueniatur, in pauperes eſt erogenda. Ibid.

RESPONSA.

Reſponſa prudentum quæ ſint, & cuius ſint authoritatis. 4?8.

Vnde orta. 443. *Sunt pars iuris ciuilis.* 444. C

RESPVBLICA.

Libera poteſtatem habet condendi leges. 467. A

Rem communem ſibi, & priuato communem, poteſt totam vendere cum communi non poteſt partem diſtrahere. 587. C

RESTITVTIO.

Leges condi poſſunt quibus aliquis in foro conſcientiæ reſtituere cogatur. 480. A

Nihil reſtituendum eſt emptori, qui emit bona à criminoſo venditore, ipſo iure Fiſco addicta, niſi vel totum precium, vel pars inter proſcripti bona inueniantur. 482. C

Reſtituenda ſunt à Fiſco hæredibus teſtatoris bona, quæ bona fide criminoſo occulto legauit, quæ mala fide non item. 48? A

Reſtituere tenetur fructus Clericus ob factum aliquod ipſo iure beneficio priuans. 484. B

Reſtitui in conſcientia ante condemnationem debet damnum, non pœna. 485. B. C

Reſtitui debent in foro conſcientiæ bona domeſtico, vel extraneo relicta ab eo qui ſe filium ſuſcepturum deſperabat ſi is naſcatur. 487. B

Eccleſia facta hæres pluſquam dimidiæ partis bonorum filio defuncti reſtituere debet quod ſupra quincunx eſt, vbi legitimis dimidia pars filijs datur. 514. B

RESCRIPTVM.

Reſcriptum quid ſit, & quot modis ſumatur, quando ſit irritum, quando ratum. 576. A

Quando ad ſanctam precum, ipſo facto eſt irritum non exceptis ad ſuas. 4?0. A

Non vitiatur ob defectum literæ, vel ſyllabæ. Ibid.

Durat dum ſecundum impetratur. Ibid. C

Quid poſtulet, vt valeat. Ibid. D *Et quomodo interpretandum.* Ibid. D

Reſcriptum quæ impetrare poſſit. 578. A

REVELATIO.

Reuelante Deo vrbem occupandam ab hoſte, nihilominus etiam non locet. 480. A

REVERENTIA.

Vnde naſcatur, & in quo ſit poſita. 191. C. *Eius varia apud diuerſos ſunt ſigna.* Ibid. D

RISVS. RIDERE.

Riſus vnde naſcatur 198. C. *Riſus non eſt affectus, ſed eius effectus.* Ibid. B

An videre Lucium in aqua delapſum ſit peccatum. 320. B

RITVS.

Ritus Miſſæ, & partes, quæ ſint, & quando adhiberi cœpta. 1302. D. & ſeq.

Ritus precandi in Eccleſia & partes. 1225. B

ROGATIONES.

Diebus Rogationum an ſit præceptum audire ſacrum. 778. B

Ieiunium diebus rogationum non eſt lege communi indictum. 822.

Rogationum dies vnde initium ſumpſerint, & quale in ijs ieiunium obſeruandum. 822. C

ROMA.

Romanæ vrbis anni quomodo ſint ſupputandi. 719. D

RVSTICVS.

Quotannis liberaliter donando par gallinarum Principi non facit, vt ille ius habeat. 544.

SABBATVM.

Sabbato non eſt iure communi indictum ieiunium. 818. D

De Sabbati ieiunio variæ Eccleſiarum conſuetudines. 819. A

Olim Græcis inſtar feſti erat. Ibidem. *Romana Eccleſia ſolebat omne Sabbatum ieiunio deputare.* Ibid. B *Quæ Romanam ſint ſecuta, & cur Sabbato coleb illud ieiunium.* Ibid. C. D. *Cur Græcis inſtar feſti fuerit.* Ibidem.

Diuerſitas hæc orta ex diuerſorum Apoſtolorum traditione. Ibid.

Iure Canonico eſt inſtitutum ieiuniũ die Sabbati. 820. D

SACERDOS.

Sacerdoti integrum eſt pœnitentis probabilem ſententiam ſuæ contrariam ſequi. 160. A. B

Sacerdotis improbi, hæretici, ſchiſmatici, excommunicati, quæ poteſtas ſit in conſecratione. 1261. & 62. & ſeq.

Sacerdos eſt Miſſæ miniſter, liber ab impedimentis, & pœnis, ſeipſumque Euchariſtiam miniſtrare ordinaria poteſtate ius habet. 1271.

Sacerdos ſimplex omnis iuriſdictionis expers Euchariſtiam alijs miniſtrare non poteſt, parochi conceſſu poteſt. 1272. A. B

Qui ſemper abſtinet à ſacrificio abſque iuſta cauſa peccat grauiter, ſi ter in anno celebret non videtur peccare lethaliter. 1273. B. C

Qui habet curam animarum quoties ſacrificare tenetur. Ibid. D

Quotidie ſacrificare poteſt Sacerdos præterquam in die paraſceues, nec Sabbato Sancto priuatim poteſt ſua autoritate. 1274. *Nec in cœna domini priuatim vbi conſuetudo reſiſtit.* 1275. D

Quibus ſæpius quam ſemel in die ſacrificare liceat. 1276.

Qui Capellaniæ præeſt, & quotidie ſacrificare debet quando poſſet, non celebrando per ſe, vel per alium. 1277.

An teneatur ad reſtitutionem eo quod fundatoris voluntati non ſatisfaciat. Ibid.

Quænam dici hora publica, & ſolemnis Miſſæ ſacrificia à Sacerdote, horæ agitante, & quomodo lethaliter peccet antè diem, aut poſt meridiem celebrans. 1270.

Sacerdos grauiter non poteſt iure Sacramentum Euchariſtiæ conficere, ſi tamen conſecrat vere conficit Sacramentum. 1300. D

Qui poſt conſecrationem panis, aut etiam vini meminit ſe non eſſe ieiunum proſequi debet ſacrificium. Ibid.

Sine confeſſione ſacrificare non licet. 1300. E

Sacerdos conſcius ſibi peccati lethalis, & ſacrificans citra confeſſionem cum commodè poſſit confiteri, vnum, & vnius deformitatis tantum peccatum committit. Ibidem. D

Quando quis nocte ſe polluens à ſacrificando abſtinere debeat. 1303. A. & ſeq.

Sacerdos, qui inchoatum Miſſæ ſacrificium relinquit imperfectum ſine iuſta cauſa lethaliter peccat. 1308. B. *Qui inceptum relinquit ipſo iure in excommunicationem non incurrit.* Ibid. C. *Vide Clericus, Miſſa, Hora Canonica, Conſecratio.*

SACRAMENTVM. SACRAMENTALIA.

Sacramenta conferri, poſſunt ex præuia voluntate non reuocata, amentibus, ebrijs dormientibus. 2. B

Per Sacramentum delentur veniales culpæ. 333. A. *Sed ea*

ea tantum quorum voluntas eſt diſpoſita legitimè præparatis. 355. B
Non pugnant Sacramenta cum peccatis venialibus, vt cauſæ phyſicæ, ſed vt ſigna, & inſtrumenta. Ibid. C
Proximè ac per ſe venialia delent. 356. A
In Sacramentis ſi vnum verbum omittatur, aut ſyllaba qua omiſſa ſenſum mutet Sacramenta nulla ſunt. 597. B
Per Sacramentalia ex opere operato delentur peccata venialia. 356. D. *Ad id requiritur actus pœnitentiæ implicitus.* 357. D
Sacramentalium legitimus vſus requiritur, vt præparatio. 358. A
Non ſunt Sacramenta, & quare 358. B. *Sunt nouem, & quæ.* 359. C

SACRIFICIVM.

An ſoli Deo ſit ſacrificandum. 1100. C
Sacrificandi præcepto quando teneamur. 1101. A
Sacrificium quid ſit, & quotuplex 1233. *Quæ ſit eius materia, quis finis, quomodo differat ab oblationibus alijs Hebræorum, & quid in veteri, & noua lege differat in quo conueniat.* 1233. & 4.
Septem ſacrificiorum genera olim ab Hebræis vſurpata. 1234.
Veteris legis ſacrificia per ſe peccata non delebant, nec gratiam impetrabant, ſed efferentium merito, mundabant tamen à legalibus maculis. 1238.
Sacrificium vniuerſè ſumptum eſt iuris naturalis, certum ac ſpeciale iuris diuini, aut humani ſuitque in ſtatu naturæ 1236. & 7. *Soli Deo ſacrificia offerenda.* Ibidem. C
Quibuſnam temporibus ſit Deo ſacrificandum. 1238. C
Non pertinet ad actionem ſacrificij, vt beſtia mactetur, ſed ſatis eſt ſi eius materia in ſe ipſa aliqua ratione mutetur. 1241. C
Quomodo Corpus Domini ſub ſpeciebus conſtitutum ſit ſacrificij materia. Ibid. C. D *Vide Miſſa.*

SACRILEGIVM.

Sacrilegij nomine quid intelligatur, quæ eius ſpecies, & modi, & quomodo admittatur contra perſonam ſacram, vel locum ſacrum. 1130. A. B. & ſeq.
Quæ ſint loca ſacra, & religioſa, & an ſit ſacrilegium rem non ſacram ex eiuſmodi locis auferre. 1130. C. D
Sacrilegus ne ſit qui in loco ſacro vult occidere, ferire, &c. 1131. A
Sacræ rei nomine quid intelligendum, in qua ſacrilegium admittitur. 1131. B
Simoniæ ſitne, ſacrilegium, & omne peccatum, quod rei ſacræ non, vt decet, tractamus. 1131. B. C. D
An ſacrilegi iure ipſo excommunicationem incurrant, & incendiarij Eccleſiarum, ſpeliatores effractores, & qui rem ſacram ex loco ſacro auferunt. 1132. & 3.

SACRVM, ET PROFANVM.

Canonico ne iure prohibitum ſit vaſa, ligna, candelabra, veſtes, pannos ad vſus ſacros deſtinatos in profanos vſus conuertere. 1091. B
An veſtes, & panni profani poſſint conuerti in paramenta Eccleſiæ. Ibid. D

SAMPSON.

Dei nutu ſe occidit. 612. C

SANCTI.

Sunt inuocandi 1095. D. *In cœlo pro nobis orant.* 1098. D. 1193. B
Qui ante Chriſti aſcenſum in cælos apud inferos detinebantur pro viuis orarunt. 1097. B
An qui ſunt in purgatorio pro nobis orent. Ibidem, & 1144. B
Beatos omnes etiam paruulos iure poſſumus orare. Ibid.

SANCTIO.

Eſt lex certam pœnam irrogans non obtemperantibus. 44. A

SAPIENTIA.

Quemadmodum in Libro Sapientiæ accipiatur. 1105. D

SARACENI.

Saracenorum nomine quomodo deſcribatur. 1018. B
Epiſcopi, & Inquiſitores poſſunt inquirere in tranſeuntes à Chriſtianis ad Saracenos, & eorum fautores. Ibid. D
Cum Saracenis qui bene ſentiant Chriſtianis, & qui hoc nomine Saracenorum comprehendantur. 1019. A. B. 1020. A
Saraceni Chriſtiano Principi ſubiecti puniri poſſunt ob delicta contra naturam, aut Deum commiſſa, in ijs quæ habent nobiſcum communia. 1020. C
Saracenorum ritus quatenus impune permittant Principes Chriſtiani. Ibid. D

SCANDALVM.

Scandalum ex ſpeciali propoſito voluntatis dependens. 30. B
Quid ſit ſpecialiter, & generaliter acceptum. 330. D
Qui publicè verbo, vel facto alios ad peccandum inducit, ſcandali peccatum non admittit, niſi eo animo faciat, vt alij ad peccandum moueantur. 372. A

SCHISMA, SCHISMATICVS.

Schiſmaticus non eſt hæreticus, & contra. 1000. B. C
Schiſmaticus ſit ne membrum Eccleſiæ. Ibid. D
Quomodo ſchiſma ſit peccatum, recuſando Romani Pontificis præceptum, Epiſcopi non item. 1001. B
Schiſmaticus pœna excommunicationis afficitur, & an incurrat continenti. 1001. & 1002.
Quomodo ſchiſma contingat citra intellectus errorem. Ibid. C
Schiſmatici, niſi nominatim denunciati in communi conſpectu non ſunt vitandi. 1002. D
Schiſmaticus eo ipſo eſt irregularis, ſi tamen Epiſcopus ſit vel Clericus retinet poteſtatem ordinis, non iuriſdictionis. 1003. A. B
Cur Græci cenſentur Schiſmatici, & ſimiles, non hæretici. Ibid. D
Schiſmatici, qui promouentur ad ordines, quam pœnam iuris incurrant. 1004. B
Quæ publicè fiunt à Schiſmaticis quantum valeant. Ibid. A

SCHOLASTICI.

Vel latere apud operam ſuam quaſi peregrini. 491. B
Quod ad crimina pertinet illi ſubijciuntur, cui ſubiecti eſt conſuetudo Gymnaſij. Ibid. *Quo ad Sacramenta neceſſaria ordinario illius loci in quo ſtudent, at non neceſſaria non niſi ſuo Ordinario ſubijciuntur.* Ibid. D

SCOTVS.

Eius opinio. Peccata diſtingui per virtutes oppoſitas reijcitur. 301.
Quomodo defendi poſſit. 302. A
Idem explicatur affirmans peccatum veniale committi tantum contra Conſilium. 336. A. *Et eum aſſerere celeri veniam, quando committitur peccatum veniale.* 344.

SCRVPVLVS, SCRVPVLOSVS.

Scrupuloſa conſcientia quæ ſit, & à dubia quid differat. 1075.
Animus Scrupuloſus in vno, vel pluribus, ſine cauſa probabili dubitat, & eſt animi ſuſpenſio. Ibid.
Quot modis Scrupuli contingant, & ex quibus cauſis. Ibid. D
Quomodo eximere poſſit, & debeat confeſſarius Scrupulos ex conſcientia. 1076. A. B
Scrupuloſi, qui quod ſemel recitarunt, obliti ſunt, & repetere volunt ſuadendum eſt ne quicquam repetant. 1115. C. *Vide conſcientia.*

SCVLPTORES.

Sculptores celebres enumerantur. 725. C

SEGNITIES, SOCORDIA.

Quid ſint. 1020. C. D

SE-

SENATOR, ET SENATVSCONSVLTVM.

Senator non aliquando excuſetur ab audiendo ſacro. Vide Miſſa.

Senatus conſultum, quod fiebat ſine comitijs, aut plebis ſuffragio. 441. C

Ortum eſt ex Imperatorum potentia, & actu. 443. A

S E N E X.

Non liberatur à ieiunio per ætatem, niſi ſit infirmus. 832. A

Sexagenarij ſenes iuxta communem regulam an ſint à ieiunio exempti. Ibid. B. C

SENSVS. SENSVALITAS.

Senſus pœna eſt inæqualis. 306. B. *Hæc non poteſt peccatum non puniri lege ordinaria, extraordinaria poteſt.* 396. C

In ſenſualitate, & ſi ſit actus lethalis peccati, culpa tamen rationi, vel voluntati tribuitur. 378. B. *Veniale eſt in ipſa præueniente plenam mentis deliberationem, & inſequenti ſemiplenam. Ibid.*

S E N T E N T I A.

Sententia metu lata verius cenſetur ipſo iure rata. 33. C

Sententiam ſuæ contrariã quando alicui ſequi liceat. 166.

S E P T V A G E S I M A.

Cur ſit dicta, & quænam fuerit huius Dominicæ origo, & inſtitutio. 825. *Vide Quadrageſima.*

S E R M O. *Vide oris peccata.*

S E R V V S. S E R V I T V S.

Seruus ab Epiſcopo electus in Clericum, ſciente, & non impediente domino, fit liber. 13. A

Seruus quo iure peculium habere poſſit. Ibid. B

Seruitus non eſt omnino contra legem naturalem. 609. D

S I G N A. S I G N A R E.

Signans, & ſubſcribens in inſtrumentis, actis, conſilijs eo ipſo conſentit. 15. C. D

Signa diuinæ voluntatis quinque, & quæ. 1975.

Signa voluntary quæ ſint. 8. D

S I M O N I A.

Simoniæ crimen incurrunt, qui precio hinc inde dato, & accepto, equites ad Sacrorum militum ordines admittunt, vel conferunt, & permutant commendas. 1003. C. D

Contractus ſi ſit Simoniacus an valeat. 1367. A

S P E C I E S. *Vide Conſecratio. Panis. Sacrificium.*

S P E S.

Euidentiam ſcientiæ non habet. 191. B

An ſit in Beatis, & an in Chriſto fuerit. Ibid. C

Qui aliquid eorum, quæ ſperare debemus, deſperat, totam rationem ſpei tollit.

Quando ſpei præceptum obliget, tanquam remedium peccatorum, aduerſus quinque peccatorũ genera. 1047. A. B

Spei varia acceptio. 1049. A. *Quomodo ſit virtus, quomodo non, & acquiſita, actibus naturalibus non ſit, Theologica.* 1050. & 51.

Re differt à fide, & charitate. Ibid. C

Quare non ponatur moralis virtus, & quomodo per ſpei actum iuſtus mereatur. 1052. A. B

Hæret in voluntate, eiuſque Primarium, & proximum obiectum eſt Deus. 1053. A. B

Quomodo intereat. 1053. B. C. & 1054. *Quomodo in iuſtis augeatur, & peccatoribus.* 1054.

Quomodo timori opponatur. 1055. C. D

Quando ad actum Sperandi præcepto teneamur. 1056. D

S P O N S A L I A.

[illegible] *iuſte facta, iure Eccleſiaſtico ſunt irrita.* 33. A *Miſ.* C

S P V R I V S.

Spurijs filijs denegare alimenta ciuili iure conceſſum eſt, Canonico prohibetur niſi aliundè habeant, vnde viuãt. 560. B. D

Quot ſpurijs iure ciuili permiſſum eſt patrem non alere, iure Canonico prohibitum. 563. D

S T A T V S.

Status hominis ſex conſiderari poſſunt. 273. B

Status hominis cum ſolis naturæ viribus quid differat à ſtatu peccatoris. 275. A

Status ſolius naturæ, an pugnam carnis, & ſpiritus ſenſiſſet. 276. D

Quæ officia virtutum Deo præſtitiſſet. 281. D

S T A T V T V M.

Statutum eſt inferiorum Principum, ciuitatum, populorum conſtitutio. 442. A. & 590. B. C. & 591.

Laicorum ſtatuta valent contra leges, Clericorum contra Canones non valent, quare. 548. A. *Quid ſit. Ibid. Vim habet cum primum innotuerit, nec finitur obitu conditoris.* 579. *Contra ius diuinum, vel naturale non valet.* 580.

Quomodo abrogari debeat. 590. A

Continetur etiam iuris appellatione. 595. B. C. *Vide Lex.*

S T E P H A N V S.

Afflatu Spiritus Sancti loquebatur cum ad populum haberet concionem. 925. D

S T I P V L A T I O.

Legitima cenſetur quæ ſilentio approbatur. 14. C

S T R E N A.

Vnde ortum habet, à quo introducta. 829. B

S T V R Y G E S.

An verè dæmonum miniſterio per aera deferantur. 1122. B

S T V P O R. *Quid ſit.* 163. A

S V B D I A C O N V S.

Subdiaconus factus ſatisfacit recitando officium illius diei quo ordinatur. 1126. *Vide Clericus*, & 1658. *Vide Ordo.*

S V B D I T V S.

Subdito licet contra ſuam opinionem ſententiæ, & præcepto Superioris accedere. 165. C

S V B S T A N T I A.

Subſtantia actus facit ad generationem habitus; non producit. 232. B

Vide Actus. Actio.

S V M M I S T Æ.

Summiſtæ Claſſici enumerantur. 151. C

S V P E R B I A.

Superbia quid ſit. 191. D. 929. D. *Quot modis accipiatur.* 336. B. C

In omni peccato eſt ſuperbia latens. 920. D. *Licet ſumpta ſit quodcumque letheferum peccatum.* 950. A. *Et quare* [illegible]. *Eſt ſpeciale, & quando.* 950.

Contemptus non pertinet ad rationem Superbiæ. 963.

Humilitati, & Magnanimitati quomodo repugnet. Ibid.

Quando ſit lethale, quando veniale peccatum, & quæ eius filiæ. 964. B

S V P E R S T I T I O.

Quid, & quotuplex. 1 [illegible]. B. *Quæ incantatio ſint ne ſuperſtitio ſit in verbis, chartulis, herbis, &c.* 1128. B. C. D

S V S P E N S I O.

Legibus Canonicis ob culpam venialem imponitur.

SVRDVS.

Surdi cum Miſſæ ſacrificio interſunt implent præceptum 772.

SYMBOLVM.

Symboli Apoſtolici duodecim articuli quomodo poſſint eſſe quatuordecim, cum expoſitione. Vide credere. Fides.

SYNDERESIS. SYNESIS.

Syneſis quid ſit, & quomodo pars prudentiæ. 99. D
Synderesis quid, & quis actus ad illam pertineant. 101. A

TABVLAE.

Leges Romanæ ſcriptæ in tabulis æneis, Athenienſes ligneis, Carthaginenſes Eburneis. 454. D
Duodecim leges tabularum. Vide lex.

TACTVS.

Delectatio ex tactibus, libidinis gratia est peccatum lethale. 328.
Tactus minus nobilis, quàm viſus, ideoq; privari peius eſt, quàm viſu, & cur. 371.

TEMERITAS.

Quid ſit. 235. D

TEMPERANTIA.

Temperantia, & fortitudo in voluntate inſunt. 234. C
Temperantiæ partes quæ, & quid ſingulæ ſint. 237. A

TEMPLVM. TEMPLARII.

Templa propriè ſoli Deo dicata ſunt. 1297. D. Cur ſoli Deo debeantur, & Sanctis dicati dicantur. 1298. A
Antiquiſſimus vſus eſt templa ædificandi Sanctis. Ibid.
Templariorum Ordo quo iure fuerit extinctus. 1614. & ſeq. Vide Ordo.

TEMPVS.

In iure duplex eſt. 507. D

TENTATIO.

Tentatione prima ſuperata confirmandus erat Adam, & poſteri eius in gratia, & Iuſtitia originali. 265.

TERRITORIVM.

Extra Territorium peccans ſubditus, nec ſtatuto, nec conſuetudine eius tenetur. 149. C. & 178. B. niſi ſit de re ſubiecta eius conditori. Ibid. C. aut peccatum in Territorio cæptum alibi expleatur, aut peccans ſe iudicio ſiſtere nolit. Ibid. D

TERROR.

Quid ſit. 373. A

TESTES. TESTAMENTA.

Teſtes in teſtamento adhibiti, vel detenti metu nulli ſunt. 31. B
Teſtamento relinquens bona criminoſa occulte, cuius bona ſint ipſo iure Fiſco addicta, peccat. 483. A
Si ad inopiam ſublevandam, vel ignorans id faciat non peccat. 483. D
Teſtamentaria adiecta pœna ab ſolo metu iſt ſine conſcientia debetur. 487. C
Ut Clerici teſtamentum de fructibus beneficij condant, conſuetudine introduci poteſt. 914. B
Teſtamento relicto, in quo ſeptem, tres, vel duo teſtes requirantur in pia cauſa. 960. B

S. THOMAS.

In membris non eſſe peccata, dum aſſerit, quomodo intelligendum. 370. B C 378. C D
Quod in ſenſualitate ſit veniale non lethale, quomodo in eius ſententia ſit accipiendum. Ibidem. B C

TIMOR.

Timor, quid ſit. 603. B. Eius effectus. Ibid. An ei opponatur audacia. Ibid. D. Cur illum ſequatur pallor. 204. A
Timor Domini, quid in ſcripturis ſignificet. 1055. C D
Timor à Theologis triplex conſtituitur. 1056. B
Timor ſeruilis non eſt natura ſua malus, quemadmodum mundanus. Ibidem C D

TRADITIO.

Traditio Apoſtolica eſt ieiunare feria quarta, & ſexta. Item Sabbato. 820. & ſeq.
Item ne inter Paſcha, & Pentecoſtem, vllo die Ieiunium indicatur. 829
Traditio quid ſit, quomodo credendum ſit traditionibus. 933. C D
Quæ ſint Diuinæ, Apoſtolicæ, Eccleſiaſticæ. Ibidem. Quam auctoritatem habeant. 934. A
Quid differant, earumq; varia exempla 934. & 935.
Eccleſia in traditionibus labi non poteſt. 931. C.

TRAGEDIA.

In Comedijs, & Tragedijs, uti veſtibus, & habitu infidelium non eſt peccatum. 1040. C

TRAHI. In legibus.

Trahi ad ſimilia poteſt lex, etiam in pœnis, cum omninò par eſt ratio. 532. A B
Per ſe non trahitur ad præterita. Ibidem B. Trahitur ſi declaratur antiquum ius, non tamen in pœnis. Ibid. lex non trahitur ad futura ſcripta verbis præteriti temporis. 533. B C D

TRANSACTIO.

Quando Tranſactione decima tolli poſſit, & quid ſit. 881. D

TRIBVNAL.

Tribunal Regium adire cum Eccleſiaſtici Iudices cenſuris opprimunt, non licet. 507. A

TRIBVTA COMITIA.

Quæ, & unde dicta. 446. A
Tribunitia leges quid ſint. Ibidem.

TRISTITIA.

An idem ſit cum dolore. 200. B. In quo obiecto verſetur, quot, & quæ ſint ſpecies. Ibid. B. C. Quænam eius cauſa, & effecta. 201. B

VAGANTES.

Vagantes ob crimina per regiones quibus ſubijciantur. 497. C

VALLIS VMBROSAE. Ordo, Vide Ordo.

VASA SACRA. Vide. Inſtrumentum Sacrum.

VELLE.

Velle, eſt voluntatis quaſi primus ad bonum progreſſus. 65. C
Velle, eſt finis ipſius, Ibidem.
Velle poſſumus etiam ſimpliciter impoſſibilia, non tamen eligere. Ibid. D
Volendo impoſſibile quippiam contra ius, & fas, peccatur eſt. 67. A
Volens uno affectu alterum occidere, & bona eius ſurripere duo peccata ſpecie diſtincta committit. 311. B
Volens furari, quod det meretrici, committit duo peccata ſpecie diſtincta. Ibid.

VENENVM, ET VENEFICIA.

Ad venenum hauriendum Reum mortis condemnare barbarum eſt. 486. C
Veneficus utentes contra inimicos, Ut, lex Claudii Pramus donat, Caninia pœnis. 364. D

VENIALE. Vide peccatum veniale.

VERECVNDIA.

Verecundia quid ſit, 202. D. Verecundia an à pudore diſtinguatur. 203. A
Verecundia an ſit virtus an affectus animi. Ibid. B

Vere-

Verecundia an in viros bonos, & ſenes quoque cadat. 205. A
Verecundia puerorum, & adoleſcentum cur in laude ponatur. Ibid.
Verecundiam cur rubor ſequatur. Ibid. B
Verecundia ex alterum malis aliquando oritur. Ibid. C

V I D V A.

Vidua congreſſum maritalem fingens animo quomodo peccet. 323. D
Vidua iure Ciuili prohibetur poſt obitum Mariti intra annum nubere, Canonico permittitur etiam intra menſem. 557. B. C
Vidua ſibi legatum ſub conditione, ſi caſtè vixerit, nubens amittit. 558. B. C
Vidua poſt obitum viri, an laudabiliter ſe domi contineat. 787. A

V I R T V S.

Virtus quid, & quotuplex ſit. 232. B
Virtus in qua animi facultate, vt ſubiecto inſit. 234. A
Virtus moralis an Angelis inſit. 235. A
Virtutes morales quot ſint, & vnde diuiſio petatur. Ibidem. D
Virtutes Cardinales vnde dictæ, & illarum prærogatiua. 236. A
Virtutes cæteræ quomodo ad has quatuor reuocentur. Ibid. B
Virtutes Euangelicæ, quot, & quid ſint. 237. C
Virtutes Cardinales an ſpecie differant. 237. D
Virtus moralis an ſit ſimplex habitus. 238. B
Virtutes aliæ præter Cardinales, an ſpecie differant. Ibid. D
Virtus moralis quomodo acquiratur, & in qua materia verſetur. 242. A
Virtutes morales infuſæ, an ſint ab acquiſitis ſpecie diſtinctæ. 243. C
Virtus moralis in medio conſiſtit rationis, vel rei. 244. B
Virtutes morales an, & quomodo inter ſe ſint connexæ. 245. B
Virtus omnis moralis neceſſario eſt cum prudentia coniuncta. 246. C
Virtutes omnes morales habet, qui prudentiam habet. Ibid. D
Virtutes morales, an ſine fide diuina eſſe poſſint. 248. B. *An ſine Charitate.* 249. B
Virtutes morales augeri poſſunt, & an omnes æqualiter. 250. B. C
Virtutes morales non finiuntur cum hac vita, ſed ornant hominem in futura. 251. A
Virtutes Rationis, an moralibus præſtent. Ibid. C
Virtutum nomine an dona Spiritus Sancti includantur. 253. C
An virtutes Cardinales, & Theologicæ re diſtinguantur à Donis Spiritus Sancti. Ibid.
Virtutis officium præſtare ob humanam laudem, quare ſit peccatum. 304. C
Virtus, quo maior eſt, eò peccatum contra eam grauius. 370. C
Virtutes morales infuſæ cum gratia infunduntur, & per peccatum lethale expelluntur. 393. D

V I S. V I O L E N T I A.

Vis armata quæ ſit. 22. D
Violentia in actu voluntario eſſe non poteſt. Ibid. C
Vi coactus ad maleficium non ſemper excuſatur. 23. C

V I T A A E T E R N A.

Vita æterna nobis eſt merces laboris, & gratia reparationis, primo Parenti ante lapſum fuit ſolùm merces. 289. A

V I T I V M.

Vitium à peccato, & culpa quid differat. 293. A
Vitium eſt habitus, vel actus virtuti contrarius. Ibid. B
Vitia non ſunt ſibi inuicem copulata. 369. A

V N C T I O.

Vnctio Sacra, vnum eſt è Sacramentalibus. 360. A. *Vide extrema vnctio.*

VOLVNTAS, ET VOLVNTARIVM.

Voluntarium quid ſit. 8. C. D. *Voluntarium nec vi, nec ignorantia geritur.* Ibid. C
Voluntarium ſæpè eſt, quod aliena voluntate fit. 9. A. & 415. B
Voluntas aliena quot modis noſtra reputetur. Ibid. A. B
Voluntarium poteſtate cuiuſmodi ſit. 9. C. D
Voluntarium interpretatiuum quid ſit. 10. C. *Voluntarium iuris fictione quid ſit.* Ibid.
Voluntas tacitè permanere cenſetur, etiam præterita. 17. A
Voluntas quomodo, & quandiu poteſtate tantùm permaneat in actibus ſubſequentibus. 21. B
Voluntarium à violento quid differat. 24. A
Voluntas neceſſitate affici, ſi inuita cogi non poteſt. 24. B. *In actibus imperatis cogi poteſt.* Ibid. C
Voluntarium quando ex toto, vel ex parte, metu tollatur. Ibid. D
Voluntarium indirectum quando ſufficiat ad peccatum, quando requiratur directum, & expreſſum. 50. A. B
Voluntas in malum, vt malum, cur ferri non poſſit. 67. B. C
Voluntas in incognitum nullo modo ferri poteſt. 68. C. D
Voluntas an à ſeipſa tantùm moueatur, vt cauſa efficiente, an etiam à Deo. 69. B
Voluntas in finem communem vltimum neceſſariò mouetur. 70. A
Voluntati primo ineſt libertas. 70. C
Voluntas qua ratione ſit ſuarum actionum cauſa. 72. A
Voluntas momento ſuum actum elicere poteſt. 73. D
Voluntas quomodo à Deo applicetur ad agendum. 77. C
Voluntatis amor elicitus quid ſit, & quotuplex. 80. C. D
Voluntas quomodo ex duobus obiectis æquè bonis alterum eligat. 88. D
Voluntas an minus bonum eligere poſſit maiori, vel prætermiſſo vel relecto. 89. B
Voluntas efficaciter intento fine, & vno tantùm medio propoſito neceſſariò eligit. 90. C
Voluntas ex ſimplici mentis notitia quomodo moueri poſſit. 99. A. B
Voluntatis actus quid, & quomodo dicantur imperati. 96. A
Voluntati qui actus ſubijciantur, qui non. Ibid. B
Voluntas noſtra, vt ſit bona, an debeat diuinæ conſentire. 177. B
Voluntas antecedens, conſequens, beneplaciti, & ſigni quid ſit. Ibid. B. C
Voluntas quomodo refugere poſſit calamitates à Deo volitas. 178. A. B
An voluntas rationis particeps dari poſſit, quæ per naturam peccare nequeat abſque gratia Dei. 277.
In voluntate, vt in ſubiecto ſunt omnia peccata. 374. C
A voluntate quomodo actus externi habeant, vt ſint mali. 376. B
Voluntarium requiritur in actibus, qui ſunt, non quatenus opera ſunt rationis obiecta. 376. D
Voluntas poteſt aliquid velle abſque vlla rationis enunciatione. 390. A
Omne voluntatis peccatum antecedit rationis error. Ibid.

V O T V M.

Votum metu factum eſt irritum. 31. C
Votum pœnale in foro conſcientiæ perſoluendum. 483. B
An promiſſio Deo facta poſſit commutari. 1103. A. *Quæ vota poſſint commutare Confeſſarij Societatis Ieſu.* Ibid.
Votum quid ſit. 1372. C. *Quid à promiſſione differat, & quantam animi deliberationem requirat.* Ibid. C. D
An requirat propoſitum voluntatis. 1373. *An ſolo propoſito perfici poſſit.* 1373. C
An requirat pronunciationem. 1374. C. *Cuius facultatis actus.* Ibid. D
Promittens aliquid ſine voluntate ſe obligandi voto, an voti vinculo teneatur. 1375. A
An ſoli Deo fiat. 1371. D. *Materia voti, & res ſubiecta.* 1376. A. 1360. B. C. D
An votum poſſit ſæpius confirmari, ſiatque, nouum vinculum. Ibid. C. D
Dominium rei voto promiſſæ an mutat penes voventem. 1393. B

An opus ex voto factum ſit maioris meriti. 1393. B. C
An peccet quem voti ſui facti pœnitet, & quinam vouere poſſint. Ibid. C. D
Quomodo vota poſſint irritari. 1396. *penes quem ſit poteſtas irritandi.* 1397. C. 1304. 65.
De commutatione votorum, quis habeat facultatem, & quouſque extendatur. 1411. 12. 13. ſeq.
Votum perpetuæ continentiæ relaxare commutareue quis poſſit. 1419. 16. ſeq.
An in Baptiſmate verè faciat votum qui baptizatur. 1379. A
Votum quomodo diuidatur. 1383. A
An antiquius ſit quam iuſiurandum. 1363.
Votorum conditionalium conditio, quam vim habeat. 1367. A
In voto tacito quæ ratio eſt habenda. 1369. C
Quando quis adſtricte teneatur ad ſoluendum, & quæ reſolutio in quouis voto dari poſſit. 139. D. 1391.
An ſublata cauſa voti tollatur, & obligatio voti. 1391.
An ad hæredem tranſeat obligatio voti, & cuius voti. 1392. B
Quando per alium præſtare debeat votum. Ibid. D
Votum ſolenne, & ſimplex non natura ſed conſtitutione Eccleſiæ differunt. 1480. C
In quo ſolennitas voti conſiſtat. 1482. D
Matrimonium quomodo dirimatur per ſolenne votum religionis, & quomodo non. 1482. B
Solenne votum paupertatis facit inhabilem ad Dominium bonorum Eccleſiaſtica conſtitutione. 1486. C.
An poſſit auctoritate Pontifex relaxari, ut & obedientia. 1490. 93. 91. D
Quando profeſſus, & quo iure teſtamentum non poſſit condere. 1487. C
Quo iure per ſolene votum obedientiæ tranſeant monachi in ius, & poteſtatem monaſterij. 1488. D
An per ſe voti ſolennis in religione ſit arctius vinculum quam ſimplicis. 1489. C
Monachus authoritate Summi Pontificis abſolui poteſt à voto caſtitatis. 1490. D
An tantum ſint tria vota ſolennia. Ibid. D
An in Epiſcopum electus Monachus, vel Cardinalem ſit eo ipſo ab habitu, oneribuſque, & regulis liber. 1496 B. C. D.
An ſi munus Pontificium deponat debeat ad Monaſterium reuerti. 1497. B

VSVCAPIO.

Vſucapio pars alienationis. 172. D. *Vide præſcriptio.*

VSVRA.

Vſuras impune permittere, & ad eas promiſſas, ſoluendas cogere non eſt contra ius naturale 530. B. *Sed contra Canonicum ubi receptum eſt.* Ibid. C
Conſuetudine induci poteſt, ut qui promiſerunt, cogantur ſoluere, nec poſſint in iudicio repetere. 554. D
Vſuras quomodo Deus olim Hebræis permiſerit. 613. D.

VSVS.

Vſus eſt voluntatis actus, & differt à fruitione. 91. D
Vſus an in humanis actionibus ſit ab electione diſtinctus. 92. B. C

VVLNVS VVLNERARE.

Qui vulnerando alterum occidit unum tantum peccatum committit, & qui tria vulnera ſimul infligit Clerico, quam excommunicationem incurrit. 315. C

VXOR.

Vxores plures quomodo uni Deus poſſit concedere. 613. A
Vxor quando non tenetur Miſſam audire die feſto. 786 A. B
Vxor quando excuſetur à ieiunio. 842.

XENIA.

XEnia in iure dicuntur eſculenta, & poculenta. 1086. B

ZELOTYPIA.

ZElotypia quid ſit. 291. B

FINIS.

PRÆTERMISSA ET RECOGNITA AB AVCTORE.

In lib 1. cap. 1. col. 4. D. vbi legitur. Sic agit, vt non agere poſſit. Lege. Sic agit, vt poſſit non agere.

In lib. 2. cap. 5. q. 9. ad finem, col. 122. ad finem q. 9. & cap. 5. Ne intelligas eundem actum eſſe bonum ſimul, ac malũ. Sed ſic intellige, duos eſſe actus re, & ſubſtantia, vel ratione morali diuerſos, cum quis aliquid facit amore Dei, vel ſtudio inanis gloriæ. vt colligitur ex S. Thom. 1. 2 q. 20 ar. 6. Dur. 2 d. 40. q. 3. Almai. trait. 1. Mor. c. 12. Medina. 1. 2 q. 20. ar. 6. verſic. Et pro argumento maiori.

In lib. 2 cap. 12. col. 143. A. vbi dicitur. Quia tamen tutior eſt prima opinio. Adde. immo, quia ea ſola meo iudicio vera eſt, vt ſuo loco oſtendam.

In lib. 10. cap 33. q. 7. col. 1312 vbi dicitur, fas ne ſit, ſacerdoti non ieiuno eas tunc temporis edere. Adde, quum dicitur, ſacerdoti non ieiuno qui Sacrum faciendo conſecrauit ſpecies.

In lib 2. cap. 12. col. 143. ad finem, vbi dicitur. Sunt qui opinentur Parochos, & Epiſcopos non teneri iure diuino ad reſidendum perſonaliter. Adde quod deeſt. Poſt Conciliũ Tridentinum, id tenendum eſt, quod decernit Seſſ. 23. de reformat. cap. 1.

In lib. 2. cap. 16 col. 157. vbi dicitur, Fas eſt cenſus emere quidquid Henricus Gandauenſis, Ioan. Andreas, & Federicus Senenſis ſcripſerint. Adde. Extant nunc Pontificia Conſtitutiones id approbantes Martini V. Caliſti iij. Nicolai V. Pij V.

In lib. 3. cap. 34. q. 35 col. 277. proponitur quæſtio. An voluntas rationis particeps poſſit à Deo creari, quæ per naturã ſuam peccare nequeat, & ibidem reſpondetur.

Adde ad reſponſionem totam, quæ finitur col. 280. his verbis. Omnis enim natura, omnis motio, hoc ipſo quod bona eſt habet à Deo. quod ſit, & quod bona ſit. Patres communi conſenſu docent; nullam poſſe voluntatem creari. quæ per ſuam naturam habeat, vt peccare non poſſit. In triplici ſenſu locum habet eiuſmodi communis Patrum ſententia. Primo, quia nulla poteſt creari voluntas. quæ ſi ad bona fidei, & gratiæ, & finem ſupernaturalem deſtinetur, per naturam habeat, vt in illis deficere peccando non poſſit: quod eſt dicere: non poteſt creari voluntas, quæ ſi habuerit præcepta fidei, ſpei, charitatis, & alia ordinis ſupernaturalis, talis natura ſit, vt per ſeipſam in illis bonis ſtare ſemper queat. Secundo non poteſt creari voluntas, quæ ſi habuerit præcepta poſitiua Dei etiam, quæ ordinem naturalem non ſuperant, illa ſemper per naturam ſuam ſine gratia Dei ſeruare, & implere valeat. Fingamus à Deo creari Angelum cum ſolis naturæ dotibus, is poſſet à Deo habere multa mandata, quæ nec ſint iuris naturalis, nec ordinis ſupernaturalis, hoc eſt, quæ non ſint fidei, & gratiæ, vt ſi ei præciperet Deus. Cuſtodias hunc, vel illum hominem. Hunc vel illum locum, vel hoc, aut illud corpus ad certum tempus loco moueas. Hæc & alia ſimilia mandata Dei non poſſet ille Angelus per ſolam naturam ſuam ſemper præſtare, & implere. Poſſet Deus non ſolũ ei hæc, ſed alia multa plura mandata dare, ita vt Angelus plus ſe, quam ſui eſt, diligendo, poſſet illa prætermittere: & proinde contra illa præcepta peccare. Et hoc eſt, quod Theologi multi Scholaſtici dicunt. Omnis voluntas creata, quia eo ipſo, quo creata eſt, ſuperiorem Deum habet, cuius legi, & imperio ſubijcitur, talis eſt ſuapte natura, vt per ſeipſam in omnibus ſuperioris Dei impoſitis præceptis ſemper ſe conſeruare, & continere non poſſit. Tertio, Nulla voluntas creari poteſt, quæ etiamſi iuris naturalis tantum præcepta haberet, per ſuam naturam ſolã ſine auxilio generali Dei mouentis, iuuantis, & cooperantis poſſet illa complere.

Cum his non pugnant ea, quæ tradiderunt S. Thom. de Malo. q. 16. a. 3. & a. 2 ad 5. & ad 17 & Dur. 2. d. 23. q. 1. nu. 8. cap. 2. d 22. q 1. a 2. ad 1. Caie. 1. p. q 68. a. 1. verſiculo. Circa conſequentiam, docentes, poſſe creari voluntatem rationalem. ſiue intellectualem, quæ peccare non poſſit in ijs, quæ ſunt legis, ſiue iuris naturalis. Nec pugnant, quæ docuerunt Ocham, & Gab. 2. d. 23. q. 1. a. 2. Maio. 2. d. 23. q. 2 concluſ. 1. Holchot 2. d. 23. q 2. videlicet, poſſe creari voluntatem, quæ neceſſario bonum iuris naturalis velit, & amet, & proinde circa illud bonum non poſſit per naturam ſuam peccare.

In lib. 4. cap. 26. col. 406. in ſententia 2. vbi dicitur, Secunda ſententia, quæ docet peccatum originis eſſe reatum non eſt tam ſeuere damnanda, quam damnauit Catharinus. Adde, quia reatus dicitur cum reatus culpæ, tum reatus pœnæ; vt conſtat ex Aug. lib. 1. retract. c. 15. & Soto. lib 1. de nat. & grat. cap. 9 Cordub. in quæſtion. 10. lib. 1. poſt opinionem 6. dub. 1. verſic. Nam nota. Peccatum originis eſt quidem reatus, ſed culpæ.

Porro Catharinus meritò damnauit prædictam ſententiã, ſi ea reatum accepit pro reatu pœnæ, non culpæ.

In lib. 5. cap. 10. col. 490. D. vbi dicitur. Quod ſi voluntatẽ non habuerit eum ordinem ſuſcipiendi. Adde, tunc fructus non facit ſuos, quod ſi intra annum non fuerit promotus ad eum ordinem, ipſo iure amittit beneficium.

In lib. 6. cap. 12. ad finem, col. 634. in illis verbis. Altera ſententia eſt, & vera, & communi conſenſu Theologorum recepta, quam ſuo loco probabo. Deſunt hæc, authoritate Concil. Trident. Seſſ. 24. Can. 3.

In lib. 6 cap. 58. col. 738, B poſt verſiculum. Iſaac genuit Iacob ætatis ſuæ anno 60. Deeſt verſiculus integer. Iacob deſcendit in Aegyptum ætatis ſuæ an. 130.

In lib. 8. cap. 4. q 5. col. 934. & 935. Adde ſequentia poſt illa verba. Trina immerſio cum quis ſacro Baptiſmatis fonte proluitur. Deſcenſum Chriſti ad inferos, vt Sanctorum animas inde erutas in cælum deduceret, traditionem eſſe Diuinam, non expreſſum in Sacris litteris verbum, teſtantur Canus lib. 3. de locis, cap. 2. in fundam. 2 & lib. 2. cap. 4. in regula 2, Ayala de traditionib. diuin. & Apoſtol. in aſſert. 2. Bannes 2. 2. q. 1. a. 10.

Communionem ſub vtraque ſpecie, vel altera tantum laicis ſufficere ad ſalutem, traditionem Diuinam eſſe, teſtatur Ayala de traditionib. p. 3. cap. de Communione ſub altera ſpecie.

Pro peccatis ſatisfaciendum eſſe remiſſa culpa, traditionẽ eſſe diuinam, dixit Ayala de tradit. p. 3. concluſ. 3. verſiculo. Sed quia.

Confirmationem, Matrimonium, Extremam Vnctionem eſſe Sacramenta nouæ legis verè, & propriè, & conferentia gratiam, traditionem eſſe diuinam, ait Canus lib. 2 de locis, cap. 5.

Preceſſionem Spiritusſancti à Patre, & Filio, tanquam ab vno principio, & vna ſpiratione, ab omni æternitate procedentis, eſſe diuinam traditionem, teſtatur Canus lib. 2. de locis fundamento 2.

Trium diuinarum Perſonarum æqualitatem in vna ſubſtantia, earumdemq. per relatas proprietates diſtinctionem, diuinam eſſe traditionem, habet Canus li. 2. de locis, cap. 2. fundamento 2.

In lib. 8. cap. 7. col. 945. & cap. 27. q. 8 col. 104. vbi dicitur, obtenta iuſtificatione præceptum fidei non habet amplius vim obligandi. Adde, vt remedium ad iuſtificationem, habet tamen. vt eſt præceptum virtutis Theologicæ. quamuis facilè non ſit, vt ait Bann. 2. 2. q. 22. a. 1. dub. 2. deſignare tempus certum, quo obligat præceptum credendi, vt eſt actus virtutis. Satis probabiliter dicitur peculiare tempus, quo quis credere debet, eſſe quando tentationes inſurgũt, quibus tentatur fides hominis. Et idem iuris eſt de præcepto Spei, & Charitatis.

In lib. 8 cap. 4. q. 5. col. 935. B. vbi dicitur. Paruulis olim eã porrigebat. Adde, quod deeſt. In quibuſdam locis.

In li. 10. ca. 14. q. 9. col. 1224 cum dicitur, irregularẽ debere reſtituere fructus beneficij receptos. Sermo ibi eſt, de eo, qui cũ irregularis eſt, beneficium, obtinuit, non de eo qui poſt beneficiũ obtentum irregularitatem contraxit Si quis n. eſt irregularis, beneficij capax non eſt, vt probat ex communi ſententia Couarruuias in ca. Alma mater de Excommunic. in 6. p. 1. § 7. n. 1 & in regula Peccatum, de regulis iuris in 6. p. 2. § 7. nu. 6.

In li. 10. cap. 33. q. 3 col. 1313. Cum dicitur. Liberũ eſt lectori, quàm malit ſententiam, amplecti. Adde quod deeſt. Videlicet, an ſit iterum conſecrandum vinum vna cum pane, ſi prior ſpecies panis fuerit à Sacerdote conſumpta, vt ſentiunt Palud. 4. d. 11. q. 1 ar. 1. Concl. 5, Silu. Euchariſtia.

FINE

ſtia.2.q.9 dicto 2. An vinum tantummodo, vt putat Sot. 4.l.13.q.2 a 6 ad 3.

In lib.10.cap.16 col.1231.B.vbi dicitur. Poſt diem S.Catherinæ factum. Lege poſt diem S.Catherinæ craſtinum.

In lib.12.cap.7.q.4 col.1406. D. poſt illa verba. Cum ſit à Superioris cura, & poteſtate exemptus, & liber. Adde, At quia oppoſita ſententia videtur eſſe communis, ne recedas ab ea: & ne nouam inducas.

Lib.2 cap.9.col.132.D.poſt illa verba.Medicus in medendo. Adde. Porro in hoc opere opinionem accipio latè vt eſt eadem, quæ ſen tentia alicuius viri Catholici, quamuis errorem contineat, aut curſu temporis ſit damnata, aut communiter reiecta.

Lib.2.cap.10.col.137.lit.C.poſt illa verba.Qui ea nocte de mora. Adde quod deeſt. In prouincia, vel patria, vel regione communiter recepto.

Col.138. D.poſt verba. Immo etiam ante vnam horam. Adde. Ego ſeruandum exiſtimo. quod Pius V. in hac parte conſtituiſſe fertur.

Col.142.P. poſt verba Poſterior ante ponenda. Adde. In multis caſibus, cum quis eſt ipſo iure beneficio priuatus, ſtatim poteſt eius beneficium impetrari, tanquam vacans, vt ſuo loco docebo.

Col.137.D poſt verba, Vtentium moribus approbata. Adde quod deeſt. Non ſecus.

Col 138. D poſt verba. Proximè Paſcha antecedit. Adde, quod deeſt. Legitimo ſuperioris conſenſu.

Col.142 D.poſt verba. Quando in cæteris duæ opiniones ſūt pares Adde. Pares intelligo in numero autorum, quamuis non in pondere & momento rationum.

Col.145.B poſt verba. Id licet in foro conſcientiæ tutò retinere Adde. Quando ſcilicet ludus legibus ſolum vetatur, non tamen is, qui lucratur, ſit inhabilis ad retinendum ſibi lucrum ludo acquiſitum.

Col.eadem.C.poſt verba. Citra vllum animæ periculum. Adde. Et videtur pro ea ſententia facere, quod dicitur in in Concil. Trid. ſeſſ. 14.cap.4.

Col.152.C.poſt verba. Quando plures ſunt opiniones in cæteris omnibus pares. Adde. Pares intelligo in numero, vel teſtimonio vel autoritate Doctorum.

Col 153. A poſt verba. Meo iudicio illi alteri debet anteponi. Adde. Vt nunc in ſcholis Theologorum meritò præfertur.

Col. 154. B Poſt verba. Non eſſe cum Romano Epiſcopatu coniunctum. Adde. ſed facto ipſo, hoc eſt morte. S. Petri in vrbe Martyrio coronati.

Col.154. A poſt verba. Exemplis in medium productis. Adde. Si loquamur ſecundum ius tantum naturale, remoto omni iure Pontificio quod nunc eſt.

Col eadem. B. Poſt verba item quando opiniones ſunt æquè probabiles. Adde. Videlicet ex numero, vel teſtimonio, ſiue autoritate Doctorum, quamuis non ex pondere, & momento rationum.

Col 160 C Poſt verba. Quæ opinio profectò amplectenda eſſe videtur vt probabilior atque ſolidior. Adde. Eo ſenſu, quo dixi ſuperius cap.12.

Col.264. A. poſt verba. Aut recuperari in hac vita poteſt. Adde, quæ ſequuntur. Hanc ſententiam poſt Concil. Trident. Catholicus nulla ratione [illegible] poteſt. quia ſeſſ. 5. in Decreto de peccato Origi[illegible] ait. Si quis Adæ præuaricationem ſibi ſoli, & [illegible] propagini aſſerit nocuiſſe. & acceptam à Deo ſ[illegible] & iuſtitiam, quã perdidit, ſibi ſoli, & non nobi[illegible] perdidiſſe, Anathema ſit.

Col.383 C.poſt illa verba. Sicut facit etiam ipſemet bona noſtra opera. Adde. Exiſtimo a[illegible] tem autores tertiæ ſententiæ nihil cum Caluiniſtis, & [illegible] anteranis ſapere, quia non eo ſenſu, quo iſti hæretici [illegible] Deum præfinire peccata, quatenus actus ſunt.

Col. eadem. lit. quoque. C. poſt verba. opera bona præfinire. Adde. Fortè nihil aliud ſignificare volunt, niſi Deum nõ præfinire eo modo, quo præfin[illegible] effectus cauſarum neceſſario & naturaliter agentium.

Col.933.D. poſt verba. Quaſi [illegible] manus à maioribus acceptam. Adde. Ego in præſenti loco Traditionem Diuinam latè voco, videlicet eam, quæ in ſcripturis non continetur expreſſe, quamuis adſit [illegible] communis Patrum, vel Eccleſiæ ſenſu, vel quamuis certa & neceſſaria conſequutione ex ſacris literis colligatur, vt patebit exemplis, quæ in medium certa verborum formula adducam.

Col.436.B. poſt verba. Paruuli poſt baptiſmum non conſequi gratiam, & virtutes. Adde. Sic quidam philoſophantur. Sed meo iudicio, hoc poſt Concil. Trid. teneri nõ poteſt, quia ſeſſ.6.cap 7. ait. Vnde in ipſa iuſtificatione cum remiſſione peccatorum, hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, fidem, Spem, & Charitatem.

Col.1648.B.poſt verba. Et ita eo loco vim non habent. Adde. Quia talia decreta non ſunt ibi vſu recepta: ſed ego noua conſtitutione Pontificia, quæ conſuetudinem, contrariam abroget, Moniales ad ſeruandam clauſuram cogendas eſſe, putauerim.

Col.1150. Ad finem poſt i[illegible] verba. Ea enim eſt res domini non famuli. Adde. Denique in hac quæſtione dicendum exiſtimo, quod dicit Con[illegible] ap. alma mater. de ſenten. Excom. in 6. p. 1. § 5. a. 8 preces horarias, & orationẽ Dominicam, ſi nomine eorum, hoc eſt, inſtituto eius, ab aliquo miniſtro recitantur, fructuoſiores eſſe, quam ſi priuatim ab aliquo nomine ſuo [illegible] recitentur.

REGESTVM.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz. Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee.

Omnes ſunt Terniones, præter † & E e e e quæ ſunt Quaterniones, & Oo Pp quæ ſunt Duerniones.

ROMAE, Ex Typographia Aloyſij Zannetti. M. DC. I.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google